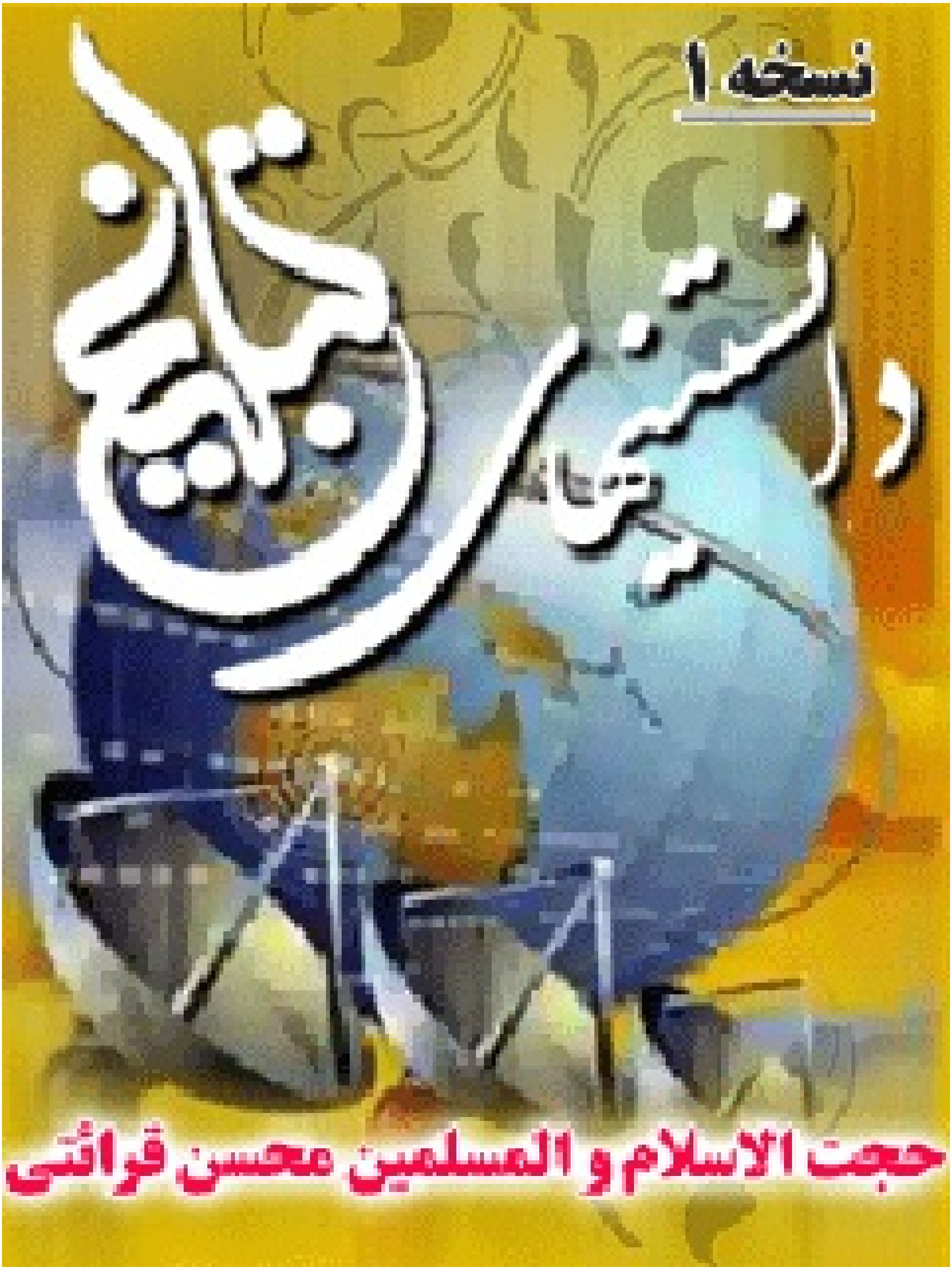

نسخه ۱
داستانهای قرآن
حجت الاسلام و المسلمین محسن قرائتی

بسم الله الرحمن الرحیم

دانستنی های تبلیغ

نویسنده:

محسن قرائتی

ناشر چاپی:

بصائر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵
دانستنیهای تبلیغ ----- ۱۱۱
مشخصات کتاب ----- ۱۱۱
ا ----- ۱۱۱
آب ----- ۱۱۱
۱. جایگاه آب در قرآن ----- ۱۱۱
۲. در روایات ----- ۱۱۲
۳. در طب و بهداشت ----- ۱۱۳
۴. در آداب واخلاق ----- ۱۱۴
۵. در فقه ----- ۱۱۶
۶. در اقتصاد ----- ۱۱۷
۱. آبروداران ----- ۱۲۳
۲. آبرو داری ----- ۱۲۳
۱. پاداش آبرو داری ----- ۱۲۳
۲. رسول خدا و آبرو داری ----- ۱۲۴
۳. اسباب حفظ آبرو ----- ۱۲۴
۴. آبرو داری برای مکتب وجامعه ----- ۱۲۶
۵. اسباب زوال آبرو ----- ۱۲۷
۶. کیفر آبرو ریزی ----- ۱۳۰
۷. موارد جواز آبروریزی ----- ۱۳۱
۱. آتش ----- ۱۳۱
آخرین سخنان پیامبر (ص) ----- ۱۳۱
آخرین گفتارها ----- ۱۳۴
۱. آنها که عاقبت به خیر شدند ----- ۱۳۴

۲. آنها که عاقبت به خیر نشدند ---- ۱۳۶
آرامش و اضطراب ---- ۱۳۷
۱. آرامش درلغت ---- ۱۳۷
۲. دراصطلاح ---- ۱۳۷
۳. قرآن وسنت ---- ۱۳۷
۲. اضطراب ---- ۱۴۰
۱. عوامل اضطراب ---- ۱۴۰
۲. اثرات اضطراب ---- ۱۴۱
آرزو ---- ۱۴۲
۱. آرزو در کلام امیرالمؤمنین ---- ۱۴۲
۲. انواع آرزو ---- ۱۴۳
۳. آرزوی کافران برای مؤمنین ---- ۱۴۳
۴. آثار آرزو ---- ۱۴۴
آزادی ---- ۱۴۵
۱. معنا وفلسفه آزادی در قرآن ---- ۱۴۵
۲. آزادی در اسلام ---- ۱۴۶
۳.آزادی اجتماعی ---- ۱۵۹
۴. عوامل آزادی ---- ۱۷۲
۵. سلب آزادی ---- ۱۷۲
۱. آزمایش الهی ---- ۱۷۳
۱. ماهیت بلا و آزمایش ---- ۱۷۳
۲. اسباب آزمایش ---- ۱۷۴
۳. انواع آزمایش ---- ۱۷۵
۴. اهداف آزمایش ---- ۱۷۶
۵. آثار سازنده آزمایش وبلا ---- ۱۷۷
۶. رمز موفقیت در آزمایش ---- ۱۷۸

۷. عکس العمل مردم درمقابل بلا ---------- ۱۸۰
۸. اشاره به مواردی از آزمایش ---------- ۱۸۰
۱. آسیب های جامعه ---------- ۱۸۱
۱. آفات ---------- ۱۸۴
۱. آمار ---------- ۱۸۷
۱. اهمیت آمار ---------- ۱۸۷
۲. موارد آمار ---------- ۱۸۹
۳. هدف آمار ---------- ۱۹۰
۴. آداب آمار ---------- ۱۹۰
۵. آمار غیبی ---------- ۱۹۱
۶.آفات آمار ---------- ۱۹۱
۱آیهٔ الکرسی ---------- ۱۹۲
۱.آیه اول ---------- ۱۹۲
۲.آیه دوم ---------- ۱۹۵
۳.آیه سوم ---------- ۱۹۶
۱. ابو بصیر ---------- ۱۹۷
۱. توبه ابو بصیر ---------- ۱۹۷
۲. شفای ابو بصیر ---------- ۱۹۷
۱. اجل ---------- ۱۹۸
۱.سیمای اجل ---------- ۱۹۸
۲. انواع اجل ---------- ۱۹۹
۳. دفع اجل از نگاه روایات ---------- ۱۹۹
۱.احترام به افراد ---------- ۱۹۹
۱. احتکار ---------- ۲۰۲
۱. معنای احتکار ---------- ۲۰۲
۲. مراحل احتکار ---------- ۲۰۲

۳. سیمای محتکر ---------- ۲۰۲
۴. آثار احتکار ---------- ۲۰۳
۵. احکام احتکار ---------- ۲۰۳
۶. راههای جلوگیری از احتکار ---------- ۲۰۴
۱. احتیاط ---------- ۲۰۵
۱. الحزم ---------- ۲۰۶
۲. النظر فی العواقب ---------- ۲۰۶
۳. الحازم ---------- ۲۰۷
۴. احزم الناس ---------- ۲۰۸
۵. احتط لدینک ---------- ۲۰۹
۱. احسان ---------- ۲۰۹
۱. اهمیت وضرورت احسان ---------- ۲۰۹
۲.انگیزه های احسان ---------- ۲۰۹
۳.آداب احسان ---------- ۲۱۱
۱. انفاق ---------- ۲۱۳
۱. اختلاف فتوا ---------- ۲۱۵
۱. منشأ اختلاف فتوا ---------- ۲۱۵
۲. چند مثال ---------- ۲۱۶
۱. اختلافات اجتماعی ---------- ۲۱۶
۱. قرآن وخانواده ---------- ۲۱۶
۲. حقوق خانواده ---------- ۲۱۷
۳. اسباب اختلاف ---------- ۲۱۷
۴. راه حل اختلاف ---------- ۲۲۱
۱. اخلاص ---------- ۲۲۴
۱. معنای اخلاص ---------- ۲۲۴
۲. ارزش واهمیت اخلاص ---------- ۲۲۴

۳. آثار اخلاص نیت ---------- ۲۲۷
۴. نقش اخلاص ---------- ۲۳۰
۵. سوءنیت ---------- ۲۳۱
۶. ریشه های اخلاص ---------- ۲۳۱
۷. عوامل دستیابی به اخلاص ---------- ۲۳۲
۸. نشانه وعدالت اخلاص ---------- ۲۳۳
۹. موانع اخلاص ---------- ۲۳۵
۱۰.مراتب اخلاص ---------- ۲۳۶
۱۱. ابعاد اخلاص ---------- ۲۳۷
۱۲. فرق مخلِصین و مخلَصین ---------- ۲۳۷
۱۳. حفظ عمل مخلصانه ---------- ۲۳۹
۱۴. اخلاص خیالی ---------- ۲۳۹
۱۵. شعار اخلاص و سوره اخلاص ---------- ۲۳۹
۱۶. اخلاص علی (ع) ---------- ۲۳۹
۱۷. خاطرات ---------- ۲۳۹
۱.اخلاق پزشکی ---------- ۲۴۰
۱. تاریخ پزشکی ---------- ۲۴۰
۲. مشاهیر پزشکی مسلمان ---------- ۲۴۱
۳. ویژگیهای لازم برای پزشک ---------- ۲۴۲
۴. ارتباط با سایر پزشکان ---------- ۲۴۴
۵. دشواریها ---------- ۲۴۵
۶. محذورات ---------- ۲۴۵
۷. آفات وخطرات ---------- ۲۴۵
۱. اخلاق ---------- ۲۴۶
۱. اخلاق اسلامی از نظر قرآن ---------- ۲۴۶
۲. اخلاق غیر اسلامی از نظر قرآن ---------- ۲۴۸

۳. کتاب شناسی اخلاقی ---------- ۲۴۸
اخوت پیامبر (ص) و علی (ع) ---------- ۲۵۷
۱. اخوت پیامبر (ص) و علی (ع)) ---------- ۲۵۷
۲. ارزش اخوت ---------- ۲۵۹
۱. ادب ---------- ۲۵۹
۱. حقیقت ادب ---------- ۲۵۹
۲. اهمیت ادب ---------- ۲۶۰
۳. زمینه های ادب ---------- ۲۶۱
۴. شیوه های ادب ---------- ۲۶۱
۵. موارد ادب ---------- ۲۶۲
۶. نمونه های دیگر ---------- ۲۶۴
۱. اذان ---------- ۲۶۷
۱. آیات اذان ---------- ۲۶۷
۲. اهمیت اذان ---------- ۲۶۸
۳. فلسفه ---------- ۲۶۹
۴. حقیقت اذان در شب معراج ---------- ۲۷۰
۵. تفسیر اذان ---------- ۲۷۱
۶. آداب و شرایط اذان ---------- ۲۷۱
۷. اجر ومقام مؤذن ---------- ۲۷۳
۸. وظایف شنونده اذان ---------- ۲۷۵
۹. ثواب وآثار اجابت مؤذن ---------- ۲۷۵
۱۰. آثار بی تفاوتی به اذان ---------- ۲۷۷
۱۱. آثار اذان در دنیا ---------- ۲۷۸
۱۲. پاداش مؤذن ---------- ۲۷۹
۱۳. حقیقت و حکمت در اذان ---------- ۲۸۰
۱۴. اذان بلال ---------- ۲۸۱

۱۵. اقامه ---------- ۲۸۲
۱. اراده ---------- ۲۸۳
۱. اربعین ---------- ۲۸۴
۱. اربعین حسینی ---------- ۲۸۴
۲. زیارت اربعین ---------- ۲۸۴
۱. ارتباط زمینیان و آسمانیان ---------- ۲۸۹
۱. ارتباط اهل آسمان با زمین ---------- ۲۸۹
۲. رابطه اهل زمین با آسمان ---------- ۲۹۰
۱. ارتجاع ---------- ۲۹۱
۱. ارتداد ---------- ۲۹۲
۱. تعریف ارتداد ---------- ۲۹۲
۲. ضرورت احکام ارتداد در جامعه ---------- ۲۹۴
۳. اقسام ارتداد ---------- ۲۹۵
۴. احکام ارتداد ---------- ۲۹۵
۱. ارتش مکتبی ---------- ۲۹۶
۱. فردی ---------- ۲۹۶
۲. نظامی ---------- ۲۹۷
۳. عقیدتی ---------- ۲۹۸
۱. ازدواج موقت ---------- ۲۹۹
۱. جایگاه متعه نزد شیعه ---------- ۲۹۹
۲. جایگاه متعه نزد مخالفین ---------- ۳۰۴
۱. ازدواج و حقوق متقابل ---------- ۳۱۴
۱. اهمیت ازدواج در اسلام ---------- ۳۱۴
۲. معیار ازدواج در اسلام ---------- ۳۱۴
۳. حقوق مشترک زن ومرد ---------- ۳۱۵
۴. وظایف شوهر ---------- ۳۱۵

۵. وظایف زن ---------- ۳۱۶
۶. اصلاح بین زوجین ---------- ۳۱۷
۱. ازدواج و خانواده ---------- ۳۱۷
۱. مقدمات ---------- ۳۱۷
۲. ازدواج ---------- ۳۲۰
۳. بچه داری ---------- ۳۲۳
۴. والدین ---------- ۳۲۴
۱. استبداد فرعون ۳۱۲ ---------- ۳۲۴
استخدام ---------- ۳۲۶
۱. شرایط استخدام ---------- ۳۲۶
۲. نحوه استخدام ---------- ۳۲۷
۱. استعمار ---------- ۳۲۷
۱. استغفار ---------- ۳۲۹
۱. اهمیت استغفار ---------- ۳۲۹
۲. سیمای استغفار ---------- ۳۳۱
۳. آثار استغفار ---------- ۳۳۲
۴. کیفیت استغفار ---------- ۳۳۵
۵. شرایط استغفار ---------- ۳۳۶
۶. اوقات استغفار ---------- ۳۳۶
۷. آداب استغفار ---------- ۳۳۸
۸. استغفار بی فایده ---------- ۳۳۸
۱. استفاده از تابلو ---------- ۳۳۹
۱. اهمیت تابلو در کلاس داری ---------- ۳۳۹
۲. نکات قابل توجه در استفاده از تابلو ---------- ۳۳۹
۳. آداب نویسنده ---------- ۳۴۰
۱. استقامت ---------- ۳۴۱

۱. آثار استقامت ---------- ۳۴۱
۲. عوامل استقامت ---------- ۳۴۲
۳. شرایط استقامت ---------- ۳۴۳
۱. استقلال ---------- ۳۴۴
۱. استقلال مکتبی ---------- ۳۴۴
۲.استقلال فرهنگی ---------- ۳۴۵
۳.حفظ استقلال ---------- ۳۴۶
۴. زمینه های استقلال در اسلام ---------- ۳۴۷
۵.عوامل وابستگی ---------- ۳۴۸
۶.گاندی واستقلال هند ---------- ۳۴۸
۱. استمنا ---------- ۳۴۹
۱. مضرات استمنا ---------- ۳۴۹
۲. راههای کنترل شهوت از استمنا ---------- ۳۵۰
۱. استهزاء ---------- ۳۵۱
۱. ریشه ها و عوامل استهزاء ---------- ۳۵۱
۲. موارد استهزاء ---------- ۳۵۱
۳. وظائف مادرمقابل استهزاء کنندگان ---------- ۳۵۲
۴. خاطرات ---------- ۳۵۲
۱. اسلام آمریکائی ---------- ۳۵۳
اسلام ناب ---------- ۳۵۵
۱. اسلام ---------- ۳۵۹
۱. معانی اسلام ---------- ۳۵۹
۲. ویژگیهای اسلام ---------- ۳۵۹
۳. معیارها ---------- ۳۶۱
۴. اهداف قوانین اسلام در جامعه ---------- ۳۶۱
۵. آثار قوانین اسلام ---------- ۳۶۲

۶. وظایف مسلمین ---------- ۳۶۳

۱. اسوه ها ---------- ۳۶۳

۱. بهترین ها ---------- ۳۶۳

۲. اسوه های تربیتی ---------- ۳۶۵

۳. ویژگی های بندگان شایسته ---------- ۳۶۸

۴. ویژگی های صاحبان خرد ---------- ۳۶۹

۱. اسیر ---------- ۳۷۰

۱. اسارت در اسلام ---------- ۳۷۰

۲. انواع اسارتها ---------- ۳۷۸

۳. عوامل وریشه های اسارت ---------- ۳۷۸

۱. اصحاب امام حسین (ع) در کربلا ---------- ۳۷۸

۱. شهدای کربلا ---------- ۳۷۸

۱. هانی بن عروه ---------- ۳۷۸

۲. مسلم بن عوسجه ---------- ۳۷۹

۳. قیس بن مسهّر صیداوی ---------- ۳۸۰

۴. نعمان وحلاس ---------- ۳۸۰

۵. سواربن منعم ---------- ۳۸۱

۶. مسعود حجاج وفرزندش ---------- ۳۸۱

۷. زهیر بن قین ---------- ۳۸۱

۸. حبیب بن مظاهر ---------- ۳۸۲

۹. عبد الله بن عمید ---------- ۳۸۳

۱۰. هفاف ---------- ۳۸۳

۱۱. حرّ ---------- ۳۸۴

۱۲. سوید بن عمرو ---------- ۳۸۴

۱۳. ابورافع ---------- ۳۸۵

۱۴. موقع بن ثمامه ---------- ۳۸۶

۱۵. کودکان شهید ---- ۳۸۷
۱۶. سعد وابوالحتوف ---- ۳۸۹
۱۷. مسلم ازدی ---- ۳۸۹
۱۸. انس ---- ۳۸۹
۱۹. حنظله ---- ۳۸۹
۲۰. بردگان شهید (نام بردن هفت نفر از برده ها) ---- ۳۹۰
۲. سخنرانی های کربلا ---- ۳۹۱
۳. نکاتی پیرامون یاران امام حسین (ع) ---- ۳۹۲
۱. اصحاب امام صادق ع و امام باقرع ---- ۳۹۶
۱. سیمای جابر بن حیان ---- ۳۹۶
۲. سیمای هشام بن حکم ---- ۳۹۶
۳. سیمای زراره ---- ۳۹۶
۴. سیمای جابر جعفی ---- ۳۹۷
۵. سیمای ابان بن تغلب ---- ۳۹۷
۱.اصحاب رسول الله ---- ۳۹۸
۱. اقسام صحابه ---- ۳۹۸
۲. عدالت صحابه ---- ۳۹۸
۳. سیمای صحابه ---- ۴۰۰
۱. اصلاح ---- ۴۰۷
۱. زمینه های اصلاح ---- ۴۰۷
۲. علل واسباب اصلاح ---- ۴۰۸
۱. اطلاعات ---- ۴۱۰
۱. اهمیت وضرورت اطلاعات دراسلام ---- ۴۱۰
۲. سیره نبوی و علوی در اطلاعات ---- ۴۱۱
۳. نکته ها ---- ۴۲۰
۱. اعتکاف ---- ۴۲۰

۱. تاریخچه ---- ۴۲۰
۲. اهمیت ---- ۴۲۱
۳.شرایط اعتکاف ---- ۴۲۲
۴. آداب ---- ۴۲۳
۱. اعتیاد ---- ۴۲۴
۱. نقش عادت در تربیت ---- ۴۲۴
۲. عوامل اعتیاد ---- ۴۲۴
۳. خطرات اعتیاد ---- ۴۲۶
۴. روش مقابله با اعتیاد ---- ۴۲۸
۵. توجه به نکات مؤثر در اعتیاد ---- ۴۲۹
۱. افسردگی ---- ۴۲۹
۱. فواید یاد خدا ---- ۴۲۹
۲. علت افسردگی وراه های درمان ---- ۴۳۰
۱. افشاگری ---- ۴۳۳
۱. گناه افشاگری ---- ۴۳۳
۲. کیفر افشاگری ---- ۴۳۳
۱. اقتصاد ---- ۴۳۳
۱. معنی و موضوع اقتصاد ---- ۴۳۳
۲. اهمیت اقتصاد ---- ۴۳۴
۳. احکام اقتصاد ---- ۴۳۶
۴. آفات اقتصاد ---- ۴۳۹
۱. امام جواد (ع) ---- ۴۴۰
۱. سیمای حضرت ---- ۴۴۰
۲. سیره واخلاق امام جواد (ع) ---- ۴۴۴
۳. سئوال از امام جواد (ع) ---- ۴۴۶
۴. سخنرانی امام جواد (ع) ---- ۴۴۶

۵. سخنان امام جواد (ع) ---------- ۴۴۷
۱. امام حسن عسکری ---------- ۴۴۷
۱. زندگی نامه ---------- ۴۴۷
۲. جرعه ای از کوثر ---------- ۴۴۸
۳. استفاده از علم غیب ---------- ۴۴۸
۴. کوششهای علمی ---------- ۴۵۰
۵. اوضاع سیاسی ، اجتماعی عصر امام علیه السلام ---------- ۴۵۱
۶. تدابیر امنیتی امام علیه السلام ---------- ۴۵۲
۷. شهادت امام علیه السلام ---------- ۴۵۹
۱. امام حسن مجتبی ع ---------- ۴۶۰
۱. ولادت ---------- ۴۶۰
۲. کودکی ---------- ۴۶۰
۳. فضایل ---------- ۴۶۱
۴. سیره و اخلاق ---------- ۴۶۴
۵. عبادت ---------- ۴۶۸
۶. علم امام ---------- ۴۷۰
۷. سیاست ---------- ۴۷۰
۸. شهادت ---------- ۴۷۸
۱. امام حسین (ع) و نماز ---------- ۴۷۸
۱. نمازو امام حسین (ع) ---------- ۴۷۸
۲. نماز وعاشورا ---------- ۴۷۹
۳. نماز وتربت امام حسین (ع) ---------- ۴۸۱
۱.امام خمینی ---------- ۴۸۱
۱. مراحل زندگی ---------- ۴۸۱
۲. اخلاق ---------- ۴۸۲
۳. دیانت ---------- ۴۸۸

۴. امام و انقلاب اسلامی ---- ۴۸۸
۵. خاطرات ---- ۴۹۰
۱. امام رضاع ---- ۴۹۴
۱.شناسنامه ---- ۴۹۴
۲.زمان ها ---- ۴۹۵
۳.مکان ها ---- ۴۹۵
۴.خلاصه زندگی ---- ۴۹۵
۱. امام سجاد ع ---- ۵۰۲
۱. مادر حضرت ---- ۵۰۲
۲. پدر بزرگ حضرت ---- ۵۰۳
۳. اصحاب حضرت ---- ۵۰۴
۴. صحیفه سجادیه ---- ۵۰۶
۵. رسالت امام ---- ۵۰۷
۶. موضع گیری های امام ---- ۵۰۸
۷. برخورد امام ---- ۵۰۸
۸. روزگار امام ---- ۵۰۹
۹. امام وحادثه کربلا ---- ۵۰۹
۱۰. امام وحادثه حّره ---- ۵۱۲
۱۱. اوضاع سیاسی ---- ۵۱۴
۱. امام صادق (ع) ---- ۵۱۶
۱. در احوال آن حضرت ---- ۵۱۶
۲. دوران حیات امام ---- ۵۱۹
۳. مبارزه امام ---- ۵۲۴
۳. دانشگاه امام صادق (ع) ---- ۵۲۸
۴. مشکلات امام ---- ۵۳۹
۵. شاگردان امام ---- ۵۵۳

۶. سخنان حضرت امام صادق (ع) ---------- ۵۵۶

۱. امام علی ع ---------- ۵۶۳

۱. سیمای امام علی ع ---------- ۵۶۳

۲. فضائل حضرت ---------- ۵۶۴

۳. اختصاصات ---------- ۵۶۷

۴. شهادت علی (ع) ---------- ۵۷۳

۵. علی (ع) از چشم دیگران ---------- ۵۷۶

۱. امام کاظم (ع) ---------- ۵۸۱

۱. سیماوشخصیت امام کاظم (ع) ---------- ۵۸۱

۲. بعضی از شاگردان امام کاظم (ع) ---------- ۵۸۴

۳. شهادت امام کاظم (ع) ---------- ۵۸۶

۴. کلمات حکمت آمیز امام کاظم (ع) ---------- ۵۸۷

۵. جستاری از حکومت عباسیان ---------- ۵۸۹

۶. خاطرات ---------- ۵۹۵

۱. امام مهدی عج ---------- ۵۹۶

۱. ویژگیها ---------- ۵۹۶

۲. فوائد دعا به حضرت مهدی (عج) ---------- ۵۹۸

۳. عنایات حضرت مهدی (عج) در زمان غیبت ---------- ۵۹۹

۱. امام هادی (ع) ---------- ۶۰۲

۱. سیمای امام هادی (ع) ---------- ۶۰۲

۲. شاگردان ---------- ۶۰۷

۳. معجزات و کرامات ---------- ۶۰۷

۱. امامت۱ ---------- ۶۰۹

۱. جایگاه امامت ---------- ۶۰۹

۲. فلسفه امامت ---------- ۶۱۰

۳. شئون امامت ---------- ۶۱۰

۴. نظر اسلام درباره حکومت و ولایت ---------- ۶۱۰
۱. امامت۲ ---------- ۶۱۱
۱. تعریف امام ---------- ۶۱۱
۲. ضرورت امام ---------- ۶۱۲
۳. تعیین امام ---------- ۶۱۳
۴. خصائص امام ---------- ۶۱۴
۵. عصمت امام ---------- ۶۱۷
۶. مقام امام (ع) ---------- ۶۱۹
۷. عبادت امام ---------- ۶۱۹
۸. علم امام ---------- ۶۲۲
۹. فضائل امام ---------- ۶۲۸
۱. امامت در حج ---------- ۶۳۴
۱. امانت و خیانت ---------- ۶۳۶
۱.مفهوم امانت ---------- ۶۳۶
۲. ابعاد امانت ---------- ۶۳۶
۳. اهمیت امانت ---------- ۶۳۷
۴. انواع امانت ---------- ۶۴۳
۵. علائم شخص امانت دار ---------- ۶۴۶
۱. امت پیامبر (ص) ---------- ۶۵۰
۱. جایگاه امت پیامبر (ص) ---------- ۶۵۰
۲. فضایل امت پیامبر (ص) ---------- ۶۵۱
۳. خوبان امت پیامبر (ص) ---------- ۶۵۲
۴. ضعف امت پیامبر (ص) ---------- ۶۵۲
۵. نگرانی های پیامبر (ص) ---------- ۶۵۲
۱. امتیازات اسلام ---------- ۶۵۴
۱. جهات برتری اسلام ---------- ۶۵۴

۲. رمز بقاء ودوام اسلام چیست ؟ ---------- ۶۵۴
۳. پاسخ به چند شبهه دینی ---------- ۶۵۵
۴. چرا برخی کشورهای اسلامی عقب مانده اند ؟ ---------- ۶۵۶
۵. چه کنیم تا از عقب ماندگی نجات پیدا کنیم؟ ---------- ۶۵۶
۶. عوامل بی تفاوتی نسبت به دین ---------- ۶۵۷
۱. امدادهای غیبی وخارق العاده ها ---------- ۶۵۷
۱. پیامبران ---------- ۶۵۷
۲. طاغوت وظالمان ---------- ۶۵۸
۳. اولیاء ---------- ۶۵۹
۴. خلقت انسان ---------- ۶۵۹
۵. حیوانات ---------- ۶۶۰
۶. طبیعت ---------- ۶۶۰
۷. نصرت الهی ---------- ۶۶۰
۱. امر به معروف ونهی از منکر ---------- ۶۶۴
۱. تعریف ---------- ۶۶۴
۲. تاریخچه ---------- ۶۶۴
۳. اهمیت ---------- ۶۶۷
۴. راه شناخت ---------- ۶۷۵
۵. آثار ---------- ۶۷۷
۶. علل ترک امر به معروف و نهی از منکر ---------- ۶۸۲
۷. عواقب ترک ---------- ۶۸۷
۸. قلمرو ---------- ۶۹۰
۹. ضرورتهای لازم در مقام عمل به امر به معروف و نه از منکر ---------- ۶۹۶
۱. امنیت ---------- ۷۳۴
۱. اهمیت امنیت ---------- ۷۳۴
۲. اقسام امنیت ---------- ۷۳۵

۳. فرهنگ امنیت ۷۳۶
۴. احکام امنیت ۷۳۷
۵. حافظان امنیت ۷۳۹
۱. امی بودن ۷۴۲
۱. امید وناامیدی ۷۴۹
۱. معنای یأ س ۷۴۹
۲. عوامل ناامیدی ۷۴۹
۳. ریشه ها وزمینه های نا امیدی ۷۴۹
۴. اقسام ناامیدی ۷۵۰
۵. آثار ناامیدی ۷۵۲
۶. درمان ناامیدی ۷۵۲
۷. بیم وامید ۷۵۷
۸. اقسام و موارد امید ۷۶۱
۱. انتخابات ۷۶۶
۱. ویژگی انتخاب رهبری ۷۶۶
۲. ویژگی های نماینده ۷۶۷
۳. ویژگی های انتخاب احسن ۷۶۸
۱. انزوا ۷۷۳
۱. جایگاه انزوا در اسلام ۷۷۳
۲. انزوایی که سبب تقرب خدا است مورد پسند اسلام است ۷۷۳
۳. منزوی کردن دیگران ۷۷۳
۴. پرسش وپاسخی در گم نامی ۷۷۴
۵. پیدایش انزوا در بنی اسرائیل ۷۷۴
۶. عوامل انزوا ۷۷۵
۷. انزوا ۷۷۵
۸. راه درمان انزوا ۷۷۶

۹. چند داستان در انزوا ---------- ۷۷۶
۱. انسان ---------- ۷۷۷
۱. اساس خلقت انسان بر تکریم است ---------- ۷۷۷
۲. خلقت انسان ---------- ۷۷۷
۳. انسان از چنددیدگاه ---------- ۷۸۹
۱. انصاف ---------- ۷۹۴
۱. انصاف در حکومت ---------- ۷۹۴
۲. انصاف در گفتگو ---------- ۷۹۴
۳. بی انصافی زبیر ---------- ۷۹۴
۴. مباحث انصاف ---------- ۷۹۵
۱. انقلاب فرهنگی ---------- ۷۹۵
۱. مشتقات انقلاب فرهنگی ---------- ۷۹۵
۲. بازتاب انقلاب فرهنگی ---------- ۷۹۵
۳. مظلومیتها ---------- ۷۹۶
۱. انگیزه ---------- ۷۹۶
۱. از نظر قرآن کریم ---------- ۷۹۶
۲.از نظر اهل بیت علیهم السلام ---------- ۷۹۹
۱. اوقات فراغت ---------- ۸۰۱
۱. فعال کردن مساجد ---------- ۸۰۱
۲. با انواع عبادت ---------- ۸۰۱
۳. مطالعه ---------- ۸۰۴
۴. کار ---------- ۸۰۴
۱. اولیا ومربیان ---------- ۸۰۶
۱. اهانت ---------- ۸۱۱
۱. مقدسات دراسلام ---------- ۸۱۱
۲. اهانت به دیگران ---------- ۸۱۵

۱. اهل بیت ---------- ۸۱۵
۱. در قرآن ---------- ۸۱۵
۲. در روایات ---------- ۸۱۸
۱. اهل کتاب ---------- ۸۲۷
۱. اقلیت های مذهبی ---------- ۸۲۷
۲. قرآن و اهل کتاب ---------- ۸۲۹
۳. دستورات اسلامی در برخورد با اهل کتاب ---------- ۸۳۰
۱.اهمیت قرآن ---------- ۸۳۴
۱.اهمیت قرآن ---------- ۸۳۴
۲. حقوق قرآن ---------- ۸۳۶
۳. ظلم بر قرآن ---------- ۸۳۷
۱. ایران ---------- ۸۳۸
۱.آیات قرآنی راجع به ایران ---------- ۸۳۸
۲. روایات راجع به ایران ---------- ۸۳۸
۱. ایمان ---------- ۸۳۹
۱. مراحل ایمان ---------- ۸۳۹
۲. دیدگاه مؤمن ---------- ۸۳۹
۴. نقش ایمان درجامعه ---------- ۸۴۱
۵. نشانه های ایمان حقیقی ---------- ۸۴۲
۶. ارکان ایمان ---------- ۸۴۲
۷. درجات ایمان ---------- ۸۴۲
۸. نتیجه ایمان ---------- ۸۴۲
۹. نکته ای در ارزش ایمان ---------- ۸۴۳
۱۰. مثال قرآن از مؤمن ---------- ۸۴۳
۱۱. مثال قرآن از کافر ---------- ۸۴۵
ب ---------- ۸۴۵

۱. بدعت ---- ۸۴۵

۱. برّ ---- ۸۴۷

۱. مفهوم ---- ۸۴۷

۲. فرق برّ وخیر ---- ۸۴۷

۳. ماهیت برّ در قرآن ---- ۸۴۸

۴. علامات برّ در حدیث ---- ۸۴۸

۵. بالاترین برّ در احادیث ---- ۸۴۹

۶. برّ به خویشان ---- ۸۴۹

۷. آثار برّ در احادیث ---- ۸۴۹

۱. برکت ---- ۸۴۹

۱. معنای برکت ---- ۸۴۹

۲. عوامل بی برکتی در احادیث ---- ۸۵۲

۳. برکات موجود درعالم ---- ۸۵۳

۴. زمینه های ایجاد برکت ---- ۸۵۷

۱.برنامه‌های تابستانی ---- ۸۵۸

۱. فعال کردن مساجد ---- ۸۵۸

۲. با انواع عبادت. ---- ۸۵۸

۳. مطالعه ---- ۸۶۱

۴. کار ---- ۸۶۳

۵. تفریح سالم ---- ۸۶۴

۱. بسم الله الرحمن الرحیم ---- ۸۶۶

۱. اهمیت آن ---- ۸۶۶

۲. آیا جزء سوره است ؟ ---- ۸۶۷

۱. بصیرت ---- ۸۶۷

۱. اهمیت ---- ۸۶۷

۲. عمل بدون بصیرت ---- ۸۶۸

۱. بلال حبشی ---------- ۸۶۸
۱. شخصیت ---------- ۸۶۸
۲. پایداری در برابر شکنجه ---------- ۸۷۰
۳. بلال و پیامبر اکرم (ص) ---------- ۸۷۰
۴. بعد از پیامبر (ص) ---------- ۸۷۱
۵. بلال واذان ---------- ۸۷۲
۶. رحلت ---------- ۸۷۳
۷. خاطرات ---------- ۸۷۴
۱. بنی اسرائیل ---------- ۸۷۵
۱. خصوصیات بنی اسرائیل ---------- ۸۷۵
۲. علمای بنی اسرائیل ---------- ۸۷۷
۳. کیفرهای الهی ---------- ۸۷۸
۴. شخصیت فرعون و جامعه فرعونی ---------- ۸۷۸
۵. تاکتیک های فرعون ---------- ۸۷۹
۶. سرنوشت فرعون ---------- ۸۸۰
۷. امدادهای غیبی ---------- ۸۸۰
۸. موسی و بنی اسرائیل ---------- ۸۸۱
۹. رهبری انقلاب ---------- ۸۸۲
۱۰.دستاوردهای انقلاب ---------- ۸۸۲
۱۱. انقلابیون راستین ---------- ۸۸۳
۱۲. تداوم انقلاب ---------- ۸۸۳
۱۳. رمز سقوط ---------- ۸۸۴
۱۴. برخورد یهود با اسلام ---------- ۸۸۴
۱. بنی امیه ---------- ۸۸۴
۱. تصویری از حکومت بنی امیه ---------- ۸۸۴
۲. شورش ها بر علیه بنی امیه ---------- ۸۸۵

۱. بهار ---------- ۸۸۵
۱. بهار طبیعت ---------- ۸۸۶
۲. بهار بلاد و اهل زمین ---------- ۸۸۷
۳. بهار دلها ---------- ۸۸۷
۴. بهار قرآن ---------- ۸۸۷
۱. بهداشت ---------- ۸۸۸
۱. اهمیت بهداشت و نظافت در اسلام ---------- ۸۸۸
۲. ویژگی های بهداشت اسلامی ---------- ۸۹۲
۳. رابطه جسم وجان در اسلام ---------- ۹۰۱
۴. رابطه پیش گیری و درمان ---------- ۹۰۲
۵. اهمیت درمان دراسلام ---------- ۹۰۲
۶. رابطه عاطفه و بهداشت ---------- ۹۰۳
۷. نامه ای پیرامون بهداشت ---------- ۹۰۴
۱. بهشت وجهنم ---------- ۹۰۶
۱.بهشت ---------- ۹۰۶
۲.جهنم ---------- ۹۰۹
۱. بهمن شروعی دیگر ---------- ۹۱۰
۱. دین مدار ---------- ۹۱۰
۲. جوان ---------- ۹۱۲
۳. مردمی ---------- ۹۱۲
۴. بدون تبعیض ---------- ۹۱۲
۵. فهمیده ---------- ۹۱۳
۶. باعزت ---------- ۹۱۳
۷. متحوّل ---------- ۹۱۳
۱. بیعت در اسلام ---------- ۹۱۳
۱. مفهوم بیعت ---------- ۹۱۳

۲. شرایط بیعت ---------- ۹۱۴
۳. انواع بیعت ---------- ۹۱۴
۴. آثارشکستن بیعت ---------- ۹۱۵
۱. بیماری ---------- ۹۱۶
۱. بیمه ---------- ۹۱۷
۱. تاریخ بیمه در اسلام ---------- ۹۱۷
۲. جایگاه بیمه در اسلام ---------- ۹۱۷
۳. بیمه درفقه اسلامی ---------- ۹۱۸
۴. انواع بیمه ---------- ۹۱۹
۵. منابع تأمین اجتماعی ---------- ۹۲۰
۶. بیمه معنوی ---------- ۹۲۰
۷. نقش بیمه براساس بسیج تعاون عمومی ---------- ۹۲۱
۸. پیشنهادات و انتقادات ---------- ۹۲۱
۱. بینش موحد از دیدگاه قرآن ---------- ۹۲۲
۱. جهان هستی ---------- ۹۲۲
۲. انسان ---------- ۹۲۲
پ ---------- ۹۲۵
۱. پاسخ به احکام پزشکی ---------- ۹۲۵
۱. تشریح جسد ---------- ۹۲۵
۲. پیوند اعضا ---------- ۹۲۶
۳. ضمان ، حدود ، دیات وقصاص ---------- ۹۲۶
۴. احکام ازدواج ---------- ۹۲۷
۵. معاینات پزشکی ---------- ۹۲۹
۶. آزمایشگاه ---------- ۹۲۹
۷. استعمال و تجویز دارو ---------- ۹۲۹
۱. پاسداری از دین ---------- ۹۲۹

۱. پاسداری از دیدگاه قرآن ---- ۹۳۰
۲. پاسداران دین ---- ۹۳۰
۳. نیازهای پاسدار دین ---- ۹۳۱
۴. دنیاپرستی مانع پاسداری از دین ---- ۹۳۲
۵. ارکان پاسداری از دین ---- ۹۳۲
۱. پرسش وپاسخ ---- ۹۳۲
۱. اخلاقی ---- ۹۳۲
۲. مهدویت ---- ۹۳۳
۳. اجتماعی سیاسی ---- ۹۳۴
۴. نصب حاکم ---- ۹۳۵
۵. دلایل عدم جدائی دین از سیاست ---- ۹۳۵
۶. آیات مربوط به اولوالامر ---- ۹۳۵
۷. نپذیرفتن ولایت ظالمان ---- ۹۳۶
۸. ولایت پیامبر (ص) بر مؤمنان ---- ۹۳۶
۹. نهی از حکم به غیر ما انزل الله ---- ۹۳۷
۱۰. خصوصیات جامعه اسلامی ---- ۹۳۷
۱۱. لزوم تجهیز قوا برای حکومت ---- ۹۳۷
۱۲. مطرح ساختن حکومت انبیاء واولیاء درقرآن ---- ۹۳۷
۱۳. آیات مربوطه به امر بمعروف ونهی از منکر ---- ۹۳۷
۱. پناه دادن ---- ۹۳۷
۱. پناه دادن خدا ---- ۹۳۷
۲. پناه دادن حضرت یوسف ---- ۹۳۸
۳. جوانمردی ---- ۹۳۸
۴. پناه دادن در کنار ایمان و هجرت و جهاد ایواء ---- ۹۳۸
۱. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ---- ۹۳۸
۱. سیمای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ---- ۹۳۸

۲. رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) ---------- ۹۴۲
۳. وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله) ---------- ۹۵۰
۴. سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله) ---------- ۹۵۲
۵. سیره عمومی ---------- ۹۵۸
۶. تأییدات وتحذیرات الهی ---------- ۹۷۰
ت ---------- ۹۷۴
۱. تثلیث ---------- ۹۷۴
۱. سیمای حضرت عیسی (ع) درقرآن ---------- ۹۷۴
۲. سیمای حضرت مریم (س) درقرآن ---------- ۹۸۱
۳. مسیحیت از دیدگاه مسیحیان ---------- ۹۸۳
۱. تجارت و کسب ---------- ۹۹۹
۱. کار ---------- ۹۹۹
۲. اخطار به بیکار ---------- ۱۰۰۳
۳.نهی از تنبلی ---------- ۱۰۰۳
۴. طلب حلال ---------- ۱۰۰۳
۵. هدف ازکار ---------- ۱۰۰۵
۶. وقت کار ---------- ۱۰۰۵
۷. کارهای ارزشمند در روایات اسلامی ---------- ۱۰۰۵
۸. محیط کار ---------- ۱۰۰۶
۹.اخلاق در تجارت ---------- ۱۰۰۸
۱۰. دستور العمل ها ---------- ۱۰۱۰
۱۱. آفات تجارت ---------- ۱۰۱۲
۱۲.مواعظ حضرت علی (ع) به اهل بازار ---------- ۱۰۱۶
۱۳. بازار ---------- ۱۰۱۶
۱۴. بدهکار ودین ---------- ۱۰۱۹
۱۵. تجارت و معامله با خدا ---------- ۱۰۲۰

۱۶. کار وتجارت در شرع ---------- ۱۰۲۰
۱۷. کار در جامعه ---------- ۱۰۲۰
۱. تجربه ---------- ۱۰۲۱
۱. اهمیت ولزوم کسب تجربه ---------- ۱۰۲۱
۲. ثمره ---------- ۱۰۲۱
۱. تجسس ---------- ۱۰۲۲
۱. در علم اخلاق ---------- ۱۰۲۲
۲. در عقائد ---------- ۱۰۲۳
۳. حکم جاسوسی ---------- ۱۰۲۵
۴. اخذ به ظواهر ---------- ۱۰۲۵
۵. نمونه تفتیش نابجا ---------- ۱۰۲۶
۶. نکاتی از آیه "یا ایهاالذین آمنوا اجتنبواکثیرا من الظن.." ---------- ۱۰۲۶
۱. تحریف ---------- ۱۰۲۷
۱. معنای تحریف ---------- ۱۰۲۷
۲. التقاط ---------- ۱۰۲۷
۳. خطر تحریف ---------- ۱۰۲۷
۴. مبارزه با تحریف ---------- ۱۰۲۸
۵. موارد تحریف ---------- ۱۰۲۹
۱. مجازات تحقیر مؤمن (مجازات) ---------- ۱۰۳۳
۱. به خاطر فقرمالی ---------- ۱۰۳۳
۲. به صورت طعن ---------- ۱۰۳۳
۳. بصورت اهانت ---------- ۱۰۳۳
۴. به صورت سبک شمردن ---------- ۱۰۳۴
۵. به صورت اظهار برائت ---------- ۱۰۳۴
۱. تحقیق ---------- ۱۰۳۴
تخلی ---------- ۱۰۳۵

۱) تربیت درهنگام تخلی ---------- ۱۰۳۵
۲) عبرت گرفتن در هنگام تخلی ---------- ۱۰۳۵
۳) یاد خدا هنگام تخلی ---------- ۱۰۳۵
۴) موارد نهی از تخلی ---------- ۱۰۳۶
۵) حفظ محترمات در هنگام تخلی ---------- ۱۰۳۷
۱. تربیت فرزند ---------- ۱۰۳۹
۱. دیدگاه اسلام راجع به فرزند ---------- ۱۰۳۹
۲. نقش والدین در تربیت فرزند ---------- ۱۰۳۹
۳. شیوه های تربیت ---------- ۱۰۴۰
۴. وظایف والدین ---------- ۱۰۴۱
۵. روان شناختی ---------- ۱۰۴۴
۶. بهداشتی ---------- ۱۰۴۴
۱. ترس ---------- ۱۰۴۵
۱. خوف در قرآن و سنت ---------- ۱۰۴۵
۲. مؤمن خوف ---------- ۱۰۴۶
۳. ما الجبن؟ ---------- ۱۰۴۷
۴. الجبان والغزو ---------- ۱۰۴۷
۵. انواع خوف ---------- ۱۰۴۷
۶. الخوف بقدر العلم والمعرفهٔ ---------- ۱۰۴۷
۷. ثمرات خوف در قرآن و سنت ---------- ۱۰۴۸
۸. علامت خائف در قرآن و سنت ---------- ۱۰۴۹
۹. عدم ترس مؤمن ---------- ۱۰۵۰
۱۰. اذا هبت امراً فقع فیه ---------- ۱۰۵۱
۱۱. الأمن من مکرالله ---------- ۱۰۵۱
۱۲.تجرّی ---------- ۱۰۵۱
۱. تسبیح ---------- ۱۰۵۱

۱. سیمای تسبیح ---------- ۱۰۵۱
۲. تسبیح کنندگان ---------- ۱۰۵۲
۳. انواع تسبیح ---------- ۱۰۵۶
۴. زمان تسبیح ---------- ۱۰۵۹
۵. مکان تسبیح ---------- ۱۰۶۰
۶. آثار تسبیح ---------- ۱۰۶۰
۷. چند مسئله درباره تسبیحات اربعه ---------- ۱۰۶۱
۱. تعبّد وتشبث ---------- ۱۰۶۱
۱. ربوبیت ولایت الهی ---------- ۱۰۶۱
۲. تعبد وتشبث در ادیان قبلی ---------- ۱۰۶۲
۳. تعبد وتشبث بعد از رسول خدا ---------- ۱۰۶۲
۱. تعبّد وتشبث ---------- ۱۰۶۲
۱. ربوبیت و ولایت الهی ---------- ۱۰۶۲
۲. تعبد وتشبث در ادیان قبلی ---------- ۱۰۶۳
۳. تعبد وتشبث بعد از رسول خدا ---------- ۱۰۶۳
۴. اجتهاد و فهم وحی ---------- ۱۰۶۳
۱. تعصب دراسلام ---------- ۱۰۶۳
۱. تعصب مثبت درقرآن وسنت ---------- ۱۰۶۳
۲. تعصب نابجا درقرآن وسنت ---------- ۱۰۶۴
۳. تعصب قبیله ای درزمان امام علی (ع) ---------- ۱۰۶۶
۱. تعلیم وتربیت ---------- ۱۰۶۷
۱. اهمیت تعلیم وتربیت ---------- ۱۰۶۷
۲. آداب تعلیم وتربیت ---------- ۱۰۶۸
۳. موانع تعلیم وتربیت ---------- ۱۰۷۱
۴. عوامل مؤثر در تعلیم وتربیت ---------- ۱۰۷۱
۶. تأثیرات فطرت در تعلیم وتربیت ---------- ۱۰۷۷

۷. سیمای معلم وشاگرد ۱۰۷۹
۱. تفریح سالم ۱۰۹۰
۱. کلیات ۱۰۹۰
۲. اهداف ۱۰۹۰
۳. شرائط ۱۰۹۰
۴. آفات ۱۰۹۱
۵. انواع تفریح ۱۰۹۲
۱. تفریح ۱۰۹۲
۱. اصول مثبت تفریحات ۱۰۹۲
۲. اصول منفی تفریحات ۱۰۹۳
۱. تفسیر ایاک نعبد وایاک نستعین ۱۰۹۴
۱. ایاک ۱۰۹۴
۲. نعبد ۱۰۹۴
۳. نستعین ۱۰۹۵
۴. نکات آیه ۱۰۹۵
۱. تفسیر سوره علق ۱۰۹۷
۱. آیه ۱ (إقرأ بسم ربک الذی خلق) ۱۰۹۷
۲. آیه ۲ (خلق الأنسان من علق) ۱۰۹۸
۳. آیه ۳ (اقرأ و ربک الأکرم) ۱۰۹۸
۴. آیه ۴-۵-۶ ۱۰۹۹
۵. آیه ۷ ۱۱۰۰
۶. آیه ۸ ۱۱۰۰
۷. آیه ۹-۱۰ ۱۱۰۱
۸. تذکرات ۱۱۰۱
۱. تفکر وغفلت ۱۱۰۱
۱. تفکر ۱۱۰۱

۲. غفلت ---------- ۱۱۰۴
۱. تقلید ---------- ۱۱۰۵
۱. تقوی ---------- ۱۱۱۲
۱. معنای تقوی ---------- ۱۱۱۲
۲. اهمیت تقوی ---------- ۱۱۱۲
۳. آثار وبرکات تقوی ---------- ۱۱۱۳
۴. ابعاد تقوا ---------- ۱۱۱۶
۵. راه رسیدن به تقوا ---------- ۱۱۱۶
۶. ویژگی ها و کمالات متقین ---------- ۱۱۱۷
۷. گروهای مقابل متقین ---------- ۱۱۱۸
۱.تقیه ---------- ۱۱۱۸
۱. تاریخچه ---------- ۱۱۱۸
۲. حکم تقیه ---------- ۱۱۱۸
۳. مواردی از تقیه ---------- ۱۱۱۹
۴. فلسفه تقیه ---------- ۱۱۱۹
۵. آثار تقیه ---------- ۱۱۲۰
۱.سوره تکاثر ---------- ۱۱۲۰
۱. تکبیر ---------- ۱۱۲۵
۱. سیمای تکبیر ---------- ۱۱۲۵
۲. معانی تکبیر ---------- ۱۱۲۶
۳. کیفیت اداء تکبیرۀ الاحرام ---------- ۱۱۲۷
۵. موارد تکبیر ---------- ۱۱۲۸
۶. وقایع تاریخی ---------- ۱۱۳۱
۷. تکبیرهای مستحب ---------- ۱۱۳۳
۸. تکبیرهای مولاعلی (ع) وحضرت پیامبر (ص) ---------- ۱۱۳۳
۹. فضیلت و اهمیت تکبیر ---------- ۱۱۳۵

۱. تکبر وعجب ۱۱۳۵
۱. خطر تکبر ۱۱۳۵
۲. انواع تکبر ۱۱۳۶
۳. درمان تکبر ۱۱۳۸
۴. خطر عجب ۱۱۳۸
۵. فرق تکبر وعجب ۱۱۳۹
۱. تلخی ها و شیرینی ها ۱۱۳۹
۱. نشانه های دوستی و دشمنی خدا ۱۱۴۰
۲. مقابله با ناگواری ۱۱۴۰
۳. وسیله ابتلا وامتحان ۱۱۴۱
۴. عمومیت امتحان ۱۱۴۲
۵. زاهد کیست ۱۱۴۲
۶. پاداش پیروزی ۱۱۴۲
۷. کیفر شکست ۱۱۴۲
۱. تمرکز ۱۱۴۳
۱. عوامل ایجاد تمرکز ۱۱۴۳
۲. عوامل مؤثر در به وجود آمدن تمرکز ۱۱۴۴
۳. عوامل سلب تمرکز ۱۱۴۴
۱. تملق و چاپلوسی ۱۱۴۴
۱. مذمت تملق ۱۱۴۴
۲. آثار منفی تملق ۱۱۴۵
۳. جایگاه متملق ۱۱۴۵
۴. نحوه برخورد با متملق ۱۱۴۵
۱. توبه ۱۱۴۶
۱. تعریف توبه ۱۱۴۶
۲. اهمیت توبه ۱۱۴۷

۳. اقسام توبه ---------- ۱۱۴۸
۴. شرایط توبه ---------- ۱۱۵۰
۵.احکام توبه ---------- ۱۱۵۵
۶. روش توبه ---------- ۱۱۵۷
۷. آثار توبه ---------- ۱۱۵۷
۱.توحید ---------- ۱۱۵۸
۱. مقدّمه ---------- ۱۱۵۸
۲. اقسام توحید ---------- ۱۱۶۰
۳. توحید درقرآن ---------- ۱۱۶۱
۴. راههای شناخت خدا ---------- ۱۱۶۳
۵. آثار فردی و اجتماعی اعتقاد به وحدانیت خداوند ---------- ۱۱۶۴
۶. آیا این دو گروه قابل مقایسه هستند؟ ---------- ۱۱۷۰
۷. چرا در نظام یک پارچه ی عالم من وصله ی ناهمرنگ باشم؟ ---------- ۱۱۷۱
۱. توسل ---------- ۱۱۷۲
۱. توسل وتبرک در اسلام ---------- ۱۱۷۲
۲. مفهوم توسل ---------- ۱۱۷۵
۳. شرائط توسل ---------- ۱۱۷۵
۴. انواع توسل ---------- ۱۱۷۶
۵. آثار توسل ---------- ۱۱۸۶
۶. جواب به شبهات توسل ---------- ۱۱۸۷
۷. پیدایش وهابیت ---------- ۱۱۹۱
۸. شبهات وهابیت ---------- ۱۱۹۱
۹. نکاتی درباب توسل ---------- ۱۱۹۴
۱. توکل ---------- ۱۱۹۶
۱. مفهوم توکل ---------- ۱۱۹۶
۲. اهمیت توکل در قرآن وسنت ---------- ۱۱۹۸

۳. خصوصیات توکل ---------- ۱۱۹۹
۵. زمینه توکل ---------- ۱۲۰۰
۶. علامات توکل ---------- ۱۲۰۰
۷. رابطه توکل واسباب ---------- ۱۲۰۱
۸. موارد زمینه ساز توکل درجامعه ---------- ۱۲۰۲
۹. موارد توکل در قرآن وسنت ---------- ۱۲۰۲
۱۰. آثار توکل درقرآن وسنت ---------- ۱۲۰۴
۱۱. شرائط وکیل ---------- ۱۲۰۶
۱۲. اوصاف وکیل مطمئن ---------- ۱۲۰۶
۱۳. خصوصیات متوکلین ---------- ۱۲۰۷
۱۴. پاداش متوکلین درقرآن ---------- ۱۲۰۷
۱۵. نکاتی در باب توکل وعدم توکل ---------- ۱۲۰۷
۱.تولی وتبری ---------- ۱۲۰۹
۱. حدومرزهای تولی وتبری ---------- ۱۲۰۹
۲. نقش تولی وتبری ---------- ۱۲۱۰
۳. اهمیت ---------- ۱۲۱۰
ج ---------- ۱۲۱۳
۱. جابربن عبدالله انصاری ---------- ۱۲۱۳
۱. سیماوشخصیت ---------- ۱۲۱۳
۲. جابر واهل بیت ---------- ۱۲۱۵
۱. جامعیت اسلام ---------- ۱۲۱۸
۱. ضرورت وجود دین جامع ---------- ۱۲۱۸
۲. جامعیت در روابط ---------- ۱۲۱۹
۳. جامعیت در تعلیم وتربیت ---------- ۱۲۲۰
۴. جامعیت در احکام ---------- ۱۲۲۱
۱. جاهلیت ---------- ۱۲۲۱

۱. اسلام و جاهلیت ---------- ۱۲۲۱
۲. سیمای جاهلیت ---------- ۱۲۲۲
۳. خطرات جهل ---------- ۱۲۲۴
۱. دفع توهم جبر ---------- ۱۲۲۵
۱. با آیات قرآن ---------- ۱۲۲۵
۲. حل آیات اضلال درقرآن ---------- ۱۲۲۹
۳. حل آیات مشیت در قرآن ---------- ۱۲۲۹
۴. حل آیات قضا در قرآن ---------- ۱۲۳۰
۱. جدال ---------- ۱۲۳۴
۱.احسن ---------- ۱۲۳۴
۲. مذموم ---------- ۱۲۳۵
۱. جشن ---------- ۱۲۳۶
۱. ادّله تعظیم ایام الله وبرگزاری مراسم جشن ---------- ۱۲۳۶
۲. ادّله مخالفین ---------- ۱۲۳۷
۳. ردّ برخی ادّله مخالفین ---------- ۱۲۳۸
۴. بدعت یعنی چه ؟ ---------- ۱۲۳۸
۵. دفع توهّم در تعیین مصادیق بدعت ---------- ۱۲۳۸
۶. بزرگداشت برخی موارد در دین اسلام ---------- ۱۲۳۹
۷. اعمال عید ---------- ۱۲۴۱
۸. شیطان در عید هم به فکر اغفال است ؟ ---------- ۱۲۴۱
۱. جماعت ---------- ۱۲۴۲
۱. اهمیت دراسلام ---------- ۱۲۴۲
۲. تفرقه و جدائی از جماعت ---------- ۱۲۴۲
۳. برخورد با بی اعتنائی به جماعت ---------- ۱۲۴۳
۴. ملاک حق است نه جماعت ---------- ۱۲۴۳
۵. دعا کردن اجتماعی ---------- ۱۲۴۳

۶. غذا خوردن اجتماعی ---------- ۱۲۴۴
۷. فلسفه نماز جماعت ---------- ۱۲۴۴
۸. اهمیت نماز جماعت ---------- ۱۲۴۴
۹. اهمیت صف اول نماز جماعت ---------- ۱۲۴۸
۱۰. ثواب نماز های یومیه به جماعت ---------- ۱۲۴۹
۱۱. آثار نماز جماعت ---------- ۱۲۵۰
۱۲. آداب نماز جماعت ---------- ۱۲۵۰
۱۳. بنیان گزاران نماز جماعت ---------- ۱۲۵۱
۱۴. شرکت زنان در نمازجماعت ---------- ۱۲۵۱
۱۵. شرکت درجماعت اهل سنت ---------- ۱۲۵۱
۱۶. امام جماعت ---------- ۱۲۵۲
۱. جن درقرآن ---------- ۱۲۵۶
۱. فردی ---------- ۱۲۵۶
۲. دینی ---------- ۱۲۵۷
۱. جنگ احد ---------- ۱۲۵۸
۱. استراتژی جنگ ---------- ۱۲۵۸
۲. نکات مهم ---------- ۱۲۵۹
۳. پیامها درقرآن ---------- ۱۲۶۷
۱. جنگ موته ---------- ۱۲۶۹
۱. جوان ---------- ۱۲۷۰
۱. سیمای جوان ---------- ۱۲۷۰
۲. نیازهای جوان ---------- ۱۲۷۳
۳. وظائف جوان ---------- ۱۲۷۳
۴. تلاش های جوان ---------- ۱۲۷۵
۵. رفتار با جوان ---------- ۱۲۷۵
۱. جهاد ---------- ۱۲۷۶

۱. جهاد درقرآن ---- ۱۲۷۷
۲. جهاد ، عامل حرکت ---- ۱۲۷۷
۳. هدف وآثار جهاد ---- ۱۲۷۸
۴. ویژگی مجاهد ---- ۱۲۷۸
۵. جایگاه غنیمت در جهاد ---- ۱۲۷۹
۱. جهل وبیسوادی ---- ۱۲۸۷
۱. خطر جهل وبیسوادی درقرآن وسنت ---- ۱۲۸۷
۲. خطر جهل درروایات ---- ۱۲۸۸
۳. خصوصیات جاهل در روایات ---- ۱۲۸۸
۴. ارتباط انسان با دوست جاهل ودشمن دانا در روایات ---- ۱۲۹۰
۵. مبارزه اسلام با جهل ---- ۱۲۹۰
۶. نکاتی در باب جهل ---- ۱۲۹۱
چ ---- ۱۲۹۱
۱. چهل خاطره از شهدای کربلا ---- ۱۲۹۱
۱. شهدای خاندان بنی هاشم ---- ۱۲۹۱
۲. صحابه شهید کربلا ---- ۱۲۹۳
۳. قاصدان شهید کربلا ---- ۱۲۹۴
۴. توابین شهید کربلا ---- ۱۲۹۵
۵. بردگان شهید کربلا ---- ۱۲۹۵
۶. خصوصیات شهدای کربلا ---- ۱۲۹۶
ح ---- ۱۲۹۷
۱. حبّ وبغض ---- ۱۲۹۷
۱. محبت الهی درقرآن ---- ۱۲۹۷
۲. محبت الهی درروایات ---- ۱۲۹۹
۳. آثار محبت الهی ---- ۱۳۰۰
۱. حبط وتکفیر ---- ۱۳۰۱

۱. حبط ---------- ۱۳۰۱
۲. تکفیر ---------- ۱۳۰۴
۱. حج ---------- ۱۳۰۸
۱. معنا ---------- ۱۳۰۸
۲. سیمای حج ---------- ۱۳۰۹
۳. حدود وشرائط حج ---------- ۱۳۱۲
۴. فوائد حج ---------- ۱۳۱۵
۵. هدف حج ---------- ۱۳۱۶
۶. اسرار وفلسفه حج ---------- ۱۳۱۶
۷. حج وبدعت ---------- ۱۳۱۹
۸. حاجی ---------- ۱۳۲۰
۹. مکه وکعبه ---------- ۱۳۲۹
۱۰. تبلیغات وحج ---------- ۱۳۳۳
۱۱. حج وجهاد ---------- ۱۳۳۳
۱۲. حجهٔ الوداع ---------- ۱۳۳۵
۱. حجاب ---------- ۱۳۳۵
۱. سیمای حجاب ---------- ۱۳۳۵
۲. اهمیت حجاب ---------- ۱۳۳۶
۳. حجاب درقرآن ---------- ۱۳۳۶
۴. حجاب درروایات ---------- ۱۳۳۸
۵. سیر تاریخی حجاب ---------- ۱۳۳۹
۶. فلسفه وآثار حجاب ---------- ۱۳۴۱
۷. بی حجابی ---------- ۱۳۴۲
۸. روابط زن ومرد ---------- ۱۳۵۰
۹. مواعظی پیرامون حجاب ---------- ۱۳۵۳
۱۰. خاطرات ---------- ۱۳۵۵

۱. حدود ---- ۱۳۵۷
۱. حدیث شناسی ---- ۱۳۷۲
۱. معنای حدیث وروایت ---- ۱۳۷۲
۲. اهمیت حدیث ---- ۱۳۷۲
۳. نوشتن حدیث ---- ۱۳۷۳
۴. سند ---- ۱۳۷۴
۵. نقل وضبط حدیث ---- ۱۳۷۴
۶. حفظ ---- ۱۳۷۹
۷. جعل حدیث ---- ۱۳۸۰
۸. تحریف حدیث ---- ۱۳۸۶
۹. رجال ---- ۱۳۹۱
۱۰. درایهٔ ---- ۱۳۹۲
۱۱. راه شناخت حدیث ---- ۱۳۹۳
۱۲. تعبد وتثبت ---- ۱۳۹۴
۱۳. کتب حدیث ومحدثان ---- ۱۳۹۶
۱۴.کتب روایی اهل سنت ---- ۱۳۹۸
۱۵.حدیث برای دنیا ---- ۱۴۰۰
۱۶. رعایت حدیث ---- ۱۴۰۰
۱۷. فهم حدیث ---- ۱۴۰۱
۱۸. ارزش محدّث ---- ۱۴۰۱
۱۹. احادیث متفاوت ---- ۱۴۰۱
۲۰.نکاتی در مورد حدیث ---- ۱۴۰۲
۱. حرص ---- ۱۴۰۴
۱. حرکت ---- ۱۴۰۷
۱. تکاملی ---- ۱۴۰۷
۲. سیر نزولی ---- ۱۴۰۸

۱. حریم ها ---------- ۱۴۰۸
۱. حریم ها در قرآن ---------- ۱۴۰۸
۲. حریم ها در روایات ---------- ۱۴۱۰
۳. حریم ها در ادعیه ---------- ۱۴۱۰
۱. حزب ---------- ۱۴۱۰
۱. حزب الله ---------- ۱۴۱۰
۲. حزب الشیطان ---------- ۱۴۱۴
۱. حزن ---------- ۱۴۱۶
۱. عوامل حزن ---------- ۱۴۱۶
۲. آثار حزن ---------- ۱۴۱۶
۳.حزن ممدوح ---------- ۱۴۱۷
۴. درمان حزن ---------- ۱۴۱۷
۵.غم و شادی با هم ---------- ۱۴۲۰
۱. حسبه و محتسب ---------- ۱۴۲۱
۱. تاریخچه حسبه و محتسب ---------- ۱۴۲۱
۲. تعریف حسبه ---------- ۱۴۲۱
۳. فرق محتسب با متطوع ---------- ۱۴۲۳
۴. سیره معصومین ---------- ۱۴۲۴
۵. ماحصل مدارک وروایات ---------- ۱۴۳۱
۱. حسد ---------- ۱۴۳۲
۱. حسد درقرآن ---------- ۱۴۳۲
۲. پیشینه بیماری حسادت ---------- ۱۴۳۲
۳. عوامل وانگیزه ها ---------- ۱۴۳۲
۴. آفات ومضرات ---------- ۱۴۳۳
۵. علامت حسادت ---------- ۱۴۳۴
۶. انواع حسادت ---------- ۱۴۳۵

۷. غبطه ---------- ۱۴۳۶
۸. پیش گیری ودرمان ---------- ۱۴۳۶
۹. نمونه ها ---------- ۱۴۳۷
۱. حسرت ---------- ۱۴۴۱
۱. حسنه ---------- ۱۴۴۲
۱. ویژگی حسنه ---------- ۱۴۴۲
۲. آثارحسنه ---------- ۱۴۴۳
۳. بهترین حسنه ---------- ۱۴۴۳
۴. علامت ایمان ---------- ۱۴۴۳
۵. جزا ---------- ۱۴۴۳
۱. حضرت آدم (ع) ---------- ۱۴۴۵
۱. قبل از هبوط ---------- ۱۴۴۵
۲. بعد از هبوط ---------- ۱۴۵۰
۳. خلافت آدم ---------- ۱۴۵۲
۴. عبرت ها ---------- ۱۴۵۵
۱. حضرت آمنه (س) ---------- ۱۴۵۷
۱. مقام حضرت آمنه (س) ---------- ۱۴۵۷
۲. وفات حضرت آمنه (س) ---------- ۱۴۵۷
۳. کلام حضرت آمنه (س) ---------- ۱۴۵۸
۱. حضرت ابراهیم (ع) ---------- ۱۴۵۸
۱. ولادت ---------- ۱۴۵۸
۲. نوجوانی ---------- ۱۴۵۸
۳. سیما وشخصیت ---------- ۱۴۵۹
۴. مأ موریتها ---------- ۱۴۶۳
۵. امتحانات ---------- ۱۴۶۵
۶. سرگذشت ابراهیم ---------- ۱۴۶۶

۷. دعاهای ابراهیم ---------- ۱۴۶۸
۸. تفسیرآیات ---------- ۱۴۷۰
۱. حضرت حمزه ---------- ۱۴۸۵
۱. حضرت خدیجه (س) ---------- ۱۴۸۶
۱. شخصیت ---------- ۱۴۸۶
۲. ازدواج ---------- ۱۴۸۸
۳. فرزندان ---------- ۱۴۹۰
۴. رحلت ---------- ۱۴۹۱
حضرت داود (ع) ---------- ۱۴۹۱
۱. حضرت زکریا ---------- ۱۴۹۴
۱. حضرت علی علیه السلام در قرآن ---------- ۱۴۹۵
۱.امتیازات حضرت علی (ع) در قرآن ---------- ۱۴۹۵
۲. ویژگی های حضرت در قرآن ---------- ۱۴۹۷
۱. حضرت عیسی (ع) ---------- ۱۴۹۸
۱. حضرت عیسی ابن مریم علیه السلام ---------- ۱۴۹۸
۲. پیروان عیسی علیه السلام ---------- ۱۵۰۰
۱. حضرت فاطمه (سلام الله) ---------- ۱۵۰۶
۱. معرفی اجمالی ---------- ۱۵۰۶
۲. دوران زندگی ---------- ۱۵۱۵
۳. دوران ازدواج ---------- ۱۵۱۶
۴. مجاهدات ---------- ۱۵۱۹
۵. حضرت فاطمه (سلام الله) در قیامت ---------- ۱۵۲۳
۱. حضرت لقمان ---------- ۱۵۲۳
۱. حضرت لوط (ع) ---------- ۱۵۲۶
۱. جایگاه حضرت لوط (ع) در قرآن ---------- ۱۵۲۶
۲. جایگاه قوم لوط (ع) ---------- ۱۵۲۷

۳. دیدگاه اسلام نسبت به عمل لوط ---------- ۱۵۲۸
۱. حضرت نوح (ع) ---------- ۱۵۲۸
۱. معرفی شخصیت نوح (ع) ---------- ۱۵۲۹
۲. جامعه زمان نوح (ع) ---------- ۱۵۳۰
۳. صفات و خصال نوح (ع) ---------- ۱۵۳۰
۴. رنج ها ومصائب حضرت نوح (ع) ---------- ۱۵۳۱
۵. تبلیغ ---------- ۱۵۳۲
۶. هشدارهای حضرت نوح (ع) ---------- ۱۵۳۳
۷. شکایت و نفرین نوح (ع) ---------- ۱۵۳۴
۸. کشتی نوح (ع) ---------- ۱۵۳۴
۹. سرنوشت قوم نوح (ع) وقومش ---------- ۱۵۳۵
۱۰. موعظه شیطان به نوح (ع) ---------- ۱۵۳۵
۱۱. بررسی چندآیه وپیام ها ---------- ۱۵۳۶
حضرت هود (ع) ---------- ۱۵۶۴
۱. حضرت یحیی (ع) ---------- ۱۵۶۷
۱. حضرت یونس (ع) ---------- ۱۵۶۸
۱. حضور در صحنه ---------- ۱۵۶۹
۱. ترغیب به حضور درقرآن ---------- ۱۵۶۹
۲. حضور مؤثر ---------- ۱۵۶۹
۳. عوامل مؤثر درحضور ---------- ۱۵۶۹
۴. منع از حضور ---------- ۱۵۷۰
۵. اثرات عدم حضور ---------- ۱۵۷۰
۶. علل عدم حضور ---------- ۱۵۷۱
۷. تلاش دشمن برای حضور مردم ---------- ۱۵۷۲
۱. حضور قلب ---------- ۱۵۷۲
۱. در قرآن ---------- ۱۵۷۲

۲. در روایات ---------- ۱۵۷۲
۳. اهمیت ---------- ۱۵۷۳
۴. آثار ---------- ۱۵۷۴
۵. عوامل حضور قلب ---------- ۱۵۷۵
۶. موانع حضور قلب ---------- ۱۵۷۶
۷. راه های دستیابی ---------- ۱۵۷۷
۸. خطر بی توجهی ---------- ۱۵۷۸
۹. عوامل بی توجهی ---------- ۱۵۷۹
۱۰. حضور قلب اولیای خدا ---------- ۱۵۷۹
۱. حق الناس ---------- ۱۵۸۰
۱. درآیات وروایات ---------- ۱۵۸۰
۲. اهمیت حق الناس ---------- ۱۵۸۱
۳. انواع حق الناس ---------- ۱۵۸۲
۴. پیامدهای حق الناس ---------- ۱۵۸۴
۵. تذکراتی پیرامون حق الناس ---------- ۱۵۸۴
۶. مواردی از حق الناس در فقه ---------- ۱۵۸۶
۱. حق و باطل ---------- ۱۵۹۶
۱. ماهیت حق ---------- ۱۵۹۶
۲. منشأ حق ---------- ۱۵۹۶
۳. راه شناخت حق از باطل ---------- ۱۵۹۷
۴. وظایف ما در قبال حق ---------- ۱۵۹۷
۵. مصادیق حق ---------- ۱۵۹۹
۶. فرق حق و باطل ---------- ۱۶۰۰
۷. سیمای باطل ---------- ۱۶۰۱
۸. پیروزی حق ---------- ۱۶۰۱
۹. شکست باطل ---------- ۱۶۰۳

۱۰. سیره تاریخی حق وناحق ---------- ۱۶۰۴

۱۱. حق در عرصه قضاوت ---------- ۱۶۰۵

۱۲. سیمای اهل حق و باطل ---------- ۱۶۰۶

۱. حقوق حیوان ---------- ۱۶۰۸

۱. حقوق حیوانات ---------- ۱۶۰۸

۲. حیوانات خاص درقرآن ---------- ۱۶۰۹

۳. نکاتی درباب حیوانات ---------- ۱۶۱۰

۱. حقوق زن (ارث ودیه) ---------- ۱۶۱۱

۱. حل شبهه نقصان ارث زن نسبت به مرد ---------- ۱۶۱۱

۲. حل شبهه نقصان دیه زن نسبت به مرد ---------- ۱۶۱۲

۱. حقوق زن وشوهر ---------- ۱۶۱۳

۱. حقوق همسر ---------- ۱۶۱۳

۲. توقعات بجای طرفین (زن و شوهر) ---------- ۱۶۱۳

۳. حفظ آبرو همدیگر ---------- ۱۶۱۳

۴. سازگاری با همسر ---------- ۱۶۱۴

۵. توقعات نابجا ---------- ۱۶۱۴

۶. محرّمات ---------- ۱۶۱۵

۷. چند تذکر به مردها ---------- ۱۶۱۵

۸. تذکراتی به خانم ها ---------- ۱۶۱۵

۹. واسطه گری و اصلاح ---------- ۱۶۱۶

۱. حقوق قرآن ---------- ۱۶۱۶

۱.اهمیت قرآن ---------- ۱۶۱۶

۲. حقوق قرآن ---------- ۱۶۱۸

۳. ظلم بر قرآن ---------- ۱۶۲۰

۴. قرآن وعترت ---------- ۱۶۲۰

۱. حکمت ---------- ۱۶۳۶

۱. تفسير الحكمه ---------- ۱۶۳۶
۲. حکمت نظری وعملی ---------- ۱۶۳۸
۳. الحكيم ---------- ۱۶۳۹
۴. الحكمه ضالۀ المؤمن ---------- ۱۶۴۰
۵.رأس الحكمه ---------- ۱۶۴۰
۶. ما يورث الحكمه ---------- ۱۶۴۱
۷. ما يمنع الحكمه ---------- ۱۶۴۱
۸. آثار الحكمه ---------- ۱۶۴۱
۹. لاتمنع الحكمۀ غير اهلها ---------- ۱۶۴۲
۱۰. طرائف الحكم ---------- ۱۶۴۲
۱. حکومت اسلامی ---------- ۱۶۴۲
۱. لزوم حکومت ---------- ۱۶۴۲
۲. اهداف حکومت ---------- ۱۶۴۳
۳. اصولی در نظام اداری ---------- ۱۶۴۴
۴. برنامه ---------- ۱۶۴۶
۵. وظائف ---------- ۱۶۴۷
۶. امتیازات ---------- ۱۶۴۹
۷. مدیران حکومت ---------- ۱۶۵۱
۱. حکومت بنی عباس در تاریخ ---------- ۱۶۵۴
۱. عوامل ظهور و پیدایش ---------- ۱۶۵۴
۲. سوء استفاده از نام اهل بیت ---------- ۱۶۵۸
۱. حلم و بردباری ---------- ۱۶۵۹
۱. تبیین حلم ---------- ۱۶۵۹
۲. فضل حلم ---------- ۱۶۵۹
۱. حلیمه سعدیه ---------- ۱۶۶۲
۱. حماقت ---------- ۱۶۶۳

۱. الحمق والحماقه -- ۱۶۶۳
۲. صفات الاحمق -- ۱۶۶۳
۳. احمق الناس -- ۱۶۶۴
۴. مصاحبهٔ الاحمق -- ۱۶۶۵
۵. جواب الاحمق سکوت -- ۱۶۶۵
۶. معالجهٔ الاحمق -- ۱۶۶۵
۱. حوزه -- ۱۶۶۵
۱. سوابق حوزه -- ۱۶۶۵
۲. مزایای حوزه -- ۱۶۶۶
۳. نظام تربیتی حوزه -- ۱۶۶۸
۴. حوزه از دید شهید مطهری -- ۱۶۶۸
۵. نواقص حوزه -- ۱۶۶۸
۶. راه کارها -- ۱۶۶۹
۱. حیا در اسلام -- ۱۶۷۱
۱. ارزش حیا -- ۱۶۷۱
۲. انواع حیا -- ۱۶۷۲
۳. آثار حیا -- ۱۶۷۴
۴. جاهایی که نباید حیا کرد -- ۱۶۷۵
۱. حیات -- ۱۶۷۵
خ -- ۱۶۷۶
۱. خاتمیت -- ۱۶۷۶
۱. قرآن وخاتمیت پیامبر (ص) -- ۱۶۷۶
۲. خاتمیت در روایت -- ۱۶۷۷
۳. نیاز به پیامبر خاتم -- ۱۶۷۷
۴. جانشینان پیامبر (ص) -- ۱۶۷۹
۵. رابطه پیامبر خاتم با ادیان گذشته -- ۱۶۷۹

۶. خاتمیت در دین یهود ومسیح ---------- ۱۶۸۰
۷. شبهات پیرامون خاتمیت ---------- ۱۶۸۰
۱. خاطرات علماء ---------- ۱۶۸۳
۱. شرف الدین ---------- ۱۶۸۳
۲. اسکندر ---------- ۱۶۸۸
۳. ابوسعید ابوالخیر ---------- ۱۶۸۹
۴. مقدس اردبیلی ---------- ۱۶۸۹
۵. ابن سیرین ---------- ۱۶۸۹
۶. مدرّس ---------- ۱۶۸۹
۷. میرداماد ---------- ۱۶۹۰
۸. شیخ محمد شوشتری ---------- ۱۶۹۰
۹. علامه طباطبائی ---------- ۱۶۹۰
۱۰. علامه امینی ---------- ۱۶۹۰
۱۱. میرزا جواد آقا تهرانی ---------- ۱۶۹۰
۱۲. آیهٔ الله جوادی آملی ---------- ۱۶۹۱
۱۳. آقای ستوده ---------- ۱۶۹۱
۱. خانه ومسکن ---------- ۱۶۹۱
۱. خانه دنیا ---------- ۱۶۹۱
۲. خانه آخرت ---------- ۱۷۰۷
۱. خبرنگاری ---------- ۱۷۰۸
۱. خدمتگزاری ---------- ۱۷۱۰
۱. خرافات ---------- ۱۷۱۴
۱. خسارت ---------- ۱۷۱۷
۱. خشم ---------- ۱۷۲۲
۱.خشونت ---------- ۱۷۲۲
۱. انواع خشونت مثبت ---------- ۱۷۲۲

۲. میانه روی در خشونت ---- ۱۷۲۵

۳. برخورد قاطعانه با خواص ---- ۱۷۲۵

۱.خطبه همام ---- ۱۷۲۶

۱. تقوی ---- ۱۷۲۶

۲. علم ---- ۱۷۲۷

۳. بلند نظری ---- ۱۷۲۸

۴. عبودیت ---- ۱۷۲۹

۵. قناعت ---- ۱۷۲۹

۶. شکرانه ---- ۱۷۳۱

۷. ظرفیت ---- ۱۷۳۲

۸. کرامت ---- ۱۷۳۳

۹. حق خواهی ---- ۱۷۳۵

۱۰. صمت ---- ۱۷۳۷

۱۱. صبر ---- ۱۷۳۸

۱. خمس ---- ۱۷۳۸

۱. سیمای خمس ---- ۱۷۳۸

۲. احکام خمس ---- ۱۷۴۳

۳. آثار منع خمس ---- ۱۷۴۴

۴. موارد مصرف خمس ---- ۱۷۴۵

۱. خنده ---- ۱۷۴۸

۱.انواع خنده ---- ۱۷۴۸

۲. خنده در قیامت ---- ۱۷۵۰

۳. تذکرات ---- ۱۷۵۰

۱. خواب ---- ۱۷۵۰

۱. خوارج ---- ۱۷۵۴

۱. سیمای خوارج ---- ۱۷۵۴

۲. افکار خوارج ---------- ۱۷۵۵
۳. اعمال خوارج ---------- ۱۷۵۷
۴. دسته هاو شاخه ها ---------- ۱۷۵۷
۵. سیر حرکت ---------- ۱۷۵۸
۶. برخوردهای حضرت امیر (ع) ---------- ۱۷۶۱
۷. نکته ها ---------- ۱۷۶۳
۱. خواستگاری ---------- ۱۷۶۵
۱. قداست ازدواج ---------- ۱۷۶۵
۲. فلسفه ازدواج ---------- ۱۷۶۵
۳. فواید ازدواج ---------- ۱۷۶۶
۴. موانع ازدواج ---------- ۱۷۶۷
۵. شرایط ازدواج ---------- ۱۷۷۰
۵. ازدواج های ممنوع ---------- ۱۷۷۱
۶. وظیفه دیگران ---------- ۱۷۷۲
۷. مقدمات ازدواج ---------- ۱۷۷۲
۸. خطرات ازدواج ---------- ۱۷۸۲
۹. مسئله ازدواج در سنین پایین ---------- ۱۷۸۲
۱۰. نتیجه ازدواج ---------- ۱۷۸۴
۱. خودبینی وخدابینی ---------- ۱۷۸۹
۱. خدابینی انبیاء ---------- ۱۷۹۰
۲. خودبینی مخالفان انبیاء ---------- ۱۷۹۰
۱. خوردن و آشامیدن ---------- ۱۷۹۱
۱. تغذیه در قرآن ---------- ۱۷۹۱
۲. مواد غذایی ---------- ۱۷۹۲
۳. تهیه غذا ---------- ۱۷۹۶
۴. پختن غذا ---------- ۱۷۹۶

۵. استفاده ---- ۱۷۹۶
۶. آداب غذا خوردن ---- ۱۸۰۱
۱. خیال ---- ۱۸۰۵
۱. خیانت ---- ۱۸۰۸
۱. سیمای خیانت وخائن در قرآن و سنت ---- ۱۸۰۸
۲. انواع خیانت ---- ۱۸۱۱
۳. زمینه های خیانت ---- ۱۸۱۸
۴. مجازات خائن ---- ۱۸۱۹
۵. آثار خیانت ---- ۱۸۲۴
د ---- ۱۸۲۷
۱. دختر ---- ۱۸۲۷
۱. درد انسان از دیدگاههای مختلف ---- ۱۸۲۸
۱. دردو درمان ---- ۱۸۳۳
۱. از نگاه قرآن و سنت ---- ۱۸۳۳
۱. درس های کربلا ---- ۱۸۳۵
۱. اعتقادی ---- ۱۸۳۵
۲. اخلاقی ---- ۱۸۳۶
۳. سیاسی ---- ۱۸۳۶
۴. اجتماعی ---- ۱۸۳۶
۵. نظامی ---- ۱۸۳۷
۱. دروغ ---- ۱۸۳۷
۱. سیمای دروغ از نظر قرآن وروایات ---- ۱۸۳۷
۲. آثار دروغ ---- ۱۸۳۹
۳. موارد مجاز دروغ گفتن ---- ۱۸۴۱
۵. نکاتی پیرامون دروغ ---- ۱۸۴۳
۱. دریا ---- ۱۸۴۷

۱. درقرآن و روایات ---------- ۱۸۴۷

۲. اطلاعاتی پیرامون دریا ---------- ۱۸۴۸

۳. نعمت های دریا ---------- ۱۸۴۹

۴. راههای دریائی ---------- ۱۸۴۹

۵. جنگ های دریائی ---------- ۱۸۵۰

۶. خاطرات ---------- ۱۸۵۰

۱. دشمن ---------- ۱۸۵۰

۱.با تأثیر در افکار ---------- ۱۸۵۰

۲.با استفاده از ابزار مادّی ---------- ۱۸۵۱

۱. دعا ---------- ۱۸۵۲

۱. حقیقت دعا ---------- ۱۸۵۲

۲. ادب وآداب نیایش گر ---------- ۱۸۵۳

۳. استجابت دعا ---------- ۱۸۵۵

۴. نمونه های قرآنی دعا ---------- ۱۸۵۷

۱. دعای ندبه ---------- ۱۸۵۸

۱. نیاز به دعا ---------- ۱۸۵۸

۲. سند دعای ندبه ---------- ۱۸۵۸

۳. اهمیت دعای ندبه ---------- ۱۸۵۹

۴. مفاد دعای ندبه ---------- ۱۸۵۹

۵. دعاها ---------- ۱۸۶۲

۱. دل آرام ---------- ۱۸۶۲

۱. نعمت قلب مطمئن ---------- ۱۸۶۲

۲. اسباب اطمینان قلب ---------- ۱۸۶۲

۳. فرق اضطراب و خوف ---------- ۱۸۶۳

۱. دنیا ---------- ۱۸۶۳

۱. توصیف دنیا ---------- ۱۸۶۳

۲. نگاه به دنیا ----- ۱۸۶۴
۱. دوستی و برادری ----- ۱۸۷۱
۱. اهمیت دوستی وبرادری ----- ۱۸۷۱
۲. روش دوست یابی ----- ۱۸۷۲
۳. عوامل استحکام دوستی ----- ۱۸۷۳
۴. انواع دوستی ها ----- ۱۸۷۳
۵. انواع دوست ----- ۱۸۷۵
۶. حقوق و حدود ----- ۱۸۷۸
۷. آفات دوستی ----- ۱۸۸۰
۸. نوع رفتار با دوست از نظر قرآن وسنّت ----- ۱۸۸۰
۱. دید سالم ودید انحرافی ----- ۱۸۸۳
۱. دید سالم و اهمیت آن درقرآن ----- ۱۸۸۳
۲. دید انحرافی و اهمیت آن درقرآن ----- ۱۸۸۳
۳. انواع انحراف درقرآن ----- ۱۸۸۴
۴. آثار دید انحرافی درقرآن ----- ۱۸۸۷
۱. دین وسیاست ----- ۱۸۸۷
۱. رابطه دین وسیاست ----- ۱۸۸۷
۲. دلایل سیاست در دین ----- ۱۸۸۸
ر ----- ۱۸۸۹
۱. روحانیت ----- ۱۸۸۹
۱. وظیفه روحانیت ----- ۱۸۸۹
۲. شیوه کار ----- ۱۸۹۲
۳. وظیفه مردم ----- ۱۸۹۴
۱. رهبری ----- ۱۸۹۵
۱. ریاء ----- ۱۸۹۸
۱. سیمای ریاء ----- ۱۸۹۸

۲. سیمای ریاکار ---------- ۱۸۹۹
۳. نشانه های ریاکار ---------- ۱۹۰۰
۴. آثار ریاء ---------- ۱۹۰۱
۵. درمان ریاء ---------- ۱۹۰۲
۶. اخلاص ---------- ۱۹۰۴
۱. ریاست ---------- ۱۹۰۴
ز ---------- ۱۹۰۵
۱. زکات ---------- ۱۹۰۵
۱. تاریخچه زکات ---------- ۱۹۰۵
۲. معنای عمومی زکات ---------- ۱۹۰۶
۳. سفارش به زکات ---------- ۱۹۰۷
۴. فلسفه زکات ---------- ۱۹۰۷
۵. راه حل برای اختلاف طبقاتی در جامعه ---------- ۱۹۰۹
۶. ارتباط زکات با سایر عبادات و احکام ---------- ۱۹۱۲
۷. آثار منع پرداخت زکات ---------- ۱۹۱۳
۸. تفاوت خمس با زکات ---------- ۱۹۱۴
۹. معیار تشخیص مؤمن از منافق ---------- ۱۹۱۴
۱۰. به چه چیزهایی زکات واجب است؟ ---------- ۱۹۱۴
۱۱. آداب پرداخت زکات ---------- ۱۹۱۶
۱۲. متصدی زکات و آداب زکات گرفتن ---------- ۱۹۱۷
۱۳. رعایت احترام زکات دهنده ---------- ۱۹۱۹
۱۴. مصرف ---------- ۱۹۲۰
۱. زلزله ---------- ۱۹۲۳
۱. زمین وآسمان ---------- ۱۹۲۴
۱. خلقت زمین وآسمان ---------- ۱۹۲۴
۱. زمین ---------- ۱۹۳۲

۱. زمینه بعثت ---------- ۱۹۳۶
۱. عربستان ---------- ۱۹۳۶
۲. ایران ---------- ۱۹۴۰
۳. هند ---------- ۱۹۴۲
۴. ژاپن ---------- ۱۹۴۳
۵. فرانسه ---------- ۱۹۴۴
۶. چین ---------- ۱۹۴۴
۷. روم شرقی ---------- ۱۹۴۵
۸. یهودیان ---------- ۱۹۴۵
۹. مسیحیان ---------- ۱۹۴۶
۱. زمینه ها ---------- ۱۹۴۷
۱. زمینه های خیر ---------- ۱۹۴۷
۲. زمینه های شر ---------- ۱۹۴۷
۳. زمینه های تعقل وتدبر ---------- ۱۹۴۸
۴. زمینه سازی ها ---------- ۱۹۴۸
۵. زمینه عبرت ---------- ۱۹۴۹
۶. زمینه گناه ---------- ۱۹۴۹
۷. زمینه نابودی ---------- ۱۹۵۰
۸. زمینه مقاومت ---------- ۱۹۵۰
۹. از بین بردن زمینه های گناه ---------- ۱۹۵۰
۱. زنان نمونه ---------- ۱۹۵۰
۱. رمز سیادت چند زن ---------- ۱۹۵۰
۲. مادر و خواهر موسی (ع) ---------- ۱۹۵۱
۳. آسیه زن فرعون ---------- ۱۹۵۱
۴. مریم مادر عیسی (ع) ---------- ۱۹۵۲
۵. هاجر مادراسماعیل (ع) ---------- ۱۹۵۳

۶. خدیجه همسر پیامبر (ص) ---------- ۱۹۵۳
۷. سمیه اولین زن شهید در اسلام ---------- ۱۹۵۴
۸. لبابه (ام الفضل) همسرعباس عموی پیامبر (ص) ---------- ۱۹۵۵
۹. سلمی همسر ابورافع ---------- ۱۹۵۵
۱۰. جمیله همسر حنظله ---------- ۱۹۵۶
۱۱. ام سلیم ---------- ۱۹۵۶
۱۲. بانوئی که مسجد را تمیز می کرد ---------- ۱۹۵۷
۱۳. حلیمه سعدیه ---------- ۱۹۵۷
۱۴. سراقه ---------- ۱۹۵۷
۱۵. رفیده ---------- ۱۹۵۸
۱۶. فاطمه خواهر عمر ---------- ۱۹۵۸
۱۷. خناء ---------- ۱۹۵۸
۱۸. عمره بنت علقمه حارثی پرچمدار ---------- ۱۹۵۸
۱۹. ام زیاد ---------- ۱۹۵۸
۲۰. ام عطیه وام سلمه ---------- ۱۹۵۹
۲۱. ام رعله (بانوی آرایشگر) ---------- ۱۹۵۹
۲۲.همسر سعید بن عبدالرحمن ---------- ۱۹۵۹
۲۳. سعوی ---------- ۱۹۶۰
۲۴. صفیه خواهر حمزه سید الشهدا ---------- ۱۹۶۰
۲۵. رمله (ام حبیبه) دختر ابوسفیان ---------- ۱۹۶۱
۲۶. نسیبه مادر دو شهید ---------- ۱۹۶۱
۲۷. فاطمه بنت اسد ---------- ۱۹۶۲
۲۸. ام سلمه ---------- ۱۹۶۲
۲۹. اسماء بنت یزید ---------- ۱۹۶۳
۳۰. فضه شاگرد حضرت زهرا (سلام الله) ---------- ۱۹۶۴
۳۱. ام حکیم ---------- ۱۹۶۵

۳۲.ام ایمن ---- ۱۹۶۵
۳۳. ام الخیر پیرزن سخنران ---- ۱۹۶۶
۳۴. اسماء بنت عمیس ---- ۱۹۶۶
۳۵. زنان مسلح ---- ۱۹۶۷
۳۶. ام مسلم مشاجعی ---- ۱۹۶۷
۳۷. ام فروه ---- ۱۹۶۸
۳۸. آمنه همسر عمروبن حمق ---- ۱۹۶۸
۳۹. حبابه والبیه ---- ۱۹۶۹
۴۰. پیرزنی که بر شهادت حضرت علی علیه السلام گریست ---- ۱۹۷۰
۴۱. ام البنین مادر ۴شهید ---- ۱۹۷۰
۴۲. عمره همسر مختار ---- ۱۹۷۰
۴۳. حضرت سکینه ---- ۱۹۷۰
۴۴. صفیه دختر عبد الله بن غفیف ---- ۱۹۷۱
۴۵. همسر کمیت اسدی شاعر معروف ---- ۱۹۷۲
۴۶. حره دختر حلیمه سعدیه ---- ۱۹۷۲
۴۷. زینب دختر عبد الله محض ---- ۱۹۷۴
۴۸. شطیطه نیشابوری ---- ۱۹۷۴
۴۹. ام کلثومدختر محمد بنعثمان بن سعید عمری ---- ۱۹۷۵
۵۰. ام الاسمود خواهر زراره ---- ۱۹۷۵
۵۱. فاطمه مادر سیدرضی وسید مرتضی ---- ۱۹۷۵
۵۲. شریفه دختر سید بن طاووس ---- ۱۹۷۶
۵۳. آمنه دختر مجلسی بزرگ ---- ۱۹۷۶
۵۴. حمیده دختر محمد شریف اصفهانی ---- ۱۹۷۶
۵۵. بانوی اصفهانی ---- ۱۹۷۶
۱. زندان ---- ۱۹۷۷
۱. زندان در قرآن ---- ۱۹۷۷

۲. زندان در روایات ۱۹۷۸
۳. حصارهای نامریی ۱۹۷۹
۴. هدف زندان ۱۹۷۹
۵. حبس ۱۹۷۹
۶. تعزیر ۱۹۸۱
۷. در انتظار اجرای حکم ۱۹۸۱
۸. عوارض منفی زندان ۱۹۸۲
۹. پیشنهادات ۱۹۸۲
۱۰. حقوق زندانی ۱۹۸۲
۱۱.انواع زندانیان ۱۹۸۳
۱۲. زندان یوسف (ع) ۱۹۸۳
۱۳. اولین زندان در اسلام ۱۹۸۴
۱. زهد ۱۹۸۴
۱.جایگاه ۱۹۸۴
۲. سیمای زهد ۱۹۹۱
۱. زیارت عاشورا ۱۹۹۵
۱. فلسفه زیارت عاشورا ۱۹۹۵
۲. مراحل زیارت عاشورا ۱۹۹۵
۳. موارد لعن وسلام ۱۹۹۶
۴. درخواست های زیارت عاشورا ۱۹۹۹
۱. زیارت قبور ۲۰۰۰
۱.زیارت وارث ۲۰۰۳
۱. مقدمه ۲۰۰۳
۲. بعضی از فرازهای دعا ۲۰۰۳
۳. امام حسین (ع) وارث ابراهیم خلیل (ع) ۲۰۰۴
۴. امام حسین (ع) وارث موسی کلیم (ع) ۲۰۰۴

۵. امام حسین (ع) وارث عیسی روح الله (ع) ---- ۲۰۰۵
۶. امام حسین (ع) وارث محمد حبیب الله (ص) ---- ۲۰۰۵
۷. امام حسین (ع) فرزند علی مرتضی (ع) ---- ۲۰۰۶
۸. امام حسین (ع) فرزند فاطمه زهرا (س) ---- ۲۰۰۶
۱. زیارت ---- ۲۰۰۶
۱. آداب زیارت ---- ۲۰۰۶
۲. زیارت مقبول چگونه زیارتی است؟ ---- ۲۰۰۸
۳. هدف از زیارت ائمه (علیهم السلام) چیست؟ ---- ۲۰۰۸
۱. زبان ---- ۲۰۰۹
۱. اهمیت زبان ---- ۲۰۰۹
۲. وظایف زبان ---- ۲۰۱۰
۳. برکات زبان ---- ۲۰۱۰
۴. گناهان زبان ---- ۲۰۱۱
۵. آداب سخن گفتن ---- ۲۰۱۲
۶. سخن نیکو ---- ۲۰۱۲
۱. زیبایی ---- ۲۰۱۳
۱. زید بن علی (ع) ---- ۲۰۱۶
۱. ولادت ---- ۲۰۱۶
۲. بررسی شخصیت وفضیلت زید ---- ۲۰۱۷
۳. فرزندان زید ---- ۲۰۱۹
۴. مقام علمی ---- ۲۰۲۱
۵. عبادت ---- ۲۰۲۱
۶. سیاست ---- ۲۰۲۲
۷. سر نوشت ---- ۲۰۲۴
۸. شعرا و زید ---- ۲۰۲۷
۹. زید از دیدگاه اهل سنت ---- ۲۰۲۷

۱۰. زید واهل بیت ---------- ۲۰۲۷
۱. زینت ---------- ۲۰۲۸
۱. ارزش واهمیت زینت ---------- ۲۰۲۸
۲. آفرینش زینت ، یک لطف الهی است. ---------- ۲۰۲۹
۴. زیبائی های طبیعی ---------- ۲۰۳۱
۵. عطریات ---------- ۲۰۳۱
۶. تزیین برای مردم ---------- ۲۰۳۲
۷.زینت زن ---------- ۲۰۳۲
۸. زینت شوهر برای زن ---------- ۲۰۳۳
۹.تزئینات شیطانی ---------- ۲۰۳۳
۱۰. تجمل پرستی ---------- ۲۰۳۴
۱۱. زینت های ممنوع ---------- ۲۰۳۴
۱۲. سوء استفاده از زینت ها ---------- ۲۰۳۴
۱۳. باید از زینت ها استفاده خوب کرد ---------- ۲۰۳۵
۱۴. مرزهای زینت ---------- ۲۰۳۵
۱۵. سیره رهبران معصوم علیهم السلام ---------- ۲۰۳۵
۱۶. توصیه ها ---------- ۲۰۳۵
س ---------- ۲۰۳۶
۱. سادگی ---------- ۲۰۳۶
۱. سجده ---------- ۲۰۳۶
۱. سیمای سجده ---------- ۲۰۳۶
۲. در روایات ---------- ۲۰۳۷
۲. انواع سجده ---------- ۲۰۳۸
۳. اهمیت وفضیلت سجده ---------- ۲۰۴۱
۴. آثار سجده ---------- ۲۰۴۳
۵. آداب سجده ---------- ۲۰۴۵

۶. موارد سجده ---------- ۲۰۴۹
۷. دعای سجده ---------- ۲۰۵۰
۸. خاطرات ---------- ۲۰۵۰
۱. سخاوت ---------- ۲۰۵۱
۱. سکولاریسم ---------- ۲۰۵۲
۱. آیا دین کشف شدنی وفهم پذیر است ---------- ۲۰۵۲
۲. آیا تمام حقایق دینی قابل دسترسی است ؟ ---------- ۲۰۵۳
۳. منابع فهم دین چیست ؟ ---------- ۲۰۵۴
۴. آیا فهم دین روشمند است؟ ---------- ۲۰۵۴
۵. علل تنوع و تطور فهم دین چیست ؟ ---------- ۲۰۵۴
۶. رابطه قضا و قدر با اراده ما چیست ؟ ---------- ۲۰۵۵
۷. فلسفه شرور ---------- ۲۰۵۵
۸. ثبات و تغییر درونی ---------- ۲۰۵۵
۹. آیا تغییر احکام نشانه جهل است ؟ ---------- ۲۰۵۶
۱۰.آیا علم با دین تعارض دارد ؟ ---------- ۲۰۵۶
۱۱. اختلاف علما و عقلا ---------- ۲۰۵۶
۱۲. علت اختلاف فتوا ---------- ۲۰۵۶
۱۳. آیا ادیان همه می توانند حق باشند؟ ---------- ۲۰۵۷
۱۴. آیا پیروان ادیان دیگر همه دوزخی هستند؟ ---------- ۲۰۵۷
۱۵. با طرفداران سایر ادیان چگونه رفتار کنیم؟ ---------- ۲۰۵۷
۱۶. دلائل واهی سکولاریزم ---------- ۲۰۵۸
۱۷. جدول مقایسه علوم دین‌پژوهی ---------- ۲۰۶۰
۱. سلام ---------- ۲۰۶۲
۱. سیمای سلام ---------- ۲۰۶۲
۲. آداب سلام ---------- ۲۰۶۴
۳. سلام خداوند به حضرت زهرا (سلام الله علیها) ---------- ۲۰۶۹

۴. نکات تربیتی ۲۰۶۹
۵. معرفی چند کتاب ۲۰۷۰
۱. سلمان رشدی ۲۰۷۰
۱. سلمان رشدی در یک نگاه ۲۰۷۰
۲. توهین به رسول الله (ص) ۲۰۷۱
۳. نمونه‌های اعدام در تاریخ ۲۰۷۲
۴. حکم فقهی مرتد ۲۰۷۳
۵. احترام به مقدسات در اروپا ۲۰۷۴
۶. فتوای امام خمینی (قدس سره) ۲۰۷۴
۷. سخنی چند با حامیان سلمان رشدی ۲۰۷۵
۱. سلمان فارسی ۲۰۷۶
۱. سیما وشخصیت ۲۰۷۶
۲. مقام و منزلت ۲۰۷۶
۳. سرآمد ولایت مداران ۲۰۷۸
۴. استانداری مدائن ۲۰۷۹
۵. داستان اسلام آوردن سلمان ۲۰۷۹
۶. سلمان از اهل بیت سخن می گوید ۲۰۸۰
۷. مواعظی از سلمان ۲۰۸۰
۸. کتاب نامه ۲۰۸۱
۱. سمرهٔ بن جندب ۲۰۸۱
۱. سنن الهی ۲۰۸۲
۱. قوانین وضع شده از طرف خدا ۲۰۸۲
۲. ویژگی ها ۲۰۸۲
۱. سوء استفاده ۲۰۹۳
۱. سیاست ۲۰۹۳
۱.ریشه لغوی کلمه سیاست ۲۰۹۴

۲. نظر مکاتب درمورد رابطه دین وسیاست ---------- ۲۰۹۴
۳. مبانی روابط سیاسی در اسلام ---------- ۲۰۹۵
۴. ارکان سیاست در اسلام ---------- ۲۰۹۶
۵. ریشه وحدت درجامعه اسلامی ---------- ۲۰۹۷
۶. شرایط مجریان حکومت اسلامی ---------- ۲۰۹۷
۱. سیره معصومین (ع) ---------- ۲۰۹۷
۱. نکات تربیتی ---------- ۲۰۹۷
۲. نکات بهداشتی ---------- ۲۱۰۷
۳. صوم وصلات ---------- ۲۱۱۱
۴. احکام جزایی ---------- ۲۱۱۸
۵. معجزات وکرامات ---------- ۲۱۲۱
۶. جهاد و زکات ---------- ۲۱۲۷
۷. اخلاق خانواده ---------- ۲۱۳۵
۸. توجهات ---------- ۲۱۳۹
۹. موارد قابل تأمل ---------- ۲۱۴۲
۱۰. آداب اسلامی ---------- ۲۱۴۸
ش ---------- ۲۱۵۳
۱. شادکردن دیگران ---------- ۲۱۵۳
۱. اهمیت ---------- ۲۱۵۳
۲. موارد ادخال السرور ---------- ۲۱۵۴
۳. آثار ---------- ۲۱۵۵
۱. شادی ---------- ۲۱۵۶
۱. شأن در اسلام ---------- ۲۱۵۷
۱. شاه ایران ---------- ۲۱۵۸
۱. شایعه ---------- ۲۱۵۸
۱. شب قدر ---------- ۲۱۶۰

۱. شباهت های امام حسین (ع) وقرآن ---------- ۲۱۶۳

۱.شر ---------- ۲۱۶۸

۱. شراب ---------- ۲۱۷۳

۱. شرطهٔ الخمیس ---------- ۲۱۷۸

۱. شعار ---------- ۲۱۸۱

۱.شعور هستی ---------- ۲۱۸۲

۱. شفاعت ---------- ۲۱۹۰

۱. شفاعت ---------- ۲۱۹۵

۱. شک ---------- ۲۲۰۰

۱. شکر ---------- ۲۲۰۲

۱. سیمای شکر ---------- ۲۲۰۲

۲. آثار شکر ---------- ۲۲۰۳

۳. موارد شکر در قرآن ---------- ۲۲۰۳

۴. مصادیق شکر ---------- ۲۲۰۵

۵. شکوریت خدا ---------- ۲۲۰۷

۶. حدّ شکر در قبال مردم ---------- ۲۲۰۸

۷. شیوه وروش شکر گذاری از زبان اهل بیت ---------- ۲۲۱۰

۸. انتقاد از ناشکری در قرآن ---------- ۲۲۱۰

۹. صحنه ها وزمینه های شکر ---------- ۲۲۱۰

۱۰. عجز از شکر خدا ---------- ۲۲۱۱

۱۱. شکر نعمت ها ، ایجاد روحیه شکر ---------- ۲۲۱۱

۱۲. آثار شکر در بلا ---------- ۲۲۱۲

۱۳.شاکران نمونه ---------- ۲۲۱۳

۱۴.شکرهای نابجا ---------- ۲۲۱۶

۱۵ کلمات دانشمندان درباره شکر ---------- ۲۲۱۶

۱۶. سجده ---------- ۲۲۱۶

۱. شگفتی ها ---------- ۲۲۱۹
۱. شناخت ---------- ۲۲۱۹
۱. ارزش و اهمیت ---------- ۲۲۱۹
۲. امکان ---------- ۲۲۲۰
۳. محدودیت ---------- ۲۲۲۰
۴. راههای شناخت ---------- ۲۲۲۱
۵. موانع شناخت ---------- ۲۲۲۲
۱. شهادت ---------- ۲۲۲۴
۱. شهادت ---------- ۲۲۲۴
۲. تحمل شهادت ---------- ۲۲۲۶
۳. کتمان شهادت ---------- ۲۲۲۶
۴. موارد شهادت ---------- ۲۲۲۶
۱. شهرت ---------- ۲۲۲۸
۱. شهیدبهشتی ---------- ۲۲۲۹
۱. شیر ---------- ۲۲۳۳
۱. شیر مادر ---------- ۲۲۳۳
۲. شیر حیوان ---------- ۲۲۵۱
۱. شیعه ---------- ۲۲۵۲
۱. معرفی شیعه ---------- ۲۲۵۲
۲. مبانی شیعه ---------- ۲۲۵۴
۳. سیمای شیعه ---------- ۲۲۶۴
۴. شیعه در زمان خلفا ---------- ۲۲۷۴
۵. غصه های شیعه ---------- ۲۳۰۱
۱. شیوه های تربیت کودک در نهج البلاغه ---------- ۲۳۰۳
ص ---------- ۲۳۰۷
۱. صبر ---------- ۲۳۰۷

۱. مفهوم صبر ---------- ۲۳۰۷
۲. صبر در قرآن ---------- ۲۳۰۸
۳. اهمیت صبر ---------- ۲۳۰۸
۴. آثار صبر ---------- ۲۳۱۱
۵. پاداش صبر ---------- ۲۳۱۳
۶. راه پیداکردن صبر ---------- ۲۳۱۴
۸.انواع صبر ---------- ۲۳۱۶
۹. موارد صبر ---------- ۲۳۱۷
۱۰. مظاهر صبر ---------- ۲۳۲۷
۱۱. خاطرات ---------- ۲۳۲۹
۱. صدا ---------- ۲۳۳۱
۱. صدق ---------- ۲۳۳۲
۱. سیمای صدق ---------- ۲۳۳۲
۲. اهمیت صدق ---------- ۲۳۳۳
۳. آثار صدق ---------- ۲۳۳۴
۴. صادقان ---------- ۲۳۳۴
۱. صراط مستقیم ---------- ۲۳۳۴
۱. معنای صراط مستقیم ---------- ۲۳۳۴
۲. خصوصیات صراط مستقیم ---------- ۲۳۳۵
۳. صراط مستقیم در تمام مراحل زندگی ---------- ۲۳۳۵
۴. انحراف از صراط مستقیم ---------- ۲۳۳۵
۱. صلح ---------- ۲۳۳۸
۱. ماهیت صلح ---------- ۲۳۳۸
۲. استقبال از صلح ---------- ۲۳۳۸
۳. تعهد به صلح نامه ---------- ۲۳۳۹
۴. شرایط صلح ---------- ۲۳۳۹

۵. اصلاح ذات البین ---------- ۲۳۴۱
۱. صلوات ---------- ۲۳۴۱
۱. اهمیت ---------- ۲۳۴۱
۲. کیفیت صلوات ---------- ۲۳۴۲
۳. سیمای صلوات ---------- ۲۳۴۲
۴. آثار صلوات ---------- ۲۳۴۳
۵. اوقات صلوات ---------- ۲۳۴۵
۶. عواقب ترک صلوات ---------- ۲۳۴۶
۷. دیدگاه اهل سنت درباره صلوات ---------- ۲۳۴۶
۱. صله رحم ---------- ۲۳۴۷
۱. اهمیت صله رحم ---------- ۲۳۴۷
۲. هدف از صله رحم ---------- ۲۳۴۸
۳. نحوه صله رحم ---------- ۲۳۴۸
۴. آثار صله رحم ---------- ۲۳۴۹
۵. قطع رحم ---------- ۲۳۵۱
۶. رابطه با اهل بیت علیهم السلام ---------- ۲۳۵۱
۷. کدام فامیل ---------- ۲۳۵۱
۸. خاطرات ---------- ۲۳۵۲
ض ---------- ۲۳۵۲
۱. ضرر دراسلام ---------- ۲۳۵۲
۱. جایگاه ضرر دراسلام ---------- ۲۳۵۲
۲. عوامل و اسباب ضرر دراسلام ---------- ۲۳۵۴
۳. را ه های پیش گیری از ضرر در اسلام ---------- ۲۳۵۴
۴. وظایف ---------- ۲۳۵۵
۵. دقت ---------- ۲۳۵۶
۶. ضمانت ---------- ۲۳۵۶

ط ---- ۲۳۵۶
۱. طلاق ---- ۲۳۵۶
۱. فریضه های پنج گانه در مورد طلاق ---- ۲۳۵۶
۲. طلاق ، منفورترین حلال ها ---- ۲۳۵۷
۳. انگیزه طلاق ---- ۲۳۵۸
۴. بعضی از احکام طلاق ---- ۲۳۵۹
۵. صیغه طلاق ---- ۲۳۶۱
ظ ---- ۲۳۶۱
۱. ظلم ---- ۲۳۶۱
۱. سیمای ظلم ---- ۲۳۶۱
۲. اقسام ظلم ---- ۲۳۶۲
۳. اثر ظلم ---- ۲۳۶۳
۴. برخورد با ظالم ---- ۲۳۶۴
۵. جبران ظلم ---- ۲۳۶۴
۶. عدالت الهی ---- ۲۳۶۴
۱. ظن وگمان ---- ۲۳۶۵
۱. حسن ظن ---- ۲۳۶۵
۲. سوءظن ---- ۲۳۶۶
۳. موارد ---- ۲۳۶۸
۴. نحوه مبارزه ---- ۲۳۶۹
ع ---- ۲۳۶۹
۱. عاقبت ---- ۲۳۶۹
۱. اهمیت حسن عاقبت وسوءعاقبت از دیدگاه قرآن و سنت ---- ۲۳۷۰
۲. عوامل حسن عاقبت ---- ۲۳۷۱
۳. آثار حسن عاقبت ---- ۲۳۷۲
۴. عوامل سوءعاقبت ---- ۲۳۷۲

۵. آثار سوءعاقبت ---- ۲۳۷۵
۱. عبادت ---- ۲۳۷۷
۱. ضرورت عبادت ---- ۲۳۷۷
۲. روش عبادت ---- ۲۳۸۲
۳. ابعاد عبادت ---- ۲۳۸۴
۴. غرض از عبادت ---- ۲۳۸۸
۵. فلسفه عبادت ---- ۲۳۸۹
۶. اثرات ترک عبادت ---- ۲۳۹۰
۷. صفات نماز ---- ۲۳۹۱
۱. عبد العظیم حسنی (ره) ---- ۲۳۹۲
۱. عبدالله بن عباس بن عبد المطّلب ---- ۲۳۹۴
۱. عبرت آموزی از بانک ---- ۲۳۹۶
۱. عثمان ---- ۲۳۹۷
عجب ---- ۲۳۹۹
۱. معنای عجب ---- ۲۳۹۹
۲. خصوصیات ---- ۲۳۹۹
۳. علامت عجب ---- ۲۴۰۱
۴. انواع عجب ---- ۲۴۰۱
۵. درجات عجب ---- ۲۴۰۲
۶. آثار عجب ---- ۲۴۰۲
۷. عوامل عجب ---- ۲۴۰۴
۸. درمان عجب ---- ۲۴۰۵
۹. خاطرات ---- ۲۴۰۹
۱. عدالت اجتماعی ---- ۲۴۱۱
۱. راه رسیدن به عدالت اجتماعی ---- ۲۴۱۱
۲. در روایات ---- ۲۴۱۱

۳. انواع عدالت ---- ۲۴۱۲
۴. نمونه ها ---- ۲۴۱۲
۱. عدل ---- ۲۴۱۳
۱. معنای عدل ---- ۲۴۱۳
۲. لزوم واهمیت عدل ---- ۲۴۱۳
۳. ابعاد ومصادیق عدل ---- ۲۴۱۴
۴. عدالت گستران ---- ۲۴۱۵
۵. زمینه های بی عدالتی ---- ۲۴۱۶
۶. آیات ---- ۲۴۱۷
۷. توزیع عادلانه ---- ۲۴۱۷
۸. عوامل اعراض از عدل ---- ۲۴۱۸
۹. سیمائی از عدل امیرالمؤمنین (ع) ---- ۲۴۱۸
۱۰. نمونه هایی از بی عدالتی عباسیان ---- ۲۴۱۸
۱۱. نمونه های بی عدالتی شاه ایران ---- ۲۴۱۹
۱. عذر پذیری ---- ۲۴۲۰
۱. عرفات ---- ۲۴۲۰
۱. اهمیت ---- ۲۴۲۰
۲. فضیلت ---- ۲۴۲۲
۳. وجه تسمیه ---- ۲۴۲۲
۴. زمان ---- ۲۴۲۲
۵. مکان ---- ۲۴۲۳
۶. آداب ---- ۲۴۲۳
۱. عزاداری ---- ۲۴۲۶
۱. اهمیت عزاداری ---- ۲۴۲۶
۲. عزاداری درقرآن ---- ۲۴۲۷
۳. عزاداری در روایات ---- ۲۴۲۸

۴. تاریخ عزاداری ---------- ۲۴۲۸
۵. سیره امامان در عزاداری ---------- ۲۴۲۸
۶. آداب عزاداری ---------- ۲۴۲۹
۷. آفات عزاداری ---------- ۲۴۲۹
۱. عزت ---------- ۲۴۳۱
۱.عشق به خدا ---------- ۲۴۳۴
۱. عفت عمومی ---------- ۲۴۳۶
۱. عفو ---------- ۲۴۳۸
۱. معنای عفو ---------- ۲۴۳۸
۲. سیمای عفو ---------- ۲۴۳۹
۳. اهمیت عفو ---------- ۲۴۳۹
۴. عفو وثقلین ---------- ۲۴۴۰
۵. آثارعفو ---------- ۲۴۴۲
۶. موارد عفو ---------- ۲۴۴۳
۷. حد و مرز عفو ---------- ۲۴۴۸
۸. حکومت و عفو ---------- ۲۴۴۸
۹. آفات عفو ---------- ۲۴۴۹
۱۰. حد در اسلام ---------- ۲۴۴۹
۱۱. انتقام ---------- ۲۴۴۹
۱۲. اخلاق تکاملی ---------- ۲۴۵۰
۱. عقل ---------- ۲۴۵۱
۱. سیمای عقل ---------- ۲۴۵۱
۲. جایگاه عقل ---------- ۲۴۵۲
۳. تعقل در قرآن ---------- ۲۴۵۳
۴. زمینه های رشد عقل ---------- ۲۴۵۳
۵. آفات عقل ---------- ۲۴۵۴

۶. عاقل ---------- ۲۴۵۵
۷. عاقل ترین مردم ---------- ۲۴۵۷
۸. عاقل از دید گاه مردم ---------- ۲۴۵۸
۱. علل پیشرفت مسلمین ---------- ۲۴۵۸
۱. علم و معرفت ---------- ۲۴۵۹
۱. عالم ---------- ۲۴۵۹
۲. علم ---------- ۲۴۶۵
۳. معرفت دینی ---------- ۲۴۷۱
۴. معارف دینی ---------- ۲۴۷۲
۵. آثار علم وجهل ---------- ۲۴۷۴
۱. عمار یاسر ---------- ۲۴۸۲
۱. در زمان پیامبر اکرم (ص) ---------- ۲۴۸۲
۲. در زمان خلفا ---------- ۲۴۸۴
۳. درزمان امام علی (ع) ---------- ۲۴۸۴
۱. عمر ---------- ۲۴۸۴
۱.انحرافات ---------- ۲۴۸۴
۲. عمر در برابر اهل بیت ---------- ۲۴۸۶
۱. عمران وآبادانی ---------- ۲۴۸۷
۱.آبادانی ---------- ۲۴۸۷
۲. خرابی ---------- ۲۴۸۹
۱. عمل ---------- ۲۴۸۹
۱. اهمیت عمل ---------- ۲۴۸۹
۲. آثار عمل ---------- ۲۴۹۰
۳. پاداش عمل ---------- ۲۴۹۰
۴. ویژگیهای عمل کننده ---------- ۲۴۹۱
۵. انجام عمل أحسن ---------- ۲۴۹۴

۶. أهم ومهم کردن ---------- ۲۴۹۴
۷. آزادی عمل ---------- ۲۴۹۴
۸. راه وروش ---------- ۲۴۹۴
۱.عوامل موفقیت در تبلیغ ---------- ۲۴۹۶
۱.عهدوپیمان ---------- ۲۴۹۷
۱. وفای به عهد ---------- ۲۴۹۷
۲. اهمیت عهد وپیمان ---------- ۲۴۹۸
۳. احترام به عهد وپیمان ---------- ۲۴۹۹
۴. عهد مؤمنین با مشرکین ---------- ۲۵۰۳
۱. عیادت ---------- ۲۵۰۸
۱. اهمیت و ارزش عیادت ---------- ۲۵۰۸
۲. آثارو برکات عیادت ---------- ۲۵۰۸
۳. آداب عیادت ---------- ۲۵۰۹
۴. عیادت شونده ---------- ۲۵۱۰
۱. عید ---------- ۲۵۱۰
۱. معنای عید ---------- ۲۵۱۰
۲. معیارهای عید ---------- ۲۵۱۱
۳. عید فطر ---------- ۲۵۱۲
۴. عید نوروز ---------- ۲۵۱۶
غ ---------- ۲۵۲۱
۱. غدیر ---------- ۲۵۲۱
۱. خاطره شیرین غدیر ---------- ۲۵۲۱
۲. اهمیت وارزش غدیر ---------- ۲۵۲۱
۳. سیمای غدیر ---------- ۲۵۲۲
۴. فرار از ولایت علی (علیه السلام) و ولی بودن ایشان ---------- ۲۵۲۳
۵. جایگاه امامت ---------- ۲۵۲۳

۶. نکات حول غدیر ---------- ۲۵۲۴
۷. عید غدیر خم ---------- ۲۵۲۶
۸. تبریک به حضرت علی (علیه السلام) ---------- ۲۵۲۹
۹. موارد اتفاقات مصادف با روز غدیر ---------- ۲۵۲۹
۱۰. غدیر در کلمات امام راحل (ره) ---------- ۲۵۲۹
۱. غرائز ---------- ۲۵۳۰
۱. اسلام وغرائز ---------- ۲۵۳۰
۲. راههای تعدیل غرائز ---------- ۲۵۳۱
۳. فلسفه غرائز ---------- ۲۵۳۲
۱. غرور ---------- ۲۵۳۲
۱. معنای غرور ---------- ۲۵۳۲
۲. عوامل وریشه ها ---------- ۲۵۳۲
۳. آثار غرور ---------- ۲۵۳۵
۴. نشانه های شخص مغرور ---------- ۲۵۳۶
۵. درمان غرور ---------- ۲۵۳۶
۱. غریزه ---------- ۲۵۳۸
۱. اهمیت غریزه ---------- ۲۵۳۸
۲. لزوم تعدیل غریزه ---------- ۲۵۳۸
۳. راه های تعدیل غریزه ---------- ۲۵۳۸
غش وبدکاری ---------- ۲۵۴۰
۱.جایگاه واهمیت ---------- ۲۵۴۰
۲. انواع غش ---------- ۲۵۴۱
۳. آثار غش ---------- ۲۵۴۲
۴. احکام غش ---------- ۲۵۴۳
۵. راههای جلوگیری ---------- ۲۵۴۳
۱. غفلت ---------- ۲۵۴۴

۱. تعریف غفلت ---------- ۲۵۴۴
۲. چهره واقعی غفلت ---------- ۲۵۴۴
۳. چهره واقعی غافل ---------- ۲۵۴۴
۴. نشانه های غفلت ---------- ۲۵۴۴
۵. ریشه های غفلت ---------- ۲۵۴۵
۶. خسارتهای غفلت ---------- ۲۵۴۵
۷. روش درمان غفلت ---------- ۲۵۴۵
۸. چند نکته دربیان غفلت ---------- ۲۵۴۵
۱. غلوّ ---------- ۲۵۴۶
۱. معنای غلوّ ---------- ۲۵۴۶
۲. مذمت غلوّ ---------- ۲۵۴۶
۳. انگیزه غلوّ ---------- ۲۵۴۸
۴. خطرات غلوّ ---------- ۲۵۴۸
۵. جایگاه فقهی غلوّ ---------- ۲۵۴۹
۶. لزوم جلوگیری از غلوّ ---------- ۲۵۴۹
۷. غلوّ در امت های پیشین ---------- ۲۵۵۰
۸. غلوّ در امت پیامبر ---------- ۲۵۵۱
۱. غیبت ---------- ۲۵۵۱
۱. غیبت در اسلام ---------- ۲۵۵۱
۲. سیمای غیبت ---------- ۲۵۵۲
۳. روان شناسی غیبت ---------- ۲۵۵۳
۴. کفاره غیبت ---------- ۲۵۵۳
۵. کیفر غیبت ---------- ۲۵۵۳
۶. آثار غیبت در اسلام ---------- ۲۵۵۵
۷. استثنائات غیبت ---------- ۲۵۵۵
۱. غیرت ---------- ۲۵۵۷

۱. رابطه غیرت وتربیت ---- ۲۵۵۷
۲. لزوم غیرت ---- ۲۵۵۷
۳. موارد لزوم غیرت ---- ۲۵۵۸
۴. غیرتهای نابجا ---- ۲۵۵۹
۵. غیرت در برابر عیر مسلمان ---- ۲۵۶۰
ف ---- ۲۵۶۰
۱. فحش ---- ۲۵۶۰
۱. فحش به غیر مسلمان و ناسزا به حیوانات در روایات ---- ۲۵۶۰
۲. زشتی فحش در روایات ---- ۲۵۶۱
۳. انواع فحش ---- ۲۵۶۱
۴. مستحقین لعن درروایات ---- ۲۵۶۲
۵. پاسخ فحش ---- ۲۵۶۳
۶. تنبیه فحش دهنده ---- ۲۵۶۳
۷. نکاتی درباب لعن ---- ۲۵۶۳
۱.فراغت ---- ۲۵۶۴
۱.فرصت ها و سرمایه ها ---- ۲۵۶۴
۲. عامل فراغت ---- ۲۵۶۵
۳. خطرات بیماری ---- ۲۵۶۶
۴. فوائد و ثمرات کار و استفاده از عمر : ---- ۲۵۶۷
۵. اتلاف عمر وفرصتها ---- ۲۵۶۷
۶. پیشنهادات برای استفاده از فراغت ---- ۲۵۶۷
۱.فرزندان امام موسی کاظم (ع) ---- ۲۵۷۱
۱. فرصت ---- ۲۵۷۵
۱. اهمیت فرصت ها ---- ۲۵۷۵
۲. شکار فرصت ها ---- ۲۵۷۵
۳. سوء استفاده از فرصت ها ---- ۲۵۷۷

۱. فساد ---- ۲۵۷۷
۱. معنی فساد ---- ۲۵۷۷
۲. عوامل فساددر قرآن ---- ۲۵۷۸
۳. کیفیت ومراحل مقابله بافساد ---- ۲۵۷۹
۵. انگیزه های منکرات در جامعه ---- ۲۵۸۳
۶. تذکرات ---- ۲۵۸۶
۱. فسق ---- ۲۵۸۶
۱.موارد فسق ---- ۲۵۸۶
۲. نمونه هایی از فاسقان و نوع فسق آنها ---- ۲۵۸۶
۳. کیفر فاسقان ---- ۲۵۸۷
۱. فضه خادمه ---- ۲۵۸۷
۱. فطرت ---- ۲۵۸۸
۱. معنای فطرت ---- ۲۵۸۸
۲. فرق فطرت وغریزه ---- ۲۵۸۹
۳. فطرت درقرآن وروایات ---- ۲۵۸۹
۴. انواع فطرت ---- ۲۵۹۰
۵. خصوصیات فطرت ---- ۲۵۹۲
۶. غبار فطرت ---- ۲۵۹۲
۷.غبار بی فطرت ---- ۲۵۹۴
۸. نکاتی درباب فطرت ---- ۲۵۹۵
۱. فقر ---- ۲۵۹۵
۱. فقه ---- ۲۵۹۷
۱. رسالت فقه در مسائل فردی و اجتماعی ---- ۲۵۹۷
۲. منابع فقه ---- ۲۵۹۹
۴. معرفی کتب فقهی ---- ۲۶۰۲
۱. فکر ---- ۲۶۰۳

۱. ارزش تفکر ---------- ۲۶۰۳
۲. آثار تفکر ---------- ۲۶۰۴
۳. لوازم تفکر ---------- ۲۶۰۶
۴. نحوه تفکر ---------- ۲۶۰۶
۵. موضوعات تفکر ---------- ۲۶۰۷
۶. خطای در تفکر ---------- ۲۶۱۲
۷. اهل تفکر ---------- ۲۶۱۲
۱. فلاح ورستگاری ---------- ۲۶۱۲
۱. معنای رستگاری ---------- ۲۶۱۲
۲. اهمیت رستگاری ---------- ۲۶۱۳
۳. عوامل رستگاری ---------- ۲۶۱۴
۴. رستگاران ---------- ۲۶۱۸
۵. اوصاف رستگاران ---------- ۲۶۲۰
۶. پاداش رستگاران ---------- ۲۶۲۱
۷. موانع رستگاران ---------- ۲۶۲۴
۸. نارستگاران ---------- ۲۶۲۵
۹. سیره امام علی (ع) ---------- ۲۶۲۷
ق ---------- ۲۶۲۸
۱. قانون ---------- ۲۶۲۸
۱. سر فصلها و عناوین ---------- ۲۶۲۸
۲. فلسفه قانون ---------- ۲۶۲۹
۳. نقش قانون ---------- ۲۶۲۹
۴. انواع قانون ---------- ۲۶۳۰
۵. نشانه های بهترین قانون ---------- ۲۶۳۰
۶. قوانین بشری ---------- ۲۶۳۱
۷. قانونگذار در اسلام کیست ---------- ۲۶۳۱

۸. حساسیت قوانین اسلام ---------- ۲۶۳۱
۹. امتیاز قانونهای الهی ---------- ۲۶۳۲
۱۰. قوانین ثابت و متغییر ---------- ۲۶۳۲
۱۱. روش قرآن در ابلاغ قانون ---------- ۲۶۳۴
۱۲. مراعات واجرای قانون ---------- ۲۶۳۴
۱۳. اجرای صحیح قانون ---------- ۲۶۳۴
۱۴. مجریان قانون ---------- ۲۶۳۵
۱۵. عوامل ضمانت اجراء قانون ---------- ۲۶۳۶
۱۶ .پیام رهبر ---------- ۲۶۳۸
۱۷. تسلیم در برابر قانون ---------- ۲۶۳۸
۱۸. قوانین مطرود ---------- ۲۶۳۸
۱۹. آفات قانون ---------- ۲۶۳۹
۲۰. عوامل قانون شکنی ---------- ۲۶۳۹
۲۱. آثار تخلف از قانون ---------- ۲۶۴۰
۱. قبله ---------- ۲۶۴۰
۱. قبولی عمل ---------- ۲۶۴۲
۱. اهمیت قبولی ---------- ۲۶۴۲
۲. علامت قبولی عمل ---------- ۲۶۴۹
۳. درجات قبولی عمل ---------- ۲۶۴۹
۴. موانع قبولی عمل ---------- ۲۶۴۹
۱. قتل و خونریزی ---------- ۲۶۵۰
۱. قتل ---------- ۲۶۵۱
۱. اهمیت جلوگیری از قتل در اسلام ---------- ۲۶۵۱
۲. انگیزه های قتل ---------- ۲۶۵۲
۳. مهدورالدم ---------- ۲۶۵۳
۴. انواع قتل ---------- ۲۶۵۵

۵. آثار زیان بار قتل ---------- ۲۶۵۶

۶. نکاتی درباب قتل ---------- ۲۶۵۶

۱. قدرت خدا ---------- ۲۶۵۹

۱. اراده ومشیت ---------- ۲۶۵۹

۲. ویژگی های قدرت خدا ---------- ۲۶۶۰

۳. آثار اعتقاد به قدرت خدا ---------- ۲۶۶۰

۴. نمونه های از قدرت خدا ---------- ۲۶۶۰

۵. پاسخ به شبهه ---------- ۲۶۶۳

۱. قدرت ومحبت ---------- ۲۶۶۳

۱. قرآن و نسل ---------- ۲۶۶۵

۱. قرآن ---------- ۲۶۶۹

۱. شناسنامه قرآن ---------- ۲۶۶۹

۲. صفا ت و ویژگی های قرآن ---------- ۲۶۷۵

۳. بهره مندی از قرآن ---------- ۲۶۸۳

۳. مثل های قرآنی ---------- ۲۶۹۴

۴. عمل وعکس العمل ---------- ۲۶۹۵

۵. زندگی سعادتمندانه ---------- ۲۶۹۶

۶. خودی ها در قرآن ---------- ۲۶۹۷

۷. مقدم ها در قرآن ---------- ۲۶۹۸

۸. پرشس وپاسخ ---------- ۲۷۰۰

۹. قرآن در صحنه های گوناگون ---------- ۲۷۰۲

۱. قرائت های مختلف ---------- ۲۷۰۳

۱. قربانی ---------- ۲۷۰۷

۱. قرض الحسنه ---------- ۲۷۰۹

۱. دیدگاه قرآن پیرامون قرض الحسنه ---------- ۲۷۰۹

۲. شرایط قرض الحسنه ---------- ۲۷۱۰

۳.پاداش قرض الحسنه ---------- ۲۷۱۱
۴. وام دادن ---------- ۲۷۱۲
۵.وام گرفتن ---------- ۲۷۱۳
۱. قسم خوردن ---------- ۲۷۱۵
۱. قضاوت ---------- ۲۷۱۷
۱. مفهوم قرآنی قضاوت ---------- ۲۷۱۷
۲. منصب قضاء در اسلام ---------- ۲۷۱۸
۳. کیفیت قضاوت در اسلام ---------- ۲۷۲۲
۴. جایگاه شهادت دراسلام ---------- ۲۷۲۷
۵. اجرای حدود در اسلام ---------- ۲۷۳۱
۱. قلب ---------- ۲۷۳۲
۱. معنای قلب ---------- ۲۷۳۲
۲. انواع قلب ---------- ۲۷۳۳
۳. مرضهای قلبی ---------- ۲۷۳۸
۱. قم ---------- ۲۷۴۰
۱. قمار ---------- ۲۷۴۱
۱. شناخت حقیقت قمار ---------- ۲۷۴۱
۲. انگیزه های قمار از نظرقرآن وروایات ---------- ۲۷۴۳
۳. آثار قمار ---------- ۲۷۴۴
۴. تشریح آثار قمار ---------- ۲۷۴۷
۵. فلسفه حرمت قمار ---------- ۲۷۵۰
۷. آلات قمار ---------- ۲۷۵۰
۸. مجلس قمار ---------- ۲۷۵۱
۱. قنوت ---------- ۲۷۵۱
ک ---------- ۲۷۵۲
۱.کارخیر ---------- ۲۷۵۲

۱. کسروی ---------- ۲۷۵۳
۱. کسروی ومسئله نبوت ---------- ۲۷۵۳
۲. کسروی در قرآن ---------- ۲۷۵۳
۳. عقاید کسروی ---------- ۲۷۵۶
۴. ناهماهنگی اعتقاد وعمل کسروی ---------- ۲۷۵۹
۱. کشاورزی ---------- ۲۷۶۰
۱. اهمیت کشاورزی در اسلام ---------- ۲۷۶۰
۲. خصوصیات کشاورز ---------- ۲۷۶۲
۳. فلسفه کم محصولی ---------- ۲۷۶۲
۴. اهداف کشاورزی دراسلام ---------- ۲۷۶۳
۵. دستورالعمل های کشاورزی در اسلام ---------- ۲۷۶۴
۶. وظائف حکومت اسلامی در کشاورزی ---------- ۲۷۶۵
۷. تذکرات در باب کشاورزی ---------- ۲۷۶۶
۱. کمیته امداد ---------- ۲۷۶۸
گ ---------- ۲۷۶۹
۱. گاندی ---------- ۲۷۶۹
۱. گدایی ---------- ۲۷۷۰
۱. ارزش عزّ ت نفس ---------- ۲۷۷۰
۲. کتمان فقر ---------- ۲۷۷۱
۳. زشتی گدایی ---------- ۲۷۷۱
۴. آثار گدایی ---------- ۲۷۷۲
۵. مشکل خود را باچه کسی مطرح کنیم؟ ---------- ۲۷۷۳
۶. درمان ---------- ۲۷۷۳
۷. اضطرار ---------- ۲۷۷۴
۸. شخصیت سائل ---------- ۲۷۷۵
۹. ملاک شناخت ---------- ۲۷۷۵

۱۰. ردّسائل ---- ۲۷۷۵
۱۱. مسئولیت حکومت ---- ۲۷۷۶
۱. گذشت وایثار ---- ۲۷۷۶
۱. گریه ---- ۲۷۷۷
۱. ارزش گریه ---- ۲۷۷۷
۲. انواع گریه ---- ۲۷۷۸
۳. گریه اهل بیت علیهم السلام ---- ۲۷۸۰
۵. علت خشک شدن اشک ---- ۲۷۸۲
۱. گزینش ---- ۲۷۸۲
۱. معیارهای عمومی گزینش ---- ۲۷۸۲
۲. گزینش گران نمونه ---- ۲۷۸۷
۳. گزینش شده های نمونه ---- ۲۷۸۷
۴. گزینش همسر ---- ۲۷۸۹
۵. گزینش در طبیعت ---- ۲۷۸۹
۱. گمراهان وغضب شدگان ---- ۲۷۹۰
۱. گمراهان ---- ۲۷۹۰
۲. غضب‌شدگان ---- ۲۷۹۱
۱. گمنامی ---- ۲۷۹۱
۱. عظمت خفا ---- ۲۷۹۲
۲. سیره معصومین ---- ۲۷۹۲
۳. مخفی بودن اولیای الهی ---- ۲۷۹۳
۴. لطف خدا ---- ۲۷۹۳
۵. مذمت شهرت ---- ۲۷۹۳
۶. جریان اویس قرنی ---- ۲۷۹۳
۱.گناهان کبیره ---- ۲۷۹۴
ل ---- ۲۷۹۶

۱. لباس در اسلام ----- ۲۷۹۶
۱. اهمیت لباس درقرآن و سنت ----- ۲۷۹۶
۲. خصوصیات لباس خوب در اسلام ----- ۲۸۰۱
۳. اثرات منفی ----- ۲۸۱۰
۴. لباس در جوامع غربی ----- ۲۸۱۲
۱. لطائف ----- ۲۸۱۵
م ----- ۲۸۲۰
۱.مؤمن ----- ۲۸۲۰
۱. نشانه های مؤمن ----- ۲۸۲۰
۲. کرامت مؤمن ----- ۲۸۲۲
۳. حقوق مؤمن ----- ۲۸۲۳
۱. مال ----- ۲۸۲۵
۱. مال از دیدگاه اسلام ----- ۲۸۲۵
۲. طبقه بندی مردم در تعلق به مال ----- ۲۸۲۵
۳. انواع مال ----- ۲۸۲۶
۱. مالک اشتر ----- ۲۸۲۸
۱. نسب ----- ۲۸۲۸
۲. پیش گوئی وگواهی رسول الله (ص) ----- ۲۸۲۸
۳. برخوردهای مالک اشتر ----- ۲۸۲۸
۴. سیمای مالک اشتر در زمان امام علی ع ----- ۲۸۲۹
۵. ستایش امام علی (ع) از مالک اشتر ----- ۲۸۳۰
۶. شهادت مالک اشتر از دیدگاه امام علی ع ----- ۲۸۳۱
۸. استانداری مالک اشتر در زمان امام مهدی عج ----- ۲۸۳۲
۹. درس هائی از زندگی مالک اشتر : ----- ۲۸۳۲
۱. ماه رمضان ----- ۲۸۳۲
۱. سیمای ماه رمضان ----- ۲۸۳۲

۲. فضیلت ماه رمضان ---------- ۲۸۳۳

۳. آداب ورود به رمضان ---------- ۲۸۳۶

۴. حوادث تاریخی در مضان ---------- ۲۸۳۷

۵. روزه ماه رمضان ---------- ۲۸۳۸

۱. مباهات خدا به انسان ---------- ۲۸۴۹

۱. مجلس ---------- ۲۸۵۰

۱. اشرف المجالس ---------- ۲۸۵۰

۲. مایلزم مراعاتها فی المجالس ---------- ۲۸۵۰

۳. صدر المجالس ---------- ۲۸۵۰

۴. لاتجلس فی هذه المجالس ---------- ۲۸۵۰

۵. المجالس بالامانهٔ ---------- ۲۸۵۱

۶. ذکر الله تعالی عند القیام ---------- ۲۸۵۲

۷. جلیس ---------- ۲۸۵۳

۸. من نجالس ---------- ۲۸۵۳

۹. حق الجلیس ---------- ۲۸۵۴

۱۰. لاتجالس هؤلاء ---------- ۲۸۵۴

۱. محاسبه وبازنگری ---------- ۲۸۵۴

۱. اهمیت محاسبه ---------- ۲۸۵۴

۲. آثار محاسبه ---------- ۲۸۵۵

۱. محبت ---------- ۲۸۵۹

۱. اهمیت محبت در روایات ---------- ۲۸۵۹

۲. عوامل محبت زا ---------- ۲۸۶۰

۳. محبت هدیه الهی در فطرت انسان ---------- ۲۸۶۱

۴. تمثیل های تربیتی محبت ---------- ۲۸۶۱

۵. محبت در کلام امیرالمؤمنین (ع) ---------- ۲۸۶۲

۶. محبت یک رابطه طرفینی است ---------- ۲۸۶۲

۷. یک داستان در فنای در محبوب ---- ۲۸۶۳
۸. نقش محبت در خانواده ---- ۲۸۶۴
۹. نقش محبت درجامعه ---- ۲۸۶۴
۱۰. انواع محبت ---- ۲۸۶۵
۱۱. ارزش محبوب متناسب با مرز محبت ---- ۲۸۶۶
۱۲. حبّ الشی یعمی ویصّم ---- ۲۸۶۷
۱۳. بهترین محبوب (نشانه های محبوب واقعی) ---- ۲۸۶۷
۱۴. نشانه های محبّ واقعی ---- ۲۸۶۸
۱۵. محبت کردن به این گروه ممنوع است ---- ۲۸۶۸
۱۶. چه کنیم تا محبّ خدا بشویم! ---- ۲۸۶۹
۱۷. نشانه های دوستی باخدا ---- ۲۸۷۰
۱۸. رابطه انسان با خدا ---- ۲۸۷۲
۱۹. محبت خدا و دنیا با یکدیگر ---- ۲۸۷۴
۲۰. دروغگویان درمحبت ---- ۲۸۷۴
۲۱. هرکه پرطاووس خواهد جور هندوستان کشد ---- ۲۸۷۵
۲۲. محبوب ومحبّ درقیامت با یکدیگر ---- ۲۸۷۵
۲۳. طبقه بندی محبّان اهل بیت (ع) ---- ۲۸۷۶
۱. محکم کاری ---- ۲۸۷۸
۱. محکم‌کاری در اعتقادات ---- ۲۸۷۸
۲. محکم‌کاری در امور اجتماعی ---- ۲۸۷۹
۳. محکم‌کاری در امور فردی ---- ۲۸۷۹
۱. محیط زیست ---- ۲۸۸۰
۱. تعریف محیط زیست ---- ۲۸۸۰
۲.بهداشت ---- ۲۸۸۱
۳. بهداشت منزل ---- ۲۸۸۲
۴. بهداشت تغذیه ---- ۲۸۸۲

۵. بهداشت مساجد ---------- ۲۸۸۲

۶.بهداشت لباس ---------- ۲۸۸۳

۷. بهداشت فردی ---------- ۲۸۸۳

۸. بهداشت شهری ---------- ۲۸۸۳

۱. مختارثقفی ---------- ۲۸۸۸

۱. زندگی نامه مختار ---------- ۲۸۸۸

۲. انقلاب مختار ---------- ۲۸۹۰

۳. وضعیت جامعه کوفه در قیام مختار ---------- ۲۸۹۲

۴. چهره های متلون ---------- ۲۸۹۲

۵. انتقام مختار از جنایتکاران ---------- ۲۸۹۳

۶. تخریب مختار ---------- ۲۸۹۴

۷. عبرت ها ---------- ۲۸۹۴

۱. مدارا ---------- ۲۸۹۵

۱. لزوم مدارا ---------- ۲۸۹۵

۲. فضل مدارا ---------- ۲۸۹۶

۳. ثمره مدارا ---------- ۲۸۹۶

۴. اصلاح مدارا ---------- ۲۸۹۷

۵. ابزار مدارا ---------- ۲۸۹۷

۱. مدیر ---------- ۲۹۰۲

۱. توجه به اصول کلی در مدیریت تولید ---------- ۲۹۰۲

۲. شیوه های تولید ---------- ۲۹۰۳

۳. توجه به آثار تولید ---------- ۲۹۰۴

۴. عواقب تولید و در آمد زیاد ، بدون اخلاق ---------- ۲۹۰۴

۵. تفاوت مدیریت در نظام الهی و مادی ---------- ۲۹۰۵

۶. نمونه هایی از مدیریت رسول اکرم (صل الله علیه و آله) ---------- ۲۹۰۵

۷. مدیریت اسلامی در یک نگاه ---------- ۲۹۰۶

۱. مدیریت ---------- ۲۹۰۶
۱. مسئولیت ---------- ۲۹۰۶
۲. شرایط تصمیم گیری ---------- ۲۹۰۷
۳. ملاک های مردم شناسی وگزینش ---------- ۲۹۰۸
۴. بازرسی وتشویق و تنبیه ---------- ۲۹۰۹
۱.علماء و فقها ---------- ۲۹۱۶
۱.فضیلت علماءوفقها ---------- ۲۹۱۶
۲.شرائط فقیه ---------- ۲۹۱۷
۳.وظائف علماءوفقها ---------- ۲۹۱۸
۱. مرزداری ---------- ۲۹۱۹
۱. مریض ---------- ۲۹۲۰
۱. آثار مرض ---------- ۲۹۲۱
۲. سیمای مرض در اسلام ---------- ۲۹۲۲
۳. وظایف ---------- ۲۹۲۲
۱. مستکبران ---------- ۲۹۲۴
۱. صفت استکبار ---------- ۲۹۲۴
۲. نشانه های مستکبران ---------- ۲۹۲۴
۳. سیمای مستکبران ---------- ۲۹۲۵
۴. علل و منشأ استکبار ---------- ۲۹۲۶
۵. عواقب استکبار ---------- ۲۹۲۷
۶. ارتداد واستکبار ---------- ۲۹۲۸
۷. اهداف استکبار ---------- ۲۹۲۹
۸. وظایف مادر مقابل استکبار ---------- ۲۹۲۹
۹. متفرقات ---------- ۲۹۳۱
۱. مسجد ---------- ۲۹۳۱
۱. بنای مسجد ---------- ۲۹۳۱

۲. پاداش فضیلت ها ---------- ۲۹۳۶
۳. آداب مسجد ---------- ۲۹۴۷
۴. بهره برداری از مسجد ---------- ۲۹۵۰
۵. آثار ---------- ۲۹۵۱
۶. مساجد مهم ---------- ۲۹۵۳
۷. اهداف ---------- ۲۹۵۴
۸. مسجد ومهدویت ---------- ۲۹۵۵
۹. اطلاع رسانی ---------- ۲۹۵۶
۱. مسلم بن عقیل ---------- ۲۹۵۹
۱.نسب او ---------- ۲۹۵۹
۲. علت نام گذاری او ---------- ۲۹۵۹
۳. سمت اجرائی او ---------- ۲۹۶۰
۴. ابن زیاد در کوفه ---------- ۲۹۶۴
۵. عوامل سقوط کوفه ---------- ۲۹۶۶
۶. مسلم در آخرین لحظات ---------- ۲۹۶۷
۷. وصیت مسلم ---------- ۲۹۶۷
۸. شهادت مسلم و واکنش امام حسین علیه السلام ---------- ۲۹۶۷
۱. مسلمان واقعی ---------- ۲۹۶۸
۱. مسلمان واقعی از لحاظ عقیدتی ---------- ۲۹۶۸
۲. مسلمان واقعی از لحاظ فقهی ---------- ۲۹۶۹
۳. مسلمان واقعی از لحاظ سلوک رفتار ---------- ۲۹۷۱
۱. مسوولیت پذیری ---------- ۲۹۷۳
۱. سیره معصومین (علیهم السلام) ---------- ۲۹۷۳
۲. داستان یک عالم ---------- ۲۹۷۵
۱. مشکلات جوانان وراه کارها ---------- ۲۹۷۵
۱. احساس پوچی ---------- ۲۹۷۵

۲. آسیب پذیری ---------- ۲۹۷۵
۳. نگرانی ---------- ۲۹۷۶
۴. یأس ---------- ۲۹۷۶
۵. وهم وخیال ---------- ۲۹۷۶
۷. قضاوت های عجولانه ---------- ۲۹۷۷
۸.جنب وجوش دیگران ---------- ۲۹۷۷
۹. نداشتن قناعت ---------- ۲۹۷۷
۱۰. دوستان ناباب ---------- ۲۹۷۸
۱. مصحف علی (ع) ---------- ۲۹۷۸
۱. مصحف حضرت علی (ع) و ویژگی های آن ---------- ۲۹۷۸
۲. مصحف حضرت زهرا (س) ---------- ۲۹۷۸
مصعب ابن عمیر ---------- ۲۹۷۹
۱. مطهرات ---------- ۲۹۸۰
۱. اقسام تطهیر ---------- ۲۹۸۰
۲. اقسام مطهرات ---------- ۲۹۸۰
۱. معاویه ---------- ۲۹۸۵
۱. مطاعن فقهی ---------- ۲۹۸۵
۲. اخلاقی ---------- ۲۹۸۵
۳. سیاسی ---------- ۲۹۸۶
۱. معراج ---------- ۲۹۸۷
۱. مراحل صعود انسان از ملک تا ملکوت ---------- ۲۹۸۷
۲. لقاء ا... در قرآن ---------- ۲۹۸۸
۳. سند معراج ---------- ۲۹۸۸
۴. تشریح جزئیات معراج پیامبر (ص) ---------- ۲۹۸۹
۵. شبهاتی پیرامون معراج ---------- ۲۹۸۹
۶. محتوای معراج ---------- ۲۹۹۰

۱. معروف های قرآنی ---------- ۲۹۹۰
۱. اخلاقی ---------- ۲۹۹۰
۲. سیاسی ---------- ۲۹۹۱
۳. اجتماعی ---------- ۲۹۹۱
۴. عبادی ---------- ۲۹۹۲
۵. مالی ---------- ۲۹۹۳
۱. معلم وشاگرد ---------- ۲۹۹۳
۱.انگیزه های تعلیم ---------- ۲۹۹۳
۲. شرایط تعلیم ---------- ۲۹۹۳
۳. علم و عمل ---------- ۲۹۹۴
۴. معلم ---------- ۲۹۹۴
۵. شاگرد ---------- ۲۹۹۵
۶. غرور علمی ---------- ۲۹۹۷
۷. تربیت جوان ---------- ۲۹۹۷
۸. روش های تربیتی ---------- ۳۰۰۱
۱. معلولیت ها ---------- ۳۰۰۳
۱. آمار معلولیت ---------- ۳۰۰۳
۲. مهار معلولیت ---------- ۳۰۰۴
۳. تذکرات ---------- ۳۰۰۵
۴. خاطرات ---------- ۳۰۰۶
۱. معلولین ---------- ۳۰۰۶
۱. توجیه اعتقادی معلولیت ---------- ۳۰۰۶
۲. مباحث اخلاقی معلولیت ---------- ۳۰۰۶
۱. معنویت ---------- ۳۰۰۸
۱. سلامت ---------- ۳۰۰۸
۲. حیات مادی در برابر حیات اخروی ---------- ۳۰۱۳

۱. معیارها ---- ۳۰۱۳
۱.عشق به خدا ---- ۳۰۱۴
۲. اخلاص ---- ۳۰۱۴
۳. شکر وقبولی عبادات ---- ۳۰۱۵
۴. ایمان به رسول خدا (ص) ---- ۳۰۱۵
۵. شناخت شیعه واقعی ---- ۳۰۱۵
۶. زهد ---- ۳۰۱۵
۷. شناخت عقائد صحیح ---- ۳۰۱۵
۸. شناخت وسوسه شیطانی از الهامات ---- ۳۰۱۶
۹. شناخت ---- ۳۰۱۶
۱۰. انجام وظیفه ---- ۳۰۱۶
۱۱. شناخت دوست خدا ---- ۳۰۱۶
۱۲. در عزل ونصب ---- ۳۰۱۶
۱۳. هدیه ورشوه ---- ۳۰۱۷
۱۴. مرزها ---- ۳۰۱۷
۱. مقایسه فرهنگ اسلامی با طاغوتی ---- ۳۰۱۹
۱. مقدمه ---- ۳۰۱۹
۲. مقایسه دو فرهنگ ---- ۳۰۲۱
۱. مقداد (ره) ---- ۳۰۲۸
۱. اسلام آوردن ---- ۳۰۲۸
۲. مهاجرت از مکه به مدینه ---- ۳۰۲۸
۳. دوستی نزدیک پیامبر واهل بیت (ع) ---- ۳۰۲۸
۴. دررکاب رسول الله (ص) ---- ۳۰۳۱
۵. یاری ولایت ---- ۳۰۳۳
۶. بیعت مقداد ---- ۳۰۳۵
۷. حضور درغدیرخم ---- ۳۰۳۵

۸. ایمان مقداد ---------- ۳۰۳۶
۹. نماز بر پیامبراکرم (ص) ---------- ۳۰۳۸
۱۰. شجاعت مقداد ---------- ۳۰۳۸
۱۱. تعلیم وتربیت قرآن ---------- ۳۰۳۸
۱۲. فقر مقداد ---------- ۳۰۳۸
۱۳. اعتبار بین مردم ---------- ۳۰۳۸
۱۴. توجه به مسائل مهم اجتماع ---------- ۳۰۳۸
۱۵. ازدواج مقداد ---------- ۳۰۳۹
۱۶. فوت مقداد ---------- ۳۰۳۹
۱. مقدسات ---------- ۳۰۳۹
۱. مکر ---------- ۳۰۴۳
۱. مکر یعنی چه ؟ ---------- ۳۰۴۳
۲. مکر یکی از عوامل فروپاشی جامعه است؟ ---------- ۳۰۴۳
۳. چند روایت درمذمت مکر ---------- ۳۰۴۴
۴. راههای درمان مکر ---------- ۳۰۴۴
۵. اوصاف مکر کنندگان با خدا ---------- ۳۰۴۴
۶. مکار سیاسی دشمن خداورسول خداست ---------- ۳۰۴۴
۷. مکار فرهنگی افتراء زننده خداست ---------- ۳۰۴۵
۸. وظیفه مسلمین در برخورد با مکار وخائن ---------- ۳۰۴۵
۱. مکه معظمه ---------- ۳۰۴۵
۱. ملائکه ---------- ۳۰۴۸
۱. معرفی ملائکه ---------- ۳۰۴۸
۲. وظائف ملائکه ---------- ۳۰۵۰
۱. ملاک ارزشها ---------- ۳۰۵۳
۱. گذشت ---------- ۳۰۵۳
۲. مصادیق گذشت ---------- ۳۰۵۴

۳. نشانه ها ---------- ۳۰۵۹
۴. راه ارزیابی ---------- ۳۰۶۰
۵. توجیهات ناروا ---------- ۳۰۶۱
۶. نمونه ها ---------- ۳۰۶۲
۱. منت ---------- ۳۰۶۲
۱. مثبت ---------- ۳۰۶۲
۲. منفی ---------- ۳۰۶۳
۳. جلوه هایی از منت ---------- ۳۰۶۳
۱. موضع گیری ---------- ۳۰۶۴
۱. موعظه ---------- ۳۰۶۴
۱. درقرآن ---------- ۳۰۶۴
۲. موعظه پیامبر ---------- ۳۰۶۶
۳. موعظه‌های لقمان (ع) به فرزندش ---------- ۳۰۷۰
۱. مهمانی ---------- ۳۰۷۰
۱. اهمیت مهمان نوازی ---------- ۳۰۷۰
۲. آداب میزبانی ---------- ۳۰۷۱
۳. آداب مهمانی ---------- ۳۰۷۴
۴. افطاری ---------- ۳۰۷۷
۵. خاطرات ---------- ۳۰۷۸
۱. میوه ---------- ۳۰۷۹
۱. خرما ---------- ۳۰۷۹
۲. انگور ---------- ۳۰۸۰
۳. انار ---------- ۳۰۸۱
۴. زیتون ---------- ۳۰۸۲
۵. انجیر ---------- ۳۰۸۳
ن ---------- ۳۰۸۴

۱. نامه نگاری ---------- ۳۰۸۴
۱. تاریخ نامه نگاری ---------- ۳۰۸۴
۲. اهمیت نامه رسان و نامه ---------- ۳۰۸۴
۳. چگونه نامه بنویسیم؟ ---------- ۳۰۸۵
۴. اهداف نامه ---------- ۳۰۸۶
۵. سرگذشت یک نامه رسان نمونه ---------- ۳۰۸۷
۶. نمونه هایی از تمبرها ---------- ۳۰۸۸
۱.نان ---------- ۳۰۸۹
۱. احادیث ---------- ۳۰۸۹
۲. ضرب المثل ---------- ۳۰۸۹
۳. اهمیت سیاسی واقتصادی ---------- ۳۰۹۰
۱. نبوت ---------- ۳۰۹۲
۱. ویژگیهای انبیاء در قرآن ---------- ۳۰۹۲
۲. اهداف انبیاء ---------- ۳۰۹۳
۳. معجزه ---------- ۳۰۹۳
۴. صبر انبیاء ---------- ۳۰۹۸
۵. مخالفت با انبیاء ---------- ۳۱۰۲
۱. نسیان ---------- ۳۱۰۷
۱. چه چیزهائی را انسان فراموش می کند : ---------- ۳۱۰۷
۲. عوامل فراموشی ---------- ۳۱۰۷
۳. نسیان ابتدای غضب وعذاب خداست ---------- ۳۱۰۸
۴. جزای فراموشی خدا و قیامت ---------- ۳۱۰۸
۱.نظارت استصوابی ---------- ۳۱۰۸
۱.نظافت ---------- ۳۱۰۹
۱.اهمیت نظافت ---------- ۳۱۰۹
۲.موارد ---------- ۳۱۰۹

۳.آثار ---------- ۳۱۰۹

۱. نظام آموزشی ---------- ۳۱۱۰

۱. اهل آموزش در اسلام ---------- ۳۱۱۰

۲. زیر بنای نظام آموزشی ---------- ۳۱۱۱

۱. نعمت زمین و خاک ---------- ۳۱۱۲

۱. زمین ---------- ۳۱۱۲

۲. خاک ---------- ۳۱۱۵

۳. وظیفه ما در مقابل نعمت خاک و زمین. ---------- ۳۱۱۵

۱. نعمت های الهی ---------- ۳۱۱۵

۱. آسمان ---------- ۳۱۱۵

۲. آب ---------- ۳۱۱۷

۳. باد ---------- ۳۱۱۸

۱. نعمت ---------- ۳۱۱۹

۱. نعمت های طبیعی ---------- ۳۱۱۹

۲. نعمت های مادی ---------- ۳۱۲۲

۳. نعمت های معنوی ---------- ۳۱۲۵

۴. نعمت های سیاسی ---------- ۳۱۳۱

۵. نعمت های اجتماعی ---------- ۳۱۳۲

۶. نعمت های خانوادگی ---------- ۳۱۳۴

۷. نعمت های ویژه ---------- ۳۱۳۵

۸.ویژگی نعمت ---------- ۳۱۳۷

۹. بقاء وزوال نعمت ---------- ۳۱۳۸

۱. نفاق ---------- ۳۱۴۸

۱. معنای نفاق ---------- ۳۱۴۸

۲. تعریف منافق ---------- ۳۱۴۸

۳. نشانه های منافق ---------- ۳۱۴۸

۴. ویژگیهای منافق ---------- ۳۱۴۹
۵. ویژگیهای منافق ---------- ۳۱۴۹
۶. آثار وپیامدهای نفاق ---------- ۳۱۵۳
۷. سیمای منافق ---------- ۳۱۵۵
۸. ریشه های نفاق ---------- ۳۱۵۷
۹. برخورد پیامبر بامنافقان ---------- ۳۱۵۸
۱. نفس ---------- ۳۱۵۸
۱. مراتب نفس ---------- ۳۱۵۸
۲. امکان تهذیب نفس ---------- ۳۱۵۸
۳. جایگاه نفس ---------- ۳۱۵۸
۴. حکومت ونظارت الهی بر نفس ---------- ۳۱۵۹
۵. تسویل نفس ---------- ۳۱۵۹
۶. عزت نفس ---------- ۳۱۵۹
۷. شباهت نفس وجهنم ---------- ۳۱۶۰
۸. تقدم تزکیه نفس خود بر دیگران ---------- ۳۱۶۰
۹. محاسبه نفس ---------- ۳۱۶۰
۱۰. مراقبه نفس ---------- ۳۱۶۰
۱۱. انگیزه مراقبت از نفس ---------- ۳۱۶۱
۱۲. برخورد با نفس ---------- ۳۱۶۱
۱. نگاه ---------- ۳۱۶۲
۱. نعمت چشم ---------- ۳۱۶۲
۲. وظایف چشم ---------- ۳۱۶۳
۳. انواع نگاه ---------- ۳۱۶۳
۴. آثار چشم پاک ---------- ۳۱۶۶
۵. چشم چرانی ---------- ۳۱۶۷
۱.نگاهی قرآنی به حرکت امام خمینی ---------- ۳۱۷۲

۱.قبل از انقلاب ---------- ۳۱۷۲
۲.بعد از انقلاب ---------- ۳۱۷۴
۱. نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله) ---------- ۳۱۷۵
۱. از مسائل اجتماعی ---------- ۳۱۷۵
۲. از مسائل اخلاقی ---------- ۳۱۷۵
۳. از مسائل عقیدتی ---------- ۳۱۷۵
۴. از مسائل سیاسی ---------- ۳۱۷۶
۵. از مسائل اقتصادی ---------- ۳۱۷۶
۶. از مسائل فکری وفرهنگی ---------- ۳۱۷۶
۱. نماز استسقاء ---------- ۳۱۷۷
۱. خطبه ها وادعیه ---------- ۳۱۷۷
۲. کیفیت نماز باران ---------- ۳۱۷۹
۳. ارتباط عمل با بارش باران ---------- ۳۱۷۹
۴. نمونه های از استسقاء ---------- ۳۱۸۰
۱. نماز جمعه ---------- ۳۱۸۴
۱. اهمیت روز جمعه ---------- ۳۱۸۴
۲. سیما و اهمیت نماز جمعه ---------- ۳۱۸۷
۳. فضیلت نماز جمعه ---------- ۳۱۸۹
۴. تاریخ نماز جمعه ---------- ۳۱۹۰
۵. تفسیر آیه نماز جمعه ---------- ۳۱۹۱
۶. عواقب ترک نماز جمعه ---------- ۳۱۹۲
۷. آثار نماز جمعه ---------- ۳۱۹۳
۸. آداب نماز جمعه ---------- ۳۱۹۶
۹. شهدای نماز جمعه ---------- ۳۲۰۲
۱۰. نماز جمعه از دیدگاه امام خمینی ---------- ۳۲۰۳
۱۱. عناوین قابل تحقیق در نماز جمعه ---------- ۳۲۰۴

۱. نماز درقرآن -- ۳۲۰۵
۱. نماز در ادیان از دیدگاه قرآن -- ۳۲۰۵
۲. ویژگیهای نماز از دیدگاه قرآن -- ۳۲۰۵
۳. آثار وبرکات نماز از دیدگاه قرآن -- ۳۲۰۶
۴. برخورد مردم با نماز از دید گاه قرآن -- ۳۲۰۶
۱. نماز شب -- ۳۲۰۷
۱. اهمیت شب زنده داری -- ۳۲۰۷
۲. اهمیت نماز خواندن در شب و نماز شب -- ۳۲۰۷
۳. چرا برخی از نماز شب محرومند -- ۳۲۰۸
۴. میزان ثواب نماز شب -- ۳۲۰۸
۵. آثار وبرکات نماز شب -- ۳۲۰۸
۶. آثار ویژه نماز شب -- ۳۲۰۹
۱. نماز -- ۳۲۰۹
۱. آداب نماز -- ۳۲۰۹
۲. موانع نماز -- ۳۲۱۰
۳. اهمیت نوافل -- ۳۲۱۰
۱. نمایندگی -- ۳۲۱۱
۱. نماینده امام حسین (ع) -- ۳۲۱۱
۲. نمایندگان حضرت علی (ع) -- ۳۲۱۱
۳. نماینده امام حسن (ع) -- ۳۲۱۱
۴. نماینده امام صادق (ع) برای ابلاغ پیام -- ۳۲۱۱
۵. نمایندگان امام زمان (عج) -- ۳۲۱۱
۶. نماینده کفار قریش به حبشه -- ۳۲۱۲
۱. نورالهی -- ۳۲۱۲
۱. نیت -- ۳۲۱۲
و -- ۳۲۱۴

۱. والدین در قرآن ---------- ۳۲۱۴
۱. اهمیت والدین ---------- ۳۲۱۴
۲. حقوق والدین ---------- ۳۲۱۶
۳. کمک و انفاق به والدین ---------- ۳۲۲۲
۴. وظایف والدین ---------- ۳۲۲۴
۵. احکام والدین ---------- ۳۲۲۵
۶. خاطراتی از والدین ---------- ۳۲۲۶
۱. وحدت ---------- ۳۲۲۸
۱. اهمیت وحدت ---------- ۳۲۲۸
۲. محورهای وحدت ---------- ۳۲۲۹
۳. آثار وحدت ---------- ۳۲۲۹
۴. عوامل وحدت ---------- ۳۲۳۰
۵. عوامل تحکیم وحدت ---------- ۳۲۳۱
۶. عوامل تفرقه ---------- ۳۲۳۱
۱. معرفی وحی ---------- ۳۲۳۳
۱. تعریف وحی ---------- ۳۲۳۳
۲. حقیقت وامکان وحی ---------- ۳۲۳۴
۳. ویژگیهای وحی ---------- ۳۲۴۰
۴. پاسخ به شبهات ---------- ۳۲۴۴
۱. ورزش ---------- ۳۲۴۵
۱. ارزش واهمیت آن ---------- ۳۲۴۵
۲. نیاز به ورزش ---------- ۳۲۴۵
۳.هدف از ورزش ---------- ۳۲۴۵
۴. آثار ورزش ---------- ۳۲۴۶
۵. شرائط ورزش ---------- ۳۲۴۷
۶. آفات ورزش ---------- ۳۲۴۷

۷. ورزش یا لهوولعب ---------- ۳۲۴۸
۸. جنبه های مختلف ورزش ---------- ۳۲۴۸
۹. ورزش وایام هفته ---------- ۳۲۵۳
۱۰. مسابقه ورقابت ---------- ۳۲۵۳
۱۱. پیاده روی ---------- ۳۲۵۴
۱۲. کوه نوردی ---------- ۳۲۵۵
۱۳. شنا ---------- ۳۲۵۵
۱۴. تذکرات ---------- ۳۲۵۶
۱. وساطت خیر وشر ---------- ۳۲۵۷
۱. شفاعت حسنه و سیئه درقرآن و سنت ---------- ۳۲۵۷
۲. انواع شفاعت حسنه ---------- ۳۲۵۸
۱. وسواس ---------- ۳۲۵۹
۱. جایگاه شک ---------- ۳۲۵۹
۲. سیمای وسواسی ---------- ۳۲۵۹
۳. مذمت وسواسی ---------- ۳۲۶۲
۴. ابعاد وسواس ---------- ۳۲۶۳
۵. زمینه وسواس ---------- ۳۲۶۴
۶. درمان وسواس ---------- ۳۲۶۵
۸. پیش گیری وسواس ---------- ۳۲۶۶
۹. استفتائات ---------- ۳۲۶۸
۱۰. مسائل فقهی وسواس ---------- ۳۲۶۸
۱. وصیت نامه ---------- ۳۲۶۹
۱. خطبه ---------- ۳۲۶۹
۲. توصیه های اخلاقی ---------- ۳۲۶۹
۳. توصیه های سیاسی ---------- ۳۲۷۳
۴. توصیه های اجتماعی ---------- ۳۲۷۵

۱.وضو ---- ۳۲۷۸
۱. اهمیت وضو ---- ۳۲۷۸
۲. دعاهای وضو ---- ۳۲۷۸
۳. سنن وضو ---- ۳۲۷۹
۴. احکام وضو ---- ۳۲۷۹
۵. موارد استحباب وضو ---- ۳۲۸۰
۱. وظائف کارگزاران ---- ۳۲۸۰
۱. وظایف کارمند در قبال مردم ---- ۳۲۸۰
۲. وظایف کارمند در قبال خدا ---- ۳۲۸۰
۳. وظایف کارمند در قبال دنیا ---- ۳۲۸۱
۴. رمزهای موفقیت و سلامت یک اداره ---- ۳۲۸۱
۵. عوامل سقوط یک اداره ---- ۳۲۸۳
۱. وعده های الهی ---- ۳۲۸۵
۱. مباحث ---- ۳۲۸۵
۲. اقسام وعده ها ---- ۳۲۸۷
۳. انواع وعده ها ---- ۳۲۹۱
۴. الطاف مشروط ---- ۳۲۹۱
۵. دلیل الطاف الهی ---- ۳۲۹۲
۶. تحقق وعده های الهی ---- ۳۲۹۲
۷. تهدیدها ---- ۳۲۹۳
۸. خلف وعده با خدا ---- ۳۲۹۳
۱. وقت ---- ۳۲۹۳
۱. اهمیت وقت ---- ۳۲۹۳
۲. وقت درقرآن ---- ۳۲۹۴
۳. وقت در دنیا ---- ۳۲۹۵
۴. وقت درآخرت ---- ۳۲۹۶

۵. فرصت طلبی ---------- ۳۲۹۷
۶. ارزش زمان ---------- ۳۲۹۷
۷. وقت شناسی ---------- ۳۲۹۷
۸. علل تضییع وقت ---------- ۳۳۰۰
۹. کلمات زیبا ---------- ۳۳۰۰
۱۰. سیره علما و بزرگان ---------- ۳۳۰۱
۱. وقف ---------- ۳۳۰۳
۱. سیمای وقف ---------- ۳۳۰۳
۲. آثار دنیوی وقف ---------- ۳۳۰۳
۳. آثار وقف در جامعه ---------- ۳۳۰۴
۴. آثار اخروی وقف ---------- ۳۳۰۴
۵. آثار اخلاقی وقف ---------- ۳۳۰۵
۶. موارد وقف ---------- ۳۳۰۵
۷. وقف از دید عرفانی ---------- ۳۳۰۶
۸. آثازسوء وقف نکردن ---------- ۳۳۰۶
۹. ویژگیهای وقف ---------- ۳۳۰۷
۱۰. منع از وقف ---------- ۳۳۰۸
۱۱. مانعان از وقف ---------- ۳۳۰۸
۱۲. نمونه های وقفی ---------- ۳۳۰۸
۱۳. اوقاف پیامبر اسلام (ص) ---------- ۳۳۱۰
۱۴. اوقاف امام علی (ع) ---------- ۳۳۱۰
۱۵. اوقاف دیگر اهل بیت علیهم السلام ---------- ۳۳۱۱
۱۶. وقف نامه های امام علی (ع) ---------- ۳۳۱۱
۱۷. آمار اوقاف بانوان ---------- ۳۳۱۱
۱۸. احکام وقف ---------- ۳۳۱۱
۱۹. اسلوب ها و اولویت ها در وقف ---------- ۳۳۱۲

۲۰. داستانها ---------- ۳۳۱۳
۱. ولایت ---------- ۳۳۱۴
۱. مفهوم ولایت ---------- ۳۳۱۴
۲. انواع ولایت ---------- ۳۳۱۴
۳. اختیارات ---------- ۳۳۱۷
۴. خصوصیات ---------- ۳۳۱۸
۵. فرق ولایت فقهی ودیکتاتوری ---------- ۳۳۱۹
۱. وهابیت ---------- ۳۳۲۰
۱.خاطرات مستر همفر مسیحی درباره محمدبن عبد الوهاب ---------- ۳۳۲۰
۲. بنیان گذاران وهابیت درتاریخ ---------- ۳۳۲۱
۳. عقاید وهابیت ---------- ۳۳۲۳
۴. گوشه ای از جنایات آل سعود ---------- ۳۳۲۸
۵. جنایات وهابیان در تاریخ ---------- ۳۳۲۹
۶. نکاتی درباره جواب به وهابیت ---------- ۳۳۳۰
ه ---------- ۳۳۳۲
۱. هجرت ---------- ۳۳۳۲
۱. اهمیت مسئله هجرت ---------- ۳۳۳۲
۲. انواع هجرت ---------- ۳۳۳۳
۱. هدایت وضلالت ---------- ۳۳۳۷
۱. هدایت ---------- ۳۳۳۷
۲. آثار ضلالت ---------- ۳۳۵۳
۳. اختیاری بودن ضلالت ---------- ۳۳۵۳
۴. سیمای گمراهان در دنیا وآخرت ---------- ۳۳۵۳
۵. انواع اضلال ---------- ۳۳۵۶
۱. هدف خلقت ---------- ۳۳۵۷
۱. ارزش هدف ---------- ۳۳۵۷

۲.انواع هدف ---------- ۳۳۵۷
۳. هدف از خلقت انسان ---------- ۳۳۵۸
۴. وظیفه انسان در عالم ---------- ۳۳۵۸
۵. ظرفیت بشر ---------- ۳۳۵۹
۶. شناخت موقعیت ---------- ۳۳۶۰
۷. هدفداری عالم ---------- ۳۳۶۰
۸. هدف از زندگی ---------- ۳۳۶۲
۹. ریشه سؤال از هدف زندگی ---------- ۳۳۶۳
۱۰. هدف زندگی از دید قرآن ---------- ۳۳۶۴
۱۱. هدف شناس ---------- ۳۳۶۵
۱۲. تمایلات ---------- ۳۳۶۵
۱.همبستگی اجتماعی ---------- ۳۳۶۵
۱.عوامل همبستگی ---------- ۳۳۶۵
۲.موانع همبستگی ---------- ۳۳۶۹
۳.پاداش های اخروی ---------- ۳۳۷۰
۱. همت ---------- ۳۳۷۲
۱. ارزش همت از نظر قرآن ---------- ۳۳۷۲
۲. ارزش همت از نظر روایات ---------- ۳۳۷۲
۳. عوامل بلند همتی ---------- ۳۳۷۲
۴. راه کسب همت ---------- ۳۳۷۳
۵. آثار داشتن همت بلند : ---------- ۳۳۷۳
۶. ضرورت دوست با افراد همت دار ---------- ۳۳۷۶
۷. نشانه های همت کوتاه ---------- ۳۳۷۶
۸. عوامل کوتاه همتی ---------- ۳۳۷۶
۹. نشانه های داشتن همت بلند ---------- ۳۳۷۶
۱۰. همت و جوانمردی در شعر ---------- ۳۳۷۷

۱. همسایه ---------- ۳۳۷۸
۱. اهمیت ---------- ۳۳۷۸
۲. حقوق همسایه ---------- ۳۳۷۸
۳. آثار سوء مجاورت ---------- ۳۳۷۹
۴. آثار حسن مجاورت ---------- ۳۳۸۰
۵. انواع مزاحمت ها ---------- ۳۳۸۰
۶. همسایه بد درروایات ---------- ۳۳۸۰
۱. هنر ---------- ۳۳۸۱
۱. تعریف هنر ---------- ۳۳۸۱
۲. انواع هنر ---------- ۳۳۸۱
۱. هوا وهوس ---------- ۳۳۸۴
۱. منشأ هوا پرستی ---------- ۳۳۸۴
۲. عقوبت هوا پرستی ---------- ۳۳۸۴
۳. ثمرات مخالفت با هوی پرستی ---------- ۳۳۸۵
۴. نمونه های برخورد با هوا نفس ---------- ۳۳۸۵
۵. لزوم دشمن شناسی ---------- ۳۳۸۶
ی ---------- ۳۳۸۶
۱. یتیم ---------- ۳۳۸۶
۱. احترام یتیم ---------- ۳۳۸۷
۲. انواع یتیم ---------- ۳۳۸۷
۳. کمک به یتیم ---------- ۳۳۸۷
۴. اموال یتیم ---------- ۳۳۸۹
۵. سرگذشت برخی از ایتام ---------- ۳۳۹۰
۱. یزید بن معاویه (لعنت الله علیه) ---------- ۳۳۹۵
۱. یقین ---------- ۳۳۹۶
درباره مرکز ---------- ۳۳۹۸

دانستنیهای تبلیغ

مشخصات کتاب

شماره کتابشناسی ملی : ایران۷۴-۱۶۱۱۹
عنوان و نام پدیدآور : محسن قرائتی /آیین تبلیغ
منشا مقاله : ، بصائر، سال ۲، ش ۱۳، (آبان ۱۳۷۴): ص ۱۵ ـ ۱۹.
توصیفگر : تبلیغات اسلامی
توصیفگر : مبلغین مذهبی
توصیفگر : قرائتی، محسن

۱

آب

۱. جایگاه آب در قرآن

۱. اهمیت

بیش از ۶۰ مرتبه نام آب در قرآن آمده که ما چند آیه از آن نقل می کنیم.

۱-أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً طَهُوراً [فرقان ، ۴۸] .

۲-و جَعَلْنا مِنَ الْماءِ كلَّ شَیءٍ حَی أَ فَلا یومِنُونَ [انبیاء ، ۳۰] .

۳- قرآن حیات و سرسبزی زمین را وابسته به آب دانسته و در این باره آیات بسیاری است :

وَ اللّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [نحل ، ۶۵] .

۴- آب را وجود مبارك نامیده :

وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَكاً [ق ، ۹] .

۵- قطع آب را وسیله تهدید قرار داده.

إِنْ أَصْبَحَ ماوكمْ غَوْراً فَمَنْ یأْتِیكمْ بِماءٍ مَعِینٍ [ملك ، ۳۰] .

۶- نزول باران و نعمت آب را وسیله شناخت خدا قرار داده :

أَ فَرَأَیتُمُ الْماءَ الَّذِی تَشْرَبُونَ أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ [واقعه ، ۶۸-۶۹] .

آری ، آب دریا و اقیانوس شور و تلخ است و تنها آب آشامیدنی باید از طریق باران تأمین شود.

۷-وَ اللّهُ خَلَقَ كلَّ دَابَّةٍ مِنْ ماءٍ [نور ، ۴۵] .

۸-هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً [فرقان ، ۵۴] .

۱۰وَ ینَزِّلُ عَلَیكمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِیطَهِّرَكمْ بِهِ وَ یذْهِبَ عَنْكمْ رِجْزَ الشَّیطانِ وَ لِیرْبِطَ عَلی قُلُوبِكمْ وَ یثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ [انفال ، ۱۱] .

۱۱-وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَی الْماءِ [هود ، ۷] .

۱۲-وَ مِنْ آیاتِهِ أَنْ یرْسِلَ الرِّیاحَ مُبَشِّراتٍ وَ لِیذِیقَکمْ مِنْ رَحْمَتِهِ [روم ، ۴۶] .
آب رسانی : أَ جَعَلْتُمْ سِقایةَ الْحاجِّ [توبه ، ۱۹] .
بهداشت آب (خباثت با ایمان ، خباثت با هنیئا) : اسْتَغْفِرُوا رَبَّکمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَیهِ یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً [هود ، ۵۲] .
فاسد کردن آب : ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [روم ، ۴۱] .
حقوق مردم در رابطه با آب ، تقسیمات راهها : یصُدُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللَّهِ [توبه ، ۳۴] .
۲. آب ، وسیله ای برای خداشناسی
۱-إِنْ أَصْبَحَ ماؤکمْ غَوْراً فَمَنْ یأْتِیکمْ بِماءٍ مَعِینٍ [ملک ، ۳۰] .
۲-أَ فَرَأَیتُمُ الْماءَ الَّذِی تَشْرَبُونَ أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ [واقعه ، ۶۸-۶۹] .
۳-وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِها لَیقُولُنَّ اللَّهُ [عنکبوت ، ۶۳] .
لَوْ نَشاءُ جَعَلْناهُ أُجاجاً فَلَوْ لا تَشْکرُونَ [واقعه ، ۷۰] .
آب و توحید
أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ [واقعه ، ۶۹] .
۳. آب ومعجزات
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْرَبَ الْمَاءَ بِاللَّیلِ فَحَرِّک الْمَاءَ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۴] .
قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِیاک وَ شُرْبَ الْمَاءِ الْبَارِدِ و.... فِی الْحَمَّامِ فَإِنَّهُ یفْسِدُ الْمَعِدَةَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۱۲] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی سَقَانَا عَذْباً زُلَالًا وَ لَمْ یسْقِنَا مِلْحاً أُجَاجاً وَ لَمْ یواخِذْنَا بِذُنُوبِنَا [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۴] .
قَالَ الصَّادِقِ (ع) : اشْرَبِ الْمَاءَ قَلِیلًا وَ أَمْسِک حَتَّی یعْتَدِلَ طَبْعُک [کافی ، ج۶ ، ص۳۴۸] .
الَّذِی هُوَ یطْعِمُنِی وَ یسْقِینِ [شعراء ، ۷۹] .
بهداشت آب : الضَّفادِعَ وَ الدَّمَ [اعراف ، ۱۳۳] .
فَفَتَحْنا أَبْوابَ السَّماءِ بِماءٍ مُنْهَمِرٍ [قمر ، ۱۱] .
آب نیل فرعون را غرق می‌کند : فَأَخَذْناهُ وَ جُنُودَهُ فَنَبَذْناهُمْ فِی الْیمِّ وَ هُوَ مُلِیمٌ [ذاریات ، ۴۰] .
آب نیل کودک شیرخوار را حفظ می‌کند : فَأَلْقِیهِ فِی الْیمِّ [قصص ، ۷] .
عذاب با آب در قیامت : وَ إِنْ یسْتَغِیثُوا یغاثُوا بِماءٍ کالْمُهْلِ یشْوِی الْوُجُوهَ [کهف ، ۲۹] .

۲. در روایات

۱. اهمیت
قال الصادق (ع) : إن رأس معاش الإنسان و حیاته الخبز و الماء [بحارالأنوار ، ج۳ ، ص۸۶] .
عن محمد بن سنان عن أبی عبد الله (ع) قال : " سألته عن أول ما خلق الله عز و جل قال إن أول ما خلق الله عز و جل ما خلق منه کل شیء قلت جعلت فداک و ما هو قال الماء" [بحارالأنوار ، ج۵ ، ص۲۴۰] .
قال رَسُولِ اللَّهِ (ص) : أَنَّهُ قَالَ سَیدُ الْأَشْرِبَةِ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ الْمَاءُ [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۲۹۳] .

خذوا حاجتكم من الماء [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۳۷] .
قال رَسُولِ اللَّهِ (ص) : صُبَّ الْمَاءَ مِنْ بَابِ دَارِک إِلَی أَقْصَی دَارِک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۵۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْمَاءُ سَیدُ الشَّرَابِ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [کافی ، ج۶ ، ص ۳۸۰] .
تغییر مسیر آب : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۲] .
۲. تشبیه به آب در روایات
قَال الرِّضَا (ع) : الْإِمَامُ الْمَاءُ الْعَذْبُ عَلَی الظَّمَإِ [کافی ، ج۱ ، ص۱۹۸] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَثَلُ الدُّنْیا کمَثَلِ مَاءِ الْبَحْرِ کلَّمَا شَرِبَ مِنْهُ الْعَطْشَانُ ازْدَادَ عَطَشاً حَتَّی یقْتُلَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۶] .
قال رَسُولِ اللَّهِ (ص) : فضل أهل بیتی و ذریتی علی غیرهم کفضل الماء علی کل شیء و به حیاة کل شیء [أمالی صدوق ، ص ۱۹۱] .
قال رَسُولِ اللَّهِ (ص) : مَثَلُ الْمُومِنِ الْمُخْلِصِ کمَثَلِ الْمَاءِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۳۵۳] .
قَالَ بِشْرٌ سِیحُوا فَإِنَّ الْمَاءَ إِذَا سَاحَ طَابَ [أمالی طوسی ، ص۳۸۹] .

۳. در طب و بهداشت

– ۳۰٪ امراض ما از راه آب است و ۷۰٪ تخت‌های بیمارستانها در اشغال بیمارانی است که از راه آب مریض شده‌اند :
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَا تُکثِرْ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ فَإِنَّهُ مَادَّةٌ لِکلِّ دَاءٍ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۲] .
در شهرها ۷۰٪ و در روستاها ۱۵٪ آب موجود سالم و بقیه ناسالم است. در رژیم منحوس پهلوی حدود ۱۰ هزار روستا آب لوله کشی داشت و در جمهوری اسلامی حدود دو برابر رژیم گذشته در روستاها لوله کشی آب انجام شده واگر کار خیر می‌خواهید انجام دهید به جای ساختمان بیمارستان ، دهات را لوله کشی کنید.
در ایران از هر هزار نفر زیر یکسال ، ۱۰۴ نفر می‌میرند.
در سوئد از هر هزار نفر زیر یکسال ، ۷ نفر می‌میرند.
در آمریکا از هر هزار نفر زیر یکسال ، ۱۲ نفر می‌میرند.
در کوبا از هر هزار نفر زیر یکسال ، ۵/۱۷ نفر می‌میرند.
و از نظر بهداشتی اگر کلا ۱۰ رده باشد ما در رده ۷ هستیم.
در ایران تقریبا هر سال بیش از حدود دویست هزار کودک زیر یکسال از دنیا می‌روند و حدود ۶۰ هزار کودک بین یکسال تا ۵ سال که در مجموع حدود ۲۸۰ هزار نفر مرگ و میر در کودکان زیر ۵ سال داریم. و کلاـ در هر ده دقیقه سه نفر کودک می‌میرند که یک سوم این تعداد به خاطر اسهال و بقیه به خاطر نبود بهداشت است.
عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " سَأَلْتُهُ کمْ أَدْنَی مَا یکونُ بَینَ بِئْرِ الْمَاءِ وَ الْبَالُوعَةِ فَقَالَ إِنْ کانَ سَهْلًا فَسَبْعَةُ أَذْرُعٍ وَ إِنْ کانَ جَبَلًا فَخَمْسَةُ أَذْرُعٍ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۴۱۰] .
مصرف آب جوشیده : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِین (ع) : ائْتُونِی بِمَاءٍ حَارٍّ قَدْ أُغْلِی غَلَیاناً شَدِیداً [کافی ، ج۷ ، ص۴۲۲] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : الِاسْتِنْجَاءُ بِالْمَاءِ الْبَارِدِ یقْطَعُ الْبَوَاسِیرَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۳۵۴] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قال : لَا تُفْسِدْ عَلَی الْقَوْمِ مَاءَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۶۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صُبَّ الْمَاءَ الْبَارِدَ عَلَی قَدَمَیک إِذَا خَرَجْتَ فَإِنَّهُ یسُلُّ الدَّاءَ مِنْ جَسَدِک [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۱۱۲]

.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) إِنَّهُ نُهِی أَنْ یبُولَ الرَّجُلُ فِی الْمَاءِ الْجَارِی [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۳۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کرِهَ أَنْ یبُولَ فِی الْمَاءِ الرَّاکدِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۳۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا تَغَیرَ الْمَاءُ وَ تَغَیرَ الطَّعْمُ فَلَا تَتَوَضَّأْ وَ لَا تَشْرَبْ [کافی ، ج۳ ، ص۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ کانَ یوذِیهِ الْمَاءُ فَلْیمْسَحْ عَلَى الْخِرْقَةِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِیاک وَ شُرْبَ الْمَاءِ الْبَارِدِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُکثِرْ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ فَإِنَّهُ مَادَّةٌ لِکلِّ دَاءٍ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۲] .

ذُکرَ للصَّادِقِ (ع) الْحُمَّى قَالَ : " إِنَّا أَهْلُ بَیتٍ لَا نَتَدَاوَى إِلَّا بِإِفَاضَةِ الْمَاءِ الْبَارِدِ یصَبُّ عَلَینَا وَ أَکلِ التُّفَّاحِ " [کافی ، ج۶ ، ص۳۵۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فلیصب علیه الماء البارد لیسکن به الحرارة [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۷۹] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : صُبَّ عَلَى رَأْسِک وَ جَسَدِک الْمَاءَ الْحَارَّ [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۳۱۹] .

قال الرضا (ع) : خَمْسَ مَرَّاتٍ یصَبُّ الْمَاءُ الْحَارُّ عَلَیهِ عند دُخُولِ الْحَمَّام [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۳۲۲]

۴. در آداب واخلاق

۱. شب زنده داری و وضو

قال الصادق (ع) : إِنَّ اللَّهَ فَضَّلَ الْأَرَضِینَ وَ الْمِیاهَ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص۱۰۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَشْرِبُوا أَعْینَکمُ الْمَاءَ عِنْدَ الْوُضُوءِ لَعَلَّهَا لَا تَرَى نَاراً حَامِیةً [بحارالأنوار ، ج۷۷ ، ص۳۳۶] .

۲. ابتدای عمر و انتهای عمر

از هنگام تولد ، کام بچه را با آب فرات بردارید.

قال الباقر (ع) : حَنِّکوا أَوْلَادَکمْ بِمَاءِ الْفُرَاتِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۴] .

تا هنگام مرگ و غسل ، غسل با آب و کافور.

قَالَ النَّبِی (ص) لِعَلِی (ع) : یا عَلِی ادْفِنِّی فِی هَذَا الْمَکانِ وَ ارْفَعْ قَبْرِی مِنَ الْأَرْضِ أَرْبَعَ أَصَابِعَ وَ رُشَّ عَلَیهِ مِنَ الْمَاءِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۵۰] .

۳. استحمام

استحمام با آب سرد : ارْکضْ بِرِجْلِک هذا مُغْتَسَلٌ بارِدٌ وَ شَرابٌ [ص ، ۴۲] .

۴. سحری وپذیرائی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْفَضْلَ فِی السَّحُورِ وَ لَوْ بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ [کافی ، ج۴ ، ص۹۴] .

۵. تماشا

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِین (ع) : ثَلَاثَةٌ یجْلُونَ الْبَصَرَ النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِی وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۱۴۴] .

۶. سکونت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِین (ع) : فَإِذَا قَدِمْتَ فَانْزِلْ بِمَائِهِمْ مِنْ غَیرِ أَنْ تُخَالِطَ أَبْیاتَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۵۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَدَّ عَنْ قَوْمٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَادِيَةَ مَاءٍ أَوْ نَارٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ [كافى ، ج۵ ، ص۵۵] .

۷. وقف

عنْ عَبْدِ الرَّحمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : " أَوْصَى أَبُو الْحَسَنِ (ع) بِهَذِهِ الصَّدَقَةِ هَذَا مَا تَصَدَّقَ بِهِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (ع) تَصَدَّقَ بِأَرْضِهِ فِي مَكانِ كذَا وَ كذَا كلِّهَا وَ حَدُّ الْأَرْضِ كذَا وَ كذَا تَصَدَّقَ بِهَا كلِّهَا وَ بِنَخْلِهَا وَ أَرْضِهَا وَ قَنَاتِهَا وَ مَائِهَا وَ أَرْحَائِهَا وَ حُقُوقِهَا وَ شِرْبِهَا مِنَ الْمَاءِ " [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۲۴۹] .

۸. نوشيدن وسيراب شدن

اجر سقايى : قالَتْ إِنَّ أَبى يدْعُوك لِيجْزِيك أَجْرَ ما سَقَيتَ لَنا [قصص ، ۲۵] .

آب دادن به گياهان : وَ فِى الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ وَ جَنّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخيلٌ صِنْوانٌ وَ غَيرُ صِنْوانٍ يسْقى بِماءٍ واحِدٍ [رعد ، ۴] .

آب دادن به حيوانات : فَسَقى لَهُما [قصص ، ۲۴] .

استسقاء در قيامت : أَفِيضُوا عَلَينا مِنَ الْماءِ أَوْ مِمّا رَزَقَكمُ اللّهُ [اعراف ، ۵۰] .

هديه آب زمزم

تبرک با آب

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَقَى الْمَاءَ فِى مَوْضِعٍ يوجَدُ فِيهِ الْمَاءُ كانَ كمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً [كافى ، ج۴ ، ص۵۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَقَى الْمَاءَ فِى مَوْضِعٍ لَا يوجَدُ فِيهِ الْمَاءُ كانَ كمَنْ أَحْيا نَفْساً وَ مَنْ أَحْيا نَفْساً فَكأَنَّما أَحْيا النَّاسَ جَمِيعاً [كافى ، ج۴ ، ص۵۷] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : صِلْ رَحِمَك وَ لَوْ بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ [كافى ، ج۲ ، ص۱۵۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يعْرِضُ عَلَيهَا الْمَاءَ إِذَا مَرَّ بِهِ [كافى ، ج۶ ، ص۵۳۷] .

عَنْ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) قَالَ : " تَفَقَّدْتُ النَّبِى (ص) غَيرَ مَرَّةٍ وَ هُوَ إِذَا شَرِبَ تَنَفَّسَ ثَلَاثاً مَع كلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهَا تَسْمِيةٌ إِذَا شَرِبَ وَ تَحْمِيدٌ إِذَا انْقَطَعَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِك فَقَالَ يا عَلِى شَكرُ اللَّهِ تَعَالَى بِالْحَمْدِ وَ تَسْمِيةٌ مِنَ الدَّاءِ " [جعفريات ، ص۱۶۱] .

عن‌الحسين بن على (ع) قال : كان أمير المؤمنين (ع) يأمرنا إذا تخللنا أن لا نشرب الماء حتى نمضمض ثلاثا [بحارالأنوار ، ج۶۳ ، ص۴۳۸] .

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَا يشْرَبْ أَحَدُكمُ الْمَاءَ حَتَّى يشْتَهِيهُ فَإِذَا اشْتَهَاهُ فَلْيقِلَّ مِنْهُ [بحارالأنوار ، ج۶۳ ، ص۴۵۵] .

عَنِ الرِّضَا (ع) قَالَ : لَا بَأْسَ بِكثْرَةِ شُرْبِ الْمَاءِ عَلَى الطَّعَامِ [كافى ، ج۶ ، ص۳۸۲] .

قال الرِّضَا (ع) : مَنْ أَرَادَ أَنْ لَا تُوذِيهُ مَعِدَتُهُ فَلَا يشْرَبْ عَلَى طَعَامِهِ مَاءً حَتَّى يفْرُغَ وَ مَنْ فَعَلَ ذَلِك رَطِبَ بَدَنُهُ وَ ضَعُفَتْ مَعِدَتُهُ وَ لَمْ تَأْخُذِ الْعُرُوقُ قُوَّةَ الطَّعَامِ فَإِنَّهُ يصِيرُ فِى الْمَعِدَةِ فِجّاً إِذَا صُبَّ الْمَاءُ عَلَى الطَّعَامِ أَوَّلًا فَأَوَّلًا [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۳۲۲] .

قَالَ النَّبِى (ص) : إِذَا شَرِبْتُمُ الْمَاءَ فَاشْرَبُوهُ مَصّاً وَ لَا تَشْرَبُوهُ عَبّاً [بحارالأنوار ، ج۶۳ ، ص۴۷۶] .

قَالَ النَّبِى (ص) : لَا يشْرَبَنَّ أَحَدُكمُ الْمَاءَ مِنْ عِنْدِ عُرْوَةِ الْإِنَاءِ فَإِنَّهُ مُجْتَمَعُ الْوَسَخِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳] .

[خصال صدوق ، ج ۲ ، ص۶۳۴] علم أمير المؤمنين (ع) أصحابه فى مجلس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَصَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيه : إياكم و شرب الماء من قيام على أرجلكم فإنه يورث الداء الذى لا دواء له

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : الْإِفْطَارُ عَلَى الْمَاءِ يغْسِلُ الذُّنُوبَ مِنَ الْقَلْبِ [كافى ، ج۴ ، ص۱۵۲] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَشْرَبَ الْمَاءَ بِاللَّيلِ فَحَرِّك الْمَاءَ [كافى ، ج۶ ، ص۳۸۴] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِيَّاكَ وَ شُرْبَ الْمَاءِ الْبَارِدِ و.... فِي الْحَمَّامِ فَإِنَّهُ يفْسِدُ الْمَعِدَةَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا شَرِبَ الْمَاءَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي سَقَانَا عَذْباً زُلَالًا وَ لَمْ يسْقِنَا مِلْحاً أُجَاجاً وَ لَمْ يوَاخِذْنَا بِذُنُوبِنَا [كافى ، ج۶ ، ص۳۸۴] .

قَالَ الصَّادِق (ع) : اشْرَبِ الْمَاءَ قَلِيلًا وَ أَمْسِك حَتَّى يعْتَدِلَ طَبْعُك [كافى ، ج۶ ، ص۳۴۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَصُّوا الْمَاءَ مَصّاً وَ لَا تَعُبُّوهُ عَبّاً فَإِنَّهُ يوجَدُ مِنْهُ الْكبَادُ [كافى ، ج۶ ، ص۳۸۱] .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ قِيام بِالنَّهَارِ أَقْوَى وَ أَصَحُّ لِلْبَدَنِ [كافى ، ج۶ ، ص۳۸۲] .

عن أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ قِيامٍ بِالنَّهَارِ يمْرِئُ الطَّعَامَ وَ شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ قِيامٍ بِاللَّيلِ يورِثُ الْمَاءَ الْأَصْفَرَ [كافى ، ج۶ ، ص۳۸۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شُرْبُ الْمَاءِ مِنْ قِيام بِالنَّهَارِ أَدَرُّ لِلْعَرَقِ وَ أَقْوَى لِلْبَدَنِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۳۵۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ عَبْدٍ شَرِبَ الْمَاءَ فَذَكرَ الْحُسَينَ (ع) وَ أَهْلَ بَيتِهِ وَ لَعَنَ قَاتِلَهُ إِلَّا كتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ مِائَةَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَ حَطَّ عَنْهُ مِائَةَ أَلْفِ سَيئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ مِائَةَ أَلْفِ دَرَجَةٍ وَ كأَنَّمَا أَعْتَقَ مِائَةَ أَلْفِ نَسَمَةٍ وَ حَشَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ ثَلِجَ الْفُوَادِ [كافى ، ج۶ ، ص۳۹۱] .

عَنِ الرِّضَا (ع) قَالَ : لَا بَأْسَ بِكثْرَةِ شُرْبِ الْمَاءِ عَلَى الطَّعَامِ [كافى ، ج۶ ، ص۳۸۲] .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : أَسْبِغِ الْوُضُوءَ إِنْ وَجَدْتَ مَاءً وَ إِلَّا فَإِنَّهُ يكفِيك الْيسِيرُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۱ ، ص۱۳۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اشْرَبُوا مَاءَ السَّمَاءِ فَإِنَّهُ يطَهِّرُ الْبَدَنَ وَ يدْفَعُ الْأَسْقَامَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ ينَزِّلُ عَلَيكمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِيطَهِّرَكمْ" (انفال /۱۱) [لكافى ، ج۶ ، ص۳۸۷)]

۹. عدم مزاحمت در بهره گیری

لاتفسد على الناس مائهم

مسموم کردن آب دشمن

بستن آب بر مردم .

ليهلك الحرث

۵. در فقه

۱. طهارت

۱. پاکی و نجسی

از مطهرات آب است به ۴ شرط.

۱- مطلق باشد

.۲- پاک باشد

۳- با شستن در آن مضاف نشود (بو یا رنگ یا مزه آن به واسطه نجاست تغییر نکند.) .

۴- بعد از آب کشیدن عین نجس در آن نباشد.

ظرف نجس را با آب قلیل سه بار باید شست و با آب کر یک بار کافی است.

اقسام آب :

۱- مطلق یا مضاف

۲- کر است یا قلیل

۳- جاری است یا راکد. (راکد یا چاه است یا حوض) .

تا بو رنگ و مزه آب کر تغییر نکند پاک است

تغییر بو و رنگ به غیر نجاست ، آب را نجس نمی‌کند. اگرچیز نجس را زیر شیر متصل به کر بشویند آبی که از آن می‌ریزد پاک است مگر ترشحات یا بو و رنگ تغییر کند. اگر آب قلیل ازبالا- بریزد پاک ، ولی اگر غیر آن باشد آب قلیل نجس می‌شود

آب جاری و چاه مثل کر است ، گرچه از کر کمتر باشد. آبی که کنار نهر راکد ولی متصل به جاری است مثل آب جاری است.

اگر یک بار باران به چیز نجس ببارد پاک می‌شود و برای لباس و فرش فشار لازم نیست. زمین نجس که باران بر آن ببارد پاک می‌شود.

آب چاه گرچه کمتر از کر باشد تا وقتی رنگ و بو و مزه بواسطه نجاست تغییر نکرده پاک است.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : الْمَاءُ كُلُّهُ طَاهِرٌ حَتَّى يعْلَمَ أَنَّهُ قَذِرٌ [کافی ، ج۳ ، ص۱] .

عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ كمْ أَدْنَى مَا يكونُ بَينَ بِئْرِ الْمَاءِ وَ الْبَالُوعَةِ فَقَالَ إِنْ كانَ سَهْلًا فَسَبْعَةُ أَذْرُعٍ وَ إِنْ كانَ جَبَلًا فَخَمْسَةُ أَذْرُعٍ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۴۱۰] .

۲. وضو وغسل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَشْرِبُوا أَعْينَكمُ الْمَاءَ عِنْدَ الْوُضُوءِ لَعَلَّهَا لَا تَرَى نَاراً حَامِيةً [بحارالأنوار ، ج۷۷ ، ص۳۳۶] .

تا هنگام مرگ و غسل ، غسل با آب و کافور.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ أَسْبغِ الْوُضُوءَ إِنْ وَجَدْتَ مَاءً وَ إِلَّا فَإِنَّهُ يكفِيك الْيسِيرُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۱۳۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا تَغَيرَ الْمَاءُ وَ تَغَيرَ الطَّعْمُ فَلَا تَتَوَضَّأْ وَ لَا تَشْرَبْ [کافی ، ج۳ ، ص۴] .

۲. معاملات

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ أَنْ يشَابَ اللَّبَنُ بِالْمَاءِ لِلْبَيعِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ بَاعَ الْمَاءَ وَ الطِّينَ ذَهَبَ مَالُهُ هَبَاءً [کافی ، ج۵ ، ص۹۲] .

۶. در اقتصاد

کشتی رانی : تَرَی الْفُلْك فِیهِ مَواخِرَ [فاطر ، ۱۲] .

غواصی : وَ الشَّیاطِینَ کلَّ بَنّاءٍ وَ غَوّاصٍ [ص ، ۳۷] .

توسعه اقتصادی : وَ أَنْزَلْنا مِنَ الْمُعْصِراتِ ماءً ثَجّاجاً لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَ نَباتاً [نبأ ، ۱۴-۱۵] .

۲. منزلت آب

۱. آب ، پاداش اهل ایمان

وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِیقَةِ لَأَسْقَیناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن ، ۱۶] .

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ [اعراف ، ۹۶] .

يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكُمْ مِدْراراً [نوح ، ۱۱] .

۲. آب ، لشكر خدا

قال الباقر (ع) : فَقَالَ الْمَاءُ أَنَا جُنْدُ اللَّهِ الْأَكبَرُ [كافى ، ج۸ ، ص۹۵] .

فَفَتَحْنا أَبْوابَ السَّماءِ بِماءٍ مُنْهَمِرٍ [قمر ، ۱۱] .

آب نيل فرعون را غرق مى‌كند : فَأَخَذْناهُ وَ جُنُودَهُ فَنَبَذْناهُمْ فِى الْيَمِّ وَ هُوَ مُلِيمٌ [ذاريات ، ۴۰] .

آب نيل كودك شيرخوار را حفظ مى‌كند : فَأَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ [قصص ، ۷] .

عذاب با آب در قيامت : وَ إِنْ يسْتَغِيثُوا يغاثُوا بِماءٍ كالْمُهْلِ يشْوِى الْوُجُوهَ [كهف ، ۲۹] .

۳. آب سرچشمه هستى

هُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِى سِتَّةِ أَيامٍ وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَى الْماءِ [هود ، ۷] .

قال الباقر (ع) : كانَ كلُّ شَىءٍ مَاءً وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّ ذِكرُهُ الْمَاءَ فَاضْطَرَمَ نَاراً [كافى ، ج۸ ، ص۹۵] .

قال الباقر (ع) : خَلَقَ الشَّىءَ الَّذِى جَمِيعُ الْأَشْياءِ مِنْهُ وَ هُوَ الْمَاءُ الَّذِى خَلَقَ الْأَشْياءَ مِنْهُ [كافى ، ج۸ ، ص۹۴] .

قال امير المومنين (ع) : أَنْشَأَ سُبْحَانَهُ فَتْقَ الْأَجْوَاءِ وَ شَقَّ الْأَرْجَاءِ وَ سَكائِك الْهَوَاءِ فَأَجْرَى فِيهَا مَاءً مُتَلَاطِماً تَيارُهُ مُتَرَاكماً زَخَّارُهُ حَمَلَهُ عَلَى مَتْنِ الرِّيحِ الْعَاصِفَةِ وَ الزَّعْزَعِ الْقَاصِفَةِ فَأَمَرَهَا بِرَدِّهِ وَ سَلَّطَهَا عَلَى شَدِّهِ وَ قَرَنَهَا إِلَى حَدِّهِ الْهَوَاءُ مِنْ تَحْتِهَا فَتِيقٌ وَ الْمَاءُ مِنْ فَوْقِهَا دَفِيقٌ ثُمَّ أَنْشَأَ سُبْحَانَهُ رِيحاً اعْتَقَمَ مَهَبَّهَا وَ أَدَامَ مُرَبَّهَا وَ أَعْصَفَ مَجْرَاهَا وَ أَبْعَدَ مَنْشَأَهَا فَأَمَرَهَا بِتَصْفِيقِ الْمَاءِ الزَّخَّارِ وَ إِثَارَةِ مَوْجِ الْبِحَارِ فَمَخَضَتْهُ مَخْضَ السِّقَاءِ وَ عَصَفَتْ بِهِ عَصْفَهَا بِالْفَضَاءِ تَرُدُّ أَوَّلَهُ إِلَى آخِرِهِ وَ سَاجِيهُ إِلَى مَائِرِهِ حَتَّى عَبَّ عُبَابُهُ وَ رَمَى بِالزَّبَدِ رُكامُهُ فَرَفَعَهُ فِى هَوَاءٍ مُنْفَتِقٍ وَ جَوٍّ مُنْفَهِقٍ فَسَوَّى مِنْهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ جَعَلَ سُفْلَاهُنَّ مَوْجاً مَكفُوفاً وَ عُلْياهُنَّ سَقْفاً مَحْفُوظاً وَ سَمْكاً مَرْفُوعاً بِغَيرِ عَمَدٍ يدْعَمُهَا وَ لَا دِسَارٍ ينْظِمُهَا ثُمَّ زَينَهَا بِزِينَةِ الْكوَاكبِ وَ ضِيَاءِ الثَّوَاقِبِ وَ أَجْرَى فِيهَا سِرَاجاً مُسْتَطِيراً وَ قَمَراً مُنِيراً فِى فَلَك دَائِرٍ وَ سَقْفٍ سَائِرٍ وَ رَقِيمٍ مَائِرٍ . [نهج البلاغه ، ص۴۱ ، خطبه ۱] .

خداوند فضا را شكافت و آب را خلق كرد و با ايجاد باد و امواج ، كف و آتش و دود به وجود آورد و ازآنها آسمانها و زمين را آفريد (خطبه سنگين است به نحوى كه مترجمين در ترجمه فارسى آن به زحمت افتاده‌اند) .

قال الباقر (ع) : خَلَقَ الرِّيحَ مِنَ الْمَاءِ [كافى ، ج۸ ، ص۹۴] .

قال الباقر (ع) : خَلَقَ اللَّهُ النَّارَ مِنَ الْمَاءِ [كافى ، ج۸ ، ص۹۴] .

كانَ عَرْشُهُ عَلَى الْماءِ [هود ، ۷] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : كانَ كلُّ شَىءٍ مَاءً وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ [كافى ، ج۸ ، ص۱۵۳] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الشَّمْسَ مِنْ نُورِ النَّارِ وَ صَفْوِ الْمَاءِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۴۱] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ اللَّهِ تَعَالَى ذِكرُهُ خَلَقَ الْقَمَرَ مِنْ ضَوْءِ نُورِ النَّارِ وَ صَفْوِ الْمَاءِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۴۱] .

قَالَأَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى جَعَلَ مِنَ الْمَاءِ كلَّ شَىءٍ حَى [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۴۳] .

هُوَ الَّذِى خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً [فرقان ، ۵۴] .

قَالَأَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خلقت السماوات من بخار الماء [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۷۳] .

قَالَأَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خلقت الأرض قال من زبد الماء [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۷۳] .

قال رسول الله (ص) : فبسط الأرض على الماء [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۸۷] .

آفرینش همه موجودات از آب است : جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کلَّ شَیءٍ حَی أَ فَلا یومِنُونَ [انبیاء ، ۳۰] .
زنده شدن زمین : أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ السَّماءِ مِنْ ماءٍ فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [بقره ، ۱۶۴] .
خلقت انسان : هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً [فرقان ، ۵۴] .
خلقت میوه‌ها : فَأَنْشَأْنا لَکمْ بِهِ جَنّاتٍ مِنْ نَخِیلٍ وَ أَعْنابٍ لَکمْ فِیها فَواکهُ کثِیرَةٌ وَ مِنْها تَأْکلُونَ [مومنون ، ۱۹] .
خلقت گیاهان : أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ نَباتَ کلِّ شَیءٍ [انعام ، ۹۹] .
اندازه‌گیری آب : وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ [مومنون ، ۱۸] .
وَ الَّذِی نَزَّلَ مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ [زخرف ، ۱۱] .
آب ، وسیله قدرت : یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً وَ یزِدْکمْ قُوَّةً إِلی قُوَّتِکمْ [هود ، ۵۲] .

۴. نعمت باران

أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَسالَتْ أَوْدِیةٌ بِقَدَرِها فَاحْتَمَلَ السَّیلُ زَبَداً رابِیاً وَ مِمّا یوقِدُونَ عَلَیهِ فِی النّارِ ابْتِغاءَ حِلْیةٍ أَوْ مَتاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ کذلِک یضْرِبُ اللّهُ الْحَقَّ وَ الْباطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَیذْهَبُ جُفاءً وَ أَمّا ما ینْفَعُ النّاسَ فَیمْکثُ فِی الْأَرْضِ کذلِک یضْرِبُ اللّهُ الْأَمْثالَ [رعد ، ۱۷] .

لطائف و نکات

الف : در آیه دو نوع مثال است : طبیعی ، آب و کف ، حق مثل آب مایه حیات مفید ، ولی باطل همچون کف صناعی ذوب فلزات : ۱- زرگران : وحلیهٔ
۲- آهنگران : متاع؛ یعنی طلب رفاه یا نیاز بدون برخورد و درگیری با باطل نیست.
ب : تا جنبه ارتباط با آسمان و خداوند دارد ، حق و سالم است : أَنَّ الَّذِینَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِم [محمد ، ۳] .
زمین ، درگیرها و حرکتها ، و مسیرها عامل پیدا شدن کف است : الَّذِینَ کفَرُوا اتَّبَعُوا الْباطِل [محمد ، ۳] .
در تعبیر باطل عبارتمن ربّهمنیست.
ج : فیض مطلق است ، گرفتاری در ظروف کوچک است. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا کمَیلَ بْنَ زِیادٍ إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ أَوْعِیةٌ فَخَیرُهَا أَوْعَاهَا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۴۷] .
د : ظرف روح هرگز پر نمی‌شود. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کلُّ وِعَاءٍ یضِیقُ بِمَا جُعِلَ فِیهِ إِلَّا وِعَاءَ الْعِلْمِ فَإِنَّهُ یتَّسِعُ بِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۰۵] .
مردم سه دسته هستند : بی ظرفیت نفوذناپذیر : ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک فَهِی کالْحِجارَةِ [بقره ، ۷۴] .
سَواءٌ عَلَیهِمْ أَ أَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لا یومِنُونَ [یس ، ۱۰] .
کم ظرفیت : می گیرند ، ولی نمی گویند.
پرظرفیت : قَالَ‌الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : کونُوا أَوْعِیةَ الْعِلْمِ وَ مَصَابِیحَ الْهُدَی [کافی ، ج۱ ، ص۳۰۰] .
تَعِیها أُذُنٌ واعِیةٌ [حاقه ، ۱۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا خَیرَ فِی الْعَیشِ إِلَّا لِرَجُلَینِ عَالِمٍ مُطَاعٍ أَوْ مُسْتَمِعٍ وَاعٍ [کافی ، ج۱ ، ص۳۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کانَ عَلَی مَا یسْمَعُ أَحْرَصَ مِنْهُ عَلَی أَنْ یتَکلَّمَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۸۹] .
و : آب‌ها همدیگر را جذب و درهم فرو می روند. حق با حق ستیز ندارد و تضادها مربوط به باطل است.
ز : باطل ، رفتنی است.فَأَمَّا الزَّبَدُ فَیذْهَبُ جُفاءً [رعد ، ۱۷] .

اما با تلاش و سرکوب مانَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ فَيدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ وَ لَكمُ الْوَيلُ مِمّا تَصِفُونَ [انبياء ، ۱۸] .

ح : سيل ازكوه بلند است نه از تپه‌ها.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ينْحَدِرُ عَنِّى السَّيلُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .

ط : آب كه به دريا رسيد كف‌ها تمام می‌شود بنده هم همين كه به خدا رسيد و اخلاص ، باطل‌ها ، از بين می روند.

ى : باطل مستكبر و بالانشين ، پر سر و صدا و تو خالی است و حق ، سنگين و متواضع و كم سروصدا است.

ك : حق ، متكی به خود و باطل متكی به حق است و از آبروی حق استفاده می كند همانگونه كه هر چيز قلابی از آبروی چيز واقعی.

ل : كف در بازار آشفته پيدا می‌شود ، باطل هم اين چنين است. همين طور كه آب از بالا به پائين می‌ريزد و فراز و نشيب دارد ، كف پيدا می‌شود. باطل هم در انقلابها و دگرگونی‌ها و...

م : آب زلال مقطّر كف ندارد. كف در اثر آبی است كه با چيزی مخلوط شود. باطل هم در مواردی پيدا می‌شود كه خرافات و هوسها و رسوم لابلای حق باشد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ مِنْ مِزَاجِ الْحَقِّ لَمْ يخْفَ عَلَى الْمُرْتَادِينَ وَ لَوْ أَنَّ الْحَقَّ خَلَصَ مِنْ لَبْسِ الْبَاطِلِ انْقَطَعَتْ عَنْهُ أَلْسُنُ الْمُعَانِدِينَ وَ لَكنْ يوخَذُ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ وَ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ فَيمْزَجَانِ فَهُنَالِك يسْتَوْلِى الشَّيطَانُ عَلَى أَوْلِيائِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ قَدْ أَرْعَدُوا وَ أَبْرَقُوا وَ مَعَ هَذَينِ الْأَمْرَينِ الْفَشَلُ وَ لَسْنَا نُرْعِدُ حَتَّى نُوقِعَ وَ لَا نُسِيلُ حَتَّى نُمْطِرَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹] .

تانباريم ، سيلاب و خروشان به راه نمی‌اندازيم (برنامه ما عمل است نه تبليغات)

بعضی از مفسران مثل قرطبی گويند : باران ، آيات قرآن است. اوديه ، قلوب است كه هر كدام به اندازه وسعت وجود بهره می گيرند وسوسه‌ها همان كف‌ها است كه اين كف‌ها از آب نيست ، از آلودگی محل ريزش آب است.

ن : در فيض خدا بخل نيست ، ابرها بدون قيد و شرط باران می‌بارند و اين زمين است كه به خاطر سفتی يا نرمی ، بزرگی و كوچكی بهره می گيرد قلوب و ارواح هم در برابر فيض خدا همين گونه است.

ق : كف مخصوص آب نيست ، هر فلزی هم در كوه‌ها كه قرار گرفت كفی و باطلی دارد. كفی به شكل مناسب خود و از خود او و مناسب با همان فلز. همان گونه كه هر عملی با تزئين خاصّی از شيطان است.

ر : كف هم در آب و سيل سرد است و هم در كوره‌های داغ. هم در آب نرم است و هم در فلز. هم شكر و هم صبر.

ش : شناخت (باطل‌ها و كف‌ها و حق‌ها در حالات غير طبيعی است (سيل ، كوره داغ) .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فِی وَصِيتِهِ لِابْنِهِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَنَفِيةِ رَضِىَ اللَّهُ عَنْهُ : "فِی تَقَلُّبِ الْأَحْوَالِ عِلْمُ جَوَاهِرِ الرِّجَالِ" [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۸] .

ت : حق تانخروشد و تكانی نخورد باطل جفاء به بيرون نمی‌پرد. باطل بايد به جائی رسد كه قدرت استقامت ندارد وازمتن جامعه به خارج پرتاب می‌شود.

ض : آن فرد و گروهی باقی خواهد ماند كه در زمين مفيد باشد.وَ أَمّا ما ينْفَعُ النّاسَ فَيمْكثُ فِی الْأَرْضِ [رعد ، ۱۷] .

ظ : نزول باران و آب فلزات هم طبيعی است ، هم هميشگی. مبارزه حق و باطل هم...

ابْتِغاءَ حِلْيةٍ أَوْ مَتاعٍ [رعد ، ۱۷] .

در آب کردن فلزها دو هدف است : ساختن زینت آلات ، ساختن متاع ازقبیل ظروف و... و درمثل می گوید : شما چه زینت (وسائل رفاه و خوشی) چه متاع (وسائل نیاز و اولیه) را اگر بخواهی باید کوره هایی باشد و باطل هائی راسر راه خود خواهی دید.ابتغاء حلیه او متاعیعنی طلب رفاه یا نیاز بدون برخورد و درگیری با باطل نیست. تازه این در زندگی مادی است ، در معنویات که وساوس شیطان هم هست.

۳. اهمیت آب

۱. دنیوی

بخش بزرگی از ساختمان بدن انسان از آب است. بیشتر نیازمندی‌های زندگی مااز برق و آن از آب است. حیات انسان با کشاورزی و آن از آب است. تلطیف هوا به واسطه بخار و آب است. بهترین جاده‌های صاف دنیابرای عبور کشتی‌های غول پیکر همان راههای آبی است. جاده هایی که بدون خرج در اختیار انسان استاللّهُ الَّذِی سَخَّرَ لَکمُ الْبَحْرَ [جاثیه ، ۱۲] .

آب برای انسان و دامداری ماهیان را به عهده دارد وهم پرورش دهنده اشیاء زینتی است. سلامتی و بهداشت انسان وابسته به نظافت و طهارت و آب است. زیبائی چهره طبیعت و نشاط آن با آب است. یک نوع آب ، صدها نوع میوه با مزه‌های گوناگون را به ما می‌دهد.

رابطه انسان با آب و طبیعت :

حق به هدر دادن را نداریم. کسی نزد رودخانه‌ای بود و ظرف آبی برداشت و پس از نوشیدن باقی رابه زمین ریخت. حضرت علی (ع) که این صحنه را دید فرمود : همین عمل (گرچه در کنار رودخانه است) اسراف است.

حضرت علی (ع) اجازه نداد کسی هسته خرما را دور اندازد.

اسلام اجازه نمی‌دهد کسی در آب بول کند و یا فاسد نماید. خداوند از انسان خواسته که زمین را آباد کند و ناگفته پیداست که آن به وسیله آب استهُوَ أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها [هود ، ۶۱] .

او شما را از زمین پدید آورده و به آبادانی آن گمارده است.

رسول اکرم (ص) می‌فرمایند : هر که آب و خاک داشته باشد ، ولی فقیر و نیازمند غذاهای خود باشدمورد غضب خدا قرار می گیرد منع و جلوگیری آب از بزرگترین جنایات است ، کاری است که معاویه در صفین و یزید در کربلا انجام دادند.

۲. اخروی

قال الصادق (ع) : فإن الله قد جعل الماء مفتاح قربته و مناجاته [بحارالأنوار ، ج۷۷ ، ص۳۳۹] .

نظافت آب : هذا عَذْبٌ فُراتٌ سائِغٌ شَرابُهُ [فاطر ، ۱۲] .

استغفار عامل نزول : اسْتَغْفِرُوا رَبَّکمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَیهِ یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً [هود ، ۵۲] .

ذخیره آب در زمین : أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ فَأَسْکنّاهُ فِی الْأَرْضِ [مومنون ، ۱۸] .

بزرگترین نیاز دوزخیان : أَفِیضُوا عَلَینا مِنَ الْماءِ [اعراف ، ۵۰] .

عذاب با آب در قیامت : وَ إِنْ یسْتَغِیثُوا یغاثُوا بِماءٍ کالْمُهْلِ یشْوِی الْوُجُوهَ [کهف ، ۲۹] .

۴. فوائد آب

۱- آفرینش موجودات از آب است : وَ اللّهُ خَلَقَ کلَّ دَابَّةٍ مِنْ ماءٍ [نور ، ۴۵] .

۲- حیات موجودات از آب است : جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کلَّ شَیءٍ حَی أَ فَلا یومِنُونَ [انبیاء ، ۳۰] .

۳- حیات زمین از باران است : وَ اللّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [نحل ، ۶۵] .

۴- رویش گیاهان از باران است : أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ نَباتَ كلِّ شَیءٍ [انعام ، ۹۹] .

۵- سبزی زمین از باران است : أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَتُصْبِحُ الأَرْضُ مُخْضَرَّةً [حج ، ۶۳] .

۶- منبع غذایی ماا‌ز باران است : فَلْيَنْظُرِ الإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ أَنّا صَبَبْنَا الْماءَ صَبًّا [عبس ، ۲۴-۲۵] .

۷-جریان رودخانه‌ها از باران است : أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَسَلَكَهُ ينابيعَ فِی الأَرْضِ [زمر ، ۲۱] .

۸- جوشش چشمه‌ها : وَ فَجَّرْنَا الأَرْضَ عُيوناً فَالْتَقَی الْماءُ عَلی أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ [قمر ، ۱۲] .

۹- میوه‌های رنگارنگ : أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجْنا بِهِ ثَمَراتٍ مُخْتَلِفاً أَلْوانُها [فاطر ، ۲۷] .

۱۰- وسیله پاکی و بهداشت : أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً طَهُوراً [فرقان ، ۴۸] .

وَ ينَزِّلُ عَلَيكمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِيطَهِّرَكمْ بِه [انفال ، ۱۱] .

۱۱- یک نوشیدنی گوارا : لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن ، ۱۶] .

وَ أَسْقَيناكمْ ماءً فُراتاً [مرسلات ، ۲۷] .

حالا- چند سوال : اگر آب نبود ، اگر خورشید به دریا نمی‌تابید ، اگر آب دریاها بخار نمی‌شد ، اگر باد ابرها را متراکم و جابجا نمی کرد ، اگر ابرها همیشه در آسمان می‌ماندند ، اگر جاذبه زمین برف و باران را به سوی زمین نمی کشید ، اگرباران به صورت قطره قطره نمی‌بارید ، اگر زمین باران را نمی‌مکید ، اگر زمین باران را ذخیره نمی کرد ، اگر زمین پست و بلند نبود و....ما چه می کردیم؟

۵. انواع آب

قال الصادق (ع) : إِنَّ اللَّهَ فَضَّلَ الْأَرَضِينَ وَ الْمِياهَ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص۱۰۹] .

۱- وَ ما يسْتَوِی الْبَحْرانِ هذا عَذْبٌ فُراتٌ سائِغٌ شَرابُهُ وَ هذا مِلْحٌ أُجاجٌ وَ مِنْ كلٍّ تَأْكلُونَ لَحْماً طَرِيا وَ تَسْتَخْرِجُونَ حِلْيةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَی الْفُلْك فِيهِ مَواخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [فاطر ، ۱۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ مَاءٍ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ مَاءُ زَمْزَم [کافی ، ج۳ ، ص۲۴۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَاءُ زَمْزَمَ دَوَاءٌ مِمَّا شُرِبَ لَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَاءُ زَمْزَمَ شِفَاءٌ لِمَا شُرِبَ لَهُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۲۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَاءُ زَمْزَمَ شِفَاءٌ مِنْ كلِّ دَاءٍ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۶] .

۶. حفظ آب

ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِما كسَبَتْ أَيدِی النّاسِ [روم ، ۴۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُفْسِدْ عَلَى الْقَوْمِ مَاءَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۶۵] .

۳- اسراف در آب (مساله وسواس)

۴- دعا برای آب و باران

۵- ثواب آب رسانی

۶- آداب آب خوردن

۷- نقش آب در سالم سازی محیط زیست

بخار ، حرکت ابرها ، باران ، نباتاتی که می‌رویاند.

۸- تماس شبانه روزی ، با آب

۹- بهداشت آب آشامیدنی : مقدار سرمای آب (آب یخ) ، مقدار گرمی (آب داغ)
عَنْ أَبِی سَعِیدٍ عَقِیصَا التَّیمِی قَالَ : " مَرَرْتُ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ (ص) وَ هُمَا فِی الْفُرَاتِ مُسْتَنْقِعَانِ فِی إِزَارَینِ فَقُلْتُ لَهُمَا یا ابْنَی رَسُولِ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیکمَا أَفْسَدْتُمَا الْإِزَارَینِ فَقَالَا لِی یا أَبَا سَعِیدٍ فَسَادُنَا لِلْإِزَارَینِ أَحَبُّ إِلَینَا مِنْ فَسَادِ الدِّینِ إِنَّ لِلْمَاءِ أَهْلًا وَ سُکاناً کسُکانِ الْأَرْضِ " [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۹] .

۱. آبروداران

مقدمه

عزت ـ عرض ـ ستر ـ کتمان مثبت ـ عار ـ حیاء ـ خجالت ـ عیب ـ

ـ کسانی که در دنیا و آخرت آبرو دارند : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ! فَاجْعَلْ نَفْسِی مُطْمَئِنَّةً بِقَدَرِک رَاضِیةً بِقَضَائِک مُولَعَةً بِذِکرِک وَ دُعَائِک مُحِبَّةً لِصَفْوَةِ أَوْلِیائِک مَحْبُوبَةً فِی أَرْضِک وَ سَمَائِک [مصباح‌المتهجد ، ص۷۳۸] .

وَجِیهاً فِی الدُّنْیا وَ الآخِرَةِ [آل عمران/۴۵] .

ـ اهمیت به عرض و آبروی مؤمن :

حاتم بن عنوان بلخی معروف به اصم (کر) از علمای عامه است ، او کر نبود ، بلکه خود را روزی به کری زد و این لقب برای او ماند. گویند : علت این که او را کر می‌گفتند این بود که روزی زنی نزد او آمد و از وی مسئله‌ای را پرسید و در همان حال بادی از زن خارج شد و سخت خجل شد. حاتم برای این که خجلت زن را برطرف کند گفت : بلندتر حرف بزن که گوشم سنگین است زن خوشحال شد که او صدا را نشنیده به همین جهت او را اصم خواندند.

منبع : [مفاخر ، ج۱ ، ص۱۴۹] .

۲. آبرو داری

۱. پاداش آبرو داری

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَتَرَ عَلَی مُومِنٍ عَوْرَةً یخَافُهَا سَتَرَ اللَّهُ عَلَیهِ سَبْعِینَ عَوْرَةً مِنْ عَوْرَاتِ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۰۰] .

قال : ختم لرجل مذنب بخیر لانه ستر عورة اخیه التی کشفت و هو لایشعر بها و لم یخبره بها مخافة ان یخجل [سفینة البحار ، باب عورة] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : من کف عن أعراض المسلمین أقاله الله عز و جل عثرته یوم القیامة [صحیفه‌الرضا ، ص۸۵] .

قال النبی (ص) : من ستر علی مسلم ستر الله علیه فی الدنیا و الاخرة [نهج الفصاحة ، حدیث۲۷۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَذَلُّ النَّاسِ مَنْ أَهَانَ النَّاسَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُنَبِّئُکمْ بِشِرَارِکمْقَالُوا : بَلَی یا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ : الْمَشَّاءُونَ بِالنَّمِیمَةِ الْمُفَرِّقُونَ بَینَ الْأَحِبَّةِ الْبَاغُونَ لِلْبُرَآءِ الْمَعَایبَ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من رد عن عرض أخیه بالغیبة کان حقا علی الله عز و جل أن یرد عن عرضه یوم القیامة [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَدَّ عَنْ عِرْضِ أَخِيهِ كانَ لَهُ حِجاباً مِنَ النَّارِ [أمالی مفید ، ص۳۳۷] .

۲. رسول خدا و آبرو داری

عن أبي بردة قال : صلى بنا رسول الله (ص) ثم انصرف مسرعا حتى وضع يده على باب المسجد ثم نادى بأعلى صوته : "يا معشر الناس! من آمن بلسانه و لم يخلص إلى قلبه لا تتبعوا عورات المؤمنين فإنه من تتبع عورات المؤمنين تتبع الله عورته و من تتبع الله عورته فضحه و لو في جوف بيته [ثواب‌الأعمال ، ص۲۴۱] .

رسول اکرم در بیان این حدیث دست به ابتکاراتی تبلیغی زد از جمله :

۱ ـ انصرف مسرعا

۲ ـ به جای منبرباب المسجد

۳ ـ وضع يده على بابتا مردم خارج نشوند.

۴ ـ با تمام فریادأعلی صوته

۵ ـ با شیوه تحریک و هشدار که اگر عمل بکنید مؤمن واقعی نیستید.یا معشر الناس! من آمن بلسانه

۶ ـ تهدید به انتقام الهیفضحه

۷ ـ حیله‌ها و کتمان‌های شما بی اثر استفی جوف بيته

منبع : [بحار ، ج۷۲ ، ص۲۱۴] .

۳. اسباب حفظ آبرو

راه‌های عملی برای حفظ آبروی مردم :

۱ ـ وام ، تفویض صندلی در ماشین. به قول مرحوم راشد اگر ایشان وارد خانه شما شود پذیرایی می‌کنی و اکنون در ماشین وارد بر شما شده.

۲ ـ ضمانت.

۳ ـ نحوه تعویض مسئولین (ماجرای تغییر آیة الله العظمی سید ابوالحسن اصفهانی که فرمود : می‌دانم فلان نماینده من خوب نیست منتظر فرصتی هستم که برداشتن او به قیمت سقوط کلی او حساب نشود) .

۴ ـ نحوه گزینش افراد.

۵ ـ با کنیه و نام نیک صدا زدن ، تشویق و تشکر ، نادیده گرفتن نقاط ضعففَأَسَرَّها يوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَ لَمْ يبْدِها لَهُمْ [یوسف/۷۷] .

۶ ـ اعتمادوَ لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقى إِلَيكُمُ السَّلامَ [نساء/۹۴] .

حفظ آبروی مردم :

ـ احترام مرده مسلمان و حرام بودن نبش قبر.

ـ احترام فرزند مسلمان. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تحقرن أحدا من المسلمين فإن صغيرهم عند الله كبير [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳۱] .

ـ اهمیت وام دادن به مسلمان.
ـ سفارشات اسلام درباره خود کفائی و ترک سئوال از مردم و قناعت و استغنا از مردم.
ـ خدمات حضرت علی (ع) در لباس استتار.
ـ سعی و تلاش در حوائج مؤمن.
ـ فَنَظِرَةٌ إِلی مَیسَرَةٍ [بقره/۲۸۰] .
ـ وَ یمْنَعُونَ الْماعُونَ [ماعون/۷] .
ـ إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیها وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَ [توبه/۶۰] .
ـ منزل و مرکب مفلس در ملک صاحبش هست.
ـ با کسی که مخارج سفر تو را می‌دهد سفر نکن.
بستن راه‌ها :
اسلام برای حفظ آبرو راه‌ها را بسته ، از جمله :
۱ ـ سوء ظن ممنوع ، فعل مسلمان را حمل بر صحت کنید.
۲ ـ تجسس ممنوع. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من تتبع خفیات العیوب حرمه الله مودات القلوب [غررالحکم ، ص۴۲۱] .
۳ ـ مزاح کنترل شود. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَمْزَحْ فَیذْهَبَ بَهَاوک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .
۴ ـ به هر خبری اعتنا نکنید.
۵ ـ برای حقوق شاهد بگیرید.
۶ ـ اگر سه شاهد گواهی دادند ، هر سه شلاق می‌خورند ، مگر آن که چهار شاهد باشند. قَالَ الْکاظِمُ (ع) : کذِّبْ سَمْعَک وَ بَصَرَک عَنْ أَخِیک [کافی ، ج۸ ، ص۱۴۷] .
۷ ـ اگر پنجاه نفر گفتند : فلانی فلان کار کرده ، ولی خودش گفت انجام نداده‌ام...از او قبول کن.
۸ ـ یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُیوتاً غَیرَ بُیوتِکمْ [نور/۲۷] .
۹ ـ یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْیاءَ إِنْ تُبْدَ لَکمْ تَسُوکمْ [مائده/۱۰۱] .
۱۰ ـ یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لِیسْتَأْذِنْکمُ الَّذِینَ مَلَکتْ أَیمانُکمْ وَ الَّذِینَ لَمْ یبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْکمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلاةِ الْفَجْرِ وَ حِینَ تَضَعُونَ ثِیابَکمْ مِنَ الظَّهِیرَهِوَ مِنْ بَعْدِ صَلاةِ الْعِشاءِ ثَلاثُ عَوْراتٍ لَکمْ لَیسَ عَلَیکمْ وَ لا عَلَیهِمْ جُناحٌ بَعْدَهُنَّ طَوّافُونَ عَلَیکمْ بَعْضُکمْ عَلی بَعْضٍ کذلِک یبَینُ اللّهُ لَکمُ الْآیاتِ وَ اللّهُ عَلِیمٌ حَکیمٌ [نور/۵۸] .
۱۱ ـ در جلسات کذائی منشین.وَ قَدْ نَزَّلَ عَلَیکمْ فِی الْکتابِ أَنْ إِذا سَمِعْتُمْ آیاتِ اللّهِ یکفَرُ بِها وَ یسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ [نساء/۱۴۰] .
۱۲ ـ دوستی‌های غیر صادقانه ممنوع. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَقْرَبُ مَا یکونُ الْعَبْدُ إِلَی الْکفْرِ أَنْ یوَاخِی الرَّجُلَ عَلَی الدِّینِ فَیحْصِی عَلَیهِ عَثَرَاتِهِ وَ زَلَّاتِهِ لِیعَنِّفَهُ بِهَا یوْماً مَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۴] .
مال فدای آبرو :
قَالَ الْحُسَینُ (ع) : خَیرَ الْمَالِ مَا وَقَی الْعِرْضَ [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۳۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَصَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِ : إِنَّ أَفْضَلَ الْفِعَالِ صِیانَةُ الْعِرْضِ بِالْمَالِ [کافی ، ج۴ ، ص۴۹] .
قال النبی (ص) : قوا باموالکم عن اعراضکم [نهج الفصاحة ، جمله۲۱۰۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كل معروف صدقة و ما وقى به المرء عرضه كتب له به صدقة [الدعوات راوندى ، ص۱۰۷] .

روى أبو جعفر محمد بن حبيب أيضا أن الحسن (ع) أعطى شاعرا فقال له رجل من جلسائه : سبحان الله أ تعطى شاعرا يعصى الرحمن و يقول البهتان؟ فقال : "يا عبد الله! إن خير ما بذلت من مالك ما وقيت به عرضك و إن من ابتغاء الخير اتقاء الشر [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج۱۶ ، ص۱۰] .

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَيرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يتْبَعُها أَذیً وَ اللّهُ غَنِی حَلِيمٌ [بقره/۲۶۳] .

انسان مسئول حفظ آبروى خود است :

۱ـ اهميت قناعت و ترک سئوال و استغناء از مردميحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ [بقره/۲۷۳] .

۲ـ سفارش به كتمان تلخى‌هاى خود براى مردم.

۳ـ زندگى معمولى و فرار از ژوليدگى

۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمُومِنُ بِشْرُهُ فِی وَجْهِهِ وَ حُزْنُهُ فِی قَلْبِهِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۳۳] .

۵ـ حتى المقدور جنس نسيه نخريد و اگر مال مردم را به مردم برگردانديد گواه بگيريد.

۶ـ بى سوادى يكى از راه‌هاى اهانت به خود است.

نمونه‌هاى عملى : اهانت به خود كه بايد از آن جلوگيرى كنيم :

لباس بد پوشيدن ، لباس شهرت ، بدون دعوت جائى رفتن ، غذا خوردن در راه و خيابان ، بوى بد داشتن ، ژوليدگى مو ، عادات بد ، رانندگى بد ،

ژست‌هاى كاذب و توقعات نابجا ، اعتياد ، بى سوادى ، جسارت‌هاى نابه جا ، بى ادبى ، بد رفتارى كارمندان و كسبه و طبيب و پرستار و...با مردم.

وسيله حفظ آبرو :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْجُودُ حَارِسُ الْأَعْرَاضِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۲۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ ضَنَّ بِعِرْضِهِ فَلْيَدَعِ الْمِرَاءَ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۶۲] .

(ضن : نسبت به آبروى خود بخل ورزد و نخواهد هدر رود)

۴. آبرو دارى براى مكتب وجامعه

حفظ آبروى مكتب و نظام و جامعه :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كونُوا لَنَا زَيناً وَ لَا تَكونُوا عَلَينَا شَيناً [أمالى صدوق ، ص۴۰۰] .

رَحِمَ اللَّهُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : يا شيعة آل أبى سفيان! إن لم يكن لكم دين و كنتم لا تخافون المعاد فكونوا أحرارا فى دنياكم [اللهوف ، ص۱۱۹] .

فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ [فتح/۲۹] .

وَ لِلّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنِينَ [منافقون/۸] .

لِئَلّا يكونَ لِلنّاسِ عَلَيكمْ حُجَّةٌ [بقره/۱۵۰] .

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰] .

ایجاد مسئله اخوت.
وَ الْمُولَّفَۀِ قُلُوبُهُمْ [توبه/۶۰] .
بَعْضُكمْ مِنْ بَعْضٍ [آل عمران/۱۹۵] .
وَ لَكمْ فِی الْقِصاصِ حَیاۀٌ [بقره/۱۷۹] .
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّكمْ [انفال/۶۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهَ اللَّهَ فِی الْقُرْآنِ لَا یسْبِقُكمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَیرُكمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .
تغییر نام شهرها.
سیاست و فرهنگ وقف.
امام عزیز با حکم اعدام سلمان رشدی ، محو طاغوت ، روحیه به مستضعفان و...به اسلام و شیعه آبرو داد.
حفظ آبروی رسول الله :
هر گاه شخصی به مقدسات دینی ما اهانت کند خون او مباح است.
سلمان رشدی کتابی اهانت‌آمیز درباره حضرت محمد (ص) نوشت ، فتوای تاریخی امام خمینی مبنی بر اینکه هر مسلمانی در هر کجای دنیا او را گرفت بکشد و اگر کسانی در این عمل کشته شوند شهید محسوب می‌شوند.این فتوا در سال ۱۳۶۷ لرزه بر اندام سلمان رشدی در لندن انداخت که هر روزی در گوشه‌ای با گروهی پلیس انگلستان حفاظت می‌شود.

۵. اسباب زوال آبرو

۱. در قرآن و روایات
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من تتبع عورات المؤمنین تتبع الله عورته و من تتبع الله عورته فضحه و لو فی جوف بیته [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۰۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَاعَ فَاحِشَۀً كانَ كمُبْتَدِئِهَا وَ مَنْ عَیرَ مُومِناً بِشَیءٍ لَمْ یمُتْ حَتَّی یرْكبَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تفرحن بسقطۀ غیرک فإنک لا تدری ما یحدث بک الزمان [غررالحکم ، ص۳۰۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تبتهجن بخطاء غیرک فإنک لن تملک الإصابۀ أبدا [غررالحکم ، ص۳۰۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهص : لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَۀَ بِأَخِیك فَیرْحَمَهُ اللَّهُ وَ یبْتَلِیك [أمالی صدوق ، ص۲۲۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ آذَی مُومِناً فَقَدْ آذَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِی عَرْشِهِ وَ اللَّهُ ینْتَقِمُ مِمَّنْ ظَلَمَهُ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۶ ، ص۳۵۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من عاب عیب [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۷۹] .
آیات مسخ ، یک نوع آبروریزی از طرف خداوند است : كونُوا قِرَدَۀً خاسِئِینَ [بقره/۶۵] .
۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ رَوَی عَلَی مُومِنٍ رِوَایۀً یرِیدُ بِهَا شَینَهُ وَ هَدْمَ مُرُوءَتِهِ لِیسْقُطَ مِنْ أَعْینِ النَّاسِ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ وَلَایتِهِ إِلَی وَلَایۀِ الشَّیطَانِ فَلَا یقْبَلُهُ الشَّیطَانُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۸] .
۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَقْرَبُ مَا یكونُ الْعَبْدُ إِلَی الْكفْرِ أَنْ یوَاخِی الرَّجُلَ عَلَی الدِّینِ فَیحْصِی عَلَیهِ عَثَرَاتِهِ وَ زَلَّاتِهِ لِیعَنِّفَهُ بِهَا یوْماً مَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۴] .
۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ عَیرَ مُومِناً بِذَنْبٍ لَمْ یمُتْ حَتَّی یرْكبَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۶] .
۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَاعَ فَاحِشَۀً كانَ كمُبْتَدِئِهَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۶] .

۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَنَّبَ مُومِناً أَنَّبَهُ اللَّهُ فِی الدُّنْیا وَ الآخِرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۶] .
۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ نَظَرَ إِلَی مُومِنٍ نَظْرَةً لِیخِیفَهُ بِهَا أَخَافَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۸] .
۷ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَعَانَ عَلَی مُومِنٍ بِشَطْرِ کلِمَةٍ لَقِی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ مَکتُوبٌ بَینَ عَینَیهِ آیسٌ مِنْ رَحْمَتِی [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۸] .
۸ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا اتَّهَمَ الْمُومِنُ أَخَاهُ انْمَاثَ الْإِیمَانُ مِنْ قَلْبِهِ کمَا ینْمَاثُ الْمِلْحُ فِی الْمَاءِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۱] .
۹ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اتَّهَمَ أَخَاهُ فِی دِینِهِ فَلَا حُرْمَةَ بَینَهُمَا وَ مَنْ عَامَلَ أَخَاهُ بِمِثْلِ مَا عَامَلَ بِهِ النَّاسَ فَهُوَ بَرِیءٌ مِمَّا ینْتَحِلُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۱] .
۱۰ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَ لَا أُنَبِّئُکمْ بِشِرَارِکمْ؟ قَالُوا : بَلَی یا رَسُولَ اللَّهِ!قَالَ : الْمَشَّاءُونَ : بِالنَّمِیمَةِ الْمُفَرِّقُونَ بَینَ الْأَحِبَّةِ الْبَاغُونَ لِلْبُرَآءِ الْمَعَایبَ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۹] .
فِی حَدِیثٍ آخَرَ المبتغون للبراء المعایب [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۸۰] .
۱۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ کانَ یومِنُ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ فَلَا یقْعُدَنَّ فِی مَجْلِسٍ یعَابُ فِیهِ إِمَامٌ أَوْ ینْتَقَصُ فِیهِ مُومِنٌ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۸] .
۱۲ـ وَ الَّذِینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ یأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَداءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانِینَ جَلْدَةً وَ لا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَداً وَ أُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۴] .
۱۳ـ یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسی أَنْ یکونُوا خَیراً مِنْهُمْ [حجرات/۱۱] .
۱۴ـ مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً سَیئَةً یکنْ لَهُ کفْلٌ مِنْها [نساء/۸۵] .
۱۵ـ إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِکمْ وَ تَقُولُونَ بِأَفْواهِکمْ ما لَیسَ لَکمْ بِهِ عِلْمٌ وَ تَحْسَبُونَهُ هَیناً وَ هُوَ عِنْدَ اللّهِ عَظِیمٌ وَ لَوْ لا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُمْ ما یکونُ لَنا أَنْ نَتَکلَّمَ بِهذا سُبْحانَک هذا بُهْتانٌ عَظِیمٌ [نور/۱۶–۱۵] .
۱۶ـ إِنَّ الَّذِینَ یحِبُّونَ أَنْ تَشِیعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذِینَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [نور/۱۹] .
۱۷ـ "قال رسول الله (ص) : ا ربی الربا شتم الاعراض [نهج الفصاحة] .
۱۸ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کل المسلم علی المسلم حرام دمه و ماله و عرضه و الغیبة تناول العرض [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۱۵] .
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسی أَنْ یکونُوا خَیراً مِنْهُمْ وَ لا نِساءٌ مِنْ نِساءٍ عَسی أَنْ یکنَّ خَیراً مِنْهُنَّ وَ لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَکمْ وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ [حجرات/۱۱] .
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مَا أَعْظَمَ حَقَّک یا کعْبَةُ! وَ اللَّهِ إِنَّ حَقَّ الْمُومِنِ لَأَعْظَمُ مِنْ حَقِّک [فقه‌الرضا ، ص۳۳۵] .
وَ الَّذِینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ یأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَداءَ
فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانِینَ جَلْدَةً وَ لا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَداً وَ أُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۴] .
(سه کیفر دارند)
وَ مَنْ یکسِبْ خَطِیئَةً أَوْ إِثْماً ثُمَّ یرْمِ بِهِ بَرِیئاً فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبِیناً [نساء/۱۱۲] .
قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَیرٌ مِنْ صَدَقَةٍ یتْبَعُها أَذیً وَ اللّهُ غَنِی حَلِیمٌ [بقره/۲۶۳] .
عوامل آبرو ریزی از طرف خود و دیگران :
۱ـ عدم وفا به قول : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مطل الواجد یحل عرضه و عقوبته [کشف‌الریبة ، ص۳۳] .

۲ ـ بی دعوت رفتن : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من دخل موضعا من مواضع التهمة فاتهم لا يلومن إلا نفسه [أمالی صدوق ، ص۴۹۷] .
۳ ـ بخل : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَـینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ صُنْ وَجْهِی بِالْیسَارِ ، وَ لَا تَبْتَـذِلْ جَاهِی بِالْإِقْتَارِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
۴ ـ توقع نابه جا و فرار از کار.
۵ ـ سئوال از مردم و طمع به آنان.
۶ ـ جدال و پر حرفی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ ضَنَّ بِعِرْضِهِ فَلْیدَعِ الْمِرَاءَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۶۲] .
۷ ـ دروغ.
۸ ـ مراعات افکار عمومی را نکردن : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَجْعَـلْ عِرْضَک غَرَضاً لِنِبَالِ الْقَوْلِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۹] .
(یعنی آبروی خود را هدف تیرهای سخنان دیگران قرار نده)
از طرف دیگران :
۱ ـ عدم ایمان.
۲ ـ انتقام.
۳ ـ حسادت.
۴ ـ سوءظن.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْجُودُ حَارِسُ الْأَعْرَاضِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۱] .
مال دوستی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أبخل الناس بعرضه [بقرضه] أسخاهم بعرضه [غررالحکم ، ص۲۹۴] .
۳. سیمای آبرو
۱ .
ـ کسانی که در دنیا و آخرت بی آبرو هستند : لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَهِ عَذابٌ عَظِیمٌ [مائده/۳۳] .
ـ کسانی که در دنیا متهمند ، ولی در آخرت آبرو دارند : الَّذِینَ یوذُونَ الْمُومِنِینَ وَ الْمُومِناتِ بِغَیرِ مَا اکْتَسَـبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبِیناً [احزاب/۵۸] .
وَ الَّذِینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ [نور/۴] .
ـ کسانی که در دنیا آبرو دارند ولی در آخرت آبرو ندارند : إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِیزْدادُوا إِثْماً [آل عمران/۱۷۸] .
یوْمَ تُبْلَی السَّرائِرُ [طارق/۹] .
یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ [قصص/۷۹] .
۲. سیمای آبروریزان درقیامت
قال النبی (ص) : ان العار لیلزم العبد یوم القیامة حتی یقول : یا رب! (دوزخ برای من از این شرمندگی آسان‌تر است) [کنز الاعمال ، حدیث۷۶۶۶] .
ناکسُوا رُوسِهِمْ [سجده/۱۲] .
وُجُوهٌ یوْمَئِذٍ عَلَیها غَبَرَةٌ [عبس/۴۰] .
وُجُوهٌ یوْمَئِذٍ باسِرَةٌ [قیامت/۲۴] .
تَسْوَدُّ وُجُوهٌ [آل عمران/۱۰۶] .

إِذِ الأَغْلالُ فِی أَعْناقِهِمْ [غافر/۷۱] .

عَذابٌ مُهِينٌ [بقره/۹۰] .

سَنَسِمُهُ عَلَی الْخُرْطُوم [قلم/۱۶] .

يوْمَ تُبْلَی السَّرائِرُ [طارق/۹] .

ما لِهذَا الْكتابِ [كهف/۴۹] .

الْيوْمَ نَخْتِمُ عَلی أَفْواهِهِمْ [يس/۶۵] .

اخْسَوا فِيها وَ لا تُكلِّمُونِ [مومنون/۱۰۸] .

فَبَصَرُك الْيوْمَ حَدِيدٌ [ق/۲۲] .

عُمْياً وَ بُكماً وَ صُمًّا [اسراء/۹۷] .

۳. انگیزه های آبرو ریزی

۱ ـ فرهنگی : جهل و دهن بینی.

۲ ـ اجتماعی : جو سازی‌ها و شایعه سازی‌های داخلی یا از طریق رادیوهای خارجی.

۳ ـ سیاسی : رقیب شکنی.

۴ ـ اقتصادی.

۵ ـ روانی : کبر و حسادت و خود بینی.

۴. توجیه برای آبروریزی

ـ تحلیل سیاسی و افشاگری.

۲ ـ حفظ نظام.

۳ ـ مردم می گویند : روزنامه‌ها و بولتن‌ها نوشته ، خودم دیدم ، شنیدم. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَالَ : فِی مُومِنٍ مَا رَأَتْ عَينَاهُ وَ سَمِعَتْ أُذُنَاهُ مَا يشِينُهُ وَ يهْدِمُ مُرُوءَتَهُ فَهُوَ مِنَ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّإِنَّ الَّذِينَ يحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [(نور/۱۹)] [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص ۲۱۱] .

۵. مقایسه گناه آبروریزی با سایر گناهان

۱ ـ در تمام گناهان ، خود گناه مسئله است؛ ولی نسبت به گناه آبروریزی ، میل و علاقه به این گناه نیز گناه است.

إِنَّ الَّذِينَ يحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [نور/۱۹] .

۲ ـ در اثبات هر گناهی نیاز به چهار شاهد نیستف مگر در ریختن آبرو؛ از طریق رمی ، زنا و...

۳ ـ در هیچ گناهی شبیه به خوردن گوشت مرده برادر مسلمان نشده است مگر در غیبت.

۶. کیفر آبرو ریزی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لْيكنْ أَبْعَدَ رَعِيتِك مِنْك وَ أَشْنَأَهُمْ عِنْدَك أَطْلَبُهُمْ لِمَعَايبِ النَّاسِ فَإِنَّ فِی النَّاسِ عُيوباً الْوَالِی أَحَقُّ مَنْ سَتَرَهَا فَلَا تَكشِفَنَّ عَمَّا غَابَ عَنْك [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

(تعزیرات برای توهین به مسلمانان)

منبع (ع) : [نهج البلاغه ، نامه۵۳] .

۷. موارد جواز آبروریزی

ـ گاهی به خاطر اهم و مهم انسان اجازه دارد به شخصی توهین کند ، آبرویش را بریزد که می‌توان موارد جواز غیبت را برشمرد.مثلا گاهی حفظ نظام اقتضاء میکند که شخصی مورد عتاب قرار گیرد ، نظیر نامه پرعتاب حضرت امیر (ع) به نماینده خود که چرا سر سفره کذایی شرکت کردی؟ و نظیر بعضی از عتاب‌های حضرت امام (ره) به بعضی از مسئولین.

کسانی که آبروهای آنان ارزش ندارد :

قال النبی (ص) : ثلاثة لاتحرم علیک اعراضهم ، الجاهر بالفسق والامام الجائر و المبتدع [نهج الفصاحة ، حدیث ۱۲۲۳] .

۱. آتش

۱ ـ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا ناراً [نوح/۲۵] . ـ

۳ – آتش‌افروزی

۴ ـ آتش‌پرستی

۵ ـ مهار آتش

۶ ـ آتش در دنیا (قهر خدا)

فَأَصْبَحَتْ كالصَّریم [قلم/۲۰] .

لَعَلِّی آتیکمْ مِنْها بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النّارِ هُدىً [طه/۱۰] .

وَقُودُهَا النّاسُ [بقره/۲۴] .

۷ ـ آتش با توحید :

أَ فَرَأَیتُمُ النّارَ الَّتی تُورُونَ أَ أَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَها أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤنَ [واقعه/۷۲ – ۷۱] .

۸ ـ آتش در آخرت

۹ ـ امام لباس را می‌جوشاندند.

۱۰ ـ عمل فاسد و گناه ما آتشی است که...

آخرین سخنان پیامبر (ص)

۱. ثواب الاعمال صفحات ۲۸۲و۲۸۴و۲۸۵و۲۸۶و۲۸۷و۲۸۸و ۲۹۰

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَنْ كظَمَ غَیظَهُ وَ عَفَا عَنْ أَخِیهِ الْمُسْلِمِ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ شَهِیدٍ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَدَّ عَنْ أَخِیهِ غِیبَةً سَمِعَهَا فِی مَجْلِسٍ رَدَّ اللَّهُ عَنْهُ أَلْفَ بَابٍ مِنَ الشَّرِّ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ فَإِنْ لَمْ یرُدَّ عَنْهُ وَ أَعْجَبَهُ كانَ عَلَیهِ كوِزْرِ مَنِ اغْتَابَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَمِلَ فِی تَزْوِیجٍ بَینَ مُومِنَینِ حَتَّى یجْمَعَ بَینَهُمَا زَوَّجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَلْفَ أَلْفَ امْرَأَةٍ مِنَ الْحُورِ الْعِین [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَقْرَضَ مَلْهُوفاً فَأَحْسَنَ طَلِبَتَهُ اسْتَأْنَفَ الْعَمَلَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ وَ احْتَسَبَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ (بِكلِّ مَرَّةٍ) یصْبِرُ عَلَیهَا مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أَعْطَى أَیوبَ

عَلَى بَلَائِهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ (عَنْ رَجُلٍ إِلَى مِسْكِينٍ) كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۹۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى فِي عَوْنِ أَخِيهِ وَ مَنْفَعَتِهِ فَلَهُ ثَوَابُ الْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ : لِخَادِمِهِ وَ مَمْلُوكِهِ أَوْ مَنْ كانَ مِنَ النَّاسِ لَا لَبَّيك وَ لَا سَعْدَيك قَالَ اللَّهُ تَعَالَى : لَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ لَا لَبَّيك وَ لَا سَعْدَيك [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَطْعَمَ طَعَاماً رِياءً وَ سُمْعَةً أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِثْلَهُ مِنْ صَدِيدِ جَهَنَّمَ وَ جَعَلَ ذَلِك الطَّعَامَ نَاراً فِي بَطْنِهِ حَتَّى يقْضِي بَينَ النَّاسِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اصْطَنَعَ إِلَى أَخِيهِ مَعْرُوفاً فَمَنَّ بِهِ عَلَيهِ حَبِطَ عَمَلُهُ وَ خَابَ سَعْيه [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَّ قَوْماً فَلَمْ يقْتَصِدْ بِهِمْ فِي حُضُورِهِ وَ قِرَاءَتِهِ وَ رُكوعِهِ وَ سُجُودِهِ وَ قُعُودِهِ وَ قِيامِهِ رُدَّتْ عَلَيهِ صَلَاتُهُ وَ لَمْ تُجَاوِزْ تَرَاقِيهُ وَ كانَتْ مَنْزِلَتُهُ عِنْدَ اللَّهِ مَنْزِلَةَ أَمِيرٍ جَائِرٍ مُتَعَدٍّ لَمْ يصْلُحْ لِرَعِيتِهِ وَ لَمْ يقُمْ فِيهِمْ بِأَمْرِ اللَّه [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَهَانَ فَقِيراً مُسْلِماً مِنْ أَجْلِ فَقْرِهِ وَ اسْتَخَفَّ بِهِ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِاللَّه [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اطَّلَعَ فِي بَيتِ جَارِهِ فَنَظَرَ إِلَى عَوْرَةِ رَجُلٍ أَوْ شَعْرِ امْرَأَةٍ أَوْ شَيءٍ مِنْ جَسَدِهَا كانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ يدْخِلَهُ النَّارَ مَعَ لْمُنَافِقِينَ الَّذِينَ كانُوا يتَّبِعُونَ عَوْرَاتِ النَّاسِ فِي الدُّنْيا وَ لَا يخْرُجُ مِنَ الدُّنْيا حَتَّى يفْضَحَهُ اللَّهُ وَ يبْدِي عَوْرَتَهُ لِلنَّاسِ فِي الْآخِرَةِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ فَاكهَ امْرَأَةً لَا يمْلِكهَا حُبِسَ بِكلِّ كلِمَةٍ كلَّمَهَا فِي الدُّنْيا أَلْفَ عَامٍ فِي النَّارِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى فِي نَمِيمَةٍ بَينَ اثْنَينِ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِ فِي قَبْرِهِ نَاراً تُحْرِقُهُ إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ وَ إِذَا خَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِ تِنِّيناً أَسْوَدَ ينْهَشُ لَحْمَهُ حَتَّى يدْخُلَ النَّارَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكلَ الرِّبَا مَلَأَ اللَّهُ بَطْنَهُ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ بِقَدْرِ مَا أَكل [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ يرِيدُ بِهِ السُّمْعَةَ وَ الرِّيَاءَ بَينَ النَّاسِ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ وَجْهُهُ مُظْلِمٌ لَيسَ عَلَيهِ لَحْمٌ وَ زَخَّ الْقُرْآنُ فِي قَفَاهُ حَتَّى يدْخِلَهُ النَّارَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى فِي صُلْحٍ بَينَ اثْنَينِ صَلَّى عَلَيهِ مَلَائِكةُ اللَّهِ حَتَّى يرْجِعَ وَ أُعْطِي ثَوَابَ لَيلَةِ الْقَدْرَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى فِي إِصْلَاحٍ بَينَ امْرَأَةٍ وَ زَوْجِهَا أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَقّاً وَ كانَ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ يخْطُوهَا وَ كلِمَةٍ فِي ذَلِك عِبَادَةُ سَنَةٍ قِيامٌ لَيلُهَا وَ صِيامٌ نَهَارُهَا [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَامَ عَلَى مَرِيضٍ يوْماً وَ لَيلَةً بَعَثَهُ اللَّهُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ ع فَجَازَ عَلَى الصِّرَاطِ كالْبَرْقِ الْخَاطِفِ اللَّامِعِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ فَرَّجَ عَنْ أَخِيهِ كرْبَةً مِنْ كرَبِ الدُّنْيا نَظَرَ اللَّهُ إِلَيهِ بِرَحْمَتِهِ فَنَالَ بِهَا الْجَنَّةَ وَ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْهُ كرَبَهُ فِي الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اكتَسَبَ مَالًا حَرَاماً لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَدَقَةً وَ لَا عِتْقاً وَ لَا حَجّاً وَ لَا اعْتِمَاراً وَ كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِعَدَدِ أَجْزَاءِ ذَلِك أَوْزَاراً وَ مَا بَقِي مِنْهُ بَعْدَ مَوْتِهِ كانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ مُوذِياً لِجَارِهِ مِنْ غَيرِ حَقٍّ حَرَمَهُ اللَّهُ رِيحَ الْجَنَّةِ وَ مَأْوَاهُ النَّار [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَيعَ أَهْلَهُ وَ قَطَعَ رَحِمَهُ حَرَمَهُ اللَّهُ حَسَنَ الْجَزَاءِ يوْمَ يجْزِي الْمُحْسِنِينَ وَ ضَيعَهُ وَ مَنْ يضَيعْهُ اللَّهُ فِي

الآخِرَةِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اشْتَرَى سَرِقَةً وَ هُوَ يعْلَمُ أَنَّهَا سَرِقَةٌ فَهُوَ كمَنْ سَرَقَهَا فِی عَارِهَا وَ إِثْمِهَا [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ نَزَعَ اللَّهُ بَرَكةَ رِزْقِهِ وَ أَفْسَدَ عَلَيهِ مَعِيشَتَهُ وَ وَكلَهُ إِلَى نَفْسِه [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَلَأَ عَينَيهِ مِنِ امْرَأَةٍ حَرَاماً حَشَاهُمَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ بِمَسَامِيرَ مِنْ النَارِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَمِلَ فِی فُرْقَةٍ بَينَ امْرَأَةٍ وَ زَوْجِهَا كانَ عَلَيهِ غَضَبُ اللَّهِ وَ لَعْنَتُهُ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى فِی عَيبِ أَخِيهِ وَ كشْفِ عَوْرَتِهِ كانَتْ أَوَّلُ خُطْوَةٍ خَطَاهَا وَضَعَهَا فِی جَهَنَّمَ وَ كشَفَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ فَلَمْ يعْمَلْ بِهِ وَ آثَرَ عَلَيهِ حُبَّ الدُّنْيا وَ زِينَتَهَا اسْتَوْجَبَ سَخَطَ اللَّهِ وَ كانَ فِی الدَّرَجَةِ مَعَ الْيهُودِ وَالنَّصَارَى الَّذِينَ ينْبِذُونَ كتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَافَحَ امْرَأَةً حَرَاماً جَاءَ يوْمَ الْقِيامَةِ مَغْلُولًا ثُمَّ يومَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .
۲. من لا يحضر الفقيه ج۴ صفحات ۱۳و۱۱و۱۵
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَطَمَ خَدَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ أَوْ وَجْهَهُ بَدَّدَ اللَّهُ عِظَامَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ حُشِرَ مَغْلُولًا حَتَّى يدْخُلَ جَهَنَّمَ إِلَّا أَنْ يتُوبَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَنَعَ الْمَاعُونَ جَارَهُ مَنَعَهُ اللَّهُ خَيرَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ وَكلَهُ إِلَى نَفْسِهِ وَ مَنْ وَكلَهُ إِلَى نَفْسِهِ فَمَا أَسْوَأَ حَالَه [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ حَرَّمَ عَلَيهِ رِيحَ الْجَنَّةِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكرَمَ فَقِيراً مُسْلِماً لَقِی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ هُوَ عَنْهُ رَاض [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَعَى لِمَرِيضٍ فِی حَاجَةٍ قَضَاهَا أَوْ لَمْ يقْضِهَا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كيوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ امْرَأَةً مَهْرَهَا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ زَانٍ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ وَ فِی قَلْبِهِ غِشٌّ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ بَاتَ فِی سَخَطِ اللَّه [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كفَى ضَرِيراً حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيا وَ مَشَى لَهُ فِيهَا حَتَّى يقْضِی اللَّهُ لَهُ حَاجَتَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ بَرَاءَةً مِنَ النِّفَاقِ وَ بَرَاءَةً مِنَ النَّار [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَّ قَوْماً بِإِذْنِهِمْ وَ هُمْ بِهِ رَاضُونَ فَاقْتَصَدَ بِهِمْ فِی حُضُورِهِ وَ أَحْسَنَ صَلَاتَهُ بِقِيامِهِ وَ قِرَاءَتِهِ وَ رُكوعِهِ وَ سُجُودِهِ وَ قُعُودِهِ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ الْقَوْمِ وَ لَا ينْقَصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَیءٌ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ فَاحِشَةً فَأَفْشَاهَا فَهُوَ كالَّذِی أَتَاهَا [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
۳. وسائل الشيعه ج۱۲ ص۲۸۵
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى إِلَى ذِی قَرَابَةٍ وَ ذِی رَحِمٍ يسْأَلُ بِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ مِائَةِ شَهِيدٍ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۲ ، ص۲۸۵] .
۴. امالی طوسی ص۵۳۷

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ ذَا وَجْهَينِ وَ ذَا لِسَانَينِ كانَ ذَا وَجْهَينِ وَ ذَا لِسَانَينِ يوْمَ الْقِيامَةِ (مِنْ نَارٍ) [أمالی طوسی ، ص۵۳۷]
.

۵. اعلام الدین صفحات ۴۱۴و۴۱۷

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ وَصَفَ امْرَأَةً لِرَجُلٍ وَ ذَكرَهَا جَمَالَهُ] ذَكرَ جَمَالَهَا [فَافْتَتَنَ بِهَا الرَّجُلُ فَأَصَابَ فَاحِشَةً لَمْ يخْرُجْ مِنَ الدُّنْيا حَتَّى يغْضَبَ اللَّهُ عَلَيهِ [أعلام‌الدين ، ص۴۱۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ لَهُ امْرَأَةٌ تُوذِيهِ لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ صَلَاتَهَا [أعلام‌الدين ، ص۴۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَيمَا امْرَأَةٍ اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا لَمْ تَزَلْ فِی لَعْنَةِ اللَّهِ وَ مَلَائِكتِهِ وَ رُسُلِهِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ حَتَّى إِذَا نَزَلَ بِهَا مَلَك الْمَوْت [أعلام‌الدين ، ص۴۱۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَينَهَا مِنْ غَيرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيرِ ذِی مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ فَعَلَتْ ذَلِك أَحْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْهُ فَإِنْ أَوْطَأَتْ فِرَاشَهُ غَيرَهُ كانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ يحْرِقَهَا بِالنَّارِ بَعْدَ أَنْ يعَذِّبَهَا فِی قَبْرِهَا [أعلام‌الدين ، ص۴۱۷] .

۶. اختصاص مفید ص۲۴۸

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِماً فِی أَهْلِهِ وَ مَالِهِ [إختصاص مفيد ، ص۲۴۸] .

آخرین گفتارها

۱. آنها که عاقبت به خیر شدند

۱. ابوریحان

ابوریحان در حال جان دادن بود یکی از بزرگان به دیدنش آمد ابوریحان یک مسأله ریاضی را از او پرسید او گفت : اکنون چه جای این سؤال است ابوریحان گفت : این مسأله را بدانم و بمیرم بهتر است یا جاهل درگذرم. مسأله را گفت و از خانه خارج شد و صدای شیون از خانه بلند شد. [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۴۱۲]

۲. ابن یمین

ابن یمین از شعرای معروف خراسان در لحظات جان دادن بعد از تلاوت قرآن این شعر را گفت و جان داد :

[آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۳۰۶]

۳. ابوایوب انصاری

ابوایوب انصاری در جنگ با روم شرکت کرد نزدیک قسطنطنیه بیمار شد و تب کرد. تنها وصیت او به رزمندگان این بود که بدن مرا در صندوقچه‌ای بگذارید و پای دیوار قسطنطنیه دفن کنید ، زیرا از پیامبر (ص) شنیدم : یدفن عند سور القسطنطنیه رجل صالح من اصحابیامیدوارم که من باشم. همین وصیت رمز پیروزی و فتح روم شد [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۳۱۸]

۴. از عرفا

۱. محمد بن احمد اسکاف

محمد بن احمد اسکاف یکی از عرفای قرن سوم ، سی سال هر روز روزه بود و بالاخره با زبان روزه از دنیا رفت. در آن لحظه

پرسیدند دنیا را چگونه یافتی؟ گفت : پر از درد و رنج به زحمت مال و ثروت به دست آورند و با حسرت بگذارند.

۲. ابوبکر کنانی

از ابوبکر کنّانی (از مشاهیر عرفاست) در لحظات جان دادن پرسیدند چگونه به این مقام رسیدی؟ گفت : چهل سال دیده‌بان دل بودم هر چه غیر خدا بود از دل به در کردم تا چنان شد که هیچ نداشت غیر از خدا. این بگفت و جان داد. [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۳۵۲]

۵. حضرت آمنه مادر نبی اکرم (ص)

گویند : آمنه مادرنبی اکرم (ص) در دم مرگ در حالی که به صورت فرزندش رسول خدا نگاه می کرد این اشعار را می سرود

خداوند به تو ای فرزند عزیز! خیر وبرکت مرحمت کند ، ای فرزند! کسی که خدا به فضل و کرمش او رااز چنگال مرگ خلاصی بخشید در آن روزی که بین او (عبد الله) و شتران قرعه کشیدند و به صد شتر گران قیمت فدا داده شد پس فرمود : "کل حی میت و کل جدید بال و کل کثیر نفیی و انا میت وذکری باقی و قد ترکت خیرا وولدت طهرا"یعنی هر زنده ای می میرد ، هر نو وتازه ای کهنه می شود و هر زیاده ای روبه کاستی رفته وفانی می شود . من می میرم ولی نام من جاودان می ماند چون از خود خیری و فرزند پاکیزه ای یادگار گذاشته ام [(آخرین گفتارها ص۱۶۸تا۱۷۰)] ۶. ابوالحسن غالب اندلسی

ابوالحسن غالب اندلسی زمان فوتش رسید. به اطرافیانش گفت : دور من بگردید و هفتاد هزار مرتبه تهلیل بگوئید و ثوابش را هدیه به من کنید. چون پیامبر (ص) فرمود : این فدیه یک مؤمن است و برای نجات بسیار نافع است. همین کار را کردند. [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص ۳۷۸]

۷. ابن هیثم

ابن هیثم (ملقّب به بطلمیوس ثانی) ریاضی دان و طبیب و حکیم حدود ۲۰۰ کتاب تألیف کرده به اسهال خونی دچار شد. معالجات بی‌اثر در حال مرگ می‌گفت : ضاعت الهندسه و بطلب المعالجهٔ و علوم الطّب ...خود را به طرف قبله کشید و گفت : "خدایا برگشت همه به سوی توست. به تو توکل می‌کنم و به سوی تو می‌آیم." [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۳۰۲]

۸. آسیه زن فرعون

آسیه ، زن فرعون در حالی که دست و پایش میخکوب شده بود و در چند قدمی شهادت بود ، گفت : رَبِّ ابْنِ لی عِنْدَک بَیتاً فِی الْجَنَّهُ [تحریم/۱۱] .

[آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۱۶۵]

۹. ابان بن سعید

ابان بن سعید از کاتبان وحی است و از کسانی است که از بیعت با ابی‌بکر تخلف کرد و از خاندان پیغمبر (ص) تبعیت کرد. در جبهه شام به شهادت رسید. قبل از شهادت همین که خواست روح از بدنش مفارقت کند گفت : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ ص هذا ما وَعَدَ الرَّحْمنُ وَ صَدَقَ الْمُرْسَلُوناین جمله را گفت و جان داد. [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۱۷۴]

۱۰. ابن عباس

حدود ۳۰ نفر از شیوخ به عیادت ابن عباس رفتند و در وقت احتضار و از اختلاف امت درباره حضرت علی (ع) پرسیدند. او گفت : از رسول خدا (ص) شنیدم : عَلِی مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِیفَهُ مِنْ بَعْدِی فَمَنْ تَمَسَّکَ بِهِ فَازَ وَ نَجَا [

آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۲۴۲]
عَنْ عَبْدِ الْحَمِيدِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ : "دَخَلْنَا عَلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ هُوَ عَلِيلٌ بِالطَّائِفِ فِي الْعِلَّةِ الَّتِي تُوُفِّيَ فِيهَا وَ نَحْنُ زُهَاءُ ثَلَاثِينَ رَجُلًا مِنْ شُيوخِ الطَّائِفِ وَ قَدْ ضَعُفَ فَسَلَّمْنَا عَلَيهِ وَ جَلَسْنَا فَقَالَ : لِي يا عَطَاءُ! مَنِ الْقَوْمُ قُلْتُ : يا سَيدِي هُمْ شُيوخُ هَذَا الْبَلَدِ مِنْهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ حَصْرَمٍ الطَّائِفِي وَ عُمَارَةُ بْنُ أَبِي الْأَجْلَحِ وَ ثَابِتُ بْنُ مَالِكٍ فَمَا زِلْتُ أَعُدُّ لَهُ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ ثُمَّ تَقَدَّمُوا إِلَيهِ فَقَالُوا : يا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ! إِنَّك رَأَيتَ رَسُولَ اللَّهِ وَ سَمِعْتَ مِنْهُ مَا سَمِعْتَ فَأَخْبِرْنَا عَنِ اخْتِلَافِ هَذِهِ الْأُمَّةِ فَقَوْمٌ قَدَّمُوا عَلِياً عَلَى غَيرِهِ وَ قَوْمٌ جَعَلُوهُ بَعْدَ الثَّلَاثَةِ قَالَ : فَتَنَفَّسَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يقُولُ : عَلِي مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِيفَةُ مِنْ بَعْدِي فَمَنْ تَمَسَّك بِهِ فَازَ وَ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ ضَلَّ وَ غَوَى يلِي تَكفِينِي وَ غُسْلِي وَ يقْضِي دَينِي وَ أَبُو سِبْطَي الْحَسَنِ وَ الْحُسَينِ وَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَينِ تَخْرُجُ الْأَئِمَّةُ التِّسْعَةُ وَ مِنْهَا مَهْدِي هَذِهِ الْأُمَّةِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَةَ : يا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ! فَهَلَّا كنْتَ تُعَرِّفُنَا قَبْلَ هَذَا؟ فَقَالَ : قَدْ وَ اللَّهِ أَدَّيتُ مَا سَمِعْتُ وَ نَصَحْتُ لَكمْ وَ لَكنْ لا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ثُمَّ قَالَ : اتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ تَقِيةَ مَنِ اعْتَبَرَ تَمْهِيداً وَ اتَّقَى فِي وَجَلٍ وَ كمَّشَ فِي مَهَلٍ وَ رَغِبَ فِي طَلَبٍ وَ رَهِبَ فِي هَرَبٍ فَاعْمَلُوا لِآخِرَتِكمْ قَبْلَ حُلُولِ آجَالِكمْ وَ تَمَسَّكوا بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى مِنْ عِتْرَةِ نَبِيكمْ فَإِنِّي سَمِعْتُهُ يقُولُ : مَنْ تَمَسَّك بِعِتْرَتِي مِنْ بَعْدِي كانَ مِنَ الْفَائِزِينَ ثُمَّ بَكَى بُكاءً شَدِيداً فَقَالَ لَهُ : الْقَوْمُ أَ تَبْكِي؟ وَ مَكانُك مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) مَكانُك فَقَالَ لِي : يا عَطَاءُ إِنَّمَا أَبْكِي لِخَصْلَتَينِ هَوْلِ الْمُطَّلَعِ وَ فِرَاقِ الْأَحِبَّةِ ثُمَّ تَفَرَّقَ الْقَوْمُ عَنْهُ فَقَالَ لِي يا عَطَاءُ! خُذْ بِيدِي وَ احْمِلْنِي إِلَى صَحْنِ الدَّارِ فَأَخَذْنَا بِيدِهِ أَنَا وَ سَعِيدٌ وَ حَمَلْنَاهُ إِلَى صَحْنِ الدَّارِ ثُمَّ رَفَعَ يدَيهِ إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالَ : اللَّهُمَّ! إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيك بِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيك بِوَلَايةِ الشَّيخِ عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَمَا زَالَ يكرِّرُهَا حَتَّى وَقَعَ إِلَى الْأَرْضِ فَصَبَرْنَا عَلَيهِ سَاعَةً ثُمَّ أَقَمْنَاهُ فَإِذَا هُوَ مَيتٌ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيهِ" [كفايه‌الأثر ، ص۲۰] .

۲. آنها که عاقبت به خیر نشدند

۱. ابوجهل

ابوجهل خیلی لجوج و عنود بود. وقتی عبدالله بن مسعود از طرف رسول خدا (ص) سوره الرّحمن را برای مشرکین می‌خواند ابوجهل چنان سیلی به صورتش زد که گوش ابن مسعود پاره شد. در جنگ بدر ابوجهل به چنگ مسلمین افتاد. پیامبر (ص) فرمود : از او برایم خبر بیاورید. ابن مسعود رفت و در آخرین لحظات با او صحبت کرد ، ولی او باز لجاجت کرد. پیامبر (ص) وقتی لجاجت او را شنید فرمود : فرعون امت من کفرش از فرعون موسی شدیدتر بود [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۳۶۲]

۲. ابراهیم دیزج (مأمور تخریب حرم امام حسین علیه السلام)

ابراهیم دیزج مردی است یهودی که از طرف متوکل مأمور تخریب حرم حضرت امام حسین (ع) شد.

در لحظه جان دادن که حال بدی داشت گفت : "بدانکه متوکل مرا مأمور کرد که آثار قبر حسین (ع) را از بین ببرم. به غلامان خود دستور دادم قبر را خراب کنند. خسته شدم به خواب رفتم. غوغای عجیبی به پا شد. غلامان مرا بیدار کردند و گفتند : جماعتی میان ما و قبر حایل شده و شروع به تیراندازی کردند. من هم دستور دادم غلامانم تیراندازی کنند. اما هر تیری که می‌زدند به خودشان برمی‌گشت. به وحشتی عظیم افتادم و دچار تب و لرز شدم. [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۱۹۰]

۳. ابن ابی العوجا (جاعل حدیث)

ابن ابی العوجا در لحظات جان دادن گفت : به خـدا قسم چهار هزار حدیث جعل کردم و حلال را حرام و حرام را حلال جلوه دادم. کاری کردم که روزه واجب را افطار کنید و روزه حرام را بگیرید. [آخرین گفتارها ، محمد راجی ، ص۲۰۴]

آرامش و اضطراب

۱. آرامش درلغت

مجمع البحرین : اطمأن الرجل اطمئنانا و طمأنینة بضم الطاء : سکن و لم یقلق [مجمع البحرین ، ج۶ ، ص۲۷۷] .

مفردات : الطمانینة و الاطمینان : السکون بعد الانزعاج.

المجدك سکن سکونا : فر وانقطع عد الحرکه.

: السکینه : الوقار : الوقار و الطمانینه و المهابه.

مفردات : و قیل : السکینه و السکن واحد و هو زوال الرعب [اخلاق مدیریت ، ۱۵۰] .

سکنیه : به معنی یک نوع حالت آرامش و اطمینان است که :

ـ هر نوع شـک و دودلی و ترس و وحشت را از انسـان دور نموده و انسان را در برابر حوادث ثابت قـدم و دارای روحی آرام و عزمی راسخ و...می گرداند.

ـ رابطه نزدیک سکینه با ایمان .

ـ موهبتی الهی برای مومنان.

ـ موجی از امید در دلها به وجود می‌آورد.

ـ در روایات : این نسیم بهشتی همراه با پیامبران بوده است.

آرامش – گمشده بشر.

اضطراب و نگرانی ، از بزرگترین بلاهای زندگی .

آرامش و دلهره نقش بسـیارمهمی در سـلامت و بیمـاری فردو جـامعه و سـعادت و بـدبختی انسـان هـا دارد. [نمـونه ، ج۱۰ ، ص۲۱۰] .

۲. دراصطلاح

ـ از واژه‌ها و مفاهیم قدرت روحی.

ـ از ابعاد و شاخه‌های شرح صدر.

سکینه (آرامش قلب و اطمینان باطنی است و نوعی قـدرت روحی است که انسان را از تزلزل و ترس و اضـطراب و بی تابی در مقابل مصائب و حوادث حفظ می‌نماید) .

سکینه شش بار در قرآن ذکر شده ، غالبا در موارد جنگ ، برخورد با دشمن ، لحظات حساس و بسیار دشوار [اخلاق مدیریت ، ۱۴۹] .

۳. قرآن وسنت

۱.یا أَیتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِی إِلی رَبِّک راضِیةً مَرْضِیةً فَادْخُلِی فِی عِبادِی وَ ادْخُلِی جَنَّتِی [فجر/۳۰-۲۷] .
(اطمینان وقت مرگ مهم است) .
۲. نگرانی بلای عمومی ومهم است که برای حل آن کتابها نوشته شده است ، روانکاوان و روان شناسان تحقیقاتی کرده‌اند.
۳. اولیای خدا عاشق اطمینان : قالَ بَلی وَ لکنْ لِیطْمَئِنَّ قَلْبِی [بقره/۲۶۰] .
۴. بسیار کم است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أُوتِی النَّاسُ أَقَلَّ مِنَ الْیقِینِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۲] .
أَنْزَلَ اللّهُ سَکینَتَهُ عَلی رَسُولِهِ وَ عَلَی الْمُومِنِینَ [توبه/۲۶] .
۵. اطمینان ما در کمالات دیگر است. راضیة ، مرضیة به دنبالیا أَیتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ [فجر/۲۷] .
۶.لَقَدْ رَضِی اللّهُ عَنِ الْمُومِنِینَ إِذْ یبایعُونَک تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ ما فِی قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّکینَةَ عَلَیهِمْ وَ أَثابَهُمْ فَتْحاً قَرِیباً [فتح/۱۸] .
۷.وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ کانُوا بِ‌آیاتِنا یوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
۸.تطمئن القلوبباوجلت القلوبقابل جمع است مثل کودک هم به والدین تطمئن و هم وجلت.
۹. ملاک قلب مطمئن است گرچه به خاطر عواملی مثل تقیه دست به کار خلاف بزند. .
إِلاّ مَنْ أُکرِهَ وَ قَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِیمانِ [نحل/۱۰۶] .
۱۰. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ما من مؤمن إلا و قد جعل الله له من إیمانه أنسا یسکن إلیه حتی لو کان علی قلة جبل لم یستوحش إلی من خالفه [بحار الأنوار ، ج۶۴ ، ص۱۴۸] .
۱۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَجَعَلْتُ لَهُ مِنْ إِیمَانِهِ أُنْساً لَا یسْتَوْحِشُ إِلَی أَحَدٍ [کافی ، ج۲ ، ص۲۴۶] .
آرامش و اضطراب
۱۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أَیهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِی طَرِیقِ الْهُدَی لِقِلَّةِ أَهْلِهِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۰۱] .
۱۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن المؤمن أشد من زبر الحدید إن زبر الحدید إذا دخل النار تغیر و إن المون لو قتل ثم نشر ثم قتل لم یتغیر قلبه [بحار الأنوار ، ج۶۴ ، ص۳۰۳] .
۱۴. رسول اکرم (ص) به حارثه بن مالک فرمودند :
کیفَ أَنْتَ یـا حَارِثَـةَ بْنَ مَالِـک فَقَـالَ یا رَسُولَ اللَّهِ! مُومِنٌ حَقّاً فَقَالَ : لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِکلِّ شَـیءٍ حَقِیقَـةٌ فَمَا حَقِیقَـةُ قَوْلِک [کافی ، ج۲ ، ص۵۴] .
گفت : که به درجه یقین رسیده‌ام ، گویا قیامت رامی بینم که حساب می‌شوند ، گویا اهل بهشت را می‌بینم...پیامبر اکرم (ص) کلامش را تصدیق. حارثه از حضرت تقاضای دعا برای شهادتش کرد. حضرت دعا کرد ، در یکی از جبهه‌ها دهمین نفر که شهید شد او بود.
۲. اهمیت آرامش درقرآن
وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً قَرْیـةً کانَتْ آمِنَـةً مُطْمَئِنَّةً یأْتِیها رِزْقُها رَغَـداً مِنْ کلِّ مَکانٍ فَکفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّهِ فَأَذاقَهَا اللّهُ لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِما کانُوا یصْنَعُونَ [نحل/۱۱۲] .
۲. آرامش و اطمینان از نعمت‌های الهی است.
۳. آرامش و اطمینان تولید و سر و سامان دادن به وضع اقتصادی.
امنیت اطمینان باعث حرکت چرخهای اقتصادی است.
۳. کفران نعمت امنیت و آرامش ، موجب بلا و عذاب الهی.

۴. نعمت اطمینان و آرامش و سایر نعمت های مادی وقتی به تکامل می‌رسند که با نعمت معنوی ایمان وتوحید هم آهنگ گردند.وَ لَقَدْ جاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ [نحل/۱۱۳] .

۳. آرامش در سنت

۱. دعا برای آرامش

ابو حمزه ثمالی از امام باقر (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْزِلْ عَلَی مِنْک سَکِینَةً [تهذیب الأحکام ، ج۳ ، ص۷۷] .

امام صادق (ع) ضمن دعائی از خدا می‌خواهد : ثِقَةً بِک وَ طُمَأْنِینَةً إِلَیک [تهذیب الأحکام ، ج۳ ، ص۱۲۷] .

امام سجاد در کنار قبر حضرت علی (ع) : اللَّهُمَّ! فَاجْعَلْ نَفْسِی مُطْمَئِنَّةً بِقَدَرِک رَاضِیةً بِقَضَائِک [وسائل الشیعه ، ج۱۴ ، ص۳۹۵] .

۲. آرامش مقدم برتعلیم وتربیت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا مفضل فرغ قلبک و اجمع إلیک ذهنک و عقلک و طمأنینتک فسألقی إلیک من علم ملکوت السماوات و الأرض [بحار الأنوار ، ج۳ ، ص۱۵۰] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : السکینة عنوان العقل [غرر الحکم ، ص۲۵۰] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : علیک بالسکینة فإنها أفضل زینة [غرر الحکم ، ص۲۵۰] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تکن فیما تورد کحاطب لیل و غثاء سیل [غرر الحکم ، ص۴۷۸] .

۳. اطمینان و آرامش برادران دینی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : (در مورد حسن ظن) قَالَ أُبَی بْنُ کعْبٍ إِذَا رَأَیتُمْ أَحَدَ إِخْوَانِکمْ فِی خَصْلَةٍ تَسْتَنْکرُونَهَا مِنْهُ فَتَأَوَّلُوهَا سَبْعِینَ تَأْوِیلًا فَإِنِ اطْمَأَنَّتْ قُلُوبُکمْ عَلَی أَحَدِهَا وَ إِلَّا فَلُومُوا أَنْفُسَکمْ حَیثُ لَمْ تَعْذِرُوهُ فِی خَصْلَةٍ یسْتُرُهَا عَلَیهِ سَبْعُونَ تَأْوِیلًا فَأَنْتُمْ أَوْلَی بِالْإِنْکارِ عَلَی أَنْفُسِکمْ مِنْهُ [مستدرک الوسائل ، ج۹ ، ص۱۴۵] .

۴. آرامش پس از سختی ها

هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ السَّکِینَةَ فِی قُلُوبِ الْمُومِنِینَ [فتح/۴] .

– وارد نشدن به مکه.

ـ بیرون آمدن از احرام قبل از انجام مناسک.

ـ پذیرش مواد صلح نامه.

ـ حذف کلمه رسول الله (ص)

ـ حذف کلمهبِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ

موجب تزلزل در قلوب افراد ضعیف الایمان گردید.

حتی هنگامی که سوره فتح نازل شد با تعجب گروهی پرسیدند : چه فتحی؟.

اینجاست که باید لطف الهی شامل حال مسلمانان شود و سکینه و آرامش را به دلها باز گرداند.

(که پایان شب سیه سپید است) .

۵. آرامش واقعی درقیامت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّمَا هِی نَفْسِی أَرُوضُهَا بِالتَّقْوَی لِتَأْتِی آمِنَةً یوْمَ الْخَوْفِ الْأَکبَرِ [نهج البلاغه ، نامه ۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : وَ سِيقَ الَّذِينَ كفَرُوا إِلى جَهَنَّم زُمَراً (زمر-۷۳) قَدْ أَمِنَ الْعَذَابُ وَ انْقَطَعَ الْعِتَابُ وَ زُحْزِحُوا عَنِ النَّارِ وَ اطْمَأَنَّتْ بِهِمُ الدَّارُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۰] .

بهشت ، نهايت آرامش :

على (ع) : ضمن دعا براى پيامبر (ص) ... : اللَّهُمَّ اجْمَعْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُ فِى بَرْدِ الْعَيشِ وَ قَرَارِ النِّعْمَةِ وَ مُنَى الشَّهَوَاتِ وَ أَهْوَاءِ اللَّذَّاتِ وَ رَخَاءِ الدَّعَةِ وَ مُنْتَهَى الطُّمَأْنِينَةِ وَ تُحَفِ الْكَرَامَةِ [نهج البلاغه ، خطبه ۷۲] .

۶. آرامش در دنيا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ الطُّمَأْنِينَةُ إِلَى كلِّ أَحَدٍ قَبْلَ الِاخْتِبَارِ لَهُ عَجْزٌ [نهج البلاغه ، حكمت ۳۸۴] .

۷. آرامش هاى كاذب

۱.دلبس........به دنيا :

إِنَّ الَّذِينَ لا يرْجُونَ لِقاءَنا وَ رَضُوا بِالْحَياةِ الدُّنْيا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [يونس/۷] .

فَإِنْ أَصابَهُ خَيرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ [حج/۱۱] .

ما أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هذِهِ أَبَداً [كهف/۳۵] .

۲.لذت هاى زود گذر :

الَّذِينَ كفَرُوا يتَمَتَّعُونَ وَ يأْكلُونَ كما تَأْكلُ الْأَنْعامُ [محمد/۱۲] .

وَ إِذا ذُكرُوا لا يذْكرُونَ [صافات/۱۳] .

أَ نُطْعِمُ مَنْ لَوْ يشاءُ اللّهُ أَطْعَمَهُ [يس/۴۷] .

وَ لا يحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكينِ [حاقه/۳۴] .لو شاء الله لهدينا.

وَ كنّا نَخُوضُ مَعَ الْخائِضِينَ [مدثر/۴۵] .

كانُوا لا يتَناهَوْنَ عَنْ مُنكرٍ فَعَلُوهُ [مائده/۷۹] .

۳.مواد مخدر و لهو و لعب.

۸. آرامش افراد ضعيف الايمان

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْبُدُ اللّهَ عَلى حَرْفٍ فَإِنْ أَصابَهُ خَيرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَ إِنْ أَصابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةَ ذلِك هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِينُ [حج/۱۱] .

۹. آرامش در عبادت

آرامش در ميدان جنگ : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِينَ اسْتَشْعِرُوا الْخَشْيةَ وَ تَجَلْبَبُوا السَّكِينَةَ وَ عَضُّوا عَلَى النَّوَاجِذِ [نهج البلاغه ، خطبه ۶۶] .

آرامش جهت دريافت زكات : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : انْطَلِقْ عَلَى تَقْوَى اللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيك لَهُ وَ لَا تُرَوِّعَنَّ مُسْلِماً وَ لَا تَجْتَازَنَّ عَلَيهِ كارِهاً وَ لَا تَأْخُذَنَّ مِنْهُ أَكثَرَ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِى مَالِهِ فَإِذَا قَدِمْتَ عَلَى الْحَى فَانْزِلْ بِمَائِهِمْ مِنْ غَيرِ أَنْ تُخَالِطَ أَبْيَاتَهُمْ ثُمَّ امْضِ إِلَيهِمْ بِالسَّكِينَةِ وَ الْوَقَارِ [نهج البلاغه ، نامه ۲۵] .

۲. اضطراب

۱. عوامل اضطراب

ـ جهل و نادانی.
ـ عدم تجربه و سابقه کار.
ـ ضعف اخلاقی و روحی [اخلاق مدیریت ، ص۲۳۴] .
علاج .
ـ آگاهی .
ـ پرورش تن : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَلَا وَ إِنَّ الشَّجَرَةَ الْبَرِّیَةَ [نهج البلاغه ، نامه ۴۵] .
ـ کسب مهارتها.
ـ خویشتن را در معرض دشواری ها قرار دادن برای رسیدن به آسانی : فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ [انشراح/۷] .
وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَراتِ وَ بَشِّرِ الصّابِرِینَ [بقره/۱۵۵] .
آرامش و اضطراب
۱. احتمال فقدان نعمت ها.
۲. خطرات تهدید کننده.
ـ اولیای خدا از هرگونه وابستگی و اسارت جهان ماده آزادند.
ـ نه با از دست دادن امکانات مادی جزع و فزع می‌کنند و نه ترس از آینده افکارشان را مشغول می‌دارد. [نمونه ، ج۸ ، ص۳۳۳] .

۲. اثرات اضطراب

ـ موجب اختلالات (روانی ـ جسمی) می گردد.
ـ به دستگاههای قلب ، گوارش ، اعصاب ، ستون فقرات و...آسیب می‌رساند..
ـ باعث بیماری هایی می گردد.
تغییرات محسوس در وضع خون به وجود می‌آورد.
یکی از تحقیقات نشان می‌دهد از ۷۵ بیمار زخم معده‌ای ۶۳ نفر دچار اضطراب بسیار شدید بوده‌اند. [درس هایی از اخلاق مدیریت ، آقای واثقی ، ص۲۲۳] .
۳. دلهره از مرگ
ممکن است ترس و دلهره یک راننده را در جاده به چند گونه تحلیل کنیم :
۱. راننده می‌ترسد ، چون در آستانه سقوط است : اگر مرگ را به نیستی تفسیرکردیم آرامش نخواهیم داشت اما اگر مرگ را پل صعود و شیرین بدانیم ، دلهره نخواهیم داشت.
۲. راننده می‌ترسد که وسیله‌اش را بگیرند واز او جدا شود. دل بستگی به دنیا نتیجه‌اش دلهره از قطع رابطه با وسایل مادی است.
قَالَ الْحَسَنُ (ع) : تکرهون النقلة من العمران إلى الخراب [معانی الأخبار ، ص۳۸۹] .
آماده نیستیم : شخصی خدمت پیامبر (ص) گفت : چرا مرگ را دوست ندارم؟ فرمود :
أَ لَكَ مَالٌ؟ قَالَ : نَعَمْ قَالَ : فَقَدَّمْتَهُ قَالَ : لَا. قَال : فَمِنْ ثَمَّ لَا تُحِبُّ الْمَوْتَ لِأَنَّ قَلْبَ الرَّجُلِ عِنْدَ مَتَاعِهِ [خصال صدوق ، ج۱ ،

ص۱۳] .

۳. راننده می‌ترسد چون جاده را نمی‌شناسد ، ولی اگر راه را بشناسد نمی ترسد. ترس از مرگ هم به خاطر جهل است.

امام هادی (ع) : تخاف من الموت لأنک لا تعرفه [معانی الأخبار ، ص۲۹۰] .

۴. راننده می‌ترسد از کمی بنزین ونامناسب بودن لاستیک و...

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : آهِ مِنْ قِلَّةِ الزَّادِ وَ طُولِ الطَّرِيقِ وَ بُعْدِ السَّفَرِ وَ عَظِيمِ الْمَوْرِدِ [نهج البلاغه ، خطبه ۷۷] .

۵. راننده می‌ترسد بخاطر تخلفات و پرونده قطور و دادگاه و جریمه و...

وَ لا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَداً بِما قَدَّمَتْ أَيدِيهِمْ [جمعه/۷] .

۶. راننده می‌ترسد از مبهم بودن مقصد و مبهم بودن جایگاهش در مقصد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لما رأيته قد اختار لی دين ملائكته و رسله و أنبيائه علمت أن الذی أكرمنی بهذا ليس ينسانی فأحببت لقاءه [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۳] .

امام حسین (ع) و اصحابش هرچه به مرگ نزدیک می‌شدند چهره های آنها شاداب تر می شد.

تشرق ألوانهم و تهدئ جوارحهم و تسكن نفوسهم فقال بعضهم لبعض انظروا لا يبالی بالموت فقال لهم الحسين (ع) : صبرا بنی الكرام فما الموت إلا قنطرة تعبر بكم عن البو و الضراء إلى الجنان الواسعة و النعيم الدائمة [معانی الأخبار ، ص۲۸۸] .

درمان دلهره از مرگ :

۱.تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيرَ الزّادِ التَّقْوى [بقره/۱۹۷] .

(تلاش حال.)

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ غَضَّ طَرْفَهُ أَرَاحَ قَلْبَهُ [غرر الحكم ، ص۲۶۰] .

۲.لو تعلمون قدر رحمة الله لا تكلتم عليها...

امید آینده.

۳. توبه.... از اعمال سوء.

آرزو

۱. آرزو در کلام امیرالمؤمنین

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَشْرَفُ الْغِنَى تَرْك الْمُنَى [نهج البلاغه ، حكمت۳۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْآمَالُ لَا تَنْتَهِي [غرر الحكم ، ص۳۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الآمال لا غاية له [غرر]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمْ يقِيناً أَنَّك لَنْ تَبْلُغَ أَمَلَك وَ لَنْ تَعْدُوَ أَجَلَك وَ أَنَّك فِي سَبِيلِ مَنْ كانَ قَبْلَك [نهج البلاغه ، نامه ۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ قَدْ رَأَيتَ مَنْ كانَ قَبْلَك مِمَّنْ جَمَعَ الْمَالَ وَ حَذِرَ الْإِقْلَالَ وَ أَمِنَ الْعَوَاقِبَ طُولَ أَمَلٍ وَ اسْتِبْعَادَ أَجَلٍ [نهج البلاغه ، خطبه۱۳۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بَادَرُوا الْعَمَلَ وَ كذِّبُوا الْأَمَلَ فَلَاحَظُوا الْأَجَلَ [نهج البلاغه ، خطبه۱۱۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كانَ قَبْلَكمْ بِطُولِ آمَالِهِمْ وَ تَغَيبِ آجالِهِمْ [نهج البلاغه ، خطبه۱۴۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ الزَّهَادَةُ قِصَرُ الْأَمَلِ وَ الشُّكرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَ التَّوَرُّعُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ [نهج البلاغه ، خطبه۸۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا غار [لا عار] أخدع من الأمل [غرر الحكم ، ص۳۱۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعلموا عباد الله أن الأمل يذهب العقل و يكذب الوعد و يحث على الغفلة و يورث الحسرة فاكذبوا الأمل فإنه غرور و إن صاحبه مأزور [تحف العقول ، ص۱۵۲] .

۲. انواع آرزو

۱. مثبت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الأمل رحمة لأمتى و لو لا الأمل ما رضعت والدة ولدها و لا غرس غارس شجرا [أعلام الدين ، ص۲۹۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمل رفيق مونس [غرر الحكم ، ص۳۱۱] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَيْنِ (ع) : اللهم رب العالمين و أحكم الحاكمين و أرحم الراحمين أسألك من الآمال أوفقها [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۵۵] .
۲. منفى
مَنْ كانَ يرِيدُ الْعاجِلَةَ عَجَّلْنا لَهُ فِيها ما نَشاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنا لَهُ جَهَنَّمَ يصْلاها مَذْمُوماً مَدْحُوراً [اسراء/۱۸] .
وَ لا تَمُدَّنَّ عَينَيك إِلى ما مَتَّعْنا بِهِ [طه/۱۳۱] .
فَلا تُعْجِبْك أَمْوالُهُمْ وَ لا أَوْلادُهُمْ إِنَّما يرِيدُ اللَّهُ لِيعَذِّبَهُمْ بِها فِى الْحَياةِ الدُّنْيا [توبه/۵۵] .
يعْلَمُونَ ظاهِراً مِنَ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غافِلُونَ [روم/۷] .
يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا [آل عمران/۱۸۸] .
اقْتَرَبَ لِلنّاسِ حِسابُهُمْ وَ هُمْ فِى غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ [انبياء/۱] .
۳. بى فايده
يا لَيتَ بَينِى وَ بَينَك بُعْدَ الْمَشْرِقَينِ [زخرف/۳۸] .
يا لَيتَنا أَطَعْنَا اللَّهَ وَ أَطَعْنَا الرَّسُولاَ [احزاب/۶۶] .
يا لَيتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا [فرقان/۲۷] .
يا لَيتَنِى لَمْ أُوتَ كتابِيهْ وَ لَمْ أَدْرِ ما حِسابِيهْ [حاقه/۲۶-۲۵] .

۳. آرزوى كافران براى مؤمنين

وَدَّ كثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يرُدُّونَكمْ مِنْ بَعْدِ إِيمانِكمْ كفّاراً حَسَداً مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ ما تَبَينَ لَهُمُ الْحَقُّ [بقره/۱۰۹] .
وَدَّتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يضِلُّونَكمْ [آل عمران/۶۹] .
وَدُّوا لَوْ تَكفُرُونَ كما كفَرُوا فَتَكونُونَ سَواءً [نساء/۸۹] .
ما يوَدُّ الَّذِينَ كفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكتابِ وَ لاَ الْمُشْرِكينَ أَنْ ينَزَّلَ عَلَيكمْ مِنْ خَيرٍ مِنْ رَبِّكمْ [بقره/۱۰۵] .

۴. آثار آرزو

۱. اخروی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : طُولُ الْأَمَلِ يُنْسِى الآخِرَةَ [كافى ، ج۱ ، ص۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أكثر الناس أملا أقلهم للموت ذكرا [غرر الحكم ، ص۳۱۲] .

۲. دنیوی

۱. عملی

حرص و طمع :

عملی :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَطَالَ أَمَلَهُ سَاءَ عَمَلُهُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵] .

حرص از آثار عملی طول الامل است.

فکری :

غَرَّتْهُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا [انعام/۷۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمُوا أَنَّ الْأَمَلَ يسْهِى الْعَقْلَ وَ يُنْسِى الذِّكرَ فَأَكذِبُوا الْأَمَلَ فَإِنَّهُ غُرُورٌ وَ صَاحِبُهُ مَغْرُورٌ [نهج‌البلاغة ، ص۱۱۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أطول الناس أملا أسووم عملا [غرر الحكم ، ص۳۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثمرة الأمل فساد العمل [غرر الحكم ، ص۳۱۳] .

۲. روحی

يكنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ [توبه/۳۴] .

الَّذِينَ يبْخَلُونَ وَ يأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبُخْلِ [نساء/۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنَ الشَّقَاءِ جُمُودُ الْعَينِ وَ قَسَاوَةُ الْقَلْبِ وَ بُعْدُ الْأَمَلِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۴۳] .

غَرَّتْهُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا [انعام/۷۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمُوا أَنَّ الْأَمَلَ يسْهِى الْعَقْلَ وَ يُنْسِى الذِّكرَ فَأَكذِبُوا الْأَمَلَ فَإِنَّهُ غُرُورٌ وَ صَاحِبُهُ مَغْرُورٌ [نهج‌البلاغة ، ص۱۱۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمانى تعمى عيون البصائر [التصابر] [غرر الحكم ، ص۶۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمل سلطان الشياطين على قلوب الغافلين [غرر الحكم ، ص۳۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمل حجاب الأجل [غرر الحكم ، ص۳۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من الحمق الاتكال على الأمل [غرر الحكم ، ص۳۱۲] .

۳. اعتقادی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قلل الآمال تخلص لك الأعمال [غرر الحكم ، ص۱۵۵] .

۴. اجتماعی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ذل الرجال فى خيبة الآمال [غرر الحكم ، ص۳۱۴] .

تملق دیگران :

۵. درمان آرزو

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ رَأَى الْعَبْدُ أَجَلَهُ وَ سُرْعَتَهُ إِلَيهِ لَأَبْغَضَ الْعَمَلَ مِنْ طَلَبِ الدُّنْيا [كافی ، ج۳ ، ص۲۵۹] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لو ظهرت الآجال افتضحت الآمال [أعلام الدين ، ص۳۰۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أكذب شيء الأمل [غرر الحكم ، ص۳۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أصدق شيء الأجل [غرر الحكم ، ص۱۶۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : استجلب حلاوة الزهادة بقصر الأمل [تحف العقول ، ص۲۸۴] .

باید ما ریشه بیماری‌های خودمان را در آرزوهای خودمان پیدا کنیم. من اگر می‌ترسم؛ آرزوی من است که مرا ترسو نموده است؛ یعنی انسان با یک نوع آرزو ترسوترین مردم می‌شود و با یک آرزوی دیگر دلیرترین مردم خواهد شد؛ یعنی این دو تا انسان که یکی دلیر است و یکی ترسو ، ریشه‌اش دو نوع تعلق و آرزوست. من اگر آرزویم این باشد که در دنیا بمانم هر چیز که هستی و حیاتم را تحدید کند برایم وحشت‌آور است و برای من دلهره ایجاد می‌کند. چون قرارم بر این است که بمانم. موضع من موضع مایه حیات دنیاست. هر صدائی مرا تهدید می‌کند و قلب مرا می‌لرزاند ، ولی اگر آرزوی من بیرون پریدن از دنیا باشد آن چیزی که جان مرا تهدید می‌کند ، به من بشارت می‌دهد. حال اگر کسی ترسو است ما بخواهیم دلیرش کنیم. بیاییم و به او بگوییم که برو با چیزهایی که از او می‌ترسی مبارزه کن. تجربه کن و بفهم که خبری نیست و بعد دلیر می‌شوی ، این نحوه علمی و روان‌شناسی مبارزه ، با ترس است ، ولی آیا این کار مسئله را حل می‌کند؟ این عمل تنها کاری که می‌کند مقداری از ترس افراطی فرد را کم می‌کند ، اما ریشه ترس را نمی‌خشکاند. ریشه ترس در تعلق انسان است و آن می‌ماند.

آزادی

۱. معنا وفلسفه آزادی در قرآن

۱ ـ حضرت محمد (ص) آزادی را چگونه تفسیر می‌کند؟ و دیگران چگونه؟

همه مکاتب به رهایی جزئی مال ، شهوت و... آزادی می‌گویند ، ولی اسلام رهایی از همه چیز و فوق همه چیز قرار گرفتن را آزادی می‌نامد.

۲ ـ آزادی ، هرج و مرج نیست ، قدرت و اراده است.

زُيِنَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِينَ وَ الْقَناطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَيلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ الْأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ ذلِك مَتاعُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ [آل عمران/۱۴] .

قُلْ أَ أُنَبِّئُكُمْ بِخَيرٍ مِنْ ذلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّاتٌ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها وَ أَزْواجٌ مُطَهَّرَةٌ وَ رِضْوانٌ مِنَ اللّهِ وَ اللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبادِ [آل عمران/۱۵] .

آری ، آزاد کسی است که در بندها اسیر و در جامعه هضم نشود و اهل تقوا و کنترل باشد.

تمام کوشش انسان امروز در راه رسیدن به حقیقتی به نام تمدن است ، برای به وجود آمدن تمدن حداقل ۴ شرط لازم است : آزادی ، فرهنگ ، قانون و اخلاق.

۱. آزادی از زبان فلاسفه غربی

ـ منتسکیو : آزادی آن است که انسان حق داشته باشد هر کاری که قانون اجازه می‌دهد بکند و آنچه قانون منع کرده به انجام آن مأمور نگردد. [روح القوانین ، ص ۲۱۶]
ـ بالزاک : آزادی مطلق موجب خودکشی ملت‌ها است. [چرم ساغری ، ص ۸۸]

۲. آزادی در اسلام

۱. اهمیت آزادی

۱. هدف انبیا

آزادی یکی از هدف‌های انبیا است :

ـ و یضع عنهم اصرهم و الاغلال التی کانت علیهم [اعراف]
ـ اذْهَبْ إِلی فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغی [طه/۲۴] .
ـ أَ رَأَیتَ الَّذِی ینْهی عَبْداً إِذا صَلّی [علق/۹و۱۰] .
(آیه ۹ و ۱۰ علق در مورد ابی‌جهل که مانع نماز خواندن علنی پیامبر (ص) بود) .
ـ فَأْتِیاهُ فَقُولا ـ إِنّا رَسُولا رَبِّک فَأَرْسِلْ مَعَنا بَنِی إِسْرائِیلَ وَ لا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْناک بِآیةٍ مِنْ رَبِّک وَ السَّلامُ عَلی مَنِ اتَّبَعَ الْهُدی [طه/۴۷] .
ـ فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللّهِ وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ وَ آتاهُ اللّهُ الْمُلْک وَ الْحِکمَةَ وَ عَلَّمَهُ مِمّا یشاءُ وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لکنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَی الْعالَمِینَ [بقره/۲۵۱] .

۲. اهمیت آزادی در روایات

آزادی ، اسیر طبیعت نباشد ، اسیر محیط نباشد ، اسیر تاریخ نباشد و اسیر خود هم نباشد.
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : خَمْسُ خِصَالٍ مَنْ لَمْ (یکنْ فِیهِ شَیءٌ مِنْهَا لَمْ یکنْ) فِیهِ کثِیرُ مُسْتَمْتَعٍ أَوَّلُهَا الْوَفَاءُ وَ الثَّانِیةُ التَّدْبِیرُ وَ الثَّالِثَةُ الْحَیاءُ وَ الرَّابِعَةُ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْخَامِسَةُ وَ هِی تَجْمَعُ هَذِهِ الْخِصَالَ الْحُرِّیةُ [وسائل‌الشیعة ، ج ۲۰ ، ص ۵۱] .
وَ قَالَ (ع) : الدُّنْیا دَارُ مَمَرٍّ لَا دَارُ مَقَرٍّ وَ النَّاسُ فِیهَا رَجُلَانِ رَجُلٌ بَاعَ فِیهَا نَفْسَهُ فَأَوْبَقَهَا وَ رَجُلٌ ابْتَاعَ نَفْسَهُ فَأَعْتَقَهَا [نهج‌البلاغة ، ص۴۹۳] .

۳. آزادگی در بیان اهل بیت

حضرت علی (ع) : وَ لَا تَکنْ عَبْدَ غَیرِک وَ قَدْ جَعَلَک اللَّهُ حُرّاً [نهج‌البلاغة ، ص۴۰۱] .
وقتی به امام حسین (ع) گفتند با یزید بیعت کن فرمود : و الله لا أعطیکم بیدی إعطاء الذلیل و لا أفر فرار العبید ثم نادی یا عباد الله إنی عذت بربی و ربکم من کل متکبر لا یؤمن بیوم الحساب [المناقب ، ج۴ ، ص۶۸] .
ألا و إن الدعی ابن الدعی قد رکز بین اثنتین بین السلة و الذلة و هیهات منا الذلة یأبی الله ذلک لنا و رسوله و المؤمنون و حجور طابت و طهرت و أنوف حمیة و نفوس أبیة من أن نور طاعة اللئام علی مصارع الکرام [اللهوف ، ص۹۷] .
قال الراوی : فقام الحسین (ع) خطیبا فی أصحابه فحمد الله و أثنی علیه و ذکر جده فصلی علیه ثم قال : إنه قد نزل بنا من الأمر ما قد ترون و إن الدنیا قد تغیرت و تنکرت و أدبر معروفها و استمرت حذاء و لم تبق منها إلا صبابة کصبابة الإناء و خسیس عیش کالمرعی الوبیل أ لا ـ ترون أن الحق لا ـ یعمل به و أن الباطل لا یتناهی عنه لیرغب المؤمن فی لقاء ربه محقا فإنی لا أری الموت إلا سعادة و الحیاة مع الظالمین إلا برما [اللهوف ، ص۷۹] .

۴. فلسفه دستورات اسلامی

تمام دستورات حدود سرقت و زنا و فحاشی و لواط و... به خاطر حفظ آزادی و امنیت است.

روح توحیـد در رگ و پـوست فروع و اصـول و روش برنـامه مـا نهفتـه و حـاکم اسـت و توحیـد؛ یعنی نفی بردگی و پرواز در فضای آزادی.

قولوا لا ـ اله الا ـ تفلحوافلاح؛ یعنی دانه در دل زمین موانع را پس بزنـد و رشـد کنـد تا آزاد شـده و در فضای باز به حیات خود ادامه دهد.

روی أن قریشـا کـانوا یلعنون الیهود و النصاری بتکـذیبهم الأنبیاء و لو أتاهم نبی لنصـروه فلما بعث الله النبی کـذبوه فنزلت هـذه الآیـة و کانوا یشیرون إلیه بالأصابع بما حکی الله عنهم وَ إِذا رَآکَ الَّذِینَ کفَرُوا إِنْ یتَّخِذُونَک إِلَّا هُزُواً یقول بعضـهم لبعض : أَ هذَا الَّذِی یذْکرُ آلِهَتَکمْ و ذلک قوله إنها جماد لا تنفع و لا تضر وَ هُمْ بِذِکرِ الرَّحْمنِ هُمْ کافِرُونَ؟ و مشش أبی بن خلف بعظم رمیم ففته فی یـده ثم نفخه فقال أ تزعم أن ربک یحیی هـذا بعد ما تری فنزل وَ ضَرَبَ لَنا مَثَلًا السورة. و ذکروا أنه کان إذا قدم علی النبی (ع) وفـد لیعلموا علمه انطلقوا بأبی لهب إلیهم و قالوا له أخبر عن ابن أخیک فکان یطعن فی النبی (ع) و قال الباطل و قـال : إنـا لم نزل نعـالجه من الجنون فیرجع القوم و لا یلقونه. طارق المحاربی رأیت النبی (ص) فی سویقـة ذی المجاز علیه حلة حمراء و هو یقول : یـا أیهـا النـاس قولوا لا إله إلا الله تفلحوا و أبو لهب یتبعه و یرمیه بالحجارة و قـد أدمی کعبیه و عرقوبیه و هو یقول : یا أیها الناس! لا تطیعوه فإنه کذاب. [المناقب ، ج۱ ، ص۵۵ و] .

۵. آزادی درکلام شهید مطهری

بسم الله الرحمن الرحیم

مقاله اول : آزادی معنوی ۱ و ۲

ـ کلمه مَولی در مورد علی (ع) استعمال می‌شود ، مثل مولای متّقیان از حدیثمَنْ کنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِی مَوْلَاهُ [الکافی ، ج۱ ، ص۲۸۶] . گرفته شده است.

ـ برای مولا معانی بسیاری ذکر شده است ، اما یکی از معانی مولا ، مُعتِق و آزاد کننده است که مولوی نیز می گوید :

ـ هر موجود زنده برای تکامل محتاج به ۳ چیز است :

۱ ـ تربیت ۲ ـ امنیت ۳ ـ آزادی

آزادی به معنای نبودن مانع

ـ آزادی به طور کلی به دوگونه است :

۱ ـ اجتماعی

۲ ـ معنوی

ـ آزادی اجتماعی : آزادی از قید اسارت دیگران و آزادی معنوی : آزادی از قیدِ اسارتِ خود.

ـ قرآن در مورد آزادی اجتماعی می‌فرماید :

ـ قُلْ یا أَهْلَ الْکتابِ تَعالَوْا إِلی کلِمَةٍ سَواءٍ بَینَنا وَ بَینَکمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَ لا نُشْرِک بِهِ شَیئاً وَ لا یتَّخِذَ بَعْضُنا بَعْضاً أَرْباباً مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِأَنَّا مُسْلِمُونَ [آل عمران/۶۴] .

ـ وَ تِلْک نِعْمَةٌ تَمُنُّها عَلَی أَنْ عَبَّدْتَ بَنِی إِسْرائِیلَ [شعراء/۲۲] .

ـ انسـان در طول تاریـخ و تمـدن امروز شعارِ آزادی اجتمـاعی می‌دهنـد ، اما در مورد آزادی معنوی چیزی نمی گوینـد و حال

آنکه ریشه آزدی اجتماعی ، آزادی معنوی است و بدون آن میسّر نیست ، زیرا آنچه که موجب سلب آزادی اجتماعی می‌شود ، حسّ منفعت‌طلبی است که نه علم توانسته است جلوی آن را بگیرد و نه تغییر قوانین.
ـ حضرت (ع) می‌فرماید : آنکه می‌تواند آزادی اجتماعی به جامعه بدهد ، تقوا است : فَإِنَّ تَقْوَى اللَّهِ مِفْتَاحُ سَدَادٍ وَ ذَخِيرَةُ مَعَادٍ وَ عِتْقٌ مِنْ كلِّ مَلَكةٍ وَ نَجَاةٌ مِنْ كلِّ هَلَكةٍ بِهَا ينْجَحُ الطَّالِبُ وَ ينْجُو الْهَارِبُ وَ تُنَالُ الرَّغَائِبُ [نهج‌البلاغة ، ص۳۵۱] .
ـ داستان شهر انبار که حضرت به مردمی که برای او تعظیم کردند فرمود : "این کار ، شما را پست و خوار می کند و خدای ناکرده در من ایجاد غرور می‌کند" ، شاهد است بر آزاد مردی حضرت علی (ع) است.
ـ جملاتی از خطبه مفصّل علی (ع) خطبه ۲۰۷ :
فَلَا تُكلِّمُونِی بِمَا تُكلَّمُ بِهِ الْجَبَابِرَةُ وَ لَا تَتَحَفَّظُوا مِنِّی بِمَا يتَحَفَّظُ بِهِ عِنْدَ أَهْلِ الْبَادِرَةِ وَ لَا تُخَالِطُونِی بِالْمُصَانَعَةِ وَ لَا تَظُنُّوا بِی اسْتِثْقَالًا فِی حَقٍّ قِيلَ لِی وَ لَا الْتِمَاسَ إِعْظَام لِنَفْسِی فَإِنَّهُ مَنِ اسْتَثْقَلَ الْحَقَّ أَنْ يقَالَ لَهُ أَوِ الْعَدْلَ أَنْ يعْرَضَ عَلَيهِ كانَ الْعَمَلُ بِهِمَا أَثْقَلَ عَلَيهِ فَلَا تَكفُّوا عَنْ مَقَالَةٍ بِحَقٍّ أَوْ مَشُورَةٍ بِعَدْلٍ فَإِنِّی لَسْتُ فِی نَفْسِی بِفَوْقِ أَنْ أُخْطِئَ وَ لَا آمَنُ ذَلِك مِنْ فِعْلِی إِلَّا أَنْ يكفِی اللَّهُ مِنْ نَفْسِی مَا هُوَ أَمْلَك بِهِ مِنِّی فَإِنَّمَا أَنَا وَ أَنْتُمْ عَبِيدٌ مَمْلُوكونَ لِرَبٍّ لَا رَبَّ غَيرُهُ يمْلِك مِنَّا مَا لَا نَمْلِك مِنْ أَنْفُسِنَا وَ أَخْرَجَنَا مِمَّا كنَّا فِيهِ إِلَى مَا صَلَحْنَا عَلَيهِ فَأَبْدَلَنَا بَعْدَ الضَّلَالَةِ بِالْهُدَى وَ أَعْطَانَا الْبَصِيرَةَ بَعْدَ الْعَمَى [نهج‌البلاغة ، ص۳۳۴] .
ـ حضرت علی (ع) نمونه‌ای است کامل از مردی که از نظر معنوی آزاد است و در مقام حکومت بدین گونه به دیگران آزادی می‌دهد.
ـ آیه‌ای دیگر از قرآن در مورد آزادی اجتماعی :
ـ وَ يضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی كانَتْ عَلَيهِمْ" در کریمه : الَّذِينَ يتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِی الْأُمِّی الَّذِی يجِدُونَهُ مَكتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ يأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهاهُمْ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يحِلُّ لَهُمُ الطَّيباتِ وَ يحَرِّمُ عَلَيهِمُ الْخَبائِثَ وَ يضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی كانَتْ عَلَيهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِی أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۱۵۷] .
ـ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكاها [شمس/۹] .
وَ قَدْ خابَ مَنْ دَسّاها [شمس/۱۰] .
ـ آزادی همیشه دو طرف می‌خواهد که چیزی از قید چیز دیگر آزاد شود. پس در آزادی معنوی انسان از چه می‌خواهد آزاد باشد؟
ـ جواب آن است که انسان مرکب است از یک جنبه خاکی و یک روحِ افلاکی.
ـ فرشتگان : تنها عقل دارند.
حیوانات : تنها غریزه و شهوت دارند.
انسان : مرکب از عقل و شهوت است.
ـ پس آزادی معنوی؛ یعنی آزاد شدن روحِ الهی از جسم مادی و به عبارتی دیگر آزاد شدن انسانیت انسان از حیوانیت او
ـ در مقابل ، آزادی معنوی ، بردگی روحی است که علی (ع) و ائمه دیگر نمونه‌هایی از آن را برای ما متذکر شده‌اند.
ـ احتج إلی من شئت تکن أسیره و استغن عمن شئت تکن نظیره و أفضل علی من شئت تکن أمیره [کشف‌الیقین ، ص۱۸۳] .
ـ وَ قَالَ (ع) : الطَّمَعُ رِقٌّ مُوبَّدٌ [نهج‌البلاغة ، ص۵۰۱] .
ـ قال أمیر المؤمنین (ع) : الناس فی الدنیا رجلان رجل ابتاع نفسه فأعتقها و رجل باع نفسه فأوثقها [معدن‌الجواهر ، ص۲۶] .
ـ نکته آن است که همان وقت هم که انسان خیال می‌کند بنده و برده دنیا است ، بنده مال و ثروت است ، واقعا بنده مال و

ثروت نیست ، بلکه بنده خصایص روحی خودش است ، بنده حیوانیت خویش است.
ـ أَ رَأَیتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ أَ فَأَنْتَ تَکونُ عَلَیهِ وَکیلًا [فرقان/۴۳] .
شعری از مولوی
نمونه تاریخی از آزادگی روحی
مرحوم سید حسین کوه کمری وقتی می‌بیند مرحوم شیخ انصاری بهتر از او درس می گوید ، خود و شاگردانش به پای درس او می‌روند ، در حالی که مجتهدی عالی‌مقام بوده و شیخ انصاری طلبه‌ای ناشناخته.
۲. انواع آزادی
۱. عقیدتی
۱. نمونه آیات
۱ ـ لا إِکراهَ فِی الدِّینِ قَدْ تَبَینَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَی فَمَنْ یکفُرْ بِالطّاغُوتِ وَ یومِنْ بِاللّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَک بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقی لاَ انْفِصامَ لَها وَ اللّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۵۶] .
۲ ـ وَ إِنْ کانَ کبُرَ عَلَیک إِعْراضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَبْتَغِی نَفَقاً فِی الْأَرْضِ أَوْ سُلَّماً فِی السَّماءِ فَتَأْتِیهُمْ بِآیةٍ وَ لَوْ شاءَ اللّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَی الْهُدی فَلا تَکونَنَّ مِنَ الْجاهِلِینَ [انعام/۳۵] .
۳ ـ وَ لَوْ شاءَ رَبُّک لَآمَنَ مَنْ فِی الْأَرْضِ کلُّهُمْ جَمِیعاً أَ فَأَنْتَ تُکرِهُ النّاسَ حَتّی یکونُوا مُومِنِینَ [یونس/۹۹] .
۴ ـ فَذَکرْ إِنَّما أَنْتَ مُذَکرٌ لَسْتَ عَلَیهِمْ بِمُصَیطِرٍ [غاشیه/۲۲] .
۵ ـ وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّکمْ فَمَنْ شاءَ فَلْیومِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْیکفُرْ إِنّا أَعْتَدْنا لِلظّالِمِینَ ناراً أَحاطَ بِهِمْ سُرادِقُها وَ إِنْ یسْتَغِیثُوا یغاثُوا بِماءٍ کالْمُهْلِ یشْوِی الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرابُ وَ ساءَتْ مُرْتَفَقاً [کهف/۲۹] . ۶ ـ قَدْ جاءَکمْ بَصائِرُ مِنْ رَبِّکمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ عَمِی فَعَلَیها وَ ما أَنَا عَلَیکمْ بِحَفِیظٍ [انعام/۱۰۴] .
۷ ـ وَ إِنْ کذَّبُوک فَقُلْ لِی عَمَلِی وَ لَکمْ عَمَلُکمْ أَنْتُمْ بَرِیئُونَ مِمّا أَعْمَلُ وَ أَنَا بَرِیءٌ مِمّا تَعْمَلُونَ [یونس/۴۱] .
۸ ـ فَإِنْ حَاجُّوک فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِی لِلّهِ وَ مَنِ اتَّبَعَنِ وَ قُلْ لِلَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ وَ الْأُمِّیینَ أَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَ إِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّما عَلَیک الْبَلاغُ وَ اللّهُ بَصِیرٌ بِالْعِبادِ [ال عمران/۲۰] .
۹ ـ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَما أَرْسَلْناک عَلَیهِمْ حَفِیظاً إِنْ عَلَیک إِلاَّ الْبَلاغُ وَ إِنّا إِذا أَذَقْنَا الْإِنْسانَ مِنّا رَحْمَةً فَرِحَ بِها وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَیئَةٌ بِما قَدَّمَتْ أَیدِیهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسانَ کفُورٌ [شوری/۴۸] .
۱۰ ـ وَ لا تُجادِلُوا أَهْلَ الْکتابِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِلاَّ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَ قُولُوا آمَنّا بِالَّذِی أُنْزِلَ إِلَینا وَ أُنْزِلَ إِلَیکمْ وَ إِلهُنا وَ إِلهُکمْ واحِدٌ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [عنکبوت/۴۶] .
۱۱ ـ ادْعُ إِلی سَبِیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّک هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِیلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِینَ [نحل/۱۲۵] .
۱۲ ـ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ الَّذِینَ هادُوا وَ النَّصاری وَ الصّابِئِینَ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۶۲] .
۱۳ ـ قُلْ أَ تُحَاجُّونَنا فِی اللّهِ وَ هُوَ رَبُّنا وَ رَبُّکمْ وَ لَنا أَعْمالُنا وَ لَکمْ أَعْمالُکمْ وَ نَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ [بقره/۱۳۹] .
۱۴ ـ لا ینْهاکمُ اللّهُ عَنِ الَّذِینَ لَمْ یقاتِلُوکمْ فِی الدِّینِ وَ لَمْ یخْرِجُوکمْ مِنْ دِیارِکمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَیهِمْ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطِینَ [ممتحنه/۸] .

۱۵ ـ وَ إنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكينَ اسْتَجارَک فَأَجِرْهُ حَتّی یسْمَعَ کلامَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذلِک بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا یعْلَمُونَ [توبه/۶] .

۱۶ ـ أَمَّنْ یبْدَءُوا الْخَلْقَ ثُمَّ یعِیدُهُ وَ مَنْ یرْزُقُکمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ أَ إلهٌ مَعَ اللّهِ قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ إنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [نمل/۶۴] .

۱۷ ـ الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِک الَّذِینَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِک هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۸] .

۱۸ ـ به جای تقاضای دو ماه ، پیامبر (ص) به صفوان (طاغوتی فراری) ۴ ماه مهلت داد.

۱۹ ـ ابراهیم (ع) بتها را می‌شکنند تا مردم آزاد شوند.

فَرَجَعُوا إلی أَنْفُسِهِمْ فَقالُوا إنَّکمْ أَنْتُمُ الظّالِمُونَ [انبیاء/۶۴] .

فجعلهم جذاذا فرجعوا الی أنفسهم

۲۰ ـ پیامبر (ص) بتها را شکست که اگر آزادی‌خواهان امروز بودند فریاد می‌زدند که چرا به عقیده مردم احترام نگذاشتی؟

۲۱ ـ نخست وزیر انگلستان در هندوستان در بتکده‌ای به خاک افتاد و گفت : می‌خواهم احترام به عقیده آنان بگذارم!!!

۲. در توحید

إنَّ الَّذِینَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ عِبادٌ أَمْثالُکمْ فَادْعُوهُمْ فَلْیسْتَجِیبُوا لَکمْ إنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [اعراف/۱۹۴] .

یا صاحِبَی السِّجْنِ أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَیرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [یوسف/۳۹] .

ان الله بعث محمّدا لیخرج عباده من عبادة العباد (اوثان) الی عبادة الله

۳. درنبوت

الَّذِینَ یتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِی الْأُمِّی الَّذِی یجِدُونَهُ مَکتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ الْإنْجِیلِ یأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهاهُمْ عَنِ الْمُنْکرِ وَ یحِلُّ لَهُمُ الطَّیباتِ وَ یحَرِّمُ عَلَیهِمُ الْخَبائِثَ وَ یضَعُ عَنْهُمْ إصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ فَالَّذِینَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِی أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۱۵۷] .

پیامبران خودشان از مردم بودند ، برادر بودند ، ناصح بودند.

خدا به پیامبرش می‌فرماید : وظیفه تو فقط ابلاغ و انذار است. نمی‌توانی کسی را مجبور کنی. جنگ انبیا هم برای آزادی انسانها بوده است.

وَ ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِینَ یقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْیةِ الظّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک وَلِیا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک نَصِیراً [نساء/۷۵] .

۴. درمعاد

إنّا أَعْتَدْنا لِلْکافِرِینَ سَلاسِلَ وَ أَغْلالاً وَ سَعِیراً [انسان /۴] .

إنَّ الْأَبْرارَ یشْرَبُونَ مِنْ کأْسٍ کانَ مِزاجُها کافُوراً [انسان/۵] .

کیفر و پاداش قیامت بر اساس آزادی انسان در دنیا است.

۵. تفتیش عقاید

۱ ـ مسیحیت در برنامه تفتیش عقاید ، دانشمندانی را به خاطر اینکه می گفتند ستارگان از جای خود فرو نمی ریزند و رگ‌های بدن ماده سیال است یا غیر از دنیا عوامل دیگر است یا به خاطر قوس و قزح ، یا زمین حرکت می کند ، کشتند و بعضی را ۲۷ بار زندان و شکنجه کردند و به قول ویل دورانت در جلد ۱۸ ، ص ۳۶۰ به مدت ۸ سال ، ۸۶۰۰ نفر را سوزانده و ۲۹۱۴۵۰ نفر را محکوم به مجازات‌های...کردند.

۲ ـ اصل ۲۳ قانون اساسی : تفتیش عقائد ممنوع است و هیچ کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده مورد تعرض قرار داد.

سؤال : پس چرا در استخدام پرسش نامه پر می کنند؟!
پاسخ :
۱ ـ سپردن امانت مردم (کودکان) باید به امین باشد : فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ [عبس/۲۴] .
إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها وَ إِذا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللّهَ كانَ سَمِيعاً بَصِيراً [نساء/۵۸] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : بَادِرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يَسْبِقَكُمْ إِلَيْهِمُ الْمُرْجِئَةُ [الكافى ، ج۶ ، ص۴۷] .
۲ ـ و نيز سپردن بيت المال امانت است كه قرآن مى گويد : وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ الَّتِی جَعَلَ اللّهُ لَكُمْ قِياماً وَ ارْزُقُوهُمْ فِيها وَ اكْسُوهُمْ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً [نساء/۵] .
۳ ـ در كجاى دنيا ارتش و فرهنگ و دادگسترى را به مخالفان آن رژيم مى‌دهند؟
۶. تحمل عقيده مخالف
۱ ـ در دعاى ماه رجب مى‌خوانيم : يا من أرجوه لكل خير و آمن سخطه (عند) كل شر يا من يعطى الكثير بالقليل يا من يعطى من سأله يا من يعطى من لم يسأله و من لم يعرفه تحننا منه و رحمة [إقبال‌الأعمال ، ص۶۴۴] .
۲ ـ سعه صدر :
وَ قَالَ (ع) : آلَةُ الرِّيَاسَةِ سَعَةُ الصَّدْرِ [نهج‌البلاغة ، ص۵۰۱] .
قالَ رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی [طه/۲۵] .
أَ لَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ [انشراح/۱] .
۳ ـ حضرت على (ع) مى فرمايد : "اگر در دست تو طلا است و همه گفتند : نقره است... و بالعكس"
۴ ـ و اعلم بأنك لا تكون لنا وليا حتى لو اجتمع عليك أهل مصرك و قالوا إنك رجل سوء لم يحزنك ذلك و لو قالوا : إنك رجل صالح لم يسرك ذلك و لكن اعرض نفسك على كتاب الله فإن كنت سالكا سبيله زاهدا فى تزهيده راغبا فى ترغيبه خائفا من تخويفه فاثبت و أبشر فإنه لا يضرك ما قيل فيك و إن كنت مباينا للقرآن فما ذا الذى يغرك من نفسك [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] ؛
۵ ـ آشنائى با فرهنگ كودك : و روى عن النبى (ص) : من كان له صبى فليتصاب له [عوالى اللئالى ، ج۳ ، ص۳۱۱] .
۶ ـ آشنايى با فرهنگ مردم : عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " مَا كَلَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْعِبَادَ بِكُنْهِ عَقْلِهِ قَطُّ وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ " [الكافى ، ج۱ ، ص۲۳] .
۷ ـ يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا ضَرَبْتُمْ فِی سَبِيلِ اللّهِ فَتَبَيَّنُوا وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقى إِلَيْكُمُ السَّلامَ لَسْتَ مُؤْمِناً تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَياةِ الدُّنْيا فَعِنْدَ اللّهِ مَغانِمُ كَثِيرَةٌ كَذلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللّهَ كانَ بِما تَعْمَلُونَ خَبِيراً [نساء/۹۴] .
۸ ـ ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ [نحل/۱۲۵] .
۹ ـ به علامه طباطبايى گفتند : شخصى در ردّ الميزان كتابى مى‌نويسد. گفت : بسيار خوب!!
۱۰ ـ قالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنّا لَنَراكَ فِی سَفاهَةٍ وَ إِنّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكاذِبِينَ [اعراف/۶۶] .
۱۱ ـ قالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنّا لَنَراكَ فِی ضَلالٍ مُبِينٍ [اعراف/۶۰] .
۱۲ ـ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ قُلِ اللّهُ وَ إِنّا أَوْ إِيّاكُمْ لَعَلى هُدىً أَوْ فِی ضَلالٍ مُبِينٍ [سبا/۲۴] .

۱۳ ـ قال (ع) : دع المراء و إن کنت محقا [شرح‌نهج‌البلاغة ، ج ۱۰ ، ص ۱۳۹] .
۱۴ ـ وَ لا تَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَ لاَ السَّیِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِی بَینَک وَ بَینَهُ عَداوَةٌ کأَنَّهُ وَلِی حَمِیمٌ [فصلت/۳۴] .
۱۵ ـ عَنْ عَلِی ع فِی حَدِیثِ الْأَرْبَعِمِائَةِ قَالَ : " إِذَا لَقِیتُمْ إِخْوَانَکمْ فَتَصَافَحُوا وَ أَظْهِرُوا لَهُمُ الْبَشَاشَةَ وَ الْبِشْرَ تَتَفَرَّقُوا وَ مَا عَلَیکمْ مِنَ الْأَوْزَارِ قَدْ ذَهَبَ صَافِحْ عَدُوَّک وَ إِنْ کرِهَ فَإِنَّهُ مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ عِبَادَهُ یقُولُ ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ السَّیئَةَ الآیتَین " [وسائل‌الشیعة ، ج ۱۲ ، ص ۲۲۵] .
۲. فردی
۱. در تحصیل
ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ الْحِکمَةُ ضَالَّةُ الْمُومِنِ فَحَیثُمَا وَجَدَ أَحَدُکمْ ضَالَّتَهُ فَلْیأْخُذْهَا [الکافی ، ج ۸ ، ص ۱۶۷] .
۲. درحیات
۱ ـ وَ مَنْ یقْتُلْ مُومِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤُهُ جَهَنَّمُ خالِداً فِیها وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَیهِ وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذاباً عَظِیماً [نساء/۹۳] .
تا جائی که اگر گروهی توطئه کرده و یکی را کشتند ، می‌توان همه را کشت و دیه مازاد را پرداخت.
وَ لَکمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ یا أُولِی الْأَلْبابِ لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۷۹] .
۲ ـ خَطَبَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیهِ ثُمَّ قَالَ أَیهَا النَّاسُ إِنَّ آدَمَ لَمْ یلِدْ عَبْداً وَ لَا أَمَةً وَ إِنَّ النَّاسَ کلَّهُمْ أَحْرَارٌ وَ لَکنَّ اللَّهَ خَوَّلَ بَعْضَکمْ بَعْضاً فَمَنْ کانَ لَهُ بَلَاءٌ فَصَبَرَ فِی الْخَیرِ فَلَا یمُنَّ بِهِ عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَلَا وَ قَدْ حَضَرَ شَیءٌ وَ نَحْنُ مُسَوُّونَ فِیهِ بَینَ الْأَسْوَدِ وَ الْأَحْمَرِ فَقَالَ مَرْوَانُ لِطَلْحَةَ وَ الزُّبَیرِ : مَا أَرَادَ بِهَذَا غَیرَکمَا؟ قَالَ : فَأَعْطَی کلَّ وَاحِدٍ ثَلَاثَةَ دَنَانِیرَ وَ أَعْطَی رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ ثَلَاثَةَ دَنَانِیرَ وَ جَاءَ بَعْدُ غُلَامٌ أَسْوَدُ فَأَعْطَاهُ ثَلَاثَةَ دَنَانِیرَ فَقَالَ الْأَنْصَارِی : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! هَذَا غُلَامٌ أَعْتَقْتُهُ بِالْأَمْسِ تَجْعَلُنِی وَ إِیاهُ سَوَاءً فَقَالَ إِنِّی نَظَرْتُ فِی کتَابِ اللَّهِ فَلَمْ أَجِدْ لِوُلْدِ إِسْمَاعِیلَ عَلَی وُلْدِ إِسْحَاقَ فَضْلًا [الکافی ، ج ۸ ، ص ۶۹] .
۳. دررأی
۱ ـ وَ الَّذِینَ اسْتَجابُوا لِرَبِّهِمْ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَمْرُهُمْ شُوری بَینَهُمْ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ینْفِقُونَ [شوری/۳۸] .
۲ ـ وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ فَإِذا عَزَمْتَ فَتَوَکلْ عَلَی اللّهِ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَوَکلِینَ [آل عمران/۱۵۹] .
۳ ـ انتقاد از کسی که به رأی دیگران توجه ندارد :
یا قَوْمِ لَکمُ الْمُلْک الْیوْمَ ظاهِرِینَ فِی الْأَرْضِ فَمَنْ ینْصُرُنا مِنْ بَأْسِ اللّهِ إِنْ جاءَنا قالَ فِرْعَوْنُ ما أُرِیکمْ إِلاّ ما أَری وَ ما أَهْدِیکمْ إِلاّ سَبِیلَ الرَّشادِ [غافر/۲۹] .
قالَ فِرْعَوْنُ آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَکمْ إِنَّ هذا لَمَکرٌ مَکرْتُمُوهُ فِی الْمَدِینَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْها أَهْلَها فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ [اعراف/۱۲۳] .
۴. دربیان
۱ ـ لزوم آزادی :
ـ إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْیا وَ هُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوی وَ الرَّکبُ أَسْفَلَ مِنْکمْ وَ لَوْ تَواعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِی الْمِیعادِ وَ لکنْ لِیقْضِی اللّهُ أَمْراً کانَ مَفْعُولاً لِیهْلِک مَنْ هَلَک عَنْ بَینَةٍ وَ یحْیی مَنْ حَی عَنْ بَینَةٍ وَ إِنَّ اللّهَ لَسَمِیعٌ عَلِیمٌ [انفال/۴۲] .
ـ وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِکینَ اسْتَجارَک فَأَجِرْهُ حَتّی یسْمَعَ کلامَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذلِک بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا یعْلَمُونَ [توبه/۶] .
ـ وَ قالُوا لَنْ یدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاّ مَنْ کانَ هُوداً أَوْ نَصاری تِلْک أَمانِیهُمْ قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [بقره/۱۱۱] .
أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ هذا ذِکرُ مَنْ مَعِی وَ ذِکرُ مَنْ قَبْلِی بَلْ أَکثَرُهُمْ لا یعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ [انبیاء/۲۴] .

أَمَّنْ يبْدَوا الْخَلْقَ ثُمَّ يعِيدُهُ وَ مَنْ يرْزُقُكمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ أَ إِلهٌ مَعَ اللّهِ قُلْ هاتُوا بُرْهانَكمْ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [نمل/۶۴] .
وَ نَزَعْنا مِنْ كلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً فَقُلْنا هاتُوا بُرْهانَكمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلّهِ وَ ضَلَّ عَنْهُمْ ما كانُوا يفْتَرُونَ [قصص/۷۵] .
وَ مِنْ حَيثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَک شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ وَ حَيثُ ما كنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكمْ شَطْرَهُ لِئَلّا يكونَ لِلنّاسِ عَلَيكمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلا تَخْشَوْهُمْ وَ اخْشَوْنِی وَ لِأُتِمَّ نِعْمَتِی عَلَيكمْ وَ لَعَلَّكمْ تَهْتَدُونَ [بقره/۱۵۰] .
۲ـ بر اساس زور نیست ، بلکه بر اساس منطق است.
ـ وَ الَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطّاغُوتَ أَنْ يعْبُدُوها وَ أَنابُوا إِلَى اللّهِ لَهُمُ الْبُشْرى فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِينَ يسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِک الَّذِينَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِک هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۷و۱۸] .
ـ قُلْ فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبالِغَةُ فَلَوْ شاءَ لَهَداكمْ أَجْمَعِينَ [انعام/۱۴۹] .
۳ـ دینی که معجزه آن کتاب است؛ یعنی منطق نه چماق.
۴ـ در بحث آزاد باید عظمت و خصوصیات دو طرف مورد نظر قرار نگیرد.
ـ نظیر شرائط دادگاه اسلامی که امام علی (ع) با یهودی در یک سطح با یک دید و زمان و...
۵ـ در بحث آزاد باید طرف لجوج نباشد.وَ مِنْهُمْ مَنْ يسْتَمِعُ إِلَيک وَ جَعَلْنا عَلى قُلُوبِهِمْ أَكنَّةً أَنْ يفْقَهُوهُ وَ فِی آذانِهِمْ وَقْراً وَ إِنْ يرَوْا كلَّ آيةٍ لا يؤمِنُوا بِها حَتّى إِذا جاؤُک يجادِلُونَک يقُولُ الَّذِينَ كفَرُوا إِنْ هذا إِلّا أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [انعام/۲۵] .
۶ـ هدف باید اطمینان قلب و روشنگری باشد و به نتیجه مثبت برسد و گرنه سرگرمی لغو است.
۷ـ آشنائی با موضوع بحث
ـ بَلْ كذَّبُوا بِما لَمْ يحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَ لَمّا يأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كذلِک كذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كيفَ كانَ عاقِبَةُ الظّالِمِينَ [یونس/۳۹] .
ـ ها أَنْتُمْ هؤُلاءِ حاجَجْتُمْ فِيما لَكمْ بِهِ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيما لَيسَ لَكمْ بِهِ عِلْمٌ وَ اللّهُ يعْلَمُ وَ أَنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ [آل عمران/۶۶] .
۸ـ ادب و اخلاق انسانی مراعات شود :
ـ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا يسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسى أَنْ يكونُوا خَيراً مِنْهُمْ وَ لا نِساءٌ مِنْ نِساءٍ عَسى أَنْ يكنَّ خَيراً مِنْهُنَّ وَ لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكمْ وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمانِ وَ مَنْ لَمْ يتُبْ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [حجرات/۱۱] .
ـ ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبِّک بِالْحِكمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّک هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ [نحل/۱۲۵] .
وَ لا تُجادِلُوا أَهْلَ الْكتابِ إِلّا بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَ قُولُوا آمَنّا بِالَّذِی أُنْزِلَ إِلَينا وَ أُنْزِلَ إِلَيكمْ وَ إِلهُنا وَ إِلهُكمْ واحِدٌ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [عنکبوت/۴۶] .
۹ـ کمال بی‌طرفی را نشان دهیم :
ـ قُلْ مَنْ يرْزُقُكمْ مِنَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ قُلِ اللّهُ وَ إِنّا أَوْ إِياكمْ لَعَلى هُدىً أَوْ فِی ضَلالٍ مُبِينٍ [سبا/۲۴] .
۱۰ـ راه‌طلبی از طرف :
ـ قُلْ فَأْتُوا بِكتابٍ مِنْ عِنْدِ اللّهِ هُوَ أَهْدى مِنْهُما أَتَّبِعْهُ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [قصص/۴۹] .
۱۱ـ در بحث آزاد گاهی طرف مقابل جمله را به عنوان آیه یا حدیث می‌خواند :
ـ وَ إِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكتابِ وَ ما هُوَ مِنَ الْكتابِ وَ يقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ ما هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ يقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكذِبَ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [آل عمران/۷۸] .
وَ إِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكتابِ وَ ما هُوَ مِنَ الْكتابِ وَ يقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ ما هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ

وَ يقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكذِبَ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [آل عمران/۷۸] .

البته آیه درباره علمای مغرض یهود است که عالما و عامدا جملاتی را اختراع می‌کنند. لکن اگر اشتباهی شد و سوء قصدی نبود ، ما سخت گیری نباید بکنیم.

گاهی افراد دلسوز صاحب فکر بیانی و دردی دارند و حسن نیت دارند ، لکن جمله‌ای را غلط می‌خوانند. مقدسین ما او را چنان هو می‌کنند که...دیگر به بحث ادامه نمی دهد.

۱۲ ـ در گفتگو همیشه نباید جنبه دفاعی به خود بگیریم. گاهی باید ما سؤال طرح کنیم ، آنها جواب دهند :

ـ قُلْ مَنْ يرْزُقُكمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ أَمَّنْ يمْلِك السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ مَنْ يخْرِجُ الْحَی مِنَ الْمَیتِ وَ يخْرِجُ الْمَیتَ مِنَ الْحَی وَ مَنْ يدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيقُولُونَ اللّهُ فَقُلْ أَ فَلا تَتَّقُونَ [یونس/۳۱] .

ـ قُلْ مَنْ يرْزُقُكمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ أَمَّنْ يمْلِك السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ مَنْ يخْرِجُ الْحَی مِنَ الْمَیتِ وَ يخْرِجُ الْمَیتَ مِنَ الْحَی وَ مَنْ يدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيقُولُونَ اللّهُ فَقُلْ أَ فَلا تَتَّقُونَ [یونس/۳۱] .

ـ وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ لَيقُولُنَّ اللّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّهِ بَلْ أَكثَرُهُمْ لا يعْلَمُونَ [لقمان/۲۵] .

وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ سَخَّرَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ لَيقُولُنَّ اللّهُ فَأَنّی يوفَكونَ [عنكبوت/۶۱] .

۱۳ ـ در بحث آزاد هدف مطرح شدن خود ما نباشد.

۱ ـ اطلاع وافی از موضوع داشته باشیم :

قُلْ هذِهِ سَبِيلِی أَدْعُوا إِلَى اللّهِ عَلى بَصِيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی وَ سُبْحانَ اللّهِ وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِكينَ [یوسف/۱۰۸] .

بَلْ كذَّبُوا بِما لَمْ يحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَ لَمّا يأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كذلِك كذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كيفَ كانَ عاقِبَةُ الظّالِمِينَ [یونس/۳۹] .

۲ ـ ملاک بحث ما گفتار طرفین است نه گوینده که آیا منطقی است یا نه : سمعت أحمد بن حنبل يقول : ما جاء لأحد من أصحاب رسول الله (ص) من الفضائل ما جاء لعلی (ع) و من ذلک ما ذكره الغزالی فی كتاب المنقذ من الضلال ما هذا لفظه و العاقل يقتدی بسيد العقلاء علی (ع) حيث قال : " لا يعرف الحق بالرجال اعرف الحق تعرف أهله" [الطرائف ، ج۱ ، ص۱۳۶] .

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فِی حَدِيثٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ اخْتِلَافِ الشِّيعَةِ فَقَالَ : " إِنَّ دِينَ اللَّهِ لَا يعْرَفُ بِالرِّجَالِ بَلْ بِآيةِ الْحَقِّ فَاعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفْ أَهْلَهُ إِنَّ الْحَقَّ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ وَ الصَّادِعَ بِهِ مُجَاهِدٌ وَ بِالْحَقِّ أُخْبِرُك فَأَرْعِنِی سَمْعَك وَ ذَكرَ كلَاماً طَوِيلًا حَاصِلُهُ الْأَمْرُ بِالرُّجُوعِ إِلَيهِمْ (ع) فِی الْأَحْكامِ وَ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ وَ غَيرِ ذَلِك" [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۱۳۵] .

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِيمَ رَفَعَهُ إِلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " طَلَبَةُ الْعِلْمِ ثَلَاثَةٌ فَاعْرِفْهُمْ بِأَعْيانِهِمْ وَ صِفَاتِهِمْ صِنْفٌ يطْلُبُهُ لِلْجَهْلِ وَ الْمِرَاءِ وَ صِنْفٌ يطْلُبُهُ لِلِاسْتِطَالَةِ وَ الْخَتْلِ وَ صِنْفٌ يطْلُبُهُ لِلْفِقْهِ وَ الْعَقْلِ فَصَاحِبُ الْجَهْلِ وَ الْمِرَاءِ مُوذٍ مُمَارٍ مُتَعَرِّضٌ لِلْمَقَالِ فِی أَنْدِيةِ الرِّجَالِ بِتَذَاكرِ الْعِلْمِ وَ صِفَةِ الْحِلْمِ قَدْ تَسَرْبَلَ بِالْخُشُوعِ وَ تَخَلَّى مِنَ الْوَرَعِ فَدَقَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا خَيشُومَهُ وَ قَطَعَ مِنْهُ حَيزُومَهُ وَ صَاحِبُ الِاسْتِطَالَةِ وَ الْخَتْلِ ذُو خِبٍّ وَ مَلَقٍ يسْتَطِيلُ عَلَى مِثْلِهِ مِنْ أَشْبَاهِهِ وَ يتَوَاضَعُ لِلْأَغْنِياءِ مِنْ دُونِهِ فَهُوَ لِحَلْوَائِهِمْ هَاضِمٌ وَ لِدِينِهِ حَاطِمٌ فَأَعْمَى اللَّهُ عَلَى هَذَا خُبْرَهُ وَ قَطَعَ مِنْ آثَارِ الْعُلَمَاءِ أَثَرَهُ وَ صَاحِبُ الْفِقْهِ وَ الْعَقْلِ ذُو كآبَةٍ وَ حَزَنٍ وَ سَهَرٍ قَدْ تَحَنَّك فِی بُرْنُسِهِ وَ قَامَ اللَّيلَ فِی حِنْدِسِهِ يعْمَلُ وَ يخْشَى وَجِلًا دَاعِياً مُشْفِقاً مُقْبِلًا عَلَى شَأْنِهِ عَارِفاً بِأَهْلِ زَمَانِهِ مُسْتَوْحِشاً مِنْ أَوْثَقِ إِخْوَانِهِ فَشَدَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا أَرْكانَهُ وَ أَعْطَاهُ يوْمَ الْقِيامَةِ أَمَانَهُ" [الكافی ، ج۱ ، ص۴۹] .

۳ ـ هدف روشن شدن حق است ، نه محکوم شدن طرف : (روایات لجاجت)

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَنْ يضْمَنُ لِی أَرْبَعَةً بِأَرْبَعَةِ أَبْياتٍ فِی الْجَنَّةِ أَنْفِقْ وَ لَا تَخَفْ فَقْراً وَ أَفْشِ السَّلَامَ فِی الْعَالَمِ وَ اتْرُك

الْمِرَاءَ وَ إِنْ كُنْتَ مُحِقّاً وَ أَنْصِفِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِك [الكافى ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِيَاكُمْ وَ الْمِرَاءَ وَ الْخُصُومَةَ فَإِنَّهُمَا يمْرِضَانِ الْقُلُوبَ عَلَى الْإِخْوَانِ وَ ينْبُتُ عَلَيهِمَا النِّفَاقُ [الكافى ، ج۲ ، ص۳۰۰] .

وَ قَالَ (ع) مَنْ ضَنَّ بِعِرْضِهِ فَلْيدَعِ الْمِرَاءَ [نهج‌البلاغة ، ص۵۳۸] .

قَالَ لِى أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : يا هِشَامُ! إِنَّ لُقْمَانَ قَالَ لِابْنِهِ تَوَاضَعْ لِلْحَقِّ تَكنْ أَعْقَلَ النَّاسِ وَ إِنَّ الْكيسَ لَدَى الْحَقِّ يسِيرٌ [الكافى ، ج۱ ، ص۱۵] .

قال الكاظم (ع) : تواضع للحق تكن اعقل النّاس فانّ الكيس لدى الحق اسير

۴ ـ در بحث آزاد ، جوسازی ممنوع :

در محيط مكه پر كردند كه محمّد (ص) ديوانه است.

قرآن می گويد : شما فكر كنيد ، قُلْ إِنَّما أَعِظُكمْ بِواحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ مَثْنى وَ فُرادى ثُمَّ تَتَفَكرُوا ما بِصاحِبِكمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلّا نَذِيرٌ لَكمْ بَينَ يدَى عَذابٍ شَدِيدٍ [سبا/۴۶] .

۱ ـ امِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هاتُوا بُرْهانَكمْ هذا ذِكرُ مَنْ مَعِى وَ ذِكرُ مَنْ قَبْلِى بَلْ أَكثَرُهُمْ لا يعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ [انبياء/۲۴] .

۲ ـ قُلْ فَأْتُوا بِكتابٍ مِنْ عِنْدِ اللّهِ هُوَ أَهْدى مِنْهُما أَتَّبِعْهُ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [قصص/۴۹] .

۳ ـ احتجاجات امامان و مناظرات پيشوايان ما جمع آوری شده است.

۴ ـ جلسات بحث امام رضا (ع) و امام صادق (ع) مشهور است.

۱ ـ ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبِّك بِالْحِكمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِى هِى أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّك هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ [نحل/۱۲۵] .

توجه : حكمت و استدلال و منطق مطلق است ، اما موعظه حسن و غير حسن دارد و مجادله هم نيكو و غيرنيكو دارد.

۲ ـ قُلْ مَنْ يرْزُقُكمْ مِنَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ قُلِ اللّهُ وَ إِنّا أَوْ إِياكمْ لَعَلى هُدىً أَوْ فِى ضَلالٍ مُبِينٍ [سبا/۲۴] .

۳ ـ وَ لا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَ لَا السَّيئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِى هِى أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِى بَينَك وَ بَينَهُ عَداوَةٌ كأَنَّهُ وَلِى حَمِيمٌ [فصلت/۳۵] .

۴ ـ فَلَمّا جَنَّ عَلَيهِ اللَّيلُ رَأى كوْكباً قالَ هذا رَبِّى فَلَمّا أَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الآفِلِينَ [انعام/۷۶] .

۱ ـ بحث آزاد با افراد لجوج ممنوع :

إِنَّ الَّذِينَ كفَرُوا سَواءٌ عَلَيهِمْ أَ أَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لا يومِنُونَ [بقره/۶] .

قالُوا سَواءٌ عَلَينا أَ وَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكنْ مِنَ الْواعِظِينَ [بقره/۱۳۶] .

قالُوا سَواءٌ عَلَينا أَ وَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكنْ مِنَ الْواعِظِينَ [بقره/۱۳۶] .

سَأَصْرِفُ عَنْ آياتِى الَّذِينَ يتَكبَّرُونَ فِى الْأَرْضِ بِغَيرِ الْحَقِّ وَ إِنْ يرَوْا كلَّ آيةٍ لا يومِنُوا بِها وَ إِنْ يرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لا يتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَ إِنْ يرَوْا سَبِيلَ الغَى يتَّخِذُوهُ سَبِيلاً ذلِك بِأَنَّهُمْ كذَّبُوا بِآياتِنا وَ كانُوا عَنْها غافِلِينَ [اعراف/۱۴۶] .

فَإِنَّك لا تُسْمِعُ الْمَوْتى وَ لا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعاءَ إِذا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ [روم/۵۲] .

۵. درفكر

۱ ـ دهها آيه در قرآن ما سفارش به فكر و نظر و تدبّر و تحقيق و تعقل می كند.

۲ ـ دهها آيه قرآن از انسان‌های بی‌فكر مذمت می كند.إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الصُّمُّ الْبُكمُ الَّذِينَ لا يعْقِلُونَ [انفال/۲۲] .

۳ ـ آیات قرآن و احادیث و سیره پیامبر (ص) در جنگ و حکومت‌داری و آئین‌نامه کارگزاران علی (ع) ما را سفارش به مشورت و نهی از خودمحوری و تک‌روی می کند.

۴ ـ اسلام ، تقلید در اصول دین را ممنوع می‌داند.

۱ ـ تمام آیات تفکر و تدبّر شاهد آزادی فکر است.

۲ ـ یک ساعت فکر از ساعت‌ها عبادت بهتر است.

سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَمَّا يرْوِی النَّاسُ : " أَنَّ تَفكرَ سَاعَةٍ خَيرٌ مِنْ قِيامِ لَيلَةٍ قُلْتُ : كيفَ يتَفَكرُ؟ قَالَ : يمُرُّ بِالْخَرِبَةِ أَوْ بِالدَّارِ فَيقُولُ أَينَ سَاكنُوك أَينَ بَانُوك مَا بَالُك لَا تَتَكلَّمِينَ " [الكافی ، ج۲ ، ص۵۴] .

۳ ـ وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكينَ اسْتَجارَك فَأَجِرْهُ حَتّى يسْمَعَ كلامَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذلِك بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يعْلَمُونَ [توبه/۶] .

۴ ـ وَ الَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطّاغُوتَ أَنْ يعْبُدُوها وَ أَنابُوا إِلَى اللّهِ لَهُمُ الْبُشْرى فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِينَ يسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِك الَّذِينَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِك هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۷و۱۸] .

۵ ـ نگاه به طول رکوع و سجودش نکنید ، بلکه نگاه به فکرش کنید. [اصول کافی ، ج ۱ ، باب عقل و جهل ، ص ۲۴]

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لَا تَنْظُرُوا إِلَى طُولِ رُكوعِ الرَّجُلِ وَ سُجُودِهِ فَإِنَّ ذَلِك شَیءٌ اعْتَادَهُ فَلَوْ تَرَكهُ اسْتَوْحَشَ لِذَلِك وَ لَكنِ انْظُرُوا إِلَى صِدْقِ حَدِيثِهِ وَ أَدَاءِ أَمَانَتِهِ [الكافی ، ج۲ ، ص۱۰۵] .

۶ ـ امام صادق (ع) در برابر کسی که از همسایه نماز خوان خود تمجید می کرد که باید به راست گویی و اداء امانت او توجه کرد نه طولانی شدن رکوع و کثرت سجده او.

۷ ـ انتقاد از کسی که به رأی دیگران توجه ندارد.

يا قَوْمِ لَكمُ الْمُلْك الْيوْمَ ظاهِرِينَ فِی الْأَرْضِ فَمَنْ ينْصُرُنا مِنْ بَأْسِ اللّهِ إِنْ جاءَنا قالَ فِرْعَوْنُ ما أُرِيكمْ إِلاّ ما أَرى وَ ما أَهْدِيكمْ إِلاّ سَبِيلَ الرَّشادِ [غافر/۲۹] .

قالَ فِرْعَوْنُ آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكمْ إِنَّ هذا لَمَكرٌ مَكرْتُمُوهُ فِی الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْها أَهْلَها فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ [اعراف/۱۲۳] .

الف : تقلید : وَ إِذا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَينا عَلَيهِ آباءَنا أَ وَ لَوْ كانَ آباؤُهُمْ لا يعْقِلُونَ شَيئاً وَ لا يهْتَدُونَ [بقره/۱۷۰] .

ب : تعصّب : وَ قالَتِ الْيهُودُ لَيسَتِ النَّصارى عَلى شَیءٍ وَ قالَتِ النَّصارى لَيسَتِ الْيهُودُ عَلى شَیءٍ وَ هُمْ يتْلُونَ الْكتابَ كذلِك قالَ الَّذِينَ لا يعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللّهُ يحْكمُ بَينَهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ فِيما كانُوا فِيهِ يخْتَلِفُونَ [بقره/۱۱۳] .

ج : غرور : غرور ، خود عِلل بسیاری دارد. به طور مثال :

ـ مالی : يحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .

ـ علمی : مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ يحْمِلُوها كمَثَلِ الْحِمارِ يحْمِلُ أَسْفاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كذَّبُوا بِآياتِ اللّهِ وَ اللّهُ لا يهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِينَ [جمعه/۵] .

ـ فرزند : إِنَّ شانِئَک هُوَ الْأَبْتَرُ [کوثر/۳] .

ـ قوای جسمی و بدنی : الَّتِی لَمْ يخْلَقْ مِثْلُها فِی الْبِلادِ [فجر/۸] .

ـ کثرت جمعیت : وَ إِنْ تُطِعْ أَكثَرَ مَنْ فِی الْأَرْضِ يضِلُّوك عَنْ سَبِيلِ اللّهِ إِنْ يتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ إِنْ هُمْ إِلاّ يخْرُصُونَ [انعام/۱۱۶] .

۱–شتابزدگی در کارها : وَ يدْعُ الْإِنْسانُ بِالشَّرِّ دُعاءَهُ بِالْخَيرِ وَ كانَ الْإِنْسانُ عَجُولاً [اسراء/۱۱] .

۲-پیروی کردن ظن و گمان : أَلا إِنَّ لِلّهِ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ وَ ما یَتَّبِعُ الَّذِینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ شُرَکاءَ إِنْ یَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ إِنْ هُمْ إِلاّ یخْرُصُونَ [یونس/۶۶] .

۳-تقلید : وَ إِذا قِیلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَینا عَلَیهِ آباءَنا أَ وَ لَوْ کانَ آباؤُهُمْ لا یعْقِلُونَ شَیئاً وَ لا یهْتَدُونَ [بقره/۱۷۰] .

۴-شخصیت زدگی : وَ قالُوا رَبَّنا إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبَراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِیلاَ [احزاب/۶۷] .

۵-غرور علمی : شرآفات العقل الکبر [غررالحکم ، ص۶۵] .

۶-تعصب و لجاجت : وَ مِنْهُمْ مَنْ یسْتَمِعُ إِلَیک وَ جَعَلْنا عَلی قُلُوبِهِمْ أَکنَّةً أَنْ یفْقَهُوهُ وَ فِی آذانِهِمْ وَقْراً وَ إِنْ یرَوْا کلَّ آیةٍ لا یؤمِنُوا بِها حَتّی إِذا جاؤک یجادِلُونَک یقُولُ الَّذِینَ کفَرُوا إِنْ هذا إِلاّ أَساطِیرُ الْأَوَّلِینَ [انعام/۲۵] .

اللجاج یفسد الرأی [غررالحکم ، ص۶۵] .

۷-هوا و هوس :

کتَبَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) إِلَی بَعْضِ أَصْحَابِهِ یعِظُهُ : " أُوصِیک وَ نَفْسِی بِتَقْوَی مَنْ لَا تَحِلُّ مَعْصِیتُهُ وَ لَا یرْجَی غَیرُهُ وَ لَا الْغِنَی إِلَّا بِهِ فَإِنَّ مَنِ اتَّقَی اللَّهَ جَلَّ وَ عَزَّ وَ قَوِی وَ شَبِعَ وَ رَوِی وَ رُفِعَ عَقْلُهُ عَنْ أَهْلِ الدُّنْیا فَبَدَنُهُ مَعَ أَهْلِ الدُّنْیا وَ قَلْبُهُ وَ عَقْلُهُ مُعَاینُ الْآخِرَةِ فَأَطْفَأَ بِضَوْءِ قَلْبِهِ مَا أَبْصَرَتْ عَینَاهُ مِنْ حُبِّ الدُّنْیا فَقَذَّرَ حَرَامَهَا وَ جَانَبَ شُبُهَاتِهَا وَ أَضَرَّ وَ اللَّهِ بِالْحَلَالِ الصَّافِی إِلَّا مَا لَا بُدَّ لَهُ مِنْ کسْرَةٍ مِنْهُ یشُدُّ بِهَا صُلْبَهُ وَ ثَوْبٍ یوَارِی بِهِ عَوْرَتَهُ مِنْ أَغْلَظِ مَا یجِدُ وَ أَخْشَنِهِ وَ لَمْ یکنْ لَهُ فِیمَا لَا بُدَّ لَهُ مِنْهُ ثِقَةٌ وَ لَا رَجَاءٌ فَوَقَعَتْ ثِقَتُهُ وَ رَجَاوهُ عَلَی خَالِقِ الْأَشْیاءِ فَجَدَّ وَ اجْتَهَدَ وَ أَتْعَبَ بَدَنَهُ حَتَّی بَدَتِ الْأَضْلَاعُ وَ غَارَتِ الْعَینَانِ فَأَبْدَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ ذَلِک قُوَّةً فِی بَدَنِهِ وَ شِدَّةً فِی عَقْلِهِ وَ مَا ذُخِرَ لَهُ فِی الْآخِرَةِ أَکثَرُ فَارْفُضِ الدُّنْیا فَإِنَّ حُبَّ الدُّنْیا یعْمِی وَ یصِمُّ وَ یبْکمُ وَ یذِلُّ الرِّقَابَ فَتَدَارَک مَا بَقِی مِنْ عُمُرِک وَ لَا تَقُلْ غَداً أَوْ بَعْدَ غَدٍ فَإِنَّمَا هَلَک مَنْ کانَ قَبْلَک بِإِقَامَتِهِمْ عَلَی الْأَمَانِی وَ التَّسْوِیفِ حَتَّی أَتَاهُمْ أَمْرُ اللَّهِ بَغْتَةً وَ هُمْ غَافِلُونَ فَنُقِلُوا عَلَی أَعْوَادِهِمْ إِلَی قُبُورِهِمُ الْمُظْلِمَةِ الضَّیقَةِ وَ قَدْ أَسْلَمَهُمُ الْأَوْلَادُ وَ الْأَهْلُونَ فَانْقَطِعْ إِلَی اللَّهِ بِقَلْبٍ مُنِیبٍ مِنْ رَفْضِ الدُّنْیا وَ عَزْمٍ لَیسَ فِیهِ انْکسَارٌ وَ لَا انْخِزَالٌ أَعَانَنَا اللَّهُ وَ إِیاک عَلَی طَاعَتِهِ وَ وَفَّقَنَا اللَّهُ وَ إِیاک لِمَرْضَاتِهِ" [الکافی ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

آفة العقل الهوی [غررالحکم ، ص۶۴] .

قال (ع) فی من ذمه : قد خرقت الشهوات عقله و أماتت قلبه و ولهت علیها نفسه [غررالحکم ، ص۳۰۵] .

سُبْحَانَک خَالِقاً وَ مَعْبُوداً بِحُسْنِ بَلَائِک عِنْدَ خَلْقِک خَلَقْتَ دَاراً وَ جَعَلْتَ فِیهَا مَأْدُبَةً مَشْرَباً وَ مَطْعَماً وَ أَزْوَاجاً وَ خَدَماً وَ قُصُوراً وَ أَنْهَاراً وَ زُرُوعاً وَ ثِمَاراً ثُمَّ أَرْسَلْتَ دَاعِیاً یدْعُو إِلَیهَا فَلَا الدَّاعِی أَجَابُوا وَ لَا فِیمَا رَغَّبْتَ رَغِبُوا وَ لَا إِلَی مَا شَوَّقْتَ إِلَیهِ اشْتَاقُوا أَقْبَلُوا عَلَی جِیفَةٍ قَدِ افْتَضَحُوا بِأَکلِهَا وَ اصْطَلَحُوا عَلَی حُبِّهَا وَ مَنْ عَشِقَ شَیئاً أَعْشَی بَصَرَهُ وَ أَمْرَضَ قَلْبَهُ فَهُوَ ینْظُرُ بِعَینٍ غَیرِ صَحِیحَةٍ وَ یسْمَعُ بِأُذُنٍ غَیرِ سَمِیعَةٍ قَدْ خَرَقَتِ الشَّهَوَاتُ عَقْلَهُ وَ أَمَاتَتِ الدُّنْیا قَلْبَهُ وَ وَلِهَتْ عَلَیهَا نَفْسُهُ فَهُوَ عَبْدٌ لَهَا وَ لِمَنْ فِی یدَیهِ شَیءٌ مِنْهَا حَیثُمَا زَالَتْ زَالَ إِلَیهَا وَ حَیثُمَا أَقْبَلَتْ أَقْبَلَ عَلَیهَا لَا ینْزَجِرُ مِنَ اللَّهِ بِزَاجِرٍ وَ لَا یتَّعِظُ مِنْهُ بِوَاعِظٍ وَ هُوَ یرَی الْمَأْخُوذِینَ عَلَی الْغِرَّةِ حَیثُ لَا إِقَالَةَ وَ لَا رَجْعَةَ کیفَ نَزَلَ بِهِمْ مَا کانُوا یجْهَلُونَ وَ جَاءَهُمْ مِنْ فِرَاقِ الدُّنْیا مَا کانُوا یأْمَنُونَ وَ قَدِمُوا مِنَ الْآخِرَةِ عَلَی مَا کانُوا یوعَدُونَ فَغَیرُ مَوْصُوفٍ مَا نَزَلَ بِهِمُ اجْتَمَعَتْ عَلَیهِمْ سَکرَةُ الْمَوْتِ وَ حَسْرَةُ الْفَوْتِ فَفَتَرَتْ لَهَا أَطْرَافُهُمْ وَ تَغَیرَتْ لَهَا أَلْوَانُهُمْ ثُمَّ ازْدَادَ الْمَوْتُ فِیهِمْ وُلُوجاً فَحِیلَ بَینَ أَحَدِهِمْ وَ بَینَ مَنْطِقِهِ وَ إِنَّهُ لَبَینَ أَهْلِهِ ینْظُرُ بِبَصَرِهِ وَ یسْمَعُ بِأُذُنِهِ عَلَی صِحَّةٍ مِنْ عَقْلِهِ وَ بَقَاءٍ مِنْ لُبِّهِ یفَکرُ فِیمَ أَفْنَی عُمُرَهُ وَ فِیمَ أَذْهَبَ دَهْرَهُ وَ یتَذَکرُ أَمْوَالًا جَمَعَهَا أَغْمَضَ فِی مَطَالِبِهَا وَ أَخَذَهَا مِنْ مُصَرَّحَاتِهَا وَ مُشْتَبِهَاتِهَا قَدْ لَزِمَتْهُ تَبِعَاتُ جَمْعِهَا وَ أَشْرَفَ عَلَی فِرَاقِهَا تَبْقَی لِمَنْ وَرَاءَهُ ینْعَمُونَ فِیهَا وَ یتَمَتَّعُونَ بِهَا فَیکونُ الْمَهْنَأُ لِغَیرِهِ وَ الْعِبْءُ عَلَی ظَهْرِهِ وَ

الْمَرْءُ قَدْ غَلِقَتْ رُهُونُهُ بِهَا فَهُوَيعَضُّ يَدَهُ نَدَامَةً عَلَى مَا أَصْحَرَ لَهُ عِنْدَ الْمَوْتِ مِنْ أَمْرِهِ وَ يزْهَدُ فِيمَا كانَ يرْغَبُ فِيهِ أَيامَ عُمُرِهِ وَ يتَمَنَّى أَنَّ الَّذِى كانَ يغْبِطُهُ بِهَا وَ يحْسُدُهُ عَلَيهَا قَدْ حَازَهَا دُونَهُ فَلَمْ يزَلِ الْمَوْتُ يبَالِغُ فِى جَسَدِهِ حَتَّى خَالَطَ لِسَانُهُ سَمْعَهُ فَصَارَ بَينَ أَهْلِهِ لَا ينْطِقُ بِلِسَانِهِ وَ لَا يسْمَعُ بِسَمْعِهِ يرَدِّدُ طَرْفَهُ بِالنَّظَرِ فِى وُجُوهِهِمْ يرَى حَرَكاتِ أَلْسِنَتِهِمْ وَ لَا يسْمَعُ رَجْعَ كلَامِهِمْ ثُمَّ ازْدَادَ الْمَوْتُ الْتِياطاً بِهِ فَقُبِضَ بَصَرُهُ كمَا قُبِضَ سَمْعُهُ وَ خَرَجَتِ الرُّوحُ مِنْ جَسَدِهِ فَصَارَ جِيفَةً بَينَ أَهْلِهِ قَدْ أَوْحَشُوا مِنْ جَانِبِهِ وَ تَبَاعَدُوا مِنْ قُرْبِهِ لَا يسْعِدُ بَاكياً وَ لَا يجِيبُ دَاعِياً ثُمَّ حَمَلُوهُ إِلَى مَخَطٍّ فِى الْأَرْضِ فَأَسْلَمُوهُ فِيهِ إِلَى عَمَلِهِ وَ انْقَطَعُوا عَنْ زَوْرَتِهِ [نهج‌البلاغة ، ص۱۵۹] .

۸-جو خفقان :

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ إِنَّهُمْ كانُوا قَوْماً فاسِقِينَ [زخرف/۵۴] .

۹-بیکاری :

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : تَرْک التِّجَارَةِ ينْقُصُ الْعَقْلَ [الكافى ، ج۵ ، ص۱۴۸] .

۱۰ ـ فقر و مشکلات مادی :

وَ قَالَ (ع) لِابْنِهِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِيةِ : يا بُنَى! إِنِّى أَخَافُ عَلَيک الْفَقْرَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْهُ فَإِنَّ الْفَقْرَ مَنْقَصَةٌ لِلدِّينِ مَدْهَشَةٌ لِلْعَقْلِ دَاعِيةٌ لِلْمَقْتِ [نهج‌البلاغة ، ص۵۳۱] .

صاحب الحاجة أعمى لایری الا حاجته [خطبه ۱۰۹]

۱ ـ تحقیق :

لا علم كالتحقيق [غرر]

لا سنة أفضل من التحقيق [غررالحکم ، ص۶۱] .

در کشورهای پیشرفته بودجه حجیمی صرف تحقیق می‌شود.

۲ ـ استفاده از آراء در نظریات

وَ الَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطّاغُوتَ أَنْ يعْبُدُوها وَ أَنابُوا إِلَى اللّهِ لَهُمُ الْبُشْرى فَبَشِّرْ عِبادِالَّذِينَ يسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِک الَّذِينَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِک هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۷و۱۸] .

حق على العاقل أن يضيف إلى رأيه رأى العقلاء و يضم إلى علمه علوم الحكماء [غررالحکم ، ص۵۵] .

اضربوا بعض الرأى ببعض يتولد منه الصواب [غررالحکم ، ص۴۴۲] .

وَ قَالَ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ تَرَک الِاسْتِمَاعَ مِنْ ذَوِى الْعُقُولِ مَاتَ عَقْلُهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۰۷] .

۶. آزادی درعلم وتحقیق

ـ از تمام آیات

وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا

وَ قالَ الَّذِينَ أَشْرَكوا

هاتُوا بُرْهانَكمْ

فهمیده می‌شود ، نقل آراء مخالفین مانعی ندارد.

ـ تقلید در عقاید ممنوع

ـ تمام مناظرات و احتجاجات در زمان ائمه اطهار (علیهم السلام) به خصوص امام باقر (ع) ، امام صادق (ع) و امام رضا (ع)

فَاَجره حتی یسمع کلام الله

آزادی ، نه توطئه (کتاب سلمان رشدی)

آزادی ، نه منکر (تهمت به منطق و مکتب و رهبر و امت)

آزادی ، نه سم پاشی و ایجاد تردیداتعلمون ان صالحا مرسل

آزادی ، نه نامردی (برای نابینا از خوشگلی خود گفتن ، نامردی است.)

آزادی قلم ، نه مزدوری ابرقدرتها

آزادی قلم ، نه اشاعه فحشاء

آزادی ، نه تحمیل عقیده و شایعه‌سازی و دروغ‌نویسی

۳.آزادی اجتماعی

۱. آزادی در کار

۲. آزادی دراقلیتها

۳. آزادی جامعه مسلمان از بردگی

۱ ـ یقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنا إِلَی الْمَدِینَهِ لَیخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْها الْأَذَلَّ وَ لِلّهِ الْعِزَّهُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنِینَ وَ لکنَّ الْمُنافِقِینَ لا یعْلَمُونَ [منافقون/۸] .

۲ ـ إِیاک نَعْبُدُ وَ إِیاک نَسْتَعِینُ [فاتحه/۵] .

۳ ـ وَ لَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرِینَ عَلَی الْمُومِنِینَ سَبِیلاً [نساء/۱۴۱] .

۴ ـ عن امیر المومنین (ع) : لا تکونن عبد غیرک و قد جعلک الله سبحانه حرا فما خیر خیر لا ینال إلا بشر و یسر لا ینال إلا بعسر [غررالحکم ، ص۳۳۵] ،

اصل بردگی را اسلام موقّتا پذیرفته است ، زیرا :

۱ ـ هم نیروی دشمن پخش می‌شود.

۲ ـ و هم یک دوره اسلام عملی آموزش داده می‌شود.

۳ ـ هم به تدریج آزاد می‌شوند.

آیات و روایات زیادی درباره آزاد کردن اسیر وارد شده است :

(قسم) لا یؤاخِذُکمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِی أَیمانِکمْ وَ لکنْ یؤاخِذُکمْ بِما عَقَّدْتُمُ الْأَیمانَ فَکفّارَتُهُ إِطْعامُ عَشَرَهِ مَساکینَ مِنْ أَوْسَطِ ما تُطْعِمُونَ أَهْلِیکمْ أَوْ کسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِیرُ رَقَبَهٍ فَمَنْ لَمْ یجِدْ فَصِیامُ ثَلاثَهِ أَیامٍ ذلِک کفّارَهُ أَیمانِکمْ إِذا حَلَفْتُمْ وَ احْفَظُوا أَیمانَکمْ کذلِک یبَینُ اللّهُ لَکمْ آیاتِهِ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [مائده/۸۹] .

(قتل) وَ ما کانَ لِمُومِنٍ أَنْ یقْتُلَ مُومِناً إِلاّ خَطَأً وَ مَنْ قَتَلَ مُومِناً خَطَأً فَتَحْرِیرُ رَقَبَهٍ مُومِنَهٍ وَ دِیهٌ مُسَلَّمَهٌ إِلی أَهْلِهِ إِلاّ أَنْ یصَّدَّقُوا فَإِنْ کانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَکمْ وَ هُوَ مُومِنٌ فَتَحْرِیرُ رَقَبَهٍ مُومِنَهٍ وَ إِنْ کانَ مِنْ قَوْمٍ بَینَکمْ وَ بَینَهُمْ مِیثاقٌ فَدِیهٌ مُسَلَّمَهٌ إِلی أَهْلِهِ وَ تَحْرِیرُ رَقَبَهٍ مُومِنَهٍ فَمَنْ لَمْ یجِدْ فَصِیامُ شَهْرَینِ مُتَتابِعَینِ تَوْبَهً مِنَ اللّهِ وَ کانَ اللّهُ عَلِیماً حَکیماً [نساء/۹۲] .

وَ لْیسْتَعْفِفِ الَّذِینَ لا یجِدُونَ نِکاحاً حَتّی یغْنِیهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ الَّذِینَ یبْتَغُونَ الْکتابَ مِمّا مَلَکتْ أَیمانُکمْ فَکاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِیهِمْ خَیراً وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ الَّذِی آتاکمْ وَ لا تُکرِهُوا فَتَیاتِکمْ عَلَی الْبِغاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَیاهِ الدُّنْیا وَ مَنْ

يكرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللّهَ مِنْ بَعْدِ إِكراهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ [نور/۳۳] .
الَّذِينَ يظاهِرُونَ مِنْكمْ مِنْ نِسائِهِمْ ما هُنَّ أُمَّهاتِهِمْ إِنْ أُمَّهاتُهُمْ إِلاَّ اللاّئِى وَلَدْنَهُمْ وَ إِنَّهُمْ لَيقُولُونَ مُنْكراً مِنَ الْقَوْلِ وَ زُوراً وَ إِنَّ اللّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ [مجادله/۲] .
۴ـ سهمی از زکات را برای آزاد کردن بردگان مقرّر کرده است :
إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيها وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِى الرِّقابِ وَ الْغارِمِينَ وَ فِى سَبِيلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّهِ وَ اللّهُ عَلِيمٌ حَكيمٌ [توبه/۶۰] .
۵ـ و سفارش به اینکه در لباس و غذا و کار ، شریک و معاون او هر که به او لطمه یا کتکی زند کفّاره آن آزادی او است و نامش را یا فتی و یا فتاۀ می گویند.
من لطم مملوكه او ضربه فكفارته ان يعتقه؟
۲. ولایت پذیری و دین
۳. اقتصاد اسلامی
۴. اعمال قدرت
۱ـ به جریمه دزدی ، دزد برده می‌شد.
۲ـ به خاطر قصاص ، جانی برده می‌شد.
۳ـ به خاطر عدم پذیرش مذهب برده می‌شد.
۴ـ در قمار باخته و برده می‌شد.
در کتاب شریف لمعه تنها راه پیداش ۱ و ۲ (جنگ و تولّد از والدین برده) را پذیرفته و باقی راه‌ها را رد کرده است و در عوض ۱۲ راه برای آزادی ارائه داده است.
۳ راهِ آزادی ، داوطلبانه و ۹ راهِ آزادی ، به طور اتوماتیک آزاد می‌شود ، بدون دخالت مولی
اما ۳ راه آزادی :
۱ـ تدبیر
۲ـ کتابت
۳ـ تبرّع
و امّا ۹ راه اتوماتیکی :
۱ـ جذام
۲ـ کوری
۳ـ زمین گیر شدن
۴ـ حرّیۀ احد والدین حین انعقاد نطفه
۵ـ خریدن محارم برده
۶ـ نقص عضو
۷ـ کفّاره
۸ـ سرایت حریت

۹ ـ و یا قسمتی بر قسمت دیگر
چرا یکباره بردگی آزاد نشد؟
۱ ـ ضربه اقتصادی پیش نیاید ، زیرا سرمایه گروهی برده بود و صلاح نبود این دسته یک دفعه نابود شوند.
۲ ـ انسانی که عمری طفیلی بود ، نمی‌تواند یک باره آزاد شود.
۳ ـ آزادی یک مرتبه احتمال شورش دفعی با تجدید قدرت.
۴ ـ ایجاد اضطراب برای انسانها خود یک عامل مفیدی در جلوگیری از امور است.
۱ ـ جهاد ابتدایی برای رفع موانع دعوت است.
به قول امام (ره) : تنها ملاک جهاد ابتدایی وجود ظلم است.
در اسلام نه تنها ظلم زشت است ، بی‌تفاوتی در مقابل مظلوم هم گناه است.
اللَّهُمَّ إِنِّی أَعْتَذِرُ إِلَیک مِنْ مَظْلُومٍ ظُلِمَ بِحَضْرَتِی فَلَمْ أَنْصُرْهُ [الصحیفه‌السجادیهْ (ع) ، ص۱۶۶] .
البته تصمیم جهاد ابتدایی به دست پیامبر (ص) یا امام معصوم (ع) است و به راحتی برای هر کس در هر زمان فراهم نیست.
نهضت‌های انبیا ، مثل نهضت حضرت موسی (ع) به سوی فرعون از همین قبیل جهاد ابتدایی است.
لذا در آیات نهضت موسی می‌خوانیم : وَ نُرِیدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَی الَّذِینَ اسْتُضْعِفُوا فِی الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوارِثِینَ [قصص/۵] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَنَّ النَّبِی (ص) قَالَ : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ مِنْهُمْ وَ مَنْ سَمِعَ رَجُلًا ینَادِی یا لَلْمُسْلِمِینَ فَلَمْ یجِبْهُ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [الکافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .
امام خمینی (ره) : ما باید از مستضعفین جهان پشتیبانی کنیم.
پیمان حلف الفضول در جهت دفاع از مظلوم بود.
۳ تذکر
۱ ـ دخالت در امور خصوصی نکوهیده است نه مسائل عمومی و جهانی ، مثل دفاع از مظلوم و ایجاد صلح.
۲ ـ اصل هم زیستی به معنای بی‌تفاوتی نیست.
۴.آزادی خانوادگی
۵. آزادی اقتصادی
۱. آزادی درمالکیت
۱ ـ وَ لا تَتَمَنَّوْا ما فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَکمْ عَلی بَعْضٍ لِلرِّجالِ نَصِیبٌ مِمَّا اکتَسَبُوا وَ لِلنِّساءِ نَصِیبٌ مِمَّا اکتَسَبْنَ وَ سْئَلُوا اللّهَ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ اللّهَ کانَ بِکلِّ شَیءٍ عَلِیماً [نساء/۳۲] .
۲ ـ یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَأْکلُوا أَمْوالَکمْ بَینَکمْ بِالْباطِلِ إِلاّ أَنْ تَکونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ مِنْکمْ وَ لا تَقْتُلُوا أَنْفُسَکمْ إِنَّ اللّهَ کانَ بِکمْ رَحِیماً [نساء/۲۹] .
۳ ـ البته این آزادی غیر از آزادی سرمایه‌داری است. نظام سرمایه‌داری چنان آزادی فردی را می‌پذیرد که طبقه کارگر را زیر سلطه گرفته و مجالی برای رشد افراد ضعیف و کم سرمایه نیست ، اما اسلام فرد و جامعه را به هم مربوط و آزادی هر کدام را مشروط و وابسته به هم می‌داند.
به مثال زیر توجه کنید :

(ظرف‌های غیر هم اندازه)

اگر این ظرف‌ها هر یک جدا جدا باشند ، یکی پر می‌شود ، در حالی که دیگری ممکن است خالی بماند. اما اگر در همین تصویر این ظرف‌ها را با لوله‌ای به هم وصل کنیم ، قهرا کم و زیاد شدن آب در هر یک ، در دیگران اثر می گذارد.

معنای آزادی مالکیت در اسلام این است که افراد در ظرفیت‌ها و استعدادهای گوناگون کار کنند و مالک هم بشوند ، اما وصل به هم باشند که رشد افرادی به طور خودکار در رفاه عموم باشد ، نه همچون نظام سرمایه‌داری که هر فردی آزاد است به هر نحوی مالک باشد و جدای از مردم... ۴ ـ قال رسول الله (ص) :

ـ المسلمون کاسنان المشط

ـ قال رسول الله (ص) : کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیته [جامع‌الأخبار ، ص۱۱۹] .

ـ قال رسول الله (ص) : المؤمن للمؤمن بمنزلهٔ البنیان یشد بعضه بعضا [بحارالأنوار ، ج۵۸ ، ص ۱۵۰] .

ـ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا آمَنَ بِی مَنْ بَاتَ شَبْعَانَ وَ جَارُهُ جَائِعٌ وَ مَا مِنْ أَهْلِ قَرْیَةٍ یَبِیتُ وَ فِیهِمْ جَائِعٌ یَنْظُرُ اللَّهُ إِلَیهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ [الکافی ، ج۲ ، ص۶۶۶] .

ـ و قال امیرالمومنین (ع) : إن الخیلاء من التجبر و التجبر من النخوهٔ و النخوهٔ من التکبر و إن الشیطان عدو حاضر یعدکم الباطل إن المسلم أخ المسلم فلا تخاذلوا و لا تنابزوا فإن شرائع الدین واحدهٔ و سبله قاصدهٔ فمن أخذ بها لحق و من فارقها محق و من ترکها مرق لیس المسلم بالکذوب إذا نطق و لا بالمخلف إذا وعد و لا بالخائن إذا اومن [تحف‌العقول ، ص۲۰۳] .

المسلم أخ المسلم هو عینه و مراته و دلیله و لایخونه و لایظلمه و لایکذبه و لایغتابه

ـ مثل الاخوین مثل الیدین یغسل احدهما الاخری

ـ و عن أبی جعفر (ع) قال : و إن المؤمنین فی إیثارهم و تراحمهم و تعاطفهم کمثل الجسد إذا اشتکی تداعی سائره بالسهر ثم قال : لا و الله لا یکون المؤمن مؤمنا حتی یکون کذلک [أعلام‌الدین ، ص۴۴۰] .

۵ ـ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ تَراهُمْ رُکعاً سُجَّداً یبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذلِک مَثَلُهُمْ فِی التَّوْراهِٔ وَ مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ کزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ یعْجِبُ الزُّرّاعَ لِیغِیظَ بِهِمُ الْکفّارَ وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَهًٔ وَ أَجْراً عَظِیماً [فتح/۲۹] .

۶ ـ وَ الَّذِینَ تَبَوَّؤُا الدّارَ وَ الْإِیمانَ مِنْ قَبْلِهِمْ یحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إِلَیهِمْ وَ لا یجِدُونَ فِی صُدُورِهِمْ حاجَهًٔ مِمّا أُوتُوا وَ یؤْثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَهٌٔ وَ مَنْ یوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [حشر/۹] .

۷ ـ عَنِ الْحُسَینِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ یقَاتِلُ دُونَ مَالِهِ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ بِمَنْزِلَةِ الشَّهِیدِ قُلْتُ أَ یقَاتِلُ أَفْضَلُ أَوْ لَمْ یقَاتِلْ؟ قَالَ : أَمَّا أَنَا لَوْ کنْتُ لَمْ أُقَاتِلْ وَ تَرَکتُهُ" [الکافی ، ج۵ ، ص۵۲] .

۸ ـ البتّه محدودیت‌ها در مواردی لازم است مثل :

محدودیت در نوع درآمد

محدودیت در نوع مصرف

محدودیت در نگاهداری مال و ثروت...

۲. آزادی درنرخ گذاری

۱ ـ طعام ، کم آمد. مردم به رسول الله (ص) گفتند : نزد فلانی هست. دستور فرمائید بفروشد. پیامبر اکرم (ص) او را احضار کرد و فرمود : "اخرجه (الطعام) عَنْ مُعَتِّبٍ". قَالَ : قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : " وَ قَدْ تَزَیدَ السِّعْرُ بِالْمَدِینَةِ کمْ عِنْدَنَا مِنْ طَعَامٍ قَالَ :

قُلْتُ : عِنْدَنَا مَا يكفِيك أَشْهُراً كثِيرَةً قَالَ : أَخْرِجْهُ وَ بِعْهُ قَالَ : قُلْتُ لَهُ : وَ لَيسَ بِالْمَدِينَةِ طَعَامٌ. قَالَ : بِعْهُ فَلَمَّا بِعْتُهُ قَالَ : اشْتَرِ مَعَ النَّاسِ يوْماً بِيوْمٍ وَ قَالَ : يا مُعَتِّبُ اجْعَلْ قُوتَ عِيالِي نِصْفاً شَعِيراً وَ نِصْفاً حِنْطَةً فَإِنَّ اللَّهَ يعْلَمُ أَنِّي وَاجِدٌ أَنْ أُطْعِمَهُمُ الْحِنْطَةَ عَلَى وَجْهِهَا وَ لَكِنِّي أُحِبُّ أَنْ يرَانِي اللَّهُ قَدْ أَحْسَنْتُ تَقْدِيرَ الْمَعِيشَةِ" [الكافى ، ج۵ ، ص۱۶۶] .

۲ ـ وَ مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ ص بِالْمُحْتَكِرِينَ فَأَمَرَ بِحُكرَتِهِمْ أَنْ تُخْرَجَ إِلَى بُطُونِ الْأَسْوَاقِ وَ حَيثُ ينْظُرُ النَّاسُ إِلَيهَا فَقِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) لَوْ قَوَّمْتَ عَلَيهِمْ فَغَضِبَ (ع) حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ وَ قَالَ أَنَا أُقَوِّمُ عَلَيهِمْ إِنَّمَا السِّعْرُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يرْفَعُهُ إِذَا شَاءَ وَ يخْفِضُهُ إِذَا شَاءَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۲۶۵] .

۳ ـ فى الحديث : "به پيامبر اكرم (ص) پيشنهاد قيمت گذارى شد. حضرت فرمود : من بدعت نمى گذارم.فدعوا عباد الله يأكل بعضهم من بعض" [وسايل ، ج ۱۲ ، باب ۳۰]

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِي بْنِ الْحُسَينِ قَالَ قِيلَ لِلنَّبِي (ص) : " لَوْ سَعَّرْتَ لَنَا سِعْراً فَإِنَّ الْأَسْعَارَ تَزِيدُ وَ تَنْقُصُ فَقَالَ (ص) مَا كنْتُ لِأَلْقَى اللَّهَ بِبِدْعَةٍ لَمْ يحَدِّثْ إِلَي فِيهَا شَيئاً فَدَعُوا عِبَادَ اللَّهِ يأْكلْ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ وَ إِذَا اسْتُنْصِحْتُمْ فَانْصَحُوا" [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۴۳۱] .

۴ ـ روايات متعددى داريم كه قيمت اجناس دست خدا است ، فرشته‌اى بر آن گمارده شده و تعيين نرخ سبب مظلمهٔ است كه شيعه و سنّى نقل كرده‌اند. (تمام روايات مشروط به عدم ضرار و اضرار است.)

اما زياد و كم شدن نرخ به دلايل طبيعى مثل فراوانى يا نايابى ، تقاضا ، حمل و نقل ، حفظ ، ارزش و شرايط طبيعى جوّى به دست خدا است و نرخ گذارى صحيح نيست؛ لكن گاهى نرخ‌ها سبب استبداد مالك ، احتكار ، انحصار مالك ، فشار بر مردم ، ضرورت اجتماعى و عرضى امت و پيش آمدن ضرر و ضرار است كه در اينجا دولت بايد دخالت كند. در عهدنامه مالك مى‌خوانيم :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِي أَمِيرُ الْمُومِنِينَ مَالِك بْنَ الْحَارِثِ الْأَشْتَرَ فِي عَهْدِهِ إِلَيهِ حِينَ وَلَّاهُ مِصْرَ جِبَايةَ خَرَاجِهَا وَ جِهَادَ عَدُوِّهَا وَ اسْتِصْلَاحَ أَهْلِهَا وَ عِمَارَةَ بِلَادِهَا أَمَرَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ إِيثَارِ طَاعَتِهِ وَ اتِّبَاعِ مَا أَمَرَ بِهِ فِي كتَابِهِ ... وَ لْيكنِ الْبَيعُ بَيعاً سَمْحاً بِمَوَازِينِ عَدْلٍ وَ أَسْعَارٍ لَا تُجْحِفُ بِالْفَرِيقَينِ مِنَ الْبَائِعِ وَ الْمُبْتَاعِ فَمَنْ قَارَفَ حُكرَةً بَعْدَ نَهْيك إِياهُ فَنَكلْ بِهِ وَ عَاقِبْهُ فِي غَيرِ إِسْرَافٍ [نهج‌البلاغهٔ ، ص۴۳۶] .

سؤال : آيا جايز است كه مردم هم پيمان شده و نرخ را در فلان مقدار نگه دارند؟

در حديثى مى‌خوانيم : عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَنَّهُ قَالَ فِي تُجَّارٍ قَدِمُوا أَرْضاً وَ اشْتَرَكوا عَلَى أَنْ لَا يبِيعُوا بَيعَهُمْ إِلَّا بِمَا أَحَبُّوا قَالَ لَا بَأْسَ بِذَلِك [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۲۶۶] .

لكن اين حديث نيز در شرائط عادى است كه سبب اجحاف و ضرر و تزلزل در نظام نباشد. نظير ماجرايبارك الله فى صفقهٔ عينك

و نظير مواردى كه تنزّل قيمت سبب متضرّر شدن اهل آن مى‌شود ، مانعى ندارد كه فروشندگان هم‌پيمان شوند كه ضرر نكنند ، مثل فروشندگان نفت.

امّا گاهى مردم نياز شديد دارند و اينها از بازار سياه و نياز مردم سوء استفاده مى‌كنند و هم‌پيمان مى‌شود كه نرخ را بالا ببرند. در حديث داريم مصادف از جانب امام صادق (ع) اجناسى را خريد و براى فروش به مصر برد و بعد از باخبر شدن از شهر ، پشت دروازه هم‌پيمان شدند كه جنس را دو برابر بفروشند و سود كلانى ببرند (هزار دينار برد و دو هزار دينار آورد.) امام (ع) سبب اين همه سود را پرسيد. ماجرا را گفت.

... امام (ع) فرمود : سبحان الله تحلفون علی قوم مسلمین علی الا تبیعوا الّا بربح الدینار دینار یا مصادف! مجالدة السیوف أهون من طلب الحلال

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْفَزَارِی قَالَ : " دَعَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) مَوْلًى لَهُ یقَالُ لَهُ مُصَادِفٌ فَأَعْطَاهُ أَلْفَ دِینَارٍ وَ قَالَ لَهُ : تَجَهَّزْ حَتَّى تَخْرُجَ إِلَى مِصْرَ فَإِنَّ عِیالِی قَدْ كثُرُوا. قَالَ : فَتَجَهَّزَ بِمَتَاعٍ وَ خَرَجَ مَعَ التُّجَّارِ إِلَى مِصْرَ فَلَمَّا دَنَوْا مِنْ مِصْرَ اسْتَقْبَلَتْهُمْ قَافِلَةٌ خَارِجَةٌ مِنْ مِصْرَ فَسَأَلُوهُمْ عَنِ الْمَتَاعِ الَّذِی مَعَهُمْ مَا حَالُهُ فِی الْمَدِینَةِ وَ كانَ مَتَاعَ الْعَامَّةِ فَأَخْبَرُوهُمْ أَنَّهُ لَیسَ بِمِصْرَ مِنْهُ شَیءٌ فَتَحَالَفُوا وَ تَعَاقَدُوا عَلَى أَنْ لَا ینْقُصُوا مَتَاعَهُمْ مِنْ رِبْحِ الدِّینَارِ دِینَاراً فَلَمَّا قَبَضُوا أَمْوَالَهُمْ وَ انْصَرَفُوا إِلَى الْمَدِینَةِ فَدَخَلَ مُصَادِفٌ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ مَعَهُ كیسَانِ فِی كلِّ وَاحِدٍ أَلْفُ دِینَارٍ فَقَالَ : جُعِلْتُ فِدَاك هَذَا رَأْسُ الْمَالِ وَ هَذَا الْآخَرُ رِبْحٌ فَقَالَ : إِنَّ هَذَا الرِّبْحَ كثِیرٌ وَ لَكنْ مَا صَنَعْتَهُ فِی الْمَتَاعِ فَحَدَّثَهُ كیفَ صَنَعُوا وَ كیفَ تَحَالَفُوا فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ لا تَحْلِفُونَ عَلَى قَوْمٍ مُسْلِمِینَ أَلَّا تَبِیعُوهُمْ إِلَّا رِبْحَ الدِّینَارِ دِینَاراً ثُمَّ أَخَذَ أَحَدَ الْكیسَینِ فَقَالَ هَذَا رَأْسُ مَالِی وَ لَا حَاجَةَ لَنَا فِی هَذَا الرِّبْحِ ثُمَّ قَالَ : یا مُصَادِفُ مُجَادَلَةُ السُّیوفِ أَهْوَنُ مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ" [الکافی ، ج۵ ، ص۱۶۱] .

۶. آزادی سیاسی

۱. دوران خلفا

با اینکه شقاوت و عمل ابن ملجم را می‌دانست و حتّی بعضی از دوستان تقاضای زندانی کردن او را کردند. حضرت فرمود : "تا حال که کاری نکرده است ، او آزاد است".

۱ ـ قال عمر : من رأی فیَّ اعواجاجا فلیقوّمه فیجیبه احدٌ لو رأینا فیک اعوجاجا لقوّمناه بسیوفنا.

۲ ـ اعتراض مردم به پیامبر (ص) که : چرا برای مرگ فرزندت ابراهیم گریه می کنی؟ مگر نگفتی که ما گریه نکنیم؟ حضرت فرمود : "مرادم گریه نیست. مرادم از نهی ، اعتراض و گلایه از خدا بود که نهی کردم."

۳ ـ در زمان عمر پارچه‌هایی (برد یمانی) به عنوان غنایم نزدش آوردند و او تقسیم کرد. بعد دیدند لباس خود عمر بلندتر است. مردم از پای منبر اعتراض کردند که مگر سهم خودت رابیشتر برداشته‌ای؟ گفت : نه ، بلکه سهم پسرم را خریدم و لباس بلندتری تهیه کردم.

۴ ـ در جنگ احد عبدالله بن ابیّ با ۳۰۰ نفر از مبارزه سر باز زدند ، پیامبر (ص) متعرّض آنان نشد.

۵ ـ در دوران زمامداری حضرت علی (ع) گروهی از جمله سعد بن ابی وقاص ، حسان بن ثابت ، محمد بن مسلم و أسامة بن زید از همکاری و بیعت سر باز زدند. حضرت (ع) آنان را رها گذارد.

۲. مقایسه آزادی اسلام با دموکراسی غربی

راستش را بگویم ، کلمه دموکراسی هم به قول قرآن : إِنْ هِی إِلاّ أَسْماءٌ سَمَّیتُمُوها أَنْتُمْ وَ آباؤُکمْ ما أَنْزَلَ اللّهُ بِها مِنْ سُلْطانٍ إِنْ یتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ ما تَهْوَی الْأَنْفُسُ وَ لَقَدْ جاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدی [نجم/۲۳] .

و گرنه در واقع استبداد فردی یا گروهی در قالب دموکراسی است.

در دموکراسی غرب مردم تنها به هنگام انتخاب نماینده آزادند و بعد که نماینده انتخاب شد ، هیچ حق نظارت و انتقادی ندارند.

به هنگام انتخاب نماینده ، ابرقدرتها چند نفر را کاندیدا نموده و مردم مجبورند در همین کانال رأی بدهند ، حال اگر کسی هیچ کدام را قبول نداشت چه کند؟

مسائل عاطفی ، محلّی و... به هنگام انتخاب ، کار را از دست عقل می گیرد.

کدام اکثریت؟ اکثریتی که هم در قرآن و هم تجربه نشان داده؟! با یک سخنرانی گرم و با یک اشک رحیم می‌شوند.
چرا حق ۴۹ درصد برای همیشه نادیده گرفته شود ، به خاطر رأی ۵۱ درصد؟
بودجه‌ای به هنگام نماینده شدن از افراد و گروهی خرج می‌شود و وعده‌هایی که می‌دهند.
شماخود بفرمایید در دموکراسی‌ها اقلیت‌ها نیستند که در چهره اکثریت جلوه می‌کنند؟
در صدر اسلام چند نفر بیشتر با ابی‌بکر نبودند ، بعد با ارعاب و تهدید و...از مردم بیعت گرفتند.
قلب همه مردم کوفه با امام حسین (ع) بود ، ولی یک فرماندارى مثل ابن زیاد آمد و با زور و نقشه و وعده ، مسیر عموم را عوض کرد.
در این سیستم هر کسی در هر شرایطی دارای یک رأی است ، یک دانشمند با یک بیسواد ، یک پاک دامن خوشنام با یک دزد آلوده ، همه یک برگه رأی دارند. آیا این صحیح است؟
انتخاب شدگان به جای رهبری باید رهرو و دنباله‌رو خواسته و سلیقه کسانی باشند و گروه هایی باشند که به آنها رأی داده‌اند. نظیر وکیل‌هایی که جانی برای دفاع در دادگستری می‌گیرد ، وکیل تمام هدفش مونتاژ کردن قوانینی بر نجات متهم و موکل خود ، خواه حق ، خواه باطل. نماینده مردم هم معمولاً در تلاش کرسی نشاندن منطق و خواسته کسانی است که او را به نمایندگی انتخاب کرده‌اند.
ان قلتَ : پس دموکراسی و آرای اکثریت و به قول قرآن ، شورا را نادیده بگیریم؟!
پاسخ : اوّلاً شورا تنها در مواردی است که تصریح در مورد مطلبی و راهی خدائی نداشته باشیم
ثانیا : در جهان‌بینی اسلامی حکومت ، امانت الهی و ابزار آزمایش است.قالَ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْکتابِ أَنَا آتِیک بِهِ قَبْلَ أَنْ یرْتَدَّ إِلَیک طَرْفُک فَلَمّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قالَ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِیبْلُوَنِی أَ أَشْکرُ أَمْ أَکفُرُ وَ مَنْ شَکرَ فَإِنَّما یشْکرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ کفَرَ فَإِنَّ رَبِّی غَنِی کرِیمٌ [نمل/۴۰] .
و انتخاب شده مؤمن به خدا نباید مراعات گروه خاصی را بکند و تنها به نفع یک دسته حکم کند و باید عادل باشد وگرنه مقام ولایت او را عزل می‌کند ، اگر نگوئیم او به خاطر فسق ، خود به خود منعزل می‌شود.
کوتاه سخن در دموکراسی جوامع بشری ، نماینده تلاش می‌کند چگونه در دستگاه رسوخ کند و منافع گروهش را حفظ کند. اما در دموکراسی اسلامی نماینده تلاش می‌کند که چگونه بهتر و بیشتر از حق حمایت کند.
بنابراین در دموکراسی و شورای اسلامی :
۱ ـ نماینده از طبقه و نژاد و گروه خاصی نیست.
۲ ـ بر اساس سابقه و علم و تقوا و تخصّص واقعی انتخاب می‌شود.
۳ ـ هدفش منافع گروه نیست ، بلکه حق و عدالت است.
۴ ـ نزد او همه مردم عیال خدا و قدرت او ودیعه خدا و خودش مسئول خداست و شعارشإِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَینَ أَخَوَیکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّکمْ تُرْحَمُونَ [حجرات/۱۰] .
است. به جای خواست مردم ، صلاح مردم و به جای رضای این و آن ، رضای خدا را در نظر دارد.
۵ – اگر مردم همه در جوّ اسلامی بدانند نماینده حق‌طلب است نه جاه‌طلب ، در انتخاب خود هوس‌ها و تمایلات و خرده‌حساب‌ها را کنار گذاشته و لایق‌ترین فرد را انتخاب می‌کنند.
هدف نماینده شورا در اسلام به پیروی از انبیاء :

۱ ـ حق است ، گر چه مردم نپسندند : یـا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا مَنْ یرْتَـدَّ مِنْکمْ عَنْ دِینِهِ فَسَوْفَ یـأْتِی اللَّهُ بِقَوْمٍ یحِبُّهُمْ وَ یحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنِینَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرِینَ یجاهِـدُونَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِک فَضْلُ اللَّهِ یوتِیهِ مَنْ یشاءُ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [مائده/۵۴] .

۲ ـاصـلاح است تا آخرین نفس : قالَ یا قَوْمِ أَ رَأَیتُمْ إِنْ کنْتُ عَلی بَینَةٍ مِنْ رَبِّی وَ رَزَقَنِی مِنْهُ رِزْقاً حَسَناً وَ ما أُرِیدُ أَنْ أُخالِفَکمْ إِلی ما أَنْهاکمْ عَنْهُ إِنْ أُرِیدُ إِلاَّ الْإِصْلاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَ ما تَوْفِیقِی إِلاّ بِاللّهِ عَلَیهِ تَوَکلْتُ وَ إِلَیهِ أُنِیبُ [هود/۸۸] .

۳ ـ عدالت است : لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکتابَ وَ الْمِیزانَ لِیقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ وَ أَنْزَلْنَا الْحَدِیدَ فِیهِ بَأْسٌ شَدِیدٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ لِیعْلَمَ اللّهُ مَنْ ینْصُرُهُ وَ رُسُلَهُ بِالْغَیبِ إِنَّ اللّهَ قَوِی عَزِیزٌ [حدید/۲۵] .

۴ ـ ودیعه الهی است : قـالَ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْکتـابِ أَنَا آتِیک بِهِ قَبْلَ أَنْ یرْتَـدَّ إِلَیک طَرْفُک فَلَمّا رَ......مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قالَ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِیبْلُوَنِی أَ أَشْکرُ أَمْ أَکفُرُ وَ مَنْ شَکرَ فَإِنَّما یشْکرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ کفَرَ فَإِنَّ رَبِّی غَنِی کرِیمٌ [نمل/۴۰] .

۵ ـ همه مردم یکسانند : إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَینَ أَخَوَیکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّکمْ تُرْحَمُونَ [حجرات/۱۰] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْخَلْقُ عِیالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَی اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِیالَ اللَّهِ وَ أَدْخَلَ عَلَی أَهْلِ بَیتٍ سُرُوراً [الکافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

آیت الله تهرانی :

دنیا دروغ می گوید ، اکثریتی در کار نیست.

مجلس بـا ۳۲ رسـمی می‌شود و نصف به اضـافه یـک ۳۲ ، که می‌شـود ۳۱ ، به اضـافه یـک تمام نماینـدگان ، قانون تصویب می‌شود. حال فرض کنید کاندیداها سه برابر مورد نیاز باشند ، بنابراین : کسی که قانون وضع می کند ، همیشه اقلیت است.

مثلاً شهری که نود هزار نفر دارد :

۳۱ آن به اضافه یک به مجلس می‌رود. (سی هزار و یک نفر)

مجلس با ۳۲ رسمی می‌شود؛ یعنی (بیست هزار نفر به اضافه یک)

با توجه به اینکه در دنیا عده‌ای رأی نمی‌دهند.

و عده‌ای به سن رأی دادن نرسیده‌اند.

و فردا گروهی از این افراد به حق رأی دادن می‌رسند.

بگذریم که رأی‌ها را احزابی که اقلیت هستند ، رهبری می کنند.

در مجلس هم گاهی لیدر یک جناح ، نمایندگان را توجیه می کند که به فلان مسأله رأی دهید.

بگذریم که گاهی نماینده مجلس با چند هزار نفر به مجلس می‌رود.

ولی نماینده شهر بزرگی با صدها هزار نفر یا میلیون‌ها نفر به مجلس می‌رود و هر دو یک رأی دارند.

بگذریم که کودکانی که حق رأی ندارند به چه دلیل دیگران برای او قانون وضع کنند

ولی خدا را قبول داریم و او قیوم ما است و همه محکوم حکم الهی هستند.

اما در نظام ولایت

اولاً : اکثریت به جمهوری اسلامی رأی دادند (که اجمالاً رأی به اسلام و قوانین اسلامی دادند)

که از طرف خداوند می‌توان امر و نهی کرد.

ثانیا : کسی که مدعی مسلمانی است ، لوازم اسلام را باید بپذیرد.

بنابراین ما دو دموکراسی داریم ،
(مراجعه به نمودار در فیش‌ها)
بنابراین ۳۱ درصد جامعه رأی مثبت می‌دهند که وارد مجلس می‌شوند و مجلس با ۳۲ نفر رسمی می‌شود و با نصف این ۳۲ به اضافه یک نفر قانون تصویب می‌شود.
نگاهی به کمّیت (رقم)
نگاهی به کیفیت (ضریب اطمینان)
در دنیا شرائطی برای رأی‌دهندگان قرار داده‌اند مثلاً ۵۰ ٪ حق رأی دارند.
مثلاً در جمعیت ۱۲۰۰۰۰ نفری ، ۶۰ هزار نفر حق رأی دارند.
فرض کنید همه این ۶۰ هزار نفر رأی می‌دهند.
فرض کنید هر منطقه سه کاندیدا دارد.
اکثریت نسبی می‌گوید : در سه کاندیدا اگر یکی ۲۱ رأی آورد ، برنده است. (یکی ۱۹ ، یکی ۲۰ ، یکی ۲۱ ، سومی برنده است.)
سؤال :
۱ ـ چه مقدار رأی دهندگان به وکیل‌ها اطمینان دارند که به خواست مردم عمل کنند (چون مردم از قوانینی که در دست تصویب است ، اطلاع دارند)
زیرا قانون اساسی بسیار کلی و اجمالی است. ریز قوانین است که مردم راضی یا ناراضی هستند.
۲ ـ بر فرض خواست مردم تصویب شد. کنگره آمریکا که تصویب کرد ، رئیس جمهور آمریکا همه را وتو و لغو می‌کند. این سیمای دموکراسی بزرگ غرب است.
اما اسلام :
اولاً : تعداد رأی دهندگان بیشتر است ، زیرا تابع قدرت تمییز است.
همین که خوب و بد را می‌فهمد ، حق رأی دارد. (دختر ۹ ساله ، پسر ۱۵ ساله غالبا قدرت تمییز دارد.) تعداد اهل تمیز بسیار بیشتر است. (به جای ۸ نفر بر ۱۲۰ نفر ، ۸۰ بر ۱۲۰ می‌شود.)
ثانیا : اسلام به افرادی که قدرت تمییز دارند حق انتخاب می‌دهد ، آن هم انتخاب مکتب (مجموعه قوانین) نه فرد.
اجرای مکتب در جامعه نیاز به اصل تخصص علمی ، مدیریت اجرایی و امانت دارد. آری ، وزیر بهداشت باید پزشک و مدیر و امین باشد و این سه شرط ضروری است.
۳. برخورد با مخالفان
مخالف در عقیده
مخالف در عمل
مخالف در روش عمل
که هر کدام از آنها یا :
(موذی ، آگاهانه و مغرضانه)
و یا :

(بی‌آزار و بی‌غرض)

۳. موارد آزادی در اسلام

۱. صلح نامه با کفار

در سال ۶ هجری جمعیتی از مسلمین به قصد مکه حرکت کردند. کفار مانع شدند و بعد از گفتگوها نماینده کفار نزد پیامبر (ص) که پیشنهاد صلح کرده و صلح نامه در ۷ ماده تنظیم شد :

۱ ـ ده سال جنگ متوقف شد.

۲ ـ امسال مسلمین به مدینه برگردند و سال بعد به مکه بیایند ، آن هم سه روز و بدون اسلحه.

۳ ـ قرارداد با هر قبیله برای طرفین آزاد است.

۴ ـ مسلمانان مقیم مکه در مراسم آزاد باشند.

۵ ـ اموال هر دو طرف محترم باشد.

۶ ـ مسلمانان که از مدینه به مکه می‌روند جان و مالشان در مکه محترم باشد.

۷ ـ هر که از کفار مکه به مدینه هجرت و به پیامبر (ص) بپیوندد ، پیامبر اکرم (ص) او را به مکه رد کند ، ولی اگر مسلمانی از مدینه به کفار مکه ملحق شود ، برگردانده نشود.

ماده هفتم : خیلی از یاران را ناراحت کرد که چرا توازن در کار نیست ، ولی جواب پیامبر (ص) این بود : "مسلمانی که به کفار ملحق شود به درد ما نمی‌خورد و بگذار برود و کافری که مسلمان و به ما ملحق شود ما او را برمی گردانیم ، زیرا می‌دانیم خداوند هر چه زودتر برای ما فرجی می‌رساند." (اشاره به فتح مکه)

کسانی که می گویند اسلام با زور شمشیر پیش رفت ، نمونه آزادگی را در بند هفتم ملاحظه کنند. [فروغ ابدیت ، ج ۲ ، ص ۵۹۲]

ثمامه شخصی است که بزرگ یمامه است و او اول کافری بود که به دست مسلمانان دستگیر شد؛ پیامبر (ص) او را آزاد کرد و از مسلمانانِ عالی شد. به مردم مکه گفت : یک دانه گندم دیگر نباید از یمامه به مکه بیاید مگر آنکه شما هم مسلمان شوید. چون گندم مکه از منطقه یمامه می‌آمد مردم به سختی افتاده به پیامبر (ص) نوشتند : تو ما را به صله رحم امر می کردی و اکنون بزرگ منطقه گندم‌خیز یمامه به خاطر تعصب مذهبی راه ورود گندم به مکه را بسته است. خلاصه پیامبر (ص) امر فرمودند که جلو غذا و گندم کافران و مشرکانی که این همه پیامبر (ص) را در مکه آزار دادند گرفته نشود.

نکته : کیست که به دشمن و قاتل و کارشکن مکتب این چنین جوانمردی کند؟ [پیامبر (ص) و یاران ، ج ۲ ، ص ۱۰۸ به نقل از اسد الغابة ، ج ۱ ، ص ۲۴۷]

وَ فِی الْخِصَالِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یحْیی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الرَّازِی عَنْ سَجَادَةَ عَنْ دُرُسْتَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " خَمْسُ خِصَالٍ مَنْ لَمْ (یکنْ فِیهِ شَیءٌ مِنْهَا لَمْ یکنْ) فِیهِ کثِیرُ مُسْتَمْتَعٍ أَوَّلُهَا الْوَفَاءُ وَ الثَّانِیةُ التَّدْبِیرُ وَ الثَّالِثَةُ الْحَیاءُ وَ الرَّابِعَةُ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الْخَامِسَةُ وَ هِی تَجْمَعُ هَذِهِ الْخِصَالَ الْحُرِّیةُ وَ قَالَ (ع) : خَمْسُ خِصَالٍ مَنْ فَقَدَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ لَمْ یزَلْ نَاقِصَ الْعَیشِ زَائِلَ الْعَقْلِ مَشْغُولَ الْقَلْبِ فَأَوَّلُهَا صِحَّةُ الْبَدَنِ وَ الثَّانِیةُ الْأَمْنُ وَ الثَّالِثَةُ السَّعَةُ فِی الرِّزْقِ وَ الرَّابِعَةُ الْأَنِیسُ الْمُوَافِقُ قُلْتُ وَ مَا الْأَنِیسُ الْمُوَافِقُ قَالَ الزَّوْجَةُ الصَّالِحَةُ وَ الْوَلَدُ الصَّالِحُ وَ الْجَلِیسُ الصَّالِحُ وَ الْخَامِسَةُ وَ هِی تَجْمَعُ هَذِهِ الْخِصَالَ الدَّعَةُ" [وسائل‌الشیعة ، ج ۲۰ ، ص ۵۱] .

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِی بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْکانَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ : "

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ : إِنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَ إِنْ تَدَاكَتْ عَلَيهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكسِرْهُ وَ إِنْ أُسِرَ وَ قُهِرَ وَ اسْتُبْدِلَ بِالْيسْرِ عُسْراً كمَا كانَ يوسُفُ الصِّدِّيقُ الْأَمِينُ (ع) لَمْ يضْرُرْ حُرِّيتَهُ أَنِ اسْتُعْبِدَ وَ قُهِرَ وَ أُسِرَ وَ لَمْ تَضْرُرْهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَ وَحْشَتُهُ وَ مَا نَالَهُ أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْعَاتِي لَهُ عَبْداً بَعْدَ إِذْ كانَ لَهُ مَالِكاً فَأَرْسَلَهُ وَ رَحِمَ بِهِ أُمَّةً وَ كذَلِك الصَّبْرُ يعَقِّبُ خَيراً فَاصْبِرُوا وَ وَطِّنُوا أَنْفُسَكمْ عَلَى الصَّبْرِ تُوجَرُوا" [الكافی ، ج۲ ، ص۸۹] .

الحر حر و إن مسه الضر العبد عبد و إن ساعده القدر [غررالحكم ، ص۳۳۵] .

۱ ـ دوری از فریب و كلك :

الحریة منزهة من الغل و المكر [غررالحكم ، ص۲۹۱] .

۲ ـ خوشرویی :

حضرت علی (ع) :

حسن البِشر شیمة كل حر [غررالحكم ، ص۴۳۴] .

۳ ـ كسب حلال :

حضرت علی (ع) :

من توفیق الحر اكتسابه [اكتساب] المال من حله [غررالحكم ، ص۳۵۴] .

۴ ـ عبادت شاكرانه

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ الْعُبَّادَ ثَلَاثَةٌ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَوْفاً فَتِلْك عِبَادَةُ الْعَبِیدِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَی طَلَبَ الثَّوَابِ فَتِلْك عِبَادَةُ الْأُجَرَاءِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حُبّاً لَهُ فَتِلْك عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَ هِی أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ [الكافی ، ج۲ ، ص۸۴] .

۵ ـ سوار بر شهوات بودن نه اسیر شهوات بودن :

و من ترك الشهوات كان حرا و من ترك الحسد كانت له المحبة عند الناس أی بنی عز المون غناه عن الناس و القناعة مال لا ینفد [تحف‌العقول ، ص۸۸] .

العبد حر ما قنع الحر عبد ما طمع [غررالحكم ، ص۳۹۱] .

۷ ـ قطع وابستگی به دنیا :

من زهد فی الدنیا أعتق نفسه و أرضی ربه [غررالحكم ، ص۲۷۷] .

كسی كه خود را به دنیا می‌فروشد ، اسیر دنیاست. اما كسی كه دنیا را می‌بخشد ، امیر دنیاست.

۸ ـ پرهیز از ایجاد وحشت :

إیاك و ما یسخط ربك و یوحش الناس منك فمن أسخط ربه تعرض للمنیة و من أوحش الناس تبرأ من الحریة [غررالحكم ، ص۲۰۴] .

آزادی بر دو قسم است :

۱ ـ آزادی اجتماعی؛ یعنی آزادی از قید اسارت دیگران.

۲ ـ آزادی معنوی؛ یعنی آزادی از اسارت نفس خویش

۲. آزادگی در اسلام

۱. آزادگان تاریخ جاهلیت

ـ مردم مكه هم‌سوگند شدند كه مكه را از هجوم دشمنان خارجی حفظ كنند و هر قبیله‌ای نیز هم‌پیمان بود كه افراد خود را

یاری کند ، اما غریب بی‌فامیل تأمین نداشت. روزی مردی از بنی‌اسد برای تجارت وارد مکه شد. مردی از بنی‌سهم کالای او را خرید ، ولی بهای او را نپرداخت. فریاد مرد غریب به جایی نرسید ، از کوه ابوقبیس بالا رفت و اشعاری را برای تحریک قریش خواند و آنان را به یاری خود طلبید. قریش پیمانی بستند که هیچ غریبی در مکه مورد تعرّض قرار نگیرد. سوگندیادکنان را دسته جوانمردان نامیدند.

حضرت محمد (ص) در این ماجرا و پیمان شرکت داشتند. [محمّد خاتم پیامبران ، ج ۱ ، ص ۱۹۲]

۴ ـ سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) يقُولُ : " إِنَّ يزِيدَ بْنَ مُعَاوِيةَ دَخَلَ الْمَدِينَةَ وَ هُوَ يرِيدُ الْحَجَّ فَبَعَثَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ قُرَيشٍ فَأَتَاهُ فَقَالَ لَهُ يزِيدُ : أَ تُقِرُّ لِی أَنَّک عَبْدٌ لِی إِنْ شِئْتُ بِعْتُک وَ إِنْ شِئْتُ اسْتَرْقَيتُک فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : وَ اللَّهِ يا يزِيدُ مَا أَنْتَ بِأَكْرَمَ مِنِّی فِی قُرَيشٍ حَسَباً وَ لَا كَانَ أَبُوک أَفْضَلَ مِنْ أَبِی فِی الْجَاهِلِيةِ وَ الْإِسْلَامِ وَ مَا أَنْتَ بِأَفْضَلَ مِنِّی فِی الدِّينِ وَ لَا بِخَيرٍ مِنِّی فَكَيفَ أُقِرُّ لَک بِمَا سَأَلْتَ فَقَالَ لَهُ يزِيدُ : إِنْ لَمْ تُقِرَّ لِی وَ اللَّهِ قَتَلْتُک فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : لَيسَ قَتْلُک إِيای بِأَعْظَمَ مِنْ قَتْلِک الْحُسَينَ بْنَ عَلِی (ع) ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ حَدِيثُ عَلِی بْنِ الْحُسَينِ (ع) مَعَ يزِيدَ لَعَنَهُ اللَّهُ ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَى عَلِی بْنِ الْحُسَينِ (ع) فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَقَالَتِهِ لِلْقُرَشِی : فَقَالَ لَهُ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أَ رَأَيتَ إِنْ لَمْ أُقِرَّ لَک أَ لَيسَ تَقْتُلُنِی كَمَا قَتَلْتَ الرَّجُلَ بِالْأَمْسِ فَقَالَ لَهُ يزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ بَلَى فَقَالَ لَهُ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : قَدْ أَقْرَرْتُ لَک بِمَا سَأَلْتَ أَنَا عَبْدٌ مُكْرَهٌ فَإِنْ شِئْتَ فَأَمْسِک وَ إِنْ شِئْتَ فَبِعْ فَقَالَ لَهُ يزِيدُ لَعَنَهُ اللَّهُ أَوْلَى لَک حَقَنْتَ دَمَک وَ لَمْ ينْقُصْک ذَلِک مِنْ شَرَفِک" [الكافی ، ج۸ ، ص۲۳۴] .

۲. آزادگان تاریخ اسلام

۱ ـ پیروان پیامبر (ص) از شکنجه مشرکین به حبشه هجرت کردند. طبق معمول به خدمت نجاشی رسیدند که مستلزم سجده بود. جعفر طیار که از مهاجرین بود ، سجده نکرد. به او گفتند : ما لکم لاتسجدون للملک؟ قلنا لانسجد الا لله.

[سیره حلبی ، ج ۱ ، ص ۳۷۸ از گفتار فلسفی در آیة الکرسی]

۲ ـ وحید کلبی مأمور شد نامه حضرت رسول (ص) را به ملک روم رساند ، وقتی وارد پایتخت شد ، به او گفتند : اذا رأیت الملک فاسجد له ثم لاترفع رأسک حتّی یأذن لک. قال وحید : لاافعل هذا ابدا و لاأسجد لغیر الله. [سیره حلبی ، ج ۳ ، ص ۲۷۲ از گفتار فلسفی در آیة الکرسی]

امام باقر (ع) : "یزید در سفرش به شهر مکه از مدینه عبور کرد. به مردی گذشت. به او گفت : آیا اقرار می‌کنی که بنده من هستی؟ او گفت : و الله تو از من بالاتر نیستی. پدر تو هم از پدر من أفضل نبود. یزید گفت : اگر اقرار نکنی ، تو را می‌کشم. او گفت : کشتن من از کشتن امام حسین (ع) که مهمتر نیست. یزید دستور قتل او را صادر کرد." [روضه کافی]

ـ عبد الله بن عفیف

از بهترین شیعیان بود که چشم چپ خود را در جنگ جمل و چشم راست خویش را در جنگ صفین از دست داده بود و پیوسته در مسجد اعظم کوفه عبادت می‌نمود.

در هنگام سخنرانی ابن زیاد و تعریف او از یزید و تکذیب امام حسین (ع) ؛ عبدالله بن عفیف امام حسین (ع) را با شجاعت یاد کرد و ابن زیاد را به رسوایی کشید. ابن زیاد دستور داد او را دستگیر کنند. قبیله او به دفاع برآمدند. بعد از مدتی درگیری و جنگ نمایانی ، با راهنمایی دخترش. بالاخره ، اسیر شد.

ابن زیاد گفت : الحمد لله که خدا تو را خوار نمود. جواب داد : ای دشمن خدا! خدا چگونه مرا خوارکرد در حالی که اگر چشمم را بینا می‌کرد تو را می‌کشتم. بعد از تهدید ابن زیاد به قتل او فرمود : الحمد لله ربّ العالمین ، من قبل از تولد تو ، از خدا توفیق شهادت خواسته بودم و بعد از کوری چشمانم از شهادت مأیوس شده بودم. حال شکر خدا که شهادت را به من

روزی داد بعد از یأس از آن.

بعد ابن زیاد امر به شهادت او کرد. [بحار ، ج ۴۵ ، باب ۳۹ ، ص ۱۲۰]

۳. آزادگان کربلا

آزادگی منشی انسانی است گرچه کسی دین نداشته باشد.

وقتی حضرت حسین (ع) در گودال قتلگاه افتاده بود و خون از پیکر مطهرش جاری بود ، به خیمه‌ها حمله کردند. حضرت فرمود :

فصاح الحسین (ع) ویلکم یا شیعة آل أبی سفیان! إن لم یکن لکم دین و کنتم لا تخافون المعاد فکونوا أحرارا فی دنیاکم هذه و ارجعوا إلی أحسابکم إن کنتم عربا کما تزعمون قال : فناداه شمر لعنه الله ما تقول یا ابن فاطمة؟ فقال : إنی أقول أقاتلکم و تقاتلوننی و النساء لیس علیهن جناح فامنعوا عتاتکم و جهالکم و طغاتکم من التعرض لحرمی ما دمت حیا [اللهوف ، ص۱۱۹]
.

من با شما جنگ دارم ، چرا سراغ اطفال و زنان می‌روید؟

۴. نشانه آزادگان از منظر روایات

۱ ـ عن امیر المومنینالطلاقة شیمة الحر [غررالحکم ، ص۴۳۴] .

۲ ـ إن الحیاء و العفة من خلائق الإیمان و إنهما لسجیة الأحرار و شیمة الأبرار [غررالحکم ص۲۵۷] .

۳ ـ حضرت علی (ع) : جمال الحر تجنب العار [غررالحکم ، ص۳۲۵] .

۴ ـ حضرت علی (ع) : من قضی ما أسلف من الإحسان فهو کامل الحریة [غررالحکم ، ص۳۸۳] .

۵ ـ حضرت علی (ع) : الحریة منزهة من الغل و المکر [غررالحکم ، ص۲۹۱] .

۶ ـ حضرت علی (ع) : لن یتعبد الحر حتی یزال عنه الضر [غررالحکم ، ص۳۸۵] .

۷ ـ عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ : مِنْ تَوْفِیقِ الْمَرْءِ اکْتِسَابُهُ الْمَالَ مِنْ حِلِّهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۶۶] .

۸ ـ عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ : ابْذُلْ مَالَکَ فِی الْحُقُوقِ فَإِنَّ السَّخَاءَ بِالْحُرِّ أَخْلَقُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص ۲۶۰] .

۹ ـ حضرت علی (ع) می‌فرمایند :

و من ترک الشهوات کان حرا [تحف‌العقول ، ص۸۸] .

۱۰ ـ عن أبی عبد الله جعفر بن محمد (ع) قال : إن صاحب الدین فکر فعلته السکینة و استکان فتواضع و قنع فاستغنی و رضی بما أعطی و انفرد فکفی الإخوان و رفض الشهوات فصار حرا و خلع الدنیا فتحامی الشرور و اطرح الحسد فظهرت المحبة و لم یخف الناس فلم یخفهم و لم یذنب إلیهم فسلم منهم و سخت نفسه عن کل شیء ففاز و استکمل الفضل و أبصر العافیة فأمن الندامة [الأمالی للمفید ، ص۵۲] .

۱۱ ـ حضرت علی (ع) : الحر حر و إن مسه الضر العبد عبد و إن ساعده القدر [غررالحکم ، ص۳۳۵] .

۱۲ ـ وَ قَالَ علی (ع) : الْحُرُّ عَبْدٌ مَا طَمِعَ وَ الْعَبْدُ حُرٌّ إِذَا قَنِعَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص ۷۰] .

۱۳ ـ وَ قَالَ علی (ع) : مَنْ زَهِدَ فِی الدُّنْیا أَعْتَقَ نَفْسَهُ وَ أَرْضَی رَبَّهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۷] .

۱۴ ـ حضرت علی (ع) : من قام بشرائط العبودیة أهل للعتق [غررالحکم ، ص۱۹۹] .

من قصر عن أحکام الحریة أعید إلی الرق [إلی الرفق] [غررالحکم ، ص۳۳۵] .

۵. عبادت آزادگان

۱ ـ گروهی به خاطر ترس از دوزخ و گروهی به طمع بهشت عبادت خدا می کنند. عبادت دسته اول عبادت بردگان است و عبادت دسته دوم عبادت تجار است ، اما گروهی عبادت خدا را به خاطر خدا انجام می‌دهند.فتلك عبادة الأحرار [نهج البلاغه]

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ ابْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ جَمِیلٍ عَنْ هَارُونَ بْنِ خَارِجَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " إِنَّ الْعُبَّادَ ثَلَاثَةٌ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَوْفاً فَتِلْك عِبَادَةُ الْعَبِیدِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَی طَلَبَ الثَّوَابِ فَتِلْك عِبَادَةُ الْأُجَرَاءِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حُبّاً لَهُ فَتِلْك عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَ هِی أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ" [الکافی ، ج۲ ، ص۸۴] .

۶. خدمت به آزادگان

۱ ـ وَ قَالَ علی (ع) : خَیرُ الْبِرِّ مَا وَصَلَ إِلَی الْأَحْرَارِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص ۳۵۰] .

۲ ـ حضرت علی (ع) : أَنْفَعُ الْكُنُوزِ مَعْرُوفٌ تُودِعُهُ الْأَحْرَارَ وَ عِلْمٌ يَتَدَارَسُهُ الْأَخْيَارُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۳۴۹] .

۴. عوامل آزادی

۱ ـ مهاجرت : وَ مَنْ یهاجِرْ فِی سَبِیلِ اللّهِ یجِدْ فِی الْأَرْضِ مُراغَماً کثِیراً وَ سَعَةً وَ مَنْ یخْرُجْ مِنْ بَیتِهِ مُهاجِراً إِلَی اللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ یدْرِکهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَی اللّهِ وَ کانَ اللّهُ غَفُوراً رَحِیماً [نساء/۱۰۰] .

۲ ـ وَ مَنْ یخْرُجْ مِنْ بَیتِهِ مُهاجِراً إِلَی اللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ یدْرِکهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَی اللّهِ وَ کانَ اللّهُ غَفُوراً رَحِیماً [نساء/۱۰۰] .

۳ ـ إِنَّ الَّذِینَ تَوَفّاهُمُ الْمَلائِکةُ ظالِمِی أَنْفُسِهِمْ قالُوا فِیمَ کنْتُمْ قالُوا کنّا مُسْتَضْعَفِینَ فِی الْأَرْضِ قالُوا أَ لَمْ تَکنْ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةً فَتُهاجِرُوا فِیها فَأُولئِک مَأْواهُمْ جَهَنَّمُ وَ ساءَتْ مَصِیراً [نساء/۹۷] .

جهاد برای آزادی

۱ ـ وَ ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِینَ یقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هـذِهِ الْقَرْیةِ الظّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک وَلِیا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک نَصِیراً [نساء/۷۵] .

زندان و شکنجه برای آزادی

۱ ـ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ : إِنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَی جَمِیعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَ إِنْ تَدَاكَتْ عَلَیهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكسِرْهُ وَ إِنْ أُسِرَ وَ قُهِرَ وَ اسْتُبْدِلَ بِالْیسْرِ عُسْراً كمَا كانَ یوسُفُ الصِّدِّیقُ الْأَمِینُ (ص) لَمْ یضْرُرْ حُرِّیتَهُ أَنِ اسْتُعْبِدَ وَ قُهِرَ وَ أُسِرَ وَ لَمْ تَضْرُرْهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَ وَحْشَتُهُ وَ مَا نَالَهُ أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَیهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْعَاتِی لَهُ عَبْداً بَعْدَ إِذْ كانَ لَهُ مَالِكاً فَأَرْسَلَهُ وَ رَحِمَ بِهِ أُمَّةً وَ كذَلِك الصَّبْرُ یعَقِّبُ خَیراً فَاصْبِرُوا وَ وَطِّنُوا أَنْفُسَكمْ عَلَی الصَّبْرِ تُوجَرُوا [الکافی ، ج۲ ، ص۸۹] .

۵. سلب آزادی

۱. جزای سلب آزادی در قرآن

۱ ـ إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِک لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ [مائده/۳۳] .

۲. ریشه های سلب آزادی

تمام ریشه‌هایی که آزادی مردم را سلب می‌کرد از قبیل منصب و مقام ، ثروت ، داشتن اولاد پسر ، حسب و نسب و... که در زیر سایه این عناوین گروهی از گروه دیگر سلب آزادی می‌نمودند.

اسلام با جملهیا أَیهَا النّاسُ إِنّا خَلَقْناکمْ مِنْ ذَکرٍ وَ أُنْثی وَ جَعَلْناکمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَکرَمَکمْ عِنْدَ اللّهِ أَتْقاکمْ إِنَّ اللّهَ عَلِیمٌ خَبِیرٌ [حجرات/۱۳] .

ریشه های خرافات را سوزاند. تنها ملاک فضیلت و تقوا است و شخص متّقی از دیگران سلب آزادی نمی کند.

۳. جبر وآزادی

۱ ـ نشانه آزادی انسان ، انتقاد ، پشیمانی و ادب می‌باشد.

انسان ، آزاد از جبر الهی ، جبر تاریخ ، جبر طبقاتی ، جبر اجتماعی ، جبر طبیعی و وراثتی است.

۲ ـ زن فرعون در طبقه مرفّه به نفع مستضعف فریاد می‌زند.

۳ ـ در جبر اجتماعی قرآن می گوید : لکلٍ ضعفٌ

قالَ ادْخُلُوا فِی أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِکمْ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ فِی النّارِ کلَّما دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَها حَتّی إِذَا ادّارَکوا فِیها جَمِیعاً قالَتْ أُخْراهُمْ لِأُولاهُمْ رَبَّنا هولاءِ أَضَلُّونا فَآتِهِمْ عَذاباً ضِعْفاً مِنَ النّارِ قالَ لِکلٍّ ضِعْفٌ وَ لکنْ لا تَعْلَمُونَ [اعراف/۳۸] .

شما نگویید که ما مجبور طاغوت‌ها بودیم ، اینجا عذاب دو برابر است ، زیرا شما هم اراده داشتید.

۴ ـ إِنَّ الَّذِینَ تَوَفّاهُمُ الْمَلائِکةُ ظالِمِی أَنْفُسِهِمْ قالُوا فِیمَ کنْتُمْ قالُوا کنّا مُسْتَضْعَفِینَ فِی الْأَرْضِ قالُوا أَ لَمْ تَکنْ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةً فَتُهاجِرُوا فِیها فَأُولئِک مَأْواهُمْ جَهَنَّمُ وَ ساءَتْ مَصِیراً [نساء/۹۷] .

۵ ـ و در جبر تاریخی دروغ‌های مارکس در پیش‌بینی‌ها شاهد روشن است که چه بسا کشورها از نظام فئودالیسم وارد مرحله سوسیالیسم شد ، قبل از رسیدن به کاپیتالیسم.

۴. سوء استفاده از آزادی

ـ حضرت علی (ع) به حسن بصری فرمود : "تو سامری این امت هستی ، چون بخش‌هایی از سخنان مرا با افکار خودت قاطی می کنی و به خورد مردم می‌دهی."

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : خَطَبَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) النَّاسَ فَقَالَ : أَیهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَدْءُ وُقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تُتَّبَعُ وَ أَحْکامٌ تُبْتَدَعُ یخَالَفُ فِیهَا کتَابُ اللَّهِ یتَوَلَّی فِیهَا رِجَالٌ رِجَالًا فَلَوْ أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ لَمْ یخْفَ عَلَی ذِی حِجًی وَ لَوْ أَنَّ الْحَقَّ خَلَصَ لَمْ یکنِ اخْتِلَافٌ وَ لَکنْ یوخَذُ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ وَ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ فَیمْزَجَانِ فَیجِیئَانِ مَعاً فَهُنَالِک اسْتَحْوَذَ الشَّیطَانُ عَلَی أَوْلِیائِهِ وَ نَجَا الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَی [الکافی ، ج۱ ، ص۵۴] .

۱. آزمایش الهی

۱. ماهیت بلا و آزمایش

خداوند مصیبت ها را برای این جهت استخدام کرده است که به وسیله آن انسان را از دنیا قطع و به خود وصل کند ، دست انسان را از توی دست دنیا دربیاورد تا بتواند در دست خود قرار بدهد.

شما تا دستت در دست دوستت قرار دارد آیا می‌توانید با دوست دیگرتان دست بدهید؟ هرگز شما مگر نمی گویید با یک دست نمی‌شود دو هندوانه برداشت ، پس با یک دست هم نمی‌شود با دو کس دست داد. پس انسان تا دست خود را از دست

دنیا بیرون نکشد نمی‌تواند با آخرت دست بدهد ، از بیعت ظالم باید خارج بشود تا بتواند با امام بیعت کند ، از وادی کفر می‌باید خارج شود تا بتواند به وادی ایمان وارد شود. همانطورکه تا آخرین ثانیه‌های شب پایان نیابد وارد اولین ثانیه‌های روز نخواهد شد.

پس مصیبت ها این هنر را به همراه دارند که دست انسان را برای همیشه از دست دنیا خارج کنند ، شما فرض کن دستت را به دوستت داده‌ای ، او هم دستت را فشار می دهد ، آیا برای بار دیگر به او دست می‌دهی؟ هرگز. چون می گوئی من با او یک بار دست دادم ، دستم را فشار داد.خدا برای اینکه بخواهد انسان را نسبت به دنیا و دنیائی ها بی میل و رغبت کند او را تحت فشار قرار می‌دهد و انواع مصیبت ها را بر او فرود می‌آورد.

انسانی که بی هوش شده است به جهت به هوش آمدن گاه او را سیلی می‌زنند تا به هوش بیاید.

مصیبت ها سیلی خداوندند که بر صورت بی هوشان و سرمستان وادی دنیا نواخته می‌شود آنکه مرده است هیچ گاه به او سیلی نخواهند زد.

پس آنکه به مصیبتی گرفتار نیست باور کند که مرده است ، البته در صورتی که آثار به هوش بودن را در خویش نمی‌بیند.

یکی از تاثیرات مصیبت آن است که انسان حالتی پیدا می کند که دنیا را در شان و حیثیت خویش نمی‌بیند یا کم می‌بیند.

شما اگر از بچه هایتان چیزی که داده‌اید پس بگیرید ، قطعا یک حالت زدگی در آنان ایجاد می‌شود ، دیگر وقتی چیزی را به آنهامی دهید از شما قبول نمی کنند ، چون احساس می کنند که هیچ اعتمادی به این چیزهائی که شما می‌دهید ، نیست.

خداوند متعال وقتی بخواهد مومنی را متوجه کند که به این دنیا هیچ اعتمادی نیست با یک بده و بستانی با او برخورد می کند.

انسان در ابتداء وقتی چیزی را به چنگ آورد آرام و قرار ندارد. اما کمی که خدا با او بده و بستان کرد متین و با وقار می‌شود ، هم در گرفتن و هم در پس دادن ، نه وقتی که به او می‌دهند فرحی از خود نشان می‌دهد و نه آن وقتی که از او می گیرند جزعی می زند.

وقتی انسان نسبت به خدا تخلف می کند. آثار آن خلاف در زندگیش ظاهر می‌شود. به جای آنکه خودش را محکوم کند که من متخلف بودم. از خدا گله می کند ، که چرا با من اینچنین کردی یعنی گله انسان از خدا به تخلف انسان برمی گردد.

اعتراضی که انسان نسبت به خدا دارد بر می گردد ، به انحرافی که نسبت به او داشته است. یعنی عیب و نقص خودش را به اونسبت می‌دهد و بعد شاکی می‌شود ، یعنی انسان شکایت از خدا ، در کار خدا می کند. یک سوء رفتار نسبت به خدا دارد و یک حسن ظن و تعلق نسبت به خودش دارد. این دو وقتی در هم ضرب شد نتیجه‌اش اعتراض نسبت به خدا می‌شود.

انسان اگر در حال رقابت مومن بود مومن است. پیش از رقابت ۹۹ درصد مردم مومنند اما بعد از رقابت ۹۹ درصد آنان مومن نخواهند بود. شیطان تا رقیبی همچون آدم در کنار خویش نمی‌دید موجودی پاک و سالم به نظر می‌رسید. اما تا پای آدم به میان آمد همان شد که شد.

قابیل تا مسئله رقابت با هابیل برایش مطرح نبود .از صلحا بود اما در رقابت از اشقیاء شد.

۲. اسباب آزمایش

از نظر قرآن کریم انسان به اسباب و عوامل مختلفی مورد آزمایش قرار می گیرد که به نمونه‌ای از آنها اشاره می‌شود :

۱. ترس

۲. گرسنگی

۳. زیانهای مالی

۴. مرگ : وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَىْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَراتِ وَ بَشِّرِ الصّابِرِينَ [بقره/۱۵۵] .

۵. مال و جان : لَتُبْلَوُنَّ فِى أَمْوالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ [آل عمران/۱۸۶] .

۶. اموال و فرزندان : وَ اعْلَمُوا أَنَّما أَمْوالُكُمْ وَ أَوْلادُكُمْ فِتْنَةٌ [انفال/۱۲۸] .

۷. مواهب مادی : وَ لا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلى ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَياةِ الدُّنْيا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَ رِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَ أَبْقى [طه/۱۳۱] .

۸. نیکی‌ها و بدی‌ها : وَ بَلَوْناهُمْ بِالْحَسَناتِ وَ السَّيِّئاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ [اعراف/۱۶۸] .

وَ نَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَ الْخَيْرِ فِتْنَةً [انبیاء/۳۵] .

۹. القائات شیطان : لِيَجْعَلَ ما يُلْقِى الشَّيْطانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْقاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ [حج/۵۳] .

۳. انواع آزمایش

ـ امتحان عقیدتی

۱.فَإِنّا قَدْ فَتَنّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَ أَضَلَّهُمُ السّامِرِى [طه/۸۵] .

۲.وَ لَقَدْ قالَ لَهُمْ هارُونُ مِنْ قَبْلُ يا قَوْمِ إِنَّما فُتِنْتُمْ بِهِ [طه/۹۰] .

۲ ـ امتحان مالی

۱.لَتُبْلَوُنَّ فِى أَمْوالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ [آل عمران/۱۸۶] .

۲.فَأَمَّا الْإِنْسانُ إِذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّى أَكْرَمَنِ وَ أَمّا إِذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّى أَهانَنِ [فجر/۱۶-۱۵] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : ما بلى الله العباد بشىء أشد عليهم من إخراج الدراهم [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص۱۳۹] .

۴.إِنّا بَلَوْناهُمْ كَما بَلَوْنا أَصْحابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّها مُصْبِحِينَ [قلم/۱۷] .

۵.وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَىْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَراتِ [بقره/۱۵۵] .

۶.وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ [جن/۱۷-۱۶] .

ثُمَّ إِذا خَوَّلْناهُ نِعْمَةً مِنّا قالَ إِنَّما أُوتِيتُهُ عَلى عِلْمٍ بَلْ هِىَ فِتْنَةٌ [زمر/۴۹] .

۸. قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : الفقير هدية الله إلى الغنى فإن قضى حاجته فقد قبل هدية الله و إن لم يقض حاجته فقد رد هدية الله جل و عز عليه [التمحيص ، ص۴۷] .

۳ ـ امتحان سیاسی

۱.أَ حَسِبَ النّاسُ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنّا وَ هُمْ لا يُفْتَنُونَ [عنكبوت/۲] .

روایات زیادی از جمله خود نهج البلاغة این آیه را در مورد امتحان مردم بعد از پیامبر (صلى الله عليه و آله) دانسته‌اند.

۲.وَ إِذْ نَجَّيناكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذابِ يُذَبِّحُونَ أَبْناءَكُمْ وَ يَسْتَحْيُونَ نِساءَكُمْ وَ فِى ذلِكُمْ بَلاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ [بقره/۴۹] .

۳.هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِى أَ أَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ [نمل/۴۰] .

۴ ـ امتحان در جنگ

وَ لَوْ يشاءُ اللّهُ لاَنْتَصَرَ مِنْهُمْ وَ لكنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكمْ بِبَعْضٍ [محمد/۴] .

۱. جنگ بدر :

مسلمانان در ۱۳ سالی که مکه بودند و اولین سالهائی که مدینه بودند شعار زیاد می‌دادند و در خواست مکرر رسیدن فرمان جنگ را داشتند تا اینکه اولین فرمان جنگ آمد ، به دنبال این فرمان عواقب جنگ هم گوشزد شد تا مشخص شود چه کسانی صابرند و چه کسانی اهل شعار و اما عواقب جنگ؛

وَ لَنَبْلُوَنَّكمْ بِشَىءٍ مِنَ الْخَوْفِ [بقره/۱۵۵] : ترس از دشمن

وَ الْجُوعِ [بقره/۱۵۵] : محاصره اقتصادی

وَ نَقْصٍ مِنَ الأَمْوالِ [بقره/۱۵۵] : کم شدن در آمدها و کمک به جبهه ها

وَ الأَنْفُسِ [بقره/۱۵۵] : رفتن به جبهه

وَ الثَّمَراتِ [بقره/۱۵۵] : کم شدن محصولات و تقدیم کردن جوانان [المیزان ، ج ۱ ، ص۳۵۷ و مجمع البیان ، ج ۱ ، ص۲۳۷]

۲. جنگ خندق : امدادهای غیبی و ترس از کثرت دشمن

إِذْ جاوكمْ مِنْ فَوْقِكمْ وَ مِنْ أَسْفَلَ مِنْكمْ وَ إِذْ زاغَتِ الأَبْصارُ وَ بَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَناجِرَ وَ تَظُنُّونَ بِاللّهِ الظُّنُونَا هُنالِك ابْتُلِى الْمُومِنُونَ وَ زُلْزِلُوا زِلْزالاً شَدِيداً [احزاب/۱۱-۱۰] .

۳. جنگ احد :

إِنْ يمْسَسْكمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَ تِلْك الأَيامُ نُداوِلُها بَينَ النّاسِ وَ لِيعْلَمَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ يتَّخِذَ مِنْكمْ شُهَداءَ وَ اللّهُ لا يحِبُّ الظّالِمِينَ [آل عمران/۱۴۰] .

وَ لِيمَحِّصَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ يمْحَقَ الْكافِرِينَ [آل عمران/۱۴۱] .

وَ لِيبْتَلِى اللّهُ ما فِى صُدُورِكمْ وَ لِيمَحِّصَ ما فِى قُلُوبِكمْ وَ اللّهُ عَلِيمٌ بِذاتِ الصُّدُورِ [آل عمران/۱۵۴] .

۴. طالوت و جالوت :

فَلَمّا فَصَلَ طالُوتُ بِالْجُنُودِ قالَ إِنَّ اللّهَ مُبْتَلِيكمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيسَ مِنِّى وَ مَنْ لَمْ يطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّى إِلاّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلاّ قَلِيلاً مِنْهُمْ فَلَمّا جاوَزَهُ هُوَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قالُوا لا طاقَةَ لَنَا الْيوْمَ بِجالُوتَ وَ جُنُودِهِ قالَ الَّذِينَ يظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاقُوا اللّهِ كمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كثِيرَةً بِإِذْنِ اللّهِ وَ اللّهُ مَعَ الصّابِرِينَ [بقره/۲۴۹] .

۵. غزوه حدیبیه :

رزمندگان از مدینه خارج شدند ، در حالی که یک مشت خرما و مقداری آرد جو بیشتر نداشتند و حق صید نداشتند در همین حال پرندگان و آهوها تا نزدیک چادرهایشان می‌آمدند.

۵ ـ امتحان خانوادگی

همسر و فرزند امتحان هستند :

إِنَّما أَمْوالُكمْ وَ أَوْلادُكمْ فِتْنَةٌ [تغابن/۱۵] .

۴. اهداف آزمایش

الف : شکوفا شدن استعدادهای نهفته درانسان :

وَ لِيبْتَلِى اللّهُ ما فِى صُدُورِكمْ وَ لِيمَحِّصَ ما فِى قُلُوبِكمْ [آل عمران/۱۵۴] .

ب : جداسازی افراد نیک از بد :

ما كانَ اللّهُ لِيذَرَ الْمُومِنِينَ عَلى ما أَنْتُمْ عَلَيهِ حَتّى يميزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيبِ [آل عمران/۱۷۹] .

ج : جداسازی صفوف مجاهدان و صابران از غیر آنها :

وَ لَنَبْلُوَنَّكم حَتّى نَعْلَمَ الْمُجاهِدِينَ مِنْكمْ وَ الصّابِرِينَ [محمد/۳۱] .

د : برای انجام کار بهتر :

الَّذِی خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَياةَ لِيبْلُوَكمْ أَيكمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [ملك/۲] .

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَيهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [كهف/۷] .

۵. آثار سازنده آزمایش وبلا

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إن الله ليغذى عبده المؤمن بالبلاء كما تغذى الوالدة ولدها باللبن [أعلام‌الدين ، ص۲۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ لَكنَّ اللَّهَ يخْتَبِرُ عِبَادَهُ بِأَنْوَاعِ الشَّدَائِدِ وَ يتَعَبَّدُهُمْ بِأَنْوَاعِ الْمَجَاهِدِ وَ يبْتَلِيهِمْ بِضُرُوبِ الْمَكارِهِ إِخْرَاجاً لِلتَّكبُّرِ مِنْ قُلُوبِهِمْ وَ إِسْكاناً لِلتَّذَلُّلِ فِی نُفُوسِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ وَ لِلْمُومِنِ امْتِحَانٌ وَ لِلْأَنْبِياءِ دَرَجَةٌ وَ لِلْأَوْلِياءِ كرَامَةٌ [جامع الأخبار ، ص۱۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَا أَثْنَى اللَّهُ تَعَالَى عَلَى عَبْدٍ مِنْ عِبَادِهِ مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَى مُحَمَّدٍصإِلَّا بَعْدَ ابْتِلَائِهِ وَ وَفَاءِ حَقِّ الْعُبُودِيةِ فِيهِ فَكرَامَاتُ اللَّهِ فِی الْحَقِيقَةِ نِهَاياتٌ بِدَاياتُهَا الْبَلَاءُ [مصباح الشريعة ، ص۱۸۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحمد لله الذى جعل تمحيص ذنوب شيعتنا فى الدنيا بمحنهم لتسلم] لهم [طاعاتهم و يستحقوا عليها ثوابها. [تفسير الإمام العسكرى ، ص۲۲] .

قَالَ الْكاظِمُ (علیه السلام) : مَثَلُ الْمُومِنِ مَثَلُ كفَّتَی الْمِيزَانِ كلَّمَا زِيدَ فِی إِيمَانِهِ زِيدَ فِی بَلَائِهِ لِيلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا خَطِيئَةَ لَهُ [أمالى طوسى ، ص۶۳۱] .

علامه طباطبائی : مومنین در اثر امتحان پاکیزه می‌شوند و کفار و منافقین خبیث‌تر می‌شوند و صفات حسنه‌ای هم که دارند تبدیل به خبث می‌شود و این است معنای تمحیص و تمحیق (پاکیزه کردن و نابودی تدریجی)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لَا يمْرَضُ مُومِنٌ وَ لَا مُومِنَةٌ إِلَّا حَطَّ اللَّهُ بِهِ مِنْ خَطَايَاهُ [التمحيص ، ص۴۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إذا رأيت الله سبحانه يتابع عليك البلاء فقد أيقظك [غررالحكم ، ص۱۰۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إذا رأيت الله سبحانه يتابع عليك النعم مع المعاصى فهو استدراج لک [غررالحكم ، ص۳۴۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَحَبَّ عَبْداً غَتَّهُ بِالْبَلَاءِ غَتّاً وَ إِنَّا وَ إِياكمْ يا سَدِيرُ لَنُصْبِحُ بِهِ وَ نُمْسِی [كافى ، ج۲ ، ص۲۵۳] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (علیه السلام) : إِنِّی لَأَكرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ يعَافَى فِی الدُّنْيا فَلَا يصِيبَهُ شَیءٌ مِنَ الْمَصَائِبِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۵۶] .

ماجرای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که به دعوت شخصی برای طعام به منزلش رفته بودند دیدند مرغی بر روی دیوار تخمی گذاشت. افتاد پائین و روی میخی قرار گرفت. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) تعجب کرد ، صاحب خانه گفت : چرا تعجب می‌کنید؟ هرگز بلائی به من نرسیده. پیامبر (صلی الله علیه و آله) بلند شدند و از خانه بیرون رفتند و فرمودند : مَنْ لَمْ يرْزَأْ فَمَا

لِلَّهِ فِيهِ مِنْ حَاجَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۶] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إن الله عز و جل ليتعاهد عبده المون بالبلاء كما يتعاهد الرجل أهله بالهدية [المؤمن ، ص۲۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : المصائب منح من الله و الفقر عند الله مثل الشهادة و لا يعطيه من عباده إلا من أحب [التمحيص ، ص۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَنْ تَكونُوا مُومِنِينَ حَتَّى تَعُدُّوا الْبَلَاءَ نِعْمَةً وَ الرَّخَاءَ مُصِيبَةً وَ ذَلِك أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ أَفْضَلُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ [صفات الشيعة ، ص۳۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : البلاء زين للمؤمن و كرامة لمن عقل لأن فی مباشرته الصبر عليه و الثبات عنده تصحيح نسبة الإيمان [مصباح الشريعة ، ص۱۸۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْمُومِنُ لَا يمْضِی عَلَيهِ أَرْبَعُونَ لَيلَةً إِلَّا عَرَضَ لَهُ أَمْرٌ يحْزُنُهُ يذَكرُ بِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۴] .

وَ لَقَدْ أَخَذْنا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَ نَقْصٍ مِنَ الثَّمَراتِ لَعَلَّهُمْ يذَّكرُونَ [اعراف/۱۳۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إذا رأيت ربك يوالی عليك البلاء فاشكره [غررالحكم ، ص۹۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : يا ابْنَ آدَمَ إِذَا رَأَيتَ رَبَّك سُبْحَانَهُ يتَابِعُ عَلَيك نِعَمَهُ وَ أَنْتَ تَعْصِيهِ فَاحْذَرْهُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۲۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ [جامع الأخبار ، ص۱۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إن الله ليعتذر إلى عبده المحوج المؤمن كما يعتذر أخ إلى أخيه فيقول و عزتی ما أفقرتك لهوان كان لك علی ارفع هذا الغطاء فانظر ما عوضتك من الدنيا قال فيكشف فينظر إلى ما عوضه الله تعالى من الدنيا فيقول ما ضرنی يا رب ما منعتنی مع ما قد عوضتنی [مشكاة الأنوار ، ص۲۷۵] .

لَعَلَّهُمْ يتَضَرَّعُونَ [انعام/۴۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْمُومِنَ لَيدْعُو اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِی حَاجَتِهِ فَيقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَخِّرُوا إِجَابَتَهُ شَوْقاً إِلَى صَوْتِهِ وَ دُعَائِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۰] .

۶. رمز موفقیت در آزمایش

۱. داشتن جهان بینی

۱.طلبی از خدا نداشتیم ، استقلالی نداریم ، دنیا محل عبور و آخرت دار قرار است.إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ [بقره/۱۵۶] .

۲. توجه به حضور خدا

۱.قالَ لا تَخافا إِنَّنِی مَعَكما أَسْمَعُ وَ أَری [طه/۴۶] .

۲.وَ اصْنَعِ الْفُلْك بِأَعْينِنا [هود/۳۷] .

۳. جریان شکنجه شدن محمد بن عمیر و از دست دادن توان پس از خوردن ۲۵ شلاق و تقویت پیدا کردن از سخن دوستش که گفت : اذكر موقفك بين يدی الله تعالى.

قال محمد بن يونس بن عبد الرحمن يقول يا محمد بن أبی عمير اذكر موقفك بين يدی الله تعالى [رجال‌الكشی ، ص۵۹۱] .

۳. استمداد از خدا

۱.اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره/۱۵۳] .

۲. عَنْ یوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَام : أَنَّ النَّبی ص كانَ إِذا نَزَلَ بِأَهْلِهِ شِدَّةٌ أَمَرَهُمْ بِالصَّلَاةِ ثُمَّ قَرَأَو أْمُرْ أَهْلَک بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَیها [(طه-۱۳۲)] [مسکن الفؤاد ، ص ۵۰] .

۴. توجه به پاداش

۱.وَ لَنَجْزِینَّ الَّذِینَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما كانُوا یعْمَلُونَ [نحل/۹۶] .

۲.فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَ لا یسْتَخِفَّنَّک الَّذِینَ لا یوقِنُونَ [روم/۶۰] .

۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فَالْمُتَّقُونَ صَبَرُوا أَیاماً قَصِیرَةً أَعْقَبَتْهُمْ رَاحَةً طَوِیلَةً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۴. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ عَظِیمَ الْأَجْرِ لَمَعَ عَظِیمِ الْبَلَاءِ وَ مَا أَحَبَّ اللَّهُ قَوْماً إِلَّا ابْتَلَاهُمْ [کافی ، ج ۲ ، ص۲۵۲] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَوْ یعْلَمُ الْمُومِنُ مَا لَهُ مِنَ الْأَجْرِ فِی الْمَصَائِبِ لَتَمَنَّی أَنَّهُ قُرِّضَ بِالْمَقَارِیضِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۵] .

۶. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَبْدِی الْمُومِنَ لَا أَصْرِفُهُ فِی شَیءٍ إِلَّا جَعَلْتُهُ خَیراً لَهُ فَلْیرْضَ بِقَضَائِی وَ لْیصْبِرْ عَلَی بَلَائِی وَ لْیشْكرْ نَعْمَائِی أَكتُبْهُ یا مُحَمَّدُ مِنَ الصِّدِّیقِینَ عِنْدِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۱] .

۵. آشنائی با قبول شدگان

۱.وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلی ما آذَیتُمُونا [ابراهیم/۱۲] .

۲.فَاصْبِرْ كما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ [احقاف/۳۵] .

۳.وَ لَقَدْ كذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِک فَصَبَرُوا عَلی ما كذِّبُوا [انعام/۳۴] .

۴.كما كتِبَ عَلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِكمْ [بقره/۱۸۳] .

۵.فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .

۶. عمومیت امتحان

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا یأْتِكمْ مَثَلُ الَّذِینَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ وَ الضَّرّاءُ وَ زُلْزِلُوا حَتّی یقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ مَتی نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِیبٌ [بقره/۲۱۴] .

آزمایش همه انسانها سنت الهی است :

أَ حَسِبَ النّاسُ أَنْ یتْرَكوا أَنْ یقُولُوا آمَنّا وَ هُمْ لا یفْتَنُونَ [عنكبوت/۲] .

ما كانَ اللّهُ لِیذَرَ الْمُومِنِینَ عَلی ما أَنْتُمْ عَلَیهِ حَتّی یمِیزَ الْخَبِیثَ مِنَ الطَّیبِ [آل عمران/۱۷۹] .

امتحان یکی از نوامیس لا- یتغیر و ثابت الهی است و از آیات قرآن استفاده می‌شود که تمام افراد بشر مومن و کافر و منافق ، محسن و مسیء ، پیامبر ومردم و... مورد امتحان قرار می گیرند. [المیزان ، ج۴ ، ص۳۱]

فقط مسئله‌ای که هست این است که شدت و ضعف امتحان ، بسته به ایمان و کفر است ، هر که بامش بیش برفش بیشتر.

هر که در این باب مقرب‌تر است جام بلا بیشترش می‌دهند

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِیاءُ ثُمَّ الَّذِینَ یلُونَهُمْ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّمَا الْمُومِنُ بِمَنْزِلَةِ كفَّةِ الْمِیزَانِ كلَّمَا زِیدَ فِی إِیمَانِهِ زِیدَ فِی بَلَائِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : یبْتَلَی الْمَرْءُ عَلَی قَدْرِ حُبِّهِ [جامع الأخبار ، ص۱۱۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِنَّ الْبَلَاءَ أَسْرَعُ إِلَی شِیعَتِنَا مِنَ السَّیلِ إِلَی قَرَارِ الْوَادِی [التمحیص ، ص۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّمَا یبْتَلِی اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی الْمُومِنِینَ مِنْ عِبَادِهِ عَلَی قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ عِنْدَهُ [أمالی مفید ، ص۳۹] .

۷. عکس العمل مردم درمقابل بلا

۱. جز (علیه السلام) :

إذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً [معارج/۲۰] .

وَ أَمّا إِذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيقُولُ رَبِّی أَهانَنِ [فجر/۱۶] .

امام صادق (علیه السلام) : به پدر فرزند از دست داده فرمود : فَمُصَابُک بِتَرْکک الِاسْتِعْدَادَ لَهُ أَعْظَمُ مِنْ مُصَابِک بِوَلَدِک [أمالی صدوق ، ص۳۵۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لأن العبد إذا تکامل الإیمان ابتلیته فی قوته فإن جزع رددت علیه قوته و إن صبر باهیت به ملائکتی [التمحیص ، ص۴۵] .

۲. صبر :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إن صبر باهیت به ملائکتی [التمحیص ، ص۴۵] .

وَ بَشِّرِ الصّابِرِينَ الَّذِينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قالُوا إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ [بقره/۱۵۶-۱۵۵] .

إِنَّما يوَفَّى الصّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيرِ حِسابٍ [زمر/۱۰] .

۳. شکر و رضا :

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : اللهم لک الحمد حمد الشاکرین علی مصابهم [کامل الزیارات ، ص۱۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَيسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَ لَكنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى وَ الشُّكرِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إذا أحب الله عبد ابتلاه فإن صبر اجتباه فإن رضی اصطفاه [مسکن الفؤاد ، ص۸۴] .

۴. به آغوش مصیبت رفتن :

وَ لا عَلَى الَّذِينَ إِذا ما أَتَوْك لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لا أَجِدُ ما أَحْمِلُكمْ عَلَيهِ تَوَلَّوْا وَ أَعْينُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً أَلّا يجِدُوا ما ينْفِقُونَ [توبه/۹۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : نزلت منهم أنفسهم فی البلاء کالذی نزلت فی الرخاء [تحف العقول ، ص۱۵۹] .

۸. اشاره به مواردی از آزمایش

۱.ابراهیم (علیه السلام) :

وَ إِذِ ابْتَلى إِبْراهِيمَ رَبُّهُ بِكلِماتٍ فَأَتَمَّهُنَّ [بقره/۱۲۴] .

فَبَشَّرْناهُ بِغُلامٍ حَلِيمٍ فَلَمّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْى قالَ يا بُنَى إِنِّی أَرى فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُك فَانْظُرْ ما ذا تَرى قالَ يا أَبَتِ افْعَلْ ما تُومَرُ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصّابِرِينَ فَلَمّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِينِ [صافات/۱۰۳-۱۰۱] .

إِنَّ هذا لَهُوَ الْبَلاءُ الْمُبِينُ [صافات/۱۰۶] .

۲.سلیمان (علیه السلام) :

قالَ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكتابِ أَنَا آتِيك بِهِ قَبْلَ أَنْ يرْتَدَّ إِلَيك طَرْفُك فَلَمّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قالَ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِيبْلُوَنِی أَ أَشْكرُ أَمْ أَكفُرُ [نمل/۴۰] .

۳.موسی (علیه السلام) :

وَ فَتَنّاک فُتُوناً [طه/۴۰] . (امتحانات مکرر و دشوار)
فَلَبِثْتَ سِنِینَ فِی أَهْلِ مَدْینَ ثُمَّ جِئْتَ عَلی قَدَرٍ یا مُوسی [طه/۴۰] .
افراد یا گروههای مورد آزمایش :
۴.حضرت داود (علیه السلام) :
وَ ظَنَّ داوُدُ أَنَّما فَتَنّاهُ [ص/۲۴] .
۵.بنی اسرائیل :
قَدْ فَتَنّا قَوْمَک مِنْ بَعْدِک وَ أَضَلَّهُمُ السّامِرِی [طه/۸۵] .
۶.قوم حضرت صالح (علیه السلام) :
إِنّا مُرْسِلُوا النّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ [قمر/۲۷] .
۷.مسلمانان در جنگ احد :
وَ لِیبْتَلِی اللّهُ ما فِی صُدُورِکمْ وَ لِیمَحِّصَ ما فِی قُلُوبِکمْ [آل عمران/۱۵۴] .
۸.مسلمانان درجنگ احزاب :
هُنالِک ابْتُلِی الْمُومِنُونَ وَ زُلْزِلُوا زِلْزالاً شَدِیداً [احزاب/۱۱] .

۱. آسیب های جامعه

۱. گناه علنی
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمَعْصِیةَ إِذَا عَمِلَ بِهَا الْعَبْدُ سِرّاً لَمْ تَضُرَّ إِلَّا عَامِلَهَا وَ إِذَا عَمِلَ بِهَا عَلَانِیةً وَ لَمْ یغَیرْ عَلَیهِ أَضَرَّتْ بِالْعَامَّةِ [قربالإسناد ، ص۲۶] .
(نقش روزنامهها و افشاگری‌های نابجا)
۲. شایعه
إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا أَنْ تُصیبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمینَ [حجرات/۶] .
پیامبر (ص) ولید بن عقبه را فرستاد تا زکات‌هایی را که حارث جمع کرده تحویل بگیرد و بیاورد. رفت و برگشت و به دروغ گفت حارث زکات‌ها را نمی‌دهد و حتی می‌خواست مرا بکشد که من فرار کردم. سپس مردم آماده مقابله شدند که حارث خدمت پیامبر (ص) رسید و گفت : من اصلاً ولید را ندیده‌ام. دروغ می‌گوید. آیه نازل شد.
قال فی المیزان نزول الایه فی حق الولید مستفیض من الطریقین.
۳. افسردگی وبی نشاطی
وَ لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [آل عمران/۱۳۹] .
برای دلداری مسلمین شکست خورده احد نازل شدوَ لا تَهِنُوااز وهن به معنای سستی (خواه در جسم یا روح و اراده)
وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَاشاره به این است که شکست شما در واقع برای نافرمانی از امر پیامبر (ص) بود. از هم اکنون باز اگر از این تجربه تلخ استفاده کنید و ایمان آورید باز پیروزی نهایی از آن شماست.
۴. زخم زبان ها
وَ لَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذینَ أُوتُوا الْکتابَ مِنْ قَبْلِکمْ وَ مِنَ الَّذینَ أَشْرَکوا أَذیً کثیراً وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا فَإِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُور [آل

عمران/۱۸۶] .

شأن نزول آیه :

از یک سو اموال مهاجران به مصادره مشرکان در مکه درآمد و از سوی دیگر در مدینه گرفتار یهود شدند و از همه سخت‌تر شاعران مشرک کینه‌توز و بدزبان نسبت به دختران و زنان مسلمان اشعار عشقی و هجوکننده می‌سرودند تا از نظر روانی مسلمانان را در فشار قرار دهند. نام آن شاعر کعب بن اشرف بود که پیامبر (ص)

۵. نفاق

۱ -سوگندها : اتَّخَذُوا أَيمانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبيلِ اللّهِ [مجادله/۱۶] .

۲ -اشک‌ها : وَ جاو أَباهُمْ عِشاءً يبْكونَ [یوسف/۱۶] .

۳ -نفاق‌ها و گفتارها : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْجِبُك قَوْلُهُ فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يشْهِدُ اللّهَ عَلى ما فى قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ [بقره/۲۰۴]
.

۶. حاکمیت سلاطین

۱ -إِنَّ الْمُلُوك إِذا دَخَلُوا قَرْيةً أَفْسَدُوها وَ جَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِها أَذِلَّةً وَ كذلِك يفْعَلُون [نمل/۰۳۴] .

۷. کم رنگ شدن عدالت اجتماعی

۱ - قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَنْ تُقَدَّسَ أُمَّةٌ لَا يوخَذُ لِلضَّعِيفِ فِيهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوِى غَيرَ مُتَتَعْتِعٍ (نه به زحمت) [نهج‌البلاغه ، نامه ۰۵۳] .

۲ - قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ثَلَاثٌ إِنْ حَفِظْتَهُنَّ وَ عَمِلْتَ بِهِنَّ كفَتْك مَا سِوَاهُنَّ وَ إِنْ تَرَكتَهُنَّ لَمْ ينْفَعْك شَىءٌ سِوَاهُنَّ قَالَ وَ مَا هُنَّ يا أَبَا الْحَسَنِ قَالَ إِقَامَةُ الْحُدُودِ عَلَى الْقَرِيبِ وَ الْبَعِيدِ وَ الْحُكمُ بِكتَابِ اللَّهِ فِى الرِّضَا وَ السَّخَطِ وَ الْقَسْمُ بِالْعَدْلِ بَينَ الْأَحْمَرِ وَ الْأَسْوَدِ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ لَعَمْرِى لَقَدْ أَوْجَزْتَ وَ أَبْلَغْتَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۰۲۲۷] .

۸. استعمار

۱ ـ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .

۹. سکوت علماء

۱ - قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا هَلَك مَنْ كانَ قَبْلَكمْ حَيثُ مَا عَمِلُوا مِنَ الْمَعَاصِى وَ لَمْ ينْهَهُمُ الرَّبَّانِيونَ وَ الْأَحْبَارُ [کافی ، ج۵ ، ص۵۷] .

۱۰. فساد علماء

۱ - قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : آفة العامة العالم الفاجر [غررالحکم ، ص۴۷] .

۲ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِى إِذَا صَلَحَا صَلَحَ‌الناس وَ إِذَا فَسَدَا فَسَدَ الناس‌ا لْأُمَرَاءُ و العُلماءُ [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص ۷۰] .

۱۱. سوءاستفاده

۱ -وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ كلِّ جَبّارٍ عَنيدٍ [هود/۵۹] .

۱۲. نفوذ بیگانه

۱ -إِذا أَرَدْنا أَنْ نُهْلِك قَرْيةً أَمَرْنا مُتْرَفيها [اسراء/۱۶] .

۱۳. ارتجاع

أ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكُم [آل عمران/۱۴۴] .

در احد سنگی لب و دندان پیامبر (ص) را خونی کرد و مصعب بن عمیر که به یاری پیامبر (ص) شتافت حضرت را حفظ ولی خود شهید شد و چون شباهتی به پیامبر (ص) داشت گفتند که پیامبر (ص) کشته شد.

یا أَيُّهَا الَّذينَ آمَنُوا إِنْ تُطيعُوا الَّذينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلى أَعْقابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خاسِرين [آل عمران/۱۴۹] .

پس از شکست مسلمین در احد یهود و نصاری و مشرکین در لباس نصیحت و دلسوزی مسلمانان را از ادامه کار بازمی‌داشتند. آیه برای خنثی کردن این طرح است.

۱۴. اسراف

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كَتَبَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) إِلَى عُمَّالِهِ أَدِقُّوا أَقْلَامَكُمْ وَ قَارِبُوا بَيْنَ سُطُورِكُمْ وَ احْذِفُوا عَنِّى فُضُولَكُمْ وَ اقْصِدُوا قَصْدَ الْمَعَانِى وَ إِياكُمْ وَ الْإِكْثَارَ فَإِنَّ أَمْوَالَ الْمُسْلِمِينَ لَا تَحْتَمِلُ الْإِضْرَارَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۱۰] .

۱۵. بخل

۱ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مَحَقَ الْإِسْلَامَ مَحْقَ الشُّحِّ شَىءٌ [کافی ، ج۴ ، ص۴۵] .

۱۶. ظلم

۱ – قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فى الجور هلاك الرعية [غررالحکم ، ص۳۴۶] .

۱۷. رحم نابجا

۱ –رحمة من لايرحم تمنع الرحمة و استبقاء من لايبقى يهلك الامة [شرح آقا جمال بر غرر]

محاکمه کودتاچیان ، تصفیه‌های بجا

۱۸. گرانفروشی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَامَةُ غَضَبِ اللَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى عَلَى خَلْقِهِ جَوْرُ سُلْطَانِهِمْ وَ غَلَاءُ أَسْعَارِهِمْ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۲] .

۱۹. مجریان فاسد

۱ – قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تولى الأراذل و الأحداث الدول دليل انحلالها و إدبارها [غررالحکم ، ص۳۴۵] .

۲ – قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دَخَلْتُ بِلَادَكُمْ بِأَشْمَالِى (لباس کهنه) هَذِهِ وَ رِحْلَتِى (اثاثیه) وَ رَاحِلَتِى (شتر) هَا هِى فَإِنْ أَنَا خَرَجْتُ مِنْ بِلَادِكُمْ بِغَيرِ مَا دَخَلْتُ فَإِنَّنِى مِنَ الْخَائِنِينَ [المناقب ، ج۲ ، ص۹۸] .

۳ – كَتَبَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِمُحَمَّدِ بْنِ أَبِى بَكرٍ أَحِبَّ لِعَامَّةِ رَعِيتِكَ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَ أَهْلَ بَيتِكَ وَ اكرَهْ لَهُمْ مَا تَكرَهُ لِنَفْسِكَ وَ أَهْلَ بَيتِكَ فَإِنَّ ذَلِكَ أَوْجَبُ لِلْحُجَّةِ وَ أَصْلَحُ لِلرَّعِيةِ [أمالی‌مفید ، ص۲۶۸] .

۲۰. اختلاف و نزاع

وَ لَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتّى إِذا فَشِلْتُمْ وَ تَنازَعْتُمْ فِى الْأَمْرِ وَ عَصَيتُمْ مِنْ بَعْدِ ما أَراكُمْ ما تُحِبُّونَ مِنْك [آل عمران/۱۵۲] .

مسلمانان باتلفات و خسارات از احد به مدینه برگشته و می گفتند مگر خدا وعده پیروزی نداده بود؟ آیه آمد که چرا خدا به وعده وفا کرد.إِذْ تَحُسُّونَهُمْ از ماده حسّ به معنای از بین بردن حواس است و کنایه از این است که اوّلِ کار ، دشمن را می کشتید.

درحَتّى إِذا فَشِلْتُمْ ، إِذادر اینجا به معنای زمان است نه شرطیه

فَشِلْتُمْ (ضعف توأم با ترس) ... به شما نشان داده شد. (آن پیروزی که دوست داشتید.)

۲۱. سختی ها

۱ -اِنْ یمْسَسْکمْ قَرْحٌ (در احد) فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ (در بدر) مِثْلُهُ [آل عمران/۱۴۰] .

همان گونه که آنها پس از شکست ننشستند ، شما هم...

۲ -وَ لا تَهِنُوا فِی ابْتِغاءِ الْقَوْمِ إِنْ تَکونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ یأْلَمُونَ کما تَأْلَمُونَ وَ تَرْجُونَ مِنَ اللّهِ ما لا یرْجُون [نساء/۱۰۴] .

ماجرای شعاراُعْلُ هُبَلْدر ذیل تفسیر همین آیه است. [نمونه ، ج۴ ، ص۱۰۷] .

و آیه در ماجرای شکست مسلمانان در احد نازل شد که اگرشما در احد شکست خوردید و دشمنان شما هم در بدر قبلاً شکست خوردند.

وَ زُلْزِلُوا حَتّی یقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذینَ آمَنُوا مَعَهُ مَتی نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَریبٌ [بقره/۲۱۴] .

۱. آفات

۱.احادیث آفات

۱ ـ یوشک الامم ان تداعی علیکم تداعی الالکهٔ علی قصعتها قال قائل منهم : من قلهٔ نحن یومئذٍ؟ قال : بل أنتم کثیر و لکنّکم غثاءٌ کغثاء السّیل لینزعن الله من عدوکم المهابهٔ منکم ، لیقذفنّ فی قلوبکم الوهن قال قائل : یا رسول الله! و الوهن؟ قال : حبّ الدّنیا و کراهیهٔ الموت [سنن ابی‌داود ، خ ۴۲۹۷]

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا عظمت أمتی الدنیا نزع الله منها هیبهٔ الإسلام [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۷۵] .

۳ ـ اذا عظّمت امّتی الدّنیا نزعت منها هیبهٔ الاسلام و اذا ترکت الامر بالمعروف و النّهی عن المنکر حرمت برکهٔ الوحی و اذا تسابّت امّتی سقطت من عین الله [جامع الصّغیر ، ج۱ ، ص۳۳۱ و تفسیر جوامع الجامع ، ج۱ ، ص۴۷۰]

۴ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : حُبُّ الدُّنْیا رَأْسُ کلِّ خَطِیئَهٔ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۶] .

۵ ـ اذا رأیت امّتی تهاب الظالم ان تقول له انک ظالم فقد تودّع منهم [جامع الصغیر ، ج۱ ، ص۹۷]

۶ ـ صفتی احمد المتوکل... و امته الحمادون... و رهبان باللیل و لیوث بالنّهار [جامع الصغیر ، ج۲ ، ص۶۴]

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن لکل أمهٔ فتنهٔ و إن فتنهٔ أمتی المال [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۲۹] .

۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الدِّینَارَ وَ الدِّرْهَمَ أَهْلَکا مَنْ کانَ قَبْلَکمْ وَ هُمَا مُهْلِکاکمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۶] .

۹ ـ لکل شیء آفهٔ و آفهٔ هذا الدّین ولاهٔ السوء [جامع الصّغیر ، ج۲ ، ص۴۱۳]

۱۰ ـ لست اخاف علی امّتی غوغا تقتلهم و لا عدوا یحتاجهم و لکنی اخاف علی امّتی ائمهٔ مضلّین ان اطاعوهم فتنوهم و ان عصوهم قتلوهم [نهج الفصاحهٔ ، ص۴۷۲]

۱۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا کانَ أُمَرَاؤکمْ خِیارَکمْ وَ أَغْنِیاؤکمْ سُمَحَاءَکمْ وَ أَمْرُکمْ شُورَی بَینَکمْ فَظَهْرُ الْأَرْضِ خَیرٌ لَکمْ مِنْ بَطْنِهَا وَ إِذَا کانَ أُمَرَاؤکمْ شِرَارَکمْ وَ أَغْنِیاؤکمْ بُخَلَاءَکمْ وَ أُمُورُکمْ إِلَی نِسَائِکمْ فَبَطْنُ الْأَرْضِ خَیرٌ لَکمْ مِنْ ظَهْرِهَا [تحف‌العقول ، ص۳۶] .

۱۲ ـ ان اخوف ما اخاف علی امّتی الائمهٔ المضلون [کنز ، ۲۸۹۸۶ و جامع الصغیر ، ج۱ ، ص۳۳۴]

۱۳ ـ آفهٔ الدّین ثلاثهٔ : فقیه الفاجر ، امام جائر و مجتهد جاهل [جامع الصّغیر ، ج۱ ، ص۶ ـ شرح شهاب الأخبار ، ص۳۷۱]

۱۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی أَخَافُ عَلَی أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی ثَلَاثَهً زَلَّهَ عَالِمٍ وَ حُکمَ جَائِرٍ وَ هَوًی مُتَّبَعٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۵۸] .

۱۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِنْفَانِ مِنْ أَمَّتِی إِذَا صَلَحَا صَلَحَتْ أَمَّتِی وَ إِذَا فَسَدَا فَسَدَتْ الْأَمَرَاءُ وَ الْقُرَّاءُ [أمالی صدوق ، ص۳۶۶] .

۱۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِی إِذَا صَلَحَا صَلَحَتْ أُمَّتِی وَ إِذَا فَسَدَا فَسَدَتْ أُمَّتِی قِیلَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَنْ هُمَا قَالَ : الْفُقَهَاءُ وَ الْأُمَرَاءُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۶] .

۱۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أخوف ما أخاف علی أمتی زلات العلماء و میل الحکماء و سوء التأویل [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۲۷] .

۱۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّمَا أَخَافُ عَلَی أُمَّتِی ثَلَاثاً شُحّاً مُطَاعاً وَ هَوًی مُتَّبَعاً وَ إِمَاماً ضَالًّا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۶۳] .

۱۹ ـ اخاف علی امّتی من بعدی ثلاثهٔ : زلهٔ عالم و جدال منافق بالقرآن و التّکذیب بالقدر [جامع الصّغیر ، ج۱ ، ص۴۶ ـ کنز ، خ۲۸۹۶۶]

۲۰ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَشَدُّ مَا یتَخَوَّفُ عَلَی أُمَّتِی ثَلَاثَهٌ زَلَّهُ عَالِمٍ أَوْ جِدَالُ مُنَافِقٍ بِالْقُرْآنِ أَوْ دُنْیا تَقْطَعُ رِقَابَکمْ فَاتَّهِمُوهَا عَلَی أَنْفُسِکمْ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۳] .

۲۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَیکمْ بَعْدِی کلُّ مُنَافِقٍ عَلِیمِ اللِّسَانِ [منیه‌المرید ، ص۱۳۷] .

۲۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَکثَرَ مَا أَخَافُ عَلَی أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی رَجُلٌ ینَاوِلُ الْقُرْآنَ یضَعُهُ عَلَی غَیرِ مَوَاضِعِهِ [منیه‌المرید ، ص۳۶۹] .

۲۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَیکمُ الشِّرْک الْأَصْغَرُ قَالُوا وَ مَا الشِّرْک الْأَصْغَرُ قَالَ : هُوَ الرِّیاءُ [منیه‌المرید ، ص۳۱۷] .

۲۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَخَافُ عَلَی أُمَّتِی الشِّرْک فَقُلْتُ أَ یشْرِکونَ مِنْ بَعْدِک؟ فَقَالَ : أَمَا إِنَّهُمْ لَا یعْبُدُونَ شَمْساً وَ لَا قَمَراً وَ لَا وَثَناً وَ لَا حَجَراً وَ لَکنَّهُمْ یرَاءُونَ بِأَعْمَالِهِمْ وَ الرِّیاءُ هُوَ الشِّرْک [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۳۳] .

۲۵ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : أَلَا إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَیکمْ خَصْلَتَانِ اتِّبَاعُ الْهَوَی وَ طُولُ الْأَمَلِ أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَی فَیصُدُّ عَنِ الْحَقِّ وَ طُولُ الْأَمَلِ ینْسِی الْآخِرَهَ [عوالیالآللی ، ج۴ ، ص۷۶] .

۲۶ ـ اخاف علی امّتی ثلاثا : ضلالهٔ الاهواء و اتباع الشّهوات فی البطون و الفروج و الغفلهٔ بعد المعرفهٔ [کنز ، ۲۸۹۶۷ ـ جامع الصّغیر ، ج۱ ، ص۴۷]

۲۷ ـ لاتبکوا علی الذین اذا ولیه اهله و لکن ابکوا علیه اذا ولیه غیر اهله [جامع الصّغیر ، ج۱ ، ص۷۲۸]

۲۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثٌ أَخَافُهُنَّ عَلَی أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی الضَّلَالَهُ بَعْدَ الْمَعْرِفَهِ وَ مَضَلَّاتُ الْفِتَنِ وَ شَهْوَهُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ [کافی ، ج۲ ، ص۷۹] .

۲۹ ـ اخوف ما اخاف علی امتی ثلاث : ضلالهٔ الأهواء و اتباع الشهوات فی البطن و الفرج و العجب [تفسیر الدر المنثور ، ج۳ ، ص۶۳]

۳۰ ـ الْقُطْبُ الرَّاوَنْدِی فِی لُبِّ اللُّبَابِ ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ : " دَخَلْتُ عَلَی النَّبِی (ص) وَ هُوَ نَائِمٌ عَلَی حَصِیرٍ قَدْ أَثَّرَ فِی جَنْبِهِ قَالَ أَ مَعَک أَحَدٌ غَیرُک؟ قُلْتُ : لَا قَالَ : اعْلَمْ أَنَّهُ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلِی وَ طَالَ شَوْقِی إِلَی لِقَاءِ رَبِّی وَ إِلَی لِقَاءِ إِخْوَانِی الْأَنْبِیاءِ قَبْلِی ثُمَّ قَالَ : لَیسَ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی مِنَ الْمَوْتِ وَ لَیسَ لِلْمُؤمِنِ رَاحَهٌ دُونَ لِقَاءِ اللَّهِ ثُمَّ بَکی قُلْتُ : لِمَ تَبْکی قَالَ : وَ کیفَ لَا أَبْکی وَ أَنَا أَعْلَمُ مَا ینْزِلُ بِأُمَّتِی مِنْ بَعْدِی قُلْتُ : وَ مَا ینْزِلُ مِنْ بَعْدِک یا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ : الْأَهْوَاءُ الْمُخْتَلِفَهُ وَ قَطِیعَهُ الرَّحِمِ وَ حُبُّ الْمَالِ وَ الشَّرَفِ وَ إِظْهَارُ الْبِدْعَهِ " [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۶۴] .

۳۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنى أكثر ما أخاف عليكم ما يخرج الله لكم من بركات الأرض فقيل و ما بركات الأرض قال زهرة الدنيا [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

۳۲ـ اخوف ما اخاف على امّتى زهرة الدّنيا و كثرتها [تفسير نور الثقلين ، ج۴ ، ص۵۷۹]

۳۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أخوف ما أخاف على أمتى أن يكثر لهم المال فيتحاسدون و يقتتلون [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۲۷] .

۳۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ صَلَاحَ أَوَّلِ هَذِهِ الْأُمَّةِ بِالزُّهْدِ وَ الْيَقِينِ وَ هَلَاكُ آخِرِهَا بِالشُّحِّ وَ الْأَمَلِ [أمالى صدوق ، ص۲۲۷] .

۳۵ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِى مِنْ بَعْدِى هَذِهِ الْمَكَاسِبُ الْحَرَامُ وَ الشَّهْوَةُ الْخَفِيَّةُ وَ الرِّبَا [كافى ، ج۵ ، ص۱۲۴] .

۳۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَزَالُ أُمَّتِى بِخَيْرٍ مَا لَمْ يَتَخَاوَنُوا وَ أَدَّوُا الْأَمَانَةَ وَ آتَوُا الزَّكَاةَ وَ إِذَا لَمْ يَفْعَلُوا ذَلِكَ ابْتُلُوا بِالْقَحْطِ وَ السِّنِينَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۱] .

۳۷ـ اخشى ما خشيت على امّتى كبر البطن مداومة النّوم و الكسل و ضعف اليقين [جامع الصّغير ، ج۱ ، ص۴۹ و نهج الفصاحه ، ص۱۹]

۳۸ـ الْقُطْبُ الرَّاوَنْدِى فِى لُبِّ اللُّبَابِ ، عَنِ النَّبِى (ص) أَنَّهُ قَالَ : " إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِى عَمَلُ قَوْمِ لُوطٍ فَلْتَرْتَقِبْ أُمَّتِى الْعَذَابَ إِذَا تَكَافَى الرِّجَالُ بِالرِّجَالِ وَ النِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ " [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۴ ، ص۳۴۷] .

۳۹ـ اذا تبايعتم بالعينة و اخذتم اذناب البقر و رضيتم بالزّرع و تركتم الجهاد سلّط الله عليكم ذلاً لاينزعه حتى ترجعوا الى دينك [جامع الصّغير ، ج۱ ، ص۸۱]

۴۰ـ ان فناء امّتى بعضها ببعض

۴۱ـ ايتها الامة انّى لااخاف فيما لاتعلمون و لكن انظروا كيف تعملون فيما تعلمون [جامع الصّغير ، ج۱ ، ص۴۶۷]

۴۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لَنْ تُقَدَّسَ أُمَّةٌ لَا يوخَذُ لِلضَّعِيفِ فِيهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوِى غَيرَ مُتَعْتَعٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۴۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّى أَخَافُ عَلَيكُمُ اسْتِخْفَافاً بِالدِّينِ وَ بَيعَ الْحُكمِ وَ قَطِيعَةَ الرَّحِمِ وَ أَنْ تَتَّخِذُوا الْقُرْآنَ مَزَامِيرَ وَ تُقَدِّمُونَ أَحَدَكمْ وَ لَيسَ بِأَفْضَلِكمْ فِى الدِّين [صحيفه‌الرضا (ع) ، ص۷۷] .

۴۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّمَا مَثَلُ أَهْلِ بَيتِى فِى هَذِهِ الْأُمَّةِ مَثَلُ سَفِينَةِ نُوحٍ فِى لُجَّةِ الْبَحْرِ مَنْ رَكبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ [رجال‌الكشى ، ص۲۶] .

۴۵ـ انكم ستبتلون فى اهل بيتى من بعدى [جامع الصّغير ، ج۱ ، ص۳۸۸]

۴۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّى قَدْ تَرَكتُ فِيكمُ الثَّقَلَينِ مَا إِنْ تَمَسَّكتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِى وَ أَحَدُهُمَا أَكبَرُ مِنَ الْآخَرِ كتَابُ اللَّهِ حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ وَ عِتْرَتِى أَهْلُ بَيتِى أَلَا وَ إِنَّهُمَا لَنْ يفْتَرِقَا حَتَّى يرِدَا عَلَى الْحَوْضَ [كمال‌الدين ، ج۱ ، ص۲۳۸] .

۴۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّى قَدْ خَلَّفْتُ فِيكمْ شَيئَينِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِى أَبَداً مَا أَخَذْتُمْ بِهِمَا وَ عَمِلْتُمْ بِمَا فِيهِمَا كتَابَ اللَّهِ وَ سُنَّتِى فَإِنَّهُمَا لَنْ يفْتَرِقَا حَتَّى يرِدَا عَلَى الْحَوْضَ [كمال‌الدين ، ج۱ ، ص۲۳۵] .

۴۸ـ ان رحى الاسلام ستدور فحيث ما دار القرآن ، فدوروا به يوشك السلطان و القرآن ان يقتتلا و يتفرقا انه سيكون عليكم ملوك يحكون لكم بحكم و لم بغيرة فان اطعتموهم اضلوكم و ان عصيتموهم قتلوكم قالوا : يا رسول الله! فكيف بنا ان ادركنا ذلك؟ قال : تكونوا كاصحاب عيسى (ع) [تفسير الدّر المنثور]

۴۹۰۱۶۸۷۰ ـ لاتختلفوا فان من كان قبلكم اختلفوا فهلكوا [كنز ، خ۸۹۴]
۵۰ ـ ما اختلفت امّة بعد نبيها الّا طهر اهل باطلها على اهل حقّها [كنز ، خ۹۲۹]
۵۱ ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : لَيسَ فِي أُمَّتِي رَهْبَانِيةٌ وَ لَا سِياحَةٌ وَ لَا زَمٌّ يعْنِي سُكوتٌ [معانى الأخبار ، ص۱۷۳] .
۵۲ ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : إِذَا عَمِلَتْ أُمَّتِي خَمْسَ عَشْرَةَ خَصْلَةً حَلَّ بِهَا الْبَلَاءُ قِيلَ : يا رَسُولَ اللّهِ! وَ مَا هِي؟ قَالَ : إِذَا كانَتِ الْمَغَانِمُ دُوَلًا وَ الْأَمَانَةُ مَغْنَماً وَ الزَّكاةُ مَغْرَماً وَ أَطَاعَ الرَّجُلُ زَوْجَتَهُ وَ عَقَّ أُمَّهُ وَ بَرَّ صَدِيقَهُ وَ جَفَا أَبَاهُ وَ كانَ زَعِيمُ الْقَوْمِ أَرْذَلَهُمْ وَ الْقَوْمُ أَكرَمَهُ مَخَافَةَ شَرِّهِ وَ ارْتَفَعَتِ الْأَصْوَاتُ فِي الْمَسَاجِدِ وَ لَبِسُوا الْحَرِيرَ وَ اتَّخَذُوا الْقَينَاتِ وَ ضَرَبُوا بِالْمَعَازِفِ وَ لَعَنَ آخِرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَوَّلَهَا فَلْيرْتَقَبْ عِنْدَ ذَلِك ثَلَاثَةٌ الرِّيحُ الْحَمْرَاءُ أَوِ الْخَسْفُ أَوِ الْمَسْخُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۰۰] .
۵۳ ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : إِذَا الْتَبَسَتْ عَلَيكمُ الْفِتَنُ كقِطَعِ اللَّيلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيكمْ بِالْقُرْآنِ فَإِنَّهُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ وَ مَاحِلٌ مُصَدَّقٌ وَ مَنْ جَعَلَهُ أَمَامَهُ قَادَهُ إِلَى الْجَنَّةِ وَ مَنْ جَعَلَهُ خَلْفَهُ سَاقَهُ إِلَى النَّارِ [كافى ، ج۲ ، ص۵۹۸] .
۵۴ ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : يا عَلِي! إِنَّ الْقَوْمَ سَيفْتَنُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَ يمُنُّونَ بِدِينِهِمْ عَلَى رَبِّهِمْ وَ يتَمَنَّوْنَ رَحْمَتَهُ وَ يأْمَنُونَ سَطْوَتَهُ وَ يسْتَحِلُّونَ حَرَامَهُ بِالشُّبُهَاتِ الْكاذِبَةِ وَ الْأَهْوَاءِ السَّاهِيةِ فَيسْتَحِلُّونَ الْخَمْرَ بِالنَّبِيذِ وَ السُّحْتَ بِالْهَدِيةِ وَ الرِّبَا بِالْبَيعِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۶] .
۵۵ ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : الْفُقَهَاءُ أُمَنَاءُ الرُّسُلِ مَا لَمْ يدْخُلُوا فِي الدُّنْيا قِيلَ : يا رَسُولَ اللّهِ! وَ مَا دُخُولُهُمْ فِي الدُّنْيا قَالَ اتِّبَاعُ السُّلْطَانِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِك فَاحْذَرُوهُمْ عَلَى دِينِكمْ [كافى ، ج۱ ، ص۴۶] .
۵۶ ـ قالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَجَدْنَا فِي كتَابِ رَسُولِ اللّهِ ص إِذَا ظَهَرَ الزِّنَا مِنْ بَعْدِي كثُرَ مَوْتُ الْفَجْأَةِ وَ إِذَا طُفِّفَ الْمِكيالُ وَ الْمِيزَانُ أَخَذَهُمُ اللّهُ بِالسِّنِينَ وَ النَّقْصِ وَ إِذَا مَنَعُوا الزَّكاةَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَكتَهَا مِنَ الزَّرْعِ وَ الثِّمَارِ وَ الْمَعَادِنِ كلَّهَا وَ إِذَا جَارُوا فِي الْأَحْكامِ تَعَاوَنُوا عَلَى الظُّلْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَ إِذَا نَقَضُوا الْعَهْدَ سَلَّطَ اللّهُ عَلَيهِمْ عَدُوَّهُمْ وَ إِذَا قَطَّعُوا الْأَرْحَامَ جُعِلَتِ الْأَمْوَالُ فِي أَيدِي الْأَشْرَارِ وَ إِذَا لَمْ يأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ينْهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ لَمْ يتَّبِعُوا الْأَخْيارَ مِنْ أَهْلِ بَيتِي سَلَّطَ اللّهُ عَلَيهِمْ شِرَارَهُمْ فَيدْعُوا خِيارُهُمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [كافى ، ج۲ ، ص۳۷۴] .
۵۷ ـ قالَ الْكاظِمُ (ع) : مَنْ مَاتَ بِغَيرِ إِمَامٍ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيةً [إختصاص مفيد ، ص۲۶۸] .

۱. آمار

۱. اهميت آمار

۱. آمار اشيا درعلم الهى
ـ وَ كلُّ صَغيرٍ وَ كبيرٍ مُسْتَطَرٌ [قمر/۵۳] .
ـ وَ لا أَصْغَرَ مِنْ ذلِك وَ لا أَكبَرَ إلّا فى كتابٍ مُبينٍ [يونس/۶۱] .
وَ لا أَصْغَرُ مِنْ ذلِك وَ لا أَكبَرُ إلّا فى كتابٍ مُبينٍ [سبأ/۳] .
ـ أَنَّ اللّهَ قَدْ أَحاطَ بِكلِّ شَيءٍ عِلْماً [طلاق/۱۲] .
ـ وَ ما تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إلّا يعْلَمُها وَ لا حَبَّةٍ فى ظُلُماتِ الْأَرْضِ وَ لا رَطْبٍ وَ لا يابِسٍ إلّا فى كتابٍ مُبينٍ [انعام/۵۹] .
ـ لا يغادِرُ صَغيرَةً وَ لا كبيرَةً إلّا أَحْصاها [كهف/۴۹] .
ـ هستى بر اساس آمار است : إنّا كلَّ شَيءٍ خَلَقْناهُ بِقَدَرٍ [قمر/۴۹] .

ـ آمار ثبت و ضبط است : وَ كلَّ شَیءٍ أَحْصَيناهُ فی إمام مُبينٍ [يس/١٢] .
ـ آفريدگار همه چيز را با دقّت می‌داند : وَ أَحْصى كلَّ شَیءٍ عَدَداً [جن/٢٨] .
٢. امر به آمارگيری درقرآن
ـ گردش خورشيد و ماه برای اطّلاع بر حساب و ارقام است : هُوَ الَّذی جَعَلَ الشَّمْسَ ضِياءً وَ الْقَمَرَ نُوراً وَ قَدَّرَهُ مَنازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنينَ وَ الْحِساب [يونس/٥] .
وَ جَعَلْنَا اللَّيلَ وَ النَّهارَ آيتَينِ فَمَحَوْنا آيةَ اللَّيلِ وَ جَعَلْنا آيةَ النَّهارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكمْ وَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنينَ وَ الْحِسابَ [اسراء/١٢] .
انسان لازم است بر آمار و ارقام اطّلاع داشته باشد. در قرآن دو مرتبه فرمود : لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنينَ وَ الْحِسابَ
٣.عدد در قرآن
١) قل هوالله احد [توحيد/١] .
٢) ثانِی اثْنَينِ [توبه/٤٠] .
٣) سَيقُولُونَ ثَلاثَةٌ [كهف/٢٢] .
٤) أَرْبَعُ شَهاداتٍ [نور/٦] .
٥) يقُولُونَ خَمْسَةٌ [كهف/٢٢] .
٦) خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فی سِتَّةِ أَيامٍ [اعراف/٥٤] .
٧) سَبْعَ سَماواتٍ [بقره/٢٩] .
٨) ثَمانِيةَ أَزْواجٍ [انعام/١٤٣] .
٩) وَ لَقَدْ آتَينا مُوسی تِسْعَ آياتٍ بَيناتٍ [اسراء/١٠١] .
١٠) تِلْك عَشَرَةٌ كامِلَةٌ [بقره/١٩٦] .
١١) أَحَدَ عَشَرَ كوْكباً [يوسف/٤] .
١٢) اثْنَی عَشَرَ نَقيباً [مائده/١٢] .
١٩) عَلَيها تِسْعَةَ عَشَر [مدثر/٣٠] .
٢٠) إنْ يكنْ مِنْكمْ عِشْرُونَ صابِرُون [انفال/٦٥] .
٣٠) وَ واعَدْنا مُوسی ثَلاثينَ لَيلَةً [اعراف/١٤٢] .
٤٠) فَتَمَّ ميقاتُ رَبِّهِ أَرْبَعينَ لَيلَةً [اعراف/١٤٢] .
٥٠) أَلْفَ سَنَةٍ إلاّ خَمْسينَ عاماً [عنكبوت/١٤] .
٦٠) فَإطْعامُ سِتِّينَ مِسْكيناً [مجادله/٤] .
٧٠) إنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعينَ مَرَّةً [توبه/٨٠] .
٨٠) فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانينَ جَلْدَةً [نور/٤] .
٩٩) لَهُ تِسْعٌ وَ تِسْعُونَ نَعْجَةً [ص/٢٣] .
١٠٠) الزّانِيةُ وَ الزّانی فَاجْلِدُوا كلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ [نور/٢] .
٢٠٠) عِشْرُونَ صابِرُونَ يغْلِبُوا مِائَتَينِ [انفال/٦٥] .

۳۰۰) وَ لَبِثُوا فی کَهْفِهِمْ ثَلاثَ مِائَةٍ سِنینَ [کهف/۲۵] .

۱۰۰۰) لَیلَةُ الْقَدْرِ خَیرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ [قدر/۳] .

۲۰۰۰) إنْ یکنْ مِنْکمْ أَلْفٌ یغْلِبُوا أَلْفَینِ بِإِذْنِ اللّهِ [انفال/۶۶] .

۳۰۰۰) أَنْ یمِدَّکمْ رَبُّکمْ بِثَلاثَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُنْزَلینَ [آل عمران/۱۲۴] .

۵۰۰۰) یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائکةِ مُسَوِّمین [آل عمران/۱۲۵] .

۵۰۰۰۰) فی یوْمٍ کانَ مِقْدارُهُ خَمْسینَ أَلْفَ سَنَةٍ [معارج/۴] .

۱۰۰۰۰۰) وَ أَرْسَلْناهُ إِلی مِائَةِ أَلْفٍ [صافات/۱۴۷] .

۲. موارد آمار

۱. در محیط زیست

۱. در کشاورزی

آمار درختان :

ـ در حدیث داریم اگر درختی را قطع کردید ، باید به جای آن درختی بکارید تا از آمار آن کم نشود.

برنامه‌ریزی کشاورزی بر اساس اطّلاعات

ـ قالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنینَ دَأَباً فَما حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فی سُنْبُلِهِ إِلاّ قَلیلاً مِمّا تَأْکلُونَ ثُمَّ یأْتی مِنْ بَعْدِ ذلِک سَبْعٌ شِدادٌ یأْکلْنَ ما قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلاّ قَلیلاً مِمّا تُحْصِنُونَ [یوسف/۴۸-۴۷] .

ـ وَ الَّذی قَدَّرَ فَهَدی وَ الَّذی أَخْرَجَ الْمَرْعی [اعلی/۴-۳] .

ـ وَ الَّذی نَزَّلَ مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنا بِهِ بَلْدَةً مَیتاً کذلِک تُخْرَجُونَ [زخرف/۱۱] .

۲.در دامداری

آمار حیوانات :

ـ وَ تَفَقَّدَ الطَّیرَ [نمل/۲۰] .

۲. در مسائل نظامی

آمار از تعداد دشمن :

ـ حضرت پرسید : آمار دشمن چقدر است؟ او آمار را نگفت. بعد از مدّتی حضرت (ص) فرمود : برای غذا چند شتر نحر می‌کنید و از نحر شتر پی به آمار دشمن برد.

۳. در عبادات

ـ تعداد رکعات

ـ تعداد مواضعی که در سجده باید روی زمین گذاشته شود.

ـ تعداد کلمات اذان ، اقامه و نماز

ـ تعداد اذکار و اوراد

ـ تعداد اعداد تسبیحات اربعه

ـ به چهل نفر مؤمن در نماز شب

ـ تعدادالْعَفْو

ـ تعداد استغفار

ـ تعداد جماعت مأمومین که به ده نفر رسید.

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لضربة علی یوم الخندق أفضل من عبادة الثقلین [إقبال الأعمال ، ص۴۶۷] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَضَرْبَةُ عَلِی لِعَمْرِو بْنِ عَبْدِ وُدٍّ أَفْضَلُ مِنْ عَمَلِ أُمَّتِی إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [سعد السعود ، ص۱۳۹] .

ـ و اذکروا الله ذکرا کثیرا

۵. آمار مؤمنین و مشرکین

ـ فَما آمَنَ لِمُوسى إِلاّ ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ [یونس/۸۳] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِی طَرِیقِ الْهُدَی لِقِلَّةِ أَهْلِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۱] .

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا أَکثَرَ الضَّجِیجَ وَ أَقَلَّ الْحَجِیجَ [المناقب ، ج۴ ، ص۱۸۴] .

ـ إِنَّ إِبْراهِیمَ کانَ أُمَّةً قانِتاً لِلّهِ حَنیفاً [نحل/۱۲۰] .

ـ لئن یهدی الله بک رجلاً

۳. هدف آمار

۱) آمار برای برنامه‌ریزی نه تفاخر :

ـ أَلْهاکمُ التَّکاثُرُ حَتّی زُرْتُمُ الْمَقابِرَ [تکاثر/۲-۱] .

۲) نه سرگرمی :

ـ سَیقُولُونَ ثَلاثَةٌ [کهف/۲۲] .

۳) نه عجب و غرور :

ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ... وَ اسْتِقْلَالِ الْخَیرِ وَ إِنْ کثُرَ مِنْ قَوْلِی وَ فِعْلِی ، وَ اسْتِکثَارِ الشَّرِّ وَ إِنْ قَلَّ مِنْ قَوْلِی وَ فِعْلِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۴) آمار برای تربیت :

ـ امام سجّاد (ع) برای هر برده‌ای پرونـده‌ای تشکیل می‌داد و در آن نقاط ضعف را ثبت می‌کرد تا به آنان تذکر دهد و شب عید فطر همه را آزاد کرده و می‌گفت : خدایا تو هم عیب‌های مرا ثبت کرده‌ای.

۵) آمار برای ارزیابی خود :

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَاسِبُوا أَنْفُسَکمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا عَلَیهَا [کافی ، ج۸ ، ص۱۴۳] .

۶) آمار برای حضور جامعه در صحنه‌های حقّ :

ـ پیامبر اسلام (ص) بعد از نماز از غائبین سؤال می‌کرد. اگر مریض بودنـد به عیادت می رفت. و اگر مسافر بودنـد ، در حقّ آنان دعا می‌کرد.

۴. آداب آمار

۱. دقت در آمار

ـ وَ لَبِثُوا فی كَهْفِهِمْ ثَلاثَ مِائَةٍ سِنينَ وَ ازْدَادُوا تِسْعاً [كهف/۲۵] .

ـ فَلَبِثَ فيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلّا خَمْسينَ عاماً [عنكبوت/۱۴] .

ـ وَ واعَدْنا مُوسى ثَلاثينَ لَيلَةً وَ أَتْمَمْناها بِعَشْرٍ [اعراف/۱۴۲] .

ـ تِلْكَ عَشَرَةٌ كامِلَةٌ [بقره/۱۹۶] .

گاهی آمارهای تقریبی اشکالی ندارد :

ـ وَ أَرْسَلْناهُ إِلى مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزيدُونَ [صافات/۱۴۷] .

ـ آماری که به جهت کثرت است : وَ مِنَ الَّذينَ أَشْرَكوا يوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ [بقره/۹۶] .

ـ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعينَ مَرَّةً فَلَنْ يغْفِرَ اللّهُ لَهُمْ [توبه/۸۰] .

۲. کتمان امار

ـ هر آماری گفتنی نیست :

آماری که نقل آن ایجاد : ترس می‌کند ، ممنوع است : يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَسْـئَلُوا عَنْ أَشْياءَ إِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُوكُمْ [مائده/۱۰۱] .

وَ الَّذى نَزَّلَ مِنَ السَّماءِ ماءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنا بِهِ بَلْدَةً مَيتاً كذلِكَ تُخْرَجُونَ [زخرف/۱۱] .

۵. آمار غیبی

ـ وَ أَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها [توبه/۲۶] .

فَأَرْسَلْنا عَلَيهِمْ ريحاً وَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها [احزاب/۹] .

ـ تصّرف غیبی در آمار :

يقَلِّلُكمْ فى أَعْينِهِمْ [انفال/۴۴] .

لَوْ أَراكهُمْ كثيراً لَفَشِلْتُمْ [انفال/۴۳] .

ـ إِذْ تَسْتَغيثُونَ رَبَّكمْ فَاسْتَجابَ لَكمْ أَنّى مُمِدُّكمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِكةِ مُرْدِفين [انفال/۹] .

۶.آفات آمار

رقابت تا آن جا رسید که صد شتر نحر شد. حضرت فرمود همه غذاها را به بیابان بریزند تا خوراک حیوانات شود زیرا نحر شتران برای چشم و هم‌چشمی بوده است.

آمار غلط

ـ وَ قَلَّبُوا لَک الْأُمُورَ [توبه/۴۸] .

ـ زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُمْ [انفال/۴۸] .

گزارش‌های خلاف

ـ وَ قَلَّبُوا لَک الْأُمُورَ [توبه/۴۸] .

ـ وَ إنْ يقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ [منافقون/۴] .
ـ وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْجِبُک قَوْلُهُ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا [بقره/۲۰۴] .
ـ زَینَ لَهُمُ الشَّیطانُ أَعْمالَهُمْ [انفال/۴۸] .
ـ أَنَا أَکثَرُ مِنْک مالاً وَ أَعَزُّ نَفَراً [کهف/۳۴] .
ـ إنَّ هولاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلیلُونَ [شعراء/۵۴] .
ـ وَ قَلیلٌ مِنْ عِبادِی الشَّکور [سبأ/۱۳] .
ـ إنَّ کثیراً مِنَ النّاسِ لَفاسِقُونَ [مائده/۴۹] .
آمار ، وسیله غفلت از خدا نشود
ـ أَنَا أَکثَرُ مِنْک مالاً وَ أَعَزُّ نَفَراً [کهف/۳۴] .
ـ الَّذی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳-۲] .
تنها به آمار تکیه نکنید
۱) أَوْهَنَ الْبُیوتِ [عنکبوت/۴۱] .
اشرف المخلوق را حفظ می کند.
۲) یک کلاغ معلّم چند میلیارد می‌شود.فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً یبْحَثُ فِی الْأَرْضِ لِیرِیهُ کیفَ یواری سَوْأَةَ أَخیه [مائده/۳۱] .
۳) کمْ مِنْ فِئَةٍ قَلیلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً کثیرَةً بِإِذْنِ اللّهِ [بقره/۲۴۹] .
۴) وَ بَنینَ شُهُوداً [مدثر/۱۳] .
۵) إنَّ شانِئَک هُوَ الْأَبْتَرُ [کوثر/۳] .

۱آیة الکرسی

۱.آیه اول

۱.فضیلت و وجه نامگذاری
به مناسبت کلمه کرسی به این اسم نامگذاری شده
لا إلَهَ إلاَّ هُوَ [بقره/۲۵۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصاً دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ إِخْلَاصُهُ بِهَا أَنْ یحْجُزَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [ثواب‌الأعمال ، ص۵] .
وَ مَنْ یشْرِک بِاللّهِ فَکأَنَّما خَرَّ مِنَ السَّماءِ [حج/۳۱] .
لا إلَهَ إلاَّ اللَّهاز گوش نوزاد تا گوش میت
لا إلَهَ إلاَّ اللَّهشعاری که هر روز و شب باید فضا را از آن پر کرد. (اذان)
۱ ـ الْحَی [بقره/۲۵۵] .
شماره ۷۰ دعای جوشن کبیر :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا حَیاً قَبْلَ کلِّ حَی وَ یا حَیاً بَعْدَ کلِّ حَی یا حَی الَّذِی لَیسَ کمِثْلِهِ حَی یا حَی الَّذِی لَا یشَارِکهُ حَی یا حَی

الَّذِی لَا یحْتَاجُ إِلَی حَی یا حَی الَّذِی یمِیتُ کلَّ حَی یا حَی الَّذِی یرْزُقُ کلَّ حَی یا حَیاً لَمْ یرِثِ الْحَیاةَ مِنْ حَی یا حَی الَّذِی یحْیی الْمَوْتَی یا حَی یا قَیومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَ لَا نَوْمٌ [البلدالأمین ، ص۴۰۸] .

۲ ـ الْقَیومُ [بقره/۲۵۵] .

کسی که وابسته نیست ولی دیگران به او وابسته هستند. (مفردات)

کلمه قیوم از قیام سه مرتبه در قرآن به کار رفته. هر دفعه کنار حیّ. قیام بالذّات و همه‌جانبه است.

خلقت ، رزق‌رسانی ، حیات و ممات و هدایت به دست اوست.

۴ ـ لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَ لا نَوْمٌ [بقره/۲۵۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ حَی إِلَّا وَ هُوَ ینَامُ خَلَا [مَا خَلَا] اللَّهَ وَحْدَهُ عَزَّ وَ جَل [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۶۶۶] .

غالب نمی‌شود بر او نه چُرت و نه خواب :

حریف فلان قدرت نیست نه تیپ نه لشکر

فلان دونده را نمی‌شود گرفت نه با پا نه با موتور

۵ ـ لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْض [بقره/۲۵۵] .

او مالک حقیقی همه چیز به طور دائمی است. نه اعتباری ، نه محدود ، نه موقّت

إِنَّ اللَّهَ یفْعَلُ ما یریدُ [حج/۱۴] .

إِنَّ اللَّهَ یحْکمُ ما یریدُ [مائده/۱] .

دیگران :

إِنَّ الَّذینَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ یخْلُقُوا ذُباباً [حج/۷۳] .

هَلْ یسْمَعُونَکمْ إِذْ تَدْعُونَ [شعراء/۷۲] .

إِنَّ الَّذینَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبادٌ أَمْثالُکمْ فَادْعُوهُمْ فَلْیسْتَجیبُوا لَکمْ إِنْ کنْتُمْ صادِقینَ [اعراف/۱۹۴] .

مَثَلُ الَّذینَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِیاءَ کمَثَلِ الْعَنْکبُوتِ [عنکبوت/۴۱] .

اگرلَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْض

پس بخل و حرص چرا؟

۲.الله لا اله الّا هو

اللّهُ

جامع تمام صفات

لا إِلهَ

فرقإله بااللّهُ

لا إِلهَ إِلاّ هُوَ [بقره/۲۵۵] .

لا إِلهَ إِلاَّ اللّه [صافات/۳۵] .

لا إِلهَ إِلاّ أَنَا [طه/۱۴] .

لا إِلهَ إِلاّ أَنْت [انبیاء/۸۷] .

لا إِلهَ إِلاّ هُوَ [بقره/۲۵۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصاً دَخَلَ الْجَنَّةَ وَ إِخْلَاصُهُ بِهَا أَنْ يحْجُزَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [ثواب‌الأعمال ، ص۵.]

وَ مَنْ يشْرِك بِاللّهِ فَكأَنَّما خَرَّ مِنَ السَّماءِ [حج/۳۱] .

شعار توحید ، شعار آزادگی از هرگونه بندگی است.

اولین شعار اسلام : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تُفْلِحُوا [المناقب ، ج۱ ، ص۵۵] .

لا إلهَ إلَّا اللَّهبرگ اول شناسنامه مسلمان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَدَّثَنِي جَبْرَئِيلُ (ع) قَالَ : سَمِعْتُ رَبَّ الْعِزَّةِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى يقُولُ : كلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِی فَمَنْ قَالَهَا دَخَلَ حِصْنِي وَمَنْ دَخَلَ حِصْنِی أَمِنَ مِنْ عَذَابِی [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۳۰۸] .

۶.من ذاالذی یشفع عنده

مَنْ ذَا الَّذی یشْفَعُ عِنْدَهُ إلّا بِإِذْنِهِ [بقره/۲۵۵] .

با شعارهولاءِ شُفَعاونا عِنْدَ اللّهِ [یونس/۱۸] .

کسی شفیع نمی‌شود.

شفاعت تکوینی و تشریعی نشانه ضعفِ او نیست.

قیوم بودن او خدشه‌بردار نیست تا بتوان در گوشه‌ای دور از چشم او کاری کرد.

۷.یعلم مابین ایدیهم وماخلفهم

یعْلَمُ ما بَینَ أَیدیهِمْ وَ ما خَلْفَهُمْ [بقره/۲۵۵] .

أَ لا یعْلَمُ مَنْ خَلَقَ [ملک/۱۴] .

یعْلَمُ ما یلِجُ فِی الْأَرْضِ وَ ما یخْرُجُ مِنْها [سبأ/۲] .

یعْلَمُ السِّرَّ وَ أَخْفی [طه/۷] .

یعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْین [غافر/۱۹] .

إِنَّ اللّهَ عَلیمٌ بِما یصْنَعُون [فاطر/۸] .

وَ عِنْدَهُ مَفاتِحُ الْغَیبِ [انعام/۵۹] .

وَ لا یحیطُونَ بِشَیءٍ مِنْ عِلْمِهِ [بقره/۲۵۵] .

۸ـ إلاّ بِما شاءَ وَسِعَ کرْسِیهُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ [بقره/۲۵۵] .

امام صادق (ع) : "کرسی کنایه از علم و قدرت است."

أَبِی عَنْ سَعْدٍ عَنِ الْأَصْفَهَانِی عَنِ الْمِنْقَرِی عَنْ حَفْصٍ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : "وَسِعَ كرْسِیهُ السَّماواتِ وَالْأَرْض" (بقره/۲۵۵) قَالَ عِلْمُهُ" [توحید صدوق ، ص۳۲۷] .

امام صادق (ع) : "کرسی نام جهانی بس وسیع است تا آنجا که آسمان‌ها و زمین نسبت به آن چون حلقه انگشتری است." قال الصادق (ع) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "يا بَاذَرّ! مَا السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ فِی الْكرْسِی إِلَّا كحَلْقَةٍ مُلْقَاةٍ فِی أَرْضٍ فَلَاةٍ وَ فَضْلُ الْعَرْشِ عَلَى الْكرْسِی كفَضْلِ الْفَلَاةِ تِلْك الْحَلْقَةِ" [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۲۳] .

علومی است که به جز خدا کسی نمی‌داند.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : "وَسِعَ کرْسِیهُ السَّماواتِ وَ الْأَرْض فَقَالَ السَّمَاوَاتُ وَ الْأَرْضُ وَ

مَا بَینَهُمَا فِیالْکرْسِی وَ الْعَرْشُ هُوَ الْعِلْمُ الَّذِی لَا یقْدِرُ أَحَدٌ قَدْرَهُ" [توحید صدوق ، ص۳۲۷] .

۹ ـ وَ لا یودُهُ حِفْظُهُما [بقره/۲۵۵] .

إِنَّ رَبَّک هُوَ الْقَوِی الْعَزِیزُ [هود/۶۶] .

محافظ اصلی را او بدانیم و خود را به او بسپاریم.

کسی که نگهبان هستی است مرا هم حفظ خواهد کرد.

هیچگاه از اداره جهان خسته نمی‌شود

۱۰ ـ وَ هُوَ الْعَلِی الْعَظِیمُ [بقره/۲۵۵] .

برتر و بالاتر است از شبیه و شریک و کمبود و عجز و نقص ، برتر از خیال و وصف

بر جهان تسلّط کامل دارد ، به بن‌بست نمی‌رسد.

به این چنین خدائی می‌شود توکل کرد : وَ تَوَکلْ عَلَی الْحَی الَّذی لا یمُوت [فرقان/۵۸] .

به او عشق ورزید : یحِبُّونَهُ [مائده/۵۴] .

به او امید بست : یرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ [بقره/۲۱۸] .

مقایسه کنید این خدا را با خدای تورات و انجیل و مکاتب مادّی

۲.آیه دوم

۱ ـ لا إِکراهَ فِی الدِّین [بقره/۲۵۶] .

هر کس برهان دارد نیاز به اجبار ندارد.

زور در اعمال فیزیکی است نه در عقاید

اسلام دین آزادی است و جنگ‌ها به خاطر :

مبارزه با طاغوت

مبارزه با خرافات

مبارزه با تحجّر

و دفاع از عقاید است

برداشتن موانع آزادی :

۲ ـ قَدْ تَبَینَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَی [بقره/۲۵۶] .

راه حق روشن است

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُخْبِتِینَ إِلَیک وَالِهَةٌ وَ سُبُلَ الرَّاغِبِینَ إِلَیک شَارِعَةٌ وَ أَعْلَامَ الْقَاصِدِینَ إِلَیک وَاضِحَةٌ [البلدالأمین ، ص۲۹۵] .

فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبالِغَةُ [انعام/۱۴۹] .

۳.فمن یکفر بالطاغوت ویومن بالله

فَمَنْ یکفُرْ بِالطّاغُوتِ وَ یومِنْ بِاللّهِ [بقره/۲۵۶] .

دیو چو بیرون رود فرشته درآید

لا إلهَ : إلّا اللّه

أَشِدّاءُ عَلَى الْكفّارِ : رُحَماءُ بَينَهُمْ [فتح/۲۹] .

يكفُرْ بِالطّاغُوتِ : وَ يومِنْ بِاللّه [بقره/۲۵۶] .

نشانه اسلام ناب محمدی طاغوت را كفر دانستن و مبارزه با مستكبرين است.

۴ ـ فقد استَمْسَك بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقی [بقره/۲۵۶] .

تكيه به طاغوت گسستنی است.

اتّصال به اولياء خدا بهترين نمونه تمسّک است.

محكم بودن كافی نيست ، محكم گرفتن هم لازم است.استَمْسَک

عروه‌های ديگروُثْقینيستند. قابل اتّكاء نيستند.

كمَثَلِ الْعَنْكبُوت [عنكبوت/۴۱] .

إنَّ كيدَ الشَّيطانِ كانَ ضَعيفاً [نساء/۷۶] .

۵ ـ لاَ انْفِصامَ لَها [بقره/۲۵۶] .

راه خدا راه حق و فطرت است و هميشه جاويد خواهد بود و هيچوقت فروپاشی ندارد.

طاغوت‌ها ، فرعون‌ها ، نمرودها و... قابل اعتماد نيستند. همه رفتند ، از آنان خبری نيست.

تصميم بر گسستن راه خدا دارند امّا گسسته نمی‌شود.يريدُونَ لِيطْفِوا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ اللّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كرِهَ الْكافِرُون [صف/۸] .

و اللّهُ سَميعٌ عَليم [بقره/۲۵۶] .

۳.آيه سوم

۱ ـ اللّهُ وَلِی الَّذينَ آمَنُوا يخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ [بقره/۲۵۷] .

مؤمن يک ولايت را می‌پذيرد "ولی" و كافر "اولياء" : أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّار [يوسف/۳۹] .

راه حق نور است و يكی و راه باطل تاريک و متعدد "ظلمات"

در نور حركت ، رشد ، آرامش ، اميد و علم هست.

حيف نيست اين ولی را رها كنيم ، او ولی ما هست ما عبد او نباشيم.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِع : إِلَهِی! أَدْعُوك فَتُجِيبُنِی وَ إِنْ كنْتُ بَطِيئاً حِينَ تَدْعُونِی [صحيفه سجاديه ، دعای۵۱] .

كسی كه ولايت خدا را پذيرفت :

رنگ خدايی می گيرد.

راهش روشن است.

آينده‌اش معلوم

ديدشإِحْدَی الْحُسْنَيين [توبه/۵۲] .

انفاقشفی سَبيلِ اللّهِ

رهبرش معصوم

طرف معامله‌اش خدا

دلگرم است

بیمه است

ثابت است

مقاوم است : إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصّابِرین [بقره/۱۵۳] .

مفتخر است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُ مَوْلَانَا وَ لَا مَوْلَی لَکم [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۷] .

نمی‌ترسد : لا یخافُونلا یخْشَوْن

مخلص است : إِنْ أَجری إِلاّ عَلَی اللّهِ [هود/۲۹] .

متوکل است : إِنْ یکونُوا فُقَراءَ یغْنِهِمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نور/۳۲] .

مأیوس نیست.

عقده‌ای نیست.

۲ ـ وَ الَّذینَ کفَرُوا أَوْلِیاوهُمُ الطّاغُوتُ یخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَی الظُّلُماتِ أُولئِک أَصْحابُ النّارِ هُمْ فیها خالِدُونَ [بقره/۲۵۷] .

زیر پرچم طاغوت رفتن ورود به تاریکی‌هاست. تاریکی جهل ، فقر ، ذلّت ، شهوت ، ...

پایان طاغوت‌پرستی خلود در آتش است.

۱. ابو بصیر

۱. توبه ابو بصیر

ابی‌بصیر می گوید : "به زنی قرآن می‌آموختم. روزی با او مزاحی کردم. بعد وقتی خدمت امام باقر (ع) رسیدم ، حضرت مرا عتاب کرد و فرمود : "کسی که در خلوت گناه کند ، خداوند به او توجهی نمی‌کند." من توبه کردم و از خجالت صورت خود را پوشاندم." [بحار ، ج۴۶ ، ص۲۴۷]

رُوِی عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ : "کنْتُ أُقْرِئُ امْرَأَةً الْقُرْآنَ بِالْکوفَةِ فَمَازَحْتُهَا بِشَیءٍ فَلَمَّا دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) عَاتَبَنِی وَ قَالَ : مَنِ ارْتَکبَ الذَّنْبَ فِی لْخَلَاءِ لَمْ یعْبَأِ اللَّهُ بِهِ أَی شَیءٍ قُلْتَ لِلْمَرْأَةِ فَغَطَّیتُ وَجْهِی حَیاءً وَ تُبْتُ فَقَالَ : أَبُو جَعْفَرٍ (ع) لَا تَعُدْ" [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۵۹۴] .

۲. شفای ابو بصیر

ابی‌بصیر می گوید : "روزی به امام باقر (ع) عرض کردم : "شما ذریه رسول خدا (ص) هستید؟" فرمود : "آری". گفتم : "رسول خدا (ص) وارث همه انبیاء بود؟" فرمود : "آری". گفتم : "و شما قادرید مرده را زنده کنید و کور مادرزاد را شفا دهید و اَبرص را شفا دهید و از آنچه مردم می‌خورند و ذخیره می کنند خبر دهید؟" فرمود : باذن اللّه. سپس فرمود : "نزدیک من بیا" وقتی نزدیک شدم دستی به چشمانم کشید. پس بینا شدم و دوباره دستی کشید و به حالت اوّل برگشتم. سپس فرمود : "اگر می‌خواهی بینا باش و حسابت با خدا ، یا نابینا باش و ثواب تو بهشت." گفتم : "بهشت را بیشتر دوست می‌دارم."" [بحار ، ج۴۶ ، ص۲۴۹]

رُوِی عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ : "قُلْتُ یوْماً لِلْبَاقِرِ أَنْتُمْ ذُرِّیةُ رَسُولِ اللَّهِ قَالَ : نَعَمْ قُلْتُ وَ رَسُولُ اللَّهِ وَارِثُ الْأَنْبِیاءِ كُلِّهِمْ قَالَ : نَعَمْ وَرِثَ جَمِیعَ عُلُومِهِمْ قُلْتُ وَ أَنْتُمْ وَرِثْتُمْ جَمِیعَ عِلْمِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ : نَعَمْ قُلْتُ وَ أَنْتُمْ تَقْدِرُونَ أَنْ تُحْیوا الْمَوْتَی وَ تُبْرِءُوا الْأَكْمَهَ وَ الْأَبْرَصَ وَ تُخْبِرُوا النَّاسَ بِمَا یأْكُلُونَ وَ مَا یدَّخِرُونَ فِی بُیوتِهِمْ قَالَ : نَعَمْ بِإِذْنِ اللَّهِ ثُمَّ قَالَ : ادْنُ مِنِّی یا أَبَا بَصِیرٍ! فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَمَسَحَ یدَهُ عَلَی وَجْهِی فَأَبْصَرْتُ السَّهْلَ وَ الْجَبَلَ وَ السَّمَاءَ وَ الْأَرْضَ ثُمَّ مَسَحَ یدَهُ عَلَی وَجْهِی فَعُدْتُ كَمَا كُنْتُ لَا أُبْصِرُ شَیئاً قَالَ : ثُمَّ قَالَ لِی الْبَاقِرُ (ع) : إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَكُونَ هَكَذَا كَمَا أَبْصَرْتَ وَ حِسَابُكَ عَلَی اللَّهِ وَ إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَكُونَ كَمَا كُنْتَ وَ ثَوَابُكَ الْجَنَّةُ فَقُلْتُ : كَمَا كُنْتُ وَ الْجَنَّةُ أَحَبُّ إِلَی" [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۴۲] .

۱. اجل

۱.سیمای اجل

۱. درآیات

وَ ما كانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاّ بِإِذْنِ اللّهِ كتاباً مُوَجَّلا [آل عمران/۱۴۵] .

یقُولُونَ لَوْ كانَ لَنا مِنَ الْأَمْرِ شَیءٌ ما قُتِلْنا هاهُنا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فی بُیوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذینَ كُتِبَ عَلَیهِمُ الْقَتْلُ إِلی مَضاجِعِهِمْ [آل عمران/۱۵۴] .

وَ ما یعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَ لا ینْقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلاّ فی كتابٍ إِنَّ ذلِكَ عَلَی اللّهِ یسیر [فاطر/۱۱] .

۲. درروایات

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ مَعَ كُلِّ إِنْسَانٍ مَلَكینِ یحْفَظَانِهِ فَإِذَا جَاءَ الْقَدَرُ خَلَّیا بَینَهُ وَ بَینَهُ وَ إِنَّ الْأَجَلَ جُنَّةٌ حَصِینَةٌ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۲۰۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ عَلَی مِنَ اللَّهِ جُنَّةً حَصِینَةً فَإِذَا جَاءَ یوْمِی انْفَرَجَتْ عَنِّی وَ أَسْلَمَتْنِی فَحِینَئِذٍ لَا یطِیشُ السَّهْمُ وَ لَا یبْرَأُ الْكلْمُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۶۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : كفَی بِالْأَجَلِ حِرْزاً إِنَّهُ لَیسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ إِلَّا وَ مَعَهُ حَفَظَةٌ مِنَ اللَّهِ یحْفَظُونَهُ أَنْ لَا یتَرَدَّی فِی بِئْرٍ وَ لَا یقَعَ عَلَیهِ حَائِطٌ وَ لَا یصِیبَهُ سَبُعٌ فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُ خَلَّوْا بَینَهُ وَ بَینَ أَجَلِهِ [تحف‌العقول ، ص۲۲۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : كفَی بِالْأَجَلِ حَارِساً [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۰۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الأجلُ حِصْنٌ حَصِینٌ [غررالحكم ، ص۱۶۱] .

عن أبی إسحاق عن سعید بن وهب قال : " كنا مع سعید بن قیس بصفین لیلا و الصفان ینظر كل واحد منهما إلی صاحبه حتی جاء أمیر المؤمنین (ع) فنزلنا علی فنائه فقال له سعید بن قیس : أ فی هذه الساعة یا أمیر المؤمنین أ ما خفت شیئا؟ قال : و أی شیء أخاف إنه لیس من أحد إلا و معه ملكان موكلان به أن یقع فی بئر أو تضر به دابة أو یتردی من جبل حتی یأتیه القدر فإذا أتی القدر خلوا بینه و بینه " [توحید صدوق ، ص۳۷۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خَلَقَ الْآجَالَ فَأَطَالَهَا وَ قَصَّرَهَا وَ قَدَّمَهَا وَ أَخَّرَهَا وَ وَصَلَ بِالْمَوْتِ أَسْبَابَهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْأَجَلُ مَسَاقُ النَّفْسِ وَ الْهَرَبُ مِنْهُ مُوَافَاتُه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أصدق شیء الأجل [غررالحكم ، ص۱۶۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا شیء أصدق من الأجل [غررالحكم ، ص۱۶۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أقرب شىء الأجل [غررالحكم ، ص۱۶۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نعم الدواء الأجل [غررالحكم ، ص۱۶۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَفَسُ الْمَرْءِ خُطَاهُ إِلَى أَجَلِهِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من راقب أجله اغتنم مهلة [غررالحكم ، ص۱۶۲] .

۲. انواع اجل

۱. اجل اشياء در قرآن :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ لِكلِّ شَىءٍ مُدَّةً وَ أَجَلًا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِكلِّ قَدْرٍ أَجَلًا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جعل الله لكل شىء قدرا و لكل قدر أجلا [غررالحكم ، ص۱۰۲] .

۲. اجل امت ها

وَ لِكلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذا جاءَ أَجَلُهُمْ لا يسْتَأْخِرُونَ ساعَةً وَ لا يسْتَقْدِمُونَ [اعراف/۳۴] .

وَ ما أَهْلَكنا مِنْ قَرْيةٍ إِلاّ وَ لَها كتابٌ مَعْلُومٌ ما تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَها وَ ما يسْتَأْخِرُونَ [حجر/۵-۴] .

(نويسنده ميزان الحكمه) اقول : انظر : النحل ، ۱۶ / مريم ، ۱۹ / طه ، ۲۰ / العنكبوت ، ۲۹ / حمعسق ۴۲ / المؤمنون ، ۴۳ كه در مورد اجل در قرآن است.

۳. اجل افراد در قرآن و روايات

ثُمَّ قَضى أَجَلًا وَ أَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ [انعام/۲] .

عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِى قَوْلِهِ "ثُمَّ قَضى أَجَلًا وَ أَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ " (انعام/۲) قَالَ الْأَجَلُ الَّذِى غَيرُ مُسَمًّى مَوْقُوفٌ يقَدِّمُ مِنْهُ مَا شَاءَ وَ يوخِّرُ مِنْهُ مَا شَاءَ وَ أَمَّا الْأَجَلُ الْمُسَمَّى فَهُوَ الَّذِى ينْزَلُ مِمَّا يرِيدُ أَنْ يكونَ مِنْ لَيلَةِ الْقَدْرِ إِلَى مِثْلِهَا مِنْ قَابِلٍ فَذَلِك قَوْلُ اللَّهِ "فَإِذا جاءَ أَجَلُهُمْ لا يسْتَأْخِرُونَ ساعَةً وَ لا يسْتَقْدِمُونَ" (يونس/۴۹) " [تفسير عياشى ، ج۱ ، ص۳۵۴] .عن مولانا الصادق (ع) فى تفسير (نويسنده ميزان الحكمه) اقول : و فى معناه روايات آخر و لكن ينافيها نصّ خبر ابن مسكان (بحار ، ج۵ ، ص۱۳۹) الدّال على كون الأجل الأول محتوما و الثّانى موقوفا و جمع المجلسى بين الطائفتين بوجه (بحار ، ج۵ ، ص۱۴۰) و ردّ صاحب تفسير الميزان خبر ابن مسكان و فسّر الآية مطابقا للرّواية الّتى نقلناه فى المتن.

۳. دفع اجل از نگاه روايات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يعِيشُ النَّاسُ بِإِحْسَانِهِمْ أَكثَرَ مِمَّا يعِيشُونَ بِأَعْمَارِهِمْ وَ يمُوتُونَ بِذُنُوبِهِمْ أَكثَرَ مِمَّا يمُوتُونَ بِآجَالِهِمْ [الدعوات ، ص۲۹۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالصدقة تفسح الآجال [غررالحكم ، ص۳۹۵] .

۱.احترام به افراد

۱. امر دين به احترام انسانها

۱.مؤمن فقیر

۲.ارزش فقر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی! إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْفَقْرَ أَمَانَةً عِنْدَ خَلْقِهِ فَمَنْ سَتَرَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ مِثْلَ أَجْرِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ وَ مَنْ أَفْشَاهُ إِلَی مَنْ یقْدِرُ عَلَی قَضَاءِ حَاجَتِهِ فَلَمْ یفْعَلْ فَقَدْ قَتَلَهُ أَمَا إِنَّهُ مَا قَتَلَهُ بِسَیفٍ وَ لَا رُمْحٍ وَ لَکنَّهُ قَتَلَهُ بِمَا نَکی مِنْ قَلْبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۶۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَحْسَنَ تواضُعَ الْأَغْنِیاءِ لِلْفُقَرَاءِ طَلَباً لِمَا عِنْدَ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۰۶] .

قال الجزائری : "کان سلیمان إذا أصبح تصفح وجوه الأغنیاء و الأشراف حتی یجیء إلی المساکین و یقعد معهم و یقول : مسکین من المساکین" [قصص‌الأنبیاء جزائری ، ص۳۶۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ فَرَضَ فِی أَمْوَالِ الْأَغْنِیاءِ أَقْوَاتَ الْفُقَرَاءِ فَمَا جَاعَ فَقِیرٌ إِلَّا بِمَا مُتِّعَ بِهِ غَنِی وَ اللَّهُ تَعَالَی سَائِلُهُمْ عَنْ ذَلِک [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۲۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مِنْ أَکثَرِ النَّاسِ خُصُوماً یوْمَ الْقِیامَةِ وَ بُوسَی لِمَنْ خَصْمُهُ عِنْدَ اللَّهِ الْفُقَرَاءُ وَ الْمَسَاکینُ وَ السَّائِلُونَ وَ الْمَدْفُوعُونَ وَ الْغَارِمُونَ وَ ابْنُ السَّبِیلِ وَ مَنِ اسْتَهَانَ بِالْأَمَانَةِ وَ رَتَعَ فِی الْخِیانَةِ وَ لَمْ ینَزِّهْ نَفْسَهُ وَ دِینَهُ عَنْهَا فَقَدْ أَحَلَّ بِنَفْسِهِ الذُّلَّ وَ الْخِزْی فِی الدُّنْیا وَ هُوَ فِی الْآخِرَةِ أَذَلُّ وَ أَخْزَی وَ إِنَّ أَعْظَمَ الْخِیانَةِ خِیانَةُ الْأُمَّةِ وَ أَفْظَعَ الْغِشِّ غِشُّ الْأَئِمَّةِ [نهج‌البلاغه ، نامه۲۶] .

فقر چند نوع است : طبیعی ، تن‌پروری ، استعماری

۱. ارزش به دیگران

وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ [آل عمران/۱۵۹] .

فَانْظُرْ ما ذا تَری [صافات/۱۰۲] .

وَ اصْبِرْ نَفْسَک مَعَ الَّذینَ یدْعُونَ رَبَّهُمْ [کهف/۲۸] .

پیامبر (ص) وارد مدینه شد. متقاضی زیاد بود. بنا شد افسار شتر رها شود. شتر درب خانه ابوایوب انصاری نشست.وَ لَمْ یکنْ فِی الْمَدِینَةِ أَفْقَرُ مِنْهُ [المناقب ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

۲. موارد منهیات

۱. لقب بد ندادن

وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ [حجرات/۱۱] .

۲. مسخره نکردن

لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ [حجرات/۱۱] .

۳. دشنام ندادن

لا تَسُبُّوا الَّذینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ [انعام/۱۰۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنِّی أَکرَهُ لَکمْ أَنْ تَکونُوا سَبَّابِین [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۶] .

۴. بی توجهی نکردن

عَبَسَ وَ تَوَلّی [عبس/۱] .

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .

۵. تهمت نزدن

إِنَّ الَّذینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُومِناتِ لُعِنُوا فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ لَهُمْ عَذابٌ عَظیم [نور/۲۳] .

۶. سرزنش نکردن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَیرَ مُومِناً بِشَیءٍ لَمْ یمُتْ حَتَّی یرْکبَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۶] .

۷. غیبت نکردن

لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضاً [حجرات/۱۲] .

غیبتش نباشد مثل آن است که چاقو بزنیم ، بعد بگوئیم چاقو نزدیم.

۸. تحقیر نکردن

۱ ـ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : یا بُنَی! لَا تُحَقِّرَنَّ أَحَداً بِخُلْقَانِ ثِیابِهِ فَإِنَّ رَبَّک وَ رَبَّهُ وَاحِد" [مشکاه‌الأنوار ، ص۱۲۸] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یزْرِینَّ أَحَدُکمْ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ فَإِنَّهُ لَا یدْرِی أَیهُمْ وَلِی اللَّهِ [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۵۵] .

۳. آثار ونتایج بی احترامی

۱. وعده عذاب

وَیلٌ لِکلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

۲. جنگ با خداوند

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی : مَنْ أَهَانَ لِی وَلِیاً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحَارَبَتِی [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۱] .

۳. نزدیک شدن به کفر

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَقْرَبُ مَا یکونُ الْعَبْدُ إِلَی الْکفْرِ أَنْ یوَاخِی الرَّجُلُ الرَّجُلَ عَلَی الدِّینِ فَیحْصِی عَلَیهِ زَلَّاتِهِ لِیعَیرَهُ بِهَا یوْماً مَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۵] .

۴. گرفتار شدن

کلاّ بَلْ لا تُکرِمُونَ الْیتیمَ [فجر/۱۷] .

۵. بی آبروئی

وَ اصْبِرْ نَفْسَک مَعَ الَّذینَ یدْعُونَ رَبَّهُمْ [کهف/۲۸] .

۶. غضب گرائی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهْوُ مَعَ الْأَغْنِیاءِ أَحَبُّ إِلَیهِ مِنَ الذِّکرِ مَعَ الْفُقَرَاءِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۵۰] .

۴. موارد بی احترامی

۱. به نفس خود

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَوَّضَ إِلَی الْمُومِنِ أُمُورَهُ کلَّهَا وَ لَمْ یفَوِّضْ إِلَیهِ أَنْ یذِلَّ نَفْسَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۶۴] .

۲. به دیگران

۱. سؤظن به فقرا و حسن ظن به صاحبان ثروت

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ اعْصِمْنِی مِنْ أَنْ أَظُنَّ بِذِی عَدَمٍ خَسَاسَةً ، أَوْ أَظُنَّ بِصَاحِبِ ثَرْوَةٍ فَضْلًا ، فَإِنَّ الشَّرِیفَ مَنْ شَرَّفَتْهُ طَاعَتُک ، وَ الْعَزِیزَ مَنْ أَعَزَّتْهُ عِبَادَتُک [صحیفه سجادیه ، دعای ۳۵] .

۲. تحقیر فرد مسلمان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تحقرن أحدا من المسلمین فإن صغیرهم عند الله کبیر [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حسب ابن آدم من الشر أن یحقر أخاه المسلم [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۱] .

وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذينَ آمَنُوا [هود/۲۹] .

۱. احتکار

۱. معنای احتکار

۱. جمع اشیایی که مورد نیاز مردم است و حبس و منع آن که مستلزم ظلم ولجاجت و استبداد و بد رفتاری با مردم است.

۲. جمع مال و طعام برای گران فروشی احتکار است ، ولی انبارکردن برای نیاز و بذر و هبه و عائله مانعی ندارد ، اما در روایاتی است که هرگاه کمیابی در منطقه بود شما هم با مردم مساوی هستید که روایات جالبی در ج۱۲ وسائل ، باب ۳۲ از ابواب تجارت وجود دارد که حتما برای مردم خوانده شود. [رساله احتکار آقای منتظری] .

۲. مراحل احتکار

۱. تمام نیازها : عموما.

۲. خوردنی ها : خصوصا.

۳. در زمان نایابی : بالاخص.

الف : تربیت وتوجه به خطرات : فردی ، اجتماعی ، اخروی احتکار.

ب : انذار واخطار : از باب نهی از منکر.

ج : برخورد شدید از طرف حکومت با محتکر.

آیت الله منتظری از ۱۲ نفر فقها مسئله اجبار را نقل و آنرا را سیره رسول خدا و امیر المومنین تاکید فرموده است.

۳. سیمای محتکر

۱. قبل از آنکه به سودی برسد سودی را از دست می‌دهد ، انسان دوستی خود را از دست می‌دهد ، پول زیادتری به دست می‌آورد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الاحتکار رذیلة [غرر الحکم ، ص۳۹۵] .

۲. گرچه به ظاهر درآمدی به دست می‌آورد ، ولی خداوند از منافع دیگری جبران و او را محروم می‌کند :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمُحْتَكِرُ مَحْرُومٌ (مِنْ) نِعْمَتِهِ [غرر الحکم ، ص ۳۶۱] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ لَأَنْ يلْقَى اللَّهَ الْعَبْدُ سَارِقاً أَحَبُّ إِلَي مِنْ أَنْ يلْقَاهُ قَدِ احْتَكَرَ طَعَاماً أَرْبَعِينَ يوْماً [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۵۸] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ احْتَكَرَ فَوْقَ أَرْبَعِينَ يوْماً فَإِنَّ الْجَنَّةَ تُوجَدُ رِيحُهَا مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ وَ إِنَّهُ لَحَرَامٌ عَلَيهِ [بحار الأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۸۹] .

۵. عقیده : محتکر از نظر فکری فاقد روح توکل است.

از نظر روحی فاقد عاطفه است.

از نظر اجتماعی فاقد تعهد است.

یعنی با احتکار جنس احتکار شده را تنها نمی‌فروشد ، بلکه
عقیده را می‌فروشد : قال النبی (ص) : المحتکر فی سوقنا کالملحد فی کتاب الله [مستدرک حاکم ، ج۲ ، ص۱۲] .
قال النبی (ص) : قد برء منه ذمة الله [مستدرک حاکم ، ج۲ ، ص۱۲] .
تعهد را همراه جنس می‌فروشد برای سود بیشتر :
فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ [بقره/۱۶] .
۶. برکت از او گرفته می‌شود. و فی الحدیثلا خیر فیه.
۷. خدمات گذشته هم نابود شود.
قال النبی (ص) : من تمنی علی امتی الغلاء لیلة واحدة احبط الله عمله اربعین سنة [کنز ، ج۴ ، حدیث ۹۷۲۱] .
۸. در قیامت رسوا می‌شود :
قال النبی (ص) : یقوم المحتکر مکتوب بین عینیه یاکافر [کنز ، ج۱۶ ، حدیث۴۳۹۵۸] .
۹. با انفاق وصدقه جبران نمی‌شود :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَيَمَا رَجُلٍ اشْتَرَى طَعَاماً فَكَبَسَهُ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً يرِيدُ بِهِ غَلَاءَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ بَاعَهُ فَتَصَدَّقَ بِثَمَنِهِ لَمْ يكنْ كفَّارَةً لِمَا صَنَعَ [أمالی طوسی ، ج۳۷ ، ص۶۷۶] .

۴. آثار احتکار

۱. قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ احْتَكَرَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ طَعَاماً ضَرَبَهُ اللَّهُ بِالْجُذَامِ وَ الْإِفْلَاسِ [بحار الأنوار ، ج۵۹ ، ص۲۹۲] .

۵. احکام احتکار

۱. گاهی سبب ، در مضیقه قرار گرفتن است که قطعاحرام است به خصوص در غذا و به خصوص بعد از مدت طولانی. [رساله احتکار ، آیة الله منتظری] .
۲. گاهی سبب ، گران شدن بدون نایابی و مضیقه است.
۳. گاهی احتکار به خاطر یک نوع مدیریت است که اگر همه محصولات در یک زمان وارد بازار شود در فصل دیگر نایاب و در فصل فعلی سبب کساد و کاهش قیمت است که تجار اجناس را انبار کرده و تدریجا در مناطق با یک نوع مدیریت عادلانه توزیع می‌نمایند که این تجارت صحیح است؛ البته اگر عادلانه و مدبرانه باشد.
۴. گاهی احتکار به خاطر حفظ قوت سالیاته خود و بستگان است؛ گرچه این عمل کمی سبب کمبود در بازار و گرانی می‌شود ، ولی جائز است.
قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ النَّفْسَ إِذَا أَحْرَزَتْ قُوتَهَا اسْتَقَرَّتْ [کافی ، ج۵ ، ص۸۹] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا أَدْخَلَ طَعَامَ سَنَتِهِ خَفَّ ظَهْرُهُ وَ اسْتَرَاحَ [کافی ، ج۵ ، ص۸۹] .
۱. نامه حضرت علی (ع) به رفاعة بن شداد :
عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّهُ كتَبَ إِلَى رِفَاعَةَ انْهَ عَنِ الْحُكرَةِ فَمَنْ رَكبَ النَّهْی فَأَوْجِعْهُ ثُمَّ عَاقِبْهُ بِإِظْهَارِ مَا احْتَكرَ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۳۶] .

۲. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مر رسول الله (ص) بالمحتکرین فأمر بحکرتهم أن یخرج إلی بطون الأسواق و حیث تنظر الأبصار إلیها [توحید صدوق ، ص۳۸۸] .

۳.ان علی ابن ابیطالب اخرت طعاما احتکر بماۀ الف. [رساله فی الاحتکار آیت الله منتظری ، کتاب محلی ، ج۹ ، ص۶۵] .

۴.مر علی بشط الفرات فاذا کدس طعام لرجل من التجار جلسه لیغلی به فامر به فاحرق [کنز العمال ، ج۴ ، ص.۱۸۲] .

۵.احرق‌لی علی بن ابیطالب (ع) بیادر (محل جمع) قد احتکرتها لو ترکها لرتحب مثل عطاء الکوفۀ. [محلی ، ج۹ ، ص۱۰۵] .

۶. راههای جلوگیری از احتکار

۱.منع تلقی رکبانیعنی نهی از استقبال کاروانهایی که اجناس قاچاق وارد می کنند.

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَلَقَّوُا السِّلَعَ حَتَّى يهْبِطَ السُّوقَ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

۲. گاهی دلال‌های شهری اجناس غربا را یک جا خریداری و بازار را در انحصار می گیرند و یا به افراد غریبه وعده سود بیشتر می دهند و خود را واسطه قرار داده و اجازه فکر و آشنایی با بازار و نرخ را از فروشنده می گیرند. [ازمحقق داماد] .

رسول خدا (ص) : لا یتوکل حاضر لبادعوا الناس یرزق الله بعضهم من بعض [شرح لمعه ، ج۱ ، ص۳۳۱ و سنن ابن ماجه ، ج۲ ، ص۷۳۴] .

قال النبی (ص) : لا تلقوا الرکبان و لا یبیع حاضر للباد و سئل (ص) عن بیع الحاضر للباد ، قال (ص) لا یکون له سمسارا [ابن ماجه ، ج۲ ، ص۷۳۵] .

۳. جلوگیری از تحالف و تبانی وایجاد بازار سیاه.

۴. اجبار بر فروش :

مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ يحْيى عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ وَهْبٍ عَنِ الْحُسَينِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ ضَمْرَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَنْ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍأَنَّهُ قَالَ : " رَفَعَ الْحَدِيثَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ مَرَّ بِالْمُحْتَكِرِينَ فَأَمَرَ بِحُكْرَتِهِمْ أَنْ تُخْرَجَ إِلَى بُطُونِ الْأَسْوَاقِ وَ حَيْثُ تَنْظُرُ الْأَبْصَارُ إِلَيهَا" [تهذیب الأحکام ، ج۷ ، ص۱۶۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَفِدَ الطَّعَامُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَتَاهُ الْمُسْلِمُونَ فَقَالُوا : يا رَسُولَ اللَّهِ! قَدْ نَفِدَ الطَّعَامُ وَ لَمْ يبْقَ مِنْهُ شَیءٌ إِلَّا عِنْدَ فُلَانٍ فَمُرْهُ يبِيعُهُ النَّاسَ قَالَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَيهِ ثُمَّ قَالَ : يا فُلَانُ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ ذَكَرُوا أَنَّ الطَّعَامَ قَدْ نَفِدَ إِلَّا شَيئاً عِنْدَك فَأَخْرِجْهُ وَ بِعْهُ كيفَ شِئْتَ وَ لَا تَحْبِسْهُ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۴] .

۵. تقلیل کمی و کیفی در مصرف مانع حرص بر احتکار است. [از جزوه احتکار محقق داماد] .

"همین که امام صادق (ع) متوجه کم یابی و گرانی گندم شد از مسئول خانه پرسید :

كَمْ عِنْدَنَا مِنْ طَعَامٍ قَالَ : قُلْتُ عِنْدَنَا مَا يكْفِيك أَشْهُراً كَثِيرَةً. قَالَ أَخْرِجْهُ وَ بِعْهُ قَالَ : قُلْتُ لَهُ وَ لَيسَ بِالْمَدِينَةِ طَعَامٌ قَالَ : بِعْهُ فَلَمَّا بِعْتُهُ قَالَ : اشْتَرِ مَعَ النَّاسِ يوْماً بِيوْمٍ وَ قَالَ : يا مُعَتِّبُ اجْعَلْ قُوتَ عِيالِی نِصْفاً شَعِيراً وَ نِصْفاً حِنْطَةً فَإِنَّ اللَّهَ يعْلَمُ أَنِّی وَاجِدٌ أَنْ أُطْعِمَهُمُ الْحِنْطَةَ عَلَى وَجْهِهَا وَ لَكِنِّی أُحِبُّ أَنْ يرَانِی اللَّهُ قَدْ أَحْسَنْتُ تَقْدِيرَ الْمَعِيشَةِ" [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۶] .

۶. قیمت گزاری دولتی در شرایطی که اجبار فروش مسئله را حل نکند و هم چنان مردم دچار ضرر ومضیقه و در حرج قرار گرفتند.

۷. مجازات محتکرین : درعهد نامه می خوانیمعاقبه من غیر اسراف؛ البته حد خاصی ندارد والتعذیر بما یری الحاکمکه می‌شود نوعی از مجازات ، اعتصاب بر ترک خرید از او باشد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَلَقَّ (تلقی رکبان نکن) وَ لَا تَشْتَرِ مَا يَتَلَقَّى وَ لَا تَأْكلْ مِنْهُ [تهذیب الأحکام ، ج۷ ، ص۱۵۸] .

البته این راههای عملی بود که مقدم بر آن راههای فکری و روحی است که عبارت است از :

الف : توکل بر خدا وفرار از گناه احتکار.

ب : همه مردم را عیال الله دانستن.

۷. پرسش وپاسخ

۱. در بعضی عبارت یکره ان یحتکر آمده نه تحریم؟.

پاسخ : اولا : وَ كرَّهَ إِلَيكمُ الْكفْرَ وَ الْفُسُوقَ وَ الْعِصْيانَ [حجرات/۷] .

و درباره زنا و قتل اولاد می‌خوانیم :

كلُّ ذلِك كانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّك مَكرُوهاً [اسراء/۳۸] .

ثانیا : در روایات ، محتکر در کنار مدمن خمر (کسی که دائماً شرب خمر می کند) آمده.

ثالثا : اضرار به امت اسلامی و بهم زدن وضع اقتصادی آنان و ایجاد نگرانی و وحشت و شاد کردن دشمن با کراهت سازگار نیست.

۲. درروایاتی احتکار را مخصوص درگندم ، جو ، خرما ، کشمش ، روغن و امثال آن دانسته‌اند و بسیاری هم طبق همین روایات حرام بودن احتکار را در این ۵ یا ۶ یا ۷ چیز دانسته‌اند و رهبر کبیر انقلاب هم احکام احتکار را مخصوص غلات و کشمش دانسته طبق روایات.

پاسخ : آیت الله منتظری می فرماید :

اولاـ : رمز حرام بودن احتکار تعبد روحی نیست ، بلکه ملاـک احتیاج مردم و مضیقه و ضرر بر مردم است که در روایات بسیاری کلمهحاجهٔ الناسآمده.

بر فرض از طریق احتکار منعی نباشد قانون حرج و لاـ ضرربه حاکم اجازه می‌دهد در مواردی که افراد نیازهای مردم را در انبارها نگهداری می کنند دستوراتی صادر فرماید.

ثانیا : در روایات و فتاوا کشمش جزء نام برده‌های تحریم است با اینکه گاهی نیاز مردم به بعضی چیزها به مراتب از کشمش بیشتر است. اگر کشمش نیاز و طعام بعضی مردم است ، برنج و ذرت طعام بیشتر مردم است و نیاز مردم مناطق دیگری به دارو ، مواد خام لباسها و یا خود لباسها کمتر از خرما و کشمش نیست.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّ فِی كثِيرٍ مِنْهُمْ ضِـيقاً فَاحِشاً وَ شُـحّاً قَبِيحاً وَ احْتِكاراً لِلْمَنَافِعِ وَ تَحَكماً فِی الْبِياعَاتِ وَ ذَلِك بَابُ مَضَـرَّةٍ لِلْعَامَّةِ وَ عَيبٌ عَلَى الْوُلَاةِ [نهج البلاغه ، نامه ۴۳] .

ثالثا : نیازها در زمانها و مکانها فرق دارد و احکام اسلامی بر اساس مصالح و مفاسد است و روایاتی که نام چیزهای خاصی را برده یک آهنگ نیست ، مثلاـ در روایات رسول الله (ص) از کشمش نام برده شده ، ولی در روایات امیر المومنین (ع) نامی برده نشده و احتکار نمک از زمان شیخ طوسی به بعد نام برده شده ، ولی قبل از او نه.

رابعا : نهی از اشیاء مخصوص حاکم است که قابل تغییر است و صاحب جواهر ، سید ابوالحسن اصفهانی و مرحوم حائری احتکار را در هر چیزی که مورد نیاز مردم است گرفته‌اند.

۱. احتیاط

۱. الحزم

أمير المُومِنين (عليه السلام) يقول الصدق أمانة و الكذب خيانة و الأدب رئاسة و الحزم كياسة [الخصال ، ج۲ ، ص۵۰۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحزم صناعة [غررالحكم ، ص۴۷۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : ثمرة الحزم السلامة [غررالحكم ، ص۴۷۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من لم يقدمه الحزم أخره العجز [غررالحكم ، ص۴۷۵]

قال الامام الهادى (عليه السلام) : اذكر حسرات التفريط بأخذ تقديم الحزم [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۷۰]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من أخذ بالحزم استظهر [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من أضاع الحزم تهور [غررالحكم ، ص۴۷۴]

قال الصادق (عليه السلام) : الحزم مشكاة الظن [بحار ، ج۷۸ ، ص۲۶۹]

سئل أمير الْمومنِينَ (عليه السلام) : ما الحزم قال أن تنتظر فرصتك و تعاجل ما أمكنك [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۳۹]

عن جعفر بن محمد عن أبيه (عليه السلام) : قال قيل لرسول الله ص ما الحزم قال مشاورة ذوى الرأى و اتباعهم [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۱۰۰]

قال أبو محمد العسكرى (عليه السلام) : إن للسخاء مقدارا فإن زاد عليه فهو سرف و للحزم مقدارا فإن زاد عليه فهو جبن [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۷۷]

قال على عليه السلام فيخطبة الديباجإن من الحزم أن تتقوا الله و إن من العصمة ألا تغتروا بالله [تحف‌العقول ، ص۱۴۹]

قال حسن بن على (عليه السلام) : الاحتراس من الناس بسوء الظن هو الحزم [بحارالانوار ، ج۷۸ ، ص۳۷۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحزم حفظ ما كلفت و ترك ما كفيت [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحزم حفظ التجربة [غررالحكم ، ص۴۴۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحزم النظر فى العواقب و مشاورة ذوى العقول [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إنما الحزم طاعة الله و معصية النفس [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أصل الحزم الوقوف عند الشبهة [تحف‌العقول ، ص۲۱۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ و الْحَزْمُ بِإِجَالَةِ الرَّأْى و الرَّأْى بِتَحْصِينِ الْأَسْرَارِ [نهج‌البلاغة ، ص۴۷۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الطمأنينة قبل الخبرة خلاف [غررالحكم ، ص۶۱]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : آفة الحزم فوت الأمر [غررالحكم ، ص۴۷۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : بإصابة الرأى يقوى الحزم [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من يجرب يزدد حزما [غررالحكم ، ص۴۴۴]

قال الرضا (عليه السلام) : و من استحزم و لم يحذر فقد استهزأ بنفسه [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۵۶.]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : طاعة دواعى الشرور تفسد عواقب الأمور [غررالحكم ، ص۱۰۵]

۲. النظر فى العواقب

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ إِنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِى (ص) فَقَالَ لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ أَوصِنِى فَقَالَ لَهُ فَهَلْ أَنْتَ مُسْتَوصٍ إِنْ أَنَا

أَوصِيكَ حَتَّى قَالَ لَهُ ذَلِكَ ثَلَاثاً و فِي كلِّهَا يقُولُ الرَّجُلُ نَعَمْ يا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ص فَإِنِّي أَوصِيكَ إِذَا أَنْتَ هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَهُ فَإِنْ يكُ رُشْداً فَامْضِهِ و إِنْ يكُ غَياً فَانْتَهِ عَنْهُ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۵ ، ص ۲۸۱]

نَقْلًا عَنِ الدُّرَّةِ الْبَاهِرَةِ قَالَ أَوصَى آدَمُ ابْنَهُ شَيثَ بِخَمْسَةِ أَشْيَاءَ و قَالَ لَهُ اعْمَلْ بِهَا و أَوصِ بِهَا بَنِيكَ مِنْ بَعْدِكَ إِلَى أَنْ قَالَ الثَّالِثَةُ إِذَا عَزَمْتُمْ عَلَى أَمْرٍ فَانْظُرُوا إِلَى عَواقِبِهِ فَإِنِّي لَو نَظَرْتُ فِي عَاقِبَةِ أَمْرِي لَمْ يصِبْنِي مَا أَصَابَنِي الْخَبَرَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۰۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أَنَّهُ قَالَ لِولَدِهِ الْحُسَينِ (عليه السلام) و مَنْ تَورَّطَ فِي الْأُمُورِ بِغَيرِ نَظَرٍ فِي الْعَواقِبِ فَقَدْ تَعَرَّضَ لِلنَّوائِبِ التَّدْبِيرُ قَبْلَ الْعَمَلِ يومِنُكَ النَّدَمَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۰۶]

قال امام جواد (عليه السلام) : من هجر المداراة قارنه المكروه و من لم يعرف الموارد أعيته المصادر [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۶۴.]

قال الصادق (عليه السلام) : النّظر فی العواقب تلقيح للقلوب [بحار ، ج ، ۷۸ ص۱۹۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : التَّدْبِيرُ قَبْلَ الْعَمَلِ يومِنُكَ النَّدَمَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۰۶]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أَنَّهُ قَالَ مَنْ نَظَرَ فِي الْعَواقِبِ سَلِمَ (مِنَ النَّوائِبِ) [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۰۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من فكر فی العواقب أمن المعاطب [غررالحكم ، ص۴۷۶]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إِذَا لَوحْتَ الْفِكرَ فِي أَفْعَالِكَ حَسُنَتْ عَواقِبُكَ فِي كلِّ أَمْرٍ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۰۸]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : رَو قَبْلَ الْفِعْلِ كي لَا تُعَابَ بِمَا تَفْعَلُ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۰۸]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أعقل الناس أنظرهم فی العواقب [غررالحكم ، ص۵۲]

قال أمير المونين (عليه السلام) : رو تحزم فإذا استوضحت فاجزم [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۴۱]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من الحزم العزم [تحف‌العقول ، ص۷۹]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ و الْحَزْمُ بِإِجَالَةِ الرَّأْي [نهج‌البلاغة ، ص۴۷۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من الحزم صحة العزم [غررالحكم ، ص۴۷۶]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من الحزم قوة العزم [غررالحكم ، ص۴۷۶]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من قل حزمه ضعف عزمه [غررالحكم ، ص۴۷۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من أظهر عزمه بطل حزمه [غررالحكم ، ص۴۷۶]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : لا خير فی عزم بلا حزم [غررالحكم ، ص۴۷۴]

۳. الحازم

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحازم من لم يشغله غرور دنياه عن العمل لأخراه لآخرته [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحازم من تخير لخلته فإن المرء يوزن بخليله [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحازم لا يستبد برأيه [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۱]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الحازم من حنكته التجارب و هذبته النوائب [غررالحكم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إن الحازم من شغل نفسه بجهاد نفسه فأصلحها و حبسها عن أهويتها و لذاتها فملكها [

غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إنما الحازم من كان بنفسه كل شغله و لدينه كل همه و لآخرته كل جده [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : للحازم فی كل فعل فضل [غررالحکم ، ص۴۷۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : للحازم من عقله عن كل دنيئة [من كل دنية] زاجر [غررالحکم ، ص۵۳]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لا يصبر على الحق إلا الحاذم الأريب [غررالحکم ، ص۷۰]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لا يدهش عند البلاء الحازم [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من كف أذاه [غررالحکم ، ص۴۶۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من اطرح المومن و الكلف [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من دارى زمانه [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من ترك الدنيا للآخرة [غررالحکم ، ص۱۴۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من تجنب التبذير و عاف السرف [غررالحکم ، ص۳۵۹]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من لا يشغله النعمة عن العمل للعاقبة [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من شكر النعمة مقبلة و صبر عنها و سلاها مولية مدبرة [مدبرة مولية] [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من يور العقوبة فی سلطان الغضب و يعجل مكافاة الإحسان اغتناما لفرصة الإمكان [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الحازم من جاد بما فی يده و لم يور عمل يومه إلى غده [غررالحکم ، ص۴۷۵]

۴. احزم الناس

عن الصادق عن آبائه (علیه السلام) قال قال رسول الله ص أولى الناس بالعفو أقدرهم على العقوبة و أحزم الناس أكظمهم للغيظ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۴۲۰]

عن أبی الدرداء قال خطبنا رسول الله ص يوم جمعة فقال ... إن أكيسكم أكثركم ذكرا للموت و إن أحزمكم أحسنكم استعدادا له [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۷۸]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أحزمكم أزهدكم [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أحزم الناس من استهان بأمر دنياه [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أحزم الناس من توهم العجز لفرط استظهاره [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أحزم الناس من كان الصبر و النظر فی العواقب شعاره و دثاره [غررالحکم ، ص۴۷۶]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أحزم الناس رأيا من أنجز وعده و لم يور عمل يومه لغده [غررالحکم ، ص۴۷۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : كمال الحزم استصلاح الأضداد و مداجاة الأعداء [غررالحکم ، ص۴۴۵]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : غاية الحزم الاستظهار [غررالحکم ، ص۴۷۴]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أفضل الحزم الاستظهار [غررالحکم ، ص۵۲]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من أفضل الحزم الصبر على النوائب [غررالحكم ، ص۲۸۳]

۵. احتط لدینک

عَنِ الرِّضَا (عليه السلام) : أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) قَالَ لِكُمَيلِ بْنِ زِيادٍ أَخُوك دِينُک فَاحْتَطْ لِدِينِک بِمَا شِئْتَ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۱۶۷]
قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : لَک أَنْ تَنْظُرَ الْحَزْمَ و تَأْخُذَ بِالْحَائِطَةِ لِدِينِک [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۱۷۳]
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (عليه السلام) يقُولُ فِيهِ سَلِ الْعُلَمَاءَ مَا جَهِلْتَ و إِياک أَنْ تَسْأَلَهُمْ تَعَنُّتاً و تَجْرِبَةً و إِياک أَنْ تَعْمَلَ بِرَأْيک شَيئاً و خُذْ بِالِاحْتِياطِ فِي جَمِيعِ أُمُورِک مَا تَجِدُ إِلَيهِ سَبِيلًا [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۱۷۲]

۱. احسان

۱. اهمیت وضرورت احسان

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قَالَ : "امْتَحِنُوا شِيعَتَنَا....إِلَى أَمْوَالِهِمْ كيفَ مُوَاسَاتُهُمْ لِإِخْوَانِهِمْ فِيهَا" [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۰۳] .
عن الباقر (ع) : هل يعطف الغنى على الفقير [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص۳۱۳] .
عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع) قَالَ : "مَنْ لَمْ يسْتَطِعْ أَنْ يصِلَنَا فَلْيصِلْ فُقَرَاءَ شِيعَتِنَا" [كافى ، ج ۴ ، ص۵۹] .
قال رسول الله (ص) : أحب الأعمال إلى الله عز و جل سرور يدخله مؤمن على مؤمن يطرد عنه جوعة أو يكشف عنه كربة [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص۳۱۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَمِنَ لِأَخِيهِ حَاجَةً لَمْ ينْظُرِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي حَاجَتِهِ حَتَّى يقْضِيهَا [أمالى طوسى ، ص۶۴۸] .
عن ابى عبداللهعليه السلامقال : انفق و ايقن بالخلف ، واعلم انه من لم ينفق فى طاعة الله ابقى بان ينفق فى معصيته الله واعلم ام من لم يمش فى حاجة ولى الله ابقى بان يمشى فى حاجة عدو الله. [(مشكاه الانوار ، باب ۳ ، فصل۲۵ ، حديث۲] .
عن ابى جعفرعليه السلامقال : انّ من صلاح الدين و صلاح اهل الدين (ان من صلاح الاسلام و صلاح اهل الاسلام) ان تصير الاموال الى من يؤدّى فيها الحقوق ويصطنع فيها المعروف وانّ من فساد الدّين وفساد اهل الدين ان تصير الاموال الى من لايؤدى فيها الحق ولايصطنع فيها المعروف. [مشكاه الانوار ، باب۳ ، فصل ۲۵ ، حديث ۴] .

۲.انگیزه های احسان

همه از او است.

ما امانت داریم.

باید حساب پس دهیم.

۱ ـ زمینه‌های اعتقادی مثبت

ـ قال على (ع) : وَ يحَاسَبُ فِي الْآخِرَةِ حِسَابَ الْأَغْنِياءِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۱۲۶] .
ـ عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ فَرَضَ فِي أَمْوَالِ الْأَغْنِياءِ أَقْوَاتَ الْفُقَرَاءِ فَمَا جَاعَ فَقِيرٌ إِلَّا بِمَا مُتِّعَ بِهِ غَنِي وَ اللَّهُ تَعَالَى جَدُّهُ سَائِلُهُمْ عَنْ ذَلِک [نهج البلاغه ، حكمت ۳۲۸] . ـ عن أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : أَيمَا مُومِنٍ مَنَعَ مُومِناً شَيئاً مِمَّا يحْتَاجُ

إِلَيهِ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَيهِ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ مِنْ عِنْدِ غَيرِهِ أَقَامَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ مُسْوَدّاً وَجْهُهُ مُزْرَقَّةً عَينَاهُ مَغْلُولَةً يدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ [كافى ، ج ۲ ، ص۳۶۷] .

ـ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيبْلُوَنِى أَ أَشْكُرُ أَمْ أَكفُرُ [نمل ، ۴۰] .

ـ وَ هُوَ خَيرُ الرّازِقِينَ [مومنون ، ۷۲] .

ـ فرمان الهى است :

وَ أَمَّا السّائِلَ فَلا تَنْهَرْ [ضحى ، ۱۰] .

۲ ـ زمينه‌هاى اعتقادى منفى

أ يحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنِينَ نُسارِعُ لَهُمْ فِى الْخَيراتِ بَلْ لا يشْعُرُونَ [مومنون ، ۵۶-۵۵] .

الَّذِى جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ يحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه ، ۳-۲] .

أَ رَضِيتُمْ بِالْحَياةِ الدُّنْيا [توبه ، ۳۸] .

۳ ـ زمينه‌هاى روانى

تشويق‌هاى دنيوى :

وَ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَىءٍ فَهُوَ يخْلِفُهُ [سبأ ، ۳۹] .

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكمْ [اسراء ، ۷] .

قال أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : يا نَوْفُ ارْحَمْ تُرْحَمْ [أمالى صدوق ، ص۲۰۹] .

أَحْسِنْ كما أَحْسَنَ اللّهُ إِلَيک [قصص ، ۷۷] .

فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيسْرى [ليل ، ۷] .

هَلْ جَزاءُ الْإِحْسانِ إِلَّا الْإِحْسانُ [الرحمن ، ۶۰] .

قالُوا خَيراً لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِى هذِهِ الدُّنْيا حَسَنَةٌ [نحل ، ۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُ فِى عَوْنِ الْمُؤمِنِ مَا كانَ الْمُومِنُ فِى عَوْنِ أَخِيهِ [كافى ، ج ۲ ، ص۲۰۰] .

قال الكاظم (ع) : إن خواتيم أعمالكم قضاء حوائج إخوانكم و الإحسان إليهم ما قدرتم [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۷۹] .

وَ أَحْسِنُوا إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [بقره ، ۱۹۵] .

تهديدات و تشويقات اخروى :

وَ هُمْ مِنْ فَزَعٍ يوْمَئِذٍ آمِنُونَ [نمل ، ۸۹] .

مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام ، ۱۶۰] .

قال أَبو الْحَسَنِ (ع) : مَنْ أَدْخَلَ عَلَى مُومِنٍ سُرُوراً فَرَّحَ اللَّهُ قَلْبَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۹۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً مِنْ خَلْقِهِ يفْزَعُ الْعِبَادُ إِلَيهِمْ فِى حَوَائِجِهِمْ أُولَئِک هُمُ الْآمِنُونَ يوْمَ الْقِيامَةِ [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۳۱۸] .

عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : مَنْ مَشَى فِى حَاجَةٍ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ حَتَّى يتِمَّهَا أَثْبَتَ اللَّهُ قَدَمَيهِ يوْمَ تَزِلُّ الْأَقْدَامُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۰۸] .

لَأُكفِّرَنَّ عَنْكمْ سَيئاتِكمْ وَ لَأُدْخِلَنَّكمْ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ [مائده ، ۱۲] .

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَ ما أَدْراک مَا الْعَقَبَةُفَک رَقَبَةٍ أَوْ إِطْعامٌ فِى يوْمٍ ذِى مَسْغَبَةٍ يتِيماً ذا مَقْرَبَةٍ يتِيماً ذا مَقْرَبَةٍ [بلد ، ۱۵-۱۱] .

عَنِ النَّبِی (ص) : قَالَ مَنْ قَضَی حَاجَةً لِأَخِیهِ کنْتُ وَاقِفاً عِنْدَ مِیزَانِهِ فَإِنْ رَجَحَ وَ إِلَّا شَفَعْتُ لَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۰۵] .

ما سَلَککمْ فِی سَقَرَ...وَ لَمْ نَک نُطْعِمُ الْمِسْکینَ [مدثر ، ۴۴ و۴۲] .

الَّذِینَ یکنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا ینْفِقُونَها فِی سَبِیلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِیمٍ [توبه ، ۳۴] .

۴ ـ زمینه‌های اجتماعی :

۱ ـ تبلیغات :

رادیو و تلویزیون ، مساجد ، مدارس و والدین کمک را از طریق فرزندان انجام دهند.

۲ ـ الگوها :

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فِی حَدِیثٍ : أَنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) کانَ یعُولُ مِائَةَ أَهْلِ بَیتٍ مِنْ فُقَرَاءِ الْمَدِینَةِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۱۷] .

وَ یؤثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر ، ۹] .

وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتِیماً وَ أَسِیراً [انسان ، ۸] .

۳ ـ بسیج مردمی :

لِینْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَ مَنْ قُدِرَ عَلَیهِ رِزْقُهُ [طلاق ، ۷] .

عَلَی الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَ عَلَی الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ [بقره ، ۲۳۶] .

۴ ـ تهدید :

لا تُطِعْ ...مَنّاعٍ لِلْخَیرِ مُعْتَدٍ أَثِیمٍ [قلم ، ۱۲و۱۰] .

۳.آداب احسان

۱. شیوه های احسان

چگونه؟ (با سرعت ، مخفیانه)

فَاسْتَبِقُوا الْخَیراتِ [مائده ، ۴۸] .

یسارِعُونَ فِی الْخَیراتِ [انبیاء ، ۹۰] .

قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّهُ لَیعْرِضُ لِی صَاحِبُ الْحَاجَةِ فَأُبَادِرُ إِلَی قَضَائِهَا مَخَافَةَ أَنْ یسْتَغْنِی عَنْهَا صَاحِبُهَا [أمالی طوسی ، ص۶۴۴] .

ینْفِقُونَ فِی السَّرّاءِ وَ الضَّرّاءِ [آل عمران ، ۱۳۴] .

لا خَیرَ فِی کثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلاّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ [نساء ، ۱۱۴] .

چه چیز؟ (مال)

وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ [بقره ، ۱۷۷] .

به کی؟ (فقرا)

لِلْفُقَراءِ الَّذِینَ أُحْصِرُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ [بقره ، ۲۷۳] .

یحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِیاءَ [بقره ، ۲۷۳] .

چقدر : (به اندازه نیاز طرف مقابل)

قال سَیدُ الْعَابِدِینَ عَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) : حَقُّ السَّائِلِ إِعْطَاوهُ عَلَی قَدْرِ حَاجَتِهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۵] .

بعد از احسان :

وَ إِنْ کانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلی مَیسَرَةٍ [بقره ، ۲۸۰] .

در هر حال :

گر چه با زبان :

مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً [نساء ، ۸۵] .

گر چه در نماز :

یوتُونَ الزَّکاةَ وَ هُمْ راکعُونَ [مائده ، ۵۵] .

گر چه حاجتش برآورده نشود :

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی مُوسَی (ع) أَنَّ مِنْ عِبَادِی مَنْ یتَقَرَّبُ إِلَی بِالْحَسَنَةِ فَأُحَکمُهُ فِی الْجَنَّةِ فَقَالَ مُوسَی یا رَبِّ وَ مَا تِلْک الْحَسَنَةُ قَالَ یمْشِی مَعَ أَخِیهِ الْمُومِنِ فِی قَضَاءِ حَاجَتِهِ قُضِیتْ أَوْ لَمْ تُقْضَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۵] .

حتی در حال لنگی :

فَسَقی لَهُما ثُمَّ تَوَلّی إِلَی الظِّلِّ فَقالَ رَبِّ إِنِّی لِما أَنْزَلْتَ إِلَی مِنْ خَیرٍ فَقِیرٌ [قصص ، ۲۴] .

حتی در حال اعتکاف :

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ رَجُلًا أَتَی الْحَسَنَ بْنَ عَلِی (ع) فَقَالَ : بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَعِنِّی عَلَی قَضَاءِ حَاجَةٍ فَانْتَعَلَ وَ قَامَ مَعَهُ فَمَرَّ عَلَی الْحُسَینِ (ص) وَ هُوَ قَائِمٌ یصَلِّی فَقَالَ لَهُ أَینَ کنْتَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ تَسْتَعِینُهُ عَلَی حَاجَتِک قَال : قَدْ فَعَلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی فَذُکرَ أَنَّهُ مُعْتَکفٌ فَقَالَ لَهُ أَمَا إِنَّهُ لَوْ أَعَانَک کانَ خَیراً لَهُ مِنِ اعْتِکافِهِ شَهْراً [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۸] ؟؟.

حتی در طواف :

امام صادق (ع) به یکی از اصحاب در حال طواف فرمود :

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَمَا إِنَّک أَنْ تُعِینَ أَخَاک الْمُسْلِمَ أَحَبُّ إِلَی مِنْ طَوَافِ أُسْبُوعٍ بِالْبَیتِ مُبْتَدِئاً [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۸] .

۲.شرایط احسان

بی منت.

با خوش خلقی.

با سرعت.

با مال مردم تجارت نکند.

به جا بدهد.

پیش شرط نداشته باشد.

نیازهای ضروری (نه توسعه) :

تحصیل.

ازدواج.

درمان.

سرپناه.

تعمیر.

پیش کرایه.

عن موسی بن جعفرعلیه السلامانه قال : انّ المعروف لایستتمّ الاـ بتعجیله وسره وتصغیره فاذا انت عجّلته فقد هنّالته واذا انت صغّرته فقد عظمته واذا انت سترته فقد اتمته. [مشکاه الانوار ، باب ۲ ، فصل ۱ ، حدیث۳] .

۳. موانع احسان

الشَّیطانُ یعِدُکمُ الْفَقْرَ وَ یأْمُرُکمْ بِالْفَحْشاءِ [بقره ، ۲۶۸] .

۴. آثار احسان

وَ لَوْ بَسَطَ اللّهُ الرِّزْقَ لِعِبادِهِ لَبَغَوْا فِی الْأَرْضِ [شوری ، ۲۷] .

۵. مصادیق احسان

۱. انفاق

قُلْ إِنَّ رَبِّی یبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ یقْدِرُ لَهُ وَ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَهُوَ یخْلِفُهُ وَ هُوَ خَیرُ الرّازِقِینَ [سبأ ، ۳۹] .

۱ـ در آیه ۳۶ همین سوره ، نیز مسئله گشایش و تنگی مطرح شد ، لکن مخاطب آن جا کفار و مخاطب این آیه مؤمنین است. (کلمه له و کلمه عباده در این آیه است) .

۲ـ در آیه ، خداوند برای تشویق به انفاق چند نکته را مطرح فرموده است ، از جمله :

الف : گشایش رزق به دست او است ، نگران نباشید.

ب : از هر چه بدهید ، قبول است :

مِنْ شَیء

ج : هر مقدار بدهید ، قبول است :

َ ما أَنْفَقْتُم

د : خودم ، جبران می کنم :

فَهُوَ یخْلِفُه

ه : بهترین نوع جبران می کنم :

خَیرُ الرّازِقِینَ

۳ـ تاجری که می‌بیند ، سرمایه‌اش در بعضی تجارتها تلف است ، حاضر است ارزان یا نسیه بفروشد. اگر مشتری خوب پیدا شد و نفروخت ، کم عقل است. عمر ما در بعضی موارد تلف است ، خداوند آن را به بهای گران می‌خرد ، معامله نکردن با خدا کم عقلی است.

بگو بدون شک پروردگارم برای هر کس از بندگانش که بخواهد روزی را گشایش می‌دهد و یا برای او تنگ می گرداند و هر چه را در راه او انفاق کردید ، پس او عوضش را می‌دهد و او بهترین روزی دهندگان است.

سئوال : شخصی به امام صادق علیه السلام گفت : من هر چه انفاق می کنم ، عوضش نمی‌رسد پس آیه فهو یخلفه چیست؟

پاسخ : اگر مال حلال باشد و در مصرف حلال انفاق شود ، حتما جبران می‌شود. (؟) به علاوه ممکن است جبران در آخرت یا

از طریق دفع بلا یا در نسل بعد در همین دنیا و یا از طریق غیر مالی جبران شود.

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَمَّنْ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " قُلْتُ آيَتَانِ فِی كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَطْلُبُهُمَا فَلَا أَجِدُهُمَا.... قَالَ : وَ مَا الْآيَةُ الْأُخْرَى؟ قُلْتُ : قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَیْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَ هُوَ خَيْرُ الرّازِقِينَ وَ إِنِّی أُنْفِقُ وَ لَا أَرَى خَلَفاً قَالَ : أَ فَتَرَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَخْلَفَ وَعْدَهُ قُلْتُ : لَا. قَالَ : فَمِمَّ ذَلِكَ؟ قُلْتُ : لَا أَدْرِی. قَالَ : لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمُ اكْتَسَبَ الْمَالَ مِنْ حِلِّهِ وَ أَنْفَقَهُ فِی حِلِّهِ لَمْ يُنْفِقْ دِرْهَماً إِلَّا أُخْلِفَ عَلَيْهِ" [کافی ، ج ۲ ، ص۴۸۶] :

۱ ـ انفاق تنها با مال نیست ، بلکه هر نعمتی که خدا به انسان داده می‌توان انفاق کرد.انفقهم من شیء

۲ ـ خدا بهترین رازق است ، چون :

ـ همه چیز به دست اوست و می‌تواند ببخشد.

ـ بخل ندارد.

به همه می‌بخشد.

ـ بی منت و توقع است.

ـ دائمی می‌بخشد.

ـ نیازها را می‌داند.

ـ خیرهایی می‌بخشد که دیگران توان بخشیدن آن را ندارند.

۳ ـ یقین به پرداخت عوض ، عامل سخاوت است.

فَهُوَ يُخْلِفُه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَيقَنَ بِالْخَلَفِ سَخَتْ نَفْسُهُ بِالنَّفَقَةِ [کافی ، ج ۴ ، ص۴۳] .

از رسول خدا نقل شده که هر شب منادی ندا می‌دهد : اللهم عجل للمنفق ماله خلفا و للممسک تلفا [بحارالأنوار ، ج ۹۰ ، ص ۳۸۰] .

۴ ـ کثرت مال و فرزند ، نشانه رزق نیست. (در آیه قبل کفار به کثرت می‌بالیدند ، در این آیه می‌فرماید توسعه رزق به دست او است ، نه به دست کثرت) .

در آیاتی دیگر می‌خوانیم گاهی خداوند افرادی را با سرمایه عذاب می‌دهد :

فَلا تُعْجِبْکَ أَمْوالُهُمْ وَ لا أَوْلادُهُمْ إِنَّما يرِيدُ اللّهُ لِيعَذِّبَهُمْ بِها فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ تَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَ هُمْ کافِرُونَ [توبه ، ۵۵] .

۲. قرض الحسنه

قرض الحسنه ، درمان بخل و ربا است.

قرض الحسنه ، شکوفا کردن روحیه سخاوت است.

قرض الحسنه ، یک مسئله تربیتی است ، تشویق دیگران به تعاون است.

قرض الحسنه ، طهارت قلب است؛ یک کار اخلاقی است.

صندوق در کنار مسجد است و سود ندارد ، ولی بانک بر اساس سود است.

قرض الحسنه ، بیدار کردن وجدان ها است.

قرض الحسنه ، حرکت به نیروهای فعال بی سرمایه است.

قرض الحسنه ، خوش بین کردن مردم به اسلام و تبلیغ عملی است.

صندوق که مسئول تربیت و طهارت است ، باید خودش طهارت داشته باشد.
پیش شرط نداشته باشد ، بی منت و خوش خلق باشد ، سرعت داشته باشد ، کارمزد نگیرد ، تجارت نکند.
برای مصرف و نیازهای ضروری و شرعی (تحصیل ، ازدواج ، درمان ، پیش کرایه ، سرپناه و تعمیرات ، نه توسعه.)
۱ ـ زیاد کردن صندوق‌های فامیلی.
۲ ـ تأمین هزینه خادمین قرض الحسنه از طریق تبرع یا موقوفات.
۳ ـ صندوق‌ها اگر شغل شود ، آثار تربیتی از بین می‌رود.
۴ ـ هر حلالی مطلوب و انصاف نیست.
۵ ـ مسئولین صندوق‌ها با تربیت و طهارت روح باشند.
۳. اسماع اصم (فهماندن به ناشنوا)
عن ابی عبد اللهعلیه السلامقال : اسماع الاصم من غیر تضجّر صدقة هنیئه. [مشکاه الانوار ، باب۴ ، فصل ۱۲ ، حدیث۱۲] .
۴. اصلاح بین الناس
عن ابی عبد اللهعلیه السلام : صدقة یحبها الله ، الاصلاح بین الناس اذا تفاسدوا والتقریب بینهم اذا تباعدوا. [مشکاه الانوار ، باب۳ ، فصل۲۱ ، حدیث۱] .

۱. اختلاف فتوا

۱. منشأ اختلاف فتوا

مدرک ما در استنباط احکام قرآن ، حدیث ، عقل و اجماع است. فقهاء در فهم قرآن و حدیث اختلاف پیدا می‌کنند. در میان قرآن که ۶۳۴۲ آیه است ، حدود ۵۰۰ آیه آیات الأحکام است. ولی این ۵۰۰ آیه کلیات احکام است و الّا ۵۰۰ آیه برای کل احکام کافی نیست تا جوابگوی تمام قوانین باشد و باید از ائمه اطهار برای فهم و تکمیل این کلیات تمام استفاده را کرد.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی تَارِک فِیکمُ الثَّقَلَینِ مَا إِنْ تَمَسَّکتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا کتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیتِی وَ إِنَّهُمَا لَنْ یفْتَرِقَا حَتَّی یرِدَا عَلَی الْحَوْضَ [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۲۳۱] .
۱ ـ قرآن به زبان عربی مثل سایر لسانها الفاظ مشترکی دارد.وَ الْمُطَلَّقاتُ یتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلاثَةَ قُرُوءٍ [بقره/۲۲۸] .
(زن‌های مطلقه باید سه قرء به انتظار بمانند.) قرء ۲ معنی دارد. ۱ ـ پاکی ۲ ـ عادت ماهیانه.
بعضی گویند معنی دوم را که زن باید دو مرتبه عادت و پاک شود و مرتبه سوم به مجرد اینکه عادت شد می‌تواند شوهر کند. بعضی گویند تا از عادت دفعه سوم بیرون نیامد نمی‌شود و هر کدام شواهدی و مؤیداتی می‌آورند ، ولی بالاخره اختلاف فتوا دارند نه از جهت هوی و هوس ، بلکه از جهت فهم کلام الله.
یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا إِذا قُمْتُمْ إِلَی الصَّلاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَکمْ وَ أَیدِیکمْ إِلَی الْمَرافِقِ وَ امْسَحُوا بِرُؤُسِکمْ وَ أَرْجُلَکمْ إِلَی الْکعْبَینِ [مائده/۶] .
عدّه‌ای از اهل سنت این آیه را در مقام اصل وضو و کیفیت آن می‌دانند و از ظاهر آیه استفاده می‌کنند که از سر انگشت شروع و تا آرنج خاتمه پیدا می‌کند. ولی تمام علمای شیعه و عدّه‌ای از اهل سنّت گویند : این آیه در مقام اصل وضو است نه کیفیت آن و کلمهإِلَیبه معنی (با) است یا غایت است برای مفعولأَیدِیکمنهفَاغْسِلُوانظیر اینکه به نقاش می گوئیم رنگ بزن اطاق

را تا یک‌متری که منظور اصل رنگ آمیزی است نه کیفیت آن که از پائین شروع به رنگ‌آمیزی کند. این آیه نیز می گوید در وضو از انگشت تـا آرنـج شسـته شود. اما کیفیت آن موکول به عرف است که طبعا از بالا به پائین شسـته می‌شود کما اینکه از اهل البیت (علیهم السلام) رسیده است.

۲. چند مثال

وَ لا تَنْكحُوا ما نَکحَ آباوكمْ مِنَ النِّساءِ [نساء/۲۲] .

بعضـی مراد از نکـاح را مطلق اعمـال غریزه گرفته‌انـد ، حلال باشـد یا حرام. قهرا پسـر هیـچ‌وقت نمی‌توانـد آنها را بگیرد. ولی بعضـی مراد از نکـاح را عقـد زناشوئی به طریق صـحیح گرفته‌انـد. قهرا نتیجه‌اش این است که اگر پـدران شـما با عقـد ازدواج صحیح نکاح کردند بر پسران حرام و اگر از روی زنا بود ، حلال است.

ـ در حـدیث آمده راجع به عرق جنب از حرام که قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنْ كانَ مِنْ حَلَالٍ فَصَلِّ فِيهِ وَ إِنْ كانَ مِنْ حَرَامٍ فَلَا تُصَلِّ فِيهِ. [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۳ ، ص۴۴۷] .

بعضـی گفته‌انـد : علّت عـدم جواز صـلات ، نجاست عرق است. بعضـی گفته‌انـد : حـدیث فقط عـدم جواز صـلات است و از نجاست ساکت است.

و جهاتی دیگر نیزممکن است منشأ اختلاف فتوا باشد که به قرار ذیل است :

اول : ممکن است روایتی به فقیهی برسد و به دیگری نرسد.

دوم : ممکن است روایتی به فقیهی از طریق صحیح برسد که اعتماد بکند و به دیگری از طریق فاسد که اعتماد نکند.

سوم : گاهی به هر دو رسیده و مورد اعتماد هست از نظر راوی ، ولی نزد یکی معارض دارد و نزد دیگری معارضی ندارد.

در اجمـاع و عقل نیز ممکن است همین حرف را بگوئیم ، زیرا حجیت اجماع نزد بعضـی از فقها از راه لطف است. نزد بعضـی دیگر از فقها از راه دخول معصوم (ع) ، و نزد بعضی دیگر از راه محالیت عادی [نقل از کتاب سیمای اسلام]

۱. اختلافات اجتماعی

۱. قرآن وخانواده

وَ كانَ يأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاةِ [مریم/۵۵.]

وَ أْمُرْ أَهْلَك بِالصَّلاةِ [طه/۱۳۲.]

قُلْ لِأَزْواجِك وَ بَناتِك [احزاب/۵۹.]

إِنّا کنّا قَبْلُ فِی أَهْلِنا مُشْفِقِینَ [طور/۲۶.]

وَ أَنْذِرْ عَشِیرَتَک الْأَقْرَبِینَ [شعراء/۲۱۴.]

إِذْ قالَ لِبَنِیهِ [بقره/۱۳۳.]

یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ [لقمان/۱۷.]

قالَ یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاك [یوسف/۵.]

یا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ [صافات/۱۰۲.]

يا بَنِى لا تَدْخُلوا مِنْ بابٍ واحِدٍ [يوسف/۶۷.]
فَما آمَنَ لِمُوسى إِلاّ ذُرِّيَّةٌ [يونس/۸۳.]

۲. حقوق خانواده

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) كلكم راع و كلكم مسئول عن رعيته [جامع الأخبار ، ص۱۱۹] .
الامير مسئول عن الرعيۀ الرجل مسئول عن اهله و المرئۀ راعيۀ على ولدها
فَقالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّى آنَسْتُ ناراً لَعَلِّى آتِيكُمْ مِنْها بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النّارِ هُدىً [طه/۱۰.]
موسى در فكر آوردن نيازهاى خانوداده بود ، اما خدا او را به نبوت رساند.
فَراغَ إِلى أَهْلِهِ فَجاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ [ذاريات/۲۶.]
تلاش همسر ابراهيم براى تهيه غذا براى مهمان.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) لَمَّا نَزَلَتْ يـا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَـكمْ وَ أَهْلِيكمْ ناراً قَالَ النَّاسُ يا رَسُولَ اللَّهِ كيفَ نَقِى أَنْفُسَـنَا وَ أَهْلِينَا قَالَ اعْمَلُوا الْخَيرَ وَ ذَكرُوا بِهِ أَهْلِيكمْ وَ أَدِّبُوهُمْ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۸۲.]
احترام به حقوق و مالكيت همسر : وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَةً [نساء/۴.]
لِلنِّساءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكتَسَبْنَ [نساء/۳۲.]
دورى از سخت گيرى : يخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ [رعد/۲۱.]
عفو و اغماض : وَ إِذا ما غَضِبُوا هُمْ يغْفِرُونَ [شورى/۳۷.]
تحمل زخم زبان : وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳]
خرج به مقدار توان : لِينْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ [طلاق/۷.]
معاشرت معروف : عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ [نساء/۱۹.]
احترام متقابل : وَ إِذا حُييتُمْ بِتَحِيةٍ فَحَيوا بِأَحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها [نساء/۸۶.]
حضور در اجتماع : فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكمْ [آل عمران/۶۱]
زنها وسيله انحراف و بهانه دست دشمن نشوند : يذَبِّحُ أَبْناءَهُمْ وَ يسْتَحْيى نِساءَهُمْ [قصص/۴.]
قالُوا اقْتُلُوا أَبْناءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَ اسْتَحْيوا نِساءَهُمْ [غافر/۲۵.]

۳. اسباب اختلاف

۱. اختلاف افكنى
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَمِلَ فِى فُرْقَةٍ بَينَ امْرَأَةٍ وَ زَوْجِهَا كانَ عَلَيهِ غَضَبُ اللَّهِ وَ لَعْنَتُهُ فِى الـدُّنْيا وَ الآخِرَةِ وَ كانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ يرْضَـخَهُ بِأَلْفِ صَـخْرَةٍ مِنْ نَارٍ وَ مَنْ مَشَى فِى فَسَادِ مَا بَينَهُمَا وَ لَمْ يفَرِّقْ كانَ فِى سَخَطِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَعْنَتِهِ فِى الدُّنْيا وَ الآخِرَةِ وَ حَرَّمَ (اللَّهُ عَلَيهِ) النَّظَرَ إِلَى وَجْهِهِ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۸.]
۲. به تكلف افتادن
براى خوشحال كردن اقوام و رفقاى خود شوهرش را به زحمت نيدازد. رفقا و اقوام يک ساعت بيشتر با او نيستند ولى با شوهر

آزرده زندگی دائمی مشکل خواهد بود.

۳. به رخ کشیدن

۱ ـ زن نباید در خانه جمال و مال خود را به رخ شوهرش بکشد و اگر این کار را کرد جز دوری و کینه شوهر بهره‌ای نمی‌برد.

۲ ـ به مدرک، فامیل، شکل، مال، هنر و... خود افتخار می‌کند و پز می‌دهد.

۴. بازگو کردن های بیجا

لا یحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إلّا مَنْ ظُلِمَ [نساء/۱۴۸.]

لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضاً [حجرات/۱۲.]

مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً یکنْ لَهُ نَصِیبٌ مِنْها وَ مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً سَیئَةً یکنْ لَهُ کفْلٌ مِنْها وَ کانَ اللّهُ عَلی کلِّ شَیءٍ مُقِیتاً [نساء/۸۵]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَرَ بِسُوءٍ أَوْ دَلَّ عَلَیهِ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک [خصال صدوق، ج۱، ص۱۳۸.]

فَیتَعَلَّمُونَ مِنْهُما ما یفَرِّقُونَ بِهِ بَینَ الْمَرْءِ وَ زَوْجِهِ [بقره/۱۰۲.]

۵. بد زبانی وتمسخر

قُلْ لِعِبادِی یقُولُوا الَّتِی هِی أَحْسَنُ إِنَّ الشَّیطانَ ینْزَغُ بَینَهُمْ [اسراء/۵۳.]

لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسی أَنْ یکونُوا خَیراً مِنْهُمْ [حجرات/۱۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ کانَ لَهُ امْرَأَةٌ تُوذِیهِ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ صَلَاتَهَا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّی تُعِینَهُ وَ تُرْضِیهُ وَ إِنْ صَامَتِ الدَّهْرَ وَ قَامَتْ وَ أَعْتَقَتِ الرِّقَابَ وَ أَنْفَقَتِ الْأَمْوَالَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ کانَتْ أَوَّلَ مَنْ تَرِدُ النَّارَ ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ عَلَی الرَّجُلِ مِثْلُ ذَلِک الْوِزْرِ وَ الْعَذَابِ إِذَا کانَ لَهَا مُوذِیاً ظَالِماً [أعلام الدین، ص۴۱۴.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَلْعُونَةٌ مَلْعُونَةٌ امْرَأَةٌ تُوذِی زَوْجَهَا أَوْ تَغُمُّهُ وَ سَعِیدَةٌ سَعِیدَةٌ امْرَأَةٌ تُکرِمُ زَوْجَهَا وَ لَا تُوذِیهِ [کنز الفوائد، ج۱، ص۱۴۹.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ بَرِیئَانِ مِمَّنْ أَضَرَّ بِامْرَأَتِهِ حَتَّی تَخْتَلِعَ مِنْهُ [ثواب الأعمال، ص۲۸۷.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنِّی أَتَعَجَّبُ مِمَّنْ یضْرِبُ امْرَأَتَهُ وَ هُوَ بِالضَّرْبِ أَوْلَی مِنْهَا [جامع الأخبار، ص۱۵۸.]

پیامبر (ص) می‌فرماید : حور العین به زنی که شوهرش را آزار می‌دهد می گوید : خدا ترا بکشد. شما لیاقت این مرد را ندارید. به زودی از شما جدا شده و به سراغ ما می‌آید. [آیین همسرداری، ص۳۳.]

۶. سوء ظن

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ [حجرات/۱۲.]

۱ ـ چطور شد که نگذاشت نامه را بخوانم.

۲ ـ چطور شد که حمام رفت.

۳ ـ چطور شد که دیر آمد.

۴ ـ چطور شد که ستایش فلانی را کرد.

۵ ـ چطور شد که فلان زن از او ستایش کرد.

۶ ـ چطور شد که به فلانی احترام کرد.

۷ ـ چطور شد که نسبت به فامیل من سرسنگین است.

۸ ـ چطور شد که به من خلاف گفت.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاکَ وَ التَّغَایرَ فِی غَیرِ مَوْضِعِ غَیرَةٍ فَإِنَّ ذَلِکَ یدْعُو الصَّحِیحَةَ إِلَی السَّقَمِ وَ الْبَرِیئَةَ إِلَی الرِّیبِ [نهج البلاغه ، نامه۳۱.]

۷. مراء وجدال

پیغمبر : (ص) ضامن شده‌اند خانه‌ای را در بهشت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنَا زَعِیمٌ بِبَیتٍ فِی أَعْلَی الْجَنَّةِ وَ بَیتٍ فِی وَسَطِ الْجَنَّةِ وَ بَیتٍ فِی رِیاضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَکَ الْمِرَاءَ وَ إِنْ کانَ مُحِقّاً [توحید صدوق ، ص۴۶۱.]

۸. بد حجابی وجلوه های نابجا

دلسردی مرد عامل فتنه است که منشأ این دلسردی چشم‌چرانی مرد از یک سو و آرایش آزاد زنان در خیابان‌ها از سوی دیگر و مقایسه کردن که مرد میان همسر خود با تمام زنانی که دیده است می تواند باشد.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اکفُفْ عَلَیهِنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ بِحِجَابِک إِیاهُنَّ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحِجَابِ أَبْقَی عَلَیهِنَّ وَ لَیسَ خُرُوجُهُنَّ بِأَشَدَّ مِنْ إِدْخَالِک مَنْ لَا یوثَقُ بِهِ عَلَیهِنَّ [نهج البلاغه ، نامه۳۱.]

مرد نباید هر مردی رابه هر عنوان به خانه آورد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا یأْمَنُ الَّذِینَ ینْظُرُونَ فِی أَدْبَارِ النِّسَاءِ أَنْ یبْتَلَوْا بِذَلِک فِی نِسَائِهِمْ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۹.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا امْرَأَةٍ تَطَیبَتْ لِغَیرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّی تَغْتَسِلَ مِنْ طِیبِهَا کغُسْلِهَا مِنْ جَنَابَتِهَا [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۷.]

فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیطْمَعَ الَّذِی فِی قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲.]

وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفِینَ مِنْ زِینَتِهِنَّ [نور/۳۱.]

۹. توقعات بی جا

پیامبر (ص) : هر زنی که ناسازگاری کند و شوهرش را بر چیزهایی که فوق توانایی اوست وادار کند ، اعمالش مورد قبول نیست و در قیامت مورد غضب خداست. [آیین همسرداری ، ص۴۷.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ کانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَ لَمْ تُوَافِقْهُ وَ لَمْ تَصْبِرْ عَلَی مَا رَزَقَهُ اللَّهُ وَ شَقَّتْ عَلَیهِ وَ حَمَلَتْهُ مَا لَمْ یقْدِرْ عَلَیهِ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ لَهَا حَسَنَةً تَتَّقِی بِهَا النَّارَ وَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَیهَا مَا دَامَتْ کذَلِک [ثواب الأعمال ، ص۲۸۷.]

۱۰. بیکاری – سرگرمی سالم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِعْمَ اللَّهْوُ الْمِغْزَلُ لِلْمَرْأَةِ الصَّالِحَةِ [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۵۸۲.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُنْزِلُوا النِّسَاءَ الْغُرَفَ وَ لَا تُعَلِّمُوهُنَّ الْکتَابَةَ وَ عَلِّمُوهُنَّ الْغَزْلَ وَ سُورَةَ النُّورِ [الجعفریات ، ص۹۷.]

ام اسلمهٔ از رسول خدا (ص) درباره خدمت زن در خانه پرسید؛ فرمودند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ هَذَا الدِّینَ مَتِینٌ فَأَوْغِلُوا فِیهِ بِرِفْقٍ وَ لَا تُکرِّهُوا عِبَادَةَ اللَّهِ إِلَی عِبَادِ اللَّهِ فَتَکونُوا کالرَّاکبِ الْمُنْبَتِّ الَّذِی لَا سَفَراً قَطَعَ وَ لَا ظَهْراً أَبْقَی [کافی ، ج۲ ، ص۸۶.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیمَا امْرَأَةٍ رَفَعَتْ مِنْ بَیتِ زَوْجِهَا شَیئاً مِنْ مَوْضِعٍ إِلَی مَوْضِعٍ تُرِیدُ بِهِ صَلَاحاً نَظَرَ اللَّهُ إِلَیهَا وَ مَنْ نَظَرَ اللَّهُ إِلَیهِ لَمْ یعَذِّبْهُ [أمالی صدوق ، ص۴۱۱.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ فَاطِمَةَ (ع) ضَمِنَتْ لِعَلِی (ع) عَمَلَ الْبَیتِ وَ الْعَجِینَ وَ الْخُبْزَ وَ قَمَّ الْبیتِ وَ ضَمِنَ لَهَا عَلِی (ع) مَا کانَ خَلْفَ الْبَابِ نَقْلَ الْحَطَبِ وَ أَنْ یجِیءَ بِالطَّعَامِ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۷۱.]

فاطمه (س) از رسول الله ص تقاضای خادمه کرد ، فرمود : می‌ترسم از پاداش کار در خانه باز بمانی

یا فاطمهٔ! إنی لا أرید أن ینفک عنک أجرک إلی الجاریهٔ [المناقب ، ج۳ ، ص۳۴۱.]

۱۱. زخم زبان ، توهین ، تهمت

وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱.]

وَ لا تَسُبُّوا الَّذِينَ يدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَيسُبُّوا اللّهَ عَدْواً بِغَيرِ عِلْمٍ [انعام/۱۰۸.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من قذف امرأته بالزناء خرج من حسناته كما تخرج الحية من جلدها و كتب له بكل شعرة على بدنه ألف خطيئة [جامع الأخبار ، ص۱۵۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَى يقُولُ مَنْ أَهَانَ لِی وَلِياً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحَارَبَتِی وَ أَنَا أَسْرَعُ شَیءٍ إِلَى نُصْرَةِ أَوْلِيائِی [كافی ، ج۲ ، ص۳۵۱.]

۱۲. شغل

زن‌ها معمولا شوهری دوست دارند که؛

۱ ـ در وطن باشد.

۲ ـ هر شب بیاید.

۳ ـ اول شب بیاید.

۴ ـ ایام فراغت داشته باشد.

۵ ـ شب‌نشینی و گردش و تفریح بروند.

۶ ـ شغل تمیز ، آبرومند و پردرآمد داسته باشد.

این خواسته مطابق اصل فرد و اصل رفاه است ، اما اصل جامعه اصل خدمت و اصل رشد می گوید : افراد باید همت کنند. مرزبان و کشیک باشند ، از سود و تمیزی بگذرند.

۱۳. آرایش ها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اغسلوا ثيابكم و خذوا من شعوركم و استاكوا و تزينوا و تنظفّوا فانّ بنى اسرائيل لم يكونوا يفعلون ذالک فزنت نسائهم [نهج الفصاحه ، جمله۳۷۸.]

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ جَهْمٍ قَالَ : رَأَيتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) اخْتَضَبَ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاک اخْتَضَبْتَ؟ فَقَالَ : نَعَمْ إِنَّ التَّهْيئَةَ مِمَّا يزِيدُ فِی عِفَّةِ النِّسَاءِ وَ لَقَدْ تَرَک النِّسَاءُ الْعِفَّةَ بِتَرْک أَزْوَاجِهِنَّ التَّهْيئَةَ [كافی ، ج۵ ، ص۵۶۷.]

زنی به نزد پیامبر (ص) رفته و گفت که شما فرموده‌اید که زن در منزل برای مردش آرایش کند ، لیکن شوهر من نابیناست. حضرت فرمود : شما عطر بزنید تا شوهرتان بوی عطر را استشمام کند.

۱۴. عدم اطاعت وپیروی

۱ ـ نپذیرفتن عذر و عدم گذشت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَقْبَلُ مِنْهُ عُذْراً وَ لَا تَغْفِرُ لَهُ ذَنْباً [كافی ، ج۵ ، ص۳۲۵.]

الْحَصَانُ مَعَهُ إِذَا حَضَرَ لَا تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَ لَا تُطِيعُ أَمْرَهُ وَ إِذَا خَلَا بِهَا بَعْلُهَا تَمَنَّعَتْ مِنْهُ كمَا تَمَنَّعُ الصَّعْبَةُ عَنْ رُكوبِهَا لَا تَقْبَلُ مِنْهُ عُذْراً وَ لَا تَغْفِرُ لَهُ ذَنْباً

۲ ـ در فامیل خوار ، در خانه شوهر مستکبر : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِشِرَارِ نِسَائِكمْ الذَّلِيلَةُ فِی أَهْلِهَا الْعَزِيزَةُ مَعَ بَعْلِهَا الْعَقِيمُ الْحَقُودُ الَّتِی لَا تَوَرَّعُ مِنْ قَبِيحٍ الْمُتَبَرِّجَةُ إِذَا غَابَ عَنْهَا بَعْلُهَا [كافی ، ج۵ ، ص۳۲۵.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ خَيرَ نِسَائِكمُ الْوَلُودُ الْوَدُودُ الْعَفِيفَةُ الْعَزِيزَةُ فِی أَهْلِهَا الذَّلِيلَةُ مَعَ بَعْلِهَا الْمُتَبَرِّجَةُ مَعَ زَوْجِهَا الْحَصَانُ عَلَى غَيرِهِ الَّتِی تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَ تُطِيعُ أَمْرَهُ وَ إِذَا خَلَا بِهَا بَذَلَتْ لَهُ مَا يرِيدُ مِنْهَا وَ لَمْ تَبَذَّلْ كتَبَذُّلِ الرَّجُلِ [كافی ، ج۵ ، ص۳۲۴.]

۳ـ ترک آرایش برای یکدیگر : امام صادق (ع) می‌فرماید : زن نباید آرایش را ترک کند ، گرچه به یک گردن بند باشد [آیین همسرداری ، ص۱۵۳.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا يَنْبَغِي لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُعَطِّلَ نَفْسَهَا وَ لَوْ تُعَلِّقُ فِي عُنُقِهَا قِلَادَةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۹.]

۴ـ نپذیرفتن مدیریت : الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَى النِّساءِ [نساء/۳۴.]

۱۵. چشم داشت به دیگران

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَيْنَهَا مِنْ غَيرِ زَوْجِهَا [أعلام الدين ، ص۴۱۷.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَطْلَقَ نَاظِرَهُ أَتْعَبَ خَاطِرَهُ مَنْ تَتَابَعَتْ لَحَظَاتُهُ دَامَتْ حَسَرَاتُهُ [جامع الأخبار ، ص۹۳.]

۱۶. فرزند دختر

مردان ناجوری هستند که به خاطر این که همسرشان دختر می‌آورد ، زندگیش را تلخ قرار می‌دهند.

۱۷. بدگوئی

وَ آتَيتُمْ إِحْداهُنَّ قِنْطاراً فَلا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيئاً أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبِيناً [نساء/۲۰.]

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا يحِلُّ لَكمْ أَنْ تَرِثُوا النِّساءَ كرْهاً وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَيتُمُوهُنَّ [نساء/۱۹.]

در جاهلیت به سراغ دختران ثروتمند می‌رفتند به امید این که یا بمیرند و مردان وارث شوند یا آنان را در معضلات قرار دهند و زنان حاضر شوند قسمتی از مهریه را پس دهند.

۱۸. عیب جوئی

به رسول خدا (ص) گفته شد ، فلانی زن خوبی است. روزها روزه و شب‌ها عبادت می‌کند. لکن بد اخلاق و بد زبان است. فرمود : او هیچ خوبی ندارد و از اهل دوزخ است [آیین همسرداری ، ص۴۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَيمَا امْرَأَةٍ آذَتْ زَوْجَهَا بِلِسَانِهَا لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ مِنْهَا صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّى تُرْضِيهُ [أمالی صدوق ، ص۴۲۹.]

۱۹. حسادت

۲۰. کتمان درگیری ها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا يسئل الرجل فيما ضرب امرئة [سنن ابی داود ، ج۲ ، ص۲۴۶.]

۲۱. غرورو‌خود خواهی

پوشاندن گلایه‌ها راه حل نیست.

حق انتقاد و حق دفاع ، نشانه رشد و آزادی و سلامت محیط است.

غرور و خودخواهی مانع حل اختلافات است.

۴. راه حل اختلاف

۱. پیش گیری

۱ـ آشنا بودن زن و شوهر به مسائل خانوادگی و آشنا نبودن آنها به روحیات یکدیگر و عدم دقت در گزینش همسر مناسب و همرنگ (کفو) بخشی از عوامل اختلافات است. ای کاش برای پسران و دخترانی که در صدد ازدواج هستند کلاس هایی به عنوان آموزش ازدواج و آیین همسرداری تشکیل می‌شد.

۲ـ بازگو کردن اسرار زندگی با یکدیگر.وَ إِذْ أَسَرَّ النَّبِی إِلی بَعْضِ أَزْواجِهِ حَدِیثاً فَلَمّا نَبَّأَتْ بِهِ وَ أَظْهَرَهُ اللّهُ عَلَیهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَ أَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمّا نَبَّأَها بِهِ قالَتْ مَنْ أَنْبَأَک هذا قالَ نَبَّأَنِی الْعَلِیمُ الْخَبِیرُ [تحریم/۳.]

۲. دادگاه خانواده

وَ إِنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَینِهِما فَابْعَثُوا حَکماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَکماً مِنْ أَهْلِها إِنْ یرِیدا إِصْلاحاً یوَفِّقِ اللّهُ بَینَهُما [نساء/۳۵.]

مزایای دادگاه خانواده در اسلام :

۱ـ فوری

۲ـ مجانی

۳ـ مکتوم

۴ـ بدون مرخصی ، اضافه‌کار ، ساعت معین و بازپرس

۵ـ کشف عوامل به طور دقیق

۶ـ قبل از وقوع شقاق اقدام کنید «خِفْتُمْ»

۷ـ زن و شوهر یکی هستند «شِقاقَ»

۸ـ هر دو در انتخاب داور مساوی هستند.

۳. مسئولیت والدین

۱ـ دعا : رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّیتِی [ابراهیم/۴۰.]

۲ـ غذای حلال : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کسْبُ الْحَرَامِ یبِینُ فِی الذُّرِّیةِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۴.]

۳ـ غذای کامل : وَ الْوالِداتُ یرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَینِ کامِلَینِ [بقره/۲۳۳.]

۴ـ آموزش : عَلِّمُوا أَوْلَادَکمْ

۵ـ موعظه : قالَ لُقْمانُ لِابْنِهِ وَ هُوَ یعِظُهُ [لقمان/۱۳.]

۶ـ عدالت :

۷ـ تزویج : إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکحَک [قصص/۲۷.]

۸ـ پایداری در تربیت : وَ أْمُرْ أَهْلَک بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَیها [طه/۱۳۲.]

۹ـ غافل نشدن از حق : لا تُلْهِکمْ أَمْوالُکمْ وَ لا أَوْلادُکمْ عَنْ ذِکرِ اللّهِ [منافقون/۹.]

وظیفه پدر و مادر بنده پروری است نه بچه‌پروری : تَفاخُرٌ بَینَکمْ وَ تَکاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حدید/۲۰.]

نَحْنُ أَکثَرُ أَمْوالاً وَ أَوْلاداً [سبأ/۳۵.]

لَنْ تُغْنِی عَنْهُمْ أَمْوالُهُمْ وَ لا أَوْلادُهُمْ [آل عمران/۱۰.]

۴. برخوردهای منطقی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَیرُ نِسَائِکمُ الَّتِی إِنْ غَضِبَتْ أَوْ أُغْضِبَتْ قَالَتْ لِزَوْجِهَا یدِی فِی یدِک لَا أَکتَحِلُ بِغُمْضٍ حَتَّی تَرْضَی عَنِّی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۸۹.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَیرُ نِسَائِکمُ الطَّیبَةُ الرِّیحِ الطَّیبَةُ الطَّبِیخِ الَّتِی إِذَا أَنْفَقَتْ أَنْفَقَتْ بِمَعْرُوفٍ وَ إِذَا أَمْسَکتْ أَمْسَکتْ بِمَعْرُوفٍ فَتِلْک عَامِلٌ مِنْ عُمَّالِ اللَّهِ وَ عَامِلُ اللَّهِ لَا یخِیبُ وَ لَا ینْدَمُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۵.]

فَإِنْ کرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئاً وَ یجْعَلَ اللّهُ فِیهِ خَیراً کثِیراً [نساء/۱۹.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَیرُ نِسَائِکمْ الَّتِی إِنْ أَعْطِیتْ شَکرَتْ وَ إِنْ مُنِعَتْ رَضِیتْ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۴ ، ص۱۶۱.]
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَشْکرُکمْ لِلَّهِ أَشْکرُکمْ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۹۹.]
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : وَ أَنْ أَشْکرَ الْحَسَنَةَ [صحیفه سجادیه ، دعای۲۰.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إِنِّی أُحِبُّک لَا یذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَداً [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۹.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَکتُوبٌ فِی التَّوْرَاةِ اشْکرْ مَنْ أَنْعَمَ عَلَیک وَ أَنْعِمْ عَلَی مَنْ شَکرَک [کافی ، ج۲ ، ص۹۴.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَعَنَ اللَّهُ قَاطِعِی سُبُلِ الْمَعْرُوفقِیلَ وَ مَا قَاطِعُوا سُبُلِ الْمَعْرُوفِ؟ قَالَ : الرَّجُلُ یصْنَعُ إِلَیهِ الْمَعْرُوفُ فَیکفُرُهُ فَیمْتَنِعُ صَاحِبُهُ مِنْ أَنْ یصْنَعَ ذَلِک إِلَی غَیرِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۳۳.]
هر کس به مسلمانی آفرین بگوید خداوند متعال تا قیامت برایش آفرین می‌نویسد. [آیین همسرداری ، صفحه۳۶۳.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَالَ لِأَخِیهِ الْمُومِنِ مَرْحَباً کتَبَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ مَرْحَباً إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۰۶.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَیکمْ بِالْعَفْوِ فَإِنَّ الْعَفْوَ لَا یزِیدُ الْعَبْدَ إِلَّا عِزّاً فَتَعَافَوْا یعِزَّکمُ اللَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : علیک بالرفق و العفو فی غیر ترک للحق [تحف‌العقول ، ص۲۵.]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : النَّدَامَةُ عَلَی الْعَفْوِ أَفْضَلُ وَ أَیسَرُ مِنَ النَّدَامَةِ عَلَی الْعُقُوبَةِ [کافی ، ج ۲ ، ص۱۰۸.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ کظَمَ غَیظاً وَ لَوْ شَاءَ أَنْ یمْضِیهُ أَمْضَاهُ أَمْلَأَ اللَّهُ قَلْبَهُ یوْمَ الْقِیامَةِ رِضَاهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۰.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَبَرَ عَلَی سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ وَ احْتَسَبَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ (بِکلِّ مَرَّةٍ) یصْبِرُ عَلَیهَا مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أَعْطَی أَیوبَ عَلَی بَلَائِهِ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۷.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من صبرت علی سوء خلق زوجها أعطاها الله مثل ثواب آسیة بنت مزاحم [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۱۳.]
إِذا حُییتُمْ بِتَحِیةٍ فَحَیوا بِأَحْسَنَ مِنْها [نساء/۸۶]
هَلْ جَزاءُ الْإِحْسانِ إِلَّا الْإِحْسانُ [الرحمن/۶۰.]
اصل اختلاف سلیقه و تضارب افکار رمز شکوفایی استعدادها و روشن شدن نقاط ضعف و قوت است.
وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَیمانِکمْ أَنْ تَبَرُّوا وَ تَتَّقُوا وَ تُصْلِحُوا بَینَ النّاسِ [بقره/۲۲۴.]
خدا را در بعضی سوگندهای خود قرار ندهید. برای اصلاح نیکوکاری سوگند بی‌تفاوت بودن یاد نکنید.
میان داماد و دختر عبد الله بن رواحه یکی از یاران پیامبر اکرم (ص) اختلاف شد. او سوگند یاد کرد که برای اصلاح دخالت نکند. آیه نازل شد که این سوگندها بی‌اثر است. [نمونه ، ج۲ ، ص۹۹.]
امام صادق (ع) بودجه‌ای در اختیار مفضل برای حل اختلافات مردم قرار داد.
۵. نمونه هایی از الگوهای خانواده
لَقَدْ کانَ لَکمْ فِی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱.]
در هوای گرم حضرت علی (ع) وارد منزل شد و دید زنی لب در خانه ایستاده و می گوید : إِنَّ زَوْجِی ظَلَمَنِی وَ أَخَافَنِی وَ تَعَدَّی عَلَی وَ حَلَفَ لِیضْرِبَنِیفرمود : صبر کن تا هوا خنک شود ، برویم به سراغ او. خانم گفت : یشْتَدُّ غَضَبُهُ وَ حَرَدُهُ عَلی فَطَأْطَأَ رَأْسَهُ ثُمَّ رَفَعَهُ وَ هُوَ یقُولُ لَا وَ اللَّهِ أَوْ یوخَذَ لِلْمَظْلُومِ حَقُّهُ غَیرَ مُتَعْتَعٍ [اختصاص مفید ، ص۱۵۷.]
در همان روز داغ به در خانه شوهر رفتند. مرد از خانه بیرون آمد و آقا را نشناخت ، ولی گفت : مَا أَنْتَ وَ ذَاک وَ اللَّهِ لَأُحْرِقَنَّهَا لِکلَامِک [اختصاص مفید ، ص۱۵۷.]
حضرت فرمود : آمُرُک بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَاک عَنِ الْمُنْکرِ تَسْتَقْبِلُنِی بِالْمُنْکرِ وَ تُنْکرُ الْمَعْرُوفَ [اختصاص مفید ، ص۱۵۷.]

مردم کم‌کم آمدند به حضرت با جمله یا امیرالمؤمنین خطاب کردند. شوهر همین که آقا را شناخت ، روی پای آقا افتاد و عذرخواهی کرد. حضرت شمشیرش را غلاف کرد و به زن فرمود : یا أَمَةَ اللَّهِ ادْخُلِی مَنْزِلَک وَ لَا تُلْجِئِی زَوْجَک إِلَی مِثْلِ هَذَا وَ شِبْهِهِ [اختصاص مفید ، ص۱۵۷.]

همین که یوسف در جلسه مهمانی دید که برادرانش شرمنده هستند ، فرمود : این شما بودید که مرا به عزیزی رساندید.

شخصی به امام حسن مجتبی (ع) ناسزا گفت ، ولی امام به او لباس و مرکب و مال داد و او عوض شد.

فقیر همین که دید در مسجد کسی به او پول نداد. آب دهان به ریش کاشف الغطاء پرتاب کرد ، ولی آقا پا شد و فرمود : هر کس ریش مرا دوست دارد به فقیر کمک کند.

حضرت یعقوب (ع) فرمود : ای یوسف! حالا بگو برادرها با تو چه کردند؟ عرض کرد؛ پدر جان این را نپرسید ، بلکه بپرس لطف خدا با تو چه کرد؟وَ قَدْ أَحْسَنَ بِی إِذْ أَخْرَجَنِی مِنَ السِّجْنِ [یوسف/۱۰۰.]

إِنَّ مِنْ أَزْواجِكمْ وَ أَوْلادِكمْ عَدُوًّا لَكمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَ إِنْ تَعْفُوا وَ تَصْفَحُوا وَ تَغْفِرُوا فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [تغابن/۱۴]

وَ إِنِ امْرَأَةٌ خافَتْ مِنْ بَعْلِها نُشُوزاً أَوْ إِعْراضاً فَلا جُناحَ عَلَيهِما أَنْ يصْلِحا بَينَهُما صُلْحاً وَ الصُّلْحُ خَيرٌ [نساء/۱۲۸.]

۱. اخلاص

۱. معنای اخلاص

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : تمام الإخلاص تجنب المعاصی [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۱۵] .

الْمُخْلِصُ الَّذِی لَا یسْأَلُ النَّاسَ شَیئاً حَتَّی یجِدَ وَ إِذَا وَجَدَ رَضِی وَ إِذَا بَقِی عِنْدَهُ شَیءٌ أَعْطَاهُ

۲. ارزش واهمیت اخلاص

۱.مأموریت به اخلاص در دین :

فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ [غافر/۶۵] .

وَ ما أُمِرُوا إِلاّ لِيعْبُدُوا اللّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفاءَ [بينه/۵] .

قُلْ إِنِّی أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ [زمر/۱۱] .

قُلْ إِنِّی أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللّهَ مُخْلِصاً لَهُ الدِّينَ [زمر/۱۱] .

۲. تنها دین خالص پذیرفته می شود :

أَلا لِلّهِ الدِّينُ الْخالِصُ [زمر/۳] .

۳. ظهور در جلوه اخلاص در تمام زندگی

یاد قیامت عامل اخلاص :

إِنّا أَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِكرَى الدّارِ [ص/۴۶] .

۴. خوی بهترین مردم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الإخلاص شیمة أفاضل الناس [غررالحکم ، ص۱۹۷] .

۵. عبادت مقربین

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الإخلاص عبادة المقربين [المتقين] [غررالحكم ، ص١٩٧] .
٦. بالاترین درجه ایمان
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الإخلاص أعلى الإيمان [غررالحكم ، ص٨٣] .
٧. نهایت درجه دینداری
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الإخلاص غاية الدين [غررالحكم ، ص٨٣] .
٨. معیار عبادت
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الإخلاص ملاک العبادة [غررالحكم ، ص١٩٧] .
٩. عمل با اخلاص ، ناچیز نیست
يا مُوسَى! مَا أُرِيدَ بِهِ وَجْهِي فَكَثِيرٌ قَلِيلُهُ وَ مَا أُرِيدَ بِهِ غَيرِي فَقَلِيلٌ كثِيرُهُ [الكافى ، ج٨ ، ص٤٥] .
عن النبی (ص) : أخلص قلبك يكفك القليل من العمل [بحارالأنوار ، ج ٧٠ ، ص١٧٥] .
١٠. اخلاص در معامله
امام سجاد (ع) (فی المناجاة) ... : أخلص نياتنا فی معاملتک [بحارالأنوار ، ج ٩١ ، ص١٤٧] .
١١. بالاترین نعمت
قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى عَبْدٍ أَجَلَّ مِنْ أَنْ لَا يكونَ فِی قَلْبِهِ مَعَ اللَّهِ غَيرُهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج١ ، ص١٠١] .
قال (ص) : مخبرا عن جبرئيل عن الله عز و جل أنه قال : الإخلاص سر من أسراری استودعته قلب من أحببت من عبادی [بحارالأنوار ، ج٦٧ ، ص٢٤٩] .
١٦ ـ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : لَوْ جَعَلْتُ الدُّنْيا كلَّهَا لُقْمَةً وَاحِدَةً وَ أَطْعَمْتُهَا مَنْ يعْبُدُ اللَّهَ خَالِصاً لَرَأَيتُ أَنِّی مُقَصِّرٌ فِی حَقِّهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج١٦ ، ص٢٥٢] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : طوبى! لمن أخلص لله علمه و عمله و حبه و بغضه و أخذه و تركه و كلامه و صمته [غررالحكم ، ص١٩٧] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : سَمِعْتُهُ يقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) طُوبَى! لِعَبْدٍ نُوَمَةٍ عَرَفَهُ اللَّهُ وَ لَمْ يعْرِفْهُ النَّاسُ أُولَئِک مَصَابِيحُ الْهُدَى وَ ينَابِيعُ الْعِلْمِ تَنْجَلِی عَنْهُمْ كلُّ فِتْنَةٍ مُظْلِمَةٍ [وسائل‌الشيعة ، ج١٦ ، ص٢٤٨] .
١٢. اخلاص عامل حفاظت
العلماء كلهم هالكون الا العاملون و العاملون كلهم هالكون الا المخلصون... [تنبيه الخواطر ، ٣٥٨] .
١٣. عدم نفوذ شیطان
...قالَ فَبِعِزَّتِک لَأُغْوِينَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلاّ عِبادَک مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ [ص/٨٢ و٨٣]
١٤. موجب آزادی
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِی حَدِيثٍ وَ بِالْإِخْلَاصِ يكونُ الْخَلَاصُ [وسائل‌الشيعة ، ج١ ، ص٥٩] .
١٥. آنچه در مذمت ریاست آمده در اهمیت اخلاص است.
١٦. خلوص نیت موجب پاداش است
علی (ع) : " جدای از عمل ، خود موجب پاداش است." [بحار ، ج ٧٠ ، ص١٩٩] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ الْمُومِنَ الْفَقِيرَ لَيَقُولُ : يا رَبِّ! ارْزُقْنِی حَتَّی أَفْعَلَ كَذَا وَ كَذَا مِنَ الْبِرِّ وَ وُجُوهِ الْخَيرِ فَإِذَا عَلِمَ اللَّهُ ذَلِكَ مِنْهُ بِصِدْقِ نِيةٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا يكْتُبُ لَهُ لَوْ عَمِلَهُ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ كَرِيمٌ [وسائل‌الشيعة ، ج۱ ، ص۴۹] .

۱۷. جامع همه فضیلت ها است :

قال (ع) : الْإِخْلَاصُ يجْمَعُ فَوَاضِلَ الْأَعْمَالِ وَ هُوَ مَعْنَى مِفْتَاحُهُ الْقَبُولُ وَ تَوْقِيعُهُ الرِّضَا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۹۹] .

۱۸. چیزی که مؤمن به آن خیانت نمی‌کند :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) خَطَبَ النَّاسَ فِی مَسْجِدِ الْخَيفِ فَقَالَ ... ثَلَاثٌ لَا يغِلُّ عَلَيهِنَّ قَلْبُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ [الكافی ، ج۱ ، ص۴۰۳] .

۱۹. تنها عمل خالص مورد قبول پروردگار است :

قال (ص) : ان الله لا يقبل الا من اخلص له ثم تلا هذه الآيهٔ الا لله الدين الخالص [زمر ، ۲] .

۲۰. اخلاص ، فلسفه خلقت

خلقت ، برای امتحان اخلاص است.

الَّذِی خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَياةَ لِيبْلُوَكمْ أَيكمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ [ملک/۲] .

۲۱. تکیه گاه مورد اعتماد :

وَ مَنْ يسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقى [لقمان/۲۲] .

۲۲. در خواست ازخدا جهت رسیدن به اخلاص

۲۳. اهمیت نیت نماز

فِقْهُ الرِّضَا ، (ع) : لَا صَلَاةَ إِلَّا بِإِسْبَاغِ الْوُضُوءِ وَ إِحْضَارِ النِّيةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۱۰۶] .

۲۴. نیت بافضیلت تر از عمل است

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی حَدِيثٍ : وَ النِّيةُ أَفْضَلُ مِنَ الْعَمَلِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱ ، ص۵۱] .

۲۵. وسعت عطایابه قدر نیات

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : ... فَإِنَّ الْعَطِيةَ عَلَى قَدْرِ النِّيةِ [نهج‌البلاغهٔ ، ص۳۹۷] .

۲۶. به اندازه خلوص نیت ، ارزشمندی نزد خداوند

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فِی حَدِيثٍ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ بِكرَمِهِ وَ فَضْلِهِ يدْخِلُ الْعَبْدَ بِصِدْقِ النِّيةِ وَ السَّرِيرَةِ الصَّالِحَةِ الْجَنَّةَ [وسائل‌الشيعهٔ ، ج۱ ، ص۵۶] .

۲۷. نیت همان عمل است

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی حَدِيثٍ : وَ النِّيةُ أَفْضَلُ مِنَ الْعَمَلِ أَلَا وَ إِنَّ النِّيةَ هِی الْعَمَلُ [وسائل‌الشيعهٔ ، ج۱ ، ص۵۱] .

الحسنات صدق النیهٔ و العمل و القول الطیب و العمل الصالح و السیئات سوء النیهٔ و سوء العمل [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۴۲۱] .

۲۸. نشانه عقل وقلب سالم :

قال الصادق (ع) : إن كنت عاقلا فقدم العزیمهٔ الصحیحهٔ و النیهٔ الصادقهٔ [مصباح‌الشریعهٔ ، ص۱۱] .

لا تثبت النیهٔ الصادقهٔ إلا بالعقل [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۱۱] .

قال الصادق (ع) : صاحب النیهٔ الصادقهٔ صاحب القلب السلیم [مصباح‌الشریعهٔ ، ص۵۳] .

صاحب النیة هو الذی یتصبر علی الطاعة [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۹۵] .

۳. آثار اخلاص نیت

۱. موجب پذیرش نماز وعبادات

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لیست الصلاة قیامک و قعودک إنما الصلاة إخلاصک و أن ترید بها الله وحده [شرح‌نهج‌البلاغة ، ج۱ ، ص۳۲۵] .

امام صادق (ع) : یا ابن مسعود! إذا عملت عملا فاعمل لله خالصا لأنه لا یقبل من عباده الأعمال إلا ما کان خالصا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۰۵] .

۲. با اخلاص سریع تر می توان به آرزوها برسیم

با اخلاص سریع تر می‌توانیم به آرزوهایمان برسیم. [بحار ، ج۷۲ ، ص۲۹۹] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : مَا بَيْنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ إِلَّا قِلَّةُ الْعَقْلِ قِيلَ وَ كَيْفَ ذَلِكَ يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! قَالَ : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ الْعَمَلَ الَّذِی هُوَ لِلَّهِ رِضًا فَيُرِيدُ بِهِ غَيْرَ اللَّهِ فَلَوْ أَنَّهُ أَخْلَصَ لِلَّهِ لَجَاءَهُ الَّذِی يُرِيدُ فِی أَسْرَعَ مِنْ ذَلِكَ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۶۱] .

۳. موجب مصونیت وبیمه در مقابل انحراف ولغزش :

وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَ هَمَّ بِها لَوْ لا أَنْ رَأی بُرْهانَ رَبِّهِ كَذلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَ الْفَحْشاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُخْلَصِينَ [یوسف/۲۴] .

۴. گفته‌اند که علم بذر است و عمل ذرع و اخلاص آب آن.

[کیمیای سعادت ، ص۷۵۶] .

۵. کمترین مقامش بهشت است :

و ادنی مقام المخلص...فی الاخرة النجاة من النار و الفوز بالجنة [محجه ، ج۸ ، ص۱۳۳] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَنْ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصاً دَخَلَ الْجَنَّةَ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۵ ، ص۲۵۶] .

۶. زمینه ساز بالاترین موفقیت ها

شرط صحت و شرط قبول عبادت است.

۷. نهایت ارزشمندی عمل

ضربة علی (ع) یوم الخندق افضل من عبادة الثقلین

علمای شیعه می گویند : این فضیلت به خاطر اخلاص ایشان بوده. [قلب سلیم ، ۳۹۶] .

۸. کار ، حجمش زیاد جلوه می کند :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَنْ أَرَادَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْقَلِيلِ مِنْ عَمَلِهِ أَظْهَرَ اللَّهُ لَهُ أَكْثَرَ مِمَّا أَرَادَ وَ مَنْ أَرَادَ النَّاسَ بِالْكَثِيرِ مِنْ عَمَلِهِ فِی تَعَبٍ مِنْ بَدَنِهِ وَ سَهَرٍ مِنْ لَيلِهِ أَبَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا أَنْ يقَلِّلَهُ فِی عَينِ مَنْ سَمِعَهُ [الکافی ، ج۲ ، ص۲۹۶] .

۹. اثر اخلاص در زندگی برزخی :

وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِی سَبِيلِ اللَّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يرْزَقُونَ [آل‌عمران/۱۶۹] .

۱۰. موجب امیدواری :

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ الَّذِينَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِيلِ اللَّهِ أُولئِكَ يرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ [بقره/۲۱۸] .

۱۱. موجب رشد :

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِی سَبِيلِ اللّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنابِلَ فِی كلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ [بقره/۲۶۱] .

۱۲. موجب جاودانگی نعمتهای بهشتی

و روی أن بالنيات خلد أهل الجنة فی الجنة [بحارالأنوار ، ج۶۷ ، ص۲۱۲] .

۱۳. موجب بالارفتن وتعالی كلام

بالا رفتن كلام به خاطر اخلاص است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِلَيهِ يصْعَدُ الْكلِمُ الطَّيبُ وَ الْعَمَلُ الصّالِحُ يرْفَعُهُ (فاطر/۱۰) يعْنِی إِذَا كانَ عَمَلُهُ خَالِصاً ارْتَفَعَ قَوْلُهُ وَ كلَامُهُ الْخَبَرَ. [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۳۵۸] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " حَنِيفاً مُسْلِماً " (آل عمران/۶۷) قَالَ : خَالِصاً مُخْلِصاً [الكافی ، ج۲ ، ص۱۵] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " فَأَقِمْ وَجْهَک لِلـدِّينِ حَنِيفاً " (روم/۳۰) قَالَ : أَمَرَهُ أَنْ يقِيمَ وَجْهَهُ لِلْقِبْلَةِ لَيسَ فِيهِ شَیءٌ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ خَالِصاً مُخْلِصاً [وسائل‌الشيعة ، ج۴ ، ص۲۹۵] .

۱۴. رهایی از بدبختی وهلاکت

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : من أخلص النية تنزه عن الدنية [غررالحكم ، ص۱۹۸] .

۱۵. امنیت دینی

من خلص ايمانه ، امن دينه [بحار ، ج۹۵ ، ص۴۵۲] .

(ایمن از انحراف)

۱۶. موجب رفعت عمل

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : بالإخلاص ترفع الأعمال [ژŠÙĘ…jj، ص۱۵۵] .

۱۷. موجب پاکی اعمال

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : لو خلصت النيات لزكت الأعمال [غررالحكم ، ص۹۳] .

۱۸. نورانیت دیدگان

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : عند تحقق الإخلاص تستنير البصائر [غررالحكم ، ص۱۹۸] .

(دید وسیع پیدا کردن)

۱۹. جاری شدن حکمت از دل به زبان

قال رسول الله (ص) : ما أخلص عبد لله عز و جل أربعين صباحا إلا جرت ينابيع الحكمة من قلبه على لسانه [عيون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۶۹] .

۲۰. رسیدن به آرزوها

رسیدن به آرزوها :

الف : عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : من أخلص بلغ الآمال [غررالحكم ، ص۱۹۸] .

ب : علی (ع) : كلما اخلص عملا ، بلغت من الاخرة املا [غرر] .

۲۱. به نتیجه رسیدن امور

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : فی إخلاص النيات نجاح الأمور [غررالحكم ، ص۹۳] .

۲۲. نائل شدن به مقاصد

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : أخلص تنل [غررالحکم ، ص۱۹۸] .
۲۳. رسیدن به مقامات عالی :
امام سجاد (ع) : فی الدعاء"...اللهم صل علی محمد و آل محمد و اجعلنا ممن جاسوا خلال دیار الظالمین و استوحشوا من مونسة الجاهلین و سموا إلی العلو بنور الإخلاص" [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۲۶] .
۲۴. موجب اجابت دعا
دعاء شایسته اجابت می‌شود : عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : المخلص حری بالإجابة [غررالحکم ، ص۱۹۳]
۲۵. جلب یاری خداوند
صادق (ع) : انما نصر الله هذه الامة ب...اخلاصهم... [محجه ، ج۸ ، ص۱۲۵] .
۲۶. بی نیازی از دیگران
امام (ع) : اعمل لوجه واحد یکفیک الوجوه کلها [کنز] .
۲۷. خداوند عهده‌دار امور دنیوی و اخروی بنده می‌شود :
عَنْ سَيِّدِ الْعَابِدِينَ عَلِي بْنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (ع) قَالَ : " حَقُّ اللَّهِ الْأَكْبَرُ عَلَيْکَ أَنْ تَعْبُدَهُ وَ لَا تُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِکَ بِإِخْلَاصٍ جَعَلَ لَکَ عَلَى نَفْسِهِ أَنْ يَكْفِيَکَ أَمْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۸] .
۲۸. تمام موجودات حتی درندگان از او حساب می‌برند :
قال أبو عبد الله (ع) : ... إذا کان مخلصا لله أخاف الله منه کل شیء حتی هوام الأرض و سباعها و طیر السماء و حیتان البحر [بحارالأنوار ، ج۶۶ ، ص۲۸۵] .
۲۹. رمز نزول امداد الهی
فِقْهُ الرِّضَا (ع) : لَا صَلَاةَ إِلَّا بِإِسْبَاغِ الْوُضُوءِ وَ إِحْضَارِ النِّيَّةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۱۰۶] .
عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فِي حَدِيثٍ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ بِكَرَمِهِ وَ فَضْلِهِ يُدْخِلُ الْعَبْدَ بِصِدْقِ النِّيَّةِ وَ السَّرِيرَةِ الصَّالِحَةِ الْجَنَّةَ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۵۶] .
عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : ... فَإِنَّ الْعَطِيَّةَ عَلَى قَدْرِ النِّيَّةِ [نهج‌البلاغة ، ص۳۹۷] .
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي حَدِيثٍ : وَ النِّيَّةُ أَفْضَلُ مِنَ الْعَمَلِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۵۱] .
۳۰. بصیرت وشناخت زمانه
بعد از قتل طلحه ، حضرت امیر (ع) جملاتی فرمود از جمله؛وَ بَصَّرَنِيكُمْ صِدْقُ النِّيَّةِ أَقَمْتُ لَكُمْ عَلَى سَنَنِ الْحَقِّ فِي جَوَادِّ الْمَضَلَّةِ حَيْثُ تَلْتَقُونَ وَ لَا دَلِيلَ [نهج‌البلاغة ، ص۵۱] .
۳۱. وسیله سنگین شدن میزان
ما یثقل فی المیزان إلا النیة الصادقة [بحارالأنوار ، ج۹۲ ، ص۴۶۴] .
۳۲. نیت رمز قدرت
قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَا ضَعُفَ بَدَنٌ عَمَّا قَوِيَتْ عَلَيْهِ النِّيَّةُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۰۰] .
۳۳. زهد وبی اعتنایی به دنیا
عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : مَا أَخْلَصَ الْعَبْدُ الْإِيمَانَ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْبَعِينَ يَوْماً أَوْ قَالَ مَا أَجْمَلَ عَبْدٌ ذِكْرَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْبَعِينَ يَوْماً إِلَّا زَهَّدَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الدُّنْيَا وَ بَصَّرَهُ دَاءَهَا وَ دَوَاءَهَا فَأَثْبَتَ الْحِكْمَةَ فِي قَلْبِهِ وَ أَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ [الکافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

۳۴. زمینه ساز برترین موفقیتها است

عن سیدة النساء صلوات الله علیها : "قالت من أصعد إلی الله خالص عبادته أهبط الله عز و جل إلیه أفضل مصلحته" [بحارالأنوار ، ج۶۷ ، ص۲۴۹] .

۳۵. اجرش عظیم وپاداش او با خدا است

بَلی مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَ لا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [بقره/۱۱۲] .

نُوتِيهِ أَجْراً عَظِيماً [نساء/۱۱۴] .

أُولئِك لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ فَواكهُ وَ هُمْ مُكرَمُونَ [صافات/۴۱ و۴۲] .

اجر عظیم : وَ مَنْ يقاتِلْ فِی سَبِيلِ اللّهِ فَيقْتَلْ أَوْ يغْلِبْ فَسَوْفَ نُوتِيهِ أَجْراً عَظِيماً [نساء/۷۴] .

۳۶. رهبر و امام می‌شود :

وَ إِنْ جاهَداك عَلی أَنْ تُشْرِك بِی ما لَيسَ لَك بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْيا مَعْرُوفاً وَ اتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنابَ إِلَی [لقمان/۱۵] .

۳۷. کارش گم نمی‌شود :

ما عِنْدَكمْ ينْفَدُ وَ ما عِنْدَ اللّهِ باقٍ [نحل/۹۶] .

وَ الَّذِينَ قُتِلُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ فَلَنْ يضِلَّ أَعْمالَهُمْ [محمد/۴] .

۳۸. نورگیری و امداد الهی :

وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِينَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

۳۹. راه‌یابی :

وَ مَنْ يهاجِرْ فِی سَبِيلِ اللّهِ يجِدْ فِی الْأَرْضِ مُراغَماً (راه‌های زیاد) كثِيراً وَ سَعَةً [نساء/۱۰۰] .

۴۰. جبران

وَ ما تُنْفِقُوا مِنْ شَیءٍ فِی سَبِيلِ اللّهِ يوَفَّ إِلَيكمْ [انفال/۶۰] .

۴۱. نجات از وسوسه های شیطان

علامت اخلاص نجات از وسوسه‌های شیطانی است :

لَأُغْوِينَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلاّ عِبادَك مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ [حجر/۳۹ و۴۰] .

۴. نقش اخلاص

۱. در قوام دین

لا یقوم الدین إلا بالنیة الصادقة و لا تثبت النیة الصادقة إلا بالعقل [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۱۱] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : " حَنِيفاً مُسْلِماً" (آل عمران/۶۷) قَالَ خَالِصاً مُخْلِصاً" [الکافی ، ج۲ ، ص۱۵] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً" (روم/۳۰) قَالَ : "أَمَرَهُ أَنْ يقِيمَ وَجْهَهُ لِلْقِبْلَةِ لَيسَ فِيهِ شَیءٌ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ خَالِصاً مُخْلِصاً" [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۲۹۵] .

۲. در عمل

عن الرضا عن آبائه (ع) قال : قال رسول الله (ص) : لا حسب إلا بالتواضع و لا کرم إلا بالتقوی و لا عمل إلا بالنیة [بحارالأنوار ،

ج۶۶، ص۴۰۴] .

۳. در بالارفتن کلام

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : " إِلَیهِ یصْعَدُ الْکلِمُ الطَّیبُ وَ الْعَمَلُ الصّالِحُ یرْفَعُهُ" (فاطر/۱۰) یعْنِی إِذَا کانَ عَمَلُهُ خَالِصاً ارْتَفَعَ قَوْلُهُ وَ کلَامُهُ الْخَبَرَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۳۵۸] .

۴. درجاودانگی اهل بهشت

۵. سوءنیت

۱. ضایع کننده اعمال

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ضاع من کان له مقصد غیر الله [غررالحکم ، ص۹۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ لَا بُدَّ لِلْعَبْدِ مِنْ خَالِصِ النِّیةِ فِی کلِّ حَرَکةٍ وَ سُکونٍ لِأَنَّهُ إِذَا لَمْ یکنْ هَذَا الْمَعْنَی یکونُ غَافِلًا وَ الْغَافِلُونَ قَدْ وَصَفَهُمُ اللَّهُ تَعَالَی [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۹۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : العمل کله هباء إلا ما أخلص فیه [غررالحکم ، ص۱۵۵] .

۲. موجب لعنت پروردگار وملائکه

عمل بدون اخلاص موجب لعنت پروردگار و ملائکه است :

عَنْ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : ... فَیقُولُ اللَّهُ تَعَالَی أَنْتُمْ حَفَظَةُ عَمَلِ عَبْدِی وَ أَنَا رَقِیبٌ عَلَی مَا فِی نَفْسِهِ إِنَّهُ لَمْ یرِدْنِی بِهَذَا الْعَمَلِ عَلَیهِ لَعْنَتِی فَتَقُولُ الْمَلَائِکةُ عَلَیهِ لَعْنَتُک وَ لَعْنَتُنَا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۱۱] .

۳. مانع استجابت دعا

الذُّنُوبُ الَّتِی تَرُدُّ الدُّعَاءَ سُوءُ النِّیةِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۲۸۱] .

فإن أخلصت فیه النیة استجاب الله لک [بحارالأنوار ، ج۹۲ ، ص۳۹۷]

وَ إِذَا دَعَا اللَّهَ بِغَیرِ نِیةٍ وَ إِخْلَاصٍ لَمْ یسْتَجَبْ لَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۱۸۹] .

۶. ریشه های اخلاص

۱. یاس از بنده

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : أول الإخلاص الیأس مما فی أیدی الناس [غررالحکم ، ص۱۹۸] .

۲. میل ورغبت به پروردگار :

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : من رغب فیما عند الله أخلص عمله [غررالحکم ، ص۱۵۵] .

۳. عبادت :

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : الإخلاص ثمرة العبادة [غررالحکم ، ص۱۹۷] .

۴. علم وآگاهی :

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : ثمرة العلم إخلاص العمل [غررالحکم ، ص۶۴] .

أخلص العمل فإن الناقد بصیر [بحارالأنوار ، ج۱۳ ، ص۴۳۱] .

النية تبدو من القلب على قدر صفاء المعرفة [بحارالأنوار ، ج۶۷ ، ص ۲۱۰] .

۵. یقین

سرچشمه اخلاص ، یقین است و باید از خداوند خواست :

اللهم! إنی أسألك إخبات المخبتین و إخلاص الموقنین [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۲۰۶] .

یقین : عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : غایة الیقین الإخلاص [غررالحکم ، ص۱۹۸] .

۶. ایمان

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : الإخلاص ثمرة الیقین [غررالحکم ، ص۱۹۷] .

الَّذِینَ آمَنُوا یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ [نساء/۷۶] .

وَ الَّذِینَ کفَرُوا یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ الطّاغُوتِ [نساء/۷۶] .

۷. عوامل دستیابی به اخلاص

۱. راههای اعتقادی ، فکری ، عملی :

راه‌های فکری :

۱ ـ توجه به عظمت پروردگار. (اینکه هیچ اراده‌ای بر اراده او مقدم نیست)

۲ ـ توجه به نِعَم پروردگار : دنیوی ، اخروی.

۳ ـ توجه به ارزش ها :

ارزش وجودی انسان (که پاداشی چون بهشت دارد) .

بی‌ارزشی دنیا :

مَتاعُ الدُّنْیا قَلِیلٌ [نساء/۷۷] .

وَ مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا إِلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ [آل‌عمران/۱۸۵] .

وَ مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا إِلاّ لَعِبٌ وَ لَهْوٌ [انعام/۳۲] .

۴ ـ توجه به سرگذشت مخلصین و ریاکاران.

۵ ـ اندیشیدن در مضرات ریا.

اندیشیدن در فضایل اخلاص : فَمَنْ کانَ یرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْیعْمَلْ عَمَلاً صالِحاً [کهف/۱۱۰] .

راه‌های عملی :

۱ ـ جهاد مداوم با نفس.

۲ ـ کسر خطوط نفسانی و قطع طمع از دنیا.

۳ ـ دعاء و مناجات با پروردگار در مواقع مختلف.

۴ ـ اطاعت مستمر و پی گیر از فرامین الهی.

۵ ـ پنهانی عبادت کردن و کتمان کردن حسنات و عبادات.

۶ ـ کناره گیری از اشرار.

۲. راههای عملی

فاستعینوا بالصبر و الصلاة و الصدق فی النیة [الإرشاد ، ج۱ ، ص۲۶۵] .

۸. نشانه وعدالت اخلاص

۱. انتظار وتوقع ستایش ندارد :

عَنْهُ (ص) : إِنَّ لِكلِّ حَقٍّ حَقِيقَةً وَ ما بَلَغَ عَبْدٌ حَقِيقَةَ الْإِخْلَاصِ حَتَّى لَا يحِبَّ أَنْ يحْمَدَ عَلَى شَىءٍ مِنْ عَمَلٍ لِلَّهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۰۰] .

إِنَّما نُطْعِمُكمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِيدُ مِنْكمْ جَزاءً وَ لا شُكوراً [انسان/۹] .

۲. به هیچ کس جز پروردگار امید ندارد :

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : العبادة الخالصة أن لا یرجو الرجل إلا ربه و لا یخاف إلا ذنبه [غررالحکم ، ص۱۹۹] .

۳. زاهد است :

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : الزهد سجیة المخلصین [غررالحکم ، ص۲۷۵] .

۴. ظاهر وباطنش یکی است :

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ لَمْ يخْتَلِفْ سِرُّهُ وَ عَلَانِيتُهُ وَ فِعْلُهُ وَ مَقَالَتُهُ فَقَدْ أَدَّى الْأَمَانَةَ وَ أَخْلَصَ الْعِبَادَةَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۷۲] .

۵. پشیمان نمی شود.

۶. خستگی در او راه ندارد.

۷.زرق وبرق ومالومنال اورااز وظیفه باز نمی دارد :

يجاهِدُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ [مائده/۵۴] .

۸. تعصب وپافشاری در خطا واشتباه ندارد.

۹. از غیر خداوند سئوال نمی کند :

قال (ع) : الْمُخْلِصُ الَّذِی لَا يسْأَلُ النَّاسَ شَيئاً [وسائل‌الشیعة ، ج۱۵ ، ص۱۹۴] .

۱۰. از محرمات اجتناب می کند :

قال رسول الله (ص) : تمام الاخلاص ، الاجتناب المحارم [کنز] .

علی (ع) : تمام الاخلاص ، تجنب المعاصی [بحار ، ج۷۷ ، ص۲۱۳] .

۱۱. تمام وجودش تسلیم پروردگار است :

قال رسول الله (ص) : علامة المخلص فأربعة یسلم قلبه و یسلم جوارحه و... [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۲۱] .

۱۲. مردم از خیر او بهره مندو از شر او در امانند :

دنباله حدیث فوق : ...و بذل خیره و کف شره [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۲۱] .

۱۳. مدح وذم مردم نزد او مساوی است :

قال الصادق (ع) : لا یصیر العبد عبدا خالصا لله عز و جل حتی یصیر المدح و الذم عنده سواء [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص۲۹۴] .

۱۴. توجه اش به تکلیف ووظیفه است نه عنوان.

۱۵. نه منت است نه آزار :

ثُمَّ لا یتْبِعُونَ ما أَنْفَقُوا مَنًّا وَ لا أَذیً [بقره/۲۶۲] .
۱۶. هیچ کارش لغو نیست :
بِأَنَّهُمْ لا یصِیبُهُمْ ظَمَأٌ وَ لا نَصَبٌ وَ لا مَخْمَصَةٌ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا یطَونَ مَوْطِئاً یغِیظُ الْكفّارَ وَ لا ینالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَیلاً إِلاّ كتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صالِحٌ [توبه/۱۲۰] .
۱۷. محبوب خدا است :
وَ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ فَلَنْ یضِلَّ أَعْمالَهُمْ [محمد/۴] .
۱۸. در انجام وظیفه سست نمی شود
مرگ و شهادت یکی است : وَ لَئِنْ قُتِلْتُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ أَوْ مُتُّم لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّهِ وَ رَحْمَةٌ خَیرٌ مِمّا یجْمَعُونَ [آل‌عمران/۱۵۷] .
۱۹. جرأت و خط شکنی :
یجاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .
۲۰. ایمان واقعی :
وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الَّذِینَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِک هُمُ الْمُومِنُونَ حَقًّا [انفال/۷۴] .
۲۱. علامت اخلاص ، انتظار فرج
علامت اخلاص انتظار فرج است :
أبا جعفر محمد بن علی الرضا (ع) فقلت له : " و لم سمی المنتظر؟ قال : لأن له غیبة تكثر أیامها و یطول أمدها فینتظر خروجه المخلصون" [بحارالأنوار ، ج۵۱ ، ص۳۰] .
عن الرضا (ع) عن آبائه عن أمیر المونین أنه قال : "... و الذی بعث محمدا بالنبوة و اصطفاه علی جمیع البریة و لكن بعد غیبة و حیرة لا تثبت فیها علی دینه إلا المخلصون المباشرون لروح الیقین" [بحارالأنوار ، ج۵۱ ، ص۱۱۰] .
نحن اولیائه المخلصون [بحار ، ج۹ ، ص۳۲۲] .
ركن الأولیاء و عماد الأصفیاء أمیر المونین و یعسوب الدین و قدوة الصالحین و إمام المخلصین و المعصوم [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۳۰۷] .
بك غیر الله المخلصین من المنافقین [بحار ، ج۴۲ ، ص۲۷] .
۲۲. یادقیامت
علامت اخلاص یاد قیامت است :
إِنّا أَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِكرَی الدّارِ [ص/۴۶] .
۲۳. ادعا نداشتن
علامت اخلاص :
راوی به امام جواد (ع) گفت : " چون ده فقیر عیالمند را كمك كرده‌ام شادم. امام (ع) : به شرط آنكه تا كنون یا از این به بعد حبط نكنی. راوی : مگر ممكن است حبط شود در حالی كه من از شیعیان خالص شما هستم؟ امام (ع) فرمود : با همین كلمه حبط شد. پرسید چرا؟ امام (ع) فرمود : لا تبطلوا صدقاتكم بالمنّ و الاذی.
و نفرمود ، منت و اذیت بر تصدق داده شدگان ، بلكه هر نوع منت واذیت رمز ابطال است. و شما كه گفتید : من شیعه خالص هستم؛ من كه امام جواد هستم و فرشتگان محافظ كه دور تو هستند اذیت شدند و همین اذیت سبب حبط و باطل شدن ثواب

تو شد.

شیعه خالص ، ابوذر و سلمان و مقداد و عمارند. تو که خودت را مانند آنهامی دانی من اذیت شدم. گفتم : چه بگویم؟ فرمود (ع) : بگو من از دوستان شما هستم. راوی می گوید : من از گفته خود شرمنده هستم و عذر می‌خواهم و توبه کردم. امام (ع) فرمود : با این توبه ثواب به تو برگشت و حبط از تو برطرف شد". [بحار ، ج۶۵ ، ص۱۵۹] .

قال (ع) : " دخل رجل علی محمد بن علی بن موسی الرضا (ع) و هو مسرور ، فقال : ما لی أراک مسرورا؟ قال : یا ابن رسول الله! سمعت أباک یقول أحق یوم بأن یسر العبد فیه یوم یرزقه الله صدقات و مبرات و سد خلات من إخوان له مؤمنین ، و إنه قصدنی الیوم عشرة من إخوانی [المؤمنین] الفقراء لهم عیالات ، قصدونی من بلد کذا و کذا ، فأعطیت کل واحد منهم فلهذا سروری. فقال محمد بن علی (ع) : لعمری إنک حقیق بأن تسر إن لم تکن أحبطته أو لم تحبطه فیما بعد. فقال الرجل : و کیف أحبطته و أنا من شیعتکم الخلص؟ قال هاه قد أبطلت برک بإخوانک و صدقاتک. قال : و کیف ذاک یا ابن رسول الله؟ قال : له محمد بن علی (ع) اقرأ قول الله عز و جل" یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذی" (بقره/۲۶۴) . قال الرجل : یا ابن رسول الله! ما مننت علی القوم الذین تصدقت علیهم و لا آذیتهم قال له محمد بن علی (ع) : إن الله عز و جل إنما قال : لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذی [(بقره/۲۶۴)] و لم یقل لا تبطلوا بالمن علی من تتصدقون علیه ، [و بالأذی لمن تتصدقون علیه] و هو کل أذی ، أ فتری أذاک للقوم الذین تصدقت علیهم أعظم ، قال : لما ذا؟ قال : لقولک "و کیف أحبطته و أنا من شیعتکم الخلص" ویحک ، أ تدری من شیعتنا الخلص] قال : لا ـ قال شیعتنا الخلص [حزقیل المؤمن ، أم أذاک لحفظتک و ملائکة الله المقربین حوالیک ، أم أذاک لنا فقال : الرجل بل هذا یا ابن رسول الله! فقال : فقد آذیتنی و آذیتهم و أبطلت صدقتک مؤمن آل فرعون و صاحب یس الذی قال الله تعالی] فیه [" وَ جاءَ مِنْ أَقْصَا الْمَدِینَةِ رَجُلٌ یسْعی" (یس/۲۰) و سلمان و أبو ذر و المقداد و عمار ، أ سویت نفسک بهواء أما آذیت بهذا الملائکة ، و آذیتنا. فقال الرجل : أستغفر الله و أتوب إلیه ، فکیف أقو؟ قال : قل أنا من موالیکم و محبیکم ، و معادی أعدائکم ، و موالی أولیائکم. فقال کذلک أقول ، و کذلک أنا یا ابن رسول الله ، و قد تبتمن القول الذی أنکرته ، و أنکرته الملائکة ، فما أنکرتم ذلک إلا لإنکار الله عز و جل. فقال : محمد بن علی بن موسی الرضا ع الآن قد عادت إلیک مثوبات صدقاتک و زال عنها الإحباط" [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۴۱۳] .

۲۵. خود رادر برابرتکالیف الهی معتقد دانستن و اقدام به تطهیر ریاءو نفاق داشتن

مَنْ أَخْلَصَ بَاطِنَهُ لِلَّهِ وَ خَشَعَ لَهُ بِقَلْبِهِ وَ رَأَی نَفْسَهُ مُقَصِّراً بَعْدَ بَذْلِ کلِّ مَجْهُودٍ وَجَدَ الشُّکرَ عَلَیهِ حَاصِلًا فَیکونُ مِمَّنْ یرْجَی لَهُ الْخَلَاصُ مِنَ الرِّیاءِ وَ النِّفَاقِ إِذَا اسْتَقَامَ عَلَی ذَلِک فِی کلِّ حَالٍ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۰۷] .

۲۶. هم چون شیر ، بوی خون و گوشت ندارد :

وَ إِنَّ لَکمْ فِی الْأَنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقِیکمْ مِمّا فِی بُطُونِهِ مِنْ بَینِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشّارِبِینَ [نحل/۶۶] .

شیر از لابلای گوشت و خون عبور می کند. نه رنگ خون دارد نه بوی گوشت.

۹. موانع اخلاص

۱. پیروی از هواهای نفسانی :

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : کیف یستطیع الإخلاص من یغلبه الهوی [غررالحکم ، ص۳۰۶] .

۲. آمال وآرزوها :

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : قلل الآمال تخلص لک الأعمال [غررالحکم ، ص۱۵۵] .

۳. حب نفس وعلاقه مندی به دنیا

حب نفس و علاقه مندی به دنیا

۴. جهل ونادانی

منبع : [میزان الحکمهٔ ، ج۳] .

۵. اکثریت

وَ إِنْ تُطِعْ أَکثَرَ مَنْ فِی الْأَرْضِ یضِلُّوک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ [انعام/۱۱۶] .

۶. سرمایه گزاریهای مخالفان :

إِنَّ الَّذِینَ کفَرُوا ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ لِیصُدُّوا عَنْ سَبِیلِ اللّهِ [انفال/۳۶] .

۷. یاوه سرایی ها :

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ یتَّخِذَها هُزُواً [لقمان/۶] .

۸. هوای نفس :

فَاحْکمْ بَینَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی فَیضِلَّک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ [ص/۲۶] .

۹. خطوط :

وَ أَنَّ هذا صِراطِی مُسْتَقِیماً فَاتَّبِعُوهُ وَ لا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِکمْ عَنْ سَبِیلِهِ [انعام/۱۵۳] .

۱۰. هم نشینی با شکاکان وشبهه افکنان

قال النبی (ص) : لا تجلسوا عند کل داع مدع یدعوکم من الیقین إلی الشک و من الإخلاص إلی الریاء و من التواضع إلی الکبر و من النصیحهٔ إلی العداوهٔ و من الزهد إلی الرغبهٔ و تقربوا إلی عالم یدعوکم من الکبر إلی التواضع و من الریاء إلی الإخلاص و من الشک إلی الیقین و من الرغبهٔ إلی الزهد و من العداوهٔ إلی النصیحهٔ [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۵۲] .

۱۰.مراتب اخلاص

۱. دلایل مرتبه داری اخلاص

۱ ـ عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : علی قدر قوهٔ الدین یکون خلوص النیهٔ [غررالحکم ، ص۹۳] .

اخلاص ، صفحه ۱۰

۲ ـ بالإخلاص تتفاضل مراتب المؤمنین [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

منبع : میزان الحکمهٔ ، ج۳ ، ص۵۷ به بعد.

۲. مراتب اخلاص در عمل :

مرتبه اول : عمل به جهت ترس از جهنم و مقام و دادگاه الهی.

مرتبه دوم : عمل به جهت ثواب و پاداش الهی.

مرتبه سوم : عمل به جهت تشکر از نعمت های الهی.

مرتبه چهارم : عمل به جهت حیا (از عظمت پروردگار و حاضر بودن او)

مرتبه پنجم : عمل به جهت محبت به پروردگار و عشق ورزیدن به او.

مرتبه ششم : عمل به جهت سزاوار بودن پرستش برای او.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَال : إِنَّ الْعُبَّادَ ثَلَاثَةٌ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَوْفاً فَتِلْک عِبَادَةُ الْعَبِیدِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی طَلَبَ الثَّوَابِ فَتِلْک عِبَادَةُ الْأُجَرَاءِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حُبّاً لَهُ فَتِلْک عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَ هِی أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ [الکافی ، ج۲ ، ص۸۴] .

مراتب اخلاص :

۱ ـ کمترین مرتبه : (به امید بهشت یا ترس از جهنم)

۲ ـ بالاترین مرتبه : محض وجه الله سبحانه دون توقع غرض فی الدارین...و هذا لا یتصور الا من محب الله...و هو اخلاص الصدّیقین [محجه ، ج۸ ، ص۱۳۳] .

۱۱. ابعاد اخلاص

۱. عمل

و أخلص العمل [بحارالأنوار ، ج۱۳ ، ص۴۳۱] .

۲. فکر

اخلص الفکر [بحار ، ج۷۰ ، ص۱۱۱] .

۳. توبه

و إن أخلص التوبة [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۰۶] .

۴. بعضی دادن ها و گرفتن ها در گفتار ورفتار

فطوبی! لمن أخلص لله عمله و علمه و حبه و بغضه و أخذه و ترکه و کلامه و صمته و فعله و قوله [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۴۱] .

۵. عبادت ودعا

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤمِنِینَ (ع) کانَ یقُولُ : طُوبَی لِمَنْ أَخْلَصَ لِلَّهِ الْعِبَادَةَ وَ الدُّعَاءَ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۵۹] .

۶. نصیحت

أخلص لک النصیحة حبا لک [إقبال‌الأعمال ، ص۲۲۹] .

۷. در خواست از خدا

أخلص فی المسألة لربک فإن بیده العطاء و الحرمان [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۰۰] .

۸. ولایت ائمه معصومین علیهم السلام

وَ أَخْلِصْ فِی الْوَلَاءِ لِأَئِمَّتِک الطَّاهِرِینَ ع [مستدرک‌الوسائل ، ج۸ ، ص۲۴۲] .

۹. قلب

قد ورد فی طریق العامة عن النبی ص أخلص قلبک یکفک القلیل من العمل [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص۱۷۵] .

۱۲. فرق مخلِصین و مخلَصین

۱. معنای لغوی

فرق مخلِص و مخلَص :

مخلِص؛ یعنی کسی که در راه رسیدن به اخلاص کوشش می کند و این در قرآن زیاد استعمال شد.

فَإِذا رَكِبُوا فِی الْفُلْكِ دَعَوُا اللّهَ مُخْلِصِینَ لَهُ الدِّینَ [عنکبوت/۶۵] .

وَ ما أُمِرُوا إِلاّ لِيَعْبُدُوا اللّهَ مُخْلِصِینَ لَهُ الدِّینَ حُنَفاءَ [بینه/۵] .

مخلَص : کسی است که به درجه والای اخلاص رسیده است ، هم چون انبیا و اولیا و این کمتر در قرآن استعمال شده است.

۱ ـ إِلاّ عِبادَك مِنْهُمُ الْمُخْلَصِینَ [ص/۸۳] .

۲ ـ درباره حضرت یوسف (ع) می‌فرماید :

وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَ هَمَّ بِها لَوْ لا أَنْ رَأى بُرْهانَ رَبِّهِ كذلِك لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَ الْفَحْشاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُخْلَصِینَ [یوسف/۲۴] .

۳ ـ درباره موسی (ع) : وَ اذْكرْ فِی الْكتابِ مُوسى إِنَّهُ كانَ مُخْلَصاً [مریم/۵۱] .

اول خلوص و بندگی ، بعد رسالت : مثل؛أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ [الکافی ، ج۱ ، ص۷۹] .

وَ كانَ رَسُولاً نَبِیا [مریم/۵۱] .

۴ ـ بندگان شایسته خداوند : سُبْحانَ اللّهِ عَمّا يَصِفُونَ إِلاّ عِبادَ اللّهِ الْمُخْلَصِینَ [صافات/۱۵۹ و ۱۶۰] .

۲. نمونه هایی از مخلَصین :

۱. بندگان ویژه خدا

إِلاّ عِبادَك مِنْهُمُ الْمُخْلَصِینَ [ص/۸۳] .

وَ كانَ رَسُولاً نَبِیا [مریم/۵۱] .

۲. حضرت یوسف

ـ درباره حضرت یوسف (ع) می‌فرماید :

وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَ هَمَّ بِها لَوْ لا أَنْ رَأى بُرْهانَ رَبِّهِ كذلِك لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَ الْفَحْشاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُخْلَصِینَ [یوسف/۲۴] .

۳. حضرت موسی

درباره موسی (ع) : وَ اذْكرْ فِی الْكتابِ مُوسى إِنَّهُ كانَ مُخْلَصاً [مریم/۵۱] .

۴. بندگان شایسته

بندگان شایسته خداوند : سُبْحانَ اللّهِ عَمّا يَصِفُونَ إِلاّ عِبادَ اللّهِ الْمُخْلَصِینَ [صافات/۱۵۹ و ۱۶۰] .

۳. کمالات وفضایل مخلَصین

۱ ـ مصونیت از گزند شیطان :

وَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِینَ إِلاّ عِبادَك مِنْهُمُ الْمُخْلَصِینَ [حجر/۴۰] .

۲ ـ بیش از عمل پاداش دریافت کردن :

وَ ما تُجْزَوْنَ إِلاّ ما كنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِلاّ عِبادَ اللّهِ الْمُخْلَصِینَ [صافات/۳۹ و ۴۰] .

۳ ـ عدم احضار برای محاسبه در قیامت :

فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ إِلاّ عِبادَ اللّهِ الْمُخْلَصِینَ [صافات/۱۲۷ و ۱۲۸] .

۴ ـ نجات یافتن از عذاب الهی در دنیا :

فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُنْذَرِینَ إِلاّ عِبادَ اللّهِ الْمُخْلَصِینَ [صافات/۷۳ و ۷۴] .
مهم ترین امتیاز آن است که احدی حق توصیف خداوند را ندارد مگر مخلصین :
سُبْحانَ اللّهِ عَمّا یصِفُونَ إِلاّ عِبادَ اللّهِ الْمُخْلَصِینَ [صافات/۱۵۹ و ۱۶۰] .

۱۳. حفظ عمل مخلصانه

کاری سخت‌تر از عمل مخلصانه است :
اخلاص در عمل :
۱ ـ در هنگام عمل (مشکل است) .
۲ ـ بعد از عمل (مشکل تر است) .
و لذا بزرگان گفته‌اند : انسان برای رسیدن به اخلاص و نگه داشتن آن باید تا پایان راه مثل طبیب و یک پرستار مهربان از حال خود مواظبت کنند... .
عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : أَنَّهُ قالَ الْإِبْقَاءُ عَلَی الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ [الکافی ، ج۲ ، ص۲۹۶] .

۱۴. اخلاص خیالی

اخلاص خیالی :
گاه می‌شود که انسان عملی را انجام می‌دهد به خیال اخلاص ولی خالی از خلوص است.
۱ ـ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُکمْ بِالْأَخْسَرِینَ أَعْمالاً الَّذِینَ ضَلَّ سَعْیهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ هُمْ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ یحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۳ و ۱۰۴] .
۲ ـ وَ بَدا لَهُمْ مِنَ اللّهِ ما لَمْ یکونُوا یحْتَسِبُونَ [زمر/۴۷] .

۱۵. شعار اخلاص و سوره اخلاص

شعار اخلاص : لا اله الا الله
قلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ [اخلاص/۱] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : کانَ أَبِی (ع) یقُولُ : قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ تَعْدِلُ ثُلُثَ الْقُرْآنِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

۱۶. اخلاص علی (ع)

اخلاص علیعلیه السلام :
در جنگ خندق همین که حضرت علی (ع) دشمن را به زمین زد ، او آب دهان پرتاب کرد. علی (ع) او را رها کرد و بعد برگشت.

۱۷. خاطرات

۱ ـ خاطره موسی (ع) وقتی که بر حضرت شعیب (ع) وارد شد و شعیب (ع) او را به غذا دعوت کرد و موسی (ع) فرمود... : انا اهل بیت لا نبیع شیئا من علم الاخرة بملاء الارض ذهبا... [میزان الحکمه ، ج۳ و بحار ، ج۱۳ ، ص۲۱] .

۲ ـ خاطره عابدی که اول برای خدا رفت تا درختی را که بت شده بود قطع کند و شیطان را بر زمین زد ، ولی بعد به خاطر نفس خود رفت و شیطان او را به زمین زد. [محجه ، ج۸ ، ص۱۲۶] .

۳ ـ خاطره مردی که ۳۰ سال در صف اول جماعت می‌ایستاده تا یک روز که در صف دیگری ایستاد و احساس خجالت کرد و فهمید این مدت برای استراحت دل در صف اول می‌ایستاده. [محجه ، ج۸ ، ص۱۳۱] .

۴ ـ خاطره اخلاص امیر المؤمنین (ع) و فرزندان... و اطعام ایشان به مسکین و فقیر و یتیم :

یوفُونَ بِالنَّذْرِ وَ یخافُونَ یوْماً کانَ شَرُّهُ مُسْتَطِیراً وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتِیماً وَ أَسِیراً

إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً إِنّا نَخافُ مِنْ رَبِّنا یوْماً عَبُوساً قَمْطَرِیراً [انسان/۷–۱۰] .

۵ ـ داستان اخلاص راجع به سه نفری که در غاری محبوس شدند و با تکرار اعمال خالصانه‌شان خداوند آن‌ها را از غار نجات داد. [بحار ، ج۷۰ ، ص۲۴۴] .

۶ ـ خاطره امیر المؤمنین (ع) در مبارزه با عمرو بن عبدود آنگاه که عمرو به آقا اهانت کردند... . [قلب سلیم ، ۳۹۶] .

۷ ـ خاطره آخوند ملا عبدالله که در زیارت شیخ بهایی به ایشان پیشنهاد شد که امام جماعت بشوند و ایشان قبول نکردند. بعدا فرمودند : من دیدم این تقاضا مرا خوش می‌آید و در من اثر می گذارد. [قلب سلیم ، ۴۱۷] .

۸ ـ خاطره سئوال کردن یکی از شاگردان از مقدس اردبیلی و جواب ایشان در بیرون شهر. مقدس اردبیلی با این که پاسخ سئوال شاگردش را می‌دانست در انظار جواب نداد. [قلب سلیم ، ۴۱۷] .

فِی حَدِیثٍ مَرْفُوعٍ إِلَی النَّبِی (ص) قَالَ : جَاءَ جَبْرَئِیلُ فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ اللَّهَ أَرْسَلَنِی إِلَیک ... قُلْتُ یا جَبْرَئِیلُ فَمَا تَفْسِیرُ الْإِخْلَاصِ قَالَ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۵ ، ص۱۹۴] .

۱.اخلاق پزشکی

۱. تاریخ پزشکی

۱. دوران

۱. قبل از میلاد

۱ ـ ۲۰۰۰ سال قبل از میلاد مسیح بقراط سرشناس‌ترین پدر چهره پزشکی هنوز که هنوز است قسم نامه او در مجمع پزشکی خوانده می‌شود.

این قسم نامه بر ستونی سنگی نقش بسته و تا سال ۱۹۰۲ میلادی جزء آثار باستانی شهر شوش بود اما متأسفانه از آن سال فرانسوی‌ها آن را به موزه لوور بردند.

۲. قبل از اسلام

در ایران قبل از اسلام پیشرفت‌های بسیار خوبی در پزشکی وجود داشت و طبابت با دیانت توأم بود ، مراعات بهداشت از آداب مذهبی بود ، نسبت به اعمال خلاف پزشکی مثل سقط جنین ، تجاوز به دختران باکره ، بارداری غیر مشروع ، هم جنس بازی و... حساسیت خاصی وجود داشت.

پزشکان از بین طبقه روحانیون انتخاب می‌شدند و الهیات و طب را با هم می‌خواندند.

۳. دردوران اسلام

در بین اعراب از علم پزشکی اثری نبود ، اما با آمدن اسلام و دستورات فراوان بهداشتی این علم با سرعت پیش رفت.

رسول خدا (ص) فرمود : العلم علمان علم الأبدان و علم الأدیان [معدن‌الجواهر ، ص۲۵] .

در تاریخ اسلام تقریبا همه پزشکان از علم الهیات اطلاع وافی داشته‌اند ، مثل رازی و بو علی سینا و...

از حضرت صادق (ع) و حضرت رضا (ع) کتاب‌های طبی به جای مانده است.

از آغاز اسلام ، ایران تا دو قرنی قبل یکه تاز علوم ، بخصوص علوم پزشکی بوده است. جالب این است که در تمام کتاب هایی که دانشمندان

ایرانی درباره طب و طبابت نوشته‌اند ، بخشی را درباره اخلاق پزشکی اختصاص داده‌اند.

۲. مشاهیر پزشکی مسلمان

۱. عرب

طبیب مهم زمان پیامبر (ص) حارث بن کلده ، درس خوانده دانشگاه جندی شاپور بوده است. پس از آغاز اسلام ، اعراب به دانشگاه جندی شاپور رو آوردند و پزشکی آموختند.

۲. فارس

علی بن ربن طبری (قرن دوم) مؤلف فردوس الحکمهٔ در ۷ جلد.

زکریانی رازی (قرن سوم) بزرگترین طبیب ایرانی.

علی بن عباس اهوازی (قرن چهارم) مؤلف کامل الصناعهٔ الطبیهٔ.

ابو علی سینا (قرن پنجم) از ۹۹ کتابش ۱۶ کتاب درباره طب است.

خواجه نصیر طوسی (قرن ششم) .

۳. اعتقادات

پزشکان مسلمان عقیده داشته‌اند که هر پزشکی لازم است در کنار تحصیلش ، این علوم را بیاموزد : فقه ، اخلاق و حکمت

۴. دستورات پزشکی ـ بهداشتی

خوشبختانه انجام فرائض مذهبی و احکام اسلام مبتنی بر دستورات بهداشتی و سلامت جامعه است.

۱ ـ شستشوی مکرر صورت و دست‌ها.

۲ ـ شستشوی تمامی بدن به مناسبت‌های مختلف. (غسل)

۳ ـ تلقی نظافت جزء ایمان است.

۴ ـ پرهیز از ناپاکی‌ها و بیماری‌های مسری.

۵ ـ رعایت مطهرات.

۶ ـ گرفتن ناخن و شانه زدن موها.

۷ ـ عرق زدائی و کوتاه کردن موهای بدن.

۸ ـ استفاده از مسواک و حوله شخصی.

۹ ـ مراعات تعادل در خوردن ، آشامیدن و پوشیدن

۱۰ ـ نظافت لباس و خانه و محیط و...

۲. اهمیت

۱. نسبت به علوم دیگر

۱ ـ اهمیت هر علمی بستگی به موضوع آن علم دارد و موضوع علم پزشکی انسان است. انسانی که تمام هستی برای او خلق شده است.

۲ ـ طبیب یکی از اسماء الهی است.

۲. پاداش وثواب اخروی

ـ پزشک می‌تواند با قصد قربت همه کارش را رنگ عبادت ببخشد و همیشه و همیشه در جوار بهشت باشد. [نهج الفصاحهٔ ، ۱۹۹۲] .

الرسول (ص) : عاید المریض یمشی فی طریق الجنهٔ حتی یرجع

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ سَعَى لِمَرِيضٍ فِي حَاجَةٍ قَضَاهَا أَوْ لَمْ يقْضِهَا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ كيوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ قَامَ عَلَى مَرِيضٍ يوْماً وَ لَيلَةً بَعَثَهُ اللَّهُ مَعَ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ ع فَجَازَ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ اللَّامِعِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .

۳. ارزش دنیوی

پزشک باید بداند همیشه دعای مریض‌ها پشت سر اوست.عودوا المرضی و مروهم فلیدعوا بکم فان دعوهٔ المریض مستجابهٔ [نهج الفصاحهٔ ، ۱۹۹۲] .

ـ بیمار و برزگر هر دو تشنه آب حیاتند ، وجود طبیب برای بیمار به منزله ابر رحمت بزای برزگر است.

در زمان پیامبر (ص) طبیبی یهودی در گذشت. آن حضرت را خبر دادند ، حضرت اظهار تأسف کرد ، عرض نمودند یا رسول الله (ص) او یهودی بوده است. حضرت فرمود : مگر نمی‌گوئید طبیب بوده. مقاله آقای حسن زاده آملی.

۳. ویژگیهای لازم برای پزشک

۱. اخلاقی

۱. تقوی

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : من تطب فلیتق الله و لینصح و لیجتهد [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

۲. آراستگی به محاسن اخلاقی

بیمار در شرائطی است که الگو پذیری شدید دارد. اخلاق پزشک ، کلام پزشک ، حالات و لباس پزشک در او تأثیر دارد.

اگر پزشک اخلاق زشتی هم داشته باشد ، برای همیشه روی بیمار اثر می گذارد.

۳. پایبندی به احکام دینی

بیماران علاقمند به آداب و دستورات دینی هستند ، امّا نیاز به کمک دارند ، اما متاسفانه با بی مهری پزشک و پرستاران روبرو می‌شوند. مثلا : برای تیمم خاک می‌خواهد ، برای جبیره کمک می‌خواهد ، جهت قبله را می‌پرسد و... متأسفانه در محیطهای

پزشکی مسئله رعایت عفاف و حجاب جدی گرفته نمی‌شود.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : من ازداد علما و لم یزدد هدی لم یزدد من الله إلا بعدا [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۲۲۰] .

۴. تواضع

متأسفانه زمینه تکبر ونخوت در حرفه پزشکی خیلی زیاد است. چه خوب است دانشجویان عزیز از آغاز ورود خود را تزکیه کنند. پس از فارغ التحصیلی آثار کبر و خود برتر بینی هویداست ، چون مردم را نیازمند و محتاج به خود می‌بینند.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِع : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ لَا تَرْفَعْنِی فِی النَّاسِ دَرَجَةً إِلَّا حَطَطْتَنِی عِنْدَ نَفْسِی مِثْلَهَا ، وَ لَا تُحْدِثْ لِی عِزّاً ظَاهِراً إِلَّا أَحْدَثْتَ لِی ذِلَّةً بَاطِنَةً عِنْدَ نَفْسِی بِقَدَرِهَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۵. سعه صدر

گاهی بیمار می‌خواهد تمام بیماری هایش را توضیح دهد یا سئوالاتی دارد که گاها برای پزشکان امروزی خنده آور است. مثل سردی و گرمی مزاج‌ها و غذاها در این موارد پزشک باید حوصله کند.

۶. فرق نگذاشتن بین فقیر وغنی

تواضع در برابر ثروتمندان بخاطر ثروت آنان ضایع کننده ایمان است. امام رضا (ع) فرمود : هر کس در سلام کردن به مسلمان فقیری به گونه‌ای غیر از سلام کردن به افراد مرفه سلام کند ، روز قیامت خداوند بر او خشمگین می‌شود.

قَالَ الرِّضَاع : مَنْ لَقِی فَقِیراً مُسْلِماً فَسَلَّمَ عَلَیهِ خِلَافَ سَلَامِهِ عَلَى الْغَنِی لَقِی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ هُوَ عَلَیهِ غَضْبَانُ [أمالی صدوق ، ص۴۴۲] .

۲. تعهد کاری

۱. تلاش

اگر تلاش نکند ضامن است : قال الامیر (ع) : و لیجتهد ـ تلاش در کار ـ تلاش در تحقیق.

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : العلم أکثر من أن یحاط به فخذوا من کل علم أحسنه [غررالحکم ، ص۴۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : من تطبب فلیتق الله و لینصح و لیجتهد [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

۲.دل سوزی

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : من تطبب فلیتق الله و لینصح و لیجتهد [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

قَالَ الصَّادِقُع : عَلَیکَ بِالنُّصْحِ لِلَّهِ فِی خَلْقِهِ فَلَنْ تَلْقَاهُ بِعَمَلٍ أَفْضَلَ مِنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : طَبِیبٌ دَوَّارٌ بِطِبِّهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : لَا خَیرَ فِی عِلْمٍ لَا ینْفَعُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

قَالَ الْبَاقِرُع : الْعُلَمَاءُ فِی أَنْفُسِهِمْ خَانَةٌ إِنْ کتَمُوا النَّصِیحَةَ [کافی ، ج۸، ص۵۲] .

۳. نظم

هر جا مسئولیت‌ها بیشتر و خدمات حساس‌تر باشد به نظم بیشتر نیاز است.

۴. مهارت وحذاقت

۵. جلب اعتماد مردم

قَالَ الصَّادِقُع : کل ذی صناعة مضطر إلى ثلاث خلال یجتلب بها المکسب و هو أن یکون حاذقا بعمله مؤیا للأمانة فیه مستمیلا (جلب اعتماد) لمن استعمله [تحف‌العقول ، ص۳۲۲] .

امیر المؤمنین فرمود : وقتی دیدید ، پزشک معالجه بیمار را بی جهت طول می‌دهد ، او را متهم کنید :
فَإِذَا رَأَيتُمُ الطَّبِيبَ يجُرُّ الدَّاءَ إِلَى نَفْسِهِ فَاتَّهِمُوهُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳] .
۶. رفق
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَع : كنْ كالطَّبِيبِ الرَّفِيقِ الَّذِي يدَعُ الدَّوَاءَ بِحَيثُ ينْفَعُ [مصباح‌الشریعة ، ص۲۰] .
قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [بقره/۸۳] .
فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَيناً [طه/۴۴] .
وَ لَوْ كنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِك [آل عمران/۱۵۹] .
قَالَ الصَّادِقُع : أَكمَلُ النَّاسِ عَقْلًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً [کافی ، ج۱ ، ص۲۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَع : عليك بالبشاشة فإنها حبالة المودة [غررالحکم ، ص۴۳۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَع : من شرفت نفسه كثرت عواطفه [غررالحکم ، ص۲۳۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَع : من كثرت عوارفه كثرت معارفه [غررالحکم ، ص۳۱۸] .
رسول خدا (ص) به عیادت بیماران می‌رفت و می‌فرمود : چیزی نیست ، به زودی شفا خواهی یافت. [سفینة ، ج۲] .
۷. رسیدگی خوب
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَع : أَحْسِنِ الْقِيامَ عَلَيهِمْ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۱۲۷] .
قَالَ الرِّضَاع : عونك للضعيف من أفضل الصدقة [تحف‌العقول ، ص۴۴۶] .
۸. امیددادن به مریض
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَى الْمَرِيضِ فَنَفِّسُوا لَهُ فِي الْأَجَلِ فَإِنَّ ذَلِك لَا يرُدُّ شَيئاً وَ هُوَ يطَيبُ النَّفْسَ [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۷۹] .
وقتی ازبیماری عیادت می کنید به او امید واری دهید هر چند از مقدرات چیزی را باز نمی دارد. لیکن او را خوشدل می کند.
۹. رازداری
بیمار اسراری را که حاضر نیست به هیچ کس بگوید به پزشک می گوید افشای این اسرار خیانت در امانت است. حتی توصیه شده است که وضعیت مریض را طوری در پرونده بنویسید ، که پرستاران هم متوجه نشوند. (با رمز)
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لِلْمُنَافِقِ ثَلَاثُ عَلَامَاتٍ إِذَا حَدَّثَ كذَبَ وَ إِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ وَ إِذَا ائْتُمِنَ خَانَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۸] .
۳. تأهل
بدلائل متعدد پزشک حتما باید ازدواج کند :
بدلیل طولانی بودن دوران تحصیل.
بدلیل نبود فرصت زیاد برای تربیت فرزند.
بدلیل از دست دادن حوصله برای همسر داری.
بدلیل سر و کار داشتن با ناموس مردم و احتمال لغزش.

۴. ارتباط با سایر پزشکان

۱ ـ پزشک باید به سایر پزشکان احترام بگذارد.
۲ ـ بسیار پیش می‌آید که مریضی از دکتری به دکتر دیگر مراجعه می‌کند و از دکتر قبلی بدگویی می‌کند. پزشک اگر هم فکر می‌کند تشخیص پزشک قبلی نادرست است. نباید در حضور بیمار عیب جویی کند و باید بیمار را قانع کند.
۳ ـ معمولا ـ پزشکان مسن به نظر نسخه پزشکان جوان پوزخند می‌زنند و پزشکان جوان پیرمردهای پزشک را متهم به بی اطلاعی از تازه‌های علمی می‌کند ، اما اسلام می‌گوید هم پزشکان مسن جوان ها را احترام و تشویق کنند و فخر نفروشند و هم جوان‌ها بزرگترها را ارج بنهند.

۵. دشواریها

۱ ـ همیشه با انسان‌های دردمند ، رنجور ، ناله کن ، مواجه است.
۲ ـ درمعرض خطر انواع بیماری‌هاست.
۳ ـ جان انسان‌ها بدست اوست ، با اندک غفلتی خانواده‌ای از هم می‌پاشد.
۴ ـ مهمترین مسئولیت‌های جنگ یعنی مداوای مجروحان بدست اوست.

۶. محذورات

۱ ـ دختر جوانی برای درمان تومور پستان به من مراجعه نمود. روز عمل مشخص شد همان روز یکی از بهترین دوستانم به من تلفن زدند که دختری که مریض توست نامزد پسر من است و به زودی جلسه عقد تشکیل می‌شود. نظر شما درباره غده چیست؟آیا مسئله‌ای پیش نخواهد
آمد؟ من مانده‌ام بین راز داری و برادری ، خیانت به مریض یا خیانت به دوست.
۲ ـ دزدی در حین سرقت مجروح شد. چون پزشک را امین خود می‌دانسته به او مراجعه کرده و ماجرا را برای پزشک گفته. آیا وظیفه پزشک راز داری است یا اطلاع دادن به پلیس؟ آیا لازم است بیمارستان خط رابطی باشد بین بیماران و اداره پلیس؟ اگر اینگونه شود با بی اعتمادی بیماران چه کنیم؟
۳ ـ بیمار در آستانه مرگ است. آیا وظیفه پزشک اطلاع دادن به اوست تا خودش را برای وصیت و ادای حقوق آماده کند؟ یا وظیفه‌اش رعایت احساسات و عواطف است؟...
... در یکی از بیمارستان‌ها استاد به هنگام تدریس به دانشجویان می‌گوید : در اطاق مجاور یک بیمار سرطانی است. آیا کسی هست از شما که این مطلب را به او خبر دهد؟ یکی از دانشجویان می‌گوید من حاضرم. استاد پس از مکثی عصبانی شده دستور می‌دهد به آن دانشجو که به دفتر دانشکده مراجعه کرده ، تسویه حساب کند و اخراج است. دانشجو به راه می‌افتاد. استاد وی را می‌خواهد ، به او می‌گوید وقتی حکم اخراج خودت را شنیدی چه حالتی داشتی؟ گفت : تقریبا مردم و زانوهایم سست شد. استاد گفت : پس قبول کن اگر شما هم به بیمار سرطانی ناگهانی بگوئی سرطان داری ، همان حال تو را خواهد داشت.
۴ ـ یکی از محذورات پزشکان زنان خبر دادن نوزاد ناقص الخلقه به پدر و بخصوص مادر نوزاد است.

۷. آفات وخطرات

۱ ـ مردی برای عمل جراحی به پزشکی مراجعه و تاریخ عمل مشخص می‌شود. مریض از دکتر می‌خواهد تاریخ عمل را یک روز قبل واقع بنویسد ، او هم می‌نویسد ، مریض به شهرش می‌آید و شخصی را به قتل می‌رساند سپس به بیمارستان می رود و عمل جراحی انجام می‌شود. پس از دستگیری می گوید : من در این تاریخ در بیمارستان و تحت عمل جراحی بوده‌ام. بعدا قضیه کشف شد ، و مریض و پزشک دستگیر می‌شوند.

۱ ـ بی تفاوتی : در سال‌های اول دانشجوئی وقتی با مریض روبرو می‌شود ، تمام وجود او را تأثر و اندوه فرامی گیرد. چند سال بعد با روبرو شدن با مریض می گوید : عجب بیمار جالبی است ، چه تابلو بالینی قشنگی عین کتاب است ، و از یک انسان پر احساس به یک ماشین تبدیل می‌شود.

۲ ـ تجارت : پزشک کم کم به یک بازرگان بی ملاحظه تبدیل می‌شود و بیمار به کالایی تبدیل می‌شود که باید بیشترین سود را از آن برد.

۳ ـ عدم تمرکز فکر هنگام معاینه.

۴ ـ نداشتن لبخند و صمیمیت.

۵ ـ تکیه بر فورمول‌ها و داروها و اطلاعات و غفلت از اراده خداوند.

۶ ـ غفلت از بیماری‌های روحی خود.

۱. اخلاق

۱. اخلاق اسلامی از نظر قرآن

۱. بدی را با نیکی پاسخ دادن

وَ یدْرَونَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ [رعد/۲۲] .

ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ السَّیئَةَ [مومنون/۹۶] .

۲. اعراض از لغو و بیهودگی

قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ وَ الَّذِینَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳-۱] .

۳. تواضع و برخورد سالم با جاهلان

وَ عِبادُ الرَّحْمنِ الَّذِینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .

۴. برخورد کریمانه با اهل لغو

وَ إِذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کراماً [فرقان/۷۲] .

۵. کظم غیض وعفو وبخشش

أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِینَ الَّذِینَ ینْفِقُونَ فِی السَّرّاءِ وَ الضَّرّاءِ وَ الْکاظِمِینَ الْغَیظَ وَ الْعافِینَ عَنِ النّاسِ وَ اللّهُ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ [آل عمران/۱۳۴-۱۳۳] .

۶. اعتدال در انفاق

وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یسْرِفُوا وَ لَمْ یقْتُرُوا وَ کانَ بَینَ ذلِک قَواماً [فرقان/۶۷] .

۷. پاسخ بهتر به اظهار محبت دیگران

وَ إِذا حُيِيتُمْ بِتَحِيةٍ فَحَيوا بِأَحْسَنَ مِنْها [نساء/۸۶] .
۸. عدل و احسان
إِنَّ اللّهَ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ [نحل/۹۰] .
۹. رعايت عدالت در سخن گفتن
وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا [انعام/۱۵۲] .
۱۰. به نحو نيكو تر سخن گفتن
قُلْ لِعِبادِی يقُولُوا الَّتِی هِی أَحْسَنُ [اسراء/۵۳] .
۱۱. رعايت امانت
وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] .
۱۲. تسليم در برابر قضا و قدر الهی
وَ بَشِّرِ الصّابِرِينَ الَّذِينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قالُوا إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ [بقره/۱۵۶-۱۵۵] .
۱۳. صداقت
وَ الَّذِی جاءَ بِالصِّدْقِ وَ صَدَّقَ بِهِ أُولئِك هُمُ الْمُتَّقُونَ [زمر/۳۳] .
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ كونُوا مَعَ الصّادِقِينَ [توبه/۱۱۹] .
۱۴. اخلاص
وَ ما تُنْفِقُوا مِنْ خَيرٍ فَلِأَنْفُسِكمْ وَ ما تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغاءَ وَجْهِ اللّهِ [بقره/۲۷۲] .
۱۵. حسن خلق
إِنَّک لَعَلی خُلُقٍ عَظِيمٍ [قلم/۴] .
۱۶. ترجيح ديگران برخود
وَ يوثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر/۹] .
۱۷. نرمی در گفتار
فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَيناً [طه/۴۴] .
فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ كنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِك [آل عمران/۱۵۹] .
۱۸. پای بندی به عهد
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ [مائده/۱] .
۱۹. پرهيز از گفتار بدون عمل
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُونَ كبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّهِ أَنْ تَقُولُوا ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۳-۲] .
أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكم [بقره/۴۴] .
۲۰. سادگی در برخورد
وَ ما أَنَا مِنَ الْمُتَكلِّفِينَ [ص/۸۶] .
۲۱. از خود ستايش نكردن
فَلا تُزَكوا أَنْفُسَكمْ [نجم/۳۲] .

۲. اخلاق غیر اسلامی از نظر قرآن

۱. استهزا و مسخره نمودن

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسی أَنْ یکونُوا خَیراً مِنْهُمْ وَ لا نِساءٌ مِنْ نِساءٍ عَسی أَنْ یکنَّ خَیراً مِنْهُنَّ [حجرات/۱۱]
.

۲. عیبجوئی

وَ لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَکمْ [حجرات/۱۱] .

۳. بد گمانی ، تجسس ، غیبت

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا کثِیراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَ لا تَجَسَّسُوا وَ لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضاً أَ یحِبُّ أَحَدُکمْ أَنْ یأْکلَ لَحْمَ أَخِیهِ مَیتاً فَکرِهْتُمُوهُ [حجرات/۱۲] .

۴. بهتان

وَ الَّذِینَ یوذُونَ الْمُومِنِینَ وَ الْمُومِناتِ بِغَیرِ مَا اکتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبِیناً [احزاب/۵۸] .

۵. ریاء

وَ الَّذِینَ ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ رِئاءَ النّاسِ وَ لا یومِنُونَ بِاللّهِ وَ لا بِالْیوْمِ الْآخِرِ وَ مَنْ یکنِ الشَّیطانُ لَهُ قَرِیناً فَساءَ قَرِیناً [نساء/۳۸] .

وَ لا تَکونُوا کالَّذِینَ خَرَجُوا مِنْ دِیارِهِمْ بَطَراً وَ رِئاءَ النّاسِ [انفال/۴۷] .

۶. تکبر وفخرفروشی

وَ لا تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ کلَّ مُخْتالٍ فَخُورٍ [لقمان/۱۸] .

۷. حسد

أَمْ یحْسُدُونَ النّاسَ عَلی ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نساء/۵۴] .

۸. دروغ

إِنَّما یفْتَرِی الْکذِبَ الَّذِینَ لا یومِنُونَ بِآیاتِ اللّهِ [نحل/۱۰۵] .

وَ اللّهُ یشْهَدُ إِنَّ الْمُنافِقِینَ لَکاذِبُونَ [منافقون/۱] .

۹. خیانت

یا أَیها الَّذِینَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَماناتِکمْ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [انفال/۲۷] .

۱۰. بخل

وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذِینَ یبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَیراً لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ [آل عمران/۱۸۰] .

۱۱. منت گذاری و اذیت نمودن در صدقه

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذی [بقره/۲۶۴] .

۳. کتاب شناسی اخلاقی

۱. کتاب های عربی

۱. آداب العرب و الفرس. ابن مسکویه. (رک : الحکمة الخالدة) .

۲. آداب النفس. سید محمد عیناثی عاملی. با مقدمه و تصحیح و حواشی سید کاظم موسوی میامی. دو جلد. جلد اول (تهران ، المکتبهٔ المرتضویهٔ ، ۱۳۸۰ ، ق) ، ۳۳۴ص ، وزیری. این کتاب از مؤلفات معتبر در مواعظ و اخلاق است که بر یک مقدمه و ۲۶ فصل و خاتمه مرتب گردیده است و جلد اول تا آخر فصل چهاردهم در نفس و آداب عزلت و صحبت و عفت و تقوا ، ترغیب به خوبی ها و کیفیت معاشرت اخوان صفاء ، ماهیت ایمان و خصال مؤمنین و آداب دعوت الی الله تعالی و گفتار در نفس است. (رک : فهرست پیشین ، ص۴۴۷ ، ۴۴۸)

۳. اتحاف السادهٔ المتقین بشرح اسرار احیاء علوم الدین. سید مرتضی زبیدی (صاحب کتاب تاج العروس) ده جلد. (مصر ، چاپخانه میمنیه ، ۱۳۱۱ ق) . این کتاب شرح مزجی مفصلی است بر احیاء علوم الدین غزالی ، شامل توضیحات لغوی و ذکر اسناد حدیث و نکات معنوی.

۴. احیاء علوم الدین. ابوحامد محمد غزالی. (مصر ، مطبعهٔ الحلبی ، ۱۳۴۷ ق) . ۴ جلد.

۵. الاخلاق. منصوب به عارف معروف محیی الدین ابن العربی. (مصر ، بی نا ، ۱۳۳۲ق) . این رساله که در صفحه آخر به نام تهذیب الاخلاق ضبط شده ، مختصری است در اصول این فن ، به ضمیمه گفتارهایی در پند ، این رساله با سبک ابن عربی مباینت دارد و در آثار وی چنین رساله‌ای ضبط نشده است. معجم المطبوعات العربیه (در ذیل ستون ۱۷۶) بودن این رساله را از ابن عربی تکذیب کرده و این رساله را همان تهذیب الاخلاق ابن عدی تکریتی (متوفی ۳۶۴ ق ، شاگرد فارابی) دانسته است. (فهرست پیشین ، ص۴۹۲) .

۶.اخلاق العلماء ، ابوبکر محمد بن حسین بن عبد الله آجری. تحقیق فاروق حماده. (دمشق ، مکتبهٔ العرفان ، ۱۳۹۲ق) .

۷. الاخلاق عند الغزالی. زکی مبارک. (مصر ، چاپخانه رحمانیه ، بی تا) . این کتاب که دانش نامه دکترای مؤلف است ، شرح احوال و بیان آراء و نقد افکار غزالی در علم اخلاق است. (فهرست پیشین ، ص۴۹۷) .

۸. الاخلاق و السِّیر. (رساله مداواهٔ النفوس و تهذیب الاخلاق و الزهد فی الرذائل) . ابن حزم اندلسی. همراه با ترجمه به فرانسه از السیدهٔ ندی تومیش ، به تصحیح احمد عمر المحصانی. (بیروت ، اللجنهٔ الدولیهٔ لترجمهٔ الروائع ، ۱۹۶۱ م) . متن عربی ۹۳ ص. در دیباچه آمده : آنچه در این رساله آمده ، نتیجه تجربیات عمری است.

۹. الاخلاق و الواجبات. شیخ عبد القادر مغربی ، از فضلا و ادبا و نویسندگان بارز عرب و از یاران سید جمال الدین اسد آبادی. (قاهره ، چاپخانه سلقیه ، ۱۳۴۷ ق) . این کتاب در بیان اخلاق و وظایف دینی ، فردی. خانوادگی و اجتماعی (طبق برنامه هفتگی) است. (فهرست پیشین ، ص۵۰۰) .

۱۰. ادب الاسلام. صالح حمدی حماد. (مصر ، چاپخانه مدرسه والده عباس اول (کذا) ، ۱۳۲۵ ق) .
مختصری است روان ، شامل عقاید و آداب عبادت و علم و عمل و معاشرت و حکومت و تهذیب نفس. (فهرست پیشین ، ص۵۰۰) .

۱۱. ادب الدنیا و الدین. ابوالحسن علی بن محمد بن حبیب ماوردی شافعی. (قم ، المنشورات الارومیه ، ۱۴۰۴ ق) . ۳۵۰ ص. این کتاب مجموعه‌ای است ، مشتمل بر جمله‌ای از محاسن آداب و اخلاق و مواعظ و مرتب بر پنج باب است : فضل عقل و مذمت هوا و هوس. ادب دین. ادب دنیا. ادب نفس. جنبه ادبی این کتاب غالب بر جنب علمی آن است. فهرست پیشین ، ص ۵۰۰) این کتاب دارای شرح نیز هست (رک : منهاج الیقین) .

۱۲. الادب الصغیر و الادب الکبیر. ابن مقفع. (بیروت ، داربیروت للطباعهٔ و النشر ، بیتا)

۱۳. الاذکیاء. ابی الفلج عبد الرحمن بن علی بن الجوزی (بی جا مکتبهٔ الغزالی ، بی تا) ، ۲۴۷ ص) مؤلف در مقدمه با اشاره به

اینکه عقـل مهم‌ترین موهبت الهی است و بهترین وسـیله برای خداشناسـی و کسب فضائـل ، داسـتانهایی در احوال تیزهوشان و خردمندان آورده است.

۱۴. الاربعون حـدیثا فی حقوق الاخوان. محمد بن عبد الله حسـینی ، معروف به "ابن زهره حلبی. تحقیق نبیل رضا علوان (چاپ اول : بی جا ، بی نا ، ۱۴۰۵ ق) . ۱۰۷ص.

۱۵. الاربعین فی اصول الدین. ابوحامد محمد غزالی. (مصر ، چاپخانه الکردستان العلمیه ، ۱۳۲۸ ق) .

این کتاب مرتب بر چهار قسم در عقایـد و اسـرار عبادات و اخلاق مذمومه و محموده و نمونه جامعی است از روش مخصوص غزالی از ربـط فقه به اخلاـق و حسن تثمیل و تشبیه و تفصـیل مطالب را به مؤلفات دیگرش احاله داده است. (فهرست پیشـین ، ص۳۸۶ و ۵۰۲) .

۱۶. ارشـاد القلوب الی الصواب المنجی من عمـل به من الیم العقـاب. ابومحمـد حسن بن محم دیلمی. (چـاپ چهـارم : لبنـان ، بیروت ، بی‌نا ، ۱۳۹۸ ق) . دوجلد در یک مجلد ، جلد اول.

۱۷. الارشاد لمن طلب الرشاد. محمد حسن نائینی. (بیروت ، دارالصادق ، بیتا) .

۱۸. اسرار الصلاهٔ. حاج میرزا جواد ملکی تبریزی. (تهران ، کتابفروشی فرهومند ، ۱۳۹۱ ق) ، ۳۱۸.ص.

۱۹. اطباق الذهب. شرف الدین عبدالمؤمنین هبهٔ الله مغربی اصفهانی. (بیروت ، المکتبهٔ الانسیه ، ۱۳۰۹ ق) .

۲۰. اطواق الذهب فی المواعظ والخطب. جار الله ابوالقاسم محمود بن عمر زمخشـری. شرح لغات از یوسف افندی. (چاپ سوم : بیروت ، بی نا ، ۱۳۱۴ ق) ، ۱۱۲ص.

۲۱. ایقاظ العلماء و تنبّه الامراء. احمد کوزه کنانی. (قم ، دفتر تبلیغات اسلامی ، ۱۳۶۴) ، ۱۳۲ ص ،

۲۲. ایها الولـد. ابوحامـد محمد غزالی چاپ شده در "مجموعهٔ الرسائل" (۳۲ رساله) ، گردآورنـده : ابوالقاسم عبد الرحمن ابن اساعیـل بن ابراهیم معروف به ابی شامه شافعی. (مصـر ، بی نا ، ۱۳۲۸ ق) ، ۶۳۶ ص. رساله ایها الولـد ۲۸ صفحه و به تقاضای یکی از شاگردان غزالی نوشته شده است. این رساله اخیرا تحت عنوان ای فرزند به فارسی ترجمه شده است.

۲۳. بحار الانوار الجامعـهٔ لـدرر اخبار الائمـهٔ الاطهارعلیهم السـلام. محمـد باقر مجلسـی ، (چاپ سوم : بیروت ، مؤسـسهٔ الوفاء ، ۱۴۰۳ ق) ، جلد ۶۹ تا ۷۸ درباره مکارم و معایب الخلاق و...است.

۲۴. تـاج العروس. ابن عطاء شاذلی. (مصـر ، چاپخانه عثمانیه ، ۱۳۰۵ ق) . مؤلف "توبه" را عنوان قرار داده و به وعـظ و انـدرز پرداخته است.

۲۵. تـذکرهٔ السـامع و المتکلم فی ادب العالم و المتعلم. ابن جامعه ، تحقیق سـید محمـد هاشم نـدوی. (حیـدر آباد دکن ، دائرهٔ المعارف العثمانیه ، ۱۳۵۴ ق) . این کتـاب درباره آداب تعلیم و تعلم ، فضل علم و علماء ، وظائف عالم و متعلم در تـدریس و تدرس و تربیت و معاشرت استاد با شاگرد و غیره بحث می‌کند (رک : فهرست پیشین ، ص۵۱۴)

۲۶. التربیـهٔ الاجتماعیـهٔ. علی فکری. (چـاپ دوم : مصـر ، بی نـا ، بی تـا) . این کتاب در بیان آداب و وظایف و اخلاق فردی و اجتماعی است. (فهرست پیشین ، ص۵۱۶) .

۲۷. التشـریف بتعیین وقت التکلیـف. این رسـاله شامـل ۲۳ فصـل در اهمیـت رسیـدن انسـان به مرحله بلـوغ است. رک : برنـامه سعادت (بخش فارس ، پانوشت) .

۲۸. تفصیل النشأتین و تحصیل السعادتین. راغب اصفهانی. "قاهره ، مطبعهٔ نورالامل ، ۱۳۸۰ ق". ۶۱ص.

۲۹. تلبیس ابلیس. ابن جوزی. (بیروت ، درارالکتب العلمیه ، ۱۳۶۸ ق) .

۳۰. تنبیه الراقدین. محمد طاهرین محمد حسین. (چاپ سنگی تهران ، چاپخانه میرزا علی اصغر ، ۱۳۱۸ ق) .
۳۱. تنبیه الخواطر و نزهة النواظر. (معروف به مجموعه ورّان) . ورام بن ابی فراس. (تهران دارالکتب الاسلامیة ، بی تا) . دو جلد دریک مجلد است و اخیرا به فارسی ترجمه شده است.
۳۲. التنویر فی اسقاط التدبیر. ابن عطاء الله اسکندری شاذلی. (مصر ، چاپخانه میمنیه ، ۱۳۲۱ ق) .
۳۳. تهذیب الاخلاق و تطهیر الاعراق. ابن مسکویه (مصر ، چاپخانه خیریه ، ۱۳۲۳ ق) . این کتاب از متون استدلالی قدیمی این فن است و چنین می‌نماید که تحریرکتاب الاخلاق الی نیکوماگوس ارسطو است ، که به خامه روان در هفت مقاله مرتب داشته است. خواجه نصیر الدین طوسی این کتاب را مبنای تألیف کتاب "اخلاق ناصری" قرار داده است.
۳۴. جامع السعادات. ملامحمد مهدی نراقی ، به تصحیح و تعلیق سید محمد کلانتر و مقدمه محمد رضا مظفر. این کتاب از مؤلفات استدلالی مهذب فن اخلاق و تهذیب نفس و جامع مبانی شریعت و گفتار اهل حکمت و عرفان است و مرتب است بر سه باب (در مقدمات.اقسام اخلاق ، راه حفظ اعتدال و تحصیل اخلاق ستوده) و هر بابی شامل فصولی است (فهرست پیشین ، ص ۵۲۰) این کتاب جامع‌ترین کتاب اخلاقی است که از قلم متأخرین برآمده. (ریحانة الادب ، ج۶ ، ص۱۶۵) . جامع السعادات به فارسی نیز ترجمه شده است (رک : علم اخلاق اسلامی) .
۳۵. حدیقة العارفین. شیخ محمد حسن شیخ الکبیر. (چاپ سنگی ، تهران ، چاپخانه سید مرتضی ، ۱۳۲۳ق) .
۳۶. الحقایق فی محاسن الاخلاق. ملا محسن فیض کاشانی. (تهران ، چاپخانه اسلامیه ، ۱۳۷۸ ق) ، ۵۵۴ ص ، وزیری.
این کتاب تقریبا ملخص المحجة البیضاء است و همراه با قرة العیون و مصباح الانظار ، به تحقیق سید ابراهیم میانجی ، به چاپ رسیده است.جالب توجه است که مرحوم مؤلف این کتاب را در متجاوز از ۸۳ سالگی ، در مدت چند ماه نوشته است (فهرست پیشین ، ص۷-۴) .
۳۷. الحقوق. سید صدرالدین. (بغداد ، چاپخانه دارالسلام ، ۱۳۲۹ ق) . رساله مختصری است درباره بخشی از وظایف و مسؤولیتهای شخصی نسبت به دیگران. (فهرست پیشین ، ص۵۲۳) .
۳۸. الحکمة الخالدة. ابن مسکویه. با تحقیقات و مقدمه و فهارس از عبد الرحمن بدوی. (مصر ، بی نا ، ۱۹۵۲ م) . این کتاب ازجوامع مؤلفات قدیمه در آداب و امثال و حکم و پند و اندرز ملل مختلفه جمع آوری شده و در چهار بخش و خاتمه ترتیب یافته است. مطالب کتاب به اختصار : بخش اول ، کتاب جاویدان خرد با دیگر از حکم و آداب پارسیان باستانی که مؤلف بدان ضمیمه نموده است از مواعظ آذرباد و سخنان بزرگمهر ، گفتار قباد ، گفتار انوشیروان ، گفتار بهمن ، آراء و عقاید جمله دیگر از دانایان ایران.. بخش دوم حکم و اقوال حکمای هندو. بخش سوم گفتار حکمای عرب. بخش چهارم حکمای روم. خاتمه در جمله‌ای از رفتار دانایان متقدّم و ارباب فضل از وصایای عامری و غیره است. این کتاب همان کتاب "آداب عرب و الفرس" است. (فهرست پیشین ، ص۲۳۶۹ ، ۳۷۰ و ۵۲۳) .
۴۰. الخلق الکامل ، محمد احمد جادالمولی. (مصر ، چاپخانه حجازی ، ۱۳۵۱ق) . چهار جلد. این کتاب از مؤلفات مفصل و استدلالی این فن و جامع آرای متقدمین وافکار متأخرین است. هر یک از مباحث علمی این فن را تشریح و تحقیق و در چهار جلد مرتب داشته است.
۴۱. الدروس الاخلاقیه. شیخ جعفر نقدی. (نجف ، چاپخانه الراعی ، ۱۳۵۷ ق) .
۴۲. الذریعة الی مکارم الشریعة. راغب اصفهانی (نجف ، مشورات المطبعة الحیدریة ، ۱۳۷۸ ق) ، ۲۶۸ص.
۴۳. ذکری للجمهور. سید محمد مهدی کاظمی قزوینی. (نجف ، چاپخانه علوی ، ۱۳۴۶ ق) .

۴۴. رسائل اخوان الصفا. گروهی از مؤلفین. (قم ، مرکز الاعلام الاسلامی ، ۱۴۰۵ ق) ، ۴ مجلد. درباره چگونگی تصنیف این رسائل بنگرید به شرح محمد بن حسین بیرجندی بر تحریر مجسطی ، کشف الظنون و فرهنگ معین (بخش اعلام ذیل کلمه "اخوان الصفا") . در پایان یکی از رساله‌ها آمده است : عسی ان یتأمل المتأل فی هذه الرسائل و یتنبّه من نوم الغفلهٔ و یتقظ من مواعظ الحیوانات و خطبهم و یتأمل کلامهم و اشاراتهم لعله یفوز بالموعظهٔ الحسنهٔ.

۴۵. رسائل الجنید. ابوالقاسم جنید بن محمد بن جنید خزازقواریری بغدادی. (لندن ، چاپخانه لوزکاک کمپانی ، ۱۹۶۲ م) .

۴۶. رساله در اخلاق. عربی. امام شیرازی ، (؟) مقدمه عبدالعلیم صالح مصری (مصر ، چاپخانه ، موسوعات ، ۱۳۱۹ ق) . این رساله مرتب است بر سه بخش (هر بخشی دارای دو فصل) در اصول و مقدمات این فن و آداب ملوک و درباریان و نصائح و حکم که برای وزر صاحب دیوان الممالک محمد نامی تألیف شده. (فهرست پیشین ، ص۵۳۲) .

۴۷. رساله در سلوک. عربی. میرزا ابوالقاسم ذهبی شیرازی معروف به میرزا بابا. (چاپ سنگی تهران ، بی نا ، بی تا) .

۴۸. رسل الملوک. ابوعلی حسن بن محمد معروف به ابن الفراء. (قاهره ، چاپخانه انجمن تألیف و ترجمه و نشر ، ۱۳۶۶ق) .

۴۹. الروض الفائق. عبدالله بن سعد بن عبدالکافی مصری مکی. (مصر ، چاپخانه میمنیه ، ۱۳۱۱ق) .

۵۰. الریاض الخزعلیهٔ فی سیاسهٔ الانسانیهٔ. شیخ خزعل خان (یا : شیخ محمد بن عیسی نجفی که به گفته "الذریعهٔ" برای شیخ خزعل خان نوشت و به نام وی نشر یافت) . (مصر ، چاپخانه هندیه و عمومیه ، ۱۳۲۱ ق) .

۵۱. ریاض السالکین. میرسید علی خان کبیر. دو جلد در یک مجلد (بیجا ، بینا ، بیتا) ، چاپ سنگی ، بدون صفحه شمار. این کار در شمار بهترین
شرحهای "صحیفه سجادیه" است. صحیفه پر است از مطالب نغز اخلاقی. شارح ، مفاهیم ارزشمند آن را قابل فهم گردانیده است. محققان مسائل اخلاقی با مراجعه به این کتاب گران سنگ در می‌یابند که در منابع اخلاقی - تربیتی ، دارای مقامی بس رفیع است.

۵۲. زواهر الجواهر. امیر بهاء الدین محمد مختاری نائینی. با مقدمه و حواشی میر سید احمد روضاتی. (اصفهان ، چاپخانه حبل المتین ، ۱۳۳۸) .

۵۳. سراج الملوک. ابوبکر محمد طرطوشی. (مصر ، چاپخانه ازهریه ، ۱۳۱۹ ق) .

۵۴. السعادهٔ و الاسعاد فی السیرهٔ الانسانیهٔ. ابوالحسن عامری نیشابوری ، به تصحیح مجتبی مینوی. (تهران ، انتشارات دانشگاه تهران ، ۴۹۰ ص) . "این کتاب مشتمل است بر اصول اخلاق و تدابیر عملی که در حیات دنیا ، از برای سعید شدن و سعید کردن ضروری شناخته شده است. این اصول و تدابیر را مؤلف کتاب از ترجمه‌های عربی مؤلفات ارسطو و سایر فلاسفه یونان استخراج کرده و با نکات و تعلیمات و اندرزها و حکایاتی که در کتب ایران و هند و عرب یافته است و مناسب و مؤید گفته‌های یونانیان تشخیص داده است ، در هم آمیخته و کتابی در سیرت اخلاق انسانی و قوانین و سیاست و اصول تربیت و تدبیر منزل از آن ترتیب داده است. (مقدمه مصحح) .

۵۵. سلوک المالک. مؤلف نامعلوم. (مصر ، چاپ سنگی ، چاپخانه جمعیهٔ المعارف ، ۱۲۸۶ ق) .

۵۶. شرح منازل السائرین. کمال الدین عبدالرزاق کاشانی. به تصحیح ابراهیم لاریجانی ، چاپ سنگی. (تهران ، بی نا ، ۱۳۱۵ ق) . ۳۰۰ ص.

۵۷. الطلب الروحانی. ابن الجوزی. (قاهره ، مکتبهٔ القدسی ، بی تا) ۵۴ص.

۵۸. الطریق الی الله. شیخ حسین بحرانی ، با مقدمه شیخ مهدی سماوی. (تهران ، مکتبهٔ نینوی الحدیثهٔ ، ۱۳۷۸ ق) . ۱۳۲ص. در

مقدمه کتاب از قول سید صدر چنین آمده : ما رأیت کلاما احسن من کلامه فی باب اخلاق... (ص۲۳) .
۵۹. طهارة القلوب. ضیاء الدین ابومحمد عبدالعزیز احمد بن سعید بن عبد الله دمیری مصری معروف به دیرینی. در حاشیه "نزهة المجالس" (مصر ، چاپخانه عثمانیه ، ۱۳۱۰ق) .
۶۰. عدة الداعی و نجاح الساعی. ابن فهد حلی. (قم ، کتابفروشی وجدانی ، بی تا) ، ۳۱۷ص.
۶۱. عدة الصابرین و ذخیرة الشاکرین. ابن قیم جوزیه ، با حواشی زکریا علی یوسف. (مصر ، چاپخانه امام ، بی تا) .
۶۲. علم الاخلاق. ابو علی سینا. (چاپ شده در "مجموعة الرسائل") ، ۱۷ص. (رک : ذیل عنوان"ایها الولد") .
۶۳. عوارف المعارف. شیخ شهاب الدین ابوحفص عمر بن محمد بن عبدالله سهرودی شافعی. در حاشیه "احیاء العلوم" (مصر ، چاپخانه میمنیه ، ۱۳۱۲ ق) چاپ شده است.
۶۴. الفرج بعد الشده. قاضی تنوخی (مصر ، مکتبة الخانجی ، ۱۳۷۵ ق) ، ۵۱۸ ص.
۶۵. فلاح السائل. سید بن طاووس. (قم ، دفتر تبلیغات اسلامی. بی تا) . ۲۹۱ [۳ ص ، رقعی] .
۶۶. الفضائل و الاضداد. سید محمد شیرازی. (نجف. چاپخانه ، الغری. ۱۳۷۷ ق) . این کتاب خلاصه معراج السعادة مرحوم نراقی است. (فهرست پیشین ، ص۵۵۱) .
۶۷. الفلسفة الاخلاقیه. ابن مسکویه ابوعلی احمد بن محمد. تصحیح عبدالعزیز عزت. (مصر ، بی نا ، ۱۹۴۶) ، ۴۵۵ ص.
۶۸. فلسفه الاخلاق فی الاسلام. محمد جواد مغنیه. (چاپ دوم : بیروت ، دارالعلم للملایین ، ۱۹۷۹) ، ۲۳۲ص ، وزیری.
۶۹. کتاب الصدق. ابوسعید خزاز. (بمبئی ، چاپ سنگی ، بی نا ، بی تا) .
۷۰. کتاب من اخلاق العلماء. الشیخ محمد سلمان. (قاهره ، بی نا ، ۱۳۵۳ق) .
۷۱. کشف الریبة عن احکام الغیبة. شهید ثانی. (تهران ، منشورات المکتبة المرتضویه ، بی تا) ، ۱۰۰ ص.
۷۲. کشف المحجّة لثمرة الهجة. رضی الدین علی بن طاووس حلی. (قم ، منشورات مکتبة الداوری ، بی تا) . ۱۹۶ ص. این کتاب وصیت نامه‌ای است که مؤلف برای فرزندش نگاشته است.
۷۳. کلمات طریفه. فیض کاشانی. (چاپ سنگی ، تهران ، بی نا ، ۱۳۱۶ق) .
۷۴. کیف تکسب الاصدقاء ، سید محمد حیدری. (بغداد ، مطبعة المعارف ، ۱۹۴۵م) .
۷۵. کیمیاء السعادة ، ابوحامد محمد غزالی ، ۳۵ص. این رساله در "مجموعة الرسائل" که پیشتر از آن یاد کردیم (رک : ایها الولد) چاپ شده و در معرفت نفس است و غیر از کیمیای سعادت فارسی است.
۷۶. لمحات فی وسائل التربیة الاسلامیة و غیاتها. محمد امین مصری. (چاپ چهارم : بیروت ، دارالفکر ، ۱۳۹۸) . ب + ۲۵۴ص ، وزری.
۷۷. محاسبة النفس. رضی الدین علی بن طاووسی. (تهران. منشورات المکتبة المرتضویه ، بیتا) ، ص ۸۸.
۷۸. محاسن الاداب. شیخ محمد بن حسین بن سعید الجبعی العالمی. (صیدا ، بی نا ، ۱۳۴۹ ق) .
۷۹. المحاسن. احمد بن محمد بن خالد برقی. (نجف ، منشورات المطبعة الحیدریة ، ۱۳۸۴ ق) ، ۵۲۵ص.
۸۰. المحاسن و الاضداد. جاحظ. (لبنان ، دار مکتبة العرفان ، بی تا) ، ۳۰۳ص.
۸۱. المحاسن و المساوی. ابراهیم بن محمد بیهقی. (بیروت ، دار صادر ، ۱۳۹۰ق) .
۸۲. المحجة البیضاء فی تهذیب الاحیاء. ملا محسن فیض کاشانی. (قم ، انتشارات اسلامی ، بی تا) ، هشت جلد در چهار مجلد ، وزیری ، زرکوب. این کتاب تحریر وتهذیب (احیاء العلوم) غزالی است. و بعضی حکایات و داستانهای نامعقول و نیز حذف

و تبدیل و اختصار و تفصیل و توضیح برخی از فصولی که ملائم با طبع شریعت نیست ، یاد کرده است. (فهرست پیشین ، ص۴۶۵) . مرحوم فیض خود ، این کتاب را تلخیص و به نام "الحقائق فی اسرار الدین و محاسن الاخلاق" موسوم نموده است (همان ، ص۳۶۷) .

۸۳. مداومة النفوس فی تهذیب الاخلاق. ابن حزم اندلسی. (دمشق ، المطبعة النبیل ، ۱۳۲۴ ق) ، ۷۷ص ، رقعی.

۸۴. مرآت الرشاد فی الوصیة الی الاحبة و الذریة و الاولاد. شیخ عبدالله مامقانی. تحقیق محیی الدین مامقانی. (چاپ سوم : قم ، المطبعة العلمیة ، ۱۳۹۷ ق) ، ۲۳۲ ص.

۸۵. مرآت الکمال فی الاداب و السنن. شیخ عبدالله مامقانی. (چاپ سنگی ، نجف ، بی نا ، ۱۳۴۲ ق) ، ۲۹۵ص.

۸۶. المراقبات ، حاج میرزا جواد آقا ملکی تبریزی ، (قم ، انتشارات امام مهدی ، ۱۳۶۳) ، ۳۰۸ ص ، وزیری.

۸۷. مسکن الفؤاد عند فقد الاحبة و الاولاد. شهید ثانی ، تحقیق مؤسسه آل البیتعلیه السلاملاحیاء التراث ، (چاپ۱ اول : قم ، موسسه مذکور ، ۴۰۷ق) .

۸۸. مشکاة الانوار فی غرر الاخبار. طبرسی (نجف ، المکتبة الحیدریة ، ۱۳۸۵ق) ، ۳۳۵ص. در مقدمه اش آمده : کتاب حافل بالاداب و الاخلاق.

۸۹. مصباح الانظار. مؤلف نامعلوم. این رساله یک رشته گفتگویی است در عنوان "قال الواقد قال العالم" در معارف و اخلاق. ریحانه الادب (ج۳ ، ص۲۴۵) این رساله را از فیض کاشانی ضبط کرده است. رساله به ضمیمه "الحقائق فی محاسن الاخلاق" (رک : الحقائق...) چاپ شده است. (فهرست پیشین ، ص۵۶۵) . ۹۰. معدن الجواهر و ریاضة الخواطر ، کراجکی ، تحقیق سید احمد حسینی. (ج۳ ، قم ، مطبعة استوار ، ۱۳۹۴ ق) ۸۴ص.

۹۱. مکارم الاخلاق. ابونصر رضی الدین حسن بن فضل طبرسی. تحقیق محمد حسین اعلمی (چاپ ششم : بیروت ، اعلمی ، ۱۳۹۲ق) .

۹۳. مکاشفة القلوب. مؤلف نامعلوم. (مصر ، چاپخانه میمنیه ، ۱۳۲۷ق) .

۹۴. مناهل الاشواق. سید محمد صفی الدین حسین عاملی (صیدا ، چاپخانه ، العرفان ، ۱۳۵۱) . این کتاب مجموعه‌ای است در اخلاق و پند و آداب و احکام شریعت. (فهرست پیشین ، ص۵۷۳) .

۹۵. من وحی الاخلاق. سید مصطفی موسوی اعتماد. (نجف ، منابع الثقافة الاسلامیة ، ۱۳۸۰ق) ، ۵۹ص ، رقعی.

۹۶. منهاج العابدین. ابوحامد محمد غزالی ، تصحیح احمد المکتبی. (مصر ، چاپخانه میمنیه ، ۱۳۰۵ق) .

۹۷. منهاج الیقین. اویس وفا (معروف به خان زاده) . (استانبول ، چاپخانه محمودبک ۱۳۲۸ق) .

۹۸. منیة المرید فی ادب المفید و المستفید. شهید ثانی ، تحقیق رضا مختاری. (قم ، دفتر تبلیغات اسلامی. ۱۴۰۹ق) ، ۴۹۶ص ، وزیری. میرزای شیرازی بزرگ درباره این کتاب چنین مرقوم فرموده است : چقدر شایسته است که اهل علم مواظبت نمایند به مطالعه این کتاب شریف ، و متأدب شوند به آداب مزبوره در آن. (مقدمه تحقیق ، ص۵۵) . درباره این کتاب بنگرید به مجله آینه پژوهش ، شماره ، ۲ ، (مرداد ، شهریور۶۹) .

۹۹. المواعظ العددیه. تهذیب و اضافات لکتاب الاثنی عشریه. آیت الله مشکینی ، با شرح و تعلیق علی احمد میانجی. (چاپ سو : قم ، انتشارات صحفی ، بی تا) ، ۳۳۸ص.

۱۰۱. میزان العمل. ابوحامد محمد غزالی ، (چاپ دوم : مصر ، مطبعة العربیة ، ۱۳۴۲ق) .

۱۰۲. نزهة المجالس. عبدالرحمن بن عبدالسلام بن عبدالرحمن بن عثمان صفوری شافعی. (مصر ، چاپخانه المعاهد ، ۱۳۵۳ ق)

، دو جلد.

۱۰۳. نزهة الناظرین. تقی الدین عبدالملک معروف به شیخ عبید. (مصر ، چاپخانه میمنیه ، ۱۳۰۸ق) .

۱۰۴. نور الحدیقة فی علم الاخلاق. عز الدین حسین بن عبد الصمد عاملی (پدر شیخ بهائی) ، تحقیق محمد جواد حسینی جلالی. (قم ، مطبعة سید الشهداء ۱۴۰۳ق) ، ۳۲۰ص.

۱۰۵. نورالهدایة. شیخ نجیب الدین رضا. (تهران ، چاپخانه علمی. ۱۳۲۵) . کتاب در آداب سلوک است و بر یک مقدمه و هفت اصل و یک خاتمه مرتب است. (فهرست پیشین ، ص ۴۸۰ و ۵۸۱) .

۱۰۶. وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة. شیخ محمد بن حسن حر عاملی ، تصحیح عبدالرحیم ربانی شیرازی ، (چاپ دوم : بیروت ، دار احیاء التراث العربی ، بی تا) ، ۶۰۳ص ، وزری ، جلد ۱۱ ، کتاب الجهاد (ابواب جاد النفس و مایناسبه) .

۱۰۷. الوصایا لابن العربی. ابن العربی. (بیروت ، اعلمی ، بی تا) .

۱۰۸. هدیة الملوک. سید حسن طیب همدانی. (چاپ سنگی ، نجف ، چاپخانه علمیه ، ۱۳۵۸ق) . این رساله ، نگارش ساده‌ای است در سلوک. (فهرست پیشین ، ص۵۸۳) .

۱۰۹. هل ترید السعادة ، اقرأ وصایا لقمان. محمد حسن نائینی. (بیروت ، دارالصادق ، بی تا) . این کتاب مجموعه ای است از وصایای لقمان به فرزندش.

۲. متون اخلاقی متفکران خارجی

ا. آیین دوست یابی ، دیل کارنگی. ترجمه سیروس عظیمی. (چتپ ششم : تهران ، کانون معرفت ، بی تا) . ۲۴ص.

۲. آیین زندگی. (چگونه تشویش ونگرانی را از خود دور کنیم و بهتر زندگی نماییم) . دیل کارنگی ترجمه و نگارش حسام الدین امامی. ([چاپ چهارم ، تهران ، کانون معرفت ، بی تا]) .

۳. اتکاء به نفس. امرسن. ترجمه حیدر قراچه داغی. (تهران ، کتابفروشی رازی ، ۱۳۱۹) ، ح۱ ، ۵۸ص.

۴. اخلاق. سموئیل اسمایلز. ترجمه محمد سعیدی. (تهران ، بنگاه مطبوعاتی صفی علیشاه ، ۱۳۴۶.) .

۵. اخلاق. باروخ اسپیوزا. ترجمه محسن جهانگیری. (تهران ، مرکز نشر دانشگاهی. ۱۳۶۴ ، ۳۳۵ص.

۶. اخلاق.پیراژنه. ترجمه بدرالدین کتابی. (اصفهان ، چاپخانه امامی ، ۱۳۳۱) ، ۱۳۳ص.

۷. اخلاق نظری و علم آداب. امکانات وشرایط. ژرژگورویچ. ترجمه حسن حبیبی. (تهران ، قلم ، ۱۳۵۸) ، ۲۴۷ص.

۸. اخلاق و انسان. الگانا تانونا کاروتووا. ترجمه پرویز شهریاری. (چاپ دوم : تهران ، انتشارات فردوس ، ۱۳۶۱) ، ۲۷۸ص ، رقعی.

اخلاق ، صفحه ۶

۹. اخلاق و سیاست در جامعه. برتراندراسل. ترجمه محمود حیدریان. (تهران ، وحید ، ۱۳۴۹) ، ۳۲۳ص.

۱۰. اخلاق و شخصیت. جان دیوئی. ترجمه مشفق همدانی. (تهران ، بنگاه مطبوعاتی صفی علیشاه ، ۱۳۳۴) ، ۲۹۲ص ،

۱۱. اربع رسائل. گردآورنده لویس شیخویسوعی. (بیروت ، چاپخانه آباء یسوعی ، ۱۹۲۳م) . مجموعه‌ای است مشتمل بر چهار رساله. رساله اول در سیاست از دامسطیوس ، رساله دوم در تدبیر منزل از روفس طبیب یونانی. رساله سوم الاحادیث المطربة تالیف ابولفرج ملطی معروف به ابن العبری. رساله چهارم در حقیقت نفی هم و غم و اثبات زهد منسوب به افلاطون. (رک : فهرست آستان قدرس. ج۶ ، ص۵۰۲-۵۰۱) .

۱۲. اسرار نیکبختی. ا.س.مارون. ترجمه ابوالقاسم پاینده. (بی جا بی نا ، بی تا) ، ۱۴۳ص.

۱۳. اعتماد به نفس. سموئیل اسمایلز.ترجمه علی دشتی. (چاپ یازدهم ، تهران .جاویدان ، ۱۳۵۵) ، ۲۴۶ص.
۱۴. انسان برای خویشتن. (پژوهشی در روانشناسی اخلاق) . اریک فروم. ترجمه اکبر تبریزی. (تهران ، کتابخانه بهجت ، ۱۳۶۰) ، ۲۷۲ص.
۱۵. پندنامه مارکوس. (قیصر روم) . ترجمه عبد الرحیم بن ابوطالب تبریزی. (اسلامبول ، مطبعه اختر ، بی تا) .
۱۶. چگونه می‌توان خوشبخت بود. گلد اسمیت. ترجمه نصرت الملوک کشمیرزاده. (چاپ چهارم : تهران چاپ اقبال ، ۱۳۵۸) ، ۱۶۴ص.
۱۷. خود را بشناس. ژانفینو. ترجمه شجاع الدین شفا. (تهران ، کتابفروشی علمی ، ۱۳۱۸) ، ۱۲۳ص.
۱۸. خوش بین باشید. ویکتور پوشه ، ترجمه محسن جهانسوز. (چاپ دهم : تهران ، جاویدان ، بی تا) ، ۵۶ص.
۱۹. در آغوش خوشبختی. لرد آویبوری. ترجمه ابوالقاسم پاینده. با مقدمه محمد حجازی. (چاپ دهم : تهران ، جاویدان ، بی تا) .
۲۰. تدو سرچشمه اخلاق و دین. هانری برگسون. ترجمه حسن حبیبی. (تهران ، شرکت انتشار ، ۱۳۵۸) ، ۳۵۶ص.
۲۱. راه خوشبختی. (حکمت عملی. حفظ الصحهٔ – اخلاق) . ویکتور پوشه. ترجمه و نگارش دکتر نصرت الله کاسی ، (تهارن ، کتابخانه و مطبعه دانش. ۱۳۱۵) . ح۱ ، ۱۳۸ص.
۲۲. روش زندگی. لرد اویبوری. ترجمه و نگارش عبدالوهاب فرید (تنکابنی) . (تهران ، دانش. ۱۳۱۵) ، ۲۳۷ص.
۲۳. شجاعت. افلاطون. ترجمه دکتر رضا کاویانی. (تهران ، چاپخانه رنگین ، ۱۳۳۳) .
۲۴. علم الاخلاق الی نیقوماخوس. ارسطاطالیس. حکیم نامی یونانی. مترجم از یونانی به فرانسه بارتلمی سانتهلیر و از فرانسه به عربی احمد لطفی السید. (قاهره ، دارالکتب المصریه ، ۱۳۴۳ق) .
۲۵. فلسفه اخلاق. لوماریه. ترجمه مهرانگیز منوچهریان. (تهران ، بی نا ، ۱۳۲۷) . (بهرست پیشین ، ص۵۵۱) .
۲۶. فلسفه اخلاق : حکمت عملی.ژکس. ترجمه ابوالقاسم پورحسین. (چاپ دوم : تهران ، امیر کبیر ، ۱۳۶۲) ، ۱۳۶ص ، رقعی.
۲۷. مشارب عمده اخلاقی. فرانسوا. گرگوار. ترجمه ابوالقاسم پورحسینی. (تهران ، دانشگاه تهران ، ۱۳۶۰ ،) . ۱۰۲ص.
۲۸. وظیفه. سموئیل اسمایلز. ترجمه مهرداد مهرین. (تهران ، انتشارات معرفت ، بی تا) ، ۳۳۰ص ، رقعی.
۲۹. هزار اندرز ، کنفوسیوس پیشوای اخلاقی چین. ترجمه غ. وحید مازندرانی. (تهران ، تیراژه ، ۱۳۶۳) ۱۸۷ص ، مصور.

۳. مقالات

"آموزشهای اخلاقی در حوزه". حوزه ، ش۲۳ و ۲۴ (آذر و دی–بهمن و اسفند۶۶) .
"اخلاق تحلیلی" سید محسن خرازی. نور علم.ش۱ (مهر ۶۲) . ۸۴–۸۰ : شی ۲ (دی ۶۲) . ص ۶۱ – ۶۹.
"اخلاق مبلغ" حوزه. ش ۳۹ (مرداد و شهریور ۶۹) . ص۹۹ تا ۱۳۲.
"استعمار و ارزشهای اخلاقی". حوزه. ش ۱۷ (آبان ۶۵) . ص۹۴ – ۱۱۳.
"اصول نوشتار اخلاقی". حوزه. ش۱۷ (آبان ۶۵) . ص۹۴ – ۱۱۳.
"ایمان پشتوانه اخلاق". حوزه. ش۱۵ (تیر ۶۵) . ص۸۳ – ۱۱۱.
"حسد". نور علم. ش ۱ (مهر ۶۲) . ص۴۹–۳۰.

"خود آگاهی عرفانی انگیزه سلوک اخلاقی" حوزه.ش۱۴ (اردیبهشت ۶۵) . ص۸۶ - ۱۰۴.
"ضرورت و ویژگی‌های استاد و راهنما در اخلاق". حوزه. ش۲۸. (مهر و آبان۶۷) .ص۱۳۵-۱۱۵.
"مقدمه‌ای بر اخلاق اسلامی". حوزه ، ش۴ ، (اردیبهشت ۶۳) . ص۸۰۷۰- : حوزه ، ش ۵ (تیر ۶۳) . ص ۷۴-۵۷ : حوزه. ش۶ (شهریور ۶۳) . ص۸۹-۷۴.
"نگاهی به منابع اخلاق". حوزه. ش ۲۰ (خرداد و تیر ۶۶) . ص ۱۰۰-۸۷ : حوزه. ش ۲۱ (مرداد و شهریور ۶۶) . ص-۶۹ ۸۷.
"نگرشی بر مسلک‌های اخلاقی". حوزه. ش ۱۰ (تیر ۶۴) . ۹۲-۸۲.
"نگرشی به مکتب اخلاقی امام خمینی" (قدس سره الشریف) ". حوزه. ش۳۸-۳۷ (فروردین و اردیبهشت و خرداد و تیر ۶۹) . ص ۲۹۰-۲۶۱.
"ویژگیهای درس اخلاق و آداب شاگردی آن" حوزه. ش۲۹ ، (آذرو دی ۶۷) ، ص۱۰۶-۸۹.
"هدف در اخلاق اسلامی". حوزه ، ش ۹ (فروردین ۶۴) ص-۸۰ ۹۴.

اخوت پیامبر (ص) و علی (ع)

۱. اخوت پیامبر (ص) و علی (ع))

۱. شواهد و دلایل

۱. اخوت مسلمین در نخیله و اخوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امام علی (علیه السلام)

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نخیله بود و ۷۴۰ مرد با حضرت بودند. جبرئیل نازل شد و گفت : "خداوند بین فرشتگان عقد اخوت بسته." بعد از شنیدن این خبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم بین اصحابش عقد اخوّت بست و این حادثه مقارن نزول آیهإِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [(حجرات/۱۰)] بود.

تَارِیخُ الْبَلَاذُرِی وَ السَّلَامِی وَ غَیرِهِمَا عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَ غَیرِهِ : "لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَی "إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ" (حجرات/۱۰) آخَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بَینَ الْأَشْکالِ وَ الْأَمْثَالِ فَآخَی بَینَ أَبِی بَکرٍ وَ عُمَرَ وَ بَینَ عُثْمَانَ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ بَینَ سَعْدِ بْنِ أَبِی وَقَّاصٍ وَ سَعِیدِ بْنِ زَیدٍ وَ بَینَ طَلْحَةَ وَ الزُّبَیرِ وَ بَینَ أَبِی عُبَیدَةَ وَ سَعْدِ بْنِ مُعَاذٍ وَ بَینَ مُصْعَبِ بْنِ عُمَیرٍ وَ أَبِی أَیوبَ الْأَنْصَارِی وَ بَینَ أَبِی ذَرٍّ وَ ابْنِ مَسْعُودٍ وَ بَینَ سَلْمَانَ وَ حُذَیفَةَ وَ بَینَ حَمْزَةَ وَ زَیدِ بْنِ حَارِثَةَ وَ بَینَ أَبِی الدَّرْدَاءِ وَ بِلَالٍ وَ بَینَ جَعْفَرٍ الطَّیارِ وَ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ وَ بَینَ الْمِقْدَادِ وَ عَمَّارٍ وَ بَینَ عَائِشَةَ وَ حَفْصَةَ وَ بَینَ زَینَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَ مَیمُونَةَ وَ بَینَ أُمِّ سَلَمَةَ وَ صَفِیةَ حَتَّی آخَی بَینَ أَصْحَابِهِ بِأَجْمَعِهِمْ عَلَی قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ ثُمَّ قَالَ أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوک یا عَلِی" [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۳۳۵] .

۲. اخوت مهاجرین وانصارین از هجرت به مدینه و اخوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امام علی (علیه السلام)

بعد از ماجرای برادری این آیه نازل شد : إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الَّذِینَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِک بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَمْ یهاجِرُوا ما لَکمْ مِنْ وَلایتِهِمْ مِنْ شَیءٍ حَتّی یهاجِرُوا [(انفال/۷۲]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لَمَّا هَاجَرَ إِلَی الْمَدِینَةِ آخَی بَینَ أَصْحَابِهِ مِنَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ جَعَلَ الْمَوَارِیثَ عَلَی الْإِخْوَةِ فِی الدِّینِ لَا فِی مِیرَاثِ الْأَرْحَامِ وَ ذَلِک قَوْلُهُ تَعَالَی "إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الَّذِینَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِک بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَمْ یهاجِرُوا ما لَکمْ مِنْ وَلایتِهِمْ مِنْ شَیءٍ حَتّی یهاجِرُوا" (انفال/۷۲ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۱۵۱] .

وقتی آیهإِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [(حجرات/۱۰)] نازل شد پیامبر (صلی الله علیه و آله) بین مسلمین عقد اخوت خواند و در پایان خودش تنها ماند. پرسیدند : "شما با کی؟" حضرت با علی (علیه السلام) عقد برادری خواند و فرمود : أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوک

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ : "لَمَّا نَزَلَتْ "إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ" (حجرات/۱۰) آخَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) بَینَ الْمُسْلِمِینَ فَآخَی بَینَ أَبِی بَکرٍ وَ عُمَرَ وَ بَینَ عُثْمَانَ وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَ بَینَ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ حَتَّی آخَی بَینَ أَصْحَابِهِ أَجْمَعِهِمْ عَلَی قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ ثُمَّ قَالَ لِعَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (علیه السلام) أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوک" [أمالی طوسی ، ص۵۸۶] .

۲. اخوت پیامبر (صلی الله علیه و آله) و امام علی (علیه السلام)

۱. تصریح رسول الله (صلی الله علیه و آله)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَکتُوبٌ عَلَی بَابِ الْجَنَّةِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ قَبْلَ أَنْ یخْلُقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ بِأَلْفَی عَامٍ [کشف‌الیقین ، ص۱۰] .

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در آستانه مرگ فرمود : ادْعُوا لِی أَخِی عَلِیاً

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ : "أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) قَالَ فِی مَرَضِهِ ادْعُوا لِی أَخِی عَلِیاً فَدُعِی لَهُ عَلِی فَسَتَرَهُ بِثَوْبِهِ وَ أَکبَّ عَلَیهِ فَلَمَّا خَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ قِیلَ لَهُ مَا قَالَ لَک قَالَ عَلَّمَنِی أَلْفَ بَابٍ یفْتَحُ مِنْ کلِّ بَابٍ أَلْفُ بَابٍ" [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۳۳۱] .

پیامبر (صلی الله علیه و آله) به علی (علیه السلام) فرمود : أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوک فَإِنْ ذَاکرَک أَحَدٌ فَقُلْ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ لَا یدَّعِیهَا بَعْدَک إِلَّا کذَّابٌ

عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ : "أَنَّ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) آخَی بَینَ النَّاسِ وَ تَرَک عَلِیاً حَتَّی بَقِی آخِرَهُمْ لَا یرَی لَهُ أَخاً فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ آخَیتَ بَینَ النَّاسِ وَ تَرَکتَنِی قَالَ وَ لِمَنْ تَرَانِی تَرَکتُک إِنَّمَا تَرَکتُک لِنَفْسِی أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوک فَإِنْ ذَاکرَک أَحَدٌ فَقُلْ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ لَا یدَّعِیهَا بَعْدَک إِلَّا کذَّابٌ" [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۳۲۶] .

پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) فرمود : أَنْتَ أَخِی وَ رَفِیقِی ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآیةَ " إِخْواناً عَلی سُرُرٍ مُتَقابِلِین " (حجر/۴۷)

ابْنُ الْمَغَازِلِی عَنْ زَیدِ بْنِ أَرْقَمَ قَال : "دَخَلْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ إِنِّی مُوَاخٍ بَینَکمْ کمَا آخَی اللَّهُ بَینَ الْمَلَائِکةِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِی (ع) أَنْتَ أَخِی وَ رَفِیقِی ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآیةَ "إِخْواناً عَلی سُرُرٍ مُتَقابِلِین" (حجر/۴۷) الْأَخِلَّاءُ فِی اللَّهِ ینْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَی بَعْضٍ" [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۳۲۸] .

نه تنها در داستان مؤاخاة ، بلکه بارها در موارد مختلف مثل ماجرای انذار یا مباهله یا... پیامبر (صلی الله علیه و آله) حضرت علی (علیه السلام) را به عنوان برادر خطاب کرد.

مِنْ مَنَاقِبِ الْفَقِیهِ أَبِی الْحَسَنِ بْنِ الْمَغَازِلِی عَنْ أَنَسٍ قَال : " لَمَّا کانَ یوْمُ الْمُبَاهَلَةِ آخَی النَّبِی (صلی الله علیه و آله) بَینَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ عَلِی وَاقِفٌ یرَاهُ وَ یعْرِفُ مَکانَهُ وَ لَمْ یوَاخِ بَینَهُ وَ بَینَ أَحَدٍ فَانْصَرَفَ عَلِی بَاکی الْعَینِ فَافْتَقَدَهُ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ مَا فَعَلَ أَبُو الْحَسَنِ قَالُوا انْصَرَفَ بَاکی الْعَینِ یا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ یا بِلَالُ اذْهَبْ فَأْتِنِی بِهِ فَمَضَی بِلَالٌ إِلَی عَلِی (علیه السلام) وَ قَدْ دَخَلَ مَنْزِلَهُ بَاکی الْعَینِ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ (س) مَا یبْکیک لَا أَبْکی اللَّهُ عَینَیک قَالَ یا فَاطِمَةُ آخَی النَّبِی (صلی الله علیه و آله) بَینَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ أَنَا وَاقِفٌ یرَانِی وَ یعْرِفُ مَکانِی وَ لَمْ یوَاخِ بَینِی وَ بَینَ أَحَدٍ قَالَتْ (علیه السلام) لَا یحْزُنْک اللَّهُ لَعَلَّهُ إِنَّمَا ذَخَرَک لِنَفْسِهِ فَقَالَ بِلَالٌ یا عَلِی أَجِبِ النَّبِی فَأَتَی عَلِی النَّبِی فَقَالَ النَّبِی مَا یبْکیک یا أَبَا الْحَسَنِ فَقَالَ وَاخَیتَ بَینَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ أَنَا وَاقِفٌ تَرَانِی وَ تَعْرِفُ مَکانِی وَ لَمْ تُوَاخِ بَینِی وَ بَینَ أَحَدٍ قَالَ إِنَّمَا ذَخَرْتُک لِنَفْسِی أَ لَا

يسُرُّك أَنْ تَكونَ أَخَا نَبيك قَالَ بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّى لِى بِذَلِك فَأَخَذَ بِيدِهِ فَأَرْقَاهُ الْمِنْبَرَ فَقَالَ اللَّهُمَّ هَذَا مِنِّى وَ أَنَا مِنْهُ أَلَا إِنَّهُ مِنِّى بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى أَلَا مَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِى مَوْلَاهُ قَالَ فَانْصَرَفَ عَلِى قَرِيرَ الْعَينِ فَاتَّبَعَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ بَخْ بَخْ يا أَبَا الْحَسَنِ أَصْبَحْتَ مَوْلَاى وَ مَوْلَى كلِّ مُسْلِمٍ" [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۳۴۴] .

۲۲. تصریح فاطمه زهرا (س)

وقتی در ماجرای برادری ، حضرت علی (علیه السلام) تنها ماند؛ شروع کرد به گریه کردن و نزد فاطمه (س) آمد و فرمود : "من تنهایم". پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : أَنْتَ أَخِی فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [المناقب ، ج۲ ، ص۱۸۵] .

۳. تصریح حضرت علی (علیه السلام)

حضرت علی (علیه السلام) در معرّفی خود بارها به مردم فرمود که من برادر و وزیر رسول خدا هستم.

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : "نَظَرَ عَلِی فِی وُجُوهِ النَّاسِ فَقَالَ إِنِّی لَأَخُو رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ وَزِیرُهُ وَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّی أَوَّلُکمْ إِیمَاناً بِاللَّهِ تَعَالَی وَ بِرَسُولِهِ ثُمَّ دَخَلْتُمْ بَعْدِی فِی الْإِسْلَامِ وَ أَنَا ابْنُ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ أَخُوهُ وَ شَرِیکهُ فِی نَسَبِهِ وَ أَبُو وَلَدَیهِ وَ زَوْجُ ابْنَتِهِ سَیدَةِ نِسَاءِ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ لَقَدْ عَرَفْتُمْ أَنَّا مَا خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مَخْرَجاً إِلَّا رَجَعْنَا وَ أَنَا أَحَبُّکمْ إِلَیهِ وَ أَوْثَقُکمْ فِی نَفْسِهِ وَ أَشَدُّ نِکایةً فِی الْعَدُوِّ وَ آثَرُ وَ لَقَدْ رَأَیتُمْ بَعْثَهُ إِیای مَرَّاتٍ وَ وَقْفَتَهُ یوْمَ غَدِیرِ خُمٍّ وَ قِیامِی مَعَهُ وَ رَفْعَهُ بِیدِی وَ لَقَدْ آخَی بَینَ الْمُسْلِمِینَ فَمَا اخْتَارَ لِنَفْسِهِ أَحَداً غَیرِی وَ لَقَدْ قَالَ لِی أَنْتَ أَخِی وَ أَنَا أَخُوک فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ" [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۸۰] .

۴. ندای الهی روز قیامت

در قیامت ندا داده می‌شود : یا مُحَمَّدُ! نِعْمَ الْأَبُ أَبُوک إِبْرَاهِیمُ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوک عَلِی بْنُ أَبِی طَالِب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِذَا کانَ یوْمُ الْقِیامَةِ نُودِیتُ مِنْ بُطْنَانِ الْعَرْشِ یا مُحَمَّدُ! نِعْمَ الْأَبُ أَبُوک إِبْرَاهِیمُ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوک عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ [صحیفه‌الرضا ، ص۵۸] .

۲. ارزش اخوت

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ احد عبدالله بن عمرو و عمرو بن جموح را در یک قبر دفن کرد ، چون بین آنها عقد اخوّت خواند شده بود. ایشان فرمودند :

ادفنوا هذین المتحابین فی الدنیا فی قبر واحد [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۴ ، ص۲۶۴] .

۱. ادب

۱. حقیقت ادب

۱. معنای ایجابی ادب

کردار و گفتار شایسته و بایسته و متناسب با شئون انسان را ادب می گویند. [معارف ومعاریف ، ج۲ ، ص۳۹ الادب التهذیب و المنجد الادب حسن الاخلاق. (مجمع البحرین)]

الادب احسن السجیه ، افض اشرف الادب ، الادب کمال الرجل ، الادب احد احسبین ، الادب حلل جدد [(میزان الحکمه ج۱ص۶۶)]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) أفضل الأدب أن يقف الإنسان عند [على] حده و لا يتعدى قدره [غررالحكم ، ص۲۴۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) أحسن الآداب ما كفك عن المحارم [غررالحكم ، ص۲۴۷] .

۲. معنای سلبی ادب

ادب قبول مخلوط از حق و باطل نیست.

خَلَطُوا عَمَلًا صالِحاً وَ آخَرَ سَيئاً [توبه/۱۰۲] .

نوح (ع) به کفار گفت : لكِنِّى أَراكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ [هود/۲۹] .

هود (ع) به کفار گفت : إِنْ أَنْتُمْ إِلاّ مُفْتَرُونَ [هود/۵۰] .

قَدْ وَقَعَ عَلَيكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَ غَضَبٌ [اعراف/۷۱] .

ابراهیم (ع) به کفار گفت : أُفٍّ لَكُمْ وَ لِما تَعْبُدُونَ [انبياء/۶۷] .

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹] .

لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِى دِينِ [كافرون/۶] .

به نام ادب ، خوف از ملامت ها دارد و از گفتن حق و عدل می‌ترسد.

وَ لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أفضل الجهاد كلمة حق عند سلطان جائر [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۰۰] .

فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ إِنَّما تَقْضِى هذِهِ الْحَياةَ الدُّنْيا [طه/۷۲] .

۲. اهمیت ادب

۱. عقل محتاج ادب است

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) كل شىء يحتاج إلى العقل و العقل يحتاج إلى الأدب [غررالحكم ، ص۲۴۸] .

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) نعم قرين العقل الأدب [غررالحكم ، ص۲۴۸] .

عاقل و عالم زمانی محبوب می‌شوند که ادب داشته باشند.

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) إن بذوى العقول من الحاجة إلى الأدب كما يظمأ الزرع إلى المطر [غررالحكم ، ص۵۲] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) من زاد أدبه على عقله كان الراعى بين غنم كثيرة [غررالحكم ، ص۲۴۸] .

ادب محبوبیت می‌آورد و این ادب رسول الله (ص) بود که مردم را جمع کرد.

اگر ادب نباشد علم هم فایده‌ای ندارد. ارزش عالم به ادب او است و الا کمر علی را می‌شکنند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) ما قصم ظهرى إلا رجلان عالم متهتك و جاهل متنسك [غررالحكم ، ص۴۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) يا مؤمن! إن هـذا العلم و الأدب ثمن نفسك فاجتهـد فى تعلمهما فما يزيد من علمك و أدبك يزيد فى ثمنك [مشكاةالأنوار ، ص۱۳۵] .

ادب سپر گناهان است : شخص با ادب غیبت و تهمت و فحش ندارد.

۳. ادب بر نسب تقدم دارد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) قليل الأدب خير من كثير النسب [غررالحكم ، ص۲۴۸] .

ادب معایب خانوادگی را می‌پوشاند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) حسن الأدب يستر قبح النسب [غررالحكم ، ص۲۴۸] .

اشرف حسب حسن الادب

الادب احد الحسبين

اکرم حسب حسن الادب

حسن الادب ینوب عن الحسب

لاحسب انفع من الادب

لاحسب ابلغ من الادب

فسد حسب من لیس له ادب

۴.ادب بهترین ارث است

ادب میراث گران قیمتی است.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) إِنَّ خَیرَ مَا وَرَّثَ الْآبَاءُ لِأَبْنَائِهِمُ الْأَدَبُ لَا الْمَالُ [کافی ، ج۸، ص ۱۵۰] .

۵. انسان به ادب بیشتر احتیاج دارد تا به مال

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) طالب الأدب أحزم من طالب الذهب [غررالحکم ، ص۲۴۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) إن الناس إلی صالح الأدب أحوج منهم إلی الفضة و الذهب [غررالحکم ، ص۲۴۷] .

۶. شعر در اهمیت ادب

[دیوانالإمامعلی (ع) ، ص ۶۶]

مولوی

۳. زمینه های ادب

۱.مثبت

۱– قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) أدبنی أبی (ع) بثلاثفإنه قال لی یا بنی من یصحب صاحب السوء لا یسلم و من لا یقید ألفاظه یندم و من یدخل مداخل السوء یتهم [تحفالعقول ، ص۳۷۶] .

۲– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) کفَاک أَدَباً لِنَفْسِک اجْتِنَابُ مَا تَکرَهُهُ مِنْ غَیرِک [نهجالبلاغه ، حکمت ۴۱۲] .

۳– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) أحسن الآداب ما کفک عن المحارم [غررالحکم ، ص۲۴۷] .

۲. منفی

۱–عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِی بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ : "نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ الْأَدَبِ عِنْدَ الْغَضَبِ" [کافی ، ج۷، ص ۲۶۰] .

۲– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) لا تکثرن العتاب فإنه یورث الضغینة یدعوا إلی البغضاء [غررالحکم ، ص۴۷۹] .

۳.قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) إن العاقل یتعظ بالأدب و البهائم لا تتعظ إلا بالضرب [غررالحکم ، ص۵۴] .

۴. شیوه های ادب

۱. آغاز از خود

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) أفضل الأدب ما بدأت به نفسک [غررالحکم ، ص۲۴۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) كَفَاكَ أَدَباً لِنَفْسِكَ اجْتِنَابُ مَا تَكرَهُهُ مِنْ غَيرِك [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۲] .

با سکوت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إذا فاتک الأدب فالزم الصمت [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) ضبط النفس عند الرغب و الرهب من أفضل الأدب [غررالحکم ، ص۲۳۸] .

۲. ادب بی ادب ، به وسیله ادب

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) ازْجُرِ الْمُسِيءَ بِثَوَابِ الْمُحْسِنِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) أصلح المسیء بحسن فعالک و دل علی الخیر بجمیل مقالک [غررالحکم ، ص۲۵۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) عَاتِبْ أَخَاكَ بِالْإِحْسَانِ إِلَيهِ وَ ارْدُدْ شَرَّهُ بِالْإِنْعَامِ عَلَيهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۵۸] .

۳. سایر موارد

عبرت از بی ادبان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إذا رأیت فی غیرک خلقا ذمیما فتجنب من نفسک أمثاله [غررالحکم ، ص۳۲۴] .

مشاوره و سوال و راهنمایی خواستن : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لا یستعان علی الدهر إلا بالعقل و لا علی الأدب إلا بالبحث [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۷] .

توجه به فطرت پاک : از حضرت عیسی (ع) پرسیدند چه کسی شما را ادب کرد فرمود : رأیت قبح الجهل فجانبته [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۹۶] .

فهم و شعور : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) اللهم صل علی محمد و آل محمد و اجعلنا من الذین تمسکوا بعروة العلم و أدبوا أنفسهم بالفهم [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۲۶] .

معاشرت با بزرگان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) جالس العلماء یزدد علمک و یحسن أدبک و تزک نفسک [غررالحکم ، ص۴۳۰] .

تحصیل علم : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إذا زاد علم الرجل زاد أدبه [غررالحکم ، ص۶۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) استصلاح الأخیار بإکرامهم و الأشرار بتأدیبهم [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

۵. موارد ادب

۱. نسبت به خدا

وَ ما أُبَرِّئُ نَفْسِی إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی إِنَّ رَبِّی غَفُورٌ رَحِیمٌ [یوسف/۵۳] .

۲. ادب نسبت به خود

۱. ادب در نماز

خشوع ، ادب نماز است.

۲. ادب در دعا

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِینَ یسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِی سَیدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِینَ [فر ۶۰]

یا موسی ، تسلنی کل ما تحتاج الیه ، حتی الف شاتک و ملح عجینک [(بحار ، ج۹۳ ، ص۳۰۳)]

۳. ادب در کلام

ادب در کلام : سلام کردن ، بلند نکردن صدا

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علی السلام) لا أدب لسيى النطق [غررالحكم ، ص۲۴۸] .

۲- امام صادق (ع) دوستی داشت ، به غلامش فحش مادر داد. حضرت سرش را بلند کرد و به صورت خودش سیلی زد و فرمود : " فکر می‌کردم تو آدم با تقوایی هستی ، حالا ـ که اینطور شد تا آخر عمر با تو دوستی ام را قطع می‌کنم" [وسائل ، ج۱۱ ، ص۳۲۵] .

۴. ادب در لباس

پوشیدن لباس اهل کفر و لباس شهرت و لباس مختص جنس مقابل و لباس مهیج شهوت حرام است (روابط خانواده - معصومی)

۵. ادب در طعام

ادب در بریدن نان با چاقو و اینکه نان که آمد منتظر غذای دیگر نباشیم.

۶. ادب در حمام

و لو تنها هستیم عورت را بپوشانیم. (حلیۀ المتقین)

۷. ادب در قبرستان

خندیدن در قبرستان کراهت دارد ، چون قبرستان محل موعظه است.

۳. نسبت به دیگران

۱. نسبت به پیامبر

لا تَرْفَعُوا أَصْواتَكمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِى وَ لا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كجَهْرِ بَعْضِكمْ لِبَعْضٍ [حجرات/۲] .

إِنَّ الَّذِينَ ينادُونَك مِنْ وَراءِ الْحُجُراتِ أَكثَرُهُمْ لا يعْقِلُونَ [حجرات/۴] .

-وَ مِنْهُمْ مَنْ يلْمِزُك فِى الصَّدَقاتِ [توبه/۵۸] .

-يقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ [توبه/۶۱] .

۲. نسبت به مردم

قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [بقره/۸۳] .

وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .

۳. ادب نسبت فقرا

وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا [هود/۲۹] .

وَ اصْبِرْ نَفْسَك مَعَ الَّذِينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِى يريدُونَ وَجْهَهُ وَ لا تَعْدُ عَيناك عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَياةِ [كهف/۲۸] .

وَ اخْفِضْ جَناحَك لِمَنِ اتَّبَعَك مِنَ الْمُومِنِينَ [شعراء/۲۱۵] .

۴. ادب نسبت به پدر ومادر

یکی از مسئولین مهم خدمت امام رسید در حالی که پیرمردی پشت سرش بود. امام پرسید : ایشان کیستند؟ گفت : پدرم. امام گفت : پس چرا شما جلو ایشان راه می‌رفتی.

۵. ادب نسبت به استاد

یکی از مهم ترین عوامل برکت درس احترام به استاد است.

۶. ادب نسبت به افراد مجلس

إذا قیل لکم تفسحوا فی المجالس فافسحوا یفسح الله لکم ... [(مجادله۱۱)]

۷. نسب به اهل کتاب و کفار

-إِنّا أَوْ إِیاکُمْ لَعَلی هُدیً أَوْ فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [سبأ/۲۴] .

-یا صاحِبَیِ السِّجْنِ [یوسف/۳۹] .

-وَ یقُولُ الَّذِینَ کفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلاً قُلْ کفی بِاللّهِ شَهِیداً بَینِی وَ بَینَکمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکتابِ [رعد/۴۳] .

-إِنْ نَحْنُ إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُکمْ وَ لکنَّ اللّهَ یمُنُّ عَلی مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ [ابراهیم/۱۱] .

- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) إِنِّی أَکرَهُ لَکمْ أَنْ تَکونُوا سَبَّابِینَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۶] .

-وَ لا تَسُبُّوا الَّذِینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَیسُبُّوا اللّهَ عَدْواً [انعام/۱۰۸] .

۶. نمونه های دیگر

۱. مؤدبان نمونه

۱. انبیا

-لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَی یدَک لِتَقْتُلَنِی ما أَنَا بِباسِطٍ یدِی إِلَیک لِأَقْتُلَک إِنِّی أَخافُ اللّهَ رَبَّ الْعالَمِینَ [مائده/۲۸] .

قالَ أَ فَرَأَیتُمْ ما کنْتُمْ تَعْبُدُونَ أَنْتُمْ وَ آباؤُکمُ الْأَقْدَمُونَ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِی إِلاّ رَبَّ الْعالَمِینَ الَّذِی خَلَقَنِی فَهُوَ یهْدِینِ وَ الَّذِی هُوَ یطْعِمُنِی وَ یسْقِینِ وَ إِذا مَرِضْتُ فَهُوَ یشْفِینِ وَ الَّذِی یمِیتُنِی ثُمَّ یحْیینِ وَ الَّذِی أَطْمَعُ أَنْ یغْفِرَ لِی خَطِیئَتِی یوْمَ الدِّینِ [شعراء/۸۲-۷۵] .

حضرت ابراهیم (ع) در مقام احتجاج با قوم خود تمام نعمت‌ها را به خداوند نسبت می‌دهد مانند ، نعمت خلقت ، هدایت ، اطعام و...؛ اما مرض را به خود نسبت داده و فرموده وقتی مریض می‌شوم خداوند شفایم می‌دهد ، برای اینکه در این مقام که مقام ثنا وستایش است مناسب نبود مرض را به او نسبت دهد ، بلکه شفای مرض را به خداوند اسناد می‌دهد.وَ إِذا مَرِضْتُ فَهُوَ یشْفِینِ [شعراء/۸۰] .

قالَ یا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک فَانْظُرْ ما ذا تَری قالَ یا أَبَتِ افْعَلْ ما تُومَرُ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّابِرِینَ [صافات/۱۰۲] .

وقتی حضرت ابراهیم (ع) جریان خواب خود را برای فرزندش نقل کرد که رأی خود را بگویدفَانْظُرْ ما ذا تَریکه این خود ادبی بود از آن جناب نسبت به فرزندش (چون با او مشورت کرد) اسماعیل گفت : آنچه را که مأمور شده‌ای انجام بدهیا أَبَتِ افْعَلْ ما تُومَرُاو نیزرعایت ادب نسبت به پدر نمود و نگفت : رأی من چنین است.

ادب دیگری که اسماعیل به کار برد این بود که نگفت من قطعا صبر می‌کنم ، بلکه گفت اگر خدا بخواهد من صبر خواهم کرد و صبر خود را به مشیت الهی مقید ساخت.

قالَ رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی وَ یسِّرْ لِی أَمْرِی وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسانِی یفْقَهُوا قَوْلِی وَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی هارُونَ أَخِی اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَأَشْرِکهُ فِی أَمْرِی کی نُسَبِّحَک کثِیراً وَ نَذْکرَک کثِیراً [طه/۳۴-۲۵] .

حضرت موسی (ع) در نخستین روز بعثت خود از خداوند درخواست هایی نمود ، مانند شرح صدر ، آسان شدن کار و... ادبی که آن حضرت در این کلمات به کار برده این است که غرض و نتیجه‌ای که از این سئوالات در نظر داشته بیان کرده تا کسی

خیال نکند منظورش از آنچه که درخواست کرده ، نفع خودش بوده و لذا گفت : غرض از این درخواست ها این است که من و همه بندگانت تو را بسیار تسبیح گفته و فراوان به یاد تو باشیم.

قالُوا تَاللّهِ تَفْتَوا تَذْکرُ یوسُفَ حَتّی تَکونَ حَرَضاً أَوْ تَکونَ مِنَ الْهالِکینَ قالَ إِنَّما أَشْکوا بَثّی وَ حُزْنی إِلَی اللّهِ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللّهِ ما لا تَعْلَمُونَ [یوسف/۸۶-۸۵] .

وقتی فرزندان حضرت یعقوب به پدر گفتند : چرا اینقدر از یوسف یاد می کنی که یا خود را مریض می کنی یا هلاک می سازی؟ در پاسخ گفت : "من شکایتم را به شما که نیاوردم ، من تنها غم و اندوهم را به خدا می‌گویم و شکایت نزد او می‌برم و از خداوند "الطافی" سراغ دارم که شما نمی‌دانید و این از ادب انبیا است نسبت به پروردگار خود که در جمیع احوال متوجه پروردگارشان بودند و جمیع حرکات و سکنات خود را در راه او انجام می‌دادند.

وَ قَدْ أَحْسَنَ بی إِذْ أَخْرَجَنی مِنَ السِّجْنِ وَ جاءَ بِکمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّیطانُ بَینی وَ بَینَ إِخْوَتی إِنَّ رَبّی لَطِیفٌ لِما یشاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلیمُ الْحَکیمُ رَبِّ قَدْ آتَیتَنی مِنَ الْمُلْک وَ عَلَّمْتَنی مِنْ تَأْویلِ الْأَحادیثِ [یوسف/۱۰۱-۱۰۰] .

از لطیف‌ترین ادب هایی که حضرت یوسف به کار برده این است که از جفاهایی که برادران بر وی روا داشتند خواه در روزی که او را به قعر چاه انداختند یا به درهمی ناچیز او را فروختند یا به دزدی متهمش کردند؛ اسمی نبرد ، بلکه از همه آنها تعبیر کرد به اینکه شیطان بین من و برادرانم فساد ایجاد کرد و آنها را به بدی یاد نکرد ، بلکه نعمت های الهی را ، مانند نجات یافتن از زندان و سلطنت و علم به تأویل احادیث بیان نمود.

-یا صاحِبَی السِّجْنِ [یوسف/۳۹] .

-قالُوا إِنْ یسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ فَأَسَرَّها یوسُفُ فی نَفْسِهِ وَ لَمْ یبْدِها لَهُمْ [یوسف/۷۷] .

قالُوا تَاللّهِ لَقَدْ آثَرَک اللّهُ عَلَینا وَ إِنْ کنّا لَخاطِئِینَ قالَ لا تَثْرِیبَ عَلَیکمُ الْیوْمَ یغْفِرُ اللّهُ لَکمْ وَ هُوَ أَرْحَمُ الرّاحِمِینَ [یوسف/۹۲-۹۱] .

وَ قَدْ أَحْسَنَ بی إِذْ أَخْرَجَنی مِنَ السِّجْنِ وَ جاءَ بِکمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّیطانُ بَینی وَ بَینَ إِخْوَتی [یوسف/۱۰۰] .

وَ لَقَدْ آتَینا داوُدَ وَ سُلَیمانَ عِلْماً وَ قالاَ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی فَضَّلَنا عَلی کثِیرٍ مِنْ عِبادِهِ الْمُومِنِینَ [نمل/۱۵] .

وجه ادبی که آن دو بزرگوار در این حمد و شکر خود به کار برده‌اند این است که فضیلت علم خود را به خداوند نسبت داده‌اند و مانند مردم بی ایمان علم خود را به خود نسبت نداده‌اند ، چنانکه قارون چنین کرد و در پاسخ قومش که نصیحتش کردند و گفتند به اموال خوذ افتخار نکند ، گفت : إِنَّما أُوتِیتُهُ عَلی عِلْمٍ عِنْدی [قصص/۷۸] .

در قرآن کریم برای پیامبراکرم تأدیب‌های الهیه و تعلیمات عالیه است در انواع و اقسام ثنا بر پروردگار تا با رعایت آن ، پروردگار خود را ثنا گوید و آن آداب را در درخواستهای خود به کار بندد ، نظیر تأدیبی که درآیات شریفه زیر مطرح است :

الف) قُلِ اللّهُمَّ مالِک الْمُلْک تُوتِی الْمُلْک مَنْ تَشاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْک مِمَّنْ تَشاءُ وَ تُعِزُّ مَنْ تَشاءُ وَ تُذِلُّ مَنْ تَشاءُ بِیدِک الْخَیرُ إِنَّک عَلی کلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ [آل عمران/۲۶] .

ب) قُلِ اللّهُمَّ فاطِرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ عالِمَ الْغَیبِ وَ الشَّهادَةِ أَنْتَ تَحْکمُ بَینَ عِبادِک فی ما کانُوا فِیهِ یخْتَلِفُونَ [زمر/۴۶] .

ج) قُلِ الْحَمْدُ لِلّهِ وَ سَلامٌ عَلی عِبادِهِ الَّذِینَ اصْطَفی [نمل/۵۹] .

د) قُلْ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکی وَ مَحْیای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۱۶۲] .

ه) وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

تذکر : کلمه ادب در قرآن کریم به کار نرفته است ، امّا در ذیل آیه شریفهخُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجاهِلِینَ [

اعراف/۱۹۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) إِنَّ اللَّهَ أَدَّبَ مُحَمَّداً ص فَأَحْسَنَ تَأْدِيبَهُ فَقَالَ "خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجاهِلِينَ " (اعراف-۱۹۹) [تهذیب‌الأحکام ، ج۹ ، ص۳۹۷] .
وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذِينَ آمَنُوا [هود/۲۹] .
وَ إِنَّکَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ [قلم/۴] .
لَقَدْ جاءَکُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکُمْ عَزِيزٌ عَلَيهِ ما عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيکُمْ بِالْمُومِنِينَ رَوفٌ رَحِيمٌ [توبه/۱۲۸] .
رسول الله نزد مردم تکیه نمی‌کرد.
۲. ائمه طاهرین
تا رسول الله زنده بود حضرت علی (ع) خطبه نخواند.
چون امام حسن صد درهم به فقیر داد امام حسین ۹۹ درهم داد.
ادب امام حسن و امام حسین (علیهم السلام) در آموزش وضو به دیگران
۳. ادب غیر معصومین
ابالفضل تا آخر عمر امام حسین (ع) را با کلمات یا سیدی و مولای صدا می‌زد.
ادب حر به مادر امام حسین (ع) رمز نجاتش بود ، وقتی حضرت فرمودند : ثکلکتک امک. گفت : اگر غیرفاطمه مادرت بود ، جوابت را می دادم ....
۲. نمونه های بی ادبی
۱. نسبت به خدا
۱. بی ادبی شیطان
أَنَا خَيرٌ مِنْهُ [اعراف/۱۲] .
رَبِّ بِما أَغْوَيتَنِی [حجر/۳۹] .
۲. بی ادبی یهود
إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَ نَحْنُ أَغْنِياءُ [آل عمران/۱۸۱] .
ادْعُ لَنا رَبَّکَ [بقره/۶۸] .
لَنْ نَصْبِرَ عَلى طَعامٍ واحِدٍ [بقره/۶۱] .
۳. بی ادبی ضعف الایمان
فَيقُولُ رَبِّی أَهانَنِ [فجر/۱۶] .
۴. بی ادبی مشیرکین
وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ [فرقان/۶۰] .
۲. نسبت به انبیا و کتب آسمانی
۱. قابیل نسبت به برادر خود
فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ [(مائده ۳۰)]
۲. فرعون نسبت به حضرت موسی (ع)

إِنَّ رَسُولَكمُ الَّذِی أَرْسِلَ إِلَیكمْ لَمَجْنُونٌ قالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ ما بَینَهُما [شعراء/۲۸-۲۷] .

۳. بت پرستان نسبت به حضرت ابراهیم (ع)

قالَ أ راغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِی یا إِبْراهِیمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لأَرْجُمَنَّک وَ اهْجُرْنِی مَلِیا قالَ سَلامٌ عَلَیک سَأَسْتَغْفِرُ لَک رَبِّی إِنَّهُ کانَ بِی حَفِیا [مریم/۴۷-۴۶] .

۴. قوم عاد نسبت به حضرت هود (ع)

إِنّا لَنَراک فِی سَفاهَةٍ [اعراف/۶۶] .

إِنْ نَقُولُ إِلاَّ اعْتَراک بَعْضُ آلِهَتِنا بِسُوءٍ قالَ إِنِّی أُشْهِدُ اللّهَ وَ اشْهَدُوا أَنِّی بَرِیءٌ مِمّا تُشْرِکونَ [هود/۵۴]

۵. قوم نوح نسبت به حضرت نوح (ع)

إِنّا لَنَراک فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [اعراف/۶۰] .

۶. کفار نسبت به پیامبر اکرم (ص)

وَ قالَ الظّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلاّ رَجُلًا مَسْحُوراً انْظُرْ کیفَ ضَرَبُوا لَک الْأَمْثالَ [فرقان/۹-۸] .

فَما أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّک بِکاهِنٍ [طور/۲۹] .

۷. منافقین نسبت به پیامبر اکرم (ص)

وَ إِذا قِیلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ [بقره/۲۰۶] .

۸. کفار نسبت به قرآن

وَإِذَا تُتْلَی عَلَیهِمْ آیاتُنَا قَالُواْ قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاء لَقُلْنَا مِثْلَ هَـذَا إِنْ هَـذَا إِلاَّ أَسَاطِیرُ الأوَّلِینَ [(فصلت۳۱)]

وقال الذین کفروا لاتسمعوا لهذا القرآن و الغوا فیه لعلّکم تغلبون [(فصلت۲۶)]

۳.نسبت به مردم

۱. یهود نسبت به حضرت مریم

یا أُخْتَ هارُونَ ما کانَ أَبُوک امْرَأَ سَوْءٍ وَ ما کانَتْ أُمُّک بَغِیا [مریم/۲۸] .

۲. فرعون نسبت به زنان

وَإِذْ نَجَّینَاکم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ یسُومُونَکمْ سُوَءَ الْعَذَابِ یذَبِّحُونَ أَبْنَاءکمْ وَیسْتَحْیونَ نِسَاءکمْ وَفِی ذَلِکم بَلاء مِّن رَّبِّکمْ عَظِیمٌ [(بقره ۴۹)]

۱. اذان

۱. آیات اذان

۱.فصلت/۳۳

وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا إِلَی اللّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ قالَ إِنَّنِی مِنَ الْمُسْلِمِینَ [فصلت/۳۳] .

۲. حج/۳۲

مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ فَإِنَّها مِنْ تَقْوَی الْقُلُوبِ

۳. جمعه /۹

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا نُودِى لِلصَّلاةِ مِنْ يوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلى ذِكرِ اللّهِ وَ ذَرُوا الْبَيعَ ذلِكمْ خَيرٌ لَكمْ إِنْ كنْتُمْ تَعْلَمُونَ

۴. مائده /۵۸

وَ إِذا نادَيتُمْ إِلَى الصَّلاةِ اتَّخَذُوها هُزُواً وَ لَعِباً ذلِك بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يعْقِلُونَ

۲. اهمیت اذان

۱. فضیلتی وصف نشدنی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ لَوْ تَعْلَمُ أُمَّتِى مَا [لَهَا] فِيهَا لَضَرَبَتْ عَلَيهَا بِالسِّهَامِ الْأَذَانُ وَ الْغُدُوُّ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ الصَّفُّ الْأَوَّلُ [الجعفریات ، ص۳۴] .

۲. بازشدن درهای آسمان

قال رسول الله (ص) : اذا نادی المنادی فتحت ابواب السّماء [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۸۶] .

۳. استحباب در هر حال

حتی از شخص مریض هم استحباب اذان برداشته نمی‌شود.

برای هر کس در هر حال استحباب دارد؛

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : تُوَذِّنُ وَ أَنْتَ عَلَى غَيرِ وُضُوءٍ فِى ثَوْبٍ وَاحِدٍ قَائِماً أَوْ قَاعِداً وَ أَينَمَا تَوَجَّهْتَ وَ لَكنْ إِذَا أَقَمْتَ فَعَلَى وُضُوءٍ مُتَهَيئاً لِلصَّلَاةِ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۸۲] .

در تحریر علّامه حلّی می‌خوانیم : اگر درگیری میان دو مؤذن شد ، به کمالات و وقت‌شناسی آنها مراجعه و در صورت تساوی قرعه می اندازند.

وَ فِى التَّحْرِيرِ وَ لَوْ تَشَاحَّ الْمُوذِّنُونَ قُدِّمَ مَنِ اجْتَمَعَتْ فِيهِ الصِّفَاتُ الْمُرَجِّحَةُ وَ مَعَ الِاتِّفَاقِ يقْرَعُ. [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۸۰] .

۴. قطع نماز واجب به خاطر اذان مستحب

مستحب است که نماز را قطع کنید و اذان بگویید و دوباره مشغول شوید. [مسأله ۱۱۶۴] .

(حرام مستحب می‌شود.)

۵. رسیدن صدای مؤذن به عرش

خداوند صدای مؤذن را به آسمان‌ها می‌برد و فرشتگان شاد شده و می گویند : صدای امت محمّد (ص) است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ طُولُ حَائِطِ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَامَةً فَكانَ يقُولُ (ص) لِبِلَالٍ إِذَا دَخَلَ الْوَقْتُ يا بِلَالُ! اعْلُ فَوْقَ الْجِدَارِ وَ ارْفَعْ صَوْتَك بِالْأَذَانِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ وَكلَ بِالْأَذَانِ رِيحاً تَرْفَعُهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ إِنَّ الْمَلَائِكةَ إِذَا سَمِعُوا الْأَذَانَ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ قَالُوا هَذِهِ أَصْوَاتُ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ (ص) بِتَوْحِيدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يسْتَغْفِرُونَ لِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ (ص) حَتَّى يفْرُغُوا مِنْ تِلْك الصَّلَاةِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۷] .

۶. لفظ جلاله الله در شروع و ختم اذان

از خصوصیات اذان آن است که شروع و پایانش با لفظ جلاله است.

۷. سیمای دین است.

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : الْأَذَانُ وَجْهُ دِينِكمْ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۴۲] .

۸. حجتی بر امت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْأَذَانُ حُجَّةٌ عَلَى أُمَّتِی [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۹. نور است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی! الْأَذَانُ نُورٌ [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۱۰. هدیه ای الهی به رسول مکرم اسلام (ص)

قَالَ الصَّدُوقُ (ره) : جَاءَ نَفَرٌ مِنَ الْیهُودِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَسَأَلُوهُ عَنْ مَسَائِلَ إِلَى أَنْ قَالَ أَعْلَمُهُمْ : أَخْبِرْنِی عَنْ سَبْعِ خِصَالٍ أَعْطَاکَ اللَّهُ مِنْ بَینِ النَّبِیینَ وَ أَعْطَى أُمَّتَکَ مِنْ بَینِ الْأُمَمِ. قَالَ النَّبِی (ص) : أَعْطَانِی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَاتِحَةَ الْکِتَابِ وَ الْأَذَانَ وَ الْجَمَاعَةَ فِی الْمَسْجِدِ وَ یوْمَ الْجُمُعَةِ وَ الْإِجْهَارَ فِی ثَلَاثِ صَلَوَاتٍ وَ الرُّخَصَ لِأُمَّتِی عِنْدَ الْأَمْرَاضِ وَ السَّفَرِ وَ الصَّلَاةَ عَلَى الْجَنَائِزِ وَ الشَّفَاعَةَ لِأَصْحَابِ الْکَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِی قَالَ الْیهُودِی : صَدَقْتَ یا مُحَمَّدُ فَمَا جَزَاءُ مَنْ قَرَأَ فَاتِحَةَ الْکِتَابِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ : مَنْ قَرَأَ فَاتِحَةَ الْکِتَابِ أَعْطَاهُ اللَّهُ بِعَدَدِ کلِّ آیةٍ أُنْزِلَتْ مِنَ السَّمَاءِ فَیجْزِی بِهَا ثَوَابَهَا وَ أَمَّا الْأَذَانُ فَإِنَّهُ یحْشَرُ الْمُؤَذِّنُونَ مِنْ أُمَّتِی مَعَ النَّبِیینَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِینَ [أمالی صدوق ، ص۱۹۳] .

۳. فلسفه

۱. تذکر به فراموش کار وتنبیه غافل

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا أُمِرَ النَّاسُ بِالْأَذَانِ لِعِلَلٍ کثِیرَةٍ مِنْهَا أَنْ یکونَ تَذْکیراً لِلنَّاسِی وَ تَنْبِیهاً لِلْغَافِلِ وَ تَعْرِیفاً لِمَنْ جَهِلَ الْوَقْتَ وَ اشْتَغَلَ عَنْهُ وَ یکونَ الْمُؤَذِّنُ بِذَلِک دَاعِیاً لِعِبَادَةِ الْخَالِقِ وَ مُرَغِّباً فِیهَا وَ مُقِرّاً لَهُ بِالتَّوْحِیدِ مُجَاهِراً بِالْإِیمَانِ مُعْلِناً بِالْإِسْلَامِ مُؤذِّناً لِمَنْ ینْسَاهَا [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

عَنْ أَمِیرِ الْمُؤمِنِینَ (ع) : أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ تَفْسِیرِ الْأَذَانِ فَقَالَ : یا عَلِی! الْأَذَانُ حُجَّةٌ عَلَى أُمَّتِی وَ تَفْسِیرُهُ إِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ : اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ فَإِنَّهُ یقُولُ : اللَّهُمَّ أَنْتَ الشَّاهِدُ عَلَى مَا أَقُولُ یا أُمَّةَ أَحْمَدَ قَدْ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَتَهَیئُوا وَ دَعُوا عَنْکمْ شُغُلَ الدُّنْیا وَ إِذَا قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِنَّهُ یقُولُ : یا أُمَّةَ أَحْمَدَ أُشْهِدُ اللَّهَ وَ أُشْهِدُ مَلَائِکتَهُ إِنْ أَخْبَرْتُکمْ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ فَتَفَرَّغُوا لَهَا وَ إِذَا قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَإِنَّهُ یقُولُ : یعْلَمُ اللَّهُ وَ یعْلَمُ مَلَائِکتُهُ أَنِّی قَدْ أَخْبَرْتُکمْ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ فَتَفَرَّغُوا لَهَا فَإِنَّهُ خَیرٌ لَکمْ فَإِذَا قَالَ : حَی عَلَى الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ یقُولُ : یا أُمَّةَ أَحْمَدَ دِینٌ قَدْ أَظْهَرَ اللَّهُ لَکمْ وَ رَسُولُهُ (ص) فَلَا تُضَیعُوهُ وَ لَکنْ تَعَاهَدُوا یغْفِرِ اللَّهُ لَکمْ تَفَرَّغُوا لِصَلَاتِکمْ فَإِنَّهُ عِمَادُ دِینِکمْ وَ إِذَا قَالَ : حَی عَلَى الْفَلَاحِ فَإِنَّهُ یقُولُ یا أُمَّةَ أَحْمَدَ قَدْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَیکمْ أَبْوَابَ الرَّحْمَةِ فَقُومُوا وَ خُذُوا نَصِیبَکمْ مِنَ الرَّحْمَةِ تَرْبَحُوا لِلدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ إِذَا قَالَ حَی عَلَى خَیرِ الْعَمَلِ فَإِنَّهُ یقُولُ تَرَحَّمُوا عَلَى أَنْفُسِکمْ فَإِنَّهُ لَا أَعْلَمُ لَکمْ عَمَلًا أَفْضَلَ مِنْ هَذِهِ فَتَفَرَّغُوا لِصَلَاتِکمْ قَبْلَ النَّدَامَةِ وَ إِذَا قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِنَّهُ یقُولُ یا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ اعْلَمُوا أَنِّی جَعَلْتُ أَمَانَةَ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِینَ فِی أَعْنَاقِکمْ فَإِنْ شِئْتُمْ فَأَقْبِلُوا وَ إِنْ شِئْتُمْ فَأَدْبِرُوا فَمَنْ أَجَابَنِی فَقَدْ رَبِحَ وَ مَنْ لَمْ یجِبْنِی فَلَا یضُرُّنِی ثُمَّ قَالَ : یا عَلِی! الْأَذَانُ نُورٌ فَمَنْ أَجَابَ نَجَا وَ مَنْ عَجَزَ خَسَفَ وَ کنْتُ لَهُ خَصِیماً بَینَ یدَی اللَّهِ وَ مَنْ کنْتُ لَهُ خَصِیماً فَمَا أَسْوَأَ حَالَهُ [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۲. وقت شناسی

ناسی متذکر می‌شود ، غافل متنبّه می‌شود و جاهل به وقت ، وقت‌شناس می‌شود.

۳. دعوت وتشویق به عبادت

۴. تظاهر به ایمان

۵. تبلیغ اسلام

۶. فلسفه تربیت فرازها

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا أُمِرَ النَّاسُ بِالْأَذَانِ لِعِلَلٍ كَثِيرَةٍ مِنْهَا أَنْ يكونَ تَذْكِيراً لِلنَّاسِى وَ تَنْبِيهاً لِلْغَافِلِ وَ تَعْرِيفاً لِمَنْ جهِلَ الْوَقْتَ وَ اشْتَغَلَ عَنْهُ وَ يكونَ الْمُوذِّنُ بِذَلِك دَاعِياً لِعِبَادَةِ الْخَالِقِ وَ مُرَغِّباً فِيهَا وَ مُقِرّاً لَهُ بِالتَّوْحِيدِ مُجَاهِراً بِالْإِيمَانِ مُعْلِناً بِالْإِسْلَام مُوذِّناً لِمَنْ يَنْسَاهَا وَ إِنَّمَا يقَالُ لَهُ مُوذِّنٌ لِأَنَّهُ يوذِّنُ بِالْأَذَانِ بِالصَّلَاةِ وَ إِنَّمَا بُدِئَ فِيهِ بِالتَّكبِيرِ وَ خُتِمَ بِالتَّهْلِيلِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَرَادَ أَنْ يكونَ الِابْتِدَاءُ بِذِكرِهِ وَ اسْمِهِ وَ اسْمُ اللَّهِ فِى التَّكبِيرِ فِى أَوَّلِ الْحَرْفِ وَ فِى التَّهْلِيلِ فِى آخِرِهِ وَ إِنَّمَا جُعِلَ مَثْنَى مَثْنَى لِيكونَ تكرَاراً فِى آذَانِ الْمُسْتَمِعِينَ مُوكداً عَلَيْهِمْ إِنْ سَهَا أَحَدٌ عَنِ الْأَوَّلِ لَمْ يسْهُ عَنِ الثَّانِى وَ لِأَنَّ الصَّلَاةَ رَكعَتَانِ رَكعَتَانِ فَلِذَلِك جُعِلَ الْأَذَانُ مَثْنَى مَثْنَى وَ جُعِلَ التَّكبِيرُ فِى أَوَّلِ الْأَذَانِ أَرْبَعاً لِأَنَّ أَوَّلَ الْأَذَانِ إِنَّمَا يبْدَأُ غَفْلَةً وَ لَيسَ قَبْلَهُ كلَامٌ يتَنَبَّهُ الْمُسْتَمِعُ لَهُ فَجُعِلَ الْأُولَيَانِ تَنْبِيهاً لِلْمُسْتَمِعِينَ لِمَا بَعْدَهُ فِى الْأَذَانِ وَ جُعِلَ بَعْدَ التَّكبِيرِ الشَّهَادَتَانِ لِأَنَّ أَوَّلَ الْإِيمَانِ هُوَ التَّوْحِيدُ وَ الْإِقْرَارُ لِلَّهِ تَبَارَك وَ تَعَالَى بِالْوَحْدَانِيةِ وَ الثَّانِى الْإِقْرَارُ لِلرَّسُولِ (ص) بِالرِّسَالَةِ وَ أَنَّ إِطَاعَتَهُمَا وَ مَعْرِفَتَهُمَا مَقْرُونَتَانِ وَ لِأَنَّ أَصْلَ الْإِيمَانِ إِنَّمَا هُوَ الشَّهَادَتَانِ فَجُعِلَ شَهَادَتَين شَهَادَتَين كمَا جُعِلَ فِى سَائِرِ الْحُقُوقِ شَاهِدَانِ فَإِذَا أَقَرَّ الْعَبْدُ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْوَحْدَانِيةِ وَ أَقَرَّ لِلرَّسُولِ ص بِالرِّسَالَةِ فَقَدْ أَقَرَّ بِجُمْلَةِ الْإِيمَانِ لِأَنَّ أَصْلَ الْإِيمَانِ إِنَّمَا هُوَ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ إِنَّمَا جُعِلَ بَعْدَ الشَّهَادَتَين الدُّعَاءُ إِلَى الصَّلَاةِ لِأَنَّالْأَذَانَ إِنَّمَا وُضِعَ لِمَوْضِعِ الصَّلَاةِ وَ إِنَّمَا هُوَ نِدَاءٌ إِلَى الصَّلَاةِ فِى وَسَطِ الْأَذَانِ وَ دُعَاءٌ إِلَى الْفَلَاحِ وَ إِلَى خَيرِ الْعَمَلِ وَ جُعِلَ خَتْمُ الْكلَامِ بِاسْمِهِ كمَا فُتِحَ بِاسْمِهِ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

فلسفه تکرار جملات :

الله اکبر ۴ بار ، چون بار اوّل است.

شهادتین دو بار ، چون شاهد باید دو نفر باشد.

انّما جعل الأذانُ الأوّل ، ليبسر اهل الصلاة لصلاتهم [کنز العمّال ، ج۷ ، ۲۱۰۲۵] .

۴. حقیقت اذان در شب معراج

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَمَّا أُسْرِىَ بِى إِلَى السَّمَاءِ وَ انْتَهَيتُ إِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى سَمِعْتُ الْأَذَانَ فَإِذَا مَلَك يوذِّنُ لَمْ يرَ فِى السَّمَاءِ قَبْلَ تِلْك اللَّيلَةِ فَقَالَ : اللَّهُ أَكبَرُ اللَّهُ أَكبَرُ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : صَدَقَ عَبْدِى أَنَا أَكبَرُ فَقَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَقَالَ اللَّهُ : صَدَقَ عَبْدِى أَنَا اللَّهُ الَّذِى لَا إِلَهَ غَيرِى فَقَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَقَالَ اللَّهُ : صَدَقَ عَبْدِى إِنَّ مُحَمَّداً عَبْدِى وَ رَسُولِى أَنَا بَعَثْتُهُ وَ انْتَجَبْتُهُ فَقَالَ حَى عَلَى الصَّلَاةِ حَى عَلَى الصَّلَاةِ فَقَالَ اللَّهُ : صَدَقَ عَبْدِى وَ دَعَا إِلَى فَرِيضَتِى فَمَنْ مَشَى إِلَيهَا رَاغِباً فِيهَا مُحْتَسِباً كانَتْ لَهُ كفَّارَةً لِمَا مَضَى مِنْ ذُنُوبِهِ فَقَالَ : حَى عَلَى الْفَلَاحِ حَى عَلَى الْفَلَاحِ فَقَالَ اللَّهُ : هِىَ الصَّلَاحُ وَ النَّجَاحُ وَ الْفَلَاحُ ثُمَّ أَمَمْتُ الْمَلَائِكةَ فِى السَّمَاءِ كمَا أَمَمْتُ الْأَنْبِياءَ فِى بَيتِ الْمَقْدِسِ قَالَ : ثُمَّ غَشِيتْنِى صَبَابَةٌ فَخَرَرْتُ سَاجِداً فَنَادَانِى رَبِّى أَنِّى قَدْ فَرَضْتُ عَلَى كلِّ نَبِى كانَ قَبْلَك خَمْسِينَ صَلَاةً وَ فَرَضْتُهَا عَلَيك وَ عَلَى أُمَّتِك فَقُمْ بِهَا أَنْتَ فِى أُمَّتِك فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَانْحَدَرْتُ حَتَّى مَرَرْتُ عَلَى إِبْرَاهِيمَ فَلَمْ يسْأَلْنِى عَنْ شَىءٍ حَتَّى انْتَهَيتُ إِلَى مُوسَى فَقَالَ مَا صَنَعْتَ يا مُحَمَّدُ (ص) ؟ فَقُلْتُ : قَالَ رَبِّى : فَرَضْتُ عَلَى كلِّ نَبِى كانَ قَبْلَك خَمْسِينَ صَلَاةً وَ فَرَضْتُهَا عَلَيك وَ عَلَى أُمَّتِك. فَقَالَ مُوسَى : يا مُحَمَّدُ إِنَّ أُمَّتَك آخِرُ الْأُمَمِ وَ أَضْعَفُهَا وَ إِنَّ رَبَّك لَا يرُدُّهُ شَىءٌ وَ إِنَّ أُمَّتَك لَا يسْتَطِيعُ أَنْ تَقُومَ بِهَا فَارْجِعْ إِلَى رَبِّك فَاسْأَلْهُ التَّخْفِيفَ لِأُمَّتِك فَرَجَعْتُ إِلَى رَبِّى حَتَّى انْتَهَيتُ إِلَى سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى فَخَرَرْتُ سَاجِداً ثُمَّ قُلْتُ : فَرَضْتَ عَلَى وَ عَلَى أُمَّتِى خَمْسِينَ صَلَاةً وَ لَا أُطِيقُ ذَلِك وَ لَا أُمَّتِى فَخَفِّفْ عَنِّى فَوَضَعَ عَنِّى عَشْراً فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى وَ أَخْبَرْتُهُ فَقَالَ ارْجِعْ لَا تُطِيقُ فَرَجَعْتُ

إِلَى رَبِّی فَوَضَعَ عَنِّی عَشْراً فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى فَأَخْبَرْتُهُ فَقَالَ : ارْجِعْ وَ فِی كلِّ رَجْعَةٍ أَرْجِعُ إِلَیهِ أَخِرُّ سَاجِداً حَتَّى رَجَعَ إِلَى عَشْرِ صَلَوَاتٍ فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى وَ أَخْبَرْتُهُ فَقَالَ : لَا تُطِیقُ فَرَجَعْتُ إِلَى رَبِّی فَوَضَعَ عَنِّی خَمْساً فَرَجَعْتُ إِلَى مُوسَى وَ أَخْبَرْتُهُ فَقَالَ : لَا تُطِیقُ فَقُلْتُ : قَدِ اسْتَحْیيتُ مِنْ رَبِّی وَ لَكنْ أَصْبِرُ عَلَیهَا فَنَادَانِی مُنَادٍ كمَا صَبَرْتَ عَلَیهَا فَهَذِهِ الْخَمْسُ بِخَمْسِینَ كلُّ صَلَاةٍ بِعَشْرٍ وَ مَنْ هَمَّ مِنْ أُمَّتِك بِحَسَنَةٍ یعْمَلُهَا فَعَمِلَهَا كتِبَتْ لَهُ عَشْراً وَ إِنْ لَمْ یعْمَلْ كتِبَتْ لَهُ وَاحِدَةً وَ مَنْ هَمَّ مِنْ أُمَّتِك بِسَیئَةٍ فَعَمِلَهَا كتِبَتْ عَلَیهِ وَاحِدَةً وَ إِنْ لَمْ یعْمَلْهَا لَمْ أَكتُبْ عَلَیهِ شَیئاً فَقَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَزَى اللَّهُ مُوسَى عَنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ خَیراً [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۲۵۶] .

۵. تفسیر اذان

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ تَفْسِیرِ الْأَذَانِ فَقَالَ : یا عَلِی! الْأَذَانُ حُجَّةٌ عَلَى أُمَّتِی وَ تَفْسِیرُهُ إِذَا قَالَ الْمُوذِّنُ : اللَّهُ أَكبَرُ اللَّهُ أَكبَرُ فَإِنَّهُ یقُولُ اللَّهُمَّ أَنْتَ الشَّاهِدُ عَلَى مَا أَقُولُ یا أُمَّةَ أَحْمَدَ قَدْ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَتَهَیئُوا وَ دَعُوا عَنْكمْ شُغُلَ الدُّنْیا وَ إِذَا قَالَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِنَّهُ یقُولُ : یا أُمَّةَ أَحْمَدَ أُشْهِدُ اللَّهَ وَ أُشْهِدُ مَلَائِكتَهُ إِنْ أَخْبَرْتُكمْ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ فَتَفَرَّغُوا لَهَا وَ إِذَا قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَإِنَّهُ یقُولُ یعْلَمُ اللَّهُ وَ یعْلَمُ مَلَائِكتُهُ أَنِّی قَدْ أَخْبَرْتُكمْ بِوَقْتِ الصَّلَاةِ فَتَفَرَّغُوا لَهَا فَإِنَّهُ خَیرٌ لَكمْ فَإِذَا قَالَ : حَی عَلَى الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ یقُولُ : یا أُمَّةَ أَحْمَدَ دِینٌ قَدْ أَظْهَرَ اللَّهُ لَكمْ وَ رَسُولُهُ (ص) فَلَا تُضَیعُوهُ وَ لَكنْ تَعَاهَدُوا یغْفِرِ اللَّهُ لَكمْ تَفَرَّغُوا لِصَلَاتِكمْ فَإِنَّهُ عِمَادُ دِینِكمْ وَ إِذَا قَالَ : حَی عَلَى الْفَلَاحِ فَإِنَّهُ یقُولُ : یا أُمَّةَ أَحْمَدَ قَدْ فَتَحَ اللَّهُ عَلَیكمْ أَبْوَابَ الرَّحْمَةِ فَقُومُوا وَ خُذُوا نَصِیبَكمْ مِنَ الرَّحْمَةِ تَرْبَحُوا لِلدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ إِذَا قَالَ : حَی عَلَى خَیرِ الْعَمَلِ فَإِنَّهُ یقُولُ : تَرَحَّمُوا عَلَى أَنْفُسِكمْ فَإِنَّهُ لَا أَعْلَمُ لَكمْ عَمَلًا أَفْضَلَ مِنْ هَذِهِ فَتَفَرَّغُوا لِصَلَاتِكمْ قَبْلَ النَّدَامَةِ وَ إِذَا قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِنَّهُ یقُولُ : یا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ اعْلَمُوا أَنِّی جَعَلْتُ أَمَانَةَ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِینَ فِی أَعْنَاقِكمْ فَإِنْ شِئْتُمْ فَأَقْبِلُوا وَ إِنْ شِئْتُمْ فَأَدْبِرُوا فَمَنْ أَجَابَنِی فَقَدْ رَبِحَ وَ مَنْ لَمْ یجِبْنِی فَلَا یضُرُّنِی ثُمَّ قَالَ : یا عَلِی الْأَذَانُ نُورٌ فَمَنْ أَجَابَ نَجَا وَ مَنْ عَجَزَ خَسِفَ وَ كنْتُ لَهُ خَصْماً بَینَ یدَی اللَّهِ وَ مَنْ كنْتُ لَهُ خَصْماً فَمَا أَسْوَأَ حَالَهُ [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۶. آداب و شرایط اذان

۱. اسلام

لایجوز الصّلوة باذان الکافر [حدائق ، ج۳ ، ص۱۹۵] .

۲. عقل

لایجوز العمل باذان المجنون

۳. عدالت

یستحبّ فی الأذان ان یکون عادلاً لقوله (ص) : "لیؤذّن لکم خیارکم" [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۸۰] .

۴. طهارت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَقٌّ وَ سُنَّةٌ أَنْ لَا یوذِّنَ أَحَدٌ إِلَّا وَ هُوَ طَاهِرٌ [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۳۷] .

۵. بصیرت

بَصَر الا اَن یرشده بصیر [دعائم ، ج۱ ، ص۱۴۷] .

۶. زمان شناسی

عارفا بالوقت [مفتاح الکرامه ، ج۱ ، ص۳۷۳] .

۷. صوت جمیل

تعبیر جمیل الصّوت در روایات

۸. ایستادن

لأنه یبلغ بصوته الّا راکبا او مریضا [وافی قدیم ، ج۲ ، ص۸۶] .

۹. بلندی مکان

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ طُولُ حَائِطِ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَامَةً فَکانَ یقُولُ (ص) لِبِلَالٍ إِذَا دَخَلَ الْوَقْتُ یا بِلَالُ! اعْلُ فَوْقَ الْجِدَارِ وَ ارْفَعْ صَوْتَک بِالْأَذَانِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ وَکلَ بِالْأَذَانِ رِیحاً تَرْفَعُهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ إِنَّ الْمَلَائِکةَ إِذَا سَمِعُوا الْأَذَانَ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ قَالُوا هَذِهِ أَصْوَاتُ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ (ص) بِتَوْحِیدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ یسْتَغْفِرُونَ لِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ (ص) حَتَّی یفْرُغُوا مِنْ تِلْک الصَّلَاةِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۴۸] .

۱۰. روبه قبله

۱۱. رفع صوت

ارفع صوتک

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ طُولُ حَائِطِ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ ص قَامَةً فَکانَ یقُولُ (ص) لِبِلَالٍ : إِذَا دَخَلَ الْوَقْتُ یا بِلَالُ! اعْلُ فَوْقَ الْجِدَارِ وَ ارْفَعْ صَوْتَک بِالْأَذَانِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ وَکلَ بِالْأَذَانِ رِیحاً تَرْفَعُهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ إِنَّ الْمَلَائِکةَ إِذَا سَمِعُوا الْأَذَانَ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ قَالُوا : هَذِهِ أَصْوَاتُ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ (ص) بِتَوْحِیدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ یسْتَغْفِرُونَ لِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ (ص) حَتَّی یفْرُغُوا مِنْ تِلْک الصَّلَاةِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۴۸] .

(صدای اذان مولی به تمام خانه‌های کوفه می‌رسید) [مستدرک ، ج۴ ، ص۳۸] .

میان اذان و اقامه بنشینند.

۱۲. ترتیل

ترتیل یعنی : جملات به هم متّصل نشود (فاصله بیاندازد)

۱۳. فصاحت

افصح مردم اذان بگوید : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِیؤَذِّنْ لَکمْ أَفْصَحُکمْ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۴۷] .

۱۴. اخلاص

۱. برای خدا باشد

لا یرید به الا وجه الله و الدّار الآخره : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "ثَلَاثَةٌ عَلَی کثْبَانِ الْمِسْک یوْمَ الْقِیامَةِ رَجُلٌ قَرَأَ کتَابَ اللَّهِ وَ أَمَّ لِلَّهِ قَوْماً وَ هُمْ بِهِ رَاضُونَ وَ رَجُلٌ دَعَا إِلَی هَذِهِ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ فِی اللَّیلِ وَ النَّهَارِ لَا یرِیدُ بِهِ إِلَّا وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَی وَ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَ مَمْلُوک لَمْ یشْغَلْهُ رِقُّ الدُّنْیا عَنْ طَاعَةِ رَبِّهِ (بَعْدَ فَرَاغِهِ) " [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۰] .

۲. عدم طمع به مال

لم یطمع فی اذانه اجرا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ لَا یبَالُونَ بِالْحِسَابِ وَ لَا یخَافُونَ الصَّیحَةَ وَ الْفَزَعَ الْأَکبَرَ رَجُلٌ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ حَفِظَهُ وَعَمِلَ بِهِ فَإِنَّهُ یأْتِی اللَّهَ تَعَالَی سَیداً شَرِیفاً وَ مُؤَذِّنٌ أَذَّنَ سَبْعَ سِنِینَ لَمْ یطْمَعْ فِی أَذَانِهِ أَجْراً وَ عَبْدٌ أَطَاعَ اللَّهَ وَ أَطَاعَ سَیدَه [

مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱] .

۳. نیت صادق

عن نیة صادقة : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ لِوَجْهِ اللَّهِ عَنْ نِيةٍ صَادِقَةٍ سَنَةً أَوْقَفُوهُ يوْمَ الْقِيامَةِ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ وَ قَالُوا لَهُ اشْفَعْ لِمَنْ شِئْتَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱] .

۴. فی سبیل الله

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمُوذِّنَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ مَا دَامَ فِی أَذَانِهِ كشَهِيدٍ يتَقَلَّبُ فِی دَمِهِ وَ يشْهَدُ لَهُ بِذَلِک كلُّ رَطْبٍ أَوْ يابِسٍ بَلَغَهُ صَوْتُهُ وَ إِذَا مَاتَ مَا تَعَرَّضَتْهُ هَوَامُّ الْأَرْضِ فِی قَبْرِهِ وَ قَالَ (ص) : الْمُوذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقاً يوْمَ الْقِيامَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱] .

۵. نشأت گرفته از ایمان

ایمانا و احتسابا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ صَلَاةً وَاحِدَةً إِيمَاناً وَ احْتِسَاباً وَ تَقَرُّباً إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ وَ مَنَّ عَلَيهِ بِالْعِصْمَةِ فِيمَا بَقِی مِنْ عُمُرِهِ وَ جَمَعَ بَينَهُ وَ بَينَ الشُّهَدَاءِ فِی الْجَنَّةِ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

۷. اجر ومقام مؤذن

۱. مانند مجاهد فی سبیل الله است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُوذِّنُ الْمُحْتَسِبُ كالشَّاهِرِ سَيفَهُ فِی سَبِيلِ اللَّهِ الْقَاتِلِ بَينَ الصَّفَّينِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۴۸] .

۲. افضل مردم است.

قال رسول الله (ص) : اجعلوا مؤذّنکم ، أفضلکم فی أنفسکم [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۹۷] .

۳. امین مؤمنین است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُوذِّنُونَ أُمَنَاءُ الْمُومِنِينَ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ وَ صَوْمِهِمْ وَ لُحُومِهِمْ وَ دِمَائِهِمْ لَا يسْأَلُونَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ شَيئاً إِلَّا أَعْطَاهُمْ وَ لَا يشْفَعُونَ فِی شَیءٍ إِلَّا شُفِّعُوا [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی الْمُوذِّنِينَ إِنَّهُمُ الْأُمَنَاءُ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمُوذِّنُ مُوتَمَنٌ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۲۸۲] .

۴. بهترین عباد است.

قال رسول الله (ص) : خیار عباد الله الّذین یراعون الشمس و القمر و النّجوم و الاظله لذکر الله

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِيوذِّنْ لَكمْ خِيارُكمْ [عوالی الآللی ، ج۱ ، ص۱۸۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ وَقَعَتْ قَطْرَةٌ فِی بِئْرٍ فَبُنِيتْ مَكانَهَا مَنَارَةٌ لَمْ أُوذِّنْ عَلَيهَا [سعدالسعود ، ص۱۲۸] .

۵. مانند شهید است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمُوذِّنَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ مَا دَامَ فِی أَذَانِهِ كشَهِيدٍ يتَقَلَّبُ فِی دَمِهِ وَ يشْهَدُ لَهُ بِذَلِک كلُّ رَطْبٍ أَوْ يابِسٍ بَلَغَهُ صَوْتُهُ وَ إِذَا مَاتَ مَا تَعَرَّضَتْهُ هَوَامُّ الْأَرْضِ فِی قَبْرِهِ وَ قَالَ (ص) الْمُوذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقاً يوْمَ الْقِيامَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱] .

۶. مشمول دعای پیامبر قرار می گیرد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ! اغْفِرْ لِلْمُوذِّنِينَ ثَلَاثاً فَقُلْتُ لَهُ : يا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا نَضْرِبُ بِالسَّيفِ عَلَى الْأَذَانِ وَ مَا دَعَوْتَ لَنَا كَمَا تَدْعُو لِلْمُوذِّنِينَ فَقَالَ يا جَابِرُ! اعْلَمْ أَنَّهُ سَيأْتِى زَمَانٌ عَلَى النَّاسِ يكلُونَ الْأَذَانَ إِلَى الضُّعَفَاءِ وَ أَنَّ لُحُوماً مُحَرَّمَةٌ عَلَى النَّارِ وَ هِى لُحُومُ الْمُوذِّنِينَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۲] .

۷. در قبرو قیامت

۱. با انبیاء محشور می شود.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يحْشَرُ الْمُوذِّنُونَ مِنْ أُمَّتِى مَعَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى الْمُوذِّنِينَ بِمَلَائِكَةٍ مِنْ نُورٍ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يحْشَرُ الْمُوذِّنُونَ مِنْ أُمَّتِى مَعَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يحْشَرُ الْمُوذِّنُونَ مِنْ أُمَّتِى مَعَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِينَ (ع) [أمالى صدوق ، ص۱۹۵] .

۲. همراه ملائکه از نور

۳. ایمنی از عذاب قبر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمُوذِّنِينَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقاً يوْمَ الْقِيامَةِ وَ لَا يعَذَّبُ فِى الْقَبْرِ مَنْ أَذَّنَ سَبْعَ سِنِينَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۰] .

۴. سر افرازی در قیامت

قال رسول الله (ص) : أطول النّاس أعناقا [مستدرک ، ج۴ ، ص۲۲] .

۵. محشور شدن در حال اذان

در حال اذان گفتن محشور می‌شود [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۷۹] .

۶. تاجی از کرامت و مرکبی از نور همراه دارد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا كَانَ يوْمُ الْقِيامَةِ ينَادِى الْمُنَادِى أَينَ أَضْيافُ اللَّهِ فَيوتَى بِالصَّائِمِينَ وَ ينَادِى أَينَ رُعَاةُ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ فَيوتَى بِالْمُوذِّنِينَ فَيحْمَلُونَ عَلَى نُجُبٍ مِنْ نُورٍ وَ عَلَى رُءُوسِهِمْ تَاجُ الْكَرَامَةِ وَ يذْهَبُ بِهِمْ إِلَى الْجَنَّةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۲] .

۷. مورد بدرقه فرشتگان قرار می گیرد.

بدرقه فرشتگان [وسایل ، ج۴ ، ص۶۱۵] .

۸. همراهی با بلال

قال رسول الله (ص) : يقدّمهم بلال رافعون أصواتهم بالأذان [کنز العمّال ، ج۷ ، حدیث ۲۰۹۴۰] .

۹. دور از ترس واضطراب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ لَا يبَالُونَ بِالْحِسَابِ وَ لَا يخَافُونَ الصَّيحَةَ وَ الْفَزَعَ الْأَكبَرَ رَجُلٌ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ حَفِظَهُ وَ عَمِلَ بِهِ فَإِنَّهُ يأْتِى اللَّهَ تَعَالَى سَيداً شَرِيفاً وَ مُوذِّنٌ أَذَّنَ سَبْعَ سِنِينَ لَمْ يطْمَعْ فِى أَذَانِهِ أَجْراً وَ عَبْدٌ أَطَاعَ اللَّهَ وَ أَطَاعَ سَيدَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱] .

المؤذّن لايخاف الصيحة [محاسن برقی ، ص۴۸] .

۱۰. شفیع در قیامت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ لِوَجْهِ اللَّهِ عَنْ نِيـةٍ صَادِقَـةٍ سَـنَةً أَوْقَفُوهُ يوْمَ الْقِيامَـةِ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ وَ قَـالُوا لَهُ اشْـفَعْ لِمَنْ شِـئْتَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ لِوَجْهِ اللَّهِ عَنْ نِيـةٍ صَادِقَـةٍ سَـنَةً أَوْقَفُوهُ يوْمَ الْقِيامَـةِ عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ وَ قَـالُوا لَهُ اشْـفَعْ لِمَنْ شِـئْتَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱] .

۸. وظایف شنونده اذان

۱. تکرار اذان

هر گاه زن یا مرد صدای اذان را شنید ، آن جملات را تکرار کند. [بحار الأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۷۹] .

همین که شب معراج جبرئیل اذان گفت ، فرشتگانِ آسمان آن را تکرار می‌کردند.

۲. سخن نگفتن موقع اذان.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من قاله : حین یسمع النداء حلت له شفاعتی [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۸۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا سَمِعَ الْمُوذِّنَ یوذِّنُ قَالَ مِثْلَ مَا یقُولُهُ فِی كلِّ شَیءٍ [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۷] .

شنونده همین که صدای اذان را شنید ، کلام خود را قطع کند. (تقطیع کلامه) :

۳. قطع تلاوت قرآن

قـال فی المبسوط : من کـان خـارج الصـلاة و سـمع المؤذن یؤذن فینبغی أن یقطع کلامـه إن کان متکلما و إن کان یقرأ القرآن فالأفضل له أن یقطع القرآنٌ [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۷۶] .

حتّی اگر قرآن می‌خواند ، تلاوت را قطع کند. [بحار الأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۷۷] .

۴. تشویق مؤذن

شنونده مؤذّن را تشویق کند و بگوید : ...

من قال للمؤذّن : مرحبا بالقائلین عدلاً مرحبا بالصّـلوة و أهلاً کتب الله له الفی الف حسـنه و محی عنه الف الف سیئة و رفع الفی الف درجة [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۷۰۵] .

۵. سکوت و قیام به نماز

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا قَالَ الْمُوذِّنُ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ فَقَدْ وَجَبَ عَلَى النَّاسِ الصَّمْتُ وَ الْقِیامُ إِلَّا أَنْ لَا یكونَ لَهُمْ إِمَامٌ فَیقَدِّمُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۱۴۷] .

۶. عدم خروج از مسجد

اذا أذّن المؤذّن فلایخرج أحدٌ حتّی یصلّی [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۹۸] .

درحدیث دیگر آمده : اذا خرج و لم‌یخرج بحاجة و لایرید الرّجعة فهو منافق [کنز العمّال] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِجَابَةُ الْمُوذِّنِ یزِیدُ فِی الرِّزْقِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۷. صلوات بر پیامبر

بعد از شنیدن اذان ، بر پیامبر اکرم (ص) صلوات بفرستد. [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۷۰۱] .

۹. ثواب و آثار اجابت مؤذن

۱. مورد شفاعت رسول الله

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا سَمِعْتُمْ الْمُوذِّنَ فَقُولُوا كمَا يقُولُ ثُمَّ صَلُّوا عَلى فَمَنْ صَلَّى عَلى صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ بِهَا عَشْراً ثُمَّ سَلُوا [لِى] الْوَسِيلَةَ فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِى الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِى أَنْ تَكونَ [إِلَّا] لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ وَ أَنَا أَرْجُو أَنْ أَكونَ أَنَا هُوَ فَمَنْ سَأَلَ لِى الْوَسِيلَةَ حلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ.

وَ عَنْهُ (ص) قَالَ : لَمَّا سُمِعَ بِلَالٌ يوذِّنُ وَ سَكتَ بَعْدَ فَرَاغِهِ مَنْ قَالَ مِثْلَ هَذَا بِيقِينٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ [مستدرک الوسائل ، ج۴ ، ص۶۱] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَابَ الْمُوذِّنَ كتِبَتْ لَهُ شَفَاعَتِى وَ كنْتُ لَهُ شَفِيعاً بَينَ يدَى اللَّهِ وَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ سِرَّهَا وَ عَلَانِيتَهَا وَ كتَبَ لَهُ بِكلِّ رَكعَةٍ يصَلِّى مَعَ الْإِمَامِ فضْلَ سِتِّمِائَةِ رَكعَةٍ وَ لَهُ بِكلِّ رَكعَةٍ مَدِينَةٌ فِى [الْجَنَّةِ] [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

۲. افزایش رزق

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا قَالَ الْمُوذِّنُ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ فَقَدْ وَجَبَ عَلَى النَّاسِ الصَّمْتُ وَ الْقِيامُ إِلَّا أَنْ لَا يكونَ لَهُمْ إِمَامٌ فَيقَدِّمُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۱۴۷] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ سَمِعَ الْأَذَانَ فَقَالَ : كمَا يقُولُ الْمُوذِّنُ زِيدَ فِى رِزْقِهِ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِجَابَةُ الْمُوذِّنِ تَزِيدُ فِى الرِّزْقِ [مشکاة‌الأنوار ، ص۱۲۸] .

عَنْ سُلَيمَانَ بْنِ مُقْبِلٍ الْمَدِينِى قَالَ : "قُلْتُ : لِأَبِى الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (ع) لِأَى عِلَّةٍ يسْتَحَبُّ لِلْإِنْسَانِ إِذَا سَمِعَ الْأَذَانَ أَنْ يقُولَ كمَايقُولُ الْمُوذِّنُ وَ إِنْ كانَ عَلَى الْبَوْلِ وَ الْغَائِطِ؟ فَقَالَ : لِأَنَّ ذَلِک يزِيدُ فِى الرِّزْقِ" [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۸۴] .

جَمَاعَةٌ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى عَنِ الْحُسَينِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ سُلَيمَانَ الْجَعْفَرِى قَالَ : " سَمِعْتُهُ يقُولُ أَذِّنْ فِى بَيتِک فَإِنَّهُ يطْرُدُ الشَّيطَانَ وَ يسْتَحَبُّ مِنْ أَجْلِ الصِّبْيانِ" [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۸] .

۳. رفع فقر

قَالَ الْقُطْبُ الرَّاوَنْدِى فِى دَعَوَاتِهِ : "شَكا رَجُلٌ إِلَى أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) الْفَقْرَ فَقَالَ : أَذِّنْ كلَّمَا سَمِعْتَ الْأَذَانَ كمَا يوذِّنُ الْمُوذِّنُ" [الدعوات راوندی ، ص۱۱۶] .

۴. دخول در بهشت بدون حساب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا سَمِعْتُمْ الْمُوذِّنَ فَقُولُوا : كمَا يقُولُ ثُمَّ صَلُّوا عَلى فَمَنْ صَلَّى عَلى صَلَاةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ بِهَا عَشْراً ثُمَّ سَلُوا [لِى] الْوَسِيلَةَ فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِى الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِى أَنْ تَكونَ [إِلَّا] لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللَّهِ وَ أَنَا أَرْجُو أَنْ أَكونَ أَنَا هُوَ فَمَنْ سَأَلَ لِى الْوَسِيلَةَ حلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ وَ عَنْهُ (ص) قَال : لَمَّا سُمِعَ بِلَالٌ يوذِّنُ وَ سَكتَ بَعْدَ فَرَاغِهِ مَنْ قَالَ مِثْلَ هَذَا بِيقِينٍ دَخَلَ الْجَنَّةَ [مستدرک الوسائل ، ج۴ ، ص۶۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَابَ دَاعِى اللَّهِ اسْتَغْفَرَتْ لَهُ الْمَلَائِكةُ وَ يدْخُلُ الْجَنَّةَ بِغَيرِ حِسَابٍ [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

۵. موجب سعادت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ الْأَذَانَ فَأَجَابَ كانَ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ السُّعَدَاءِ [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَى! لِمَنْ أَجَابَ دَاعِى اللَّهِ وَ مَشَى إِلَى الْمَسْجِدِ [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

۶. کفاره گناهان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِجَابَةُ الْمُوذِّنِ كفَّارَةُ الذُّنُوب [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۷. موجب نجات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى! الْأَذَانُ نُورٌ فَمَنْ أَجَابَ نَجَا [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۸. سرمایه اخروی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَابَنِی فَقَدْ رَبِحَ [بحارالأنوار ، ج ۸۱ ، ص۱۵۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا قَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَإِنَّهُ يقُولُ : يا أُمَّةَ! مُحَمَّدٍ اعْلَمُوا أَنِّی جَعَلْتُ أَمَانَةَ سَبْعِ سَمَاوَاتٍ وَ سَبْعِ أَرَضِينَ فِی أَعْنَاقِكمْ فَإِنْ شِئْتُمْ فَأَقْبِلُوا وَ إِنْ شِئْتُمْ فَأَدْبِرُوا فَمَنْ أَجَابَنِی فَقَدْ رَبِحَ وَ مَنْ لَمْ يجِبْنِی فَلَا يضُرُّنِی [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۹. هم نشینی با شهدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَابَ الْمُوذِّنِينَ فَهُمْ وَ التَّائِبُونَ وَ الشُّهَدَاءُ فِی صَعِيدٍ وَاحِدٍ لَا يخَافُونَ إِذَا خَافَ النَّاسُ [جامع الأخبار ، ص۶۸] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ : "إِذا نُودِی لِلصَّلاةِ الآيه" (جمعه/۹) إِنَّ مَنْ يسْتَمِعُ الْأَذَانَ وَ يجِيبُ فَلَا يسْمَعُ زَفِيرَ جَهَنَّمَ [مستدرك‌الوسائل ، ج ۴ ، ص ۶۰] .

۱۰. مورد استغفار ملائکه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَابَ دَاعِی اللَّهِ اسْتَغْفَرَتْ لَهُ الْمَلَائِكةُ وَ يدْخُلُ الْجَنَّةَ بِغَيرِ حِسَابٍ [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

۱۱. مورد مغفرت خدا است

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَابَ الْمُوذِّنَ كتِبَتْ لَهُ شَفَاعَتِی وَ كنْتُ لَهُ شَفِيعاً بَينَ يدَی اللَّهِ وَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ الذُّنُوبَ سِرَّهَا وَ عَلَانِيتَهَا وَ كتَبَ لَهُ بِكلِّ رَكعَةٍ يصَلِّی مَعَ الْإِمَامِ فَضْلَ سِتِّمِائَةِ رَكعَةٍ وَ لَهُ بِكلِّ رَكعَةٍ مَدِينَةٌ فِی [الْجَنَّةِ] [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

۱۲. هم جوار رسول خدا در بهشت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَابَ الْمُوذِّنَ وَ أَجَابَ الْعُلَمَاءَ كانَ يوْمَ الْقِيامَةِ تَحْتَ لِوَائِی وَ يكونُ فِی الْجَنَّةِ فِی جِوَارِی وَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ سِتِّينَ شَهِيداً [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

۱۳. مورد اشتیاق بهشت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَمْ يجِبْ دَاعِی اللَّهِ فَلَيسَ لَهُ فِی الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ وَ مَنْ أَجَابَ اشْتَاقَتْ إِلَيهِ الْجَنَّةُ [مستدرك‌الوسائل ، ج ۴ ، ص ۵۵] .

۱۰. آثار بی تفاوتی به اذان

۱. مورد غضب رسول الله است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْأَذَانُ نُورٌ فَمَنْ أَجَابَ نَجَا وَ مَنْ عَجَزَ خَسَفَ وَ كنْتُ لَهُ خَصْماً بَينَ يدَی اللَّهِ وَ مَنْ كنْتُ لَهُ خَصْماً فَمَا أَسْوَأَ حَالَهُ [جامع‌الأخبار ، ص۶۷] .

۲. بی نصیبی از اسلام

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَمْ يجِبْ دَاعِی اللَّهِ فَلَيسَ لَهُ فِی الْإِسْلَامِ نَصِيبٌ [جامع‌الأخبار ، ص۶۸] .

۳. موجب جفا و نفاق و کفر است.

قال رسول الله (ص) : الجفا كلّ الجفاو الكفر و النّفاق من سمع منادى اليه ينادى بالصّلوة و يدعوا الى الفلاح فلايجيبه [كنز العمّال ، ج۷ ، ح۲۰۹۹۹] .

۴. عدم قبول نماز

قال رسول الله (ص) : من سمع النّداء فلم يأته فلا صلوة له الّا من عذر [كنز العمّال ، ج۷ ، ح۲۰۹۹۳]
و فی حديث : لم تقبل فيه الصّلوة الّتی صَلّی [كنز العمّال ، ج۷ ، ح۲۰۹۹۴] .

۱۱. آثار اذان در دنیا

۱. مورد رفع سوء خلق
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا سَاءَ خُلُقُ أَحَدِكمْ مِنْ إِنْسَانٍ أَوْ دَابَّةٍ فَأَذِّنُوا فِی أُذُنِهِ الْأَذَانَ كلَّهُ [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۶۶] .
برای شفا و دفع عقیم دفع و سوء خلق و جنّزدگی :
شفا [وافی قدیم ، ج۲ ، ص۸۷] .
عَلِی بْنُ مَهْزِيارَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ : "حَدَّثَنِی هِشَامُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَنَّهُ شَكا إِلَی أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) سُقْمَهُ وَ أَنَّهُ لَا يولَدُ لَهُ وَلَدٌ فَأَمَرَهُ أَنْ يرْفَعَ صَوْتَهُ بِالْأَذَانِ فِی مَنْزِلِهِ قَال : فَفَعَلْتُ فَأَذْهَبَ اللَّهُ عَنِّی سُقْمِی وَ كثُرَ وَلَدِی" [كافی ، ج۳ ، ص۳۰۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا سَاءَ خُلُقُ أَحَدِكمْ مِنْ إِنْسَانٍ أَوْ دَابَّةٍ فَأَذِّنُوا فِی أُذُنِهِ الْأَذَانَ كلَّهُ [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۶۶] .
جنّزدگی [علل الشّرايع ، ص۱۰۴] .
۲. دوری شیطان
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَذَّنَ الْمُوذِّنُ أَدْبَرَ الشَّيطَانُ وَ لَهُ ضُرَاطٌ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۴۰۹] .
۳. حفظ نوزاد
گفتن اذان در گوش نوزاد :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ وُلِدَ لَهُ مَوْلُودٌ فَلْيوذِّنْ فِی أُذُنِهِ الْيمْنَی بِأَذَانِ الصَّلَاةِ وَ لْيقِمْ فِی الْيسْرَی فَإِنَّهَا عِصْمَةٌ مِنَ الشَّيطَانِ الرَّجِيمِ [كافی ، ج۶ ، ص۲۴] .
گفتن اذان در گوش نوزادعصمة من الشيطان الرجيم :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ وُلِدَ لَهُ مَوْلُودٌ فَلْيوذِّنْ فِی أُذُنِهِ الْيمْنَی بِأَذَانِ الصَّلَاةِ وَ لْيقِمْ فِی الْيسْرَی فَإِنَّهَا عِصْمَةٌ مِنَ الشَّيطَانِ الرَّجِيمِ [كافی ، ج۶ ، ص۲۴] .
۴. رفع وحشت
الفلوات الموحشه : قال الشهيد (قدس سره) فی الذكری : يستحب الأذان و الإقامة فی غير الصلاة فی مواضع منها فی الفلوات الموحشة. [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۶۲] .
۵. رفع اوهام
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَيكمْ بِالدُّلْجَةِ فَإِنَّ الْأَرْضَ تُطْوَی بِاللَّيلِ فَإِذَا تَغَوَّلَتْ لَكمُ الْغِيلَانُ فَنَادُوا بِالْأَذَانِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۴۸] .

۶. رفع مرض و خطر
الشَّيخُ يحْيی بْنُ سَعِيدٍ فِی جَامِعِ الشَّرَائِعِ رُوِی" أَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالْأَذَانِ فِی الْمَنْزِلِ ينْفِی الْأَمْرَاضَ وَ ينْمِی الْوَلَدَ" [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۷۱] .
اذا أذّن مؤذّن فی قريه اَمَنَها الله من عذاب ذلك اليوم [كنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۸۱] .

۷. وسیله فرزنددار شدن

امام رضا (ع) به کسی که از بی‌فرزندی و مریضی ناله داشت فرمود : ...

عَلِی بْنُ مَهْزِیارَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ قَالَ : "حَدَّثَنِی هِشَامُ بْنُ إِبْرَاهِیمَ أَنَّهُ شَکا إِلَی أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) سُقْمَهُ وَ أَنَّهُ لَا یولَدُ لَهُ وَلَدٌ فَأَمَرَهُ أَنْ یرْفَعَ صَوْتَهُ بِالْأَذَانِ فِی مَنْزِلِهِ قَالَ : فَفَعَلْتُ فَأَذْهَبَ اللَّهُ عَنِّی سُقْمِی وَ کثُرَ وَلَدِی" [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۸] .

۸. آرام بخش بودن اذان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرِحْنَا یا بِلَالُ [مفتاح‌الفلاح ، ص۱۸۲] .

۱۲. پاداش مؤذن

۱. محبوبیت در دل مؤمنین

۲. هیبت در دل منافق

۳. اجابت دعا

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ سَجَدَ بَینَ الْأَذَانِ وَ الْإِقَامَةِ فَقَالَ فِی سُجُودِهِ سَجَدْتُ لَک خَاضِعاً خَاشِعاً ذَلِیلًا یقُولُ اللَّهُ : مَلَائِکتِی! وَ عِزَّتِی وَجَلَالِی لَأَجْعَلَنَّ مَحَبَّتَهُ فِی قُلُوبِ عِبَادِی الْمُومِنِینَ وَ هَیبَتَهُ فِی قُلُوبِ الْمُنَافِقِینَ [فلاح‌السائل ، ص۱۵۲] .

۴. غفران ذنوب

لا یردّ الدّعاء بین الأذان و الاقامة. [سنن ابی داوود ، ج۱ ، ص۱۴۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ صَلَاةً وَاحِدَةً إِیمَاناً وَ احْتِسَاباً وَ تَقَرُّباً إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا سَلَفَ مِنْ ذُنُوبِهِ وَ مَنَّ عَلَیهِ بِالْعِصْمَةِ فِیمَا بَقِی مِنْ عُمُرِهِ وَ جَمَعَ بَینَهُ وَ بَینَ الشُّهَدَاءِ فِی الْجَنَّةِ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

۵. با شهدا در بهشت است.

۶. مورد درود ملائکه است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَلَّی عَلَیهِ تِسْعُونَ أَلْفَ مَلَک وَ اسْتَغْفَرُوا لَهُ وَ کانَ یوْمَ الْقِیامَةِ فِی ظِلِّ الْعَرْشِ حَتَّی یفْرُغَ اللَّهُ مِنْ حِسَابِ الْخَلَائِقِ وَ یکتُبُ ثَوَابَ قَوْلِهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ أَرْبَعُونَ أَلْفَ مَلَک [أمالی صدوق ، ص۴۳۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ! إِذَا کانَ الْعَبْدُ فِی أَرْضٍ قِی یعْنِی قَفْرَاءَ فَتَوَضَّأَ أَوْ تَیمَّمَ ثُمَّ أَذَّنَ وَ أَقَامَ وَ صَلَّی أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِکةَ فَصَفُّوا خَلْفَهُ صَفّاً لَا یرَی طَرَفَاهُ یرْکعُونَ لِرُکوعِهِ وَ یسْجُدُونَ بِسُجُودِهِ وَ یومِّنُونَ عَلَی دُعَائِهِ [أمالی طوسی ، ص۵۳۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَذَّنْتَ وَ أَقَمْتَ صَلَّی خَلْفَک صَفَّانِ مِنَ الْمَلَائِکةِ وَ إِذَا أَقَمْتَ صَلَّی خَلْفَک صَفٌّ مِنَ الْمَلَائِکةِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۳] .

۷. پاداش بر حسب روز وسال

۱. یک بار= مغفرت گذشته

(و در آینده راه را گم نمی‌کند)

۲. یک سال = مغفرت تمام گذشته

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ سَنَةً وَاحِدَةً بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ قَدْ غُفِرَتْ ذُنُوبُهُ کلُّهَا بَالِغَةً مَا بَلَغَتْ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

۳. ۹سال = امنیت در قیامت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ لَا يكتَرِثُونَ لِلْحِسَابِ وَ لَا تُفْزِعُهُمُ الصَّيحَةُ وَ لَا يحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكبَرُ حَامِلُ الْقُرْآنِ الْمُودِّى إِلَى اللَّهِ بِمَا فِيهِ يقْدَمُ عَلَى اللَّهِ سَيداً شَرِيفاً وَ مُوذِّنٌ أَذَّنَ تِسْعَ سِنِينَ لَا يأْخُذُ عَلَى أَذَانِهِ طَمَعاً [مستدرك‌الوسائل ، ج۴ ، ص۵۱] .

۴. ۱۰سال = با ابراهیم (ع) محشور می شود.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ عَشْرَ سِنِينَ أَسْكنَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَعَ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ (ع) فِى قُبَّتِهِ أَوْ فِى دَرَجَتِهِ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

۵. ۱۲سال = برای هربار اذان ۶۰حسنه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ اثْنَتَى عَشْرَةَ سَنَةً وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَ كتِبَ لَهُ بِتَأْذِينِهِ فِى كلِّ مَرَّةٍ سِتُّونَ حَسَنَةً وَ بِكلِّ إِقَامَةٍ ثَلَاثُونَ حَسَنَةً [مستدرک الوسائل ، ج۴ ، ص۲۰] .

۶. ۲۰سال= نور در قیامت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ عِشْرِينَ عَاماً بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ لَهُ مِنَ النُّورِ مِثْلُ زِنَةِ السَّمَاءِ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

۷. ۴۰سال = پاداش ۴۰صدیق که عمل مقبول دارد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَّنَ أَرْبَعِينَ عَاماً مُحْتَسِباً بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ لَهُ عَمَلُ أَرْبَعِينَ صِدِّيقاً عَمَلًا مَبْرُوراً مُتَقَبَّلًا [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

در روایاتی پاداش بر اساس : دید چشم ، نفوذ صوت. [سنن نسائی ج۲ ، ص۱۳] .

به تعداد شنونده حسنه دارد. به مقدار حسنات نماز گزارانی که به خاطر اذان او به مسجد می‌آیند.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَذَّنَ عَشَرَ سِنِينَ مُحْتَسِباً يغْفِرُ اللَّهُ لَهُ مَدَّ بَصَرِهِ وَ صَوْتِهِ فِى السَّمَاءِ وَ يصَدِّقُهُ كلُّ رَطْبٍ وَ يابِسٍ سَمِعَهُ وَ لَهُ مِنْ كلِّ مَنْ يصَلِّى مَعَهُ فِى مَسْجِدِهِ سَهْمٌ وَ لَهُ مِنْ كلِّ مَنْ يصَلِّى بِصَوْتِهِ حَسَنَةٌ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۲۸۴] .

۱۳. حقیقت و حکمت در اذان

۱. زمینه ساز توجه بیشتر به خدا

گفتن اذان و اقامه نیز از کارهای پیش از نماز و زمینه‌ساز توجّه بیشتر به خداوند در نماز است.

۲. در بردارنده اساسی ترین پایه های اعتقادی

اذان ، شعاری است سکوت‌شکن ، موزون ، کوتاه ، پرمحتوا و سازنده که دربردارنده اساسی‌ترین پایه‌های اعتقادی و جهت‌گیری عملی مسلمان است.

۳. اعلام موجودیت اسلام

اذان ، معرفی عقاید و اعمال مسلمانان و فریاد علیه معبودهای خیالی است.

۴. اعلام مواضع فکری مسلمین

اذان ، نشانه باز بودن فضای تبلیغات و اعلام مواضع فکری مسلمین به صورت روشن و صریح است.

۵. صدایی در آسمانها

اذان ، تنها صدایی است که به آسمانیان می‌رسد. [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۸۹] .

۶. عامل بیداری از غفلت

این شعار توحیدی ، اوّلین جملاتی است که در گوش نوزاد خوانده می‌شود و نخستین درس‌های خدایی را به او منتقل می‌سازد و برای بزرگان نیز ، همواره عامل هوشیاری و بیداری از غفلت است.

۷. عامل فرار شیطان

اذان ، صدایی است که شیطان‌ها را به فرار و دلهره وامی‌دارد. [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۹۲] .

۱۴. اذان بلال

۱. اولین اذان گوی اسلام

بلال ، اوّلین کسی است که در اسلام اذان گفت. [سفینهٔ البحار ، ج۱ ، کلمه بلل] .

۲. علل انتخاب بلال

۱. شخصیت دادن به برده ها

شخصیت و عظمت دادن به برده‌ها ، چرا که بلال برده‌ای بود که سخنگوی اسلام و منادی امت شد.

۲. شخصیت دادن به سیاه پوست

شخصیت دادن به سیاه پوست و این‌که رنگ چهره ملاک نیست.

۳. تحقیر متکبران

تحقیر متکبرانی که روزی بر بلال آقایی می‌کردند و فخر می‌فروختند و حتّی او را مسخره می‌کردند. [بحار الأنوار ، ج۲۱ ، ص۱۳۳] .

۴. ایمان و تقوا ولیاقت

کمبودهای ظاهری را جبران می‌کند. بلال با آن که به جای "شین" ، "سین" تلفّظ می‌کرد و این نقص زبانی را داشت ، ولی اسلام ، به کمال معنوی و زیبایی باطنی او بیشتر بها داد.

۳. ایمان در آغاز بعثت

او در آغاز بعثت پیامبر (ص) به وی ایمان آورد و در راه ایمانش ، متحمّل شدیدترین شکنجه‌ها بر ریگزارهای تفتیده حجاز شد و همچنان ندایاَحد ، اَحدرا بر زبان داشت.

۴. اذان در بالای کعبه

روز فتح مکه نیز ، هنگام ظهر ، به فرمان پیامبر (ص) بالای کعبه رفت و اذان گفت و بت‌ها را فرو ریخت. [بحار الأنوار ، ج۲۱ ، ص۱۱۸] .

۵. شرکت در جنگ های بدر ، احد ، خندق

بلال در جنگ‌های بدر ، اُحد و خندق شرکت داشت.

۶. اذان برای حضرت زهرا (س)

بعد از رسول خدا (ص) برای دیگران اذان نگفت. یک بار برای حضرت زهرا (س) که دل تنگ زمان پدر شده بود ، اذان گفت ، آن‌گاه هم در نیمه اذان مردم و حضرت زهرا (س) گریه سر دادند. [سفینهٔ البحار] .

این برخورد بلال ، در این مسیر بود که اذان را هم در راه حقّ و در روزگار پیشوای شایسته سر دهد.

روزی عمر به بلال گفت : ابوبکر که تو را خرید و از بردگی آزاد کرد ، چرا برای نمازگزاران او اذان نمی‌گویی؟

گفت : اگر برای رضای خدا آزادم کرد که طلبی ندارد ، ولی اگر هدف دیگری داشته من حاضرم باز برده او باشم ، ولی هرگز برای کسی که پیامبر (ص) ، خلافت او را نگفته است ، اذان نگویم. [سفینة البحار ، ج۱ ، کلمه بلل] .

بلال حاضر نبود حتّی اذانش که یک شعار دینی است ، در مسیر تقویت نظامی باشد که قبولش ندارد.

۷. خزانه دار بیت المال

بلال ، آن غلام حبشی در سایه ایمان ، به مقامی می‌رسد که سخن گوی نهضت رسول (ص) می‌شود و خزانه‌دار بیت المال. [لغت‌نامه دهخدا ، بلال] .

راستی؛ اگر هنگام اذان ، دانشجویانِ سراسر اروپا و آمریکا و... اذان بگویند ، مردم دنیا را به فکر وانمی‌دارند؟

در اینجا یادی از مرحوم شهید نوّاب صفوی کنیم که به یارانش گفته بود هنگام ظهر و مغرب ، هر جا بودید ، با فریاد بلند ، اذان بگویید. همین اذان‌ها بود که وحشتی در دل نظام طاغوت افکنده بود. این ، گوشه‌ای از معنای آن حدیث است که می‌فرماید : با صدای اذان ، شیطان عصبانی می‌شود و می گریزد. [کنز العمّال ، ج۷ ، ص۶۹۲] .

بی‌جهت نیست که گلادستون (سیاستمدار انگلیسی) در پارلمان گفته بود : تا نام محمّد (ص) بر فراز مأذنه‌ها بلند است و تا کعبه برپا و قرآن راهنمای مسلمانان است ، امکان ندارد پایه‌های سیاست ما در سرزمین‌های اسلامی استوار و برقرار گردد. [تفسیر نمونه ، ج۴ ، ص۴۳۸ (ذیل آیه ۵۸ سوره مائده)] .

به خاطر محتوای غنیّ و ابعاد سازنده اذان است که دستور اکید داده شده در مطلع نماز ، این شعار توحیدی خوانده شود.

۱۵. اقامه

۱. شرط وضو در اقامه

عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیرٍ عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِی قَالَ : "لَا بَأْسَ أَنْ یوذِّنَ الرَّجُلُ مِنْ غَیرِ وُضُوءٍ وَ لَا یقِیمُ إِلَّا وَ هُوَ عَلَی وُضُوءٍ" [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۴] .

۲. شرط قبله در اقامه

الصَّدُوقُ فِی الْمُقْنِعِ : "وَ لَا بَأْسَ أَنْ تُوذِّنَ وَ أَنْتَ عَلَی غَیرِ وُضُوءٍ وَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَ مُسْتَدْبِرَهَا وَ ذَاهِباً وَ جَائِیاً وَ قَائِماً وَ قَاعِداً وَ تَتَکلَّمَ فِی‌أَذَانِک إِنْ شِئْتَ وَ لَکنْ إِذَا أَقَمْتَ فَعَلَی وُضُوءٍ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَ إِنْ کنْتَ إِمَاماً فَلَا تُوذِّنْ إِلَّا مِنْ قِیامٍ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۳] .

۳. شرط قیام در اقامه

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) یوذِّنُ الرَّجُلُ وَ هُوَ قَاعِدٌ؟ قَالَ : نَعَمْ وَ لَا یقِیمُ إِلَّا وَ هُوَ قَائِمٌ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۵۶] .

اسرع بها من غیر تأنٍّ [مستدرک ، ج۴ ، ص۴۵] .

۴. شرط سکوت در اقامه

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا قَالَ الْمُوذِّنُ قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ فَقَدْ وَجَبَ (مستحبّ مؤکد) عَلَی النَّاسِ الصَّمْتُ وَ الْقِیامُ إِلَّا أَنْ لَا یکونَ لَهُمْ إِمَامٌ فَیقَدِّمُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

۵. معنی قد قامت الصلاة

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَعْنَی قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ فِی الْإِقَامَةِ أَی حَانَ وَقْتُ الزِّیارَةِ وَ الْمُنَاجَاةِ وَ قَضَاءِ الْحَوَائِجِ وَ دَرْک الْمُنَی وَ

الْوُصُولِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِلَى كرَامَتِهِ وَ غُفْرَانِهِ وَ عَفْوِهِ وَ رِضْوَانِهِ [معانی الأخبار ، ص ۴۰] .

۶. پاداش اقامه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يكتَبُ لِلْمُوذِّنِ عِنْدَ أَذَانِهِ أَرْبَعُونَ وَ مِائَةُ حَسَنَةٍ وَ عِنْدَ الْإِقَامَةِ عِشْرُونَ وَ مِائَةُ حَسَنَةٍ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص ۲۰] .

۷. شرط معیت اقامه با اذان

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَلَّى بِأَذَانٍ وَ إِقَامَةٍ صَلَّى خَلْفَهُ صَفَّانِ مِنَ الْمَلَائِكةِ وَ مَنْ صَلَّى بِإِقَامَةٍ بِغَيرِ أَذَانٍ صَلَّى خَلْفَهُ صَفٌّ وَاحِدٌ مِنَ الْمَلَائِكةِ قُلْتُ لَهُ وَ كمْ مِقْدَارُ كلِّ صَفٍّ فَقَالَ : أَقَلُّهُ مَا بَينَ الْمَشْرِقِ إِلَى الْمَغْرِبِ وَ أَكثَرُهُ مَا بَينَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ [ثواب‌الأعمال ، ص۳۳] .

۱. اراده

سؤال : چگونه اراده خود را تقویت کنیم؟

پاسخ : ۱ ـ از کم شروع کنیم مثلاًـ تصمیم بگیریم یک روز عملی را انجام ندهیم یا فلان عمل را انجام دهیم ، بعد تصمیم بگیریم ۲ روز و به تدریج این عمل را توسعه دهیم.

۲. رفاقت با انسانهای با اراده

با افرادی که اراده قوی دارند ، رفیق شویم

۳. تذکر

آثار و برکات و خیرات کار مورد اراده را به خود یادآوری کنیم.تَتَجافى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ يدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَ طَمَعاً وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ [سجده/۱۶] .

فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِي لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْينٍ جَزاءً بِما كانُوا يعْمَلُون [سجده/۱۷] .

فکر پاداش‌های زیاد ، اراده عمل را در انسان زیاد می کند.

۴. یاد خدا

به یاد این بیفتیم که در محضر خداوند متعال قرار داریم.

۵. یاد معاد

به یاد معاد و این که این حرکت مکشوف خواهد شد.

وَ إِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ [تکویر/۱۰] .

يا وَيلَتَنا ما لِهذَا الْكتابِ لا يغادِرُ صَغيرَةً وَ لا كبيرَةً إِلاّ أَحْصاها [کهف/۴۹] .

يوْمَ تُبْلَى السَّرائِرُ [طارق/۹] .

۶. توجه به اینکه اعمال ما بر حضرت حجت عرضه می شو.د

توجه به این که این عمل را حضرت مهدی (ع) در همین هفته می‌بیند.

۷. توجه به محرومیت از برکات

توجه به این که اگر اراده نداشته باشیم ، از برکاتی محروم خواهیم شد.

۸. توجه به آنی بودن لذات و باقی بودن حسرتها

ـ توجه به این که لذت لغزش‌ها آنی و حسرتش باقی است.

۹. روزه – ورزش – تلاوت قرآن

سرگرمی‌های سالم هر کدام می‌تواند در تقویت اراده مؤثّر باشد.

۱. اربعین

۱. اربعین حسینی

قال أمیر المؤمنین (ع) : لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی : یا جَابِرُ! قِوَامُ الدِّینِ وَ الدُّنْیا بِأَرْبَعَةٍ عَالِمٍ مُسْتَعْمِلٍ عِلْمَهُ وَ جَاهِلٍ لَا یسْتَنْکفُ أَنْ یتَعَلَّمَ وَ جَوَادٍ لَا یبْخَلُ بِمَعْرُوفِهِ وَ فَقِیرٍ لَا یبِیعُ آخِرَتَهُ بِدُنْیاهُ فَإِذَا ضَیعَ الْعَالِمُ عِلْمَهُ اسْتَنْکفَ الْجَاهِلُ أَنْ یتَعَلَّمَ وَ إِذَا بَخِلَ الْغَنِی بِمَعْرُوفِهِ بَاعَ الْفَقِیرُ آخِرَتَهُ بِدُنْیاهُ یا جَابِرُ مَنْ کثُرَتْ نِعَمُ اللَّهِ عَلَیهِ کثُرَتْ حَوَائِجُ النَّاسِ إِلَیهِ فَمَنْ قَامَ لِلَّهِ فِیهَا بِمَا یجِبُ فِیهَا عَرَّضَهَا لِلدَّوَامِ وَ الْبَقَاءِ وَ مَنْ لَمْ یقُمْ فِیهَا بِمَا یجِبُ عَرَّضَهَا لِلزَّوَالِ وَ الْفَنَاءِ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۷۲] .

۲. زیارت اربعین

قال رسول الله (ص) : إِنَّ صَبْرَ الْمُسْلِمِ فِی بَعْضِ مَوَاطِنِ الْجِهَادِ یوْماً وَاحِداً خَیرٌ لَهُ مِنْ عِبَادَةِ أَرْبَعِینَ سَنَةً [مستدرک الوسائل ، ج ۱۱ ، ص ۲۱] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إذا قام قائمنا أذهب الله عز و جل عن شیعتنا العاهة و جعل قلوبهم کزبر الحدید و جعل قوة الرجل منهم قوة أربعین رجلا و یکونون حکام الأرض و سنامها [خصال صدوق ، ج ۲ ، ص ۵۴۱] .

قَالَ أَبو مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ الْعَسْکری (ع) : عَلَامَاتُ الْمُومِنِ خَمْسٌ صَلَاةُ الْخَمْسِینَ وَ زِیارَةُ الْأَرْبَعِینَ وَ التَّخَتُّمُ فِی الْیمِینِ وَ تَعْفِیرُ الْجَبِینِ وَ الْجَهْرُ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ [تهذیب الأحکام ، ج ۶ ، ص ۵۲] .

۱. درس های زیارت اربعین

یک جمله از زیارت اربعین نقل از مفاتیح : قال الصادق (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَشْهَدُ أَنَّهُ وَلِیک وَ ابْنُ وَلِیک وَ صَفِیک وَ ابْنُ صَفِیک الْفَائِزُ بِکرَامَتِک أَکرَمْتَهُ بِالشَّهَادَةِ وَ حَبَوْتَهُ بِالسَّعَادَةِ وَ اجْتَبَیتَهُ بِطِیبِ الْوِلَادَةِ وَ جَعَلْتَهُ سَیداً مِنَ السَّادَةِ وَ قَائِداً مِنَ الْقَادَةِ وَ ذَائِداً مِنَ الذَّادَةِ وَ أَعْطَیتَهُ مَوَارِیثَ الْأَنْبِیاءِ وَ جَعَلْتَهُ حُجَّةً عَلَی خَلْقِک مِنَ الْأَوْصِیاءِ فَأَعْذَرَ فِی الدُّعَاءِ وَ مَنَحَ النُّصْحَ وَ بَذَلَ مُهْجَتَهُ فِیک لِیسْتَنْقِذَ عِبَادَک مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَیرَةِ الضَّلَالَةِ وَ قَدْ تَوَازَرَ عَلَیهِ مَنْ غَرَّتْهُ الدُّنْیا وَ بَاعَ حَظَّهُ بِالْأَرْذَلِ الْأَدْنَی وَ شَرَی آخِرَتَهُ بِالثَّمَنِ الْأَوْکسِ وَ تَغَطْرَسَ وَ تَرَدَّی فِی هَوَاهُ وَ أَسْخَطَ نَبِیک وَ أَطَاعَ مِنْ عِبَادِک أَهْلَ الشِّقَاقِ وَ النِّفَاقِ وَ حَمَلَةَ الْأَوْزَارِ الْمُسْتَوْجِبِینَ النَّارَ فَجَاهَدَهُمْ فِیک صَابِراً مُحْتَسِباً حَتَّی سُفِک فِی طَاعَتِک دَمُهُ

السَّلَامُ عَلَی وَلِی اللَّهِ وَ حَبِیبِهِ

السَّلَامُ عَلَی خَلِیلِ اللَّهِ وَ نَجِیبِهِ

السَّلَامُ عَلَی صَفِی اللَّهِ وَ ابْنِ صَفِیهِ

السَّلَامُ عَلَی أَسِیرِ الْکرُبَاتِ وَ قَتِیلِ الْعَبَرَاتِ

وَ مَنَحَ النُّصْحَ وَ بَذَلَ مُهْجَتَهُ فِیک لِیسْتَنْقِذَ عِبَادَک مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَیرَةِ الضَّلَالَةِ [تهذیب الأحکام ، ج ۶ ، ص ۱۱۳] .

۲. علت شهادت امام (ع)

قال الصادق (ع) : وَ قَدْ تَوَازَرَ عَلَيهِ فِي غَيرِ طَاعَتِک مِنْ خَلْقِک مَنْ غَرَّتْهُ الدُّنْيا وَ بَاعَ آخِرَتَهُ بِالثَّمَنِ الْأَوْكَسِ وَ أَسْخَطَک وَ أَسْخَطَ رَسُولَک وَ أَطَاعَ مِنْ عِبَادِک أَهْلَ الشِّقَاقِ وَ النِّفَاقِ وَ حَمَلَةَ الْأَوْزَارِ وَ الْمُسْتَوْجِبِينَ النَّارَ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۵۹] .

۳. وظيفه ها

قال الصادق (ع) : لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَک وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً سَمِعَتْ بِذَلِک فَرَضِيتْ بِهِ

وَ أَشْهَدُ أَنِّي بِكمْ مُومِنٌ وَ بِإِيابِكمْ مُوقِنٌ بِشَرَائِعِ دِينِي وَ خَوَاتِيمِ عَمَلِي وَ قَلْبِي لِقَلْبِكمْ سِلْمٌ وَ أَمْرِي لِأَمْرِكمْ مُتَّبِعٌ وَ نُصْرَتِي لَكمْ مُعَدَّةٌ حَتَّى يأْذَنَ اللَّهُ لَكمْ فَمَعَكمْ مَعَكمْ لَا مَعَ عَدُوِّكمْ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيكمْ وَ عَلَى أَرْوَاحِكمْ وَ أَجْسَادِكمْ وَ شَاهِدِكمْ وَ غَائِبِكمْ وَ ظَاهِرِكمْ وَ بَاطِنِكمْ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

۳. اربعین حدیث

قال الصادق (ع) : مَنْ حَفِظَ مِنْ شِيعَتِنَا أَرْبَعِينَ حَدِيثاً بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ فَقِيهاً عَالِماً وَ لَمْ يعَذِّبْهُ [امالی صدوق ، ص۳۰۶] .

قال رسول الله (ص) : مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثاً مِمَّا يحْتَاجُونَ إِلَيهِ مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ بَعَثَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ فَقِيهاً عَالِماً [وسائل الشيعه ، ج۲۷ ، ص۹۴] .

قال الصادق (ع) : مَنْ حَفِظَ عَنَّا أَرْبَعِينَ حَدِيثاً مِنْ أَحَادِيثِنَا فِي الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ بَعَثَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ فَقِيهاً عَالِماً وَ لَمْ يعَذِّبْهُ [وسائل الشيعه ، ج۲۷ ، ص۹۵] .

۲. در کتاب ذریعه می خوانیم که حدیثمَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًارا شیعه و سنی مستفیضه می‌دانند لذا حاج آغا بزرگ تهرانی نام ۷۷ کتاب را به عنوان اربعون حدیث در ج۱ الذریعه و نام ۵ کتاب را به نام چهل حدیث در ج۵ الذریعه آورده است که موضوعات این چهل حدیث گاهی یک مسئله است؛ نظیر چهل حدیث در مسح پا ، چهل حدیث در متعه ، چهل حدیث در فضایل ، چهل حدیث در اخبار ، و گاه هر حدیثی در یک مسئله است.

۴. اربعین در مسائل اجتماعی

۱. قال الباقر (ع) : حَدُّ الْجِوَارِ أَرْبَعُونَ دَاراً مِنْ كلِّ جَانِبٍ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۹] .

۲. غیبت مومن تا ۴۰ روز مانع قبولی اعمال می‌شود.

قال رسول الله (ص) : مَنِ اغْتَابَ مُسْلِماً أَوْ مُسْلِمَةً لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَى صَلَاتَهُ وَ لَا صِيامَهُ أَرْبَعِينَ يوْماً وَ لَيلَةً إِلَّا أَنْ يغْفِرَ لَهُ صَاحِبُهُ [جامع الأخبار ، ص۱۴۶] .

۳.عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ لِي : " مَنْ صَحِبَک" فَقُلْتُ لَهُ : رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِي. قَالَ : " فَمَا فَعَلَ". قُلْتُ : مُنْذُ دَخَلْتُ لَمْ أَعْرِفْ مَكانَهُ. فَقَالَ لِي : " أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ مَنْ صَحِبَ مُومِناً أَرْبَعِينَ خُطْوَةً سَأَلَهُ اللَّهُ عَنْهُ يوْمَ الْقِيامَةِ" [أمالی طوسی ، ج۱۴ ، ص۴۱۳] .

۴. حضرت امیر (ع) : " اگر چهل یار داشتم حقم را گرفته و جهاد می کردم". [نورالثقلین ، ج۲ ، ص۷۳]

۵.امام زمان (ع) در قیافه مردی چهل ساله ظهور می کند.

۶. خواندن چهل مرتبه سوره حمد بر مریض. [سفینه ، (حمی)]

۷. امام سجاد (ع) : چهل مرتبه به حج رفت ، بدون این که به ناقه‌اش شلاق بزنند.قال الصادق (ع) : حَجَّ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) عَلَى نَاقَةٍ لَهُ أَرْبَعِينَ حَجَّةً فَمَا قَرَعَهَا بِسَوْط [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۲۹۳] .

۸. رسول خدا (ص) بر سر جنازه فاطمه بنت اسد چهل مرتبه تکبیر گفت.عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ النَّبِی (ص) صَلَّی عَلَی فَاطِمَةَ بِنْتِ أَسَدٍ أُمِّ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) صَلَاةً لَمْ یصَلِّ عَلَی أَحَدٍ قَبْلَهَا مِثْلَ تِلْک الصَّلَاةِ ثُمَّ کبَّرَ عَلَیهَا أَرْبَعِینَ تکبِیرَةً. [وسائل الشیعة ، ج۳ ، ص۸۲] .

۹. کسی که سوگند دروغ یاد کند تا چهل روز منتظر قهر الهی باشد. قال الصادق (ع) : الیمین الغموس ینتظر بها أربعین یوما [ثواب الأعمال ، ص۲۲۶] .

۱۱. ابن عساکر کتابی نوشت به نام اربعین از چهل شهر از چهل شیخ

۱۱. اگر چهل نفر بر مرده‌ای شهادت به خوبی دادند خداوند گواهی چهل نفر را می‌پذیرد و به علم خود با او رفتار نمی‌کند. قال الصادق (ع) : إِذَا حَضَرَ الْمَیتَ أَرْبَعُونَ رَجُلًا فَقَالُوا اللَّهُمَّ إِنَّا لَا نَعْلَمُ مِنْهُ إِلَّا خَیراً قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ قَبِلْتُ شَهَادَتَکمْ وَ غَفَرْتُ لَهُ مَا عَلِمْتُ مِمَّا لَا تَعْلَمُونَ [کافی ، ج۳ ، ص۲۵۴] .

۱۲. حریم مسجد چهل ذراع است. قال رسول الله (ص) : أَنَّ حَرِیمَ الْمَسْجِدِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعاً مِنْ کلِّ نَاحِیةٍ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۰۲] .

۱۳. حریم چاه چهل ذراع است.قَضَی رَسُولُ ا للَّهِ (ص) أَنَّ الْبِئْرَ حَرِیمُهَا أَرْبَعُونَ ذِرَاعاً لَا یحْفَرُ إِلَی جَنْبِهَا بِئْرٌ أُخْرَی لِمَعْطَنٍ أَوْ غَنَمٍ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۲۳۸] .

۵. اربعین در مسائل اخروی

۱. قال الصادق (ع) : إِنَّ فُقَرَاءَ الْمُسْلِمِینَ یتَقَلَّبُونَ فِی رِیاضِ الْجَنَّةِ قَبْلَ أَغْنِیائِهِمْ بِأَرْبَعِینَ خَرِیفاً [کافی ، ج۲ ، ص۲۶۰] .

۲. قال رسول الله (ص) : یا عَلِی مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِی أَرْبَعِینَ حَدِیثاً یطْلُبُ بِذَلِک وَجْهَ اللَّهِ وَ الدَّارَ الْآخِرَةَ حَشَرَهُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ مَعَ النَّبِیینَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِینَ وَ حَسُنَ أُولَئِک رَفِیقاً [وسائل الشیعة ، ج۲۷ ، ص۹۵] .

۳. قال رسول الله (ص) : مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِی أَرْبَعِینَ حَدِیثاً ینْتَفِعُونَ بِهَا بَعَثَهُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ فَقِیهاً عَالِماً [وسائل الشیعة ، ج۲۷ ، ص۹۳] .

۶. اربعین در مسائل عبادی

۱. نماز کسی که شراب بخورد تا چهل روز قبول نیست.قال الصادق (ع) : مَنْ شَرِبَ مُسْکراً لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ صَلَاتُهُ أَرْبَعِینَ یوْماً [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۰] .

۲. قال رسول الله (ص) : یا عَلِی شَارِبُ الْخَمْرِ لَا یقْبَلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ صَلَاتَهُ أَرْبَعِینَ یوْماً فَإِنْ مَاتَ فِی الْأَرْبَعِینَ مَاتَ کافِراً [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

۳. قال الصادق (ع) : مَنْ قَدَّمَ أَرْبَعِینَ مِنَ الْمُومِنِینَ ثُمَّ دَعَا اسْتُجِیبَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۹] .

۴."وَ إِذْ واعَدْنا مُوسی أَرْبَعِینَ لَیلَةً [بقره/۵۱] .

۵. دعای چهل نفر یا چهار نفر هر کدام ده مرتبه یا یک نفر چهل مرتبه. قال الصادق (ع) : مَنْ قَدَّمَ أَرْبَعِینَ مِنَ الْمُومِنِینَ ثُمَّ دَعَا اسْتُجِیبَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۹] .

۶. قال رسول الله (ص) : من أخلص لله أربعین یوما فجر الله ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه [بحار الأنوار ، ج۶۷ ، ص۲۴۹] .

۷. قال الباقر (ع) : مَا أَخْلَصَ الْعَبْدُ الْإِیمَانَ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْبَعِینَ یوْماً أَوْ قَالَ مَا أَجْمَلَ عَبْدٌ ذِکرَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْبَعِینَ یوْماً إِلَّا زَهَّدَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الدُّنْیا وَ بَصَّرَهُ دَاءَهَا وَ دَوَاءَهَا فَأَثْبَتَ الْحِکمَةَ فِی قَلْبِهِ وَ أَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

۸. قال الصادق (ع) : إِذَا مَاتَ الْمُومِنُ فَحَضَرَ جَنَازَتَهُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا مِنَ الْمُومِنِینَ وَ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنَّا لَا نَعْلَمُ مِنْهُ إِلَّا خَیراً وَ أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ

مِنَّا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی قَدْ أَجَزْتُ شَهَادَاتِكُمْ وَ غَفَرْتُ لَهُ مَا عَلِمْتُ مِمَّا لَا تَعْلَمُونَ [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۶۵] .
۹. قال الصادق (ع) : مَنْ أَخَذَ بِجَوَانِبِ السَّرِيرِ الْأَرْبَعَةِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً [كافی ، ج۳ ، ص۱۷۴] .
۱۰. دعای چهل شب مستجاب است. [كافی ، ج۲ ، ص۴۸۹]
۱۱. كسی كه قبل از خود به چهل نفر دعا كند مستجاب است. [كافی ، ج۲ ، ص۴۸۹]
۱۲. اخلاص چهل روز سرچشمه زهد است و بصیرت در دردها و درمان ها و حكمت درونی است. قال الباقر (ع) : مَا أَجْمَلَ عَبْدٌ ذِكْرَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْبَعِينَ يَوْماً إِلَّا زَهَّدَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي الدُّنْيَا وَ بَصَّرَهُ دَاءَهَا وَ دَوَاءَهَا فَأَثْبَتَ الْحِكْمَةَ فِي قَلْبِهِ وَ أَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ [كافی ، ج۲ ، ص۱۶] .
۱۳. كسی كه در عقب نماز واجب چهل بارسُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُبگويد هرچه بخواهد به او داده می‌شود. قال الصادق (ع) : مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكْبَرُ أَرْبَعِينَ مَرَّةً فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ فَرِيضَةٍ قَبْلَ أَنْ يَثْنِيَ رِجْلَيْهِ ثُمَّ سَأَلَ اللَّهَ أُعْطِيَ مَا سَأَلَ [وسائل الشيعة ، ج۶ ، ص۴۵۵] .
۷. اربعين در مسائل تربيتی
جاء فی قوله تعالی أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْكُمْ ما يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ [(فاطر/۳۷)] أنها معاتبة لابن الأربعين. [درباره چهل ساله‌ها است.إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۴۰] .
عقل انسان از چهل سالگی تا شصت سالگی روبه رشد و بعد از آن رو به نقص است. قال الصادق (ع) : يزيد عقل الرجل بعد الأربعين إلى خمسين و ستين ثم ينقص عقله بعد ذلك [اختصاص مفيد ، ص۲۴۴] .
همين كه سن انسان به چهل رسيد خداوند به فرشتگان می‌فرمايد : به اندازه لازم به او عمر دادم بر او سخت بگيريد و كارهايش را با دقت ثبت كنيد. قال الصادق (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ لَفِي فُسْحَةٍ مِنْ أَمْرِهِ مَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ أَرْبَعِينَ سَنَةً فَإِذَا بَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى مَلَكَيْهِ قَدْ عَمَّرْتُ عَبْدِي هَذَا عُمُراً فَغَلِّظَا وَ شَدِّدَا وَ تَحَفَّظَا وَ اكْتُبَا عَلَيْهِ قَلِيلَ عَمَلِهِ وَ كَثِيرَهُ وَ صَغِيرَهُ وَ كَبِيرَهُ [كافی ، ج۸ ، ص۱۰۸] .
سن چهل ، رسيدن به مرز كمال است.بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ بَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً [احقاف/۱۵] .
اگرتا چهل روز گوشت نخوريد قرض بگيريد و گوشت بخوريد. قال رسول الله (ص) : مَنْ أَتَى عَلَيْهِ أَرْبَعُونَ يَوْماً وَ لَمْ يَأْكُلِ اللَّحْمَ فَلْيَسْتَقْرِضْ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لْيَأْكُلْهُ [كافی ، ج۶ ، ص۳۰۹] .
نشانه مومن آن است كه هر چهل روزی يک حادثه حزن آور كه سبب هوشياری او باشد بر او عرضه می‌شود. قال الصادق (ع) : الْمُومِنُ لَا يَمْضِي عَلَيْهِ أَرْبَعُونَ لَيْلَةً إِلَّا عَرَضَ لَهُ أَمْرٌ يَحْزُنُهُ يذَكرُ بِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۲۵۴] .
هر انسانی چهل سپر دارد كه با هر گناه كبيره‌ای يكی از آنها محو می‌شود. قال أمير المؤمنين (ع) : مَا مِنْ عَبْدٍ إِلَّا وَ عَلَيْهِ أَرْبَعُونَ جُنَّةً حَتَّى يَعْمَلَ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً فَإِذَا عَمِلَ أَرْبَعِينَ كَبِيرَةً انْكَشَفَتْ عَنْهُ الْجُنَنُ فَيوحِي اللَّهُ إِلَيْهِمْ أَنِ اسْتُرُوا عَبْدِي بِأَجْنِحَتِكُمْ فَتَسْتُرُهُ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا قَالَ فَمَا يَدَعُ شَيْئاً مِنَ الْقَبِيحِ إِلَّا قَارَفَهُ حَتَّى يَمْتَدِحَ إِلَى النَّاسِ بِفِعْلِهِ الْقَبِيحِ فَيَقُولُ الْمَلَائِكَةُ يا رَبِّ هَذَا عَبْدُكَ مَا يَدَعُ شَيْئاً إِلَّا رَكِبَهُ وَ إِنَّا لَنَسْتَحْيِي مِمَّا يَصْنَعُ فَيوحِي اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِمْ أَنِ ارْفَعُوا أَجْنِحَتَكُمْ عَنْهُ فَإِذَا فُعِلَ ذَلِكَ أَخَذَ فِي بُغْضِنَا أَهْلَ الْبَيْتِ فَعِنْدَ ذَلِكَ يَنْهَتِكُ سِتْرُهُ فِي السَّمَاءِ وَ سِتْرُهُ فِي الْأَرْضِ فَيقُولُ الْمَلَائِكَةُ يا رَبِّ هَذَا عَبْدُكَ قَدْ بَقِيَ مَهْتُوكَ السِّتْرِ فَيوحِي اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيْهِمْ لَوْ كَانَتْ لِلَّهِ فِيهِ حَاجَةٌ مَا أَمَرَكُمْ أَنْ تَرْفَعُوا أَجْنِحَتَكُمْ عَنْهُ [كافی ، ج۲ ، ص۲۷۹] .
برای انعقاد نطفه حضرت زهرا (س) ، رسول خدا (ص) تا چهل روز كنارگيری می كند.
قال الصادق (ع) : مَنْ قَدَّمَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا مِنْ إِخْوَانِهِ قَبْلَ أَنْ يَدْعُوَ لِنَفْسِهِ اسْتُجِيبَ لَهُ فِيهِمْ وَ فِي نَفْسِهِ [وسائل الشيعة ، ج۷ ،

ص۱۱۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : إِذَا بَلَغَ الرَّجُلُ أَرْبَعِینَ سَنَةً نَادَی مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ دَنَا الرَّحِیلُ فَأَعِدَّ زَاداً وَ لَقَدْ کانَ فِیمَا مَضَی إِذَا أَتَتْ عَلَی الرَّجُلِ أَرْبَعُونَ سَنَةً حَاسَبَ نَفْسَهُ [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۵۶] .

غذای حلال سبب نورانیت دل تا ۴۰ روز است.

قال رسول الله (ص) : من أکل لقمة حرام لم تقبل له صلاة أربعین لیلة و لم تستجب له دعوة أربعین صباحا [بحار الأنوار ، ج۶۳ ، ص۳۱۴] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : ذَمُّک نَفْسَک أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ أَرْبَعِینَ سَنَةً [مستدرک الوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۵۳] .

من بلغ اربعین سنة و لم یتعص فقد عصیامام فرمود : مراد عصای احتیاط است.

تا چهل سال تخفیف است ، ولی بعد خداوند به فرشتگان می‌فرماید : قال الصادق (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ لَفِی فُسْحَةٍ مِنْ أَمْرِهِ مَا بَینَهُ وَ بَینَ أَرْبَعِینَ سَنَةً فَإِذَا بَلَغَ أَرْبَعِینَ سَنَةً أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی مَلَکیهِ قَدْ عَمَّرْتُ عَبْدِی هَذَا عُمُراً فَغَلِّظَا وَ شَدِّدَا وَ تَحَفَّظَا وَ اکتُبَا عَلَیهِ قَلِیلَ عَمَلِهِ وَ کثِیرَهُ وَ صَغِیرَهُ وَ کبِیرَهُ [کافی ، ج۸ ، ص۱۰۸] .

۸. اربعین در مسائل سیاسی

قال رسول الله (ص) : یوْمٌ وَاحِدٌ مِنْ سُلْطَانٍ عَادِلٍ خَیرٌ مِنْ مَطَرٍ أَرْبَعِینَ یوْماً [مستدرک الوسائل ، ج۱۸ ، ص۹] .

۹. اربعین در مسائل نظامی

قال رسول الله (ص) : إِنَّ صَبْرَ الْمُسْلِمِ فِی بَعْضِ مَوَاطِنِ الْجِهَادِ یوْماً وَاحِداً خَیرٌ لَهُ مِنْ عِبَادَةِ أَرْبَعِینَ سَنَةً [مستدرک الوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۱] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : إذا قام قائمنا أذهب الله عز و جل عن شیعتنا العاهة و جعل قلوبهم کزبر الحدید و جعل قوة الرجل منهم قوة أربعین رجلا و یکونون حکام الأرض و سنامها [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۴۱] .

چهل هزار فرشته مجاهد فی سبیل الله را بدرقه می کنند. [لئالی الاخبار ، ج۱ ، ص۲۶۶]

۱۰. اربعین در مسائل اقتصادی

قال الصادق (ع) : الْحُکرَةُ فِی الْخِصْبِ أَرْبَعُونَ یوْماً وَ فِی الشِّدَّةِ وَ الْبَلَاءِ ثَلَاثَةُ أیام فَمَا زَادَ عَلَی الْأَرْبَعِینَ یوْماً فِی الْخِصْبِ فَصَاحِبُهُ مَلْعُونٌ وَ مَا زَادَ عَلَی ثَلَاثَةِ أَیام فِی الْعُسْرَةِ فَصَاحِبُهُ مَلْعُونٌ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۵] .

قال رسول الله (ص) : لَأَنْ یلْقَی اللَّهَ الْعَبْدُ سَارِقاً أَحَبُّ إِلَی مِنْ أَنْ یلْقَاهُ قَدِ احْتَکرَ طَعَاماً أَرْبَعِینَ یوْماً [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۵۸] .

۱۱. اربعین در مسائل بهداشتی

قال الصادق (ع) : مَنْ لَمْ یأْکلِ اللَّحْمَ أَرْبَعِینَ یوْماً سَاءَ خُلُقُهُ وَ مَنْ سَاءَ خُلُقُهُ فَأَذِّنُوا فِی أُذُنِهِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

قال رسول الله (ص) : مَنْ أَتَی عَلَیهِ أَرْبَعُونَ یوْماً وَ لَمْ یأْکلِ اللَّحْمَ فَلْیسْتَقْرِضْ عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لْیأْکلْهُ [کافی ، ج۶ ، ص۳۰۹. ۴] .

قال رسول الله (ص) : مَنْ کانَ یومِنُ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ فَلَا یتْرُک حَلْقَ عَانَتِهِ فَوْقَ الْأَرْبَعِینَ فَإِنْ لَمْ یجِدْ فَلْیسْتَقْرِضْ (عَلَی اللَّهِ) بَعْدَ الْأَرْبَعِینَ وَ لَا یوخِّرْ [وسائل الشیعة ، ج۲ ، ص۱۴۰] .

۶.قال رسول الله (ص) : کلُوا الرُّمَّانَ فَلَیسَ مِنْهُ حَبَّةٌ تَقَعُ فِی الْمَعِدَةِ إِلَّا أَنَارَتِ الْقَلْبَ وَ أَخْرَجَتِ الشَّیطَانَ أَرْبَعِینَ یوْماً [وسائل

الشیعة ، ج۲۵ ، ص۲۳] .

۱۲. اربعین در مسائل خانوادگی

۱. کسی که تا چهل روز به خواسته‌های طبیعی همسرش پاسخ ندهد و او به گناه افتد در گناهش شریک است.

۲. همین که آیه‌وَ أَنْذِرْ عَشِیرَتَک الْأَقْرَبِینَ [شعراء/۲۱۴] . نازل شد ، پیامبر اکرم (ص) چهل نفر از فامیل را دعوت نمود.

۱۳. اربعین در مسائل شرعی

نصاب گوسفند چهل است. قال الصادق (ع) : لَیسَ فِی مَا دُونَ الْأَرْبَعِینَ مِنَ الْغَنَمِ شَیءٌ فَإِذَا کانَتْ أَرْبَعِینَ فَفِیهَا شَاةٌ إِلَی عِشْرِینَ وَ مِائَةٍ فَإِذَا زَادَتْ وَاحِدَةٌ فَفِیهَا شَاتَانِ إِلَی الْمِائَتَینِ فَإِذَا زَادَتْ وَاحِدَةٌ فَفِیهَا ثَلَاثٌ مِنَ الْغَنَمِ إِلَی ثَلَاثِمِائَةٍ فَإِذَا کثُرَتِ الْغَنَمُ فَفِی کلِّ مِائَةٍ شَاةٌ [وسائل‌الشیعة ، ج۹ ، ص۱۱۷] .

کسی که در عقب نماز واجب چهل بارسُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُبگوید ، هرچه بخواهد به او داده می‌شود. قال الصادق (ع) : مَنْ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ أَرْبَعِینَ مَرَّةً فِی دُبُرِ کلِّ صَلَاةٍ فَرِیضَةٍ قَبْلَ أَنْ یثْنِی رِجْلَیهِ ثُمَّ سَأَلَ اللَّهَ أُعْطِی مَا سَأَلَ [وسائل الشیعة ، ج۶ ، ص۴۵۵] .

۱۴. شعر اربعین ژولیده

نوحه :

دودمه :

ورود به مدینه

اربعین :

واحد از جزوه :

۱. ارتباط زمینیان و آسمانیان

۱. ارتباط اهل آسمان با زمین

۱. در رهبری اهل زمین

رهبر مردم برای دریافت پیام به معراج می‌رود : سُبْحانَ الَّذی أَسْری بِعَبP…Й……لَیلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرام إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصی [اسراء/۱] .

اگر رهبر الهی نباشد ، زمین اهلش را می‌بلعد : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یجْعَلُ اللَّهُ قُمَّ وَ أَهْلَهُ قَائِمِینَ مَقَامَ الْحُجَّةِ وَ لَوْ لَا ذَلِک لَسَاخَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا وَ لَمْ یبْقَ فِی الْأَرْضِ حُجَّةٌ فَیفِیضُ الْعِلْمُ مِنْهُ إِلَی سَائِرِ الْبِلَادِ فِی الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ فَیتِمُّ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَی الْخَلْقِ حَتَّی لَا یبْقَی أَحَدٌ عَلَی الْأَرْضِ لَمْ یبْلُغْ إِلَیهِ الدِّینُ وَ الْعِلْمِ [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۳] .

۲. در هدایت اهل زمین

۱. هدایت مادی

کرات آسمانی وسیله شناسائی بشرند : وَ بِالنَّجْمِ هُمْ یهْتَدُون [نحل/۱۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صُمْ لِلرُّؤْیةِ وَ أَفْطِرْ لِلرُّؤْیةِ [جواباتأهل‌الموصل ، ص۳۷] .

گردش خورسید و ماه برای اطلاع برحساب ایام سالهو الذی جعل الشمس ضیاء و القمر نوراً وقدّره منازل لتعلموا عدد السنین و

الحساب [یونس ۵]

۲. هدایت معنوی

آسمانیان مهمان هدایت گران زمینی می‌شوند : تَنَزَّلُ الْمَلائِکَةُ وَ الرُّوح [قدر/۴] .

نزول وحی کره‌ها را قطعه قطعه می‌کند : لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلی جَبَلٍ لَرَأَیْتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً [حشر/۲۱] .

برای ارشاد مردم ماه پاره می‌شود : وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ [قمر/۱] .

پرنده آسمان از انحرافات زمینیان آگاه می‌شود : أَحَطْتُ بِما لَمْ تُحِطْ بِهِ [نمل/۲۲] .

آسمان‌ها کلاس زمینیان است : وَ یَتَفَکَّرُونَ فی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا [آل عمران/۱۹۱] .

از زمین عیسی (ع) به آسمان می‌رود.بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَیهِ [نساء/۱۵۸] .

پرنده آسمان کمک علمی به انسان می کندفبعث الله غراباً یبحث فی الارض لیدیه کیف یواری سواة اخیه [مائده ۳۱]

۳. طلب مغفرت بر اهل زمین

آسمانیان برای زمینیان استغفار می‌کنند : وَ یسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِی الْأَرْض [شوری/۵] .

فرشته ستایش اهل زمین می‌کند : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِلَی جَبْرَئِیلَ (ع) عَلَی کرْسِیٍّ مِنْ ذَهَبٍ بَینَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ هُوَ یقُولُ لَا سَیفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ وَ لَا فَتَی إِلَّا عَلِی [کافی ، ج۸ ، ص ۱۱۰] .

اله آسمان برای اهل زمین استغفار می‌کنند : وَ یسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِی الْأَرْض [شوری/۵] .

۴. نزول نعمت براهل زمین

کرات آسمان در خدمت بشرند : وَ سَخَّرَ لَکمُ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ دائِبَین [ابراهیم/۳۳] .

سرچشمه رزق بشر آسمان است : وَ فِی السَّماءِ رِزْقُکمْ [ذاریات/۲۲] .

از آسمان رحمت نازل می‌شود : فَأَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً [حجر/۲۲] .

۵. نزول عذاب برای اهل زمین

آسمان قهر می‌کند : فَما بَکتْ عَلَیهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرینَ [دخان/۲۹] .

اهل آسمان می‌توانند تهدیدی برای اهل زمین باشند؛ بادها ، صاعقه‌ها و رعد و برق‌ها می‌تواند تهدید باشد : أَ فَأَمِنْتُمْ أَنْ یخْسِفَ بِکمْ جانِبَ الْبَرِّ أَوْ یرْسِلَ عَلَیکمْ حاصِباً [اسراء/۶۸] .

آسمان برکت خود را قطع می‌کند : فَما بَکتْ عَلَیهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرینَ [دخان/۲۹] .

۶. کمک به اهل زمین

فرشتگان آسمانی به کمک زمینیان می‌آیند. (در جنگ بدر ، فرشتگان به کمک آمدند) .

بشر برای دفاع از حریم وحی ، جان نثار می‌کند. درعوض فرشتگان بدر به کمک می‌آیند : بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُسَوِّمینَ [آل عمران/۱۲۵] .

۲. رابطه اهل زمین با آسمان

۱. رابطه ائمه و انبیا با عالم بالا

از زمین ، پیامبر (ص) به آسمان‌ها می‌رود : سُبْحانَ الَّذی أَسْری بِعَبْدِهِ لَیلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی [اسراء/۱] .

از زمین عیسی (ع) به آسمان می‌رود : بَلْ رَفَعَهُ اللَّهُ إِلَیهِ [نساء/۱۵۸] .

از آسمان عیسی (ع) برای اقتدا به حضرت مهدی (ع) نازل می‌شود.

ارتباط زمینیان و آسمانیان ، صفحه ۲

امام سجاد (ع) به فرشتگان درود می‌فرستد.

۲. رابطه عمل صالح با عالم بالا

ایمان مردم درهای برکت آسمان‌ها را باز می کند : وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

ایمان و توبه و نماز اهل زمین در آسمان‌ها اثر دارد : وَ يا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يزِدْكمْ قُوَّةً إِلى قُوَّتِكمْ [هود/۵۲] .

تمام اعمال قبول شده به آسمان صادر می‌شود : وَ الْعَمَلُ الصّالِحُ يرْفَعُهُ [فاطر/۱۰] .

از زمین عمل صالح بالا می‌رود : وَ الْعَمَلُ الصّالِحُ يرْفَعُهُ [فاطر/۱۰] .

ایمان زمینیان ، درهای برکت آسمان را می گشاید : وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْض [اعراف/۹۶] .

با دعای انسان درهای آسمان باز می‌شود : فَدَعا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ فَفَتَحْنا أَبْوابَ السَّماءِ بِماءٍ مُنْهَمِرٍ [قمر/۱۱ - ۱۰] .

۳. رابطه طاغوتیان با عالم بالا

بـا سـتایش افراد نااهـل عرش الهی بـه لرزه می‌آیـد : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا مُـدِحَ الْفَـاجِرُ اهْـتَزَّ الْعَرْشُ وَ غَضِـبَ الرَّبُّ [تحف‌العقول ، ص۴۶] .

انسان طاغوتی برای دیدن خدا برج می‌سازد : فَاجْعَلْ لی صَرْحاً لَعَلِّی أَطَّلِعُ إِلی إِلهِ مُوسی [قصص/۳۸] .

اهل زمین معجزات آسمان را نمی‌پذیرد : وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ وَ إِنْ يرَوْا آيةً يعْرِضُوا وَ يقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ [قمر/۲ - ۱] .

۴. رابطه اعمال بد با عالم بالا

برای انحراف مردم نزدیک است آسـمان‌ها شـکافته شود : وَ قالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمنُ وَلَداً لَقَدْ جِئْتُمْ شَيئاً إِدًّا تَكادُ السَّماواتُ يتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَ تَخِرُّ الْجِبالُ هَدًّا [مریم/۹۰ - ۸۸] .

اگر زکات پرداخته نشود ، باران قطع می‌شود.

آسـمان‌ها به خاطر عقایـد انحرافی مردم قابل شـکافتن می‌شود : وَ قالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمنُ وَلَداً لَقَدْ جِئْتُمْ شَيئاً إِدًّا تَكادُ السَّماواتُ يتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَ تَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَ تَخِرُّ الْجِبالُ هَدًّا [مریم/۹۰ - ۸۸] .

سخن نـاروای اهـل زمیـن عرش الهی را می‌لرزانـد : قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا مُـدِحَ الْفَـاجِرُ اهْـتَزَّ الْعَرْشُ وَ غَضِـبَ الرَّبُّ [تحف‌العقول ، ص۴۶] .

پرداخت نکردن زکات اهل زمین ، باران آسمان را متوقف می کند.

تـوطئه زمینـان برای خراب کردن کعبـه ، پرنـدگان آسـمان را به مسلح شـدن و هجـوم کردن وا می‌دارد : تَرْمِيهِمْ بِحِجارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ [فیل/۴] .

۱. ارتجاع

۱. شیوه برخورد حضرت موسی (علیه السلام) با ارتجاع

۱. سخن مرتجعان :

همین که حضرت موسی (ع) ده روز اضافه در طور ماند؛ سامری از تأخیر استفاده کرد و آن را بهانه قرار داد و از زیورهای زنان بنی‌اسرائیل گوساله ساخت. هر چه هارون فریاد زد گفتند :

لَنْ نَبْرَحَ عَلَيهِ عاكفينَ حَتّى يرْجِعَ إِلَينا مُوسى [طه/۹۱] .

درس : حکم عقل را زیر پا گذاشته و گفتند ما بر گوساله‌پرستی پای بندیم تا ببینیم وحی چه شد؟!

گاهی دستورات از خدا نیست ، ولی مسلّمات عقلی را باید عمل کرد.

۲. برخورد حضرت موسی (علیه السلام) بعد از دیدن ارتجاع امّت :

۱. به سراغ رهبر رفت

وقتی که بی‌گناهی هارون ثابت شد.

لا تَأْخُذْ بِلِحْيَتي وَ لا بِرَأْسي إِنِّي خَشيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَينَ بَنى إِسْرائيلَ وَ لَمْ تَرْقُبْ قَوْلى [طه/۹۴] .

۲. مفسد را از جامعه طرد کرد

و به سامری گفت : فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَياةِ أَنْ تَقُولَ لا مِساسَ (نباید با احدی تماس بگیری) [طه/۹۷] .

۳. وسیله گمراهی (گوساله طلایی) را آتش زد و خاکسترش را به دریا ریخت.

لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفاً [طه/۹۷] .

گرچه طلا بود ، ولی باید مثل بت‌های قیمتی که به دست ابراهیم (ع) کوبیده شد و مثل مسجد ضرار ، کوبیده شود و اسراف هم نیست ، زیرا بعدا این طلاها در موزه ها باز خاطرات شرک را زنده نکند.

۱. ارتداد

۱. تعریف ارتداد

ـ مرتد کیست؟

الف : شناخت مرتد

ب : مجازات مرتد

راغب : الارتداد والرّدۀ الرجوع فی الطّریق الّذی جاء منه لکن الرده تختص بالکفر و الارتداد استعمل فیه و فی غیره

ـ در فرهنگ اسلام ارتداد :

قیام در برابر حکومت

سرپیچی از دستورات اسلامی

سرپیچی از فرمان رهبری

انکار ولایت حضرت علی (ع)

ـ ارتداد در نگاه فقها

به اتفاق علمای فریقین : ارتداد ، خروج از اسلام و داخل شدن در کفر است.

ـ محقق حلی (ره) : هو الذی یکفر بعد الاسلام. [شرایع ، کتاب حدود]

ـ امام خمینی (ره) : المرتد هو من خرج عن الاسلام و اختار الکفر. [تحریر ، ج۲ ، ص۳۶۶]
ـ ابن قدامه : المرتد هو الراجع عن دین الاسلام الی الکفر. [مغنی ابن قدامه : ج ۱۰ ، ص۷۴]
قرآن :
مَنْ یرْتَدِدْ مِنْکمْ عَنْ دینِهِ فَیمُتْ وَ هُوَ کافِرٌ فَأُولئِک حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [بقره/۲۱۷] .
مرتد :
آیا شاک؟
یا کسی که قابلیت مسلمان بودن در او هست و اظهار کفر و انکار اسلام می‌کند؟
روایات :
ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَال : سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) عَنِ الْمُرْتَدِّ فَقَالَ : " مَنْ رَغِبَ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ کفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَی مُحَمَّدٍ (ص) بَعْدَ إِسْلَامِهِ" [کافی ، ج۶ ، ص۱۷۴] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کلُّ مُسْلِمٍ بَینَ مُسْلِمِینَ ارْتَدَّ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ جَحَدَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) نُبُوَّتَهُ وَ کذَّبَهُ فَإِنَّ دَمَهُ مُبَاحٌ لِمَنْ سَمِعَ ذَلِک مِنْه [کافی ، ج۶ ، ص۱۷۴] .
ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : کنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) جَالِساً عَنْ یسَارِهِ وَ زُرَارَةُ عَنْ یمِینِهِ فَدَخَلَ عَلَیهِ أَبُو بَصِیرٍ فَقَالَ : یا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِیمَنْ شَک فِی اللَّهِ؟ فَقَالَ : " کافِرٌ یا أَبَا مُحَمَّدٍ". قَالَ : فَشَک فِی رَسُولِ اللَّهِ؟ فَقَالَ : " کافِرٌ". ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی زُرَارَةَ فَقَالَ إِنَّمَا یکفُرُ إِذَا جَحَدَ" [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۳۵۶] .
شک :
که بعدش ایمان باشد. پیامبر (ص) : ذَاک وَ اللَّهِ مَحْضُ الْإِیمَانِ
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِی (ص) فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ هَلَکتُ فَقَالَ لَهُ (ع) أَتَاک الْخَبِیثُ فَقَالَ لَک مَنْ خَلَقَک فَقُلْتَ اللَّهُ فَقَالَ لَک اللَّهُ مَنْ خَلَقَهُ فَقَالَ إِی وَ الَّذِی بَعَثَک بِالْحَقِّ لَکانَ کذَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ذَاک وَ اللَّهِ مَحْضُ الْإِیمَانِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۲۵] .
که بعدش کفر باشد
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وُضِعَ عَنْ أُمَّتِی تِسْعُ خِصَالٍ الْخَطَأُ وَ النِّسْیانُ وَ مَا لَا یعْلَمُونَ وَ مَا لَا یطِیقُونَ وَ مَا اضْطُرُّوا إِلَیهِ وَ مَا اسْتُکرِهُوا عَلَیهِ وَ الطِّیرَةُ وَ الْوَسْوَسَةُ فِی التَّفَکرِ فِی الْخَلْقِ وَ الْحَسَدُ مَا لَمْ یظْهَرْ بِلِسَانٍ أَوْ یدٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۶۳] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قد وضع عن أمتی ما حدثت به نفسها ما لم تعمل به أو تتکلم [تأویل‌الآیات‌الظاهرة ، ص۲۷۸] .
نتیجه : شاک تا زمانی که به زبان یا انکار عملی نیامده ، مرتد نیست.
ـ فرق بین منافق و مرتد همان اظهار است.
ـ جاهِدِ الْکفّارَ وَ الْمُنافِقینَ [توبه/۷۳] .
شاید ناظر بر این باشد که هر موقع این دو ، دست به دست هم دادند.
موجبات ارتداد :
۱ ـ انکار اصل اسلام
۲ ـ انکار ضروری دین
"ضروری دین چیزی است که جزء دین بودنش نیاز به استدلال و دقت نداشته باشد..." [القواعد الفقهیة ، ج۵ ، ص۲۱۳]

نظریات :

انکار ضروری دین موجب کفر

انکار از روی آگاهی ضروری بودن ، ملاک نیست.

انکار ضروری از آن جهت که مستلزم انکار توحید یا نبوت باشد. [جواهر ، ج۶ ، ص۴۷]

۳ ـ سبّ انبیا

تفاوتی بین زن و مرد فطری و ملی نیست. توبه هم تخفیف مجازات نمی‌دهد. (مالک و احمد و ابوحنیفه هم می گویند.)

۲. ضرورت احکام ارتداد در جامعه

در ادیان دیگر نیز برای مرتد مجازات تعیین شده. [عهد قدیم ، سفر توریه ، مثنی فصل ۱۳ ـ عهد جدید ، نامه‌ای به مسیحیان ، یهودی‌نژاد ، عبرائیان ، بند ۱۰ جمله ۲۲ تا ۲۶]

کیفر ارتداد : دولت اسلامی همان گونه که موظف است در صورت مسموم شدن آب شهر آفت‌زدایی کند ، وظیفه دارد در صورت مسمومیت فضای فکری جامعه و شیوع عقاید گمراه‌کننده ، قیام و اقدام کند.

ـ مجازات مرتد برای سالم‌سازی فکر عمومی است.

ـ این مجازات در برای جنگ روانی و تبلیغاتی است و گرنه اسلام دستور به شنیدن حرف‌ها و انتخاب احسن را داد ، اسلام می‌فرماید : وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكينَ اسْتَجارَك فَأَجِرْهُ حَتّى يسْمَعَ كلامَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذلِك بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يعْلَمُونَ [توبه/۶] .

صفوان از پیامبر (ص) دو ماه مهلت و تحقیق خواست ، حضرت به او چهار ماه مهلت داد. [اسد الغابه ، ج۳ ، ص۲۲]

شعار قرآنقُلْ هاتُوا بُرْهانَكمْ [بقره/۱۱۱] . است.

انتقاد قرآن از تقلید کورکورانه و عدم تعقّل است.

ـ مجازات مرتد به این دلیل است که مردم دین را سرسری و تشریفاتی ندانند.

ـ در انتخاب و پذیرش آن دقت کنند.

ـ مجازات مرتد مانع راه کسانی است که به خاطر کینه از اسلام آئین میلیون‌ها مسلمان را بازیچه امیال سودجویانه خود قرار داده و مکتب مستدل وحی که از طریق شهادت‌ها و شکنجه‌های انبیای معصوم به دست ما رسیده با هوس و تبلیغات دشمنان آسیب‌پذیر باشد.

آری؛ کدام کشور و رژیم و دانشگاه و مدرسه‌ای اجازه می‌دهد که بودجه‌ها و نیروها و تخصصات برنامه‌ریزهای مسئولین نظام را برای رشد علمی ایجاد نماید ، ولی بچه‌های مدرسه هر ساعتی خواستند بیایند و هر ساعتی خواستند بروند و تمام امکانات را به مسخره بگیرند.

در کجای دنیا اجازه می‌دهند نیروهای مسلّح خواستند بیایند ، خواستند نیایند و خواستند اطاعت کنند یا نکنند.

در کدام رژیم و کشور و در چه زمان و مکانی دیده شده که کارمندی هر وقت خواست بیاید یا نیاید و هر کاری خواست بکند.

آری ، اسلام در آغاز مردم را به فکر و تعقّل فرا می‌خواند و مردم را در انتخاب احسن آزاد و به آن تشویق می کند ، ولی بعد از آنکه راه را انتخاب کرد و رها کردن آن تضعیف مکتب ، تضعیف رهبر ، تضعیف امت ، تضعیف نظام است ، نشان دادن

چراغ سبز به دشمنان است ، و ایجاد دلهره در دل دوستان است و گرفتن قدرت تصمیم گیری از مدیران است ، را راه بسته است. بنابراین اسلام هم برای فرد حق فکر و تعقل و انتخاب را باز گذاشته و هم برای مکتب و رهبر و امت حق عزّت و صلابت و برنامه‌ریزی را پذیرفته است.

اگر مرتد سخت مجازات نشود و به هر فرد حق رها کردن مکتب داده شود ، حق انبیا و شهدا و وحی و نبوت ضایع می‌شود.

ـ مجازات مرتدّ یک حق است یا خشونت

ـ آزادی آری ، توطئه نه

ـ آزادی آری ، خلاف واقعیت خیر

دو دیدگاه : در اسلام تحمیل عقیده نیست ، آزادی در انتخاب (در نتیجه تشکیک و کم رنگ کردن مجازات مرتد)

انحصار حقّانیت دین اسلام و عدم پذیرش ادیان دیگر

۳. اقسام ارتداد

ـ علمای اهل سنّت غیر از یک نفر تقسیم ملّی و فطری نکرده‌اند.

فطری آن است که : حین انعقاد نطفه‌اش پدر و مادر او مسلمان بوده اند و یا پذیرش اظهار اسلام پس از بلوغ.

ملی آن است که : حین انعقاد نطفه پدر و مادر او کافر بوده اند. [جواهر ، ج۴۱ ، ص۶۰۲ ـ تحریر ، ج۲ ، ص۳۶۶]

مهلت توبه :

مرتد ملّی :

سه روز

مقداری که برای توبه لازم است.

به مقداری که حق را با برهان و دلیل برایش روشن کنیم. [حوزه ، شماره ۴۱ ، آذر و دی ۶۹]

۴. احکام ارتداد

۱ شرایط

۱ ـ بلوغ

۲ ـ عقل

۳ ـ اختیار

۴ ـ قصد [تحریر الوسیله ، ج۲ ، ص۴۹۵]

۲.راه های ثبوت

۱ ـ دو بار اقرار متّهم (با شرایط مذکوره)

۲ ـ شهادت دو مرد عادل [تحریر ، ج۲ ، ص۴۹۶]

ـ جنسیت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی الْمُرْتَدِّ یسْتَتَابُ فَإِنْ تَابَ وَ إِلَّا قُتِلَ وَ الْمَرْأَةِ إِذَا ارْتَدَّتْ عَنِ الْإِسْلَامِ اسْتُتِیبَتْ فَإِنْ تَابَتْ وَ رَجَعَتْ وَ إِلَّا خُلِّدَتْ

فِی السِّجْنِ وَ ضُیقَ عَلَیهَا فِی حَبْسِهَا [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۶] .

۳. حکم و مجازات

ـ قتل ، توبه کند یا خیر (فقهای عامّه)

المرتد یقتل بغیر استتابهٔ [کتاب خلاف ، کتاب مرتد ، مسأله ۳]

۲ ـ در صورت عدم توبه ، قتل [مغنی ابن قدامه]

۳ ـ فقهای شیعه :

ملی باشد ، توبه داده می‌شود.

فطری در هر صورتی کشته می‌شود. (اجماع فقها) [جواهر ، ج۴۱ ، ص۶۰۵]

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَدَّلَ دِینَهُ فَاقْتُلُوهُ [عوالی الثاللی ، ج۲ ، ص۲۳۹] .

۳ ـ [جواهر ، ج۴۱ ، ص۶۰۸ و تحریر ، ج۲ ، ص۳۶۷]

۱. ارتش مکتبی

۱. فردی

۱. خود ساخته

إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ یقاتِلُونَ فی سَبیلِ اللّهِ فَیقْتُلُونَ وَ یقْتَلُونَ وَعْداً عَلَیهِ حَقًّا فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجیلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفی بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَیعِکُمُ الَّذی بایعْتُمْ بِهِ وَ ذلِکَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظیمُ التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاکعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَ بَشِّرِ الْمُومِنینَ [توبه/۱۱۲ –۱۱۱.]

۲. عاشق نماز وعبادت

تَری أَعْینَهُمْ تَفیضُ مِنَ الدَّمْعِ [مائده/۸۳.]

عَنْ عَقِیلٍ الْخُزَاعِی : أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) کانَ إِذَا حَضَرَ الْحَرْبَ یوصِی لِلْمُسْلِمِینَ بِکلِمَاتٍ فَیقُولُ تَعَاهَدُوا الصَّلَاةَ وَ حَافِظُوا عَلَیهَا وَ اسْتَکثِرُوا مِنْهَا وَ تَقَرَّبُوا بِهَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۶.]

۳. خود کفا

فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ [فتح/۲۹]

۴. نترس وشجاع

یجاهِدُونَ فی سَبیلِ اللّهِ وَ لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴.]

الَّذینَ قالَ لَهُمُ النّاسُ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إیماناً [آل عمران/۱۷۳.]

۵. خود دار ومقاوم

فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَیسَ مِنِّی [بقره/۲۴۹.]

جاهَدُوا وَ صَبَرُوا [نحل/۱۱۰.]

چند نفر با یک خرما

فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فی سَبیلِ اللّهِ [آل عمران/۱۴۶.]

مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ [آل عمران/۱۷۲.]

وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا [آل عمران/۱۴۶.]

۶. با روحیه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَمَرَ بِالشِّعَارِ قَبْلَ الْحَرْبِ وَ قَالَ وَ لْيكنْ فِي شِعَارِكمُ اسْمٌ مِنْ أَسْمَاءِ اللَّهِ تَعَالَى [مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۱ ، ص۱۱۳.]

۷. قدرتمند

تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ [انفال/۶۰.]

وَ لْيَجِدُوا فيكمْ غِلْظَةً [توبه/۱۲۳.]

أَشِدّاءُ عَلَى الْكفّار [فتح/۲۹.]

وَ الْعادِياتِ ضَبْحاً [عادیات/۱.]

۸. به دور از عواطف قومی و نژادی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَقَدْ كنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص نَقْتُلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ إِخْوَانَنَا وَ أَعْمَامَنَا مَا يزِيدُنَا ذَلِک إِلَّا إِيمَاناً وَ تَسْلِيماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۶.]

۹. آتش افروز نیست

قُلْ إِنْ كانَ آباؤكمْ وَ أَبْناؤكمْ وَ إِخْوانُكمْ وَ أَزْواجُكمْ وَ عَشيرَتُكمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ في سَبيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّى يأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا يهْدِي الْقَوْمَ الْفاسِقينَ [توبه/۲۴.]

۲. نظامی

۱. آمادگی همه جانبه

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰.]

۲. نظم

إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الَّذينَ يقاتِلُونَ في سَبيلِهِ صَفًّا كأَنَّهُمْ بُنْيانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أُوصِيكمَا وَ جَمِيعَ وَلَدِي وَ أَهْلِي وَ مَنْ بَلَغَهُ كتَابِي بِتَقْوَى اللَّهِ وَ نَظْمِ أَمْرِكمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷.]

پیامبر (ص) در جنگ‌ها سان می‌دید.

وَ حُشِرَ لِسُلَيمانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ الطَّيرِ فَهُمْ يوزَعُونَ [نمل/۱۷.]

۳. منسجم ومتحد

لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ ريحُكم [انفال/۴۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياكمْ وَ التَّفَرُّقَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۱.]

رُحَماءُ بَينَهُم [فتح/۲۹.]

۴. اطاعت از فرماندهی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَعَنَ اللَّهُ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْ جَيشِ أُسَامَةَ [دعائم‌الإسلام ، ج ۱ ، ص ۴۰.]

وَ أَطيعُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا [انفال/۴۶.]

علت شکست احد سرپیچی از فرمان فرمانده بود.

۵. راز دار اسرار نظامی

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکمْ [آل عمران/۱۱۸.]

وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلی أُولِی الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذینَ یسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ [نساء/۸۳.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَلَا وَ إِنَّ لَکمْ عِنْدِی أَلَّا أَحْتَجِزَ دُونَکمْ سِرّاً إِلَّا فِی حَرْبٍ وَ لَا أَطْوِی دُونَکمْ أَمْراً [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۰.]

لا تَقْصُصْ رُویاک عَلی إِخْوَتِک [یوسف/۵.]

۶. آموزش دیده

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِّمُوا أَوْلَادَکمُ السِّبَاحَةَ وَ الرِّمَایةَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷.]

پیامبر (ص) ۱۰ سرباز فرستاد تا فنون نظامی یمن را یاد بگیرند.

قال النبیّ (ص) : من تعلّم الرّمی ثمّ ترکه فقد عصانی

و فی حدیث : ... فلیس منّا [کنز ، ج۴ ، ص۳۵۱]

۳. عقیدتی

۱. معتقد و مؤمنآمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا [انفال/۷۲.] آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یرْتابُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فی سَبیلِ اللّهِ [حجرات/۱۵.]

۲. هدف دارفی سَبیلِ اللّه

ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [بقره/۲۰۷.]

وَ لا تَکونُوا کالَّذینَ خَرَجُوا مِنْ دِیارِهِمْ بَطَراً وَ رِئاءَ النّاسِ [انفال/۴۷.]

برای ارعاب و انتقام و عیاشی و کشورگشایی و فروش اسلحه کار نمی‌کند.

بلکه برای رضای خدا و دفاع از خود و برچیدن شرک و دفاع از مظلومین و تنبیه یاغی.

۳. مستقل

به مستشاران خارجی وابسته نیست.

قال النّبیّ (ص) : انّا لانستعین بمشرک [کنز ، ج۴ ، ص۳۵۸]

۴. توجه به جهاد فرهنگی

لِیهْلِک مَنْ هَلَک عَنْ بَینَةٍ وَ یحْیی مَنْ حَی عَنْ بَینَةٍ [انفال/۴۲.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَمَّا وَجَّهَنِی رَسُولُ اللَّهِ ص إِلَی الْیمَنِ قَالَ یا عَلِی لَا تُقَاتِلْ أَحَداً حَتَّی تَدْعُوَهُ إِلَی الْإِسْلَامِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۶.]

۵. توجه به وعده های الهی

وَ لا تَک فی ضَیقٍ مِمّا یمْکرُون [نحل/۱۲۷]

لا یضُرُّکمْ کیدُهُمْ شَیئاً [آل عمران/۱۲۰.]

إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُونَ [مائده/۵۶.]

بِثَلاثَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِكَةِ مُنْزَلِينَ [آل عمران/۱۲۴.]

۶. تقدم عقیده بر علاقه

قُلْ إِنْ كانَ آباؤكُمْ وَ أَبْناؤكُمْ وَ إِخْوانُكُمْ وَ أَزْواجُكُمْ وَ عَشيرَتُكُمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكِنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكُمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فى سَبيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّى يأْتِىَ اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ [توبه/۲۴.]

۷. توجه به آموزش دین

فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ كلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ [توبه/۱۲۲.]

۱. ازدواج موقت

۱. جایگاه متعه نزد شیعه

۱. اهمیت

کشور ما جوان زیاد دارد.

مشکل جوان شهوت است.

ما را مانع خود می‌دانند.

امامان ما در متعه تقیه نمی‌کردند ، بلکه سفارش به قرض گرفتن و متعه کردن داشتند.

اگر موانع قانونی ازدواج موقت حل نشود ، شاید در گناه جوانان شریک باشیم.

برای شکم مردم (انفاق ، اطعام ، افطاری ، سور دادن ، کمیته امداد ، بسیج اقتصادی ، کوپن و...) راه کارهای مختلف وجود دارد ، هست ولی برای شهوت جوانان راه کار مناسبی ارائه نمی شود؟

اگر مشکل شهوت حل شود ، گرایش جوانان به سوی دین بیشتر می‌شود.

اگر مشکل شهوت حل شود ، فساد کم می‌شود.

اگر مشکل شهوت حل شود ، انگیزه کار بیشتر می‌شود.

اگر مشکل شهوت حل شود ، خروج از کشور کم می‌شود.

سر کوفتگی شهوت در اعصاب ، عقده‌دار شدن بی اعتنایی به تمام مسائل دینی را به دنبال دارد.

تنها راه مبارزه با فساد متعه است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ لَا مَا سَبَقَنِي بِهِ بَنِي الْخَطَّابِ مَا زَنَى إِلَّا شَقِي [کافی ، ج۵ ، ص۴۴۸] .

اگر متعه آزاد شود ، دختران اغفال نمی‌شوند.

۲. تعریف متعه

بسم الله الرحمن الرحیم ، الحمد لله رب العالمین و الصلاة علی محمد و آله الطاهرین و اصحابه و بعد ، جاء فی جریدة یوم الجمعة ۱۷ ذی القعدة ، مقالات تحت عنوان (دعوة للفوضی باسم المتعة) و فی ما یأتی جوابنا علی ما جاء منه :

نکاح المتعة فی الکتاب و السنة و التاریخ :

تعریف المتعة او الزواج الموقت :

فی تفسییر القرطبی ما مجزه :

لم يختلف العلماء من السلف و الخلف ان المتعة نكاح اجل لا ميراث فيه ، و الفرقة تقع عند انقضاء الاجل من غير طلاق.
يتزوج الرجل المرئة بشاهدين و اذن الولى الى اجل مسمى ، و على ان لا ميراث بينهما ، و يعطيها ما اتفقا عليه فذا انقضت المدة فليس عليها سبيل و تستبرىء رحمها ، لان الولد لاحق فيه بلا شك فان لم تحمل حلت لغيره و لا يتوارثان. [تفسير القرطبى ، ج۵ ، ص۱۳۲ و بداية المتهجد ، ج۲ ، ص۶۳. و راجع صحيح البخارى ، ج ۳ ، ص۱۴۶] .
و قال الصحابى جابر : اذا انقض الاجل فبدا لهما ان يتعاودا فليمهرها مهرا آخر ، فسئل كم تعتد؟ قال : حيضة واحدة ، يعتددنها للمستمع منهن. [المصنف لعبد الرزاق ، باب المتعة] .
نكاح المتعة فى الفقه الامامى :
النكاح المتعة او متعة النساء : ان تزوج المرئة نفسها او يزوجها وكيلها او وليها ان كان صغيرة لرجل تحل له فلا يكون هناك مانع شرعا من نسب او سبب او رضاع او عدة او احسان ، بمهر معلوم الى اجل مسمى. فتبين عنه بانقضاء الاجل او ان يهب الرجل ما بقى من المدة و تعتد المرئة بعد المباينة مع الدخول و عدم بلوغها سن اليئس بقرئين اذا كانت ممن تحيض و الا فبخمسة و اربعين يوما. و ان لم يمسسها فهى كالمطلقة قبل الدخول لا عدة عليها. و شأن المولود من الزواج الموقت ، شأن المولود من الزواج الدائم. [راجع احكام المتعة فى شرح اللمعة الدمشقية و شرايع الاسلام و غيرهما] .
۳. متعه در قرآن
نكاح المتعة فى كتاب الله :
قال الله سبحانه :
فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَ لا جُناحَ عَلَيكمْ فيما تَراضَيتُمْ بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللّهَ كانَ عَليماً حَكيماً [نساء/۲۴] .
ورد فى ست روايات بالفاظ مختلفة ان ابن عباس كان يقرئها فما استعمتعتم منهن الى اجل مسمى فآتوهن اجورهن فأنه كذلك كان مكتوبا فى مصحفه. و انها لم تنسخ و انه قال ليس بينهما وراثة و كذلك كان فى قرائته الصحابى ابى ابن كعب و مصحفه و قرائت ابن مسعود و سعيد ابن جبير و مجاهد و غيرهم. [احكام القرآن ، ج۲ ، ص۱۴۷ و سنن البيهقى ، ج۷ ، ص۱۰۵ و المصنف و شرح النووى على صحيح مسلم ، ج۹ ، ص۱۷۹ و تفسير الآية بتفسير القرطبى و الزمخشرى و ابن كثير و السيوطى] .
و نرى انهم كانوا يقرئون الى اجل مسمى على سبيل التفسير و يشهد على ذلك ما جاء فى بعضها عن ابن عباس قال فى تفسيرها : فما استمتعتم به منهن الى كذا و كذا من الاجل على كذا و كذا. [مثل القاضى الابى بكر الاندلسى ، (ت۵۴۲ه) فى احكام القرآن ، ج۱ ، ص۱۶۲ و البغوى الشافى (ت ۵۱۰ او ۵۱۶) فى تفسيره بهامش الخازن ، ج۱ ، ص۴۲۳ و الالوسى (ت۱۲۷ه) ج۵ ، ص۵ ، من تفسيره] .
۴. متعه در سنت پيامبر
نكاح المتعة و الزواج الموقت فى السنة :
عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ قَالَ : كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ لَيسَ لَنَا نِسَاءٌ فَقُلْنَا أَ لَا نَسْتَخْصِي فَنَهَانَا عَنْ ذَلِك ثُمَّ رَخَّصَ لَنَا أَنْ نَنْكحَ الْمَرْأَةَ إِلَى أَجَلٍ بِالثَّوْبِ ثُمَّ قَرَأَ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُحَرِّمُوا طَيباتِ ما أَحَلَّ اللّهُ لَكمْ وَ لا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ الْمُعْتَدِين. [نهج‌الحق ، ص۳۴۴] .
عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكوَعِ وَ عَنْ جَابِرٍ ، قَالَا : خَرَجَ عَلَينَا مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ قَدْ أَذِنَ لَكمْ أَنْ تَسْتَمْتِعُوا فَاسْتَمْتِعُوا.. يعْنِي مُتْعَةَ النِّسَاءِ. [نهج‌الحق ، ص۳۴۳] .

عن سبرة الجهنی قال : اذن لنا رسول الله (ص) بالمتعة. فانطلقت انا و رجل الی امرأة من بنی عامر ، كأنها بكرة عيطاء ، فعرضنا عليها انفسنا ، فقالت ما تعطی؟ فقلت : ردائی. و كان رداء صاحبی اجود من ردائی. و كنت اشب منه. فاذا نظرت الی رداء صاحبی اعجبها. و اذا نظرت الی اعجبتها. ثم قالت : انت و رداؤک يكفينی. فمكثت معها ثلاثا. ثم ان رسول الله (ص) قال : "من كان عنده شیء من هذه النساء التی يتمتع ، فليخل سبيلها. [صحيح مسلم ، كتاب النكاح ، ح۱۴۰۶ ، ص۱۰۲۴ ، و سنن البيهقی ، ج۷ ، ص۲۰۲ و ۲۰۳ و مسند احمد ، ج۳ ، ص۴۰۵ و بعده قال : ففارقتها. و البكرة الفتية من الابل ای المشابة القوية و العيطاء الطويلة العنق فی اعتدال و حسن قوام] .

عَنْ شُعْبَةَ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِی بَكرٍ فَسَأَلْنَاهَا عَنِ الْمُتْعَةِ فَقَالَتْ فَعَلْنَاهَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) . [خلاصه‌الإيجاز ، ص۲۷] .

فی مسند احمد و غيره عن ابی سعيد الخدری ، قال : "كنا نتمتع علی عهد رسول الله (ص) بالثوب" [مسند احمد ، ج۳ ، ص۲۲ و فی مجمع الزوائد ، ج۴ ، ص۲۶۴ رواه احمد و البزار] .

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ مَسْعُودِ بْنِ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ جُرَيجٍ عَنْ أَبِی الزُّبَيرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ : كنَّا نَتَمَتَّعُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) بِمِلْءِ الْقَدَحِ سَوِيقاً وَ بِالْقَبْضَةِ مِنَ التَّمْرِ. [المسائل‌الصاغانية ، ص۳۸] .

رَوَى مُسْلِمٌ فِی صَحِيحِهِ عَنْ عَطَاءٍ ، قَالَ : قَدِمَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ مُعْتَمِراً فَجِئْنَاهُ فِی مَنْزِلِهِ ، فَسَأَلَهُ الْقَوْمُ عَنْ أَشْياءَ ثُمَّ ذَكرُوا الْمُتْعَةَ ، فَقَالَ نَعَمْ اسْتَمْتَعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ وَ أَبِی بَكرٍ وَ عُمَرَ. [بحارالأنوار ، ج۳۰ ، ص۵۹۸] .

و فی لفظ احمد بعده : حتی اذا كان فی آخر خلافة عمر.

عن صفوان بن يعلی عن أبيه : أن معاوية استمتع امرأة بالطائف فدخلنا علی ابن عباس فذكرنا له ذلک فقال نعم قال ثم قدم علينا جابر بن عبد الله معتمرا فجئناه فذكرنا له المتعة فقال استمتعنا علی عهد رسول الله (ص) و عهد أبی بكر و عمر حتی إذا كان فی خلافة عمر استمتع عمرو بن حريث بامرأة فسأله عمر من أشهدت فقال أمی و أمها أو قال أخاها فقال فهلا غيرها أخشی أن يكون ذلک دغالا و نهی عنها يومئذ. [الطرائف ، ج۲ ، ص۴۵۸] .

و فی بداية المجتهد : و نصفا من خلافة عمر ثم نهی عنها عمر الناس. [بداية المجتهد لابن رشد ، ج۲ ، ص۶۳] .

۵. متعه در تاريخ

۱. در زمان خلافت عمر

۱ ـ علی عهد الخليفة عمر :

رَوَى مُسْلِمٌ أَيضاً وَ ذَكرَهُ فِی جَامِعِ الْأُصُولِ ، عَنْ أَبِی الزُّبَيرِ ، قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يقُولُ كنَّا نَسْتَمْتِعُ بِالْقَبْضَةِ مِنَ التَّمْرِ وَ الدَّقِيقِ الْأَيامَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ وَ أَبِی بَكرٍ وَ عُمَرَ حَتَّى نَهَى عَنْهُ عُمَرُ فِی شَأْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيثٍ. [الطرائف ، ج۲ ، ص۴۵۸] .

عن صفوان بن يعلی عن أبيه : أن معاوية استمتع امرأة بالطائف فدخلنا علی ابن عباس فذكرنا له ذلک. فقال : نعم. قال : ثم قدم علينا جابر بن عبد الله معتمرا فجئناه فذكرنا له المتعة. فقال : استمتعنا علی عهد رسول الله (ص) و عهد أبی بكر و عمر حتی إذا كان فی خلافة عمر استمتع عمرو بن حريث بامرأة فسأله عمر من أشهدت؟ فقال : أمی و أمها أو قال أخاها. فقال : فهلا غيرها أخشی أن يكون ذلک دغالا و نهی عنها يومئذ. [الطرائف ، ج۲ ، ص۴۵۸] .

و فی رواية اخری قال جابر : قدم عمرو بن حريث من الكوفة فاستمتع بمولاة فانی بها عمرو هی حبلی فسألها ، فقالت : استمتع بی عمرو بن حريث ، فسأله فاخبره بذلک امرا ظاهرا ، قال : فهلا غيرها ، فذلک حين نهی عنها. [المصنف لعبد الرزاق ، ج۷ ،

ص ۵۰۰ و فتح الباری ، ج۱۱ ، ص۷۶ و فی لفظه : فسأله فاعترف قال : فذلک حین] .
و فی اخری عن محمد بن الاسود بن خلف : ان عمرو بن حوشب استمتع بجاریة بکر ، من بنی عامر بن لؤی : فحملت ، فذکر ذلک لعمر فسألها ، فقالت : استمتع منها عمرو بن حوشب ، فسأله فاعترف ، فقال من اشهدت؟ قال لا ادری ، اوقال : امها و اختها و اخاها و امها ، فقام عمر علی المنبر ، فقال : ما بال رجال یعملون بالمتعة و لا یشهدون عدولا و لم یبینها الا حددته ، قال اخبرنی هذا القول عن عمر من کان تحت منبره سمعه حین یقول ، قال : فتلقاه الناس منه. [المصنف لعبد الرزاق ، ج۷ ، ص ۵۰۰ – ۵۰۱ واری عمرو بن حوشب تحریفا و الصواب عمرو بن حریث و کذلک سقط من الکلام بعد لا یشهدون : عدولا] .
و فی کنز العمال : عن ام عبد الله ابنة ابی خیشمة ان رجلا قدم من الشام فنزل علیها فقال : ان العزبة قد اشتدت علی فابغینی امرأة اتمتع معها قالت : فدللته علی امراة فشارطها و اشهدوا علی ذلک عدولا فمکث معها ما شاء الله ان یمکث ثم انه خرج ، فاخبر بذلک عمر بن الخطاب ، فارسل الی فسالنی احق ما حدثت؟ قلت : نعم ، قال فاذا قدم فاذنینی به ، فلما قدم اخبرته فارسل الیه ، فقال : ما حملک علی الذی فعلته؟ قال : فعلته مع رسول الله (ص) ثم لم ینهانا عنه حتی قبضه الله ، ثم مع ابی بکر فلم ینهانا حتی قبضه الله ، ثم معک فلم تحدث لنا فیه نهیا ، فقال عمر : اما والذی نفسی بیده لو کنت تقدمت فی نهی لرجمتک بینوا (لعل الصواب بتوا) حتی یعرف النکاح من السفاح. [کنز العمال ، ج۸ ، ص۲۹۴ ، ط. دائرة المعارف حیدر آباد دکن ، سنه ۱۳۱۲] .
و فی المصنف عبد الرزاق : عن عروة ان ربیعة ابن امیة بن خلف تزوج مولدة من مولدات المدینة بشهادة امرأتین احداهما خولة بنت حکیم ، و کانت امرأة صالحة ، فلم یفجأهم الا الولیدة قد حملت ، فذکرت ذلک خولهلعمر بن الخطاب ، فقام یجر صنفة ردائه (صنفة ردائه ، صنفة الزار بکسر النون : طرفه – نهایة اللغة.) من الغضب حتی صعد المنبر ، فقال : انه بلغنی ان ربیعة بن امیة تزوج مولدة من مولدات المدینة بشهادة امرأتین ، و انی لو کن تقدمت فی هذا لرجمت. [المصنف لعبد الرزاق ، ج۷ ، ص۵۰۳ ، و راجع مسند الشافعی ، ص۱۳۲ ، و ترجمة ربیعة بن امیة من الاصابة ، ج۱ ، ص۵۱۴] .
و فی موطّأ مالک و سنن البیهقی و اللفظ للاول : ان خلة بنت حکیم دخلت علی عمر بن الخطاب. فقالت : ان ربیعة بن امیة استمتع بامراةفحملت منه فخرج عمر یجر رداءه ، فقال : هذه المتعة. و لو کنت تقدمت فیها لرجمت. [موطأ مالک ، ص۵۴۲ ، ح۴۲ ، باب نکاح المتعة ، و سن البیهقی ، ج۷ ، ۲۰۶ و فی لفظه : لرجمته و راجع کتاب الامام ا لاشافعی ، ج۷ ، ص۲۱۹ ، و تفسیر السیوطی ، ج۲ ، ص۱۴۱] .
و فی الاصابة : ان سلمة بن امیة استمتع من سلمی مولاة حکیم بن امیة بن الاوقص الاسلمی فولدت له فجحد ولدها فبلغ ذلک عمر فنهی عن المتعة. [ترجمة سلمی غیر منسوبة من الاصابة ، ج۴ ، ص۳۲۴ و ترجمة سلمة من الاصابة ، ج۲ ، ص۶۱] .
و فی المصنف لعبد الرزاق ، عن ابن عباس ، قال : لم یرع امیر المؤمنین الا ام اراکة قد خرجت حبلی ، فسألها عمر عن حملها ، فقالت : استمتع بی سلمة بن امیة بن خلف... [المصنف لعبد الرزاق ، ج۷ ، ص۴۹۹] .
و فی المصنف لابن ابی شیبة : قال عمر : لو اتیت برجل تمتع بامراة لرجمته ان کان احصن فان لم یکن احصن ضربته.
قال عمر : مُتْعَتَانِ کانَتَا عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِ وَ أَنَا أُحَرِّمُهُمَا وَ أُعَاقِبُ عَلَیهِمَا ، مُتْعَةُ الْحَجِّ وَ مُتْعَةُ النِّسَاءِ. [بحارالأنوار ، ج ۳۰ ، ص۶۳۷] .
ب ـ نکاح المتعة بعد الخلیفة عمر :
۲. بعد از خلافت عمر
۱. در زمان خلافت حضرت علی (ع)
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَوْ لَا مَا سَبَقَنِی بِهِ بَنِی الْخَطَّابِ مَا زَنَی إِلَّا شَقِی [کافی ، ج۵ ، ص۴۴۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ لَا أَنَّ عُمَرَ نَهَى عَنِ الْمُتْعَةِ مَا زَنَى إِلَّا شَقِي. [عوالى الآللى ، ج۲ ، ص۱۲۵] .

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : مَا كانَتِ الْمُتْعَةُ إِلَّا رَحْمَةً رَحِمَ اللَّهُ بِهَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ آلِهِ وَ سَلَّمَ لَوْ لَا نَهْيُهُ عَنْهَا مَا احْتَاجَ إِلَى الزِّنَا إِلَّا شَقى. [خلاصه‌الإيجاز ، ص۲۸] .

قَالَ عَطَاءٌ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ رَحِمَ اللَّهُ عُمَرَ مَا كانَتِ الْمُتْعَةُ إِلَّا رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ رَحِمَ بِهَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ص وَ لَوْ لَا نَهْيُهُ عَنْهَا مَا احْتَاجَ أَحَدٌ إِلَى الزِّنَى إِلَّا شَقِي. [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۴ ، ص۴۸۱] .

۲. در زمان معاويه

اختلف الصحابة و التابعون بعد عصر الامام على فى امر المتعة روى عن صفوان بن يعلى ان معاوية استمتع بامراة بالطائف فانكرت ذلك عليه ، فدخلنا على ابن عباس ، فذكر له بعضنا ، فقال له : نعم فلم يقر فى نفسى ، حتى قدم جابر بن عبد الله ، فجناه فى منزله ، فسأله القوم عن اشياء ، ثم ذكروا له المتعة ، فقال : نعم استمتعنا على عهد رسول الله (ص) و ابى بكر و عمر حتى اذا كان فى آخر خلافة عمر ، استمتع عمرو بن حريث و فيه ان معاوية بن ابى سفيان استمتعع مقدمه الطائف على ثقيف بمولاة ابن الحضرمى يقال لها معانة. قال جابر : ثم ادركت معانة خلافة معاوية حية ، فكان معاوية يرسل اليها بجائزة عام حتى ماتت. [الاخبار الثلاثة فى المصنف لعبد الرزاق ، ج۷ ، ص۴۹۶ - ۴۹۹ ، باب المتعة] .

هِشَامٌ عَنِ ابْنِ جُرَيجٍ قَالَ : أَخْبَرَنِی ابْنُ خَيثَمٍ قَالَ كانَتْ بِمَكةَ امْرَأَةٌ فَكانَ سَعِيدُ بْنُ جُبَيرٍ يكثِرُ الدُّخُولَ عَلَيهَا فَقُلْتُ : يا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ مَا أَكثَرَ مَا تَدْخُلُ عَلَى هَذِهِ الْمَرْأَةِ؟ قَالَ : قَدْ نَكحْنَاهَا مُتْعَةً قَالَ وَ أَخْبَرَنِی أَنَّ سَعِيدَ بْنَ جُبَيرٍ قَالَ : الْمُتْعَةُ أَحَلُّ مِنْ شُرْبِ الْمَاءِ. [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۴ ، ص۴۸۱] .

۳. در زمان ابن زبير

خطب ابن الزبير بمكة و قال : ان الذئب يكنى ابا جعدة ، الا و ان المتعة هى الزنا. [مصنف ابن ابى شيبة ، ج۴ ، ص۲۹۳ فى نكاح المتعة و حرمتها] .

عن ابن شهاب قال : أخبرنى عروة بن الزبير عن عبد الله بن زبير أنه قام بمكة فقال : إن أناسا أعمى الله قلوبهم كما أعمى أبصارهم يفتون بالمتعة يعرض برجل فناداه. فقال : إنک لجلف جاف فلعمرى لقد كانت المتعة تفعل فى عهد إمام المتقين يريد رسول الله (ص) فقال : ابن الزبير فجرب نفسک فو الله إن فعلتها لأرجمنک بالحجارة. [الطرائف ، ج۲ ، ص۴۵۸] .

و انه جائه رجل فاستفتاه فى المتعة فامره بها ، فقال له ابو عمرة الانصارى ، مهلا ، قال : ما هى؟ و الله لقد فعلت فى عهد امام المتقين. [صحيح مسلم ، باب نكاح المتعة ، ص۱۰۲۶ ، ح۲۷ ، و سنن البيهقى ، ج۷ ، ص۲۰۵ ، و محاججة ابى عمرة الانصارى وردت فى مصنف عبد الرزاق ، ج ۷ ، ص۵۰۲] .

عَنْ أَبِی نَضْرَةَ قَالَ : كنْتُ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَأَتَاهُ آتٍ ، فَقَالَ إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَ ابْنَ الزُّبَيرِ اخْتَلَفَا فِی الْمُتْعَتَينِ ، فَقَالَ جَابِرٌ فَعَلْنَاهُمَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ [۳ثُمَّ نَهَانَا عُمَرُ عَنْهُمَا فَلَمْ نَعُدْ لَهُمَا. [بحارالأنوار ، ج ۳۰ ، ص۵۹۸] .

رَوَى مُسْلِمٌ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِی نَضْرَةَ ، قَالَ : كانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يأْمُرُ بِالْمُتْعَةِ وَ كانَ ابْنُ الزُّبَيرِ ينْهَى عَنْهَا ، قَالَ فَذَكرْتُ ذَلِک لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، فَقَالَ عَلَى يدَی دَارَ الْحَدِيثُ ، تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ ، فَلَمَّا قَامَ عُمَرُ قَالَ إِنَّ اللَّهَ كانَ يحِلُّ لِرَسُولِهِ مَا شَاءَ بِمَا شَاءَ ، وَ إِنَّ الْقُرْآنَ قَدْ نَزَلَ مَنَازِلَهُ فَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَ الْعُمْرَةَ لِلَّهِ كمَا أَمَرَكمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ اثبوا (أَبَتُّوا) نِكاحَ هَذِهِ النِّسَاءِ فَلَنْ أُوتَى بِرَجُلٍ نَكحَ امْرَأَةً إِلَى أَجَلٍ إِلَّا رَجَمْتُهُ بِالْحِجَارَةِ. [بحارالأنوار ، ج ۳۰ ، ص۵۹۹] .

و فى لفظ البيهقى : تمتعنا مع رسول الله (ص) و ابى بكر فلما ولى عمر الناس فقال : ان رسول الله (ص) هذا الرسول و ان هذا القرآن هذا القرآن و انهما كانتا متعتان على عهد رسول الله (ص) و انا انهى عنهما و اعاقب عليهما احداهما متعة النساء و لا اقدر

على رجل تزوج امرأة الى اجل الا ـ غيبته بالحجارة و الا ـ خرى متعة الحج افصلوا حججكم عن عمرتكم فانه اتم لحجكم و اتم لعمرتكم. [سنن البيهقى ، ج۷ ، ص۲۰۶] .

فى مصنف عبد الرزاق و قال (ابن) صفوان هذا ابن عباس يفتى بالزنا فقال ابن عباس انى لا افتى بالزنا افنسى (ابن) صفوان ام اراكة فوالله ان ابنها لمن ، ذلك افزنا هو و استمتع بها رجل من بنى جمح. [المصنف لعبد الرزاق ، ج۷ ، ص۴۹۸ ، باب المتعة و رجل من جمح هو سلمة ابن امية ، و فى لفظه صفوان تحريف و الصواب ابن صفوان فان الصفوان كان قد توفى بمكة و سوى عليه التراب فوردها نعى عثمان و ابن صفوان اراه عبد الله الاكبر الذى قتل مع ابن الزبير راجع جهرة انساب ابن حزم ، ص۱۵۹ – ۱۶۰ و انما قلنا : هو ابن صفوان و ليس بصفوان لان مناقشات ابن عباس فى شأن المتعتين كان على عهد ابن الزبير و كان يوم ذاك قد توفى صفوان.]

قَالَ أَبُو الزُّبَير : قَالَ سَمِعْتُ طَاوُساً يقُولُ إِنَّ ابْنَ فُلَانٍ يقُولُ إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ يفْتِي بِالزِّنَى فَبَلَغَ ابْنَ عَبَّاسٍ فَعَدَّدَ ابْنُ عَبَّاسٍ رِجَالًا كانُوا مِنَ الْمُتْعَةِ فَلَمْ أَذْكرْ مِمَّنْ عَدَّدَ مِنْهُمْ غَيرَ مَعْبَدِ بْنِ أُمَيةَّ. [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۴ ، ص ۴۸۰] .

۴.در زمان سلمة ابن اميه

معبد هو معبد بن سلمة بن امية.

و فى رواية اخرى : عن ابن عباس لم يرع عمر امير المؤمنين الا ام اراكة خرجت حبلى فسألها عمر عن حملها ، فقالت : استمتع بى سلمة بن امية بن خلف ، فلما انكر (ابن) صفوان على ابن عباس ما يقول فى ذلك ، قال : فسل عمك. [المصنف لعبد الرزاق ، ج۷ ، ص۴۹۹] .

فى جمهرة انساب ابن حزم ولد امية بن خلف الجمحى على و صفوان و ربيعة و مسعود و سلمة. فولد سلمة بن امية معبد بن سلمة ، امهام اراكة نكحها سلمة نكاح متعة فى عهد عمر او فى عهد ابى بكر فولد له منها معبد فولد صفوان بن امية عبد الله الاكبر... [مصنف ابن ابى شيبة ، ج۴ ، ص۲۹۳ و تفسير السيوطى ، ج۲ ، ص ۱۴۰] .

و نرى ان المحاورة جرت بين ابن عباس و ابن صفوان عبد الله هذا فقال له سل عمك سلمة. و قال له : افنسى ام اراكة فو الله ان ابنها ـ يعنى معبدا ـ من ذلك ، افزنا هو و لما عدد رجالا ولدوا من المتعة عد منهم معبدا هذا.

و قيل لعبد الله بن عمر ابن عباس يفتى بها ـ بالمتعة ـ فقال هلا تزمزم بها فى زمان عمر ـ الزمزمة : صوت الخفى لا يكاد يفهم. [مصنف ابن ابى شيبة ، ج۴ ، ص۲۹۳ و تفسير السيوطى ، ج۲ ، ص ۱۴۰] .

و فى رواية بعدها : اما ان عمر بن الخطاب لو اخذ فيها احدا لرجمه بالحجارة. [سنن البيهقى ، ج۷ ، ص۲۰۶] .

۲. جايگاه متعه نزد مخالفين

۱. استدلال در قرآن

اولا ـ استدلوا من كتاب الله بقوله تعالى :

أ ـ وَ الَّذينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ إِلاّ عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكتْ أَيمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيرُ مَلُومينَ فَمَنِ ابْتَغى وَراءَ ذلِك فَأُولئِك هُمُ العادُونَ [مومنون/۷ –۵] .

وَ الَّذينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ إِلاّ عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكتْ أَيمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيرُ مَلُومينَ فَمَنِ ابْتَغى وَراءَ ذلِك فَأُولئِك هُمُ العادُونَ [معارج/۳۱–۲۹] .

و قالوا : ان‌نكاح المتعة ليس بزواج ، و نقول فى الجواب : ان الزواج ينقسم الى دائم و موقت و ان انكارالموقت فى لا ـ يفسر

الواقع و الحقيقة.

ب ـ بقوله تعالى :

الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَى النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلى بَعْضٍ وَ بِما أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوالِهِمْ فَالصّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَيبِ بِما حَفِظَ اللّهُ وَ اللاّتى تَخافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَ اهْجُرُوهُنَّ فِى الْمَضاجِعِ وَ اضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلا تَبْغُوا عَلَيهِنَّ سَبيلاً إِنَّ اللّهَ كانَ عَلِيا كبيراً [نساء/۳۴] .

و انه ليس للزوج المتمتع قوامة على الزوجة فنقول فى الجواب : ليس المراد هنا ان للزوج قوامة على الزوجة و انما المراد ان صنف الرجل قوامة على صنف المرأة.

۲. استدلال به سنت پيامبر

بروايات رودت فى كتب الامامية و اخرى فى كتب علماء السنة و نقول فى جواب ما استدلوا بها من كتب الامامية :

ان فقهاء الامامية لم يصدوا باب الاجتهاد و لا باب العلم و لم يقولوا بصحة كتاب ما عدا كتاب الله و هم فى كتب الحديث يجمعون الروايات صحيحة كانت او ضعيفة و فى كتب الفقه يدرسون اسناد الروايات وفق العلم و راية الحديث و ستونها وفق الابحاث اصول الفقه و يستندون الى بحوث المسلمين فى كتبهم الفقهية و التى نقلنا عنها احكام نكاح المتعة فى فقه الامامية ، و ما استدل النافى بها من روايات من كتب الامامية هى غير صحيحة و باطلة.

و نقول فى جواب ما استدلوا بها من روايات عند علماء و السنة :

ان ما روى من صحيحى البخارى و مسلم و غير هما مناقضة لروايات صحيحة اخرى اوردناها و لا تنالان ما اوردناها بعضها بعضا الآخر ،

و كيف يصلح ما روى ان رسول الله (ص) حللها ثم حرمها فى فتح خيبر او فتح مكة و لو كان كذلك لاستشهد بها الخليفة عمر و لما قال : متعتان كانتا على عهد رسول الله (ص) و انا احرمهما ، و كيف يصلح روايات التحريم على عهد الرسول (ص) مع ولادة المولود من نكاح المتعة على عهد عمر مضافا الى اثبات الصحابة لها بعد عهد عمر مثل الامام على و ابن عباس و جابر بن عبد الله الانصارى و ابى عمرة الانصارى و تمتع الخليفة معاوية بامرأة فى الطائف و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالين.

۳. مقاله اى از يک روزنامه

۱. جعلى بودن ازدواج متعه

دون تبرير منطقى او سبب معقول ، يكثر حديث هذه الايام عما يسمى ب"زوج المتعة".

خرجت اقلام علمانية و شيوعية لتكتب عن هذا الموضوع الخطير ، و تدعوا اليه بطرق مستترة زاعمة ان احد المذاهب الاسلامية يدعوا الى ذلك. و ان انتشار الزنى ، و قلة حيلة الشباب عن مؤونة الزواج ، كفيلان بان تكون "المتعة" هى الحل!!

امتلأت صحافة صفراء و حمراء بهذه الافترائات و ربطتها باقاويل و قرأت حاولت ان تجعل لها علاقة بالاسلام ، و اوهمت ان امير المومنين عمر بن الخطاب هو الذى منع "المتعة" و آنهالم تكن ممنوعة فى عهد الرسول (ص) و اتت بنصوص زعمت آنهاتبيحها!

ما قيل و كتب فى هذا الشان امواج متلاطمة من الغث ، تفور و تهدر بالقرب من شواطىء يرتادها الكثيرون من الشباب الذين يندر عندهم الزاد الدينى ، فيسهل التاثير عليهم بالاغراء و اطلاق العنان للفوضى الجنسية!

لا الامر كذلك ، نتعرض من زوايا شرعية لهذا الموضوع ، لرفع الغشاوة التى ارادوا وضعها.

لا اشهاد و لا اعلان و لا اذن لولى... و الخلوة تكفى!!

ازدواج موقت ، صفحه ۵

لیست زوجهٔ و لا مملوکهٔ.. و یصفونها بالمستأجرهٔ!

اقرار علی بن ابی طالب للتحریم.. یعنی انها کانت محرمهٔ منذ عهد الرسول : [التحقیق ترکی بن عبد الله الدخیل]

یؤکد د. ناصر القفاری ـ استاذ المذاهب و الفرق ـ فی حدیثه ل"المسلمون" علی تحریم نکاح المتعهٔ بنص القرآن فی آیات وردت فی سورتی المؤمنون و المعارج و بین ان السنهٔ النبویهٔ جاءت مبینهٔ هذا التحریم کما فی حدیث علی رضی الله عنه المتفق علی صحته ، و حدیث سبرهٔ رضی الله عنه فی صحیح مسلم ، و فیه التصریح بنسخ نکاح المتعهٔ و انه نسخ دائم مستمر الی یوم القیامهٔ.

و اشار الدکتور القفاری الی انعقاد الاجماع علی تحریمها (المتعهٔ) کما نقل ذلک الامام القرطبی و القاضی عیاض و غیرهما ، و لم یخالف الا من لا عبرهٔ بخلافه ، و لا التفات الی قول یخالف الکتاب و السنهٔ و حول ما یشاع من ان محرم نکاح المتعهٔ هو عمر بن الخطاب رضی الله عنه قال الدکتور القفاری : هذه المحاولهٔ او حیلهٔ لتبریر قولهم ـ مجیزی المتعهٔ ـ و تاصیل انحرافهم ، و الا فالمحرم لها هو الله سبحانه بنص القرآن ، کما قال تعالی :

وَ الَّذینَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ إِلاَّ عَلی أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَکَتْ أَیمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَیرُ مَلُومینَ فَمَنِ ابْتَغی وَراءَ ذلِکَ فَأُولئِکَ هُمُ العادُونَ [مومنون/۷ –۵] .

و ذلک فی موضعین من القرآن فی سورهٔ المومنون الآیات ۵ ، ۶ ، ۷ و سورهٔ المعارج ، الآیات ۲۹ ، ۳۰ ، ۳۱. فنبین سبحانه ان المبتغی قضاء و طره خارج مجال "الزوجیهٔ" او "ملک الیمین" من العادین و المنحازین حدود الله.

افلا تعد المرأهٔ المتسمتع بها فی المتعهٔ زوجهٔ؟

ـ من المقطوع به ان المستمتع بها لیست بزوجهٔ و لا بمملوکهٔ.

لماذا؟

ـ اما کونها غیر مملوکهٔ فواضح و اما کونها غیر زوجهٔ

لماذا؟

ـ اما کونها غیر مملوکهٔ فواضح و اما کونها غیر زوجهٔ فلانتفاء لوازم الزوجیهٔ عنها کالمیراث و عدهٔ الوفاهٔ و الطلاق و الرسم و النفقهٔ و اذا انتفی اللازم انتفی الملزوم ، اذ لو کانت زوجهٔ لورثت و اعتدت و وقع علیها الطلاق.

هل نفی زوجیهٔ المتمتع بها لدی المانعین من المتعهٔ و هم اهل السنهٔ فقط او هو لدی المجزین من الشیعهٔ؟

ـ الشیعهٔ فی نصوصهم یقرون و یقررون انها لیست بزوجهٔ حیث یقولون :

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : فِی الْمُتْعَةِ قَالَ : لَیسَتْ مِنَ الْأَرْبَعِ لِأَنَّهَا لَا تُطَلَّقُ وَ لَا تَرِثُ وَ إِنَّمَا هِی مُسْتَأْجَرَةٌ [کافی ، ج۵ ، ص۴۵۱] .

و قول رسول الله (ص) یبین ذلک و یفسره و یوضحه و یقرره بروایهٔ متفق علی صحتها رواها امیر المؤمنین علی حیث قال علی رضی الله عنه :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یوْمَ خَیبَرَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِیةِ وَ نِکاحَ الْمُتْعَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۲۵۱] .

و لکن الیست هذه روایهٔ سنیهٔ؟

ـ لقد ورد هذا النص ایضا فی المتعمد من کتب الشیعهٔ ایضا ، و بنفس نصه و حروفه حیث جاء فی تهذیب الاحکام للطوسی (ج۷ ، ص۲۵۱ و الاستبصار الطوسی ، ج۳ ، ص۱۴۲ و وسائل الشیعهٔ للحر العاملی ، ج۱۴ ، ص۴۴) عن علی رضی الله عنه :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یوْمَ خَیبَرَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِیةِ وَ نِکاحَ الْمُتْعَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۲۵۱] .

و لذلک لم یجد شیخ الطائفة الطوسی مسلکا للتخلص من حجیة هذا النص سوی حمله علی التقیة و هی حیلة عاجز عن الرد ، اذ لا وجه لحمله علی التقیة.

و لماذا تستبعد ذلک؟

ـ ما کان اسد الله فی المشارق و المغارب لیکتم الحق و یظهر الباطل و یکذب علی رسول الله (ص) بل هو الخلیفة الذی لا تأخذه فی الله لومة لائم ثم دونکم سیرته فی اثناء خلافته و هو صاحب الامر و السلطان ، هل اذن بالمتعة او وجد لها فی عهده صوتا او سمع عن العمل بها ذکرا و لذلک قال د. الموسوی : ان النظریة الفقهیة القائلة ان المتعة حرمت بامر من الخلیفة عمر بن الخطاب یفندها عمل الامام علی الذی اقر التحریم فی مدة خلافته و لم یأمر بالجواز و فی العرف الشیعی و علی حسب رأی فقهائنا عمل الامام حجة و لاسیما عندما یکون مبسوط الید و یستطیع اظهار الرأی و بیان اوامر الله و نواهیه و الامام علی کما نعلم اعتذر عن عدم قبول الخلافة و اشترط فی قبولها ان یکون له اجتهاده فی ادارة الدولة فاذا اقرار الامام علی للتحریم یعنی آنها کانت محرمة منذ عهد الرسول (ص) و لولا ذلک لکان یعارضها و یبین حکم الله فیها ، و عمل الامام حجد علی الشیعة.. و لست ادری کیف یستطیع فقهاؤنا ان یضربوا بها عرض الحائط. [الشیعة و التصحیح ، ص۱۰۹] .

۲. عمر متعه را حرام نکرده

و لکن ماذا عن القول ان تحریم المتعة من عمر؟

ـ اذا جاء نص یقول ان عمر حرم المتعة او قال عمر انا احرمها فلا یعنی هذا انه هو الذی انشأ هذا الحکم و ابتدعه فانه من السائغ لغة و الجاری استعمالا و عرفا ان یقال ، مثلاـ حرم الامام الشافعی کذا او اباح الامام مالک کذا و لا یعنی هذا انهما مصدر التحریم و التحلیل ، و انما یعنی انهما بینا الحکم بما ظهر لهما من الدلیل و قد شاع عند الفصحاء و العلماء اسناد التحریم و الایجاب و الاباحة الی مبین ذلک ، فیجوز اسناده الی مبینه و مظهره و منفذه و المحرم او المبیع فی الاصل هو الذی شرعه و لذلک ، فأن عمر اسند التحریم فی بعض الروایات الی النبی (ص) کما فی روایة ابن ماجه و ابن المنذر و البیهقی.

ثم لاـ یظن بالصحابة ـ بما فیهم امیر المؤمنین علی ـ انهم یقرون عمر علی تحریم ما احل الله و الا لکانوا ـ عصمهم الله ـ کحال النصاری الذین اتخذوا احبارهم و رهبانهم اربابا من دون الله حیث یحلون الحرام فیتبعونهم و یحرمون الحلال فیطیعونهم... لا یظن بالصحابة ذلک... کیف و هم یراجعون عمر فیما هو اقل من هذا فی وقائع متعددة کما هو معلوم و مشهور.

هدم الاسرة :

۳. مفاسد متعه

ما المفاسد المترتبة علی المتعة؟

انه لو لم یرد فی المتعة ما یحرمها بالنص لکان من مفاسدها ما یثبت به تحریمها و ذلک من هدم لحکمة التشریع فی الزواج فقضاء علی کیان الاسرة و تفویض لبناء المجتمع و لهذا قال صابح التحفقة الاثنی عشریة : و اذا تأمل العاقل فی اصل المتعة یجد فیها مفاسد المکنونة کلها تعارض الشرع [مختصر التحفة الاثنی عشریة ، ص۲۲۷ و ۲۲۸] .

ثم شرح هذه المفاسد.

تنبه بعض العقلاء الشیعة الی خطورة الامر و ذکر ان وراءها الاخطار الهائلة التی تحدق بالشیعة اجتماعیا و اخلاقیا و انسانیا و قال : و انا احمل الفقهاء ـ یعنی الشیعة ـ المسئولیة الاولی و الاخیرة فی سوق الشباب من ابناء الشیعة الی هذه الدرب الشائک المشین ، ، و علی عاتقهم تقع المسئولیة و کل المسئولیة. [الموسوی ، الشیعة و التصحیح] .

و لاـ ادری ما الفرق بین الزنا و نکاح المتعة الذی من احکامه عندهم عدم وجوب الاشهاد و الاعلان و اذن الولی و یکفی اذ

يختلى الشاب بالشابة و يقول لها

"اتزوجک متعة على كتاب الله و سنة نبيه لا وارثة و لا مورثة كذا ساعة او كذا يوما بكذا و كذا درهما" فأذا قالت نعم ، فقد رضيت و حلت له بل ان غمرهما الهيام و بلغ بهما الشوق مبلغه فلم يذكرا صيغة المتعة و يورد لذلک صاحب وسائل الشيعة بابا بعنوان :

بَابُ أَنَّ مَنْ أَرَادَ التَّمَتُّعَ بِامْرَأَةٍ فَنَسِيَ الْعَقْدَ حَتَّى وَطِئَهَا فَلَا حَدَّ عَلَيهِ بَلْ يتَمَتَّعُ بِهَا وَ يسْتَغْفِرُ اللَّهَ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۷۴] .

و ذلک قال ابو عبد الله جعفر الصادق كما تروى كتب الشيعة نفسها.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي الْمُتْعَةِ قَالَ : مَا يفْعَلُهَا عِنْدَنَا إِلَّا الْفَوَاجِر [النوادر أشعرى ، ص۸۷] .

۴. روايات شيعه

۱. جعلی بودن روايت

كما جاء مثل ذلک فی كتب السنة و مع ذلک ـ بكل اسف ـ فقد نقلت كتب الشيعة فی روايات لهم موضوعة على الائمة ما يجعل المتعة من المبادیء الواجبة فی المذهب الشيعی.

و ما الذی يجعلک تحكم بوضعها؟

ـ لأن سيرة الائمة و حالهم و اقوالهم الثابتة عنهم تكذبها.

ما هذه الروايات؟

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يومِنْ بِكَرَّتِنَا وَ لَمْ يسْتَحِلَّ مُتْعَتَنَا [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۷] .

رَوَى صَالِحُ بْنُ عُقْبَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَال : "قُلْتُ لَهُ لِلْمُتَمَتِّعِ ثَوَابٌ قَالَ إِنْ كانَ يرِيدُ بِذَلِک وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَى وَ خِلَافاً عَلَى مَنْ أَنْكرَهَا لَمْ يكلِّمْهَا كلِمَةً إِلَّا كتَبَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ بِهَا حَسَنَةً وَ لَمْ يمُدَّ يدَهُ إِلَيهَا إِلَّا كتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً فَإِذَا دَنَا مِنْهَا غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ بِذَلِک ذَنْباً فَإِذَا اغْتَسَلَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِقَدْرِ مَا مَرَّ مِنَ الْمَاءِ عَلَى شَعْرِهِ قُلْتُ بِعَدَدِ الشَّعْرِ قَالَ نَعَمْ بِعَدَدِ الشَّعْرِ" [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۴۶۳] .

و من نصوصهم فی ذلک ان الله تبارک و تعالى قال لنبيه :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ النَّبِي (ص) لَمَّا أُسْرِي بِهِ إِلَى السَّمَاءِ قَالَ لَحِقَنِي جَبْرَئِيلُ (ع) فَقَالَ يا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَى يقُولُ إِنِّي قَدْ غَفَرْتُ لِلْمُتَمَتِّعِينَ مِنْ أُمَّتِک مِنَ النِّسَاءِ (الموضع نفسه من المصدرين السابقين) [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۴۶۳] .

و راجع ان شئت بقية نصوصهم فی ذلک فی باب استحباب المتعة فی وسايل الشيعة.

۲. هدف از جعل روايت

الاغراء الجنسی :

ـ لقد كشف بعض مفكری الشيعة الهدف من وضع هذه الروايات فرأى ان هذا الاسلوب استخدم لحث السنة و لا سيما الشباب منهم للالتفاف حول المذهب.

يقول الموسوی :

و لا شک ان الاغراء الجنسی المباح باسم الدين يستقطب الشباب و اصحبا النفوس الضعيفة فی كل عصر و مصر و لذلک ـ فانی لا استغرب ابدا عندما اقرأ فی كتب روياتنا روايات تنسب الى ائمتنا فی فضل المتعة و ثوابها و حث النسا على العمل بها. [الشيعة و التصحيح ، ص۱۱۲] .

و لكن دعوتهم للمتعة انما هی للتصدير الخارجی و الاغراء المذهبی و تنفيذها فی غيرهم.

اما محاولة بعضهم الاحتجاج على المتعة ببعض القراءات الواردة و هى قراءة :

"فما استمتعتم به الى اجل مسمى" فهى حيلة لاثبات اصالة هذه الفوضى الجنسية ، التى تمارس باسم المتعة و الا فان هذه القرائة لم تثبتقرانا لاجماع الصحابة على عدم كتابتها فى المصاحف العثمانية و ما لم يثبت انه قرآن فلا يستدل به على شىء لانه باطل من اصله كما قرره اكثر الاصوليين ، ثم على القول بالاحتجاج بها كخبر الآحاد او على انها تفسير للآية كما يذهب اليه بعضهم فلا حجة فى ذلك لأنها معارضة بما هو اقوى منها و هو القرآن و صحيح السنة و لو سلمنا تسليما جدليا بدلالة هذه القراءة مع اباحة نكاح المتعة فهى اباحة منسوخة كما صح نسخ ذلك فى الاحاديث المتفق عليها.

۵. بيان شيخ جبرين در متعه

اباحة المتعة منسوخة بالتحريم فى العهد النبوى كما فى الصحيحين :

طالب الشيخ الدكتور عبد الله بن عبد الرحمن الجبرين ـ عضو الأفتاء برئاسة ادارة البحوث العلمية و الافتاء بالسعودية ، ـ بالاتيان بدليل على شرعية "نكاح المتعة" يفيد اباحته و حله.

و قال : لن يجدوا دليلا فى المصادر الشرعية المعتبرة الا انه احل بضعة ايام فى فتح مكة ، بسبب اسلام كفار مكة و قد كانوا حديثى عهد بالفواحش ، فابيح لهم اياما فى مكة ، ثم نهى عنه و النهى صحيح فهو فى صحيحى البخارى و مسلم.

و بين الشيخ الجبرين ان الشيعة يعتبرون على ابن ابى طالب رضى الله عنه : "مقبول الكلم" و الثابت عنه رضى الله عنه فى الصحيحين انه قال نكرا على ابن عباس :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يوْمَ خَيبَرَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيةِ وَ نِكاحَ الْمُتْعَةَ [تهذيبالأحكام ، ج۷ ، ص۲۵۱] .

و يبيح نكاح المتعة للضرورة ، ثبت عن على انه صرح بالنهى عن نكاح المتعة.

و بين الشيخ الجبرين ان قول على رضى الله عنه يوم خيبر ظرف للاخير من الامرين الاباحة و النهى فتبين ان النهى كان بعد الاباحة فنسخت الاباحة بالنهى و التحريم.

و اشار الى ان الاباحة التى كانت يوم فتح مكة كانت ثلاثة ايام بمناسبة دخول الكفار للاسلام و لما خاف عليهم الوقوع فى الزنى ابح لهم نكاح المتعة. و بعد ثلاثة ايام قال (ص) : " من كان لديه منهن احد فليخل سبيلها و لا تأخذوا مما اتيتموهن شيئا" و هكذا فى صحيح مسلم.

و عن الحكمة فى تحريم نكاح المتعة قال الشيخ الجبرين ـ الذى ارتجل الاجابة : لانه ليس نكاحا صحيحا و المرأة فيه لا سمى زوجة لان الله تعالى قال :

إِلاّ عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكتْ أَيمانُهُمْ [مومنون/۶] .

و لكن لماذا لا تمسى زوجة؟

ـ لانها ايام معدودة يخلى سبيلها و بعدها فلا تدخل بلاسم الزوجية ثم ان الزوجية يترتب عليها احكام كالميراث بقوله تعالى : "و لكم نصف ما ترك ازواجكم"

فيما لا تورث المرأة المتعمتع بها حتى عند الشيعة.

كما ان من احكام الزواج غير المتوفرة فى (المتعة) القوامة بقوله تعالى :

الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَى النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلى بَعْضٍ وَ بِما أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوالِهِمْ [نساء/۳۴] .

فتمتعه بها اياما يمنعه من القوامة بها.

كما ان الله امر باتيان الزوجات حقوقهن بقوله :

وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَةً [نساء/۴] .
و فی المتعة لا يتوفر للزوجة ذلک.
ثم ان المتعة سبيل الى دخول الرجل فی كونه (يتذوق النساء) و قد ورد فی الحديث : "لعن الله المتذوقين و المتذوقات"
و لما كان الامر كذلک من بخس المرأة حقها (بالمتعة) و عدم صحة كونه نكاحا جاء الشرع بتحريمه.
۶. نصوص شيعه در تحريم متعه
روی الشيعة فی كتبهم عن زيد بن علی عن ابائه عن علی قال :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حَرَّمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يوْمَ خَيبَرَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيةِ وَ نِكَاحَ الْمُتْعَة [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۲۵۱] .
و هذا النص الوارد فی المعتمد و المعتبر من كتب الشيعة عن علی ابن ابی طالب رضی الله عنه ، جاء ايضا فی اوثق كتب السنة عن‌علی ايضا حيث ثبت فی صحيحی البخاری و مسلم عن امير المومنين علی ابن ابی طالب قال : "نهی رسول الله (ص) عن نكاح المتعة و عن لحوم الحمر الاهلية يوم خيبر" [البخاری ، كتاب الذبائح و الصيد ، باب لحوم الحمر النسية ، حديث ۱۹۰۸] .
و جاء ايضا :
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی الْمُتْعَةِ قَالَ : مَا يفْعَلُهَا عِنْدَنَا إِلَّا الْفَوَاجِر [النوادر أشعری ، ص۸۷] .
و حين قال احدهم لأمامه :
يسُرُّک أَنَّ نِسَاءَک وَ بَنَاتِک وَ أَخَوَاتِک وَ بَنَاتِ عَمِّک يفْعَلْنَ (يعنی المتعة) قَالَ فَأَعْرَضَ عَنْهُ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) حِينَ ذَكرَ نِسَاءَهُ وَ بَنَاتِ عَمِّهِ [كافی ، ج۵ ، ص۴۴۹] .
و يقول الموسوی : و اسال الفقهاء الذين يفتون بجواز المتعة و استحباب العمل بها ، هل انهم يرضون شيئا كهذا بالنسبة لبناتهم و اخواتهم و قريباتهم او انهم اذا سمعوها اسودت وجوههم و انتفخت اوداجهم و لم يكظموا لذلک غيظا؟.... انهم يرون فيها امرا مهينا مشينا يتنافی و كرامةالعائلة و شرف الاسرة و قد تسيل الدماء فی بعض المناطق الشيعيه اذا ما سال المرء شيئا كهذا من فقيه هو سيد قومه حتی فی ايران حيث تكون العملية جارية فی بعض مدنها ، توجد مناطق لا يستطيع المرء ان ينبس بكلمة حول المتعة ، اما فی غير ايران ـ و لا سيما البلاد العربية التی تقطنها الشيعة ـ فالحديث عن المتعة مهلک و يؤدی الی اسالة الدماء.... [الشيعة و التصحيح ، ص۱۱۳] .
و يقول محمد جواد مغنية ـ الذی كان فی حياته رئيس المحكمة الجعفرية ببيروت ـ ان المتعة ليست بشائعة فی بلادهم و انما الزواج الشائع بينهم هو الزواج الدائم المعروف المألوف عند جميع الطوائف و الامم ، و لا اثر لها فی محاكمهم الشرعية و لم تستعمل المتعة شيعة سوريا و لبنان ولا العراق و المنقول ان بعض المسنات فی بلاد ايران تستعمل المتعة. [الشيعة فی الميزان ، ص۳۵۸] .
و نصوص الشيعة الاخری فی امر المتعة تمثل الاتحام و الونام مع فئات الامة ، فهذا ابو عبد الله جعفر الصادق يقول فی المتعة :
عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : "سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ فِی الْمُتْعَةِ دَعُوهَا أَمَا يسْتَحْيی أَحَدُكمْ أَنْ يرَی فِی مَوْضِعِ الْعَوْرَةِ فَيحْمَلَ ذَلِک عَلَی صَالِحِی إِخْوَانِهِ وَ أَصْحَابِهِ" [كافی ، ج۵ ، ص۴۵۳] .
و تحذر نصوصهم من آثار المتعة علی الاسرة فتقول :
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ قَالَ : "كتَبَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) إِلَی بَعْضِ مَوَالِيهِ لَا تُلِحُّوا عَلَی الْمُتْعَةِ إِنَّمَا عَلَيكمْ إِقَامَةُ السُّنَّةِ فَلَا تَشْتَغِلُوا بِهَا عَنْ فُرُشِكمْ وَ حَرَائِرِكمْ فَيكفُرْنَ وَ يتَبَرَّينَ وَ يدْعِينَ عَلَی الْآمِرِ بِذَلِک وَ يلْعَنُونَا" [كافی ، ج۵ ، ص۴۵۳] .
و هذا يوافق ما نقل عن طرياق السنة عن الامام جعفر حيث : "نقل البيهقی عن جعفر بن محمد انه سئل عن المتعة فقال : هی

الزنی بعینه" [نیل الاوطار للشوکانی ، ج۶۰ ، ص۱۵۴] .
و قررت نصوص الشیعۀ ان المتعۀ مصدر ذل للمرأۀ فقالت :
أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا یرْفَعُهُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "لَا تَتَمَتَّعْ بِالْمُومِنَةِ فَتُذِلَّهَا" [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۲۵۳] .
و عار علی الرجل : عن عبد الله بن سنان قال : سالت ابا عبد الله علیه السلام عن المتعۀ فقال : "لا تدنس بها نفسک"
یقول د. القفاری عن هذه النصوص الشیعیۀ السابقۀ : هذه النصوص المضیئۀ من اقوال الائمۀ و ذلک الواقع المتفیض من حال الائمۀ تمثل الخیط الابیض وسط ذلک الظلام الدامس من الاکاذیب علی الائمۀ الا و ان نظم هذا الخیط و جمع اطرافه و تخلیصه مما علق به لهو الجهد العظیم الذی ینتظر اهل الفکر و العلم من هذه الطائفۀ و سیکون لعملهم هذا اثر فی التاریخ یذکر و یشکر.
۷. جایگاه متعه در شیعه
لیس لعدد المتمتع بهن حدود و لا لمرات المتمتع!
یجیزون طلب "المتعۀ" من الجمیلات علی قارعۀ الطریق مساومۀ "المحتاجات".... و المتعۀ بالمتزوجۀ!!
التمتع بالبکر دون اذن ولیها بعد بلوغها العاشرۀ :
اسرفت کتب الشیعۀ فی ذکر المتعۀ و فیها ان المتعۀ تتم بعد اداء صیغۀ الزواج التی یستطیع الرجل ان یودیها فی کلمتین و لا تحتاج لولی و لا شهود او انفاق علی
المرأۀ و ذلک للمدۀ التی یشؤها مع الاحتفاظ بسلطۀ مطلقۀ لنفسه و هی الجمع بین الف زوجۀ بالمتعۀ تحت سقف واحد.
و من یطالع ابواب المتعۀ فی کتاب وسائل الشیعۀ هو من کتب المذهب المعتمد یجد انها بلغت ستۀ و اربعین بابا فی کل باب مجموعۀ من الروایات المسندۀ لبعض اهل بیت رسول الله (ص) یری ان هذه الکتب تخرج بالمتعۀ من الحرم فتصل بها لا الی الجواز فحسب بل الی الوجوب و الفرضیۀ فی مذهبهم حیث تقول نصوصهم :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یومِنْ بِکرَّتِنَا وَ لَمْ یسْتَحِلَّ مُتْعَتَنَا [وسائل‌الشیعه ، ج۲۱ ، ص۷] .
و رتبت نصوصهم لفاعلها الاجر الکبیر و لتارکها العقاب الشدید. فقالت فی حق المتمتع بامرأۀ :
إِنْ کانَ یرِیدُ بِذَلِک وَجْهَ اللَّهِ تَعَالَی وَ خِلَافاً عَلَی مَنْ أَنْکرَهَا لَمْ یکلِّمْهَا کلِمَةً إِلَّا کتَبَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ بِهَا حَسَنَةً وَ لَمْ یمُدَّ یدَهُ إِلَیهَا إِلَّا کتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً فَإِذَا دَنَا مِنْهَا غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ بِذَلِک ذَنْباً فَإِذَا اغْتَسَلَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ بِقَدْرِ مَا مَرَّ مِنَ الْمَاءِ عَلَی شَعْرِهِ قُلْتُ بِعَدَدِ الشَّعْرِ قَالَ نَعَمْ بِعَدَدِ الشَّعْرِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۶۳] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ النَّبِی ص لَمَّا أُسْرِی بِهِ إِلَی السَّمَاءِ قَالَ لَحِقَنِی جَبْرَئِیلُ (ع) فَقَالَ یا مُحَمَّدُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی یقُولُ إِنِّی قَدْ غَفَرْتُ لِلْمُتَمَتِّعِینَ مِنْ أُمَّتِک مِنَ النِّسَاءِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۶۳] .
و فی تفسیر منهج الصادقین نسبوا الی رسول الله (ص) هذا القول : "من تمتع مرۀ کانت درجته کدرجۀ الحسین و من تمتع مرتین کانت درجته کدرجۀ الحسن (ع) و من تمتع ثلاث مرات کانت درجته کدرجۀ علی بن ابی طالب و من تمتع اربع مرات فدرجته کدرجتی" [تفسیر منهاج الصادقین ، ج۲ ، ص۴۹۳ (فارسی) و النص فیه مکتوب بالعربی] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ رَجُلٍ تَمَتَّعَ ثُمَّ اغْتَسَلَ إِلَّا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ کلِّ قَطْرَةٍ تَقْطُرُ مِنْهُ سَبْعِینَ مَلَکاً یسْتَغْفِرُونَ لَهُ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ یلْعَنُونَ مُتَجَنِّبَهَا إِلَی أَنْ تَقُومَ السَّاعَةُ [خلاصه‌الإیجاز ، ص۴۳] .
و فی تفسیر منهج الصادقین ینقلون عن رسول الله (ص) یقول : "من خرج من الدنیا و لم یتمتع جاء یوم القیامۀ و هو اجدع

(مقطوع الانف) " [ج۲ ، ص۴۸۹]
و المتعة فى نصوصهم تتم بلا ولى و لا شهود قال صاحب الوسائل :
بَابُ أَنَّهُ لَا يجِبُ فِي الْمُتْعَةِ الْإِشْهَادُ وَ لَا الْإِعْلَانُ بَلْ يسْتَحَبَّانِ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۶۴] .
ثم ساق احاديثهم فى ذلک.
و جاءت احاديث لهم تقول :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا بَأْسَ بِتَزْوِيجِ الْبِكرِ إِذَا رَضِيتْ مِنْ غَيرِ إِذْنِ أَبَوَيهَا [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۲۵۴] .
بل يصل الامر الى الصبية الصغار ذوات العشر سنوات و الاحدى عشرة سنة و الاثنى عشرة و امثال هذا السن و مراودتهن عن انفسهن باسم "المتعة" حيث يضعون حدا سن الفتاة التى يصح التمتع بها بدون اذن وليها و هو تسع سنين او عشر و بوب صاحب الوسائل بابا بعنوان :
بَابُ عَدَمِ جَوَازِ التَّمَتُّعِ بِالْبِنْتِ قَبْلَ الْبُلُوغِ بِغَيرِ وَلِى [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۳۶] .
و ذكر فيه حديثهم الذى يقول :
رَوَى مُحَمَّدُ بْنُ يحْيى الْخَثْعَمِى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : "سَأَلْتُهُ (يعنى امام) عَنِ الْجَارِيةِ يتَمَتَّعُ مِنْهَا (او بها) الرَّجُلُ. قَالَ : نَعَمْ إِلَّا أَنْ تَكونَ صَبِيةً تُخْدَعُ. قُلْتُ : أَصْلَحَک اللَّهُ وَ كمِ الْحَدُّ الَّذِى إِذَا بَلَغَتْهُ لَمْ تُخْدَعْ؟ قَالَ : ابْنَةُ عَشْرِ سِنِينَ" [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص ۴۶۱] .
يقول احدهم لامامه :
عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْقَمَّاطِ عَمَّنْ رَوَاهُ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) جَارِيةٌ بِكرٌ بَينَ أَبَوَيهَا تَدْعُونِى إِلَى نَفْسِهَا سِرّاً مِنْ أَبَوَيهَا أَ فَأَفْعَلُ ذَلِک؟ قَالَ : نَعَمْ وَ اتَّقِ دمَوْضِعَ الْفَرْجِ. قَالَ : قُلْتُ : فَإِنْ رَضِيتْ بِذَلِک؟ قَالَ : وَ إِنْ رَضِيتْ بِذَلِک فَإِنَّهُ عَارٌ عَلَى الْأَبْكارِ" [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۲۵۴] .
و جوزوا التمتع باليهودية و النصرانية و المجوسية :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا بَأْسَ أَنْ يتَمَتَّعَ الرَّجُلُ بِالْيهُودِيةِ وَ النَّصْرَانِيةِ وَ عِنْدَهُ حُرَّةٌ [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۲۵۶] .
ليقول هؤلاء هم ابناء الاسلام ، بل فتحوا الباب التمتع باوسع من ذلک و فى هذا الامر عقد صاحب الوسائل بابا بعنوان :
بَابُ عَدَمِ تَحْرِيمِ التَّمَتُّعِ بِالزَّانِيةِ وَ إِنْ أَصَرَّتْ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۲۹] .
و لم تمنع نصوصهم من عرض المتعة على كل جميلة يلتقى بها و ليس عليه ان يسألها : هل لها من زوج ام لا. و من احاديثهم فى ذلک ان احدهم قال لامامه :
عَنْ فَضْلٍ مَوْلَى مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "قُلْتُ إِنِّى تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً مُتْعَةً فَوَقَعَ فِى نَفْسِى أَنَّ لَهَا زَوْجاً فَفَتَّشْتُ عَنْ ذَلِک فَوَجَدْتُ لَهَا زَوْجاً قَالَ وَ لِمَ فَتَّشْتَ" [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۲۵۳] .
عَنْ مِهْرَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "قِيلَ لَهُ إِنَّ فُلَاناً تَزَوَّجَ امْرَأَةً مُتْعَةً فَقِيلَ لَهُ إِنَّ لَهَا زَوْجاً فَسَأَلَهَا فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ لِمَ سَأَلَهَا" [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۲۵۳] .
بل ان وجد امرأة فى البر او فى مكان ما وهى محتاجة لاعانة اما لمال او لطعام يسد جوعتها او ماء يطفىء لهيب عطشها فله ان يساومها فذلک عندهم زواج شرعى و ليس بزنى.
فهذه امرأة جاءت كما يقول النص :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى عُمَرَ فَقَالَتْ : إِنِّى زَنَيتُ فَطَهِّرْنِى فَأَمَرَ بِهَا أَنْ تُرْجَمَ فَأُخْبِرَ بِذَلِک أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فَقَالَ :

كيفَ زَنَيتِ؟ فَقَالَتْ : مَرَرْتُ بِالْبَادِيةِ فَأَصَابَنِي عَطَشٌ شَدِيدٌ فَاسْتَسْقَيتُ أَعْرَابِياً فَأَبَى أَنْ يسْقِينِي إِلَّا أَنْ أَمَكنَهُ مِنْ نَفْسِي فَلَمَّا أَجْهَدَنِي الْعَطَشُ وَ خِفْتُ عَلَى نَفْسِي سَقَانِي فَأَمْكنْتُهُ مِنْ نَفْسِي. فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَزْوِيجٌ وَ رَبِّ الْكعْبَةِ [كافی ، ج۵ ، ص۴۶۷] .

و لا ـ بأس ان يجلس على قارعة الطريق فكل من يمر به من جميل و يعجبه و يهواه فلا حرج عليه من التفاق معه على متعة ، قال احدهم لأمامه :

عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنِّي أَكونُ فِي بَعْضِ الطُّرُقَاتِ فَأَرَى الْمَرْأَةَ الْحَسْنَاءَ وَ لَا آمَنُ أَنْ تَكونَ ذَاتَ بَعْلٍ أَوْ مِنَ الْعَوَاهِرِ. قَالَ : لَيسَ هَذَا عَلَيك إِنَّمَا عَلَيك أَنْ تُصَدِّقَهَا فِي نَفْسِهَا" [كافی ، ج۵ ، ص۴۶۲] .

و ليس لعدد النساء المباح التمتع بهن حدد و محدود تقول نصوصهم :

عَنْ عُبَيدِ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "ذَكرْتُ لَهُ الْمُتْعَةَ أَ هِيَ مِنَ الْأَرْبَعِ؟ فَقَالَ : تَزَوَّجْ مِنْهُنَّ أَلْفاً فَإِنَّهُنَّ مُسْتَأْجَرَاتٌ" [كافی ، ج۵ ، ص۴۵۲] .

كما انه يجوز له ان يتمتع ای مدة شاء و يكرر ذلك وفق ما يريد حتى قالت نصوصهم : يجوز ان يتمتع بالمرأة لمرة واحدة ، فهذا احدهم يسأل امامه :

عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ رَجُلٍ سَمَّاهُ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ عَلَى عَوْدٍ وَاحِدٍ (ای على جماع مرة واحدة) قَالَ لَا بَأْسَ وَ لَكنْ إِذَا فَرَغَ فَلْيحَوِّلْ وَجْهَهُ وَ لَا ينْظُرْ" [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۲۶۷] .

و ان طاب له فليكرر كما يشاء قال صاحب الوسائل :

بَابُ أَنَّهُ يجُوزُ أَنْ يتَمَتَّعَ بِالْمَرْأَةِ الْوَاحِدَةِ مِرَاراً كثِيرَةً وَ لَا تَحْرُمُ فِي الثَّالِثَةِ وَ لَا فِي التَّاسِعَةِ كالْمُطَلَّقَةِ بَلْ هِي كالْأَمَةِ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۶۰] .

بَابُ أَنَّ مَنْ أَرَادَ التَّمَتُّعَ بِامْرَأَةٍ فَنَسِي الْعَقْدَ حَتَّى وَطِئَهَا فَلَا حَدَّ عَلَيهِ بَلْ يتَمَتَّعُ بِهَا وَ يسْتَغْفِرُ اللَّهَ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۷۴] .

و ليس على صاحب المتعة ای تكاليف من نفقة و غيرها و فی ذلك جاء باب الوسائل يقول :

بَابُ أَنَّهُ لَا نَفَقَةَ وَ لَا قَسْمَ وَ لَا عِدَّةَ عَلَى الرَّجُلِ فِي الْمُتْعَةِ إِلَّا أَنْ يرِيدَ تَزْوِيجَ أُخْتِهَا فَيصْبِرُ حَتَّى تَنْقَضِي عِدَّتُهَا [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۷۹] .

هذه اهم ملامح نكاح المتعة عند المجيزين اياها.

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) فِي الْمُتْعَةِ قَالَ : لَيسَتْ مِنَ الْأَرْبَعِ لِأَنَّهَا لَا تُطَلَّقُ وَ لَا تَرِثُ وَ إِنَّمَا هِي مُسْتَأْجَرَةٌ [كافی ، ج۵ ، ص۴۵۱] .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) فِي الْمُتْعَةِ قَالَ : لَيسَتْ مِنَ الْأَرْبَعِ لِأَنَّهَا لَا تُطَلَّقُ وَ لَا تَرِثُ وَ لَا تُورَّثُ وَ إِنَّمَا هِي مُسْتَأْجَرَةٌ وَ قَالَ عِدَّتُهَا خَمْسٌ وَ أَرْبَعُونَ لَيلَةً [إستبصار طوسی ، ج۳ ، ص۱۴۷] .

عَنْ عُبَيدِ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : ذَكرْتُ لَهُ الْمُتْعَةَ أَهِي مِنَ الْأَرْبَعِ فَقَالَ تَزَوَّجْ مِنْهُنَّ أَلْفاً فَإِنَّهُنَّ مُسْتَأْجَرَاتٌ [كافی ، ج۵ ، ص۴۵۲] .

۸. فرق بين ازدواج متعه ودائم

ـ د.الموسوی هو حفيد الامام الكبير السيد ابو الحسن الموسوی الاصفهانی ، ولد الموسوی (الحفيد) فی النجف عام ۱۹۳۰ و درس دراساته التقليدية فی جامعة طهران و تلقى فی حوزات الشيعة العلم. و هو يحمل شهادة الدكتوراه فی العلوم الفقهية الاسلامية الشيعية تحدث الموسوی عن المتعة فی كتاب الشيعة و التصحيح فقال ص ۱۱۰ : الاسلام يخرج الناس من اباحية الجاهلية و يقيدهم بالفضيلة و الاخلاق لا ان يمنح الجاهلية قداسة التشريع و القانون الالهی.

و قد قارن فی ص۱۱۱ من کتابه بین نکاح المتعهٔ و النکاح الشرعی الدائ فجاءت المقارنهٔ کما یلی :
شروط الزوج الدائم المتفق علیه لدی المسلمین کافهٔ :
۱ ـ یتم الزواج بین الزوجین بتلفظ صیغهٔ العقد امام شاهدین.
۲ ـ یجب علی الزوج نفقهٔ الزوجهٔ بما فیها المسکن و الملبس.
۳ ـ لا یجوز للرجل ان یجمع اکثر من اربعهٔ ازواج و بشروط صعبهٔ.
۴ ـ الزوجهٔ ترث الزوج فی حالهٔ الوفاهٔ.
۵ ـ موافقهٔ الاب شرط فی صحهٔ زواج البکر.
۶ ـ مدهٔ الزواج الدائم دیمومهٔ الزوجین علی قید الحیاهٔ.
شروط الفسخ :
۱ ـ یقع الطلاق بحضور شاهدین عدلین و بتلفظ صیغُ الطلاق.
۲ ـ عدهٔ الطلاق بالنسبهٔ للمرأهٔ ثلاثهٔ شهور و عشرهٔ ایام.
۳ ـ الطلاق لا یقع اذا کانت المرأهٔ فی حالهٔ حیض.
۴ ـ یجب علی الزوج نفقهٔ الزوجهٔ المطلقهٔ فی مدهٔ عدتها.
الزواج الموقت المتفق علیه عند الشیعهٔ الامامیهٔ فقط :
۱ ـ یتم الزواج بتلفظ صیغهٔ العقد بدون شاهد.
۲ ـ الرجل فی حل من نفقهٔ الزوجهٔ.
۳ ـ یجوز للرجل الجمع بین اعداد لا تحصی و بلا شروط.
۵ ـ موافقهٔ الاب لیس شرط فی کل الاحوال.
۶ ـ مدهٔ الزواج المؤقت قد تکون لربع ساعهٔ و قد تکون لیوم و قد تکون لتسعین عاما و حسب ما یقترحه الرجل و تقبله المرأهٔ.
شروط الفسخ :
۱ ـ یقع الطلاق و اسمه فسخ العقد بدون حضور شاهدین و بکلمهٔ فسخت او وهبت المدهٔ.
۲ ـ عدهٔ فسخ المدهٔ بالنسبهٔ للمرأهٔ هو عدهٔ الجاریهٔ بحد عشقها ، ای نصف عدهٔ الجرهٔ.
۳ ـ الفسخ یقع فی کل الاحوال.
۴ ـ الرجل فی حل من نفقهٔ الزوجهٔ فی عدهٔ الفسخ.

۱. ازدواج و حقوق متقابل

۱. اهمیت ازدواج در اسلام

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَدَرَ عَلَى امْرَأَةٍ أَوْ جَارِيَةٍ حَرَاماً فَتَرَكَهَا مَخَافَةَ اللَّهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ النَّارَ وَ آمَنَهُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكبرِ وَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ فَإِنْ أَصَابَهَا حَرَاماً حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ وَ أَدْخَلَهُ النَّارَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .

۲. معیار ازدواج در اسلام

قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : مَنْ نَكحَ امْرَأَةً بِمالٍ حَلالٍ غَيرَ أَنَّهُ أَرادَ بِها فَخْراً وَ رِياءً لَمْ يزِدْهُ اللّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِذلِك إلّا ذُلًّا وَ هَواناً [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۲] .

۳. حقوق مشترک زن ومرد

احترام متقابل و ترک نیش و زخم زبان

وَ إذا حُيّيتُمْ بِتَحِيةٍ فَحَيوا بِأَحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها [نساء/۸۶] .

هَلْ جَزاءُ الْإِحْسانِ إلّا الْإِحْسانُ [الرحمن/۶۰] .

خُذِ الْعَفْوَ [اعراف/۱۹۹] .

وَ الْكاظِمينَ الْغَيظَ وَ الْعافينَ عَنِ النّاسِ [آل عمران/۱۳۴] .

إذا ما غَضِبُوا هُمْ يغْفِرُونَ [شوری/۳۷] .

وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

اجْتَنِبُوا كثيراً مِنَ الظَّنِّ إنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إثْمٌ [حجرات/۱۲] .

۴. وظایف شوهر

۱. مهیا کردن مقدمات زندگی

وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذينَ يبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [آل عمران/۱۸۰] .

أَسْكنُوهُنَّ مِنْ حَيثُ سَكنْتُمْ مِنْ وُجْدِكمْ وَ لا تُضارُّوهُنَّ لِتُضَيقُوا عَلَيهِنَّ وَ إنْ كنَّ أُولاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيهِنَّ حَتّى يضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإنْ أَرْضَعْنَ لَكمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ أْتَمِرُوا بَينَكمْ بِمَعْرُوفٍ وَ إنْ تَعاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرى لِينْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَ مَنْ قُدِرَ عَلَيهِ رِزْقُهُ فَلْينْفِقْ مِمّا آتاهُ اللّهُ لا يكلِّفُ اللّهُ نَفْساً إلّا ما آتاها سَيجْعَلُ اللّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يسْراً [طلاق/۷ –۶] .

إذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ذلِكمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكمْ وَ قُلُوبِهِنَّ [احزاب/۵۳] .

۲. آداب معاشرت با همسر

قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إنِّی أُحِبُّك لَا يذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَداً [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۹] .

قالَ الصّادِقُ (ع) : رَحِمَ اللّهُ عَبْداً أَحْسَنَ فِيما بَينَهُ وَ بَينَ زَوْجَتِهِ فَإنَّ اللّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ مَلَّكهُ ناصِيتَهَا وَ جَعَلَهُ الْقَيمَ عَلَيهَا [من لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۴۴۳] .

وَ عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ [نساء/۱۹] .

فَاعْتَزِلُوا النِّساءَ فِی الْمَحيضِ [بقره/۲۲۲] .

وَ إنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَينِهِما فَابْعَثُوا حَكماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَكماً مِنْ أَهْلِها [نساء/۳۵] .

از سؤالات چرا دختر آوردی؟ در مورد همسر خودداری کنیم.

وَ إذا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثی ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَ هُوَ كظيمٌ [نحل/۵۸] .

چرا از ما اجازه نگرفت :

فَإذا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلا جُناحَ عَلَيكمْ فيما فَعَلْنَ فی أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ [بقره/۲۳۴] .

إلّا عَلی أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكَتْ أَيمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيرُ مَلُومينَ [مومنون/۶] .
(قید عروسی در مکان و زمان و شرایط خاص که اگر نبود سرزنش‌ها در پی دارد.)
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ امْرَأَةً مَهْرَهَا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ زَانٍ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .
۳. آراسته بودن برای همسر
قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ فِی الْخِضَابِ أَجْراً وَ الْخِضَابُ وَ التَّهْيِئَةُ مِمَّا يزِيدُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی عِفَّةِ النِّسَاءِ وَ لَقَدْ تَرَک النِّسَاءُ الْعِفَّةَ بِتَرْک أَزْوَاجِهِنَّ لَهُنَّ التَّهْيِئَةَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۸۰] .

۵. وظایف زن

۱. حافظ اسرار شوهر
فَالصّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَيبِ بِما حَفِظَ اللّهُ [نساء/۳۴] .
وَ إِذْ أَسَرَّ النَّبِی إِلی بَعْضِ أَزْواجِهِ حَديثاً فَلَمّا نَبَّأَتْ بِهِ وَ أَظْهَرَهُ اللّهُ عَلَيهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَ أَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ [تحریم/۳] .
۲. در اختیار شوهر بودن
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُودِّی الْمَرْأَةُ حَقَّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّی تُودِّی حَقَّ زَوْجِهَا [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۱۵] .
پذیرفتن مدیریت مرد : الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَی النِّساءِ [نساء/۳۴] .
یهودیان از پیامبر اسلام خواستند که فاطمه (ع) در عروسی آنان شرکت کند. فرمود : " باید شوهرش اجازه دهد".
رُوِی أَنَّ الْيهُودَ كانَ لَهُمْ عُرْسٌ فَجَاءُوا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ قَالُوا : لَنَا حَقُّ الْجِوَارِ فَنَسْأَلُک أَنْ تَبْعَثَ فَاطِمَةَ بِنْتَک إِلَی دَارِنَا حَتَّی يزْدَادَ عُرْسُنَا بِهَا وَ أَلَحُّوا عَلَيهِ فَقَالَ : إِنَّهَا زَوْجَةُ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ هِی بِحُكمِهِ وَ سَأَلُوهُ أَنْ يشْفَعَ إِلَی عَلِی فِی ذَلِک وَ قَدْ جَمَعَ الْيهُودُ الطِّمَّ وَ الرِّمَّ مِنَ الْحُلِی وَ الْحُلَلِ وَ ظَنَّ الْيهُودُ أَنَّ فَاطِمَةَ تَدْخُلُ فِی بِذْلَتِهَا وَ أَرَادُوا اسْتِهَانَةً بِهَا فَجَاءَ جَبْرَئِيلُ بِثِيابٍ مِنَ الْجَنَّةِ وَ حَلِی وَ حُلَلٍ لَمْ يرَوْا مِثْلَهَا فَلَبِسَتْهَا فَاطِمَةُ وَ تَحَلَّتْ بِهَا فَتَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ زِينَتِهَا وَ أَلْوَانِهَا وَ طِيبِهَا فَلَمَّا دَخَلَتْ فَاطِمَةُ دَارَ الْيهُودِ سَجَدَ لَهَا نِسَاوهُمْ يقَبِّلْنَ الْأَرْضَ بَينَ يدَيهَا وَ أَسْلَمَ بِسَبَبِ مَا رَأَوْا خَلْقٌ كثِيرٌ مِنَ الْيهُودِ [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۵۳۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۱۶] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ! مَا حَقُّ الزَّوْجِ عَلَی الْمَرْأَةِ؟ فَقَالَ لَهَا : تُطِيعُهُ وَ لَا تَعْصِيهِ وَ لَا تَتَصَدَّقُ مِنْ بَيتِهِ بِشَیءٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لَا تَصُومُ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لَا تَمْنَعُهُ نَفْسَهَا وَ إِنْ كانَتْ عَلَی ظَهْرِ قَتَبٍ وَ لَا تَخْرُجُ مِنْ بَيتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنْ خَرَجَتْ بِغَيرِ إِذْنِهِ لَعَنَتْهَا مَلَائِكةُ السَّمَاءِ وَ مَلَائِكةُ الْأَرْضِ وَ مَلَائِكةُ الْغَضَبِ وَ مَلَائِكةُ الرَّحْمَةِ حَتَّی تَرْجِعَ إِلَی بَيتِهَا [عوالی اللئالی ، ج۳ ، ص۳۱۰] .
۳. قانع بودن
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَيرُ نِسَائِكمُ الَّتِی إِنْ أُعْطِيتْ شَكرَتْ وَ إِنْ مُنِعَتْ رَضِيتْ [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۲۳۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا وَ أَيمَا امْرَأَةٍ لَمْ تَرْفُقْ بِزَوْجِهَا وَ حَمَلَتْهُ عَلَی مَا لَا يقْدِرُ عَلَيهِ وَ مَا لَا يطِيقُ لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ مِنْهَا حَسَنَةً وَ تَلْقَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَلَيهَا غَضْبَانٌ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَبَرَتْ عَلَی سُوءِ خُلُقِ زَوْجِهَا أَعْطَاهَا مِثْلَ ثَوَابِ (ثواب) آسِيةَ بِنْتِ مُزَاحِمٍ [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۱۳] .

روزی حضرت علی (ع) از فاطمه زهرا (ع) پرسید در منزل چه داریم؟

فرمود : هیچ.
حضرت از خانه بیرون رفت و قرض گرفت تا غذایی به منزل آورد.ایشان مقداد را دید که بی‌دقت در کوچه‌ها است. پرسید : چرا این وقت بیرون آمده‌ای؟ گفت : به خاطر فقر و گرسنگی خود و خانواده‌ام.
حضرت مبلغ قرض را به مقداد داد ، غذایی تهیه و مقداری را به خانه حضرت علی (ع) آورد.
[تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۷۱] .
۴. زینت وآرایش برای همسر
وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفینَ مِنْ زینَتِهِنَّ [نور/۳۱] .
فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیطْمَعَ الَّذی فی قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲] .
وَ لا یبْدینَ زینَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .
زنی به پیامبر اکرم (ص) گفت : شوهرم نابینا است آیا آراایش کردن من بیهوده نیست؟ فرمود : از عطر استفاده کن.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَینَهَا مِنْ غَیرِ زَوْجِهَا أَوْ غَیرِ ذِی مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ أَحْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْهُ فَإِنْ أَوْطَأَتْ فِرَاشَهُ غَیرَهُ كانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ یحْرِقَهَا بِالنَّارِ بَعْدَ أَنْ یعَذِّبَهَا فِی قَبْرِهَا [أعلام‌الدین ، ص۴۱۷] .
نزد امام صادق (ع) از نماز و روزه و دعای زنی ستایش شد ، ولی گفتند بد زبان است. حضرت فرمود : " اوخوبی ندارد ، او دوزخی است". [آئین همسرداری ، ص۴۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا امْرَأَةٍ بَاتَتْ وَ زَوْجُهَا عَلَیهَا سَاخِطٌ فِی حَقٍّ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّى یرْضَى عَنْهَا وَ أَیمَا امْرَأَةٍ تَطَیبَتْ لِغَیرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ مِنْ طِیبِهَا كغُسْلِهَا مِنْ جَنَابَتِهَا [كافی ، ج۵ ، ص۵۰۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا ینْبَغِی لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُجَمِّرَ ثَوْبَهَا إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَیتِهَا [كافی ، ج۵ ، ص۵۱۹] .

۶. اصلاح بین زوجین

حضرت علی (ع) در گرما زنی را در کوچه مضطرب دید که شوهرش او را از خانه بیرون و تهدید به کتک کرده است. حضرت ، همراه زن به خانه شوهر رفت. شوهر که آقا را نشناخت ، تهدیدش را زیاد کرد. حضرت شمشیر کشید؛ او کوتاه آمد و همین که مردم به آن مرد سرکش آقا را معرفی کردند شرمنده شد و عذر خواهی کرد.

۱. ازدواج و خانواده

۱. مقدمات

۱. فلسفه ازدواج
۱.آرامش روحی
سئوال : قرآن فلسفه ازدواج را چه می‌داند؟
جواب : آرامش روحی
وَ جَعَلَ مِنْها زَوْجَها لِیسْكنَ إِلَیها [اعراف/۱۸۹] .

وَ مِنْ آیاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَکمْ مِنْ أَنْفُسِکمْ أَزْواجاً لِتَسْکنُوا إِلَیها وَ جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

۲. حفظ دین

اذا تزوج العبد فقد استکمل نصف الدین فلیتق اللهفی النصف الباقی [کنز العمال/۴۴۴۰۳]

۳. پیشگیری از گناه

سئوال : آیا اسلام برای پیشگیری از گناه طرحی دارد؟

جواب : آری. ازدواج

قالَ یا قَوْمِ هولاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَکمْ [هود/۷۸] .

۴. عمل به سنت پیامبر

النکاح سنتی فمن رغب عن سنتی فلیس منی [بحار ج۱۰۳ص ۲۲۰]

۲. وظیفه دیگران

۱. مسئولین حکومتی

امیرالمومنین (ع) به دختر فقیری فرمود : سرپرستی داری؟ برادرانش را نشان داد ، حضرت ازبرادرانش پرسید حرف مرا در مورد خواهرتان می‌پذیرید؟ گفتند : بله.

حضرت فرمود : خداوند و حاضرین را شاهد می گیرم که این زن را در برابر چهارصد درهم مهریه به این پسر تزویج نمودم و مهریه از مال من باشد. [وسایی ، ج ۱۴ ، ص ۱۹۶]

۲. عامه مردم

سئوال : وظیفه مردم نسبت به دختر و پسرها

۱ ـ سوز : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

حدیثی داریم که پیامبر اکرم (ص) به هر جوانی می‌رسید دو سئوال می کرد کار داری؟ همسر داری؟

۲ ـ وساطت : مَنْ یشْفَعْ [نساء/۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَینَ اثْنَینِ فِی نِکاحٍ حَتَّی یجْمَعَ اللَّهُ بَینَهُمَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۱] .

۳ ـ اقدام : وَ أَنْکحُوا الْأَیامی مِنْکمْ [نور/۳۲] .

۳. ارتباط و انتخاب

۱. انتخاب

سئوال : شرط روابط دختر و پسر چیست؟

جواب : باحفظ حیاو متانت

قالَ ما خَطْبُکما قالَتا لا نَسْقِی حَتّی یصْدِرَ الرِّعاءُ وَ أَبُونا شَیخٌ کبِیرٌ [قصص/۲۳] .

فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی عَلَی اسْتِحْیاءٍ [قصص/۲۵] .

۲. ملاک انتخاب

سئوال : قرآن ملاک انتخاب همسر رادرچه می‌داند؟ زیبایی ، ثروت ، ایمان جواب : ایمان

وَ لا تَنْکحُوا الْمُشْرِکاتِ حَتّی یومِنَّ وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِکةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْکمْ وَ لا تُنْکحُوا الْمُشْرِکینَ حَتّی یومِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُومِنٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِک [بقره/۲۲۱] .

۳. انتخابگر

سئوال : درانتخاب همسر خود همسر ملاک است یا خانواده او؟

جواب : هر دو

وَ الْبَلَدُ الطَّیبُ یخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ [اعراف/۵۸] .

ما کانَ أَبُوک امْرَأَ سَوْءٍ [مریم/۲۸] .

زَوْجَهٌ مِنْ أَهْلِ الْبُیوتَاتِ الصَّالِحَهِ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَیهَا النَّاسُ إِیاکمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ قَالَ الْمَرْأَهُ الْحَسْنَاءُ فِی مَنْبِتِ السَّوْءِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۲] .

۴. ترس ازفقر

ما من دابهٔ الّا علی الله رزقها [هود ۶] و لا تقتلوا اولادکم خشیهٔ املاق نحن نرزقهم وایاکم.... [اسراء ۳۱] .

۵. باوجودمانع از ازدواج چه کنیم

سئوال : اگر مشکل مالی بود چه کنیم؟ اگر همسر پیدانشد چه کنیم؟

جواب : ۱ ـ توکل : إِنْ یکونُوا فُقَراءَ یغْنِهِمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نور/۳۲] .

۲ ـ تاخیر همراه باعفت : وَ لْیسْتَعْفِفِ الَّذِینَ لا یجِدُونَ نِکاحاً [نور/۳۳] .

۳ ـ از بیت المال : جوانی که استمناء کرده بود ، حضرت پس از تعزیر از بیت المال داماد کرد.

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ ع أُتِی بِرَجُلٍ عَبِثَ بِذَکرِهِ فَضَرَبَ یدَهُ حَتَّی احْمَرَّتْ ثُمَّ زَوَّجَهُ مِنْ بَیتِ الْمَالِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۵] .

۳. خواستگاری

۱. مراسم بله برون

مراسم بله برون بر چه اساسی باشد؟

جواب : سهل گرفتن از طرف پدر دختر : وَ ما أُرِیدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَیک [قصص/۲۷] .

تعهّد دادن و جدی گرفتن داماد : سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّالِحِینَ [قصص/۲۷] .

۲. جواز نگاه داماد به همسر آینده خود

لابأس بان ینظر الی وجهها و معاصمهااذا اراد ان تیزّوجها [کافی ج۵ص۳۶۵]

۳. پیشنهاد ازدواج توسط خانواده دختر

پیشنهاد ازدواج از طرف خانواده دختر عیبی دارد؟

جواب : درموارد استثنایی خیر ، اگر جوان دیندار و متعهدّی پیداشد چه اشکالی داردکه خانواده دختر پیشنهاد دهد.

إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکحَک إِحْدَی ابْنَتَی هاتَینِ عَلی أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِی حِجَجٍ [قصص/۲۷] .

۴. آیا مهریه بهای زن است

سئوال : آیامهریه قیمت و بهای زن است؟

جواب : خیر ، مهریه نشانه صداقت پسر است ، نشانه عشق و اعتقاد مردبه خانواده است .

وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَهً [نساء/۴] .

ارکان عقد ازدواج دختر وپسر هستند نه مهریه لذااگر مهریه فراموش شود عقد صحیح است و مهر المثل تعیین می‌شود درصورتیکه دربیع اگر بهافراموش شود معامله باطل است.

۵. مقدار مهریه

قال رسول الله (ص) : تیاسرو فی الصداق فانّ الرجل لیطعی المراة حتی یبقی ذلک فی نفسه علیها حسیکه در مهریه آسان بگیرید زیرا مهریه سنگین موجب عداوت و دشمنی می شود [کنز العمال ۴۴۷۳۱]

قال رسول الله (ص) : افضل نساء امتی احسنهنّ وجهاً واقلهنّ مهراً [بحار ج۱۰۳/ص۲۳۷]

بهترین زنان امت من کسی است که زیبا صورت ومهرش کم باشد .

۶. تعهد پرداخت یا عدم تعهد

سئوال : آیا عقد ازدواج تعهدآور است؟ شرایطی که امضاء می‌شود جدّی است؟

جواب : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ [مائده/۱] .

مسلک کی داد ، کی گرفت ، ضد قرآنی است.

۲. ازدواج

۱. عقد و عروسی

۱. اساس و بنیان خانواده

سئوال : بنیان و اساس دوام و بقاء خانواده چیست؟

جواب : محبّتو جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

وقتی امیرالمومنین همسر مظلومه‌اش رابه خاک سپرد این اشعارراخواند :

[دیوان‌إمام‌علی (ع) ، ص ۸۶]

۲. شایسته سالاری به جای زن سالاری یا مرد سالاری

پسر بهتر است یادختر؟

جواب : گاهی دختر به مقامی می‌رسد که پسر نمی‌تواند.

وَ لَیسَ الذَّکرُ کالأُنْثی [آل عمران/۳۶] .

یهَبُ لِمَنْ یشاءُ إِناثاً وَ یهَبُ لِمَنْ یشاءُ الذُّکورَ [شوری/۴۹] .

۳. سرپرست خانواده

سئوال : قرآن سرپرستی خانه رابه چه کسی داده و چرا؟

جواب : خداوند به دلیل بعضی از شایستگی‌ها و به دلیل نان آوری سرپرستی رابه مرد داده .

الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَی النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلی بَعْضٍ وَ بِما أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوالِهِمْ [نساء/۳۴] .

۴. هدف داری غرائز جنسی

سئوال : آیاروابط جنسی زن و شوهر از دید گاه قرآن فقط یک امر غریزی است؟

جواب : خیر ، قرآن آمیزش جنسی هدف دار راتوصیه می کند.

نِساوکمْ حَرْثٌ لَکمْ فَأْتُوا حَرْثَکمْ أَنّی شِئْتُمْ وَ قَدِّمُوا لِأَنْفُسِکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّکمْ مُلاقُوهُ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِینَ [بقره/۲۲۳] .

۵. آداب آمیزس

سئوال : آیاآمیزش هم آدابی دارد؟

جواب : بله.

فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيثُ أَمَرَكمُ اللّهُ [بقره/۲۲۲] .

نکته : بعضی از احادیث آداب آمیزش درذیل این آیه آمده است.

۶. دیدگاه اسلام پیرامون آراستگی زن ومرد

سئوال : نظر اسلام درباره آرایش زن چیست ؟

جواب : زینت وآرایش امری فطری است و اسلام زینت و آرایش برای همسر راسفارش فرموده .

وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

البته مردهم بایدآرایش کند ، رسول خداعلاوه بر زینتی که درمقابل مردم داشت زینت خاصّی برای همسرش داشت .

قَالَ الطَّبْرِسِي ره : "وَ لَقَدْ كانَ يتَجَمَّلُ لِأَصْحَابِهِ فَضْلًا عَلَى تَجَمُّلِهِ لِأَهْلِهِ" [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لِيتَهَيأْ أَحَدُكمْ لِزَوْجَتِهِ كمَا تَتَهَيأُ زَوْجَتُهُ لَهُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُع : كانَ رَسُولُ اللَّهِ ص ينْفِقُ فِي الطِّيبِ أَكثَرَ مِمَّا ينْفِقُ فِي الطَّعَامِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۱۲] .

۲. وظیفه شناسی زن ومرد

۱. رابطه زن وشوهر

هُنَّ لِبَاسٌ لَّكمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ [(بقره ۱۸۷)]

رعایت کفویت در هنگام انتخاب

حفظ آبروی همدیگر

ارتباط تنگاتنگ

گرم نگه داشتن کانون خانواده

۲. وظیفه مرد در قبال حجاب همسر

سئوال : آیامرد درقبال حجاب همسرش وظیفه‌ای دارد؟

جواب : بله. حتّی رسول الله (ص)

يـا أَيهَا النَّبِى قُلْ لِأَزْواجِك وَ بَناتِك وَ نِساءِ الْمُومِنِينَ يـدْنِينَ عَلَيهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذلِك أَدْنى أَنْ يعْرَفْنَ فَلا يوذَينَ وَ كانَ اللّهُ غَفُوراً رَحِيماً [احزاب/۵۹] .

۳. وظیفه زن در قبال نشوز مرد

واللّاتی تخافون نشوزهم فعظوهنّ واهجروهن فی المضاجع واضربوهن [(نساء ۳۴)]

موعظه

ترک هم بستری

خشونت وشدت عمل

۴. زن وکار در خانه

سئوال : آیا زن وظیفه دارد در خانه مرد کار کند؟

جواب : بر زن واجب نیست ولی قرآن می‌گوید زن شایسته زنی است که درغیاب مرد از خانه نگهداری و حراست کند.
فَالصّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَیبِ بِما حَفِظَ اللّهُ [نساء/۳۴] .
حضرت فاطمه زهرا (س) زن نمونه اسلام آنقدر درخانه کار کرد که دستهایش تاول زد وگاهی خون جاری می‌شد.
قَالَ الْبَاقِرُ ع : تَقَاضَی عَلِی وَ فَاطِمَةُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ ص فِی الْخِدْمَةِ فَقَضَی عَلَی فَاطِمَةَ ع بِخِدْمَتِهَا مَا دُونَ الْبَابِ وَ قَضَی عَلَی عَلِی ع بِمَا خَلْفَهُ [قرب‌الإسناد ، ص۲۵] .
۵. مرد و کار درخانه
از حضرت علیعلیه السلامروایت شده که فرمود رسول خدا بر ما وارد شد در حالی که فاطمه زهرا نزد دیگ نشسته بودند و من عدس پاک می کردم وفرمودند : یا ابا احسن ، عرض کردم لبیک یا رسول الله (ص) فرمود : از من بشنو ومن نمی گویم مگر از طرف پروردگارم ، مردی نیست که در خانه کمک به همسرش کند مگر آنکه برای او باشد به عدد موئی که در بدنش هست عبادت یکسال که روزها روزه باشد وشبها به عبادت ایستاده باشد و عطا کند اورا از ثواب آنچه که به صابرین عطا کرده که داود نبی ویعقوب وعیسیعلیهم السلامباشند . یا علی کسی که در خانه در خدمت عیالیش باشد و کرامت نداشته باشد خداوند اسمش را در دیوان شهداء بنویسد وبه هرشب وروزی ثواب هزار شهید ثبت کند و بنویسد برای او به هر قدمی ثواب یک حج عمره و خداوند عطا کند اورابه هر رگی که در بدنش هست شهری در بهشت . یا علی یک ساعت در خدمت خانه بهتر است از عیادت هزار مریض و هزار نماز جمعه و تشیع هزار جنازه واز هزار گرسنه که ایشان را سیر کند وهزار برهنه که ایشان را بپوشاند . وبهتر است برای اواز هزار دینار که صدقه به مساکین بدهد وبهتر است از خواندن تورات و انجیل و زبور و قرآن وبهتر است از هزار اسیر که اسیر کرده در راه خدا آزاد کند . وبهتژتر است از برای او از هزار شتر قربانی که به مساکین بدهد واز دنیا خارج نشود مگر وقتی که جایش را در بهشت ببیند .
یا علی کسی که از خدمت عیال کراهت نداشته باشد پس آن کفاره گناهان بزرگ باشد وغضب خدارافراموش کند ومهریه حور العین باشد و حسنات ودر جاتش را زیاد کند
یا علی خدمت نکند عیال را مگر صدیق (راست گو) یا شهید یا مردیکه خداوند خیر ودنیا و آخرت او را خواسته باشد [(بحارالانوار ج۱۰۳ص۱۳۲)]
۶. مالکیت زن
سئوال : آیادراسلام مالکیت زن پذیرفته شده؟
جواب : بله. زن و مرد مالک دستاوردهای خود هستند و مرد حق ندارد بازور و قلدری حقوق زن رابگیرد البته اگر خود زن داوطلبانه داد نشانه کمال و عشق او به خانواده است.
لِلرِّجالِ نَصِیبٌ مِمَّا اکتَسَبُوا وَ لِلنِّساءِ نَصِیبٌ مِمَّا اکتَسَبْنَ [نساء/۳۲] .
۷. نزاع بین زن وشوهر
وان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله وحکماً من اهلها یریدا اصلاحاً یوفّق الله بینهما انّ الله کان علیماً خبیراً [(نساء۳۵)]
۸. عدالت بین چند همسر
آیا عدالت بین چند همسر ممکن است ؟
جواب : عدالت در نفقه آری (وان خفتم ان لا تعدلوا فواحدهً [(نساء۳)])
عدالت در محبت خیر (ولن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء ولوحرصتم [(نساء۱۲۹)])

ابـن ابی العوجـاء (از منحرفین در دین) از حشـام بن حکم سـئوال کرد مگر خـدا حکیم نیست ؟ هشـام گفت بله از همه حکیم تراست. ابن ابی العوجـاء گفت پس بگو بـدانم این که در سوره نسـاءآیه ۳ فرموده دوتادوتاو ۳تا ۳تاو ۴تا ۴تا زن بگیرید پس اگر از عـدالت بین آنهـا می ترسـید یک زن اختیار کنیـد ، پس ۴زن گرفتن حکم خـداست هشـام فرمود : بله ابن ابی العوجـاء گفت پس چگـونه است که در سـوره نسـاءآیه ۱۲۹ فرموده شـما هرگز نمی توانیـد بین زنان عـدالت ایجاد کنیـد هر چنـد که بخواهیـد (پس یعنی یک همسر بیشتر نمی توان گرفت چون شـرط عدالت هیچ گاه محقق نمی شود) این چه سـخن حکیمانه ای است. هشـام گفت جوانی نزدمن نبود پس به مـدینه مسـافرت کردم و نزد امـام صـادق (ع) رسـیدم امامعلیه السـلامفرمودند هشام اینجا چه می کنی و حال آنکه نه وقت حـج است ونه وقت عمره هشام گفت بله بخاطر مسـئله مهمی نزد شـما آمـده ام و قضـیه ابن ابی العوجاءرا بازگو کرد ، حضـرت امام صادق (ع) فرمودند امّا قول خداوند که فرمودند : فانكحوا ما طاب لكم من النساءمثنی و ثلاث و رباع فاده خفتم ان لا تعـدلوا فواحدهٔ : یعنی فی النفقه (منظور عدالت در نفقه است) و قول خداوند حکیم که فرمودهـو لن تسـتطيعوا ان تعـدلوا بين النسـاءو لوحرصـتم فلاـتميلو اكـل الميلفتـذرها كـالمعلقهيعنى المودهٔمنظور عـدالت و درمحبّت ومودت است. هشام می گویـد وقتی باز گشـتم و ابن ابی العوجاء را خبر دادم که بین این۲ آیه تعارضی نیست گفت خدا را قسم میدهم که این جواب از تونیست [(کافی ج۵ص ۳۶۲) (تهذیب ج۷ص ۴۲۰)]

۳. بچه داری

۱. تأثیر نسل

سئوال : آیاخوبی و صلاح پدر در نسل او اثردارد؟

جواب : بله. پیامبر خدا به دلیل صلاح پدر به فرزندانش خدمت کرد.

وَ أَمَّا الْجِـدارُ فَكـانَ لِغُلامَـيْنِ يتِيمَينِ فِى الْمَدِينَهِٔ وَ كـانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمـا وَ كـانَ أَبُوهُمـا صالِحـاً فَأَرادَ رَبُّك أَنْ يبْلُغـا أَشُـدَّهُما وَ يسْتَخْرِجا كَنزَهُما رَحْمَةً مِنْ رَبِّك [كهف/۸۲] .

۲.بهترین غذا برای زن حامله وزائو

سئوال : بهترین غذابرای زائو و حامله چیست؟

جواب : رطب

وَ هُزِّى إِلَيك بِجِذْعِ النَّخْلَهِٔ تُساقِطْ عَلَيك رُطَباً جَنِيا [مريم/۲۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : مَا تَأْكلُ الْحَامِلُ مِنْ شَىءٍ وَ لَا يتَدَاوَى بِهِ أَفْضَلَ مِنَ الرُّطَبِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لِيكنْ أَوَّلُ مَا تَأْكلُ النُّفَسَاءُ الرُّطَبَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَالَ لِمَرْيَمَ "وَ هُزِّى إِلَيك بِجِـذْعِ النَّخْلَـهِٔ تُساقِطْ عَلَيك رُطَباً جَنِيا " (مريم-۲۵) قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ يكنْ أَوَانُ الرُّطَبِ قَالَ سَـبْعُ تَمَرَاتٍ مِنْ تَمْرِ الْمَدِينَهِٔ فَإِنْ لَمْ يكنْ فَسَـبْعُ تَمَرَاتٍ مِنْ تَمْرِ أَمْصَارِكمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ وَ عِزَّتِى وَ جَلَالِى وَ عَظَمَتِى وَ ارْتِفَاعِ مَكانِى لَا تَأْكلُ نُفَسَاءُ يوْمَ تَلِدُ الرُّطَبَ فَيكونُ غُلَاماً إِلَّا كانَ حَلِيماً وَ إِنْ كانَتْ جَارِيةًكانَتْ حَلِيمَةً [كافى ، ج۶ ، ص۲۲] .

۳. قدرت شیردهی فرزند

والوالدات یرضعن اولادهن حولین کاملین [(بقره ۲۳۳)]

۴.از شیر گرفتن

سئوال : تصمیم از شیر گرفتن بچه برعهده کیست؟

جواب : بامشورت پدرو مادر

۴. والدین

۱. مرز اطاعت واحترام والدین

سئوال : مرز اطاعت و احترام والدین تاکجاست؟

جواب : حفظ عقیده

وَ إِنْ جاهَداکَ عَلی أَنْ تُشْرِکَ بِی ما لَیسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [لقمان/۱۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أطیعوا آباءکم فیما أمروکم و لا تطیعوهم فی معاصی الله [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۴۸] .

۲. اطاعت از خدا ونیکی به پدر ومادر

۳. همکاری والدین با فرزندان

سئوال : درباره همکاری والدین وفرزندان مطلبی درقرآن آمده؟

جواب : بله. همکاری اسماعیل وپدرش ابراهیم درساختن کعبه درحدیث می‌خوانیم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : رَحِمَ اللَّهُ وَالِداً أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَی الْبِرِّ [فقه‌الرضا ، ص۳۳۶] .

وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ وَ إِسْماعِیلُ [بقره/۱۲۷] .

۴. روابط مکتبی مقدم بر فامیلی

سئوال : روابط فامیلی یاروابط مکتبی ، حاکمیت باکدام؟

جواب : روابط مکتبی

قُلْ إِنْ کانَ آباؤکُمْ وَ أَبْناؤکُمْ وَ إِخْوانُکُمْ وَ أَزْواجُکُمْ وَ عَشِیرَتُکُمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکُمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِی سَبِیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ [توبه/۲۴] .

۱. استبداد فرعون ۳۱۲

گوشه‌ای از کارهای فرعون :

۱ ـ طغیان :

اذْهَبْ إِلی فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغی [طه/۲۴] .

۲ ـ استبداد :

ما أُرِیکمْ إِلّا ما أَری [غافر/۲۹] .

۳ ـ اضلال :

وَ أَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَ ما هَدی [طه/۷۹] .

۴ ـ خفقان :

آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَکم [اعراف/۱۲۳] .

۵ ـ منّت گذاری :

أَ لَمْ نُرَبِّک فینا وَلیداً [شعراء/۱۸] .

۶ ـ تهمت :

إِنَّ هذا لَساحِرٌ عَلیمٌ یریدُ أَنْ یخْرِجَکمْ مِنْ أَرْضِکمْ [اعراف/۱۱۰ -۱۰۹] .

۷ ـ نمایش قدرت و جوسازی :

فَأَجْمِعُوا کیدَکمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا [طه/۶۴] .

أَرْجِهْ وَ أَخاهُ وَ أَرْسِلْ فِی الْمَدائِنِ حاشِرینَ [اعراف/۱۱۱] .

۸ ـ تطیمع :

إِنَّ لَنا لَأَجْراً إِنْ کنّا نَحْنُ الْغالِبینَ قالَ نَعَمْ [اعراف/۱۱۴ -۱۱۳] .

۹ ـ شکنجه و قتل :

لَأُقَطِّعَنَّ أَیدِیکمْ [اعراف/۱۲۴] .

۱۰ ـ برای تضعیف روحیه موسی :

فَتَنازَعُوا أَمْرَهُمْ بَینَهُمْ وَ أَسَرُّوا النَّجْوی [طه/۶۲] .

۱۱ ـ إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلا فِی الْأَرْضِ وَ جَعَلَ أَهْلَها شِیعاً یسْتَضْعِفُ طائِفَةً مِنْهُمْ یذَبِّحُ أَبْناءَهُمْ وَ یسْتَحْیی نِساءَهُمْ إِنَّهُ کانَ مِنَ الْمُفْسِدین [قصص/۴] .

۱۲ ـ کذلِک زُینَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ [غافر/۳۷] .

۱۳ ـ وَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَیقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَ عُلُوًّا [نمل/۱۴] .

۱۴ ـ تحقیر :

إِنَّ هولاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلیلُونَ [شعراء/۵۴] .

۱۵ ـ ایمان با خوف :

فَما آمَنَ لِمُوسی إِلاّ ذُرِّیةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلی خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِمْ [یونس/۸۳] .

۱۶ ـ حاکم مستبد مردم را به بردگی می‌کشاند.

وَ قَوْمُهُما لَنا عابِدُون [مومنون/۴۷] .

یعنی قوم موسی (ع) و هارون (ع)

۱۷ ـ افکار را جامد نگاه می‌دارد تا بتواند کار خود را بکند :

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .

فرعون قومش را به سبک‌مغزی و زبونی کشید ، پس اطاعت کردند او را.

۱۸ ـ اگر فرصت کند تا ادّعای خدایی پیش می‌رود :

ما عَلِمْتُ لَکمْ مِنْ إِلهٍ غَیری [قصص/۳۸] .

أَنَا رَبُّکمُ الْأَعْلی [نازعات/۲۴] .

۱۹ ـ اگر از جمود رهایی پیدا کردند و اهل فهم شدند با تهدید آنان را می‌کوبد :

لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلهَاً غَیری لَأَجْعَلَنَّک مِنَ الْمَسْجُونینَ [شعراء/۲۹] .

۲۰ ـ به مردان خدا تهمت می‌زند تا بلکه دور آنان را خلوت کنند :

یریدانِ أَنْ یخْرِجاکمْ مِنْ أَرْضِکمْ بِسِحْرِهما [طه/۶۳] .

۲۱ ـ موج‌هائی در میان مردم به پا می کند ، تا مشغول شوند و خود به کار خویش ادامه دهد :

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلا فِی الْأَرْضِ وَ جَعَلَ أَهْلَها شِیعاً [قصص/۴] .

۲۲ ـ هر جا را بخواهد بدون چون و چرا ملک خود معرفی می‌کند :

أَ لَیسَ لی مُلْک مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْری مِنْ تَحْتی أَ فَلا تُبْصِرُون [زخرف/۵۱] .

استخدام

۱. شرایط استخدام

۱. نیکوکار واهل طاعت

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : لَا یکونَنَّ الْمُحْسِنُ وَ الْمُسِیءُ عِنْدَک بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

۲. سخاوت ، شجاعت ، علم ، عدالت ، اراده ، دیندار

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : وَ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّهُ لَا ینْبَغِی أَنْ یکونَ الْوَالِی عَلَی الْفُرُوجِ وَ الدِّمَاءِ وَ الْمَغَانِمِ وَ الْأَحْکامِ وَ إِمَامَةِ الْمُسْلِمِینَ الْبَخِیلُ فَتَکونَ فِی أَمْوَالِهِمْ نَهْمَتُهُ وَ لَا الْجَاهِلُ فَیضِلَّهُمْ بِجَهْلِهِ وَ لَا الْجَافِی فَیقْطَعَهُمْ بِجَفَائِهِ وَ لَا الْحَائِفُ لِلدُّوَلِ فَیتَّخِذَ قَوْماً دُونَ قَوْمٍ وَ لَا الْمُرْتَشِی فِی الْحُکمِ فَیذْهَبَ بِالْحُقُوقِ وَ یقِفَ بِهَا دُونَ الْمَقَاطِعِ وَ لَا الْمُعَطِّلُ لِلسُّنَّةِ فَیهْلِک الْأُمَّةَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۱.]

۳. تجربه ، حیا ، اصالت خانوادگی ، سابقه ، کم حرفی ، دورنگرری

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : وَ تَوَخَّ (برگزین) مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجْرِبَةِ وَ الْحَیاءِ مِنْ أَهْلِ الْبُیوتَاتِ الصَّالِحَةِ وَ الْقَدَمِ فِی الْإِسْلَامِ الْمُتَقَدِّمَةِ فَإِنَّهُمْ أَکرَمُ أَخْلَاقاً وَ أَصَحُّ أَعْرَاضاً وَ أَقَلُّ فِی الْمَطَامِعِ إِشْرَاقاً وَ أَبْلَغُ فِی عَوَاقِبِ الْأُمُورِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

بنابراین : تجربه ، حیاء ، اصالت خانوادگی ، سابقه ، کم‌خرجی ، دورنگری در استخدام افراد مؤثر است.

۴. سابقه جهاد و هجرت

فَلا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِیاءَ حَتّی یهاجِرُوا فی سَبیلِ اللّهِ [نساء/۸۹.] وَ الَّذینَ آمَنُوا وَ لَمْ یهاجِرُوا ما لَکمْ مِنْ وَلایتِهِمْ مِنْ شَیءٍ حَتّی یهاجِرُوا [انفال/۷۲.]

۵. بهترینها

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : ثُمَّ انْظُرْ فِی حَالِ کتَّابِک فَوَلِّ عَلَی أُمُورِک خَیرَهُمْ وَ اخْصُصْ رَسَائِلَک الَّتِی تُدْخِلُ فِیهَا مَکایدَک وَ أَسْرَارَک بِأَجْمَعِهِمْ لِوُجُوهِ صَالِحِ الْأَخْلَاقِ مِمَّنْ لَا تُبْطِرُهُ الْکرَامَةُ فَیجْتَرِئَ بِهَا عَلَیک فِی خِلَافٍ لَک بِحَضْرَةِ مَلَإٍ وَ لَا تَقْصُرُ بِهِ الْغَفْلَةُ عَنْ إِیرَادِ مُکاتَبَاتِ عُمِّالِک عَلَیک وَ إِصْدَارِ جَوَابَاتِهَا عَلَی الصَّوَابِ عَنْک فِیمَا یأْخُذُ لَک وَ یعْطِی مِنْک وَ لَا یضْعِفُ عَقْداً اعْتَقَدَهُ لَک وَ لَا یعْجِزُ عَنْ إِطْلَاقِ مَا عُقِدَ عَلَیک وَ لَا یجْهَلُ مَبْلَغَ قَدْرِ نَفْسِهِ فِی الْأُمُورِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

۶. امانت داری

قالَ اجْعَلْنی عَلی خَزائِنِ الْأَرْضِ إِنِّی حَفیظٌ عَلیمٌ [یوسف/۵۵.]

إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمینُ [قصص/۲۶.]

۷. صحت جسمانی

إِنَّ اللّهَ اصْطَفاهُ عَلَیکمْ وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷.]

۸. اراده قوی و قدرتمند در مدیریت

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : ثُمَّ اخْتَرْ لِلْحُکمِ بَینَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِیتِک فِی نَفْسِک مِمَّنْ لَا تَضِیقُ بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا تُمَحِّکهُ الْخُصُومُ (دشمن او را به لجاجت وا ندارد) وَ لَا یتَمَادَی فِی الزَّلَّةِ (لایستمر) وَ لَا یحْصَرُ مِنَ الْفَیءِ إِلَی الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ وَ لَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَی طَمَعٍ وَ لَا یکتَفِی بِأَدْنَی فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ وَ أَوْقَفَهُمْ فِی الشُّبُهَاتِ وَ آخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ وَ أَقَلَّهُمْ تَبَرُّماً (خسته شدن) بِمُرَاجَعَةِ الْخَصْمِ وَ أَصْبَرَهُمْ عَلَی تَکشُّفِ الْأُمُورِ وَ أَصْرَمَهُمْ عِنْدَ اتِّضَاحِ الْحُکمِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

۲. نحوه استخدام

۱. آزمایش افراد

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا إِذا جاءَکمُ الْمُومِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللّهُ أَعْلَمُ بِإِیمانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤمِناتٍ فَلا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَی الْکفّارِ [ممتحنه/۱۰.]

۱. استعمار

۱. انواع استعمار

۱. از حیث نوع دخالت

۱. مستقیماً به عنوان کمک نظامی وفنی به نظام

ـ استعمار گاهی مستقیما به عنوان کمک نظامی و فنّی نظام و منطقه‌ای را اداره می‌کند و افراد را خودش معین می‌کند و گاهی از خود ملّت اداره می‌کند ، لکن آن را زیر نظر دارد و در قالب استقلال زیر نظر است و این نوع خطرناک تر است ، زیرا :

۱ ـ تخدیر بیشتری دارد و گاهی شخصیت‌های دوم و سوم و رجال مؤمن هم به خیالفَاسْتَوی عَلی سُوقِه [فتح/۲۹] . خدمت ، ولی در واقع نقشه اصلی طرح دیگران است.

۲ ـ کشور مستعمره بدون خرج مسلط شده

۳ ـ مردم به فکر رهائی نمی‌افتند.

ـ اگر آمریکا و اروپا و... انسان‌دوست هستند و به ما و... گندم و... می‌دهند ، پس چرا بر سر دیگران که زیر بار نمی‌روند بمب می‌اندازند و... آری گربه برای رضای خدا موش نمی‌گیرد.

ـ کمک فنّی و صنعتی استعمارگران در قالب پیشرفت دادن برای این است که :

۱ ـ ملّت‌ها به آنها خوش‌بین شوند

ب : کنترل سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و... توسط کارشناسان

ـ یکی از اعمال استعمارگران :

تحریف واژه‌های زهد ، قناعت ، صبر ، توکل ، رضا ، تسلیم و... ، سرنوشت ، انتظار

ـ استعمار فرهنگی :

۱ ـ تاریخ فلان امپراطور را می‌داند ، تاریخ فلان هنرپیشه را می‌داند؛ ولی سرنوشت جامعه و ملّت خود را نمی‌داند.

۲ – انواع مبارزه‌ها را به اسم انسان‌دوستی و دور بودن از تعصّب محکوم می‌کند.

۳ـ آموزش جنسی را تعلیم ، آموزش انقلابی را تحریم می کنند.
۴ـ با تهییج ، تخدیر و به نسل بی‌خبر از سرنوشت غرور کاذب دادن و با سر و صدا و نیاکان گذشته‌ای رؤیائی نشان دادن.
ـ به راه انداختن نغمه نژاد ، تفکیک قدرت‌ها ، سرگرمی ملت‌ها ، غرور بی‌جا ، زمینه‌یابی برای ظلم و...
ـ احیانا آزادی و تسهیل در کار آموزش ، لکن با برنامه‌ای که نوآموز ، متملّق و ترسو بار آید و هم اعلام کنند که ما تسهیلات فراهم کرده‌ایم.
ـ تهییج موقّت و مصنوعی
ـ تنظیم برنامه‌های درسی به نحوی که تضادّی با منافع دیگران نداشته باشد.
ـ به جای بیان راه و روش و حرکت و انقلاب و نقش مردان آسمانی با برگزاری جشن و سوگواری و... شخصیت آنها را تحریف کردن.
تظاهر به مذهب :
شاه عباس فرزند خود را می‌کشد ، اما پیاده به مشهد می‌رود. آقا محمد خان قاجار چشم مردم کرمان را درمی‌آورد و نماز شب می‌خواند. امیر کبیر را می‌کشد و عزاداری می‌کند. رادیو بریتانیا هم برنامه عربی خود را با تلاوت آیاتی از قرآن شروع می‌کند.
ـ زنده کردن و سرگرم کردن‌ها به اسم سنن ملّی و میهنی و گذشته‌گرائی به جای آینده‌نگری
ـ جبران بی‌عرضگی و عقب افتادن را با تغییر اسم‌ها و ساعت‌ها و تاریخ‌ها و حذف لغات عربی و...
ـ گاهی نهضتی را علیه خود به وجود می‌آورند و بعد هم سرکوب تا دو نتیجه بگیرند :
۱ـ اظهار کنند که ما آنقدر آزادی داده‌ایم که نهضت‌هائی علیه خود ما به وجود آید.
۲ـ سرکوب می‌کند تا اظهار قدرت کنند.
ـ ایجاد بردگی فکری از طریق فحشاء تحت عنوان آزادی!! نه آزادی دخالت مردم در سرنوشت ، آزادی شهوت (اسارت)
ـ تعریف بی‌جا و دلخوشی به این تملّق‌ها و اغفال خود و دیگرانَ یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا [آل عمران/۱۸۸] .
أَلْهاکمُ التَّکاثُرُ [تکاثر/۱] .
ـ سرگرمی به چیزهای غیرمهم :
سَیقُولُونَ ثَلاثَةٌ رابِعُهُمْ کلْبُهُمْ [کهف/۲۲] .
أَ جَعَلْتُمْ سِقایةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ [توبه/۱۹] .
ـ تجلیل نابجا ، سرود غرورآور ، تبریکات ، استقبال‌ها و بدرقه‌ها برای :
۱ـ جلب محبت‌ها و سپس...
۲ـ نگاه داشتن در حال رکود (امام سجاد (ع) می‌گوید : می‌خواهم به علم برسم؛َقُلْ رَبِّ زِدْنی عِلْما [طه/۱۱۴] .
َقالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : حتی أسرح إلیک فی میادین السابقین [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۹] .
ـ ایجاد مانع برای تحصیل ، کار ندادن به قدری که طرف راضی به هرگونه تملّق و رشوه شود و بعد که به کاری رسید چنان خوشحال که از ترس از دست دادن کار هرگونه ظلمی را بکشد و بکند و بعد هم خریدن فکر و عقیده آنها و در مسیری که می‌خواهند قرار دادن
ـ مسأله تحریف تقوا ، صبر ، زهد ، انتظار ، تسلیم ، قضا و قدر ، ارتجاع ، قاطعیت ، آزادی ، استضعاف ، قسط

ـ تاریخ را می‌دانیم ، فلسفه تاریخ را نمی‌دانیم. تاریخی را هم که می‌دانیم تاریخ فلان ظالم ، فلان امپراطور و یا فلان هنرمند و یا حداکثر تاریخ کسی که برای آب و خاک وطنش هزاران بی‌گناه از آب و خاک و نژاد دیگری را کشته‌اند نه تاریخ کسانی که به مردم رشد دادند و فکر و عقیده و...

ـ تضعیف و تحقیر روحیه و...

ـ وسایل ارتباط جمعی چیزی که نیست ، آموزش سرنوشت مردم و ملت و نقش مثبت ، نحوه دخالت کامل مردم که انسان می‌تواند داشته باشد و راه مبارزه علیه ظالم ، علیه استعمارگر و علیه فساد؛ ولی آموزش مسائل جنسی تا بخواهی...

ـ به نسل بی‌خبر غرور کاذب دادن و به جای آینده گذشته نیاکان و تمدن رؤیائی دادن.

ـ با فرستادن کارشناسان و به اسم پیشبرد علم و صنعت ، ایجاد خوش‌بینی و کنترل همه چیزها

ـ تحقیر ملت مسلمان و عظمت دادن به دیگران؛ همه گونه تسهیل برای دیگران و همه گونه تعسیر برای خودمانی‌ها ، مسخره فرم و زبان خود و عظمت دادن به زبان و فرم دیگران و...

ـ وام دادن‌ها تا خیال کنند ما خود غنی هستیم.

ـ به هنگام جنگ‌های خانمان‌سوز بساط ورزش چندین کشور و مهمانی‌های باعظمت به راه انداختن تا خیال کنند در ما نقطه نگرانی نیست.

ـ مقایسه‌ای میان بودجه‌ای که برای کتابخانه یا ورزشگاه می‌شود ، مقایسه تجلیلی که از مخترع یا هنرپیشه می‌شود ، مقایسه میان حقوقی که یک رقّاص و یا استاد دانشگاه می‌گیرد ، مقایسه شراب‌فروشی و کتاب‌فروشی

و مقایسه میان انتشارات دیروز و انتشارات امروز ، مقایسه میان ادبیات مسئول و متعهد دیروز و امروز و... می‌تواند نشان‌دهنده سطح فرهنگ مردم باشد.

۱. استغفار

۱. اهمیت استغفار

۱. مقرّبین هم استغفار می کنند

۱. استغفار حضرت آدم (ع)

قالا رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا وَ إِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنا وَ تَرْحَمْنا لَنَكونَنَّ مِنَ الْخاسِرِينَ [اعراف/ ۲۳] .

۲. استغفار حضرت نوح (ع)

قالَ رَبِّ إِنِّی أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْئَلَكَ ما لَيسَ لِی بِهِ عِلْمٌ وَ إِلاّ تَغْفِرْ لِی وَ تَرْحَمْنِی أَكُنْ مِنَ الْخاسِرِينَ [هود/۴۷] .

رَبِّ اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِمَنْ دَخَلَ بَيتِی مُومِناً وَ لِلْمُومِنِينَ وَ الْمُومِناتِ [نوح/ ۲۸] .

۳. استغفار حضرت ابراهیم (ع)

وَ الَّذِی أَطْمَعُ أَنْ يغْفِرَ لِی خَطِيئَتِی يوْمَ الدِّينِ [شعراء/ ۸۲] .

رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِينَ يوْمَ يقُومُ الْحِسابُ [ابراهیم/ ۴۱] .

۴. استغفار حضرت موسی (ع)

قالَ رَبِّ إِنِّی ظَلَمْتُ نَفْسِی فَاغْفِرْ لِی [قصص/ ۱۶] .

قالَ رَبِّ اغْفِرْ لِی وَ لِأَخِی [اعراف/ ۱۵۱] .

۵. استغفار حضرت رسول اکرم (ص)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِی كلِّ يوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ يتُوبُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سَبْعِينَ مَرَّةً [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

شیخ حر عاملی می گوید : وَ فِی أَحَادِيثَ أُخَرَ أَنَّهُ كانَ يسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ يتُوبُ إِلَيهِ مِنْ غَيرِ ذَنْبٍ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۷ ، ص ۱۸۰] .

۶. فرمان خدا به رسول الله (ص)

وَ قُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَ ارْحَمْ وَ أَنْتَ خَيرُ الرّاحِمِينَ [مومنون/ ۱۱۸] .

وَ اسْتَغْفِرِ اللّهَ إِنَّ اللّهَ كانَ غَفُوراً رَحِيماً [نساء/ ۱۰۶] .

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ اسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كانَ تَوّاباً [نصر/ ۳] .

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ وَ اسْتَغْفِرْ لِذَنْبِک وَ لِلْمُومِنِينَ وَ الْمُومِناتِ [محمد/ ۱۹] .

۷. استغفار انبیا ومؤمنین

وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كَثِيرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللّهُ يحِبُّ الصّابِرِينَ وَ ما كانَ قَوْلَهُمْ إِلاّ أَنْ قالُوا رَبَّنا اغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ إِسْرافَنا فِی أَمْرِنا وَ ثَبِّتْ أَقْدامَنا وَ انْصُرْنا عَلَی الْقَوْمِ الْكافِرِينَ [آل عمران/ ۱۴۶–۱۴۷] .

۲. فراموشی استغفار ، نشانه شقاوت است

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِعَبْدٍ خَيراً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنَقِمَةٍ وَ يذَكرُهُ الِاسْتِغْفَارَ وَ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِعَبْدٍ شَرّاً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنِعْمَةٍ فَينْسِيهِ الِاسْتِغْفَارَ وَ يتَمَادَی بِهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّسَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيثُ لا يعْلَمُون [(اعراف /۱۸۲)] بِالنِّعَمِ عِنْدَ الْمَعَاصِی [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص۲۲۹] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الْكافِرَ لَينْسَی ذَنْبَهُ لِئَلَّا يسْتَغْفِرَ اللَّهَ [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۳۴] .

۳. سختی وبلا به خاطر استغفار کردن

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِعَبْدٍ خَيراً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنَقِمَةٍ وَ يذَكرُهُ الِاسْتِغْفَارَ وَ إِذَا أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِعَبْدٍ شَرّاً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنِعْمَةٍ فَينْسِيهِ الِاسْتِغْفَارَ وَ يتَمَادَی بِهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّسَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيثُ لا يعْلَمُون [(اعراف /۱۸۲)] بِالنِّعَمِ عِنْدَ الْمَعَاصِی [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص۲۲۹] .

۴. فقط برای مؤمنین استغفار کن

از امام کاظم (ع) سؤال شد که آیا برای پدر و مادر کافر می‌شود استغفار کرد؟

حضرت فرمود : اگر می‌دانی کافر بوده‌اند ، فلا یستغفر لهما... :

عَنْ عَلِی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِيهِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ مُسْلِمٍ وَ أَبَوَاهُ كافِرَانِ هَلْ يصْلُحُ لَهُ أَنْ يسْتَغْفِرَ لَهُمَا فِی الصَّلَاةِ قَالَ : إِنْ كانَ فَارَقَهُمَا صَغِيراً لَا يدْرِی أَسْلَمَا أَمْ لَا فَلَا بَأْسَ وَ إِنْ عَرَفَ كفْرَهُمَا فَلَا يسْتَغْفِرْ لَهُمَا وَ إِنْ لَمْ يعْرِفْ فَلْيدْعُ لَهُمَا [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۶۷] .

۵. بهترین چیزها برای انسان

خَيرُ مَا يخَلِّفُهُ الرَّجُلُ بَعْدَهُ ثَلَاثَةٌ وَلَدٌ بَارٌّ يسْتَغْفِرُ لَهُ وَ سُنَّةُ خَيرٍ يقْتَدَی بِهِ فِيهَا وَ صَدَقَةٌ تَجْرِی مِنْ بَعْدِهِ [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۲۹۴] .

۶. دعای ملائکه

الَّذِينَ يحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يومِنُونَ بِهِ وَ يسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنا وَسِعْتَ كلَّ شَیءٍ رَحْمَةً وَ عِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِيلَك وَ قِهِمْ عَذابَ الْجَحِيمِ [غافر/ ٧٠] .

۲. سیمای استغفار

۱. دوای گناهان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَیءٍ دَوَاءٌ وَ دَوَاءُ الذُّنُوبِ الِاسْتِغْفَارُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُنَبِّئُكمْ بِدَائِكمْ مِنْ دَوَائِكمْ دَاوكمُ الذُّنُوبُ وَ دَوَاوكمُ الِاسْتِغْفَارُ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۳۳] .

۲. جامع ترین دعاها

قال أبو عبد الله (ع) : إن من أجمع الدعاء الاستغفار [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۳] .

۳. وسیله نجات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عليك بالاستغفار فإنه المنجاة [بحارالأنوار ، ج۶۶ ، ص۴۰۳] .

قال امير المومنين (ع) : لا شفيع أنجح من الاستغفار [غررالحكم ، ص۱۹۵] .

۴. عطر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَعَطَّرُوا بِالِاسْتِغْفَارِ لَا تَفْضَحَنَّكمْ رَوَائِحُ الذُّنُوبِ [أمالی طوسی ، ص۳۷۲] .

۵. اسلحه گناه کار

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سِلَاحُ الْمُذْنِبِ الِاسْتِغْفَارُ [غررالحكم ، ص۱۹۵] .

۶. صدایی که خدا دوست دارد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يحِبُّ ثَلَاثَةَ أَصْوَاتٍ صَوْتَ الدِّيك وَ صَوْتَ قَارِئِ الْقُرْآنِ وَ صَوْتَ الَّذِينَ يسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۴۶] .

۷. نشانه لطف خدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَكثِرُوا الِاسْتِغْفَارَ إِنَّ اللَّهَ لَمْ يعَلِّمْكمُ الِاسْتِغْفَارَ إِلَّا وَ هُوَ يرِيدُ أَنْ يغْفِرَ لَكمْ [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۸۴] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الْمُومِنَ لَيذْكرُ ذَنْبَهُ بَعْدَ عِشْرِينَ سَنَةً حَتَّى يسْتَغْفِرَ رَبَّهُ فَيغْفِرَ لَهُ وَ إِنَّ الْكافِرَ لَينْسَاهُ مِنْ سَاعَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۷] .

قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَنْ أُعْطِی أَرْبَعاً لَمْ يحْرَمْ أَرْبَعاً مَنْ أُعْطِی الدُّعَاءَ لَمْ يحْرَمِ الْإِجَابَةَ وَ مَنْ أُعْطِی الِاسْتِغْفَارَ لَمْ يحْرَمِ التَّوْبَةَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۰۲] .

۸. ازصفات متقین

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِی جَنّاتٍ وَ عُيونٍ آخِذِينَ ما آتاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كانُوا قَبْلَ ذلِك مُحْسِنِينَ كانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيلِ ما يهْجَعُونَ وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ يسْتَغْفِرُونَ [ذاریات/ ۱۸-۱۵] .

۹. مقام صدر نشینان بهشت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الِاسْتِغْفَارُ دَرَجَةُ الْعِلِّيينَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱]

۱۰. بهترین وسیله ها

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نِعْمَ الْوَسِيلَةُ الِاسْتِغْفَارُ [غررالحكم ، ص۱۹۵] .

۱۱. بهترین دعاها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ الدُّعَاءِ الِاسْتِغْفَارُ [كافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۱۲. بهترین عبادت ها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ الْعِبَادَةِ الِاسْتِغْفَارُ [كافی ، ج۲ ، ص۵۱۷] .

۳. آثار استغفار

۱. آثار دنیوی

۱. حل مشکلات

عن محمد بن الريان قال كتبت إلى أبی الحسن الثالث (ع) أسأله أن يعلمنی دعاء للشدائد و النوازل (پیش آمدها ، حوادث) و المهمات و أن يخصنی كما خص آباو مواليهم فكتب إلی : " الزم الاستغفار " [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۳] .

عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ صَبِيحٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَى الْحَسَنَ (ع) فَشَكا إِلَيهِ الْجُدُوبَةَ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ : " اسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَ أَتَاهُ آخَرُ فَشَكا إِلَيهِ الْفَقْرَ فَقَالَ لَهُ اسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَ أَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ لَهُ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يرْزُقَنِی ابْناً فَقَالَ اسْتَغْفِرِ اللَّهَ فَقُلْنَا لَهُ أَتَاك رِجَالٌ يشْكونَ أَبْوَاباً وَ يسْأَلُونَ أَنْوَاعاً فَأَمَرْتَهُمْ كلَّهُمْ بِالِاسْتِغْفَارِ فَقَالَ مَا قُلْتُ ذَلِك مِنْ ذَاتِ نَفْسِی إِنَّمَا اعْتَبَرْتُ فِيهِ قَوْلَ اللَّهِ" اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً"وَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً " (نوح / ۱۲ – ۱۰) " [وسائل‌الشيعة ، ج۷ ، ص۱۷۷] .

۲. تواضع

قَال عَلِیُّ بْنِ الْحُسَينِ (ع) : مَنْ قَالَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَيهِ فَلَيسَ بِمُسْتَكبِرٍ وَ لَا جَبَّارٍ [مستدرك‌الوسائل ، ج۵ ، ص۴۰۲] .

۳. جلادهنده قلب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ صَدَأً كصَدَإِ النُّحَاسِ فَاجْلُوهَا بِالِاسْتِغْفَارِ [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيغَانُ عَلَى قَلْبِی حَتَّى أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِی الْيوْمِ سَبْعِينَ مَرَّةً [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۲] .

۴. علاج تنگ دستی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا أَبْطَأَتِ الْأَرْزَاقُ عَلَيك فَاسْتَغْفِرِ اللَّهَ يوَسِّعْ عَلَيك فِيهَا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص ۲۷۱] .

قال رسول الله (ص) : من أنعم الله عليه فليحمد الله و من استبطأ الرزق فليستغفر الله و من حزنه أمر فليقل لا حول و لا قوة إلا بالله [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۱۹۰] .

قَدْ جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ الِاسْتِغْفَارَ سَبَباً لِدُرُورِ الرِّزْقِ وَ رَحْمَةِ الْخَلْقِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۳] .

۵. امیدوار به رحمت خدا

قَالَ أَبُو جَعْفَر (ع) : كلَّمَا عَادَ الْمُومِنُ بِالِاسْتِغْفَارِ وَ التَّوْبَةِ عَادَ اللَّهُ عَلَيهِ بِالْمَغْفِرَةِ وَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ يقْبَلُ التَّوْبَةَ وَ يعْفُو عَنِ السَّيئَاتِ فَإِياك أَنْ تُقَنِّطَ الْمُومِنِينَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۳۴] .

۶. برطرف شدن غم ها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَهَرَتْ عَلَيهِ النِّعْمَةُ فَلْيكثِرْ ذِكرَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ مَنْ كثُرَتْ هُمُومُهُ فَعَلَيهِ بِالِاسْتِغْفَارِ [كافی ، ج۸ ، ص۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكْثَرَ مِنَ الِاسْتِغْفَارِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كلِّ هَمٍّ فَرَجاً [بحارالأنوار ، ج ۹۰ ، ص ۲۸۴] .

۷. غلبه برشيطان

الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّيلَمِی فِی الْإِرْشَادِ قَالَ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِی كلِّ يوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً يقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّی وَ أَتُوبُ إِلَيهِ وَ كذَلِک أَهْلُ بَيتِهِ (ع) وَ صَالِحُ أَصْحَابِهِ يقُولُ اللَّهُ تَعَالَی " وَ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيه " (هود/۹۰) قَالَ وَ قَالَ رَجُلٌ يا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی أُذْنِبُ فَمَا أَقُولُ إِذَا تُبْتُ؟ قَالَ : " اسْتَغْفِرِ اللَّهَ " فَقَالَ : إِنِّی أَتُوبُ ثُمَّ أَعُودُ فَقَالَ : " كلَّمَا أَذْنَبْتَ اسْتَغْفِرِ اللَّهَ " فَقَالَ : إِذَنْ تَكثُرَ ذُنُوبِی. فَقَالَ : "عَفْوُ اللَّهِ أَكثَرُ فَلَا تَزَالُ تَتُوبُ حَتَّی يكونَ الشَّيطَانُ هُوَ الْمَدْحُورَ" [وسائل‌الشيعة ، ج ۱۶ ، ص ۸۱] .

۸. سپر قحطی

عن أبی وائل عن وهب قال : قال ذو القرنين لقوم من امه موسی : فما بالكم لا تقحطون قالوا من قبل أنا لا نغفل عن الاستغفار. [أمالی صدوق ، ص ۱۷۰] .

۹. نجات ار تنگناها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكثَرَ الِاسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كلِّ هَمٍّ فَرَجاً وَ مِنْ كلِّ ضِيقٍ مَخْرَجاً [بحارالأنوار ، ج ۹۰ ، ص ۲۸۱] .

شخصی به امام باقر (ع) نامه‌ای نوشت که من گرفتار قرض سختی هستم. حضرت فرمودند : زياد استغفار كن و سوره قدر را قرائت كن.

عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ قَالَ كتَبْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) إِنِّی قَدْ لَزِمَنِی دَينٌ فَادِحٌ فَكتَبَ : " أَكثِرْ مِنَ الِاسْتِغْفَارِ وَ رَطِّبْ لِسَانَک بِقِرَاءَةِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ " [كافی ، ج ۵ ، ص ۳۱۶] .

۱۰. زياد شدن روزی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الِاسْتِغْفَارُ يزِيدُ فِی الرِّزْقِ [بحارالأنوار ، ج ۹۰ ، ص ۲۷۷] .

قال اميرالمومنين (ع) : أكثروا الاستغفار تجلبوا الرزق [بحارالأنوار ، ج ۱۰ ، ص ۹۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اسْتَغْفِرْ تُرْزَقْ [غررالحكم ، ص ۱۹۵] .

۱۱. رزق بی حساب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكثَرَ مِنَ الِاسْتِغْفَارِ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كلِّ هَمٍّ فَرَجاً وَ مِنْ كلِّ ضِيقٍ مَخْرَجاً وَ رَزَقَهُ مِنْ حَيثُ لَا يحْتَسِبُ [وسائل‌الشيعة ، ج ۷ ، ص ۱۷۷] .

۱۲. فراهم شدن اسباب زندگی

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراًوَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً [نوح/ ۱۲-۱۰] .

لما طالت دعوتهم و تمادی إصرارهم حبس الله عنهم القطر أربعين سنة و أعقم أرحام نسائهم فوعدهم بذلک علی الاستغفار عما كانوا عليه [بحارالأنوار ، ج ۸۸ ، ص ۲۹۱] .

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يزِدْكمْ قُوَّةً إِلی قُوَّتِكمْ وَ لا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ [هود /۵۲] .

۱۳. امنيت ودفع بلا

ما كانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَ هُمْ يسْتَغْفِرُونَ [انفال ، ۳۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْفَعُوا أَبْوَابَ الْبَلَايا بِالِاسْتِغْفَارِ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۵ ، ص ۳۱۸] .

۱۴. رفع عذاب عمومی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى إِذَا أَرَادَ أَنْ يصِيبَ أَهْلَ الْأَرْضِ بِعَذَابٍ قَالَ لَوْ لَا الَّذِينَ يتَحَابُّونَ بِجَلَالِي وَ يعْمُرُونَ مَسَاجِدِي وَ يسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ لَوْ لَا هُمْ لَأَنْزَلْتُ عَذَابِي [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۴۷۳] .

۱۵. ایمنی از مکر شیطان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ مَعْصُومُونَ مِنْ إِبْلِيسَ وَ جُنُودِهِ الذَّاكِرُونَ لِلَّهِ وَ الْبَاكُونَ مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ وَ الْمُسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۴۶] .

۲. آثار اخروی

۱. مأیوس کننده شیطان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِأَصْحَابِهِ أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِشَيءٍ إِنْ أَنْتُمْ فَعَلْتُمُوهُ تَبَاعَدَ الشَّيطَانُ عَنْكمْ كمَا تَبَاعَدَ الْمَشْرِقُ مِنَ الْمَغْرِبِ قَالُوا بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الصَّوْمُ يسَوِّدُ وَجْهَهُ وَ الصَّدَقَةُ تَكسِرُ ظَهْرَهُ وَ الْحُبُّ فِي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْمُوازَرَةُ عَلَى الْعَمَلِ الصَّالِحِ يقْطَعُ دَابِرَهُ وَ الِاسْتِغْفَارُ يقْطَعُ وَتِينَهُ (رگ دل ـ قطع امید) وَ لِكلِّ شَيءٍ زَكاةٌ وَ زَكاةُ الْأَبْدَانِ الصِّيامُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷۵] .

۲. خوشحالی روز قیامت

عن النبی (ص) : من احب ان تسره صحیفته فلیکثر فیها الاستغفار [سی دی] ؟؟

عن النبی (ص) : طُوبَى لِمَنْ وَجَدَ فِي صَحِيفَةِ عَمَلِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ تَحْتَ كلِّ ذَنْبٍ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۰] .

۳. خوشنودی خدا وند

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثلاث یبلغن بالعبد رضوان الله کثرة الاستغفار و خفض الجانب و کثرة الصدقة [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۸۱] .

۴. رحمت الهی

لَوْ لا تَسْتَغْفِرُونَ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ [نحل ، ۴۶] .

۵. نورانی شدن پرونده

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِذَا أَكثَرَ الْعَبْدُ مِنَ الِاسْتِغْفَارِ رُفِعَتْ صَحِيفَتُهُ وَ هِي تَتَلَأْلَأُ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۶. کفاره غیبت

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : سُئِلَ النَّبِي (ص) مَا كفَّارَةُ الِاغْتِيابِ قَالَ تَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِمَنِ اغْتَبْتَهُ كلَّمَا ذَكرْتَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۷] .

۷. گناه نوشته نمی شود

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَذْنَبَ ذَنْباً أُجِّلَ مِنْ غُدْوَةٍ إِلَى اللَّيلِ فَإِنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ لَمْ يكتَبْ عَلَيهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۷] .

۸. محو کننده گناهان

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَجَبُ مِمَّنْ يقْنَطُ وَ مَعَهُ الْمِمْحَاةُ قِيلَ وَ مَا الْمِمْحَاةُ قَالَ الِاسْتِغْفَارُ [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۲۱] .

قال علی (ع) : الاستغفار لاستغفار یمحو الأوزار [غررالحکم ، ص۱۹۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَيءٍ دَوَاءٌ وَ دَوَاءُ الذُّنُوبِ الِاسْتِغْفَارُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُنَبِّئُكمْ بِدَائِكمْ مِنْ دَوَائِكمْ دَاوكمُ الذُّنُوبُ وَ دَوَاؤكمُ الِاسْتِغْفَارُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۳۳] .

۹. قرار گرفتن در نور اعظم الهی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَرْبَعٌ مَنْ كنَّ فِيهِ كانَ فِي نُورِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْأَعْظَمِ مَنْ كانَ عِصْمَةُ أَمْرِهِ شَهَادَةَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنِّي رَسُولُ

اللَّهِ وَ مَنْ إِذَا أَصَابَتْهُ مُصِيبَةٌ قَالَ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيهِ رَاجِعُونَ وَ مَنْ إِذَا أَصَابَ خَيراً قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ مَنْ إِذَا أَصَابَ خَطِيئَةً قَالَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَيهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۷۵] .

۳. آثار دنیوی واخروی

با اهل بیت (ع) بودن در دنیاوآخرت

عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَهْلٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ الثَّانِي (ع) عَلِّمْنِي شَيئاً إِذَا أَنَا قُلْتُهُ كُنْتُ مَعَكُمْ فِي الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ فَقَالَ فَكَتَبَ بِخَطِّهِ أَعْرِفُهُ أَكْثِرْ مِنْ تِلَاوَةِ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ وَ رَطِّبْ شَفَتَيک بِالِاسْتِغْفَارِ [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۴] .

۴. کیفیت استغفار

۱. تعداد استغفار

۱. هر روز هفتاد بار

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِي كُلِّ يوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ يتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سَبْعِينَ مَرَّةً [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۲. بعد از هر مجلس ۲۵بار

سیره پیامبر (ص) :

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ لَا يقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ وَ إِنْ خَفَّ حَتَّى يسْتَغْفِرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَمْساً وَ عِشْرِينَ مَرَّةً [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۳. سی هزاربار برای حل مشکلات

قال النبی (ص) من لحقته شدة او نكبة او ضيق فقال ثلاثين من الف مرة "استغفرا الله و اتوب اليه " الا فرج الله تعالى عنه [مستدرک ج۱۲ ص۱۴۳]

۲. حدّ استغفار

عن كميل بن زياد قال قلت لأمير المؤمنين (ع) يا أمير المؤمنين العبد يصيب الذنب فيستغفر الله منه فما حد الاستغفار قال يا ابن زياد التوبة [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۲۷] .

۳. اصرار در استغفار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا أَصَرَّ مَنِ اسْتَغْفَرَ وَ لَوْ عَادَ فِي الْيوْمِ بِسَبْعِينَ مَرَّةً [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۲] .

۴. زبان عادت کند

قال النبی (ص) : عودوا ألسنتكم الاستغفار فإن الله تعالى لم يعلمكم الاستغفار إلا و هو يريد أن يغفر لكم [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۲۸۳] .

۵. هم گامی قلب با زبان

قال الرضا (ع) : من استغفر بلسانه و لم يندم بقلبه فقد استهزأ بنفسه [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۵۶] .

۶.هم گامی زبان با عمل

قَالَ الرِّضَا (ع) : مَثَلُ الِاسْتِغْفَارِ مَثَلُ وَرَقٍ عَلَى شَجَرَةٍ تُحَرَّک فَيتَنَاثَرُ وَ الْمُسْتَغْفِرُ مِنْ ذَنْبٍ وَ يفْعَلُهُ كَالْمُسْتَهْزِئِ بِرَبِّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

قَالَ أَبُو جَعْفَر (ع) : الْمُقِيمُ عَلَى الذَّنْبِ وَ هُوَ مُسْتَغْفِرٌ مِنْهُ كالْمُسْتَهْزِئِ [كافى ، ج۲ ، ص۴۳۵] .

۷. هم گامی توبه با استغفار

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ [هود ، ۳] .

۵. شرايط استغفار

۱. پشیمانی از گناه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَ تَدْرِی مَا الِاسْتِغْفَارُ الِاسْتِغْفَارُ دَرَجَةُ الْعِلِّيينَ وَ هُوَ اسْمٌ وَاقِعٌ عَلَى سِتَّةِ مَعَانٍ أَوَّلُهَا النَّدَمُ عَلَى مَا مَضَى [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

۲. تصمیم بر ترک

... الثَّانِی الْعَزْمُ عَلَى تَرْک الْعَوْدِ إِلَيهِ أَبَداً [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

۳. ادای حقوق مردم

... الثَّالِثُ أَنْ تُودِّی إِلَى الْمَخْلُوقِينَ حُقُوقَهُمْ حَتَّى تَلْقَى اللَّهَ أَمْلَسَ لَيسَ عَلَيکتَبِعَةٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

۴. محو آثار جرم

مَعَان أَنْ تَعْمِدَ (توجه کردن و رو آوردن) إِلَى کلِّ فَرِيضَةٍ عَلَيک ضَيعْتَهَا فَتُودِّی حَقَّهَا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

۵. ادای حقوق خدا

الْخَامِسُ أَنْ تَعْمِدَ إِلَى اللَّحْمِ الَّذِی نَبَتَ عَلَى السُّحْتِ فَتُذِيبَهُ بِالْأَحْزَانِ حَتَّى تُلْصِقَ الْجِلْدَ بِالْعَظْمِ وَ ينْشَأَ بَينَهُمَا لَحْمٌ جَدِيد [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

۶. تلخ کردن کام نفس

السَّادِسُ أَنْ تُذِيقَ الْجِسْمَ أَلَمَ الطَّاعَةِ كمَا أَذَقْتَهُ حَلَاوَةَ الْمَعْصِيةِ فَعِنْدَ ذَلِک تَقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

۷. اخلاص در نیت

شخصی خدمت امیر المؤمنین (ع) آمد و عرض کرد : هر چه استغفار کردم ، فایده‌ای نبخشید. حضرت فرمود : حتما نیکو استغفار نکرده‌ای ،

اخلص نیتک و اطع ربک... [کنز ، ۳۹۶۶] .

۶. اوقات استغفار

۱ ـ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : قَالَ سُئِلَ النَّبِی (ص) عَنْ خِيارِ الْعِبَادِ ، فَقَالَ : الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا وَ إِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَ إِذَا أُعْطُوا شَكَرُوا وَ إِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَ إِذَا غَضِبُوا غَفَرُوا [كافى ، ج۲ ، ص ۲۴۰] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : ثَلَاثٌ لَا يضُرُّ مَعَهُنَّ شَیءٌ الدُّعَاءُ عِنْدَ الْكرْبِ وَ الِاسْتِغْفَارُ عِنْدَ الذَّنْبِ وَ الشُّكرُ عِنْدَ النِّعْمَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۹۵] .

۲. هنگام غم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كثُرَتْ هُمُومُهُ فَعَلَيهِ بِالِاسْتِغْفَارِ [كافى ، ج۸ ، ص۹۳] .

۳. هنگام خوشحالی وپیرزوی

إذا جاءَ نَصْرُ اللّهِ وَ الْفَتْحُ وَ رَأیتَ النّاسَ یدْخُلُونَ فِی دِینِ اللّهِ أَفْواجاً فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ اسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ کانَ تَوّاباً [نصر/ ۳-۱] .

۴. موقع ستایش دیگری

عَنْ عَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) : قَالَ الْمُومِنُ یصْمُتُ لِیسْلَمَ وَ ینْطِقُ لِیغْنَمَ لَا یحَدِّثُ أَمَانَتَهُ الْأَصْدِقَاءَ وَ لَا یکتُمُ شَهَادَتَهُ مِنَ الْبُعَدَاءِ وَ لَا یعْمَلُ شَیئاً مِنَ الْخَیرِ رِیاءً وَ لَا یتْرُکهُ حَیاءً إِنْ زُکی خَافَ مِمَّا یقُولُونَ وَ یسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِمَا لَا یعْلَمُونَ لَا یغُرُّهُ قَوْلُ مَنْ جَهِلَهُ وَ یخَافُ إِحْصَاءَ مَا عَمِلَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

مما یعلمون یعنی : من عیوبه و معاصیه التی صار عدم علمهم بها سببا لتزکیتهم له (مرآت العقول) علامه مجلسی.

۵. هنگام جدا شدن از دیگران

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا الْتَقَیتُمْ فَتَلَاقَوْا بِالتَّسْلِیمِ وَ التَّصَافُحِ وَ إِذَا تَفَرَّقْتُمْ فَتَفَرَّقُوا بِالِاسْتِغْفَارِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۱] .

۶. موقع خواب

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : مَنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِائَةَ مَرَّةٍ حِینَ ینَامُ بَاتَ وَ قَدْ تَحَاتَّ عَنْهُ الذُّنُوبُ کلُّهَا کمَا یتَحَاتُّ الْوَرَقُ مِنَ الشَّجَرِ وَ یصْبِحُ وَ لَیسَ عَلَیهِ ذَنْبٌ [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۲۰۱] .

۷. سحر

فِی وَصَایا لُقْمَانَ لِابْنِهِ؛ یا بُنَی لَا یکونُ الدِّیک أَکیسَ مِنْک یقُومُ فِی وَقْتِ السَّحَرِ وَ یسْتَغْفِرُ وَ أَنْتَ نَائِمٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۴۶] .

وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یسْتَغْفِرُونَ [ذاریات ، ۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَیرُ وَقْتٍ دَعَوْتُمُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِیهِ الْأَسْحَارُ وَ تَلَا هَذِهِ الْآیةَ فِی قَوْلِ یعْقُوبَ (ع) سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَکمْ رَبِّی [(یوسف/۹۸)] وَ قَالَ أَخَّرَهُمْ إِلَی السَّحَرِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۷۷] .

۸. نماز وتر

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : اسْتَغْفِرِ اللَّهَ فِی الْوَتْرِ سَبْعِینَ مَرَّةً [کافی ، ج۳ ، ص ۴۵۰] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِی الْوَتْرِ سَبْعِینَ مَرَّةً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۸۹] .

۹. سحر شب جمعه

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی قَوْلِ یعْقُوبَ لِبَنِیهِ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَکمْ رَبِّی قَالَ أَخَّرَهُمْ إِلَی السَّحَرِ لَیلَةَ الْجُمُعَةِ [بحارالأنوار ، ج۱۲ ، ص۳۱۸] .

۱۰. عصر جمعه

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَنْ یسْتَغْفِرِ اللَّهَ تَعَالَی یوْمَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ سَبْعِینَ مَرَّةً یقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَیهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذَنْبَهُ فِیمَا سَلَفَ وَ عَصَمَهُ فِیمَا بَقِی فَإِنْ لَمْ یکنْ لَهُ ذَنْبٌ غَفَرَ لَهُ ذُنُوبَ وَالِدَیهِ [بحارالأنوار ، ج۸۷ ، ص۹۱] .

۱۱. بعد از هر نماز واجب

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : مَنْ قَالَ فِی دُبُرِ صَلَاةِ الْفَرِیضَةِ قَبْلَ أَنْ یثْنِی رِجْلَیهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَی الْقَیومُ ذُو الْجَلَالِ وَ الْإِکرَامِ وَ أَتُوبُ إِلَیهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ غَفَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ کانَتْ مِثْلَ زَبَدِ (کف دریا) الْبَحْرِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۲۱] .

۱۲. ماه رجب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَجَبٌ شَهْرُ الِاسْتِغْفَارِ لِأُمَّتِی أَکثِرُوا فِیهِ مِنَ الِاسْتِغْفَارِ فَإِنَّهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ [بحارالأنوار ، ج۹۴ ، ص۳۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ فِی رَجَبٍ وَ سَأَلَهُ التَّوْبَةَ سَبْعِینَ مَرَّةً بِالْغَدَاةِ وَ سَبْعِینَ مَرَّةً بِالْعَشِیِّ یقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَیهِ فَإِذَا بَلَغَ تَمَامَ سَبْعِینَ مَرَّةً رَفَعَ یدَیهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِی وَ تُبْ عَلَی فَإِنْ مَاتَ فِی رَجَبٍ مَاتَ مَرْضِیاً عَنْهُ وَ لَا تَمَسُّهُ النَّارُ بِبَرَکةِ رَجَبٍ [وسائل‌الشیعة ، ج ۱۰ ، ص ۴۸۴] .

۱۳. ماه شعبان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَوْمُ شَعْبَانَ کفَّارَةُ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِلَی أَنْ قَالَ قُلْتُ لَهُ فَمَا أَفْضَلُ الدُّعَاءِ فِی هَذَا الشَّهْرِ فَقَالَ الِاسْتِغْفَارُ إِنَّ مَنِ اسْتَغْفَرَ فِی شَعْبَانَ کلَّ یوْمٍ سَبْعِینَ مَرَّةً کانَ کمَنِ اسْتَغْفَرَ فِی غَیرِهِ مِنَ الشُّهُورِ سَبْعِینَ أَلْفَ مَرَّةٍ قُلْتُ کیفَ أَقُولُ قَالَ قُلْ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَسْأَلُهُ التَّوْبَةَ [بحارالأنوار ، ج۹۴ ، ص۹۱] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنِ اسْتَغْفَرَ اللَّهَ فِی کلِّ یوْمٍ مِنْ شَعْبَانَ سَبْعِینَ مَرَّةً حُشِرَ یوْمَ الْقِیامَةِ فِی زُمْرَةِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ وَجَبَتْ لَهُ مِنَ اللَّهِ الْکرَامَةُ [بحارالأنوار ، ج۹۴ ، ص۷۲] .

۷. آداب استغفار

۱. اعتراف به خطا

قال رب انی ظلمت نفسی فاغفرلی [اعراف/۱۵۵]

۲. اقرار به ایمان

والله بصیر بالعباد الذین یقولون ربّنا آمنا فاغفرلنا ذنوبنا [آل عمران /۱۶]

۳. توجه به ولایت خدا

انت ولینا فاغفرلنا وارحمنا [اعراف/۱۵۵]

۴. توسل به انبیاء واولیای الهی

الف) ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤوک فاستغفرالله واستغفرلهم الرسول [نساء /۶۴]

ب) قالوا یا ابانا استغفرلنا ذنوبنا انّا کنّا خاطئین قال سوف استغفرلکم ربی انه هو الغفور الرحیم [یوسف/ ۹۷و۹۸]

۸. استغفار بی فایده

۱. استغفار برای عیب جو ومسخره کننده

الَّذِینَ یلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِینَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ فِی الصَّدَقَاتِ وَالَّذِینَ لاَ یجِدُونَ إِلاَّ جُهْدَهُمْ فَیسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِیمٌ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِینَ مَرَّةً فَلَن یغْفِرَ اللّهُ لَهُمْ [توبه/ ۷۹ ، ۸۰]

۲. استغفار برای منافقین

سواء علیهم استغفرت لهم ام لم تستغفرلهم لن یغفر الله لهم [منافقین ۶]

۳. استغفار برای مشرکین

ان الله لا یغفران یشرک به ویغفر مادون ذلک لمن یشاء [نساء ۴۸و۱۱۶]

۴. استغفار برای ظلم کننده به مردم

رسول اکرم (ص) : وامّا الذنوب الذی لایغفرفظلم العباد بعضهم لبعضٍ [بحار ج۶ص ۳۰]

۱. استفاده از تابلو

۱. اهمیت تابلو در کلاس داری

نکاتی درباره چگونگی استفاده از تابلو در کلاس

بسم الله الرّحمن الرّحیم

تابلوی کلاس ، همچون صفحه‌ای است که معلم ، افکار خود را با استفاده از حروف و کلمات روی آن ترسیم می‌کند و با هنر خود این صفحه را در اذهان مخاطبان ، جاویدان می‌کند.

زیباترین تابلو ، ماندگاترین تابلو است.

زیباترین تابلو ، بیشترین خریدار را دارد.

زیباترین تابلو ، مخاطبان را به خوبی به مطالب خود ، دعوت می‌کند.

از آنجا که هنگام کار با تابلو مخاطب از دو حس شناختی خود ، یعنی چشم و گوش ، بهره می‌برد ، تأثیر آن بیشتر از زمانی است که مخاطب ، فقط مطالب را با گوش می‌شنود.

بهره‌گیری از تابلو به عنوان یک وسیله کمک آموزشی ، میزان بازدهی و ماندگاری تدریس را چند برابر می‌کند.

در این نوشتار چهل نکته به عنوان اصول استفاده از تابلو ، برای موفقیت بیشتر معلمان گرامی تقدیم می‌گردد.

۲. نکات قابل توجه در استفاده از تابلو

۱. ویژگیهای تابلو

۱) اندازه تابلو ، متناسب با حجم مطالب و سطح علمی مخاطبان باشد.

۲) اگر نور ، روی قسمتی از تابلو تابیده و باعث مشکل در دید برخی حاضرین شده نسبت به رفع آن اقدام نماییم.

۳) اگر موقعیت نشستن شخصی به صورتی است که نمی‌تواند تابلو را ببیند یا دید او ضعیف است ، جای او را تغییر دهیم.

) قبل از شروع درس به اطراف تابلو دقت کنیم ، اگر تصاویر یا اشیاء دیگر موجب جلب توجه شاگردان می‌شود آنها را برداریم.

) سطح تابلو ، صاف و بدون موج بوده و استقرار کامل داشته باشد تا هنگام نوشتن روی آن ، دچار لغزش نشود.

۲.نکات نوشتاری

۱) ابتدا نام خدا را بالای تابلو بنویسیم. این کار اثر تربیتی غیرمستقیم بر مخاطبان دارد.

۲) با خط زیبا بنویسیم. خط خوش ، شخصیت نویسنده را در نظر مخاطبان ، نیکوتر جلوه می‌دهد. همانگونه که صدای بد ، خسته کننده است؛ خط بد هم مخاطب را خسته می‌کند.

۳) در ابتدای درس ، موضوع بحث را روی تابلو بنویسیم ، تا افرادی که دیرتر به کلاس ، ملحق می‌شوند در جریان موضوع درس قرار گیرند.

۴) از بالای تابلو شروع به نوشتن کنیم.

۵) در زبان‌هایی مثل فارسی از سمت راست تابلو ، شروع به نوشتن کنیم.

۶) مطالب را دسته‌بندی شده و منظم بنویسیم و از نوشتن عبارت‌های طولانی ، پرهیز کنیم.

۷) فقط عناوین و مطالب اصلی را بنویسیم و کلمات مترادف و غیرضروری را ننویسیم.
۸) اندازه نوشته‌ها متناسب با اندازه تابلو و مقدار فاصله مخاطبان با تابلو باشد ، یعنی نه زیاد درشت بنویسیم و نه زیاد ریز.
۹) قبل از نوشتن کلمات ، دقت کنیم غلط ننویسیم تا مجبور به اصلاح مکرر نشویم. زیرا این کار از اعتبار معلم می‌کاهد ، همانند خطاهای مکرر گفتاری.
۱۰) هنگام نوشتن روی تابلو ، مطالب را بخوانیم تا حاضرین برای نوشتن مطالب ، نیاز به نگاه مکرر به تابلو ، نداشته باشند.
۱۱) سعی کنیم روی یک خط مستقیم بنویسیم ، به گونه‌ای که خط نه به طرف بالا برود نه پایین.
۱۲) از گچ نرم ، استفاده کنیم تا صدای نامناسب ایجاد نشود.
۱۳) رنگ‌های مورد استفاده ، متناسب با رنگ تابلو باشد. اگر تابلو تیره است از رنگ روشن استفاده کنیم و اگر روشن است از رنگ تیره.
۱۴) فاصله بین خطوط ، نه کم باشد ، نه زیاد.
۱۵) سعی کنیم در نوشتن مطالب ، از رنگ‌های مختلف و متنوع استفاده کنیم.
۱۶) هنگام نوشتن ، گچ را با فشار مناسب ، روی تابلو به کار ببریم تا پررنگ ، نوشته شود.

۳. آداب نویسنده

۱. تربیتی

هنگام نوشتن ، تا جایی که ممکن است پشت به حاضرین نکنیم.

پس از نوشتن مطالب ، مقابل نوشته‌ها توقف نکنیم؛ بلکه به کنار تابلو برویم تا حاضرین به راحتی نوشته‌ها را ببینند.

هرگز برای پاک کردن تابلو به شاگردان ، دستور ندهیم.

پس از نوشتن مطالب ، فرصت کافی برای یادداشت به حاضرین داده شود و پس از حصول اطمینان ، اقدام به پاک کردن تابلو نماییم.

قبل از شروع کلاس از وجود لوازم نوشتاری و تخته‌پاک‌کن ، مطمئن شویم تا هنگام تدریس ، کلاس با وقفه مواجه نشود.

هرگز گچ را به طرف شاگردان ، پرتاب نکنیم. زیرا این کار اثر منفی تربیتی دارد.

پس از نوشتن ، گچ را به طرف جای مخصوص ، در کنار یا پایین تابلو پرت نکنیم.

اگر هنگام نوشتن ، وسیله نوشتاری ، روی زمین افتاد ، برای برداشتن آن در مقابل حاضرین ، خم نشویم بلکه به حالت نشسته آن را برداریم.) با توجه به این‌که هنگام نوشتن ، پشت سر معلم هم در مقابل دید حاضرین قرار می‌گیرد ، معلم ، باید قبل از تدریس ، نسبت به مرتب کردن وضع ظاهر و جوانب لباس خود دقت لازم را بنماید.

وقتی وارد کلاس می‌شویم حتما نوشته‌های روی تابلو کلاس را بخوانیم تا اگر شاگردان قصد رساندن پیامی را به معلم دارند و مستقیم نمی‌توانند بیان کنند به آن پی ببریم و همچنین در جریان مسایل مطرح شده در کلاس قبل از تدریس قرار گیریم.

برای تفهیم بهتر مطالب از نقاشی ، نمودار و فلش نیز استفاده نماییم.

۲. بهداشتی

هنگام تدریس ، با گچ بازی نکنیم. زیرا این کار علاوه بر جلب توجه حاضرین و عدم تمرکز آنان نسبت به مطالب درس ، باعث آلودگی دست‌ها و لباس می‌شود.

هنگام تدریس ، مواظب باشیم به تابلو تکیه نکنیم.
مراقب باشیم دست آلوده به گچ را به صورت و لباس خود نکشیم.
۴. نکات پاک کردن تابلو
برای حفظ احترام ، اسماء مقدسی را که روی تابلو نوشته شده ، آهسته‌تر پاک کنیم.
سعی کنیم تابلو را از بالا به پایین پاک کنیم.
تابلو را آهسته پاک کنیم تا فضای کلاس ، آلوده نشود.
برای پاک کردن تابلو از دست استفاده نکنیم.
تابلو را کامل و محکم ، پاک کنیم تا اثری از نوشته‌های قبلی روی تابلو ، باقی نماند. زیرا هم موجب اختلاط با کلمات جدید نشود و هم از سوءاستفاده در جلسه امتحان جلوگیری شود.

۱. استقامت

۱. آثار استقامت

۱. بشارت ملائکه به بهشت
إِنَّ الَّذینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ أَلاّ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتی کنْتُمْ تُوعَدُون [فصلت/۳۰] .
"همانا کسانی که گفتند : پروردگار ما خداست ، پس (بر این عقیده) مقاومت نمودند ، فرشتگان بر آنان نازل می‌شوند (و می‌گویند :) نترسید و غمگین مباشید و بشارت باد بر شما به بهشتی که پی در پی وعده داده می‌شدید".
نکته‌ها :
نمونه روشن نزول فرشتگان بر مؤمنان را در سوره آل عمران آیه ۱۲۵ می‌خوانیم که می‌فرماید : بَلی إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُسَوِّمینَ
آری ، اگر شما (رزمندگان جنگ بدر) استقامت و تقوا پیشه کنید در حالی که دشمن به سراغ شما می آید ، خداوند شما را به پنج هزار نفر از فرشتگان نشاندار یاری می کند.
انسان در اثر ایمان و مقاومت ، فرشتگان را به خود جلب می کند : تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ
فرشتگان بر غیر پیامبر نیز نازل می‌شوند : تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ
بر مؤمنان مقاوم فرشتگان نازل می‌شوند : تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُو بر گناهکاران ، شیاطین : هَلْ أُنَبِّئُکمْ عَلی مَنْ تَنَزَّلُ الشَّیاطینُ تَنَزَّلُ عَلی کلِّ أَفّاک أَثیمٍ [شعراء/۲۲۲-۲۲۱] .
۲. عدم خوف و حزن
مشابه آیه قبل را نیز در سوره احقاف ، آیه ۱۳ و ۱۴ می‌خوانیم : إِنَّ الَّذینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ أُولئِک أَصْحابُ الْجَنَّةِ خالِدینَ فیها جَزاءً بِما کانُوا یعْمَلُونَ
کسانی که گفتند : "پروردگار مااللّهاست" و سپس استقامت ... کردند
پس مقاومتِ در راه حقّ ، هم خوف از آینده را برطرف می کندأَلاّ تَخافُواو هم حزن را.

۳. سوق به دعا واستغفار

صحنه‌های جهاد و جنگ ، انسان را به سوی دعا و استغفار می‌کشاند : وَ ما کانَ قَوْلَهُمْ إِلاَّ أَنْ قالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا

۴. سیرابی از نعمت ها

وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

قالَ الْباقِرُ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً" (جن/۱۶) لَأَشْرَبْنَا قُلُوبَهُمُ الْإِيمَانَ وَ الطَّرِيقَةُ هِیَ وَلَايَةُ عَلِیِّ بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ الْأَوْصِياءِ علیهم السّلام [کافی ، ج ۱ ، ص۴۱۹] .

عَنْ بُرَيدٍ الْعِجْلِی قال : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ" (جن/۱۶) قَالَ يعْنِی عَلَى الْوَلَايةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً قالَ لَأَذَقْناهُمْ عِلْماً كثِيراً يتَعَلَّمُونَهُ مِنَ الْأَئِمَّةِ (ع) قُلْتُ قَوْلُهُ لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ قَالَ إِنَّمَا هَؤُلَاءِ يفْتِنُهُمْ فِيهِ يعْنِی الْمُنَافِقِينَ" [تأويل‌الآيات‌الظاهرة ، ۷۰۳] .

۲. عوامل استقامت

۱. صبر

وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كَثيرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فی سَبيلِ اللَّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللَّهُ يحِبُّ الصّابِرينَ [آل عمران/۱۴۶] .

و چه بسیار پیامبرانی که همراه آنان خداپرستان بسیاری نه جنگیدند ، پس برای آنچه در راه خدا به آنان رسید ، نه سستی کردند و نه ناتوان شدند و نه تن به ذلّت دادند و خداوند صابران را دوست دارد.

نکته‌ها :

رِبِّیونَجمعرَبِّیبر وزن "ملّی" به کسی گفته می‌شود که ارتباط و پیوند او با خدا محکم و در دین ، دانشمند و مقاوم و بااخلاص باشد. [تفسیر نمونه] .

پیام‌ها :

۱) تاریخ انبیاء (علیهم السّلام) همراه با مبارزه است : وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كَثيرٌ

۲) هنگام احساس ضعف ، از زندگی رادمردان تاریخ و مقاومت آنان درس بگیرید.وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِی

۳) جنگ و جهادی حقّ است که زیر نظر رهبر الهی باشد : قاتَلَ مَعَهُ

در دعای ماه رمضان می‌خوانیم : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ وَفَاتِی قَتْلًا فِی سَبِيلِكَ تَحْتَ رَايةِ نَبِيكَ مَعَ أَوْلِيائِكَ [کافی ، ج۴ ، ص۷۴] .

۴) تعداد مجاهدان عالم و عارف در تاریخ ، بسیار است : وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كَثيرٌ

۵) گرچه همه مجاهدان عزیزند ، ولی رزمندگان عارف و عالم حساب دیگری دارند.رِبِّيونَ

۶) ایمان به خدا ، سرچشمه مقاومت است.رِبِّيونَ كَثيرٌ فَما وَهَنُوا

۷) مشکلات نبایدعامل سستی و ضعف شود ، بلکه باید عامل حرکت و تلاش جدیدی گردد : فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ

۸) آنچه به انسان روحیه می‌دهد و تحمّل مشکلات را آسان می‌کند ، در راه خدا بودن آنها است : فی سَبيلِ اللَّهِ

۹) فشارها ، مردان خدا را وادار به تسلیم نمی‌کند : وَ مَا اسْتَكانُوا

۱۰) هر چند در بدر پیروز شدید ، ولی راه آینده شما مسلمانان ، راه جهاد و مبارزه است ، پس باید صبور و مقاوم باشید. (با

توجّه به آیات قبل و بعد)

۱۱) رزمندگانِ بصیر ، نه از درون روحیه خود را می‌بازند : فَما وَهَنُواو نه توان رزمی خود را از دست می‌دهند : وَ ما ضَعُفُواو نه در اثر فشارها تسلیم می‌شوند : وَ مَا اسْتَكانُوا

۱۲) انجام وظیفه و پایداری بر حقّ مهم است ، پیروز بشویم یا نشویم. آیه می‌فرماید : وَ اللّهُ يحِبُّ الصّابِرينَو نفرمود : يحِبُّ الْفاتِحِينَ

وَ ما كانَ قَوْلَهُمْ إِلاّ أَنْ قالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ إِسْرافَنا فی أَمْرِنا وَ ثَبِّتْ أَقْدامَنا وَ انْصُرْنا عَلَى الْقَوْمِ الْكافِرِينَ [آل عمران/۱۴۷] .

و کلام آنها (رزمندگان مخلص و آگاه) جز این نبود که گفتند : "پروردگارا گناهانمان و زیاده‌روی‌هایمان را در کارمان ببخش و گام‌های ما را استوار بدار و ما را بر گروه کافران یاری ده.

۲. استغفار

۱) یکی از عوامل شکست در جنگ ، گناه و اسراف است. رزمندگان مخلص ، با استغفار این موانع پیروزی را از بین می‌برند : اغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ إِسْرافَنا

۲) شکستِ خود را به قضا و قدر و یا دیگران نسبت ندهید ، به قصورها و تقصیرهای خود نیز توجّه داشته باشید : ذُنُوبَنا وَ إِسْرافَنا

۳) اوّل استغفار ، بعد استنصار. ابتدا طلب آمرزش کنید ، سپس از خداوند پیروزی و نصرت بخواهید : اغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ إِسْرافَنا فی أَمْرِنا وَ ثَبِّتْ أَقْدامَنا وَ انْصُرْنا

۳. الگو گیری از دیگران

نگاهی به استقامت دیگران : فَاصْبِرْ كما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُل [احقاف/۳۵] .

۴. توجه به نتایج دنیوی

توجّه به نتایج دنیوی : وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

۵. توجه به نتایج اخروی

توجّه به پاداش اُخروی

۳. شرایط استقامت

۱. ایمان

۱) آن چه ایمان را بارور می‌کند و به نتیجه می‌رساند ، مقاومت است و گرنه چه بسیار مؤمنانی که بدعاقبت شدند : قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا

۲) استقامت ، در کنار ایمان ارزش است وگرنه کفّار نیز بر باطل خود استقامت دارند : قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا

۳) خالق بودن خدا را بسیاری قبول دارند ، ولی در تدبیر امور پای دیگران را به میان می‌آورند؛ مهم آن است که انسان در ربوبیت خداوند مقاومت کند؛ یعنی هیچ قانون و برنامه‌ای را از غیر خدا نپذیرد : رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا

۲. مستدام باشد

استقامتی ارزشمند است که طولانی باشد : ثُمَّ اسْتَقامُوا (کلمهثُمَّبرای زمان و فاصله‌های دور است.)

۳. اخلاص

مردان خدا ، نصرت و یاری خدا را برای نابودی کفر می‌خواهند ، نه برای کسب افتخار خود : وَ انْصُرْنا عَلَی الْقَوْمِ الْکافِرِینَ

۴. توکل به خدا

بر لطف خداوند تکیه کنید ، نه بر نفرات خود : رِبِّیونَ کثیرٌ... رَبَّنَا... انْصُرْنا

۵. استقامت بر طریقت نه سلیقه شخصی

استقامت بر طریقت مهم است نه استقامت بر سلیقه شخصی ، حزبی ، قبیله‌ای ، نژادی ، اقلیمی و...

۱. استقلال

۱. استقلال مکتبی

فقط بندگی خدا ، فقط قانون خدا ، فقط حزب خدا و اولیای او.

نه التقاط : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یوخَذُ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ وَ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۰] .

نه تبعیض : نؤمِنُ بِبَعْضٍ وَ نَکفُرُ بِبَعْضٍ [نساء/۱۵۰] .

نه ایمان موقت : الَّذِینَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اکفُرُوا آخِرَهُ [آل عمران/۷۲] .

یعْبُدُ اللّهَ عَلی حَرْفٍ فَإِنْ أَصابَهُ خَیرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَ إِنْ أَصابَتْهُ فِتْنَةٌ [حج/۱۱] .

فَإِذا رَکبُوا فِی الْفُلْک دَعَوُا اللّهَ مُخْلِصِینَ لَهُ الدِّینَ فَلَمّا نَجّاهُمْ إِلَی الْبَرِّ إِذا هُمْ یشْرِکونَ [عنکبوت/۶۵] .

نه جذب شعارهای دیگران : یوحِی بَعْضُهُمْ إِلی بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً [انعام/۱۱۲] .

نه جذب هوس های خود : وَ إِنْ یکنْ لَهُمُ الْحَقُّ یأْتُوا إِلَیهِ مُذْعِنِینَ [نور/۴۹] .

فَکلَّما جاءَکمْ رَسُولٌ بِما لا تَهْوی أَنْفُسُکمُ اسْتَکبَرْتُمْ [بقره/۸۷] .

نه سازش : لَکمْ دِینُکمْ وَ لِی دِینِ [کافرون/۶] .

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَیدْهِنُونَ [قلم/۹] .

لَنْ تَرْضی عَنْک الْیهُودُ وَ لَا النَّصاری حَتّی تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ [بقره/۱۲۰] .

سَآوِی إِلی جَبَلٍ یعْصِمُنِی مِنَ الْماءِ [هود/۴۳] .

لَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرِینَ عَلَی الْمُومِنِینَ سَبِیلًا [نساء/۱۴۱] .

وَ لا تَرْکنُوا إِلَی الَّذِینَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّکمُ النّارُ [هود/۱۱۳] .

لا تَتَّخِذُوا الْکافِرِینَ أَوْلِیاءَ مِنْ دُونِ الْمُومِنِینَ [نساء/۱۴۴] .

أَ یبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِیعاً [نساء/۱۳۹] .

مَنْ یتَوَلَّهُمْ مِنْکمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ [مائده/۵۱] .

مَنْ یتَوَلَّهُمْ مِنْکمْ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [توبه/۲۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَکنْ عَبْدَ غَیرِک وَ قَدْ جَعَلَک اللّهُ حُرّاً [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

متکی بخود : فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ [فتح/۲۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَادِرُوا أَوْلَادَکمْ بِالْحَدِیثِ قَبْلَ أَنْ یسْبِقَکمْ إِلَیهِمُ الْمُرْجِئَةُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷] .

۲.استقلال فرهنگی

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعْلَمُ النَّاسِ مَنْ جَمَعَ عِلْمَ النَّاسِ إِلَى عِلْمِهِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

از حدیث استفاده می‌شود که علم خود انسان. علم مادر است که باید علوم دیگر به او پیوند شود. علم ما باید مثل معده باشد ، علوم دیگران را جذب و تفاله‌ها را دفع کند.

ـ دیگران نمی‌خواهند ما استقلال فرهنگی داشته باشیم و لذا ماهی می‌دهند ، نه تور ماهی گری و اگر کارخانه و تور ماهی گیری بدهند تور بافی را یاد نمی‌دهند. گل می‌فروشند نه گلدان. چوب را در زمین کار می گذارند اما کج که نیاز به تکیه گاه و وابستگی به خودشان داشته باشد. این چوب هر چه بلندترباشد تکیه گاهش بیشتر خواهد بود و لذا نیاز دانشگاه ما از دبستان به غرب بیشتر است ، چون سیستم آموزشی کج کار گذاشته شده.

ـ علم به ما می‌آموزند ، اما علم اخته و عقیم.

ـ در علوم انسانی باید کاملا مستقل باشیم.

ما طب و صنعت را از غرب یاد می گیریم ، اما علوم انسانی را خیر ، زیرا علوم انسانی قابل پیوند نیست. گلابی با هندوانه قابل پیوند نیست ، چون از ریشه با هم تفاوت دارند. مکتبی که انسان و افکارش را تابع شرائط مادی و محیط و اقتصاد و ابزار تولید و می گوید انسان از پیش خود چیزی ندارد ، این تفکر انسان را همچون مایع بی جهت می‌دانند.

تمام بحثهای اخلاقی ، اعتقادی به خاطر تعهد آوری انسان ها است که انسان متعهد با احترام به حقوق دیگران جلو صدها نوع و ابستگی را می گیرد.

در آموزش و پرورش درست انسان را از کودکی تا پیری در مسیری که جامعه و محیط ساخته‌اند به شما تحویل می‌دهند.

این یک سیستم است که شرق وغرب به آن پای بند است. اما اسلام انسان را قالب شکن ، جهت دار ، فطرت دار و با اراده انتخاب گر می داند که هرگز مجبور طبقه و جامعه و اقتصاد نیست ، زن فرعون و نوح و لوط نمونه اراده قالب شکنی هستند.

این مکتب انسان را سمیع و بصیر و آگاه می‌داند ، هلاک و حیات را از روی بیّنه می‌داند.لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ [انفال/۴۲] .

واعظ را درونی می داند و به نفس لوامه و دارای شناخت فطریفَأَلْهَمَها فُجُورَها وَ تَقْواها [(شمس/۸)] معتقد است. و آن مکتب همه چیز را بازتاب شرائط بیرونی می داند. و ناگفته پیدا است این دو مکتب با هم قابل پیوند نیست. بنابراین استفاده از طب و علوم مادی از غرب ، غیر از استفاده از علوم انسانی است ، زیرا ریشه طب و صنعت مشابه و قابل پیوند است ، اما علوم انسانی از ریشه باهم متضادند و قابل پیوند نیست.

در شرق و غرب علم و صنعت می‌دهند ، بدون اینکه ظرفیت بدهند واین عمل مانند دادن چاقو به دست کودک یا اسلحه به دست نوجوان است.

در مکتب اسلام رهبرانش همه شهید شدند ، ولی خود را نفروختند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ رِجَالًا مِمَّنْ قِبَلَكَ يَتَسَلَّلُونَ إِلَى مُعَاوِيَةَ فَلَا تَأْسَفْ عَلَى مَا يَفُوتُكَ مِنْ عَدَدِهِمْ وَ يَذْهَبُ عَنْكَ مِنْ مَدَدِهِمْ فَكَفَى لَهُمْ غَياً وَ لَكَ مِنْهُمْ شَافِياً فِرَارُهُمْ مِنَ الْهُدَى وَ الْحَقِّ وَ إِيضَاعُهُمْ إِلَى الْعَمَى وَ الْجَهْلِ فَإِنَّمَا هُمْ أَهْلُ دُنْيا مُقْبِلُونَ عَلَيهَا وَ مُهْطِعُونَ إِلَيهَا وَ قَدْ عَرَفُوا الْعَدْلَ وَ رَأَوْهُ وَ سَمِعُوهُ وَ وَعَوْهُ وَ عَلِمُوا أَنَّ النَّاسَ عِنْدَنَا فِي الْحَقِّ أُسْوَةٌ فَهَرَبُوا إِلَى الْأَثَرَةِ فَبُعْداً لَهُمْ وَ سُحْقاً إِنَّهُمْ وَ اللَّهِ لَمْ يَنْفِرُوا مِنْ جَوْرٍ وَ لَمْ يَلْحَقُوا بِعَدْلٍ وَ إِنَّا لَنَطْمَعُ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَنْ يذَلِّلَ اللَّهُ لَنَا صَعْبَهُ وَ

يسَهِّلَ لَنا حَزْنَهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ السَّلَامُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۰] .
ضمنا این نامه نشانه آزادی در اسلام است که هر کس می‌خواهد برود ، برود.

۳.حفظ استقلال

۱.حفظ هر چیز از به دست آوردن آن مهمتر است. الجزائر یک میلیون شهید داد ، ولی حفظ استقلال چه؟
پایه گذاران مبارزه با اسرائیل امروز سازشکارند. (عرفات ، نمیری ، مصر)
۲. در هر استقلال کشاورزان ، کارگران و داشنمندان نقش مهمی دارند.
۳. برای حفظ استقلال علاوه بر تحول و برنامه ریزی‌های صحیح اقتصادی ، سیاسی باید تحول انسانی هم مطرح شود.
۴. تمام بحث های اخلاقی و اعتقادی به خاطر تعهد آوری انسان ها است که انسان متعهد با احترام به حقوق دیگران جلو صدها نوع و ابستگی را می گیرد.
۵. تا انسان از درون متعهد و متحول نشود ، استقلال‌ها به وابستگی‌ها تبدیل خواهد شد.
۶. اگر فرهنگ قناعت حاکم نشود ، باید وام گرفت ، بهره داد و وابسته شد.
اگر فرهنگ زهد حاکم نشود ، باید چشم به دیگران داشت ، حقارت پذیرفت و وابسته شد.
اگرفرهنگ درست کاری حاکم نشود ، آنگاه اجناس سر هم بندی تولید می شود ، مردم بی اعتقاد به تولید داخل شده و به سراغ جنس خارجی می‌روند و این وابسته شدن جامعه را به همراه می آورد.
اگر فرهنگ سوز و ایثار حاکم نشود ، یک چراغ سبز از دیگران دلهای ما را برده و مجذوب و وابسته خواهیم شد. چون فرهنگ سوز در دنیا نیست ، مواد غذایی به دریا ریخته و میلیون ها گرسنه را وابسته به خود نگاه می‌دارد.
۷. در دنیا این همه سمینار برای تولید برپا می شود ، ولی سمینار ایثار و تعاون و نفاق و رحم و..... تنها پای منبرها است.
۸. دنیای غرب به خاطر نداشتن رحم و عاطفه همین که شنیدند در آفریقا قحطی است ، از طرف بعضی پیشنهاد شد که موادی که در کشتارگاه به عنوان غیر قابل مصرف به چاه می‌ریزیم ، به آفریقا فرستاده شود. مقایسه کنید این فرهنگ را با فرهنگلَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] . مقایسه کنید ، این فرهنگ را که انسان را تحقیر می کند ، با فرهنگی که انسان را خلیفهٔ خدا می‌داند.
۹. باید برای حفظ استقلال ، انسان عوض شود؛ اگر انسان به مواد مخدر بی میل باشد و معتاد نباشد خروارها تریاک او را اسیر نمی کند و اگر معتاد شد با زندان و جریمه باز به سراغ تریاک می‌رود ، پس باید انسان ها درمسیر صحیح قرار گیرند.
۱۰. برای توجه به سیمای زشت اسراف و وابستگی ، باید آمار یک ساله همه را جمع و بعد به قضاوت نشست ، مثلا یک قاشق غذا را در ۳۶۵ روز درباره ۴۸ میلیون نفر حساب کنیم ، مثلا استهلاک غیر لازم ماشین را با توجه به تمام ماشین ها و روزها حساب کنیم.
۱۱. کم کاری در تدریس و تحصیل و تخصص یکی از زمینه‌های مهم برای وابستگی است.
۱۲. درانگلستان ساختمانی برای سرکنسولگری خریداری شده که ۶۰ سال قبل ساخته شده و تا ۶۹ سال دیگر تضمین شده است. در ژاپن ساختمان را صد سال تضمین می کنند. با دستگاهی ساختمان را به لرزه در می‌آورند و بعد از آزمایش عدم ترک تحویل می‌دهند.
۱۳. تشویق از کشاورزان و حمایت از آنان.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يظْلَمُ الْفَلَّاحُونَ بِحَضْرَتِك [كافی ، ج۵ ، ص۲۸۴] .

۱۴. فرهنگ راحت‌طلبی ، سود بیشتر ، عنوان بالاتر و بی توجهی به نیاز مردم باید برچیده شود.

۱۵. مسئله احساس حقارت اجتماعی (داستان با دست خوردن سید جمال)

۱۶. تولیدکم ، مصرف زیاد = وابستگی

تولید مساوی مصرف = وابستگی

تولید زیاد ، مصرف کم = استقلال و رشد.

ما اگر هر سال تولیدمان بیشتر شود کاری نکرده‌ایم ، زیرا :

الف : هر سال جمعیت بیشتر می‌شود.

ب : توقع مصرف در انسان‌ها زیادتر می شود.

ج : استهلاک وسایل هم در کار هست.

۱۷. استقلال باید از حوزه‌ها و دانشگاه ها پایه بگیرد. حفظ تخصص به عهده (دانشجو) و حفظ مکتب به عهده (طلبه) است .

۱۸. برای حفظ استقلال باید صد در صد جلو لیبرال ها و غرب وشرق زده‌ها را گرفت.

۱۹. شعار نه شرقی و نه غربی؛ یعنی نه سلطه این و نه سلطه آن ، نه فرهنگ این و نه فرهنگ آن.

۲۰.ابعاد استقلال : فرهنگی در حوزه و دانشگاه

نظامی ، در قوای رزمنده

اقتصادی در کشاورزی و صنعت

۲۱. از عوامل استقلال حضور مردم در صحنه است.

از عوامل استقلال مطرح کردن الگوها است. آیت الله کوهستانی ، مدرس و میر حامد حسین صاحب عبقات با قلم و مرکب بیگانگان ننوشت.

در جنگ احد ۳۰۰ نفر از یهودیان به عنوان همکاری با مسلمانان علیه مشرکان اعلام آمادگی کردند. پیامبر (ص) آنان را از نیمه راه بازگرداند و کمک آنها را نپذیرفت در حالی که این تعداد در نبرد احد می‌توانستند نقش موثری داشته باشند. چرا؟ زیرا هیچ بعید نبود که آنها در لحظات حساس جنگ علیه مسلمانان با دشمن همکاری کنند. [نمونه ، ج۴ ، ص۴۱۴] .

در مبدا تاریخ ، میلاد پیامبر (ص) به آن جهت رد شد که کار تقلید گونه‌ای از مسیحیت بود ، چون آنها میلاد مسیح را مبداء قرار دادند. [گفتار ماه]

در مکه رو به بیت المقدس و در مدینه رو به مکه رمزی از استقلال است.

قال النبی (ص) : لئن یلبس احدکم ثوبا من رقاع شتی خیر له من ان یاخذ من غیره ما لیس عنده [نهج الفصاحهٔ ، ۲۲۱۴]

أَوْحَى اللَّهُ إِلَى نَبِی أَنْ قُلْ لِقَوْمِک لَا تَطْعَمُوا مَطَاعِمَ أَعْدَائِی وَ لَا تَشْرَبُوا مَشَارِبَ أَعْدَائِی وَ لَا تَرْكَبُوا مَرَاكِبَ أَعْدَائِی وَ لَا تَلْبَسُوا مَلَابِسَأَعْدَائِی وَ لَا تَسْكُنُوا مَسَاكِنَ أَعْدَائِی فَتَكُونُوا أَعْدَائِی كمَا كانَ أُولَئِك أَعْدَائِی [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۲۴۸] .

۴. زمینه های استقلال در اسلام

۱. همه انسانها را مساوی می داند؛ از هر نژاد ، زبان و اقلیم که باشند.

۲. به همه طاغوت ها نه می گوید.

۳. تکیه بر غیر خدا را گناهی نابخشودنی می‌داند : إِنَّ اللّهَ لا يغْفِرُ أَنْ يشْرَك بِهِ [نساء/۴۸] .

۴. توکل به قدرت لا یزال را لازم می‌داند.

۵. مکتبی که در سراسر کتابش دعوت به عزت و سیادت است و شعارش :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْإِسْلَامُ يعْلُو وَ لَا يعْلَى عَلَيهِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۳۴] .یقیناً مدافع استقلال است.

۶. رهبرانش همه شهید شدند ، ولی خود را نفروختند.

۷. مکتبی که سادگی را عزت و تجملات را منفور می‌داند.

۸. تاریخش نشان دهنده شکستن همه انحرافات و قدرتها است.

نتیجه :

مسلمان اگر مسلمان و تابع خود باشد ، باید مستقل هم باشد.

تا انسان از درون متعهد و متحول نشود ، استقلال‌ها به وابستگی‌ها تبدیل خواهد شد.

۵.عوامل وابستگی

۱.دشمن را از دوست نمی‌شناسیم :

ها أَنْتُمْ أُولاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَ لا يحِبُّونَكمْ [آل عمران/۱۱۹] .

كيفَ وَ إِنْ يظْهَرُوا عَلَيكمْ لا يرْقُبُوا فِيكمْ إِلاًّ وَ لا ذِمَّةً يرْضُونَكمْ بِأَفْواهِهِمْ وَ تَأْبى قُلُوبُهُمْ وَ أَكثَرُهُمْ فاسِقُونَ [توبه/۸] .

وَدُّوا ما عَنِتُّمْ [آل عمران/۱۱۱۸] .

۲.خیال و امید نابجا :

أَ يبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [نساء/۱۳۹] .

وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ ينْصَرُونَ [یس/۷۴] .

وَ إِذْ زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُمْ وَ قالَ لا غالِبَ لَكمُ الْيوْمَ مِنَ النّاسِ وَ إِنِّي جارٌ لَكمْ [انفال/۴۸] .

سَآوِي إِلى جَبَلٍ يعْصِمُنِي [هود/۴۳] .

۳.تهدیدات و تبلیغات و وسوسه :

تهدید : إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ [آل عمران/۱۷۳] .

إِنَّما ذلِكمُ الشَّيطانُ يخَوِّفُ أَوْلِياءَهُ فَلا تَخافُوهُمْ وَ خافُونِ إِنْ كنْتُمْ مُومِنِينَ [آل عمران/۱۷۵] .

فَما آمَنَ لِمُوسى إِلاّ ذُرِّيةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِمْ أَنْ يفْتِنَهُمْ [یونس/۸۳] .

تبلیغ : أَ لَيسَ لِي مُلْك مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرِي مِنْ تَحْتِي [زخرف/۵۱] .

عوامل وابستگی

وسوسه : أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ صالِحاً مُرْسَلٌ [اعراف/۷۵] .

لا يغُرَّنَّك تَقَلُّبُ الَّذِينَ كفَرُوا فِي الْبِلادِ [آل عمران/۱۹۶] .

۶.گاندی واستقلال هند

گانـدی درنیمه دوم تحصیلات خود در لنـدن ، از تشـریفات زنـدگی کناره گرفت و عزم خود را جزم کرد تا در حد امکان به سادگی زندگی کند. تصمیم گرفت به حداقل زندگی و دارایی اکتفا کند و به همین دلیل تمام دارایی خود را ، حتی جواهرآلات همسرش را به کنگره هندی های مقیم آفریقا هدیه کرد ، به طوری که وقتی از دنیا رفت معلوم شد که تنها ثروت او عبارت بود از یک ساعت ، دو جفت کفش چوبی ، یک عینک ، یک قلم ، کارد مخصوص باز کردن پاکت ، یک نمکدان ، ۲ کاسه چوبی ، یک قاشق چوبی ، و یک پارچه شبیه به لنگ.

گاندی می‌گفت : آثار نوشته‌های دانشمندان بزرگ و در راس آنها ۲ کتاب بزرگ آسمانی انجیل و قرآن در روح من بسیار اثر گذاشت.

وقتی قانونی شبیه به کاپیتولاسیون در هند به اجرا در آمد ، گاندی به طور جدی وارد صحنه سیاست شد. در یکی از راهپیمایی‌ها به خاطر کشته شدن یک افسر انگلیسی ۱۲۰۰ نفر را به قتل رساندند و ۳۶۰۰۰ نفر را زخمی کردند که در آن روز عزای عمومی اعلام شد.

از کارهای مهم او برقرار کردن ارتباطی گرم بین قشر روشنفکر و دانشجو با توده مردم بود.

او تمامی مدال هایی که در طول سالهای گذشته از انگلیسی‌ها دریافت کرده بود پس داد و با این کار

نهضت عدم همکاری را پایه گذاری کرد و به دنبال این اقدام تعداد زیادی از بزرگان هند درجه‌ها و مدال های خود را پس دادند.

وقتی از زندان بیرون آمد و اختلاف مسلمانان و هندوها را دید ، ۵ سال در راه وحدت اینها کوشید. گاندی با ۷۸ نفر مدت ۲۴ روز پیاده در سواحل هند راهپیمایی کردند و با این کار به ظاهر ساده نمک را از انحصار انگلیس بیرون آوردند و مردم با شنیدن این حرکت فوج فوج به سوی ساحل رفتند و گاندی با برداشتن مشتی نمک گفت : ما اجازه نمی‌دهیم و دشمن استفاده کند. به دنبال این حرکت در نیمه شب آن روز دستگیر و به زندان رفت.

وقتی گاندی شنید ، انگلیس تصمیم گرفته برای پیروان هر مذهب انتخابات جداگانه ای منظور کند ، گفت : تا پای جان اعتصاب غذا خواهم گرفت تا این تصمیم پس گرفته شود ، و بالاخره در روز پنجم روزه او ، انگلیس حرفش را پس گرفت.

۱. استمنا

۱. مضرات استمنا

۱. جسمی

توجه و آگاهی به عواقب خود ارضایی باعث می‌شود که انسان بهتر بتواند دامن همّت به کمر زده و از این گناه اجتناب ورزد. البته عواقب سوء وپیامدهای منفی و عملی این گناه جدای از آنکه معصیت است ، فراتر از آن است که بتوان آنها را برشمرد؛ بلکه فقط به چند مورد از آن اکتفامی‌کنیم :

۱. پیامدهای جسمانی : ضعف چشم و بینایی ، تحلیل رفتن قوای جسمانی ، عقیم شدن و ناتوانی در تولید مثل ، پیری زودرس ، ضعف مفاصل ، لرزش دست ، زشتی چهره و از بین رفتن طراوت صورت.

۲. روحی

پیامدهای روحی و روانی : ضعف حافظه و حواس‌پرتی ، اضطراب ، منزوی شدن و گوشه‌گیری ، افسردگی ، بی‌نشاطی و لذت

نبردن از زندگی ، پرخاشگری ، بداخلاقی و تندخویی ، کسالت دائمی و ضعف اراده.

۳. اجتماعی

ناسازگاری خانوادگی ، بی‌میل شدن به همسر و ازدواج ، ناتوانی در ارتباط با جنس مخالف و همسر ، بی‌غیرت شدن ، احساس طرد شدن ، از بین رفتن عزّت ، پاکی ، شرافت و جایگاه اجتماعی ، دیر ازدواج کردن و لذت نبردن از زندگی مشترک.

۲. راههای کنترل شهوت از استمنا

۱. امور مربوط به خوراک

سعی کنید به هنگام خواب شکم شما بیش از حدّ معمول پر نباشد.

از خوردن مواد غذایی محرّک مانند : خرما ، پیاز ، فلفل ، تخم‌مرغ ، گوشت قرمز و غذاهای پرچرب ، حتی المقدور اجتناب و به میزان ضرورت اکتفا کنید.

از نوشیدن افراط گونه آب و مایعات پرهیز کنید. (به خصوص شب‌ها و قبل از خوابیدن)

هفته‌ای یکی دو روز ، روزه مستحبی بگیرید و اگر توان آن را ندارید ، روزه اخلاقی بگیرید؛ یعنی ، میزان و دفعات صرف غذا را کاهش دهید وفاصله بین هر وعده را افزایش دهید و به حداقل خوراک اکتفا کنید.

۲. امور مربوط به بهداشت فردی

از پوشیدن لباس‌های تنگ و چسبان اجتناب کنید.

قبل از خواب ، حتماً مثانه خود را تخلیه نمایید.

از دست‌ورزی اندام جنسی خود اجتناب کنید و در هیچ شرایطی دست‌ورزی نکنید.

هرگز به رو نخوابید.

۳. سایر موارد

از نگاه کردن به مناظر ، فیلم‌ها و تصاویر تحریک‌کننده جدا خودداری کنید و به محض مواجه شدن با این امور ، چشم خود را بسته و یا به زمین ویا آسمان نگاه کنید.

از شنیدن و خواندن مباحث و مطالب جنسی و حتی شوخی‌های جنسی و تحریک‌کننده و فکر کردن در این امور ، جدا بپرهیزید.

هیچ‌گاه بدن عریان خود را در آینه نگاه نکنید.

به منظور تخلیه انرژی زاید بدن به طور منظم و زیاد ورزش کنید.

هیچ‌گاه بیکار نباشید ، برای اوقات فراغت خود برنامه داشته باشید و آن را با مطالعه ، ورزش ، عبادت و... پر کنید.

هر گاه مورد هجوم افکار جنسی واقع شدید ، در مکان خلوت و دور از نظر دیگران به سر نبرید ، بلکه در مجالس عمومی وارد شوید و در آنجا به سر برید.

هرگز در مکانی خلوت و تنها و دور از نظر دیگران نباشید.

با نامحرم رفتار متکبرانه داشته باشید و از سخنان ملایمت‌آمیز با آنها خودداری کرده و از نرمی و لینت در کلŠ...با آنها اجتناب ورزید.

هیچ‌گاه با نامحرم و جنس مخالف در مکان خلوت و دور از نگاه دیگران باقی نمانید ، حتی برای آموزش و...

قرآن زیاد بخوانید و درباره معانی آیات آن فکر کنید.

تذکرات پایانی :

۱. توجه داشته باشید که رعایت تمام این امور ، بدون کم و کاستی و به صورت مستمر ، نتیجه‌بخش خواهد بود.

۲. به محض گناه و ارتکاب آن ، از رحمت الهی مأیوس نباشید و با توبه مجدّد ، راه پاکی را فراگیرید و سعی کنید که تکرار نشود.

۳.در اولین فرصت ازدواج نمایید.

۱. استهزاء

۱. ریشه ها و عوامل استهزاء

۱. خود برتر بینی :

۱- از جهت مالی

وَیلٌ لِکلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ الَّذی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ [همزه/۲-۱] .

زُینَ لِلَّذینَ کفَرُوا الْحَیاةُ الدُّنْیا وَ یسْخَرُونَ مِنَ الَّذینَ آمَنُوا [بقره/۲۱۲] .

مسخره بخاطر فقر : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : من استذل مؤمنا أو حقره لفقره أو قلة ذات یده شهره الله یوم القیامة ثم یفضحه [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۳۳] .

۲ ـ از جهت علمی :

فَرِحُوا بِما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَ حاقَ بِهِمْ ما کانُوا بِهِ یسْتَهْزِونَ [غافر/۸۳] .

۳ ـ از جهت قدرت :

قالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنّا قُوَّة [فصلت/۱۵] .

۴. از جهت اجتماعی

۲. تفریح وسرگرمی

۳. حسادت

۲. موارد استهزاء

۱. استهزاء خدا

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِیا حَتّی أَنْسَوْکمْ ذِکری وَ کنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَکونَ [مومنون/۱۱۰] .

۲. استهزاء مکتب

قُلِ اسْتَهْزِوا إِنَّ اللّهَ مُخْرِجٌ ما تَحْذَرُونَ [توبه/۶۴] .

۳. استهزاء معاد

فَالْیوْمَ الَّذینَ آمَنُوا مِنَ الْکفّارِ یضْحَکونَ عَلَی الْأَرائِک ینْظُرُونَ [مطففین/۳۵-۳۴] .

۴. استهزاء رهبر

فَسَوْفَ يأْتِيهِمْ أَنْباءُ ما كانُوا بِهِ يسْتَهْزِونَ [انعام/۵] .

۵. استهزاء نماز

.الَّذِينَ يلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُومِنِينَ فِى الصَّدَقاتِ [توبه/۷۹] .

۶. استهزاء مؤمن

مسخره مجاز : إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْكمْ كما تَسْخَرُونَ [هود/۳۸] .

۳. وظائف مادرمقابل استهزاء کنندگان

ـ مسخره گناهی است کلیدی و تحقیر و ایذائ و کشف عیوب و غیبت و اختلاف افکنی و... از لوازم آن است.

ـ بالاترین و سخت‌ترین عذابها در قرآن در مورد مسخره کنندگان آمده.عَذابٌ مُهِينٌ [لقمان/۶] .

ـ گناه مسخره در بین زنان شایع‌تر است به دلیل ذکر خاص بعد از عام در سوره حجراتوَ لا نِساءٌ مِنْ نِساءٍ [حجرات/۱۱] .

طرح قرآن برای پیشگیری از این بیماری اجتماعی استمداد از عواطف و توجه به صمیمیت و وحدت است.لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكمْ [حجرات/۱۱] .

ـ وظیفه ما قطع رابطه با کسانی است که دین ما را مسخره می‌کنند.لا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكمْ هُزُواً وَ لَعِباً مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكتابَ مِنْ قَبْلِكمْ وَ الْكفّارَ أَوْلِياءَ [مائده/۵۷] . (سلمان رشدی)

ـ دشمن گاهی از طریق طنز و جوک و مسخره و تبلیغات دین را می‌کوبد.

ـ نفاق بزرگترین مسخره خدا و مومنین است.وَ إِذا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قالُوا آمَنّا وَ إِذا خَلَوْا إِلى شَياطِينِهِمْ قالُوا إِنّا مَعَكمْ إِنَّما نَحْنُ مُسْتَهْزِونَ [بقره/۱۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا المستهزئ بالناس فى صدق المودة [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۳۴] .

هشدارهای اسلام هم برای مسخره به هم خوردن وحدت و صمیمیت مسلمین است.

۴. خاطرات

۱. مستهزئین پیامبر (ص) همه به طرز رقت بار و اسف‌انگیز و مسخره‌ای عمر را به پایان رساندند که توضیح هر یک در بحارالأنوار آمده است. " [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۴۸] .

۲. برخورد سالم با مسخره کنندگان :

عایشه و حفصه ، صفیه را مسخره می‌کردند و می‌گفتند : یا بنت اليهودية!پیامبر (ص) فرمود : چرا جوابشان را نمی‌دهی؟ تو در پاسخ بگو : أبى هارون نبى الله و عمى موسى كليم الله و زوجى محمد رسول الله فما تنكران منى فقالت لهما فقالتا هذا علمك رسول الله (ص) فأنزل الله فى ذلك : "يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا يسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسى أَنْ يكونُوا خَيراً مِنْهُمْ وَ لا نِساءٌ مِنْ نِساءٍ عَسى أَنْ يكنَّ خَيراً مِنْهُنَّ وَ لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكمْ وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمانِ وَ مَنْ لَمْ يتُبْ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ " (حجرات-۱۱) (بعد از ایمان همدیگر را احترام بگذارید) [تفسيرالقمى ، ج۲ ، ص۳۲۱] .

۳. دونفر گرسنه از پیامبر (ص) غذا خواستند. حضرت سلمان را فرستاد تا از اسامة (مسئول بیت المال) پول گرفته و غذا تهیه

کنند. اسامهٔ در جواب گفت : پولی نداریم. سلمان هم با دست خالی برگشت آن دو گفتند : عجب بخیل است اسامهٔ و عجب سلمان بد قدم است ، پیامبر (ص) وقتی آنها را دید فرمود : آثار خوردن گوشت در شما می‌بینم. گفتند : ما گرسنه‌ایم. این آیه را حضرت تلاوت کرد : وَ لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضاً [(حجرات-۱۲)] [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۵۳] .

۴. توبه توهین کننده : ابوذر به مردی گفت : یابن السوداء. پیامبر (ص) فرمود : چرا این کار را کردی؟. ابوذر آنقدر صورتش را به خاک مالید تا اینکه پیامبر را راضی کرد.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ أَبَا ذَرٍّ عَیرَ رَجُلًا عَلَی عَهْدِ النَّبِی (ص) بِأُمِّهِ فَقَالَ : لَهُ یا ابْنَ السَّوْدَاءِ! وَ کانَتْ أُمُّهُ سَوْدَاءَ فَقَالَ : لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) تُعَیرُهُ بِأُمِّهِ یا أَبَاذَرٍّ! قَالَ فَلَمْ یزَلْ أَبُوذَرٍّ یمَرِّغُ وَجْهَهُ فِی التُّرَابِ وَ رَأْسَهُ حَتَّی رَضِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْهُ [الزهد ، ص۶۰] .

۱. اسلام آمریکائی

۱ـ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَیسَ مِنِّی [بقره/۲۴۹] .

۲ـ زَینَ لَهُمُ الشَّیطانُ أَعْمالَهُمْ [نمل/۲۴] .

۳ـ یخْشَوْنَ النّاسَ کخَشْیةِ اللّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْیةً [نساء/۷۷] .

۴ـ مثل بنی امیه شرک را تعلیم ندهید. (معاویه)

۵ـ قُلْ إِنْ کانَ آباؤُکمْ وَ أَبْناؤُکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشِیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِی سَبِیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [توبه/۲۴] .

۶ـ قالَتِ الْأَعْرابُ آمَنّا [حجرات/۱۴] .

۷ـ اللّهُ لا إِلهَ إِلّا هُوَ الْحَی الْقَیومُ [بقره/۲۵۵] .

۸ـ فَمَنْ یکفُرْ بِالطّاغُوتِ [بقره/۲۵۶] .

۹ـ یخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَی الظُّلُماتِ [بقره/۲۵۷] .

۱۰ـ اللّهُ وَلِی الَّذِینَ آمَنُوا یخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ وَ الَّذِینَ کفَرُوا أَوْلِیاؤُهُمُ الطّاغُوتُ [بقره/۲۵۷] .

۱۱ـ وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذِینَ آمَنُوا [هود/۲۹] .

۱۲ـ أَلا لِلّهِ الدِّینُ الْخالِصُ [زمر/۳] .

۱۳ـ سَآوِی إِلی جَبَلٍ یعْصِمُنِی [هود/۴۳] .

۱۴ـ وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً [جمعه/۱۱] .

۱۵ـ دِینَهُمُ الَّذِی [نور/۵۵] .

۱۶ـ دشمن انسان حر را می‌گیرد و عبد تحویل می‌دهد که با امکانات مادی دادن فکرها را قبضه می‌کند برعکس جمله :

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : فَبَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّداً (ص) بِالْحَقِّ لِیخْرِجَ عِبَادَهُ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ إِلَی عِبَادَتِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۷] .

۱۷ـ می‌گوید : اطاعت اولوا الامر انحراف از دین است ولی اولی الامر فاسق خود که مطیع آمریکا هستند را اطاعت از دین می دانند.

۱۸ـ قَالَ الْحُسَینُ (ع) : و الله لا أعطیکم بیدی إعطاء الذلیل [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۷] .

یبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ [نساء/۱۳۹] .

لِیکونُوا لَهُمْ عِزًّا [مریم/۸۱] .

۱۹ ـ يشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَلِيلًا [بقره/۱۷۴] .

لِئَلّا يكونَ لِلنّاسِ عَلَيكمْ حُجَّةٌ [بقره/۱۵۰] .

۲۰ ـ وَ إِذا ذُكرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذا هُمْ يسْتَبْشِرُونَ [زمر/۴۵] .

۲۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يغَارُ عَلَيكمْ وَ لَا تُغِيرُونَ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۷] .

۲۲ ـ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ [مائده/۵۱] .

۲۳ ـ بِطانَةً مِنْ دُونِكمْ [آل عمران/۱۱۸] .

۲۴ ـ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ [انفال/۶۰] .

۲۵ ـ وَدَّ الَّذِينَ كفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ [نساء/۱۰۲] .

۲۶ ـ لَنْ تَرْضى عَنْك الْيهُودُ وَ لَا النَّصارى حَتّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ [بقره/۱۲۰] .

۲۷ ـ وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ يقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللّهِ أَمْواتٌ بَلْ أَحْياءٌ وَ لكنْ لا تَشْعُرُونَ [بقره/۱۵۴] .

۲۸ ـ إِنَّ بُيوتَنا عَوْرَةٌ [احزاب/۱۳] .

۲۸ ـ لا طاقَةَ لَنَا الْيوْمَ [بقره/۲۴۹] .

۲۹ ـ أَ نُطْعِمُ مَنْ لَوْ يشاءُ اللّهُ أَطْعَمَهُ [يس/۴۷] .

۳۰ ـ إِنّا هاهُنا قاعِدُو [مائده/۲۴] .

۳۱ ـ فُومِها وَ عَدَسِها وَ بَصَلِها [بقره/۶۱] .

۳۲ ـ لَوْ كانَ خَيراً ما سَبَقُونا [احقاف/۱۱] .

۳۳ ـ غَرَّ هؤلاءِ دِينُهُمْ [انفال/۴۹] .

۳۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : فَمَا خُلِقْتُ لِيشْغَلَنِى أَكلُ الطَّيبَاتِ كالْبَهِيمَةِ الْمَرْبُوطَةِ هَمُّهَا عَلَفُهَا [نهج البلاغه ، نامه ۴۵] .

۳۵ ـ تُحِبُّونَهُمْ وَ لا يحِبُّونَكمْ [آل عمران/۱۱۹] .

۳۶ ـ تُلْقُونَ إِلَيهِمْ بِالْمَوَدَّةِ [ممتحنه/۱] .

۳۷ ـ نَخْشى أَنْ تُصِيبَنا دائِرَةٌ [مائده/۵۲] .

فَمَنْ يكفُرْ بِالطّاغُوتِ وَ يؤمِنْ بِاللّهِ [بقره/۲۵۶] .

لَنْ تَرْضى عَنْك الْيهُودُ وَ لَا النَّصارى حَتّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ [بقره/۱۲۰] .

وَدَّ الَّذِينَ كفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ [نساء/۱۰۲] .

إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهى عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ [عنكبوت/۴۵] .

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹] .

تُحِبُّونَهُمْ وَ لا يحِبُّونَكمْ [آل عمران/۱۱۹] .

مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ [مائده/۵۱] .

يخْشَوْنَ النّاسَ كخَشْيةِ اللّهِ [نساء/۷۷] .

إِنَّ بُيوتَنا عَوْرَةٌ [احزاب/۱۳] .

إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده/۲۴] .

أَنِّى فَضَّلْتُكمْ عَلَى الْعالَمِينَ [بقره/۴۷] .

يكتُبُونَ الْكتابَ بِأَيدِيهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ [بقره/٧٩] .

إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ [آل عمران/١٧٣] .

يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلى شَیءٍ [مجادله/١٨] .

وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ كلِّ جَبّارٍ عَنِيدٍ [هود/٥٩] .

أَ يبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ [نساء/١٣٩] .

سَآوِی إِلی جَبَلٍ يعْصِمُنِی [هود/٤٣] .

يا لَيتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ [قصص/٧٩] .

لا يغُرَّنَّک تَقَلُّبُ الَّذِينَ كفَرُوا فِی الْبِلادِ [آل عمران/١٩٦] .

وَ جَعَلَ أَهْلَها شِيعاً [قصص/٤] .

كلُّ حِزْبٍ بِما لَدَيهِمْ فَرِحُونَ [مومنون/٥٣] .

أَ إِنَّ لَنا لَأَجْراً [شعراء/٤١] .

إِنَّما تَقْضِی هذِهِ الْحَياةَ الدُّنْيا [طه/٧٢] .

لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/٥٤] .

لَكمْ دِينُكمْ وَ لِی دِينِ [كافرون/٦] .

تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ [انفال/٦٠] .

لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ [بقره/٢٧٩] .

لا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كفُوراً [انسان/٢٤] .

لِئَلّا يكونَ لِلنّاسِ عَلَيكمْ حُجَّةٌ [بقره/١٥٠] .

بَراءَةٌ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ [توبه/١] .

فَزادَهُمْ إِيماناً [آل عمران/١٧٣] .

لَنْ يجْعَلَ اللّهُ لِلْكافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً [نساء/١٤١] .

فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ [فتح/٢٩] .

انتهای پرونده اسلام آمریکایی ١/٢/٨٣

اسلام ناب

١.اسلام ناب

٢.جهان بينی ناب

١.توحيد ناب

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيک لَهُ

لا إِلهَ إِلاّ هُوَ [بقره/١٦٣] .

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ [انبياء/٨٧] .

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا [نحل/٢] .

قُلِ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُم [انعام/۹۱] .

۲.نبوت ناب

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ [مائده/۴۴] .

ثُمَّ لا يجِدُوا فی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً [نساء/۶۵] .

ما آتاكمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ [حشر/۷] .

۳.امامت ناب

وَ اجْتَنِبُوا الطّاغُوتَ [نحل/۳۶] .

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : مَا الْإِمَامُ إِلَّا الْحَاكم [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۳۹] .

عمّار در صفّين

۴.ايمان ناب

الَّذينَ آمَنُوا وَ لَمْ يلْبِسُوا إيمانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولئِك لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ [انعام/۸۲] .

به گفته روايات مراد ، گرفتن رهبران غير الهی و كنار گذاشتن رهبران الهی است.

۵.دين ناب

وَ أَنْ أَقِمْ وَجْهَك لِلدِّينِ حَنيفاً [يونس/۱۰۵] .

حنيف؛ يعنی خالی از هرگونه شرك

فَأَقِمْ وَجْهَك لِلدِّينِ حَنيفاً [روم/۳۰] .

۶.كتاب ناب

إِنَّهُ لَكتابٌ عَزيزٌ لا يأْتيهِ الْباطِلُ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزيلٌ مِنْ حَكيمٍ حَميدٍ [فصلت/۴۲ -۴۱] .

۲.ايدئولوژی ناب

۱.راه ناب

فَما ذا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلال [يونس/۳۲] .

۲.اطاعت ناب

إِنْ أَتَّبِعُ إِلاّ ما يوحی [يونس/۵] .

قُلْ لا أَتَّبِعُ أَهْواءَكم [انعام/۵۶] .

۳.عمل ناب

قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكمْ يوحی إِلَی أَنَّما إِلهُكمْ إِلهٌ واحِدٌ فَمَنْ كانَ يرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْيعْمَلْ عَمَلاً صالِحاً وَ لا يشْرِك بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [كهف/۱۱۰] .

۴.سخن ناب

وَ ما ينْطِقُ عَنِ الْهَوی [نجم/۳] .

۱.نگاهی قرآنی به حركت امام خمينی

۲.قبل از انقلاب

۱.دردوران تبعيد

۱.ترکیه

وَ ذَکرْهُمْ بِأَیامِ اللّهِ [ابراهیم/۵] .

امام را به ترکیه تبعید کردند. نتیجه فراغتش ، یک دوره تحریر الوسیله شد.وَ أَرادُوا بِهِ کیداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرینَ [انبیاء/۷۰] .

۲.نجف

به نجف تبعید شد. نتیجه اش تربیت فقیه ، تغییر بعضی از افکار در دامن علی (ع) ، رشد نیروها ، و آبرویی برای حوزه قم شد.

۳.کویت

به کویت راهش ندادند :

فَأَبَوْا أَنْ یضَیفُوهُما [کهف/۷۷] .

۴.غرب

به غرب رفت و هم چون موسی (ع) در خانه فرعون زندگی کرد.

فَلْیلْقِهِ الْیمُّ بِالسّاحِلِ یأْخُذْهُ عَدُوٌّ لی وَ عَدُوٌّ لَهُ وَ أَلْقَیتُ عَلَیک مَحَبَّةً مِنِّی [طه/۳۹] .

۲.مبارزات

نیروسازی

آگاهی بخشی با سخنرانی ها و ارائه اطلاعیه ها و اعلامیه ها

۲.دردوران انقلاب

۱.به ایران آمد

ـ آری ، از علائم آخر الزّمان طلوع خورشید از مغرب است.

فَرَجَعْناک إِلی أُمِّک کی تَقَرَّ عَینُها [طه/۴۰] .

۲.در بهشت زهرا

به بهشت زهرا (س) وارد شدند ، زیرا :

ـ خط است : تعیین کننده خط و راه شهدا هستند.

ـ احترام است ، احترام بود.

پیامبر اکرم (ص) از جایی می‌آمد ، اول خانه فاطمه (س) می‌رفت.

مؤمنین فداکار ، حق میزبانی دارند. (ابوایوب انصاری)

ـ وفا است : تا به شهدا بگوید شما مرا آوردید.

ـ تسلیت است : تا به خانواده‌ها بگوید من هم عزادارم.

ـ بیرنگ و عمومی است : تا مردم در آنجا جمع شوند. جای بیرنگ برای همه در مسیر تهران ـ قم ، همچون قبا درمدینه می درخشد.

ـ تربیت است : جایی که عواطف و افکار تکان می‌خورد.

ـ میعادگاه است : خانه واقعی و همیشگی همه است.

۳.مبارزه بر علیه نظام شاهنشاهی

من تو دهن این دولت می‌زنم :

تَاللّهِ لَأَكيدَنَّ أَصْنامَكم [انبياء/۵۷] .

۴.مبارزه با دولتهای دست نشانده

دولت‌های پی در پی :

لا أُحِبُّ الْآفِلين [انعام/۷۶] .

۵.خنثی کردن توطئه ها

مکرها و حیله‌ها خنثی شد :

وَ مَكرُوا وَ مَكرَ اللّهُ وَ اللّهُ خَيرُ الْماكرينَ [آل عمران/۵۴] .

لا يحيقُ الْمَكرُ السَّيئُ إِلاّ بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳] .

۳.بعد از انقلاب

۱.اقدامات

۱.رسواشدن دروغ گویان

وَ اللّهُ مُخْرِجٌ ما كنْتُمْ تَكتُمُون [بقره/۷۲] .

۲.تسخیر لانه جاسوسی

تسخیر لانه جاسوسی پیش آمد :

ـ هُوَ الَّذی أَخْرَجَ الَّذینَ كفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكتابِ مِنْ دِيارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ [حشر/۲] .

ـ ما ظَنَنْتُمْ أَنْ يخْرُجُوا [حشر/۲] .

ـ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ مانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّهِ فَأَتاهُمُ اللّهُ مِنْ حَيثُ لَمْ يحْتَسِبُوا وَ قَذَفَ فی قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يخْرِبُونَ بُيوتَهُمْ بِأَيديهِمْ وَ أَيدِی الْمُومِنينَ فَاعْتَبِرُوا يا أُولِی الْأَبْصارِ [حشر] .

۳.انقلابی بودن و انقلابی ماندن

انقلابی ماندن مهمتر از انقلابی بودن است :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْإِبْقَاءُ عَلَى الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۶] .

۲.تهدیدات

۱.محاصره اقتصادی

هُمُ الَّذينَ يقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّى ينْفَضُّوا [منافقون/۷] .

ما فرزند رمضانیم.

۲.تهدیدات نظامی

۱.واقعه طبس

هلی‌کوپترها در طبس :

أَ لَمْ تَرَ كيفَ فَعَلَ رَبُّك بِأَصْحابِ الْفِيلِ أَ لَمْ يجْعَلْ كيدَهُمْ فی تَضْليلٍ وَ أَرْسَلَ عَلَيهِمْ طَيراً أَبابيلَ تَرْميهِمْ بِحِجارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ فَجَعَلَهُمْ كعَصْفٍ مَأْكولٍ [فيل/۵-۱] .

۲.توطئه آمریکا

تهدید نظامی :

ـ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إيماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَكيلُ [آل عمران/۱۷۳] .
ـ آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند.
۳.حمله صدام
صدام را اغفال کردند :
ـ وَ إِذْ زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُمْ وَ قالَ لا غالِبَ لَكُمُ الْيوْمَ مِنَ النّاسِ وَ إِنِّی جارٌ لَكُمْ فَلَمّا تَراءَتِ الْفِئَتانِ نَكَصَ عَلى عَقِبَيهِ وَ قالَ إِنِّی بَرِیءٌ مِنْكُمْ [انفال/۴۸] .

۱. اسلام

۱. معانی اسلام

۱. سازش
وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها [انفال/۶۱] .
۲. سلامت
قُلْنا يا نارُ كُونِی بَرْداً وَ سَلاماً عَلى إِبْراهِيمَ [انبیاء/۶۹] .
۳.تسلیم
فَلَمّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِينِ [صافات/۱۰۳] .
اسلام به معنای تسلیم و اطاعت و انقیاد به دور از ریا و شرک...

۲. ویژگیهای اسلام

۱. به دور از شرک
دین ما از آن جهت اسلام نامیده می‌شود که هیچ شائبه شرکت و بت‌پرستی در آن نیست و توحید خالص است.
قُلْ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُكِی وَ مَحْیای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ لا شَرِيكَ لَهُ وَ بِذلِكَ أُمِرْتُ وَ أَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ [انعام/۱۶۳-۱۶۲] .
۲. دینی جامع است.
اسلام دین جامعی است که در تمام شئون زندگی بشر نقش دارد و دستوراتش را در ضمن بندگی خدا مطرح می‌کند.
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَ افْعَلُوا الْخَيرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ وَ جاهِدُوا فِی اللّهِ حَقَّ جِهادِهِ هُوَ اجْتَباكُمْ وَ ما جَعَلَ عَلَيكُمْ فِی الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْراهِيمَ هُوَ سَمّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَ فِی هذا لِيكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيكُمْ وَ تَكُونُوا شُهَداءَ عَلَى النّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّكاةَ وَ اعْتَصِمُوا بِاللّهِ هُوَ مَوْلاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلى وَ نِعْمَ النَّصِيرُ [حج/۷۸-۷۷] .
۳. دین فطری است.
اسلام دین فطری انسان است و هم آهنگ و هم رنگ با تمام هستی است.
أَ فَغَيرَ دِينِ اللّهِ يبْغُونَ وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [آل عمران/۸۳] .
فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَتَ اللّهِ الَّتِی فَطَرَ النّاسَ عَلَيها [روم/۳۰] .

۱. روح اسلام
گفتیم دین بر تمام شئون فردی و اجتماعی انسان مستولی است و انکار دین مثل انکار آب است. دریا بر تمام جنبندگان آبی احاطه دارد و تمام شئونشان با آب سر و کار دارد. حالا اگر آب را انکار کردند ، دریا را انکار کردند؛ بزرگترین روح حیات خود را انکار کرده‌اند. با مقدماتی که در بحثهای دین گفته شد روشن است که روح اسلام همان روحی است که در فطرت بشر و تمام موجودات است.
أَ فَغَیرَ دِینِ اللّهِ یبْغُونَ وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [آل عمران/۸۳] .
پس اسلام همان دین فطری و طبیعی بشر است که انسان در تمام دورانها به دنبال او می‌گشته است.
۲. اصول دین فطری
۱ ـ اعتقاد به وجود خدای آفریننده و اداره کننده و آورنده قوانین ثابت منظم برای تدبیر موجودات.
۲ ـ اعتقاد به زندگانی دیگر که روز کیفر و پاداش است. (روز نتیجه دیدن)
۳ ـ خداوند آدمی را به مقتضای همین روح هدایت کرده به وسیله نور باطنی عقل و نور خارجی پیامبران بندگان خالص خدا.
۴ ـ احساس احتیاج به دعا و عبادت و خضوع و ارتباط مستمر در همه شئون زندگی با خدا و استمداد از او.
۵ ـ علاقه به نیکی و محبت به هم نوعان به طوری که خیر و احسان بر شر و کینه غالب شود.
۴. حقیقت ادیان الهی در قرآن
۱. ایمان آوردن ساحران
رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَینا صَبْراً وَ تَوَفَّنا مُسْلِمِینَ [اعراف/۱۲۶] .
۲. یوسف
تَوَفَّنِی مُسْلِماً وَ أَلْحِقْنِی بِالصّالِحِینَ [یوسف/۱۰۱] .
۳. لوط
فَما وَجَدْنا فِیها غَیرَ بَیتٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ [ذاریات/۳۶] .
۴. ابراهیم
ما کانَ إِبْراهِیمُ یهُودِیا وَ لا نَصْرانِیا وَ لکنْ کانَ حَنِیفاً مُسْلِماً [آل عمران/۶۷] .
۵. اهل کتاب
وَ إِذا یتْلی عَلَیهِمْ قالُوا آمَنّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنا إِنّا کنّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِینَ [قصص/۵۳] .
۶. فرزندان یعقوب
قالُوا نَعْبُدُ إِلٰهَک وَ إِلٰهَ آبائِک إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ إِلٰهاً واحِداً وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۳۳] .
۵. دعوت کننده به سوی خدای یگانه
اگر از اول تا آخر قرآن را مطالعه کنیم و تمام مکتب اسلام را نظر کنیم ، در تمام این کتاب یک مقصد را می‌بینیم و آن مقصد هسته مرکزی این کتاب و دین است و آن مقصد توحید و وحدت است. همه جا سخن از خدا است؛ آیات خدا ، امدادهای خدا ، مبدأ خدا ، معاد خدا ، اول خدا ، آخر خدا ، باطن خدا ، ظاهر خدا ، و انا قادر ، محیط بر هستی و...
قرآن مردم را امت واحد می‌داند ، دین را واحد می‌داند و پیامبران را در یک خط واحد می‌داند.
قرآن عامل اختلاف را ۲ چیز می‌داند : ۱ ـ جهل ۲ ـ هوای نفس.

۱ ـ وَ إِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الأَرْضِ يضِلّوك عَنْ سَبِيلِ اللّهِ إِنْ يتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ إِنْ هُمْ إِلاّ يخْرُصُونَ [انعام/۱۱۶] .
۲ ـ كانَ النّاسُ أُمَّةً واحِدَةً فَبَعَثَ اللّهُ النَّبِيينَ مُبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ وَ أَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكتابَ بِالْحَقِّ لِيحْكمَ بَينَ النّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَ مَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلاَّ الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُمُ الْبَيناتُ بَغْياً بَينَهُمْ [بقره/۲۱۳] .
در مقابل عوامل وحدت : ۱ ـ به دنبال علم و تحقيق رفتن
۲ ـ هواپرستی را كنار گذاشتن
۱ ـ وَ الَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطّاغُوتَ أَنْ يعْبُدُوها وَ أَنابُوا إِلَى اللّهِ لَهُمُ الْبُشْرى فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِينَ يسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِك الَّذِينَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِك هُمْ أُولُوا الأَلْبابِ [زمر/۱۷ ـ ۱۸] .

۳. معيارها

۲ ـ برتری فضيلت : يا أَيهَا النّاسُ إِنّا خَلَقْناكمْ مِنْ ذَكرٍ وَ أُنْثى وَ جَعَلْناكمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَكرَمَكمْ عِنْدَ اللّهِ أَتْقاكمْ إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ [حجرات/۱۳] .
۳ ـ سرنوشت هر كس به دست خود او است : وَ لا تَكسِبُ كلُّ نَفْسٍ إِلاّ عَلَيها وَ لا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرى [انعام/۱۶۴] .
كلُّ امْرِئٍ بِما كسَبَ رَهِينٌ [طور/۲۱] .
وَ أَنْ لَيسَ لِلإِنْسانِ إِلاّ ما سَعى وَ أَنَّ سَعْيهُ سَوْفَ يرى [نجم/۴۰-۳۹] .
وَ اتَّقُوا يوْماً لا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيئاً وَ لا يقْبَلُ مِنْها عَدْلٌ وَ لا تَنْفَعُها شَفاعَةٌ وَ لا هُمْ ينْصَرُونَ [بقره/۱۲۳] .
۴ ـ به مقدار ظرفيت مسئوليت به دوش انسان گذاشته شده است.
لا يكلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاّ وُسْعَها [بقره/۲۸۶] .
۵ ـ علم قوام دين و ملاك يقين است. طلب علم بر همه واجب است.
أَ فَلَمْ يسِيرُوا فِي الأَرْضِ فَتَكونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يعْقِلُونَ بِها أَوْ آذانٌ يسْمَعُونَ بِها [حج/۴۶] .
كذلِك يطْبَعُ اللّهُ عَلى قُلُوبِ الَّذِينَ لا يعْلَمُونَ [روم/۵۹] .
۶ ـ حق ما فوق همه چيز است.
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلى أَنْفُسِكمْ أَوِ الْوالِدَينِ وَ الأَقْرَبِينَ إِنْ يكنْ غَنِيا أَوْ فَقِيراً فَاللّهُ أَوْلى بِهِما [نساء/۱۳۵] .
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامِينَ لِلّهِ شُهَداءَ بِالْقِسْطِ وَ لا يجْرِمَنَّكمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلى أَلاّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوى [مائده/۸] .

۴. اهداف قوانين اسلام در جامعه

قوانين اسلام دستوراتی است فطری كه برای تمام اجتماعات بشری در طول تاريخ تا قيامت ضروری است و در هر زمان احساس نياز بيشتری به آنها می‌شود و مانند قوانين بشری كهنه نمی‌شود. برای نمونه يك سری قوانين و دستورالعمل ها كه از آيه ۲۲ تا ۳۹ اسراء آمده فهرست‌وار می‌آوريم.
۱ ـ توحيد (بی‌توجهی به غير خدا) : لا تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ [اسراء/۲۲] .

۲ ـ حق‌شناسی ـ شکرگزاری ـ استحکام هسته مرکزی جامعه (خانواده) : وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [اسراء/۲۳] .

۳ ـ وحدت اجتماعی ، جلوگیری از کانونهای بدبختی و فساد : وَ آتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ وَ الْمِسْکینَ وَ ابْنَ السَّبیلِ [اسراء/۲۶] .

۴ ـ توزیع عادلانه مال در رگهای جامعه و جلوگیری از کم خونی و فشار خون : وَ لا تُبَذِّرْ تَبْذِیراً إِنَّ الْمُبَذِّرِینَ کانُوا إِخْوانَ الشَّیاطِینِ [اسراء/۲۷-۲۶] .

۵ ـ توجه به بنیاد خانواده ، جلوگیری از دخترکشی ، بی‌عفتی ، از هم پاشیدن اجتماع ، خشکیدن صلبها و...وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَکُمْ خَشْیَةَ إِمْلاقٍ [اسراء/۳۱] .

وَ لا تَقْرَبُوا الزِّنی إِنَّهُ کانَ فاحِشَةً وَ ساءَ سَبِیلًا [اسراء/۳۲] .

۶ ـ حفظ جان بشر و جلوگیری از خونریزی : وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّهُ إِلّا بِالْحَقِّ وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیِّهِ سُلْطاناً [اسراء/۳۳] .

۷ ـ تربیت افراد بی‌سرپرست و حفظ اموال و استعدادهای آنان برای جامعه فردا : وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْیَتِیمِ إِلّا بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ حَتّی یَبْلُغَ أَشُدَّهُ [اسراء/۳۴] .

۸ ـ ایجاد اعتماد و اطمینان عمومی با وفای به عهد : وَ أَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ کانَ مَسْولاً [اسراء/۳۴] .

۹ ـ سلامت بازار : وَ أَوْفُوا الْکیلَ إِذا کِلْتُمْ وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِیمِ [اسراء/۳۵] .

۱۰ ـ تحقیق و بصیرت : وَ لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کلُّ أُولئِک کانَ عَنْهُ مَسْولاً [اسراء/۳۶] .

۱۱ ـ تواضع : وَ لا تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً [اسراء/۳۷] .

ذلِک مِمّا أَوْحی إِلَیک رَبُّک مِنَ الْحِکمَةِ وَ لا تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ فَتُلْقی فِی جَهَنَّمَ مَلُوماً مَدْحُوراً [اسراء/۳۹] .

۵. آثار قوانین اسلام

۱. سعادت

رمز سعادت دنیا و آخرت تسلیم است.

بَلی مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۱۱۲] .

وَ مَنْ أَحْسَنُ دِیناً مِمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ [نساء/۱۲۵] .

وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا إِلَی اللّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ قالَ إِنَّنِی مِنَ الْمُسْلِمِینَ [فصلت/۳۳] .

گفتیم اسلام ۲ معنای دیگر هم دارد ، سازش و سلامت. اسلام مردم را به سازش و سلامت هم دعوت می‌کند ، زیرا انسان وقتی تسلیم خدا شد با خدا سازش خواهد کرد و هم با بندگان خدا؛ هم خودش در سلامتی خواهد زیست و هم دیگران را آزار نخواهد رساند.

قالَ الْباقِرُ (ع) : الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسانِهِ وَ یدِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۳] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِی السِّلْمِ کافَّةً [بقره/۲۰۸] .

۲. هدایت

یهْدِی بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ [مائده/۱۶] .

اسلام کینه‌ها را برداشت و سلام علیکم را یکی از شعارهای اساسی خود قرار داد. یکی از اسامی بهشت دارالسلام است.وَ اللّهُ یدْعُوا إِلی دارِ السَّلامِ [یونس/۲۵] .

پس اسلام؛ یعنی مکتبی که انسان را به بندگی خالص خدا و صلح و سازش و سلامتی دعوت می کند و این دعوت به سازش و همبستگی است که اسلام رادر جهان غالب خواهد کرد.لِیظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ [توبه/۳۳] .

۳. حیات جامعه

خاصیت موجود زنده این است که اعضایش همدیگر را حفظ می کنند. اجزایش در بقا باهم تعاون دارند. مواد خارج را جذب می کنند و با اندازه نیاز اعضا توزیع می کنند. بدن انسان همین طور است ، اگر خاری در پای انسان برود زبان و چشم و انگشت و زانو همه معاونت می کنند تا بیرون کشند. اگر پوست خراشی بردارد ، گلبولهای سفید خون هجوم می‌آورند و آن خراش را ترمیم می کنند و از نو پوست بدن را مثل اول با همان رنگ و خط و نقش می‌سازند.

اما بدن مرده؛ اول متلاشی می‌شود ، از خودش کرم پیدا می‌شود ، کرم‌ها اندام‌های تن را می‌خورند و پس از آن خود کرم‌ها همدیگر را می‌خورند تا همه نابود شوند ، چون اصل آنها تعاون بقا نیست ، تنازع بقا است.

جامعه زنده هم همین طور بر قانون تعاون بقا باقی است. در چنان جامعه ای عدالت و احسان و مواصلت با خویشاوندان حکم فرما است. غذاهای مقوی را جذب می کند و به طور عادلانه در رگهای خود توزیع می کند و به بینایی و شنوایی و گویایی و تفکر و... خود قوت می‌دهد ، اما جامعه مرده از هم پاشیده است؛ هم رنگی ، وحدت ، احسان و تعاون ندارد.

همیشه در داخل این جامعه زد و خورد و تنازع بقا است. همدیگر را چاپیدن ، کشتن ، آبرو ریختن و... .

۶. وظایف مسلمین

۱. نسبت به خدا

نسبت به خدا : اتَّقُوا اللّهَ حَقَّ تُقاتِهِ [آل عمران/۱۰۲] .

خدا را در همه جا و همه اعمال و رفتار حاضر و ناظر دیدن.

۲. نسبت به خود

نسبت به خود : وَ لا تَمُوتُنَّ إِلاّ وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ [آل عمران/۱۰۲] .

ارزیابی ، محاسبه ، عاقبت به خیری.

۳. نسبت به اسلام

نسبت به اسلام : دین مثل آب و هوا است. از آن همه است. باید سالم نگه داشت تا سالم به دست دیگران برسد.

۴. نسبت به مسلمین

نسبت به مسلمین : وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [آل عمران/۱۰۳] .

وَ لْتَکنْ مِنْکمْ أُمَّةٌ یدْعُونَ إِلَی الْخَیرِ [آل عمران/۱۰۴] .

وحدت از آثار حیات و پراکندگی و از هم پاشیدگی از آثار مرگ است. موجود زنده اندام هایش به هم پیوسته و باهم متحدند ، اما وقتی مرد اعضایش از هم می‌پاشد.

(احادیث فراوانی درباره وحدت ، الفت ، تعاون و... شمرده‌اند.)

۱. اسوه ها

۱. بهترین ها

۱. در نظام تکوین :

۱ ـ خداوند متعال بهترین آفریدگار است :

فَتَبارَک اللّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِینَ [مومنون ، ۱۴] .

۲ ـ انسان بهترین مخلوق :

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیمٍ [تین ، ۴] .

۲. در نظام تشریع :

۳ ـ قرآن بهترین کتاب است :

اللّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِیثِ کتاباً مُتَشابِهاً [زمر ، ۲۳] .

۴ ـ خداوند بهترین قانونگذار است :

مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُکماً لِقَوْمٍ یوقِنُونَ [مائده ، ۵۰] .

۵ ـ بهترین قصص در قرآن است :

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَیک أَحْسَنَ الْقَصَصِ [یوسف ، ۳] .

۳. بهترین عمل

۶ ـ دعوت به خداوند است :

وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا إِلَی اللّهِ [فصلت ، ۳۳] .

۷ ـ معرفی بهترین گوینده (پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم) :

أَدْعُوا إِلَی اللّهِ عَلی بَصِیرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی [یوسف ، ۱۰۸] .

۸ ـ پیروی از بهترین دستورات الهی است :

وَ اتَّبِعُوا أَحْسَنَ ما أُنْزِلَ إِلَیکمْ مِنْ رَبِّکمْ [زمر ، ۵۵] .

۹ ـ بهترین برخورد با مال یتیم است :

وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْیتِیمِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [انعام ، ۱۵۲] .

۱۰ ـ بهترین رفتار با اذیت و آزار مردم برخورد حسن است :

ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [مومنون ، ۹۶] .

۱۱ ـ بهترین بحث و گفتگو با اهل جدال :

وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [نحل ، ۱۲۵] .

۱۲ ـ بهترین گفتار با مردم :

قُلْ لِعِبادِی یقُولُوا الَّتِی هِی أَحْسَنُ [اسراء ، ۵۳] .

۱۳ ـ بهترین برخورد به اظهار محبت دیگران :

وَ إِذا حُییتُمْ بِتَحِیةٍ فَحَیوا بِأَحْسَنَ مِنْها [نساء ، ۸۶] .

۱۴ ـ بهترین عمل ، هدف از خلقت :

الَّذِی خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَیاةَ لِیبْلُوَکمْ أَیکمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [ملک ، ۲] .

۴. بهترین پاداش

۱۵ ـ عمل صالح است :

مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثى وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَياةً طَيِّبَةً وَ لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما كانُوا يعْمَلُونَ [نحل ، ۹۷] .

۲. اسوه های تربیتی

۱. انبیاء

یکی از روش‌های مؤثر در تربیت و تهذیب انسان‌ها در قرآن کریم ، این است که بعد از دستور به فضایل و کمالات اسوه و نمونه نشان می‌دهد و الگوها و سر مشق‌هایی در همه زمینه‌ها برای مؤمنان معرفی می کند.

الف) اسوه بودن ابراهیم (ع) و همراهانش :

قَدْ كانَتْ لَكمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِی إِبْراهِيمَ وَ الَّذِينَ مَعَهُ [ممتحنه ، ۴] .

ب) اسوه بودن پیامبر اکرم (ص) :

لَقَدْ كانَ لَكمْ فِی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كانَ يرْجُوا اللّهَ وَ الْيوْمَ الْآخِرَ [احزاب ، ۲۱] .

معرفی اسوه‌های کمال و فضیلت :

۱ ـ معرفی شاکر : قرآن درباره نوح (ع) می گوید :

إِنَّهُ كانَ عَبْداً شَكوراً [اسراء ، ۳] .

۲ ـ معرفی رشید : قران درباره ابراهیم (ع) می گوید :

وَ لَقَدْ آتَينا إِبْراهِيمَ رُشْدَهُ [انبیاء ، ۵۱] .

۳ ـ معرفی صابر : قرآن درباره حضرت ایوب (ع) می گوید :

إِنّا وَجَدْناهُ صابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوّابٌ [ص ، ۴۴] .

۴ ـ معرفی مرضی : قرآن درباره اسماعیل (ع) می گوید :

وَ اذْكرْ فِی الْكتابِ إِسْماعِيلَ إِنَّهُ كانَ صادِقَ الْوَعْدِ وَ كانَ رَسُولاً نَبِيا وَ كانَ يأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاةِ وَ الزَّكاةِ وَ كانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيا [مریم ، ۵۵-۵۴] .

۵ ـ معرفی انصار الله : درباره حواریین عیسی (ع) می گوید :

قالَ الْحَوارِيونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ [صف ، ۱۴] .

۶ ـ معرفی متقی : درباره یحیی (ع) می گوید :

يا يحْيى خُذِ الْكتابَ بِقُوَّةٍ وَ آتَيناهُ الْحُكمَ صَبِيا وَ حَناناً مِنْ لَدُنّا وَ زَكاةً وَ كانَ تَقِيا [مریم ، ۱۳-۱۲] .

۷ ـ معرفی مخلص : درباره موسی (ع) می گوید :

وَ اذْكرْ فِی الْكتابِ مُوسى إِنَّهُ كانَ مُخْلَصاً [مریم ، ۵۱] .

۸ ـ معرفی مهاجر : درباره لوط (ع) می گوید :

فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَ قالَ إِنِّی مُهاجِرٌ إِلى رَبِّی [عنکبوت ، ۲۶] .

۹ ـ معرفی مسبح : درباره یونس (ع) می گوید :

فَلَوْ لا أَنَّهُ كانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ لَلَبِثَ فِی بَطْنِهِ إِلى يوْمِ يبْعَثُونَ [صافات ، ۱۴۴-۱۴۳] .

۲. اولیای الهی

۱. صفات اولیای الهی

۱۰ ـ ابرار بودن :

لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِکةِ وَ الْکتابِ وَ النَّبِیینَ وَ آتَى الْمالَ عَلى حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبى وَ الْیتامى وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَى الزَّکاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرِینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِینَ الْبَأْسِ أُولئِک الَّذِینَ صَدَقُوا وَ أُولئِک هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره ، ۱۷۷] .

۱۱ ـ معرفی صالحدرباره پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید :

إِنَّ وَلِیِی اللّهُ الَّذِی نَزَّلَ الْکتابَ وَ هُوَ یتَوَلَّى الصّالِحِینَ [اعراف ، ۱۹۶] .

تذکر :

روشن است که بیان بعضی از اوصاف در برخی از انبیا به این معنی نیست که این وصف در سایر انبیا نیست ، بلکه هر یک را به وصفی از اوصاف یاد نموده است.

۱۲ ـ ایمان و تقوا :

أَلا إِنَّ أَوْلِیاءَ اللّهِ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ کانُوا یتَّقُونَ [یونس ، ۶۳-۶۲] .

۱۳ ـ نترسیدن از مرگ :

قُلْ یا أَیهَا الَّذِینَ هادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّکمْ أَوْلِیاءُ لِلّهِ مِنْ دُونِ النّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [جمعه ، ۶] .

۱۴ ـ عدم دل بستگی به مسائل مادی :

لِکیلا تَأْسَوْا عَلى ما فاتَکمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاکمْ [حدید ، ۲۳] .

۱۵ ـ سجده و گریه :

قرآن کریم وقتی نام بعضی از انبیاء را ذکر می کند ، می‌فرماید :

إِذا تُتْلى عَلَیهِمْ آیاتُ الرَّحْمنِ خَرُّوا سُجَّداً وَ بُکیا [مریم ، ۵۸] .

۱۶ ـ عدم انتظار پاداش در برابر انفاق :

إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [انسان ، ۹] .

۱۷ ـ وفا به عهد الهی :

مِنَ الْمُومِنِینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَیهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ ینْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِیلًا [احزاب ، ۲۳] .

۱۸ ـ عشق به جهاد و شهادت :

تَوَلَّوْا وَ أَعْینُهُمْ تَفِیضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً أَلّا یجِدُوا ما ینْفِقُونَ [توبه ، ۹۲] .

۱۹ ـ عدم خوف و حزن :

الف) در دنیا :

أَلا إِنَّ أَوْلِیاءَ اللّهِ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُون [یونس ، ۶۲] .

ب) در بهشت :

جَنّاتُ عَدْنٍ یدْخُلُونَها یحَلَّوْنَ فِیها مِنْ أَساوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَ لُولُو وَ لِباسُهُمْ فِیها حَرِیرٌ وَ قالُوا الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنا لَغَفُورٌ شَکورٌ [فاطر ، ۳۴-۳۳] .

۲. ابرار ونیکان

۱. سیمای ابرار

۱ـ بر و نیکی از اسماء حسنای الهی است :

إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِیمُ [طور ، ۲۸] .

۲ـ بر و نیکی از اوصاف فرشتگان است :

بِأَیدِی سَفَرَةٍ کرام بَرَرَةٍ [عبس ، ۱۶-۱۵] .

۳ـ تعریف بر و نیکی

قرآن کریم در مقام تعریف بر و نیکی ابرار و نیکان را معرفی می‌کند تا این که اشاره به این نکته نماید که هیچ اثری برای ذکر مفاهیم خالی از مصداق نیست. [المیزان ، ج۱ ، ص۴۳۶] .

لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِکةِ وَ الْکتابِ وَ النَّبِیینَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرِینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِینَ الْبَأْسِ أُولئِک الَّذِینَ صَدَقُوا وَ أُولئِک هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره ، ۱۷۷] .

لَیسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُیوتَ مِنْ ظُهُورِها وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقی وَ أْتُوا الْبُیوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره ، ۱۸۹] .

۴ـ انفاق از اموال مورد علاقه راه رسیدن به ابرار است :

لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران ، ۹۲] .

۲. مقام ابرار

۵ـ مقام ابرار و نیکان :

إِنَّ الْأَبْرارَ لَفِی نَعِیمٍ [انفطار ، ۱۳] .

وَ ما عِنْدَ اللّهِ خَیرٌ لِلْأَبْرارِ [آل عمران ، ۱۹۸] .

إِنَّ الْأَبْرارَ یشْرَبُونَ مِنْ کأْسٍ کانَ مِزاجُها کافُوراً [انسان ، ۵] .

۶ـ دعای خردمندان توفی با ابرار :

رَبَّنا فَاغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ کفِّرْ عَنّا سَیئاتِنا وَ تَوَفَّنا مَعَ الْأَبْرارِ [آل عمران ، ۱۹۳] .

۷ـ تعاون بر برّ و تقوا

تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی وَ لا تَعاوَنُوا عَلَی الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [مائده ، ۲] .

۸ـ مذمت از امر به خود ستایی آنها و نیکی و فراموشی خود :

أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکمْ وَ أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْکتابَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [بقره ، ۴۴] .

۹ـ تمجید از بر و نیکی به والدین :

یا یحْیی خُذِ الْکتابَ بِقُوَّةٍ وَ آتَیناهُ الْحُکمَ صَبِیا وَ حَناناً مِنْ لَدُنّا وَ زَکاةً وَ کانَ تَقِیا وَ بَرًّا بِوالِدَیهِ وَ لَمْ یکنْ جَبّاراً عَصِیا [مریم ، ۱۴-۱۲] .

۳. نشانه های ابرار

۱۰ـ نشانه‌های ابرار :

الف) وفای به نذر :

یوفُونَ بِالنَّذْرِ [انسان ، ۷] .

ب) خوف از روزی که عذابش فراگیر است :

یخافُونَ یوْماً کانَ شَرُّهُ مُسْتَطِیراً [انسان ، ۷] .

ج) اطعام به مسکین و یتیم و اسیر :

وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتِیماً وَ أَسِیراً [انسان ، ۸] .

د) اخلاص :

إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [انسان ، ۹] .

ه) ترس از خدا در روز قیامت :

إِنّا نَخافُ مِنْ رَبِّنا یوْماً عَبُوساً قَمْطَرِیراً [انسان ، ۱۰] .

تذکر : قرآن کریم ریشه و اساس همه نیکی‌ها را که خلاصه‌ای از امور اعتقادی و علمی و اخلاقی است ، در آیه شریفه ۱۷۷ بقره بیان نموده است.

۳. ویژگی های بندگان شایسته

۱ـ تواضع و فروتنی :

وَ عِبادُ الرَّحْمنِ الَّذِینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً [فرقان ، ۶۳] .

۲ـ حلم و بردباری :

وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان ، ۶۳] .

۳ـ مناجات شبانه :

وَ الَّذِینَ یبِیتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَ قِیاماً [فرقان ، ۶۴] .

۴ـ خوف و ترس از مجازات الهی :

وَ الَّذِینَ یقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنّا عَذابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذابَها کانَ غَراماً [فرقان ، ۶۵] .

۵ـ اعتدال در انفاق :

وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یسْرِفُوا وَ لَمْ یقْتُرُوا وَ کانَ بَینَ ذلِک قَواماً [فرقان ، ۶۷] .

۶ـ ۷ـ ۸ـ نخواندن معبود دیگری با خداوند ـ پاکی از آلودگی به خون بی گناهان ـ عفت و پاکدامنی :

وَ الَّذِینَ لا یدْعُونَ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ وَ لا یقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ وَ لا یزْنُونَ [فرقان ، ۶۸] .

۹ـ گواهی به باطل ندادن :

وَ الَّذِینَ لا یشْهَدُونَ الزُّورَ [فرقان ، ۷۲] .

۱۰ـ برخورد کریمانه با اهل لغو :

وَ إِذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کراماً [فرقان ، ۷۲] .

۱۱ـ بصیرت و آگاهی :

وَ الَّذِینَ إِذا ذُکرُوا بِآیاتِ رَبِّهِمْ لَمْ یخِرُّوا عَلَیها صُمًّا وَ عُمْیاناً [فرقان ، ۷۳] .

۱۲ـ تقاضای فرزند صالح از خداوند :

وَ الَّذِینَ یقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیاتِنا قُرَّةَ أَعْینٍ [فرقان ، ۷۴] .

۱۳ ـ تقاضای پیشوای پرهیزکاران شدن :

وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقِینَ إِماماً [فرقان ، ۷۴] .

۱۴ ـ عدم تسلط شیطان :

إِنَّ عِبادِی لَیسَ لَک عَلَیهِمْ سُلْطانٌ [حجر ، ۴۲] .

۱۵ ـ استجابت دعا :

وَ إِذا سَأَلَک عِبادِی عَنِّی فَإِنِّی قَرِیبٌ أُجِیبُ دَعْوَةَ الدّاعِ [بقره ، ۱۸۶] .

۱۶ ـ وارث شدن زمین :

وَ لَقَدْ کَتَبْنا فِی الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّکرِ أَنَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِی الصّالِحُونَ [انبیاء ، ۱۰۵] .

۴. ویژگی های صاحبان خرد

۱ ـ آگاهی به حقانیت قرآن کریم :

أَ فَمَنْ یعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَیک مِنْ رَبِّک الْحَقُّ کمَنْ هُوَ أَعْمی إِنَّما یتَذَکرُ أُولُوا الْأَلْبابِ [رعد ، ۱۹] .

۲ ـ رسوخ در علم و دانش :

وَ الرّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یقُولُونَ آمَنّا بِهِ کلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ ما یذَّکرُ إِلاّ أُولُوا الْأَلْبابِ [آل عمران ، ۷] .

۳ ـ ۴ ـ ۵ ـ اهل ذکر و تفکر و مناجات است :

إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ لَآیاتٍ لِأُولِی الْأَلْبابِ الَّذِینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفَکرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلاً سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ [آل عمران ، ۱۹۱–۱۹۰] .

۶ ـ ۷ ـ عدم نقض پیمان ـ وفاء به عهد الهی :

إِنَّما یتَذَکرُ أُولُوا الْأَلْبابِ الَّذِینَ یوفُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَ لا ینْقُضُونَ الْمِیثاقَ [رعد ۲۰–۱۹]

۸ ـ ۹ ـ ۱۰ ـ برقراری پیوندها ـ خشیت از پروردگار ـ خوف از قیامت :

وَ الَّذِینَ یصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ [رعد ، ۲۱] .

۱۱ ـ ۱۲ ـ ۱۳ ـ ۱۴ ـ صبر و استقامت ـ برپاداشتن نماز ـ انفاق در حال نهان و آشکار ـ دفع بدی با خوبی :

وَ الَّذِینَ صَبَرُوا ابْتِغاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَنْفَقُوا مِمّا رَزَقْناهُمْ سِرًّا وَ عَلانِیةً وَ یدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ أُولئِک لَهُمْ عُقْبَی الدّارِ [رعد ، ۲۲] .

۱ ـ حقیقت‌طلبی و آزاد اندیشی :

فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِک الَّذِینَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِک هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر ، ۱۸–۱۷] .

۳. راه رسیدن به کمالات و فضایل

قرآن کریم وقتی کمالات و فضایل انسانی را معرفی می کند یا به آن دستور می‌دهد راه رسیدن به آن را نیز نشان می‌دهد که به نمونه‌ای از آن اشاره می‌شود :

۱ ـ ثبات قدم داشتن :

رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَینا صَبْراً وَ ثَبِّتْ أَقْدامَنا [بقره ، ۲۵۰] .

۲ ـ راه آن : الف) نصرت دین الهی :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَنْصُرُوا اللّهَ ينْصُرْكمْ وَ يثَبِّتْ أَقْدامَكمْ [محمد ، ۷] .

ب) انفاق :

وَ مَثَلُ الَّذِينَ ينْفِقُونَ أَمْوالَهُمُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ تَثْبِيتاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ [بقره ، ۲۶۵] .

۲ ـ دعوت به عالم ربانی شدن :

كونُوا رَبّانِيينَ بِما كنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكتابَ [آل عمران ، ۷۹] .

راه آن با تقوا شدن است :

وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ يعَلِّمُكمُ اللّهُ [بقره ، ۲۸۲] .

۳ ـ یاد الهی مایه آرامش روح :

أَلا بِذِكرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد ، ۲۸] .

راه آن برپا داشتن نماز است :

أَقِمِ الصَّلاةَ لِذِكرِی [طه ، ۱۴] .

۴ ـ دعوت به محکم سخن گفتن :

قُولُوا قَوْلاً سَدِيداً [احزاب ، ۷۰] .

سخن بر طبق صواب و حکمت گفتن است.

قال المهدی (عج ا...) : و سدد ألسنتنا بالصواب و الحكمۀ [البلدالأمين ، ص۳۴۹] .

۵ ـ توفّی با ابرار و نیکان :

وَ تَوَفَّنا مَعَ الْأَبْرارِ [آل عمران ، ۱۹۳] .

انفاق از آن چه مورد علاقه است :

لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران ، ۹۲] .

۶ ـ رسوا نشدن در قیامت :

لا تُخْزِنا يوْمَ الْقِيامَةِ إِنَّک لا تُخْلِفُ الْمِيعادَ [آل عمران ، ۱۹۴] .

راه آن : ایمان آوردن به خداوند متعال است :

يوْمَ لا يخْزِی اللّهُ النَّبِی وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ [تحریم ، ۸] . [اتمام پرونده اسوه ۸ ، ۷/۸۲] .

۱. اسیر

۱. اسارت در اسلام

۱. مفهوم اسارت

۱- بردگی در اسلام غیر از بردگی دیگر ملل است : سفید و سیاه ملاک نیست ، استعمارگری نیست ، سپردن کارهای سنگین به یک فرد نیست ، بلکه بردگی در اسلام تتمه جهاد است ۲- بردگی عوامل و اصولی دارد و شاخه ها وفروعی. اسلام با طرز عاقلانه‌ای اساس آن را بر چید.

۲. اسارت بجا

۱- از دیدگاه اسلام اصل در انسان آزادی است و اسارت یک بیماری است که بر انسان عارض می‌شود : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) لَا تَكنْ عَبْدَ غَيرِك وَ قَدْ جَعَلَك اللَّهُ حُرّاً [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

اما به دلیل شرائط خاصی امکان دارد اسلام به نحوی مساله اسارت را طرح و عملی کند و این یک عمل منطقی و عقلائی هم هست چون خداوند در درون انسان عوامل کنترل کننده‌ای وضع کرده و ضمنا از خارج هم پیامبرانی برای هدایتش فرستاده اگر چنین انسانی و یا انسانهایی طغیان کردند و بندهای درون را پاره کردند باید اینها را از خارج به بند بست و تربیت کرد و پس از رام شدن آزاد ساخت. پس هدف اسلام از اسیرگیری بازسازی فکری ، اخلاقی اسرا است و جلوگیری از سرایت بیماری اسرا به بقیه انسانها است و حاکم شدن یک نظام سالم بر انسانها و برداشتن موانع از سر راه تکامل انسان به سوی خدا است.

۳. رفتار با اسیر

۱. حقوق اسیر

در اسلام برده می‌تواند فرمانده لشگر شود ، قاضی شود ، مثلاً سلمان ، بلال ، عمار یاسر همه برده بودند مادر بعضی از امامان معصوم ، از جمله حضرت مهدیعجل الله تعالی فرجه الشریفکنیز بوده است.

برده فروشی از شغل‌های بسیار بد است. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) شَرُّ النَّاسِ مَنْ بَاعَ النَّاسَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۱۴] .

در جبهه خانمی اسیر شد ، یکی از اصحاب او را نزد رسول اکرمصلی الله علیه و آلهآورد. و مسیر را از جهتی قرار داد که این زن اسیر شوهرش را ببیند ، دید ناله‌ای زد همینکه گزارش کارش را رسول الله (ص) شنید ، ناراحت شد که چرا دل این زن اسیر را سوزاندی مگر رحم نداری. بگذریم که اسرای کربلا را از مسیری عبور دادند که دلشان بسوزد این پاداش رسول الله بود از طرف بنی امیه. دانشگاه سری امام زین العابدین که عبارت بود از خریداری برده و کار فکری با آنها کردن و شب عید همه را آزاد کردن معروف است.

رفتار با برده

۱- نگوئید "عبدم" یا "امت من" بگوئید فتای و فتاتی.

در اسلام بلال با خالد بن روحیه که مغبون است برادر می‌شود زید بن حارثه با حمزه عموی پیامبر برادر می‌شود

۲-إِنَّ أَكرَمَكمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكمْ [حجرات/۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أيها الناس إن ربكم واحد و إن أباكم واحد لا فضل لعربى على عجمى و لا لعجمى على عربى و لا لأحمر على أسود و لا لأسود على أحمر إلا بالتقوى قال الله تعالى "إِنَّ أَكرَمَكمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكمْ " (حجرات-۱۳) [معدن‌الجواهر ، ص۲۱] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ كانَ أَخُوهُ تَحْتَ يدِهِ فَلْيطْعِمْهُ مِمَّا يأْكلُ وَ لْيكسُهُ مِمَّا يلْبَسُ وَ لَا يكلِّفْهُ مَا يغْلِبُهُ فَإِنْ كلَّفَهُ مَا يغْلِبُهُ فَلْيعِنْهُ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۵۷] .

۵- برده را رئیس کرد (اسامة بن زید)

۶- آزاد را به برده تزویج کرد و...

۷- بلال اولین مؤذن در سطح کعبه بود و حتی ابوبکر به اذان او محتاج بود و او بخاطر ترویج باطل قبول نکرد.

۱۷- رابطه برادری بین برده و مالک : عن رسول الله (ص) : اخوانکم خولکم (تقدم اخوان بر خول - اول برادری بعد بردگی) [برهان قرآن (صدر بلاغی)] .

۱۸- شهادت تاریخ به خوشرفتاری بی نظیر نسبت به بردگان از جانب اسلام و مسلمین :

الف) بستن پیمان برادری درآغاز هجرت توسط رسول خدا که در بین برادران صحنه بسیار جالبی را می‌توان دید که برده‌ای با یک اشرافی همدیگر را در آغوش گرفته‌اند برای نمونه : بلال و خالد بن روحه خثعی ، زید بن حارثه و حمزه ، خارجه بن زید و ابوبکر.

ب) ازدواج زید بن حادثه با دختر عمه پیامبر زینب توسط رسول خدا.

۱۹- با روی کار آمدن اسلام با گذشت کمتر از چند سالی می‌توان بردگان را در بسیاری از موقعیت‌های سیاسی و نظامی و علمی مشاهده کرد

الف : فرماندهی زید بن حارثه و پس از او پسرش اسامهٔ بن زید.

ب : در یکی از دورانهای تاریخ اسلام بیشتر فقهای اهل تسنن را در شهرهای اسلامی بردگان تشکیل می‌دادند : حسن و ابن سیرین فقیه بصره ، عطا و مجاهد و سعدی و سلیمان فقیه مکه ، زید بن اسلم و محمد بن منکدر و نافع فقیه مدینه ، "الرأی و ابن ابی الز؟؟؟ فقیه قبا ، طاووس و فرزندش ، فقیه یمن ، عطار بن عبدالله فقیه خراسان و مکحول فقیه شام. [کتاب بردگی‌های گرامی] .

۲۰- دقت در تعابیر برای رعایت احساسات اسیران.

عن رسول الله (ص) : لایقل احدکم هذا عبدی و هذه امتی و لیقل فتای و فتاتی

۲۱- تعادل و میانه روی در گذاشتن کار به دوش برده : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ کانَ أَخُوهُ تَحْتَ یدِهِ فَلْیطْعِمْهُ مِمَّا یأْکلُ وَ لْیکسُهُ مِمَّا یلْبَسُ وَ لَا یکلِّفْهُ مَا یغْلِبُهُ فَإِنْ کلَّفَهُ مَا یغْلِبُهُ فَلْیبِعْهُ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۵۷] .

حقوق اسیر

۱ ـ اکرام :

۱-اوصی النبی (ص) اصحابه یوم بدر ان یکرموا الاساری فکانوا یقدّمون علی انفسهم عند الغداء [ابنابی الحدید ، ج۱۴ ، ص۱۸۹] .

۲-کان رسول الله (ص) یؤتی بالاسیر فیدفعه الی بعض المسلمین فیقول : "احسن الیه فیکون عنده الیومین والثلاثهٔ فیوثره علی نفسه" [روح المعانی ، ج۲۹ ، ص۱۵۵] .

۳- بخاطر سفارشات رسول الله نسبت به اسیران وضع غذا ولباس و محل استراحت اسیران از خود اصحاب بهتر بود وهیچگونه ارعاب وتهدید وتحقیری هم نبود [الاسیر ، ۲۱۲] .

۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) إِطْعَامُ الْأَسِیرِ حَقٌّ عَلَی مَنْ أَسَرَهُ وَ إِنْ کانَ یرَادُ مِنَ الْغَدِ قَتْلُهُ فَإِنَّهُ ینْبَغِی أَنْ یطْعَمَ وَ یسْقَی وَ [یظَلَّ] وَ یرْفَقَ بِهِ کافِراً کانَ أَوْ غَیرَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۵] .

۵- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) أَنَّ عَلِی بْنَ أَبِی طَالِبٍ (ع) لَمَّا قَتَلَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ قَالَ احْبِسُوا هَذَا الْأَسِیرَ وَ أَطْعِمُوهُ وَ أَحْسِنُوا إِسَارَهُ [قرب‌الإسناد ، ص۶۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) ارْفُقْ یا وَلَدِی بِأَسِیرِک وَ ارْحَمْهُ وَ أَحْسِنْ إِلَیهِ وَ اشْفَقْ عَلَیهِ [بحارالأنوار ، ج۴۲ ، ص۲۸۷] .

۶- احترام به بزرگان و فرماندهان آنها : قَالَ رَسُولُ اللَّهِصإِذَا أَتَاکمْ کرِیمُ قَوْمٍ فَأَکرِمُوهُ وإِنْ خَالَفَکمْ فَخَالِفُوهُ [دلائل‌الإمامهٔ ، ص۸۱] .

۱- گروهی از ایرانیان اسیر شده را به مدینه آوردند عمر دستور داد زنانشان کنیز مسلمانان و مردانشان مسئول حمل مریضها و

ناتوانان برای طواف باشند. حضرت علی (ع) فرمود : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أکرموا کریم قوم و إن خالفوکم و هواء الفرس حکماء کرماء فقد ألقوا إلینا بالسلم و رغبوا فی الإسلام فقد أعتقت منهم لوجه الله حقی و حق بنی هاشم فقالت المهاجرون و الأنصار قد وهبنا حقنا لک یا أخا رسول الله فقال اللهم فاشهد أنهم قد وهبوا و قبلت و أعتقت [المناقب ، ج۴ ، ص۴۸] .
آنگاه حضرت فرمود من به اندازه سهم خود و بنی هاشم از اینان آزاد کردم ، مهاجرین وانصار گفتند ما هم سهم خود را آزاد کردیم. عمر بن خطاب گفت علی جلو افتاد و تصمیم مرا خراب کرد" [بحار ، ج۴۵ ، ص۳۳۰] .
۲- تأمین پوشاک : اگر اسیر بی لباس باشد واجب است پوشاندن لباس به او پیامبر در جنگ بدر اسیری را بی لبای دید سفارش پوشاندن کردند" [الاسیر ، ۲۱۸] .
حضرت علی (ع) عمر را نهی کرد که دختران یزدگرد اسیر کند وبفروشد و فرمود : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ إِذَا أَتَتْهُ كَرِيمَةُ قَوْمٍ لَا وَلِی لَهَا وَ قَدْ خُطِبَتْ يأْمُرُ أَنْ يقَالَ لَهَا أَنْتِ رَاضِيةٌ بِالْبَعْلِ فَإِنِ اسْتَحْيتْ وَ سَكتَتْ جَعَلَ إِذْنَهَا صَمْتَهَا وَ أَمَرَ بِتَزْوِيجِهَا وَ إِنْ قَالَتْ لَا لَمْ يكرِهْهَا عَلَى مَا تَخْتَارُهُ [دلائل‌الإمامة ، ص۸۱] .
اگر حیا می‌کرد و سکوت می‌کرد وسایل ازدواجش را فراهم می‌فرمود و اگر تمایل نداشت اختیارش را به خودش وا می‌گذارد.
۳ ـ رحم و انصاف :
۱- در یکی از جنگها بلال حبشی ۲ زن را از کنار کشتگان گذارند وقتی رسول خدا (ص) این صحنه را دیدفرمود آیا رحمت از توگرفته شده بلال عرض کرد یا رسول الله نمی‌دانستم که شما ناراحت می‌شوید [بحار ، ج۲۱ ، ص۵] .
۲- در حدیث می‌خوانیم : اگر اسیری را گرفتی که به علت جراحت نمی‌تواند راه برود او را رها کن و از کشتن او صرف نظر کن چون نمیدانی حکم امام درمورد او چیست؟ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) إِذَا أَخَذْتَ أَسِيراً فَعَجَزَ عَنِ الْمَشْی وَ لَيسَ مَعَک مَحْمِلٌ فَأَرْسِلْهُ وَ لَا تَقْتُلْهُ فَإِنَّک لَا تَدْرِی مَا حُكمُ الْإِمَامِ فِيهِ قَالَ وَ قَالَ الْأَسِيرُ إِذَا أَسْلَمَ فَقَدْ حُقِنَ دَمُهُ وَ صَارَ فَيئاً [کافی ، ج۵ ، ص۳۵] .
۳- شخصی کنیزی خرید و بین مادر و فرزند را جدایی اداخت رسول خدا (ص) او را نهی کرد" [سنن کبری ، ج۹ ، ص۱۲۶] .
رفتار با اسرای جنگی
۱- پیامبر (ص) در جنگ حنین ۶۰۰۰ نفر اسیر را با طرح جالبی آزاد کرد [تاریخ آیتی ، ص۵۶۱] .
۲- رسول الله (ص) گروهی از اسرای جنگ بدر را به شرط سواد آموزی به ده جوان مسلمان ، آزاد کرد ، که زید بن ثابت از همین راه با سواد شد. [تاریخ آیتی ، ۲۵۹] .
۳- یکی از اسیران جنگ بدر برادر مصعب بود (ابوعزیز) این اسیر بعد از آزادیش می‌گوید : من در میان طائفه‌ای از انصار بودم و چون خوراک روز وشب خود را می‌آوردند نان خود را به من می‌دادند ، و خود به خرما قناعت می‌کردند و حتّی اگر به علّت شرم پس میدادم دوباره به من بر می‌گرداندند" [تاریخ آیتی ت ، ص۲۵۲] .
یکی از رزمندگان در جبهه در عین حالیکه تشنه بود ، قمقمه آبش را به اسیر عراقی داد.
۴-یا أَيهَا النَّبِی قُلْ لِمَنْ فِی أَيدِيكمْ مِنَ الْأَسْرى إِنْ يعْلَمِ اللّهُ فِی قُلُوبِكمْ خَيراً يؤتِكمْ خَيراً مِمّا أُخِذَ مِنْكمْ وَ يغْفِرْ لَكمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [انفال/۷۰] .
۵- قَالَ الصَّادِقُعإِطْعَامُ الْأَسِيرِ حَقٌّ عَلَى مَنْ أَسَرَهُ وَ إِنْ كانَ يرَادُ مِنَ الْغَدِ قَتْلُهُ فَإِنَّهُ ينْبَغِی أَنْ يطْعَمَ وَ يسْقَى وَ] يظَلَّ [وَ يرْفَقَ بِهِ

کافِراً کانَ أَوْ غَیرَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۵] .

۶- قال الصادق (ع) : من الغ قتله فانّه ینبغی ان یطعم ویسقی ویرفق به کافرا کان او غیره [وسائل ، ج۱۱ ، ص۶۸] .

پس از جنگ بدر ابوعزیز که اسیر شده بود ، به مصعب گفت : برادرم به این مسلمان بگو مرا آزاد کند. مصعب گفت تو برادر من نیستی او برادر من است ورو کرد به برادر مسلمانش و گفت : محکم او را نگهدار ، مادرش خیلی ثروتمند است. بالاخرهٔ چهارهزاردرهم گرفتند و او را آزاد کردند. [مغازی] .

۷- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) أَنَّ عَلِی بْنَ أَبِی طَالِبٍ (ع) لَمَّا قَتَلَهُ ابْنُ مُلْجَمٍ قَالَ احْبِسُوا هَذَا الْأَسِیرَ وَ أَطْعِمُوهُ وَ أَحْسِنُوا إِسَارَهُ [قربالإسناد ، ص۶۷] .

۸- با اسرای جنگی چه کنیم :

الف) آزادی مطلق و فوری.

اشکالات :

اولاً : قهرا به قوم خود بر گشته و تجدید قوا کرده و دوباره جنگ بپا می کنند.

ثانیاً : از تربیت تدریجی ، که به خاطر تحت نظارت مسلمانان بودن ، عائدشان می‌شود محروم می‌مانند.

ب) همه را یکجا جمع و به کارهای اجباری تحت نظارت واداریم.

اشکالات :

– بهره آنان از تربیت و آشنایی با اسلام کم است. بخاطر آنکه سر و کار آنان با مأموران است.

– ممکن است باز همدیگر را تشویق و قدرتشان را متمرکز کنند.

– بودجه سنگینی برای نظارت این اجتماع لازم است که...

ج) بردگی خصوصی موقت ، تا زمان اسلام آوردنشان.

اشکالات :

– مردم علاقه به مال دارند. ممکن است ببینند اسلام آوردنشان سبب آزادی بردگان می‌شود از اسلام آنهاجلوگیری کنند.

– بردگان اسلام ظاهری آورده بخاطر رهائی ، بعد حیله کنند.

– انتظار رهائی دشمن را تقویت می کند.

د : کشتن اسیر هم که امری ناجوانمردانه است

ه ـ: بردگی بی مدت :

نظر اسلام هم همین است امّا دو اشکال به این نظریه اسلام وارد است :

اولا : نام برده کوبیدن شخصیت است. در جواب می توان گفت رسول الله (ص) فرمودند : نگوئید برده‌ام بلکه بگویید پسرم.

ثانیا : برای همیشه چرا برده باشند. در جواب می‌توان گفت : قوانین اجباری و غیر اجباری جوری تنظیم شده که قهرا به عللی آزاد می‌شود که چند صفحه قبل نمونه‌اش را خواندیم.

مشکلات اسارت :

بی خبری از خانواده. بی خبری از اخبار. دوری از رهبر ومردم. بی خبری از سرنوشت. شکنجه روحی و جسمی. رفتن جوانی. حسرت اینکه چند متر بروم و بر نگردم. حسرت یک حرف ، ذکر ، صدای بلند. حسرت یک بار سیر شدن ، حسرت یک نماز جماعت ، یک عزادازی امام حسین (ع) ،

برای یک عزاداری ۳۵۰ سر و ۲۲ دست شکستند و سه نفر شهید شدند.

۲. آزادی اسیر

۱–فَکاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِیهِمْ خَیراً وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ الَّذِی آتاکُمْ [نور/۳۳] .

۲– سهمی از بیت المال در آزادی بردگان : إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیها وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ [توبه/۶۰] .

۳– ام ولد به طور قهری آزاد می‌شود.

۴– اگر عضوی از برده را ناقص کرد از بردگی او خارج می شود.

۵– قتل خطائی. علاوه بر پرداخت خون بهاء به ورثه مقتول ، یک برده باید آزاد کند.

۶– افطارعمدی روزه سبب آزادی برده می‌شود.

۷– طلاق دوره جاهلیت (ظهار) سبب آزادی می‌شود.

۸– مخالف نذر و عهد است.

۹– مردی در مرگ فرزند یا زن خود لباس خود را بدرد.

۱۰– زنی در مرگ بستگانش موی خود را بکند یا صورتش را بخراشد.

۱۱– کوری ، جذام ، زمینگیر شدن برده سبب آزادی اواست. و اگر نتواند خود را اداره کند ، باید مخارجش هم داده شود.

۱۲– امام صادق (ع) و رسول الله (ص) کسیکه برده آزاد کند ، خداوند در برابر هر عضوی از برده همان عضوش را از دوزخ آزاد می کند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَعْتَقَ مُسْلِماً أَعْتَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِکلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْواً مِنَ النَّارِ [کافی ، ج۶ ، ص۱۸۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) مَنْ أَعْتَقَ نَسَمَةً صَالِحَةً لِوَجْهِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ کفَّرَ اللَّهُ عَنْهُ مَکانَ کلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْواً مِنَ النَّارِ [کافی ، ج۶ ، ص۱۸۰] .

۱۳– حضرت علی (ع) هزار برده از دسترنج خود آزاد فرمود.

۱۴– فقهای بزرگ اهل تسنن برده بوده‌اند ، مثل حسن ، ابن سیرین ، عطا ، مجاهد ، نافع ، ... [نگاهی به بردگی ، ص۴۱] .

۱۵– عتق (آزادی برده) :

الف) پیش قدم شدن پیامبر برای آزادی بردگان و اقتداء اصحاب (صدر بلاغی)

ب) یحیی بن سعید عامل زکاة که برای اخذ زکات به آفریقا رفته بود ، وقتی فقیر پیدا نمی‌کند با پول زکات برده می‌خرد و آزاد می‌کند" [نگاهی به بردگی ، ص۴۱] .

ج) سواد آموزی : هر کس ده نفر را سواد بیاموزد آزاد می‌شود. که در این حکم اسلام نکته لطیفی هست ، که بین علم و آزادی و جهل وبردگی رابطه هست.

د) آیهمَنْ قَتَلَ مُومِناً خَطَأً فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُومِنَةٍ وَ دِیةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلی أَهْلِهِ [نساء/۹۲] .

این آیه اشعار به این دارد که آزاد سازی یک برده در اسلام به منزله احیاء نفس یک انسان است.

هـ) فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَ ما أَدْراک مَا الْعَقَبَةُ فَک رَقَبَةٍ [بلد/۱۳–۱۱] .

اقتحام عقبه ، فک رقبه :

کفاره بعضی گناهان و تشویق پیامبر به اینکه کفاره را عتق قرار دهید ، قتل عمدی ، قتل خطئی افطار به حرام در ماه رمضان ،

افطار به غیر ظهار ، قسم به برائت ، کندن مو در هنگام مصیبت ، تخلف از نذر ، قسم و عهد.
و) سفارشات پیامبر (ص) و ائمه در مورد عتق بطور عمومی ویا به مناسبت‌های مختلف : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَعْتَقَ مُسْلِماً أَعْتَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِكلِّ عُضْوٍ مِنْهُ عُضْواً مِنَ النَّارِ [کافی ، ج۶ ، ص۱۸۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) أَرْبَعٌ مَنْ أَتَى بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ دَخَلَ الْجَنَّةَ مَنْ سَقَى هَامَّةً ظَامِئَةً أَوْ أَشْبَعَ كَبِداً جَائِعَةً أَوْ كسَا جِلْدَةً عَارِيَةً أَوْ أَعْتَقَ رَقَبَةً عَانِيَةً [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۹۴] .
آزادی بنده در شب و روز عرفه مستحب مؤکد است.
استحباب عتق عبد از امه بیشتر است و کلا باید برده‌ای آزاد شود که بتواند زندگیش را اداره کند.
ز : مکاتبه : توافق برده و مالک بر سر مبلغ معینی برای آزادی)
احکام مکاتبه : ۱
- هر وقت مبلغ را پرداخت باید آزاد شود.
۲- از لحظه تقاضای مکاتبه مالک باید در برابر کار به او مزد بدهد یا اجازه کاردر خارج بدهد.
۳- اگر در سر موعد از پرداخت عاجز شد حکومت اسلامی باید بپردازد [صدر بلاغی] .
إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيها وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِي الرِّقابِ [توبه/۶۰] .
۱۶- خوشرفتاری نسبت به آنان :
وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً وَ بِذِي الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكِينِ وَ الْجارِ ذِي الْقُرْبى وَ الْجارِ الْجُنُبِ وَ الصّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ وَ ما مَلَكَتْ أَيمانُكُمْ [نساء/۳۶] .
۳. سرنوشت اسیر
۱- قرآن مجید سرنوشت نهائی اسرار از ۲ چیز یاد کرده است : یا آزادی با منّت یا آزادی با فدیه : فَإِمّا مَنًّا بَعْدُ وَ إِمّا فِداءً [محمد/۴] .
ولی احادیث اختیار یکی از سه کار را به امام داده است. از این اختلاف فهمیده می‌شود که مساله بردگی اصالت ندارد و فقط ممکن است در شرائطی خاص و در مقاطع زمانی مخصوص که تشخیص آن هم با امام است لازم باشد و گرنه اصل در اسیر آزادی اوست حالا با منّت یا با فدیه که تشخیص این هم بدست امام است.
۲- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) إِنَّ لِلْحَرْبِ حُكمَينِ
الف : إِذَا كانَتِ الْحَرْبُ قَائِمَةً لَمْ تَضَعْ أَوْزَارَهَا وَ لَمْ يثْخَنْ أَهْلُهَا فَكلُّ أَسِيرٍ أُخِذَ فِي تِلْك الْحَالِ فَإِنَّ الْإِمَامَ فِيهِ بِالْخِيارِ إِنْ شَاءَ ضَرَبَ عُنُقَهُ وَ إِنْ شَاءَ قَطَعَ يدَهُ وَ رِجْلَهُ مِنْ خِلَافٍ بِغَيرِ حَسْمٍ وَ تَرَكهُ يتَشَحَّطُ فِي دَمِهِ حَتَّى يمُوتَ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "إِنَّما جَزاءُ الَّذِينَ يحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَساداً أَنْ يقَتَّلُوا أَوْ يصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيدِيهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ينْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِك لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيا وَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِيمٌ " (مائده-۳۳) أَ لَا تَرَى أَنَّ الْمُخَيرَ الَّذِي خَيرَ اللَّهُ الْإِمَامَ عَلَى شَيءٍ وَاحِدٍ وَ هُوَ الْكفْرُ وَ لَيسَ هُوَ عَلَى أَشْياءَ مُخْتَلِفَةٍ فَقُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "أَوْ ينْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ" (مائده-۳۳) قَالَ ذَلِك الطَّلَبُ أَنْ تَطْلُبَهُ الْخَيلُ حَتَّى يهْرُبَ فَإِنْ أَخَذَتْهُ الْخَيلُ حُكمَ عَلَيهِ بِبَعْضِ الْأَحْكامِ الَّتِي وَصَفْتُ لَك
ب : وَ الْحُكمُ الْآخَرُ إِذَا وَضَعَتِ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا وَ أُثْخِنَ أَهْلُهَا فَكلُّ أَسِيرٍ أُخِذَ فِي تِلْك الْحَالِ فَكانَ فِي أَيدِيهِمْ فَالْإِمَامُ فِيهِ بِالْخِيارِ إِنْ شَاءَ مَنَّ عَلَيهِمْ فَأَرْسَلَهُمْ وَ إِنْ شَاءَ فَادَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ وَ إِنْ شَاءَ اسْتَعْبَدَهُمْ فَصَارُوا عَبِيداً [کافی ، ج۵ ، ص۳۲] .
۴. اسیر دشمن شدن.

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) لَمَّا بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِبَرَاءَةَ مَعَ عَلِی (ع) بَعَثَ مَعَهُ أَنَاساً وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنِ اسْتَأْسَرَ مِنْ غَيرِ جِرَاحَةٍ مُثْقِلَةٍ فَلَيسَ مِنَّا [کافی ، ج۵ ، ص۳۴] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) مَنِ اسْتَأْسَرَ مِنْ غَيرِ جِرَاحَةٍ مُثْقِلَةٍ فَلَا يفْدَى مِنْ بَيتِ الْمَالِ وَ لَكِنْ يفْدَى مِنْ مَالِهِ إِنْ أَحَبَّ أَهْلُهُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۴] .

۵. پاسخ به شبهات

چرا اسلام بردگی را پذیرفته؟

۱- بردگی ابداع اسلام نیست قبلا بوده تا حدود صد سال ۱۸۹۰ هم در دنیا بردگی بوده است.

۲- امروز هم به نوعی بردگی هست ، مانند : بردگی جامعه ، فکر ، استثمار و...

۳- اسلام برای آزادی برده‌ها برنامه‌ها داشته و دارد ، که تدریجا بردگی محو شد. از جمله

الف : بستن سرچشمه‌های بردگی

ب : یکی از مصارف هشتگانه زکوة قانون مکاتبه است که اسیر کار می کند و پول خودش را می‌دهد و خودش را آزاد می‌کند. کفاره بعضی گناهان و یکی از اعمال صالح و خیرات ، آزاد کردن بردگان است که حضرت امیرعلیه السلامهزار برده را از کار شخصی خودش آزاد فرمود.

ج : اگر صاحب برده کارهای سختی به برده تحمیل کند برده خود به خود آزاد می‌شود.

جملاتی از آیه ا... جوادی آملی در کنفرانس اندیشه اسلامی ۶۵ پیرامون ویژگیهای برده داری در اسلام :

۱-کتاب العتق نه رق.

۲- اصل انسان لبّ (عقل) اوست : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) أصل الإنسان لبه [أمالی صدوق ، ص۲۴۰] .

و در تکامل انسان هیچ فرقی میان برده و مؤمن نیست در کل فقه هیچ کجا شرط تکامل و قرب و رشد مولویت نیست.

۳- اسلام بدنش را اسیر می‌گیرد تا جانش را آزاد کند.

۴-وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْكيناً وَ يتِيماً وَ أَسِيراً [دهر/۸] .

اسیر که در مدینه مسلمان نبوده است.

۵- کسانی که دم از آزاد کردن خلبان بمباران کننده ، میزنند گویا خودشان زیر بمباران نبوده‌اند.

۶- برده کسی است که می خواسته مسلمانان را بکشد. محارب با خدا و خلیفه خدا ، باید اعدام شود. استرقاق تازه تخفیفی هم هست.

تا در جنگ است خشونت لازم است ، همین که اسیر شد با رحمت با او برخورد می شود ، زیرا اسیر امانت است. اسیر بر شما حق پیدا می‌کند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) إِطْعَامُ الْأَسِيرِ وَ الْإِحْسَانُ إِلَيهِ حَقٌّ وَاجِبٌ وَ إِنْ قَتَلْتَهُ مِنَ الْغَدِ [قرب‌الإسناد ، ص۴۲] .

قرآن از اطعام اسیر تجلیل می‌کند : وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْكيناً وَ يتِيماً وَ أَسِيراً [دهر/۸] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) إِذَا أَخَذْتَ أَسِيراً فَعَجَزَ عَنِ الْمَشْی وَ لَيسَ مَعَک مَحْمِلٌ فَأَرْسِلْهُ وَ لَا تَقْتُلْهُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَا زَالَ يوصِينِی بِالْمَمْلُوک حَتَّی ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيضْرِبُ لَهُ أَجَلًا يعْتَقُ فِيهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۵۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) مَنْ كانَ مُومِناً فَقَدْ عَتَقَ بَعْدَ سَبْعِ سِنِينَ أَعْتَقَهُ صَاحِبُهُ أَمْ لَمْ يعْتِقْهُ وَ لَا تَحِلُّ خِدْمَةُ مَنْ كانَ مُومِناً بَعْدَ سَبْعِ سِنِينَ [کافی ، ج۶ ، ص۱۹۶] .

۲. انواع اسارتها

۱- اسارت فکری ، اقتصادی ، نظامی ، سیاسی.

۲- اسارت فردی ، اجتماعی.

۳- اسارت بیرونی ، درونی.

۴- اسارت موقت ، همیشگی.

اسارتهای معنوی

۱- کفر و شرک بزرگترین اسارت است.

وَ یضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ [اعراف/۱۵۷] .

أُولئِک الَّذِینَ کفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَ أُولئِک الْأَغْلالُ فِی أَعْناقِهِمْ [رعد/۵] .

۳. عوامل وریشه های اسارت

۱- از تفاوت هائی که بخاطر همکاری در زندگی انسان ها ضرورت دارد ، باعث می‌شود که اقویا ضعفا را به بردگی بکشند (سوء استفاده کنند) .

۲- موجودات ضعیف به طور ناخودآگاه خود را پیرو موجودات قوی می‌دانند. بخاطر ترس و غیره این همچون غریزه ثانوی است. لذا طبقه ضعیف در اثر شدّت نیروی تبعیت کم کم برده اقویا می‌شدند (کم ظرفیتی ضعفاء و باج دادن بی جهت)

۳- در جنگها از مغلوب ، اسیر می‌گرفتند تا از وجود آنان جبران تلفات خود را بکنند و اسرا را به جای مقتولین خود به کار بگمارند و در جنگ‌های بعدی درصف اول از آنان استفاده کنند.

۴- گاهی مجازات سرقت ، بردگی سارق بود : قالُوا جَزاؤُهُ مَنْ وُجِدَ فِی رَحْلِهِ فَهُوَ جَزاؤُهُ کذلِک نَجْزِی الظّالِمِینَ [یوسف/۷۵] .

۵- طلبکار گاهی بدهکار را به بردگی می‌برد.

کسانی که برده می‌شدند اولادهای آنها نیز برده می‌شدند.

عقیده و عمل دیگران

۱- عقیده فلاسفه یونان این بوده که انسان دو قسم است : آزاد و برده و برده برای خدمت آفریده شده است.

۲- رمانیها برده را جزء انسان به حساب نمی‌آوردند و زنجیر به پا ، آنان را به کارهای طاقت فرسا وامی داشتند.

۳- هندیان می‌گفتند خدا بردگان را از پای خود آفریده ، لذا پست‌تر و مستحق هر نوع شکنجه هستند ، و...

۴- ده هزار برده جلو امپراطور برای خنده به قصد قتل به جان هم می‌افتادند ، نظیر بازی بکس برای خنده تماشاچیان در امروز.

۱. اصحاب امام حسین (ع) در کربلا

۱. شهدای کربلا

۱. هانی بن عروه

ابن زیاد هانی را به قصر دعوت کرد؛ هانی هم خودش را به مریضی زده بود. به هر حال چون فشار بود؛ هانی به همراه مأموران به کاخ آمد. ابن زیاد گفت : چرا مسلم را در خانه‌ات پنهان کرده‌ای؟ گفت : من پنهان نکرده‌ام؛ خودش به من پناه آورده ، در هر حال من فکر می کنم تو همراه خانواده‌ات به شام بروی و حکومت را بسپاری به مسلم که او ذی حق است. عبید اللّه سر به زیر انداخت و ناگهان عصایش را بلند کرد و زد به صورت هانی و گفت : تو می‌خواهی به من امان بدهی؟!

بعد آنقدر به صورت هانی زد که دماغ و پیشانی او را شکست ، هانی دست به شمشیر یک سرباز که آنجا بود برد ، لکن موفّق نشد. ابن زیاد گفت : اَجَلت نزدیک است ، تو فتنه کرده‌ای ، خانه تو مرکز شورشیان ضد حکومت است. اسلحه و نیرو جمع کرده‌اید. هانی گفت : من نکرده‌ام. ابن زیاد جاسوس خود را صدا زد و به هانی گفت : او را می‌شناسی؟ هانی فهمید که همه اخبار توسط او لو می‌رفته.

هانی گفت : مسلم را تحویل نمی‌دهم؛ امّا می‌توانم به او بگویم از خانه من به جای دیگر برود. ابن زیاد قبول نکرد. هانی گفت : هرگز من مهمان خود را نمی‌آورم؟ و اللّه نمی‌آورم تا پیش پای او بمیرم. [مسلم ، ص۵۸۶] .

هانی طرفداران زیادی داشت.

به ابن زیاد گفت : برق شمشیر پیرامون خانه‌ات زیاد خواهد شد. ابن‌زیاد گفت : او را نزدیک بیاورید و آنقدر با تازیانه به صورتش نواخت که خون جاری شد. گوشتهای گونه و پیشانی او بر موی محاسنش پاشید و تازیانه شکست و گفت : او را به زندان بیاندازید.

مردم اجتماع کردند و حال هانی را پرسیدند. ابن زیاد از شریح قاضی استفاده کرد.

شریح ابتدا پیش هانی آمد. هانی به او گفت : کاری بکن که مردم بفهمند من در خطرم. امّا شریح نزد مردم آمد و گفت : ای مردم من به هانی سر زدم دیدم زنده است ، کشته نشده. مردم هم با شنیدن این خبر متفرق شدند و شریح این آخوند درباری قیام انقلاب را خواباند. روز نهم ذی‌الحجهٔ پس از شهادت مسلم دستور دادند هانی را از زندان آوردند ، دست بسته و بی‌دفاع در بازار می گرداندند در حالی که داد می‌زد (قبیله هانی چهار هزار سواره و هشت هزار پیاده هواخواه داشته) او را بردند به بازار گوسفند فروش ها و گردن زدند. در آخرین لحظات می گفت : إلی الله المعاد اللهم إلی رحمتك و رضوانك. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۶۴] .

پیرمرد ۹۰ ساله کوفی ، محبوب مردم و میزبان حضرت مسلم بن عقیل ، گرفتار مزدوران بنی‌اُمیه و ابن‌زیاد شد. او را به قصر آوردند ، گفت : مسلم مهمان است ، او را تسلیم شما نمی‌کنم. ۱۲ هزار یار مسلح داشت. همین که احضار شد خود را به مریضی زد ، فایده نکرد. به ابن زیاد گفت : تو به شام برگرد و منطقه کوفه را به مسلم که لایق است بسپار. ابن زیاد عصبانی شد. با عصا چنان زد که دهن و دماغ هانی خونی شد. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۴۸] .

۲. مسلم بن عوسجه

صحابی ، عابد ، در فتوحات اسلام سهم مهمّی داشت. از دعوت کنندگان امام حسین (ع) بود. اهل تبلیغ و شور بود. بعد از شهادت حضرت مسلم با زن و فرزند از کوفه فرار کرد و به سوی امام (ع) آمد. پیام او این است : اگر اسلحه نداشتیم با سنگ از اسلام دفاع می کنیم.

در زیارت نامه او می‌خوانیم : سلام بر مسلم و بر سخنرانی او شب عاشورا : السَّلَامُ عَلَى مُسْلِمِ بْنِ عَوْسَجَةَ الْأَسَدِي الْقَائِلِ لِلْحُسَيْنِ

وَ قَدْ أَذِنَ لَهُ فِي الِانْصِرَافِ أَ نَحْنُ نُخَلِّي عَنْكَ وَ بِمَ نَعْتَذِرُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ أَدَاءِ حَقِّكَ لَا وَ اللَّهِ حَتَّى أَكْسِرَ فِي صُدُورِهِمْ رُمْحِي هَذَا وَ أَضْرِبَهُمْ بِسَيْفِي مَا ثَبَتَ قَائِمُهُ فِي يَدِي وَ لَا أُفَارِقُكَ وَ لَوْ لَمْ يكنْ مَعِي سِلَاحٌ أُقَاتِلُهُمْ بِهِ لَقَذَفْتُهُمْ بِالْحِجَارَةِ. [إقبالالأعمال ، ص۵۷۵] .

هنگام شهادت ، امام حسین (ع) پیاده بالین او آمد و آیهفَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ ينْتَظِرُ [(احزاب/۲۳)] را تلاوت فرمود و تلاوت این آیه دادن گواهی‌نامه صداقت و شهادت از امام حسین (ع) است.

لحظه آخر سفارش امام را به حبیب می کند (نظیر آخرین جمله بسیاری از شهداء خودمان که امام (ره) را تنها...) نیم‌نفس دارد ، آن هم برای امامت گذاشته ، لحظه آخر ، لحظه توبه و صداقت است و مسلم مسئله اصلی‌تر از کوفه و مهم‌تر از هر حرفی را رهبری معصوم دانست.

به حبیب می گوید : زنده بودن من با مردن تو نزد امام است.

هنگام شهادت با دو دست به امام اشاره می کند و سفارش کرد تا جبران بیرون نیامدن صدای خود را با دست ها بکند.

شهید بعد از شهادت چنان دارای حیاتی است که به زائران خود نیز حیات و روح می‌دهد. کنیز مسلم در کربلاـ به خاطر شهادت مسلم شیون می‌زد و امام حسین (ع) نهی نمی‌فرمود ، یعنی باید حماسه‌ها را با فریاد و اشک زنان زنده نگه داشت.

مسلم حافظ قرآن بود ، قرائت قرآنش را به حضرت علی (ع) عرضه کرد ، در فتوحات اسلام در جنگ آذربایجان شرکت داشت. [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص۲۷۲] .

۳. قیس بن مسهّر صیداوی

جوان ، کوفی ، از چهره‌های شناخته شده. بارها میان امام حسین (ع) و مسلم نامه ردوبدل کرد. در آخرین دفعه که از طرف امام حسین (ع) نامه به کوفه می‌آورد گرفتار مزدوران ابن‌زیاد شد. نامه را تلف کرد (به گفته بعضی خورد) از اسرار نامه و اسامی افراد برای ابن‌زیاد حرفی نزد. ابن زیاد گفت : باید در برابر انبوه مردم بالای منبر به اهل بیت دشنام دهی. پذیرفت ، همه مردم در دعوت ابن‌زیاد شرکت کردند. قیس بالای منبر رفت و گفت : أیها الناس إن هذا الحسین بن علی خیر خلق الله ابن فاطمۀ بنت رسول الله و أنا رسوله إلیکم فأجیبوه ثم لعن عبید الله بن زیاد و أباه. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۷۱] .

مزدوران ابن زیاد او را گرفته و شهیدش کردند. در زیارت ناحیه امام زمان (ع) می‌فرماید : السَّلَامُ عَلَى قَيسِ بْنِ مُسْهِرٍ الصَّيدَاوِي [إقبالالأعمال ، ص۵۷۵] .

همین که خبر شهادتش به امام حسین (ع) رسید چشمانش پر از اشک و این آیه را تلاوت کردند : فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ ينْتَظِرُ [(احزاب/۲۳)] [معجم رجال خوئی ، قاموس الرجال تستری – انصار الحسین] .

۴. نعمان وحلاس

اگر با دشمن فرسخ‌ها رفتید و فقط یک قدم مانده از همان یک قدم می‌توانید در ردیف اشخاص درجه اول قرار گیرید. این دو نفر اول علوی ، بعد یزیدی و بعد حسینی شدند. در جنگ صفین هر دو با امیرالمؤمنین بودند. حلاس رئیس شرطه حضرت علی (ع) در کوفه بود. با عمر سعد به کربلا آمد. شب هشتم به امام پیوستند و جزء اولین کسانی بودند که صبح عاشورا در رکاب امام شهید شدند. عمر سعد یک نوع مصالحه با شروطی را تنظیم کرد که جنگ فیصله یابد. ابن زیاد هم نوشت که من

تو را برای صلح نفرستادم. ۷ نفر از اهل کوفه بعد از تفکر در مطالب ردّوبدل شده خود را نجات دادند که دو نفر از آنان نعمان و حلّاس بودند. آری ، از یک قدمی سقوط ، چنان عروج که امام زمان (عج) در زیارت به آنان سلام می کند. [عنصر شجاعت ، ۳] .

نکته :

۳۰ نفر در کل افراد جزء ملحق شدگان به امام حسین (ع) هستند. اینها سه دسته هستند : ۱- بعضی مستقیماً از کوفه به قصد یاری امام حرکت کردند مثل انس ، حبیب ، مسلم و حنظله و جبّلهٔ.

۲- بعضی از سپاه عمر سعد قبل از جنگ به امام ملحق شدند که عددشان ۱۳ نفرند.

۳- بعضی از صبح تا عصر ملحق شدند که دو نفرشان از خوارج و بعد از شنیدنهل من ناصرٍامام منقلب شده و به امام پیوستند.

پیام این دو بزرگوار آن است که زمینه‌های قبلی سرنوشت‌ساز است.

اگر فطرت دگرگون نشود راهنماست.

یزیدی شدن قابل تغییر است.

شاید برای بعضی از گروه ها هنوز دیر نشده باشد که به مردم و اسلام بپیوندند.

۵. سواربن منعم

اول مجروح شد ، بعد اسیر شد و در خانه دشمن در اسارت از دنیا رفت.

۶. مسعود حجاج وفرزندش

از معروفین کوفه بودند. در اوج خفقان در لباس دشمن با سپاه عمر سعد بیرون آمد و در کربلا به سپاه امام پیوست.

آری ، معروفیت ، مخمصهٔ ، خفقان و تنهائی برای راه‌جو بهانه نیست. هیچ چیز انسان را از هدفش باز نمی‌دارد. زن فرعون مَثَل تمام مؤمنان شد و کاخ ، ترس ، محیط ، نظام اقتصادی و سیاسی ، زن بودن و شکنجه ، جلو رشد او را نگرفت.

۷. زهیر بن قین

سردار قسمت راست لشگر امام حسین (ع) ، از اشراف قبیله خود ، جنگ‌آور با سابقه اسلام بود. در اوّل طرفدار خون عثمان بود ، ولی در

همان سال حرکت امام به کربلا او هم از مکه بر می‌گشت و در مسیر راه متوجه شد که امام نیز به سوی کوفه می‌رود. سعی می‌کرد برخورد نکند. بالاجبار در منزلی در مسیر راه قافله‌اش نزدیک قافله امام واقع شد. امام قاصدی نزد زهیر فرستادند که می‌خواهم تو را ببینم. زهیر در فکر افتاد ، همسرش او را تحریک کرد که چرا به امام لبیک نمی‌گوئی؟ زهیر نزد امام (ع) رفت ، متحول شد و برگشت و گفت : خیمه را از جا کنده و بروید در کنار خیمه‌های امام حسین (ع) برپا کنید ، من حسینی شدم.

زهیر چند سخنرانی کوبنده و کوتاه کرد ، یکی در هنگام برخورد با حُر بعد از نماز جماعت.

سخنان زهیر هم دل امام را شاد و هم به اصحاب روحیه می‌داد. یک سخنرانی عصر تاسوعا ، یکی صبح عاشورا به عنوان دفاع از امام برای دشمنان داشت. یک سخنرانی برای امام ، شب عاشورا و یکی هنگام برخورد با حُر داشت. امام به او احسنت

گفت. [سخنرانیهای او در عنصر شجاعت ، ج۱ ، ص۱۹۸ به بعد] .
عصر تاسوعا هنگام حمله که امام حسین (ع) ابوالفضل را برای تأخیر جنگ تا فردا فرستاد زهیر و حبیب از مهلت استفاده و برای دشمن سخنرانی ها کردند.
شب عاشورا که امام اجازه رفتن داد (با اینکه هیچ فرمانده لشگر شب حمله مرخصی نمی‌دهد) و فرمود : همه فردا شهید می‌شوید. (با اینکه هیچ فرماندهی خبر مرگ را به ارتش خود نمی‌دهد که مبادا روحیه‌شان تضعیف شود) .
زهیر گفت : حاضرم هزار بار کشته شوم تا تو سالم بمانی.
نکات :
۱- بسیاری از نیروها که اول کار به سراغ ما نمی‌آیند اگر ما به سراغ آنان برویم جذب شده و خالصانه کار می‌کنند.
۲- امام شخصاً قاصد می‌فرستد (آن هم قاصدی باشخصیت) و اطلاع می‌دهد که خودم بنادارم به خیمه شما آیم. تواضع و جاذبه امام را مشاهده کنید.
۳- همسر زهیر در لبیک گفتن او به امام مهم است ، زیرا همسر گفت : چرا پاسخ امام را مثبت نمی‌دهی؟!
۴- سخنرانی زهیر بسیار رسا و کوتاه و تکان دهنده و نیروبخش بود که باید شعراء و نویسندگان و گویندگان نقش خود را بدانند.
۵- زهیر و عبید هر دو دعوت شدند. زهیر با این که سابقه با امام نداشت دعوت را پذیرفت و عبید با آن که سابقه دوستی با امام حسین (ع) داشت دعوت امام را نپذیرفت. هر دو دلیر ، هر دو سردار.
۶- امام حسین (ع) حج را ناقص و به کربلا رفت و زهیر حج را تمام ، چگونه در راه به هم رسیدند؟ میرزا خلیل کمره‌ای احتمال می‌دهد که زهیر سریع بعد از حج دو منزل یکی کرده تا مسئله امام حسین (ع) را تعقیب کند.

۸. حبیب بن مظاهر

۱- ما نزد رسول اللّه (ص) عذری نداریم که حسین او شهید و مژگان ما به هم خورد تا در دور او کشته شویم.
لَا عُذْرَ لَنَا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ إِنْ قُتِلَ الْحُسَيْنُ وَ مِنَّا عَيْنٌ تَطْرِفُ حَتَّى قُتِلُوا حَوْلَه [رجال‌الکشی ، ص۷۸] .
صحابی در اکثر جنگ ها یار علی (ع) و از حاملین علوم بود ، محبوب مردم کوفه بود. روزی حبیب بن مظاهر با میثم تمّار به یکدیگر رسیدند. حبیب گفت : من می‌بینم که تو را به دار زده و شکمت را پاره می‌کنند و در راه اهل بیت شهید می‌شوی. میثم هم گفت : من هم می‌بینم که تو را در راه یاری فرزند پیامبر شهید و سر تو را بریده در کوفه خواهند گردانید. بعد از این گفتگو از هم جدا شدند و مردم که این صحنه را دیدند با لبخند می‌گفتند : دروغ‌گوتر از اینها کیست؟! رشید هجری می‌رسد و او هم پیش گوئی دیگری می‌کند که قاتل میثم صد درهم جایزه بیشتر از قرار خواهد گرفت. تعجب مردم بیشتر شد ، ولی هر سه این پیش گوئی‌ها عملی شد. [رجال کشی به نقل از عنصر شجاعت ، ج۲ ، ص۲۶] .
آری مردان خدا که در راه ریاضت‌های الهی خودسازی کنند درهائی از معارف و علوم به روی آنان باز می‌شود. حبیب در یاری مسلم بن عقیل در کوفه سخنرانی مهمّی دارند به خاطر شخصیت مهمی که در کوفه داشت مخفیانه فرار و نزدیک عاشورا خود را به کربلا می‌رساند از کربلا با اذن امام حسین (ع) به سراغ قبیله‌اش (بنی اسد) می‌رود و مردم را به سوی امام دعوت و آنان می‌پذیرند. جاسوس ابن‌زیاد مطلع شده و با ۵۰۰ نیرو مانع می‌شود و جنگی درمی گیرد و بالاخره بعضی خود را

به کربلا می‌رسانند و بعضی ممنوع ، ولی برای دفن اهل بیت بعد از عاشورا خود را به کربلا می‌رسانند و این حرکات به خاطر یک سخنرانی حبیب در طائفه خود است ، ولی فوری برگشت و خود را به امام در کربلا رساند.

روز عاشورا سخنرانی مهمی کرد. در آن روز خندان بود. فرمانده طرف راست لشگر بود. او و مسلم بن عوسجه از اول با هم رفیق بودند. با هم از کوفه فرار کردند. هر دو پایدار بودند. شهادت حبیب امام را سخت تکان داد. دشمنان برای سر او و گرفتن جایزه دعوا داشتند. سر او را بریده و گیسوان سر را به اسب بسته و دور شهر گرداندند.

فرزند حبیب که در کوفه سر پدر را دید ، نابالغ بود ، عقب اسب می‌رفت و خیره نگاه می‌کرد. صاحب اسب گفت : پسر کجا می‌آیی؟ گفت : کار نداشته باش. عاقبت گفت : این سر بریده پدرم است ، سر را به من بده تا دفن کنم. گفت : می‌خواهم جایزه بگیرم و سر را نداد. پسر ، او را نشان کرد ، بعد از بلوغ و رشد همین نوجوان که نامش قاسم بود صاحب اسب را به قصاص پدر کشت.

حافظ کل قرآن بود. [روضة الشهداء]

در جنگ های جمل و نهروان و صفین بود. [اعیان الشیعه]

از پیشتازان بیعت با امام حسن بود. [اعیان الشیعه]

۹. عبد الله بن عمید

قهرمانی از اشراف ، اهل کوفه ، همین که به همسرش پیشنهاد رفتن به کربلا کرد او استقبال کرد و گفت : مرا هم ببر شبانه با هم از کوفه خارج شده و به لشگر امام (ع) پیوستند.

زن روز عاشورا عمود خیمه را برداشت و به شوهرش گفت : پدر و مادرم فدایت ، جنگ کن. پیش روی ذریه محمد (ص) من هم با تو هستم تا شهید شوم.

مرد به میدان رفت و دستش قطع شد. امام ، زن را برگرداند ، اطاعت کرد. عبد اللّه پس از مدّتی به زمین افتاد و شهید شد.

زن به بالین او حاضر شد ، غبار صورتش را پاک کرد و گفت : بهشت بر تو گوارا باد و از خدا می‌خواهم : اسئل الله الذی رزقک الجنّة ان یصحبنی معکغلام شمر عمودی بر سر این زن زد و بر بالین سر شوهر شهید شد.

سر عبد اللّه را جدا کردند و نزد امام پرتاب کردند ، بدن او قطعه قطعه شد ، مادر عبد اللّه نیز همچون همسر در کربلا بود.

۱۰. هفاف

از یاران حضرت علی (ع) بود. در سه جنگ جمل و صفین و نهروان یار امام بود. در صفین فرمانده بود ، همین که خبر رفتن امام را به کربلا شنید :

۱- از بصره (فاصله حدود صد فرسخ) برای یاری امام حرکت کرد.

۲- تنهائی حرکت کرد.

۳- وقتی کربلا رسید کار از کار گذشته و خیمه‌ها سوخته و غارت شد. پرسید : مَا الخبر؟ گفتند : تو کیستی؟ گفت : هفافم و برای یاری امام حسین (ع) آمده‌ام ، شمشیر کشید جمعی را کشت و عاقبت او هم شهید شد. با این که می‌توانست بگوید اکنون که امام نیست وظیفه‌ای ندارم ، ولی عمل او تفسیر آیهأَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُم [(آل عمران/۱۴۴)] است.

۱۱. حرّ

- ریاحی ، تمیمی ، یربوعی هم می گویند.

۲- هم در جاهلیت و هم در اسلام ، اجداد حُر همه از بزرگان بوده‌اند.

۳- حُر در کوفه رئیس بود.

۴- حُر با هزار نفر راه را بر امام (ع) بست ، در برابر امام بود ، امّا ادب و تواضعی داشت که با امام نماز خواند. این مردانگی و توفیق و جرأت بر پا گذاشتن روی خیالات و اقتدا در نماز در عاشورا به نحو بهتری بروز کرد و اقتدا در شهادت کرد.

۵- همین که حُر مانع حرکت امام شد ، فرمود (ع) : مادرت به عزایت بنشیند. حُر گفت : حیف که مادرت زهرا (س) است و گرنه جواب می‌دادم. ادب کرد.

۶- ولی روز عاشورا گفت : خودم را میان بهشت و دوزخ می‌بینم. همه ما همیشه در سختی ها چنین هستیم : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُم ۰۰۰۰وَفِّقْنِی إِذَا اشْتَکلَتْ عَلَی الْأُمُورُ لِأَهْدَاهَا ، وَ إِذَا تَشَابَهَتِ الْأَعْمَالُ لِأَزْکاهَا ، وَ إِذَا تَنَاقَضَتِ الْمِلَلُ لِأَرْضَاهَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

تصمیم خود را گرفت. کم کم فاصله را کم کرد ، خدمت امام (ع) رسید و توبه کرد و امام او را پذیرفت. فوری به میدان رفت و سخنرانی کرد و اتمام حجت نمود و شهید شد.

۷- اصحاب امام جنازه او را به نزد امام (ع) آوردند ، امام به رخسار حُر دست می کشید ، غبار از چهره‌اش می‌زدود و فرمود : " تو را باید آزاد مرد نامید ، همان‌گونه که مادرت نامیده. آزادی در دنیا و نیکبختی در آخرت"

۸- حُر به ما می گوید : فرمانده مشهور برای نجات ، خود را کنار و به انزوای نظامی کشید.

حر به ما می گوید : اکثریت مهم نیست ، به تنهائی تصمیم بجا گرفتن بهتر از اکثریت منحرفند.

حر به ما می گوید : فرمانده نباید تسلیم بی چون و چراباشد.

حر به ما می گوید : مرد آن است که پای حق بایستد نه پای حرف.

حر به ما می گوید : سردوشی و افسری مهم نیست ، شرف حق مهم است.

حر به ما می گوید : طرفداری از حق اصل است ، نه اینکه پیوستن یک نفر چه نقشی در پیروزی دارد.

حر به ما می گوید : یک افسر می‌تواند به جای افسر نظامی هزار نفر ، افسر فکری میلیون ها نفر باشد.

حُر قبلاً فرد بود ، بعد خط شد.

حُر به ما می گوید : توبه یک مقام ، سبب تکان خوردن افکار زیردستان او می‌شود.

۱۲. سوید بن عمرو

با اینکه یاران امام چند دسته هستند :

۱- از مدینه همراه امام.

۲- از مکه همراه امام.

اصحاب امام حسین (ع) در کربلا ، صفحه ۶

۳- میان راه مکه و کربلا مثل زهیر.

۴- از کوفه مثل حبیب و مسلم بن عوسجه و...

۵- از سپاه عمر سعد قبل از جنگ.

۶- از سپاه عمر سعد حین جنگ.

۷- از سپاه عمر سعد در پایان جنگ مثل هفهاف.

۸- اصلاً معلوم نیست از کجا ملحق شده‌اند مثل همین سُوید.

به هرحال سُوید شیخ ، عابد ، شجاع و جنگ آزموده از صبح عاشورا تا تنهائی امام جنگید تا به زمین افتاد و در میان کشته‌ها بیهوش افتاد ، بعد که به هوش آمد فریاد خوشحالی دشمن را شنید ، شمشیر نزدیکش نبود ، خنجری که از قبل در چکمه‌هایش پنهان کرده بود بیرون آورد و جنگید تا شهید شد و کارنامه یاران امام حسین (ع) با شهادت این پیر عابد پایان پذیرفت.

۱۳. ابورافع

- هم بازی امام حسین (ع) :

- نیاز به بازی : أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً يرْتَعْ وَ يلْعَبْ [یوسف/۱۲] .

- افراد کامل خود را کنار کودک ، کودک پندارند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کان له صبی فلیتصاب له [عوالی اللئالی ، ج۳، ص۳۱۱] .

- ابورافع که مرد کاملی بود و از اصحاب باوفای رسول اکرم (ص) بود با امام حسین (ع) که کودک بود بازی می‌کرد.

۲- ابورافع و همسر...بَرده بودند. همین که بشارت اسلام آوردن عباس را به رسول اللّه داد ، حضرت او را آزاد کرد.

۳- همسر او قابله ابراهیم فرزند رسول اللّه (ص) و نیز قابله فاطمه زهرا (س) بود.

۴- ابورافع دو فرزند به نام عبید اللّه و علی داشت که منشی حضرت امیر (ع) بودند و عهدنامه‌ها به امضای این دو نفر بود.

۶- ابورافع از زبان رسول اللّه مظلومیت امیرالمؤمنین و حقانیت او را شنید ولذا بعد از پیامبر (ص) در رکاب حضرت بود و در جنگ ها شرکت نمود.

۷- ابورافع ۳ هجرت کرد : با جعفر به حبشه ، با رسول اللّه (ص) به مدینه ، با امیرالمؤمنین (ع) به کوفه.

۸- ابورافع در عشق به حضرت علی (ع) تمام مال و خانه را فروخت و بعد از شهادت حضرت بی خانه و مال شد ، ولی امام حسن (ع) ۲۱ خانه پدرش را به نام فرزند او کرد و بدین وسیله ابورافع را جزء وارثان علی (ع) قرار داد. ابورافع در ۸۵ سالگی در جبهه‌ها طرفداری امیرالمؤمنین (ع) می‌کرد و در فتح مصر شرکت داشت.

۹- ابورافع کسی بود که رسول اللّه (ص) فرمود : هرکه می‌خواهد امین مرا مشاهده کند ابورافع را مشاهده کند.

۱۰- همسر ابورافع امین و مونس حضرت زهرا (س) و نام مبارکش سَلْمی بود.

۱۱- ابورافع به قدری امین بود که حضرت امیر خزینه‌دار بیت المالش قرارش داد و ماجرای عاریه مضمونه دختر علی (ع) در زمان او بود. [تا اینجای مطالب از اعیان الشیعه ، بود] .

۱۲- در مکتب ازالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ [واقعه/۱۰] .

در هجرت سه مرتبه ، در ایثار تمام اموال حتی خانه ، در تربیت فرزند ، در امانت خزانه‌دار ، در شجاعت ۸۵ سالگی به جبهه

می‌رود و در مقام به جائی می‌رسد که رسول خدا (ص) فرمود : "صدقه گرفتن برای سلمان و ابورافع حرام است".
عَنِ ابْنِ أَبِی رَافِعٍ : أَنَّ النَّبِی (ص) بَعَثَ رَجُلًا مِنْ بَنِی مَخْزُوم عَلَی الصَّدَقَةِ فَقَالَ : لِأَبِی رَافِعٍ اصْحَبْنِی کیمَا تُصِیبَ مِنْهَا فَقَالَ : حَتَّی آتِی النَّبِی (ص) فَأَسْأَلَهُ : فَأَتَی النَّبِی (ص) فَسَأَله : فَقَالَ : مَوْلَی الْقَوْمِ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ إِنَّا لَا تَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ [أمالی طوسی ، ص۴۰۲] .

۱۳- پسر ابورافع می گوید : ابن‌عباس با نویسندگانی به منزل ما آمده و زندگی رسول اللّه (ص) را از پدرم می‌شنیدند و موبه‌مو می نوشتند.

۱۴- یکی از فرزندان ابورافع کتابی در زندگی بیست هزار شهید صفین نوشت و فرزند دیگرش کتابی در فقه مبوّب نوشته است.

۱۵- یکی از مشکلات حضرت علی (ع) اداره خانواده‌های بیست هزار شهید صفین بوده است.

۱۶- ابورافع به امام حسن (ع) گفت : خاطره‌ای از جدّت برای من بگو. امام حسن (ع) فرمود : "کودکی بودم در خانه ، خرماهای بیت المال را نزد جدّم آوردند ، میل داشتم که یک عدد در دهانم گذاشتم که رسول خدا (ص) آنرا با انگشت بیرون آورد".

چند درس :

الف : در زمان حیف و میل بیت المال در زمان معاویه امام حسن (ع) این دقّت در بیت المال را بیان می کند. (اقتصادی)

ب : رسول خدا (ص) پول خرما را نپرداخت ، خرمائی مشابه جایگزین نکرد همان را از دهان بیرون آورد تا اثر وضعی تغذیه (بهداشتی) ...

ج : رسول خدا (ص) برای جبران روحیه کودک خود را در کنار کودک و فرمود : انّا ال محمّد لایحل لنا الصدقة (تربیتی)

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : أَخَذَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِیدِی فَمَشَیتُ مَعَهُ فَمَرَرْنَا بِتَمْرٍ مَصْبُوبٍ وَ أَنَا یوْمَئِذٍ غُلَامٌ صَغِیرٌ فَجَمَزْتُ فَتَنَاوَلْتُ تَمْرَةً فَجَعَلْتُهَا فِی فِی فَأَخْرَجَ التَّمْرَةَ بِلُعَابِهَا وَ رَمَی بِهَا فِی التَّمْرِ وَ کانَ مِنْ تَمْرِ الصَّدَقَةِ وَ قَالَ إِنَّا أَهْلَ الْبَیتِ لَا تَحِلُّ لَنَا الصَّدَقَةُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۵۸] .

د : خاطرات تلخ بیشتر در ذهن‌ها می‌ماند. (روانی)

۱۷- ابورافع مرد کاملی بود ، ولی مربّی خوبی بود. خود را در سطح کودکی قرار داد و با امام حسین (ع) بازی می کرد ، هم بازی امام حسین (ع) بود. بنا گذاشته بودند هرکه باخت کولی بدهد ، امام حسین (ع) کولی نمی‌داد و می‌فرمود : آیا می‌خواهی سوار کسی شوی که رسول اللّه (ص) او را حمل کرده ، ولی از ابورافع کولی می گرفت و می‌فرمود : آیا نمی‌خواهی کسی را سوار کنی که رسول اللّه (ص) او را سوار کرده. [تا اینجا از عنصر شجاعت ، ج۵] .

۱۴. موقع بن ثمامه

این نام به معنای دردمند است. گویا این اسم به پدرش هنگام تولد الهام شده نظیر اسم حُرّ. از بنی‌اسد بود و در کوفه زندگی راحت داشت. همه را رها و با پای خود به کربلا و قتلگاه آمد. در عاشورا یاری امام نمود و در اثر شمشیرها بی‌هوش به زمین افتاد. بستگانش که در لشکر یزید بودند جلو بریدن سر او را گرفته و به پشت جبهه و کوفه بردند و مخفیانه مداوا می کردند. ابن زیاد فهمید ، فرمان قتل داد وساطت‌ها کردند تا دستور غل و زنجیر و تبعید داد. یک سال با بدن زخمی در غل و زنجیر و

تبعیدگاه بود و بعد به شهادت رسید و دفن شد.

اصحاب امام حسین (ع) در کربلا ، صفحه ۸

گر چه در کربلاـ دفن نشد ، اما به حق کربلائی بود. پیوند مکتبی و فکری و همگام با حسین (ع) در شدائد اصل است ، نه شعار زبانی و پیوند اسمی و همجوار بودن تن‌ها

عبدالله فقیه

عبداللّه فقیه ، صحابی ، نامه مسلم را از کوفه برای امام حسین (ع) می‌برد که دستگیر شد. او را نزد ابن‌زیاد بردند اقرار نکرد و گفت : از مرگ نمی‌ترسم. این صحابی را بالای قصر دارالاماره بردند و پرتابش کردند ، استخوانهایش شکست ، نیمه جانی داشت که فقیه درباری و قاضی کوفه عبدالملک بن عمیر بالای سرش آمد و سرش را از تن جدا کرد.

عبد الله بن یقطر : یقال : بالیاء المثناة تحت ، و یقال بالباء المضمومة المفردة تحت و القاف و الطاء المهملة المضمومة سین [جخ] رضیعه علیه السلام ، أرسله إلی الکوفة فرمی به من أعلی القصر [فتکسر] فقام إلیه عمرو الأزدی فذبحه ، و یقال إنما فعل ذلک عبد الملک بن عمیر اللخمی. [رجال‌ابن‌داود ، ص۲۱۷] .

۱۵. کودکان شهید

- عبداللّه بن حسن (ع) :

در شکم مادر بود که پدرش شهید شد. سرپرست او امام حسین (ع) بود. در دامان عمو پرورش یافت. ۱۰ ساله بود که در آغوش عمویش به شهادت رسید.

روز عاشورا از صبح چند ساعتی بود عمویش را ندیده بود ، نتوانست صبر کند ، به سوی میدان دوید ، دید که عمویش با بدن پاره پاره بر روی زمین افتاده و قدرت حرکت ندارد. وقتی امام (ع) عبداللّه را دید صدا زد : خواهرم ، زینب! عبداللّه را بگیر. زینب آمد و او را گرفت؛ امّا عبداللّه مقاومت کرد و گفت : به خدا سوگند از عمویم جدا نمی‌شوم و خود را به عمو رساند. ناگهان دید ظالمی با عمود آهنین به طرف حسین (ع) می‌آید. عبداللّه گفت : می‌خواهی عمویم را بکشی و دست کوچکش را سپر کرد ، دشمن دستش را قطع کرد او فریاد زد و مادرش را صدا زد. امام (ع) او را در آغوش گرفت و با خدا سخن گفت ، بالاخره دشمن جلو آمد و سر این کودک را جدا کرد.

۲- کودکان حضرت ابوالفضل (ع) ۲ نفر.

۳- کودکان حضرت زینب (س) ۲ نفر.

۴- کودکان حضرت مسلم (ع) ۱ نفر.

۵- کودکان امام حسن مجتبی (ع) ۲ نفر.

۶- علی اصغر.

۷- محمد نواده عقیل : ۷ سال داشت. شهادت عبداللّه بن حسن را دید. وقتی یزیدیان حمله کردند به خیمه‌ها و آتش زدند محمد پیراهنی بر تن داشت و گوشواره‌هائی بر گوش ، از خیمه بیرون آمد و این طرف و آن طرف می‌رفت ، چوبی از خیمه‌ها برداشت ، ده سوار به او نزدیک شدند؛ یکی از آنها شمشیری کشید و کودک را ۲ نیم کرد

۸- قاسم بن الحسن.

پس از کشتن امام حسین (ع) سپاه ابن زیاد ۲ نوجوان مسلم بن عقیل را اسیر کرده و به زندان انداختند. ابن زیاد دستور داد غذا و آب مناسب به اینها ندهید و در جای تنگ در زندان آنها را تحت فشار قرار دهید ، بچه‌ها روزها روزه می گرفتند و شبها با ۲ قرص نان و یک کوزه آب افطار می کردند.

پس از گذشت یک سال به زندانبان پیر گفتند تو محمّد (ص) را می‌شناسی؟ جعفر طیار را می‌شناسی؟ علی (ع) را می‌شناسی؟ ما از این خانواده هستیم. زندان بان هم خطر را به جان خرید و خود را روی پای بچّه‌ها انداخت و عذرخواهی کرد و غذایی تهیه و راه را به آنان نشان داد و سفارش کرد شبها راه بروند و روزها بخوابند که شناخته نشوند.

پس از مدتی راهپیمایی به در خانه‌ای رسیدند که خانمی ایستاده بود ، گفتند : آیا تو محمّد (ص) و علی (ع) را می‌شناسی؟ گفت : اینها رهبران منند. گفتند : ما بچه‌های آنان هستیم ، از زندان فرار کردیم. پیرزن گفت : من شوهری دارم فاسق ، می‌ترسم به شما آسیبی برساند. گفتند : اجازه بده یک امشب را مهمان تو باشیم. پیرزن غذایی برایشان تهیه کرد ، غذا خوردند و خواستند بخوابند که برادر کوچکتر به بزرگتر گفت : شاید امشب حادثه‌ای پیش آید ، بیا همدیگر را در آغوش بکشیم و معانقه کنیم. شوهر زن نیمه شب خسته وارد خانه شد و گفت : ۲ تن از زندانیان عبیداللّه فرار کرده‌اند و او برای هر کدام هزار درهم جایزه تعیین کرده ، هرچه تلاش کردم نتوانستم آنها را پیدا کنم. پس از ساعتی صدایی به گوشش خورد ، حسّاس شد و بچه‌ها را پیدا کرد. پرسید شما کیستید؟ گفتند : در امان خدا و رسول هستیم. گفت : آری. گفتند : ما بچه‌های مسلم بن عقیل هستیم. دست و پاهای آنان را با طناب بَست تا صبح. فردا صبح بچه‌ها را داد به دست غلامش که برود و گردن بزند. در راه بچه‌ها به غلام گفتند : یا أَسْوَدُ مَا أَشْبَهَ سَوَادَک بِسَوَادِ بِلَالٍ مُوذِّنِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) . آخر ما از عترت پیامبریم ، مهمانیم. غلام شمشیر را پرتاب کرده و فرار کرد و گفت : وَ اللَّهِ لَا یکونُ مُحَمَّدٌ خَصْمِی فِی الْقِیامَةِ یا مَوْلَای إِنَّمَا أَطَعْتُک مَا دُمْتَ لَا تَعْصِی اللَّهَ فَإِذَا عَصَیتَ اللَّهَ فَأَنَا مِنْک بَرِیءٌ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ. سپس مأموریت را به فرزندش واگذار کرد. بچه‌ها در بین راه به او گفتند : ای جوان! آیا از آتش جهنم نمی‌ترسی؟ ما از عترت پیامبریم. او هم متأثّر شده ، شمشیر را دور انداخت و نافرمانی پدر کرد. بالاخره خود مرد بچه‌ها را آورد لب آب ، هرچه التماس کردند نپذیرفت. گفتند : برو بازار ما را بفروش ، ما را زنده به نزد عبیداللّه ببر ، به قرابت ما با رسول اللّه (ص) رحم کن. به صغر سن ما رحم کن ، قبول نکرد. در پایان گفتند : اجازه بده چند رکعت نماز بخوانیم و این ۲ یتیم مسلم قبل از شهادت ۴ رکعت نماز خواندند و خط فکری خود را در تاریخ به جا گذاشتند. وقتی سرهای آنان را به نزد ابن زیاد آورد ، منقلب شد و گفت : دقیقاً داستان را تعریف کن ، کجا بودند؟ گفت : در خانه‌ام مهمان بودند و چقدر التماس کردند ، امّا من توجهی نکردم. ابن زیاد دستور داد به خاطر قساوت قلبش در همان نقطه سرش را از تنش جدا کنند و سرش را نزد ابن زیاد آوردند و او سر را آویزان کرد و بچه‌ها به او سنگ پرتاب می کردند و می گفتند : او قاتل ذریه رسول اللّه است. [أمالي صدوق ، ص۸۵] .

کینه ۱- چون ابن زیاد به جای مسلم آمد در کوفه کینه او بر مسلم زیاد بود.

انصاف در جنگ داشتن ۲- در جنگها حساب اطفال جداست ، لکن آنان...

بهره گیری از شدائد ۳- طفلان آن گونه تربیت شده بودند که از سختی‌ها بهره معنوی می‌بردند و روزه گرفتند.

کتمان : ۴- یک سال ماندند و خود را معرفی نکردند.

شیوه نجات و تحریک احساسات ۵- بعد از یک سال از طریق سئوال از پیرمرد زندان بان پرسید

آیا محمّد را می‌شناسی؟ بله او پیامبر من است.

آیا جعفر را می‌شناسی؟ بله دو بال در بهشت دارد.

آیا علی را می‌شناسی؟ بله پسر عم عباس است.
کاربرد محبّت در افراد و حکومت بر دل‌ها گفتند : ما فرزندان مسلم بن عقیل هستیم ، علی بن ابیطالب و جعفر طیار عموی ماست. ولایت و محبّت اهل بیت سبب شد که زندان بان روی پای طفلان افتاد و عذرخواهی کرد و راه را به آنان نشان و آنان را فراری داد.
خفقان : آنان در شب راه و در روز پنهان می‌شدند.
نقش زن : شب شد به پیرزنی رسیدند ، در خانه ایستاده و خود را معرفی کردند که ما چه کسانی هستیم و از زندان ابن زیاد فرار کرده‌ایم ، او غذائی تهیه و آنان را مهمان کرد.

۱۶. سعد وابوالحتوف

هر دو از خوارج بودند ، بعد با معاویه ، بعد با یزید و همراه عمرسعد به کربلا آمدند و تا عصر عاشورا هوادار یزید بودند. بعد از شنیدنهل من ناصرامام در بعدازظهر به طرف امام آمدند؛ جمعی را کشتند و هر دو با هم در یک جا شهید شدند.
پیام : ۱- هیچ گاه برای خوب شدن دیر نیست.
۲- مبلغ از تأثیر کلام دل سرد نشود ، ممکن است یک جمله در آخرین وقت یک نفر را نجات دهد.

۱۷. مسلم ازدی

۱- مسلم ازدی شهید یک پا : یک پا را در جنگی داده و با یک پا وارد کربلا شد و شهید شد.
در قانون جهانی معلولین جنگ نبایستی در جنگ شرکت کنند؛ امّا مسلم ازدی به قانون عشق پای بند بود. او یک پا داشت ، امّا به سوی کوی شهادت می‌دوید ، در شرائط بحرانی کوفه را ترک کرد و به سپاه امام (ع) پیوست. با یک پا می‌جنگید تا به شهادت رسید.

۱۸. انس

... آری ، گاهی همین ابروی تمیز سفید نزدیک زیبا می‌تواند جلو دید را بگیرد و لذا انس ابروها را با دستمال به پیشانی بست. انس شبانه آمد ، اول محرّم آمد ، صحابی بود و از نزد پیامبر (ص) آمد تا بگوید اگر پیرمرد هستید ، بیائید؛ اگر شب هست ، بیائید؛ اول وقت بیائید؛ به القاب صحابی بودن و هم جوار رسول اللّه (ص) بودن دل خوش نکنید؛ از جوانان عقب نیفتید؛ از تبصره‌های جنگلیسَ عَلَی الْأَعْمی حَرَجٌ وَ لا عَلَی الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَ لا عَلَی الْمَریضِ حَرَج [(فتح/۱۷)] پیرمرد و...استفاده نکنید.

۱۹. حنظله

...آیات قوم نوح ، فرعون ، عاد و ثمود را تلاوت می‌کرد که اگر ولیّ خدا را بکشید عذاب نازل می‌شود. به قدری امام او را دوست داشت و مقام داشت که امام حسین (ع) به او فرمود : اگر مردم دعوت تو را نپذیرند عذاب نازل می‌شود.
در لحظه آخر که شمشیرها بر بدن او فرود می‌آمد می‌گفت : حسین را نکشید. (ارشاد)

هر زخمی که به بـدن امام حسـین (ع) وارد می‌شـد گویا بر بـدن حنظله وارد می‌شد و بالعکس؛ یعنی امام حسـین (ع) به تعداد شهادت هر یک از اصحابش شهید شد.

۲۰. بردگان شهید (نام بردن هفت نفر از برده ها)

– در کربلا هشت برده جزء ۷۲ نفر هستند :

۲ نفر از غلام های امیرالمؤمنین (ع) به نام های نصر و سعد.

۱ نفر از غلام های امام مجتبی (ع) بنام منجح.

۳ نفر از غلام های امام حسین (ع) به نام قارب ، اسلم ، سلیمان.

۱ نفر از غلام های حمزه سیدالشـهداء به نام حرث (پـدرش غلام حمزه بود و حرث هم در خانه حمزه متولـد شد ، بعد خدمت علی (ع) و امام حسن و امام حسین و در کربلا شهید شد) .

۲– همه ۸ نفر از مدینه با امام (ع) بودند و سخنان امام را در حتمی بودن شهادت می‌شنوند.

۳– در مقابل تحقیر برده ، اسلام آنان را تا کجا آورد.

۴– تمام تشـریفات و بدرقه و دعا و سـربالین آمدن‌هائی که امام حسـین (ع) در عاشورا برای دیگران داشته برای این برده‌ها هم داشته است.

۵– امّا بیو گرافی این برده‌ها :

الف : نصـر و پـدرش از تربیت شد گان حضـرت امیر (ع) و پدر نصـر سـرپرست دو مزرعه که راوی ماجرای وقف چشـمه آبی است که حضـرت امیر (ع) بـا دست مبـارکش حفر و پس از فـوران ، کاغـذ و قلم آورده و آن را وقف مسـلمین و پـاداش آنرا ذخیره قیامت قرار داد.

ب : سـعد برده‌ای بـود کـه رسـول اللّـه (ص) را درک کرد و حضـرت امیر (ع) اورا فرمانـده شـرطه در کـوفه کرد ، بعـد والی آذربایجان و در ماجرای غارت شـهر انبار که امام علی (ع) مریض شدند با وجود امام حسن و امام حسـین (ع) فرمود : این پیام را سعد بخواند و پیام خطبه این بود :

إِنَّ الْجِهَادَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ فَتَحَهُ اللَّهُ لِخَاصَّةِ أَوْلِيَائِهِ وَ هُوَ لِبَاسُ التَّقْوَى وَ دِرْعُ اللَّهِ الْحَصِينَةُ وَ جُنَّتُهُ الْوَثِيقَةُ فَمَنْ تَرَكَهُ رَغْبَةً عَنْهُ أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثَوْبَ الذُّلِّ وَ شَمِلَهُ الْبَلَاءُ وَ دُيِّثَ بِالصَّغَارِ وَ الْقَمَاءَةِ وَ ضُرِبَ عَلَى قَلْبِهِ بِالْإِسْهَابِ وَ أُدِيلَ الْحَقُّ مِنْهُ بِتَضْيِيعِ الْجِهَادِ وَ سِيمَ الْخَسْفَ وَ مُنِعَ النَّصَفَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۷] .

بعد از امیرالمؤمنین (ع) سعد با امام حسن (ع) و بعد با امام حسین (ع) بود تا در کربلا شهید شد.

ج : امّـا منجـح : غلام امام مجتبی (ع) و امام حسـین (ع) بود و در کربلا شـهید شـد و مادرش در منزل امام سـجّاد (ع) خـدمت می کرد.

د : امّا اسلم : قاری قرآن ، نویسنده امام (ع) ، تُرک زبان ، مسئول حفظ نوشته‌جات (بایگانی) .

رجز او این بود :

أميرى حسين و نعم الأمير سرور فؤادالبشيرالنذير [المناقب ، ج۴ ، ص ۱۰۴] .

توجه : در المنـاقب ذکر نشـده که سـراینده این شـعر اسـلم بوده است بلکه آمـده است که جوانی این شـعر را خوانـد!!!! هنگام

شهادتش امام حاضر و دست بر گردنش انداخت و امام (ع) اشک ریخت و صورت بر صورتش گذاشت. اسلم چشم باز کرد ، لبخندی زد و گفت : کیست مانند من که پسر پیامبر هنگام شهادت صورت بر صورتش گذارد در حالیکه (اشراف مکه بدبخت و این برده اینقدر خوشبخت!)

ه : امّا قارب : پدرش راهنمای رسول اللّه (ص) بوده هنگام هجرت از مکه به مدینه.

و : امّا سلیمان : حامل نامه از امام حسین (ع) به بصره برای دعوت به کربلا ، یکی از مدعوین منذربن‌جارود بود که ترسید ، نامه را به سلیمان تحویل حکومت داد و شخصی به نام سلیمان ، ملعون این سلیمان عزیز را شهید کرد.

۶- جُون برده سیاه ، ولی متخصص تعمیر اسلحه بود. شب عاشورا اسلحه‌ها را بررسی و امام (ع) شعریا دهر اُف لکرا می‌خواند. امام حسین (ع) او را آزاد کرد که برود ، ولی او روی پای امام (ع) افتاد و گریه ها کرد و گفت : برده‌ام ، سیاهم ، بدن من بدبو است ، لایق نیستم ، امّا در ایام رفاه در خدمت شما بوده‌ام ، میل دارم در سختی‌ها هم باشم. اگر لایق نیستم می‌خواهم خون من با خون مطهّر شما مخلوط شود ، بدبوئی من با بوی بهشت جبران شود ، به خدا دست بر نمی‌دارم مگر اجازه شهادت دهی. امام (ع) اجازه فرمود و او به میدان رفت و رجز می‌خواند که : در افتخارم همین بس که امروز حامی دین خدا شده‌ام. امام (ع) بعد از شهادت به بالین او ایستاد و فرمود : "بار خدایا روسفیدش کن ، خوش بویش قرار ده ، با ابرار محشورش نما و با محمّد و اهل بیت او محشورش کن".

امام باقر (ع) از قول پدرش می‌فرماید : بنی‌اسد چند روز بعد برای دفن شهداء آمدند ، بوی خوشی را از بدن جُون استشمام کردند.

۷- شبیب : غلام بود ، صحابی بود ، در تمام جنگ ها یار علی (ع) بود. در عاشورا شهید شد. از همه مردم کوفه جدا شد. آری ، فقر و بردگی مانع کرامت انسان‌ها نیست. غلام هم می‌تواندیا من سویّ التوفیق بین الضعیف و القوی

۲. سخنرانی های کربلا

۱- عصر تاسوعا حبیب بن مظاهر به زهیر گفت : وقت موعظه کوفیان است و تبلیغات کردند ، گرچه فایده‌ای نکرد.

۲- در کربلا چند سخنرانی و موعظه و ارشاد بود و تقریباً ۳۱ موعظه وقت صرف ارشاد شد.

۳- امام حسین (ع) سه سخنرانی کرد ، موعظه‌ها به خاطر انسان دوستی و نجات آنها ، اتمام حجّتلِیهْلِك مَنْ هَلَك عَنْ بَیِّنَةٍ [(انفال/۴۲)] ، درس و رهنمود به تاریخ جنگ‌ها.

نکات سخنرانی امام حسین (ع) :

الف : قضاوت عجولانه در شهادتم نکنید.

أَیهَا النَّاسُ اسْمَعُوا قَوْلِی وَ لَا تَعْجَلُوا حَتَّى أَعِظَكمْ بِمَا یحِقُّ لَكمْ عَلَی وَ حَتَّى أَعْذِرَ عَلَیكمْ [إعلام‌الوری ، ص۲۴۰] .

ب : شما بر گردن من حق دارید ، حق شنیدن حق و موعظه.

ج : در ارتباط خودش با نبوت و امامت و توحید و این که فرزند یگانه دختر پیامبر (ص) در عالم است.

د : نقل احادیث نبوی که

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحَسَنُ وَ الْحُسَینُ سَیدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ابْنَای هَذَانِ إِمَامَانِ قَامَا أَوْ قَعَدَا [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حُسَینٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ أَحَبَّ حُسَیناً حُسَینٌ سِبْطٌ مِنَ الْأَسْبَاطِ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

ه : بیان این که اگر در شخصیت من شک دارید از صحابی‌هائی که فعلاً در کربلا هستند سئوال کنید.
و : جُرم من چیست؟
ز : نام افراد مخصوصی را در سخنرانی برد و پرسید آیا شما نامه دعوت برای من نفرستادید؟ آنها حاشا کردند. (حُر همین که این نامردی و حاشا کردن را دید تصمیم بر توبه گرفت و گفت : واللّه لقد کاتبناک.
إنی و الله أخیر نفسی بین الجنهٔ و النار فو الله لا أختار علی الجنهٔ شیئا و لو قطعت و حرقت. ثم ضرب فرسه فلحق بالحسین (ع) فقال : له جعلت فداک یا ابن رسول الله! أنا صاحبک الذی حبستک عن الرجوع و سایرتک فی الطریق و جعجعت بک فی هذا المکان و ما ظننت أن القوم یردون علیک ما عرضته علیهم و لا یبلغون منک هذه المنزلهٔ و الله لو علمت أنهم ینتهون بک إلی ما أری ما رکبت منک الذی رکبت و إنی تائب إلی الله تعالی مما صنعت فتری لی من ذلک توبهٔ فقال له الحسین (ع) نعم : یتوب الله علیک فانزل و قال : فأنا لک فارسا خیر منی راجلاـ أقاتلهم علی فرسی ساعهٔ و إلی النزول ما یصیر آخر أمری. فقال له الحسین (ع) : فاصنع یرحمک الله ما بدا لک. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۸] .
ح : در ضمن نام ها که امام (ع) برد نام قیس بن اشعث را برد و پرسید مگر تو برای من نامه نفرستادی. قیس پیشنهاد تسلیم داد که امام (ع) فرمود : وَ اللَّهِ لَا أُعْطِیکمْ بِیدِی إِعْطَاءَ الذَّلِیلِ وَ لَا أَفِرُّ فِرَارَ الْعَبِیدِ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۷] .
(این موعظه‌ها به خاطر وظیفه بود نه تملّق)
۴- بُریر دو نطق داشت.
۵- زُهیر دو سخنرانی در تاسوعا و دو سخنرانی در عاشورا.
۶- حُر یک سخنرانی بعد از توبه در حال آشفته و هیجان.
۷- بعضی از سخنرانی ها چنان رسا بود که دو جناح دشمن و دوست هر دو می‌شنیدند و دشمنان از سروکول یکدیگر بالا می‌رفتند تا صدا را بشنوند. سکوت مطلق همه را می گرفت ، به راستی چقدر توان و لیاقت و قدرت بر سخنرانی لازم است تا در لحظه شهادت و در آن هنگامه با سوز و استدلال برای ده ها هزار نفر موعظه کند.

۳. نکاتی پیرامون یاران امام حسین (ع)

این زن با شوهرش جزء لشگر عمرسعد بود و تا پایان کار هوادار یزید بودند ، هنگامی که خیمه‌ها را غارت کرده و سوزاندند این زن تکانی خورد و شمشیری دست گرفت و فریاد زدیالثارات رسول اللّهو تصمیم گرفت که هجوم‌آورندگان به خیمه‌ها را بکشد ، ولی شوهرش که هنوز یزیدی بود او را گرفت و صدایش را در گلو خفه کرد. این زن کشته نشد ، ولی در عصر عاشورا با فریاد و حمله و تصمیم خود حمایت از خاندان شهداء کرد. [عنصر شجاعت ، ج۳ ، ص۱۸۲] .
۱- سرهای تمام شهداء بر نیزه شد جز دو شهید :
عبداللّه بن الحسین الرضیع که امام حسین (ع) برای او قبر کند و دفنش کرد.
رأس حر ریاحی که بنی‌تمیم نگذاشتند سرش قطع شود و جنازه او را از معرکه دور کردند و در غیر کربلا سر مسلم و هانی قطع شد.
۲- غیر بنی‌هاشم همگی بدون خانواده آمدند ، چون امنیت نبود جز سه نفر :
جنادهٔ بن حرث سلمانی که با خانواده آمد و همراه با خانواده امام حسین (ع) بود. وقتی شوهرش کشته شد به فرزندش عمر گفت : حسین را یاری کن. امام اجازه نداد و فرمود : هذا غلام قتل ابوه فی المعرکهٔشاید مادرش راضی نباشد. نوجوان گفت :

ان امی امرتنیو امام (ع) به او اجازه داد.
ثم خرج شاب قتل أبوه فی المعرکة و کانت أمه معه فقالت له أمه اخرج یا بنی و قاتل بین یدی ابن رسول الله فخرج فقال الحسین : "هذا شاب قتل أبوه و لعل أمه تکره خروجه" فقال الشاب : أمی أمرتنی. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۷] .
عبداللّه بن عمیر کلبی که همسرش با اصرار خویش با امام حسین (ع) همراهی کرد ، او با تمام افراد تحت تکفلش آمد و مادرش او را تشویق می‌کرد. وقتی کشته شد زوجه‌اش بر بالین شوهر نشست و کشته شد.
مسلم بن عوسجه ، او هم با خانواده آمد.
۳- ۵ نفر از صحابه پیامبر (ص) با امام حسین (ع) بوده‌اند :
انس بن حرث کاهلی حبیب بن مظاهر اسدی
مسلم بن عوسجه اسدی ، هانی ابن عورة در کوفه
عبداللّه بن یقطر برادر رضاعی امام حسین (ع)
۴- کربلا دو جانباز شهید داشته که بعد از شهادت امام حسین (ع) به شهادت رسیده‌اند :
سواربن منعم نهمی که اسیر شد و بر اثر جراحات بعد از ۶ ماه کشته شد.
موقع بن ثمامه که ظرف یک سال بعد از اسارت کشته شد.
۵- در کربلا ۶ پدر و پسر کشته شدند :
علی بن الحسین عبداللّه بن یزید عبد اللّه بن الحسین عبیداللّه بن یزید عمربن جنادة مجمع بن عائذ عبدالرحمن بن مسعود
۶- ۵ برادر امام حسین (ع) در کربلا کشته شدند :
عباس ، عثمان ، جعفر ، ابوبکر و عبداللّه
- و سه فرزند امام حسن (ع) : ابوبکر ، قاسم و عبداللّه
- و سه فرزند عقیل : مسلم ، عبدالرحمن و جعفر
- و عون و محمد فرزندان عبداللّه بن جعفر
۷- ۹ نفر در کربلا پیش چشم مادر کشته شدند :
۱- عبداللّه بن حسین (رباب می‌دید) ۲- عون بن عبداللّه بن جعفر (زینب می‌دید) ۳- قاسم بن حسن (رمله می‌دید) ۴- عبداللّه بن حسن (بنت شلیل بحلبه می‌دید) ۵- عبداللّه بن مسلم (رقیه بنت علی می‌دید) ۶- محمد بن ابی سعید بن عقیل (مادرش می‌دید) ۷- عمر بن جنادة (مادر می‌دید و امر می‌کرد) ۸- مادر عبداللّه مجلسی ۹- علی بن الحسین
۸- ۵ طفل غیربالغ در کربلا کشته شدند :
۱- عبداللّه بن حسین (شیرخوار که حرمله کشت)
۲- عبداللّه بن حسن
۳- محمد بن ابی سعید (نوجوانی که عمود خیمه را برای دفاع از حسین (ع) گرفت)
۴- قاسم بن حسن
اصحاب امام حسین (ع) در کربلا ، صفحه ۱۴
۵- عمر بن جنادة انصاری
۹- امام حسین (ع) بر بالین ۱۰ شهید روضه خوانده :

۱- علی اکبر : قَتَلَ اللَّهُ قَوْماً قَتَلُوک مَا أَجْرَأَهُمْ عَلَی الرَّحْمَنِ وَ عَلَی رَسُولِهِ وَ عَلَی انْتِهَاک حُرْمَةِ الرَّسُولِ عَلَی الدُّنْیا بَعْدَک الْعَفَا [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۲- عباس : الْآنَ انْکسَرَ ظَهْرِی وَ قَلَّتْ حِیلَتِی [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۴۲] .

۳- قاسم بن حسن : بعدا لقوم قتلوک و من خصمهم یوم القیامة فیک جدک ثم قال : عز و الله علی عمک أن تدعوه فلا یجیبک أو یجیبک فلا ینفعک صوت [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۴- عبدالله بن حسن : یا ابْنَ أَخِی! اصْبِرْ عَلَی مَا نَزَلَ بِک وَ احْتَسِبْ فِی ذَلِک الْخَیرَ فَإِنَّ اللَّهَ یلْحِقُک بِآبَائِک الصَّالِحِینَ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

۵- عبدالله بن حسین : خونش را به آسمان ریخت و فرمود : اللّهم لایکن اهون علیک من دم فصیل.

۶- مسلم بن عوسجه : رَحِمَک اللهُ یا مُسلم! فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ ینْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِیلًا [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۰۳] .

۷- حبیب بن مظاهر : اللَّهُمَّ إِنِّی أَحْتَسِبُ نَفْسِی و حماة أصحابی [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۶] .

۸- حربن یزید الریاحی : بَخْ بَخْ یا حُرُّ! أَنْتَ حُرٌّ کمَا سُمِّیتَ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَة [أمالی صدوق ، ص ۱۶۰] .

۹- زهیربن قین : حین صرع زهیرلا- یبعدک الله یا زهیر! و لعن قاتلک لعن الذین مسخوا قردة و خنازیر [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۵] .

۱۰- جون غلام ابی‌ذر : اللَّهُمَّ بَیضْ وَجْهَهُ وَ طَیبْ رِیحَهُ وَ احْشُرْهُ مَعَ الْأَبْرَارِ وَ عَرِّفْ بَینَهُ وَ بَینَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۳] .

۱۰- سه شهید در کربلا اعضایشان قطع شد :

۱- عباس بن علی (ع) (قطعت یمینه ثم شماله ثم رأسه) .

۲- علی بن الحسین ، عمود بر سرش زدند (ثم قطع بالسیوف ارباً ارباً) .

۳- عبدالرحمن بن عمیر ، ابتدا دستش را بریدند بعد ساقش را و سپس سرش را بریدند و به طرف حسین (ع) پرتاب کردند.

۱۱- سه سر از سرهای اصحاب به سوی حسین (ع) پرتاب شد :

۱- سر عبداللّه بن عمیر کلبی که به طرف مادرش پرتاب شد و مادرش گرفت و به طرف دشمن پرتاب کرد.

۲- سر عمر بن جنادة که به طرف حسین (ع) پرتاب شد و مادرش گرفت.

۳- سر عابس بن ابی شبیب شاکری؛ وقتی سرش قطع شد گروهی برای اینکه قاطع چه کسی بوده نزاع کردند. عمربن سعد گفت : او را کسی نکشته و سرش به طرف حسین (ع) پرتاب شد.

۱۲- در کربلا یک زن کشته شده است ، ام وهب عزیه قاسطیه زوجه عبداللّه بن عمیر کلبی بر بالین شوهر آمد و گفت : اسئل اللّه الذی رزقک الحسنة ان یصحبنی معک فقتلها.

۱۳- دو زن در کربلا جنگیدند :

ام عبداللّه بن عمیر بعد از کشتن فرزندش عمود خیمه را گرفت و به مصاف با دشمن رفت ، امام حسین (ع) او را برگرداند.

۰۰۰۰بَرَزَ مِنْ بَعْدِهِ وَهْبُ بْنُ وَهْبٍ وَ کانَ نَصْرَانِیاً أَسْلَمَ عَلَی یدَی الْحُسَینِ هُوَ وَ أُمُّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَی کرْبَلَاءَ فَرَکبَ فَرَساً وَ تَنَاوَلَ بِیدِهِ عُودَ الْفُسْطَاطِ فَقَاتَلَ وَ قَتَلَ مِنَ الْقَوْمِ سَبْعَةً أَوْ ثَمَانِیةً ثُمَّ اسْتُوسِرَ فَأُتِی بِهِ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ فَأَمَرَ بِضَرْبِ عُنُقِهِ فَضُرِبَتْ عُنُقُهُ وَ رُمِی بِهِ إِلَی عَسْکرِ الْحُسَینِ (ع) وَ أَخَذَتْ أُمُّهُ سَیفَهُ وَ بَرَزَتْ فَقَالَ لَهَا الْحُسَینُ : " یا أُمَّ وَهْبٍ! اجْلِسِی فَقَدْ وَضَعَ اللَّهُ الْجِهَادَ عَنِ النِّسَاءِ

إِنَّکَ وَ ابْنَکَ مَعَ جَدِّی مُحَمَّدٍ (ص) فِی الْجَنَّةِ [أمالی صدوق ، ص۱۶۱] .
ام عمربن جنادة : او هم عمود خیمه را گرفت و مردی را کشت و شمشیری را گرفت و گفت :
أنا عجوز سیدی ضعیفه خاویة بالیة نحیفه أضربکم بضربة عنیفه دون بنی فاطمة الشریفه [المناقب ، ج۴ ، ص۱۰۴] .
۱۴- ۵ زن در کربلا در بین صفوف دشمن فریاد زده‌اند :
کنیز مسلم بن عوسجه
ام وهب زوجه عبداللّه کلبی
ام عمر بن جنادة
ام عبداللّه
زینب : قال حمید بن مسلم : فکأنی أنظر إلی امرأة خرجت مسرعة کأنها الشمس الطالعة تنادی بالویل و الثبور و تقول یا حبیباه یا ثمرة فوداه یا نور عیناه فسألت عنها فقیل هی زینب بنت علی (ع) و جاءت و انکبت علیه فجاء الحسین فأخذ بیدها فردها إلی الفسطاط. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۴۴] .
۱۵- همسران غیر بنی هاشم همه در کوفه ماندند و بستگان آنها وساطت کردند و از اسارت نجات دادند و تنها همسران بنی هاشم اسیر شدند.
۱- زهیر به امام گفت : اول کار است و لشگر حرّ کم هستند ، مسئله را تمام کن. فرمود : "من اوّل شروع نمی‌کنم".
۲- حرّ از یزید جدا شد و به امام (ع) پیوست ، ولی ضحاک با امام (ع) در عاشورا بود و جدا شد.
۳- اُم وهب در کنار بدن شوهر شهیدش به شهادت رسید.
۴- دو برادر از کوفه حرکت کردند یکی برای یاری امام ، دیگری یاری یزید به کربلا...
۵- زن و شوهر و فرزند : جناده انصاری با همسرش و یک دانه فرزندش ، جناده و فرزندش در کربلا در یاری امام (ع) شهید و همسر اسیر شد.
۶- توبه کنندگان در روز عاشورا : حُر ، سعد و برادرش ابوالحتوف
۷- جعفر شهید موته ، فرزندش محمد شهید صفین ، فرزندش قاسم شهید کربلا.
۸- شهید شاهد : عبدالرحمن شاهد غدیر و شاهد کربلا.
۹- شهیدی که خواست امیر کوفه را بکشد عمّار نام داشت. به صورت نفوذی وارد لشگر کوفیان در نخیله شد و خواست امیر را بکشد ، نشد؛ خود را به کربلا رساند و شهید راه امام (ع) شد.
۱۰- مسلم ازدی شهید یک پا : یک پا را در جنگی داده و با یک پا وارد کربلا و شهید شد.
۱۱- شهیدانی که در کربلا برای غربت امام (ع) گریه و خودشان شهید شدند.
۱۲- صحابی‌های شهید : انس کاملی ، مسلم بن عوسجه ، جابر غفّاری
۴. مقایسه اصحاب امام حسین (ع) با یاران حضرت رسول اکرم (ص)
۱- اصحاب امام حسین (ع) امداد غیبی و نزول فرشتگان نداشتند ولی اصحاب پیامبر (ص) داشتند.
۲- اصحاب امام حسین (ع) اذن بر رفتن و ترک جنگ داشتندأَذِنْتُ لَکم [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۱] .
ولی یاران رسول اکرم (ص) حق برگشت نداشتند.لِمَ أَذِنْتَ لَهُم [توبه/۴۳] .
۳- اصحاب امام حسین (ع) سرشناس و سران قبیله بودند (زهیر و حبیب) ، یاران پیامبر (ص) از مشاهیر نبودند.

۴- یاران امام (ع) با مسلمانان می‌جنگیدند ، ولی یاران پیامبر اکرم (ص) با کفار.

۵- یاران امام (ع) در جنگهای پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) و امام حسن (ع) نیز بودند ، ولی یاران پیامبر با یک معصوم

۶- یاران امام (ع) پیر و جوان و کودک ولی اصحاب پیامبر (ص) همه بزرگ بودند.

۷- یاران امام (ع) از همه خیر محروم حتی آب ، ولی اصحاب پیامبر (ص) امکانات داشتند.

۸- دشمنان امام حسین (ع) سی هزار در برابر ۷۲ نفر ، دشمنان رسول اکرم (ص) فوقش سه برابر مسلمانان بودند.

۹- امام (ع) را به مهمانی دعوت کردند ، اما رسول اکرم (ص) را مهمان نکرده بودند.

۱۰- اصحاب امام (ع) را قطعه قطعه کردند ، ولی یاران رسول اکرم (ص) را جز حمزه مثله نکردند.

۱۱- زن و بچه یاران امام (ع) را اسیر کردند ، ولی زن و بچه یاران پیامبر (ص) اسیر نشدند.

۱. اصحاب امام صادق ع و امام باقرع

۱. سیمای جابر بن حیان

حکیم ، ریاضی‌دان ، فیلسوف ، عالم به نجوم ، طبیب ، مؤلف ۳۹۰۰ کتاب ، یتیمی که پدرش به جرم تشیع در خراسان شهید شد.

۵۰۰ رساله در فلسفه

۵۰۰ رساله در طب

شیمی‌دان معروف جهان که ۵۰۰ رساله شیمی امام صادق (ع) را در هزار صفحه نوشته است.

زکریای رازی او را استادنا می گوید.

برتیلو دانشمند و شیمی‌دان فرانسوی او را اولین شیمی‌دانی که قواعد منضبط تدوین کرده می‌داند.

فرمول‌های احتکارشده شیمی را برای اولین بار در معرض دیگران قرار داد.

انقلابی و از طرف حکومت‌های جور تهدید به قتل می‌شد.

نظریاتی دارد که قرن‌ها بعد کشف شده نظیر درون ذره عالمی است مثل منظومه شمسی.

کتاب اعیان الشیعه نام ۳۶۰ کتاب جابر را یکی یکی برده که یکی از آنها همان هزار صفحه رساله شیمی است.

۲. سیمای هشام بن حکم

از اصحاب امام صادق (ع) و امام کاظم (ع) بوده و هر دو امام بسیار از او تجلیل کرده‌اند.

درمنی میان جمع بزرگان با سن کم (که هنوز در صورتش موئی نبود) مجلسی تشکیل داد که بر بزرگان شیعه گران آمد. امام صادق (ع) همین که این منظره را دید فرمود : هذا ناصرنا بقلبه و لسانه و یده

امام صادق (ع) برای او توحید درس می‌داد و فرمود : یا هشام طوری فهمیدی که بتوانی ملحدین را استدلالی سرکوب کنی؟ گفت بله. فرمود : نَفَعَکَ اللَّهُ بِهِ وَ ثَبَّتَکَ یا هِشَامُ قَالَ هِشَامٌ فَوَ اللَّهِ مَا قَهَرَنِی أَحَدٌ فِی التَّوْحِیدِ حَتَّی قُمْتُ مَقَامِی هَذَا [کافی ، ج۱ ، ص۸۷] .

۳. سیمای زراره

از اصحاب اجماع ، فقیه ، محدّث ، کلامی ، محبوب‌ترین مردم نزد امام صادق (ع) می‌باشد.

۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ لَا زُرَارَةُ وَ نُظَرَاوهُ لَظَنَنْتُ أَنَّ أَحَادِيثَ أَبِی ع سَتَذْهَبُ [رجال‌الکشی ، ص۱۳۳] .

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَشِّرِ الْمُخْبِتِینَ بِالْجَنَّةِ بُرَیدُ بْنُ مُعَاوِیةَ الْعِجْلِی وَ أَبُو بَصِیرٍ لَیثُ بْنُ الْبَخْتَرِی الْمُرَادِی وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَ زُرَارَةُ أَرْبَعَةٌ نُجَبَاءُ أُمَنَاءُ اللَّهِ عَلَی حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ لَوْ لَا هولَاءِ انْقَطَعَتْ آثَارُ النُّبُوَّةِ وَ انْدَرَسَت [رجال‌الکشی ، ص ۱۷۰] .

۳) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أَجِدُ أَحداً أَحْیا ذِكرَنَا وَ أَحَادِیثَ أَبِی ع إِلَّا زُرَارَةُ وَ أَبُو بَصِیرٍ لَیثٌ الْمُرَادِی وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَ بُرَیدُ بْنُ مُعَاوِیةَ الْعِجْلِی وَ لَوْ لَا هولَاءِ مَا كانَ أَحَدٌ یسْتَنْبِطُ هَذَا هولَاءِ حُفَّاظُ الدِّینِ وَ أُمَنَاءُ أَبِی (ع) عَلَی حَلَالِ اللَّهِ وَ حَرَامِهِ وَ هُمُ السَّابِقُونَ إِلَینَا فِی الدُّنْیا وَ السَّابِقُونَ إِلَینَا فِی الْآخِرَةِ [رجال‌الکشی ، ص۱۳۶] .

۴) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : زُرَارَةُ وَ أَبُو بَصِیرٍ وَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَ بُرَیدٌ مِنَ الَّذِینَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی "وَ السّابِقُونَ السّابِقُونَ أُولئِک الْمُقَرَّبُونَ" (واقعه–۱۱ –۱۰ [رجال‌الکشی ، ص۱۳۶] .

۵) در پاسخ نقل‌های گوناگون امام صادق (ع) فرمود : لِلْفَیضِ بْنِ الْمُخْتَارِ فِی حَدِیثٍ فَإِذَا أَرَدْتَ حَدِیثَنَا فَعَلَیک بِهَذَا الْجَالِسِ (زراره) وَ أَوْمَأَ إِلَی رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ فَسَأَلْتُ أَصْحَابَنَا عَنْهُ فَقَالُوا زُرَارَةُ بْنُ أَعْینَ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۱۴۳] .

۶) گاهی امام صادق (ع) به اسم زراره که می‌رسید اشک می‌ریخت و درود بر او می‌فرستاد [رجال‌الکشی ، ص۱۳۷] .

۷) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَصْحَابَ أَبِی كانُوا زَیناً أَحْیاءً وَ أَمْوَاتاً أَعْنِی زُرَارَةَ وَ مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ وَ مِنْهُمْ لَیثٌ الْمُرَادِی وَ بُرَیدٌ الْعِجْلِی هولَاءِ الْقَائِلُونَ بِالْقِسْطِ هولَاءِ الْقَوَّامُونَ بِالْقِسْطِ هولَاءِ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ أُولَئِک الْمُقَرَّبُونَ [رجال‌الکشی ، ص۲۳۸] .

۸) گاهی به خاطر تقیه و حفظ جان زراره ، امام صادق (ع) از او انتقاد می کرد ، و سپس به پسرش می گفت : به پدر بگو انتقاد من مانند سوراخ کردن کشتی توسط حضرت خضر است تا جان تو سالم بماند و گرنه : فَإِنَّک أَفْضَلُ سُفُنِ ذَلِک الْبَحْرِ الْقَمْقَامِ الزَّاخِرِ [رجال‌الکشی ، ص۱۳۸] .

۹) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أنا و الله عنک راض فما تبالی ما قال الناس بعد هذا [رجال‌الکشی ، ص ۱۴۱] .

این جمله را امام در پاسخ برای رفع نگرانی زراره از رضایت امام می‌فرمود.

۴. سیمای جابر جعفی

از اصحاب امام باقر (ع) و امام صادق (ع) بود.

او می گوید : پنجاه هزار و در نقلی ۷۰ هزار حدیث می‌دانم که هیچ کس از من نشنیده است. به امام باقر (ع) می گوید این همه اسرار نگفتنی بار سنگین و گاهی سینه‌ام تنگ و حالت شبه جنون به من دست می‌دهد. امام فرمود چاهی پیدا کن و برای چاه بگو.

مفضل از امام صادق (ع) پرسید : تفسیر جابر چگونه است؟ فرمود : لَا تُحَدِّثْ بِهِ السَّفِلَةَ فَیذِیعُونَه [رجال‌الکشی ، ص۱۹۲] .

۵. سیمای ابان بن تغلب

امام سجاد (ع) ، امام باقر (ع) و امام صادق (ع) را درک کرده ، و از همه آن بزرگواران روایاتی نقل کرده است.

شیخ طوسی : کان قارياً فقيها لغويا بندارا (نبيلا خل) [الفهرست طوسی ، ص۱۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اجْلِسْ فِی مَسْجِدِ الْمَدِینَةِ وَ أَفْتِ النَّاسَ فَإِنِّی أُحِبُّ أَنْ یرَی فِی شِیعَتِی مِثْلُک [الفهرست طوسی ، ص۱۷] .

امام صادق (ع) همین که خبر فوت او را شنید فرمود : و الله لقد اوجع قلبی موتُ أبان

ابان همین که وارد مدینه می‌شد مسجد و منبر برای او خالی می‌شد.

همین که منزل امام صادق (ع) می‌آمد ، امام برای او متکاء و وساده (تشک) حاضر می‌کرد.

۳۰۰۰۰ حدیث یاد داشت و امام صادق (ع) فرمود : "حدیث او را بشنوید و از من نقل کنید."

اولین کسی که در لغت و تفسیر قرآن کتاب نوشته است.

اعیان الشیعه نام ۶ کتاب او را برده است.

۱.اصحاب رسول الله

۱. اقسام صحابه

صحابه خوب ، که قرآن می‌گوید : أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ [فتح/۲۹.]

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذینَ آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یرْتابُوا [حجرات/۱۵.]

از نگاهی دیگر صحابه را می‌توان به دو گروه تقسیم نمود :

۱- اهل بیت که : وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهیراً [احزاب/۳۳.]

إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۳.]

وَ الرّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ [آل عمران/۷.]

أَهْلَ الذِّکر [نحل/۴۳.]

ثقلین [کنز العمال ، ج۱ ، ص۴۴ مسند احمد ، ج۵ ص۱۸۲.]

۲- ایمان آوردند و ثابت قدم ماندند

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَمّارُ تَقْتُلُک الْفِئَةُ الْباغِیةُ [الصراطالمستقیم ، ج۳ ، ص۱۷۵.]

ما اطلت الحضراء

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَلْمَانُ مِنَّا أَهْلَ الْبیتِ [إختصاص مفید ، ص۳۴۱.]

قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا [فصلت/۳۰.]

۳- ایمان آوردند و مرتد شدند

بد عاقبتها

۴- منافقین که از اول ایمان قلبی نداشتند

یقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ ما لَیسَ فی قُلُوبِهِم [فتح/۱۱.]

۲. عدالت صحابه

مرحوم میرحامد حسین هندی در ۳۳۶ صفحه درجلد ۱۲ عبقات ، حدیث : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَصْحابِی کالنُّجوم بِأَیهِمُ اقْتَدَیتُمْ اهْتَدَیتُمْ [الإفصاح مفید ، ص۴۹] . را رد کرده. تازه اگر هر فرستاده‌ای رهنما باشد. شیعه صحابی خوب را تقدیس می‌کند. این امام سجاد (ع) است در صحیفه در دعا می‌گویداللَّهُمَّ وَ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ وَ مُصَدِّقُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ بِالْغَیبِ عِنْدَ

مُعَارَضَةِ الْمُعَانِدِينَ لَهُمْ بِالتَّكذِيبِ وَ الِاشْتِيَاقِ إِلَی الْمُرْسَلِینَ بِحَقَائِقِ الْإِیمَانِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴.]
اللّهم و اصحاب محمد الذین احسنوا..
آیا همه اصحاب عادلند؟ پس این همه انتقاد و نفاق درباره کیست؟ این همه توهین به رسول الله (ص) وَ مِنْهُمُ الَّذینَ یوذُونَ النَّبِی [توبه/۶۱.]
لعنت‌های رسول الله چرا؟
یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا أَنْ تُصیبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمینَ [حجرات/۶.] درباره کیست؟
جنگ میان خود اصحاب چه توجیهی دارد؟
کسانی که در حدیبیه به رسول الله (ص) جسارت کردند که چرا رؤیای تو دروغ در آمد کیانند؟
کسانی که در آستانه رحلت گفتند : ان الرجل لیهجر کیانند؟
قَالَ عُمَرُ : إِنَّ الرَّجُلَ لَیهْجُرُ [کتاب سلیم‌بن‌قیس ، ص۸۷۷.]
در صحیح بخاری جلد ۴ ص ۴۷ بعض اصحاب به تقسیم رسول الله گفت به خدا قسم در این تقسیم رضای خداوند نیست آیهفَلا وَ رَبِّک لا یومِنُونَ حَتّی یحَکمُوک فیما شَجَرَ بَینَهُمْ ثُمَّ لا یجِدُوا فی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَیتَ وَ یسَلِّمُوا تَسْلیماً [نساء/۶۵.] درباره چه کسانی است؟
با لعنت رسول الله که فرمودلَعَنَ اللَّهُ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْ جَیشِ أُسَامَةَ [بحارالأنوار ، ج ۳۰ ، ص۴۳۲.]
کی تخلف کرد؟
رسول الله (ص) می‌فرماید : لَنْ یفْتَرِقَا [کافی ، ج۲ ، ص۴۱۴.]
و دیگری می گوید کفانا کتاب الله
حَسْبُنَا کتَابُ اللَّهِو سنت نبوی را رد کرد.
اگر همه اصحاب عادلند ، قاتلین عثمان چه می شوند ، اگر عثمان مظلوم است ، پس قاتلین او عادل نیستند. پس همه صحابه عادل نشدند!! در صحیح بخاری بابی عنوان شده به نام باب حوض که روایات متعددی نقل می کند که روز قیامت رسول الله (ص) لب حوض کوثر گروهی را از اصحاب خود می‌داند و خداوند به آن حضرت عتاب می کند که نمی‌دانی این افراد چه کردند بعد از تو اینها مرتد شدند [بخاری ، ج۸ ، ص۱۵۰. مرحوم سید شرف الدین در اجوبهٔ موسی جار الله ۶ حدیث آن را نقل می کند.]
بخاری ، ج۹ ، ص۵۸ نیز بابی دارد به نام باب الفتن که روایتی نقل می کند که روز قیامت میان رسول الله (ص) و بعضی از صحابه جدائی می‌افتد و رسول الله می گوید : خدایا اصحابی! خطاب می‌رسد که نمی‌دانی اینها بعد از تو چه کردند. (روایات متعدد است) .
بنابراین مساله عدالت صحابه صحیح نیست. با توجه به اینکه خود صحابه گاهی یکدیگر را تکفیر و تفسیق می کردند و حد جاری می کردند.
مخفی نماند که اصل عدالت صحابه یکی از زیربنایی‌ترین اصولی است که با آن تمام حق کشی‌ها شد. بخاری کتابی است که به قول اسد حیدر در امام صادق ، ج۱. ص۷۸ نقل می کند هو عدل القرآن و اگر در زمانی طاعون خوانده شود ، خدا طاعون را بر می‌دارد هر که به هر نیتی ختم صحیح بخاری کند به حاجت خود می‌رسد و...

البته شیعه نه تمام صحابه را عادل می‌داند و نه همه را ظالم. امّا اهل سنّت همه را عادل می‌دانند و می گویند : من طعن فی الصحابة فقد طعن علی رسول الله و من طعن علی رسول الله فهو زندیق.

آیا هم اصحاب عادلند؟ فرار در احد که با لحن انتقادی قرآن آمده گناه کبیره نیست

أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكُمْ [آل عمران/۱۴۴.]

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا ما لَكُمْ إِذا قیلَ لَكُمُ انْفِرُوا فی سَبیلِ اللَّهِ اثّاقَلْتُمْ إِلَی الْأَرْضِ [توبه/۳۸.]

آیا نشانه عدالت اصحابحَتّی إِذا فَشِلْتُمْ وَ تَنازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ وَ عَصَیتُمْ [آل عمران/۱۵۲.] است.

۳. سیمای صحابه

۱. صحابه خوب

۱. صفات

۱. اخلاص

۱-همراهان رسول الله (ص) اهل ریاء و عجب نیستند بلکه به دنبال جلب رضایت خدا هستند.

۲- همراهان رسول الله (ص) خود را مستحق لطف خدا نمی‌دانند بلکه معترف به کوتاهی و متقاضی فضل هستند.

۳- همراهان رسول الله (ص) به خلق خدا امیدی ندارند.

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَامَةُ الْمُخْلِصِ ‌أَرْبَعَةٌ : یسْلَمُ قَلْبُهُ وَ یسْلَمُ جَوَارِحُهُ وَ بَذَلَ خَیرَهُ وَ کفَّ شَرَّهُ [تحف‌العقول ، ص۲۱.]

۵- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : تَمَامُ الْإِخْلَاصِ تَجَنُّبُ الْمَعَاصِی [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۷۹.]

۶- علامت اخلاص منّت نگذاشتن است

وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتیماً وَ أَسیراً [دهر/۸.]

ثُمَّ لا یتْبِعُونَ ما أَنْفَقُوا مَنًّا وَ لا أَذیً [بقره/۲۶۲.]

۷- پاداش مخل (ص) :

بَلی مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۱۱۲.]

أُولئِک لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ [صافات/۴۱.]

فَسَوْفَ نُوتیهِ أَجْراً عَظیماً [نساء/۱۱۴.]

۲. استقلال

کزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ یعْجِبُ الزُّرّاعَ لِیغیظَ بِهِمُ الْکفّارَ [فتح/۲۹.]

۱- جامعه محمدی جامعه‌ای است شکوفا و بالندهأَخْرَجَ شَطْأَهُ

جامعه‌ای همبسته و متعاونفَآزَرَهُ

جامعه‌ای مستحکم و نفوذناپذیرفَاسْتَغْلَظَ

جامعه‌ای است مستقل و خودکفافَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ

جامعه‌ای که وجهه جهانی و دشمن شکن داردلِیغیظَ بِهِمُ الْکفَّارَ

۲- استقلال : وَ لا تَرْکنُوا إِلَی الَّذینَ ظَلَمُوا [هود/۱۱۳.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَکنْ عَبْدَ غَیرِک [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

لَنْ يجْعَلَ اللّهُ لِلْكافِرِينَ عَلَى الْمُومِنِينَ سَبِيلاً [نساء/۱۴۱.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَادِرُوا أَوْلَادَكمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يسْبِقَكمْ إِلَيهِمُ الْمُرْجِئَةُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷.]

۳. عبودیت

تَراهُمْ رُکعاً سُجَّداً [فتح/۲۹.]

۱- عبادت ما باید در معرض باشدتَراهُمْ

۲- اوصاف عبادت مؤمنین در قرآنالَّذِینَ هُمْ فی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲.]

الَّذینَ هُمْ عَلی صَلاتِهِمْ دائِمُونَ [معارج/۲۳.]

وَ الَّذینَ هُمْ عَلی صَلاتِهِمْ یحافِظُونَ [معارج/۳۴.]

رِجالٌ لا تُلْهیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ عَنْ ذِکرِ اللّه [نور/۳۷.]

۳- اوج نماز تعظیم و کرنش در برابر پروردگار استرُکعاً سُجَّداً [فتح/۲۹.]

در حدیثی می خوانیم که قلّه نماز سجده است.

۴- در صدر اسلام بعضی از اصحاب از شب تا صبح رکوع و شبی تا صبح سجده می کردند.

سیماهُمْ فی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ [فتح/۲۹.]

۱- منش و رفتار همراهان پیامبر نشان دهنده عبودیت آنها است [نمونه ،]

۴. همراهی

وَ الَّذینَ مَعَهُ

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : الْمُتَقَدِّمُ لَهُمْ مَارِقٌ وَ الْمُتَأَخِّرُ عَنْهُمْ زَاهِقٌ وَ اللَّازِمُ لَهُمْ لَاحِقٌ [إقبالالأعمال ، ص۶۸۷. (زیارت جامعه)]

۲- اصحاب پیامبر اختصاصی به یاران زمان حضرت ندارد هر کسی در هر زمانی در خط رسول الله (ص) باشد از اصحاب اوست.

۲- امام خمینی می‌فرماید : رسول الله (ص) سه منصب داشت نبوت ، حکومت ، قضاوت ، منصب اولی به بعد از او نمی‌رسد اما حکومت و قضاوت به ائمه و ولی فقیه می‌رسد وظیفه امروز ما با رهبر بودن است نه جلوتر و نه عقب‌تر.

۴- در قیامت بعضی می گویند : یا لَیتَنِی اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِیلاً [فرقان/۲۷.]

۵- رسول الله (ص) و همراهان مشمول رحمت اند : اهْبِطْ بِسَلامٍ مِنّا وَ بَرَکاتٍ عَلَیک وَ عَلی أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَک [هود/۴۸.]

۶- رسول الله (ص) و همراهان در قیامت عزیزند : یوْمَ لا یخْزِی اللّهُ النَّبِی وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ [تحریم/۸.]

۷- رسول الله (ص) و همراهان الگو هستند : قَدْ کانَتْ لَکمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فی إِبْراهِیمَ وَ الَّذِینَ مَعَهُ [ممتحنه/۴.]

۸- رسول الله (ص) و همراهان جهاد می کنند : لکنِ الرَّسُولُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ [توبه/۸۸.]

۹- رسول الله (ص) و همراهان اهل تهجد هستند : إِنَّ رَبَّک یعْلَمُ أَنَّک تَقُومُ أَدْنی مِنْ ثُلُثَی اللَّیلِ وَ نِصْفَهُ وَ ثُلُثَهُ وَ طائِفَةٌ مِنَ الَّذِینَ مَعَک [مزمل/۲۰.]

۱۰- رسول الله (ص) و همراهان مامور به استقامت هستند : فَاسْتَقِمْ کما أُمِرْتَ وَ مَنْ تابَ مَعَک [هود/۱۱۲.]

۵. تولی

رُحَماءُ بَینَهُمْ [فتح/۲۹.]

۱- إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰.]

وَ لا تَجْعَلْ فی قُلُوبِنا غِلًّا لِلَّذینَ آمَنُوا [حشر/۱۰.]

۲- بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ [آل عمران/۱۹۵.]

۳- وَ یوثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ [حشر/۹.]

۴- وَ یطْعِمُونَ الطَّعام [دهر/۸.]

۵- السَّلَامُ عَلَینَا وَ عَلَی عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِین

اهْدِنَا [فاتحه/۶.]

نَعْبُدُ [فاتحه/۵.]

نَسْتَعینُ [فاتحه/۵.]

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَقَرَّبُوا إِلَی اللَّهِ تَعَالَی بِمُوَاسَاةِ إِخْوَانِكُمْ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۸.]

۷- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هَلِ الْإِیمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَ الْبُغْضُ [كافی ، ج۲ ، ص۱۲۵.]

۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُسْلِمَینِ یلْتَقِیانِ فَأَفْضَلُهُمَا أَشَدُّهُمَا حُبّاً لِصَاحِبِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۲۷.]

۹- وَ لَوْ كنْتَ فَظًّا غَلیظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِك [آل عمران/۱۵۹.]

۱۰- فَأَلَّفَ بَینَ قُلُوبِكمْ [آل عمران/۱۰۳.]

وَ جَعَلَ بَینَكمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱.]

عوامل پیوند :

نماز جماعت :

نماز جمعه :

صله رحم :

عیادت :

انفاق :

۶. تبری

أَشِدّاءُ عَلَی الْكفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ [فتح/۲۹.]

۱- بَراءَةٌ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ [توبه/۱.]

۲- لا تَتَّخِذُوا الْكافِرِینَ أَوْلِیاءَ [نساء/۱۴۴.]

۳- وَ لا تُطِعِ الْكافِرِینَ وَ الْمُنافِقِینَ [احزاب/۴۸.]

۴- وَ لا تَرْكَنُوا إِلَی الَّذینَ ظَلَمُوا [هود/۱۱۳.]

۵- وَ لا تَتَّبِعْ سَبیلَ الْمُفْسِدینَاعراف/۱۴۲.

۶- جاهِدِ الْكفّارَ وَ الْمُنافِقینَ وَ اغْلُظْ عَلَیهِمْ [توبه/۷۳.]

۷- تَبَّتْ یدا أَبی لَهَبٍ وَ تَبَّ [مسد/۱.]

۱۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : كونَا لِلظَّالِمِ خَصْماً وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْناً [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷.]

۱۲- تشبه به كفار ممنوع : رَوَی إِسْمَاعِیلُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الصَّادِقِ (ع) أَنَّهُ قَالَ : أَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی نَبِی مِنْ أَنْبِیائِهِ قُلْ

لِلْمُومِنِينَ لَا يلْبَسُوا لِبَاسَ أَعْـدَائِی وَ لَا يطْعَمُوا مَطَاعِمَ أَعْـدَائِی وَ لَا يسْـلُكوا مَسَالِك أَعْدَائِی فَيكونُوا أَعْدَائِی كمَا هُمْ أَعْدَائِی [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۲۵۲.]

۱۳- اميرالمؤمنين (ع) می‌فرماينـد : مـا در جنگهـا به رسول الله (ص) پنـاه می‌برديم و از شـجاعت و شمشـير زنی حضـرت الهام می گرفتيم

وَعَدَ اللَّهُ الَّذينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْراً عَظيماً [فتح/۲۹.]

۲. در كتب آسمانی

ذلِك مَثَلُهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجيلِ [فتح/۲۹.]

۱- درتورات وانجيل نه تنها از رسول الله (ص) بلكه از همراهان آن حضرت ستايش شده است.

۲- كتابهای آسمانی تصديق كننده و مكمّل يكديگرند.

۳- اين طور نيست كه اسلام دين جنگ باشد و مسيحيت دين صلح ، تمام اديان تولّی و تبرّی داشته اند

۳. سيمای ابوطالب

۱. مقام و منزلت

۱- پيـامبر در مصـيبتش گريـان شـد و به شـدت نـاراحت و جبين راست او را چهار مرتبه مسـح كرد و جبين چپش را سه مرتبه سپس فرمود : ای عمو در صـغيری پرورشم دادی و در يتيمی كفـالتم كردی و در كبيری حمـايتم نمودی خـدا تو را جزای خير دهد و پيوند و صله رحم كردی. [منتهی الامال]

۲- سال وفات ابوطالب و خديجه عام الحزن ناميده شد.

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا نَالَ مِنِّی قُرَيشٌ شَيئاً حَتَّی مَاتَ أَبُو طَالِبٍ [المناقب ، ج۱ ، ص۶۷.]

۲. ايمان ابوطالب

۳- امام صادق (ع) : ابوطالب ماننـد اصـحاب كهف ايمان خود را كتمان می‌كرد و اين تاكتيكی بود برای حمايت از پيامبر. در آن زمـان اسـلام نيـاز به يـك چهره محبوب و شـناخته شـده داشت و اگر ابوطـالب ايمـان خود را ابراز می‌كرد كفار او را كنار می گذاشتند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : آمَنَ أَبُو طَالِبٍ (ع) بِحِسَابِ الْجُمَّلِ وَ عَقَـدَ بِيـدِهِ ثَلَاثَةً وَ سِتِّينَ ثُمَّ قَالَ إِنَّ مَثَلَ أَبِی طَالِبٍ مَثَلُ أَصْـحَابِ الْكهْفِ أَسَرُّوا الْإِيمَانَ وَ أَظْهَرُوا الشِّرْك فَآتَاهُمُ اللَّهُ أَجْرَهُمْ مَرَّتَينِ [معانی الأخبار ، ص۲۸۵.]

۴- ابوطالب در لحظات جان دادن وصيت كرد : يا معشر بنی هاشم اطيعوا محمدا و صدّقوه تفلحوا و ترشدوا.

۵- يكی از دانشـمندان قطيف كتـابی درباره ايمان ابوطالب نوشت بنام ابوطالب مومن قريش در ۳۴۰ صفحه و از مدارك اهل سنت اثبـات كرده ، ولی مقامـات قضايی حجاز از او درخواست نمودنـد سـخن خود را پس بگيرد چون چنين نكرد محكوم به حبس و اعدام شد كه با تلاشهای زياد آزاد گرديد. [فروغ ابديت ، ج ۱رسول الله (ص) ص۲۸۵ .]

۱- امام باقر (ع) : اگر ايمان ابوطالب را در يك كفه ترازو و ايمان اين خلق را در كفه ديگر گذارند ايمان او سـنگين‌تر خواهد بود. [رمضان درتاريخ از ابن حديد ، ج ۳ رسول الله (ص) ص۳۱۱.]

۲- دلائل ايمان ابوطالب كالصحيح من السيرۀ رسول الله (ص) ۳۴)

الف : جملاتی كه رسول الله (ص) و ائمه درباره ايمان او گفته‌اند.

ب : حمايتهای بی دريغ او از رسول الله (ص) آنهم در شرائط بسيار سخت.

ج : اقرار ابوطالب در اشعارش درباره رسول الله (ص) و رابطه آنحضرت با خدا (بیش از ۳ هزار شعر) .
د : توصیه به فرزندش جعفر و همسرش برای حضور در نماز جماعت .
ه ـ: حزن و ناراحتی شدید و استغفار پیامبر هنگام فوت ابوطالب.
و : ابوبکر و عباس می‌گویند ابوطالب هنگام مرگ می گفتلااله الا الله محمد رسول الله
ز : مراثی حضرت علی در فوت پدر درنامه‌ای که سالهای بعد برای معاویه فرستاد فرمود : بسیار فرق است میان پدر من ابوطالب و پدر تو ابوسفیان.
ح : رسول الله (ص) فرمودند : من در قیامت شفیع پدر و مادر و عمویم ابوطالب هستم.
ط : در اسلام آوردن فاطمه بنت اسد شکی نیست و اگر ابوطالب مسلمان نبود اجازه داده نمی‌شد که شوهر او غیر مسلمان باشد.
۱- رسول الله (ص) ۸ ساله بود که عبد المطلب از دنیا رفت و از آن سال تا ۴۲ سال ، ابوطالب در کنار رسول الله (ص) بود و در تاریخ اسلام تنها کسی است که ۴۲ سال حامی پیامبر بوده و عبدالمطلب عهد و پیمان گرفته بود از ابوطالب.
۲- همسر و فرزندان ابوطالب از پیشگامان نهضت اسلامی بودند فاطمه بنت اسد (سومین زن مسلمان) و علی وجعفر اولین مسلمانان بودند.
۲. صحابه بد
۱. صفات
أَ لَمْ یأْنِ لِلَّذینَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِکرِ اللّهِ [حدید/۱۶.]
۲- بعضی هنوز ضعف داشتند : الْآنَ خَفَّفَ اللّهُ عَنْکمْ وَ عَلِمَ أَنَّ فیکمْ ضَعْفاً [انفال/۶۶.]
۳- بعضی مادی و رفاه طلب بودند : یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا ما لَکمْ إِذا قیلَ لَکمُ انْفِرُوا فی سَبیلِ اللّهِ اثّاقَلْتُمْ إِلَی الْأَرْضِ أَ رَضیتُمْ بِالْحَیاةِ الدُّنْیا مِنَ الْآخِرَةِ [توبه/۳۸.]
۴- پول که آمد همه رفتند : أَ أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَینَ یدَی نَجْواکمْ صَدَقاتٍ [مجادله/۱۳.]
۵- تمایل به جبهه نداشتند : مِنْ بَعْدِ ما کادَ یزیغُ قُلُوبُ فَریقٍ مِنْهُمْ [توبه/۱۱۷.]
إِنَّ بُیوتَنا عَوْرَةٌ [احزاب/۱۳.]
قالُوا رَبَّنا لِمَ کتَبْتَ عَلَینَا الْقِتالَ [نساء/۷۷.]
۶- پیمان شکنی حتی با خدا : فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ [توبه/۷۶.]
۷- هر کجا به نفعشان بود می‌آمدند : وَ إِنْ یکنْ لَهُمُ الْحَقُّ یأْتُوا إِلَیهِ مُذْعِنینَ [نور/۴۹.]
۸- در جبهه خلاف کردند : حَتّی إِذا فَشِلْتُمْ وَ تَنازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ [آل عمران/۱۵۲.]
۹- گاهی ادب نمی‌کردند : فَإِذا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا [احزاب/۵۳.]
لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَینَکمْ کدُعاءِ بَعْضِکمْ بَعْضاً [نور/۶۳.]
۱۰- دنبال کار آسان بودند : لَوْ کانَ عَرَضاً قَریباً وَ سَفَراً قاصِداً لاَتَّبَعُوک [توبه/۴۲.]
۱۱- جاه طلب : أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذینَ یزَکونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّهُ یزَکی مَنْ یشاءُ وَ لا یظْلَمُونَ فَتیلاً [نساء/۴۹.]
فَلا تُزَکوا أَنْفُسَکمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقی [نجم/۳۲.]
۱۲- مغرور : الَّذینَ یلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعینَ مِنَ الْمُومِنینَ فِی الصَّدَقاتِ [توبه/۷۹.]

۱۳- همان صحابه مسجد ضرار را ساختند : وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيها وَ تَرَكوك قائِماً [جمعه/۱۱.]
۱۴- در همان زمان از زنان رسول الله (ص) بهتر؟؟ هم بودند : عَسى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكنَّ أَنْ يبْدِلَهُ أَزْواجاً خَيراً مِنْكنَّ مُسْلِماتٍ مُومِناتٍ قانِتاتٍ تائِباتٍ عابِداتٍ سائِحاتٍ ثَيباتٍ وَ أَبْكاراً [تحريم/۵.]

بنابراین قرآن ، صحابه بودن ، زن رسول الله بودن ، فرزند پیامبر بودن ، عموی رسول الله (ص) بودن (عموی ابراهیم ، عموی رسول الله (ص)) فامیل رسول الله (ص) بودنإِنَّ قارُونَ كانَ مِنْ قَوْمِ مُوسى [قصص/۷۶] .را دلیل صلاحیت و لیاقت نمی‌داند.

۲. مطاعن

۱. عمر لعنت الله

عمر در تقسیم میان مهاجر و انصار ، قریش و غیر قریش ، عجم و عرب ، حر و برده ، قبیله مضر و ربیعه ، اویس و خزرج فرق گذاشت [ابن ابی الحدید ، ج۸، ص۱۱۱ و تاریخ یعقوبی ، ج۲ ، ص۱۰۶ و فتوح البلدان ، ص۴۳۷.]

در کتاب الامامة و السیاسة می‌خوانیم که زهرا سلام الله علیها هنگامی که شیخین به عیادتش آمدند فرمود : شما را به خدا از رسول خدا (ص) نشنیده‌اید که فرمود رضای فاطمه رضای من و غضب او غضب من است. زهرا (ص) فرمود : خداوند و فرشتگان را شاهد می گیرم که شما مرا به خشم آوردید و شکایت شما را به پدرم می کنم. [الامامة و السیاسة ، ابن قتیبة ، ج۱ ، ص۲۰.]

قدامة بن مطعون از صحابه بود. در زمان عمر شراب خورد و دو شاهد شهادت دادند و عمر به او ۸۰ تازیانه زد با اینکه دو هجرت کرده بود و در بدر شرکت کرده بود [اجوبة موسی جار الله نقل از استیجاب اصابة ، مستدرک حاکم ، تلخیص]

اهل سنت که همه صحابه را عادل می‌دانند در برابر این آیات که در ماجرای احد انتقاد از صحابه می کند چه می گویند.

وَ طائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ يظُنُّونَ بِاللّهِ غَيرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجاهِلِيةِ يقُولُونَ هَلْ لَنا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَيءٍ [آل عمران/۱۵۴.]

همینکه احساس شکست کردند به فکر جان خود افتادند. ابن هشام می گوید عمر خطاب نیز در گوشه‌ای به فکر این افتاد که چه کند ، انس بن نصر گفت پا شو ، گیرم پیامبر کشته شده ، تو زندگی را دیگر برای چه می‌خواهی ، تو هم شهید شو.

اصحاب رسول الله ، صفحه ۱۱

إِذْ تُصْعِدُونَ وَ لا تَلْوُونَ عَلى أَحَدٍ وَ الرَّسُولُ يدْعُوكمْ فى أُخْراكمْ فَأَثابَكمْ غَمًّا بِغَمٍّ [آل عمران/۱۵۳.]

مگر ذوالثدیة عبادتش همه را به تعجب نیاورده بود به جوری که پیامبر ، ابوبکر را برای کشتن او فرستاد ، ابوبکر که او را در حال نماز دید برگشت. عمر را فرستاد ، برگشت. علی (ع) را فرستاد ، حضرت او را پیدا نکرد و زنده ماند و بعدها رئیس خوارج شد. یا قزمان بن حرث با رسول الله (ص) در احد چنان جنگ می کرد که همه اصحاب تعجب می کردند ولی رسول الله (ص) فرمود او اهل آتش است

۲. ابوبکر

تمام فضائل ابی بکر یا از دخترش عایشه است یا از عبدالله بن عمر است که حاضر نشد با حضرت علی بیعت کند. امام شافعی می گوید : تعجب می‌کنم از علی (ع) که دوستانش دنبال یک جنگی هستیم که بفهمیم عمر یا ابوبکر یا عثمان فرمانده آن جنگ بوده باشند. حتی یک نفر به دست اینها در جنگ کشته نشده است و در جنگ احد و حنین فرار کردند. و در خیبر شکست خورده برگشتند.

سوره برائت را از او (اولی) پس گرفتند

حتی در آخرین جنگ (سپاه اسامة) یک سرباز عادی بودند. در جبهه در صف‌های آخر بود.

در جنگ حنین که در سوره توبه آیه ۲۵ مطرح است ذیل آیه : إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيئاً وَ ضاقَتْ عَلَيكُمُ الْأَرْضُ بِما رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيتُمْ مُدْبِرِينَ

۱۲ مسلمانان هزار نفر بودند که فقط ۹ نفر مانده و همه فرار کردند نام این ۹ نفر در تاریخ موجود است

آیاثُمَّ وَلَّيتُمْ مُدْبِرِينَعادلند.

مگر به گفته آیه ۱۶ سوره انفال فرار از گناهان کبیره نیست

وَ مَنْ يوَلِّهِمْ يوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلاّ مُتَحَرِّفاً لِقِتالٍ أَوْ مُتَحَيزاً إِلى فِئَةٍ فَقَدْ باءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ وَ مَأْواهُ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمَصيرُ

از عمر پرسیدند ، جنب اگر آب نداشت چه کند؟ گفت نماز بخواند ولی عمار یاسر تیمم را به یاد او آورد!! [صحیح بخاری ، ج۱ ، ص۲ و ۵۴.]

۳. عثمان

آیا اصحاب عادلند؟ در حالیکه که زبیر ۵۰ هزار دینار ، هزار اسب و هزار برده داشت ، و املاک زیادی در بصره ، کوفه ، و مصر داشته.

طلحه از عراق هر روز هزار دینار داشته. عبد الرحمن بن عوف صد اسب ، هزار شتر ، ده هزار گوسفند ، یک هشتم مال او هشتاد و چهار هزار عثمان وقت مرگ صد و پنجاه هزار دینار ، غیر از دامها املاک داشته. زید بن ثابت بعد از مرگش آن قدر طلا و نقره داشت که با تبر می‌شکستندو دستهائی از آن زخم شده بود [مروج الذهب ، ج۲ ، ص۳۴۱.]

۴. معاویه

آیا همه اصحاب عادلند؟ معاویه جزء اصحاب بود که با اصرار ، فرزند شرابخوار و فاسق خود یزید را که قاتلسَید شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِاست بر مردم حاکم کرد با اینکه در صحیح مسلم ح ۱ ص ۶۲ می‌خوانیم دوستی علی ایمان و دشمنی او نفاق ولی آیا بخشنامه جسارت به علی بن ابیطالب از طرف معاویه عدالت است؟! صحیح مسلم باب فضایل علی بن ابیطالب

۵. بعضی دیگر از صحابه

جنگ طلحه و زبیر و عایشه با علی بن ابیطالب چه توجیهی دارد؟

در حالیکه رسول خدا فرمود : هر که علی را دشنام دهد مرا دشنام داده و هر که مرا دشنام دهد خداوند را دشنام داده و کیفر او آن است که با صورت به دوزخ می‌افتد [مسند احمد ، ج۶ ، ص۳۳ و مستدرک حاکم ، ج۳ ، ص۱۲۱ و خصال؟؟؟ ص۲۴.]

این حدیث شامل زنان هم می‌شود. مثل عایشه و جنگ جمل. که ضد آیهوَ قَرْنَ فی بُیوتِکُنَّ [احزاب/۳۳] است.

رسول الله (ص) به خانه عایشه اشاره کرد و سه بار فرمود : این جا مرکز فتنه است [صحیح بخاری ، ج۲ ، ص۱۲۸باب ما جاء فی بیوت ازواج النبی (ص)] .

آیا فرمان تیر باران بدنسَید شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ (امام حسن مجتبی (ع)) در مدینه با عدالت می‌سازد؟!!

۱- ابوهریره صحابی بود اما در بازجوئی عمر محکوم شد و نتوانست ثابت کند که این همه اموالیکه در بحرین جمع کرده چرا و چگونه جمع کرده؟ عمر آنقدر تازیانه به کمر ابوهریره زد تا خون جاری شد [سید شرف الدین در اجوبهٔ موسی جار الله از عقد الفرید اوائل جزء اول.]

۲- خالد بن ولید صحابی بود امّا مالک بن نویره را کشت و آن شب با زنش زنا کرد ولی ابوبکر به او کاری نداشت و می گفت ولید اجتهاد کرده و خطا رفته و گناهی بر او نیست. [مرحوم شرف الدین از ۱۱ کتب معتبر تاریخ این ماجرا را نقل

می کند.]

صحابه بد ، که قرآن می گوید : وَ مِنْهُمُ الَّذينَ يوذُونَ النَّبِی وَ يقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ [توبه/۶۱.]

و تمام آیات منافقین که خلاصه : يقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ ما لَيسَ فی قُلُوبِهِم [فتح/۱۱.] می باشد اینها را چگونه جواب می دهید؟

درباره ولید بن عقبه که مأمور جمع صدقات بنی المصطلق بود آیهیا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا إِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا أَنْ تُصيبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلى ما فَعَلْتُمْ نادِمينَ [حجرات/۶] نازل شد.

مسجد ضرار را منافقین ساختند و آن‌ها اصحاب بودند.

درباره ثعلبه بن حاطب که زکات نمی داد آیه نازل شد که : وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحينَ فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ [توبه/۷۶-۷۵.]

مگر قزمان بن حرث با رسول الله (ص) در احد چنان جنگ نمی کرد که همه اصحاب تعجب کردند ولی رسول الله (ص) فرمود : او اهل آتش است ، همینکه جراحتی دید و روی خاک افتاد به او گفتند : هنيئاًلَكَ بِالْجَنَّةِ گفت : وِ اللّه مَا قاتَلنا إلاّ عَلَی الأحْسابِبا این اوصاف ما چگونه هر صحابی را عادل بدانیم؟! [شرح‌نهج‌البلاغه ، ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۴ ، ص ۲۶۰]

۱. اصلاح

۱. زمینه های اصلاح

۱. دور نگه داشتن از علوم خطرناک

چگونه اصلاح کنیم؟

دور نگه‌داشتن کتاب و مجلّه‌های خطرناک

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لَا تُعَلِّمُوا نِسَاءَكُمْ سُورَةَ يوسُفَ وَ لَا تُقْرِءُوهُنَّ إِياهَا فَإِنَّ فِيهَا الْفِتَنَ وَ عَلِّمُوهُنَّ سُورَةَ النُّورِ فَإِنَّ فِيهَا الْمَوَاعِظَ [کافی ، ج۵ ، ص۵۱۶] .

۲. کنترل رفت و آمدها

کنترل آمد و رفت‌ها : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمَرْأَةُ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَابِ دَارِهَا مُتَزَينَةً مُتَعَطِّرَةً وَ الزَّوْجُ بِذَلِكَ رَاضٍ يبْنَى لِزَوْجِهَا بِكُلِّ قَدَمٍ بَيتٌ فِی النَّارِ [جامع‌الأخبار ، ص۱۵۸] .

۳. وقت گذاشتن برای خانواده

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : جُزْءٍ لِأَهْلِه [معانی الأخبار ، ص۷۹] .

۴. زود شوهر دادن دختر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ينْزِلَهَا الْغُرَفَ وَ يعَجِّلَ سَرَاحَهَا إِلَى بَيتِ زَوْجِهَا [کافی ، ج۶ ، ص۴۸] .

۵. هدایت به کلاس قرآن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَلَّمَ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ فَكَأَنَّمَا حَجَّ الْبَيتَ عَشَرَةَ آلَافِ حَجَّةٍ وَ اعْتَمَرَ عَشَرَةَ آلَافِ عُمْرَةٍ وَ أَعْتَقَ عَشَرَةَ آلَافِ رَقَبَةٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ وَ غَزَا عَشَرَةَ آلَافِ غَزْوَةٍ وَ أَطْعَمَ عَشَرَةَ آلَافِ مِسْكِينٍ مُسْلِمٍ جَائِعٍ وَ كَأَنَّمَا كَسَا عَشَرَةَ آلَافِ عَارٍ مُسْلِمٍ وَ يكْتَبُ لَهُ بِكُلِّ حَرْفٍ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ يمْحُو اللَّهُ عَنْهُ عَشْرَ سَيئَاتٍ وَ يكُونُ مَعَهُ فِی قَبْرِهِ حَتَّى يبْعَثَ وَ يثْقُلُ مِيزَانُهُ وَ يجَاوَزُ بِهِ عَلَى الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ وَ لَمْ يفَارِقْهُ الْقُرْآنُ حَتَّى ينْزِلَ بِهِ مِنَ الْكَرَامَةِ أَفْضَلَ مَا يتَمَنَّى [جامع الأخبار ، ص۴۹] .

۶. آموزش آداب زندگی
جماع در برابرشان ممنوع ، جداسازی رختخواب ، اجازه گرفتن هنگام ورود به اتاق ، فراهم کردن وسیله ازدواج.
۷. یاد قیامت
درباره کم‌فروشان می‌فرماید : أَ لا یظُنُّ أُولئِک أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِیوْمٍ عَظِیمٍ [مطففین/۵-۴] .
مانع فرار از جبهه است : قالَ الَّذینَ یظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاقُوا اللّهِ کمْ مِنْ فِئَةٍ قَلیلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً کثیرَةً بِإِذْنِ اللّهِ وَ اللّهُ مَعَ الصّابِرینَ [بقره/۲۴۹] .
ساحران مؤمن در برابر طاغوت گفتند : قالُوا لا ضَیرَ إِنّا إِلی رَبِّنا مُنْقَلِبُونَ [شعراء/۵۰] .
رسیدگی به محرومان : إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُریدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً. إِنّا نَخافُ مِنْ رَبِّنا یوْماً عَبُوساً قَمْطَریراً [دهر/۱۰-۹] .
تحمّل نیش‌ها : فَالْیوْمَ الَّذینَ آمَنُوا مِنَ الْکفّارِ یضْحَکونَ [مطففین/۳۴] .
رَبِّ ابْنِ لی عِنْدَک بَیتاً فِی الْجَنَّةِ [تحریم/۱۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ذِکرُ الْمَوْتِ یمِیتُ الشَّهَوَاتِ فِی النَّفْسِ وَ یقْطَعُ مَنَابِتَ الْغَفْلَةِ وَ یقَوِّی النَّفْسَ بِمَوَاعِدِ اللَّهِ وَ یرِقُّ الطَّبْعَ وَ یکسِرُ أَعْلَامَ الْهَوَی وَ یطْفِئُ نَارَ الْحِرْصِ وَ یحَقِّرُ الدُّنْیا [مصباح‌الشریعة ، ص۱۷۱] .
۸. پذیرش انتقاد
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحَبُّ إِخْوَانِی إِلَی مَنْ أَهْدَی إِلَی عُیوبِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۹] .
۹. قضاوت وجدان
شخصی اراده گناه داشت. پیامبر اکرم (ص) به او فرمود : "آیا حاضری دیگری با ناموس تو گناه کند؟"
۱۰. تقسیم کارها ونظم
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : اجْتَهِدُوا فِی أَنْ یکونَ زَمَانُکمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ سَاعَةً لِمُنَاجَاةِ اللَّهِ وَ سَاعَةً لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةً لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ وَ الثِّقَاتِ الَّذِینَ یعَرِّفُونَکمْ عُیوبَکمْ وَ یخْلِصُونَ لَکمْ فِی الْبَاطِنِ وَ سَاعَةً تَخْلُونَ فِیهَا لِلَذَّاتِکمْ فِی غَیرِ مُحَرَّمٍ وَ بِهَذِهِ السَّاعَةِ تَقْدِرُونَ عَلَی الثَّلَاثَةِ سَاعَاتٍ [تحف العقول ، ص۴۰۹] .
۱۱. توجه به آثار شوم گناه

۲. علل واسباب اصلاح

۱. امر بچه ها به نماز
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مُرُوا صِبْیانَکمْ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغُوا سَبْعاً [عوالی اللالی ، ج۱ ، ص۲۵۲] .
۲. آسان گیری
مسائل را آسان و زمینه‌ها را فراهم سازیم.
امام سجاد (ع) نماز ظهر و عصر یا مغرب و عشا را با هم خواندند. سؤال شد چرا بی‌فاصله خواندید؟ فرمود : بچه‌ها با من بودند و کار من برای آسان‌گیری و سرعت‌بخشی برای کودکان بود و به نماز واجب اکتفا کنید :
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کانَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) یأْمُرُ الصِّبْیانَ أَنْ یصَلُّوا الْمَغْرِبَ وَ الْعِشَاءَ جَمِیعاً وَ الظُّهْرَ وَ الْعَصْرَ جَمِیعاً فَیقَالُ لَهُ یصَلُّونَ الصَّلَاةَ فِی غَیرِ وَقْتِهَا فَیقُولُ هُوَ خَیرٌ مِنْ أَنْ ینَامُوا عَنْهَا [الجعفریّات ، ص۵۱] .

۳. کم خوری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَى أَسْرِ النَّفْسِ وَ كسْرِ عَادَتِهَا الْجُوعُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۱۴] .

۴. پرهیزازگناه حتی کوچک

قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا كَذَبَ فِى الصَّغِيرِ اجْتَرَى عَلَى الْكَبِيرِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۸] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : الصَّغَائِرُ مِنَ الذُّنُوبِ طُرُقٌ إِلَى الْكَبَائِرِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۸۰] .

حضرت مسیح (ع) : "شیطان گناهان را کوچک جلوه می‌دهد و از طریق کوچک جلوه دادن انسان را محاصره می‌کند." [دارالسلام نور ، ج۴ ، ص۲۰۳] .

۵. نماز

انّ الصّلوة تنهى عن الفحشاء و المنكر [عنکبوت/۴۵] .

۶. دعا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَكْثِرِ الدُّعَاءَ تَسْلَمْ مِنْ سَوْرَةِ الشَّيْطَانِ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۸] .

امام صادق (ع) در حال گریه می‌گفت : ...

عَنِ ابْنِ أَبِى يعْفُورٍ قَالَ : "سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ وَ هُوَ رَافِعٌ يدَهُ إِلَى السَّمَاء : " رَبِّ لَا تَكلْنِى إِلَى نَفْسِى طَرْفَةَ عَينٍ أَبَداً لَا أَقَلَّ مِنْ ذَلِك وَ لَا أَكثَرَ" قَالَ فَمَا كانَ بِأَسْرَعَ مِنْ أَنْ تَحَدَّرَ الدُّمُوعُ مِنْ جَوَانِبِ لِحْيتِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى فَقَالَ : " يا ابْنَ أَبِى يعْفُورٍ إِنَّ يونُسَ بْنَ مَتَّى وَكلَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى نَفْسِهِ أَقَلَّ مِنْ طَرْفَةِ عَينٍ فَأَحْدَثَ ذَلِك الذَّنْبَ" قُلْتُ فَبَلَغَ بِهِ كفْراً أَصْلَحَك اللَّهُ قَالَ : " لَا وَ لَكنَّ الْمَوْتَ عَلَى تِلْك الْحَالِ هَلَاك" [کافی ، ج۲ ، ص۵۸۱] .

۷. محاسبه نفس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "أَ لَا أُنَبِّئُكمْ بِأَكيسِ الْكيسِينَ وَ أَحْمَقِ الْحُمَقَاءِ" قَالُوا : بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَكيسُ الْكيسِينَ مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ وَ عَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَ أَحْمَقُ الْحُمَقَاءِ مَنِ اتَّبَعَ نَفْسُهُ هَوَاهُ وَ تَمَنَّى عَلَى اللَّهِ الْأَمَانِى فَقَالَ الرَّجُلُ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ وَ كيفَ يحَاسِبُ الرَّجُلُ نَفْسَهُ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ ثُمَّ أَمْسَى رَجَعَ إِلَى نَفْسِهِ (غروب از خودش چند سؤال بکند) وَ قَالَ يا نَفْسُ إِنَّ هَذَا يوْمٌ مَضَى عَلَيك لَا يعُودُ إِلَيك أَبَداً وَ اللَّهِ سَائِلُك عَنْهُ فِيمَا أَفْنَيتِهِ فَمَا الَّذِى عَمِلْتِ فِيهِ أَ ذَكرْتِ اللَّهَ أَمْ حَمِدْتِيهِ أَ قَضَيتِ حَقَّ أَخٍ مُومِنٍ أَ نَفَّسْتِ عَنْهُ كرْبَتَهُ أَ حَفِظْتِيهِ بِظَهْرِ الْغَيبِ فِى أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ أَ حَفِظْتِيهِ بَعْدَ الْمَوْتِ فِى مُخَلَّفِيهِ أَ كفَفْتِ عَنْ غِيبَةِ أَخٍ مُومِنٍ بِفَضْلِ جَاهِك أَ أَعَنْتِ مُسْلِماً مَا الَّذِى صَنَعْتِ فِيهِ فَيذْكرُ مَا كانَ مِنْهُ فَإِنْ ذَكرَ أَنَّهُ جَرَى مِنْهُ خَيرٌ حَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ كبَّرَهُ عَلَى تَوْفِيقِهِ وَ إِنْ ذَكرَ مَعْصِيةً أَوْ تَقْصِيراً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عَزَمَ عَلَى تَرْك مُعَاوَدَتِهِ وَ مَحَا ذَلِك عَنْ نَفْسِهِ بِتَجْدِيدِ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيبِينَ وَ عَرْضِ بَيعَةِ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ عَلَى نَفْسِهِ وَ قَبُولِهَا وَ إِعَادَةِ لَعْنِ شَانِئِيهِ وَ أَعْدَائِهِ وَ دَافِعِيهِ عَنْ حُقُوقِهِ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِك قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَسْتُ أُنَاقِشُك فِى شَىءٍ مِنَ الذُّنُوبِ مَعَ مُوَالَاتِك أَوْلِيائِى وَ مُعَادَاتِك أَعْدَائِى [بحار الأنوار ، ج۶۷ ، ص۶۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يكونُ الرَّجُلُ مِنَ الْمُتَّقِينَ حَتَّى يحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِيك شَرِيكهُ فَيعْلَمَ مِنْ أَينَ مَطْعَمُهُ وَ مِنْ أَينَ مَشْرَبُهُ وَ مِنْ أَينَ مَلْبَسُهُ أَ مِنْ حِلٍّ ذَلِك أَمْ مِنْ حَرَامٍ [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۶۲] .

۸. توجه به شخصیت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ كرُمَتْ عَلَيهِ نَفْسُهُ هَانَتْ عَلَيهِ شَهَوَاتُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۴۹] .

۹. بالابردن سطح آگاهی

أَنَا الْجَاهِلُ عَصَيتُك بِجَهْلِى وَ ارْتَكبْتُ الذُّنُوبَ بِجَهْلِى [العددالقوية ، ص۳۶۳] .

۱. اطلاعات

۱. اهمیت وضرورت اطلاعات دراسلام

۱.وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ [انفال/۶۰] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : استعمل مع عدوک مراقبهٔ الإمکان و انتهاز الفرصهٔ تظفر [غررالحکم ، ص۳۳۴] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن أعقل الناس عبد عرف ربه فأطاعه و عرف عدوه فعصاه [أعلام‌الدين ، ص۳۳۷] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اجْعَلُوا لَكمْ رُقَبَاءَ فِي صَياصِي الْجِبَالِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۱] .

۵.إِذا جاءَكمُ الْمُومِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللّهُ أَعْلَمُ بِإِيمانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُومِناتٍ فَلا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكفّارِ لا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَ لا هُمْ يحِلُّونَ لَهُنَّ [ممتحنه/۱۰] .

۶.مردوا على النفاق لا تعلم نحن نعلمهم

۷. امام حسین (ع) به برادرش محمد بن حنفیه ، هنگامی که بنا داشت از مدینه به مکه و از آنجا به کربلا برود فرمود : اما انت فلا علیک ان تقیم بالمدینهٔ و تکون لی عینا لا تخف عنی شیئا من امورهم

۸. قیس بن مسهر صیداوی مسئول بردن خبر به کوفه بود و در این راه شهید شد.

۹.وَ قالَ رَجُلٌ مُومِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يكتُمُ إِيمانَهُ أَ تَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يقُولَ رَبِّي اللّهُ [غافر/۲۸] .

۱۰. امام عسگری (ع) نامه‌ای را درون عصا و چوبی.....عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْأَسْوَدِ قَالَ : "دَعَانِي سَيدِي أَبُو مُحَمَّدٍ (ع) فَدَفَعَ إِلَي خَشَبَةً كأَنَّهَا رِجْلُ بَابٍ مُدَوَّرَةً طَوِيلَةً مِلْءَ الْكفِّ فَقَالَ : صِرْ بِهَذِهِ الْخَشَبَةِ إِلَى الْعَمْرِي إِلَى أَنْ ذَكرَ أَنَّهُ ضَرَبَ بِالْخَشَبَةِ بَغْلَ سِقَاءٍ فَانْشَقَّتْ فَإِذَا فِيهَا كتُبٌ فَرَجَعَ إِلَى أَنْ قَالَ : فَلَمَّا دَنَوْتُ مِنَ الدَّارِ اسْتَقْبَلَنِي عِيسَى الْخَادِمُ عِنْدَ الْبَابِ الثَّانِي فَقَالَ : يقُولُ لَک مَوْلَای أَعَزَّهُ اللَّهُ : لِمَ ضَرَبْتَ الْبَغْلَ وَ كسَرْتَ رِجْلَ الْبَابِ؟ فَقُلْتُ يا سَيدِي! لَمْ أَعْلَمْ مَا فِي رِجْلِ الْبَابِ فَقَالَ : وَ لِمَ احْتَجْتَ أَنْ تَعْمَلَ عَمَلًا احْتَجْتَ أَنْ تَعْتَذِرَ مِنْهُ إِياک بَعْدَهَا أَنْ تَعُودَ إِلَى مِثْلِهَا أَبَداً؟" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۷] .

۱۱. در جنگ خندق ، چون تاریکی شب سبب می‌شد گاهی خودی‌ها یکدیگر را بزنند رمز شب به وجود آمد یک شب رمزحم لَا ينْصَرُونبود.

۱۲. درهای دژهای خیبر گشوده شد و یهودیان با شرایط خاصی... آزاد گردیدند ، ولی بایددید عوامل پیروزی چه بوده است؟

الف : نقشه و تاکتیک جنگی

ب : کسب اطلاعات و اسرار دشمن

الف : ارتش اسلام در نقطه‌ای فرود آمد که روابط یهود را با دوستان آنان (قبایل غطفان) قطع نمود. ملت غطفان با تجهیزات کافی برای نجات متحدان خود حرکت کردند ، ولی هنوز چیزی راه نپیموده بودند که در میان آنان شایع شد که یاران محمد (ص) از یک راه انحرافی متوجه سرزمین آنان شده‌اند! این شایعه به قدری قوت گرفت که آنان از نیمه راه بازگشتند. تاریخ نویسان این شایعه را معلول ندای غیبی می‌دانند ، ولی هیچ بعید نیست که این شایعه از ناحیه مسلمانان غطفان درست شده! و طراحان این شایعه مسلمانان واقعی غطفان باشند که به دستورپیامبر (ص) ماموربودند در لباس کفر میان قبایل خود به سر ببرند.

واین مطلب درجنگ احزاب نیز سابقه دارد ، زیرا در پرتو شایعه سازی یک مسلمان غطفانی به نام نعیم بن مسعود باعث شد ارتش کفر متفرق شوند.! [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۶۵۷]

۱۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ عَينِى بِالْمَغْرِبِ كَتَبَ إِلَى يعْلِمُنِى أَنَّهُ وُجِّهَ إِلَى الْمَوْسِمِ أَنَاسٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ الْعُمْى الْقُلُوبِ الصُّمِّ الْأَسْمَاعِ الْكُمْهِ الْأَبْصَارِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۳] .

۱۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ ابْعَثِ الْعُيونَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۱۵. در همین عهدنامه مالک سه مرتبه واژه عیون آمده است!

۱۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیته [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۶] .

۱۷. اگر ضرورت نظام وابسته به جاسوسی شد جاسوس لازم است.

۲. سیره نبوی و علوی در اطلاعات

۱. اطلاعات درجامعه

۱. رسول الله (ص) قبل از هجرت در لیلهٔ العقبهٔ هنگامی که انصار با آن حضرت ملاقات کرده و بیعت نموده‌اند برای آنان نقیب تعیین کرده و برای هر طایفه‌ای از طوایف انصار یک یا دو نفر را از خودشان به عنوان نقابت نصب فرمود.

۲. در مدینه درمیان ارتش در سال ۶ هجری برای هر ده نفریک نفر عریف معین فرمود تا به وسیله آنها اوضاع و احوال را تحت نظر داشته و مطالب لازمه را رسیدگی نماید و هم چنین در میان قبایل مختلف عرب نیز مأموران اطلاعاتی معین شد مانند خبدب بن نعمان و رافع بن خدیج و...

۳. علی (ع) نیز از سیره رسول الله (ص) تبعیت کرده و در طول چهار سال و اندی که روی کار آمد عریف هائی داشت و اموال و عطایا را به وسیله آنان تقسیم و اوضاع و احوال را قهرا به واسطه آنان تحقیق و گاهی هم مجرمین را به وسیله آنها تنبیه می کرد.

۴. علی (ع) در شهرها به وسیله عیون و جاسوسان مخفی و مورد اعتماد و و ثوق خود کارمندان حکومت را مراقبت شدید نموده و حتی در دستورالعمل ها (مخصوصا در عهدنامه مالك بن الحارث الاشتر) دستور تعیین چنین افرادی را صادر می کند.

۵. رسول خدا (ص) سعید بن العاص را عامل السوق (مامور بازار) مکه و عمر را عامل السوق مدینه قرار داده بود. [اسد الغابهٔ ، ج۲ ، ص۳۰۹۸]

۶. ابن عمر می گوید : شخصی را دیدم به جرم اینکه مکیل و موزون را جزافا (بدون کیل و وزن) فروخته بود تعزیرمی نمودند. [تراتیب اداریه ، ج۱ ، ص۲۸۵]

۷. نقل شده که عمر در زمان خلافت خود زنی را به نام ام الشفاء عامل سوق تعیین کرده بود و بعضی این قضیه را به رسول خدا (ص) نسبت داده‌اند. [تراتیب اداریه ، ج۱ ، ص۵۵]

۸. علی (ع) هر روز در بازار کوفه می گشت وامر به معروف می‌نمود و شخصا به اوضاع رسیدگی می کرد.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) بِالْكوفَةِ عِنْدَكمْ يغْتَدِى كلَّ يوْمٍ بُكرَةً مِنَ الْقَصْرِ فَيطُوفُ فِى أَسْوَاقِ الْكوفَةِ سُوقاً سُوقاً وَ مَعَهُ الدِّرَّةُ عَلَى عَاتِقِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۵۱] .

۹. علی (ع) علی بن اصمع را وایی بارجاهٔ قرار داد و چون خیانت او آشکار شد دستش را قطع کرد. [اشتقاق ، ج۲ ، ص۲۷۲]

۱۰. علی (ع) عامل السوق اهواز را در اثر خیانت دستور داد زندانی با اعمال شاقه نمودند.

عَنْ عَلِي (ع) : أَنَّهُ اسْتَدْرَک عَلَى ابْنِ هَرْمَةَ خِيانَةً وَ كانَ عَلَى سُوقِ الْأَهْوَازِ فَكتَبَ إِلَى رِفَاعَةَ فَإِذَا قَرَأْتَ كتَابِى هَذَا فَنَحِّ ابْنَ هَرْمَةَ عَنِ السُّوقِ وَ أَوْقِفْهُ لِلنَّاسِ وَ اسْجُنْهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

۱۱. چون علی (ع) مشاهـده کرد که جمعی در بازار از محوطه‌ای که برای خود داشـتند تجاوز کردند دسـتور داد جایگاهی که درست کرده بودند را خراب کنند.
۱۲. امام علی (ع) دسـتور داد تا فاضـلاب هایی که از پشت بام‌ها و حوض ها در کوچه‌ها ریخته می‌شد وهمچنین آب کثیف‌ها (توالت‌ها) قطع گردد. [کنز ، ج۵ ، ص۴۸۸]
۱۳. همچنین حضـرت نشسـتن در معـابر عمومی را ممنوع کرد و جـایی را که جوانان و اشـخاص هرزه تجمع می کردنـد خراب کرد. [البیان و البنین ، ج۲ ، ص۱۰۲ و نژالدر ، ج۱ ، ص۱۵۲]
۱۴. رسول خدا (ص) دستور داد مالی را که صاحبش آن را احتکار نموده بود به بازار بیاورند و در معرض فروش قرار دهند. [توحید صدوق ، ص۳۸۸] .
۱۵.رایت علیا بشط الکلا یسال عن الاسعار :
علی (ع) را در شط الکلا دیدم که از قیمتهای اجناس سئوال می‌نمود [تعالیق احقاق الحق ، ج۸ ، ص۵۶۳]
۱۶.قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : کان رسول الله (ص) یسأل الناس عما فی الناس [معانی الأخبار ، ص۸۲] .
۱۷. احـادیث وارده در موضوع عریف نقـل شـده ، از جمله آنکه قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا بُدَّ مِنَ الْعَرِیفِ وَ الْعَرِیفُ فِی النَّارِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۱۰] .
درعین حـال که گفته بودنـد : عرافت حـق است و عریـف بایـد باشـد و لکن چـون مقـام عرافت ماننـد قضـاء بسـیار حسـاس و خطرناک است فرمودند : وَ الْعَرِیفُ فِی النَّارِ
۱۸. امیر المومنین (ع) برای جلوگیری ازخطرات مخالفین داخلی ، طلحه و زبیر و هواخواهان بنی امیه و جاسوسان معاویه که در دوران خلافت چند ساله گرفتار کارشـکنی و توطئه‌های آنان بود مراقبت کامل می کرد و به قیس بن سعد بن عباده در مصر و دیگر عمال و کارگزاران حکومتی دستور می‌داد که در مورد افراد مشکوک (مریب) شدیدا مراقبت کنند.
۱۹. اداره حسبه برای تصدی رسمی امر به معروف و نهی از منکر :
حسبه از احتساب فلان علی فلان انکر علیه قبیح عمله
محتسب؛ یعنی کسـی که از طرف دولت رسـما حق اعتراض به خلاف کار را دارد. احتسب فلانا؛ یعنی اختبر ، چون محتسب با تحقیق و تفتیش مردم را امتحان می کند.
امر به معروف را حسـبه و مسـئول را محتسب می گوینـد. گروهی داوطلبـانه این کـار را انجام می‌دهنـد ، لکن گروهی از طرف دولت رسـما مـامور این کـار هسـتند. رسـیدگی به اوضـاع مردم برای محتسب واجب عینی و برای دیگران واجب کفائی است. رسـیدگی به شکایات برای او واجب و حق تعزیر دارد. از بیت المال ارتزاق می شود. در امور عرفی حق نظر دارد که فلانی در کجا ، چه عملی ، چه شغلی ، با چه کیفیتی و.....
گاهی محتسب شاخه کار قضاوت و گاهی مستقل و....
قاضی بدون شاکی کاری ندارد ، ولی محتسب بدون وجود شاکی هم در منکرات دخالت می کند.
قاضی حق خشونت ندارد ، فقط حکم می کند ، ولی محتسب اعمال خشونت می کند.
محتسب از افراد موجه و مشهور و امین انتخاب می‌شده و بر والی مسلمین لازم است چنین افرادی را بر جامعه گماشته باشد.
محتسب دارای مقـام علمی ، حق گرفتن نیرو و تعلیم کارشـناس و جرم شـناس و کشف جرائم و چگونگی برخورد را داشت و گاهی شـرطه‌ها هم بازوی محتسب بودنـد. در بنـدرها نماینده داشت ، بر واردات و صادرات و انبارها نظارت و اهل بازار از او

حساب می‌بردند.

محتسب در اقوام و عشایر و اصناف عریف (رابط میان مردم و دولت از خود مردم و از خود قبیله) تعیین می‌کرد.

محتسب در برخوردها با مردم با عریف مشورت می‌کرد.

عریف (رابط میان مردم و حاکم) اگر غش شخصی را دید به محتسب گزارش دهد تا او کیفر دهد. [احمد میانجی (نور علم)]

وظایف محتسب نظارت بر اجرای قانون ، دستور به خراب کردن ساختمان هایی که در حال سقوط است و حتی منع حمالانی که بار زیاد برخود یا حیوان حمل نکنند ، جلوگیری از منکرات در بازار ، بازرسی از تمام صنفان به خصوص گوشت و نان. [در لغت نامه دهخدا لغت حسبه و محتسب درباره وظائف محتسب خوب بحث کرده است] .

۲. اطلاعات درنبرد

۱. گزینش نیرو

۱. وثاقت

۱. قَالَ الرِّضَا (ع) : کان رسول الله (ص) إذا وجه جیشا فأمهم أمیر بعث معهم من ثقاته من یتجسس له خبره [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۶۱] .

۲.یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکمْ [آل عمران/۱۱۸] .

۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ ابْعَثِ الْعُیونَ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَ الْوَفَاءِ عَلَیهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۴. افرادی مثل قیس بن مسهر صیداوی که خبر امام حسین (ع) را به دشمن در کوفه نداد گرچه به قیمت جانش تمام شد.

۵. عزیز و نفوذ ناپذیر.

۲. رازداری

۱. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ کانَ لِأَلْسِنَتِکمْ أَوْکیةٌ لَحَدَّثْتُ کلَّ امْرِئٍ بِمَا لَهُ وَ عَلَیهِ [کافی ، ج۱ ، ص۲۶۴] .

اوکیه (جمع وکاء به معنی بندی که سر چیز را می‌بندند)

۲. تا نگفتی سر اسیر توست ، اگر گفتی تو اسیری :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : سرک أسیرک فإن أفشیته صرت أسیره [غررالحکم ، ص۳۲۰] .

تا نگفتی تو انتخاب گری :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ کتَمَ سِرَّهُ کانَتِ الْخِیرَةُ بِیدِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۶۲] .

اگر گفتی بی اعتباری :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من ضعف عن سره فهو عن سر غیره أضعف [غررالحکم ، ص۳۲۱] .

اگر گفتی ، حق ملامت نداری :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ما لمت أحدا علی إذاعة سری إذ کنت به أضیق [غررالحکم ، ص۳۲۱] .

اگر گفتی ، ذلیل دیگرانی :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تطلع زوجک و عبدک علی سرک فیسترقاک [غررالحکم ، ص۳۲۰] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کتمان سرنا جهاد فی سبیل الله [أمالی مفید ، ص۳۳۸] .

۴. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَ اللَّهِ إِنَّ أَحَبَّ أَصْحَابِی إِلَی أَوْرَعُهُمْ وَ أَفْقَهُهُمْ وَ أَکتَمُهُمْ لِحَدِیثِنَا [کافی ، ج۲ ، ص۲۲۳] .

۵. امام کاظم (ع) درنامه ای که از زندان برای سوید سائی فرستاد ، فرمود : لَا تُفْشِ مَا اسْتَكْتَمْنَاكَ [كافی ، ج۸ ، ص۱۲۵] .
۶. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُمِرَ النَّاسُ بِخَصْلَتَينِ فَضَيعُوهُمَا فَصَارُوا مِنْهُمَا عَلَى غَيرِ شَيءٍ الصَّبْرِ وَ الْكِتْمَانِ [كافی ، ج۲ ، ص۲۲۲] .
۷. پذیرفته شدن در پرتو راز داری است :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ وَ الْحَزْمُ بِإِجَالَةِ الرَّأْی وَ الرَّأْی بِتَحْصِينِ الْأَسْرَارِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۸] .
۸. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : وَدِدْتُ وَ اللَّهِ أَنِّی افْتَدَيتُ خَصْلَتَينِ فِی الشِّيعَةِ لَنَا بِبَعْضِ لَحْمِ سَاعِدِی النَّزَقَ وَ قِلَّةَ الْكِتْمَانِ [كافی ، ج۲ ، ص۲۲۱] .
۳. سعه صدر
. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَالِطُوا الْأَبْرَارَ سِرّاً وَ خَالِطُوا الْفُجَّارَ جِهَاراً وَ لَا تَمِيلُوا عَلَيهِمْ فَيظْلِمُوكمْ فَإِنَّهُ سَيأْتِی عَلَيكمْ زَمَانٌ لَا ينْجُو فِيهِ مِنْ ذَوِی الدِّينِ إِلَّا مَنْ ظَنُّوا أَنَّهُ أَبْلَهُ وَ صَبَّرَ نَفْسَهُ عَلَى أَنْ يقَالَ [لَهُ] إِنَّهُ أَبْلَهُ لَا عَقْلَ لَهُ [كافی ، ج۲ ، ص۱۱۷] .
۴. دقت درتحقیق
۱.لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقی إِلَيكمُ السَّلامَ لَسْتَ مُومِناً [نساء/۹۴] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَئُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۷۴] .
۳. قال رسول الله (ص) : انی لم اومر ان انقب عن قلوب الناس و لا اشق بطونهم [کنز الاعمال ، حدیث۳۱۵۹۷]
۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَطْلُبُوا عَثَرَاتِ الْمُومِنِينَ فَإِنَّ مَنْ تَتَبَّعَ عَثَرَاتِ أَخِيهِ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَثَرَاتِهِ وَ مَنْ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَثَرَاتِهِ يفْضَحْهُ وَ لَوْ فِی جَوْفِ بَيتِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۵۵] .
۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسْأَلُوا الْفَاجِرَةَ مَنْ فَجَرَ بِكِ فَكمَا هَانَ عَلَيهَا الْفُجُورُ يهُونُ عَلَيهَا أَنْ تَرْمِی الْبَرِیءَ الْمُسْلِمَ [تهذیب الأحکام ، ج۱۰ ، ص۴۸] .
۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا سُئِلَتِ الْفَاجِرَةُ مَنْ فَجَرَ بِكِ فَقَالَتْ فُلَانٌ فَإِنَّ عَلَيهَا حَدَّينِ حَدّاً لِفُجُورِهَا وَ حَدّاً لِفِرْيتِهَا عَلَى الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ [كافی ، ج۷ ، ص۲۰۹] .
۲. اعزام نیرو
۱. رسول الله (ص) قبل از هجرت در لیلة العقبة هنگامی که انصار با آن حضرت ملاقات کرده و بیعت نموده‌اند برای آنان نقیب تعیین کرده و برای هر طایفه‌ای از طوایف انصار یک یا دو نفر را از خودشان به عنوان نقابت نصب فرمود.
۲. در مدینه درمیان ارتش در سال ۶ هجری برای هر ده نفریک نفر عریف معین فرمود تا به وسیله آنها اوضاع و احوال را تحت نظر داشته و مطالب لازمه را رسیدگی نماید و هم چنین در میان قبایل مختلف عرب نیز عریف معین شد ، مانند خبدب بن نعمان و رافع بن خدیج و...
۳. علی (ع) نیز از سیره رسول الله (ص) تبعیت کرده و در طول چهار سال و اندی که روی کار آمد عریف هایی داشت و اموال و عطایا را به وسیله آنان تقسیم و اوضاع و احوال را قهرا به واسطه آنان تحقیق و گاهی هم مجرمین را به وسیله آنها تنبیه می کرد.
۴. علی (ع) در شهرها به وسیله عیون و جاسوسان مخفی و مورد اعتماد و و ثوق خود کارمندان حکومت را مراقبت شدید نموده و حتی در دستورالعملها (مخصوصا در نامه مالک بن الحارث الاشتر) دستور تعیین چنین افرادی را صادر می کند.
۵. رسول خدا (ص) سعید بن العاص را عامل السوق (مامور بازار) مکه و عمر را عامل السوق مدینه قرار داده بود. [اسد الغابة ، ج۲ ، ص۳۰۹۸]

۱. به فرمان پیامبر زید بن ثابت مامور شد زبان یهودیان را فرا بگیرد تا بتواند گزارش تهیه کند.
۲. نعیم بن مسعود در جنگ احزاب یک کار اطلاعاتی بسیار مهم کرد (با اجازه رسول الله (ص)) او تازه مسلمان شده و کفار نمی‌دانستند. نزد یهود رفت که شما ازمشرکان مکه گروگان بگیرید تا مجبور به مقاوت شده و فرار نکنند و شما در مدینه تنها تحت فشار مسلمانان باشید. یهود چنین طرحی را پذیرفت و او نزد مشرکان رفت که این یهود به شما بدبین است و فردا گروگان خواهد گرفت و بالاخره بااین سیاست موفق شد و به اسلام خدمت کرد.
۳. خود پیامبر اکرم (ص) ناشناس در بدر وارد قبیله‌ای شد و اطلاعات کسب کردند. [فروغ ابدیت ، ج۱ ، ص۴۰۸]
۴. پیامبر اکرم (ص) شخصی را برای خبر گیری به میان طایفه ابوسفیان فرستاد. [سنن ابی داود ، ج۳ ، ص۳۸]
۵. بعد از شکست احزاب درجنگ خندق رسول اکرم (ص) حذیفه را مامور کرد تا ازشکست قطعی اطلاعاتی کسب کند. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۵۵۴]
۶. گاهی از دستگیر شدگان خبر دریافت می‌شد ، از جمله شب ششم جنگ خیبرجاسوس یهودی را دستگیر و نزد رسول اکرم (ص) آوردند. او تامین خواست تامین دادند و مرکز مهمات و زاغه‌های دشمن را فاش کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۶۵۷]
۷. رسول اکرم (ص) جمعی را به نام عاصم برای کسب خبر به مکه فرستاد. [پیامبر و یاران ، ج۴ ، ص۴۵]
۸. سعید بن زید شوهر خواهر عمر (از عشره مبشره) در یازده جنگ شرکت کرد ، ولی در بدر از طرف رسول اکرم (ص) به منطقه شام برای گرفتن خبر اعزام شد. و سهیمه غنایم بدر را به او دادند. [اسد الغابهٔ ، ج۲ ، ص۳۰۶و۳۰۷]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ عَينِى بِالْمَغْرِبِ كَتَبَ إِلَى يعْلِمُنِى أَنَّهُ وُجِّهَ إِلَى الْمَوْسِمِ أُنَاسٌ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ الْعُمْى الْقُلُوبِ الصُّمِّ الْأَسْمَاعِ الْكمْهِ الْأَبْصَارِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۳] .
. قَالَ الرِّضَا (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا بَعَثَ جَيشاً فَاتَّهَم أَمِيراً بَعَثَ مَعَهُ مِنْ ثِقَاتِهِ مَنْ يَتَجَسَّسُ لَهُ خَبَرَهُ [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۵ ، ص۶۰] .
سهمیه غنایم ماموران اطلاعاتی هم چون رزمندگان پرداخت می‌شد.
۳. مخفی کاری
۱. بعد از مدتها محاصره در خندق تلاش و گرسنگی و ترس زیادی مسلمانان را فرا گرفته بود. رسول اکرم (ص) مقداری از شب را نماز خواندند ، سپس فرمود : أ لا رجل يأتينا بخبر القوم يجعله الله رفيقي في الجنهٔ قال حذيفهٔ : فو الله ما قام منا أحد مما بنا من الخوف و الجهد و الجوع فلما لم يقم أحد دعاني فلم أجد بدا من إجابته قلت : لبيك قال : اذهب فجئني بخبر القوم و لا تحدثن شيئا حتى ترجع [بحارالأنوار ، ج۲۰ ، ص۲۰۸] . او شبانه رفت و وارد لشگر شد و از زیر خیمه‌ها به لشگر کفر ملحق شد. باد تندی دیگ غذا و همه چیز کفار را به هم زده بود. ابوسفیان که بساط را بر هم ریخته دید ، گفت : مواظب باشید در این گرد و غبار مسلمانان نفوذی نداشته باشند. هر کس نام فرد پهلوئی خود را بپرسد. حدیفه می گوید : من پیش دستی کردم و نام اطرافیان خود را پرسیدم که دیگر زمینه شکی باقی نماند. به هر حال اخبار را گرفته نزد رسول الله (ص) آمدم ، ولی هنگام حرکت رسول الله (ص) سفارش کرد که کاری نکنم و لذا در همان طوفان که ابوسفیان را بیچاره و در حال فرار دیدم خواستم او را هلاک کنم. به یاد سخن رسول اکرم (ص) افتادم و کاری انجام ندادم. همین که حذیفه برگشت رسول اکرم (ص) او را در بر گرفته و پارچه دوش خود را روی او انداخته و اخبار را پرسید. [بحار ، ج۲۰ ، ص۲۰۸ و کامل ابن اثیر ، ج۲ ، ص۱۸۴]
۲. پیامبر اکرم (ص) افرادی را برای نابود کردن یکی از سران کفر فرستاد. مسلمانان قبل از انجام ماموریت شروع به طواف

کعبه کردند ، ولی طرح عملیات لو رفت.

۳. پیامبر اکرم (ص) در خندق ، احد به مامور اطلاعات فرمود : کلمه‌ای از گزارشات خود را حضور مردم به من نگو. [مغازی ، ج۱ ، ص۲۰۸]

۴. حتی نقل خبر شیرین گاهی ممنوع : در احد پیامبر اکرم (ص) مجروح شد ، مسلمانی برای شاد کردن فرمود : محمد (ص) زنده است. حضرت با نهادن انگشت به دهان (رمز سکوت) اشاره فرمود : این بشارت دشمن را حساس و مرا می‌کشند. [مغازی ، ج۱ ، ص۲۳۶]

۵. پیامبر اکرم (ص) از اسم رمز ("غصل" و "قاره") نام دو قبیله‌ای که سپاه تبلیغی اسلام را به سرزمین خود دعوت نموده و در آنجا سر بریدند! استفاده کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۵۴۰]

۶. امام عسگری (ع) نامه هایی در میان عصای چوبی خود می‌نهادند و به شخصی می‌دهد و می‌فرماید : این چوب را به فلانی بدهد ، وسط راه دعوا شد ، عصا را زد و شکست و نامه‌ها بیرون آمد. او چوب را برداشت و برگشت : امام فرمود : چرا چوب را زدی؟

عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْأَسْوَدِ قَالَ : "دَعَانِی سَیدِی أَبُو مُحَمَّدٍ (ع) فَدَفَعَ إِلَی خَشَبَةً كَأَنَّهَا رِجْلُ بَابٍ مُدَوَّرَةً طَوِیلَةً مِلْءَ الْكَفِّ فَقَالَ : صِرْ بِهَذِهِ الْخَشَبَةِ إِلَى الْعَمْرِى إِلَى أَنْ ذَكَرَ أَنَّهُ ضَرَبَ بِالْخَشَبَةِ بَغْلَ سِقَاءٍ فَانْشَقَّتْ فَإِذَا فِیهَا كُتُبٌ فَرَجَعَ إِلَى أَنْ قَالَ فَلَمَّا دَنَوْتُ مِنَ الدَّارِ اسْتَقْبَلَنِی عِیسَی الْخَادِمُ عِنْدَ الْبَابِ الثَّانِی فَقَالَ یقُولُ : لَک مَوْلَای أَعَزَّهُ اللَّهُ : لِمَ ضَرَبْتَ الْبَغْلَ وَ كَسَرْتَ رِجْلَ الْبَابِ؟ فَقُلْتُ یا سَیدِی! لَمْ أَعْلَمْ مَا فِی رِجْلِ الْبَابِ٠٠٠٠٠" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۷] .

۷.إِذْ تَمْشِی أُخْتُک فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكمْ عَلی مَنْ یكفُلُهُ فَرَجَعْناک إِلی أُمِّک [طه/۴۰] .

۸.فَلَمّا جَهَّزَهُمْ بِجَهازِهِمْ جَعَلَ السِّقایةَ فِی رَحْلِ أَخِیهِ [یوسف/۷۰] .

۹.وَ لْیتَلَطَّفْ وَ لا یشْعِرَنَّ بِكمْ أَحَداً إِنَّهُمْ إِنْ یظْهَرُوا عَلَیكمْ یرْجُمُوكمْ أَوْ یعِیدُوكمْ فِی مِلَّتِهِمْ وَ لَنْ تُفْلِحُوا إِذاً أَبَداً [كهف/۲۰-۱۹] .

ـ عثمان بن سعید عمری اولین نایب خاص امام زمان (عج) چون شیعیان ائمهعلیهم السلامهمیشه مورد نظر دشمنان و در تنگنا بوده‌اند عاشقان را داخل کیسه مخصوص روغن می‌کرد و به این بهانه به ملاقات حضرت شرفیاب می‌کرد. [مفاخر ، ج۱ ، ص۳۰۴]

۴. تشکیل نهادهای اطلاعاتی

۱. شبکه اطلاعاتی پیامبر (ص) در مکه عباس عموی پیامبر (ص) بود که پیامبر را از نقشه جنگی قریش آگاه می‌کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۴۴۷]

۲. نعیم بن مسعود تازه مسلمان شده بود ، به پیامبر (ص) گفت که من با تمام قبائلی که فعلا دراحزاب متحدا علیه شما هستند آشنا هستم و آنها از اسلام آوردن من خبر ندارند. می توانم در پوست دوستی میان احزاب تفرقه به پا کنم. پیامبر (ص) اجازه داد و او رفت و به یهودیان گفت : که شما گروهی از قریش راگرو بگیرید که اگر مسلمانان پیروز شدند و کفار فرار کردند شما یهود تنها در دست مسلمانان قرار ندهید و آنها به خاطر وجود گروگانهای خود بمانند و شما را یاری کنند ، چون شما یهودی و ساکن مدینه هستید و نمی‌توانید فرار کنید. سپس نزد کفار رفت و گفت : فردا یهود ازشما گرو خواهند گرفت ، لذا همکاری نکنید. خلاصه تفرقه به پا کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۵۵۰]

۳. در تفسیر صافی ذیل آیه : سَأُلْقِی فِی قُلُوبِ الَّذِینَ كفَرُوا الرُّعْبَ [(انفال/۱۲)] می‌فرماید که پیامبر (ص) دو جاسوس فرستاد

تا خبر کاروان قریش را بدهد.
۴. پس از شکست احزاب در خندق ، پیامبر (ص) حذیفه را مامور کرد تا از شکست قطعی اطلاعاتی کسب کند. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۵۵۴]
۵.شب ششم جنگ خیبر باز یک یهودی جاسوس دستیگر می‌شود و نزد پیامبر (ص) آوردند و تامین خواست. به او تامین دادند و مرکز مهمات و زاغه‌های دشمن را فاش کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۶۵۷]
۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اعْلَمُوا أَنَّ مُقَدِّمَةَ الْقَوْمِ عُيونُهُمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۱] .
۷. در جنگ بدر رسول اکرم (ص) ناشناس وارد قبیله‌ای شدند و از وضع پیامبر و مسلمانان و دشمن اطلاعاتی کسب کردند. [فروغ ابدیت ، ج۱ ، ص۴۰۸]
در جنگ بدر یک گروه گشتی به سرپرستی علی (ع) سر چاه بدر آمدند و دو غلام که مربوط به دشمن بود دستگیرو به نزد پیامبر (ص) بردند و اطلاعاتی از آن دو کسب کردند. پیامبر (ص) پرسید : عدد شما چند نفر است؟گفتند : نمی‌دانیم ، پرسید : روزی چند شتر می‌کشید؟ گفتند : یک روز ۱۰ شتر و یک روز ۹ شتر. پیامبر (ص) فرمود : جمعیت دشمن بین ۹۰۰ الی ۱۰۰۰ نفر است. از سران قریش پرسید و استنباط فرمودند که از همه ابر قدرتها هستند. [فروغ ابدیت ، ج۱ ، ص۴۰۹]
۹.وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلى أُولِی الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَيكمْ وَ رَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيطانَ إِلاّ قَلِيلًا [نساء/۸۳] .
آری اسرار مسلمانان نباید فاش شود و نباید دراختیار افراد ساده قرار گیرد و باید به مرجع ذی صلاح ارجاع شود.
۵. کشف جاسوس
حضرت امیر (ع) همراه زبیرو مقداد از طرف رسول اکرم (ص) مامور شد تا نامه اخباری که زن لابلای موی خود پنهان کرده از او گرفته و برگردانند. [سنن ابی داود ، ج۳ ، ص۴۷ حدیث۲۶۵۰]
بارها مسلمانان افراد نفوذی دشمن را گرفته و نزد رسول اکرم (ص) می‌آوردند و این دلیل آن است که مسلمانان چنان نفوذ در دشمن داشتند که آنان را به خوبی می‌شناختند.
۶. برخورد با جاسوس
۱.وَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً [توبه/۱۰۷] . خراب و زباله دان شد.
۲.خانه سویلم یهودی که مرکز تلاش منافقان برای دلسرد کردن مسلمانان در شرکت در جنگ تبوک قرار گرفت به فرمان رسول اکرم (ص) به آتش کشیده و بر سر آنها خراب شد.
۳.اقرأ منی علی والدک السلام ، و قل له إنی إنما أعیبک دفاعا منی عنک ، فإن الناس و العدو یسارعون إلی کل من قربناه و حمدنا مکانه لإدخال الأذی فی من نحبه و نقربه ، و یرمونه لمحبتنا له و قربه و دنوه منا ، و یرون إدخال الأذی علیه و قتله ، و یحمدون کل من عبناه نحن و أن نحمد أمره ، فإنما أعیبک لأنک رجل اشتهرت بنا و لمیلک إلینا ، و أنت فی ذلک مذموم عند الناس غیر محمود الأثر لمودتک لنا و بمیلک إلینا ، فأحببت أن أعیبک لیحمدوا أمرک فی الدین بعیبک و نقصک ، و یکون بذلک منا دافع شرهم عنک ، یقول الله جل و عز : أما السفینة فکانت لمساکین یعملون فی البحر فأردت أن أعیبها و کان وراءهم ملک یأخذ کل سفینة (صالحة) غصبا ، هذا التنزیل من عند الله صالحة ، لا و الله ما عابها إلا لکی تسلم من الملک و لا تعطب علی یدیه و لقد کانت صالحة لیس للعیب منها مساغ و الحمد لله ، فافهم المثل یرحمک الله فإنک و الله أحب الناس إلی و أحب أصحاب أبی (ع) حیا و میتا۰۰۰۰ [رجال‌الکشی ، ص۱۳۸] .

۲.قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ كانَ لِأَلْسِنَتِكمْ أَوْكيةٌ لَحَدَّثْتُ كلَّ امْرِئٍ بِمَا لَهُ وَ عَلَيهِ [كافى ، ج۱ ، ص۲۶۴] .
اوكيه (جمع وكاء ، بندى كه سر چيزى را مى‌بندند)
۳.إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِيماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَكيلُ [آل عمران/۱۷۳] .
۴.إِنَّما ذلِكمُ الشَّيطانُ يخَوِّفُ أَوْلِياءَهُ فَلا تَخافُوهُمْ وَ خافُونِ إِنْ كنْتُمْ مُومِنِينَ [آل عمران/۱۷۵] .
۵. گاهى از دستگير شدگان خبر دريافت مى‌شد ، از جمله شب ششم جنگ خيبر ، جاسوس يهودى دستگير شد و نزد رسول اكرم (ص) آوردند ، او تامين خواست تامين دادند و مركز مهمات و زاغه هاى دشمن را فاش كرد. [فروغ ابديت ، ج۲ ، ص۶۵۷]
۶. به پيامبر (ص) گفتند : خانه سويلم مركز جنبش هاى ضد اسلامى است ومنافقان دور هم جمع شده و نقشه مى‌كشند. پيامبر (ص) گروهى را فرستاد تا خانه را محاصره و در حال جلسه آن را آتش كشيدند. توطئه گران غافل گير همه از ميان شعله‌ها فرار كردند. و يكى پايش شكست و بدين وسيله ارعابى در دل توطئه گران افتاد. [فروغ ابديت ، ج۲ ، ص۷۷۴ سيره ابن هشام ، ج۲ ، ص۵۱۷]
۷. از شرايط ذمه آن است كه جاسوس مشركين را راه ندهند. [لمعه ، ج۱ ، ص۱۸۷ كتاب الجهاد]
۸. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْجَاسُوسُ وَ الْعَينُ إِذَا ظُفِرَ بِهِمَا قُتِلَا [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۳۹۸] .
۹. به هم زدن و خراب كردن لانه جاسوسى.
وَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَ كفْراً وَ تَفْرِيقاً بَينَ الْمُومِنِينَ وَ إِرْصاداً لِمَنْ حارَبَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَ لَيحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنا إِلاَّ الْحُسْنى وَ اللّهُ يشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكاذِبُونَ [توبه/۱۰۷] .
۷. كشف اطلاعات
۱. خيانت در گزارش
۱.إِنْ جاءَكمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا [حجرات/۶] .
رسول اكرم (ص) وليد بن عقبه را براى گرفتن زكات به قبيله بنى المصطلق فرستاد. مردم به استقبال نماينده رسول خدا (ص) آمدند ، لكن وليد (به خاطر دشمنى قبلى با اين قبيله) خيال كرد براى كشتن او حركت كرده‌اند. فورى برگشت و گزارش عجولانه همراه با تحليل كه يا رسول الله (ص) آنها زكات نمى‌دهند و قصد كشتن مرا دارند وتخلف از مقررات شما كفر و... پيامبر اكرم (ص) ناراحت شدند و تصميم بر مقابله كردند كه آيه فوق نازل شد. [نمونه ، ج۲۲ ، ص۱۵۲]
۱.يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَماناتِكمْ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ وَ اعْلَمُوا أَنَّما أَمْوالُكمْ وَ أَوْلادُكمْ فِتْنَةٌ وَ أَنَّ اللّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ [انفال/۲۸-۲۷] .
امام باقر (ع) و امام صادق (ع) فرمودند : " يهود بنى قريظه (طايفه‌اى از يهود مدينه) حدود ۲۱ شب به فرمان رسول خدا (ص) در مدينه محاصره شدند ، ناچار پيشنهاداتى كردند كه :
الف : از مدينه هجرت و به شام روند. رسول اكرم (ص) نپذيرفتند ، چون نقشه بود.
ب : سعد بن معاذ را داور و حكم براى گفتگو تعيين فرمودند ، ولى آنها تقاضا كردند كه ابولبابة به جاى سعد باشد. ابولبابه داور شد ، لكن همين كه ابولبابه از طرف مسلمانان وارد به يهود شد (چون سابقه دوستى با يهود داشت و خانه و فرزند و اموالش در دست يهود بود) او لغزش پيدا كرد و با اشاره مطلبى را به اطلاع دشمن رساند كه نبايد. لكن فورى متوجه خيانت شد و به مدينه رفت و خود را با طنابى به ستون بست و ۷ شبانه روز غذا و آب نخورد و بيهوش شد تا توبه‌اش قبول و رسول

اکرم (ص) طناب را باز کرد و آیه فوق نازل شد". آری ، دادن یک خبر به دشمن به خاطر حفظ منافع شخصی (مال و اولاد) ابولبابه را لرزاند. او به خاطر جبران گفت : تمام مال و خانه‌ام در راه خدا ، لکن رسول اکرم (ص) فرمود : یک سوم آن کافی است. [کامل ابن اثیر ، ج۲ ، ص۱۸۵ ذکر غزوه بنی قریظه - تفسیر نمونه ، ج۷یا۱۷ ، ص۱۳۴] .

۲. کشف خانه تیمی

۱.وَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِرَاراً وَ كفْراً وَ تَفْرِيقاً بَيْنَ الْمُومِنِينَ وَ إِرْصاداً لِمَنْ حارَبَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَ لَيحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنا إِلاَّ الْحُسْنى وَ اللّهُ يشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكاذِبُونَ [توبه/۱۰۷] .

۲. قبل از غزوه تبوک به پیامبر (ص) گزارش رسید که خانه سویلم مرکز توطئه برای جلوگیری از شرکت مردم در جنگ می‌باشد. طلحة بن عبید الله وجعی به دستور پیامبر (ص) در هنگام جلسه ، به خانه حمله ور شدند و آن را آتش زدند. همه فرار کرده و تنها پای یک نفر شکست واین عمل رعب و وحشتی در دل دشمنان به وجود آورد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۷۷۴]

۳. فاش اسرار

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مُذِيعُ السِّرِّ شَاك وَ قَائِلُهُ عِنْدَ غَيرِ أَهْلِهِ كافِرٌ [كافی ، ج۲ ، ص۳۷۱] .

مجلسی (ره) : چون کسی که یقین دارد ، مخالفت امام نمی‌کندواحتیاط می‌کند که ضرر نزند.

۲.قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَذَاعَ عَلَينَا شَيئاً مِنْ أَمْرِنَا فَهُوَ كمَنْ قَتَلَنَا عَمْداً وَ لَمْ يقْتُلْنَا خَطَأً [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۱] .

۳. امام صادق (ع) در تفسیر آیه"وَ يقْتُلُونَ الْأَنْبِياءَ بِغَيرِ حَقٍّ " (بقره/۶۱) وَ اللَّهِ مَا قَتَلُوهُمْ بِأَسْيافِهِمْ وَ لَكنْ أَذَاعُوا سِرَّهُمْ وَ أَفْشَوْا عَلَيهِمْ فَقُتِلُوا [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۱] .

۴. امام باقر (ع) فرمود : در قیامت شخصی می‌بیند در پرونده اعمالش خون ریزی نوشته شده. عرض می‌کند : خدایا من هرگز کسی را نکشته‌ام و خونی نریختم. جواب می‌شنود فلان خبر را شنیدی و نقل کردی تا خبر رسید به فلان ستمگر؛ در نتیجه مظلومی کشته شد و این است سهم تو. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يحْشَرُ الْعَبْدُ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ مَا نَدِى دَماً فَيدْفَعُ إِلَيهِ شِبْهُ الْمِحْجَمَةِ أَوْ فَوْقَ ذَلِك فَيقَالُ لَهُ : هَذَا سَهْمُك مِنْ دَمِ فُلَانٍ فَيقُولُ : يا رَبِّ إِنَّك لَتَعْلَمُ أَنَّك قَبَضْتَنِي وَ مَا سَفَكتُ دَماً فَيقُولُ : بَلَى سَمِعْتَ مِنْ فُلَانٍ رِوَايةَ كذَا وَ كذَا فَرَوَيتَهَا عَلَيهِ فَنُقِلَتْ حَتَّى صَارَتْ إِلَى فُلَانٍ الْجَبَّارِ فَقَتَلَهُ عَلَيهَا وَ هَذَا سَهْمُك مِنْ دَمِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۰] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهِ لَقَدْ قَرُبَ هَذَا الْأَمْرُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَأَذَعْتُمُوهُ فَأَخَّرَهُ اللَّهُ وَ اللَّهِ مَا لَكمْ سِرٌّ إِلَّا وَ عَدُوُّكمْ أَعْلَمُ بِهِ مِنْكمْ [تحف العقول ، ص۳۰۷] .

۶.وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلى أُولِى الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَيكمْ وَ رَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيطانَ إِلاّ قَلِيلاً [نساء/۸۳] .

آری ، اسرار مسلمانان نباید فاش شود و نباید در اختیار افراد ساده قرار گیرد و باید به مرجع ذی صلاح ارجاع شود.

۴. حرکات اطلاعاتی دشمن

۱.وَ فِيكمْ سَمّاعُونَ لَهُمْ [توبه/۴۷] .

۲.وَ قَلَّبُوا لَك الْأُمُورَ [توبه/۴۸] .

۳.إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ [آل عمران/۱۷۳] .

۴.وَ الْمُرْجِفُونَ فِى الْمَدِينَةِ [احزاب/۶۰] .

۵.إِنْ تُصِبْك حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ [توبه/۵۰] .

۶.وَ إِذا خَلَوْا إِلى شَياطِينِهِمْ [بقره/۱۴] .

۷.سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدادٍ [احزاب/۱۹] .

۸.أُوذِينا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِينا وَ مِنْ بَعْدِ [اعراف/۱۲۹] .

۹.لا طاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ [بقره/۲۴۹] .

۱۰.لَنْ نَصْبِرَ عَلى طَعامٍ واحِدٍ [بقره/۶۱] .

۱۱.مَتى نَصْرُ اللّهِ [بقره/۲۱۴] .

۳. نکته ها

۱. آنچه مربوط به اطلاعات گفته شد راجع به نظام است نه افراد و گرنه تجسس حرام است.

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تخبرن إلا عن ثقة [غررالحکم ، ص۴۷۷] .

۳. روی اخبار و اطلاعات که جرقه است تکیه نکنید ، روی جریان ها دقت کنید؛ فیلم باشد نه عکس.

۴. آبروی مردم را میان خودتان هم نریزید.

۵. از وزارت اطلاعات نترسید ، بلکه او را حامی جامعه بدانید.

۶. در گزارش توطئهلا تَأْخُذْكُمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللّهِ [(نور/۲)] را فراموش نکنید.

۷. به خبر واحد تکیه نکنیم.

۸. خبر را به اهلش بدهیم.

۹. خبر فروشی ، خود فروشی است.

۱۰. به منبع خبر دقت کنیم و همیشه به حسن ظن و ظاهر تکیه نکنیم.

۱۱. برای انتقادهای سازنده که انتقاد نظام اسلامی و چارچوب کلی را پذیرفته قبول کنیم ، ولی اینکه از شخصی یا موردی گلایه دارد حساب جدا بازکنیم.

فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيماهُمْ وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ [محمد/۳۰] .

۱. اعتکاف

۱. تاریخچه

عبادت اعتکاف به دلیل اهمیت و آثار و برکات ارزشمند آن از عبادت‌های مخصوص دین اسلام نبوده و در ادیان آسمانی قبل از اسلام نیز اجمالاً ـ می‌دانیم که وجود داشته است گر چه از نحوه انجام آن در ادیان سابق بی‌اطلاعیم. چنانکه برخی از آیات قرآن ، وجود عبادت اعتکاف در ادیان گذشته را تأیید می کند ، آنجا که می‌فرماید : وَ عَهِدْنا إِلى إِبْراهِيمَ وَ إِسْماعِيلَ أَنْ طَهِّرا بَيْتِي لِلطّائِفِينَ وَ الْعاكِفِينَ وَ الرُّكَّعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵] .

به ابراهیم و اسماعیل توصیه نمودیم تا خانه‌ام را برای معتکفان و نمازگزاران تطهیر کنند.

باز در قرآن می‌خوانیم : وَ اذْكُرْ فِي الْكِتابِ مَرْيَمَ إِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِها مَكاناً شَرْقِيا فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجاباً فَأَرْسَلْنا إِلَيها رُوحَنا فَتَمَثَّلَ لَها بَشَراً سَوِيا [مریم/۱۷-۱۶] .

مریم (س) آنگاه که به افتخار ملاقات با فرشته الهی نایل آمد از مردم بریده بود و در خلوت به سر می‌برد...

علامه طباطبایی ـ رضوان الله علیه ـ در تفسیر قیم خود می‌فرماید : مقصود از ، دوری مریم از مردم ، بریدن از آنان و روی آوردن به عبادت اعتکاف برای بندگی و پرستش خدا بوده است.

علامه مجلسی (ره) نقل می کند : حضرت سلیمان (ع) در مسجد الأقصی به دفعات ، به مدت یک ماه ، دو ماه ، یک سال ، دو سال و کمتر و بیشتر اعتکاف می کرد و خوردنی و نوشیدنی برایش فراهم می‌شد و او در همانجا به عبادت می‌پرداخت.

در برخی از روایات اهل سنت آمده که در دوران جاهلیت قبل از اسلام نیز یک سلسله اعمال به عنوان اعتکاف در میان مردم رایج بوده است.

بنابراین ، با استناد به شواهد فوق ، اعتکاف در ادیان سابق الهی نیز وجود داشته و با بعثت نبیّ خاتم (ص) در اسلام نیز تنفیذ شده و استمرار یافته است ، اگر چه ممکن است در شریعت اسلام پاره‌ای از خصوصیات و آداب و احکام و شرایط آن تغییر کرده باشد.

۲. اهمیت

مراسم اعتکاف چند سالی است که به برکت انقلاب اسلامی و تلاش‌های مخلصانه برخی از خادمان دین احیاء گردید و با شور و شوقی زاید الوصف ، غبار غربت و مظلومیت از چهره این سنّت زیبای محمّدی زدوده شد و بحمد الله همه ساله در سطحی فراگیر رو به رشد و تعالی است.

امسال نیز همچون سنوات گذشته ، مراسم اعتکاف در روزهای ۱۳ و ۱۴ و ۱۵ ماه رجب المرجّب ، در بسیاری از مناطق کشور برگزار می گردد که انتظار می‌رود بیشتر از سال‌های گذشته مورد استقبال قرار گیرد.

واژه اعتکاف :

اعتکاف و مشتقّات آن از ریشه "ع ، ك ، ف" اخذ شده که ۹ بار با عبارات : عاکف ، عاکفا ، عاکفین ، عاکفون ، یعکفون و معکوفا در قرآن ذکر گردیده است و همه موارد آن ملازم با نوعی تعظیم و تکریم است.

معنی اعتکاف :

اعتکاف در لغت به معنی بازداشتن و بند کردن و اقامت نمودن و توقف کردن است که مستلزم عزلت‌گزینی و گوشه‌نشینی است.

به عبارت دیگر ، اعتکاف در بند کردن خود است در جایی یا حبس در محلی.

ابعاد اعتکاف :

اعتکاف دارای ابعاد مختلف و جوانب گوناگونی است که پرداختن به همه آنها در یک مقاله کوتاه ناممکن است. ابعاد و جوانبی همچون پیشینه تاریخی ، اهمیت ، احکام ، زمان ، مکان ، شرایط ، آثار و نتایج و نظائر آن که لازم است به طور مبسوط و نسبتا گسترده پیرامون هر یک از موارد فوق تحقیق و بررسی صورت پذیرد که در این مقاله برخی از آن موارد به اختصار اشاره می‌شود.

ادله مشروعیت اعتکاف :

از آنجا که اعتکاف نوعی رهبانیت ، انزواطلبی و گوشه‌گیری و بریدن از جامعه و تن در دادن به نوعی ریاضت و حبس کردن خود است و حال آن که رسول خدا (ص) فرمود : لَا رَهْبَانِيَةَ فِي الْإِسْلَامِ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۹۳] .

ممکن است این سؤال در اذهان مطرح شود که با استناد به چه دلایلی ، اعتکاف ، عبادتی دارای مشروعیت و انجام آن ارجح

و افضل است؟

پاسخ این است که با توجه به اهمیت و فضیلت و آثار و نتایج عدیده و ارزشمند آن ، کتاب (قرآن) و سنت حضرات معصومین (علیهم السلام) و سیره علمی و عملی پیغمبر (ص) و ائمه اطهار (صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین) ، آن اسوه‌های بی‌بدیل هدایت ، به وضوح بر مشروعیت اعتکاف گواه و بر مطلوب و ارجح بودن آن به خوبی دلالت می‌کند.

چنان که دو آیه سوره بقره که می‌فرماید : وَ عَهِدْنا إِلی إِبْراهیمَ وَ إِسْماعیلَ أَنْ طَهِّرا بَیتِی لِلطَّائِفینَ وَ الْعاکفینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵] .

وَ لا تُبَاشِرُوهُنَّ وَ أَنْتُمْ عاکفُونَ فِی الْمَساجِدِ [بقره/۱۸۷] .

هنگام اعتکاف در مسجد با زنان مباشرت نکنید و با آنان در نیامیزید.

مؤید این حقیقت است ، ضمن اینکه آیه دوم همراه با بیان یکی از احکام اعتکاف نیز هست. آیات فوق هم ناظر به اعتکاف اصطلاحی و مشروعیت آن است و هم مبین مقام و منزلت معتکفان که آنان را در ردیف نمازگزاران مسجد الحرام و طواف‌کنندگان گرد خانه خود (کعبه) قرار داده و از دو پیامبر بزرگ خویش خواسته تا خانه‌اش را برای معتکفان از هرگونه آلودگی ظاهری و باطنی تطهیر نمایند.

به علاوه ، برابر روایات فریقین (شیعه و سنّی) پیامبر اکرم (ص) در گفتار و کردار بر اهمیت عبادت اعتکاف تأکید و بدان اهتمام می‌ورزید و در فرصت‌های مناسب ، این سنت حسنه را برپا می‌کرد و نسبت به آن سعی ویژه مبذول می‌داشت.

چنانکه در روایتی معتبر از حضرت صادق (ع) نقل شده که فرمود : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا کانَ الْعَشْرُ الْأَوَاخِرُ اعْتَکفَ فِی الْمَسْجِدِ وَ ضُرِبَتْ لَهُ قُبَّةٌ مِنْ شَعْرٍ وَ شَمَّرَ الْمِئْزَرَ وَ طَوَی فِرَاشَهُ [کافی ، ج۴ ، ص۱۷۵] .

رسول خدا (ص) در دهه آخر ماه مبارک رمضان در مسجد معتکف می‌شد ، برای آن حضرت خیمه‌ای از جنس مو برپا می‌گردید و پیامبر (ص) کمر به عبادت می‌بست و بستر خویش را در آن ایام جمع می‌کرد.

از آن روی که رسول خدا (ص) در حدیثی فرمود : اعْتِکافُ عَشْرٍ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ یعْدِلُ حَجَّتَینِ وَ عُمْرَتَینِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۱۸۸] .

اعتکاف ده روز از ماه رمضان معادل دو حج و دو عمره است.

مضافا اینکه اجماع علمای امامیه و اتفاق نظر عالمان شیعه و اهل سنت و سیره عملی سلف صالح ، قطع نظر از ادلّه مذکور ، خود دلیلی دیگر بر مشروعیت و فضیلت و استحباب اعتکاف به شمار می‌رود.

۳.شرایط اعتکاف

انجام عبادت اعتکاف در حقیقت تمرین ویژه‌ای است برای مبارزه بااعدی عدوک

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَعْدَی عَدُوِّک نَفْسُک الَّتِی بَینَ جَنْبَیک [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۵۹] . یا نفس اماره که مستلزم رعایت شرایطی است ، و آن شرایط عبارت است از :

۱ ـ عقل (معتکف باید عاقل باشد) .

۲ ـ نیت (قصد قربت کند) .

۳ ـ روزه (معتکف باید در زمان اعتکاف روزه بگیرد) .

۴ ـ مدت زمان اعتکاف کمتر از سه روز نباشد.

۵ـ در مساجد معتبر اعتکاف کند؛ نظیر مسجد الحرام (مکه)، مسجد النّبی (مدینه)، مسجد کوفه، مسجد بصره و مسجد جامع هر شهر و محلّه.

۶ـ حضور مستمر در مسجد، مگر برای انجام امور ضروری مانند قضاء حاجت، انجام غسل، شهادت دادن، عیادت مریض و نظایر آن، که در نظرشرع و عرف عُقلا ضروری به شمار آیند.

۴. آداب

اعتکاف علاوه بر شرایط فقهی دارای آداب و ملزوماتی است که با رعایت آنها اعتکاف دارای بار معنوی افزونتر و اثرات گسترده‌تر و عمیق‌تری می‌شود و در روح و جان آدمی نقش بهتری ایفا می‌نماید. که از آن جمله است :

۱ـ دوری از خانه و خانواده.

۲ـ امساک از لذایذ گوناگون، همچون خوردن و نوشیدن و لذت جنسی اعم از جماع، لمس، بوسیدن به قصد لذّت و... حتی در شب.

۳ – قناعت و اکتفا به کمترین امکانات مسجد.

۴ـ یافتن فرصت بیشتر و مناسب‌تری برای اندیشیدن و تلاوت قرآن و تدبّر و تعمق در آیات آن.

۵ـ خواندن نمازهای نافله، به ویژه تهجّد و شب‌زنده‌داری و نماز شب.

۶ـ تمرکز و تفکر پیرامون اوضاع و احوال خویش.

۷ـ کنترل نفْس امّاره و تسلط بر خویشتن.

۸ـ عاقبت‌اندیشی و فرجام‌نگری نسبت به اعمال و رفتار خود.

۹ـ نظر کردن به زاد و توشه آخرت خود که تاکنون چه پیش فرستاده است.

۱۰ – به دنیا رو نکردن و به ما فیها توجه ننمودن و به جاذبه‌های آن دل نبستن، جز در حدّ لزوم و اکتفا به قدر ضرورت.

۱۱ـ فرصت بیشتر برای مطالعه و کسب معرفت و فراگیری معارف الهی.

و...

اینها بخشی از امور و نکاتی است که در اعتکاف باید مورد توجه و دقت نظر قرار بگیرد.

روزه، شرط اصلی اعتکاف :

گرچه اعتکاف دارای شرایطی است، اما شرط اصلی آن، روزه است و در فقه شیعه اعتکاف بدون روزه محقق نمی‌شود و روزه فی حدّ نفسه دارای فواید و آثار و نتایج فراوانی تربیتی، فرهنگی، اجتماعی و... است.

زمان اعتکاف :

اعتکاف در هر زمانی با توجه به شرایط آن ممدوح و پسندیده است به ویژه در ایام البیض (۱۳، ۱۴، ۱۵) ماه بزرگ رجب که از فضیلتی والا برخوردار است و بیشتر روی آن تأکید و سفارش شده است.

چنانکه در روایتی از امام موسی بن جعفر (علیه السلام) نقل شده که فرمود : رَجَبٌ شَهْرٌ عَظِیمٌ یضَاعِفُ اللَّهُ فِیهِ الْحَسَنَاتِ وَ یمْحُو فِیهِ السَّیئَاتِ مَنْ صَامَ یوْماً مِنْ رَجَبٍ تَبَاعَدَتْ عَنْهُ النَّارُ مَسِیرَةَ سَنَةٍ وَ مَنْ صَامَ ثَلَاثَةَ أَیامٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ [من‌لایحضره‌الفقیه، ج۲، ص۹۲].

۶. احکام

۱ ـ در اعتکاف چیزهایی بر معتکف حرام است ، از جمله :

۱. ارتباط شهوانی با زنان مانند : مجامعت یا لمس یا بوسیدن

۲. استمناء

۳. بوئیدن بوی خوش برای لذّت بردن

۴. خرید وفروش وانواع دیگر تجارت مانند اجاره و...

۵. جدال در امور دنیائی یادینی [(تحریر الوسیله ج۱ ص ۲۶۳)] .

۱. اعتیاد

۱. نقش عادت در تربیت

۱) یکی از موانع تربیت عادت است :

وَ یوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمیعاً ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذینَ أَشْرَکوا أَینَ شُرَکاوکمُ الَّذینَ کنْتُمْ تَزْعُمُونَ ثُمَّ لَمْ تَکنْ فِتْنَتُهُمْ إِلاّ أَنْ قالُوا وَ اللّهِ رَبِّنا ما کنّا مُشْرِکینَ [انعام/۲۳ -۲۲] .

به خاطر عادت [المیزان ، ج۷ ، ص۵۰] .

۲) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الفضیلهٔ غلبهٔ العادهٔ [غررالحکم ، ص۳۲۲] .

۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أفضل العبادهٔ غلبهٔ العادهٔ [غررالحکم ، ص۱۹۹] .

۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : العادهٔ طبع ثان [غررالحکم ، ص۳۲۲] .

۵) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : العادهٔ عدو متملک [غررالحکم ، ص۳۲۲] .

۶) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بغلبهٔ العادات الوصول إلی أشرف] شرف [المقامات [غررالحکم ، ص۳۲۲] .

۷) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ذللوا أنفسکم بترک العادات و قودها إلی فعل] أفضل [الطاعات [غررالحکم ، ص۲۳۸] .

۸) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : غیروا العادات تسهل علیکم الطاعات [غررالحکم ، ص۳۲۲] .

۹) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : للعادهٔ علی کل إنسان سلطان [غررالحکم ، ص۳۲۲] .

۱۰) در مسائل اجتماعی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أصعب السیاسات نقل العادات (نه ترک العادات) [غررالحکم ، ص۳۳۱] .

۲. عوامل اعتیاد

۱. انگیزه ها

۱) بیکاری و ضعف ایمان و اراده :

۲) نداشتن تفریحات سالم

۳) رفاقت‌های بد

۴) محیط ناسالم (خانواده ، کار ، همکار)

۵) حوادث ناگوار

۶) اقتصادی

۷) سیاسی

تسلط بر جامعه انگیزه بیگانگان است به جوری که طبق اسناد معتبر هروئین مجانی در بعضی کشورها پخش می‌کنند.

۸) عوامل روانی :

ـ افسردگی

ـ اضطراب

ـ عدم اعتماد به محیط ، به خود و به آینده

ـ عقده حقارت

ـ ترس

۹) عوامل اجتماعی :

ـ دوستان ناباب و معتاد یا الگوهای غلط

ـ عدم برخورد قاطع و انقلابی از اطرافیان

ـ ولگردی ، بیکاری ، فقر ، بحران‌های اقتصادی و تورّم

ـ مهاجرت و آوارگی (از یک سو آشنایی ندارد و از یک سو عیب او را رسوا نمی‌کند ، چون مردم او را نمی‌شناسند ، از سوی دیگر برای زندگی به مناطق کم فرهنگ رفته و...)

۲. ریشه ها

۱) دسترسی آسان به مواد مخدر

۲) روانی :

اراده‌های ضعیف در دوره اوّل و هم در مراحل ترک موجب رجوع به اعتیاد است.

۳) خانوادگی :

خانواده : زمینه‌های طلاق ، دعوا ، کمبودهای عاطفی ، بیسوادی والدین ، بالا رفتن سن ازدواج ، اعتیاد والدین ، پر نشدن صحیح اوقات فراغت و رفیق بد.

۴) تربیتی :

مدرسه : کم‌توجهی به دانش آموز

۵) سیاسی :

استعمار : قاچاقچیان بین‌المللی که در تمام کشورها سعی در استفاده بیشتر کردن افراد از ماده مخدر را دارند.

۶) حکومتی :

عدم قاطعیت دولت‌ها نسبت به کیفر قاچاق

۷) فرهنگی :

ـ بیسوادی و پایین بودن سطح فرهنگ خانوادگی و اجتماعی

ـ عدم آگاهی نسبت به سرنوشت اعتیاد و مضرّات گوناگون آن

ـ نبود کتاب ، فیلم ، مجله و... به تعداد کافی

ـ عدم برنامه برای اوقات فراغت و نبود وسایل سالم

۱۰) عوامل اقتصادی :

ـ پولداری و خوش گذرانی ، لهو و لعب

ـ فرار از فشار فقر

ـ جاذبه سود او را به دام می‌کشد.

ـ به نام دارو و شفا کم کم معتاد می‌شود.

ـ توجیه غلط :

ـ یک بار که طوری نیست.

ـ مریض است؛ عیبی ندارد که مصرف کند ، چون تریاک دوای درد است.

ـ او جوان است و طوری نمی‌شود.

ـ او پیر است و دل خوشی دیگری ندارد.

۳. خطرات اعتیاد

۱. خطرات فردی

۱) چرا پول خودت را دود می‌کنی؟

۲) سیگار ، تنها اسلحه‌ای است که صدا ندارد.

۳) سیگار ، گام اوّل اعتیاد.

۴) تنها قاتلی است که محاکمه نمی‌شود.

۵) کشیدن سیگار کشیدن طناب دار است تا تو را خفه کند.

۶) سیگار ، ظلم به نفس است.

۷) سیگار ، هم ضرر به جان و هم ضرر به مال است.

۸) سیگار ، دشمن ورزش است.

۹) سیگار ، میخ نرم تابوت است.

۱) چون مرا می‌کشی ، ترا می‌کشم.

۲) به من آتش زدی ، به جانت آتش می‌زنم.

۳) دشمنت را نبوس.

۴) نگاه به ظاهر سفیدم نکن ، درونم زهر و دود است.

۵) جای لوله بخاری شکم دیوار است نه حلق تو.

۶) منافق‌تر ازعمر و عاص هستم.

۷) پول رنگ خانه و شربت سینه را هم به خرج سیگار اضافه کن.

۸) سیگاری در هیچ مسابقه‌ای برنده نمی‌شود.

۹) سیگاری به عمر خود ، به مال خود و به جان خود ضربه می‌زند.

۱۰) پول آتش زدن بهتر از سیگار آتش زدن است. (چون سیگار هم پول است ، هم جان)

۱۱) فرض کنید پانصد هزار معتاد وجود داشته باشد و هر معتاد روزی صد تومان هزینه اعتیاد کنند ، جمعا می‌شود : ۵۰۰۰۰۰۰۰. به هر شهری این پول را بدهند ، آباد می‌شود.

۱۲) قاچاق‌فروش تریاک و هروئین می‌آورد؛ طلا و فرش و عتیقه می‌برد.

۱۳) راه تغذیه گروهی از ضدانقلابیون خارج همین طلاهای ایران است.

۲. خطرات اجتماعی

۱۴) بیرون رفتن طلا مساوی است با کم ارزش شدن پول داخلی ما.

۱۵) افراد ، دیگر دنبال کار تولیدی مفید نمی‌روند.

۱۶) ول و رها شدن بهترین استعدادها و نیروهای انسانی از میان قشرهای تحصیل‌کرده و هنرمند و کارگر و شاعر و...

۱۷) گسترش فحشا

۱۸) یک مقام مسئول می‌گفت : من درمیان ده هزار معتاد به هروئین حتی یک نفر نمازخوان ندیدم.روزه هم که نمی‌تواند بگیرد.

۱۹) برای کسب پول سرقت هم می‌کنند.

۲۰) پرونده‌ها گواهی می‌دهند که از مهم‌ترین عوامل نزاع و درگیری مسأله موادّ مخدّر است.

۲۱) از هم پاشیدگی خانواده ، بی‌سرپرست شدن اطفال ، ذلیل شدن همسر و...

۲۲) سرگرم شدن نیروهای مفید از نیروی انتظامی ، سپاه ، کمیته ، دادگاه ، به جای نشر اسلام و صدور انقلاب و معرفی مکتب به رسیدگی یا جلوگیری از موادّ مخدّر

۲۳) مرگ اخلاق ، انواع بدگویی‌ها ، تهمت‌ها و...

۲۴) بهترین حربه استعمارگران معتاد کردن نسل نو است.

۲۵) خرج هر زندانی برای دولت بیش از صد تومان است که باید دولت بدهد.

۳. خطرات اقتصادی

۲۶) خانواده‌های آنان نیز همه مصرف‌کننده و هزینه آنها نیز بر گردن جامعه است.

۲۷) بودجه پاسگاه‌ها ، کمیته ، شهربانی ، سپاه که صرف مبارزه می‌شود.

۲۸) رها کردن تحصیل ، مسأله اخراج از اداره‌ها و دانشگاه‌ها از آثار شوم موادّ مخدّر است.

۲۹) بودجه‌ای که در بیمارستان‌ها برای معالجه این افراد صرف می‌شود.

ـ نیم میلیون نفر معتاد ، حدود چهل لشکر می‌شود.

ـ ای کاش روزی پنجاه میلیون یا صد میلیون صرف خانه‌سازی می‌شد که اگر هر خانه دویست هزار تومان خرج داشته باشد هر روز حدود ۲۵۰ منزل ساخته می‌شد.

ـ ای کاش بودجه‌ای که صرف زندان‌ها می‌شود صرف مدرسه‌سازی می‌شد.

ـ ای کاش پدرها به فکر فساد بچه‌های خود بودند که در اثر مواد مخدر حاصل می شود.

ـ ای کاش هزینه مبارزه با اعتیاد صرف حمام می شد که هر روز پانصد حمام صد هزار تومانی ساخته می‌شد.

ـ ای کاش نیروهای مبارزه با مواد مخدر صرف جهاد سازندگی می‌شد.

۴. روش مقابله با اعتیاد

۱. برخورد مردم

۱) به ترک کرده‌ها کار بدهند.

۲) فرق میان کسی که خودش را معرفی کرده و کسی که گرفتار شده و دستگیر شده است.

۳) از نظر شخصیت خوار شده‌اند حتی مزدور آمریکایی گفته می‌شوند پس باید فرهنگ سازی کرده.

۴) لو دادن فروشندگان مواد مخدر و پخش کنندگان

۲. برخورد دولت

۱) بستن مرزها :

از راه خندق ، مین ، پاسگاه‌های مرزی و...

۲) تبلیغات علیه اعتیاد و قاچاق‌فروشی از راه فیلم و تئاتر و مجله و...

۳) ایجاد سرگرمی‌های سالم

۴) ایجاد کار

۵) ایجاد نفرت عمومی (ایجاد انزجار عمومی) که همه مرگ بر معتادین بگویند مثل منافقان و آمریکا

۶) جمع کردن همه معتادین در جزیره یا کویر و ایجاد کار اجباری

۷) برخورد قاطع دادگاه با قاچاق‌فروشان حرفه‌ای

۸) بسیج خبری ۳۶ میلیونی و متلاشی کردن شبکه‌های بزرگ توسط همه مردم

۹) توجّه به مقام و شرف انسانیت

۱۰) تقویت ایمان و تقوا که :

بِذِكرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .

۳. فرهنگسازی

- تقوا
- ایمان
- علم
- اراده
- محبت
- تفریح سالم
- مطالعه
- رسیدگی والدین و معلّم
- قاطعیت دولت
- دوست خوب
- جامعه متعهد به امر به معروف و نهی از منکر باشد

۴. برخورد با عوامل بازگشت به اعتیاد

۱) وجود موادّ مخدّر در جامعه

۲) بیماری‌های جسمی و روانی

۳) ضعف اراده و ایمان

۴) دوستان معتاد

۵) بی‌توجّهی به تائبان از اعتیاد

ـ خانواده ، جامعه و مسئولین آنها را تحویل نمی‌گیرند؛ همین که آنها را سرزنش کردند ، او به سراغ دوستان همکار برمی گردد.

مگر به کسی که دیروز مریض بوده ، امروز زخم زبان می‌زنند؟

۵. توجه به نکات مؤثر در اعتیاد

۱) بیشترین اعتیاد از سنّ ۲۵ تا ۴۵ سال.

۲) بیشترین اعتیاد در شهرهای بزرگ است.

۳) بیشترین اعتیاد درمناطق پرجمعیت و کم‌فرهنگ.

۴) بیشترین معتادان بیسواد و یا کم‌سوادند.

۵) اعتیاد مادر انواع گناهان دیگر است :

دزدی

فروش موادّ مخدّر

دعوای خانوادگی

اغفال دیگران برای اعتیاد

اخراج از کار

گرم کردن بازار قاچاقچیان و آلت دست استعمار

به فساد کشیده شدن خانواده آنها

۶) اکثراً اعتیاد به هرویین دارند.

۷) معتاد تعهّد و احساس خود را نسبت به همه چیز از دست می‌دهد.

۱. افسردگی

۱. فواید یاد خدا

انسان در برابر جهان و حوادث تلخ و طاغوت‌ها آرام است.

وَ رَبَطْنا عَلی قُلُوبِهِمْ [کهف/۱۴] .

أَنْ رَبَطْنا عَلی قَلْبِها [قصص/۱۰] .

فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .
وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَ هَمَّ بِها لَوْ لا أَنْ رَأی بُرْهانَ رَبِّه [یوسف/۲۴] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : لَوْ مَاتَ مَنْ بَینَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أَنْ یکونَ الْقُرْآنُ مَعِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۲] .

در حال حاضر بیش از ۲۰۰ نوع بیماری روانی ، طبقه بندی شده است. واز ۵۰۰ میلیون بیمار روانی در سراسر دنیا ۲۰۰ میلیون نفر را مبتلایان به افسردگی تشکیل می‌دهند. پس از آن ، اضطراب وبیماریهای روان تنی درجات دوم و سوم را به خود اختصاص می‌دهند. اضطراب را تقریبا مادر اکثر بیماری ها می‌دانند؛

اضطراب یک حالت مبهم نگرانی و دلهره است که در وضعیت ظاهری ، فرد نمی‌تواند علت آن را بفهمد. این حالت با تپش قلب ، گاهی احساس ضعف در بدن و عرق کردن به خصوص کف دست ها ، حالت تهوع ، استفراغ ، اسهال ، سردرد ، تکرار ادرار ، لکنت زبان و... مشخص می‌شود. که در صورتی که دقیق بررسی شود علل آن مشخص می گردد.

افسردگی ، بیماری دیگری است که از شایع ترین بیماری‌ها است. این بیماری با علایم یاس و ناامیدی ، در خود فرورفتگی ، بی اشتهایی ، اشکال در خواب و در رفتار جنسی ، گوشه‌گیری و انزواگزینی دیده می‌شود. علل این نوع بیماری ، کم انگاری و احساس حقارت است. در موارد شدیدتر ، این گونه بیماران تمایل به خودکشی دارند که تعدادی از آنها دست به این کار می‌زنند و متاسفانه از بین می‌روند.

عده‌ای از روان شناسان اضطراب و افسردگی را ناشی از یک تفکر غیر منطقی می‌دانند که عمدتا در طول زندگی آموخته شده است. این عده اعتقاد دارند که وقتی تفکری غلط بود رفتار غلط را در پی خواهد داشت و افراد مضطرب و افسرده عمدتا تفکرات غلط دارند.

۲. علت افسردگی وراه های درمان

۱. توقّعات نادرست :

۲. تفکر اینکه همه چیز باید بر وفق مراد باشد و ۱۰۰ درصد همه کارها درست انجام شود. به عبارت دیگر تفکر همه یا هیچ. این افراد می‌گویند یا نباید کاری انجام شود و یا اگر قرار شد کاری انجام شود باید ۱۰۰ درصد درست انجام گردد و چون چنین وضعیتی همیشه امکان ندارد ، لذا در موارد متعددی با شکست مواجه می‌شوند و افسرده می گردند و قبل از شروع به کار و در هنگام کار با تفکر تکرار شونده اینکه نکند موفق شونم در اضطراب به سر می‌برند و در اثر اضطراب زیاد و فرو خوردن خشم و عصبانیت بیش از حد به بیماری جسمی فشار خون ، زخم معده ، سردرد و... مبتلا می‌شوند که به نام بیماریهای روان تنی موسوم هستند.

چرا همه چیز بر وفق مراد نیست؟

درمان :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما لا یدرک کله لا یترک کله [عوالی اللآلی ، ج۴ ، ص۵۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِی طَرِیقِ الْهُدَی لِقِلَّةِ أَهْلِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۱] .

۲.تفکر غلط اینکه همه افراد اجتماع ضرورتا باید او را دوست بدارند یا به عبارت دیگر همه کس باید از او راضی باشند و حتی یک نفر ناراضی ، اضطراب دائمی را برای فرد به وجود می‌آورد و رفتار غیر منسجم و مطابق میل دیگران را انجام

می‌دهد و هر روز به رنگی در می‌آید.

چرا همه مرا دوست ندارند؟

درمان :

مَنْ کانَ عَدُوًّا لِلّهِ وَ مَلائِکتِهِ وَ رُسُلِهِ وَ جِبْرِیلَ وَ مِیکالَ فَإِنَّ اللّهَ عَدُوٌّ لِلْکافِرِینَ [بقره/۹۸] .

إِنَّ الَّذِینَ یکفُرُونَ بِ‌آیاتِ اللّهِ وَ یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ حَقٍّ [آل عمران/۲۱] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَکونُوا کالَّذِینَ آذَوْا مُوسی [احزاب/۶۹] .

۳.عدم استقبال مردم.

درمان :

فَما آمَنَ لِمُوسی إِلاّ ذُرِّیةٌ مِنْ قَوْمِهِ [یونس/۸۳] .

۴. عده‌ای همیشه نتیجه‌گیری شتاب زده دارند ، مثلاً سلام نکردن فردی یا پاسخ سلام ندادن فردی را حمل بر بی اعتنائی به خود می‌دانند و این موضوع را آنقدر در ذهن خود بزرگ می‌کنند که بمانند بهمنی می‌شود و خود را زیر فشار این بهمن گونه‌ها خرد می‌کند. آنها احتمالا دیگری را که ممکن است متوجه نشده باشد یا گرفتار بوده و نشنیده یا ندیده کمتر مورد توجه قرار می‌دهند؛ این گونه آدمها عمدتا چنین تفکری را دارند و بالنتیجه همیشه از این و آن می‌ترسند و غمگین و مضطرب و افسرده می‌شوند. چنین تفکراتی کم نیستند و بسیارند.

درمان :

۱-یدْرَونَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ [رعد/۲۲] .

۲-ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ السَّیئَةَ [مومنون/۹۶] .

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَالَ الرَّسُولُ الصَّادِقُ (ص) إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ الْعَبْدَ وَ یبْغِضُ عَمَلَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۴] .

۴-ما لَنا لا نَری رِجالاً کنّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرارِ [ص/۶۲] .

۵-وَ الَّذِینَ یجْتَنِبُونَ کبائِرَ الْإِثْمِ وَ الْفَواحِشَ وَ إِذا ما غَضِبُوا هُمْ یغْفِرُونَ [شوری/۳۷] .

۶-وَ عِبادُ الرَّحْمنِ الَّذِینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .

۷-لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَی یدَک لِتَقْتُلَنِی ما أَنَا بِباسِطٍ یدِی إِلَیک لِأَقْتُلَک إِنِّی أَخافُ اللّهَ رَبَّ الْعالَمِینَ [مائده/۲۶] .

۸- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ سَدِّدْنِی لِأَنْ أُعَارِضَ مَنْ غَشَّنِی بِالنُّصْحِ ، وَ أَجْزِی مَنْ هَجَرَنِی بِالْبِرِّ ، وَ أُثِیبَ مَنْ حَرَمَنِی بِالْبَذْلِ ، وَ أُکافِی مَنْ قَطَعَنِی بِالصِّلَةِ ، وَ أُخَالِفَ مَنِ اغْتَابَنِی إِلَی حُسْنِ الذِّکرِ ، وَ أَنْ أَشْکرَ الْحَسَنَةَ ، وَ أُغْضِی عَنِ السَّیئَةِ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۲.افکار نادرست :

۱.این تفکر غلط که بسیاری از مردم ، شرور و بد ذات هستند و باید به شدت تنبیه شوند و مطلق گرایی درباره اینکه اگر شری و بدی باشد بسیارنگران کننده است ، لذا صاحبان چنین تفکری همیشه مضطرب ، بدبین و ناراحت هستند.

خیال می‌کند مردم همه بد هستند؟

درمان :

قالُوا أَ تَجْعَلُ فِیها مَنْ یفْسِدُ فِیها وَ یسْفِک الدِّماءَ [بقره/۳۰] .

و یا عده‌ای تفکر تعمیم مبالغه انگیز منفی دارند؛ بدین صورت که آنها فکر می‌کنند که همه آدمها شرور و بد هستند و همه

سر و ته یک کرباسند ، و این دید منفی اغراق انگیز را مرتباً تعمیم می دهند و در ذهن خود مرور می‌کنند. بدیهی است که چنین دیدی آنها را از جامعه منزوی می‌کند ، و به حد افسردگی و بیماریهای روانی دیگر می‌کشاند.

درمان :

۱. "یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا مَنْ یرْتَدَّ مِنْکمْ عَنْ دِینِهِ فَسَوْفَ یأْتِی اللّهُ بِقَوْمٍ یحِبُّهُمْ وَ یحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنِینَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرِینَ یجاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِک فَضْلُ اللّهِ یوتِیهِ مَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ" مائده/۵۴.

۲- برادران ، یوسف را در چاه انداختند ، ولی بیگانگان او را بیرون آوردند.

۲.خیال می‌کند همه عوامل بدبختی در بیرون او است.

درمان :

وَ ما أَصابَکمْ مِنْ مُصِیبَةٍ فَبِما کسَبَتْ أَیدِیکمْ وَ یعْفُوا عَنْ کثِیرٍ [شوری/۳۰] .

و یا سنت و عادات و رسوم نیاکان ، فکر او را آزار می‌دهد.

عده‌ای وقایع گذشته را باعث بدبختی های خود می‌دانند و لذا خود را برای مقابله با مشکلات مجهز نمی‌کنند و تلاش کمتری را برای برداشتن موانع دارند و بالطبع عوارض نامطلوب روانی را باید متحمل شوند.

درمان :

زن فرعون همه سنت‌ها را شکست و در قرآن ، انبیا سنت شکن بودند.

۳. عده‌ای در ارتباط با مسائل و چیزهای ترس آور به شدت ناراحت و نگران هستند و مرتبا آنرا به تاخیر می‌اندازند ، مثلاً ترس از امتحان باعث امتحان ندادن و غیبت کردن ، ترس از عمل جراحی به تاخیر انداختن آن و در نتیجه یک سیکل معیوب همیشه تکرارمی‌شود. از ترس اقدام نمی‌کند :

درمان :

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا هِبْتَ أَمْراً فَقَعْ فِیهِ فَإِنَّ شِدَّةَ تَوَقِّیهِ أَعْظَمُ مِمَّا تَخَافُ مِنْهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۷۵] .

۲- آشنایی با تاریخ کسانی که به استقبال خطر رفتند.

۴. عده‌ای معتقدند که برای هر مشکلی تنها یک راه حل وجود دارد و اگر در آن راه حل به نتیجه نرسند بسیار وحشتناک خواهد بود. وهمین که یک راه بسته شد همه راه‌ها را بسته می‌پندارند.

درمان :

یرْزُقْهُ مِنْ حَیثُ لا یحْتَسِبُ [طلاق/۳] .

بَلْ یداهُ مَبْسُوطَتانِ [مائده/۶۴] .

تمام معجزات و کرامات برای بازگذاشتن راه‌های دیگر است.

۳. اعمال نادرست :

۱. گناه

درمان :

غافِرِ الذَّنْبِ وَ قابِلِ التَّوْبِ [غافر/۳] .

إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئاتِ [هود/۱۱۴] .

۲. تکیه بر دیگران :

عـده‌ای تکیه به افراد قدرتمنـد را همیشه در فکر خود می‌پرورانـند. بنـابراین ، این گونه افراد هیـچ گاه اعتماد به نفس نخواهند داشت و همیشه زندگی انگل‌وار و متکی به دیگران را دارند و عوارض متعدد و سوء دیگری بر آنان تحمیل خواهد شد.

درمان :

۱-مَثَلُ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْلِیاءَ کمَثَلِ الْعَنْکبُوتِ اتَّخَذَتْ بَیتاً [عنکبوت/۴۱] .

۲-سَآوِی إِلی جَبَلٍ یعْصِمُنِی مِنَ الْماءِ [هود/۴۳] .

۱. افشاگری

۱. گناه افشاگری

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ فَاحِشَةً فَأَفْشَاهَا فَهُوَ کالَّذِی أَتَاهَا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ لْیکنْ أَبْعَدَ رَعِیتِک مِنْک وَ أَشْنَأَهُمْ عِنْدَک أَطْلَبُهُمْ لِمَعَایبِ النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۴ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کن بأسرارک بخیلا و لا تذع سرا أودعته فإن الإذاعة خیانة [غررالحکم ، ص۳۲۰] .

۵ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مذیع الفاحشة کفاعلها [غررالحکم ، ص۳۲۶] .

۶ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ أَقْبَحُ الْغَدْرِ إِذَاعَةُ السِّرِّ [غررالحکم ، ص۳۲۱] .

۲. کیفر افشاگری

إِنَّ الَّذِینَ یحِبُّونَ أَنْ تَشیعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذِینَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [نور/۱۹] .

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَاعَ الْفَاحِشَةَ کانَ کمُبْتَدِئِهَا وَ مَنْ عَیرَ مُومِناً بِشَیءٍ لَا یمُوتُ حَتَّی یرْکبَهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۴۷]

.

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ فَاحِشَةً فَأَفْشَاهَا فَهُوَ کالَّذِی أَتَاهَا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَبْعَدُ مَا یکونُ الْعَبْدُ مِنَ اللَّهِ أَنْ یکونَ الرَّجُلُ یوَاخِی الرَّجُلَ وَ هُوَ یحْفَظُ عَلَیهِ زَلَّاتِهِ لِیعَیرَهُ بِهَا یوْماً مَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۵] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَتَبَّعَ عَوْرَاتِ الْمُومِنِینَ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ وَ مَنْ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَوْرَتَهُ فَضَحَهُ وَ لَوْ فِی جَوْفِ بَیتِهِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۰۴] .

۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ رَوَی عَلَی مُومِنٍ رِوَایـةً یرِیدُ بِهَا شَـینَهُ وَ هَدْمَ مُرُوءَتِهِ لِیسْـقُطَ مِنْ أَعْینِ النَّاسِ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ وَلَایتِهِ إِلَی وَلَایةِ الشَّیطَانِ فَلَا یقْبَلُهُ الشَّیطَانُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۸] .

۶ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ کتَمَ سِرَّهُ کانَتِ الْخِیرَةُ بِیدِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۶۲] .

۱. اقتصاد

۱. معنی و موضوع اقتصاد

معنی اقتصاد

ـ انسان اقتصادی؛ یعنی کسی که حدّ اکثر استفاده را از حداقل امکانات بکند.
ـ موضوع اقتصاد ، تولید ، توزیع و خدمات است.
ـ تولید در سابق تنها صید و شکار ، بعد چوپانی و کشاورزی و بعد کارخانه دستی و ماشینی بوده است.
ـ تشخیص مقدار درآمد ، معدّل نسبت‌ها پیدا کردن راه بهتر و در آوردن و بهتر خرج کردن از مسائل اقتصاد است.
نقش اقتصاد در فرهنگ به قدری است که می‌تواند مبلغ مهمّی را برای مطالعات فضایی در نظر گیرد.

۲. اهمیت اقتصاد

در فقه اسلام ، کتاب‌ها و عنوان‌های زیادی در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی و حقوقی و اخلاقی و عبادی و سیاسی به چشم می‌خورد از این قرار : ۱ ـ طهارت ، ۲ ـ نماز ، ۳ ـ زکات ، ۴ ـ خمس ، ۵ ـ حجّ ، ۶ ـ جهاد ، ۷ ـ امر به معروف ، ۸ ـ نهی از منکر ، ۹ ـ کفّارات ، ۱۰ ـ بیع ، ۱۱ ـ اجاره ، ۱۲ ـ نکاح ، ۱۳ ـ طلاق ، ۱۴ ـ ارث ، ۱۵ ـ رهن ، ۱۶ ـ افلاس ، ۱۷ ـ محجور ، ۱۸ ـ ضمان ، ۱۹ ـ حواله ، ۲۰ ـ کفالت ، ۲۱ ـ صلح ، ۲۲ ـ شرکت ، ۲۳ ـ مضاربه ، ۲۴ ـ مزارعه ، ۲۵ ـ مساقات ، ۲۶ ـ ودیعهٔ ، ۲۷ ـ عاریه ، ۲۸ ـ جعاله ، ۲۹ ـ وکالت ، ۳۰ ـ وقف ، ۳۱ ـ هبه ، ۳۲ ـ صدقه ، ۳۳ ـ سبق و رمایه ، ۳۴ – وصیت ، ۳۵ ـ اطعمه و اشربه ، ۳۶ ـ شکار و ذبح ، ۳۷ ـ غصب ، ۳۸ ـ شفعه ، ۳۹ ـ احیاء موات ، ۴۰ ـ لُقَطه ، ۴۱ ـ قضاوت ، ۴۲ ـ شهادت ، ۴۳ ـ حدود ، ۴۴ ـ قصاص ، ۴۵ ـ دیات ، ۴۶ ـ روزه.
اثر اقتصاد در اخلاق ، مذهب و سیاست را قبول داریم ، امّا آن را علت تامّه نمی‌دانیم.
اسلام تحصیل مال را بد نمی‌داند.
۱ ـ الْمالُ وَ الْبَنُونَ زینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا [کهف/۴۶] .
از مال در قرآن به "خیر" تعبیر شدهکتِبَ عَلَیکمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَکمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَک خَیراً الْوَصِیةُ لِلْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبینَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقین [بقره/۱۸۰] .
۲ ـ وَ جَعَلْنَا النَّهارَ مَعاشاً [نبأ/۱۱] .
مال در جامعه قوام جامعه است : وَ لا تُؤتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکمُ الَّتی جَعَلَ اللّهُ لَکمْ قِیاماً [نساء/۵] .
مال هم چون خون در بدن است.
۳ ـ لَیسَ عَلَیکمْ جُناحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّکمْ [بقره/۱۹۸] .
۴ ـ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّه [جمعه/۱۰] .
رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً [بقره/۲۰۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلْعَبْدِ الصَّالِحِ [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۱۵۸] .
فقر بد است
در دعاها : قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنْ دَرَک الشَّقَاءِ وَ مِنْ شَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ وَ أَعُوذُ بِک مِنَ الْفَقْرِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۲۵] .
وَ وَجَدَک عائِلًا فَأَغْنی [ضحی/۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنَ الْکفْرِ وَ الْفَقْرِ [کافی ، ج۴ ، ص۴۰۲] .
اگر فقر به خاطر پیمودن هدف‌ها به وجود آید بد نیست.

لِلْفُقَراءِ الْمُهاجِرينَ الَّذينَ أَخْرِجُوا مِنْ دِيارِهِمْ وَ أَمْوالِهِمْ يبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً وَ ينْصُرُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِك هُمُ الصّادِقُون [حشر/۸] .
ولِلْفُقَراءِ الَّذينَ أُحْصِرُوا فی سَبيلِ اللّهِ [بقره/۲۷۳] .
تنها ، علاقه زیاد به مال بد است.
قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلْعَبْدِ الصَّالِحِ [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۱۵۸] .
إِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيرِ لَشَديد [عاديات/۸] .
الَّذی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ [همزه/۲] .
يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ مَنْ يفْعَلْ ذلِك فَأُولئِك هُمُ الْخاسِرُون [منافقون/۹] .
وَ تَأْكلُونَ التُّراثَ أَكلًا لَمًّا وَ تُحِبُّونَ الْمالَ حُبًّا جَمًّا [فجر/۲۰ –۱۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : يا كمَيلُ هَلَک خُزَّانُ الْأَمْوَالِ وَ هُمْ أَحياءٍ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۴۷] .
ـ امتیازاتی که سبب جاویدانی دین اسلام است.

۱ ـ دخالت عقل در اصل حکم و تقیید و تعمیم آن به قانونکلّما حکم به العقل حکم به الشّرع

۲ ـ جامعیت اسلام از نظر فرهنگی ، نظامی ، فردی ، اجتماعی ، اقتصادی ، سیاسی و...

۳ ـ اساس حکم بر مصالح و مفاسد است.

۴ ـ لزوم اجتهاد در هر عصری برای به راه انداختن چرخ‌های قانون

۵ ـ ولایت فقیه برای نظارت‌های همه‌جانبه در تمام شؤون جامعه

۶ ـ قواعد حاکمه برای بن‌بست‌ها ، مثل قانون لا ضرر ، لا جرح و...

۷ ـ لزوم دفاع از هر نوع بدعت‌ها و جلوگیری از هر گناه از هر شخص

۸ – اساس قانون بر فطرت انسان (دین‌های دیگر در اثر تحریف و یا گناهان پیروان آنها قانون‌های سخت را پدیدآورده است) .

۹ ـ باقی بودن معجزه اسلام و عدم تحریف آن سفارش حضرت علی (علیه السلام) به مالک اشتر درباره ثروتمندان و ضعفا :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) يرْأَفُ بِالضُّعَفَاءِ وَ ينْبُو عَلَى الْأَقْوِياءِ [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) وَ لْيكنْ نَظَرُک فِی عِمَارَةِ الْأَرْضِ أَبْلَغَ مِنْ نَظَرِک فِی اسْتِجْلَابِ الْخَرَاجِ [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إِنَّمَا يوتَی خَرَابُ الْأَرْضِ مِنْ إِعْوَازِ أَهْلِهَا وَ إِنَّمَا يعْوِزُ أَهْلُهَا لِإِشْرَافِ أَنْفُسِ الْوُلَاةِ عَلَى الْجَمْعِ وَ سُوءِ ظَنِّهِمْ بِالْبَقَاءِ وَ قِلَّةِ انْتِفَاعِهِمْ بِالْعِبَرِ [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) ثُمَّ اسْتَوْصِ بِالتُّجَّارِ وَ ذَوِی الصِّنَاعَاتِ وَ أَوْصِ بِهِمْ خَيراً [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) وَ اعْلَمْ مَعَ ذَلِک أَنَّ فِی كثِيرٍ مِنْهُمْ ضِيقاً فَاحِشاً وَ شُحّاً قَبِيحاً وَ احْتِكاراً لِلْمَنَافِعِ وَ تَحَكماً فِی الْبِياعَاتِ وَ ذَلِك بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ وَ عَيبٌ عَلَى الْوُلَاةِ [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) وَ لْيكنِ الْبَيعُ بَيعاً سَمْحاً بِمَوَازِينِ عَدْلٍ وَ أَسْعَارٍ لَا تُجْحِفُ بِالْفَرِيقَينِ مِنَ الْبَائِعِ وَ الْمُبْتَاعِ [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .

پیغمبر اسلام (ص) همین که به مدینه آمد ، دید اقتصاد مدینه به دست یهود است. بازاری تأسیس و به مسلمانان فرمان داد تولید و محصول خود را به آنجا وارد و از آنجا صادر و استقلال داشته باشند. همان طور که در ماجرای تغییر قبله روح

استقلال را می‌یابید.

۳. احکام اقتصاد

۱.درآمدهای دولت و حکومت

در دنیا مالیات دو قسم است : ۱ ـ مستقیم ۲ ـ غیر مستقیم ، مثل بهره از دخانیات و غیره. در اسلام مالیات غیرمستقیم و گمرک ممنوع است چون مالیات غیرمستقیم شامل همه می‌شود : فقیر و ضعیف

یسْئَلُونَک عَنِ الْأَنْفالِ [انفال/۱] .

۷۳ حدیث در وسائل در انفال و غیره بیان شده است.

عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : "لَنَا الْأَنْفَالُ قُلْتُ : وَ مَا الْأَنْفَالُ؟ قَالَ : مِنْهَا الْمَعَادِنُ وَ الْآجَامُ وَ كلُّ أَرْضٍ لَا رَبَّ لَهَا وَ كلُّ أَرْضٍ بَادَ (منقرض شده‌اند) أَهْلُهَا فَهُوَ لَنَا" [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۴۸] .

قَالَ الْكَاظِمُ (علیه السلام) : الْأَنْفَالُ كلُّ أَرْضٍ خَرِبَةٍ قَدْ بَادَ أَهْلُهَا وَ كلُّ أَرْضٍ لَمْ یوجَفْ عَلَیهَا بِخَیلٍ وَ لَا رِكابٍ (بدون لشکرکشی به دست مسلمان آمده) وَلَكنْ صَالَحُوا صُلْحاً وَ أَعْطَوْا بِأَیدِیهِمْ عَلَى غَیرِ قِتَالٍ وَ لَهُ رُئُوسُ الْجِبَالِ وَ بُطُونُ الْأَوْدِیةِ وَ الْآجَامُ (جنگل) وَ كلُّ أَرْضٍ مَیتَةٍ لَا رَبَّ لَهَا وَ لَهُ صَوَافِی الْمُلُوك مَا كانَ فِی أَیدِیهِمْ مِنْ غَیرِ وَجْهِ الْغَصْبِ لِأَنَّ الْغَصْبَ كلَّهُ مَرْدُودٌ وَ هُوَ وَارِثُ مَنْ لَا وَارِثَ لَهُ یعُولُ مَنْ لَا حِیلَةَ لَهُ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۱] .

سرپرست این اموال امام و پیغمبر یا کسی که نایب آنان و در جبهه آنان است باید باشد.وَ لا تُؤتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكمُ الَّتی جَعَلَ اللّهُ لَكمْ قِیاماً [نساء/۵] .

امام صادق (علیه السلام) به نقل از تفسیر تبیان می‌فرمایند : اِنّ السّفیه شارب الخمر و من جری مجراه

بنابراین می‌توان گفت شارب الخمر و اشخاص عیاش نباید وزیر و وکیل و غیره شوند ، چون مصداق سفیه هستند.

وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساكینِ وَ ابْنِ السَّبیلِ [انفال/۴۱] .

مالیات اسلامی جنبه عبادت دارد و باید با کمال میل پرداخت شود و تنها دسته قوی می‌پردازند.

سفارشات حضرت علی (ع) در نهج البلاغه ، به مالک اشتر و به کسانی که مأمور گرفتن مالیات هستند.

مالیات اسلامی غیر از خمس و زکات است و گاهی فقیه به خاطر ولایتی که دارد ، می‌تواند آن را توسعه دهد.

کفّارات ، نذر ، عهد ، سوگند ، ظهار ، روزه ، صید در حج ، کندن زن موی خود را در عزا ، پاره کردن پیراهن در عزا برای مرد در مرگ زن و فرزند ، وطی در ایام حیض و ازدواج در ایام عدّه علاوه بر مفارقت باید کفّاره هم بدهد.

خراج : زمین‌هائی که اسلام به مسلمان برای کشاورزی در برابر مالیات کمی می‌دهد.

جزیه : مبلغی که یکی از اقلیت‌های مذهبی در پناه اسلام برای مخارج حفظ ثغور و ارتش می‌پردازد به عوض خمس و زکات فطره‌ای که مسلمانان می‌دهند.

إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكینِ وَ الْعامِلینَ عَلَیها وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمینَ وَ فی سَبیلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبیلِ فَریضَةً مِنَ اللّهِ وَ اللّهُ عَلیمٌ حَكیمٌ [توبه/۶۰] .

غیر از زکات ظاهری و واجب طبق حدیث امام صادق (علیه السلام) در کافی زکات باطنی نیز هست و آن حتی المقدور رسیدگی به نیازهای مردم است.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ : "كنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فِی كمْ تَجِبُ الزَّكاةُ مِنَ الْمَالِ؟ فَقَالَ لَهُ الزَّكاةُ

الظَّاهِرَةُ أَمِ الْبَاطِنَةُ تُرِيدُ فَقَالَ أَرِيدُهُمَا جَمِيعاً فَقَالَ أَمَّا الظَّاهِرَةُ فَفِی كلِّ أَلْفٍ خَمْسَةٌ وَ عِشْرُونَ وَ أَمَّا الْبَاطِنَةُ فَلَا تَسْتَأْثِرْ عَلَی أَخِيك بِمَا هُوَ أَحْوَجُ إِلَيهِ مِنْك" [كافی ، ج۳ ، ص۵۰۰] .

زكات در اديان ديگرهم بوده است

آيات الزّكوة و تقارن با نماز و اصل ايمان و شرط صدق ايمان و...

مسأله اطعام ، ايثار ، قرض ، انفاق... دلالی برای اطعام يا همهمَنّاعٍ لِلْخَيرِ [ق/۲۵] .

فطره

ارث كسانی كه وارث ندارند.

صندوق‌دار بيت‌المال حاكم اسلامی است.

ردّ مظالم

مواسات و اخلاقيات

مَثَلُ الَّذينَ ينْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فی سَبيلِ اللّه [بقره/۲۶۱] .

مَنْ ذَا الَّذی يقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً [بقره/۲۴۵] .

۲. درآمدهای شخصی

۱. حلال

بهره‌برداری از نيروی انسانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طَلَبُ الْحَلَالِ فَرِيضَةٌ عَلَی كلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ [جامع‌الأخبار ، ص۱۳۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (عليه السلام) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يحِبُّ الْمُحْتَرِفَ الْأَمِين [كافی ، ج۵ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (عليه السلام) اتَّجِرُوا بَارَك اللَّهُ لَكم [كافی ، ج۵ ، ص۱۴۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) ازْرَعُوا وَ اغْرِسُوا فَلَا وَ اللَّهِ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَحَلَّ وَ لَا أَطْيبَ مِنْهُ [كافی ، ج۵ ، ص۲۶۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) الزَّارِعُونَ كنُوزُ الْأَنَامِ يزْرَعُونَ طَيباً أَخْرَجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ أَحْسَنُ النَّاسِ مَقَاماً وَ أَقْرَبُهُمْ مَنْزِلَةً يدْعَوْنَ الْمُبَارَكينَ [كافی ، ج۵ ، ص۲۶۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَ فِی يدِ أَحَدِكمُ الْفَسِيلَةُ (نهال) فَإِنِ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا تَقُومَ السَّاعَةُ حَتَّی يغْرِسَهَا فَلْيغْرِسْهَا [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۴۶۰] .

زراعت با ياد خدا

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزْرَعَ زَرْعاً فَخُذْ قَبْضَةً مِنَ الْبَذْرِ وَ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَ قُلْ أَ فَرَأَيتُمْ ما تَحْرُثُونَ أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ تَقُولُ بَلِ اللَّهُ الزَّارِعُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَبّاً مُبَارَكاً وَ ارْزُقْنَا فِيهِ السَّلَامَةَ ثُمَّ انْثُرِ الْقَبْضَةَ الَّتِی فِی يدِك فِی الْقَرَاحِ [كافی ، ج۵ ، ص۲۶۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَمَلُ الرَّجُلِ بِيدِهِ وَ كلُّ بَيعٍ مَبْرُورٌ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۴] .

شخصی خدمت پيغمبر گفت : "نه دستی دارم و نه سرمايه پيامبر (ص) فرمودند : سر تو سالم است از آن باركشی كن و گدايی نكن."

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَنَی بُنْياناً بِغَيرِ ظُلْمٍ وَ لَا اعْتِدَاءٍ أَوْ غَرَسَ غَرْساً بِغَيرِ ظُلْمٍ وَ لَا اعْتِدَاءٍ كانَ لَهُ أَجْراً جَارِياً مَا انْتَفَعَ بِهِ أَحَدٌ مِنْ خَلْقِ الرَّحْمَنِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۴۶۰] .

۱ ـ سَخَّرَ لَكمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْض [لقمان/۲۰] .

۲ ـ اللّهُ الَّذی سَخَّرَ لَكمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِی الْفُلْك فیهِ بِأَمْرِهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ وَ سَخَّرَ لَكمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ جَمیعاً مِنْهُ إِنَّ فی ذلِك لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یتَفَكرُون [جاثیه/۱۳ -۱۲] .

۳ ـ هُوَ الَّذی جَعَلَ لَكمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فی مَناكبِها وَ كلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَ إِلَیهِ النُّشُورُ [ملك/۱۵] .

هُوَ أَنْشَأَكمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَكمْ فیها [هود/۶۱] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اطلبوا الرزق فی خبایا (معادن زیرزمینی) الأرض [فقه‌القرآن ، ج۲ ، ص۲۲] .

۵ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَاباً ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [قرب‌الإسناد ، ص۵۵] .

۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحْیا أَرْضاً مَوَاتاً فَهِی لَهُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۱۵۲] .

۷ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) أَیمَا قَوْمٍ أَحْیوْا شَیئاً مِنَ الْأَرْضِ وَ عَمَرُوهَا فَهُمْ أَحَقُّ بِهَا وَ هِی لَهُمْ [کافی ، ج۵ ، ص۲۷۹] .

۸ ـ تحجیر زمین برای آنكه بعدا آن را آباد كند به شرط آنكه قدرت احیای آن مقداری را كه تحجیر كرده داشته باشد نه اینكه تحجیر را سبب احتكار زمین قرار دهد و الّا علامت‌گذاری اثری ندارد.

۲ ـ تا سه سال قیام به آبادی كند وگرنه حقش ساقط است كما فی حدیث موسی بن جعفر (علیه السّلام)

۲. حرام

ـ درآمدهای ممنوع

كاری كه نه كمك به تولید و نه كمك به تسهیل توزیع و مبادله باشد مثل :

۱ ـ قمار

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ إِنَّما یریدُ الشَّیطانُ أَنْ یوقِعَ بَینَكمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِی الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ وَ یصُدَّكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱ -۹۰] .

۲ ـ غش

۳ ـ معاملات غرری

۴ ـ ربا

الَّذینَ یأْكلُونَ الرِّبا لا یقُومُونَ إِلاّ كما یقُومُ الَّذی یتَخَبَّطُهُ الشَّیطانُ مِنَ الْمَسِّ ذلِك بِأَنَّهُمْ قالُوا إِنَّمَا الْبَیعُ مِثْلُ الرِّبا وَ أَحَلَّ اللّهُ الْبَیعَ وَ حَرَّمَ الرِّبا فَمَنْ جاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهی فَلَهُ ما سَلَفَ وَ أَمْرُهُ إِلَی اللّهِ وَ مَنْ عادَ فَأُولئِك أَصْحابُ النّارِ هُمْ فیها خالِدُون [بقره/۲۷۵] .

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَأْكلُوا الرِّبَوا أَضْعافاً مُضاعَفَةً وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۳۰] .

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِی مِنَ الرِّبا إِنْ كنْتُمْ مُومِنین [بقره/۲۷۸] .

۵ ـ رشوه

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) فَأَمَّا الرِّشَا فِی الْحُكمِ فَإِنَّ ذَلِك الْكفْرُ بِاللَّهِ الْعَظِیمِ وَ بِرَسُولِهِ (ص) [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۶] .

۶ ـ در آمد از راه مسكرات

۷ ـ غصب

۸ ـ غنا

۹ ـ گمرك

۱۰ ـ احتکار (چون ضررش اجتماعی و منشأ دزدی می‌شود) . پیغمبر (ص) فرمود : "با دزد روبرو شوم بهتر از محتکر است". [انظر هذا فی وسائل ، ج۱۲ ، ص۹۸]

همان طور که مشاهده می‌فرمائید تمام معاملات حرام به ضرر اجتماع است و لذا حرام شمرده شده است.

۳. انفاق و صدقه

در کجا مصرف کنیم :

وَ لا تَحاضُّونَ عَلی طَعامِ الْمِسْکینِ [فجر/۱۸] .

أَوْ إِطْعامٌ فی یوْمٍ ذی مَسْغَبَةٍ [بلد/۱۴] .

وَ فی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ [ذاریات/۱۹] .

إِنَّ الْمُبَذِّرینَ کانُوا إِخْوانَ الشَّیاطینِ [اسراء/۲۷] .

ما أَغْنی عَنِّی مالِیهْ هَلَکَ عَنِّی سُلْطانِیهْ [حاقه/۲۹ –۲۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فَمَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَلْیصِلْ بِهِ الْقَرَابَةَ وَ لْیحْسِنْ مِنْهُ الضِّیافَةَ وَ لْیفُکَّ بِهِ الْأَسِیرَ وَ الْعَانِی وَ لْیعْطِ مِنْهُ الْفَقِیرَ وَ الْغَارِمَ وَ لْیصْبِرْ نَفْسَهُ عَلَی الْحُقُوقِ وَ النَّوَائِبِ ابْتِغَاءَ الثَّوَابِ [نهج‌البلاغه ، خطبه۱۴۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : ثُمَّ اللَّهَ اللَّهَ فِی الطَّبَقَةِ السُّفْلَی مِنَ الَّذِینَ لَا حِیلَةَ لَهُمْ مِنَ الْمَسَاکِینِ وَ الْمُحْتَاجِینَ وَ أَهْلِ الْبُوسَی وَ الزَّمْنَی فَإِنَّ فِی هَذِهِ الطَّبَقَةِ قَانِعاً وَ مُعْتَرّاً وَ احْفَظِ لِلَّهِ مَا اسْتَحْفَظَکَ مِنْ حَقِّهِ فِیهِمْ وَ اجْعَلْ لَهُمْ قِسْماً مِنْ بَیتِ مَالِکَ وَ قِسْماً مِنْ غَلَّاتِ صَوَافِی الْإِسْلَامِ فِی کلِّ بَلَدٍ فَإِنَّ لِلْأَقْصَی مِنْهُمْ مِثْلَ الَّذِی لِلْأَدْنَی [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .

نقش انفاق در حلّ اختلافات : کمونیسم برای حلّ ، الغای مالکیت فردی کرده؛ سرمایه‌داری مالیات سنگین و تشکیل مؤسّسات عام المنفعه داده و هیچ کدام کاری از پیش نبردند؛ اما اسلام از راه مالیات و برتری دادن جنبه‌های الهی و معنوی بر افکار مادی ، انسان را به انفاق وادار کرده است.

۴. آفات اقتصاد

فرق بهره ، ربا و مضاربهٔ

۱ ـ در ربا سود مسلم است و مشتری را از هر طرف اسیر و محدود می کنند. مثلاً شرط وام دادن آن است که حساب (و اخیرا ۶ ماه قبل) در بانک داشته و گرو وام چند برابر باشد ، مخارج محضر به عهده وام‌گیرنده است ، بعد از گرفتن مبلغ ۱۰۱ آن را باز باید به حساب جاری بگذاریم.

اگر کمی تأخیر شد ، مؤجل مبدل به معجل و تمام پول را از گِرو دریافت می کنند. برای کسی که گِرو را قیمت می کند ، مبلغ زیادی (چند برابر معمار عادی مثلاً) باید وام‌گیرنده بپردازد ، مثلاً برای وام گرفتن ده هزار تومان باید صد تومان به عنوان حق ارزیابی به بانک بپردازد و این پول جزء درآمد بانک است ، نه کسی که ارزیابی می کند مثل معمار ، مهندس و...امّا قرض الحسنه هیچ یک از این گرفتاری‌ها را ندارد.

قطع درخت میوه‌دهنده مذموم است : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَا تُقَطِّعُوا الثِّمَارَ فَیصُبَّ اللَّهُ عَلَیکمُ الْعَذَابَ صَبّاً [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۹ ، ص۳۹] .

برای پیشرفت اقتصاد همه چیز باید در جریان باشد و رکود ممنوع است.

نیروهای انسانی (پیرمرد ثروتمندی که مغازه را بسته است امام می‌فرماید در آستانه جنونی برو باز کن) .

وسائل تولید (زمینی که تحجیر کرده‌ای ، اگر تا ۳ سال بهره‌برداری نکردی ، حق دیگران است) .

سرمایه جنسی (اگر محتکر مال احتکاری را صدقه بدهد ، جبران گناه خود را نکرده است) .

سرمایه نقدی : وَ الَّذینَ یکنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا ینْفِقُونَها فی سَبیلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلیمٍ [توبه/۳۴] .

(فتح باب مضاربه و...) (فتح باب قرض الحسنه)

نقشه انبیاء جوری بود که سرمایه‌داران اسرافکار و محتکر و به اصطلاح قرآنمُتْرفدر مقام مبارزه و اولین دشمن انبیاء و طبقه زحمت کش گرداگردش بودند. (و به قول متکبراناَأَراذِلُنا [هود/۲۷] .

زراعت با یاد خدا

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزْرَعَ زَرْعاً فَخُذْ قَبْضَةً مِنَ الْبَذْرِ وَ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَ قُلْ أَ فَرَأَیتُمْ ما تَحْرُثُونَ أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزّارِعُونَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ تَقُولُ بَلِ اللَّهُ الزَّارِعُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قُلِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَبّاً مُبَارَکاً وَ ارْزُقْنَا فِیهِ السَّلَامَةَ ثُمَّ انْثُرِ الْقَبْضَةَ الَّتِی فِی یدِک فِی الْقَرَاحِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَمَلُ الرَّجُلِ بِیدِهِ وَ کلُّ بَیعٍ مَبْرُورٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) إِیاک وَ الْکسَلَ وَ الضَّجَرَ فَإِنَّهُمَا مِفْتَاحُ کلِّ سُوءٍ إِنَّهُ مَنْ کسِلَ لَمْ یودِّ حَقّاً وَ مَنْ ضَجِرَ لَمْ یصْبِرْ عَلَى حَقٍّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) إِنِّی لَأُبْغِضُ الرَّجُلَ أَوْ أُبْغِضُ لِلرَّجُلِ أَنْ یکونَ کسْلَاناً] کسْلَانَ [عَنْ أَمْرِ دُنْیاهُ وَ مَنْ کسِلَ عَنْ أَمْرِ دُنْیاهُ فَهُوَ عَنْ أَمْرِ آخِرَتِهِ أَکسَلُ [کافی ، ج۵ ، ص۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) إِیاک وَ الِاتِّکالَ عَلَى الْمُنَى فَإِنَّهَا بَضَائِعُ النَّوْکی [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

آرزوها سرمایه کوتاه فکران است.

زکات وسیله مفت‌خواری نیست.

لاتجوز الصّدقة علی غنیّ و علی ذومرّة سوی (آدم سالم) [صحاح ستّه]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثلاثة أنا خصمهم یوم القیامة رجل باع حرا فأکل ثمنه و رجل استأجر أجیرا فاستوفی منه و لم یوفه أجره و رجلأعطانی صفقة ثم غدر [عوالی الآللی ، ج۳ ، ص۲۵۳] .

۱. امام جواد (ع)

۱. سیمای حضرت

۱. ولادت

هنگام ولادت امام جواد (ع) ، امام رضا (ع) به خواهرشان حکیمه (س) فرمودند که حاضر باشد. (وی می گوید : من و خیزران (همسر امام رضا (ع)) و قابله در اتاق دربسته‌ای بودیم.

در لحظه ولادت چراغ خاموش شد. امّا پس از به دنیا آمدن امام جواد (ع) چیزی شبیه لباس بر تن او بود که از خود نوری داد و تمام خانه را روشن کرد. [المناقب ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

۲. کودکی

حضرت حکیمه (س) می گوید : امام جواد (ع) در روز سوم ولادت نگاهی به آسمان افکند. سپس به طرف راست و چپ

نگاهی کرد و آنگاه فرمود : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ [المناقب ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

۳. مقام امام جواد (ع)

شخصی خدمت امام رضا (ع) بود. از حضرت (ع) پرسید : " اگر برای شما اتفاقی افتاد چه کسی پس از شما امامت می کند؟ حضرت (ع) اشاره کردند به فرزندشان ابوجعفر (ع) که در آن موقع سه ساله بود و فرمودند : این فرزندم. راوی گفت : در این سنّ؟ حضرت (ع) فرمود : آری ، در این سنّ همچنان که عیسی (ع) حجّت خدا بود در دو سالگی". [کفایه‌الأثر ، ص۲۷۹] .
(امامت)

پس از شهادت امام رضا (ع) عدّه‌ای از شیعیان گریه و ناله می‌کردند در مصیبت حضرت (ع) . شخصی برخاست و گفت : گریه نکنید. بگویید باید از چه کسی مسائل را سؤال کنیم تا این کودک ـ امام جواد (ع) ـ بزرگ شود؟ ریّان بن صلت برخاست و گلوی او را گرفت و پیوسته او را می‌زد و می گفت : تو به ظاهر ایمان آورده‌ای و در دل شرک داری. اگر خدا بخواهد کودک یک روزه را به منزله پیرمرد عالمی قرار می‌دهد و اگر نخواهد هزار سال هم که عمر کند مثل همه مردم خواهد بود. [بحارالأنوار ، ج۵۰ ، ص۹۹] .

امام رضا (ع) در طیّ نوشته‌ای به امام جواد (ع) فرموده بود : " شنیده‌ام که دوستان تو را از درب کوچک بیرون می‌برند و این از بخل آنها است تا از تو به کسی خیری نرسد. به حقّی که من به گردنت دارم از تو می‌خواهم که رفت وآمدت از درب بزرگ باشد و با خود طلا و نقره همراه داشته باش و هر کس خواست به او بده..." [کافی ، ج۴ ، ص۴۳] .

۴. علم امام جواد (ع)

شخصی می گوید : در سفر حجّ خدمت امام جواد (ع) رسیده و از تنهایی شکایت کردم. حضرت (ع) فرمود : از حرم خارج نمی‌شوی مگر این که جاریه‌ای بخری و فرزند پسری از طریق او به تو می‌رسد و چنین شد. [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۶۶۴] .

روزی مأمون برای صید بیرون رفت. در میان راه به جمع کودکانی برخورد که مشغول بازی بودند و در میان آنها امام جواد (ع) نیز که حدود ۱۱ سال داشت ایستاده بود. کودکان چون مأمون را دیدند همگی فرار کردند ، امّا امام همچنان باقی ماند. مأمون از او پرسید تو چرا فرار نکردی؟ حضرت (ع) جواب داد : راه تنگ نبود تا برایت راه بگشایم و گناهی نکرده بودم تا از جریمه‌اش بترسم و گمانم به تو نیک بود که بی گناهان را ضرر نمی‌رسانی. مأمون از این جواب نغز تعجّب کرد و اسم و نسبت حضرت (ع) را پرسید و او را شناخت.

مأمون به صید رفت؛ باز شکاری او ماهی را از دریا برایش شکار کرد. هنگام بازگشت ، از همان راه قبلی آمد و دوباره کودکان فرار کردند و حضرت (ع) باقی ماند. مأمون ماهی را در میان دستان خود پنهان کرد و از حضرت (ع) پرسید : چه در دست دارم؟ او فرمود : خدا ماهیان کوچکی در دریا آفریده که بازهای پادشاهان و خلفا آنها را شکار می کنند و پادشاهان به وسیله آنها سلاله نبوّت را می آزمایند.

مأمون گفت : به راستی که تو فرزند امام رضا (ع) هستی. [کشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۳۴۳] .

ابی هاشم جعفری می گوید : روزی بر حضرت جواد (ع) وارد شدم و با من سه رقعه بی‌عنوان بود که صاحبان آنها را فراموش کرده بودم. حضرت (ع) یک یک رقعه‌ها را از من گرفت و صاحبان آنان را گفت. من ازسخن حضرت (ع) مبهوت شدم و حضرت (ع) نگاهی به من کرد و تبسّم نمود. [کافی ، ج۱ ، ص۴۹۵] .

عمران بن محمّد می گوید : برادرم زره و چیزهای دیگری به من داد تا خدمت حضرت جواد (ع) ببرم. زره را فراموش کردم.

چون خواستم از حضرت خداحافظی کنم فرمود : زره را بیاور.
و مادرم گفته بود که لباسی از حضرت (ع) برایش بگیرم. چون از حضرت (ع) طلب کردم فرمود : به آن لباس احتیاج ندارد.
بعدها به من خبر رسید که قبل از بیست روز پیش از دنیا رفته بود.
رُوِی عَنْ عِمْرَانَ بْنِ مُحَمَّدٍ قَالَ : "دَفَعَ إِلَی أَخِی دِرْعَهُ أَحْمِلُهَا إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) مَعَ أَشْیاءَ فَقَدِمْتُ بِهَا وَ نَسِیتَ الدِّرْعَ فَلَمَّا أَرَدْتُ أَنْ أُوَدِّعَهُ قَالَ لِی : احْمِلِ الدِّرْعَ وَ سَأَلَتْنِی وَالِدَتِی أَنْ أَسْأَلَهُ قَمِیصاً مِنْ ثِیابِهِ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لِی : لَیسَ بِمُحْتَاجٍ إِلَیهِ فَجَائَنِی الْخَبَرُ أَنَّهَا تُوُفِّیتْ قَبْلُ بِعِشْرِینَ یوْماً" [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۶۶۸] .
عدّه‌ای حوائج خود را در رقعه‌هایی برای حضرت جواد (ع) نوشتند. مردی واقفی نیز رقعه‌ای نوشت و در میان آن رقعه‌ها گذاشت. حضرت (ع) جواب رقعه‌ها را نوشت با خطّ خود ، امّا جواب واقفی را ننوشتند.
کَتَبَ جَمَاعَةٌ مِنَ الْأَصْحَابِ رِقَاعاً فِی حَوَائِجَ وَ کَتَبَ رَجُلٌ مِنَ الْوَاقِفَةِ رُقْعَةً وَ جَعَلَهَا بَینَ الرِّقَاعِ فَوَقَّعَ الْجَوَابَ بِخَطِّهِ فِی الرِّقَاعِ إِلَّا رُقْعَةَ الْوَاقِفِی لَمْ یجِبْ فِیهَا بِشَیءٍ [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۶۶۸] .
وقتی مأمون تصمیم گرفت دخترش را به امام جواد (ع) بدهد ، عباسیها ناراحت شدند و مأمون را از این کار نهی کردند. اما مأمون بر تصمیم خود اصرار نمود. آنها گفتند : پس مدّتی صبر کن تا او بزرگ شود و علم و معرفتی کسب کند. مأمون گفت : علم اهل بیت از طرف خدا است و از جانب خدا به آنها الهام می‌شود ، اگر می‌خواهید او را امتحان کنید.
مجلسی تشکیل شد و یحیی بن اکثم را آوردند تا از حضرت (ع) سؤال کند و حضرت در آن موقع نه سال و چند ماه داشت.
یحیی از حکم محرمی که صیدی را بکشد پرسید. حضرت (ع) ۲۲ سؤال برای این مسأله ذکر کردند و پرسیدند کدام یک از این شقوق را در نظر داری؟ یحیی متحیر شد و دیگر نتوانست چیزی بگوید. سپس مأمون عقد ازدواج را جاری کرد و آن‌گاه پیشنهاد کرد که حکم آن مشقوق را بفرمایند و حضرت (ع) حکم آنها را فرمود.
آنگاه مأمون گفت : حال شما از یحیی سؤالی کنید. حضرت (ع) از حکم نظر (نگاه کردن) حرام مردی به زنی در اوّل روز و نظر حلال او به آن زن در میان روز و نظر حرام او هنگام ظهر و نظر حلال او هنگام عصر و نظر حرام او هنگام غروب و نظر حلال او وقت عشاء و نظر حرام او درنیمه شب و نظر حلال او هنگام طلوع فجر پرسید که چگونه ممکن است؟ یحیی درماند و امام (ع) خود جواب این سؤال را فرمود. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۸۱] .
پدر علیّ بن ابراهیم می‌گوید : پس از شهادت امام رضا (ع) به حجّ مشرّف شدیم و خدمت امام جواد (ع) رسیدیم. عدّه زیادی برای دیدار حضرت (ع) آمده بودند. در این حال عموی حضرت (ع) ، عبدالله بن موسی که پیرمردی بود وارد شد و حضرت (ع) از جا بلند شد که بر روی کرسی بنشیند. عبدالله حضرت (ع) را بوسید و او را احترام کرد. مردم از کمی سنّ حضرت (ع) در تعجّب بودند. شخصی از عبدالله مسأله‌ای سؤال کرد و او اشتباه جواب داد. حضرت (ع) با عصبانیت او را نهی نمود. سپس مردم شروع کردند به سؤال کردن از حضرت و مسائل متعدّدی پرسیدند و حضرت (ع) به تمامی آنها جواب داد و در این موقع سنّ حضرت حدود نه سال بود. [إختصاص مفید ، ص۱۰۲] .
جماعتی از اهل ری خدمت امام جواد (ع) رسیدند و در میان آنان مردی از زیدیه بود ، مسائل خود را مطرح کردند. حضرت (ع) رو به غلام خود کرد و گفت : این مرد را بیرون کن. (مردِ زیدی را) . زیدی گفت : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ أَنَّکَ حُجَّةُ اللَّهِ [الخرائج و الجرائح ، ج۲ ، ص۶۶۸] .
روزی امام جواد (ع) به اشخاصی که عازم سفرِ شام بودند فرمود : شما به زودی در فلان مکان راه را گم می‌کنید و در فلان مکان بعد از گذشت فلان ساعت از شب راه را پیدا می‌کنید.

آنها گفتند : از کجا خبر دارد در حالی که راه شام را نمی‌بیند.
و چنان شد که حضرت (ع) فرموده بود. [الخرائج و الجرائح ، ج۲ ، ص۶۶۸] .
در مجلسی که معتصم تشکیل داده بود از حکم سارقالسارق و السارقۀ فاقطعوا ایدیهماسؤال کرد. علما و فقهای حاضر در مجلس بعضی گفتند : باید دستش از مچ قطع شود و بعضی گفتند : باید از مرفق قطع شود. سپس معتصم از امام جواد (ع) پرسید. حضرت (ع) از جواب دادن امتناع کرد ، امّا معتصم اصرار نمود. حضرت (ع) فرمود : باید انگشتان او قطع شود ، زیرا در سجده باید دستش را روی زمین بگذارد و اگر از مچ پا یا مرفق قطع شود دستی برای او باقی نمی‌ماند.وَ أَنَّ الْمَساجِدَ لِلّهِ [(جن–۱۸)] [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۱۹] .
معتصم این قول را پسندید و طبق آن حکم کرد. پس از چند روز ابن ابی داود نزد معتصم رفت و به او گفت این کار تو باعث می‌شود که مردم به حرف‌های علمای درباری اعتماد نکنند. معتصم حرف او را پذیرفت و از آن پس تصمیم به قتل امام (ع) گرفت.
۵. معجزات
محّمد بن میمون می گوید : با امام رضا (ع) در مکه بودم. قبل از این‌که حضرت (ع) به طرف خراسان حرکت کنند به حضرت (ع) عرض کردم عازم مدینه هستم. نامه‌ای برای امام جواد (ع) بنویسید تا ببرم.حضرت (ع) نامه‌ای نوشتند. چون به مدینه رسیدم ، خدمت امام جواد (ع) رسیدم و در آن موقع چشمانم نابینا بود. خادم ، امام جواد (ع) را در حالی که کودك بود آورد. حضرت (ع) به خادم فرمودند : نامه را باز کن. او نامه را باز کرد و در مقابل دیدگان حضرت (ع) نگه داشت. حضرت (ع) نامه را خواندند. سپس به من فرمودند : چشمانت چطور است؟ عرض کردم : چشمانم نمی‌بینند. حضرت (ع) دست مبارکشان را دراز کردند و بر چشمانم مالیدند و چشمانم از آن پس بینا شد. [الخرائجوالجرائح ، ج۱ ، ص۳۷۲] .
شخصی جاریه‌ای داشت که از درد زانو ناراحت بود. خدمت امام جواد (ع) این موضوع را عرض کرد. حضرت (ع) فرمودند : او را بیاور. چون آمد از او پرسید : از چه ناراحتی؟ جاریه گفت : از بادی که در زانویم هست. حضرت (ع) از روی لباس دستی به زانویش کشید و از آن پس درد جاریه خوب شد. [الخرائجوالجرائح ، ج۱ ، ص۳۷۶] .
امّ عیسی ، دختر مأمون و همسر امام جواد (ع) گفت : من نسبت به امام جواد (ع) سؤظن داشته ام و همیشه مراقب بودم و حضرت (ع) گاهی از این بابت به من چیزی می گفت و من هم پیش پدرم از او شکایت می کردم. روزی جاریه‌ای وارد خانه شد و گفت : من همسر امام جواد (ع) هستم. من از این بابت خیلی ناراحت شدم و نزد پدرم رفتم و در حالی که او مست بود شکایت حضرت (ع) را کردم. پدرم شمشیری طلبید و سواره نزد امام (ع) رفت و با آن شمشیر امام (ع) را قطعه قطعه کرد.
چون روز شد نزد پدرم رفتم و به او گفتم که دیشب در حال مستی چه کرده است. او چون این خبر را شنید برق از چشمانش پرید و غش کرد. وقتی به هوش آمد ، از خادمش جریان را پرسید ، او هم تأیید کرد. پدرم بسیار ناراحت و نگران شد و به خادمش گفت که برود و ببیند خانه حضرت (ع) چه خبر است؟ او رفت و چون برگشت ، گفت : مژده باد که امام (ع) سالم است. سپس پدرم پولی برای حضرت (ع) فرستاد و به هاشمیین گفت که به دیدن امام (ع) بروند. چون پول را برای حضرت (ع) بردند ، امام تبسّمی نمود و اشاره کرد به جریان شب قبل. به امام (ع) گفتند : این جریان را نادیده بگیر و مأمون را عتاب نکن. سپس امام (ع) لباس‌هایش را پوشید و نزد مأمون رفت. مأمون او را بسیار احترام کرد. پس از مدتی گفتگو ، حضرت (ع) به مأمون گفت : تو را نصیحت می کنم که شب از خانه خارج نشوی ، چون ممکن است مردم به تو ضرری برسانند و سپس گفت : من دعایی دارم که اگر آن را همراه داشته باشی از بلایا دور می‌مانی و بر سپاهیان دشمن پیروز می‌شوی. [مهج

الدعوات ، ص۳۶] .

شخصی در روز عید خدمت امام جواد (ع) رسید و از تنگی معاش شکایت کرد. حضرت سجّاده‌اش را بلند کرد ، مقداری خاک تبدیل به طلا شد و به او داد. او می گوید : وزن آن طلا ۱۶ مثقال بود.

رُوِی عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَبَّاسٍ الْهَاشِمِی قَالَ : "جِئْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) یوْمَ عِیدٍ فَشَکوْتُ إِلَیهِ ضِیقَ الْمَعَاشِ فَرَفَعَ الْمُصَلَّی وَ أَخَذَ مِنَ التُّرَابِ سَبِیکةً مِنْ ذَهَبٍ فَأَعْطَانِیهَا فَخَرَجْتُ بِهَا إِلَی السُّوقِ فَکانَتْ سِتَّةَ عَشَرَ مِثْقَالًا" [الخرائج‌والجرائح ، ج۱ ، ص۳۸۱] .

محمّد بن سهل می گوید : داخل مدینه شدم و به دیدار حضرت جواد (ع) رفتم. خواستم لباسی از حضرت (ع) طلب کنم ، امّا موفّق نشدم تا این‌که از حضرت (ع) خداحافظی کردم. وقتی می‌خواستم از مدینه خارج شوم با خود گفتم موضوع لباس را می‌نویسم و خدمت حضرت (ع) می‌فرستم ، امّا چون نوشتم به نظرم رسید که استخاره کنم. پس از استخاره به دلم افتاد که نامه را نفرستم. در این حالات بودم که شخصی آمد و دو لباس نرم و رقیق به من داد و گفت : مولایت اینها را برایت فرستاده است. [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۶۶۸] .

شخصی در شام در مقام رأس الحسین (ع) مشغول عبادت بود ، در این حال مردی آمد و به او گفت : برخیز و با من بیا. پس از چند لحظه حرکت ، خود و آن مرد را در مسجد کوفه دید. آن مرد پرسید می‌دانی اینجا کجاست؟ گفت : بله ، مسجد کوفه است. آن مرد و او با هم نماز خواندند و حرکت کردند. پس از لحظاتی به مسجد مدینه رسیدند و نماز گزاردند و قبر رسول الله (ص) را زیارت کردند و حرکت کردند. پس از لحظاتی خود را در مکه یافتند. مناسك حجّ را به جای آوردند و حرکت کردند و خود را در موضع اوّل یافتند. آن مرد رفت. سال بعد این اتّفاق تکرار شد و در آخر آن شخص پرسید تو کیستی؟ گفت : من محمّد بن علیّ بن موسی هستم. این خبر به گوش محمّد بن عبدالملك رسید. عبدالملك دستور داد. او را گرفتند و به زنجیر کشیده و در عراق حبسش کردند. پس از مدّتی این شخص محبوس جریان آن واقعه را برای عبدالملك نوشت. عبدالملك در جواب نوشت آن شخصی که تو را از شام به کوفه و از آنجا به مدینه و از آنجا به مکه و از آنجا به شام آورد را بگو تا تو را از حبس نجات دهد. چیزی نگذشت که نگهبانان زندان به دنبال او می گشتند و می گفتند : آن شخص شامی که در زندان بود ، گم شده است. [کافی ، ج۱ ، ص۴۹۲] .

روزی معتصم عدّه‌ای از وزرای خود را خواند و به آنها گفت : شما به دروغ شهادت دهید که حضرت (ع) می‌خواهد بر علیه من قیام کند؛ آنها قبول کردند. به دستور معتصم حضرت (ع) را آوردند. به حضرت (ع) گفت : تو می‌خواهی بر علیه من قیام کنی. حضرت (ع) فرمود : نه به خدا. معتصم گفت : فلانی و فلانی شهادت داده‌اند بر این. آنها که در آنجا بودند گفتند : بله. حضرت (ع) دست‌هایش را بلند کرد و عرض کرد : اللَّهُمَّ إِنْ کانُوا کذَبُوا عَلَی فَخُذْهُم

ناگهان اتاق به لرزه درآمد و به حرکت افتاد. معتصم گفت : یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! إِنِّی تَائِبٌ مِمَّا قُلْتُ فَادْعُ رَبَّك أَنْ یسَکنَه حضرت (ع) عرض کرد : اللَّهُمَّ! سَکنْهُ إِنَّک تَعْلَمُ أَنَّهُمْ أَعْدَاءك وَ أَعْدَائِی [بحارالأنوار ، ج ۵۰ ، ص۴۵] .

پس اتاق آرام شد.

۲. سیره واخلاق امام جواد (ع)

راوی می گوید : خدمت امام جواد (ع) در بغداد رسیدم. با خود فکر کردم که او دیگر به وطن خودش بازنمی‌گردد و اینجا از لحاظ غذا و وسعت وضع خوبی دارد. در همین فکرها بودم که حضرت (ع) سرشان را پایین انداختند و بعد بلند کردند و در حالی که رنگ مبارکشان زرد شده بود فرمودند : نان جو و نمك در حرم رسول خدا (ص) أحبّ الیّ ممّا ترانی فیها.

يا حُسَينُ! خُبْزُ شَعِيرٍ وَ مِلْحُ جَرِيشٍ فِی حَرَمِ رَسُولِ اللَّهِ أَحَبُّ إِلَی مِمَّا تَرَانِی فِيهَا [الخرائج‌والجرائح ، ج۱ ، ص۳۸۱] .
نکات :

۱) اهل شکم ، اولیای خدا را مانند خود می‌دانند.

۲) زود قضاوت نکنید.

۳) اقتصاد و رفاه اصل نیست.

۴) مکان‌های مقدّس را با خوش گذرانی موقّت نفروشید.

در مجلسی که مأمون و امام جواد (ع) و عدّه دیگری بودند ، یحیی بن اکثم ، هشت روایت در فضیلت ابابکر و عمر نقل کرد و نظر حضرت (ع) را نسبت به آنها پرسید. حضرت (ع) ضمن این‌که فرمودند : من فضیلت آنها را منکر نیستم آن روایات را با دلایل محکمی ردّ نمودند. [إحتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۴۴۶] .

ابراهیم بن ابی بلاد می گوید : خدمت امام جواد (ع) رسیدم ، به حضرت (ع) عرض کردم : می‌خواهم شکمم را به شکمِ شما بچسبانم. همان جا حضرت (ع) شکمشان را برهنه کردند و من نیز چنین کرده و شکمم را به شکم حضرت (ع) چسباندم. سپس حضرت (ع) مرا دعوت به خوردن زبیب فرمود. در حال خوردن شروع به صحبت کرد و از ناراحتی معده شکایت نمود. در این حال من تشنه شدم و آب خواستم. حضرت (ع) دستور دادند آب زبیب که از عسل شیرین‌تر بود برایم آوردند. من آن را خوردم و گفتم این آب ، معده شما را اذیت کرده. بعد حضرت (ع) از آبِ زبیب جوشیده نهی فرمود. [کافی ، ج۶ ، ص۴۱۶] .

برای امام جواد (ع) چیز پرقیمتی را می‌آوردند. در راه ربوده شد. طیّ نامه‌ای جریان را به حضرت (ع) خبر دادند. حضرت (ع) در جواب نوشت : إِنَّ أَنْفُسَنَا وَ أَمْوَالَنَا مِنْ مَوَاهِبِ اللَّهِ الْهَنِيئَةِ وَ عَوَارِيهِ الْمُسْتَوْدَعَةِ يمَتِّعُ بِمَا مَتَّعَ مِنْهَا فِی سُرُورٍ وَ غِبْطَةٍ وَ يأْخُذُ مَا أَخَذَ مِنْهَا فِی أَجْرٍ وَ حِسْبَةٍ فَمَنْ غَلَبَ جَزَعُهُ عَلَی صَبْرِهِ حَبِطَ أَجْرُهُ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِك [تحف‌العقول ، ص۴۵۶] .
راوی گوید : امام جواد (ع) را دیدم که از حمّام بیرون آمد و از سر تا پایش مثل گُل بود ، از اثر حنا.
عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُبْدُوسِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ : "رَأَيتُ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) وَ قَدْ خَرَجَ مِنَ الْحَمَّامِ وَ هُوَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَی قَدَمِهِ مِثْلُ الْوَرْدَةِ مِنْ أَثَرِ الْحِنَّاءِ" [کافی ، ج۶ ، ص۵۰۹] .

هنگامی که مأمون دخترش امّ الفضل را به تزویج امام جواد (ع) درآورد ، حضرت (ع) برای مأمون نوشت که هر زوجی مهری به زوجه‌اش می‌دهد و خداوند اموال ما را در آخرت قرار داده است کما این‌که اموال شما را در دنیا قرار داده. مناجاتی را که از پدرم رسیده و او از پدرش گرفته و او از پدرش محمد گرفته و او از پدرش علیّ بن الحسین (علیهما السّلام) گرفته و او از پدرش حسین (ع) گرفته و او از برادرش حسن (ع) گرفته و او از أمیرالمؤمنین (ع) و او از رسول الله (ص) و او از جبرئیل گرفته را به عنوان مهر قرار می‌دهم که این مناجات وسایلی است به روی سائل. سپس حدیث را نقل می‌فرماید. [مهج الدعوات ، ص۲۵۸] .

روزی حضرت جواد (ع) وارد مسجد شد. عموی پدرش؛ یعنی علیّ بن جعفر بن محمّد در مسجد بود. چون امام جواد (ع) را دید از جا پرید و بدون کفش و ردا خدمت امام (ع) رسید و دست حضرت (ع) را بوسید و بسیار او را احترام کرد. چون حضرت (ع) تشریف برد ، اصحابِ علیّ بن جعفر او را توبیخ کرد...و گفتند : تو عموی پدر او هستی و چنین می کنی؟! او در حالی که دستش را گرفته بود گفت : وقتی خدا این پیر را اهل نداند و این نوجوان را اهل بداند من منکر فضل او شوم؟ [کافی ، ج۱ ، ص۳۲۲] .

امام جواد (ع) طیّ نامه‌ای به علیّ بن مهزیار بسیار او را دعا کرد و از جمله فرمود : فَلَوْ قُلْتَ : إِنِّی لَمْ أَرَ مِثْلَکَ لَرَجَوْتُ أَنْ أَکونَ صَادِقاً فَجَزَاکَ اللَّهُ جَنَّاتِ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا فَمَا خَفِی عَلَی مَقَامُکَ وَ لَا خِدْمَتُکَ فِی الْحَرِّ وَ الْبَرْدِ فِی اللَّیلِ وَ النَّهَارِ فَأَسْأَلُ اللَّهَ إِذَا جَمَعَ الْخَلَائِقَ لِلْقِیامَةِ أَنْ یحْبُوکَ بِرَحْمَةٍ تَغْتَبِطُ بِهَا إِنَّهُ سَمِیعُ الدُّعَاءِ [الغیبهٔ طوسی ، ص۳۴۹] .

مردی سجستانی در موسم حجّ خدمت امام جواد (ع) رسید و عرض کرد : والی محلّ ما از محبّین شما است؛ شما چیزی بنویسید که او از من مالیات نگیرد. حضرت (ع) هم نوشتند. هنگام بازگشتِ آن مرد خبر به آن والی رسید. آن والی مرد را از دو فرسخی استقبال کرد و از او ، پس از آن خراج نگرفت و قوت او و عیال او و بیش از آن را به او داد و تا زنده بود به این مرد نیکی می کرد. [کافی ، ج۵ ، ص۱۱۱] .

۳. سؤال از امام جواد (ع)

شخصی از امام جواد (ع) پرسید : "شیعیان شما ادّعا می کنند که شما از همه آب دجله و وزن آن باخبرید؟! حضرت (ع) فرمود : آیا خدا قادر است که چنین علمی را به پشه‌ای بدهد؟ عرض کرد : آری. حضرت (ع) فرمود : من نزد خدا ، اکرم از پشه و بیشتر خلق او هستم". [بحارالأنوار ، ج ۵۰ ، ص۹۹] .

علیّ بن مهزیار به حضرت (ع) نامه‌ای نوشت و از زیادی زلزله شکایت کرد. حضرت (ع) جواب دادند که : چهارشنبه و پنج‌شنبه روزه بگیرید و غسل کنید و لباس پاکیزه بپوشید و روز جمعه بیرون بیایید و دعا کنید.

او می گوید : چنین کردیم و زلزله دفع شد. [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۵۴۴] .

انجام عبادات برای ائمّه (علیهم السّلام)

جواز و فضیلت

خاطرات

موسی بن قاسم از امام جواد (ع) اجازه گرفت تا به نیابت حضرت (ع) و پدرش (ع) طواف کند. حضرت (ع) اجازه دادند و سفارش به آن نمودند. پس از چند سال آمد و گفت : " من از فکر خودم کاری کرده‌ام. حضرت (ع) پرسید : وَ مَا هُوَ؟گفت : یک روز از جانب رسول الله (ص) طواف کردم. حضرت (ع) سه بار فرمود : صلّی الله علیه و آله‌و روز دوم از جانب امیرالمؤمنین (ع) روز سوم از جانب امام حسن (ع) تا روز دهم ازجانب شما و اینها کسانی هستند که با ولایتشان دینداری می کنم. حضرت (ع) فرمود : این دینی است که غیر آن پذیرفته نیست. سپس گفت : گاهی هم از جانب مادرتان فاطمه (س) طواف می کردم و گاهی نمی کردم. حضرت (ع) فرمود : از جانب او زیاد طواف کن که این بهترین کاری است که انجام می‌دهی.ان شاء الله. [کافی ، ج۴ ، ص۳۱۴] .

۴. سخنرانی امام جواد (ع)

قَالَ الْبُرْسِی فِی مَشَارِقِ الْأَنْوَارِ : "رُوِی أَنَّهُ جِیءَ بِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) إِلَی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) بَعْدَ مَوْتِ أَبِیهِ وَ هُوَ طِفْلٌ وَ جَاءَ إِلَی الْمِنْبَرِ وَ رَقِی مِنْهُ دَرَجَةً ثُمَّ نَطَقَ فَقَالَ : أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی الرِّضَا أَنَا الْجَوَادُ أَنَا الْعَالِمُ بِأَنْسَابِ النَّاسِ فِی الْأَصْلَابِ أَنَا أَعْلَمُ بِسَرَائِرِکمْ وَ ظَوَاهِرِکمْ وَ مَا أَنْتُمْ صَائِرُونَ إِلَیهِ عِلْمٌ مَنَحَنَا بِهِ مِنْ قَبْلِ خَلْقِ الْخَلْقِ أَجْمَعِینَ وَ بَعْدَ فَنَاءِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ وَ لَوْ لَا تَظَاهُرُ أَهْلِ الْبَاطِلِ وَ دَوْلَةُ أَهْلِ الضَّلَالِ وَ وُثُوبُ أَهْلِ الشَّکِّ لَقُلْتُ قَوْلًا تَعَجَّبَ مِنْهُ الْأَوَّلُونَ وَ الْآخِرُونَ ثُمَّ وَضَعَ یدَهُ الشَّرِیفَةَ عَلَی فِیهِ وَ قَالَ : یا

مُحَمَّدُ! اصْمُتْ کمَا صَمَتَ آبَاوک مِنْ قَبْلُ" [بحارالأنوار ، ج ۵۰ ، ص۱۰۸] .

۱) شجاعت در سخنرانی

۲) معرّفی خود و پدر

۳) علم غیب

۴) اعطای این علم از طرف خداوند : مَنَحَنَامُنِح به معنای أُعطِیَ

۵) اشاره به سابقه : مِنْ قَبْلِ خَلْقِ الْخَلْقِ أَجْمَعِین

۶) اشاره به نظام فاسد سیاسی : دَوْلَهُ أَهْلِ الضَّلَال

۷) اشاره به سستی ایمانی مردم : وُثُوبُ أَهْلِ الشَّک

۸) اشاره به شرایط خفقان : وَضَعَ یدَهُ الشَّرِیفَهَ عَلَی فِیه

۹) اشاره به تاریخ خفقان و تقیه زمان اهل بیت (علیهم السّلام)

۵. سخنان امام جواد (ع)

۱) قَالَ لِلْجَوَادِ (ع) رَجُلٌ : "أَوْصِنِی. قَالَ : وَ تَقْبَلُ؟ قَالَ : نَعَمْ. قَالَ : تَوَسَّدِ الصَّبْرَ وَ اعْتَنِقِ الْفَقْرَ وَ ارْفَضِ الشَّهَوَاتِ وَ خَالِفِ الْهَوَی وَ اعْلَمْ أَنَّک لَنْ تَخْلُوَ مِنْ عَینِ اللَّهِ فَانْظُرْ کیفَ تَکونُ" [تحف‌العقول ، ص۴۵۵] .

امام جواد (ع) ، صفحه ۵

(صبر را بالش و فقر را در آغوش گیر و شهوات را به دور انداز و با هوی مخالفت کن و بدان در برابر دید خدایی و ببین چگونه‌ای)

۲) قَالَ الْجَوَادُ (ع) : مَنْ شَهِدَ أَمْراً فَکرِهَهُ کانَ کمَنْ غَابَ عَنْهُ وَ مَنْ غَابَ عَنْ أَمْرٍ فَرَضِیهُ کانَ کمَنْ شَهِدَهُ [تحف‌العقول ، ص۴۵۶] .

۳) قَالَ الْجَوَادُ (ع) : مَنْ أَصْغَی إِلَی نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ کانَ النَّاطِقُ یودِّی عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ کانَ النَّاطِقُ یودِّی عَنِ الشَّیطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّیطَانَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۴] .

۴) قَالَ الْجَوَادُ (ع) : تَأْخِیرُ التَّوْبَهِ اغْتِرَارٌ وَ طُولُ التَّسْوِیفِ حَیرَهٌ وَ الِاعْتِلَالُ عَلَی اللَّهِ هَلَکهٌ وَ الْإِصْرَارُ عَلَی الذَّنْبِ أَمْنٌ لِمَکرِ اللَّهِ وَ لَا یأْمَنُ مِنْ مَکرِ اللَّهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ [تحف‌العقول ، ص۴۵۶] .

۵) قَالَ الْجَوَادُ (ع) : إِظْهَارُ الشَّیءِ قَبْلَ أَنْ یسْتَحْکمَ مَفْسَدَهٌ لَهُ [تحف‌العقول ، ص۴۵۷] .

۶) قَالَ الْجَوَادُ (ع) : الْمُومِنُ یحْتَاجُ إِلَی ثَلَاثِ خِصَالٍ تَوْفِیقٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ وَاعِظٍ مِنْ نَفْسِهِ وَ قَبُولٍ مِمَّنْ ینْصَحُهُ [تحف‌العقول ، ص۴۵۷] .

۱. امام حسن عسکری

۱. زندگی نامه

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی] .

۱- امام حسن عسکری ـ علیه السلام ـ درسال ۲۳۲ هجری قمری چشم به جهان گشود.

۲- مادرش بانوی پارسا حدیثه نام داشت که برخی از وی به نام سوسن یاد نموده‌اند و در فضیلت او ذکر شده که پس از شهادت فرزندش (امام عسکری) نقطه اتکا و پناهگاه شیعیان در آن مقطع بحرانی و حساس بود :

و کانت من العارفات الصالحات و کفی فی فضلها انّها کانت مقرع الشیعهٔ بعد وفات ابی محمد [انوار البهیهٔ ، ص۱۵۱] .

۳- به دلیل سکونت اجباری حضرت در محله عسکر در سامرا به لقب عسکری نامیده می‌شوند.

سمعت مشایخنا رضی الله عنهم یقولون إن المحلهٔ التی یسکنها الإمامان علی بن محمد و الحسن بن علی (ع) بسر من رأی کانت تسمی عسکر فلذلک قیل لکل واحد منهما العسکری. [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص ، ۲۴۱] .

۴- از القاب مشهور دیگر حضرت نقی و زکی و کنیه‌اش ابومحمد است.

۵- امام عسکری ـ علیه السلام ـ ۲۲ ساله بود ، که پدر ارجمندش به شهادت رسید و مدت امامت حضرت ۶ سال و در ۲۸ سالگی در سال ۲۶۰ هجری به شهادت رسید.

۶- در کنار قبر مطهر پدرش در سامرا به خاک سپرده شد.

۲. جرعه ای از کوثر

۱-امام عسکری ـ علیه السلام ـ لاینطق الا بالحکمهٔ و العلم و ذکر الله. [حیاهٔ الامام العسکری ، ص ۲۰] .

۲-و کان یحیی لیلهٔ بالصلاهٔ و تلاوهٔ الکتاب و السجود. [حیاهٔ الامام العسکری ، ص۲۳] .

۳- راوی می گوید : کانَ یجْلِسُ فِی الْمِحْرَابِ وَ یسْجُدُ فَأَنَامُ وَ أَنْتَبِهُ وَ أَنَامُ وَ هُوَ سَاجِدٌ. [الغیبهٔ طوسی ، ص۲۱۵] .

۴-یترنّم بایات القرآن فی الوعد و الوعید. [شذرات الذهب ، ج۲ ، ص۱۲۸] .

۵-لم تکن عبادهٔ و لانافلهٔ من صلاهٔ او صوم الّا اتی بها. [حیاهٔ الامام العسکری ، ص۳۸] .

۶-و قد قابل من اساء الیه بالعفو و الصفح عنه. [حیاهٔ الامام العسکری ، ص۳۹]

۳. استفاده از علم غیب

۱. علّت استفاده از علم غیب

به دلیل جو خفقان و نامساعد دوران زندگی امام هادی ـ علیه السلام ـ معرفی امام عسکری ـ علیه السلام ـ از سوی آن بزرگوار در ماههای آخر عمر امام هادی ـ علیه السلام ـ روی داد. به نحوی که بسیاری از شیعیان پس از رحلت امام دهم در شک و تردید به سر می‌بردند و گروهی از آنان نیز به امامت محمد بن علی ، برادر امام عسکری ـ علیه السلام ـ معتقد بودند.

این تردید و تزلزلها به قدری بود که امامعلیه السلامبا آزردگی می‌فرمود :

هیچ یک از پدرانم مانند من گرفتارشک و تردید و تزلزل شیعیان در امر امامت نشده‌اند.

خرج فی بعض توقیعاته علیه السلام عند اختلاف قوم من شیعته فی أمره ما منی أحد من آبائی بمثل ما منیت به من شک هذه العصابهٔ [تحف‌العقول ، ص۴۸۷] . لذا امام ـ علیه السلام ـ برای رفع این شک و تردید پرده‌های غیب را کنار زده و بیش از ائمه دیگر اسرار غیب خویش را آشکار می‌ساختند.

۲. موارد استفاده از علم غیب

۱- ابوهاشم جعفری در زندان بود و از فشار زندان و سنگینی غل و زنجیر به حضرت شکایت کرد ، امام در پاسخ نوشت : "

امروز نماز ظهر را در منزل خواهی خواند و همین طور هم شد".

أبو هاشم الجعفری قال : "شکوت إلی أبی محمد ضیق الحبس و کلب القید فکتب إلی تصلی الیوم الظهر فی منزلک فأخرجت وقت الظهر و صلیت فی منزلی" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۳۲] . منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی] .

۲- محمد بن علی سمری می گوید : امام طی نامه ای به من نوشت : " فتنه‌ای پیش خواهد آمد ، مراقب باشید". پس از ۳ روز درگیری و اختلاف در بین بنی هاشم روی داد. به امام نوشتم ، آیا این همان فتنه است؟ فرمود : خیر ، مواظب باش. پس از چند روز معتز کشته شد.

حدث محمد بن علی السمری : "کتبت‌إلی أبو محمد : فتنة تظلکم فکونوا علی أهبة فلما کان بعد ثلاثة أیام وقع بین بنی هاشم و کانت لهم هنة لها شأن فکتبت إلیه أ هی هذه قال لا و لکن غیر هذه فاحترسوا فلما کان بعد أیام کان من أمر المعتز ما کان" [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۴۱۷] .

۳- احمد بن محمد : "زمانی که مهتدی شروع به کشتار موالی کرد ، به امام نوشتم : خدا را شکر که خلیفه گرفتاری پیدا کرد و فرصت عمل کردن به تهدید خود را ندارد که گفته باید امامعلیه السلامرا از روی زمین بردارم. امامعلیه السلامفرمود : " عمر او کوتاهتر از آن است که این تهدید را عمل کند ، از امروز ۶ روز بشمار". در روز ششم با خواری و خفّت کشته خواهد شد و ۶ روز بعد مهتدی به قتل رسید.

إِسْحَاقُ قَالَ : "حَدَّثَنِی مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ بْنِ شَمُّونٍ قَالَ حَدَّثَنِی أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ كَتَبْتُ إِلَى أَبِی مُحَمَّدٍ (ع) حِینَ أَخَذَ الْمُهْتَدِی فِی قَتْلِ الْمَوَالِی یا سَیِّدِی الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی شَغَلَهُ عَنَّا فَقَدْ بَلَغَنِی أَنَّهُ یتَهَدَّدُک وَ یقُولُ وَ اللَّهِ لَأُجْلِینَّهُمْ عَنْ جَدِیدِ الْأَرْضِ فَوَقَّعَ أَبُو مُحَمَّدٍ (ع) بِخَطِّهِ ذَاک أَقْصَرُ لِعُمُرِهِ عُدَّ مِنْ یوْمِک هَذَا خَمْسَةَ أَیامٍ وَ یقْتَلُ فِی الْیوْمِ السَّادِسِ بَعْدَ هَوَانٍ وَ اسْتِخْفَافٍ یمُرُّ بِهِ فَكَانَ كَمَا قَالَ (ع) " [کافی ، ج۱ ، ص۵۱۰] .منبع : [سیره پیشوایان] .

۴- محمد بن عیاش می گوید : با چند نفر در مورد کرامات امام عسکریعلیه السلامصحبت می کردیم ، فردی ناصبی که در میان ما بود گفت : من نوشته‌ای بدون مرکب می‌نویسم ، اگر امام پاسخ داد می‌پذیرم که او بر حق است. نوشت و به خدمت امام فرستادیم. امام در روی برگه ناصبی ، نام او و نام پدرش را نوشت. ناصبی چون برگه را دید از هوش رفت و پس از به هوش آمدن شیعه شد. [مناقب] ،

۵- جعفربن محمد قلانسی می گوید : همسر برادرم محمد باردار بود ، از امام طی نامه‌ای درخواست کرد تا حضرت برای بی خطر بودن زایمان دعا کند. حضرت در پاسخ مرقوم فرمود : خداوند فرزند پسر به تو عنایت می کند و عبد الرحمن و محمد اسامی خوبی هستند. پس از چندی آن زن دو فرزند پسر (دوقلو) به دنیا آورد و همان نام ها را برآنان گذاشتند.

عنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْقَلَانِسِی قَالَ : "كَتَبَ أَخِی مُحَمَّدٌ إِلَى أَبِی مُحَمَّدٍ علیه السلام وَ امْرَأَتُهُ حَامِلٌ مُقْرِبٌ أَنْ یدْعُوَ اللَّهَ أَنْ یخَلِّصَهَا وَ یرْزُقَهُ ذَكَراً وَ یسَمِّیهُ ؛ فَكَتَبَ : یدْعُو اللَّهَ بِالصَّلَاحِ وَ یقُولُ رَزَقَک اللَّهُ ذَكَراً سَوِیاً وَ نِعْمَ الِاسْمُ مُحَمَّدٌ وَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَوَلَدَتْ إِلَى أَنْ قَالَ فَسَمَّى وَاحِداً مُحَمَّداً وَ الْآخَرَ صَاحِبَ الزَّوَائِدِ عَبْدَ الرَّحْمَنِ" [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۴۱۸] .

۶- جعفربن محمد می گوید : در راه با امام حرکت می کردیم ، در دل از امام پرسیدم آیا صاحب فرزندی خواهم شد؟ امام با سر اشاره کرد : آری. دوباره در دلم گفتم : آیا پسر خواهدبود؟ امام نگاهی به من کرده و با سر اشاره کرد : نه. پس از چندی همسرم دختری زائید.

عن جعفر بن محمد بن موسی قال : "کنت قاعدا بالعشی فمر بی و هو راکب و کنت أشتهی الولد شهوة شدیدة فقلت فی نفسی تری أرزق ولدا فقال برأسه أی نعم فقلت ذکرا فقال برأسه لا فولدت لی ابنة." [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۴۲۶] .منبع : [سیره

پیشوایان ، مهدی پیشوائی] .

۷- حلبی می گوید : در سامرا درب خانه امام منتظر خروج حضرت بودیم که نامه‌ای از امام به این مضمون رسید : " هشدار! هیچ کس بر من سلام نکند ، و با دست به سوی من اشاره نکند که جانتان در خطر خواهد بود". در کنار من جوانی ایستاده بود که می گفت از نوادگان ابوذر غفاری است و با توجه به اینکه در خصوص امامت ابومحمد اختلاف پیش آمده ، آمده‌ام تا نشانه‌ای ببینم تا دلم آرام شود. در همین هنگام امام از منزل بیرون آمد. وقتی روبری ما رسید به جوان فرمود : " آیا تو غفاری هستی؟ جوان پاسخ داد : آری. امام فرمود حال مادرت حمدویه چطور است؟ جوان گفت : خوب است". امام ازمقابل ما عبور کرد و رفت. من به جوان گفتم آیا امام را قبلا دیده بودی؟ گفت : خیر و همین برای من کافی بود.

۸- سالی در سامرا قحطی پیش آمد. معتز دستور داد ، سه روز نماز باران بخوانند ، ولی باران نیامد. روز چهارم جاثلیق اسقف بزرگ مسیحیان با راهبان به صحرا رفت. یکی از راهبان هر وقت دست به آسمان بلند می کرد بارانی درشت فرو می‌بارید و این کار آن قدر تکرار شد تا مردم سیراب شدند.

معتز امام ـ علیه السلام ـ را از زندان خارج کرد و گفت که امت جدت را دریاب که گمراه شدند. امام فرمود : از جاثلیق و راهبان بخواه که فردا سه شنبه به صحرا بروند. خلیفه گفت اینکار چه فایده‌ای دارد؟ امام علیه السلام فرمود : ان شاء الله شک و شبهه را برطرف می کنم.

روز بعد پیشوای مسیحیان با راهبان به صحرا رفته و دست به آسمان بلند کردند. امام دستور داد دست راهب معینی را گرفته و آنچه میان انگشتان اوست بیرون آوردند. در دست راهب استخوانی از استخوانهای آدمی بود ، امام استخوان را در پارچه پیچید و به راهب فرمود : حال طلب باران کن ، راهب دوباره دست به آسمان برداشت ، اما بارانی نیامد. مردم شگفت زده شدند. امامعلیه السلامفرمود : این استخوان پیامبری از پیامبران الهی است که او از قبور پیامبران برداشته واستخوان هیچ پیامبری ظاهر نمی‌شود مگر اینکه باران نازل گردد. استخوان را آزمودند دیدند همان طور است که امام می‌فرماید. پس از آن معتز امام ـ علیه السلام ـ و یارانش را از زندان آزاد کرد. [مناقب ، ج۴ ، ص۴۲۵ و کشف العمهٔ ، ج۳ ، ص۲۱۹ و صواعق المحرقهٔ ، ص۲۰۷] .

۴. کوششهای علمی

۱- تربیت شاگردان :

با وجود فشار و خفقان شدید که حکومت عباسی برقرار کرده بود ، امام ـ علیه السلام ـ موفق به تربیت شاگردانی شد که هر کدام نقش مؤثری در گسترش اسلام داشتند.

شیخ طوسی شاگردان حضرت را بیش از صد نفر نام می برد که می‌توان از میان آنان به افراد زیر اشاره کرد :

احمد بن اسحق اشعری قمی.

ابوهاشم داود بن قاسم جعفری ،

عبد الله بن جعفر حمیری.

ابوعمر و عثمان بن سعید عمری ،

علی بن جعفر ،

محمد بن حسن صفّار و... (سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی) .

۲- رفع شباهت علمی :

علاوه بر تربیت شاگردان گاهی مسائلی پیش می‌آمد که جز دست توانای امام کسی قادر به شکستن آن بن بستها نبود.

برای نمونه ابن شهرآشوب می‌گوید : اسحاق کندی ـ که از فلاسفه اسلام و عرب بود و در عراق اقامت داشت ـ کتابی نوشت به نام تناقضات قرآن. امامعلیه السلامبه یکی از شاگردان او که به محضرش شرفیاب شده بود گفت : آیا در میان شما مرد رشیدی نیست که به گفته‌های استادتان کندی پاسخ دهد؟ شاگرد گفت : ما نمی‌توانیم به استادمان اعتراض کنیم. امامعلیه السلامفرمود : از اینجا که برگشتی با استادت به نرمی و مهربانی رفتار کن ؛ آنگاه از او سوال کن ، آیا ممکن است گوینده‌ای چیزی بگوید و از آن مقصودی غیر از آنچه به ذهن مخاطب می‌آید داشته باشد؟

وهنگامی که پاسخ مثبت استادت را شنیدی بگو : ممکن نیست گوینده قرآن از الفاظ خود معانی دیگری غیر از آنچه شما برداشت کرده‌اید درنظر داشته باشد؟

شاگرد باز گشته و به همین نحو رفتار کرد. کندی پرسید : چه کسی این نحو سوال کردن را به تو آموخته است؟ شاگرد گفت : ابومحمد ، امام حسن عسکریعلیه السلام. کندی گفت : چنین سوالهایی تنها زیبنده این خاندان است و دستور داد هیزمی افروخته و کتاب را سوزاند.

الآن جئت به و ما كان ليخرج مثل هذا إلا من ذلك البيت ثم إنه دعا بالنار و أحرق جميع ما كان ألفه [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۴] .

۵. اوضاع سیاسی ، اجتماعی عصر امام علیه السلام

۱. خلفای معاصر حضرت

۱. المعتز بالله

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

وی فرزند متوکل عباسی بود و پس از برکناری مستعین به خلافت رسید. پس از قتل متوکل ترکان در دربار خلافت نفوذ فوق العاده یافتند به نحوی که خلافت مقامی تشریفاتی بود. روزی گروهی ازترکان به قصر معتز ریخته و پس از کتک زدن وی او را از خلافت عزل و در سردابی قرار داده و درب سرداب را با خشت و گچ مسدود و او را زنده به گور کردند. [الكامل فی التاریخ ، ابن اثیر ، ج۷ بیروت ، ص۱۹۵] .

۲. المهتدی بالله

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

۱- پس از قتل برادرش معتز ، در سال ۲۵۵ به خلافت رسید.

۲- از نظر اعتدال در رفتار شبیه به عمر بن عبدالعزیز عمل می‌کرد ، لکن او نیز بازیچه دست ترکان دربار عباسی بود و تا حدودی به شکایات مردم رسیدگی می‌کرد و در غذا و لباس و امور اقتصادی میانه رو بود و دربار را از تشریفات و می گساری و اشرافی گری پاکسازی می‌کرد. در حالی که به گفته برخی مورخان روزها را روزه داشت و با نان و نمك و سرکه افطار می‌کرد. [الكامل ابن اثیر ، ج۷ ، ص ۲۳۳و۲۳۴)]

امام عسکری ـ علیه السلام ـ را زندانی کرد و تا کشته شدن او امام ـ علیه السلام ـ همچنان در زندان بود و حتی تصمیم به قتل امام ـ علیه السلام ـ داشت. [بحار ، ج ۵۰ ، ص۳۱۳] .

۳. المعتمد بالله

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

۱- در سال ۲۲۹ متولد و در ۲۵۶ به دست ترکان به خلافت رسید و در ۲۷۶ درگذشت (پسرعموی مهتدی بود)

۲- اکثر مورخان گفته‌اند : او شیفته عیاشی و خوشگذرانی بود و لذا مردم به برادرش موفق رو آورده و زمام خلافت در دست برادرش موفق بود. [مروج الذهب ، ج۴ ، ص۱۲۳ و ۳۱ و تاریخ سیاسی اسلام دکتر ابراهیم حسن ، ج۲ ، ص۳۷۸] .

۲. شدت فشار و محدودیت خلفای عباسی :

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

شدت فشار و محدودیت خلفای عباسی نسبت به ائمه (ع) چنان بود که امام جواد در سن ۲۵ سالگی ، امام هادی در سن ۴۱ سالگی و امام عسگری در سن ۲۸ سالگی جام شهادت را در این دوران نوشیدند. لکن فشارها و محدودیتهای زمان امام عسکری ـ علیه السلام ـ به دو علت از دو پیشوای دیگر بیشتر بود :

۱ : در زمان امام عسکری ـ علیه السلام ـ شیعه به صورت قدرتی عظیم در آمده بود و همه مردم می‌دانستند که شیعیان حکومت عباسیان را به رسمیت نمی‌شناسند.

۲ : عباسیان می‌دانستند که مهدی موعود (عج) که طبق روایات و اخبار متواتر در هم کوبنده حکومتهای خودکامه است از نسل امام عسکری ـ علیه السلام ـ خواهد بود ، لذا مترصد از بین بردن این مولود فرخنده بودند و به همین جهت سخت مراقب امام عسکری بودند تا جائی که امام (ع) مجبور بود روزهای دوشنبه و پنج شنبه هر هفته در دربار حاضر شود. [بحار ، ج۵۰ ، ص۲۵۱] .

۳. تهدید به قتل :

۱. معتز امام را دستگیر و زندانی کرد و حتی به سعید حاجب دستور داد تا امام را به سمت کوفه حرکت داده و در راه او را به قتل برساند ، لکن پس ازسه روز خودش به دست ترکان به قتل رسید.

من کتاب الأوصیاء لعلی بن محمد بن زیاد الصیمری قال : لما هم المستعین فی أمر أبی محمد ـ علیه السلام ـ بما هم و أمر سعید الحاجب بحمله إلی الکوفة و أن یحدث علیه فی الطریق حادثة انتشر الخبر بذلک فی الشیعة فأقلقهم و کان بعد مضی أبی الحسن (ع) بأقل من خمس سنین فکتب إلیه محمد بن عبد الله و الهیثم بن سیابة بلغنا جعلنا الله فداک خبر أقلقنا و غمنا و بلغ منا فوقع بعد ثلاث یأتیکم الفرج قال فخلع المستعین فی الیوم الثالث و قعد المعتز و کان کما قال" [مهج‌الدعوات ، ص۲۷۳] .

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

۲. پس از معتز ، مهتدی نیز امام را زندانی کرد و در پی قتل آن حضرت بود که ترکان بر وی شوریده و او را هم به قتل رساندند.

۶. تدابیر امنیتی امام علیه السلام

۱. تغییر خطّ :

احمدبن اسحاق یکی از یاران امام می‌گوید : از امام خواستم نمونه‌ای ازخط خود را نشان من دهد تا نامه های امام را شناخته و نامه های جعلی را تشخیص دهم. امام فرمود : "خط من گاهی با قلم باریک و گاهی با قلم پهن است؛ اگر چنین دیدی ، نگران نباش".

أحمـد بن إسـحاق قال : "دخلت على أبى محمـد فسألته أن يكتب لأنظر إلى خطه فأعرفه إذا ورد فقال : نعم ، ثم قال : يا أحمد إن الخط سـيختلف عليك ما بين القلم الغليظ و القلم الـدقيق فلا تشـكن" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۳۳. (سـيره پيشوايان ، مهدی پيشوائی)]

۲. هشدار به حضور جاسوس :

۱. ابوهاشم داود بن قاسم جعفری می گويد : در زندان بوديم که امام عسـکری و برادرش جعفر را آوردند. همه دور امام جمع شـديم و در ميان ما فردی جمحی (عجمی) بود که ادعا می‌کرد از علويان است. امامعليه السـلاممتوجه او شـده و دسـتور داد او بيرون رود ، سـپس به مـا فرمود : " اين مرد از شـما نيست و گزارشـی از شـما برای خليفه تهيه کرده که در لای لباس اوست". يکی از حاضرين او را تفتيش کرد و گزارش را که در آن مطالب مهم و خطرناکی درباره ما نوشته بود کشف کرد.

روی عن علی بن جعفر عن حلبی قال : "اجتمعنا بالعسـکر و ترصدنا لأبی محمد (ع) يوم رکوبه فخرج توقيعه ألا لا يسلمن علی أحد و لايشير إلی بيده و لا يومی فإنکم لا تؤنون علی أنفسکم" [الخرائج‌والجرائح ، ج۱ ، ص۴۳۵] .

۳. عبـد العزيز بلخی می‌گويـد : در خيابان نشسـته بودم که امام عسـکريعليه السـلامرا ديـدم که به سوی دروازه شـهر درحرکت است ، خواسـتم فرياد بزنم که امام به من رسـيد و با انگشت که به دهان گذاشت امر به سـکوت کرد. به سـرعت رفتم و پاهای مبارکش را بوسـيدم ، فرمود : "مواظب باش و الا هلاك می‌شوی". شب همان روز که به خـدمت امام (ع) رسـيدم فرمودنـد : "راز داری کنيد و خود را به خطر نيندازيد و اگرنه کشته می‌شويد" [اثبات الوصيهٔ ، مسعودی ، چاپ چهارم ، نجف ، ص۲۴۳ .]

۳. رهبری فعاليتهای سری و سياسی درنهايت ظرافت :

امـام ـ عليه السـلام ـ بـا وجود جاسوسـان و مراقبان ويژه درنهايت ظرافت فعاليت هايی سـری و سياسـی را رهبری می‌کرد؛ برای نمونه :

۱ ـ عثمان بن سـعيد عمری تحت پوشـش روغن فروشـی اموال و وجوهات جمع آوری شده را به امامعليه السلاممی‌رساند. (در ظرفهای روغن) [سفينهٔ البحار ، حاج شيخ عباس ، ج۲ ، ص۱۵۸] .

۲- داوود بن اسود خـدمتگزار و مأمور گرم کردن حمام منزل امام می‌گويد : روزی امام چوبی مدوّر و بلند و کلفت به من داد تـا به عثمان بن سـعيد تحويل دهم. در راه قاطر سـقائی راه را بر من بست و من او را با چوب زدم ، چوب شـکست ، نامه هايی که در داخل چوب بود بيرون افتاد. به سـرعت برداشـته به منزل آمـدم. جلو درب خانه عيسـی خـدمتگزار منزل گفت : امامعليه السـلاممی‌فرمايند : " چرا قاطر را زدی و چوب را شـکستی؟ پس از اين اگر کسـی به من هم ناسزا گفت تو راه خود را بگير و برو ، ما در شهر و ديار بدی بسر می‌بريم. تو فقط کار خودت را بکن" [مناقب ، ج۴ ، ص۴۲۷] .

۳. در زمان امام حسن عسـکری ـ عليه السـلام ـ يکی از علويان به قصد کار عازم غرب ايران شد ، يك نفر از اهالی حلوان (پل ذهاب) وقتی فهميد او از سامرا آمده است ۵۰ دينار به او داد تا وی را به نزد امام عسـکری ببرد (در آن زمان هر ۱ دينار معادل يك شتر بوده است) " [کشفهٔ الغمهٔ ، ص۲۱۶] . منبع : [سيره پيشوايان ، مهدی پيشوائی]

۴- امام حسن عسکری (ع) دنبال پيروان خود می‌فرستاد و پيغام می‌داد که کجا و کجا برويد و به خانه فلانی بعد از عشا و شب هنگام در فلان محل و منزل فلانی بيائيد ، که مرا خواهيد يافت و خود حضرت زودتر به آنجا می‌رفت و اصحاب حاجات خود را می‌گفتند و حضرت اجابت می‌کرد. منبع : [سيره عسکريين]

عن علی بن مخلـد الأيادی قال : "حـدثنی أبو جعفر العمری رضـی الله عنه قال حـج أبو طاهر بن بلال فنظر إلی علی بن جعفر و

هو ینفق النفقات العظیمـﺔ فلما انصرف کتب بـذلک إلی أبی محمد (ع) فوقع فی رقعته قد کنا أمرنا له بمائة ألف دینار ثم أمرنا له لمثلها فأبی قبوله إبقاء علینا ما للناس و الـدخول فی أمرنا فیما لم نـدخلهم فیه قال و دخل علی أبی الحسن العسکری (ع) فأمر له بثلاثین ألف دینار" [الغیبة طوسی ، ص۳۵۰] .

۴. تدابیر امام در ارتباط با شیعیان :

۱.حمایت و پشتیبانی مالی از شیعیان :

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

۱- ابوهـاشم جعفری می گویـد : از نظر مـالی در مضـیقه بودم ، ولی خجـالت کشـیدم مسئله را به امام ـ علیه السلام ـ بگویم. روزی امـام ـ علیه السلام ـ صـد دینار برای من فرسـتاد و در نامه نوشت هر وقت احتیاج داشتی خجالت نکش. [مناقب ، ج۴ ، ص۴۳۹] .

۲- علی بن زیـد علـوی می گویـد : امـام ـ علیه السـلام ـ مبلغی پول به من داد و گفت : برای خودت کنیزی بخر ، زیرا کنیز تو مرده است ، به خانه رفتم و دیدم کنیز مرده است.

علی بن زیـد العلوی الزیـدی قال : "أعطانی أبو محمـد (ع) دنانیر و قال اشتر بهـذه الـدنانیر جاریة فإن جاریتک قد ماتت فأتیت داری و إذا بالجاریة قد شرقت و ماتت" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۳۱] .

۳- ابوهاشم جعفری می گوید : نیاز مالی خود را به اطلاع امام ـ علیه السـلام ـ رساندم ، حضرت ۵۰۰ دینار به من داده و فرمود : اگر کم است عذر ما را بپذیر.

قال أبو هاشم : "کنت مضـیقا فأردت أن أطلب منه معونـة فاسـتحییت فلما صـرت إلی منزل لی وجه إلی بمائة دینار و کتب إلی إذا کانت لک حاجة فلا تستحی و لا تحتشم و اطلبها فإنک تری ما تحب إن شاء الله" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۳۹] .

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

۴-أبو هاشم الجعفری قال : "شکوت إلی أبی محمد (ع) الحاجة فحک بسوطه الأرض فأخرج منها سبیکة فیها نحو الخمس مائة دینار فقال خذها یا أبا هاشم و اعذرنا" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۳۱] .

۲.تقویت و توجیه سیاسی رجال و عناصر شیعه

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

از آنجا که شخصـیت های مهم شـیعه در زمان امام عسکری ـ علیه السلام ـ در فشار و سختی به سر می‌بردند ، اما هر یک را به تناسب دلداری می‌داد و روحیه آنان را بالا می‌برد.

۱- درنامه به علی بن حسین بن بابویه قمی می‌فرماید : " ای بزرگ مرد و مورد اعتماد و فقیه من ، صبر کن و شیعیان را به صبر فرمان بده".علیک بالصبر و انتظار الفرج [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۵] .

۲- در پاسـخ محمـد بن حسن میمون که از فقر گلاـیه می کرد ، فرمود : " فقر بـا ما بهتر از توانگری با دیگران است ما پناهگاه پناهگاهـان و نور هـدایت جویـان هسـتیم و هر که مـا را دوست بـدارد در رتبه بلنـد تقرّب به خـداست.قال محمـد بن الحسن : "لقیت من علـة عیسـی شـدة فکتبت إلی أبی محمـد أسأله أن یـدعو لی فلما نفـذت الکتاب قلت فی نفسـی لیتنی کتبت إلیه أن یصف لی کحلا أکحلها فوقع بخطه یدعو لی بسـلامتها إذ کانت إحداهما ذاهبة و کتب بعده أردت أن أصف لک کحلا علیک أن تصیر مع الإثمد کافورا و توتیا فإنه یجلو ما فیها من الغشاء و ییبس من الرطوبة قال فاستعملت ما أمرنی به فصحت" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۳۵] .

۳.ایجاد شبکه ارتباطی با شیعیان

۱. با انتخاب نماینده :

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

امام حسن عسکری (ع) از میان چهره‌های درخشان شیعیان درمناطق متعدد افرادی را به عنوان نماینده خود منصوب فرموده بودند که به چند نمونه شاره می‌شود :

۱- ابراهیم بن عبده نماینده امام (ع) در نیشابور بود. امام (ع) در نامه مفصلی مردم نیشابور را به پرداخت وجوهات مالی به ابراهیم بن عبده امر فرمود و دستور داد تا وی وجوهات جمع آوری شده را به رازی (ظاهرا احمد بن اسحاق رازی از شیعیان ری) رد نماید. [تحف العقول ، ص۴۸۴] . از این نامه مشخص می‌شود که نمایندگان امام (ع) هر یک دارای سلسله مراتبی بودند و شرح وظائف و حوزه فعالیت مشخصی داشتند.

همچنین امام برای تقویت ابراهیم بن عبده و روشن کردن حوزه فعالیت وی طی نامه‌ای به عبد الله بن حمدویه بیهقی نوشتند : " من ابراهیم بن عبده را برای دریافت حقوق مالی آن ناحیه منصوب و او را وکیل امین خود قرار دادم. تقوا پیش گیرید و مراقب باشید و وجوه مالی واجب را بپردازید ، که هیچ کس در ترک یا تأخیر پرداخت آن معذور نیست و نامه ای که درباره وکالت ابراهیم رسیده ، خط خود من است". [رجال کشی ، ص۵۸۰] .

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

۲- احمد بن اسحاق بن عبد الله قمی اشعری از یاران خاص امام و نماینده ایشان در قم بود. [بحار ، ج ۵۰ ، ص۳۲۳ و حیاة الامام العسکری طبسی ، ص۳۳۳] .

وی استاد شیخ صدوق بوده و پس از شهادت امام عسکری ـ علیه السلام ـ به گفته محمد بن جریر طبری وکالت حضرت صاحب الامر ـ علیه السلام ـ را نیز عهده دار بود.

وی یک بار صد و شصت کیسه طلا و نقره جمع آوری شده را تسلیم امام ـ علیه السلام ـ نمود. [احتجاج ، ص۲۵۷] .

۳- ابراهیم بن مهزیار اهوازی نیز یکی دیگر از وکلای امام عسکری بود. وی زمانی بیمار شد و اموالی در نزد او باقی ماند. در همین هنگام مساله شهادت امام عسکری ـ علیه السلام ـ رخ داد. ابراهیم اموال موصوف را به پسرش داد تا تحویل امام زمان (عج) نماید. پسرش محمد نیز این مأموریت را انجام و به وکالت امام دوازدهم منصوب گردید. [الارشاد ، ص۳۵۱ و اعلام الوری ، ص۴۴۵] .

۴- در رأس سلسله مراتب وکلای امام ـ علیه السلام ـ محمد بن عثمان عمری قرار داشت که وکلای دیگر با او در ارتباط بوده و اموال جمع آوری شده را از طریق او به امامعلیه السلاممی‌رساندند. [اختیار معرفة الرجال طوسی ، ص۵۳۲ و قاموس الرجال تستری ، ج۱. ص۳۱۵] .

۲.با اعزام پیک و نامه :

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوائی]

۱- علاوه بر شبکه ارتباطی وکالت امام ـ علیه السلام ـ از طریق اعزام پیک ها و نامه‌ها با شیعیان ارتباط برقرار می‌فرمودند؛ از جمله پیک های امام ـ علیه السلام ـ می‌توان از ابوالادیان نام برد. وی نامه‌ها و پیام های امام ـ علیه السلام ـ را به شیعیان رسانده و اموال و نامه‌ها و سوالات آنان را به محضر امام ـ علیه السلام ـ در سامرا می‌برد.

هم چنین امام مکاتباتی با شیعیان داشتند ، از جمله آنها نامه هایی است که به ابن بابویه ، شیعیان قم و آوه ، و مردم مدینه

نوشتند که درکتب موجود است. [مناقب ، ج۴ ، ص۴۲۵ و بحار ، ج ۵۰ ، ص۳۱۷ و ۳۳۱ و تحف العقول ، ص۴۸۶] .

۲- نامه امامعلیه السلامبه اسحاق نیشابوری

حکی بعض الثقات بنیسابور : "أنه خرج لإسحاق بن إسماعیل من أبی محمد علیه السلام توقیع یا إسحاق بن إسماعیل سترنا الله و إیاک بستره ، و تولاک فی جمیع أمورک بصنعه ، قد فهمت کتابک یرحمک الله و نحن بحمد الله و نعمته أهل بیت نرق علی موالینا ، و نسر بتتابع إحسان الله إلیهم و فضله لدیهم ، و نعتد بکل نعمة ینعمها الله عز و جل علیهم ، فأتم الله علیکم بالحق و من کان مثلک ممن قد رحمه الله ، و نصره نصرک و نزع عن الباطل و لم یعم فی طغیانه نعمة ، فإن تمام النعمة دخولک الجنة ، و لیس من نعمة و إن جل أمرها و عظم خطرها إلا و الحمد لله تقدست أسماؤ علیها مؤی شکرها ، و أنا أقول الحمد لله مثل ما حمد الله به حامد إلی أبد الأبد ، بما من به علیک من نعمة و نجاک من الهلکة و سهل سبیلک علی العقبة ، و ایم الله أنها لعقبة کئود شدید أمرها صعب مسلکها عظیم بلاؤا طویل عذابها قدیم فی الزبر الأولی ذکرها ، و لقد کانت منکم أمور فی أیام الماضی إلی أن مضی لسبیله ، صلی الله علی روحه ، و فی أیامی هذه کنتم فیها غیر محمودیالرأی و لا مسددی التوفیق ، و اعلم یقینا یا إسحاق إن من خرج من هذه الحیاة الدنیا أعمی "فَهُوَ فِی الْآخِرَةِ أَعْمی وَ أَضَلُّ سَبِیلًا" (اسراء/۷۲) إنها یا ابن إسماعیل لیس تعمی الأبصار "لکنْ تَعْمَی الْقُلُوبُ الَّتِی فِی الصُّدُورِ" (حج/۴۶) ،

و ذلک قول الله عز و جل فی محکم کتابه للظالم "رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِی أَعْمی وَ قَدْ کُنْتُ بَصِیرا" (طه/۱۲۵) ، قال الله عز و جل "کذلِکَ أَتَتْکَ آیاتُنا فَنَسِیتَها وَ کذلِکَ الْیَوْمَ تُنْسی" (طه/۱۲۶) ،

و أیة آیة یا إسحاق أعظم من حجة الله عز و جل علی خلقه و أمینه فی بلاده و شاهده علی عباده ، من بعد من سلف من آبائه الأولین من النبیین و آبائه الآخرین من الوصیین علیهم أجمعین رحمة الله و برکاته ، فأین یتاه بکم و أین تذهبون کالأنعام علی وجوهکم عن الحق تصدفون ، و بالباطل تؤمنون ، و بنعمة الله تکفرون ، أو تکذبون ، ممن یؤمن ببعض الکتاب و یکفر ببعض فما جزاء من یفعل ذلک منکم و من غیرکم إلا خزی فی الحیاة الدنیا الفانیة و طول عذاب فی الآخرة الباقیة ، و ذلک و الله الخزی العظیم ، إن الله بفضله و منه لما فرض علیکم الفرائض لم یفرض علیکم لحاجة منه إلیکم ، بل برحمة منه لا إله إلا هو علیکم ، لیمیز الخبیث من الطیب ، "وَ لِیَبْتَلِی اللّهُ ما فِی صُدُورِکمْ ، وَ لِیمَحِّصَ ما فِی قُلُوبِکمْ" (آل عمران/۱۵۴) ، و لتتسابقون إلی رحمته ، و تتفاضل منازلکم فی جنته ، ففرض علیکم الحج و العمرة و إقام الصلاة و إیتاء الزکاة و الصوم و الولایة ، و کفاهملکم بابا ، لتفتحوا أبواب الفرائض ، و مفتاحا إلی سبیله ، و لو لا محمد (ص) و الأوصیاء من بعده لکنتم حیاری کالبهائم لا تعرفون فرضا من الفرائض ، و هل تدخل قریة إلا من بابها فلما من علیکم بإقامة الأولیاء بعد نبیه (ص) قال الله عز و جل لنبیه "الْیَوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دِینَکمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیکمْ نِعْمَتِی وَ رَضِیتُ لَکمُ الْإِسْلامَ دِیناً" (مائده/۳) ، و فرض علیکم لأولیائه حقوقا أمرکم بأدائها إلیهم ، لیحل لکم ما وراء ظهورکم من أزواجکم و أموالکم و مأکلکم و مشاربکم و معرفتکم بذلک النماء و البرکة و الثروة ، و لیعلم من یطیعه منکم بالغیب قال الله عز و جل "قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی" (شوری/۲۳) و اعلموا أن من یبخل فإنما یبخل علی نفسه و أن الله هو الغنی و أنتم الفقراء إلیه ، لا إله إلا هو ، و لقد طالت المخاطبة فیما بیننا و بینکم فیما هو لکم و علیکم ، و لو لا ما یجب من تمام النعمة من الله عز و جل علیکم لما أریتکم لی خطا و لا سمعتم منی حرفا من بعد الماضی (ع) ، أنتم فی غفلة عما إلیه معادکم ، و من بعد النابی رسولی و ما ناله منکم حین أکرمه الله بمصیره إلیکم ، و من بعد إقامتی لکم إبراهیم بن عبدة وفقه الله لمرضاته و أعانه علی طاعته ، و کتابی الذی حمله محمد بن موسیالنیسابوری ، و الله المستعان علی کل حال ، و إنی أراکم تفرطون فی جنب الله فتکونون من الخاسرین ، فبعدا و سحقا لمنرغب عن طاعة الله و لم یقبل مواعظ أولیائه و قد أمرکم الله جل و علا بطاعته ، لا إله إلا هو ، و طاعة رسوله (ص) و بطاعة أولی الأمر علیهم السلام ،

فرحم الله ضعفكم و قلة صبركم عما إمامكم فما أغر الإنسان بربه الكريم ، و استجاب الله دعائى فيكم و أصلح أموركم على يدى فقد قال الله جل جلاله "يَوْمَ نَدْعُوا كلَّ أُناسٍ بِإمامِهِمْ" (اسراء/٧١) ، و قال جل جلاله : جَعَلْناكمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَكونُوا شُهَداءَ عَلَى النّاسِ وَ يكونَ الرَّسُولُ عَلَيكمْ شَهِيداً" (بقره/١٣٤) ، و قال الله جل جلاله "كنْتُمْ خَيرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ" (آل عمران/١١٠) ،

فما أحب أن يدعو الله جل جلاله بى و لا بمن هو فى أيامى إلا حسب رقتى عليكم ، و ما انطوى لكم عليه من حب بلوغ الأمل فى الدارين جميعا ، و الكينونة معنا فى الدنيا و الآخرة فقد يا إسحاق يرحمك الله و يرحم من هو وراءك بينت لكم بيانا و فسرت لكم تفسيرا ، و فعلت بكم فعل من لم يفهم هذا الأمر قط و لم يدخل فيه طرفة عين ، و لو فهمت الصم الصلاب بعض ما فى هذه الكتاب لتصدعت قلقا خوفا من خشية الله و رجوعا إلى طاعة الله عز و جل ، فاعملوا من بعد ما شئتم ف "سَيَرَى اللّهُ عَمَلَكمْ وَ رَسُولُهُ و المؤمنون ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلى عالِمِ الْغَيبِ وَ الشَّهادَةِ فَيُنَبِّئُكمْ بِما كنْتُمْ تَعْمَلُونَ" (توبه/٩٤) و العاقبة للمتقين ، و الحمد لله كثيرا رب العالمين ، و أنت رسولى يا إسحاق إلى إبراهيم بن عبدة وفقه الله ، أن يعمل بما ورد عليه فى كتابى مع محمد بن موسى النيسابورى إن شاء الله ، و رسولى إلى نفسك ، و إلى كل من خلفك ببلدك ، أن يعملوا بما ورد عليكم فى كتابى مع محمد بن موسى إن شاء الله ، و يقرأ إبراهيم بن عبدة كتابى هذا و من خلفه ببلده ، حتى لا يسألونى ، و بطاعة الله يعتصمون ، و الشيطان بالله عن أنفسهم يجتنبون و لا يطيعون ، و على إبراهيم بن عبدة سلام الله و رحمته ، و عليك يا إسحاق و على جميع موالى السلام كثيرا ، سددكم الله جميعا بتوفيقه ، و كل من قرأ كتابنا هذا من موالى من أهل بلدك ، و من هو بناحيتكم ، و نزع عما هو عليه من الانحراف عن الحق فليؤت حقوقنا إلى إبراهيم بن عبدة ، و ليحمل ذلك إبراهيم بن عبدة إلى الرازى رضى الله عنه ، أو إلى من يسمى له الرازى ، فإن ذلك عن أمرى و رأيى إن شاء الله و يا إسحاق اقرأ كتابنا على البلالى رضى الله عنه فإنه الثقة المأمون العارف بما يجب عليه ، و اقرأه على المحمودى عافاه الله فما أحمدنا له لطاعة ،

فإذا وردت بغداد فاقرأه على الدهقان وكيلنا و ثقتنا و الذى يقبض من موالينا ، و كل من أمكنك من موالينا فاقرأهم هذا الكتاب و ينسخه من أراد منهم نسخه إن شاء الله تعالى ، و لا يكتم أمر هذا عمن يشاهده من موالينا ، إلا من شيطان مخالف لكم ، فلا تنثرن الدر بين أظلاف الخنازير ، و لا كرامة لهم ، و قد وقعنا فى كتابك بالوصول و الدعاء لك و لمن شئت ، و قد أجبنا شيعتنا عن مسألته و الحمد لله فما بعد الحق إلا الضلال ، فلا تخرجن من البلدة حتى تلقى العمرى رضى الله عنه برضاى عنه ، و تسلم عليه و تعرفه و يعرفك فإنه الطاهر الأمين العفيف القريب منا و إلينا ، فكل ما يحمل إلينا من شىء من النواحى فإليه يصير آخر أمره ، ليوصل ذلك إلينا ، و الحمد لله كثيرا ، سترنا الله و إياكم يا إسحاق بستره و تولاك فى جميع أمورك بصنعه ، و السلام عليك و على جميع موالى و رحمة الله و بركاته ، و صلى الله على سيدنا محمد النبى و آله و سلم كثيرا." [رجال‌الكشى ، ص٥٧٥] .

٣- نامه امام به اهالى قم و آبه

"كتب ابومحمد عليه السلام إلى أهل قم و آبه أن الله تعالى بجوده و رأفته قد من على عباده بنبيه محمد ص بشيرا و نذيرا و وفقكم لقبول دينه و أكرمكم بهدايته و غرس فى قلوب أسلافكم الماضين رحمة الله عليهم و أصلابكم الباقين تولى كفايتهم و عمرهم طويلا فى طاعته حب العترة الهادية فمضى من مضى على وتيرة الصواب و منهاج الصدق و سبيل الرشاد فوردوا موارد الفائزين و اجتنوا ثمرات ما قدموا و وجدوا غب ما أسلفوا و منها فلم تزل نيتنا مستحكمة و نفوسنا إلى طيب آرائكم ساكنة القرابة الراسخة بيننا و بينكم قوية

وصية أوصى بها أسلافنا و أسلافكم و عهد عهد إلى شباننا و مشايخكم فلم يزل على حملة كاملة من الاعتقاد لما جمعنا الله عليه

من الحال القريبة و الرحم الماسة يقول العالم س إذ يقول المؤمن أخو المؤمن لأمه و أبيه" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۵] .

۴- نامه امامعليه السلامبه ابن بابويه

"و مما كتب عليه السلام إلى أبى الحسن على بن الحسين بن بابويه القمى.

اعتصمت بحبل الله بسم الله الرحمن الرحيم و الحمد لله رب العالمين و العاقبة للمتقين و الجنة للموحدين و النار للملحدين و لا عدوان إلا على الظالمين و لا إله إلا الله أحسن الخالقين و الصلاة على خير خلقه محمد و عترته الطاهرين منها عليك بالصبر و انتظار الفرج قال النبى (ص) أفضل أعمال أمتى انتظار الفرج و لا يزال شيعتنا فى حزن حتى يظهر ولدى الذى بشر به النبى يملأ الأرض قسطا و عدلا كما ملئت جورا و ظلما فاصبر يا شيخى يا أبا الحسن على و أمر جميع شيعتى بالصبر فإن الأرض لله يورثها من يشاء من عباده و العاقبة للمتقين و السلام عليك و على جميع شيعتنا و رحمة الله و بركاته و صلى الله على محمد و آله" [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۵] .

۵- نامه امامعليه السلامبه برخى شيعيان

"و كتب إليه بعض شيعته يعرفه اختلاف الشيعة فكتب عليه السلام :

إنما خاطب الله العاقل و الناس فى على طبقات المستبصر على سبيل نجاة متمسك بالحق متعلق بفرع الأصل غير شاك و لا مرتاب لا يجد عنى ملجأ و طبقة لم تأخذ الحق من أهله فهم كراكب البحر يموج عند موجه و يسكن عند سكونه و طبقة استحوذ عليهم الشيطان شأنهم الرد على أهل الحق و دفع الحق بالباطل حسدا من عند أنفسهم فدع من ذهب يمينا و شمالا فإن الراعى إذا أراد أن يجمع غنمه جمعها بأهون سعى و إياك و الإذاعة و طلب الرئاسة فإنهما يدعوان إلى الهلكة" [تحف‌العقول ، ص۴۸۶] .

نامه امام به يكى ديگر از شيعيان

أحمد بن إسحاق قال : "خرج عن أبى محمد (ع) إلى بعض رجاله فى عرض كلام له ما منى أحد من آبائى (ع) بما منيت به من شك هذه العصابة فى فإن كان هذا الأمر أمرا اعتقدتموه و دنتم به إلى وقت ثم ينقطع فللشك موضع و إن كان متصلا ما اتصلت أمور الله عز و جل فما معنى هذا الشك" [كمال‌الدين ، ج۱ ، ص۲۲۲] .

۴.وصيت امام ـ عليه السلام ـ به شيعيان

قال ابومحمد العسكرى عليه السلام لشيعته :

"أوصيكم بتقوى الله و الورع فى دينكم و الاجتهاد لله و صدق الحديث و أداء الأمانة إلى من ائتمنكم من بر أو فاجر و طول السجود و حسن الجوار فبهذا جاء محمد ص صلوا فى عشائرهم و اشهدوا جنائزهم و عودوا مرضاهم و أدوا حقوقهم فإن الرجل منكم إذا ورع فى دينه و صدق فى حديثه و أدى الأمانة و حسن خلقه مع الناس قيل هذا شيعى فيسرنى ذلك اتقوا الله و كونوا زينا و لا تكونوا شينا جروا إلينا كل مودة و ادفعوا عنا كل قبيح فإنه ما قيل فينا من حسن فنحن أهله و ما قيل فينا من سوء فما نحن كذلك لنا حق فى كتاب الله و قرابة من رسول الله و تطهير من الله لا يدعيه أحد غيرنا إلا كذاب أكثروا ذكر الله و ذكر الموت و تلاوة القرآن و الصلاة على النبى ص فإن الصلاة على رسول الله عشر حسنات احفظوا ما وصيتكم به و أستودعكم الله و أقرأ عليكم السلام" [تحف‌العقول ، ص۴۸۷] .

۵.آماده سازى شيعيان براى غيبت

۱. معرفى امام زمان ـ عليه السلام ـ به خواص :

با توجه به جو خفقان موجود و اينكه عباسيان در صدد از بين بردن امام زمان (عج) بودند ، امام حسن عسكريعليه السلامبه

تدریج شیعیان را آماده غیبت فرزندشان نموده و افکار را برای پذیرش این موضوع آماده می‌ساختند و بعضا برخی شیعیان خاص موفق به دیدار حضرت مهدیعلیه السلامی گردیدند.

احمد بن اسحاق از امام عسکری پرسید : امام بعد از شما کیست؟ حضرت در حالیکه پسر بچه سه ساله‌ای را به او نشان می داد فرمود : اگر تو پیش خدا و امامان محترم نبودی این پسرم را به تو نشان نمی‌دادم. او در میان این امت همچون خضر و ذوالقرنین است (غیبتی طولانی خواهد داشت) و تنها کسانیکه خداوند آنان را در اعتقاد به امامت او (مهدیعج) ثابت نگهداشته و توفیق دعا جهت تعجیل فرج او یابند ، از گمراهی نجات خواهد بخشید" [کمال الدین ، شیخ صدوق ، ج۲ ، ص۳۸۴] .

۲.جلوگیری از فتنه جعفر کذاب

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوایی]

ابولادیان می گوید : امام عسکری (ع) نامه هایی را به من داد تا به مدائن ببرم و فرمود : " تو ۱۵ روز در مدائن نخواهی بود و وقتی بازگردی من شهید شده‌ام .پرسیدم امام بعد از شما کیست؟ فرمود : هر که بر جنازه‌ام نماز گزارد و از آنچه در همیان (کمربند) است خبر دهد. من خجالت کشیدم منظور امام را از همیان بپرسم.

وقتی از سفر برگشتم ، دیدم امام شهید شده و جعفر کذاب ایستاده و عده‌ای به او تسلیت و تبریک می گویند. من یکه خوردم ، زیرا جعفر اهل شراب و موسیقی بود. وقتی جعفر خواست بر جنازه نماز گزارد کودکی گندم گون پیش آمد و او را کنار زد و بر حضرت نماز خواند ، بعد کودک به من گفت : جواب نامه هایی که همراه تو است بده و من نامه‌ها را به او دادم. یکی از حاضرین به جعفر گفت : این کودک که بود؟ گفت : والله تا به حال او را ندیده بودم. در همین وقت گروهی از قم آمدند و خواستند جانشین امام نشانه هایی در مورد نویسندگان نامه واموالی که همراه آورده‌اند بدهد. جعفر بر آشفت و گفت : اینها از ما انتظار علم غیب دارند در همین زمان خادمی از منزل بیرون آمد و گفت : نامه‌ها از فلان شخص است و در همیان هزار دینار است که ده تا از آنها را آب طلا داده‌اند." [کمال الدین ، ص۴۷۵] .

۷. شهادت امام علیه السلام

منبع : [سیره پیشوایان ، مهدی پیشوایی]

۱- دانشمندان معروف شیعه نیر طبرسی ، کفعمی ، محمد بن جریر بن رستم و.. نوشته‌اند که امام عسکری ـ علیه السلام ـ به دست معتمد عباسی مسموم شده و به شهادت رسیدند. [اعلام‌الوری ، ص۳۶۷ ، انوار البهیهٔ ، ص۱۶۲ ، دلائل الامامهٔ ، ص۲۲۳] .

۲- ابن صباغ مالکی از دانشمندان اهل سنت می گوید : هنگام مرگ ابومحمد ، معتمد (خلیفه عباسی) حال مخصوص پیدا کرده بود و مقارن بیماری حضرت به عده‌ای از خاصان دربار و معتمدین شهر دستور داد که همواره ملازم حضرت باشند. پس از شهادت حضرت بازار سامرا تعطیل شد و تمام مردم و مقامات برای تشییع جنازه حضرت گرد آمدند ، هنگامی که جنازه آماده دفن شد ، عیسی بن متوکل برادر خلیفه صورت حضرت را باز کرد و گفت : این ابومحمد است که به مرگ طبیعی از دنیا رفته و فلانی و فلانی از نزدیکان خلیفه نیز شاهد بوده‌اند. [الفصول المهمهٔ ، ص۳۰۸-۳۰۷] .

البته این نماز جنبه تشریفاتی داشت وبرای از بین بردن تبعات مسمومیت و ماجرای شهادت امام ـ علیه السلام ـ بود. چنانکه جمهور دانشمندان شیعه اعتقاد دارند که حضرت مهدی (عج) به طور خصوصی بر جنازه پدر نماز خوانده‌اند. [بحار ، ج۵۰ ، ص۳۳۲] .

۱. امام حسن مجتبی ع

۱. ولادت

نیمه رمضان ، سوم هجری ، ۷ سال پیامبر را درک کرد.
سوم هجری متولد شد ، در شب نیمه رمضان متولد شد و پیامبر اکرم (ص) در گوش او اذان گفت و برای او عقیقه کرد.

۲. کودکی

۱. طول سجده پیامبر (ص) به خاطر امام حسن مجتبی (ع)
رسول گرامی اسلام (ص) در حال سجده بودند که امام حسن (ع) در حالی که کودک بود بر دوش آن حضرت نشست و آن حضرت سجده را طول داد. ابو هریره گفت : الا اذهب بهما الی امها.
فقال : صلی الله علیه و اله و سلم : لا. [تاریخ ابن عساکر ، ص۸۷] .
ـ فاذا قضی صلاته اقعد هما فی حجره. [تاریخ ابن عساکر ، ص۸۷] .
۲. بر دوش پیامبر (ص)
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ عَنْ أَبِیهِ قَالَ خَرَجَ عَلَینَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی إِحْدَی صَلَاتَی الْعَشِی الظُّهْرِ أَوِ الْعَصْرِ وَ هُوَ حَامِلُ أَحَدِ ابْنَی ابْنَتِهِ الْحَسَنِ أَوِ الْحُسَینِ (ع) فَتَقَدَّمَ النَّبِی (ص) فَوَضَعَهُ عِنْدَ قَدَمِهِ الْیمْنَی ثُمَّ کبَّرَ لِلصَّلَاةِ فَصَلَّی فَسَجَدَ بَینَ ظَهْرَانَی صَلَاتِهِ سَجْدَةً فَأَطَالَهَا فَرَفَعْتُ رَأْسِی مِنْ بَینِ النَّاسِ فَإِذَا النَّبِی (ص) سَاجِدٌ وَ إِذَا الصَّبِی عَلَی ظَهْرِهِ فَرَجَعْتُ فِی سُجُودِی فَلَمَّا صَلَّی قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ سَجَدْتَ سَجْدَةً أَطَلْتَهَا فَظَنَنَّا أَنَّهُ قَدْ حَدَثَ أَمْرٌ أَوْ کانَ یوحَی إِلَیک قَالَ کلُّ ذَلِک لَمْ یکنْ وَ لَکنَّ ابْنِی ارْتَحَلَنِی فَکرِهْتُ أَنْ أُعَجِّلَهُ أَخْرَجَهُ الثَّلَاثَةُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۴۳۲] .
۳. آب خوردن به دست پیامبر (ص)
کان النبی و علی و فاطمه و الحسن و الحسین علیهم السلام فی بیت فاستسقی الحسن فقام رسول الله صل الله علیه و اله و سلم فی جوف اللیل فسقاه فسئله الحسین فابی ان یسقیه قبل الحسن فقیل : " یا رسول الله (ص) کان حسنا احب الیک من حسین؟" قال (ص) : " لا ـ ، ولکنه استسقانی قبله؟ ثم قال النبی (ص) : یا فاطمه انا وانت و هذین ، و هذا الرجل فی مقام واحد یوم القیامه"
۴. راوی قرآن برای مادر
در کودکی آیات قران را از جدش شنیده و در خانه برای مادرش می‌خواند و هر گاه علیعلیه السلاماز فاطمه زهراء علیها سلام می‌پرسید "چگونه این آیات را شنیده‌ای؟" عرض می کرد : " : از حسن (علیه السلام) ".
هفت ساله بود که صدای جبرئیل را می‌شنید و حفظ می‌کرد و برای مادرش بازگو می‌کرد ، همین که فاطمه مطالب را برای همسر نقل می‌کرد حضرت امیر پرسید : " از کجا می‌دانی؟!" فرمود : "فرزندم حسنعلیه السلامبرایم گفته".
۵. قطع منبر پیامبر (ص) به خاطر امام حسن مجتبی علیه السلام
پیامبرصلی الله علیه و اله و سلمامام حسنعلیه السلامرا بالای منبر در کنار خود نشاند و فرمود :
"خداوند به برکت وجود او بین مسلمانان صلح برقرار می‌سازد".
پیامبرصلی الله علیه و اله و سلمبالای منبر به مردم پند می‌داد که امام حسنعلیه السلاماز منبر بالا رفت ، رسول اللهصل الله علیه و

اله و سلماو را گرفت و بر گردن خود نشاند تا پایان سخن.

یقطع النبی صلی الله علیه و اله و سلم خطبته فی المسجد و ینزل عن المنبرتـا اینکه امـام حسن و امـام حسـینعلیهما السـلامرا در آغوش بگیرد. [ابن عساکر در تاریخ امام حسن علیه السلام ، ص۸۹] .

۶. تعلیم وضو به پیرمرد

تعلیم وضو به پیر مردی که اشتباه وضو می گرفت.

۷. بلاغتی معجزه گر

قیل طعن أقوام من أهل الکوفة فی الحسن بن علی (ع) فقالوا : إنه عی لا یقوم بحجة فبلغ ذلک أمیر المؤمنین (ع) فدعا الحسـن (ع) فقـال : " یـا ابن رسول الله إن أهـل الکوفـة قـد قـالوا فیـک مقالـة أکرهـا" قـال : " و ما یقولون یا أمیر المؤمنین؟" قال : " یقولون إن الحسن بن علی عی اللسان لا یقوم بحجة و إن هذه الأعواد فأخبر الناس". فقال : " یا أمیر المؤمنین لا أسـتطیع الکلام و أنـا أنظر إلیک". فقال أمیر المؤمنین (ع) : " إنی متخلف عنک فناد أن الصـلاة جامعـة". فاجتمع المسـلمون فصـعد (ع) المنبر فخطب خطبة بلیغة وجیزة فضج المسـلمون بالبکاء ثم قال : " أیها الناس اعقلوا عن ربکم إن الله عز و جل اصطفی آدم و نوحا و آل إبراهیم و آل عمران علی العالمین ذریة بعضـها من بعض و الله سـمیع علیم فنحن الذریة من آدم و الأسـرة من نوح و الصفوة من إبراهیم و السـلالة من إسماعیل و آل من محمد (ص) و نحن فیکم کالسماء المرفوعة و الأرض المدحوة و الشمس الضاحیة و کالشـجرة الزیتونة لا شـرقیة و لا غربیة التی بورک زیتها ، النبی أصـلها و علی فرعها و نحن و الله ثمرة تلک الشـجرة فمن تعلق بغصن من أغصانها نجا و من تخلف عنها فإلی النار هوی". فقام أمیر المؤمنین من أقصی الناس یسحب رداءه من خلفه حتی علا المنبر مع الحسن (ع) فقبـل بین عینیه ثم قـال : " یـا ابن رسول الله! أثبت علی القوم حجتـک و أوجبت علیهم طاعتک فویل لمن خالفک" [العددالقویة ، ص۳۱] .

۳. فضایل

۱. شبیه ترین به رسول الله (ص)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) للحسن : أشبهتَ خلقی و خلقی [المناقب ، ج۴ ، ص۲۰] .

۲. امام در همه حال

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الحسن و الحسین إمامان قاما أو قعدا [المناقب ، ج۳ ، ص۳۹۴] .

۳. سلم لمن سالمتم رسول الله برای حسنین

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لعلی و فاطمة و الحسن و الحسـین : أنا سلم لمن سالمتم و حرب لمن حاربتم [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۵۲۸] .

۴. اذیت امام حسن مجتبی علیه السلام ، اذیت رسول الله (ص)

یک بار امام حسنعلیه السلامدر زمان کودکی به سوی پیامبر اکرم رفت ، انس بن مالک خواست مانع شود که حضرت فرمود : دع ابنی و ثمرة فؤادی فان من أذی هذا آذانی و من اذانی فقد اذی الله [ابن ماجه ، ج۱ ، ص۵۱. به نقل از الحیاةالسیاسی للامام الحسن (ع) ، ص۱۳] .

قال رسول اللهصل الله علیه و اله و سـلم : ان الحسـین ابنی و ثمره فؤادی من اذی هـذا فقـد اذانی و من اذانی فقـد اذی الله [(در تاریخ ابن در عساکر از صفحه ۳۴ تا ۶۳ روایاتی را از پیامبر اکرمصلی الله علیه و اله و سلمدر این باره نقل شده)] .

رسول اللهصلی الله علیه و اله و سلمبه انس که مانع ورود امام حسنعلیه السلامبه منزل شد فرمودند :
دع ابنی و ثمره فؤادی فان من اذی هذا آذانی و من اذانی فقد اذی الله
[سنن ابن ماجه ، ج۱ ، ص۵۱] . با کمی اختلاف در تعبیر.
۵.بوسه رسول خدا (ص)
یقبل رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم الامام الحسن علیه السلام فی؟؟؟ و یقبل الحسین فی نحره.
یقبل الرسول (ص) الامام الحسن فی؟؟؟ و یقبل الحسین فی سخره [الحیاۀ السیاسی للامام حسن (ع) ص۱۳] .
۶. مورد دعای رسول خدا (ص)
مسند أحمد عن أبی هریرۀ قال النبی و قد جاءه الحسن و فی عنقه السخاب فالتزمه رسول الله و التزم هو رسول الله و قال : " اللهم إنی أحبه فأحبه و أحب من یحبه ثلاث مرات" [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵] .
قال رسول الله صلی الله علیه و اله فی الدعا للحسین علیه السلام : " اللهم ان هذا النبی و انا احبۀ فاحبه و احب من یحبه" [الغدیر ، ج۷ ، ص۱۲۴. بنقل از الحیاۀ السیاسی للامام حسن جعفرمرتضی ص۱۵] .
بیش از ۵۰ حدیث داریم که :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللهم إنی أحبه فأحبه و أحب من یحبه [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵] .
۷. سید جوانان اهل بهشت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من سرّه أن ینظر إلی سید شباب أهل الجنۀ فلینظر إلی الحسن بن علی [المناقب ، ج۴ ، ص۲۰] .
ابن عساکر در کتاب تاریخ خود از صفحه ۷۲ تا ۸۲ را بدین مضمون نقل کرده
۸. زبان در زبان رسول الله (ص)
معاویه می گوید :
رأیت رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم یمص لسان حسن بن علی او شفتیه و انه لن یعذب لسان او شفتان رسول الله صلی الله علیه و اله و سلم.
۹. رکن بهشت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الحسن و الحسین شنفا العرش و إن الجنۀ قالت یا رب أسکنتنی الضعفاء و المساکین فقال الله لها أ لا ترضین أنی زینت أرکانک بالحسن و الحسین قال فماست کما تمیس العروس فرحا [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۲۷] .
"ماست" یعنی ناز و افتخار کرد.
۱۰. بهترین مردم
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "یا أیها الناس أ لا أخبرکم بخیر الناس جدا و جدۀ؟" قالوا : بلی یا رسول الله (ص) . قال : " الحسن و الحسین جدهما رسول الله (ص) و جدتهما خدیجۀ بنت خویلد؛ أ لا أخبرکم بخیر الناس أبا و أما؟ قالوا : بلی یا رسول الله. قال : " الحسن و الحسین أبوهما علی بن أبی طالب و أمهما فاطمۀ بنت محمد (ص) أ لا أخبرکم أیها الناس بخیر الناس عما و عمۀ؟" قالوا : بلی یا رسول الله. قال : " الحسن و الحسین عمهما جعفر بن أبی طالب و عمتهما أم هانی بنت أبی طالب؛ أیها الناس أ لا أخبرکم بخیر الناس خالا و خالۀ؟" قالوا : بلی یا رسول الله. قال : " الحسن و الحسین خالهما القاسم بن محمد رسول الله (ص) و خالتهما زینب بنت رسول الله (ص) " [کشف‌الغمۀ ، ج۱ ، ص۵۴۷] .
۱۱. مورد ستایش دوست ودشمن

همین که معاویه فهمید یزید به امام حسنعلیه السلامفخر می‌فروشد به او گفت :
فاخرت الحسن؟!! لعلک تقول ان امک مثل امه و امهٔ فاطمهٔ.... [الحدیث ابن عساکر ، ص۱۳۹] .
۱۲. مصلحی نجات گر
قال النبیصلی الله علیه و اله و سلم :
ان ابنی هذا سید و سیصلح الله علی یدیه بین فئتین عظیمتین [ابن عساکر ، ص۱۲۲ الی ص۱۳۴] .
۱۳. "الحسن منی" در کلام رسول الله (ص)
قال النبیصل الله علیه و اله و سلم : الحسن منی و انا منه. [ازواج النبی و نباته ، ص۱۲۵] .الحسن منی و الحسین من علی [ابن عساکر ، ص۱۰۰ و کنزالعمال ، ج۱۲ ، ص۱۱۵] .
۱۴. معدنی از علم
مضافا علی انهم علیهم السلام باب حطه و معادن العلم و احد الثقلین.
۱۵. داستان مباهله
در حالی که امام حسنعلیه السلامکودک بود.
رسول اللهصلی الله علیه و اله و سلماو را برای مباهله برد (داستان مباهله)
فَمَنْ حـاجَّک فِیهِ مِنْ بَعْـدِ ما جاءَک مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَـدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکمْ وَ أَنْفُسَـنا وَ أَنْفُسَـکمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَی الْکاذِبِینَ [آل عمران/۶۱] .
مگر عیسی و یحییعلیهما السلامو امام جواد و مهدیعلیهماالسلامدر کودکی به نبوت و امامت نرسیدند.
الف : یا یحْیی خُذِ الْکتابَ بِقُوَّهٍٔ وَ آتَیناهُ الْحُکمَ صَبِیا [مریم/۱۲] .
ب : فَأَشارَتْ إِلَیهِ قالُوا کیفَ نُکلِّمُ مَنْ کانَ فِی الْمَهْدِ صَبِیا [مریم/۲۹] .
در احقاق الحق جلد ۳ ص۴۶ به بعد از ، ۱۵۰ کتاب معروف اهل سنت نام برده که مراد ازابنا ئنادر آیه مباهله امام حسن و امام حسینعلیهما السلاماست.
بیش از هفتاد حدیث از چهل طریق وارد شده که امام حسن (ع) از اهل بیتی است که در آیه تطهیر آمده : انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل بیت یطهرکم تطهیرا [المیزان ج۱۶ ، ص۳۲۹] . جناب آقای رسولی محلاتی در کتاب زندگانی امام حسن نوشته است که در این مورد بیش از یکصد حدیث داریم ، ج۱ ، ص۵۴.
قل لا اسئلکم علیه اجرا الا المودهٔ فی القربی
احمد حنبل : اصحاب پرسیدند آنها کیانند؟
رسول الله سه بـار فرمود ، مراد : علی و فـاطمه و ابناهمـا [احقـاق الحق ۳ ، ص۳] ، بیش از پنجاه حـدیث به این مضـمون نقل کرده.
۱۶. برادری بهتر ازمن
امام حسینعلیه السلام : برادرم از من بهتر بود.
۱۷. شأن نزول آیه هل اتی ...
ماجرای سورههَل اَتَی...و نذر سه روز روزه علی و فاطمهعلیهماالسلامبرای سلامتی او.
۱۸. درصف مجاهدین

در فتح شمال آفریقا و در ارتشی که عازم طبرستان بود حضرت شرکت فرمودند.

۱۹. گواه رسول الله (ص)

رسول اللهصلی الله علیه و الهدر نامه‌ای که به مسلمانان ثقیف نوشتند ، حضرت علی و حسن و حسینعلیهم السلامرا به عنوان شاهد و گواه نام بردند.

۲۰. مورد نظر رسول الله (ص)

مأمون عباسی : سن کم مانع کمال نیست و لذا ایمان علیعلیه السلامدر ده سالگی و شهادت حسنینعلیهماالسلامدر کودکی مورد نظر رسول اللهصلی الله علیه و اله و سلمبوده.

۲۱. ارجاع معاویه به امام حسن علیه السلام

سؤالاتی از معاویه می‌شد که او ارجاع می‌دادند به امام حسنعلیه السلام.

۲۲. ارجاع پیامبر (ص) به امام حسن علیه السلام

پیامبر اکرمصلی الله علیه و اله و سلمبعضی از سؤالات را به امام حسنعلیه السلامارجاع می فرمودند.

۲۳. اتصال به غیب

حضرتعلیه السلامنگاهش به گاوی که در حال عبور بود ، افتاد فرمود : " این گاو حامله است به نشانی اینکه پیشانی و نوک دم گوساله او سفید است"شنونده تعجب کرده همراه قصاب رفته و پی به صحت این کلام برد.

۲۴. افتخار امام حسین (ع)

قال النبیصلی الله علیه و اله و سلم : للحسین علیه السلام انت ابن السید و اخ السید ، انت امام و ابن الامام و اخ الامام ، انت حجة و ابن الحجة و اخ الحجة

۲۵. فرماندهی در جمل

در جنگ جمل حضرتعلیه السلامفرمانده سمت راست لشگر امیرالمؤمنین (ع) بود. [ابن عساکر ص ۱۷۰] .

۲۶. حکمت در لسان

حضرت علیعلیه السلاماز فرزندش سؤالاتی دارد و او هم جواب می فرماید :

سؤال : سخاوت چیست؟ جواب : بخشندگی در ناداری و دارایی

سؤال : بخل چیست؟ جواب : داشتن را شرف و انفاق را تلف دانستن

سؤال : بزرگواری چیست؟ جواب : تاوان را ببخشی و از جرم بگذری

۲۷. جمالی چون یوسف

قال رسول اللهصلی الله علیه واله و سلم : ان الحسن اعطی من الفضل مالم یعط احد من ولد ادم ما خلا یوسف [شرح احقاق الحق ، ج ۱۱ ، ص۴۹] ؛برای امام حسین (ع) نیز مشابه این حدیث در بحار ، ج۴۳ ، ص۳۱۶ آمده است.

۲۸. ریحانه رسول الله (ص)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : هو ریحانی من الدنیا [العددالقویة ، ج۴۲] .

۴. سیره و اخلاق

۱. ادب در مقابل مادر

با مادرش غذا نمی‌خورد و می‌فرمود : اخاف ان اکل شیئا سبق الله نظرک فاکون عاقا لک
۲. شرط دوستی با امام حسن علیه السلام
مردی اظهار تمایل دوستی با حضرت کرد امامعلیه السلامفرمود : "به شرط آنکه :
۱ـ از کسی غیبت نکنی ۲ـ از من هم ستایشی نکنی" ، او هم از دوستی صرف نظر کرد.
۳. مقید به مستحبات
بین الطلوعین با کسی حرف نمی‌زد و به هنگام خوابیدن سوره کهف تلاوت می کرد. [احقاق ج ۱۱ ، ص۱۱۴] .
۴. تواضع در برابر اطفال
اطفالی که نان خالی خوردند حضرت را دعوت به مهمانی کردند ، حضرت هم قبول فرمودند و بعد آنها را دعوت کردند و پذیرائی نمودند و فرمودند : لم یجدوا غیر ما أطعمونی و نحن نجد أکثر مما أطعمناهم [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۱۱ ، ص۱۹۸] .
۵. حلمی چون کوه
قال جویریة بن أسماء : لما مات الحسن و أخرجوا جنازته جاء مروان حتی دخل تحته فحمل سریره فقال له الحسین (ع) : " أ تحمل الیوم سریره و بالأمس کنت تجرعه الغیظ". قال مروان : کنت أفعل ذلک بمن یوازن حلمه الجبال. [بحارالانوار ، ج۴۴ ، ص۱۴۵] .
بعضی از دشمنانش (مروان) که در تشییع جنازه حضرتعلیه السلامحاضر بودند ، می گفتند : شکیبائی او به اندازه کوه ها بودیوازن حلمه الجبال
۶. اعطاء قبل از ابراز نیاز
حضرتعلیه السلامقبل از ابراز نیاز عطا می‌فرمودند.
۷. بخششی مثال زدنی
از حضرتش پرسیدند : چرا هرگز سائلی را ناامید نمی گردانی؟ می‌فرمود : " من هم به درگاه خداوند سائلی هستم و می‌خواهم که خداوند محرومم نسازد". [زندگی امام حسن علیه السلام ج ۲ ، ص ۱۲۱] .
۸. خوبی در جواب بدی
مرد شامی ، امام حسنعلیه السلامرا دید و به ایشان جسارت کرد و ناسزا گفت ، امام ساکت ماندند؛ وقتی فهمیدند که او در تنگنا قرار گرفته فرمودند : " اگر گمشده‌ای ترا راهنمائی کنم و اگر گرسنه‌ای..... و اگرمحتاجی.......و.........".
آن مرد شرمنده شد و گفت : اللّهُ أَعْلَمُ حَیثُ یجْعَلُ رِسالَتَهُ [(انعام-۱۲۴)] [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۳۴۴] .
۹. افتخار پدر
قال علی علیه السلام للحسن علیه السلام : "قم یا حسن فاخطب الناس" قال : "انی اهابک ان احطب و انا اراک". فتغیب عنه حیث یسمع کلامه و لایراه ، فقام الحسن علیه السلام و حمد الله و اثنی علیه و تکلم ثم نزل فقال علی علیه السلام : ذُرِّیةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ (آل عمران/۳۴) . [ابن عساکر ، ص۱۴۴] .
۱۰. رفع نیاز دیگران دوست داشتنی تر از اعتکاف
شخصی خدمت امام حسنعلیه السلامآمد و اظهار نیاز کرد ، حضرت فرمودند : لقضاء حاجة اخ لی فی الله احب الی من اعتکاف شهر [ابن عساکر ، ص ۱۵۰] .

۱۱. احترام به فقیر

امام حسنعلیه السلاممی‌خواست از مجلسی برخیزد که فقیری وارد شد؛ امام به احترام او مجلس را ترک نکرد ، پس از مدتی امام فرمود : " به احترام شما کمی نشستم ، اگر اجازه می‌دهی بروم ، او هم اجازه داد".

۱۲. داستان غلام وسگ گرسنه

امام حسنعلیه السلامغلامی را دید که یک لقمه خود می‌خورد و یک لقمه هم به سگ می‌دهد. پرسید : چرا؟ گفت : خجالت می کشم سگ گرسنه باشد ، امام فرمود : همین جا باش تا برگردم ، حضرتعلیه السلامرفت ، غلام را خرید و آزادکرد ، باغی را هم که در او کار می کرد خرید و به او هدیه کرد.

۱۳. داستان باغ یک انصاری

امامعلیه السلام ، باغی را از یک انصاری به ۴۰۰۰۰ درهم خرید ، همین که متوجه شد که فروش باغ از روی نیاز بوده باغ را با پولش به انصاری داد.

۱۴. داستان اسب ویژه

حضرتعلیه السلامیک استر عالی داشت. ابن عقیق می گوید : امام از مسجد بیرون آمده در حالی که من به او نگاه می کردم ، حضرت پرسید : حاجتی داری؟ گفتم : بله ، همین استر را می‌خواهم. امام از استر پیاده شده و استر را به من داد. [ابن عساکر]

.

۱۵. آقای جوانمردان

هرگز به مستمند نه نگفت و می‌فرمود : " بهترین روزهای جوانمردان روزی است که از آنها دعوت و درخواست کمک کنند".

۱۶. نان و سبزی

در یک مهمانی که در باغی صورت گرفته بود ، نان و سبزی را از باغبان پذیرفت و فرمود : "چه غدای خوبی ".

۱۷. مراعات همراهان

به حضرت گفتند شما که در راه حج پیاده راه می‌روید دیگران خجالت می کشند از اینکه سواره باشند ، حضرت فرمود : "راهم را عوض می کنم که هم آنها خجالت نکشند و هم من به احترام خدا پیاده راه بروم".

۱۸. بخشش واقعی

مردی نزد امامعلیه السلامآمد و اظهار نیاز کرد ، حضرت فرمود : " نیازت را در نامه‌ای بنویس و برای من بفرست". او هم نوشت و فرستاد ، امام ۲ برابر درخواستش به او داد ، کسی گفت : عجب نامه پر برکتی. امام فرمود : " برکت او زیادتر بود که ما را لایق بذل و بخشش قرار داد ، مگر نمی دانی بخشش واقعی آن است که بدون سئوال باشد ، اما پس از سئوال آبرویش را داده". [زندگی امام حسن علیه السلام ، رسولی محلاتی ج۲ ، ص۱۲۲] .

۱۹. ترک اعتکاف برای رفع حاجت مسلمانان

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ کنْتُ مَعَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی (ع) فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ هُوَ مُعْتَکفٌ وَ هُوَ یطُوفُ بِالْکعْبَةِ فَعَرَضَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ شِیعَتِهِ فَقَالَ : یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ عَلَی دَیناً لِفُلَانٍ فَإِنْ رَأَیتَ أَنْ تَقْضِیهُ عَنِّی. فَقَالَ (ع) : " وَ رَبِّ هَذِهِ الْبِنْیةِ مَا أَصْبَحَ عِنْدِی شَیءٌ". فَقَالَ : إِنْ رَأَیتَ أَنْ تَسْتَمْهِلَهُ عَنِّی فَقَدْ تَهَدَّدَنِی بِالْحَبْسِ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : فَقَطَعَ الطَّوَافَ وَ سَعَی مَعَهُ فَقُلْتُ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ نَسِیتَ أَنَّک مُعْتَکفٌ فَقَالَ : " لَا وَ لَکنِّی سَمِعْتُ أَبِی یقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یقُولُ : مَنْ قَضَی لِأَخِیهِ الْمُومِنِ حَاجَةً کانَ کمَنْ

عَبَدَ اللَّهَ تَعَالَى تِسْعَةَ آلَافِ سَنَةٍ صَائِماً نَهَارَهُ قَائِماً لَيْلَهُ" [أعلام‌الدين ، ص۴۴۲] .

۲۰.داستان گروهی از اغنیاء

گروهی می گویند : به عنوان حج وارد مدینه و به منزل حضرتعلیه السلاموارد شدیم.

امامعلیه السلامبه هر یک ۴۰۰ درهم یا دینار هدیه کرد.فقلنا انا اغنیاء فلیس بنا حاجة فقال علیه السلام : "لا تردوا علی معروفی فلو کنت علی غیر هذا الحال کان هذا لکم یسیر اما انی مزودکم" [ابن عساکر ص۱۵۲] .

۲۱. راضی به رضای خدا

قیل للحسن (ع) إن أباذر کان یقول : الفقر أحب إلی من الغنی و السقم أحب إلی من الصحة فقال : " رحم الله أباذر أما أنا فأقول من اتکل إلی حسن الاختیار من الله لم یتمن أنه فی غیر الحال التی اختارها الله له لعمری یا ابن آدم الطیر لا تأکل رغدا و لا تخبأ لغد و أنت تأکل رغدا و تخبأ لغد فالطیر أحسن ظنا منک بالله عز و جل" [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۳ ، ص۱۵۶] .

۲۲. ۲بار تقسیم تمام مال

دو بار اموال خود را نصف کرد؛ نصفی برای خود و نصفی برای فقرا.

عن أبی نجیح أن الحسن بن علی (ع) حج ماشیا و قسم ماله نصفین. [المناقب ، ج۴ ، ص۱۴] .

۲۳. اجابت سفره فقرا

بر جمعی از فقرا (یا کودکان طبق نقلی) عبور کرد که روی زمین نشسته و تکه‌های نانی می‌خوردند؛ به حضرت تعارف کردند ، امام پیاده شده و این آیه را خواند : إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْمُسْتَكبِرِینَ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۳] .

سپس شروع به خوردن غذای آنان کرد؛ چون سیر شدند ، امام آنها را به مهمانی دعوت کرد و اطعام کرد و لباس بر تن آنان پوشاند و در پایان فرمود : الفضل لهم لأنهم لم یجدوا غیر ما أطعمونی و نحن نجد أکثر مما أطعمناهم [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۱ ، ص۱۹۸] .

۲۴. حیا از یک حیوان

عَنْ نَجِیحٍ قَالَ : رَأَیتُ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی (ع) یأْكلُ وَ بَینَ یدَیهِ كلْبٌ كلَّمَا أَكلَ لُقْمَةً طَرَحَ لِلْكلْبِ مِثْلَهَا فَقُلْتُ لَهُ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَ لَا أَرْجُمُ هَذَا الْكلْبَ عَنْ طَعَامِک؟ قَالَ : " دَعْهُ إِنِّی لَأَسْتَحِی مِنَ اللَّهِ تَعَالَی أَنْ یكونَ ذُو رُوحٍ ینْظُرُ فِی وَجْهِی وَ أَنَا آكلُ ثُمَّ لَا أُطْعِمُهُ" [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۳۵۲] .

امام حسن را دیدم غذا می‌خورد و سگی پیش روی او بود؛ حضرت هر لقمه‌ای که می‌خورد لقمه‌ای برای سگ می گرفت. عرض کردم اجازه می‌دهید سگ را دور کنم فرمود : إِنِّی لَأَسْتَحِی مِنَ اللَّهِ تَعَالَی أَنْ یكونَ ذُو رُوحٍ ینْظُرُ فِی وَجْهِی وَ أَنَا آكلُ ثُمَّ لَا أُطْعِمُهُ [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۳۵۲] .

۲۵. آزادی برده به خاطر احترام به نان

به خاطر احترام به نان برده‌ای را آزاد کرد. [ینابیع المودة ، ص۲۲۵]

۲۶. آزادی کنیز به خاطر یک شاخه گل

قال أنس حیت جاریة للحسن بن علی بطاقة ریحان فقال لها : " أنت حرة لوجه الله". فقلت له فی ذلک؛ فقال : " أدبنا الله تعالی فقال "إِذا حُییتُمْ بِتَحِیةٍ فَحَیوا بِأَحْسَنَ مِنْها" (نساء/۸۶) و کان أحسن منها إعتاقها" [المناقب ، ج۴ ، ص۱۸] .

کنیزی برای حضرت شاخه گلی هدیه آورد حضرت فرمودانت حرة لوجه اللهشخصی انتقاد کرد حضرت فرمود : " ادب ما ،

ادب الهی و قرآنی است" سپس فرمود : حییتم بتحیة فحیوا باحسن منها. [ملحقات الحاق ج ۱۱ ، ص۱۴۹] .

۲۷. داستان مرد فقیر

مردی به حضرت عرض کرد مرا از دشمن بزرگی که به صغیر و کبیر رحم نمی‌کند نجات بده. حضرت دو زانو نشسته فرمود : " او کیست؟" عرض کرد : فقر و نداری. امام سر خود را پائین انداخته ، به خدمتکار عرض کرد "أحضر ما عندك من موجود" فأحضر خمسة آلاف درهم. [العددالقوية ، ص۳۵۹] .

او هم پنج هزار درهم آورد ، امام به او داده و فرمود : " باز اگر این دشمن به سراغت آمد پیش ما بیا".

۲۸. ۱۰۰۰گوسفند و ۱۰۰۰دینار به خاطر یک گوسفند

امام حسن و امام حسین و عبدالله جعفر در راه سفر حج گرسنه شده به چادر پیرزنی رسیدند ، آب و غذا طلب کردند. پیرزن گفت : به جای آب از شیر گوسفند استفاده کنید و سپس گوسفند را که تنها دارایی ماست ذبح کنید تا برایتان غذا تهیه کنم ، این گونه نیز عمل کرد ، پس از استراحت خداحافظی کردند و گفتند : ما از قریش هستیم ، اگر سالم برگشتیم کارت را جبران می‌کنیم. پس از ساعتی شوهر زن رسیده و از کار زن ناراحت شد که چرا تنها گوسفند را برای افرادی ناشناس ذبح کرده. پس از مدتی این زن و شوهر به مدینه آمده و از فقر زیاد پشکل جمع می‌کردند و امرار معاش می‌کردند روزی پیره‌زن به در خانه امام حسن (ع) رسید امام او را شناخت و دستور داد هزار گوسفند و هزار دینار به او بدهند و آنگاه به خانه امام حسین و عبدالله راهنمائیش کرد و آنها هم گوسفندانی دادند. [بحار ج۴۳ ، ص۳۴۸] .

۲۹. داستان پای شکسته گوسفند

امام گوسفندی داشت که به آن علاقه داشت ، روزی مشاهده کرد پای گوسفند شکسته؛ به غلامش فرمود : " چه کسی پایش را شکسته؟" گفت : من. فرمود : "چرا؟" گفت : می‌خواستم شما را غمگین کنم. حضرت فرمود : " من هم غمگین خواهم کرد کسی را که به تو دستور داده ، یعنی شیطان را" و او را آزاد کرد. [ملحقات احقاق ج ۱۱ ، ص۱۱۷] .

۳۰. داستان مرد شامی

مردی از اهل شام می‌گوید : وارد مدینه شدم ، مردی را دیدم با لباس های زیبا بر مرکبی خوب سوار است ، پرسیدم او کیست؟ گفتند : حسن بن علی. به علی رشک و حسد ورزیدم که چنین فرزندانی دارد و کینه این فرزند در دلم پر شد ، به نزدش رفتم و شروع کردم به دشنام دادن به او و پدرش ، چون سخنم تمام شد ، حضرت سلام کرد و خندید و فرمود : " به گمانم غریبی ، اگر نیاز به خانه داری به تو منزل می‌دهم ، اگر نیاز به مال داری به تو مال می‌دهم و اگر حاجتی داری برآورده می‌کنم". مرد شامی می‌گوید : فانصرفت و ما علی الارض احد احب الی منه [ملحقات احقاق ، ج ۱۱ ، ص۱۱۷] .

مرد شامی با گریه می‌گفت : اشهد انک خلیفة الله فی ارضه الله اعلم حیث یجعل رسالاته. [مناقب ج ۴ ، ص۱۹] .

۵. عبادت

۱. رنگ پریده و لرزان در وقت نماز

هنگام وضو رنگش می‌پرید و تنش می‌لرزید.

فی روضة الواعظین عن الفتال أن الحسن بن علی (ع) کان إذا توضأ ارتعدت مفاصله و اصفر لونه فقیل له فی ذلک فقال : " حق علی کل من وقف بین یدی رب العرش أن یصفر لونه و ترتعد مفاصله" و کان (ع) إذا بلغ باب المسجد رفع رأسه و یقول : " إلهی ضیفک ببابک یا محسن قد أتاك المسیء فتجاوز عن قبیح ما عندی بجمیل ما عندك یا کریم" [المناقب ، ج ۴ ،

ص۱۴] .

گریه‌ها داشت و هنگام نماز و وضو رنگش تغییر می کرد و می‌لرزید و هنگام ورود به مسجد می‌فرمود : الهی عبدک ببابک یا محسن قد اتاک المسییء.....الدعاو وقتی به یاد قیامت می‌افتاد فریاد می‌زد.

کانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) إِذَا تَوَضَّأَ تَغیرَ لَوْنُهُ وَ ارْتَعَدَتْ مَفَاصِلُهُ فَقِیلَ لَهُ فِی ذَلِک. فَقَالَ : " حَقٌّ لِمَنْ وَقَفَ بَینَ یدَی ذِی الْعَرْشِ أَنْ یصْفَرَّ لَوْنُهُ وَ تَرْتَعِدَ مَفَاصِلُهُ " [عده‌الداعی ، ص۱۵۱] .

فی روضة الواعظین عن الفتال أن الحسن بن علی (ع) کان إذا توضأ ارتعدت مفاصله و اصفر لونه فقیل له فی ذلک فقال حق علی کل من وقف بین یدی رب العرش أن یصفر لونه و ترتعد مفاصله و کان (ع) إذا بلغ باب المسجد رفع رأسه و یقول : " إلهی ضیفک ببابک یا محسن قد أتاک المسیء فتجاوز عن قبیح ما عندی بجمیل ما عندک یا کریم" [المناقب ، ج۴ ، ص۱۴] .

۲. هنگام ورود به مسجد

وقتی به درب مسجد سرش را بلند می‌کرد و می گفت : الهی ضیفک ببابک یا محسن قد اتاک المسیئی فتجاوز عن قبیح ما عندی بجمیل ما عندک یا کریم...

۳. ۲۰تشرف به حج با پای پیاده

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی (ع) حَجَّ عِشْرِینَ حَجَّةً مَاشِیاً [تهذیب‌الأحکام ، ج۵ ، ص۱۲] .

۲۰ بار پیاده به حج مشرف شد (بیش از ده نفر دانشمند در بیش از ۵۰ حدیث این مطلب را آورده‌اند) .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی (ع) حَجَّ عِشْرِینَ حَجَّةً مَاشِیاً [تهذیب‌الأحکام ، ج۵ ، ص۱۲] .

۴. تلاوت قرآن هنگام خواب

رسم این بود که هر شب وقت خواب سوره کهف را تلاوت می‌کرد. [ملحقات احقاق ، ج۱۱ ، ص۱۱۴] .

۵. عابدترین مردم

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أن الحسن بن علی بن أبی طالب (ع) کان أعبد الناس فی زمانه و أزهدهم و أفضلهم و کان (ع) لا یقرأ من کتاب الله عز و جل یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إلا قال لبیک اللهم لبیک [أمالی صدوق ، ص۱۷۸] .

هرگاه در وقت خواندن قرآن به جملهیا ایها الذین امنوامی‌رسید : می گفت : لبیک اللهم لبیک

۶. پای ورم کرده درراه حج

پاهای امام حسنعلیه السلامدر راه مکه ورم کرده بود شخصی به حضرت برای مداوا روغن داد ، حضرت خواست پولش را بدهد ، عرض کرد :

یا ابن رسول الله إنی مولاک لا آخذ له ثمنا و لکن ادع الله أن یرزقنی ولدا سویا ذکرا یحبکم أهل البیت فإنی خلفت امرأتی تمخض. [الخرائج‌والجرائح ، ج۱ ، ص۲۳۹] .

امامعلیه السلام : "به خانه‌ات برو که خداوند پسری سالم می‌دهد ، مرد به خانه‌اش رفته و چون از ولادت فرزندش مطلع گشت خوشحال شد". [بحار ج۴۳ ، ص۳۲۴] .

۷. دعا درقنوت

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : عَلَّمَنِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) کلِمَاتٍ فِی الْقُنُوتِ أَقُولُهُنَّ اللَّهُمَّ اهْدِنِی فِیمَنْ هَدَیتَ وَ عَافِنِی فِیمَنْ عَافَیتَ وَ تَوَلَّنِی فِیمَنْ تَوَلَّیتَ وَ بَارِک لِی فِیمَا أَعْطَیتَ وَ قِنِی شَرَّ مَا قَضَیتَ إِنَّک تَقْضِی وَ لَا یقْضَی عَلَیک إِنَّهُ لَا یذِلُّ مَنْ وَالَیتَ تَبَارَکتَ

رَبَّنا وَ تَعالَیتَ [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۵۳۵] .

۶. علم امام

۱. سئوالات شاه روم

شاه روم سئوالات مشکلی برای معاویه فرستاد؛ او گفت : جز علی بن ابیطالب کسی قدرت بر جواب ندارد ، سئوالات را نزد علیعلیه السلامآوردند. حضرت هم آنها را به فرزندش امام حسنعلیه السلامارجاع دادند. [بحار ج۴۳ ، ص۳۲۵] .

۲. علم به غیب

جعفر بن محمد می گوید : در راه با امام (ع) حرکت می‌کردیم در دل از امام پرسیدم آیا صاحب فرزندی خواهم شد؟ امام با سر اشاره کرد : آری ، دوباره در دلم گفتم : آیا پسر خواهد بود؟ امام نگاهی به من کرده و با سر اشاره کرد نه ، پس از چند روز همسرم دختر به دنیا آورد. [حیاة الامام العسکری طبسی ، ص۱۳۶] .

۷. سیاست

۱. نهیبی بر بی لیاقتی ابوبکر

۸ ساله بود که ابوبکر را بالای منبر رسول اللهصلی الله علیه و اله و سلمدید بر او بانگ زد و به بی لیاقتی او اشاره کرد.

۲. ۵۰۰۰ درهم حقوق ماهانه

عمر بن الخطاب ماهی ۵۰۰۰ درهم حقوق به هر یک از امام حسن و امام حسینعلیها السلاممی‌داد ، آن بزرگواران می گرفتند ، هر گاه به آنان اعتراض می‌شد ، می‌فرمودند : "مواردی برای مصرف آن هست". [ابن عساکر ص۱۳۵] .

۳. تعریف سیاست در زبان امام

قیل سئل بعض الناس عن الامام الحسن علیه السلام عن السیاسة فقال علیه السلام : "هی ان تراعی حقوق الله ، و حقوق الأحیاء ، و حقوق الأموات. اما حقوق الله : فاداء ما طلب و الاجتناب عما تنهی. اما حقوق الأحیاء : ان تقوم بواجبک نحو اخوانک و لا تتأخر عن خدمة امتک و ان تخلص لولی الأمر ما اخلص لأمة ، و ان ترفع عقیرتک فی وجهه اذ حاد عن الطریق السوی ـ و اما حقوق الأموات : فهی ان تذکر خیراتهم و تتغاضی عن مساویهم فان لهم ربایحاسبهم"

۴. شکستن حکومت نظامی عثمان

عثمان ، ابوذر را تبعید کرد و دستور داد کسی او را بدرقه نکند ، لکن حضرت امیر این حکومت نظامی را با افرادی مثل : عقیل ، عبد الله جعفر ، عمارياسر ، امام حسن و حسین ، شکست و با یکی از مأموران عثمان پرخاش کرد و هنگام جدائی ، حضرت به فرزندانش فرمود : " با عمویتان خداحافظی کنید؛ودعوا عمکم" [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۱۲] .

امام حسن جلو آمد و فرمود : یا عماه لو لا أنه لا ینبغی للمودع أن یسکت و للمشیع أن ینصرف لقصر الکلام و إن طال الأسف و قد أتی القوم إلیک ما تری فضع عنک الدنیا بتذکر فراقها و شدة ما اشتد منها برجاء ما بعدها و اصبر حتی تلقی نبیک (ص) و هو عنک راض [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۱۲] .

۵. گروه های مخالف

۱. باند اموی

باند اموی : با نامه به معاویه و شایعه افکنی و دعوت به حرکت معاویه....

۲. خوارج فتنه انگیز

خوارج فتنه‌انگیز و ایمان متزلزل مردم....

۳. شکاکان بی اراده

شکاکان بی اراده

۴. باند الحمراء

الحمراء باندی ۲۰۰۰۰ نفری مسلح و چماقدار و مزدور

۶. نامه هایی به معاویه

امام حسنعلیه السلامنامه‌هایی برای دعوت و هدایت و تهدید به معاویه نوشت که معاویه در آخرین پاسخ به نمایندگان آن حضرت گفت : میان ما و شما تنها شمشیر است.

۷. دعوت مردم به بسیج

اگر امام حسنعلیه السلاماقدام به جنگ می‌کرد بهانه‌ای بود ، دست گروههای مخالف که آن حضرت جنگ طلب است.

ولی بعد از مدتی (۱۸ روز بعد از شهادت علیعلیه السلام) منادی ، مردم را به مسجد دعوت کرد ، آن حضرت خطبه‌ای خواندند و ضمن آن مردم به بسیج شدن دعوت کردند ، در این میان احدی جواب مثبت نداد ، بعد عدی بن حاتم اظهار آمادگی کرد.

۸. صلح

۱. عوامل صلح

۱. سستی سربازان

۲. خیانت فرمانده

۳. ناهمراهی دوست

۴. فتنه انگیزی دشمن

فتنه انگیزی دشمن ، این مسائل جوی به وجود آورد که باعث انتقال امامت به سلطنت شد.

۵. حفظ نیروهای ذخیره

جنگ امام ، مساوی بود با از دست دادن نیروهای ذخیره مثل امام حسین و اباالفضلعلیهما السلام....

۶. اعتراض مردم

پیشنهاد صلح ، با اعتراض مردم و خنثی شدن نقشه و رسوایی معاویه توأم بود ، ولی انتخاب شهادت همان مخفی ماندن چهره معاویه بود.

۲. متن صلح نامه

۱. عمل به کتاب وسنّت از طرف معاویه

۲. عدم تعیین ولیعهد

۳. قطع مالیات کوفه برای خانواده ی شهدا

۴. قطع ناسزا برای مولا علی (ع)

۵. امان وعدم توطئه
مردم در امان و قطع توطئه علیه امام حسن و حسینعلیهماالسلامنباشد.
۶. آزادی شیعیان مولا علی (ع)
۳. انزوای احمقانه و مقدسانه
گروهی با امام حسنعلیه السلامبیعت نکردند ، گرچه طرفدار معاویه هم نبودند.
۴. پاسخ تدبیر ، تدبیر
پاسخ شمشیر ، شمشیر و پاسخ تدبیر ، تدبیر است.
۵. در خواست فرماندهی امام حسن علیه السلام از طرف معاویه.
خود معاویه هم به لیاقت و شجاعت امام حسنعلیه السلاماقرار داشت و لذا خواست فرمانده سپاه باشد.
۶. صلح تغییر جا بود نه تغییر جهت
صلح امام حسنعلیه السلامتغییر جا بود نه تغییر جهت.
۷. اصولی بودن صلح
صلح در همه جا بد نیست. و لذا سیاسیون می گویند : فن عقب نشینی ، خود از اصول مهم مبارزه است.
۸. فرصت طلبی روم
روم که از مسلمین ضربه‌ها خورده بود ، برای تلافی منتظر فرصت بود ، لذا همین که شنیدند میان مسلمانان (اصحاب امام حسنعلیه السلامو معاویه) جنگ بر پا شده لشگری عظیم روانه شام کردند به طوری که وقتی معاویه به شام برگشت چاره‌ای جز صلح با روم را ندید ، و اگر جنگ ادامه می‌یافت ، دشمنان خارجی ، مسلمانان را غافلگیر می کردند.
ـ امام حسینعلیه السلامهم با همین مصالح و دلائل ۱۰ سال معاویه را تحمل کرد. (در بحار ج۴۴ چاپ جدید از صفحه ۱ الی ۳۲ فلسفه صلح را بیان شده)
۹. کلام امام درباره صلح
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : لو لا ما صنع لکان أمر عظیم [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۱۰] .
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : ویحکم ما تدرون ما عملت و الله الذی عملت خیر لشیعتی مما طلعت علیه الشمس أو غربت [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۳۱۵] .
عن زید بن وهب الجهنی قال لما طعن الحسن بن علی (ع) بالمدائن أتیته و هو متوجع فقلت ما تری یا ابن رسول الله؟ فإن الناس متحیرون فقال : " أری و الله أن معاویة خیر لی من هولاء ، یزعمون أنهم لی شیعة ابتغوا قتلی و انتهبوا ثقلی و أخذوا مالی و الله لئن آخذ من معاویة عهدا أحقن به دمی و أومن به فی أهلی خیر من أن یقتلونی فتضیع أهل بیتی و أهلی و الله لو قاتلت معاویة لأخذوا بعنقی حتی یدفعونی إلیه سلما و الله لئن أسالمه و أنا عزیز خیر من أن یقتلنی و أنا أسیر أو یمن علی فیکون سنة علی بنی هاشم آخر الدهر و لمعاویة لا یزال یمن بها و عقبه علی الحی منا و المیت" [احتجاج ، ج۲ ، ص۲۹۰] .
امامعلیه السلامدر این پاسخ اسراری را بیان می‌فرماید :
ـ شیعیان ما دروغ می‌گویند ، سرداران لشگر من با معاویه تبانی کرده اند که از من جدا شوند ، بلکه مرا تسلیم او کنند.
ـ جنگ با معاویه سبب می‌شود که خودم و امام حسینعلیه السلامو...و دیگران کشته شویم و با نقشه معاویه خون ما هدر می‌رود و برداشتی از آن نمی شود و یا اینکه ما را اسیر کرده و بعد آزاد کند تا برای همیشه به بنی هاشم بگویند "یا بن الطلقاء" در

عوض اینکه ما به آنها می گوئیم ، و این مسئله عار و ننگی باشد برای همیشه.
۱۰. تشبیه کار امام به کار حضرت خضر (ع)
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : أ لا تری الخضر (ع) لما خرق السفینۀ و قتل الغلام [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۱۱] .
۱۱. رفراندوم عمومی
امام حسنعلیه السلامدر یک سخنرانی و رفراندوم عمومی به مردم فرمود : آیا برای جنگ آماده‌اند یا می‌خواهند بمانند ، از هر سو فریاد کشیده شدالبقیه ، البقیهما می‌خواهیم بمانیم و زندگی کنیم. [پاورقی بحار ج۴۴ ، ص۲۲] .
۱۲. بی یاوری امام
امام حسنعلیه السلامفرمود : "صلح نکردم مگر برای بی یاوری".
۱۳. مکرو حیله معاویه
معاویه از زمان عمر فرماندار شام و با مکر و حیله و به اسم کاتب وحی و خال المؤمنین در میان مردم زندگی می کرد.
۱۴. شایعه پراکنی معاویه
معاویه پس از خریدن بعضی از فرماندهان و سربازان حضرت ، به واسطه بعضی از چهره‌های مقدس مآب شایعه کرد که امام حسنعلیه السلامصلح کرده و لذا سربازان دور حضرتعلیه السلامرا خالی کردند.
۱۵. صلح آشکارکننده ماهیت کثیف معاویه
امام حسنعلیه السلامبا صلح توانست به دست خود معاویه وسیله سقوطش را فراهم آورد؛ چه آنکه در صلح شرائطی بسته شد که در مدت کوتاهی به همه آنها پشت پا زد و ماهیت و حقیقت کثیف خود را برای مردم عوام روشن کرد.
آن روز که قوای عراق به معاویه ملحق شد خوشحال بود و می گفت : غرضم حکومت بود نه نماز و روزه و... و صلح نامه را زیر پا گذارد و در خطبه دوم در مسجد به علیعلیه السلامناسزا گفت. امام حسینعلیه السلامخواست جوابش را بدهد ، امام حسنعلیه السلاماو را أمر به سکوت نمود ، خود بلند شد و اصل و نسب خود و معاویه را برای مردم تشریح نموده و نفرین نمودند و مردم آمین گفتند.
۱۶. زیر پاگذاشتن صلح نامه توسط معاویه
مانند بیعت رضوان که حضرت شخصی را فرستاد تا پیامی از آنها در این باره بگیرد ، شایعه قتل او به پیامبرصلی الله علیه و اله و سلمرسید. حضرت عزم جنگ نمود ، البته قریش گرفتن و دستگیر کردن فرستاده پیامبرصلی الله علیه و اله و سلمرا کار سفیهان خود دانسته و در همان محل پیمان صلحی با پیامبر بسته شد که از جمله شرائط آن این بود که مسلمانان به مدینه برگردند. مردم در اول أمر به صلح اعتراض داشته ، ولی کم کم فوائد آن برای همه روشن شد. از برکت همین کار باعث گردید که بیش از پیش مردم به اسلام گرویده وعده مسلمانها اضافه و منسجم‌تر شوند.
۱۷. بیان نقشه معاویه توسط امام حسن علیه السلام
امام حسنعلیه السلامنقشه معاویه را برای مردم بیان فرموده و اینکه اگر تا پای جان حاضرید بگوئید و اگر هم در فکر زندگی و ماندن هستید بگویید. همه فریاد زدند مهلت ، مهلت ، صلح را بپذیرید.
۱۸. خروج امام حسن علیه السلام از کوفه به قصد مدائن
معاویه شایعه کرد ۱۲۰۰۰ نفر به سرپستی قیس بن سعد ، به لشگرش ملحق شده اند. حضرتعلیه السلامهم به قصد مدائن از کوفه خارج شدند ، در ساباط حضرت ضربتی به او زدند و اموالش را مصادره کردند. معاویه از موضوع مطّلع شد ، و شایعه

کرد که سران قوم به او ملحق شده اند ، امام حسنعلیه السلامخطبه‌ای ایراد فرمود :
که شما اهل کوفه با پدرم چه کردید!! و الآن نیز با من.
۱۹. خود فروشی عبید الله عباس به معاویه
جمعی از رؤسای قبائل آمادگی خود را برای پیوستن به معاویه مخفیانه برای او نوشتند و ترغیب به حرکتش دادند. حضرت از این توطئه با خبر شد ، و قبل از ورود معاویه ، عبیدالله بن عباس را با لشگری جلو معاویه فرستاد. تا از ورودش به عراق جلوگیری کند. بعد هم قیس بن سعد را به دنبال او فرستاد که اگر اتفاقی افتاد به جای او فرماندهی کند.
در قریه‌ای دو لشگر به هم رسیدند ، معاویه با وعده ۱۰۰۰۰۰۰ درهم که نصفش را نقد و نصف دیگر را در کوفه می پردازد و شبانه عبیدالله را خرید. سپاه صبح دیدند فرمانده شان نیست ، قیس فرمانده شد و با مردم نماز خواند. امامعلیه السلامکه خبر ملحق شدن رئیس لشگر را شنید تا آخر خط را خواند و به جز اندکی را طرفدار مطمئن خود نیافت.
۲۰. پیشنهاد صلح از طرف معاویه (لعنت الله) وفرستادن اسامی یاران خائن امام حسن علیه السلام
از طرفی معاویه نامه پیشنهاد صلحی را برای حضرت نوشته و اسامی یاران ظاهری امام را که وعده یاری معاویه را داده بودند نوشت و نزد حضرت فرستاد. امامعلیه السلاماز حیله و پیمان شکنی او خبر دارد ، ولی چاره‌ای هم جز پذیرفتن صلح ندارد (چه آنکه مردم از پیشنهاد صلح معاویه با خبر شده اند ، و اگر جنگ را با آن رؤسای پول پرست و بی وفا آغاز می کرد حتماً به نفع معاویه تمام می شد) .
۲۱. اختلاف عقائد در پذیرفتن صلح
در نقل تاریخ نسبت به پذیرفتن صلح اختلاف عقائدی هست.
ـ به دلیل پراکندگی لشگر و مجروح شدن آن حضرتعلیه السلام.
ـ به دلیل پراکندگی لشگر ، رفتن رؤسا و فرماندهان و ملحق شدن آنها به لشگر معاویه.
ـ فریاد مردم که مهلت ، مهلت ، در وقت پیشنهاد آن حضرت نسبت به جنگ.
ـ تلقینات و شایعه‌های دروغ معاویه.
۲۲. قبول صلح مؤثرتر ازشهادت
قبول صلح از جانب امام حسنعلیه السلامدر ضمن شرائطی در انظار جمعیت ، برای اعلای کلمه حق و نابودی دشمن از شهادتش مؤثرتر بود.
۲۳. اثر جهانی صلح
آری ، شهادت امام حسنعلیه السلامعار نیست. امام در این شرائط استفاده‌اش دستگیر خودش می شود ، ولی نقشه صلح اثر جهانی دارد. به این معنی که آگاه کردن مردم به دست خود معاویه صورت می پذیرد.
۲۴. دلیل پیشنهاد صلح از طرف معاویه
گفته شد که اول معاویه پیشنهاد صلح کرد ، چرا؟
ـ می دانست صاحب اصلی حکومت امامعلیه السلاماست (به دلیل اقرارهائی که خود در نامه‌ها می کرد) و باید ولو به صورت ظاهر او را قانع کند.
ـ از جنگ با کوفیان می ترسید. خود معاویه می گوید در صفین چشم کوفیان را که از زیر کلاه خود می دیدم هوش از سرم می رفت (و بالاخره با حیله جلو رفت نه با زور) .

ـ موقعیت امام حسنعلیه السلام ، پسر رسول خداصلی الله علیه و اله و سلم.
ـ سیاست عوام فریبی معاویه برای ، مردم شام و عراق ، چه آنکه برای اولین بار بود که به عراق آمده بود و می‌خواست خود را جنگجو نشان ندهد.

۲۵. صلح ، افشاکننده چهره بنی امیه

صلح امام حسنعلیه السلامدر شرائطی مخصوص بود که چهره بنی امیه را افشا نمود و امام حسینعلیه السلامتوانست از بدبینی مردم نسبت به بنی امیه استفاده نماید. پس باید بگوئیم امام حسنعلیه السلاممردم را مهیا و امام حسینعلیه السلامبهره برداری کرد و لذا هر دو در قیامی که سقوط بنی امیه در آن بود شریک هستند.

شرایط زمان امام حسنعلیه السلامبه نقل از تواریخ :

ـ تاریخ یعقوبی :

معاویه کسانی را مخفیانه به لشگر امام حسنعلیه السلامفرستاد تا شایع کنند که قیس بن سعد به معاویه ملحق شده.

و از طرفی کسانی را در مدائن نزد امام حسنعلیه السلامفرستاد که وقتی از آنجا بیرون آمدند در میان مردم بلند ، بلند صحبت کنند و بگویند الحمد لله که امام حسنعلیه السلامصلح کرد و بدین وسیله ، لشگر را متفرق نماید.

۲۶. آمدن معاویه به عراق

مردی که کمین گرفته بود ، پای مبارک حضرت را با شمشیر مجروح ساخت ، ایشان را به مدائن بردند ، معاویه هم عراق آمد و بر کار مسلط شد و امامعلیه السلاممجبور به صلح شدند.

۲۷. صلح ، جنگ تدریجی باعمق بیشتر

شخصی به حضرت اعتراض کرد که چرا صلح کردید؟

حضرت فرمود : " به خدا قسم اگر یار و همراه می داشتم روز و شب جنگ می کردم".

پس یا جنگ با معاویه تا مغلوب شدنش و یا تدریجا با صلح و با برملا شدن سیرت معاویه به واسطه پیمان شکنی اش.

راه اول اثرش فوری و کم عمق و راه دوم تدریجی با عمقی بیشتر است.

۲۸. سنت لعن از طرف معاویه بر امام علی (ع)

معاویه از برنامه اسلام رنج می برد و این از رفتارش به خوبی معلوم است. بدگویی بر علیعلیه السلامرا به طوری رایج و بر آن اصرار داشت که در میان مردم به صورت سنت قرار گرفت.

یک روز خطیبی خطبه‌اش تمام می شود و ناسزا نمی‌گوید؛ مردم از هر سو فریاد بر می‌آوردند که سنت ، سنت را چرا فراموش کردی؟

۲۹. جنگ مساوی نابودی اصل مکتب

حالا اگر حضرتعلیه السلامبا معاویه ، آن هم با آن قدرت و حیله ونفاق و پول پرستی جنگ می کرد و شهید می شد معاویه دیگر برای محو آثار اسلام هیچ مانعی نمی‌دید ، لذا امامعلیه السلامصلح کرد تا با عکس العمل معاویه در رابطه با زیر پا گذاشتن شرائط ، مطالب و حقائق بر مردم روشن گردد.

خلاصه مطالب اینکه شهادت در صورتی که با بهای نابودی اصل مکتب تمام شود وسلیه سرافرازی نمی‌تواند باشد.

۳۰. علل صلح از زبان امام باقر (علیه السلام)

از امام باقرعلیه السلامدرباره صلح امام حسنعلیه السلامسؤال شد ، ایشان فرمود :

"اگر صلح او نبود واقعه عظیمی پدید می‌آمد".
و اگر جنگ می شد یاوران واقعی امام حسنعلیه السلامکه از زبدگان و رجال و باز ماندگان مهاجر و انصار بودند از بین می رفتند و در سراسر دنیا جمعیتی که نگاه دار مکتب اسلام باشد مثل این گروه وجود نداشت.
لکن صلح برای مهلت و فرصت بهتر نگاهدار این رجال زبده شد و آن آمادگی برای حرکت حسینی بود.
خود معاویه به مغیره که گاهی ناصح او هم بود گفت : ابی بکر و عمر و عثمان همه رفتند ، اسمشان هم رفت ، اما پیغمبر (صلی الله علیه و آله و سلم) روزی ۵ مرتبه اسمش در اذان مرا رنج می‌دهد و می‌خواهم از اصل ریشه کن کنم.
آیا با چنین عنصری در صورت مغلوبیت اقدام به شهادت به صلاح اسلام بود؟
۳۱. صلح تسلیم امر ، نه تسلیم حکومت
پس امامعلیه السلامتسلیم حکومت نکرد ، بلکه تسلیم امر نمود و دیگران عنوان تسلیم حکومت نامیدند. خلاصه صلح و بیعت به عنوان امامت نبود.
به عبارت دیگر اینکه :
معاویه هم خود را به عنوان خلیفه و امام نمی‌دانست تا امام حسنعلیه السلامبه این عنوان با او بیعت کند. خودش می گوید : سلطنت برای من کافی است.
۳۲. احترام معاویه برامامت حسن بن علی (ع)
خودش به یزید می گوید : سلطنت برای من کافی است.
خودش به یزید می گوید : حق رهبری و امامت از آن امام حسنعلیه السلاماست.
۳۳. سخنان امام بعد از صلح
سخنان امامعلیه السلامبعد از صلح و آمدن به کوفه :
"معاویه چنین وانمود کرده که من او را شایسته خلافت دیده‌ام و خودم را شایسته ندیده‌ام او دروغ می گوید ، ما در کتاب خدا و به قضاوت پیامبرشصلی الله علیه و آلهبر همه اولویت داریم..."؛ بعد حضرت نفرین کرد بر ظالمین به حق خود و فرمود :
اگر مردم با پدرم بیعت می کردند رحمت خدا از آسمان بر آن‌ها نازل می گشت ، لکن اختلاف شد تا امر رسید به بردگان آزاد شده (معاویه و پدرش) در حالی که پیغمبرصلی الله علیه و آله و سلمفرمود : رمز عقب نشینی مردمی این است که مفضول بر فاضل مقدم شود. بنی اسرائیل هارون را رها کردند و سامری را اختیار نمودند ، مردم هم پدرم را رها کرده و.... ، من و پدرم معذوریم ، چون یاور نیافتیم ، شما غدیر خم را فراموش کردید". (خطبه مفصل است .صلح امام حسنعلیه السلامص۳۸۷) [و از بحار ج ۱۰ ، ص۱۱۴] .
و سپس فرمود :
سوگند به خدائی که محمدصلی الله علیه و اله و سلمرا پیغمبرش نمود هرکس حق ما را واگذارد خدا عملش را واگذارد ....و هرگز قدرتی بر ما حکومت نکند مگر فرجام کار از آن ما خواهد بود و خبر این را پس از روزگاری خواهید دید.
خداوند من و شما را به راه رضای خودش رهبری فرماید ، ما خاندان هدایتیم ، به اولین از ما هدایت و به آخرین از ما خونتان محفوظ شد ، دنیا در تغییر است....".
۳۴. سخنان معاویه در مسجد
بعد از جریان صلح دو لشگر امامعلیه السلامو معاویه به کوفه رسیدند. منادیان ندا سر داده که مردم در مسجد جمع شوند. مردم

آمدنـد تامسجد پر شـد. معاویه به منبر رفت و گفت : مردم ، بعد از هر پیامبری امتش اختلاف داشـته و باطل بر حق غالب می شده

(یعقوبی میگوید : وقتی این جمله را معاویه گفت دید به ضررش تمام شد ، فوری گفت :)

مگر این است که حق بر باطـل مقـدم شـد. سـپس گفت : من جنگم برای حکومت و سـلطنت است. نه نمـاز و روزه ، پس هر شرطی که در صلح نامه کردم زیر پا گذاردم. ای مردم کوفه ، شما فقط سه کار باید بکنید.

الف : ادای مالیات سر وقت

ب : سرباز دادن سر وقت

ج : جنـگ با دشـمن در خانه دشـمن ، چون اگر شـما اول حمله نکنیـد آنها حمله خواهنـد کرد پس از آن در همان جا به امام حسنعلیه السلامناسزا گفت.

ـ لحظه‌ای گـذشت امـام حسـنعلیه السـلامبا یک دنیا عظمت که شبیه پیغمبرصـلی الله علیه و اله و سـلمبود از طرف محراب پـدر پدیـدار و به طرف منبر حرکت کرد. مردم همه متوجه شدنـد و معـاویه هم شـتاب زده منتظر عکس العمـل امـامعلیه السـلامدر مقابل بی شرمیهای خود و عهدشکنی اش در خانه خدا بود. حضرت به منبر رفته و مردم سراپا گوش بودند ، آن گاه فرمود :

(پس از حمـد و ثنـا و اقرار به توحیـد و نبوت) . " به خـدا قسم ، من خیرخواه مردم هسـتم ، کینه شخصـی نـدارم ، کـار من به صلاح است با من مخالفت نکنید".

۳۵. فلسفه صلح

۱. طولانی شدن جنگ های داخلی

طولانی شدن جنگ های داخلی مردم را خسـته کرده بود ، تا جایی که اکثراً از جهاد بیزار شده بودند مگر عده کمی. حضرت امیرالمـؤمنین علیعلیه السـلامدر اواخر عمر هرچه مردم را برای جهـاد تحریـک می کرد مـؤثر واقع نمی‌شـد. در نهـج البلاـغه از دست آنها شـکایت می کند ، و گاه می فرمایـد : " کاش علاقه مندان به معاویه را من می داشـتم. خدا مرا از بین شـما بردارد ، حاضرم ۱۰ نفر از شما را با۱ نفر از یاران معاویه عوض کنم ، خوشا زمان حضـرت رسولصـلی الله علیه و اله و سلمکه جهاد می کردیم ، پـدران را می کشتیم در اطـاعت از حضـرت و ایمـان زیـاد می شـد" (این گلایه‌ها را در جاهای مختلف دارنـد) وقتی حضرت علیعلیه السلامشهید شد امام حسنعلیه السلامهم هرچه مردم را تحریک می کرد فایده نمی‌بخشید مگر برای عده کمی.

طبق آمار تواریخ ، مروج الذهب و یعقوبی

در جنـگ جمل ۳۰۰۰۰ نفر و در جنگ صـفین ۱۱۰۰۰۰ نفر و در جنـگ نهروان ۴۰۰۰ نفر کشـته شدنـد ، عده‌ای هم داغدار اینها. کم کم همه مردم از جهاد ، بلکه از اسـمش فراری بودند ، لذا وقتی امام حسـنعلیه السلامتصمیم جهاد گرفتند ، شخصا از کوفه بیرون آمد ، و نخلیه را لشگرگاه خود قرار داده و مغیرهٔ بن نوفل را در کوفه گمارد....

۲.ضعف ایمانی مردم

حضرت بیش از ده روز در لشگرگاه ماند ، ولی تنها حدود ۴۰۰۰ نفر حاضر در رکاب شدند ، حضرت مجبور شد دو مرتبه به کوفه برگردد و مردم را به جهاد ترغیب نماید.

ضعف ایمان مردم که خطبه امام حسنعلیه السلامگویای این است. ابن اثیر می‌گوید : حضرتعلیه السلامبعد از حمد و ثنا فرمود : "....در رفتن به جنـگ صـفین دین شـما از دنیایتـان جلوتر بود ، ولی الآن به عکس؛ ما برای شـما فرقی نکرده‌ایم ، ولی شـماها عوض شده‌اید......معاویه ما را به امری خوانده که عزت و انصاف و عدالت در آن نیست. اگر آمادگی دارید پیشنهاد او را رد

کنم و با او جنگ کنیم. و اگر زندگی دنیا را می خواهید رضای شما را می گیریم". فناداه القوم من کل جانب ، البقیه ، البقیه ، ما را باقی بگذار.

۳. قوت وطغیان دشمنان خارجی

ادامه جنگ های داخلی موجب ضعف و تشتت مسلمین در داخل و قوت و طغیان دشمنان خارجی شد که نتیجه آن چیزی جز ریشه کن کردن اسلام نبود. معاویه هم که به گفته خود تمام هدفش ریاست بود نه اسلام و قرآن ، و به هر جنایتی برای رسیدن به هدفش دست می زد. با این شرائط اگر امام حسنعلیه السلامدر مقابل او قیام کند.

اولاً : چند هزار نفر کشته شده و این چند نفر از اهل حق هم باقی نمی‌مانند.

ثانیا : امامعلیه السلامکه به هیچ وجه از مسیر حق بیرون نمی‌رود.

ثالثا : معاویه هم برای رسیدن به هدفش به همه کاری ممکن است دست بزند ، لذا امام حسنعلیه السلاممثل امیرالمؤمنینعلیه السلامصبر کرد تا اسلام از ریشه خراب نگردد و اسلام در مقابل اجانب باقی بماند.

۴. عدم فکر واندیشه صحیح مسلمانان

اصحاب امام حسنعلیه السلامهمگی مگر چند نفر از کسانی بودند که بعد از عثمان به حضرت علیعلیه السلامگرویده و لذا عمل ابوبکر و عمر مرضی آنها بود. برای همین بر نقشه‌های بنی امیه و معاویه نمی‌اندیشیدند و خیال می کردند آنها هم مثل خلفا از اسلام مواظبت و از آن دل سوزی خواهند کرد ، لذا می گفتند : جنگ با معاویه لزومی نداشته و اختلاف زیادی هم که وجود ندارد ، مخصوصا که او کاتب وحی و خال المؤمنین است ، گرچه امام حسنعلیه السلامبهتر است ، ولی معاویه هم بد نیست. به همین دلائل تبلیغات امام حسنعلیه السلامبرای جهاد مؤثر واقع نمی‌شد.

۸. شهادت

۱. سجده معاویه

و لما بلغ معاویه موت الحسن علیه السلام خر ساجدا.

۲. تشییع جنازه

در تشییع جنازه امام حسنعلیه السلام : در مکه و مدینه زن و مرد و کودک گریه می کردند و در بقیع از تراکم جمعیت جای سوزن انداختن نبود.

لو طرحت ابتره ما وقعت الا علی الانسان. [ابن عساکر]

۳. توهین به قبر مطهر

فردی به قبر مطهر حضرتش توهین کرد ، دیوانه شد. [ابن عساکر ، ص۲۴۵] .

۱. امام حسین (ع) و نماز

۱. نمازو امام حسین (ع)

۱. تعلیم وضو به پیرمرد

عُیونُ الْمَحَاسِنِ عَنِ الرُّویانِی : "أَنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ مَرَّا عَلَی شَیخٍ یتَوَضَّأُ وَ لَا یحْسِنُ فَأَخَذَا فِی التَّنَازُعِ یقُول : کلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

أَنْتَ لَـا تُحْسِنُ الْوُضُوءَ فَقَالَـا : أَيهَا الشَّيـخُ كنْ حَكماً بَينَنَا يتَوَضَّأَ كلّ وَاحِـدٍ مِنَّا فَتَوَضَّئَا ثُمَّ قَالَا : أَينَا يحْسِنُ قَالَ : كلَاكمَا تُحْسِـنَانِ الْوُضُوءَ وَ لَكنَّ هَذَا الشَّيخَ الْجَاهِلَ هُوَ الَّذِى لَمْ يكنْ يحْسِنُ وَ قَدْ تَعَلَّمَ الْآنَ مِنْكمَا وَ تَابَ عَلَى يدَيكمَا بِبَرَكتِكمَا وَ شَـفَقَتِكمَا عَلَى أُمَّةِ جَدِّكمَا" [المناقب ، ج۳ ، ص۴۰۰] .

۲. اقامه کننده نماز

أَشْهَدُ أَنَّك قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ [کافی ، ج۴ ، ص۵۷۴] .

(در زیارتنـامه می‌خوانیم که من شـهادت می‌دهم که تو نمـاز را به پا داشتی در حالی که عقل‌ها حیران و چشم‌ها گریان بود) [پیشوای شهیدان ، آیة الله صدر] .

۳. نماز باران

مردم کوفه از کمبود باران گله داشـتند. خدمت حضرت علی (ع) رسیدند و درخواست طلب باران کردند. حضرت (ع) به امام حسین (ع) دستور استسقاء داد. امام (ع) دعا کردند ، باران فراوانی آمد.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : جَاءَ أَهْلُ الْكوفَةِ إِلَى عَلِی (ع) فَشَكوْا إِلَیهِ إِمْسَاك الْمَطَرِ وَ قَالُوا لَهُ : اسْتَسْقِ لَنَا. فَقَالَ لِلْحُسَینِ (ع) قُمْ وَ اسْـتَسْقِ فَقَامَ وَ حَمِـدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَیهِ وَ صَـلَّى عَلَى النَّبِی وَ قَالَ اللَّهُمَّ مُعْطِی الْخَیرَاتِ وَ مُنْزِلَ الْبَرَكاتِ أَرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَینَا مِدْرَاراً وَ اسْـقِنَا غَیثاً مِغْزَاراً وَاسِـعاً غَـدَقاً مُجَلِّلًـا سَـحّاً سَـفُوحاً فِجَاجاً تُنَفِّسُ بِهِ الضَّعْفَ مِنْ عِبَادِك وَ تُحْیی بِهِ الْمَیتَ مِنْ بِلَادِك آمِینَ رَبَّ الْعَـالَمِینَ فَمَـا فَرَغَ (ع) مِنْ دُعَـائِهِ حَتَّى غَـاثَ اللَّهُ تَعَالَى غَیثاً بَغْتَـةً وَ أَقْبَلَ أَعْرَابِی مِنْ بَعْضِ نَوَاحِی الْكوفَـةِ فَقَالَ : تَرَكتُ الْأَوْدِیـةَ وَ الْآكامَ یمُوجُ بَعْضُهَا فِی بَعْضٍ [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۱۸۷] .

۴. درخواست دعا در نماز شب از خواهر

حضرت به خواهرش فرمود : لاتنسنی فی صلوة اللّیل [هزار و یک نکته از زینب بنت أمیرالمؤمنین (علیهما السّلام) ، ص۱۸] .

۵. هدیه به خاطر آموزش نماز

امـام حسـین (ع) به معلمی که سوره حمـد به فرزنـدش یاد داد هـدایای بسیاری داد که مورد اعتراض واقع شـد ، ولی امام (ع) می‌فرمود : سوره حمد کجا و این هدایا کجا؟

۲. نماز وعاشورا

۱. قبل از عاشورا

۱. نامه کوفیان

مردم کوفه در اولین نـامه به امـام حسـین (ع) نوشـتند که مـا حاکم کوفه را قبول نـداریم. پشت سر او نماز نمی‌خوانیم. او نماز جماعت و جمعه را برای دربار خود اقامه می‌کند نه مردم. [سخنان امام حسین (ع) از محمد صادق نجمی] .

۲. مکه ومدینه

بیشتر تبلیغات و ملاقات‌های امام حسین (ع) در مکه در مسجد الحرام بود.

امـام حسـین (ع) در شب آخر در مـدینه نیمه شب به مسـجد النّبی آمـد و نمازخوانـد و خـداحافظی کرد و سپس کنار قبر امام حسن (ع) آمد و نماز خواند و خداحافظی کردند.

۳. سخنرانی بعد از نماز

معاویه به شخصـی گفت : درمسجد پیامبر (ص) در مدینه آن که هر گاه سخن می گوید مردم تکان نمی‌خورند حسین بن علی

است.اذا دخلت مسجد رسول الله (صلّی الله علیه و آله و سلّم) فرأیتَ خلقهٔ فیها قوم کانّ علی رؤوسهم الطّیر فتلک حلقهٔ أبی عبدالله [مختار تاریخ دمشق ، ج۷ ، ص۱۲۵ به نقل از حسین سماته و سیرته ، ص۸۵] .

تمام سخنان امام حسین (ع) از مکه تا کربلا در هر منزلی بعد از نماز بوده است. [سخنان امام حسین (ع) از نجمی] .

۴. عشق مسلم به نماز

مسلم بن عقیل در آخرین شب از عمر خود که در منزل طوعه بود ، شب را تا صبح نماز خواند.

۲. شب عاشورا

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : فَقَامَ لَیلَتَهُ کلَّهَا یصَلِّی وَ یسْتَغْفِرُ وَ یدْعُو وَ یتَضَرَّعُ وَ قَامَ أَصْحَابُهُ کذَلِک یصَلُّونَ وَ یدْعُونَ وَ یسْتَغْفِرُونَ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۳] .

قَالَ الرَّاوِی : بَاتَ الْحُسَینُ وَ أَصْحَابُهُ تِلْک اللَّیلَةَ وَ لَهُمْ دَوِی کدَوِی النَّحْلِ مَا بَینَ رَاکعٍ وَ سَاجِدٍ وَ قَائِمٍ وَ قَاعِدٍ فَعَبَرَ إِلَیهِمْ فِی تِلْک اللَّیلَةِ مِنْ عَسْکرِ عُمَرَ بْنِ سَعْدٍ اثْنَانِ وَ ثَلَاثُونَ رَجُلًا. [اللهوف ، ص۹۱] .

شب عاشورا ۳۲ نفر از لشکر یزید که عبورشان از کنار خیمه‌های امام حسین (ع) بود تحت تأثیر قرار گرفتند. [اللهوف ، ص۴۱] .

توجّه امام حسین (ع) به دعای نماز شب.

۳. روز عاشورا

۱. اذان نماز

تقاضای تأخیر جنگ به خاطر نماز

روز عاشورا امام حسین (ع) خودش اذان گفت. (توجّه به مستحبّات در سخت‌ترین شرایط)

همان گونه که روز ۱۹ رمضان حضرت علی (ع) خودش اذان گفت.

شخصی به نام حجاج بن مسروق همین که از هجرت امام حسین (ع) به مکه آگاهی شد به مکه و از آنجا تا کربلا همراه و مؤذّن حضرت (ع) و در عاشورا شهید شد. او اهل کوفه و از یاران حضرت علی (ع) بود. قبل از شهادت به میدان رفت. ضربه‌ها دید و بدنش غرق در خون خدمت امام آمد و گفتگویی کرد و به جبهه برگشت و شهید شد. [فرهنگ عاشورا ، پیشوای شهیدان ، آیهٔ الله صدر] .

۲. نماز ظهر عاشورا

ظهر عاشورا ابوثمامه نماز را به یاد امام آورد. (او شخصیت مهمّ کوفه و مسئول بیت المال و خرید اسلحه برای مسلم بوده است.) او گفت دوست دارم نماز بخوانم و شهید شوم. [اللهوف ، ص۱۰۸] .

سعید بن عبدالله روز عاشورا پیکر خود را برای نماز امام حسین (ع) سپر کرد و ۱۳ تیر خورد و افتاد. [اللهوف ، ص۱۰۸] .

او که ابتدا عثمانی بود درراه کربلا با تحریک زنش به امام (ع) پیوست. شب عاشورا گفت : اگر هزار بار کشته شوم دست از حسین (ع) برنمی دارم. ظهر عاشورا پاسدار امام شد تا امام نماز بخواند. [اللهوف ، ص۱۰۸] .

۳. قاتل حضرت ابوالفضل (ع)

قاتل ابوالفضل (ع) در کوفه بر سر خود می‌زد و می گفت : جوان ماه رو را کشتم که میان دو چشمانش جای سجده بود. [عنصر شجاعت کمره‌ای] .

۳. نماز وتربت امام حسین (ع)

وَ طَابَتِ الْأَرْضُ الَّتِی فِیهَا دُفِنْتُمْ [مصباح‌المتهجد ، ص۷۲۲] .

حضرت امیر (ع) در مراجعت از صفّین به کربلاـ رسید و کمی خاک آنجا را برداشت و گفت : طوبی لکو آن را بویید. در قیامت از تو مردانی برمی‌خیزند و بی‌حساب به بهشت می‌روند. [پیشوای شهیدان ، آیة الله الصدر ، ص۹۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السُّجُودُ عَلَی تُرْبَةِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) یخْرِقُ الْحُجُبَ السَّبْعَ [الدعوات ، ص۱۸۸] .

تربت امام حسین (ع) برای کام طفل تا همراه میت :

امام صادق (ع) کیسه زرد ابریشمی داشت که خاک کربلا در آن بود. هنگام نماز بر آن سجده می کرد.

عَنْ مُعَاوِیةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : "کانَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) خَرِیطَةُ دِیبَاجٍ صَفْرَاءُ فِیهَا تُرْبَةُ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَکانَ إِذَا حَضَرَتْهُ الصَّلَاةُ صَبَّهُ عَلَی سَجَّادَتِهِ وَ سَجَدَ عَلَیهِ ثُمَّ قَالَ (ع) : إِنَّ السُّجُودَ عَلَی تُرْبَةِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) یخْرِقُ الْحُجُبَ السَّبْعَ" [الدعوات ، ص۱۸۸] .

اوّل کسی که تسبیح تربت امام حسین (ع) را درست کرد ، امام سجّاد (ع) بود و آن را در برابر یزید می‌چرخاند. یزید عصبانی شد و گفت : أَنَا أُکلِّمُک وَ أَنْتَ تُجِیبُنِی وَ تُدِیرُ أَصَابِعَک بِسُبْحَةٍ فِی یدِک. [الدعوات ، ص۶۱] .

۱.امام خمینی

۱. مراحل زندگی

۱.کودکی : أَلَمْ یجِدْک یتیماً فَآوی وَ وَجَدَک ضَالاًّ فَهَدی [ضحی/۷-۶] .

۲.طلبگی : فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ کلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِیتَفَقَّهُوا فِی الدِّینِ [توبه/۱۲۲] .

۳.حوزه علمیه : فیهِ رِجالٌ یحِبُّونَ أَنْ یتَطَهَّرُوا [توبه/۱۰۸] .

۴.مسجد سلماسی : لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَی التَّقْوی [توبه/۱۰۸] .

۵.مرجعیت : وَ رَفَعْنا لَک ذِکرَک [انشراح/۴] .

۶.آغاز مبارزه : اذْهَبْ إِلی فِرْعَوْنَ [طه/۲۴] .

۷.إِنّا کفَیناک الْمُسْتَهْزِئین [حجر/۹۵] .

۸.لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِم [مائده/۵۴] .

۹.شهامت در تبلیغ : الَّذینَ یبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللّهِ وَ یخْشَوْنَهُ وَ لا یخْشَوْنَ أَحَداً إِلاَّ اللّهَ وَ کفی بِاللّهِ حَسیبا [احزاب/۳۹] .

۱۰.زندان : رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَی [یوسف/۳۳] .

۱۱.تبعید : أُخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِم [حج/۴۰] .

۱۲.اتاق ترکیه : وَ إِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَ ما یعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ فَأْوُوا إِلَی الْکهْفِ ینْشُرْ لَکمْ رَبُّکمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یهَیئْ لَکمْ مِنْ أَمْرِکمْ مِرفَقاً [کهف/۱۶] .

۱۳.نجف : الَّذینَ هاجَرُوا فِی اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما ظُلِمُوا [نحل/۴۱] .

مِنْ بَعْدِ ما فُتِنُوا [نحل/۱۱۰] .

۱۴.رهبری از راه دور ، خورشید پشت ابرها

۱۵.جلوه کردن درس در نجف : قالُوا آمَنّا بِرَبِّ هارُونَ وَ مُوسی [طه/۷۰] .

حوزه نجف را احیا کرد : دَعاکمْ لِما یحْییکمانفال/۲۴.

۱۶. زیارت حضرت امیر (ع) : مَنِ اعْتَصَمَ بِکمْ فَقَدِ اعْتَصَمَ بِاللَّه [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۳] .وَ مَنْ یعْتَصِمْ بِاللّهِ فَقَدْ هُدِی إِلی صِراطٍ مُسْتَقیمٍ [آل عمران/۱۰۱] .

۱۷.یاران امام در مقابل تهدیدها : فَاقْضِ ما أَنْتَ قاض [طه/۷۲] .

۱۸.طرح‌های حکومت بعث : وَ إِنْ یریدُوا أَنْ یخْدَعُوک فَإِنَّ حَسْبَک اللّهُ [انفال/۶۲] .

۱۹.اخراج از عراق : لَنُخْرِجَنَّک یا شُعَیبُ وَ الَّذینَ آمَنُوا مَعَک مِنْ قَرْیتِنا [اعراف/۸۸] .

۲۰.نجات از عراق : وَ نَجَّیناهُ وَ أَهْلَهُ مِنَ الْکرْبِ الْعَظیم [صافات/۷۶] .

وَ أَرادُوا بِهِ کیداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرین [انبیاء/۷۰] .

۲۱.برخورد کویت : فَأَبَوْا أَنْ یضَیفُوهُما [کهف/۷۷] .

۲۲.تبلیغات دنیا در پاریس : وَ مِنَ الشَّیاطینِ مَنْ یغُوصُونَ لَه [انبیاء/۸۲] .

۲۳.بازگشت به ایران : فَرَدَدْناهُ إِلی أُمِّهِ کی تَقَرَّ عَینُها [قصص/۱۳] .

۲۴.گرایش سیل آسای مردم : یدْخُلُونَ فی دینِ اللّهِ أَفْواجاً [نصر/۲] .

۲۵.فرار شاه : کمْ تَرَکوا مِنْ جَنّاتٍ وَ عُیون [دخان/۲۵] .

۲۶.فروپاشی طاغوت : فَجَعَلَهُمْ جُذاذا [انبیاء/۵۸] .

۲۷.پیروزی : إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُونَ [مائده/۵۶] .

۲۸.انقلاب در ارزش ها : یبَدِّلُ اللّهُ سَیئاتِهِمْ حَسَنات [فرقان/۷۰] .

۲۹.جبران نقایص : وَ أَصْلَحَ بالَهُمْ [محمد/۲] .

۳۰.وحدت و یکپارچگی : فَأَلَّفَ بَینَ قُلُوبِکم [آل عمران/۱۰۳] .

۳۱.افشای ناخالص ها : وَ اللّهُ مُخْرِجٌ ما کنْتُمْ تَکتُمُون [بقره/۷۲] .

۳۲.حمایت‌های الهی : إِنَّ اللّهَ یدافِعُ عَنِ الَّذینَ آمَنُوا [حج/۳۸] .

۳۳.خنثی شدن طرحهای براندازی ، لیبرالها ، منافقین و کودتای نوژهلَیخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَل [منافقون/۸] .

۳۴.تقویت و تثبیت روز به روز نظام : فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ [فتح/۲۹] .

۳۵.پیروزی‌های جنگ : إِنّا فَتَحْنا لَک فَتْحاً مُبیناً [فتح/۱] .

۳۶.ضعف و رسوایی دشمن : إِنَّ کیدَ الشَّیطانِ کانَ ضَعیفا [نساء/۷۶] .

۳۷.عزت ما : وَ لِلّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنینَ وَ لکنَّ الْمُنافِقینَ لا یعْلَمُونَ [منافقون/۸] .

۳۸.رحلت امام :

وَ سَلامٌ عَلَیهِ یوْمَ وُلِدَ وَ یوْمَ یمُوتُ وَ یوْمَ یبْعَثُ حَیا [مریم/۱۵] .

۳۹.بیعت مردم با رهبر : إِنَّ الَّذینَ یبایعُونَک إِنَّما یبایعُونَ اللّهَ [فتح/۱۰] .

۴۰.عصبانی شدن ضد انقلاب و مایوس شدن آن از متلاشی شدن نظام : عَضُّوا عَلَیکمُ الْأَنامِلَ مِنَ الْغَیظ [آل عمران/۱۱۹] .الْیوْمَ یئِسَ الَّذینَ کفَرُوا مِنْ دینِکم [مائده/۳] .

۲. اخلاق

۱. اخلاق فردی

۱. زهد وسادگی

۱. برای پرده میان منزل و کوچه مقداری پارچه خریدند. امام فرمود : با چه پولی؟ چرا با آخرت من بازی می کنید. [سرگذشتها ج۲ ، ۱۰]

۲. در منزل امام در نجف یکی گفت : چون ماه رمضان است مقداری گوشت اضافه بخرید. امام اجازه نداد و فرمودند : اگر فلانی مایل نیست غذایش را جدا کنید. [سرگذشتها ج۲. ۱۴۶]

۳. در وصیت نامه حاج آقا مصطفی می‌خوانیم؛ من ازمال دنیا هیچ چیز ندارم جز چند کتاب اگر فرزندم طلبه بود به او بدهید وگرنه به کتابخانه آیه الله بروجردی هدیه کنید.

۴. به مسئول گچ کاری حسینیه جماران فرمود : بگذارید من بمیرم بعد گچ کاری کنید. [سرگذشتها ج۲ ، ص۸۴]

۵. برای یک دینار ، کرایه ماشین در تشییع جنازه عالمی ، چهره شان برافروخته شد و گفتند : ماهم مثل دیگران پیاده می‌رفتیم. [سرگذشتها ج۱ ، ص۱۸]

۶. در منزل خودشان اجازه روشن کردن نابه جای حتی یک چراغ را نمی‌دادند و گاهی هنگام ملاقات شخصیتها از جلسه پا می‌شدند و برق اضافی را خاموش می کردند. سرگذشتها [ج۳ ، ص۸۲]

۲. صبر وتحمّل

۱. به خاطر حفظ جان امام ، اهل خانه رادیو را از بالای سر امام برداشتند تا خبر شهادت ۷۲ تن که پخش می‌شود ، امام یکه نخورند. امام فرمود : من خبر را از رادیو شنیده‌ام. [سرگذشتها ، ج۲ ، ص۵۸]

۲. علماء که برای تسلیت مرحوم آقا مصطفی گریان به منزل امام می‌آمدند و تسلیت می گفتند ، ایشان بدون گریه فرمود : إنّاللّه و إنّا إلیه راجعون.

۳. سعه صدر

۱. امام : حتی نامه هایی که کسی به من جسارت کرده گزارش دهید. [سرگذشتها ، ج۳ ، ص۱۱]

۲. هر کس عکس مرا پاره کرد یا به من اهانت کرد برخورد تلخ نکنید.

۳. شب تبعید همین که امام را از قم به سمت تهران می‌بردند وسط راه ماشین را نگه داشتند : امام فکر کردند که می‌خواهند او را شهید کنند. فرمود : وقتی به قلبم مراجعه کردم ، هیچ تغییری در روحم ندیدم. [سرگذشتها ، ج۱ ، ص۲۰]

۴. تواضع

۱. همین که دید گروهی دنبال سرش می‌آیند ، فرمود : مگر عروس می‌برید. [سرگذشتها ، ج۵]

۲. اگر از مطلبی اطلاع داشت با کمال صبوری گوش می کرد تا گوینده سرد نشود. [سرگذشتها ، ج۵ ، ص۲۰]

۳. کمیته استقبال خبر دادند از فرودگاه تا بهشت زهراء را می‌خواهیم چراغانی کنیم. فرمود : مگر می‌خواهید کوروش را وارد کنید. من یک طلبه هستم ، از ایران رفته‌ام و حالا بر می گردم. [سرگذشتها ، ج۱ ، ۱۰۱]

۴. از ویژگی های امام سبقت در سلام بود. [سرگذشتها ، ج۵ ، ص۷۲]

۵. هیچ گاه اجازه نمی‌دادند کسی بالای سر او چتر نگه دارد. [سرگذشتها ، ج۲ ، ص۷۳]

۶. امام با گروهی به مشهد رفته و منزلی کرایه کردند و با هم به حرم می‌رفتند. ولی امام زیارت را زودتر تمام می کرد و به خانه برمی گشت و ایوان را جارو کرده و چای درست کرده تا دوستانش از حرم برگردند. یکی گفت : چرا شما زیارت را

مختصر کردید. فرمود : ثواب این کارها کمتر از زیارت نیست. [سرگذشتها ، ج۱ ، ص۹۷]
۷. در تشییع جنازه آقای بروجردی بنا داشتند او را بزرگ کنند؛ به همین خاطر شرکت نکرد و پس از فوت ایشان به خاطر پرهیز از شهرت مجلس فاتحه‌ای نگرفت ، مگر پس از گذشت ۲ که هفته دستور دادند اسم بزنند.
۸. همین که از شهداء ۱۵ خرداد با خبر شد ، فرمود : من که کاری برای مردم نکرده‌ام ، تکلیف من خیلی سنگین شد. سرگذشتها ، [ج۳ ، ص۲۴]
۹. سعی داشتند کارهای شخصی را خودشان انجام دهند و به کسی دستور ندهند. [سرگذشتها ، ج۱ ، ص۱۰۴]
۱۰.پیرمردی ترک ، کمی مغز بادام برای امام آورده بود. به آقای رفیق دوست التماس کرد به امام خبر دهید که مرا راه دهند. امام که به شخصیتها فرموده بود خسته هستم ، فرمود : آن پیر مرد از روستای آذربایجان بیاید. [مجله نور علم ۳۱]
۵. عشق به اهل بیت (ع)
۱. دختر امام بیمار می شود و از بیمارستان اطلاع می‌دهند که ناچار از عمل هستیم و یا مادر یا بچه از بین می‌روند. امام ۲ ساعت مهلت می‌خواهند. عده‌ای از طلاب را خبر می‌کنند مخصوصا آقای قاضی و ختم امن یجیب گرفتند. خبر دادند حال مریض خوب شده و احتیاج به عمل نیست. [ج۳ ، ص۳۶]
۲. برای فرزندش آقا مصطفی اشک نریخت. اما با شنیدن السلام علیك یا ابا عبد الله فورا گریه می کردند. [ج۲ ، ص۵۵]
۴. روز تاسوعا به آقای محتشمی گفتند : روضه بخوان. امامی که در برابر ابرقدرتها خم به ابرو نمی‌آورند ، در برابر چشم خبرنگاران به شدت گریه می کرد. [ج۱ ، ص۴۹]
۴. دوبار در حسینیه جماران روی زمین نشست : وقتی بنا بود قرآن تلاوت شود. [ج۵ ، ص ۷۰]
وقتی بنا بود ذکر مصیبت شود. [ج۵ ، ص۷۱]
۵. در یک دعای توسل ، امام چنان به گریه افتاد که روضه خوان مصیبت را قطع کرد. [ج۵ ، ص۷۱]
۶. امام در نجف برای شهادت تمام معصومین ذکر مصیبت داشتند و برای حضرت زهرا (س) ۳ شب. [ج۵ ، ص ۷۲]
۶. ورزش
۱. در نوجوانی در تمام ورزش های آن روز اول بود و فرمود : من با تفنگ در خمین با قزاق های رضاخان می‌جنگیدم. در خمین به پهلوان مشهور بود. [ج۳ ، ص۹]
۲. از همان اوان زندگی مقید بودند اقلا روزی یک ساعت قدم بزنند ، حتی آقا مصطفی می گفتند : در ۲۴ ساعتی که در سلول کوچك زندان بودند آن یك ساعت هم در همان جا قدم زدن را ترک نکردند. [ج۵ ، ص۷۸]
۷. نظم
۱. هر کاغذ یادداشتی را در کتابخانه می دانست کجاست.
۲. امام به قدری منظم بودند که ساعت خواب ، غذا ، مناجات ، مطالعه ، اخبار ، هر کدام در وقت خود انجام می‌شد ، به طوری که اهل منزل از کارهای امام وقت و ساعت را می‌فهمیدند. [سرگذشتها ، ج۲ ، ص۶۱]
۳. به امام از فقر طلبه‌ای گزارش داده شد. فرمود : فردا ساعت ۹ صبح یادم بیاورید. آن شب داغ مصطفی را دید ، فردا در حالی که همه عزادار بودند راس ساعت ۹ به آن شخص فرمود : چرا یادم نیاوردی؟ پولی در پاکت گذاشتند و فرمودند : همین الان برایش ببر. [ج۲ ، ص۶۲]
۴. آیه الله خامنه‌ای می گوید : خدمت امام جلسه‌مان طول کشید ، امام نگاهی به ساعت کرد و فرمود : ساعت قدم زدن دیر شد

و فرمود : اگر به زندگی و رفتارمان نظم بدهیم ، فکرمان هم طبعا منظم می‌شود. [نور علم ، ص۳۱]

۸. ادب

۱. اگر ما بدون توجه قرآن را روی زمین می گذاشتیم آنرا برمی داشت و می‌فرمود : قرآن روی زمین نماند .

۲. وقت تلاوت قرآن و ذکر مصیبت اهل بیت روی زمین می‌نشست. [سرگذشتها ، ج۵ ، ص۱۶۹]

۳. یکی از مسئولین مملکتی پدرش را برای ملاقات به جماران برد ولی جلوی پدرش راه می‌رفت ، امام فرمود : پسر نباید جلوی پدرش راه برود. [سرگذشتها ، ج۳ ، ص۱۲۸]

۴. وقتی از هواپیما پیاده شد (۲۲ بهمن) به هیچ وجه حاضر نشد جلوتر از برادر بزرگش آقای پسندیده راه برود.

۵. به هنگام درس ، نظرات کسی را که مخالف نظرشان بود با احترام رد می کردند و نسبت به نظر دیگران احترام می گذاشتند. [ج۵ ، ص۸۴]

۶. هرگز شخصی را بلند صدا نمی‌زد ، حتی کارگر را با احترام نام می‌برد. [مجله نور علم ، ش۳۱]

۹. عاطفه

۱. بارها که تلویزیون صحنه‌های فقر مردم را نشان می‌داد ، امام گریه می کرد. [سرگذشتها ، ج۲ ، ص۷۲]

۲. شب ژانویه که امام در پاریس بود پیامی به مناسبت میلاد حضرت مسیح دادند و فرمودند : هرچه از ایران آورده‌اند (گز و شیرینی و آجیل و...) همراه با گل میان همسایه‌های مسیحی تقسیم کنید. هنگام تقسیم بعضی از همسایگان عاشقانه می گریستند و متقابلا با شاخه گل به دیدار امام آمدند و امام گلها را گرفتند و در کنار خود در گلدان می گذاشتند. [ج۱ ، ص۵۰]

۳. خانمی مسیحی از ایتالیا به عشق امام گردن بندش را همراه با نامه‌ای برای امام می‌فرستند. امام گردن بند را قبول می کند و بعد از مدتی دختر شهیدی را در محضر امام می‌آورند ، آن گردن بند را به گردن دختر می کنند.

۴.از تبعیدگاه ترکیه می‌نویسند : اگر نامه نوشتید تمام بچه‌ها با خط خودشان یکی دو کلمه بنویسند.

۵. آنقدر عاطفی بودند که حاج احمد آقا و آقا مصطفی طاقت دیدن صحنه خداحافظی ایشان با دخترشان را نداشتند. [ج۳ ، ص۷]

۶. گاهی در برابر دیدن یک فرزند شهید یا پدر شهید چنان گریه می کردند که گویا صادر کننده جنگ بودند. [ج۳ ، ص۱۶]

۷. امام وقتی برای تهجد در قم بیدار می‌شدند پاسداران بیدار را مورد تفقد قرار می‌دادند. [ج۳ ، ص۵۱]

۸. در پاریس ۲۰ نفر تقاضا کردند ، یکی یکی با امام عکس بگیرند ، امام پذیرفت ، آن هم با لبخند. [ج۳ ، ص۸۵]

۹. کودکان قمی را که دنبال ماشین می‌دویدند مورد تفقد قرار می‌دادند. [ج۲ ، ص۷۶]

۱۰. از ترکیه به آقا مصطفی می‌نویسد : اگر رضای خدا و مرا می‌خواهید با مادر و خواهران و بستگان خوش رفتاری کنید.

۱۰. آرامش و اطمینان

۱. وقتی خواستند از پاریس تشریف بیاورند همه اطرافیان را جمع کرده و فرمود : خطر با من مواجه است. شما با یک هواپیمای دیگر بیایید و یک نفر غش کرد.

۲. هنگامی که وارد فرودگاه بغداد شد هیچ پول نداشت. هنگامی که وارد فرودگاه تهران شد میلیونها نفر به استقبالش آمدند ، ولی در هر دو حال روح آرامی داشت. [ج۵ ، ص۵۵]

۱۱. اخلاص

۱. مرحوم شاه آبادی (شهید) به امام گفتند : فلان روحانی از همدان آمده و مرد مبارزه است. برادرش شاگرد شماست ، از ایشان دیدن نمائید. فرمود : حالا که گفتی برادرش شاگرد من است ، نمی‌توانم قصد غربت کنم. [سرگذشتها ، ج۵ ، ص۳۶]

۲. گفتند : در فلان منطقه ، اهل سنت مدرسه دارند؛ ما هم مدرسه بسازیم. فرمود : رقابت دلیل نمی‌شود ، دلیل دیگر لازم است. [ج۵ ، ص۳۶]

۳. وقتی اجازه معمولی به شخصی دادند ، او ناراحت شده و گفت : مردم را از تقلید شما منصرف می‌کنم. در پاسخ فرمودند : اگر مردم از تقلید من بر گردند بار من سبک تر می‌شود. [ج۵ ،]

۴. بارها فرمودند : برحسب وظیفه کارم را شروع کرده‌ام. [ج۵ ، ص۳۵]

۵. آیه‌ای که در طول عمرش از اول تا پایان دهها بار در بیانیه‌ها تکرار می‌کردند ، قُلْ إِنَّما أَعِظُكُمْ بِواحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ مَثْنى وَ فُرادى [سبأ/۴۶] .

۶. بر عروه و وسیله حاشیه داشتند ، ولی کسی نمی‌دانست. آیت الله صانعی می‌گفت : حتی نزدیکان امام هم نمی دانستند. [ج۳ ، ص۳۷]

۲. اخلاق اجتماعی

۱. همسرداری

از همسر امام خمینی نقل شده :

۱. درهنگام ازدواج به من فرمود : من خرافاتی نیستم ، لکن می خواهم شما واجبات را رعایت کنید.

۲. هنگام ازدواج هشت کلاس خوانده بودم ، پس از ازدواج در محضر امام هشت سال دروس عربی و فقه خواندم و در نجف به مطالعه فراوان کتب عربی پرداختم.

۲.مساوات

۱. در پاریس خبرنگاران زیر باران بودند؛ امام نیز از اطاق به زیر باران آمد و با آنها سخن گفت. هرچه گفتند شما در اتاق از پشت پنجره صحبت کنید قبول نفرمودند. [ج۱ ، ص۴۶]

۲. با وجود هوای ۵۰ درجه بالای صفر نجف یک شب حاضر نشدند در کوفه که یک فرسخی نجف بود و هوای نسبتا خنکی داشت بخوابد. [ج۱ ، ص۱۱۰]

۳. به خاطر همدردی با مردم ایران سرمای پاریس را تحمل می کرد و از نفت استفاده نمی‌کرد.

۴. در نجف رسم بود بین شهریه ایرانیها و غیر ایرانیها فرق می‌گذاشتند. امام برای اولین بار شهریه را به طور مساوی دادند و این تبعیض را برداشتند. [نهضت حمید روحانی ، ص۱۸۲]

۳. محرومان

۱. به امام جمعه خمین نوشتند. شما وکیل هستید که زمین‌های متعلق به اینجانب را هرچند ناقابل است میان فقراء تقسیم کنید. [مجله نور علم ۳۱]

۲. آیت الله العظمی اراکی می گوید : احتیاج به ده تومان داشتم. امام مطلع شد. قرض کرد و به من داد. مجله نور علم ۳۱

۴. عشق به شاگردان

۱. برای سلامتی آیت الله هاشمی از خطر ترور گوسفندی نذر کرد. سرگذشتها ، [ج۳ ، ص۳۶]

۲. دستور دادند وضع آیت الله خامنه‌ای را پس از ترور لحظه به لحظه برایشان گزارش کنند. [پاسدار اسلام]

۳. در نجف برای شهید سعیدی ۴۰ شب فاتحه گرفته شد ، که امام در تمام ۴۰ شب شرکت کردند.

۴. آیه الله ابراهیم امینی میگوید : طلبه‌ای گمنام بودم ، یک ماه بیمار شدم ، امام تمام چهار شنبه‌ها به عیادت من می‌آمدند. [مجله نور علم ، شماره ۳۱]

۵. استفاده از فرصت ها

۱. در ترکیه به تدوین و طراحی می‌پردازند و مسائل روز را مثل امر به معروف و نماز جمعه و دفاع و...تدوین می کنند.

۲. در اولین ساعات ورود به ترکیه به آموزش زبان ترکی پرداخت.

۳. در ترکیه از فرصت ها استفاده کرد. به دیدن مراکز حساس رفته ، از جمله مزار چهل تن از شهدای عالم از اهل سنت ، موزه و...را دیدن کرد.

۶. شهامت وقاطعیت

۱. ساواک پیشنهاد کرد ، انتقاد از دولت آزاد است ، لکن نام شاه و اسرائیل را نبرید و کلمه اسلام در خطر است را نبرید. امام در سیزده خرداد بیش از ده سطر در مورد اسرائیل سخن گفت.

بعد خطاب به شاه گفت : ای بد بخت! بیچاره ، ۴۵ سال از عمرت می‌رود ، کمی فکر کن. [سرگذشتها ، ج ۱ ، ص ۸۲]

۲. در سال ۴۳ در مسجد اعظم فرمود : والله در عمرم نترسیدم ، حتی دو مامور مقام بالا که دو طرفم بودند می‌لرزیدند و آنها را دلداری دادم.

۳. بعد از پایان سخنرانی در مدرسه فیضیه خواستند از در به صحن بروند؛ فرمود : من از میان مردم آمده‌ام و از همان راه برمی گردم. [ج ۵ ، ص ۱۵]

۴. امام : همین که فهمیدم مصطفی را گرفته‌اند هیچ ناراحت نشدم. [ج ۵ ، ص ۵۵]

۵. زمانی که کتب فلسفه را ضالّه می‌دانستند با کمال شهامت فلسفه می گفتند.

۶. همین که ماموران شاه در فیضیه حادثه آفریدند ، علاقه‌مندان جان امام در خانه امام درب را بستند. امام ناراحت شد و فرمود : فرزندانم را در مدرسه کتک بزنند و درب خانه من بسته!!! [ج ۳ ، ص ۲۸]

۷. شهید آیت الله سعیدی به امام گفت : شما را تنها می گذارند. فرمود : اگر جن و انس یک طرف باشند و من یک طرف ، همین است که می گویم. [مجله نور علم ، شماره ۳۱]

۸. در روزنامه به اسلام توهین شد ، فریاد زد. روزنامه در صفحه آخر با حروف ریز توبه و جبران کرد. امام فرمود : قبول نیست ، باید در صفحه اول و با کلمات درشت باشد. و در ماجرای دیگر پیام مخفی را نپذیرفت و فرمود : باید علنا در روزنامه اعلام کند. [ج ۳ ، ص ۲۲و۱۱۶]

۹. بعد از خارج شدن از زندان ، در منزل جلسه ترحیمی برای شهدای ۱۵ خرداد گرفتند. یکی از قاریان گفت : لطفا شعار ندهید. امام فرمود : این قاری را از منزل من بیرون کنید ، مردم را شهید کردند ، می گوید شعار ندهید. [ج ۳ ، ص ۶۸]

۱۰. آقای رسولی به امام گفت : اگر از ما ناراضی هستید ، بفرمایید. امام : هر وقت تشخیص بدهم در این خانه وجود شما به ضرر اسلام است ، عذر شما را می‌خواهم. [ج ۱ ، ص ۲۹]

۱۱. در عزای مرحوم حکیم مجلس ختمی برگزار کرد. نماینده رئیس جمهور و استاندار کربلا و فرماندار نجف وارد شدند؛ همه به احترام بلند شدند. اما خود امام که صاحب مجلس بود تکان نخورد. [ج ۱ ، ص ۲۵]

۱۲. امام اولین مرجعی بود که در مقابل اسرائیل موضع سخت گرفت و از فلسطینی‌ها دفاع کرد و توصیه به کمک به چریک ها را کرد و اجازه دادن زکات را داد. [حمید روحانی ، ص۲۵۹]

۱۳. پلیس فرانسه دید که امام به تنهایی در خیابان های نوفل لو شاتو قدم می‌زد. وحشت کرد. [مجله نور علم ، شماره ۳۱]

۳. دیانت

۱. تعبّد

خواهر دباغ ، در نوفل لو شاتو روز جمعه از امام خواستند که با خبرنگاران مصاحبه کنند. فرمود : امروز جمعه و وقت مستحبات است. [مجله نور علم ، شماره ۳۱]

۲. دعا وعبادت

۱. از زمان جوانی در مدرسه نماز شب را ترک نکرد. [سرگذشتها ، ج۳ ، ص۱۵]

۲. پانزده سال مرتب زیارت جامعه در نجف می‌خواندند ، جز شب هایی که به کربلا می‌رفتند یا بیمار می‌شدند.

۳. تمام دعاهای مستحب طول هفته را به طور مستمر می‌خواندند. (کمیل ، ندبه ، سمات...) [ج۲ ، ص۵۴]

۴. به آقای مومن سفارش زیارت رجبیه را کردند : لَا فَرْقَ بَینَک وَ بَینَهَا إِلَّا أَنَّهُمْ عِبَادُک [مصباح المتهجد ، ص۸۰۳] .

۵. حتی شبی که از پاریس به ایران می‌آمدند در طبقه بالای هواپیما نماز شب خواندند. [ج۳ ، ص۵۱]

۶. در ماه رمضان روزی ده جزء قرآن می‌خواندند. [مجله نور علم ، ۳۱]

۷. در تمام نمازها در قبل یا بعد از آن سلام و اظهار ارادت به سید الشهداء داشت.

۸. دکترها : تنها کلمه‌ای که اگر بگوییم آقا چشمانش را باز کند ، وقت نماز است.

۳. توجه به مسائل شرعی

۱. در نوجوانی در مجلس غیبت و تهمت و دروغ نمی‌نشست.

۲. برای ورود به مسجد حاضر نشدند پا روی کفشها گذاشته و داخل شوند.

۳. با این که اجاره منزل را می دادند ، از تک تک افراد اجازه می گرفتند.

۴. برای جوش دادن پروژکتور به سقف مقداری از گچ سقف را خراب کردند. با خشم اعتراض کردند که چرا بدون اجازه صاحب خانه تصرف کرده‌اید.

۵. فرمود : این فرش که عکس حیوان دارد و سبب کراهت نماز است را بردارید.

۶. بارها فرمود : من راضی نیستم کسی در بیرونی من غیبت کند.

۷. امام در تهجد کسی را بیدار نمی‌کرد و از چراغ مخصوصی استفاده می‌کرد. [ج۳ ، ۲۹]

۴. امام و انقلاب اسلامی

۱. ۱۵ خرداد

۱. روز قیام مردم مسلمان ایران به رهبری امام.

۲. سخنرانی امام در مدرسه فیضیه در ۱۲ محرم ۱۳۴۲ ، آماده کردن در دهه محرم ، استمداد از خطبه‌ها.

۳. حدود ۱۵ هزار شهید در تهران و شهادت صدها شهید کشاورز سر پل باقر آباد ورامین.

۴.تحلیل‌های مختلف : شاه می گفت : فئودالها که از اصلاحات اراضی ناراضی هستند با حمایت روحانیون.

ملی گراهها می‌گفتند : حرکت موسمی زود گذر است.

چپ گراها می‌گفتند : روحانیون عامل سرمایه داران.

۵.اذْکرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلیلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِی الْأَرْضِ تَخافُونَ أَنْ یتَخَطَّفَکمُ النّاسُ فَآواکمْ وَ أَیدَکمْ بِنَصْرِهِ وَ رَزَقَکمْ مِنَ الطَّیباتِ لَعَلَّکمْ تَشْکرُون [انفال/۲۶] .

ـ پایه از عاشورا : حماسه اشک و خون ، حرکت ، مظلومیت ، ایثار و اخلاص.

ـ شروع از فیضیه : مظهر ساده زیستی ، علم ، استقلال و قداست

ـ پیروان توده مسلمان

ـ اهرم؛ خون ها ، چراغ : اعلامیه ها و خطبه‌ها ، عامل بلوغ : فشار شاه ، هدف : اسلام.

۲. مقایسه نهضت انقلاب اسلامی ایران با نهضت سید الشهداء (ع)

۱. معرفی اسلام حسینی : رهبری معصوم ، شهادت‌طلبی ، عزت ، اخلاص و قاطعیت.

و اسلام اموی : اسلام ترس و وحشت و سکوت ، اسلام منزوی و راکد و سازش کاری ، اسلام تظاهر و ریا ، اسلام راضی کردن دیگران و انتقاد ، اسلام با رهبری فاسق و اسلام کاخ و رفاه.

۲. در هر دو (خون بر شمشیر پیروز است.)

۳. در هردو (هر دو با هجرت ها و سخنرانی ها شروع شد.)

۴. در هر دو قاطعیت رهبری در کار بود.

هر کاری کردند که امام حسین (ع) کربلا نرود ، نشد.

هر کاری کردند که خمینی دست از سر شاه بردارد ، نشد.

۵. لبه تیز حملات هر دو ، خود طاغوت بود.

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : عَلَی الْإِسْلَامِ السَّلَامُ إِذْ قَدْ بُلِیتِ الْأُمَّةُ بِرَاعٍ مِثْلِ یزید [اللهوف ، ص۲۴] .

امام خمینی درباره شاه فرمود : عَلَی الْإِسْلَامِ السَّلَامُ

۶. در هر دو قیام ، رهبر بر اساس وحی و وظیفه الهی و اعتقاد کامل بود.

۷. هر دو قیام ، خونها را به جوش آورد و سرچشمه حرکتها و انقلابها شد.

۸. هر دو رهبر ، عزیزترین یاران خود را نثار کردند.

۹. هر دو رهبر ، یاران با وفا داشتند.

۱۰. در هر دو حرکت ، روحیه نظامی و عرفانی در یاران یک جا جمع شده بود.

۱۱. در هر دو حقانیت بود.

۱۲. در هر دو مظلومیت بود.

۱۳. در هر دو تبلیغات سوء و انحراف افکار عمومی بود.

۱۴. در هر دو بسیج تمام نیروها علیه امام بود.

۱۵. در هر دو یاران از همه قشر بودند (عرب و عجم و ترک و فارس و زن و مرد و کودک و...)

۱۶. در هر دو محاصره اقتصادی بود.

۱۷. در هر دو خرابی مسکن بود. (خیمه‌ها را سوزاندند ، خانه‌ها را خراب کردند.)

۱۸. در هر دو شهادت‌طلبی بود.

۱۹. در هر دو افشاگری چهره‌ها بود.

۲۰. انگیزه هر دو ، اصلاح‌طلبی ، نهی از منکر و مبارزه بافساد بود.

۲۱. هر دو رهبر با قلب مطمئن به سوی خداوند پر کشید.

۲۲. در هر دو ۷۲ تن داشتیم.

۳. ویژگی های انقلاب اسلامی

۱. تشکیل حکومت اسلام و احیای ولایت فقیه

۲. تاسیس بسیج و ارتش ۲۰ میلیونی

۳. حج ابراهیمی و مراسم برائت

۴. همراهی دین و سیاست

۵. سیاست نه شرقی و نه غربی

۶. احیای حماسه حسینی ، عزاداری سنتی و فقه سنتی.

۷. ایجاد وحدت و استفاده از همه نیروها

۸. نامه به گورباچف

۹. تسخیر لانه جاسوسی

۱۰. اسلام امریکایی و اسلام ناب

۱۱. معرفی دشمن اصلی؛ یعنی امریکا

۵. خاطرات

یک مثال شیرین : یک بچه کوچکی را یک نفر کریه المنظر بغل کرده بود و او از ترس همین آدم گریه می‌کرد. او می‌گفت : نترس ، من اینجا هستم. یک کسی به او گفت : آقا این از تو می‌ترسد ، تو او را رها کن آرام می‌شود. حالا این ابرقدرتها در افغانستان می‌گویند : نترسید ما اینجا هستیم. باید گفت : شما کنار روید ، مردم آرام می‌گیرند.

به کسی که باغچه را آب می داد فرمود : فلانی این آب لوله کشی نیست؟ عرض کرد : خیر ، آقا چاه است.

با دست خط خودش برای اسیران جواب می‌نوشت.

وقتی شنید پس از اصابت موشک به مسجد سلیمان دختر بچه‌ای از زیر آوار بیرون آمد و فریاد می‌زد : جنگ جنگ تا پیروزی ، خدایاخدایا تا انقلاب مهدی خمینی را نگهدار ، تاثری شدید در چهره‌اش نمودار شد و اشک در چشمانش حلقه زد.

در پاسخ دانش‌آموزان یکی از مدارس آمریکا که لباس کهنه از امام طلب کرده بودند ، دستور داد ، جزوه‌ای که شامل کلمات پیامبر خدا باشد و متناسب با کودکان باشد ، و به انگلیسی چاپ و برایشان ارسال شود. [سررسید نامه سال ۷۱]

حاج آقا مصطفی می‌گوید : در همدان به هنگام عبور از عرض خیابان به خاطر این که از چمن کاری وسط خیابان عبور نکنند ، مسافت زیادی را طی کردند.

حساب مربوط به آب و برق و تلفن و مالیات و نوسازی را به مجرد وصول پرداخت می کردند.

وقتی خواستند برای نور افکن ، سقف اتاق خانه جماران را سوراخ کنند ، با اعتراض امام مواجه شدند. فرمودند : چرا بدون اجازه صاحب خانه این تصرفات را می کنید؟

بعد از شصت سال وقتی دو کتابشان پیدا شد ، هیجان زده نشدند و بعضی از مطالب را که ازمیان رفته بود ، دقیقا به یاد داشتند.

به جز میراث ، چند باغ وسیع به عنوان هدیه برای امام بود که تمام آنها را به فقرا بخشید. و در مورد هدایای دیگر می فرمودند : من اینها را می‌خواهم چه کنم؟ بدهید به افرادی که نیاز دارند.

هدایای نفیس در موزه‌ها نگهداری می‌شود و وجوه نقدی را اگر از طرف خانواده شهداء بود اول قبول می کرد ، سپس به خود آنها رد می کردند. [در سایه آفتاب تالیف رحیمیان]

به رزمندگان فتح المبین پیام داد و فرمود : "یا لَیتَنی کنْتُ معکمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظیما [سال ۶۱]

دکتر امام می گوید : با تغییر نوسان قلب امام می‌فهمیدیم می‌خواهد برای نماز شب بلند شود.

سر سفره وقتی می‌دیدند غذا آماده نیست ، مشغول تلاوت قرآن می‌شدند.

سال ۵۸ که به قم آمدند به قبرستان شیخان رفته سر قبر استاد اخلاق مرحوم میرزا جواد آقا تبریزی رفتند و تحت الحنک خود را باز کرده و با تحت الحنک غبار روی قبر را پاک کرده و فاتحه خواندند.

در زمان حملات موشکی خدمت ایشان گفته شد : می‌خواهیم سنگر بسازیم. فرمودند : نقشه‌اش را برایم بیاورید. پس از مدتی سنگر ساخته شد و به ایشان اطلاع داده شد. ایشان فرمودند : گفتم نقشه بیاورید ، شما سنگر آوردید ، مگر همه مردم سنگر دارند و هرگز داخل سنگر نرفت.

یکی از اعضای دفتر می گوید : درحالی که ایشان روزی ۸ ساعت مطالعه می کردند ، عرض کردم؛ شخصی از من پرسیده که شما چه چیزی مطالعه می کنید؟ فرمود : هیچ ، بگوئید در پیری هیچ کاری نمی‌شود کرد؛ درس ، تفریح سالم و غیره باید در جوانی باشد. [سررسید نامه سال۷۱]

بسیار می شد که مساله‌ای از ایشان سوال می‌شد ، می‌فرمودند : به رساله مراجعه کنید ، از دفتر استفتاء بپرسید.

آقای رحیمیان می گوید : در احکام حج ، من وسواسی بودم؛ چندین بار امام به من تشر زد. یک بار فرمود : شما از این وسواس دست بردار ، زندگی خودتان را خراب می کنید ، با این کارها شما خلاف شرع و دستور خدا را انجام می‌دهید. برای خدا به شک هایتان اعتنا نکنید ، حتی به قطع خودتان نباید ترتیب اثر دهید.

معمولا بولتن های خبری به دست امام می‌رسید. یک مرتبه فرمودند : چرا این بولتن بسم الله ندارد؟ [درسایه آفتاب]

در طول سال در تمام فصول هر شب به حرم حضرت امیر (ع) می‌رفتند. یک شب با این که سالم بودند ، تشریف نبردند : کسی نفهمید چرا؟ فردا معلوم شد سفیر ایران دربغداد در همان ساعت به حرم آمده و فیلم برداری می‌شده.

حضرت امام هیچ گاه از بالای سر حضرت امیر عبور نمی کرد .

معمولا بعد از زیارت مولا به طرف مرقد مرحوم علامه حلی و مرحوم کمپانی می‌رفتند. و قرات فاتحه می کردند.

بابت وجوهات شرعیه ارز خارجی می‌رسید. پرسیدند : به قیمت دولتی بفروشیم یا آزاد؟ فرمودند : از آقای موسوی نخست وزیر بپرسید. اگر اشکال قانونی ندارد به قیمت آزاد بفروشید.

در اموری که نیاز به بینه (دو شاهد) بود حساسیت داشتند. و به یک نفر قناعت نمی کردند حتی مرحوم شیخ نصرالله

خلخالی‌شخصی را توثیق کردند ، امام فرمودند : شما یک نفر ، یک نفر دیگر هم باید ایشان را تایید کند.
برای ساختن مسجد به خصوص تزیینات مسجد ، اجازه نمی‌دادند. هم چنین برای چاپ کتاب. [درسایه آفتاب ، رحیمیان]
یکی از ثروتمندان ایرانی مبلغ هنگفتی به عنوان وجوه شرعی آورده بودند نجف و گویا می خواست از موضع بالاـ خمس ماشینش را تخفیف بگیرد. امام فرمود : بر دار و برو ، شما بر ما منتی ندارید؛
این ، ما هستیم که بر شما منت داریم ، چون شما برئی الذمه می‌شوید و تازه اول مسئولیت ماست.
شخصی سوال کرد که از کسی بستان کار است و نمی‌تواند بدهی خود را بدهد. می‌شود بابت وجوه شرعیه حساب کنم. امام فرمود : اگر نمی‌تواند که شما حق طلب ندارید ، اما اگر می‌تواند ، ولی فقیر است اشکال ندارد.
به وکلای خود در مناطق محروم اجازه استفاده دو سوم وجوهات را می‌دادند. هم چنین در کشورهایی مثل لبنان.
پای امام دچار خستگی و خارش شده بود. پزشک گفت : روزی یک یا دو بار پایتان را در شیر بگذارید. با آنکه در برخورد با پزشکان خیلی ملاطفت داشتند ، در آنجا با لحنی تند و خشن فرمودند : من این کار را نمی‌توانم بکنم. [درسایه آفتاب مولف رحیمیان]
بعد از نوشیدن زهر قطع نامه تا پایان عمرش دیگر سخنرانی نکرد.
به سر یکی از رزمندگان ترکش خورده بود. حالش مایوس کننده بود. یکی از دوستان با هیجان تلفن زد و گفت : امید ما به دعای امام است. امام هم شروع به دعا کردند و چند حبه قند دعا خوانده فرستادند ، پس از چند روز تلفن شد که پزشکان از بهبود او مبهوت شده‌اند و یکی از پزشکان متخصص معروف گفته : ما دکترها به معجزه اعتقاد نداریم ، ولی وقتی مثل شما را می‌بینیم که بعد از آن وضعیت ناگهان همه چیز عوض می‌شود ، ناچار می‌شویم به معجزه عقیده پیدا کنیم.
هدایا را می پذیرفت وجبران می کرد. همسر یک شهید لبنانی در نامه‌اش درخواست یک مهر کربلا کرده بود ، هنوز مشغول خواندن نامه بودند؛ تا به این سطر رسیدند ، بلند شدند ، مهر کربلا تهیه کنند .
برادر شهید درخواست کرده بود عبایی که در آن نماز زیاد خوانده‌اید به من بدهید. امام پاسخ دادند : چنین عبایی ندارم ، ولی این پارچه‌ای که برایتان می‌فرستم در آن نماز بسیار خوانده‌ام. [در سایه آفتاب]
وزیر امور خارجه شوروی جواب گورباچف را آورده بود. انتظار سنگینی بر اطاق حاکم بود. امام با هیبت و هیمنه‌ای وارد شد و پیام را که مترجم با لکنت ترجمه می کرد گوش کرد و در پایان فرمود : از این که آقای گورباچف مطلب اصلی را مورد توجه لازم قرار نداده اظهار تاسف می کنم. در حالی که مترجم ، قسمت سوم پیام امام را ترجمه می کرد امام اطاق را ترک کرد.
از طرفی خانم دباغ می گوید : وقتی پیام امام برای گورباچف توسط آقای جوادی خوانده می‌شد چندین بار برآشفته و عصبانی و چندین بار منفعل و متاثر شد.
در یکی از شهرهای شیعه نشین به دنبال ساختن مدرسه علمیه اهل سنت؛ عالم شیعی درخواست کمک از امام کرده بود. برای ساختن مدرسه علمیه شیعه. امام فرمود : نباید حالت مقابله باشد؛ این دلیل کافی نیست که چون آنها دارند ، پس ما هم داشته باشیم.
یکی از ائمه جمعه به امام نوشت : حقوقی که به ما می‌دهید پول آبدارچی و اجاره دفتر هم نمی‌شود. امام جواب دادند : آقایان طلبه باشند.
وقتی امام می‌فهمند یکی از نمایندگانشان در مصرف وجوهات احتیاط نمی کنند با آهنگی قاطع فرمودند : به ایشان بگویید

باید ظرف ده روز تمام حساب زندگیش را ارائه دهد. من گرفتار تکلیف شرعی هستم ، اگر حسابش را روشن نکند ناچارم عکس العمل نشان دهم.
یکی از ائمه جمعه که از شاگردان امام بود از امام خواست برای خرید ماشین که توسط یک نهاد روحانیت امتیازش را گرفته بود کمک کند. حضرت امام با اظهار ناخشنودی از این که تشکیلات روحانیت هم سهمیه ماشین دارد ، فرمود : چه لزومی دارد که آقایان همه ماشین داشته باشند.
وقتی آقای رحیمیان نوزاد دخترش را به دست امام می دهد ، سه مرتبه می‌فرماید : دختر خیلی خوب است. وقتی از امام می‌خواهند نام گذاری کند سه مرتبه می‌فرماید : فاطمه خیلی خوب است.
در مورد فرزند پسر بعد ازاین دخترمی فرماید : از علی بهتر چه!!
به جای بفرمایید : بسم الله می گفتند.
به نامه‌های فرزندان و همسران شهداء پاسخ پدرانه می داد. گردن بند خانم ایتالیایی را به دختر شهید داد. [در سایه آفتاب]
به خداوند خیلی اتکا داشت. وقتی جریان یک توطئه خطرناک را به گوش امام رساندند ، فرمود : اینها چه می گویند ، پیروزی ما را خدا تضمین کرده است.
یکی از دوستان صمیمی امام در رابطه با حکم دادگاه شخصی به امام مراجعه و امام فرمود : با تمام ارادتی که به شما دارم ، چون حکم خداست نمی‌توانم توصیه کنم.
در خرداد ۴۲ در سخنرانی فیضیه فرمودند : آن مردک در مدرسه فیضیه ، حالا اسمش را نمی‌برم ، آن وقت که دستور دادم گوش هایش را ببرند اسمش را می‌برم. دو روز بعد امام دستگیر شدند. سرهنگ مولوی وارد اتاق امام شد. با لحن مسخره آمیزی گفت : آقا تازگی دستور نداده‌اید گوش کسی را ببرند؟ امام بعد از چند لحظه سکوت با لحنی مطمئن فرمودند : هنوزدیر نشده است.
پس از مدتی کوتاه سرهنگ به یکی از مناطق دور افتاده منتقل و به صورت مرموزی سر به نیست شد.
در ایام موشک باران ، دکتر عارفی از امام پرسیدند : وضع خوابتان فرقی کرده؟ کم نشده؟ فرمودند : نه. دوباره پرسیدند : هیچ فرقی نکرده؟ فرمودند : نه.
افراد زیادی از امام طلب بخشش می کردند به خاطر توهین و... ایشان می‌فرمودند : او را بخشیدم.
وقتی ۴ نفر از علمای قدیمی تهران قرار بود به جماران بیایند بر خلاف همیشه لباس کامل پوشیدند و فرمودند : مواظب باشید معطل نشوند و به استقبال آنها رفته و با همه معانقه کردند. [در سایه آفتاب]
در یکی از روزهای اواخر عمرشان ایشان را دیدم به پشت خوابیده و نرمش پا می کند ، طبق دستور پزشک. در دستشان تسبیح بود و ذکر می گفتند. تصویر بدون صدای تلویزیون را هم تماشا می کردند. به صدای رادیو هم گوش می‌دادند و نوه خودشان را مورد تفقد قرار می‌دادند. (چند کار در یک زمان)
معمولا هنگام قدم زدن یا قرآن تلاوت می کردند یا ذکر می گفتند یا رادیو گوش می کردند.
برای تبرک چیزهایی را می‌آوردند به خصوص برای رزمندگان ، یک دفعه وقتی فهمیدند پاکت محتوی قرآنهایی است که چند سوره در آن نوشته شده با لحنی تند و عتاب‌آمیز فرمودند : من قرآن را تبرک کنم؟ این چه کارهایی است که می کنید.
بر عزت مسلمین حساسیت داشت ، دوست نداشت غیر مسلمین آقا شوند. در جواب کانون پرورش فکری که سوال کرده بودند : خریدن کتاب برای کودکان از کشورهای خارجی چطور است؟ فرمودند : حتی الامکان از کتابهایی باشد که مسلمانان

نوشته‌اند و چنانچه لازم بود و کتابی خیلی خوب بود به شرط آنکه تایید غیر مسلمین نشود اشکال ندارد.

در حال مصاحبه با خبر نگاران خارجی در پاریس به محض بلند شدن صدای اذان سکو را ترک کردند.

از ایشان پرسیدند : کدام علم را بیشتر دوست دارید؟ فرمودند : علم فقه را. یکی از اطرافیان گفت : فقه که چیزی ندارد. فرمودند : نخوانده‌ای. عرض کرد : چرا خوانده‌ام. فرمودند : پس نفهمیده‌ای.

آقای کوثری می گوید : پس از شهادت آقا مصطفی به نجف رفتم. گفتند : تاکنون امام گریه نکرده ، تو کاری کن ، بلکه گریه کند. می گوید : مدت زیادی با آیات و روایات و احادیث از مصیبت فرزند گفتم ، ایشان مثل کوه نشسته و خم به ابرو نیاوردند. اما به محض اینکه روضه را شروع کردم به شدت شروع به گریستن کرد.

پیوسته به هیئت دولت می‌فرمود : طوری کار کنید که بتوانید برای مردم توضیح دهید. کاری نکنید که نتوانید برای مردم توضیح دهید.

پیوسته می‌فرمود : امیدم به طبقه جوان و دانش‌آموزان و دانش جویان است. جوان های حزب الله لبنان را به نام تایید کرد با اینکه هیچ گروه و حزبی را به نام تایید نمی کرد. [سررسید نامه سال ۷۱]

یک مثال شیرین : امام فرمودند : پدری بود فرزندش را به مکتب خانه برد. شاگرد دعا کرد استاد بمیرد. از اتفاق استاد مرد. پدر او را برد مکتب خانه‌ای دیگر ، اما او پیوسته دعا می کرد استاد بمیرد. روزی پدرش به او گفت : تو باید دعا کنی پدرت بمیرد ، چون تا من زنده‌ام دست بردار نیستم.

حالا این خارجی‌ها و پیروانشان باید دعا کنند که این سلاح الله اکبر از ملت ما گرفته شود و این دعا هم که مستجاب نیست و الا من نباشم باز خود ملت هست.

روزی در مسجد سلماسی به شاگردان فرمودند : اگر می‌خواهید به درس من بیایید باید منظم باشید و تمامتان جلو درب مسجد به هم برسید حتی فاصله منزل تا مسجد را باید حساب کنید.

در نجف چند مرتبه فرمودند : خرمای خشک می‌خواهم ، پرسیدیم برای چه؟ فرمودند : برای مطالعه شبها که تا دیر وقت مطالعه می کنم وقتی خواب مرا فرامی گیرد در دهانم باشد که جلو خواب را بگیرد.

یکی از پزشکان قم می گوید : به من خبر دادند امام دچار ناراحتی قلبی شده‌اند. خودم را به بالین ایشان رساندم. فشار خون ۵ بود. پس از ساعتی که حالشان بهتر شد ، آماده حرکت شدند که نماز بخوانند. گفتم : شما در فقه مجتهدید و من در طب. حرکت شما به فتوای طبی من حرام است. باید خوابیده نماز بخوانید. ایشان با دقت به نظر من عمل کردند. [سررسید نامه سال ۷۱]

۱. امام رضاع

۱.شناسنامه

۱.نام ها

نام : علی

لقب : رضا

کنیه : ابوالحسن

نام پدر : موسی

نام مادر : تکتم ، نجمه ، ام اللبنین ، اوری ، سکن

نام فرزند : محمد

امامت : ۱۰سال

نام خلیفه جابر : هارون الرشید ، ۵ سال امین پسر زبیده ، ۵ سال مأمون

نام قاتل : مأمون [لعنۀالله علیه]

۲.زمان ها

زمان ولادت : ۱۱ ذی القعده ۱۴۸

زمان شهادت : ۲۹ صفر ۲۰۳

مدت امامت : ۲۰ سال

مدّت عمر : ۵۵ سال

زمان هجرت به مرو : ۲۰۰هجری

۳.مکان ها

محل تولد : مدینه

محل شهادت : مرو (توس)

محل دفن : روستای سناباد (توس)

۴.خلاصه زندگی

ولادت – شهادت

جمعه ۱۱ ذیقعده ۱۴۸ هجری در سن ۳۵ سالگی (۱۸۳) بعد از شهادت پدر عهده‌دار مقام امامت شدند. و در آخر صفر ۳۲۰ در سن ۵۵ سالگی به شهادت رسیدند. ۲۰ سال امامت مردم را به عهده داشتند. ۱۰ سال با هارون ، سنگ دل‌ترین خلیفه عباسی ، ۵ سال با امین و ۵ سال با مأمون در سال ۲۰۰ (۲۵ ذیقعده) از مدینه حرکت کرده و در مکه فرزندش جواد را به مدینه مراجعت داد و همراه مأموران راهی ایران شد و مسیر حرکت از شهرهایی بود که امام پیروان و علاقه‌مندان کمتری داشتند و لذا از کوفه و قم حرکت داده نشدند و پس از یکسال (اول ذیقعه ۲۰۱) وارد مرو شدند.

هنگام پیشنهاد مأمون به ولایت عهدی فرمودند : اگر خلافت را خداوند بر تو مقرر داشته تو حق نداری آن را به دیگری واگذار کنی و اگر غیر از این است چیزی که از آن تو نیست نمی‌توانی به دیگری واگذار کنی.

– قریب ۳۰ سال از درک فیض حضور و مصاحبت امام کاظم (ع) پدر بزرگوارش برخوردار بود.

از اوان جوانی به توصیه امام هفتم در مسجد النبی حضور می‌یافت و ضمن تعلیم وظایف اسلامی به مردم به سئوالات و شبهات آنان پاسخ می‌داد.

استفاده از فرصت

بعد از مرگ هارون و درگیری امین با مأمون فرصتی بود که حضرت برای تبلیغ و نشر اعتقادات اسلامی استفاده نمودند. مخصوصاً در ایام حج و انجام مسافرتهای متعدد از مدینه به شهرها و مکانهای مختلف مانند بصره ، کوفه وحتی ایران و دیدارهای خصوصی و عمومی خود با مردم.

۲.سیره

۱.عبادی

عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِی الضَّحَّاکِ عَنِ الرِّضَا (ع) فِی حَدِیثٍ أَنَّهُ صَحِبَهُ مِنَ الْمَدِینَةِ إِلَی مَرْوٍ قَالَ : فَوَ اللَّهِ مَا رَأَیتُ رَجُلًا کانَ أَتْقَی لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُ وَ لَاأَکثَرَ ذِکراً لَهُ فِی جَمِیعِ أَوْقَاتِهِ مِنْهُ و لا أشد خوفا لله عز و جل منه [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۸۰] .

عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِی عَنْ أَبِیهِ أَخِی دِعْبِلِ بْنِ عَلِی عَنِ الرِّضَا (ع) فِی حَدِیثٍ : "أَنَّهُ خَلَعَ عَلَی دِعْبِلٍ قَمِیصاً مِنْ خَزٍّ وَ قَالَ لَهُ احْتَفِظْ بِهَذَا الْقَمِیصِ فَقَدْ صَلَّیتُ فِیهِ أَلْفَ لَیلَةٍ أَلْفَ رَکعَةٍ وَ خَتَمْتُ فِیهِ الْقُرْآنَ أَلْفَ خَتْمَةٍ" [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۹۹] .

عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِی الضَّحَّاکِ قَالَ : کانَ الرِّضَا (ع) إِذَا أَصْبَحَ صَلَّی الْغَدَاةَ فَإِذَا سَلَّمَ جَلَسَ فِی مُصَلَّاهُ یسَبِّحُ اللَّهَ وَ یحَمِّدُهُ وَ یکبِّرُهُ وَ یهَلِّلُهُ وَ یصَلِّی عَلَی النَّبِی (ص) حَتَّی تَطْلُعَ الشَّمْسُ. [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۸۰] .

عن إبراهیم بن العباس قال : کان الرضا (ع) یختم القرآن فی کل ثلاث. [المناقب ، ج۴ ، ص۳۶۰] .

عن یونس بن عبد الرحمن عن مولانا أبی الحسن علی بن موسی الرضا (ع) أنه کان یأمر بالدعاء للحجة صاحب الزمان (ع) . [جمال‌الأسبوع ، ص۵۱۲] .

نمونه‌هایی از گفتار و رفتار امام رضا (ع)

– تلاوت و تدبر در قرآن :

آن حضرت در هر سه روز یک بار تمام قرآن را تلاوت می‌کرد ، و می‌فرمود : "اگر خواسته باشم که در کمتر از سه روز ، قرآن را ختم کنم می‌توانم ، ولی هرگز هیچ آیه‌ای را نخواندم مگر اینکه در معنی آن اندیشیدم ، و درباره اینکه آن آیه در چه موضوع و در چه وقت نازل شده فکر کردم ، از این رو هر سه روز ، همه قرآن را تلاوت می‌کنم".

کان (ع) یختم القرآن فی کل ثلاث و یقول لو أردت أن أختم فی أقل من ثلاث لختمت و لکن ما مررت بآیة قط إلا فکرت فیها و فی أیشیء أنزلت و فی أی وقت فلذلک صرت أختمه فی ثلاث. [المناقب ، ج۴ ، ص۳۶۰] .

– نماز اوّل وقت در همه حال

در یکی از این مجالس مناظرات امام رضا (ع) ، "عمران صابی" که از فحول دانشمندان بود ، در مجلس حاضر شد و درحضور مأمون درباره توحید خدا با امام رضا (ع) به بحث پرداخت ، هر سؤالی که مطرح می‌کرد ، امام با استدلال محکم جواب او را می‌داد؛ بحث و مناظره به اوج خود رسیده بود و کاملاً داغ شده بود ، در همین هنگام وقت ظهرفرا رسید. امام رضا (ع) همانـدم به یاد نماز افتاد و به مأمون فرمود : الصلاة قد حضرت [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۱ ، ص۱۷۲] . "وقت نماز فرا رسید".

عمران صابی گفت :

یا سیدی لا تقطع علی مسألتی فقد رق قلبی؛

ای آقای من! دنباله بحث و بررسی و پاسخ به سؤال مرا قطع نکن (بنشین بعد از پایان بحث ، برای نماز برو) ، همانا دلم سوخت و فرو ریخت.

امـام رضـا (ع) (تحت تـأثیر احساسـات عمران صـابی قرار نگرفت ، و نمـاز اوّل وقت را فـدای بحث و بررسـی نکرد و) باکمال قاطعیت فرمود : نصلی و نعود؛
نماز را انجام می‌دهیم و بازمی گردیم.
امـام رضـا (ع) بـا همراهان برخاسـتند ، و نماز را خواندنـد ، و پس از نماز به همان مجلس بازگشـته و به بحث و بررسـی ادامه دادند. [عیون اخبار الرّضا ، ج۱ ، ص۱۷۲] .
بی‌اعتنایی حضرت رضا (ع) به شیعه‌نماها
جمعی از شـیعیان ، در آن هنگـام که امـام رضـا (ع) در خراسـان بود ، از بلاد دور ، به خراسان رفته تا به محضـر امام رضا (ع) برسـند. این گروه در عین آنکه شـیعه بودنـد ، به گناهـانی آلوده بودنـد؛ آنهـا یـک ماه در خراسان ماندنـد و هر روز دو بار به درخانه امام رضا (ع) می‌آمدند ، ولی دربان اجازه ورود به آنها نمی‌داد ، سرانجام آنها توسط دربان به امام رضا (ع) پیام دادند : ما از راه دور آمـده‌ایم ، اگر شـما را ملاقات نکنیم ، روسـیاه خواهیم شد ، و هنگام مراجعت به وطن ، در نزد مردم شـرمنده و سرافکنده می گردیم ، به ما اجازه ملاقات بده... .
دربان پیام آنها را به امام رضا (ع) رسانید ، امام اجازه ورود به آنها داد ، آنها گله کردند ، امام رضا (ع) به آنها فرمود : "اینکه اجازه به شما ندادم ، از این رو است که شما ادّعا می کنید شیعه حضرت علی (ع) هستید ، ولی دروغ می گویید؛ شیعه علی (ع) ، حسن و حسـینعلیهم السـلام ، سـلمان و ابوذر و مقـداد و عمّار و... بودنـد ، شـما مدّعی هستید که شـیعه امیرالمؤمنان علی (ع) هستید ، ولی در بیشتر اعمال ، با آن حضرت مخالفت می‌نمایید...".
آنها همان دم اسـتغفار و توبه حقیقی کردنـد ، آنگاه امام با آغوشـی باز از آنها پذیرایی کرد و با آنها گرم گرفت ، و به دربان فرمود : "آنها چند بار به در خانه ما آمدند؟ دربان عرض کرد : شصت بار. امام (ع) به او فرمود : اینک شصت بار نزدآنها بیا و بر آنهـا سـلام کن ، و سـلام مرا به آنهـا ابلاـغ نما." دربان دسـتور امام رضا (ع) را اجرا نمود. [بحارالانوار ، ج۶۸ ، ص۱۵۸ و ۱۵۹] .
به این ترتیب امـام رضـا (ع) بـا به کـار بردن یکی از مراحـل عملی امر به معروف و نهی از منکر (روی گردانی) ، آنها را ادب کرد.
ماجرای جنجالی نماز طلب باران
پس از ماجرای ولایت عهدی امام رضا (ع) ، مدّتی باران نیامد. بعضـی از حاشـیه‌نشـینان مأمون که دلی ناپاک داشـتند گفتند : باران نیامدن به خاطر ولایتعهدی آن حضـرت است. این مطلب به گوش مأمون رسـید ، بسـیار ناراحت شد و از حضـرت رضـا (ع) تقاضا کرد برای طلب باران دعا کند. حضـرت رضا (ع) روز دوشـنبه را برای دعای استسقاء تعیین کرد ، وفرمود : " شب ، رسول خـدا (ص) را در عالم خواب دیـدم همراه امیرمؤمنان علی (ع) نزد من آمـده و فرمود : پسـرم! تا روز دوشـنبه صبر کن ، سپس در آن روز از درگـاه خـدا طلـب بـاران کـن ، خداونـد بـاران می‌فرسـتد و مردم بـه عظمت مقـام تـو درپیشگاه خـدا پی می‌برند".
روز دوشـنبه فرا رسـید ، آن حضـرت به صـحرا رفت مردم از خـانه‌ها بیرون آمدنـد ، امام رضا (ع) بر بالای منبر رفت و پس از حمـد و ثنا گفت : "خـدایا! تو حقّ ما خانـدان رسالت را بزرگ نمودی ، مردم طبق فرمان تو ، به ما متوسّل شـده‌انـد و امیـد به فضل ، رحمت ، احسان و نعمت تو دارند ، باران سودمند و گسترده فراوان و بی‌ضـرر بر آنها بفرست ، ولی این باران راپس از بازگشت مردم به خانه‌های خود نازل کن".

روایت کننده می گوید : سوگند به خدا همان لحظه ، حرکت ابرها در هوا شروع شد ، و رعد و برق پدید آمد ، و مردم به جنب و جوش افتادند که تا باران نیامده به خانه‌های خود برگردند. امام رضا (ع) به آنها فرمود : " آرام باشید ، این ابر مال شما نیست ، بلکه برای فلان منطقه است". آن ابر رفت و ابر دیگر با رعد و برق آمد ، مردم خواستند حرکت کنند ، امام (ع) فرمود : " این ابر نیز مربوط به فلان منطقه است". به همین ترتیب ده بار ابر آمد و از فضای آنجا عبور کرد ، و امام (ع) در هر بار به مردم می‌فرمود : "این ابر برای شما نیست."

هنگامی که یازدهمین ابر آمد ، امام (ع) به مردم فرمود : " این ابر را خداوند برای شما فرستاده است؛ در برابر فضل و کرم خدا شکر کنید و به سوی خانه‌ها و قرارگاههایتان بازگردید که تا به خانه‌ها نرسیده‌اید باران نمی‌بارد ، سپس آنگونه که شایسته کرم خدا است باران می‌بارد". آنگاه امام (ع) از فراز منبر پایین آمد و مردم به خانه‌های خود رفتند. در همان وقت باران شدید بارید به طوری که حوض‌ها و گودالها و نهرها پر از آب گردید ، مردم با احساسات پاک می گفتند : کرامتهای خدا بر فرزند رسول خدا (ص) مبارک باد.

سپس امام رضا (ع) نزد جمعیت آمد و آنها را موعظه کرد ، و به سپاسگزاری از درگاه خدا در برابر نعمتهایش فراخواند... [عیون اخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۶۸-۱۷۲] .

۲.اخلاقی

۱.فردی

عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ : کانَ کلَامُهُ کلُّهُ وَ جَوَابُهُ وَ تَمَثُّلُهُ انْتِزَاعَاتٍ مِنَ الْقُرْآنِ. [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص ۱۸۰] .

عَنِ ابْنِ أَبِی عَبَّادٍ قَالَ : کانَ جُلُوسُ الرِّضَا (ع) فِی الصَّیفِ عَلَی حَصِیرٍ وَ فِی الشِّتَاءِ عَلَی مِسْحٍ وَ لُبْسُهُ الْغَلِیظَ مِنَ الثِّیابِ حَتَّی إِذَا بَرَزَ لِلنَّاسِ تَزَینَ لَهُمْ. [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۷۸] .

کان للرضا (ع) خریطهٔ فیها خمس مساویک مکتوب علی کل واحد منها اسم صلاهٔ من الصلوات الخمس یستاک به عند تلک الصلاهٔ. [مکارم‌الأخلاق ، ص ۵۰] .

– امام رضا (ع) هر وقت می‌خواست که نیازمندی‌هایش به یادش بیایدبسم الله الرحمن الرحیممی‌نوشت و می گفت انشاءالله به خاطر می‌آورم و سپس هرچه را می‌خواست می‌نوشت.

کان (ع) یترب الکتاب و یقول لا بأس به و کان إذا أراد أن یکتب تذکرات حوائجه کتب بسم الله الرحمن الرحیم أذکر أن شاء الله ثم یکتب مایرید. [تحف‌العقول ، ص۴۴۳] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : لَا ینْبَغِی لِلرَّجُلِ أَنْ یدَعَ الطِّیبَ فِی کلِّ یوْمٍ فَإِنْ لَمْ یقْدِرْ عَلَیهِ فَیوْمٌ وَ یوْمٌ لَا فَإِنْ لَمْ یقْدِرْ فَفِی کلِّ جُمُعَةٍ وَ لَا یدَعْ [کافی ، ج۶ ، ص ۵۱۰] .

۲.اجتماعی

رُوِی عَنْ نَادِرٍ الْخَادِمِ قَالَ : کانَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) إِذَا أَکلَ أَحَدُنَا لَا یسْتَخْدِمُهُ حَتَّی یفْرُغَ مِنْ طَعَامِهِ. [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۸] .

عَنْ یاسِرٍ الْخَادِمِ قَالَ : کانَ الرِّضَا (ع) إِذَا خَلَا جَمَعَ حَشَمَهُ کلَّهُمْ عِنْدَهُ الصَّغِیرَ وَ الْکبِیرَ فَیحَدِّثُهُمْ وَ یأْنَسُ بِهِمْ. [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۴ ، ص۲۶۵] .

عَنْ یاسِرٍ الْخَادِمِ قَالَ : کانَ الرِّضَا (ع) إِذَا خَلَا جَمَعَ حَشَمَهُ کلَّهُمْ عِنْدَهُ الصَّغِیرَ وَ الْکبِیرَ فَیحَدِّثُهُمْ وَ یأْنَسُ بِهِمْ. [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۴ ، ص۲۶۵] .

– شبی‌امام میهمان داشت ، در میان صحبت ، چراغ ، نقصی پیدا کرد؛ میهمان امام دست پیش آورد تا چراغ را درست کند

امام (ع) نگذاشت و خود این کار را انجام داد و فرمود : ما گروهی هستیم که میهمانان خود را به کار نمی گیریم.
عَنْ عُبَیْدِ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَغْدَادِی عَمَّنْ أَخْبَرَهُ قَالَ : " نَزَلَ بِأَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) ضَیْفٌ وَ کَانَ جَالِساً عِنْدَهُ یحَدِّثُهُ فِی بَعْضِ اللَّیلِ فَتَغَیرَ السِّرَاجُ فَمَدَّ الرَّجُلُ یدَهُ لِیصْلِحَهُ فَزَبَرَهُ أَبُو الْحَسَنِ (ع) ثُمَّ بَادَرَهُ بِنَفْسِهِ فَأَصْلَحَهُ ثُمَّ قَالَ : لَهُ إِنَّا قَوْمٌ لَا نَسْتَخْدِمُ أَضْیافَنَا" [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۳] .
– یاسر ، خادم امام می گوید : امام رضا (ع) به ما فرموده بود که اگر بالای سرتان ایستادم (و شما را برای کاری طلبیدم) و شما به غذا خوردن مشغول بودید برنخیزید تا غذایتان تمام شود. به همین جهت بسیار اتفاق می‌افتاد که امام ما را صدا می کرد و در پاسخ او می گفتند به غذا خوردن مشغولند و آن گرامی می‌فرمود بگذارید غذایشان تمام شود.
عَنْ یاسِرٍ الْخَادِمِ وَ نَادِرٍ جَمِیعاً قَالَا قَالَ لَنَا أَبُو الْحَسَنِ (ع) : " إِنْ قُمْتُ عَلَی رُءُوسِکمْ وَ أَنْتُمْ تَأْکلُونَ فَلَا تَقُومُوا حَتَّی تَفْرُغُوا وَ لَرُبَّمَا دَعَا بَعْضَنَا فَیقَالُ لَهُ : هُمْ یأْکلُونَ فَیقُولُ : دَعْهُمْ حَتَّی یفْرُغُوا" [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۸] .
مرد غریبی خدمت امام (ع) رسید و پس از سلام گفت : من از دوست داران شما و پدران شما هستم؛ از حج برگشته‌ام وخرجی راهم تمام شده ، اگر مبلغی به من مرحمت کنید تا به وطنم برسم ، در آنجا از جانب شما معادل همان مبلغ به مستمندان صدقه خواهم داد ، زیرا در شهر خود فقیر نیستم.امام برخاست و به اطاقی دیگر رفت و ۲۰۰ دینار آورد و از بالای در ، دست خویش را بیرون آورد و آن شخص را صدا نمود و فرمود : این ۲۰۰ دینار را بگیر و توشه راهت قرار بده و لازم نیست از جانب من صدقه بدهی.
بعد از رفتن آن شخص و حضورامام ، از آن حضرت علت این کار را سئوال کردیم ، آن حضرت (ع) فرمودند : تا شرمندگی نیاز و سئوال را در او نبینم. منبع : [المناقب ، ج۴ ، ص ۳۶۰] .
رُوِی عَنْ نَادِرٍ الْخَادِمِ قَالَ کانَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) إِذَا أَکلَ أَحَدُنَا لَا یسْتَخْدِمُهُ حَتَّی یفْرُغَ مِنْ طَعَامِهِ. [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۸] .
زکریا بن آدم اشعری قمی از شاگردان و اصحاب برجسته حضرت رضا (ع) بود.
علی بن مسیب از حضرت رضا (ع) پرسید : فاصله مسافت زیادی که بین من و شما است برایم مشکل است که بتوانم به محضر شما برسم ، احکام دینم را از چه کسی کسب کنم؟ حضرت (ع) فرمودند :
عَنْ عَلِی بْنِ الْمُسَیبِ الْهَمْدَانِی قَالَ : " قُلْتُ لِلرِّضَا (ع) شُقَّتِی بَعِیدَةٌ وَ لَسْتُ أَصِلُ إِلَیک فِی کلِّ وَقْتٍ فَمِمَّنْ آخُذُ مَعَالِمَ دِینِی قَالَ : مِنْ زَکرِیا بْنِ آدَمَ الْقُمِّی الْمَأْمُونِ عَلَی الدِّینِ وَ الدُّنْیا" [رجال کشی ، ص۵۹۴] .
یونس بن عبدالرحمن از شاگردان امام در بصره می‌باشد. اهالی بصره از حضرت رضا (ع) در مورد یونس شکایت نمودند. یونس غمگین شد و حضرت (ع) به او فرمود :
یا یونُسُ! فَمَا عَلَیک مِمَّا یقُولُونَ إِذَا کانَامامک عَنْک رَاضِیاً [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۶۵] .
و بعد فرمود : " اگر در دست تو گوهر درخشانی باشد و مردم بگویند پشکل است یا در دست پشکلی باشد و مردم بگویند گوهر است آیا گفتار مردم در تو اثر می کند؟ یونس گفت : نه. امام (ع) فرمود : بنابراین وقتی که راه و شیوه تو درست است و امام از تو راضی است؛ گفتار مردم اثری نخواهد داشت ، پس نگران نباش".
امام رضا (ع) به هنگام خوردن غذا کاسه بزرگی برایش آورده می‌شد و در کنار سفره‌اش قرار می گرفت و آن حضرت از بهترین غذاهایی که برایش آورده می‌شد ، مقداری برمی گزید و در آن می‌ریخت ، سپس آن را برای فقرا می‌فرستاد.
۳.سیاسی
در روایات آمده که خفقان و فشار رژیم به قدری شدید بود که پس از شهادت امام کاظم (ع) ، امام رضا (ع) به بازار رفت و

یـک سـگ و یـک خروس و یـک گوسـفند خریـد و به خانه آورد. جاسوسان این خبر را به هارون دادنـد و هارون گفت : از ناحیه حضرت رضا ایمن شدیم که از سیاست کناره‌گیری کرده و به دامداری مشغول است.

وقـتی یکی از جاسوسـان به هـارون هشـدار داد که درب خـانه امـام روی مردم گشـوده است و مردم را به امـامت خود دعوت می‌کنـد هارون گفت : شـگفتا از این شـخص جاسوس با اینکه به من گزارش رسـیده که حضـرت گوسـفند و سگ و خروس خریده و به این امور مشغول است چنین نوشته است. [نگاهی به زندگانی امام رضا (ع) ، اشتهاردی ، ص۴۳] .

امام (ع) نامه‌های دوستانی که برایش در زمان تصدی ولایت عهدی در دوران مأمون بود پس از مطالعه می‌سوزاندند.

پذیرش امامت حضرت رضا (ع) از جانب احمد بن موسی (ع)

یکی از برادران بلنـدمقام حضـرت رضـا (ع) ، احمـد بـن موسـی (ع) اسـت (معروف به شـاه‌چراغ که مرقـد شـریفش در شـیراز می‌باشد) این شخصیت بزرگوار مورد احترام مردم بود ، حتّی پس از شایع شدن شهادت حضرت موسی بن جعفر (ع) در مدینه ، جمعی در مـدینه به عنوان پـذیرش امامت او به خانه "اُمّ احمـد" آمدند و همراه "احمد بن موسـی (ع) " به مسـجد رفتند ، از آنجـا که "احمـد بن موسـی (ع) " دارای کرامـات و مقامـات ارجمنـد بود ، مردم تصوّر کردنـد که امام بعـد ازامام کاظم (ع) اوست. بـا او به عنـوان امـام بیعت کردنـد ، او از مردم بیعت گرفت و سـپس بالاـی منبر رفت و خطبه‌ای در نهـایت فصـاحت و بلاغت خوانـد ، سـپس فرمود : ای مردم! شـما همه با من بیعت کردیـد ، ولی بدانید من با برادرم "علی بن موسـی الرّضا (ع) " بیعت کرده‌ام ، او امام و جانشین پـدرم می‌باشـد ، او ولیّ خـدا است ، و بر من و شـما از جانب خدا ورسولش واجب است که هرچه او به ما امر می‌کند ، اطاعت کنیم.

همه حاضـران سـخن احمد بن موسـی (ع) را پذیرفتند و دسـته‌جمعی از مسجد بیرون آمده درحالی که احمد بن موسی (ع) در پیشاپیش آنها بود ، با هم به در خانه حضرت رضا (ع) رفتند و با آن حضـرت بیعت کردند امام رضا (ع) برای احمد بن موسی (ع) دعا کرد و احمد بن موسـی (ع) از آن پس همواره در خدمت برادر بود تا آن زمان که حضرت رضا (ع) به سوی خراسان حرکت نمود.

احمـد بن موسـی (ع) در عصـر خلافت مأمون عبّاسـی ، همراه جماعتی از مـدینه به قصـد زیارت برادرش حضـرت رضا (ع) از طریق فارس به سوی خراسان حرکت نمودنـد ، هنگامی که "قُتلغ‌خان" اسـتاندار و نماینده مأمون در شـیراز از ورود او به سوی شیراز مطّلع شـد (بـا توجّه به اینکه سـیاست مـأمون نسـبت به امـام رضـا (ع) و امامزادگان ، تغییر کرده بود) سپاهی به سوی او فرسـتاد ، و در هشت فرسـخی شیراز در محلّی به نام "خان زینان" سر راه احمد بن موسی (ع) را گرفتند ، بین حضرت احمد و همراهانش با سـپاه قُتلغ خان ، جنگ واقع شد ، در این میان یکی از یاران قُتلغ خان فریادزد : اگر شما قصد دیدار حضرت رضا (ع) را داریـد او از دنیا رفت. وقتی که یاران احمـد بن موسـی (ع) چنین شـنیدند از اطراف او پراکنده شدند ، و تنها برادرش و چند نفر از خویشاوندانش همراه آن حضرت ماندند ، احمد موسی (ع) با همراهان به سوی شیراز روانه شدند ، دشمنان آنها را تعقیب کرده و در شـیراز در همانجا که اکنون محل مرقـد شـریف احمـد بن موسـی (ع) است ، او و عدّه‌ای از همراهانش را به شهادت رساندند. [بحار ، ج۴۸ ، ص۳۰۷ و ۳۰۸] .

به این ترتیب این امـامزاده وارسـته و بزرگ با کمال خلوص مردم را به پـذیرفتن امامت برادرش حضـرت رضا (ع) فراخوانـد و خود و همراهانش در راه دیـدار برادر ، به شـهادت رسـیدند ، و خون جوشان او و همراهان ، بـذرهای گسترش تشیع و محبّت اهل بیتعلیهم السلامرا در دلهای ایرانیان آن عصر و اعصار دیگر پاشید. [حیات سیاسی امام رضا (ع) ، ص۲۱۴] .

۳.اتفاق مهم دوران امامت

۱.گزارش سفر

گزارش سفر از مأمور مأمون

رجاء بن ابی ضحاک که در تمام راه ملازم امام بود به مأمون چنین گزارش داد :

سوگند به پرودگار هرگز احدی را پرهیزگارتر از آن حضرت ندیدم. دائماً در ذکر و یاد خداوند بود. به هر شهری که وارد می‌شد آنچه را مردم از مسائل دینی می‌پرسیدند پاسخ کافی می‌داد و از پدر و اجداد و پیامبر بیان حدیث می‌کرد.

مأمون در پاسخ گفت : چنین است. این بزرگوار بهترین خلق خدا بر روی زمین و داناترین و زاهدترین آنهاست.

عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِی الضَّحَّاکِ عَنِ الرِّضَا (ع) فِی حَدِیثٍ أَنَّهُ صَحِبَهُ مِنَ الْمَدِینَةِ إِلَی مَرْوٍ قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا رَأَیتُ رَجُلًا کانَ أَتْقَی لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُ وَ لَا أَکثَرَ ذِکراً لَهُ فِی جَمِیعِ أَوْقَاتِهِ مِنْهُ و لا أشد خوفا لله عز و جل منه. [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۸۰] .

۲.انگیزه مأمون از ولایت عهدی

۱- کنترل و از بین بردن کانون مخالفت

۲- وارد نمودن امام به میدان سیاست و دربار خلافت

۳- جدانمودن امام (ع) از مردم و دوستداران

۴- مخدوش نمودن وجاهت و قداست و زهد امام (ع)

۵- مشروعیت بخشیدن به حکومت با ورود امام (ع)

۶- از بین بردن بدبینی و انزجار عمومی نسبت به حکومت

۷- متزلزل نمودن رهبری و جایگاه امام (ع) در دراز مدت

۸- زیر سؤال بردن مکتب تشیع و مبارزات رهبران و گمراهی مردم در هدف به اینکه همه مخالفت‌ها برای رسیدن به قدرت بوده.

۳.حدیث سلسلةالذهب

اصول کلی حدیث سلسلة الذهب

۱- بیان توحید

۲- نام پدر و اجداد بزرگوارش را که جانشینان به حق پیامبر (ص) بودند را معرفی نمود.

۳- عترت و اهل بیت که از دو رکنی بود که پیامبر (ص) سفارش کرده بود و مردم از آن غافل شده بودند را گوشزد نمود.

۴.انگیزه امام ازقبول ولایت عهدی

محمد زید رازی می گوید : " در دورانی که مأمون ، حضرت رضا (ع) را ولی عهد خویش کرد ، روزی به خدمت آن حضرت بودم ، ناگهان مردی از خوارج که خنجری مسموم در زیر لباس خود پنهان کرده بود وارد شد . بعدا معلوم گشت که وی با یاران خود قرار گذاشته بود که من به نزد این مرد که می گوید من فرزند پیغمبرم و در عین حال ولایت عهدی مأمون را پذیرفته می روم؛ اگر دلیلی بر کار خود داشت فبها وگرنه مردم را از او آسوده می سازم. وی به حضرت گفت : سؤالی دارم .حضرت فرمود : من پاسخ تو را می دهم به یک شرط. وی گفت : آن شرط چه باشد؟ حضرت فرمود : این که اگرپاسخ من تو را قانع کرد خنجری را که زیر جامه داری شکسته و بیرون افکنی. وی از سخن حضرت مبهوت شد و خنجر را بیرون آورده و بینداخت. حضرت فرمودند : سؤالت را بپرس. وی گفت : تو که این مرد را کافر می دانی ، چگونه ولایت عهدیش را پذیرفتی ؟ حضرت فرمود : از نظر تو اینها کافرترند یا عزیز مصر ؟ اینها به ظاهر موّحد ویکتا پرستند ، ولی عزیز مصر کافر

مطلق بود و در عین حال یوسف پیغمبر و پیغمبر زاده به عزیز می گوید : اجعلنی علی خزائن الارض ، مرا به سرپرستی بیت المال بگمار ، درصورتی که من به جبر واکراه ولایت عهدی این مرد را پذیرفته ام. کدام کار خلاف را مرتکب شده ام ؟! وی گفت : دگر انتقادی ندارم و گواهی می دهم که تو فرزند پیغمبری و راست می گوئی". [بحار الانوار ج ۴۶ ص۵۵]

۱. امام سجاد ع

۱. مادر حضرت

الف : در نام او میان مورخان اختلاف است

۱- شهربانو در مناقب ، بحار و اعلام الوری ،

۲- شاه زنان در مقاتل الطالبی

۳ـ شه زنان در ارشاد القلوب ،

۴- جهان شاه در تاریخ قم ،

۵- شهرناز ، در مجمل التواریخ ،

۶- جهان بانو در بحار ،

۷- خوله ، در بحار ،

۸- بره در بحار ،

۹- سلافه ، در مناقب و عیون الانبیا ،

۱۰- غزاله در تذکره الخواص و کشف الغمة ،

۱۱- سلامة ، در مجمع البحرین و کافی ،

۱۲- حرار در تاریخ یعقوبی ،

۱۳- مریم در بحار ،

۱۴- فاطمه در بحار ،

۱۵- شهربان در حبیب السیر و روضة الصفا ،

أمه شهربانويه بنت يزدجرد بن شهريار الكسرى و يسمونها أيضا شاه‌زنان و جهان بانويه و سلافة و خولة و قالوا شاه زنان بنت شيرويه بن كسرى أبرويز و يقال هی برة بنت النوشجان و الصحيح هو الأول و كان أميرالمؤمنين (ع) سماها مريم و يقال سماها فاطمة و كانت تدعى سيدة النساء. [المناقب ، ج۴ ، ص۱۷۵] .

فوالده الحسين بن علی و قد تقدم بسط ذلک. فأما أمه أم ولد اسمها غزالة و قيل بل كان اسمها شاه زنان بنت يزدجرد و قيل غير ذلك. [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۷۴] .

وُلِدَ عَلِي بْنُ الْحُسَيْنِ (ع) فِي سَنَةِ ثَمَانٍ وَ ثَلَاثِينَ وَ قُبِضَ فِي سَنَةِ خَمْسٍ وَ تِسْعِينَ وَ لَهُ سَبْعٌ وَ خَمْسُونَ سَنَةً وَ أُمُّهُ سَلَامَةُ بِنْتُ يَزْدَجَرْدَ بْنِ شَهْرِيَارَ بْنِ شِيرَوَيهِ بْنِ كِسْرَى أَبَرْوِيزَ وَ كَانَ يَزْدَجَرْدُ آخِرَ مُلُوكِ الْفُرْسِ. [كافی ، ج۱ ، ص۴۶۶] .

قال أبو جعفر بن بابويه : سمه الوليد بن عبد الملك و أمه شهربانويه بنت يزدجرد بن شهريار الكسرى و يسمونها أيضا بشاه‌زنان و جهان بانويه و سلافة و خولة و قالوا هی شاه‌زنان بنت شيرويه بن كسرى أبرويز و يقال هی برة بنت النوشجان و الصحيح هو

الأول و كان أميرالمؤمنين (ع) سماها مريم و يقال سماها فاطمة و كانت تدعى سيدة النساء. [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۳] .
فی کتاب التذکرة : ولد علی بن الحسین زین العابدین (ع) سنة ثمان و ثلاثین و أمه شاه‌زنان بنت ملک قاشان و قیل بنت کسری یزدجرد...گاهی می گویند : مادر حضرت در اثر عارضه زایمان از دنیا رفت و گاهی هم می گویند : حضرت با مادر خود از یک کاسه غذا نمی‌خورد تا نکند لقمه‌ای را بردارد که مادرش قصد داشته بردارد.
شهیدی می گوید : علت شایعه شهربانو به خاطر داخل کردن ملیت خود در اسلام بوده ، چون ایرانیان قدیم برای سلاطین یک مقام و موهبت الهی قائل بوده و می‌خواستند با مذهب اسلام ادغام کنند ، لذا اگر شهر بانو کنیزی هم بوده به هر نحو دختر سلطان وانمود کرده وحدیث ربیع الأبرار عن الزمخشری روی : أنه کان یقول علی بن الحسین : " أنا ابن الخیرتین " لأن جده رسول الله (ص) و أمه بنت یزدجرد الملک. [المناقب ، ج۴ ، ص۱۶۷] . تا سلطنت و نبوت به هم آمیخته و در عین مسلمانی روح ملیت خود را هم‌تر وتازه نگه دارند.

۲. پدر بزرگ حضرت

۱- نوشجان در بحار ، جلد ۴۶ ، صفحه ۸ ،
۲- شیرویه در بحار ، جلد ۴۹ ، صفحه ۱۳ ،
۳- یزدگرد در بحار ، جلد ۴۹ ، ص ۱۳ ،
۴- ملک قاشان در بحار ، جلد ۴۶ ، صفحه ۱۵ ،
ح : در نقل یعقوبی نامش حرار گفته شده و این نام هیچ تناسبی با نام های فارسی ندارد.
- مدرک قدیمی تاریخی دیگر کتاب فرق الشیعه است که نام مؤلف آن روشن نیست.
- اما حدیث کافی که مادر امام را جهان شاه دختر یزدگرد می داند ، چون سندش عمرو بن شمر است و او طبق نقل آقای مطهری در خدمات متقابل و علامه مجلسی در مرآة العقول و نجاشی و ابن غضائری ضعیف و قابل اعتماد نیست.
- بلاذری ، طبری و ابن اثیر که جنگ با ایرانیان را نقل کرده‌اند اسارت دختر یزدگرد را نقل نکرده اند.
- حدیث مادر حضرت قابل اعتماد نیست ، زیرا در متن آن آمده که حضرت ابن الخیرتین ؟/؟ است واحادیثی به این مضمون که خدا از بندگانش دو دسته را انتخاب کرد؛ از عرب قریش را و از عجم فارس را و این احادیث از شیعه نقل نشده ، سنیها هم عمّم حدثه گفته و راوی آن مجهول است.
- قرآن و اسلام امتیازات را لغو کرده اند. قریش و فارس؛ یعنی چه؟
به علاوه منطقه خراسان که یزدگرد در آنجا پناهنده بود در زمان عثمان فتح شد؛ حالا چطور شد که در زمان عمر این دختر اسیر شد؟ و از همه که بگذریم افتخار به مردمی که در کیش مخالف پیامبر بوده‌اند؛ یعنی چه؟
- به گفته شهید آیة الله مطهری در خدمات متقابل اسلام و ایران ، یزدگرد به هنگام فرار هزارها کنیز و غلام و آشپز را به خراسان با خود برد چگونه دخترش تنها شد؟!
- در ماجرایی نقل شده که تا دختر اسیر را وارد مسجد کردند ، مسجد را به جمال خود روشن کرد ، مردم همه به او نگاه می کردند همینکه عمر خواست نگاه کند با ناراحتی روی خود را درهم کشید ، مگر بقیه مردم با او محرم بودند و تنها عمر نامحرم بود؟!
- قدیمی ترین مدرک ، تاریخ یعقوبی است که می گوید : گفته‌اند مادر وی از اسیران کابل بود.

اما شعر :

[کافی ، ج ۱ ، ص ۴۶۷] .

بر خلاف آنچه که می گویند شعر از فرزدق شاعر عصر امام سجاد (ع) است؛ این طور نیست ، بلکه شعر از ابوالاسود دوئلی است ، می گوید : زندگی او را تتبع کردم او نیز افسانه‌ای است و لذا کلینی هم در انتساب شعر به او تردید کرده.

۳. اصحاب حضرت

امام سجاد (ع) در یکی از این دوران های دشوار ، امامت امت را بر عهده داشت ، اما انبوه مشکلات ، دشواری ها و نابسامانی های سیاسی - اجتماعی که در فتنه عبد الله بن زبیر و سخت گیریهای وی بر بنی هاشم ونیز هجوم مسلم بن عتبه به مدینه و... رخ داد هیچ یک سبب نشد تا امام به طور کلی از تربیت و تعلیم شاگردان بازماند و روح تشنه امت را از معارف ناب الهی خویش محروم سازد.

امام در همان شرایط بحرانی شاگردانی را پرورید که با توجه به شرایط آن حضرت شمارشان اندک نیست.

اصحاب امام سجاد (ع) :

۱- ابراهیم بن عبد الله ، ۲- ابراهیم بن محمد بن حنفیه ، ۳- ابراهیم بن بشیر الانصاری ، ۴- ابراهیم بن ابی حفصه ، ۵- اسماعیل بن عبد الرحمن ، ۶- اسماعیل بن امیۀ ، ۷- اسحاق بن عبدالله بن حرث ، ۹- اسحاق بن یسار المدنی ، ۹- ابان بن تغلب ، ۱۰- ابان بن ابی عیاش فیروز ، ۱۱- ایوب بن عایذالطائی ، ۱۲- اسحاق بن عبد الله ، ۱۳- افلح بن حمید ، ۱۴- اسماعیل بن رافع ، ۱۵- ایوب بن الحسن ، ۱۶- ابراهیم بن یزید النخعی ، ۱۷- اسماعیل بن عبد الله بن جعفر ، ۱۸- اسماعیل بن عبد الخالق ، ۱۹- احمد بن حمویه ، ۲۰- بشر بن غالب اسدی ، ۲۱- بکربن اوس ابوالمنهال ، ۲۲- بکیر بن عبد الله ، ۲۳- بردالاسکاف ، ۲۴- ثابت بن عبدالله بن زبیر ، ۲۵- ثابت بن هرمز الفارسی ، ۲۶- ثابت بن اسلم البنانی ، ۲۸- نویربن ابی فاخته ، ۲۹- ثوویر بن یزید ، ۳۰- جابربن عبد الله انصاری ، ۳۱- جعفربن علی بن الحسین الصادقعلیه السلام ، ۳۲- جعفر بن ابراهیم الجعفری ، ۳۳- جعفربن ایاس ، ۳۴- جعیدهمدانی ، ۳۵- جهم الهلالی الکوفی ، ۳۶- جابربن محمّد بن ابی بک ، ۳۷- حسن بی علی بن ابی رافع ، ۳۸- حسن بی الرواح البصری ، ۳۹- حسن بن محمد بن حنفیه ، ۴۰- حسین بن عبیدالله بن ضمرۀ ، ۴۱- حکم بن عتیبه ، ۴۲- حبیب بن ابی ثابت ، ۴۳- حمید بن مسلم کوفی ، ۴۴- حربن کعب ازدری کفی ، ۴۵- حطان بن خفاف ، ۴۶- حصین بن عمر و الهمدانی ، ۴۷- حکیم بن جبیر بن مطعم ، ۴۸- حفص بن عمر انصاری ، ۴۹- حبیب بن حسان ، ۵۰- حمید بن نافع همدانی ، ۵۱- حارث بن فضیل مدنی ، ۵۲- حکیم بن حکیم بن عباد ، ۵۳- حذیم بن سفیان اسدی ، ۵۴- حسن بن عماره ، ۵۵- حکیم بن صهیب الصیرفی ، ۵۶- حارث بن جارود تیمی ، ۵۷- حسان عامری ، ۵۸- حذیم بن شریک اسدی ، ۵۹- حبیب سجستانی ، ۶۰- خشرم بن یسار مدنی ، ۶۱- داود صرمی ، ۶۲- رزین ، ۶۳- ربیعه (استاد ابوحنیفه) ، ۶۴- رزی بن عبید ، ۶۵- رشید هجری ، ۶۶- ربیعۀ بن ابی عبدالرحمان ، ۶۷- ریاح بن عبیده همدانی ، ۶۸- ربیعه بن عثمان تیمی ، ۶۹- زید بن علی بن الحسین ، ۷۰- زید بن الحسن بن علی بن ابی طالب ، ۷۱- زیاد بن سوقۀ الجریری ، ۷۲- زید العمی البصری ، ۷۳- زید بن السلم عدوی ، ۷۴- سعید بن مسیب ، ۷۵- سعید بن جبیر ، ۷۶- سعید بن عثمان ، ۷۷- سدیر بن حکیم بن صهیب ، ۷۸- سری بن عبدالله ، ۷۹- سلیم بن قیس الهلالی الکوفی ، ۸۰- سالم بن ابی الجعد ، ۸۱- سالم (مولی عمرو بن عبدالله) ، ۸۲- سلمۀ بن کهیل ، ۸۳- سعدبن سعید بن قیس ، ۸۴- سلمۀ بن دینار ، ۸۵- سلمۀ بن ثبیط ، ۸۶- سماک بن حرب ، ۸۷- سلیمان بن ابی مغیره ، ۸۸- سالم بن ابی حفصۀ ، ۸۹- سعید بن مرزبان ، ۹۰- سعید بن طریف حنظلی ، ۹۱- سعد بن ابی سعید مقبری ، ۹۲-

سعید بن حرث مدنی ، ۹۳- سعید بن مرجانه مدنی ، ۹۴- سلیمان (ابو عبدالله بن سلیمان العبسی) ، ۹۵- سلام بن المستنیر الجعفی ، ۹۶- سعید (ابوخالد الصیقل) ، ۹۷- سعد بن حکیم ، ۹۸- شیبهٔ بن نعامهٔ الضبی ، ۹۹- شر حبیل بن سعد ، ۱۰۰- صالح بن کیسان ، ۱۰۱- صالح بن ابی حسان ، ۱۰۲- صالح بن خوات ، ۱۰۳- صالح بن صالح بن خوات ، ۱۰۴- صقوان بن سلیم زهری ، ۱۰۵- صهیب ابوحکیم الصیرفی ، ۱۰۶- ضحاک بن مزاحم ، ۱۰۷- ضحاک بن عبدالله المشرقی ، ۱۰۸- طلحهٔ بن نضر مدنی ، ۱۰۹- طارق بن عبد الرحما ، ۱۱۰- طاووس بن کیسان ، ۱۱۱- طلحهٔ بن عمرو المدنی ، ۱۱۲- ظالم بن عمر (ابوالاسود دئلی) ، ۱۱۳- عبد الله بن علی بن الحسن (فرزند امام سجاد (ع)) ، ۱۱۴- عبدالله بن عقیل بن ابی طالب ، ۱۱۵- عبد الله بن سلیمان العبسی ، ۱۱۶- عبد الله بن دینار ، ۱۱۷- عبدالله المستورد المدنی ، ۱۱۸- عبد الله بن ابی ملیکه المخزومی المکلی ، ۱۱۹- عبد اله بن عطا الهاشمی ، ۱۲۰- عبداله بن هرمز الملکی ، ۱۲۱ ـ عبدالله بن ابی بکر عمرو ، ۱۲۲- عبدالله بن عبیده الزهری ، ۱۲۳- عبدالله بن ذکوان (ابوالزناد) ، ۱۲۴- عبدالله بن زبید هاشمی ، ۱۲۵- عبد الله بن عبد الرحمان مدنی ، ۱۲۶- عبداله بن جعفر ، ۱۲۷- عبدالله بن سعید بن ابی هند ، ۱۲۸- عبدالله بن شرمهٔ ، ۱۲۹- عبد الله بن محمد بن عمر بن علی ، ۱۳۰- عبید الله بن علی بن ابی رافع ، ۱۳۱- عبید الله بن المغیرهٔ ، ۱۳۲- عبید الله بن ابی الوشیم ، ۱۳۳- عبید الله بن مسلم العمری ، ۱۳۴- عبید الله ابن عبدالرحمن ، ۱۳۵- عبدالله بن ابی الجعد ، ۱۳۶- عامر بن واثلهٔ الکنانی (ابا الطفیل) ، ۱۳۷- عامر بن السمط (ابا یحی) ، ۱۳۸- علی بن ثابت ، ۱۳۹- عیسی نب علی ، ۱۴۰- عایذ الاحمسی ، ۱۴۱- عمران بن میثم التمار ، ۱۴۲- عبدالله بن محمد الجعفی ، ۱۴۳- عبدالملک بن عطابن ابی الریاح ، ۱۴۴- عقبهٔ بن بشیر ، ۱۴۵- عبد الرحمان (القصیر) ، ۱۴۶- عبدالمؤمن (بن قاسم بن قیس) ، ۱۴۷- عمارهٔ الانصاری ، ۱۴۸- عبدالله البرقی ، ۱۴۹- عبدالغفار بن القاسم ، ۱۵۰- فرات بن احنف العبدی ، ۱۵۱- فلیج بن بکیر الشیبانی ، ۱۵۲- فرزدق شاعر (ابافزاس) ، ۱۵۳- القاسم بن عوف الشیبانی ، ۱۵۴- الاسم بن محمد بن ابی بکر ، ۱۵۵- الاسم بن عبدالرحمان ، ۱۵۶- کیسان بن کلیب ، ۱۵۷- کنکر (ابوخالد کابلی) ، ۱۵۸- محمد بن جبیر بن مطعم ، ۱۵۹- محمد بن علی بن الحسین (ع) (امام باقرعلیه السلام) ، ۱۶۰ ـ منهال بن عمرو اسدی ، ۱۶۱- مسلم بن علی البطین ، ۱۶۲- محمد بن شهاب الزهری ، ۱۶۳- محمد بن عمر بن علی (ع) ، ۱۶۴- کالک بن عطیه ، ۱۶۵- محمّد بن قیس الانصاری ، ۱۶۶- منذر الثوری ، ۱۶۷- میمون القداح ، ۱۶۸- میمون البان ، ۱۶۹- معروف بن خربوذ ، ۱۷۰- یحیی بن ام الطویل المطعمی ، ۱۷۱- ام البرا (گفته شده است او همانجبابه والبیه می‌باشد) .

شیخ مفید (ره) در کتاب اختصاص تنها نام پنج تن از اصحاب امام سجاد (ع) را به این شرح یاد کرده است؛ ابوخالد الکابلی ، یحیی بن ام الطویل مطعم ، محمد بن جبربن مطعم ، سعید بن المسیب المخزومی و حکیم بن جبیر.

علت این که شیخ مفید تنها به ذکر پنج تن از شاگردان امام سجاد (ع) اکتفا کرده است چه بسا روایتی باشد که فضل بن شاذان نقل کرده است؛ او می‌گوید : در نخستین مراحل امامت امام علی بن الحسین (ع) اولین اصحاب آن حضرت تنها پنج نفر بودند. سعید بن جبیر ، سعید بن المسیب ، محمد بن جبیر بن طعم ، یحیی بن ام طویل و ابوخالد الکابلی که نام او وردان و لقبش کنکر بوده است.

فرقی که در عبارت مفید با عبارت روایت فضل بن شاذان مشهود می‌باشد این است که در عبارت مفید به جای سعید بن جبیر نام حکیم بن جبیر آمده است و البته هر دو از اصحاب امام سجاد (ع) بوده‌اند.

ابن شهر آشوب در کتاب مناقب نام گروهی از اصحاب امام سجاد (ع) را برده بوده که قبلا محضر رسول خدا (ص) را درک کرده و از اصحاب رسول خدا (ص) به شمار می‌آیند که عبارتند از جابر بن عبدالله انصاری ، عامربن واثلهٔ کنانی ، سعید بن مسیب (ابن) حزن و سعید بن جهان الکنانی.

ممتازترین اصحاب امام سجاد (ع)

از روایتی استفاده می‌شود که امام صادق (ع) سه نفر از اصحاب امام سجاد (ع) را مبرزترین و آشناترین چهره در میان اصحاب آن حضرت دانسته است.

۱- ابوخالد الکابلی ، ۲ ـ یحیی بن ام الطویل و ۳- جبیر بن مطعم.

از این روایت چنین استشمام می‌شود که پس از شهادت حسین بن علی (ع) امر امامت علی بن الحسین بر بسیاری از شیعیان مخفی بوده وبحران فکری بر ایشان مستولی گشته است؛ به گونه‌ای که در مرحله نخست ، سه نفر پیش گام طریق معرفت امام بوده‌اند و به تدریج دیگران به آنان پیوسته‌اند.در روایتی دیگر از امام موسی بن جعفر (ع) چنین نقل شده است :

"هنگامی که قیامت برپا شود منادی یکایک اصحاب علی بن الحسین (ع) را صدا می زند ، سپس در پاسخ او جبیر بن مطعم ، یحیی بن ام الطویل ، ابوخالد کابلی و سعید بن مسیب می‌ایستند".

روایت فضل بن شاذان که در چند سطر قبل آن را یادآور شدیم نیز پیش گام‌ترین چهره‌ها را در میان اصحاب امام پنج نفر دانسته است.

ویژگی هایی از زندگی اصحاب امام سجاد (ع)

یحیی بن ام الطویل

یحیی بن ام الطویل از جمله شخصیت هایی است که در تمام روایاتی که نام اصحاب ممتاز امام سجاد را در بر دارد از او یاد شده است و روایاتی که درباره شخصیت عملی و سیاسی او نقل گردیده به چهره معنوی و شیعی وی تبلوری ویژه بخشیده است.

۴. صحیفه سجادیه

۱. اهمیت

در اخبار ، نام سه صحیفه دیده می‌شود علویه ، فاطمیه و سجادیه.

- نام های صحیفه سجادیه : زبور آل محمد ، انجیل اهل بیت و اخ القرآن.

- دومین کتاب تدوین شده در جهان اسلام

سیمای دعا :

معرفت

محبت

عبادت

تربیت

سیاست

رسالت

پیام‌ها

۲. سیما

صحیفه موجود ۵۴ دعا دارد ، اما همه دعاها نیست و مستدرک دارد

- صحیفه به دست امام باقر نوشته شده است.
- مستدرک شیخ و عاملی به نام اخت الصحیفهٔ.
- الذریعهٔ : سند دعاها یا به امام باقر می‌رسد یا به زید شهید ، فرزند امام .
۱- مرحوم الهی قمشه‌ای می گوید : نسبت صحیفه به امامعلیه السلامنیاز به سند و جرح ندارد ، زیرا روایات مستفیض ، بلکه قریب به تواتراست و محققین و علمای بزرگ را بر آن داشته که جز ما آن را قبول کنند. به خصوص با توجه به متانت و استحکام و فصاحت و معجزات علمی و... مساله آن ارسال مسلمات شده است.
۲- مرحوم حاج اقا بزرگ در ذریعه ذیل لفظ صحیفه می‌نویسد : و للاصحاب اهتمام بروایتها و یخصّونها بالذکر فی اجازاتهم و هی من المتواترات عند الاصحاب لاختصاصها بالاجازهٔ و الروایهٔ فی کل طبقهٔ و عصرحتی ینتهی سند روایتها الی الامام جعفر الباقر (ع) و زید الشهید ابناء رسول الله.
۳- اما مراد از حدثنا فی اول سند صحیفه :
استظهر المحقق میرداماد انه عمید الرؤسا و استظهر الشیخ البهائی انه این السکون
صحیفه ثانیهٔ : جمعه الشیخ حر العاملی صاحب الوسائل.
صحیفه ثالثه : میرزا عبد الله افندی صاحب ریاض العلماء تلمیذ المجلسی الثانی
صحیفه رابعه : جمعه الحاج شیخ حسین نوری صاحب المستدرک
خامسه : جمعه السید محسن امین و هو شامل ۱۸۲ دعا لیس ۵۲ دعا منها فی سایر الصحائف [الذریعهٔ ، ج۱۵ ، ص۱۸] .
۴- یکی از علمای بصره گفت : من مثل صحیفه می‌نویسم ، قلم و کاغذ برداشته و مشغول فکر شد فما رفع رأسه حتی مات. [مناقب ابن شهر آشوب ، ج۲ ، ص۲۴۱ به نقل از مقرّم صفحه ۹۵ کتاب الامام زین العابدین علیه السلام] .
۵- زبور آل محمد و انجیل اهل البیت. غزالی می گوید : این دعا نمی‌تواند صادر شود مگر از مقربان الهی.
۳. موضع گیری های حضرت
۱- در برابر مستبدین می گوید : " خدایا سلطنت از توست. ما و همه موجودات در قبضه قدرت تو هستیم.
خدایا پناه می‌برم از تکبر و نخوت و کم صبری و حد و سوء خلق و تندی و حرص خشم".
۲- در برابر یاوران می گوید : " پناه می‌برم به تو از اینکه ستم کاری را یاری کنم یا ستم زده‌ای را خوارکنم یا آنچه را حق ما نیست بخواهم".
۳- در برابر تماشای صحنه‌های تملق و سپاس شاعران متملق از این افراد می‌فرماید :
"خدایا شکر که نیاز ما از غیر خودت را بریدی و حفظ کن ما را از اینکه ستایش افراد نالایق کنم وبه غضب تو مبتلا شوم".
۴- در برابر اهانت به قرآن : دعایی پیرامون قرآن و قوانین و هدایت و معنویت آن.
۵- در برابر بی اعتنائی به مقام نبوت : دعایی پیرامون خدمات عمیقانه و خالصانه و پر برکت حضرت و رنج هائی که در راه اعلای کلمه حق کشیدند.

۵. رسالت امام

۱- حفظ ارزش‌ها و تشیع از بدعت‌ها ، تحریف‌ها و تجمل گرایی ها
۲- رهبری و شاگرد پروری و تبلیغ (خرید و تربیت برده‌ها)

۳- حمایت از مستضعفان و فقرا

۴- موضع گیری در برابر حکومت‌های غیر قانونی (با دعاها)

۵- زنده نگه داشتن پیام عاشورا (به مناسبت‌های مختلف)

۶- احیای قرآن (قرائت با صوت زیبا که رهگذران می‌ایستادند)

۶. موضع گیری های امام

زمانی که طبق بخشنامه معاویه (به نقل الغدیر) بر هفتاد هزار منبر به علی ناروا می‌گفتند ، امام سجاد در هر فراز از دعا با ذکر صلوا ت بر محمدو آل محمد مقام و الگو بودن آنان را مطرح می‌کرد.

۳- عبدالملک از حضرت خواست که شمشیر رسول خدا را به او بدهد ، ولی نداد.

۴- نقش نگین انگشتر و شقی قاتل حسن ابن علیصلوات الله علیهما

۵- تسبیح تربت از خاک حسین و به دست گرفتن در برابر یزید.

۷. برخورد امام

توبه دادن مردم به قرآن : امام سجاد (ع) فرمود : لَوْ مَاتَ مَا بَیْنَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أَنْ یکونَ الْقُرْآنُ مَعِی [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۲۳] .

در حالی که حکام ، در زمان رسیدن به خلافت :

۱- قرآن را کنار گذاشته و یا تیرباران نمودند و گفتندهذا فراق بینی و بینک

۲- اخلاق زاهدانه امام و سیاست دنیازدایی

۳- تجدید بنای تشیع با جذب و تربیت یاران و تغذیه فکری و اعتقادی آنان

به نقل از شیخ طوسی شمار یاران حضرت به ۱۳۷ تن می‌رسید که در زمان امام باقر (ع) به ۴۰۰ تن و در زمان امام صادق (ع) به ۴۰۰۰ تن از محدثان و فقیهان و دانشمندان رسید. [ص ۲۴و ۲۵] .

۴- حمایت از مستضعفان : هنگام لشکر کشی یزید به مدینه ، امام سجاد ۴۰۰ زن بی پناه ازخاندان عبد مناف را تحت حمایت خود گرفت و زندگی آنان را اداره نمود تا هنگامی که لشگر مسلم به عقبه پراکنده شدند.و حمایت‌های شبانه امام از محرومین که در این باره زهدی می‌گوید : هنگام غسل دادن ، اثر زخم کهنه را بر پشت آن حضرت دیدند و علت آن را چنین نقل کردند که وی شب ها برای بینوایان غذا به دوش می‌کشیده است. و توجه به غلامان و رفتار انسانی خود با آنان ، پاسخ به دعوت جذامیان و دعوت نمودن حضرت از آنان ، هم سفر شدن با افراد معمولی ، آزاد سازی بندگان.

طاووس یمانی از اشک و ناله امام سجاد در مسجد الحرام سوال کرد و گفت : تو فرزند شفیع امّتی و رحمت خدا وسیع؟امام سجاد (ع) فرمودند :

"اما پسر پیامبر بودن مرا ایمن نمی‌کند"؛فَلا أَنْسابَ بَینَهُمْ یوْمَئِذٍ وَ لا یتَساءَلُونَ [(مومنون/۱۰۱)]

-اما شفاعت نیز مشروط است : وَ لا یشْفَعُونَ إِلّا لِمَنِ ارْتَضی [(انبیاء/۲۸)]

- اما رحمت الهی : إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِیبٌ مِنَ الْمُحْسِنِینَ [اعراف/۵۶] .

قال طاوس : رأيت رجلا يصلی فی المسجد الحرام تحت الميزاب يدعو و يبكی فی دعائه فجئته حين فرغ من الصلاة فإذا هو علی بن الحسين (ع) فقلت له : يا ابن رسول الله رأيتک علی حالة كذا و لک ثلاثة أرجو أن تونک الخوف أحدها أنک ابن رسول الله (ص) و الثانی شفاعة جدك و الثالث رحمة الله. فقال : يا طاوس! أما أنی ابن رسول الله (ص) فلا يونني و قد سمعت الله تعالی يقول "فَلا أَنْسابَ بَيْنَهُمْ يوْمَئِذٍ وَ لا يتَساءَلُونَ " (مومنون/١٠) و أما شفاعة جدی فلا توننی لأن الله تعالی يقول "وَ لا يشْفَعُونَ إِلّا لِمَنِ ارْتَضی " (انبياء/٢٨) و أما رحمة الله فإن الله تعالی يقول إنها قريبة من المحسنين و لا أعلم أنی محسن" [كشف‌الغمة ، ج٢ ، ص١٠٨] .

٨. روزگار امام

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ارتد الناس بعد الحسين (ع) إلا ثلاثة أبو خالد الكابلی و يحيی ابن أم الطويل و جبير بن مطعم [إختصاص مفيد ، ص٦۴] .

- منبر و مسجد به دست بلندگوهای بنی اميه بود.
- قرآن و حديث به نفع بنی اميه تفسير می‌شد.
- قضاوت ، اعدام ، زندان و قضا به دست آنان بود.
- بعد از شهادت امام حسين (ع) ترس و وحشت همه را گرفته بود.
- حجّاج ، فرماندار بصره ده ها هزار نفر را كشت.
- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : ما بمكة و المدينة عشرون رجلا يحبنا [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۴ ، ص١٠۴] .
- قتل و شكنجه شيعيان و غارت اموال و ويران شدن خانه.
- جرم زنديق كافر ازجرم شيعه بودن كمتر بود
- هجوم به مدينه و تجاوز به مال و جان و ناموس بعد از واقعه كربلا انجام شد.
- به منجنيق بستن كعبه.

٩. امام وحادثه كربلا

١. سياست امام

شرايط و مقتضيات زمان ، گرايش و فرهنگ مردم و سلطه طاغوت‌ها ، اين ها شرائط را برای هر امامی متفاوت ساخت.

١- سخنرانی دركوفه.

٢- سخنرانی در مسجد جامع شام.

٣- سخنرانی در هنگام ورود به مدينه.

۴- حضرت از ابتدای روبرو شدن با قافله حر بن يزيد رياحی تا پايان اسارت شاهد صحنه‌های خونين داغ ها و شكنجه‌ها و پيمان شكنی‌ها و... بود و كسی تاكنون نقل نكرده كه حضرت شكايتی و يا جمله‌ای كه بوی نارضايتی داشته باشد به زبان آورد.

٢. امام در كوفه

۱- چنـد جمله‌ای که حضـرت سـجاد (ع) در اسارت خود در کوفه مردم را مورد عتاب قرار داد ، که شـما به پدرم نامه نوشتید وبعد او را کشتید. شـما در قیامت با چه روئی به جدم پیامبر (ص) نگاه خواهید کرد. کاری کرد که از همان مجلس شعار علیه حکومت بلند شد.

۲- سخنان حضرت به طوری اثر داشت که همین که ابن زیاد خطبه فاتحانه می‌خواند و ناسزا می گفت. عبدالله عفیف که مردی نابینـا بود برخواست و گفت : دروغگو تو و پـدر تو است. پسـر رسول الله را کشـته و... .ابن زیـاد دسـتور اعـدام او را داد. او را گرفته و کشتند ، ولی موج نفرت عمومی بیشتر شد .

۳- ابن زیاد خواست ماجرا را به گردن قضا و قدر بگذارد. در مجلسـی به حضرت سجاد (ع) گفت : مگر خدا علی بن الحسین (علی اکبر) را نکشت؟ حضرت فرمود : " برادر بزرگی داشتم به نام علی اکبر ، مردم او را در کربلا کشتند". با این سخن گناه را از قضا به دوش مردم و حکومت انداخت.

۳. امام درشام

۱. امام و شامیان

۱- سر مبارک حضـرت امام حسین (ع) و اسرا را به شام آورده. پیرمردی خدمت حضرت سجاد (ع) آمده و به او ناسزا گفت. حضرت فرمود : " آیا قرآن خوانده‌ای؟" گفت : بله فرمود : آیه "قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [(شوری/۲۳)] شنیـده ای" پیرمرد گفـت : آیـا بـه خـدا شـما از دودمـان پیامبرید.حضـرت سوگنـد یـاد فرمـود کـه بله. پیرمرد نـاراحت شـد و عـذرخواهی نموده و به گریه افتاد و گفت که ما گمان می کردیم که محمد (ص) را جز یزید فامیلی نیست.این برنامه روزنه‌ای شـد که هفتاد نفر از بزرگان دمشق یک یک آمدند و عذر خواهی کردند و گریه و زاری ، و حضـرت سـجاد (ع) همه را عفو کردند. [إحتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۰۶] .

۲- منهال می گوید : در شام به دیدن حضـرت سـجاد (ع) رفته ، احوالش را پرسـیدم؛ سـخنانی از مقام قریش و حضـرت محمد (ص) داشت که مرا روشن کرد.

۳- گاه و بیگاه که نقشه خطرناکی در کار بود و یزید از متملقان می‌خواست که درباره حضـرت سـجاد (ع) چه کند؟ حضرت می‌فرمود : "کـاری کن که اگر پیـامبر می‌بود انجـام می‌داد" و بـا این نوع سـخن ، یزیـد را از غرور پـائین آورده و هم تخفیفی برای بچه‌های امام حسین (ع) و غل و زنجیر و آماده کردن کاروان برای برگشت به سوی مدینه را فراهم می‌نمود.

۲. خطبه امام در شام

نأی علی ما فاتنا و لنفرج بما تانا فأنشد یزید فول الفضل بن العباس بن عتبهٔ :

ثم اسـتأذنه علیه السـلام فی ان یتکلم فقـال یزیـد : نعم علی ان لاتقل هجرا قال (ع) : " لقـد وقفت موقفا لاینبغی لمثلی ان یقول الهجر ما ظنک برسول الله (ص) لو یرانی علی هذه الحال" فامر یزید بان یفک الغل منه.

"دعـا یزیـد الخـاطب و أمره أن یصـعد المنبر و یـذم الحسـین و أبـاه فصـعد و بالغ فی ذم أمیرالمؤمنین و الحسـین (ع) و المـدح لمعاویـهٔ و یزید فصاح به علی بن الحسین (ع) : ویلک أیها الخاطب! اشتریت مرضاهٔ المخلوق بسـخط الخالق فتبوأ مقعدک من النار". و لقد أجاد ابن سنان الخفاجی بقوله

[مثیرالأحزان ، ص۱۰۲] .

و قال لیزیـد : " اتأذن لی ان اراقی هـذه الاعواد فأتکلم بکلام فه لله تعالی رضـی و لهؤلاء اجر و ثواب" فابی یزیـد و الـح الناس علیه فلم یقبـل فقـال ابنه معاویـهٔ ائـذن له ما قـدر ان یأتی به ؟ فقال یزیـد : ان هؤلاء ورثوا العلم والفصاحـهٔ تو زقوا العلم زقا و ما

زالوا به حتی اذن له :

فقال (ع) : " الحمـدلله الـذی لابدایهٔ له و الدائم الذی لانفاد له و الاول الذی لااولیهٔ له ، و الاخر الذی لا آخریهٔ له ، و الباقی بعد فنـاء الخلق ، قـدر الليـالی و الايـام و قسم فيما بينهم الاقسام فتبارک الله الملک العلام الی ان قال : ايها الناس عطينا سـتا و فضـلنا بسـبع اعطينا العلم و الحلم و السماحهٔ و الفصاحهٔ و الشجاعهٔ و المحبهٔ فی قلوب المؤمنين و فضلنا بأن منا النبی و الصديق و الطيار و اسـد الله و اسد رسوله و سـبطا هذه الامهٔ ، ايها الناس من عرفنی فقد عرفنی و من لم يعرفنی انبأته بحسبی و نسبی ايها الناس انا ابن مکهٔ و منی ، انا ابن زمزم و الصفا انا ابن من حمل الرکن باطراف الردا انا ابن خير من ائتزر و ارتدی و خير من طاف و سعی و حـج و لبّی و انا ابن من حمل علی البراق و بلغ به جبرئيل سدرهٔ المنتهی فکان من ربه کقاب قوسـين او ادنی انا ابن من صـلی بملائکهٔ السماء انا ابن من اوحی اليه الجليل ما اوحی انا ابن من ضرب بين يدی رسول الله ببدر و حنين و لم يکفر الله طرفهٔ عين انـا ابن صالـح المومنين و ورث النـبيين و يعسوب المسـلمين و نور المجاهـدين وقاتـل النـاکثين و القاسـطين و المـارقين و مفرق الاـحزاب اربطهم جأشا و أمضاهم عزيمـهٔ ذلک ابوالسـبطين الحسن و الحسـين علی بن ابی طالب. انا ابن فاطمه الزهرا ، و سـيدهٔ النساء و ابن خديجهٔ الکبری.

انا ابن المرمل بالدماء انا ابن ذبيح کربلا انا ابن من بکی عليه الجن فی الظلماء و ناجت الطير فی الهواء".

فلما بلغ الی هذا الوضع ضج الناس بالبکاء و خشی يزيد الفتنهٔ فأمر المؤذن ان يؤذن لصلاهٔ فقال المؤذن : الله اکبر.

قال الامام (ع) : " الله اکبر و اعلی و اکرم مما اخاف و احذر" فلما قال المؤذن : اشـهد ان لا اله الا الله. قال (ع) : " نعم اشهد مع کـل شاهـد ان لاـ اله غيره و لاـ رب سواه" فلمـا قـال المؤذن : اشـهد ان محمـدا رسول الله. قال (الامام) للمؤذن : " اسألک بحق محمد ان تسکت حتی اکلم هذا!".

و التفت الی يزيـد و قال : " هـذا الرسول العزيز الکريم جـدک ام جـدی؟ فان قلت جـدک علم الحاضـرون و الناس کلهم انک کاذب وان قلت جدی فلم قتلت ابی ظلما و عدوانا و انتهبت ماله و سبيت نسائه فويل لک يوم القيامهٔ اذا کان جدی خصمک".

فصاح يزيد لمؤذن اقم للصلاهٔ. فوقع بين الناس همهمهٔ و صلی بعضهم و تفرق الاخر.

۴. امام و مختار

۱- مختار ، نامه ایی به امام سـجاد (ع) نوشت که از مردم برای شـما بیعت بگیرم؟ و ضـمن نامه مبلغی پول هم فرستاد. حضرت (ع) جواب نامه را نداد و در ملا عام او را به عنوان یک ریاست طلب مفتضح کرد.

۲- ابن زبیر از ول خرجی مختار مطلع گشـته و از او حساب رسی خواست ، او هم حاضر به هم کاری نشد. [مروج الذهب ، ج ۳].

۳- نـامه‌ای به محمـد حنفیه نوشت که برای شـما از مردم بیعت بگیرم ، او هم بـا امام سـجادعلیه السـلاممشورت کرد. حضـرت فرمود : " دل مختار برای ما نمی‌سوزد. ریاست طلب و منافق است". باز محمد حنفیه با ابن عباس مشورت نمود ، او گفت : در این مساله نفیا و اثباتا ساکت باش. محمد هم حرف ابن عباس را گرفت و سکوت اختیار کرد.

۴- به ابن زبیر گفت : اگر مرد لاـیقی را بیـابی از مردم عراق و کوفه لشـگری برای تو آمـاده می‌کنم تـا بتوانی شام را بگیری ، زیرا مردم آن منطقه شیعه و از مـاجرای کربلاـ تا الان از بنی امیه ناراحت انـد و رهبر می‌خواهنـد. ابن زبیر نیز گفت که تو این کار را بکن. مختار هم رفت به سوی کوفه و با گریه زیاد از دست قاتلان کربلا لذا شیعه گرد او را گرفته کم کم بازارش گرم شد و قاتلان را می‌گرفت و می‌کشت تا محبوبیتی پیدا کرد.

بعـد عبد الله بن مطیع را که والی قبلی ابن زبیر در کوفه بود به بهانه بی عرضـگی از کوفه بیرون کرد و کم کم باغ و بسـتانی به

راه انداخت و اموالی را خرج زندگی شخصی خود کرد.

۵- گروهی را جمع کرد و ابن زیاد را کشت و سر او را با پول زیاد و نامه‌ای به نزد امام سجاد (ع) فرستاد و پیام داد که من می‌خواهم از مردم برای شما بیعت بگیرم. امام که سابقه حیله و عداوت او را نسبت به بنی هاشم می‌دانست به سر بریده اعتنائی نکرد و جواب نامه را هم نداد و پول ها را هم قبول نکرد بعد به مسجد مشرف شده و حیله مختار را برای مردم روشن نمودند. [مروج الذهب ، ج ۱. ص۷۱] .

۶- مختار که از آلت دست قرار گرفتن امام سجاد (ع) مأیوس شد به فکر محمد بن حنفیه افتاد و او را مهدی آل محمد (ص) معرفی کرد (این اولین باری است که مهدویت یک حربه سیاسی شد) و مردم را به امامت او دعوت کرد و گفت : بنا بود مثلا امام سجاد (ع) باشد ، ولی برای خداوند بدا حاصل شد و خلاصه پس از آن قیام نموده و به هنگام نبرد کبوتران سفیدی را به پروازدر آورده و می گفت : اینها ملائکه هستند که برای امداد ما آمده‌اند.

۷- مختار مطالبی را از اسلام گرفته و با سخنانی دیگر مخلوط و مذهبی تازه پدید آورد. به نام کیسانیه ، زیرا کیسان لقب مختار بود و قائل به امامت محمد بن حنفیه بودند.

البته مرحوم مظفر درتاریخ شیعه می گوید : همه این مطالب درباره مختار دروغ بوده و اینها جهت مخدوش کردن چهره اوست که در تاریخ بافته اندو دلائلی در دست است که او مورد تایید امام سجاد (ع) بوده.

۹- مختار کسی است که به عموی خود والی مدائن نوشت که امام حسن (ع) را پناه ندهد و به این وسیله خود را به معاویه نزدیک می کرد و نسبت سوئی هم به حضرت داشت.

اکنون که مردم از یزید ناراحت و خودش هم ریاست طلب است ، چه بهتر که به نام انتقام از قاتلین کربلا علاقه مندان اهل بیتعلیهم السلامرا دور خود جمع کند و یزید را مغلوب و ریاستی به دست آورد.

۱۰. امام وحادثه حّره

۱. سیمای اطرافیان یزید

لشگر یزید به مدینه حمله کرد. سه روز قتل و غارت مباح شد. هزاران دختر بی صورت شدند. هزار زن بی شوهر بچه دار شدند. ده هزار کشته ، ۷۰۰ کشته ، از بزرگان و انصار و ۷۰۰ کشته ، حافظ قرآن بودند. بعد از سه روز هر که با یزیدبیعت می کرد مشروط بر این بود که اموال و غنائم جنگی او در ملک یزید باشد و گرنه کشته می‌شدند. همین که سر کشتگان مدینه را نزدیزید بردند ، باز گفت : لیت اشیاخی ببدر شهد وا...

شاهد ما اینجا است که بعد از این همه قتل و غارت فرمانده لشگر یزید در بازگشت مناجات می کرد و می گفت : بار الها بعد از شهادت به وحدانیت و نبوت عملی محبوب‌تر و امید بخش‌تر از کشتار مدینه که در راه اطاعت یزید بود برای آخرت خویش سراغ ندارم .

شمر بعد از صبح تا آفتاب دعا می کرد. گفتند : تو دیروز امام حسین (ع) را شهید کردی و فردای آن روز دعا می کنی؟!

گفت : اطاعت از امیر لازم است. [نقش ائمه دراحیای دین ، ج۵ ، ص۹۱ به نقل از تاریخ ذهبی ، ج۳ ، ص۱۸] .

۲. سبب جنگ حرّة

مردم مدینه حاکم را بیرون کردند (عثمان بن محمد) و بنی امیه را محاصره کردند و با عبدالله بن حنظله بیعت کردند. بنی امیهه ۱۰۰۰ نفر می‌شدند در خانه مروان جمع شدند وطی نامه‌ای از یزید کمک خواستند. یزید به ابن زیاد دستور داد به مدینه

برود و به دنبال شخصی به نام مسلم بن عقبه فرستاد. مسلم گفت ۱۰۰۰ نفر بنی امیه که نتوانند بجنگند ، پس بگذار به خواری کشته شوند. یزید گفت : مگر نمی‌دانی زنده ماندن بعد از آنان خوشی ندارد و بالاخره مسلم هم با ۱۲۰۰۰۰ نفر روانه مدینه شد. یزید فرمان داد سه بار مهلت بده و در نوبت سوم بکش و اموالشان را غارت کن ، اما با علی بن الحسین کاری نداشته باش. امام مروان و خانواده‌اش را پناه داد هم زمان با این قضیه حجاج مکه را محاصره کرد و کعبه را با منجنیق خراب کرد و ابن زبیر را کشت. خبر آمدن مسلم به مدینه رسید ، محاصره بر بنی امیه را تنگ کردند و گفتند ما دست بر نمی داریم تا گردن شما را نزنیم و به غائله پایان ندهیم. بالاخره آنها را از شهر بیرون کردند و آنها به سپاه مسلم پیوستند. سپاه به مدینه رسید و بعد از سه روز فرصت گفتند : یا تسلیم یا جنگ. گفتند : جنگ.

انقلابیون خندقی کنده بودند و سنگر گرفته بودند و رهبری آنها را عبد الله بن حنظله داشت. سپاه یزید حمله کرد سه ربع را نابود کردند و به ربع چهارم هم که فرمانده در آن بود حمله کردند. اینها بسیار مقاومت کردند تا به شهادت رسیدند. بعد از این مسلم سه روز همه چیز را مباح کرد ، قتل و غارت مردم مدینه را مباح کرد ، صدای ناله و ضجه صحابه بلند شد. چقدر مردم را کشتند و در خندق انداختند. [ابن اثیر.ص ۲۷۶]

۳. واقعه حره

۱- بعد از ماجرای کربلا مردم مدینه علیه یزید شوریدند و ابن زبیر هم که برای حکمرانی ادعائی داشت کمک کرد و بنی امیه و عامل یزید را از مدینه بیرون کردند.

یزید خبردار شد و لشگر به سوی مدینه فرستاد ، مردم مدینه هم مقاومت کردند و جنگ سختی در گرفت و در نتیجه مردم مدینه مغلوب شده و فرمانده لشگر یزید از مردم مدینه برای یزید بیعت گرفته به شرط آنکه مردم بی چون و چرا برده و بنده یزید باشند.امام سجاد (ع) نیز نزد فرمانده لشگر یزید حاضرشد ، ولی همین که نگاه اوبه حضرت افتاد دگرگون شده و از کار خود منصرف شد و حتی شفاعت حضرت را نسبت به گروهی پذیرفت. بعد از آن از مدینه خارج شدند و به سوی مکه روانه گشتند تا به حساب مخالف سر سخت یزید ، ابن زبیر برسند. او هم به کعبه پناهنده شده بود که آن‌ها هم بامنجنیق و سنگ و شمشیر و آتش حرم را مورد اهانت قرار دادند و به عده زیادی صدماتی وارد کردند.

۲- یزید با تجربه‌ای که از حادثه کربلا و سخنرانی امام در مسجد شام داشت سفارش کرده بود که نسبت به امام هیچ گونه تعرضی به عمل نیاید.

و لذا مسلم خونخوار به او احترام کرد و حتی در موردی سفارش حضرت را درباره رهائی گروهی که تصمیم قتل آنان را داشت پذیرفت و آنان را نکشت.

۳- قبول بیعت یزید برای رهائی از مرگ کافی نبود ، بلکه باید هم بیعت را قبول می کردند و هم بردگی او را.

۴- قتل عام در مدینه ارعابی بود کم اثر ، زیرا : الف) ابن زبیر در مکه به شورش خود ادامه می‌داد. ب) از کوفه هم گروهی که از پیدایش فاجعه کربلا ناراحت بودند به نام گروه توابین به سرگردگی سلیمان بن صرد خزاعی علیه یزید و بعد از کشته شدن سلیمان به سرگردگی مختار پیدا شدند.

ج) از سایر نقاط هم که حادثه کربلا و وضع یزید را شنیدند نگرانی و خلاصه مخالفت ها از همه جا علیه یزید می‌جوشید و قتل عام مدینه نتوانست کاری از پیش ببرد.

۵- ابن زبیر از ابتدا بیعت یزید را در مدینه رد کرد و به مکه رفت و پرچم مخالفت با یزید را برافراشت.

شهادت امام حسین (ع) و نفرت مردم مدینه از یزید از یک سو و زمینه مخالفت با یزید که ابن زبیر در مکه آنرا بوجود آورده

بود از سوی دیگر این دو شهر را به صورت خاصی در آورده بود که مقدمات ریاست ابن زبیر را فراهم کرده بود.

۶- فرماندار مدینه و مکه برای تثبیت مقام یزید گروهی از بزرگان انصار و مهاجرین را به نزد یزید در شام فرستاد تا بلکه از او بخشش و جایزه‌ای بگیرند و بر گردند و مردم را برای یزید رام کنند.آنها رفتند ویزید جوائزی به آنها داد و بر گشتند ، ولی جنایات وقمار بازی و سگ بازی و بدمستی یزید را نقل کردند و مردم را بیشتر علیه یزید تحریک کردند. کم کم مردم مدینه رسما علیه یزید قیام کردند و امویان را در فشار قرار دادند به طوری که به ناچار به خانه رئیس خود مروان بن حکم پناهنده شدند و کار بالا گرفت تا جائی که مروان تأمین برای زن و فرزندش نداشت و به ناچار آنها را به امام سجاد (ع) سپرد.

امام سجاد (ع) که تا چند روز پیش اسیر امویان بود ، امروز پناه دهنده زنان و اطفال آنها شد.

۷- شورشیان مدینه رهبری می‌خواستند ، امام سجاد (ع) نپذیرفت. با فرزند حنظله (غسیل الملائکه) بیعت کرده و به شورش خود ادامه دادند.

یزید از ماجرا مطلع گشت ، نعمان بن شبیر را به سوی آنان فرستاد تا آنها را پند داده و تهدید کند. او رفت ، ولی اثر نکرد. مسلم بن عقبه را که مردی خونخوار بود فرستاد تا آن منطقه را آرام و تسلیم یزید کند. او هم به مدینه آمد و فرمان قتل عمومی را داده و مردم را بی گناه کشتند. تنها به حضرت سجاد (ع) متعرض نشدند ، آن هم به خاطر سفارش یزید و پس از کشتار زیاد ، بزرگانی از مدینه را جمع کرد و به آنها گفت باید با یزید بیعت کنید با این شرط که هم برده و هم بنده او باشید.

۱۱. اوضاع سیاسی

۱. فساد عقیدتی کلام

۱- حجاج ثقفی در اولین خطبه در هنگام امارت خود بر کوفه (بدون حمد خدا و صلوات بر رسول خدا (ص)) می‌خواند : سرهای پرفتنه می‌بینم ، بدنهائی می‌بینم که باید در خون بغلطد و این کار را من می کنم و می کشم.

۲- ولید بن عبدالملک نیز در زمان امارت خود گفت : هر که به من جملهاتق اللهبگوید او را می کشم.

روزی یک نفر از قبیله مره به او گفت : کبریائی مخصوص خداست ، آنقدر تکبر مفروش و از خدا بترسم مامورین شکنجه با لگد او را کشتند. [ابن اثیر ، ج۴ ، ص۲۵۱] .

۳- مسلم بن عقبه فرستاده یزید بود که به لشگر خود در مدینه دستور قتل عام و...داد.

۴- حجاج بن یوسف حاکم ایران و عراق می گفت : مهم ترین لذت نزد من خون ریزی است.

۱۲۰ هزار نفر را کشت و هنگام مرگش ۵۰ هزار مرد و ۳۰ هزار زن را در زیر شکنجه و زندان نگاه داشته بود. [تاریخ تمدن اسلامی]

- مروج الذهب می گوید : که ۱۶۰ هزار نفر این زندانیان عریان بودند.

۲. بی دینی امرا

عبد الله و سهل ساعدی را با گذاردن مهر داغ بر گردن آنان شکنجه می‌داد.

۵- عبدالملک مروان هر که را احتمال خطر برای ریاست می‌داد فرمان ترور صادر می کرد.

۶- یکی از حکام اموی مست به محراب رفت و نماز صبح را چهار رکعت خواند ، بعد می گوید : امروز نشاط دارم ، اگر می‌خواهید بیشتر بخوانم.

۷- عبـدالملک مروان همین که به خلافت رسـید به قرآنی که در مقـابلش بود خطـاب کرد و گفت : این آخرین دیـدار من با توست.

۸- بعد از مرگ پسر یزید مردم عراق با ابن زبیر بیعت کرده و او عبدالله بن مطیع را والی کوفه کرد. [مروج الذهب ، ج۳] .

۹- روزی ولیـد بن یزیـد قرآن را بـاز کرد ، این آیه آمـد : وَ اسْـتَفْتَحُوا وَ خابَ کلُّ جَبّارٍ عَنِیـدٍ مِنْ وَرائِهِ جَهَنَّمُ وَ یسْـقی مِنْ ماءٍ صَدِیدٍ [ابراهیم/۱۶-۱۵]

ناراحت شد و قرآن را هدف قرار داد و تیرباران کرد.

۱۰- حجـاج ثقفی در سـخنرانی خود گفت : خلیفه نزد خـدا از ملائکه و انبیا بهتر است. [عقـد الفریـد ، ج۳ ، ص۱۸ و مروج الذهب ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

۳. مطرود شدن دین

۱۱- عبـد الله زبیر که در منطقه حجاز دعوی خلافت داشت صـلوات بر رسول خـدا را در خطبه ترک کرد. سـبب را پرسـیدند؛ گفت : پیامبرخویشان بدی دارد که از صلوات بر جد خود غرور میورزند. [تاریخ یعقوبی ، ج۳ ، ص۸] .

۱۲- حجاج وقتی از مدینه بیرون میرفت ، گفت : خدا را شـکر که از این شـهر بیرون رفتم ، این شـهر پلیدترین شهرها نزد من است. در این شـهر جز پاره چوبی چند که به نام منبر رسول خدا و استخوان پوسیدهای که قبر پیامبر (ص) است چیزی نیست. [شکاهٔ الادب ، ج۲ ، ص۲۷۲] .

۱۳- برای همین افراد بی شخصیت و پست ، شعرای بی شخصیت هم شعرها سرودند که نمونه هایی از آن به این آدرس است. زندگانی امام سجاد (ع) از صفحه ۱۲۸ تا ۱۳۱ نوشته سید جعفر شهیدی

۱۴- منطق و فلسفه عمل بنی امیه این بود :

الف) خریداری مخالفین

ب) نابود ساختن.

بزرگـان قریش را بـا بخشـش هـای زیـاد میخریدنـد و اگر نه حقـوق آنهـا را قطع و گـاهی برای وجود یـک مخـالف حقوق منطقهای را قطع می کردند. [اغانی ، ج۱۳ ، ص۱۰۵] .

۴. دور شدن از حقانیت اسلام

ابن زبیر برادری داشت به نام عمرو که با او مخالف بود ، ولی همین که بر او پیروز شد و دست یافت برهنه به در مسجد الحرام نگاه داشت و آنقدر او را زد تا مرد. [مروج الذهب ، ج۳] .

۱۶- معاویهٔ بن یزید حدود چهل روز خلیفه شد و به هنگام وفات ، بنوامیه به او گفتند تا جانشین تعیین کند نپذیرفت و سخنانی کنـایه از وزر حکومت غاصـبانه بیـان کرد... مـادرش گفت : کاش خون حیض بودی و دفع میشـدی. در جواب گفت : کاش بودم.

۲۲ سال داشت ، در دمشق مرد. ولید بن عقبه بر او نماز کرد تابلکه بعد از او رئیس باشد ، ولی در تکبیر دوم ضربهای به او زده شد و مرد.

۱۷- پیامبری که با مردم خندق می کند و این چنین درس عدالت در اجتماع میدهد.

پیـامبری که همراه مردم در تهیه غـذا هیزم جمع می کنـد و درس عـدالت در اجتمـاع میدهـد. به همه بیت المال را عادلانه می دهد و در جواب خرده گیران که می گفتند گروهی که قبلا مسـلمان شده اند از سهم بیشتری برخوردارند میفرمود : " پاداش

اسلام قبلی آنان با خدا و در معاد است و از نظر شکم همه مساوی اند؛ ترجیح نمی باشد نه عربی بر عجمی و نه سفید بر سیاه".

۱۸–عمر ابوهریره را (به جرم اینکه از بیت المال سه اسب خریداری کرده برای خود) تازیانه زد ، ولی عثمان که پیرمردی بود نالایق و مروان همه کاره او بود مسیر را عوض کرد [امام سجاد (ع) / ۳۵●●●]

اوضاع سیاسی

تا جائی که معاویه به حاکم خود ، زیاد نوشت : هر چه طلا و نقره در منطقه تو است جمع کن و پیش من بیاور. مسیر عدالت عوض شد تا جائی که امیهٔ بن عبدالله بن عبدالملک نوشت : مالیات خراسان خرج مطبخ مرا تأمین نمی‌کند.

۱۹– در زمان رسول الله (ص) آزادی بیان بود ، به رسول خدا اعتراض کردند و حضرت پاسخ قانع کننده‌ای داد ، ولی در زمان امویه خفقان بود تا جائی که ابوذر و حجر بن عدی را به خاطر اعتراض به اینکه (نباید به حضرت علی (ع) ناسزا گفت) اعدام کردند.

تا این که روح مردم با این نوع تهدید و شکنجه خو گرفت ، نسل نو ، نسل ترسو و تهدید شده شد. کار به جائی رسید که عبدالملک بن مروان بعد از فراغت از حج سال ۷۵ هجری در خطبه گفت : هر کس کوچک ترین پند و نصیحتی به من بکند گردنش را می‌زنم. [ابن اثیر ، ج۴ ، ص۱۹ و ۲۵۱] .

۱. امام صادق (ع)

۱. در احوال آن حضرت

۱. سیمای امام

ـ نام ، جعفر ، کنیه ، ابو عبد الله ، لقب ، صادق.

ـ پدر ، امام باقر (ع) ، مادرف ام فروهٔ.

ـ ۱۷ ربیع ۸۳ در مدینه متولد.

ـ در ۶۵ سالگی در ۱۴۸ هجری شهید و در بقیع مدفون است.

ـ در سال ۱۱۴ به امامت رسید.

ـ دوران امامت او مصادف با اواخر امویان و اوائل عباسیان.

ـ امویان در سال ۱۳۲ منقرض شدند. [سیره پیشوایان] .

۱.شب جمعه ۱۷ ربیع سنه ۸۲ هجری متولد شدند. [اسد حیدر ، ج۴]

۲. عبد الملک مروان حاکم وقت بود و او و نمایندگانش در بلاد ، ظلم را به سر حد رسانده بودند.

۳. حدود ۱۳ سال از دوران امام سجاد (ع) را درک کرد و سپس یگانه مربی او امام باقر (ع) بود و مدت امامت ۳۴ سال.

۴. امام صادق (ع) ناظر بود که در هر جلسه درس و وعظ و قصه و... شروع یا پایان سخن ناسزا به علی بن ابیطالب (ع) است. با آن همه دشمنی و رقیب تراشی برای امام صادق (ع) جمله‌ای که اشاره به عیبی در حضرت باشد از احدی و از هیچ فرقه‌ای نقل نشده است.

مادرش ام فروهٔ بود که امام صادق (ع) درباره‌اش فرموده : آمنت و اتقیت و احسنت.

این مادر دارای مقام علمی بود و روایاتی از شوهرش امام باقر (ع) نقل کرده است.

پدر زن امام صادق (ع) قاسم بن محمد از بزرگان محدثین اهل بیت (ع) و از فقهاءسبعهٔ روی حدیثهبود. [اصحاب الصحاح الستة ، ص۲۸۳]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سلونی سلونی قبل أن تفقدونی [تأویل‌الآیات‌الظاهرهٔ ، ص۲۰۹] .

۲. علم امام

امام صادق (ع) کسی بود که دشمن او منصور می گفت : حضرت صادق (ع) مصداقثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتابَ الَّذِينَ اصْطَفَينا مِنْ عِبادِنا [فاطر/۳۲] .

است.

قال مالک بن أنس ما رأت عین و لا سمعت أذن و لا خطر علی قلب بشر أفضل من جعفر الصادق فضلا و علما و عبادهٔ و ورعا. [المناقب ، ج۴ ، ص۲۴۷] .

ابو حنیفه : ما رایت افقه من جعفر بن محمد الصادق (ع) و قال لولا السنتان لهلک نعمان.

قَالَ ابْنُ أَبِی الْعَوْجَاءِ یا ابْنَ الْمُقَفَّعِ مَا هَذَا (امام صادق (ع)) بِبَشَرٍ [کافی ، ج۱ ، ص۷۴] .

الحافظ ابوحاتم : جعفر بن محمد لا یسئل عن مثله.

ابن خلکان : و فضله اشهر من ان یذکراسد حیدر کلمات زیادی از افراد زیادی در ج۱ نقل کرده است. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]

ـ منصور دوانیقی به ابو حنیفه گفت : ۴۰ سؤال مشکل آماده کن تا در جلسه‌ای از امام بپرسیم ، شاید یکی را نتواند جواب دهد ، اما حضرت همه را باضافه نظر دیگران در مساله پاسخ داد.

ـ مالک : ما رایت عین و ما سمعت اذن و ما خطر علی قلب احد ، اعلم و اتقی و اعبد

ـ ابوحنیفه ، حسن بصری ، واصل بن عطا (رئیس معتزله) ، جابر بن حیان ، و... از شاگردان او هستند.

ـ علوم قرآن ، تفسیر ، حدیث ، فقه ، کلام ، طب ، فلسفه ، نجوم ، ریاضیات ، با تدریس امام صادق (ع) شکوفا شد.

ـ در آن زمان فرقه هائی همچون معتزله ، خیریه ، مرجئه ، غلات ، زنادقه ، مشبهه ، متصوفه ، مجسمه ، تناسخیه ، ظاهر شده و فعال بودند.

ـ در میان ۴۰۰۰ شاگرد امام ، افرادی بودند مولف ، نظیر هشام بن حکم که۳۱ جلد کتاب نوشت. جابر بن حیان ۲۰۰ رساله در علوم مختلف (خصوصا شیمی که کیمیا گفته می‌شود.) نوشت.

۱. یکی از شاه کارهای امام صادق (ع) مناظرات و احتجاجات حضرت است. و پاسخ به سوالات که گاهی در دو جمله کوتاه و گاهی مفصل بیان می شد. و حضرت شاگردانی پاسخگو و بحاث تربیت نموده بود. مثلا حضرت در پاسخ استدلال برای خالق فرمود : ما بالناس من حاجهٔ

در پاسخ توحید فرمود : عن هشام بن الحکم قال قلت لأبی عبد الله (ع) ما الدلیل علی أن الله واحد قال اتصال التدبیر و تمام الصنع کما قال عز و جل" لَوْ كانَ فِيهِما آلِهَةٌ إِلَّا اللّهُ لَفَسَدَتا " (انبیاء-۲۲) [توحید صدوق ، ص۲۵۰] .

۲. در مناظره کوتاه دیگری دیصانی می‌پرسد : دلیل وجود خدا چیست؟

فرمود (ع) : من هستم. خودم که خودم را نیافریدم.

۳. در مناظره کوتاه دیگری ، مادی گفت : من در این شیشه آب و خاک ریختم واکنون در آن کرم هائی تولید شده است.

بنابراین من خالق این موجوداتم چون سبب پیدایش آنان من بوده ام. امام فرمودند : تو اگر خالقی بگو چند عددند؟ نرند یا ماده؟ وزن هر یک چقدراست؟

۴. در غوغای جبریه و مفوضه شعار حضرتلا جبر و لا تفویضبود.

۵. مناظرات طولانی حضرت در کتب حدیث و کلامی موجود است. تشویق خاصی که حضرت به مناظره داشت از تشویق مکرر هشام که عمرو را در بصره کوبید معروف است.

۳. سیره امام

۱. اخلاق

۱.قال مالک و لقد کنت أری جعفر بن محمد (ع) و کان کثیر الدعابة و التبسم فإذا ذکر عنده النبی (ص) اصفر و ما رأیت یحدث عن رسول الله (ص) إلا علی طهارة [بحارالأنوار ، ج۱۷ ، ص۳۳] .

۲. او همچون اجداد گرامش علی و سجادعلیهما السلامشبانه غذای فقراء را به دوش گرفته و ناشناس در خانه‌ها می‌داد و جز با مرگش معلوم نبود که این تقسیم از کیست.

۳. باغی داشت ، همین که میوه‌اش می‌رسید نردبانی می گذاشت تا مردم بروند و از میوه‌ها بخورند و نیز در باغ قسمت هائی را تخت گاه قرار داده تا واردین آنجا بنشینند و برای کسانی که نمی‌توانستند بیایند می‌فرستاد. [ج۴ ، ص۲۹۵]

۴. نزد امام صادق (ع) استخفاف به مومن محتاج به منزل استخفاف به امام بود و به یکی از اصحابش فرمود : تو ما را خفیف کردی. او ناراحت شد که چرا؟ فرمود : فلان وقت به مومن محتاجی که به تو روی آورده بود سرت را بلند نکردی.

۵. به شقرانی یکی از منسوبان خود فرمود : إن الحسن من کل أحد حسن و إنه منک أحسن لمکانک منّا و إن القبیح من کل أحد قبیح و إنه منک أقبح لمکانک منّا [المناقب ، ج۴ ، ص۲۳۶] .

۶. به یکی از بستانکاران عصبانی و سخت گیر که بدهکار را در فشار گذارده بود فرمود : آیا این آیه را خوانده‌ای : وَ یخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ [(رعد-۲۱)] [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۹۴] .

۷. از کسی احوال مردم را پرسید که آیا اغنیاء احوالپرس فقراء هستند و سالم‌ها عیادت مریض‌ها و....می روند؟ گفت : نه.عن محمد بن عجلان قال کنت مع أبی عبد الله (ع) فدخل رجل فسلم فسأله" کیف من خلفت من إخوانک". فأحسن الثناء و زکی و أطری فقال له : " کیف عیادة أغنیائهم لفقرائهم" قال : قلیلة. قال : " کیف مواصلة أغنیائهم لفقرائهم فی ذات أیدیهم" فقال : إنک تذکر أخلاقا ما هی فیمن عندنا. قال : "فکیف یزعم هواء أنهم لنا شیعة" [صفات‌الشیعة ، ص۸] .

۸. به صاحب منصبی که دربان داشت فرمود : عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَنَظَرَ إِلَی بِوَجْهٍ قَاطِبٍ فَقُلْتُ : مَا الَّذِی غَیرَک لِی قَالَ : " الَّذِی غَیرَک لِإِخْوَانِک بَلَغَنِی یا إِسْحَاقُ أَنَّک أَقْعَدْتَ بِبَابِک بَوَّاباً یرُدُّ عَنْک فُقَرَاءَ الشِّیعَةِ فَ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۱] .

۹. از امام صادق (ع) خواست که دعائی کند که بدون زحمت روزی پیدا کند. فرمود : لَا أَدْعُو لَک اطْلُبْ کَمَا أَمَرَک اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۵ ، ص۷۸] .

۱۰. امام غلامش را برای کاری فرستاد. دیر آمد. امام به سراغش آمد ، دید که غلام خوابیده ، امام در کنارش نشست او را باد می‌داد تا کم کم بیدار شد. امام فرمود : توهم شب می‌خوابی و هم روز ، شبها بخواب تا روز نخوابی.

۱۱. روزی که داغ فرزندش اسماعیل را دید با مردم بسیار عادی برخورد کرد و فرمود : "کسی که مرگ را حق و پیش چشم خود حاضر می‌داند مسئله‌ای ندارد".

۱۲. ماجرای بند کفش.

۱۳. ماجرای قطع دوستی بیست ساله به خاطر یک فحش.

۱۴. سود اضافی مصادیق فروش گندم و مصرف عادی.

۱۵. احترام حضرت به نام محمد (ص) همین که شنید نام نوزادی را محمد گذاشته‌اند.

۲. عبادت

۱.عَنْ مَالِك بْنِ أَنَس أَنَّهُ قَالَ فِی حَدِیثٍ وَ لَقَدْ حَجَجْتُ مَعَهُ أَی الصَّادِقِ (ع) سَنَةً فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ عِنْدَ الْإِحْرَامِ كانَ كلَّمَا هَمَّ بِالتَّلْبِیةِ انْقَطَعَ الصَّوْتُ فِی حَلْقِهِ وَ كادَ أَنْ یخِرَّ مِنْ رَاحِلَتِهِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۳۴] .

۳. کار

۱. در پاسخ کسی که خواست بیل را از حضرت بگیرد و کمک کند می فرمود : إِنِّی أُحِبُّ أَنْ یتَأَذَّی الرَّجُلُ بِحَرِّ الشَّمْسِ فِی طَلَبِ الْمَعِیشَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۷۶] .

(مسحاة در حدیث آمده نمی‌دانم در لغت چیست. من احتمالا بیل معنا کردم و الله العالم کتاب لغت نداشتم)

۲. می‌فرمود : کسی هست که کارم را بکند و خرجی مرا بدهد ، ولی دوست دارم کار کنم و رزق حلال با دستم پیدا کنم. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]

۲. دوران حیات امام

۱. خلفای زمان حضرت

ـ امویان معاصر امام صادق (ع) :

هشام بن عبد الملک ، ۱۲۵-۱۰۵

ولید بن یزید بن عبد الملک ، ۱۲۶-۱۲۵

یزید بن ولید بن عبد الملک ، ۱۲۶-۱۲۶

ابراهیم بن ولید بن عبد الملک ، ۷۰ روز از سال ۱۲۶

مروان بن محمد (مروان حمار) ۱۳۲-۱۲۶

عباسیان معاصر امام صادق (ع) :

عبد الله بن محمد مشهور به سفاح ، ۱۳۷-۱۳۲

ابو جعفر مشهور به منصور دوانیقی ، ۱۵۸-۱۳۷. [سیره پیشوایان] .

امام صادق (ع) در برابر حکام جور بنی امیه :

سه سال عبد الملک مروان.

نه سال و هشت ماه سلیمان بن عبد الملک.

سه سال و سه ماه سلیمان بن عبد الملک.

دوسال و هشت ماه عمر بن عبد العزیز.

چهار سال و یک ماه یزید بن عبد الملک.

بیست سال هشام بن عبد الملک.

یک سال ولید بن یزید بن عبد الملک وبعد ابراهیم بن ولید بن عبد الملک و بعد مروان بن محمد.
شش ماه یزید بن ولید.
تا در سال ۱۳۲ هجری دودمان ننگین بنی امیه برچیده شد و از بنی عباس ، سفاح و برادرش منصور.
۲. بنی امیه
۱. جنایات امویان
۱. عبد الملک مروان :
قبل از این که به حکومت برسد هم نشین علماء و متعبد و...بود؛ اما همین که به مقام رسید قرآن را هم کنار گذارد و گفت : هذا فِراقُ بَینِی وَ بَینِک
او می گفت : لا یامرنی احد بتقوی الله الا ضربت عنقه
به حجاج ثقفی ولایت حجاز و عراق را داد و جنایات حجاج به قول حسن بصری سیئة من سیئات عبد الملک. چرا ندهد به کسی که می گفت : عبدالملک افضل من نبی [اسد حیدر ، ص۱۱۲]
امام سجاد (ع) را دست و پا بسته از مدینه تا شام فرستاد و...... می گفت : به من وحی می‌شود که این کارها را بکنم. [ابن عساکر ، به نقل از اسد حیدر.گ]
۲. ولید بن عبد الملک :
موسس مسجد جامع دمشق و در بناء مسجد جامع دمشق ۴۰۰۰ صندوق طلا که در هر صندوقی ۱۴ هزار دینار بود خرج کرد و در مقابل انتقاد مردم می گفت : که بیت المال از خودم است. و در جریان توسعه مسجد مدینه یکی به او گفت : خانه پیامبر (ص) را خراب نکن. آن قدر به او زد تا زیر شکنجه مرد. [الامام الصادق (ع) اسد حیدر]
۳. عمر بن عبدالعزیز :
کارهایی کرد که قابل تشکر است مثلا سب علی (ع) را ممنوع کردو... ولی باقی بنی امیه از رفتار این فامیل راضی نبودند و لذا با سم او را کشتند.
۴. یزید بن عبد الملک :
مرد عیاشی بود. دو جاریه زیبا داشت که دائما سر گرم بود و یکی از آنها مرد و مدتها او را دفن نکرد و گفت : من طاقت فراغ ندارم. و همین که ملامت شد او را دفن نمود ، ولی بعد نبش قبر کرد تا بار دیگر معشوقه خود را ببیند. خلاصه پس از مدتی از حسرت این زن مرد.
۵. هشام بن عبد الملک :
در حج از ازدحام جمعیت نتوانست استلام حجر کند ، ولی برای امام سجاد (ع) راه باز کردند او ناراحت شده و گفت : این کیست؟ فرزدق اشعار معروفش را سرود. او امام باقر (ع) و صادق (ع) را از مدینه به شام احضار کرد تا این دو بزرگوار را سبک کند و امام صادق (ع) در پیش جمعیت فرمود : السعید من اتبعنا و الشقی من عادانا و خالفنا [الأمان ، ص۶۶] .
۶. ولید بن عبد الملک :
که قرآن را تیر باران کرد و اهل قمار و شراب و لهو و لعب و فاسق بود و اصرار بر فحشاء داشت و به قول بعضی زندیق بود و به فرعون این امت شناخته شده است. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]
۲. عوامل تغییر رژیم اموی

۱. انتصار لآل محمد (ص) :
از بس هتك و خون ریزی و ظلم و.... شده بود ، مردم همه کپسول غضب شده بودند.
۲. فشار مالی که از طرف حکام می‌شد از باب نمونه از کتاب الامام الصادق (ع) و المذاهب الاربعهٔ اسد حیدر ، ج۲ ، ص۳۳۹ به بعد که از ابن کثیر و طبری و مدارك دیگر که نقل شده ما نقل می‌کنیم :
ـ عمال بنی امیه برای گرفتن مالیات پیش خود قیمتی جعل می کردند و کار به ارزش و نرخ معمول میوه‌ها نداشتند.
ـ عمال بنی امیه در مصر از کسانی که نباید جزیه بدهند جزیه می‌گرفتند.
ـ عمال بنی امیه هدایای نوروز ساسانی را احیاء کردند و یك سال مبلغ این هدایا ۱۳ میلیون درهم شد.
ـ از هدایای والی هرات یك قصر فضه و یك قصرطلا تهیه شد.
ـ عامل عبد الملك مروان به مردم جز خرجی آنها آن هم بخور و نمیر نمی‌داد و باقی درآمدها را تصرف می‌کرد.
ـ عامل یمن اموال و املاك مردم را تصاحب کرد.
ـ والی خراسان ۲۰ میلیون درهم مال مفت گرفت.
ـ بلال ابن ابی برده به کار چاق کنی گفت که اگر حکومت و فرمانداری عراق را از عمر بن عبدالعزیز برای من گرفتی من ۲۰ میلیون درهم به تو می‌دهم.
این مالیات های زوری و غیر اسلامی ، مردم را عصبانی کرده بود و مصلحان از صحابه را به فکر انقلاب انداخته بود. [الامام الصادق ، اسد حیدر]
۳. نابودی رجال دینی :
در واقع مدینه سه روز در اختیار ارتش بنی امیه بود که ۸۰ صحابی در آن سه روز کشته شد. و از مردم به عنوان بردگی برای یزید بیعت گرفتند. ۷۰۰ حامل قرآن ، ۱۷۰۰ مهاجر و انصار ، ۱۰۰۰۰ نفر مردم عادی کشته شد.
۴. بعضی خواسته‌اند انقلاب علیه بنی امیه را فقط خسته شدن بردگان و فشار و تحقیر و تضییع حقوق بردگی بدانند و معنای این تفسیر این است که بنی امیه ظلمی به اسلام و مسلمین نکرده اند. فقط بردگانی چند در فشار بودند و شاید این تفسیر از علاقه مندان به بنی امیه است. همان کسانی که روایاتی در فضیلت معاویه و یزید جعل کرده‌اند و مرحوم امین مشت راویان آن احادیث را باز کرده. به هر حال این تفسیر مساوی است با آن که ملت اسلام هیچ شعوری و مسئولیتی نسبت به اسلام احساس نمی‌کردند. فقط بردگانی ، آن هم برای حقوق انسانی نه خطر اسلامی.
اسد حیدر از مدارك قوی نام حدود ۲۰ نفر را می‌برد. (از بردگان) که در نظام اموی دارای مقام و منصب عالی بودند و این طور نبود که بردگان عزل و عصبانی و شورش کنند کوتاه سخن این که انقلاب عمومی بود و اسلامی نه خصوص بردگان.
۵. با این که روایات زیادی وارد شده که اسد حیدر چند حدیث آن را از مسند احمد و دیگر کتب آورده که حاکم ظالم در چه وضعی است ، دیگر چه جائی برای تبرئه مثل یزید باقی می ماند؟!! [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]
۶. این عوامل به هم شدت داد و رقیب بنی امیه ، بنی عباس هم به اصطلاح از روان شناسی اجتماعی استفاده کرده و مردم را برای ایجاد حکومت اسلامی به رهبری اهل بیت (ع) دعوت کردند و لذا مردم حمله کردند. بعضی اجساد بنی امیه را از قبر بیرون آوردند وشلاق زدند. بعضی به زندان و بعضی کشته و در کوچه‌ها می‌کشانیدند و اجساد آنها را نزد سگها و...می انداختند.
۷. دعوت مردم برای حکومت آل محمد (ص) بود و بنی العباس خود را بیعت گیرندگان آل محمد (ص) می‌دانستند. مردم

خسته هم قبول کردند. حکومت نو به وجود آمد. توقع عدالت و... بود. سفاح اولین خلیفه عباسی هم در خطبه‌های افتتاحیه وعده‌های عدل داد و برادرش منصور در ابتدای امر برای نگاه داری افکار عمومی در ظاهر با علویین خیلی ادب می کرد. ولی هر لحظه احتمال جنگی به نفع علویین و برکناری منصور بود ولی تا قدرتش را مستحکم کرد بنای خلاف گذارد وآنقدر ظلم کردند که شاعر گفت :

[الامام الصادق (ع) ، سیره حیدر]

۳. عوامل سقوط بنی امیه

۱. تبدیل حکومت اسلامی به موروثی

۲. بدعت‌ها وانحرافات

۳. صرف بیت المال به خوش گذرانی‌ها.

۴. دستگیری ، شکنجه ، قتل عامها.

۴. کشتار جمعی دسته جمعی خاندان پیامبر.

۵.حکم به غیر ماأَنْزَلَ اللّهُ

۶. حذف قانون حدود و دیات.

۷. بی توجهی به دانشمندان .

۸. شکستن مقدسات مثل تخریب کعبه و....

۹. ستایش پادشاهان

۱۰. تاویل قرآن و تفسیر به رای طبق سلیقه حکام

۱۱. ساختن کاخ و تجمل گرائی.

۱۲. شراب خواری و زن بارگی.

۱۳. تبعیض میان نژاد وقبائل و عرب و غیر عرب.

۱۴. مهم ترین اهرم که عباسیان توانستند امویان را از گردونه خارج کنند تحقیرغیر عرب و قتل اولاد پیامبر (ص) بود.

۳. بنی عباس

۱. پیدایش عباسیان

ـ عباسیان با شعارهای اسلامی ، نوشتن آیات بر پرچمها و تظاهر به علاقه به اهل بیت حکومت را به دست گرفتند.

ـ ابومسلم به امام صادق (ع) نوشت ، اگر مایلید شما رهبر ما شوید. امام فرمود :

ما انت من رجالی و لا الزمان زمانی.

ـ ابوسلمه خلال که بعدها به عنوان وزیر آل محمد معروف شد به امام صادق (ع) نامه نوشت.

اما امام نامه را سوزاند؛ زیرا حضرت می‌دانست هدف آنها سوء استفاده از نام مقدس اهل بیت است.

ـ مورخان می‌نویسند تعداد کسانی را که ابومسلم در زمان حکومتش کشت ۶۰۰۰۰۰نفر بود.

ـ وقتی منصور دوانیقی می‌خواست ابومسلم را به قتل برساند ، گفت : چرا این همه مردم را کشتی؟ گفت : به خاطر استحکام پایه‌های حکومت تو!

ـ ابومسلم می گوید : در غیر جنگها من صد هزار نفر را کشتم.

او حتی یاران خود را می‌کشت. او مثل ابوسلمه خلال که بازوی اقتصادی به حکومت رسیدن عباسیان بود را کشت.
۲. در احوالات منصور
۱. سیمای منصور دوانیقی
ـ دومین خلیفه عباسی که ۲۱ سال حاکم بود.
ـ پاسخ انتقاد را با شمشیر می‌داد.
ـ پول پرست و تنگ نظر بود و ۸۰۰ میلیون درهم پول جمع آوری کرد.
ـ اموال مردم را غصب و تصاحب کرد و برای خود ذخیره می کرد.
ـ منصور می گفت : مردم باید فقیر و تهیدست باشند ، سگ را گرسنه نگهدار تا به طمع نان دنبال تو بیاید.
یکی گفت : می‌ترسم کس دیگر نان به سگ دهد و دنبال او برود.
ـ منصور به مهدی ، پسرش گفت : مردم را ۳ گونه می‌توان رام کرد :
۱. عده‌ای گرسنه که دنبال تو بیایند.
۲. عده‌ای فراری که از ترس جان .
۳. عده‌ای در زندانها
تا حرکتی علیه تو نشود و تو حکومت خود را داشته باشی.
ـ عموی منصور به منصور گفت : گویا کلمه عفو به گوشت نخورده.گفت : عفو با حکومت جور نمی‌آید.
۲. منصور وتظاهر به دین
۱. منصور لباس وصله دار می‌پوشید و خودش هم وصله می‌زد. [اسد حیدر ، ج۲ ، ص۴۷۸]
۲. روز عرفه خطبه‌ای خواند و چنان اظهار تقدس کرد و به مردم التماس دعا گفت.
۳. عبدالرحمن افریقائی هم شاگردی منصور بود.از او پرسید؟ حکومت من چگونه است؟ گفت : هر ظلمی بنی امیه کردند تو هم کردی به علاوهٔ....ناراحت شد و او را از جلسه بیرون کرد.
۴. منصور عبور می کرد. دختر بچه یکی از طرفداران اهل بیت که زندان بود برای ترحم منصور زبان گشود تا شاید پدرش را آزاد کند. منصور سفارش کرد زندان پدر را تنگ‌تر کنند.
۴. فرزندان پیامبر (ص) را می کشت ، ولی حصیر پاره و کهنه که یادگار شخص رسول الله (ص) بود در مکان خاصی با خادم مخصوص حفظ می کرد. و فقط هنگام نماز با تشریفاتی برای نماز می‌آورد و می‌برد تا بگوید : من آثار پیامبر (ص) را حفظ می کنم.!!!!
۵. به وعاظ می گفت : نصیحتم کنید و اشک می‌ریخت. به قول معروفکف تذبح و اخری تسبح.
۶.روایاتی جعل می کرد که پیامبر (ص) فرموده : اللهم اغفر لعباس و ولد عباس و لمن احبهمو اینکه عمر خدا را به مقام عباس (جد بنی العباس عموی پیامبر (ص)) قسم داد. حفاظ ومحققان جعل و کذب بودن این روایت را ثابت کرده‌اند. [الامام الصادق (ع) اسد حیدر ، ج۲]
۷. بنی العباس علمای درباری را تحریک می کردند که بگویند شیعه معتقد به الوهیت ائمهٔ هست و افکار عمومی را علیه شیعه تحریک می‌کردند. واینها رامتهم به زنادقه و الحاد می‌کردند تا هرگونه ظلمی را روا دارند. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر ، ج۲]

۳. جنایات منصور نسبت به امام

ـ منصور از محبوبیت امام و گسترش حوزه علمی او نگران بود.

ـ هر چندی حضرت را به عراق احضار می کرد ، ولی خطر برطرف می‌شد.

ـ منصور از طریق جاسوسان ، شیعیان را تحت کنترل داشت و گاهی آنها را می کشت.

ـ امام از استخدام شدن شیعیان در دستگاه بنی عباس به شدت منع می کرد.

ـ از ارجاع امور به قضات آنها نهی می کرد.

ـ روزی منصور به امام نوشت ، چرا نزد ما نمی‌آیی؟

امام در جواب فرمود : دنیایی نداریم که برای آن از تو بیم ناک باشیم و تو آخرتی نداری که ما به آن امید وار. پس ملاقات ما با تو چه سود! ـ منصور نوشت : بیا و ما را نصحیت کن.

امام : اگر کسی اهل دنیا باشد تو را نصیحت نمی کند. اگر هم اهل آخرت باشد نزد تو نمی‌آید.

ـ برای جلوگیری از مرجعیت امام صادق (ع) ، بنی عباس مردم را به فقهای سازش کاری که شاگرد امام صادق (ع) بودند ارجاع می‌دادند.

ـ منصور ، مالک بن انس را بسیار احترام می کرد و او را فقیه رسمی و سخنگوی بنی عباس اعلام کرد و کسی جز او حق فتوا نداشت.

ـ مالک به خاطر فشار منصور کتاب موطا راتالیف کرد. (شرح زرقائی بر موطا)

ـ منصور به مالک گفت : اگر زنده باشم کتاب تو را به همه جای دنیا می‌فرستم و مثل قرآن مردم را وادار به عمل به آن می کنم. [سیره پیشوایان. سید مهدی پیشوایی]

۴. برخورد منصور با نفس زکیه

ـ اواخر عمر امام صادق (ع) ، محمد بن عبد الله بن الحسن (نفس زکیه) قیام کرد ، منصور ریاح بن عثمان را فرماندار مدینه کرد.

ـ فرماندار مدینه مردم را جمع کرد وگفت : من افعی و زاده افعی هستم. اگر تسلیم نشوید همه را قتل عام می کنم.

ـ گروهی گفتند : ۲ بار پدرت به خاطر جرم تازیانه خورده ، تو لایق نیستی و ما مطیع نیستیم.

ـ فرماندار جریان را به منصورنوشت و منصور در پاسخ نوشت : اگر تسلیم نشدند مدینه را قتل عام کن.

ـ فرماندار در مسجد مدینه بالای منبر تهدید منصور را خواند ، مردم او را سنگ باران کردند و او گریخت.

ـ منصور به دنبال این جریان راههای مدینه را بست و مدینه را در محاصره اقتصادی قرار داد.

ـ و این محاصره تا خلافت مهدی پسر منصور ادامه داشت. [سیره پیشوایان]

۳. مبارزه امام

۱. مشی سیاسی امام

۱. دفاع از حق

۲. امام از تولد تا حدود ۱۷ سال که عمر بن عبدالعزیز روی کار آمد شاهد ناسزا به علی (ع) بود و گاهی علویین را روز جمعه پای منبر مخصوصا جمع می کردند تا ناسزا را بشنوند.

۳.امام صادق (ع) با دیدن و شنیدن این وضع با جدیت مشغول دور نگاه داشتن حزب حق از تعاون به این احکام و از مخالطه با آنان و رفع نزاع نزد آنها و...بود.
۴. بعد هم که بنی عباس روی کار آمد بیش از ده سال امام مقارن بود با منصوری که سادات را در زندانی که شب و روزش یکی بود و...نگه می داشت. منصور هر لحظه خوف داشت علویین حکومتی تشکیل داده و امام صادق (ع) رهبری کند.
۵. از مخالفان بنی عباس گروهی که رهبران انقلاب بودند پیشنهاد رهبری را به امام صادق (ع) دادند ، ولی حضرت نمی‌پذیرفت. چون به جریانات خوش بین نبودند و منتظر فرصت بهتری بودند.
۶. منصور خیلی تلاش کرد تا بلکه امام صادق (ع) را با خود همراه کند ، ولی حضرت قطع پیوند و رابطه خود را علنی می کرد.
۷. با تمام ظلم و خفقانی که از طرف حکام بنی امیه می‌شد امام صادق (ع) در ارشاد مردم و خلوت کردن و ایجاد نفرت از بنی امیه کوتاهی نمی‌کرد و روایات متعدد که می‌فرمود : أَیمَا مُومِنٍ قَدَّمَ مُومِناً فِی خُصُومَةٍ إِلَی قَاضٍ أَوْ سُلْطَانٍ جَائِرٍ فَقَضَی عَلَیهِ بِغَیرِ حُکمِ اللَّهِ فَقَدْ شَرِکهُ فِی الْإِثْمِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۱] .
و اینها را طاغوت معرفی می کرد.وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ یکفُرُوا بِهِ [نساء/۶۰] .
و می‌فرمود : اتَّقُوا الْحُکومَةَ فَإِنَّ الْحُکومَةَ إِنَّمَا هِی لِلْإِمَامِ الْعَالِمِ بِالْقَضَاءِ الْعَادِلِ فِی الْمُسْلِمِینَ لِنَبِی أَوْ وَصِی نَبِی [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۶] .
و می‌فرمود : وَ لا تَرْکنُوا إِلَی الَّذِینَ ظَلَمُوا [هود/۱۱۳] .
و در جواب نامه منصور که چرا از ما فاصله می گیری؟ می‌فرمود :
منْ أَرَادَ الدُّنْیا لَا ینْصَحُک وَ مَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ لَا یصْحَبُک [کشف‌الغمۀ ، ج۲ ، ص۲۰۸] .
۸. منصور می گفت : امام صادق (ع) استخوانی است در گلوی من و اعلم مردم زمان است. [اسدحیدر ، ج۴ ، ص۳۳۷] .
۲. مبارزه با باطل
۱. حرکت های انقلابی علیه اموری می‌شد و پیشنهاد رهبری آن را به امام صادق (ع) می کردند. حضرت چون ابتر بودن حرکت را می دانستند و یا سوء قصد محرک را می دانستند و علم به نتیجه داشتند رهبری را نمی‌پذیرفتند. و حتی با بنی عباس که به اسم حکومت آل محمد و یاری آن به حزب خود سر و صورتی دادند همین گونه بودند. امام صادق (ع) از باطن کار باخبر بودند و در روایات متعدد پیش گویی فرمودند : که حکومت به دست بنی عباس می‌رسد و به سردم داران هاشمی فرمود : "خود را به زحمت نیاندازید ، من می‌دانم که عاقبت کار چیست".
سدیر صیرفی به حضرت می گوید : شما چرا قاعدی؟ شما ۱۰۰ هزار یاور داری. امام با تعجب می‌فرماید : "اینها مخلص و فداکار نیستند".
۲. سیاست امام نسبت به حکام جور سیاست سلبی (تنفر و مبارزه منفی) بود راستی که کمک به ظلم به قول امام صادق (ع) :
ولایۀ الوالی الجائر دروس الحق کله و إحیاء الباطل کله [تحف‌العقول ، ص۳۳۲] .
۳. یکی از علاقه مندانش محضرش آمد که استخدام دستگاه شود ، نهی فرمود. آن شخص سوگند خورد که اگر استخدام شود ظلم نکند و اگر ظلم کرد زنش طلاق داده شود و بردگانش آزاد شوند تا بلکه امام اجازه استخدام بدهد. حضرت سر به آسمان برد و فرمود :
تَنَاوُلُ السَّمَاءِ أَیسَرُ عَلَیک مِنْ ذَلِک [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۷] .

۳. عدم تصدی رهبری انقلاب

۵. به امام صادق (ع) گفت : نصف دنیا طرفدار شما هستند چرا قیام نمی‌کنید؟ امام ساکت شد و با این شخص به سوئی حرکت کردند و به گله‌ای رسیدند. امام فرمود : "اگر به تعداد این گله یار می‌داشتم ، قیام می‌کردم". سدیر صیرفی می‌گوید : رفتم شمردم ۱۷ عدد بود. [کافی ، ج۲ ، ص۲۴۲ ، باب قلة عدد المومنین] .

ـ امام پیشنهادات قیام را رد می‌کرد.

ـ امام گول آمار را نمی‌خورد ، گول شمشیر را نمی‌خورد.

ـ مساله اصلی این بود که طرفداران چقدر عقیده و چقدر اخلاص دارند.

ـ عباسیان کاری کردند که مردم آرزوی حکومت امویان را داشتند.

ـ منصور دوانیقی ۲۱ سال امام را در فشار گذاشت. [سیره پیشوایان] ،

۴. نهضت های علوی

۱. امام صادق (ع) با نهضت زید مخالف نبود و هنگامی که خبر شهادتش را شنید به شدت گریه کرده و انا لله گفت و فرمود : " او همچون شهدائی است که در رکاب پیامبر (ص) و علی (ع) به شهادت رسیدند". [اسد حیدر ، ج۴ ، ص۲۸۷] .

۲.از سال ۸۳ تا ۱۳۳ هجری یعنی ۵۰ سال امام صادق (ع) شاهد جنایات بنی امیه بودند. شاهد قتل زید بن علی و به دار آویختن جسدش سالها. شاهد قتل فرزند زید ، یحیی و شاهد جمع سادات پای منبر و سب علی (ع) و شاهد..... [الامام الصادق (ع) اسد حیدر] .

۲. مبارزه علمی

۱. انقلاب فرهنگی

۱. مرحوم مفید ، طبرسی ، ابن شهر آشوب ، شهید و....مسئله ۴ هزار شاگرد امام صادق (ع) را نقل کرده‌اند. [اسد حیدر ، ص۶۷]

۲.و قال اسد حیدر : فقد اجمع العلماء علی انهم کانوا اربعة الاف. [ص۶۹]

۳. در همان زمان تعلیم امام صادق (ع) ۱۰۰۰ نفر حدیث گو در کوفه با جمله حدثنی الصادق معارف اسلام را پخش می‌کردند. [اسد حیدر ، ص۱۰۱]

۴. با اینکه بنی امیه علنا و بنی عباس در خفا مکتب اهل بیت را می‌کوبیدند ، و با اینکه بنی امیه افرادی را علم می‌کردند و مردم را به سوی او متوجه می‌کردند وقاضی و مفتی قرار می‌دادند که اسد حیدر در ج۲ ، ص۳۹۵و۳۹۶ نام ده نفر از این افراد را می‌برد و با این که خفقان به حدی رسیدکه قال علی (ع) ممنوع بود. می‌گفتند : قال ابوزینت و بعضی می‌گفتند : قال شیخ!!! با همه اینها همین که دولت ضعیف شد ، مردم دور امام صادق (ع) را گرفتند و حوزه‌ای تشکیل دادند با عظمت که حافظ ابوالعباس احمد بن عقدة متوفی سنه ۲۳۰ کتابی مخصوص نام این شاگردان نوشته و عدد ۴ هزار نفر را با اسم نام برده و مرحوم طوسی تا ۳ هزار نفر اسم برده. و این حوزه به حدی رونق گرفت که در کوفه ۹۰۰ نفر شیخ می‌گفتند ، حدثنی ابو جعفر.

۵. اسد حیدر نام ۷۵ نفر از مشاهیر را می‌برد و باقی را حواله می‌دهد به کتاب ذریعه ۶.

۶. اسد حیدر نام ده نفر از شاگردان امام صادق (ع) را ذکر می‌کند که در زمان خود حضرت در علوم مختلفه دست به تالیف زدند.

درموضوعات مختلف : ابان بن تغلب ، علی بن یقطین ، ابوحمزه ثمالی ، ابوبصیر ، علی بن حمزه ، اسماعیل بن ابی خالد ، مفضل ، هشام بن حکم ، محمد بن نعمان ، مومن طاق.

بعضی از این افراد مثل ابوحمزه ثمالی و ابوبصیر از امام باقر (ع) هم استفاده کردند.

۷. اسد حیدر در ج۲ ، ص۴۲۱ می گوید : اصحاب صحاح سته از ۳۰۰ نفر از رجال حدیث شیعه روایت نقل کرده‌اند.

۸. اسد حیدر در ج۲ ، ص۴۰۰ الی ۴۲۱ نام ۱۲۳ نفر از شاگردان امام صادق (ع) را که مشهور و صاحب مذهب و از بزرگان علماء و حاملین حدیث است نام می‌برد و عنایت دارد کسانی که اصحاب صحاح سته از این افراد نقل می کنند را معرفی کند و هنگام نام بردن هر یک می گوید که این را فلان صحاح روایاتش را نقل کرده و تاریخ وفاتش چه وقت است.

۹. در زمان امام صادق (ع) افکار مادی وسفسطه‌ها و مکتب شعله ور شده بود که افکار مسلمانان را خراب می کرد. و نیاز به یک قهرمان علمی بود تا نمل‌ها به مساکن خود روند. یکی از زنادقه مقداری آب و خاک در شیشه‌ای کرد و پس از مدتی کرم و پشه آورد. گفت : من خالقم ، چون مقدمات پیدایش آن را به وجود آوردم. مردم جا خوردند. خبر به امام صادق (ع) رسید ، فرمود : "از او بپرسید این کرمها نرند یا ماده؟ و آمارشان چند تا است؟".فَبُهِتَ الَّذِی كَفَرَ [بقره/۲۵۸] .

احتجاجات امام با ابن ابی الجوجاء و... معروف است. [الامام الصادق (ع) اسد حیدر]

۱۰.و کان بیته کجامعۀ اسلامیۀ یزدحم فیه رجال العلم الی... ان انتشر ذره فی جمیع البلاد. قال مالک بن انس و کان کثیر التبسم فاذا ذکر عنده النبی (ص) اصفر لونه و ما رایته یحدث عن رسول الله (ص) الا علی طهارۀ و لقد اختلفت الیه زمانا فما کانت اراه الا علی ثلاثۀ خصال : اما مصلیا ، و اما صامتا و لا یتکلم بما لا یعنیه و کان من العلماء و العباد الذین یخشون الله. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]

۲. مشکلات انقلاب فرهنگی

۱. شاگردان امام صادق (ع) حدود ۱۰۰۰ نفر از کوفه بودند و از شام حدود ۱۰ نفر و از بلاد دیگر متفاوت بودند. از همه جا بیشتر کوفه بود و لذا حکام جور در انتخاب فرمانداران کوفه عنایت داشتند تا جنایت کارانی را بفرستند که بتوانند بهتر و با خشونت بیشتر مکتب اهل بیت را در کوفه بکوبند. لذا فرمانداران کوفه ، حجاج ، زیاد ، ابن زیاد و خالد القسری بودند. [ص۲۹]

۲. چون در کوفه بیشتر توجه به امام صادق (ع) می‌شد ، سم پاشی برای کوبیدن شیعه در کوفه بیشتر می‌شد و لذا سر و صدای غلو (که شیعه اهل بیت را خدا می‌دانند) و سر و صدای سب صحابه را در کوفه بیشتر به راه می‌انداختند تا سندی برای سرکوب کردن شیعه داشته باشند. [ص۳۱]

۳. امام صادق (ع) می‌فرماید : "مغیره روایات پدرم رامی گرفت ، در آنها دخل و تصرف می کرد و دروغ عمدی در روایات می‌نوشت و سپس در میان شیعیان پدرم پخش می کرد. بدانید که تمام حرف های غلوآمیز که در روایت پدرم است از تصرفات مغیره است". [ص۳۱]

۴. درباره شیعه گفتند : قوما احمق من الرافضه فانها یهود هذه الامۀ؛ زیرا همچون یهود که مخالف نصارایند رافضه مخالف اسلامند؛ زیرا همچون یهود که حکومت را در آل داود می‌دانند رافضه در آل علی بن ابیطالب می‌دانند و... [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر ، ص۴۱]

۵. همه این ناراحتی‌ها که شیعه می کشید به خاطر روح استقلال و زیر بار نرفتن بود.

قال الانباری که ۱۴ بار نامه به حضرت رضا نوشت که اجازه بفرمائید استخدام دستگاه شوم و امام اجازه نفرمود. تا در نامه

آخر امام فرمود : "اگر می‌توانی هنگام ماموریت ، قانون خدا و پیامبر (ص) را عمل کنی فبها". [ص۴۴]

۶. وضع شیعه جوری بود که رجال نویسان می‌گفتند : فلانی صدوق است ، ثقه است ، حیف است که شیعه است یا اهل بدعت است (بدعت همان علاقه به اهل بیت بود!!!!) [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر ، ص۴۵]

۳. دانشگاه امام صادق (ع)

۱. مقام علمی امام

با معرفت عامیانه و معرفت علمی معمولی ، نمی‌توان از مرحله معرفت شهودی وفناء فی الله سخن گفت. کسی که راه را نرفته و راه را نمی‌شناسد ، چگونه می‌تواند از شناخت و معرفت فردی سخن بگوید که راه را شناخت و پشت سرگذاشت و برای دست گیری دیگران به جامعه انسانی برگشت؟

مقام علمی و انقلاب علمی امام صادق (ع) چیزی نیست که با معرفت انسانی معمولی یا معرفت کودکانه ، آن هم در قالب واژه‌ها بیان گردد.

به گفته تیموتی لیری (؟؟؟؟؟؟؟) " کلمات ، انجماد واقعیت هستند."

با واژه‌های سرد و یخچالی ، نمی‌توان به عاطفه ها گرما بخشید و عشق حقیقی را به قلم آورد.

با واژه‌ها ، در حد معرفت کودکانه ، نمی‌توان مقام علمی و انقلاب علمی و فرهنگی فردی چون امام صادق (ع) را شناخت یا شناساند.

کسی که "ذوفنون و ذو علوم" می‌باشد ، سخن گفتن در مورد مقام علمی و انقلاب علمی و فرهنگی وی کار آسانی نیست.

به هر تقدیر ، در این مقال و مقاله کوتاه ، تلاش شد تا سیمای انقلاب علمی امام به نوشتار درآید تا از این طریق بتوان به عظمت امام صادق (ع) و مقام علمی و انقلاب علمی وی واقف و آگاه گشت.

سخن از مقام علمی امام معصومی چون امام صادق (ع) ، سخن از " عشق حقیقی است."

عشقی که آغوشش همیشه و بر روی همه باز است.

به قول مولانا :

در این نوشتار مختصر ، در صدد برآمدیم تا مقام علمی ، انقلاب علمی و گستره گرایش های مختلف علوم در دانشگاه بزرگ امام صادق (ع) را بررسی کنیم ، ولی درسده دوم هجری قمری ، آنقدر عظمت کار و استراتژی امام ، بزرگ بود که بعد از گذشت هزار و سیصد سال ، اگر یک انسان معمولی ، بخواهد در مورد آن سخن بگوید ، با شرمندگی و خجالت مواجه می‌گردد. ما کجا و امام صادق (ع) کجا؟

ولی باید به قول معروف اشاره کرد که :

" عشق حقیقی نیازها و خواسته‌ها را تشخیص می‌دهد."

امید است جامعه بشری عموما و جامعه شیعی خصوصا ، نیاز خود به امامان معصوم را تشخیص دهند و از این دریای نورانی و پرفیض بهره ببرند.

۲. تحدی امام

همه امامان (ع) ، هم سان قرآن مجید ، صاحبان تحدی و مبارزه جویی بوده‌اند.

علی بزرگ (ع) ، بنیان گذار این " تحدی" بود. که از آن ، باید به " تحدی امامت" نام برد.

سخن آشنای علی (ع) که فرمودند :

سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۹] .

بهترین گواه بر این تحدی است. تحدی که همه انس و جن در مقابل آن اظهار عجز می کنند.

تحدی که فقط از دو قرآن ، یعنی : کتاب کریم (ثقل اکبر) و قرآن ناطق (ثقل اصغر) پذیرفته است.

اگر فضای حاکم بر جوامع عصر امامان (ع) آمادگی داشت ، امامان (ع) هر کدامشان آمادگی تحدی بزرگی داشته‌اند و می‌توانستند جوامع انسانی را به یک جامعه بزرگ آرمانی و ایده آل تبدیل کنند.

غیر از پیامبران و اهل بیت (ع) ، که در واقع (با معجزه علمی و علم لدنی) تحدی و مبارزه جویی می کردند ، کسی شایستگی ندارد چنین سخنی را ادعا بکند.

اکنون که (عصر ماهواره) را تجربه می‌کنیم ، چنین ادعایی از جانب هر کس صورت پذیرد ، خنده آورتر جلوه می‌کند....

درهمین رابطه آیت الله جوادی آملی می‌فرمایند : تحدی ، اختصاصی به اعجاز قرآن کریم ندارد ، بلکه معجزات پیامبران گذشته نیز همواره همراه تحدی بوده است و آن رسولان الهی همیشه به مردم زمان خود می گفتند که هر کس در حقانیت این معجزه تردید دارد و آنرا کاری بشری می‌داند نه از سوی خداوند ، اگر می‌تواند شبیه آنرا بیاورد.

تنها در یک صورت بین تحدی پیامبران (ع) و امامان (ع) فرق است که تحدی امامان از نوعسَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونیاست و تحدی پیامبران به صورت دیگر ، ولی در معنا و سیرت ، بین تحدی امامان و پیامبران فرقی وجود ندارد.

این معجزه علمی و تحدی امامان ، معجزه جاویدانی است که تا قیام قیامت ، پایدار و استوار خواهد ماند.

غیر از امامان (ع) ، احدی نمی‌تواند یک چنین ادعایی داشته باشد.

چون یک قانون الهی و علمی است کهإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّهِ لا تُحْصُوها [نحل/۱۸] .

اگرنعمت های خدا را بشمارید ، هرگز نمی‌توانید آنرا احصاء کنید.

هر چه زمان بگذرد و هرچه علم بشری رشد و پیشرفت بیشتری پیدا کند بشریت بیشتر متوجه اسرار حاکم بر عالم هستی خواهد گشت وبه عجز و جهالت و ناتوانی خویش بیشتر واقف خواهد شد.

و بالاخره بشریت ، زمانی باید به جایی برسد که : (بداند که نمی‌داند.) و اعتراف به عجز و ناتوانی بکند.....

امام صادق (ع) ، کشاف اسرار علوم و بحر حقایق می‌باشد.

در برابرش ، عقول به حیرت افتاده و زبان ها به گنگی گراییده است.

مقام علمی امام جعفر صادق (ع) ، تحدی تحسین‌آمیز و تحدی بزرگ بود. کسی که گنج علم و معرفت الهی و صاحب منتهای مقام علم و اصول است ، چگونه تحدی نکند.؟!!!!

کسی که با یک" استراتژی زیبا " اولین و بزرگ ترین دانشگاه تاریخ را بنیان گذارد ، چگونه و چرا تحدی نکند؟...

این سخن یک دوست نیست ، سخنی است که دوست و دشمن بدان اعتراف دارند.

در این رابطه عارف ، محی الدین ابن عربی می گوید :

(صلوات خداوند و ملائک و حمله عرش و جمیع خلقش در زمین و آسمان ، بر استاد عالم و سند وجود ، مرتقای معارج و منتهای صعود ، بحر مواج ازلی و صراط وهاج ابدی ، ناقد خزاین معارف و علوم ، عقول و نهایت فهول ، عالم اسماء و دلیل طرق آسمان وجود ، جامع حقیقی و عروهٔ وثقای وثیقی برزخ و برازخ و جامع اضداد ، نور هدایت ارشاد خدا و مستمع قرآن از قایلش ، کاشف اسرار مسایلش ، مطلع شمس ابد ، جعفربن محمد (ع) .

آلوسی می گوید :
ابوحنیفه از اهل سنت است و معترف است که اگر دو سال شاگرد امام صادق (ع) نبود ، هلاک می‌شد.
و در جای دیگر ابوحنیفه می گوید :
ما رایت افقه من جعفر بن محمد؛
هیچ مردی را فقیه‌تر از جعفر بن محمد ندیدم.
انقلاب علمی امام صادق (ع) چنان نضجی به خود گرفته بود که از همه شهرها و آبادی‌ها برای کسب علم ودانش به محضرش می‌شتافتند. در هر محفل و مجلس از سخنان درر بارش نقل می کردند.
موافق و مخالف ، حتی ملحدین و مادی های آن عصر تماما اذعان و اعتراف داشتند که آن امام عالی مقام در علم ودانش و فضائل و مکارم از تمام مردم جهان برتر و بالاتر است.
به هر صورت ، در مورد عظمت مقام علمی و انقلاب علمی و فرهنگی امام صادق (ع) آنقدر مطالب گفته و نوشته شده که در تالیف مستقل باید بیان شود.
در پایان باید اعتراف کرد به اینکه : سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی. شعار تحدی همه امامان (ع) است. مقام علمی و انقلاب علمی و فرهنگی امام صادق (ع) خود تحدی بزرگ است.
۳. پیشینه دانشگاه در اسلام
بعثت رسول اسلام (ص) با تحولات و تغییرات بنیادی ، اصولی و بزرگ آغاز شد.
درواقع اسلام با یک انقلاب فرهنگی بنیادی آغاز شد و در یک برنامه زمان بندی شده طی بیست و سه سال ، قرآن مجید می‌بایست توسط استاد بزرگ قرآن یعنی رسول اسلام (ص) برای عموم مردم ، با یک" سبک و سیاق" ویژه‌ای تدریس و تفسیر می‌شد.
مکه و مدینه ، دو سرزمین سنبل و نماد گونه‌ای بودند که به صورت نمونه‌گیری ، قرآن مجید در آن سرزمین نازل و تدریس و تفسیر شد. وگرنه " کتاب کریم" برای تمام اعصار و برای تمام عرصه‌های زندگی کل بشریت می‌باشد...
بعد از رحلت پیامبر اکرم (ص) ، رسالت اسلامی از مرحله نبوت به مرحله دیگری به نام "امامت" تغییر یافت و هر کدام از امامان با یک استراتژی ویژه‌ای ، به حفاظت از رسالت دست زدند. مثلا امام سجاد (ع) با یک استراتژی بسیار زیبا ، آغاز به کار کرد که سه محوراساسی و اصولی کار امام عبارتند از :
۱. دعا
۲. گریه!
۳.تربیت و آموزش بردگان وسپس آزاد ساختن آنها.
دانشگاه رسمی در تاریخ اسلام ، از زمان امام باقر (ع) ، پایه گذاری شد.
" پیشوای پنجم طی مدت امامت خود ، در همان شرایط نامساعد ، به نشر و اشاعه حقایق و معارف الهی پرداخت و مشکلات علمی را تشریح نمودو جنبش علمی دامنه داری به وجودآورد که مقدمات تاسیس یک دانشگاه بزرگ اسلامی را که در دوران امامت فرزند گرامیش امام صادق (ع) به اوج عظمت رسید ، پی ریزی کرد."
" امام صادق (ع) ، با توجه به فرصت مناسب سیاسی که به وجود آمده بود ، و با ملاحظه به نیاز شدید جامعه و آمادگی زمینه اجتماعی ، دنباله نهضت علمی و فرهنگی پدرش امام باقر (ع) را گرفت و حوزه وسیع علمی ودانشگاه بزرگی به وجود آورد و

در رشته‌های مختلف علوم عقلی و نقلی آن روز ، شاگردان بزرگ و برجسته‌ای همچون : هشام بن حکم ، محمد بن مسلم ، ابان بن تغلب ، هشام بن سالم ، مومن طاق ، مفضل بن عمر ، جابر بن حیان و..... تربیت کرد که تعداد آنها را بالغ بر چهار هزار نوشته‌اند."

در واقع ، امام باقر (ع) علوم را شکافت و هزار نفر جوان مستعد و دانش جوی لایق و شایق جمع آوری فرمود و بنیاد علوم و مکتب اسلام را بر وجود آنان بنا نهاد و اساس علم و دین را بر آنها تعریف نمود و حس طلب ایشان را تحریک کرد و به کسب دانش تحریص و تشویق فرمود و این هزار نفر ، طلبه و سرمایه مکتب جعفری و مدرسه صادق گردیدند.

امام صادق (ع) با انتخاب استراتژی زیبا به نام دانشگاه ، کارکرد و عملکرد پدر بزرگوارشان را "نهادینه" کردند و با به وجود آوردن " فرهنگ شیعی" شیعیان و اعتقادات ناب آنها را بیمه کردند.

امام صادق (ع) ، از طریق دانشگاه بزرگ ، بیش از سی سال زحمت و رنج ، منابع و دایرۀ المعارف بزرگ دینی را به وجود آوردند که همیشه در مراکز علمی بزرگ دنیا نور افشانی می‌کند.....

السلام علیک یا صادقا مصدقا فی القول و الفعل [جمال‌الأسبوع ، ص۳۴] .

درود بر تو ای صادق مصدق در گفتار و کردار."

۴. علل تأسیس دانشگاه

امام صادق (ع) در سال صد و چهارده (۱۱۴) به امامت رسید.

دوران امامت او مصادف بود با اواخر حکومت امویان که در سال ۱۳۲ به عمر آن پایان داده شد و اوایل حکومت عباسیان.

به عبارت دیگر :

دوران امامت امام صادق (ع) ، مصادف و مواجه شد با عصری که سلسله سیاه (۴۱-۱۳۲) نود و یک ساله بنی امیه در حال فروپاشی بود و سلسله (۱۳۲-۶۴۰) پانصد و دوازده ساله عباسیان در حال شکل‌گیری.

عصر امام صادق (ع) ، منحصر به فرد بود. روزگاری که باید از آن به " عصر طلایی انقلاب علمی و فرهنگی " نام برد.

۱. روزگاری که باقی مانده اموی ، در حفظ مقام خویش و عملا شهوات خود می‌کوشیدند و طرفداران بنی عباس برای روی کار آوردن آنها جد و جهد می‌نمودند.

. از آنجا که بنی امیه در این مدت گرفتار مشکلات سیاسی فراوانی بودند ، لذا فرصت ایجاد فشار و اختناق نسبت به امام شیعیان را (مثل زمان امام سجاد (ع)) نداشتند.

۳. عباسیان نیز چون پیش از دستیابی به قدرت ، در پوشش شعار طرفداری از خاندان پیامبر و گرفتن انتقام خون آنان عمل می‌کردند ، فشاری از طرف آنان مطرح نبود.

۴. از نظر فکری و فرهنگی نیز عصر امام صادق (ع) عصر جنبش فکری و فرهنگی بود. در آن زمان شور و شوق علمی بی سابقه‌ای در جامعه اسلامی به وجود آمده بود و علوم مختلفی اعم از علوم اسلامی یا علوم بشری (عقلی و نقلی) پدید آمده بود ، به طوری که هر کس که یک متاع فکری داشت به بازار علم و دانش عرضه می‌کرد.

بنابر این تشنگی علمی عجیبی به وجود آمده بود.

۵. آزادی و ضریب فکر و عقیده در اسلام.

۶.محیط آن روز ، اسلامی ، و یک محیط کاملا مذهبی بود و مردم تحت تاثیر انگیزه‌های مذهبی بودند. تشویق های پیامبر اسلام (ص) به کسب علم ، و تشویق های قرآن به علم ، تعلم ، تفکر و تعقل تأثیر خود را گذاشته بود.

. کشت زار علومی که به دست امام محمد باقر (ع) ، شکافته و باز شده بود.
۸. تنوع علوم و تضارب آراء :
در این رابطه ، دکتر سید جعفر شهیدی می گوید :
نیمه دوم سده نخستین هجری ، عصر گسترش علم و پرورش عالمان در ایالت‌های اسلامی است.
از یک سو کتاب خانه‌های پزشکی ، داروسازی ، کیمیا (شیمی) از سریانی به عربی ترجمه شد و مواد اولیه در اختیار دانشمندان قرار گرفت ، و آنان به بحث و تجربه در این علم‌ها پرداختند.از سوی دیگر بحث در علوم عقلی و مساله قضا و قدر و صفات باری تعالی که سالیانی چند و پیش از آن در کوفه آغاز شده بود رو به کمال نهاد. درپایان سده نخست ، مکتب کلام در بصره و کوفه رونق فراوان داشت و گفتگو درباره خدا و صفات او ، از علم ، قدرت و اراده ، سخن روز به شمار می‌رفت. مدینه بیشتر مرکز تحقیق در علم فقه ، قرآن و تفسیر بود.
امام متکلمانی نیز با تفکرهای خاص در این شهر به سر می‌بردند.
درعراق ابوحنیفه نعمان بن ثابت (۵۰-۸۰) هجری ، مذهب فقهی خود را که براساس قیاس در احکام بود ، پایه گذارد. در چنین دوره‌ای امام صادق (ع) چه رسالتی را در پیش رو داشت؟
۹. آمادگی آرمانی و تعالی بخش ، در امام صادق (ع) :
آمادگی علمی امام صادق (ع) در حدی عالی بود که در دوره نوجوانی ، امام نظریه‌پردازی می کرد. نظریه‌های علمی هزار سال قبل را مطرح می کرد و قانون علمی بیان می کرد که در آن هزار سال از معاصران خود جلو بود.
صاحب بن عباد در همین رابطه می گوید :
در اسلام ، دانشمندی بزرگتر از جعفر صادق (ع) به وجود نیامد.
۱۰. مذهب و عقاید و آرایی پس از سقیفه بالاخص بعد از جنگ نهروان و ظهور خوارج بروز کرد و به دنبال آن ، شبهات و عقاید موهومی که توام با خرافات بود به وجود آمد.
. در واقع ، در عصر امام صادق (ع) ، این سخن رسول الله (ص) که فرمودند :
ستفترق أمتی علی ثلاث و سبعین فرقهٔ کلهم فی النار إلا فرقهٔ واحدهٔ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۸۳] .
"به زودی امت من ، به ۷۳ فرقه تقسیم می‌شوند ، جز یک فرقه و گروه ، بقیه اهل عذاب و داخل آتش جهنم می‌شوند." مصداق داشت و متحقق شده بود.
عماد الدین حسین اصفهانی ، شهیر به عماد زاده ، در کتاب " زندگانی حضرت امام صادق (ع) " جلد دوم ، ۱۷۴ فرق اسلامی را ذکر می کند که از میان این فرقه‌ها ، آنهایی که در عصرامام ششم فعالیت داشتند و متشکل و منشعب و مشارالیه بودند ، چهار فرقه بودند که عبارتند از :
۱.مرجئه ۲. معتزله ۳. شیعه (با شاخه‌های متعدد) ۴. خوارج.
۱۲. در واقع ، فتنه‌های فرهنگی که جرقه آن زیر " سقف سقیفه" زده شده بود با تمام توان ، به کار گرفته شده بود تا اسلام را به صورت " پوستین وارونه ، وحشتناک و در عین حال اموی پسند جلوه دهند ، در زمان امام صادق (ع) به بار نشسته بود.
۱۳. مدینه ، اولین شهری است که آل محمد (ص) را شناختند.... از این جهت اموی و عباسی به آنجا از آن جهت که اصحاب پیغمبر وخاندان رسول خدا (ص) در آنجا نشو و نما یافته‌اند؛ توجه داشته و می کوشیدند که در درجه اول ، هر فکری پیدا می‌شد ؛ تحمیل بر مردم مدینه کنندو لذا فقهای مدینه قابل اعتناء و اهمیت بوده و از طرف خلفا مقرری داشتند و جلب توجه به

آنها می‌شد.

در عهـد عباسـی که مرکز خلافت از دمشق به عراق رفت ، آنهـا فقهـاء را زیر نظر خود گرفته تـا آراء وافکـار آنها را منطبق با تمایلات سیاست خود منطبق نمایند.

. استاد مرتضی مطهری ، در رابطه باعوامل موثر در نشاط علمی زمان امام صادق (ع) می‌فرمایند :

" در زمان امام صادق (ع) ، نشاط علمی فوق العاده‌ای پیـدا شد و همان نشاط علمی منشا شد که "جنگ عقاید" داغ گردید و برای هر مسلمان پاک نهادی لازم بود که در این جنگ عقاید به سود اسلام وارد شود و از اسلام دفاع کند."

سه عامل موثر در نشاط علمی زمان امام صادق (ع) ، عبارتنداز :

۱. محیط آن روز اسلامی یک محیط صد در صد مذهبی بود و مردم تحت تاثیر انگیزه‌های مذهبی بودند.

۲. نژادهای مختلف وارد دنیای اسلام شده بودند که اینها سابقه فکری و علمی داشتند.

۳. عامل سوم که زمینه را مساعد می‌کرد " جهان وطنی اسـلامی" بود ، یعنی اینکه اسلام با وطنهای آب و خاکی مبارزه کرده بود و وطن را وطن اسـلامی تعبیر می‌کرد که هر جـا اسـلام هست آنجا وطن است و در نتیجه تعصبات نژادی تا حـدود بسیار زیادی از میان رفته بود ، به طوری که نژادهای مختلف با یکدیگر هم زیستی داشتند و احساس اخوت و برادری می‌کردند.

به هر تقدیر ، در یک گیر و دار این گونه ، رسالت امام ، چه ایجاب می‌کرد؟!

امـام صـادق (ع) ، چه استراتژیی را می‌بـایست انتخـاب می‌کرد؟! بـا توجه به آنکه اسـلام دین "کتـاب محور" و" انسان ساز " است و رسالت امامت و امام هم بر آن محور می‌چرخد و زمینه هم برای " انقلاب علمی و فرهنگی" هموار است و معلم کبیر ، امام صادق (ع) هم استاد بی نظیرتمام قرنها و اعصار است ، چرا امام " از فرصت طلایی برای انقلاب فرهنگی" استفاده نکند؟!

چه استراتژی برای یک امام مناسب تر از " استراتژی دانشگاه" که یک امام معصوم مستقیما خود ، معلم کبیر آن دانشگاه باشد و حرف هایی در آن بزنـد و بحث هایی در آن مطرح کنـد که هم سان قرآن دارای شان نزول ، تفسـیر و تاویل باشـد ، و برای همه زمان ها پیام داشته باشد؟!

این بود خلاـصه‌ای از نکـات لاـزم ، پیرامون " علـل انتخـاب استراتژی زیبـا ، در قـالب دانشـگاه" که عوامل مختلفی زمینه ساز انتخاب این استراتژی بود. استراتژی خونین اما شیرین ، در قالب دانشگاه بزرگ.

۵. علوم در دانشگاه امام صادق (ع)

دراین قسـمت ازگفته ، این نکته جالب توجه و قابل تذکر است که دانشگاه امام صادق (ع) را با هیچ دانشگاهی مقایسه نکنیم. مقایسه دانشگاه بزرگ دنیا ، مقایسه‌ای است بی مقیاس وقیاس مع الفارق.

اگر دانش بشـری و دانشگاه در دنیا پیشرفت یافت ، که چنین هم هست ، و اگر دانش بشری به.... تلویزیون ، ویدئو ، اینترنت ، ماهواره و....دسترسـی پیدا کرد ، و اگر قرن و عصـر حاضر را ، عصر سرعت ، عصر ارتباطات ، عصر اطلاعات ، عصر صنعت و تکنولوژی ، عصـر تمـدن و گفتگوی تمـدنها ، نام می‌برنـد. در مقابل پیامـدها و پدیـده‌های بزرگیماننـد : قرن دیوانه ، عصـر استرس و بیمـاری صـنعتی ، عصـر جهنم روانی ، اعتیاد در اینترنت ، سـرقت در اینترنت ، اختلاس در اینترنت ، فحشا و فتنه‌های فرهنگی در اینترنت ، فحشـا و مـاهواره و.... هم مطرح است ، تا جائی که کارشـناسان ، از پخش دو هزار کانال فیلم ماهواره‌ای خبر می‌دهند که اولا قابل کنترل و پی گیری نیستند. و ثانیا؛ اکثر آنها سر از فحشاء و فتنه بیرون می‌آورند.

با این مقدمه کوتاه ، اصل بحث را تعقیب می‌نمائیم تا با چشیدن قطره‌ای از اقیانوس بیکران دانشگاه معلم کبیر ، جان تشنه خود راسیراب سازیم.

ولی بایـد اعـتراف کرد ، قصه مـا در این نوشـتار ، قصه کـودکی را می‌مانـدکه برای کـار بزرگ برخیزد و آن را به شوق تمـام سامان بخشد ، لیکن ثمره اهتمام او همان معرفت کودکانه است.

یکی از نکـات جـالب ، پیرامون "دانشـگاه امـام صادق (ع) " بحث تنوع علوم و گستره گرایش های مختلف علوم است که در آن وجود داشت.

حضـرت صادق (ع) از مقتضـیات زمان و مکان استفاده کرده و مکتب جعفری را گشود و آن حقایق علمی را به مردم آموخت وآن درجات و مقام روحانی و دقایق لطیفه معنوی را که مولود و محصول علم و دانش است به مسلمین ارائه داد.

به هر تقـدیر گستره گرایش هـای مختلف علوم در زمـان امام صادق (ع) و در دانشـگاه بزرگ وی آنقـدر زیاد بود که در این زمینه ابن خلکان درباره جابر بن حیان چنین می‌نویسد :

ان لجابر بن حیان خمس ماۀ رسالۀ ذکر انه تلقی ما فیها من علم عن الامام الصادق (ع) .

او می گوید :

"من پانصد علم از امام صادق (ع) گرفتم و هزار ورق در آن فنون نگاشتم."

در یک تقسیم کلی به سه دسته تقسیم می‌شوند که عبارتند از :

۱. علم الهی (عقلی) .

۲. علم طبیعی (تجربی – حسی) .

۳. علم ریاضی (عقلی ـ تجربی) .

اما علم الهی (عقلی) :

دراین قسمت از علوم ، گرایش های متعدد و متنوع در دانشگاه امام صادق (ع) تدریس می‌شد ، که عبارتند از :

۱. علم قرائت قرآن.

۲. علم تفسیر.

۳. علم حدیث.

۴. علم فقه.

۵. علم کلام.

۶. علم فلسفه.

۷. علم روان درمانی و روان‌شناسی.

۸. علم ادبیات منظوم.

۹. علم تاریخ و باستان‌شناسی.

۱۰. علم درس اخلاق.

۱۱. علم حقوق.

۱۲. و.......

اما علم طبیعی (تجربی – حسی) :

علوم طبیعی شامـل تمـام گرایش هـای علوم طبی (پزشـکی) و طبیعی است که رشته‌هـای زیـادی از آن علوم در دانشـگاه امام صادق (ع) تدریس می‌شد.

محورهای مهم آن گرایش ها عبارتند از :

۱. زمین‌شناسی و جغرافیا.

۲. نبات‌شناسی (گیاه‌شناسی) .

۳. علوم کشاورزی و فلاحت.

۴. جانورشناسی .

۵. نجوم‌شناسی و هیئت.

۶. علوم پزشکی و طبابت.

۷. کیمیا. شامل : فیزیک ، شیمی ، و مکانیک.

۸. علوم پزشکی ، شامل گرایش هایی مانند :

۸-۱. کالبد شکافی و تشریح بدن.

۸-۲. داروشناسی.

۸-۳. بهداشت فردی و اجتماعی.

۸-۴. میکروب‌شناسی.

۸-۵. معالجه امراض و...

بیماریها و دردهایی که امام علاج فرمود :

۱. سرفه ۲. سل ۳. گلودرد ۴. زکام ۵. بادهای داخل بدن ۶. درد مثانه ۷. درد مفاصل ۸. سلس البول ۹. اسهال ۱۰. عرق النساء ۱۱. جروح و قروح ۱۲. حصبه ۱۳. دردشکم ۱۴. درد پشت ۱۵. بواسیر ۱۶. طغیان بلغم ۱۷. یبوست مزاج ۱۸. کثرت عطش ۱۹. مسمومیت ۲۰. وباء ۲۱. جذام - خوره ۲۲. برص ، پیسی ۲۳. بهق ۲۴. بلـۀ و رطوبت ۲۵. فلج ۲۶. لقوه ۲۷. خفقان ۲۸. درد طحال ۲۹. ذات الجنب ۳۰. چشم درد ۳۱. سردرد ۳۲. موی چشم ۳۳. درد پا و رماتیسم ۳۴. ضعف باه ۳۵. عقرب زدگی و غیره ۳۶. تب ۳۷.درد دندان ۳۸. جنون و صرع ۳۹. دهان درد ۴۰. کرم معده ۴۱. اسهال خونی ۴۲. و.......

داروهایی که امام (ع) تجویز و استعمال نموده‌اند (گیاهان دارویی) :

۱. سیاه دانه ۲. بنفشه ۳. قارچ ۴. فلفل سفید ۵. نشادر ۶. صبر ۷. کافور ۸. حنظل ۹. الکاشم ۱۰. ارز ۱۱. اسپند ۱۲. سماق ۱۳. جاورس ۱۴. شکر ۱۵. الکندس ۱۶. سرکه ۱۷. عنبر ۱۸. هلیله سیاه ۱۹. دارچین ۲۰. زنجبیل ۲۱. الکراث - نوعی سبزی ۲۲. گردو ۲۳. پنیر ۲۴. روغن ۲۵. مویز ۲۶. عناب ۲۷. شلغم ۲۸. کدو ۲۹. ترب ۳۰. کاهو ۳۱.کرفس ۳۲. سیر ۳۳. پیاز ۳۴. باقلا ۳۵. هویج ۳۶. سبزی ۳۷. و.....

اما علم ریاضیات (عقلی - تجربی و حسی) :

در این تقسیم هم ، گرایش های متعدد و متنوع در دانشگاه بزرگ امام صادق (ع) ، بزرگ معلم کبیر ، تدریس می‌شد که از جمله شاخه‌های آن عبارتند از :

۱. هندسه ۲. حساب ۳. جبر و مقابله ۴. مثلثات ۵. مکانیک اعداد و حروف ۶. عقود ۷. انامل و.....

روان پزشکی - روان درمانی :

امام صادق (ع) ، ذو فنون و ذو علوم بود.

معلم کبیر بی نظیر بود و خواهد بود.

معلم عوالم و جهانیان بود....
روان شناس و روان پزشک علی مقام و آرمانی بود.
از لابلا و لایه های کلام نورانی امام صادق (ع) ، روان درمانی ، روان پزشکی و بهداشت روانی موج می‌زند و می‌بارد.
نمونه‌هایی از روان پزشکی امام صادق (ع) عبارتند از :
۱. درمان غضب ۲. درمان کذب و دروغ ۳. درمان حسد ۴. درمان خود ستایی ۵. درمان خلف وعده ۶. درمان زیاده خواهی و تکاثرطلبی ۷. درمان مراء و جدال ۸. درمان مد پرستی ۹. درمان تجمل پرستی ۱۰. درمان خود باختگی ۱۱. درمان بد اخلاقی ۱۲. و......
این بود مروری کوتاه و فهرست وار بر گستره مختلف علوم ، در دانشگاه بزرگ امام صادق (ع) اما باید اعتراف و اذعان داشت که "نمی" از آن اقیانوس بیکران نمایان و نمودار نگشت.
مدرسه علمیه و دانشگاه جعفریه که در نیمه دوم قرن دوم تاسیس شده ، بیش از سیزده قرن ادامه دارد و حوزه علیمه آن منشعب به هزاران کشور و شهرهای اسلامی شده و دست به دست منتقل و توسعه داده می‌شود.
در مدرسه علمیه جعفری بیش از دوازده هزار دانشجو تربیت شد (حدود سی و چهار سال در مکتب امام جعفر صادق (ع) که از کلاس اول تا آخرین حد اجتهاد واستنباط به رهبری امام پیمودند و آنها جهان اسلامی را از علم و دانش سیراب کردند.
چهار هزار نفر آنها در یک عصر شروع به تدریس و آموختن و یک صدا گفتند : حدثنا جعفر بن محمد الصادق (ع) .
درپایان باید متذکر شد که :
اهمیت مکتب جعفری در این بود که شاگردان خود را ، اول تربیت می‌کرد و آنگاه تعلیم می‌نمود و همه را چنین آموخت که علم را برای (عمل) بخوانند و دانش را برای خدمت به دین و حفظ شرافت نفس وناموس اجتماع فرا گیرند.
ولی باید سوال کرد که ، با وجود این همه عظمت ها و قداست ها ، گناه این همه عقب افتادگی و واپس گرایی افراد و ملتها از آن کیست و به حساب کیست؟!
خلاصه و نتیجه :
وقتی با فضای فکری قرن دوم ، زندگی علمی ، استراتژی و انقلابی علمی و فرهنگی امام جعفر صادق (ع) بررسی می‌گردد ، بسیار عظمت آفرین است. آن همه گرایش ها ، در یک دانشگاه ساده (از نظر ساختمانی) و بسیار کم هزینه ، معجزه آسا است.
تدریس رشته‌ها و گرایشهای مختلف و متنوع ، به روز و نیاز روز و کاربردی دریک فضای علمی بسیار ساده ، بی آلایش و بسیار کم هزینه ، آن هم در سده دوم بسیار مهم و جالب توجه و تعجب‌آمیز است.
اگر دانشگاه امام صادق (ع) ، از نظر مدت زمانی و با اهداف و برنامه امام ، بدون هیچ مانع تراشی و وقفه استمرار پیدا می‌کرد ، تا به چه درجه‌ای از رشد علمی و فرهنگی می‌رسید و انسان های جهان چه بهره‌هایی از آن استاد ، از آن شاگردان و از آن دانشگاه می‌بردند؟! اگر آن دانشگاه با همان هدف و برنامه ، در سراسر دنیا شعبه و شاخه می‌زد چه؟ آن وقت سر نوشت فرهنگ به کجا ختم می شد؟!... تفکربزرگی را طلب می‌کند.!
۶. سخنان امام خمینی
"من به تمام جهان با قاطعیت اعلام می‌کنم که اگر جهان خواران بخواهند در مقابل دین ما بایستند ، ما در مقابل همه دنیای آنان خواهیم ایستاد و تا نابودی تمامی آنان از پای نخواهیم نشست ، یا همه آزاد می‌شویم ویا به آزادی بزرگتری که شهادت است می‌رسیم." [پیام حج مرداد۶۶] .

"امریکای جهان خوار باید بداند که ملت عزیز و خمینی تا نابودی کامل منافعش او را راحت نخواهند گذاشت و تا قطع هر دو دست آن به مبارزه خدایی خود ادامه خواهند داد...." [۱۶/۳/۶۰]

"توطئه خارجی بر علیه افراد نیست..... امریکا بر ضد اسلام است و از اسلام صدمه خورده نه از افراد...نه از من سیلی خورده ، نه از آقای رئیس جمهور سیلی خورده است نه از اشخاصی که در مجلس هستند و نه دولتها ، از اینها سیلی نخورده است ، از این زاغه نشینها سیلی خورده است ، از این ملت سیلی خورده است و او در صدد این است که اگر توطئه کند ، بر ضد ملت توطئه کند نه اینکه بر ضد من یا بر ضد کس دیگر..." [۱۵/۵/۵۹] .

"خدا نیاورد آن روزی را که سیاست ما و سیاست مسئولین کشور ما پشت کردن به دفاع از محرومین و رو آوردن و حمایت از سرمایه دارها گردد واغنیاء وثروتمندان از اعتبار و عنایت بیشتری برخوردار بشوند. معاذ الله که این با سیره و روش انبیاء و امیر المومنین (ع) و ائمه اطهارعلیهم السلامسازگار نیست ، دامن حرمت و پاک روحانیت از آن منزه است و تا ابد هم باید منزه باشد." [اول ذی حجه ، ۱۴۰۷] .

"مساله حفظ نظام جمهوری اسلامی در این عصر و با وضعی که در دنیا مشاهده می‌شود ، ... از اهم واجبات دینی و شرعی است که هیچ چیز با آن مزاحمت نمی‌کند و از اموری است که احتمال خلل در آن عقلا منجز است." [امام خمینی ، ۲۲/۱۱/۳]

۷. تطبیق زندگی امام صادق (ع) با امام خمینی

از شاگردش امام خمینی (ره) بحثی به مناسبت شهادت امام صادق (ع) که مصادف با ۲۲ بهمن در تلویزیون ارائه شد.

۱. آغاز و جرقه انقلاب از شهادت امام صادق (ع) (سال ۴۲ روز شهادت در مدرسه فیضیه به مناسبت شهادت امام صادق (ع) ، آیهٔ الله گلپایگانی جلسه‌ای گرفتند که چماقداران شاه ریختند و زدند و کشتند.......

۲. نهضت علمی امام صادق (ع) و شاگرد پروری او :

تربیت شاگردی چون امام خمینی (کشف استعداد ، استخراج استعدادها ، ذوب استعدادهاو...)

۳. امام صادق (ع) احیاء کننده مکتب اهل بیت (ع) شد.

خمینی احیاء کننده اسلام شد.

۴. حمایت امام صادق (ع) از انقلابیون (نظیر حرکت زید بن علی)

حمایت امام خمینی (ره) از انقلابیون (نظیر مسلمانان فلسطین)

۵. حمایت امام صادق (ع) از خانواده‌های شهداء حرکت زید. (به ابو خالد واسطی هزار دینار داد که به خانواده شهداء برساند.) [ارشاد مفید ، ص۲۵۲]

امام خمینی و تشکیل بنیاد شهید.

۵. ممانعت امام صادق (ع) از غلو.

جلوگیری امام خمینی از ستایش نابه جا.

۶. پاسخ امام صادق (ع) به شبهات.

پاسخ امام خمینی به کسروی و نوشتن کشف الاسرار.

۷. دعوت امام صادق (ع) از بزرگان.

نامه امام خمینی به گورباچف.

۸. بودجه‌ای که امام صادق (ع) دراختیار گذاشت تا اصلاح ذات البین و رفع اختلاف کند.

امام خمینی بودجه‌ای به دادستان کل کشور برای همین منظور داد. (ناقل خوئینی‌ها)

۹. توجه امام صادق (ع) به نماز روز آخر عمر و پیاملا ینال شفاعتنا من استخف الصلوة

توجه امام خمینی به نماز روزهای آخر عمرش که چرا ده دقیقه از اول وقت گذشت و مرا بیدار نکردی.

۱۰.امام صادق (ع) ونشر دین به نقاط گوناگون.

خمینی و تبلیغ اسلام.

۱۱. امام صادق (ع) را بعد از رحلت فرزندش دیدند و پرسیدند : شما در ایام مریضی فرزند نگران ، ولی الآن آرامید؟ فرمود (ع) : در ایام مریضی مسئول بودیم ، ولی مرگ حتمی از مقدرات الهی است.

امام خمینی (ره) برای مرگ فرزندش مصطفی فرمود : از الطاف خفیه بود.

۳. مبارزه تبلیغاتی

ـ معروف‌ترین شعرایی که معاصر امام صادق (ع) بودند ، فرزدق ، حمیری ، کمیت بودند.

و فرزدق حدود ۴۰ سال پس از امام زین العابدین (ع) زنده بود که به خاطر قصیده معروفش مورد غضب هشام قرار گرفت و زندانی شد و نامش از دیوان حقوق بگیران حذف شد ، ولی امام سجاد (ع) مخارج همه عمر او را تامین کرد. [بحار ، ج۴۶ ، ص۱۴۱] .

۱. مناظره : مگسی چند بار بر صورت منصور نشست و منصور او را رد کرد. ناگهان امام صادق (ع) وارد مجلس منصور شد. منصور پرسید : خدا چرا مگس را آفریده؟ فرمود (ع) : " برای آنکه ستمگران را ذلیل کند". [کشف النعمهٔ اربعی ، ج۲ ، ص۳۷۰ و مناقب ابن شهر آشوب ، ج۴ ، ص۲۵۱] .

۲. خطابه

۳. شعر

۴. مکاتبه.

۵. تبلیغ عملی :

۱.عن عبد العزیز القزاز قال کنت أقول فیهم بالربوبیهٔ فدخلت علی أبی عبد الله (ع) فقال لی یا عبد العزیز ضع لی ماء أتوضأ ففعلت فلما دخل قلت فی نفسی هذا الذی قلت فیه ما قلت یتوضأ فلما خرج قال یا عبد العزیز لا تحمل علی البناء فوق ما یطیق فینهدم أنا عبید مخلوقون [کشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۱۹۱] .

روزی یکی از غلاهٔ خدمت امام صادق (ع) رسید. امام فرمود : آبی بیاور تا وضو بگیرم. اوآورد و امام مشغول وضو شد. شخص غالی (عبد العزیز قزاز) می‌گوید : با خود گفتم؛ این همان است که می‌گفتم خدا است و اکنون مشغول وضو گرفتن است.

امام پس از وضو فرمود : بر بنای ساختمان بیش از طاقت بار مگذار که ویران می‌شود.

ما مخلوق خداییم.

امام در این عمل با تقاضای آب و با تشبیه ساختمان و با وضو گرفتن برای عبادت خدا ، تفکر آن شخص غالی را محکوم کرد.

۴. مشکلات امام

۱. وجود افراد مغرض

۱. در زمان اهل بیت

یکی از مشکلات اهل بیت برخورد با افرادی بوده که به شخص ائمه یا مکتب آنها تهمت هایی می‌زده‌اند ، مثلا :

۱. معاویه ، کعب الاحبار (یهودی بود و زمان عمر اسلام آورده بود) را به عنوان قصه گو علم کرده بود و او مسیر حوادث را تغییر می داد و اسرائیلیات را وارد اسلام می کرد.

۲. مامون نشر داد که امام رضا (ع) گفته تمام مردم برده ما هستند. حضرت انکار کرد و فرمود : "این تهمتها برای آن است که مردم را با ما بدبین کنند".

۳. امام حسن (ع) به پیروی از پدر بزرگوارش به خانواده‌های ایتام سرکشی می کرد و بدین وسیله محبوبیتی پیدا کرد. دستگاه تهمتی زد که او در همه خانواده‌ها زنی گرفته تا بدین وسیله از محبوبیت امام حسن (ع) بکاهد.

۴ سوسن نصرانی اظهار اسلام می کند و افکاری را در میان مسلمانان انتشار داد و سپس به نصرانیت بر می گردد.آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اكفُرُوا آخِرَهُ [آل عمران/۷۲] .

ابن کلاب نیز در جلسه ، درس مسلمانان و مطالب آنها را گرفته و با تصرفاتی بازگو می کرد تا جائی که گفته شده که اگر زنده می‌ماند خطرش گروه...را می گرفت. [ص۳۷۳]

۵. یکی از افراد خطرناک بزیع بن موسی (رئیس فرقه بزیعیه) بود که ادعای نبوت می‌کرد و ادعای معراج و این که خدا بر سر او دست کشیده و.... [ص۳۷۷ اسد حیدر ، ج۴ ، ص۳۶۹و۳۸۹] .

۲. در زمان امام صادق (ع)

۶.ابی الخطاب یکی از روسای غلاة (نشر میداد که ائمه مقام خدائی دارند) امام صادق (ع) فرمود : عن عیسى بن أبی منصور ، قال سمعت أبا عبد الله (ع) و ذكر أبا الخطاب فقال اللهم العن أبا الخطاب فإنه خوفنی قائما و قاعدا و على فراشی اللهم أذقه حر الحدید. [رجال‌الکشی ، ص۲۹۰] .

عن أبی بصیر ، قال قلت لأبی عبد الله (ع) إنهم یقولون قال و ما یقولون قلت یقولون تعلم قطر المطر و عدد النجوم و ورق الشجر و وزن ما فی البحر و عدد التراب ، فرفع یده إلى السماء ، و قال (ابو بصیر به امام صادق (ع) عرض می کند طرفداران ابو الخطاب شایع کرده‌اند که شما عدد قطرات باران و ستارگان و... را می‌دانید. امام دست بلند کرد و سبحان الله گفت و فرمود :) سبحان الله سبحان الله لا و الله ما یعلم هذا إلا الله. [رجال‌الکشی ، ص۲۹۹] .

۷. یکی دیگر ، بشار الشعیری ، از رهبران کفر ، می گفت : علی (ع) رب است.

۸. معمر النهدی نیز یکی از سران کفرو طرفدارانی داشت و تمام شرب خمر و زنا وسرقت را حلال کرده بود.

۹. خمره الزیدی نیز یکی از سران کفر که می گفت : امام باقر (ع) در هر شب نزد من می‌آید و امام صادق (ع) او راشیطان معرفی نمود و به او لعنت می کردند.

۱۰. ابو منصور عجلی می گفت : من پیامبرم و به معراج رفته‌ام. جبرئیل بر من نازل شده و مبعوث بر تاویل هستم و مخالف این فکر ، مشرک و واجب القتل است. [ص۳۸۴]

۱۱. بیان نیز نام یکی از کذابین زمان امام بود وگروهی می گفتند که او پیامبر است و نامه به امام باقر (ع) نوشت که به من

ایمـان بیـاور تـا سـالم بمـانی و رشـدکنی و نجـات یـابی. تو نمی‌دانی که خـدا کجا رسالت را قرار داده؟ من به تو اتمام حجت کرده‌ام.وقد اعذر من انذر [اسد حیدر ، ج۴ ، ص۳۶۹تا۳۸۹] .

۱۲. مغیرهٔ بن سـعید (که در زمـان امـام بـاقر (ع) و امام صادق (ع) بود) نیز از کسانی بود که قـدرتی در دست بردن به روایات داشت. او نیز دربـاره علی (ع) غلو می کرد و او را تا الوهیت بالا می‌برد و از جمله رواهٔ از او نقل کرده‌انـد که گفته فرات و هر نهری یا چشمه‌ای که در او نجاست افتد نجس می‌شود.

۱۳. بنان بن سمعان نیز از کذابین بود که به اهل بیت دروغ می‌بست.

۱۴ مرکز فعالیت غلاهٔ ، کوفه بود. چون در آنجا اهل بیت پیروان بیشتری داشتند.

خلاصه ناله امام صادق (ع) از دست این افراد (این دسته از غلاهٔ خواب را از سر امام صادق (ع) برده‌اند.)

و إن قوما کـذبوا علی ما لهم أذاقهم الله حر الحدیـد فو الله ما نحن إلا عبید الذی خلقنا و اصـطفانا ما نقدر علی ضـر و لا نفع إن رحمنـا فبرحمته و إن عـذبنا فبـذنوبنا ، و الله مـا لنـا علی الله من حجـهٔ و لا معنا من الله براءهٔ و إنا لمیتون و مقبورون و منشـرون و مبعوثون و موقوفون و مسـئولون ، ویلهم مـا لهم لعنهم الله فلقـد آذوا الله و آذوا رسوله (ص) فی قبره و أمیر المؤمنین و فاطمـهٔ و الحسن و الحسـین و علی بن الحسـین و محمد بن علی (صـلوات الله علیهم) و ها أنا ذا بین أظهرکم لحم رسول الله و جلد رسول الله أبیت علی فراشی خائفا وجلا مرعوبا ، یأمنون و أفزع و ینامون علی فرشهم و أنا خائف ساهر [رجال‌الکشی ، ص۲۲۵] .

۱۵ ـ غلو :

یکی از گرفتاری های امام صادق (ع) این بود که مغیرهٔ بن سـعید ادعای اتصال و شاگردی امام باقر (ع) را داشت و نسبت‌های دروغی را در میـان مردم به راه می‌انـداخت و در روایـات امـام باقر (ع) تحریف هایی می‌کرد و امام صادق (ع) را خـدا معرفی می‌کرد و امام صادق (ع) با سخنانی در ملاء عام او را رسوا می‌کرد و طرح او را باطل و ازجمله فرمود :

من قال إنا أنبیاء فعلیه لعنهٔ الله ، و من شک فی ذلک فعلیه لعنهٔ الله. [رجال‌الکشی ، ص۳۰۱] .

و می‌فرمود : ما فعل بزیع فقلت له قتل ، فقال الحمـد لله ، أما إنه لیس لهواء المغیریـهٔ شـیء خیرا من القتل لأنهم لا یتوبون أبدا. [رجال‌الکشی ، ص۳۰۵] .

داسـتان غلو را سـیاست به وجود آورد تا افکار عموم مسـلمانان را به شـیعه بـدبین کند در حالی که روایات شـیعه کاملا غلو را می‌کوبد و فقه شیعه غالی را کافر و نجس و مشرک می‌داند و امام صادق (ع) با این درگیری غلاهٔ داشت. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]

۲. کثرت عقاید مختلف

۱. وجود فرقه ها وعقاید متضاد

در زمـان امـام صـادق (ع) فرقه‌های زیاد و عقایـد متضاد هر یک جولانی داشـتند. مثلا خوارج به حـدود ۲۰ فرقه تقسـیم شدند (گرچه همه اتفاق در چند چیز داشتند :

۱. انتخاب رهبر به دست بشر است با شرائطی....

۲. هر که واجبی را عمدا یا سهوا یا اجتهادا یا تقلیدا ترک کند کافر است. و همه بالاتفاق علی (ع) را کافر می‌دانستند!

وهمچنین معتزله دارای جولانی بود. پیـدایش معتزله از زمـانی آغـاز شـد که واصـل بن عطاء از مجلس درس حسن بصـری به خاطر گفتگویی در مسئله‌ای اعتزال یافت و بعد مکتبی تشکیل داد و دارای حدود ۱۵ فرقه شدند و همچنین مرجئه پیدا شدند. مرجئه طرفدار روح امید و رجاء بود. برخلاف معتزله که طرفدار روح وعید بودند و مرتکب گناه را فاسق و کافر می‌دانسـتند و

مرجئه ۵ فرقه شدند و هم چنین جبریه و مفوضه و غلاۀ از فرقه هایی بودند که هر یک سر و صدائی و طرفدارانی داشتند... [اسد حیدر ، ج۲ ، ص۱۱۳ تا ۱۲۶] .

۱۷. مخفی نماند که در معتزله دو رهبر است به نام جعفر که به پیروانشان جعفریه گفته می‌شود و دارای افکار خلاف هستند. و نباید آنها با جعفریه شیعه مشتبه شود. [ج۲ ، ص۱۰۷] .

۲. ظهور مذاهب اربعه

۱. سیمای مذاهب اربعه

۱. بیش از ۵۰ نوع فکر و سلیقه و اظهار نظر توسط افرادی چون سفیان ثوری ، شعبی ، حسن بصری و... پیدا شد. [ص۱۶۰]

۲. مذهب ابوحنیفه توسط ۴ نفر پیشرفت. ابو یوسف قاضی ، محمد بن حسن شیبانی ، زفر بن هذیل ، حسن بن زیاد لولوی.

۳. از ابوحنیفه کتابی در دست نیست و اصحابش مذهبش را نوشتند.

۴. می گویند مالک بن انس رهبر مالکی‌ها دو سال در شکم مادر بود.

۵. ظهور ابی حنیفه در عراق و ظهور مالک در حجاز بوده.

۶. همین مالک در زمان یکی از ولاۀ مورد غضب قرار می گیرد و ۵۰ شلاق می‌خورد و برهنه مورد توهین قرار می گیرد. ولی در زمان والی دیگر مورد احترام و... و این است که هر کجا با سیاست حکام موافق شدی چنین می شود و هر کجا نشدی چنان می‌شود.

۷. منصور دوانیقی به مالک فشار می‌آورد که کتابی بنویسد ، او امتناع می کند تا منصور به او می گوید : امروز از او اعلم تر نیست و مالک شروع به نوشتن کتاب موطا (یکی از ۶ کتاب اهل سنت) می کند.

۸. برای تغییر مسیر از اهل بیت (ع) مالک را بزرگ می کنند ، حتی هارون الرشید برای شنیدن حدیث مالک روی زمین می‌نشیند و به والی مدینه امرمی‌کند که هرگز تصمیمی را بدون دخالت و نظارت مالک نگیرد. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]

۹. از طرف دولت ، گارد محافظ برای مالک معین کرده بودند و اگر کسی بیش از چند سوال می‌کرد او اشاره می کرد و مامورین سائل را بیرون می‌انداختند. [ص۱۶۵]

۱۰. انتشار مذهب مالک توسط قضاۀ و سلطان اندلس آن هم با زور و قهر شد. [ص۱۶۶]

۱۱. تمام مورخان پیشرفت مکتب مالک را با قهر پذیرفته‌اند. [ص۱۶۷]

۱۲. مذهب شافعی که منسوب به محمد بن ادریس است اولین بار در مصر ظاهر شد و حکام پذیرفتند و مدارسی برای فقه شافعی ساختند و انتشار آن نیز با سیاست بود به جوری که شافعی وارد مصر شد در حالی که حامل نامه‌ای بود از هارون الرشید به والی که سفارش شافعی را کرده بود. آفرین به مذهبی که از طرف هارون الرشید سفارش می‌شود.

۱۳. مذهب حنبلی مربوط به احمد بن محمد بن حنبل وهو آخر المذاهب لتاخره زمنا فی الحدوث و هو اقل المذاهب انتشارا و اکثره بالشام و العراق.

اسد حیدر ۸ نفر از شاگردان ممتاز و مشهور مالک را نام می‌برد.

برای مذهب مالکی ۴ کتاب است که سخنان مالک آمیخته با اجتهادات شاگردان او با یک سری قیاس به هم آمیخته.

هم ابو حنیفه و هم مالک از امداد مستقیم دولت برخوردار بودند و در فقه هر کدام ، مطالبی از فقه دیگر به دست شاگردانشان وارد شده.

۲. انحصار دین در مذاهب اربعه
آیا انحصار در مذاهب اربعۀ تحجیر فکر نیست؟
آیا انتشار و تبلیغ اربعه توسط حکام زور چه تفسیری دارد؟
خود مالک می گوید : من گاهی خطا می‌روم. [ص ۱۷۰]
خود ابوحنیفه می گوید : کسی اگر رای خلاف آورد من می‌پذیرم. [ص ۱۷۰] .
خود شافعی می گوید : اگر حدیث صحیحی بر خلاف گفته‌ام بود کلام مرا به دیوار نزنید. [ص ۱۷۰]
خود احمد حنبل می گوید : انسان از خطا سالم نیست. [ص ۱۷۰]
رئیس قضاۀ خواست اجتهادی علیه مشایخ کند ، احضار شد و امر به توبه شد از سوی حکام!!!
کسی که اجتهاد مشایخ را قبول نکند ، شهادتش مردود بوده و حق تدریس و خطابه و امامت و.... ندارد. [ص ۱۷۱]
همین که حاکمی به سوی یکی از مذاهب گرایشی پیدا می کرد و نان و آبی بهتر پیدا می شد گاهی پیروان مذهبی از مذهبشان دست کشیده و مذهب دیگری را انتخاب می کردند تا خود را به سلطان نزدیک کنند و از مزایای مادی بهره‌مند شوند.
راستی ، تقلید از ۴ نفر ، در قرآن آمده یا در حدیث؟ یا خود ائمه اربعه این انحصار را آورده‌اند؟ یا دست سیاست؟
راستی ، اصلانظر إلی ما قال و لا تنظر إلی من قال [فرج‌المهموم ، ص ۲۲۰] .
چه می‌شود؟
راستی تقلید از۴ نفر ، شخصیت پرستی نیست؟
راستی تقلید از ۴ نفر ، کوبیدن شخصیت دیگران نیست و تضییع حق علمی و فکری و انسانی نیست؟
گاهی فقهاء و مقلدین دلیل محکم بر ضعف امام خود پیدا می کنند و مع ذلک جبرا پیروی می کنند آیا این آزادی فکری است؟
اگر فرض کنیم عمر ائمه اربعه طولانی می‌شد تا الان آیا عمیق‌تر و روشن‌تر نمی‌شدند و مسائل بیشتری را کشف نمی کردند.
اکنون که آنها مرده‌اند باید حقائق کشف شده و عمق و روشن فکریها جامد بماند. آری ، انحصار مسئله‌ای بود سیاسی تا حکام زور اطمینان داشته باشند.
منصور به مالک بن انس می گوید : اگر از والی مدینه ، مکه ، حجاز و... نسبت به رعیت خلاف دیدی ، نامه برایم بنویس تا آنها را تنبیه کنم!!! (گویا مالک مامور منصور است) [ص ۱۱]
علاقه به ائمه اربعه نزد اهل سنت گاهی به جائی می‌رسید که حدیث صحیح پیامبر (ص) را به خاطر نظریه امام مذهب رد می کردند!!! [ص۱۳]
۳. کتمان فضائل امیر المؤمنین
بگذریم که مالک (به خاطر خشنودی منصور و شرطی که منصور کرده بود که در روایاتش از علی (ع) چیزی نگوید.) می گوید : علی (ع) از دیگر صحابه فضیلتی ندارد.
و در موطاء خودش حتی یک حدیث از علی (ع) نقل نکرده. [ص۵۶۵]
به قول استاد ابوزهرۀ : گمان ندارم که مالک ، فضائل علی (ع) را نداند ، ولی به ساز معاویه وبنی العباس می‌رقصد. [ص۵۶۸]

۳۳. شیعه را درعرف آنها به کسی می گویند که محبت علی (ع) داشت و رافضی را به کسی که علی (ع) را افضل صحابه می‌داند.

و بگذریم که قرطبی می گوید :

فضیلت خلفاء به ترتیب خلافت آنها است. اول ابوبکر ، بعد عمر ، بعد عثمان ، بعد علی (ع) ،

۳۴. منصور ، خودش فضائل علی (ع) را نقل می‌کند و خودش راوی حدیث غدیر است و اولین بار مردم را به اسم اهل بیت (ع) دعوت می‌کرد ، ولی بعد کار به جائی رسید که بنی امیه را عظمت می‌داد. [ص۵۶۹]

۳۵. از عایشه پرسیدند : کدام صحابه بهترند؟ گفت : ابوبکر ، عمر و... پرسیدند : علی چطور؟ گفت : شما از صحابه پرسیدید علی (ع) نفس پیامبر (ص) است. اشاره به آیه مباهله.فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكاذِبِينَ [آل عمران/۶۱] .

۳۶. احمد حنبل به فرزندش گفت : علی از اهل بیت است. قال عبد الله بن عمر : كنا نتفاضل فنقول أبو بكر و عمر و عثمان و يقول قائلهم فلان و فلان فقال له رجل : يا أبا عبد الرحمن فعلي؟ قال : علي من أهل بيت لا يقاس بهم أحد من الناس (فوق صحابه است) علي مع النبي في درجته. [تأويل‌الآيات‌الظاهرة ، ص۵۹۸] .

۳۷. عن عائشة قالت : رأيت أبا بكر يكثر النظر إلى وجه علي (ع) . [كشف‌اليقين ، ص ۴۵۰] .

ابوبکر زیاد به علی (ع) نگاه می‌کرد. عایشه پرسید چرا؟ گفت : پیامبر (ص) فرمود : النظر الی وجه علی (ع) عبادة.

۳۸. عمر گفت : به مردیعن محمد بن عبد الرحمن بن عروة بن الزبير عن أبيه عن جده قال وقع رجل في علي بن أبي طالب بمحضر من عمر بن الخطاب. فقال له عمر : تعرف صاحب هذا القبر محمد بن عبد الله بن عبد المطلب و علي بن أبي طالب بن عبد المطلب لا تذكرن عليا إلا بخير فإنك إن تنقصته آذيت هذا في قبره (اشاره به رسول الله (ص)) . [أمالي صدوق ، ص۳۸۸] .

۳۹. کلمات مختلف عمر معروف است : لَوْ لَا عَلِي لَهَلَكَ عُمَرُ. [كافي ، ج۷ ، ص۴۲۳] .

لا يفتين أحد في المسجد و علي حاضر. [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱ ، ص۱۸] .

۴۰. ابن عباس هنگام مرگ گفت : قال أبو صالح لما حضرت عبد الله بن عباس الوفاة قال اللهم إني أتقرب إليك بولاية علي بن أبي طالب. [المناقب ، ج۳ ، ص۲۰۰] .

۴۱. احمد حنبل می‌گوید : ان الخلافة لم تزين عليا بل علي زآنها. [ص۵۸۵]

۴۲. احمد حنبل می‌گوید : ما ورد لاحد من الصحابه من الفضائل بالاسانید الصحاح مثل ما ورد لعلی بن ابیطالب.

۳. تعصبات در مذاهب دیگر

۱. قاضی دمشق که حنفی بود گفت : اگر قدرتم می‌رسید از شافعیه جزیه می گرفتم.

۲. ابوحامد طوسی می‌گفت : اگر قدرتم می‌رسید از حنابله جزیه می‌گرفتم. [ص ۱۹۰]

گویا مسلمان نیستند.!!!!

۳.قام خطباء الحنفية يلغون الحنابله و الحنابله يحرقون مسجدا للشافعية بمرو. [ص۱۹۱]

۴.شیخ ابوبکر مقری.. ذهب الی تکفیر الحنابله اجمع.

۵. حنبلی‌ها یکی از علماء بزرگ شافعیه را با سم ، تعصبا کشتند.

۶. صنمی زیر سجاده یکی از علماء حنبلی گذاردند و بعد اتهام زدند که او خدا را مجسم می‌داند ونزد ملک سعایت کردند.!!!

۷. در مصر ، قاضی مالکی حنفی هاو شافعی‌ها را از مسجد بیرون کرد.

۸.کل من لم یکن حنبلیا فلیس بمسلم. [تذکرهٔ الحفاظ به نقل اسد حیدر ، ص۱۹۷]

۹. مسجد جامع بنی امیه دارای امام شافعی بود. قاضی بکار ، خواست امام جماعتی حنفی نصب کند ، درب مسجد را به روی او بستند. [ص۱۹۸]

۱۰.ذهب احمد حنبل الی تکفیر من یقول بخلق القرآن و طائفهٔ تقول ان من قال القرآن غیر مخلوق فهو کافر. [ص۲۰۱]

۱۱. حدیثی جعل کردند که پیامبر (ص) فرموده : انبیاء به من و من به ابو حنیفه افتخار می کنم که هر که او را دوست بدارد مرا دوست داشته و هر که او را دشمن بدارد مرا دشمن داشته است و عیسی به حکم ابوحنیفه حکم می‌کرده. و خدا اهل مذهب ابوحنیفه را بخشیده تا قیامت. و ابوحنیفه بعد از قرآن بهترین معجزه برای پیامبر (ص) است. و خضر از ابوحنیفه تعلیم می‌دیده. و حتی بعد از مرگ او خضر بر سر قبرش می‌آمد و از درون قبر به خضر چیز یاد می‌داده. و این عمل تا ۲۵ سال طول کشید.!!!!

۱۲. ابوحنیفه اسیری بوده که آزاد شده و ایرانی بوده و روایات جعلی که برایش گفته‌اند از کسانی وضع شده که نزد اهل سنت کذاب وضاع هستند. [فراجع اسد حیدر ، ج۱ ، ص۲۸۱ به بعد] .

۱۳. هر مذهبی شاعری داشت و در فضیلت مذهب و امام خودش اشعاری سروده که نمونه‌اش را اسد حیدر در ص۱۹۵ به بعد نقل کرده.

۱۴. خدا قبر احمد حنبل را زیارت می‌کند.!!!

۱. امتیازات تشیع بر مذاهب دیگر

۱. باز بودن باب اجتهاد واستقلال روحی روحانیت آن.

۲. از قرن ۶ (سنه ۶۲۵) کم کم شعاع تقلید در اهل سنت همه را گرفت و درهای اجتهاد را بستند. [ص۱۴۲]

۳. مدرسین چهار مذهب تسنن در دار الوزیر جمع شدند و از طرف دولت به آنها اعلام شد که احدی حق ندارد از خودش سخنی بگوید ، در صورتی که در زمان حیات ائمه آزادی بوده و گاهی کلمات آنها علنا رد می‌شد.

اسد حیدر نام ۹ نفر را که با شهامت فتاوای ائمه اربعه را رد می‌کرده‌اند و مانعی در کار نبوده است را نقل کرده است. [ص۱۴۳] .

۴. ائمه اربعه هریک دیگری را تحقیر و یا رد می‌کرده‌اند. [ص۱۴۴]

۵. محققان معتقدند که مسئله انحصار اجتهاد از طرف سلاطین بوده چون از طرح و اجتهاد تازه وحشت داشتند. [ص۱۵۴]

۶. سخنان هر یک از ائمه اربعه :

الف : ابوحنیفه می‌گفت : هر گاه کلام من با حدیث صحیح یا قرآن یا گفته صحابه مخالف بود رد کنید. [ص۱۴۶]

ب : شافعی می‌گفت : من مسلط به تمام اخبار صحیحه نیستم و شاگردانش او را آگاه می‌کردند. [ص۱۵۰] .

ج : مالک می‌گفت : من هم بشرم ، گاهی خطا دارم. در ۴۸ مسئله پاسخ ۳۲ مسئله را نمی‌دانست و می گفت : لا ادری. و در ۴۰ سوال پاسخ ۳۵ سوال را با کلمه لا ادری جواب می‌داد و او را گریان دیدند که می‌گفت : چقدر در پاسخها از راه صاف پرت شده‌ام. [ص۱۴۷تا۱۴۹] .

د : احمد حنبل می‌گفت : کثرهٔ تقلید ، کوری است ، باید رای آزاد باشد و می‌گفت : از من تقلید نکنید و از دیگری هم تقلید نکنید. [ص۱۵۱] .

رشید رضا صاحب المنار می گوید : در ترک اجتهاد ، منفعتی نمی‌شناسم ، ولی ضررهای زیادی دارد که از جمله مهمل گذاردن عقل ، محرومیت از آزادی فکر و استقلال و.... است. [ص۱۵۳]

۷. راستی اگر عمر ائمه اربعه تا امروز طولانی می‌شد و هر روز به علم وعقل آنها افزوده می‌شد وهم مسائل جدیدی برای جامعه مطرح می‌شد چه می شد؟خود ائمه اربعه اجتهاد تازه‌ای نداشتند؟ و اگر داشتند و جامعه نیازمند به اجتهاد نو آقایان بود چرا الان نباشد؟ [ص۱۵۸] .

۸. کاش به تقلید بدون تعصب قناعت می کردند. رای ائمه را به حدی رساندند که رئیس فقهای ابوحنیفه گفت : هرگاه آیه قرآن یا حدیث برخلاف رای ابوحنیفه باشد ما باید آیه و حدیث را تاویل کنیم و یا عقیده به نسخ آیه و حدیث داشته باشیم.!!! [ص ۱۶۰] .

۹. اما هرگاه احدی دم از آزادی استنباط می‌زد به زجر و حبس و.. گرفتار می‌شد ، چون حاکم میل نداشت.

۱۰. می‌توان گفت : اهل تسنن در تقلید از ائمه اربعه در واقع از تقلید خارج شده‌اند ، چون خود ائمه اربعه تقلید را به خصوص این نوع آنرا منع می کرده‌اند.

۱۱. سید جمال الدین اسد آبادی : به کدام دلیل حق اجتهاد ندارند؟ کدام یک از ائمه شما اجتهاد دیگران را منع کرده؟ [ص۱۶۴] .

۱۲. ولی خوشبختانه روز به روز زمزمه افتتاح اجتهاد دیگران بیشتر می‌شود.

۳. کارشکنی های خلفا

۱. معاویه نه ولی دم عثمان بود و نه وصی و نه و نه ولی اکنون انتقام خون عثمان را....

۲. قاتلین واقعی عثمان بعدا از یاران و حزب او در آمدند.!!!

۳. معاویه برای تحریک مردم به خون خواهی عثمان از قیافه‌های مقدس نما و اشک و نوحه استفاده کرد. [ص۲۹]

۴. عمر و عاص با معاویه شرط کرد که من با فریاد و اشک ، مردم را تحریک می کنم به شرطی که حکومت مصر را به من بدهی. قبول کرد و همچون زن داغدار برای عثمان فریاد و گریه می کرد.

۵. بنی العباس به اسم این که ما از دودمان پیامبریم ، از مردم به نفع خود بیعت گرفتند و اول کار به بنی هاشم احترام زیاد کردند و... سرسلسله بنی عباس سفاح بود ، او زمینه را آماده کرد و به برادرش منصور داد که او هم چون حکومتش پا نگرفته بود و از ناحیه علویین تهدید به کودتا می‌شد با امام صادق (ع) کمی مدارا کرد.

۶. یزید بن مالک که خلیفه شد می‌خواست همچون عمر بن عبد العزیز کمی از ظلم بکاهد ، ولی سایر فامیل از بنی امیه ناراحت بودند. ۴۰ پیرمرد ظاهر الصلاح آوردند و نزد او شهادت دادند کهما علی الخلفاء من حساب و لا عذاب [ابن کثیر به نقل اسد حیدر ، ص۱۲۱]

۷. زید بن علی بن الحسین (ع) ارتشی مهیا کرده بود برای کوبیدن ستمگران بنی امیه. این ارتش از طایفه هائی از مسلمانان شیعه و غیر شیعه تشکیل شده بود. و برای تفرقه میان ارتش از طرف حکام بنی امیه سوالی طرح شد ، آن هم در لحظه خطر ، لذا گفتند : از زید سوال کنید ، شیخین چه جور آدمی بودند؟ او هم فرمود : از صحابه بودند. این کنتم قبل الیوم؟ و با این کلام جلو تفرقه را گرفت.

۸. مامون با قهر و زور به مردم می گوید : باید معتقد به خلق قرآن شوید وگرنه کافرید و حق فکر هم ندارید و بعد متوکل با قهر و زور به مردم می گوید : باید معتقد شوید به قدم قرآن وگرنه کافرید و این هم یک سرگرمی سیاسی است به اسم

مذهب. [ص۲۵۱] .

۹. منصور روز عرفه می‌رود و خطبه می‌خواند و حکومت خود را توفیق الهی می‌داند و از مردم التماس دعا دارد.
[ج۴ ، ص۴۳۴] .

۱۰. منصور پای وعظ عمرو بن عبید می‌نشیند و گریه می کند. [ج۴ ، ص۴۳۵]

۱۱. علت اینکه منصور ، مالک را برای فتوا تعیین و ترویج می کرد؛ زیرا می‌دانست مالک از اهل بیت منزوی است وانحراف دارد.

۴. علماءاهل سنت

۱. مذاهب اربعه

۱. شافعی

۱. کنیه ابو عبد الله. نام : محمد بن ادریس از نسل شافع واو از نسل هاشم و از سادات قرشی است.

۲. روز جمعه آخر رجب سال ۱۵۰ متولد شد و در سنه ۲۰۴ هجری در مصر از دنیا رفت.

۳. او در یتیمی در دامن مادرش بزرگ شد و در۱۰ سالگی رهسپار مکه شد و علاقه مند به حفظ قرآن وحدیث بود و در فقر زندگی می کرد و جوانی خود را در مکه و بادیه‌ها مشغول حفظ شعر و قرآن و.... بود و در حدود ۳۰ سالگی به فقه توجه کرد. بنابراین این که می گویند : الامام شافعی در ۱۵ سالگی مشغول فتوا دادن بود دروغ است.

۴. شافعی به مدینه رفت و از امام مالک وبعد ابوحنیفه استفاده کرد. هم از احادیث مالک و هم از قیاس ابوحنیفه بهره‌مند شد و لذا مکتب او ذوجنبتین است.

۵. پس از ۴ سال شرکت در جلسه درس مالک در مدینه به مکه و بعد به مصر رفت و برخلاف تمام کارشکنی‌های حنابله کارش بالا گرفت.

۶. طرفداران امام شافعی روایاتی در فضیلت او که ۸ حدیث آن را در ص۱۸۹ اسد حیدر می‌خوانیم ، بدین مضمون که حق با قریش است و ائمه از قریش و دوستی قریش لازم و.... و چون شافعی قرشی است ، پس روایات تطبیق با او می کند.!!
ولی روایات با فرض صحت تطبیقش با کسی که علنا خلاف آنرا می‌بینیم مشکل است. علاوه بر اینکه اکثر علماء حدیث این روایات را جعلی دانسته‌اند. [ص۲۱۹] .

۷. برخلاف امام صادق (ع) که از هیچ کس جز پدرش کسب فیض نکرده ، امام شافعی به نقل از ابن حجر حدود ۳۰ استاد داشته که غیر از مالک ، اسد حیدر ۱۵ نفرش را نام می‌برد و ۷ نفر از شاگردان طراز اول شافعی را در ص۱۹۵ نام می‌برد.

۸. مذهب شافعی در مصر جلوه کرد و بیشتر نشرش بیشتر به دست یکی از شاگردانش بنام مزنی بود و جالب این که خود این مزنی از مجتهدینی بود که طرفدار آزادی اجتهاد بود و از جمود فکری نهی می کرد. [ص۱۹۶]

۹. برخلاف ائمه دیگر امام شافعی به دست خودش کتابهایی تصنیف کرد که مهم‌ترین آنها کتاب الام است ، ولی محققان عقیده دارند که این کتاب با همکاری شاگردان او تدوین شده و بعضی قطع دارند که اصلا خودش در تالیف این کتب دخالتی نداشته.

۱۰.شافعی از هارون الرشیدتقاضای سهم ذی القربای منطقه مصر را کرد. [ج۳ ، ص۲۳۹] .

۱۱. طرفداران شافعی او را اول مولف علم اصول می‌دانند ، ولی ابن ندیم نام بسیاری از کتب اصولی را می‌برد که قبل از امام شافعی تالیف شده بودند از جمله : اصول فقه ، امام مالک و....

۱۲. مزنی که از شاگردان شافعی است می گوید : کتاب الرسالۀ را ۸ مرتبه برای امام شافعی خواندم و هر مرتبه به خطاهایی برخورد می کرد و می گفت : کتاب سالم همان قرآن است. [ص۲۰۷] .

۱۳. شافعی خدا را قابل دیدن (در آخرت) می‌داند. [ص۲۱۳] .

و می گوید : اگر این ایمان را نداشتم عبادت نمی کردم و کلماتیدُ اللّهِ [مائده/۶۴] .

وَجْهُ رَبِّکَ [الرحمن/۲۷] .

یداهُ مَبْسُوطَتانِ [مائده/۶۴] .

را حمل بر همان معنای ظاهری می کند.

۱۴. رهبری قلدری را همان رهبری اسلامی می‌داند. [ص۲۱۶] .

۱۵. او علنا علاقه خود را نسبت به اهل بیت اظهار می کرده و به تشیع هم متهم می‌شده ، ولی شیعه نبود. اسد حیدر ، ج۳ ، ص۲۴۷ نام ۷ نفر را می‌برد که متهم به تشیع اند ، ولی شیعه نیستند ، از جمله ابن ابی الحدید و طبری و....

۱۶. با علم کلام بد بوده و اصلا آنرا علم نمی‌دانسته.

۱۷. با این که بنی العباس در اسراف و بودجه‌های عیاشی و غنا خوانی و نور چشم بازی سر معاویه را شکستند و اسد حیدر در ج۳ ، ص۲۲۴ به بعد از آن آمار و بیلانی دردآور نقل کرده است و با این که شیعه وضعش جوری بود که شهادتش قبول نبود ، حق داشتن باغ را نداشت. بیش از یک برده را مالک نمی‌شد ، و اینها همه به فرمان هارون الرشید بود و با این که رهبر یکی از حرکات جنگی علویون علیه نظام به دست یحیی بن عبد الله منجر به حبس و مرگ در زندان شد و با این که عباسیین به هر شیعه و مخالف دستگاه کلمه زندیق به کار برده و او را مستحق هرگونه شکنجه می‌دانستند و با این که علماء همه درباری ومتملق بودند و با این که و با این که... ، ولی امام شافعی حتی یک بار اعتراض نکرد.!!! [ص۲۳۵] .

۲. مالک بن انس

مالک ۸۶ سال عمر کرد. ۴۰ سالش هم دوره حکام بنی امیه و ۴۶ سالش هم عصر حکام بنی عباس بود و تنها در اواخر دوره منصور با کمک دولت سر و صدائی پیدا کرد.

مالک خیلی محافظه کار بود. در مجلسی که منصور از او پرسید ، من امام جورم یا امام عدل؟ تقاضا کرد که جوابش را ندهد و شهامت صراحت گوئی را نداشت. به خلاف عالم دیگر که با کمال شهامت جنایات منصور را گفت. منصور خیلی مالک را بزرگ کرد به جوری که رفتن نزد مالک بسیار با تشریفات واحساس ذلت برای واردین به حساب می‌آمد و والیان نزد او خود را کوچک می‌دیدند.

۱. برای مالک فضیلت تراشی‌ها کردند. حتی گفتند : مالک از طرفداران مذهبش شب اول قبر سوال نکیر و منکر را رد می کند. [ج۴ ، ص۴۷۰] .

۲. سال ۱۵۲ هجری منصور نامه‌ای به مالک نوشت که سال آینده (۱۵۳) به مکه آید و من خودم می‌آیم و آنجا ملاقاتی شود. مالک آمد ومحضر منصور رسید .منصور از شلاق هائی که توسط مامورین به مالک زده شده بود عذرخواست و خواست مامور را بکشد. مالک گفت : از او و تو بخشیدم. منصور گفت : کتابی بنویس و فتاوای خودت را جمع کن تا من مردم را مجبور به عمل کنم و مبلغ قابل اهمیتی به مالک داد و سفارش کرد مواظب باش سخنان علی (ع) را در کلمات نیاوری و تقلید علی و ابن عباس (که شاگرد علی (ع) است) نکنی. [ج۲ ، ص۵۰۵]

۳. منصور از او می‌پرسد ، از تو عالم‌تر هست؟ گفت : بله. پرسید چه کسی؟ گفت : اسمش را فراموش کرده‌ام!!!

۴.پاسخ بسیاری از سئوالاتی که از مالک می‌شد لا ادری بود. از عراق ۴۰ مسئله آوردند که پاسخ ۳۵ مسئله آن لا ادری بود.
۵. منصوربه مالک لقب رکن الاسلام داد. بعد از منصور مهدی روی کار آمد .او هم به مالک عنایات خاص کرد و عطایای خاصی داد و بعد هارون الرشید شخصا منزل مالک آمد و از او تجلیل کرد و برای او اسکورت تعیین کرد و حاجب و.....وکسی که نزد مالک می‌آمد اطرافیان با اشاره به او می گفتند که حرف نزند ، برای عظمت دادن به مالک و ایجاد رعب.
برای عظمت دادن به مالک یاوه هایی سروده‌اند نظیراین که بر ابوحنیفه گفتند : تمام مردم کوفه عبد ابوحنیفه هستند که او آزاد کرده است. یا ابوحنیفه از پیامبر (ص) اعلم است.!! [اسد حیدر ، ج۲ ، ص۴۲۹] .
برای مالک هم گفتند : ترمذی از ابوهریرهٔ که پیامبر (ص) فرمود : مردم بهتر از عالم مدینه پیدا نخواهندکرد. و فیه ، این حدیث هم سندش غلط است و هم دلیلی بر این که این عالم مدینه با مالک تطبیق می کند ، نه جعفر بن محمد ، نداریم. اسد حیدر نام عده‌ای را می‌برد که همه از شیوخ مالک و از علماء مدینه‌اند ، چرا با آنها تطبیق نکند!!!
کلام جعلی دیگری بر مالک : شخصی وارد بر امام صادق (ع) شد در حال مرضی که در همان مرض از دنیا رفت و گفت : بعد از شما به کی رجوع کنیم؟ امام اوصافی فرمود و سائل پرسید : روشن‌تر بیان کنید. فرمود : مالک!
این حدیث در مناقب مالک است ، ولی بدون سند و مستند. به علاوه اینکه مالک نور چشم حکام جور و منصور است ، چگونه امامی که بارها مردم را از تعاون بر ظلم نهی کرده است الان مردم را ارجاع به ظلم دهد.
برای مناقب مالک خواب هائی دیدند که پیامبر (ص) با ابوبکر و عمر و عثمان و مالک (لعنهٔ الله علیهم والعذاب) دنبال هم هستند و یا پیامبر (ص) فرمود : مالک ، وارث جدم ابراهیم است.
اسد حیدر در ص۴۹۸ از قول جمعی از علماء معاصر مالک و غیره نقل کرده که مالک کمال خاصی نداشت و حتی دیگران از او بهتر بودند.
۶. جواب مالک یا لا بود یا نعم و کسی حق پرسیدن دلیل نداشت!! حکم ضرب و زندان هم داشت.
۷. کسی مسئله‌ای را می‌دانست ، بار دیگر از مالک پرسیدو ۳۰ ضربه شلاق خورد.
۸. خواب های مصنوعی و فضیلت تراشی‌ها برای او می کردند و او گریه‌ها می کرد.
۹. دیگر رجالی که حدیث می‌دانستند از ترس مالک حدیثی نقل نمی کردند.
۱۰. اگر کسی قرآن را مخلوق می‌دانست زندیق وکافرش می‌دانست و فرمان قتلش را می‌داد.
۱۱. غیر از امام صادق (ع) ، مالک ۱۳ استاد معروف داشت که اسد حیدر با کمی تفصیل آورده.
۱۲. مسلمانان دو فرقه شدند : اهل رای به رهبری ابوحنیفه .اهل حدیث به رهبری مالک بن انس.
مالک به خاطر بعضی از نظریات ، اول کار مورد غضب دستگاه واقع شد و شلاق خورد و از حدیث ممنوع شد ، ولی بعد سلیقه‌اش عوض شد و مورد لطف حکام جور قرار گرفت.
۱۳.برای ماندن در رحم مادر ۲ سال و ۳ سال و ۴ سال گفته‌اند و این حرفی است برخلاف طب.
۱۴. مالک کلاهی داشت که مردم از او استسقاء می کردند. [ج۳ ، ص۲۳۹] .
۱۵. منصور به مالک مقام داد و گفت : و الله انت اعقل الناس و اعلمکلام ترا همچون قرآن می‌نویسم و به آفاق پخش می کنم!!!
اصول فقه شیعه : قرآن ، حدیث ، عقل و اجماع است.
اصول فقه حنفی : قرآن ، حدیث ، اجماع ، قیاس ، استحسان و عرف است.

اصول فقه مالکی : قرآن ، حدیث ، اجماع ، قیاس ، استحسان ، عرف ، اجماع اهل مدینه و مصالح مرسله است.

مراد از مصالح مرسله این است : دلیلی نداریم ، ولی از قرائن وامارات صید می‌کنیم که برای حفظ فلان مسئله شرعی علم بشود. مثلا کسی که متهم به سرقت است و فعلا دلیلی نداریم ، او را قبلا برای استنطاق بزنیم ، بلکه اقرار کند و ما مال را پس بگیریم و حفظ حقوق کنیم. (اقول : تقریبا یک نوع استحسان است) .

مالک می‌گفت : استحسان ۱۰۹ علم است. شافعی این اصل مالکی را رد کرده که :

اولا : اسلام به تمام مسائل پاسخ گفته و نیازی به استحسان نیست.

ثانیا : گاهی که حکمی را از پیامبر (ص) می‌پرسیدند ، منتظر وحی بود و استحسان نمی‌فرمودند.

ثالثا : استحسان یک عمل بی در و دروازه‌ای است.

۲۴......مالک یعلن بان المنصور اعلم الناس بالکتاب و السنة

۲۵.....الدولة طلبت من المالک ان یکتب کتابا و نقره الدولة [ص۵۳۹] .

امام صادق (ع) ، صفحه ۲۲

۲۶. منصور با مالک شرط کرد که روایتی از طریق علی (ع) نقل نکند ومالک هم وفا کرد و در موطا یک حدیث از علی (ع) نقل نکرده و در عوض دستگاه تا جائی ترویج از موطا کرد که گفت : بعد از قرآن بهتر از او کتابی نیست.

۲۷. چرا کتاب موطا را موطا نام گذاشت ، مالک می‌گوید : به خاطر اینکه کتاب را به ۷۰ فقیه نشان دادم وهمهواطئنی علی ذلک

۲۸. مالک اول بار ۱۰۰۰۰ حدیث نوشت بعد تهذیب کرد تا ۱۷۰۰ حدیث آن را پسندید و در موطا نوشت.

۲۹. تمام احادیث موطا ۱۷۲۰ حدیث است که مسند آن ۶۰۰ و مرسل ۲۲۸ و موقوف ۶۱۳ و از تابعین ۲۵۸ حدیث است. [ص۵۵۶] .

۳. احمد حنبل

۱. از نظر تاریخ ، اول ابوحنیفه بوده و بعد مالک و بعد شافعی و بعد احمد حنبل.

۲. برای سه نفر اول و مذاهب آنها احادیث جعلی وضع کرده‌اند. ولی برای احمد حنبل خواب های مصنوعی تراشیدند. و وضع احادیث مورد قبول خود آقایان است. [ص۲۷۴] .

۳. در گذشته غوغای تعصب را درعنوانی مستقل از اسد حیدر گفتیم ، که از جملهمن لم یکن حنبلیا لیس بمسلمو سزاوار است از شافعی جزیه گرفته شود.!!!

۴. نژاد احمد حنبل عرب بود. طرفدارانش حدیثی از پیامبر (ص) نقل کردند که فرمود : احب العربی لانی عربی و القرآن عربی و لسان اهل الجنة عربی مع ان هذا الحدیث قد نص کثیر من الحفاظ علی وضعه [ص۴۴۳] .

۵. احمد حنبل در حال یتیمی در دامن مادر ، بزرگ شد و در بغداد مقدمات قرآن و لغت و کتابت را فراگرفت.

۶. احمد حنبل از ۱۵ سالگی وارد علم حدیث شد و شاگرد شافعی بود و علاقه و ارادتی به او می‌ورزید. و ۳۰ سال شبها برای شافعی استغفار می‌کرد.

۷. حجاز ، بصره ، یمن و کوفه از شهرهایی بودند که احمد برای تحصیل به آنجاها رفته بود. [ص۴۴۴] .

۸. احمد حنبل زندگی فقیرانه‌ای داشت و تا عهد متوکل زنده بود و نور چشم متوکل بود وهدایائی از او دریافت می‌کرد و هنگام مرض احمد ، متوکل ، نماینده به عیادتش فرستاد و به امراء امر کرد که احترام احمد را بگیرند و هنگام مرگ احمد ،

رجال کشوری به امر متوکل او را تشییع کردند. اینها همه و همه به خاطر این بود که احمد حنبل حکومت متوکل را صحیح و لازم الاطاعهٔ می‌دانست. [ص۴۴۵تا۴۴۶] .

احمد حنبل به خاطر یک رای مخالف دولت گرفتار شد ، ولی بعد که مخالفتی نمی کرد به این مقام‌ها رسید؛ زیرا در رساله‌ای نوشت : کسی طعن بر حکومت نزند ، همه مطیع فرمان دولت باشند ، دفع زکاهٔ به دولت مجزی است ، نماز جمعه را با خلیفه بخوانید و هر که با حاکمی (که یا به خاطر اجماع و یا به خاطر زور به حکومت رسیده) درگیر شود مات میتهٔ الجاهلیهٔ.!!! [ص۴۴۷ از مناقب ابن جوزی] .

(راستی باز ابوحنیفه مرد بود؛ زیرا با همه سخت‌گیری دولت و شلاق خوردن و زندان نه بنی امیه و نه بنی عباس هیچ یک را لایق حکومت نمی‌دانست و در هیچ دوره قضاوت را از طرف آنها قبول نکرد. [ص۴۸] .

۹. مسئله‌ای که اوج گرفته بود و خونها به خاطر آن ریخته شد ، مسئله خلق قرآن بود که هارون الرشید به آن معتقد شده بود که قرآن قدیم است و مردم را مجبور می کرد که شما هم باید معتقد شوید.

۱۰. کسی وارد بر هارون شده و سر بریده‌ای را دید ، هارون گفت : او را کشتم به خاطر آنکه می گفت ، قرآن مخلوق است. احمد حنبل اول عقیده نداشت ، بعد که از دستگاه کتک خورد اظهار عقیده کرد. [ص۴۵۱] .

۱۱. اسد حیدر در ج۴ ، ص۴۶۲ نام چند شهید را می‌برد که در راه عدم اقرار به خلق قرآن شهید شدند.

۱۲. چون متوکل با آن قساوت قلب به احمد حنبل اظهار علاقه فراوان می کرد ، مردم دور احمد حنبل را گرفتند و برای عظمت او خواب های مصنوعی و فضیلت تراشی‌ها کردند از جمله :

ـ کسی آمد و گفت : مریض بودم مادرم خدا را به مقام احمد حنبل قسم داد ، شفا یافتم.

ـ احمد در کاروان سرایی در اطراف بغداد توقفی کرده بود. بعد مردم دسته دسته به آنجا برای ملاقات مکانی که احمد در آنجا نشسته بود می آمدند ، صاحب کاروان سرا از حماقت مردم استفاده کرد و تابلوهائی به اطراف نصب کرد که (اینجا جای پای احمد است..) (اینجا جای خواب احمد ، ..) و......است.

ـ در خواب دیدند که احمد حنبل درقیامت لب صراط به طرفدارانش انگشتر می دهد و آنها عبور می کنند.

ـ در خواب دیدند که احمد حنبل در قیامت در اعلی علیین و سایر مذاهب در بهشت هستند.

ـ در خواب دیدند که هر که مخالف احمد باشد عذاب می‌شود.

ـ گفتند : نگاه به احمد حنبل مساوی با یک سال عبادت است.

۱۳. اسد حیدر ۱۷ استاد برای احمد حنبل نام می‌برد. جالب این که طرفدارانش بعضی از اساتید احمد را شاگرد او معرفی کرده‌اند؛ حتی گفته‌اند : بخاری شاگرد او است. در حالی که بخاری جز یک حدیث در آخر کتاب صدقات از احمد نقل نکرده. اسد حیدر در ص۵۰۴ استاد شیعی برای احمد حنبل نام می‌برد.

۱۴ نفر از نویسندگان و مورخان احمد را از رجال حدیث شمرده‌اند نه فقه. [ص۴۷۴] .

۱۵. احمد اصرار داشت که مطالبش تدوین نشود ونهی می کرد و لذا کتابی تصنیف نکرد که در فقه آنها اصلی باشد.

۱۶. مسند احمد چهل هزار حدیث دارد که ده هزار آن تکراری است. سیصد حدیث ثلاثی دارد؛ یعنی بین احمد و رسول الله (ص) سه راوی فاصله است.

۱۷. ابن تیمیه که خودش حنبلی است می گوید : الامام احمد حنبل احادیث ضعیف نقل کرده و آنچه گفته حجت نیست نزد خودش و روایات زیادی را نقل نکرده؛ زیرا گفته من این روایات را از ۷۵۰۰۰۰ حدیث انتخاب کرده‌ام.

۱۸. اسـد حیـدر نام حدود ۲۰ نفر را می‌برد که شهادت داده‌انـد که احمـدحنبل از علمـاء هم عصـرش و....اعلم نبـوده است. [ص۵۰۷ به بعد] .

۱۹. مذهب حنبلی شهرت سایر مذاهب را ندارد.

۲۰. با همه لزوم اطاعت با زور از متوکل در مسند احمد روایات فضائل اهل بیت زیاد است.

۲۱. احمد حنبل به فرزندش گفت : احدی با اهل بیت قابل قیاس نیست.

۲۲. احمد حنبل گفت : علی (ع) با حکومت کمال و زینت نیافت بلکه بالعکس بود.

۲۳. احمـد ، محـدث بزرگی بود نه فقیه و کتـاب فقهی تـدوین نکرد. حتی نهی می‌کرد از نوشـتن آراء خود ، ولی اصـحاب او آراء و عقاید فقهی او را جمع کرده و گفتار و کردار و روایات و پاسخ های او را گرد آوردند.

۲۴. پاسخ احمد در پاره‌ای سئوالات جمله (لاادری) بود. [ص۵۱۲] .

۲۵. مشـهورترین کتـابی که به منزله اصول فقه حنبلی است کتـابی است به نام مختصـر الخرقی که ۲۰ شـرح بر او نوشته شده و فضائلی برای قرائت آن گفته شده که :

من قرئه حصل له ثلاث خصال : اما یملک مائهٔ دینار ، او یلی القضاء او یصیر صالحا!!!

۲۶. عقیده احمد در قیاس انما یصار الیه عند الضرورهٔ بود. [ص۵۱۳] .

۲۷. ابـن تیمیـه و محمـد بـن عبـد الوهـاب خـود را حنبلی می‌داننـد و در جلـوه مـذهب ، نقش مهمی داشـتند. گرچـه ابن تیمیه نظرهایی دارد که مخصوص خودش می‌باشد ولی به هر حال پیرو احمد حنبل شمرده می‌شود.

۴. ابوحنیفه

۱۱. حـدیثی جعـل کردنـد که پیامبر (ص) فرموده : انبیاء به من و من به ابو حنیفه افتخار می کنم که هر که او را دوست بـدارد مرا دوست داشـته و هر که او را دشـمن بـدارد مرا دشـمن داشـته و عیسـی به حکم ابوحنیفه حکم می‌کرده و خـدا اهل مذهب ابوحنیفه را بخشیده تا قیامت و ابوحنیفه بعد از قرآن بهترین معجزه برای پیامبر (ص) است. و خضر از ابوحنیفه تعلیم می‌دیده. و حتی بعد از مرگ او خضر بر سر قبرش می‌آمد و از درون قبر به خضر چیز یاد می‌داده و این عمل تا ۲۵ سال طول کشید.!!!!

۱۲. ابوحنیفه اسـیری بوده که آزاد شد و ایرانی بوده و روایات جعلی که برایش گفته‌اند از کسانی وضع شده که نزد اهل سنت کذاب وضاع هستند. [فراجع اسد حیدر ، ج۱ ، ص۲۸۱ به بعد] .

ابوحنیفه در ملاء عام تصـریح می‌کرد کهما رای اعلم من جعفر بن محمـد و انه اعلم الامـهٔ – و سـئل رجل یوما عن رجل وقف ماله للامام فمن یکون المسـتحق فاجاب ابوحنیفه المستحق هو جعفر بن محمد الصادق (ع) لانه هو الامام الحق. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر] .

۱. امام صادق (ع) مکرر او را از قیاس نهی می‌فرمود و می فرمود (ع) : اول من قاس ابلیس انهقال : خَلَقْتَنِی مِنْ نارٍ [اعراف/۱۲] .

سپس در رد قیاس می‌فرمود : نماز مهم تراست. ولی زن حائض برای نمازش قضا لازم ندارد. قتل مهم‌تر از زنا است؛ اما در زنا ۴ شاهد باید باشد. تاریخ موارد متعددی را نقل می‌کند که ابوحنیفه تسلیم می‌شد.

۲. اسد حیدر ، در ج۱ ، ص۳۲۲ عده‌ای از مشایخ ابوحنیفه را که همه شیعه بوده‌اند نقل می‌کند.

۳. اسد حیدر ، در ج۱ ، ص۳۱۷ و ۳۱۸ از ابوحنیفه مطالبی را نقل می‌کند که از نظر مسئله ولایت و حکومت ، مخالف خلفاء و حکام جور بود و تمایل به رهبری اهل بیت (ع) داشت و تصـریح فضایل علی (ع) می کرد و تحریک کننده به یاری از زید بن

علی و.....بوده است. گرچه از نظر فروع و تدریس و رقابت علمی دکانی در مقابل امام صادق (ع) زده بود و عملا حکام زور از او بهره می‌بردند و او را آلت دست قرار می‌دادند وابلیسانه قیاس می کرد.

۴. ابوحنیفه به دست منصور کشته شد. چون او همچون مالک تسلیم نبود و گاهی اهل بیت را ترجیح می‌داد و مدح می کرد و گاهی پیشنهادهای منصور را رد می کردو..

۵. خود ابوحنیفه مطالبی گفته و پیروانش چیزهائی و حتی اجتهاداتی از خود به او افزوده‌اند وتدوین کرده‌اند. لذا تشخیص کلام شخص او با آنچه اضافه شده کار مشکلی است. اسد حیدر ده نفر از کسانی که مکتب ابوحنیفه را نشر داده‌اند نام می‌برد. [ج ۱ ، ص۳۱۲] .

۲. صحاح سته

۱. بخاری

۱. بخاری گویا مواظب بوده از امام صادق (ع) حدیثی نقل نکند.!!! با اینکه از شاگردان امام صادق (ع) حدیثها نقل کرده است. بخاری از این کارها زیاد کرده مثلا آیه تطهیر و حدیث غدیر و ثقلین را هم با داشتن صدها مدرک معتبر از باقی صحاح و کتب معتبره نقل نکرده واین تفسیری جز این که ایشان شهامت نداشتند و ترسو و دست نشانده حکام جور بودند ، ندارد.

۱. حفاظ ، ۱۱۰ حدیث او را انتقاد کرده اند که ۳۲ حدیث از آن در صحیح مسلم هم هست و ۷۸ حدیث انتقاد شده فقط در بخاری است. [ص۷۸] .

۲.حفاظ ۸۰ راوی بخاری را تضعیف کرده‌اند. [ص۷۸] .

ولی می‌بینیم که می گویند : بخاری عدل قرآن است و اگر کسی به هر قصدی یک دوره آنرا بخواند حاجتش برآورده می‌شود ، اگردر کشتی باشد غرق نیست و اگر به هنگام ناراحتی تلاوت شد فرج می‌رسدو.... وآن را قطعه قطعه می کنند (همچون اجزاء قرآن) و میان مردم تقسیم می کنند و ختم بخاری بر می‌دارند.!!!

چه دلیلی که وجود دارد تنها بخاری این چنین است ، در حالی که روایات دروغ دارد مثل حدیثان النبی کان مسحورا

در حالی که جمال الدین حنفی گفته : من نظرفی کتاب بخاری تزندق.

در حالی که مالک بن انس صاحب کتاب موطاء از هر جهت از نویسنده بخاری با فضیلت‌تر است.

در حالی که از صدها حدیث پیرامون فضیلت علی (ع) بخاری ۳یا۴ حدیث آورده!!!

در حالی که در بخاری احادیثی از راویان ناصبی ، از خوارج و.. یافت می‌شود و با این که تواتر دارد روایت : رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِعَلِی (ع) که "لَا یحِبُّک إِلَّا مُومِنٌ وَ لَا یبْغِضُک إِلَّا مُنَافِقٌ" [أمالی صدوق ، ص۱۳۴] .

در حالی که بخاری آیه تطهیر را که درباره اهل بیت است نقل نکرده با اینکه بیش از ۴۰ مدرک از اهل سنت داریم.

إِنَّما یرِیدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهِیراً [احزاب/۳۳] .

در حالی که بخاری آیه غدیر را نقل نکرده با اینکه بیش از ۳۰ کتاب مستقل درباره غدیر خم نوشته شده است و بیش از ۱۰۰ صحابی و ۸۰ تابعی آنرا نقل کرده است.

بخاری حدیث ثقلین را نقل نکرده با آن همه سند و نقل در باقی صحاح.

بخاری از امام صادق (ع) حدیثی نقل نکرده ، ولی در قبول روایات دشمنان خدا و پیامبر (ص) ابائی نداشته ، مثل عمران بن حطان و داود ب حصین.

۳. غیر از صحاح سته اهل سنت کتاب های احادیث دیگر را به صحاح نام گذاری کرده‌اند که اسد حیدر در ص۵۶۱ نام آنها

را می‌برد.

۴. خود بخاری گفته : روایات صحیحی که در کتاب صحیح نقل نکرده‌ام بیش از آن است که نقل کرده‌ام. [هدایه‌الباری ، ج۵ ، ص۱۰۰]

۵. در بخاری بیش از ۶۰۰۰ حدیث است که ۲۰۰۰ آن تکراری است با اینک صاحب بخاری ۱۰۰۰۰۰ حدیث را حفظ بوده.

۶. ابن مدینی کتاب علل نوشته و خیلی مواظبت می‌کرد. یک روز به باغی رفت. بخاری آمد نزد یکی از فرزندان نویسنده و پولی داد و کتاب را گرفته و یک روزه به نویسندگان متعدد داد و از او رونویسی کردند و فوری کتاب را پس داد بعد که صاحب کتاب داستان را شنید از غصه مرد و بخاری سبک را از او گرفته و بخاری را تدوین کرده. [ج۲ ، ص۴۵۶]

۷. در بخاری ، با مکررات ۷۳۹۷ حدیث موجود است و بدون مکرر ۲۶۲۰. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر] .

۲. مسلم

۱. مسلم شاگرد بخاری بود ، در مورد ۱۶۰ راوی مسلم طعن زده شده است.

۲. امتیازات صحیح مسلم بر بخاری :

الف : مسلم کتابش را در شهر خودش نوشته و در حضور اساتید و مشایخ و قهرا دقت داشته.

ب : مسلم حدیث را تقطیع نکرده.

ج : بخاری ، گاهی شخصی را در جائی با نام و در جای دیگر با کنیه نام برده که تصور می‌شود که دو نفرند.

۳. احادیث صحیح مسلم ۷۳۷۵ ، با مکررات و بدون مکرر ۴۰۰۰.

۴.اجمع الحفاظ علی ان البخاری و المسلم لم یستوعبا تخریج الاحادیث الصحاح. [ص۵۵۹] .

۳. ترمذی

۱. روش خاصی دارد و آن اینکه درجه حدیث را بیان می‌کرده که کدام صحیح و کدام معلول و کدام متروک است و بعضی از حفاظ آن را از صحیح مسلم و بخاری بهتر دانسته‌اند. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر] .

۴. نسائی

۱. احفظ ازمسلم است و از همه ضعفش کمتر است. وارد دمشق شد. از او فضیلت برای معاویه خواستند. او گفت : فضیلتی ندارد. تخم او را مالیدند و سپس او را حمل به مکه کردند و مرد و قبرش میان صفا و مروهٔ است. [ص۵۶۰] .

۲. او خصائص را در فضائل اهل بیت نوشته.

۵. شاگردان امام

۱. کثرت شاگردان امام وتخصص های آنها

۹. برای هیچ یک از ائمه اربعه به قدر امام صادق (ع) شاگرد نقل نشده.

۱۰. اکثر شاگردان از کوفه و مدینه بودند. گفته‌اند حدود ۱۰۰۰ نفر از ایشان کوفی بودند.

۱۱. شاگردان امام منحصر به کسانی نبود که خلافت بلا فصل علی (ع) را پذیرفته وشیعه باشند. [ج۲ ، ص۴۹] .

۱۲. ۴۰۰ شاگرد ، ۴۰۰ تالیف داشتند. [ص۵۰] .

۱۳. مسئله تخصص مطرح بود :

ابان بن تغلب : برای فقه : قَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : " اجْلِسْ فِي مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ وَ أَفْتِ النَّاسَ فَإِنِّي أُحِبُّ أَنْ يرَى فِي شِيعَتِي مِثْلُك"

[رجال نجاشی ، ص۱۰] .
امام صادق (ع) ، صفحه ۲۵
حمران بن اعین : پاسخ گوی مسائل علوم قرآن.
زرارهٔ بن اعین : مناظرات فقهی.
مومن طاق : علم کلام .
هشام : مناظره درعلم امامت و عقائد.
۱۳. شاگردان ابوحنیفه (با تلاش های دربار) از ۳۶ نفر تجاوز نمی‌کرد. [اسد حیدر ، ج۲ ، ص۶۴] .
ـ جابر بن حیان را پدر علم شیمی و کتاب های او را به زبان های مختلف اروپایی در قرون وسطی ترجمه و نویسندگان تاریخ علوم همگی از او به عظمت یاد کرده‌اند.
ـ امام صادق (ع) رساله توحید مفضل را در ۴ روز بر مفضل بن عمر کوفی املاء کرد.
ـ رساله توحید به صورت مستقل چاپ و توسط مرحوم مجلسی ترجمه شده است.
ـ ابوحنیفه شاگرد حضرت می گفت ، لولا السنتان لهلك النعمان.
ـ شاگردان حضرت از بصره ، واسط ، حجاز از قبائل مختلف و دیگر شهرهای اسلامی هم می‌آمدند.
ـ حسن بن علی بن زیاد بن وشاء که از شاگردان امام رضا (ع) و از محدثان بزرگ بود (و تبعا سال ها بعد از امام صادق (ع) زندگی می‌کرده) می گوید :
در مسجد کوفه ۹۰۰ نفر استاد حدیث مشاهده کردم که همگی از امام صادق (ع) حدیث نقل می‌کردند.
ـ امام صادق (ع) هر یک از شاگردان خود را در رشته‌ای که مطابق ذوق او بود تشویق می‌کرد.
یک شاعر نزد امام آمد و گفت : می‌خواهم در قرائت با شما مناظره کنم. فرمود : " با حمران بحث کن". گفت می خواهم در لغت با شما مناظره کنم. فرمود : " با ابان بن تغلب بحث کن". گفت می خواهم درفقه با شما مناظره کنم. فرمود : " با زرارهٔ بحث کن". گفت می خواهم در عقائد وکلام با شما بحث کنم.فرمود : " بامومن طاق بحث کن". گفت می خواهم در جبر و اختیار با شما بحث کنم. فرمود : " با حمزهٔ طیار بحث کن". گفت می خواهم درتوحید با شما بحث کنم. فرمود : " با هشام بن سالم بحث کن. گفت می خواهم در امامت با شما بحث کنم. فرمود : " با هشام بن حکم بحث کن. عصر امام صادق (ع) عصر برخورد اندیشه‌ها و مناظره‌ها است.
۲. معرفی بعضی از شاگردان امام
۱. جابر بن حیان
اولین مخترع شیمی و کسی که در این علم کتاب نوشت ، از شاگردان امام صادق (ع) است. او ۵۰۰ رساله در ۱۰۰۰ صفحه در شیمی نوشته است.
برای غربی‌ها (مستشرقین) گران است که یک عرب مسلمان قرن دوم هجری دارای آرائی باشد که علم شیمی قدیم و جدید بر آنها استوار باشد. لذا گاهی در اصل وجودش ایجاد شبهه کرده‌اند!! و گاهی در زمانش وگاهی در نسبت این همه رساله به او و گاهی در این که استادش امام صادق (ع) است و گاهی در کیفیت و اسلوب نویسندگی او و..؛ ولی نوشته بهترین دلیل وجود خارجی نویسنده است و اعترافات مکرر به این که من این علوم را از امام صادق (ع) دارم بهترین رافع شبهات است و این شبهات یا به خاطر عدم آشنائی با امام صادق (ع) است که وصل به علم بی نهایت خالق متعال است و یا به خاطر کوبیدن

و تحقیر اسلام ومسلمانان. [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر]

۲. ابان بن تغلب

ابان بن تغلب : از اصحاب اجماع و قال له الصادق (ع) : اجْلِسْ فِی مَسْجِدِ الْمَدِینَهِٔ وَ أَفْتِ النَّاسَ فَإِنِّی أُحِبُّ أَنْ یرَی فِی شِیعَتِی مِثْلُک [رجال نجاشی ، ص۱۰] .

عن الفضیل و إبراهیم ابنی محمد الأشعریین ، قالا : إن أبا عبد الله (ع) لما بلغه وفاهٔ بکیر بن أعین ، قال : " أما و الله لقد أنزله الله بین رسول الله و أمیر المؤمنین (صلوات الله علیهما) ". [رجال‌الکشی ، ص۱۸۱] .

۳۰ هزار حدیث حفظ بود.

۱. از اصحاب اجماع و

۳.نقل عنه الصحاح و قالوا فی شانه. لا باس به و ان کان مذهبه مذهب الشیعه. [الامام الصادق ، ج۳] .

۳. حمران ابن اعین

او نیز از شاگردان امام باقر (ع) وامام صادق (ع) بود که امام باقر (ع) درباره او فرمود : إنه من المؤمنین حقا لا یرجع أبدا [رجال‌الکشی ، ص۱۷۸] .

۴. مؤمن طاق

۱۴. یکی از خوارج استناد می‌کرد به اینکه ابوبکر به دفن در جوار پیامبر افضل است. مومن طاق گفت : خانه پیامبر (ص) اگر ارث زنان بود ، چرا عایشه از سهم خود تجاوز کرد و آنجا را مقبره پدرش قرار داد و اگر سهم همه مسلمانان است بدتر.

۱۵. همین که امام صادق (ع) از دنیا رفت ، ابوحنیفه به مومن طاق گفت : امام تو از دنیا رفت.قال أبو حنیفهٔ لمؤمن الطاق و قد مات جعفر بن محمد (ع) ، یا أبا جعفر إن إمامک قد مات فقال أبو جعفر لکن إمامک مِنَ الْمُنْظَرِینَ إِلی یوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ. (حجر۳۸ -۳۷) [رجال‌الکشی ، ص۱۸۶] .

۱. از شاگردان امام صادق (ع) بود و متخصص درعلم کلام.

۵. محمد بن مسلم

۱.از امام باقر (ع) سی هزار حدیث و از امام صادق (ع) ۱۶ هزار حدیث حفظ بود. در محکمه قاضی به خاطر تشیع رد شد و او افتخار می‌کرد و می‌گفت : اگر امام لطف کند ومرا به شیعه بودن بپذیرد زهی سعادتم. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۴۴۸] .

۲. ابوحنیفه گاهی در مسائل به او مراجعه می‌کرد.

محمد بن مسلم مریض شده بود. امام باقر (ع) به توسط غلامشان آبی را برای او فرستادند؛ وقتی نوشید خوب شد و خدمت امام (ع) رسید با چشمانی گریان ، حضرت از او پرسید : " چرا می‌گریی؟".

گفت : جُعِلْتُ فِدَاک أَبْکی عَلَی اغْتِرَابِی وَ بُعْدِ الشُّقَّهِٔ وَ قِلَّهِٔ الْمَقْدُرَهِٔ عَلَی الْمُقَامِ عِنْدَک وَ النَّظَرِ إِلَیک. فَقَالَ (ع) : " أَمَّا قِلَّهُٔ الْمَقْدُرَهِٔ فَکذَلِک جَعَلَ اللَّهُ أَوْلِیاءَنَا وَ أَهْلَ مَوَدَّتِنَا وَ جَعَلَ الْبَلَاءَ إِلَیهِمْ سَرِیعا و أما ما ذکرت من الغربهٔ فلک بأبی عبد الله أسوهٔ بأرض ناء عنا بالفرات (ص) و أما ما ذکرت من بعد الشقهٔ فإن المؤمن فی هذه الدار غریب و فی هذه الخلق المنکوس حتی یخرج من هذه الدار إلی رحمهٔ الله ، و أما ما ذکرت من حبک قربنا و النظر إلینا و إنک لا تقدر علی ذلک فالله یعلم ما فی قلبک و جزاو علیه." [رجال‌الکشی ، ص۱۶۷] .

۶. هشام بن حکم

۱. متکلم معروف که حدود ۲۰ تالیف دارد و شاگرد امام صادق (ع) است. [اسد حیدر ، ج۲ ، ص۷۵] .

۲. حدود ۱۵ مناظره معروف دارد. [اسد حیدر ، ج۳ ، ص۸۵] .

۳.هذا ناصرنا بقلبه و لسانه و یده [إعلام‌الوری ، ص ۲۸۰] .

۴. هارون الرشید که از پشت پرده بعضی از مناظرات هشام را شنید ، گفت : ان لسان هشام اوقع فی نفوس الناس من الف سیف. [اسد حیدر ، ج۲ ، ص۸۱] .

۵. حضرت رضا درباره هشام فرمود : عن سلیمان بن جعفر الجعفری ، قال سألت أبا الحسن الرضا (ع) عن هشام بن الحکم قال : فقال لی : " رحمه الله کان عبدا ناصحا أوذی من قبل أصحابه حسدا منهم" [رجال‌الکشی ، ص ۲۷۰] .

۶.امام کاظم (ع) به هشام وصایائی دارد از جمله اینکه فرمود : تعلیم حکمت به نااهل ظلم است و عدم تعلیم به اهل آن هم ظلم است.

۷. به خاطر سعایت حسودان ، هشام تحت تعقیب هارون قرار گرفت و در کوفه مخفی مرد. وشبانه دفن شد و هارون شاگردانش را گرفت و زندان کرد ، ولی همین که خبر مرگ هشام را شنید ، شکر کرد و شاگردانش را آزاد کرد. [الامام الصادق (ع) ، ج۲ ، ص ۱۱۰] .

۸. گروهی از شاگردان امام به عنوان تجارت درشهرها مسافرت می کردند و با مردم مانوس بودند و مردم را به سوی اهل بیت (ع) سوق می‌دادند. هشام در این نقش ، موفقیتهایی پیدا کرد. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۵۱] .

۷. جابر جعفی

جابر جعفی : یک صد هزار حدیث حفظ بود و چون مخالف قیاس ابوحنیفه بود. ابوحنیفه خیلی او را می کوبید.

امام صادق (ع) در مدح او فرمود : قَالَ الصَّادِقُ (ع) رحم الله جابر الجعفی کان یصدق علینا [رجال‌الکشی ، ص۱۹۱] .

عن عبد الله بن عطاء المکی قال کان جابر بن یزید الجعفی إذا روی عن محمد بن علی (ع) شیئا قال : حدثنی وصی الأوصیاء و وارث علم الأنبیاء محمد بن علی بن الحسین (ع) . [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص ۱۶۰] .

تا خون به جگر حکام جور کند و به وصی حق اشاره کند ، ولی خوف و خفقان جوری بود که یا به خاطر خوف ویا بخاطر رضای سلطان روایت از او نقل نمی کردند.

۱. جابر می گوید : امام باقر (ع) هفتاد هزار حدیث برای من گفت وسفارش کرد که به احدی نگویم و نقل نکنم. به حضرت عرض کردم : جعلت فداک إنک حملتنی وقرا عظیما بما حدثتنی به من سرکم الذی لا ـ أحدث به أحدا و ربما جاش فی صدری حتی یأخذنی منه شبهة الجنون. قال : " یا جابر! فإذا کان ذلک فاخرج إلی الجبان فاحفر حفیرة و دل رأسک فیها ثم قل : حدثنی محمد بن علی بکذا و کذا" [اختصاص‌مفید ، ص۶۶] .

۳. شاگردان بد امام

۱. در حوزه علمیه امام ، همه با حسن نیت نبودند. کسانی مغرض و تحریک کن و کذاب ووضاع بودند که به قول شاعر

۶. سخنان حضرت امام صادق (ع)

۱. در فضائل

۱. محاسبه نفس

قَالَ الصَّادِقُ (ع) لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ : حَقٌّ عَلَى كلِّ مُسْلِمٍ يعْرِفُنَا أَنْ يعْرِضَ عَمَلَهُ فِي كلِّ يوْمٍ وَ لَيلَةٍ عَلَى نَفْسِهِ فَيكونَ مُحَاسِبَ نَفْسِهِ فَإِنْ رَأَى حَسَنَةً اسْتَزَادَ مِنْهَا وَ إِنْ رَأَى سَيئَةً اسْتَغْفَرَ مِنْهَا لِئَلَّا يخْزَى يوْمَ الْقِيامَةِ [تحف‌العقول ، ص ۳۰۱] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِذَا رَأَيتُمُ الْعَبْدَ مُتَفَقِّداً لِذُنُوبِ النَّاسِ نَاسِياً لِذُنُوبِهِ فَاعْلَمُوا أَنَّهُ قَدْ مُكِرَ بِهِ [مشكاه‌الأنوار ، ص۳۲۵] .

و قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : لا تثق بمودة ملوك [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۲۲۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كمْ مِنْ مَغْرُورٍ بِمَا قَدْ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيهِ وَ كمْ مِنْ مُسْتَدْرَجٍ بِسَتْرِ اللَّهِ عَلَيهِ وَ كمْ مِنْ مَفْتُونٍ بِثَنَاءِ النَّاسِ عَلَيهِ [كافى ، ج۸ ، ص۱۲۸] .

۲. حقوق مؤمن بر مؤمن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ يا ابْنَ جُنْدَبٍ الْمَاشِی فِی حَاجَةِ أَخِيهِ كالسَّاعِی بَينَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ وَ قَاضِی حَاجَتِهِ كالْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِی سَبِيلِ اللَّهِ يوْمَ بَدْرٍ وَ أُحُدٍ وَ مَا عَذَّبَ اللَّهُ أُمَّةً إِلَّا عِنْدَ اسْتِهَانَتِهِمْ بِحُقُوقِ فُقَرَاءِ إِخْوَانِهِمْ [تحف‌العقول ، ص۳۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا ابْنَ جُنْدَبٍ بَلِّغْ مَعَاشِرَ شِيعَتِنَا وَ قُلْ لَهُمْ لَا تَذْهَبَنَّ بِكمُ الْمَذَاهِبُ فَوَ اللَّهِ لَا تُنَالُ وَلَايتُنَا إِلَّا بِالْوَرَعِ وَ الِاجْتِهَادِ فِی الدُّنْيا وَ مُوَاسَاةِ الْإِخْوَانِ فِی اللَّهِوَ لَيسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ يظْلِمُ النَّاسَ [تحف‌العقول ، ص۳۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فلا تضيع مالك و تصلح مال غيرك [تحف‌العقول ، ص۳۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ : يا ابْنَ جُنْدَبٍ صِلْ مَنْ قَطَعَك وَ أَعْطِ مَنْ حَرَمَك وَ أَحْسِنْ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيك وَ سَلِّمْ عَلَى مَنْ سَبَّك وَ أَنْصِفْ مَنْ خَاصَمَك وَ اعْفُ عَمَّنْ ظَلَمَك كمَا أَنَّك تُحِبُّ أَنْ يعْفَى عَنْك فاعتبر بعفو الله عنك أ لا ترى أن شمسه أشرقت على الأبرار و الفجار و أن مطره ينزل على الصالحين و الخاطئين [تحف‌العقول ، ص۳۰۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثلاثة تورث المحبة؛ الدين و التواضع و البذل [تحف‌العقول ، ص۳۱۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خير المسلمين من وصل و أعان و نفع ، ما بت ليلة قط و لله فى مالى حق يسألنيه [رجال‌الكشى ، ص۳۶۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا قُدِّسَتْ أُمَّةٌ لَمْ تَأْخُذْ لِضَعِيفِهَا مِنْ قَوِيهَا بِحَقِّهِ غَيرَ مُتَّضِعٍ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۱۸۰] .

درباره ارزش مهمان می‌فرمود : فَضْلُهُمْ عَلَيك أَكثَرُ مِنْ فَضْلِك عَلَيهِمْ.قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاك كيفَ ذَا وَ أَنَا أُطْعِمُهُمْ طَعَامِی وَ أُنْفِقُ عَلَيهِمْ مِنْ مَالِی وَ يخْدُمُهُمْ خَادِمِی؟ فَقَالَ : " إِذَا دَخَلُوا عَلَيك دَخَلُوا مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالرِّزْقِ الْكثِيرِ وَ إِذَا خَرَجُوا خَرَجُوا بِالْمَغْفِرَةِ لَك" [كافى ، ج۶ ، ص۲۸۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مَعُونَةَ الْمُسْلِمِ خَيرٌ وَ أَعْظَمُ أَجْراً مِنْ صِيامِ شَهْرٍ وَ اعْتِكافِهِ فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ إِياكمْ وَ إِعْسَارَ أَحَدٍ مِنْ إِخْوَانِكمُ الْمُسْلِمِينَ أَنْ تُعْسِرُوهُ بِالشَّیءِ يكونُ لَكمْ قِبَلَهُ وَ هُوَ مُعْسِرٌ فَإِنَّ أَبَانَا رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ يقُولُ لَيسَ لِمُسْلِمٍ أَنْ يعْسِرَ مُسْلِماً وَ مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِراً أَظَلَّهُ اللَّهُ بِظِلِّهِ يوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ [كافى ، ج۸ ، ص۹] .

جورى باشيد كه وقتى مى گويند : هذا جعفرى يسرنى ذلك.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ يأْمُرُ بِأَدَاءِ الْخَيطِ وَ الْمِخْيطِ صِلُوا عَشَائِرَكمْ وَ اشْهَدُوا جَنَائِزَهُمْ وَ عُودُوا مَرْضَاهُمْ وَ أَدُّوا حُقُوقَهُمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكمْ إِذَا وَرِعَ فِی دِينِهِ وَ صَدَقَ الْحَدِيثَ وَ أَدَّى الْأَمَانَةَ وَ حَسُنَ خُلُقُهُ مَعَ النَّاسِ قِيلَ هَذَا جَعْفَرِی فَيسُرُّنِی ذَلِك وَ يدْخُلُ عَلَی مِنْهُ السُّرُورُ وَ قِيلَ هَذَا أَدَبُ جَعْفَرٍ [كافى ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

در نامه‌ای به اصحاب می‌نويسد :

عَلَيكمْ بِحُبِّ الْمَسَاكينِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّهُ مَنْ حَقَّرَهُمْ وَ تَكبَّرَ عَلَيهِمْ فَقَدْ زَلَّ عَنْ دِينِ اللَّهِ وَ اللَّهُ لَهُ حَاقِرٌ مَاقِتٌ وَ قَدْ قَالَ أَبُونَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَمَرَنِی رَبِّی بِحُبِّ الْمَسَاكينِ الْمُسْلِمِينَ مِنْهُمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ مَنْ حَقَّرَ أَحَداً مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَلْقَى اللَّهُ عَلَيهِ الْمَقْتَ مِنْهُ وَ الْمَحْقَرَةَ حَتَّى يمْقُتَهُ النَّاسُ وَ اللَّهُ لَهُ أَشَدُّ مَقْتاً فَاتَّقُوا اللَّهَ فِی إِخْوَانِكمُ الْمُسْلِمِينَ الْمَسَاكينِ فَإِنَّ لَهُمْ عَلَيكمْ حَقّاً أَنْ تُحِبُّوهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ

أَمَرَ رَسُولَهُ ص بِحُبِّهِمْ فَمَنْ لَمْ يحِبَّ مَنْ أَمَرَ اللَّهُ بِحُبِّهِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ مَنْ عَصَى اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ مَاتَ عَلَى ذَلِكَ مَاتَ وَ هُوَ مِنَ الْغَاوِينَ وَ إِياكمْ وَ الْعَظَمَةَ وَ الْكِبْرَ فَإِنَّ الْكِبْرَ رِدَاءُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَنْ نَازَعَ اللَّهَ رِدَاءَهُ خَصَمَهُ اللَّهُ وَ أَذَلَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ إِياكمْ أَنْ يبْغِي بَعْضُكمْ عَلَى بَعْضٍ فَإِنَّهَا لَيسَتْ مِنْ خِصَالِ الصَّالِحِينَ فَإِنَّهُ مَنْ بَغَى صَيرَ اللَّهُ بَغْيهُ عَلَى نَفْسِهِ وَ صَارَتْ نُصْرَةُ اللَّهِ لِمَنْ بُغِي عَلَيهِ وَ مَنْ نَصَرَهُ اللَّهُ غَلَبَ وَ أَصَابَ الظَّفَرَ مِنَ اللَّهِ وَ إِياكمْ أَنْ يحْسُدَ بَعْضُكمْ بَعْضاً فَإِنَّ الْكفْرَ أَصْلُهُ الْحَسَدُ [كافى ، ج٨ ، ص٧] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : عَلَيكمْ بِالصَّمْتِ إِلَّا فِيمَا ينْفَعُكمُ اللَّهُ بِهِ مِنْ أَمْرِ آخِرَتِكمْ وَ يأْجُرُكمْ عَلَيهِ [كافى ، ج٨ ، ص٢] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَا قُدِّسَتْ أُمَّةٌ لَمْ يوخَذْ لِضَعِيفِهَا مِنْ قَوِيهَا بِحَقِّهِ غَيرَ مُتَعْتَعٍ [كافى ، ج٥ ، ص٥٦] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يحْسِنْ مُجَاوَرَةَ مَنْ جَاوَرَهُ [كافى ، ج٢ ، ص٦٦٨] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : ثلاثـة تجب لهم الرحمـة غنى قوم افتقر و عزيز قوم ذل و عالم تتلاعب به الجهال [معدن‌الجواهر ، ص٣١] .

اذا بلغک عن اخيک ما تکرهه فاطلب له من عذر واحد الى سبعين عذرا فان لم تجد له عذرا فقل لعل له عذرا لا اعرفه.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَعَانَ عَلَى مُومِنٍ بِشَطْرِ كلِمَةٍ لَقِي اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ مَكتُوبٌ بَينَ عَينَيهِ آيسٌ مِنْ رَحْمَتِي [كافى ، ج٢ ، ص٣٦٨] .

۳. دوستى

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا ابن النعمان إن أردت أن يصفو لک ود أخيک فلا تمازحنه و لا تمارينه و لا تباهينه و لا تشارنه و لا تطلع صديقک من سرک إلا على ما لو اطلع عليه عدوک لم يضرک فإن الصديق قد يکون عدوک يوما [تحف‌العقول ، ص٣١٢] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الاستقصاء فرقة الانتقاد عداوة قلة الصبر فضيحة إفشاء السر سقوط السخاء فطنة اللوم تغافل [تحف‌العقول ، ص٣١٥] .

مفضل درباره يکى از دوستانش به امام (ع) گفت : خبرى از او ندارم. امام (ع) فرمود : أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ مَنْ صَحِبَ مُومِناً أَرْبَعِينَ خُطْوَةً سَأَلَهُ اللَّهُ عَنْهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [مجموعه‌ورام ، ج٢ ، ص٢١] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِذَا رَأَيتُمُ الْعَبْدَ مُتَفَقِّداً لِذُنُوبِ النَّاسِ نَاسِياً لِذُنُوبِهِ فَاعْلَمُوا أَنَّهُ قَدْ مُكرَ بِهِ [مشکاه‌الأنوار ، ص٣٢٥] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّ الرِّزْقَ لَا يسُوقُهُ حِرْصُ حَرِيصٍ وَ لَا يرُدُّهُ كرَاهِيةُ كارِهٍ [كافى ، ج٢ ، ص٥٧] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : أَحَبُّ إِخْوَانِي إِلَي مَنْ أَهْدَى إِلَي عُيوبِي [كافى ، ج٢ ، ص٦٣٩] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من وقف نفسه موقف التهمة فلا يلومن من أساء به الظن و من کتم سره کانت الخيرة فى يده و کل حديث جاوز اثنين فاش و ضع أمر أخيک على أحسنه و لا تطلبن بکلمة خرجت من أخيک سوءا و أنت تجد لها فى الخير محملا و عليک بإخوان الصدق فإنهم عدة عند الرخاء و جنة عند البلاء و شاور فى حديثک الذين يخافون الله و أحبب الإخوان على قدر التقوى [تحف‌العقول ، ص٣٦٨] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ زَرَعَ الْعَدَاوَةَ حَصَدَ مَا بَذَرَ [كافى ، ج٢ ، ص٣٠٢] .

۴. علم وعالم

قَالَ الصَّادِقُ (ع) لِأَبِي جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ : يا ابْنَ النُّعْمَانِ لَا تَطْلُبِ الْعِلْمَ لِثَلَاثٍ لِتُرَائِي بِهِ وَ لَا لِتُبَاهِي بِهِ وَ لَا لِتُمَارِي وَ لَا تَدَعْهُ

لِثَلَاثٍ رَغْبَةٍ فِی الْجَهْلِ وَ زَهَادَةٍ فِی الْعِلْمِ وَ اسْتِحْیاءٍ مِنَ النَّاسِ [تحف‌العقول ، ص۳۱۳] .
و قال (ع) لشیخ بصری قدم المدینة بطلب العلمفإن أردت العلم فاطلب أولا فی نفسک حقیقة العبودیة [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۲۲۴] .

سپس در تفسیر عبودیت فرمودند که : " انسان مال را مال خدا بداند و هر کجا امر کرده مصرف کند. انسان فکرش در انجام وظیفه باشد و برای خود کانال کشی و..... نکند وچنین طالب علمی برای عزت و علو و تفاخر و تکاثر و مباهاة درس نمی‌خواند ، بلکه به خاطر حقیقت عبودیت ، تحصیلش فقط برای انجام وظیفه و رضای خدا است. و سؤال تنها برای فراگیری باشد و احتیاط پیشه کن و از فتوا دادن بپرهیز و گردنت را پل برای دیگران قرار مده ، اجتهاد بدون ورع نافع نیست".

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طَلَبَةُ الْعِلْمِ ثَلَاثَةٌ فَاعْرِفْهُمْ بِأَعْیانِهِمْ وَ صِفَاتِهِمْ صِنْفٌ یطْلُبُهُ لِلْجَهْلِ وَ الْمِرَاءِ وَ صِنْفٌ یطْلُبُهُ لِلِاسْتِطَالَةِ وَ الْخَتْلِ وَ صِنْفٌ یطْلُبُهُ لِلْفِقْهِ وَ الْعَقْلِ فَصَاحِبُ الْجَهْلِ وَ الْمِرَاءِ مُوذٍ مُمَارٍ مُتَعَرِّضٌ لِلْمَقَالِ فِی أَنْدِیةِ الرِّجَالِ بِتَذَاکرِ الْعِلْمِ وَ صِفَةِ الْحِلْمِ قَدْ تَسَرْبَلَ بِالْخُشُوعِ وَ تَخَلَّی مِنَ الْوَرَعِ فَدَقَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا خَیشُومَهُ وَ قَطَعَ مِنْهُ حَیزُومَهُ وَ صَاحِبُ الِاسْتِطَالَةِ وَ الْخَتْلِ ذُو خِبٍّ وَ مَلَقٍ یسْتَطِیلُ عَلَی مِثْلِهِ مِنْ أَشْبَاهِهِ وَ یتَوَاضَعُ لِلْأَغْنِیاءِ مِنْ دُونِهِ فَهُوَ لِحَلْوَائِهِمْ هَاضِمٌ وَ لِدِینِهِ حَاطِمٌ فَأَعْمَی اللَّهُ عَلَی هَذَا خُبْرَهُ وَ قَطَعَ مِنْ آثَارِ الْعُلَمَاءِ أَثَرَهُ وَ صَاحِبُ الْفِقْهِ وَ الْعَقْلِ ذُو کآبَةٍ وَ حَزَنٍ وَ سَهَرٍ قَدْ تَحَنَّک فِی بُرْنُسِهِ وَ قَامَ اللَّیلَ فِی حِنْدِسِهِ یعْمَلُ وَ یخْشَی وَجِلًا دَاعِیاً مُشْفِقاً مُقْبِلًا عَلَی شَأْنِهِ عَارِفاً بِأَهْلِ زَمَانِهِ مُسْتَوْحِشاً مِنْ أَوْثَقِ إِخْوَانِهِ فَشَدَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا أَرْکانَهُ وَ أَعْطَاهُ یوْمَ الْقِیامَةِ أَمَانَهُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۹] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : الفقهاء أمناء الرسل فإذا رأیتم الفقهاء قد رکبوا إلی السلاطین فاتهموهم [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۸۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَی نَفْسِهِ وَ فِیهِمْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ فَهُوَ مُبْتَدِعٌ ضَالٌّ [تحف‌العقول ، ص۳۷۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : القضاة أربعة قاض قضی بالحق و هو لا یعلم أنه حق فهو فی النار و قاض قضی بالباطل و هو لا یعلم أنه باطل فهو فی النار و قاض قضی بالباطل و هو یعلم أنه باطل فهو فی النار و قاض قضی بالحق و هو یعلم أنه حق فهو فی الجنة [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۴۷] .

۵. انفاق وزکات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمَعْرُوفُ ابْتِدَاءٌ وَ أَمَّا مَنْ أَعْطَیتَهُ بَعْدَ الْمَسْأَلَةِ فَإِنَّمَا کافَیتَهُ بِمَا بَذَلَ لَک مِنْ وَجْهِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَأَیتُ الْمَعْرُوفَ لَا یصْلُحُ إِلَّا بِثَلَاثِ خِصَالٍ تَصْغِیرِهِ وَ تَسْتِیرِهِ وَ تَعْجِیلِهِ فَإِنَّک إِذَا صَغَّرْتَهُ عَظَّمْتَهُ عِنْدَ مَنْ تَصْنَعُهُ إِلَیهِ وَ إِذَا سَتَّرْتَهُ تَمَّمْتَهُ وَ إِذَا عَجَّلْتَهُ هَنَّأْتَهُ وَ إِنْ کانَ غَیرُ ذَلِک سَخَّفْتَهُ وَ نَکدْتَهُ [کافی ، ج۴ ، ص۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ أَنَّ النَّاسَ أَدَّوْا زَکاةَ أَمْوَالِهِمْ مَا بَقِی مُسْلِمٌ فَقِیراً مُحْتَاجاً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ النَّاسَ مَا افْتَقَرُوا وَ لَا احْتَاجُوا وَ لَا جَاعُوا وَ لَا عَرُوا إِلَّا بِذُنُوبِ الْأَغْنِیاءِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا ضَاعَ مَالٌ فِی بَرٍّ وَ لَا بَحْرٍ إِلَّا بِتَضْیِیعِ الزَّکاةِ [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۵] .

۶ کار وتجارت

در مدیریت کار فرمود : کل ذی صناعة مضطر إلی ثلاث خلال یجتلب بها المکسب و هو أن یکون حاذقا بعمله (اطلاعات فنی داشته باشد) مویا للأمانة (امین) فیه مستمیلا لمن استعمله (خوش کارگر) [تحف‌العقول ، ص۳۲۲] .

اسد حیدر در روایات متعددی از امام صادق (ع) نقل کرده که مکرر به اصحاب سفارش کار و تجارة می‌کرد و تجارت را عزت و ترک آنرا کم عقلی می‌دانست. لکن توجه می‌داد که به درجه حرص نرسد و می‌فرمود :

لِيكنْ طَلَبُكَ لِلْمَعِيشَةِ فَوْقَ كسْبِ الْمُضَيعِ وَ دُونَ طَلَبِ الْحَرِيصِ الرَّاضِی بِدُنْيَاهُ الْمُطْمَئِنِّ إِلَيهَا وَ لَكنْ أَنْزِلْ نَفْسَكَ مِنْ ذَلِكَ بِمَنْزِلَةِ الْمُنْصِفِ الْمُتَعَفِّفِ تَرْفَعُ نَفْسَكَ عَنْ مَنْزِلَةِ الْوَاهِنِ الضَّعِيفِ وَ تَكتَسِبُ مَا لَا بُدَّ مِنْهُ إِنَّ الَّذِينَ أُعْطُوا الْمَالَ ثُمَّ لَمْ يشْكرُوا لَا مَالَ لَهُمْ [كافی ، ج۵ ، ص۸۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَكلَ مَالَ أَخِيهِ ظُلْماً وَ لَمْ يرُدَّهُ إِلَيهِ أَكلَ جَذْوَةً مِنَ النَّارِ يوْمَ الْقِيامَةِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۳۳] .

۷. امانت وخيانت

آن كه امروز به نفع تو خيانت می‌كند فردا هم به ضرر تو خائن است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا يكون الأمين أمينا حتی يومن علی ثلاثة فيويها علی الأموال و الأسرار و الفروج و إن حفظ اثنين و ضيع واحدة فليس بأمين [تحف‌العقول ، ص۳۱۵] .

۸. ايمان ويقين

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الدين غم بالليل و ذل بالنهار [تحف‌العقول ، ص۳۵۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَحْنُ أَصْلُ كلِّ خَيرٍ وَ مِنْ فُرُوعِنَا كلُّ بِرٍّ فَمِنَ الْبِرِّ التَّوْحِيدُ وَ الصَّلَاةُ وَ الصِّيامُ وَ كظْمُ الْغَيظِ وَ الْعَفْوُ عَنِ الْمُسِی‌ءِ وَ رَحْمَةُ الْفَقِيرِ وَ تَعَهُّدُ الْجَارِ وَ الْإِقْرَارُ بِالْفَضْلِ لِأَهْلِهِ وَ عَدُوُّنَا أَصْلُ كلِّ شَرٍّ وَ مِنْ فُرُوعِهِمْ كلُّ قَبِيحٍ وَ فَاحِشَةٍ فَمِنْهُمُ الْكذِبُ وَ الْبُخْلُ وَ النَّمِيمَةُ وَ الْقَطِيعَةُ وَ أَكلُ الرِّبَا وَ أَكلُ مَالِ الْيتِيمِ بِغَيرِ حَقِّهِ وَ تَعَدِّی الْحُدُودِ الَّتِی أَمَرَ اللَّهُ وَ رُكوبُ الْفَوَاحِشِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ مَا بَطَنَ وَ الزِّنَا وَ السَّرِقَةُ وَ كلُّ مَا وَافَقَ ذَلِكَ مِنَ الْقَبِيحِ فَكذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مَعَنَا وَ هُوَ مُتَعَلِّقٌ بِفُرُوعِ غَيرِنَا [كافی ، ج۸ ، ص۲۴۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَنْ يومِنَ عَبْدٌ مِنْ عَبِيدِهِ حَتَّی يرْضَی عَنِ اللَّهِ فِيمَا صَنَعَ اللَّهُ إِلَيهِ [كافی ، ج۸ ، ص۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا ابن جندب لو أن شيعتنا استقاموا لصافحتهم الملائكة و لأظلهم الغمام و لأشرقوا نهارا و لأكلوا من فوقهم و من تحت أرجلهم و لما سألوا الله شيئا إلا أعطاهم [تحف‌العقول ، ص۳۰۱] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّ الْعَمَلَ الدَّائِمَ الْقَلِيلَ عَلَی الْيقِينِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعَمَلِ الْكثِيرِ عَلَی غَيرِ يقِينٍ [كافی ، ج۲ ، ص۵۷] .

به حمران بن اعين فرمود : عمل كم با يقين افضل است از عمل كثير بدون يقين.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْإِسْلَامُ عُرْيانٌ فَلِبَاسُهُ الْحَياءُ وَ زِينَتُهُ الْوَقَارُ وَ مُرُوءَتُهُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ وَ عِمَادُهُ الْوَرَعُ وَ لِكلِّ شَیءٍ أَسَاسٌ وَ أَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيتِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۶] .

۹. اخلاص

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ تَعَالَی إِنَّمَا أَقْبَلُ الصَّلَاةَ لِمَنْ تَوَاضَعَ لِعَظَمَتِی وَ يكفُّ نَفْسَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ مِنْ أَجْلِی وَ يقْطَعُ نَهَارَهُ بِذِكرِی وَ لَا يتَعَاظَمُ عَلَی خَلْقِی وَ يطْعِمُ الْجَائِعَ وَ يكسُو الْعَارِی وَ يرْحَمُ الْمُصَابَ وَ يووِی الْغَرِيبَ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۵] .

در ماجرای سفيان ثوری كه لباس ظريف را امام رو و لباس خشن را زير پوشيده بود. فرمود : فما كان لله أخفيناه و ما كان لكم أبديناه [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۵۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ربما اغتررت بما تری الخلق من الندم علی تقصيرك فی العبادة و لعل الله تعالی يعلم من قلبك بخلاف ذلك و ربما أقمت نفسك علی العبادة متكلفا و الله يريد الإخلاص و ربما توهمت أنك تدعو الله و أنت تدعو سواه و ربما حسبت أنك ناصح للخلق و أنت تريدهم لنفسك أن يميلوا إليك و ربما ذممت نفسك و أنت تمدحها علی الحقيقة [مصباح‌الشريعة ، ص۱۴۲] .

۱۰. تقیه

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا ابْنَ النُّعْمَانِ إِنَّ الْمُذِیعَ لَیسَ کقَاتِلِنَا بِسَیفِهِ بَلْ هُوَ أَعْظَمُ وِزْراً بَلْ هُوَ أَعْظَمُ وِزْراً بَلْ هُوَ أَعْظَمُ وِزْراً [تحف‌العقول ، ص۳۰۷] .

۱۱. کرامت نفس

می‌فرمود : (برای حفظ شخصیت) لَا تُخْبِرِ النَّاسَ بِکلِّ مَا أَنْتَ فِیهِ فَتَهُونَ عَلَیهِمْ [رجال‌الکشی ، ص۱۸۴] .

و فرمود : من ادب الادیب دفن ادبهو قال : تمنع الناس من عرضک [الامام الصادق (ع) ، اسد حیدر ، ج۳] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : من أکرمک فأکرمه و من استخف بک فأکرم نفسک عنه [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۲۰۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَاشِرْ کبَارَ أُمُورِک بِنَفْسِک وَ کلْ مَا صَغُرَ مِنْهَا إِلَی غَیرِک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۹] .

۲. رذائل

۱. سؤال

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِیاکمْ وَ سُوالَ النَّاسِ فَإِنَّهُ ذُلٌّ فِی الدُّنْیا وَ فَقْرٌ تُعَجِّلُونَهُ وَ حِسَابٌ طَوِیلٌ یوْمَ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۴ ، ص۲۰] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّ هَذَا الْعِلْمَ عَلَیهِ قُفْلٌ وَ مِفْتَاحُهُ الْمَسْأَلَةُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من سأل من غیر فقر فإنما یأکل الخمر [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۱۵۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَأَلَ مِنْ غَیرِ فَقْرٍ فَکأَنَّمَا یأْکلُ الْجَمْرَ [عده‌الداعی ، ص۹۹] .

۲. ظلم

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِ الْمَظْلُوم مُسْتَجَابَةٌ [کافی ، ج۸ ، ص۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مَعُونَةَ الْمُسْلِمِ خَیرٌ وَ أَعْظَمُ أَجْراً مِنْ صِیامِ شَهْرٍ وَ اعْتِکافِهِ فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ [کافی ، ج۸ ، ص۹] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَنْ عَذَرَ ظَالِماً بِظُلْمِهِ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِ مَنْ یظْلِمُهُ فَإِنْ دَعَا لَمْ یسْتَجِبْ لَهُ وَ لَمْ یأْجُرْهُ اللَّهُ عَلَی ظُلَامَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۴] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : أنقص الناس عقلا من ظلم من دونه و لم یصفح عمن اعتذر إلیه [أعلام‌الدین ، ص۳۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَامِلُ بِالظُّلْمِ وَ الْمُعِینُ لَهُ وَ الرَّاضِی بِهِ شُرَکاءُ ثَلَاثَتُهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ تَصْعَدُ إِلَی السَّمَاءِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۹] .

۳. حسد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِیاکمْ أَنْ یحْسُدَ بَعْضُکمْ بَعْضاً فَإِنَّ الْکفْرَ أَصْلُهُ الْحَسَدُ [کافی ، ج۸ ، ص۷] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : آفَةُ الدِّینِ الْحَسَدُ وَ الْعُجْبُ وَ الْفَخْرُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۷] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّ الْمُومِنَ یغْبِطُ وَ لَا یحْسُدُ وَ الْمُنَافِقُ یحْسُدُ وَ لَا یغْبِطُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۷] .

۴. تکبر وخودپرستی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَجَبُ کلُّ الْعَجَبِ مِمَّنْ یعْجَبُ بِعَمَلِهِ وَ لَا یدْرِی بِمَ یخْتَمُ لَهُ [مصباح‌الشریعة ، ص۸۱] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَا مِنْ رَجُلٍ تَکبَّرَ أَوْ تَجَبَّرَ إِلَّا لِذِلَّةٍ وَجَدَهَا فِی نَفْسِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ : یا ابْنَ جُنْدَبٍ یهْلِک الْمُتَّکلُ عَلَی عَمَلِهِ [تحف‌العقول ، ج۳۰۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ رَجُلٍ تَکبَّرَ أَوْ تَجَبَّرَ إِلَّا لِذِلَّةٍ یجِدُهَا فِی نَفْسِهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۵ ، ص۳۸۰] .

۵. صفات مذمومه

قال (ع) : محروم است از نام نیک : متکبر.

محروم است از شرافت : بی ادب.

محروم است از صله رحم : بخیل.

محروم است از رفیق خوب و ریشه دار : مسخره چی مردم.

محروم است از آرامش : حسود.

محروم است از بزرگ منشی و آقایی : خرده گیر.

محروم است از ریاست : خودخواه و بی تجربه.

۳. گوناگون

۱. اراده

درباره قدرت اراده فرمود : مَا ضَعُفَ بَدَنٌ عَمَّا قَوِيتْ عَلَيهِ النِّيَةُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص ۴۰۰] .

۲. شهرت

فی احد وصایا لحفص بن غیاث : إِنْ قَدَرْتُمْ أَنْ لَا تُعْرَفُوا فَافْعَلُوا وَ مَا عَلَيك إِنْ لَمْ يثْنِ النَّاسُ عَلَيك وَ مَا عَلَيك أَنْ تَكونَ مَذْمُوماً عِنْدَ النَّاسِ إِذَا كنْتَ مَحْمُوداً عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَك وَ تَعَالَى [کافی ، ج۸ ، ص۱۲۸] .

۳. ذکر

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِذَا جَاءَك مَا تَكرَهُ فَأَكثِرْ مِنْ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۸۵] .

۴. ظرفیت افراد

سفیان ثوری محضرش آمد و احادیثی از حضرتش شنید ، سپس گفت : پا نمی‌شوم مگر حدیث دیگری برایم بفرمائی ، امام فرمود : ما کثرة الحدیث لک بخیر یا سفیان [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۸۳] .

۵. وسعت رزق

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّ الرِّزْقَ لَا يسُوقُهُ حِرْصُ حَرِيصٍ وَ لَا يرُدُّهُ كرَاهِيةُ كارِهٍ [کافی ، ج۲ ، ص۵۷] .

۶. حق طلبی

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إن من حقیقة الإیمان أن تور الحق و إن ضرک علی الباطل و إن نفعک و أن لا تجوز منطقک علمک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۵۳] .

۷. مذمت دنیا

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَثَلُ الدُّنْيا كمَثَلِ مَاءِ الْبَحْرِ كلَّمَا شَرِبَ مِنْهُ الْعَطْشَانُ ازْدَادَ عَطَشاً حَتَّى يقْتُلَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

۸. تفأل

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الطِّيرَةُ عَلَى مَا تَجْعَلُهَا إِنْ هَوَّنْتَهَا تَهَوَّنَتْ وَ إِنْ شَدَّدْتَهَا تَشَدَّدَتْ وَ إِنْ لَمْ تَجْعَلْهَا شَيئاً لَمْ تَكنْ شَيئاً [کافی ، ج۸ ، ص۱۹۷] .

۹. مجلس گناه

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا ينْبَغِي لِلْمُومِنِ أَنْ يجْلِسَ مَجْلِساً يعْصَى اللَّهُ فِيهِ وَ لَا يقْدِرُ عَلَى تَغْيِيرِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

۱۰.تفکیک جبهه ها

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَحْنُ أَصْلُ کلِّ خَیرٍ وَ مِنْ فُرُوعِنَا کلُّ بِرٍّ فَمِنَ الْبِرِّ التَّوْحِیدُ وَ الصَّلَاةُ وَ الصِّیامُ وَ کظْمُ الْغَیظِ وَ الْعَفْوُ عَنِ الْمُسِیءِ وَ رَحْمَةُ الْفَقِیرِ وَ تَعَهُّدُ الْجَارِ وَ الْإِقْرَارُ بِالْفَضْلِ لِأَهْلِهِ وَ عَدُوُّنَا أَصْلُ کلِّ شَرٍّ وَ مِنْ فُرُوعِهِمْ کلُّ قَبِیحٍ وَ فَاحِشَةٍ فَمِنْهُمُ الْکذِبُ وَ الْبُخْلُ وَ النَّمِیمَةُ وَ الْقَطِیعَةُ وَ أَکلُ الرِّبَا وَ أَکلُ مَالِ الْیتِیمِ بِغَیرِ حَقِّهِ وَ تَعَدِّی الْحُدُودِ الَّتِی أَمَرَ اللَّهُ وَ رُکوبُ الْفَوَاحِشِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَ مَا بَطَنَ وَ الزِّنَا وَ السَّرِقَةُ وَ کلُّ مَا وَافَقَ ذَلِک مِنَ الْقَبِیحِ فَکذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مَعَنَا وَ هُوَ مُتَعَلِّقٌ بِفُرُوعِ غَیرِنَا [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۲]

.

۱. امام علی ع

۱. سیمای امام علی ع

۱. خاندان حضرت

۱. ابوطالب

۱. ایمان ابو طالب

۱. بعضی خیال کرده‌اند که این همه حمایت ابوطالب (ع) از رسول خدا (ص) به خاطر آن بود که حضرت محمد (ص) فرزند برادرش بود و حمایت جنبه عاطفی داشته است ، غافل از اینکه :

الف : عاطفه انسان نسبت به فرزند خود بیش از فرزند برادر است و ما می‌بینیم که ابوطالب فرزند خود را فدای رسول خدا (ص) می کرد و در شبهای خطرناک خوابگاه حضرت محمد (ص) را با خوابگاه فرزند خود عوض می کرد. [الصحیح من السیره ، ج۱ ، ص۱۲۷]

ب : اگر عاطفه بودن سبب این همه محبت است ، چرا ابولهب عموی دیگر رسول الله (ص) این همه کارشکنی می کرد؟

ج : سایر بنی هاشم که از قبیله رسول خدا (ص) بودند و حتی به حضرت ایمان هم آوردند و در مشکلات نیز سهیم بودند ولی هیچ یک به اندازه ابوطالب (ع) ایثار و فداکاری از خود نشان نمی‌دادند.

بنابر این هیچ تحلیل و تفسیری برای آن همه ایثار ابوطالب نسبت به حضرت رسول (ص) جز ایمان قلبی وی در کار نیست.

پیروان پیامبر اکرم (ص) چنان شیفته مکتب می‌شدند که برای مسائل عاطفی (جز در مواردی که خود اسلام مانع می‌شد) حسابی باز نمی کردند. در تاریخ می‌خوانیم که یکی از یاران رسول خدا (ص) خدمت حضرت رسید و اجازه خواست پدر کافر خود را بکشد!

۲. دلائل ایمان او

دلایل ایمان ابوطالب زیاد است که ما فشرده ای از آن را از کتاب الصحیح من السیره نقل می کنیم :

۱. جملاتی که پیامبر اکرم (ص) و ائمه هدی (ع) در باره ایمان او گفته‌اند ، بهترین دلیل برای ایمان آن بزرگوار است.

۲. حمایتهای بی دریغ او از حضرت رسول (ص) در شرائط بسیار سخت.

۳. اقرار ابوطالب (ع) در اشعاری که درباره پیامبر گرامی (ص) و ارتباط با خداوند سروده است.

۴. ابوطالب (ع) به فرزند خود جعفر و به همسر خود فاطمه بنت اسد و به برادر خود حمزه سفارش به اسلام و نماز و حمایت از محمد (ص) را می کند.

۵. حزن و استغفار و ناراحتی شدیدی که برای پیامبر اکرم (ص) هنگام فوت ابوطالب (ع) پیدا شد ، دلیل دیگری بر ایمان او است.

۶. ابوبکر و عباس می گویند که ابوطالب (ع) هنگام مرگ می گفت : لا اله الا الله محمد رسول الله.

۷. رسول خدا (ص) بالای منبر برای ابوطالب (ع) دعا و استغفار کرد و از جنازه او تشییع نمود و به حضرت علی (ع) دستور غسل و کفن داد. فقط بر او نماز گزارده نشد؛ زیرا تا آن زمان نماز میت بر مسلمانان واجب نشده بود همان گونه که بر خدیجه کبری (س) هم نماز گزارده نشد.

۸. حضرت علی (ع) هنگام فوت پدر بزرگوارش مرثیه‌ها و اشعاری خواندند و در نامه‌ای که چند سال بعد برای معاویه فرستاد مطالبی نوشتند که از جمله آنها این است :

بسیار فرق است میان پدر من ، ابوطالب و پدر تو ابوسفیان.

۹. در روایتی می‌خوانیم که رسول خدا (ص) فرمود : من در قیامت شفیع پدر و مادر و عمویم ابوطالب هستم.

۱۰. در حدیث آمده است که خداوند به پیامبرش وحی کرد که آتش بر پدر ومادر و کفیل تو حرام است.

۱۱. در اسلام فاطمه بنت اسد شکی نیست که او از زنان سابقه دار و مهاجر است.

۲. ازدواج

۱. عن النبی (ص) فی حدیث : فاطمه! زوجک خیر اهلی؛ اعلمهم و افضلهم حلما و اولهم اسلاما و فی حدیث آخر اعلم الناس بالله و بالناس [الغدیر ، ج۲ ، ص۴۴]

۲. فضائل حضرت

۱. زهد

۱. عبادت

قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّه : إن أمیر المؤمنین علی (ع) الذی إلیه ینتهی سلسلة أهل العرفان یصلی کل لیلة ألف رکعة [بحار الانوار ، ج۶۶ ، ص۲۹۲.]

قال الصادق (ع) : إِنَّ عَلِیاً (ع) کانَ فِی آخِرِ عُمُرِهِ یصَلِّی فِی کلِّ یوْمٍ وَ لَیلَةٍ أَلْفَ رَکعَةً [تهذیب الأحکام ، ج۳ ، ص۶۳.]

برخلاف روایات متعدده که مسئله هزار رکعت نماز را از امام علی (ع) و امام حسین (ع) و امام سجاد (ع) نقل نموده است ، ابن تیمیه چند اشکال کرده :

۱. باید با عجله بخواند.

۲. امکان ندارد.

۳. مکروه است و خلاف سیره عملی شخص پیامبر (ص) بوده است.

مرحوم امینی در الغدیر / ج۵ ص۲۵ به بعد شروع به جواب کرده‌اند که ما خلاصه آنرا نقل می کنیم :

اما مسئله کراهت : روایات متعدد از شیعه و سنی نقل شده است که پیامبر (ص) فرمود : الصَّلَاةُ خَیرُ مَوْضُوعٍ فَمَنْ شَاءَ اسْتَقَلَّ وَ مَنْ شَاءَ اسْتَکثَرَ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۷.] و بخاری و مسلم هم می گویند که پیامبر آنقدر نماز می‌خواند که پای حضرت از تاب می‌افتاد و سپس مرحوم امینی از عامه کسانی را که به قول خودشان صد رکعت نماز می‌خوانده اند نام برده است و کسانی را که به قول خودشان دویست رکعت نماز می‌خوانده اند نام برده است ، کسانی که به قول خودشان سیصد

رکعت نماز می‌خوانـده انـد نام برده است ، کسانی را که به قول خودشان چهار صد رکعت نماز می‌خوانده اند نام برده است ، کـه از جمله ۴۰۰ رکعتی‌هـا را ابوحنیفه می داننـد و همینطور تـا کسانی را که حـدود ۷۰۰ رکعت می‌خوانـده انـد نام می‌برد و سپس نام ۱۴ نفر از بزرگان عامه را می‌برد که هر یک هزار رکعت نماز می‌خوانده‌اند.

۲. خودسازی

۱. قال الصادق (ع) : کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یقُولُ لِلنَّاسِ بِالْکوفَةِ یا أَهْلَ الْکوفَةِ أَ تَرَوْنِی لَا أَعْلَمُ مَا یصْلِحُکمْ بَلَی وَ لَکنِّی أَکرَهُ أَنْ أُصْلِحَکمْ بِفَسَادِ نَفْسِی [أمالی مفید ، ص۲۰۷.]

۲. قال امیر المومنین (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنِّی وَ اللَّهِ مَا أَحُثُّکمْ عَلَی طَاعَةٍ إِلَّا وَ أَسْبِقُکمْ إِلَیهَا وَ لَا أَنْهَاکمْ عَنْ مَعْصِیةٍ إِلَّا وَ أَتَنَاهَی قَبْلَکمْ عَنْهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۱۷۵.]

۳. گریه ها

از خوف خدا هرشب و هر روز گریه می کرد.

قال امیر المومنین (ع) : آهِ مِنْ قِلَّةِ الزَّادِ وَ طُولِ الطَّرِیقِ وَ بُعْدِ السَّفَرِ وَ عَظِیمِ الْمَوْرِدِ [نهج البلاغه ، حکمت ۷۷.]

در سوگ پیامبر (ص)

در شب شهادت فاطمه

۴. دنیای علی ع

۱. ضراره بن ضمره گفت : بعضی از شبها علی (ع) را در محراب دیدم دست بر محاسن گرفته مانند شخص مارگزیده به خود می‌پیچد و مانند شخص حزین گریه می‌کند. گویا حالا می‌شنوم که می گفت : ای دنیا ، ای دنیا ، آیا متعرض من شده‌ای یا اشتیاق به من پیدا کرده ای هیهات ، هیهات ، جز مرا بفریب ، من احتیاجی به تو ندارم ، تو را سه طلاق داده‌ام. [أمالی صدوق ، ص۶۲۴.]

۲. قال امیر المومنین (ع) : فَوَاللَّهِ مَا کنَزْتُ مِنْ دُنْیاکمْ تِبْراً [نهج البلاغه ، نامه ۴۵.]

۵. آرمانها

۱. علی (ع) به هنگامی که وصله بر کفش خود می زد می‌فرمود :

قال عبدالله بن عباس دخلت علی امیرالمؤمنین بذی قار و هو یخصف نعله فقال لی ما قیمة هذه النعل فقلت لاتیمة لها قال و الله لهی احب الی من إِمْرَتِکمْ إِلَّا أَنْ أُقِیمَ حَقّاً أَوْ أَدْفَعَ بَاطِلا [نهج البلاغه ، خطبه ۳۳.]

۲. قال امیر المومنین (ع) : اللَّهُمَّ إِنَّک تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ یکنِ الَّذِی کانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِی سُلْطَانٍ وَ لَا الْتِمَاسَ شَیءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ وَ لَکنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِینِک وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِک [نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۱.]

۲. علم

قال رسول الله (ص) : قُسِمَتِ الْحِکمَةُ عَشْرَةَ أَجْزَاءٍ فَأُعْطِی عَلِی تِسْعَةَ أَجْزَاءٍ وَ النَّاسُ جُزْءاً وَاحِداً [المناقب ، ج۲ ، ص۳۲.]

قَالَ أَبُو الطُّفَیلِ شَهِدْتُ عَلِیاً یخْطُبُ وَ هُوَ یقُولُ سَلُونِی فَوَ اللَّهِ لَا تَسْأَلُونِّی عَنْ شَیءٍ إِلَّا أَخْبَرْتُکمْ بِهِ وَ اسْأَلُونِی عَنْ کتَابِ اللَّهِ فَوَ اللَّهِ مَا مِنْ آیةٍ إِلَّا وَ أَنَا أَعْلَمُ أَ بِلَیلٍ نَزَلَتْ أَمْ نَهَارٍ أَمْ فِی سَهْلٍ أَمْ فِی جَبَلٍ [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۱۱۷.]

قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ لَقَدْ أُعْطِی عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ تِسْعَةَ أَعْشَارِ الْعِلْمِ وَ ایمُ اللَّهِ لَقَدْ شَارَکهُمْ فِی الْعُشْرِ الْعَاشِرِ [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۱۱۷.]

کانَ مُعَاوِیةُ یکتُبُ فِیمَا ینْزِلُ بِهِ یسْأَلُ لَهُ عَلِی بْنَ أَبِی طَالِبٍ (ع) عَنْ ذَلِک فَلَمَّا بَلَغَهُ قَتْلُهُ قَالَ ذَهَبَ الْفِقْهُ وَ الْعِلْمُ بِمَوْتِ ابْنِ أَبِی

طَالِبٍ فَقَالَ لَهُ أَخُوهُ عُتْبَةُ لَا يسْمَعُ هَذَا أَهْلُ الشَّامِ فَقَالَ دَعْنِی عَنْک [العدد القویة ، ص ۲۵۰.]

قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ إن القرآن أنزل علی سبعة أحرف ما منها إلا و له ظهر و بطن و إن علی بن أبی طالب علم الظاهر و الباطن [المناقب ، ج ۲ ، ص ۴۳.]

ذکر ابن حنبل عن سعید بن المسیب قال کان عمر یتعوذ من معضلة لیس لها أبو الحسن یعنی علیا [نهج الحق ، ص ۳۵۰.]

قَالَ ابْنُ عَبَّاس عِلْمُ النَّبِی (ص) مِنْ عِلْمِ اللَّهِ وَ عِلْمُ عَلِی مِنْ عِلْمِ النَّبِی وَ عِلْمِی مِنْ عِلْمِ عَلِی وَ عِلْمُ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ کلِّهِمْ فِی عِلْمِ عَلِی کالْقَطْرَةِ الْوَاحِدَةِ فِی سَبْعَةِ أَبْحُرٍ [المناقب ، ج ۲ ، ص ۳۰.]

قال امیر المومنین (ع) : أَنَا بَابُ مَدِینَةِ الْعِلْمِ وَ خَازِنُ عِلْمِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ وَارِثُه [معانی الأخبار ، ص ۵۸.]

۳. علی (ع) درقرآن

أَ جَعَلْتُمْ سِقایةَ الْحاج [توبه/۱۹.]

قال الباقر (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّأَ جَعَلْتُمْ سِقایةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ [توبه-۱۹] نَزَلَتْ فِی حَمْزَةَ وَ عَلِی وَ جَعْفَرٍ وَ الْعَبَّاسِ وَ شَیبَةَ إِنَّهُمْ فَخَرُوا بِالسِّقَایةِ وَ الْحِجَابَة [کافی ، ج ۸ ، ص ۲۰۳.]

الغدیر از ۱۲ منبع اهل تسنن نقل کرده که مربوط به حضرت علی (ع) است. [الغدیر ، ج ۲ ، ص ۵۴]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِهِسَیجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم-۹۶] فَقَالَ : نَزَلَ فِی عَلِی (ع) لِأَنَّهُ مَا مِنْ مُسْلِمٍ إِلَّا وَ لِعَلِی فِی قَلْبِهِ مَحَبَّةٌ [المناقب ، ج ۳ ، ص ۹۳.]

جمعی از بزرگان اهل تسنن این آیه را مربوط به حضرت علی (ع) دانسته‌اند. [الغدیر ، ج ۲ ، ص ۵۶]

إِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِ وَ هُوَ یقُولُالَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ [بینه-۷] ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی وَ قَالَ : هُمْ وَ اللَّهِ أَنْتَ وَ شِیعَتُک یا عَلِی وَ مِیعَادُک وَ مِیعَادُهُمُ الْحَوْضُ غَداً غُرّاً مُحَجَّلِینَ مُتَوَّجِینَ [أمالی طوسی ، ص ۴۰۵.]

۴. محبت به علی ع

قال رسول الله (ص) : مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ شَهِیداً

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ مَغْفُوراً لَهُ

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ تَائِباً

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ مُومِناً مُسْتَکمِلَ الْإِیمَانِ

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ بَشَّرَهُ مَلَک الْمَوْتِ بِالْجَنَّةِ ثُمَّ مُنْکرٌ وَ نَکیر

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ یزَفُّ إِلَی الْجَنَّةِ کمَا تُزَفُّ الْعَرُوسُ إِلَی بَیتِ زَوْجِهَا

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ (ص) فُتِحَ لَهُ فِی قَبْرِهِ بَابَانِ إِلَی الْجَنَّةِ

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ جَعَلَ اللَّهُ قَبْرَهُ مَزَارَ مَلَائِکةِ الرَّحْمَةِ

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ عَلَی السُّنَّةِ وَ الْجَمَاعَةِ

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی بُغْضِ آلِ مُحَمَّدٍ جَاءَ یوْمَ الْقِیامَةِ مَکتُوبٌ بَینَ عَینَیهِ آیسٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی بُغْضِ آلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ کافِراً

أَلَا وَ مَنْ مَاتَ عَلَی بُغْضِ آلِ مُحَمَّدٍ لَمْ یشَمَّ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ [کشف الغمة ، ج ۱ ، ص ۱۰۷.]

۲. قال رسول الله (ص) : مَنْ أَحَبَّ عَلِیاً قَبِلَ اللَّهُ تَعَالَی مِنْهُ صَلَاتَهُ وَ صِیامَهُ وَ قِیامَهُ وَ اسْتَجَابَ دُعَاءَه [فضائل الشیعة ، ص ۳.]

۳. قال رسول الله (ص) : لَا يحِبُّ عَلِياً إِلَّا مُومِنٌ وَ لَا يبْغِضُهُ إِلَّا كافِرٌ مُنَافِقٌ. [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۶۳. ۱۴.]

۴. قال رسول الله (ص) : فَرَضَ عَلَيكمْ مِنْ طَاعَةِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ بَعْدِی كمَا فَرَضَ عَلَيكمْ مِنْ طَاعَتِی وَ نَهَاكمْ عَنْ مَعْصِيتِهِ وَ جَعَلَهُ أَخِی وَ وَزِيرِی وَ وَصِيی وَ وَارِثِی وَ هُوَ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ حُبُّهُ إِيمَانٌ وَ بُغْضُهُ كفْرٌ مُحِبُّهُ مُحِبِّی وَ مُبْغِضُهُ مُبْغِضِی وَ هُوَ مَوْلَی مَنْ أَنَا مَوْلَاهُ وَ أَنَا مَوْلَی كلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ وَ أَنَا وَ هُوَ أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ [أمالی صدوق ، ص۱۴.]

۳. اختصاصات

۱. ولادت در داخل کعبه (ولید الکعبه) .

۲. شهادت در مسجد کوفه

۳. شهادت درحال نماز

۴. شهادت در شب قدر

۵. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : إِنَّ عَلِی بْنَ أَبِی طَالِبٍ صلی القبلتین و بایع البیعتین و لم یعبد صنماً و لا و ثناً ۰۰۰۰۰ وَ لَمْ یشْرِک بِاللَّه [أمالی مفید ، ص۲۳۵.]

۷. تنها فردی است که جبرئیل در ...احد درباره او گفت قَالَ جَبْرَئِيلُ (ع) : لَا سَيفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ وَ لَا فَتَی إِلَّا عَلِی [کافی ، ج۸، ص۱۱۰.]

۸. اول کسی که در سن ۱۰ سالگی اسلام آورد و مؤمن شد قال الباقر (ع) : أَنَّ عَلِياً (ع) أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ [أمالی طوسی ، ص۳۴۳.]

۹. اول کسی است که به پیامبر در نماز جماعت اقتدا کرد.

۱۰. تنها کسی است که پیامبر با او عقد اخوت بست و به او فرمود : انت اخی فی الدنیا و الاخره

۱۱. پیامبر به او فرمود : انا مدینه العلم و علی بابها

۱۲. پیامبر فرمود : حق علی بر امت مانند حق پدر بر فرزندش می‌باشد.

۱۳. تنها کسی است که ملقب به لقب امیر المومنین است.

۱۴. تنها کسی است که در لیله المبیت ، ایثارگری نمود.و من الناس من یشتری نفسه

۱۵. تنها امامی است که همسرش معصوم است.

۱۶. تنها امامی است که پدر دو امام معصوم است.

۱۷. تنها امامی است که زوجه‌اش دختر پیامبر و مادر ۱۱ امام معصوم است.

۱۸. تنها امامی است که نام او از نام خدا مشتق شده.علی اشتق من العلی

۱۹. تنها امامی است که عقد ازدواج آنها را خدواند قرار داد.

۲۰. احدی مانند او مظلوم نبوده.السلام علیک یا اول المظلوم [امام هادی]

۲۱. تنها امامی بود کهستقاتل الناکثین و القاسطین و المارقین

۲۲. کنیه ابو تراب مختص اوست.

۲۳. تنها امامی است که پا بر دوش پیامبر گذاشت و بتهای کعبه را ساقط کرد.

۲۴. تنها امامی است که به فرزندش گفت با ابن ملجم مدارا کن و نصف شیر را به او بده.

به جز از علی که گوید به پسر که قاتل من

چو اسیر توست اکنون به اسیر کن مدارا

۲۵. در مقام خطابه احدی مثل او دیده نشد. [نهج البلاغه]

۲۶. تنها کسی است که پیامبر دری از خانه‌اش را به مسجد گشود.و سد الابواب الا بابه

۲۷. لقب «صالح المومنین» مخصوص او است.

۲۸. تنها شخصیتی است که صدای جبرئیل را به هنگام وحی شنیده است.اشم ریح النبوة

۲۹. هیچکس مانند او چاه حفر نفرمود که وقف مستمندان کند.

۳۰. او تنها کسی است که حاضر شد برای حفظ مصالح اسلام ریسمان به گردن او بیاندازند. چنانکه وقتی یهودی این صحنه را دید مسلمان شد.

۳۱. جملهانا و علی من شجره واحده» را پیامبر در حق او فرمود.

۳۲. تنها کسی است که دشمنانش اقرار به عظمت او نمودند.لولا علی لهلک عمر

۳۳. ضربه علی یوم الخندق افضل من عبادة الثقلینمختص علی است.

۳۴. تنها کسی است که کلید بهشت به دست اوستقسیم النار و الجنه

۳۵. یا علی! حر بک حربی. سلمک سلمی.والایمان خالط لحمک دمک کما خالط لحمی و دمی

۳۶. او در کثرت جنگها و خدمت به اسلام منحصر به فرد است.

۳۷. امام صادق (ع) فرمود : وابونا افضل

۳۸. حلال زاده بودن را با محبت علی می‌توان تشخیص داد.

۳۹. این ادعا تنها مربوط به اوستسلونی قبل ان تفقدونی

۴۰. پیامبر هیچ گاه اسم علی را بدون وضو نبرده است.

۴۱. تنها مظلومی است که قبرش ۸۰ سال مخفی بود.

۴۲. پیامبر یک میلیون باب علم به او آموخت.

۴۳. تنها کسی است که دوست و دشمن او را ستایش کرده‌اند.

۴۴. در شب اول قبر تنها کسی که به سراغ مومن می‌آید ، علی (ع) است.

یا حار همدان من یمت یرنی

من مومن او منافق قبلا

۴۵. تنها کسی است که زره نپوشید.

۴۶. ساقی کوثر در قیامت اوست.

۴۷.ان علی آیة محمدامام صادق (ع) ، [بحار ، ج۲۳ ، ص۲۰۸]

۴۸. ۲۵ سال خانه نشین بود.صبرت و فی العین قذی و فی الحلق شجی

۴۹. تنها شخصیتی که زندگی او با فلاح آغاز شد و هنگام ولادت سورهقد افلح المومنونرا قرائت نمود و با فوز زندگی او خاتمه یافت و هنگام شهادتفزت و رب الکعبهرا به زبان جاری کرد.

۵۴. حدود ۳۰۰ آیه در شان و عظمت حضرت نازل شده است.

۵۵. حضرت علی (ع) خودش شهید شد ، پدر شهید است ، همسر شهید است برادر شهید است.

۲. واقعه غدیر

۱. ماجرای غدیر

۱. در سال ۱۰ بعد از هجرت پیغمبر اکرم (ص) مردم را جمع کرد و دعوت به حج فرمود. جمعیت زیادی به مدینه آمدند و به پیامبر در عمل حج اقتدا کردند. اسم این حج ، حجه الوداع ، حجه التمام ، حجه الکمال و حجه البلاغ گذارده شد. (امینی در پاورقی می‌فرماید : بلاغ و کمال ماخوذ ازبلغ ما انزلوالْیَوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دِینَکمْ [مائده/۳.است.)]

این حج آخر پیامبر بود ، وقتی مردم برای سفر حج در مدینه جمع شدند ، پیغمبر اکرم (ص) غسل کردند و روغن مالیدند و با دو لباس از مدینه با مردم بیرون آمدند. روز خروج مصادف بود با ۲۵ یا ۲۴ ذی القعده. در این سفر پیغمبر زنهای خود را با خود برد و همچنین اهل بیت خود را. در شرف حرکت و خروج از مدینه بود که مرض حصبه یا مرض دیگری در بین عده‌ای از مسافرین پیدا شد و مانع از مسافرت آنها گردید ، ولی باز هم جمعیت زیادی با حضرت به مکه رهسپار شدند که بعضی عده آنها را به ۹۰۰۰۰ نفر رسانیده و بعضی ۱۱۴۰۰۰ نفر و بعضی ۱۲۰۰۰۰ و بعضی ۱۲۴۰۰۰ و بعضی بیشتر نقل کرده اند ، این عده فقط کسانی بودند که با حضرت خارج شدند از مدینه و اما عده‌ای که بعدا ملحق شده‌اند مثل مقیمین در مکه و کسانی که از یمن با حضرت علی (ع) و ابی موسی به مکه آمده‌اند بیشتر است. مسافرت شروع شد ، روز اول ذی الحجۀ به یلملم رسیدند ، استراحت کردند. نماز مغرب را در شرف السیاله و نماز صبح را در عرق الطینه خواندند و حرکت کردند تا رسیدند به روحا؛ نماز عصر را در منصرف ، نماز مغرب وعشاء را در منعشّی و صبح را در اثابه خواندند. خلاصه هر

موقع نماز در جای مناسبی که اسم آن مکانها در الغدیر برده شده خواندند و وارد مکه شدند ، مناسک را به جا آوردند و مراجعت کردند تا رسیدند به غدیر خم (غدیر خم مکانی است که راههای عراق ، مصر و مدینه از آنجا جدا می‌شوند) روز ۱۸ ذی الحجه که مصادف با روز پنج شنبه بود به آنجا رسیدند ، جبرئیل نازل شد : یا أَیهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیک مِنْ رَبِّک وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷.] و دستور داد که حضرت علی (ع) را پیشوای مردم معرفی کند و امر به علاقه به وی و وجوب اطاعتش را به همه گوشزد کند ، چون عده‌ای از مردم تندرو بودند و از حضرت جلو افتاده بودند و نزدیک جحفه رسیده بودند. وقتی آیه نازل شد ، پیغمبر (ص) امر فرمود : جلوئی‌ها برگردند و عقب مانده‌ها خود را برسانند. برای تشکیل آن اجتماع مهم پیغمبر (ص) دستوراتی دادند و سایه‌گاهی برای آن وجود مقدس قرار داده شد ، آن روز آنقدر گرم بود که این جمعیت انبوه از شدت گرما بعضی لباسهای خود را به سر افکنده و بعضی زیر پا انداخته تا ریگها پای آنها را آسیب نرساند ، خلاصه موقع ظهر شد. ندای ظهر بلند شد ، با حضرت نماز را خواندند ، یک بلندی از پالانهای شتر تشکیل داده و در وسط جمعیت پیامبر (ص) بالا رفته با صدای بلند که همه بشنوند شروع به خطبه کرده و فرمودند : الحمد لله و نستعینه و نومن به و نتوکل علیه و نعوذ بالله من شرور انفسنا و من سیئات اعمالنا الذی لا هادی لمن ضل و لا یضل لمن هدی و اشهد ان لا اله الا الله و ان محمداً عبده و رسوله اما بعد یا ایها الناس قد نبانی اللطیف الخبیر انه لم یعمر نبی الا مثل نصف الذی قبله و انی اوشک ان ادعی فاجبت و انی مسئول و انتم مسئولون فماذا انتم قائلون؟ قالوا نشهد انک قد بلغت و نصحت و جهدت فجزاک الله خیرا قال الستم تشهدون ان لا اله الا الله و ان محمدا عبده و رسوله و ان جنته حق و ناره حق و ان الموت حق و ان الساعه آتیۀ لا ریب فیها و ان الله یبعث من فی القبور؟ قالوا بلی نشهد بذلک. قال : اللهم اشهد ثم قال : ایها الناس الا تسمعون؟ قالوا : نعم. قال فانی فرط علی الحوض و انتم واردون علی الحوض و ان عرضه ما بین صنعا و بصری و (صنعاء عاصمۀ الیمین و بصری من دمشق) فیه اقداح علی عدد النجوم من فضه فانظروا کیف تخلفونی فی الثقلین (الثقل کل شییء خطیر نفس) فنادی مناد و ما الثقلان یا

رسول الله (ص) ؟ قال الثقل الاکبر کتاب الله طرف بید الله و طرف بایدیکم فتمسکوا به لا تضلوا و الاخر الاصغر عترتی و ان اللطیف اللخبیر نبانی انهما لن یفترقا حتی یردا علی الحوض فسالت ذلک لهما ربی فلا تقدموهما فتهلکوا و لا تقصروا عنهما فتهلکوا ثم اخذ بید علی (ع) فرفعها حتی روی بیاض اباطهما و عرّفه الیوم اجمعون فقال : ایها الناس من اولی الناس بالمومنین من انفسهم؟ قالوا : الله و رسوله اعلم قال ان الله مولای و انا مولی المؤمنین و انا اولی بهم من انفسهم فمن کنت مولاه فعلی مولاه یقولها ثلاث مرات (و فی لفظ احمد امام الحنابله اربع مرات) ثم قال اللهم وال من والاه و عاد من عاداه و احب من احبه و ابغض من ابغضه و انصر من نصره و اخذل من خذله و ادر الحق معه حیث دار الا فلیبلغ الشاهد الغایب ثم لم یتفرقوا حتی نزل امین وحی الله یقولهاالْیَوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دینَکمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیکمْ نِعْمَتی وَ رَضیتُ لَکمُ الْإِسْلامَ دینا [مائده/۳.] فقال رسول الله (ص) : الله اکبر علی اکمال الدین و اتمام النعمة و رضی الرب برسالتی و الولایه لعلی (ع) من بعدی ثم طفق القوم یهنّون امیرالمومنین (ع) و ممن هنّأه فی مقدم الصحابة الشیخان ابوبکر و عمر کل یقول بخ بخ لک یابن ابی طالب اصبحت و امسیت مولای و مولای کل مومن و مومنه و قال ابن عباس وجبت والله فی اعناق القوم فقال : حسان ائذن لی یا رسول الله (ص) ان اقول فی علی ابیاتا تسمعهن فقال قل علی برکه الله.

[هذا مجمل القول فی قضیه الغدیر نقله علی ما فی الغدیر.]

۲. ناقلین حدیث غدیر

۱۲۰ صحابی و ۸۴ تابعی و ۳۶۰ حدیث از ائمه (ع) این ماجرا را نقل کرده اند.

قرن دوم ۵۶ نفر از رجال بسیار بسیار مهم از اهل تسنن این حدیث را نقل کرده‌اند.

قرن سوم ۹۲ نفر از رجال برجسته اهل تسنن نقل کرده‌اند.

قرن چهارم ۴۲ نفر از رجال برجسته اهل تسنن نقل کرده‌اند.

قرن پنجم ۲۵ نفر از رجال برجسته اهل تسنن نقل کرده‌اند.

قرن ششم ۲۰ نفر ، قرن هفتم ۲۱نفر ، قرن هشتم ۱۹ نفر و

قرن نهم ۱۶ نفر از رجال برجسته اهل تسنن نقل کرده‌اند. قرن دهم ۱۴ نفر

قرن یازدهم ۱۱ نفر ، قرن دوازدهم ۱۳ نفر ، قرن سیزدهم ۱۱ نفر ، قرن چهاردهم ۱۸ نفر و مجموع افراد برجسته علمی که تمام اهل تسنن به آنها افتخار می‌کنند ۳۶۰ نفر است که در تمام قرنها بوده.

۳. کتاب در حوزه غدیر

علمای مهم از شیعه و سنی که کتاب مستقل برای حدیث غدیرخم نوشته‌اند در الغدیر آنهابه ۲۶ نفر رسیده اند بعد نقل می فرماید که : از اعلم علمای متاخرین از اصحاب امام شافعی که ملقب به امام الحرمین است که ایشان گفته در بغداد کتابی را دیدم در دست یک نفر صحاف که در آن قوله (ص) مَنْ کنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِی مَوْلَاهُاست و به زودی در جلد ۱۹ درآید. کتابهای بسیاری دیگر نیز هست که بعدا گفته می‌شود (امینی در آخر همه اینها فرموده : کلاّ إِنَّها تَذْکرَةٌ فَمَنْ شاءَ ذَکرَهُ فی صُحُفٍ مُکرَّمَةٍ [عبس/۱۳-۱۱.]

۴. تصریح علماء به واقعه غدیر

قال ابن زولان فی تاریخ مصر : و فی ثمانیه عشر من ذی الحجه و هو یوم الغدیر تجمع خلق للدعا لانه یوم عید لان رسول الله عهد الی امیر المومنین علی (ع) و استخلفه.

قال الواحدی بعد ذکر حدیث الغدیر : هذه الولایه التی اثبتها النبی (ص) هی مسئول فیها یوم القیامة.

غزالی بعد از نقل کلماتی مفصل گفته : جمهور علماء اتفاق دارند به حدیث غدیر و کلمه (من کنت الخ) و لکن هوا و هوس و حب ریاست غالب شد و شد آنچه نباید بشود.

ابن جوزی حنفی گفته اتفاق دارند علماء بر قصه غدیر ۱۸ ذی الحجه با بودن ۱۲۰۰۰۰ نفر در حجه الوداع و منتشر شد در تمام شهرها.

ابواسحاق در تفسیر خود گفته ، گر چه خواسته‌اند کلمه مولی را حمل بر معانی ۹ گانه دیگر کند ولی همه مردود است.

کمال الدین ابن‌طلحه شافعی مطالبی جالب دارد که خلاصه‌اش این است که پیغمبر (ص) علی (ع) را نفس خود قرار داده است.

قال فخر رازی فی تفسیر آیه «یا أَیهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیک مِنْ رَبِّک وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷] : نزلت فی فضل علی (ع) و لما نزلت اخذ بیده و قال (مَنْ کنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِی مَوْلَاهُ)

قال ابو سالم شافعی : نزلت آیه یوم غدیر خم فی علی بن ابیطالب.

قال الحافظ ابوالقاسم ابن عباس : نَزَلَتِ الْآیةُ یوْمَ غَدِیرِ خُمفِی عَلِی بْنِ أَبِی طَالِب.

قال الحافظ ابی حاتم : نَزَلَتِ الْآیةُ یوْمَ غَدِیرِ خُمفِی عَلِی بْنِ أَبِی طَالِب.

قال الحافظ ابوبکر : نَزَلَتِ الْآیةُ یوْمَ غَدِیرِ خُمفِی عَلِی بْنِ أَبِی طَالِب.

قال ابوالحسن الواحدی : نَزَلَتِ الْآیةُ یوْمَ غَدِیرِ خُمفِی عَلِی بْنِ أَبِی طَالِب.

۳۰ نفر از اعلام نقل کرده‌اند.

ـ اذا انا لم‌احفظ وصاهٔ محمد (ص)

و لا عهده یوم الغدیر موکدا

فانی یشتری الضلالهٔ بالهدی

تنصر من بعد الهدی او تهودا

و مالی او عدیا وانما

اولو نعمتی فی الله من آل احمدا

تتم صلاتی بالصلوهٔ علیهم

و لیست صلاتی بعد ان اتشهدا

بکاملهٔ ان لم اصل علیهم

و ادعوا لهم ربا کریما ممجدا

بذلت لهم ودی و نصحی و نصرتی

مدی الدهر ما سمیت یا صاح سیدا الخ

۵. نحوه بیعت گرفتن

۱. ابوبکر بارها گفت : اقیلونی اقیلونی الا ـ و انتم بالخیار جمیعا فی بیعتکم فان رایتم بها غیری فانا اول یبایعکم [الغدیر ، ج۵ ، ص۳۶۸ و نقل از سیره حلبیه ، ج۳ ، ص۳۸۹]

این آزادی بعد از آن بود که حباب بن منذر مخالف بیعت با ابابکر را تهدید به قتل کردند.

این آزادی بعد از آن بود که سعد رئیس خزرج (مخالف بیعت با ابابکر) را تهدید به قتل کردند.

این آزادی بعد از آن بود که شمشیر زبیر مخالف را گرفتند و شکستند و به او کلب گفتند.
این آزادی بعد از آن بود که هیزم در خانه فاطمه آوردند.
این آزادی بعد از آن بود که علی (ع) را کالجمل المخشوش به مسجد کشاندند و
گفتند : بایع و الا تقتلو بعد از آن بود که علی (ع) گریان سر قبر پیامبر (ص) آمد و گفت : یاَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونی وَ کادُوا یقْتُلُونَنی [اعراف/۱۵۰.] [الغدیر ، ج۵ ، ص۳۶۹]
۶. علی وخلافت
۱. قال امیر المومنین (ع) : وَ اللَّهِ مَا کانَتْ لِی فِی الْخِلَافَةِ رَغْبَةٌ وَ لَا فِی الْوِلَایةِ إِرْبَةٌ وَ لَکنَّکمْ دَعَوْتُمُونِی إِلَیهَا وَ حَمَلْتُمُونِی عَلَیهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۲۰۵.]
۲. قال امیر المومنین (ع) : لَوْ لَا حُضُورُ الْحَاضِرِ وَ قِیامُ الْحُجَّةِ بِوُجُودِ النَّاصِرِ وَ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَی الْعُلَمَاءِ أَلَّا یقَارُّوا عَلَی کظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ لَأَلْقَیتُ حَبْلَهَا عَلَی غَارِبِهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۳.]
۳. قال امیر المومنین (ع) : وَ بَایعَنِی النَّاسُ غَیرَ مُسْتَکرَهِینَ وَ لَا مُجْبَرِین [نهج البلاغه ، نامه ۱.]
۳. سیاست علی (ع)
۱. حکومت وسیله نه هدف
۱. قال امیر المومنین (ع) : لَوْ لَا کرَاهِیةُ الْغَدْرِ لَکنْتُ مِنْ أَدْهَی النَّاسِ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۰۰.]
۲. قال امیر المومنین (ع) : أَلَا وَ إِنَّ لَکمْ عِنْدِی أَلَّا أَحْتَجِزَ دُونَکمْ سِرّاً إِلَّا فِی حَرْبٍ وَ لَا أَطْوِی دُونَکمْ أَمْراً إِلَّا فِی حُکمٍ وَ لَا أُوخِّرَ لَکمْ حَقّاً عَنْ مَحَلِّهِ وَ لَا أَقِفَ بِهِ دُونَ مَقْطَعِهِ وَ أَنْ تَکونُوا عِنْدِی فِی الْحَقِّ سَوَاءً [نهج البلاغه ، نامه ۵۰.]
۳. در خطبه شقشقیه می‌خوانیم : أَرَی تُرَاثِی نَهْبا (غارت شده) حق موروثی خود را میدیدم که به غارت برده می‌شود.
أَمَا وَ اللَّهِ لَقَدْ تَقَمَّصَهَا فُلَانٌ وَ إِنَّهُ لَیعْلَمُ أَنَّ مَحَلِّی مِنْهَا مَحَلُّ الْقُطْبِ مِنَ الرَّحَی [نهج البلاغه ، خطبه ۳.]
۴. در شورای ۶ نفری بعد از انتخاب عثمان فرمود :
لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّی أَحَقُّ النَّاسِ بِهَا مِنْ غَیرِی [نهج البلاغه ، خطبه ۷۴.]
۲. رهبری
۱. قال امیر المومنین (ع) : دَخَلْتُ بِلَادَکمْ بِأَشْمَالِی هَذِهِ وَ رِحْلَتِی وَ رَاحِلَتِی هَا هِی فَإِنْ أَنَا خَرَجْتُ مِنْ بِلَادِکمْ بِغَیرِ مَا دَخَلْتُ فَإِنَّنِی مِنَ الْخَائِنِینَ [المناقب ، ج۲ ، ص۹۸.]
۲. قال امیر المومنین (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَقَدْ جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِی عَلَیکمْ حَقّاً بِوِلَایةِ أَمْرِکمْ وَ لَکمْ عَلَی مِنَ الْحَقِّ مِثْلُ الَّذِی لِی عَلَیکم [نهج البلاغه ، خطبه ۲۱۶.]
۳. قال امیر المومنین (ع) : أَیهَا النَّاسُ أَعِینُونِی عَلَی أَنْفُسِکم [نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۶.]
۴. قال امیر المومنین (ع) : إِنَّ لَکمْ عَلَماً فَاهْتَدُوا بِعَلَمِکمْ وَ إِنَّ لِلْإِسْلَامِ غَایةً فَانْتَهُوا إِلَی غَایتِهِ وَ اخْرُجُوا إِلَی اللَّهِ بِمَا افْتَرَضَ عَلَیکمْ مِنْ حَقِّهِ وَ بَینَ لَکمْ مِنْ وَظَائِفِهِ أَنَا شَاهِدٌ لَکمْ وَ حَجِیجٌ یوْمَ الْقِیامَةِ عَنْکمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۷۶.]
۵. قال امیر المومنین (ع) : إِنَّمَا أَنَا قُطْبُ الرَّحَی تَدُورُ عَلَی وَ أَنَا بِمَکانِی فَإِذَا فَارَقْتُهُ اسْتَحَارَ مَدَارُهَا وَ اضْطَرَبَ ثِفَالُهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۱۱۹.]
۶. قال امیر المومنین (ع) لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ وَ قَدْ أَشَارَ إِلَیهِ فِی شَیءٍ لَمْ یوَافِقْ رَأْیهُ : لَک أَنْ تُشِیرَ عَلَی وَ أَرَی فَإِنْ عَصَیتُک (پیشنهاد تو را رد کردم) فَأَطِعْنِی [نهج البلاغه ، حکمت ۳۲۱.]

۷. قال امیر المومنین (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَیهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِیهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۷۳.]

۳. کارگزاران

۱. تِلْکَ الـدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذینَ لا یریدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقینَ [قصص/۸۳.] توجه به این که اراده علو نباید داشته باشندلا نُرِیدُ مِنْکُمْ جَزاءً [دهر/۹.]

۱. زَاذَانُ إِنَّهُ کانَ یمْشِی فِی الْأَسْوَاقِ وَحْدَهُ وَ هُوَ ذَاکَ یرْشِدُ الضَّالَّ وَ یعِینُ الضَّعِیفَ وَ یمُرُّ بِالْبَیاعِ وَ الْبَقَّالِ فَیفْتَحُ عَلَیهِ الْقُرْآنَ وَ یقْرَأتِلْکَ الـدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذینَ لا یریدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقینَ [قصص۸۳] [المناقب ، ج۲ ، ص۱۰۴.]

۴. خط بازی

علی (ع) نام چند قبیله (غنی ـ باهله) را برد که بیایند و عطایای خود را بگیرند ، سپس فرمود : به حق خدایی که دانه را شکافته و زنده را جان داد ، آنان دشمن منند در دنیا و آخرت.

افراد همین قبایل در نهضت حسینی و حرکت مسلم بن عقیل در کنار ابن زیاد بودند مثلا ، مسلم با دندانهای شکسته و لبهای خونین از مسلم بن عمرو باهلی تقاضای آب کرد ، او دریغ داشت و گفت : این آب را می‌بینی چقدر سرد وخنک است ، قطره‌ای از آن را نخواهی چشید. [مسلم بن عقیل ، ص۱۴۷]

حضرت علی (ع) وقتی به نهروان رفت نائبش به حضرت نامه نوشت که در کوفه ۲ قبیله غنی و باهله فریب خورده‌اند و بر تو نفرین کرده‌اند ودوست دارند دشمن تو پیروز شود. امام در جواب به او نوشت که آنها را تبعید کن و احدی را واگذار مکن.

۵. ارتش علی ع

لشگریان حضرت علی (ع) مردم کوفه بودند و همه اهل فکر و بیان و تالیف بودند ولی لشگریان شام همه نظامی بردند. در شام در زمان معاویه نه یک کتاب و نه یک تالیف به چشم نمی‌خورد. ولی در کوفه سلمان ، میثم ، حارث اعور ، اصبغ بن نباته ، وحتی راهزن و دزد کوفی به نام عبید الله حر جعفی تالیف داشته است. [قاموس الرجال نستری و مسلم بن عقیل کمره ای ص۱۷]

امتیاز حکومت حضرت علی (ع) بر سایر خلفاء چند چیز بود از جمله :

۱. علم پروری : در زمان خلفاء نوشتن احادیث رسول اکرم ممنوع شد.

۲. عدل پروری : در زمان خلفاء تعصب میان عرب و عجم و فامیل و بیگانه ظاهر شد.

۶. تنبیه مأمور

علی مامور فرستاد که لبید بن عطارد را دستگیر کنند در بین راه که او را خدمت حضرت می‌بردند ، نعیم بن دجاجه که از شرطة الخمیس بود و هم شهری متهم بود بلند شد و دست متهم را از مامورین رها کرد. امام امر کرد نعیم را بیاورید و دستور داد او را سخت تازیانه بزنند ، بعد از شلاقها وقتی بیرون می‌رفت گفت : یا امیر المومنین اقامت با تو ذلت و مفارقت از تو کفر است. [تهذیب الأحکام ، ج۱۰ ، ص۸۷.]

۴. شهادت علی (ع)

۱. موقعیت زمانی شهادت

اهل عراق هیچ وقت شدت اجتماعشان پیرامون علی (ع) مانند ماه آخر عمر امام (ع) نبود. در این اجتماع صد هزار شمشیر زن

جمع شده بودند و آماده رفتن به سوی جبهه بودند. امام خطبه‌ای غرا درباره توحید و جهاد ایراد کردند سپس پرچمی بدست حسین (ع) دادند ، به فرماندهی ده هزار نفر و پرچمی به دست قیس بن سعد به فرماندهی ده هزار نفر و پرچمی به دست ابوایوب انصاری به فرماندهی ده هزار نفر و پرچمهای دیگر.

حتی مقدمه لشکر به سوی شام حرکت کرد و رزمندگان همه در خارج شهر کوفه آماده اعزام بودند که با ضربت خوردن حضرت همه مسائل به هم ریخت و مثل گله بی چوپان مردم پراکنده شدند. [مسلم بن عقیل ، ص۳۳۸]

مرحوم کمره‌ای توصیه می‌کند حتما آن آخرین خطبه حضرت که شامل عالی ترین معارف است را مطالعه کنید. حضرت در پایان خطبه فرمود : مواعظی به شما کردم که انبیاء امم می‌کردند

یاد شهداء کردند یاد عمار ، ابوالهثیم ، خزیمه ،

فرمود : بندگان خوب خدا که دنیای ناچیز رابه آخرت فروختند چه ضرری کردند [مسلم بن عقیل ، ص۳۴۵]

راوی می گوید : سپس دست به محاسن مبارک زد و گریه طولانی کرد و فرمود : افسوس و فغان بر برادرانم ، آنان که قرآن را تلاوت کردند ، محکمش را گرفتند ، تدبر کردند ، اقامه کردند ، سنت را احیاء کردند ، بدعت را از بین بردند و برای جهاد دعوت شدند و اجابت کردند.

سپس با صدای بلند ندا داد : جهاد! جهاد! بندگان خدا همین امروز حرکت شروع می‌شود.

در اوج غربت و بی توجهی مردم به جهاد ، حضرت علی (ع) می‌فرمود :

بعد از من سه نکبت خواهید دید :

ذلت عمومی

خونریزی

اختصاص عوائد بیت المال به طبقه حاکمه در آن روز آرزو خواهید کرد ای کاش علی را یاری می‌کردیم و خونهای خود را در راه خدا نثار می‌کردیم. [مسلم بن عقیل ، ص۱۴۳]

۲. ماجرای شب ضربت

ام کلثوم دختر امیر المومنین می گوید : شب نوزدهم حضرت مهمان من بود. بعد از صرف آن افطاری ساده و مختصر به نماز ایستادوَ لَمْ یزَلْ رَاکعاً وَ سَاجِداً وَ مُبْتَهِلًا وَ مُتَضَرِّعاً إِلَی اللَّهِ سُبْحَانَه.سپس قرآن تلاوت کرد آنگاه لباسش را به صورتش انداخته تا کمی استراحت کند. مجددا از خواب بلند شده به نماز ایستاد. فرزندان و خانواده‌اش در خانه جمع شده بودند.

حضرت فرمود : خواب خوبی دیدم ، بیائید برایتان تعریف کنم. خواب دیدم رسول الله (ص) راوَ هُوَ یقُولُ لِی یا أَبَا الْحَسَنِ إِنَّک قَادِمٌ إِلَینَا عَنْ قَرِیبٍ یجِیءُ إِلَیک أَشْقَاهَا فَیخْضِبُ شَیبَتَک مِنْ دَمِ رَأْسِک وَ أَنَا وَ اللَّهِ مُشْتَاقٌ إِلَیک وَ إِنَّک عِنْدَنَا فِی الْعَشْرِ الْآخِرِ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ. صدای افراد خانه به گریه بلند شد ، حضرت قسم داد که ساکت باشند و مقداری با آنان سخن گفت : ثم یعود الی مصلاةو پیوسته می گفت : اللَّهُمَّ بَارِک لِی فِی الْمَوْتِ وَ یکثِرُ مِنْ قَوْلِ إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنّا إِلَیهِ راجِعُونَ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِی الْعَظِیمِ وَ یصَلِّی عَلَی النَّبِی وَ آلِهِ وَ یسْتَغْفِرُ اللَّهَ کثِیراً.

آنگاه به من فرمود : دخترم نزدیک اذان مرا خبر کن.

ام کلثوم می گوید : در انتظار وقت نماز بودم. وقت که رسید مولا را صدا زدم وضو گرفت ، لباس پوشید و از منزل خارج شده و وارد مسجد شدند ، پس از خواندن نماز سحر گاه نوزدهم ماه رمضان فرا رسید مولای متقیان امیر مومنان وارد مسجد شد. خوابها را صدا زد و می فرمود : الصَّلَاةَ یرْحَمُک اللَّهُ الصَّلَاةَ قُمْ إِلَی الصَّلَاةِ الْمَکتُوبَةِ عَلَیک [بحار الانوار ، ج۴۲ ، ص۲۸۰.

] و این آیه را تلاوت میکرد : إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْکر [عنکبوت۴۵] آنگاه در محراب به نماز ایستاد. نماز نافله را طولانی خواند و آنگاه به بام مسجد رفته و با صدای بلند اذان گفت.

دوش وقت سحر از غصه نجاتم دادند

واندر آن ظلمت شب آب حیاتم دادند

چه مبارک سحری بود و چه فرخنده شبی

آن شب قدر که این تازه براتم دادند

۳. مظلومیت علی ع

همین که حضرت امیر (ع) ضربت خورد و خبر شهادتش به مدینه رسید ، عایشه نقدی اندوخته بود. شبانه از مخزن گرفت و به شکرانه شهادت امام خیر کرده و بین مبغضین علی (ع) پخش کرد.

و کار دیگرش این بود که نام غلامش را عبد الرحمن گذاشت تا نام ابن ملجم زنده بماند. [مسلم بن عقیل ، ص۲۵۹]

علی (ع) در جواب معاویه که نوشته بود : تو را همچون شتر برای بیعت می‌کشیدند. فرمود :

مَا عَلَی الْمُسْلِمِ مِنْ غَضَاضَةٍ فِی أَنْ یکونَ مَظْلُوماً مَا لَمْ یکنْ شَاکاً فِی دِینِهِ [نهج البلاغه ، نامه ۲۸.]

۴. مدفن علی ع

تا اواخر دوره امام صادق (ع) (حدود صد سال بعد از شهادت علی (ع)) کسی جز ائمه (ع) و گروهی از اصحاب خاص نمی‌دانستند محل دفن علی (ع) کجاست. حضرت در سال ۴۰ شهید و امام صادق (ع) سال ۱۴۸ از دنیا رفتند. [انسان کامل ، شهید مطهری]

صبح روز بیست و یکم امام حسن (ع) صورت جنازه‌ای ساخت و آن را به عده‌ای داد که به مدینه ببرند تا مردم خیال کنند علی (ع) را به مدینه برده‌اند. [انسان کامل ، شهید مطهری]

۵. بازتاب عدالت علی ع

نامه حضرت علی (ع) به معاویه :

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحیم قَدْ جاءَتْکمْ بَینَةٌ مِنْ رَبِّکمْ فَأَوْفُوا الْکیلَ وَ الْمیزانَ بِالْقِسْطِ وَ لا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْیاءَهُمْ و لا تَعْثَوْافِی الْأَرْضِ مُفْسِدِین بقِیةُ الله خیر لکم إن کنتم مونین و ما أنا علیکم بحفیظ إذا قرأت کتابی فاحتفظ بما فی یدیک من عملنا حتی یقدم علیک من یقبضه منک و السلام

معاویه وقتی این داستان را شنید ، دستور داد با او با انصاف رفتار کنید. سوده گفت : فقط با من یا با همه مردم؟ گفت : اکتبوا لها برد مالها و العدل علیها قالت إلی خاص أم لقومی عام قال ما أنت و قومک [بلاغات النساء ، ص۴۸.]

زنی به نام سوده نزد معاویه آمد و از بسر بن ارطاة شکایت کرد. معاویه گفت : تو و برادرت درجنگ صفین خیلی علیه ما تلاش می‌کردید ، دلیلش چه بود؟ گفت : حب علی (ع) و اتباع الحق

سوده به معاویه گفت : بسر را عزل کن وگرنه جنایاتش را از چشم تو خواهیم دید. معاویه گفت : مرا تهدید می کنی ، دستور می دهم با وضع رقت باری تو را برگردانند. سوده شروع کرد به گریستن و شعر خواندن :

معاویه گفت : منظورت کیست؟ گفت : علی (ع) . پرسید : چه چیزی از او دیده‌ای؟ گفت : حاکمی به منطقه ما فرستاده بود ، بین من و او اختلاف پیش آمد. خدمت حضرت رسیدم در حال نماز بودند وقتی متوجه من شد بلافاصله نمازش را تمام کرد. من قصه را تعریف کردم و حضرت گریست و گفت : اللَّهُمَّ أَنْتَ الشَّاهِدُ عَلَی وَ عَلَیهِمْ وَ أَنِّی لَمْ آمُرْهُمْ بِظُلْمِ خَلْقِک لا

بترک حقک [بلاغات النساء ، ص۴۸.سپس کاغذی آورد و حکم عزل حاکم را نوشت.]

روز عید غدیر خم شخصی به نام حارث بن نعمان خدمت پیغمبر رسید و گفت : گفتی نماز بخوانید خواندیم ، گفتی حج به جا آورید ، رفتیم. دستور روزه آمد اطاعت کردیم. حالا پسر عمویت را برای بعد از خودت نصب می کنی ، به من بگو آیا این جملهمَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِي مَوْلَاهُآیا این از خداست یا از خودت. حضرت فرمود : وَ اللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِنَّ هَذَا مِنَ اللَّهِ حارث پشت کرد و گفت : اللَّهُمَّ إِنْ كانَ مَا يقُولُهُ مُحَمَّدٌ حَقّاً فَأَمْطِرْ عَلَينا حِجارَةً مِنَ السَّماءِ أَوِ ائْتِنا بِعَذابٍ أَلِيم.

هنوز به مرکبش نرسیده بود که سنگی از آسمان آمد و او را هلاک کرد و این آیه نازل شدسَأَلَ سائِلٌ بِعَذابٍ واقِعٍ [معارج/۱] [شواهد التنزيل ، ج۲ ، ص۳۸۱.]

۶. موضع گیری شخصیت ها

۱. حدود سی نفر از شیوخ و بزرگان طائف بعیادت ابن عباس که در بستر مرگ افتاده بود آمدند و از اختلاف امت درباره علی (ع) از او سئوال کردند. او گفت : از رسول خدا (ص) شنیدمعلی مع الحق و الحق معه من تمسک بعترتی من بعدی کان من الفائزین

ابن عباس در مرضی که به آن وفات کرد قسمتی از پیش بینی پیامبر (ص) درباره خود را چنین بیان کرد که :

خلیلم رسول خدا (ص) فرمود : بزودی دو هجرت می کنم و به زودی از هجرت خود خارج خواهم شد پس یک بار با رسول خدا از مکه به مدینه و یک بار با علی (ع) از مدینه به کوفه تا آنجا که رسول خدا (ص) به من فرمود که از پنج طائفه تبری بجویم از ناکثین و خوارج و قدریه و مرجئه. سپس ابن عباس گفت :

اللهم انی احیی علی ما حیی علیه علی بن ابیطالب. سپس وفات کرد. [آخرین گفتارها ، ص۲۴۲ تا ۲۴۵]

۵. علی (ع) از چشم دیگران

۱. طه حسین

علی هرگز بت نپرستید و در دامن پیامبر بزرگ شد.

در گرفتن معارف از پیامبر از همه بیشتر با حضرت بود

لیله المبیت

مواخاۀ

تلاوت آیات برائت و برگرداندن ابوبکر که رواه الثعلبی فی تفسیر براءۀ و روی أن أبا بکر رجع إلی رسول الله (ص) فقال : نزل فی شیء؟ قال : لا و لکن لا یبلغ عنی غیری أو رجل منی [نهج الحق ، ص۳۲۴.]

نماینده پیامبر به سوی مدینه

در ماجرای تبوک علی (ع) را درمدینه گماشت و فرمود : إِنَّمَا أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى غَيرَ أَنَّهُ لَا نَبِی بَعْدِی ، غَيرِی. [بحار الانوار ، ج۳۱ ، ص۳۶۶.]

درماجرای خیبر فرمود : قال رسول الله (ص) : لَأُعْطِينَّ الرَّايةَ رَجُلًا يحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ [أمالی صدوق ، ص۵۱۳.]

۲. ابن ابی الحدید

۱. تعریف از علی ع

قال امير المومنين (ع) : أَيَتُهَا النُّفُوسُ الْمُخْتَلِفَةُ وَ الْقُلُوبُ الْمُتَشَتِّتَةُ الشَّاهِدَةُ أَبْدَانُهُمْ وَ الْغَائِبَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ أَظْأَرُكمْ عَلَى الْحَقِّ وَ أَنْتُمْ تَنْفِرُونَ عَنْهُ نُفُورَ الْمِعْزَى مِنْ وَعْوَعَةِ الْأَسَدِ هَيهَاتَ أَنْ أَطْلَعَ بِكمْ سَرَارَ الْعَدْلِ أَوْ أُقِيمَ اعْوِجَاجَ الْحَقِّ اللَّهُمَّ إِنَّك تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يكنِ الَّذِی كانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِی سُلْطَانٍ وَ لَا الْتِمَاسَ شَیءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ وَ لَكنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِك وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِك فَيأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِك وَ تُقَامَ الْمُعَطَّلَةُ مِنْ حُدُودِك اللَّهُمَّ إِنِّی أَوَّلُ مَنْ أَنَابَ وَ سَمِعَ وَ أَجَابَ لَمْ يسْبِقْنِی إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالصَّلَاةِ وَ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّهُ لَا ينْبَغِی أَنْ يكونَ الْوَالِی عَلَى الْفُرُوجِ وَ الدِّمَاءِ وَ الْمَغَانِمِ وَ الْأَحْكامِ وَ إِمَامَةِ الْمُسْلِمِينَ الْبَخِيلُ فَتَكونَ فِی أَمْوَالِهِمْ نَهْمَتُهُ وَ لَا الْجَاهِلُ فَيضِلَّهُمْ بِجَهْلِهِ وَ لَا الْجَافِی فَيقْطَعَهُمْ بِجَفَائِهِ وَ لَا الْحَائِفُ لِلدُّوَلِ فَيتَّخِذَ قَوْماً دُونَ قَوْمٍ وَ لَا الْمُرْتَشِی فِی الْحُكمِ فَيذْهَبَ بِالْحُقُوقِ وَ يقِفَ بِهَا دُونَ الْمَقَاطِعِ وَ لَا الْمُعَطِّلُ لِلسُّنَّةِ فَيهْلِك الْأُمَّةَ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۱.]

قال رسول الله (ص) : فَأَنَا حَرِيصٌ عَلَى أَنْ أُرَاعِی ذَلِك لِوَلَدِهِ [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحديد ، ج۹ ، ص۱۷۴.]

بعد از آن كه ابن ابی الحديد اين روايات را از پيامبر اكرم (ص) درباره فضيلت علی (ع) نقل می‌كند ، فلسفه نقل اين روايات را ذكر می كند كه حاصلش به فارسی اين است :

بدانيد چون عده‌ای از منحرفين از علی (ع) بعد از آنكه به جملاتی از نهج البلاغه برمی خورند كه در آن حضرت از خود تعريف و توصيفی كرده ، طاقت تحمل نداشته ، حمل بر كبر و فخر آن حضرت نموده واين بی طاقتی سابقه داشته مگر نيست كه مردم به عمر گفتند : علی (ع) را امير لشكر قرار ده و گفت تكبر علی بيش از آن است كه به اين مقدار از امارت قناعت كند و همچنين زيد بن ثابت گفت : من متكبرتر از علی و اسامه نديدم. قَالَ ابْنُ أَبِی الْحَدِيد أنه إذا كان أول السابقين وجب أن يكون أقرب المقربين لأنه تعاليقالوَ السّابِقُونَ السّابِقُونَ أُولئِك الْمُقَرَّبُونَ [واقعه ۱۱/۱۰] أ لا ترى أنه إذا قال الملك العالمون العاملون هم المختصون بنا وجب أن يكون أعلمهم أشدهم به اختصاصا و إذا كان (ع) أقرب المقربين وجب أن تنتفی عنه الموانع الستة التی جعل كل واحد منها صادا عن الإمامة و قاطعا عن استحقاقها و هی البخل و الجهل و الجفاء أی الغلظة العصبية فی دولته أی تقديم قوم على قوم و الارتشاء فی الحكم و التعطيل للسنة و إذا انتفت عنه هذه الموانع الستة تعين أن يكون هو الإمام لأن شروط الإمامة موجودة فيه بالاتفاق فإذا كانت موانعها عنه منتفية و لم يحصل لغيره اجتماع الشروط و ارتفاع الموانع وجب أن يكون هو الإمام لأنه لا يجوز خلو العصر من إمام سواء كانت هذه القضية عقلية أو سمعية. [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحديد ، ج۸ ، ص۲۶۴.]

و خلاصه علت بيان اين روايات كه در پيرامون اين جملهنَحْنُ الشِّعَارُ وَ الْأَصْحَابُ وَ الْخَزَنَةُ وَ الْأَبْوَابگفتم برای آگاهی اين عده بی طاقتها بود ، بايد بدانند كه مقامی كه علی (ع) نزد پيامبر دارد اگر به آسمانها رود و به ملائكه فخر كند جادارد ، علی (ع) هيچ گاه اهل كبر وفخر نبود ، بلكه از همه متواضع‌تر و خوش اخلاق‌تر بود تا مقداری كه او را ملامت كردند در زياده روی شوخی و گاهی كه بيانی درشخصيت خود دارد برای ناراحتی‌ها و يا شكر نعمتها و آگاه بودن غائلها و غيره است. [ج۹ ، از ص۱۶۵ تا ۱۷۵]

امير المومنين (ع) درخطبه‌ای فرمودنَحْنُ الشِّعَارُ وَ الْأَصْحَابُ وَ الْخَزَنَةُ وَ الْأَبْوَابُ وَ لَا تُوتَى الْبُيوتُ إِلَّا مِنْ أَبْوَابِهَا فَمَنْ أَتَاهَا مِنْ غَيرِ أَبْوَابِهَا سُمِّی سَارِقاً [نهج البلاغه ، خطبه ۱۵۴.]

ابن ابی الحديد در شرح اين خطبه می‌گويد : مراد از شعار به مناسبت معنی لغوی كه (لباسی كه چسبيده به بدن باشد.) اختصاص او به رسول الله (ص) است و مراد از خزنه وابواب يا خزينه و باب علم است كما اينكه در حديث آمده : قال رسول الله (ص) : أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِی بَابُهَا فَمَنْ أَرَادَ الْحِكمَةَ فَلْيأْتِهَا مِنْ بَابِهَايا حديثخازن علمیيا حديثعيبه علميكه از پيغمبر (ص) است و يا مراد خزنة الجنة و أبواب الجنة است كه در اين صورت معنی چنين است هيچ كس وارد بهشت نشود مگر معتقد به

ولایت علی (ع) باشد و شاهد می‌آورد و اضافه می کند که عده‌ای از اهل ادب این حدیث را این طور معنی کرده‌اند : چون که محب او اهل بهشت و دشمن او اهل جهنم است ، پس گویا او مقسم بهشت و دوزخ باشد.
بعد می گوید : این تفسیر خلاف جمهور علماء وخلاف اخبار است ، زیرا ظاهرا بلکه صریح اخبار آن است که حضرت به نفسه قسیم است زیرا به آتش می فرماید : هذا لی فدعیه و هذا لک فخذیهسپس جمله سوم رامعنی می‌کند و می گوید که این جمله از حضرت همان معنائی است که خداوند
در قرآن می‌فرماید : لَيسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيوتَ مِنْ ظُهُورِها وَ لكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقى وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره/۱۸۹]
بعد جمله چهارم را معنی می‌کند و می گوید : این جمله ، هم ظاهرا صحیح است هم باطنا. ظاهرا که هرکه به غیر از باب وارد خانه شود سارق است و باطنا هرکه علمی را از نا اهل گیرد به سارق نزدیکتر است. [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۹ ، ص۱۶۵.]
۲. بیان فضائل علی (ع) از زبان پیامبر ص
نکته‌ای که جالب توجه است این است که ابن ابی الحدید بعد از اتمام شرح این خطبه می‌گوید : اگر حضرت علی (ع) هرچه کوشش نماید در شمردن فضائل خود با آن فصاحتی که دارد و اگر تمام فصحاء عرب در شمردن فضائل او را کمک کنند باز به یک دهم آنچه پیامبر درباره علی (ع) فرموده نمی‌رسند ، زیرا حق تعریف را پیامبر کرده ، نه خود علی (ع) ، نه مردم ، اینکه برای اثبات این حرف به روایاتی توجه شود ومرادم از روایات ، روایات معروفه ای که امامیه برای اثبات امامت او می کنند نیست ، مثل حدیث غدیر ، حدیث منزله ، قصه خیبر ، قصه برائت و غیره. بلکه مرادم احادیثی است که ائمه آنها را از پیامبر اکرم (ص) درباره فضیلت علی (ع) نقل کرده اند ، همان احادیثی که غیر از این ائمه دیگری را راه براطلاع بر آنها نیست واین علمائی که این احادیث را نقل کرده‌اند متهم نیستند و لذا اعتبار این احادیث و روایات از روایاتی که متهمین ذکر کرده‌اند بیشتر است.
و ما برای نمونه بعضی را متذکر می‌شویم ، از جمله اینکه پیامبر اکرم (ص) فرمود :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِعَلِی (ع) : يا عَلِی إِنَّ اللَّهَ قَدْ زَينَک بِزِينَةٍ لَمْ يزَينِ الْعِبَادَ بِزِينَةٍ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنْهَا زَينَک بِالزُّهْدِ فِی الدُّنْيا وَ جَعَلَک لَا تَرْزَأُ مِنْهَا شَيئاً وَ لَا تَرْزَأُ مِنْک شَيئاً وَ وَهَبَ لَک حُبَّ الْمَسَاكِينِ فَجَعَلَک تَرْضَى بِهِمْ أَتْبَاعاً وَ يرْضَوْنَ بِک إِمَاما [بحار الانوار ، ج۳۹ ، ص۲۹۷.]
رواه أبو نعيم الحافظ فی كتابه المعروف بحلية الأولياء و زاد فيه أبو عبد الله أحمد بن حنبل فی المسندفَطُوبَى لِمَنْ أَحَبَّک وَ صَدَقَ فِيک وَ وَيلٌ لِمَنْ أَبْغَضَک وَ كَذَبَ فِيک [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۹ ، ص۱۶۶.]
قال رسول الله (ص) لِوَفْدِ ثَقِيفٍ : لَتُسْلِمُنَّ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيكمْ رَجُلًا مِنِّی أَوْ قَالَ عَدِيلَ نَفْسِی فَلَيضْرِبَنَّ أَعْنَاقَكمْ وَ لَيسْبِينَّ ذَرَارِيكمْ وَ لَيأْخُذَنَّ أَمْوَالَكمْ قَالَ عُمَرُ فَمَا تَمَنَّيتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يوْمَئِذٍ وَ جَعَلْتُ أَنْصَبُ لَهُ صَدْرِی رَجَاءَ أَنْ يقُولَ هُوَ هَذَا فَالْتَفَتَ فَأَخَذَ بِيدِ عَلِی (ع) وَ قَالَ هَذَا مَرَّتَينِ [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۹ ، ص۱۶۷.]
قال رسول الله (ص) : لَتَنْتَهُنَّ يا بَنِی وَلِيعَةَ أَوْ لَأَبْعَثَنَّ إِلَيكمْ رَجُلًا كنَفْسِی يمْضِی فِيكمْ أَمْرِی يقْتُلُ الْمُقَاتِلَةَ وَ يسْبِی الذُّرِّيةَقَالَ أَبُو ذَرٍّ فَمَا رَاعَنِی إِلَّا بَرْدُ كفِّ عُمَرَ فِی حُجْزَتِی مِنْ خَلْفِی يقُولُ مَنْ تَرَاهُ يعْنِی فَقُلْتُ إِنَّهُ لَا يعْنِيک وَ إِنَّمَا يعْنِی خَاصِفَ النَّعْلِ بِالْبَيتِ وَ إِنَّهُ قَالَ هُوَ هَذَا. [بحار الانوار ، ج۴۰ ، ص۸۰.]
قال رسول الله (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَهِدَ إِلَی فِی عَلِی عَهْداً فَقُلْتُ يا رَبِّ بَينْهُ لِی قَالَ إِنَّ عَلِياً رَايةُ الْهُدَى وَ إِمَامُ أَوْلِيائِی وَ نُورُ مَنْ أَطَاعَنِی وَ هُوَ الْكلِمَةُ الَّتِی أَلْزَمَ بِهَا الْمُتَّقُونَ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِی وَ مَنْ أَطَاعَهُ فَقَدْ أَطَاعَنِی وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِی فَبَشِّرْهُ بِذَلِک

فَلَمَّا سَمِعَ عَلِی (ع) ذٰلِک قَالَ أَنَا عَبْدُ اللَّهِ وَ فِی قَبْضَتِهِ فَإِنْ یعَذِّبْنِی فَبِذُنُوبِی لَمْ یظْلِمْنِی وَ إِنْ یتِمَّ الَّذِی بَشَّرَنِی بِهِ فَاللَّهُ أَوْلَی بِهِ مِنِّی وَ هُوَ أَهْلُهُ وَ مَعْدِنُهُ قَالَ فَقَالَ النَّبِی (ص) : اللَّهُمَّ أَجْلِ [أَجْلَ] قَلْبَهُ وَ اجْعَلْ رَبِیعَهُ الْإِیمَانَ بِک فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یا مُحَمَّدُ إِنِّی جَعَلْتُ ذٰلِک ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی عَهِدَ إِلَی أَنِّی مُخْتَصُّهُ مِنَ الْبَلَاءِ مَا لَمْ أَخْتَصَّ بِهِ أَحَداً مِنْ أَصْحَابِک فَقُلْتُ یا رَبِّ أَخِی وَ جَنَاحِی فَقَالَ جَلَّ جَلَالُهُ إِنَّ هٰذَا أَمْرٌ قَدْ سَبَقَ إِنَّهُ مُبْتَلًی بِهِ وَ مُبْتَلًی بِهِذکر أبو نعیم الحافظ فی حلیهٔ الأولیاء عن أبی برزهٔ الأسلمی ثم رواه بإسناد آخر بلفظ آخر عن أنس بن مالک : أن رب العالمین عهد فی علی إلی عهدا أنه رایهٔ الهدی و منار الإیمان و إمام أولیائی و نور جمیع من أطاعنی إن علیا أمینی غدا فی القیامهٔ و صاحب رایتی بید علی مفاتیح خزائن رحمهٔ ربی

رَوی أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی الْمُسْنَدِ وَ رَوی أَحْمَدُ الْبَیهَقِی فِی صَحِیحِهِ: مَنْ أَرَادَ أَنْ ینْظُرَ إِلَی نُوحٍ فِی عَزْمِهِ وَ إِلَی آدَمَ فِی عِلْمِهِ وَ إِلَی إِبْرَاهِیمَ فِی حِلْمِهِ وَ إِلَی مُوسَی فِی فِطْنَتِهِ وَ إِلَی عِیسَی فِی زُهْدِهِ فَلْینْظُرْ إِلَی عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ

مَنْ سَرَّهُ أَنْ یحْیا حَیاتِی وَ یمُوتَ مِیتَتِی وَ یتَمَسَّک بِالْقَضِیبِ مِنَ الْیاقُوتَهِٔ الَّتِی خَلَقَهَا اللَّهُ تَعَالَی بِیدِهِ ثُمَّ قَالَ لَهَا کونِی فَکانَتْ فَلْیتَمَسَّک بِوَلَایهِٔ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍذکره أبو نعیم الحافظ فی کتاب حلیهٔ الأولیاء و رواه أبو عبد الله بن حنبل فی المسند فی کتاب فضائل علی بن أبی طالب و حکایهٔ لفظ أحمد رضی الله عنهمَنْ أَحَبَّ أَنْ یتَمَسَّک بِالْقَضِیبِ الْأَحْمَرِ الَّذِی غَرَسَهُ اللَّهُ فِی جَنَّهِٔ عَدْنٍ بِیمِینِهِ فَلْیتَمَسَّک بِحُبِّ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع)

ذکر أبو عبد الله أحمد بن حنبل فی المسند : وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَوْ لَا أَنْ تَقُولَ طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِی فِیک مَا قَالَتِ النَّصَارَی فِی ابْنِ مَرْیمَ لَقُلْتُ الْیوْمَ فِیک مَقَالًا لَا تَمُرُّ بِمَلَإٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ إِلَّا أَخَذُوا التُّرَابَ مِنْ تَحْتِ قَدَمَیک لِلْبَرَکهِٔ

خَرَجَ (ص) عَلَی الْحَجِیجِ عَشِیهَٔ عَرَفَهَٔ فَقَالَ لَهُمْ : إِنَّ اللَّهَ بَاهَی بِکمُ الْمَلَائِکهَٔ عَامَّهًٔ وَ غَفَرَ لَکمْ عَامَّهًٔ وَ بَاهَی بِعَلِی خَاصَّهًٔ وَ غَفَرَ لَهُ خَاصَّهًٔ إِنِّی قَائِلٌ لَکمْ قَوْلًا غَیرَ مُحَابٍّ فِیهِ لِقَرَابَتِی إِنَّ السَّعِیدَ کلَّ السَّعِیدِ حَقَّ السَّعِیدِ مَنْ أَحَبَّ عَلِیاً فِی حَیاتِهِ وَ بَعْدَ مَوْتِهِرواه أبو عبد الله أحمد بن حنبل فی کتاب فضائل علی (ع) و فی المسند أیضا

رَوَی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ فِی الْکتَابَینِ الْمَذْکورَینِ : أَنَا أَوَّلُ مَنْ یدْعَی بِهِ یوْمَ الْقِیامَهِٔ فَأَقُومُ عَنْ یمِینِ الْعَرْشِ فِی ظِلِّهِ ثُمَّ أُکسَی حُلَّهًٔ ثُمَّ یدْعَی بِالنَّبِیینَ بَعْضُهُمْ عَلَی أَثَرِ بَعْضٍ فَیقُومُونَ عَنْ یمِینِ الْعَرْشِ وَ یکسَوْنَ حُلَلًا ثُمَّ یدْعَی بِعَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ لِقَرَابَتِهِ مِنِّی وَ مَنْزِلَتِهِ عِنْدِی وَ یدْفَعُ إِلَیهِ لِوَائِی لِوَاءُ الْحَمْدِ آدَمُ وَ مَنْ دُونَهُ تَحْتَ ذٰلِک اللِّوَاءِ ثُمَّ قَالَ لِعَلِی (ع) فَتَسِیرُ بِهِ حَتَّی تَقِفَ بَینِی وَ بَینَ إِبْرَاهِیمَ الْخَلِیلِ (ع) ثُمَّ تُکسَی حُلَّهًٔ وَ ینَادِی مُنَادٍ مِنَ الْعَرْشِ نِعْمَ الْأَبُ أَبُوک إِبْرَاهِیمُ وَ نِعْمَ الْأَخُ أَخُوک عَلِی أَبْشِرْ فَإِنَّک تُدْعَی إِذَا دُعِیتُ وَ تُکسَی إِذَا کسِیتُ وَ تَحْیا إِذَا حَییتُ

روی الحافظ أبو نعیم فی حلیهٔ الأولیاء عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِک قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ لِی : یا أَنَسُ! اسْکبْ لِی وَضُوءاًقَالَ فَعَمَدْتُ فَسَکبْتُ لِلنَّبِی وَضُوءاً فَأَعْلَمْتُهُ فَخَرَجَ فَتَوَضَّأَ ثُمَّ عَادَ إِلَی الْبَیتِ إِلَی مَجْلِسِهِ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی فَقَالَ : یا أَنَسُ! أَوَّلُ مَنْ یدْخُلُ عَلَینَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ وَ سَیدُ الْمُسْلِمِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَقَالَ أَنَسٌ : فَقُلْتُ بَینِی وَ بَینَ نَفْسِی اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ رَجُلًا مِنْ قَوْمِی. قَالَ فَإِذَا أَنَا بِبَابِ الدَّارِ یقْرَعُ فَخَرَجْتُ فَفَتَحْتُ فَإِذَا عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) فَدَخَلَ فَتَمَشَّی فَرَأَیتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) حِینَ رَآهُ وَثَبَ عَلَی قَدَمَیهِ مُسْتَبْشِراً فَلَمْ یزَلْ قَائِماً وَ عَلِی یتَمَشَّی حَتَّی دَخَلَ عَلَیهِ الْبَیتَ فَاعْتَنَقَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَرَأَیتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یمْسَحُ بِکفِّهِ وَجْهَهُ فَیمْسَحُ بِهِ وَجْهَ عَلِی وَ یمْسَحُ عَنْ وَجْهِ عَلِی بِکفِّهِ فَیمْسَحُ بِهِ وَجْهَهُ یعْنِی وَجْهَ نَفْسِهِ فَقَالَ لَهُ عَلِی (ع) : یا رَسُولَ اللَّهِ! لَقَدْ صَنَعْتَ بِی الْیوْمَ شَیئاً مَا صَنَعْتَ بِی قَطُّفقال رسول الله (ص) : وَ مَا یمْنَعُنِی وَ أَنْتَ وَصِیی وَ خَلِیفَتِی وَ الَّذِی یبَینُ لَهُمْ مَا یخْتَلِفُونَ فِیهِ بَعْدِی وَ تُسْمِعُهُمْ نُبُوَّتِی

روی الحافظ أبو نعیم فی حلیهٔ الأولیاءادْعُوا لِی سَیدَ الْعَرَبِ عَلِیاًفَقَالَتْ عَائِشَهُٔ : أَ لَسْتَ سَیدَ الْعَرَبِ؟ فَقَالَ : أَنَا سَیدُ وُلْدِ آدَمَ وَ عَلِی سَیدُ الْعَرَبِفَلَمَّا جَاءَ أَرْسَلَ إِلَی الْأَنْصَارِ فَأَتَوْهُ فَقَالَ لَهُمْ : یا مَعْشَرَ الْأَنْصَارِ! أَ لَا أَدُلُّکمْ عَلَی مَا إِنْ تَمَسَّکتُمْ بِهِ لَنْ تَضِلُّوا أَبَداًقَالُوا : بَلَی

يا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ : هَذَا عَلِى فَأَحِبُّوهُ بِحُبِّى وَ أَكرِمُوهُ بِكرَامَتِى فَإِنَّ جَبْرَئِيلَ أَمَرَنِى بِالَّذِى قُلْتُ لَكمْ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ

روىالحافظ أبو نعيم فى حليـة الأولياء قال امير المومنين (ع) : قَالَ لِى رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَرْحَباً بِسَيِدِ الْمُسْلِمِينَ وَ إِمَامِ الْمُتَّقِينَفَقِيلَ لِعَلِى (ع) فَأَى شَىءٍ كانَ مِنْ شُكرِك؟ قَالَ : حَمِدْتُ اللَّهَ عَلَى مَا آتَانِى وَ سَأَلْتُهُ الشُّكرَ عَلَى مَا أَوْلَانِى وَ أَنْ يزِيدَ فِيمَا أَعْطَانِى

قال رسول الله (ص) : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يحْيا حَياتِى وَ يمُوتَ مَمَاتِى وَ يسْكنَ جَنَّةَ عَدْنٍ الَّتِى غَرَسَهَا اللَّهُ فَلْيوَالِ عَلِياً مِنْ بَعْدِى وَ لْيوَالِ وَلِيهُ وَ لْيقْتَدِ بِالْأَئِمَّةِ مِنْ بَعْدِى فَإِنَّهُمْ عِتْرَتِى خُلِقُوا مِنْ طِينَتِى رُزِقُوا فَهْماً وَ عِلْماً وَيلٌ لِلْمُكذِّبِينَ بِفَضْلِهِمْ مِنْ أُمَّتِى الْقَاطِعِينَ فِيهِمْ صِلَتِى لَا أَنَالَهُمُ اللَّهُ شَفَاعَتِى

روىالحافظ أبو نعيم فى حليـة الأولياء بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ فِى سَرِيةٍ وَ بَعَثَ عَلِياً فِى سَرِيةٍ أُخْرَى وَ كلَاهُمَا إِلَى الْيمَنِ وَ قَالَ : إِنِ اجْتَمَعْتُمَا فَعَلِى عَلَى النَّاسِ وَ إِنِ افْتَرَقْتُمَا فَكلُّ وَاحِدٍ مِنْكمَا عَلَى جُنْدِهِفَاجْتَمَعَا وَ أَغَارَا وَ سَبَيا نِسَاءً وَ أَخَذَا أَمْوَالًا وَ قَتَلَا نَاساً وَ أَخَذَ عَلِى (ع) جَارِيةً فَاخْتَصَّهَا لِنَفْسِهِ فَقَالَ خَالِدٌ لِأَرْبَعَةٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهُمْ بُرَيدَةُ الْأَسْلَمِى اسْبِقُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَاذْكرُوا لَهُ كذَا وَ اذْكرُوا لَهُ كذَا لِأُمُورٍ عَدَّدَهَا عَلَى عَلِى (ع) فَسَبَقُوا إِلَيهِ فَجَاءَ وَاحِدٌ مِنْ جَانِبِهِ فَقَالَ إِنَّ عَلِياً فَعَلَ كذَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَجَاءَ الْآخَرُ مِنَ الْجَانِبِ الْآخَرِ فَقَالَ إِنَّ عَلِياً فَعَلَ كذَا فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَجَاءَ بُرَيدَةُ الْأَسْلَمِى فَقَالَ يا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلِياً فَعَلَ كذَا وَ أَخَذَ جَارِيةً لِنَفْسِهِ فَغَضِبَ حَتَّى احْمَرَّ وَجْهُهُ وَ قَالَ : دَعُوا لِى عَلِياً (و يكرِّرُهَا) إِنَّ عَلِياً مِنِّى وَ أَنَا مِنْ عَلِى وَ إِنَّ حَظَّهُ فِى الْخُمُسِ أَكثَرُ مِمَّا أَخَذَ وَ هُوَ وَلِى كلِّ مُومِنٍ مِنْ بَعْدِى

رَوىأَحْمَدُ فِى كتَابِ فَضَائِلِ عَلِى (ع) خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) النَّاسَ يوْمَ الْجُمُعَةِ فَقَالَ : أَيهَا النَّاسُ قَدِّمُوا قُرَيشاً وَ لَا تَقَدَّمُوهَا وَ تَعَلَّمُوا مِنْهَا وَ لَا تُعَلِّمُوهَا قُوَّةُ رَجُلٍ مِنْ قُرَيشٍ تَعْدِلُ قُوَّةَ رَجُلَينِ مِنْ غَيرِهِمْ وَ أَمَانَةُ رَجُلٍ مِنْ قُرَيشٍ تَعْدِلُ أَمَانَةَ رَجُلَينِ مِنْ غَيرِهِمْ أَيهَا النَّاسُ أُوصِيكمْ بِحُبِّ ذِى قُرْبَاهَا أَخِى وَ ابْنِ عَمِّى عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ لَا يحِبُّهُ إِلَّا مُومِنٌ وَ لَا يبْغِضُهُ إِلَّا مُنَافِقٌ مَنْ أَحَبَّهُ فَقَدْ أَحَبَّنِى وَ مَنْ أَبْغَضَهُ فَقَدْ أَبْغَضَنِى وَ مَنْ أَبْغَضَنِى عَذَّبَهُ اللَّهُ بِالنَّارِ

قال رسول الله (ص) : كنْتُ أَنَا وَ عَلِى نُوراً بَينَ يدَى اللَّهِ مُطِيعَينِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يخْلُقَ اللَّهُ آدَمَ (ع) بِأَرْبَعَةَ عَشَرَ أَلْفَ عَامٍ فَلَمَّا خَلَقَ آدَمَ قَسَمَ ذَلِك النُّورَ جُزْءَينِ جُزْءٌ أَنَا وَ جُزْءٌ عَلِى

رَوىأَحْمَدُ فِى كتَابِ فَضَائِلِ عَلِى (ع) : الصِّدِّيقُونَ ثَلَاثَةٌ حَبِيبٌ النَّجَّارُ الَّذِى جَاءَ مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يسْعَى وَ مُومِنُ آلِ فِرْعَوْنَ الَّذِى كانَ يكتُمُ إِيمَانَهُ وَ عَلِى بْنُ أَبِى طَالِبٍ وَ هُوَ أَفْضَلُهُمْ

رَوىأَحْمَدُ فِى كتَابِ فَضَائِلِ عَلِى (ع) : أُعْطِيتُ فِى عَلِى خَمْساً هُنَّ أَحَبُّ إِلَى مِنَ الدُّنْيا وَ مَا فِيهَا أَمَّا وَاحِدَةٌ فَهُوَ مُتَّكاى بَينَ يدَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّى يفْرُغَ مِنْ حِسَابِ الْخَلَائِقِ وَ أَمَّا الثَّانِيةُ فَلِوَاءُ الْحَمْدِ بِيدِهِ آدَمُ وَ مَنْ وُلِدَ تَحْتَهُ وَ أَمَّا الثَّالِثَةُ فَوَاقِفٌ عَلَى عُقْرِ حَوْضِى يسْقِى مَنْ عَرَفَ مِنْ أُمَّتِى وَ أَمَّا الرَّابِعَةُ فَسَاتِرُ عَوْرَتِى وَ مُسَلِّمِى إِلَى رَبِّى وَ أَمَّا الْخَامِسَةُ فَإِنِّى لَسْتُ أَخْشَى عَلَيهِ أَنْ يعُودَ كافِراً بَعْدَ إِيمَانٍ وَ لَا زَانِياً بَعْدَ إِحْصَانٍ

رَوىأَحْمَدُ فِى كتَابِ فَضَائِلِ عَلِى (ع) كانَتْ لِجَمَاعَةٍ مِنَ الصَّحَابَةِ أَبْوَابٌ شَارِعَةٌ فِى مَسْجِدِ الرَّسُولِ (ص) فَقَالَ يوْماً : سُدُّوا كلَّ بَابٍ فِى الْمَسْجِدِ إِلَّا بَابَ عَلِيفَسُدَّتْ فَقَالَ فِى ذَلِك قَوْمٌ حَتَّى بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَامَ فِيهِمْ فَقَالَإِنَّ قَوْماً قَالُوا فِى سَدِّ الْأَبْوَابِ وَ تَرْك بَابِ عَلِى إِنِّى مَا سَدَدْتُ وَ لَا فَتَحْتُ وَ لَكنِّى أُمِرْتُ بِأَمْرٍ فَاتَّبَعْتُهُ

رَوىأَحْمَدُ فِى كتَابِ فَضَائِلِ عَلِى (ع) دَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيهِ عَلِياً فِى غَزَاةِ الطَّائِفِ فَانْتَجَاهُ وَ أَطَالَ نَجْوَاهُ حَتَّى كرِهَ قَوْمٌ مِنَ الصَّحَابَةِ ذَلِك فَقَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ لَقَدْ أَطَالَ الْيوْمَ نَجْوَى ابْنِ عَمِّهِفَبَلَغَهُ ص ذَلِك فَجَمَعَ مِنْهُمْ قَوْماً ثُمَّ قَالَ : إِنَّ قَائِلًا قَالَ لَقَدْ أَطَالَ الْيوْمَ نَجْوَى ابْنِ عَمِّهِ أَمَا إِنِّى مَا انْتَجَيتُهُ وَ لَكنَّ اللَّهَ انْتَجَاهُ

رَوَى أَبُو نُعَيمٍ الْحَافِظُ فِى حِلْيةِ الْأَوْلِياءِ قال رسول الله (ص) : أُخْصِمُك يا عَلِى بِالنُّبُوَّةِ فَلَا نُبُوَّةَ بَعْدِى وَ تُخْصِمُ النَّاسَ بِسَبْعٍ لَا

يحاجُّك فِيهَا أَحدٌ مِنْ قُرَيشٍ أَنْتَ أَوَّلُهُمْ إِيماناً بِاللَّهِ وَ أَوْفَاهُمْ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ أَقْوَمُهُمْ بِأَمرِ اللَّهِ وَ أَقْسَمُهُمْ بِالسَّوِيةِ وَ أَعْدَلُهُمْ فِي الرَّعِيةِ وَ أَبْصَرُهُمْ بِالْقَضِيةِ وَ أَعْظَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ مَزِيةً

رَوى أَحْمَدُ فِي الْمُسنَدِ قَالَتْ فَاطِمَةُ (ع) إِنَّك زَوَّجْتَنِي فَقِيراً لَا مَالَ لَهُفَقَالَ : زَوَّجْتُك أَقْدَمَهُمْ سِلْماً وَ أَعْظَمَهُمْ حِلْماً وَ أَكْثَرَهُمْ عِلْماً أَ لَا تَعْلَمِينَ أَنَّ اللَّهَ اطَّلَعَ إِلَى الْأَرْضِ اطِّلَاعَةً فَاخْتَارَ مِنْهَا أَبَاك ثُمَّ اطَّلَعَ إِلَيهَا ثَانِيةً فَاخْتَارَ مِنْهَا بَعْلَك

رَوَى أَحْمَدُ فِي الْمُسْنَدِ لَمَّا أُنْزِلَإِذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ [نصر/١] بَعْدَ انْصِرَافِهِ (ص) مِنْ غَزَاةِ حُنَينٍ جَعَلَ يكثِرُ مِنْ سُبْحَانَ اللَّهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ ثُمَّ قَالَ : يا عَلِي إِنَّهُ قَدْ جَاءَ مَا وُعِدْتُ بِهِ جَاءَ الْفَتْحُ وَ دَخَلَ النَّاسُ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْواجاً وَ إِنَّهُ لَيسَ أَحَدٌ أَحَقَّ مِنْك بِمَقَامِي لِقِدَمِك فِي الْإِسْلَامِ وَ قُرْبِك مِنِّي وَ صِهْرِك وَ عِنْدَك سَيدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ وَ قَبْلَ ذَلِك مَا كانَ مِنْ بَلَاءِ أَبِي طَالِبٍ عِنْدِي حِينَ نَزَلَ الْقُرْآنُ فَأَنَا حَرِيصٌ عَلَى أَنْ أُرَاعِي ذَلِك لِوَلَدِهِ [شرح نهج البلاغه ابن ابى الحديد ، ج۹ ، ص۱۷۴ ـ ۱۶۷.]

۱. امام کاظم (ع)

۱. سیماوشخصیت امام کاظم (ع)

۱. مادر آن حضرت

۱) مادرش حمیدۀ امّ ولد بود. امام باقر (ع) وقتی برای اوّلین بار او را دید فرمود : نامت چیست؟ گفت : حمیده. فرمود : حَمِيدَةٌ فِي الدُّنْيا مَحْمُودَةٌ فِي الْآخِرَةِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۷۶] .

۲) امام صادق (ع) فرمود : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَمِيدَةُ مُصَفَّاةٌ مِنَ الْأَدْنَاسِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۷۷] .

۲. وجه تسمیه آن حضرت به کاظم

نامش کاظم (ع) بود. آن حضرت جنایات خلفا را می‌دید و خونِ دل می‌خورد ، امّا به دلایلی غیظش را فرو می‌برد و ابراز نمی‌کرد.

عَنْ رَبِيعِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ : كانَ وَ اللَّهِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (ع) مِنَ الْمُتَوَسِّمِينَ يعْلَمُ مَنْ يقِفُ عَلَيهِ وَ يجْحَدُ الْإِمَامَ بَعْدَهُ إِمَامَتَهُ وَ كانَ يكظِمُ غَيظَهُ عَلَيهِمْ وَ لَا يبْدِي لَهُمْ مَا يعْرِفُهُ لَهُمْ فَسُمِّي الْكاظِمَ لِذَلِك [وسائل‌الشیعة ، ج۱۲ ، ص۱۷۸] .

۳. نقش خاتم آن حضرت

قَالَ الرِّضَا (ع) : كانَ نَقْشُ خَاتَمِ أَبِي الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (ع) حَسْبِي اللَّهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۱۰۱] .

نقش خاتم آن حضرت ، "حسبی الله" و یک گل بود و بالایش هم هلالی بود. شاید گل رمز پیروزی و هلال رمز امید به تکامل حرکت که بعد از ۱۴ شب بدر می‌شود باشد. جعفر مرتضی ، نقش الخواتیم الأئمّة (علیهم السّلام) ، [ص۳۵] .

۴. سیره آن حضرت

۱. سیره عبادی آن حضرت

شیخ مفید : كانَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى (ع) أَعْبَدَ أَهْلِ زَمَانِهِ وَ أَفْقَهَهُمْ وَ أَسْخَاهُمْ كفّاً وَ أَكرَمَهُمْ نَفْساً؛ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

انّه كان يصلّى نوافل اللّيل و يصلها بصلاة الصّبح ثمّ يعقّب حتّى تطلع الشّمس؛

كان أفقه أهل زمانه حسب ما قدمناه و أحفظهم لكتاب الله و أحسنهم صوتا بالقرآن. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۳۵] .

ابن شهر آشوب : فكان إذا قرأ يحزن و بكى السامعون لتلاوته و كان يبكى من خشية الله حتى تخضل لحيته بالدموع. [المناقب

، ج۴ ، ص۳۱۸] .
رُوِی أَنَّهُ : کانَ یصَلِّی نَوَافِلَ اللَّیلِ وَ یصِلُهَا بِصَلَاةِ الصُّبْحِ ثُمَّ یعَقِّبُ حَتَّی تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَ یخِرُّ لِلَّهِ سَاجِداً فَلَا یرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ الدُّعَاءِ وَ التَّحْمِیدِ حَتَّی یقْرُبَ زَوَالُ الشَّمْسِ وَ کانَ یدْعُو کثِیراً فَیقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک الرَّاحَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَ الْعَفْوَ عِنْدَ الْحِسَابِ وَ یکرِّرُ ذَلِک [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۳۱] .
محدّثین نقل کرده‌اند که بارها شب‌ها در مدینه امام کاظم (ع) داخل مسجد پیامبر (ص) می‌شدند و سر بر سجده می گذاشت و با صدای حزین و چشمان اشک بار این کلمات را عرض می کرد : عظم الذنب من عبدک فلیحسن العفو من عندک یا أهل التقوی و یا أهل المغفرة [دلائل‌الإمامة ، ص۱۴۹] .
و تا نیمه‌های شب همین کلمات را بر زبان جاری می کرد.
در بیشتر اوقات دعای آن حضرت (ع) با این کلمات شروع می‌شد :
عَنْ أَبِی جَرِیرٍ الرَّوَّاسِی قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَی (ع) وَ هُوَ یقُولُ : " اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک الرَّاحَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَ الْعَفْوَ عِنْدَ الْحِسَابِ یرَدِّدُهَا" [کافی ، ج۳ ، ص۳۲۳] .
بارها پیاده به مکه رفت.
۲. سیره اخلاقی آن حضرت
در مدّت عمر خود بیش از هزار نفر را خریداری و در راه خدا آزاد ساخت. [حیات موسی بن جعفر (علیهما السّلام)] .
شخصی از دودمان عمر در مدینه از مخالفان امام بود. به علی (ع) ناسزا می گفت. اصحاب حضرت (ع) تصمیم به قتل او گرفتند ، امّا حضرت (ع) آنها را به شدّت نهی فرمود و آدرس آن مرد را پرسید. روزی به سراغش در محل کارش در خارج مدینه رفت. وقتی به زمین‌های زراعتی او رسید با الاغش وارد زمین‌ها شد. فریاد او بلند شد. حضرت (ع) نزد او نشست. احوال پرسی کرد و فرمود : "غرامتش چقدر می‌شود؟" گفت صد درهم. فرمود : " چقدر امیدداری بگیری؟". گفت : نمی‌دانم. فرمود : " حدس بزن". گفت : دویست درهم. حضرت ۳۰۰ درهم به او داد و خداحافظی کرد. آن مرد گفت : الله یعلم حیث یجعل رسالته [اعیان الشّیعه]
روزی حضرت به مردی سیاه چهره و زشت رسید؛ بر او سلام کرد و پایین آمد و پهلوی او نشست و مدّتی با او حرف زد و فرمود : اگر کاری داشتی من در خدمت حاضرم. اصحاب عرض کردند او به شما محتاج بود؛ امّا شما مثل محتاجان رفتار می کردید. فرمود : عبد من عبید الله و أخ فی کتاب الله و جار فی بلاد الله یجمعنا و إیاه خیر الآباء آدم (ع) و أفضل الأدیان الإسلام و لعل الدهر یرد من حاجاتنا إلیه فیرانا بعد الزهو علیه متواضعین بین یدیه [تحف‌العقول ، ص۴۱۳] .
بُشر حافی سال‌ها عمرش را به گناه کاری و شهوات غیرمشروع گذراند. روزی حضرت از درب خانه‌اش عبور می کرد. از کنیزش پرسید : "صاحب این خانه آزاد است یا بنده؟" پاسخ داد ، آزاد. حضرت (ع) فرمود : "چنین پیدا است است ، زیرا اگر بنده بود به شرایط بندگی عمل می‌کرد". کنیز ، این سخنان را برای بُشر بازگو کرد و گفته امام (ع) در وجود او طوفانی به پا کرد و با عجله بلند شد و با پای برهنه از خانه بیرون آمد و در کوچه امام (ع) را پیدا کرد و توبه کرد و به عشق این لحظه سعادت‌بخش ، چون در این لحظه پابرهنه بود ، تا آخر عمر با پای برهنه راه می‌رفت و به همین دلیل به بُشر حافی معروف شد و او یکی از مردان نامی و معروف تاریخ شد. [تتمة المنتهی ، ص۳۲۹ ، از آیة الکرسی فلسفی ، ص۱۹۱] .
خطیب بغدادی درتاریخ خود از قول یکی از علماء آن عصر می گوید! شهر بغداد عاقل‌تر و متین‌تر از بُشر را در خود نپرورانده است. گویی که درهر موی او عقل و تدبیری نهفته است. [تاریخ بغداد ، ج۷ ، ص۷۳] .

ـ یحسن الی من یسیءَ الیه و کان هذا عادته أبدا [کامل ابن اثیر ، ج۶ ، ص۱۶۴] .

ـ به پیروانش دستور داد ، میوه‌ها را انبار نکنید :

عَنْ مُعَتِّبٍ قَالَ : کانَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) یأْمُرُنَا إِذَا أَدْرَکتِ الثَّمَرَةُ أَنْ نُخْرِجَهَا فَنَبِیعَهَا وَ نَشْتَرِی مَعَ الْمُسْلِمِینَ یوْماً بِیوْمٍ. [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۶] .

ـ در مزرعه با بردگان مشورت و گاهی طبق نظریه آنها رفتار می‌کرد. [مکارم الأخلاق ، ص۳۳۵] .

ـ قَالَ حَفْصٌ : فَمَا رَأَیتُ أَحَداً أَشَدَّ خَوْفاً عَلَی نَفْسِهِ مِنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (ع) وَ لَا أَرْجَی النَّاسِ مِنْهُ وَ کانَتْ قِرَاءَتُهُ حُزْناً فَإِذَا قَرَأَ فَکأَنَّهُ یخَاطِبُ إِنْسَاناً. [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۶] .

ـ قال ابن الجوزی رحمه الله : فی صفة الصفوة موسی بن جعفر (ع) کان کریما حلیما إذا بلغه عن رجل أنه یویه بعث إلیه بمال. [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص ۲۵۰] .

عَنْ رَبِیعِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ قَالَ : کانَ وَ اللَّهِ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) مِنَ الْمُتَوَسِّمِینَ یعْلَمُ مَنْ یقِفُ عَلَیهِ وَ یجْحَدُ الْإِمَامَ بَعْدَهُ إِمَامَتَهُ وَ کانَ یکظِمُ غَیظَهُ عَلَیهِمْ وَ لَا یبْدِی لَهُمْ مَا یعْرِفُهُ لَهُمْ فَسُمِّی الْکاظِمَ لِذَلِک. [عیون‌أخبارالرضا ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : کانَ أَبِی (ع) إِذَا دَخَلَ شَهْرُ الْمُحَرَّمِ لَا یرَی ضَاحِکاً [أمالی صدوق ، ص۱۲۸] .

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : لم یکن شیء أبغض إلیه من لبس الثوب المشهور و کان یأمر بالثوب الجدید فیغمس فی الماء و یلبسه [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۶] .

ـ به غلامش فرمود : قَالَ الْکاظِمُ (ع) : أَ مَا عَلِمْتَ أَنِّی لَا آکلُ عَلَی مَائِدَةٍ لَیسَ فِیهَا خُضْرَةٌ [کافی ، ج۶ ، ص۳۶۲] .

کان یتفقد فقراء المدینة فیحمل إلیهم فی اللیل العین و الورق و غیر ذلک فیوصلها إلیهم و هم لا ـ یعرفون من أی وجه. [إعلام‌الوری ، ص۳۰۶] .

امام کاظم (ع) شخصا کشاورزی می‌کرد. حسن بن علی بن ابی حمزه می‌گوید : دیدم حضرت (ع) سخت مشغول فعّالیت هستند. عرق تا قدمهای مبارک او رسیده. گفتم : فدایت شوم کارگران کجا هستند؟ امام فرمودند : " بزرگوارتر از من و پدرم با دست خودشان در زراعت تلاش می‌کردند". پرسیدم آنان کیانند؟ فرمود : "جدّم رسول خدا (ص) و امیرالمؤمنین علی (ع) . کشاورزی از کارهای پیامبر است".

رُوِی عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی بْنِ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ : رَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) یعْمَلُ فِی أَرْضٍ لَهُ وَ قَدِ اسْتَنْقَعَتْ قَدَمَاهُ فِی الْعَرَقِ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاک أَینَ الرِّجَالُ؟ فَقَالَ : " یا عَلِی عَمِلَ بِالْیدِ مَنْ هُوَ خَیرٌ مِنِّی وَ مِنْ أَبِی فِی أَرْضِهِ". فَقُلْتُ لَهُ : مَنْ هُوَ؟ فَقَالَ : "رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ وَ آبَائِی (ع) کلُّهُمْ قَدْ عَمِلُوا بِأَیدِیهِمْ وَ هُوَ مِنْ عَمَلِ النَّبِیینَ وَ الْمُرْسَلِینَ وَ الصَّالِحِینَ " [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۲] .

۳. سیره سیاسی

ابوحنیفه می‌گوید : به خانه جعفر بن محمّد (علیهما السّلام) رفتم. اجازه ورود خواستم. بر در خانه با کودکی برخوردم از او سؤالاتی کردم. احساس کردم یک کودک عادی نیست و جواب‌های علمی می‌دهد. پرسیدم نامش را. فرمود : موسی بن جعفر. [تحف العقول ، ص۴۱۱] .

روزی هارون به امام عرض کرد : بیا فدک را بگیر. امّا حضرت (ع) چیزی نمی‌گفت. هارون اصرار کرد. حضرت (ع) فرمود : " من نمی‌گیرم مگر با حدودش". گفت : حدودش چیست؟ فرمود : "اوّل عَدَنْ". رنگ هارون پرید. "دوم؛ سمرقند". سرخ شد. "سوم؛ آفریقا". سیاه شد. "چهارم؛ سیف البحر". هارون با عصبانیت گفت : پس برای ما چه می ماند و از مجلس بیرون

رفت.

فی کتاب أخبار الخلفاء : أن هارون الرشید کان یقول لموسی بن جعفر : خذ فدکا حتی أردها إلیک فیأبی حتی ألح علیه. فقال (ع) : لا آخذها إلا بحدودها؟ قال : و ما حدودها؟ قال : " إن حددتها لم تردها" قال : بحق جدک إلا فعلت. قال : " أما الحد الأول فعدن" فتغیر وجه الرشید و قال إیها : قال : " و الحد الثانی سمرقند" فأربد وجهه. "و الحد الثالث إفریقیة" فاسود وجهه و قال هیه : قال : " و الرابع سیف البحر مما یلی الجزر و أرمینیة" قال الرشید : فلم یبق لنا شیء فتحول إلی مجلسی. قال موسی : " قد أعلمتک أننی إن حددتها لم تردها". فعند ذلک عزم علی قتله. [المناقب ، ج۴ ، ص۳۲۰] .

۲. بعضی از شاگردان امام کاظم (ع)

۶ نفر از اصحاب اجماع از شاگردان امام کاظم (ع) هستند : یونس بن عبدالرّحمن ، صفوان بن یحیی ، محمد بن ابی عمیر ، عبدالله بن مغیره ، حسن بن محبوب ، احمد بن ابی نصر.

۱) ابن ابی عمیر :

در سال ۲۱۷ درگذشت. محضر سه امام کاظم ، رضا و جواد (علیهم السّلام) را درک کرد. از دانشمندان و یاران ائمّه اطهار (علیهم السّلام) بود و روایات بسیاری نقل کرده و مورد اطمینان شیعه و اهل تسنّن است.

جاحظ یکی از دانشمندان اهل سنّت می گوید او در همه چیز یگانه زمان بود. [منتهی المقال ، ص۲۵۴] .

فضل بن شاذان می گوید : حکومت مطّلع شد او نام عموم شیعیان عراق را می‌داند. احضار و بازخواست شد. امّا امتناع کرد. او را برهنه درمیان دو درخت خرما آویختند و صد تازیانه زدند و نیز صد هزار درهم ضرر مالی به او زدند.

وجدت بخط أبی عبد الله الشاذانی : سمعت أبا محمد الفضل بن شاذان ، یقول ، سعی بمحمد بن أبی عمیر و اسم أبی عمیر زیاد إلی السلطان أنه یعرف أسامی عامة الشیعة بالعراق ، فأمره السلطان أن یسمیهم فامتنع ، فجرد و علق بین العقارین و ضرب مائة سوط ، قال الفضل فسمعت ابن أبی عمیر یقول لما ضربت فبلغ الضرب مائة سوط ، أبلغ الضرب الألم إلی فکدت أن أسمی ، فسمعت نداء محمد بن یونس بن عبد الرحمن یقول یا محمد بن أبی عمیر اذکر موقفک بین یدی الله تعالی ، فتقویت بقوله فصبرت و لم أخبر ، و الحمد لله ، قال الفضل ، فأضر به فی هذا الشأن أکثر من مائة ألف درهم. [رجال الکشی ، ص۵۹۱] .

ابن بکیر می گوید : او زندانی شد و زجر فراوانی دید و هر چه ثروت داشت ، مصادره شد.

قال محمد بن مسعود : حدثنی علی بن الحسن قال ابن أبی عمیر أفقه من یونس و أصلح و أفضل. قال نصر بن الصباح ابن أبی عمیر أسن من یونس. و قال نصر أیضا ابن أبی عمیر روی عن ابن بکیر و ذکر أن محمد بن أبی عمیر أخذ و حبس و أصابه من الجهد و الضیق و الضرب أمر عظیم و أخذ کل شیء کان له و صاحبه المأمون ، و ذلک بعد موت الرضا (ع) ، و ذهبت کتب ابن أبی عمیر فلم یخلص کتب أحادیثه فکان یحفظ أربعین جلدا فسماه نوادر فلذلک یوجد أحادیث متقطعة الأسانید. [رجال الکشی ، ص۵۹۰] .

و گویا درخلال همین زندان‌ها کتب حدیث او از بین رفت.

شیخ مفید می گوید :

او ۱۷ سال زندانی بود و اموالش از بین رفت. شخصی که ده هزار درهم به او بدهکار بود خانه‌اش را فروخت تا طلب ابن ابی عمیر را بپردازد. امّا همین که فهمید او خانه‌اش را برای ادای دین فروخته است ، گفت : امام صادق (ع) فرموده خانه مسکونی مورد لزوم از استثناهای وام و قرض است. از این رو با آن که حتّی به یک درهم این پول‌ها احتیاج دارم آن را نمی‌پذیرم. [

اختصاص شیخ مفید ، چاپ تهران ، ص۱۶] .
قال : و حدثنا محمد بن المحسن السجاد ، قال : حدثنا علی بن إبراهیم بن هاشم عن أبیه قال : کان ابن أبی عمیر حبس سبع عشرة سنة فذهب ماله و کان له علی رجل عشرة آلاف درهم. قال : فباع داره و حمل إلیه حقه. فقال له ابن أبی عمیر : من أین لك هذا المال؟ وجدت کنزا أو ورثت عن إنسان ، لا بد من أن تخبرنی. قال : بعت داری. [اختصاص مفید ، ص۸۶] .
۲) صفوان بن مهران :
از مردان پاك و موثّقی بود که علماء به روایات او اهمّیت بسیار قائلند. در اخلاق و رفتار مورد تأیید امام (ع) بود و همین که از امام (ع) شنید که کمك به ستمکاران جایز نیست شترانی که به هارون کرایه داده بود فروخت تا مجبور نباشد از این راه به ستمگر کمك کند. [رجال کشی ، ص۴۴۱] .
۳) صفوان بن یحیی :
از بزرگان اصحاب امام کاظم (ع) بود که محضر امام هشتم (ع) را نیز درك کرد. شیخ طوسی می‌فرماید : او از موثّق‌ترین و پارساترین مردم نزد اهل حدیث به شمار می‌رفت. [فهرست شیخ طوسی ، ص۸۳] .
نزد امام رضا (ع) نیز مقامی والا داشت. [فهرست نجاشی ، ص۱۴۸ ، چاپ تهران] .
امام جواد (ع) نیز می‌فرمود : "خدا چنان که من از او رضایت دارم از او راضی باشد. او هیچ‌گاه با من و پدرم مخالفت نکرد". [رجال کشی ، ص۵۰۲] .
عن علی بن الحسین بن داود القمی ، قال : سمعت أبا جعفر الثانی (ع) یذکر صفوان بن یحیی و محمد بن سنان بخیر ، و قال : رضی الله عنهما برضای عنهما فما خالفانی قط ، هذا بعد ما جاء عنه فیهما ما قد سمعته من أصحابنا. [رجال الکشی ، ص۵۰۲] .
امام کاظم (ع) می‌فرمود : "ضرر دو گرگ درنده که به جان گوسفند بی‌چوپانی بیفتد بیشتر از ضرر حبّ ریاست نسبت به دین شخص مسلمان نیست و فرمود : امّا این صفوان ریاست‌طلب نیست". [رجال کشی ، ص۵۰۳] .
۴) علیّ بن یقطین :
درسال ۱۲۴ ه.ق در کوفه به دنیا آمد. پدرش شیعه بود و از اموال خود برای امام صادق (ع) می‌فرستاد. مروان او را تعقیب کرد و او فراری شد و همسر و دو پسرش علی و عبدالله به مدینه رفتند و پس از تشکیل حکومت عبّاسی ظاهر شد و به اتّفاق همسر و فرزندان خود به کوفه بازگشت. [فهرست شیخ طوسی ، ص۹۱] .
او در دربار عبّاسی دارای پست و مقامی بود و از این طریق پناه گاه شیعیان بود. هارون الرّشید او را به وزارت خود برگزید. علی به امام (ع) عرض کرد : نظر شما در مورد شرکت در کارهای اینان چیست؟ حضرت (ع) فرمود : اگر ناگزیری ، از اموال شیعه پرهیز کن". راوی گوید : علیّ بن یقطین گفت : من در ظاهر اموال شیعه را جمع‌آوری می کنم ، ولی در باطن به آنان بازمی‌گردانم.
عَنْ عَلِی بْنِ یقْطِینٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ (ع) مَا تَقُولُ فِی أَعْمَالِ هَولَاءِ؟ قَالَ : "إِنْ کنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَاتَّقِ أَمْوَالَ الشِّیعَةِ" قَالَ : فَأَخْبَرَنِی عَلِی أَنَّهُ کانَ یجْبِیهَا مِنَ الشِّیعَةِ عَلَانِیةً وَ یرُدُّهَا عَلَیهِمْ فِی السِّرِّ. [کافی ، ج۵ ، ص۱۱۰] .
یك بار از امام (ع) اجازه کناره‌گیری خواست ، امّا امام (ع) اجازه نداد و فرمود از خدا بپرهیز.
عَنْ عَلِی بْنِ یقْطِینٍ أَنَّهُ : کتَبَ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی (ع) أَنَّ قَلْبِی یضِیقُ مِمَّا أَنَا عَلَیهِ مِنْ عَمَلِ السُّلْطَانِ وَ کانَ وَزِیراً لِهَارُونَ فَإِنْ أَذِنْتَ جَعَلَنِی اللَّهُ فِدَاک هَرَبْتُ مِنْهُ فَرَجَعَ الْجَوَابُ : " لَا آذَنُ لَک بِالْخُرُوجِ مِنْ عَمَلِهِمْ وَ اتَّقِ اللَّهَ أَوْ کمَا قَالَ" [قرب‌الإسناد ،

ص۱۲۶] .

همچنین امام (ع) فرمود : "دوستان ما را اکرام کن تا من نیز قتل با شمشیر و فقر و زندان را تعهّد کنم تا به تو نرسد".

عن الحسن بن عبد الرحیم ، قال : قال أبو الحسن (ع) لعلی بن یقطین : " اضمن لی خصلة أضمن لک ثلاثا" فقال علی : جعلت فداک و ما الخصلة التی أضمنها لک و ما الثلاث اللواتی تضمنهن لی؟ قال : فقال أبو الحسن (ع) : " الثلاث اللواتی أضمنهن لک أن لا یصیبک حر الحدید أبدا بقتل ، و لا فاقة و لا سجن حبس". قال : فقال علی : و ما الخصلة التی أضمنها لک؟ قال فقال : " تضمن أن لا یأتیک ولی أبدا إلا أکرمته" قال : فضمن علی الخصلة و ضمن له أبو الحسن الثلاث." [رجال الکشی ، ص۴۴۳] .

عبدالله بن یحیی کاهلی گوید : خدمت امام کاظم (ع) بودم که علیّ بن یقطین به سوی حضرت (ع) می‌آمد. امام (ع) فرمود : " هر کس دوست دارد یکی از اصحاب رسول خدا (ص) را ببیند ، به فردی که به سوی ما می‌آید نگاه کند". سپس فرمود : "گواهی می‌دهم که او از اهل بهشت است".

عن عبد الله بن یحیی الکاهلی ، قال ، کنت عند أبی إبراهیم (ع) إذ أقبل علی بن یقطین ، فالتفت أبو الحسن (ع) إلی أصحابه ، فقال : " من سره أن "یری رجلا من أصحاب رسول الله (ص) فلینظر إلی هذا المقبل" فقال له رجل من القوم هو إذن من أهل الجنة؟ فقال أبو الحسن (ع) : " أما أنا فأشهد أنه من أهل الجنة." [رجال الکشی ، ص۴۳۱] .

او در انجام فرامین امام (ع) به هیچ وجه سهل‌انگاری نمی‌نمود. یک بار هارون لباس‌هایی را به رسم هدیه به او بخشید که در میان آن جُبّه شاهانه‌ای بود. علیّ بن یقطین آن جبّه را به اضافه اموالی دیگر برای امام (ع) فرستاد.

امام (ع) لباس را پس فرستاد و فرمود : " این لباس را نگه دار که به زودی به آن احتیاج خواهی داشت". پس از چندی علی از غلامی که محرم او بود عصبانی شد و او را بیرون کرد. غلام که از قضایا مطّلع بود جریان را نزد هارون فاش ساخت. هارون گفت : اگر ثابت شود من او را خواهم کشت. سپس علیّ بن یقطین را احضار و پرسید : آن جبّه را که به تو دادم کجاست؟ گفت : آن را معطّر کرده و در جای مخصوصی حفظ کرده‌ام. هارون گفت : هم اکنون آن را بیاور. علی یکی از خدمتکاران خود را فرستاد و لباس را آورده ، جلو هارون گذاشت. هارون دستور داد غلام را هزار ضربه شلاق بزنند و به علیّ بن یقطین گفت : پس از این سعایت هیچ‌کس را در مورد تو نخواهم پذیرفت.

۳. شهادت امام کاظم (ع)

۱. دستگیری امام (ع)

۱) دلایل دستگیری :

الف) شخصیت امام

ب) حقد و کینه هارون

ج) حرصه الی الملک

د) بغضه للعلویین به جوری که زنده زنده آنان را زیر خاک می‌کرد.

ه) سعایت که از اطراف اموالی برای امام (ع) می‌آید و قصد تشکیل حکومت دارد.

و) استدلال‌های امام (ع) بر حقّانیت خودش

ز) تعیین فدک

ح) قاطعیت و تحریم امام که کمک به هارون گناه است.

۲) نحوه دستگیری :

در مسجد پیامبر اکرم (ص) بالای سر مشغول نماز بود که مأموری هجوم آورده و نمازش را قطع کرد و با دست‌بند امام را گرفت و امام (ع) با حال خاصّی می‌فرمود : إلیك أشكو یا رسول الله [المناقب ، ج۴ ، ص۳۲۶] .

۳) نحوه حرکت امام (ع) :

هارون دستور داد دو قبّه به راه اندازد؛ یکی به سوی کوفه ، یکی بصره. تا مسأله بر مردم مشتبه شود که نفهمند امام (ع) را به کجا بردند. ولی عملاً امام (ع) را به زندان بصره فرستاد.

مردم با جیغ و فریاد در حزن فرو رفتند.

۲. امام (ع) در زندان

۱) دائما در عبادت

۲) بعضی از خواصّ که فهمیدند امام (ع) در زندان بصره است به نحوی به دیدن او رفته و سؤالاتی می کردند. هارون که فهمید به مسئول بصره دستور اعدام امام (ع) را داد ، امّا او نپذیرفت.

۳) امام (ع) را به بغداد برده و در منزل یکی از وزراء زندانی کردند ، که مبادا سایر زندانیان تحت تأثیر قرار گیرند.

۴) وزیر از پشت بام سجده‌های دائمی امام (ع) را می‌دید.

۵) هارون به وزیر هم شک کرد. خودش امام (ع) را از بام خانه وزیر ، زیر نظر داشت.

۶) همین که هارون می‌فهمد که فضل بن ربیع مسئول زندان عاشق امام (ع) شده و نسبت به وی احترام می گذارد ، دستور داد او را عریان کرده و صد ضربه شلاق زدند.

۷) امام کاظم (ع) از درون زندان به هارون می‌نویسد : " هر روز یک روز از عمر من کم شده و یک روز نیز از تو و هر دو به سوی خدا و قیامت می‌رویم. تبهکاران در آن روز زیان کارند".

۸) امام کاظم (ع) مهره‌هایی را در مواردی منصوب کرده بود که هارون هر لحظه می‌ترسید بساط حکومت او به هم بریزند.

۹) جاسوسانی برای امام (ع) قرار می‌دادند ، که امام (ع) در سجده‌های خود چه نوع دعایی می کند.

۳. شهادت امام (ع)

چرا جنازه سه روز روی پل بغداد باقی ماند؟

۱) شناسایی شیعیان فعّال

۲) تقرّب به هارون

۳) اهانت و تهمت به امام (ع) ، زیرا شعار می‌دادند : هذا موسى بن جعفر الذی تزعم الرافضة أنه لا یموت فانظروا إلیه فنظر الناس إلیه میتا. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۴۰] .

۴. کلمات حکمت آمیز امام کاظم (ع)

۱) به فرزندش وصیت کرد که : إِنْ أَتَاكُمْ آتٍ فَأَسْمَعَكُمْ فِي الْأُذُنِ الْيُمْنَى مَكرُوهاً ثُمَّ تَحَوَّلَ إِلَى الْأُذُنِ الْيسْرَى فَاعْتَذَرَ وَ قَالَ لَمْ أَقُلْ شَيئاً فَاقْبَلُوا عُذْرَهُ [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۲۱۸] .

۲) قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : وجدت علم الناس فی أربع :

خداشناسی : أحدها أن تعرف ربک

جهان‌شناسی : و الثانی أن تعرف ما صنع بک

هدف‌شناسی : و الثالث أن تعرف ما أراد منک

آفت‌شناسی : و الرابع أن تعرف ما یخرجک عن دینک [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۱۹] .

۳) فی وصیته لهشام بن حکم :

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : یا هشام لو کان فی یدک جوزة و قال الناس فی یدک لووة ما کان ینفعک و أنت تعلم أنها جوزة و لو کان فی یدک لووة و قال الناس إنها جوزة ما ضرک و أنت تعلم أنها لووة [تحف‌العقول ، ص۳۸۳] .

۴) قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إیاک أن تمنع فی طاعة الله فتنفق مثلیه فی معصیة الله [تحف‌العقول ، ص۴۰۸] .

۵) قَالَ الْکاظِمُ (ع) : الْمُومِنُ مِثْلُ کفَّی الْمِیزَانِ کلَّمَا زِیدَ فِی إِیمَانِهِ زِیدَ فِی بَلَائِهِ [أمالی طوسی ، ص۶۳۱] .

۶) عَنْ حَفْصِ بْنِ غِیاثٍ قَالَ : سَمِعْتُ مُوسَی بْنَ جَعْفَرٍ (ع) عِنْدَ قَبْرٍ وَ هُوَ یقُولُ : "إِنَّ شَیئاً هَذَا آخِرُهُ لَحَقِیقٌ أَنْ یزْهَدَ فِی أَوَّلِهِ وَ إِنَّ شَیئاً هَذَا أَوَّلُهُ لَحَقِیقٌ أَنْ یخَافَ مِنْ آخِرِهِ" [معانی‌الأخبار ، ص۳۴۳] .

۷) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : اشْتَدَّتْ مَئُونَةُ الدُّنْیا وَ مَئُونَةُ الْآخِرَةِ أَمَّا مَئُونَةُ الدُّنْیا فَإِنَّک لَا تَمُدُّ یدَک إِلَی شَیءٍ مِنْهَا إِلَّا وَجَدْتَ فَاجِراً قَدْ سَبَقَک إِلَیهِ وَ أَمَّا مَئُونَةُ الْآخِرَةِ فَإِنَّک لَا تَجِدُ أَعْوَاناً یعِینُونَک عَلَیهَا [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۳۷۷] .

۸) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : اجتهدوا فی أن یکون زمانکم أربع ساعات ساعة لمناجاة الله و ساعة لأمر المعاش و ساعة لمعاشرة الإخوان و الثقات الذین یعرفونکم عیوبکم و یخلصون لکم فی الباطن و ساعة تخلون فیها للذاتکم فی غیر محرم و بهذه الساعة تقدرون علی الثلاث ساعات [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

۹) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : من حدث نفسه بالفقر بخل و من حدثها بطول العمر یحرص [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

۱۰) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : اجْعَلُوا لِأَنْفُسِکمْ حَظّاً مِنَ الدُّنْیا (نه همه ، بلکه کمی از دنیا) بِإِعْطَائِهَا مَا تَشْتَهِی (با میل و اشتها) مِنَ الْحَلَالِ (با توجّه به قیامت) مَا لَمْ تَثْلِمِ الْمُرُوَّةَ (با توجّه به آثار) وَ لَا سَرَفَ فِیهِ (مقدار) وَ اسْتَعِینُوا بِذَلِک عَلَی أُمُورِ الدِّینِ (هدف) [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

۱۱) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : یا بُنَی عَلَیک بِالْجِدِّ لَا تُخْرِجَنَّ نَفْسَک مِنَ حَدِّ التَّقْصِیرِ فِی عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ طَاعَتِهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا یعْبَدُ حَقَّ عِبَادَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۷۲] .

۱۲) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عَلَی النَّاسِ حُجَّتَینِ حُجَّةً ظَاهِرَةً (انبیاء) وَ حُجَّةً بَاطِنَةً (عقول) [کافی ، ج۱ ، ص۱۵] .

۱۳) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ أَبْدَانَکمْ لَیسَ لَهَا ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِیعُوهَا بِغَیرِهَا [کافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

۱۴) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یحَاسِبْ نَفْسَهُ فِی کلِّ یوْمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۳] .

۱۵) قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : یا هِشَامُ إِیاک وَ الطَّمَعَ وَ عَلَیک بِالْیأْسِ مِمَّا فِی أَیدِی النَّاسِ وَ أَمِتِ الطَّمَعَ مِنَ الْمَخْلُوقِینَ فَإِنَّ الطَّمَعَ مِفْتَاحُ الذُّلِّ وَ اخْتِلَاسُ الْعَقْلِ وَ اخْتِلَاقُ الْمُرُوَّاتِ وَ تَدْنِیسُ الْعِرْضِ وَ الذَّهَابُ بِالْعِلْمِ وَ عَلَیک بِالِاعْتِصَامِ بِرَبِّک وَ التَّوَکلِ عَلَیهِ [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

۱۶. امام کاظم (ع) روزی تمام فرزندانش را جمع کرد و به آنها فرمود :

یا بَنِی إِنِّی مُوصِیکمْ بِوَصِیةٍ فَمَنْ حَفِظَهَا لَمْ یضَعْ مَعَهَا إِنْ أَتَاکمْ آتٍ فَأَسْمَعَکمْ فِی الْأُذُنِ الْیمْنَی مَکرُوهاً ثُمَّ تَحَوَّلَ إِلَی الْأُذُنِ

الْیسْرَی فَاعْتَذَرَ وَ قَالَ لَمْ أَقُلْ شَیئاً فَاقْبَلُوا عُذْرَهُ [کشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۲۱۸] .

۵. جستاری از حکومت عباسیان

۱. قبل از تشکیل حکومت

عباسیان با شعارهای آزادی و رهایی و عدل و برابری و امنیت و صلح روی کار آمدند. [ص۱۹] .

تکیه بر غیر اعراب که در زمان امویان به شدّت تضعیف شده بودند و استمداد از آنها. [ص۲۰] .

دعوت و نفاق پشت اهل‌بیت (علیهم السّلام) و وابسته خواندن خود را نسبت به آنان. [ص۲۳] .

دسترسی عبد الله بن عبّاس به علوم آینده توسط محمد بن حنفیه با استفاده از صحیفه حضرت علی (ع) . [ص۲۲] .

یکی از شعارهای مهم آنان رضای اهل بیت (علیهم السّلام) بود.

ادّعای خلافت به ارث و ادّعای خون خواهی علویان شیوه دیگر عبّاسیان بود. [ص۳۱] .

اظهار فضائل علیّ بن ابیطالب (علیهما السّلام) و فرزندانش و مصائب و بلاهایی که بر آنان وارد شده بود شیوه دیگر کارشان بود. [ص۳۲] .

سید امیرعلی گوید : کلمه اهل بیت آن کلمه سحرآمیزی بود که دل‌های طبقات مختلف مردم را اُلفت می‌داد و همه را زیر لوای سیاه (پرچم سیاهی است که شعار عبّاسیان بود) . گرد می‌آورد. [ص۳۵] .

در پی‌گیری وقایع تاریخ می بینیم که نخستین ادّعایی را که تمام خواستاران خلافت عنوان می‌کنند خویشاوندی و قرابت خانوادگی با رسول الله (ص) است و نخستین کسی که آن را عنوان کرد ابوبکر بود در روز سقیفه و عمر نیز دراین مورد از او پیروی کرد تا آنجا که مقرّر داشتند هیچ کس را بدین خاطر حقّ منازعه در خلافت نیست. [ص۴۶] .

سیاست دیگرشان تغییر سلسله وراثتی بود که مشروعیت حکومتشان را از جانب پیامبر (ص) توجیه می‌کرد که در ابتدا سلسله وصایت را به علی (ع) بعد به محمد بن حنفیه و سپس به پسر او ابوهاشم... ، ولی بعدا چنین تغییر دادند که وصایت به عبّاس بن عبدالمطّلب ، سپس به فرزندش عبدالله و پسرش علی... می رسد [ص۶۶] .

سیاست دیگرشان بهره‌برداری از لقب مهدی بود به طوری که منصور پسر خود و جانشین خود را مهدی موعود معرّفی کرد و پیرو این سیاست کسانی را یافت تا با ساختن احادیثی به پیامبر (ص) دروغ بستند. [ص۷۴ و ۷۵] .

مسلم بن قتیبه می‌گوید : منصور به دنبال من فرستاد ، چون وارد شدم گفت : نکته‌ای هست که به هیچ کس نگفته‌ام و بعد از تو به کسی نخواهم گفت و آن این است که به خدا سوگند پسر من ، آن مهدی که در روایت آمده نمی‌باشد. [ص۷۶] .

سیاست دیگر وارد نمودن اتّهام بی‌دینی و زندقه به دشمنانشان جهت سرکوبی آنان بود. [ص۷۶] .

تضعیف و درهم‌شکستن روحیات و معنویات علویان.

مصادره اموال و ویران ساختن خانه‌های آنان و جلوگیری از فعالیت روزمرّه آنان به حدّی که بانوان علوی برای نماز از یک جامه استفاده می‌کردند.

منزوی کردن و منع ارتباط با آنان و پخش شایعات دروغ و بهتان. [ص۷۷] .

آزار و اذیت و زندان کردن و شهادت به طوری که بسیاری را به دیوار چهار میخ کردند و هر چه ظلم و ستم و نفرت و خشم مردم از امویان بیشتر می‌شد ، گرایش آنان به اهل بیت (علیهم السّلام) به همان میزان رو به افزونی می‌شد و درمی‌یافتند که پناهگاه استواری هستند و رهایی جز در پناه جستن به ایشان میسّر نیست. [حیات سیاسی امام رضا (ع) ، ص۱۶] .

امویان از جمله مروان بن محمد جعدی معروف به مروان حمار نظرشان درمورد مردم چنین بود : مردم چون گوسفندانی هستند که آنها را در آغلی تاریک افکنده و بانگ می کشند. گوسفندهای پرپشم را پشم می کنند و پروارها را برای کشتن جدا می کنند در حالی که از زجر و شکنجه فریادشان بلند است. [ص۱۸] .
ـ در عهد بنی‌امیه غیر اعراب تضعیف شده بودند ، به طوری که حَجّاج فرمان داده بود در کوفه جز عرب کسی حق امام جماعت ندارد و نیز به یکی از کوفیان گفته بود برای قضاوت جز عرب دیگری شایستگی ندارد. [ص۲۰] .
ـ همچنان‌که از بصره و شهرهای مجاور آن بیرون رانده شده بودند.
ـ و ستم به حدّی بود که گفتند نماز را نمی‌شکند جز خری یا سگی یا یکی از موالی.
ـ بنی‌عبّاس را چنین رسم بود که هر گاه عربی از بازار می‌آمد و باری همراه داشت و مولایی را می‌دید آن بار را به او می‌سپرد که حمل کند و وی حق خودداری نداشت.
ـ حتی پسران خلیفه که از مادران غیر عرب زاده شده بودند ، حقّ خلافت نداشتند.
۲. بعد از تشکیل حکومت
ـ پس از روی کار آمدن عبّاسیان شعارها و طرفداری از اهل بیت (علیهم السّلام) فراموش شد ، بلکه آنها را خطرات حکومت خود می‌پنداشتند ، زیرا علویان برای ادّعای خود بر خلافت دلائل و توجیهات کامل داشتند ، به علاوه در بین آنان کسانی بودند که دارای صلاحیت و شایستگی مقام خلافت از حیث دانش و عقل و حکمت و وسعت بینش سیاسی و دینی بودند و قدردانی و احترام طبقات و دسته‌های مردم را برخوردار بودند. [ص۵۷] .
سفّاح در آغاز حکومت جاسوسانی برای مراقبت از فرزندان امام حسن (ع) گماشت و به او گفت در پرس و جوهای زیرکانه از آنان کوتاهی نکن و چون با آنان خلوت کردی ناراحتی خود را از حکومت ابرازکن و وانمود کن آنان شایسته‌ترند. آنگاه آنچه می گویند و آنچه از حرکات و اقدامات آنان می‌بینی به من گزارش ده. [ص۵۸] .
ـ وقتی مهدی عبّاسی ، امام کاظم (ع) را از زندان آزاد کرد از ایشان خواست که بر ضد او یا هیچ یک از فرزندان او قیام نکنند. [ص۶۲] .
ـ هارون الرّشید دویست دینار به امام کاظم (ع) داد ، ولی به کسان دیگر هزار دینار داد و علت را برای پسرش مأمون چنین بیان کرد : اگر بیش از این به او می‌دادم ترس آن بود که فردا صدهزار شمشیردار شیعه و دوستان او بر ضد من قیام می کردند. [ص۶۴] .
ـ وقتی زمام حکومت را به دست گرفت از فضل خواست که مطالبی درباره زهد و تقوا و پرهیزکار بودن او بر سر زبان‌ها اندازد و وی چنان کرد. [ترجمه زندگی سیاسی امام رضا (ع) ، جعفر مرتضی ، ص۱۴۴] .
ـ فضل را می کشد و بر کشته او می گرید و قاتلان مباشر او را می کشد و امام رضا (ع) را می کشد و بر او می گرید. امام رضا (ع) را به ولایت عهدی می‌سپارد و به عبّاسیان وانمود می کند که کار فضل و تدبیر او بوده ، برادرش را می کشد و وانمود می کند کار فضل و طاهر بوده است. [ترجمه زندگی سیاسی امام رضا (ع) ، جعفر مرتضی ، ص۱۴۴] .
وقتی مأمون دستش از دامان اعراب و خاندان خود و علویان کوتاه شد آنگاه به خراسانیان نزدیک شد و به آنان وانمود کرد که دوست دار هر چیز و هر کسی است که آنان دوست دارند و دشمن هر کس و هر چیزی است که آنان دشمن دارند و وقتی فهمید گرایش به علویان و تشیع دارند ، اظهار محبّت و دوستداری علویان را می کرد و خود را تشیع وانمود کرد. [ترجمه زندگی سیاسی امام رضا (ع) ، جعفر مرتضی ، ص۱۶۳] .

ـ مأمون ترسید اگر بخواهد از بیعت برای امام رضا (ع) به ولیعهدی عدول کند او را بکشند.
پس از وقوع جنگ خانگی بین امین و مأمون ایرانیان از پشتیبانی عباسیان دست کشیدند. زیرا عدالت و حکومت عدل را در سایه علویان می‌دیدند و دو نماز عید همراه با امام رضا (ع) در نیشابور دلیل این مدّعا می‌باشد و علاوه بر آن مأمون چهره حقیقی خود را آشکار کرده بود. [ترجمه زندگی سیاسی امام رضا (ع) ، جعفر مرتضی ، ص۱۷۴] .
۳. حکومت عباسی وعلویان
الف) انظارحکمرانان وقت را از خود منصرف سازند.
ب) اعتماد و پشتیبانی مردم را به دست آورند.
ج) از آن جایی که بر خلاف علویان در دولت پهناور اسلامی معروفیتی نداشتند ، و با وجود آنان چنین دعوتی تا حدّی عجیب بود.
د) جلب اعتماد علویان و این‌که آنان در مقابل عبّاسیان دعوتی عنوان نکنند. [ص۲۹] .
ابومسلم خراسانی نامه‌ای تقدیم امام صادق (ع) کرده که من مردم را به پیروی از اهل بیت (علیهم السّلام) فرا خوانده‌ام. اگر به خلافت رغبتی داری با تو بیعت می‌کنم. امام (ع) به او پاسخ دادند : تو از مردان من نیستی و زمانه نیز زمان ما نیست. [ص۳۴] .
ـ در تمام مراحل دعوت از ذکر نام و شخص خلیفه به شدت خودداری می‌کردند.
ابوعکرمه که یکی از مبلّغین خراسان می‌باشد ، به او چنین دستور می‌دهد. محمد بن علی عباسی : باید مردم را به پیروی الرّضا من آل محمّد فرا خوانی ، پس اگر از میزان عقل و بینش شخص اطمینان یافتی آنگاه قضیه را برای او تشریح کن و باید نام من از همه کس جز شخصی که همانند تو باشد و به او اطمینان یافته بیعتش را گرفته‌ای پوشیده بماند. [ص۳۷] .
ـ یحیی اعتراف می‌کند که امام "زندانی" دل پیروان بنی عبّاس را هم از راه به در برده و آنها را بر ایشان بد دل ساخته است.
ـ مادر خلیفه مهدی بی‌آنکه کسی آگاه شود ، خادمی را بر مرقد امام حسین (ع) گماشته بود و ماهیانه ۳۰ درهم به او می‌پرداخت.
ـ زبیده همسر هارون و نواده منصور که از بزرگترین بانوان عبّاسی بود ، اظهار تشیع می‌کرد و چون هارون آگاه شد ، سوگند خورد او را طلاق دهد و شاید به همین دلیل بود که در فتنه بزرگی که بین سنیان و شیعیان در سال ۴۴۳ روی داد ، اهل سنّت قبر او را همراه با قبور آل بویه و مزار امام کاظم (ع) به آتش کشیدند.
حتّی وزراء و امیران لشکر و سرداران عبّاسی اظهار تشیع می‌کردند. [ص۱۲۶] .
ـ انقلابات علوی به رهبری مستقیم ایشان بین عهد سفّاح و اوائل عهد مأمون حدود سال ۲۰۰ ، یعنی ظرف کمتر از ۷۰ سال ، حدود ۳۰ انقلاب بوده است. اما به علت عدم برنامه‌ریزی و فرصت و مجال ندادن عباسیان محکوم به شکست می‌شد. [ص۱۲۸] .
وضع علویان
۱) علویان در زندان تاریکی قرآن را ۵ قسمت کردند و بعد از خواندن هر قسمت نماز می‌خواندند و این را معیار وقت‌شناسی برای نماز شمردند. [مروج الذّهب ، ج۳ ، ص۳۱۰] .
۲) سال ۱۶۹ مهدی هلاک شد و پسرش هادی دشمن آل علی (علیهم السّلام) و به راه‌انداز فاجعه فخ روی کار آمد.
یکی ازعلویان به نام حسین با رضایت امام کاظم (ع) علیه هادی خلیفه ستمگر عبّاسی شرابخوار ـ که ۴۰ هزار درهم به شاعری

داد که در مدح شراب شعر سروده ـ قیام کرد. با ۳۰۰ نفر ازمدینه به سوی مکه رهسپار شد. سپاهیان هادی در محلّی به نام فخ آنان را محاصره و همانند کربلا سر همه را بریده و به مدینه برده و به نمایش گذاردند. در جلسه‌ای که امام کاظم (ع) بود همه از ترس ، سکوت و تماشای سرها می‌کردند ، ولی امام فرمود : إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَیهِ راجِعُونَ مضی و الله مسلما صالحا صواما آمرا بالمعروف ناهیا عن المنکر ما کان فی أهل بیته مثله [بحارالأنوار ، ج۴۸ ، ص۱۶۴] .
بدن مقدّس آن آل علی در بیابان طعمه حیوانات شد.
امام جواد (ع) می‌فرماید : " بعد از کربلا که بنی أمیه راه انداخت حادثه‌ای به عظمت و بزرگی فاجعه فخ در دودمان رسالت رخ نداده که بنی عبّاس مرتکب شد".
۴. امام هفتم (ع) وخلفاءعباسی
۱) وقتی بنی عباس به کمک علویان بر حکومت مسلّط شدند ، علیه بنی‌فاطمه شورش کردند. عدّه‌ای را گردن زدند. جمعی را زنده به گور کردند و دسته‌ای را لای دیوارها گذاشتند و از ۱۳۲ تا ۶۵۶ هجری حکومت کردند. خانه امام ششم (ع) را آتش زدند و چند بار آن حضرت (ع) را به عراق جلب کردند. بدین ترتیب در اواخر زندگی امام صادق (ع) تقیه خیلی شدید شد و آن حضرت چون تحت مراقبت شدید بود ، خبر خواصّ شیعه را نمی‌پذیرفت و بالاخره به دست منصور شهید شد. در دوره امام هفتم (ع) فشار مخالفین شدیدتر شد و اختناق به اوج خود رسید.
۲) از طرفی به دلیل دور نگه داشتن مردم از مکتب اهل بیت (علیهم السّلام) فرقه‌های بسیاری در آن زمان به صحنه آمدند و خلفا آنان را تشویق و ترغیب می‌کردند.
۳) از بس اختناق شدید شده بود ، یاران امام شیوه جدیدی را پیش گرفتند و آن دیوارنویسی بود. منصور که دید علیه او دیوارنویسی می‌شود ، شخصی را تهدید کرد. [مروج الذّهب ، ج۲ ، ص۳۱۱] .
اعتراضات و شکایات خود را شبانه نسبت به رژیم و علاقه خود را نسبت به امام (ع) به دیوارها می‌نوشتند. نمونه‌ای از شعارها : أنا ابن منی و المشعرین و زمزمو مکۀ و البیت العتیق المعظم و جدی النبی المصطفی و أبی الذیولایته فرض علی کل مسلمو أمی البتول المستضاء بنورهاإذا ما عددناها عدیلۀ مریمو سبطا رسول الله عمی و والدیو أولاده الأطهار تسعۀ أنجممتی تعتلق منهم بحبل ولایه‌تفز یوم یجزی الفائزون و تنعمأئمۀ هـذا الخلق بعد نبیهمXľO...کنت لم تعلم بذلک فاعلمأنا العلوی الفاطمی الذی ارتمی‌به الخوف و الأیام بالمرء ترتمیفضاقت بی الأرض الفضاء برحبهاو لم أستطع نیل السماء بسلمفألممت بالدار التی أنا کاتب‌علیها بشعری فاقرأ إن شئت و ألمم و سلم لأمر الله فی کل حالۀ فلیس أخو الإسلام من لم یسلم. [بحارالأنوار ، ج۴۸ ، ص۱۸۱] .
[مقاتل الطّالبین ، ص۴۱۱ ، به نقل از عقیقی] .
۴) امام (ع) در زمان خود با ۴ خلیفه روبرو گردید. منصور ، مهدی ، هادی و هارون.
۱۰ سال منصور ، ۱۰ سال مهدی ، ۱ سال هادی و ۱۴ سال هارون.
۵) منصور سال ۱۳۶ به حکومت رسید و ۲۲ سال حکومت کرد و جنایات بسیاری مرتکب شد.او کسی بود که امام صادق (ع) را مسموم و شهید کرد.و اللّه ما فعلت بنی أمیۀ فیهم معشار ما فعلت بنو العبّاس.
۶) یکی از مورّخین می‌گوید : علّت این‌که بخاری در صحیح از اهل بیت (علیهم السّلام) روایت نقل نکرده ترس از حکام بنی عبّاس بوده است. [مقدّمه امام صادق (ع) و المذاهب الأربعه]
۷) منصور تصمیم داشت همه شخصیت‌های خاندان علی (ع) را با فجیع‌ترین صورتی به قتل برساند.

۸) منصور در سال ۱۴۸ از مالک بن انس درخواست نمود که کتاب فقه بنویسد تا در سطح کشور همه مردم به یک فقه عمل کنند. مالک گفت : این کار درست نیست. من مربوط به منطقه خود هستم و مناطق دیگر عالمی دارند. بالاخره مالک تحت فشار منصور کتاب المؤطأ را نوشت.

۹) بعد از مالک به سراغ ابوحنیفه رفت که این کار را بکند. امّا در پایان کار فهمید او برای این کار مناسب نیست ، چون بارها گفته بود من فقیه‌تر و عالم‌تر از جعفر بن محمد (علیهما السّلام) ندیده‌ام. [جامع اساتید ابی‌حنیفه ، ج۱ ، ص۲۲۲] .

۱۰) از جنایات منصور به شهادت رساندن محمدبن عبدالله بن حسن (نفس زکیه) است که از شخصیت‌های بزرگ علوی به شمار می‌رفت و همچنین محمّد و ابراهیم بود.

۱۱) روزی منصور با اطرافیان خود در مورد حجّاج و خدمات او سخن می‌گفت. او ابراز داشت که باوفاتر از او در بنی مروان سراغ ندارم. شخصی به نام مسیب بلند شد و گفت : حجّاج در کدام کاری از ما پیشی گرفته؟ ما که بالاترین جنایات را به دستور تو انجام دادیم و فرزندان رسول خدا (ص) را به قتل رساندیم. [مروج الذّهب ، ج۳ ، ص۳۰۹] .

۱۲) منصور ۲۲ سال حکومت کرد. زندان‌های او پر از سادات و علویان بود. به طرز فجیعی آنان را شکنجه می‌کرد. در سال ۱۴۴ هنگام مراجعت از سفر حجّ ، در راه به جمع کثیری از علویان برخورد که در میان آنان عبدالله بن حسن ، ابوبکر بن الحسن بن الحسن و... بودند که همه از فرزندان فاطمه (س) بودند. منصور وقتی رسید به تبعیدگاه ابوذر (ربذه) فرمان داد که به یکی از بزرگان آن جمع هزار تازیانه بزنند تا اطّلاعاتی از محمّد و ابراهیم بگیرند و او امتناع می‌کرد. او را دستبند زدند و به طرف کوفه بردند. در راه عبدالله بن حسن گفت : ما هم در جنگ بدر با شما این گونه رفتار کردیم. وقتی به کوفه رسیدند دستور داد تمام آن گروه را در سردابی تاریک که هوا هم جریان نداشت جا دادند و جز چند نفر همه جان دادند. [مروج الذّهب ، ج۳ ، ص۳۱۰] .

۱۳) منصور برای استحمار مردم چندین بار نذر کرد با پای پیاده به مکه و بیت المقدس برود. [مروج الذّهب ، ج۳ ، ص۳۱۴] .

۱۴) مهدی فرزند منصور دومین خلیفه‌ای که امام را آزار می‌داد :

فلسفه نام گذاری مهدی این بود که منصور می‌خواست احادیثی که از رسول خدا (ص) راجع به مهدی فرموده ، مصداق او باشد ، به همین دلیل حدیث بافان با گرفتن پول‌های کلان نشانه‌های مهدی عبّاسی را در لابلای احادیث پیامبر (ص) جاسازی کردند.

۱۵) منصور در زمان خود اموال زیادی از مردم مصادره کرد ، ولی گفت این اموال را در انبارها نگهداری کنید و مقدار هر یک را یادداشت کنید. بعد از مرگ من این اموال را به دست مهدی به مردم برگردانید تا حدیث : یمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا کَمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماًمصداق پیدا کند. [نقش ائمّه در احیاء دین ، ج۶ ، ص۱۳] .

۱۶) مهدی ۱۰ سال حکومت کرد و در ۴۲ سالگی مرد و هارون الرّشید که پسرش بود بر او نماز خواند و مهدی به دلیل برنامه‌های از پیش تعیین شده و ساخته شده مجبور بود با مردم با ملایمت رفتار کند. زندانیان را عفو کرد و اموال مردم را برگرداند. از جمله اموال مصادره شده امام صادق (ع) را به امام کاظم (ع) برگرداند.

۱۷) مهدی اهل لهو و لعب و کبوتربازی و عیاشی بود. نوازندگانی داشت. ولخرجی‌های زیادی می‌کرد. یک عروسی بی‌نظیر برای فرزندش هارون برپا کرد که چنین اسراف کاری ، حتّی در دربارهای ایران و روم دیده نشده است. [حیات موسی بن جعفر (علیهما السّلام) ، ج۱ ، ص۴۴۰] .

۱۸) از جنایات و بدعت‌های او در حکومت‌های بعدی به دست گرفتن زمام امور به دست زنان دربار بود. همسر مهدی (خیزران) در انتصابات دخالت مؤثّر داشت.

۱۹) مهدی کینه اهل بیت (علیهم السّلام) را به دل داشت. به شاعرانی که در ذمّ اهل بیت (علیهم السّلام) شعر می‌سرودند صله می‌داد. فقط در یک نوبت به خاطر ۴ بیت شعر ، هفتاد هزار درهم جایزه به بشار بن بَرَد ـ که شخصی زندیق بود ـ داد. [امام کاظم (ع) ، عقیق ، ص۱۸۲] .

۲۰) در اوایل ، مهدی با امام کاظم (ع) برخورد تندی نداشت ، امّا وقتی محبوبیت امام را در بین مردم و دانشمندان احساس کرد ، آن حضرت را به زندان انداخت. امّا پس از این‌که خواب علیّ بن ابیطالب (علیهما السّلامّ) را دید که این آیه را می‌خواند : فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَ تُقَطِّعُوا أَرْحامَكُمْ [محمد/۲۲] .

ترسید و دستور داد امام (ع) را آزاد کرده و از بغداد به مدینه بفرستند. [تاریخ بغداد ، ج۱۳ ، ص ۳۰] .

۲۱) هادی : او مردی قسیّ القلب و تندخلق و بدبین و سلحشور بود. نسبت به فرزندان فاطمه (س) شدّت عمل نشان داد و جمعی از علویان را به رهبری حسین بن علی بن حسن معروف به صاحب فخ که ۴۰۰۰ نفر بودند در روز ترویه سر برید و بدن‌هایشان را طعمه حیوانات کرد. [مروج الذّهب ، ج۳ ، ص۳۳۶] .

۲۲) او آنقدر بیت‌المال را صرف عیاشی می‌کرد که یکی از نوازندگانش گفته بود : اگر هادی مدّتی در میان ما باشد ، ما دیوارهای خانه‌مان را از طلا و نقره می‌کنیم. [اغانی ، ج۵ ، ص۲۴۱ ، نقل از عقیقی] .

۲۳) او در میان خلفای عبّاسی اوّلین کسی است که به طور علنی شراب خواری می‌کرد. [الجهشیاری ، ص۱۴۴ ، نقل از عقیقی] .

۲۴) او بعد از سرکوب علویان فخ تشخیص داد رهبری اصلی این نهضت امام کاظم (ع) است. به همین جهت گفت خدا مرا بکشد اگر او را به قتل نرسانم. [بحار الأنوار ، ج۱۱ ، ص۲۷۸] .

۲۵) هارون : در سال ۱۷۰ در سنّ ۲۱ سالگی به حکومت رسید و ۲۳ سال حکومت کرد. سرزمین‌های اسلامی در زمان او گسترش پیدا کرده بود. او به ابرها خطاب می‌کرد : به هر کجا که بروید مالیات آن به خزانه من خواهد رسید. [صبح الأعشی ، ج۳ ، ص ۲۷۰ ، نقل از عقیقی] .

۲۶) در عصر او بغداد عروس دنیا شده بود.

۲۷) وقتی هارون موضع مستحکم امام (ع) را در مدینه احساس کرد و باعدم همکاری آن حضرت (ع) با دستگاه روبرو شد و بعدا با اعتراضات ایشان به حکومت مواجه گردید ، آن حضرت (ع) را به زندان بغداد انداخت.

۲۸) درآمد بیت‌المال را در زمان او پانصد میلیون و دویست و چهل هزار درهم تخمین زده‌اند. با در نظر گرفتن این‌که قیمت گوسفند در آن زمان ۱ درهم و شتر ۴ درهم بوده و ۶۰ رطل خرما ۱ درهم و مزد معمار استاد ۵/۱ درهم. درآمد بیت‌المال به پول امروز ۲ میلیارد و ۲۲۰ میلیون و ۹۶۰ هزار دینار می‌شود. [مقدّمه ابن خلدون ، ص۱۱۷] .

۲۹) هارون به یکی از نوازندگان به خاطر خواندن یک ترانه ۲ آبادی بخشید که سالی چهل هزار دینار درآمد داشت. [حیات موسی بن جعفر (علیهما السّلام) ، ج۲ ، ص۳۴] .

۳۰) مادر خلیفه (خیزران) غیر از نقد و جواهرات و املاک و مستغلّات فراوان ، تنها محصول غلّه و درآمد یک سال او از باغات مبلغ ۱۶۰ میلیون درهم بود. [مروج الذّهب ، ج۳ ، ص۳۴۸] .

۳۱) شهبانو (زبیده) هنرکده‌های زیبایی تأسیس کرده بود و بودجه‌های کلان صرف تزئینات آنجا می‌کرد. او یک بار ۳۰۰

هزار درهم را صرف خریدن غلامی کرد که امتیاز او نوازندگی بود و در راه آرایش این غلام ۵۰ هزار دینار صرف کرد. [بیت الخلفاء و الخلعاء ، ص۵۴ ، نقل از عقیقی بخشایشی]
۳۲) شهبانو و سلطان در راه اسراف بیت‌المال با هم مسابقه می‌گذاردند. وقتی که نوازنده‌ای کارش تمام شد ، ۳۰۰ هزار درهم شهبانو به او داد و هارون نیز برای این‌که عقب نماند ، ۳۰۰ هزار درهم هم او داد. [سیره امام کاظم (ع) ، ج۲ ، ص۴۸] .
۳۳) امام کاظم (ع) یک‌دفعه از زندان سندی بن شاهک نامه‌ای به هارون نوشت و به او هشدار داد. مضمون نامه این بود : هر روز ناگواری که از من سپری می‌شود ، از تو هم یک روز خوش به آخر می‌رسد. این روزها پشت سر هم سپری می‌شود و در پایان به روزی خواهیم رسید که ستمگران و جنایتکاران خسارت فاحشی خواهند دید و آن خسارت قابل جبران نیست.
۳۴) هارون کنیزان بسیاری داشت که رقم آنان در تاریخ به ۲۰۰۰ رسیده است. [تاریخ هارون ، ص۸۵] .
۳۵) او عاشق کنیز پدرش شده بود ، ولی چون همخوابگی با زن پدر شرعا جایز نیست ، یکی از روحانیون درباری را احضار کرد و او فتوایی بر جواز صادر کرد و صد هزار درهم جایزه گرفت. [تاریخ خلفاء ، ص۲۹۱] .
۳۶) آنقدر علنی شراب نوشید و شاعران درباره شراب شعر گفتند که در بین مسلمین قبح این گناه کبیره از بین رفته بود و شکی نیست که روحانیون درباری در این جنایت سهیم بودند ، چرا که هر کدام به نحوی کارهای خلیفه را توجیه می‌کردند.
۳۷) یکی از مواضع امام حرمت همکاری با دستگاه بود و در برخوردی با صفوان می‌فرماید : " هر کس بقاء و دوام این حکومت فاسد را دوست داشته باشد ، او از اعوان ظلم است".
۳۸) به زیاد بن سلمه فرمود : " زیاد! اگر از قلّه کوه مرتفع به درّه بیفتم و تکه تکه شوم بر من بهتر از این است که با این دستگاه جور و ظلم همکاری کنم ، منصبی را بپذیرم یا حتّی رفت و آمد داشته باشم". [تنقیح المقاتل ، ج۱ ، ص۴۵۳] .
۳۹) هادی عبّاسی اوّل کسی است که علنی شراب خورد.
۴۰) عبّاسیان قبر مبارک امام حسین (ع) و خانه‌های مجاور آن را خراب کردند و حتّی درخت سدری را که کنار مزار روییده بود را قطع کردند. (جالب این‌که بیش از یک قرن قبل ، پیامبر اکرم (ص) سه مرتبه فرمود : خدا لعنت کند کسی که درخت سدر را قطع کند.)

۶. خاطرات

۱) عبدالله بن یحیی می‌گوید : خدمت امام (ع) رسیدم. فرمود : "امسال کار خوب زیاد انجام بده چون سال آخر عمر تو است". شروع کردم به شدّت گریه کردن. فرمود : "چرا گریه می‌کنی؟" عرض کردم بر حال خودم. فرمود : "مژده باد بر تو ، تو از شیعیان ما هستی". راوی می‌گوید : عبدالله خوشحال شد و پس از چندی از دنیا رفت.
عن عبد الله بن یحیی الکاهلی ، قال : حججت فدخلت علی أبی الحسن (ع) فقال لی : "اعمل خیرا فی سنتک هذه فإن أجلک قد دنا" ، قال : فبکیت ، فقال لی : و ما یبکیک؟" قلت : جعلت فداک نعیت إلی نفسی ، قال : " أبشر فإنک من شیعتنا و أنت إلی خیر". قال ، قال أخطل فما لبث عبد الله بعد ذلک إلا یسیرا حتی مات. [رجال الکشی ، ص۴۴۸] .
۲) هشام بن سالم می‌گوید : بعد از رحلت امام ششم (ع) با محمّد بن نعمان به مدینه رفتیم. در آنجا ما را به خانه عبدالله افطح راهنمایی کردند. به خانه او رفتیم. سؤالاتی فقهی از او کردیم. وقتی دیدیم اشتباهی جواب می‌دهد فهمیدیم او امام نیست. از خانه او بیرون آمدیم. در کنار کوچه نشستیم و شروع کردیم به گریه کردن. تا این‌که پیرمردی به سراغ ما آمد و با اشاره ما را به سوی خود خواند. ما ترسیدیم از جاسوسان باشد. با احتیاط و اضطراب به دنبالش به راه افتادیم تا به خانه‌ای رسیدیم. پیرمرد

رفت. غلامی آمد و ما را دعوت کرد و گفت : رحمت خدا بر شما باد. وارد خانه شدیم. موسی بن جعفر (علیهما السّلام) در آنجا بود. فرمود : نه معتزله ، نه قدریه ، نه زیدیه و نه هیچ طایفه دیگر ، بلکه به سوی من بیایید". از شوق می‌خواستم فریاد بزنم. عرض کردم : عبدالله ، برادرت ، خود را جانشین امام می‌داند. فرمود : عبد الله یرید أن لا ـ یعبد اللهعرض کردم : ما شاگردان مکتبی هستیم که کورکورانه اطاعت نمی‌کنیم. بفرمایید امامت شما را چگونه بفهمیم؟ بالاـخره با سؤالاتی امامت حضرت (ع) برایمان ثابت شد. عرض کردم : ممکن است کسانی را که اهل گمراهی هستند هدایت کنم و امامت شما را اثبات کنم. فرمود : " اوّل آنها را آزمایش کن ، بعد این راز را بگو". [ارشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۲۱]

۳) علیّ بن یقطین مخفیانه توسّط دو مأمور خمس و اموالی را به مدینه می فرستاد ، ولی در منطقه‌ای که برای استراحت نشسته بودند سواره‌ای را دیدند جلو آمد. دیدند امام کاظم (ع) است. پول‌ها را گرفت. نامه‌هایی داد و فرمود : " اینها جواب‌های شماست.برگردید و به مدینه نروید و از اینکه از زیارت پیامبر اکرم (ص) محروم شده‌اید ناراحت نباشید ، زیرا شما در واقع رسول الله (ص) را زیارت کرده‌اید و غذای شما هم برای شما تا مدینه کافی است ، نگران نباشید".

۲) به شریک بن عبدالله نخعی از طرف خلیفه عبّاسی پیشنهاد قضاوت یا معلّمی فرزندان یا صرف نهار داده شد. او نهار لذیذی صرف کرد ، هم قضاوت را پذیرفت و هم معلّمی را. آری ، لقمه حرام در شیعه این چنین دگرگونی ایجاد می‌کند. [زندگانی امام کاظم (ع) ، مروج الذّهب]

۱. امام مهدی عج

۱. ویژگیها

۱. ویژگیهای حکومت حضرت مهدی (عج)

۱. احیاء فرهنگ قرآن

اولین اقدام حضرت پس از استقرار تشکیل کلاس قرآن است.السلام علیک یا تالی کتاب الله و ترجمانه [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۲.]

۲. سازندگی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا قام القائم (ع) حکم بالعدل و ارتفع فی أیامه الجور و آمنت به السبل و أخرجت الأرض برکاتها [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۸۴.]

در زمان حکومت حضرت ، آبها فراوان می‌شود و محصولات چند برابر می‌شود.

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : تخرج الأرض نبتها و تنزل السماء برکتها و تظهر له الکنوز [احتجاج ، ج۲ ، ص۲۹۰.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فلا یبقی فی الأرض خراب إلا قد عمر [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۳۳۰.]

۳. اقامه نماز

در تفسیر آیه ذیل از امام صادق (ع) پرسیدند :

عن أبی جعفر (ع) فی قوله الَّذِینَ إِنْ مَکَنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ [حج-۴۱] فهذه لآل محمد صلی الله علیهم إلی آخر الأئمة و المهدی و أصحابه یملکهم الله مشارق الأرض و مغاربها و یظهر به الدین و یمیت الله به و بأصحابه البدع و الباطل کما أمات السفهاء الحق حتی لا یری أین الظلم وَ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [بحارالأنوار ، ج۵۱ ، ص۴۷] .

امام (ع) فرمود : مهدی ما که می‌آید برنامه‌اش این چهار موضوع است.
در زیارت آل یاسین : السلام علیک حین تصلی [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۲]
۴. زکات
مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف ، مانع الزکات را می‌کشد.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) دمان فی الإسلام حلال من الله عز و جل لا یقضی فیهما أحد بحکم الله حتی یبعث الله عز و جل القائم من أهل البیت (ع) فیحکم فیهما بحکم الله عز و جل لاـ یرید علی ذلک بینة الزانی المحصن یرجمه و مانع الزکاة یضرب رقبته [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۶۷۱.]
۵. تقویت بنیه علمی
امام صادق (ع) فرمود : علم ۲۷ حرف است. ۲۵ حرف در زمان مهدی کشف خواهد شد. منتظران امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف باید عاشق علم و دانش و در تمام رشته‌های علمی باید ممتاز باشند.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : العلم سبعة و عشرون حرفا فجمیع ما جاءت به الرسل حرفان فلم یعرف الناس حتی الیوم غیر الحرفین فإذا قام قائمنا أخرج الخمسةو العشرین حرفا فبثها فی الناس و ضم إلیها الحرفین حتی یبثّها سبعة و عشرین حرفا [بحارالأنوار ، ج۵۲ ، ص۳۳۶.]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کأننی بدینکم هذا لا یزال متخضخضا یفحص بدمه ثم لا یرده علیکم إلا رجل منا أهل البیت فیعطیکم فی السنة عطاءین و یرزقکم فی الشهر رزقین و توون الحکمة فی زمانه حتی إن المرأة لتقضی فی بیتها بکتاب الله تعالی و سنة رسول الله (ص) [غیبة نعمانی ، ص۲۳۸.]
زنها در خانه‌ها طبق قرآن و حدیث قضاوت می‌کنند.
۶. مقاومت وتلاش
از امام باقر (ع) سؤال شد ، مهدی که آمد کارها خودبخود درست می‌شود؟ فرمود : اگر چنین بود پیشانی پیامبر (ص) نمی‌شکافت و دندانش نمی‌شکستو الذی نفسی بیده حتی نمسح نحن و أنتم العرق و العلق ثم مسح جبهته [غیبت نعمانی ، ص۲۸۴.]
۲. ویژگیهای یاران حضرت مهدی (عج)
یا ایها الذین امنوا من یرتد منکم عن دینه فسوف یأتی الله بقوم یحبهم ویحبونه اذّلّة علی المؤمنین اعزّةٍ علی الکافرین یجاهدون فی سبیل الله و لایخافون لومة لائم ذلک فضل الله یؤتیه و الله واسع علیمٌ [۵۴سوره مائده]
۲. ومن یتوّل الله ورسوله والذین امنوا فان حزب الله هم الغالبون [۵۶مائده]
۲. وظائف
۱. خاص
وظیفه ایرانیان مخصوصا شهرهایی مثل قم سنگین‌تر است. چون ایران یکی از پایگاه‌های قیام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف است.
۲. عام
۱. شناخت حضرت مهدی (عج)
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَاتَ وَ لَمْ یعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِیتَةً جَاهِلِیةً [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۴۰۹.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا يكونُ الْعَبْدُ مُومِناً حَتَّى يعْرِفَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الْأَئِمَّةَ كلَّهُمْ وَ إِمَامَ زَمَانِهِ [كافى ، ج۱ ، ص۱۸۰.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كلُّ مَنْ دَانَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِعِبَادَةٍ يجْهِدُ فِيهَا نَفْسَهُ وَ لَا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ فَسَعْيهُ غَيرُ مَقْبُولٍ [كافى ، ج۱ ، ص۱۸۳.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ذِرْوَةُ الْأَمْرِ وَ سَنَامُهُ وَ مِفْتَاحُهُ وَ بَابُ الْأَشْياءِ وَ رِضَا الرَّحْمَنِ تَبَارَك وَ تَعَالَى الطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ [كافى ، ج۱ ، ص۱۸۵.]

یکی از بهترین متون امام‌شناسی زیارت جامعه است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من سره أن يكون من أصحاب القائم فلينتظر و ليعمل بالورع و محاسن الأخلاق [غیبت نعمانی ، ص۲۰۰.]

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَيسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ [نور/۵۵.]

والذين يمسكون بالكتاب واقاموا الصلوة انا لا نضيع اجر المصلحين [اعراف ۱۷۰]

۲. اطاعت امام (عج)

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ذِرْوَةُ الْأَمْرِ وَ سَنَامُهُ وَ مِفْتَاحُهُ وَ بَابُ الْأَشْياءِ وَ رِضَا الرَّحْمَنِ تَبَارَك وَ تَعَالَى الطَّاعَةُ لِلْإِمَامِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ [كافى ، ج۱ ، ص۱۸۵.]

۳. دعا

۱. چرا باید به حضرت دعاکرد؟

۱ ـ چون یکی از مؤمنین است و پیامبر (ص) فرمود : به مؤمنین دعا کنید.

۲ ـ چون فریادرس بیچارگان است. قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) : أنا غير مهملين لمراعاتكم و لا ناسين لذكركم [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۵.]

۳ ـ چون احیاگر دین خداست.

أين محيى معالم الدين [إقبال‌الأعمال ، ص۲۹۷.]

لِيظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كلِّهِ [توبه/۳۳.]

۴ ـ چون انتقام گیرنده دشمنان اسلام است. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قال الله و به أنتقم من أعدائى [كمال‌الدين ، ج۱ ، ص۲۵۲.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) إذا قام قائمنا انتقم لله و لرسوله و لنا أجمعين [بحارالأنوار ، ج۵۲ ، ص۳۸۱.]

۵ ـ چون اقامه حدود می کند. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : و يقام حدود الله فى خلقه [كمال‌الدين ، ج۲ ، ص۶۴۵.]

۶ ـ چون مضطر است. از امام صادق (ع) در تفسیرامن یجیب المضطرسؤال شد : عن أبى جعفر (ع) : فى قوله تعالى أَمَّنْ يجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذا دَعاهُ [نمل ـ ۶۲] قال نزلت فى القائم (ع) [غيبت نعمانى ، ص۳۱۴.]

پاسخ فرمودند که در مورد امام زمان (ع) است.

۷ ـ عامل تألیف دل‌هاست.أين مؤلف شمل الصلاح و الرضا [إقبال‌الأعمال ، ص۲۹۷.]

۸ ـ مهربان است. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : و الله لأنا أرحم بكم منكم بأنفسكم [دلائل‌الإمامه ، ص۱۳۴.]

موسی بن جعفر در داستان شطیطة فرمود : إني و من يجرى مجراى من الأئمة ع لا بد لنا من حضور جنائزكم فى أى بلد كنتم [المناقب ، ج۴ ، ص۲۹۱]

۹ ـ قبولی اعمال ما وابسته به حضرت است.

۲. فوائد دعا به حضرت مهدی (عج)

۱ ـ به وسیله حضرت از ما دفع بلا ـ می‌شود. قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) و بی یدفع الله عز و جل البلاء عن أهلی و شیعتی [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۴۴۱.]

وَ ما کانَ اللّهُ لِیعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِیهِمْ [انفال/۳۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أهل بیتی أمان لأهل الأرض [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۲۰۵.]

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إذا قام قائمنا أذهب الله عن شیعتنا العاهة و جعل قلوبهم کزبر الحدید و جعل قوة الرجل منهم قوة أربعین رجلا و یکونون حکام الأرض و سنامها [مشکاه‌الأنوار ، ص۷۹.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هو المفرج للکرب عن شیعته بعد ضنک شدید و بلاء طویل و جور [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۶۴۷.]

۲- عدالت‌گستر است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المهدی رجل من ولدی لونه لون عربی و جسمه جسم إسرائیلی علی خده الأیمن خال کأنه کوکب دری یملأ ـ الأرض عدلا کما ملئت جورا یرضی فی خلافته أهل الأرض و أهل السماء و الطیر فی الجو [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۴۶۹.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أبشرکم بالمهدی یبعث فی أمتی علی اختلاف من الناس و زلازل فیملأ الأرض قسطا و عدلا کما ملئت ظلما و جورا یرضی عنه ساکن السماء و ساکن الأرض یقسم المال صحاحا فقال له رجل و ما صحاحا قال السویة بین الناس [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۴۷۱.]

۳ ـ از ما شفاعت می‌کند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المهدی شفیعهم یوم القیامة [المناقب ، ج۱ ، ص۲۹۲.]

۴. همراهی با حضرت در اقامه شعائروعزاداری برای امام حسین (ع)

قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) : فلأندبنک صباحا و مساء و لأبکین لک بدل الدموع دما [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص ۳۲۰.]

۳. عنایات حضرت مهدی (عج) در زمان غیبت

از آخوند ملا زین الدین سلماسی نقل است که : شخصی از سید بحرالعلوم پرسید آیا در غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌شود آن حضرت دید و زیارت نمود؟ من در کنار او نشسته بودم که سید سر را به زیر انداخت و آهسته گفت : چه بگویم در جواب این مرد و حال آنکه آن حضرت علیه السلام مرا در بغل گرفته و به سینه خود چسبانیده است. همین آخوند ملا زین الدین سلماسی نقل می‌کند : ما در حرم عسگریین علیهما السلام به امامت مرحوم سید نماز می‌خواندیم. در رکعت دوم ایشان توقفی کردند که برای همه مورد تعجب بود. بعد از نماز علت را پرسیدیم. ایشان گفتند : به درستی که حضرت حجت عجل الله تعالی فرجه الشریف برای سلام کردن بر پدر بزرگوار وارد شد و مرا از جمال انور آن حضرت این حالت دست داد. [عنایات حضرت مهدی ، ص۶۸.]

سید بحر العلوم (بعد از اصرار زیاد دوستان در باب تشرف به زیارت حضرت عجل الله تعالی فرجه الشریف) می‌فرماید : شبی برای انجام نافله شب به مسجد کوفه رفته و از آنجا به مسجد سهله و هوا چون طوفانی شده بود ، خلوت بود. دیدم فردی مشغول مناجات است. مرا خیلی تحت تأثیر قرار داده و بعد از مناجات روی مبارکش را برگردانید و به زبان فارسی فرمودند : مهدی بیا. من از روی ادب ابا کردم. باز فرمودند : بیا. پس حضرتش کلماتی را به من فرمودند. [عنایات حضرت مهدی ، ص۶۹.]

شیخ مفید :

در جای دیگر امام می‌فرماید : من عبد الله المرابط فی سبیله إلی ملهم الحق و دلیله [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۸.]

و در جای دیگر می‌فرماید : بسم الله الرحمن الرحیم سلام الله علیک أیها الناصر للحق الداعی إلیه بکلمهٔ الصدق [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۸.]

و در جای دیگر می‌فرماید : و بعد فقد کنا نظرنا مناجاتک عصمک الله بالسبب الذی وهبه الله لک من أولیائه و حرسک به من کید أعدائه [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۸.]

و در جای دیگر می‌فرماید : حرسک الله بعینه التی لا تنام [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۵]

و در جای دیگر می‌فرماید : و نحن نعهد إلیک أیها الولی المخلص المجاهد فینا الظالمین أیدک الله بنصره الذی أید به السلف من أولیائنا الصالحین أنه من اتقی ربه من إخوانک فی الدین و أخرج مما علیه إلی مستحقیه کان آمنا من الفتنهٔ المبطلهٔ و محنها المظلمهٔ المضلهٔ و من بخل منهم بما أعاره الله من نعمته علی من أمره بصلته فإنه یکون خاسرا بذلک لأولاه و آخرته [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۸] [عنایات حضرت مهدی ، ص۴۸.]

در جای دیگر امام می‌فرماید : هذا کتابنا إلیک أیها الولی الملهم للحق العلی بإملائنا و خط ثقتنا فاخفه عن کل أحد و اطوه و اجعل له نسخهٔ تطلع علیها من تسکن إلی أمانته من أولیائنا شملهم الله ببرکتنا إن شاء الله الحمد لله و الصلاهٔ علی سیدنا محمد النبی و آله الطاهرین [احتجاج ، ج۲ ، ص۴۹۸.]

نظارت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف بر فتاوای شیخ مفید :

شخصی از روستا خدمت شیخ رسید و سؤال کرد : زنی فوت کرده و حامله است ، چه کار کنیم؟ شیخ جواب دادند که با حمل او را دفن کنید. آن شخص روستایی در بر گشت دید سواری به دنبال او آمده و می گوید شیخ مفید فرموده که شکم آن زن را پاره کنید و طفل را بیرون آورده و زن را دفن کنید. آن مرد هم چنین کرد. پس از چندی این جریان به گوش شیخ مفید رسید. فرموده بود من کسی را نفرستادم معلوم می‌شود آقا امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف بوده. پس معلوم می‌شود ما لیاقت این کار را نداریم. پس در خانه را بست. ناگاه امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف برای او توقیعی فرستاد که در آن فرموده بودند : بر شما است فتوا بدهید و بر ماست که شما را تسدید کنیم و نگذاریم در خطا وارد شوید. لذا شیخ مفید بار دیگر بر مسند فتوا نشست. [عنایات حضرت مهدی ، ص۵۱ ـ ۵۰.]

آیت الله بروجردی :

باز آقای کوپائی می گویند :

در سفری که به نجف اشرف سخت مریض شدم در آنجا نذر کردم (با توسل به امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف) که اگر سالم شدم دو باب حمام در سامرا بسازم. اتفاقا خوب شدم و دوستان را از این امر آگاه کردم و نامه‌ای به حضرت آیت الله بروجردی نوشتم. ایشان هم کمک کرد. بعد بنا گذاشتم حسینیه‌ای بسازم. معمار را از اصفهان بردیم. روزی معمار در طبقه سوم کار می کردند که از بالا به زمین سقوط کرد و حال آن که روی زمین مقدار زیادی آهن بود که همه گفتیم از بین رفت. بعد دیدیم که بلند شد و سالم است. علت را پرسیدیم. گفت : موقعی که پرتاب شدم گفتم یا صاحب الزمان اغثنی. بعد از این ماجرا شبی امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف را به خواب دیدم که داخل حسینیه شده و به من فرمودند : لیست اشخاصی که کمک کرده‌اند را بیاور. من بردم و حال اینکه دیدم همه آنهایی که کمک کرده‌اند اطراف حضرت حاضرند. حضرت علیه السلام دعا فرمود و اولین دعا را به حضرت آیت الله بروجردی فرمودند. [عنایات حضرت مهدی ، ص۱۲۲.]

حاج علی بغدادی :

داستانی عجیب و مفصل از حاج علی بغدادی در رابطه توجه امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف به علماء و مراجع.

می گوید : به مقدار هشتاد تومان از سهم بدهکار بودم. آمدم و رفتم در نجف. مقداری از آنرا بین علماء تقسیم کرده و برگشتم. دوست داشتم بقیه را هم بپردازم که بدین منظور به کاظمین آمدم. بعد که خواستم به بغداد بیایم در میان راه به سید جلیل القدری رسیدیم که دستم را گرفت و مرا دوباره به کاظمین برگرداند و معجراتی از آن بزرگوار دیدم و بعد معلوم شد که امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف بوده او به من فرمود : شما حقوق ما رابه وکلای ما رساندی. گفتم : آیا قبول است؟ فرمود : بله قبول است. [عنایات حضرت مهدی ، ص۷۷.]

سید عبد الحسین لاری :

آیت الله کرمانی می‌فرمایند : در سفر مکه با آقای سید عبد الحسین لاری بودیم. در بین راه شبی فرمود که مسئله بر من مشکل شده سپس مشغول عبادت و دعا و نیایش گردید. ناگهان حال ایشان دگرگون شد و انگار که باکسی صحبت می کند و جواب می‌شنود ولی کیفیت صدا خوب برای من روشن نمی‌شد. بعد از آن حالت بیرون آمد و گفت : فلانی ، امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف مشکل مرا حل کرد. ترا به آن حضرت قصه مرا تا زنده‌ام به کسی نگویی. [عنایات حضرت مهدی ، ص۹۶.]

حاج شیخ عبدالکریم حائری :

حضرت آیت الله گلپایگانی تعریف می‌فرمایند : در اوائلی که حضرت آیت الله حائری به قم آمده بودند برای تأسیس حوزه ، وضع طلبه‌ها خوب نبود. طلبه سیدی که به تبلیغ رفته بود وضع خانواده‌اش خوب نبود. به مقسّم آقا مراجعه و جریان را گفتم. گفت : وضع مالی خوب نیست. چندی گذشت. شبی در مدرسه فیضیه که با آقای حاج میرزا مهدی بروجردی در حجره بودیم خواب دیدم که شخصی محترم به درب حجره آمده و گفت : حضرت رسول (ص) می‌فرمایند : به شیخ عبد الکریم حائری بگویید مضطرب نباش که بر اثر گریه‌های امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف وجوه متوجه به قم شد. از خواب بیدار شده به خدمت آیت الله حائری رفتم. برای سفارش آن سید. ایشان گفتند : به مقسّم بگویید شهریه را بپردازد. خواب شما هم صادقانه بود. خبرش به ما رسید و وجوهی هم برای ما رسیده در صورتی که من خواب را برای کسی تعریف نکرده بودم. [عنایات حضرت مهدی ، ص۱۰۳.]

شیخ صدوق :

۱ ـ شیخ صدوق بچه‌دار نمی‌شد. نامه‌ای به محضر مبارک امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف نوشت. تا حضرت در حقش دعا کند و به وسیله حسین بن روح به آن حضرت رساند. امام علیه السلام در حقش دعا کرد و در جواب نامه‌اش نوشت : قد دعونا الله لک بذلک ، و سترزق ولدین ذکرین خیرین. [رجال نجاشی ، ص۲۶۱.]

و به برکت دعای آن حضرت علیه السلام صاحب دو فرزند عالم فقیه شد. یکی از آنها شیخ صدوق ثانی که قبرش نزدیک زیارت عبد العظیم می‌باشد.

۲ ـ شیخ صدوق می گوید :

در برهه‌ای از زمان برای شیعیان درباره غیبت امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف شبهاتی پیش آمده که دچار تحیر و سرگردانی شده بودند. گرچه من مرتب در صدد پاسخگویی آن شبهات بودم ولی قلبا هم خیلی درباره این موضوع ناراحت بودم. تا اینکه خوابی دیدم به این شکل که :

در طواف بیت الله بودم. دور هفتم که تمام شد برای لمس حجرالاسود آمدم و بوسیدم و با خود گفتم : أَمَانَتِي أَدَّيْتُهَا وَ مِيثَاقِي تَعَاهَدْتُهُ لِتَشْهَدَ لِي بِالْمُوَافَاةِ [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۳.]

ناگاه امام زمان علیه السلام را بر درب خانه خدا دیدم. سلام کردم. حضرت جواب داده و فرمودند : لم لا تصنف کتابا فی الغیبة حتی تکفی ما قد همک [کمال‌الدین ، ج ۱ ، ص۳]

لذا تصمیم گرفتم تا کتاب اکمال الدین را با توکل بر خدای متعال بنویسم. [عنایات حضرت مهدی ، ص۴۴.]

مقدس اردبیلی :

یکی از علماء نجف می‌گوید : شبی در تاریکی شخصی را دیدم (که بعد معلوم شد مقدس اردبیلی است) که داشت به طرف حرم امیر المؤمنین (ع) می‌رفت. به دنبالش رفته و دیدم دربهای حرم به رویش باز شده و در مقابل ضریح ایستاد. سؤالاتی کرد و جواب شنید و بعد به طرف مسجد کوفه روانه شد و در مقابل محراب باز سؤالاتی کرد و جواب شنید و از مسجد بیرون آمد. آمدم جلو سلام کردم و قضیه را جویا شدم. تعجب کرد و از من تعهد گرفت تا زنده است فاش نکنم. بعد فرمود : بعضی مسائل که بر من مشتبه می‌شود به نزد قبر حضرت امیر (ع) آمده و جواب می گیرم. امشب آقا مرا حواله به فرزندش امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف در محراب مسجد کوفه نمود ، رفتم و جواب گرفتم. [عنایات حضرت مهدی ، ص۵۸]

۱. امام هادی (ع)

۱. سیمای امام هادی (ع)

۱. ولادت

۱. تولد ۱۵ذی الحجهٔ ۲۱۲ هجری در یکی از محله‌های مدینه به نام صریا (که روستایی بوده که توسط امام کاظم (ع) بنا شده بود) مادرش اسیر آزاد شده به نام سمانه؛ بسیار با فضیلت بود که خود امام (ع) درباره‌اش فرمود : أمی عارفهٔ بحقی و هی من أهل الجنهٔ لا یقربها شیطان مارد و لا ینالها کید جبار عنید و هی مکلوئهٔ بعین الله التی لا تنام و لا تتخلف عن أمهات الصدیقین و الصالحین [دلائل‌الإمامهٔ ، ص۲۱۶] .

۲. نام والقاب

نام : علی ، کنیه : ابوالحسن ثالث (امام هفتم ابوالحسن اول – امام رضا (ع) ابوالحسن ثانی)

لقب : هادی ، نقی ، مرتضی ، فقیه ، امین و متوکل. البته متوکل عباسی از این لقب حضرت ناراحت بود.

۳. نام مادر

نام مادر : سمانه معروف به سیده ، کنیزی از اهل مغرب بود. امام هادی (ع) فرمود : " مادرم به حق من عارف است و اهل بهشت است ، شیطان به او نزدیک نمی‌شود ، حیله جباری به او نمی‌رسد ، او زیر نظر خدا محفوظ است و از مادران صدیقین و صالحان کمتر نیست. " [انوار الهیهٔ ، ص۱۳۶]

(ناگفته نماند در حالات مادر حضرت رضا (ع) آمده که مادر هفت امام از امامان کنیز بوده‌اند و ظاهرا با این کار خواسته‌اند تبعیض نژادی را بشکنند.)

ولادت امام هادی (ع) ۱۵ ذی الحجهٔ ۲۱۲ در روستایی در نزدیکی مدینه که حضرت موسی بن جعفر (ع) احداث کرده بود به نام (صریا) .

کانَ مَوْلِدُ أَبِی الْحَسَنِ الثَّالِثِ (ع) بِصَـرْیا مِنْ مَدِینَهِٔ الرَّسُولِ (ص) لِلنِّصْفِ مِنْ ذِی الْحِجَّهِٔ سَنَهَٔ اثْنَتَی عَشْرَهَٔ وَ مِائَتَین [إرشاد مفید ، ج ۲ ، ص۲۹۷] .

شهادت در ۳ رجب ، سال ۲۵۴ به دست معتمد عباسی در سن ۴۱ سالگی در شهر سامرا درخانه خود. [خاندان وحی ، قرشی ، ص ۶۷۰]

۴. فرزندان

چهار فرزند داشتند به نامهای : حسین ، محمد ، جعفر و عایشه.

نقش خاتم حضرتاللَّهُ رَبِّی وَ هُوَ عِصْمَتِی [بحارالأنوار ، ج ۵۰ ، ص۱۱۷] .

۵. امامت

۱. مدت امامت

سی و سه سال امامت کرد.

۲. علم امام

۱. از قم مالی برای امام هادی می‌فرستند. متوکل ماموری را برای کنترل در کمین قرار می دهد. ولی امام می‌فرماید : مامور موفق نخواهد شد. مال تا خانه امام می‌رسد خادم جلوگیری می کند. امام دستور می‌دهد به شخصی که مال را بیاورید. اموال در صندوقی به امام داده می‌شود؛ امام می‌فرماید : آن جبه‌ای که آن زن قمی داده چرا به من نمی‌دهید؟ آمد لب در و جبه را گرفت و برد. امام فرمود : به او بگو : چرا عوض کردی؟ برگردان و همان جبه اصلی را بگیر. او گفت : خواهرم دوست داشته و عوض کرده ، رفت و برگشت. امام فرمود : به او بگویید روی دوش تو است. فوری جبه را بدهید. او داد ، ولی غش کرد و به هوش آمد و گفت : من در امامت او شک داشتم ، ولی الان یقین پیدا کردم. از این حدیث چند مطلب استفاده می‌شود :

الف : علم غیب امام.

ب : کنترل شدید حکومت که مامور جاسوس برای ضبط اموال در مسیر راه قرار می‌دهد و حتی مامور در خانه.

ج : رابطه مردم شیعه به خصوص قم و زنان قم با امامان شیعه. [اثبات الهدی ، ج۳ ، ص۳۶۶]

سئوالات علمی

قیصر روم از خلیفه عباسی پرسید در انجیل دیده‌ایم هر که سوره‌ای بخواند که خالی از هفت حرف باشد خداوند جسدش را به آتش جهنم حرام کند. آن هفت حرف : ثا ، جیم ، خاء ، زاء ، شین ، ظا ، فاء ، ما در تورات و انجیل این سوره را نیافتیم. آیا شما در قرآن چنین سوره‌ای دارید؟ خلیفه از هر کدام از علماء و دانشمندان پرسید نتوانستند جواب بگویند. تا خدمت امام هادی رسیدند. حضرت فرمود : سوره حمد است.

و این حروف که در این سوره نیست هر کدام رمز وعلامت چیزی است. ث : ثبور ، ج : جحیم ، خ : خبیث ، ز : زقوم ، ش : شقاوت ، ظ : ظلمت ، ف : فرقت. پاسخ را برای قیصر روم نوشتند. به محض خواندن شاد شد و همان جا به اسلام گروید. [منتخب التواریخ ، ص۵۳۰ و چهارده معصوم ، عماد زاده ، ص۵۴۰]

یک نفر نصرانی با زنی مسلمان زنا کرده بود. متوکل خواست به او حد بزنند. اسلام آورد. قاضی وقت گفت : حکم ساقط است؛ چون ایمان آورده است. مسئله را خدمت امام هادی (ع) آوردند حضرت فرمود : او را بزنید تا بمیرد. فقها قبول نکردند. تا اینکه متوکل علت حکم را از امام پرسید.

حضرت در جواب نوشت : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ [فَلَمَّا أَحسُّوا] فَلَمّا رَأَوْا بَأْسَنا قالُوا : آمَنّا بِاللّهِ وَحْدَهُ وَ کفَرْنا بِما کنّا بِهِ مُشْرِکینَ فَلَمْ یک یَنْفَعُهُمْ إِیمانُهُمْ لَمّا رَأَوْا بَأْسَنا سُنَّتَ اللّهِ الَّتِی قَدْ خَلَتْ فِی عِبادِهِ وَ خَسِرَ هُنالِك الْکافِرُونَ" (غافر/۸۵-۸۴)

متوکل با دیدن این جواب دستور داد آنقدر زدند تا مرد. [کافی ، ج۷ ، ص۲۳۸] .

۶. خلفای معاصر

۱. نام های خلفا

آن حضرت در زمان ۷ خلیفه زندگی می کرد .مأمون ، معتصم ، واثق ، متوکل ، منتصر ، مستعین ، ومعتز.

۲. آزارهای خلفا

۱. ماموران متوکل آن حضرت را به مجلس شراب بردند که امام با خواندن اشعاری کاری کرد که جلسه به هم خورد و حتی متوکل به گریه افتاد.

۲. آخوند دربار به متوکل گفت : خادمان دربار حتی برای امام هادی (ع) پرده‌ها را کنار می‌زنند و همه احترام می کنند و بدین وسیله تو تحقیر و او عزیز می‌شود. متوکل دستور داد کسی احترام نکند. امام که وارد شد باد پرده‌ها را کنار می‌زد. همه متحیرشدند. این کار چند نوبت تکرار شد و امام به کسی که قبول نمی‌کرد این آیه را خواندند :

فَسَخَّرْنا لَهُ الرِّیحَ تَجْری بِأَمْرِهِ رُخاءً حَیثُ أَصاب [ص/۳۶] . بعد فرمود : پیامبر (ص) و اوصیای او از سلیمان مهم ترند.

۳. متوکل برای یک مانور سوار شد و دستور داد همه پیاده همراه باشند وامام هادی (ع) راهم در میان مردم پیاده ببرند که امام فرمود : فَعَقَرُوها فَقالَ تَمَتَّعُوا فی دارِکمْ ثَلاثَةَ أَیام ذلِك وَعْدٌ غَیرُ مَکذُوبٍ [هود/۶۵] .

و سه روز نشد که هواداران منتصر بر سر متوکل ریخته ، او را کشته و قطعه قطعه کردند.

۴. متوکل حتی حاضر شد برادر امام هادی (ع) را به مجلس شراب ببرد و روی آن تبلیغ کند که برادر امام هادی (ع) چنین کرده ، ولی موفق نشد. [اصول کافی]

۵. مامورین متوکل شبانه از نردبان به پشت بام خانه امام هادی (ع) برای تفتیش می‌روند. وسط پله‌ها امام فریاد می‌زند که صبر کن تا شمعی بیاورم. شمعی آوردند و او وارد شد؛ دید امام روی حصیر به طرف قبله مشغول دعا است. او وارد اتاق‌ها شده و تفتیش شروع شد. دید کیسه پولی با مهر مادر متوکل آنجا است. کیسه پول را نزد متوکل برد و او مادرش را احضار کرد که چرا؟ مادر گفت : نذر کرده بودم که اگر از مرض ام خوب شدم از مال خودم ده هزار دینار به امام بدهم؛ ولی ببین که امام هنوز کیسه را باز نکرده. متوکل کمی پول بر پول مادر اضافه نمود و با شمشیری که از زیر سجاده امام همراه با کیسه نزدش آورده بودند برگرداند. و مامور عذر خواهی کرد که من مامورم و معذور بودم که شبانه از سر دیوار این چنین وارد شده و تفتیش‌و... امام فرمود : سَیعْلَمُ الَّذِینَ ظَلَمُوا أَی مُنْقَلَبٍ ینْقَلِبُونَ " (شعراء/۲۲۷) [کافی ، ج۱ ، ص۴۹۹] . مامور باشیندن آیه به گریه افتاد. [اعلام الوری ، ص۳۴۵]

۶. امام هادی (ع) عنصری خطرناک برای ابرقدرتها :

الف : تا جایی که امام حرمین و فرماندار مدینه به متوکل می‌نویسد ، اگر حجاز و حرمین را می‌خواهی امام هادی را تبعید کنید که هوادارانش زیاد می‌شوند.

مجددا لعن و ناسزاگویی به علی (ع) را از سرگرفت و اجباری کرد و خودش از دشمنان سرسخت علی و آل علی (ع) بود و در مجالس عمومی توهین می کرد.

مَسْعُودی درمُرُوج الذَّهَبآورده است که به متوکل عباسی خبر رسید که از طرف شیعیان قم نامه‌ها و اسلحه‌های زیادی به منزل امام رسیده تا علیه حکومت قیام کنند .گروه تحقیق فرستاد. شبانه به خانه حضرت حمله کردند و حضرت را دیدند روی شن و سنگریزه نشسته و مشغول تلاوت قرآن است. هر چه جستجو کردند چیزی نیافتند. حضرت را وارد مجلس متوکل کردند ، در حالی که شراب می‌خورد و به حضرت هم تعارف کرد. امام هادی (ع) اشعاری تکان دهنده برایش خواند که آنقدر گریست

که ریش نحسش خیس شد و امام را با احترام به منزل باز گرداند. [بحارالأنوار ، ج۵۰ ، ص۲۱۱] .
۳. مبارزه امام با خلفا
زنده نگاه دارنده خط امامت :
تـا جـایی که امـام (ع) نماینـده‌ای می‌فرسـتد برسـرقبر مطهر امـام حسـین (ع) که برای من دعا کن. خط خون و قیام را در زمان متوکـل زنـده نگه می دارد ، زیرا متوکل با آنجا پیش رفته بود که حتی قبر امام حسـین (ع) را خراب و شـخم زده بود و مزرعه درست کرده بود.
۴.تبعید حضرت
ب : تا جایی که متوکل می‌گوید : قَدْ أَعْیانِی أَمْرُ ابْنِ الرِّضَا. [کافی ، ج۱ ، ص۵۰۲] .
ج : تا جایی که بارها بی وقت به خانه او ریخته و دنبال اسلحه می‌گردیدند.
د : تا جایی که تبعید به پایتخت (سامرا) می‌گردد تا زیر نظر باشد.
ه : تا جایی که امام عوامل نفوذی و شیعیانی را در دربار تربیت می‌کنـد ، حتی مادر متوکل و معلم فرزنـدان او از مریـدان امام هادی (ع) بودند.
۸. امام هادی (ع) با ۷ خلیفه ستمگر معاصر بود. مامون ، معتصم ، واثق ، متوکل ، منتصر ، مستعین ، معتز.
به خاطر سعایتهای متوکل آن حضرت را از مدینه به پایتخت (سامراء) احضار و مورد انواع بی احترامی‌ها و... قرار داد. چند بار به منزلش شبانه ریختند (برای تفتیش) . متوکل علنی به حضرت علی (ع) ناسزا و در سال ۲۳۷ هجری دستور داد قبه امام حسین (ع) و خانه‌های اطراف حرم را خراب و شخم و زراعت کنند تا اثری نباشد.
وضع سادات و فامیل‌های پیامبر (ص) به جایی رسـید که زنان سید روسری نداشتند و با یک ساتر به نوبت نماز می‌خواندند. [شیعه در اسلام ، مرحوم علامه طباطبائی]
در ۲۰ سالگی به خاطر احترام و موقعیت و محبوبیت که امام در مـدینه داشت (به جوری که والی مدینه و امام جماعت حرمین به متوکـل نوشـتند که اگر می‌خواهی حرمین از تو باشـد بایـد امـام هادی (ع) را از مـدینه خارج کنی) دوبار امام هادی (ع) را زندان کردند و چند بار به خانه امام ریخته و در دل شب امام را به مجلس شـراب خوری متوکل بردند. امام با خواندن اشعاری کاری کرد که ظرف شراب را به زمین زده و همه گریه کردند.
دولت از او می‌ترسید ، لذا با نامه‌ای به سامرا دعوت شد. (ولی هدف زیر نظر داشتن امام بود.)
مامور جلب (یحیی بن هرثمه) امام را از مدینه خارج نمود. هنگام خروج از مدینه مردم شـیون کردند. امام با اهل وعیالش وارد می‌شود. خلیفه به بهـانه این که هنوز منزل آمـاده نیست امـام را در محل نامناسبی جا دادنـد. بارها بی اجازه به خانه او ریخته و تفتیش می کردند.
امام بارها توسط خلفای عباسی به زندان افتاد و به اجبار از مدینه به سامرا آورده شد. و پیوسته تحت نظر بود. عبد الله بن محمد که مسـئول جنـگ و نمـاز در مـدینه بود نـامه نوشت به متوکـل و احسـاس خطر کرد از وجود امـام هادی (ع) . [إعلام‌الوری ، ص۳۶۴] .
بریحه عباسـی به متوکـل نوشت : اگر احتیـاجی به حرمین داری علی بن محمـد را خـارج کن. او مردم را به طرف خود دعوت کرده و خلق کثیری به او گرویـده‌انـد. وقتی امـام را از شـهر مـدینه به سامرا می‌برنـد ، بریحه نزد امام آمـد و عرض کرد : من باعث تبعید شـما شدم. اگر نزد متوکل از من شـکایت کنی ، نخل هایت را به آتش می‌کشم. امام فرمود : دیشب نزد خدا از تو

شکایت کرده‌ام. لازم نیست نزد خلق خدا شکایت کنم. بریحه به قدم های امام افتاد و عذرخواهی کرد. حضرت فرمود : تو را عفو می کنم. [خاندان وحی ، ص۶۷۹ و سیرة الائمة ، ج۴ ، ص۱۷۶]

یحیی بن هرثمه برای آوردن امام از مدینه به سامرا با ۳۰۰ مامور مسلح (از طرف متوکل) اعزام شد.

وقتی خبر حرکت امام هادی از مدینه به سامرا به ایران رسید دسته دسته مردم ایران از شهرستانها به طرف سامرا حرکت کردند. از اصفهان گروهی به سرپرستی عبد الرحمن رفتند و در سامرا شکایتی اعتراض‌آمیز به متوکل نمودند که چرا امام را محدود کرده‌ای. متوکل امام (ع) را به دربار دعوت کرد. امام (ع) بر اسبی سوار شد و چندین هزار نفر از علاقه مندان اهل بیت در اطراف رکاب حضرت ابراز ارادت می‌کردند و دعا می کردند : خداوند امام (ع) را از شر متوکل در زمان مصون دارد.

در زمان امام هادی (ع) متوکل بر قبر اما م حسین (ع) آب بستند و آنچه یزید و ابن زیاد نتوانستند انجام دهند ، این جنایتکار انجام داد [زندگانی چهارده معصوم ، عماد زاده ، ص۵۳۱]

۵. سیمای متوکل

ابن سکیت معلمی بود ادیب و استاد و از علاقه مندان اهل بیت بود ، ولی ایمان خود را کتمان می کرد. متوکل او را برای استادی دو فرزندش انتخاب کرد. اما پس از مدتی شنید که او از محبین علی (ع) است. سر زده وارد مجلس درس او شد و ابتدا محبت کرد. آنگاه از او پرسید به نظر تو پسران من افضلند یا حسن و حسین فرزندان علی؟ ابن سکیت هم گفت : قنبر غلام علی (ع) از تو و فرزندانت افضل است چه رسد به فرزندان زهرا (س) .

متوکل دستور داد زبان این معلم را از پشت سرش در آوردند.

ناگفته نماند که این معلم آن چنان تاثیری بر روی فرزندان متوکل گذاشت که روزی منتصر شنید که پدرش (متوکل) به فاطمه زهرا (س) توهین کرد. نزد عالمی آمد و گفت : من می‌دانم حکم او قتل است. حالا خودم می‌خواهم او را اعدام کنم. عالم گفت : حکم همین است ، اما اگر خودت اجرا کنی اثر وضعی دارد و به زودی از دنیا می‌روی. منتصر گفت : مرگ زود رس را تحمل می کنم و دوست دارم به دست خودم این انسان کثیف را بکشم وهمین کار را کرد و خودش هم پس از ۶ ماه ازدنیا رفت. [سفینة البحار ، (متوکل) و خاندان وحی ، قرشی ، ص۶۸۰]

۷. ویژگیهای فردی

هم به هنگام تبعید از مدینه موج عظیمی پشت سر حضرت به راه افتاد. و هم به هنگام شهادت شهر سامرا در غم نشست. البته این محبوبیت به خاطر خدمات ، مبارزات ، گفتگو با مردم ، هم دردی ، حمایت از یتیمان و...بود. [ائمتنا ، ج۲ ، ص۲۵۷]

۶. امام هادی کشاورز روز و عابد شب بود.

در سیره آن حضرت می‌خوانیم : روزها به قدری به کشاورزی بود که عرق می‌ریخت و شبها در عبادت و سجده و می‌فرمود : الهی مسییء قدورد وفقیر قد قصد [الدعا ، ائمتنا ، ج۲ ، ص۲۵۷]

۷. امام هادی (ع) به زبانهای مختلف با اهل دیار سخن می گفت.

رُوِی عَنْ أَبِی هَاشِمٍ : " قَالَ لِی أَبُو الْحَسَنِ (ع) وَ عَلَی رَأْسِهِ غُلَامٌ کلِّم الْغُلَامَ بِالْفَارِسِیةِ وَ أَعْرِبْ لَهُ فِیهَا فَقُلْتُ : لِلْغُلَامِ نام تو چیست؟ فَسَکتَ الْغُلَامُ فَقَالَ لَهُ أَبُو الْحَسَنِ (ع) یسْأَلُک مَا اسْمُک" [بحارالأنوار ، ج ۵۰ ، ص۱۳۷] .

سیما

۱. امام هادی آگاه از آینده :

همین که خداوند جعفر را به او داد ، همه شاد بودند جز خود امام. و فرمود : " اوعده زیادی را گمراه خواهد کرد." پیش

گویی و اخبار عینی بسیاری در اثباة الهدی ، ج۳ از آن بزرگوار نقل شده است.
۲. امام هادی (ع) حافظ مکتب :
الف : رساله‌ای در رد بر جبر و تفویض و اثبات عدل که مفصلا درتحف العقول آمده است.
ب : پاسخ های علمی برای سوالات یحیی بن اکثم و...
ج : مواعظ امام در موارد مختلف و بیان احکام و...
۳. امام‌هادی مربی شاگردان :
در کتاب "فی رحاب ائمهٔ اهل البیت" نام بیش از بیست نفر از اصحاب و راویان و خواص وتربیت شدگان آن حضرت را نوشته است.
۴. امام هادی (ع) بیانگر راه رهبران الهی در زیارت جامعه :
وَ بَرِئْتُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَعْدَائِكُمْ وَ مِنَ الْجِبْتِ وَ الطَّاغُوتِ وَ الشَّیاطِینِ وَ حِزْبِهِمُ الظَّالِمِینَ لَكُمُ الْجَاحِدِینَ لِحَقِّكُمْ وَ الْمَارِقِینَ مِنْ وَلَایتِكُمْ وَ الْغَاصِبِینَ لِإِرْثِكُمْ الشَّاكینَ فِیكُمْ الْمُنْحَرِفِینَ عَنْكُمْ وَ مِنْ كلِّ وَلِیجَةٍ دُونَكُمْ وَ كلِّ مُطَاعٍ سِوَاكُمْ وَ مِنَ الْأَئِمَّةِ الَّذِینَ یدْعُونَ إِلَی النَّار [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۲۷۶] .
۵. امام هادی چهره‌ای محبوب :
۸. شهادت
۱. امام جواد فقط دو پسر داشت. موسی مبرقع و امام هادی (ع) . شهادت حضرت در سال ۲۵۴ هجری قمری و به سن ۴۲ سالگی به وقوع پیوست ، به دست معتز ، خلیفه عباسی به وسیله سم شهید شدند. (مدت امامت ۳۳ سال)

۲. شاگردان

۱. حتی مادر متوکل مرید امام هادی (ع) بود و حتی استاد فرزندانش.
۲. عبد العظیم حسنی که با چهار واسطه به امام مجتبی می‌رسد عقاید خود را به امام هادی عرضه می‌کند.
حدیثعَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یحْیی عَمَّنْ دَخَلَ عَلَی أَبِی الْحَسَنِ عَلِی بْنِ مُحَمَّدٍ الْهَادِی (ع) مِنْ أَهْلِ الرَّی قَالَ : دَخَلْتُ عَلَی أَبِی الْحَسَنِ الْعَسْكرِی (ع) فَقَالَ لِی : أَینَ كنْتَ؟ فَقُلْتُ : زُرْتُ الْحُسَینَ (ع) فَقَالَ : أَمَا إِنَّک لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِیمِ عِنْدَكمْ لَكنْتَ كمَنْ زَارَ الْحُسَینَ بْنَ عَلِی (ع) [ثواب‌الأعمال ، ص۹۹] .
تفکر سالم در زمانی که هرگونه انحراف در کار است.
– حضرت عبد العظیم ازانقلابیون بود که به خاطر فعالیت و ضربه نخوردن به ری پناهنده شده است و در یکی از باغهای شهر ری مسکن کرده بود. عامل نقل حدیث از امام جواد (ع) و امام هادی (ع) است.
در کتاب شیخ طوسی نام ۱۸۵ نفر از روات ذکر شده که از امام هادی کسب علم کرده و در نشر آن کوشیده‌اند مانند احمد بن حمزهٔ قمی ، ابراهیم بن اسحاق ، حسین بن مالک قمی ، خیران خادم ، داود بن قاسم ، ریان بن صلت ، صالح بن محمد همدانی و علی بن مهزیار اهوازی. [رجال شیخ‌طوسی ، ص۳۸۳] .

۳. معجزات و کرامات

۱. داستان نگین انگشتر

۱. یونس نقاش ، صنعت گری بود از علاقه مندان امام ، با اضطراب خدمت امام رسید. و عرض کرد : یکی از بزرگان دستگاه خلافت نگینی به من داده که برایش انگشتر بسازم. در حین کار نگین به دو نیم شده. حالا می‌خواهم فرار کنم ، چون نگین خیلی قیمتی بوده. امام فرمود : به خانه ات برو ، جز خیر نخواهی دید. فردای آن روز یونس از طرف حکومت احضار شد و صاحب نگین گفت : برای من مشکلی پیش آمده ، اگر بتوانی حل کنی خیلی خوب است. من ۲ همسردارم که دعوا دارند. اگر بتوانی نگین را دو قسمت کنی و ۲ انگشر بسازی درست می‌شود و هر چه اجرت داشت می‌دهم. وقتی امام این را شنید فرمود : اللَّهُمَّ لَکَ الْحَمْدُ إِذْ جَعَلْتَنَا مِمَّنْ یحْمَدُکَ حَقًّا [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۷] .

۲. امام هادی (ع) در قفس شیرها

۳. در زمان متوکل زنی پیدا شد که می گفت : من زینب دختر فاطمه زهرا (س) هستم وچون رسول خدا بر بدن من دست کشیده هرگز پیر نمی‌شوم. کسی نمی‌توانست جواب او را بدهد. امام هادی (ع) تشریف آوردند. متوکل از حضرت خواست با دلیلی منطقی این زن را قانع کند. حضرت فرمود : گوشت فرزندان فاطمه (س) بر درندگان حرام است. او را پیش درندگان ببرید ، اگر فرزند فاطمه باشد ضرری نمی‌بیند. زن گفت : در اینجا از فرزندان فاطمه زیاد هستند برای امتحان یکی را داخل قفس بفرستید. چهره حاضران متغیر شد. بعضی از ناصبی ها گفتند : خود ابن الرضا برود.

حضرت داخل قفس شیران شد. شش شیر بودند شیران خود را جلو حضرت انداختند وسر خود رابه زمین گذاشتند. حضرت دست مبارکش را به سر آنان کشید و اشاره فرمود : همه بلند شوید ومقابل حضرت ایستادند. وزیر متوکل به اوگفت : هر چه زودتر بگو بیاید بیرون ، چون این خبر اگر در میان مردم منتشر شود

محبوبیت پیدا می کند. حضرت بیرون آمده و به زن فرمود : حالا توبرو داخل. نعره‌ای کشید و گفت : والله دروغ گفتم ، من دختر فلانی هستم.احتیاج وادارم کرد که چنین ادعایی بکنم. بالاخرهٔ مادر متوکل شفاعت کرد و او نجات پیدا کرد. [الخرائج و الجرائح ، ج۱ ، ص۴۰۳] .

۳. استجابت دعا

. ثقهٔ جلیل القدر وکیل ـ امام هادی و عسگریعلیه السلام ـ ایوب بن نوح گوید : همسرم حامله بود ، به امام هادی نوشتم دعا بفرمائید خداوند پسری به من عطا فرماید.در جواب نوشتند چون متولد شد نامش را محمد بگذار ، همینطور هم شد.

خود او نقل می کند که همسر یحیی بن زکریا حامله بود؛ او هم از امام این درخواست را کرد. امام نوشتند ای بسا دختر که از پسربهتر است. بعد از چندی خداوند به او دختری عطا کرد. [کشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۳۸۵] .

۴. رفع گرفتاری شیعیان

حضرت در حفظ آبروی مستضعفین و قرض داران نهایت علو نفس را نشان می‌دادند. یکی از اعراب بادیه نشین خدمت حضرت عرض کرد من از شیعیان جدت امیرالمؤمنین هستم؛ در چنگال قرض گرفتار شده‌ام. فرمود : چه مبلغ قرض داری؟ گفت : ده هزار درهم. دستور دادند قرض او را ادا کنید. وقتی متوکل شیند سی هزار درهم خدمت امام فرستاد. بلافاصله حاجت مند دیگری رسید که حضرت تمام پول را به او بخشید. [کشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

۵. ۱۰۰۰دینار مادر متوکل

مادر متوکل به امام هادی (ع) اعتقاد داشت. روزی متوکل مریض شد که اطبا از علاجش درماندند. مادرش نذر کرد که اگر شفا یابد مال فراوانی خدمت امام هدیه کند. شخصی را فرستاد تا درباره این مرض از امام استعلاج کند. فرمود : فلان دارو را

استفاده کنید به اذن خدا بهبودی پیدا می کند. پس از بهبودی متوکل مادرش ۱۰۰۰ دینار در کیسه‌ای کرد و برای امام فرستاد. چند روزی نگذشت که یکی از بدخواهان به متوکل گفت : دینار زیادی خدمت امام هادی دیدم. او هم گروهی فرستاد که شبانه از بالای بام خانه خواستند وارد شوند. امام وقتی صدای آنها را شنید فرمود : صبر کنید برایتان چراغ بیاورم. و ماموران وقتی گشتند برخوردند به کیسه‌ای که از مادر متوکل بود؛ وقتی به دست متوکل دادند و داستان را از مادر ش شنید شرمنده شد و پولها را پس فرستاد. [کافی ، ج۱ ، ص۴۹۹] .

۶. امام درمجلس متوکل

مَسْعُودی در "مُرُوج الذَّهَب" به نقل بحار ، ج۵۰ ، ص۲۱۲ آورده است :

نزد متوکل عباسی از امام هادی بدگویی (سعایت) شد که نامه‌ها واسلحه‌ها از قم در منزلش جمع و قصد کودتا دارد. گروهی را به خانه حضرت برای تفتیش فرستاد. ولی دیدند امام روی شن نشسته و قرآن می‌خواند .آقا را با همان حال نزد متوکل آوردند. او درجلسه شراب می‌خورد. شراب را به امام عرض کرد. امام فرمود : هرگز ، گفت : پس شعر بخوان. فرمود : من خیلی اهل شعر نیستم. گفت : چاره‌ای نیست یا شراب یا شعر.

امام فرمود :

قَالَ فَبَکی الْمُتَوَکلُ حَتَّی بَلَّتْ لِحیَتَهُ دُمُوعُ عَینَیهِ وَ بَکی الْحَاضِرُونَ وَ دَفَعَ إِلَی عَلِی (ع) أَرْبَعَةَ آلَافِ دِینَارٍ ثُمَّ رَدَّهُ إِلَی مَنْزِلِهِ مُکرَّماً

متوکل و حضار گریه شدید کردند وامام (ع) را با احترام به خانه برگردانیدند. [بحارالأنوار ، ج۵۰ ، ص۲۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ کلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

۱. امامت۱

۱. جایگاه امامت

ـ امامت از اصول اعتقادی ، سیاسی ، اجتماعیِ اسلام است.

ـ رمز حیات و بالندگی جامعه است.

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کلُّ مَنْ دَانَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِعِبَادَةٍ یجْهِدُ فِیهَا نَفْسَهُ وَ لَا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ فَسَعْیهُ غَیرُ مَقْبُولٍ وَ هُوَ ضَالٌّ مُتَحَیرٌ وَ اللَّهُ شَانِئٌ أَعْمَالِهِ وَ مَثَلُهُ کمَثَلِ شَاةٍ ضَلَّتْ عَنْ رَاعِیهَا وَ قَطِیعِهَا [کافی ، ج۱ ، ص۱۸۳] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمْ تَخْلُو الْأَرْضُ مُنْذُ کانَتْ مِنْ حُجَّةٍ عَالِمٍ یحْیی فِیهَا مَا یمِیتُونَ مِنَ الْحَقِّ [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۲۲۱] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : لَوْ لَمْ یجْعَلْ لَهُمْ إِمَاماً قَیماً أَمِیناً حَافِظاً مُسْتَوْدَعاً لَدَرَسَتِ الْمِلَّةُ وَ ذَهَبَ الدِّینُ وَ غُیرَتِ السُّنَنِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ۲۵۳] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْإِمَامَةَ زِمَامُ الدِّینِ وَ نِظَامُ الْمُسْلِمِینَ وَ صَلَاحُ الدُّنْیا وَ عِزُّ الْمُومِنِین [کافی ، ج۱ ، ص۱۹۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اسْمَعُوا وَ أَطِیعُوا لِمَنْ وَلَّاهُ اللَّهُ الْأَمْرَ فَإِنَّهُ نِظَامُ الْإِسْلَام [أمالی مفید ، ص۱۴] .

ـ آیا دین از سیاست جداست؟

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ الَّتِی یعْمَلُونَهَا إِذَا تَوَلَّوُا الْإِمَامَ الْجَائِرَ الَّذِی لَیسَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَی [أمالی طوسی ، ۴۱۷] .

(همین کهلَیسَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَیاست ، نشانه این است که دین از سیاست جدا نیست) .

۲. فلسفه امامت

ـ امام رضا (ع) فرمود : "خداوند مردم را محدود به حدّی کرده و اگر قیمِ امین (امام) نباشد ، مردم برای لذّات خود از حدّ تجاوز کرده ومراعات حدودالهی را نمی کنند." [علل الشرائع ، ج ۱ ، ص ۲۵۱] .

ـ اداره جنگ ، جمع مالیات ، محور وحدت و دفاع از مظلوم ، بدون امام نمی‌شود. [عیون اخبار الرّضا ، ج ۲ ، ص ۱۰۰ ـ بحار ، ج۲۳ ، ص۳۲]

ـ حضرت علی (ع) : "جایگاه زمامدار جایگاه نخی است که دانه‌های پراکنده را به هم وصل می کند."

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو إِلَّا وَ فِيهَا إِمَامٌ كيمَا إِنْ زَادَ الْمُومِنُونَ شَيئاً رَدَّهُمْ وَ إِنْ نَقَصُوا شَيئاً أَتَمَّهُ لَهُمْ [کافی ، ج ۱ ، ص۱۷۸] .

۳. شئون امامت

۱ ـ رهبری اعتقادی :

–آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيهِ مِنْ رَبِّهِ [بقره/۲۸۵] .

۲ ـ رهبری اخلاقی :

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّمَا بُعِثْتُ لِأُتَمِّمَ مَكارِمَ الْأَخْلَاقِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۸] .

ـ إِنَّک لَعَلی خُلُقٍ عَظيم [قلم/۴] .

ـ لَقَدْ كانَ لَكمْ فی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۳] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَاماً فَلْيبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيرِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۷۳] .

ـ لِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُون [صف/۲] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نقص الفعل عن القول أقبح رذيلة [غررالحکم ، ص۱۵۳] .

۳ ـ رهبری علمی :

ـ أَ فَمَنْ يهْدی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يتَّبَعَ أَمَّنْ لا يهِدِّی إِلاّ أَنْ يهْدی [یونس/۵] .

ـ هَلْ يسْتَوِی الَّذينَ يعْلَمُونَ وَ الَّذينَ لا يعْلَمُون [زمر/۹] .

ـ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكرِ إِنْ كنْتُمْ لا تَعْلَمُون [نحل/۴۳] .

ـ تمام آیاتیسْئَلُونَک

۴. نظر اسلام درباره حکومت و ولایت

۱. ولایت خدا

ـ إِنِ الْحُكمُ إِلاَّ لِلَّه [انعام/۵۷] .

ـ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُكماً [مائده/۵۰] .

ـ مِنْ لَدُنْ حَكيم عَليم [نمل/۶] .

ـ أَ لا يعْلَمُ مَنْ خَلَقَ [ملک/۱۴] .

امامت۱ ، صفحه ۲

۲. ولایت رسول الله

ـ مَنْ یطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّه [نساء/۸۰] .

ـ الرّاد علیهم کالرّاد علینا

ـ یا أَیها الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیک مِنْ رَبِّک [مائده/۶۷] .

ـ صدها حدیث که نام ۱۲ امام در سخنان رسول الله (ص) برده شده است [کتاب آقای صافی ، جلاء البصر]

ـ قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : مَنْ کانَ مِنَ الْفُقَهاءِ صَائِناً لِنَفْسِهِ حَافِظاً لِدِینِهِ مُخَالِفاً عَلَى هَوَاهُ مُطِیعاً لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ یقَلِّدُوهُ [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۲۹۹] .

-تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّکمْ [انفال/۶۰] .

۳. و لایت فقیه

-لِیغیظَ بِهِمُ الْکفّارُ [فتح/۲۹] .

ـ با توجه به خبرگان منتخب مردم

ـ امّا معصوم فقط ۱۴ نفر بودند. ولی مجتهد عادل و بی‌هوس لازم نیست که تمام کارهای او مطابق با واقع باشد.

چنانکه امام خمینی (ره) می‌فرماید : من در مورد تعریف از بعضی‌ها اشتباه کردم.

ـ ولایت فقیه شاخه‌ای از امامتِ عامّه است.

۱. امامت۲

۱. تعریف امام

(امام در لغت) در لسان العرب آمده.

ابن سیده : و الإِمامُ ما ائْتُمَّ به من رئیسٍ و غیرِه ، و الجمع أَئِمَّۀ. [لسان‌العرب ، ج۱۲ ، ص۲۲] .

چیزی که انسان بایـد آن را مقتدا و پیشوای خود قرار دهد؛ خواه انسان باشد ، یا غیر. حتّی مثالی را معلم می‌زند به عنوان نمونه یا سرمشقی که می‌نویسد. یا شاغول در دست بنّا.

چون مثال یا شاغول ، اسوه و پیشوای کار اوست و باید کار خود را بر طبق آن تنظیم کند.

۴) موارد استعمال امام در قرآن :

امام در قرآن با برخی از مشتقّات خود ۱۲ مرتبه آمده : ۷ مرتبه مفرد ، ۵ مرتبه جمع.

۱) انسان : إِنِّی جاعِلُک لِلنَّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .

۲) راه : وَ إِنَّهُما لَبِإِمامٍ مُبینٍ [حجر/۷۹] .

۳) کتاب : وَ مِنْ قَبْلِهِ کتابُ مُوسى إِماماً وَ رَحْمَۀً [هود/۱۷] .

۴) لوح محفوظ : وَ کلَّ شَیءٍ أَحْصَیناهُ فی إِمامٍ مُبینٍ [یس/۱۲] .

اگر لوح محفوظ به معنای کتاب باشد ، داخل در قسم سوم است و اگر به امام معصوم تفسیر شود ، داخل در معنای اوّل است.

۵) تعریف امامت : علامه قوشچی ، در شرح تجرید ، صفحه ۴۷۲ گوید :

الامامة رئاسة عامة فی أمور الدين و الدّنيا خلافة عن النّبیّ

۲. ضرورت امام

۱) از مهم‌ترين مسايل اعتقادی ما شيعيان مسأله امامت است. لذا بعضی گفته‌اند : ما سلّ فی الاسلام سيف كما سلّ فی الامامة به نظر شيعيان موضوع امامت جزء اصول دين است. به خلاف اهل سنت. فضل بن روزبهان كه از علمای متعصب اهل سنت است. می گويد : انّ مبحث الامامة عند الاشاعره ليس من اصول الديانات و العقايد بل هی عند الاشاعره من الفروع المتعلّقه بافعال المكلفين

هدف از خلقت ، رسيدن به كمال است و بدون امام معنا ندارد.

(عقل)

شيعيان معتقدند كه امامت جزء اصول دين است. به چند دليل :

۱) چون مسأله امامت منصبی است الهی و يكی از شرايط آن معصوم بودن است كه هيچ كس جز خداوند از آن آگاه نيست.

لذا قرآن می‌فرمايد : إِنِّی جاعِلُك لِلنّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .

و امامت ادامه خط نبوّت است.

به علاوه قرآن می‌فرمايد :

يا أَيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَيك مِنْ رَبِّك وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷] .

چه اين كه می‌فرمايد : الْيوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دينَكمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيكمْ نِعْمَتی وَ رَضيتُ لَكمُ الْإِسْلامَ ديناً [مائده/۳] .

۲۷۱ حديث در ذيل آيه : أَطيعُوا اللّهَ وَ أَطيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْكمْ [نساء/۵۹] .

آمده كه منظور امامان معصوم (عليهم السّلام) هستند.

۲) در جلد اوّل وسائل الشّيعه حديث ۳۹ آمده كه اساس اسلام بر پنج امر است.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بُنِی الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْياءَ عَلَى الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الْحَجِّ وَ الصَّوْمِ وَ الْوَلَايةِ قَالَ زُرَارَةُ فَقُلْتُ وَ أَی شَیءٍ مِنْ ذَلِك أَفْضَلُ فَقَالَ الْوَلَايةُ أَفْضَلُ لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ وَ الْوَالِی هُوَ الدَّلِيلُ عَلَيهِن [كافی ، ج۲ ، ص۱۸] .

و مانودی بشیء كما نودی بالولاية

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ عَرِّفْنِی نَفْسَك فَإِنَّك إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِی نَفْسَك لَمْ أَعْرِفْ نَبِيك اللَّهُمَّ عَرِّفْنِی رَسُولَك فَإِنَّك إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِی رَسُولَك لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَك اللَّهُمَّ عَرِّفْنِی حُجَّتَك فَإِنَّك إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِی حُجَّتَك ضَلَلْتُ عَنْ دِينِی [كافی ، ج۱ ، ص۳۳۷] .

۳) عقل انسان می گويد : رسيدن به مقصود بدون راهنما معنی ندارد.

ما كنّا مُعَذِّبينَ حَتّی نَبْعَثَ رَسُولاً [اسراء/۱۵] .

دو مناظره هشام برای اثبات امامت : ۱) با مرد شامی ۲) با عمرو بن عبيد

اهل سنّت گويند لازم است امام را مردم انتخاب كنند كه :

خواجه نصير الدّين طوسی در تجريد به بيان فلسفه نبوّت پرداخته و مرحوم علّامه حلّی در شرح آن كلام به نه فلسفه اشاره كرده كه درباره فلسفه امامت نيز صادق است.

۱) تقويت شناخت عقلی به وسيله بيان نقلی. يعنی انسان با نيروی عقل بسياری از حقايق را دراصول و فروع دين درك می كند. امّا گاهی در دل خود دچار شك و وسوسه می‌شود. وقتی امام معصوم آن را بيان می كند شك و شبهه‌اش از بين

می‌رود.

۲) گاهی انسان از انجام برخی کارها ترس دارد. شاید برخلاف رضای خداوند قدم بردارد.

بیان امام معصوم ترس را زایل می‌کند.

۳) انسان تمام منافع و مضار خویش را به وسیله عقل درک نمی‌کند. چه بسیار از اموری که عقل به آن راه ندارد. محرّمات الهی و محلّلات الهی و تمام اعمال ، در محدوده حسن و قبح عقلی جمع نمی‌شود. به علاوه مسایل مربوط به جهان غیب را عقل نمی‌فهمد. ما که از دنیا رفتیم کجا می‌رویم؟ چه انجام می‌دهیم؟ و...

۴) یکی از اهداف بعثت انبیاء تعلیم و تربیت بشر است : هُوَ الَّذی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفی ضَلالٍ مُبینٍ [جمعه/۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَذَلَ مُهْجَتَهُ فِیک لِیسْتَنْقِذَ عِبَادَک مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَیرَةِ الضَّلَالَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] . (زیارت اربعین)

۳. تعیین امام

در ارتباط با موضوع امامت به طور کلّی سه نظریه است :

۱) برای جامعه ، امام لازم نیست.

۲) امام لازم است ، امام را مردم انتخاب می کنند که اهل سنّت گویند.

۳) امام لازم است و خداوند باید تعیین کند که شیعه معتقد است.

نظریه اوّل را حدیث هشام ردّ می‌کند که به عمرو بن عبید گفت : أَ لَک عَینٌ فَقَالَ یا بُنَی أَی شَیءٍ هَذَا مِنَ السُّؤَالِ وَ شَیءٌ تَرَاهُ کیفَ تَسْأَلُ عَنْهُ فَقُلْتُ هَکذَا مَسْأَلَتِی فَقَالَ یا بُنَی سَلْ وَ إِنْ کانَتْ مَسْأَلَتُک حَمْقَاءَ قُلْتُ أَجِبْنِی فِیهَا قَالَ لِی سَلْ قُلْتُ أَ لَک عَینٌ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَمَا تَصْنَعُ بِهَا قَالَ أَرَی بِهَا الْأَلْوَانَ وَ الْأَشْخَاص [کافی ، ج۱ ، ص۱۶۹] .

نظریه دوم را آیه شریفه : إِنِّی جاعِلُک لِلنَّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .

رد می‌کند. امامت امر الله و عهد الله است.

وَ أَمْرُهُمْ شُوری بَینَهُمْ [شوری/۳۸] .

صادق نیست. زیرا به مردم واگذار نشده است تا بنشینند و تصمیم بگیرند.

بنابراین نظریه اوّل را دلیل عقلی ردّ می‌کند. نظریه دوم را دلیل نقلی رد می‌کند. در نتیجه نظریه سوم ثابت می‌شود که امامت منصب الهی است.

البته نظریه اهل سنت را نمی‌توان نظریه نامید چون اقوال آنها مضطرب است.

گاهی گویند ملاک رأی مردم است. گاهی می‌گویند ملاک شورا است. گاهی گویند خلیفه قبلی باید جانشین خود را تعیین کند.

خوب اگر ملاک رأی مردم است چرا رأی چند میلیون مردم را در صدر اسلام نادیده گرفتند چرا صندوق رأی نصب نکردند. اگر ملاک شوری است چرا سومی را خودشان تعیین کردند و با دیگران مشورت نکردند و استبداد به خرج دادند. و اگر معیار انتخاب آن است که خلیفه قبلی جانشین تعیین کند ، چرا شورا تشکیل دادند. اگر تا به حال یک بام و دو هوا را شنیده بودید ، انسان در این جریان یک بام و سه هوا را مشاهده می‌کند.

هشام بن حکم از کسی که منکر امامت امام صادق (ع) بود پرسید : یا هَذَا أَ رَبُّک أَنْظَرُ لِخَلْقِهِ أَمْ خَلْقُهُ لِأَنْفُسِهِمْ فَقَالَ الشَّامِی بَلْ رَبِّی أَنْظَرُ لِخَلْقِهِ قَالَ فَفَعَلَ بِنَظَرِهِ لَهُمْ مَا ذَا قَالَ أَقَامَ لَهُمْ حُجَّةً وَ دَلِیلًا کیلَا یتَشَتَّتُوا أَوْ یخْتَلِفُوا یتَأَلَّفُهُمْ وَ یقِیمُ أَوَدَهُمْ وَ یخْبِرُهُمْ بِفَرْضِ رَبِّهِمْ قَالَ فَمَنْ هُوَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَالَ هِشَامٌ : فَبَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ : الْکتَابُ وَ السُّنَّةُ قَالَ هِشَامٌ : فَهَلْ نَفَعَنَا الْیوْمَ الْکتَابُ وَ السُّنَّةُ فِی رَفْعِ الِاخْتِلَافِ عَنَّا قَالَ الشَّامِی : نَعَمْ قَالَ فَلِمَ اخْتَلَفْنَا أَنَا وَ أَنْتَ وَ صِرْتَ إِلَینَا مِنَ الشَّامِ فِی مُخَالَفَتِنَا إیاک قَالَ : فَسَکتَ الشَّامِی فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) لِلشَّامِی : مَا لَک لَا تَتَکلَّمُ قَالَ الشَّامِی إِنْ قُلْتُ لَمْ نَخْتَلِفْ کذَبْتُ وَ إِنْ قُلْتُ إِنَّ الْکتَابَ وَ السُّنَّةَ یرْفَعَانِ عَنَّا الِاخْتِلَافَ أَبْطَلْتُ لِأَنَّهُمَا یحْتَمِلَانِ الْوُجُوهَ وَ إِنْ قُلْتُ قَدِ اخْتَلَفْنَا وَ کلٌّ وَاحِدٍ مِنَّا یدَّعِی الْحَقَّ فَلَمْ ینْفَعْنَا إِذَنِ الْکتَابُ وَ السُّنَّةُ إِلَّا أَنَّ لِی عَلَیهِ هَذِهِ الْحُجَّةَ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) سَلْهُ تَجِدْهُ مَلِیاً فَقَالَ الشَّامِی : یا هَذَا مَنْ أَنْظَرُ لِلْخَلْقِ أَ رَبُّهُمْ أَوْ أَنْفُسُهُمْ فَقَالَ هِشَامٌ : رَبُّهُمْ أَنْظَرُ لَهُمْ مِنْهُمْ لِأَنْفُسِهِمْ فَقَالَ الشَّامِی فَهَلْ أَقَامَ لَهُمْ مَنْ یجْمَعُ لَهُمْ کلِمَتَهُمْ وَ یقِیمُ أَوَدَهُمْ وَ یخْبِرُهُمْ بِحَقِّهِمْ مِنْ بَاطِلِهِمْ؟ قَالَ هِشَامٌ فِی وَقْتِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَوِ السَّاعَةِ قَالَ الشَّامِی فِی وَقْتِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ السَّاعَةِ مَنْ فَقَالَ هِشَامٌ : هَذَا الْقَاعِدُ الَّذِی تُشَدُّ إِلَیهِ الرِّحَالُ وَ یخْبِرُنَا بِأَخْبَارِ السَّمَاءِ وَ الْأَرْض [کافی ، ج۱ ، ص۱۷۱] .

مرد شامی شهادتین را گفت.

امام علی (ع) تعیین شده خداوند است. زندگی او را ببینید. انتخاب شده مردم را هم ببینید. مانند ولید بن عقبه که آیه نبأ : إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا [حجرات/۶] .

در مورد او نازل شد. وقتی شراب زیاد خورده بود برای نماز صبح به مسجد آمد. نماز دو رکعتی را چهار رکعت خواند. مسلمان‌ها هم متأسفانه اقتدا کردند.

وقتی او را انتخاب کردند ، سکه به نام او زدند. خطبه برایش خواندند. ولید با کنیزی جمع شد. نرفت غسل بکند ، لذا به مسجد نرفت.

لباس خودش را به زنش داد. زنش به مسجد رفت که نماز بخواند. مردم عوام کالانعام هم گفتند : إِنَّ اللّهَ مَعَ الصّابِرین

دیگر توجّه نکردند ببینند امام جماعتشان مرد است یا زن است. امّا تعیین شده خدا گوید : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اللَّهِ لَوْ أُعْطِیتُ الْأَقَالِیمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاکهَا عَلَی أَنْ أَعْصِی اللَّهَ فِی نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا جُلْبَ شَعِیرَةٍ مَا فَعَلْتُه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴] .

وَ رَبُّک یخْلُقُ ما یشاءُ وَ یخْتارُ ما کانَ لَهُمُ الْخِیرَةُ سُبْحانَ اللّهِ وَ تَعالی عَمّا یشْرِکون [قصص/۶۸] .

وقتی پیامبر (ص) حقّ انتخاب نداشته باشد : لَیسَ لَک مِنَ الْأَمْرِ شَیء [آل عمران/۱۲۸] .

قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ کلَّهُ لِلّه [آل عمران/۱۵۴] .

آیا مردم حقّ انتخاب دارند؟

وقتی منتخبین حضرت موسی (ع) مشکل پیدا کنند :

وَ اخْتارَ مُوسی قَوْمَهُ سَبْعینَ رَجُلًا لِمیقاتِنا [اعراف/۱۵۵] .

إِنَّ اللّهَ اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهیمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمینَ [آل عمران/۳۳] .

۴. خصائص امام

۱. خصوصیات پیامبر (ص)

۱) حرص بر هدایت مردم : لَقَدْ جاءَکمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکمْ عَزیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ حَریصٌ عَلَیکمْ بِالْمُومِنینَ رَوفٌ رَحیمٌ [توبه/۱۲۸] .

۲) پیامبر (ص) جان مردم است : لَقَدْ جاءَکمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکمْ [توبه/۱۲۸] .
قرآن نسبت به سایر انبیاء (علیهم السّلام) تعبیر به برادر می کند :
وَ إِلی عادٍ أَخاهُمْ هُوداً [اعراف/۶۵] .
وَ إِلی ثَمُودَ أَخاهُمْ صالِحاً [اعراف/۷۳] .
وَ إِلی مَدْینَ أَخاهُمْ شُعَیباً [اعراف/۸۵] .
۳) عدم نزول عذاب : وَ ما کانَ اللّهُ لِیعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فیهِمْ وَ ما کانَ اللّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَ هُمْ یسْتَغْفِرُون [انفال/۳۳] .
۴) پیامبر (ص) شهید شهداء : فَکیفَ إِذا جِئْنا مِنْ کلِّ أُمَّةٍ بِشَهیدٍ وَ جِئْنا بِک عَلی هولاءِ شَهیداً [نساء/۴۱] .
۵) خطاب به عنوان لقب : یا أَیهَا النَّبِی [انفال/۶۵] .
یا أَیهَا الرَّسُولُ [مائده/۶۷] .
یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلیفَةً [ص/۲۶] .
یا یحْیی خُذِ الْکتابَ بِقُوَّةٍ [مریم/۱۲] .
و لذا مردم هم که با اسم صدا می‌زدند ، آنها را نهی کرد.
لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَینَکمْ کدُعاءِ بَعْضِکمْ بَعْضاً [نور/۶۳] .
۶) نعمت عظیم در پرتو بعثت : لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُومِنینَ إِذْ بَعَثَ فیهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ [آل عمران/۱۶۴] .
۷) خلق عظیم : و إِنَّک لَعَلی خُلُقٍ عَظیمٍ [قلم/۴] .
قَالَتْ عَائِشَةُ کان خلقه القرآن [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص ۳۴۰] .
۸) تحیت خداوند و ملائکه به او : إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِکتَهُ یصَلُّونَ عَلَی النَّبِی یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلیماً [احزاب/۵۶] .
۹) رسالت او جهانی است : وَ ما أَرْسَلْناک إِلاّ کافَّةً لِلنّاسِ [سبأ/۲۸] .
۱۰) رحمت او نیز جهانی است : وَ ما أَرْسَلْناک إِلاّ رَحْمَةً لِلْعالَمینَ [انبیاء/۱۰۷] .
۲. خصوصیات امام (ع)
تعبیراتی که درآیات و روایات آمده منزل و موقعیت امام را به خوبی روشن می‌سازد.
۱) ستارگان هدایت : همان طوری که برای سفرهای مادی نیاز به ستارگان است ، در سفر معنوی کذلک.
لذا در ذیل آیه شریفه : وَ هُوَ الَّذی جَعَلَ لَکمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِها فی ظُلُماتِ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [انعام/۹۷] .
به ائمّه اطهار (علیهم السّلام) تفسیر شده است.
۲) از آنها تعبیر به کشتی نجات شده است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَثَلُ أَهْلِ بَیتِی کمَثَلِ سَفِینَةِ نُوحٍ مَنْ رَکبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا هَلَک [الطرائف ، ج۱ ، ص۱۳۲] .
پیامبر (ص) فرموده است : امّت من ۷۳ فرقه می‌شوند. یک فرقه اهل نجات‌اند. فرقه ناجیه را خود پیامبر (ص) معرّفی کرد.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : افترقت أمة موسی علی إحدی و سبعین فرقة و افترقت أمة عیسی علی اثنتین و سبعین فرقة و ستفترق أمتی علی ثلاث و سبعین فرقة فرقة منها ناجیة و الباقون فی النار فقال علی (ع) یا رسول الله و من الفرقة الناجیة فقال (ص) ما أنت علیه و أصحابک [عوالی اللآلی ، ج۴ ، ص۶۵] .

قرآن کریم می‌فرماید : وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [آل عمران/۱۰۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَحْنُ حَبْلُ اللَّهِ الَّذِی قَالَ اللَّهُ تَعَالَیوَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [(آل عمران-۱۰۳)] [شواهدالتنزیل ، ج۱ ، ص۱۶۹] .
برای نجات از چاه طبیعت غرایز حیوانی باید به یک ریسمانی تمسّک کرد.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ مَکانُ الْقَیِمِ بِالْأَمْرِ مَکانُ النِّظَامِ مِنَ الْخَرَزِ یجْمَعُهُ وَ یضُمُّهُ فَإِنِ انْقَطَعَ النِّظَامُ تَفَرَّقَ الْخَرَزُ وَ ذَهَبَ ثُمَّ لَمْ یجْتَمِعْ بِحَذَافِیرِهِ أَبَداً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۶] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْإِمَامَةَ هِی مَنْزِلَةُ الْأَنْبِیاءِ وَ إِرْثُ الْأَوْصِیاءِ إِنَّ الْإِمَامَةَ خِلَافَةُ اللَّهِ وَ خِلَافَةُ الرَّسُولِ (ص) الْإِمَامُ الْبَدْرُ الْمُنِیرُ وَ السِّرَاجُ الزَّاهِرُ وَ النُّورُ السَّاطِعُ وَ النَّجْمُ الْهَادِی الدَّالُّ عَلَی الْهُدَی وَ الْمُنْجِی مِنَ الرَّدَی الْإِمَامُ أَمِینُ اللَّهِ فِی خَلْقِهِ وَ حُجَّتُهُ عَلَی عِبَادِهِ وَ خَلِیفَتُهُ فِی بِلَادِهِ نِظَامُ الدِّینِ وَ عِزُّ الْمُسْلِمِین [کافی ، ج۱ ، ص۱۹۸] .
امام واسطه فیض خداوند است.
بِکمْ فَتَحَ اللَّهُ وَ بِکمْ یخْتِمُ وَ بِکمْ ینَزِّلُ الْغَیثَ وَ بِکمْ یمْسِک السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَی الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ بِکمْ ینَفِّسُ الْهَمَّ وَ یکشِفُ الضُّرَّ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
آتَاکمُ اللَّهُ مَا لَمْ یوتِ أَحَداً مِنَ الْعَالَمِینَ طَأْطَأَ کلُّ شَرِیفٍ لِشَرَفِکمْ وَ بَخَعَ کلُّ مُتَکبِّرٍ لِطَاعَتِکمْ وَ خَضَعَ کلُّ جَبَّارٍ لِفَضْلِکمْ وَ ذَلَّ کلُّ شَیءٍ لَکمْ وَ أَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِکمْ وَ فَازَ الْفَائِزُونَ بِوَلَایتِکمْ بِکمْ یسْلَک إِلَی الرِّضْوَانِ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
کلَامُکمْ نُورٌ وَ أَمْرُکمْ رُشْدٌ وَ وَصِیتُکمُ التَّقْوَی وَ فِعْلُکمُ الْخَیرُ وَ عَادَتُکمُ الْإِحْسَانُ وَ سَجِیتُکمُ الْکرَم [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
إِنْ ذُکرَ الْخَیرُ کنْتُمْ أَوَّلَهُ وَ أَصْلَهُ وَ فَرْعَهُ وَ مَعْدِنَهُ وَ مَأْوَاهُ وَ مُنْتَهَاهُ بِأَبِی أَنْتُمْ وَ أُمِّی وَ نَفْسِی کیفَ أَصِفُ حُسْنَ ثَنَائِکمْ وَ أُحْصِی جَمِیلَ بَلَائِکمْ وَ بِکمْ أَخْرَجَنَا اللَّهُ مِنَ الذُّلِّ وَ فَرَّجَ عَنَّا غَمَرَاتِ الْکرُوبِ وَ أَنْقَذَنَا مِنْ شَفَا جُرُفِ الْهَلَکاتِ وَ مِنَ النَّارِ بِأَبِی أَنْتُمْ وَ أُمِّی وَ نَفْسِی بِمُوَالَاتِکمْ عَلَّمَنَا اللَّهُ مَعَالِمَ دِینِنَا وَ أَصْلَحَ مَا کانَ فَسَدَ مِنْ دُنْیانَا [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
داستان مرد بلخی که همسرش به وسیله دعای امام سجّاد (ع) زنده شد.
بیمنه رزق الوری و بوجوده ثبتت الأرض و السّماء [بحار الأنوار ، ج۴۶ ، ص۴۷] .
۳. معجزات
اگر عقل انسان بر طبع او مسلّط شد ، بر مسایل طبیعی نیز مسلّط می‌شود :
۱) آتش : یا نارُ کونی بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إبْراهیمَ [انبیاء/۶۹] .
۲) دریا : فَاضْرِبْ لَهُمْ طَریقاً [طه/۷۷] .
۳) زمان : قالَ الَّذی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْکتابِ أَنَا آتیک بِهِ قَبْلَ أَنْ یرْتَدَّ إِلَیک طَرْفُک [نمل/۴۰] .
۴) زمین : وَ قیلَ یا أَرْضُ ابْلَعی ماءَک وَ یا سَماءُ أَقْلِعی [هود/۴۴] .
۵) باد : فَسَخَّرْنا لَهُ الرِّیحَ تَجْری بِأَمْرِهِ رُخاءً حَیثُ أَصابَ [ص/۳۶] .
۶) آهن : وَ أَلَنّا لَهُ الْحَدیدَ [سبأ/۱۰] .
۷) کوه : إِنّا مُرْسِلُوا النّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ [قمر/۲۷] .
۸) حیوان : أَنّی أَخْلُقُ لَکمْ مِنَ الطِّینِ کهَیئَةِ الطَّیرِ فَأَنْفُخُ فیهِ فَیکونُ طَیراً بِإِذْنِ اللّهِ [آل عمران/۴۹] .

۹) شجر : وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا [مریم/۲۵] .

۱۰) قمر : اقْتَرَبَتِ السّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَر [قمر/۱] .

۱۱) آسمان‌ها : سُبْحانَ الَّذی أَسْری بِعَبْدِهِ [اسراء/۱] .

قالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : فَکلُّ خَلِیقَتِهِ مُنْقَادَةٌ لَنَا بِقُدْرَتِهِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۱] .

۵. عصمت امام

۱. عصمت درقرآن

لفظ عصمت با تمام مشتقّات خود ۱۳ مرتبه در قرآن آمده و به معنای تمسّک و نگهداری و منع و بازداری است.

وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [آل عمران/۱۰۳] .

وَ لَقَدْ راوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَم [یوسف/۳۲] .

عصمت وصف فرشتگان : لا یعْصُونَ اللّهَ ما أَمَرَهُمْ وَ یفْعَلُونَ ما یومَرُونَ [تحریم/۶] .

عصمت وصف قرآن کریم : لا یأْتیهِ الْباطِلُ مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ [فصلت/۴۲] .

۲. مراتب عصمت

مراحل عصمت انبیا (علیهم السّلام) :

۱) در تلقّی وحی : وَ إِنَّک لَتُلَقَّی الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَکیمٍ عَلیمٍ [نمل/۶] .

۲) در ضبط و نگهداری : سَنُقْرِئُک فَلا تَنْسی [اعلی/۶] .

۳) در مرحله تبلیغ و تعلیم : وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلاّ وَحْی یوحی [نجم/۴-۳] .

۳. شناخت عصمت

ابی عمیر گوید : از هشام بن حکم پرسیدم به چه چیز عصمت امام شناخته می‌شود؟

قَالَ إِنَّ جَمِیعَ الذُّنُوبِ لَهَا أَرْبَعَةُ أَوْجُهٍ لَا خَامِسَ لَهَا الْحِرْصُ وَ الْحَسَدُ وَ الْغَضَبُ وَ الشَّهْوَةُ فَهَذِهِ مُنْتَفِیةٌ عَنْهُ لَا یجُوزُ أَنْ یکونَ حَرِیصاً عَلَی هَذِهِ الدُّنْیا وَ هِی تَحْتَ خَاتَمِهِ لِأَنَّهُ خَازِنُ الْمُسْلِمِینَ فَعَلَی مَا ذَا یحْرِصُ وَ لَا یجُوزُ أَنْ یکونُ حَسُوداً لِأَنَّ الْإِنْسَانَ إِنَّمَا یحْسُدُ مَنْ هُوَ فَوْقَهُ وَ لَیسَ فَوْقَهُ أَحَدٌ فَکیفَ یحْسُدُ مَنْ هُوَ دُونَهُ وَ لَا یجُوزُ أَنْ یغْضَبَ لِشَیءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْیا إِلَّا أَنْ یکونَ غَضَبُهُ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَضَ عَلَیهِ إِقَامَةَ الْحُدُودِ وَ أَنْ لَا تَأْخُذَهُ فِی اللَّهِ لَوْمَةُ لَائِم وَ لَا رَأْفَةٌ فِی دِینِهِ حَتَّی یقِیمَ حُدُودَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا یجُوزُ أَنْ یتَّبِعَ الشَّهَوَاتِ وَ یوثِرَ الدُّنْیا عَلَی الْآخِرَةِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَبَّبَ إِلَیهِ الْآخِرَةَ کمَا حَبَّبَ إِلَینَا الدُّنْیا فَهُوَ ینْظُرُ إِلَی الْآخِرَةِ کمَا نَنْظُرُ إِلَی الدُّنْیا [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۱۵] .

۴. مقام عصمت

آیا عصمت موهبت خدایی است یا اکتسابی؟

عصمت به معنای درجه کامل شناخت و علم و تقوی است و شکی نیست که قسمتی از مراتب تقوا را می‌توان کسب کرد.

بعضی از دانشمندان مانند شیخ مفید و سید مرتضی و علّامه حلّی آن را موهبت الهی می‌دانند.

شیخ مفید : العصمة تفضل من الله تعالی علی من علم أنه یتمسک بعصمته [تصحیح‌الاعتقاد ، ص۱۲۸] .

قال السید المرتضی رحمه الله فی کتاب الغرر و الدرر : "أن العصمة هی اللطف الذی یفعله الله تعالی فیختار العبد عنده الامتناع من فعل القبیح" [بحارالأنوار ، ج۱۷ ، ص۹۳] .

و به چند آیه استدلال کرده‌اند :

وَ إِنَّهُمْ عِنْدَنا لَمِنَ الْمُصْطَفَینَ الْأَخْیارِ [ص/۴۷] .

وَ لَقَدِ اخْتَرْناهُمْ عَلی عِلْم عَلَی الْعالَمین [دخان/۳۲] .

إِنَّما یریدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهیراً [احزاب/۳۳] .

سؤال : اگر عصمت موهوبی است ، چه افتخاری است؟

پاسخ : عصمت الهی با توجّه به زمینه‌های طهارت و لیاقت‌های فرد است. مانند مجاهدت‌های ابراهیم (ع) و پیامبر (ص) و یوسف (ع) و سایر انبیا (علیهم السّلام)

در دعای ندبه می‌خوانیم : الَّذِینَ اسْتَخْلَصْتَهُمْ لِنَفْسِک وَ دِینِک إِذِ اخْتَرْتَ لَهُمْ جَزِیلَ مَا عِنْدَک مِنَ النَّعِیمِ الْمُقِیمِ الَّذِی لَا زَوَالَ لَهُ وَ لَا اضْمِحْلَالَ بَعْدَ أَنْ شَرَطْتَ عَلَیهِمُ الزُّهْدَ فِی دَرَجَاتِ هَذِهِ الدُّنْیا الدَّنِیةِ وَ زُخْرُفِهَا وَ زِبْرِجِهَا فَشَرَطُوا لَک ذَلِک وَ عَلِمْتَ مِنْهُمُ الْوَفَاءَ بِهِ [إقبال‌الأعمال ، ص۲۹۵] .

سؤال : آیا عصمت الهی اختیار را از آنها سلب می کند؟

پاسخ : خیر ، قدرت بر گناه دارند و لکن گناه را انجام نمی‌دهند. چنان که ما انسان‌ها در برخی از کارها معصوم هستیم. مانند انتحار ، لخت بیرون آمدن ، خود را به آتش افکندن.

وَ اجْتَبَیناهُمْ وَ هَدَیناهُمْ إِلی صِراطٍ مُسْتَقیمٍ ذلِک هُدَی اللَّهِ یهْدی بِهِ مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ لَوْ أَشْرَکوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ ما کانُوا یعْمَلُون [انعام/۸۷-۸۸] .

۵. عصمت امام (ع)

هم دلیل عقلی گوید امام جامعه و حجت خدا برمردم باید معصوم باشد ، و هم دلیل نقلی.

دلیل عقلی : بسیار روشن است که پیامبر (ص) و امام حافظ دین الهی است و اگر انحراف پیدا کند ، غرض اصلی دین که هدایت مردم است ، صورت نمی‌پذیرد.

از آیه شریفه : لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمینَ [بقره/۱۲۴] .

عصمت امام استفاده می‌شود. زیرا انسان‌ها بر ۴ قسم‌اند :

۱) در تمام عمر ، ظالم

۲) در تمام عمر ، عادل

۳) اول ظالم ، بعد عادل

۴) بالعکس

ابراهیم (ع) برای قسم اول و چهارم قطعا دعا نکرده و گروه سوم را هم قرآن نفی می کند. پس قسم دوم ثابت می‌شود.

دلیل نقلی : دستور به اطاعت مطلق در آیات ذیل ، دلیل بر عصمت است.

قُلْ إِنْ کنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونی [آل عمران/۳۱] .

أَطیعُوا اللّهَ وَ أَطیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکمْ [نساء/۵۹] .

مَنْ یطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّه [نساء/۸۰] .

۲۷۱ حدیث وارد شده که منظور ازاولی الأمرائمه اطهار (علیهم السّلام) است.

فَبِعِزَّتِک لَأُغْوِینَّهُمْ أَجْمَعینَ إِلاّ عِبادَک مِنْهُمُ الْمُخْلَصینَ [ص/۸۳-۸۲] .

وَ اذْكُرْ عِبادَنـا إِبْراهيـمَ وَ إِسْـحاقَ وَ يعْقُوبَ أُولِى الْأَيـدى وَ الْأَبْصـارِ إِنّـا أَخْلَصْـناهُمْ بِخالِصَـةٍ ذِكرَى الـدّارِ وَ إِنَّهُـمْ عِنْـدَنا لَمِنَ الْمُصْطَفَينَ الْأَخْيار [ص/۴۷-۴۵] .

۶. مقام امام (ع)

خداوند مقام امامت را در سه جهت تشريح كرده است :

۱) از چه راهى به مقام شامخ امامت مى‌رسند؟

۲) وقتى به امامت رسيدند خداوند به آنها چه لطفى مى كند؟

۳) برنامه رسمى آنها چيست؟

پاسخ :

۱) از راه عبادت و بندگى : وَ كانُوا لَنا عابِدين [انبيا/۷۳] .

وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَينا إِلَيهِمْ فِعْلَ الْخَيراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِيتاءَ الزَّكاةِ وَ كانُوا لَنا عابِدين [انبيا/۷۳] .

عبادت امام زين العابدين (ع) .

فرزندش به چاه مى‌افتد. يا منزلش آتش مى گيرد ، متوجّه نمى‌شود.

امّا ما بنده شهوت و مقام و پارتى هستيم.

جهت دوم اين‌كه خداونـد فعـل خيرات را به آنهـا وحى مى كنـد. آنچه از امـام صـادر مى‌شـود خير است و هر چه خير به مردم مى‌رسـد بـه دسـت امـام است.قَال عَلِى الْهَـادِى (ع) : إِنْ ذُكرَ الْخَيرُ كنْتُـمْ أَوَّلَـهُ وَ أَصْـلَهُ وَ فَرْعَهُ وَ مَعْـدِنَهُ وَ مَـأْوَاهُ وَ مُنْتَهَـاه [من لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۵] . (زيارت جامعه كبيره)

بيمنه رزق الورى و بوجوده ثبتت الأرض و السّماء

جهت سوم : برنامه امام ، هدايت به امر الهى است. امر الهى اراده اوست.

إِنَّما أَمْرُهُ إِذا أَرادَ شَيئاً أَنْ يقُولَ لَهُ كنْ فَيكون [يس/۸۲] .

شفا دادن چشم محمّد بن ميمون.

بشر حافى و زن رقّاصه (خياط آوازخوان و حافظ قرآن شدن) و...

۷. عبادت امام

۱. نوع عبادت

امام چون بنده خداست ، عبادت او بيشتر از همه است و خود را از تقصير خارج نمى‌داند.

قَالَ الْكـاظِمُ (ع) : يا بُنَى عَلَيك بِالْجِـدِّ لَا تُخْرِجَنَّ نَفْسَك مِنَ حَـدِّ التَّقْصِـيرِ فِى عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ طَاعَتِهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يعْبَـدُ حَقَّ عِبَادَتِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۷۲] .

قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : }إِلَهِى { عَبِّدْنِى لَك وَ لَا تُفْسِدْ عِبَادَتِى بِالْعُجْب [صحيفه سجاديه ، دعاى ۲۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِلَهِى إِنْ كـانَ فِيهَا خَلَلٌ أَوْ نَقْصٌ مِنْ رُكوعِهَا أَوْ سُـجُودِهَا فَلَا تُواخِـذْنِى وَ تَفَضَّلْ عَلَى بِالْقَبُولِ وَ الْغُفْرَانِ بِرَحْمَتِك يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِين [المصباح كفعمى ، ص۲۰] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : إِلَهِی مَنْ ذَا الَّذِی ذَاقَ حَلَاوَةَ مَحَبَّتِکَ فَرَامَ مِنْکَ بَدَلًا وَ مَنْ ذَا الَّذِی آنس [أَنِسَ] بِقُرْبِکَ فَابْتَغَی عَنْکَ حِوَلًا [بحارالأنوار ، ج ۹۱ ، ص۱۴۸] (الْمُنَاجَاةُ التَّاسِعَةُ مُنَاجَاةُ الْمُحِبِّینَ لِیوْم السَّبْتِ) .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : یا مُنَی قُلُوبِ الْمُشْتَاقِینَ وَ یا غَایةَ آمَالِ الْمُحِبِّینَ أَسْأَلُکَ حُبَّکَ وَ حُبَّ مَنْ یحِبُّکَ وَ حُبَّ کلِّ عَمَلٍ یوصِلُنِی إِلَی قُرْبِکَ [بحارالأنوار ، ج ۹۱ ، ص۱۴۸] .

امام سجّاد (ع) در حال احرام تلبیه نمی گوید.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : وَ اجْعَلْنِی مِنْ صَفْوَةِ عَبِیدِکَ [بحارالأنوار ، ج ۹۱ ، ص۱۴۴] . (الْمُنَاجَاةُ الرَّابِعَةُ مُنَاجَاةُ الرَّاجِینَ لِیوْمِ الْإِثْنَین)

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : و اجعلنی من أحسن عبیدک نصیبا عندک [البلدالأمین ، ص۱۹۱] . (دعای کمیل)

۲. درجات عبادت

طهارت بر سه قسم است :

طهارت ظاهری : لباس و بدن

طهارت از حدث اصغر و اکبر : غسل و وضوء

طهارت روح از گناه : لا یمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُون [واقعه/۷۹] .

إِنَّما یریدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهیراً [احزاب/۳۳] .

امام سجّاد (ع) به شبلی :

الْعَالِمُ الْجَلِیلُ الْأَوَّاهُ السَّیدُ عَبْدُ اللَّهِ سِبْطُ الْمُحَدِّثِ الْجَزَائِرِی فِی شَرْحِ النُّخْبَةِ ، قَالَ : "وَجَدْتُ فِی عِدَّةِ مَوَاضِعَ أُوَثِّقُهَا بِخَطِّ بَعْضِ الْمَشَایخِ الَّذِینَ عَاصَرْنَاهُمْ مُرْسَلًا أَنَّهُ لَمَّا رَجَعَ مَوْلَانَا زَینُ الْعَابِدِینَ (ع) مِنَ الْحَجِّ اسْتَقْبَلَهُ الشِّبْلِی فَقَالَ (ع) لَهُ : حَجَجْتَ یا شِبْلِی قَالَ نَعَمْ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَقَالَ (ع) أَ نَزَلْتَ الْمِیقَاتَ وَ تَجَرَّدْتَ عَنْ مَخِیطِ الثِّیابِ وَ اغْتَسَلْتَ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَحِینَ نَزَلْتَ الْمِیقَاتَ نَوَیتَ أَنَّکَ خَلَعْتَ ثَوْبَ الْمَعْصِیةِ وَ لَبِسْتَ ثَوْبَ الطَّاعَةِ قَالَ لَا قَالَ فَحِینَ تَجَرَّدْتَ عَنْ مَخِیطِ ثِیابِکَ نَوَیتَ أَنَّکَ تَجَرَّدْتَ مِنَ الرِّیاءِ وَ النِّفَاقِ وَ الدُّخُولِ فِی الشُّبُهَاتِ قَالَ لَا قَالَ فَحِینَ اغْتَسَلْتَ نَوَیتَ أَنَّکَ اغْتَسَلْتَ مِنَ الْخَطَایا وَ الذُّنُوبِ قَالَ لَا قَالَ فَمَا نَزَلْتَ الْمِیقَاتَ وَ لَا تَجَرَّدْتَ عَنْ مَخِیطِ الثِّیابِ وَ لَا اغْتَسَلْتَ" [مستدرک الوسائل ، ج ۱۰ ، ص۱۶۶] .

روزه عوام ، خودداری از اکل و شرب ، روزه خواصّ ، خودداری از گناه. روزه خاصّ الخاصّ ، فکر گناه هم نمی کند.

نماز و جهاد و حجّ نیز مراتب دارد. نماز ظاهری ، همین ارکان مخصوصه است. نماز واقعی آن که انسان همیشه به یاد خدا باشد.

خوشا آنان که دائم در نمازند ، نه این‌که همیشه نماز می‌خوانند ، بلکه همیشه به یاد خدا هستند.

حضرت علی (ع) می‌فرماید : العبّاد ثلاثه خوفا طمعا حبّا و شوقا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْعُبَّادَ ثَلَاثَةٌ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَوْفاً فَتِلْکَ عِبَادَةُ الْعَبِیدِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَی طَلَبَ الثَّوَابِ فَتِلْکَ عِبَادَةُ الْأُجَرَاءِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حُبّاً لَهُ فَتِلْکَ عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَ هِی أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ [کافی ، ج ۲ ، ص۸۴] .

بعضی به حجّ خانه خدا می‌روند و زیارت بیت را قصد می کنند : وَ لِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبَیت [آل عمران/۹۷] .

و بعضی به زیارت خود خدا می‌روند : إِنِّی ذاهِبٌ إِلی رَبِّی [صافات/۹۹] .

فَإِذا قَضَیتُمْ مَناسِکَکمْ فَاذْکرُوا اللّهَ کذِکرِکمْ آباءَکمْ أَوْ أَشَدَّ ذِکراً فَمِنَ النّاسِ مَنْ یقُولُ رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنْیا وَ ما لَهُ فِی الْآخِرَةِ مِنْ خَلاقوَ مِنْهُمْ مَنْ یقُولُ رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنا عَذابَ النّار [بقره/۲۰۱-۲۰۰] .

حجّ امام سجّاد (ع) که در موقع احرام تلبیه نمی‌گفت.
دعا بر سه قسم است :
۱) برای خود
۲) برای خود و دیگران
۳) برای دیگران
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ أَغْنِ كلَّ فَقِیرٍ [المصباح کفعمی ، ص۶۱۷] .
شما اگر از یک کودک سؤال کنید پدر و مادر را برای چه دوست داری؟ می‌گوید : به خاطر خریدن کیف و کفش و کلاه و شیرینی و لباس. اگر از یک جوان سؤال کنید می‌گوید : والدین نشانه هویت و شخصیت من است و مربّی و دلسوز من هستند. اگر رشد فرزند بیشتر شود انس با والدین برای او لذّت‌بخش است. دیگر به فکر کفش و کلاه نیست. بلکه خدمت به والدین را مایه انس و قرب خود می‌داند.
پرستش خداوند نیز مراحلی دارد و هر کس با دلیل ، خدا را عبادت می‌کند. گام اوّل : گروهی خدا را به خاطر نعمت‌هایش عبادت می‌کنند تا شکر او را به جا آورند : فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هذَا الْبَيتِ الَّذِی أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ آمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ [قریش/۴-۳] .
این گام اوّل مانند محبّت کودک به والدین برای خرید کفش و کلاه است.
گام دوم : در این مرحله انسان به خاطر آثار و برکات عبادت ، خدا را پرستش می‌کند : إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ [عنکبوت/۴۵] .
این مرحله از عبادت که آن را عبادت ......[می‌نامیم مانند جوانی است که پدر و مادر را به خاطر این‌که معلّم و مربّی او بوده‌اند احترام می‌کند.
گام سوم که از مراحل قبلی بالاتر است ، این‌که خداوند به موسی (ع) می‌گوید : أَقِمِ الصَّلاةَ لِذِكری [طه/۱۴] .
چون حضرت موسی (ع) به خاطر کفش و کلاه عبادت نمی‌کند و به خاطر دوری از فحشاء که عبادت نمی‌کند. او پیامبر اولوالعزم و معصوم است. آری این کودکانند که در بالای مجلس می‌نشینند تا مانند بزرگان پذیرایی شوند.
اما افرادی هستند که کنار بزرگان نشستن را به خاطر استفاده معنوی انتخاب می‌کنند. برای اولیای خدا انس با خداوند لذّت دارد.
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِلَهِی مَنْ ذَا الَّذِی ذَاقَ حَلَاوَةَ مَحَبَّتِك فَرَامَ مِنْك بَدَلًا [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۸] (مُنَاجَاةُ الْمُحِبِّينَ لِيوْمِ السَّبْتِ) .
گام برتر از همه در عبادت این است که برای قرب باشد.
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مَوْلَای بِذِكرِك عَاشَ قَلْبِی وَ بِمُنَاجَاتِك بَرَّدْتُ أَلَمَ الْخَوْفِ عَنِّی [مصباح المتهجد ، ص۵۹۰] (دعای ابو حمزه ثمالی) .
وَ اسْجُدْ وَ اقْتَرِب [علق/۱۹] .
۳. مصداق عبادت
۴) عبادت امام مجتبی (ع) :
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) كانَ أَعْبَدَ النَّاسِ فِی زَمَانِهِ وَ أَزْهَدَهُمْ وَ أَفْضَلَهُمْ وَ كانَ إِذَا حَجَّ حَجَّ مَاشِیاً وَ رُبَّمَا مَشَی حَافِیاً وَ كانَ إِذَا ذَكرَ الْمَوْتَ بَكی وَ إِذَا ذَكرَ الْقَبْرَ بَكی وَ إِذَا ذَكرَ الْبَعْثَ وَ النُّشُورَ بَكی وَ إِذَا ذَكرَ الْمَمَرَّ

عَلَى الصِّرَاطِ بَكى وَ إِذَا ذَكرَ الْعَرْضَ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى ذِكرُهُ شَهَقَ شَهْقَةً يغْشَى عَلَيهِ مِنْهَا وَ كانَ إِذَا قَامَ فِى صَلَاتِهِ تَرْتَعِدُ فَرَائِصُهُ بَينَ يدَى رَبِّهِ عَزَّ وَ جَل [أمالى صدوق ، ص۱۷۸] .

هنگام مرگ حضرت (ع) گریه می کرد...

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَمَّا حَضَرَتِ الْحَسَنَ (ع) الْوَفَاةُ بَكى فَقِيلَ لَهُ يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ تَبْكى وَ مَكانُك مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) الَّذِى أَنْتَ بِهِ وَ قَدْ قَالَ فِيك مَا قَالَ وَ قَدْ حَجَجْتَ عِشْرِينَ حَجَّةً مَاشِياً وَ قَدْ قَاسَمْتَ مَالَك ثَلَاثَ مَرَّاتٍ حَتَّى النَّعْلَ بِالنَّعْلِ فَقَالَ إِنَّمَا أَبْكى لِخَصْلَتَينِ لِهَوْلِ الْمُطَّلَعِ (مواقف قيامت) وَ فِرَاقِ الْأَحِبَّةِ [كافى ، ج۱ ، ص۴۶۱] .

كانَ الْحَسَنُ (ع) إِذَا بَلَغَ بَابَ الْمَسْجِدِ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ يقُولُ : إِلَهِى ضَيفُك بِبَابِك يا مُحْسِنُ قَدْ أَتَاك الْمُسِیءُ فَتَجَاوَزْ عَنْ قَبِيحِ مَا عِنْدِى بِجَمِيلِ مَا عِنْدَك يا كرِيم [المناقب ، ج۴ ، ص۱۴] .

۵) حلم و بردباری امام (ع)

۸. علم امام

۱. علم غیب درقرآن

دو دسته از آیات در قرآن در زمینه علم غیب وجود دارد :

۱) آیاتی که علم غیب را مخصوص خداوند می‌داند و غیر از او را نفی کرده است :

وَ عِنْدَهُ مَفاتِحُ الْغَيبِ لا يعْلَمُها إِلاّ هُوَ [انعام/۵۹] .

قُلْ لا يعْلَمُ مَنْ فِي السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ الْغَيبَ إِلاَّ اللّه [نمل/۶۵] .

فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيبُ لِلّهِ [یونس/۲۰] .

قُلْ لا أَقُولُ لَكمْ عِنْدی خَزائِنُ اللّهِ وَ لا أَعْلَمُ الْغَيب [انعام/۵۰] .

۲) گروه دوم آیاتی که دلالت دارد اولیاء الهی اجمالاً از علم غیب خبر داشتند :

وَ ما كانَ اللّهُ لِيطْلِعَكمْ عَلَی الْغَيبِ وَ لكنَّ اللّهَ يجْتَبی مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يشاء [آل عمران/۱۷۹] .

حضرت عیسی (ع) گوید : وَ أُنَبِّئُكمْ بِما تَأْكلُونَ وَ ما تَدَّخِرُونَ فی بُيوتِكمْ [آل عمران/۴۹] .

جمع بین آیات :

۱) منظور از علم غیب که به خداوند اختصاص دارد ، یعنی ذاتی و استقلالی است. بنابراین غیر از او مستقلاً هیچگونه آگاهی از غیب ندارند و هر چه دارند به عنایت و لطف اوست.

شاهد این جمع ، آیه ۲۶ و ۲۷ سوره جنّ است : عالِمُ الْغَيبِ فَلا يظْهِرُ عَلی غَيبِهِ أَحَداً إِلاّ مَنِ ارْتَضی مِنْ رَسُولٍ [جن/۲۷-۲۶] .

مرحوم مجلسی (ره) گوید : علم غیب مختص به خدا است؟لا یشرکه فیه أحد من المخلوقین و من اعتقد أن غیر الله یشرکه فی هذه الصفة فهو خارج عن ملة الإسلام. و أما ما نقل عن أمیر المؤمنین (ع) و رواه عنه الخاص و العام من الإخبار بالغائبات فی خطب الملاحم و غیرها کإخباره عن صاحب الزنج و عن ولایة مروان بن الحکم و أولاده و ما نقل من هذا الفن عن أئمة الهدی (ع) فإن جمیع ذلک متلقی من النبی (ص) مما أطلعه الله علیه [بحارالأنوار ، ج۲۶ ، ص۱۰۰] .

۲) اسرار غیب بر دو گونه است ، قسمتی مخصوص اوست که جز او کسی نمی‌داند و قسمتی دیگر را به اولیاء خود تعلیم می‌دهد. چنان که در نهج البلاغه حضرت علی (ع) می‌فرماید : وَ إِنَّمَا عِلْمُ الْغَيبِ عِلْمُ السَّاعَةِ وَ مَا عَدَّدَهُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ بِقَوْلِهِإِنَّ اللّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السّاعَةِ وَ ينَزِّلُ الْغَيثَ وَ يعْلَمُ ما فِی الْأَرْحامِ وَ ما تَدْرِی نَفْسٌ ما ذا تَكسِبُ غَداً وَ ما تَدْرِی نَفْسٌ بِأَی أَرْضٍ تَمُوت [

(لقمان-۳۴)] [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۸] .

ممکن است روایـاتی که می گویـد : ائمّه (علیهم السّلام) از بعض نوزادان یـا مرگ افراد خبر می‌دهنـد مربوط به علم اجمـالی باشد. امّا علم تفصیلی و آگاهی بر جزئیات مخصوص خود خداوند است.

۳) خداوند بالفعل از همه اسرار غیب آگاه است. اما انبیاء (علیهم السّلام) و ائمّه (علیهم السّلام) اگر اراده کنند ، می‌دانند.

بابی در کتاب کافی است ، که سه روایت بیشتر آنجا نیست که با تعبیرات مختلف آمده است :

۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْإِمَامَ إِذَا شَاءَ أَنْ يعْلَمَ عُلِّمَ [کافی ، ج۱ ، ص۲۵۸] .

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْإِمَامَ إِذَا شَاءَ أَنْ يعْلَمَ أُعْلِمَ [کافی ، ج۱ ، ص۲۵۸] .

۳) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَرَادَ الْإِمَامُ أَنْ يعْلَمَ شَيئاً أَعْلَمَهُ اللَّهُ ذَلِک [کافی ، ج۱ ، ص۲۵۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يبْسَطُ لَنَا الْعِلْمُ فَنَعْلَمُ وَ يقْبَضُ عَنَّا فَلَا نَعْلَم [کافی ، ج۱ ، ص۲۵۶] .

این وجه جمع بسیاری از مشکلات را در زمینه علم امام حل می کند که با علم به خطر یا غذای مسموم چرا اقدام کردند؟

چه اینکه گاهی عدم علم موجب کمال است ، مانند حضرت علی (ع) که نمی‌دانست در لیلة المبیت شهید می‌شود یا نه؟

۲. اخبار غیبی پیامبر

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَيأْتِی عَلَى أُمَّتِی زَمَانٌ لَا يبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ وَ لَا مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ يسَمَّوْنَ بِهِ وَ هُمْ أَبْعَدُ النَّاسِ مِنْهُ مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَ هِی خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۳] .

مانند سعودی.

۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَيأْتِی عَلَى أُمَّتِی زَمَانٌ تَخْبُثُ فِيهِ سَرَائِرُهُمْ وَ تَحْسُنُ فِيهِ عَلَانِيتُهُمْ طَمَعاً فِی الدُّنْيا وَ لَا يرِيدُونَ بِهِ مَا عِنْدَ اللَّهِ رَبِّهِمْ يكُونُ دِينُهُمْ رِيَاءً لَا يخَالِطُهُمْ خَوْفٌ يعُمُّهُمُ اللَّهُ مِنْهُ بِعِقَابٍ فَيدْعُونَهُ دُعَاءَ الْغَرِيقِ فَلَا يسْتَجِيبُ لَهُمْ [کافی ، ج۸ ، ص۳۰۶] .

۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يأْتِی عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يبَالِی الرَّجُلُ مَا تَلِفَ مِنْ دِينِهِ إِذَا سَلِمَتْ لَهُ دُنْيَاهُ [تحف‌العقول ، ص۵۲] .

۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يأْتِی عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ إِذَا سَمِعْتَ بِاسْمِ رَجُلٍ خَيرٌ مِنْ أَنْ تَلْقَاهُ فَإِذَا رَأَيتَهُ لَقِيتَهُ خَيراً مِنْ أَنْ تُجَرِّبَهُ وَ لَوْ جَرَّبْتَهُ أَظْهَرَ لَک أَحْوَالًا دِينُهُمْ دَرَاهِمُهُمْ وَ هَمُّهُمْ بُطُونُهُمْ وَ قِبْلَتُهُمْ نِسَاوهُمْ يرْكعُونَ لِلرَّغِيفِ وَ يسْجُدُونَ لِلدِّرْهَمِ حَيارَى سُكارَى لَا مُسْلِمِينَ وَ لَا نَصَارَى [أعلام‌الدين ، ص۲۹۱] .

۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يأْتِی زَمَانٌ عَلَى أُمَّتِی لَا يعْرِفُونَ الْعُلَمَاءَ إِلَّا بِثَوْبٍ حَسَنٍ وَ لَا يعْرِفُونَ الْقُرْآنَ إِلَّا بِصَوْتٍ حَسَنٍ وَ لَا يعْبُدُونَ اللَّهَ إِلَّا بِشَهْرِ رَمَضَانَ فَإِذَا كانَ ذَلِک سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِمْ سُلْطَاناً لَا عِلْمَ لَهُ وَ لَا حِلْمَ لَهُ وَ لَا رَحْمَ لَهُ [جامع‌الأخبار ، ص۱۳۰] .

۶) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يـأتی علی النـاس زمان يخلق القرآن فی قلوب الرجال كما تخلق الثياب علی الأبـدان [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۲۱۷] .

۱) ابن عبّاس گویـد : روزی ابی سـفیان آمد و گفت می‌خواهم از شـما سؤالی کنم. حضـرت (ص) فرمودند : اگر می‌خواهی ، من بگویم چه می‌خواهی سؤال کنی؟ گفت بگو. فرمود : آمده‌ای از عمر من بپرسی. من ۶۳ سال عمر می کنم. [منتهی الآمال ، ۲۹۰/۳۰] .

۲) ابن عبّاس گویـد : وفات پیامبر (ص) نزدیک شد. به قدری گریه کرد که اشک چشـمش محاسـنش را تر کرد. گفتند چرا؟ فرمود گریه می‌کنم به خاطر ظلم‌هایی که بعد از وفات من نسبت به فرزندان من می کنند. گویا می‌بینم ظلم‌هایی که به فاطمه‌ام (س) می‌شود و او می گویـد : یا أبتاهو کسـی از امّت ، او را کمک نمی کنـد. بعـد فاطمه (س) گریه کرد. لذا پیامبر (ص) به او

بشارت داد : "تو اوّلین کسی هستی که به من ملحق می‌شوی."
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِفَاطِمَةَ (س) : إِنَّكِ أَوَّلُ أَهْلِ بَيتِی لَحَاقاً بِی [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۱۷] .
۳) پیامبر (ص) در خطبه شعبانیه که ایراد کردند ، گریه کردند. حضرت علی (ع) پرسید چرا؟ فرمود : به خاطر آنچه دراین ماه رمضان به تو می‌رسد. بدبخت‌ترین اوّلین و آخرین ضربتی به تو خواهد زد و تو شهید می‌شوی. که عرض کرد : أَ فِی سَلَامَةٍ مِنْ دِينِی [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۴ ، ص۱۰۷] .
خبر قتال و جنگ او را با ناکثین و قاسطین و مارقین داد.
۴) خبر از صلح امام حسن (ع) داد.
قَالَ ابْنُ طَلْحَةَ : رُوِی مَرْفُوعاً إِلَی أَبِی بَكرَةَ نُفَيعِ بْنِ الْحَارِثِ الثَّقَفِی قَالَ رَأَيتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی إِلَی جَنْبِهِ وَ هُوَ يقْبِلُ عَلَی النَّاسِ مَرَّةً وَ عَلَيهِ مَرَّةً وَ يقُولُ : " إِنَّ ابْنِی هَذَا سَيدٌ وَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يصْلِحَ بِهِ بَينَ فِئَتَينِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَظِيمَتَينِ رَوَاهُ الْجَنَابِذِی" [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۵۱۹] .
۵) خبر از شهادت امام حسین (ع) داد. لذا وقتی امام حسین متولّد شد ، میان دو چشم حسین (ع) را بوسید و سه مرتبه فرمود : خدا لعنت کند مردمی را که قاتل تو هستند.
عَنْ صَفِيةَ بِنْتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَتْ : لَمَّا سَقَطَ الْحُسَينُ (ع) مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ فَدَفَعْتُهُ إِلَی النَّبِی (ص) فَوَضَعَ النَّبِی (ص) لِسَانَهُ فِی فِيهِ وَ أَقْبَلَ الْحُسَينُ عَلَی لِسَانِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) يمَصُّهُ قَالَتْ فَمَا كنْتُ أَحْسَبُ رَسُولَ اللَّهِ يغْذُوهُ إِلَّا لَبَناً أَوْ عَسَلًا قَالَتْ فَبَالَ الْحُسَينُ (ع) فَقَبَّلَ النَّبِی (ص) بَينَ عَينَيهِ ثُمَّ دَفَعَهُ إِلَی وَ هُوَ يبْكی وَ يقُولُ : " لَعَنَ اللَّهُ قَوْماً هُمْ قَاتِلُوك يا بُنَی يقُولُهَا ثَلَاثاً قَالَتْ فَقُلْتُ فِدَاك أَبِی وَ أُمِّی وَ مَنْ يقْتُلُهُ قَالَ بَقِيةُ الْفِئَةِ الْبَاغِيةِ مِنْ بَنِی أُمَيةَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ" [أمالی صدوق ، ص۱۳۶] .
۶) خبر از امام باقر (ع) داد.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی كانَ آخِرَ مَنْ بَقِی مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ وَ كانَ رَجُلًا مُنْقَطِعاً إِلَينَا أَهْلَ الْبَيتِ وَ كانَ يقْعُدُ فِی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ هُوَ مُعْتَجِرٌ بِعِمَامَةٍ سَوْدَاءَ وَ كانَ ينَادِی يا بَاقِرَ الْعِلْمِ يا بَاقِرَ الْعِلْمِ فَكانَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يقُولُونَ جَابِرٌ يهْجُرُ فَكانَ يقُولُ لَا وَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ وَ لَكنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يقُولُ إِنَّك سَتُدْرِك رَجُلًا مِنِّی اسْمُهُ اسْمِی وَ شَمَائِلُهُ شَمَائِلِی يبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً [کافی ، ج۱ ، ص۴۶۹] .
۷) چه این که درباره حضرت رضا (ع) فرمود :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَتُدْفَنُ بَضْعَةٌ مِنِّی بِأَرْضِ خُرَاسَانَ لَا يزُورُهَا مُومِنٌ إِلَّا أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ وَ حَرَّمَ جَسَدَهُ عَلَی النَّارِ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۵۸۵] .
۸) خبر از تبعید ابوذر به ربذه داد :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سمعنا رسول الله (ص) يقول ما أظلت الخضراء و لا أقلت الغبراء من ذی لهجة أصدق من أبی ذر فنفاه إلی ربذة [نهج‌الحق ، ص۲۹۹] .
۹) خبر شهادت عمّار یاسر را داد :
رُوِی عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ : كانَ عَمَّارٌ ينْقُلُ اللَّبِنَ بِمَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ كانَ (ص) يمْسَحُ التُّرَابَ عَنْ صَدْرِهِ وَ يقُولُ : "تَقْتُلُك الْفِئَةُ الْبَاغِيةُ" [الخرائج و الجرائح ، ج۱ ، ص۶۸] .
۱۰) خبر از آمدن اویس قرنی داد :
رُوِی عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ كانَ يقُولُ : "تَفُوحُ رَوَائِحُ الْجَنَّةِ مِنْ قِبَلِ قَرَنٍ وَا شَوْقَاهْ إِلَيك يا أُوَيسُ الْقَرَنِی أَلَا وَ مَنْ لَقِيهُ فَلْيقْرَئْهُ

مِنِّی السَّلَامَ فَقِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ أَوَیسٌ الْقَرَنِی فَقالَ (ص) إِنْ غَابَ عَنْکُمْ لَمْ تَفْتَقِدُوهُ وَ إِنْ ظَهَرَ لکمْ لَمْ تَکتَرِثُوا بِهِ یدْخُلُ الْجَنَّةَ فِی شَفَاعَتِهِ مِثْلُ رَبیعَةَ وَ مُضَرَ یومِنُ بِی وَ لَا یرَانِی وَ یقْتَلُ بَینَ یدَی خَلِیفَتِی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) فِی صِفِّینَ" [الفضائل ، ص۱۰۷] .

۳. علم امام علی (ع)

۱) سه نفر را خدمت حضرت علی (ع) آوردند. گفتند : یکی از اینها قاتل است. دومی نگاه می‌کرد. سومی دست و پای مقتول را گرفته بود. فرمود : اوّلی را بکشند و چشم کسی که نگاه می‌کرده را درآورند و سومی را حبس ابد کنند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ ثَلَاثَةَ نَفَرٍ رُفِعُوا إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) وَاحِدٌ مِنْهُمْ أَمْسَک رَجُلًا وَ أَقْبَلَ آخَرُ فَقَتَلَهُ وَ الْآخَرُ یرَاهُمْ فَقَضَی فِی الرُّویةِ أَنْ تُسْمَلَ عَینَاهُ وَ فِی الَّذِی أَمْسَک أَنْ یسْجَنَ حَتَّی یمُوتَ کمَا أَمْسَکهُ وَ قَضَی فِی الَّذِی قَتَلَ أَنْ یقْتَلَ [کافی ، ج۷ ، ص۲۸۸] .

۲) شخصی آمد نزد دومی گفت : فتنه را دوست دارم از حق بیزارم به ندیده شهادت می‌دهم. دستور داد او را به زندان ببرند. حضرت علی (ع) از جریان واقف شد.

فرمود : امّا این‌که فتنه را دوست دارند : إِنَّما أَمْوالُکمْ وَ أَوْلادُکمْ فِتْنَةٌ

وَ جاءَتْ سَکرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذلِک ما کنْتَ مِنْهُ تَحیدُ [ق/۱۹] .

لا تُدْرِکهُ الْأَبْصارُ وَ هُوَ یدْرِک الْأَبْصار [انعام/۱۰۳] .

سَأَلَ رَسُولُ مَلِک الرُّومِ أَبَا بَکرٍ عَنْ رَجُلٍ لَا یرْجُو الْجَنَّةَ وَ لَا یخَافُ النَّارَ وَ لَا یخَافُ اللَّهَ وَ لَا یرْکعُ وَ لَا یسْجُدُ وَ یأْکلُ الْمَیتَةَ وَ الدَّمَ وَ یشْهَدُ بِمَا لَا یرَی وَ یحِبُّ الْفِتْنَةَ وَ یبْغِضُ الْحَقَّ فَلَمْ یجِبْهُ فَقَالَ عُمَرُ ازْدَدْتَ کفْراً إِلَی کفْرِک فَأُخْبِرَ بِذَلِک عَلِی (ع) فَقَالَ : "هَذَا رَجُلٌ مِنْ أَوْلِیاءِ اللَّهِ لَا یرْجُو الْجَنَّةَ وَ لَا یخَافُ النَّارَ وَ لَکنْ یخَافُ اللَّهَ وَ لَا یخَافُ اللَّهَ مِنْ ظُلْمِهِ وَ إِنَّمَا یخَافُ مِنْ عَدْلِهِ وَ لَا یرْکعُ وَ لَا یسْجُدُ فِی صَلَاةِ الْجِنَازَةِ وَ یأْکلُ الْجَرَادَ وَ السَّمَک وَ یأْکلُ الْکبِدَ وَ یحِبُّ الْمَالَ وَ الْوَلَدَ إِنَّما أَمْوالُکمْ وَ أَوْلادُکمْ فِتْنَةٌ وَ یشْهَدُ بِالْجَنَّةِ وَ النَّارِ وَ هُوَ لَمْ یرَهُمَا وَ یکرَهُ الْمَوْتَ وَ هُوَ حَقٌّ" [المناقب ، ج۲ ، ص۳۵۸] .

۳) شخصی پرسید سگی با گوسفندی جماع کرد بچه‌ای متولّد شده چه حکمی دارد؟ فرمود او را امتحان کن. اگر علف می‌خورد گوسفند ، اگر استخوان سگ است. گفت هر دو کار را می‌کند. فرمود : اگر آب را قورت می‌دهد ، گوسفند ، اگر می‌جود ، سگ است. گفت هر دو کار را می‌کند. فرمود : اگر در بین گوسفندها حرکت می‌کند ، گوسفند ، اگر در دنبال می‌آید سگ است. گفت هر دو را انجام می‌دهد. فرمود : شکم او را پاره کن. اگر معده و روده دارد گوسفند و الّا سگ است.

دو نفر با هم نزاع کردند ، یکی به سر دیگری آسیب رساند. مضروب مدّعی بود که چشم و زبان و قوّه شامّه او از کار افتاده است. حضرت (ع) فرمود اگر راست بگوید سه دیه کامل بر ضارب واجب است.

گفتند از کجا بفهمیم. فرمود او را امتحان کنید درباره چشم به او بگویید در مقابل آفتاب بایستد اگر چشم او سالم باشد ، نمی‌تواند به خورشید نگاه کند.

برای حسّ شامّه او پنبه‌ای بسوزانید. در مقابل بینی او قرار دهید. اگر سالم باشد ، اشک می‌ریزد. برای قوّه چشایی او سوزن به زبانش بزنید ، اگر سالم باشد ، خون سرخ می‌آید و اگر خون سیاه آمد ، ناسالم است. [وافی ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

قضیه دو زنی که دختر و پسر زاییدند و هر یک مدّعی بودند پسر از اوست.

عَنْ تَمِیمِ بْنِ خِرَامٍ الْأَسَدِی : أَنَّهُ رُفِعَ إِلَی عُمَرَ مُنَازَعَةُ جَارِیتَینِ تَنَازَعَتَا فِی ابْنٍ وَ بِنْتٍ فَقَالَ أَینَ أَبُو الْحَسَنِ مُفَرِّجُ الْکرْبِ فَدُعِی لَهُ

بِهِ فَقَصَّ عَلَيهِ الْقِصَّةَ فَدَعَا بِقَارُورَتَينِ فَوَزَنَهُمَا ثُمَّ أَمَرَ كلَّ وَاحِدَةٍ فَحَلَبَتْ فِی قَارُورَةٍ وَ وَزَنَ الْقَارُورَتَینِ فَرَجَحَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَی الْأُخْرَی فَقَالَ الِابْنُ لِلَّتِی لَبَنُهَا أَرْجَحُ وَ الْبِنْتُ لِلَّتِی لَبَنُهَا أَخَفُّ فَقَالَ عُمَرُ مِنْ أَینَ قُلْتَ ذَلِک یا أَبَا الْحَسَنِ فَقَالَ : " لِأَنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِلذَّکرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنْثَیینِ وَ قَدْ جَعَلَتِ الْأَطِبَّاءُ ذَلِک أَسَاساً فِی الِاسْتِدْلَالِ عَلَی الذَّکرِ وَ الْأُنْثَی" [المناقب ، ج۲ ، ص۳۶۷] .

حضرت به انس بن مالك فرمود : بيا شهادت بده كه پيامبر (ص) در غدير فرمود : من كنت مولاه فهذا علىّ مولاهگفت پير شده‌ام ، فراموش كرده‌ام.

عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عَمِیرَةَ قَالَ : نَشَدَ عَلِی (ع) فِی قَوْلِ النَّبِی (ص) مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِی مَوْلَاهُ فَشَهِدَ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ وَ أَنَسُ بْنُ مَالِك فِی الْقَوْمِ لَمْ یشْهَدْ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : " یا أَنَسُ قَالَ لَبَّیک قَالَ مَا یمْنَعُک أَنْ تَشْهَدَ وَ قَدْ سَمِعْتَ مَا سَمِعُوا قَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ کبِرْتُ وَ نَسِیتُ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) اللَّهُمَّ إِنْ کانَ کاذِباً فَاضْرِبْهُ بِبَیاضٍ أَوْ بِوَضَحٍ لَا تُوَارِیهِ الْعِمَامَةُ قَالَ طَلْحَةُ فَأَشْهَدُ بِاللَّهِ لَقَدْ رَأَیتُهَا بیضا [بَیضَاءَ] بَینَ عَینَیهِ" [إرشاد مفيد ، ج۱ ، ص۳۵۱] .

پيامبر (ص) على (ع) و آن دو نفر را فرستاد به طرف اصحاب كهف. وقتی رفتند حضرت على (ع) به ابوبكر گفت سلام كن. جواب نشنيد و هكذا عمر. علّت را جويا شدند. گفتند ما مأموريم جز با پيامبر (ص) يا وصىّ به حقّ او سخن نگوييم.

رُوِی عَنْ شَرِیک بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ هُوَ یوْمَئِذٍ قَاضٍ أَنَّ النَّبِی (ص) بَعَثَ عَلِیاً (ع) وَ أَبَا بَکرٍ وَ عُمَرَ إِلَی أَصْحَابِ الْکهْفِ فَقَالَ ائْتُوهُمْ فَأَبْلِغُوهُمْ مِنِّی السَّلَامَ فَلَمَّا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِهِ قَالَ أَبُو بَکرٍ لِعَلِی أَ تَدْرِی أَینَ هُمْ فَقَالَ : " مَا کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بَعَثَنَا إِلَی مَکانٍ إِلَّا هَدَانَا اللَّهُ لَهُ فَلَمَّا أَوْقَفَهُمْ عَلَی بَابِ الْکهْفِ قَالَ یا أَبَا بَکرٍ سَلِّمْ فَإِنَّک أَسَنُّنَا فَسَلَّمَ فَلَمْ یجَبْ ثُمَّ قَالَ یا أَبَا حَفْصٍ سَلِّمْ فَإِنَّک أَسَنُّ مِنِّی فَسَلَّمَ فَلَمْ یجَبْ قَالَ فَسَلَّمَ عَلِی (ع) فَرَدُّوا السَّلَامَ وَ حَیوْهُ وَ أَبْلَغَهُمْ سَلَامَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَرَدُّوا عَلَیهِ فَقَالَ أَبُو بَکرٍ سَلْهُمْ مَا لَهُمْ سَلَّمْنَا عَلَیهِمْ فَلَمْ یجِیبُوا قَالَ سَلْهُمْ أَنْتَ فَسَأَلَهُمْ فَلَمْ یکلِّمُوهُ ثُمَّ سَأَلَهُمْ عُمَرُ فَلَمْ یکلِّمُوهُ فَقَالَا یا أَبَا الْحَسَنِ سَلْهُمْ أَنْتَ فَقَالَ عَلِی (ع) إِنَّ صَاحِبَی هَذَینِ سَأَلَانِی أَنْ أَسْأَلَکمْ لِمَ رَدَدْتُمْ عَلَی وَ لَمْ تَرُدُّوا عَلَیهِمَا قَالُوا إِنَّا لَا نُکلِّمُ إِلَّا نَبِیاً أَوْ وَصِی نَبِی" [الخرائج‌والجرائح ، ج۱ ، ص۱۸۸] .

۱) خبر از زمين كربلا داد كه آن سرزمين مصارع عشاق شهداء است : مَصَارِعُ شُهَدَاءَ لَا یسْبِقُهُمْ مَنْ کانَ قَبْلَهُمْ وَ لَا یلْحَقُهُمْ مَنْ کانَ بَعْدَهُمْ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۷۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَرَجَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یسِیرُ بِالنَّاسِ حَتَّی إِذَا کانَ مِنْ کرْبَلَاءَ عَلَی مَسِیرَةِ مِیلٍ أَوْ مِیلَینِ فَتَقَدَّمَ بَینَ أَیدِیهِمْ حَتَّی إِذَا صَارَ بِمَصَارِعِ الشُّهَدَاءِ قَالَ قُبِضَ فِیهَا مِائَتَا نَبِی وَ مِائَتَا وَصِی وَ مِائَتَا سِبْطٍ شُهَدَاءَ بِأَتْبَاعِهِمْ فَطَافَ بِهَا عَلَی بَغْلَتِهِ خَارِجاً رِجْلَیهِ مِنَ الرِّکابِ وَ أَنْشَأَ یقُولُ مُنَاخُ رِکابٍ وَ مَصَارِعُ شُهَدَاءَ لَا یسْبِقُهُمْ مَنْ کانَ قَبْلَهُمْ وَ لَا یلْحَقُهُمْ مَنْ کانَ بَعْدَهُمْ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۷۲] .

۲) خبر از حكومت ۲۰ ساله حجّاج بن يوسف ثقفى داد.

۳) خبر از مكر و حيله طلحه و زبير داد.

۴) خبر از سوء عاقبت خالد بن عرفطة و حبيب بن جماز داد كه آنها در لشكر عبيد الله بن زياد شركت می‌كنند.

عَنْ سُوَیدِ بْنِ غَفَلَةَ قَالَ : أَنَا عِنْدَ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ جِئْتُک مِنْ وَادِی الْقُرَی وَ قَدْ مَاتَ خَالِدُ بْنُ عَرْفَطَةَ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّهُ لَمْ یمُتْ فَأَعَادَهَا عَلَیهِ فَقَالَ لَهُ عَلِی (ع) لَمْ یمُتْ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَا یمُوتُ فَأَعَادَهَا عَلَیهِ الثَّالِثَةَ فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ أُخْبِرُک أَنَّهُ مَاتَ وَ تَقُولُ لَمْ یمُتْ فَقَالَ لَهُ عَلِی (ع) لَمْ یمُتْ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَا یمُوتُ حَتَّی یقُودَ جَیشَ ضَلَالَةٍ یحْمِلُ رَایتَهُ حَبِیبُ بْنُ جَمَّازٍ قَالَ فَسَمِعَ بِذَلِک حَبِیبٌ فَأَتَی أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) فَقَالَ لَهُ أُنَاشِدُک فِی وَ إِنِّی لَک شِیعَةٌ وَ قَدْ ذَکرْتَنِی بِأَمْرٍ لَا وَ اللَّهِ مَا أَعْرِفُهُ مِنْ نَفْسِی فَقَالَ لَهُ عَلِی (ع) إِنْ کنْتَ حَبِیبَ بْنَ جَمَّازٍ لَتَحْمِلَنَّهَا فَوَلَّی حَبِیبُ بْنُ جَمَّازٍ وَ قَالَ إِنْ

كُنْتَ حَبِيبَ بْنَ جَمَّازٍ لَتَحْمِلَنَّهَا قَالَ أَبُو حَمْزَةَ فَوَ اللَّهِ مَا مَاتَ حَتَّى بُعِثَ عُمَرُ بْنُ سَعْدٍ إِلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِي (ع) وَ جَعَلَ خَالِدَ بْنَ عَرْفَطَةَ عَلَى مُقَدِّمَتِهِ وَ حَبِيبٌ صَاحِبُ رَايَتِهِ [إختصاص مفيد ، ص ۲۸۰] .

۵) خبر شهادت حجر بن عدی ، رشید هجری ، کمیل ، میثم ، محمد بن اکثم ، خالد بن مسعود ، حبیب بن مظاهر ، جویریه و عمرو بن حمِق خزاعی را به آنها داد.

أَخْبَرَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) بِقَتْلِ جَمَاعَةٍ مِنْهُمْ حُجْرُ بْنُ عَدِي وَ رُشَيْدُ الْهَجَرِى وَ كَمِيلُ بْنُ زِيَادٍ وَ مِيثَمُ التَّمَّارُ وَ مُحَمَّدُ بْنُ أَكْتَمَ وَ خَالِدُ بْنُ مَسْعُودٍ وَ حَبِيبُ بْنُ الْمُظَاهِرِ وَ جُوَيرِيَةُ وَ عَمْرُو بْنُ الْحَمِقِ وَ قَنْبَرُ وَ مِزْرَعٌ وَ غَيْرُهُمْ وَ وَصَفَ قَاتِلِيهِمْ وَ كَيفِيَةَ قَتْلِهِمْ عَلَى مَا يجِيءُ بَيَانُهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ [المناقب ، ج ۲ ، ص ۲۷۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ فَإِنِّى فَقَأْتُ عَينَ الْفِتْنَةِ وَ لَمْ يكنْ لِيجْتَرِئَ عَلَيهَا أَحَدٌ غَيرِى بَعْدَ أَنْ مَاجَ غَيهَبُهَا وَ اشْتَدَّ كَلَبُهَا فَاسْأَلُونِى قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِى [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۳] .

۴. علم امام حسن (ع)

۱) علم امام مجتبی (ع) :

مردی به حضور حضرت علی (ع) جلب شد و در خرابه‌ای بود و کارد خون‌آلودی در دست داشت و درکنارش کشته‌ای افتاده بود. حضرت (ع) از او پرسید تو کشتی؟ گفت آری. فرمود او را نگه دارید تا قصاص شود. در همین لحظه مردی شتابزده وارد شد. گفت آقا این مقتول را من کشته‌ام. این مردِ احضارشده قاتل نیست. حضرت (ع) فرمود چرا اقرار کردی؟ گفت راستش من داشتم گوسفندی را ذبح می‌کردم. در اثناء کار رفتم در میان خرابه برای قضای حاجت. کشته‌ای را دیدم. وقتی برمی‌گشتم ، افرادی مرا دستگیر کردند و اینجا آوردند.

ترسیدم اگر انکار کنم ، مرا همانجا بکشند. حضرت (ع) فرمود هر دو نفر را نزد امام مجتبی (ع) ببرید. گفتند حکم چیست؟ حضرت (ع) فرمود : اگر چه این دومی قاتل است. امّا چون جان اولی را نجات داده ، در واقع او را احیاء کرده است : وَ مَنْ أَحْياها فَكأَنَّما أَحْيا النّاسَ جَمِيعا [مائده-۳۲ کافی ، ج ۷ ، ص ۲۹۰] .

هر دو آزاد شوند و دیه مقتول از بیت‌المال داده شود.

امام حسن (ع) بر معاویه وارد شد ، فَجَلَسَ عِنْدَ رِجْلِهِ وَ هُوَ مُضْطَجِعٌ فَقَالَ لَهُ يا أَبَا مُحَمَّدٍ أَ لَا أُعْجِبُك مِنْ عَائِشَةَ تَزْعُمُ أَنِّى لَسْتُ لِلْخِلَافَةِ أَهْلًا فَقَالَ الْحَسَنُ (ع) : "وَ أَعْجَبُ مِنْ هَذَا جُلُوسِى عِنْدَ رِجْلِك وَ أَنْتَ نَائِمٌ فَاسْتَحْيا مُعَاوِيةُ وَ اسْتَوَى قَاعِداً وَ اسْتَعْذَرَهُ" [المناقب ، ج ۴ ، ص ۲۳] .

اخلاق حضرت (ع)

قضیه مرد شامی

به امام (ع) گفتند : چرا هیچ سائلی را رد نمی‌کنی؟ فرمود : من به درگاه الهی سائلی هستم. دوست دارم رد نشوم.

۵. علم امام صادق (ع)

امام صادق (ع) گوید هشام بن عبدالملک به حجّ آمد. پدرم فرمود : فالسعید من اتبعنا و الشقی من خالفنا [دلائل‌الإمامۀ ، ص ۱۰۴] .

بعد از آن که هشام رفت ، مأمور فرستاد ما را دستگیر کردند. سه روز ما را نگه داشتند. دستور تیراندازی داد. پدرم فرمود ما را معاف دار. قبول نکرد. تا ۹ تیر انداخت. بعد از آن که ما را مرخّص کرد ، به راهبی رسیدیم. از پدرم پرسید از ما هستی یا امت محمد از علماء یا جهّال؟ فرمود از جهّال نیستم. گفت خبر ده مرا از ساعتی که نه از شب است نه از روز فرمود : طلوع فجر از

ساعات بهشت است.

سؤال : چطور در بهشت اکل و شرب هست ، بدون دفع جواب : مانند جنین در رحم مادر.

سؤال : چطور در بهشت چیزی کم نمی‌شود؟ جواب : مثل علم معلّم و نور چراغ.

سؤال : دو برادر که یکی ۵۰ سال و دیگری ۱۵۰ سال داشت کدامند؟ جواب : عزیز و عُزَیر.

۶. علم امام جواد (ع)

وقتی مأمون دخترش را به ازدواج امام جواد (ع) درآورد ، عبّاسیان مخالفت کردند. تا این‌که مجلس مناظره تشکیل شد. یحیی بن اکثم از امام (ع) پرسید که چه می‌گویی در مورد کسی که در حال احرام صید کرده؟

حضرت (ع) فرمود : ۱) صید در خارج حرم بوده یا داخل؟ ۲) عالم به مسأله بوده یا جاهل؟ ۳) کار عمدی بوده یا خطایی؟ ۴) صیاد بنده بوده یا آزاد؟ ۵) صیاد صغیر بوده یا کبیر؟ ۶) مرتبه اول بوده یا تکراری؟ ۷) صید پرنده بوده یا غیر آن؟ ۸) صید کوچک بوده یا بزرگ؟ ۹) صیاد اصرار به عمل دارد یا نادم است؟ ۱۱) در شب بوده یا روز؟ ۱۲) در احرام حجّ بوده یا عمره؟

پاسخ : اگر صید درحل بوده ، کفّاره یک گوسفند و اگر ، در حرم بوده دو گوسفند که در آن کفّاره عالم و جاهل یکی است. در صورت عمد گناه کرده ، اگر خطایی بوده ، هیچ. صیاد اگر آزاد بوده ، بر خود اوست و الّا بر مولا. اگر اصرار دارد ، در قیامت عقاب می‌شود ، اگر نادم است مورد بخشش قرار می‌گیرد. اگر احرام برای حجّ بوده قربانی در منی لازم و اگر برای عمره بوده در مکه لازم است.

حضرت (ع) از او پرسید : آن چه مردی است که در ابتدای روز به زنی نگاه می‌کند بر او حرام است۲) در وسط روز حلال می شود ۳) ظهر حرام می شود ۴) عصر حلال می شود ۵) غروب حرام می شود ۶) عشاء حلال می شود ۷) نصف شب حرام می شود ۸) طلوع فجر حلال می شود؟

یحیی بن اکثم گیج شد. حضرت فرمود :

۱) این زن اجنبی است. کنیزی است مال مردم. در ابتدای روز که حرام است نگاه کند

۲) در وسط روز او را می‌خرد ، حلال می‌شود.

۳) ظهر آزاد می‌کند ، حرام می‌شود.

۴) عصر با او ازدواج می‌کند ، حلال می‌شود.

۵) مغرب ظهار می‌کند ، حرام می‌شود.

۶) وقت عشاء کفّاره می‌دهد ، حلال می‌شود.

۷) نصف شب طلاق می‌دهد ، حرام می‌شود.

۸) طلوع فجر رجوع می‌کند ، حلال می‌شود. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۸۳] .

۹. فضائل امام

۱. جودوسخاوت ائمه

۱) وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ یشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رَوفٌ بِالْعِباد [بقره/۲۰۷] .

۲) قضیه جبرئیل و میکائیل که حاضر نشدند جان خود را فدای یکدیگر کنند.

۳) حضرت علی (ع) در جنگ به دشمن خود شمشیر می‌دهد.

أَبُو السَّعَادَاتِ فِی فَضَائِلِ الْعَشَرَةِ : رُوِی أَنَّ عَلِیاً (ع) کانَ یحَارِبُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِکینَ فَقَالَ الْمُشْرِک یا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ هَبْنِی سَیفَک فَرَمَاهُ إِلَیهِ فَقَالَ الْمُشْرِک عَجَباً یا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ فِی مِثْلِ هَذَا الْوَقْتِ تَدْفَعُ إِلَی سَیفَک فَقَالَ : یا هَذَا إِنَّک مَدَدْتَ یدَ الْمَسْأَلَةِ إِلَی وَ لَیسَ مِنَ الْکرَمِ أَنْ یرَدَّ السَّائِلُ فَرَمَی الْکافِرُ نَفْسَهُ إِلَی الْأَرْضِ وَ قَالَ هَذِهِ سِیرَةُ أَهْلِ الدِّینِ فَقَبَّلَ قَدَمَهُ وَ أَسْلَمَ وَ قَالَ لَهُ جَبْرَئِیلُ لَا سَیفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ وَ لَا فَتَی إِلَّا عَلِی [المناقب ، ج۲ ، ص۸۷] .

۴) حضرت صادق (ع) به خثعمی کیسه زر داد تا به مرد هاشمی بدهد و به او فرمود به او مگو چه کسی داده است.

۵) مستمندی به منزل حضرت علی (ع) رفت. امام (ع) را نشناخت. با نان خشک از او پذیرایی کرد. او را به خانه امام مجتبی (ع) راهنمایی کرد که مقداری را برای آن حضرت (ع) برداشت. امام فرمود : او پدر ما علی (ع) می‌باشد.

۶) امام حسین (ع) غلامی را دید سگی را نان می‌دهد. پرسیدند چرا؟ گفت محزونم. می‌خواهم با این کار غم دلم برطرف شود و غصه من این است که غلام مردی یهودی هستم. حضرت (ع) ۲۰۰ دینار برداشتند و به یهودی گفتند غلام را نمی‌فروشی؟ غلام را بخشید و باغ را نیز به امام (ع) بخشید. امام هم باغ را به غلام دادند و او را آزاد کردند. در اینجا یهودی و همسر او مسلمان شدند.

۷) قضیه مرد خراسانی و حضرت رضا (ع) . سلیمان جعفری می گوید : گفتم چرا خود را به او نشان ندادید؟ فرمود : ...

عَنِ الْیسَعِ بْنِ حَمْزَةَ قَالَ : "کنْتُ فِی مَجْلِسِ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) أُحَدِّثُهُ وَ قَدِ اجْتَمَعَ إِلَیهِ خَلْقٌ کثِیرٌ یسْأَلُونَهُ عَنِ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ إِذْ دَخَلَ عَلَیهِ رَجُلٌ طُوَالٌ آدَمُ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَیک یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ رَجُلٌ مِنْ مُحِبِّیک وَ مُحِبِّی آبَائِک وَ أَجْدَادِک (ع) مَصْدَرِی مِنَ الْحَجِّ وَ قَدِ افْتَقَدْتُ نَفَقَتِی وَ مَا مَعِی مَا أَبْلُغُ مَرْحَلَةً فَإِنْ رَأَیتَ أَنْ تُنْهِضَنِی إِلَی بَلَدِی وَ لِلَّهِ عَلَی نِعْمَةٌ فَإِذَا بَلَغْتُ بَلَدِی تَصَدَّقْتُ بِالَّذِی تُوَلِّینِی عَنْک فَلَسْتُ مَوْضِعَ صَدَقَةٍ فَقَالَ لَهُ : " اجْلِسْ رَحِمَک اللَّهُ وَ أَقْبَلَ عَلَی النَّاسِ یحَدِّثُهُمْ حَتَّی تَفَرَّقُوا وَ بَقِی هُوَ وَ سُلَیمَانُ الْجَعْفَرِی وَ خَیثَمَةُ وَ أَنَا فَقَالَ أَ تَأْذَنُونَ لِی فِی الدُّخُولِ فَقَالَ لَهُ سُلَیمَانُ قَدَّمَ اللَّهُ أَمْرَک فَقَامَ فَدَخَلَ الْحُجْرَةَ وَ بَقِی سَاعَةً ثُمَّ خَرَجَ وَ رَدَّ الْبَابَ وَ أَخْرَجَ یدَهُ مِنْ أَعْلَی الْبَابِ وَ قَالَ أَینَ الْخُرَاسَانِی فَقَالَ هَا أَنَا ذَا فَقَالَ خُذْ هَذِهِ الْمِائَتَی دِینَارٍ وَ اسْتَعِنْ بِهَا فِی مَئُونَتِک وَ نَفَقَتِک وَ تَبَرَّک بِهَا وَ لَا تَصَدَّقْ بِهَا عَنِّی وَ اخْرُجْ فَلَا أَرَاک وَ لَا تَرَانِی ثُمَّ خَرَجَ فَقَالَ لَهُ سُلَیمَانُ جُعِلْتُ فِدَاک لَقَدْ أَجْزَلْتَ وَ رَحِمْتَ فَلِمَا ذَا سَتَرْتَ وَجْهَک عَنْهُ فَقَالَ مَخَافَةَ أَنْ أَرَی ذُلَّ السُّؤَالِ فِی وَجْهِهِ لِقَضَائِی حَاجَتَهُ أَ مَا سَمِعْتَ حَدِیثَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) الْمُسْتَتِرُ بِالْحَسَنَةِ یعْدِلُ سَبْعِینَ حَجَّةً وَ الْمُذِیعُ بِالسَّیئَةِ مَخْذُولٌ وَ الْمُسْتَتِرُ بِهَا مَغْفُورٌ لَهُ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ الْأَوَلِ

مَتَی آتِهِ یوْماً لِأَطْلُبَ حَاجَةً رَجَعْتُ إِلَی أَهْلِی وَ وَجْهِی بِمَائِهِ" [کافی ، ج۴ ، ص۲۳] .

۸) امام حسین (ع)

[المناقب ، ج۴ ، ص۶۵] .

۲. فضائل حضرت علی (ع)

۱. از زبان پیامبر (ص)

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِی سَیدُ الْمُومِنِین [کافی ، ج۱ ، ص۲۹۳] .

۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِی سَیدُ الْعَرَبِ [أمالی صدوق ، ص۳۹] .

۳ و ۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنَا سَیدُ الْأَنْبِیاءِ وَ عَلِی سَیدُ الْأَوْصِیاءِ [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۲۳۷] .

۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی أَنْتَ سَیدٌ فِی الدُّنْیا وَ سَیدٌ فِی الْآخِرَةِ [أمالی طوسی ، ص۳۰۹] .

۶) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَّا أَنْتَ یا عَلِی فَمِنِّی وَ أَنَا مِنْک وَ أَنْتَ وَلِی کلِّ مُومِنٍ مِنْ بَعْدِی [أمالی طوسی ، ص۵۶۱] .

۷) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : }یا عَلِیُّ{ إِنَّک مَنَارَةُ الْأَنَامِ وَ رَایةُ الْهُدَی [أمالی صدوق ، ص۴۶] .

۸) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی أَنْتَ قَسِیمُ الْجَنَّةِ [بحارالأنوار ، ج۳۹ ، ص۲۰۹] .

۹ و ۱۰) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِی أَخِی وَ وَارِثِی وَ وَزِیرِی وَ أَمِینِی [الیقین ، ص۴۲۷] .

۱۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ عَلِیاً قَدْ جَاهَدَ فِی اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ فَقَالَ لِأَنَّهُ مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ وَ إِنَّهُ وَارِثُ عِلْمِی [کفایه‌الأثر ، ص۱۲۰] .

۱۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَاحِبُ سِرِّی عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) [المناقب ، ج۲ ، ص۲۲۲] .

۱۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی أَنْتَ مَوْلَی الْمُومِنِینَ وَ قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِینَ وَ أَنْتَ أَبُو سِبْطَی وَ أَبُو الْأَئِمَّةِ التِّسْعَةِ مِنْ صُلْبِ الْحُسَین [کفایة الأثر ، ص۱۸۴] .

۱۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِی عَمُودُ الدِّین [کافی ، ج۱ ، ص۲۹۳] .

۱۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنَا مَدِینَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِی بَابُهَا [المناقب ، ج۲ ، ص۲۷۸] .

۱۶) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : }یا عَلِی { أَنْتَ إِمَامِ الْأَتْقِیاء [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۳ ، ص۲۱۰] .

۱۷) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی أَنْتَ الْمَظْلُومُ بَعْدِی مَنْ ظَلَمَک فَقَدْ ظَلَمَنِی [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۴۹۷] .

۲. اززبان حضرت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لِی سَبْعُونَ مَنْقَبَةً لَمْ یشْرِکنِی فِیهَا أَحَدٌ مِنْهُمْ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۲] .

۱) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ أَوَّلَ مَنْقَبَةٍ لِی أَنِّی لَمْ أُشْرِک بِاللَّهِ طَرْفَةَ عَینٍ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۲] .

۲) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنِّی أَوَّلُ النَّاسِ إِیمَاناً وَ إِسْلَاماً [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۲] .

۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِ أَنَامَنِی عَلَی فِرَاشِهِ حَیثُ ذَهَبَ إِلَی الْغَار [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۲] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ اللّهُ رَوفٌ بِالْعِبادِ [بقره/۲۰۷] .

۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) عَلَّمَنِی أَلْفَ بَابٍ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ مِمَّا کانَ وَ مَا هُوَ کائِنٌ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ کلُّ بَابٍ مِنْهَا یفْتَحُ أَلْفَ أَلْفِ بَابٍ حَتَّی عَلِمْتُ عِلْمَ الْمَنَایا وَ الْبَلَایا وَ فَصْلَ الْخِطَابِ [إختصاص مفید ، ص۲۸۳] .

۵) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِصَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِعَمَّمَنِی بِعِمَامَةِ نَفْسِهِ بِیدِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۲] .

۶) فان الله زوجنی بفاطمه

۷) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِصَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِأَعْطَانِی خَاتَمَهُ فِی حَیاتِهِ وَ دِرْعَهُ وَ مِنْطَقَتَهُ وَ قَلَّدَنِی سَیفَهُ وَ أَصْحَابُهُ کلُّهُمْ حُضُور [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۴] .

۸) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنِّی کنْتُ آخِرَ النَّاسِ عَهْداً بِرَسُولِ اللَّهِصَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِوَ دَلَّیتُهُ فِی حُفْرَتِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۲] .

۹) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِصَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِقَالَ سَتُقَاتِلُ النَّاکثِینَ وَ الْقَاسِطِینَ وَ الْمَارِقِین [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۷۲] .

طلحه و زبیر ، معاویه و اصحابش ، خوارج نهروان

۱۰) فان رسول الله قال فی حقّی :

لضربة علی یوم الخندق أفضل من عبادة الثقلین [إقبال‌الأعمال ، ص۴۶۷] .

۳. اختصاصات

۱) ولادت در کعبه

۲) شهادت در مسجد کوفه

۳) در حال نماز

۴) در شب قدر

۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ عَلِیاً أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۲۲۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِی أَوَّلُ مَنْ آمَنَ بِی [أمالی طوسی ، ص۱۴۷] .

۶) تنها امامی است که همسرش معصوم است.

۷) تنها امامی است که پدر دو امام است.

۸) نام او از نام خدا مشتق شده است :

[المناقب ، ج۲ ، ص۱۷۵] .

۹) تنها امامی که ملقّب به امیرالمؤمنین و ابوتراب است.

۱۰) پا بر دوش پیامبر (ص) گذاشت و بتها را از کعبه ساقط کرد.

۱۱) تنها کسی است که کلید بهشت به دست اوست : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی إِنَّک قَسِیمُ النَّارِ وَ الْجَنَّةِ [صحیفه‌الرضا ، ص۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَدَّثَنِی جَبْرَئِیلُ (ع) قَالَ سَمِعْتُ رَبَّ الْعِزَّةِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی یقُولُ کلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِی فَمَنْ قَالَهَا دَخَلَ حِصْنِی وَ مَنْ دَخَلَ حِصْنِی أَمِنَ مِنْ عَذَابِی [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۰۸] .

۱۲) تنها کسی است که پیامبر (ص) درباره او فرمود : بِأَبِی الْوَحِیدُ الشَّهِید [کتاب سلیم‌بن‌قیس ، ص۵۶۹] .

۱۳) امام صادق (ع) و ابونا أفضل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنْتَ أَخِی وَ وَصِیی وَ وَارِثِی لَحْمُک لَحْمِی وَ دَمُک دَمِی وَ سِلْمُک سِلْمِی وَ حَرْبُک حَرْبِی وَ الْإِیمَانُ مُخَالِطٌ لَحْمَک وَ دَمَک کمَا خَالَطَ لَحْمِی وَ دَمِی [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۰۶] .

۱۴) پیامبر (ص) فرمود : یا علی حربک حربی و سلمک سلمی و الایمان مخالط لحمک و دمک کما خالط لحمی و دمی

۱۵) تنها کسی است که حلال‌زاده بودن انسان را می‌توان با محبّت او شناخت.

۱۶) تنها کسی است که در جنگ‌ها زره نپوشید.

۱۷) تنها کسی است که دوست و دشمن او را ستایش کردند.

۱۸) شب اوّل قبر ، تنها حضرت علی (ع) به سراغ مؤمن می‌آید.

۱۹) ساقی کوثر در قیامت تنها حضرت علی (ع) است.

۲۰) تنها کسی است که منزلش به منزل پیامبر (ص) راه داشت : سَدَّ الْأَبْوَابَ إِلَّا بَابَهُ [إقبال‌الأعمال ، ص۲۹۶ (دعای ندبه)] .

(شجاعت)

۲۱) تنها کسی است که پیامبر (ص) فرمود :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لضربة علی یوم الخندق أفضل من عبادة الثقلین [إقبال‌الأعمال ، ص۴۶۷] .

۲۲) تنها کسی است که در لیلة المبیت ایثارگری و فداکاری کرد : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ اللّهُ رَوفٌ بِالْعِبادِ [بقره/۲۰۷] .

۲۳) تنها کسی است که پیامبر (ص) با او عقد أخوّت بست :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی أَنْتَ أَخِی فِی الْآخِرَةِ [أمالی صدوق ، ص۷۷] .
أنت أخی فی الدّنیا و الاخرة
۲۴) تنها کسی است که حضورش از همه افراد در جبهه‌ها بیشتر بود.
۲۵) امام صادق (ع) : انّ علی آیة محمّد
۴. صفات
معاویه گوید : اگر برای علی دو انبان طلا و نقره باشد ، طلا را انفاق می کند.
سَأَلَهُ أَی أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أَعْرَابِی شَیئاً فَأَمَرَ لَهُ بِأَلْفٍ فَقَالَ الْوَکِیلُ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَقَالَ : " کلَاهُمَا عِنْدِی حَجَرَانِ فَأَعْطِ الْأَعْرَابِی أَنْفَعَهُمَا لَهُ" [المناقب ، ج۲ ، ص۱۱۸] .
۲۶) انفاق انگشتر در حال نماز
۲۷) چاه‌های فراوانی حفر کرد و برای مستمندان وقف نمود.هذه صدقة جاریة
۳) عدالت :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : دَخَلْتُ بِلَادَکمْ بِأَشْمَالِی هَذِهِ وَ رِحْلَتِی وَ رَاحِلَتِی هَا هِی فَإِنْ أَنَا خَرَجْتُ مِنْ بِلَادِکمْ بِغَیرِ مَا دَخَلْتُ فَإِنَّنِی مِنَ الْخَائِنِینَ [المناقب ، ج۲ ، ص۹۸] .
به امام مجتبی (ع) می‌فرماید :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَقْتُلُنَّ بِی إِلَّا قَاتِلِی انْظُرُوا إِذَا أَنَا مِتُّ مِنْ ضَرْبَتِهِ هَذِهِ فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَة [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .
وقتی اموال بیت‌المال را مساوی تقسیم می کند ، اعتراض می کنند. می‌فرماید : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَوْ کانَ الْمَالُ لِی لَسَوَّیتُ بَینَهُم فَکیفَ وَ إِنَّمَا الْمَالُ مَالُ اللَّه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۶] .
به طلحه و زبیر می گوید : از چراغ بیت‌المال نباید استفاده کرد چون کار شخصی دارید.
بعد گوید : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنِّی أُرِیدُکمْ لِلَّهِ وَ أَنْتُمْ تُرِیدُونَنِی لِأَنْفُسِکمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۶] .
تقسیم نان به رؤسای هفت قبیله
عبادت :
ابی درداء گوید : نیمه شب او را دیدم ، کالْخَشَبَةِ الْمُلْقَاة [أمالی صدوق ، ص۷۷] .
به فاطمه (س) گفتم علی (ع) از دنیا رفت. فرمود : از خوف خداوند غش نموده است.
رأفت و مهربانی :
بچه‌های کوفه می گفتند : کاش ما هم یتیم بودیم.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أُرِیدُ حَیاتَهُ وَ یرِیدُ قَتْلِی [روضه‌الواعظین ، ج۱ ، ص۱۳۲] .
به امام حسن می‌فرماید : به ابن ملجم رسیدگی کن.
مظلومیت :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا زِلْتُ مَظْلُوماً مُنْذُ قَبَضَ اللَّهُ نَبِیهُ (ص) إِلَی یوْمِ النَّاسِ هَذَا [المناقب ، ج۲ ، ص۱۱۵] .
السَّلَامُ عَلَیک یا أَوَّلَ مَظْلُومٍ [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص۲۳۷] .
درد دل با چاه کردن

ریسمان به گردن انداختن

۲۵ سال خانه‌نشین بودن

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صَبَرْتُ وَ فِی الْعَينِ قَذًی وَ فِی الْحَلْقِ شَجًا أَرَی تُرَاثِی نَهْباً حَتَّی مَضَی الْأَوَّلُ لِسَبِيلِهِ فَأَدْلَی بِهَا إِلَی فُلَانٍ بَعْدَهُ ثُمَّ تَمَثَّلَ بِقَوْلِ الْأَعْشَی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .

مدارک خطبه بی الف : [ابن ابی الحدید ، ج۱۹ ، ص۱۴۰ و بحار الأنوار ، ج۴۱ ، ص۳۰۴] .

مدارک خطبه بدون نقطه : [سفینة البحار ، ج۱ ، ص۳۹۷ و نهج‌السّعادة ، ج۱ ، ص۳۰۴] .

۳. فضائل امام مجتبی (ع)

الف ـ جود و سخاوت :

۱) کنیز امام مجتبی (ع) دسته گلی را هدیه کرد. حضرت (ع) او را در راه خدا آزاد نمود.

قَالَ أَنَسٌ : حَيتْ جَارِيةٌ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِی (ع) بِطَاقَةِ رَيحَانٍ فَقَالَ : " لَهَا أَنْتِ حُرَّةٌ لِوَجْهِ اللَّهِ فَقُلْتُ لَهُ فِی ذَلِک فَقَالَ أَدَّبَنَا اللَّهُ تَعَالَی فَقَالَ "وَ إِذا حُيیتُمْ بِتَحِيةٍ فَحَيوا بِأَحْسَنَ مِنْها " (نساء-۸۶) وَ كانَ أَحْسَنَ مِنْهَا إِعْتَاقُهَا" [المناقب ، ج۴ ، ص۱۸] .

۲) شخصی خدمت امام (ع) رسید و گفت : دشمنی به من توجّه کرده ، لَا يوَقِّرُ الشَّيخَ الْكَبِيرَ وَ لَا يرْحَمُ الطِّفْلَ الصَّغِيرَ وَ كانَ مُتَّكِئاً فَاسْتَوَی جَالِساً وَ قَالَ لَهُ : " مَنْ خَصْمُک حَتَّی أَنْتَصِفَ لَک مِنْهُ فَقَالَ لَهُ الْفَقْرُ فَأَطْرَقَ (ع) سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی خَادِمِهِ وَ قَالَ لَهُ (حضرت (ع) به خادم گفتند :) أَحْضِرْ مَا عِنْدَک مِنْ مَوْجُودٍ فَأَحْضَرَ خَمْسَةَ آلَافِ دِرْهَمٍ فَقَالَ ادْفَعْهَا إِلَيهِ (وقتی به او دادند فرمودند : هرگاه این دشمن به تو رو آورد نزد ما بیا) ثُمَّ قَالَ لَهُ بِحَقِّ هَذِهِ الْأَقْسَامِ الَّتِی أَقْسَمْتَ بِهَا عَلَی مَتَی أَتَاک خَصْمُک جَائِراً إِلَّا مَا أَتَيتَنِی مِنْهُ مُتَظَلِّماً [العددالقوية ، ص۳۵۹] .

۳) حضرت (ع) غذا می‌خوردند. سگی هم نگاه می‌کرد. راوی گوید گفتم : أَ لَا أَرْجُمُ هَذَا الْكَلْبَ عَنْ طَعَامِک قَالَ : " دَعْهُ إِنِّی لَأَسْتَحْيی مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يكونَ ذُو رُوحٍ ينْظُرُ فِی وَجْهِی وَ أَنَا آكلُ ثُمَّ لَا أُطْعِمُه" [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۳۵۲] .

۴) غلامی از غلامان امام (ع) جنایتی را مرتکب شد که موجب عقاب گشت.فَأَمَرَ بِهِ أَنْ يضْرَبَ فَقَالَ يا مَوْلَای وَ الْكاظِمِينَ الْغَيظَ قَالَ خَلُّوا عَنْهُ فَقَالَ يا مَوْلَای وَ الْعافِينَ عَنِ النّاسِ قَالَ قَدْ عَفَوْتُ عَنْک قَالَ يا مَوْلَای وَ اللّهُ يحِبُّ الْمُحْسِنِينَ قَالَ أَنْتَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ وَ لَک ضِعْفُ مَا كنْتُ أُعْطِيک [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۳۱] .

۵) مرد عربی آمد و سؤال نمود. حضرت (ع) فرمود هر چه در خزانه هست به او بدهید. تحقیق کردند ، دیدند ۲۰ هزار درهم است. عرب گفت : يا مَوْلَای أَ لَا تَرَكتَنِی أَبُوحُ بِحَاجَتِی وَ أَنْشُرُ مِدْحَتِی [المناقب ، ج۴ ، ص۱۶] .

حضرت (ع) فرمود : جود و کرم ما قبل از سؤال است. خوف این داریم که آبروی او ریخته شود.

۶) روزی ، عثمان در مسجد نشسته بود. شخصی وارد شد و سؤال کرد. ۵ درهم به او داد. چون او را کفایت نکرد ، گفت : به مرد جواد مرا دلالت کن. عثمان ، امام حسن (ع) و امام حسین (ع) و عبدالله جعفر را معرّفی کرد. به ترتیب ۵۰ ، ۴۹ و ۴۸ درهم به او دادند. سائل مجدّدا به عثمان برخورد کرد. جریان را گفت. عثمان گفت هیچ‌کس نمی‌تواند با این جوانمردان برابری کند.

أُولَئِک فَطَمُوا الْعِلْمَ فَطْماً وَ حَازُوا الْخَيرَ وَ الْحِكمَةَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۵] .

۷) ابن شهر آشوب گوید : مردی خدمت امام مجتبی (ع) آمد و اظهار فقر نمود. دستور داد مبلغ ۵۰ هزار دینار (۵۰۰ هزار درهم) به او دادند. سائل ، حمّالی را درخواست کرد که پول‌ها را حمل کند. حضرت (ع) پوستین خود را به او دادند و فرمودند : عوض کرایه حمل به او بده.

أنه سأل الحسن بن علی (ع) رجل فأعطاه خمسین ألف درهم و خمس مائة دینار و قال ائت بحمال یحمل لک فأتی بحمال فأعطاه طیلسانه فقال هذا کراء الحمال و جاءه بعض الأعراب فقال أعطوه ما فی الخزانة فوجد فیها عشرون ألف درهم فدفعها إلی الأعرابی فقال الأعرابی یا مولای أ لا ترکتنی أبوح بحاجتی و أنشر مدحتی فأنشأ الحسن (ع) [المناقب ، ج۴ ، ص۱۶] .

ب) قدرت امام (ع) :

بعضی از اصحاب از اذیت‌هایی که معاویه نسبت به امام (ع) کرده بود سخن می گفتند. امام (ع) فرمود : لَوْ دَعَوْتُ اللَّهَ تَعَالَی لَجَعَلَ الْعِرَاقَ شَاماً وَ الشَّامَ عِرَاقاً وَ جَعَلَ الْمَرْأَةَ رَجُلًا وَ الرَّجُلَ امْرَأَةً فَقَالَ الشَّامِی وَ مَنْ یقْدِرُ عَلَی ذَلِک فَقَالَ (ع) انْهَضِی أ لَا تَسْتَحِینَ أَنْ تَقْعُدِی بَینَ لرِّجَالِ فَوَجَدَ الرَّجُلُ نَفْسَهُ امْرَأَةً (بعد فرمود همسر تو مرد شده ، خداوند بچه‌ای به شما می‌دهد ، خنثی. بعد از مدّتی توبه کردند و به حال ولی برگشتند.) ثُمَّ قَالَ وَ صَارَتْ عِیالُک رَجُلًا وَ تُقَارِبُک وَ تَحْمِلُ عَنْهَا وَ تَلِدُ وَلَداً خُنْثَی فَکانَ کمَا قَالَ (ع) ثُم إِنَّهُمَا تَابَا وَ جَاءَا إِلَیهِ فَدَعَا اللَّهَ تَعَالَی فَعَادَا إِلَی الْحَالَةِ الْأُوْلَی [المناقب ، ج۴ ، ص۸] .

۱. امامت در حج

۱. امامت وفلسفه حج

۱) فلسفه حج : قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا أُمِرُوا بِالْحَجِّ لِعِلَّةِ الْوِفَادَةِ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ طَلَبِ الزِّیادَةِ وَ الْخُرُوجِ مِنْ کلِّ مَا اقْتَرَفَ الْعَبْدُ تَائِباً مِمَّا مَضَی مُسْتَأْنِفاً لِمَا یسْتَقْبِلُ مَعَ مَا فِیهِ مِنْ إِخْرَاجِ الْأَمْوَالِ وَ تَعَبِ الْأَبْدَانِ وَ الِاشْتِغَالِ عَنِ الْأَهْلِ وَ الْوَلَدِ وَ حَظْرِ النَّفْسِ عَنِ اللَّذَّاتِ شَاخِصاً فِی الْحَرِّ وَ الْبَرْدِ ثَابِتاً عَلَی ذَلِک دَائِماً مَعَ الْخُضُوعِ وَ الِاسْتِکانَةِ وَ التَّذَلُّلِ مَعَ مَا فِی ذَلِک لِجَمِیعِ الْخَلْقِ مِنَ الْمَنَافِعِ لِجَمِیعِ مَنْ فِی شَرْقِ الْأَرْضِ وَ غَرْبِهَا وَ مَنْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ مِمَّنْ یحُجُّ وَ مِمَّنْ لَمْ یحُجَّ مِنْ بَینِ تَاجِرٍ وَ جَالِبٍ وَ بَائِعٍ وَ مُشْتَرٍ وَ کاسِبٍ وَ مِسْکینٍ وَ مُکارٍ وَ فَقِیرٍ وَ قَضَاءِ حَوَائِجِ أَهْلِ الْأَطْرَافِ فِی الْمَوَاضِعِ الْمُمْکنِ لَهُمُ الِاجْتِمَاعُ فِیهِ مَعَ مَا فِیهِ مِنَ التَّفَقُّهِ وَ نَقْلِ أَخْبَارِ الْأَئِمَّةِ (ع) إِلَی کلِّ صُقْعٍ وَ نَاحِیةٍ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۷۳] .

۲) أَیهَا النَّاسُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ الْإِمَامَ ثُمَّ کانَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ ثُمَّ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَینُ ثُمَّ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی (ع) ثُمَّ هَهْ (منم) [کافی ، ج۴ ، ص۴۶۶] .

۳) لا أُقْسِمُ بِهذَا الْبَلَدِ وَ أَنْتَ حِلٌّ بِهذَا الْبَلَدِ [بلد/۲-۱] .

۴) حج وسیله قیام : جَعَلَ اللّهُ الْکعْبَةَ الْبیتَ الْحَرامَ قِیاماً لِلنّاسِ [مائده/۹۷] .

۵) امام المسلمین حتی اگر از بیت المال هم که شده باید مردم را به حج بفرستد تا با شکوه انجام شود.

۶) امام صادق (ع) می‌فرمود : "اگر می‌توانی نان و نمک بخوری و پول خود را برای حج ذخیره کنی ، چنین کن." [وافی] ،

۲. حضرت ابراهیم (ع)

۱) إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذی بِبَکةَ مُبارَکاًخانه مردم [آل عمران/۹۶] .

۲) إِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماًامام مردم [بقره/۱۲۴] .

۳) وَ عَهِدْنا إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ أَنْ طَهِّرا بَیتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْعاکفِینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵] .

۴) وَ اتَّخِذُوا مِنْ مَقامِ إِبْراهِیمَ مُصَلًّی [بقره/۱۲۵] .

۵) طواف باید بین کعبه و مقام ابراهیم که امام بود ، باشد.

۳. حضرت علی (ع)

۱. کعبه زادگاه حضرت

کعبه با آن همه اهمیتی که دارد زادگاه امام است چون امام ارکان البلاد است.

۲. اعلام برائت از مشرکین

آیات اول سوره توبه نازل شد و توسط امیرالمؤمنین (ع) اعلام برائت از مشرکین انجام شد.

باید دانست که اعلام برائت از مشرکین :

اعلام موجودیت مسلمین ، اعلام سازش‌ناپذیری مسلمین ، اعلام اقتدار مسلمین است ، اعلام مواضع مسلمین است ، پس کسی که این پیام را می‌خواند باید حساب شده باشد.

رسول خدا (ص) آیات برائت را اول به ابوبکر داد تابه مکه رفته و در عید قربان قرائت کند اما پس از اعزام ابوبکر جبرئیل نازم شد و دستور آمد که این مأموریت را یا خودت یا مردی از خودت انجام دهد

علی (علیه السلام) خودش را به ابوبکر رساند. آیات را گرفت و در روز عید قربان در کنار جمره عقبه مستقر شد و فرمود : أنا رسول رسول الله الیکمسپس آیات برائت را خواند و قطعنامه‌ای در چهار بند اعلام کرد :

۱) از امسال ورود مشرکین به خانه خدا ممنوع.

۲) طواف عریان ممنوع.

۳) وارد بهشت نمی‌شود مگر مؤمن.

۴) عهدها و پیمان‌ها پایان‌یافته اعلام می‌شود.

علامه طباطبایی درالمیزان میگوید این ماجرا را بلاذری ، ترمذی ، واقدی ، شعبی ، ثعلبی ، واحدی ، قرطبی ، قشیری ، سمعانی ، احمد حنبل ، محمد بن اسحاق ، اعمش ، ابوهریره ، انس ، ابورافع ، ابن عباس و... نقل کرده‌اند

در روایتی نقل شده ابوبکر ناراحت شده خدمت رسول خدا رسید و علت را پرسید. حضرت فرمود : لَا وَ لَکنَّ الْأَمِینَ جَبْرَئِیلَ (ع) هَبَطَ إِلَی عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَنَّهُ لَا یودِّی عَنْک إِلَّا أَنْتَ أَوْ رَجُلٌ مِنْک وَ عَلِی مِنِّی وَ لَا یودِّی عَنِّی إِلَّا عَلِی [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۶۵] .

۳. غدیر خم مکمل حج است

نصب امام درمسیر حج (غدیر خم)

۴. حج محل تبلیغ امامت

جابر بن عبدالله انصاری و ابوذر غفاری و... درایام حج شرکت کرده ازهر فرصتی استفاده می نمودند و حدیث غدیر خم را نقل می‌کردند.

۴. امام حسن (ع)

امام سجاد (ع) بارها پیاده و امام حسن (ع) بیست مرتبه پیاده به حج رفتند.

۵. امام حسین (ع)

۱) قبل از سال ۶۱ سه سال امامعلیه السلامدر مراسم حج شرکت می‌کرد و صحابه و تابعین را دعوت کرده و می‌فرمود : سخنان مرا بنویسید و به اهل بلاد خود برسانید.

۲) با وضعیت بسیار حساس و درموقعیت بسیار حساسی شهر مکه را ترک کرد به طوری که مهمترین خبر حج آن سال ، این خبر بود.

۶. امام سجاد (ع)

عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَلِی عَنْ أَبِيهِ قَال : "حَجَّ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) مَاشِياً فَسَارَ عِشْرِينَ يوْماً مِنَ الْمَدِينَةِ إِلَی مَكَةَ" [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أَيهَا النَّاسُ أَنَا ابْنُ مَكةَ وَ مِنَی أَنَا ابْنُ زَمْزَمَ وَ الصَّفَا [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۱۳۷] .

امام سجاد (ع) در هر شبانه‌روز ماه رمضان بعد از هر نماز از خداوند توفیق حج طلب می کند و گاهی در یک دعا چند مرتبه.

۷. امام باقر (ع)

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّمَا أُمِرَ النَّاسُ أَنْ يأْتُوا هَذِهِ الْأَحْجَارَ فَيطُوفُوا بِهَا ثُمَّ يأْتُونَا فَيخْبِرُونَا بِوَلَايتِهِمْ وَ يعْرِضُوا عَلَينَا نَصْرَهُمْ [کافی ، ج۴ ، ص۵۴۹] .

امام باقر (ع) وصیت می کند که ده سال در سرزمین منی برای او عزاداری کنند و جنایات حکومت ظالم را که بر اهلبیت وارد کرده اند ، بگویند.

۸. امام زمان (عج)

۱) امام زمان (ع) هر سال در مراسم حج حضور دارند.

آری در عرفاتی که امام نباشد معرفتی نیست در مشعری که امام نباشد شعوری نیست.

اگر در منی امام نباشد رمی نیست شیطان‌ها قد علم کرده ایستاده‌اند.

اگر در کنار زمزم امام نباشد آبی نیست بلکه سراب است.

همانطور که حیات هر زنده‌ای وابسته به آب استمِنَ الْماءِ کلَّ شَیءٍ حَی [انبیاء/۳۰] .

حیات معنوی هر انسان از رهبران آسمانی است.دَعاکمْ لِما یحْییکمْ [انفال/۲۴] .

[کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۳۹۰] .

۲) علمای ما بیش از هر جا در مراسم حج به دنبال گمشده خود یعنی امام زمان (ع) می‌رفته‌اند. علی بن مهزیار اهوازی حدود بیست مرتبه به عشق دیدار امام عصر به حج رفت تا اینکه در مرتبه آخر به او مژده داده شد که امسال خدمت حضرت مشرف خواهی شد. سراسیمه با اولین کاروان حرکت کرد و خود را از راه عتبات به مکه رساند. روزی پس از طواف شخصی را دید که او را با نام صدا میزند خلاصه قرار گذاشتند در فلان جا در خدمت امام رسیدند...

در روایت آمده : امام زمان (ع) به اذن خدا حرکتش را از مکه شروع می کند در حالی که تمام مردم جهان صدایش را می‌شنوند و تصویرش را می‌بینند به خانه کعبه تکیه زده می گوید : بَقِیتُ اللّهِ خَیرٌ لَکمْ إنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [هود/۸۶] .

و مردم را دعوت میکند. اولین گروهی که با آن حضرت بیعت می کنند ۳۱۳ نفر هستند حضرت در مکه می‌مانند تا تعداد یارانش به ده هزار نفر می‌رسد. از آنجا به سمت مدینه حرکت می کند. [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص ۳۳۰] .

۱. امانت و خیانت

۱.مفهوم امانت

مفهوم امانت شامل تمام شئون زندگی اجتماعی ، سیاسی ، و اخلاقی را شامل می گردد. [نمونه ، ج۷ ، ص۱۳۶] .

۲. ابعاد امانت

ولایت الهی.

عقل.

اختیار آزادی.

استعدادهای انسان [نمونه. ج۱۷ ، ص۴۵۳] .

۳. اهمیت امانت

۱. ادای امانت

حضرت علی (ع) یکی از علل پیروزی لشگریان معاویه را ادای امانت آنها می‌داند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّى وَ اللَّهِ لَأَظُنُّ أَنَّ هولَاءِ الْقَوْمَ سَيَدَالُونَ مِنْكُمْ بِاجْتِمَاعِهِمْ عَلَى بَاطِلِهِمْ وَ تَفَرُّقِكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ وَ بِمَعْصِيَتِكُمْ إِمَامَكُمْ فِى الْحَقِّ وَ طَاعَتِهِمْ إِمَامَهُمْ فِى الْبَاطِلِ وَ بِأَدَائِهِمُ الْأَمَانَةَ إِلَى صَاحِبِهِمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۵] .

وبر عکس از علل شکست لشگریان خود را خیانت مطرح می کند : وَ خِيَانَتِكُمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَبَادِرُوا بِأَدَاءِ الْأَمَانَةِ فَإِنَّ مَنِ اوتُمِنَ عَلَى أَمَانَةٍ وَكلَ بِهِ إِبْلِيسُ مِائَةَ شَيطَانٍ مِنْ مَرَدَةِ أَعْوَانِهِ لِيضِلُّوهُ وَ يوَسْوِسُوا إِلَيهِ حَتَّى يهْلِكوهُ إِلَّا مَنْ عَصَمَهُ اللَّهُ [أمالی صدوق ، ص۲۹۵] .

به امانت دار امید وار باش.

قال رسول الله (ص) : اذا رایت من اخیک ثلاث خصال فارجه الحیاء و الامانة والصدق و اذا لم ترها فلا ترجه [نهج الفصاحة ، ج۳۹ ، ص۲۰۵] .

دستور قرآن :

فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكمْ بَعْضاً فَلْيودِّ الَّذِى اوتُمِنَ أَمانَتَهُ وَ لْيتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ [بقره/۲۸۳] .

تنظیم اسناد ، گروی گرفتن ، پرداخت و تحویل امانت به موقع خود.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَى الْيدِ مَا أَخَذَتْ حَتَّى تُودِّيهُ [مستدرک الوسائل ، ج۱۷ ، ص۸۸] .

من اخذ اموال الناس یرید اداءها ادی الله عنه و من اخذها یرید اتلافها و اتلفه الله [نهج الفصاحة ، ح۲۹۷۹] .

دعای امام (ع) :

زید بن صائغ : به امام صادق (ع) عرض کردم دعا کن در حق ما :

عَنْ زَيدٍ الصَّائِغِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) ادْعُ اللَّهَ لَنَا فَقَالَ : "اللَّهُمَّ ارْزُقْهُمْ صِدْقَ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءَ الْأَمَانَةِ وَ الْمُحَافَظَةَ عَلَى الصَّلَوَاتِ. اللَّهُمَّ إِنَّهُمْ أَحَقُّ خَلْقِك أَنْ تَفْعَلَهُ بِهِمُ اللَّهُمَّ وَ افْعَلْهُ بِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۵۸۰] .

وصیت حضرت علی (ع) به کمیل : " ای کمیل! به احدی رخصت ترک اداء امانت نمی‌دهیم. چنانچه کسی چنین اجازه‌ای را نقل نمود ، باطل است و گناهکار و جایگاهش آتش. سوگندیاد می کنم که شنیدیم از رسول خدا (ص) اندکی پیش از رحلتش که سه بار فرمود :

یا أَبَا الْحَسَنِ! أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ فِيمَا قَلَّ وَ جَلَّ حَتَّى فِى الْخَيطِ وَ الْمِخْيطِ [بشارة المصطفی ، ص۲۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثٌ لَمْ يجْعَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةً :

أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ بِرُّ الْوَالِدَينِ بَرَّينِ كانَا أَوْ فَاجِرَينِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن الله لم یبعث نبیا قط إلا بصدق الحدیث و أداء الأمانة فإن الأمانة مواۀ إلی البر و الفاجر [مشکاة الأنوار ،

ص۴۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَوْجَبَ عَلَيكم حُبَّنَا وَ مُوَالَاتَنَا وَ فَرَضَ عَلَيكمْ طَاعَتَنَا أَلَا فَمَنْ كانَ مِنَّا فَلْيَقْتَدِ بِنَا فَإِنَّ مِنْ شَأْنِنَا الْوَرَعَ وَ الِاجْتِهَادَ وَ أَدَاءَ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ [اختصاص مفید ، ص۲۴۱] .

امانت داری پیامبر (ص) :

در جریان فتح مکه پیامبر (ص) کلیددار کعبه را خواست و از او مطالبه کلید نمود. عباس عموی پیامبر (ص) تقاضا کرد که پس از شکستن بتها کلید به او داده شود. پیامبر (ص) پس از تطهیر خانه کعبه از بتها کلید را به کلیددار کعبه داد ، درحالی که این آیه را تلاوت می‌فرمود : إِنَّ اللّهَ یأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها [نساء/۵۸] .
[نمونه ، ج۳ ، ص۴۲۹] .

امانت داری زمینه ساز پذیرش ادعای نبوت بود. (محمد امین) .

اولین سفارش و وصیت پیامبر (ص) به حضرت علی (ع) در لیلة المبیت (اداء امانت ماموریت صبح زود حضرت علی (ع)) :
فإذا أصبحت فاغد فی أداء أمانتی [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۳ ، ص۲۶۳] .

سفارش به اداء امانت در کلام علی (ع) : (نماز ، زکات ، اداء امانت)
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) :
۱.تَعَاهَدُوا أَمْرَ الصَّلَاةِ
۲.ثُمَّ إِنَّ الزَّكاةَ جُعِلَتْ مَعَ الصَّلَاةِ قُرْبَاناً لِأَهْلِ الْإِسْلَامِ
۳.ثُمَّ أَدَاءَ الْأَمَانَةِ فَقَدْ خَابَ مَنْ لَيسَ مِنْ أَهْلِهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۹] .

ادای امانت بدون قید و شرط :
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اعْلَمْ أَنَّ ضَارِبَ عَلِی (ع) بِالسَّیفِ وَ قَاتِلَهُ لَوِ ائْتَمَنَنِی وَ اسْتَنْصَحَنِی وَ اسْتَشَارَنِی ثُمَّ قَبِلْتُ ذَلِك مِنْهُ لَأَدَّیتُ إِلَیهِ الْأَمَانَةَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۳] .

داستان عبد الرحمن بن سیابه کوفی :
عبد الرحمن : چون پدرم از دنیا رفت یکی از دوستانش به در خانه ما آمده تسلیت گفت.
او گفت : آیا پدرت چیزی به جای گذارده؟ گفتم : نه.
کیسه‌ای که حاوی ۱۰۰۰ درهم بود به من داد و گفت : حفظش کن و از در آمدش استفاده نما. با خوشحالی وارد خانه شده و به مادرم اطلاع دادم.
مادرم به سراغ یکی از دوستان پدرم رفت واجناسی را برای من خرید.
من در مغازه مشغول کار شدم.
خداوند خیر کثیری در آن برای ما قرار داد.
هنگام حج رسید ، هوس حج کردم. موضوع را به مادرم گفتم.
مادرم : پس پولهای فلانی را به او رد کنی.
به اتفاق مادرم نزد او رفتم و پولها را به او برگرداندم.
گفت : اگر کم است بیشتر بدهم. گفتم : نه ، می‌خواهم به سفر حج بروم...
... پس از انجام مناسک حج به مدینه برگشتم و در مجلس امام صادق (ع) حضور یافتم و در اواخر مجلس نشستم. مردم سوال

می کردند و پاسخ می‌شنیدند.
پس از اینکه مجلس کمی خلوت شد ، امام (ع) به من اشاره کرد و من نزد او رفتم. فرمود : "حاجتی داری". گفتم : من عبد الرحمن بن سیابه هستم.
فرمود : مَا فَعَلَ أَبُوک؟ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۴] .
پدرت چه شد؟
گفتم : از دنیا رفت. امام طلب آمرزش نمود برای او آنگاه ، فرمود : "آیا چیزی به جای گذاشت".
گفتم : خیر. فرمود : "پس از کجا حج انجام دادی".
داستان را برای او نقل کردم
نگذاشت داستان را تمام کنم ، فرمود : "آن هزار درهم را چه کردی؟".
... گفتم : به صاحبش برگرداندم.
فرمود : قَدْ أَحْسَنْتَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۴] .
آنگاه امام فرمود : "آیا نمی‌خواهی تو را نصیحتی سفارش بکنم".
عرض کردم : البته (فدایت گردم)
فرمود : عَلَیک بِصِدْقِ الْحَدِیثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ تَشْرَک النَّاسَ فِی أَمْوَالِهِمْ هَکذَا
وَ جَمَعَ بَینَ أَصَابِعِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۴] .
عبد الرحمن می گوید : این مطلب را از امام صادق (ع) به خاطر سپردم ، تا اینکهفَزَکیتُ ثَلَاثَمِائَةِ أَلْفِ دِرْهَمٍ. [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۴] .
کار به جایی رسید که ۳۰۰ هزار درهم زکات دادم. [کافی ، ج۵ ، ص۶۳۴] . اداء امانت از آداب معاشرت بین المللی اسلام و از حقوق بین المللی اسلام است.
عَنْ مُعَاوِیةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ : قُلْتُ لَهُ : (لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع)) کیفَ ینْبَغِی لَنَا أَنْ نَصْنَعَ فِیمَا بَینَنَا وَ بَینَ قَوْمِنَا وَ بَینَ خُلَطَائِنَا مِنَ النَّاسِ مِمَّنْ لَیسُوا عَلَی أَمْرِنَا؟ قَالَ : "تَنْظُرُونَ إِلَی أَئِمَّتِکمُ الَّذِینَ تَقْتَدُونَ بِهِمْ فَتَصْنَعُونَ مَا یصْنَعُونَ فَوَ اللَّهِ إِنَّهُمْ لَیعُودُونَ مَرْضَاهُمْ وَ یشْهَدُونَ جَنَائِزَهُمْ وَ یقِیمُونَ الشَّهَادَةَ لَهُمْ وَ عَلَیهِمْ وَ یودُّونَ الْأَمَانَةَ إِلَیهِمْ" [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ یأْمُرُ بِأَدَاءِ الْخَیطِ وَ الْمِخْیطِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من أداء الأمانة المکافأة علی الصنیعة لأنها کالودیعة عندک [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۲۰ ، ص۲۷۵] .
عن محمد بن علی حلبی : مردی از بنی مروان ۱۰۰۰ دینار پیش من امانت گذاشت ، پول گم شد و من نفهمیدم با آن چه کردم.
آمدم خدمت امام صادق (ع) قضیه رابیان کردم و
وَ قُلْتُ أَنْتَ أَحَقُّ بِهَا فَقَالَ : لَا إِنَّ أَبِی (ع) کانَ یقُولُ إِنَّمَا نَحْنُ فِیهِمْ بِمَنْزِلَةِ هُدْنَةٍ نُودِّی أَمَانَاتِهِمْ وَ نَرُدُّ ضَالَّتَهُمْ وَ نُقِیمُ الشَّهَادَةَ لَهُمْ وَ عَلَیهِمْ فَإِذَا تَفَرَّقَتِ الْأَهْوَاءُ لَمْ یسَعْ أَحَدٌ الْمُقَامَ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۳۵۰] .
از یاران امام صادق (ع) : زنی از بستگان نزدیک ما خدمت امام صادق آمد و به من گفت : از حضرت بپرس که پسری داشتم فوت کرد مالی داشت در دست برادرم او مال فرزندم را تلف کرد.

اکنون برادرم مالی را امانت پیش من گذاشته است ، آیا می‌توانم به اندازه آن چیزی که او از مال فرزندم از بین برده است ، بردارم.

سوال رابه امام گفتم.

فرمود : خیر.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَی مَنِ ائْتَمَنَکَ وَ لَا تَخُنْ مَنْ خَانَکَ [إستبصار ، ج۳ ، ص۵۲] .

قَالَ الشَّيْخُ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الطُّوسِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ : فَالْوَجْهُ فِي هَذَيْنِ الْخَبَرَيْنِ ضَرْبٌ مِنَ الْكَرَاهِيَةِ لِأَنَّ مَنْ جَحَدَ مَالَ غَيْرِهِ ثُمَّ أَوْدَعَهُ بَعْدَ ذَلِكَ شَيْئاً بِقَدْرِ ذَلِكَ كُرِهَ أَنْ يَأْخُذَ مَكَانَ مَالِهِ وَ لَيْسَ ذَلِكَ بِمَحْظُورٍ وَ إِنَّمَا يَكُونُ مُبَاحاً لَهُ أَخْذُهُ إِذَا ظَفِرَ بِمَالِ غَيْرِهِ لَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَكُونَ وَدِيعَةً عِنْدَهُ وَ إِنَّمَا قُلْنَا لَيْسَ بِمَحْظُورٍ لِمَا رَوَاهُ [إستبصار ، ج۳ ، ص۵۳] .

مردی از پیامبر سوال نمود که : از فلان شخص یک دینار می‌خواهم و او نزد من امانتی دارد آیا می‌توانم از امانتش طلبم را وصول کنم؟ پیامبر فرمود :

أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَی مَنِ ائْتَمَنَکَ وَ لَا تَخُنْ مَنْ خَانَکَ [مستدرک الوسائل ، ج۱۴ ، ص۱۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ ائْتُمِنَ عَلَى أَمَانَةٍ فَأَدَّاهَا فَقَدْ حَلَّ أَلْفَ عُقْدَةٍ مِنْ عُنُقِهِ مِنْ عُقَدِ النَّارِ [اختصاص ، ص۲۴۲] .

۲. امر به رعایت امانت ونهی از خیانت

۱. امر به رعایت امانت :

إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤدُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [نساء/۵۸] .

فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضاً فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤتُمِنَ أَمانَتَهُ [بقره/۲۸۳] .

۲. رعایت امانت از صفات مومنان :

قد افلح المومنون...

وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] .

۳. رعایت امانت از صفات نماز گزاران :

ان الانسان خلق هلوعا.... الا المصلین...

وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [معارج/۳۲] .

۴. ضرورت سپردن امانت به اهلش :

إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤدُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [نساء/۵۸] .

۵. انبیاء الهی امین مردم هستند :

الف : أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبادَ اللّهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ [دخان/۱۷] .

ب : إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ [شعراء/۱۰۷-۱۰۶] .

ج : إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ [شعراء/۱۲۵-۱۲۴] .

د : إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صالِحٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ [شعراء/۱۴۳-۱۴۲] .

ه : إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ [شعراء/۱۶۲-۱۶۱] .

ز : إِذْ قالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ [شعراء/۱۷۸-۱۷۷] .

۶. ظرفیت مختلف انسان ها (اهل کتاب) درباره رعایت امانت و عدم آن :

وَ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطارٍ يودِّهِ إِلَيك وَ مِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينارٍ لا يودِّهِ إِلَيك [آل عمران/۷۵] .
۷. نهی از خیانت :
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَماناتِكمْ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [انفال/۲۷] .
۸. آگاهی خداوند از خیانت‌های چشم :
يعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْينِ وَ ما تُخْفِی الصُّدُورُ [غافر/۱۹] .
۹. نقشه خائنین به جائی نمی‌رسد :
وَ أَنَّ اللّهَ لا يهْدِی كيدَ الْخائِنِينَ [يوسف/۵۲] .
۱۰. خیانت کار نزد خداوند محبوب نیست :
إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ الْخائِنِينَ [انفال/۵۸] .
إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ كلَّ خَوّانٍ كفُورٍ [حج/۳۸] .
امانت و عدالت دو قانون مهم اسلام :
إِنَّ اللّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها وَ إِذا حَكمْتُمْ بَينَ النّاسِ أَنْ تَحْكمُوا بِالْعَدْلِ [نساء/۵۸] . [نمونه ، ج۳ ، ص ۴۳۰] .
نامه حضرت علی (ع) به معاویه :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و لكن الله تعالی أخذ علی العلماء أن يووا الأمانة و أن ينصحوا الغوی و الرشيد [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۶ ، ص۱۳۳] .
در حقیقت مالک اصلی خداست. که این امانت دست ماست. یا (چند روزی)
بازی کردن با امانت دیگران و آزار آنها از علائم نزدیکی قیامت.
ثلاثة اذا رايتهن فعند ذلك تقوم الساعة...
و ان يتموس الرجل بالامانة تمرس البعير بالشجرة [نهج الفصاحة ، حديث ، ۱۲۱۸] .
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أفضل الإيمان الأمانة [غرر الحكم ، ص۲۵۱] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ [النوادر راوندی ، ص۵] .
۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لا إيمان له لا أمانة له [غرر الحكم ، ص۸۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَنْظُرُوا إِلَى طُولِ رُكوعِ الرَّجُلِ وَ سُجُودِهِ فَإِنَّ ذَلِك شَیءٌ اعْتَادَهُ فَلَوْ تَرَكهُ اسْتَوْحَشَ لِذَلِك وَ لَكنِ انْظُرُوا إِلَى صِدْقِ حَدِيثِهِ وَ أَدَاءِ أَمَانَتِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۰۵] .
توصیه به اینکه امانت قبول نکنید به خاطر اهمیت امانت :
اوصيك... و لا تقبض امانة.... [نهج الفصاحة ، حديث۹۷۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و اعلموا أن المسلوب من سلب دينه و أمانته [وقعة صفين ، ص۲۱۱] .
۱.وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] .
۲.إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَينَ أَنْ يحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ كانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .
۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أربع إذا كن فيك فلا عليك ما فاتك من الدنيا حفظ أمانة و صدق حديث و حسن خليقة و عفة طعمة [معدن الجواهر ، ص۳۹] .

صدق الحدیث و حفظ الامانة.... و حسن الخلق و عفة مطعم
(امام باقر از قول ابوذر)
۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَافَتَا الصِّرَاطِ یوْمَ الْقِیامَةِ الرَّحِمُ وَ الْأَمَانَةُ فَإِذَا مَرَّ الْوَصُولُ لِلرَّحِمِ الْمُودِّی لِلْأَمَانَةِ نَفَذَ إِلَی الْجَنَّةِ وَ إِذَا مَرَّ الْخَائِنُ لِلْأَمَانَةِ الْقَطُوعُ لِلرَّحِمِ لَمْ ینْفَعْهُ مَعَهُمَا عَمَلٌ وَ تَکفَّأَ بِهِ الصِّرَاطُ فِی النَّارِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۲] .
۶.إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ کانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثُمَّ یوضَعُ عَلَیهَا (جهنم) صِرَاطٌ أَدَقُّ مِنَ الشَّعْرِ وَ أَحَدُّ مِنَ السَّیفِ عَلَیهِ ثَلَاثُ قَنَاطِرَ الْأُولَی عَلَیهَا الْأَمَانَةُ وَ الرَّحْمَةُ وَ الثَّانِیةُ عَلَیهَا الصَّلَاةُ وَ الثَّالِثَةُ عَلَیهَا رَبُّ الْعَالَمِینَ [کافی ، ج۸ ، ص۳۱۲] .
امام (ع) فرمود : "پل صراطی که از شمشیر تیزتر است امانت داری و نماز و...است".
عن حسین بن بشار : نامه‌ای نوشتم به امام باقر (ع) و از او در مورد ازدواج سوال کردم. مرقوم فرمودند : مَنْ خَطَبَ إِلَیکمْ فَرَضِیتُمْ دِینَهُ وَ أَمَانَتَهُ فَزَوِّجُوهُ إِلّا تَفْعَلُوهُ تَکنْ فِتْنَةٌ فِی الْأَرْضِ وَ فَسادٌ کبِیرٌ [کافی ، ج۵ ، ص۳۴۷] .
وَ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطارٍ یودِّهِ إِلَیک وَ مِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِینارٍ لا یودِّهِ إِلَیک إِلاّ ما دُمْتَ عَلَیهِ قائِماً [آل عمران/۷۵] .
۳. امانت در اجتماع
قالَتْ إِحْداهُما یا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمِینُ [قصص/۲۶] .
بیت المال امانت است.
حضرت علی (ع) داشت بیت المال را ما بین مسلمین تقسیم می‌کرد ، پیرمردی آمد و گفت : یا امیر المومنین (ع) : همان طوری که می‌بینی من پیرمرد و سالخورده‌ام ووَ أَنَا مُکاتَبٌ
بدهکارم ، از این مال به من بده.
علی (ع) : وَ اللَّهِ مَا هُوَ بِکدِّ یدِی وَ لَا تُرَاثِی مِنَ الْوَالِدِ وَ لَکنَّهَا أَمَانَةٌ أُودِعْتُهَا فَأَنَا أُودِّیهَا إِلَی أَهْلِهَا
رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ شَیخاً مُثَقَّلًا فَجَعَلَ النَّاسُ یعْطُونَهُ
آنگاه حضرت فرمود :
وَ لَکنِ اجْلِسْآنگاه پیرمرد نشست در حالی که مردم در اطراف امیر مومنان بودند ، حضرت نگاهی به آنها انداخت و فرمود :
رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ شَیخاً مُثَقَّلًا فَجَعَلَ النَّاسُ یعْطُونَهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۳۱۰] .
حقایق : امانتی است بر دوش دانشمندان که نباید آنرا کتمان کنند.
فرزندان : در تعلیم و تربیت آنها نباید کوتاهی کرد.
وجود خود انسان : خود انسان و نیروهائی که خدا به او داده است امانت است.
ـ اعضاء انسان ، جوانی ، عمر و...
– نعمت های الهی [نمونه ، ج۳ ، ص۴۳۲] .
ـ پای بند بودن به تعهدات و حفظ و ادای امانات از مهم ترین پایه‌های نظام اجتماعی بشر است.
ـ و بدون آن ایجاد هرج و مرج می شود.
ـ و به همین دلیل حتی افرادی که اعتقادی الهی ندارند خود را موظف به ادای امانت می‌دانند. [نمونه ، ج۱۴ ، ص۲۰۰] .

۴. امانت داری شیعیان از نگاه اهل بیت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) (سفارش به شیعیان) : فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْكُمْ إِذَا وَرِعَ فِی دِينِهِ وَ صَدَقَ الْحَدِيثَ وَ أَدَّى الْأَمَانَةَ وَ حَسُنَ خُلُقُهُ مَعَ النَّاسِ قِيلَ هَذَا جَعْفَرِی فَيَسُرُّنِی ذَلِک وَ يَدْخُلُ عَلَی مِنْهُ السُّرُورُ وَ قِيلَ هَذَا أَدَبُ جَعْفَرٍ وَ إِذَا كانَ عَلَى غَيرِ ذَلِک دَخَلَ عَلَی بَلَاؤهُ وَ عَارُهُ وَ قِيلَ هَذَا أَدَبُ جَعْفَرٍ [كافی ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

شیعیان باید امانت دارترین مردم باشند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَوَ اللَّهِ لَحَدَّثَنِی أَبِی (ع) أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يكونُ فِی الْقَبِيلَةِ مِنْ شِيعَةِ عَلِی (ع) فَيكونُ زَينَهَا آدَاهُمْ لِلْأَمَانَةِ وَ أَقْضَاهُمْ لِلْحُقُوقِ وَ أَصْدَقَهُمْ لِلْحَدِيثِ إِلَيهِ وَصَايَاهُمْ وَ وَدَائِعُهُمْ تُسْأَلُ الْعَشِيرَةُ عَنْهُ فَتَقُولُ مَنْ مِثْلُ فُلَانٍ إِنَّهُ لَآدَانَا لِلْأَمَانَةِ وَ أَصْدَقُنَا لِلْحَدِيثِ [كافی ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا جَابِرُ! أَ يكتَفِی مَنِ انْتَحَلَ التَّشَيعَ أَنْ يقُولَ بِحُبِّنَا أَهْلَ الْبَيتِ فَوَ اللَّهِ مَا شِيعَتُنَا إِلَّا مَنِ اتَّقَى اللَّهَ وَ أَطَاعَهُ وَ مَا كانُوا يعْرَفُونَ يا جَابِرُ إِلَّا بِالتَّوَاضُعِ وَ التَّخَشُّعِ وَ الْأَمَانَةِ وَ كثْرَةِ ذِكرِ اللَّهِ وَ الصَّوْمِ وَ الصَّلَاةِ وَ الْبِرِّ بِالْوَالِدَينِ وَ التَّعَاهُدِ لِلْجِيرَانِ مِنَ الْفُقَرَاءِ وَ أَهْلِ الْمَسْكنَةِ وَ الْغَارِمِينَ وَ الْأَيتَامِ وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَ كفِّ الْأَلْسُنِ عَنِ النَّاسِ إِلَّا مِنْ خَيرٍ وَ كانُوا أُمَنَاءَ عَشَائِرِهِمْ فِی الْأَشْيَاءِ [كافی ، ج۲ ، ص۷۴] .

امام باقر (ع) به جابر : "ای جابر! آیا برای شیعه بودن فقط قائل به دوستی بودن کفایت می‌کند؟

و شیعیان ما شناخته نمی‌شوند مگر با...و امانت داری و...".

عَنْ أَبِی عَلِی بْنِ رَاشِدٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) إِنَّ مَوَالِيك قَدِ اخْتَلَفُوا فَأُصَلِّی خَلْفَهُمْ جَمِيعاً فَقَالَ : لَا تُصَلِّ إِلَّا خَلْفَ مَنْ تَثِقُ بِدِينِهِ وَ أَمَانَتِهِ [تهذیب الأحكام ، ج۳ ، ص۲۶۶] .

۴. انواع امانت

۱. امانت در ولایت وامامت

از امام رضا (ع) در مورد این آیه شریفه سؤال شد :

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عُمَرَ قَالَ : سَأَلْتُ الرِّضَا (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : إِنَّ اللّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [(نساء/۵۸)] قَالَ : هُمُ الْأَئِمَّةُ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ص) أَنْ يودِّی الْإِمَامُ الْأَمَانَةَ إِلَی مَنْ بَعْدَهُ وَ لَا يخُصَّ بِهَا غَيرَهُ وَ لَا يزْوِيهَا عَنْهُ [كافی ، ج۱ ، ص۲۷۶] .

الحلبی عن زرارةأَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [(نساء/۵۸)] يقول : أدوا الولاية إلى أهلها ، [تفسير عياشی ، ج۱ ، ص۲۴۹] .

زراره : منظور از جملهأَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [(نساء/۵۸)] :

این است که ولایت و حکومت را به اهلش واگذارید.

۲. امانت در زمام داری

حکومت و زمام داری :

۱. نامه حضرت علی (ع) به یکی از فرماندارانش :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّی كنْتُ أَشْرَكتُك فِی أَمَانَتِی [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمْ يا رِفَاعَةُ أَنَّ هَذِهِ الْإِمَارَةَ أَمَانَةٌ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۱] .

پست و مقام امانت است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ إِنَّ عَمَلَك لَيسَ لَك بِطُعْمَةٍ وَ لَكنَّهُ فِی عُنُقِك أَمَانَةٌ [نهج البلاغه ، نامه ۵] .

أشركتك فی أمانتی جعلتک شریکا فیما قمت فیه من الأمر و ائتمننی الله علیه من سیاسة الأمة و سمی الخلافة أمانة [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۶ ، ص۱۶۸] .

بلاد و رعایا امانت است بر ذمه امام.

۳. دررسالت انبیا

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اصْطَفَی سُبْحَانَهُ مِنْ وَلَدِهِ أَنْبِیاءَ أَخَذَ عَلَی الْوَحْی مِیثَاقَهُمْ وَ عَلَی تَبْلِیغِ الرِّسَالَةِ أَمَانَتَهُمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱] .

قرآن مجید می فرماید :

تکلیف : إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ کانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .

آئین خدا : (امانت خدا)

سنت پیامبر : (امانت پیامبر)

اموال مردم :

آب و خاک در دست مسلمانان : [نمونه ، ج۳ ، ص۴۳۲] .

۴. در وفای به عهد

بکیر بن اعین از امام صادق (ع) :

بوسیدن و استلام حجر به جهت ادای عهد و امانت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی لَمَّا أَخَذَ مَوَاثِیقَ الْعِبَادِ أَمَرَ الْحَجَرَ فَالْتَقَمَهَا وَ لِذَلِک یقَالُ أَمَانَتِی أَدَّیتُهَا وَ مِیثَاقِی تَعَاهَدْتُهُ لِتَشْهَدَ لِی بِالْمُوَافَاةِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۸۴] .

۵. امانت کارگزاران

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اجْعَلْ لِرَأْسِ کلِّ أَمْرٍ مِنْ تِلْک الْأُمُورِ رَئِیساً مِنْ أَهْلِ الْأَمَانَةِ وَ الرَّأْی [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۳۶۴] .

۱.وَ إِنِّی عَلَیهِ لَقَوِی أَمِینٌ [نمل/۳۹] .

(پیشنهاد عفریت من الجن)

شرط ویژه مسئولان اقتصادی :

اجْعَلْنِی عَلی خَزائِنِ الْأَرْضِ إِنِّی حَفِیظٌ عَلِیمٌ [یوسف/۵۵] .

۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تقبلن فی استعمال عمالک و أمرائک شفاعة إلا شفاعة الکفایة و الأمانة [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۲۰ ، ص۲۷۶] .

۶. مزد کارگر امانت است

قالَتْ إِحْداهُما یا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمِینُ [قصص/۲۶] .

۷. امانت درجایگاه موقعیت اجتماعی

ملک مصر خطاب به حضرت یوسف :

قالَ إِنَّک الْیوْمَ لَدَینا مَکینٌ أَمِینٌ [یوسف/۵۴] .

۸. امانت داری دراموال مردم

رسالت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اصْطَفَى سُبْحَانَهُ مِنْ وَلَدِهِ أَنْبِياءَ أَخَذَ عَلَى الْوَحْى مِيثَاقَهُمْ وَ عَلَى تَبْلِيغِ الرِّسَالَةِ أَمَانَتَهُمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱] .

قرآن مجید :

تکلیف : إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَينَ أَنْ يحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ كانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .

آئین خدا : (امانت خدا)

سنت پیامبر : (امانت پیامبر)

اموال مردم :

آب و خاک در دست مسلمانان : [نمونه ، ج۳ ، ص۴۳۲] .

سُئِلَ الصَّادِقُ (ع) عَنِ الطَّحَّانِ تُدْفَعُ إِلَيهِ الْحِنْطَةُ وَ يشْتَرَطُ عَلَيهِ أَنْ يعْطِى مِنَ الدَّقِيقِ زِيادَةً مَعْلُومَةً عَلَى كيلِ الْحِنْطَةِ

قَالَ : لَا خَيرَ فِى ذَلِك وَ لَهُ الْأَجْرُ وَ عَلَيهِ أَنْ يودِّى أَمَانَتَهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۸۰] .

عَنْ إِسْحَاقَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يبْعَثُ إِلَى الرَّجُلِ

يقُولُ لَهُ : ابْتَعْ لِى ثَوْباً فَيطْلُبُ لَهُ فِى السُّوقِ فَيكونُ عِنْدَهُ مِثْلُ مَا يجِدُ لَهُ فِى السُّوقِ فَيعْطِيهِ مِنْ عِنْدِهِ

قَالَ : لَا يقْرَبَنَّ هَذَا وَ لَا يدَنِّسْ نَفْسَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ : إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَينَ أَنْ يحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ كانَ ظَلُوماً جَهُولًا [(احزاب-۷۲)]

وَ إِنْ كانَ عِنْدَهُ خَيراً مِمَّا يجِدُ لَهُ فِى السُّوقِ فَلَا يعْطِيهِ مِنْ عِنْدِهِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۳۵۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يحِلُّ لِلرَّجُلِ أَنْ يبِيعَ بِصَاعٍ سِوَى صَاعِ أَهْلِ الْمِصْرِ فَإِنَّ الرَّجُلَ يسْتَأْجِرُ الْجَمَّالَ فَيكِيلُ لَهُ بِمُدِّ بَيتِهِ لَعَلَّهُ يكونُ أَصْغَرَ مِنْ مُدِّ السُّوقِ وَ لَوْ قَالَ هَذَا أَصْغَرُ مِنْ مُدِّ السُّوقِ لَمْ يأْخُذْ بِهِ وَ لَكنَّهُ يحْمِلُ ذَلِك وَ يجْعَلُ فِى أَمَانَتِهِ وَ قَالَ لَا يصْلُحُ إِلَّا مُدٌّ وَاحِدٌ وَ الْأُمَنَاءُ بِهَذِهِ الْمَنْزِلَةِ [كافى ، ج۵ ، ص۱۸۴] .

۹. درناموس مردم

ناموس مردم امانت است.

حضرت شعیب (ع) به دخترش : أَمَّا قُوَّتُهُ فَقَدْ عَرَفْتِهِ بِسَقْى الدَّلْوِ وَحْدَهُ فَبِمَ عَرَفْتِ أَمَانَتَهُ فَقَالَتْ إِنَّهُ لَمَّا قَالَ لِى تَأَخَّرِى عَنِّى وَ دُلِّينِى عَلَى الطَّرِيقِ فَأَنَا مِنْ قَوْمٍ لَا ينْظُرُونَ فِى أَدْبَارِ النِّسَاءِ عَرَفْتُ أَنَّهُ لَيسَ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ينْظُرُونَ فِى أَعْجَازِ النِّسَاءِ [بحار الأنوار ، ج۱۳ ، ص۲۹] .

۱۰. عیوب مردم

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ غَسَّلَ مَيتاً فَأَدَّى فِيهِ الْأَمَانَةَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ

قُلْتُ : وَ كيفَ يودِّى فِيهِ الْأَمَانَةَ

قَالَ : لَا يحَدِّثُ بِمَا يرَى [كافى ، ج۳ ، ص۱۶۴] .

۱۱. همسر

حولاء از پیامبر (ص) راجع به حقوق زنان بر مردان سوال نمود.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَخْبَرَنِى أَخِى جَبْرَئِيلُ وَ لَمْ يزَلْ يوصِينِى بِالنِّسَاءِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنْ لَا يحِلَّ لِزَوْجِهَا أَنْ يقُولَ لَهَا أُفٍّ يا مُحَمَّدُ اتَّقُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِى النِّسَاءِ فَإِنَّهُنَّ عَوَانٍ بَينَ أَيدِيكمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ عَلَى أَمَانَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [مستدرك الوسائل ، ج۱۴ ،

ص۲۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ النِّسَاءَ عِنْدَ الرِّجَالِ لَا يمْلِكنَ لِأَنْفُسِهِنَّ ضَرّاً وَ لَا نَفْعاً وَ إِنَّهُنَّ أَمَانَةُ اللَّهِ عِنْدَكمْ فَلَا تُضَارُّوهُنَّ وَ لَا تَعْضُلُوهُنَّ [مستدرك الوسائل ، ج۱۴ ، ص۲۵۱] .

۱۲. نماز

و فی الحديث أن عليا (ع) إذا حضر وقت الصلاة يتململ و يتزلزل و يتلون فقيل له ما لک يا أمير المؤمنين! فيقول : جاء وقت الصلاة وقت أمانة عرضها الله على السماوات و الأرض فأبين أن يحملنها و أشفقن منها [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۳۲۴] .

۱۳. مجالس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۰] .

انما يتجالس المتجالسان بامانة الله فلا يحل لاحدهما ان يفشی على صاحبه ما يخاف [نهج الفصاحة ، ح۹۴۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنما يتجالس المتجالسان بأمانة الله فلا يحل لأحدهما أن يفشی على أخيه ما يكره [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۹۸] .

إذا حدثک إنسان و التفت إليه فهو أمانة [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحديد ، ج۱۸ ، ص۱۷۷] .

۵. علائم شخص امانت دار

۱. امین بودن

۱. ظاهروباطن یکسان

یکسان بودن ظاهر و باطن در اعمال نشانه امانت داری.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ مَنْ لَمْ يخْتَلِفْ سِرُّهُ وَ عَلَانِيتُهُ وَ فِعْلُهُ وَ مَقَالَتُهُ فَقَدْ أَدَّى الْأَمَانَةَ وَ أَخْلَصَ الْعِبَادَةَ [نهج البلاغه ، نامه ۲۶] .

۲. مؤمن بودن

وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] .

(در امانت سه کار لازم است : حفظ ، اصلاح ، و اداء) [نمونه ، ج۱۴ ، ص۲۰۰] .

۲. علائم شخص غیرامین

۱. خیانت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ليس أن تتهم من ائتمنته و لا تأمن الخائن و قد جربته [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۳۰۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ ائْتَمَنَ غَيرَ أَمِينٍ فَلَيسَ لَهُ عَلَى اللَّهِ ضَمَانٌ لِأَنَّهُ قَدْ نَهَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يأْتَمِنَهُ [قرب الإسناد ، ص۱۳۱] .

۲. ملول

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَأْمَنَنَّ مَلُولًا [نهج البلاغه ، حکمت ۲۱۱] .

۳. شرابخوار

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ ائْتَمَنَ شَارِبَ الْخَمْرِ عَلَى أَمَانَةٍ بَعْدَ عِلْمِهِ فِيهِ فَلَيسَ لَهُ عَلَى اللَّهِ ضَمَانٌ وَ لَا أَجْرٌ لَهُ وَ لَا خَلَفٌ [کافی ، ج۵ ، ص۳۰۰] .

۴. غیرمؤمن

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنِ ائْتَمَنَ غَیرَ مُومِنٍ فَلَا حُجَّةَ لَهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [وسائل الشیعۀ ، ج۱۹ ، ص۸۷] .

۵. ضایع کننده

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أُبَالِي ائْتَمَنْتُ خَائِناً أَوْ مُضَیعاً [کافی ، ج۵ ، ص۳۰۰] .

۶. عوامل زمینه ساز امانت دراجتماع

۱. حقوق کافی

حضرت علی (ع) : در عهد نامه به مالک اشتر : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثُمَّ أَسْبِغْ عَلَیهِمُ الْأَرْزَاقَ فَإِنَّ ذَلِک قُوَّةٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِصْلَاحِ أَنْفُسِهِمْ وَ غِنًى لَهُمْ عَنْ تَنَاوُلِ مَا تَحْتَ أَیدِیهِمْ وَ حُجَّةٌ عَلَیهِمْ إِنْ خَالَفُوا أَمْرَک أَوْ ثَلَمُوا أَمَانَتَک [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

۲. بازرسی مخفیانه

ثُمَّ تَفَقَّدْ أَعْمَالَهُمْ وَ ابْعَثِ الْعُیونَ مِنْ أَهْلِ الصِّدْقِ وَ الْوَفَاءِ عَلَیهِمْ فَإِنَّ تَعَاهُدَک فِی السِّرِّ لِأُمُورِهِمْ حَدْوَةٌ لَهُمْ عَلَى اسْتِعْمَالِ الْأَمَانَةِ وَ الرِّفْقِ بِالرَّعِیةِ

۷. عوامل از بین برنده امانت در اجتماع

۱. گران فروشی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : غَلَاءُ السِّعْرِ یسِیءُ الْخُلُقَ وَ یذْهِبُ الْأَمَانَةَ وَ یضْجِرُ الْمَرْءَ الْمُسْلِمَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۴] .

۲. پاسخ گوئی بدون درنگ وتأمل به مشورت کسی

لقمان به فرزندش : چنانچه با تو مشورتی نمودند بدون درنگ جواب مده.

قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : فَإِنَّ مَنْ لَمْ یمْحِضِ النَّصِیحَةَ لِمَنِ اسْتَشَارَهُ سَلَبَهُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى رَأْیهُ وَ نَزَعَ عَنْهُ الْأَمَانَةَ [کافی ، ج۸ ، ص۳۴۸] .

۸. آداب امانت داری

۱. کوچک نشمردن امانت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ یحَقِّرُ الْأَمَانَةَ حَتَّى یسْتَهْلِکهَا إِذَا اسْتَوْدَعَهَا [اختصاص مفید ، ص۲۴۸] .

۲. امانت از مکارم اخلاق است

مکارم الاخلاق عشرۀ...و حفظ الامانۀ [نهج الفصاحۀ ، حدیث ۲۷۴۰] .

۳. امانتداری از ویژ گی های انسان است

إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ كانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .

آسمان بار امانت نتوانست کشید

قرعه فال به نام من دیوانه زدند

امانت الهی : همان قابلیت تکامل به صورت نامحدود ، رسیدن به مقام انسان کامل و بنده خاص خداوند و پذیرش ولایت الهی است ، به تعبیر دیگر همان تعهد وقبول مسئولیت است. [نمونه ، ج۱۷ ، ص۴۵۳] .

۹. آثار امانت داری

۱. نزدیکی به پیامبر (ص) در روز قیامت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَقْرَبَكمْ مِنِّى غَداً وَ أَوْجَبَكمْ عَلَى شَفَاعَةً أَصْدَقُكمْ لِلْحَدِيثِ وَ آدَاكمْ لِلْأَمَانَةِ وَ أَحْسَنُكمْ خُلُقاً وَ أَقْرَبُكمْ مِنَ النَّاسِ [أمالى صدوق ، ص۵۰۸] .

۲. رحمت وآسایش است

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ أَهْلَ الْأَرْضِ لَمَرْحُومُونَ مَا تَحَابُّوا وَ أَدَّوُا الْأَمَانَةَ وَ عَمِلُوا بِالْحَقِّ [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۱۲] .

۳. تضمین بهشت است

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اضمنوا لى ستا من أنفسكم أضمن لكم الجنـة اصدقوا إذا حدثتم و أوفوا إذا وعدتم و أدوا إذا اومنتم و احفظوا فروجكم و غضوا أبصاركم و كفوا أيديكم [كنز الفوائد ، ج۲ ، ص۱۱] .

۴. افزایش روزی

حفص بن قرط می گوید به امام صادق (ع) گفتم : امْرَأَةٌ بِالْمَدِينَةِ كانَ النَّاسُ يضَعُونَ عِنْدَهَا الْجَوَارِى فَتُصْلِحُهُنَّ وَ قُلْنَا مَا رَأَينَا مِثْلَ مَا صُبَّ عَلَيهَا مِنَ الرِّزْقِ فَقَالَ : "إِنَّهَا صَدَقَتِ الْحَدِيثَ وَ أَدَّتِ الْأَمَانَةَ وَ ذَلِك يجْلِبُ الرِّزْقَ" [كافى ، ج۵ ، ص۱۳۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمانة تجر الرزق و الخيانة تجر الفقر [تحف العقول ، ص۲۲۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أداء الأمانة مفتاح الرزق [شرح نهج البلاغه ابن ابى الحديد ، ج۲۰ ، ص۳۱۸] .

سلامت دنیا و آخرت :

قَالَ لُقْمَانُ (ع) لِابْنِهِ : يا بُنَى أَدِّ الْأَمَانَةَ تَسْلَمْ لَك دُنْياك وَ آخِرَتُك وَ كنْ أَمِيناً تَكنْ غَنِياً [معانى الأخبار ، ص۲۵۳] .

۵. بی نیازی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الأمانة غنى [ثواب الأعمال ، ص۲۱۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الأمانة تجلب الغناء و الخيانة تجلب الفقر [بحار الأنوار ، ج۷۲ ، ص۱۷۱] .

راستی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْأَمَانَةُ تُودِّى إِلَى الصِّدْقِ [غرر الحكم ، ص۲۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمانة و الوفاء صدق الأفعال [غرر الحكم ، ص۲۵۱] .

۶. ص دوستی خدا ورسول الله

ان احببتم يحبكم الله و رسوله فادوا اذا ائتمنتم... [نهج الفصاحهٔ ، حديث۵۴] .

۷. رشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ عَلِياً (ع) إِنَّمَا بَلَغَ مَا بَلَغَ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

لقمان : ما بلغت الى ما بلغت اليه من الحكمه ، الا بصدق الحديث و اداء الامانهٔ [جامع السعادات ، ج۲ ، ص۱۸۸] .

۱۰. نکاتی درباب امانت

(مساله ۲۳۲۷) : اگر انسان مال خود را به کسی بدهد و بگوید نزد توامانت باشد واو قبول کند یا بدون اینکه حرفی بزند مالی را برای نگهداری نزد کسی بگذارد و او به قصد نگهداری قبول کند باید به احکام ودیعه و امانت داری عمل نماید.

(۲۳۲۸) : امانت دار و امانت دهنده هردو باید بالغ و عاقل باشند.

(۲۳۳۰) : کسی که نمی‌تواند امانت را نگهداری نماید بنابر احتیاط واجب باید قبول نکند.

(۲۳۳۲) : کسی که چیزی را امانت می گذارد ، هر وقت بخواهد می‌تواند آنرا پس بگیرد و کسی که امانت را قبول می‌کند ، هر وقت بخواهد می‌تواند آنرا به صاحبش برگرداند. [توضیح المسائل حضرت امام (ره)] .

چند مساله

(۲۳۳۵) : کسی که امانت را قبول می‌کند ، اکر در نگهداری آن کوتاهی نکند و تعدی هم ننماید ، و اتفاقا آن مال تلف شود ، ضامن نیست. [توضیح المسائل حضرت امام (ره) ، ص۳۹۵] .

شعر امانت در صحن حمام ها

هر که دارد امانتی موجود

بسپارد به بنده وقت ورود

نسپارد ، اگر شود مفقود

بنده مسول او نخواهم بود

انواع امانت مالی

امانت از طرف مالک شرعی است : آنچه به وسیله مالک و با اذن او امانت داده شده است.

امانت صرف (ودیعه) .

امانت به تبع عنوان دیگر مثل : رهن ، عاریه ، اجاره ، و مضاربه.

دراین موارد عین مال امانت مالک است.

امانت قهری : مثل اینکه باد و یا سیل مالی را در دسترس کسی قرار داده است.

مالک بدون اطلاع تسلیم کرده است : صندوقی را خریده و در داخل آن مالی از فروشنده یافته :

هر یک از فروشنده وخریدار به خاطر اشتباه درحساب بیش از حق به دیگری داده.

با اجازه شرع : [تحریر الوسیله ، ج۱ ، ص۶۰۶] .

مثل : لقطه و اموال مسروقه و غصبی که از دست دزد و غاصب گرفته شده است.

اموالی که از کودک یا دیوانه به خاطر ترس از تلف شدن ، از آنها گرفته شده است.

اموالی که در معرض هلاکت و تلف شدن واقع شده و به خاطر جلوگیری از تلف شدن گرفته می‌شوند.

عین مال در تمامی این موارد امانت شرعی است.

واجب است حفظش

و واجب است در اولین زمان ممکن آن مال را به صاحبش برساند ولو اینکه صاحبش مطالبه نکند

و یحتمل عدم وجوب ایصالها و کفایهٔ اعلام صاحبها [تحریر الوسیله ، ج۱ ، ص۶۰۶] .

موارد وجوب رد امانت مالی

۱. هنگام مطالبه امانت دهنـده : یجب رد الودیعه عنـد المطالبه فی اول وقت الامکان و ان کان المودع کافرا محترم المال ، بل و ان کان حربیا مباح المال علی الاهوط [تحریر ، ج۱ ، ص۶۰۰] .

۲. هنگام ترس امانت دار از تلف شدن یا به سرقت رفتن و یا آتش سوزی و موارد مشابه نسبت به مال امانتی.

موارد وجوب رد امانت

۳. هنگامی که امانت دار قصد مسافرت دارد.

(در صورتی که نگهداری آن متوقف بر حضور امانت دار باشد.) [تحریر ، ج۱ ، ص۶۰۲] .

مسافر امانت دار

سفر :

۱. طولانی همراه با خطر زیاد : رد امانت به صاحب آن یا وکیل او و در صورت تعذر به حاکم شرع.

۲. کوتاه مدت : اگر :

۱. حفظ امانت متوقف بر حضور امانت دار نباشد. (ایرادی ندارد)

۲. حفظ امانت متوقف بر حضور امانت دار باشد.

۱. سفر غیر ضروری.

۲. سفر ضروری.

سفر غیر ضروری :

ترک سفر یا رد به مالك یا وکیل او و یا حاکم شرع.

اگر ممکن نشدتعین الاقامهٔ و ترك السفر

(و بنابر احتیاط جایز نیست آن را همراه خود ببرد ولو با امنیت طریق و یکسان بودن سفر و حضردر نگه داری)

(و امانت دادن آن به شخص امین دیگری بنابر اقوا جایز نیست.) [تحریر الوسیله ، ج۱ ، ص۶۰۲مساله ۱۹] .

سفر ضروری :

۱. رد به مالك.

۲. اگر ممکن نشد نزد شخص امینی امانت بگذارد.

۳. اگر ممکن نشد همراه خود ببرد و در حد امکان محافظت نماید.و لیس علیه الضمان [تحریر ، ج۱ ، ص۶۰۲ مساله ۱۹] .

۴. هنگامی که آثار مرگ برای امانت دار آشکار شود.

اذا ظهرت للمستودع امارهٔ الموت بسبب المرض او غیره یجب علیه ردها الی مالکها او وکیله مع الامکان و الا فالی الحاکم و مع فقده یوصی و یشهد بها [تحریر ، ج۱ ، ص۶۰۱] .

۵. مرگ و یا دیوانه شدن هر یك از امانت دهنده یا امانت گیرنده.

(۲۳۳۹) : اگر صاحب مال بمیرد امانت دار باید مال امانت را به وارث او برساند یابه وارث او خبر دهد و چنانچه مال را به وارث اوندهد و یاخبر نکند و مال امانت تلف شود ، ضامن است.

(۲۳۴۱) : اگر امانت دار بمیرد ، یا دیوانه شود ، وارث یا ولی او باید هرچه زودتر به صاحب مال اطلاع دهد ، یا امانت را به او برساند. [توضیح المسائل حضرت امام (ره)] .

عدم امانت در مال دزدی

۱۶لو ادع اللص ما سرقه عند شخص لا یجوز له رده الیه مع الامکان ، بل یکون امانهٔ شرعیه فی یده ، فیجب علیه ایصاله الی صاحبه ان عرفه ، و الاعرف سنهٔ... [تحریر الوسیله ، ج۱ ، ص۶۰۱] .

۱. امت پیامبر (ص)

۱. جایگاه امت پیامبر (ص)

۱. بهترین امت

کنْتُمْ خَیرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ [آل عمران/۱۱۰] .

عن رسول الله (ص) : امتی خیر امۀ لایدری اولها خیر او آخرها خیر [کنز ، خ۳۴۴۵۱] .
عن رسول الله (ص) : امتی هذه امۀ مرحومۀ [کنز ، ۳۴۴۵۲] .
عن رسول الله (ص) : انّکم تتمون سبعین امۀ انتم خیرها و اکرمها علی الله [کنز ، خ۳۴۴۶۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بشّر هذه الأمۀ بالسناء و الرفعۀ و النصرۀ و التمکین فی الأرض فمن عمل منهم عمل الآخرۀ للدنیا لم یکن له فی الآخرۀ نصیب [إعلام‌الوری ، ص۳۱] .
عن رسول الله (ص) : ما اعطیت امۀ من الیقین افضل مما اعطیت امّتی [کنز ، خ۳۴۴۸۳] .
۲. امت وسطی
وَ کذلِک جَعَلْناکمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَکونُوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ وَ یکونَ الرَّسُولُ عَلَیکمْ شَهِیداً [بقره/۱۴۳] .
عَنْ بُرَیدٍ الْعِجْلِی قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ کذلِک جَعَلْناکمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَکونُوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ " (بقره/۱۴۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : "أن الله تعالی إیانا عنی بقوله" شُهَداءَ عَلَی النّاسِ " (بقره/۱۴۳) فرسول الله شاهد علینا و نحن شهداء الله علی خلقه و حجته فی أرضه و نحن الذین قال الله تعالی "وَ کذلِک جَعَلْناکمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَکونُوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ وَ یکونَ الرَّسُولُ عَلَیکمْ شَهِیداً " (بقره/۱۴۳) " [المناقب ، ج۳ ، ص۸۷] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : نحن نمط الحجاز فقلت و ما نمط الحجاز قال أوسط الأنماط إن الله یقولوَ کذلِک جَعَلْناکمْ أُمَّةً وَسَطاً [(بقره/۱۴۳)] قال ثم قال إلینا یرجع الغالی و بنا یلحق المقصر [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۶۳] .
عن أبی عبد الله (ع) : فی قول اللهکنْتُمْ خَیرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [(آل عمران/۱۱۰)] قال یعنی الأمۀ التی وجبت لها دعوۀ إبراهیم (ع) ، فهم الأمۀ التی بعث الله فیها و منها و إلیها ، و هم الأمۀ الوسطی و هم خیر أمۀ أخرجت للناس [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۹۵] .
عن أبی جعفر (ع) : فی قوله تبارک و تعالیوَ کذلِک جَعَلْناکمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَکونُوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ [(بقره/۱۴۳)] قال عدلا لیکونوا شهداء علی الناس [بصائرالدرجات ، ص۸۲] .

۲. فضایل امت پیامبر (ص)

۱. لاتزال امتی بخیر
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَزَالُ أُمَّتِی بِخَیرٍ مَا تَحَابُّوا وَ تَهَادَوْا وَ أَدَّوُا الْأَمَانَةَ وَ اجْتَنَبُوا الْحَرَامَ وَ قَرَوُا الضَّیفَ وَ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ فَإِذَا لَمْ یفْعَلُوا ذَلِک ابْتُلُوا بِالْقَحْطِ وَ السِّنِینَ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۲۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَزَالُ أُمَّتِی بِخَیرٍ مَا لَمْ یتَخَاوَنُوا وَ أَدَّوُا الْأَمَانَةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ وَ إِذَا لَمْ یفْعَلُوا ذَلِک ابْتُلُوا بِالْقَحْطِ وَ السِّنِینَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تزال هذه الأمۀ تحت ید الله و فی کنفه ما لم یداهن قراوا أمراءها و لم یزل علماوا فجارها و ما لم یهن خیارها أشرارها فإذا فعلوا ذلک رفع الله عنهم یده ثم سلط علیهم جبابرتهم فساموهم سوء العذاب ثم ضربهم بالفاقۀ و الفقر [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۸۴] .
۲. امت اسلام ، اکثر اهل بهشت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أنا أکثر النبیین تبعا یوم القیامۀ [أمالی صدوق ، ص۲۹۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أهل الجنۀ عشرون و مائۀ صنف هذه الأمۀ منها ثمانون صنفا [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۰۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن فی الجنة عشرين و مائة صف أمتی منها ثمانون صفا [إحتجاج طبرسی ، ج۱ ، ص۴۹] .

۳. خوبان امت پیامبر (ص)

۱. بهترین افراد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير أمتی فيما نبأنی الملأ الأعلى قوم يستبشـرون جهرا من سعة رحمة ربهم و يبكون سرا من أليم عقوبته [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير أمتی أزهدهم فی الدنيا و أرغبهم فی الآخرة [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳] .

قال اميرالمؤمنين (ع) : خير امتی ازهدهم فی الدنيا و ارغبهم فی الاخرة [نبه ، ص۳۶۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير أمتی من هـدم شـبابه فی طاعة الله و فطم نفسه عن لذات الدنيا و توله بالآخرة إن جزاءه على الله أعلى مراتب الجنة [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳و نبه ص۳۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير أمتی الذين لم يوسع عليهم حتى يبطروا و لم يضيق عليهم حتى يسألوا [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير أمـتی من إذا سـفه عليهم احتملـوا و إذا جنی عليهم غفروا و إذا أوذوا صـبروا [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳] .

عن رسول الله (ص) : خير امتی من اذا سفه عليهم احتملوا و اذا جنی عليهم غفورا و اذا اوذوا صبروا [نبه ، ص۳۶۳] .

۲. قائمین امت پیامبر (ص)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لی لن يبرح هذا الدين قائما يقاتل عليه عصابة من المسلمين حتى تقوم الساعة [العمدة ، ص۴۲۱] .

عن رسول الله (ص) : لاتزال طائفة من امّتی طاهرين حتی يأتيهم أمر الله وهم ظاهرون [كنز ، خ۳۴۴۹۶] .

عن رسول الله (ص) : لاتزال طائفة من امّتی قوامة على أمر الله لايضرّها من خالفها [كنز ، خ۳۴۴۹۷] .

قال الربيع بن أنس : قرأ النبی ص هذه الآية "وَ مِمَّنْ خَلَقْنا أُمَّةٌ يهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يعْدِلُونَ " (اعراف/۱۸۱) فقال إن من أمتی قوما على الحق حتى ينزل عيسى ابن مريم [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۶] .

قام معاويه فقال : اين علماءكم؟ اين علماءكم؟ سمعت رسول الله (صلی الله عليه آله) يقول : "لاتقوم الساعة الا و طائفة من امّتی ظاهرون على الناس لايبالون من خذلهم و لا من نصرهم" [سنن ابن ماجة ، ج۱ ، ص۵] .

۴. ضعف امت پیامبر (ص)

يوشك الامم تـداى الامم عليكم تـداعی الاكلـة على قصـعتها "قال : قائل منهم" من قلـة نحن يومئذ؟ ال : بل انتم كثير ولكنّكم غثاء كغثاء السيل و لينزعن الله من عدوّكم المهابة منهم وليقذفنّ فی قلوبكم الوهن!

قال قائل : يا رسول الله و ما الوهن؟ قال : حبّ الدنيا و كراهيه‌الموت [سنن ، خ ۴۲۹۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا عظمت أمتی الدنيا نزع الله منها هيبة الإسلام [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۷۵] .

۵. نگرانی های پیامبر (ص)

۱. موجبات نگرانی پیامبر (ص)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنما أخاف على أمتي ثلاثا شحا مطاعا و هوى متبعا و إماما ضلالا [تحف‌العقول ، ص۵۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثٌ أَخَافُهُنَّ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی الضَّلَالَةُ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ وَ مَضَلَّاتُ الْفِتَنِ وَ شَهْوَةُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ [کافی ، ج۲ ، ص۷۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أشد ما يتخوف على أمتي ثلاثة زلة عالم أو جدال منافق بالقرآن أو دنيا تقطع رقابكم فاتهموها على أنفسكم [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۳] .

عن رسول الله (ص) : اخاف علی امّتی ثلاثا ضلالة الاهواء واتباع الشهوات فی لبطون و الفروج و الغفلة بعد المعرفة [کنز ، خ۲۸۹۶۷] .

عَنْ أَنَسٍ قَالَ : "دَخَلْتُ عَلَى النَّبِی ص وَ هُوَ نَائِمٌ عَلَى حَصِيرٍ قَدْ أَثَّرَ فِی جَنْبِهِ قَالَ : أَ مَعَک أَحَدٌ غَيرُک؟ قُلْتُ : لَا. قَالَ : اعْلَمْ أَنَّهُ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلِی وَ طَالَ شَوْقِی إِلَى لِقَاءِ رَبِّی وَ إِلَى لِقَاءِ إِخْوَانِی الْأَنْبِياءِ قَبْلِی ثُمَّ قَالَ لَيسَ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی مِنَ الْمَوْتِ وَ لَيسَ لِلْمُومِنِ رَاحَةٌ دُونَ لِقَاءِ اللَّهِ ثُمَّ بَكى قُلْتُ لِمَ تَبْكی قَالَ وَ كيفَ لَا أَبْكی وَ أَنَا أَعْلَمُ مَا ينْزِلُ بِأُمَّتِی مِنْ بَعْدِی قُلْتُ وَ مَا ينْزِلُ مِنْ بَعْدِک يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْأَهْوَاءُ الْمُخْتَلِفَةُ وَ قَطِيعَةُ الرَّحِمِ وَ حُبُّ الْمَالِ وَ الشَّرَفِ وَ إِظْهَارُ الْبِدْعَةِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۶۴] .

۲. نگرانیهای شدید

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أشد ما يتخوف على أمتي ثلاثة زلة عالم أو جدال منافق بالقرآن أو دنيا تقطع رقابكم فاتهموها على أنفسكم [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی هَذِهِ الْمَكاسِبُ الْحَرَامُ وَ الشَّهْوَةُ الْخَفِيةُ وَ الرِّبَا [النوادر راوندی ، ص۱۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا إِنَّ أَخْوَفَ مَا يخَافُ عَلَيكمْ خَصْلَتَانِ اتِّبَاعُ الْهَوَى وَ طُولُ الْأَمَلِ أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيصُدُّ عَنِ الْحَقِّ وَ طُولُ الْأَمَلِ ينْسِی الْآخِرَةَ [عوالی اللئالی ، ج۴ ، ص۷۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيكمُ الشِّرْک الْأَصْغَرُ قَالُوا وَ مَا الشِّرْک الْأَصْغَرُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ الرِّيَاءُ [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۷۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن أخوف ما أخاف عليكم بعدي كل منافق عليم اللسان [منیه‌المرید ، ص۱۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنما أخاف على أمتي الأئمة المضلين [نهج‌الحق ، ص۳۱۶] .

عن عمر انّه قال لکعب انّی اسئلک عن امر فلاتکتمنی ، قال : لا و الله لا اکتمک شیئا اعلمه قال ما اخوف شیء تخوفه علی امة محمّد صلی الله علیه و آله؟ قال : ائمة مضلّین. قال عمر صدقت قد اسرّ الی ذلک و اعلمنیه رسول الله [کنز ، خ۱۴۲۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إني أكثر ما أخاف عليكم ما يخرج الله لكم من بركات الأرض فقيل و ما بركات الأرض قال زهرة الدنيا [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أخوف ما أخاف على أمتي أن يكثر لهم المال فيتحاسدون و يقتتلون [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۲۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أخوف ما أخاف على أمتي زلات العلماء و ميل الحكماء و سوء التأويل [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۲۷] .

عن رسول الله (ص) : اخوف ما اخاف علی امتی ثلاث : ضلالة الاهواء و اتّباع الشهوات فی لبطن و الفرج و العجب [دارالمنثور ، ج۳ ، ص۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أكثر ما أخاف على أمتى من بعدى رجل يتأول القرآن يضعه على غير مواضعه [منيه‌المريد ، ص۳۶۹] .

۱. امتیازات اسلام

۱. جهات برتری اسلام

اصل تحدی

مصونیت کتاب آسمانی

احکام فلسفه دارد و اصل حکمت در تکوین و تشریع

جامعیت

اجتهادپذیری

سهولت

۱. برنامه های اداری کشور

عدالت و مساوات

هم زیستی مسالمت آمیز

مسئله بسیج عمومی در هزینه‌ها و جلوگیری از مفاسد

تجسم مکتب در رهبر

همدردی رهبران با توده مردم

اصل ضوابط و حذف روابط

۲. برنامه های اجتماعی

تقدم حق جامعه بر فرد

شوری

۳. برنامه های سیاسی

قداست دفاع

تقارن دین و سیاست

اصل حمایت و نجات مستضعفان و مظلومان جهان

۴. برنامه های فردی

آزادی فرد و حقوق

اصل مسؤولیت در هر فرد

اصل جاذبه و دافعه (حب و بغض)

۲. رمز بقاء ودوام اسلام چیست ؟

سؤال : آیا دین اسلام که ۱۴ قرن قبل در فرهنگ جاهلی ظاهر شده برای جامعه متمدن امروزی کافی است؟

پاسخ : بلی ، زیرا :

۱ ـ قوانین آن بر فطرت بشری استوار است و فطرت ابدی است.

۲ ـ قوانین آن بر عقل استوار است.

۳ ـ برای نیازهای هر زمان ، همتای پیامبر ، امام معصوم معین شده است. (غدیر خم و اهل بیت)

۴ ـ در قرآن تحریف نیست.

۵ ـ راه استخراج احکام و استنباط احکام و اجتهاد شیعی طبق منابع در همه زمانها و برای هر موضوعی باز است.

۶ ـ مشخصات کسانی که حق اجتهاد دارند ، دقیقا روشن است. قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكَرِی (ع) : فَأَمَّا مَنْ كانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِناً لِنَفْسِهِ حَافِظاً لِدِينِهِ مُخَالِفاً عَلَى هَوَاهُ مُطِيعاً لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ يقَلِّدُوهُ [احتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۴۵۸] .

بنابراین هرگاه مسئله جدیدی به دلیل تحولات پیش آید ، مجتهد عادل بی‌هوس می‌تواند طبق قواعد و اصول ثابت برای نیازهای متغیر ، وظیفه تعیین کند.

۷ ـ قرآن همه بشر را مخاطب قرارداده است :

يا أَيهَا النَّاسُ

و نفرمود : یا أیها العرب

بگذریم که در وقایع تاریخی مخصوص به زمان و مکان ، قرآن نیز اصول ثابتی برای همه زمانها دارد. مثلا دلیل شکست احد را می‌فرماید : (فشلتم ، تنازعتم و عصیتم) این سه اصل برای همه عصرها و مکانها وجود دارد.

۳. پاسخ به چند شبهه دینی

سؤال : بعضی گویند : متون دین ساکت و خالی از معانی است و قهرا هر شناختی از دین شخصی است. آیا این حرف صحیح است؟

پاسخ : این سؤال نیز درست نیست زیرا قرآن تبیان لکل شیء است.

تِبْياناً لِكلِّ شَيءٍ [نحل/۸۹] .

تِلْك حُدُودُ اللّهِ يبَينُها [بقره/۲۳۰] .

قَدْ تَبَينَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَی [بقره/۲۵۶] .

قرآنی که بارها خود را تبیان ، بیان ، مبین ، نور و... می‌داند ، نمی‌توان گفت کتاب ساکتی است و در اختیار هر سلیقه‌ای است. البته ما این را می‌پذیریم که راه‌ها متعدد است ولی صراط مستقیم یکی بیشتر نیست. مثلا؛ اقامه نماز روشن است لکن سالم ایستاده ، اعرج نشسته ، بعضی بیماران خوابیده نماز می‌خوانند. پیروان ادیان دیگر اگر نسبت به اسلام جاهل باشند و به آیین آسمانی خود پای‌بند باشند و با اسلام سر لجاجت و درگیری نداشته باشند ، می‌توانند نزد خدا معذور باشند.

سؤال : اگر اسلام و ایمان و معرفت فطری است ، چرا به آن بی‌توجهند؟

پاسخ : ۱ ـ معنای فطرت توجه دائمی نیست. انسان با این که مال و جان و اولاد خود را به طور فطری دوست دارد ، گاهی همه را فراموش می‌کند.نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

۲ ـ اسباب مادی انسان را غافل می‌کند : فَإِذا رَكبُوا فِی الْفُلْك دَعَوُا اللّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمّا نَجّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذا هُمْ يشْرِكونَ [عنکبوت/۶۵] .

۳ـ وَ لأُضِلَّنَّهُمْ وَ لأُمَنِّیَنَّهُمْ وَ لَآمُرَنَّهُمْ فَلَیُبَتِّکُنَّ آذانَ الأَنْعامِ وَ لَآمُرَنَّهُمْ فَلَیُغَیِّرُنَّ خَلْقَ اللّهِ [نساء/۱۱۹] .

سؤال : چه اشکالی دارد که همه ادیان بر حق باشند (پلورالیسم دینی) ؟

پاسخ : عقل حکم می‌کند از جامع‌ترین و کامل‌ترین و منطقی‌ترین و فطری‌ترین دین پیروی کنیم. قرآن نیز می‌گوید : الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ [زمر/۱۸] .

آیا می‌توان دینی را که در کتاب تحریف شده آسمانی‌اش به انبیاء تهمت زده [انجیل یوحنا ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

و در آن افسانه‌های بی‌پایه مثل کشتی گرفتن حضرت یعقوب با خدا و غلبه او بر خدا [سفر پیدایش ، ص۴۳] .

و سکوت در برابر حاکمان ظالم به بهانه آن که آنها حاکم و سایه خدا در زمینند [انجیل متی ، باب ۳۸ ، جمله۵] .

و مسایلی از قبیل تثلیث و جسمانی بودن خدا و تناقضات متعدد در متن کتاب مقدس [انیس الاعلام ، ج۲ ، ص۱۲۵] .

آمده است ، آیا می‌توان این دین را در کنار دین اسلام گذاشت؟ در قرآن آیاتی ، پلورالیسم و تکثرگرایی را رد می‌کند؟وَ مَنْ یبْتَغِ غَیرَ الْإِسْلامِ دِیناً فَلَنْ یقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِی الْآخِرَةِ مِنَ الْخاسِرِینَ [آل عمران/۸۵] .

۴. چرا برخی کشورهای اسلامی عقب مانده اند ؟

چرا برخی کشورهای اسلامی عقب مانده اند وکشورهای غیر دینی پیشرفت کرده اند ؟

۱. جواب نقضی

۱ـ دینی که بیشترین سفارش را بر تحصیل ، تعقل ، کار و تعاون کرده است هرگز مایه عقب‌ماندگی نیست بلکه سبب رشد و پیشرفت است. نگاهی به سابقه تمدن مسلمین داشته باشید.

۲ـ بسیاری از کشورهای غیراسلامی و غیردینی و سکولار نیز به دلیل سلطه استعمار در فقر مطلق یا نسبی هستند.

۳ـ در بسیاری از کشورهای پیشرفته نیز عدالت و رفاه همگانی تحقق نیافته و عده زیادی در فقر و بدبختی هستند.

۴ـ بسیاری از دانشمندان غربی و پدید آورندگان تمدن جدید ، دین‌گرا هستند.

پس دلیل عقب‌ماندگی و دین‌گریزی چیست؟

اما در جهان غرب دین سه مشکل دارد : نه جامع است ، نه منطقی است ، نه مصونیت از تحریف دارد.

۲. جواب حلّی

اما در کشورهای اسلامی عوامل ضعف و عقب‌گرد و رکود صنعتی و سیاسی به خاطر آن است که :

۱ـ معنای غلط از مفاهیم مقدس مثلا؛ صبر و زهد و قناعت و توکل و دعا به گونه‌ای دیگر معنا شد.

۲ـ تسلط نظامهای سیاسی فاسد و استبدادی

۳ـ هجوم بیگانگان و استعمارگران بر کشورهای اسلامی

۴ـ تفرقه و جنگهای داخلی از طرف دشمنان بر ممالک اسلامی

و در یک کلمه به جای اسلام ناب ، اسلام همراه با خرافات ، به جای رهبری صحیح ، رهبری فاسد و به جای وحدت و کار ، تنبلی و تفرقه.

۵. چه کنیم تا از عقب ماندگی نجات پیدا کنیم؟

۱ ـ بالابردن سطح شناخت و بینش‌های دینی در همه ابعاد.

۲ ـ تقویت روح ایمان ، تقوی.

۳ ـ همدلی و تعاون.

۴ ـ از میان برداشتن نظامهای فاسد.

۵ ـ اعتماد به نفس و دوری از خودباختگی.

۶ ـ دوری از خرافات.

۶. عوامل بی تفاوتی نسبت به دین

۱. عوامل بیرونی

تبلیغات سوء دشمن و القای شبهه.

۲. عوامل درونی

۱. جامعه

۱. درگیری های سیاسی

درگیری گروهها و جناح‌های سیاسی برای کسب قدرت که نتیجه آنها یأس و نا امیدی جوانان برای رسیدن به خواسته‌های مشروع است.

۲. اجتماعی

ضعف برخی مدیران و عمل نکردن بعضی از مبلغان.

روش‌های نادرست آموزش دین در کودکی و نوجوانی.

۲. خانواده

ضعف و سستی بنیان‌های دینی در خانواده.

۳. فرد

هواهای نفسانی.

۱. امدادهای غیبی وخارق العاده ها

۱. پیامبران

۱. علیه السلام حضرت موسی

به هوای آتش می‌رود ، پیامبر می‌شود.

اولین کافر ، اولین مسلمان (ساحران موسی)

اولین دشمن ، بهترین مربّی (موسی در کاخ فرعون)

اضْرِبْ بِعَصاكَ الْحَجَرَ [بقره/۶۰] .

اضْرِبْ بِعَصاكَ الْبَحْرَ [شعراء/۶۳] .

۲. حضرت عیسی علیه السلام

دفاع از تهمت با نوزاد در گهواره

مریم درجوانی سالم نشسته و غذای آسمانی حاضر می شود ، ولی هنگام زایمان باید درخت خرما را تکان دهد.

۳. حضرت محمدص

به هوای مصادره اموال در جنگ بدر می‌رود ، سر از پیروزی جنگ بدر درمی‌آورد.

میدان تربیت او از قعر دریـالَلَبِثَ فی بَطْنِهِ [صافات/۱۴۴] . تا اوج آسـمان‌هاسُبْحانَ الَّذی أَسْرى بِعَبْدِهِ لَيلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى [اسراء/۱] .

تعداد کم در برابر دشـمنان مسلح زیاد ، خواب شیرین و آرام‌بخش دارندیغَشِّيكُمُ النُّعاسَ أَمَنَةً [انفال/۱۱] .اما دیگری در کاخ و باغ اَمن از وحشت ، خوابش نمی‌برد.

۴. حضرت یوسف علیه السلام

از قعر چاه ، عزیز مصر می‌شود.

وَ أَرادُوا بِهِ كيداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرينَ [انبیاء/۷۰] .

پیش گیری از سقوط و مرگ یک جامعه با یک خواب زندانی که گاو بزرگ گاو کوچک را می‌خورد.

۵. حضرت سلیمان علیه السلام

نامه ای یک سطری کشوری را مسلمان می کند ، ولی گاهی مطالعه هزارها کتاب ، بی‌اثر است.

۶. حضرت داود علیه السلام

گروه زیادی می گویند : لا طاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجالُوت [بقره/۲۴۹] . یک نوجوان به تنهاییوَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ [بقره/۲۵۱] .

۷. حضرت ابراهیم علیه السلام

وَ أَرادُوا بِهِ كيداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرينَ [انبیاء/۷۰] .

یا نارُ كُونى بَرْداً وَ سَلاماً [انبیاء/۶۹] .

فرشته به صورت انسان ، مهمان ابراهیم (علیه السلام) می‌شود و انسان به صورت خوک و میمون درمی‌آید.

۲. طاغوت وظالمان

۱. فرعون

دیروزأَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلى [نازعات/۲۴] . امروزفَالْيَوْمَ نُنَجِّيك بِبَدَنِك [یونس/۹۲] .

۲. شن طبس

طرح نظامیان آمریکا با شن طبس دفع می‌شود.

۳. صدام

کویت امام را با اجازه وارد نکرد ، صدام بی‌اجازه وارد شد.

۴. شیطان

بعد از ۶ هزار سال عبادت ، رجیم می‌شود.یکی از اصحاب رسول خدا (ص) در مورد عمرو بن ثابت خطاب به ایشان گفت : یـا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَمْرَو بْنَ ثَابِتٍ قَدْ أَسْلَمَ وَ قُتِلَ فَهُوَ شَهِيدٌ قَالَ إِی وَ اللَّهِ شَهِيدٌ مَا رَجُلٌ لَمْ يصَلِّ لِلَّهِ رَكعَةً دَخَلَ الْجَنَّةَ غَيرَهُ [

بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص۵۵] .

۵. زن لوط ونوح

در خانه وحی کافره رشد می‌کند. (زن لوط (علیه السلام) و نوح (علیه السلام))

۶. حبط عمل

حَبِطَتْ أَعْمالُهُم [بقره/۲۱۷] .

۳. اولیاء

۱. وادی غیر ذی زرع

اضْرِبْ بِعَصاكَ الْحَجَرَ [بقره/۶۰] .

اولیا خدا در وادیغیر ذی زرعپرنده و چرنده ای که در مزارع سرسبز زندگی می کند را می آورند.

۲. مجتهد

رساله دارد ، مقلّد ندارد ، مقلّد دارد؛ رساله ندارد.

۳. حضرت رقیه س

قبر دختر اسیر (رقیه) مزار می‌شود ، ولی از قبر معاویه صدایی نیست.

۴. کوثر

از یک فرزند دختر کوثر به وجود می آید ، ولی از دَه پسر رشیدوَ بَنینَ شُهُوداً [مدثر/۱۳] . خبری نیست.

۵. حضرت آسیه

ـ حضرت آسیه (سلام الله علیها) در کاخ کفر ، ایمان می آورد.

۶. طاوۂعبادت

عبادت برای بعضیحلاوۂ مناجاتکبرای دیگریإِنَّها لَكَبِيرَۂ [بقره/۴۵] .

۷. اویس قرنی

عموی ابراهیم (علیه السلام) و محمّد (ص) در کنار دو أسوۂ تکان نمی‌خورند. اویس قَرَنی پیامبر (ص) را ندیده ، جذب می‌شود.

۸. سلمان فارسی

سلمان فارسی در سال ۵۱ عمرش اسلام آورد ، جلو رفت. ما تمام عمر مسلمانیم ولی عقب هستیم.

۴. خلقت انسان

۱. انگشت شست

میلیون‌ها کار و ابتکار با انگشت شست

۲. مغز

بزرگترین و بیشترین عکس‌ها با کوچکترین دوربین‌ها

۳. دو نوع مو

از یک پوست در کنار هم ، دو نوع موی ابرو و صورت می روید ، که یکی متوقّف است ، و دیگری رشد می کند.

۵. حیوانات

۱. مورچه

حضرت سلیمان (علیه السلام) مورد تحقیر یک مورچه قرار گرفت : وَ هُمْ لا یشْعُرُون [نمل/۱۸] .

۲. ابابیل

ابابیل به جان فیل سوارمی افتد.

۳. عنکبوت

تاریخ بشر و اشرف مخلوق از طریقإِنَّ أَوْهَنَ الْبُیوتِ لَبَیتُ الْعَنْکَبُوت [عنکبوت/۴۱] .

۴. گاو

پایان یک فتنه بزرگ از طریق زدن عضوی ار اعضای گاو کشته شده به انسان که در زمان حضرت موسی (علیه السلام) واقع شد.

۵. کلاغ

کلاغ معلّم بشر

۶. هدهد

هدهد خبری می‌داند که سلیمان (علیه السلام) نمی‌داند.أَحَطْتُ بِما لَمْ تُحِطْ بِه [نمل/۲۲] . یک پرنده رابطه میان دو ابرقدرت می شود.

۷. شتر

شتر محترم می‌شود : لا تَمَسُّوها بِسُوءٍ فَیأْخُذَکم [اعراف/۷۳] . ولی آدم بی‌احترام : وَ لْیشْهَدْ عَذابَهُما طائِفَةٌ مِنَ الْمُومِنینَ [نور/۲] .

۶. طبیعت

۱. نخل

درخت خشک سبز می شود : وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَة [مریم/۲۵] . ولی باغ سبز خاکسترفَأَصْبَحَتْ کالصَّریم [قلم/۲۰] .

۲. آتش از درخت

مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ ناراً [یس/۸۰] .

۳. آب

یسْقى بِماءٍ واحِدٍ [رعد/۴] .

۷. نصرت الهی

۱. بهترین ناصر

خداوند بهترین ناصر انسان :

نِعْمَ الْمَوْلی وَ نِعْمَ النَّصیر [انفال/۴۰] .

۲. تنها ناصر

وَ مَا النَّصْرُ إِلاّ مِنْ عِنْدِ اللّهِ الْعَزیزِ الْحَکیمِ [آل عمران/۱۲۶] .

۳. سابقه در نصرت

لَقَدْ نَصَرَکمُ اللّهُ فی مَواطِنَ کثیرَةٍ [توبه/۲۵] .

۴. درخواست نصرت

ثَبِّتْ أَقْدامَنا وَ انْصُرْنا عَلَی الْقَوْمِ الْکافِرینَ [آل عمران/۱۴۷] .

۵. ناصر انبیا ومؤمنان

إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا [غافر/۵۱] .

۶. نصرت رهبری

إِلاّ تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّهُ [توبه/۴۰] .

۷. علت عدم نصرت

وَ لَوْ یشاءُ اللّهُ لاَنْتَصَرَ مِنْهُمْ وَ لکنْ لِیبْلُوَا بَعْضَکمْ بِبَعْض [محمد/۴] .

۸. شرایط نصرت خدا

۱. صبرواستقامت

فَصَبَرُوا عَلی ما کذِّبُوا وَ أُوذُوا حَتّی أَتاهُمْ نَصْرُنا [انعام/۳۴] .

۲. یاری دین

إِنْ تَنْصُرُوا اللّهَ ینْصُرْکمْ وَ یثَبِّتْ أَقْدامَکم [محمد/۷] .

۳. مبارزه با دشمن

قاتِلُوهُمْ یعَذِّبْهُمُ اللّهُ بِأَیدیکمْ وَ یخْزِهِمْ وَ ینْصُرْکمْ عَلَیهِم [توبه/۱۴] .

۴. تقوا

وَ مَنْ یتَّقِ اللّهَ یجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَ یرْزُقْهُ مِنْ حَیثُ لا یحْتَسِب [طلاق/۳-۲] .

۵. توکل

وَ أَوْحَینا إِلی أُمِّ مُوسی أَنْ أَرْضِعیهِ فَإِذا خِفْتِ عَلَیهِ فَأَلْقیهِ فِی الْیمِّ [قصص/۷] .

وَ أَوْحی رَبُّک إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذی مِنَ الْجِبالِ بُیوتاً وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمّا یعْرِشُون [نحل/۶۸] .

۶. مجاهده

وَ الَّذینَ جاهَدُوا فینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا وَ إِنَّ اللّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنینَ [عنکبوت/۶۹] .

۷. صداقت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فَلَمَّا رَأَی اللَّهُ صِدْقَنَا أَنْزَلَ بِعَدُوِّنَا الْکبْتَ وَ أَنْزَلَ عَلَینَا النَّصْرَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۶] .

۸. ایمان

إِنَّهُمْ فِتْیةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْناهُمْ هُدیً وَ رَبَطْنا عَلی قُلُوبِهِمْ [کهف/۱۴ -۱۳] .

۹. عدم کراهت

إِنَّ فَریقاً مِنَ الْمُومِنینَ لَکارِهُونَ [انفال/۵] .

۱۰. عدم جدال

یجادِلُونَک فِی الْحَقِّ [انفال/۶] .

۱۱. خوف ورجاء

تَوَدُّونَ أَنَّ غَیرَ ذاتِ الشَّوْکةِ تَکونُ لَکمْ [انفال/۷] .

۱۲. تواضع

لَنْ تُغْنِی عَنْکمْ فِئَتُکمْ شَیئاً وَ لَوْ کثُرَتْ [انفال/۱۹] .

۹. موارد نصرت الهی در جنگ بدر

۱. انزال سکینه

أَنْزَلَ السَّکینَةَ [فتح/۴] .

۲. قوّت قلب

وَ رَبَطْنا عَلی قُلُوبِهِمْ [کهف/۱۴] .

۳. اتحاد

وَ لَوْ تَواعَدْتُمْ لاَخْتَلَفْتُم [انفال/۴۲] .

۴. خواب امن

إِذْ یریکهُمُ اللّهُ فی مَنامِک قَلیلاً [انفال/۴۳] .

إِذْ یغَشِّیکمُ النُّعاسَ أَمَنَةً مِنْهُ [انفال/۱۱] .

إِذْ یریکهُمُ اللّهُ فی مَنامِک قَلیلاً [انفال/۴۳] .

۵. استحکام

وَ لَوْ أَراکهُمْ کثیراً لَفَشِلْتُم [انفال/۴۳] .

لَوْ تَواعَدْتُمْ لاَخْتَلَفْتُمْ فِی الْمیعاد [انفال/۴۲] .

۶. میدان جنگ

وَ إِذْ یریکمُوهُمْ إِذِ الْتَقَیتُمْ فی أَعْینِکمْ قَلیلاً وَ یقَلِّلُکمْ فی أَعْینِهِمْ [انفال/۴۴] .

یقَلِّلُکمْ فی أَعْینِهِمْ لِیقْضِی اللّهُ أَمْراً کانَ مَفْعُولاً [انفال/۴۴] .

۷. قضاوقدر

وَ تَوَدُّونَ أَنَّ غَیرَ ذاتِ الشَّوْکةِ تَکونُ لَکمْ [انفال/۷] .

۸. پناه

تَخافُونَ أَنْ یتَخَطَّفَکمُ النّاسُ فَآواکمْ وَ أَیدَکمْ بِنَصْرِهِ [انفال/۲۶] .

۹. مکر الهی

یمْکرُونَ وَ یمْکرُ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُ الْماکرین [انفال/۳۰] .

۱۰. حسرت دشمن

يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبيلِ اللّهِ فَسَيُنْفِقُونَها ثُمَّ تَكونُ عَلَيهِمْ حَسْرَةً [انفال/۳۶] .

۱۱. احقاق حق

يريدُ اللّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكلِماتِهِ [انفال/۷] .

۱۲. هزار ملک

فَاسْتَجابَ لَكمْ أَنِّى مُمِدُّكمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِكةِ مُرْدِفينَ [انفال/۹] .

۱۳. باران طاهر

وَ يُنَزِّلُ عَلَيكمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِيُطَهِّرَكمْ بِهِ وَ يُذْهِبَ عَنْكمْ رِجْزَ الشَّيطانِ وَ لِيَرْبِطَ عَلى قُلُوبِكمْ وَ يُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ [انفال/۱۱] .

۱۴. وحشت در دشمن

سَأُلْقى فى قُلُوبِ الَّذينَ كفَرُوا الرُّعْبَ [انفال/۱۲] .

۱۵. تیر خدا

وَ ما رَمَيتَ إِذْ رَمَيت [انفال/۱۷] .

۱۶. فرقان

يَجْعَلْ لَكمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

۱۰. موارد نصرت الهی در نعمتها

۱. لطف حق

إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكمْ وَ يَأْتِ بِخَلْقٍ جَديدٍ وَ ما ذلِك عَلَى اللّهِ بِعَزيزٍ [ابراهیهم/۲۰-۱۹] .

إِنْ أَخَذَ اللّهُ سَمْعَكمْ وَ أَبْصارَكمْ وَ خَتَمَ عَلى قُلُوبِكمْ مَنْ إِلهٌ غَيرُ اللّهِ يَأْتيكمْ بِه [انعام/۴۶] .

إِنْ أَرادَنِى اللّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كاشِفاتُ ضُرِّهِ [زمر/۳۸] .

۲. نعمت شب

إِنْ جَعَلَ اللّهُ عَلَيكمُ اللَّيلَ سَرْمَداً [قصص/۷۱] .

۳. نعمت روز

إِنْ جَعَلَ اللّهُ عَلَيكمُ النَّهارَ سَرْمَداً [قصص/۷۲] .

۴. نعمت نطفه

أَ فَرَأَيتُمْ ما تُمْنُونَ [واقعه/۵۸] .

۵. نعمت زمین

أَ فَرَأَيتُمْ ما تَحْرُثُونَ [واقعه/۶۳] .

۶. نعمت آب

أَ فَرَأَيتُمُ الْماءَ الَّذى تَشْرَبُونَ [واقعه/۶۸] .

۷. نعمت آتش

أَ فَرَأَيتُمُ النّارَ الَّتى تُورُونَ [واقعه/۷۱] .

۱. امر به معروف ونهی از منکر

۱. تعریف

معروف یعنی کاری که از نظر عقل و دین و فطرت شناخته شده است. منکر کاری است که از نظر عقل ، دین و فطرت ناشناخته است . اگر در محیط جامعه انجام شد ، مردم تعجب می‌کنند و می‌پرسند چرا این کار انجام می‌گیرد؟ آمر به معروف لازم نیست

تمام معروف‌ها را بشناسد تا امر کند یا تمام منکرات را بشناسد تا نهی کند. همین که یکی از معروف‌ها و منکرات را شناخت نسبت به همان وظیفه دارد.

اگر دیروز مرتکب گناه بوده ولی امروز دست برداشته نهی جایز نیست. نباید به روی او آورد که تو کسی هستی که دیروز گناه کردی. خداوند ستارالعوب است ، تو هم ستّار باش.

۲. تاریخچه

۱. درادیان

۱ ـ قرآن در ماجرای اصحاب سبت می‌فرماید : أَنْجَینَا الَّذِینَ ینْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ [اعراف/۱۶۵] .

در قهر الهی ناهیان از منکر از بنی اسرائیل نجات یافتند و باقی گرفتار شدند.

۲ ـ حتی عده‌ای از جوانان مشرک مکه برای جلوگیری از ظلم در خانه عبدالله بن جدعان هم‌پیمان شدند که با ظلم برخورد کنند و رسول اکرم (ص) در آن پیمان شریک بود. رسول اکرم (ص) می‌فرمود : الان که به مقام نبوت رسیده‌ام اگر چنین دسته‌ای فراهم شوند حاضر به همکاری هستم و ترک آن را گرچه با شتران سرخ مو معاوضه نمی‌کنم.

۳ ـ لَوْ لا ینْهاهُمُ الرَّبّانِیونَ وَ الْأَحْبارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَ أَکلِهِمُ السُّحْتَ [مائده/۶۳] .

۴ ـ یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ اصْبِرْ عَلی ما أَصابَک إِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [لقمان/۱۷] .

۵ ـ لُعِنَ الَّذِینَ کفَرُوا مِنْ بَنِی إِسْرائِیلَ عَلی لِسانِ داوُدَ وَ عِیسَی ابْنِ مَرْیمَ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ کانُوا لا یتَناهَوْنَ عَنْ مُنکرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما کانُوا یفْعَلُونَ [مائده/۷۹–۷۸] .

در ادیان قبلی :

ابراهیم (ع) : قَدْ کانَتْ لَکمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِی إِبْراهِیمَ وَ الَّذِینَ مَعَهُ إِذْ قالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنّا بُرَآوا مِنْکمْ [ممتحنه/۴] .

اسماعیل (ع) : وَ اذْکرْ فِی الْکتابِ إِسْماعِیلَ إِنَّهُ کانَ صادِقَ الْوَعْدِ وَ کانَ رَسُولاً نَبِیا وَ کانَ یأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ وَ کانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِیا [مریم/۵۵–۵۴] .

لقمان : یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ [لقمان/۱۷] .

۲. دراسلام

۱. کیفیت نزول

۱. تبین ارزشها

۱ ـ اشاره و ارزش :

هر دو آیه در مکه نازل شده :

وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ [عصر/۳] .
به گفته مجمع البیان اشاره به امر به معروف است.
یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ اصْبِرْ عَلی ما أَصابَک إِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [لقمان/۱۷] .
۲ ـ نجات ناهیان از منکر و گرفتار شدن گناهکاران :
این آیه نیز در مکه نازل شد :
فَلَمّا نَسُوا ما ذُکرُوا بِهِ أَنْجَینَا الَّذِینَ ینْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَ أَخَذْنَا الَّذِینَ ظَلَمُوا بِعَذابٍ بَئِیسٍ بِما کانُوا یفْسُقُونَ [اعراف/۱۶۵] .
۲. بیان کیفیت اجرا
۳ ـ امر به معروف وظیفه گروه خاص است :
وَ لْتَکنْ مِنْکمْ أُمَّةٌ یـدْعُونَ إِلَی الْخَیرِ وَ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۰۴] .که در مدینه نازل شد.
۴ ـ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [توبه/۷۱] .
که امر به معروف و نه از منکر ک وظفه همگان شد.
۲. درصدر اسلام
۱. کمبود مصلح
ما در تاریخ اسلام فقیه و عارف و ادیب و شاعر ریاضی دان و فیلسوف زیاد داریم؛ اما مصلح کم داریم و دلیل این کمبود بی مهری نسبت به امر به معروف و نه از منکر است. مردم ما وقتی می‌شنوند علی (ع) عارف بود ، عابد بود ، زاهد بود ، می‌فهمند یعنی چه؛ اما اگر بگویند علی (ع) و حضرت حسین (ع) مُصلح بودند با این تعبیر آشنا نیستند ، در حالی که خود حضرت علی (ع) فرمود :
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : اللَّهُمَّ إِنَّک تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ یکنِ الَّذِی کانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِی سُلْطَانٍ وَ لَا الْتِمَاسَ شَیءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ وَ لَکنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِینِک وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِک فَیأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِک وَ تُقَامَ الْمُعَطَّلَةُ مِنْ حُدُودِک [نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۱] .
و امام حسین (ع) فرمود :
أطلب الصلاح فی أمة جدی محمد أرید أن آمر بالمعروف و أنهی عن المنکر [المناقب ، ج۴ ، ص۸۹] .
۲. تبعید صحابه توسط حکام جور
خلیفه سوم به خاطر نهی از منکر ابوذر را تبعید و عبدالله مسعود و عمار بزرگترین شکنجه‌ها شدند.
۳. امور حسبه
در قرن سوم دائره امر به معروف و نهی از منکر به نام امور حسبهٔ بنیان گذاری شد و از آن به بعد در دستگاه خلفا این دائره وجود داشته و شعرائی که به می و می‌خوارگی علاقه داشتند از دست محتسب می‌نالیدند. بعضی باب امر به معروف را باب حسبه نامیده‌اند. این دائره ریشه دینی داشته و در تشکیلات اداری جای خود را باز کرده. در میان فقهای شیعه شهید اول در کتاب دروس رسما تحت عنوان حسبه بحث امر به معروف کرده و فیض کاشانی در وافی بحث کرده. از فقهای سنی ، کتاب معالم التوبهٔ (از فقهای شافعی) کتاب نفیسی است. جرجی زیدان می گوید. دائره احتساب کار شهرداریها و شهربانی‌های امروزی را می کرده. مثلاـ تمیز بودن مغازه لبنیاتی و کبابی و... مبارزه با روزه‌خواری و شراب‌خواری و تجاهر به فسق و نظارت

به مسجد و وعاظ.

نکته : امر به معروف وظیفه همه مردم است تا برسد به آنجا که باید از زور استفاده کرده از ان جا به بعد حکومت اقدام می کند.

نکته : با مطالعه تاریخ حسبه معلوم می‌شود که شعاع امر به معروف به چند مسئله عبادی محدود نمی‌شده بلکه برای تمام اصلاحات اخلاقی و اجتماعی بوده است.

نکته : یکی از دلائل تعطیل شدن امر به معروف در دهه‌های اخیر بدسلیقگی در اجرای امر به معروف بوده. حمله کردن اشرار به منازل و تجسس از کار مردم به نام امر به معروف ، مردم را از این واجب دینی متنفر کرد.

۳. سیره معصومین

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالْمُحْتَكِرِينَ فَأَمَرَ بِحُكرَتِهِمْ أَنْ تُخْرَجَ إِلَى بُطُونِ الْأَسْوَاقِ وَ حَيثُ ينْظُرُ النَّاسُ إِلَيهَا [توحید صدوق ، ص۳۸۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا فُلَانُ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ ذَكرُوا أَنَّ الطَّعَامَ قَدْ نَفِدَ إِلَّا شَيئاً عِنْدَك فَأَخْرِجْهُ وَ بِعْهُ كيفَ شِئْتَ وَ لَا تَحْبِسْهُ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۴] .

پیامبر اکرم (ص) به گدائی حرفه‌ای شلاق زد. [وسائل ، ج۱۸ ، ص۵۷۷] .

حضرت در بازار مدینه طعام خوبی را دید؛ جبرئیل وحی کرد که با دست خود طعام را زیر و رو کن.دید زیر طعام خرابی است ، ناراحت شد و او را نهی فرمود. [وسائل ، ج۱۲ ، ص۲۰۹] .

همین ماجرا بار دیگر واقع شد ، که زر طعام آب بود (نظیر مرغ فروشی‌ها که شیلنگ آب را روی مرغ‌ها می گیرند) فرمود : این غش است و نهی فرمود. [سنن ترمذی ، ج۲ ، ص۳۹۸ ، حدیث۱۳۲۹] .

سیره معصومین :

عَنْ غِياثِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ قَالَ : كانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِذَا مَرَّ بِجَمَاعَةٍ يخْتَصِمُونَ لَمْ يجُزْهُمْ حَتَّى يقُولَ ثَلَاثاً : اتَّقُوا اللَّهَ اتَّقُوا اللَّهَ» يرْفَعُ بِهَا صَوْتَهُ. [کافی ، ج۵ ، ص۶۱] .

پیامبر (ص) خودشان بر بازار مسلمین نظارت داشتند. فروشنده های جنس‌های خوب و مرغوب را رو چیده بودند و نامرغوبها را زیر. پیامبر (ص) با دستهای خودشان آنها را زیر و رو کرد. [شلتوت ـ بنی صادقی] .

۴. مظلومیت تاریخی

بعضی مثل شخ طوسی و علّامه حلی در بحث عقائد آورده‌اند.

بعضی مثل لمعه و شرایع در کتاب جهاد آورده‌اند.

بعضی اصلا این بحث را مطرح نکرده اند.

غزالی بسیار مفصل و نراقی (پدر و پسر) در بحث اخلاق آورده‌اند. به هرحال واجب عینی بدانیم مثل شیخ طوسی یا کفائی مثل سید مرتضی و دیگران همین که منکری مثل دروغ گفته می‌شود بر من واجب است او را نهی کنم واگر گوش نداد بر دومی و بر سومی و چهارمی. یعنی همین که یکی شروع کرد اگر طرف مقاومت کرد بر دیگران نیز واجب است.

در امر به واجب و نهی از حرام ممکن است کار به خشونت برسد ، ولی در امر به مستحبات و نهی از مکروهات نه.

شاید دلیل این که بعضی موضوع امر به معروف و نهی از منکر را در عقائد بحث کرده‌اند این باشد که امر و نهی قلبی و فکری و اعتقادی بر همه مردم و در همه مکانها و زمان‌ها واجب است ولی امر و نهی زبانی و عملی شرایط ویژه‌ای لازم دارد.

راستی اگر انسان قلبا طرفدار حق نباشد مسلمان نیست.

۳. اهمیت

۱. خوبان عالم آمران به معروف بوده اند

۱. وجوب امر به معروف

وَ لْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يدْعُونَ إِلَى الْخَيرِ وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۰۴] .

۲. دستور امر به معروف كردن به فرزندان

يا بُنَى أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكرِ [لقمان/۱۷] .

۳. امر به معروف از اوصاف پیامبراكرم (ص)

الَّذِينَ يتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِى الأُمِّى الَّذِى يجِدُونَهُ مَكتُوباً عِنْدَهُمْ فِى التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ يأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهاهُمْ عَنِ الْمُنْكرِ [اعراف/۱۵۷] .

۴. امر به معروف از اوصاف اهل كتاب واقعی

لَيسُوا سَواءً مِنْ أَهْلِ الْكتابِ أُمَّةٌ قائِمَةٌ يتْلُونَ آياتِ اللّهِ آناءَ اللَّيلِ وَ هُمْ يسْجُدُونَ يؤمِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ [آل عمران/۱۱۴-۱۱۳] .

۵. امر به معروف از اوصاف مجاهدان ومؤمنان

وَ الْمُؤمِنُونَ وَ الْمُؤمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ [توبه/۷۱] .

إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُؤمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يقاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ فَيقْتُلُونَ وَ يقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيهِ حَقًّا فِى التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيعِكمُ الَّذِى بايعْتُمْ بِهِ وَ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاكعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْكرِ [توبه/۱۱۲-۱۱۱] .

۶. از نشانه های حكومت اسلامی

الَّذِينَ إِنْ مَكنّاهُمْ فِى الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّكاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ [حج/۴۱] .

و لله عاقبة الامور [حج ، ۴۱] .

۷. نهی از معروف وامر به منكر از اوصاف منافقین

الْمُنافِقُونَ وَ الْمُنافِقاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمُنْكرِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ [توبه/۶۷] .

۸. ضرورت موافقت عمل با گفتار در امر به معروف

وَ ما أُرِيدُ أَنْ أُخالِفَكمْ إِلى ما أَنْهاكمْ عَنْهُ [هود/۸۸] .

۹. بهترین امت

كنْتُمْ خَيرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ [آل عمران/۱۱۰] .

۲. جهادی مقدس

۱. امر به معروف تعبدی مهم

امر به معروف تعبدی مهم است كه اول معتزله آن را از اصول دین قرار دادند و بعد آخوندهای درباری چون دیدند با منافع خلفاء مخالف است آن را از اصول الدین انداختند.

۲. بازرسان جامعه

یک کارخانه بزرگ باید دائما تحت بازرسی و نظارت مهندسین متخصص باشد. یک جامعه سالم باید دائم تحت نظر پزشکان متخصص باشد. (که گاهی هم جراحی و عضوی را قطع می‌کنند) .جامعه اسلام نز باد مرتب از نظر اجرا قوانن اسلام مورد بازرس قرار گرد.

۳. زندگی حقیقی

من رای منکراً فلینکره بیده ان استطاعَ فان لم یستطیع فبلسانه و الا بقلبه فَحَسبُهُ اَن علم الله من قلبه اَنّه لذلک کارهٌ [بحار ج۹۷ ص۸۵]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من رأى منكرا فلينكره بيده إن استطاع فإن لم يستطع فبلسانه فإن لم يستطع فبقلبه فحسبه أن يعلم الله من قلبه أنه لذلك كاره [بحار الأنوار ، ج۹۷ ، ص۸۵] .

۴. حداقل امر به معروف

قال رسول الله (ص) : من امر بالمعروف و نهی عن المنکر فهو خلیفهٔ الله فی ارضه و خلیفه رسول الله (ص) و خلیفهٔ کتابه [به نقل از نمونه ، ج۳ ، ص۳۸] .و

مجمع البیان ذیل آیه : ولتکن منکم

۵. جانشینان خداوند

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كلُّهَا وَ الْجِهَادُ فِی سَبِيلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنْ الْمُنْكرِ إِلَّا كنَفْثَةٍ فِی بَحْرٍ لُجِّی [نهج البلاغهٔ ، حکمت ۳۷۴] .

۶. برتر از جهاد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا رَأَى الْمُنْكرَ فَلَمْ ينْكرْهُ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَيهِ فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ يعْصَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يعْصَی اللَّهُ فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْعَدَاوَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۸] .

۷. دوستان خداوند

الْفَضْلُ بْنُ الْحَسَنِ الطَّبْرِسِی فِی مَجْمَعِ الْبَيانِ عَنْ عَلِی (ع) فِی قَوْلِهِ تَعَالَی «وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ» (بقره/۲۰۷) أَنَّ الْمُرَادَ بِالْأيةِ الرَّجُلُ يقْتَلُ عَلَى الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْكرِ. [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۵ ، ص۱۴۳] .

۸. شهید در راه خداوند

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُخْبِرُكمْ عَنْ أَقْوَامٍ لَيسُوا بِأَنْبِياءَ وَ لَا شُهَدَاءَ يغْبِطُهُمُ النَّاسُ يوْمَ الْقِيامَةِ بِمَنَازِلِهِمْ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ قِيلَ مَنْ هُمْ يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُمُ الَّذِينَ يحَبِّبُونَ عِبَادَ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ وَ يحَبِّبُونَ اللَّهَ إِلَى عِبَادِهِ قُلْنَا هَذَا حَبَّبُوا اللَّهَ إِلَى عِبَادِهِ فَكيفَ يحَبِّبُونَ عَبَادَ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ قَالَ يأْمُرُونَهُمْ بِمَا يحِبُّ اللَّهُ وَ ينْهَوْنَهُمْ عَمَّا يكرَهُ اللَّهُ فَإِذَا أَطَاعُوهُمْ أَحَبَّهُمُ اللَّهُ [مشکاهٔ الأنوار ، ص۱۳۶] .

۹. امر به معروف و نه از منکرمنفعت یا بلای عمومی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمَعْصِيةَ إِذَا عَمِلَ بِهَا الْعَبْدُ سِرّاً لَمْ تَضُرَّ إِلَّا عَامِلَهَا فَإِذَا عَمِلَ بِهَا عَلَانِيةً وَ لَمْ يغَيرْ عَلَيهِ أَضَرَّتْ بِالْعَامَّةِ».

قَالَ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : « وَ ذَلِک أَنَّهُ يذِلُّ بِعَمَلِهِ دِينَ اللَّهِ وَ يقْتَدِی بِهِ أَهْلُ عَدَاوَةِ اللَّهِ [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۶ ، ص۱۳۶] .

۱۰. از خانواده آغاز کنم

روایات ذیل آیه : قُوا أَنْفُسَكمْ وَ أَهْلِيكمْ ناراً [تحریم/۶] .

می گویند که مراد امر به معروف و نهی از منکر است :
عَنْ أَبِی بَصِیرٍ فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ ناراً » (تحريم/۶) قُلْتُ : كيفَ أَقِيهِمْ. قَالَ : تَأْمُرُهُمْ بِمَا أَمَرَ اللَّهُ وَ تَنْهَاهُمْ عَمَّا نَهَاهُمُ اللَّهُ فَإِنْ أَطَاعُوكَ كُنْتَ قَدْ وَقَيْتَهُمْ وَ إِنْ عَصَوْكَ كُنْتَ قَدْ قَضَيتَ مَا عَلَيكَ [كافى ، ج۵ ، ص۶۲] .
۱۱. شيوه انبياء
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْیَ عَنِ الْمُنْكَرِ سَبِيلُ الْأَنْبِيَاءِ وَ مِنْهَاجُ الصُّلَحَاءِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ [كافى ، ج۵ ، ص۵۵] .
۱۲. دفع شيوه گناه
گناه مثل ميكروب مُسرى است ، اگر جلوگيرى نشود همه جا را ويران مى‌كند : وَ لَوْ لا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ [بقره/۲۵۱] .
۳. اهميت اجتماعى
۱ ـ امر به معروف به قدرى مهم است كه امام حسين (ع) فداى آن مى‌شود.
۲ ـ نشانه عشق ما به مكتب است.
۳ ـ نشانه عشق ما به امت است. توجه به ارزشها است. تحقير خلافكار است. كلاس سيار است.
۴ ـ نشانه علاقه او به سلامتى جامعه است.
۵ ـ نشانه تعهد و حضور در صحنه است.
۶ ـ احترام به افراد مسلمين است كه اين حق به آنها داده شده است.
۷ ـ نشانه داشتن تولى به اعمال خير و تبرى از كار شر است.
۸ ـ نشانه آزادى سخن و ارزش مكتب است. زيرا : كى دختر ۹ ساله حق دارد بزرگترين شخصيتها را امر به معروف و...كند. چنانچه دختر به امام خمن (ره) نامه نوشته بود.
۹ ـ دل گرم كردن مؤمنان و كوبيدن خلاف كار است.
۱۰ ـ تقويت ضعيف است.
۱۱ ـ تعليم جاهل است.
۱۲ ـ موتورى است كه به همه اعمال حركت مى‌بخشد : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : قوام الشريعة الأمر بالمعروف و النهى عن المنكر و إقامة الحدود [غرر الحكم ، ص۳۳۲] .
۱۳ ـ ضامن اجراى تمام واجبات است.
۱۴ ـ با نهى از منكر كمبود تقواى افراد جبران مى‌شود.
۴. وظيفه آسمانى
۱. خداوند آمر به معروف و ناهى از منكر است
إِنَّ اللّهَ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ وَ إِيتاءِ ذِی الْقُرْبى وَ ينْهى عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ وَ الْبَغْى [نحل/۹۰] .
قُلْ أَمَرَ رَبِّى بِالْقِسْطِ [اعراف/۲۹] .
إِنَّ اللّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [نساء/۵۸] .
از پيغمبر (ص) پرسيدند : من اتقى الناس؟ قال : « آمرهم بالمعروف و انهاهم عن المنكر» [كنز العمال ، ج۳ ، ص۶۸۹] .

وَ اتَّقُوا فِتْنَةً لا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكمْ خَاصَّةً [انفال/۲۵] .

حضرت موسی (ع) از خداوند سؤال کرد : بندگان شایسته تو کیانند؟ فرمود :

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : قَالَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ (ع) يا رَبِّ مَنْ أَهْلُك الَّذِينَ تُظِلُّهُمْ فِي ظِلِّ عَرْشِك يوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّك فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيهِ الطَّاهِرَةُ قُلُوبُهُمْ وَ الْبَرِيئَةُ أَيدِيهِمُ الَّذِينَ يذْكرُونَ جَلَالِي ذِكرَ آبَائِهِمْ إِلَى أَنْ قَالَ وَ الَّذِينَ يغْضَبُونَ لِمَحَارِمِي إِذَا اسْتُحِلَّتْ مِثْلَ النَّمِرِ إِذَا جُرِحَ [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۶ ، ص۱۴۷] .

۲. دربیان رسول اکرم (ص)

شهید ثانی می گوید : آیات و روایات امر به معروف و نهی از منکر آن قدر زیاد و مهم است که کمر را می‌شکنند. [گفتار ماه ، ص۸۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُخْبِرُكمْ عَنْ أَقْوَامٍ لَيسُوا بِأَنْبِياءَ وَ لَا شُهَدَاءَ يغْبِطُهُمُ النَّاسُ يوْمَ الْقِيامَةِ بِمَنَازِلِهِمْ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ قِيلَ مَنْ هُمْ يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ هُمُ الَّذِينَ يحَبِّبُونَ عِبَادَ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ وَ يحَبِّبُونَ اللَّهَ إِلَى عِبَادِهِ قُلْنَا هَذَا حَبَّبُوا اللَّهَ إِلَى عِبَادِهِ فَكيفَ يحَبِّبُونَ عَبَادَ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ قَالَ يأْمُرُونَهُمْ بِمَا يحِبُّ اللَّهُ وَ ينْهَوْنَهُمْ عَمَّا يكرَهُ اللَّهُ فَإِذَا أَطَاعُوهُمْ أَحَبَّهُمُ اللَّهُ [مشکاهٔ الأنوار ، ص۱۳۶] .

۳. امر به معروف وامام علی (ع)

در صفین یک نفر خیرخواه به حضرت علی (ع) گفت :

ترجع إلی عراقک فنخلی بینک و بین العراق و نرجع نحن إلی شامنا فتخلی بیننا و بین الشام فقال علی (ع) : « قد عرفت ما عرضت إن هذه لنصیحهٔ و شفقهٔ و لقد أهمنی هذا الأمر و أسهرنی و ضربت أنفه و عینه فلم أجد إلا القتال أو الکفر بما أنزل الله علی محمد إن الله تعالی ذکره لم یرض من أولیائه أن یعصی فی الأرض و هم سکوت مذعنون لا یأمرون بمعروف و لا ینهون عن منکر فوجدت القتال أهون علی من معالجهٔ فی الأغلال فی جهنم» [شرح نهج البلاغهٔ ابن ابی الحدید ، ج۲ ، ص۲۰۷] .

۴. حکومت جهانی و امر به معروف و نهی از منکر

تحقق حکومت جهانی امام زمان سه چیز لازم دارد :

۱ ـ قانون جهانی.

۲ ـ رهبر جهانی.

۳ ـ آمادگی جهانی.

قانون جهانی داریم (قرآن) ، رهبر جهانی هم داریم (امام زمانعجل الله تعالی فرجه الشریف) آمادگی جهانی هم در سایه امر به معروف و نهی از منکرامکان‌پذیر است.

۵. امام حسین (ع) وامر به معروف

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : بَدَأَ اللَّهُ بِالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْي عَنِ الْمُنْكرِ فَرِيضَةً مِنْهُ لِعِلْمِهِ بِأَنَّهَا إِذَا أُدِّيتْ وَ أُقِيمَتِ اسْتَقَامَتِ الْفَرَائِضُ كلُّهَا هَينُهَا وَ صَعْبُهَا وَ ذَلِك أَنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْي عَنِ الْمُنْكرِ دُعَاءٌ إِلَى الْإِسْلَامِ مَعَ رَدِّ الْمَظَالِمِ وَ مُخَالَفَةِ الظَّالِمِ وَ قِسْمَةِ الْفَيءِ وَ الْغَنَائِمِ وَ أَخْذِ الصَّدَقَاتِ مِنْ مَوَاضِعِهَا وَ وَضْعِهَا فِي حَقِّهَا [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۶ ، ص۱۳۰] .

۶. نظر فقیهان وعالمان

شیخ انصاری در مکاسب محرمه می‌فرماید : به دست آوردن دلالت واجب است چون مقدمه تاثیر امر به معروف و نهی از منکر است.

صاحب جواهر در کتاب تجارت می‌فرماید :
اگر محو فساد بدون ولایت ممکن نباشد ، تحصیل ولایت واجب است. [نوری ، ص۱۴۹] .
در تمام زیارات به ما سفارش شده که این چنین بگوییم : أَشْهَدُ أَنَّک قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَیتَ الزَّکاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَیتَ عَنِ الْمُنْکرِ
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : وَ الْجِهَادُ مِنْهَا عَلَی أَرْبَعِ شُعَبٍ عَلَی الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْکرِ وَ الصِّدْقِ فِی الْمَوَاطِنِ وَ شَنَئَانِ الْفَاسِقِینَ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۱] .
امر به معروف جهادی است مستمر؛ آتش‌بس ندارد. موتور اسلام ، حافظ اسلام و سپر احکام است.
امر به معروف را هم در کتاب جهاد آورده‌اند ، هم در اخلاق.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا قُدِّسَتْ أُمَّةٌ لَمْ یؤْخَذْ لِضَعِیفِهَا مِنْ قَوِیهَا بِحَقِّهِ غَیرَ مُتَعْتَعٍ (به راحتی) [کافی ، ج۵ ، ص۵۶] .
به همین دلیل فقهاء و محدثین امر به معروف را در پایان کتاب جهاد آورده‌اند. [گفتار ماه ، ص۷۱]
۵. امر به معروف وظیفه همه افراد جامعه
وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ یقِیمُونَ الصَّلاةَ وَ یؤْتُونَ الزَّکاةَ وَ یطِیعُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِک سَیرْحَمُهُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ عَزِیزٌ حَکیمٌ [توبه/۷۱] .
۱ ـ در جامعه اسلامی بی‌تفاوتی ممنوع؛ همه نسبت به هم حق ولایت و نظارت دارند.
۲ ـ زن ومرد در اصلاح جامعه مساوی هستند.
۳ ـ امر به معروف در سایه دوستی و هم بستگی و تعاون قابل اجرا است.
۴ ـ امر به معروف از صفات بارز اهل ایمان است.
۵ ـ هم اطاعت از خدا (در برنامه‌های عبادی و ثابت) هم اطاعت از رسول (ص) (در برنامه‌های حکومتی) .
۶ ـ تنها حرف زدن و امر و نهی کردن به دیگران کافی نست. اقامه نماز و رسیدگی به محرومان نیز لازم است.
۷ ـ بهره گیری از رحم الهی شرایطی دارد : أُولئِک سَیرْحَمُهُمُ اللّهُ
۸ ـ تا همبستگی (أَوْلِیاءُ) عبادت (الصَّلاةَ) فقرزدائی (الزکاة) سوز و نظارت (أمرون بالمعروف ونهون عن المنکر) نباشد جامعه اسلامی نیست.
۱ ـ گاهی بر افراد واجب عینی است (آنجا که سخن فرد خاص مؤثر است) .
۲ ـ واجب توصلی است. یعنی قصد قربت لازم ندارد.
۱ ـ ابن سکیت از اصحاب امام رضا (ع) و امام جواد (ع) و امام هادی (ع) استِثِقَةٌ جَلِیلٌ بالاتفاق
معلم بچه‌های متوکل بود. روزی متوکل از او پرسید : فرزندان من بهترند یا حسن (ع) و حسین (ع) . شروع کرد در فضائل حسنین سخن گفتن و سکوت چند ساله را شکست تا آنجا که گفت : قنبر غلام علی (ع) افضل منک و من ابنیکبه دنبال این رشادت‌ها بود که متوکل این معلم قهرمان شیعه را به شهادت رساند. [مستدرک ، ج۵ ، ص۸۰] .
۲ ـ مؤمن آل فرعون سالها ایمانش را کتمان می‌کرد تا رسید لحظه‌ای که باید سکوت شکسته شود.
وَ قالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ یکتُمُ إِیمانَهُ أَ تَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ یقُولَ رَبِّی اللّهُ وَ قَدْ جاءَکمْ بِالْبَیناتِ مِنْ رَبِّکمْ وَ إِنْ یک کاذِباً فَعَلَیهِ کذِبُهُ وَ إِنْ یک صادِقاً یصِبْکمْ بَعْضُ الَّذِی یعِدُکمْ إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ کذّابٌ [غافر/۲۸] .
۶. برترین واجب

۱. نجات فرد وجامعه

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَکمْ وَ أَهْلِیکمْ ناراً وَقُودُهَا النّاسُ وَ الْحِجارَةُ [تحریم/۶] .

۱ ـ مردم بدانند آمر به معروف خلیفه خداست :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَی عَنِ الْمُنْکرِ فَهُوَ خَلِیفَةُ اللَّهِ فِی الْأَرْضِ وَ خَلِیفَةُ رَسُولِهِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۷۹] .

مأمور خداست نه فُضول سود رسان نه ضرررسان : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : من تأجرک بالنصح فقد أجزل لک الربح [غرر الحکم ، ص۲۲۶] .

کلام خدا را می گوید نه هوس‌های خودش را. دوست تو است نه دشمن تو قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اتَّبِعْ مَنْ یبْکیک [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۸] .

دلسوز است و به خاطر تعهد و عشق به مکتب به سراغ تو آمده : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أشفق الناس علیک أعونهم لک علی صلاح نفسک وأنصحهم لک فی دینک [غرر الحکم ، ص۴۱۶] .

نجات دهنده است.

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : من قبل النصیحة أمن من الفضیحة [غرر الحکم ، ص۲۲۶] .

حافظ آبروی ماست.

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحَبُّ إِخْوَانِی إِلَی مَنْ أَهْدَی إِلَی عُیوبِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۹] .

۴ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ وَفِّقْنِی لِطَاعَةِ مَنْ سَدَّدَنِی ، وَ مُتَابَعَةِ مَنْ أَرْشَدَنِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : حَقُّ النَّاصِحِ أَنْ تُلِینَ لَهُ جَنَاحَک [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۵] .

۵ ـ اگر بگویی : او بچه است؛ کار فرعونی کرده‌ای : فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ [زخرف/۵۴] .

أَ هذَا الَّذِی بَعَثَ اللّهُ رَسُولاً [فرقان/۴۱] .

۶ ـ اگر خودت را بالا بدانیاتَّخَذُوا الشَّیاطِینَ أَوْلِیاءَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ [اعراف/۳۰] .

۷ ـ به امر به معروف کننده تهمت نزنما هذا إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُکمْ یرِیدُ أَنْ یتَفَضَّلَ عَلَیکمْ [مومنون/۲۴] .

۸ ـ لجاجت نکن : سرنوشت ابلیس و طاغوتها را فراموش مکن.

۹ ـ وَ لَهُمْ آذانٌ لا یسْمَعُونَ بِها أُولئِک کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹] .

۲. نشانه های حکومت

الَّذِینَ إِنْ مَکنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ وَ لِلّهِ عاقِبَةُ الْأُمُورِ [حج/۴۱] .

۳. نشانه جامعه الهی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا قُدِّسَتْ أُمَّةٌ لَمْ یؤْخَذْ لِضَعِیفِهَا مِنْ قَوِیهَا بِحَقِّهِ غَیرَ مُتَعْتَعٍ (به راحتی) [کافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

۴. دین الهی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا دین لمن لا یدین الله بالأمر بالمعروف و النهی عن المنکر [بحار الأنوار ، ج۹۷ ، ص۸۶] .

۵. رفع فتنه

وَ اتَّقُوا فِتْنَةً لا تُصِیبَنَّ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْکمْ خاصَّةً [انفال/۲۵] .

۶. بهترین نفقه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ مَا أَنْفَقَ النَّاسُ مِنْ نَفَقَةٍ أَحَبَّ مِنْ قَوْلِ الْخَیرِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۵] .
۷. شرکت در ثواب
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَی عَنْ مُنْكرٍ أَوْ دَلَّ عَلَی خَیرٍ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک وَ مَنْ أَمَرَ بِسُوءٍ أَوْ دَلَّ عَلَیهِ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الدَّالُّ عَلَی الْخَیرِ کفَاعِلِهِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص ۳۸۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیمَا دَاعٍ دَعَا إِلَی الْهُدَی فَاتُّبِعَ فَلَهُ مِثْلُ أُجُورِهِمْ مِنْ غَیرِ أَنْ ینْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَیءٌ وَ أَیمَا دَاعٍ دَعَا إِلَی ضَلَالَةٍ فَاتُّبِعَ فَإِنَّ عَلَیهِ مِثْلَ أَوْزَارِ مَنِ اتَّبَعَهُ مِنْ غَیرِ أَنْ ینْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَیءٌ [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۲۷] .
۸. ضرورت امر به معروف با انفاق جان ومال
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : یکونُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ یتَّبَعُ فِیهِمْ قَوْمٌ مُرَاءُونَ یتَقَرَّءُونَ وَ یتَنَسَّكونَ حُدَثَاءُ سُفَهَاءُ لَا یوجِبُونَ أَمْراً بِمَعْرُوفٍ وَ لَا نَهْیاً عَنْ مُنْكرٍ إِلَّا إِذَا أَمِنُوا الضَّرَرَ یطْلُبُونَ لِأَنْفُسِهِمُ الرُّخَصَ وَ الْمَعَاذِیرَ یتَّبِعُونَ زَلَّاتِ الْعُلَمَاءِ وَ فَسَادَ عَمَلِهِمْ یقْبِلُونَ عَلَی الصَّلَاةِ وَ الصِّیامِ وَ مَا لَا یكلِمُهُمْ فِی نَفْسٍ وَ لَا مَالٍ وَ لَوْ أَضَرَّتِ الصَّلَاةُ بِسَائِرِ مَا یعْمَلُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَبْدَانِهِمْ لَرَفَضُوهَا كمَا رَفَضُوا أَسْمَی الْفَرَائِضِ وَ أَشْرَفَهَا [كافی ، ج۵ ، ص۵۵] .
۹. ستون ایمان
حضرت علی (ع) فرمود : ایمان بر چهار ستون استوار است. صبر ، یقین ، عدل و جهاد ، یعنی مؤمن صابر است ، مؤمن اهل یقین است. مؤمن مجاهد است و مؤمن عادل است. بعد هر کدام را به چهار قسمت تقسیم کردند و اما جهاد : جهاد دارای چهار شعبه است امر به معروف ، نهی از منکر ، صدق و دشمنی با فاسقین.
۱۰. از ضروریات دین
وجوب امر به معروف و نهی از منکر از ضروریات دین است و منکر آن در صورت توجه به لوازم آن و ملزم شدن به آن لوازم ، از کفار است. [امام خمینی (ره) ، تحریر الوسیلة] .
۷. ستون جامعه اسلامی
۱. بعد مکتبی
بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ (بُعد مکتبی)
۲. بُعد امنیتی
وَ تَأْمَنُ الْمَذَاهِبُ (بُعد امنیتی)
۳. بعد اقتصادی
وَ تَحِلُّ الْمَكاسِبُ (بُعد اقتصادی)
۴. بعد حقوقی
وَ تُرَدُّ الْمَظَالِمُ (حقوقی)
۵. بعد رفاهی
وَ تُعْمَرُ الْأَرْضُ (رفاهی)
۶. بعد نظامی
وَ ینْتَصَفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ (سیاسی ـ نظامی)

۷. بعد سیاسی

وَ یسْتَقِیمُ الْأَمْرُ (سیاسی) [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .

۸. تحمل سختی ها جهت تحقق امر به معروف

۱. تحمل تبعید ومشکلات به خاطر امربه معروف

أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْیتِکمْ إِنَّهُمْ أُناسٌ یتَطَهَّرُونَ [اعراف/۸۲] .

لَنُخْرِجَنَّک یا شُعَیبُ [اعراف/۸۸] .

أَ صَلاتُک تَأْمُرُک أَنْ نَتْرُک ما یعْبُدُ آباؤُنا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِی أَمْوالِنا ما نَشؤُا [هود/۸۷] .

ابوذر به عثمان گفت : تو برای تبعید من هیچ عیبی سراغ نداری مگر آنکه من امر به معروف می‌کنم. [الغدیر ، ج۸ ، ص۲۸۸] .

۲. شهدای امربه معروف

یا بُنَی أَقِم الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ اصْبِرْ عَلی ما أَصابَک [لقمان/۱۷] .

وَ اصْبِرْ عَلی ما أَصابَک [(لقمان-۱۷)] من الشدائد و فی المجمع عن علی (ع) : «من المشقة و الأذی فی الأمر بالمعروف و النهی عن المنکر» [بحار الأنوار ، ج۶۶ ، ص۳۵۹] .

۹. تشبیهاتی دربیان اهمیت امربه معروف

۱. دریای بزرگ

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : إِلَّا کنَفْثَةٍ فِی بَحْرٍ لُجِّی [.نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

۲. چراغ نورانی

امر به معروف : مثل چراغی که همه خیر را روشن می‌کند مثل خونی که در تمام رگ‌ها است.

۳. لزوم دفع بلای عمومی

قَالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ (ع) : بِحَقٍّ أَقُولُ لَکمْ إِنَّ الْحَرِیقَ لَیقَعُ فِی الْبَیتِ الْوَاحِدِ فَلَا یزَالُ ینْتَقِلُ مِنْ بَیتٍ إِلَی بَیتٍ حَتَّی تَحْتَرِقَ بُیوتٌ کثِیرَةٌ إِلَّا أَنْ یسْتَدْرَک الْبَیتُ الْأَوَّلُ فَیهْدَمَ مِنْ قَوَاعِدِهِ فَلَا تَجِدَ فِیهِ النَّارُ مَعْمَلًا وَ کذَلِک الظَّالِمُ الْأَوَّلُ لَوْ یؤخَذُ عَلَی یدَیهِ لَمْ یوجَدْ مِنْ بَعْدِهِ إِمَامٌ ظَالِمٌ فَیأْتَمُّونَ بِهِ کمَا لَوْ لَمْ تَجِدِ النَّارُ فِی الْبَیتِ الْأَوَّلِ خَشَباً وَ أَلْوَاحاً لَمْ تُحْرِقْ شَیئاً [تحف العقول ، ص۵۰۴] .

حضرت مسیح (ع) : اگر آتشی که در خانه‌ات افتاده خاموش نشود همه خانه را می‌سوزاند.

قَالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ (ع) : بِحَقٍّ أَقُولُ لَکمْ مَنْ نَظَرَ إِلَی الْحَیةِ تَؤُمُّ أَخَاهُ لِتَلْدَغَهُ وَ لَمْ یحَذِّرْهُ حَتَّی قَتَلَتْهُ فَلَا یأْمَنُ أَنْ یکونَ قَدْ شَرِک فِی دَمِهِ [تحف العقول ، ص۵۰۴] .

اگر دیدید ماری به سوی انسان می‌رود و فریاد نکشید و مار او را نش بزند و بکشد ، در قتل او شریک هستید.

مثل کسی که قسمت خود را در کشتی در وسط دریا سوراخ می‌کند. [کنز ، ج۳ ، ص۸۲] .

مثال کسی که ترک کند نهی از منکر را مثل کسی است که مجروح را در کنار جاده رهاکند. [کنز ، ج۳ ، ص۷۰] .

۴. پیروزی عمومی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَیسَ مِنْ بَاطِلٍ یقُومُ بِإِزَاءِ الْحَقِّ إِلَّا غَلَبَ الْحَقُّ الْبَاطِلَ وَ ذَلِک قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ «بلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَی الْباطِلِ فَیدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ» (انبیاء-۱۸) [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۲] .

۱۰. وجود امربه معروف درغیر انسانها

امر و نهی مخصوص به انسان نیست؛

هشدار در حیوانات نیز هست : قالَتْ نَمْلَةٌ یا أَیهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَساکنَکمْ لا یحْطِمَنَّکمْ سُلَیمانُ وَ جُنُودُهُ وَ هُمْ لا یشْعُرُونَ [نمل/۱۸] .

احساس انحراف و هیجان در هدهد که گفت : إِنِّی وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِکهُمْ وَ أُوتِیتْ مِنْ کلِّ شَیءٍ وَ لَها عَرْشٌ عَظِیمٌ وَجَدْتُها وَ قَوْمَها یسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللّهِ [نمل/۲۴–۲۳]

۴. راه شناخت

۱. فطرت

فَأَلْهَمَها فُجُورَها وَ تَقْواها [شمس/۸] .

۲. عقل

مثل فساد ، قمار و ربا.

۳. شرع

۱ ـ قال رسول الله (ص) : إِذَا أُمَّتِی تَوَاکلَتِ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْکرِ فَلْیأْذَنُوا بِوِقَاعٍ مِنَ اللَّهِ تَعَالَی [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

۲ ـ قَالَ النَّبِی (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَیبْغِضُ الْمُؤْمِنَ الضَّعِیفَ الَّذِی لَا دِینَ لَهُ فَقِیلَ لَهُ وَ مَا الْمُؤْمِنُ الَّذِی لَا دِینَ لَهُ قَالَ الَّذِی لَا ینْهَی عَنِ الْمُنْکرِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

۳ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : إِنَّمَا هَلَک مَنْ کانَ قَبْلَکمْ حَیثُ مَا عَمِلُوا مِنَ الْمَعَاصِی وَ لَمْ ینْهَهُمُ الرَّبَّانِیونَ وَ الْأَحْبَارُ عَنْ ذَلِک [کافی ، ج۵ ، ص۵۷] .

۴ ـ غزالی معنای تازه‌ای برای ان حدیث نقل م کند : قال الکاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْکرِ أَوْ لَیسْتَعْمَلَنَّ عَلَیکمْ شِرَارُکمْ فَیدْعُو خِیارُکمْ فَلَا یسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

او می‌گوید : مراد آن است که خوبان جامعه از اشرار جامعه استمداد می‌کنند؛ اما آنان بی‌اعتنایی می‌کنند.

۵ ـ مطهری می‌فرماید : کتاب امر به معروف و نهی از منکر کوچک ترین کتابها و در سه قرن اخیر از رساله‌ها حذف شده است

۶ ـ اگر مردم ترک کنند امر به معروف را ، استبداد حاکم م شودو ، دعای خوبان مستجاب نمی‌شود ، امداد خداوند قطع ، و توبه هم مقبول نمی‌شود. [مجمع البیان ، ذیل آیه ولتکن به نقل از نمونه] .

۷ ـ قال الصادق (ع) : در مورد افرادی که با مخالفان می‌نشینند و سکوت م کنند قال الصادق (ع) : لَآخُذَنَّ الْبَرِیءَ مِنْکمْ بِذَنْبِ السَّقِیمِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۵۸] .

۸ ـ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ الْمُؤْمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [توبه/۷۱] .

۹ ـ قال رسول الله (ص) : مَنْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَی عَنْ مُنْکرٍ أَوْ دَلَّ عَلَی خَیرٍ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک وَ مَنْ أَمَرَ بِسُوءٍ أَوْ دَلَّ عَلَیهِ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۸] .

۱۰ ـ خداوند عموم را به خاطر گناه خواص که در پنهانی گناه می‌کنند عذاب نمی‌کند؛ اما قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : إِذَا عَمِلَتِ الْخَاصَّةُ بِالْمُنْکرِ جِهَاراً فَلَمْ تُغَیرْ ذَلِک الْعَامَّةُ اسْتَوْجَبَ الْفَرِیقَانِ الْعُقُوبَةَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [ثواب الأعمال ، ص۲۶۱] .

۱۱ ـ قَالَ البَاقِرُ (ع) : أَمَا إِنَّهُ لَيسَ مِنْ سَنَةٍ أَقَلَّ مَطَراً مِنْ سَنَةٍ وَ لَكنَّ اللَّهَ يضَعُهُ حَيثُ يشَاءُ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ إِذَا عَمِلَ قَوْمٌ بِالْمَعَاصِي صَرَفَ عَنْهُمْ مَا كانَ قَدَّرَ لَهُمْ مِنَ الْمَطَرِ فِي تِلْك السَّنَةِ إِلَى غَيرِهِمْ [أمالى صدوق ، ص۳۰۸] .

۱۲ ـ قال ابن عباس : قيل يا رسول الله (ص) أ يهلك القرية و فيها الصالحون؛ قال : « نعم». قال : و بِمَ قال (ص) : « بتهاونهم و سكوتهم عن معاصى الله عز و جل»

۱۳ ـ لَيسَ مِنْ سَنَةٍ أَقَلَّ مَطَراً مِنْ سَنَةٍ وَ لَكنَّ اللَّهَ يضَعُهُ حَيثُ يشَاءُ

إِذَا عَمِلَ قَوْمٌ بِالْمَعَاصِي صَرَفَ عَنْهُمْ مَا كانَ قَدَّرَ لَهُمْ مِنَ الْمَطَرِ فِي تِلْك السَّنَةِ إِلَى غَيرِهِمْ (اثر طبيعى) [أمالى صدوق ، ص۳۰۸] .

۱۴ ـ اثر اجتماعى : قال رسول الله (ص) : سَلَّط اللَّهُ عَلَيهِمْ أَشْرَارَهُمْ [ثواب الأعمال ، ص۲۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : فَيوَلَّى عَلَيكمْ شِرَارُكمْ [نهج البلاغة ، نامه ۴۷] .

روايات متعدد كهكيف يقدس الله امة لا يؤخذ يضعفها من قويها [كنز ، ج۳ ، ص۸۰] .

قال الكاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْكرِ أَوْ لَيسْتَعْمَلَنَّ عَلَيكمْ شِرَارُكمْ فَيدْعُو خِيارُكمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [كافى ، ج۵ ، ص۵۶] .

و فى حديث : قال رسول الله (ص) : لَا يزَالُ النَّاسُ بِخَيرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى فَإِذَا لَمْ يفْعَلُوا ذَلِك نُزِعَتْ مِنْهُمُ الْبَرَكاتُ وَ سُلِّطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لَمْ يكنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۱۸۱] .

۱۵ ـ اثر فرهنگى : قال رسول الله (ص) : «كيف بكم إذا فسد نسائكم و فسق شبانكم و لم تأمروا بالمعروف و لم تنهوا عن المنكر» قيل له و يكون ذلك يا رسول الله؟ قال : « نعم و شر من ذلك و كيف بكم إذا أمرتم بالمنكر و نهيتم عن المعروف» قيل يا رسول الله و يكون ذلك؟ قال : « نعم و شر من ذلك و كيف بكم إذا رأيتم المعروف منكرا و المنكر معروفا» [تحف العقول ، ص۴۹] .

۱۶ ـ قال رسول الله (ص) : لَا يزَالُ النَّاسُ بِخَيرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى فَإِذَا لَمْ يفْعَلُوا ذَلِك نُزِعَتْ مِنْهُمُ الْبَرَكاتُ وَ سُلِّطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لَمْ يكنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِي الْأَرْضِ وَ لَا فِي السَّمَاءِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۱۸۱] .

۱۷ ـ قال محمد بن مسلم : كتب أبو عبد الله (ع) إلى الشيعة : « ليعطفن ذو السن منكم و النهى و الرأى على ذى الجهل و طلاب الرئاسة أو ليصيبنكم لعنتى أجمعين» [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۴۷] .

(جمع نهية به معنى العقل (المنجد))

۱۸ ـ به شعيب ندا رسيد كه از قوم تو صد هزار هلاك مى‌شوند؛ ۶۰ هزار خوب و ۴۰ هزار بد. شعيب گفت : خوبان چرا؟ جواب آمد كه ۶۰ هزار كه نتوانند ۴۰ هزار نفررا اصلاح كنند بايد عذاب شوند (ضرب المثل يك بز گر گله‌اى را گر مى‌كند) . [سروش مقدس كمره‌اى ، ص۸۱]

۱۹ ـ ترك امر به معروف و نهى از منكر از خودبيگانگى است : وَ لا تَكونُوا كالَّذِينَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

۲۰ ـ امروز جامعه‌شناس ها و روان كاوها و روان شناس ها هم در اين كه بى فضيلتى جامعه را به سقوط مى‌كشاند متفقند.

۲۱ ـ ترك آن به معناى از دست دادن اصل سرمايه است.وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِي خُسْرٍ [عصر/۲-۱] .

۲۲ ـ وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لكنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعالَمِينَ [بقره/۲۵۱] .

۲۳ ـ قال رسول الله (ص) : کیف بکم إذا فسد نسائکم و فسق شبانکم و لم تأمروا بالمعروف و لم تنهوا عن المنکر [تحف العقول ، ص۴۹] .

۲۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : وَ مِنْهُمْ تَارِک لِإِنْكارِ الْمُنْكرِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ يَدِهِ فَذَلِك مَيتُ الْأَحْيَاءِ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

۲۵ ـ پیامبر (ص) : «...اگر عده‌ای جلو منکر را نگیرند خداوند عذابی فرستد که گریبان گیر همه شود.» [کیمیای سعادت ، ج۱ ، ص۵۰۱] .

۲۶ ـ علی (ع) در خطبه قاصعه : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يلْعَنِ الْقَرْنَ الْمَاضِيَ بَينَ أَيدِيكمْ إِلَّا لِتَرْكهِمُ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْكرِ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۹۲] .

قال الصادق (ع) : إِذَا رَأَى الْمُنْكرَ فَلَمْ ينْكرْهُ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَيهِ فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ يعْصَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يعْصَى اللَّهُ فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْعَدَاوَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۸] .

۵. آثار

۱. تربیتی

۱. تشویق نیکان و تنبیه بدان

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إِنَّ فِی ذَلِك تَزْهِيداً لِأَهْلِ الْإِحْسَانِ فِی الْإِحْسَانِ وَ تَدْرِيباً لِأَهْلِ الْإِسَاءَةِ عَلَى الْإِسَاءَةِ [نهج البلاغة ، نامه۵۳] .

۲. بهترین جامعه

قال رسول الله (ص) : لَا تَزَالُ أُمَّتِی بِخَيرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى فَإِذَا لَمْ يفْعَلُوا ذَلِك نُزِعَتْ مِنْهُمُ الْبَرَكاتُ وَ سُلِّطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لَمْ يكنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِی الْأَرْضِ وَ لَا فِی السَّمَاءِ [وسائل الشيعة ، ج۱۶ ، ص۱۲۳] .

۳. انسانیت انسان

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ لَمْ يعْرِفْ بِقَلْبِهِ مَعْرُوفاً وَ لَمْ ينْكرْ مُنْكراً قُلِبَ فَجُعِلَ أَعْلَاهُ أَسْفَلَهُ وَ أَسْفَلُهُ أَعْلَاهُ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۵] .

۴. ردّ ظلم

فَعَقَرُوا النّاقَةَ [اعراف/۷۷] .

با این که یک نفر بود.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من استحسن قبيحا كان شريكا فيه [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

۵. حفظ ارزش ها

اگر امر به معروف نشود ، ارزش ها ضد ارزش می‌شود.

قال الصادق (ع) : «قَالَ النَّبِی (ص) كيفَ بِكمْ إِذَا فَسَدَتْ نِسَائُكمْ وَ فَسَقَ شَبَابُكمْ وَ لَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ» فَقِيلَ لَهُ وَ يكونُ ذَلِك يا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ : « نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِك كيفَ بِكمْ إِذَا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْكرِ وَ نَهَيتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ» فَقِيلَ لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ يكونُ ذَلِك قَالَ نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِك كيفَ بِكمْ إِذَا رَأَيتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْكراً وَ الْمُنْكرَ مَعْرُوفاً» [کافی ، ج۵ ، ص۵۹]

.

آثار معنوی امر به معروف و نهی از منکر :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أَيهَا الْمُومِنُونَ إِنَّهُ مَنْ رَأَى عُدْوَاناً يعْمَلُ بِهِ وَ مُنْكراً يدْعَى إِلَيهِ فَأَنْكرَهُ بِقَلْبِهِ فَقَدْ سَلِمَ وَ بَرِئَ وَ مَنْ أَنْكرَهُ بِلِسَانِهِ فَقَدْ أُجِرَ وَ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ وَ مَنْ أَنْكرَهُ بِالسَّيفِ لِتَكونَ كلِمَةُ اللَّهِ هِی الْعُلْيا وَ كلِمَةُ الظَّالِمِينَ هِی السُّفْلَى فَذَلِك الَّذِی أَصَابَ سَبِيلَ الْهُدَى وَ قَامَ عَلَى الطَّرِيقِ وَ نَوَّرَ فِی قَلْبِهِ الْيقِينُ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۳] .

کسی که با قلب و زبان و دست مانع منکر شود : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : فَمِنْهُمُ الْمُنْكرُ لِلْمُنْكرِ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ يدِهِ فَذَلِك الْمُسْتَكمِلُ لِخِصَالِ الْخَيرِ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

خير الناس... آمرهم بالمعروف [الفصاحة ، ۱۴۹۹] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : إِذَا لَمْ يأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ينْهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ لَمْ يتَّبِعُوا الْأَخْيارَ مِنْ أَهْلِ بَيتِی سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِمْ شِرَارَهُمْ فَيدْعُوا خِيارُهُمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

سید الشهداء ، حضرت حمزه عمو پامبر است و هر که به خاطر نهی از منکر به دست امام ظالم شهید شود. [میزان الحکمة (به نقل از ترمذی) ، ج۶ ، ص۲۶۳] .

قال رسول الله (ص) : إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ كلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

قال رسول الله (ص) : كيف بكم إذا فسد نسائكم و فسق شبانكم و لم تأمروا بالمعروف و لم تنهوا عن المنكر قيل له و يكون ذلك يا رسول الله قال نعم و شر من ذلك و كيف بكم إذا أمرتم بالمنكر و نهيتم عن المعروف قيل يا رسول الله و يكون ذلك قال نعم و شر من ذلك و كيف بكم إذا رأيتم المعروف منكرا و المنكر معروفا [تحف العقول ، ص۴۹] .

۲. معنوی

۱. دفع ظالمان

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ شَدَّ ظُهُورَ الْمُومِنِينَ وَ مَنْ نَهَى عَنِ الْمُنْكرِ أَرْغَمَ أُنُوفَ الْكافِرِينَ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۱] .

۲. شیوه انبیاء

قَالَ البَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْكرِ سَبِيلُ الْأَنْبِياءِ وَ مِنْهَاجُ الصُّلَحَاءِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ وَ تَأْمَنُ الْمَذَاهِبُ وَ تَحِلُّ الْمَكاسِبُ وَ تُرَدُّ الْمَظَالِمُ وَ تُعْمَرُ الْأَرْضُ وَ ينْتَصَفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .

۳. اخلاق الهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْكرِ لَخُلُقَانِ مِنْ خُلُقِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ إِنَّهُمَا لَا يقَرِّبَانِ مِنْ أَجَلٍ وَ لَا ينْقُصَانِ مِنْ رِزْقٍ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۵۶] .

۴. نزول نعمت یا سلب آن

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكنْ كذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يكسِبُونَ [اعراف/۹۶] .

أَ لَمْ يرَوْا كمْ أَهْلَكنا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ ما لَمْ نُمَكنْ لَكمْ وَ أَرْسَلْنَا السَّماءَ عَلَيهِمْ مِدْراراً وَ جَعَلْنَا الْأَنْهارَ تَجْری مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكناهُمْ بِذُنُوبِهِمْ [انعام/۶] .

أَ وَ لَمْ يسِيرُوا فِی الْأَرْضِ فَينْظُرُوا كيفَ كانَ عاقِبَةُ الَّذِينَ كانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَ آثاراً فِی الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ

بِذُنُوبِهِمْ [غافر/۲۱] .

۵. عذاب الهی

ما سَلَكَكُمْ فِی سَقَرَ قالُوا لَمْ نَک مِنَ الْمُصَلِّینَ وَ لَمْ نَک نُطْعِمُ الْمِسْکینَ وَ کنّا نَخُوضُ مَعَ الْخائِضِینَ [مدثر/۴۵-۴۲] .

۶. اجر جن و انس

قَالَ البَاقِرُ (ع) : مَنْ مَشَی إِلَی سُلْطَانٍ جَائِرٍ فَأَمَرَهُ بِتَقْوَی اللَّهِ وَ وَعَظَهُ وَ خَوَّفَهُ کانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الثَّقَلَینِ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ مِثْلُ أَعْمَالِهِمْ [اختصاص مفید ، ص۲۶۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : أَیهَا الْمُؤْمِنُونَ إِنَّهُ مَنْ رَأَی عُدْوَاناً یعْمَلُ بِهِ وَ مُنْکراً یدْعَی إِلَیهِ فَأَنْکرَهُ بِقَلْبِهِ فَقَدْ سَلِمَ وَ بَرِئَ وَ مَنْ أَنْکرَهُ بِلِسَانِهِ فَقَدْ أُجِرَ وَ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ وَ مَنْ أَنْکرَهُ بِالسَّیفِ لِتَکونَ کلِمَةُ اللَّهِ هِی الْعُلْیا وَ کلِمَةُ الظَّالِمِینَ هِی السُّفْلَی فَذَلِک الَّذِی أَصَابَ سَبِیلَ الْهُدَی وَ قَامَ عَلَی الطَّرِیقِ وَ نَوَّرَ فِی قَلْبِهِ الْیقِینُ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۳] .

۷. پرورش فضیلتهای نیک

کسی که با قلب و زبان و دست مانع منکر شود : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : فَمِنْهُمُ الْمُنْکرُ لِلْمُنْکرِ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ یدِهِ فَذَلِک الْمُسْتَکمِلُ لِخِصَالِ الْخَیرِ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : إِذَا لَمْ یأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ینْهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ وَ لَمْ یتَّبِعُوا الْأَخْیارَ مِنْ أَهْلِ بَیتِی سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِمْ شِرَارَهُمْ فَیدْعُوا خِیارُهُمْ فَلَا یسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

۸. برترین جهاد

قال رسول الله (ص) : إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ کلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

۹. پاداش اخروی

۱ ـ قال النبی (ص) : ما من رجل ینعش (اقام) بلسانه حقا فیعمل به بعده الا جری علیه اجره الی یوم القیامة... [کنز ، ج۱۳ ، ص۶۴] .

معنوی : ۲ ـ قال النبی (ص) : من ارعب صاحب بدعة ملأ الله قلبه امنا و ایمانا...و من لان له... فقد استخف بما انزل الله [کنز ، ج۳ ، ص۸۲] .

اخروی : ۳ ـ قال رسول الله (ص) : من مشی مع مظلوم یعینه ثبت الله قدمیه یوم تزل الأقدام [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۳۷۷] .

قال رسول الله (ص) : مَنْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَی عَنْ مُنْکرٍ أَوْ دَلَّ عَلَی خَیرٍ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک وَ مَنْ أَمَرَ بِسُوءٍ أَوْ دَلَّ عَلَیهِ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۸] .

رسول خدا (ص) : شب معراج دیدم لب های گروهی را با قیچی می‌برند. پرسیدم : اینها کیانند؟ گفتند : کسانی هستند که زبان نهی از منکر داشتند ولی نهی نکردند [لئالی الاخبار ، ج۲ ، ص۲۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : لَمَّا بَعَثَنِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِلَی الْیمَنِ قَالَ یا عَلِی لَا تُقَاتِلَنَّ أَحَداً حَتَّی تَدْعُوَهُ إِلَی الْإِسْلَامِ وَ اللَّهِ لَأَنْ یهْدِینَّ اللَّهُ عَلَی یدَیک رَجُلًا خَیرٌ لَک مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیهِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ وَ لَک وَلَاهُ یا عَلِی [النوادر راوندی ، ص۲۰] .

برنامه اصلی نمایندگان اسلام دعوت است

یا دانش هدایت.

توجه خاص رسول اکرم (ص) به افراد خاص : (ماننده‌علی (ع))

تبلیغ منحصر به مکان خاص نیست :

۳. اقتصادی

۱. برقراری عدالت اجتماعی

اقتصادی : ۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْى عَنِ الْمُنْكرِ دُعَاءٌ إِلَى الْإِسْلَام مَعَ رَدِّ الْمَظَالِمِ وَ مُخَالَفَةِ الظَّالِمِ وَ قِسْمَةِ الْفَيءِ وَ الْغَنَائِمِ وَ أَخْذِ الصَّدَقَاتِ مِنْ مَوَاضِعِهَا وَ وَضْعِهَا فِى حَقِّهَا [تحف العقول ، ص۲۳۷] .

اجتماعی : ۲ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْى عَنِ الْمُنْكرِ سَبِيلُ الْأَنْبِياءِ وَ مِنْهَاجُ الصُّلَحاءِ فَرِيضَةٌ عَظِيمَةٌ بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ وَ تَأْمَنُ الْمَذَاهِبُ وَ تَحِلُّ الْمَكاسِبُ وَ تُرَدُّ الْمَظَالِمُ وَ تُعْمَرُ الْأَرْضُ وَ يُنْتَصَفُ مِنَ الْأَعْدَاءِ [كافى ، ج۵ ، ص۵۵] .

۲. نزول بركت

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكنْ كذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يكسِبُونَ [اعراف/۹۶] .

۳. سلب نعمت

أَ لَمْ يرَوْا كمْ أَهْلَكنا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكنّاهُمْ فِى الْأَرْضِ ما لَمْ نُمَكنْ لكمْ وَ أَرْسَلْنَا السَّماءَ عَلَيهِمْ مِدْراراً وَ جَعَلْنَا الْأَنْهارَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكناهُمْ بِذُنُوبِهِمْ [انعام/۶] .

أَ وَ لَمْ يسِيرُوا فِى الْأَرْضِ فَينْظُرُوا كيفَ كانَ عاقِبَةُ الَّذِينَ كانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَ آثاراً فِى الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ [غافر/۲۱] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : إِذَا عَمِلَ قَوْمٌ بِالْمَعَاصِى صَرَفَ عَنْهُمْ مَا كانَ قَدَّرَ لَهُمْ مِنَ الْمَطَرِ فِى تِلْك السَّنَةِ إِلَى غَيرِهِمْ وَ إِلَى الْفَيافِى وَ الْبِحَارِ وَ الْجِبَالِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۷۲] .

قال رسول الله (ص) : أَيمَا نَاشِى نَشَأَ فِى قَوْمِهِ ثُمَّ لَمْ يودَّبْ عَلَى مَعْصِيةٍ كانَ اللَّهُ أَوَّلَ مَا يعَاقِبُهُمْ بِهِ أَنْ ينْقُصَ فِى أَرْزَاقِهِمْ [ثواب الأعمال ، ص۲۲۳] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : أَمَا إِنَّهُ لَيسَ مِنْ سَنَةٍ أَقَلَّ مَطَراً مِنْ سَنَةٍ وَ لَكنَّ اللَّهَ يضَعُهُ حَيثُ يشَاءُ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ إِذَا عَمِلَ قَوْمٌ بِالْمَعَاصِى صَرَفَ عَنْهُمْ مَا كانَ قَدَّرَ لَهُمْ مِنَ الْمَطَرِ فِى تِلْك السَّنَةِ إِلَى غَيرِهِمْ [أمالى صدوق ، ص۳۰۸] .

لَيسَ مِنْ سَنَةٍ أَقَلَّ مَطَراً مِنْ سَنَةٍ وَ لَكنَّ اللَّهَ يضَعُهُ حَيثُ يشَاءُ

إِذَا عَمِلَ قَوْمٌ بِالْمَعَاصِى صَرَفَ عَنْهُمْ مَا كانَ قَدَّرَ لَهُمْ مِنَ الْمَطَرِ فِى تِلْك السَّنَةِ إِلَى غَيرِهِمْ (اثر طبيعى) [أمالى صدوق ، ص۳۰۸] .

اثر اجتماعى : قال رسول الله (ص) : سَلِّط اللَّهُ عَلَيهِمْ أَشْرَارَهُمْ [ثواب الأعمال ، ص۲۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : فَيوَلَّى عَلَيكمْ شِرَارُكمْ [نهج البلاغة ، نامه ۴۷] .

روايات متعدد كهكيف يقدس الله امة لا يؤخذ يضعفها من قويها [كنز ، ج۳ ، ص۸۰] .

قال الكاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْكرِ أَوْ لَيسْتَعْمَلَنَّ عَلَيكمْ شِرَارُكمْ فَيدْعُو خِيارُكمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [كافى ، ج۵ ، ص۵۶] .

و فى حديث : قال رسول الله (ص) : لَا يزَالُ النَّاسُ بِخَيرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى فَإِذَا لَمْ يفْعَلُوا ذَلِك نُزِعَتْ مِنْهُمُ الْبَرَكاتُ وَ سُلِّطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لَمْ يكنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِى الْأَرْضِ وَ لَا فِى السَّمَاءِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۱۸۱] .

۴. اجتماعى

۱. ریشه کنی منکر

وَ الْمُؤمِنُونَ وَ الْمُؤمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يؤْتُونَ الزَّكاةَ وَ يطِيعُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِك سَيرْحَمُهُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكيمٌ [توبه/۷۱] .

۲. دفع شرّ ظالمان

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ أَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ شَدَّ ظُهُورَ الْمُومِنِينَ وَ مَنْ نَهَى عَنِ الْمُنْكرِ أَرْغَمَ أُنُوفَ الْكافِرِينَ [نهج البلاغة ، حكمت ۳۱] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : إِذَا لَمْ يأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ينْهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ لَمْ يتَّبِعُوا الْأَخْيارَ مِنْ أَهْلِ بَيتِی سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِمْ شِرَارَهُمْ فَيدْعُوا خِيارُهُمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [كافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

سياسی : اگر انجام ندهيد : قال الكاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْكرِ أَوْ لَيسْتَعْمَلَنَّ عَلَيكمْ شِرَارُكمْ فَيدْعُو خِيارُكمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [كافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

ليبعثن الله عليكم من لا يرحم صغيركم و كبيرهم [كنز ، ج۳ ، ص۶۸۷] .

اثر اجتماعی : قال رسول الله (ص) : سَلِّط اللَّهُ عَلَيهِمْ أَشْرَارَهُمْ [ثواب الأعمال ، ص۲۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : فَيوَلَّى عَلَيكمْ شِرَارُكمْ [نهج البلاغة ، نامه ۴۷] .

روايات متعدد كهكيف يقدس الله امةً لا يؤخذ يضعفها من قويها [كنز ، ج۳ ، ص۸۰] .

قال الكاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْكرِ أَوْ لَيسْتَعْمَلَنَّ عَلَيكمْ شِرَارُكمْ فَيدْعُو خِيارُكمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [كافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

و فی حديث : قال رسول الله (ص) : لَا يزَالُ النَّاسُ بِخَيرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوَى فَإِذَا لَمْ يفْعَلُوا ذَلِك نُزِعَتْ مِنْهُمُ الْبَرَكاتُ وَ سُلِّطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لَمْ يكنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِی الْأَرْضِ وَ لَا فِی السَّمَاءِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۱۸۱] .

۳. نشانه های ولايت مؤمنان بر يكديگر

وَ الْمُؤمِنُونَ وَ الْمُؤمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ [توبه/۷۱] .

۱ـ حق بايد گفته شود گرچه مخاطب امروز گوش ندهد : اذْهَبْ إِلى فِرْعَوْنَ [طه/۲۴] .

۲ـ توقع نداشته باشد هميشه اثر كند : فَإِنْ تَوَلَّوْا [آل عمران/۳۲] .

فَإِنْ أَعْرَضُوا [شوری/۴۸] .

وَ إِذا ذُكرُوا لا يذْكرُونَ [صافات/۱۳] .

۳ـ تسكين وجدان.

۴ـ اجر قيامت.

۵ـ بازگذاشتن راه گفتن برای ديگران.

۶ـ تلفنی امر و نه كردن به خود تمرين شهامت دادن.

۷ـ لازم نيست محو شود؛ كم می‌شود كافی است.

رمز موفقيت در تبليغ و امر به معروف :

۱ـ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ [سبأ/۴۶] .

ما طلبه‌ها بیشتر مسئولیم.لَوْ لا یَنْهاهُمُ الرَّبّانِیونَ [مائده/۶۳] .

۲ ـ تسلیم نه آنکه خودمان انتخاب کنیم. اگر او بخواهدأَوْهَنَ الْبُیوتِ [عنکبوت/۴۱] .

۳ ـ توجه به زمان : محرم ، تابستان.هُنالِك دَعا زَكرِیا [آل عمران/۳۸] .

۴ ـ توجه به مکان : در جلسه‌ای که پدربزرگ با بچه‌هاست ، پدربزرگ را نهی از منکر نکنیم. غدیرخم و عزاداری در منا.

۵ ـ پرکردن خلاءهای طبیعی : هؤلاءِ بَناتِی هُنَّ أَ˥...ΘЉ.....لَكمْ [هود/۷۸] .

۶ ـ هنر : منع سامریفَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّیرِ [بقره/۲۶۰] .

۷ ـ شناخت مردم :

فَقَدْ لَبِثْتُ فِیكمْ عُمُراً [یونس/۱۶] .

فَلَمّا كلَّمَهُ قالَ إِنَّك الْیوْمَ لَدَینا [یوسف/۵۴] .

۸ ـ خودمان : از مردم ، در مردم ، با مردم (بدون اصطلاح حرف زدن) .

۹ ـ ساده‌گویی نه سست‌گویی : وَ لَقَدْ یسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكرِ [قمر/۱۷] .

۱۰ ـ انتخاب مسائلی که مورد نیاز است : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : طَبِیبٌ دَوَّارٌ بِطِبِّهِ [نهج البلاغة ، حکمت ۱۰۸] .

۱۱ ـ به فکر نان آب و مردم بودن : أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ [قریش/۴] .

ـ وَ إِذِ اسْتَسْقی مُوسی لِقَوْمِهِ [بقره/۶۰] .

۶. علل ترک امر به معروف و نهی از منکر

۱. نداشتن غیرت دینی

همین که به امیرالمؤمنین (ع) خبر دادند که سربازان معاویه به شهر انبار تجاوز کرده‌اند و زیور زنان غیرمسلمانان را گرفته‌اند در یک سخنرانی آتشین فرمود :

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : فَلَوْ أَنَّ امْرَأً مُسْلِماً مَاتَ مِنْ بَعْدِ هَذَا أَسَفاً مَا كانَ بِهِ مَلُوماً [نهج البلاغة ، خطبه ۲۷] .

۲. بهانه های واهی وجوابی برآنها

۱. بهانه ها

۱ ـ انحراف فکری دارند ، لذا مسائل را جبری می‌بینند مثلاً برداشت انحرافی از معنای تقیه ، انتظار و ا صبر دارند.

۲ ـ ضعف اراده.

۳ ـ توقع نابجا دارند ، و می گویند : همین امروز باد با حفظ شئونات ، به آسانی و رفاه و عزت حرف ما انجام شود و گرنه وظیفه‌ای نداریم.

۴ ـ یک شکست در یک موضع او را برای همیشه مأیوس می کند.

۵ ـ می گوید : دیگران هستند به ما چه ربط دارد.

۶ ـ می گوید : کار از این کارها گذشته باید فکر اساسی کرد.

۷ ـ می گوید : الان قبول کند ، فردا دوباره خلاف خواهدکرد.

۸ ـ می گوید : زندگی ام فلج می‌شود.

۹ ـ می گوید : تنها هستم.

۱۰ ـ می گوید : در حال خودسازی هستم.

۱۱ ـ می گوید : آزادی است. من و او را در یک گور نمی گذارند.

۲. جواب بهانه ها

۱ ـ گروهی خود را معاف می‌دانند به خاطر آنکه می گویند نهی از منکر موجب ضرر ما می‌شود در حالی که حدیثی از سنی و شیعه و از رسول خدا (ص) نقل شده که : اذا اجتمعت حرمتان ترکت الصغری لکبری

آری گاهی صدها هزار نفر باید فدا شوند که جلو فسادی گرفته شود و در آنجا دیگروَ لاـ تُلْقُوا بِأَیـدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکـةِ [بقره/۱۹۵] .

مطرح نیست؛ چون مسئله اهم و مهم است.

۲ ـ امام حسین (ع) می‌فرماید : قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أ لا ترون أن الحق لا یعمل به و أن الباطل لا یتناهی عنه لیرغب المؤمن فی لقاء الله محقا [تحف العقول ، ص۲۴۵] .

۳ ـ و در مقابل حر ، می‌فرماید : من رأی سلطانا جائرا مستحلا لحرم الله ناکثا لعهد الله [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۱] .

۴ ـ امام باقر (ع) در مقام انتظار فرمود : در آخر الزمان نه امر به معروف و نه نهی از منکر... : قَالَ البَاقِرُ (ع) : إِلَّا إِذَا أَمِنُوا الضَّرَرَ یطْلُبُونَ لِأَنْفُسِهِمُ الرُّخَصَ وَ الْمَعَاذِیرَ یتَّبِعُونَ زَلَّاتِ الْعُلَمَاءِ وَ فَسَادَ عَمَلِهِمْ یقْبِلُونَ عَلَی الصَّلَاةِ وَ الصِّیام وَ مَا لَا یکلِمُهُمْ فِی نَفْسٍ وَ لَا مَالٍ وَ لَوْ أَضَرَّتِ الصَّلَاةُ بِسَائِرِ مَا یعْمَلُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَبْدَانِهِمْ لَرَفَضُوهَا کمَا رَفَضُوا أَسْمَی الْفَرَائِضِ وَ أَشْرَفَهَا [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .

۵ ـ از بس مسلمانان بی‌تفاوت شدند همه خرابکاری ها را به خدا نسبت داده و گفتند : مقدر است ، جبر الهی است؛ در حالی کهإِنَّ اللّهَ لا یغَیرُ ما بِقَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .

فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِینَ هادُوا حَرَّمْنا عَلَیهِمْ طَیباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ [نساء/۱۶۰] .

۶ ـ بعضی می گویند : ما معاف هستیم؛ چون نه آگاهی عمیق داریم نه حرفمان اثر دارد. در حالی که مقدمه واجب نیز واجب است ، یعنی باید هم آگاه شد و هم شرایط اثر را به وجود آورد. باید نحوه برخورد و انکه کجا بگوییم ، چگونه بگوییم و چه وقت بگوییم را آموزش دیده و تا حدی که لازم است با جامعه‌شناسی و روان شناسی آشنایی پیدا کنیم.

۷ ـ قَالَ أَمِیرُ المُؤمِنِینَ (ع) : إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْکرِ لَا یقَرِّبَانِ مِنْ أَجَلٍ وَ لَا ینْقُصَانِ مِنْ رِزْقٍ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

می گویند : وَ لا تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ [بقره/۱۹۵] .

پاسخ :

ده‌ها مفسر شیعه و سنی می گویند آیه در مورد ترک انفاق در جبهه است. در کنار چند آیه جهاد می‌فرماید : اگر رزمندگان را کمک نکنید سقوط می کنید؛ زیرا دشمن بر شما پیروز می‌شود ، شاید معنای آیه این باشد که بی‌روش و بی‌مقدمه به جنگ نروید یا بی‌رویه انفاق نکنید.

در جنگ قسطنطنیه مسلمین که جمعیت رومیان را زیاد دیدند آیهوَ لا تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ [بقره/۱۹۵] .

را خواندند.

ابو ایوب انصاری فریاد زد که این آیه مربوط به ناراحتی گروهی از انصار است که در پیش خود می گفتند : اگر روزهای اول

اموالمان را صرف اسلام نمی‌کردیم اکنون سرمایه‌دار بودیم ، این آیه نازل شد. [المیزان ، ج۲ ، ص۷۴] .
به علاوه اصلا قرآن کلمه هلاکت را کجا به کار بوده استوَ ما کنّا مُهْلِکی الْقُری إلاّ وَ أَهْلُها ظالِمُونَ [قصص/۵۹] .
کمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِیلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً کثِیرَةً [بقره/۲۴۹] .
عِشْرُونَ صابِرُونَ [انفال/۶۵] .
فَکأَینْ مِنْ قَرْیةٍ أَهْلَکناها وَ هِی ظالِمَةٌ [حج/۴۵] .
فَأُهْلِکوا بِالطّاغِیةِ [حاقه/۵] .
مگر اسلام دین آسانی نست؟
پاسخ : همیشه آسانی‌ها در کنار سخت ها معنا م شود.مثلاً اگر پدر مشقت نکشد زندگی فرزندان به آسانی نمی‌گذرد. ما باید جلو فساد را بگیریم تا راه بندگی خدا برای سایرین باز و آسان باشد ، به علاوه چگونه تمام اولیاء خدا از این آسانی سهمی نبردند. این همه ناگواری ، جوع ، مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَراتِ [بقره/۱۵۵] .
برای چه؟
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : إنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ یقُولُ إِنَّ الْجَنَّةَ حُفَّتْ بِالْمَکارِهِ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۷۶] .
برای چه؟
اصلا آسانی ارزش نیست :
تَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ [سجده/۱۱] .
وَ الصّابِرِینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ [بقره/۱۷۷] .
اسْتَأْذَنَک أُولُوا الطَّوْلِ [توبه/۸۶] .
لا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ [توبه/۸۱] .
فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدِینَ عَلَی الْقاعِدِینَ [نساء/۹۵] .
تمام کسانی که گناهان کبیره را بررسی کرده‌اند گفته‌اند :
اولین کبیره یاس از رحمت الهی است.
قرآن به موسی می‌گوید : برودلَعَلَّهُ یتَذَکرُ أَوْ یخْشی [طه/۴۴] .
برای این که موسی در حرکت نهی از منکر روحیه داشته باشد.
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : قتل القنوط صاحبه [غرر الحکم ، ص۲۶۷] .
پاسخ کسانی که می‌گویند فایده ندارد :
لِمَ تَعِظُونَ قَوْماً اللّهُ مُهْلِکهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذاباً شَدِیداً قالُوا مَعْذِرَةً إِلی رَبِّکمْ وَ لَعَلَّهُمْ یتَّقُونَ [اعراف/۱۶۴] .
امام باقر (ع) در ذیل آیه فرمود : بنی اسرائیل سه دسته شدند :
قال الصادق (ع) : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی «فَلَمّا نَسُوا ما ذُکرُوا بِهِ أَنْجَینَا الَّذِینَ ینْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ » (اعراف/۱۶۵) قَالَ کانُوا ثَلَاثَةَ أَصْنَافٍ :
۱ـ صِنْفٌ ائْتَمَرُوا وَ أَمَرُوا فَنَجَوْا
۲ـ وَ صِنْفٌ ائْتَمَرُوا وَ لَمْ یأْمُرُوا فَمُسِخُوا ذَرّاً
۳ـ وَ صِنْفٌ لَمْ یأْتَمِرُوا وَ لَمْ یأْمُرُوا فَهَلَکوا [کافی ، ج۸ ، ص۱۵۸] .
مسئله :

۱ ـ لازم نیست علم به تاثیر داشته باشیم ، بلکه احتمال اثر کافی است.
۲ ـ اگر مسئله‌ای مورد اختلاف است و انسان احتمال دهد کسی که تخلف نموده نظر مجتهدش این است در این صورت امر به معروف ساقط است [تحریر ، ج۱ ، ص۴۴۷] .
۳ ـ اگر امر ا نهی شخص در مورد خاصی موجب وهن اسلام شود ، جایز نیست؛ گرچه در جای دیگر واجب باشد [تحریر ، ج۱ ، ص۴۴۸] .
مثالی از خودم :
مثل اینکه شخص محبوب و مشهوری ، روی منبر کلام نابجایی بگود ، اگرشما نهی کنید او برای همیشه سقوط می‌کند.
۴ ـ هرگاه امر و نهی اثر معکوس داشته باشد واجب نیست.
۵ ـ مریضی که در ماه رمضان روزه نیست ، حق ندارد تظاهر به روزه‌خواری کند که سبب توهین به مقدسات یا جرئت دیگران شود.
سؤال : اگر احتمال می‌دهیم افرادی دنبال کار امر به معروف هستند کافی است؟
پاسخ : خیر باید علم و اطمینان پیدا کنیم. [تحریر ، ج۱ ، ص۴۴۵] .
چند مسئله :
اگر نهی ما از حجم گناه می‌کاهد ، واجب است.
اگر نهی ما از گناه اهم را به مهم تبدیل می‌کند ، واجب است.
اگر گناه مثل سنگ سختی است که اگر هر نفر پتکی بر او بکوبد خرد می‌شود ، بر همه واجب است که پتک را بکوبند.
چند مسئله :
۱ ـ گاهی امر به معروف به افرادی بی‌اثر ، ولی به افراد دیگری مؤثر است.
۲ ـ گاهی اقامه واجب و نه از منکر متوقف بر ارتکاب معصیت است که قاعده اهم و مهم مطرح است.
۳. دفاع نکردن از مظلوم
۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : كونَا لِلظَّالِمِ خَصْماً وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْناً [نهج البلاغۀ ، نامه ۴۷] .
۳ ـ قال النبی (ص) : «انصر اخاک ظالما او مظلوما» قال : انصره مظلوما فکیف انصره ظالما؟ قال : « کفّه عن الظلم» [اخلاق ، ۲۴۳] .
رسول خدا (ص) : شب معراج دیدم لب های گروهی را با قیچی می‌برند. پرسیدم : اینها کیانند؟ گفتند : کسانی هستند که زبان نهی از منکر داشتند ولی نهی نکردند» [لئالی الاخبار ، ج۲ ، ص۲۸۵] .
۴. سستی در دین
۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إن الله تعالی ذکره لم یرض من أولیائه أن یعصی فی الأرض و هم ساکتٌ [شرح نهج البلاغۀ ، ج۲ ، ص۲۰۷] .
۵ ـ اهل مداهنۀ در قیامت به صورت خوک و میمون محشور می‌شوند. [کنز ، ج۳ ، ص۸۳] .
وَ الْمُؤمِنُونَ وَ الْمُؤمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ [توبه/۷۱] .
مسئله ایمان به خدا و مسئله احساس ولایت دو اهرم برای امر و نهی است ، ولی در غرب اعتماد به نفس نسبت به توکل و ولایت چندان زوری ندارد. بنابراین در اسلام علاوه بر اعتماد به نفس مسئله ایمان و توکل و امداد الهی و احساس ولایت پذر

قوی‌ترین اهرم‌های امر و نهی است.

۵. سکوت مذموم

۱.خجالت می‌کشند : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : من استحيا من قول الحق فهو أحمق [غرر الحكم ، ص ۷۰] .

۲.ترس از ضرر : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يكونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ يَتَّبِعُ فِيهِمْ قَوْمٌ مُرَاءُونَ يَتَقَرَّءُونَ وَ يَتَنَسَّكونَ حُدَثَاءُ سُفَهَاءُ لَا يوجِبُونَ أَمْراً بِمَعْرُوفٍ وَ لَا نَهْياً عَنْ مُنْكرٍ إِلَّا إِذَا أَمِنُوا الضَّرَرَ يطْلُبُونَ لِأَنْفُسِهِمُ الرُّخَصَ وَ الْمَعَاذِيرَ يَتَّبِعُونَ زَلَّاتِ الْعُلَمَاءِ وَ فَسَادَ عَمَلِهِمْ يقْبِلُونَ عَلَى الصَّلَاةِ وَ الصِّيامِ وَ مَا لَا يكلِمُهُمْ فِي نَفْسٍ وَ لَا مَالٍ وَ لَوْ أَضَرَّتِ الصَّلَاةُ بِسَائِرِ مَا يعْمَلُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَ أَبْدَانِهِمْ لَرَفَضُوهَا كمَا رَفَضُوا أَسْمَى الْفَرَائِضِ وَ أَشْرَفَهَا [كافی ، ج۵ ، ص۵۵] .

۳. مردم‌داری : قال رسول الله (ص) : مَنْ طَلَبَ مَرْضَاةَ النَّاسِ بِمَا يسْخِطُ اللَّهَ كانَ حَامِدُهُ مِنَ النَّاسِ ذَامّاً [كافی ، ج۲ ، ص۳۷۲] .

قال رسول الله (ص) : غشيتكم السكرتان سكرة حب العيش و حب الجهل فعند ذلك لا تأمرون بالمعروف و لا تناهون [كنز ، ج۳ ، ص۶۶] .

۴. خودش عامل نیست ، به دیگران هم نمی‌گوید :

عن الرسول (ص) : مرو بالمعروف و ان لم تفعلوه [الفصاحة ، ص۲۷۳۷] .

۶.بی‌تعهدی : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لا خير فی قوم ليسوا بناصحين و لا يحبون الناصحين [المناقب ، ج۱ ، ص۵] .

۷.مرگ و فقر : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : فَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْكرِ لَمْ يقَرِّبَا أَجَلًا وَ لَمْ يقْطَعَا رِزْقاً [كافی ، ج۵ ، ص۵۷] .

۶. توجیهات نادرست چیست؟

۱ـ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيكمْ أَنْفُسَكمْ لا يضُرُّكمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيتُمْ إِلَى اللّهِ [مائده/۱۰۵] .

آیا این آیه منافاتی با آیات امر به معروف و دعوت الی الله ندارد؟

پاسخ :

الف) آیه می‌گوید گمراهی دیگران حتی برادران و پدران به شما ضرری نمی‌رساند.

ب) آیه می‌گوید در مورد شرط عدم تاثیر امر به معروف است. در حدیثی می‌خوانیم :

قال رسول الله (ص) : وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ اصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَك حَتَّى إِذَا رَأَيتَ شُحّاً مُطَاعاً وَ هَوًى مُتَّبَعاً وَ إِعْجَابَ كلِّ ذِی رَأْی بِرَأْيهِ فَعَلَيك بِنَفْسِك وَ دَعْ أَمْرَ الْعَامَّةِ [مصباح الشريعة ، ص۱۸] .

۲ـ آیا امر و نهی موجب سلب آزادی است؟ (داستان کشتی و سوراخ کردن آن)

پاسخ : زندگی اجتماعی فوائدی دارد ، ولی به خاطر پیوند و اثر فساد فرمود : در جامعه باید محدودیتهایی هم تحمل کرد.

۳ـ اگر هر که در هر کاری نظارت کند هرج و مرج لازم می‌آید؟

پاسخ : نه ، هرگز؛ زیرا مراحلی دارد؛ نظارت عموم و پند و انتقاد در یک مرحله ، و مراحل دخالت و اعمال قدرت در مرحله بعد که تنهااز شاخه حکومت است و حق هر کسی نیست.

۷. تغافل منفی

۱ـ تغافل می‌کند تا دوستش رنجیده نشود ، گرچه خداوند معصیت می‌شود.

۲ـ تغافل می‌کند تا دوستش محبوبیتش کم نشود (خودخواهی) .

۳ـ تغافل می‌کند تا نفهمد نیازمند کیست و مجبور به کمک به او نشود.

۴ـ تغافل افراد حسود که طرف ، عیب و گناهش باقی بماند و رسوا شود.

۵ـ تغافل می‌کند تا دیگران نیز عیب و گناهان او را نادیده بگیرند و یک نوع معامله و بده و بستان می‌کنند.

۸. پیروی از وسوسه های شیطان

۱ـ انسان را گرایش به کار نیک می‌دهد تا ظرف او را از کار مهم‌تر پر کند یا از واجب مهم‌تری او را محروم سازد.

۲ـ به کار نیکی وادار می‌کند؛ زیرا آن کار نیک آفت‌پذیر است.

۳ـ به کار نیک وادار می‌کند تا خسته و از عبادت متنفر شود.

۴ـ به خیال خود طرفدار حق است؛ ولی در واقع جلوه نفس و علم خودش هست.

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : یا کمَیلُ أُقْسِمُ بِاللَّهِ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یقُولُ إِنَّ الشَّیطَانَ إِذَا حَمَلَ قَوْماً عَلَی الْفَوَاحِشِ مِثْلِ الزِّنَا وَ شُرْبِ الْخَمْرِ وَ الرِّبَا وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِک مِنَ الْخَنَا وَ الْمَآثِمِ حَبَّبَ إِلَیهِمُ الْعِبَادَةَ الشَّدِیدَةَ وَ الْخُشُوعَ وَ الرُّکوعَ وَ الْخُضُوعَ وَ السُّجُودَ ثُمَّ حَمَلَهُمْ عَلَی وَلَایةِ الْأَئِمَّةِ الَّذِینَ یدْعُونَ إِلَی النَّارِ [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۷۴] .

از نظر عبادی پررنگش می‌کند تا از نظر سیاسی کم‌رنگش کند.

بعضی از منافقان ، گروه فرقان ، صوفی‌ها و... .

۷. عواقب ترک

۱. تسلط ظالمان بر جامعه

اثر اجتماعی : قال رسول الله (ص) : سَلِّط اللَّهُ عَلَیهِمْ أَشْرَارَهُمْ [ثواب الأعمال ، ص۲۵۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : فَیوَلَّی عَلَیکمْ شِرَارُکمْ [نهج البلاغة ، نامه ۴۷] .

روایات متعدد کهکیف یقدس الله امۀ لا یؤخذ ضعفها من قویها [کنز ، ج۳ ، ص۸۰] .

قال الکاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْکرِ أَوْ لَیسْتَعْمَلَنَّ عَلَیکمْ شِرَارُکمْ فَیدْعُو خِیارُکمْ فَلَا یسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

و فی حدیث قال رسول الله (ص) : لَا یزَالُ النَّاسُ بِخَیرٍ مَا أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ وَ تَعَاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوَی فَإِذَا لَمْ یفْعَلُوا ذَلِک نُزِعَتْ مِنْهُمُ الْبَرَکاتُ وَ سُلِّطَ بَعْضُهُمْ عَلَی بَعْضٍ وَ لَمْ یکنْ لَهُمْ نَاصِرٌ فِی الْأَرْضِ وَ لَا فِی السَّمَاءِ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۱۸۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : أَیهَا الْمُومِنُونَ إِنَّهُ مَنْ رَأَی عُدْوَاناً یعْمَلُ بِهِ وَ مُنْکراً یدْعَی إِلَیهِ فَأَنْکرَهُ بِقَلْبِهِ فَقَدْ سَلِمَ وَ بَرِئَ وَ مَنْ أَنْکرَهُ بِلِسَانِهِ فَقَدْ أُجِرَ وَ هُوَ أَفْضَلُ مِنْ صَاحِبِهِ وَ مَنْ أَنْکرَهُ بِالسَّیفِ لِتَکونَ کلِمَةُ اللَّهِ هِی الْعُلْیا وَ کلِمَةُ الظَّالِمِینَ هِی السُّفْلَی فَذَلِک الَّذِی أَصَابَ سَبِیلَ الْهُدَی وَ قَامَ عَلَی الطَّرِیقِ وَ نَوَّرَ فِی قَلْبِهِ الْیقِینُ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۳] .

کسی که با قلب و زبان و دست مانع منکر شود : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : فَمِنْهُمُ الْمُنْکرُ لِلْمُنْکرِ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ یدِهِ فَذَلِک الْمُسْتَکمِلُ لِخِصَالِ الْخَیرِ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

خیر الناس افقهم و... امرهم بالمعروف [الفصاحة ، ۱۴۹۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا لَمْ یأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ینْهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ وَ لَمْ یتَّبِعُوا الْأَخْیارَ مِنْ أَهْلِ بَیتِی سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِمْ شِرَارَهُمْ فَیدْعُوا خِیارُهُمْ فَلَا یسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

سید الشهداء حمزه است و هر که به خاطر نهی از منکر به امام ظالم ، شهید شود. [میزان الحکمة (به نقل از ترمذی) ، ج۶ ، ص۲۶۳] .

قال رسول الله (ص) : إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ كِلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

سیاسی : اگر انجام ندهید : قال الکاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيَسْتَعْمَلَنَّ عَلَيكمْ شِرَارُكمْ فَيدْعُو خِيارُكمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

لیبعثن الله علیکم من لا یرحم صغیرکم و کبیرهم [کنز ، ج۳ ، ص۶۸۷] .

غزالی معنای تازه‌ای برای ان حدیث نقل م کند : قال الکاظم (ع) : لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَتَنْهُنَّ عَنِ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيَسْتَعْمَلَنَّ عَلَيكمْ شِرَارُكمْ فَيدْعُو خِيارُكمْ فَلَا يسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

او می گوید : مراد آن است که خوبان جامعه از اشرار جامعه استمداد می کنند اما آنان بی‌اعتنایی می کنند. کسی که ترک کند امر به معروف را؛ استبداد حاکم م شود ، دعای خوبان مستجاب نمی‌شود ، امداد خدا قطع شده ، توبه هم مقبول نمی‌شود. [مجمع البیان ، ذیل آیه ولتکن منکم خرامه به نقل از تفسر نمونه نمونه] .

۲. برطرف شدن زشتی گناه

اگر امر به معروف نشود ارزش ها ضد ارزش می‌شود.

قال الصادق (ع) : قَالَ النَّبِی (ص) كيفَ بِكمْ إِذَا فَسَدَتْ نِسَاوكمْ وَ فَسَقَ شَبَابُكمْ وَ لَمْ تَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ تَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ فَقِيلَ لَهُ وَ يكونُ ذَلِك يا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِك كيفَ بِكمْ إِذَا أَمَرْتُمْ بِالْمُنْكرِ وَ نَهَيتُمْ عَنِ الْمَعْرُوفِ فَقِيلَ لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ يكونُ ذَلِك قَالَ نَعَمْ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِك كيفَ بِكمْ إِذَا رَأَيتُمُ الْمَعْرُوفَ مُنْكراً وَ الْمُنْكرَ مَعْرُوفاً [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

۳. برطرف شدن صفای قلب

قال الصادق (ع) : إِنَّ الْعَالِمَ إِذَا لَمْ يعْمَلْ بِعِلْمِهِ زَلَّتْ مَوْعِظَتُهُ عَنِ الْقُلُوبِ كمَا يزِلُّ الْمَطَرُ عَنِ الصَّفَا [کافی ، ج۱ ، ص۴۴] .

ترک آن به معنای از دست دادن اصل سرمایه است.وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِي خُسْرٍ [عصر/۲-۱] .

۴. دشمن خداوند

ـ ترک امر به معروف و نهی از منکر از خودبیگانگی است : وَ لا تَكونُوا كالَّذِينَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

قال الصادق (ع) : إِذَا رَأَى الْمُنْكرَ فَلَمْ ينْكرْهُ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَيهِ فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ يعْصَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يعْصَى اللَّهُ فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْعَدَاوَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۸] .

فَأَلْهَمَها فُجُورَها وَ تَقْواها [شمس/۸] .

۵. مؤمن بی دین

مثل فساد ، قمار و ربا.

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : وَ مِنْهُمْ تَارِك لِإِنْكارِ الْمُنْكرِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ يدِهِ فَذَلِك مَيتُ الْأَحْياءِ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لَا يحِلُّ لِعَينٍ مُؤْمِنَةٍ تَرَى اللَّهَ يعْصَى فَتَطْرِفَ حَتَّى تُغَيرَهُ [امالی طوسی ، ج۲ ، ص۵۵] .

قال الصادق (ع) : كلُّ مَنْ لَمْ يحِبَّ عَلَى الدِّينِ وَ لَمْ يبْغِضْ عَلَى الدِّينِ فَلَا دِينَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

۶. هلاکت جامعه

علی (ع) در خطبه قاصعه : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يلْعَنِ الْقَرْنَ الْمَاضِي بَينَ أَيدِيكمْ إِلَّا لِتَرْكهِمُ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْي عَنِ الْمُنْكرِ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۹۲] .

پیامبر (ص) : ...اگر عده‌ای جلو منکر را نگیرند خداوند عذابی فرستد که گریبانگیر همه شود. [کیمیای سعادت ، ج۱ ، ص۵۰۱] .

امروز جامعه‌شناس ها و روان کاوها و روان شناس ها هم در این که بی فضیلتی جامعه را به سقوط می‌کشاند متفقند.

به شعیب ندا رسید که از قوم تو صد هزار هلاك می‌شوند ۶۰ هزار خوب و ۴۰ هزار بد شعیب گفت خوبان چرا؟ جواب آمد که ۶۰ هزار که نتوانند ۴۰ هزار نفر اصلاح کنند باید عذاب شوند (ضرب المثل یک بز گر گله‌ای را گر می‌کند) . [سروش مقدس کمره‌ای ، ص۸۱]

قال الصادق (ع) : در مورد افرادی که با مخالفان می‌نشینند و ساکت می‌نشینند قال الصادق (ع) : لَآخُذَنَّ الْبَرِیءَ مِنْکمْ بِذَنْبِ السَّقِیمِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۵۸] .

۷. دچار شدن به نفرین ولعنت اولیای الهی

قال محمد بن مسلم : «کتب أبو عبد الله (ع) إلی الشیعة لیعطفن ذو السن منکم و النهی و الرأی علی ذی الجهل و طلاب الرئاسة أو لیصیبنکم لعنتی أجمعین» [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۴۷] .

(جمع نهبة به معنی العقل (المنجد))

قال الصادق (ع) : وَیلٌ لِقَوْمٍ لَا یدِینُونَ اللَّهَ بِالْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْکرِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶] .

۸. از بن رفتن عظمت اسلام

قال رسول الله (ص) : إذا عظمت أمتی الدنیا نزع الله منها هیبة الإسلام [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۷۵] .

النبی (ص) : لیس منا لم یوقّر الکبیر و یرحم الصغیر و یأمر بالمعروف و ینه عن المنکر [الفصاحة ، شماره۲۴۱۶] .

۹. شرکت در معصیت

قال الصادق (ع) : کانَ الْمَسِیحُ (ع) یقُولُ إِنَّ التَّارِک شِفَاءَ الْمَجْرُوحِ مِنْ جُرْحِهِ شَرِیک لِجَارِحِهِ لَا مَحَالَةَ [کافی ، ج۸ ، ص۳۴۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : فَمَنْ لَمْ یعْرِفْ بِقَلْبِهِ مَعْرُوفاً وَ لَمْ ینْکرْ مُنْکراً قُلِبَ فَجُعِلَ أَعْلَاهُ أَسْفَلَهُ وَ أَسْفَلُهُ أَعْلَاهُ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۵] .

سیاسی : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : لَا تَتْرُکوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْکرِ فَیوَلِّی اللَّهُ أَمْرَکمْ شِرَارَکمْ ثُمَّ تَدْعُونَ فَلَا یسْتَجَابُ لَکمْ [کافی ، ج۷ ، ص۵۱] .

می‌گوید در حال خودسازی هستم.

قال الصادق (ع) : إِنَّهُ قَدْ حَقَّ لِی أَنْ آخُذَ الْبَرِیءَ مِنْکمْ بِالسَّقِیمِ وَ کیفَ لَا یحِقُّ لِی ذَلِک وَ أَنْتُمْ یبْلُغُکمْ عَنِ الرَّجُلِ مِنْکمُ الْقَبِیحُ وَ لَا تُنْکرُونَ عَلَیهِ وَ لَا تَهْجُرُونَهُ وَ لَا تُؤذُونَهُ حَتَّی یتْرُکهُ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۱۸۱] .

۱۰. عذاب اخروی

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : إِنَّ الْعَالِمَ الْکاتِمَ عِلْمَهُ یبْعَثُ أَنْتَنَ أَهْلِ الْقِیامَةِ رِیحاً تَلْعَنُهُ کلُّ دَابَّةٍ مِنْ دَوَابِّ الْأَرْضِ الصِّغَارِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۳۱] .

وَ لا یأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا [بقره/۲۸۲] .

۱۱. سکوت نابجا

ـ قال رسول الله (ص) : السُّکوتُ عِنْدَ الضَّرُورَةِ بِدْعَةٌ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لَا خَيرَ فِی الصَّمْتِ عَنِ الْحُکمِ کمَا أَنَّهُ لَا خَیرَ فِی الْقَوْلِ بِالْجَهْلِ [نهج البلاغة ، حکمت ۱۸۲] .

۸. قلمرو

۱. منکرات خانوادگی

۱ ـ رفت و آمد باشد : وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْیا مَعْرُوفاً [لقمان/۱۵] .

۲ ـ تاثیرپذیری نباشد : لا تَتَّخِذُوا آباءَکمْ وَ إِخْوانَکمْ أَوْلِیاءَ [توبه/۲۳]

۱ ـ سوء استفاده از اموال همسر :

لا یحِلُّ لَکمْ أَنْ تَرِثُوا النِّساءَ کرْهاً وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ [نساء/۱۹] .

لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَیتُمُوهُنَّ [نساء/۱۹] .

أَ تَأْخُذُونَهُ بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبِیناً [نساء/۲۰] .

وَ کیفَ تَأْخُذُونَهُ وَ قَدْ أَفْضی بَعْضُکمْ إِلی بَعْضٍ [نساء/۲۱] .

لا یحِلُّ لَکمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمّا آتَیتُمُوهُنَّ شَیئاً [بقره/۲۲۹] .

۲ ـ ازدواج با مشرک :

وَ لا تَنْکحُوا الْمُشْرِکاتِ حَتّی یؤمِنَّ [بقره/۲۲۱] .

وَ لا تُنْکحُوا الْمُشْرِکینَ حَتّی یؤمِنُوا [بقره/۲۲۱] .

۳ ـ ازدواج با محارم : حُرِّمَتْ عَلَیکمْ أُمَّهاتُکمْ وَ بَناتُکمْ وَ أَخَواتُکمْ وَ عَمّاتُکمْ وَ خالاتُکمْ وَ بَناتُ الْأَخِ وَ بَناتُ الْأُخْتِ وَ أُمَّهاتُکمُ اللاّتِی أَرْضَعْنَکمْ وَ أَخَواتُکمْ مِنَ الرَّضاعَةِ وَ أُمَّهاتُ نِسائِکمْ وَ رَبائِبُکمُ اللاّتِی فِی حُجُورِکمْ مِنْ نِسائِکمُ اللاّتِی دَخَلْتُمْ بِهِنَّ [نساء/۲۳] .

۴ ـ زن‌داری بد : وَ لا تُمْسِکوهُنَّ ضِراراً لِتَعْتَدُوا [بقره/۲۳۱] .

۵ ـ ضرر به فرزند : لا تُضَارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ [بقره/۲۳۳] .

۶ ـ اختلاف افکنی : ما یفَرِّقُونَ بِهِ بَینَ الْمَرْءِ وَ زَوْجِهِ [بقره/۱۰۲] .

۷ ـ آمیزش بی‌وقت : وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّی یطْهُرْنَ [بقره/۲۲۲] .

۸ ـ فرزند کشی : قَدْ خَسِرَ الَّذِینَ قَتَلُوا أَوْلادَهُمْ سَفَهاً [انعام/۱۴۰] .

وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَکمْ مِنْ إِمْلاقٍ [انعام/۱۵۱] .

۹ ـ غفلت از تعهدات : لَئِنْ آتَیتَنا صالِحاً لَنَکونَنَّ مِنَ الشّاکرِینَ فَلَمّا آتاهُما صالِحاً جَعَلا لَهُ شُرَکاءَ فِیما آتاهُما فَتَعالَی اللّهُ عَمّا یشْرِکونَ [اعراف/۱۹۰–۱۸۹] .

۱۰ ـ فامیل بی‌دین : لا تَتَّخِذُوا آباءَکمْ وَ إِخْوانَکمْ أَوْلِیاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْکفْرَ عَلَی الْإِیمانِ [توبه/۲۳] .

۲. منکرات اخلاقی

۱ ـ غیبت : لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضاً [حجرات/۱۲] .

۲ ـ سخن‌چینی : مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً [نساء/۸۵] .

۳ ـ پرتوقعی : یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا [آل عمران/۱۸۸] .

۴ ـ ریاکاری : ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ رِئاءَ النّاسِ [نساء/۳۸] .

۵ـ خودستایی : یزَکونَ أَنْفُسَهُمْ [نساء/۴۹] .

۶ـ منت : لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ [بقره/۲۶۴] .

۷ـ رابطه مرد با مرد : إِنَّکمْ لَتَأْتُونَ الرِّجالَ شَهْوَةً [اعراف/۸۱] .

۸ـ لغو : وَ الَّذِینَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳] .

۹ـ دروغ : أَنَّ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَیهِ إِنْ کانَ مِنَ الْکاذِبِینَ [نوزر/۷] .

۱۰ـ خودبرتربینی : ما نَری لَکمْ عَلَینا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّکمْ کاذِبِینَ [هود/۲۷] .

۱۱ـ ظن : اجْتَنِبُوا کثِیراً مِنَ الظَّنِّ [حجرات/۱۲] .

۱۲ـ توهین ـ بی‌ادبی : لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ [حجرات/۱۱] .

۱۳ـ عب جوئ : وَ لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَکمْ [حجرات/۱۱] .

۱۴ـ بی‌احترامی به رهبر : لا تَرْفَعُوا أَصْواتَکمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِی وَ لا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ [حجرات/۲] .

۳. منکرات اجتماعی

۱. در افکار

۱ـ پیروی از تمایلات مردم : وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ [مائده/۷۷] .

۲ـ قانون غیرالهی : أَ فَحُکمَ الْجاهِلِیةِ یبْغُونَ [مائده/۵۰] .

۳ـ شخصیت‌گرایی : إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبَراءَنا [احزاب/۶۷] .

۴ـ باور نابه جا ـ ناباوری ب جا : لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقی إِلَیکمُ السَّلامَ [نساء/۹۴] .

۵ـ مکر : وَ لا یحِیقُ الْمَکرُ السَّیئُ إِلاّ بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳] .

۶ـ بی‌تفاوتی : کانُوا لا یتَناهَوْنَ عَنْ مُنکرٍ [مائده/۷۹] .

۷ـ آداب و رسوم غلط : وَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً قالُوا وَجَدْنا عَلَیها آباءَنا [اعراف/۲۸] .

۸ـ مرفهین بی‌درد : یسْتَأْذِنُونَک وَ هُمْ أَغْنِیاءُ [توبه/۹۳] .

۹ـ تقلید کورکورانه : إِنّا وَجَدْنا آباءَنا [زخرف/۲۲] .

۲. دررفتار

۱ـ حرام‌خواری : حُرِّمَتْ عَلَیکمُ الْمَیتَةُ [مائده/۳] .

أَکلِهِمُ السُّحْتَ [مائده/۶۲] .

۲ـ سرقت : السّارِقُ وَ السّارِقَةُ [مائده/۳۸] .

۳ـ انتقام نابه جا : وَ لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَآنُ قَوْمٍ [مائده/۲] .

۴ـ جلسه گناه : فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ [نساء/۱۴۰] .

۵ـ ترک هجرت : قالُوا فِیمَ کنْتُمْ [نساء/۹۷] .

۶ـ غفلت از دشمن : وَدَّ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ [نساء/۱۰۲] .

۷ـ بخل : وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذِینَ یبْخَلُونَ [آل عمران/۱۸۰] .

۸ـ بی‌تفاوتی : ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ [نساء/۷۵] .

۹ـ ترس : یخْشَوْنَ النّاسَ کخَشْیةِ اللّهِ [نساء/۷۷] .

۱۰ ـ تجسس : لا تَجَسَّسُوا [حجرات/۱۲] .

۱۱ ـ شراب و قمار : إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ إِنَّما يرِيدُ الشَّيطانُ أَنْ يوقِعَ بَينَكُمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِی الْخَمْرِ وَ الْمَيسِرِ وَ يصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّهِ وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱–۹۰] .

۱۲ ـ اسراف : وَ لا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا يحِبُّ الْمُسْرِفِينَ [اعراف/۳۱] .

۱۳ ـ تهديد : لَأُقَطِّعَنَّ أَيدِيكُمْ وَ أَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ [اعراف/۱۲۴] .

۱۴ ـ بهانه : قالُوا أُوذِينا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِينا [اعراف/۱۲۹] .

۱۵ ـ كلاه شرعی : ماجرای روز شنبه (يوم السبت) .

۱۶ ـ تحقير : فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيا حَتّی أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِی وَ كُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ [مومنون/۱۱۰] .

وَ مِنْهُمْ مَنْ يلْمِزُكَ فِی الصَّدَقاتِ [توبه/۵۸] .

۱۷ ـ زنا : الزّانِيةُ وَ الزّانِی فَاجْلِدُوا كُلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ [نور/۲] .

۱۸ ـ بدحجابی : وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ [نور/۳۱] .

وَ لا يضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ [نور/۳۱] .

۱۹ ـ ظلم : أَلا لَعْنَةُ اللّهِ عَلَی الظّالِمِينَ [هود/۱۸] .

۳. در گفتار

۱ ـ فساد : وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ [شعراء/۱۸۳] .

۲ ـ فساد : وَ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها [اعراف/۵۶] .

۳ ـ فحشاء : وَ لا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ [انعام/۱۵۱] .

۴ ـ پخش اخبار فاسد : يحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ [نور/۱۹] .

۵ ـ مكر : وَ لا يحِيقُ الْمَكْرُ السَّيئُ إِلّا بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳] .

۶ ـ تفرقه : لا تَفَرَّقُوا [آل عمران/۱۰۳] .

۷ ـ اخبار بررسی نشده : إِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ [حجرات/۶] .

۸ ـ تهمت : وَ مَنْ يكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْماً ثُمَّ يرْمِ بِهِ بَرِيئاً [نساء/۱۱۲] .

۹ ـ نجوا : لا خَيرَ فِی كَثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ [نساء/۱۱۴] .

۴. منكرات اقتصادی

۱ ـ وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ [نمساء/۵] .

۲ ـ لا تَأْكُلُوا أَمْوالَهُمْ إِلی أَمْوالِكُمْ [نساء/۲] .

۳ ـ أَحَلَّ اللّهُ الْبَيعَ وَ حَرَّمَ الرِّبا [بقره/۲۷۵] .

يمْحَقُ اللّهُ الرِّبا [بقره/۲۷۶] .

وَ ذَرُوا ما بَقِی مِنَ الرِّبا [بقره/۲۷۸] .

۴ ـ وَ لا يبْخَسْ مِنْهُ شَيئاً [بقره/۲۸۲] .

منكرات تجار و بازار :

۱ ـ کم‌فروشی : وَ أَوْفُوا الْكيلَ وَ الْمِيزانَ بِالْقِسْطِ [انعام/۱۵۲] .
وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ [مطففين/۱] .
أَوْفُوا الْكيلَ وَ لا تَكونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ [شعراء/۱۸۱] .
أَوْفُوا الْمِكيالَ وَ الْمِيزانَ بِالْقِسْطِ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْياءَهُمْ [هود/۸۵] .
وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِيمِ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْياءَهُمْ [شعراء/۱۸۳-۱۸۲] .
أَلاّ تَطْغَوْا فِي الْمِيزانِ وَ أَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَ لا تُخْسِرُوا الْمِيزانَ [الرحمن/۹-۸] .

۵. منکرات عقیدتی

۱ ـ قالُوا إِنَّ اللّهَ فَقِيرٌ [آل عمران/۱۸۱] .
۲ ـ قالَتِ الْيهُودُ يدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ [مائده/۶۴] .
۳ ـ قالَتِ الْيهُودُ وَ النَّصارى نَحْنُ أَبْناءُ اللّهِ [مائده/۱۸] .
۴ ـ لَنْ تَمَسَّنَا النّارُ [بقره/۸۰] .
۵ ـ لا تَكونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكينَ [انعام/۱۴] .
۶ ـ وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَيمانِكمْ [بقره/۲۲۴] .
۷ ـ أُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكفْرِهِمْ [بقره/۹۳] .
۸ ـ يا أَهْلَ الْكتابِ لا تَغْلُوا فِي دِينِكمْ [نساء/۱۷۱] .

منکرات جباران : (مانند بوسنی و هرزگوین)

۱ ـ خون‌ریزی : يذَبِّحُونَ أَبْناءَكمْ وَ يسْتَحْيونَ نِساءَكمْ [بقره/۴۹] .
يقَتِّلُونَ أَبْناءَكمْ [اعراف/۱۴۱] .
يهْلِك الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ [بقره/۲۰۵] .
وَ إِذْ أَخَذْنا مِيثاقَكمْ لا تَسْفِكونَ دِماءَكمْ [بقره/۸۴] .
۲ ـ آواره کردن : تُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِنْكمْ مِنْ دِيارِهِمْ [بقره/۸۵] .
وَ هُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيكمْ إِخْراجُهُمْ [بقره/۸۵] .
لَنُخْرِجَنَّك يا شُعَيبُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَك مِنْ قَرْيتِنا [اعراف/۸۸] .
۳ ـ بی‌تفاوتی مسلمین : وَ ما لَكمْ لا تُقاتِلُونَ [نساء/۷۵] .
۴ ـ مساوات در مساجد : آت الله سبحانی م فرمودند : امام در مسجد سلماسی روی زیلو درس می‌داد. روزی یک پتوی ساده برای زیر پای امام آورد. امام فرمود فردا نیاورید که روی آن نمی‌نشینم ، بگذارید در مسجد مساوات حاکم باشد.

قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْي عَنِ الْمُنْكرِ لَا يقَرِّبَانِ مِنْ أَجَلٍ وَ لَا ينْقُصَانِ مِنْ رِزْقٍ وَ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِك (امر و نهی) كلِّهِ كلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .

قالَ البَاقِرُ (ع) : مَنْ مَشَى إِلَى سُلْطَانٍ جَائِرٍ فَأَمَرَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ وَعَظَهُ وَ خَوَّفَهُ كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الثَّقَلَينِ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ مِثْلُ أَعْمَالِهِمْ [اختصاص مفید ، ص۲۶۱] .

۶. منکرات حقوقی

۱ ـ تغییر وصیت : فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ [بقره/۱۸۱] .

۲ـ مال یتیم : وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْیَتِیمِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [انعام/۱۵۲] .

۷. منکرات فرهنگی

۱ـ اضلال : وَدَّتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ لَوْ یضِلُّونَکمْ [آل عمران/۶۹] .

۲ـ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّیطانُ لِیبْدِی لَهُما ما وُورِی عَنْهُما مِنْ سَوْآتِهِما وَ قالَ ما نَهاکما رَبُّکما عَنْ هذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاّ أَنْ تَکونا مَلَکینِ أَوْ تَکونا مِنَ الْخالِدِینَ وَ قاسَمَهُما إِنِّی لَکما لَمِنَ النّاصِحِینَ فَدَلاّهُما بِغُرُورٍ [اعراف/۲۲-۲۰] .

۳ـ استفاده از هنر برای انحراف : وَ اتَّخَذَ قَوْمُ مُوسی مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِیهِمْ عِجْلاً جَسَداً [اعراف/۱۴۸] .

۴ـ حج مرده : وَ هُمْ یصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ [انفال/۳۴] .

۵ـ ایجاد مؤسسات مضر : وَ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً [توبه/۱۰۷] .

۶ـ بی‌اعتنایی نسبت به قرآن : وَ قالَ الرَّسُولُ یا رَبِّ إِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً [فرقان/۳۰] .

۷ـ مجلس گناه : لا یشْهَدُونَ الزُّورَ [فرقان/۷۲] .

پیامبر اکرم (ص) ۲۶ روز طائف را محاصره کردند ولی موفق به تسخیر نشدند. بعد از چند ماه شش نفر وارد مدینه شدند و نزد پیامبر (ص) آمدند و گفتند که ما نمایندگان مردم طائف هستیم. مسلمان می‌شویم با چند شرط مکتوب ، حضرت علی (ع) قرارداد را تنظیم نمودند و برای پامبر خواندند. یکی از شرطها ترک نماز بود ، حضرت علی (ع) نتوانست دیگر ادامه دهد و همین که برای پیامبر اکرم (ص) قرارداد را خواندند فرمود : لا خیر فی دین لا صلوة له

۸. منکرات حکومتی

۱ـ لا تَتَّخِذُوا الْیهُودَ وَ النَّصاری أَوْلِیاءَ [مائده/۵۱] .

۲ـ یؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَ الطّاغُوتِ [نساء/۵۱] .

۳ـ فَلا وَ رَبِّک لا یؤْمِنُونَ حَتّی یحَکمُوک [نساء/۶۵] .

۴ـ أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْک [بقره/۲۷۴] .

۵ـ استعباد : ما کانَ لِبَشَرٍ أَنْ یؤْتِیهُ اللّهُ الْکتابَ وَ الْحُکمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ یقُولَ لِلنّاسِ کونُوا عِباداً لِی مِنْ دُونِ اللّهِ [آل عمران/۷۹] .

۶ـ تشتّت : حَتّی إِذا فَشِلْتُمْ وَ تَنازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ وَ عَصَیتُمْ [آل عمران/۱۵۲] .

۷ـ رشوه : وَ تُدْلُوا بِها إِلَی الْحُکامِ لِتَأْکلُوا فَرِیقاً مِنْ أَمْوالِ النّاسِ بِالْإِثْمِ [بقره/۱۸۸] .

۸ـ آزار رهبر : وَ مَنْ یشاقِقِ الرَّسُولَ [نساء/۱۱۵] .

۹ـ طرد محرومان : وَ لا تَطْرُدِ الَّذِینَ یدْعُونَ رَبَّهُمْ [انعام/۵۲] .

۱۰ـ بدگمانی به مسئولین : فَإِذا جاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قالُوا لَنا هذِهِ وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَیئَةٌ یطَّیرُوا بِمُوسی [اعراف/۱۳۱] .

۹. منکرات نظامی

۱ـ فرار از جنگ : فَلا تُوَلُّوهُمُ الْأَدْبارَ [انفال/۱۵] .

۲ـ خیانت : لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَماناتِکمْ [انفال/۲۷] .

ـ إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْخائِنِینَ [انفال/۵۸] .

۳ـ توطئه : لِیثْبِتُوک أَوْ یقْتُلُوک أَوْ یخْرِجُوک [انفال/۳۰] .

۴ـ اختلاف : لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِیحُکمْ [انفال/۴۶] .

۵ـ دنیاگرائی : وَ لا تَکونُوا کالَّذِینَ خَرَجُوا مِنْ دِیارِهِمْ بَطَراً وَ رِئاءَ النّاسِ [انفال/۴۷] .

۶ـ ترس از دشمن : أَ تَخْشَوْنَهُمْ فَاللّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَوْهُ [توبه/۱۳] .
۷ـ بی‌احترامی به قراردادها : مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذلِک الدِّینُ الْقَیمُ فَلا تَظْلِمُوا فِیهِنَّ أَنْفُسَکمْ [توبه/۳۶] .
۸ـ مرخص نابه جا : إِنَّما یسْتَأْذِنُک الَّذِینَ لا یؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ [توبه/۴۵] .
۹ـ گزارش نادرست : وَ قَلَّبُوا لَک الْأُمُورَ [توبه/۴۸] .
۱۰. منکرات علمی
۱ـ لَوْ لا ینْهاهُمُ الرَّبّانِیونَ وَ الْأَحْبارُ [مائده/۶۳] .
۲ـ ثُمَّ یقُولَ لِلنّاسِ کونُوا عِباداً لِی [آل عمران/۷۹] .
۳ـ یکتُبُونَ الْکتابَ بِأَیدِیهِمْ [بقره/۷۹] .
۴ـ یلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ [آل عمران/۷۸] .
۵ـ یکتُمُونَ [بقره/۱۵۹] .
لا یلْبَثُونَ خِلافَک إِلاّ قَلِیلاً [اسراء/۷۶] .
۶ـ تُدْلُوا بِها إِلَی الْحُکامِ [بقره/۱۸۸] .
۷ـ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ [مائده/۴۴] .
۸ـ یعْرِفُونَهُ کما یعْرِفُونَ أَبْناءَهُمْ [بقره/۱۴۶] .
۹ـ وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَری عَلَی اللّهِ کذِباً أَوْ کذَّبَ بِآیاتِهِ [انعام/۲۱] .
۱۰ـ فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیغٌ فَیتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ [آل عمران/۷] .
۱۱ـ سَمّاعُونَ لِلْکذِبِ أَکالُونَ لِلسُّحْتِ [مائده/۴۲] .
۱۲ـ فَبَدَّلَ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلاً غَیرَ الَّذِی قِیلَ لَهُمْ [اعراف/۱۶۲] .
۱۳ـ وَرِثُوا الْکتابَ یأْخُذُونَ عَرَضَ هذَا الْأَدْنی [اعراف/۱۶۹] .
۱۴ـ ماجرای بلعم باعوراء :
وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ الَّذِی آتَیناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِینَ [اعراف/۱۷۵] .
۱۵ـ إِنَّ کثِیراً مِنَ الْأَحْبارِ وَ الرُّهْبانِ لَیأْکلُونَ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ [توبه/۳۴] .
۱۱. منکرات سیاسی
۱ـ جاسوسی : سَمّاعُونَ لِلْکذِبِ [مائده/۴۲] .
۲ـ ارعاب : إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ [آل‌عمران/۱۷۳] .
۳ـ افشای اسرار : وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ [نساء/۸۳] .
۴ـ ارتجاع : وَ مَنْ ینْقَلِبْ عَلی عَقِبَیهِ [آل عمران/۱۴۴] .
إِنْ تُطِیعُوا الَّذِینَ کفَرُوا یرُدُّوکمْ عَلی أَعْقابِکمْ [آل عمران/۱۴۹] .
فَکنْتُمْ عَلی أَعْقابِکمْ تَنْکصُونَ [مومنون/۶۶] .
۵ـ رابطه با استکبار : فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّکری مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [انعام/۶۸] .
۶ـ طاغوت گرایی : عَبَدَ الطّاغُوتَ [مائده/۶۰] .
۷ـ مستشار خارجی : لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکمْ [آل عمران/۱۱۸] .

۸ ـ ترک سازش : وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹] .
۹ ـ لزوم صلابت : لَكمْ دِينُكمْ وَ لِى دِينِ [كافرون/۶] .
ـ لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِم [مائده/۵۴] .
۱۰ ـ نفوذپذیری : وَ لَنْ يجْعَلَ اللّهُ لِلْكافِرِينَ عَلَى الْمُؤمِنِينَ سَبِيلًا [نساء/۱۴۱] .
۱۱ ـ حذف امتیازات مرزی و اقلیمی : إِنَّمَا الْمُؤمِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰] .

۹. ضرورتهای لازم در مقام عمل به امر به معروف و نه از منکر

۱. شرایط امربه معروف

۱. پیش گام بودن درنیکی ها

۱. پیش گام در عمل

در جنگها به دشمن نزدیکتر بود.

امام حسین (ع) علی اکبر را قبل از جوانان بنی‌هاشم به مدان فرستاد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَاماً فَلْيبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيرِهِ وَ لْيكنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مُعَلِّمُ نَفْسِهِ وَ مُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْإِجْلَالِ مِنْ مُعَلِّمِ النَّاسِ وَ مُؤَدِّبِهِمْ [نهج البلاغة ، حکمت ۷۳] .

آمر به معروف باید پیشگام باشد : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : و الله ما أمرتكم بطاعة إلا و قد ائتمرت بها و لا نهيتكم عن معصية إلا و قد انتهيت عنها [تأويل الآيات الظاهرة ، ص۱۲۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ إِنِّى وَ اللَّهِ مَا أَحُثُّكمْ عَلَى طَاعَةٍ إِلَّا وَ أَسْبِقُكمْ إِلَيهَا وَ لَا أَنْهَاكمْ عَنْ مَعْصِيةٍ إِلَّا وَ أَتَنَاهَى قَبْلَكمْ عَنْهَا [نهج البلاغة ، خطبه ۱۷۵] .

أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكمْ [بقره/۱۴۴] .

قال رسول الله (ص) : لَيلَةَ أُسْرِى بِى إِلَى السَّمَاءِ رَأَيتُ جَمَاعَةً تُقْرَضُ شِفَاهُهُمْ بِمَقَارِيضِ النَّارِ كلَّمَا قُرِضَتْ وَفَتْ فَقُلْتُ يا جَبْرَئِيلُ مَنْ هَؤُلَاءِ قَالَ هَؤُلَاءِ خُطَبَاءُ أُمَّتِك يقُولُونَ مَا لَا يفْعَلُونَ وَ يأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَ ينْسَوْنَ أَنْفُسَهُمْ [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۰۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَاماً فَلْيبْدَأْ بِتَعْلِيمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِيمِ غَيرِهِ وَ لْيكنْ تَأْدِيبُهُ بِسِيرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِيبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مُعَلِّمُ نَفْسِهِ وَ مُؤَدِّبُهَا أَحَقُّ بِالْإِجْلَالِ مِنْ مُعَلِّمِ النَّاسِ وَ مُؤَدِّبِهِمْ [نهج البلاغة ، حکمت ۷۳] .

لِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۲] .

۲. صالح بودن

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لَعَنَ اللَّهُ الْآمِرِينَ بِالْمَعْرُوفِ التَّارِكينَ لَهُ وَ النَّاهِينَ عَنِ الْمُنْكرِ الْعَامِلِينَ بِهِ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۲۹] .

قال رسول الله (ص) : مَثَلُ مَنْ يعَلِّمُ النَّاسَ الْخَيرَ وَ لَا يعْمَلُ بِهِ كالسِّرَاجِ يحْرِقُ نَفْسَهُ وَ يضِىءُ غَيرَهُ [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۰۵] .

قال الصادق (ع) : لِلْمُفَضَّلِ أَى مُفَضَّلُ قُلْ لِشِيعَتِنَا كونُوا دُعَاةً إِلَينَا بِالْكفِّ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَ اجْتِنَابِ مَعَاصِيهِ وَ اتِّبَاعِ رِضْوَانِهِ فَإِنَّهُمْ إِذَا كانُوا كذَلِك كانَ النَّاسُ إِلَينَا مُسَارِعِينَ [دعائم الأسلام ، ج۱ ، ص۵۸] .

شاید بتوان شرط تاثیر امر به معروف را آیه : التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاكعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ

النّاهُونَ عَنِ الْمُنْكرِ [توبه/۱۱۲] ، دانست؛
یعنی تا انسان اهل توبه و عبادت و رکوع و حمد و سجود نباشد عملا آمر به معروف نخواهد بود.
قـال رسول الله (ص) : إِنَّمَا يـأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَى عَنِ الْمُنْكرِ مَنْ كـانَتْ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ عَالِمٌ بِمَا يأْمُرُ بِهِ تَارِك لِمَا ينْهَى عَنْهُ عَادِلٌ فِيمَا يأْمُرُ عَادِلٌ فِيمَا ينْهَى رَفِيقٌ فِيمَا يأْمُرُ رَفِيقٌ فِيمَا ينْهَى [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۰۹] .
هر مصلحی باید صالح باشد :
قال رسول الله (ص) : لا تکن ممن یشدد علی الناس و یخفف عن نفسه [مکارم الأخلاق ، ص۴۵۷] .
قـال علی بن الحسـین (ع) : یـا اللهأسألـک ألاـ تجعلنی ممن لاـ ممن یحب الصـالحین و لا یعمل عملهم و یبغض المسـیئین و هو أحدهم [إقبال الأعمال ، ص۲۱۹] .
قَـالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لَـا ينْتَهِی وَ يـأْمُرُ بِمَـا لَـا يـأْتِی يحِبُّ الصَّالِحِينَ وَ لَا يعْمَلُ عَمَلَهُمْ وَ يبْغِضُ الْمُـذْنِبِينَ وَ هُوَ أَحَـدُهُمْ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۵۰] .
۲. داشتن آگاهی نسبت به معروف ومنکر
شناخت پدیده ، نوع پدیده ، اعتقاد به مضر بودن بیماری ، شیوه برخورد و پیشگیری (واکسینه) .
قال رسول الله (ص) : مَنْ عَمِلَ عَلَى غَيرِ عِلْمٍ كانَ مَا يفْسِدُ أَكثَرَ مِمَّا يصْلِحُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : يا كمَيلُ مَا مِنْ حَرَكةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ [تحف العقول ، ص۱۷۱] .
قال الصادق (ع) : وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ يحْتَاجُ إِلَى :
۱ ـ قال رسول الله (ص) : مَنْ عَمِلَ عَلَى غَيرِ عِلْمٍ كانَ مَا يفْسِدُ أَكثَرَ مِمَّا يصْلِحُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۴] .
۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : يا كمَيلُ مَا مِنْ حَرَكةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ [تحف العقول ، ص۱۷۱] .
قال الصادق (ع) : وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ يحْتَاجُ إِلَى :
۱ ـ أَنْ يكونَ عَالِماً بِالْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ
۲ ـ فَارِغاً مِنْ خَاصَّةِ نَفْسِهِ عَمَّا يأْمُرُهُمْ بِهِ وَ ينْهَاهُمْ عَنْهُ
۳ ـ نَاصِحاً لِلْخَلْقِ
۴ ـ رَحِيماً رَفِيقاً بِهِمْ
۵ ـ دَاعِياً لَهُمْ بِاللُّطْفِ وَ حُسْنِ الْبَيانِ
۶ ـ عَارِفاً بِتَفَاوُتِ أَخْلَاقِهِمْ لِينَزِّلَ كلًّا مَنْزِلَتَهُ [مصباح الشریعة ، ص۱۸] .
۳. دانستن روش برخورد
دلیل بسیاری از شکست های ما در امر به معروف نداشتن منطق و شیوه درست بوده. چرا فقهاء یکی از شرایط امر به معروف را احتمال تاثیر دانسته‌اند؟ در مورد هیچ عبادتی این شرط نیامده. مثلا : اگر نماز اثر دارد ، بخوان. اگر روزه اثر دارد ، بگیر. اگر نتیجه نـدارد ، تکلیفی نـداری؛ اما در مورد امر به معروف این شـرط هست ، چون تعبـدی است و نمی‌توانیم عقل خوا را حاکم کنیم که در اینجا اثر دارد ، پس نماز بخوانیم و... .
امـا در امر به معروف؛ شـارع این واجب را در اختیـار عقـل قرار داده و می گویـد : هر جـا فکر و منطق حکم کرد که اثر دارد ، اقدام کن.
صـاحب جواهرفرموده : در همه موارد امر و نه یگـانه چیزی که بایـد در نظر گرفت این است که : به چه نحو؟ به چه شـکل؟ با

چه وسیله؟ در چه زمان؟ به مقصود می‌رسیم.

ـ عَارِفاً بِتَفَاوُتِ أَخْلَاقِهِمْ لِيَنَزِّلَ كلًّا مَنْزِلَتَهُ

بَصِيراً بِمَكرِ النَّفْسِ وَ مَكَايِدِ الشَّيطَانِ

ـ وَ لكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقى وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره/۱۸۹] .

قال الصادق (ع) : الْعَامِلُ عَلَى غَيرِ بَصِيرَةٍ كالسَّائِرِ عَلَى غَيرِ الطَّرِيقِ لَا يزِيدُهُ سُرْعَةُ السَّيرِ إِلَّا بُعْداً [كافى ، ج۱ ، ص۴۳] .

فرق است بین بیمارشناسی و بیماری‌شناسی. ممکن است چند نفر را در یک خلاف کاری مشترک ببینیم در حالی که ریشه‌های گرایش باهم فرق بکند.

گوینده مؤمنی قصاب محل را خواست تا نهی از منکر کند و حال آن که او هر وقت گوشت می گرفت قصاب مقداری زوائد را برای گربه او روی گوشت می گذاشت قصاب که از نهی او ناراحت شده بود ، گفت : مواظب گربه هم باش؛ یعنی...

در جواب او گفت : من اول گربه را از خانه بیرون کرده‌ام ، بعد...

ـ اگر واقعا بخواهیم با منکرات مبارزه کنیم باید میکروبها را بشناسیم. میکروبها گناهان هستند ، پس در اینجا شناخت گناهان و راه مبارزه با آنها ضرورت پیدا می کند. ریشه بیماری‌ها متفاوت است ، چه بسا ۱۰ نفر سردرد دارند ، اما هر کدام دلیلی دارد ، پس هم باید بیمار را شناخت و هم بیماری را و هم انواع آنها را. سه نفر بدحجاب را در نظر بگیرید؛ یکی به خاطر عقده حقارت ، دیگری به خاطر جهل و سومی به خاطر لجاجت. درمان هر کدام نز با دیگری متفاوت است.

توجه! توجه! اگر ما این هنر را داشته باشیم که بتوانیم بفهمانیم که قوانین اسلام فطری و ذاتی است ، نه قراردادی؛ زمینه پذیرش آماده خواهد شد. همان‌گونه که آب صابون برای درخت مضر است. همان‌گونه که دود سیگار برای ریه مضر است؛ عریانی زن برای انسانیت انسانها زیان‌بخش است.

۴. شرح صدر همراه بادل سوزی

۱. دل سوز بودن

ـ با روی باز و اظهار محبت و دل سوزی برخورد کردن : قَالَ البَاقِرُ (ع) : حُسْنُ الْبِشْرِ يكسِبَانِ الْمَحَبَّةَ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۳] .

از محبت خارها گل می‌شود.

یکی از دوستان نقل می کرد که زن بداخلاق و اخموئی داشتم؛ نزد یک نفراز ان امر اظهار ناراحتی کردم ، راه چاره‌ای گفت و این که آینه‌ای بزرگ مقابل او قرار بده تا خودش را زیاد در او ببیند. این کار را کردم و از دیدن خود در آینه با آن قیافه متنفر گشته و راه خوش اخلاقی را برگزید.

شخصی به امام حسن (ع) رسید و شروع کرد فحاشی کردن ، اصحاب خواستند او را ادب کنند ، حضرت مانع شد و آن قدر با گرمی و ملاطفت برخورد کرد که طرف شرمنده و پشیمان شده و عذرخواهی کرد.

امام صادق (ع) به یک جوان شیعه خلافکار : قال الصادق (ع) : یا شقران إن الحسن من کل أحد حسن و إنه منک أحسن لمکانک منا [المناقب ، ج۴ ، ص۲۳۶] .

ـ نَاصِحاً لِلْخَلْقِ

۴ ـ رَحِيماً رَفِيقاً بِهِمْ

۵ ـ دَاعِياً لَهُمْ بِاللُّطْفِ وَ حُسْنِ الْبَيانِ

عَزِيزٌ عَلَيهِ ما عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيكمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ [توبه/۱۲۸] .

پیامبر اکرم (ص) گریه کرد. پرسیدند چه شد؟ فرمود : برا رحم بر گناهکاران آخر الزمان. [بحار ، ج۷۴ ، ص۹۹] .

قال رسول الله (ص) : إنی حریص علی رشدکم [شرح نهج البلاغة ابن ابی الحدید ، ج۱۴ ، ص۲۳۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إِنَّمَا يَنْبَغِی لِأَهْلِ الْعِصْمَةِ وَ الْمَصْنُوعِ إِلَيهِمْ فِی السَّلَامَةِ أَنْ يرْحَمُوا أَهْلَ الذُّنُوبِ وَ الْمَعْصِيةِ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۴۰] .

یکی از اهل صفه بسیار فقیر بود. رسول اکرم (ص) بسیار غصه می‌خورد. جبرئیل دو درهم آورد و حضرت به او داد و مشغول کار شد ، به قدری کارش بالا گرفت ، که اول وقت به نماز نمی‌رسید. باز پیامبر اکرم (ص) بسیار غصه می‌خورد ، جبرئیل آمد که دو درهم را پس بگیر. حضرت پس گرفت ، کارش هر روز افول کرد تا به خانه اول رسید (آری پیامبر (ص) هم برای دنیای مردم دل می‌سوزاند و هم برای آخرت مردم .) [بحار ، ج۲۲ ، ص۱۲۳] .

۲. ضرورت شرح صدر

شرح صدر : قالَ رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی [طه/۲۵] .

لَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ [آل عمران/۱۵۹] .

عَزِيزٌ عَلَيهِ ما عَنِتُّمْ [توبه/۱۲۸] .

۵. کسب رضای الهی

شناخت پدیده ، نوع پدپده ، اعتقاد به مضر بودن بیماری ، شیوه برخورد و پیش گیری (واکسینه) .

قال علی بن الحسین (ع) : یا الله‌أسألک ألا تجعلنی ممن یحب الصالحین و لا یعمل عملهم و یبغض المسیئین و هو أحدهم [إقبال الأعمال ، ص۲۱۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لَا ينْتَهِی وَ يأْمُرُ بِمَا لَا يأْتِی يحِبُّ الصَّالِحِينَ وَ لَا يعْمَلُ عَمَلَهُمْ وَ يبْغِضُ الْمُذْنِبِينَ وَ هُوَ أَحَدُهُمْ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۵۰] .

فَارِغاً مِنْ خَاصَّةِ نَفْسِهِ عَمَّا يأْمُرُهُمْ بِهِ وَ ينْهَاهُمْ عَنْهُ نَاصِحاً لِلْخَلْقِ [مصباح الشريعة ، ص۱۸] .

هدف و تفکر و تمایل شخصی خود را اعمال نکند.

مُجَرِّداً نِيتَهُ لِلَّهِ مُسْتَعِيناً بِهِ وَ مُبْتَغِياً لِوَجْهِهِ مُفَوِّضاً أَمْرَهُ إِلَى اللَّهِ نَاظِراً إِلَى عَيبِهِ [مصباح الشريعة ، ص۱۸] .

۶. شناخت اولویتها

۱ ـ أَنْ تَقُومُوا لِلَّهِ [سبأ/۴۶] .

ما طلبه‌ها بیشتر مسئولیم.لَوْ لا ينْهاهُمُ الرَّبّانِيونَ [مائده/۶۳] .

۲ ـ باد تسلم باشم نه آنکه خودمان انتخاب کنیم. اگر او بخواهدأَوْهَنَ الْبُيوتِ [عنکبوت/۴۱] .

حافظ اشرف مخلوقات م شود.

۳ ـ توجه به زمان : محرم ، تابستان.هُنالِكَ دَعا زَكَرِيا [آل عمران/۳۸] .

۴ ـ توجه به مکان : در جلسه‌ای که پدربزرگ با بچه‌هاست ، پدربزرگ را نهی از منکر نکنیم. غدیرخم و عزاداری در منا.

۵ ـ پر کردن خلاءهای طبیعی : هؤُلاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ [هود/۷۸] .

۶ ـ هنر : فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيرِ [بقره/۲۶۰] .

سلمان جوری و ابوذر جور دیگر.

حجربن عدی یک برائت از حضرت علی (ع) نکرد و اعدام شد؛ ولی عمار تقیه کرد ، میثم تمار ، رشید هجری ، زید بن علی ،

یحی بن زیـد جوری و کمیـل و ابن مسـعود و دیگران جور دیگری بوده‌انـد. (گـاهی بعض چهره‌هـا کسـانی هسـتند که نـاله و خونشان موج‌آفرین است.)

۷ ـ شـناخت مصادیق نهی از منکر و مراحل و روش ها بسیار دقیق است. مثلا قطع رابطه به خاطر منکرات گاهی مفیـد ، گاهی مضر ، گاهی طولانی گاهی موقت ، در آنجا که می‌فرماید : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : طَبِيبٌ دَوَّارٌ بِطِبِّهِ [نهج البلاغهٔ ، خطبه ۱۰۸] .

و دنبالش می‌فرماید : قَدْ أَحْكَمَ مَرَاهِمَهُ وَ أَحْمَى مَوَاسِمَهُ [نهج البلاغهٔ ، خطبه ۱۰۸] .

در موردی داغی می گذارد.

سعدی :

[از حماسه حسینی ، شهید مطهری.]

۸ ـ تشبیه به بیماریهای جسمی و اینکه ما چطور در مقابل آن عکس العمل نشان می‌دهیم.

۹ ـ از سرچشمه شروع کنید : اذْهَبا إِلى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغى [طه/۴۳] .

۱۰ ـ از خود فامیل : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكمْ وَ أَهْلِيكمْ ناراً [تحریم/۶] .

به حداقل اکتفا کن : قال رسول الله (ص) : قولوا لا إله إلا الله تفلحوا [المناقب ، ج۱ ، ص۵۵] .

۷. برخورد مؤدبانه

قَوْلاً لَيناً [طه/۴۴] .

أَخُوهُمْ هُودٌ [شعراء/۱۲۴] .

أَخُوهُمْ صالِحٌ [شعراء/۱۴۲] .

إِنِّی أَخافُ عَلَيكمْ [اعراف/۵۹] .

نام نیکو.

ـ کلام زیبا برخورد عالی : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أصلح المسیء بحسن فعالك و دل على الخير بجميل مقالك [غرر الحکم ، ص۲۵۵] .

قال النبی (ص) : من كان آمرا بالمعروف فليكن امره ذلك بمعروف [الفصاحهٔ۲۸۴۴] .

محبوبیت خود را در نظر بگیر : فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِهِ [یونس/۱۶] .

إِنّا نَراک مِنَ الْمُحْسِنِينَ [یوسف/۳۶] .

ـ شرایط سنی و اجتماعی او را فراموش نکن به یک پیرمرد در برابر اولادش نهی از منکر نکن.

قَوْلاً بَلِيغاً [نساء/۶۳] .

استدلالی : از تعبیرات قرآن.

وَ احْذَرْهُمْ [مائده/۴۹] .

مواظب باش خطرناکند : از تعبیرات قرآن.

ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبِّک بِالْحِكمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .

وَ قُلْ لِعِبادِی يقُولُوا الَّتِی هِی أَحْسَنُ [اسراء/۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : وَ لَا تَقُلْ مَا لَا تُحِبُّ أَنْ يقَالَ لَک [نهج البلاغهٔ ، نامه ۳۱] .

با زبان خودش : قال رسول الله (ص) : إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِياءِ أَمِرْنَا أَنْ نُكلِّمَ النَّاسَ عَلَی قَدْرِ عُقُولِهِمْ [کافی ، ج۱ ، ص۲۳] .

۸. داشتن توان برای اجرای معروف

فلما وافی کان سعد بن الربیع و عبد الله بن رواحهٔ یکسران أصنام الخزرج و کان کل رجل شریف فی بیته صنم یمسحه و یطیبه و لکل بطن من الأوس و الخزرج صنم فی بیت لجماعهٔ یکرمونه و یجعلون علیه مندیلا و یذبحون له فلما قدم الاثنا عشر من الأنصار أخرجوها من بیوتهم و بیوت من أطاعهم. فلما قدم السبعون کثر الإسلام و فشا و جعلوا یکسرون الأصنام [إعلام الوری ، ص۶۵] .

هر کس منطقه خود را پاک‌سازی کند.

محور کفر را نابود کند.

۹. بیان خوبی ها

محترم شمردن عقائد افراد :

ضرر راهی را که می‌رود بگو.

ـ عَزِیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ [توبه/۱۲۸] .

اول نقاط قوت را بگو بعد...

۱۰. بیان نمونه ها

نمونه کسانی که راه انحرافی را کنار گذاشته‌اند نقل کن.

۱۱. وجوب امربه معروف

قال الصادق (ع) : إِنَّمَا هُوَ عَلَی الْقَوِی الْمُطَاعِ الْعَالِمِ بِالْمَعْرُوفِ مِنَ الْمُنْکرِ لَا عَلَی الضَّعِیفِ الَّذِی لَا یهْتَدِی سَبِیلًا [کافی ، ج۵ ، ص۵۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : مَا مِنْ حَرَکةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِیهَا إِلَی مَعْرِفَةٍ [تحف العقول ، ص۱۷۱] .

۱۲. رفع عوامل عدم تأثیر

۱ ـ تفرقه : فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِیحُکمْ [انفال/۴۶] .

۲ ـ عمل نکردن آمرین :

لِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۲] .

أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکمْ [بقره/۴۴] .

۳ ـ نداشتن قدرت : وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰] .

۴ ـ نداشتن شیوه و روش : فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَیناً لَعَلَّهُ یتَذَکرُ أَوْ یخْشی [طه/۴۴] .

۵ ـ نبود طرح صحیح :

هؤلاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَکمْ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ لا تُخْزُونِ [هود/۷۸] .

وَ کلا مِنْها رَغَداً حَیثُ شِئْتُما وَ لا تَقْرَبا [بقره/۳۵] .

۲. مراحل امربه معروف

۱. ازکجا شروع کنیم

۱.

۱ ـ علاوه بر امر و نهی باید عوامل بازدارنده از معروف را حتی‌المقدور کم کرد. مثلا برای امر به نماز باید تلویزیون در آن ساعت برنامه‌های جذّاب را نگذارد تا مردم بتوانند نماز بخوانند.

۲ ـ ایمان به معاد انگیزه مهمی در انجام معروف و ترک منکر است.

۳ ـ رفتار مسئولین نیز بسیار مهم است. مردم اگر به نظام و مسئولین عقیده نداشتند به مسجد هم نمی‌روند.

۴ ـ رشد کیفی می‌تواند رشد کمی به وجود آورد. نماز با حالت خشوع در دیگران اثر دارد. مناجات‌های پرگریه و پرمحتوا از افراد سالم و پاک و مخلص برای هزاران جوان جاذبه دارد و سازندگی دارد.

چگونه بچه‌ها را به نماز وادار کنیم؟ اول ایجاد محبت خداوند از طریق شمردن نعمتها بعد توجه به چند اصل :

۱ ـ اصل خوشرویی.

۲ ـ اصل جاذبه دادن به مکان نماز.

۳ ـ اصل زیبایی در ادبیات (اذان زیبا ، قرائت زیبا ، سرود زیبا)

۴ ـ اصل تغذیه. گرسنه نباشد ، تشنه نباشد.

۵ ـ اصل آمادگی محیط نماز. کارتون و فیلم سینمایی نباشد.

۶ ـ اصل هماهنگی با دوستان نمازگزار ، والدین و بستگان نمازگزار.

۷ ـ اصل عملی نه تئوری (از او نپرسیم مقدمات نماز چند تاست؟شراط نماز چند تا است؟ و... «قال رسول الله (ص) : صلوا کما رأیتمونی أصلی [نهج الحق ، ص۴۲۶] .

بعد مقدمات را خودش می‌فهمد.

۸ ـ اصل خشوع و ایجاد احساس و حالت در نماز.

۹ ـ اصل اعتدال (او را خسته نکنیم) .

۱۰ ـ اصل مراقبت (با یک بار خسته نشویم) : وَ أْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَيها [طه/۱۳۲] .

۱۱ ـ اصل تشویق و تنذیر.

۱۲ ـ اصل سرعت. از خردسالی کم‌کم شروع کند و گرنه در ۱۳ سالگی و ۱۴ سالگی دیر است.

۱۳ ـ اصل هیجان. هنگام نماز با اذان دل بستن و دویدن و شور و با توجه به اصول سیزده‌گانه قهرا باید از چزهایی پرهیز کرد از جمله :

پرهیز از؛

۱ ـ طولانی شدن و خسته کردن.

۲ ـ زور و قهر نابه جا.

۳ ـ مراسم خشک و بی‌حالت بودن.

۴ ـ حرف بدون عمل ، بخش نامه بدون اجراء پس شرکت خود مسئولین مهم است.

۵ ـ متصدی کردن افراد غیرمجرب برای اذان و مسجد و امام جماعت.

۶ ـ تأمین نکردن خواسته‌های مشروع ، و بی‌خاصیت جلوه کردن جماعات.

۷ ـ خودخواهی‌ها و غرور بعضی که سبب می‌شود افراد تازه‌وارد تحقیر شوند.

۸ ـ نبود بهداشت ، لباس مناسب و پاک ، نبود خادم خوش‌اخلاق و... .

چگونه امر به معروف کنیم؟

علاوه بر دستور و قانون و تشویق و ایجاد زمینه‌ها و... باید ایجاد احساس در مردم به وجود آوریم. مثلا در امر به نماز بفهمانیم :

که : جهان محدود و بسته است و انسان را سیر نمی‌کند؛ باید از پنجره نماز به دنیای دیگری نگریست.

که : ظرف بی‌نهایت انسان با پیمانه‌های محدود پر نمی‌شود.

که : آنچه ما را سرگرم کرده رفتنی و متغیر و ما تنها و غریب و کوچک و محتاجیم که باید با قدرتی و علمی بی‌نهایت و ابدی گره بخوریم که آن رابطه ما مبدأ است.

که : نماز شناسنامه معنوی مسلمان است. قبله آن حج از راه دور است. همان گونه که حج یک نماز طولانی است.

که نماز جماعت سیما و مینیاتور جامعه اسلامی است که از عنصر امامت و عدالت وحدت و نظم ایمان و اخلاص ساخته شده است.

تذکرات :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ يلْقَى السَّمُّ فِي بِلَادِ الْمُشْرِكِينَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸] .

پیامبر (ص) هیچ گاه اقدام به هجوم شبانه نمی‌کرد مگر آنکه آنان شبیخون بزنند. [بحار ، ج۱۹ ، ص۱۷۸] .

پیامبر (ص) ، کسی که زن اسیر را از کنار جنازه شوهرش عبور داده بود توبیخ کرد.

۱ ـ در نهی از منکر توجه به زخم زبان ، هتک حرمت ، شئون افراد ، احتمال توجیه داشتن کار ، بشود.

۲ ـ توجه به شئون خود نیز داشته باشیم : قال الصادق (ع) : لَا ينْبَغِي لِلْمُومِنِ أَنْ يذِلَّ نَفْسَهُ قِيلَ لَهُ وَ كيفَ يذِلُّ نَفْسَهُ قَالَ يتَعَرَّضُ لِمَا لَا يطِيقُ [کافی ، ج۵ ، ص۶۳] .

۳ ـ تجسس نکنیم که گناهی را کشف کنیم.

۴ ـ حمل بر صحت را فراموش نکنیم شاید مقلد مرجع تقلیدی است که فلان کار را حرام نمی‌داند. شاید عروسی در شب شهادت فلان امام را نمی‌دانسته. شاید زن ومرد که در خابان دست یکدیگر را گرفته‌اند محرم باشند.

۵ ـ جوری برخورد نکنیم که از گناه کار ضدانقلاب بسازیم.

۶ ـ جوری عمل نکنیم که نظام اسلام تعصب شود.

۷ ـ خودمان را برتر از دیگران ندانیم.

۸ ـ بدون دیدن دوره و مراجعه پی‌درپی به کارشناس از پیش خود قیام بکنیم.

۹ ـ با گناه بد باشیم نه با گناه کار. در انظار دیگران نباشد ، مستقیم نباشد.

۲. تربیت نسل نو

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَثِ كالْأَرْضِ الْخَالِيةِ مَا أُلْقِي فِيهَا مِنْ شَيءٍ قَبِلَتْهُ [نهج البلاغهٔ ، نامه ۳۱] .

جاء فی الخبر مثل الذی یتعلم العلم فی صغره کالنقش علی الحجر [منیهٔ المرید ، ص۲۲۵] .

قال الصادق (ع) : عَلَيك بِالْأَحْدَاثِ فَإِنَّهُمْ أَسْرَعُ إِلَى كلِّ خَيرٍ [کافی ، ج۸ ، ص۹۳] .

فانهم ارق افئدهٔ فان الله بعثنی بشیرا و نذیرا فوافقنی الشبّان و خالفنی الشیوخ [جوان فلسفی ، ج۲ ، ص۲۴۸] .

فما آمن لموسی الا ذریهٔ من قومه [یونس/۸۳] .

قال الصادق (ع) : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ هُوَ شَابٌّ مُؤْمِنٌ اخْتَلَطَ الْقُرْآنُ بِلَحْمِهِ وَ دَمِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۳] .

امام سجاد (ع) به نوجوانان محصل می‌فرمود :
مرحبا بکم انتم و دائع العلم اذا انتم صغار قوم یوشک ان تکونوا کبار آخرین [بزرگسال فلسفی ، ج۲ ، ص۱۰۱] .
عن الحسن بن علی (ع) أنه دعا بنیه و بنی أخیه فقال إنکم صغار قوم و یوشک أن تکونوا کبار قوم آخرین فتعلموا العلم فمن لم یستطع منکم أن یحفظه فلیکتبه و لیضعه فی بیته [منیۀ المرید ، ص۳۴۰] .
چگونه بچه‌ها را به نماز وادار کنیم؟ اول ایجاد محبت خداوند از طریق شمردن نعمتها بعد توجه به چند اصل :
۱ ـ اصل خوش رویی.
۲ ـ اصل جاذبه دار کردن مکان نماز.
۳ ـ اصل زیبایی در ادبیات ، اذان زیبا ، قرائت زیبا ، سرود زیبا.
۴ ـ اصل تغذیه؛ گرسنه نباشد ، تشنه نباشد.
۵ ـ اصل آمادگی محیط نماز؛ کارتون و فیلم سینمایی نباشد.
۶ ـ اصل هماهنگی با دوستان نمازگزار و والدین و بستگان نمازگزار.
۴ ـ بررسی و مراقبت :
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : علی العاقل أن یحصی علی نفسه مساویها فی الدین و الرأی و الأخلاق و الأدب فیجمع ذلک فی صدره أو فی کتاب و یعمل فی إزالتها [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۶] .
من حاسب نفسه ربح و من غفل عنها خسر [بحار ، ج۷۶ ، ص۷۳] .
۳. باهدایت وارشاد
۱ ـ شرکت در مجالس موعظه :
قَالَ البَاقِرُ (ع) : یا فُضَیلُ إِنَّ حَدِیثَنَا یحْیِی الْقُلُوبَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۲] .
قال لقمان (ع) لابنه : یا بنی جالس العلماء و زاحمهم برکبتک فإن الله عز و جل یحیی القلوب بنور الحکمۀ کما یحیی الأرض من ماء السماء [مشکاۀ الأنوار ، ص۲۵۶] .
۲ ـ دوست خوب :
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : الصدیق من کان ناهیا عن الظلم و العدوان معینا علی البر و الإحسان [غرر الحکم ، ص۴۱۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أعداء الرجل قد یکونوا أنفع من إخوانه لأنهم یهدون إلیه عیوبه [شرح نهج البلاغۀ ، ابن ابی الحدید ، ج۲۰ ، ص۲۷۱] .
۴. حضور در مجلس مفید
کم کردن آرزوها :
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : طُولُ الْأَمَلِ فَیُنْسِی الْآخِرَةَ [نهج البلاغۀ ، خطبه ۴۲] .
۵. بافریاد بر ظالم
قَالَ البَاقِرُ (ع) : تزود من الدنیا بقصر الأمل [تحف العقول ، ص۲۸۴] .
تا رشد واقعی نکرده اصرار بر مطرح شدن نداشته باشد.
۶. باکم کردن آرزوها
بَابُ اسْتِحْبَابِ لُزُومِ الْمَنْزِلِ غَالِباً مَعَ الْإِتْیانِ بِحُقُوقِ الْإِخْوَانِ لِمَنْ یشُقُّ عَلَیهِ اجْتِنَابُ مَفَاسِدِ الْعِشْرَةِ [وسائل الشیعۀ ، ج۱۵ ، ص۳۵۴

.]

بعد از این مطلب ۷ حدیث آورده است.

۷. کنترل شهوت

قال رسول الله (ص) : مَنْ تَزَوَّجَ أَحْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۸] .

قال رسول الله (ص) : مَا مِنْ شَابٍّ تَزَوَّجَ فِی حَدَاثَةِ سِنِّهِ إِلَّا عَجَّ شَيطَانُهُ يا وَيلَهُ عَصَمَ مِنِّی ثُلُثَی دِينِهِ [دعائم الأسلام ، ج۲ ، ص۱۹۰] .

روزه گرفتن : کسی که نمی‌تواند ازدواج کند روزه بگیرد. [کنز ، ج۱۶ ، ص۲۷۹] .

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ [نور/۳۰] .

وَ قُلْ لِلْمُؤْمِناتِ يغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ [نور/۳۱] .

قال عیسی (ع) : لا تکونن حدید النظر إلی ما لیس لک فإنه لن یزنی فرجک ما حفظت عینک فإن قدرت أن لا تنظر إلی ثوب المرأة التی لا تحل لک فافعل [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۶۲] .

قال الصادق (ع) : أَنَّ رَجُلًا مِنْ خَثْعَم جَاءَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَ يا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِی مَا أَفْضَلُ الْإِسْلَام قَالَ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ قَالَ ثُمَّ مَا ذَا قَالَ ثُمَّ صِلَةُ الرَّحِم قَالَ ثُمَّ مَا ذَا قَالَ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْكرِ قَالَ فَقَالَ الرَّجُلُ فَأَی الْأَعْمَالِ أَبْغَضُ إِلَی اللَّهِ قَالَ الشِّرْک بِاللَّهِ قَالَ ثُمَّ مَا ذَا قَالَ قَطِيعَةُ الرَّحِمِ قَالَ ثُمَّ مَا ذَا قَالَ الْأَمْرُ بِالْمُنْكرِ وَ النَّهْی عَنِ الْمَعْرُوفِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۸] .

پیامبر (ص) فرمود : بهترین مسلمانی :

ایمان به خدا : رابطه با خالق.

صله رحم : رابطه با خانواده.

امر به معروف و نهی از منکرات : رابطه با جامعه.

مرحوم مطهری می‌فرماید : این حدیث سیر لطیفی دارد؛ اول رابطه را با خدا محکم کن ، سپس خانواده ، بعد جامعه.

بعد ، از حضرت سؤال شد کدام یک از کارها را خداوند بیشتر دشمن دارد؟

فرمود :

الشِّرْک بِاللَّهِ

ضایع کردن حق خدا.

قطع رحم : ضایع کردن حق خانواده.

امر به منکر و نهی از معروف : ضایع کردن حق جامعه.

نکته :

امر به منکر و نهی از معروف هم با زبان می‌شود ، هم با قیافه ، هم با مجله؛ هم با روزنامه ، هم با سخنرانی ، هم با عمل و...

چه بسا مردم با اعمال خود دیگران را به منکر سوق می‌دهند و از معروف باز می‌دارند.

۸. محورهای اساسی در امربه معروف

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : عَجِبْتُ لِمَنْ يتَصَدَّی لِصَلَاحِ النَّاسِ وَ نَفْسُهُ أَشَدُّ شَیءٍ فَسَاداً فَلَا يصْلِحُهَا وَ يتَعَاطَی إِصْلَاحَ غَيرِهِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۱۵] .

قال علی بن الحسین (ع) : كفَی بِالْمَرْءِ عَيباً أَنْ ينْظُرَ فِی عُيوبِ غَيرِهِ مَا يعْمَی عَلَيهِ مِنْ عَيبِ نَفْسِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۶۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أحمق الناس من أنكر على غيره رذيلة (رذائله) و هو مقيم عليها [غرر الحكم ، ص۷۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إن أفضل الجهاد مجاهدة الرجل نفسه [غرر الحكم ، ص۲۴۲] .
لِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۲] .
أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ [بقره/۴۴] .
وَ أْمُرْ أَهْلَك بِالصَّلاةِ [طه/۱۳۲] .
قُلْ لِأَزْواجِك وَ بَناتِك [احزاب/۵۹] .
قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ ناراً [تحريم/۶] .
وَ كانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاةِ وَ الزَّكاةِ [مريم/۵۵] .
قال رسول الله (ص) : كلكم راع و كلكم مسئول عن رعيته فالإمام راع و هو المسئول عن رعيته و الرجل فى أهله راع و هو مسئول عن رعيته و المرأة فى بيت زوجها راعية و هى مسئولة عن رعيتها و الخادم فى مال سيده راع و هو مسئول عن رعيته و الرجل فى مال أبيه راع و هو مسئول عن رعيته و كلكم راع و كلكم مسئول عن رعيته [عوالى اللآلى ، ج۱ ، ص۱۲۹] .الرجل داع فى اهله و هو مسئول عن رعيتهقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : كل امرئ مسئول عما ملكت يمينه و عياله [غرر الحكم ، ص۴۰۵] .
قال على بن الحسين (ع) : وَ أَمَّا حَقُّ وَلَدِك فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّهُ مِنْك وَ مُضَافٌ إِلَيك فِي عَاجِلِ الدُّنْيا بِخَيرِهِ وَ شَرِّهِ وَ أَنَّك مَسْئُولٌ عَمَّا وَلِيتَهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَ الدَّلَالَةِ عَلَى رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْمَعُونَةِ عَلَى طَاعَتِهِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۶۲۱] .
وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَك الْأَقْرَبِينَ [شعراء/۲۱۴] .
عَنْ سُلَيمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ : «قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّ لِي أَهْلَ بَيتٍ وَ هُمْ يسْمَعُونَ مِنِّي أَ فَأَدْعُوهُمْ إِلَى هَذَا الْأَمْرِ فَقَالَ نَعَمْ» [كافى ، ج۲ ، ص۲۱۱] .
سبب شيعه شدن زراره خواهرش شد ، و تا زمان امام زمان (ع) تمام فرزندانش فقيه بودند.
همسايه‌ها :
قال على بن الحسين (ع) : وَ أَمَّا حَقُّ جَارِك فَحِفْظُهُ غَائِباً وَ إِكرَامُهُ شَاهِداً وَ نُصْرَتُهُ إِذْ كانَ مَظْلُوماً وَ لَا تَتَّبِعْ لَهُ عَوْرَةً فَإِنْ عَلِمْتَ عَلَيهِ سُوءاً سَتَرْتَهُ عَلَيهِ وَ إِنْ عَلِمْتَ أَنَّهُ يقْبَلُ نَصِيحَتَك نَصَحْتَهُ فِيمَا بَينَك وَ بَينَهُ وَ لَا تُسْلِمْهُ عِنْدَ شَدِيدَةٍ وَ تُقِيلُ عَثْرَتَهُ وَ تَغْفِرُ ذَنْبَهُ وَ تُعَاشِرُهُ مُعَاشَرَةً كرِيمَةً وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۶۲۳] .
وَ الصّاحِبِ بِالْجَنْبِ [نساء/۳۶] .
رسول اكرم (ص) در خطبه‌اى فرمود :
ما بال اقوم لا يفقهون جيرانهم و لا يعلمونهم و لا يعظونهم و لا يامرونهم و لا ينهونهم و ما بال اقوام لا يتعلمون من جيرانهم و لا يتفقهون و لا يتعظون و الله ليعلمن اقوام جيرانهم...او لأعاقبنهم بالعقوبة فى دار الدنيا ثم نزل فدخل بيته الحديث [كنز ، ج۳ ، ص۶۸۴] .
محيط سالم ، رفيق سالم ، كتاب سالم ، معلم سالم ، الگوى سالم از ابزار ارشادات.
قال الصادق (ع) : أَكثَرُ الْخَيرِ فِي النِّسَاءِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۳۸۵] .
اگر زنان شجاع و انسان‌ساز از ملت گرفته شوند ، ملت ها به شكست و انحطاط كشيده مى‌شوند. [امام خمينى (ره)] .
زن مربى جامعه است.
صلاح و فساد جامعه مربوط به صلاح و فساد زنان است.

بیان مقام زن که کوثر است ، مربی است ، انسان‌ساز است ، حقوق زیاد دارد و انسان کامل است.
و اگر آرایش کرده خود را به مردم بیرون عرضه کند شوهرش دیوث و برای هر گامی که زن بردارد ، شوهرش در دوزخ جایگاه خاصی خواهد داشت» [بحار ، ج ۱۰۰ ، ص۲۴۹] .
قال الامیر (ع) : شنیده‌ام زنان شما در بازار به مردم تنه می‌زنند ، آیا حیاء نمی‌کنند؟ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : یا أهل العراق نبئت أن نساءکم یوافقن الرجال فی الطریق أ ما تستحیون.و قال (ع) : لعن الله من لا یغار [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۱۵] .
گفتگو با زنی که کلامش تحریک کننده است حرام است.
حضرت علی (ع) به زنان سلام نمی‌کرد و می‌فرمود : أَتَخَوَّفُ أَنْ يُعْجِبَنِي صَوْتُهَا فَيَدْخُلَ مِنَ الْإِثْمِ عَلَى أَكْثَرُ مِمَّا أَطْلُبُ مِنَ الْأَجْرِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۶۹] .
قَالَ الصَّدُوقُ (ره) : إِنَّمَا قَالَ (ع) ذَلِكَ لِغَيْرِهِ وَ إِنْ عَبَّرَ عَنْ نَفْسِهِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۶۹] .
بَابُ تَحْرِيمِ مُفَاكَهَةِ الْأَجَانِبِ وَ مُمَازَحَتِهِنَّ [وسائل الشیعة ، ج ۲۰ ، ص۱۹۷] .
راوی می گوید : به زنی قرآن درس می‌دادم ، با او شوخی کردم. همین که خدمت امام باقر (ع) رسیدم فرمود : أَيَّ شَيْءٍ قُلْتَ لِلْمَرْأَةِ (فَغَطَّيْتُ وَجْهِي) فَقَالَ لَا تَعُودَنَّ إِلَيْهَا [المناقب ، ج۴ ، ص۱۸۲] .
۲. مراحل مختلف در امربه معروف
۱. انزجار قلبی
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : فَمِنْهُمُ الْمُنْكِرُ لِلْمُنْكَرِ بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ فَذَلِكَ الْمُسْتَكْمِلُ لِخِصَالِ الْخَيْرِ وَ مِنْهُمُ الْمُنْكِرُ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ التَّارِكُ بِيَدِهِ فَذَلِكَ مُتَمَسِّكٌ بِخَصْلَتَيْنِ مِنْ خِصَالِ الْخَيْرِ وَ مُضَيِّعٌ خَصْلَةً وَ مِنْهُمُ الْمُنْكِرُ بِقَلْبِهِ وَ التَّارِكُ بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ فَذَلِكَ الَّذِي ضَيَّعَ أَشْرَفَ الْخَصْلَتَيْنِ مِنَ الثَّلَاثِ وَ تَمَسَّكَ بِوَاحِدَةٍ وَ مِنْهُمْ تَارِكٌ لِإِنْكَارِ الْمُنْكَرِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ يَدِهِ فَذَلِكَ مَيِّتُ الْأَحْيَاءِ وَ مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا وَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنِ الْمُنْكَرِ إِلَّا كَنَفْثَةٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ وَ إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَا يُقَرِّبَانِ مِنْ أَجَلٍ وَ لَا يَنْقُصَانِ مِنْ رِزْقٍ وَ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ [نهج البلاغة ، حکمت ۳۷۴] .
ـ رضایت : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : الرَّاضِي بِفِعْلِ قَوْمٍ كَالدَّاخِلِ مَعَهُمْ فِيهِ [نهج البلاغة ، حکمت ۱۵۴] .
بعد از پیروزی جمل ، یکی به علی (ع) می گفت : کاش برادرم با ما شاهد پیروزی بود. امام فرمود : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أَ هَوَى أَخِيكَ مَعَنَا فَقَالَ نَعَمْ قَالَ فَقَدْ شَهِدَنَا وَ لَقَدْ شَهِدَنَا فِي عَسْكَرِنَا هَذَا أَقْوَامٌ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَ أَرْحَامِ النِّسَاءِ سَيَرْعَفُ بِهِمُ الزَّمَانُ وَ يَقْوَى بِهِمُ الْإِيمَانُ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۲] .
بی‌اعتبار کردن و لغو اعتبار کارت خبرنگاران مغرض : إِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا [حجرات/۶] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَنْكِرُوا بِقُلُوبِكُمْ وَ الْفِظُوا بِأَلْسِنَتِكُمْ وَ صُكُّوا بِهَا جِبَاهَهُمْ وَ لَا تَخَافُوا فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .
۲. ارشاد وتعلیم
امام خمینی (ره) : بنابر احتیاط واجب ، ارشاد جاهل لازم است. قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : ما أخذ الله علی الجهال أن یتعلموا حتی أخذ علی العلماء أن یعلموا [عوالی الله آلی ، ج۴ ، ص۷۱] .
اما تعلیم موضوع. لازم نیست بگوییم این شراب است؛ مگر موضوع مهم که بگوییم ایشان خواهر رضاعی شماو حق ازدواج ممنوع است و یا بگوییم فلانی قاتل نیست.
قال رسول الله (ص) : لئن یهدی الله بک رجلا واحدا خیر لک من الدنیا و ما فیها [منیة المرید ، ص۱۰۱] .

گاهی در ذهن مرتکب منکر شبهه هست که باید برطرف شود.

یکی از ریشه‌های ارتکاب منکر جهل است؛ اگر این ریشه را قطع کنیم با ارشاد و تعلیم بخشی از منکرات ریشه‌کن می‌شود.

۱ـ اگر جز با امر و نهی از کار خلاف دست بر نمی‌دارد واجب است امر و نهی کند (نه موعظه) . [تحریر ، ج۱ ، ص۴۳۸ ، مسئله۳] .

۱ـ امام خمینی (ره) به منزل مرحوم ملکی تبریزی رفت و دید ایشان غرق در نمازند و در قنوت شعر فارسی می‌خواند.

روی محمد بن إسحاق بن یسار عن رجاله قال : «لما أصاب رسول الله (ص) قریشا ببدر و قدم المدینة جمع الیهود فی سوق قینقاع فقال یا معشر الیهود احذروا من الله مثل الذی نزل بقریش یوم بدر و أسلموا قبل أن ینزل بکم ما نزل بهم» [بحار الأنوار ، ج۱۹ ، ص۲۰۵] .

چند اصل :

۱ـ فریاد در بازار.

۲ـ فریاد شخص رهبر.

۳ـ نفوذ در منطقه کنار.

۴ـ فریاد بر سر یهود.

۵ـ تبلیغ از راه مقایسه آنان با دیگران (مساوات در سرنوشت) .

۶ـ استفاده از فرصت.

۳. اظهار تنفر

۱ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ نَلْقَى أَهْلَ الْمَعَاصِی بِوُجُوهٍ مُکفَهِرَّةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۸] .

إذا سَمِعْتُمْ آیاتِ اللّهِ یکفَرُ بها وَ یسْتَهْزَأُ بها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ [نساء/۱۴۰] .

۲ـ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ الْمُغِیرَةِ قَالَ : «لَقِینِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی بَعْضِ طُرُقِ الْمَدِینَةِ قُبُلًا فَقَالَ یا حَارِثُ قُلْتُ نَعَمْ فَقَالَ لَأَحْمِلَنَّ ذُنُوبَ سُفَهَائِکمْ عَلَى حُلَمَائِکمْ قُلْتُ وَ لَمْ جُعِلْتُ فِدَاک قَالَ مَا یمْنَعُکمْ إِذَا بَلَغَکمْ عَنِ الرَّجُلِ مِنْکمْ مَا تَکرَهُونَ مِمَّا یدْخُلُ عَلَینَا مِنْهُ الْعَیبُ عِنْدَ النَّاسِ وَ الْأَذَى أَنْ تَأْتُوهُ وَ تَعِظُوهُ وَ تَقُولُوا لَهُ قَوْلًا بَلِیغاً قُلْتُ إِذَا لَا یقْبَلُ مِنَّا وَ لَا یطِیعُنَا قَالَ فَإِذاً فَاهْجُرُوهُ وَ اجْتَنِبُوا مُجَالَسَتَهُ» [اختصاص مفید ، ص۲۵۱] .

۳ـ أَعْرِضْ عَنْهُمْ [مائده/۴۲] .

هجران : از تعبیرات قرآن.

۴ـ درباره نهی از فساد کودک :

و اهجره و لا تطل و لا تضرب [بحار ، ج۱۰۱ ، ص۹۹] .

قال الکاظم (ع) : و اهجره و لا تطل [عدة الداعی ، ص۸۹] .

وَ اهْجُرُوهُنَّ فِی الْمَضاجِعِ [نساء/۳۴] .

۵ـ امام صادق (ع) به بعضی از یاران فرمود : چرا شما گناهکار را مشاهده می‌کنید؟

قال الصادق (ع) لِقَوْمٍ مِنْ أَصْحَابِهِ : إِنَّهُ قَدْ حَقَّ لِی أَنْ آخُذَ الْبَرِیءَ مِنْکمْ بِالسَّقِیمِ وَ کیفَ لَا یحِقُّ لِی ذَلِک وَ أَنْتُمْ یبْلُغُکمْ عَنِ الرَّجُلِ مِنْکمُ الْقَبِیحُ وَ لَا تُنْکرُونَ عَلَیهِ وَ لَا تَهْجُرُونَهُ وَ لَا تُؤْذُونَهُ حَتَّى یتْرُکهُ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۱۸۱] .

فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ [نساء/۱۴۰] .

۶ ـ هذا فِراقُ بَینِی وَ بَینِک [کهف/۷۸] .
لَکمْ دِینُکمْ وَ لِی دِینِ [کافرون/۶] .
إِنِّی بَرِیءٌ مِمّا تُشْرِکونَ [انعام/۷۸] .
۷ ـ وسائل ، ج۱۱ ، ص۴۱۳ و ۴۱۴ ـ اصول کافی ، ج۲ ، باب البداء ، حدیث ۵ ـ باب العقول ، حدیث۸ ـ بحار ، ج۲۲ ، ص۱۴۲ و ج۴۳ ، ص۱۵۷ و ۱۷۰ و ۱۰۳.
۸ ـ امام (ره) در استفتائ فرمود : اگر ترک معاشرت موجب می‌شود گناه کار دست بردارد ، لازم است که از معاشرت با او دست بردارند.
۹ ـ قال الصادق (ع) : لَا ینْبَغِی لِلْمُؤْمِنِ أَنْ یجْلِسَ مَجْلِساً یعْصَی اللَّهُ فِیهِ وَ لَا یقْدِرُ عَلَی تَغْییرِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .
قال رسول الله (ص) : یا ابْنَ مَسْعُودٍ لَا تُجَالِسُوهُمْ فِی الْمَلَإِ وَ لَا تُبَایعُوهُمْ فِی الْأَسْوَاقِ وَ لَا تَهْدُوهُمُ الطَّرِیقَ وَ لَا تَسْقُوهُمُ الْمَاءَ [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۰۱] .
قال الصادق (ع) : لَا تَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدَعِ وَ لَا تُجَالِسُوهُمْ فَتَصِیرُوا عِنْدَ النَّاسِ کوَاحِدٍ مِنْهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۵] .
قال الصادق (ع) : مَنْ قَعَدَ عِنْدَ سَبَّابٍ لِأَوْلِیاءِ اللَّهِ فَقَدْ عَصَی اللَّهَ تَعَالَی [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۹] .
امام کاظم (ع) : به صورت انتقاد از شخصی پرسید چرا با فلانی آمد و رفت داری؟ گفت او دائی من است. فرمود : أَ مَا تَخَافُ أَنْ تَنْزِلَ بِهِ نَقِمَةٌ فَتُصِیبَکمْ جَمِیعاً [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .
قال الصادق (ع) : مَنْ کانَ یؤْمِنُ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ فَلَا یجْلِسْ مَجْلِساً ینْتَقَصُ فِیهِ إِمَامٌ أَوْ یعَابُ فِیهِ مُؤْمِنٌ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۷] .
ثم قال اذا رایت الذین تخوضون فی آیاتنا فاعرض عنهم حتی یخوضوا فی حدیث غیره [وسائل ، ج۱۱ ، ص۵۰۴] .
مراحل / جوسازی :
شخصی به رسول اکرم (ص) از همسایه‌اش شکایت کرد. حضرت بارها او را به صبر دعوت کرد ، ولی اثری نداشت. حضرت فرمود : اثاثیه ات را بیرون خانه بگذار و روز جمعه در مسیر مردم قرار بگیر ، هر کس گفت چرا؟ ظلم همسایه را بگو.» [اصول کافی ، ج۲ ، باب حق الجوار] .
۲ ـ فرمان اعتصاب ترک سخن با سه نفری که در جبهه شرکت نکرده بود ، ایجاد یک جوسازی است.
وَ عَلَی الثَّلاثَةِ الَّذِینَ خُلِّفُوا [توبه/۱۱۸] .
تبعید :
وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّکمْ مِنْ أَرْضِنا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِی مِلَّتِنا [ابراهیم/۱۳] .
مبارزه منفی / بایکوت :
۱ ـ وَ إِذا رَأَیتَ الَّذِینَ یخُوضُونَ فِی آیاتِنا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ [انعام/۶۸] .
۲ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِیاک أَنْ تُزَوِّجَ شَارِبَ الْخَمْرِ فَإِنْ زَوَّجْتَهُ فَکأَنَّمَا قُدْتَ إِلَی الزِّنَی وَ لَا تُصَدِّقْهُ إِذَا حَدَّثَک وَ لَا تَقْبَلْ شَفَاعَتَهُ وَ لَا تَأْمَنْهُ عَلَی شَیءٍمِنْ مَالِک فَإِنِ ائْتَمَنْتَهُ فَلَیسَ لَک عَلَی اللَّهِ ضَمَانٌ وَ لَا تُواکلْهُ وَ لَا تُصَاحِبْهُ وَ لَا تَضْحَک فِی وَجْهِهِ وَ لَا تُصَافِحْهُ وَ لَا تُعَانِقْهُ فَإِنْ مَرِضَ فَلَا تَعُدْهُ فَإِنْ مَاتَ فَلَا تُشَیعْ جَنَازَتَهُ إِلَی أَنْ قَالَ وَ لَا تُجَالِسْ شَارِبَ الْخَمْرِ وَ لَا تُسَلِّمْ عَلَیهِ إِذَا جُزْتَ بِهِ فَإِنْ سَلَّمَ عَلَیک فَلَا تَرُدَّ السَّلَامَ بِالْمَسَاءِ وَ الصَّبَاحِ وَ لَا تَجْتَمِعْ مَعَهُ فِی مَجْلِسٍ فَإِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا نَزَلَتْ عَمَّتْ مَنْ فِی الْمَجْلِسِ [فقه الرضا (ع) ، ص ۲۸۰] .

امر به معروف و نهی از منکر ، صفحه ۳۵

۳ ـ لما وقعت بنو اسرائیل فی المعاصی نهیتهم علمائهم فلم ینتهوا فجالسوهم فی مجالسهم و اکلوهمو شاربوهم فضرب الله قلوب بعضهم ببغض و لعنهم علی لسان داود ذلک بما عصوا و کانوا یعتدون [جامع الاصول ، ج ۱ ، ص۳۳۲] .

۴ ـ وَ عَلَی الثَّلاثَهِ الَّذِینَ خُلِّفُوا [توبه/۱۱۸] .

۴. تغافل و عدم اعتنا

گاهی تغافل اهرم تربیت است. [اخلاق‌های فلسفی ، ج ۱ ، ص۴۰۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : لا عقل کالتجاهل [غرر الحکم ، ص۵۳] .

البته باید از این غمض عین و تجاهل و تغافل اثر نهی از منکر به نحوی مؤثر فهمده شود و گرنه سکوت در برابر فساد است.

وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .

استاد جواد مغنیه در تفسیر الکشاف می گوید ، منظور از این آیه تغافل است.

تغافل منفی :

۱ ـ تغافل می کند تا دوستش رنجیده نشود ، گرچه خداوند معصیت می‌شود.

۲ ـ تغافل می کند تا دوستش محبوبیتش کم نشود (خودخواهی) .

۳ ـ تغافل می کند تا نفهمد نیازمند کیست و مجبور به کمک به او نشود.

۴ ـ تغافل افراد حسود که طرف عیب و گناهش باقی بماند و رسوا شود.

۵ ـ تغافل می کند تا دیگران نیز عیب و گناهان او را نادیده بگیرند و یک نوع معامله و بده و بستان می کنند.

نگاه و سکوت :

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : رب سکوت أبلغ من کلام [غرر الحکم ، ص۲۱۵] .

نحوه مطالبه از کسی که طفره می‌رفت ، امام فرمود : برو و به او نگاه کن ، اثرش بیشتر است.

قال الصادق (ع) : لَیسَ هَذَا طَرِیقَ التَّقَاضِی وَ لَکنْ إِذَا أَتَیتَهُ أَطِلِ الْجُلُوسَ وَ الْزَمِ السُّکوتَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۱] .

و بدین وسیله مطالبه خود را دریافت کرد. [وسائل ، ج۱۳ ، ص۱۰۰] .

در زمان شاه سکوت عزاداران در اهواز ، ساواک را بیش از هر چیز عصبانی کرد.

آقای هاشمی‌نژادرحمهٔ الله علیههمین که خواست روی منبر سخنرانی کند ، یک ساواکی گفت : برای سلامتی شاهنشاه صلوات. ایشان روی منبر مدت زیادی فقط به او نگاه می کرد اثرش از هر چیز بیشتر بود.

۵. اظهار دوستی

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : الاستصلاح للأعداء بحسن المقال و جمیل الأفعال أهون من ملاقاتهم و مغالبتهم بمضیض القتال [غرر الحکم ، ص۳۳۴] .

۲ ـ وَ یدْرَؤنَ بِالْحَسَنَهِ السَّیئَهَ [رعد/۲۲] .

فَبِما رَحْمَهٍ مِنَ اللّهِ لِنْتَ لَهُمْ [آل عمران/۱۵۹] .

۳ ـ ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [فصلت/۳۴] .

۴ ـ اعرابی عبای رسول الله (ص) را چنان کشید که گردن مبارک خراشیده شد. رسول الله (ص) با خنده فرمان هدیه داد. [بحار ، ج۱۶] .

قال رسول الله (ص) : إنا أمرنا معاشر الأنبياء بمداراة الناس [أمالی طوسی ، ج۱۸ ، ص۵۲۱] .

۵ ـ ناسزاگوی شامی به امام حسن (ع) جسارت و امام او را به منزل برد و مورد تفقد قرارداد. [بحار ، ج۴۳ ، ص۳۴۴] .

۶ ـ جسارت به امام باقر (ع) که مادرش آشپز است. [بحار ، ج۴۶ ، ص۲۸۹] .

۷ ـ جسارت به مالک اشتر در بازار.

۸ ـ امام سجاد (ع) به کسی که جسارت به او کرد فرمود : أ لک حاجة یا رجل فخجل الرجل فأعطاه ثوبه و أمر له بألف درهم فانصرف الرجل صارخا أشهد أنک ابن رسول الله [المناقب ، ج۴ ، ص۱۵۷] .

۹ ـ یکی از بستگان عمر به امام کاظم (ع) توهین کرد که چرا امام وارد مزرعه او شد حضرت از او پرسید چقدر توقع منفعت از ان کشاورزی داری؛ مبلغی را گفت. امام کاظم (ع) چند برابر به او هدیه داد و او را از کار منکرش بازداشت. [بحار ، ج۴۸ ، ص۱۰۲] .

۱۰ ـ ایمان ده درجه دارد؛ کسی که درجه اش بالاتر است توقع از درجه پایین‌تر نداشته باشد. [وسائل ، ج۱۱ ، ص۴۲۸] .

۱۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : استصلاح الأخيار بإكرامهم و الأشرار بتأديبهم [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

۱۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : صِلْ مَنْ قَطَعَكَ وَ قُلِ الْحَقَّ وَ لَوْ عَلَى نَفْسِكَ وَ أَحْسِنْ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْكَ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۷۷] .

۱۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِنَّكُمْ لَنْ تَسَعُوا النَّاسَ بِأَمْوَالِكُمْ فَسَعُوهُمْ بِطَلَاقَةِ الْوَجْهِ وَ حُسْنِ اللِّقَاءِ [أمالی صدوق ، ص۴۴۶] .

۱۴ ـ فرزند مسیحی که مسلمان شد طبق دستور امام صادق (ع) با مادرش بیشتر صحبت کرد. همین که مادر فهمید که این محبتها به خاطر اسلام اوست مادر هم مسلمان شد. [اصول کافی ، ج۲ ، بر الوالدین ، حدیث۱۱] .

۱۵ ـ نصرانی به اسم امام باقر (ع) توهین کرد. فرمود : « نه ، من باقرم ، گفت : مادرت آشپز است. فرمود : «حرفه خوبی است». [بحار ، ج۴۶ ، ص۲۸۹] .

۱۶ ـ شخصی به امام سجاد (ع) بد گفت. امام فرمود : آیا گرفتاری داری تا من حل کنم ، او شرمنده شد. [بحار ، ج۴۶ ، ص۹۵] .

۱۷ ـ از نوادگان عمر به امام کاظم (ع) ناسزا گفت. اطرافیان خواستند او را بکشند ، حضرت اجازه نداد ، فرمود : نه. سپس امام (ع) سوار مرکب شد و به مزرعه او رفت. اوفراد کشید ، امام کنار او نشست و احوال‌پرسی کرد و از درآمد محصولات مزرعه سؤال کرد ، سپس امام کاظم (ع) سیصد دینار به او داد و فرمود محصولات مزرعه از خودت باشد. آن شخص شرمنده شده و گفت : الله اعلم حيث يجعل رسالته

مرد متحول شد. امام به اصحاب فرمود : آیا کار من بهتر بود یا تصمیم شما؟ [بحار ، ج۴۸ ، ص۱۰۲] .

و قال في قوله تعالى «جاهِدِ الْكُفّارَ وَ الْمُنافِقِينَ » (توبه–۷۳) روى عن أبي عبد الله (ع) أنه قرأ جاهد الكفار بالمنافقين و قال إن رسول الله (ص) لم يقاتل منافقا قط إنما كان يتألفهم» [بحار الأنوار ، ج۱۹ ، ص۱۶۳] .

۱ ـ رفت و آمد باشد : وَ صاحِبْهُما فِي الدُّنْيا مَعْرُوفاً [لقمان/۱۵] .

۲ ـ تاثیرپذیری نباشد : لا تَتَّخِذُوا آباءَكُمْ وَ إِخْوانَكُمْ أَوْلِياءَ [توبه/۲۳] .

۶. ضرورت بیان حقیقت

۱ ـ حق باید گفته شود ، گرچه مخاطب امروز ما گوش ندهد : اذْهَبْ إِلى فِرْعَوْنَ [طه/۲۴] .

۲ ـ توقع نداشته باشد همیشه اثر کند : فَإِنْ تَوَلَّوْا [آل عمران/۳۲] .

فَإِنْ أَعْرَضُوا [شوری/۴۸] .
وَ إِذا ذُكِرُوا لا يذْكرُونَ [صافات/۱۳] .
۳ ـ تسكين وجدان.
۴ ـ اجر قيامت.
۵ ـ لازم نيست محو شود كم شود هم ، كافی است.
رمز موفقيت در تبليغ و امر به معروف :
۱ ـ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ [سبأ/۴۶] .
ما طلبه‌ها بيشتر مسئوليم.لَوْ لا ينْهاهُمُ الرَّبّانِيونَ [مائده/۶۳] .
۲ ـ تسليم ، نه آنكه خودمان انتخاب كنيم. اگر او بخواهدأَوْهَنَ الْبُيوتِ [عنكبوت/۴۱] .
۳ ـ توجه به زمان : محرم ، تابستان.هُنالِكَ دَعا زَكَرِيا [آل عمران/۳۸] .
۴ ـ توجه به مكان : در جلسه‌ای كه پدربزرگ با بچه‌هاست ، پدربزرگ را نهی از منكر نكنيم.
۵ ـ پركردن خلاءهای طبيعی : هؤلاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَكمْ [هود/۷۸] .
۶ ـ هنر : فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيرِ [بقره/۲۶۰] .
۷ ـ شناخت مردم :
فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكمْ عُمُراً [يونس/۱۶] .
فَلَمّا كلَّمَهُ قالَ إِنَّك الْيوْمَ لَدَينا [يوسف/۵۴] .
۱ ـ شقرانی شراب خورد. به امام صادق (ع) كاری داشت امام كارش را انجام داد و سپس به او فرمود : يا شقران إن الحسن من كل أحد حسن و إنه منك أحسن لمكانك منا و إن القبيح من كل أحد قبيح و إنه منك أقبح [المناقب ، ج۴ ، ص۲۳۶] .
(امام نامی از شراب‌خواری نبرد) .
۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : تلويح زلة العاقل له من أمض عتابه [غرر الحكم ، ص۵۶] .
۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : ازْجُرِ الْمُسِيءَ بِثَوَابِ الْمُحْسِنِ [نهج البلاغة ، حكمت ۱۷۷] .
۴ ـ گاهی رسول الله (ص) بالای منبر می‌فرمود : مَا بَالُ أَقْوَامٍ مِنْ أَصْحَابِي لَا يأْكلُونَ اللَّحْمَ وَ لَا يشَمُّونَ الطِّيبَ وَ لَا يأْتُونَ النِّسَاءَ أَمَا إِنِّی آكلُ اللَّحْمَ وَ أَشَمُّ الطِّيبَ وَ آتِی النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِی فَلَيسَ مِنِّی [كافی ، ج۵ ، ص۴۹۶] .
موعظه مستقيم :
۱ ـ موعظه و استدلال : ادْعُ إِلی سَبِيلِ رَبِّك [نحل/۱۲۵] .
۲ ـ خصوصی باشد : قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِی (ع) : من وعظ أخاه سرا فقد زانه و من وعظه علانية فقد شانه [تحف العقول ، ص۴۸۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : نصحك بين الملإ تقريع (تفريع) [غرر الحكم ، ص۲۲۵] .
۳ ـ مختصر باشد : اذا وعظت فاوجز [ميزان الحكمة ، ج۱۰ ، ص۵۸۰] .
۴ ـ استفاده از عواطف : جوانی نزد رسول الله (ص) آمد و گفت : أ تأذن لی فی الزنا؟!
فصاح الناس به. فقال النبی (ص) : « قرّبوه» فدنی حتی حبس بين يديه فقال (ص) : « أ تحب لامك و بنتك و اختك و خالتك؟!» فوضع (ص) يده علی صدره فقال (ص) : « اللهم طهر قلبه و اغفر ذنبه و حسّن فرجه فلم يكن شیء ابغض اليه (يعنی

الزنا) » [احياء العلوم ، ج۲ ، ص۳۳۴] .
به امام حسن (ع) گفت : من گناهکاری هستم که نمی‌توانم گناه نکنم. حضرت فرمود :
افعل خمسهٔ أشیاء و أذنب ما شئت فأول ذلک لا تأکل رزق الله و أذنب ما شئت و الثانی اخرج من ولایهٔ الله و أذنب ما شئت و ا...Ȩ˘...Ȩاطلب موضعا لا یراک الله و أذنب ما شئت و الرابع إذا جاء ملک الموت لیقبض روحک فادفعه عن نفسک و أذنب ما شئت و الخامس إذا أدخلک ملک فی النار فلا تدخل فی النار و أذنب ما شئت [جامع الأخبار ، ص۱۳۰] .
مراحل / موعظه مستقیم :
۱ ـ اول خوبیها را بگوییم. حضرت امیر (ع) می‌فرماید : مثل مگس نباشیم. [سفینهٔ البحار ، عیب] .
حضرت عیسی (ع) در میان جمعی که هر کدام از بدی جیفه و مردارسگ سخنی گفتند. فرمود : مَا أَشَدَّ بَيَاضَ أَسْنَانِهِ [بحار الأنوار ، ج۱۴ ، ص۳۲۷] .
مثال این افراد مثل کسی است که از دامداری گوسفندی بخواهد و او بگوید برو هر کدام می‌خواهی برای خود انتخاب کن و او به میان گله برود و از میان آن همه گوسفند گوش سگ گله را بگیرد و بیاورد. [اخلاق فلسفی ، ج۱ ، ص۳۲۹ و مجموعه ورام ، ج۱ ، ص۲۹] .
۱ ـ وضوی امام حسین (ع) برای پیرمرد. [بحار ، ج۴۳ ، ص۳۱۹] .
۲ ـ قال الصادق (ع) : نَزَلَ الْقُرْآنُ بِإِيَاكَ أَعْنِي وَ اسْمَعِي يا جَارَةُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۰] .
۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : ازْجُرِ الْمُسِيءَ بِثَوَابِ الْمُحْسِنِ [نهج البلاغهٔ ، حکمت ۱۷۷] .
۴ ـ فتوای مهم امام : هرگاه اجمالا بداند که یکی از دو نفر یا یکی از میان جمعی بر انجام خلافی اصرار دارند ، واجب است طوری نهی کند که خطابش منطبق بر آن شخص خلافکار شود. مثلا بگوید : هر کس شرب خمر کند باید ترک نماید و اما نهی کردن همه یا عده به خصوص نه تنها واجب نیست ، بلکه جائز هم نیست و نباید نهی او جوری باشد که خیال شود همه آن گروه چنین خلافی را کرده‌اند. [تحریر ، مسئله۱۱ ، امر به معروف] .
مراحل / موعظه غیرمستقیم :
و لو کان فی توجه النُهی الی العنوان المنطبق علی العاصی هتک عن هؤلاء الاشخاص فالظاهر عدم الوجوب بل عدم الجواز [تحریر ، ج۱ ، ص۴۳۳ ، مسئله۱۱] .
علی (ع) درباره مراحل :
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : فَمِنْهُمُ الْمُنْكِرُ لِلْمُنْكَرِ بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ فَذَلِكَ الْمُسْتَكْمِلُ لِخِصَالِ الْخَيرِ وَ مِنْهُمُ الْمُنْكِرُ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ التَّارِكُ بِيَدِهِ فَذَلِكَ مُتَمَسِّكٌ بِخَصْلَتَينِ مِنْ خِصَالِ الْخَيرِ وَ مُضَيعٌ خَصْلَةً وَ مِنْهُمُ الْمُنْكِرُ بِقَلْبِهِ وَ التَّارِكُ بِيَدِهِ وَ لِسَانِهِ فَذَلِكَ الَّذِي ضَيعَ أَشْرَفَ الْخَصْلَتَينِ مِنَ الثَّلَاثِ وَ تَمَسَّكَ بِوَاحِدَةٍ وَ مِنْهُمْ تَارِكٌ لِإِنْكَارِ الْمُنْكَرِ بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ يَدِهِ فَذَلِكَ مَيتُ الْأَحْيَاءِ وَ مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ كُلُّهَا وَ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيِ عَنْ الْمُنْكَرِ إِلَّا كَنَفْثَةٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ وَ إِنَّ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ لَا يُقَرِّبَانِ مِنْ أَجَلٍ وَ لَا يَنْقُصَانِ مِنْ رِزْقٍ وَ أَفْضَلُ مِنْ ذَلِكَ كُلِّهِ كَلِمَةُ عَدْلٍ عِنْدَ إِمَامٍ جَائِرٍ [نهج البلاغهٔ ، حکمت ۳۷۴] .
۷. حفظ قداست عمل
قال الصادق (ع) : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا أَرَادَ أَنْ يَبْعَثَ سَرِيَّةً دَعَاهُمْ فَأَجْلَسَهُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ يَقُولُ سِيرُوا بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۷] .

قداست شروع : بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ
قداست هدف : وَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ
قداست شیوه : وَ عَلَی مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ یلْقَی السَّمُّ فِی بِلَادِ الْمُشْرِکینَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸] .
به خاطر گناهکاری همه را نیازارید.
مواظب گیاهان ، کودکان ، زنان ، و... باشید.
قال الصادق (ع) : مَا بَیتَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَدُوّاً قَطُّ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸] .
اقدام به هجوم شبانه.
مقابله به مثل بلامانع است.
مگر آنها نیز شبیخون نزدند؟
۸. برخوردانقلابی
بی‌اعتبار کردن و لغو اعتبار کارت خبرنگاران مغرض : إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا [حجرات/۶] .
دستگیری شایعه‌سازان و رفتار انقلابی با آنان :
لَئِنْ لَمْ ینْتَهِ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِی الْمَدِینَةِ لَنُغْرِینَّک بِهِمْ ثُمَّ لا یجاوِرُونَک فِیها إِلاَّ قَلِیلاً [احزاب/۶۰] .
ملعونین اینما یقفوا و اخذوا و قتلوا تقتیلا
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : من لم تصلحه الکرامهٔ أصلحته الإهانهٔ [غرر الحکم ، ص۴۸۲] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : من لم یصلحه حسن المداراهٔ أصلحه سوء المکافاهٔ [غرر الحکم ، ص۴۴۵] .
کبوتربازی بدون اعلام به پشت بام می‌رفت و تذکرات همسایه را گوش نمی‌داد و می گفت بام خانه خودم است. همسایه هم با ک چوب و سطل رو پشت بام خود رفت و کبوتران او را رم می‌داد و می گفت. من هم بام خانه خودم است.
سمرهٔ بن جندب که با درخت خود مزاحم دگران بود و مواعظ رسول الله (ص) را گوش نکرد حضرت با فرمان قانونلَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۲] .
دستور قلع و قمع کردن درختش را صادر کرد.
تهدید :
حضرت علی (ع) به کسانی که در جماعت حاضر نمی‌شدند :
فلا یواکلونا
یواکلُونَا
وَ لَا یشَارِبُونَا
وَ لَا یشَاوِرُونَا
وَ لَا ینَاکحُونَا وَ لَا یأْخُذُوا مِنْ فَیئِنَا شَیئاً أَوْ یحْضُرُوا مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً وَ إِنِّی لَأُوشِک أَنْ آمُرَ لَهُمْ بِنَارٍ تُشْعَلُ فِی دُورِهِمْ فَأُحْرِقَهَا عَلَیهِمْ [أمالی طوسی ، ج۳۹ ، ص۶۹۶] .
زنی نامه را در لابلای موی سر خود پنهان و از مدینه برای کفار مکه به عنوان جاسوسی می‌برد. پیامبر (ص) افرادی را فرستاد

بازرسی بدنی کردند نامه را نیافتند. حضرت علی (ع) تهدید را برای نهی از منکر استفاده کرده ، شمشیر کشید و گفت : یا نامه را بده یا گردنت را می‌زنم. زن نامه را از میان موهای سر خود بیرون آورد و تحویل داد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۳۱۸] .
هرگاه جلوگیری از گناه متوقف بر تندی و تهدید باشد جایز ، بلکه واجب است. [تحریر ، ج۱ ، ص۴۵۹] .
اگر منکر مهم است فحش و دروغ و اهانت هم جایز است (مثل آن که جان شخصی در خطر است یا گناه کبیره‌ای در حال وقوع است.) [تحریر ، ج۱ ، ص۴۵۹] .
داستان شیرین :
حضرت علی (ع) در هوای داغ زنی را دید که پریشان از تهدید شوهرش پا به فرار گذاشته فرمود : هوا خنک شود من اقدام می‌کنم. زن گفت : غضب شوهرم بیشتر می‌شود. حضرت در همان هوای داغ به در خانه شوهر رفت. جوانی از خانه بیرون آمد در حالی که حضرت را نمی‌شناخت ، گفت : به شما چه ربطی دارد؟ من زنم را آتش می‌زنم. حضرت شمشیر کشید و فرمود : آمُرُک بِالْمَعْرُوفِ وَ أَنْهَاک عَنِ الْمُنْکرِ تَسْتَقْبِلُنِی بِالْمُنْکرِ وَ تُنْکرُ الْمَعْرُوفَ [المناقب ، ج۲ ، ص۱۰۶] .
مردم جمع شدند و سلام کردند. جوان حضرت را شناخت و عذرخواهی کرد. حضرت شمشیر را غلاف کرد و به زن موعظه کرد و فرمود : یا أَمَةَ اللَّهِ ادْخُلِی مَنْزِلَک وَ لَا تُلْجِئِی زَوْجَک إِلَی مِثْلِ هَذَا وَ شِبْهِهِ [المناقب ، ج۲ ، ص۱۰۶] .
نکات :
۱ ـ سرعت در نهی از منکر.
۲ ـ تهدید.
۳ ـ اقدام رهبر.
۴ ـ نتیجه‌گیری بعد از موعظه. [بحار ، ج۴۱ ، ص۵۷] .
هرگاه دفع منکر منوط به کتک زدن گناهکار باشد به مقدار ضرورت جایز است. [تحریر ، ج۱ ، ص۴۶۱] .
البته زخمی و مجروح کردن گناهکار نیاز به اجازه ولی فقیه دارد ، مگر در مواردی که گناه بسیار مهم است. نظیر قتل انسان بی‌گناه که با هر وسیله‌ای که شد باید جلوگیری کرد. در مجروح کردن باید مراعات درجات را بنماید. [تحریر ، ج۱ ، ص۴۶۲] .
و کان بعثهٔ النبی (ص) فی سریهٔ فلقیه عامر بن الأضبط الأشجعی فحیاه بتحیهٔ الإسلام و کان بینهما أخیهٔ فرماه بسهم فقتله فلما جاء إلی النبی (ص) جلس بین یدیه و سأله أن یستغفر له فقال (ص) لا غفر الله لک فانصرف باکیا فما مضت علیه سبعهٔ أیام حتی هلک و دفن فلفظته الأرض [بحار الأنوار ، ج۱۹ ، ص۱۴۸] .
۱ ـ به خیال دعا و شفاعت رسول الله (ص) نمی‌توان گناه کرد.
۲ ـ رسول اکرم (ص) برای همه دعا نمی‌کند.
فقال عطیهٔ بن سعد العوفی و الزهری لما انهزم أهل بدر قال المسلمون لأولیائهم من الیهود آمنوا قبل أن یصیبکم الله بیوم مثل یوم بدر [بحار الأنوار ، ج۱۹ ، ص۱۵۱] .
قسمت بیان.
۹. سیمائی از شهید امر به معروف
فلکم فیّ اسوهٔ [مقتل ابی مخنف ، ص۸۶] .
قَالَ الْحُسَینُ (ع) مثلی لا یبایع مثله [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۴] .

انی ارید ان آمر بالمعروف [مقتل خوارزمی ، ج۱ ، ص۱۸۸] .
انا لله و انا الیه راجعون و علی الاسلام السلام اذ قد بلیت الامة [متقل خوارزمی ، ج۱ ، ص۳۸۴] .
«برای مثل یزید.»
قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أ لا ترون أن الحق لا یعمل به و أن الباطل لا یتناهی عنه [تحف العقول ، ص۲۴۵] .
اشهد انک قد امرت بالمعروف و نهیت عن المنکر
قَالَ الْحُسَینُ (ع) : اللهم إنی أحب المعروف و أنکر المنکر [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۸] .
قَالَ الْحُسَینُ (ع) : إنا لله و إنا إلیه راجعون و علی الإسلام السلام إذ قد بلیت الأمة براع مثل یزید [اللهوف ، ص۲۴] .
۱ ـ آگاهی و بصیرت : قَالَ الْحُسَینُ (ع) : اللهم إنی أحمدک علی أن أکرمتنا بالنبوة و علمتنا القرآن و فقهتنا فی الدین [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۱] .
أَشْهَدُ أَنَّک لَمْ تَهِنْ وَ لَمْ تَنْکلْ وَ أَنَّک مَضَیتَ عَلَی بَصِیرَةٍ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۶۵] .
قال الصادق (ع) : وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ یحْتَاجُ إِلَی أَنْ یکونَ عَالِماً بِالْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ [مصباح الشریعة ، ص۱۸] .
قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أنی لم أخرج أشرا (سرکشی) و لا بطرا و لا مفسدا و لا ظالما و إنما خرجت لطلب الإصلاح فی أمة جدی (ص) أرید أن آمر بالمعروف و أنهی عن المنکر و أسیر بسیرة جدی و أبی [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۸] .
قال الصادق (ع) : أشهد أنک دعوت إلی الله و إلی رسوله و وفیت لله بعهده و قمت لله بکلماتهو جاهدت فی سبیل الله [کامل الزیارات ، ص۱۹۷] .
امام حسین (ع) شبی که از مدینه خارج شد فرمود : بحق هذا القبر و من فیه الا اخترت لی من امری ما هو لک رضا و لرسولک رضا و للمؤمنین رضا
قال الصادق (ع) : أشهد أنک عبد الله و أمینه بلغت ناصحا و أدیت أمینا و قلت صادقا و قتلت صدیقا [کامل الزیارات ، ص۲۳۳] .
أشهد أنک الإمام الراشد الهادی هدیت و قمت بالحق و عملت به [کتاب المزار ، ص۱۰۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : لَعَنَ اللَّهُ الآمِرِینَ بِالْمَعْرُوفِ التَّارِکینَ لَهُ وَ النَّاهِینَ عَنِ الْمُنْکرِ الْعَامِلِینَ بِهِ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۲۹] .
قال الصادق (ع) : کونوا دعاة الناس بأعمالکم و لا تکونوا دعاة بألسنتکم [قرب الإسناد ، ص۳۷] .
قال الصادق (ع) : أشهد أنک قتلت مظلوما و أن قاتلک فی النار و أشهد أنک جاهدت فی سبیل الله حق جهاده لم تأخذک فی الله لومة لائم [بحار الأنوار ، ج۹۸ ، ص ۱۸۰] .
روز عاشورا فرمود : قَالَ الْحُسَینُ (ع) : إِنِّی تَوَکلْتُ عَلَی اللَّهِ رَبِّی وَ رَبِّکمْ» (هود-۵۶) [اللهوف ، ص۹۹] .
به برادرش محمد حنفیه فرمود : قَالَ الْحُسَینُ (ع) : یا أخی و الله لو لم یکن ملجأ و لا مأوی لما بایعت یزید بن معاویة [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۸] .
قال الصادق (ع) : وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ یحْتَاجُ إِلَی أَنْ یکونَ عَالِماً بِالْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ فَارِغاً مِنْ خَاصَّةِ نَفْسِهِ عَمَّا یأْمُرُهُمْ بِهِ وَ ینْهَاهُمْ عَنْهُ نَاصِحاً لِلْخَلْقِ رَحِیماً رَفِیقاً بِهِمْ دَاعِیاً لَهُمْ بِاللُّطْفِ وَ حُسْنِ الْبَیانِ عَارِفاً بِتَفَاوُتِ أَخْلَاقِهِمْ لِینَزِّلَ کلًّا مَنْزِلَتَهُ بَصِیراً بِمَکرِ النَّفْسِ وَ مَکایدِ الشَّیطَانِ صَابِراً عَلَی مَا یلْحَقُهُ لَا یکافِئُهُمْ بِهَا وَ لَا یشْکو مِنْهُمْ وَ لَا یسْتَعْمِلُ الْحَمِیةَ وَ لَا یغْتَاظُ لِنَفْسِهِ مُجَرِّداً نِیتَهُ لِلَّهِ مُسْتَعِیناً بِهِ وَ مُبْتَغِیاً لِوَجْهِهِ فَإِنْ خَالَفُوهُ وَ جَفَوْهُ صَبَرَ وَ إِنْ وَافَقُوهُ وَ قَبِلُوا مِنْهُ شَکرَ مُفَوِّضاً أَمْرَهُ إِلَی اللَّهِ نَاظِراً إِلَی عَیبِهِ [مصباح الشریعة ، ص۱۸] .

ان كان دين محمد لم يستقم الا بقتلى فيا سيوف خذينى [اعيان الشيعة ، ج۱ ، ص۵۸۱] .

قال الحسين (ع) : ألا و إن الدعى ابن الدعى قد ركز بين اثنتين بين السلة و الذلة و هيهات منا الذلة [اللهوف ، ص۹۷] .

روز عاشورا فرمود : أما و الله لا أجيبهم إلى شىء مما يريدون حتى ألقى الله و أنا مخضب بدمى [اللهوف ، ص۱۰۱] .

لا و الله لا أعطيكم بيدى إعطاء الذليل و لا أفر فرار العبيد [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۹۷] .

در زيارت ناحيه مقدسة مى‌خوانيم : زاهدا فى الدنيا زهد الراحل عنها ناظرا إليها بعين المستوحشين منها [بحار الأنوار ، ج۹۸ ، ص ۳۲۰]

قال الصادق (ع) : أَشْهَدُ أَنَّک قَدْ بَلَّغْتَ عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا أُمِرْتَ بِهِ وَ لَمْ تَخْشَ أَحداً غَيرَهُ [كافى ، ج۴ ، ص۵۷۲] .

چند نمونه :

امام حسين (ع) آن زمان كه نوجوان بود به خليفه دوم گفت : انزل من منبر ابى [مقتل خوارزمى ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

امام به فرمانـدار مدينه فرمود : و يزيد رجل فاسق شارب الخمر قاتل النفس المحرمة معلن بالفسق و مثلى لا يبايع بمثله [اللهوف ، ص۲۲] .

به لشكر حرّ فرمـود : و قـد علمتم أن هؤلاـء القوم قـد لزموا طاعـة الشيطان و تولوا عن طاعـة الرحمن و أظهروا الفسـاد و عطلوا الحدود [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۱] .

فَيقْتُلُونَ وَ يقْتَلُونَ [توبه/۱۱۱] .

در مسير مكه به كربلا : قتلنا ام ظفرنا [موسوعة كلمات الحسين (ع) ، ص۳۶۲] .

نامه امام به رؤساى بصره : فان السنة قد اميتت و البدعة قد احييت [متقل ابى مخنف ، ص۲۵ و ۲۶] .

امام حسـين (ع) : فقـد علمتم أن رسول الله (ص) قد قال فى حياته من رأى سـلطانا جائرا مسـتحلا لحرم الله ناكثا لعهد الله مخالفا لسنة رسول الله يعمل فى عباد الله بالإثم و العدوان ثم لم يغير بقول و لا فعل كان حقيقا على الله أن يدخله مدخله [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۱] .

پس از ورود به كربلاـ فرمود : أ لاـ ترون أن الحق لا يعمل به و أن الباطل لا يتناهى عنه ليرغب المؤمن فى لقاء الله محقا [تحف العقول ، ص۲۴۵] .

حضـرت على (ع) به يـارانش فرمود : إِذَا حَضَـرَتْ بَلِيـةٌ فَاجْعَلُوا أَمْوَالَكمْ دُونَ أَنْفُسِـكمْ وَ إِذَا نَزَلَـتْ نَازِلَـةٌ فَاجْعَلُوا أَنْفُسَـكمْ دُونَ دِينِكمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ الْهَالِك مَنْ هَلَك دِينُهُ وَ الْحَرِيبَ مَنْ حُرِبَ دِينُهُ [وسائل الشيعة ، ج۱۶ ، ص۱۹۲] .

امام حسين (ع) هنگام خروج از مكه فرمود : نصبر على بلائه [اللهوف ، ص۶۰] .

قال الصادق (ع) : وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ يحْتَاجُ إِلَى أَنْ يكونَ صَابِراً عَلَى مَا يلْحَقُهُ [مصباح الشريعة ، ص۱۸] .

قال الصادق (ع) : أَشْهَدُ أَنَّک قَدْ تَلَوْتَ الْكتَابَ حَقَّ تِلَاوَتِهِ [كافى ، ج۴ ، ص۵۷۴] .

امـام حسـين (ع) در مسـير راه مكه به كربلاـ فرمود : امـا والله انى لأـرجو ان يكون خيرا مـا اراد الله بنـا قتلنـا ام ظفرنـا [موسوعة كلمات الحسين (ع) ، ص۳۶۲] .

قال الصادق (ع) : أَشْهَدُ أَنَّک قَدْ حَلَّلْتَ حَلَالَ اللَّهِ وَ حَرَّمْتَ حَرَامَ اللَّهِ [كامل الزيارات ، ص۲۱۲] .

أشهد أنك قد أطعت الله و ما عصيته [بحار الأنوار ، ج۹۸ ، ص۳۲۰] .

چند نمونه :

۱ ـ بعد از شـهادت امام حسن (ع) شـيعيان عراق به امام حسـين (ع) نامه نوشتند كه ما با تو بيعت و معاويه را عزل مى كنيم. امام

در جواب نوشتند : چون برادرم امام حسن با معاویهٔ پیمانی بسته‌اند ، تا مدت آن سر نیامده ، من پیمان رانمی شکنم.

شخصیت حسین (ع) قبل از عاشورا : تحرکت الشیعهٔ بالعراق و کتبوا إلی الحسین (ع) فی خلع معاویهٔ و البیعهٔ له فامتنع علیهم و ذکر أن بینه و بین معاویهٔ عهدا و عقدا لا یجوز له نقضه حتی تمضی المدهٔ. [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۲] .

۲ ـ روز عاشورا مادر وهب تحت تاثیر شهادت فرزندش قرار گرفت ، عمود خیمه را برداشت و به دشمن حمله‌ور شد. امام فرمود : برگرددفَإِنَّ الْجِهَادَ مَرْفُوعٌ مِنَ النِّسَاءِ [بحار الأنوار ، ج۴۵ ، ص۱۷] .

روز عاشورا شمر جسارت کرد. مسلم بن عوسجه خواست به او تیراندازی کند. امام فرمود : لَا تَرْمِهِ فَإِنِّی أَکرَهُ أَنْ أَبْدَأَهُمْ بِالْقِتَالِ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۶] .

۳ ـ روز عاشورا جوانی از خیمه خارج شد تا با سپاه یزید بجنگد. پدر این جوان لحظاتی قبل شهید شده بود. امام فرمود : چون پدرش شهید شده ، شاید مادرش از جهاد جوان راضی نباشد.و لعل أمه تکره خروجه [بحار الأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۷] .

آن جوان فرمود : مادرم به من امر کرد تا بجنگم. [اعیان الشیعهٔ ، ج۱ ، ص۶۰۷] .

۴ ـ توجه به نماز ظهر عاشورا :

۵ ـ امام حسین (ع) همین که وارد کربلا شد زمینی که هم اکنون محل قبر آن بزرگوار است به شصت هزار درهم از مردم خرید. [فرهنگ جامع سخنان امام حسین (ع) ، ص۴۲۱]

در زیارت ناحیه مقدسه می‌خوانیم : کنت للمسلمین راحما [بحار الأنوار ، ج۹۸ ، ص۲۳۹] .

امام به لشکر حرّ فرمود : نفسی مع أنفسکم و أهلی و ولدی مع أهالیکم و أولادکم [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۱] .

قال الصادق (ع) : وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ یحْتَاجُ إِلَی أَنْ یکون نَاصِحاً لِلْخَلْقِ رَحِیماً رَفِیقاً بِهِمْ [مصباح الشریعهٔ ، ص۱۸] .

قال الحسین (ع) : إنما خرجت لطلب الإصلاح فی أمهٔ جدی (ص) [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۸] .

بَذَلَ مُهْجَتَهُ فِیک لِیسْتَنْقِذَ عِبَادَک مِنَ الضَّلَالَهِٔ وَ الْجَهَالَهِٔ وَ الْعَمَی وَ الشَّک وَ الِارْتِیابِ إِلَی بَابِ الْهُدَی [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۵۹] .

قال الصادق (ع) : أشهد أنک کنت علی بینهٔ من ربک قد بلغت ما أمرت به و قمت بحقه و صدقت من قبلک غیر واهن و لا موهن [کامل الزیارات ، ص۲۰۳] .

(نه سست شدی و نه در دیگران سستی ایجاد کردی)

آغاز حرکت فرمود : أرید أن آمر بالمعروف و أنهی عن المنکر [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۸] .

در لحظه آخر نیز با نهی از منکر شهید شد ، زیرا کلام آخرش این بود : ویلکم یا شیعهٔ آل أبی سفیان إن لم یکن لکم دین و کنتم لا تخافون المعاد فکونوا أحرارا فی دنیاکم [اللهوف ، ص۱۱۹] .

توبه حر را پذیرفت :

۱ ـ پرونده سیاه دلیل بر طرد نیست.

۲ ـ بد رفتاری دیگران دلیل بر ترک احسان نیست.

(حرّ و لشکرش بد رفتاری کردند ، ولی امام حتی به حیوانهای آنها آب داد)

۳ ـ پرونده سیاه گذشته سبب سقوط تکلیف امر به معروف و نهی از منکر نیست.

(حرّ بعد از توبه سپاهیان عمر سعد را امر و نهی کرد) .

۴ ـ در اسلام بن‌بست نیست.

۵ـ بعد از توبه لغزش خطاکاران را به رخ آن‌ها نکشید.
۶ـ با اراده می‌توان از شقاوت به شهادت رسید.
۷ـ توبه لفظی را با عمل ثابت کنید. (حرّ اول با زبان توبه کرد و سپس با عمل ثابت کرد) .
۸ـ راه توبه تا آخرین لحظه باز است.
تفسیر کلام امام حسین (ع) در وصیت‌نامه خود به برادرش محمد حنفیهٔ :
إنما خرجت لطلب الإصلاح فی أمهٔ جدی (ص) أرید أن آمر بالمعروف و أنهی عن المنکر و أسیر بسیرهٔ جدی و أبی [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۸] .
چند نکته :
۱ـ هدف باید متمرکز باشدإنما
۲ـ اصلاح نیاز به هجرت داردخرجت
۳ـ اول اصلاح‌گر واقعی ، رهبران الهی هستندخرجت لطلب الإصلاح
۴ـ اصلاح باید همه جانبه باشد (نه اصلاحات اداری یا اقتصادی ، بلکه باید مهم ترین اصلاح در اصلاح اعتقادی و فکر باشد)
۵ـ شرط اصلاحات داشتن امکانات نیستإنما خرجت
۶ـ یکی از راه های اصلاحات ، امر به معروف و نهی از منکر استلطلب الإصلاح فی أمهٔ جدی (ص) أرید أن آمر بالمعروف و أنهی عن المنکر
۷ـ اصلاحات باید با الگوی سنت نبوی و سیره علوی باشدأسیر بسیرهٔ جدی و أبی
۸ـ نشانه اصلاحات باید در دین داری باشد... : قال الحسین (ع) : وَ لَکنْ لنری الْمَعَالِمَ مِنْ دِینِک وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِک [تحف العقول ، ص۲۳۷] .
۹ـ اصلاحات باید در سایه عدل باشد : قال الحسین (ع) : انما خرجت لطلب الإصلاح فی أمهٔ جدی (ص) [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۸] .
أشهد أنک قد أمرت بالقسط و العدل و دعوت إلیهما [بحار الأنوار ، ج۹۸ ، ص۳۳۶] .
(زیارت امام حسین (ع) از قول امام صادق (ع))
قال الصادق (ع) : وَ صَاحِبُ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ یحْتَاجُ إِلَی أَنْ یکونَ عَارِفاً بِتَفَاوُتِ أَخْلَاقِهِمْ [مصباح الشریعهٔ ، ص۱۸] .
امام حسین (ع) در نامه‌ای به معاویه می‌نویسد : ألست قاتل حجر بن عدی أخی کندهٔ أو لست قاتل عمرو بن الحمق صاحب رسول الله [احتجاج ، ج۲ ، ص۲۹۷] .
أ لست قاتل خضرمی
شارب الخمر قاتل النفس المحتر [اللهوف ، ص۲۲] .
درباره یزید می‌فرماید : الیک عنی یا عدوّ الله فانک رجس [موسوعهٔ کلمات الحسین] .
به عمر سعد که به خاطر دنیا به سراغ یزید رفته می‌فرماید : اگر از خانه‌ات می‌ترسی من برای تو خانه می‌سازمأنا ابنیها لک [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۷] .
اگر از مصادره اموالت می‌ترسیأنا أخلف علیک خیرا منها من مالی بالحجاز [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۷] .
به مردم کوفه نوشت : فلعمری ما هی منکم بنکر لقد فعلتموها بأبی و أخی و ابن عمی [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۱] .

نسبت به لشکر حر فرمود : أسقوا القوم و أرووهم من الماء و رشفوا الخيل ترشيفا [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۷۶] .
۳. شیوه ها و روش ها
۱. تصحیح نوع برخورد
۱. آنچه برای خود بپسندی
۱ ـ آمر به معروف باید پیش گام باشد : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : و الله ما أمرتكم بطاعة إلا و قد ائتمرت بها و لا نهيتكم عن معصية إلا و قد انتهيت عنها [تأويل الآيات الظاهرة ، ص۱۲۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ إِنِّى وَ اللَّهِ مَا أَحُثُّكُمْ عَلَى طَاعَةٍ إِلَّا وَ أَسْبِقُكُمْ إِلَيهَا وَ لَا أَنْهَاكُمْ عَنْ مَعْصِيةٍ إِلَّا وَ أَتَنَاهَى قَبْلَكُمْ عَنْهَا [نهج البلاغة ، خطبه ۱۷۵] .
۲ ـ هر مصلحی باید صالح باشد :
قال رسول الله (ص) : لا تكن ممن يشدد على الناس و يخفف عن نفسه [مكارم الأخلاق ، ص۴۵۷] .
۳ ـ در جنگ ها به دشمن نزدیکتر بود.
۴ ـ امام حسین (ع) علی اکبر را قبل از جوانان بنی‌هاشم به جنگ فرستاد.
و لا يحتقر مسكينا لفقره و لا يهاب ملكا لملكه يدعوا هذا و هذا الى الله دعاء مستويا [سنن النبى ، ص۳۸] .
۲. شناخت تفاوتها
هر امامی یک شیوه‌ای داشته.
ردّ گم کردن : امام رضا (ع) خروس و گوسفند خرید.
تقیه ، حوزه علمیه ، خطبه ، شمشیر ، نامه ، انتقاد ، نماینده فرستادن ، یارگیری ، حمایت از حرکت های انقلابی.
فَبَدَأَ بِأَوْعِيتِهِمْ قَبْلَ وِعاءِ أَخِيهِ [یوسف/۷۶] .
تعقیب مراقبتوَ قالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ [قصص/۱۱] .
در بازی فوتبال هدف همه گل زدن است گرچه نقش‌های متفاوتی را بازی می‌کنند.
عَنْ عَلِى بْنِ أَسْبَاطٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا قَالَ : «نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ الْأَدَبِ عِنْدَ الْغَضَبِ» [کافی ، ج۷ ، ص ۲۶۰] .
مردم مدینه (اوس و خزرج) در هر محله‌ای بتی داشتند که در خانه‌ای نگه داری می‌شد و احترام می‌گذاشتند و در مقابل این بتها قربانی می‌کردند وقتی سعد بن ربیع و عبدالله رواحه وارد مدینه شدند اول بتهای خود را شکسته؛ پس از مدتی که ۱۲ نفر از انصار مسلمان شدند آنها هم بتهای خود و فامیل خود را شکستند. وقتی آمار به ۷۰ نفر رسید مسلمانان مسئله را علنی کرده و به بت‌شکنی پرداختند.
پیام :
۱ ـ محور کفر را باید نابود کرد.
۲ ـ از شیوه تدریج باید استفاده کرد.
۳ ـ پذیرش اجتماعی را باید ملاحظه کرد.
۴ ـ هر کس وظیفه دارد منطقه خودش را پاک‌سازی کند.
۳. تذکر وشرایط آن
گاهی مکروهی را با حرام نهی می‌کنیم. مثلا ، ایستاده بول کرن مکروه است ، ولی ناهی از ان منکر می‌گوید : ای خر احمق.

که گفتن کلمه خر و احمق به مسلمان حرام ، ولی استاده بول کردن مکروه است.
ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [مومنون/۹۶] .
وَ یدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ [رعد/۲۲] .
وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .
قالُوا لا ضَیرَ إِنّا إِلی رَبِّنا مُنْقَلِبُونَ [شعراء/۵۰] .
لَیسَ بِی ضَلالَةٌ [اعراف/۶۱] .
لَیسَ بِی سَفاهَةٌ [اعراف/۶۷] .
۴. قهر باخلاف کار
قال الصادق (ع) : لَوْ أَنَّکمْ إِذَا بَلَغَکمْ عَنِ الرَّجُلِ شَیءٌ تَمَشَّیتُمْ إِلَیهِ فَقُلْتُمْ یا هَذَا إِمَّا أَنْ تَعْتَزِلَنَا وَ تَجْتَنِبَنَا وَ إِمَّا أَنْ تَکفَّ عَنْ هَذَا فَإِنْ فَعَلَ وَ إِلَّا فَاجْتَنِبُوهُ [أمالی طوسی ، ج۳۵ ، ص۶۶۱] .
امر به معروف و نهی از منکر ، صفحه ۴۴
ـ رفت و آمد باشد : وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْیا مَعْرُوفاً [لقمان/۱۵] .
۲ ـ تاثیرپذیری نباشد : لا تَتَّخِذُوا آباءَکمْ وَ إِخْوانَکمْ أَوْلِیاءَ [توبه/۲۳]
۵. برخورد اسلامی
ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [مومنون/۹۶] .
وَ یدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ [رعد/۲۲] .
وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .
قالُوا لا ضَیرَ إِنّا إِلی رَبِّنا مُنْقَلِبُونَ [شعراء/۵۰] .
لَیسَ بِی ضَلالَةٌ [اعراف/۶۱] .
لَیسَ بِی سَفاهَةٌ [اعراف/۶۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یتفقد أصحابه [مکارم الأخلاق ، ص۱۳] .
اگر سه روز آنان را نمی‌دید.
قال ابن شهر شهرآشوب (ره) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یعود المرضی [المناقب ، ج۱ ، ص۱۴۵] .
قَالَ البَاقِرُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا وَدَّعَ مُسَافِراً أَخَذَ بِیدِهِ ثُمَّ قَالَ أَحْسَنَ اللَّهُ لَک الصَّحَابَةَ وَ أَکمَلَ لَک الْمَعُونَةَ وَ سَهَّلَ لَک الْحُزُونَةَ وَ قَرَّبَ لَک الْبَعِیدَ وَ کفَاک الْمُهِمَّ وَ حَفِظَ لَک دِینَک وَ أَمَانَتَک وَ خَوَاتِیمَ عَمَلِک وَ وَجَّهَک لِکلِّ خَیرٍ عَلَیک بِتَقْوَی اللَّهِ اسْتَوْدِعِ اللَّهَ نَفْسَک سِرْ عَلَی بَرَکةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۲۷۶] .
پامبر (ص) در آخر جبهه می‌آمد و ضعفاء را کمک می‌کرد. [سنن ابن ماجه ، ص۷۱] .
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أَوْفَی قَالَ : «کانَ إِذَا أَتَی أَحَدٌ بِصَدَقَةٍ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ (ص) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی آلِ فُلَانٍ فَجَاءَ أَبِی یوْماً بِصَدَقَةٍ عِنْدَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی آلِ أَبِی أَوْفَی» [مستدرک الوسائل ، ج۷ ، ص۱۳۶] .
یدعو اصحابه بکناهم اکراما لهم و استمالة لقلوبهم و یکن ایضا النساء و الصبیان فیستلین به قلوبهم [سنن النبی ، ص۱۵۲] .قَالَ الشَّهِیدُ الثَّانِی (ره) : «فلقد کان رسول الله (ص) یکنی أصحابه إکراما لهم فإن ذلک و نحوه أشرح لصدورهم و أبسط لسؤلهم و أجلب لمحبتهم.» [منیة المرید ، ص۱۹۳] .

هرگاه وام می‌گرفت کهنه می‌گرفت ، ولی هنگام پس دادن نو پس می‌داد. [سنن النبی ، ص۸۸] .

آمادگی برای پاسخ گویی به سؤالات :

یـا رسول الله مـا لله علینـا و مـا لـک علینـا و مـا لنا علی الله قال أما لله علیکم فأن تعبـدوه و لا تشـرکوا به شـیئا و أما ما لی علیکم فتنصـروننی مثل نساءکم و أبنائکم و أن تصبروا علی عض السـیف و إن یقتل خیارکم قالوا فإذا فعلنا ذلک ما لنا علی الله قال أما فی الدنیا فالظهور علی من عاداکم و فی الآخرة الرضوان و الجنة [المناقب ، ج۱ ، ص۱۸۱] .

برخورد خوب در امر و نهی :

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) فی جواب الیهودی الذی سأل عما فیه من علامات الأوصـیاء فقل فیما قال : « و أما الثانیة یا أخا الیهود فإن قریشا لم تزل تخیل الآراء و تعمل الحیل فی قتل النبی (ص) » [بحار الأنوار ، ج۱۹ ، ص۴۶] .

مطیع امر خدا بودن در امر و نهی :

فقـالوا : یـا رسـول الله إن أمرتنـا أن نمیـل علیهـم بأسـیافنا فعلنـا. فقـال رسـول الله (ص) : «لـم أومر بـذلک و لم یـأذن الله لی فی محاربتهم» ، قالوا أ فتخرج معنا؟ قال : « أنتظر أمر الله» [تفسیر القمی ، ج۱ ، ص۲۷۲] .

بدون دستور حرکت بکند. در ماجرای از پیامبر (ص) دستور خواستند ، فرمود : أنتظر أمر الله...

معاشرت با کفار برای امر و نهی :

و قـال رحمه الله فی قوله تعـالی «لا تَتَّخِذُوا آباءَکمْ وَ إِخْوانَکمْ أَوْلِیاءَ » (توبه/۲۳) هـذا فی أمر الـدین فأما فی أمر الدنیا فلا بأس بمجالستهم و معاشرتهم لقوله سبحانه «وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْیا مَعْرُوفاً» (لقمان/۱۵) [بحار الأنوار ، ج۱۹ ، ص۱۵۵] .

استفاده از عاطفه در امر و نهی :

قال الزهری : فلما جاءه عـداس قال له رسول الله (ص) : « من أی أرض أنت». قال : إنا من أهل نینوا فقال له (ص) : « من مـدینة الرجل الصالـح یونس بن متی». فقال له عداس : ما یدریک من یونس بن متی؟ فقال له رسول الله (ص) : « و کان لا یحقر أحدا أن یبلغه رسالـة ربه أنا رسول الله و الله تعالی أخبرنی خبر یونس بن متی فلما أخبره بما أوحی الله إلیه من شأن یونس بن متی خر عداس ساجدا لله و جعل یقبل قدمیه و هما تسیلان دما» [إعلام الوری ، ص۵۳] .

۱ ـ احوال‌پرسی رسول الله (ص) ...

۲ ـ تجلیل از منطقه.

۳ ـ مردم راحت حرف می‌زنند.

۴ ـ برخورد عاطفی.

۵ ـ نتیجه برخورد عاطفی همراه با تجلیل.

۶ ـ مناطق را با افراد سنجید.

حفظ قداست در اجراء :

قال الصادق (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا أَرَادَ أَنْ یبْعَثَ سَرِیةً دَعَاهُمْ فَأَجْلَسَهُمْ بَینَ یدَیهِ ثُمَّ یقُولُ سِیرُوا بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ عَلَی مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۷] .

قداست شروع : بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ

قداست هدف : وَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ

قداست شیوه : وَ عَلَی مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ

دعوت نه اجبار :
قال رسول الله (ص) : لا أكره أحدا منكم على شیء من رضی منكم بالذی أدعوه إليه فذاك و من كره لم أكرهه [إعلام الورى ، ص۵۳] .
لَسْتَ عَلَيهِمْ بِمُصَيطِرٍ [غاشیه/۲۲] .
۶. استفاده از استدلال وارشاد
فی كتاب دلائل النبوة عن الزهری قال : كان رسول الله (ص) يعرض نفسه على قبائل العرب فی كل موسم و يكلم كل شريف قوم لا يسألهم مع ذلک إلا أن يؤه و يمنعوه و يقول : « لا أكره أحدا منكم على شیء من رضی منكم بالذی أدعوه إليه فذاك و من كره لم أكرهه» [إعلام الورى ، ص۵۳] .
۷. رفع زمینه گناه
۱ ـ جداسازی میان وسیله گناه و انسان : (مثل اتوبوس و...)
۲ ـ جداسازی میان دو انسان : قال الصادق (ع) : لَا تَصْحَبْ مَنْ يتَزَينُ بِک [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۲۷۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تَصْحَبْ مَنْ يكفِيک [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۲۷۹] .
قَالَ البَاقِرُ (ع) : لَا تَصْحَبِ الْفَاجِرَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لَا تَصْحَبِ الْمَائِقَ [نهج البلاغة ، حکمت ۲۳۹] .
۳ ـ جداسازی میان انسان و محل گناه : (خلوت با اجنبیه)
۴ ـ جداسازی میان انسان و زمان گناه : (تغییر زمان و تنظیم زمان تعطیل شدن مدارس دختر و پسر)
۵ ـ جداسازی میان انسان و دلائل گناه : (هرگاه نهی از منكر مربوط به تصرف در شخص یا مال او باشد واجب است حتی دفع منكر با از بین بردن و خراب كردن وسیله منكر باشد جایز است. [تحریر ، ج۱ ، ص۴۶۰ و ص۴۶۱] .
گاهی حبس نیز برای نهی از منكر نیز واجب است.
شخصی نزد پیامبر اكرم (ص) آمد و گفت : مادرم گرایش انحرافی دارد. فرمود« او را حبس كن». گفت : فایده ندارد. گفت : « جلو مردم را بگیر». گفت : فایده ندارد. فرمود : « او را ببند كه بهترین برّ به والدین منع آنان از گناه است». [وسائل ، ج۱۸ ، ص۴۱۴] .
قال رسول الله (ص) : مَنْ عَيرَ مُؤْمِناً بِشَيءٍ لَمْ يمُتْ حَتَّى يرْكبَهُ [كافی ، ج۲ ، ص۳۵۶] .
قال رسول الله (ص) : إذا زنا خادم أحدكم فليجلدها الحد و لا يعيرها [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۵۷] .
رسول خدا (ص) شخصی را برای جنگی فرستاد؛ او تا رسید ، به دوستش عامر تیراندازی كرد و او كشته شد ، خدمت رسول خدا (ص) رسیده طلب استغفار كرد. حضرت فرمود : «لا غفر الله لک». فانصرف باكيا فما مضت عليه سبعة أيام حتى هلک [بحار الأنوار ، ج۱۹ ، ص۱۴۸] .
۴. محوریت قرآن ورهبر آسمانی
گروهی به رسول خدا (ص) گفتند : اگر بفرمایید با شمشیر به فلان گروه حمله می‌كنیم. حضرت فرمود : « هنوز در مورد جنگ با این‌ها دستوری نرسیده ، باید در انتظار فرمان خدا باشیم». [بحار ، ج۱۹ ، ص۴۸] .
متاسفانه در میان ما امر به معروف دو وسیله بیشتر ندارد.
۱ ـ گفتن.

۲ ـ زدن.

در حالی که امر و نهی ۳ مرحله دارد :

۱ ـ قلب

۲ ـ زبان

۳ ـ عمل.

مرحله قلب ، یعنی اخلاص و حسن نیت و علاقه به سرنوشت مسلمانها. مرحله زبان فقط با گفتن خلاصه نمی‌شود ، بلکه با موعظه ، حکمت و جدال حسن.

۳ ـ مرحله عمل؛ فقهای ما گفته‌اند مراد از عمل : قال الصادق (ع) : کونُوا دُعَاةً لِلنَّاسِ بِغَیرِ أَلْسِنَتِکمْ [کافی ، ج۲ ، ص۷۸] .

است؛ یعنی با عمل خود مردم را به معروف دعوت و از منکر بازداریم. متاسفانه ما از زبان خود و گوش مردم خیلی انتظار داریم و این غلط است.

شیخ طوسی : الامر بالمعروف یکون بالید و اللسان فاما الید فهو ان یفعل بالمعروف و یتجنب المنکر علی وجه یتأسی به الناس

صاحب جواهر : از بالاترین مصادیق امر به معروف به خصوص برای رؤسای دین ، عمل کردن خود آنها به احکام و اخلاق حسنه است.فان ذلک سبب تامل فعل الناس المعروف

بهترین و ارزان ترین راه مقابله بابیماری پیش گیری و واکسینه کردن است؛ اگر همه واکسن بزنند از بسیاری از بیمارستانها ، عمل‌های جراحی ، پزشکان متخصص و... بی‌نیاز می‌شویم. اگر ما قبل از ورود میکروب پیش‌بینی لازم را داشته باشیم و مردم را آماده کنیم در مبارزه خیلی موفق خواهیم بود. ارشاد و فضای معنویت می‌تواند فضای خوبی به وجود آورد.

در مورد گیاهان ۲ عامل قابل بررسی است :

عوامل پیش‌برنده :

نور مناسب.

آب مناسب.

خاک مناسب.

عوامل بازدارنده :

آفت.

علف های هرز.

ملخ و... .

انسان هم همین طور است. معروف یعنی عامل پیش‌برنده.

منکر یعنی عامل بازدارنده.

درخت اگر با برنامه تربیت شود ، یعنی نور و طراوت و آب و خاک مناسب داشته باشد و ضمنا با عوامل بازدارنده آن مبارزه شود ، امید به رشد و ثمربخشی آن است.

نکته : چطور برای تغذیه جسمی مردم ده‌ها مؤسسه وجود دارد تا مواد مسموم به مردم نرسد. لازم است در مورد کتاب ها ، مجلات ، فیلم ها ، عکس ها ، سینماها ـ که شبانه‌روز جوانان را تغذیه می کنند ـ نظارت شود.

۱ ـ تربیت اخلاقی : عَلَیکمْ أَنْفُسَکمْ لا یضُرُّکمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَیتُمْ [مائده/۱۰۵] .

۲ ـ کنترل رابطه‌ها : عملا تولا و تبرا را پیاده کنیم. با خوبان رفت و آمد کنیم و از بدها فاصله بگیریم.
۳ ـ تفهیم کرامت انسانی : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ كرُمَتْ عَلَيهِ نَفْسُهُ هَانَتْ عَلَيهِ شَهَوَاتُهُ [نهج البلاغة ، حکمت ۴۴۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من کرمت نفسه صغرت الدنیا فی عینه [غرر الحکم ، ص۲۳۱] .
۴ ـ خشونت و تنبه در بعضی موارد : وَ لا تَأْخُذْكمْ بِهِما رَأْفَةٌ [نور/۲] .
۵ ـ سالم‌سازی چهره اجتماع : پوسترها ، دیوارها ، بوتیک‌ها ، لباسها ، پارکها.
۶ ـ تنظیم روابط خانواده : محارم هم باید کرامت انسانی را مراعات کنند واز نیمه‌عریانی بپرهیزند. بچه‌ها را جدا بخوابانند. زن و شوهر مراقب روابط خود باشند.
۷ ـ وسایل ارتباط جمعی : بیش از هر چیز نقش دارد و الگو است و محرک است و بهانه به دست خلاف کار می‌دهد.
باد از اختلاط در حد ممکن جلوگیری شود.
۱ ـ محبت خدا : قُلْ إِنْ كنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی [آل عمران/۳۱] .
۲ ـ شکر خدا : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لَوْ لَمْ يَتَوَعَّدِ اللَّهُ عَلَى مَعْصِيَتِهِ لَكانَ يَجِبُ أَلَّا يعْصَى شُكراً لِنِعَمِهِ [نهج البلاغة ، حکمت ۲۹۰] .
۳ ـ علم خدا : إِنَّ اللّهَ كانَ عَلَيكمْ رَقِيباً [نساء/۱] .
إِنَّ رَبَّك لَبِالْمِرْصادِ [فجر/۱۴] .
۴ ـ عرض اعمال به رسول الله (ص) و امام (ع) : امام صادق (ع) به اصحابش فرمود : « چرا رسول الله (ص) را ناراحت می‌کنید؟» یکی از اصحاب پرسید : چگونه؟ فرمود : « اعمال شما بر رسول الله (ص) عرضه می‌شود ، اگر گناهی کرده باشید حضرت متاثر می‌شود» ، پسفلا تسوءوا رسول الله (ص) و سروه [بحارالأنوار ، ج۲۳ ، ص۳۴۹] .
۵ ـ توجه به ثبت اعمال : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : و کل سیئة أمرت بإثباتها الکرام الکاتبین الذین وکلتهم بحفظ ما یکون منی و جعلتهم شهودا علی مع جوارحی [مصباح المتهجد ، ص۸۴۹] .
۶ ـ مجازات های دنیوی و اخروی : امام صادق (ع) : « به خاطر قطع رحم ، عمر کوتاه می‌شود». [اصول کافی ، ج۲ ، باب صلة رحم] .
قال الصادق (ع) : صِلَةُ الرَّحِمِ وَ حُسْنُ الْجِوَارِ يعْمُرَانِ الدِّيارَ وَ يزِيدَانِ فِی الْأَعْمَارِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۲] .
۲. تدابیر علمی
۱. تقویت وحدت دینی
۱ ـ یک نکته جالب : آیهوَ لْتَكنْ مِنْكمْ أُمَّةٌ يدْعُونَ إِلَى الْخَيرِ وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ [مائده/۱۰۴] .
میان دو آیه وحدت قرار گرفته است؛ زیرا آیه قبلوَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [مائده/۱۰۳] .
است و آیه بعد آیهوَ لا تَكونُوا كالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَ اخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْبَيناتُ وَ أُولئِك لَهُمْ عَذابٌ عَظِيمٌ [مائده/۱۰۵] .
و در آخر آیه می‌فرماید : وَ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مائده/۱۰۴] .
بد نیست مقایسه‌ای میان کمک یهود و اسرائیل و کمک مسلمین به فلسطین شود.
۲ ـ اگر وحدت نبود منکر بزرگ (شاه) بیرون نمی‌رفت و امروز جوان حزب اللهی نهی از منکر می‌کند و دستگاه دیگر کار او را تخطئه می‌کند.
بسیاری از منکرات که با تذکر فردی رفع نمی‌شود با طومار ، راه پیمایی ، اعتصاب ، تحصن و بستن بازار حل می‌شود.

در نظام اسلامی نیز هرگاه متقاضیان متحد شوند به تقاضای آنان زودتر رسیدگی می‌شود.
وَ الْمُؤمِنُونَ وَ الْمُؤمِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [توبه/۷۱] .
تا ولایت و نصرت و محبت و همبستگی نباشد امر به معروف کم ارزش است.
۱ـ نماز جماعت : وَ ارْکعُوا مَعَ الرّاکعِینَ [بقره/۴۳] .
اصل در نماز جماعت است.
۲ـ نماز جمعه : فَاسْعَوْا إِلی ذِکرِ اللّهِ [جمعه/۹] .
۳ـ حج : ثُمَّ أَفِیضُوا مِنْ حَیثُ أَفاضَ النّاسُ [بقره/۱۹۹] .
۴ـ جهاد (هم بستگی در مقابل کفار) : یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِهِ صَفًّا [صف/۴] .
استفاده از مراسمی همچون حج :
کان النبی (ص) یعرض نفسه علی قبائل العرب فی الموسم فلقی رهطا من الخزرج فقال أ لا تجلسون أحدثکم قالوا بلی فجلسوا إلیه فدعاهم إلی الله و تلا علیهم القرآن [المناقب ، ج۱ ، ص۱۸۱] .
۲ـ بدون آمادگی طرف مقابل سخن نگوید.
۳ـ برای گفتگو باید در منطقه آرام بنشینیم.
۴ـ از قرآن شروع کنیم.
به نقل از مناقب شهرآشوب.
در تمام واجبات می‌توان صورت را به اطراف انداخت و حرف متفرقه زد ، حتی گناه کرد. مثلاـ غیبت کرد و در جبهه بود ، حتی دروغ گفت و روزه بود به هر سو بود چیزی خورد ، اما در نماز فقط به سوی او فقط سکوت و...
دنیا چون درس زندگی دارد ، ولی درس بندگی ندارد ، پیشرفت های علمی او را نجات نداده است : وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِکرِی فَإِنَّ لَهُ مَعِیشَةً ضَنْکاً [طه/۱۲۴] .
همه انبیاء و ادیان برای تربیت آمدند و نماز بهترین وسیله تربیت است. بنابراین جوهر نماز در همه ادیان بوده است.
وَ أَوْحَینا إِلَیهِمْ فِعْلَ الْخَیراتِ [انبیاء/۱۷۳] .
و اقام الصلوة
حتی به امام : قَالَ الْحُسَینُ (ع) : ذکرت الصلاة جعلک الله من المصلین [بحار الأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۱] .
نماز زیربنا است : قَالَ البَاقِرُ (ع) : بُنِی الْإِسْلَامُ عَلَی خَمْسٍ عَلَی الصَّلَاةِ وَ الزَّکاةِ وَ الصَّوْمِ وَ الْحَجِّ وَ الْوَلَایةِ وَ لَمْ ینَادَ بِشَیءٍ کمَا نُودِی بِالْوَلَایةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَوَسَّلَ بِهِ الْمُتَوَسِّلُونَ إِلَی اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی الْإِیمَانُ بِهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ الْجِهَادُ فِی سَبِیلِهِ فَإِنَّهُ ذِرْوَةُ الْإِسْلَامِ وَ کلِمَةُ الْإِخْلَاصِ فَإِنَّهَا الْفِطْرَةُ وَ إِقَامُ الصَّلَاةِ فَإِنَّهَا الْمِلَّةُ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۱۰] .
إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْکرِ [عنکبوت/۴۵] .
نماز پلیس است.
وَ أَقِمِ الصَّلاةَ طَرَفَی النَّهارِ وَ زُلَفاً مِنَ اللَّیلِ إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئاتِ [هود/۱۱۴] .
نماز اهرم صبر است : وَ اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره/۴۵] .
فَاصْبِرْ عَلی ما یقُولُونَ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِها وَ مِنْ آناءِ اللَّیلِ فَسَبِّحْ وَ أَطْرافَ النَّهارِ [طه/۱۳۰] .

نسیان نماز ، نسیان انسانیت است.

نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

انسان مثل صافی است ، تا در آب است آب دارد؛ همن که جدا شد خشک است. انسان با خدا ، خدائی و بی‌خدا ، پوچ است.

۱ ـ امام خمینی (ره) به منزل مرحوم ملکی تبریزی رفت و دید ایشان غرق در نمازند و در قنوت شعر فارسی می‌خواند.

۲. توسعه فرهنگ حیا

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : الحياء مفتاح كل الخير [غرر الحكم ، ص۲۵۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : الحياء يصد عن فعل القبيح [غرر الحكم ، ص۲۵۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : ثمرة الحياء العفة [غرر الحكم ، ص۲۵۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : على قدر الحياء تكون العفة [غرر الحكم ، ص۲۵۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ كَسَاهُ الْحَياءُ ثَوْبَهُ لَمْ يرَ النَّاسُ عَيبَهُ [نهج البلاغة ، حكمت ۲۲۳] .

عَنْ أَبِی سَعِيدٍ الْخُدْرِی قَالَ : «كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَشَدَّ حَياءً مِنَ الْعَذْرَاءِ فِی خِدْرِهَا» [مكارم الأخلاق ، ص۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ قَلَّ حَياؤهُ قَلَّ وَرَعُهُ وَ مَنْ قَلَّ وَرَعُهُ [تحف العقول ، ص۸۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : رأس كل شر القحة [غرر الحكم ، ص۲۵۷] .

(بی‌حیائی)

قال رسول الله (ص) : إِذَا لَمْ تَسْتَحی فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ [أمالی صدوق ، ص ۵۱۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من لا حياء له فلا خير فيه [غرر الحكم ، ص۲۵۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : العفة رأس كل خير [غرر الحكم ، ص۲۵۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : ثمرة العفة الصيانة [غرر الحكم ، ص۲۵۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : العفاف زهادة [غرر الحكم ، ص۲۵۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : العفة تضعف الشهوة [غرر الحكم ، ص۲۵۶] .

شخصی به امام باقر (ع) گفت : من نماز و روزه مستحبی زیادی انجام نداده‌ام ، ولی سعی کرده‌ام لقمه حرام نخورم و نکاح حرامی انجام ندهم. فرمود : أی جهاد أفضل من عفة بطن و فرج [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۹۲] .

يحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ مِنَ التَّعَفُّفِ [بقره/۲۷۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ كرُمَتْ عَلَيهِ نَفْسُهُ لَمْ يهِنْهَا بِالْمَعْصِيةِ [غرر الحكم ، ص۲۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : العفاف يصون النفس و ينزهها عن الدنايا [غرر الحكم ، ص۲۵۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : تاج الرجل عفافه و زينه إنصافه [غرر الحكم ، ص۲۵۶] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنْ عِفَّةِ بَطْنٍ وَ فَرْجٍ [كافی ، ج۲ ، ص۷۹] .

مَنْ كانَ غَنِيا فَلْيسْتَعْفِفْ [نساء/۶] .

حتی پیرزنان که حجاب همچون دگر زنان براشان واجب نیست : وَ أَنْ يسْتَعْفِفْنَ خَيرٌ لَهُنَّ [نور/۶۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إذا أراد الله بعبد خيرا أعف بطنه عن الطعام و فرجه عن الحرام [غرر الحكم ، ص۳۹۹] .

قال رسول الله (ص) : إذا وقعت اللقمة من حرام فی جوف العبد لعنه كل ملك فی السماوات و فی الأرض [مكارم الأخلاق ، ص ۱۵۰] .

۱ ـ هر حرفی نزنـد : قـال رسول الله (ص) : إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ الْجَنَّةَ عَلَى كـلِّ فَحَّاشٍ بَـذِیءٍ قَلِیـلِ الْحَیاءِ لَا یبَالِی مَا قَالَ وَ لَا مَا قِیلَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۲۳] .

۲ ـ هر چه نبیند : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : الحیاء غض الطرف [غرر الحکم ، ص۲۵۹] .

۳ ـ هر چه نشنود : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : سامع هجر القول شریک القائل [غرر الحکم ، ص۲۲۳] .

۴ ـ هر کجا برهنه نشود : پیامبر اکرم (ص) دیدند شخصی در جلو چشم مردم غسل می کند :

فَقَـالَ : «أَیهَـا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ مِنْ عِبَـادِهِ الْحَیـاءَ وَ السَّتْرَ فَـأَیكُمْ اغْتَسَلَ فَلْیتَوَارَ مِنَ النَّاسِ فَإِنَّ الْحَیاءَ زِینَـةُ الْإِسْـلَامِ» [مسـتدرک الوسائل ، ج۱ ، ص۴۸۸] .

۵ ـ امام حسن و امام حسـین (علیهما السـلام) کودکانی بودنـد با لباس بلنـد وارد فرات شدند ، شخصـی گفت : لباسـتان خراب می‌شود. فرمودنـد : فَسَـادُ الْإِزَارَینِ أَحَبُّ إِلَینَـا مِنْ فَسَادِ الـدِّینِ إِنَّ لِلْمَاءِ أَهْلًا وَ سُـكَاناً كسُـكَانِ الْأَرْضِ [وسائل الشـیعهٔ ، ج۲۵ ، ص۲۶۹] .

۶ ـ حیاء از آمیزش جنسی در جلو چشم کودک.قال رسول الله (ص) : مَا أَفْلَحَ أَبَداً إِنْ كَانَ غُلَاماً كَانَ زَانِیاً أَوْ جَارِیةً كَانَتْ زَانِیةً [عوالی الله آلی ، ج۳ ، ص۳۰۵] .

زمینه‌های گناه : (حیاء نابه جا)

۱ ـ نسخه نابه جا می‌دهد و خجالت می کشد که بگوید مرض را تشخیص ندادم.

فتوای ناحق می‌دهد ، قضاوت نابه جا و...

۲ ـ خجالت می کشد که مانع گناه شود ، سکوت برا اساس حیاء نابه جا.

۳ ـ خجالت می کشد از اذان گفتن ، فریاد به جا سر دادن.

۴ ـ خجالت از سئوال و یک عمری باغسل باطل نماز م خوانـد و نمی‌پرسـد. چون مسـئولیت اجتماعی دارد حیاء می کند سـلام کند ، از میهمان پذیرایی کند ، برای پدرش قیام کند.

۵ ـ خجـالت می کشـد که بگویـد : من همسـر می‌خواهم. به گنـاه می‌افتـد. یا همسـر از شوهر خجالت می کشـد با این که قرآن می گویدغَیرُ مَلُومِینَ [مومنون/۶] .

۶ ـ خجالت می کشد بگوید : من نیاز به غسل دارم ، با جنابت زندگی می کند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِی الذُّنُوبَ الَّتِی تَهْتِك الْعِصَمَ [مصباح المتهجد ، ص۸۴۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : الحیاء یصد عن فعل القبیح [غرر الحکم ، ص۲۵۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : أعقل الناس أحیاهم [غرر الحکم ، ص۲۵۶] .

قال الصادق (ع) : لَا إِیمَانَ لِمَنْ لَا حَیاءَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

حیا از خداوند و رسول : قال رسول الله (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ اسْتَحْی مِنَ اللَّهِ [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۵۹] .

قال الصادق (ع) : الْحَیاءُ مِنَ الْإِیمَانِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

و الایمان فی الجنهٔ [بحار ، ج۶۸ ، ص۳۳۹] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : إِنَّ أَعْمَالَ الْعِبَادِ تُعْرَضُ عَلَى نَبِیكمْ كلَّ عَشِیةِ خَمِیسٍ فَلْیسْتَحْی أَحَدُكمْ أَنْ یعْرَضَ عَلَى نَبِیهِ الْعَمَلُ الْقَبِیحُ [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۶ ، ص۱۱۳] .

حیاء از فرشته‌ها :

لیستحیی احدکم من ملیکه الذین معه کما یستحیی من رجلین صالحین من جیرانه و هما معه باللیل و النهار [کنز ، ج۳ ، ص۱۱۸] .
حیاء از مردم : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : من لم یستحی من الناس لم یستحی من الله سبحانه [غرر الحکم ، ص۲۵۷] .
حیاء از خودت : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : حیاء الرجل من نفسه ثمرهٔ الإیمان [غرر الحکم ، ص۸۹] .
وَ الَّذِینَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ [معارج/۲۹] .
وَ لْیَسْتَعْفِفِ الَّذِینَ لا یجِدُونَ نِکاحاً حَتّی یغْنِیهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نور/۳۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : زَکاهُٔ الْجَمَالِ الْعَفَافُ [غرر الحکم ، ص۲۵۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : الْحِرْفَهُٔ مَعَ الْعِفَّهِٔ خَیرٌ مِنَ الْغِنَی مَعَ الْفُجُورِ [نهج البلاغهٔ ، نامه ۳۱] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أما لباس التقوی فالعفاف لأن العفیف لا تبدو له عورهٔ و إن کان عاریا من الثیاب ، و الفاجر بادی العورهٔ و إن کان کاسیا من الثیاب ، یقول «وَ لِباسُ التَّقْوی ذلِک خَیرٌ» (اعراف/۲۶) [تفسیر القمی ، ج۱ ، ص۲۲۵] .
قال الصادق (ع) : عِفُّوا عَنْ نِسَاءِ النَّاسِ تَعِفَّ نِسَائُکمْ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : سبب القناعهٔ العفاف [غرر الحکم ، ص۲۵۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : علی قدر العفهٔ تکون القناعهٔ [غرر الحکم ، ص۳۹۳] .
قال النبی (ص) : « خداوند ضامن شده که یاری کند کسانی را که به خاطر حفظ عفت ازدواج می‌کنند» [میزان الحکمهٔ ، ج۶ ، ص ۳۶۰] .
تدابیر عملی :
برای جلوگیری از منکر تدابیر عملی لازم است؛ با موعظهٔ و مقاله و کتاب منکر ریشه‌کن نمی‌شود. (یک جو درمان بهتر از صد خروار نسخه است) .
در یکی از شهرهای امریکا قماربازی در بین زنان زیاد شد. کشیش‌ها و روزنامه‌ها و سخنوران شروع کردند به تبلیغ؛ اما هیچ اثری نگذاشت تا آن که شهردار محل به فکر افتاد ، باشگاه و نمایشگاه هنری و سرگرمی سالم آماده کرده. در مدت کوتاهی چهره شهر عوض شد. از قدیم در میان ما معروف است که زنها زیاد غیبت می‌کنند. صدها بار هم سخنرانی کرده‌ایم ، غافل از این که محیط زندگی سبکی است که زن بیچاره اگر غیبت نکند حرف دیگری ندارد. اهل علم و معرفت که نیست ، اهل هنر و صنعت هم که نیست ، روح غذا می‌خواهد؛ غذای سالم که نبود گوشت مرده می‌خورد. ما به جای این که خود را متهم کنیم؛ زنها را متهم می‌کنیم؛ این ما هستیم که باید با تدبیری عملی نه با موعظه فقط ، جلو این منکر را بگیریم.
۳. شیوه های اجرا امربه معروف در اجتماع
۱ـ محبوبیت خود را در نظر بگیر : فَقَدْ لَبِثْتُ فِیکمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِهِ [یونس/۱۶] .
إِنّا نَراک مِنَ الْمُحْسِنِینَ [یوسف/۳۶] .
۲ـ شرایط سنی و اجتماعی او را فراموش نکن؛ به یک پیرمرد در برابر اولادش نهی از منکر نکن.
۳ـ از سرچشمه شروع کنید : اذْهَبا إِلی فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغی [طه/۴۳] .
۴ـ از خود فامیل : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَکمْ وَ أَهْلِیکمْ ناراً [تحریم/۶] .
۵ـ عِظْهُمْ [نساء/۶۳] .
عاطفی : از تعبیرات قرآن.

۶ ـ قَوْلاً بَلِيغاً [نساء/۶۳] .

۷ ـ وَ احْذَرْهُمْ [مائده/۴۹] .

مواظب باش خطرناکند.

۸ ـ وَ اغْلُظْ عَلَيهِمْ [توبه/۷۳] .

۹ ـ شناخت مصاديق نهی از منکر و مراحل و روش ها بسيار دقيق است ، مثلا قطع رابطه به خاطر منکرات گاهی مفيد ، گاهی مضر ، گاهی طولانی و گاهی موقت. در آنجا که می‌فرمايد : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : طَبِيبٌ دَوَّارٌ بِطِبِّهِ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۰۸] .

و دنبالش می‌فرمايد : قَدْ أَحْكَمَ مَرَاهِمَهُ وَ أَحْمَى مَوَاسِمَهُ [نهج البلاغة ، خطبه ۱۰۸] .

در موردی داغی می گذارد.

سعدی :

[از حماسه حسينی ، شهيد مطهری.]

۱۰ ـ تشبيه به بيماری های جسمی و اينکه ما چطور در مقابل آن عکس العمل نشان می‌دهيم.

۱ ـ هر کس منطقه خود را پاک‌سازی کند.

۲ ـ محور کفر را نابود کند.

فلما قرب قال‌النبی (ص) : «اللهم خذه (سراقة بن جعشم) ». فارتطم فرسه فی الأرض؛ فصاح يا محمد خلص فرسی ، لا سعيت لک فی مکروه بعدها». [الخرائج و الجرائح ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

داشتن توان برای امر و نهی :

فلما وافی کان سعد بن الربيع و عبد الله بن رواحة يکسران أصنام الخزرج و کان کل رجل شريف فی بيته صنم يمسحه و يطيبه و لکل بطن من الأوس و الخزرج صنم فی بيت لجماعة يکرمونه و يجعلون عليه منديلا و يذبحون له فلما قدم الاثنا عشر من الأنصار أخرجوها من بيوتهم و بيوت من أطاعهم. فلما قدم السبعون کثر الإسلام و فشا و جعلوا يکسرون الأصنام» [إعلام الورى ، ص۶۵] .

۱ ـ تذکر محرمانه : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : من وعظ أخاه سرا فقد زانه و من وعظه علانية فقد شانه [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : نصحک بين الملإ تقريع (تفريع) [غرر الحکم ، ص۲۲۵] .

۲ ـ مختصر : اذا وعظت فاوجر [الحکمة ، ج۱۰ ، ص۵۸۰] .

۳ ـ عاطفی باشد : راوی می گويد : در کوچه با مادرم تند سخن می گفتم ، فردا که امام صادق (ع) مرا ديد ، فرمود : « چرا اين کار را کردی؟»«أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ بَطْنَهَا مَنْزِلٌ قَدْ سَكَنْتَهُ وَ أَنَّ حِجْرَهَا مَهْدٌ قَدْ غَمَرْتَهُ وَ ثَدْيَهَا وِعَاءٌ قَدْ شَرِبْتَهُ» قَالَ : قُلْتُ : بَلَى. قَالَ : « فَلَا تُغْلِظْ لَهَا» [المناقب ، ج۴ ، ص۲۲۱] .

۴ ـ شخصيت دادن :

قال الکاظم (ع) : من سعادة علی بن يقطين أنی ذکرته فی الموقف. [رجال الکشی ، ص۴۳۳] .

قال الکاظم (ع) : إن لله تعالى أولياء مع أولياء الظلمة ليدفع بهم عن أوليائه ، و أنت منهم يا علی. [رجال الکشی ، ص۴۳۳] .

قال الصادق (ع) : اتق شرار النساء و کن من خيارهن علی حذر و إن أمرنکم بالمعروف فخالفوهن حتی لا يطمعن منکم فی

المنكر [تحف العقول ، ص۳۶۸] .
قَالَ أَمِيرُ المُؤمِنِينَ (ع) : الْمُؤمِنُ مِرْآةُ الْمُؤمِنِ [تحف العقول ، ص۱۷۱] .
عیب را در خود نگاه نمی‌دارد.
از تذکر خسته نمی‌شود.
بعد از شکسته شدن هم می گوید.
وقتی عیب را می گوید که غبارآلود نباشد.
آینه را نباید شکست.
فقط زشتی را نگوید.
از روی صفا بگوید.
عیب را بزرگ نکنید.
مراعات مقام و پست را نمی کند.
روبرو می گوید.
بی‌سر و صدا می گوید.
حضرت لوط به مردم فرمود :
إِنِّی لِعَمَلِکمْ مِنَ الْقالِینَ [شعراء/۱۶۷] .
(قالین جمع قال از ماده قلی به معنای عداوت شدید) [نمونه ، ج۱۵ ، ص۳۲۴] .
از امام کاظم (ع) پرسید : یکی از یاران شما شراب خورد آیا از او برائت جوییم؟ امام فرمود : تَبَرَّءُوا مِنْ فِعْلِهِ وَ لَا تَتَبَرَّءُوا مِنْهُ أَحِبُّوهُ وَ أَبْغِضُوا عَمَلَهُ [بحار الأنوار ، ج۲۷ ، ص۱۳۷]
۶. سنت شکنی
گاهی گناهی به صورت یک سنت و عادت درم آد که باید افرادی فدا شوند و سنت را بشکنند.
زنی در محضر رسول اکرم (ص) آمد و در جلو چشم مردم گفت : من همسر می‌خواهم. پیامبر (ص) فرمود : کیست؟ او را بگیرد. شخصی بلند شد و گفت : من. فرمود : « چه داری؟» گفت : هیچ. چند بار پیامبر (ص) تکرار کرد و همان شخص فقیر قیام کرد و بالاخرهٔ به خاطر علم قرآن مهریه‌اش را تدریس قرآن قرار داد» [وسائل ، ج۱۵ ، ص۴] .
۳. وظیفه گروه های مختلف
۱.دولت مردان
۱ ـ وحدت اجتماعی بدون نظارت عمومی ممکن نیست و امر به معروف و نهی از منکر هم بر همه لازم است در شعاع فردی و هم بر یک گروه نظارت با امکانات مخصوص از طرف حکومت اسلامی به دلیل دو دسته آیات :
الف) کنْتُمْ خَیرَ أُمَّةٍ [آل عمران/۱۱۰] .
ب) وَ لْتَکنْ مِنْکمْ أُمَّةٌ یدْعُونَ إِلَی الْخَیرِ وَ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [آل عمران/۱۰۴] .
به مالک اشتر : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : لَا یکونَنَّ الْمُحْسِنُ وَ الْمُسِیءُ عِنْدَک بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ [نهج البلاغهٔ ، نامه ۵۳] .
۱ ـ وظیفه قدرت مندان : الَّذِینَ إِنْ مَکنّاهُمْ فِی الأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ [حج/۴۱] .

۲ ـ قال الصادق (ع) : إِنَّمَا هُوَ عَلَى الْقَوِى الْمُطَاعِ الْعَالِمِ بِالْمَعْرُوفِ مِنَ الْمُنْكرِ لَا عَلَى الضَّعِيفِ الَّذِى لَا يهْتَدِى سَبِيلًا [كافى ، ج۵ ، ص۵۹] .

۳ ـ شیخ شلتوت در کتاب (تعالیم اسلام) :

رسول اکرم (ص) خودشان شخصا به بازار می‌رفتند و موارد خلاف را تذکر می‌دادند...

۲. علماء

۱ ـ وظیفه علماء : لَوْ لا ينْهاهُمُ الرَّبّانِيونَ وَ الْأَحْبارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَ أَكلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ ما كانُوا يصْنَعُونَ [مائده/۶۳] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ أَلَّا يقَارُّوا عَلَى كظَّةِ (پرخوری) ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ (گرسنگی) مَظْلُومٍ [نهج البلاغة ، خطبه ۳] .

۳ ـ قال الصادق (ع) : أما لتحملن ذنوب سفهائكم على علمائكم». ثم مضى. قال : ثم أتيته فاستأذنت عليه فقلت : جعلت فداك لم قلت لتحملن ذنوب سفهائكم على علمائكم فقد دخلنى من ذلك أمر عظيم. فقال : « نعم ، ما يمنعكم إذا بلغكم عن الرجل منكم ما تكرهونه مما يدخل به علينا الأذى والعيب عند الناس أن تأتوه فتؤبوه و تعظوه و تقولوا له قولا بليغا». فقلت له : إذا لا يقبل منا و لا يطيعنا. قال : « فقال فإذا فاهجروه عند ذلك و اجتنبوا مجالسته [بحار الأنوار ، ج۲ ، ص۲۲] .

قال النبى (ص) : ان الله لا يعذب الخاصة بذنوب العامة حتى يظهر المنكر بين اظهرهم و هم قادرون على ان ينكروه فلا ينكرونه [محجة ، ج۴ ، ص۱۰۰] .

سکوت علماء موجب بدگمانی مردم به خود علماء م شود.

سکوت علماء موجب جرأت ظالم م شود.

سکوت علماء موجب تأیید ظالم م شود.

سکوت علماء موجب این م شود که معروفی منکر یا منکری معروف شود.

سکوت علماء موجب رشد بدعت م شود که حرام است.

سکوت علماء موجب ضعف عقیده مسلمین م شود.

۳. متدینین

۱ ـ خانواده شهداء بهترین قدرت برای انجام امر به معروف هستند. اگر قیام امام حسین (ع) برای امر به معروف بود ، بدون اسراء (خانواده امام (ع)) کار ناقص بود؛ اسم علی (ع) را در شام زینب زنده کرد. [حماسه حسینی ، شهید مطهری] .

به قدری زینب کبرا منطقی و محکم سخن گفت که ابن زیاد گفت : من هذه المتكبرة [مقتل مقرم ، ص۳۲۴] .

۱ ـ قال رسول الله (ص) : «اياكم و الجلوس على الطرقات». قالوا : ما لنا بد منها انما هى مجالسنا نتحدث فيها. قال (ص) : « فاعطوا الطريق حقه». قالوا : و ما حق الطريق؟ قال (ص) : « غض البصر ، كف الاذى ، ردّ السلام و الامر بالمعروف و النهى عن المنكر»

۱ ـ محمد بن مسلم قال : كتب أبو عبد الله (ع) إلى الشيعة : « ليعطفن ذو السن منكم و النهى (جمع نهة بمعنى العقل) و الرأى على ذى الجهل و طلاب الرئاسة أو ليصيبنكم لعنتى أجمعين» [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۴۷] .

۲ ـ يا بُنَى أَقِمِ الصَّلاةَ [لقمان/۱۷] .

۴. حمایت عمومی از آمران به معروف

ابوذر امر به معروف و نهی از منکر می‌کرد. عثمان او را تبعید کرد و دستور داد : هیچ کس او را بدرقه نکند.

ولی حضرت امیر (ع) با امام حسن (ع) و امام حسین (ع) به خاطر حمایت از آن آمر به معروف او را رسما بدرقه کردند و جملاتی فرمودند ، از جمله :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : يا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ غَضِبْتَ لِلَّهِ فَارْجُ مَنْ غَضِبْتَ لَهُ إِنَّ الْقَوْمَ خَافُوكَ عَلَى دُنْيَاهُمْ وَ خِفْتَهُمْ عَلَى دِينِكَ فَاتْرُكْ فِي أَيْدِيهِمْ مَا خَافُوكَ عَلَيْهِ وَ اهْرُبْ مِنْهُمْ بِمَا خِفْتَهُمْ عَلَيْهِ فَمَا أَحْوَجَهُمْ إِلَى مَا مَنَعْتَهُمْ وَ مَا أَغْنَاكَ عَمَّا مَنَعُوكَ وَ سَتَعْلَمُ مَنِ الرَّابِحُ غَداً [نهج البلاغة ، خطبه ۱۳۰] .

ابوذر در تبعیدگاه از دنیا رفت. مالک اشتر رسید و کفن او را داد و گفت : اللهم هذا أبو ذر صاحب رسول الله (ص) عبدک فی العابدین و جاهد فیک المشرکین لم یغیر و لم یبدل لکنه رأی منکرا فغیره بلسانه و قلبه ، حتی جفی و نفی و حرم و احتقر ثم مات وحیدا غریبا [رجال الکشی ، ص۶۵] .

۵. کراهت عمومی از منکر

ناصحین را دوست بداریم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لا خیر فی قوم لیسوا بناصحین و لا یحبون الناصحین [غرر الحکم ، ص۲۲۵] .

قال النبی (ص) : یأتی علی الناس زمان یکون جیفة حمار احب الیهم من مؤمن یامرهم بالمعروف و ینهاهم عن المنکر [مجمع البیان ، ج۱ ، ص۴۸۴] .

ذیل آیه‌وَ لْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيرِ وَ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ يَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ [آل عمران/۱۰۴] .

قَالَ البَاقِرُ (ع) : بِئْسَ الْقَوْمُ قَوْمٌ يَعِيبُونَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْيَ عَنِ الْمُنْكَرِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : من علامات الإدبار سوء الظن بالنصیح [غرر الحکم ، ص۲۲۶] .

برچسب نزنید :

قال رسول الله (ص) : بِئْسَ الْقَوْمُ قَوْمٌ يَقْذِفُونَ الآمِرِينَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّاهِينَ عَنِ الْمُنْكَرِ [بحار الأنوار ، ج۶۷ ، ص۱۲۸] .

۶. هنرمندان

تمام فیلم سازان وزارت ارشاد باید در خط فیلم سازی و سرود و شعر و هنر راهی را دنبال کنند که یا به امر معروف برسیم یا به نهی از منکر.

۷. توجه به احکام امربه معروف

۱ـ لازم نیست علم به تاثیر داشته باشیم ، بلکه احتمال اثر کافی است.

۲ـ اگر مسئله‌ای مورد اختلاف است و انسان احتمال دهد کسی که تخلف نموده نظر مجتهدش این است در این صورت امر به معروف ساقط است. [تحریر ، ج۱ ، ص۴۴۷] .

۳ـ اگر امر ا نهی شخص در مورد خاصی موجب وهن اسلام شود جایز نیست ، گرچه در جای دیگر واجب باشد [تحریر ، ج۱ ، ص۴۴۸] .

۴ـ هرگاه امر و نهی اثر معکوس داشته باشد واجب نیست.

۵ـ مریضی که در ماه رمضان روزه نیست حق ندارد جوری روزه‌خواری کند که سبب توهین به مقدسات یا جرئت دیگران شود.

سؤال : اگر احتمال می‌دهیم افرادی دنبال کار امر به معروف هستند کافی است؟

پاسخ : خیر باید علم و اطمینان پیدا کنیم. [تحریر ، ج۱ ، ص۴۴۵] .

۶ـ اگر نهی ما، از حجم گناه می‌کاهد واجب است.

۷ـ اگر نهی ما گناه اهم را به مهم تبدیل می‌کند واجب است.

۸ـ اگر گناه مثل سنگ سختی است که اگر هر نفر پتکی بر او بکوبد خرد می‌شود بر همه واجب است که پتک را بکوبند.

۹ـ گاهی امر به معروف از افرادی بی‌اثر، ولی از افراد دیگری مؤثر است.

۱۰ـ گاهی اقامه واجب و ریشه کن کردن منکر، متوقف بر ارتکاب معصیت است که قاعده اهم و مهم مطرح است.

۱۱ـ قطع فساد بشود گرچه قصد قربت نشود.

۱۲ـ گاهی برانداختن فساد با امر و نهی است، گاهی با استدعاء و گاهی با موعظه به هر نحوی شد.لا یبعد وجوبه

۱۳ـ باید احتمال اثر بدهد.

۱۴ـ اگر تکرار مؤثر است؛ تکرار کند.

۱۵ـ کسی که علنی منکری انجام نمی‌دهد در برابر جمع نهی از او مشکل است (توهین به اوست).

۱. امنیت

۱. اهمیت امنیت

از ویژگی‌های شهر نمونه اسلام (مکه) امنیت است و در این آیه عبادت در کنار امنیت آمده است، زیرا عبادت بدون امنیت میسر نیست.

وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبیتَ مَثابَةً لِلنّاسِ وَ أَمْناً [بقره، ۱۲۵].

اسلام مرکزی را برای امنیت انسان‌ها پیش بینی کرده:

مَنْ دَخَلَهُ کانَ آمِناً [آل عمران، ۹۷].

آرامش و امنیت از امدادهای الهی است:

ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَیکمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً [آل عمران، ۱۵۴].

بشر در سایه قرآن در امنیت خواهد بود:

یهْدِی بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ [مائده، ۱۶].

تجاوز به حقوق فرد، تهدید امنیت جامعه است:

امنیت اجتماعی به قدری مهم است که باید دست مسلمانان به خاطر آن قطع شود:

وَ السّارِقُ وَ السّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَیدِیهُما [مائده، ۳۸].

مکه منطقه امن است، حتی برای حیوانات:

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَقْتُلُوا الصَّیدَ وَ أَنْتُمْ حُرُمٌ [مائده، ۹۵].

ماه های حرام ضامن امنیت است:

گمان نکنید عذاب‌ها، مربوط به اقوام پیشین است:

أَ فَأَمِنَ أَهْلُ الْقُری أَنْ یأْتِیهُمْ بَأْسُنا بَیاتاً وَ هُمْ نائِمُونَ [اعراف، ۹۷].

جامعه‌ای که غرق در سرگرمی و غفلت شده، باید انتظار قهر ناگهانی را بکشد:

أَ وَ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرى أَنْ يأْتِيهُمْ بَأْسُنا ضُحًى وَ هُمْ يلْعَبُونَ [اعراف ، ۹۸] .

لزوم امنیت همگانی : در هر سال چهار ماه آتش بس لازم است و جنگ حرام است :

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً فِی کتابِ اللّهِ یوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ [توبه ، ۳۶] .

تأمین اجتماعی :

وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَیسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ کمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَیمَکنَنَّ لَهُمْ دِینَهُمُ الَّذِی ارْتَضی لَهُمْ و لَیبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً یعْبُدُونَنِی لا یشْرِکونَ بِی شَیئاً وَ مَنْ کفَرَ بَعْدَ ذلِک فَأُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [نور ، ۵۵] .

ـ تأمین درگرو امنیت است :

ـ امنیت :

فرهنگ : مبارزه با کتب ضاله.

اقتصاد : ربا ، احتکار و...

نظم اجتماعی : ارتش ، سپاه ، نیروی انتظامی و...

قانون : مبارزه با تخلفات قوه قضائیه.

عدالت : انفاق ، قرض ، بیمه و...

ـ از دعاهای حضرت ابراهیم علیه السلام :

وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِناً [ابراهیم ، ۳۵] .

۲. اقسام امنیت

۱. امنیت سیاسی

یغِیظُ الْکفّارَ وَ لا ینالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَیلاً إِلاّ کتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صالِحٌ [توبه ، ۱۲۰] .

لِیغِیظَ بِهِمُ الْکفّارَ [فتح ، ۲۹] .

۲. امنیت اقتصادی

کاتب و شاهد قرار داد حافظ امنیت هستند ، خصوصا نویسندگان قراردادهای حقوقی و سیاسی و ناظرین و شاهدین این صحنه‌ها ، و ضربه زنندگان به این امنیت فاسق هستند :

لا یضَارَّ کاتِبٌ وَ لا شَهِیدٌ وَ إِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِکمْ [بقره ، ۲۸۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یضَمِّنُ الصَّبَّاغَ وَ الْقَصَّارَ وَ الصَّائِغَ احْتِیاطاً عَلَی أَمْتِعَةِ النَّاسِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۲۵۶] .

۳. امنیت فرهنگی

وَ الَّذِینَ اجْتَنَبُوا الطّاغُوتَ أَنْ یعْبُدُوها وَ أَنابُوا إِلَی اللّهِ لَهُمُ الْبُشْری فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ [زمر ، ۱۸- ۱۷] .

چهره خوب نشریات :

۱ ـ اجتناب از طاغوت

۲ ـ اقامه احکام الهی

۳ ـ قدرت تشخیص

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ یتَّخِذَها هُزُواً أُولئِک لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ [لقمان ، ۶] .

سرمایه گذاری فرهنگی :

یشْتَرِی

طاغوت با تهدید :

وَ أَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَ ما هَدی [طه ، ۷۹] .

شیطان با وسوسه :

یرِیدُ الشَّیطانُ أَنْ یضِلَّهُمْ ضَلالاً بَعِیداً [نساء ، ۶۰] .

هنرمند با هنر :

وَ أَضَلَّهُمُ السّامِرِی [طه ، ۸۵] .

ثروتمندان با زرق و برق :

وَ قالُوا رَبَّنا إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبَراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِیلاَ [احزاب ، ۶۷] .

دانشمند با قلم :

فَوَیلٌ لِلَّذِینَ یکتُبُونَ الْکتابَ بِأَیدِیهِمْ ثُمَّ یقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ لِیشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً فَوَیلٌ لَهُمْ مِمّا کتَبَتْ أَیدِیهِمْ وَ وَیلٌ لَهُمْ مِمّا یکسِبُونَ [بقره ، ۷۹] .

۴. امنیت در حقوق اسرا و بردگان

در یکی از جنگ‌ها بلال حبشی ۲ زن را از کنار کشتگان گذراند. وقتی رسول خدا (ص) این صحنه را دید فرمود : آیا رحمت از تو گرفته شده؟ بلال عرض کرد : یا رسول الله (ص) نمی‌دانستم شما ناراحت می‌شوید.

شخصی کنیزی خرید و بین مادر و فرزند جدایی انداخت ، پیامبر او را نهی کرد. [سنن کبری ، ج۹ ، ص۱۲۶] .

سیره پیامبر اکرم : حقوق اسیر :

کان رسول الله (ص) یؤتی بالاسیر فیدفعه الی بعض المسلمین فیقول : احسن الیه فیکون عنده الیومین و الثلاثه فیؤثره علی نفسه [روح المعانی ، ج۲۹ ، ص۱۵۵] . ـ به خاطر سفارشات پیامبر نسبت به اسیران وضع غذا و لباس و محل استراحت اسیران از خود اصحاب بهتر بود و هیچگونه ارعاب و تحقیری هم نبود. [الاسیرف ص۲۱۲] .

ـ در جنگ حنین پیامبر ۶۰۰۰ نفر اسیر را با طرح جالبی آزاد کرد. [تاریخ آیتی ، ص۵۶۱] .

ـ پیامبر (ص) گروهی از اسرای جنگ بدر را به شرط سواد آموزی هر یک به ده جوان مسلمان آزاد کرد که زید بن ثابت از همین راه با سواد شد. [تاریخ آیتی ، ص۴۵۹] .

۳. فرهنگ امنیت

بنی آدم اعضای یکدیگرند :

۱ ـ إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِکمْ [اسراء ، ۷] .

۲ ـ وَ لا یحِیقُ الْمَکرُ السَّیئُ إِلّا بِأَهْلِهِ [فاطر ، ۴۳] .

۳ـ بَعْضُكمْ مِنْ بَعْضٍ [آل عمران ، ۱۹۵] .
۴ـ وَ الْمُومِنُونَ وَ الْمُومِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ [توبه ، ۷۱] .
۵ـ ما لَكمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ [نساء ، ۷۵] .
۶ـ وَ یمْنَعُونَ الْماعُونَ [ماعون ، ۷] .
۷ـ أَ نُطْعِمُ مَنْ لَوْ یشاءُ اللّهُ أَطْعَمَهُ [یس ، ۴۷] .
۸ـ وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً وَ بِذِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساكینِ وَ الْجارِ ذِی الْقُرْبی وَ الْجارِ الْجُنُبِ وَ الصّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ وَ ما مَلَكتْ أَیمانُكمْ إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ مَنْ كانَ مُخْتالاً فَخُوراً [نساء ، ۳۶] .
۹ـ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ [بقره ، ۱۷۷] .

۴. احکام امنیت

به خاطر امنیت اجتماع باید جنایتکاران اعدام شوند :
وَ لَكمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ [بقره ، ۱۷۹] .
اسلام برای ایجاد امنیت در جامعه پیش بینی‌های لازم را کرده است :
وَ مَنْ یقْتُلْ مُوِمناً مُتَعَمِّداً فَجَزاوهُ جَهَنَّمُ خالِداً فِیها وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَیهِ وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذاباً عَظِیماً [نساء ، ۹۳] .
برای کسانی که امنیت جامعه را به هم می‌زنند کیفرهای سختی درنظر گرفته شده. مانند : اعدام ، قطع دست و پا و تبعید :
إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِك
حدود و تعزیرات :
ردای صفوان در مسجد الحرام ربوده شد. نزد پیغمبر شکایت کرد و دزد گرفته شد و بنا شد دست او قطع شود. صاحب مال "صفوان بن امیه" گفت : آیا به خاطر ردای من دست او قطع شود؟ حضرت فرمود : بله. صفوان گفت : من راضی هستم و از تقصیر دزد گذشتم. پیامبر (ص) فرمود :
فَهَلَّا كانَ هَذَا قَبْلَ أَنْ تَرْفَعَهُ إِلَی قُلْتُ : فَالْإِمَامُ بِمَنْزِلَتِهِ إِذَا رُفِعَ إِلَیهِ. قَالَ : نَعَمْ. قَالَ : وَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْعَفْوِ قَبْلَ أَنْ ینْتَهِی إِلَی الْإِمَامِ فَقَالَ : حَسَنٌ [کافی ، ج ۷ ، ص۲۵۱] .
سیره حضرت امیر (ع) :
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ عَلِی (ع) لَا یحْبِسُ فِی السِّجْنِ إِلَّا ثَلَاثَةً الْغَاصِبَ وَ مَنْ أَكلَ مَالَ الْیتِیمِ ظُلْماً وَ مَنِ اوتُمِنَ عَلَی أَمَانَةٍ فَذَهَبَ بِهَا وَ إِنْ وَجَدَ لَهُ شَیئاً بَاعَهُ غَائِباً كانَ أَوْ شَاهِداً [إستبصار ، ج۳ ، ص۴۷] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أَمَرَ قَنْبَرَ أَنْ یضْرِبَ رَجُلًا حَدّاً فَغَلُظَ قَنْبَرٌ فَزَادَهُ ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ فَأَقَادَهُ عَلِی (ع) مِنْ قَنْبَرٍ ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ [کافی ، ج ۷ ، ص ۲۶۰] .
عن صالح بن میثم عن أبیه قال : "أتت امرأة محج أمیر المؤمنین (ع) فقالت یا أمیر المؤمنین طهرنی إنی زنیت فطهرنی طهرک الله فإن عذاب الدنیا أیسر علی من عذاب الآخرة الذی لا ینقطع فقال لها مما أطهرک فقالت إنی زنیت فقال لها أ ذات بعل أنت أم غیر ذلک فقالت ذات بعل قال لها أ فحاضرا کان بعلک إذ فعلت ما فعلت أم غائبا قالت بل حاضرا فقال لها انطلقی فضعی ما فی بطنک قال فلما ولت عنه المرأة فصارت حیث لا تسمع کلامه قال اللهم إنها شهادة فلم یلبث أن عادت إلیه المرأة فقال یا

أمير المؤمنين قد وضعت فطهرنی قال فتجاهل عليها و قال يا أمة الله أطهرك مما ذا قالت إنی زنيت فطهرنی قال أ و ذات بعل أنت إذ فعلت ما فعلت قالت نعم قال فكان زوجك حاضرا إذ فعلت ما فعلت أو كان غائبا قالت بل حاضرا قال انطلقی حتی ترضيعه حولين كاملين كما أمرك الله فانصرفت المرأة فلما صارت حيث لا تسمع كلامه قال اللهم شهادتان قال فلما مضی حولين أتت المرأة فقالت قد أرضعته حولين فطهرنی قال فتجاهل عليها فقال أطهرك مما ذا قالت إنی زنيت فطهرنی قال أ و ذات بعل أنت إذ فعلت ما فعلت قالت نعم قال أ و كان بعلك غائبا عنك إذ فعلت ما فعلت أم حاضرا قالت بل حاضرا قال انطلقی فاكفليه حتی يعقل أن يأكل و يشرب و لا يتردی من السطح و لا يتهوی فی بئر فانصرفت و هی تبكی فلما ولت و صارت حيث لا تسمع كلامه قال اللهم ثلاث شهادات قال فاستقبلها عمرو بن حريث المخزومی فقال ما يبكيك يا أمة الله فقد رأيتك تخلفين إلی أمير المؤمنين تسألينه أن يطهرك فقالت أتيته فقل له ما قد علمتموه فقال اكفليه حتی يعقل أن يأكل و يشرب و لا يتردی من سطح و لا يتهوی فی بئر و لقد خفت أن يأتی علی الموت و لم يطهرنی فقال لها عمرو ارجعی فأنا أكفله فرجعت فأخبرت أمير المؤمنين (ع) بقول عمرو فقال لها أمير المؤمنين (ع) و هو يتجاهل عليها و لم يكفل عمرو ولدك قالت يا أمير المؤمنين إنی زنيت فطهرنی فقال ذات بعل أنت إذ فعلت ما فعلت قالت نعم قال فغائب عنك بعلك إذ فعلت ما فعلت أم حاضر قالت بل حاضر قال فرفع رأسه إلی السماء فقال اللهم إنه قد ثبت لك عليها أربع شهادات فإنك قد قلت لنبيك (ص) فيما أخبرته به من دينك يا محمد من عطل حدا من حدودی فقد عاندنی و طلب مضادتی اللهم فإنی غير معطل حدودك و لا طالب مضادتك و لا معاندتك و لا مضيع لأحكامك بل مطيع لك و متبع سنة نبيك قال فنظر إليه عمرو بن حريث فكأنما تفقأ فی وجهه الرمان فلما رأی ذلك عمرو قال يا أمير المؤمنين إنی إنما أردت أن أكفله إذ ظننت أنك تحب ذلك فأما إذ كرهته فإنی لست أفعل فقال له أمير المؤمنين (ع) بعد أربع شهادات لتكفلنه و أنت صاغر ثم قام أمير المؤمنين (ع) فصعد المنبر فقال يا قنبر ناد فی الناس الصلاة جامعة فنادی قنبر فی الناس فاجتمعوا حتی غص المسجد بأهله فقام أمير المؤمنين علی بن أبی طالب (ع) خطيبا فحمد الله و أثنی عليه و قال يا أيها الناس إن إمامكم خارج بهذه المرأة إلی هذا الظهر ليقيم عليها الحد إن شاء الله فعزم عليكم أمير المونين إلا خرجتم متنكرين و معكم أحجاركم لا ينصرف أحد منكم إلی أحد حتی تنصرفوا إلی منازلكم إن شاء الله فلما أصبح بكرة خرج بالمرأة و خرج الناس متنكرين متلثمين بعمائمهم و أرديتهم و الحجارة فی أرديتهم و فی أكمامهم حتی انتهی بها و الناس معه إلی ظهر الكوفة فأمر فحفر لها بئر ثم دفنها إلی حقويها ثم ركب بغلته فأثبت رجليه فی غرز الركاب ثم وضع إصبعيه السبابتين فی أذنيه ثم نادی بأعلی صوته فقال يا أيها الناس إن الله تبارك و تعالی عهد إلی نبيه (ص) و عهده محمد (ص) إلی بأنه لا يقيم الحد من لله عليه حد فمن كان لله تبارك و تعالی عليه ما له عليها فلا يقيمن عليها الحد قال فانصرف الناس ما خلا أمير المؤمنين (ع) [المحاسن برقی ، ج۲ ، ص۳۰۹] .

زنی نزد علی (ع) آمد و گفت : طهرنی. حضرت فرمود : از چه؟ گفت : زنا كردم.فرمود : شوهر داری؟ گفت : بله. حضرت فرمود : حاضر بود؟ گفت : بله.فرمود : برو بعد از وضع حمل بيا. زن آمد و گفت : ...

حضرت فرمود : برو بعد از شير دادن بيا. آمد و گفت : ...

حضرت فرمود : برو بعد از دو سال بيا. آمد و گفت : ...

حضرت فرمود : برو بعد از رشد فرزند كه ديگر از بلندی پرت نشود بيا. آمد و گفت : ...

آنگاه رجم صورت گرفت.

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَی عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : "كَانَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) يَجْلِدُ الْحُرَّ وَ الْعَبْدَ وَ الْيَهُودِیَ وَ النَّصْرَانِی فِی الْخَمْرِ وَ مُسْكِرِ النَّبِيذِ ثَمَانِينَ فَقِيلَ مَا بَالُ الْيَهُودِیِ وَ النَّصْرَانِی قَالَ إِذَا أَظْهَرُوا ذَلِكَ فِی مِصْرٍ مِنَ الْأَمْصَارِ لِأَنَّهُمْ لَيسَ لَهُمْ أَنْ يَظْهِرُوهُ" [كافی ، ج ۷ ،

ص۲۳۸] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِی عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ بَعْضِ الصَّادِقِینَ (ع) قَال : " جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) فَأَقَرَّ بِالسَّرِقَةِ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أَ تَقْرَأُ شَیئاً مِنْ کتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ نَعَمْ سُورَةَ الْبَقَرَةِ فَقَالَ قَدْ وَهَبْتُ یدَک لِسُورَةِ الْبَقَرَةِ فَقَالَ الْأَشْعَثُ أَ تُعَطِّلُ حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ وَ مَا یدْرِیک مَا هَذَا إِذَا قَامَتِ الْبَینَةُ فَلَیسَ لِلْإِمَامِ أَنْ یعْفُوَ وَ إِذَا أَقَرَّ الرَّجُلُ عَلَى نَفْسِهِ فَذَاک إِلَى الْإِمَامِ إِنْ شَاءَ عَفَا وَ إِنْ شَاءَ قَطَعَ " [تهذیب‌الأحکام ، ج ۱۰ ، ص۱۲۹] .

شخصی نزد علی (ع) اقرار به سرقت کرد. حضرت پرسید : قرآن بلدی؟گفت : بله ، سوره بقره ، را بلدم. حضرت از قطع دست او صرف نظر کرد. مورد اعتراض قرار گرفت که چرا حدود خدا را تعطیل کرده‌ای؟ فرمود : اگر با اقرار بود امام حق دارد به عللی صرف نظر کند ، ولی اگر با بینه مطلبی ثابت شد بخشش به کلی ممنوع است.

۵. حافظان امنیت

۱. مسئولان ایجاد امنیت در نظام اسلامی

وظیفه حکومت اسلامی حفظ امنیت جامعه است :

إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِک لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ [مائده ، ۳۳] .

۲. سلوک مسئولین در نظام اسلامی

بی طرفی :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا کونُوا قَوّامِینَ لِلّهِ شُهَداءَ بِالْقِسْطِ وَ لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلى أَلاّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوى وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِیرٌ بِما تَعْمَلُونَ [مائده ، ۸] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا کونُوا قَوّامِینَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلى أَنْفُسِکمْ أَوِ الْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبِینَ إِنْ یکنْ غَنِیا أَوْ فَقِیراً فَاللّهُ أَوْلى بِهِما فَلا تَتَّبِعُوا الْهَوى أَنْ تَعْدِلُوا وَ إِنْ تَلْوُوا أَوْ تُعْرِضُوا فَإِنَّ اللّهَ کانَ بِما تَعْمَلُونَ خَبِیراً [نساء ، ۱۳۵] .

ماجرای ورود پیامبر به مدینه : هر جا شتر خوابید.

سفارش حضرت امیر به مأمور مالیات در نامه ۲۵.

توجه به حیثیت افراد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَذَاعَ فَاحِشَةً کانَ کمُبْتَدِئِهَا [کافی ، ج ۲ ، ص۳۵۶] .

منزل و مرکب مفلس به فروش نرسد.

تعزیرات را در منطقه‌ای اجرا کنید که طرف را نشناسند.

مهلت به بدهکار : وَ إِنْ کانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلى مَیسَرَةٍ [بقره ، ۲۸۰] .

تحریم نبش قبر.

بخشی از زکات به غارمین داده شود.

تغییر نام‌های زننده ، حتی از بلاد و شهرها ، چه رسد به اشخاص برای حفظ آبرو است.

سوء ظن ممنوع. تجسس ممنوع. شوخی زیاد ممنوع.

لزوم حفظ ظاهر و آراستگی.

تحریم غیبت و مسخره و همز و لمز و تنابز بالالقاب :
یـا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لاـ یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْم عَسی أَنْ یکونُوا خَیراً مِنْهُمْ وَ لاـ نِساءٌ مِنْ نِساءٍ عَسی أَنْ یکنَّ خَیراً مِنْهُنَّ وَ لا تَلْمِزُوا أَنْفُسَکمْ وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِیمانِ وَ مَنْ لَمْ یتُبْ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [حجرات ، ۱۱] .
وَیلٌ لِکلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه ، ۱] .
ماجرای عبس و تولی.
وجوب کتمان نقایص خود.
تذکرات :
لَهُمْ دَرَجاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ [انفال ، ۴] .
هُمْ دَرَجاتٌ عِنْدَ اللّهِ [آل عمران ، ۱۶۳] .
۳ ـ وحدت با روحانی : سردار شهید خرازی از حقوق شخصی به روحانیون عقیدتی سیاسی پول می‌داد و می گفت : به سربازان بدهید.
۴ ـ اطاعت :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لعن اللّه من تخلّف عن جیش أسامة [بحارالأنوار ، ج ۳۰ ، ص۴۳۲] .
وَ لَقَدْ صَدَقَکمُ اللّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتّی إِذا فَشِلْتُمْ وَ تَنازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ [آل عمران ، ۱۵۲] .
۶ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَلَا تَکونَنَّ مُنَفِّراً [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یقْسِمُ لَحَظَاتِهِ بَینَ أَصْحَابِهِ فَینْظُرُ إِلَی ذَا وَ ینْظُرُ إِلَی ذَا بِالسَّوِیةِ قَالَ وَ لَمْ یبْسُطْ رَسُولُ اللَّهِ (ص) رِجْلَیهِ بَینَ أَصْحَابِهِ قَطُّ وَ إِنْ کانَ لَیصَافِحُهُ الرَّجُلُ فَمَا یتْرُک رَسُولُ اللَّهِ (ص) یدَهُ مِنْ یدِهِ حَتَّی یکونَ هُوَ التَّارِک فَلَمَّا فَطَنُوا لِذَلِک کانَ الرَّجُلُ إِذَا صَافَحَهُ قَالَ بِیدِهِ فَنَزَعَهَا مِنْ یدِهِ [کافی ، ج ۲ ، ص۶۷۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کان رسول الله (ص) یتعوذ فی کل یوم من ست خصال من الشک و الشرک و الحمیهٔ و الغضب و البغی و الحسد [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص۳۲۹] .
در رابطه با کارگران :
ـ پیامبر (ص) دست کارگر را می‌بوسید.
اخلاق و برخورد پلیس در نظام اسلامی :
قال الشریف و إنما ذکرنا هنا جملا لیعلم بها أنه علیه السلام کان یقیم عماد الحق ، و یشرع أمثلهٔ العدل ، فی صغیر الأمور و کبیرها و دقیقها و جلیلها. [نهج البلاغه ، نامه ۲۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : انْطَلِقْ عَلَی تَقْوَی اللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِیک لَهُ وَ لَا تُرَوِّعَنَّ مُسْلِماً وَ لَا تَجْتَازَنَّ (اگر کراهت دارد بر سرزمین او وارد نشو) عَلَیهِ کارِهاً وَ لَا تَأْخُذَنَّ مِنْهُ أَکثَرَ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِی مَالِهِ فَإِذَا قَدِمْتَ عَلَی الْحَی (قبیله) فَانْزِلْ بِمَائِهِمْ مِنْ غَیرِ أَنْ تُخَالِطَ أَبْیاتَهُمْ ثُمَّ امْضِ إِلَیهِمْ بِالسَّکینَةِ وَ الْوَقَارِ حَتَّی تَقُومَ بَینَهُمْ فَتُسَلِّمَ عَلَیهِمْ وَ لَا تُخْدِجْ (بخل نورز) بِالتَّحِیةِ لَهُمْ ثُمَّ تَقُولَ عِبَادَ اللَّهِ أَرْسَلَنِی إِلَیکمْ وَلِی اللَّهِ وَ خَلِیفَتُهُ لِآخُذَ مِنْکمْ حَقَّ اللَّهِ فِی أَمْوَالِکمْ فَهَلْ لِلَّهِ فِی أَمْوَالِکمْ مِنْ حَقٍّ فَتُوَدُّوهُ إِلَی وَلِیهِ فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ لَا فَلَا تُرَاجِعْهُ وَ إِنْ أَنْعَمَ لَک مُنْعِمٌ فَانْطَلِقْ مَعَهُ مِنْ غَیرِ أَنْ تُخِیفَهُ أَوْ تُوعِدَهُ أَو تَعْسِفَهُ (سخت گرفتن) أَوْ تُرْهِقَهُ فَخُذْ مَا أَعْطَاک مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَإِنْ کانَ لَهُ مَاشِیةٌ (گاو و گوسفند) أَوْ إِبِلٌ فَلَا تَدْخُلْهَا إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنَّ أَکثَرَهَا لَهُ فَإِذَا أَتَیتَهَا فَلَا تَدْخُلْ عَلَیهَا دُخُولَ مُتَسَلِّطٍ عَلَیهِ وَ لَا عَنِیفٍ بِهِ وَ لَا تُنَفِّرَنَّ بَهِیمَةً (فرار نده) وَ لَا تُفْزِعَنَّهَا (نترسان) وَ لَا تَسُوأَنَّ صَاحِبَهَا فِیهَا وَ اصْدَعِ الْمَالَ صَدْعَینِ ثُمَّ

خَيْرَهُ فَإِذَا اخْتَارَ فَلَا تَعْرِضَنَّ لِمَا اخْتَارَهُ ثُمَّ اصْدَعِ الْبَاقِيَ صَدْعَيْنِ ثُمَّ خَيِّرْهُ فَإِذَا اخْتَارَ فَلَا تَعْرِضَنَّ لِمَا اخْتَارَهُ فَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ حَتَّى يَبْقَى مَا فِيهِ وَفَاءٌ لِحَقِّ اللَّهِ فِي مَالِهِ فَاقْبِضْ حَقَّ اللَّهِ مِنْهُ فَإِنِ اسْتَقَالَكَ فَأَقِلْهُ ثُمَّ اخْلِطْهُمَا ثُمَّ اصْنَعْ مِثْلَ الَّذِي صَنَعْتَ أَوَّلًا حَتَّى تَأْخُذَ حَقَّ اللَّهِ فِي مَالِهِ وَ لَا تَأْخُذَنَّ عَوْداً وَ لَا هَرِمَةً (شتر بسيار پير) وَ لَا مَكْسُورَةً وَ لَا مَهْلُوسَةً (ضعيف و ناتوان) وَ لَا ذَاتَ عَوَارٍ (معيوب) وَ لَا تَأْمَنَنَّ عَلَيْهَا إِلَّا مَنْ تَثِقُ بِدِينِهِ رَافِقاً بِمَالِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى يُوَصِّلَهُ إِلَى وَلِيِّهِمْ فَيَقْسِمَهُ بَيْنَهُمْ وَ لَا تُوَكِّلْ بِهَا إِلَّا نَاصِحاً شَفِيقاً وَ أَمِيناً حَفِيظاً غَيْرَ مُعْنِفٍ (زورگو) وَ لَا مُجْحِفٍ (اجحاف گر) وَ لَا مُلْغِبٍ (خسته كننده) وَ لَا مُتْعِبٍ ثُمَّ احْدُرْ (با سرعت) إِلَيْنَا مَا اجْتَمَعَ عِنْدَكَ نُصَيِّرْهُ حَيْثُ أَمَرَ اللَّهُ بِهِ فَإِذَا أَخَذَهَا أَمِينُكَ فَأَوْعِزْ (سفارش كن) إِلَيْهِ أَلَّا يَحُولَ بَيْنَ نَاقَةٍ وَ بَيْنَ فَصِيلِهَا وَ لَا يَمْصُرَ (تمام شير را ندوشد) لَبَنَهَا فَيَضُرَّ ذَلِكَ بِوَلَدِهَا وَ لَا يَجْهَدَنَّهَا رُكُوباً وَ لْيَعْدِلْ بَيْنَ صَوَاحِبَاتِهَا فِي ذَلِكَ وَ بَيْنَهَا وَ لْيُرَفِّهْ عَلَى اللَّاغِبِ وَ لْيَسْتَأْنِ (مدارا كند) بِالنَّقِبِ (حيوانى كه پشم او پاره شده) وَ الظَّالِعِ (پشم او سائيده شده) وَ لْيُورِدْهَا مَا تَمُرُّ بِهِ مِنَ الْغُدُرِ (گودال‌هاى آب) وَ لَا يَعْدِلْ بِهَا عَنْ نَبْتِ الْأَرْضِ إِلَى جَوَادِّ الطُّرُقِ (جاده‌هاى بى گياه) وَلْيُرَوِّحْهَا فِي السَّاعَاتِ وَ لْيُمْهِلْهَا عِنْدَ النِّطَافِ (آب‌هاى كم) وَ الْأَعْشَابِ (علفزار) حَتَّى تَأْتِيَنَا بِإِذْنِ اللَّهِ بُدَّناً (فربه) مُنْقِيَاتٍ (سرحال) غَيْرَ مُتْعَبَاتٍ وَ لَا مَجْهُودَاتٍ (خسته و كوفته) لِنَقْسِمَهَا عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّةِ نَبِيِّهِ (ص) فَإِنَّ ذَلِكَ أَعْظَمُ لِأَجْرِكَ وَ أَقْرَبُ لِرُشْدِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ.

از سفارش‌هاى امام (ع) به افرادى كه مأمور جمع آورى زكات از طرف او مى‌شدند.

شريف رضى مى‌گويد : ما قسمتى از اين وصيت را در اين جا آورديم تا معلوم گردد امام (ع) همواره اركان حق را به پا مى‌داشت ، و فرمان به عدل را صادر مى‌كرد ، در كارهاى كوچك يا بزرگ ، پر ارزش يا كم ارزش.

با تقوا و احساس مسئوليت در برابر خداوند يكتا و بى شريك حركت كن و در اين راه هيچ مسلمانى را مترسان! و بر سرزمين او ناخشنود مگذر! بيش از آنچه از حق خداوند در اموالش است از او مگير ، پس آن هرگاه كه به آبادى قبائل رسيدى دركنار آب فرود آى و داخل خانه هاشان مشو! سپس با آرامش و وقار به سوى آنان برو ، تا در ميان آن‌ها قرارگيرى ، به آن‌ها سلام كن و از اظهار تحيت بخل مورز! پس از آن به آنان مى‌گويى : اى بندگان خدا! مرا ولى خدا و خليفه‌اش به سوى شما فرستاده تا حق خدا را كه در اموالتان است بگيرم ، آيا در اموال شما حقى از خدا هست كه آنرا به نماينده‌اش بپردازيد؟ اگر كسى گفت : نه ، ديگر به او مراجعه مكن ، و اگر كسى پاسخ داد بلى ، همراهش برو ، اما نه اين كه او را بترسانى يا تهديد كنى. يا او را به كار مشكلى مكلف سازى ، هر چه از طلا يا نقره به تو داد بستان ، و اگر داراى گوسفند يا شتر بود بدون اذن او داخل آن مشو ، زيرا بيشترآن‌ها از آن او است ، و آن گاه كه داخل شدى ، همچون شخص مسلط و سخت گير رفتار مكن ، حيوانى را فرارى مده و ناراحت مساز! و در ميان آن‌ها صاحبش را ناراحت مكن! (به هنگام گرفتن حق خدا) :

حيوانات را دو قسمت كن و صاحبش را مخير ساز كه يك قسمت را انتخاب كند و در انتخابش به او اعتراض مكن! بعد قسمت باقى مانده را دو نيمه كن و وى را مخير ساز يكى را انتخاب كند ، باز هم به او در اين گزينش خرده مگير ، به همين گونه تقسيم كن تا آن جا كه باقى مانده به اندازه حق خداوند باشد و آن را بگير.

(باز هم مواظب باش) اگر از اين تقسيم پشيمان بود و خواست از نو تقسيم نمائى قبول كن! و حيوانات را به هم مخلوط نما و همچون گذشته آن‌ها را تقسيم كن تا حق خداوند باقى بماند و آن را بگيرى. (فراموش مكن) حيوانات پير و دست و پا شكسته و بيمار و معيوب را به عنوان زكات نپذير و آنها را به غير از كسى كه به دينش اطمينان دارى و نسبت به اموال مسلمانان دلسوز است مسپار ، تا آنان را به پيشواى مسلمين برساند و درميان آن‌ها تقسيم كند.

چوپانى گوسفندان و شتران را جز به شخص خير خواه و مهربان و امين و حافظ ـ كه نه سخت گير است و نه اجحاف گر ، نه تند مى‌راند و نه حيوانات را خسته مى‌كند ـ مسپار.

سپس هر چه جمع آوری کردی فورا به سوی ما روانه ساز تا آن‌ها را در مصارفی که خداونـد فرمان داده است مصـرف کنیم ، و آن گاه که آن را به دست امین خود برای رساندن به مرکز سپردی به او سـفارش کن که بین شترو نوزادش جدائی نیفکند و شیرآن را ندوشد که به بچه‌اش زیان وارد شود ، و در سوار شدن بر شتران عدالت را مراعات کند و نیز مراعات شتر خسـته و یا زخمی را که سواری دادن برایش مشـکل است بنمایـد ، آن‌هـا را به غـدیر آب ببرد ، و از کنـاره‌هـای جاده علف دار به درون جاده بی گیاه منحرف نسازد ، و ساعاتی استراحتشان بدهد...

و آن گاه که به آب و علفزار می‌رسد مهلت دهد آب بنوشند و علف بخورند ، تا هنگامی که به ما می‌رسند به اذن خدا فربه و سر حال باشند ، نه خسته و کوفته ، تا آنها را طبق کتاب خدا و سنت پیامبرش تقسیم کنیم.

این برنامه باعث بزرگی پاداش و هدایت تو خواهد بود.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَرَهُ بِتَقْوَى اللَّهِ فِي سَرَائِرِ أَمْرِهِ وَ خَفِياتِ عَمَلِهِ حَيثُ لَا شَهِيدَ غَيرُهُ وَ لَا وَكيلَ دُونَهُ وَ أَمَرَهُ أَلَّا يعْمَلَ بِشَيءٍ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ فِيمَا ظَهَرَ فَيخَالِفَ إِلَى غَيرِهِ فِيمَا أَسَرَّ وَ مَنْ لَمْ يخْتَلِفْ سِرُّهُ وَ عَلَانِيتُهُ وَ فِعْلُهُ وَ مَقَالَتُهُ فَقَدْ أَدَّى الْأَمَانَةَ وَ أَخْلَصَ الْعِبَادَةَ وَ أَمَرَهُ أَلَّا يجْبَهَهُمْ وَ لَا يعْضَهَهُمْ وَ لَا يرْغَبَ عَنْهُمْ تَفَضُّلًا بِالْإِمَارَةِ عَلَيهِمْ فَإِنَّهُمُ الْإِخْوَانُ فِي الدِّينِ وَ الْأَعْوَانُ عَلَى اسْتِخْرَاجِ الْحُقُوقِ وَ إِنَّ لَک فِي هَذِهِ الصَّدَقَةِ نَصِيباً مَفْرُوضاً وَ حَقّاً مَعْلُوماً وَ شُرَكاءَ أَهْلَ مَسْكنَةٍ وَ ضُعَفَاءَ ذَوِي فَاقَةٍ وَ إِنَّا مُوَفُّوک حَقَّک فَوَفِّهِمْ حُقُوقَهُمْ وَ إِلَّا تَفْعَلْ فَإِنَّک مِنْ أَكثَرِ النَّاسِ خُصُوماً يوْمَ الْقِيامَةِ [نهج البلاغه ، نامه ۲۵] .

از سفارش‌های امام (ع) به بعضی از کارمندانی که برای گرد آوری زکات می‌فرستاده است :

او را به تقوا و ترس ازخـدا در امور پنهانی و اعمال مخفی فرمان می‌دهد! در آن جا که هیچ کس جز خدا شاهد و گواه نیسـت و احـدی غیر از او وکیل نمی‌باشد ، و نیز به او فرمان داده عملی را آشـکارا ازاطاعت‌های خدا انجام ندهد که درپنهانی خلاف آن را انجام می‌دهـد (و بایـد بدانـد) آن کس که پنهانی و آشـکارش ، کردار و گفتارش با هم مخالفت نداشـته باشـد ، امانت الهی را ادا کرده و عبادت را خالصانه انجام داده است.

و به او فرمان داده که با مردم با چهره عبوس روبرو نشود! آنها را بهتان نزنـد و به آن‌ها به حساب برتری جوئی به خاطر این که رئیس است بی اعتنـائی نکنـد ، چه این که آن‌ها برادران دینی هسـتند و کمک کاران در اسـتخراج حقوق! (بـدان) برای تو در این زکات نصـیب مشـخص و حق معینی است ، و شـریکانی از مسـتمندان و ضعیفان بینوا دارای همان گونه حقی هستند که ما حق تو را می‌دهیم و تو هم باید نسبت به حقوق آن‌ها وفادار باشی ، اگرچنین نکنی از مردمی خواهی بود که در رستاخیزبیش از همه دشمن و شکایت کننده داری...

انتهای پرونده اخلاق پلیس ۷ ، ۸ ، ۸۲.

۱. امی بودن

۱. پیغمبر امی

۱. دلایل قرآنی

مدرک مطالعه در مورد امی بودن پیغمبر (ص) : تفاسیر ، عقاید دارالتّبلیغ ، مقدمه تفسیر نوین ، بحار

آیا پیغمبر امّی بوده؛ یعنی بر خواندن و نوشتن قدرت نداشته؟

پاسخ : بله

دلیل از قرآن :

۱ ـ وَ ما كُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كتابٍ وَ لا تَخُطُّهُ بِيمينِك إِذاً لَارْتابَ الْمُبْطِلُونَ [عنكبوت/۴۸] .

پیش از نزول قرآن کتاب خوان نبودی و به دست خویش کتابی نمی‌نوشتی و گرنه ابطال گران از قرآن تو در شک قرار می گرفتند.

این آیه صراحت دارد در اینکه پیغمبر (ص) قبل از وحی نویسنده و خواننده نبوده و الّا دشمنان قرآن ا...را فراورده نوشته‌های او می‌دانستند.

ـ از سیاق آیه و تعلیل به جمله : إِذاً لَارْتابَ الْمُبْطِلُون [عنکبوت/۴۸] .

استفاده می‌شود قدرت بر خواندن و نوشتن نیز نداشتند. نه آنکه قدرت داشته ، امّا این کار را نمی کرده ، زیرا در صورت قدرت داشتن باز جای ریب و شک هست. گرچه علّامه در المیزان می‌فرماید : آیه نفی قدرت نمی کند ، بلکه در مقام نفی عادت است؛ یعنی قبلاً عادت بر خواندن و نوشتن نداشته ، امّا همان طور که اشاره شد نفی عادت ریشه ریب را برنمی‌دارد.

دکتر عبداللّطیف که یکی از دانشمندان مسلمان حیدر آباد هند و رئیس آکادمی مطالعات حیدر آباد هند است می گوید که مراد از "کتاب" در آیه ، توراة و انجیل است.

و فیه اوّلاً : "کتاب" در لغت عرب به معنای کتاب مقدّس (تورات و انجیل) نیست ، بلکه به هر نوشته‌ای می گویند. آری ، اگر بر لفظ "کتاب" کلمه "اهل" اضافه شود ، اصطلاحا یهودی‌ها و مسیحی‌ها هستند و الّا در مواردی که تنها اطلاق شود مراد نوشته است ، خواه کتاب ، خواه نامه ، خواه مقدّس و خواه غیرمقدّس. گاهی مراد از کتاب نامه است : یا أَيهَا الْمَلَأُ إِنِّى أُلْقِى إِلَى كتابٌ كريمٌ إِنَّهُ مِنْ سُلَيمانَ [نمل/۳۰ -۲۹] .

گاهی مراد سند قرارداد است : مِمّا مَلَكتْ أَيمانُكمْ فَكاتِبُوهُمْ [نور/۳۳] .

و گاهی مراد از کتاب الواح غیبی و حقایق ملکوتی استلا رَطْبٍ وَ لا يابِسٍ إِلاّ فى كتابٍ مُبينٍ [انعام/۵۹] .

و ثانیا : جملهإِذاً لَارْتابَ الْمُبْطِلُون [عنکبوت/۴۸] .

می گوید : اگر می‌خواندی یا می‌نوشتی ، مورد تهمت قرار می گرفتی و خواندن و نوشتن کتاب‌های غیرمقدس نیز باعث تهمت می‌شود.

اِن قلتَ : تَتْلُواکما فی المفردات ، مخصوص تلاوت آیات و کتاب‌های مقدس است و غیر از قرائت است ، پس کلام دکتر به جا است.

قلتُ : تعبیر بهتَتْلُوااز لحاظ مشاکلهٔ است که چون بحث در تلاوت قرآن است ، سایر خواندنی‌ها را نیز تلاوت گفته.

۲ ـ الَّذينَ يتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِى الْأُمِّى الَّذى يجِدُونَهُ مَكتُوباً عِنْدَهُمْ فِى التَّوْراةِ وَ الْإِنْجيلِ يأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهاهُمْ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يحِلُّ لَهُمُ الطَّيباتِ وَ يحَرِّمُ عَلَيهِمُ الْخَبائِثَ وَ يضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتى كانَتْ عَلَيهِم [اعراف/۱۵۷] .

در این آیه برای پیغمبر (ص) ده صفت ذکر شده که یکی همین "اُمّی" بودن است.

۳ ـ فَآمِنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ النَّبِى الْأُمِّى الَّذى يومِنُ بِاللّهِ وَ كلِماتِهِ وَ اتَّبِعُوهُ لَعَلَّكمْ تَهْتَدُون [اعراف/۱۵۸] .

أمّ : اصل خیری را گویند و معانی دیگر نیز به همین ریشه باز می‌گردد. قرآن هم می گوید : وَ مِنْهُمْ أُمِّيونَ لا يعْلَمُونَ الْكتابَ [بقره/۷۸] .

۴ ـ مشرکان می‌دیدند که آیات قرآن خلاف سلیقه و روش آنهاست؛ به پیغمبر (ص) گفتند : جور دیگر آیات را بخوان و یا اصلاً قرائت را عوض کن. جواب فرمود : من تابع وحی هستم؛ از خود من نیست ، مگر نمی‌دانید که سالها در میان شما بودم ، خبر نداشتم و نمی‌خواندم.

این مطلب را خدا در سوره یونس آیه ۱۵ و ۱۶ بازگو می کند. [تفسیر المیزان]
وَ إذا تُتْلی عَلَیهِمْ آیاتُنا بَیناتٍ قالَ الَّذینَ لا یرْجُونَ لِقاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَیرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ ما یکونُ لی أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقاءِ نَفْسی إنْ أَتَّبِعُ إلّا ما یوحی إِلَی إِنِّی أَخافُ إِنْ عَصَیتُ رَبِّی عَذابَ یوْمٍ عَظیمٍ قُلْ لَوْ شاءَ اللّهُ ما تَلَوْتُهُ عَلَیكُمْ وَ لا أَدْراكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فیكُمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِهِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [یونس/۱۶-۱۵] .
۵ ـ هُوَ الَّذی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ [جمعه/۲] .
۶ ـ و یمكن الاستفاده بوجهٍ من قوله : وَ كَذلِكَ أَوْحَینا إِلَیكَ رُوحاً مِنْ أَمْرِنا ما كُنْتَ تَدْری مَا الْكِتابُ وَ لَا الْإیمانُ وَ لكِنْ جَعَلْناهُ نُوراً نَهْدی بِهِ مَنْ نَشاءُ مِنْ عِبادِنا [شوری/۵۲] .
گرچه در المیزان مراد از آیه را چنین می گوید : تو نمی‌دانستی به تفصیل این كتاب و قرآن را و ایمان نداشتی به تفصیل به محتویات آن در مقابل كسی كه از جملهلاَ الْإیمانبی‌ایمانی پیغمبر (ص) را ثابت می كند. شهید مطهری در مقاله‌ای كه درباره امّی بودن پیغمبر (ص) در كتاب محمد (ص) خاتم پیغمبران دارد ، ذیل این آیه می‌فرماید : آیه كاملاً دلالت دارد و مفسّران اسلامی به دلیلی كه بر ما روشن نیست ، مقصود از كتاب را خصوص قرآن گرفته‌اند و آیه را از مورد استشهاد انداخته‌اند.
۷ ـ در تفسیر سورهاقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ [علق/۱] .
در تفسیر نوین از عموم مورّخان و سیره‌نویسان چنین نقل می كند كه اوراقی نوشته در سبدی نورانی در كوه حرا به حضرت عرضه داده شد و خطاب شد : اقْرَأْپیغمبر (ص) گفت : ما أَنا بقاریءتا سه مرتبه حضرت را فشار داد تا زبان باز كرد و خواند. اجمالاً صدای قرآن به این مطلب گویاست.
۲. دلایل روایی
چند روایت می گوید : لَا یقْرَأُ وَ لَا یكتُب [بحارالأنوار ، ج۱۷ ، ص۲۱۴] .
و روایات صحیح و معتبر هستند كه حمل می شود به بعد النّبوّة می‌شود به دلیل ادلّه اثبات امّی بودن.
در چند روایت امام لعنت می كند به كسانی كه می گویند : پیغمبر (ص) خواندن و نوشتن ندانسته و می‌فرماید : به ۷۲ زبان می‌نوشتند و لفظ أمّی به خاطر تولد در مكه به حضرت داده شده است. این روایات در بحارجلد۱۶ صفحه ۱۳۴ و صافی هست. مرحوم سید مرتضی (ره) در بحار جمع كرد به اینكه قدرت بر خواندن و نوشتن بعد از نبوت بوده ، امّا قبل از نبوّت همان امّی بوده است.
لكن دقت در دو دسته دلیل سبب طرح یك دسته می‌شود و محتاج به جمع هم نیستم ، زیرا روایاتی كه لعنت می كند یا مرفوع است و یا مجهول و یا مخدوش الدّلالة ، زیرا راوی یكی جعفر بن محمد صوفی است كه بنده در قاموس ندیدم و آقای سبحانی هم می گوید در كتب رجال نامی از او برده نشده است.
اِن قیل : لعلّ نسبة الأمّی الی النبی (ص) لمكان مَولده مكه و هی أُمّ القری لقوله تعالیلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُری وَ مَنْ حَوْلَها [شوری/۷] .
قلت : اوّلاً ، لفظ "أُمَّ الْقُری" یطلق علی كل بلد و اطلاقه علی مكه لأنّها احد المصادیق لا انّه محصوص لها بقولهوَ ما كانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُری حَتّی یبْعَثَ فی أُمِّها رَسُولاً [قصص/۵۹] .
ثانیا ، لفظ أمّ القری عند یصیر قَرَوی لا أُمّی.
۳. دلایل عقلی
كوتاه سخن آنكه پیغمبر (ص) امّی بوده؛ یعنی همان طور كه حین تولّد از مادر قدرت بر خواندن و نوشتن در كسی نیست. حضرت نیز تا چهل سالگی چنین بوده؛ بعد ، از طرف خدا خواندن و نوشتن را فرا گرفته و خلاصه دلیل‌ها عبارتند از :

۱ ـ کتب لغت ، أمّی را معنا کرده‌اند به کسی که هیچ خواندن و نوشتن نمی‌داند.
۲ ـ قرآن نیز در آیهوَ مِنْهُمْ أُمِّیونَ لا یعْلَمُونَ الْکتاب [بقره/۷۸] .
این معنا را تصدیق می کند.
۳ ـ اگر "أمّی" به معنای (مکی) باشد اهمیت و لطفی ندارد تا در ضمن صفات ده‌گانه‌ای درآید که هر کدامش برای پیغمبر (ص) صفت کمالی است.
الَّذینَ یتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِی الْأُمِّی الَّذی یجِدُونَهُ مَکتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجیلِ یأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهاهُمْ عَنِ الْمُنْکرِ وَ یحِلُّ لَهُمُ الطَّیباتِ وَ یحَرِّمُ عَلَیهِمُ الْخَبائِثَ وَ یضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتی کانَتْ عَلَیهِمْ فَالَّذینَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذی أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُون [اعراف/۱۵۷] .
۴ ـ الفاظی که اوّل آنها (أب ، ابن ، أمّ) هست در نسبت ، جزء دوم متّصل می‌شود به (ی) نسبت مثلاً ـ به أبوحنیفه می گویند حنفی و در بنی اسرائیل می گویند اسرائیلی و در امّ غیلان می گویند غیلانّی. در اینجا نیز اگر مراد از (أمّی) نسبت به مکه و ام القری باشد باید گفته شود قرویّ.
۵ ـ تنها لفظ (أمّی) نیست که دلالت بر نخواندن و ننوشتن کند ، بلکه آیات دیگر که گفته شد با صراحت و با ظهور دلالت می کند.
۶ ـ روایاتی که خواندن و نوشتن را برای پیغمبر (ص) ثابت می کند یا مرفوعه است یا مجهولهٔ یا مخدوشه. این روایات در بحار ، ج۱۶ ، ص۱۳۳ ذکر شده و ضمن حدیث ۷۱ و ۷۲ مرحوم مجلسی (ره) دو نحوه جمع میان دو دسته دلیل ذکر کرده است در ص۱۳۴ به اینکه اخبار نافیه نفی از تعلّم از بشر کرده و اخبار مثبته به تعلّم الله می‌دانسته یا نافیه را حمل کنیم بر ننوشتن و مثبته را بر قدرت داشتن و در آخر فرموده : و اللّه یعلم
۲ ـ سلمان فارسی استاد پیغمبر (ص) بوده باشد.
جواب همان است که پیغمبر (ص) خواندن و نوشتن نمی دانست که سلمان فارسی به او یاد داده باشد؛ علاوه بر این که سلمان فارس است نه عرب. همچنین اینکه پیامبر مطالب را به دروغ به خدا نسبت داده باشد ، خلاف آن هست که تاریخ و دوست و دشمن می گویند که محمد (ص) امین است. [راه سعادت شعرانی]
۳ ـ غلام ابن خضرمی استاد حضرت بوده؛ این غلام نصرانی بوده و چیزهایی یاد حضرت می‌داده.
پاسخ : ما خوب است حرف نزنیم ، پاسخ ندهیم و فقط فکر که آیا آن وضع مکه ، وضع پیغمبر (ص) لجاجت و دشمنی مردم اقتضا می کرد پیغمبر (ص) استادی داشته باشد و مردم نفهمند یا بفهمند و پیغمبر (ص) را افتضاح نکنند؟ [راه سعادت شعرانی]
راستی اگر قرآن از پیغمبر (ص) است ، چرا با سایر جملات پیغمبر (ص) ، خطبه‌های حضرت و احادیث او فرق دارد؟
چرا درآوردن مثل خطبه‌ها و روایات مبارز نمی‌طلبد ، امّا همین که آیه‌ای می‌خواند مبارز می‌طلبد. آیاتی که جزء معجزات علمی است که بعد از قرن‌ها پرده از روی آنها برداشته شده. [عقائد دارالتبلیغ]
۴ ـ پیغمبر (ص) مسافرت به شام کرده و آنجا چیزهایی فرا گرفته.
باز جواب این حرف کمی فکر است. چند سفر کرد؟ چقدر طول کشید؟ آیا تمام مدت درخود شام بود؟ مگر شام کتابخانه داشت؟ چند کتاب در آنجا بود؟ مگر سواد داشت تا بخواند؟ چرا نوابغ نمی‌روند به شام و مطالعه کنند و مثل قرآن بیاورند. [عقائد دار التبلیغ]

استدلال کسانی که پیغمبر را أمّی نمی‌دانند :
۱ ـ آیه ۴۸ سوره عنکبوت بر اثبات امّی بودن که نقل کردیم. در صفحه بعد اشکالی شده که جوابش را همان جا بیان شد.
۲ ـ لفظ أمّی را تنها به أهل مکه گرفته به دلیللِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُری [انعام/۹۲] .
پاسخ آن را نیز قبلًا گفتیم.
۳ ـ لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُـومِنینَ إِذْ بَعَثَ فیهِمْ رَسُولاً ـ مِنْ أَنْفُسِـهِمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیـاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتـابَ وَ الْحِکمَـۀَ [آل عمران/۱۶۴] .
پاسخ :
اوّلًا : اگر آیه دلالتی کند ، تنها دلالت می‌کند که بعد از رسالت سواد داشته.
ثانیا : در تعلیم حلال و حرام ، حکمت و اخلاق برای گوینده قلم و کاغذ لازم نیست. خواندن و نوشتن در صورتی لازم است که از مردم به مردم علمی انتقال یابد ، نه اینکه وحی از خدا بر قلب پیغمبر (ص) نازل شود و تلاوت که در آیه است به معنای از رو خواندن نیست.
۴ ـ پیغمبر (ص) باید در هر امر و دستور خودش پیش قدم باشد و پیغمبری که آنقدر به نوشتن و حفظ و قلم اهمیت می‌دهد که در تاریخ می‌نویسد که اسرای بدر را گروهی با فدیه و گروه فقرا را بدون فدیه و باسوادها را به شرط تعلیم خطّ به ده نفر از کودکان مدینه آزاد فرمود : چنین پیغمبری چگونه در این موضوع پیش قدم نباشد و همچنان أمّی بوده باشد.
پاسخ : پیش قدم بودن همه جا کمال نیست و لذا پزشک در دستور دارو پیش قدم نیست تا هر دارویی را که به هر مریضی می دهد اول خودش بخورد. مردم چون علم را از پیغمبر (ص) می‌گرفتند ، اگر یادداشت نمی‌کردند ، فراموش می‌کردند. لذا به آنها فرمود بنویسید : قَیدُوا الْعِلْمَ بِالْکتَابَۀِ [أعلام‌الدین ، ص۸۲] .
ویا فرمود : نَضَّرَ اللَّهُ عَبْداً سَمِعَ مَقَالَتِی فَوَعَاهَا [کافی ، ج۱ ، ص۴۰۳] .
إِنَّ عَلَینا جَمْعَهُ وَ قُرْآنَهُ [قیامت/۱۷] .
امّا پیغمبر (ص) نه فراموش می‌کندسَنُقْرِئُک فَلا تَنْسی [اعلی/۶] .
و نه می خواهد از نوشته‌ها چیزی را فرا گیرد ، بلکه حقایق به بهترین وجه بر قلب پیغمبر (ص) فرود می‌آیدعَلَّمَهُ شَدیدُ الْقُوی [نجم/۵] .
نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمینُ عَلی قَلْبِک [شعراء/۱۹۴ –۱۹۳] .
و به قول حضرت علی (ع) درباره پیغمبر (ص) می‌فرماید : وَ لَقَدْ قَرَنَ اللَّهُ بِهِ (ص) مِنْ لَدُنْ أَنْ کانَ فَطِیماً أَعْظَمَ مَلَک مِنْ مَلَائِکتِهِ یسْلُک بِهِ طَرِیقَ الْمَکارِمِ وَ مَحَاسِنَ أَخْلَاقِ الْعَالَمِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .
۵ ـ رَسُولٌ مِنَ اللّهِ یتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَۀً [بینه/۲] .
تلاوت صحف دلیل بر سواد داشتن است.
جواب : اوّلًا : تلاوت به معنای از رو خواندن نیست و صُحُف برگ‌هایی است که قرآن بر آنها نوشته می‌شد. معنا چنین است که پیغمبر (ص) می‌خواند برای مردم قرآن را که بر برگ‌ها نوشته شده بود. و بر فرض که آیه فی حدّ ذاته دلالتی داشته باشد ، ولی صراحت آیات أمّی بودن بیشتر است و آنها قرینه می‌شود که از ظاهر این آیه دست برداریم و به عبارت دیگر تعارض است بین نصّ و ظاهر.
۶ ـ در صلح حدیبیه که در ماه ذی‌القعده در سال ـ ششم ـ هجری در دو فرسخی مکه به هنگام ورود پیغمبر (ص) به قصد

اعمال عمره و حج صورت گرفت که مشرکان ممانعت کردند از ورود به مکه و هر چه اصحاب پیغمبر (ص) اصرار بر جنگ کردند پیغمبر (ص) مانع شد تا کار به صلح انجامید.

در تنظیم صلح نامه اختلاف است ، گروهی می گویند : شخص حضرت علی (ع) صلح نامه را نگاشت و در آن نوشت که این قراردادی است میان محمد (ص) رسول الله و میان قریش. سهیل بن عمرو نماینده قریش به عنوان "رسول الله" اعتراض کرد و گفت : میان دعوا نرخ تعیین نکن. ما مشرکان مکه این لقب و عنوان را قبول نداریم و باید به جای آن (محمد بن عبدالّله) بنویسی. حضرت علی (ع) از محو کردن این لقب امتناع ورزید. تا اینجا تقریبا اختلافی نیست بعد از امتناع حضرت علی (ع) گروهی می گویند : پیغمبر (ص) کلمه (رسول الّله) را محو و به جای آن کلمه (محمّد بن عبدالله) نوشت ، پس سواد داشته و خواندن و نوشتن می‌دانسته ، اما روایات شیعه و سنّی می گوید : پیغمبر (ص) به حضرت علی (ع) فرمود : امْحُهَا یا عَلِیو پیغمبر (ص) به حضرت علی (ع) فرمود : به من نشان دهید. جای کلمه (رسول الله) را نشان داد و پیغمبر (ص) آن را محو کرد. [بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص ۳۶۱] .

این نقل دلالت دارد که پیغمبر (ص) خواندن نمی‌دانسته و در شناخت کلمه از حضرت علی (ع) استمداد می کند.

کوتاه سخن آنکه جریان صلح نامه حدیبیه نیز دلیل بر اینکه پیغمبر أمّی نبوده ، نیست. [مورد مقاله آقای مطهری در کتاب محمد (ص) خاتم پیغمبران ، ج ۲]

۴. اجماع

بنا به نقل آقای شریعتی در پاورقی تفسیر نوین ذیل تفسیر سوره عَلَق و آقای سبحانی در درس عقاید دارالتّبلیغ مسأله أمّی بودن پیغمبر (ص) قبل از بعثت مورد اتّفاق و اجماع علما هست ، مگر مخالفانی چند که معروف به یهودی هستند و به چیزهایی از قبیل کلام پیغمبرائْتُونِی بِکَتِفٍ أَکْتُبْ لَکمْ کتَاباً لَا تَضِلُّوا بَعْدَهُ أَبَداً [إرشاد مفید ، ج ۱ ، ص۱۸۴] .

استشهاد می کنند که صراحت ندارد که مراد حضرت نوشتن با دست خود باشد.

۵. شواهد تاریخی

۷ ـ و بر فرض وجود دلیل صحیح بر داشتن کتابت و قرائت برای جمع میان دو دسته دلیل ، ما کار سید مرتضی را می کنیم و چنین می گوییم که ادلّه نافیه برای قبل از بعثت است و ادلّه مثبته برای بعد از بعثت.

۸ ـ وضع مکه را حضرت علی (ع) در نهج البلاغهٔ چنین می گوید : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بَعَثَ مُحَمَّداً (ص) وَ لَیسَ أَحَدٌ مِنَ الْعَرَبِ یقْرَأُ کتَاباً وَ لَا یدَّعِی نُبُوَّةً وَ لَا وَحْیاً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۴] .

بنابراین پیغمبر (ص) کجا و از کی درس فرا گرفته بود؟

۹ ـ از همه گفته‌ها صرف نظر می‌کنم ، ولی می گوییم چه خواندنی و چه نوشتنی می‌تواند حاصلی بدهد چون قرآن که شامل معارف عالیه ، برنامه کامل و جامع اخبار به غیب و اسرار آفرینش باشد که ده‌ها قرن بعد کشف شود.

فرض کنیم می‌خوانده و می‌نوشته آیا امکان دارد با چندی خواندن و نوشتن چنین ثمره‌ای همچون قرآن به دست آید؟

۱۰ ـ راستی بر فرض اینکه أمّی نباشد و دائما هم مطالعه کند و عبارات قرآن هم از او باشد چرا نتوانستند مبارزه کنند و اگر پیغمبر (ص) کتاب‌هایی مطالعه می کرد و این آیات را می‌خواند چرا دیگران این مطالعه را نکردند و با آوردن یک آیه بساط نبوت او را در هم شکنند؟ اگر حقایق قرآن فرآورده‌های تورات و انجیل است تفاوت‌های کلّی میان قرآن و انجیل را چگونه باید حل کرد؟

۱۱ ـ درباره تحصیل کردن ائّمه اطهار (علیهم السلام) نیز در هیچ تاریخی نمی‌یابیم که نزد کسی درس خوانده باشند ، در

حالی که درباره هر کدام از شافعی و ابوحنیفه و غیره که چیزی نوشته‌اند ، استادانی برای آنها ذکر کرده‌اند. [رهبر سعادت]
امام جواد (ع) در ۹ سالگی
امام هادی (ع) در ۷ سالگی
امام زمان (ع) در ۴ سالگی به مقام امات رسیدند و در مقابل دشمنان و کسانی که در مقام از بین بردن مقام این خاندان بودند ، جوری استدلال می‌کردند که همه را خاموش می‌کردند و برای مقام خود از قرآن ، داستان یحیی (ع) و عیسی (ع) را شاهد می‌گرفتند. [سوره مریم]
اعترافات دیگران
کارلیل در کتاب (الابطال)
جان دیون پورت (در کتاب عذر تقصیر به پیشگاه محمد (ص) و قرآن)
گوستاولوبون در کتاب (تمدن اسلام و عرب)
کونستان ورژیل در کتاب (محمد (ص) پیغمبری که از نو باید شناخت) [نقل از مقاله‌های آقای مطّهری در کتاب محمد (ص) خاتم پیغمبران] .
بلاذری در فتوح البلدان می‌گوید که هنگام ظهور اسلام در مکه ۱۷ نفر باسواد بودند.
۱ ـ عمر بن الخطّاب ، حضرت علی (ع) ، عثمان بن عفّان ، ابوعبیده جرّاح ، طلحه ، یزید بن ابی‌سفیان ، ابوحذیفه ، حاطب بن عمرو ، ابوسلمه مخرومی ، ابان بن سعید ، خالد بن سعید ، عبدالله بن سعد ، حویطب ، ابوسفیان بن حرب ، معاویهٔ بن ابی‌سفیان ، جهیم بن صلت ، علاء بن خضرمی و می‌گوید : تنها یک زن در آن مکه در زمان ظهور اسلام سواد داشت به نام شفاء دختر عبدالله عدوی که به حفصهٔ همسر پیغمبر (ص) درس می‌داد و این زن مسلمان شد و از مهاجران اولیه به شمار می‌رود. [نقل از آقای مطهّری در کتاب محمد (ص) خاتم پیغمبران]
زمانی که تاریخ اینطور نام باسوادها را ضبط کند ، چگونه می شود پیغمبر (ص) درس‌خوانده باشد و ضبط نکرده باشد؟!
دبیران پیغمبر (ص)
پیغمبر (ص) برای ضبط وحی ، عقود ، پیمان‌ها ، نامه‌ها ، صدقات ، مالیات ، غنایم و... دبیرانی داشت.
کسانی که احتمال داده شده استاد پیغمبر (ص) باشند.
۱ ـ وَ لَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ یقُولُونَ إِنَّما یعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسانُ الَّذی یلْحِدُونَ إِلَیهِ أَعْجَمِی وَ هذا لِسانٌ عَرَبِی مُبینٌ [نحل/۱۰۳] .
ـ المیزان ، ج۱۲ ، ص۳۷۱
می‌گویند پیغمبر (ص) از مردی آهنگر رومی که گاه و بیگاه با پیغمبر (ص) ملاقات می‌کرد مطالب را گرفته ، عجبا.
آن مرد عجمی است و پیغمبر (ص) عرب است و هیچ کدام زبان همدیگر را نمی‌دانند ، چگونه می تواند درس بخواند؟
سؤال : شاید مطالب را از او با هر نحوی که هست یاد گیرد و خودش آن مطالب را در قالب عربی ریخته باشد.
پاسخ : در آیه ۱۰۴ جمله‌ای است که قهرا این ایراد را حل می‌کند و آن اینکه محمد (ص) به کار خود عقیده و ایمان دارد و هرگز مطالب دیگری را به خدا نسبت نمی‌دهد. همانا افترا به خدا از کسانی است که ایمان ندارند.إِنَّما یفْتَرِی الْکذِبَ الَّذینَ لا یومِنُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْکاذِبُون [نحل/۱۰۵] .
محّمد بن سعد در (الطبقات الکبیر) در حدود ۱۰۰ نامه از نامه‌های رسول خدا (ص) را نقل کرده که بعضی مشتمل بر دعوت رؤسا و سلاطین و بعضی دستور العمل و حکم بخش نامه و از مدارک فقهی به شمار می‌آید.

یعقوبی نـام دبیران رسول خـدا (ص) که وحی ، نـامه‌ها ، پیمان‌ها و... را ضـبط می‌کرده‌انـد نوشـته است که ۱۳ نفر هسـتند ، از جمله حضرت علی (ع) .

مسعودی می‌گوید : هر دبیری مسئول ضبط کاری بود ، ۳ نفر برای ضبط حاجت‌های متفرقه : خالد بن سعید ، مغیرهٔ بن شعبه ، حصین بن نمیر.

یک نفر برای عقود و معاملات و سندهای مردم : عبدالله بن أرقم و یا علاء بن عقبه.

دو نفر برای مالیات و صدقات : زبیر بن العوام و جهیم بن الصلت.

یک نفر غنائم را تحویل می‌گرفت به نام مُعتصب.

یک نفر مترجم پیغمبر (ص) و مسئول نامه به رؤسای قبایل و سلاطین : زید بن ثابت انصاری.

و یک نفر برای این بود که اگر برای یکی از دبیران و مسئولان پیش‌آمدی رخ داد نایب گردد؛

اگر از پیغمبر (ص) نـامه و خطّی بود و آن هماننـد خطّ حضـرت علی (ع) و امام حسن (ع) و امام حسـین (ع) بود پـذیرفته می شد.

۱. امید وناامیدی

۱. معنای یأ س

۱- فی المفردات : انتفاء الطمع

۲. عوامل ناامیدی

۱- گرفتاری

وَ إِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَیوسٌ قَنُوطٌ [فصلت/۴۹] .

۲- سلب نعمت

ثُمَّ نَزَعْناها مِنْهُ إِنَّهُ لَیوسٌ کفُورٌ [هود/۹] .

۳- گناه

اللَّهُمَ‌اغْفِرْ لِی الذُّنُوبَ الَّتِی تَقْطَعُ الرَّجَاءَ [مصباح کفعمی ، ص۵۵۵] .

۳. ریشه ها وزمینه های نا امیدی

۱- یا خدا را نشناختیم

۲- یا خودمان را کشف نکردیم

۳- یا هدف را نشناختیم

یأس از مردم

۱- عدم اعتقاد به قدرت خدا و کرم بی‌نهایت خدا و سوءظن به خدا

الظّانِّینَ بِاللّهِ ظَنَّ السَّوْءِ [فتح/۶] .

سوءظن به قدرت خدا ، عامل ترس

سوءظن به کرم خدا ، عامل بخل

سوءظن به علم خدا ، عامل گناه

سوءظن به عفو خدا ، عامل یأس

- یأس و قنوط به یک معنا و آن نومیدی است.

ریشه یأس عدم ایمان به قدرت یا لطف خداست.

۱- اولین طبقه و دسته گروهی هستند که قابلیت خود را هنوز نشناخته‌اند یا کم شناخته‌اند نمی‌دانند که اشرف مخلوقات هستند و نباید امور جزئی در آنها اثر گذارد. لذا ما اگر خواستیم تصادف ناگواری و یا ضرری را وارد بر شخصی سازیم اوّلاً با حرفی یا عملی شخصیت او را به آنان بفهمانیم و بگوئیم ارزش واقعی یک نفر مثل شما چقدر است. او مهیا می‌شود و در مقابل هر ضرری استقامت می‌کند ، زیرا قدر او را قبلاً معرفی کردیم. یکی از دانشمندان می‌گوید : راه اثر گذاشتن در افراد معرّفی و بیان شخصیت اوست قبل از عیب جوئی.

۲- دومین دسته : کسانی که هدف را تشخیص نداده‌اند و یا ارزش هدف را نمی‌دانند. اگر شما ندانید در زیر زمین پول است و به هوا و هوس مشغول کندن شوید فوری خسته می‌شوید یا اگر بداند ۱ تومان پول است دیرتر ، ولی باز هم زود خسته می‌شوید ، امّا اگر بداند یک میلیون است خستگی دیگر مفهومی ندارد. اگر شما احتمال بدهید که گمشده شما در این مکان است یک دفعه که گشتید خسته می‌شوید ، دنبال جاهای دیگر می‌روید.

وقتی سید بحرالعلوم پسر تازه دامادش را برای نماز شب بیدار می‌کند پسر از بستر حجله‌گاه لذت برده کلمات العفو العفو را می‌گوید ، پدر به خیال مشغولیت پسر به نماز می‌رود تا بالاخره پدر می‌فهمد بار دیگر که پسر به این عمل می‌خواهد پدر بزرگوار را براند ، پدر با اصرار او را بلند کرده همراه خود به حرم حضرت امیر (ع) می‌برد و فقرائی که در آن وقت سحر و اوّل اذان در حرم و صحن هستند به پسر نشان می‌دهد و می‌فرماید این فقرا برای تحصیل مال مختصری در این وقت بیدارند و شما برای سعادت اخروی خوابید ، این است تشخیص هدف. مناجات های ائمه اطهارعلیهم السلامبرای این بود.

۴. اقسام ناامیدی

۱. یأ س خوب

۱استغناء عن الناس قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : عَلَيكَ بِالْيَأْسِ مِمَّا فِی أَيدِی النَّاسِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۱۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) ادْفَعْ ذُلَّ الطَّمَعِ بِعِزِّ الْيَأْسِ [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْيَأْسُ حُرٌّ وَ الرَّجَاءُ عَبْدٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۷۰] .

۲. یأ س از مردم

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَقَرَّ عَينُكَ وَ تَنَالَ خَيرَ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ فَاقْطَعِ الطَّمَعَ عَمَّا فِی أَيدِی النَّاسِ وَ عُدَّ نَفْسَكَ فِی الْمَوْتَی و لا تحدثن نفسک أنک فوق أحد من الناس و اخزن لسانک کما تخزن مالک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۲۱] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : تَفَضَّلْ عَلَی مَنْ شِئْتَ فَأَنْتَ أَمِيرُهُ وَ اسْتَغْنِ عَمَّنْ شِئْتَ فَأَنْتَ نَظِيرُهُ وَ افْتَقِرْ إِلَی مَنْ شِئْتَ فَأَنْتَ أَسِيرُهُ [مصباح‌الشریعة ، ص۱۰۵] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أتی ذا میسرة فیخشع له طلب ما فی یده ذهب ثلثا دینه [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۸۱] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : الطَّمَعُ رِقٌّ مُوبَّدٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۸۰] .
۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : أَكْثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الْمَطَامِعِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۹] .
۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : الْيَأْسُ حُرٌّ (یأس از مردم آزادگی است) . [غررالحکم ، ص۳۹۸] .
۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : اليأس يريح [مريح] النفس [غررالحکم ، ص۳۹۸] .
۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ لَا يسْأَلَ رَبَّهُ شَيئاً إِلَّا أَعْطَاهُ فَلْييأَسْ مِنَ النَّاسِ كلِّهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۸] .
۹- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : تجبب [تحبب] إلى الناس بالزهد فيما أيديهم تفز بالمحبة منهم [غررالحکم ، ص۴۳۷] .
۱۰- یأس از مردم نفوذ آنان را از ما برمی‌دارد :
قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : من باع الطمع باليأس لم يستطل [لم يستطلع] عليه الناس [غررالحکم ، ص۳۹۸] .
۱۱- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : رَأَيتُ الْخَيرَ كلَّهُ قَدِ اجْتَمَعَ فِی قَطْعِ الطَّمَعِ عَمَّا فِی أَيدِی النَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۲۰] .
۱۲- قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : مَرَارَةُ الْيَأْسِ خَيرٌ مِنَ الطَّلَبِ إِلَی النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .
۳. یأ س اجتماعی
۱- ترقّی را در دست خدا دانستن :
لا يكلِّفُ اللّهُ نَفْساً إلاّ ما آتاها [طلاق/۷] .
مخلص شکست ندارد ، پشیمانی ندارد.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِيةُ الْمُومِنِ خَيرٌ مِنْ عَمَلِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۸۴] .
اصولاً ملاک ترقّی چیست؟عَسى أَنْ تَكرَهُوا شَيئاً وَ هُوَ خَيرٌ لَكمْ وَ عَسى أَنْ تُحِبُّوا شَيئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَكمْ [بقره/۲۱۶] .
و از همه گذشته مسئولیت مترقّی بیشتر است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : مَادُّ الْقَامَةِ قَصِيرُ الْهِمَّةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۳۴] .
۲- عدالت رهبر :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) لِمُحَمَّدِ بْنِ أَبِی بکر : لَا ييأَسَ الضُّعَفَاءُ مِنْ عَدْلِك عَلَيهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۷] .
۳- یأس از نتیجه کار :
قالُوا مَعْذِرَةً إِلى رَبِّكمْ [اعراف/۱۶۴] .
۴- یأس از آینده بشریت :
که ما طرح حکومت داریم با رهبر معصوم و قانون خدا و کارنامه معین و سیستم و معیار شناخته شده حکومت امام زمان (عج)
۵. یأ س از رحمت خدا
۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ رَجُلًا قَالَ يوْماً وَ اللَّهِ لَا يغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ ذَا الَّذِی تَأَلَّى عَلَی أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ فَإِنِّی قَدْ غَفَرْتُ لِفُلَانٍ وَ أَحْبَطْتُ عَمَلَ الثَّانِی بِقَوْلِهِ لَا يغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ [أمالی طوسی ، ص۵۸] .
۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی (ع) : لا توسن مذنبا فكم عاكف على ذنبه ختم له بالمغفرة و كم مقبل على عمل هو مفسد له ختم له فی آخر عمره بالنار [غررالحکم ، ص۲۶۷] .
۷-حَتّى إِذَا اسْتَيأَسَ الرُّسُلُ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كذِبُوا جاءَهُمْ نَصْرُنا [یوسف/۱۱۰] .
۸-وَ مَنْ يقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلاَّ الضّالُّونَ [حجر/۵۶] .
۹-وَ إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ كانَ يوساً [اسراء/۸۳] .

۱۰–وَ إِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَیوسٌ قَنُوطٌ [فصلت/۴۹] .

۱۱–بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ ینْقَلِبَ الرَّسُولُ وَ الْمُومِنُونَ إِلی أَهْلِیهِمْ أَبَداً [فتح/۱۲] .

۱۲–لا تَیأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّهِ إِنَّهُ لا ییأَسُ مِنْ رَوْحِ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْکافِرُونَ [یوسف/۸۷] .

۱۳–لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعاً [زمر/۵۳] .

۱۴–وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَیئَةٌ بِما قَدَّمَتْ أَیدِیهِمْ إِذا هُمْ یقْنَطُونَ [روم/۳۶] .

۱۵–وَ هُوَ الَّذِی ینَزِّلُ الْغَیثَ مِنْ بَعْدِ ما قَنَطُوا وَ ینْشُرُ رَحْمَتَهُ [شوری/۲۸] .

۱۶– قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : فَأَمَّا أَنْتَ یا إِلَهِی فَأَهْلٌ أَنْ لَا یغْتَرَّ بِک الصِّدِّیقُونَ ، وَ لَا ییأَسَ مِنْک الْمُجْرِمُونَ [صحیفه سجادیه ، دعای ۳۹] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : لَا ییأَسُ مِنْ عَطَائِک الْمُتَعَرِّضُونَ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۶] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ لَا تَجْعَلْنِی نَاسِیاً لِذِکرِک فِیمَا أَوْلَیتَنِی ، وَ لَا غَافِلًا لِإِحْسَانِک فِیمَا أَبْلَیتَنِی ، وَ لَا آیساً مِنْ إِجَابَتِک لِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۱] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : لَا أَنْ یکونَ یأْسُهُ قُنُوطاً ، أَوْ أَنْ یکونَ طَمَعُهُ اغْتِرَاراً ، بَلْ لِقِلَّةِ حَسَنَاتِهِ بَینَ سَیئَاتِهِ ، وَ ضَعْفِ حُجَجِهِ فِی جَمِیعِ تَبِعَاتِهِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۳۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ عَلِی (ع) : عَجِبْتُ لِمَنْ یقْنَطُ وَ مَعَهُ الِاسْتِغْفَارُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۸۷] .

۵. آثار ناامیدی

۱.قتل

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قتل القنوط صاحبه [غررالحکم ، ۸۳] .

۲. بدگمانی

– قَالَ الرِّضَا (ع) : أَحْسِنِ الظَّنَّ بِاللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یقُولُ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِی الْمُومِنِ بِی إِنْ خَیراً فَخَیراً وَ إِنْ شَرّاً فَشَرّاً [کافی ، ج ۲ ، ص۷۲] .

۶. درمان ناامیدی

۱. اعتقاد به جهان بینی توحیدی

۱– جهان‌بینی توحیدی سراسر امید است ، زیرا :

زیرنظرم : إِنَّنِی مَعَکما أَسْمَعُ وَ أَری [طه/۴۶] .

باقی هستم

عمل و تلاشم ضبط می‌شود

کار خیرم چند برابر پاداش دارد.

گناهم یک گناه محسوب می‌شود.

خدایم بخشنده است.

- و جهان‌بینی شرک سراسر ناامیدی و تاریکی است ، زیرا :
کارم محو است
خودم به سوی نابودی پیش می روم
آینده تاریک در انتظارم است
جهان بی‌هدف تصور می شود
و هستی بی‌صاحب قلمداد می شود
۲. استمداد از خدا
۱. رسول خدا در نماز
- قال ابن عباس کان النبی (ص) : لیلهٔ بدر قائما یصلی و یبکی و یستعبر (اشکش جاری بود) و یخشع و یخضع کاستطعام المسکین و یقول : "اللهم أنجز لی ما وعدتنی و یخر ساجدا و یخشع فی سجوده و یکثر التضرع" [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۵] .
۲. دعای رسول خدا دربدر
رسول الله (ص) وقتی کثرت کفار و کمی جمعیت مسلمین را دید به طرف قبله ایستاد و عرض کرد : اللهم أنجز لی ما وعدتنی اللهم إن تهلک هذه العصابهٔ لا تعبد فی الأرض [بحارالأنوار ، ج۱۹ ، ص۲۲۰] .
و آنقدر به خدا التماس کرد که آیهإِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِكَةِ مُرْدِفِينَ [انفال/۹] . نازل شد.
۳. دعای رسول خدا در احزاب
- رسول خدا (ص) در احزاب : اللهم إنک أخذت منی عبیدهٔ بن الحرث یوم بدر و حمزهٔ بن عبد المطلب یوم أحد و هذا أخی علی بن أبی طالب رب لا تذرنی فردا و أنت خیر الوارثین [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۶] .
۴. رسول خدا در محاصره
رسول خدا (ص) در محاصره دشمن از هر طرف در احزاب : يا صَرِيخَ الْمَكْرُوبِينَ وَ يا مُجِيبَ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّينَ وَ يا مُغِيثَ الْمَهْمُومِينَ اكشِفْ هَمِّي وَ كَرْبِي وَ غَمِّي فَقَدْ تَرَى حَالِي وَ حَالَ أَصْحَابِي [کافی ، ج۴ ، ص۵۶۰] .
۵. دعای رسول خدا در احد
رسول خدا (ص) در جنگ احد : اللهم لا قوهٔ لنا إلا بک اللهم لا یعبدک بهذه البلدهٔ إلا هواء النفر [بحارالأنوار ، ج۲۰ ، ص۲۱] .
۳. توجه به شواهد تاریخی
قرآن برای قدرت خدا نمونه‌هائی بیان می کند تا ما هرگز مأیوس نشویم :
۱- آتش نمی‌سوزاند
۲- کارد نمی‌برد
۳- زن نازا می‌زاید
۴- تار عنکبوت سپر می‌شود
۵- پرنده ابابیل با فیلهای دشمن در می‌افتد

۶- موسی در دامن فرعون بزرگ می‌شود
۷- مکتب نرفته قرآن می‌آورد
۸- گاهی عصا آب را می‌خشکاند
۹- گاهی عصا آب در می‌آورد
۱۰- سه هزار فرشته به یاری می‌فرستد
۱۱- پیراهن چشم پدر را شفا می‌دهد
۱۲- ۳۰۹ سال پس از خوابیدن بیدار می کند
۱۳- باغ میوه را خاکستر می کند
۱۴- پرنده‌های در هم خورده شده را به حال اوّل برمی گرداند.
۱۵- کودک در گهواره سخن می گوید.
۱۶- مریم بدون شوهر می‌زاید.
۱۷- درخت خشک به مریم خرما می‌دهد.
۱۸- بدون مقدّمه برای مریم مائده آسمانی می‌آید.
۱۹- یوسف را از بردگی به عزّت می‌رساند.
۲۰- پستانها را بر موسی حرام می کند.
۵- ریشه یأس سوءظن بخدا است :
الظّانِّینَ بِاللّهِ ظَنَّ السَّوْءِ [فتح/۶] .
۱-ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَیکمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعاساً [آل عمران/۱۵۴] .
غروب جنگ احد که مسلمانان خود را باخته ، شهید داده ، شب عجیبی بود. خداوند می‌فرماید : ولی خداوند خواب سبکی را بر شما مسلّط فرمود (نُعاساً) و منافقان که از ترس خواب نداشتند (بدون آن که خودشان بخواهند) با بیداری و آمد و رفت خود پاسداری دادند. آرامش را بر مؤمنان برگرداند ، ولی منافقانیظُنُّونَ بِاللّهِ غَیرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجاهِلِیةِ [آل عمران/۱۵۴] .
احتمال دروغ بودن وعده‌های الهی را می‌دادند و می گفتند : هَلْ لَنا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَیءٍ [آل عمران/۱۵۴] . آیا می‌شود با این شکست و وضع دل خراش برای ما پیروزی باشد؟قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ کلَّهُ لِلّهِ [آل عمران/۱۵۴] . می گفتند : لَوْ کانَ لَنا مِنَ الْأَمْرِ شَیءٌ ما قُتِلْنا هاهُنا [آل عمران/۱۵۴] . به آنها بگو : قُلْ لَوْ کنْتُمْ فِی بُیوتِکمْ لَبَرَزَ الَّذِینَ کتِبَ عَلَیهِمُ الْقَتْلُ إِلی مَضاجِعِهِمْ وَ لِیبْتَلِی اللّهُ ما فِی صُدُورِکمْ [آل عمران/۱۵۴] .
۲-إِنَّ الَّذِینَ تَوَلَّوْا مِنْکمْ یوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ إِنَّما اسْتَزَلَّهُمُ الشَّیطانُ بِبَعْضِ ما کسَبُوا وَ لَقَدْ عَفَا اللّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِیمٌ [آل عمران/۱۵۵] .
طبرسی از بلخی نقل می کند که روز احد همه فرار کردند جز ۱۴ نفر و یکی از چهارده نفر حضرت علی (ع) بود ، ولی در باقی افراد اختلاف است.
۳-یا عِبادِی الَّذِینَ أَسْرَفُوا عَلی أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ [زمر/۵۳] .
إِنَّ اللّهَ لا یغْفِرُ أَنْ یشْرَک بِهِ وَ یغْفِرُ ما دُونَ ذلِک لِمَنْ یشاءُ [نساء/۴۸] .
وَ الَّذِینَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَکرُوا اللّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَ مَنْ یغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ [آل عمران/۱۳۵] .

وَ مَنْ يعْمَلْ سُوءاً أَوْ يظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يسْتَغْفِرِ اللّهَ يجِدِ اللّهَ غَفُوراً رَحِيماً [نساء/۱۱۵] .

۴- حضرت موسی (ع) قبل از نبوت با مشت یکی از مخالفان را کشت و ناراحت شد و معذرت خواست و بعد تحت تعقیب و او فرار کرد و در مسیر ، ماجرای ازدواج پیش آمد و بعد به سراغ آتش رفت و به مقام نبوت رسید. [قصص/آیه ۱۵ به بعد] .

۵-وَ إِنَّ یونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِینَ إِذْ أَبَقَ إِلَی الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ (پرجمعیت) . [صافات/۱۴۰-۱۳۹] .

فَساهَمَ فَكانَ مِنَ الْمُدْحَضِینَ (غرق‌شدگان) [صافات/۱۴۱] .

فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَ هُوَ مُلِیمٌ (مورد ملامت) [صافات/۱۴۲] .

فَلَوْ لا أَنَّهُ كانَ مِنَ الْمُسَبِّحِینَ لَلَبِثَ فِی بَطْنِهِ إِلی یوْمِ یبْعَثُونَ فَنَبَذْناهُ بِالْعَراءِ وَ هُوَ سَقِیمٌ وَ أَنْبَتْنا عَلَیهِ شَجَرَةً مِنْ یقْطِینٍ وَ أَرْسَلْناهُ إِلی مِائَةِ أَلْفٍ أَوْ یزِیدُونَ [صافات/۱۴۷-۱۴۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ هَـذَا الْأَمْرَ لَا یأْتِیكمْ إِلَّا بَعْدَ إِیاسٍ وَ لَا وَ اللَّهِ حَتَّی تُمَیزُوا وَ لَا وَ اللَّهِ حَتَّی تُمَحَّصُوا وَ لَا وَ اللَّهِ حَتَّی یشْقَی مَنْ یشْقَی وَ یسْعَدَ مَنْ یسْعَدُ [کافی ، ج۱ ، ص۳۷۰] .

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : كنْ لِمَا لَا تَرْجُو أَرْجَی مِنْک لِمَا تَرْجُو فَإِنَّ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ (ع) خَرَجَ یقْتَبِسُ لِأَهْلِهِ نَاراً فَكلَّمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَ وَ رَجَعَ نَبِیاً مُرْسَلًا وَ خَرَجَتْ مَلِكةُ سَبَإٍ فَأَسْلَمَتْ مَعَ سُلَیمَانَ (ع) وَ خَرَجَتْ سَحَرَةُ فِرْعَوْنَ یطْلُبُونَ الْعِزَّ لِفِرْعَوْنَ فَرَجَعُوا مُومِنِینَ [کافی ، ج۵ ، ص۸۳] .

۲- ملکه سبا که داستانش در قرآن کریم آمده است

۳- سحره فرعون [میزان الحکمۀ ، ج۴ ، ص۶۵] .

۴. تبلیغ

۱- کاری نکنیم که مردم مأیوس شوند. امام خمینی (ره)

۲- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِالْفَقِیهِ حَقِّ الْفَقِیهِ مَنْ لَمْ یقَنِّطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ لَمْ یومِنْهُمْ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ وَ لَمْ یرَخِّصْ لَهُمْ فِی مَعَاصِی اللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۶] .

۳- قَالَ لُقْمَانُ (ع) لِابْنِهِ : خَفِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خِیفَةً لَوْ جِئْتَهُ بِبِرِّ الثَّقَلَینِ لَعَذَّبَک وَ ارْجُ اللَّهَ رَجَاءً لَوْ جِئْتَهُ بِذُنُوبِ الثَّقَلَینِ لَرَحِمَک [کافی ، ج۲ ، ص۶۷] .

۵. نکاتی در باب یأس

۱- یأس مرگ تمام ترقیات است. در اسلام از یأس جلوگیری شده.

کسی می‌گفت : ای خدا تو مرا نخواهی آمرزید ، چون گناه من چه و چه بوده. امام (ع) فرمود : "یأس تو مهم‌تر از اصل گناه تو است".

۲- انتظار فرج که اینقدر روایت داریم یکی از حکمت‌هایش ایجاد امیدواری است.

۳- در شروع به کارهای اجتماعی مهم از نظر روان‌شناسی گفته که نباید در اول کار انسان شکسته نفسی کند مثلاً در فن خطابه اگر اوّل واعظ شکسته نفسی کند یأس را در مردم و خود ایجاد می‌کند.

۴- در قرآن می‌فرماید :

یحبّ التّوّابین‌نه تائبین برای این که کسی که زیاد گناه کرده و همیشه توبه کرده چه بسا خیال کند که توبه که بعدش گناه باشد فایده ندارد و شیطان او را بفریبد و مأیوس شود ، لذا برای رفع این فکر به کلمه یحبّ جلوگیری شده.

۵- از دستورات اسلامی این که اگر عذری برای کاری آورند فوری بپذیرند برای اینکه مردم از تفضّل به همدیگر مأیوس

بشوند مفاسد اجتماعی بسیار دربردارد.
۶- در معاملات اگر مشتری خواست اقاله کند در اسلام مستحب است اقاله شود و این از ثمرات جلوگیری از یأس است.
۷- مأیوس در هیچ راهی ترقّی نمی‌کند ، زیرا خود را باخته می‌داند. در تاریخ به علمائی برمی‌خوریم که پرده یأس را دریده ، وارد میدان تحصیل شدند و به مقاماتی رسیده اند.
حضرت یعقوب به اولادها می‌گوید : لا تَیأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّهِ [یوسف/۸۷] .
در بازار ورشکستگی در اثر یأس از قدرت پرداخت است.
۸- اولادهائی که در جامعه عقب‌افتادگی دارد می‌توان یکی از علل را عقب‌افتادگی در بازیهای دوران کودکی و کشتی‌های دوران جوانی و کسادهای اول تجارتش را به شمار آورد کما این که تلقینات پدر و مادر نیز در این موضوع بی‌اثر نیست.
۹- یأس آتشی است که همه چیز را می‌سوزاند.
۱۰- برای امتحان کردن مردم و جوانان که تا چقدر در آینده پیشرفت می‌کنند بهترین راه بیان کردن انواع گرفتاری‌ها است ، اگر هرچه گرفتاری را بیان کردیم همه را با همّت و تصمیمش پاره کرد ترقّی می‌کند. اگر کم‌کم سرد می‌شود ترقّی او به مقدار سرد شدن او کم می‌شود.
۱۱- ریشه یأس بی‌معرفتی به خداوند و محدود دانستن قدرت های اوست و دیگر بی‌اطّلاعی از تاریخ بشر است. لذا بهترین راه برای جلوگیری از یأس چند چیز است :
الف : تفکر در عظمت خداوند
ب : مطالعه تاریخ بشر و اشخاص مترقّی که در ابتدای امر خیلی در جامعه عقب بودند.
ج : برای جلوگیری از یأس توجه به مقام و اثر همت و استقامت است.
د : تلقین به نفس است.
و دلیل دیگر بر اینکه ریشه یأس بی‌معرفتی است قوله تعالی فی سورة یوسف ص۸۷و لاییأس من روح اللّه الّا القوم الکافرون.
قال فخر رازی : انّ الیأس لایحصل الّا اذا اعتقد الانسان انّ اللّه غیر قادر علی الکمال او غیر عالم بجیمع المعلومات او لیس بکریم بل هو بخیل.
و تمام این مذمّت ها یأس از خدا است ، ولی یأس از مردم در بعضی از جاها خوب و بعضی از جاها مقدّمه توکل است. مثلاً از جهت مادّی یأس خوب است. در ذهن من است که در دعا حضرت (ص) می‌گوید :
قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : اللَّهُمَّ! أَغْنِنِی بِحَلَالِك عَنْ حَرَامِك وَ بِفَضْلِك عَمَّنْ سِوَاك [أمالی صدوق ، ص۳۸۸] .
یأس از رهبری مردم گاهی بد نیست. در آخر سوره یوسف خداوند می‌فرماید : ما پیامبران را فرستادیم و تبلیغ کردند تا آنجا که می‌فرماید : حَتّی إِذَا اسْتَیأَسَ الرُّسُلُ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ کذِبُوا جاءَهُمْ نَصْرُنا فَنُجِّی مَنْ نَشاءُ وَ لا یرَدُّ بَأْسُنا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِینَ [یوسف/۱۱۰] .
۱۲- عَنِ الصَّادِقِ (ع) نَاقِلًا عَنِ حَکیم : الْیأْسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ أَشَدُّ بَرْداً مِنَ الزَّمْهَرِیرِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۴۸] .
۱۳- حضرت رسول (ص) فرمود : "مردی گفت خداوند فلانی را نخواهد آمرزید خداوند خطاب کرد (با هر وسیله که بود) اگر من او را نیامرزم چه کسی بیامرزد؟ من او را بخشیدم ، امّا تو چون که گفتی خدا او را نمی‌بخشد تمام اعمالت ساقط و حبط شده".
۱۴- خداوند روز قیامت یأس دارندگان را روسیاه به حشر می‌آورد و خطاب می‌کند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یبعث الله

المقنطين يوم القيامـة مغلبة وجوههم يعنى غلبة السواد على البياض فيقال لهم هواء المقنطون من رحمة الله تعالى [نوادر راوندى ، ص۱۸] .

۱۵- از جمله کلماتی که در قرآن مجیـد زیاد از آنها نام برده شـده کلمات رحیم ، رحمن ، غافر ، غفّار ، غفور ، عطوف و غیر اینها است.

در هر نماز واجب و مستحب باید سوره فاتحه را خواند که متضمّن بر بعضی از این صفات است و این شاید برای این است که در هر لحظه ما را به واسطه توجّه دادن به فضل بی‌نهایت خود از اقسام و انواع چیزهائی که موجب یأس است جلوگیری کند.

هیـچ واجبی مثل نماز بر ما مکرّر نیامـده است. روزی ۵ مرتبه و هیـچ کلمه در نماز مثل تکبیر مکرّر نیامده استاللَّهُ أَكبَرُآیا این همه تکرار برای این نیست که ما غیر از خدا کسی را مورد توجّه قرار ندهیم.

۷. بیم وامید

۱. دوبال پرواز هستند

۲. اطمینان قلب

أَلا بِذِكرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .

إِذا ذُكرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ [انفال/۲] .

مانند کودک که هم به والدین دل گرم است و هم در مقام متخلّف از والدین می‌ترسد.

۳. گریز وجاذبه

- بیم و امیـد یکی گریز از مرکز است و یکی جـاذبه که اگر هرکـدام به تنهائی باشـند تعادل از بین می‌رود : در قلب مؤمن دو نور است نور خوف و رجاءقَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَيسَ مِنْ عَبْـدٍ مُومِنٍ إِلَّا [وَ] فِی قَلْبِهِ نُورَانِ نُورُ خِيفَـةٍ وَ نُورُ رَجَاءٍ لَوْ وُزِنَ هَـذَا لَمْ يزِدْ عَلَى هَذَا وَ لَوْ وُزِنَ هَذَا لَمْ يزِدْ عَلَى هَذَا [کافی ، ج۲ ، ص۶۷] .

۴. رابطه با عمل

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَـا يكونُ الْمُومِنُ مُومِنـاً حَتَّى يكونَ خَائِفـاً رَاجِيـاً وَ لَا يكونُ خَائِفاً رَاجِياً حَتَّى يكونَ عَامِلًا لِمَا يخَافُ وَ يرْجُو [کافی ، ج۲ ، ص۷۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إياك و الرجاء الكاذب فإنه يوقعك فی الخوف الصادق [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] . (قلبت را صاف کن)

۵. تعادل امید

يرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَ يخافُونَ عَذابَهُ [اسراء/۵۷] .

هم رجاء و هم عَمَلفَمَنْ كانَ يرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْيعْمَلْ عَمَلًا صالِحاً وَ لا يشْرِك بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [کهف/۱۱۰] .

ذَرْهُمْ يأْكلُوا وَ يتَمَتَّعُوا وَ يلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يعْلَمُونَ [حجر/۳] .

آرزهای طولانی ممنوع

أَيهَـا النَّاسُ إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيكمُ اثْنَتَانِ اتِّبَاعُ الْهَوَى وَ طُولُ الْأَمَلِ فَأَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيصُـدُّ عَنِ الْحَقِّ وَ أَمَّا طُولُ الْأَمَلِ فَينْسِـی الْآخِرَةَ [کافی ، ج۸ ، ص۵۸] .

۶. راههای ریشه کن کردن ناامیدی

۱. ریشه های اعتقادی

۱. ایمان به خدا

- با حکمت خود : يصَوِّرُكمْ فِی الْأَرْحامِ [آل عمران/۶] .

- با حکمت خود : هر چیزی را به جا و به اندازهالَّذِی خَلَقَ فَسَوّی وَ الَّذِی قَدَّرَ فَهَدی [اعلی/۳-۲] .

- با حکمت خود : هدفی معین را دنبال کردندأفَحَسِبْتُمْ أَنَّما خَلَقْناكمْ عَبَثاً وَ أَنَّكمْ إِلَينا لا تُرْجَعُونَ [مومنون/۱۱۵] .

- با حکمت خود : در آفرینش هیچ باطلی نیسترَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا [آل عمران/۱۹۱] .

- با حکمت خود : ما را هدایت کردوَ ما لَنا أَلاّ نَتَوَكلَ عَلَى اللّهِ وَ قَدْ هَدانا سُبُلَنا [ابراهیم/۱۲] .

ایمان به خدایی که

- از هر جهتی ولیّ ماستفَاللّهُ هُوَ الْوَلِی [شوری/۹] .

أَنْتَ وَلِيی فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [یوسف/۱۰۱] .

ایمان به خدایی که

- اشرف المخلوق را باأَوْهَنَ الْبُيوتِ [عنکبوت/۴۱] . حفظ می کند.

- کلاغ را معلّم نسل بشر می کند.فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً [مائده/۳۱] .

- هدهد را وسیله ایمان آوردن سران کشوری قرار می‌دهد.

- به مریم بی‌شوهر فرزند می‌دهد.

- به نوزاد در گهواره نطق می‌دهد.

- به درخت خشک خرمای تازه فوری می‌دهد.

- از سنگ دوازده چشمه بیرون می‌آورد.

- دریا را در یک لحظه خشک می کند.

- توطئه‌های برادران یوسف را خنثی می کند و در همین قصه یوسف می‌بینیم که یوسف از چاه به جاه می‌رسد ، پدر نابینا ، بینا می‌شود ، گویندگان مغروروَ نَحْنُ عُصْبَةٌ [یوسف/۸] . ذلیل شده و عذرخواهی می کنند.

ایمان به خدایی که

- کم و زیاد هم به دست اوست : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إلهی بيدك لا بيد غيرك زيادتی و نقصی [إقبال‌الأعمال ، ص۶۸۵] .

- عزّت و ذلّت هم از او است :

- قبض و بسط به دست او است :

- دادن و گرفتن به دست او است : تُوتِی الْمُلْك مَنْ تَشاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْك مِمَّنْ تَشاءُ [آل عمران/۲۶] .

- فرزنددار شدن یا عقیم بودن ، دختر داشتن یا پسر داشتن به دست او است.

- کم و زیادی رزق به دست او است.

- شکست و پیروزی به دست او است.

- هدایت و گمراهی به دست او است.

- دنیا و آخرت به دست او است.

- عفو و کیفر به دست او است.

- قبول و ردّ اعمال به دست او است.

۲. محبت به خدا

-يحِبُّهُمْ وَ يحِبُّونَهُ [مائده/۵۴] .

-وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .

-قُلْ إِنْ كانَ آباوكُمْ وَ أَبْناوكُمْ وَ إِخْوانُكُمْ وَ أَزْواجُكُمْ وَ عَشِيرَتُكُمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكِنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكُمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّى يأْتِى اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ [توبه/۲۴] .

۳. بينش اسلامی

با توجه به اين كه اسلام دنيا و آخرت را با هم ديده ، انسان نبايد هرگز مأيوس شود.

اگر برای خدا گامی برداشتيم ، قطعا جواب خواهيم گرفت ، خواه امروز و خواه فردا.

به گفته بعضی روايات ، بعضی از دعاها كه امروز مستجاب نمی‌شود ، در قيامت مستجاب خواهد شد.

گاهی نتيجه عمل صالح پدر به نسل آينده می‌رسد (موسی و خضر ديوار شكسته را تعمير كردند به خاطر آنكه درآمد نسل گذشته نياكان ، به نسل آينده برسد.)

۴. ايمان به عدل

در ديدی كه شعارشإِنَّ اللّهَ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ [نحل/۹۰] .

وَ ما ظَلَمْناهُمْ [هود/۱۰۱] .قائِماً بِالْقِسْطِ [آل عمران/۱۸] .إِنَّ اللّهَ لا يضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ [توبه/۱۲۰] .فَمَنْ يعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيراً يرَهُ وَ مَنْ يعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يرَهُ [زلزال/۸-۷] .أَ فَمَنْ كانَ مُومِناً كَمَنْ كانَ فاسِقاً لا يسْتَوُونَ [سجده/۱۸] .لا يسْتَوِى مِنْكمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ [حديد/۱۰] . و انواع اين آيات كه هست ، جايی برای يأس باقی نمی‌ماند.

۵. رهبری معصوم

گاهی سرچشمه يأس اين است كه به چه دليل من مطيع ديگری باشم؟ به چه دليل من قانون ديگری را عمل كنم؟ چرا دست از هوس هاى خودم بردارم و دنبال تمايلات بزرگان و رهبران ديگر بروم؟ امّا در ديد و بينش و جهان‌بينی كه می‌فرمايد : خدای او حكيم است ، آياتش محكمات است ، كلام پيامبرش همراه با حكمت است ، پيامبرش معصوم است ، از هيچ طرفی به قانون آسمانی‌اش خدشه‌ای وارد نشده و هيچ گونه تحريفی در آن نيست ، رهبرانش قبل از ديگران و بيش از ديگران به آنچه می گويند عمل می كنند ، زهد و صفا ، سوز و خلوص ، عشق و شهادت تمام انسانها را اميدوار می كند.

اگر در مسئله‌ای متحير شد ، به قانون و رهبر آسمانی كه او را از تحير بيرون می‌آورد ، اميدوار است.

اگر فشار و شكنجه و جبهه و جهادی او را لرزاند ، تاريخ پرحادثه رهبران معصومش او را دل گرم و اميدوار می كند.

اگر حوادث تلخ و تعداد زياد منحرفين ، تهمت ها ، فقرها ، توطئه‌ها ، او را متزلزل كرد ، وعده‌های خداوند ، زندگی ساده رهبران معصوم ، صبر و مقاومت آن بزرگواران در حوادث تلخ مايه اميدواری و دل گرمی است.

در جهان‌بينی اسلام ، آينده دنيا در اختيار اسلام است.لِيظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كلِّهِ [توبه/۳۳] .

-وَعَدَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَيسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ [نور/۵۵] .

-أَنَّ الْأَرْضَ يرِثُها عِبادِيَ الصّالِحُونَ [انبياء/۱۰۵] .

-وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [اعراف/۱۲۸] .

-وَ الْعاقِبَةُ لِلتَّقْوى [طه/۱۳۲] .

-إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يسْراً [انشراح/۶] .
-وَ نَجَّيناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كذلِك نُنْجِی الْمُومِنِينَ [انبياء/۸۸] .
-وَ كذلِك نَجْزِی الْمُحْسِنِينَ [انعام/۸۴] .
وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ قِيلًا [نساء/۱۲۲] .
وَ لَنْ يخْلِفَ اللّهُ وَعْدَهُ [حج/۴۷] .
اينها و نمونه‌های ديگر وعده‌ها و گفتار خداست و صدها حديث درباره آينده جهان كه توسط مهدی آل محمّد (ص) حكومتی واحد بر تمام زمين حاكم خواهد شد. جباران و ساختمانهای آنان و مستكبران نابود و در همه زمين صدای اذان بلند و قانون خدا حاكم ، و بركات از آسمان و زمين نازل ، و رشد فكری و جسمی هر انسان چند برابر ، و كيسه‌های همه مردم يكی ، و اولياء خدا عزيز و دشمنان خدا ذليل و از ستمگران انتقام شايسته گرفته خواهد شد. ايمان به مهدويت يكی از قله‌های اميد در جهان بشريت است.

۷. عوامل سازنده اميد

عوامل اميد در مكتب آسمانی اسلام

۱- واقع گرايی : يافته‌ها نه بافته‌های فيلسوف نماها
۲- فراگيری و جامعيت : دستورات اسلام مربوط به فرد و گروه و طايفه و حزب و نژاد و مكان و زمان خاصی نيست.
۳- الهی بودن و قداست داشتن :
۴- توازن و تعادل
۵- انعطاف و عسر و حرج
۶- فطری بودن
۷- رشد ابدی و بن‌بست نداشتن
۸- توجه به عواطف همراه با عقيده
۹- دارا بودن عوامل پيشگيری : إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ [عنكبوت/۴۵] .
۱۰- دارا بودن عوامل درمانی : إِنَّ اللّهَ يغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً [زمر/۵۳] .
۱۱- جذب محرومين : وَ لا تَطْرُدِ الَّذِينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ [انعام/۵۲] .
وَ اصْبِرْ نَفْسَك مَعَ الَّذِينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ [كهف/۲۸] .
۱۲- اظهار محبت‌های فوق العاده : وَ إِذا سَأَلَك عِبادِی عَنِّی فَإِنِّی قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الـدّاعِ إِذا دَعانِ فَلْيسْـتَجِيبُوا لِی وَ لْيومِنُوا بِی لَعَلَّهُمْ يرْشُدُونَ [بقره/۱۸۶] .
در هر يك از كلمات آيه اظهار محبّتی است كه انسان را اميدوار می‌كند. مثلاً :
الف : عِبادِیو نفرمود : اذا سئلك الناس
ب : فَإِنِّی قَرِيبٌو نفرمود : فقل انی قريب
ج : فرمودقَرِيبٌكلمه قريب برای ثبوت و دوام است.
د : أُجِيبُكه اجابت دعا دائمی است.
ه : إِذا دَعانِبدون هيچ قيد و شرطی

و خلاصه ۷ بار کلمه "من" در این آیه نشانه بالاترین لطف الهی است

۱۳- دعوت : دعوت نیز انسان را امیدوار می‌کند : ادْعُوا رَبَّکُمْ [اعراف/۵۵] .

ادْعُوا اللّهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمنَ [اسراء/۱۱۰] .

وَ ادْعُوهُ خَوْفاً وَ طَمَعاً [اعراف/۵۶] .

۱۴- از اهرم های امید ، جبران بدی ها است : إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئاتِ [هود/۱۱۴] .

و بالاتریبَدِّلُ اللّهُ سَیئاتِهِمْ حَسَناتٍ [فرقان/۷۰] .

۱۵- قبول توبه : توبه از هر شخص : تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِیعاً [نور/۳۱] .

توبه از هر عمل : إِنَّ اللّهَ یغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعاً [زمر/۵۳] .

۱۶- اعلام و بیان اوصاف ویژه امیدبخش است : وَ رَحْمَتِی وَسِعَتْ کلَّ شَیءٍ [اعراف/۱۵۶] .

نَبِّئْ عِبادِی أَنِّی أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِیمُ [حجر/۴۹] .

وَ إِذا جاءَک الَّذِینَ یؤمِنُونَ بِآیاتِنا فَقُلْ سَلامٌ عَلَیکمْ کتَبَ رَبُّکمْ عَلی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْکمْ سُوءاً بِجَهالَةٍ ثُمَّ تابَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ [انعام/۵۴] .

۱. کنترل امیدهای نابجا

عوامل کنترل امیدهای نابجا

- یاد مرگ

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَکثِرْ ذِکرَ الْمَوْتِ فَإِنَّهُ لَمْ یکثِرْ إِنْسَانٌ ذِکرَ الْمَوْتِ إِلَّا زَهِدَ فِی الدُّنْیا [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۱] .

۸. اقسام و موارد امید

- امید در مورد سلامتی : وَ إِذا مَرِضْتُ فَهُوَ یشْفِینِ [شعراء/۸۰] .
- امید در مورد غنی : وَ وَجَدَک عائِلاً فَأَغْنی [ضحی/۸] .
- امید در مورد نجات : فَنَجَّیناهُ [انبیاء/۷۶] .
- امید در مورد توسعه کشاورزی : فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ [توبه/۷۶] .

فَیحْیی بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [روم/۲۴] .

- امید در مورد فرزند : إِنّا نُبَشِّرُک بِغُلامٍ [مریم/۷] .
- امید در مورد عفو : إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ [بقره/۲۲۲] .
- خداوند یونس (ع) را در قعر آب و نوح را روی آب و یوسف را در کنار چاه حفظ می‌کند.
- امید در مورد هلاکت طاغوت ها : فَأُهْلِکوا بِالطّاغِیةِ [حاقه/۵] .
- امید در مورد خنثی شدن توطئه‌ها : فَأَرادُوا بِهِ کیداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَسْفَلِینَ [صافات/۹۸] .
- امید در مورد حُسن عاقبت : سحره فرعون گفتند : إِنّا إِلی رَبِّنا راغِبُونَ [قلم/۳۲] .فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .
- امید در مورد نزول باران : وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَکاتٍ [اعراف/۹۶] .
- امید در مورد استجابت دعا : ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکمْ [غافر/۶۰] .
- امید در مورد امدادهای غیبی : بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْها [توبه/۴۰] .

– امید در مورد کامیابی‌هایی که محاسبه نکرده‌ایم : وَ یرْزُقْهُ مِنْ حَیثُ لا یحْتَسِبُ [طلاق/۳] .
– امید در مورد فروپاشی روحیه دشمن : وَ قَذَفَ فِی قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ [احزاب/۲۶] .
امید به وعده‌های خداوند
–بَلْ یداهُ مَبْسُوطَتانِ [مائده/۶۴] .
–وَ مَا النَّصْرُ إِلاّ مِنْ عِنْدِ اللّهِ [آل عمران/۱۲۶] .
–ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا کذلِک حَقًّا عَلَینا نُنْجِ الْمُومِنِینَ [یونس/۱۰۳] .
–وَ کانَ حَقًّا عَلَینا نَصْرُ الْمُومِنِینَ [روم/۴۷] .
–وَ لَقَدْ نَصَرَکمُ اللّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ أَذِلَّةٌ [آل عمران/۱۲۳] .
–لَقَدْ نَصَرَکمُ اللّهُ فِی مَواطِنَ کثِیرَةٍ [توبه/۲۵] .
–إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا [غافر/۵۱] .
انحصار امید فقط به خدا است
– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الهی بیدک لا بید غیرک زیادتی و نقصی [إقبال‌الأعمال ، ص۶۸۵] .
– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حُسْنُ الظَّنِّ بِاللَّهِ أَنْ لَا تَرْجُوَ إِلَّا اللَّهَ وَ لَا تَخَافَ إِلَّا ذَنْبَک [کافی ، ج۲ ، ص۷۲] .
– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یرْجُوَنَّ أَحَدٌ مِنْکمْ إِلَّا رَبَّهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۸۲] .
– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأُقَطِّعَنَّ أَمَلَ کلِّ مَنْ یومِّلُ غَیرِی بِالْیأْسِ وَ لَأَکسُوَنَّهُ ثَوْبَ الْمَذَلَّةِ فِی النَّاسِ وَ لَأُبْعِدَنَّهُ مِنْ قُرْبِی وَ لَأُقَطِّعَنَّهُ عَنْ وَصْلِی وَ لَأُخَلینَّ ذِکرَهُ حِینَ یرْعَی غَیرِی أَ یومِّلُ وَیلَهُ لِشَدَائِدِهِ غَیرِی وَ کشْفُ الشَّدَائِدِ بِیدِی وَ یرْجُو سِوَای وَ أَنَا الْحَی الْبَاقِی وَ یطْرُقُ أَبْوَابَ عِبَادِی وَ هِی مُغْلَقَةٌ وَ یتْرُک بَابِی وَ هُوَ مَفْتُوحٌ فَمَنْ ذَا الَّذِی رَجَانِی لِکثِیرِ جُرْمِهِ فَخَیبْتُ رَجَاءَهُ جَعَلْتُ آمَالَ عِبَادِی مُتَّصِلَةً بِی وَ جَعَلْتُ رَجَاءَهُمْ مَذْخُوراً لَهُمْ عِنْدِی وَ مَلَأْتُ سَمَاوَاتِی مِمَّنْ لَا یمَلُّ تَسْبِیحِی وَ أَمَرْتُ مَلَائِکتِی أَنْ لَا یغْلِقُوا الْأَبْوَابَ بَینِی وَ بَینَ عِبَادِی أَ لَمْ یعْلَمْ مَنْ فَدَحَتْهُ نَائِبَةٌ مِنْ نَوَائِبِی أَنْ لَا یمْلِک أَحَدٌ کشْفَهَا إِلَّا بِإِذْنِی فَلِمَ یعْرِضُ الْعَبْدُ بِعَمَلِهِ عَنِّی وَ قَدْ أَعْطَیتُهُ مَا لَمْ یسْأَلْنِی فَلَمْ یسْأَلْنِی وَ سَأَلَ غَیرِی أَ فَتَرَانِی أَبْتَدِئُ خَلْقِی مِنْ غَیرِ مَسْأَلَةٍ ثُمَّ أُسْأَلُ فَلَا أُجِیبُ سَائِلِی أَ بَخِیلٌ أَنَا فَیبَخِّلُنِی عَبْدِی أَ وَ لَیسَ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةُ لِی أَ وَ لَیسَ الْکرَمُ وَ الْجُودُ صِفَتِی أَ وَ لَیسَ الْفَضْلُ وَ الرَّحْمَةُ بِیدِی أَ وَ لَیسَ الْآمَالُ لَا تَنْتَهِی إِلَّا إِلَی [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۹۴] .
فقط امیدواری به خدا
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أُوصِیکمْ بِخَمْسٍ لَوْ ضَرَبْتُمْ إِلَیهَا آبَاطَ الْإِبِلِ لَکانَتْ لِذَلِک أَهْلًا لَا یرْجُوَنَّ أَحَدٌ مِنْکمْ إِلَّا رَبَّهُ وَ لَا یخَافَنَّ إِلَّا ذَنْبَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۸۲] .
امید بهترین هدیه و (بهترین سرمایه) است
– قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : وَ اللَّهِ مَا أُعْطِی مُومِنٌ قَطُّ خَیرَ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ إِلَّا بِحُسْنِ ظَنِّهِ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَجَائِهِ مِنْهُ وَ حُسْنِ خُلُقِهِ وَ الْکفِّ عَنِ اغْتِیابِ الْمُومِنِینَ [أعلام‌الدین ، ص۲۵۵] .
– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ارحم من رأس ماله الرجاء [مصباح‌المتهجد ، ص۳۶۰] .
–لا ییأَسُ مِنْ رَوْحِ اللّهِ إِلاّ الْقَوْمُ الْکافِرُونَ [یوسف/۸۷] .
–وَ تَوَکلْ عَلَی اللّهِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلاً [احزاب/۳] .
–أَ لَیسَ اللّهُ بِکافٍ عَبْدَهُ وَ یخَوِّفُونَک بِالَّذِینَ مِنْ دُونِهِ [زمر/۳۶] .

-وَ عَلَى الثَّلاثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتّى إِذا ضاقَتْ عَلَيهِمُ الأرْضُ بِما رَحُبَتْ وَ ضاقَتْ عَلَيهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَ ظَنُّوا أَنْ لا مَلْجَأَ مِنَ اللّهِ إِلاّ إِلَيهِ [توبه/۱۱۸] .

-وَ لَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا ما آتاهُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ سَيؤتِينَا اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ رَسُولُهُ إِنّا إِلَى اللّهِ راغِبُونَ [توبه/۵۹] .

راه های زدودن امید از غیر خدا :

- کسی که به فرزندان پسر خود مغرور بود ، ابتر ماند : إِنَّ شانِئَک هُوَ الْأَبْتَرُ [کوثر/۳] .

- زلیخا که همه درها را بست تا احدی نفهمد ، همه دنیا فهمیدند.

- ۱۷ بار قبر امام حسین (ع) را زیر شخم بردند تا محو بشود ، ولی امروز یک میلیارد غیرمسلمان در هندوستان عاشورا را به عنوان "تعطیل رسمی" می‌دانند.

- قدرت های دیگر غیر از خداوند :

-لا یمْلِکونَ لَکمْ رِزْقاً [عنکبوت/۱۷] .

-لا ینْفَعُکمْ شَیئاً وَ لا یضُرُّکمْ [انبیاء/۶۶] .

-کمَثَلِ الْعَنْکبُوتِ اتَّخَذَتْ بَیتاً [عنکبوت/۴۱] .

-فَخَسَفْنا بِهِ وَ بِدارِهِ [قصص/۸۱] .

-فَأَخَذْناهُ وَ جُنُودَهُ [قصص/۴۰] .

- ابراهیم (ع) فرمود : لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ [انعام/۷۶] .

- همه مردنی هستند : کلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ [آل عمران/۱۸۵] .

- همه فقیرند : یا أَیهَا النّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَراءُ إِلَی اللّهِ [فاطر/۱۵] .

امید به ظهور مصلح جهانی

در تمامی ادیان الهی توراة ، زبور ، انجیل ، قرآن و در منابع هندوها (کتاب روزگار رهایی ، ص۱۳)

امید و انتظار سرّ بقای شیعه و گسترش آن... [کتاب فجر ساحل]

وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ [مائده/۹] .

وَ نُرِیدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَی الَّذِینَ اسْتُضْعِفُوا فِی الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوارِثِینَ [قصص/۵] .

وَ لَقَدْ کتَبْنا فِی الزَّبُورِ [انبیاء/۱۰۵] .

امید در کنار تلاش

إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ الَّذِینَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أُولئِک یرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ [بقره/۲۱۸] .

چه افرادی باید امیدوار باشند؟

-إِنْ تَنْصُرُوا اللّهَ ینْصُرْکمْ [محمد/۷] .

-إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ [فصلت/۳۰] .

-مَنْ ذَا الَّذِی یقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیضاعِفَهُ لَهُ [حدید/۱۱] .

-أُجِیبُ دَعْوَةَ الدّاعِ إِذا دَعانِ [بقره/۱۸۶] .

۲. امیدهای ناروا

- امید به اولیاء خدا و توسّل به آنان و شفاعت از آنان نباید به مرحله بلندپروازی و غلوّ برسد :

-لَنْ يسْتَنْكفَ الْمَسِيحُ أَنْ يكونَ عَبْداً لِلّهِ [نساء/۱۷۲] .
-يا أَهْلَ الْكتابِ لا تَغْلُوا فِی دِینِكمْ [نساء/۱۷۱] .
-ما كانَ لِبَشَرٍ أَنْ یوتِیهُ اللّهُ الْكتابَ وَ الْحُكمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ يقُولَ لِلنّاسِ كونُوا عِباداً لِی مِنْ دُونِ اللّهِ [آل عمران/۷۹] .
– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللهم إنی بریء من الغلاة كبراءة عیسی ابن مریم من النصاری ، اللهم اخذلهم أبدا ، و لا تنصر منهم أحدا. [أمالی طوسی ، ص ۶۵۰] .
– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لعن الله من أزالنا عن العبودیة لله الذی خلقنا [رجال كشی ، ص۳۰۲] .
-وَ قالَتِ الْيهُودُ عُزَيرٌ ابْنُ اللّهِ وَ قالَتِ النَّصارى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّهِ [توبه/۳۰] .

۳. امید و قیامت

از چیزهایی كه تمام ادیان آسمانی به آن توجه كامل دارنـد و صدها آیه قرآن به آن پرداخته است ، نعمت های بهشتی است. یكی از رسالت های انبیاء بشارت به آن نعمتها است.

ما روزی را در پیش داریم كه گفته شود : الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ [فاطر/۳۴] .
وَ نَزَعْنا ما فِی صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ [حجر/۴۷] .
وَ فِيها ما تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَ تَلَذُّ الْأَعْينُ [زخرف/۷۱] .
روزی كهإِنَّ الْمُتَّقِينَ فِی جَنّاتٍ وَ نَهَرٍ فِی مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيك مُقْتَدِرٍ [قمر/۵۵-۵۴] .
روزی كهوَ أَمْدَدْناهُمْ بِفاكهَةٍ وَ لَحْمٍ مِمّا يشْتَهُونَ يتَنازَعُونَ فِيها كأْساً لا لَغْوٌ فِيها وَ لا تَأْثِيمٌ [طور/۲۳-۲۲] .
مُتَّكئِينَ عَلى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ وَ زَوَّجْناهُمْ بِحُورٍ عِينٍ [طور/۲۰] .
فَادْخُلِی فِی عِبادِی وَ ادْخُلِی جَنَّتِی [فجر/۳۰-۲۹] .
روزی كهسَلامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ [يس/۵۸] .

به هر حال ، تمام لـذّتها بـدون هیـچ آفت ، بـدون هیـچ محدودیت ، در جوار اولیاء خدا ، به طور دائم ، در وسعتی كهعَرْضُـهَا السَّمـاواتُ وَ الْأَرْضُ [آل عمران/۱۳۳] . همراه بـا بهترین خـدمتگزارانكأَمْثالِ اللُّؤْلُوِ الْمَكنُونِ [واقعه/۲۳] .يطُوفُ عَلَيهِمْ وِلْدانٌ مُخَلَّدُونَ [واقعه/۱۷] . از انواع نهرها و شـراب ها ، از عسل مصـفّی و شـیر و شراب با آبی كه هرگز مزّه آن تغییر نمی‌كند ، از ظرفهای طلا و نقره ، لبریز ، دور انسان چرخانده می‌شود ویطافُ عَلَيهِمْ بِصِحافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ أَكوابٍ وَ فِيها ما تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَ تَلَذُّ الْأَعْينُ [زخرف/۷۱] .

دریـافت سـلام از طرف خـدا ، از طرف فرشـتگان ، از سایر ملائكه ، همسـرانی شوهردوست ، هم‌سنّ ، باكره ، با سـینه‌های انار پستان ، همراه با لباسـهایی از انواع ابریشم‌ها ، با رنگ ها ، بـدون هیچ دردسـر و...این سیمای متّقین است. نقش این آیات در امیدوار كردن بر كسی پوشیده نیست.

ابزار دیگر امید

امید و دعا ، امید و توسّل ، امید و شفاعت ، امید به عفو الهی ، اعمال خیری كه سیئات را از بین می‌برند ، قبول توبه ، جایگزین كردن دسـتوراتی به عنوان كفـاره ، و دسـتوراتی از قبیـل قصاص ، دیات ، حـدود ، تعزیرات ، كه برای هر یک از اینها آیات و روایات و مسایل مهمی است.

۴. دعوت به امید

– یكی از راه هـای دعوت به امیـد ، مقـایسه بین توكـل و امیـد به خـدا و غیر خـدا است : وَ مَـا الْحَيـاةُ الـدُّنْيا إِلاّـ مَتـاعُ الْغُرُورِ [

حدید/۱۰] .
وَ فَرِحُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا وَ مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا فِی الْآخِرَةِ إِلاّ مَتاعٌ [رعد/۲۶] .
فَما مَتاعُ الْحَیاةِ الدُّنْیا فِی الْآخِرَةِ إِلاّ قَلِیلٌ [توبه/۳۸] .
الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ الْباقِیاتُ الصّالِحاتُ خَیرٌ عِنْدَ رَبِّک ثَواباً وَ خَیرٌ أَمَلًا [کهف/۱۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّمَا الدُّنْیا دَارُ مَجَازٍ وَ الآخِرَةُ دَارُ قَرَارٍ فَخُذُوا مِنْ مَمَرِّکمْ لِمَقَرِّکمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۳] .
رَضُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [یونس/۷] .
فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّی عَنْ ذِکرِنا وَ لَمْ یرِدْ إِلاَّ الْحَیاةَ الدُّنْیا ذلِک مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ [نجم/۳۰-۲۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَثَلُ الدُّنْیا مَثَلُ الْحَیةِ لَینٌ مَسُّهَا قَاتِلٌ سَمُّهَا [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۸] .
بنابراین نباید تنها امید ما رفاه چند روز دنیا باشد.
البته این به آن معنا نیست که به دنیا بی‌اعتنا باشیم ، چون حضرت علی (ع) در نهج‌البلاغه / حکمت ۱۳۱ در برابر کسی که دنیا را مذمّت می‌کرد ، ولی خود او فریب دنیا را خورده بود ، فرمود : أَ تَغْتَرُّ بِالدُّنْیا ثُمَّ تَذُمُّهَا أَنْتَ الْمُتَجَرِّمُ عَلَیهَا أَمْ هِی الْمُتَجَرِّمَةُ عَلَیک مَتَی اسْتَهْوَتْک أَمْ مَتَی غَرَّتْک أَ بِمَصَارِعِ آبَائِک مِنَ الْبِلَی أَمْ بِمَضَاجِعِ أُمَّهَاتِک تَحْتَ الثَّرَی کمْ عَلَّلْتَ بِکفَّیک وَ کمْ مَرَّضْتَ بِیدَیک تَبْتَغِی لَهُمُ الشِّفَاءَ وَ تَسْتَوْصِفُ لَهُمُ الْأَطِبَّاءَ غَدَاةَ لَا یغْنِی عَنْهُمْ دَوَاوک وَ لَا یجْدِی عَلَیهِمْ بُکاوک لَمْ ینْفَعْ أَحَدَهُمْ إِشْفَاقُک وَ لَمْ تُسْعَفْ فِیهِ بِطَلِبَتِک وَ لَمْ تَدْفَعْ عَنْهُ بِقُوَّتِک وَ قَدْ مَثَّلَتْ لَک بِهِ الدُّنْیا نَفْسَک وَ بِمَصْرَعِهِ مَصْرَعَک إِنَّ الدُّنْیا دَارُ صِدْقٍ لِمَنْ صَدَقَهَا وَ دَارُ عَافِیةٍلِمَنْ فَهِمَ عَنْهَا وَ دَارُ غِنًی لِمَنْ تَزَوَّدَ مِنْهَا وَ دَارُ مَوْعِظَةٍ لِمَنِ اتَّعَظَ بِهَا مَسْجِدُ أَحِبَّاءِ اللَّهِ وَ مُصَلَّی مَلَائِکةِ اللَّهِ وَ مَهْبِطُ وَحْیِ اللَّهِ وَ مَتْجَرُ أَوْلِیاءِ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۳۱] .
این بیان برخاسته از آیات قرآن است که محبت دنیا را نفی نمی‌کند ، بلکه علاقه شدید را نفی می‌کندوَ إِنَّهُ لِحُبِّ الْخَیرِ لَشَدِیدٌ [عادیات/۸] .
کامیابی از دنیا را نفی نمی‌کند ، کامیابی بی‌ملاحظه را نفی می‌کند : وَ تَأْکلُونَ التُّراثَ أَکلاً لَمًّا وَ تُحِبُّونَ الْمالَ حُبًّا جَمًّا [فجر/۲۰-۱۹] .
آخرت فروشی را نفی می‌کند.
خود فروشی را نفی می‌کنداشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ [بقره/۹۰] .
امام حسین (ع) را به یزید فروختن.
دعا را به نفرین فروختن
ابدیت را به موقت فروختن
سعادت را به جنایت فروختن
خلیفهٔ اللّه بشودأَخْلَدَ إِلَی الْأَرْضِ [اعراف/۱۷۶] .
نفخت فیه من روحی بشودرَضُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا [یونس/۷] .
حمد خدا بکند نه ستایش طاغوت
یا أَیتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ [فجر/۲۷] . بشودرَضُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [یونس/۷] .
– قرآن می‌فرماید : وَ ابْتَغِ فِیما آتاک اللّهُ الدّارَ الْآخِرَةَ وَ لا تَنْسَ نَصِیبَک مِنَ الدُّنْیا [قصص/۷۷] .
– امام حسن مجتبی (ع) می‌فرماید : قَالَ‌الْحَسَنُ بْنِ عَلِی (ع) : اعْمَلْ لِدُنْیاک کأَنَّک تَعِیشُ أَبَداً وَ اعْمَلْ لِآخِرَتِک کأَنَّک تَمُوتُ

غَداً [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۱۵۶] .

-اعظم النّاس همّا المؤمن ، يهتم بامر دنياه و امر آخرته [سيری در نهج‌البلاغه ، ص۲۷۱] .

- قَالَ الرِّضَا (ع) : لَيسَ مِنَّا مَنْ تَرَك دُنْيَاهُ لِدِينِهِ وَ دِينَهُ لِدُنْيَاهُ [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

جمع‌بندی دنيا و آخرت همان است كه حضرت علی (ع) فرمود : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ إِنَّمَا الدُّنْيا دَارُ مَجَازٍ وَ الآخِرَةُ دَارُ قَرَارٍ فَخُذُوا مِنْ مَمَرِّكمْ لِمَقَرِّكمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۳] .

۱. انتخابات

۱. ويژگی انتخاب رهبری

۱. دراسلام

اما مگر پيامبر (ص) نفرمود : مَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِي مَوْلَاهُ [كافی ، ج۱ ، ص۲۹۵] .

روی عبد الأعلى عن العيص بن المختار قال : قلت للصادق (ع) : خذ بيدی من النار من لنا بعدك فدخل و أخرج موسى غلاما و قال هذا صاحبكم فتمسكوا به. [الصراط المستقيم ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

عَنْ عَلِي بْنِ مَهْزِيارَ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ (ع) : إِنْ كانَ كوْنٌ وَ أَعُوذُ بِاللَّهِ فَإِلَی مَنْ قَالَ عَهْدِی إِلَی الْأَكبَرِ مِنْ وَلَدَی. [كافی ، ج۱ ، ص۳۲۶] .عَنْ أَبِی هَاشِمٍ الْجَعْفَرِی قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی مُحَمَّدٍ (ع) : جَلَالَتُك تَمْنَعُنِی مِنْ مَسْأَلَتِك فَتَأْذَنُ لِی أَنْ أَسْأَلَك فَقَالَ : " سَلْ " قُلْتُ : يا سَيدِی! هَلْ لَك وَلَدٌ فَقَالَ : " نَعَمْ " فَقُلْتُ فَإِنْ حَدَثَ بِك حَدَثٌ فَأَينَ أَسْأَلُ عَنْهُ؟ قَالَ : " بِالْمَدِينَةِ ". [كافی ، ج۱ ، ص۳۲۸] .

أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكمْ [آل عمران/۱۴۴] .

۱. اهميت ولايت و رهبری در وحی :

ـ وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷] .

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بُنِی الْإِسْلَامُ عَلَی خَمْسٍ الصَّلَاةِ وَ الزَّكاةِ وَ الصَّوْمِ وَ الْحَجِّ وَ الْوَلَايةِ وَ لَمْ ينَادَ بِشَیءٍ مَا نُودِی بِالْوَلَايةِ يوْمَ الْغَدِيرِ [كافی ، ج۲ ، ص ۲۱] .

ـ نماز شكسته و روزه خورده و حج از فقير ساقط ، ولی ولايت برای همه كس و همه جا است و ساقط نمی شود.

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بنى الإسلام على خمسة أشياء على الصلاة و الزكاة و الحج و الصوم و الولاية.قال : زرارة : فأی ذلك أفضل؟فقال : الولاية أفضلهن لأنها مفتاحهن و الوالی هو الدليل عليهن [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۸۶] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَثَافِی الْإِسْلَامِ ثَلَاثَةٌ الصَّلَاةُ وَ الزَّكاةُ وَ الْوَلَايةُ لَا تَصِحُّ وَاحِدَةٌ (مِنْهَا إِلَّا بِصَاحِبَتِهَا) [وسائل الشيعة ، ج۱ ، ص۱۶] .

ـ قَال الامامَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِی (ع) : مَنْ مَاتَ وَ لَمْ يعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيةً [كمال الدين ، ج۲ ، ص۴۰۹] .

ـ عمل بی ولايت مثل معامله فضولی قابل ارزش نيست اگر اذن صاحب كالا بعد از معامله نيايد معامله باطل می شود.

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يقُولُ [اللَّهُ] لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِی مَنْ دَخَلَ حِصْنِی أَمِنَ عَذَابِی [توحيد صدوق ، ص۲۴] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) يقول : الله عز و جل ولاية علی بن أبی طالب حصنی فمن دخل حصنی أمن من عذابی [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قال : جبرئيل (ع) : يقول الله لا ـ إله إلا ـ الله حصني فمن دخل حصني أمن من عذابيقال الرضا (ع) : بشروطها و أنا من شروطها [روضة الواعظين ، ج۱ ، ص۴۲] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْإِمَامَةَ زِمَامُ الدِّينِ وَ نِظَامُ الْمُسْلِمِينَ وَ صَلَاحُ الدُّنْيا وَ عِزُّ الْمُومِنِينَ [كافى ، ج۱ ، ص۲۰۰] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْإِمَامَةَ أُسُّ الْإِسْلَامِ النَّامِي [كافى ، ج۱ ، ص۲۰۰] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا تَغَيرَ السُّلْطَانُ تَغيرَ الزَّمَانُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

ـ امامت پیمان خداستلا ينالُ عَهْدِى الظّالِمينَ [بقره/۱۲۴] .

۲. درقانون اساسی

۱. در جمهوری اسلامی امور کشور باید با اتکاء به آراء عمومی اداره شود. [اصل ، ۶ قانون اساسی] .

۲. در جمهوری اسلامی دعوت به خیر از وظایف همگانی است.بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْض [مائده/۵۱] . (اصل ۸)

۳. حاکمیت مطلق بر جهان و انسان از آن خداست و هم او انسان را بر سرنوشت خویش حاکم ساخته است. [اصل۵۶]

و هیچ کس نمی‌تواند این حق الهی را از انسان سلب کند یا در خدمت منافع فرد یا گروه خاصی قرار دهد و ملت این حق خدا داد را از طرقی که در اصول بعد می‌آید اعلام می کند.

۲. ویژگی های نماینده

۱. مؤمن باشد

. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَ تَتَوَقَّعُونَ إِمَاماً غَيرِى يطَأُ بِكمُ الطَّرِيقَ وَ يرْشِدُكمُ السَّبِيلَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۲] .

۲. شجاع باشد

لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عماه! لو وضعت الشمس فى يمينى و القمر فى شمالى ما تركت هذا القول حتى أنفذه أو أقتل دونه [المناقب ، ج۱ ، ص۵۸] .

۳. حکیم وعالم باشد

وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيناهُ حُكماً وَ عِلْماً [يوسف/۲۲] .

۴. صاحب نظر باشد

ممکن است وکیلی برای منطقه کم کار کرده باشد ، ولی دوستان مجلس او را در قانون کلی صاحب نظر و فکر می‌دانند گرچه تلاش برای منطقه هم خود ارزش دارد.

۵. امانت دار

إِنَّ اللّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [نساء/۵۸] .

در تفسیر آمده که مسئولیت ها را به افراد لایق بدهید. قانون گذار جمهوری اسلامی باید تا حدود زیادی اسلام شناس و مکتبی و متعبد به قانون الهی و رساله‌ای باشد. (مگر نماینده اقلیت ها)

۶. خوش سابقه باشد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ الْقَدَمِ فِي الْإِسْلَامِ الْمُتَقَدِّمَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۷. اصالت خانوادگی و تجربه داشته باشد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجْرِبَةِ وَ الْحَياءِ مِنْ أَهْلِ الْبُيوتَاتِ الصَّالِحَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
۸. توانا در مسائل علمی و از جهت بدنی هم ضعیف نباشد :
۹. مقاوم
وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ كانُوا بِـآياتِنا يوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
۱۰. رشید باشد
فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْداً فَادْفَعُوا إِلَيهِمْ أَمْوالَهُمْ [نساء/۶] .
۱۱. مدیر باشد
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَيهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِيهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۲] .

۳. ویژگی های انتخاب احسن

۱. مسئله‌ای است دائمی ، همیشه در هر کاری انتخاب احسن مطرح است.
۲. انتخاب احسن شاخه‌های زیادی دارد؛ در روشهای تعلیم و تربیت ، قهر و صلح ، شغل و ازدواج و گرفتن دوست‌و...
۳. گاهی مسئله ذاتا دقیق و متشابه است. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : وَ وَفِّقْنِی إِذَا اشْتَكَلَتْ عَلَى الْأُمُورُ لِأَهْدَاهَا ، وَ إِذَا تَشَابَهَتِ الْأَعْمَالُ لِأَزْكاهَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] . و گاهی بر من متشابه می‌شود.اشتکلت علی
۴. مسئله اینجا با جمله اول دعاوَ بِعَمَلِی إِلَى أَحْسَنِ الْأَعْمَالِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] . فرق دارد. در آنجا بهترین عمل مطرح است و در اینجا من بهترین اعمال را.
۵. در انتخاب احسن چیزهایی لازم است :
الف : نه تنها شناخت حق و باطل ، بلکه شناخت احق مطرح است.
ب : در انتخاب احسن باید انسان واقع بین باشد ، محیط زدگی ، جو زدگی ، تزیین ، وسوسه در کار نباشد.
ج : لازمه انتخاب اهدی و ازکی و ارضی عبور و ترک تمام خواسته‌های نفسانی است که :
"اتَّقُوا اللّهَ وَ يعَلِّمُكمُ اللّهُ [بقره/۲۸۲] .
اللَّهُمَّ أَرِنِی الْحَقَّ حَقّاً حَتَّى أَتَّبِعَهُ وَ أَرِنِی الْبَاطِلَ بَاطِلًا حَتَّى أَجْتَنِبَهُ [مستدرک الوسائل ، ج۶ ، ص۲۶۱] .
ملاک احسن
۱.در تحصیل : پیامبر (ص) انتقاد می‌کند که چرا دور فلانی را گرفته وبه او علامه می‌گوئید مگر عمل انساب هم علم مهمی است....
قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمَسْجِدَ فَإِذَا جَمَاعَةٌ قَدْ أَطَافُوا بِرَجُلٍ فَقَالَ : مَا هَذَا؟ فَقِيلَ : عَلَّامَةٌ فَقَالَ : وَ مَا الْعَلَّامَةُ؟ فَقَالُوا : لَهُ أَعْلَمُ النَّاسِ بِأَنْسَابِ الْعَرَبِ وَ وَقَائِعِهَا وَ أَيامِ الْجَاهِلِيةِ وَ الْأَشْعَارِ الْعَرَبِيةِ. قَالَ فَقَالَ : النَّبِی (ص) ذَاك عِلْمٌ لَا يضُرُّ مَنْ جَهِلَهُ وَ لَا ينْفَعُ مَنْ عَلِمَهُ ثُمَّ قَالَ النَّبِی (ص) : إِنَّمَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ آيةٌ مُحْكمَةٌ أَوْ فَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ وَ مَا خَلَاهُنَّ فَهُوَ فَضْلٌ [كافی ، ج۱ ، ص۳۲] .
۲.بهترین علم را کسب کردند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَأَيتُ الْمَعْرُوفَ لَا يصْلُحُ إِلَّا بِثَلَاثِ خِصَالٍ تَصْغِيرِهِ وَ تَسْتِيرِهِ وَ تَعْجِيلِهِ فَإِنَّك إِذَا صَغَّرْتَهُ عَظَّمْتَهُ عِنْدَ مَنْ تَصْنَعُهُ إِلَيهِ وَ إِذَا سَتَّرْتَهُ تَمَّمْتَهُ وَ إِذَا عَجَّلْتَهُ هَنَّأْتَهُ وَ إِنْ كانَ غَيرُ ذَلِك سَخَّفْتَهُ وَ نَكدْتَهُ [كافی ، ج۴ ، ص۳۰] .

۳.در انتخاب همسر :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْضَلُ نِسَاءِ أُمَّتِی أَصْبَحُهُنَّ وَجْهاً وَ أَقَلُّهُنَّ مَهْراً [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۴] .
۴.در برخورد علمی با مجادله کننده :
وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .
۵.در دوست انتخاب کردند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحَبُّ إِخْوَانِی إِلَی مَنْ أَهْدَی إِلَی عُیوبِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۹] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : یا صَالِحُ اتَّبِعْ مَنْ یبْکِیک وَ هُوَ لَک نَاصِحٌ وَ لَا تَتَّبِعْ مَنْ یضْحِکک وَ هُوَ لَک غَاشٌّ وَ سَتَرِدُونَ عَلَی اللَّهِ جَمِیعاً فَتَعْلَمُونَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۸] .
۶.در اعمال :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أفضل الأعمال أحمزها [مفتاح الفلاح ، ص۴۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَفْضَلُ الزُّهْدِ إِخْفَاءُ الزُّهْدِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۸] .
۷.در علاقه :
"وَ الَّذِینَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أفضل العبادة غلبة العادة [غررالحکم ، ص۱۹۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أفضل العبادة الفکر [غررالحکم ، ص۵۶] .
۸. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أفضل الناس أنفعهم للناس [غررالحکم ، ص۴۴۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعْلَمُ النَّاسِ مَنْ جَمَعَ عِلْمَ النَّاسِ إِلَی عِلْمِهِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .
۹.در انفاق :
لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .
۵. وظایف نماینده
اولین سوال در قیامت سوال از ولایت است که ولایت فقیه پرتوی از آن است.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .
لِیغِیظَ بِهِمُ الْکفّارَ [فتح/۲۹] .
۱.اگر رای نیاورد ، تمام مردم یا اصل انتخابات را مخدوش نکند که این کار منافقان است :
وَ مِنْهُمْ مَنْ یلْمِزُک فِی الصَّدَقاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ یعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ یسْخَطُونَ [توبه/۵۸] .
فَأَمَّا الْإِنْسانُ إِذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَکرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَیقُولُ رَبِّی أَکرَمَنِ وَ أَمّا إِذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَیهِ رِزْقَهُ فَیقُولُ رَبِّی أَهانَنِ کلاّ بَلْ لا تُکرِمُونَ الْیتِیمَ [فجر/۱۷-۱۵] .
۲.جلو ستایش‌های نابجا را بگیرد :
ـ یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [آل عمران/۱۸۸] .
۳.اگر رای نیاورد باز هم با مردم و منطقه دوست باشد. (برای خدا آمده و برای خدا برود)
۴.شکست در رای شکست نزد خدا نیست.
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اعلم بأنک لا تکون لنا ولیا حتی لو اجتمع علیک أهل مصرک و قالوا : إنک رجل سوء لم یحزنک ذلک و لو

قالوا إنک رجل صالح لم یسرک ذلک و لکن اعرض نفسک علی کتاب الله [تحف العقول ، ص۲۸۴] .
۵.تخلف گناه است :
کسی که بنا است با قانون جلو همه تخلفات را بگیرد ، نباید خودش با تخلف به مجلس رود ، مثل کسی که با ماشین دزدی به مکه رفته و با لجن به دیوارها شعار نظافت را مراعات کنید بنویسد.
۶.توکل بر خدا فراموش نشود :
فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِی إِلَیهِمْ [ابراهیم/۳۷] .
مقلب القلوب خداست.
مردم همه می‌فهمند؛ داستان زینب که بابا مرا الکی می‌بوسید.
ای کاندیداها....
تَقْدَمُ عَلَی قَوْم...
۱. بر فرض رای نیاوردی فراموش نکنعَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئا [بقره/۲۱۶] .
۲. همه خیر را مخدوش نکن.فَإِنْ أُعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ یعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ یسْخَطُون [توبه/۵۸] .
۳.فَقَدَرَ عَلَیهِ رِزْقَهُ فَیقُولُ رَبِّی أَهانَنِ [فجر/۱۶] .
۴. جلو ستایش‌های دروغ را بگیرید.
۵. شکست در رای شکست الهی نیست. قال الباقر (ع) : لَوِ اجْتَمَعَ عَلَیک أَهْلُ مِصْرِک وَ قَالُوا : إِنَّک رَجُلُ سَوْءٍ لَمْ یحْزُنْک ذَلِک وَ لَوْ قَالُوا : إِنَّک رَجُلٌ صَالِحٌ لَمْ یسُرَّک ذَلِک وَ لَکنِ اعْرِضْ نَفْسَک عَلَی مَا فِی کتَابِ اللَّهِ [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] .
۶. اگر رای آوردی مسئول تک تک افراد هستی. داستان پیرزنی که به مرحوم آیة الله حجت خمس داد و نگاه خیره می کرد در خودسازی مهم است.
۷. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ عَمَلَک لَیسَ لَک بِطُعْمَةٍ وَ لَکنَّهُ فِی عُنُقِک أَمَانَةٌ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵] .
۸. خودت را گم نکنی؛ اگر ۱۰۱ نماینده بماند باز هم خوب است.تَوَفَّنی مُسْلِما [یوسف/۱۰۱] .
۹.وَ الَّذینَ اسْتَجابُوا لِرَبِّهِمْ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَمْرُهُمْ شُوری بَینَهُمْ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ینْفِقُونَ [شوری/۳۸] .
۱۰. وقت بگذارند ، کارهای متفرقه نپذیرند.وَیلٌ لِلْمُطَفِّفینَ [مطففین/۱] .
۱۱.ثُمَّ جَعَلْناکمْ خَلائِفَ فِی الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ کیفَ تَعْمَلُونَ [یونس/۱۴] .
۱۲. بد بخت‌تر از همه کسی که برای دیگران به جهنم رود.
کاندید شدن و خود را مطرح کردن
۱.من تقدم علی قوم وهو یری فیه من هو افضل فقد خان الله و رسوله و المومنین [الغدیر ، ج۸، ص۲۹۱]
۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ هَاهُنَا لَعِلْماً جَمّاً [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۴۷] .
۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّمَا مَثَلِی بَینَکمْ کمَثَلِ السِّرَاجِ فِی الظُّلْمَةِ یسْتَضِیءُ بِهِ مَنْ وَلَجَهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۷] .
۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَ تَتَوَقَّعُونَ إِمَاماً غَیرِی یطَأُ بِکمُ الطَّرِیقَ وَ یرْشِدُکمُ السَّبِیلَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۲] .
۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اللَّهِ مَا مُعَاوِیةُ بِأَدْهَی مِنِّی وَ لَکنَّهُ یغْدِرُ وَ یفْجُرُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۰] .
۶. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۹] .
۷. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ مَعِی لَبَصِیرَتِی مَا لَبَّسْتُ عَلَی نَفْسِی وَ لَا لُبِّسَ عَلَی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰] .

۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الْكِتَابَ لَمَعِی مَا فَارَقْتُهُ مُذْ صَحِبْتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۲] .

۹. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَقَدْ كنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص نَقْتُلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ إِخْوَانَنَا وَ أَعْمَامَنَا مَا يزِيدُنَا ذَلِک إِلَّا إِيمَاناً وَ تَسْلِيماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۶] .

۱۰. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّی لَعَلَی يقِينٍ مِنْ رَبِّی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۲] .

۱۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا شَككتُ فِی الْحَقِّ مُذْ أُرِيتُهُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۱۸۴] .

۶. وظایف مردم در انتخابات

۱. شرکت همگانی

۱. همه باید شرکت کنند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَصْبَحَ لَا يهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

۲. از آنجا که سیاست ما عین دین ما است انتخابات تنها یک کار سیاسی نیست ، بلکه عبادی سیاسی است و لذا با قصد قربت برای رضای خدا یکی از بندگان شایسته خدا را برای انجام فرمان خدا و نجات خلق خدا انتخاب کنید.

۲. تحقیق

زحمت تحقیق به خود بدهند؛ نگویند ما روز انتخابات به یکی رای خواهیم داد. شما برای مسکن وهمسر و شریک چقدر تحقیق می‌کنید ، در انتخابات سرنوشت کشور و خون شهدا را به کی می‌دهی؟ یک کشور اسلامی را به کی می‌سپاری؟ راستی اگر مرگ ما فرا رسد حاضریم به هر آدم ناشناخته‌ای خانه و اولادمان را بسپاریم؟

رای شما کلید کشور است.

مجلس خانه ملت شهید و مفقود و اسیر و ملت معلول داده است.

آن کلید و این خانه را به کی می‌سپاری؟

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : شَاوِرْ فِی أَمْرِک الَّذِينَ يخْشَوْنَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۹] .

۳. قصد قربت

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعُصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَةَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۷] .

۲. نه انتفاعی ، نه انتقامی ، نه عاطفی ، نه صنفی ، نه با منت ، نه با خیال ،

چون دین ماا‌ز سیاست جدا نیست شرکت درانتخابات عبادت و با قصد قربت انجام می گیرد.

رای شما کلید کشور است. این کلید را به کسی می‌دهیم :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : شَاوِرْ فِی أَمْرِک الَّذِينَ يخْشَوْنَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اسْتَشِرِ الْعَاقِلَ مِنَ الرِّجَالِ الْوَرِعَ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خَيرُ مَنْ شَاوَرْتَ ذَوُو النُّهَی وَ الْعِلْمِ وَ أُولُو التَّجَارِبِ وَ الْحَزْمِ [غررالحکم ، ص۴۴۲] .

توجه به مسائل کلی مملکت باشد نه مسائل منطقه فقط.وَ لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .

کار نماینده تصویب قانون سالم است نه تبریک و تسلیت و عروسی و آسفالت...

۷. تذکرات

سخنی با تبلیغ کنندگان

۱.خالصانه تبلیغ کنند :

ـ نه انتفاعی : که فردا قدرتی داشته باشند. (توقع نداشته باشند.)
ـ نه انتقامی : چون من از فلانی بدم می‌آید برای دیگران تبلیغ می‌کنم.
ـ نه عاطفی : چون فامیلم هست گرچه لایق‌تر از او باشد من باید از فامیلم تبلیغ کنم.
ـ نه صنفی : چون هم کار و هم لباسم هست گرچه دیگری بهتر است من از او تبلیغ می‌کنم؛ یعنی فقط به صنف ننگرد.
ـ نه تعصبی : هم شهری ، هم زبانی
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعُصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۸] .
ـ نه تقلیدی : اگر شناخت شما بر خلاف جو عمومی یا معرفی ارگان‌ها بود حق ندارید غیر از شناخت خود عمل کنید.
ـ نه منت و نه پشیمانی در تبلیغ او نباشد.
ـ تبلیغات موجب ضرر به اموال عمومی یا شخصی افراد نباشد. زیبایی شهر به خاطر تبلیغات از بین نرود :
روی تابلو بیمارستان ، پیچ خطرناک ، سنگ های قیمتی ، علائم رانندگی که باید قانونا محو و متخلف جلب شود.
ـ تبلیغات سراز خصومت و تفرقه در نیاورد.
کوتاه سخن آن که فرض کنید که فلان کاندیدا فامیل تو نبود ، امیدی به او نداشتی (البته امید شخصی) و
هم کار و هم لباس و همشهری تو نبود ، سر و صداها بر نفع یا ضرر او نبود ، آیا به خاطر لیاقت ، مکتب ، کمال و قدرت برای او تبلیغ می‌کردی؟ اگر هست توحید است و گرنه شرک است.
۲.در تبلیغات اسراف و مبالغه و افراط نکنید که اثر معکوس دارد :
امام (ره) فرمودند : منافق از بس نهج البلاغه خواند من به شک افتادم.
۱. رقابت سالم نه تخریبی که آن کار فرعون است.فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .
۲. کاندیداها مسئول یک یک افرادند. داستان آن پیر زنی که خمس به مرحوم آیت الله حجت داد و خیره خیره به او نگاه می‌کرد و می‌گفت : می‌خواهم ترا خوب بشناسم ودر قیامت تحویل خدا دهم و بگویم من خمس دادم که این دین مرا حفظ کند ، اگر نکرده با من نیست.
۳. با توجه به اینکه در قیامت مهم‌ترین سوالات ولایت است و در کشور امام زمان (عج) بعد از امام مهمترین قدرت مجلس است و سپردن کار به مجلس و فلان وکیل تا جواب قیامت ادامه دارد.
۴. وکیل مغرور نشود. خطر سوء عاقبت ، لغزش ، انحراف و انصراف مردم ، بنی صدر و هوادارانش را فراموش نکند. حضرت یوسف بعد از ریاست گفت : تَوَفَّنِی مُسْلِماً [یوسف/۱۰۱] .
۵. وکیل برخوردش را با مردم عوض نکند :
در حدیث آمده است قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا كانَ لَک صَدِيقٌ فَوُلِّی وِلَايَةً فَأَصَبْتَهُ عَلَى الْعُشْرِ مِمَّا كانَ لَک عَلَيهِ قَبْلَ وِلَايَتِهِ فَلَيسَ لَک بِصَدِيقِ سَوْءٍ [أمالی طوسی ، ص۲۷۹] .
۶. امانت است :
"وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] . (جمهوری اسلامی و مجلس امانت است.)
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ عَمَلَک لَيسَ لَک بِطُعْمَةٍ وَ لَكِنَّهُ فِی عُنُقِک أَمَانَةٌ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵] .
۷. پایگاه مردمی غیر از سر و صداهای تبلیغاتی است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا يسْتَدَلُّ عَلَى الصَّالِحِينَ بِمَا يجْرِی اللَّهُ لَهُمْ عَلَى أَلْسُنِ عِبَادِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۱. انزوا

۱. جایگاه انزوا در اسلام

انسان فطرتاً اجتماعی و انزوا یک مرض است. رسول الله (ص) : " کسی که بیش از سه روز با برادر دینی خود قهر کند مسلمان نیست".

انزوا ، زمینه عدم تشویق نیروهای فعال است.

دین و مکتبی که اصلاح ذات البین از تمام نمازها و روزه‌های مستحبی را بهتر می داند ، دین انزوا نیست.

دین و مکتبی که مسافرت و غذا خوردن تنهائی را بد می‌داند ، چگونه طرفدار انزوا و گوشه‌گیری است :

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ثَلَاثَةً الآكِلَ زَادَهُ وَحْدَهُ وَ النَّائِمَ فِي بَيْتٍ وَحْدَهُ وَ الرَّاكِبَ فِي الْفَلَاةِ وَحْدَهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۷۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِي سِرْ سَنَتَيْنِ بَرَّ وَالِدَيك ، سِرْ سَنَةً صِلْ رَحِمَك ، سِرْ مِيلًا عُدْ مَرِيضاً ، سِرْ مِيلَيْنِ شَيِّعْ جَنَازَةً ، سِرْ ثَلَاثَةَ أَمْيَالٍ أَجِبْ دَعْوَةً ، سِرْ أَرْبَعَةَ أَمْيَالٍ زُرْ أَخاً فِي اللَّهِ ، سِرْ خَمْسَةَ أَمْيَالٍ أَجِبِ الْمَلْهُوفَ ، سِرْ سِتَّةَ أَمْيَالٍ انْصُرِ الْمَظْلُومَ وَ عَلَيك بِالِاسْتِغْفَارِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۸] .

۲. انزوایی که سبب تقرب خدا است مورد پسند اسلام است

فرار از شرک. ستایش اصحاب کهف ، وَ إِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَ ما يعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ ينْشُرْ لَكمْ رَبُّكمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ يهَيئْ لَكمْ مِنْ أَمْرِكمْ مِرفَقاً [کهف/۱۶] .

وَ مِنَ اللَّيلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَك عَسى أَنْ يبْعَثَك رَبُّك مَقاماً مَحْمُوداً [اسراء/۷۹] .

و بعضی از شب را بیدار و متهجد باش و نماز شب به جای آور باشد که خدایت به مقام محمود (شفاعت) مبعوث گرداند.

اعتکاف سه روزه در مسجد :

دوری از هم نشینی بد : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مُجَالَسَةُ الْأَشْرَارِ تُورِثُ سُوءَ الظَّنِّ بِالْأَخْيارِ [أمالی صدوق ، ص۴۴۶] .

انزوا گزیدن جهت تقیه : حدیث چهاردهم کتاب رجعت محمد باقر مجلسیرحمت الله.

شیخ صدوق محمد بن بابویه از امام صادق (ع) نقل می‌کند : " بر مردم زمانی خواهد آمد که غائب گردد از ایشان امام ایشان ، پس خوشا به حال جمعی که در آن زمان به اعتقاد حق ولایت اهل بیت ـ علیهم السلام ـ باقی بمانند ، به درستی که کمتر ثواب ایشان آن است که خداوند عالمیان ، ایشان را نداء کند که : ای بندگان من ایمان آوردید به راز پنهان من و تصدیق نمودید به غیب من ، پس بشارت باد شما را به ثواب نیکو ازجانب من. ...... راوی گوید که عرض کردم : یا بن رسول الله کدام عمل در آن زمان بهتر است از سایر اعمال ، فرمود : زبان را نگاه داشتن و ملازم خانه‌ها بودن".

۳. منزوی کردن دیگران

منزوی کردن اشخاص جهت تربیت یا بایکوت اجتماعی : [روایت اصبغ بن نباته از امیر المؤمنین (ع) در خصال صدوق ، ص۲۹۴]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ستهٔ لاـ ینبغی أن یسلم علیهم و ستهٔ من أخلاق قوم لوط فأما الذین لا ینبغی السلام علیهم فالیهود و

النصاری و أصحاب النرد و الشطرنج و أصحاب الخمر و البربط و الطنبور و المتفکهون بسب الأمهات و الشعراء [مشکاه‌الأنوار ، ص۱۹۸] .

آنانی که شایسته سلام نیستند؛ یهودند و نصارا ونرد بازان و شطرنج بازان ومی خواران و تار زنان و طنبور زنان ، کسانی که به دشنام دادن به مادرهای یکدیگر خوشمزگی و شادمانی می‌کنند وشاعران .

استبراء در حیوان نجاست خوار؛ یعنی منزوی کردن حیوان تا گوشتش حلال گردد و در انسان توبه است که توبه نصوح وتوبه نباش نمونه بارز آن است که در اثر انزوا گزیدن و سختی دادن خود گوشت های حرام بدنشان ریخت و مجددا گوشت حلال آورد. آیه : وَ الَّذِینَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَهً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَـهُمْ ذَکرُوا اللّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَ مَنْ یغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ [آل عمران/۱۳۵] .

منبع : [رساله لقائیه ، ص۶۵] .

۴. پرسش وپاسخی در گم نامی

۱. چرا روایاتی در ستایش از گم نامی آمده است؟

امام صادق (ع) : سعی کنید معروف نشوید : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ قَدَرْتُمْ أَنْ لَا تُعْرَفُوا فَافْعَلُوا [کافی ، ج۸ ، ص۱۲۸] .

رسول خدا (ص) : احب الناس الاتقیاء الاخنیاء. [کنز العمال ، ج۳ ، ص۱۵۳]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کفَی بِالرَّجُلِ بَلَاءً أَنْ یشَارَ إِلَیهِ بِالْأَصَابِعِ فِی دِینٍ أَوْ دُنْیا [مشکاه‌الأنوار ، ص ۳۲۰] .

رسول خدا (ص) : طوبی لکل فقیر خفی [کنز العمال ، ج ۳ ، ص۱۵۶]

پاسخ :

گم نامی غیر از انزوا است ، انسان های بسیاری هستند که در جمعه و جماعات و جبهه و تمام فعالیتهای اجتماعی حضور دارند ، ولی مشـهور هم نیسـتند و بالعکس افراد مشهوری داریم که در بسیاری از حرکات غائب هستند ، بنابراین فرق است میان گم نامی و گوشه‌گیری.

۲.کن فی الناس و لا تکن معهم.

انزوای بد برای فرار از مسئولیت ، خوبی گم نامی به خاطر فرار از ریا.

گم نامی خوب؛ یعنی شما به فکر عزت نباشید ، خدا به فکر شما هست.

در انزوا خلوص نیست ، در گم نامی هست.

مورد گمنامی تقوا است و مورد انزوا کار است.

انزوا عامل رکود است و گمنامی عامل پیشرفت است.

۵. پیدایش انزوا در بنی اسرائیل

۱. پیامبر اکرم (ص) به ابن مسعود فرمودند : آیا می‌دانی رهبانیت در بنی اسرائیل چگونه پیدا شد؟

گفت نه حضـرت فرمودنـد : بعـد از عیسـی (ع) جباران زمام امور را به دست گرفتند اهل ایمان چند بار قیام کردند و شکسـت خوردند. با خود گفتند دیگر فایده ندارد و به کوهها پناه برده و مشغول عبادت شدند. [بحار ، ج۶۵ ، ص ۳۲۰]

۶. عوامل انزوا

۱. عثمان بن مظعون از غصه مرگ فرزندش در خانه نشست و مشغول عبادت شد.

پیامبر اکرم (ص) به او فرمود : آیانمی خواهی از هر کدام از درهای بهشت که خواستی وارد شوی و فرزندت به استقبالت آید. پس از خانه بیرون رو و در نماز جماعت شرکت کن.

۲. افرادی بخاطر عدم موفقیت در مسائل سیاسی ، اقتصادی گوشه گیر می‌شوند.

حضرت علی (ع) با آن همه مظلومیت ۲۵ ساله درتمام مراحل خود و فرزندانش شرکت و اظهار عقیده و به سئولات پاسخ و در جلسات مشورتی حاضر می‌شدند ، نامه‌ها می‌نوشتند ، افرادی می‌فرستادند و پیامهای می‌داد.

درباره ورشکستگان اقتصادی قرآن می‌فرماید (و الغارمین) سهمی از زکاۀ را به ورشکستگان بدهید تا پیچ و مهره وامانده با روغن زکوۀ شما باردیگر به راه افتد.

۳. گاهی انزوا و رها کردن جلسات بخاطر نهی از منکر است. مثل اینکه اگر در جلسه‌ای شراب آمد واجب است جلسه را ترک و یا اگر خداوند مورد استهزاء قرار گرفت در جلسه نشستن ممنوع.

۴. عجز گاهی بخاطر نداشتن قدرت و اراده و پاسخ گوئی شرکت در جلسات را بر خود حرام می‌داند. می گویند گربه همینکه دستش به گوشت نمی‌رسد می گوید پیف.

۵. شهرت‌طلبی افرادی گوشه گیری می کنند تا در مردم سئوال به وجود آید فلانی کجاست.

۶. فقر گاهی ناداری اورا مسکین و در مسکن می‌نشاند.

۷. توقع نابجا : گاهی در جلسه‌ای شرکت کرده و پیشنهادش مورد قبول نشده است ، قهر می کند و دیگر در جلسه حاضر نمی شود.

۸. وهم : خیال می کند با نرفتن کار درست می‌شود.

۹. احیای نابجا.

۱۰. تنبیه و کتک.

۱۱. تبعیض‌ها.

۱۲. تحقیر و توهین و مسخره کردن و طنز.

۱۳. چون حضرت علی (ع) باج نداد ، طلحه و زبیر صحنه سیاسی را رها کردند.

فَإِنْ أُعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ يعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ يسْخَطُونَ [توبه/۵۸] .

وَ إِنْ يكنْ لَهُمُ الْحَقُّ يأْتُوا إِلَيهِ مُذْعِنِينَ [نور/۴۹] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْبُدُ اللّهَ عَلى حَرْفٍ فَإِنْ أَصابَهُ خَيرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَ إِنْ أَصابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةَ ذلِك هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِينُ [حج/۱۱] .

۷. انزوا

۱. در اجتماع

۱. از مردم : ترک جمعه و جماعتُمَّ أَفِيضُوا مِنْ حَيثُ أَفاضَ النّاسُ [بقره/۱۹۹] .

۲. از حضور در جلسات علمی : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَـِینِ (ع) : أو لعلک فقـدتنی من مجالس العلماء فخـذلتنی [مصـباح‌المتهجـد ، ص۵۸۷] .

در قیامت به جاهل می گویند (هلا تعلمت) چرا نرفتی که یادگیری؟

۳. از کار و تجارت : دعای بیکار مستجاب نمی‌شود.

امام (ع) به تاجری که ترک تجارت کرد فرمود : الآن عقلت کم شده.

۲. درخانواده

۱. انزوا از همسایه و بستگان و همسر.

۲. در قرآن شخص رسول الله (ص) مورد انتقاد قرار گرفته‌اند : یا أَیهَا النَّبِی لِمَ تُحَرِّمُ ما أَحَلَّ اللّهُ لَک [تحریم/۱] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا رَهْبَانِیةَ فِی الْإِسْلَامِ تَزَوَّجُوا فَإِنِّی مُکاثِرٌ بِکمُ الْأُمَمَ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَزَوَّجْ وَ إِلَّا فَأَنْتَ مِنْ رُهْبَانِ النَّصَارَی [جامع‌الأخبار ، ص۱۰۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَزَوَّجْ وَ إِلَّا فَأَنْتَ مِنْ إِخْوَانِ الشَّیاطِینِ [جامع‌الأخبار ، ص۱۰۱] .

۳. در سیاست

۱. انزوا از مسائل سیاسی :

۱.وَ أَمْرُهُمْ شُوری بَینَهُمْ [شوری/۳۸] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ لَا تَهْجُمُ عَلَیهِ اللَّوَابِسُ [کافی ، ج۱ ، ص۲۶] .

۳. عَنْ عَلِی (ع) : أَنَّهُ کانَ یمْشِی فِی الْأَسْوَاقِ وَ بِیدِهِ دِرَّةٌ یضْرِبُ بِهَا مَنْ وَجَدَ مِنْ مُطَفِّفٍ أَوْ غَاشٍّ فِی تِجَارَةِ الْمُسْلِمِینَ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۸] .

۴. مطرح کردن خود برای مسئولیت های اجتماعی.

۵. استعفای معنی دار.

۶. خانه نشینی ۲۵ ساله حضرت علی (ع) .

۸. راه درمان انزوا

شخصیت دادن و اطمینان کردن و کار سپردن.

قبول عذر خطا کار پاکدل : وَ یدْرَونَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ [رعد/۲۲] .

شنیدن حرفها : قُلْ أُذُنُ خَیرٍ لَکمْ یومِنُ بِاللّهِ وَ یومِنُ لِلْمُومِنِینَ وَ رَحْمَةٌ لِلَّذِینَ آمَنُوا مِنْکمْ [توبه/۶۱] .

تشویق و اهمیت دادن به عملکرد دیگران ، قبول پیشـنهادات مردم ، خریـد تولیـدات ، تلقین به مقامات عالیه ، نمره خوب دادن به شاگردان.

جرات : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا هِبْتَ أَمْراً فَقَعْ فِیهِ فَإِنَّ شِدَّةَ تَوَقِّیهِ أَعْظَمُ مِمَّا تَخَافُ مِنْهُ. [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۷۵] .

۹. چند داستان در انزوا

همین که حضرت رسول شنیدند گروهی ترک زندگی کرده‌اند ، در حالی که عبای حضرت روی زمین کشیده می‌شد ، بالای

منبر رفته و فرمود : مَا بَالُ أَقْوَامٍ مِنْ أَصْحَابِي لَا يَأْكُلُونَ اللَّحْمَ وَ لَا يَشَمُّونَ الطِّيبَ وَ لَا يَأْتُونَ النِّسَاءَ [كافى ، ج۵ ، ص۴۹۶] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) دَخَلَ بَيْتَ أُمِّ سَلَمَةَ فَشَمَّ رِيحاً طَيِّبَةً فَقَالَ : أَتَتْكُمُ الْحَوْلَاءُ. فَقَالَتْ : هُوَ ذَا هِيَ تَشْكُو زَوْجَهَا فَخَرَجَتْ عَلَيهِ الْحَوْلَاءُ فَقَالَتْ : بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي إِنَّ زَوْجِي عَنِّي مُعْرِضٌ. فَقَالَ : زِيدِيهِ يا حَوْلَاءُ قَالَتْ : مَا أَتْرُكُ شَيْئاً طَيباً مِمَّا أَتَطَيبُ لَهُ بِهِ وَ هُوَ عَنِّي مُعْرِضٌ فَقَالَ : أَمَا لَوْ يَدْرِى مَا لَهُ بِإِقْبَالِهِ عَلَيكِ؟ قَالَتْ : وَ مَا لَهُ بِإِقْبَالِهِ عَلَى؟ فَقَالَ : أَمَا إِنَّهُ إِذَا أَقْبَلَ اكْتَنَفَهُ مَلَكَانِ فَكَانَ كَالشَّاهِرِ سَيفَهُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِذَا هُوَ جَامَعَ تَحَاتُّ عَنْهُ الذُّنُوبُ كَمَا يَتَحَاتُّ وَرَقُ الشَّجَرِ فَإِذَا هُوَ اغْتَسَلَ انْسَلَخَ مِنَ الذُّنُوبِ [كافى ، ج۵ ، ص۴۹۶] .

پيامبر اكرم (ص) وارد خانه شد و بوى خوشى فضا را گرفته بود فرمودند : "آرايشگر آمده؟ گفتند : بله. زن آرايشگر از شوهرش نزد رسول الله (ص) شكايت كرد. حضرت فرمود : مگر خودت را براى او آرايش نمى كنى ؟ گفت : چرا ، ولى او بى اعتنائى مى كند. حضرت فرمود : اى كاش مى‌دانست كه به سراغ همسر رفتن پاداش رزمنده دارد و زمانى كه غسل مى كند تمام گناهانش مى‌ريزد مثل برگ درختان". [فروع كافى ، ج۵ ، ص۴۹۶]

۵.قيل : إن سلمان رضى الله عنه جاء زائرا لأبى الدرداء فوجد أم الدرداء مبتذلة فقال : ما شأنك؟ قالت : إن أخاك ليست له حاجة فى شىء من أمر الدنيا. قال : فلما جاء أبو الدرداء رحب لسلمان و قرب إليه طعاما. فقال لسلمان : أطعم. فقال : إنى صائم قال : أقسمت عليك إلا ما طعمت فقال : ما أنا ناآكل حتى تأكل. قال : و بات عنده فلما جاء الليل قام أبو الدرداء فحبسه سلمان. قال : يا أبا الدرداء إن لربك عليك حقا إن لجسدك عليك حقا و لأهلك عليك حقا فصم و أفطر و صل و نم و أعط كل ذى حق حقه فأتى أبو الدرداء النبى (ص) فأخبره بما قال سلمان فقال له مثل قول سلمان [بحارالأنوار ، ج۶۷ ، ص۱۲۸] .

سلمان به خانه ابودرداء رفت. همسر او را ژوليده ديد و سبب آن را پرسيد. گفت : شوهرم مرا رها كرده و همين كه ابودرداء غذا آورد. سلمان گفت : نمى‌خورم ، مگر تو هم ميل كنى. شب را در خانه ماند ، همين كه صاحب خانه خواست نماز شب بخواند ، سلمان او را صدا زد و گفت : زن و بچه به گردن تو حق دارند ، بايد حق را اداء كنى. ابودرداء خدمت رسول خدا (ص) رسيد و حضرت همان پاسخ سلمان را داد." [بحار ، ج۶۷ ، ص۱۲۸]

۶. سعد كه تصميم به گوشه گيرى گرفته بود به شدت مورد انتقاد رسول خدا (ص) قرار گرفت و حضرت به او فرمود : " با گوشه گيرى چگونه در جامعه امر به معروف و نهى از منكر مى كنى؟ سپس فرمود شبها بخواب و روزها غذا بخور و...". [بحار ، ج۶۷ ، ص۱۲۹]

۷. سه نفر از صحابه هم قسم شدند كه يكى هر روز روزه بگيرد ، ديگرى با همسرش نخوابد و سومى هر شب بيدار باشد. همين كه رسول خدا (ص) متوجه شد ، بلافاصله مردم را در مسجد جمع كرد و فرمود : مَا بَالُ أَقْوَامٍ يحَرِّمُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمُ الطَّيبَاتِ أَلَا إِنِّي أَنَامُ اللَّيلَ وَ أَنْكِحُ وَ أُفْطِرُ بِالنَّهَارِ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيسَ مِنِّي [تفسيرالقمى ، ج۱ ، ص۱۷۹] .

۱. انسان

۱. اساس خلقت انسان بر تكريم است

وَ لَقَدْ كَرَّمْنا بَنِي آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّيباتِ وَ فَضَّلْناهُمْ عَلى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضِيلاً [اسراء/۷۰] .

۲. خلقت انسان

۱. مراحل خلقت

۱-چیزی نبود :

أَ وَ لا يذْكرُ الْإِنْسانُ أَنّا خَلَقْناهُ مِنْ قَبْلُ وَ لَمْ يك شَيئاً [مريم/۶۷] .

۲-چیز قابل ذکری نبود :

هَلْ أَتى عَلَى الْإِنْسانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يكنْ شَيئاً مَذْكوراً [انسان/۱] .

۳-آب بی ارزشی بود :

أَ لَمْ نَخْلُقْكمْ مِنْ ماءٍ مَهِينٍ [مرسلات/۲۰] .

۴-خاک بی مقدار بود :

فَاسْتَفْتِهِمْ أَ هُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمْ مَنْ خَلَقْنا إِنّا خَلَقْناهُمْ مِنْ طِينٍ لازِبٍ [صافات/۱۱] .

لازب ، یعنی لجن زار

۵-نطفه و علقه شد :

خَلَقَ الْإِنْسانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ [خنحل/۴] .

۶-ضعیف بود :

اللّهُ الَّذِی خَلَقَكمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً وَ شَيبَةً يخْلُقُ ما يشاءُ وَ هُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ [روم/۵۴] .

۷-روح خدا به او دمیده شد :

فَإِذا سَوَّيتُهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِی فَقَعُوا لَهُ ساجِدِينَ [حجر/۲۹] .

۸-برترین مخلوق شد :

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنا الْمُضْغَةَ عِظاماً فَكسَوْنَا الْعِظامَ لَحماً ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبارَك اللّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِينَ [مومنون/۱۴] .

۹-زیباترین موجود شد :

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ [تين/۴] .

۱۰-مظهر رحمانیت خدا شد :

الرَّحْمنِ عَلَّمَ الْقُرْآنَ خَلَقَ الْإِنْسانَ [الرحمن/۱ تا۳] .

۱۱-مظهر ربوبیت و خلاقیت شد :

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّك الَّذِی خَلَقَ [علق/۱] .

خَلَقَ الْإِنْسانَ مِنْ عَلَقٍ [علق/۲] .

ویژگیهای خمیر مایه وجودی انسان :

۱-از زمین بود :

وَ إِلى ثَمُودَ أَخاهُمْ صالِحاً قالَ يا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَكمْ مِنْ إِلهٍ غَيرُهُ هُوَ أَنْشَأَكمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَكمْ فِيها فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ إِنَّ رَبِّی قَرِيبٌ مُجِيبٌ [هود/۶۱] .

مِنْها خَلَقْناكمْ وَ فِيها نُعِيدُكمْ وَ مِنْها نُخْرِجُكمْ تارَةً أُخْرى [طه/۵۵] .

وَ اللّهُ أَنْبَتَكمْ مِنَ الْأَرْضِ نَباتاً [نوح/۱۷] .

یا أَیهَا النّاسُ إِنْ كنْتُمْ فِی رَیبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَإِنّا خَلَقْناكمْ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَ غَیرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَینَ لَكمْ وَ نُقِرُّ فِی الْأَرْحامِ ما نَشاءُ إِلی أَجَلٍ مُسَمًّی ثُمَّ نُخْرِجُكمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكمْ وَ مِنْكمْ مَنْ یتَوَفَّی وَ مِنْكمْ مَنْ یرَدُّ إِلی أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكیلا یعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَیئاً وَ تَرَی الْأَرْضَ هامِدَةً فَإِذا أَنْزَلْنا عَلَیهَا الْماءَ اهْتَزَّتْ وَ رَبَتْ وَ أَنْبَتَتْ مِنْ كلِّ زَوْجٍ بَهِیجٍ [حج/۵] .

۲-از خاک بود :

وَ مِنْ آیاتِهِ أَنْ خَلَقَكمْ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ إِذا أَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ [روم/۲۰] .

وَ اللّهُ خَلَقَكمْ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ [فاطر/۱۱] .

۳-از سفال بود :

وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ مِنْ صَلْصالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ [حجر/۲۶] .

۴-از گل بود :

هُوَ الَّذِی خَلَقَكمْ مِنْ طِینٍ ثُمَّ قَضی أَجَلاً وَ أَجَلٌ مُسَمًّی عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ [انعام/۲] .

فَاسْتَفْتِهِمْ أَ هُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمْ مَنْ خَلَقْنا إِنّا خَلَقْناهُمْ مِنْ طِینٍ لازِبٍ [صافات/۱۱] .

۵-از آب بود :

وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ مِنَ الْماءِ بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَ صِهْراً وَ كانَ رَبُّک قَدِیراً [فرقان/۵۴] .

أَ لَمْ نَخْلُقْكمْ مِنْ ماءٍ مَهِینٍ [مرسلات/۲۰] .

خُلِقَ مِنْ ماءٍ دافِقٍ [طارق/۶] .

۶-از نطفه بود :

خَلَقَ الْإِنْسانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَإِذا هُوَ خَصِیمٌ مُبِینٌ [نحل/۴] .

۲. روح انسان از منظر قرآن

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظاماً فَكسَوْنَا الْعِظامَ لَحْماً ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبارَک اللّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِینَ [مومنون/۱۴] .

فَإِذا سَوَّیتُهُ وَ نَفَخْتُ فِیهِ مِنْ رُوحِی فَقَعُوا لَهُ ساجِدِینَ [ص/۷۲] .

وَ الَّتِی أَحْصَنَتْ فَرْجَها فَنَفَخْنا فِیها مِنْ رُوحِنا وَ جَعَلْناها وَ ابْنَها آیةً لِلْعالَمِینَ [انبیاء/۹۱] .

ثُمَّ سَوّاهُ وَ نَفَخَ فِیهِ مِنْ رُوحِهِ وَ جَعَلَ لَكمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ الْأَفْئِدَةَ قَلِیلاً ما تَشْكرُونَ [سجده/۹] .

فَإِذا سَوَّیتُهُ وَ نَفَخْتُ فِیهِ مِنْ رُوحِی فَقَعُوا لَهُ ساجِدِینَ [ص/۷۲] .

وَ مَرْیمَ ابْنَتَ عِمْرانَ الَّتِی أَحْصَنَتْ فَرْجَها فَنَفَخْنا فِیهِ مِنْ رُوحِنا وَ صَدَّقَتْ بِكلِماتِ رَبِّها وَ كتُبِهِ وَ كانَتْ مِنَ الْقانِتِینَ [تحریم/۱۲] .

وَ یسْئَلُونَک عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّی وَ ما أُوتِیتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاّ قَلِیلاً [اسراء/۸۵] .

۳. مقام انسان در عالم الهی

۱. انسان مسجود ملائکه

وَ لَقَدْ كرَّمْنا بَنِی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّیباتِ وَ فَضَّلْناهُمْ عَلی كثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضِیلاً [اسراء/۷۰] .

فَضَّلْناهُمْ عَلی كثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضِیلاً [اسراء/۷۰] .

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیم [تین/۴] .
وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِکَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلِیسَ أَبی وَ اسْتَکبَرَ وَ کانَ مِنَ الْکافِرِینَ [بقره/۳۴] .
وَ إِذْ قالَ رَبُّک لِلْمَلائِکَةِ إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَةً [بقره/۳۰] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ لَمَّا أُسْرِی بِرَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ أَذَّنَ جَبْرَئِیلُ وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ فَقَالَ یا مُحَمَّدُ تَقَدَّمْ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِصتَقَدَّمْ یا جَبْرَئِیلُ فَقَالَ لَهُ إِنَّا لَا نَتَقَدَّمُ عَلَى الْآدَمِیینَ مُنْذُ أُمِرْنَا بِالسُّجُودِ لِآدَمَ [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۴۳۹] .
امانت دار بزرگ است :
إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ کانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .
۲. انسان خلیفهٔ الله است
خلافت الهی برای اوست :
وَ إِذْ قالَ رَبُّک لِلْمَلائِکَةِ إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَةً [بقره/۳۰] .
کرامت دارد :
وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّیباتِ وَ فَضَّلْناهُمْ عَلی کثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضِیلًا [اسراء/۷۰] .
۴. رابطه انسان و نظام تسخیر
۱. خلق همه چیز برای انسان است
وَ سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً مِنْهُ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [جاثیه/۱۳] .
وَ سَخَّرَ لَکمُ اللَّیلَ وَ النَّهارَ وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ وَ النُّجُومُ مُسَخَّراتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یعْقِلُونَ [نحل/۱۲] .
أَ لَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ أَسْبَغَ عَلَیکمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یجادِلُ فِی اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ لا هُدیً وَ لا کتابٍ مُنِیرٍ [لقمان/۲۰] .
وَ هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْکلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِیا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْیةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَی الْفُلْک مَواخِرَ فِیهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [نحل/۱۴] .
وَ اذْکرُوا إِذْ جَعَلَکمْ خُلَفاءَ مِنْ بَعْدِ عادٍ وَ بَوَّأَکمْ فِی الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِها قُصُوراً وَ تَنْحِتُونَ الْجِبالَ بُیوتاً فَاذْکرُوا آلاءَ اللّهِ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ [اعراف/۷۴] .
۲- استخدام موجودات زنده :
وَ الْأَنْعامَ خَلَقَها لَکمْ فِیها دِفْءٌ وَ مَنافِعُ وَ مِنْها تَأْکلُونَ [نحل/۶۵] .
وَ تَحْمِلُ أَثْقالَکمْ إِلی بَلَدٍ لَمْ تَکونُوا بالِغِیهِ إِلاّ بِشِقِّ الْأَنْفُسِ إِنَّ رَبَّکمْ لَرَؤُفٌ رَحِیمٌ [نحل/۷] .
اللّهُ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَنْعامَ لِتَرْکبُوا مِنْها وَ مِنْها تَأْکلُونَ [غافر/۷۹] .
أَ لَمْ تَرَوْا أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ أَسْبَغَ عَلَیکمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یجادِلُ فِی اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ لا هُدیً وَ لا کتابٍ مُنِیرٍ [لقمان/۲۰] .
الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ فِراشاً وَ السَّماءَ بِناءً وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَراتِ رِزْقاً لَکمْ فَلا تَجْعَلُوا لِلّهِ أَنْداداً وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۲۲] .
وَ سَخَّرَ لَکمُ الْفُلْک لِتَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَ سَخَّرَ لَکمُ الْأَنْهارَ [ابراهیم/۳۲] .

اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَراتِ رِزْقاً لَکمْ وَ سَخَّرَ لَکمُ الْفُلْک لِتَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَ سَخَّرَ لَکمُ الْأَنْهارَ [ابراهیم/۳۲] .

وَ سَخَّرَ لَکمُ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ دائِبَینِ وَ سَخَّرَ لَکمُ اللَّیلَ وَ النَّهارَ [ابراهیم/۳۳] .

۲. رابطه انسانها برای تولد انسان

نِساؤکمْ حَرْثٌ لَکمْ فَأْتُوا حَرْثَکمْ أَنّی شِئْتُمْ وَ قَدِّمُوا لِأَنْفُسِکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّکمْ مُلاقُوهُ وَ بَشِّرِ الْمُؤمِنِینَ [بقره/۲۲۳] .

۳. انواع انسان برحسب جاذبه و دافعه

[جاذبه و دافعه علی علیه السلام اثر استاد مطهری ، ص ۷ به بعد] .

جاذبه و دافعه در انسان

رمز دوستی‌ها و دشمنی‌ها :

سنخیت‌ها و ضدیت ها

مثال : زاغ و لک لک هر دو لنگ بودند

انسان ها به چهار گروه تقسیم می‌شوند :

۱- نه جاذبه دارند و نه دافعه ، یعنی پوچ

۲- جاذبه دارند اما دافعه ندارند ، یعنی منافق

۳- مردمی که جاذبه دارند ولی دافعه ندارند؛ یعنی بی عاطفه

۴- هم جاذبه دارند و هم دافعه ، یعنی شخصی قوی

دوستان و دشمنان هر کس دلیل قاطعی برماهیت اوست.

کبوتر با کبوتر باز با باز

حزب اللهی ها

طرفداران انقلاب

ضد انقلابیون

مسجدی‌ها و نماز خوانها

جانبازان و رزمندگان

۱- پوچ گراها : أَ فَحَسِبْتُمْ أَنَّما خَلَقْناکمْ عَبَثاً وَ أَنَّکمْ إِلَینا لا تُرْجَعُونَ [المومنون/۱۱۵] .

بی هدف ها : راه گم کرده‌ها و خود گم کرده‌هامثل حیوان است

وَ ما خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما لاعِبِینَ [دخان/۳۸] .

انسانهای جاه طلب‌ها :

مذبذبین بین ذلک لا الی هؤلاء و لا الی هؤلاء

انسانهای دو روها :

و اذا لقو الذین منوا قالوا آمنا و اذا خلوا الی شیاطینهم قالوا انا معکم انما نحن مستهزؤون

لو کنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولک

خشن بودن وبی عاطفه بودن :

اللئیم یخفو اذا استعطف و یلین اذا عنف
مسلکیون : (با صلابت) (در غیر مسیر فطرت یا جاذبه و دافعه هر دو قوی هستند ، ولی دیگران ، یا جاذبه و دافعه هر دو ضعیف ، یا متفاوت
محمد رسول الله و الذین معه اشداء علی الکفار رحماء بینهم
الکریم؟؟؟ اذا عنف و یلین اذا استعطف
۵. بهترین خالق وبهترین مخلوق
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیم [تین/۴] .
ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظاماً فَکسَوْنَا الْعِظامَ لَحْماً ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبارَک اللَّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِینَ [مومنون/۱۴] .
۶. ویژگی های انسان
پرحرف‌ترین موجود دنیا است ، از عمر متوسط ۷۰ ساله خود ۱۳ سال حرف می‌زند ، ۶ سال غذا می‌خورد ، ۲۳ سال می‌خوابد. اگر وزن معموی ۷۵ کیلو باشد در عمر ۱۲۵۰ برابر وزنش غذا می‌خورد ، ۱۳۰۰۰ لیتر هوا در ۲۴ ساعت استنشاق می کند ، دو میلیارد و ۸۵ میلیون بار قلبش بدون وقفه می‌زند ، در هر ساعت ۳۰ میلیون میکروب روی پوست بدن انسان می‌نشیند که ۲۹ میلیون آن کشته می‌شوند ، این محافظت دائمی است. [مجله مکتب اسلام سال ۳۲ ، شماره ۲. از مجله دانش و فن آذر ماه ۴۹ ، ص۴۸] .
یرِیدُ اللَّهُ أَنْ یخَفِّفَ عَنْکمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِیفاً [نساء/۲۸] .
مراد تنها ضعف در مقابل شیر و نهنگ یا اقیانوس و خورشید نیست ، بلکه در مقایسه با حیواناتی که در چشم بسیار ناچیزند باز هم انسان ضعیف هست ، اما غرور او و تکبرش چه می کند. برای نمونه : مورچه ۲۰ برابر وزن خود را می‌تواند حمل کند ، انسان وزن خودش را نمی‌تواند حمل کند.
حلزون : جانور کوچکی است که در آب یا زیر زمین زندگی می کند و با اینکه بدنش مثل مایع غلیظ بسیار نرم است ، لکن می‌تواند ظرفی که ۵۰ برابر وزن خودش هست را با خود بکشد. انسان اگر بخواهد ۵۰ برابر وزن خودش را بکشد باید ۵/۱۲ خروار را بتواند با خود بکشد.
کیک : حشره‌ای اندازه شپش بدون بال ، ۱۰۰ برابر ارتفاع بدن خود جهش دارد.
حشراتی که وزن آنها یک ده هزارم گرم است می‌توانند در مقابل بادی که قادر به حرکت ۲۰۰ گرم هست روی سطحی صاف مقاومت کند با این نسبت باید انسان در مقابل بادی که قادر به حرکت ۲۵۰ هزار خروار است در زمین صاف بتواند مقاومت کند.
پشه می‌تواند ۱۲ ساعت متوالی بدون استراحت پرواز کند.
در مناطق گرمسیر مرغی به نام مرغ مگس (چون تمام مشخصات یک مرغ را دارد ، لکن به اندازه یک زنبور است) زیبائی اندام او همه را متعجب ساخته ، از لانه که بیرون می‌آید تا برگردد دائما به طوری که بال هایش دیده نمی‌شود از سرعت بال می‌زند حتی برای مکیدن شیره گلها در حال حرکت بال می‌مکند.
بعضی از مارها می‌توانند سالها بی غذا زنده بمانند.
بعضی از میکروبها که ۱۰۰۰۰ آنها به اندازه خفاش نیست ، ۵ سال بی غذا زنده می‌مانند

حیوانات به تنهایی می‌توانند گلیم خود را از آب بیرون بکشند.

در مقابل بیماری ها و میکروب ها گاهی حیوانات مغلوب می شوند ، اما انسان دائما مغلوب میکروبها و بیماریها است.

مورچه در کارش خسته و ناامید نمی‌شود و تا ۷۰ بار از سر می گیرد ، اما انسان این توانایی را ندارد.

۷. حکمت پند جلوگیری از انحراف است

وَ لَقَدْ خَلَقْناکمْ ثُمَّ صَوَّرْناکمْ ثُمَّ قُلْنا لِلْمَلائِکةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلِیسَ لَمْ یکنْ مِنَ السّاجِدِینَ [اعراف/۱۱] .

قالَ ما مَنَعَک أَلاّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُک قالَ أَنَا خَیرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِی مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِینٍ [اعراف/۱۲] .

سقوط نتیجه "من بهترم" :

قالَ فَاهْبِطْ مِنْها فَما یکونُ لَک أَنْ تَتَکبَّرَ فِیها فَاخْرُجْ إِنَّک مِنَ الصّاغِرِینَ [اعراف/۱۳] .

دسیسه : قالَ فَبِما أَغْوَیتَنِی لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِراطَک الْمُسْتَقِیمَ [اعراف/۱۶] .

ثُمَّ لَآتِینَّهُمْ مِنْ بَینِ أَیدِیهِمْ وَ مِنْ خَلْفِهِمْ وَ عَنْ أَیمانِهِمْ وَ عَنْ شَمائِلِهِمْ وَ لا تَجِدُ أَکثَرَهُمْ شاکرِینَ [اعراف/۱۷] .

توجه دادن انسان به شهواتش شامل ۱- وسوسه شهوانی : فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّیطانُ لِیبْدِی لَهُما ما وُورِی عَنْهُما مِنْ سَوْآتِهِما وَ قالَ ما نَهاکما رَبُّکما عَنْ هذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاّ أَنْ تَکونا مَلَکینِ أَوْ تَکونا مِنَ الْخالِدِینَ [اعراف/۲۰] .

وَ قاسَمَهُما إِنِّی لَکما لَمِنَ النّاصِحِینَ [اعراف/۲۱] .

یـا بَنِی آدَمَ لا یفْتِنَنَّکمُ الشَّیطانُ کما أَخْرَجَ أَبَوَیکمْ مِنَ الْجَنَّةِ ینْزِعُ عَنْهُما لِباسَـهُما لِیرِیهُما سَوْآتِهِما إِنَّهُ یراکمْ هُوَ وَ قَبِیلُهُ مِنْ حَیثُ لا تَرَوْنَهُمْ إِنّا جَعَلْنَا الشَّیاطِینَ أَوْلِیاءَ لِلَّذِینَ لا یومِنُونَ [اعراف/۲۱] .

توجه دادن انسان به شهواتش و به امور پست و بی ارزش با درآوردن لباس تقوا است یا لباسی که امور پست را می‌پوشانـد و آدمی را متوجه بالا می کند.

نجات از وسوسه‌های نفس و شیطان :

شکایت از نفس و شیطان به خدا :

وَ ما أُبَرِّئُ نَفْسِی إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی إِنَّ رَبِّی غَفُورٌ رَحِیمٌ [یوسف/۵۳] .

فَدَلاّهُما بِغُرُورٍ فَلَمّـا ذاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمـا سَوْآتُهُمـا وَ طَفِقا یخْصِفانِ عَلَیهِما مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَ ناداهُما رَبُّهُما أَ لَمْ أَنْهَکما عَنْ تِلْکمَا الشَّجَرَةِ وَ أَقُلْ لَکما إِنَّ الشَّیطانَ لَکما عَدُوٌّ مُبِینٌ [اعراف/۲۲] .

وَ ما أُبَرِّئُ نَفْسِی إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی إِنَّ رَبِّی غَفُورٌ رَحِیمٌ [یوسف/۵۳] .

المناجاة الثانیة مناجاة الشاکرین لیوم السبت بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ إلهی إلیک أشکو نفسا

۱-بالسوء أمارة

۲-و إلى الخطیئة مبادرة

۳-و بمعاصیک مولعة

۴-و بسخطک متعرضة

۵-تسلک بی مسالک المهالک

۶-و تجعلنی عندک أهون هالک

۷-کثیرة العلل

۸-طویلة الأمل

۹-إن مسها الشر تجزع

۱۰-و إن مسها الخير تمنع

۱۱-ميالة إلى اللعب و اللهو

۱۲-مملوة بالغفلة و السهو

۱۳-تسرع بى إلى الحوبة

۱۴-و تسوفنى بالتوبة [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۳] .

إلهى أشكو إليك عدوا يضلنى و شيطانا يغوينى

۱-قد ملأ بالوسواس صدرى

۲-و أحاطت هواجسه بقلبى

۳-يعاضد لى الهوى

۴-و يزين لى حب الدنيا

۵-و يحول بينى و بين الطاعة و الزلفى [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۳] .

إلهى إليك أشكو قلبا قاسيا ۱- مع الوسواس متقلبا ۲- و بالرين و الطبع متلبسا

و عينا ۱- عن البكاء من خوفك جامدة ۲- و إلى ما يسرها طامحة [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۳] .

إلهى لا حول لى و لا قوة إلا بقدرتك و لا نجاة لى من مكاره الدنيا إلا بعصمتك فأسألك ببلاغة حكمتك و نفاذ مشيتك أن :

۱-لا تجعلنى لغير جودک متعرضا

۲-و لا تصيرنى للفتن غرضا

۳-و كن لى على الأعداء ناصرا

۴-و على المخازى و العيوب ساترا

۵-و من البلايا واقيا و عن المعاصى عاصما برأفتك و رحمتك يا أرحم الراحمين [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۳] .

راه : ۱- شكايت ۲- قرآن ۳- نماز غفيله ۴- كم خورى ۵- دوست خوب ۶- استعانه رمز شكايات و پناه بردن به خداست.

۸. انسان مذموم

۱-ستم كار است :

وَ آتاكُمْ مِنْ كلِّ ما سَأَلْتُمُوهُ وَ إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّهِ لا تُحْصُوها إِنَّ الْإِنْسانَ لَظَلُومٌ كفّارٌ [ابراهيم/۳۴] .

۲-شتاب زده است :

وَ يدْعُ الْإِنْسانُ بِالشَّرِّ دُعاءَهُ بِالْخَيرِ وَ كانَ الْإِنْسانُ عَجُولاً [اسراء/۱۱] .

۳-متكبر است :

وَ إِذا أَنْعَمْنا عَلَى الْإِنْسانِ أَعْرَضَ وَ نَأى بِجانِبِهِ وَ إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ كانَ يوساً [اسراء/۸۳] .

۴-اهل جدل به ناحق است :

وَ لَقَدْ صَرَّفْنا فِى هذَا الْقُرْآنِ لِلنّاسِ مِنْ كلِّ مَثَلٍ وَ كانَ الْإِنْسانُ أَكثَرَ شَىءٍ جَدَلاً [كهف/۵۴] .

۵-بخيل است :

قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِكونَ خَزائِنَ رَحْمَةِ رَبِّى إِذاً لَأَمْسَكتُمْ خَشْيةَ الْإِنْفاقِ وَ كانَ الْإِنْسانُ قَتُوراً [اسراء/۱۰۰] .

۶-نادان است :
إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ کانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .
مذمتهای قرآن از انسان
۱-یرِیدُ اللَّهُ أَنْ یخَفِّفَ عَنْکمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِیفاً [نساء/۲۸] .
۲-وَ یدْعُ الْإِنْسانُ بِالشَّرِّ دُعاءَهُ بِالْخَیرِ وَ کانَ الْإِنْسانُ عَجُولاً [اسراء/۱۱] .
۳-وَ آتاکمْ مِنْ کلِّ ما سَأَلْتُمُوهُ وَ إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللهِ لا تُحْصُوها إِنَّ الْإِنْسانَ لَظَلُومٌ کفّارٌ [ابراهیم/۳۴] .
۴-قُلْ لَوْ أَنْتُمْ تَمْلِکونَ خَزائِنَ رَحْمَةِ رَبِّی إِذاً لَأَمْسَکتُمْ خَشْیةَ الْإِنْفاقِ وَ کانَ الْإِنْسانُ قَتُوراً [اسراء/۱۰۰] .
۵-وَ لَقَدْ صَرَّفْنا فِی هذَا الْقُرْآنِ لِلنّاسِ مِنْ کلِّ مَثَلٍ وَ کانَ الْإِنْسانُ أَکثَرَ شَیءٍ جَدَلاً [کهف/۵۴] .
۶-لا یسْأَمُ الْإِنْسانُ مِنْ دُعاءِ الْخَیرِ وَ إِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَیؤسٌ قَنُوطٌ [فصلت/۴۹] .
وَ لَئِنْ أَذَقْناهُ رَحْمَةً مِنّا مِنْ بَعْدِ ضَرّاءَ مَسَّتْهُ لَیقُولَنَّ هذا لِی وَ ما أَظُنُّ السّاعَةَ قائِمَةً وَ لَئِنْ رُجِعْتُ إِلی رَبِّی إِنَّ لِی عِنْدَهُ لَلْحُسْنی فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِینَ کفَرُوا بِما عَمِلُوا وَ لَنُذِیقَنَّهُمْ مِنْ عَذابٍ غَلِیظٍ [فصلت/۵۰] .
وَ إِذا أَنْعَمْنا عَلَى الْإِنْسانِ أَعْرَضَ وَ نَأی بِجانِبِهِ وَ إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعاءٍ عَرِیضٍ [فصلت/۵۱] .
وَ إِذا أَنْعَمْنا عَلَى الْإِنْسانِ أَعْرَضَ وَ نَأی بِجانِبِهِ وَ إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعاءٍ عَرِیضٍ [فصلت/۱۱] .
فَإِنْ أَعْرَضُوا فَما أَرْسَلْناک عَلَیهِمْ حَفِیظاً إِنْ عَلَیک إِلاَّ الْبَلاغُ وَ إِنّا إِذا أَذَقْنَا الْإِنْسانَ مِنّا رَحْمَةً فَرِحَ بِها وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَیئَةٌ بِما قَدَّمَتْ أَیدِیهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسانَ کفُورٌ [شوری/۴۸] .
وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّیباتِ وَ فَضَّلْناهُمْ عَلی کثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضِیلاً [اسراء/۷۰] .
فَضَّلْناهُمْ عَلی کثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضِیلاً [اسراء/۷۰] .
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیمٍ [تین/۴] .
وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِکةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلِیسَ أَبی وَ اسْتَکبَرَ وَ کانَ مِنَ الْکافِرِینَ [بقره/۳۴] .
وَ إِذْ قالَ رَبُّک لِلْمَلائِکةِ إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَةً [بقره/۳۰] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ لَمَّا أُسْرِیَ بِرَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ أَذَّنَ جَبْرَئِیلُ وَ أَقَامَ الصَّلَاةَ فَقَالَ : یا مُحَمَّدُ تَقَدَّمْ فَقَالَ : لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) تَقَدَّمْ یا جَبْرَئِیلُ! فَقَالَ : لَهُ إِنَّا لَا نَتَقَدَّمُ عَلَى الْآدَمِیینَ مُنْذُ أُمِرْنَا بِالسُّجُودِ لِآدَمَ [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۴۳۹] .
۹. کمال انسان
۱. خلیفه است
وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِکةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلِیسَ أَبی وَ اسْتَکبَرَ وَ کانَ مِنَ الْکافِرِینَ [بقره/۳۴] .
إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ کانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .
وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلائِکةِ فَقالَ أَنْبِئُونِی بِأَسْماءِ هؤلاءِ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [بقره/۳۱] .
عَلَّمَ الْإِنْسانَ ما لَمْ یعْلَمْ [علق/۵] .
عَلَّمَ الْقُرْآنَ [الرحمن/۲] .
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیمٍ [تین/۴] .

۲. انسان از دیدگاه عرفان

تفصیل مکتب عرفان :

این مکتب چون با شعر و نثر بیشتر رابطه داشته بیشتر در مردم نفوذ کرده. مولوی و حافظ و سعدی در همه خانه‌ها نفوذ کرده ، مکتب عرفان فقط عشق به خدا و سریان آن به همه موجودات مایه تکامل است.

بابی در کتب عرفانی به نامسریان العشق فی جمیع الموجوداتاست.

حضرت سجاد (ع) می‌فرمایند :

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْأَوَّلِ بِلَا أَوَّلٍ كَانَ قَبْلَهُ ، وَ الآخِرِ بِلَا آخِرٍ يكونُ بَعْدَهُ (۲) الَّذِی قَصُرَتْ عَنْ رُؤيتِهِ أَبْصَارُ النَّاظِرِينَ ، وَ عَجَزَتْ عَنْ نَعْتِهِ أَوْهَامُ الْوَاصِفِينَ. (۳) ابْتَدَعَ بِقُدْرَتِهِ الْخَلْقَ ابْتِدَاعاً ، وَ اخْتَرَعَهُمْ عَلَى مَشِيتِهِ اخْتِرَاعاً. (۴) ثُمَّ سَلَک بِهِمْ طَرِيقَ إِرَادَتِهِ ، وَ بَعَثَهُمْ فِی سَبِيلِ مَحَبَّتِهِ ، [الصحیفه‌السجادیهٔ (ع) ، ص۲۸] .

فیلسوف می‌گوید : فکر کن عارف می‌گوید تزکیه (پای استدلالیان چوبین بود) بلکه راه دل را پیمود.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكاها وَ قَدْ خابَ مَنْ دَسّاها [شمس/۹ و ۱۰] .

مانور عرفا روی مساله لقاء الله است

مَنْ كانَ يرْجُوا لِقاءَ اللّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللّهِ لَآتٍ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ [عنکبوت/۵] .

زبان دل عرف است : يا أَيهَا الْإِنْسانُ إِنَّک كادِحٌ إِلى رَبِّک كدْحاً فَمُلاقِيهِ [انشقاق/۶] .

عن النبی (ص) : من أخلص لله أربعین یوما فجر الله ینابیع الحکمهٔ من قلبه علی لسانه [عده‌الداعی ، ص۲۳۲] .

از زبان ابراهیم خلیل (ع) :

قُلْ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکی وَ مَحْيای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ [انعام/۱۶۲] .

فَوَجَدا عَبْداً مِنْ عِبادِنا آتَيناهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنا وَ عَلَّمْناهُ مِنْ لَدُنّا عِلْماً [کهف/۶۵] .

علی (ع) ده سال در غار حرا وحی را می‌شنود؛ می فرماید :

وَ لَمْ يجْمَعْ بَيتٌ وَاحِدٌ يوْمَئِذٍ فِی الْإِسْلَامِ غَيرَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ خَدِيجَةَ وَ أَنَا ثَالِثُهُمَا أَرَى نُورَ الْوَحْی وَ الرِّسَالَةِ وَ أَشُمُّ رِيحَ النُّبُوَّةِ وَ لَقَدْ سَمِعْتُ رَنَّةَ الشَّيطَانِ حِينَ نَزَلَ الْوَحْی عَلَيهِ (ص) فَقُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ مَا هَذِهِ الرَّنَّةُ فَقَالَ : هَذَا الشَّيطَانُ قَدْ أَيسَ مِنْ عِبَادَتِهِ إِنَّک تَسْمَعُ مَا أَسْمَعُ وَ تَرَى مَا أَرَى إِلَّا أَنَّک لَسْتَ بِنَبِی وَ لَكِنَّک لَوَزِيرٌ وَ إِنَّک لَعَلَى خَيرٍ [نهج‌البلاغهٔ ، ص۳۰۰] .

صعود و سقوط روح

عده‌ای به حضرت رسول (ص) گفتند : ما موقعی که سخنان شما را گوش می‌کنیم از دنیا رو می گردانیم و عشق به خدا پیدا می‌کنیم ، ولی وقتی به خانه بر می‌گردیم و با زن و بچه به حالت اولیه بر می‌گردیم نکند نشانه نفاق باشد.

قَالَ : كنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فَدَخَلَ عَلَيهِ حُمْرَانُ بْنُ أَعْينَ وَ سَأَلَهُ عَنْ أَشْياءَ فَلَمَّا هَمَّ حُمْرَانُ بِالْقِيامِ قَالَ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) أُخْبِرُک أَطَالَ اللَّهُ بَقَاءَک لَنَا وَ أَمْتَعَنَا بِک أَنَّا نَأْتِيک فَمَا نَخْرُجُ مِنْ عِنْدِک حَتَّى تَرِقَّ قُلُوبُنَا وَ تَسْلُوَ أَنْفُسُنَا عَنِ الدُّنْيا وَ يهُونَ عَلَينَا مَا فِی أَيدِی النَّاسِ مِنْ هَذِهِ الْأَمْوَالِ ثُمَّ نَخْرُجُ مِنْ عِنْدِک فَإِذَا صِرْنَا مَعَ النَّاسِ وَ التُّجَّارِ أَحْبَبْنَا الدُّنْيا قَالَ : فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : " إِنَّمَا هِی الْقُلُوبُ مَرَّةً تَصْعُبُ وَ مَرَّةً تَسْهُلُ " ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : " أَمَا إِنَّ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ (ص) قَالُوا : يا رَسُولَ اللَّهِ! نَخَافُ عَلَينَا النِّفَاقَ قَالَ فَقَالَ وَ لِمَ تَخَافُونَ ذَلِک؟ قَالُوا : إِذَا كنَّا عِنْدَک فَذَكرْتَنَا وَ رَغَّبْتَنَا وَجِلْنَا وَ نَسِينَا الدُّنْيا وَ زَهِدْنَا حَتَّى كأَنَّا نُعَاينُ الْآخِرَةَ وَ الْجَنَّةَ وَ النَّارَ وَ نَحْنُ عِنْدَک فَإِذَا خَرَجْنَا مِنْ عِنْدِک وَ دَخَلْنَا هَذِهِ الْبُيوتَ وَ شَمِمْنَا الْأَوْلَادَ وَ رَأَينَا الْعِيالَ وَ الْأَهْلَ يكادُ أَنْ نُحَوَّلَ عَنِ الْحَالِ الَّتِی كنَّا عَلَيهَا عِنْدَک وَ حَتَّى كأَنَّا لَمْ نَكنْ عَلَى شَیءٍ أَ فَتَخَافُ عَلَينَا أَنْ يكونَ ذَلِک نِفَاقاً فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلَّا إِنَّ

هَذِهِ خُطُوَاتُ الشَّيطَانِ فَيرَغِّبُكمْ فِی الدُّنْیا وَ اللَّهِ لَوْ تَدُومُونَ عَلَی الْحَالَهِ الَّتِی وَصَفْتُمْ أَنْفُسَکمْ بِهَا لَصَافَحَتْکمُ الْمَلَائِکهُ وَ مَشَیتُمْ عَلَی الْمَاءِ وَ لَوْ لَا أَنَّکمْ تُـذْنِبُونَ فَتَسْـتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَخَلَقَ اللَّهُ خَلْقاً حَتَّی یذْنِبُوا ثُمَّ یسْـتَغْفِرُوا اللَّهَ فَیغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ إِنَّ الْمُومِنَ مُفَتَّنٌ تَوَّابٌ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ وَ یحِبُّ الْمُتَطَهِّرِینَ وَ قَالَ : اسْـتَغْفِرُوا رَبَّکمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَیهِ [الکافی ، ج ۲ ، ص۴۲۳] .

حضرت یعقوب فرمودند :

وَ لَمّا فَصَلَتِ الْعِیرُ قالَ أَبُوهُمْ إِنِّی لَأَجِدُ رِیحَ یوسُفَ لَوْ لا أَنْ تُفَنِّدُونِ [یوسف/۹۴] .

پس با این دید انسان کامل همان انسان سالک است.

آفات مکتب عرفان

۱-تحقیر عقل :

بهترین آن است که مثل صدرالمتالهین و شیخ اشراق سهروردی عقل و دل را به پیروی از قرآن محترم بشمارند ، نه مثل بوعلی که دل را تحقیر می کند. (البته در اواخر زندگی از نظر خود برگشت) .

۲-درون گرائی مطلق :

بلکه در راه تکامل درون و برون باید در حال جوشش باشد.

درباره اصحاب حضرت حجت (عج) داریم :

و عن الباقر (ع) بالطریق المذکور یرفعه إلی جابر قال : إن لله تعالی کنزا بالطالقان لیس بذهب و لا فضهٔ اثنی عشر ألفا بخراسان شعارهم أحمد أحمد یقودهم شاب من بنی هاشم علی بغلهٔ شهباء علیه عصابهٔ حمراء کأنی أنظر إلیه عابر الفرات فإذا سمعتم بذلک فسارعوا إلیه و لو حبوا علی الثلج" و عنه (ع) : " کأنی أنظر إلی القائم (ع) و أصحابه فی نجف الکوفهٔ کأن علی رئوسهم الطیر فنیت أزوادهم و خلقت ثیابهم متنکبین قسیهم قد أثر السجود بجباههم لیوث بالنهار رهبان باللیل کأن قلوبهم زبر الحدید یعطی الرجل منهم قوهٔ أربعین رجلا و یعطیهم صاحبهم التوسم لا یقتل أحد منهم إلا کافرا أو منافقا فقد وصفهم الله بالتوسم فی کتابه إن فی ذلک لآیات منتخب [الأنوارالمضیئهٔ ، ص۱۹۶] .

التّائِبُونَ الْعابِـدُونَ الْحامِـدُونَ السّائِحُونَ الرّاکعُونَ السّاجِـدُونَ الْ‌آمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِینَ [توبه/۱۱۲] .

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ تَراهُمْ رُکعاً سُجَّداً یبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذلِک مَثَلُهُمْ فِی التَّوْراهِ وَ مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ کزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَ‌آزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ یعْجِبُ الزُّرّاعَ لِیغِیظَ بِهِمُ الْکفّارَ وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَهً وَ أَجْراً عَظِیماً [فتح/۲۹] .

۳-نفس کشی :

تعبیراتی چون : امات نفسهوموتوا قبل ان تموتوادر روایات ذیل :

قَدْ أَحْیا عَقْلَهُ وَ أَمَاتَ نَفْسَهُ حَتَّی دَقَّ جَلِیلُهُ وَ لَطُفَ غَلِیظُهُ وَ بَرَقَ لَهُ لَامِعٌ کثِیرُ الْبَرْقِ فَأَبَانَ لَهُ الطَّرِیقَ وَ سَلَک بِهِ السَّبِیلَ وَ تَدَافَعَتْهُ الْأَبْوَابُ إِلَی بَابِ السَّلَامَهِ وَ دَارِ الْإِقَامَهِ وَ ثَبَتَتْ رِجْلَاهُ بِطُمَأْنِینَهِ بَدَنِهِ فِی قَرَارِ الْأَمْنِ وَ الرَّاحَهِ بِمَا اسْتَعْمَلَ قَلْبَهُ وَ أَرْضَی رَبَّهُ [نهج‌البلاغهٔ ، ص۳۳۷] .

من کلام له (ع) : قد أحیا عقله و أمات نفسه حتی دق جلیله و لطف غلیظه و برق له لامع کثیر البرق فأبان له الطریق و سلک به السبیل و تدافعته الأبواب إلی باب السلامهٔ و دار الإقامهٔ و ثبتت رجلاه بطمأنینهٔ بدنه فی قرار الأمن و الراحهٔ بما استعمل قلبه و

أرضى ربه بيان إحياء العقل بتحصيل المعارف الربانية و تسليطه على الشيطان و النفس الأمارة و إماتة النفس بجعلها مقهورة للعقل بحيث لا يكون لها تصرف إلا بحكمه فكانت فى حكم الميت فى ارتفاع الشهوات النفسانية كما قيل موتوا قبل أن تموتوا [بحارالأنوار ، ج۶۶ ، ص۳۱۷] .
گویند بوعلی فیلسوف و ابو سعید ابی الخیر عارف ، سه شبانه روز بحث کردند. بعد از بوعلی پرسیدند چه شد؟ گفت : هر چه ما می‌دانیم او می‌بیند ، و ابوسعید گفت : هر کجا ما رفتیم ، این کور با عصای خودش دنبال ما آمد.
عرفا عقل را حقیر می کنند بیش از اندازه.
در هفتاد فرقه‌ای که تقریبا در عرفا هست همه خدا را به علی منتهی می کنند به جز یک فرقه که به ابوبکر.
عرفا او راقطب العارفینوفخر العارفینمی‌دانند
به عالم انسان صغیر و به دل انسان کبیر می گویند.
دواو فیک و ما تشعر و داو منک و ما تنظرو تحسب أنک جرم صغیر و فیک انطوى العالم الأکبرو أنت الکتاب المبین الذی بأحرفه یظهر المضمر [دیوان‌الإمام‌علی (ع) ، ص۱۷۵] .
حضرت امیر (ع) می‌فرمایند :
اتزعم انک جرم صغیر
و فیک انطوی العالم الاکبر
قرآن نفس و طبیعت و بیرون و درون را در کنار هم می گذارد
سَنُرِیهِمْ آیاتِنا فِی الْآفاقِ وَ فِی أَنْفُسِهِمْ حَتّی یتَبَینَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَ وَ لَمْ یکفِ بِرَبِّک أَنَّهُ عَلی کلِّ شَیءٍ شَهِیدٌ [فصلت/۵۳] .
رابطه انسان با طبیعت رابطه مرغ با قفس ، زندانی به زندان دیگر است ، و یوسف با چاه کنعان است یانه؟ بلکه در اسلام رابطه انسان با طبیعت رابطه کشاورز است با مزرعه و بازرگان است با بازار ، تجارت و عابد است با معبد.
اینها وسیله است نه هدف.
قال (ص) : الدنیا مزرعة الآخرة [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۶۷] .
عن امیر المومنین (ع) : وَ مَتْجَرُ أَوْلِیاءِ اللَّهِ اکتَسَبُوا فِیهَا الرَّحْمَةَ وَ رَبِحُوا فِیهَا الْجَنَّةَ [نهج‌البلاغة ، ص۴۹۲] .
وَ بِالْإِیمَانِ یعْمَرُ الْعِلْمُ وَ بِالْعِلْمِ یرْهَبُ الْمَوْتُ وَ بِالْمَوْتِ تُخْتَمُ الدُّنْیا وَ بِالدُّنْیا تُحْرَزُ الْآخِرَةُ [نهج‌البلاغة ، ص۲۱۹] .
دنیا پرستی مذمت دارد
– علی (علیه السلام) در مقابل کسی که مذمت دنیا می کرد فرمودند : " دنیا تو را فریب نداد ، تو فریب خوردی ، کی دنیا تو را گول زد".
وَ قَالَ (ع) وَ قَدْ سَمِعَ رَجُلًا یذُمُّ الدُّنْیا : أَیهَا الذَّامُّ لِلدُّنْیا الْمُغْتَرُّ بِغُرُورِهَا الْمَخْدُوعُ بِأَبَاطِیلِهَا أَ تَغْتَرُّ بِالدُّنْیا ثُمَّ تَذُمُّهَا أَنْتَ الْمُتَجَرِّمُ عَلَیهَا أَمْ هِی الْمُتَجَرِّمَةُ عَلَیک مَتَی اسْتَهْوَتْک أَمْ مَتَی غَرَّتْک أَ بِمَصَارِعِ آبَائِک مِنَ الْبِلَی أَمْ بِمَضَاجِعِ أُمَّهَاتِک تَحْتَ الثَّرَی کمْ عَلَّلْتَ بِکفَّیک وَ کمْ مَرَّضْتَ بِیدَیک تَبْتَغِی لَهُمُ الشِّفَاءَ وَ تَسْتَوْصِفُ لَهُمُ الْأَطِبَّاءَ غَدَاةَ لَا یغْنِی عَنْهُمْ دَوَاوک وَ لَا یجْدِی عَلَیهِمْ بُکاوک لَمْ ینْفَعْ أَحَدَهُمْ إِشْفَاقُک وَ لَمْ تُسْعَفْ فِیهِ بِطَلِبَتِک وَ لَمْ تَدْفَعْ عَنْهُ بِقُوَّتِک وَ قَدْ مَثَّلَتْ لَک بِهِ الدُّنْیا نَفْسَک وَ بِمَصْرَعِهِ مَصْرَعَک إِنَّ الدُّنْیا دَارُ صِدْقٍ لِمَنْ صَدَقَهَا وَ دَارُ عَافِیةٍ لِمَنْ فَهِمَ عَنْهَا وَ دَارُ غِنًی لِمَنْ تَزَوَّدَ مِنْهَا وَ دَارُ مَوْعِظَةٍ لِمَنِ اتَّعَظَ بِهَا مَسْجِدُ أَحِبَّاءِ اللَّهِ وَ مُصَلَّی مَلَائِکةِ اللَّهِ وَ مَهْبِطُ وَحْی اللَّهِ وَ مَتْجَرُ أَوْلِیاءِ اللَّهِ اکتَسَبُوا فِیهَا الرَّحْمَةَ وَ رَبِحُوا فِیهَا الْجَنَّةَ فَمَنْ ذَا یذُمُّهَا وَ قَدْ آذَنَتْ بِبَینِهَا وَ نَادَتْ بِفِرَاقِهَا وَ نَعَتْ نَفْسَهَا وَ أَهْلَهَا فَمَثَّلَتْ لَهُمْ بِبَلَائِهَا الْبَلَاءَ وَ شَوَّقَتْهُمْ بِسُرُورِهَا إِلَی السُّرُورِ رَاحَتْ بِعَافِیةٍ وَ ابْتَکرَتْ

بِفَجيعَةٍ تَرْغِيباً وَ تَرْهِيباً وَ تَخْوِيفاً وَ تَحْذِيراً فَذَمَّهَا رِجَالٌ غَدَاةَ النَّدَامَةِ وَ حَمِدَهَا آخَرُونَ يوْمَ الْقِيامَةِ ذَكرَتْهُمُ الدُّنْيا فَتَذَكرُوا وَ حَدَّثَتْهُمْ فَصَدَّقُوا وَ وَعَظَتْهُمْ فَاتَّعَظُوا [نهج‌البلاغة ، ص۴۹۲] .

دنیا محل سجده دوستان خداست.

عده‌ای قبل از اسلام می‌گویند : خداوند روح را در عالم دیگر کامل ، بعد به این قفس دنیا آورده.

صدر المتالهین در جواب از این آیه استفاده کرده که :

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظاماً فَكسَوْنَا الْعِظامَ لَحْماً ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبارَك اللَّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِينَ [مومنون/۱۴] .

یعنی روح زائیده همین طبیعت است.

۳. انسان از چنددیدگاه

۱-مکتب حکمت :

انسان کامل انسان حکیم است

به عقیده فلاسفه انسان کامل ، انسانی است که عقلش به کمال رسیده و اندام هستی در ذهنش نقش بسته با فکر و استدلال.

۲-مکتب عشق : جهان و عالم هستی بر عشق استوار و کمال انسان در عشق به خداست و عقل وسیله‌ای است برای رسیدن به آن عشق.

۳-مکتب سوفسطائی :

اساس این مکتب بر اصل تنازع بقاء است.

گویند زندگی بشر با جنگ تامین می‌شود. فروید و جدی در این رابطه استدلال می‌کند به :

الف) الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيارِهِمْ بِغَيرِ حَقٍّ إِلاَّ أَنْ يقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَ لَوْ لا دَفْعُ اللَّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِيعٌ وَ صَلَواتٌ وَ مَساجِدُ يذْكرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كثِيراً وَ لَينْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ ينْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِى عَزِيزٌ [حج/۴۰] .

ب) فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ وَ آتاهُ اللَّهُ الْمُلْك وَ الْحِكمَةَ وَ عَلَّمَهُ مِمّا يشاءُ وَ لَوْ لا دَفْعُ اللَّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لكنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعالَمِينَ [بقره/۲۵۱] .

اصل این مکتب به دست نیچه آلمانی اختراع و حق را به زور و قدرت می‌دهد.

و اخیرا با استفاده ازان الحیاه عقیده و جهاد

جواب :

اولا : این آیات در مقابل حرف کشیش است که می‌گوید : باید صلح کل بود و جنگ مطلقا محکوم است.

ثانیا : روایت سندی ندارد.

ثالثا : قرآن می‌گوید : حق و در راه آن جهاد است ، چون هر عقیده‌ای که حق نیست

روح انسان مانند دریا دارای جزر و مد است.

قَالَ النَّبِی (ص) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ إِقْبَالًا وَ إِدْبَاراً فَإِذَا أَقْبَلَتْ فَتَنَفَّلُوا وَ إِذَا أَدْبَرَتْ فَعَلَيكمْ بِالْفَرِيضَةِ [الکافی ، ج۳ ، ص۴۵۴] .

انسان در مکتب قرآن :

۱-هر که زور دارد کامل نیست :

وَ نادى فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهِ قالَ يا قَوْمِ أَ لَيسَ لِى مُلْك مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرِى مِنْ تَحْتِى أَ فَلا تُبْصِرُونَ [زخرف/۵۱] .
أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِى حاجَّ إِبْراهِيمَ فِى رَبِّهِ أَنْ آتاهُ اللّهُ الْمُلْك إِذْ قالَ إِبْراهِيمُ رَبِّى الَّذِى يحْيى وَ يمِيتُ قالَ أَنَا أُحْيى وَ أُمِيتُ قالَ إِبْراهِيمُ فَإِنَّ اللّهَ يأْتِى بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِها مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِى كفَرَ وَ اللّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الظّالِمِينَ [بقره/۲۵۸] .
كذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَ عادٌ وَ فِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتادِ [ص/۱۲] .
۲-هر که مرفه‌تر است کامل نیست :
إِنَّ اللّهَ يدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ الَّذِينَ كفَرُوا يتَمَتَّعُونَ وَ يأْكلُونَ كما تَأْكلُ الْأَنْعامُ وَ النّارُ مَثْوىً لَهُمْ [محمد/۱۲] .
الَّتِى لَمْ يخْلَقْ مِثْلُها فِى الْبِلادِ [فجر/۸] .
۳-هر که علم و منطق دارد ولی ایمان ندارد کامل نیست :
أَ فَرَأَيتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَ أَضَلَّهُ اللّهُ عَلى عِلْمٍ وَ خَتَمَ عَلى سَمْعِهِ وَ قَلْبِهِ وَ جَعَلَ عَلى بَصَرِهِ غِشاوَةً فَمَنْ يهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّهِ أَ فَلا تَذَكرُونَ [جاثیه/۲۳] .
شیطان علم داشت ایمان نداشت.
۴-عشق و سوز دارد :
وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّهِ أَنْداداً يحِبُّونَهُمْ كحُبِّ اللّهِ وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ وَ لَوْ يرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يرَوْنَ الْعَذابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً وَ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعَذابِ [بقره/۱۶۵] .
۵-هر که پول دارد کامل نیست :
وَ الَّذِينَ يكنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا ينْفِقُونَها فِى سَبِيلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِيمٍ [توبه/۳۴] .
وَ كانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقالَ لِصاحِبِهِ وَ هُوَ يحاوِرُهُ أَنَا أَكثَرُ مِنْك مالاً وَ أَعَزُّ نَفَراً [کهف/۳۴] .
۶-هر که حسب و نسب دارد کامل نیست :
تَبَّتْ يدا أَبِى لَهَبٍ وَ تَبَّ [مسد/۱] .
وَ بَنِينَ شُهُوداً [مدثر/۱۳] .

۱۰. آفات تکامل

۱. حسد

وَ مِنْ شَرِّ حاسِدٍ إِذا حَسَدَ [فلق/۵] .
داستان : در زمان یکی از خلفا مرد ثروتمندی بود که در همسایگی‌اش رقیبی داشت که به او حسادت ورزیده ، آرام نمی گرفت. غلامی خرید ، مدتی او را تربیت و با تطمیع به زر و پول او را راضی کرد تا شبانه بالای پشت بام همسایه سر اربابش را ببرد تا فردا همسایه و رقیب را به جرم قتل گرفته ، زندان کرده و قصاص کنند و غلام هم پولها را بر دارد و فرار کند و آزاد شود. فردای آن روز همسایه گرفتار شد ، ولی غلام وجدانش آرام نگرفت و ماجرا را افشا کرد و مرد در آتش حسادت خود سوخت.

۲. حب دنیا

چرا حب دنیا انسان را زمین گیر می کند؟
به خاطر اینکه انسان موجودی است که می‌خواهد از دنیا پرواز کند. دنیا ظرف نشو و نمای انسان است. دنیا مدفن انسان

نیست. انسان می آید در این دنیا نشو و نمائی می‌کند تا آنجا که این دنیا ظرفیت آن نشو و نما را برای انسان دارد. بعد از آن انسان به محل دیگری منتقل می‌شود ، نشو و نمایش نوع دیگری است. پس تا آن زمان که انسان از دنیا فاصله می‌گیرد و پشت به دنیا می‌کند و می‌خواهد دنیا را رها کند در حال اوج است. این موجود در حال اوج اگر چیزی از دنیایش در نظرش لذید و جالب شد. این جاذبه انسان را از اوج ما پائین می‌کشد و منحط می‌کند.

۳. نتیجه عدم تکامل انسان از نگاه قرآن

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک فَهِی کالْحِجارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَ إِنَّ مِنَ الْحِجارَةِ لَما يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهارُ وَ إِنَّ مِنْها لَما يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْماءُ وَ إِنَّ مِنْها لَما يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّهِ وَ مَا اللّهُ بِغافِلٍ عَمّا تَعْمَلُونَ [بقره/۷۴] .

خَتَمَ اللّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ وَ عَلی سَمْعِهِمْ وَ عَلی أَبْصارِهِمْ غِشاوَةٌ وَ لَهُمْ عَذابٌ عَظِيمٌ [بقره/۷] .

وَ مِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيک وَ جَعَلْنا عَلی قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَنْ يَفْقَهُوهُ وَ فِی آذانِهِمْ وَقْراً وَ إِنْ يَرَوْا كُلَّ آيَةٍ لا يُومِنُوا بِها حَتّی إِذا جاوک يجادِلُونَک يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هذا إِلاّ أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [انعام/۲۵] .

رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوالِفِ وَ طُبِعَ عَلی قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَفْقَهُونَ [توبه/۸۷] .

أَ وَ لَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِها أَنْ لَوْ نَشاءُ أَصَبْناهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَ نَطْبَعُ عَلی قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا يَسْمَعُونَ [اعراف/۱۰۰] .

۱۱. انسان و آزادی

۱. آزادی عقیده

۱–وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شاءَ فَلْيُومِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْيَكْفُرْ إِنّا أَعْتَدْنا لِلظّالِمِينَ ناراً أَحاطَ بِهِمْ سُرادِقُها وَ إِنْ يَسْتَغِيثُوا يُغاثُوا بِماءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِی الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرابُ وَ ساءَتْ مُرْتَفَقاً [كهف/۲۹] .

۲–إِنّا هَدَيناهُ السَّبِيلَ إِمّا شاكِراً وَ إِمّا كَفُوراً [إنسان/۳] .

۳–أ أَ فَلَمْ يَيأَسِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشاءُ اللّهُ لَهَدَی النّاسَ جَمِيعاً وَ لا يَزالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِما صَنَعُوا قارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيباً مِنْ دارِهِمْ حَتّی يَأْتِی وَعْدُ اللّهِ إِنَّ اللّهَ لا يُخْلِفُ الْمِيعادَ [رعد/۳۱] .

وسوسه‌ها جبر آور نیست؟

ما کان لی علیکم من سلطان الا ان دعوتکم فاستجبتم لی

محیط جبر آور نیست : ضرب الله مثلا للذین آمنوا امراه فرعون

حضرت یوسف در کاخ عزیز مصر

مصعب در خانه مجلل

رهبران سیاسی جبر آور نیستند

لولا انتم لکنا مومنین

ا نحن صددناکم عن الهوی بعد اذ جائکم بل کنتم مجرمین؟؟

إِنّا هَدَيناهُ السَّبِيلَ إِمّا شاكِراً وَ إِمّا كَفُوراً [إنسان/۳] .

وَ مِنْهُمْ مَنْ يُومِنُ بِهِ وَ مِنْهُمْ مَنْ لا يُومِنُ بِهِ وَ رَبُّک أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ [يونس/۴۰] .

انسان انتخاب گر است

فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِک الَّذِينَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِک هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۷ و ۱۸] .

۲. آزادی برای آزمایش

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَيهُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً [كهف/۷] .
وَ مِنْهُمْ مَنْ يومِنُ بِهِ وَ مِنْهُمْ مَنْ لا يومِنُ بِهِ وَ رَبُّک أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ [يونس/۴۰] .
۳. مسئوليت در مقابل آزادى اعضاء و جوارح
۱-وَ لا تَقْفُ ما لَيسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفؤادَ كلُّ أُولئِک كانَ عَنْهُ مَسْولاً [اسراء/۳۶] .
۲-وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْولُونَ [صافات/۲۴] .
۳-وَ ما لَكمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِينَ يقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْيةِ الظّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک وَلِيا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک نَصِيراً [نساء/۷۵] .
۴-فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيهِمْ وَ لَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ [اعراف/۶] .
۵-ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ [تكاثر/۸] .
سوالات قيامت :
عن أبيه أمير المؤمنين على بن أبى طالب (ع) قال : قال : رسول الله (ص) : "لا يزول قدم عبد يوم القيامة حتى يسأل عن أربعة أشياء عن شبابه فيما أبلاه و عن عمره فيما أفناه و عن ماله من أين اكتسبه و فيما أنفقه و عن حبنا أهل البيت" [فضائل‌الشيعة ، ص۷] .
۴. پاداش و جزا براى داشتن اختيار و آزادى انسان است
۱-لَيسَ بِأَمانِيكمْ وَ لا أَمانِی أَهْلِ الْكتابِ مَنْ يعْمَلْ سُوءاً يجْزَ بِهِ وَ لا يجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّهِ وَلِيا وَ لا نَصِيراً [نساء/ ۱۲۳] .
۲-فَمَنْ يعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا كفْرانَ لِسَعْيِهِ وَ إِنّا لَهُ كاتِبُونَ [انبياء/۹۴] .
۳-وَ لِكلٍّ دَرَجاتٌ مِمّا عَمِلُوا وَ ما رَبُّک بِغافِلٍ عَمّا يعْمَلُونَ [انعام/۱۳۲] .
وَ لِكلٍّ دَرَجاتٌ مِمّا عَمِلُوا وَ لِيوَفِّيهُمْ أَعْمالَهُمْ وَ هُمْ لا يظْلَمُونَ [احقاف/۱۹] .
۴-إِنَّهُ مَنْ يتَّقِ وَ يصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لا يضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ [يوسف/۹۰] .
۵-لا يصيبهم ضما و لا نصب و لا مخمصه فى سبيل الله و لايطوون موطا يغيظ الكفار و لاينالون من عدو نيلا الا كتب لهم به عمل صالح [توبه ، ۱۲۰] .
۶- پاداش چند برابر در مقابل كار نيک :
فيضاعفه اضعافا كثيره [انعام ، ۱۶۰] .
من جاء بالحسنه فله عشر امثالها [انعام ، ۱۶۰] .
انما يوفى الصابرون اجرهم بغير حساب [زمر ، ۱۰] .
فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِينَ يسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِک الَّذِينَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِک هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۷ و ۱۸] .
وَ قالَ الشَّيطانُ لَمّا قُضِی الْأَمْرُ إِنَّ اللّهَ وَعَدَكمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَ وَعَدْتُكمْ فَأَخْلَفْتُكمْ وَ ما كانَ لِی عَلَيكمْ مِنْ سُلْطانٍ إِلاّ أَنْ دَعَوْتُكمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِی فَلا تَلُومُونِی وَ لُومُوا أَنْفُسَكمْ ما أَنَا بِمُصْرِخِكمْ وَ ما أَنْتُمْ بِمُصْرِخِی إِنِّی كفَرْتُ بِما أَشْرَكتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظّالِمِينَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [ابراهيم/۲۲] .
وَ ما تَشاونَ إِلاّ أَنْ يشاءَ اللّهُ رَبُّ الْعالَمِينَ [تكوير/۲۹] .
وَ قُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكمْ فَمَنْ شاءَ فَلْيومِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْيكفُرْ إِنّا أَعْتَدْنا لِلظّالِمِينَ ناراً أَحاطَ بِهِمْ سُرادِقُها وَ إِنْ يسْتَغِيثُوا يغاثُوا بِماءٍ كالْمُهْلِ يشْوِی الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرابُ وَ ساءَتْ مُرْتَفَقاً [كهف/۲۹] .

إنّا هَدَيناهُ السَّبِيلَ إمّا شاكراً وَ إمّا كفُوراً [انسان/۳] .
۵. مذهب حق (امر بين الامرين) است
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَا جَبْرَ وَ لَا تَفْوِيضَ وَ لَكنْ أَمْرٌ بَينَ أَمْرَينِ قَالَ : قُلْتُ وَ مَا أَمْرٌ بَينَ أَمْرَينِ؟ قَالَ : مَثَلُ ذَلِك رَجُلٌ رَأَيتَهُ عَلَى مَعْصِيةٍ فَنَهَيتَهُ فَلَمْ ينْتَهِ فَتَرَكتَهُ فَفَعَلَ تِلْك الْمَعْصِيةَ فَلَيسَ حَيثُ لَمْ يقْبَلْ مِنْك فَتَرَكتَهُ كنْتَ أَنْتَ الَّذِي أَمَرْتَهُ بِالْمَعْصِيةِ [الكافي ، ج۱ ، ص ۱۶۰] .
۱۲. حساب وكتاب در مقابل اختيار انسان است
انسان در گرو اعمال خويش است
كلُّ نَفْسٍ بِما كسَبَتْ رَهِينَةٌ [مدثر/۳۸] .
لا يكلِّفُ اللّهُ نَفْساً إلاّ وُسْعَها لَها ما كسَبَتْ وَ عَلَيها مَا اكتَسَبَتْ [بقره/۲۸۶] .
لَيسَ بِأَمانِيكمْ وَ لا أَمانِي أَهْلِ الْكتابِ مَنْ يعْمَلْ سُوءاً يجْزَ بِهِ وَ لا يجِدْ لَهُ مِنْ دُونِ اللّهِ وَلِيا وَ لا نَصِيراً [نساء/۱۲۳] .
مسئوليت
۱- مسئوليت مقدماتي دارد ۱- تمايل و رغبت (انگيزه) ۲- علم ۳- قدرت
علم و قدرت شرط تكليف است ، اگر علم و قدرت باشد ، ولي انگيزه نباشد به تكليف عمل نخواهد شد.
۲- هر كسي مسوول كار خويش است ، هر چه كني به خود كني.
إنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكمْ وَ إنْ أَسَأْتُمْ فَلَها فَإذا جاءَ وَعْدُ الآخِرَةِ لِيسُوءوا وُجُوهَكمْ وَ لِيدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كما دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ لِيتَبِّرُوا ما عَلَوْا تَتْبِيراً [اسراء/۷] .
۳- انسان مسئول كارهاي خود و آثار آنها در دراز مدت است.
إنّا نَحْنُ نُحي الْمَوْتي وَ نَكتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ وَ كلَّ شَيءٍ أَحْصَيناهُ فِي إمامٍ مُبِينٍ [يس/۱۲] .
عَلِمَتْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ وَ أَخَّرَتْ [انفطار/۵] .
الَّذِينَ يلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُومِنِينَ فِي الصَّدَقاتِ وَ الَّذِينَ لا يجِدُونَ إلاّ جُهْدَهُمْ فَيسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّهُ مِنْهُمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [توبه/۷۹] .
وَ لا تَقْفُ ما لَيسَ لَك بِهِ عِلْمٌ إنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ كلُّ أُولئِك كانَ عَنْهُ مَسْولاً [اسراء/۳۶] .
ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ [تكاثر/۸] .
۱۳. هرچه كني به خود كني
وَ وُضِعَ الْكتابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمّا فِيهِ وَ يقُولُونَ يا وَيلَتَنا ما لِهذَا الْكتابِ لا يغادِرُ صَغِيرَةً وَ لا كبِيرَةً إلاّ أَحْصاها وَ وَجَدُوا ما عَمِلُوا حاضِراً وَ لا يظْلِمُ رَبُّك أَحَداً [كهف/۴۹] .
يوْمَ تَجِدُ كلُّ نَفْسٍ ما عَمِلَتْ مِنْ خَيرٍ مُحْضَراً وَ ما عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَينَها وَ بَينَهُ أَمَداً بَعِيداً وَ يحَذِّرُكمُ اللّهُ نَفْسَهُ وَ اللّهُ رَوفٌ بِالْعِبادِ [ال عمران/۳۰] .
هرچه غير از خدا را بپرستيم همان مي‌شويم
يوْمَ ينْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْواجاً [نبا/۱۸] .
گروهي به شكل مورچه و يا بوزينه و..محشور مي شويم.
يحشر الناس علي نياتهم [مسند احمد ، ج۲ ، ص۳۹۲] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ إِنِّی کُنْتُ أُکْثِرُ الْغَزْوَ وَ أُبْعِدُ فِی طَلَبِ الْأَجْرِ وَ أُطِیلُ الْغَیْبَةَ فَحُجِرَ ذَلِکَ عَلَیَّ فَقَالُوا لَا غَزْوَ إِلَّا مَعَ إِمَامٍ عَادِلٍ فَمَا تَرَى أَصْلَحَکَ اللَّهُ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنْ شِئْتَ أَنْ أُجْمِلَ لَکَ أَجْمَلْتُ وَ إِنْ شِئْتَ أَنْ أُلَخِّصَ لَکَ لَخَّصْتُ فَقَالَ بَلْ أَجْمِلْ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَحْشُرُ النَّاسَ عَلَى نِیَّاتِهِمْ یَوْمَ الْقِیَامَةِ [الکافی ، ج۵ ، ص۲۰] .

شخصی به امام زین العابدین (ع) در عرفات گفت : امسال حاجی زیاد است. حضرت فرمودند :

ابْنَ کَثِیرٍ قَالَ : حَجَجْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَلَمَّا صِرْنَا فِی بَعْضِ الطَّرِیقِ صَعِدَ عَلَى جَبَلٍ فَأَشْرَفَ فَنَظَرَ إِلَى النَّاسِ فَقَالَ : مَا أَکْثَرَ الضَّجِیجَ وَ أَقَلَّ الْحَجِیجَ فَقَالَ لَهُ دَاوُدُ الرَّقِّی : یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! هَلْ یَسْتَجِیبُ اللَّهُ دُعَاءَ هَذَا الْجَمْعِ الَّذِی أَرَى؟ قَالَ : وَیحَک یا أَبَا سُلَیمَانَ! إِنَّ اللَّهَ لا یغْفِرُ أَنْ یشْرَک بِهِ الْجَاحِدُ لِوَلَایةِ عَلِی (ع) کعَابِدِ الْوَثَنِ الْخَبَرَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۵۷] .

۱۴. انسان از ابتدا تا انتها مرگ آخر خط نیست

۱. انصاف

۱. انصاف در حکومت

۱ ـ انصاف و نفی گروه گرائی و خطر دربار و مریدبازی :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَنْصِفِ اللَّهَ وَ أَنْصِفِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِک وَ مِنْ خَاصَّةِ أَهْلِک وَ مَنْ لَک فِیهِ هَوًى مِنْ رَعِیتِک فَإِنَّک إِلَّا تَفْعَلْ تَظْلِمْ وَ مَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ کانَ اللَّهُ خَصْمَهُ دُونَ عِبَادِهِ وَ مَنْ خَاصَمَهُ اللَّهُ أَدْحَضَ حُجَّتَهُ وَ کانَ لِلَّهِ حَرْباً حَتَّى ینْزِعَ أَوْ یتُوبَ وَ لَیسَ شَیءٌ أَدْعَى إِلَى تَغْییرِ نِعْمَةِ اللَّهِ وَ تَعْجِیلِ نِقْمَتِهِ مِنْ إِقَامَةٍ عَلَى ظُلْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِیعٌ دَعْوَةَ الْمُضْطَهَدِینَ وَ هُوَ لِلظَّالِمِینَ بِالْمِرْصَاد [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۲ ـ تو که حاکم هستی در میان دو گروه قرار گرفته‌ای ،

خدا و مردم ، خودت و اهل و دربارت و باید در این میان مراعات حق را بکنی

۳ ـ یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا کونُوا قَوّامینَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلی أَنْفُسِکمْ أَوِ الْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبینَ إِنْ یکنْ غَنِیا أَوْ فَقیراً فَاللّهُ أَوْلی بِهِما فَلا تَتَّبِعُوا الْهَوی أَنْ تَعْدِلُوا [نساء/۱۳۵] .

۴ ـ قُلْ إِنْ کانَ آباؤُکمْ وَ أَبْناؤُکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فی سَبیلِه [توبه/۲۴] .

۵ ـ وَ لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلی أَلاّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوی [مائده/۸] .

۲. انصاف در گفتگو

إِنّا أَوْ إِیاکمْ لَعَلی هُدیً أَوْ فی ضَلالٍ مُبین [سبأ/۲۴] .

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تُلْهِکمْ أَمْوالُکمْ وَ لا أَوْلادُکمْ عَنْ ذِکرِ اللّهِ وَ مَنْ یفْعَلْ ذلِک فَأُولئِک هُمُ الْخاسِرُون [منافقون/۹] .

۳. بی انصافی زبیر

زبیر در جمل تحت تأثیر نصایح امام علی (ع) قرار گرفته و توبه کرد. لکن فرزندش گفت تو از علی (ع) ترسیدی یا خواهند گفت ترسیده ای. پدر را به تعصب واداشت و به جهنم فرستاد.

۴. مباحث انصاف

اصولاً ـ مباحث و مطالب بحث تعصّب (تعصّب قبیله‌ای ، نژادی ، منطقه‌ای و...) که بررسی شده همه در مسأله انصاف و عدم گروه‌گرایی مطرح است.

۱. انقلاب فرهنگی

۱. مشتقات انقلاب فرهنگی

روزی حضرت علی (ع) پس از نقل بخشی از پیشگوئی‌های پیامبر (مقداری در بین دوستانش درد دل کرد سپس فرمود : والیان پیش از من اعمالی را انجام دادند که خلاف عمل رسول خدا (ص) بود و عمدا هم انجام دادند. عهد پیامبر (ص) را شکستند و سنّتش را تغییر دادند و اگر امروز من مردم را وادار به ترک آنها و توصیه به سنّت پیامبر (ص) کنم ، لشکرم پراکنده می‌شوند. من می‌مانم و عدّه کمی از شیعیانم.

اگر فدک را به ورثه فاطمه (سلام الله علیها) برگردانم

اگر آنچه را که رسول خدا (ص) به کسانی واگذار کرده و تا امروز واگذار نشده تقسیم کنم

اگر خانه جعفر را به ورثه‌اش بازگردانم و از مسجدی منهدم نمایم

قضاوت‌های ظالمانه‌ای در مورد من می‌شود.

اگر تقسیم اراضی خیبر را برمی گرداندم و دیوان عطایا را محو می‌کردم و به طور مساوی تقسیم می‌کردم

خزانه مسلمین را در اختیار اغنیاء نمی‌گذاشتم.

خمس را طبق رفتار پیامبر (ص) مصرف می‌کردم ، مسح برای خفین را حرام می‌کردم ، بر نبیذ حد جاری می‌کردم

متعتین را حلال می‌کردم و... مرا تکذیب می‌کردند. [کافی ، ج۸ ، ص۵۸] .

۲. بازتاب انقلاب فرهنگی

همین که حضرت علی (ع) به کوفه آمد ، به حسن بن علی (علیهما السلام) دستور داد در میان مردم ندا دهند نمازهای مستحبی (تراویح) را در ماه رمضان به جماعت نخوانند. پس از اعلام امام حسن (ع) مردم صیحه زدند : وَا عُمَرَاهْ وَا عُمَرَاهْ

و در حدیث دیگر آمده : وَا رَمَضَانَاهْ

وقتی حضرت این عکس‌العمل را شنید فرمود بگذاریدشان هر کاری می‌خواهند بکنند و هر کس می‌خواهد بر آنان پیشنمازی گناه ، بکند. سپس این آیه را خواندند :

وَ مَنْ یشاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ ما تَبینَ لَهُ الْهُدی وَ یتَّبِعْ غَیرَ سَبیلِ الْمُومِنینَ نُوَلِّهِ ما تَوَلَّی وَ نُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَ ساءَتْ مَصیراً [نساء/۱۱۵]

.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمَّا کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) بِالْکوفَةِ أَتَاهُ النَّاسُ فَقَالُوا لَهُ اجْعَلْ لَنَا إِمَاماً یومُّنَا فِی رَمَضَانَ فَقَالَ لَهُمْ لَا وَ نَهَاهُمْ أَنْ یجْتَمِعُوا فِیهِ فَلَمَّا أَمْسَوْا جَعَلُوا یقُولُونَ ابْکوا رَمَضَانَ وَا رَمَضَانَاهْ فَأَتَی الْحَارِثُ الْأَعْوَرُ فِی أُنَاسٍ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ ضَجَّ النَّاسُ وَ کرِهُوا قَوْلَک "وَ مَنْ یشاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ ما تَبینَ لَهُ الْهُدی وَ یتَّبِعْ غَیرَ سَبیلِ الْمُومِنینَ نُوَلِّهِ ما تَوَلَّی وَ نُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَ ساءَتْ مَصیراً" (نساء–۱۱۵ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۲۷۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمَّا قَدِمَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) الْكوفَةَ أَمَرَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِى (ع) أَنْ يُنَادِى فِى النَّاسِ لَا صَلَاةَ فِى شَهْرِ رَمَضَانَ فِى الْمَسَاجِدِ جَمَاعَةً فَنَادَى فِى النَّاسِ الْحَسَنُ بْنُ عَلِى (ع) بِمَا أَمَرَهُ بِهِ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فَلَمَّا سَمِعَ النَّاسُ مَقَالَةَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِى صَاحُوا "وَا عُمَرَاهْ وَا عُمَرَاهْ" فَلَمَّا رَجَعَ الْحَسَنُ إِلَى أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) قَالَ لَهُ مَا هَذَا الصَّوْتُ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ النَّاسُ يَصِيحُونَ وَا عُمَرَاهْ وَا عُمَرَاهْ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) قُلْ لَهُمْ صَلُّوا [تهذيب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۷۰] .

ـ با اینکه بین امام و شریح در مواضعی اختلاف فتوی بود ، در عین حال تغییر دادن او آسان نبود و اصلاح قوه قضائیه ممکن نبود چون نظامی که سال‌ها کار کرده ، تغییرش بسیار مشکل است. امام به شریح فرمود تا مادامی که امر مردم سر و صورتی بگیرد ، به قضاوت ادامه بده. [مسلم بن عقیل ص۲۸۳]

۳. مظلومیتها

با تبلیغات زهرآگین دشمن و بی‌وفایی دوستان کاری کردند که حضرت علی (ع) نه تنها بر فقدان مالک اشتر گریه می کرد ، بلکه گاهی بر خودش گریه می کرد. راوی می گوید از حضرت علی (ع) شنیدم که می‌فرمود : "آنچه ما از مردم دیدیم احدی ندید." سپس گریست. [مسلم بن عقیل ، ص۳۲۷]

شاعر می گوید : گریه حضرت علی (ع) از دست مردم و ناله علی بن الحسین (علیهما السلام) از بی کسی مرا آزار می‌دهد ، مگر روزگار چه بوده و با آنها چه کرده

۱. انگیزه

۱. از نظر قرآن کریم

۱) ایمان به مبدأ : أَ لَمْ يعْلَمْ بِأَنَّ اللّهَ يرى [علق/۱۴] .

وَ أَنَّ سَعْيهُ سَوْفَ يرى [نجم/۴۰] .

۲) ایمان به معاد : فَمَنْ يعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَيراً يرَهُ [انبیاء/۹۴] .

۳) ایمان به حب او : إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الَّذِينَ يقاتلون فى سبيله صفاً كأنهم بنيان مرصوص [صف/۴] .

۴) علاقه ما به مردم : يحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إِلَيهِم [حشر/۹] .

يتِيماً ذا مَقْرَبَةٍ أَوْ مِسْكيناً ذا مَتْرَبَةٍ [بلد/۱۶– ۱۵] .

وَ أَشْعِرْ قَلْبَک الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيةِ [نهج‌البلاغة ، نامه۵۳] .

۵) تشویق مردم و تنبیه : إِنَّ صَلاتَک سَكنٌ لَهُمْ [توبه/۱۰۳] .

كنْتُمْ خَيرَ أُمَّةٍ [آل عمران/۱۱۰] .

۶) توجه به مقام انسانیت و استعدادهای نهفته : إِنِّى جاعِلٌ فِى الْأَرْضِ خَلِيفَةً [بقره/۳۰] .

۷) توجه به تلاش دیگران و تاریخ : فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُو [آل عمران/۱۴۶] .

۸) توجه به آینده روشن : وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [اعراف/۱۲۸] .

۹) توجه به وعده‌های الهی : لَنَهْدِينَّهُمْ سُبُلَن [عنكبوت/۶۹] .

۱۰) توکل و یاد امدادهای غیبی و سبب‌سازی‌ها و سبب سوزی‌های الهی (فرزند دار شدن زکریا و فرزند دار شدن مریم).

۱۱) تلقین ـ رجزهای جبهه‌ها.

۱۲) دعا : رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَینا صَبْراً [بقره/۲۵۰] .

۱۳) غیرت و تعصب : وَ ما لَکُمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ [نساء/۷۵] .

۱۴) نذر و عهد و سوگند : الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا [بقره/۱۷۷] .

۱۵) تعاون و هم دلی و هم کاری مردم : تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی [مائده/۲] .

۱۶) برنامه داشتن و نظم.

۱۷) عادت به کار و انس.

۱۸) امر به معروف : وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ [عصر/۳] .

وَ تَواصَوْا بِالْمَرْحَمَهْ [بلد/۱۷] .

۱۹) دریافت امدادهای غیبی : وَ الَّذِینَ جاهَدُوا فِینا لَنَهْدِیَنَّهُمْ سُبُلَن [عنکبوت/۶۹] .

إِنَّ مَعِی رَبِّی سَیهْدِینِ [شعرا/۶۲] .

۲۰) توجه به آثار دنیوی : وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

۲۱) توجه به یاد نیک : وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ [شعرا/۸۴] .

۲۲) توجه به تاریخ : وَ کأَینْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیونَ کثِیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّه [آل عمران/۱۴۶] .

ـ اخلاص

ـ ایجاد روحیه‌ای که آن چه خودش می‌خواهد برای دیگران هم بخواهد.

۲۳) وجود تشکیلات و سیستم : وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلی أُولِی الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِینَ یسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُم [نساء/۸۳] .

۲۵) امکانات : آتُونِی زُبَرَ الْحَدِیدِ [کهف/۹۶] .

۲۶) زیبائی : خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .

۲۷) بستگان و همکاران و اطرافیان : قُلْ لِأَزْواجِک وَ بَناتِک وَ نِساءِ الْمُومِنِینَ [احزاب/۵۹] .

وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیت [بقره/۱۲۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) إِنَّ مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ أَنْ یکونَ مَتْجَرُهُ فِی بَلَدِهِ وَ یکونَ خُلَطَاوهُ صَالِحِینَ وَ یکونَ لَهُ وُلْدٌ یسْتَعِینُ بِهِمْ [کافی ، ج۵ ، ص۲۵۷] .

۲۸) مردم دوستی و احساس بعضکم من بعض : حَرِیصٌ عَلَیکمْ بِالْمُومِنِینَ رَوفٌ رَحِیم [توبه/۱۲۸] .

۲۹) مشاهده آثار کار در دنیا : لِلَّذِینَ أَحْسَنُوا فِی هذِهِ الدُّنْیا حَسَنَةٌ [نحل/۳۰] .

۳۰) دعای خیر مردم.

۳۱) در آمدهای مادی : أَسْبِغْ عَلَیهِمُ الْأَرْزَاقَ [نهج‌البلاغهْ ، نامه۵۳] .

۳۲) انجام کار در زمان مناسب : وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یسْتَغْفِرُون [ذاریات/۱۸] .

لا تَنْفِرُوا فِی الْحَر [توبه/۸۱] .

۳۳) انجام کار در مکان مناسب : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَلَاةٌ فِی مَسْجِدِی هَذَا تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ عَشَرَةَ آلَافِ صَلَاةٍ فِی غَیرِهِ مِنَ الْمَسَاجِدِ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ فَإِنَّ الصَّلَاةَ فِیهِ تَعْدِلُ مِائَةَ أَلْفِ صَلَاةٍ [بحارالأنوار ، ج ۸۰ ، ص۳۶۹] .

۳۴) انجام کار با همکار هم‌سلیقه : هارُونَ أَخِی اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی [طه/۳۱–۳۰] .

۳۵) ایمان به مدیریت و لیاقت رئیس و مسئول : قالُوا یا ذَا الْقَرْنَینِ [کهف/۹۴] .

۳۶) امنیت شغلی و مالی و عرضی : إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیها وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَ وَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ فَرِیضَةً مِنَ اللّهِ وَ اللّهُ عَلِیمٌ حَکیمٌ [توبه/۶۰] .

۳۷) دیدن کار دیگران در سیر و سیاحت : فَسِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُروا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُکذِّبِین [آل عمران/۱۳۷] .

۳۸) تخصّص و کاردانی : قالَ اجْعَلْنِی عَلی خَزائِنِ الْأَرْضِ إِنِّی حَفِیظٌ عَلِیمٌ [یوسف/۵۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا کمَیلُ مَا مِنْ حَرَکةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِیهَا إِلَی مَعْرِفَةٍ [بحارالأنوار ، ج۷۴، ص۲۶۹] .

۳۹) توجّه به خطر بیکاری و بیعاری : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَی کلَّهُ عَلَی النَّاسِ [کافی ، ج۵ ، ص۷۲] .

۴۰) جرأت : وَ لا تَنِیا فِی ذِکرِی [طه/۴۲] .

۴۱) ایمان به قداست و ارزش کار : وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ وَ إِسْماعِیلُ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا إِنَّک أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیم [بقره/۱۲۷] .

۴۲) ایمان به این که به هدف برسد یا نرسد.

۴۳) صلح و صفا : إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰] .

رُحَماءُ بَینَهُم [فتح/۲۹] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یا زهری و ما علیك أن تجعل المسلمین منك بمنزلة أهل بیتك [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۳۰] .

۸۹) نقش تعطیلات و رکودهای موقّت : مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُم [توبه/۳۶] .

وَ لَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِینَ اعْتَدَوْا مِنْکمْ فِی السَّبْت [بقره/۶۵] .

۹۰) جامعه سالم

۹۱) احساس این که همه مردم به نحوی به کار مشغولند.

۹۲) بازدیدها و آموزش‌های ضمن خدمت و فرصت‌های مطالعاتی

۹۳) نام‌گزاری خیابان‌ها ، تمبرها و...

۹۴) تخفیف کار برای افراد ضعیف : الْآنَ خَفَّفَ اللّهُ عَنْکمْ وَ عَلِمَ أَنَّ فِیکمْ ضَعْفا [انفال/۶۶] .

۹۵) القاء محبّت و علاقه به کار از طرف خداوند

۹۶) یاد الطاف خداوند در صحنه‌های سخت

۹۷) مرخّصی دادن به افراد بی‌غرض : فَإِذَا اسْتَأْذَنُوک لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ [نور/۶۲] .

۹۸) تأمین مسائل جنسی : وَ الَّذِینَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ إِلاّ عَلی أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَکتْ أَیمانُهُم [مومنون/۶-۵] .

۱۰۱) آسان بودن تکلیف : لا یرِیدُ بِکمُ الْعُسْر [بقره/۱۸۵] .

أَیاماً مَعْدُودات [بقره/۱۸۴] .

(دنیا کوچک است؛ از آن بگذریم.)

۱۰۲) محبوب بودن کسی که تکلیف می‌کند و سابقه او : فَقَدْ لَبِثْتُ فِیکمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِهِ [یونس/۱۶] .

۱۰۳) بیان تدریجی و روان تکلیف : وَ لَقَدْ یسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّکرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّکر [قمر/۱۷] .

لِتَقْرَأَهُ عَلَی النّاسِ عَلی مُکث [اسراء/۱۰۶] .

۱۰۴) سابقه دستور : شَرَعَ لَکمْ مِنَ الدِّینِ ما وَصّی بِهِ نُوحاً وَ الَّذِی أَوْحَینا إِلَیک وَ ما وَصَّینا بِهِ إِبْراهِیمَ وَ مُوسی وَ عِیسی أَنْ

أَقِيمُوا الدِّينَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ [شوری/۱۳] .

۱۰۵) اساس انگیزه = نیاز (فردی ، اجتماعی)

نیاز فردی : جسمی ، روحی

۱۰۷) به حساب آوردن کارهای قبلی و کارهای دیگر او : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا آمِنُو [نساء/۱۳۶] .

۱۰۸) علم و آگاهی : قَالَ الرِّضَا (ع) : فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۳۰] .

۱۰۹) عرضه کار به شخصیت‌ها : (روایاتی در مورد این‌که هر هفته ، کار شما را امام زمان (عجّل اللّه تعالی فرجه الشّریف) می‌بیند.)

اگر بدانیم این فیلم را فلان رهبر می‌بیند ، بهتر بازی می کنیم.

۱۱۰) تجلیل از کسانی که قبل خدماتی داشته‌اند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَينَ ابْنُ التَّيهَانِ وَ أَينَ ذُو الشَّهَادَتَينِ وَ أَينَ نُظَرَاوهُمْ مِنْ إِخْوَانِهِمُالَّذِينَ تَعَاقَدُوا عَلَى الْمَنِيةِ وَ أُبْرِدَ بِرُءُوسِهِمْ إِلَى الْفَجَرَةِ [نهج‌البلاغة ، خطبه۱۸۲] .

۱۱۱) پیش گام بودن مسئولین در انجام تکلیف

۱۱۲) انتظار و توقّع مردم

۱۱۳) رودرواسی و حیا

۱۱۴) اتّصال کار به مقام برتر : مَنْ یطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّه [نساء/۸۰] .

إِنَّ الَّذِینَ یبایعُونَک إِنَّما یبایعُونَ اللّه [فتح/۱۰] .

۲.از نظر اهل بیت علیهم السلام

در آمدهای مادی : أَسْبِغْ عَلَيهِمُ الْأَرْزَاقَ [نهج‌البلاغة ، نامه۵۳] .

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : یا زهری و ما علیك أن تجعل المسلمین منك بمنزلة أهل بیتك [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۳۰] .

۴۴) عدالت و ضابطه : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بِالْعَدْلِ تَتَضَاعَفُ الْبَرَكاتُ [غررالحکم ، ص۴۴۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : العدل نظام الإمرة [غررالحکم ، ص۳۳۹] .

۴۵) نداشتن مزاحم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ فِي الْإِسْلَامِ [معانیالأخبار ، ص۲۸۱] .

۴۷) سلامتی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَوِّ علی خِدْمَتِک جوارِحِی [بلدالأمین ، ص۱۹۱]

۱۰۸) علم و آگاهی : قَالَ الرِّضَا (ع) : فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۳۰] .

۳. ازنظر عقل

۴۸) دل آرام

۴۹) قلب سلیم

۵۰) ایمان به خود و اتّکای به نفس در سایه ایمان و اتّکال به خداوند.

۵۱) جامعه سالم و دور از فحشا و منکر و فتنه

۵۲) آگاهی بر اسرار و دید و علم

۵۳) رقابت سالم

۵۴) حاکمیت فرهنگ عمومی کار

۵۵) عفو از لغزش‌های او

۵۶) انتخاب کار بر اساس نیازهای جامعه

۵۷) انتخاب کار بر اساس تمایل قلبی

۵۸) انتخاب کاربر اساس سفارش دیگران و توصیه‌ها

۵۹) جایزه و غنایم

۶۰) سرود و ستایش و مسائل صوتی

۶۱) وجود قانون برای هرگونه تجاوز به حق فردی و اجتماعی او

۶۲) بیمه بودن و نداشتن دلهره از حوادث غیرمترقّبه

۶۳) شریک بودن در سود

۶۴) وطن دوستی

۶۵) نقش مسئولین و کارگزاران و گرایش آنها

۶۶) نقش رادیو و تلویزیون و مطبوعات

۶۷) الگوها و کار

۶۸) با مشورت دست به کار شدن

۶۹) راه‌های طی شده را رفتن

۷۰) ایجاد تنوّع‌های لازم در لباس و مکان و آهنگ و...

۷۱) کارهای مقدّس انجام دادن

۷۲) تذکرات مفید حین کار

۷۳) مقایسه میان کار خود و دیگران

۷۴) نظافت محل و وسیله و منطقه و هوا

۷۵) کارهای نیاکان و اجدادی

۷۶) وجدان کاری

۷۷) ورزش

۷۸) رفاقت با افراد برتر از خودمان

۷۹) تغافل مدیر ، نرم‌خویی ، سعه صدر او

۸۰) وجود نمایشگاه‌هایی برای عرضه کار

۸۱) تزریق هنر در کارها

۸۲) استفاده از نام زیبا ، آرم زیبا ، ادبیات ، نقّاشی و خطّاطی و...

۸۳) دسته‌جمعی کارکردن ، در یک زمان شروع کردن و پایان دادن

۸۴) خنکی و گرمی هوا و آلودگی و سلامت محیط زیست

۸۵) قدردانی و قدرشناسی

۸۶) عمومیت (همه کار کردن) نه این که عدّه‌ای فرمان دهند و عدّه‌ای کار کنند.

۸۷) پاداش بر اساس عرضه کار ، نه بر اساس ساعات اشتغال

۸۸) شروع از کارهای ساده و سبک و شیرین

۹۰) جامعه سالم

۹۱) احساس این که همه مردم به نحوی به کار مشغولند.

۹۲) بازدیدها و آموزش‌های ضمن خدمت و فرصت‌های مطالعاتی

۹۳) القا محبّت و علاقه به کار از طرف خداوند

۹۴) یاد الطاف خداوند در صحنه‌های سخت

۱. اوقات فراغت

۱. فعال کردن مساجد

۱. ارتباط محصلین ممتاز با مساجد

۲. ارتباط ورزشکاران با مساجد

۳. طرح مسابقات ورزشی متناسب با مسجد

۴. کلاس‌های تقویتی در مساجد

۵. کلاس‌های آموزش نماز و معارف و آثار و فلسفه عبادت

۲. با انواع عبادت

۱. عبادت فکری (نظری)

۱. خداشناسی :

قال الصادق (ع) : لا شیء من العبادة أکثر من معرفة [احتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۴۴.]

قال الصَّادِقُ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعِلْمُ بِاللَّهِ وَ التَّوَاضُعُ لَهُ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۲۴۷] .

۲. فقه :

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : افْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفِقْه [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۰.]

قال الکاظم (ع) : إن الفقه مفتاح البصیرة و تمام العبادة و السبب إلی المنازل الرفیعة و الرتب الجلیلة فی الدین و الدنیا [بحارالأنوار ، ج۱۰ ، ص۲۴۷.]

۳. محبت اهلبیت :

قَالالنَّبِی (ص) : فی حب أهل بیتی عشرین خصلة عشر فی الدنیا و عشر فی الآخرة أما فی الدنیا فالزهد و.... و الرغبة فی العبادة [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۱۶۳.]

قال جعفر بن محمد (ع) : حب علی عبادة [بحارالأنوار ، ج۳۹ ، ص۲۷۹.]

قال النبی (ص) : ذکر علی بن أبی طالب عبادة [بحارالأنوار ، ج۲۶ ، ص۲۲۹.]

قال الصادق (ع) : حبنا أهل البیت أفضل عبادة [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۹۱.]

۴. انتظار فرج :

قال رسول الله (ص) : أفضل العبادة انتظار الفرج [كمال‌الدين ، ج۱ ، ص۲۸۷.]

۵. یاد مرگ :

قال الرضا (ع) : ذكر الموت أفضل العبادة [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۴۶.]

۶. فکر :

عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْكَرِی (ع) قَالَ : لَيسَتِ الْعِبَادَةُ كَثْرَةَ الصِّيامِ وَ الصَّلَاةِ وَ إِنَّمَا الْعِبَادَةُ كَثْرَةُ التَّفَكرِ فِی أَمْرِ اللَّهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۸۴.]

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : كانَ أَكثَرَ عِبَادَةِ أَبِی ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ التَّفَكرُ وَ الِاعْتِبَارُ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَیءٌ غَايةٌ وَ غَايةُ الْعِبَادَةِ الْعَقْلُ [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۹۵] .

۲. عبادت عملی

۱.عبادت فردی

۱. تلاوت قرآن :

قَالَ‌النَّبِی (ص) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْقِرَاءَةُ فِی الْمُصْحَفِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۶۷.]

۲. عمل :

عن الحسن بن علی العسكری (ع) قال : أفضل العبادة العمل [كمال‌الدين ، ج۲ ، ص۶۲۴.]

۳. نماز

۴. روزه :

قال النَّبِی (ص) : أَوَّلُ الْعِبَادَةِ قَالَ أَوَّلُ الْعِبَادَةِ الصَّمْتُ وَ الصَّوْمُ [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۶.]

۵. کار و طلب حلال :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ [كافی ، ج۵ ، ص۷۸] .

.۶ دعا :

قَالَ النَّبِی (ص) : الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۳۰۰.]

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الدُّعَاءَ هُوَ الْعِبَادَةُ [كافی ، ج۲ ، ص۴۶۷.]

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الدُّعَاءُ [كافی ، ج۲ ، ص۴۶۶.]

عَنْ مُعَاوِيةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) رَجُلَينِ افْتَتَحَا الصَّلَاةَ فِی سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ فَتَلَا هَذَا الْقُرْآنَ فَكانَتْ تِلَاوَتُهُ أَكثَرَ مِنْ دُعَائِهِ وَ دَعَا هَذَا أَكثَرَ فَكانَ دُعَاؤُهُ أَكثَرَ مِنْ تِلَاوَتِهِ ثُمَّ انْصَرَفَا فِی سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ أَيهُمَا أَفْضَلُ قَالَ كلٌّ فِيهِ فَضْلٌ كلٌّ حَسَنٌ قُلْتُ إِنِّی قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ كلًّا حَسَنٌ وَ أَنَّ كلًّا فِيهِ فَضْلٌ فَقَالَ الدُّعَاءُ أَفْضَلُ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قالَ رَبُّكمُ ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَكمْ إِنَّ الَّذِينَ يسْتَكبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی سَيدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِينَ هِی وَ اللَّهِ الْعِبَادَةُ هِی وَ اللَّهِ أَفْضَلُ هِی وَ اللَّهِ أَفْضَلُ أَ لَيسَتْ هِی الْعِبَادَةَ هِی وَ اللَّهِ الْعِبَادَةُ هِی وَ اللَّهِ الْعِبَادَةُ أَ لَيسَتْ هِی أَشَدَّهُنَّ هِی وَ اللَّهِ أَشَدُّهُنَّ هِی وَ اللَّهِ أَشَدُّهُنَّ [تهذيب‌الأحكام ، ج۲ ، ص۱۰۴.]

.۷ بيان كلمه توحيد :

قال رسول الله (ص) : أفضل العبادة قول لا إله إلا الله و لا حول و لا قوة إلا بالله [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۱۹۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ الْعِبَادَةِ قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [كافی ، ج۲ ، ص۵۰۶.]

.۸ رکوع :

قال الرِّضَا (ع) : الْعِبَادَةُ الْعُظْمَى إِنَّمَا هِيَ الرُّكُوعُ وَ السُّجُودُ [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۶۵] .

.۹ سجده :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السُّجُودُ مُنْتَهَى الْعِبَادَةِ مِنْ بَنِى آدَمَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۳۱۳] .

.۱۰ استغفار :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ الْعِبَادَةِ الِاسْتِغْفَارُ [كافى ، ج۲ ، ص۵۱۷.]

.۱۱ تقوى :

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ أَشَدَّ الْعِبَادَةِ الْوَرَعُ [كافى ، ج۲ ، ص۷۷.]

.۱۲ تحمل بيمارى :

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : سَهَرُ لَيلَةٍ مِنْ مَرَضٍ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ [كافى ، ج۳ ، ص۱۱۳.]

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : حُمَّى (تب) لَيلَةٍ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَنَةٍ وَ حُمَّى لَيلَتَينِ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَنَتَينِ وَ حُمَّى ثَلَاثٍ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً [كافى ، ج۳ ، ص۱۱۴.]

.۱۳ نگاه به قرآن ـ نگاه به كعبه ـ نگاه به امام عادل ونگاه برادر دينى ، عبادت است.

.۱۴ خواب روزه دار :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَوْمُ الصَّائِمِ عِبَادَةٌ وَ نَفَسُهُ تَسْبِيحٌ [كافى ، ج۴ ، ص۶۴] .

.۲ عبادت اجتماعى

.۱ حج

.۲ جهاد :

قَالَ النَّبِى (ص) : رباط يوم فى سبيل الله خير من عبادة الرجل فى أهله ثلاثمائة و ستين يوما كل يوم ألف سنة [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۱۷۷]

.۳ خدمت :

قال العسكرى (ع) : إن أشرف العبادة خدمتك إخوانك المؤمنين [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۱۷]

.۴ حضور در مسجد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْجُلُوسُ فِى الْمَسْجِدِ انْتِظَارَ الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ [كافى ، ج۲ ، ص۳۵۶.]

.۵ پاكدامنى :

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ أَفْضَلَ الْعِبَادَةِ عِفَّةُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ [كافى ، ج۲ ، ص۷۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعَفَافُ [كافى ، ج۲ ، ص۷۹.]

.۶ اخلاق نيك :

أى العبادة أحسن قال‌العسكرى (ع) الوقار و المودة [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۴۲۱.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) فِى وَصِيتِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ عَلَيك بِالتَّوَاضُعِ فَإِنَّهُ مِنْ أَعْظَمِ الْعِبَادَةِ [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۱۱۹]

.۷ ازدواج :

من تزوج فقد أعطى نصف العبادة [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۲۲۰.]

۸. دانش آموزی :

قال رسول الله (ص) : من خرج يطلب بابا من العلم ليرد به باطلا- إلی حق و ضالا- إلی هدی کان عمله کعبادة أربعين عاما [منيه‌المريد ، ص۱۰۱]

۹. رابطه با علماء :

قال رسول اللهصلی الله عليه و آله : مجالسة العلماء عبادة [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۲۰۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ فِی وَجْهِ الْعَالِمِ حُبّاً لَهُ عِبَادَةٌ [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۲۰۵.]

قال رسول اللهصلی الله عليه و آله : المتقون سادة ، و الفقهاء قادة ، و الجلوس إليهم عبادة. [کافی ، ج۲ ، ص۲۲۶.]

۱۰. عزاداری برای اهل بیت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَفَسُ الْمَهْمُومِ لَنَا الْمُغْتَمِّ لِظُلْمِنَا تَسْبِيحٌ وَ هَمُّهُ لِأَمْرِنَا عِبَادَةٌ

۱۱. محبت به والدین :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : النَّظَرُ إِلَی الْوَالِدَيْنِ عِبَادَةٌ [کافی ، ج۴ ، ص۲۴۰.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ إِلَی الْوَالِدَيْنِ بِرَأْفَةٍ وَ رَحْمَةٍ عِبَادَةٌ [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۱۹۹.]

۱۲. خدمت در خانه :

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِی سَاعَةٌ فِی خِدْمَةِ الْبَيْتِ خَيرٌ مِنْ عِبَادَةِ أَلْفِ سَنَةٍ [بحارالأنوار ، ج۱۰۱ ، ص۱۳]

۱۳. ریا در برابر منافق :

الصَّادِقُ (ع) : الرِّيَاءُ مَعَ الْمُنَافِقِ فِی دَارِهِ عِبَادَةٌ [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۲۱.]

۳. مطالعه

۱. نشانه مطالعه مفید آخرت بینی است :

قالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيلَكمْ ثَوابُ اللّهِ خَيرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا يلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص ، ۸۰.]

۲. ثمره مطالعه مفید خدا پرستی است :

قال علی (ع) : ثمرة العلم العبادة [غررالحکم ، ص۶۴.]

۴. کار

۱. اهمیت کار

۱. پیامبر تعریف جوانی را شنید ، پرسید کارش چیست؟ گفتند بیکار است. فرمود : از چشم من افتاد.

رسول خدا (ص) به هر جوانی می‌رسید ، دو سئوال می‌پرسید : ازدواج کرده‌ای یا نه؟

کار می کنی یا نه؟

۱۲. به کارهای دیگر و برنامه‌های دیگر لطمه نزنند :

قال الرِّضَا ، (ع) : اجْتَهِدُوا أَنْ يكونَ زَمَانُكمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ سَاعَةً لِلَّهِ لِمُنَاجَاتِهِ وَ سَاعَةً لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةً لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ الثِّقَاتِ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۴۶.]

۱۳. حاکمیت ارزش‌های معنوی :

أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴.]

۲. انواع تفریح سالم

۱. مسابقه و ورزش

۱. مسابقه و ورزش در روایات

۱. پیامبر اکرم (ص) اسب دوانی می‌کرد و در مسابقات اسب دوانی چند مثقال نقره به عنوان جایزه انتخاب می‌فرمود :

قَال عَلِیُّ بْنِ الْحُسَینِ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَجْرَی الْخَیلَ وَ جَعَلَ سَبَقَهَا أَوَاقِی مِنْ فِضَّةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۴۹.]

۲. پیامبر خودش با اسامه مسابقه اسب دوانی می داد

۳.امام باقر (ع) ۱۷تیر روی هم زد.

۴. مسابقه رسول اللهصلّ الله علیه و آلهبا قتاده

جمعی از مشرکان به قصد دستبرد گوسفندان مردم به اطراف مدینه می‌آمدند. پیامبر و جمعی از اصحاب برای سرکوبی آنان از مدینه خارج شدند. مشرکان فرار کردند. در راه برگشت ، قتاده عرض کرد یا رسول الله مایلید مسابقه بدهیم؟ پیامبر فرمود : بله. مسابقه انجام و پیامبر برنده شد :

قال الصَّادِقُ (ع) : أَغَارَ الْمُشْرِكونَ عَلَی سَرْحِ الْمَدِینَةِ فَنَادَی فِیهَا مُنَادٍ یا سُوءَ صَبَاحَاهْ فَسَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی الْجَبَلِ فَرَكبَ فَرَسَهُ فِی طَلَبِ الْعَدُوِّ وَ كانَ أَوَّلُ أَصْحَابِهِ لَحِقَهُ أَبُو قَتَادَةَ عَلَی فَرَسٍ لَهُ وَ كانَ تَحْتَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) سَرْجٌ دَفَّتَاهُ لِیفٌ لَیسَ فِیهِ أَشَرٌ وَ لَا بَطَرٌ فَطَلَبَ الْعَدُوَّ فَلَمْ یلْقَوْا أَحَداً وَ تَتَابَعَتِ الْخَیلُ فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْعَدُوَّ قَدِ انْصَرَفَ فَإِنْ رَأَیتَ أَنْ نَسْتَبِقَ فَقَالَ نَعَمْ فَاسْتَبَقُوا فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) سَابِقاً عَلَیهِمْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَیهِمْ فَقَالَ أَنَا ابْنُ الْعَوَاتِک مِنْ قُرَیشٍ إِنَّهُ لَهُوَ الْجَوَادُ الْبَحْرُ یعْنِی فَرَسَهُ [لکافی ، ج۵ ، ص۵۰.]

۵.پیاده روی :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خیر ما تداویتم به المشی [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۱۲۸.]

۶. حقّ بدن

پیامبر (ص) : ان لبدنک علیک حقا

وَ لا تَنْسَ نَصِیبَک مِنَ الدُّنْیا [قصص ، ۷۷.]

سئل محمد بن الحنفیة رحمه الله عن أعظم الناس خطرا فقال الذی لا یری الدنیا کلها عوضا من بدنه ثم قال إن أبدانکم هذه لیست لها ثمن إلا الجنة فلا تبیعوها إلا بها [مجموعه ورام ، ج۱ ، ص۶۵] .

۷. تقویت بدن برای عبادت

قال علی (ع) : قو علی خدمتک جوارحی (دعای کمیل) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۰۹.]

وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره ، ۲۴۷] .

۸. سلامتی بدن

اللهم إنی أسألک الْعَافِیةَ... عَافِیةَ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ (دعای استهلال ماه محرم) [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۳۳۲.]

۹. آمادگی در برابر دشمن

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال ، ۶۰.]

۱. از کودکی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِّمُوا أَوْلَادَکمُ السِّبَاحَةَ وَ الرِّمَايَةَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷.]

۲. ورزشهای رزمی

ورزش‌های مورد تشویق اسلام بیشتر جنبه رزمی دارد ، شمشیرزنی ، سوارکاری ، تیراندازی ، شناگری ، دوندگی ، کشتی.

۳. ورزش باستانی

وسائل زور خانه‌های قدیم هم سمبل وسایل رزمی است. مثل گرز ، سپر ، کمان

۲. بهترین مسابقه

۱. مسابقه در خیرات

فَاسْتَبِقُوا الْخَيراتِ [بقره ، ۱۴۸] .

يسارِعُونَ فِي الْخَيراتِ وَ أُولئِك مِنَ الصّالِحِينَ [آل عمران ، ۱۱۴]

۲. مسابقه بسوی مغفرت

وَ سارِعُوا إِلى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكمْ [آل عمران ، ۱۳۳.]

قال علی (ع) : أسرع إليك فی البارزين (دعای کمیل) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۰۹.]

قال علی (ع) : حتی أسرح إليك فی ميادين السابقين (دعای کمیل) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۰۹.]

۱.اهمیت ورزش

۱.ورزش عامل سلامتی و نشاط ، سلامتی عامل کار و تلاش بیشتر

۲. ورزش عامل طول عمر و عمر طولانی عامل خدمت و عبادت بیشتر.

۳. ورزش عامل تندرستی و تندرستی عامل خوش اخلاقی.

۴. ورزش عامل سلامتی و سلامتی عامل صرفه جویی در مصرف دارو و بیمارستان و...

۵. ورزش عامل بسیار مهمی در پیشگیری اعتیاد به مواد مخدر.

۶. ورزش عامل بسیار مهمی در رفع بیکاری ـ بد کاری و..

۷.پیاده روی ورزشی بی خرج ، سالم ، عمومی ، قابل اجرا در همه جا و در همه وقت.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَى لِمَنْ أَسْلَمَ وَ كانَ عَيشُهُ كفَافاً [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۰]

۲. مسافرت

۳. گردش

أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً يرْتَعْ وَ يلْعَبْ [یوسف ، ۱۲] .

الهوا و العبوا فانی اکره ان یری فی دینکم غلظه [نهج الفصاحهٔ]

۱. اولیا ومربیان

۱. وظایف

۱. والدین نسبت به فرزندان

۱. مسائل عبادی

قُلْ إِنَّ الْخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِيهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [زمر/۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مُرُوا صِبْيانَكمْ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغُوا سَبْعاً [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۲۵۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ سَبْعَ سِنِينَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷] .
تمرین روزه ، آموزش وضو و غسل و...
حتّی برای فرزندان نابالغ مستحب است نمازشان اگر ترک شد ، نماز قضا بخوانند. [رساله]
۲. مسائل تربیتی
ضمن این که باید به فرزندان سوء ظن نداشت ، نباید به قیافه ظاهری وی اکتفا کرد. گاهی ظاهر فرد پسندیده به نظر می‌رسد ولیکن در باطن مبتلا به مفاسدی است.
ارتباط برقرار کردن با افراد مطّلع و متدین در زمینه مسائل تربیتی که در صورت داشتن این شرایط ، مسئولین مدرسه بهترین مشاور می‌توانند باشند.
رعایت عدالت و رفع هرگونه تبعیض ناروا در مورد فرزندان (توضیح این که توجّه به روحیات فرد و نشان دادن عکس العمل مناسب ، با تبعیض فرق دارد) .
بزرگ جلوه دادن وفیات و اعیاد مربوط به ائمّه (صلوات الله علیهم اجمعین) و جشن‌های مذهبی و استفاده تربیتی نمودن ازاین اعیاد و ایام.
استفاده از روش‌های مربوط به احساسات ، ارائه الگوهای مناسب از شخصیت‌های مذهبی ، داستان انبیاء (علیهم السّلام) و ائمه (علیهم السّلام) ، رفیق شدن والدین با فرزندان و قرار دادن خود هم‌سطح ایشان و...
عدم اعتماد کامل به توان تربیتی خود و توکل به خداوند و تمنّای از او برای کمک در تربیت فرزندان.
حضرت فاطمه زهرا (س) بچه‌هایش را به مسجد می‌فرستاد تا سخنان پدر را بشنوند و پس از برگشت از آنها می‌پرسید.
امام باقر (ع) : " پدرم به بعضی فرزندانش بیشتر محبّت می‌کرد ، در حالی که دیگران شایسته‌تر بودند ، به خاطر این که داستان یوسف (ع) تکرار نشود".
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اللَّهِ إِنِّی لَأُصَانِعُ بَعْضَ وُلْدِی وَ أُجْلِسُهُ عَلَی فَخِذِی (وَ أُفْكِرُ لَهُ فِی الْمِلْحِ) وَ أُكثِرُ لَهُ الشُّكرَ وَ إِنَّ الْحَقَّ لِغَیرِهِ مِنْ وُلْدِی وَ لَكنْ مَخَافَةً عَلَیهِ مِنْهُ وَ مِنْ غَیرِهِ لِئَلَّا یصْنَعُوا بِهِ مَا فَعَلُوا بِیوسُفَ إِخْوَتُهُ وَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ سُورَةَ یوسُفَ إِلَّا أَمْثَالًا لِكی لَا یحْسُدَ بَعْضُنَا بَعْضاً كمَا حَسَدَ یوسُفَ إِخْوَتُهُ وَ بَغَوْا عَلَیهِ فَجَعَلَهَا حُجَّةً وَ رَحْمَةً عَلَی مَنْ تَوَلَّانَا وَ دَانَ بِحُبِّنَا (حُجَّةً عَلَی) أَعْدَائِنَا وَ مَنْ نَصَبَ لَنَا الْحَرْبَ [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۱۶۶] .
مشاور و معاون :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَی بِرِّهِ. قَالَ : قُلْتُ : كیفَ یعِینُهُ عَلَی بِرِّهِ؟ قَالَ : یقْبَلُ مَیسُورَهُ وَ یتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورِهِ وَ لَا یرْهِقُهُ (او را به طغیان نکشد) وَ لَا یخْرَقُ بِهِ (دروغ نگوید) [کافی ، ج۶ ، ص۵۰] .
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكمْ وَ أَهْلِیكمْ ناراً [تحریم/۶] .
قُلْ إِنَّ الْخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِيهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [زمر/۱۵] .
إِنّا كنّا قَبْلُ فِی أَهْلِنا مُشْفِقِینَ [طور/۲۶] .
امامان معصوم (علیهم السّلام) پیوسته فرزندانشان را نصیحت می‌کردند. امیرالمؤمنین (ع) بارها فرزندانش را نصیحت می‌کرد و تلخی‌ها و شیرینی‌های زندگی را تشریح می‌کردند. چه زیبا است پدران ، لقمان‌وار فرزندانشان را نصیحت کنند و آهنگیا بُنَیَّ

يا بُنَيّدرخانه‌ها طنين‌انداز باشد.

در خانه ، بزرگترها بايد سرمشق كوچكترها باشند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِيَتَأَسَّ صَغِيرُكمْ بِكبِيرِكمْ وَ لْيَرْأَفْ كبِيرُكمْ بِصَغِيرِكمْ وَ لَا تَكونُوا كجُفَاةِ الْجَاهِلِيةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ١۶۶] .

پيدا كردن كار مناسب ، توجّه به انتخاب استاد : قَالَ الْكاظِمُ (ع) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِى (ص) فَقَالَ يا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ ابْنِى هَذَا قَالَ تُحْسِنُ اسْمَهُ وَ أَدَبَهُ وَ ضَعْهُ مَوْضِعاً حَسَناً إِذَا بَلَغَ [كافى ، ج۶ ، ص۴۸] .

مشورت : يا بُنَى إِنِّى أرى فِى الْمَنامِ أَنِّى أَذْبَحُك فَانْظُرْ ما ذا تَرى [صافات/١٠٢] .

قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ... وَ أَعِنِّى عَلَى تَرْبِيتِهِمْ وَ تَأْدِيبِهِمْ ، وَ بِرِّهِمْ [صحيفه سجاديه ، دعاى ٢۵] .

اثر وضعى :

قَالَ الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ (ع) : يحفظ الأطفال بأعمال آبائهم كما حفظ الله الغلامين بصلاح أبيهما [تفسير عياشى ، ج٢ ، ص٣٣٨] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ لَيفْلِحُ بِفَلَاحِ الرَّجُلِ الْمُومِنِ وُلْدَهُ وَ وُلْدَ وُلْدِهِ [بحارالأنوار ، ج۶٨ ، ص٢٣۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ إِذَا كانَ ذَكراً أَنْ يسْتَفْرِهَ أُمَّهُ وَ يسْتَحْسِنَ اسْمَهُ وَ يعَلِّمَهُ كتَابَ اللَّهِ وَ يطَهِّرَهُ وَ يعَلِّمَهُ السِّبَاحَةَ [كافى ، ج۶ ، ص۴٨] .

نقش مادر :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طُوبَى لِمَنْ كانَتْ أُمُّهُ عَفِيفَةً [علل‌الشرائع ، ج٢ ، ص۵۶۴] .

مادر با نگاه نامشروع به نامحرم سبب حبط اعمال خويش مى‌شود. [الحديث از لئالى ، ص۴٩۶] .

توجّه به شرائط محيط :

تحميل نكنيد : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تقسروا أولادكم على آدابكم فإنهم مخلوقون لزمان غير زمانكم [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج٢٠ ، ص٢۶٧] .

توجّه به روحيات : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْوَلَدُ سَيدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ عَبْدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعَ سِنِينَ [مكارم‌الأخلاق ، ص٢٢٢] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : دَعِ ابْنَك يلْعَبْ سَبْعَ سِنِينَ وَ يودَّبْ سَبْعَ سِنِينَ وَ أَلْزِمْهُ نَفْسَك سَبْعَ سِنِينَ فَإِنْ أَفْلَحَ وَ إِلَّا فَإِنَّهُ مِمَّنْ لَا خَيرَ فِيهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج٣ ، ص۴٩٢] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ولدك ريحانتك سبعا و خادمك سبعا ثم هو عدوك أو صديقك [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج٢٠ ، ص٣۴٣] .

پرهيز از لوس كردن : قَالَ الْكاظِمُ (ع) : تُسْتَحَبُّ عَرَامَةُ الصَّبِى فِى صِغَرِهِ لِيكونَ حَلِيماً فِى كبَرِهِ [كافى ، ج۶ ، ص۵١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالتّعب الشديد تدرك الدرجات الرفيعة و الراحة الدائمة [غررالحكم ، ص٩٩] .

٣.مسائل علمى

١) تشويق معلّم : امام حسين (ع) به معلّم فرزندش ١٠٠٠ لباس و ١٠٠ دينار داد ، به طورى كه مردم اعتراض كردند. فرمود : أَينَ يقَعُ هَذَا مِنْ عَطَائِهِ يعْنِى تَعْلِيمَهُ [المناقب ، ج۴ ، ص۶۶] .

٢) سوادآموزى : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ يحَسِّنَ اسْمَهُ إِذَا وُلِدَ وَ أَنْ يعَلِّمَهُ الْكتَابَةَ إِذَا كبِرَ وَ أَنْ يعِفَّ فَرْجَهُ إِذَا أَدْرَك [مستدرك‌الوسائل ، ج١۵ ، ص١۶٩] .

٣) پاداشى بزرگ براى سه نفر : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمُعَلِّمَ إِذَا قَالَ لِلصَّبِى بِسْمِ اللَّهِ كتَبَ اللَّهُ لَهُ وَ لِلصَّبِى وَ لِوَالِدَيهِ بَرَاءَةً

مِنَ النَّارِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۶۶] .
۴) آموزش قرآن : امام عسگری (ع) : خداوند به پدر و مادری اجر کثیر می‌دهد؛ آنها می‌گویند : يا رَبَّنَا أَنَّى لَنَا هَـٰذِهِ وَ لَمْ تَبْلُغْهَا أَعْمَالُنَا؟ فَيقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : وَ مَعَ هَـٰذَا تَاجُ الْكَرَامَةِ لَمْ يرَ مِثْلَهُ الرَّاءُونَ وَ لَمْ يسْمَعْ بِمِثْلِهِ لسَّامِعُونَ وَ لَا يتَفَكرُ فِی مِثْلِهِ الْمُتَفَكرُونَ فَيقَالُ : هَـٰذَا بِتَعْلِيمِكمَا وَلَدَكمَا الْقُرْآنَ وَ بِتَبْصِيرِكمَا إِياهُ بِدِينِ الْإِسْلَامِ وَ بِرِياضَتِكمَا إِياهُ عَلَى حُبِّ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ عَلِی وَلِی اللَّهِ (ع) [تفسیرالإمام‌العسكری ، ص۴۴۹] .
۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَلَّمَ وَلَدَهُ الْقُرْآنَ فَكأَنَّمَا حَجَّ الْبَيتَ عَشَرَةَ آلَافِ حَجَّةٍ وَ اعْتَمَرَ عَشَرَةَ آلَافِ عُمْرَةٍ وَ أَعْتَقَ عَشَرَةَ آلَافِ رَقَبَةٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ وَ غَزَا عَشَرَةَ آلَافِ غَزْوَةٍ وَ أَطْعَمَ عَشَرَةَ آلَافِ مِسْكينٍ مُسْلِمٍ جَائِعٍ كأَنَّمَا كسَا عَشَرَةَ آلَافِ عَارٍ مُسْلِمٍ وَ يكتَبُ لَهُ بِكلِّ حَرْفٍ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ يمْحُو اللَّهُ عَنْهُ عَشْرَ سَيئَاتٍ وَ يكونُ مَعَهُ فِی قَبْرِهِ حَتَّى يبْعَثَ وَ يثْقُلُ مِيزَانُهُ وَ يجَاوَزُ بِهِ عَلَى الصِّرَاطِ كالْبَرْقِ الْخَاطِفِ وَ لَمْ يفَارِقْهُ الْقُرْآنُ حَتَّى نَزَلَ بِهِ مِنَ الْكرَامَةِ أَفْضَلَ مَا يتَمَنَّى [جامع‌الأخبار ، ص۴۹] .
۶) رُوِی عَنِ النَّبِی (ص) : "أَنَّهُ نَظَرَ إِلَى بَعْضِ الْأَطْفَالِ فَقَالَ : وَيلٌ لِأَطْفَالِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ فَقِيلَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! مِنْ آبَائِهِمُ الْمُشْرِكينَ؟ فَقَالَ : لَا مِنْ آبَائِهِمُ الْمُومِنِينَ لَا يعَلِّمُونَهُمْ شَيئاً مِنَ الْفَرَائِضِ وَ إِذَا تَعَلَّمُوا أَوْلَادُهُمْ مَنَعُوهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُمْ بِعَرَضٍ يسِيرٍ مِنَ الدُّنْيا فَأَنَا مِنْهُمْ بَرِیءٌ وَ هُمْ مِنِّی بِرَاءٌ" [جامع‌الأخبار ، ص۱۰۶] .
۷) رسول اللّه (ص) : حق الولد على والده ان يعلّمه الكتابة (سواد) و السّباحة (شنا) و الرّمايه (رزم) و ان لايرزقه الّا طيبا [ميزان الحكمة] .
۸) رسول الله (ص) : ادّبوا اولادكم على ثلاث خصال حبّ نبيكم و حبّ أهل بيته و قرائة القرآن [ميزان الحكمة]
۵.مسائل فکری
۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَادِرُوا أَحْدَاثَكمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ تَسْبِقَكمْ إِلَيهِمُ الْمُرْجِئَةُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۸ ، ص۱۱۱] .
۲) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أنك مسئول عما وليته به من حسن الأدب و الدلالة على ربه عز و جل [أمالی صدوق ، ص۳۷۱]
.
۶.مسائل جنسی
فراهم کردن زمینه ازدواج فرزندان : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ ثَلَاثَةٌ يحَسِّنُ اسْمَهُ وَ يعَلِّمُهُ الْكتَابَةَ وَ يزَوِّجُهُ إِذَا بَلَغَ [روضه‌الواعظين ، ج۲ ، ص۳۶۹] .
توجّه به مسایل جنسی
۱) رسول الله (ص) : " باآميزش جنسى در حضور فرزندان ، نسلی فاسد تحويل اجتماع خواهد شد". [وسايل ، ج۵ ، ص۱۶] .
۲) وَ الَّذِينَ لَمْ يبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكمْ ثَلَاثَ مَرّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلاةِ الْفَجْرِ [نور/۵۸] .
۳) جدا کردن رختخواب بچه‌ها.
۴) محبّت به اندازه : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَيرْحَمُ الرَّجُلَ لِشِدَّةِ حُبِّهِ لِوَلَدِهِ [كافی ، ج۶ ، ص۵۰] .
۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحِبُّوا الصِّبْيانَ وَ ارْحَمُوهُمْ وَ إِذَا وَعَدْتُمُوهُمْ شَيئاً فَفُوا لَهُمْ فَإِنَّهُمْ لَا يدْرُونَ إِلَّا أَنَّكمْ تَرْزُقُونَهُمْ [كافی ، ج۶ ، ص۴۹] .
۷. دعا به فرزند
۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا سَأَلْتُ رَبِّی أَوْلَاداً نَضِرَ الْوَجْهِ وَ لَا سَأَلْتُهُ وَلَداً حَسَنَ الْقَامَةِ وَ لَكنْ سَأَلْتُ رَبِّی أَوْلَاداً مُطِيعِينَ لِلَّهِ وَجِلِينَ مِنْهُ حَتَّى إِذَا نَظَرْتُ إِلَيهِ وَ هُوَ مُطِيعٌ لِلَّهِ قَرَّتْ عَينِی [بحارالأنوار ، ج۱۰۱ ، ص۹۸] .

۲) دعاهای پیامبران (علیهم السّلام) برای فرزندانشان

۱) رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیاتِنا قُرَّةَ أَعْینٍ [فرقان/۷۴] .

۲) رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّیتِی [ابراهیم/۴۰] .

۳) وَ أَصْلِحْ لِی فِی ذُرِّیتِی [احقاف/۱۵] .

۴) رَبَّنا وَ اجْعَلْنا مُسْلِمَینِ لَک وَ مِنْ ذُرِّیتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَک [بقره/۱۲۸] .

۵) قالَ رَبِّ هَبْ لِی مِنْ لَدُنْک ذُرِّیةً طَیبَةً [آل عمران/۳۸] .

۲. بیاناتی درباره جوان

۱) پیامبر (ص) به جوانان شخصیت می‌داد. عتاب بن اسیدِ ۲۱ ساله را فرماندار شهر مکه و اسامه ۱۸ ساله را فرمانده جنگ کرد و در مقابل اعتراضات مردم ، مقاومت کرد. [بحار الأنوار ، ج۶ ، ص۶۷] .

۲) ابوایوب در تمام جنگ‌ها شرکت داشت ، جز جنگی که فرماندهی‌اش به عهده یک جوان بود. ابوایوب تا آخر عمر برای این تخلّف تأسّف می‌خورد. [اسد الغابه ، ج۲ ، ص۸۱] .

۳) رسول اللّه (ص) : أوصیکم بالشّبان خیرا فانّما ارق افئده ، انّ الله بعثنی بشیرا و نذیرا فخالفنی الشّبان و خالفنی الشّوخ ثم قَرَءَ : "فطال علیهم الامد فقست قلوبکم" [شباب قریش ، ص۱] .

۴) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَسْتُ أُحِبُّ أَنْ أَرَی الشَّابَّ مِنْکمْ إِلَّا غَادِیاً فِی حَالَینِ إِمَّا عَالِماً أَوْ مُتَعَلِّماً [أمالی طوسی ، ص۳۰۳] .

۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَی مَلَکاً ینْزِلُ فِی کلِّ لَیلَةٍ فَینَادِی یا أَبْنَاءَ الْعِشْرِینَ جِدُّوا وَ اجْتَهِدُوا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۵۷] .

۶) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بِرُّ الرَّجُلِ بِوَلَدِهِ بِرُّهُ بِوَالِدَیهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۸۳] .

۷) امام مجتبی (ع) فرزندانش را جمع کرد و فرمود : أنه دعا بنیه و بنی أخیه فقال إنکم صغار قوم و یوشک أن تکونوا کبار قوم آخرین فتعلموا العلم فمن لم یستطع منکم أن یحفظه فلیکتبه لیضعه فی بیته [منیه‌المرید ، ص۳۴۰] .

شخصیت دادن

۱) از سنّت‌های پیامبر (ص) سلام کردن به کودکان بود.

۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یحْتَجَّ مُحْتَجٌّ مِنْکمْ فِی مُخَالَفَتِهِ بِصِغَرِ سِنِّهِ فَلَیسَ الْأَکبَرُ هُوَ الْأَفْضَلَ بَلِ الْأَفْضَلُ هُوَ الْأَکبَرُ [تفسیرالإمام‌العسکری ، ص۵۵۴] .

۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا عاتبت الحدث فاترک له موضعا من ذنبه لئلا یحمله الإخراج علی المکابرة [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۳۳] .

۴) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : فَاعْمَلْ فِی أَمْرِهِ عَمَلَ الْمُتَزَینِ یحْسُنْ أَثَرُهُ عَلَیهِ فِی عَاجِلِ الدُّنْیا [تحف‌العقول ، ص۲۶۳] .

۲. خطابات "یابُنّی"

۱. قرآن

۱) یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاک عَلی إِخْوَتِک فَیکیدُوا لَک کیداً [یوسف/۵] .

۲) یا بُنَی ارْکبْ مَعَنا وَ لا تَکنْ مَعَ الْکافِرِینَ [هود/۴۲] .

۳) یا بُنَی لا تُشْرِک بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْک لَظُلْمٌ عَظِیمٌ [لقمان/۱۳] .

۴) یا بُنَی إِنَّها إِنْ تَک مِثْقالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَکنْ فِی صَخْرَةٍ أَوْ فِی السَّماواتِ أَوْ فِی الْأَرْضِ یأْتِ بِهَا اللَّهُ [لقمان/۱۶] .

۵) یا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک فَانْظُرْ ما ذا تَری [صافات/۱۰۲] .

۶) یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ [لقمان/۱۷] .

۲. نهج البلاغه

۷) قالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا بُنَی إِنِّی أَخَافُ عَلَیک الْفَقْرَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْهُ فَإِنَّ الْفَقْرَ مَنْقَصَةٌ لِلدِّینِ مَدْهَشَةٌ لِلْعَقْلِ دَاعِیةٌ لِلْمَقْتِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۱۹] .

۸) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لِابْنِهِ الْحَسَنِ (ع) یا بُنَی احْفَظْ عَنِّی أَرْبَعاً وَ أَرْبَعاً لَا یضُرُّک مَا عَمِلْتَ مَعَهُنَّ إِنَّ أَغْنَی الْغِنَی الْعَقْلُ وَ أَکبَرَ الْفَقْرِ الْحُمْقُ وَ أَوْحَشَ الْوَحْشَةِ الْعُجْبُ وَ أَکرَمَ الْحَسَبِ حُسْنُ الْخُلُقِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸] .

۹) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا بُنَی إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ یرِیدُ أَنْ ینْفَعَک فَیضُرَّک وَ إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْبَخِیلِ فَإِنَّهُ یقْعُدُ عَنْک أَحْوَجَ مَا تَکونُ إِلَیهِ وَ إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْفَاجِرِ فَإِنَّهُ یبِیعُک بِالتَّافِهِ وَ إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْکذَّابِ فَإِنَّهُ کالسَّرَابِ یقَرِّبُ عَلَیک الْبَعِیدَ وَ یبَعِّدُ عَلَیک الْقَرِیبَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸] .

۱۰) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَإِنِّی أُوصِیک بِتَقْوَی اللَّهِ أَی بُنَی وَ لُزُومِ أَمْرِهِ وَ عِمَارَةِ قَلْبِک بِذِکرِهِ وَ الِاعْتِصَامِ بِحَبْلِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۱۱) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَی بُنَی إِنِّی وَ إِنْ لَمْ أَکنْ عُمِّرْتُ عُمُرَ مَنْ کانَ قَبْلِی فَقَدْ نَظَرْتُ فِی أَعْمَالِهِمْ وَ فَکرْتُ فِی أَخْبَارِهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۱۲) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا بُنَی أَنَّهُ لَوْ کانَ لِرَبِّک شَرِیک لَأَتَتْک رُسُلُهُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۱۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا بُنَی اجْعَلْ نَفْسَک مِیزَاناً فِیمَا بَینَک وَ بَینَ غَیرِک فَأَحْبِبْ لِغَیرِک مَا تُحِبُّ لِنَفْسِک [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۱۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا بُنَی أَکثِرْ مِنْ ذِکرِ الْمَوْتِ وَ ذِکرِ مَا تَهْجُمُ عَلَیهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۱۵) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا بُنَی أَنَّک إِنَّمَا خُلِقْتَ لِلْآخِرَةِ لَا لِلدُّنْیا وَ لِلْفَنَاءِ لَا لِلْبَقَاءِ وَ لِلْمَوْتِ لَا لِلْحَیاةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۳.میراث الله

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مِیرَاثُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ عَبْدِهِ الْمُومِنِ وَلَدٌ یعْبُدُهُ مِنْ بَعْدِهِ [کافی ، ج۶ ، ص۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : میراث الله من عبده المؤمن ولد صالح یستغفر له [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۱۸] .

۱. اهانت

۱. مقدسات دراسلام

۱. مسجد

۱ ـ إِنَّمَا الْمُشْرِکونَ نَجَسٌ فَلا یقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ [توبه/۲۸] .

ماه رمضان

عَنْ أَبِی مَرْیمَ قَالَ : "أُتِی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) بِالنَّجَاشِی الشَّاعِرِ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَضَرَبَهُ ثَمَانِینَ ثُمَّ حَبَسَهُ لَیلَةً ثُمَّ دَعَا بِهِ مِنَ الْغَدِ فَضَرَبَهُ عِشْرِینَ سَوْطاً فَقَالَ لَهُ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! فَقَدْ ضَرَبْتَنِی فِی شُرْبِ الْخَمْرِ وَ هَذِهِ الْعِشْرُونَ مَا هِی؟ فَقَالَ : هَذَا لِتَجَرِّیک عَلَی شُرْبِ الْخَمْرِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۱۶] .

۳ ـ لا تَسُبُّوا الَّذِینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَیسُبُّوا اللّهَ عَدْواً بِغَیرِ عِلْمٍ [انعام/۱۰۸] .

۴ ـ تشبّه به کفار حرام است.

۵ ـ نبردن جنس نجس به مسجد الحرام.

۶ ـ خواندن نماز تحیت.

۷ ـ حفظ قرآن و تطهیر مسجد : وَ مَنْ یعَظِّمْ حُرُماتِ اللّهِ [حج/۳۰] .

۲. قرآن

۱ ـ شیطان در قرآن راه ندارد :

تَنَزَّلُ عَلی کلِّ أَفّاک أَثِیمٍ [شعراء/۲۲۲] .

لَوْ نَشاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هذا [انفال/۳۱] .

فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ [یونس/۳۸] .

أَعانَهُ عَلَیهِ [فرقان/۴] .

هذا لِسانٌ عَرَبِی مُبِینٌ [نحل/۳] .

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الأَْمِینُ عَلی قَلْبِک [شعراء/۱۹۴-۱۹۳] .

وَ بِالْحَقِّ أَنْزَلْناهُ [اسراء/۱۰۵] .

بِأَیدِی سَفَرَةٍ کرامٍ بَرَرَةٍ [عبس/۱۶-۱۵] .

إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنا الذِّکرَ [حجر/۹] .

۲ ـ گیرندگی : وَ إِنَّک لَتُلَقَّی الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَکیمٍ عَلِیمٍ [نمل/۶] .

۳ ـ نگهداری : سَنُقْرِئُک فَلا تَنْسی [اعلی/۶] .

۴ ـ ابلاغ : وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلاّ وَحْی یوحی [نجم/۴-۳] .

۵ ـ باطل در او نیست.

لا یأْتِیهِ الْباطِلُ [فصلت/۴۲] .

إِنَّما یرِیدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ [احزاب/۳۳] .

۳. خاک کربلا

۴. کعبه

از دهها هزار فرسخ رو به قبله بول کردن ممنوع است به خاطر احترام به کعبه.

۵. پیامبر

۱. کیفر اهانت به پیامبر

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ أَحَداً یذْکرُنِی فَالْوَاجِبُ عَلَیهِ أَنْ یقْتُلَ مَنْ شَتَمَنِی وَ لَا یرْفَعُ إِلَی السُّلْطَانِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۶] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من سب نبیا من الأنبیاء فاقتلوه ، و من سب وصیا فقد سب نبیا. [أمالی طوسی ، ص۳۶۵] .

ـ عَنْ دَاوُدَ بْنِ فَرْقَدٍ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) مَا تَقُولُ فِی قَتْلِ النَّاصِبِ؟ فَقَالَ : حَلَالُ الدَّمِ وَ لَکنِّی أَتَّقِی عَلَیک فَإِنْ قَدَرْتَ أَنْ تَقْلِبَ عَلَیهِ جاز قتله وجب قتله"

من سبّ النبی جاز قتله بل وجب [وسائل ، ج۱۸ ، باب قذف ، باب ۲۰ و ۲۱ و جواهر ، ج۴۱ ، ص۴۳۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَبَّ نَبِیاً قُتِلَ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۸ ، ص۲۱۳] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ رَجُلًا مِنْ هُذَیلٍ کانَ یسُبُّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَبَلَغَ ذَلِک النَّبِی (ص) فَقَال : مَنْ لِهَذَا؟ فَقَامَ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَا : نَحْنُ یا رَسُولَ اللَّهِ! فَانْطَلَقَا حَتَّی أَتَیا عَرَبَةَ فَسَأَلَا عَنْهُ فَإِذَا هُوَ یتَلَقَّی غَنَمَهُ فَلَحِقَاهُ بَینَ أَهْلِهِ وَ غَنَمِهِ فَلَمْ یسَلِّمَا عَلَیهِ فَقَالَ : مَنْ أَنْتُمَا وَ مَا اسْمُکمَا؟ فَقَالَا لَهُ : أَنْتَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ؟ فَقَالَ : نَعَمْ. فَنَزَلَا وَ ضَرَبَا عُنُقَهُ. قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ : فَقُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) : أَ رَأَیتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا الآنَ سَبَّ النَّبِی (ص) أَ یقْتَلُ؟ قَالَ إِنْ لَمْ تَخَفْ عَلَی نَفْسِک فَاقْتُلْهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۷] .
۱۳ ـ امام کاظم (ع) : والی مدینه به سراغ امام صاق (ع) رفت که مسئله‌ای مطرح است که شخصی سبّ النبی کرده
پدرم امام صادق (ع) فرمود : "اخبرنی ابی که هرکس بشنود وجب علیه القتل.
قبل از مراجعه به والی و اگر به سلطان رسید سلطان او را می‌کشد."جواهر ، کتاب قذف.
۱۴ ـ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّهُ : "سَأَلَ عَمَّنْ شَتَمَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالَ : یقْتُلُهُ الْأَدْنَی فَالْأَدْنَی قَبْلَ أَنْ یرْفَعَهُ إِلَی الْإِمَامِ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۹] .
ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لو أن کل ملک خلقه الله عز و جل و کل نبی بعثه الله و کل صدیق و کل شهید شفعوا فی ناصب لنا أهل البیت أن یخرجه الله عز و جل من النار ما أخرجه الله أبدا و الله عز و جل یقول فی کتابه ماکثِینَ فِیهِ أَبَداً [ثواب‌الأعمال ، ص۲۰۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کلُّ مُسْلِمٍ بَینَ مُسْلِمِینَ ارْتَدَّ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ جَحَدَ مُحَمَّداً نُبُوَّتَهُ وَ کذَّبَهُ فَإِنَّ دَمَهُ مُبَاحٌ لِکلِّ مَنْ سَمِعَ ذَلِک مِنْهُ وَ امْرَأَتَهُ بَائِنَةٌ مِنْهُ یوْمَ ارْتَدَّ فَلَا تَقْرَبْهُ وَ یقْسَمُ مَالُهُ عَلَی وَرَثَتِهِ وَ تَعْتَدُّ امْرَأَتُهُ عِدَّةَ الْمُتَوَفَّی عَنْهَا زَوْجُهَا وَ عَلَی الْإِمَامِ أَنْ یقْتُلَهُ وَ لَا یسْتَتِیبَهُ [تهذیب‌الأحکام ، ج ۱۰ ، ص۱۳۶] .
۲. شواهد تاریخی
۱۰ ـ و کان کعب بن الاشرف یهجو النبی (ص) و یحرض کفار قریش....
سالها پیامبر (ص) صبر کرد ، ولی بعدا امر النبی (ص) سعد بن معاذ ان یبعث رهطا یقتلونه فبعث محمد بن سلمه. الحدیث [مغازی ، ج۱ ، ص۱۸۴ و سنن ابی داود ، ج۳ ، ص۱۵۴] .
۱۱ ـ پیامبر (ص) بعد از فتح مکه در مورد کسانی که ایشان را هجو و دین را مسخره می‌کردند فرمودند :
اقتلوهم و إن وجدتموهم متعلقین بأستار الکعبهٔ [إعلام‌الوری ، ص ۱۱۰] .
۱۲ ـ دو نفر در گفتگو درگیر شده و یکی با چنگ و انگشت صورت دیگری را که می‌گفت رسول الله از بنی امیه در حسب بهتر نیست ، خراشید. امام صادق (ع) فرمود : قتل او هم مانعی نداشت.
إِنَّ عَبْدَ الْعَزِیزِ بْنَ عُمَرَ الْوَالِی بَعَثَ إِلَی فَأَتَیتُهُ وَ بَینَ یدَیهِ رَجُلَانِ قَدْ تَنَاوَلَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَمَرَشَ وَجْهَهُ وَ قَالَ : مَا تَقُولُ یا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ فِی هَذَینِ الرَّجُلَینِ؟قُلْتُ : وَ مَا قَالَا. قَالَ : قَالَ أَحَدُهُمَا : لَیسَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) فَضْلٌ عَلَی أَحَدٍ مِنْ بَنِی أُمَیةَ فِی الْحَسَبِ وَ قَالَ الْآخَرُ لَهُ الْفَضْلُ عَلَی النَّاسِ کلِّهِمْ فِی کلِّ حِینٍ وَ غَضِبَ الَّذِی نَصَرَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَصَنَعَ بِوَجْهِهِ مَا تَرَی فَهَلْ عَلَیهِ شَیءٌ؟ فَقُلْتُ لَهُ : إِنِّی أَظُنُّک قَدْ سَأَلْتَ مَنْ حَوْلَک فَأَخْبَرُوک فَقَالَ : أَقْسَمْتُ عَلَیک لَمَّا قُلْتَ : فَقُلْتُ لَهُ : کانَ ینْبَغِی لِلَّذِی زَعَمَ أَنَّ أَحَداً مِثْلُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی الْفَضْلِ أَنْ یقْتَلَ وَ لَا یسْتَحیا قَالَ : فَقَالَ : أَ وَ مَا الْحَسَبُ بِوَاحِدٍ؟ فَقُلْتُ : إِنَّ الْحَسَبَ لَیسَ النَّسَبَ أَ لَا تَرَی لَوْ نَزَلَتْ بِرَجُلٍ مِنْ بَعْضِ هَذِهِ الْأَجْنَاسِ فَقَرَاک فَقُلْتَ إِنَّ هَذَا الْحَسَبُ [لَجازَ ذَلِک] فَقَالَ أَ وَ مَا النَّسَبُ بِوَاحِدٍ؟ قُلْتُ : إِذَا اجْتَمَعَا إِلَی آدَمَ (ع) فَإِنَّ النَّسَبَ وَاحِدٌ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) لَمْ یخْلِطْهُ شِرْک وَ لَا بَغْی فَأَمَرَ بِهِ الْوَالِی فَقُتِلَ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۹] .
۷ ـ أمر رسول الله (ص) (بعد فتح مکه) بقتل عشرهٔ انفس ، ستهٔ رجال و اربعهٔ نسوهٔ و فی حدیث احدعشر رجلا و ست نسوهٔ و

لو متعلقين باستارالكعبة. [تاريخ الخمس ، ج۲ ، ص۹۰ به بعد] .
۸ ـ ابو عفک یهودی کمی بعد از هجرت و قبل از شروع بدر با شعر مردم را تحریک و رسول الله (ص) را اذیت می کرد.فنذر سالم بن عمیر ان يقتله او يموت دونه مذهب اليه فقتله. [الصحیح من السیرة ، ج۴ ، ص۱۲۹ و المغازی ، ج۱ ، ص ۱۷۴ و تاریخ پیامبر (ص) ، دکتر آیتی ، ص۲۷۱ و طبقات ، ج۲ ، ص۳۱۲] .
۹ ـ عصماء بنت مروان شعری در هجو رسول الله (ص) گفت. یکی از اصحاب شبانه در حالی که خواب بود سرش را برید".
فی وقائع السنة الثانية من الهجرة و فی هذه السنة كانت سرية عمير بن عدی بن خرشة إلى عصماء بنت مروان اليهودی لخمس ليال مضين من شهر رمضان على رأس تسعة عشر شهرا من الهجرة و كانت عصماء تعيب المسلمين و توی رسول الله (ص) و تقول : الشعر فجاء عمير حتى دخل عليها بيتها و حولها نفر من ولدها أيتام منهم من ترضعه فی صدرها فنحى الصبی عنها و وضع سيفه فی صدرها حتى أنفذه من ظهرها و صلى الصبح مع النبی (ص) بالمدينة فقال له رسول الله (ص) : أ قتلت ابنة مروان؟ قال : نعم قال : لا ينتطح فيها عنزان و كانت هذه الكلمة أول ما سمعت من رسول الله (ص) [بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص۷]
.
۱۰ ـ کعب بن اشرف که رسول الله (ص) را هجو می کرد مسلمانان بر او هجوم آورده و او را کشتند. [الصحیح من السیرة ، ج۴ ، ص۱۳۲] .
۳ ـ روز فتح مکه رسول اکرم (ص) فرمان عفو عمومی دادند مگر دو دختر خواننده را که با غنا رسول الله (ص) را هجو می کردند.فقال (ص) : "اقتلوهم و إن وجدتموهم متعلقين بأستار الكعبة" [إعلام‌الوری ، ص ۱۱۰] .
۳. شخصیت رسول خدا
حقیقی : أَنَا إِلّاَ نَذِيرٌ وَ بَشِيرٌ [اعراف/۱۸۸] .
إِنَّک مَيتٌ [زمر/۳۰] .
حقوقی : مقام رسالت.
اگر شخصی به او جسارت کند کهإِنَّک لَعَلی خُلُقٍ عَظِيمٍ [قلم/۴] .
اما شخصیت حقوقی : اولین ایمان آورنده خود او است : آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيهِ مِنْ رَبِّهِ [بقره/۲۸۵] .
در اذان ، اقامه ، تشهد ، سلام.
اول خودش شهادت داد.
۴. وظیفه مسلمانان درقبال اهانت به پیامبر
۱ ـ کسی که در راه قتل و اعدام سبّ کننده کشته شود شهید است.
۲ ـ حکم کسی که قدرت دارد و نکشد : عَنْ عَلِی بْنِ حَدِيدٍ قَالَ : "سَمِعْتُ مَنْ سَأَلَ أَبَا الْحَسَنِ الْأَوَّلَ (ع) فَقَالَ إِنِّی سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ بَشِيرٍ يقُولُ إِنَّک لَسْتَ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ الَّذِی أَنْتَ إِمَامُنَا وَ حُجَّتُنَا فِيمَا بَينَنَا وَ بَينَ اللَّهِ. قَالَ : فَقَالَ : لَعَنَهُ اللَّهُ ثَلَاثاً أَذَاقَهُ اللَّهُ حَرَّ الْحَدِيدِ قَتَلَهُ اللَّهُ أَخْبَثَ مَا يكُونُ مِنْ قِتْلَةٍ فَقُلْتُ لَهُ : إِذَا سَمِعْتُ ذَلِک مِنْهُ أَ وَ لَيسَ حَلَالٌ لِی دَمُهُ مُبَاحٌ كَمَا أُبِيحَ دَمُ السَّبَّابِ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) ؟ وَ الْإِمَامِ قَالَ : نَعَمْ حِلٌّ وَ اللَّهِ حِلٌّ وَ اللَّهِ دَمُهُ وَ أَبَاحَهُ لَک وَ لِمَنْ سَمِعَ ذَلِک مِنْهُ. قُلْتُ : أَ وَ لَيسَ ذَلِک بِسَابٍّ لَک؟ قَالَ هَذَا سَبَّابٌ لِلَّهِ وَ سَبَّابٌ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ سَبَّابٌ لِآبَائِی وَ سَبَّابِی وَ أَی سَبٍّ لَيسَ يقْصُرُ عَنْ هَذَا وَ لَا يفُوقُهُ هَذَا الْقَوْلُ. فَقُلْتُ : أَ رَأَيتَ إِذَا أَنَا لَمْ أَخَفْ أَنْ أُغَمِّرَ بِذَلِک بَرِيئاً ثُمَّ لَمْ أَفْعَلْ وَ لَمْ أَقْتُلْهُ مَا عَلَی مِنَ الْوِزْرِ؟ فَقَالَ : يكُونُ عَلَيک وِزْرُهُ أَضْعَافاً مُضَاعَفَةً مِنْ غَيرِ أَنْ ينْقُصَ مِنْ وِزْرِهِ شَیءٌ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ أَفْضَلَ الشُّهَدَاءِ دَرَجَةً يوْمَ الْقِيامَةِ مَنْ نَصَرَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ بِظَهْرِ الْغَيبِ وَ رَدَّ

عَنِ اللَّهِ وَ عَنْ رَسُولِهِ (ص) ". [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۲۱۷] .
۳ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ قَعَدَ فِی مَجْلِسٍ یسَبُّ فِیهِ إِمَامٌ مِنَ الْأَئِمَّةِ یقْدِرُ عَلَی الِانْتِصَافِ (انتقام) فَلَمْ یفْعَلْ أَلْبَسَهُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الذُّلَّ فِی الدُّنْیا وَ عَذَّبَهُ فِی الْآخِرَةِ وَ سَلَبَهُ صَالِحَ مَا مَنَّ بِهِ عَلَیهِ مِنْ مَعْرِفَتِنَا. [کافی ، ج۸ ، ص۲۳۵] .
۴ـ در سنن نسائی ، ج۷ ، ص۱۰۷.
درباره کسی که جسارت به رسول الله (ص) کرد با مِغْوَل (دشنه و چاقوی تیز) که در شکمش فرو کردم او را کشتم.
در پایان حدیث رسول الله (ص) فرمود : خون او هدر است.

۲. اهانت به دیگران

۱ـ در دنیا برای رؤسای جمهور ، مقامات بالا ، حتی دیپلماتها حقوق خاصی قائلند که در قانون هر کشور مطرح است.
۲ـ در کشور انگلستان که سلطنتی است این قانون هست.
۳ـ تمام انبیا در تمام عرفها محترمند : وَ لا تَسُبُّوا الَّذِینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَیسُبُّوا اللّهَ عَدْواً بِغَیرِ عِلْمٍ [انعام/۱۰۸] .
۴ـ توهین به رسول الله (ص) توهین به خدا است.
۵ـ در اعلامیه حقوق بشر ، و در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی می‌خوانیم که باید شرف و حیثیت همه افراد محترم شمرده شود.
۱ـ علت پیدایش جنگ بنی‌قینقاع توهین و جسارت به یک زن مسلمان بود که به دکان زرگری رفته بود. زرگر لباس او را از پشت تا بلند کرد تا بدنش نمایان شد و یهودیان خندیدند. مردی زرگر را کشت و یهودیان آن مسلمان را شهید کردند. پیامبر (ص) وقتی این خبر را شنید فرمان جهاد داد. [پیامبری و جهاد ، ص۱۸۹ از سیره ابن اسحاق ، ج۳ ، ص۵۱] .
۲ـ بت‌شکنی حضرت ابراهیم (ع) : تَاللّهِ لَأَکیدَنَّ أَصْنامَکمْ [انبیاء/۵۷] .
فَجَعَلَهُمْ جُذاذاً [انبیاء/۵۸] .
۳ـ آتش زدن گوساله سامری : لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِی الْیمِّ نَسْفاً [طه/۹۷]

۱. اهل بیت

۱. در قرآن

۱. آماری از آیات پیرامون اهل بیت
۱– در کتاب اهل البیت و القرآن نوشته صادق الحسینی الشیرازی ۳۴۰ آیه از قرآن را ـ که اهل سنت آنها را درباره اهل بیت نقل کرده‌اند ـ جمع آوری شده است.
۲. یک نمونه آز آیات (آیه تطهیر)
۱–إِنَّما یرِیدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهِیراً [احزاب/۳۳]
مستدرک حاکم ، ۳ ، از صفحه ۱۴۶ به بعد احادیث زیادی نقل کرده که مراد از اهل بیت فقط علی و فاطمه و حسن و حسین (ع) هستند.
کلمهإِنَّماانحصار است.

– مراد اراده تکوینی و خصوصی است و گرنه اراده اولیه به این است که تمام مردم پاک باشند.
– رجس عام است ، هر عملی که عقل ، شرع و طبع نپسندد.
َ- یطَهِّرَکمْتاکید یذهب است.
مراد از اهـل بیت به دلیـل روایـات زیاد (هفتاد و پنـج روایت ، ۴۱ حدیث از اهل سـنت و ۳۴ حـدیث از شـیعه) علی و فاطمه و حسن و حسین است. هیچ دلیلی از تاریخ و حدیث برای غیر این چند نفر نداریم. [نقل از اهل البیت ، فاضل قفقازی] .
۲– ام السلمهٔ می گوید : همینکه آیه نازل شدفأرسل رسول الله إلی فاطمهٔ و علی و الحسن و الحسین و قال هؤلاء أهلی. [شواهد التنزیل ، ج۲ ، ص۹۲] .
۳– هر روز صبح (روایات از ۶ ماه تا ۱۷ ماه گفته‌انـد) رسول خـدا (ص) آیهإِنَّما یرِیـدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهِیراً [احزاب/۳۳] .
را لب در خانه فاطمه زهرا (ص) تلاوت می کرد تا مردم بدانند اهل البیت کیست.
۴– عـایشه می گویـد : روزی پیامبر (ص) کساء سـیاه رنگی داشت و حسن و حسـین و فاطمه و علی را زیر آن جاداد و فرمود : إِنَّما یرِیدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ [احزاب/۳۳] .
(باب فضائل اهل البیت النبی) [صحیح مسلم ، ج۴ ، ص۱۸۸۳.۵] .
– این قسمتإِنَّما یرِیدُ اللّهُبه شهادت ده ها حدیث مستقلا نازل شده و ماجرای مخصوصی دارد نظیر آیهالْیوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دِینَکمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیکمْ نِعْمَتِی وَ رَضِیتُ لَکمُ الْإِسْلامَ دِیناً فَمَنِ اضْطُرَّ فِی مَخْمَصَهٍٔ غَیرَ مُتَجانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [مائده/۳] .
ولی به امر رسول خدا (ص) به هنگام جمع آوری قرآن این آیه در این محل قرار داده شده است.
۶– در احقـاق الحق ، ج۱۴ ، ص۷۵ و در نـور الثقلین ، ج۴ ، ص۲۷۶ می‌خوانیم که پنـج تن که زیر عبا رفتند عایشه خواسـت وارد شود؛ رسول خدا (ص) فرمود : نهأنت علی مکانک [بحار الأنوار ، ج۳۵ ، ص۲۲۷] .
ام سلمه خواست وارد شود باز رسول خدا اجازه نفرمود.
۷– در سـوره ۳۳ آیه ۳۳ در میـان بیست مرتبه خطـاب که به زنـان است یـک مرتبه خطاب قرآن سـخن را عوض می کنـد و با مردان سخن می گوید باز کلام را از سر گرفته و با زنان سخن می گوید :
إِنْ کنْتُنَّ تُرِدْنَ [احزاب/۲۸] .
فَتَعالَینَ أُمَتِّعْکنَّ وَ أُسَرِّحْکنَّ [احزاب/۲۸] .
إِنْ کنْتُنَّ تُرِدْنَ [احزاب/۲۹] .
لِلْمُحْسِناتِ مِنْکنَّ [احزاب/۲۹] .
مَنْ یأْتِ مِنْکنَّ [احزاب/۳۰] .
مَنْ یقْنُتْ مِنْکنَّ [احزاب/۳۱] .
لَسْتُنَّ [احزاب/۳۲] .
إِنِ اتَّقَیتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ [احزاب/۳۲] .
قُلْنَ [احزاب/۳۲] .
قَرْنَ [احزاب/۳۳] .
بُیوتِکنَّ [احزاب/۳۳] .

لا تَبَرَّجْنَ [احزاب/۳۳] .
أَقِمْنَ [احزاب/۳۳] .
آتِينَ [احزاب/۳۳] .
أَطِعْنَ [احزاب/۳۳] .
لِيذْهِبَ عَنْكمُ الرِّجْسَ [احزاب/۳۳] .
وَ اذْكرْنَ [احزاب/۳۴] .
بُيوتِكنَّ [احزاب/۳۴] .
- همانگونه که آیهالْيوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دِينَكمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيكمْ نِعْمَتِى وَ رَضِيتُ لَكمُ الْإِسْلامَ دِيناً فَمَنِ اضْطُرَّ فِى مَخْمَصَةٍ غَيرَ مُتَجانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [مائده/۳] .
در لابه لای غذاها مطرح شده است آیه تطهیر هم در میان آیات دیگر آمده است.
۸- در جلد ۳۵ بحار صفحه ۲۱۰ از امام باقر (ع) سئوال شده که چرا نام افراد برده نشده؟ امام فرمودند : "مگر نام تعداد رکعات و مقدار زکات و عدد طواف در قرآن برده شده است.
۹- در سوره احزاب بعد از ۲۰ ضمیر مونث یک مرتبه لحن عوض شده و می‌خوانیملِيذْهِبَ عَنْكمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيتِ [احزاب/۳۳] .
از زید بن علی الشهید در تفسیر علی بن ابراهیم ذیل آیه می خوانیم : گروهی جاهل خیال می کنند مراد زنان رسول الله هستند؛ دروغ می گویند ، مگر نمی‌بینند که یک مرتبه ضمیر عوض شده وعَنْكمُ الرِّجْسَآمده. [مذهب اهل البیت ، ص۵۷] .
۱۰- دوبار در آیات قبل کلمه اراده درباره زنان پیامبر (ص) به کار رفته است : إِنْ كنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَياةَ الدُّنْيا [احزاب/۲۸] .
إِنْ كنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ [احزاب/۲۹] .
بنابراین اراده در آیهإِنَّما يرِيدُ اللّهُغیر از آن اراده‌های معمولی از هر انسان است.
۱۱- در آیات قبل کمال و فضیلتی در باره زنان رسول الله نقل نمی کند تا بگوئیم اینإِنَّما يرِيدُ اللّهُیک مدال و مقامی به همسران پیامبران است.
۱۲- عصمت و پاکی اهل البیت تنها کمال شخصی نیست ، بلکه مستلزم رهبری و لزوم اطاعت مردم از آنان است ، نظیر آیهوَ ما ينْطِقُ عَنِ الْهَوى [نجم/۳] .
که مستلزم لزوم اطاعت از تمام سخنان پیامبر اکرم است.
۱۳- حضرت علی (ع) برای استحقاق خود در زمامداری هم در سقیفه و هم در شورای ۶ نفری و امام حسن (ع) در اولین خطبه خلافت خود به این آیهإِنَّما يرِيدُ اللّهُاستشهاد کردند. [ابن ابی الحدید ، ج۶ ، ص۱۱] .
۱۴- در کتاب " عیون الاخبار الرضا" آمده که حضرت (ع) در زمان حکومت عثمان در مسجد سخنرانی کرد و فرمود : آیا آیه تطهیر در کتاب خدا نیست؟ آیا در خانه ام سلمه نازل نشد؟ آیا ام سلمه نپرسید من هم هستم که پیامبر فرمود : نه؟ همه مردم در پاسخ گفتند : صحیح است ما هم این ماجرا را از ام سلمه شنیدیم و برای اطمینان بیشتر از شخص رسول اکرم (ص) نیز پرسیدیم. [اهل البیت آیهٔ الله فاضل ، ص۱۴۷] .
۱۶- در هیچ تاریخ و حدیثی یک گناه از علی و فاطمه و حسن و حسین نقل نشده ، با اینکه حکومتها هر نقطه ضعفی می‌دیدند آن را دست آویز قرار می‌دادند" [معالم المدرسین ، ج۱ ، ص۲۰۰] .

۱۷- در هیچ تاریخ و حدیثی احدی (حتی به دروغ) ادعا نکرده است که من از اهل بیت هستم. اهل بیت (فاضل) .

۱۸- پیامبر (ص) که به امتش علاقه داشت و احساس خطر هم لازمه هر رهبر دل سوز است پس بایـد راه را روشن کنـد. مساله خانواده و رهبر و تصمیمات آنها درادامه یا تغییر سیر حرکت نقش دارد پس باید وضع امت روشن شود ، لذا با بیت رسول الله (ص) دو نوع برخورد است : یکی زنان و یکی اهل البیت که معصومند.

درباره زنان کیفر یا پاداش دو برابر مطرح شد. احتمال گناه ، احتمال جلوگیری و تبرج ، احتمال خروج از خانه مطرح است.

لا تَبَرَّجْنَ [احزاب/۳۳] .

قَرْنَ فِی بُیوتِکنَّ [احزاب/۳۳] .

إنْ کنْتُنَّ [احزاب/۲۹] .

۲. در روایات

۱. حدیث ثقلین

۱. تعابیر مختلف حدیث

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی تَارِک فِیکمُ الثَّقَلَینِ [کمال الدین ، ج۱ ، ص۲۳۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی مُخَلِّفٌ فِیکمُ الثَّقَلَینِ [أمالی صدوق ، ص۵۲۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنی سائلکم عن الثقلین [تفسیر القمی ، ج۱ ، ص۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنکم مجموعون غدا و مسئولون عن الثقلین [بحار الأنوار ، ج۲۳ ، ص۱۵۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کیف خلفتمونی من بعدی فی الثقلین [مثیر الأحزان ، ص۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الثِّقْلَینِ کتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیتِی [أمالی صدوق ، ص۵۲۲] .

۲. نکات حدیث

۱- افضل : احدی مساوی اهل بیت نیست و گرنه او در کنار قرآن مطرح نمی‌شد.

۲- اعلم : اهل بیت به تمام علوم قرآن آگاهند.

-اگرلا رَطْبٍ وَ لا یابِسٍ إِلاّ فِی کتابٍ مُبِینٍ [انعام/۵۹] .

پس اهل بیت هم همه را می‌دانستند.

۳- عصمت : اهل بیت معصومند ، زیرا قرآن کهلا یأْتِیهِ الْباطِلُ [فصلت/۴۲] .

اگر اهل بیت از حق دور شوند رسول الله (ص) نمی فرمود :

إِنِّی قَدْ تَرَکتُ فِیکمْ أَمْرَینِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی مَا إِنْ تَمَسَّکتُمْ بِهِمَا کتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیتِی فَإِنَّ اللَّطِیفَ الْخَبِیرَ قَدْ عَهِدَ إِلَی أَنَّهُمَا لَنْ یفْتَرِقَا حَتَّی یرِدَا عَلَی الْحَوْضَ [کافی ، ج۲ ، ص۴۱۴] .

۴- مفسر : بدون اهل بیت ما قرآن را نمی‌فهمیم که محکم ، متشابه ، مجمل و... یعنی چه؟

کتاب هدایت بدون امام کتاب تحیر است.

۵- امامت : چون تمسک به قرآن واجب است ، پس تمسک به اهل بیت هم واجب است.

۶- نجات : لَنْ تَضِلُّوا

۷- ابدیت : حَتَّی یرِدَا عَلَی الْحَوْضَ

۸- وحدت : وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً [آل عمران/۱۰۳] .

- حبل الله قران است

و اهل بيت از قرآنلن يفترقاپسوَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً=واعتصموا باهل بيت جميعا

۹- نه قرآن را عوض نه اهل بيت قابل تبديل هستند.

۱۰- اگر بهما تمسک نبود ضلالت است : تَضِلُّوا

وَ لاَ الضّالِّينَ [فاتحه/۷] .

۱۱- نكته : در مسجد خيف در ايام حج مردم را جمع و مسالهإِنِّی تَارِكٌ فِيكمُ الثَّقَلَينِرا مطرح و بعد فرمود : لن يفترقا حتى يردا على الحوض كإصبعی هاتين و جمع بين سبابتيه و لا أقول كهاتين و جمع بين سبابته و الوسطى فتفضل هذه على هذه [الغيبة نعمانی ، ص۴۲] .

قرآن منهای امام ، يعنی : بنی‌اميه ، بنی عباس ، يزيد شرابخوار ، وليد تيرباران كننده قرآن ، حجاج كعبه خراب كن ، هارون و مامون امام كش ، تا فهد حاجی كش.

قرآن منهای امام يعنی :

- سكوت به جای فرياد (معاويه به ابن عباس گفت : آياتی كه درباره علی (ع) است تفسير نكنيد. گفت : حتی احاديث را هم نخوانم؟ معاويه گفت : بخوان ، ولی تفسيرنكن. [خلافت و ولايت] .

۱۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنی قد تركت فيكم ما إن أخذتم به لن تضلوا بعدی الثقلين واحد منهما أكبر من الآخر كتاب الله حبل ممدود من السماء إلى الأرض و عترتی أهل بيتی ألا و إنهما لن يفترقا حتى يردا على الحوض.قال : ابن نمير قال : بعض أصحابنا عن الأعمش قال : " انظروا كيف تخلفونی فيهما" [العمدة ، ص۶۸. (هذا حديث حسن قريب)]

۱۶- در پايان حديث ثقلين فرمود : انْظُرُوا كيفَ تَخْلُفُونِّی فِيهِمَا [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۱۸۸] .

۱۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أذكركم الله فی أهل بيتی أذكركم الله فی أهل بيتی أذكركم الله فی أهل بيتی [نهج الحق ، ص۲۲۶] .

۱۸- در آخرين مرحله كه ثقلين را مطرح كرد ، دست علی (ع) را گرفت قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن عليا مع القرآن ، و القرآن مع علی ، لا يفترقان حتى يردا على الحوض. [أمالی طوسی ، ج۱۸ ، ص۵۰۶] .

۳. سند حديث

۱۳- علامه مير حامد حسين هندی تنها در خلاصه عبقات آن هم در جلد اول ۱۸۷ حديث از كتب معتبر اهل سنت نقل كرده كه اهل بيت رسول همدوش با قرآن هستند و از ۹۲ نفر از جمله امام شافعی و مسند احمد و صحيح مسلم نقل كرده كهمثل اهل بيتی كمثل سفينة نوح.

۱۴- در تفسير برهان جلد ۳ ، صفحه ۳۰۹ به بعد ۶۵ حديث از شيعه و سنی نقل كرده است كه اهل بيت منحصرا پنج نفرند.

۱۵- لحظات حساس : حديث ثقلين را كجا فرمودند؟ در چهار مورد حساس : در منا ، در مسجد خيف ، در عرفات و در غدير خم در آخرين خطبه‌ای كه در منبر خواندند [احقاق الحق ، ج۹ ، ص۳۰۹] .

به غير از صحاح سته از ۸۲ طريق حديث ثقلين از شيعه نقل شده [اعيان الشيعه ، ج۱ ، ص۳۷۰] .

۲. حديث سفينه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مثل أهل بيتی كمثل سفينة نوح [المناقب ، ج۱ ، ص۲۱۴] .

۱-وَ اصْنَعِ الْفُلْکَ بِأَعْیُنِنا وَ وَحْینا [هود/۳۷] .
نصب امامت با وحی بود.
۲-وَ لا تُخاطِبْنِی فِی الَّذِینَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ [هود/۳۷] .
در نصب ملاحظه احدی نکن.
وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللّهُ یعْصِمُکَ مِنَ النّاسِ [مائده/۶۷] .
۳-کلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود/۳۸] .
نصب و معرفی امام به خصوص در اول کار مایه مسخره دیگران بود.
۴-وَ ما آمَنَ مَعَهُ إِلاّ قَلِیلٌ [هود/۴۰] .
همراه اهل بیت نیز جز افراد کمی نیستند.
۵-بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها [هود/۴۱] .
جریان قیام مکه جریان است و مساله سکوت امام حسن (ع) است که با نام خدا و برای هدف الهی صلح بوده است در حالی که :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الحسن و الحسین إمامان قاما أو قعدا [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۲۱۱] .
۶-یا بُنَی ارْکبْ مَعَنا [هود/۴۲] .
امام حسین (ع) : تا لحظه آخر مردم را در کربلا دعوت به هدایت کرد.
۷-وَ هِی تَجْرِی بِهِمْ فِی مَوْجٍ کالْجِبالِ [هود/۴۲] .
قبول ولایت معصوم سینه ظلم و طاغوت را می‌شکافد و به سوی هدف الهی پیش می رود. موج شکن است نه متأثر از موج.
۸-وَ اسْتَوَتْ عَلَی الْجُودِی [هود/۴۴] .
نزول کشتی نجات اهل بیت نیز بر قله بلند معنویت است.
۹-یا بُنَی ارْکبْ مَعَنا [هود/۴۲] .
۱۰-سَآوِی إِلی جَبَلٍ یعْصِمُنِی [هود/۴۳] .
فراریان از طاغوت به دامن طاغوت پناه بردند تا شاید نجات دهنده باشند.
۱۱-اهْبِطْ بِسَلامٍ مِنّا وَ بَرَکاتٍ [هود/۴۸] .
حرکت در سایه رهبری معصوم مایه سلامتیوم ابعث حیا
است.
۱۲-إِنَّ ابْنِی مِنْ أَهْلِی [هود/۴۵] .
إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِکَ [هود/۴۶] .
شفاعت اهل بیت هم همه جا و درباره هر کس کارساز نیست.
۳. حدیث کساء
۱- صبح بود ، پیامبر (ص) دید که رحمت نازل می‌شود ، رسول خدا عبائی داشت که رنگش سیاه بود و بر دوش می گرفت ، درخانه‌ام سلمه بود ، در همان محلی که نماز می گذاشت ، ام سلمه زن بسیار خوبی بود ،
رسول خدا (ص) درخواست کرد که علی و فاطمه و حسن و حسین حاضر شوند؛ حاضر شدند رسول خدا همه را زیر آن عبا

نشانید و دعا کرد و گفت : خدایا اینها اهل بیت من هستند همه راپاک گردان. آیه نازل شد : إِنَّما یرِیدُ اللَّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهِیراً [احزاب/۳۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : فقد طهرنا الله من الفواحش ما ظهر منها و ما بطن فنحن على منهاج الحق [تأویل الآیات الظاهرة ، ص ۴۵۰] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : الرِّجْسُ هُوَ الشَّک [أمالی طوسی ، ج ۲۱ ، ص ۵۶۱] .

ام سلمه گفت : آیا من جزء اهل بیت هستم؟ رسول خدا (ص) فرمودند : اما تو زن صالحی هستی. هر روز صبح زود (سحرها) رسول خدا به در خانه فاطمه (س) می‌آمد و با دو دست خود آستانه در را می گرفت و سلام می‌کرد و آیه تطهیر را تلاوت و بعدالصَّلَاةُ الصَّلَاةُمی فرمود.

این حرکت به خاطر آن بود که در میان اعضاء خانه حساب آنان را جدا کند. زید فرزند امام سجاد (ع) می‌فرماید : اگر مراد زنان رسول خدا بودند به جایلِیذْهِبَ عَنْکمُکلمه عنکن بکار می‌رفت همانگونه که در جملات قبل از این آیه که مربوط به زنان رسول الله است کلماتبُیوتِکنَّ [احزاب/۳۳] .

لا تَبَرَّجْنَ [احزاب/۳۳] .

وَ اذْکرْنَ [احزاب/۳۴] .

لستن

به کار رفته. [مرتضی علامه عسگری از ۳۳ مدرک معتبر اهل سنت و ۴۹ مدرک معتبر اهل تشیع] .

۴. حب اهل بیت در روایات

۱ ـ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبى [شوری/۲۳] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حبنا أهل البیت یکفر الذنوب ، و یضاعف الحسنات ، و إن الله (تعالى) لیتحمل عن محبینا أهل البیت ما علیهم من مظالم العباد ، إلا ما کان منهم فیها على إصرار و ظلم للمؤنین [أمالی طوسی ، ج ۶ ، ص ۱۶۴] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من مات على حب آل محمد مات شهیدا [سعد السعود ، ص ۱۴۱] .

ـ ألا و من مات على حب آل محمد مات مغفورا له

ـ ألا و من مات على حب آل محمد مات تائبا

ـ ألا و من مات على حب آل محمد مات مؤنا مستکمل الإیمان

ـ ألا و من مات على حب آل محمد مات مؤنا مستکمل الإیمان

ـ ألا و من مات على حب آل محمد مات مؤنا مستکمل الإیمان

ـ ألا و من مات على حب آل محمد بشره ملک الموت بالجنة ثم منکر و نکیر

ـ ألا و من مات على حب آل محمد یزف إلى الجنة کما تزف العروس إلى بیت زوجها

– قال النبی (ص) : الا من مات على حب آل محمد مات فتح فی قبره بابان من الجنة

ـ ألا و من مات على حب آل محمد جعل الله زوار قبره الملائکة بالرحمة

ـ ألا و من مات على حب آل محمد مات على السنة و الجماعة

ـ ألا و من مات على بغض آل محمد جاء یوم القیامة مکتوبا بین عینیه آیس من رحمة الله تعالى [سعد السعود ، ص ۱۴۱] .

ـ ألا و من مات على بغض آل محمد مات کافرا

ـ ألا و من مات على بغض آل محمد لم يشم رائحة الجنة

عن ابن عباس قال : "لما نزل "قُلْ لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى " (شورى-۲۳) قالوا : يا رسول الله! من قرابتك الذين وجبت علينا مودتهم قال على و فاطمة و ابناهما" [بحار الأنوار ، ج۲۳ ، ص۲۳۲] .

بعد فخر رازی می گوید : چه مقامی از این بالاتر که در تشهد نماز واجب است برآنان صلوات بفرستیم.

[امام شافعی] .

۵- رسول خدا (ص) در صلوات بگوئید :

قُلْ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عَلَى آلِ مُحَمَّدٍ [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۸۵] .

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : كل دعاء محجوب حتى يصلى على محمد و آل محمد [بحار الأنوار ، ج۲۷ ، ص ۲۶۰] .

از شیعه و سنی نقل شده.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أول ما يسأل عنه العبد حبنا أهل البيت [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۶۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَذَلَّ اللَّهُ مَنْ أَهَانَ أَهْلَ الْبيتِ [الفضائل ، ص۱۵۲] .

وَ لَكنَّ النَّعِيمَ حُبُّنَا أَهْلَ الْبيتِ وَ مُوَالَاتُنَا يسْأَلُ اللَّهُ عَنْهُ عِبَادَهُ بَعْدَ التَّوْحِيدِ وَ النُّبُوَّةِ [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۲۹] .

قَالَ عَلِي بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) : لَا خَيرَ فِی الْعَيشِ إِلَّا لِرَجُلَينِ رَجُلٍ يزْدَادُ كلَّ يوْمٍ خَيراً وَ رَجُلٍ يتَدَارَك مَنِيتَهُ بِالتَّوْبَةِ وَ أَنَّى لَهُ بِالتَّوْبَةِ وَ اللَّهِ لَوْ سَجَدَ حَتَّى ينْقَطِعَ عُنُقُهُ مَا قَبِلَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى مِنْهُ إِلَّا بِوَلَايتِنَا أَهْلَ الْبيتِ [كافى ، ج۲ ، ص۴۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كل الفلاح لما تمسک بعروتنا أهل البيت [تفسير الإمام العسكرى ، ص۳۸۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اقتراف الحسنة حبنا (مودتنا) أهل البيت [تفسير فرات كوفى ، ص۳۹۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فى قوله تعالى : "وَ أَسْبَغَ عَلَيكمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً" (لقمان-۲۰) ؛ النعمة الظاهرة النبى (ع) و ما جاء به من معرفته و توحيده و أما النعمة الباطنة ولايتنا أهل البيت و عقد مودتنا [المناقب ، ج۴ ، ص ۱۸۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "إِلَيهِ يصْعَدُ الْكلِمُ الطَّيبُ وَ الْعَمَلُ الصّالِحُ يرْفَعُهُ" (فاطر/۱۰) : "وَلَايتُنَا أَهْلَ الْبيتِ وَ أَهْوَى بِيدِهِ إِلَى صَدْرِهِ فَمَنْ لَمْ يتَوَلَّنَا لَمْ يرْفَعِ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا" [كافى ، ج۱ ، ص ۴۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ أَرَدْتَ الْعِلْمَ الصَّحِيحَ فَعِنْدَنَا أَهْلَ الْبيتِ [كفاية الأثر ، ص۲۵۵] .

قال المأمون : لا ـ أبقانى الله بعدک يا أبا الحسن فو الله ما يوجد العلم الصحيح إلا عند أهل هذا البيت و إليک انتهت علوم آبائک. [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۲۰۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبيتِ [كافى ، ج۲ ، ص۴۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أحبنا أهل البيت فليحمد الله على أول النعم [أمالى صدوق ، ص۴۷۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من أحبنا أهل البيت فليستعد عدة للبلاء [الغارات ، ج۲ ، ص۴۰۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَنْ أَحَبَّنَا أَهْلَ الْبيتِ فَلْيسْتَعِدَّ لِلْفَقْرِ جِلْبَاباً [نهج البلاغه ، حكمت ۱۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن حبنا أهل البيت ليحط الذنوب عن العباد كما يحط الريح الشديدة الورق عن الشجر [ثواب الأعمال ، ص۱۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن حبنا أهل البيت لينتفع به فى سبع مواطن عند الله و عند الموت و عند القبر و يوم الحشر و عند الحوض و عند الميزان و عند الصراط [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : حبنا أهل البيت نظام الدين [أمالى طوسى ، ج۱۱ ، ص۲۹۶] .

۵. ویژگی های اهل بیت در روایات

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حرمت الجنة علی من ظلم أهل بیتی و آذانی فی عترتی [العمدة ، ص۵۲] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَالَ فِينَا بَيتَ شِعْرٍ بَنَى اللَّهُ تَعَالَى لَهُ بَيتاً فِی الْجَنَّةِ [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۱ ، ص۷] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : مثل أهل بیتی مثل النجوم کلما أفل نجم طلع نجم [المناقب ، ج۴ ، ص۱۷۸] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : مثل أهل بیتی کسفینة نوح من رکبها نجا و من تخلف عنها غرق [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱ ، ص۲۱۸] .

۵- ابوذر از پیامبر (ص) نقل می فرماید که حضرت فرمود : اجعلوا أهل بیتی منکم مکان الرأس من الجسد ، و مکان العینین من الرأس فإن الجسد لا یهتدی إلا بالرأس ، و لا یهتدی الرأس إلا بالعینین. [أمالی طوسی ، ص۴۸۲] .

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إن مثلنا فیکم کمثل الکهف لأصحاب الکهف و کباب حطة و هو باب السلم فادخلوا فی السلم کافة [الغیبة نعمانی ، ص۴۴] .

۷- قَالَ الصَّادِقُ (ع) فی قوله تعالی "وَ السَّابِقُونَ السَّابِقُونَ" (واقعه/۱۰) : "نحن السابقون و نحن الآخرون" [المناقب ، ج۴ ، ص۲۸۳] .

۸- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : نحن أبواب الله و نحن الصراط المستقیم [معانی الأخبار ، ص۳۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بُنِی الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ إِقَامِ الصَّلَاةِ وَ إِيتَاءِ الزَّكَاةِ وَ حَجِّ الْبَيتِ وَ صَوْمِ شَهْرِ رَمَضَانَ وَ الْوَلَايةِ لَنَا أَهْلَ الْبَيتِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۷۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَكبَرُ الْكبَائِرِ إِنْكارُ حَقِّنَا أَهْلَ الْبَيتِ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۲۳۷] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : غُفْرَانُ اللَّهِ وَ رَحْمَتُهُ بِشَفَاعَتِنَا أَهْلَ الْبَيتِ [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أهل البیت أدری بما فی البیت [بحار الأنوار ، ج۷۸ ، ص۲۷۳] .

قالت بنت الحارث بن عبد المطلب أهل البیت أعظم الناس فی هذا الدین بلاء [نهج الحق ، ص۳۱۲] .اهل البیت اعظم الناس مصیبةقَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أهل البیت أعظم الناس مصیبة [أمالی طوسی ، ج۱۰ ، ص۲۶۹] .

قال زید بن علی فی قوله تعالی "وَ عَلَى اللَّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ" (نحل/۹) : "سبیلنا أهل البیت القصد السبیل الواضح" [المناقب ، ج۴ ، ص۳۳۰] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : کنا أهل البیت أمناء الله فی أرضه [تفسیر فرات کوفی ، ص۲۸۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : کنا أهل البیت أول من آمن به و صدق بما جاء به [وقعة صفین ، ص۸۸] .

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : قد تواضعت لها (لأنوارنا أهل البیت) الملائکة کلها و استکبر ، و ترفع و کان بإبائه ذلک و تکبره من الکافرین [تفسیر الإمام العسکری ، ص۲۱۹] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : إذا أطعت الله فأنت منا أهل البیت [معانی الأخبار ، ص۱۰۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إن سلمان منا أهل البیت [رجال الکشی ، ص۱۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فی قول الله عز و جل "كلُّ نَفْسٍ بِما كسَبَتْ رَهِينَةٌ إِلَّا أَصْحابَ الْيمِينِ" (مدثر/۳۹-۳۸) : "هم شیعتنا أهل البیت" [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۷۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رحم الله الفضیل بن یسار و هو منا أهل البیت. [رجال الکشی ، ص۲۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أبا ذر! إنک منا أهل البیت [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۲۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إن الله تعالى يفرج الفتن برجل منا أهل البيت [الغارات ، ج١ ، ص٣] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن القرآن أربعة (أربع) أرباع ربع فينا أهل البيت خاصة و ربع فى أعدائنا و ربع حلال و حرام و ربع فرائض و أحكام [تفسير فرات كوفى ، ص٤٧] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا يتم الإيمان إلا بمحبتنا أهل البيت [كفاية الأثر ، ص١٠٩] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المهدى منا أهل البيت [كمال الدين ، ج١ ، ص١٥٢] .
قَالَ أَبُو ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ : لا تكونوا كفارا ببغض أهل البيت فتلقوا فى النار [تأويل الآيات الظاهرة ، ص٦١٥] .
قَالَ أَبُو ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ : "لا تكونوا كفارا ببغض أهل البيت فتلقوا فى النار" [تأويل الآيات الظاهرة ، ص٦١٥] .
قَالَ الْحُسَينُ (ع) : رضى الله رضانا أهل البيت [اللهوف ، ص٦٠] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : ذِكرُنَا أَهْلَ الْبَيتِ شِفَاءٌ مِنَ العِلل وِ الْأَسْقَامِ وَ وَسْوَاسِ الرَّيبِ وَ حُبُّنَا رِضَى الرَّبِّ تَبَارَك وَ تَعَالَى [خصال صدوق ، ج٢ ، ص٦٢٤] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ذِكرَنَا أَهْلَ الْبَيتِ شِفَاءَ لِلصُّدُورِ [تفسير الإمام العسكرى ، ص٥٨٤] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إن حديثنا أهل البيت صعب مستصعب [تفسير فرات كوفى ، ص٥٤] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لنا أهل البيت فضائل القرآن [بحار الأنوار ، ج٨٩ ، ص٧٤] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن الله جعل ولايتنا أهل البيت قطب القرآن [تفسير عياشى ، ج١ ، ص٥] .
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِى (ع) : لم نزل أهل البيت مظلومين منذ قبض الله (تعالى) نبيه (صلى الله عليه و آله) [أمالى طوسى ، ج٢٠ ، ص٥٥٩] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اتقوا الله فى أهل بيت نبيكم [خصال صدوق ، ج٢ ، ص٤٦٤] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فى قول الله "قُلْ لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبى " (شورى/٢٣) : "يعنى فى أهل بيته" [تفسير القمى ، ج٢ ، ص٢٧٥] .
١-اهل بيت نعمتهاى الهى : ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيم [تكاثر/٨] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) فى قوله تعالى "ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيم" (تكاثر/٨) : "نحن من النعيم" [أمالى طوسى ، ج١٠ ، ص٢٧٢] .
٢-اهل بيت صراط مستقيم هستند : اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ [فاتحه/٦] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : نحن الصراط المستقيم [معانى الأخبار ، ص٣٥] .
٣-اهل بيت گواهان بر خلق : وَ كذلِك جَعَلْناكمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَكونُوا شُهَداءَ عَلَى النّاسِ وَ يكونَ الرَّسُولُ عَلَيكمْ شَهِيداً [بقره/١٤٣] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ كذلِك جَعَلْناكمْ أُمَّةً وَسَطاً لِتَكونُوا شُهَداءَ عَلَى النّاسِ" (بقره/١٤٣) : "نَحْنُ الْأُمَّةُ الْوُسْطَى وَ نَحْنُ شُهَدَاءُ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ حُجَجُهُ فِى أَرْضِهِ" [كافى ، ج١ ، ص١٩٠] .
٤-اهل بيت راه رسيدن به خداوند هستند : لَيسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيوتَ مِنْ ظُهُورِها وَ لكنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقى وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره/١٨٩] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : "فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لَيسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيوتَ مِنْ ظُهُورِها وَ لكنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقى وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها " (بقره/١٨٩) آلُ مُحَمَّدٍ (ص) أَبْوَابُ اللَّهِ وَ سَبِيلُهُ وَ الدُّعَاةُ إِلَى الْجَنَّةِ وَ الْقَادَةُ إِلَيهَا وَ الْأَدِلَّاءُ عَلَيهَا إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ" [تفسير عياشى ، ج١ ، ص٨٦] .

۵-اهل بیت کشتی نجات هستند : وَ نادی نُوحٌ ابْنَهُ وَ کانَ فِی مَعْزِلٍ یا بُنَی ارْکبْ مَعَنا وَ لا تَکنْ مَعَ الْکافِرِینَ [هود/۴۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ نُوحاً لَمَّا رَکبَ السَّفِینَةَ وَ خَافَ الْغَرَقَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ لَمَّا أَنْجَیتَنِی مِنَ الْغَرَقِ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنْهُ [أمالی صدوق ، ص۲۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنما مثل أهل بیتی فیکم مثل سفینة نوح ، من دخلها نجا ، و من تخلف عنها هلک [أمالی طوسی ، ج۱۸ ، ص۵۱۳] .

۶-اهل بیت پیش گامان در خوبی‌ها هستند : ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکتابَ الَّذِینَ اصْطَفَینا مِنْ عِبادِنا فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ وَ مِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَ مِنْهُمْ سابِقٌ بِالْخَیراتِ [فاطر/۳۲] .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : "فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکتابَ الَّذِینَ اصْطَفَینا مِنْ عِبادِنا" (فاطر/۳۲) وُلْدُ فَاطِمَةَ (ع) وَ السَّابِقُ بِالْخَیرَاتِ الْإِمَامُ وَ الْمُقْتَصِدُ الْعَارِفُ بِالْإِمَامِ وَ الظَّالِمُ لِنَفْسِهِ الَّذِی لَا یعْرِفُ الْإِمَامَ" [کافی ، ج۱ ، ص۲۱۵] .

۷-اهل بیت ستارگان هدایت هستند : وَ هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِها فِی ظُلُماتِ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [انعام/۹۷] .

قال علی بن إبراهیم بن هاشم القمی فی قوله تعالی "وَ هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِها (انعام/۹۷) " "النجوم آل محمد (ص) " [تفسیر القمی ، ج۱ ، ص۲۱۱] .

۹-اهل بیت راست گویان جامعه هستند : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ کونُوا مَعَ الصّادِقِینَ [توبه/۱۱۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "اتَّقُوا اللّهَ وَ کونُوا مَعَ الصّادِقِینَ (توبه/۱۱۹) " إِیانَا عَنَی" [کافی ، ج۱ ، ص۲۰۸] .

۱۰-اهل بیت راسخان در علم هستند : وَ ما یعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَ الرّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ [آل عمران/۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ وَ الْأَئِمَّةُ مِنْ بَعْدِهِ [کافی ، ج۱ ، ص۲۱۳] .

۱۱-اهل بیت و علم به کتاب الهی : قُلْ کفی بِاللّهِ شَهِیداً بَینِی وَ بَینَکمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکتابِ [رعد/۴۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "قُلْ کفی بِاللّهِ شَهِیداً بَینِی وَ بَینَکمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْکتاب" (رعد/۴۳) : "إِیانَا عَنَی وَ عَلِی أَوَّلُنَا وَ أَفْضَلُنَا وَ خَیرُنَا بَعْدَ النَّبِی (ص) " [کافی ، ج۱ ، ص۲۲۹] .

۱۲-اهل بیت شجره طیبه هستند : أَ لَمْ تَرَ کیفَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً کلِمَةً طَیبَةً کشَجَرَةٍ طَیبَةٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِی السَّماءِ تُؤْتِی أُکلَها کلَّ حِینٍ بِإِذْنِ رَبِّها وَ یضْرِبُ اللّهُ الْأَمْثالَ لِلنّاسِ لَعَلَّهُمْ یتَذَکرُونَ [ابراهیم/۲۵-۲۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِی السَّماءِ " (ابراهیم/۲۴) فقال : "رسول الله (ص) و الله جذرها و أمیر المؤمنین فرعها و الأئمة من ذریتها أغصانها و علم الأئمة ثمرها و شیعتهم المؤمنون ورقها" [بصائر الدرجات ، ص۵۹] .

۱۳-اهل بیت مورد حسد دشمنان هستند : أَمْ یحْسُدُونَ النّاسَ عَلی ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَینا آلَ إِبْراهِیمَ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ آتَیناهُمْ مُلْکاً عَظِیماً [نساء/۵۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "أَمْ یحْسُدُونَ النّاسَ عَلی ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ " (نساء/۵۴) : "نَحْنُ وَ اللَّهِ النَّاسُ الْمَحْسُودُونَ" [کافی ، ج۱ ، ص۲۰۶] .

۱۵-اهل بیت وارث زمین هستند : إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ یورِثُها مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [اعراف/۱۲۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : "وَجَدْنَا فِی کتَابِ عَلِی (ع) "إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ یورِثُها مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ " (اعراف/۱۲۸) أَنَا وَ أَهْلُ بَیتِی الَّذِینَ أَوْرَثَنَا الْأَرْضَ وَ نَحْنُ الْمُتَّقُونَ وَ الْأَرْضُ کلُّهَا لَنَا" [کافی ، ج۵ ، ص۲۷۹] .

۶. بررسی حدیث نجوم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أصحابی کالنجوم بأیهم اقتدیتم اهتدیتم [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۸۷] .

در برابر مثال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مثل أهل بیتی کمثل سفینهٔ نوح [المناقب ، ج۱ ، ص۲۱۴] .
حدیثی نقل شده است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أصحابی کالنجوم بأیهم اقتدیتم اهتدیتم [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۸۷] .

فخر رازی می گوید : پس ما اهل نجاتیم ، چون هم بر کشتی نوح سواریم و اهل بیت را دوست داریم. هم در این دریای متلاطم از نجوم راه یابی می کنیم؛ اما حدیث نجوم به مشکلاتی برخورد کرده که باید از آن صرف نظر کنیم از جمله :

۱- بزرگانی از ائمه حدیث تا آن را دروغ می‌دانند از جمله حنبل گرفته تا نام ۳۰ نقر. در خلاصه عبقات از اهل سنت آمده که حدیث را دروغ می‌دانند.

۲- در میان صحابه افرادی مرتکب گناهان کبیره می‌شدند قتل نفس ، زنا و... حد جاری می‌شد.

۳- آیاتی از قرآن از بعضی از صحابه انتقاد شدید نموده است :

وَ الَّذِینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ [نور/۴] .

وَ مِنْهُمُ الَّذِینَ یؤْذُونَ النَّبِی [توبه/۶۱] .

مَرَدُوا عَلَی النِّفاقِ [توبه/۱۰۱] .

یقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ [توبه/۶۱] .

إِنَّ بُیوتَنا عَوْرَةٌ [احزاب/۱۳] .

یخْشَوْنَ النّاسَ کخَشْیةِ اللّهِ [نساء/۷۷] .

الَّذِینَ یبْخَلُونَ [نساء/۳۷] .

إِنَّ الَّذِینَ جاؤ بِالْإِفْک [نور/۱۱] .

۴- گاهی خود اصحاب اعتراف به عدم لیاقت و ضعف و خلاف خود می کردند. می گفتند : إن لی شیطانا یعترینی فإن استقمت فأعینونی و إن زغت فقومونی [الصراط المستقیم ، ج۲ ، ص۳۰۰] .

۵- تضاد میان اصحاب تضاد لفظی ، عملی ، نظامی

- خلفاء می گفتند که رسول الله (ص) فرمود :

نحن معاشر الأنبیاء لا نورث [دلائل الإمامهٔ ، ص۳۵] .

حضرت تکذیب کردند

- میان عثمان ، ابوهریره ، ابو موسی اشعری مسائلی بود.

- میان ابوذر و معاویه و عثمان تبعید و زد و خورد مطرح شد.

- میان حضرت علی (ع) و طلحه و زبیر جنگ جمل به راه افتاد.

- سمرهٔ بن جندب در برابر رسول خدا از یک درخت آن هم با گرفتن مبلغ چند برابر گذشت نکرد.

معاویه و حضرت علی (ع) هر دو صحابی بودند ، ولی معاویه دستور داد در خطبه به علی (ع) لعنت کنند و شیعیان او را از بیت المال محروم کنند.

- قرآن درباره ولید بن عقبه فرمود : إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا [حجرات/۶] .

- آن همه خطاب تند به زنان رسول الله برای چیست؟

إِنْ کنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَیاةَ الدُّنْیا [احزاب/۲۸] .

فَإِنَّ اللّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِناتِ مِنْكُنَّ أَجْراً عَظِيماً [احزاب/۲۹] .

۱. اهل کتاب

۱. اقلیت های مذهبی

۱. ارامنه

ـ کسانی که در حوزه علمیه بیروت و یا ارمنستان شوروی به درجه اسقفی می رسند توسط جاثلیق که مقام والاـ است به حوزه‌هائی معرفی و شورای خلیفه گری او را از میان سه نفر که به درجه اسقفی رسیده‌اند انتخاب و سپس جاثلیق به او حکم می دهد. مخارج اسقف از شورای خلیفه گری است.

ـ ارامنه قدیمی‌ترین ملتی هستند که در تاریخ به طور رسمی توسط حواریون عیسی (ع) مسیحی شده‌اند. کشیش نیز دارای مقام روحانی است که در حوزه های علمیه تحصیل و بعد از طی چند سال کشیش ارشد می شود.

ـ تسقف نیز به درجه اسقف اعظم و گاهی به درجه جاثلیق میرسد.

ـ اسقف حق ازدواج ندارد. جاثلیق نیز تا آخر عمر حق ازدواج ندارد. ولی کشیش تشکیل خانواده می دهد.

ـ در تمام دنیا رنگ لباس کشیش سیاه است.

ـ ارامنه دو مرکز مهم دارند : بیروت ، ارمنستان شوروی.

ـ ارامنه دارای زبان خاص هستند.

ـ رشته ارامنی با سایر مسیحیان جداست.

ـ اکثر ارامنه کارهای صنعتی تراشکاری ، باطری سازی ، تعمیرات ، فنی و مکانیک هستند. بعضی کاسب و بعضی اداری هستند.

ـ ۲۰۰۰۰۰ نفر از ارامنه ساکن تهران ، باقی تبریز ، ارومیه ، اصفهان و رشت است.

ـ دو نماینده دارند : یکی نماینده ارامنه شمال (تهران ، تبریز ، گرگان ، رشت) یکی نماینده ارامنه جنوب (خوزستان ، اصفهان ، ...) . اکثر آنها تابع مذهب گریگری هستند.

ـ امورات ارامنه توسط سه شورای خلیفه گری (خلیفه گری تهران ، اصفهان و تبریز) اداره می شود.این شورا مسئول اجراست.

ـ حدود ۱۰۰ کلیسا که آباد و یا بعضی متروکه است در کشور دارند.

ـ قدیمی‌ترین کلیسای ایران به نام (سورت اسپتانوس مقدس) که حدود ۱۴۰۰ سال قبل ساخته شده است.

ـ ۵۰ مدرسه در سراسر ایران ، ۳۵ مدرسه در تهران دارند.

ـ درمانگاه برای عموم و خانه سالمندان در تهران و اصفهان دارند. بیش از ۲۰۰ پزشک ارمنی داریم.

ـ در کل ایران دو اسقف هست.

۲. آشوری ها

ـ بعضی از دهات چهار محال و بختیاری و ارومیه ، ارمنی نشین هستند و کشاورزی می کنند. تعداد زیادی از سرباز ارمنی در جبهه و پادگان‌ها داریم. ستاد کمک‌رسانی به جبهه‌ها از طریق شورای خلیفه گری دارند.

ـ گروه های مختلف صنعتگران برای تعمیرات و کارهای فنی به جبهه می روند و شهدای متعددی داده‌اند.

ـ حدود ۵۰۰۰۰ جلد تقریبا کتاب انجیل‌های چهارگانه ، زبان سریانی دارند.
ـ بیشتر در تهران ، باقی ارومیه و باختران هستند.
ـ اکثر شغلشان فنّی ، مثل مکانیکی و رانندگی است.
ـ یکشنبه‌ها کلیسا ، در سنّت‌ها و عادات ، نظیر ارامنه هستند. حدود ۱۵ شهید داده اند.
ـ یک نفر نماینده ، ولی کشیش متعدد دارند.
ـ ۶ مدرسه در تهران و در ارومیه ۳ مدرسه دارند.
ـ کتاب هایی که به زبان سریانی بعد به عربی ترجمه شده همان زبان آشوری است.

۳. مسیحیت

۱ ـ مسلمانان تحت شکنجه بودند ، پیامبر اکرم (ص) فرمود : لو خرجتم لی الارض الحبشه فان بها ملکا لا یظلم عنده احد و هی ارض صدق حتی یجعل الله لکم فرجا مما انتم فیه. [فروغ ابدیت ، ج۲]

۲ ـ اولین هجرت به خانه مسیحیت بوده است.

۳ ـ از هر قبیله‌ای یک نفر مهاجرت با هجرت وابسته به تمام قبائل باشد.

این گروه سرپرستی به نام جعفر برادر حضرت علی (ع) داشتند. در میان مهاجران زن هم بوده است ، به نام ام السلمهٔ که بعدها همسر پیامبر اکرم (ص) شد.

۳ ـ قالت ام السلمهٔ : مما نزلنا ارض الحبشهٔ جاورنا بها خیر جار النجاشی امنا علی دیننا و عبدنا الله لا نؤذی و لا نسمع شیئا. [فروغ ابدیت ، ج۱ ، ص۳۱۲] .

۴ ـ نجاشی آن رهبر مسیحی عادل هدایای کفار قریش را نپذیرفت و گفت : خداوند هنگام دادن پست از من رشوه نگرفته است ، لذا هدایای را جلوی آنها ریخت و گفت : من از این هدایا ارتزاق نمی کنم. هر چه اطرافیان خواستند قبل از ملاقات مسلمین با نجاشی قضاوت غائبانه از وی بگیرند ، گفت : تا حرف آنها را نشنوم قضاوت نمی کنم ، سپس جعفر با مهاجران با نجاشی ملاقات و جعفر سخنرانی جذابی و یک دوره عقائد و اعمال و کارآئی اسلام را با مقایسه با وضع جاهلیت بیان کرد•••

جعفر گفت : عدالت تو ما را به حبشه کشاند. نجاشی گریان شد ، تقاضای تلاوت قرآن کرد. جعفر آیات سوره مریم را خواند. آیات به آخر نرسید که صدای گریه نجاشی و اسقف‌ها بلند شد و قطرات اشک محاسن و کتابهائی که در برابر آنها بود تر کرد. سپس گفت : حرف پیامبر اینها و عیسی از یک منبع نور است. به کفار گفت : بروید که من هرگز اینها را تسلیم شما نخواهم کرد.

۵ ـ یک هیئت مسیحی برای تحقیق به مکه آمد. ۲۰ نفر بودند. با پیامبر اکرم (ص) در مسجد ملاقات کردند. رسول اکرم (ص) با تلاوت آیاتی چنان آنها را تحت تأثیر قرار داد که همه به گریه افتادند و نشانه‌هائی که در انجیل برای پیامبر ما خوانده بودند ـ در رسول اکرم محقق دیدند. ابوجهل ناراحت شد و گفت : شما برای تحقیق آمده‌اید نه تسلیم. آنها گفتند : ما تابع حق هستیم.

الَّذِینَ آتَیناهُمُ الْکتابَ مِنْ قَبْلِهِ هُمْ بِهِ یومِنُونَ وَ إِذا یتْلی عَلَیهِمْ قالُوا آمَنّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنا إِنّا کنّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِینَ أُولئِک یوتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَینِ بِما صَبَرُوا وَ یدْرَونَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ینْفِقُونَ وَ إِذا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَ قالُوا لَنا أَعْمالُنا وَ لَکمْ أَعْمالُکمْ سَلامٌ عَلَیکمْ لا نَبْتَغِی الْجاهِلِینَ [قصص/۵۵-۵۲] .

۲. قرآن و اهل کتاب

۱. پیشنهادهای قرآن به اهل کتاب

ـ یا أَهْلَ الْکِتابِ تَعالَوْا إِلی کَلِمَةٍ سَواءٍ بَیْنَنا وَ بَیْنَکُمْ [آل عمران/۶۴] .

ـ وَ لَوْ آمَنَ أَهْلُ الْکِتابِ لَکانَ خَیْراً لَهُمْ [آل عمران/۱۱۰] .

ـ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

ـ قُلْ یا أَهْلَ الْکِتابِ لَسْتُمْ عَلی شَیْءٍ حَتّی تُقِیمُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ [مائده/۶۸] .

ـ وَ لْیحْکُمْ أَهْلُ الْإِنْجِیلِ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فِیهِ [مائده/۴۷] .

۲. جلوه های قرآن نسبت به اهل کتاب

ـ لَیسُوا سَواءً مِنْ أَهْلِ الْکِتابِ أُمَّةٌ قائِمَةٌ یتْلُونَ آیاتِ اللّهِ آناءَ اللَّیلِ وَ هُمْ یسْجُدُونَ یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکَرِ وَ یسارِعُونَ فِی الْخَیراتِ وَ أُولئِک مِنَ الصّالِحِینَ [آل عمران/۱۱۴-۱۱۳] .

ـ وَ إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْکِتابِ لَمَنْ یومِنُ بِاللّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیکُمْ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیهِمْ خاشِعِینَ لِلّهِ لا یشْتَرُونَ بِآیاتِ اللّهِ ثَمَناً قَلِیلاً أُولئِک لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللّهَ سَرِیعُ الْحِسابِ [آل عمران/۱۹۹] .

ـ وَ مِنْ أَهْلِ الْکِتابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطارٍ یودِّهِ إِلَیک وَ مِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِینارٍ لا یودِّهِ إِلَیک [آل عمران/۷۵] .

ـ وَ إِذا سَمِعُوا ما أُنْزِلَ إِلَی الرَّسُولِ تَری أَعْینَهُمْ تَفِیضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ یقُولُونَ رَبَّنا آمَنّا فَاکْتُبْنا مَعَ الشّاهِدِینَ [مائده/۸۳] .

ـ لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النّاسِ عَداوَةً لِلَّذِینَ آمَنُوا الْیهُودَ وَ الَّذِینَ أَشْرَکوا وَ لَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ قالُوا إِنّا نَصاری ذلِک بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّیسِینَ وَ رُهْباناً وَ أَنَّهُمْ لا یسْتَکبِرُونَ [مائده/۸۲] .

۳. انتقادهای قرآن از اهل کتاب

ـ إِنَّ الَّذِینَ یکْتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الْهُدی مِنْ بَعْدِ ما بَیّنّاهُ لِلنّاسِ فِی الْکِتابِ أُولئِک یلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ یلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا وَ أَصْلَحُوا وَ بَینُوا فَأُولئِک أَتُوبُ عَلَیهِمْ وَ أَنَا التَّوّابُ الرَّحِیمُ [بقره/۱۶۰-۱۵۹] .

ـ إِنَّ الَّذِینَ یکْتُمُونَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ الْکِتابِ وَ یشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَلِیلاًـ أُولئِک ما یأْکُلُونَ فِی بُطُونِهِمْ إِلاَّ النّارَ وَ لا یکَلِّمُهُمُ اللّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ لاـ یزَکیهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ أُولئِک الَّذِینَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدی وَ الْعَذابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَما أَصْبَرَهُمْ عَلَی النّارِ [بقره/۱۷۵-۱۷۴] .

ـ وَ ما تَفَرَّقَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکِتابَ إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُمُ الْبَینَةُ [بینه/۴] .

ـ یا أَهْلَ الْکِتابِ لِمَ تَکفُرُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ أَنْتُمْ تَشْهَدُونَ [آل عمران/۷۰] .

ـ یا أَهْلَ الْکِتابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ وَ تَکتُمُونَ الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [آل عمران/۷۱] .

ـ یا أَهْلَ الْکِتابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَها عِوَجاً [آل عمران/۹۹] .

ـ یا أَهْلَ الْکِتابِ لِمَ تُحاجُّونَ فِی إِبْراهِیمَ [آل عمران/۶۵] .

ـ یا أَهْلَ الْکِتابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنّا إِلاّ أَنْ آمَنّا بِاللّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَینا وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلُ [مائده/۵۹] .

ـ ما یوَدُّ الَّذِینَ کفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْکِتابِ وَ لاَ الْمُشْرِکینَ أَنْ ینَزَّلَ عَلَیکمْ مِنْ خَیرٍ مِنْ رَبِّکمْ [بقره/۱۰۵] .

ـ الَّذِینَ آتَیناهُمُ الْکِتابَ یعْرِفُونَهُ کما یعْرِفُونَ أَبْناءَهُمْ [بقره/۱۴۶] .

ـ وَ إِنَّ مِنْهُمْ لَفَريقاً يلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكتابِ وَ ما هُوَ مِنَ الْكتابِ وَ يقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ ما هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ يقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكذِبَ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [آل عمران/۷۸] .

ـ وَ قالُوا لَنْ يدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلّا مَنْ كانَ هُوداً أَوْ نَصارى تِلْك أَمانِيهُمْ قُلْ هاتُوا بُرْهانَكمْ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [بقره/۱۱۱] .

ـ وَ قالَتِ الْيهُودُ لَيسَتِ النَّصارى عَلى شَيءٍ وَ قالَتِ النَّصارى لَيسَتِ الْيهُودُ عَلى شَيءٍ [بقره/۱۱۳] .

ـ يا أَهْلَ الْكتابِ لا تَغْلُوا فِي دِينِكمْ غَيرَ الْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَ أَضَلُّوا كثِيراً وَ ضَلُّوا عَنْ سَواءِ السَّبِيلِ [مائده/۷۷] .

۴. آرزوهای اهل کتاب

ـ وَدَّ كثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يرُدُّونَكمْ مِنْ بَعْدِ إِيمانِكمْ كفّاراً حَسَداً مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ ما تَبَينَ لَهُمُ الْحَقُّ [بقره/۱۰۹] .

ـ وَدَّتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يضِلُّونَكمْ [آل عمران/۶۹] .

۳. دستورات اسلامی در برخورد با اهل کتاب

۱. برخوردهای حقوقی

ـ قال أمير المؤمنين (ع) : إن يهوديا كان له على رسول الله دنانير فتقاضاه فقال له يا يهودى ما عندى ما أعطيك قال : فإنى لا أفارقك يا محمد حتى تقضينى فقال : إذا أجلس معك فجلس معه حتى صلى فى ذلك الموضع الظهر و العصر و المغرب و العشاء الآخرة و الغداة و كان أصحاب رسول الله يتهددونه و يتواعدونه فنظر رسول الله (ص) إليهم فقال : ما الذى تصنعون به فقالوا يا رسول الله يهودى يحبسك فقال (ص) لم يبعثنى ربى عز و جل بأن أظلم معاهدا و لا غيره فلما علا النهار قال : اليهودى أشهد أن لا إله إلا الله و أشهد أن محمدا عبده و رسوله و شطر مالى فى سبيل الله أما و الله ما فعلت بك الذى فعلت إلا لأنظر إلى نعتك فى التوراة فإنى قرأت فى التوراة محمد بن عبد الله مولده بمكة و مهاجره بطيبة و ليس بفظ و لا غليظ و لا سخاب و لا ـ مترين [مترين] بالفحش و لا قول الخنى و أنا أشهد أن لا إله إلا الله و أنك رسول الله و هذا مالى فاحكم فيه بما أنزل الله و كان اليهودى كثير المال ثم قال : على (ع) كان فراش رسول الله (ص) عباءة و كانت مرفقته أدم حشوها ليف فثنيت له ذات ليلة فلما أصبح قال : لقد منعنى الفراش الليلة الصلاة فأمر (ص) أن يجعل بطاق واحد [أمالى صدوق ، ص۴۶۵] .

رَوَى عَلِى بْنُ أَبِى حَمْزَةَ قَالَ : قُلْتُ : لِأَبِى الْحَسَنِ (ع) رَجُلٌ يهُودِى أَوْ نَصْرَانِى كانَتْ لَهُ عِنْدِى أَرْبَعَةُ آلَافِ دِرْهَمٍ فَمَاتَ أَ لِى أَنْ أُصَالِحَ وَرَثَتَهُ وَ لَا أُعْلِمَهُمْ كمْ كانَ قَالَ لَا يجُوزُ حَتَّى تُخْبِرَهُمْ [من لا يحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۳۳] .

ـ قال الصادق (ع) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَوْصَى إِلَى أَنْ أَضَعَ فِي يهُودِى أَوْ نَصْرَانِى لَوَضَعْتُهُ فِيهِمَا إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ‏فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يبَدِّلُونَهُ [(بقره/۱۸۱)] [كافى ، ج۷ ، ص۱۴] .

ـ (لعمّاله :) قال أمير المؤمنين (ع) : إِياك أَنْ تَضْرِبَ مُسْلِماً أَوْ يهُودِياً أَوْ نَصْرَانِياً فِي دِرْهَمِ خَرَاجٍ [كافى ، ج۳ ، ص ۵۴۰] .

ـ قال الصادق (ع) : إِنَّ عَلِياً (ع) أَعْتَقَ عَبْداً لَهُ نَصْرَانِياً فَأَسْلَمَ حِينَ أَعْتَقَهُ [كافى ، ج۶ ، ص۱۸۲] .

ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِى حَمْزَةَ عَنْ رَجُلٍ بَلَغَ بِهِ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) قَالَ : مَرَّ شَيخٌ مَكفُوفٌ كبِيرٌ يسْأَلُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مَا هَذَا فَقَالُوا : يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ نَصْرَانِى قَالَ فَقَالَ : أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) اسْتَعْمَلْتُمُوهُ حَتَّى إِذَا كبِرَ وَ عَجَزَ مَنَعْتُمُوهُ أَنْفِقُوا عَلَيهِ مِنْ بَيتِ الْمَالِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۲۹۲] .

ـ قال أمير المؤمنين (ع) : أَشْعِرْ قَلْبَك الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللُّطْفَ بِهِمْ وَ لَا تَكونَنَّ عَلَيهِمْ سَبُعاً ضَارِياً تَغْتَنِمُ أَكلَهُمْ فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ إِمَّا أَخٌ لَك فِي الدِّينِ وَ إِمَّا نَظِيرٌ لَك فِي الْخَلْقِ يفْرُطُ مِنْهُمُ الزَّلَلُ وَ تَعْرِضُ لَهُمُ الْعِلَلُ وَ يوتَى عَلَى أَيدِيهِمْ فِي الْعَمْدِ وَ

الْخَطَإِ فَأَعْطِهِمْ مِنْ عَفْوِكَ وَ صَفْحِكَ مِثْلِ الَّذِی تُحِبُّ وَ تَرْضَی أَنْ یعْطِیکَ اللَّهُ مِنْ عَفْوِهِ وَ صَفْحِهِ [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .
ـ قال رسول الله (ص) : من أذی ذمیا فقد آذانی [الصراط المستقیم ، ج۳ ، ص۱۳] .
قال النّبیّ (ص) : من أذی ذمّیا فأنا خصمه [اسلام و حقوق بشر از روح الدّین ، ص ۲۶۰] .
من قَذَفَ ذمّیا حُدّ له یوم القیامهٔ بسیاط من نار
ماجرای حضور حضرت علی (ع) در دادگاه در برابر یهودی
ـ چونلَمْ یقاتِلُوکمْ فِی الدِّینِ وَ لَمْ یخْرِجُوکمْ مِنْ دِیارِکمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَیهِمْ [ممتحنه/۸] .
ـ اماکن مقدّسه آنها محفوظ است : وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِیعٌ وَ صَلَواتٌ وَ مَساجِدُ یذْکرُ فِیهَا اسْمُ اللّهِ کثِیراً [حج/۴۰] .
ضمن قراردادی میان پیامبر اکرم (ص) و مسیحیان بنا شد که معابد اهل کتاب محفوظ و محترم باشد. [ابن هاشم ، ج۲ ، ص۹۰۲] .
ـ در زمان بنی عبّاس پست‌های حساسی به خصوص در رشته پزشکی داشتند که چند نمونه آن در صفحه ۴۰۶ اسلام و حقوق بشر آمده است.
ـ ولی مخالفت علنی با اسلام و تظاهر به شراب و بی‌حجابی ممنوع.
قال الصادق (ع) : کانَ عَلِی (ع) یضْرِبُ فِی الْخَمْرِ وَ النَّبِیذِ ثَمَانِینَ الْحُرَّ وَ الْعَبْدَ وَ الْیهُودِی وَ النَّصْرَانِی قُلْتُ وَ مَا شَأْنُ الْیهُودِی وَ النَّصْرَانِی قَالَ لَیسَ لَهُمْ أَنْ یظْهِرُوا شُرْبَهُ یکونُ ذَلِک فِی بُیوتِهِمْ [کافی ، ج۷ ، ص۲۱۵] .
ـ پیامبر اکرم (ص) برای احوال پرسی و عیادت بیماران آنان به بالینشان می‌شتافت و در تشییع جنازه مردگانشان حضور می‌یافت و با گشاده‌رویی آنان را می‌پذیرفت و با آنان ابراز هم دردی می‌نمود و در مجالس سور آنها شرکت می‌فرمود. [حقوق اقلّیت‌ها ، ص۲۲۴] .
۲. برخوردهای اجتماعی
در مرگ عبد الله بن اُبیّ دوست و همکار یهودیان مدینه و دشمن سرسخت اسلام ، پیامبر (ص) در مراسم عزایی که از طرف یهودیان برگزار شده بود شرکت فرمود و به یهودیان و فرزندان وی تسلیت گفت. [حقوق اقلّیت‌ها ، ص۲۲۴] .
ـ جابر بن عبدالله می گوید : جنازه‌ای از کنار ما گذشت. پیامبر اکرم (ص) برخاست. ما نیز برخاستیم. سپس عرض کردیم یا رسول الله! این جنازه یک نفر یهودی است. فرمود : آیا جنازه یک انسان نیست. هر گاه جنازه‌ای دیدید برای ادای احترام برخیزید. [حقوق اقلّیت‌ها ، ص۲۲۴]
۳. برخوردهای عاطفی
ـ بدرقه حضرت علی (ع) از مسیحی بر سر دو راهی که مرد مسلمان شد.
ـ قال : الامام فی تحریره : الرابع المؤلفهٔ قلبوهم و هم الکفّار الذین یراد الفتهم الی الجهاد او الاسلام... و الظاهر عدم سقوطه فی هذا الزمان. [ج۱ ، ص۳۰۸] .
ـ یک نصرانی عطسه کرد. مسلمانان تعبیر دیگر داشتند غیر از تعبیری که برای عطسه مسلمانان است. امام صادق (ع) نهی فرمود و فرمود : یرحمک الله
عَنِ ابْنِ أَبِی نَجْرَانَ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "عَطَسَ رَجُلٌ نَصْرَانِی عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ هَدَاک اللَّهُ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقُولُوا یرْحَمُک اللَّهُ فَقَالُوا لَهُ إِنَّهُ نَصْرَانِی فَقَالَ لَا یهْدِیهِ اللَّهُ حَتَّی یرْحَمَهُ" [کافی ، ج۲ ،

ص۶۵۶] .

ـ رسول اکرم (ص) هدیه نصرانی و یهودی را رد نمی کردند.

قَالَ خیران الخادم القراطیسی : إنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) لَمْ یرُدَّ هَدِیةً عَلَی یهُودِی وَ لَا نَصْرَانِی [رجال الکشی ، ص۶۱۰] .

ـ داستان حضرت علی (ع) با آن مرد نصرانی که پیر شده بود.

۴. برخوردهای علمی

ـ وَ لاـ تُجادِلُوا أَهْلَ الْکتابِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِلاَّ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَ قُولُوا آمَنّا بِالَّذِی أُنْزِلَ إِلَینا وَ أُنْزِلَ إِلَیکمْ وَ إِلهُنا وَ إِلهُکمْ واحِدٌ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [عنکبوت/۴۶] .

ـ شیوه قرآن در بحث‌ها با همه فرقه ها انصاف و عدالت است :

إِنّا أَوْ إِیاکمْ لَعَلی هُدیً [سبأ/۲۴] .

قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ [بقره/۱۱۱] .

وَ مِنْ قَبْلِهِ کتابُ مُوسی إِماماً وَ رَحْمَةً [هود/۱۷] .

ـ دو جلد کتاب احتجاجات مملو است از بحث‌های علمی میان پیشوایان معصوم (علیهم السّلام) با فِرَقِ دیگر. مأمون جلساتی تشکیل داد که در آن امام رضا (ع) با اهل کتاب و سایران به مناظره پرداخت که رأس الجالوت رهبر یهود و جاثلیق رهبر مسیحیت نیز حضور داشتند.

ـ هریک از اسراء اگر ده نفر مسلمان را تعلیم می‌داد ، آزاد می‌شد.

ـ اسراء اهل حرفه و فنّ درخیبر آزاد شدند به شرطی که حرفه خود را به مسلمانان تعلیم دهند.

ـ هزاران کتاب از زبان سریانی به عربی ترجمه شده است.

۵. برخوردهای عقیدتی و احترام

ـ مُصَدِّقاً لِما بَینَ یدَیهِ مِنَ التَّوْراةِ [مائده/۴۶] .

مُصَدِّقاً لِما بَینَ یدَیهِ مِنَ الْکتابِ [مائده/۴۸] .

ـ وَ أَنْزَلَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ مِنْ قَبْلُ هُدیً لِلنّاسِ [آل عمران/۴-۳] .

ـ وَ آتَیناهُ الْإِنْجِیلَ فِیهِ هُدیً وَ نُورٌ [مائده/۴۶] .

ـ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْراةِ فَاتْلُوها إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [آل عمران/۹۳] .

ـ وَ کیفَ یحَکمُونَک وَ عِنْدَهُمُ التَّوْراةُ فِیها حُکمُ اللّهِ [مائده/۴۳] .

ـ إِنّا أَنْزَلْنَا التَّوْراةَ فِیها هُدیً وَ نُورٌ [مائده/۴۴] .

ـ وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَکلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ [مائده/۶۶] .

ـ یا أَهْلَ الْکتابِ لَسْتُمْ عَلی شَیءٍ حَتّی تُقِیمُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ [مائده/۶۸] .

ـ آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَیهِ مِنْ رَبِّهِ وَ الْمُومِنُونَ کلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَ مَلائِکتِهِ وَ کتُبِهِ وَ رُسُلِهِ [بقره/۲۸۵] .

ـ نَزَّلَ عَلَیک الْکتابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِما بَینَ یدَیهِ وَ أَنْزَلَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ [آل عمران/۳] .

ـ قُولُوا آمَنّا بِاللّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَینا وَ ما أُنْزِلَ إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ ما أُوتِی مُوسی وَ عِیسی وَ ما أُوتِی النَّبِیونَ مِنْ رَبِّهِمْ لا نُفَرِّقُ بَینَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۳۶] .

ـ قُولُوا آمَنّا بِاللّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَینا وَ ما أُنْزِلَ إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ ما أُوتِی مُوسی وَ عِیسی وَ ما

أوتِی النَّبِیونَ مِنْ رَبِّهِمْ لا نُفَرِّقُ بَینَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۳۶] .

ـ آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَیهِ مِنْ رَبِّهِ وَ الْمُومِنُونَ کلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَ مَلائِکتِهِ وَ کتُبِهِ وَ رُسُلِهِ [بقره/۲۸۵] .

ـ لا إِکراهَ فِی الدِّینِ [بقره/۲۵۶] .

ـ أَ فَأَنْتَ تُکرِهُ النّاسَ حَتّی یکونُوا مُومِنِینَ [یونس/۹۹] .

ـ فَمَنْ شاءَ فَلْیومِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْیکفُرْ [کهف/۲۹] .

ـ لَسْتَ عَلَیهِمْ بِمُصَیطِرٍ [غاشیه/۲۲] .

ـ وَ ما أَنَا عَلَیکمْ بِحَفِیظٍ [انعام/۱۰۴] .

ـ وَ قُلْ لِلَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ وَ الْأُمِّیینَ أَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَ إِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّما عَلَیک الْبَلاغُ وَ اللّهُ بَصِیرٌ بِالْعِبادِ [آل عمران/۲۰] .

ـ وَ لا تُجادِلُوا أَهْلَ الْکتابِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [عنکبوت/۴۶] .

ـ ادْعُ إِلی سَبِیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .

ـ وَ قالُوا لَنْ یدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاّ مَنْ کانَ هُوداً أَوْ نَصاری تِلْک أَمانِیهُمْ قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [بقره/۱۱۱] .

ـ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ الَّذِینَ هادُوا وَ النَّصاری وَ الصّابِئِینَ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۶۲] .

ـ دعوت به مشترکات

ـ مباهله

۶. احترام به پیامبران

ـ لا نُفَرِّقُ بَینَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ [بقره/۲۸۵] .

ـ لا نُفَرِّقُ بَینَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۳۶] .

ـ "ایمان به الوهیت به بعض رسل کفر است."

إِنَّ الَّذِینَ یکفُرُونَ بِاللّهِ وَ رُسُلِهِ وَ یرِیدُونَ أَنْ یفَرِّقُوا بَینَ اللّهِ وَ رُسُلِهِ وَ یقُولُونَ نُومِنُ بِبَعْضٍ وَ نَکفُرُ بِبَعْضٍ وَ یرِیدُونَ أَنْ یتَّخِذُوا بَینَ ذلِک سَبِیلاً أُولئِک هُمُ الْکافِرُونَ حَقًّا وَ أَعْتَدْنا لِلْکافِرِینَ عَذاباً مُهِیناً [نساء/۱۵۱-۱۵۰] .

ـ در سوره انبیاء بعد از شمارش گروهی از انبیاء (علیهم السّلام) : وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَینا إِلَیهِمْ فِعْلَ الْخَیراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِیتاءَ الزَّکاةِ وَ کانُوا لَنا عابِدِینَ [انبیاء/۷۳] .

ـ ابراهیم (ع) : إِنَّهُ کانَ صِدِّیقاً نَبِیا [مریم/۴۱] .

نوح (ع) : رَسُولٌ أَمِینٌ [شعراء/۱۰۷] .

هود (ع) : رَسُولٌ أَمِینٌ [شعراء/۱۲۵] .

موسی (ع) : إِنَّهُ کانَ مُخْلَصاً [مریم/۵۱] .

عیسی (ع) : وَجِیهاً فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [آل عمران/۴۵] .

اسماعیل (ع) : إِنَّهُ کانَ صادِقَ الْوَعْدِ [مریم/۵۴] .

یحیی (ع) : کانَ تَقِیا [مریم/۱۳] .

ـ وَ مِنْ قَبْلِهِ کتابُ مُوسی إِماماً وَ رَحْمَةً [احقاف/۱۲] .

۷. سیره پیامبر و خاطرات در برخورد با اهل کتاب
ـ در کتاب شریف مکاتیب الرّسول (ص) آخرین نامه (قبل از مستدرک آن) عهدنامه مفصلی در شیوه رفتار مسلمین با نصارا آمده است. [مکاتیب الرّسول (ص) ، ص۶۳۵] .
(بسیار عالی است.)
ـ نامه دیگری از رسول اکرم (ص) درباره اسقف‌های نجران آمده است. [مکاتیب الرّسول (ص) ، ص۳۳۳] .
ـ نامه دیگر رسول اکرم (ص) به مردم نجران [مکاتیب الرّسول (ص) ، نامه ۶۷ ، ص۳۱۷] .
ـ ماجرای مباهله
ـ ماجرای اجداد حضرت خدیجه (س)
ـ ماجرای پیش گویی روشن دلان مسیحی و شناخت رسول اکرم (ص) قبل از بعثت
ـ انجیل ترکش خورده
ـ در جبهه به من انگشتر داد.

۱.اهمیت قرآن

۱.اهمیت قرآن

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لاـ تُومِنُوا إِنَّ الَّذینَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذا یتْلی عَلَیهِمْ یخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً وَ یقُولُونَ سُبْحانَ رَبِّنا إِنْ کانَ وَعْدُ رَبِّنا لَمَفْعُولاً وَ یخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ یبْکونَ وَ یزیدُهُمْ خُشُوعاً [اسراء/۱۰۹–۱۰۷.]
در روایت است که یکی از اوّلین کارهای امام زمان (عجّل الله تعالی فرجه الشّریف) بعد از ظهور ، تشکیل جلسات قرآنی است.
تذکر به اُنس با قرآن مخصوصا در ایام فراغت
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ فَإِذْ أَفَدْتَنَا الْمَعُونَةَ عَلَی تِلَاوَتِهِ ، وَ سَهَّلْتَ جَوَاسِیَ أَلْسِنَتِنَا بِحُسْنِ عِبَارَتِهِ ، فَاجْعَلْنَا مِمَّنْ یرْعَاهُ حَقَّ رِعَایتِهِ ، وَ یدِینُ لَک بِاعْتِقَادِ التَّسْلِیمِ لِمُحْکمِ آیاتِهِ ، وَ یفْزَعُ إِلَی الْإِقْرَارِ بِمُتَشَابِهِهِ ، وَ مُوضَحَاتِ بَینَاتِهِ. [صحیفه سجادیه ، دعای۴۲.]
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُم... وَ اجْعَلْنَا مِمَّنْ یعْتَرِفُ بِأَنَّهُ مِنْ عِنْدِک حَتَّی لَا یعَارِضَنَا الشَّک فِی تَصْدِیقِهِ ، وَ لَا یخْتَلِجَنَا الزَّیغُ عَنْ قَصْدِ طَرِیقِهِ. [صحیفه سجادیه ، دعای۴۲.]
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلْنَا مِمَّنْ یعْتَصِمُ بِحَبْلِهِ ، وَ یأْوِی مِنَ الْمُتَشَابِهَاتِ إِلَی حِرْزِ مَعْقِلِهِ [صحیفه سجادیه ، دعای۴۲.]
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِی ظُلَمِ اللَّیالِی مُونِساً ، وَ مِنْ نَزَغَاتِ الشَّیطَانِ وَ خَطَرَاتِ الْوَسَاوِسِ حَارِساً ، وَ لِأَقْدَامِنَا عَنْ نَقْلِهَا إِلَی الْمَعَاصِی حَابِساً ، وَ لِأَلْسِنَتِنَا عَنِ الْخَوْضِ فِی الْبَاطِلِ مِنْ غَیرِ مَا آفَةٍ مُخْرِساً ، وَ لِجَوَارِحِنَا عَنِ اقْتِرَافِ الْآثَامِ زَاجِراً [صحیفه سجادیه ، دعای۴۲.]
سخنان حضرت امام (ره) درباره قرآن ، صحیفه نور ، جلد ۲۰ ، صفحه ۲۰
این کتاب آسمانی ـ الهی که صورت عینی و کتبی جمیع اسماء و صفات و آیات بینات است و از مقامات غیبی آن دست ما

کوتاه است و جز وجود اقدس جامعمَنْ خُوطِبَ بِهِ ، از اسرار آن کسی آگاه نیست و به برکت آن ذات مقدّس و به تعلیم او خلّص اولیای عظام دریافت آن نموده‌انـد و به برکت مجاهدات و ریاضت‌های قلبیه ، خلّص اهل معرفت به پرتوی از آن به قدر استعداد و مراتب سیر بهره‌منـد شده‌اند و اکنون صورت کتبی آن که به لسان وحی بعد از نزول از مراحل و مراتب ، بی کم و کاست و بـدون یک حرف کم و زیاد به دست ما افتاده است ، خـدای نخواست مباد که مهجور شود و گر چه ابعاد مختلفه آن و در هر بعـد مراحـل و مراتب آن از دسترس بشر عـادّی دور است لکن به انـدازه علم و معرفت و اسـتعدادهای اهـل معرفت و تحقیق در رشته‌هـای مختلف ، به بیـان‌هـا و زبـان‌هـای متفـاوت نزدیـک به فهم از این خزینه لایتناهای عرفان الهی و بحر موّاج کشف محمّدی (صلّی اللّه علیه و آله و سلّم) بهره‌هایی بردارند و به دیگران بدهند و اهل فلسفه و برهان با بررسی رموزی که خـاص این کتـاب الهی است و بـا اشارات از آن مسایل عمیق گذشـته ، براهین فلسـفه الهی را کشف و حل کرده ، در دسترس اهلش قرار دهنـد. و وارسـتگان صاحب آداب قلبی و مراقبات باطنی رشـحه و جرعه‌ای از آنچه قلب عوالم ازأَدَّبَنِی رَبِّیـدریافت فرموده ، برای تشـنگان این کوثر به هـدیه آورنـد و آنـان را مودّب به آداب الله تـا حـدّ میسورنماینـد و متّقیـان تشـنه هـدایت بارقه‌ای از آنچه به نور تقوا از این سرچشمه جوشانهُدیً لِلْمُتَّقینَ [بقره/۲.]

هـدایت یافته‌اند ، برای تشـنگان این کوثر به هدیه آورند و بالاخره هر طایفه‌ای از علمای اعلام و دانشـمندان معظّم به بعدی از ابعـاد الهی این کتـاب مقـدّس دامن به کمر زده و قلم به دست گرفته و آرزوی عاشـقان قرآن را برآورنـد و در ابعاد سیاسـی ، اجتماعی ، اقتصادی ، نظامی ، فرهنگی و جنگ و صـلح قرآن وقت صـرف فرمایند تا معلوم شود این کتاب سرچشـمه همه چیز است؛ از عرفان و فلسـفه تا ادب و سیاست ، تا بی خردان نگویند عرفان و فلسفه بافته‌ها و تخیلاتی بیش نیست و ریاضت و سیر و سلوک کار درویشان قلندر است ، یا اسلام به سیاست و حکومت و اداره کشور چه کار دارد که این کار سلاطین و رؤسای جمهور و اهل دنیاست. یااسـلام دین صـلح و سازش است و حتّی از جنگ و جـدال با سـتمکاران بری است و به سـر قرآن آن آورند که کلیسای جاهل و سیاستمداران بازیگر به سر دین مسیح عظیم الشّأن آوردند.

هان ای حوزه های علمیه و دانشگاه‌های اهل تحقیق! بپا خیزید و قرآن کریم را از شرّ جاهلان متنسّک و عالمان متهتّک که از روی علم و عمـد به قرآن و اسـلام تاخته و می‌تازنـد ، نجات دهیـد و این جانب از روی جـد ، نه تعارف معمولی ، می گویم از عمر به باد رفته خود در راه اشـتباه و جهالت تأسّف دارم. و شـما از فرزنـدان برومند اسـلام! حوزه‌ها و دانشـگاه‌ها را از توجّه به شؤونات قرآن و ابعاد بسـیار مختلف آن بیدار کنید. تدریس قرآن در هر رشـته‌ای از آن را محط نظر و مقصد اعلای خود قرار دهید. مبادا خدای ناخواسـته درآخر عمر که ضـعف پیری بر شما هجوم کرد از کرده‌ها پشیمان و تأسف بر ایام جوانی بخورید همچون نویسنده.

۳) باید بدانیم حکمت آن که این کتاب جاوید ابدی که برای راهنمایی بشر به هر رنگ و...

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّمَا يعْرِفُ الْقُرْآنَ مَنْ خُوطِبَ بِهِ [کافی ، ج۸ ، ص۳۱۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَدَّبَنِی رَبِّی فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِی [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۸۲.]

قرآن و کتب آسمانی

مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ [بقره/۹۷.]

وَ أَنْزَلْنا إِلَيكَ الْكتابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ مِنَ الْكتابِ [مائده/۴۸.]

قرآن و قیامت

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ دَرَجَاتِ الْجَنَّةِ عَلَی قَدْرِ آياتِ الْقُرْآنِ يقَالُ لَهُ (لِشِيعَتِنا) لاقْرَأْ وَ ارْقَ فَيقْرَأُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۶.]

انتهای فیش ۱۲ و پرونده حق قرآن ۱۹/۲/۸۴

۲. حقوق قرآن

۱. حقوق معنوی

۱) تدبّر : أَ فَلا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ [نساء/۸۲.]

ليدّبّروا آياته

۲) تفکر و تعقّل : كذلِك يبَينُ اللّهُ لَكمُ الْآياتِ لَعَلَّكمْ تَعْقِلُونَ [نور/۶۱.]

كذلِك يبَينُ اللّهُ لَكمُ الْآياتِ لَعَلَّكمْ تَتَفَكرُونَ [بقره/۲۶۶.]

۳) تشکر : كذلِك يبَينُ اللّهُ لَكمْ آياتِهِ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [مائده/۸۹.]

۴) تمسّک : وَ الَّذينَ يمَسِّكونَ بِالْكتابِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ [اعراف/۱۷۰.]

۵) تبعیت : وَ هذا كتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَك فَاتَّبِعُوهُ [انعام/۱۵۵.]

۶) تدریس : وَلكنْ كونُوا رَبّانِيينَ بِما كنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكتابَ وَ بِما كنْتُمْ تَدْرُسُونَ [آل عمران/۷۹.]

۷) جدّی بودن : خُذِ الْكتابَ بِقُوَّةٍ [مريم/۱۲.]

۸) اقامه کتاب : وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجيلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ [مائده/۶۶.]

۹) حقّ تلاوت : يتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ [بقره/۱۲۱.]

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذينَ إِذا ذُكرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ إِذا تُلِيتْ عَلَيهِمْ آياتُهُ زادَتْهُمْ إيماناً [انفال/۲.]

۱۰) حرف زدن با قرآن : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقُرْآنُ بَيانٌ لِشِيعَتِنَا [معانی الأخبار ، ص۲۳.]

وَ ما تَكونُ فی شَأْنٍ وَ ما تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَ لا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاّ كنّا عَلَيكمْ شُهُوداً [يونس/۶۱.]

لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ لَرَأَيتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيةِ اللّهِ [حشر/۲۱.]

۲. حقوق ظاهر قرآن

۱۱) عجله نکردن : لِتَقْرَأَهُ عَلَى النّاسِ عَلى مُكثٍ [اسراء/۱۰۶.]

۱۲) غناء و صوت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ [معانی الأخبار ، ص۲۷۹.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْناً [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۶۹.]

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَينِ (ع) كانَ يقْرَأُ فَرُبَّمَا مَرَّ بِهِ الْمَارُّ فَصَعِقَ مِنْ حُسْنِ صَوْتِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۶۱۵.]

۱۳) تکلّم با قرآن :

۱۴) حفظ قرآن

۱۵) نگاه به قرآن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ إِلَى الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۲۶۸.]

۱۶) همراه داشتن قرآن

۱۷) تلاوت در هر حال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَيك بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ عَلَى كلِّ حَالٍ [كافی ، ج۸ ، ص۷۹.]

۱۸) احترام قرآن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَمْ يوَقِّرِ الْقُرْآنَ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِحُرْمَةِ اللَّهِ [جامع‌الأخبار ، ص۴۰.]

۱۹) تدریس دائمی : وَ لكنْ كونُوا رَبّانِيينَ بِما كنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكتابَ وَ بِما كنْتُمْ تَدْرُسُونَ [آل عمران/۷۹.]

۲۰) تعلیم به فرزندان

۲۱) خشو (ع) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالتَّخَشُّعِ فِي السِّرِّ وَ الْعَلَانِيَةِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ [كافی ، ج۲ ، ص۶۰۴.]

۲۲) در خانه بخوانید : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اجْعَلُوا لِبُيوتِكُمْ نَصِيباً مِنَ الْقُرْآنِ [صحیفه‌الرضا ، ص۹۱.]

۲۳) رهبری : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْقُرْآنُ إِمَامُنَا وَ إِمَامُكُمْ [أمالی طوسی ، ص۷۲۷.]

۲۴) ملاک بودن : قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِالتَّقَدُّمِ فِي الْجَمَاعَةِ أَقْرَوهُمْ لِلْقُرْآنِ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۰۳.]

۲۵) محوریت قرآن : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللَّهَ اللَّهَ فِي الْقُرْآنِ [کافی ، ج۷ ، ص۵۱.]

۲۶) حوصله : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مِنْ أَفْضَلِ مَا عُبِدَ اللَّهُ بِهِ... الصَّبْرُ عَلَى تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ [بحارالأنوار ، ج۴۰ ، ص۶۱.]

۲۷) پناه بردن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا الْتَبَسَتْ عَلَيكُمُ الْفِتَنُ كَقِطَعِ اللَّيلِ الْمُظْلِم فَعَلَيكُمْ بِالْقُرْآنِ [كافی ، ج۲ ، ص۵۹۸.]

۲۸) استظهار : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اقْرَءُوا الْقُرْآنَ وَ اسْتَظْهِرُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يعَذِّبُ قَلْباً وَعَى الْقُرْآنَ [جامع‌الأخبار ، ص۴۱.]

۲۹) سنجش روایات با قرآن است : اعرضوه علی الکتاب... فاضربوه علی الجدار

ظاهر قرآن

۱) تماس : لا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ [واقعه/۷۹.]

۲) جدّیت : یا یحْیی خُذِ الْكتابَ بِقُوَّةٍ [مریم/۱۲.]

۳) تلاوت : إِنَّ الَّذينَ يتْلُونَ كتابَ اللّهِ [فاطر/۲۹.]

الَّذينَ آتَيناهُمُ الْكتابَ يتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ [بقره/۱۲۱.]

۴) با وضو

۵) استعاذه : فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّيطانِ الرَّجيمِ [نحل/۹۸.]

۶) ترتیل : وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتيلاً [مزمل/۴.]

۷) آهنگ حزین

۸) مقدار تلاوت : فَاقْرَوا ما تَيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ [مزمل/۲۰.]

۹) مسواک : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص نَظِّفُوا طَرِيقَ الْقُرْآنِ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا طَرِيقُ الْقُرْآنِ قَالَ أَفْوَاهُكمْ قِيلَ بِمَا ذَا قَالَ بِالسِّوَاك [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۵۸.]

۱۰) تعلیم

۳. ظلم بر قرآن

۱) اختلاف : إِنَّ الَّذينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكتابِ لَفی شِقاقٍ بَعيدٍ [بقره/۱۷۶.]

۲) کتمان : إِنَّ الَّذينَ يكتُمُونَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ الْكتابِ [بقره/۱۷۴.]

۳) قطعه قطعه کردن : الَّذينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضينَ [حجر/۹۱.]

۴) مهجوریت : یا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً [فرقان/۳۰.]

۵) تدبّر نکردن

۶) ناسپاسی : ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيرِ هذ [یونس/۱۵.]

۷) تفسیر به رأی

۸) ظاهرگرایی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ [کافی ، ج۸ ، ص۳۰۷.]
۹) أَ فَتُومِنُونَ بِبَعْضِ الْكتابِ [بقره/۸۵.]
۴. قرآن وعترت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّى تَارِك فِيكمُ الثَّقَلَينِ كتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِى أَهْلَ بَيتِى إِنْ تَمَسَّكتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَداً [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۷۲.]

۱. ایران

۱.آیات قرآنی راجع به ایران

۱. آیه ۳۸ سوره محمد
وَ إِنْ تَتَوَلَّوْا يسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيرَكمْ ثُمَّ لا يكونُوا أَمْثالَكمْ [محمد/۳۸] .
ابوهریره در ذیل آیه می گوید : از حضرت (ص) سؤال شد اینها کیانند؟ حضرت (ص) دستش را به ران سلمان زد ، ثمّ قال : "هذا و قومه و لو کان الدّین عند الثّریا لتناوله رجال من الفُرس" [مصابیح السّنّة ، ج۲]
۲. آیه ۳ سوره جمعه
ص۲۸۹ به نقل از الخطوط العریضه ، آیة الله صافی.
همین که آیه سوره جمعه نازل شد : وَ آخَرِينَ مِنْهُمْ لَمّا يلْحَقُوا بِهِمْ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكيمُ [جمعه/۳] .
سؤال شد منظور کیانند؟ سلمان در جلسه حضور داشت. حضرت رسول اکرم (ص) دست مبارکشان را به سلمان زدند و فرمودند : لو کان الایمان بالثّریا لناله رجال من هؤلاء [مصابیح السّنّة ، ج۲ ، ص۲۸۵ به نقل از خطوط العریضه] .

۲. روایات راجع به ایران

۱. پیامبر اکرم
بعضی ایرانی‌ها از بعضی عرب‌ها نزد رسول اکرم (ص) بهترند
ابوهریره : سخن از ایرانی‌ها نزد رسول اکرم (ص) پیش آمد. فرمود : لَاَنَا بهم او ببعضهم اوثق منّی بکم او ببعضکم [مصابیح السّنّة ، ج۲ ، ص۳۰۰ به نقل از خطوط العریضه] .
قال رسول الله (ص) : أعظم النّاس نصیبا فی الاسلام اهل فارس
[در صحیح بخاری ، کتاب تفسیر قرآن ، صفحه ۱۲۵ و اسد الغابه ، جلد ۴ ، صفحه ۲۱۶] .
۲. امیرالمؤمنین
نظر امیرالمؤمنین (ع) درباره ایرانی‌ها
روزی عرب‌های کوفه به حضرت علی (ع) اعتراض کردند که دور میز شما را یک مشت عجم گرفته‌اند. حضرت (ع) عصبانی شد و فرمود : " امروز مطالبی را افشا می کنم. به منبر رفت و درباره مرفّهان بی‌درد عرب فرمود : آنها روی مخدّه‌های خود مشغول خواب قیلوله هستند در حالی‌که قومی در گرمای سوزان روز آماده ذکر خدایند. به خدا قسم رسول اکرم (ص) فرمود : روزی همین عجم‌ها و موالی بر سر شما به خاطر اسلام شمشیر خواهند زد ، در حالی‌که در ابتدای امر شما آنها را به اسلام

دعوت کردید و به خاطر کفرشان بر سرشان زدید." [مسلم بن عقیل ، ص۱۲۴ ، نوشته کمره‌ای] .
انتهای فیش ۳ و پرونده ایران

۱. ایمان

۱. مراحل ایمان

۱–به خاطر حق : قالُوا لا ضَیرَ إِنّا إِلی رَبِّنا مُنْقَلِبُونَ [شعراء/۵۰] .
۲–به خاطر منفعت : إِنْ أَصابَهُ خَیرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ [حج/۱۱] .
۳–به خاطر توطئه و نفاق : وَ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ آمِنُوا بِالَّذِی أُنْزِلَ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اکفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ یرْجِعُونَ [آل عمران/۷۲] .

۲. دیدگاه مؤمن

۲. دیدگاه مؤمن نسبت به :
۱. خداوند عالم
ایمان مؤمن بر اساس فکر است : الَّذِینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفَکرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلاً سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ [آل عمران/۱۹۱] .
نظام عالم را نظام احسن می داند : الَّذِی أَحْسَنَ کلَّ شَیءٍ خَلَقَهُ [سجده/۷] .
اساس آفرینش را لطف می‌داند : کتَبَ عَلی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ [انعام/۱۲] .
محبوب ترین خیرها نزد خدا می داند : أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .
تمام عزت و قدرت را از او می‌داند.
در راه خدا مشکلات را می‌پذیرد : فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ [آل عمران/۱۴۶] .
خود را مستقل نمی‌داند : وَ ما تَشاؤنَ إِلاّ أَنْ یشاءَ اللّهُ [دهر/۳۰] .
چون با خداست احساس دلگرمی می کند.
از حیله دوری می کند : وَ مَکرُوا وَ مَکرَ اللّهُ [آل عمران/۵۴] .
إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِیعاً [نساء/۱۳۹] .
أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِیعاً [بقره/۱۶۵] .
ایمان به پاداش دارد : لَهُمْ جَزاءُ الضِّعْفِ بِما عَمِلُوا [سبأ/۳۷] .
مَنْ ذَا الَّذِی یقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیضاعِفَهُ لَهُ أَضْعافاً کثِیرَةً [بقره/۲۴۵] .
مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام/۱۶۰] .
مَثَلُ الَّذِینَ ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ کمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنابِلَ فِی کلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ [بقره/۲۶۱] .
وَ اللّهُ یضاعِفُ لِمَنْ یشاءُ [بقره/۲۶۱] .
إِنَّما یوَفَّی الصّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَیرِ حِسابٍ [زمر/۱۰] .

۲. جهان هستی

هستی را وسیله آزمایش می‌داند : الَّذِی خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَیاةَ لِیبْلُوَکمْ أَیکمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَ هُوَ الْعَزِیزُ الْغَفُورُ [ملک/۲] .

دنیا او را بازی نمی‌دهد : رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ [نور/۳۷] .

محیط او را بازی نمی‌دهد : امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ [قصص/۹] .

دنیا را کوچک می‌داند : مَتاعُ الدُّنْیا قَلِیلٌ [نساء/۷۷] .

ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ [قصص/۸۰] .

مَتاعٌ قَلِیلٌ [آل عمران/۱۹۷] .

وَ الْآخِرَةُ خَیرٌ وَ أَبْقی [اعلی/۱۷] .

وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ [قصص/۸۰] .

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الْأَرْضِ زِینَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَیهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [کهف/۷] .

وَ کلُّ شَیءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدارٍ [رعد/۸۱] .

وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلاّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ [حجر/۲۱] .

کلٌّ لَهُ قانِتُونَ [بقره/۱۱۶] .

۳. خودش

نَفَخَ فِیهِ مِنْ رُوحِهِ [سجده/۹] .

فَتَبارَک اللّهُ أَحْسَنُ الْخالِقِینَ [مومنون/۱۴] . که قهراً او هم احسن المخلوقین است.

سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً [جاثیه/۱۳] .

وَ مَنْ یومِنْ بِاللّهِ یهْدِ قَلْبَهُ [تغابن/۱۱] .

رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ [نور/۳۷] .

إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ [یونس/۷۲] .

فِطْرَتَ اللّهِ الَّتِی فَطَرَ النّاسَ عَلَیها [روم/۳۰] .

الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ [زمر/۱۸] .

وَ ما تَشاوونَ إِلاّ أَنْ یشاءَ اللّهُ رَبُّ الْعالَمِینَ [تکویر/۲۹] .

رشدش را تا بی‌نهایت می‌داند : زادَهُمْ هُدیً [محمد/۱۷] .

مشکلاتش را وسیله رشد می‌داند : لَعَلَّهُمْ یتَضَرَّعُونَ [انعام/۴۲] .

برای کارهای فهم خود نیز حساب قائل است : إِنْ تُبْدُوا ما فِی أَنْفُسِکمْ أَوْ تُخْفُوهُ [بقره/۲۸۴] .

شجاع است : لا یخْشَوْنَ أَحَداً [احزاب/۳۹] .

غضب منحرفش نمی‌کند : لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَآنُ [مائده/۲] .

محبت منحرفش نمی‌کند : وَ لَوْ عَلی أَنْفُسِکمْ [نساء/۱۳۵] .

کارش را ضبط شده می‌داند : رُسُلُنا لَدَیهِمْ یکتُبُونَ [زخرف/۸۰] .

أَ لَمْ یعْلَمْ بِأَنَّ اللّهَ یری [علق/۱۴] .

إِنَّ رَبَّک لَبِالْمِرْصادِ [فجر/۱۴] .

به امداد غیبی معتقد است : أَنِّی مُمِدُّکُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِکَةِ مُرْدِفِینَ [انفال/۹] .

غفلت او لحظه‌ای است : إِنَّ الَّذِینَ اتَّقَوْا إِذا مَسَّهُمْ طائِفٌ مِنَ الشَّیطانِ تَذَکرُوا فَإِذا هُمْ مُبْصِرُونَ [اعراف/۲۰۱] .

در بن‌بست نیست : یجْعَلْ لَکمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ [حدید/۲۸] .

"مَنْ یتَّقِ اللّهَ یجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً [طلاق/۲] .

آینده را برای متقین می‌داند : وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [اعراف/۱۲۸] .

لغزشش را قابل جبران می‌داند : وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [اعراف/۱۲۸] .

خود را مسئول می داند ، در برابر :

خدا

خلقما لَکمْ لا ـ تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِینَ یقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْیةِ الظّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک وَلِیا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک نَصِیراً [نساء/۷۵] .

فقراًاجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک وَلِیا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک نَصِیراً [نساء/۷۵] .

۳. ایمان ، عامل بازدارنده از پلیدی ها وتشویق به نیکی ها

مؤمن به خدا می‌داند از هرچه بگذرد حساب دارد ، فرشتگان خدا آن عمل را ضبط می کنند ، چند برابر پاداش می گیرد و رضایت الهی را جلب می کند ، لذا :

۱- همین که غضب کرد با خود می گوید : کظم‌غیظ رضای خدا و اعمال غیظ رضای خودم است ، پس به خاطر رضای خدا صرف‌نظر کردم.

۲- همین که محرومی را دید با خود می گوید : او بنده خدا است و مال نعمت خدا ، و من امانت دار و خلیفه خدا هستم ، پس انفاق می کند.

۳- همین که فسادی را در جامعه دید قهر خدا او را نگران می کند ، به پا خواسته و با زبان و دل و تمام قوا جلو فساد را می گیرد.

۴- همین که تهدید و تطمیع پیش آمد ، با خود می گوید : رضای خدا از دنیا بهتر ، و قهر خدا از تهدیدات دیگر سخت‌تر است ، پس تسلیم تهدید و تطمیع قرار نمی گیرد.

۵- همین که صحنه‌های گناه و بی‌عفّتی را دید ، خدا را حاضر و ناظر دیده و حیاء می کند.

۶- همین که مظلومان را دید ، با خود می گوید : همه انسانها در برابر خدا یکسانند و باید از حقوق بشر دفاع کنم.

۷- همین که دست او به مال مردم رسید ، خدا را حاضر دانسته و امین است و بالاخرهٔ هر کمال و فضیلتی مستلزم تحمل محرومیت در دنیا است که با اهرم ایمان ، انسان قادر بر تحمل آن می‌باشد.

آری ، اگر دیده شد که افراد غیرمؤمن در اثر تقلید یا تلقین یا تبلیغ و یا تهدید موقّتاً فداکاری از خود نشان می‌دهند ، هرگز عمومی و فطری و همیشگی نخواهد بود ، زیرا حرکتهای تحمیلی که از درون انسان ریشه ایمانی ندارد همچون ساختمانی است بر لب پرتگاه ، آن هم روی خاک سُست.مَنْ أَسَّسَ بُنْیانَهُ عَلی شَفا جُرُفٍ هارٍ [توبه/۱۰۹] .

۴. نقش ایمان درجامعه

وَ یضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ [اعراف/۱۵۷] .

فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ [فتح/۲۹] .
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّكمْ [انفال/۶۰] .
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِكمْ [آل عمران/۱۱۸] .
أَشِدّاءُ عَلَی الْكفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ [فتح/۲۹] .
وَ لَكمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ [بقره/۱۷۹] .
وَ لا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكمُ [نساء/۵] .
لَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْكافِرِینَ عَلَی الْمُومِنِینَ سَبِیلًا [نساء/۱۴۱] .
إِنَّ اللّهَ یأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها [نساء/۵۸] .
لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ [بقره/۲۷۹] .

۵. نشانه های ایمان حقیقی

الف- اخلاص؛ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الإیمان إخلاص العمل [غررالحكم ، ص۸۷] .
ب- اختیار حق بر باطل؛ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن من حقیقة الإیمان أن تور الحق و إن ضرک علی الباطل و إن نفعک و أن لا تجوز منطقك علمك [خصال صدوق] ،
ج- توكل؛ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یصْدُقُ إِیمَانُ عَبْدٍ حَتَّی یكونَ بِمَا فِی یدِ اللَّهِ أَوْثَقَ مِنْهُ بِمَا فِی یدِهِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۱۰] .

۶. اركان ایمان

قَالَ الرِّضَا (ع) : الإیمان أربعة أركان التوكل علی الله عز و جل و الرضا بقضائه و التسلیم لأمر الله و التفویض إلی الله [قرب‌الإسناد ، ص۱۵۵] .

۷. درجات ایمان

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْإِیمَانَ عَشْرُ دَرَجَاتٍ بِمَنْزِلَةِ السُّلَّمِ یصْعَدُ مِنْهُ مِرْقَاةً بَعْدَ مِرْقَاةٍ فَلَا یقُولَنَّ صَاحِبُ الِاثْنَینِ لِصَاحِبِ الْوَاحِدِ لَسْتَ عَلَی شَیءٍ حَتَّی ینْتَهِی إِلَی الْعَاشِرِ فَلَا تُسْقِطْ مَنْ هُوَ دُونَك فَیسْقِطَك مَنْ هُوَ فَوْقَك وَ إِذَا رَأَیتَ مَنْ هُوَ أَسْفَلُ مِنْك بِدَرَجَةٍ فَارْفَعْهُ إِلَیك بِرِفْقٍ وَ لَا تَحْمِلَنَّ عَلَیهِ مَا لَا یطِیقُ فَتَكسِرَهُ فَإِنَّ مَنْ كسَرَ مُومِناً فَعَلَیهِ جَبْرُهُ [كافی ، ج۲ ، ص۴۴] .

۸. نتیجه ایمان

كسی كه می‌داند تمام كارهای او زیر نظراست و هیچ عملی از او نابود نمی‌شود و تلاش او را خدا خریدار است ، آن هم با قیمت بهشت و رضوان ، حتی گاهی بدون تلاش و تنها به خاطر حسن‌نیت انسان اجر و پاداش مرحمت می‌كند ، با عشق و دلگرمی می‌كند.
كسی كه تن به بندگی او را پذیرفته است ، تن به تسلیم هیچ قدرتی و مقامی غیر از او نمی‌دهد و همه را بندگانی همچون

خود می داند. نه خودباختگی در برابر ابرقدرتها دارد و نه تکبر نسبت به دیگران.
۱- گـاهی دلهره و نگرانی از سـوء سـابقه و لغزشـهای قبلی اسـت کـه یـاد خـدای غفّـار و رحیم این دلهره را به آرامش تبـدیل می کند ، زیرا او گناهان رامی‌بخشد و توبه را می‌پذیرد.
۲- گاهی ریشه دلهره احساس تنهائی است ، ایمان به خدای حاضر و ناظر این دلهره را به آرامش تبدیل می کند ، زیرا خدا هم انیس است و هم مونس ، حرفها را می‌شنود ، کارها را می‌بیند و به مؤمن مهربان است.
۳- گـاهی اضـطراب به خـاطر احسـاس پوچی است و بی‌هـدفی ، امّا ایمان به خـدای حکیمی که در این عالم هر چیزی را طبق حکمت و برای هـدفی آن هم با مقـدار معین و در مدّتی حساب شده و در مداری خاص آفریده ، این اضـطراب را هم برطرف می کند.
۴- گاهی ناراحتی و اضـطراب به خاطر آن است که انسان موفق نشده همه را راضـی کند و ناراحت است که چرا فلان شخص یا فلان گروه را از خود رنجانـدیم ، ولی ایمان به این که ما فقط باید خدای خود را راضـی کنیم و عزّت و ذلّت فقط به دست اوست ، این نگرانی را نیز از بین می‌برد.
۵- کسـی که ایمان به خـدا داشت به بن‌بست نمی‌رسد ، چون به بی نهایت توجه دارد عقده‌ای نمی‌شود ، چون هدفش رضای اوست ، از دنیا کامیاب شود یا نشود ، مردم بفهمنـد یا نفهمند ، بکشد یا کشـته شود و... ، مال و فقر ، شـهرت و گمنامی در او اثر ندارد.
بنابراین اگر در قرآن می‌خوانیمأَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .
واقعیتی است.

۹. نکته ای در ارزش ایمان

ایمان قوی بالاتر از شهادت است؛ حمران بن اعین می گوید : به امام باقر (ع) عرض کردم فدایت گردم ما چقدر کم هستیم که اگر در خوردن گوسـفندی شـرکت کنیم آن را تمـام نخواهیم کرد. فرمود : "مهاجر و انصار (پس از رحلت پیامبر (ص)) همه بـه این سـو و آن سـو رفتنـد" ، سـپس سه انگشت خـود را نشـان داد و اشـاره کرد و فرمـود : "مگر سه تن ، سـلمان و ابـوذر و مقـداد". گفتم : عمار یاسـر چگونه بود؟ فرمود : "خـدا عمار را رحمت کنـد ، بیعت کرد و در جنگ صـفین شـهید شـد". من پیش خـود گفتم مقـامی بالاـتر از شـهادت نیست (پس عمـار در ردیف آن سه نفر است) حضـرت فرمود : "شایـد عمـار را در ردیف آن سه نفر می‌دانی ، هرگز چنین نیست"؛لَعَلَّک تَرَی أَنَّهُ مِثْلُ الثَّلَاثَهِٔ أَیهَاتَ أَیهَاتَ [کـافی ، ج۲ ، ص۲۴۴] . ؛ یعنی گاهی افراد به دلیل ایمان قوی و اعمال صالح مقامشان از مقام شهید برتر است. [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۱] .

۱۰. مثال قرآن از مؤمن

وَ ضَـرَبَ اللّهُ مَثَلاًـ لِلَّذِینَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قـالَتْ رَبِّ ابْنِ لِی عِنْـدَک بَیتـاً فِی الْجَنَّهِٔ وَ نَجِّنِی مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجِّنِی مِنَ الْقَوْمِ [تحریم/ ۱۱] .
۱- کفر به طـاغوت در ورودی ایمـان است ، می‌پرسـند چرا ایمانمـان ضـعیف است ، می گوئیم چقـدر کفر به طاغوت داری تا بخواهی ایمانت زیاد شود.

۲- اراده زیربنا است ، نه محیط. و مؤمن واقعی کسی است که رنگ محیط در او اثر نکند.

۳- روح ایمان؛ جنگ با کفر و جبهه‌گیری است. زن فرعون چنین کرد.

۴- خفقان و نیاز مالی سلب مسئولیت نمی‌کند ، همین زن فرعون هم در خفقان بود و هم نیاز مالی داشت.

۵- مثال به زن فرعون می‌زنند نه رسول و امام ، وگرنه مردم می‌گفتند : بابا او امام است ، او پیامبر است و حسابش از ما جداست.

۶- شخصیت زن فرعون ، الگوی صدها قرن برای مردها.

۷- زن فرعون کتاب و کتابخانه و حوزه و دانشگاه را ندیده بود.

۸- برای این زن دیگر زر و زور فرعون مزه ندارد ، بالاـ آمده ، زندگی نزد مردان دیگر هم مزه نمی‌کند ، او می‌خواهد نزد خدا برود ، می‌خواهد بمیرد ، آمادگی مهم است نه عمل منهای آمادگی.إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِياءُ لِلّهِ مِنْ دُونِ النّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ [جمعه/۶] .

۹- زن فرعون شب و روز درگیر با کفر بود ، نه یک ساعت و یک روز.

۱۰- عمل فرعون مهربانی و عشق به زن بود. او به مردم زور می‌گفت ، ولی به زن معمولاًـ مهر می‌ورزند ، ولی زنش از مهر همچون فرعون ناراحت است.

۱۱- نشانه ایمان به خدا بی‌مزه بودن تمام زیورهای دنیا است؛ این ما هستیم که عکس با سلطانی را افتخار و سند برای خود می‌دانیم.

۱۲- سلیمان کهھب لی ملکا؟؟؟ می‌گوید ، منافاتی با زهد ندارد؛تِلْكَ الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذِينَ لا يرِيدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [قصص/۸۳] .

زیرا ملک را برای خود نمی‌خواهد. می‌خواهد تا به بلقیس با قدرت بگوید...وَ أْتُونِی مُسْلِمِينَ [نمل/۳۱] .

دنیا برای انسان و انسان برای خدا است : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزُّهْدُ كلُّهُ بَينَ كلِمَتَينِ مِنَ الْقُرْآنِ قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ "لِكيلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَكمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاكمْ " (حدید/۲۳) وَ مَنْ لَمْ يأْسَ عَلَی الْمَاضِی وَ لَمْ يفْرَحْ بِالْآتِی فَقَدْ أَخَذَ الزُّهْدَ بِطَرَفَيهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۳۹] .

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيباتِ مِنَ الرِّزْقِ [اعراف/۳۲] .

در همان آیه می‌گوید : كلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا [اعراف/۳۱] .

۱۳- زن موجودی عاطفی است ، معمولاًـ زود تحت تأثیر قرار می‌گیرد ، ولی شخصیت انسان خواست و ارادهٔ و قدرت او به قدری قوی است که آنجا که انتخاب می‌کند ، ۹۵۰ سال رهبر معصوم و آنجا که انتخاب می‌کند میلیون‌ها طلا و... مسیر او را عوض نمی‌کند. آری ، این است ایمان و کفر.

۱۴- همین که موسی را از آب گرفتند مهرش در زن فرعون آمدقالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَينٍ لِی وَ لَك [قصص/۹] .

هنوز هم از موسی چیزی ندیده ، ولی فرعون معجزه هم می‌بیند ، لکن ایمان نمی‌آورد. آری ، دلیل و برهان نفس را محکوم می‌کند نه قلب را.

۱۵- پاکی روحی زن فرعون سبب شد که مهر موسی در او افتد وگرنه چرا فرعون به موسی علاقه‌ای نداشت. آری اولأَحْصَنَتْ فَرْجَها فَنَفَخْنا فِيها [انبیاء/۹۱] .

ظرف را باید شست بعد در آن شیر ریخت.

۱۱. مثال قرآن از کافر

ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذِینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا صالِحَینِ فَخانَتاهُما فَلَمْ یغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَیئاً وَ قِیلَ ادْخُلاَ النّارَ مَعَ الدّاخِلِینَ [تحریم/۱۰] .

۱- این همه کافر را رها کرده و زن نوح و لوط را گرفته!!! برای این که تمام شرائط هدایت و محیط سالم برای آنها فراهم بود ، لکن آنها نخواستند. آری ، این نوع زن ها کافر هستند. ما وقتی حق داریم به کسی کافر بگوئیم که برای او نوح و لوط باشیم. ۹۵۰ سال حوصله در او اثر نکرد.

۲- اراده زیربنا است ، نه محیط ، نه تربیت ، نه اقتصاد ، نه جنس زن یا مرد و نه نژاد و نه کتاب و نه شرائط.

۳- زن در ارادهٔ اصالت دارد و تابع مرد نیست.

۴- ریشه کفر خیانت است و خیانت درجات دارد. مثل سیگار ، تریاک : ثُمَّ کانَ عاقِبَةَ الَّذِینَ أَساؤُا السُّوای أَنْ کذَّبُوا بِآیاتِ اللّهِ وَ کانُوا بِها یسْتَهْزِؤُنَ [روم/۱۰] .

۵- ما همتَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا [تحریم/۱۰] .

هستیم یک عبد رسول خدا (ص) وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ

و یکی عقل که عبد خداست. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْعَقْلَ اسْتَنْطَقَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ [کافی ، ج۱ ، ص۱۰] .

و ما باید خیانت به عقل و رسول حجهٔ ظاهر و باطن نکنیم. اگر مطلبی را درک کردیم عمل کنیم وگرنه خیانت است به عقل.

بعد دیگرفَلَمْ یغْنِیا [تحریم/۱۰] .

با داشتن عقل هم دیگر او ناجی ما نخواهد بود که قرآن می گویدنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَ أَبْصارَهُمْ [انعام/۱۱۰] .

۶-إِذا ذُکرَ اللّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِینَ لا یؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ [زمر/۴۵] .

ب

۱. بدعت

۱. خطر بدعت گذاری در اسلام با توجه به قرآن و سنت

۱ - فَوَیلٌ لِلَّذِینَ یکتُبُونَ الْکتابَ بِأَیدِیهِمْ ثُمَّ یقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ لِیشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً [بقره/۷۹] .

۲ - وَ إِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِیقاً یلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْکتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْکتابِ وَ ما هُوَ مِنَ الْکتابِ وَ یقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ ما هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ یقُولُونَ عَلَی اللّهِ الْکذِبَ وَ هُمْ یعْلَمُونَ [آل عمران/۷۸] .

۳ - قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ غَافِرُ کلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ أَحْدَثَ دِیناً وَ مَنِ اغْتَصَبَ أَجِیراً أَجْرَهُ أَوْ رَجُلٍ بَاعَ حُرّاً [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۲۲۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ : أَدْنَی الشِّرْک أَنْ یبْتَدِعَ الرَّجُلُ رَأْیاً فَیحِبَّ عَلَیهِ وَ یبْغِضَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۷۲] .

۴ - قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لَیسَ لَهُمْ حُرْمَةٌ صَاحِبُ هَوًی مُبْتَدِعٌ وَ الْإِمَامُ الْجَائِرُ وَ الْفَاسِقُ الْمُعْلِنُ بِالْفِسْقِ [قرب‌الإسناد ، ص۸۲] .

۵ - شاید فلسفه تعدد انبیا این باشد که بعد از هر پیغمبری آنقدر تحریف و بدعت و گرد و غبار روی دین را گرفته بود که نیاز به پیامبری برای رد این بدعت ها بود.

۶ – امام زمان (ع) که بیاید می گویند : دین جدید آورده؛ از بس بدعت و تحریف وارد دین شده.
۷ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَبَى اللَّهُ لِصَاحِبِ الْبِدْعَةِ بِالتَّوْبَةِ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ كيفَ ذَلِك قَالَ إِنَّهُ قَدْ أُشْرِبَ قَلْبُهُ حُبَّهَا [كافی ، ج۱ ، ص۵۴] .
۸ – وَ رَهْبانِيةً ابْتَدَعُوها ما كَتَبْناها عَلَيهِمْ [حديد/۲۷] .
۹ – فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلاً غَيرَ الَّذِى قِيلَ لَهُمْ [بقره/۵۹] .
۱۰ – قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ مَا أُحْدِثَتْ بِدْعَةٌ إِلَّا تُرِك بِهَا سُنَّةٌ فَاتَّقُوا الْبِدَعَ وَ الْزَمُوا الْمَهْيَعَ إِنَّ عَوَازِمَ الْأُمُورِ أَفْضَلُهَا وَ إِنَّ مُحْدِثَاتِهَا شِرَارُهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۵] .
۱۱ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَرَّ الْأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا ، و كل محدثة بدعة وَ كلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ [أمالی طوسی ، ص۳۳۷] .
۱۲ – قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما هدم الدين مثل البدع [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۵۰] .
۱۳ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إياك أن تسن سنة بدعة فإن العبد إذا سن سنة سيئة لحقه وزرها و وزر من عمل بها [مكارم‌الأخلاق ، ص۴۵۳] .
۱۴ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اهل البدع شر الخلق و الخليقة [كنز ، ج۷۷ ، ص۱۰۴] .
۱۵ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فی قوله تعالی " ۷ – " هم اصحاب البدع و اصحاب الاهواء ليس لهم توبة انا منهم برىء و هم براء [كنز ، ۲۹۸۶ و ۲۹۸۷] .
۱۶ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اهل البدع كلاب اهل النار [كنز ، ۱۱۲۵] .
۱۷ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من عمل فی بدعة خلاه الشيطان و العبادة و ألقى عليه الخشوع و البكاء [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۱۶] .
۱۸ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَبَى اللَّهُ لِصَاحِبِ الْبِدْعَةِ بِالتَّوْبَةِ [كافی ، ج۱ ، ص۵۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أُقْسِمُ بِاللَّهِ لَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يقُولُ : إِنَّ الشَّيطَانَ إِذَا حَمَلَ قَوْماً عَلَى الْفَوَاحِشِ مِثْلِ الزِّنَا وَ شُرْبِ الْخَمْرِ وَ الرِّبَا وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِك مِنَ الْخَنَا وَ الْمَآثِمِ حَبَّبَ إِلَيهِمُ الْعِبَادَةَ الشَّدِيدَةَ وَ الْخُشُوعَ وَ الرُّكوعَ وَ الْخُضُوعَ وَ السُّجُودَ ثُمَّ حَمَلَهُمْ عَلَى وَلَايةِ الْأَئِمَّةِ الَّذِينَ يدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَ يوْمَ الْقِيامَةِ لَا ينْصَرُونَ [بشاره‌المصطفی ، ص۲۸] .
۲۲ – ان الله تعالی لايقبل لصاحب البدعة صوما و لا صلوة و لا صدقة و لا حجا عمرة و لا جهادا و لا صرفا و لا عدلا [كنز ، ۱۱۱۱۵] .
۲۴ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَمَلٌ قَلِيلٌ فِى سُنَّةٍ خَيرٌ مِنْ عَمَلٍ كثِيرٍ فِى بِدْعَةٍ [أمالی طوسی ، ص۳۸۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا قَوْلَ إِلَّا بِعَمَلٍ وَ لَا قَوْلَ وَ لَا عَمَلَ إِلَّا بِنِيةٍ وَ لَا قَوْلَ وَ لَا عَمَلَ وَ لَا نِيةَ إِلَّا بِإِصَابَةِ السُّنَّةِ [كافی ، ج۱ ، ص۷۰] .
۱ – قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ مَشَى إِلَى صَاحِبِ بِدْعَةٍ فَوَقَّرَهُ فَقَدْ سَعَى فِى هَدْمِ الْإِسْلَامِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۵۷۲] .
۲ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَبَسَّمَ فِى وَجْهِ مُبْتَدِعٍ فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَدْمِ الْإِسْلَامِ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵۱] .
۳ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحْدَثَ فِى الْإِسْلَامِ أَوْ آوَى مُحْدِثاً فَعَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۳۲۲] .
۴ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا ظهرت البدعة فی أمتی فليظهر العالم علمه فإن لم يفعل فعليه لعنة الله [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۳۱] .

۵ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اذا رایتهم صاحب بدعة فاکفروا فی وجه [کنز ، ج۱ ، ۱۶۷۶] .
۶ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من ارعب صاحب بدعة ملا الله قلبه امنا و ایمانا [کنز ، ج۳ ، ۵۵۹۹] .
۷ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أعرض عن صاحب بدعة بغضا له ملأ الله قلبه یقینا و رضا [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۱۵] .
۸ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أتی ذا بدعة فوقره فقد سعی فی هدم الإسلام [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۶۵] .
۹ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا رَأَيتُمْ أَهْلَ الرَّيبِ وَ الْبِدَعِ مِنْ بَعْدِی فَأَظْهِرُوا الْبَرَاءَةَ مِنْهُمْ وَ أَكْثِرُوا مِنْ سَبِّهِمْ وَ الْقَوْلَ فِيهِمْ وَ الْوَقِيعَةَ وَ بَاهِتُوهُمْ كيلَا يطْمَعُوا فِی الْفَسَادِ فِی الْإِسْلَامِ وَ يحْذَرَهُمُ النَّاسُ وَ لَا يتَعَلَّمُوا مِنْ بِدَعِهِمْ يكتُبِ اللَّهُ لَكمْ بِذَلِك الْحَسَنَاتِ وَ يرْفَعْ لَكمْ بِهِ الدَّرَجَاتِ فِی الْآخِرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۵] .
ثلاثة لا تحرم علیک اعراضهم المجاهر بالفسق و الامام الجائر و المبتدع [الفصاحة ، ۱۲۲۳] .
برخورد با بدعت گزار
۱۰ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فِی أُمَّتِی فَلْيظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ يفْعَلْ فَعَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴] .
۱۱ – قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يحْمِلُ هَذَا الدِّينَ فِی كلِّ قَرْنٍ عُدُولٌ ينْفُونَ عَنْهُ تَأْوِيلَ الْمُبْطِلِينَ وَ تَحْرِيفَ الْغَالِينَ وَ انْتِحَالَ الْجَاهِلِينَ كمَا ينْفِی الْكيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ [رجال‌الکشی ، ص۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَاعْلَمْ أَنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ هُدِیَ وَ هَدَى فَأَقَامَ سُنَّةً مَعْلُومَةً وَ أَمَاتَ بِدْعَةً مَجْهُولَةً وَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۴] .
۲. انگیزه های بدعت گذار
۱ – کسانی که می‌خواهند بر مردمی مکتبی حکومت کنند یا باید خودشان خالص و مکتبی شوند و یا مکتب را با بدعت هائی توسعه بدهند تا جای پائی برای آنها باز شود. امام و رهبر انقلاب درباره کسروی فرمود : او نمی‌توانست خودش را بالا ببرد و به انبیا برساند ، انبیا را پائین آورد.
۲ – قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أما أهل البدعة فالمخالفون لأمر الله و لکتابه و لرسوله العاملون برأیهم و أهوائهم و إن کثروا [احتجاج ، ج۱ ، ص۱۶۸] .
۳ – قَالَ الْکَاظِمُ (ع) : مَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَى نَفْسِهِ وَ فِيهِمْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ فَهُوَ مُبْتَدِعٌ ضَالٌّ [فقه‌الرضا (ع) ، ج۳۸۳ ، ص۱۰۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَبَى اللَّهُ لِصَاحِبِ الْبِدْعَةِ بِالتَّوْبَةِ قِيلَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! وَ كيفَ ذَلِك قَالَ إِنَّهُ قَدْ أُشْرِبَ قَلْبُهُ حُبَّهَا [کافی ، ج۱ ، ص۵۴] .
وَ أُشْرِبُوا فِی قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ [بقره/۹۳] .

۱. برّ

۱. مفهوم

۱ – قال الراغب : البر خلاف البحر و تصور منه التوسع فاشتق منه البر أی التوسع فی فعل الخیر [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۷۳]
.إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحيم [طور/۲۸]
ـ دید انحرافی به برّ : سرگرمی و دل خوش به تشکل‌ها ، گروه‌ها و جهت‌ها ، آرم‌ها ، شعارها و...

۲. فرق برّ وخیر

ـ فرق بین برّ و خیر : قال الطبرسی ره : البر أصله من السعة و منه البر خلاف البحر و الفرق بین البر و الخیر أن البر هو النفع الواصل إلی الغیر ابتداء مع القصد علی ذلک و الخیر یکون خیرا و إن وقع عن سهو و ضد البر العقوق و ضد الخیر الشر أی لن تدرکوا بر الله لأهل الطاعة. [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص ۴۰] .

برّ هم در عقائد است ، هم اعمال ، هم اخلاق

۳. ماهیت برّ در قرآن

تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی وَ لا تَعاوَنُوا عَلَی الْإِثْم وَ الْعُدْوان [مائده/۲] .

لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِر :

۱ ـ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِکةِ وَ الْکتابِ وَ النَّبِیین [بقره/۱۷۷] .

۲ ـ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبیلِ وَ السّائِلینَ وَ فِی الرِّقابِ [بقره/۱۷۷] .

۳ ـ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ [بقره/۱۷۷] .

۴ ـ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا [بقره/۱۷۷] .

۵ ـ وَ الصّابِرینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حینَ الْبَأْسِ أُولئِک الَّذینَ صَدَقُوا وَ أُولئِک هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره/۱۷۷] .

الف : مهمترین مصداق برّ که باید تعاون بر آن نمود در آیه ، مسأله ایمان و ایدئولوژی و کمک‌های فکری و زیربنائی و تعاون بر آنها است.

ب : همان گونه که در شعار : وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ کتَمَ شَهادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّهِ [بقره/۱۴۰] .

وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَری عَلَی اللّهِ کذِباً أَوْ قالَ أُوحِی إِلَی وَ لَمْ یوحَ إِلَیهِ شَیءٌ [انعام/۹۳] .

وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللّهِ أَنْ یذْکرَ فیهَا اسْمُهُ [بقره/۱۱۴] .

وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَری عَلَی اللّهِ کذِباً أَوْ کذَّبَ بِ‌آیاتِهِ [انعام/۲۱] .

إِنَّ الَّذینَ یکتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الْهُدی مِنْ بَعْدِ ما بَینّاهُ لِلنّاسِ فِی الْکتابِ أُولئِک یلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ یلْعَنُهُمُ اللاّعِنُون [بقره/۱۵۹] .

کتمان حق ، بزرگ ترین گناه است ، زیرا مانع ایمان صحیح مردم است.

ج : برّ و تقوا در کنار هم و گرنه فاحشه هم ممکن است برای سیل و زلزله‌زدگان کمک کند.

۶ ـ أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکمْ [بقره/۴۴] .

۷ ـ تمام اعمال البرّ نزد امر به معروف و نهی از منکر گفته شده است

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا أَعْمَالُ الْبِرِّ کلُّهَا وَ الْجِهَادُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عِنْدَ الْأَمْرِ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنْ الْمُنْکرِ إِلَّا کنَفْثَةٍ فِی بَحْرٍ لُجِّی [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۷۴] .

۸ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثَلَاثٌ مِنْ أَبْوَابِ الْبِرِّ سَخَاءُ النَّفْسِ وَ طِیبُ الْکلَامِ وَ الصَّبْرُ عَلَی الْأَذَی [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۶] .

۹ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ مِنْ کنُوزِ الْبِرِّ کتْمَانُ الْحَاجَةِ وَ کتْمَانُ الصَّدَقَةِ وَ کتْمَانُ الْوَجَعِ وَ کتْمَانُ الْمُصِیبَةِ [أمالی‌مفید ، ص ۸] .

۴. علامات برّ در حدیث

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَّا عَلَامَـةُ الْبَارِّ فَعَشَـرَةٌ يحِبُّ فِی اللَّهِ وَ يبْغِضُ فِی اللَّهِ وَ يصَاحِبُ فِی اللَّهِ وَ يفَارِقُ فِی اللَّهِ وَ يغْضَبُ فِی اللَّهِ وَ يرْضَـی فِی اللَّهِ وَ يعْمَـلُ لِلَّهِ وَ يطْلُبُ إِلَيـهِ وَ يخْشَعُ لِلَّهِ خَائِفـاً مَخُوفـاً طَـاهِراً مُخْلِصـاً مُسْـتَحْيياً مُرَاقِباً وَ يحْسِـنُ فِی اللَّهِ [تحف‌العقول ، ص ۲۱] .

۵. بالاترین برّ در احادیث

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَوْقَ كـلِّ ذِی بِرٍّ بِرٌّ حَتَّی يقْتَلَ الرَّجُلُ فِی سَبِيلِ اللَّهِ فَإِذَا قُتِلَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ فَلَيسَ فَوْقَهُ بِرٌّ [كافی ، ج ۲ ، ص ۳۴۸] .

۲ ـ رسول اکرم (ص) : تمام البرّ ان تعمل فی السّر عمل العلانیهٔ [کنز ، ۵۲۶۵]

۶. برّ به خویشان

۱ ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : مَنْ حَسُنَ بِرُّهُ بِإِخْوَانِهِ وَ أَهْلِهِ مُدَّ فِی عُمُرِه [تحف‌العقول ، ص ۳۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَرُّوا آبَاءَكمْ يبَرَّكمْ أَبْنَاوكم [كافی ، ج ۵ ، ص ۵۵۴] .

۷. آثار برّ در احادیث

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يزِيدُ فِی الْعُمُرِ إِلَّا الْبِر [الدعوات راوندی ، ص ۲۱] .

۲ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْبِرُّ وَ الصَّدَقَةُ ينْفِيانِ الْفَقْرَ وَ يزِيدَانِ فِی الْعُمُرِ وَ يدْفَعَانِ تِسْعِينَ مِيتَةَ السَّوْء [كافی ، ج ۴ ، ص ۲] .

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يأْتِی يوْمَ الْقِيامَةِ شَیءٌ مِثْلُ الْكبَّةِ فَيدْفَعُ فِی ظَهْرِ الْمُومِنِ فَيدْخِلُهُ الْجَنَّةَ فَيقَالُ هَذَا الْبِرُّ [كافی ، ج ۲ ، ص ۱۵۸] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْبِرُّ عملٌ مُصلِحٌ [غررالحکم ، ص ۴۴۹] .

۱. برکت

۱. معنای برکت

۱.البَرَکهٔ : النَّماء و الزیادهٔ

التَّبریک : الدعاء للإنسان أو غیره بالبرکهٔ

بارک الله الشیءَ و بارک فیه و علیه : وضع فیه البَرَکهٔ

تبارک الله : تمجید و تجلیل

و کل شیء ثبت و أقام ، فقد بَرَک

بورک من فی النار.

البِرْکهُ مستنقع الماء

برکهٔ محل جمع شدن و استواری آب است. [++ صحاح اللغه] .

۲. در برکت :

طهارت و تقدس ، " ازدیاد و نمو " ، استمرار و دوام. [مجمع البحرین] .

۳. البته هر زیادی برکت نیست : ما أَغْنی عَنْهُ مالُهُ وَ ما کَسَبَ [مسد/۲] .

ما أَغْنی عَنِّی مالِیَهْ هَلَکَ عَنِّی سُلْطانِیَهْ [حاقه/۲۹ – ۲۸] .

۴. در قرآن به بعضی انسان ها ، زمان ها ، مکان ها ، درخت ها ، تحیت‌ها ، کتاب و آب مبارک گفته شده و در همه اینها زمانی برکت مطرح است که نفع عمومی مطرح باشد.

۵. برکت تنها رشد و نمو ظاهری نیست؛ مثلا گندم و آب زیاد مبارک است ، ولی گندم کمی که نیروی آن صرف قرب به خداوند شود نیز برکت دارد. نظیر کتاب و کلمه کوچکی که اثر عمیق و ابدی داشته باشد.

۶. امام سجاد (ع) در صحیفه می گوید : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ بَارِک لِی فِیمَا رَزَقْتَنِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۲] .

۱. عوامل برکت در قرآن و حدیث

۱.وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْبَیتُ الَّذِی یقْرَأُ فِیهِ الْقُرْآنُ وَ یذْکرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِیهِ تَکثُرُ بَرَکتُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۸] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کیلُوا طَعَامَکمْ فَإِنَّ الْبَرَکةَ فِی الطَّعَامِ الْمَکیلِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۷] .

۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بِالْعَدْلِ تَتَضَاعَفُ الْبَرَکاتُ [غرر الحکم ، ص۴۴۶] .

۵. در آب و گوسفند و آتش برکت است. [سفینة البحار] .

۶. نام خدا مبارک است : تَبارَک اسْمُ رَبِّک [الرحمن/۷۸] .

و هر کاری که رنگ خدائی و با نام خداوند متعال باشد مبارک است.

۷. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بَرَکةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَ بَعْدَهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۱۲۱] .

۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کلوا جمیعا و لا تفرقوا فإن البرکة مع الجماعة [بحار الأنوار ، ج۶۳ ، ص۳۴۹] .

۹. تولد دختر مبارک است.

۱۰. قال النبی (ص) : ثلاث فیهن البرکة البیع الی اجل و قرض الحسنه و اخلاط البرد بالشعیر للبیت (مصرف) لا للبیع. [الفصاحه ، ص۱۲۶۰] .

۱۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَرَکةُ مَعَ أَکابِرِکمْ [جامع الأخبار ، ص۹۲] .

۱۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا دَخَلَ أَحَدُکمْ بَیتَهُ فَلْیسَلِّمْ فَإِنَّهُ تَنْزِلُ الْبَرَکةُ وَ تُونِسُهُ الْمَلَائِکةُ [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۵۸۲] .

۱۳.در روایات ما درباره زراعت ، شیر ، نان و دامداری تعبیر برکت به کار رفته است.

۱۴. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ غَسَلَ یدَهُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ بُورِک لَهُ فِی أَوَّلِهِ وَ آخِرِهِ وَ عَاشَ مَا عَاشَ فِی سَعَةٍ وَ عُوفِی مِنْ بَلْوَی فِی جَسَدِهِ [مکارم الأخلاق ، ص۱۳۹] .

۱۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : السُّخُونُ بَرَکةٌ [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۰۶] .

۱۶.توسعه در نیت : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نِیةُ الْمُومِنِ خَیرٌ مِنْ عَمَلِهِ لِأَنَّهُ ینْوِی مِنَ الْخَیرِ مَا لَا یطِیقُهُ وَ لَا یقْدِرُ عَلَیهِ [فقه الرضا (ع) ، ص۳۷۸] .

۱۷. آرزوی خیر داشتن از رزق

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ الْمُومِنَ الْفَقِیرَ لَیقُولُ : یا رَبِّ! ارْزُقْنِی حَتَّی أَفْعَلَ کذَا وَ کذَا مِنَ الْبِرِّ وَ وُجُوهِ الْخَیرِ [کافی ، ج۲ ، ص۸۵] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من طلب الشهادة صادقا أعطاها و إن لم تصبه [عوالى اللئالى ، ج۱ ، ص۱۰۱] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من سأل الله الشهادة بصدق بلغه الله منازل الشهداء و إن مات على فراشه [بحار الأنوار ، ج۶۷ ، ص۲۰۱] .

۱۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَ هَوَى أَخِيك مَعَنَا [نهج البلاغه ، خطبه ۱۲] .

۱۹. در نهروان شخصى گفت : يا أمير المؤمنين طوبى! لنا إذ شهدنا معك هذا الموقف و قتلنا معك هواء الخوارج. [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۶۱] .

۲۰. در حديث آمده است شادى مردم از اعمالى كه انجام نداده‌اند ولى نيت كرده‌اند. [بحار ، ج۷۰ ، ص۲۰۴] .

۲۱. رضاى خداوند متعال :

قَالَ الرِّضَا (ع) : أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى نَبِى مِنَ الْأَنْبِياءِ إِذَا أُطِعْتُ رَضِيتُ وَ إِذَا رَضِيتُ بَارَكتُ وَ لَيسَ لِبَرَكتِى نِهَايةٌ [كافى ، ج۲ ، ص۲۷۵] .

۲۲.اخلاص :

قَالَ اللَّهُ تَبارَك وَ تَعَالَى : يا مُوسَى مَا أُرِيدَ بِهِ وَجْهِى فَكثِيرٌ قَلِيلُهُ [كافى ، ج۸ ، ص۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لو خلصت النيات لزكت الأعمال [غرر الحكم ، ص۹۳] .

۲۳.انفاق : كمَثَلِ جَنةٍ [بقره/۲۶۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الصَّدَقَةَ تَقْضِى الدَّينَ وَ تَخْلُفُ بِالْبَرَكةِ [كافى ، ج۴ ، ص۹] .

۲۴.دعاى والدين : دعاى پدر مرحوم مجلسى [سفينه البحار]

۲۵.استمداد و توسل از اولياء خدا :

ـ حماد بن عيسى از امام كاظم در جوانى طلب دعا كرد براى همسر ، فرزند ، مسكن و مكه. امام دعا كرد كه ۵۰ مرتبه به حج بروى. او به همه رسيد و ۵۰ سفر حج رفت. سال ۵۱ در دجله غرق شد. [بحار ، ج۴۸ ، ص۱۸۰] .

ـ عبدالله بن جعفر طيار مى‌گويد : من با دعاى پيامبر اكرم (ص) اين ثروت را پيدا كردم. [بحار ، ج۱۸ ، ص۱۸] .

۲۶. دعاى ديگران :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا نَاوَلْتُمُ السَّائِلَ شَيئاً فَاسْأَلُوهُ أَنْ يدْعُوَ لَكمْ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۸] .

۲۷. دعاى خود انسان براى بركت :

رَبِّ أَنْزِلْنِى مُنْزَلًا مُبارَكاً وَ أَنْتَ خَيرُ الْمُنْزِلِينَ [مومنون/۲۹] .

۲۸. دعا : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ بَارِك لِى فِى يوْمِى هَذَا [كافى ، ج۲ ، ص۵۴۲] .

ـ قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ وَفِّرْ مَلَكتِى بِالْبَرَكةِ فِيهِ [صحيفه سجاديه ، دعاى ۲۰] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ بَارِك لِى فِى يوْمِى هَذَا [كافى ، ج۲ ، ص۵۴۲] .

۲۹. صله رحم : بركت عمر مى‌آورد. [بحار ، ج۷۱ ، ص۱۰۰] .

۳۰. انفاق :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْبَرَكةُ :

۱. پرداخت زكوه : فِى الْمَالِ مِنْ إِعْطَاءِ الزَّكاةِ

۲. مواسات : وَ مَوَاسَاةِ الْمُومِنِينَ

۳. صله رحم : وَ صِلَةِ الْأَقْرَبِينَ وَ هُمُ الْأَقْرَبُونَ [بشارة المصطفى ، ص۲۴] .
عیادت مریض برکت می آورد :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَائِدُ الْمَرِيضِ يَخُوضُ فِي الْبَرَكَةِ فَإِذَا جَلَسَ انْغَمَسَ فِيهَا [كنز الفوائد ، ج۱ ، ص۳۷۹] .
محبت‌امام علی (ع) برکت می آورد
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الروح و الراحة و الفلج و الفلاح و النجاح و البركة و العفو و العافية و المعافاة و البشرى و النضرة و الرضا و القرب و القرابة و النصر و الظفر و التمكين و السرور و المحبة من الله تبارك و تعالى على من أحب على بن أبى طالب (ع) و والاه و ائتم به و أقر بفضله و تولى الأوصياء من بعده [بحار الأنوار ، ج۲۷ ، ص۹۲] .
زیارت قبور ائمه :
پیامبر (ص) به امام حسین (ع) می فرماید : يا بُنَى أُولَئِك طَوَائِفُ مِنْ أُمَّتِى يزُورُونَكم يلْتَمِسُونَ بِذَلِك الْبَرَكةَ وَ حَقِيقٌ عَلَى أَنْ آتِيهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ فَأُخَلِّصَهُمْ مِنْ أَهْوَالِ السَّاعَةِ مِنْ ذُنُوبِهِمْ وَ يسْكنُهُمُ اللَّهُ الْجَنَّةَ [أمالى طوسى ، ج۳۶ ، ص۶۶۹] .

۲. عوامل بی برکتی در احادیث

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اتقوا الذنوب فإنها ممحقة للخيرات إن العبد ليذنب الذنب فينسى به العلم الذى كان قد علمه [عدة الداعى ، ص۲۱۱] .
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إياكمْ وَ الْحَلْفَ فَإِنَّهُ ينَفِّقُ السِّلْعَةَ وَ يمْحَقُ الْبَرَكةَ [كافى ، ج۵ ، ص۱۶۲] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعٌ لَا تَدْخُلُ بَيتاً وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ يعْمَرْ بِالْبَرَكةِ الْخِيانَةُ وَ السَّرِقَةُ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ الزِّنَا [وسائل الشيعة ، ج۲۸ ، ص۲۴۲] .
۳. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ الْحَرَامَ لَا ينْمِى وَ إِنْ نَمَى لَمْ يبَارَك لَهُ فِيهِ [وسائل الشيعة ، ج۱۷ ، ص۸۲] .
۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا ظهرت الجنايات ارتفعت البركات [غرر الحكم ، ص۴۵۸] .
۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يبْتَلِى عِبَادَهُ عِنْدَ الْأَعْمَالِ السَّيئَةِ بِنَقْصِ الثَّمَرَاتِ وَ حَبْسِ الْبَرَكاتِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۴۳] .
۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سيأتى زمان على الناس يفرون من العلماء كما يفر الغنم من الذئب ابتلاهم الله بثلاثة أشياء :
الف) الأول يرفع البركة من أموالهم
ب) و الثانى سلط الله عليهم سلطانا جائرا
ج) و الثالث يخرجون من الدنيا بلا إيمان [بحار الأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۵۳] .
۷. گناه برکت را می‌برد :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا مَنَعُوا الزَّكاةَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَكتَهَا مِنَ الزَّرْعِ وَ الثِّمَارِ وَ الْمَعَادِنِ كلَّهَا [كافى ، ج۲ ، ص۳۷۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا اللَّهَ وَ صُونُوا دِينَكمْ بِالْوَرَعِ وَ قَوُّوهُ بِالتَّقِيةِ وَ الِاسْتِغْنَاءِ بِاللَّهِ عَنْ طَلَبِ الْحَوَائِجِ إِلَى صَاحِبِ سُلْطَانٍ وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ خَضَعَ لِصَاحِبِ سُلْطَانٍ أَوْ لِمَنْ يخَالِفُهُ عَلَى دِينِهِ طَالِباً لِمَا فِى يدِهِ مِنْ دُنْياهُ أَخْمَلَهُ اللَّهُ وَ مَقَّتَهُ عَلَيهِ وَ وَكلَهُ إِلَيهِ فَإِنْ هُوَ غَلَبَ عَلَى شَىءٍ مِنْ دُنْياهُ فَصَارَ إِلَيهِ مِنْهُ شَىءٌ
نَزَعَ اللَّهُ الْبَرَكةَ مِنْهُ وَ لَمْ يأْجُرْهُ عَلَى شَىءٍ ينْفِقُهُ فِى حَجٍّ وَ لَا عِتْقٍ وَ لَا بِرٍّ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۳۳۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا فَاطِمَةُ! مَنْ تَهَاوَنَ بِصَلَاتِهِ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِخَمْسَ عَشْرَةَ خَصْلَةً سِتٌّ مِنْهَا فِى دَارِ الدُّنْيا وَ ثَلَاثٌ عِنْدَ مَوْتِهِ وَ ثَلَاثٌ فِى قَبْرِهِ وَ ثَلَاثٌ فِى الْقِيامَةِ إِذَا خَرَجَ مِنْ قَبْرِهِ فَأَمَّا اللَّوَاتِى تُصِيبُهُ فِى دَارِ الدُّنْيا فَالْأُولَى يرْفَعُ اللَّهُ الْبَرَكةَ مِنْ

عُمُرِهِ وَ يرْفَعُ اللَّهُ الْبَرَكـةَ مِنْ رِزْقِهِ وَ يمْحُو اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ سِيمَاءَ الصَّالِحِينَ مِنْ وَجْهِهِ وَ كـلَّ عَمَـلٍ يعْمَلُهُ لَا يوجَرُ عَلَيهِ وَ لَا يرْتَفِعُ دُعَاوهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ السَّادِسَةُ لَيسَ لَهُ حَظٌّ فِي دُعَاءِ الصَّالِحِينَ [مستدرك الوسائل ، ج۳ ، ص۲۳] .

حضرت علی (ع) در بازار : بِيعُوا وَ لَا تَحْلِفُوا فَإِنَّ الْيمِينَ ينْفِقُ السِّلْعَةَ وَ يمْحَقُ الْبَرَكَةَ [كشف الغمة ، ج۱ ، ص۱۶۳] .

هر کس در روز عاشورا به اندوختن و ذخیره کردن مال و منال دنیا مشغول باشد برکت از او می رود.

انْتَزَعَ الْبَرَكَةَ عَنْهُ وَ عَنْ أَهْلِ بَيتِهِ وَ وُلْدِهِ وَ شَارَكَهُ الشَّيطَانُ فِي جَمِيعِ ذَلِك [كافی ، ج۴ ، ص۱۴۷] .

دعای زبانی خالی از حالت روحانی :

قَالَ الْمَجْلِسِي رَحِمَهُ اللَّهُ : الدعاء اللسانی الخالی عن المطلب النفسانی قليل البركة عديم الأثر [بحار الأنوار ، ج۵۶ ، ص۲۸۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كل مائدة لم يذكر بسم الله عليها يأكل الشيطان معهم و يرفع الله البركة عنها [جامع الأخبار ، ص۴۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيتاً فِيهِ خَمْرٌ أَوْ دَفٌّ أَوْ طُنْبُورٌ أَوْ نَرْدٌ وَ لَا يسْتَجَابُ دُعَاوهُمْ وَ تُرْفَعُ عَنْهُمُ الْبَرَكَةُ [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۷۴] .

۳. برکات موجود درعالم

۱. نظم در عالم هستی از طرف خداوند مبارک است

خوشید و ماه را منظم قرار داده است

تَبارَك الَّذِی جَعَلَ فِی السَّماءِ بُرُوجاً وَ جَعَلَ فِيها سِراجاً وَ قَمَراً مُنِيراً [فرقان/۶۱] .

نظم دقیق سیر خورشید و ماه در آسمان.

نظام فوق العاده دقیقی که میلیون ها سال بی کم و کاست...

مالکیت زمین و آسمان ها

وَ تَبارَك الَّذِی لَهُ مُلْك السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ ما بَينَهُما [زخرف/۸۵] .

- تَبارَك الَّذِی بِيدِهِ الْمُلْك وَ هُوَ عَلى كلِّ شَیءٍ قَدِيرٌ [ملک/۱] .

- در سوره الرحمن پس از بر شمردن انواع نعمت های الهی در زمین و آسمان ، خلقت بشر در دنیا و آخرت

چون همه اینها از وجود پر برکت پروردگار اضافه می‌شود.

تَبارَك اسْمُ رَبِّك ذِی الْجَلالِ وَ الْإِكرامِ [الرحمن/۷۸] .

منظور از اسم ، او صاف پروردگار است.

مخصوصا صفت رحمانیت که منشا همه این برکات است.

او وجودی است ابدی و سرچشمه همه برکات و نیکی ها و حیات مستمر.

آفرینش هستی تدبیر جهان است

إِنَّ رَبَّكمُ اللَّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّةِ أَيامٍ ثُمَّ اسْتَوى عَلَى الْعَرْشِ يغْشِی اللَّيلَ النَّهارَ يطْلُبُهُ حَثِيثاً وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ وَ النُّجُومَ مُسَخَّراتٍ بِأَمْرِهِ أَلا لَهُ الْخَلْقُ وَ الْأَمْرُ تَبارَك اللَّهُ رَبُّ الْعالَمِينَ [اعراف/۵۴] .

نزول قرآن

تَبارَك الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلى عَبْدِهِ لِيكونَ لِلْعالَمِينَ نَذِيراً [فرقان/۱] .

قرآن جدا کننده حق از باطل است

برترین خیر و برکت آن است که انسان وسیله شناخت در اختیار داشته باشد. [نمونه ، ج۱۵ ، ص۷] .
تَبارَک الَّذِی إِنْ شاءَ جَعَلَ لَک خَیراً مِنْ ذلِک جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهارُ وَ یجْعَلْ لَک قُصُوراً [فرقان/۱۰] .
۲. قرآن مبارک است
منشاء و سرچشمه انواع خیرات و نیکی ها و پیروزی‌ها استوَ هذا کتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَک [انعام/۹۲] .
وَ هذا کتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَک فَاتَّبِعُوهُ [انعام/۱۵۵] .
۳.روایات رسول خدا (ص) در مورد قرآن
منشاء و سرچشمه انواع خیرات و نیکیها و پیروزی‌هاوَ هذا کتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَک [انعام/۹۲] .
وَ هذا کتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَک فَاتَّبِعُوهُ [انعام/۱۵۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَرَکةُ فِی ثَلَاثَةٍ الِاجْتِمَاعُ وَ السَّحُورُ وَ الثَّرِیدُ [بحار الأنوار ، ج۵۹ ، ص۲۹۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کلُوا جَمِیعاً وَ لَا تَتَفَرَّقُوا فَإِنَّ الْبَرَکةَ فِی الْجَمَاعَةِ [طب النبی (ص) ، ص۲۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ فِی الرِّفْقِ الزِّیادَةَ وَ الْبَرَکةَ وَ مَنْ یحْرَمِ الرِّفْقَ یحْرَمِ الْخَیرَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۹] .
۴. خاندان بابرکت پیامبر (ص)
کودکی پیامبر (ص) : حلیمه سعدیه وقتی پیامبر را به مابین قبیله خود برد :
فعرفنا البرکة و الزیادة فی معاشنا [المناقب ، ج۱ ، ص۳۲] .
دعای پیامبر در حق حضرت علی (ع) و فاطمه (س) : اللهم اجمع شملهما و ألف بین قلوبهما و اجعلهما و ذریتهما من ورثة جنة النعیم و ارزقهما ذریة طاهرة طیبة مبارکة و اجعل فی ذریتهما البرکة و۰۰۰۰ [المناقب ، ج۳ ، ص۳۵۵] .
داستان های مکرر در مورد پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) که همه جا قدم هایشان مبارک بود.
ـ برکت یوم الانذار در خانه پیامبر (ص)
۵. انسانهای بابرکت
۱.وَ جَعَلَنِی مُبارَکاً أَینَ ما کنْتُ [مریم/۳۱] .
۲. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ فَصَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ أَمِینِک عَلَی وَحْیک ، وَ نَجِیبِک مِنْ خَلْقِک ، وَ صَفِیک مِنْ عِبَادِک ، إِمَامِ الرَّحْمَةِ ، وَ قَائِدِ الْخَیرِ ، وَ مِفْتَاحِ الْبَرَکةِ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲] .
۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) مِنْ بَرَکةِ الْمَرْأَةِ خِفَّةُ مَئُونَتِهَا (وَ تَیسِیرُ وَلَدِهَا) وَ مِنْ شُومِهَا شِدَّةُ مَئُونَتِهَا وَ تَعْسِیرُ وَلَدِهَا [وسائل الشیعة ، ج۲۰ ، ص۱۱۲] .
۴. دعاهای ما نسبت به برادران مؤمن دیگر :
بَارَک اللَّهُ
دامت برکاته
السَّلَامُ عَلَیکمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکاتُهُاست.
۶. برکت در نسل
وَ بارَکنا عَلَیهِ وَ عَلی إِسْحاقَ وَ مِنْ ذُرِّیتِهِما مُحْسِنٌ وَ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ مُبِینٌ [صافات/۱۱۳] .
برکت در عمر ، زندگی ، تاریخ ، مکتب و نسل های آینده.
تمامی انبیاء بنی اسرائیل از دودمان اسحاق و پیامبر اسلام (ص) از دودمان اسماعیل هستند. [نمونه ج۱۹ ، ص۱۳۰] .

نسل پیامبر اسلام (ص) :
اهل بیت مشمول برکات الهی هستند
ـ رَحْمَتُ اللّهِ وَ بَرَکاتُهُ عَلَیکمْ أَهْلَ الْبَیتِ (حضرت ابراهیم) [هود/۷۳] .
درخت مبارک :
اللّهُ نُورُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ کمِشْکاةٍ فِیها مِصْباحٌ الْمِصْباحُ فِی زُجاجَةٍ الزُّجاجَةُ کأَنَّها کوْکبٌ دُرِّی یوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبارَکةٍ زَیتُونَةٍ [نور/۳۵] .
شب مبارک :
إِنّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیلَةٍ مُبارَکةٍ [دخان/۳] .
بقعه مبارک :
فَلَمّا أَتاها نُودِی مِنْ شاطِئِ الْوادِ الْأَیمَنِ فِی الْبُقْعَةِ الْمُبارَکةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَنْ یا مُوسی إِنِّی أَنَا اللّهُ رَبُّ الْعالَمِینَ [قصص/۳۰] .
۷. خانه بابرکت
۱. خانه حارثة بن نعمان مبارک بود؛ چون خانه‌های متعددی داشت همه را در اختیار رسول خدا (ص) گذاشت و خانه‌ای را برای عروسی فاطمه زهرا (س) به حضرت علی (ع) دادند تا جائی که رسول خدا (ص) فرمودند : " من از او خجالت می کشم " (داشتن چند خانه در میان مردم گناه نیست) ولی حارثه گفت : افتخار می کنم. [سفینة البحار ، (حارثه بن نعمان)]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : البیت الذی یتمار منه الخیر و البرکة أسرع إلیه من الشفرة فی سنام البعیر [بحار الأنوار ، ج ۷۱ ، ص ۳۶۲] .
۸. مکان های با برکت
۱.إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکةَ مُبارَکاً وَ هُدیً لِلْعالَمِینَ [آل عمران/۹۶] .
۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ اتَّخَذَ کرْبَلَاءَ حَرَماً آمِناً مُبَارَکاً [کامل الزیارات ، ص ۲۶۶] .
۳.سُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ لَیلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی الَّذِی بارَکنا حَوْلَهُ [اسراء/۱] .
(مسجد الاقصی و اطراف آن : برکات ظاهری ، منطقه سر سبز و خرم ، برکات معنوی ، کانون پیامبران) [نمونه ، ج ۱۲ ، ص ۱۰] .
۱. مکه
۲. کربلا
۹. زمان های با برکت
۱.إِنّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیلَةٍ مُبارَکةٍ [دخان/۳] .
۱۰. کسب وکاربابرکت
از تو حرکت از خدا برکت
دامداری (احادیثی که در مورد حیوان با برکت آمده است)
کشاورزی
تجارت :
دعای حضرت مریم :

قَالَتْ مَرْيمُ (ع) : جَعَلَ اللَّهُ الْبَرَكَةَ فِی کسْبِکمْ وَ أَحْوَجَ النَّاسَ إِلَیکمْ [تفسیر القمی ، ج۲ ، ص۴۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَرَکةُ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ تِسْعَةُ أَعْشَارِهَا فِی التِّجَارَةِ وَ الْعُشْرُ الْبَاقِی فِی الْجُلُودِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۴۵] .

۱. هر که هر روز ۲۵ باراللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُومِنِینَ وَ الْمُومِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِینَ وَ الْمُسْلِمَاتِ [أمالی صدوق ، ص۳۷۹] .
را بخواند به عدد هر مومنی از اول خلقت تا قیامت حسنهٔ و به عدد آنها محو گناه و به عدد آنها درجه می گیرد. [بحار ، ج۹۰ ، ص۳۸۴] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من صلی علی فی کتاب لم تزل الملائکهٔ تستغفر له ما دام اسمی فی ذلک الکتاب [منیهٔ المرید ، ص۳۴۷] .
۳. قال النبی (ص) : ما اعمال العباد کلهم عند المجاهدین فی سبیل الله الا کمثل خطاف (پرستو و چلچه) اخذ بمنقاره من ماء البحر [کنز الاعمال ، ج۴ ، ص۳۱۶] .
۴. قال النبی (ص) : ان الله سبحانه وضع اربعا فی اربع : برکهٔ فی العلم فی تعظیم الاستاذ ، بقاء الایمان فی تعظیم الله سبحانه ، و لذهٔ العیش فی بر الوالدین ، و النجاهٔ من النار فی ترک ایذاء الخلق [البرکات از اثنی عشر ، ج۳] .
۱۱. سال با برکت
پیامبر (ص) سال ولادت حضرت علی (ع) را با برکت می نامیدسنهٔ الخیر و سنهٔ البرکهٔ [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۴ ، ص۱۱۴] .
۱۲. تبلیغ با برکت
۱. تبلیغ مصعب
۲. تبلیغ هدهد برای حضرت سلیمان (ع)
۱۳. اسم با برکت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا کانَ اسْمُ بَعْضِ أَهْلِ الْبیتِ اسْمَ نَبِی لَمْ تَزَلِ الْبَرَکةُ فِیهِمْ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۱۸۸] .
رُوِیأَنَّ الْعَبْدَ إِذَا جَلَسَ عَلَی الْمَائِدَةِ مَعَ أَخِیهِ الْمُومِنِ أُفْرِغَتْ عَلَیهِمَا الرَّحْمَةُ وَ تَسَاقَطَ عَلَیهِمَا الْبَرَکةُ فَلَا یزَالَانِ کذَلِک حَتَّی یقُومَا عَنْهَا [مستدرک الوسائل ، ج۱۶ ، ص۳۲۶] .
۱۴. پول با برکت
ـ برهنه‌ای را پوشاند ، گرسنه‌ای را سیرکرد ، بنده‌ای را آزاد کرد (داستان حضرت زهرا (س) و مرد مسکین)
ـ سرمایه با برکت :
تجارت با برکت :
بناهای با برکت : کعبه ، إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکةَ مُبارَکاً [++ آل عمران/۹۶] .
حیوانات با برکت.
ماه با برکت : " شهر رمضان "
کارهای خیر با برکت :
۱۵. غذا با برکت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یناوِلْ ذِرْوَةَ الطَّعَامِ فَإِنَّ الْبَرَکةَ تَأْتِیهَا مِنْ أَعْلَاهَا [طب النبی (ص) ، ص۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَرَكَةُ فِی وَسَطِ الطَّعَامِ فَکلُوا مِنْ حَافَتَیهِ وَ لَا تَأْکلُوا مِنْ وَسَطِهِ [طب النبی (ص) ، ص ۲۰] .

در دروس آمده گفته شده که مستحب است شستن دستها قبل از غذا : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا غَسَلْتَ یدَک لِلطَّعَامِ فَلَا تَمْسَحْ یدَک بِالْمِنْدِیلِ فَإِنَّهُ لَا تَزَالُ الْبَرَکةُ فِی الطَّعَامِ مَا دَامَتِ النَّدَاوَةُ فِی الْیدِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۱] .

مراد از برکت در غذا :

قال النووی المراد بالبرکة :

۱.ما یحصل به التغذیة

۲.و یسلم عاقبته من الأذی

۳.و یقوی علی الطاعة [بحار الأنوار ، ج۶۳ ، ص ۳۶۰] .

۱۶. غذاهای با برکت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ الْبَرَکةَ فِی الْعَسَلِ وَ فِیهِ شِفَاءٌ مِنَ الْأَوْجَاعِ وَ قَدْ بَارَک عَلَیهِ سَبْعُونَ نَبِیاً [الدعوات ، ص ۱۵۱] .

برکت در گوشت و شیر :

پیامبر (ص) : پیامبری به خدا شکایت کرد از ضعف ، خداوند وحی فرستاد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَکا نَبِی قَبْلِی إِلَی اللَّهِ الضَّعْفَ فِی بَدَنِهِ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ أَنِ اطْبُخِ اللَّحْمَ وَ اللَّبَنَ فَإِنِّی جَعَلْتُ الْقُوَّةَ وَ الْبَرَکةَ فِیهِمَا [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۶۷] .

غذای داغ برکت ندارد. غذائی را خدمت پیامبر (ص) آوردند ، فرمود :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَقِرُّوهُ حَتَّی یبْرُدَ وَ یمْکنَ أَکلُهُ مَا کانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یطْعِمُنَا النَّارَ وَ الْبَرَکةُ فِی الْبَارِدِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۲] .

و در مورد غذای گرم فرمودند : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ النَّبِی (ص) أُتِی بِطَعَامٍ حَارٍّ جِدّاً فَقَالَ : مَا کانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِیطْعِمَنَا النَّارَ أَقِرُّوهُ حَتَّی یبْرُدَ وَ یمْکنَ فَإِنَّهُ طَعَامٌ مَمْحُوقُ الْبَرَکةِ وَ لِلشَّیطَانِ فِیهِ نَصِیبٌ [کافی ، ج۶ ، ص۳۲۲] .

رُوِی أَنَّ الْبَرَکةَ تَکونُ عَلَی (الْمَائِدَةِ الَّتِی) عَلَیهَا الْمِلْحُ [مستدرک الوسائل ، ج۱۶ ، ص۳۲۶] .

۱۷. حیوان بابرکت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کونوا کالنحل فی الطیر لیس شیء من الطیر إلا و هو یستضعفها و لو علمت الطیر ما فی أجوافها من البرکة لم تفعل بها ذلک [الغیبة نعمانی ، ص۲۰۹] .

رودخانه با برکت :

امام صادق (ع) از آب فرات نوشید :

رُوِی عَنْ جَعْفَرٍ الصَّادِقِ (ع) أَنَّهُ شَرِبَ مِنْ مَاءِ الْفُرَاتِ ثُمَّ اسْتَزَادَ وَ حَمِدَ اللَّهَ تَعَالَی وَ قَالَ : " مَا أَعْظَمَ بَرَکتَهُ ؟ لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا فِیهِ مِنَ الْبَرَکةِ لَضَرَبُوا عَلَی حَافَتَیهِ الْقِبَابَ مَا انْغَمَسَ فِیهِ ذُو عَاهَةٍ إِلَّا بَرَأَ [بحار الأنوار ، ج۵۷ ، ص ۴۱] .

۴. زمینه های ایجاد برکت

۱. به دنبال برکت رفیق

امام صادق (ع) در اوصاف یاران امام زمان (عج) :

له كنز بالطالقان ما هو بـذهب و لا فضـة و راية لم تنشـر منذ طويت و رجال كان قلوبهم زبر الحديد لا يشوبها شك فى ذات الله أشـد من الحجر لو حملوا على الجبال لأزالوها لا يقصـدون براياتهم بلدة إلا خربوها كان على خيولهم العقبان يتمسحون بسـرج الإمام (ع) يطلبون بذلك البركة [بحار الأنوار ، ج۵۲ ، ص۳۰۷] .

۲. شعار با برکت

در مراسم ازدواج حضرت زهرا (س) می گفتند :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِی : لَمَّا زَوَّجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَاطِمَةَ (ع) قَالُوا : بِالرِّفَاءِ وَ الْبَنِینَ.

پیامبر (ص) فرمود :

لَا بَلْ عَلَی الْخَیرِ وَ الْبَرَکةِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۸] .

۳. بنیان گذاری کار با برکت ثواب مستمر برای او می ماند

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَنَّ سُـنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَ أَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ مِنْ غَیرِ أَنْ ینْقَصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَیءٌ [کافی ، ج۵ ، ص۹] .

الف : هـدایت دیگران : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ ایمُ اللَّهِ لَأَنْ یهْـدِی اللَّهُ عَلَی یـدَیک رَجُلًا خَیرٌ لَک مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیهِ الشَّمْسُ وَ غَرَبَتْ وَ لَک وَلَاوهُ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸] .

ب : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَرَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ نَهَی عَنْ مُنْکرٍ أَوْ دَلَّ عَلَی خَیرٍ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک وَ مَنْ أَمَرَ بِسُوءٍ أَوْ دَلَّ عَلَیهِ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِیک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۸] .

ج : تعلیم دیگران : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : معلم الخیر تسـتغفر له دواب الأرض و حیتان البحر و کل صـغیرة و کبیرة فی أرض الله و سمائه [بحار الأنوار ، ج۲ ، ص۱۷] .

۲. توسعه در دید و گفتار و رفتار :

صَلَاةً لَا یقْوَی عَلَی إِحْصَائِهَا غَیرُک [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۰۲] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَـینِ (ص) کانَ إِذَا أَصْـبَحَ قَالَ أَبْتَدِئُ یوْمِی هَذَا بَینَ یدَی نِسْیانِی وَ عَجَلَتِی بِسْمِ اللَّهِ وَ مَا شَاءَ اللَّهُ فَإِذَا فَعَلَ ذَلِک الْعَبْدُ أَجْزَأَهُ مِمَّا نَسِی فِی یوْمِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۲۳] .

۱.برنامه‌های تابستانی

۱. فعال کردن مساجد

۱. ارتباط محصلین ممتاز با مساجد.

۲. ارتباط ورزشکاران با مساجد.

۳. طرح مسابقات ورزشی متناسب با مسجد.

۴. کلاس‌های تقویتی در مساجد.

۵. کلاس‌های آموزش نماز و معارف و آثار و فلسفه عبادت.

۲. با انواع عبادت.

۱. عبادت فکری (نظری)

۱. خداشناسی :

قال الصادق (ع) : لا شیء من العبادهٔ أکثر من معرفهٔ [احتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۴۴] .

قال الصَّادِقُ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعِلْمُ بِاللَّهِ وَ التَّوَاضُعُ لَهُ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۲۴۷] .

۲. فقه :

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : افْضَلُ الْعِبَادَةِ الْفِقْه [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۰] .

قال الکاظم (ع) : إن الفقه مفتاح البصیرهٔ و تمام العبادهٔ و السبب إلی المنازل الرفیعهٔ و الرتب الجلیلهٔ فی الدین و الدنیا [بحارالأنوار ، ج۱۰ ، ص۲۴۷] .

۳. محبت اهلبیت :

قَالَالنَّبِی (ص) : فی حب أهل بیتی عشرین خصلهٔ عشر فی الدنیا و عشر فی الآخرهٔ أما فی الدنیا فالزهد و.... و الرغبهٔ فی العبادهٔ [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۱۶۳] .

قال جعفر بن محمد (ع) : حب علی عبادهٔ [بحارالأنوار ، ج۳۹ ، ص۲۷۹] .

قال النبی (ص) : ذکر علی بن أبی طالب عبادهٔ [بحارالأنوار ، ج۲۶ ، ص۲۲۹] .

قال الصادق (ع) : حبنا أهل البیت أفضل عبادهٔ [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۹۱] .

۴. انتظار فرج :

قال رسول الله (ص) : أفضل العبادهٔ انتظار الفرج [کمالالدین ، ج۱ ، ص۲۸۷] .

۵. یاد مرگ :

قال الرضا (ع) : ذکر الموت أفضل العبادهٔ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۴۶] .

۶. فکر :

عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْعَسْکرِی (ع) قَالَ : لَیسَتِ الْعِبَادَةُ کثْرَةَ الصِّیامِ وَ الصَّلَاةِ وَ إِنَّمَا الْعِبَادَةُ کثْرَةُ التَّفَکرِ فِی أَمْرِ اللَّهِ [مستدرکالوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۸۴] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : کانَ أَکثَرَ عِبَادَةِ أَبِی ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ التَّفَکرُ وَ الِاعْتِبَارُ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِکلِّ شَیءٌ غَایةٌ وَ غَایةُ الْعِبَادَةِ الْعَقْلُ [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۹۵] .

۲. عبادت عملی

۱.عبادت فردی

۱. تلاوت قرآن :

قَالَالنَّبِی (ص) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْقِرَاءَةُ فِی الْمُصْحَفِ [مستدرکالوسائل ، ج۴ ، ص۲۶۷] .

۲. عمل :

عن الحسن بن علی العسکری (ع) قال : أفضل العبادهٔ العمل [کمالالدین ، ج۲ ، ص۶۲۴] .

۳. نماز.

۴. روزه :

قَالَالنَّبِی (ص) : أَوَّلُ الْعِبَادَةِ قَالَ أَوَّلُ الْعِبَادَةِ الصَّمْتُ وَ الصَّوْمُ [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۶] .

۵. کار و طلب حلال :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ [کافی ، ج۵ ، ص۷۸] .

۶. دعا :

قَالَ النَّبِی (ص) : الدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۳۰۰] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۶۷] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الدُّعَاءُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۶۶] .

عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) رَجُلَينِ افْتَتَحَا الصَّلَاةَ فِی سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ فَتَلَا هَذَا الْقُرْآنَ فَكَانَتْ تِلَاوَتُهُ أَكْثَرَ مِنْ دُعَائِهِ وَ دَعَا هَذَا أَكْثَرَ فَكَانَ دُعَاؤُهُ أَكْثَرَ مِنْ تِلَاوَتِهِ ثُمَّ انْصَرَفَا فِی سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ أَيهُمَا أَفْضَلُ قَالَ كُلٌّ فِيهِ فَضْلٌ كُلٌّ حَسَنٌ قُلْتُ إِنِّی قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ كُلًّا حَسَنٌ وَ أَنَّ كُلًّا فِيهِ فَضْلٌ فَقَالَ الدُّعَاءُ أَفْضَلُ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی سَيدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِينَ هِی وَ اللَّهِ الْعِبَادَةُ هِی وَ اللَّهِ أَفْضَلُ هِی وَ اللَّهِ أَفْضَلُ أَ لَيسَتْ هِی الْعِبَادَةَ هِی وَ اللَّهِ الْعِبَادَةُ هِی وَ اللَّهِ الْعِبَادَةُ أَ لَيسَتْ هِی أَشَدَّهُنَّ هِی وَ اللَّهِ أَشَدُّهُنَّ هِی وَ اللَّهِ أَشَدُّهُنَّ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

۷. بیان کلمه توحید :

قال رسول الله (ص) : أفضل العبادة قول لا إله إلا الله و لا حول و لا قوة إلا بالله [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۱۹۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ الْعِبَادَةِ قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۶] .

۸. رکوع :

قال الرِّضَا (ع) : الْعِبَادَةَ الْعُظْمَی إِنَّمَا هِی الرُّكوعُ وَ السُّجُودُ [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۶۵] .

۹. سجده :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السُّجُودُ مُنْتَهَی الْعِبَادَةِ مِنْ بَنِی آدَمَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۱۳] .

۱۰. استغفار :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ الْعِبَادَةِ الِاسْتِغْفَارُ [کافی ، ج۲ ، ص۵۱۷] .

۱۱. تقوا :

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ أَشَدَّ الْعِبَادَةِ الْوَرَعُ [کافی ، ج۲ ، ص۷۷] .

۱۲. تحمل بیماری :

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : سَهَرُ لَيلَةٍ مِنْ مَرَضٍ أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ [کافی ، ج۳ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : حُمَّی (تب) لَيلَةٍ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَنَةٍ وَ حُمَّی لَيلَتَينِ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَنَتَينِ وَ حُمَّی ثَلَاثٍ تَعْدِلُ عِبَادَةَ سَبْعِينَ سَنَةً [کافی ، ج۳ ، ص۱۱۴] .

۱۳. نگاه به قرآن ، کعبه ، امام عادل و برادر دینی ، عبادت است.

۱۴. خواب روزه دار :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَوْمُ الصَّائِمِ عِبَادَةٌ وَ نَفَسُهُ تَسْبِيحٌ [کافی ، ج۴ ، ص۶۴] .

۲. عبادت اجتماعی

۱. حج.

۲. جهاد :

قـال‌النَّبى (ص) : ربـاط يوم فى سبيـل الله خير من عبـادة الرجـل فى أهله ثلاثمائـة و ستين يوما كل يوم ألف سـنة [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۱۷۷] .

۳. خدمت :

قال العسكرى (ع) : إن أشرف العبادة خدمتك إخوانك المؤمنين [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۱۷] .

۴. حضور در مسجد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْجُلُوسُ فِى الْمَسْجِدِ انْتِظَارَ الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ [كافى ، ج۲ ، ص۳۵۶] .

۵. پاک دامنى :

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ أَفْضَلَ الْعِبَادَةِ عِفَّةُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ [كافى ، ج۲ ، ص۷۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعَفَافُ [كافى ، ج۲ ، ص۷۹] .

۶. اخلاق نيک :

أى العبادة أحسن قال‌العسكرى (ع) الوقار و المودة [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۴۲۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) فِى وَصِيتِهِ عِنْدَ مَوْتِهِ عَلَيك بِالتَّوَاضُعِ فَإِنَّهُ مِنْ أَعْظَمِ الْعِبَادَةِ [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۱۱۹] .

۷. ازدواج :

من تزوج فقد أعطى نصف العبادة [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۲۲۰] .

۸. دانش آموزى :

قـال رسول الله (ص) : من خرج يطلب بابـا من العلم ليرد به باطلاـ إلى حق و ضالاـ إلى هـدى كـان عمله كعبـادة أربعين عامـا [منيه‌المريد ، ص۱۰۱] .

۹. رابطه با علما :

قال رسول اللهصلى الله عليه و آله : مجالسة العلماء عبادة [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۲۰۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ فِى وَجْهِ الْعَالِمِ حُبّاً لَهُ عِبَادَةٌ [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۲۰۵] .

قال رسول اللهصلى الله عليه و آله : المتقون سادة ، و الفقهاء قادة ، و الجلوس إليهم عبادة. [كافى ، ج۲ ، ص۲۲۶] .

۱۰. عزادارى براى اهل بيت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَفَسُ الْمَهْمُومِ لَنَا الْمُغْتَمِّ لِظُلْمِنَا تَسْبِيحٌ وَ هَمُّهُ لِأَمْرِنَا عِبَادَةٌ.

۱۱. محبت به والدين :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : النَّظَرُ إِلَى الْوَالِدَينِ عِبَادَةٌ [كافى ، ج۴ ، ص۲۴۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ إِلَى الْوَالِدَينِ بِرَأْفَةٍ وَ رَحْمَةٍ عِبَادَةٌ [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۱۹۹] .

۱۲. خدمت در خانه :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى سَاعَةٌ فِى خِدْمَةِ الْبَيتِ خَيرٌ مِنْ عِبَادَةِ أَلْفِ سَنَةٍ [بحارالأنوار ، ج۱۰۱ ، ص۱۳] .

۱۳. ريا در برابر منافق :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرِّياءُ مَعَ الْمُنَافِقِ فِى دَارِهِ عِبَادَةٌ [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۲۱] .

۳. مطالعه

۱.ویژگی های کتاب

۱. کتاب ، مربی بی توقع.

۲.کتاب ، میزبانی که همیشه آماده پذیرایی است.

۳. کتاب ، هم سیر فی الارض است هم عروج فی السماء.

۴. کتاب ، بین پست‌ترین و شریف‌ترین افراد را پیوند می زند.

۵. مطالعه کتاب فاسد ، مسموم کردن روح است.

۶. کتاب‌های تزیینی ، احتکار غذای علمی دیگران است.

۷. تفاخر به کتاب نشود

چون مصداقکَمَثَلِ الْحِمارِ یحْمِلُ أَسْفاراً [جمعه ، ۵] . است.

۸. کتاب ، ارث تاریخ و عصاره مغز انسان هاست.

۹. کتاب ، طول عمری است در قطر چند صفحه.

۱۰. کتاب ، گوشی است که صدای قرن‌های گذشته را می‌شنود.

۱۱. کتاب ، چشمی است که آفاق دور را می‌بیند.

۱۲. کتاب ، زبانی است که با خواننده حرف می‌زند.

۱۳. کتاب ، تنها راه بیعت علمی با افکار نوابغ تمام عصرهاست.

۱۴. کتاب ، بانگ علم است. بانگ صادرات است.

۱۵. کتاب ندارم یک بهانه است ، امام خمینی ، الغدیر را عاریه گرفت ، آقای مرعشی قبا را فروخت.

۲. نکاتی پیرامون شیوه مطالعه

۱. زمان‌های مناسب را برای مطالعه اختصاص دهیم. مثل صبح.

۲. با نظم و انضباط مطالعه کنیم. هر روز در ساعت مقرر

۳. با نشاط و انگیزه و رغبت مطالعه کنیم.

۴. برای تثبیت خوانده‌ها آن‌ها را تکرار کنیم.

الدرس حرف و التکرار الف. [بو علی]

۵. برای اینکه فراموش نشود ، نکته برداری و یا خلاصه نویسی کنیم.

۶. برای اینکه فراموش نشود ، برای دیگران نقل کنیم.

۷. پس از یک ساعت مطالعه ، چند دقیقه استراحت کنیم.

۸. مکان مطالعه از نظر نور و صدا مناسب باشد.

۹. تمرکز حواس ، عامل فهم تثبیت خوانده ها است.

۱۰. در انتخاب موضوع کتاب دقت کنیم. اولویت‌ها را در نظر بگیریم.

۳. پیشنهاداتی برای مطالعه مفید

۱. چقدر خوب است کتابخانه‌های مساجد احیا شود. مثل زمان‌های قدیم.

تا جوانان ضمن رابطه با کتاب با مسجد و برنامه‌های آن آشنا شوند.

۲. ای کاش سنت کتاب خانه‌های امانی احیا شود.
کسانی که کتاب دارند اعلام کنند و دیگران را بر سر این سفره بنشانند.
۳. چه خوب است در پارک‌ها و تفریح گاه‌ها ، فرازهایی و یا خلاصه‌ای از کتاب‌های مفید با خط درشت نصب شود.
۴. مسابقه کتاب خوانی بین جوانان ، خانواده‌ها ، مساجد ، محله‌ها و... برگزار شود.
۵. معرفی کتاب‌های مفید به نحوی مطلوب و جذاب صورت گیرد.
۶. نشانه مطالعه مفید آخرت بینی است :
قالَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا یلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص ، ۸۰] .
۷. ثمره مطالعه مفید خدا پرستی است :
قال علی (ع) : ثمرة العلم العبادة [غررالحکم ، ص۶۴] .

۴. کار

۱. اهمیت کار
۱. پیامبر تعریف جوانی را شنید ، پرسید کارش چیست ؟ گفتند بیکار است. فرمود : " از چشم من افتاد " .
رسول خدا (ص) به هر جوانی می‌رسید ، دو سئوال می‌پرسید : ازدواج کرده‌ای یا نه ؟
کار می کنی یا نه ؟
۲. کار عامل رشد ، تربیت ، نبوغ ، سرمایه و مانع فساد و فتنه و افسردگی است.
۳. در اسلام کار عبادت و جهاد شمرده شده است.
۴. نوع کار باید با نیاز مردم ، رشد مردم و خدمت به مردم سازگاری داشته باشد.
۵. در فرهنگ انبیا کار یک اصل است. نوح ، کشتی می‌سازد.
۶. داود ، زره می‌سازد.
۷. ذو القرنین ، سد می‌سازد.
۸. موسی ، دامداری می کند.
۹. پیامبر اسلام ، خندق می کند... مسجد می‌سازد.
۲. پیشنهاداتی برای کار مفید
۱. به جای کارهای تزیینی بیشتر به سوی کارهای تولیدی برویم.
۲. مثل سواد آموزی که امام فرمودند بی‌سوادها بیاموزند و با سوادها یاد بدهند ، در مورد کار و هنر هم بی کارها و بی هنرها کمر ببندند و با هنرها هم دریغ نکنند از یاد دادن.
۳. والدین مواظب باشند ، فرزندان خود را در جاهای مطمئن بگذارند.
۴. در مساجد دانش آموزانی که در فصل تابستان کار کرده و هنری آموخته‌اند ، تشویق شدند. همچنین در آغاز سال تحصیلی در مدرسه مورد تشویق قرار گیرند.
۵. رشته‌های کار و دانش و هنرستان بیشتر و بهتر معرفی شوند و برای تابستان همه دانش‌آموزان برنامه‌های ویژه داشته باشند.

۵. تفریح سالم

۱. شرایط تفریح سالم

۱. با آرامش روحی همراه باشد نه مثل قمار.

۲. با نرمی و شادابی همراه باشد ، نه مثل بکس.

۳. با استقلال ما همراه باشد نه تقلیدی.

۴. با یاد خدا همراه باشد نه غفلت زا.

۵. با پاکی و تقوی همراه باشد نه ابتذال.

۶. با فروتنی و تواضع همراه باشد نه غرور و خود نمائی.

۷. با دوستی و برادری همراه باشد نه تفرقه و بد گوئی.

۸. به عبادت لطمه وارد نکند.

۹. خلاف عرف نباشد.

۱۰. اسراف و افراط نداشته باشد.

۱۱. با انگیزه‌های مقدس همراه باشد. مثل دستگیری مظلومان.

۱۲. به کارهای دیگر و برنامه‌های دیگر لطمه نزند :

قال الرِّضَا ، (ع) : اجْتَهِدُوا أَنْ یکونَ زَمَانُکمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ سَاعَةً لِلَّهِ لِمُنَاجَاتِهِ وَ سَاعَةً لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةً لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ الثِّقَاتِ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۴۶] .

۱۳. حاکمیت ارزش‌های معنوی :

أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

۲. انواع تفریح سالم

۱. مسابقه و ورزش

۱. مسابقه و ورزش در روایات

۱. پیامبر اکرم (ص) اسب دوانی می‌کرد و در مسابقات اسب دوانی چند مثقال نقره به عنوان جایزه انتخاب می‌فرمود :

قَالَ عَلِيُّ بْنِ الْحُسَينِ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَجْرَى الْخَيلَ وَ جَعَلَ سَبَقَهَا أَوَاقِي مِنْ فِضَّةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۴۹] .

۲. پیامبر خودش با اسامه مسابقه اسب دوانی می‌داد.

۳. امام باقر (ع) ۱۷ تیر روی هم زد.

۴. مسابقه رسول اللهصلّی الله علیه و آلهبا قتاده

جمعی از مشرکان به قصد دستبرد گوسفندان مردم به اطراف مدینه می‌آمدند. پیامبر و جمعی از اصحاب برای سرکوبی آنان از مدینه خارج شدند. مشرکان فرار کردند. در راه برگشت ، قتاده عرض کرد : یا رسول الله مایلید مسابقه بدهیم ؟ پیامبر فرمود : بله. مسابقه انجام شد و پیامبر برنده شد :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَغَارَ الْمُشْرِكونَ عَلَى سَرْحِ الْمَدِينَةِ فَنَادَى فِيهَا مُنَادٍ يا سُوءَ صَبَاحَاهْ فَسَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِي الْجَبَلِ فَرَكبَ فَرَسَهُ فِي طَلَبِ الْعَدُوِّ وَ كانَ أَوَّلُ أَصْحَابِهِ لَحِقَهُ أَبُو قَتَادَةَ عَلَى فَرَسٍ لَهُ وَ كانَ تَحْتَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) سَرْجٌ دَفَّتَاهُ لِيفٌ لَيسَ فِيهِ

أَشَرٌ وَ لَا بَطَرٌ فَطَلَبَ الْعَدُوَّ فَلَمْ يلْقَوْا أَحداً وَ تَتَابَعَتِ الْخَيلُ فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ يا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْعَدُوَّ قَدِ انْصَرَفَ فَإِنْ رَأَيتَ أَنْ نَسْتَبِقَ فَقَالَ نَعَمْ فَاسْتَبَقُوا فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) سَابِقاً عَلَيهِمْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيهِمْ فَقَالَ أَنَا ابْنُ الْعَوَاتِك مِنْ قُرَيشٍ إِنَّهُ لَهُوَ الْجَوَادُ الْبَحْرُ يعْنِی فَرَسَهُ [كافی ، ج۵ ، ص۵۰] .

۵.پیاده روی :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خير ما تداويتم به المشی [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۱۲۸] .

۶. حقّ بدن

پیامبر (ص) : ان لبدنک عليک حقا " " وَ لا تَنْسَ نَصِيبَک مِنَ الدُّنْيا [قصص ، ۷۷] .

سئل محمد بن الحنفية رحمه الله عن أعظم الناس خطرا فقال : " الذی لا يری الدنيا كلها عوضا من بدنه ثم قال إن أبدانكم هذه ليست لها ثمن إلا الجنة فلا تبيعوها إلا بها " [مجموعه ورام ، ج۱ ، ص۶۵] .

۷. تقويت بدن برای عبادت

قال علی (ع) : قو علی خدمتک جوارحی (دعای كميل) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۰۹] .

وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره ، ۲۴۷] .

۸. سلامتی بدن

اللهم إنی أسألک الْعَافِيَةَ.... عَافِيَةَ الدُّنْيا وَ الآخِرَةِ (دعای استهلال ماه محرم) [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۳۳۲] .

۹. آمادگی در برابر دشمن

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال ، ۶۰] .د

۱. از كودكی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِّمُوا أَوْلَادَكُمُ السِّبَاحَةَ وَ الرِّمَايَةَ [كافی ، ج۶ ، ص۴۷] .

۲. ورزش های رزمی

ورزش‌های مورد تشويق اسلام بيشتر جنبه رزمی دارد ، شمشيرزنی ، سواركاری ، تيراندازی ، شناگری ، دوندگی ، كشتی.

۳. ورزش باستانی

وسائل زور خانه‌های قديم هم سمبل وسايل رزمی است. مثل گرز ، سپر ، كمان.

۲. بهترين مسابقه

۱. مسابقه در خيرات

فَاسْتَبِقُوا الْخَيراتِ [بقره ، ۱۴۸] .

يسارِعُونَ فِی الْخَيراتِ وَ أُولئِک مِنَ الصّالِحِينَ [آل عمران ، ۱۱۴] .

۲. مسابقه بسوی مغفرت

وَ سارِعُوا إِلی مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ [آل عمران ، ۱۳۳] .

قال علی (ع) : أسرع إليک فی البارزين (دعای كميل) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۰۹] .

قال علی (ع) : حتی أسرح إليک فی ميادين السابقين (دعای كميل) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۰۹] .

۱.اهميت ورزش

۱.ورزش عامل سلامتی و نشاط ، سلامتی عامل كار و تلاش بيشتر

۲. ورزش عامل طول عمر و عمر طولانی عامل خدمت و عبادت بیشتر.

۳. ورزش عامل تندرستی و تندرستی عامل خوش اخلاقی.

۴. ورزش عامل سلامتی و سلامتی عامل صرفه جویی در مصرف دارو و بیمارستان و...

۵. ورزش عامل بسیار مهمی در پیشگیری اعتیاد به مواد مخدر.

۶. ورزش عامل بسیار مهمی در رفع بیکاری ـ بد کاری و...

۷. پیاده روی ورزشی بی خرج ، سالم ، عمومی ، قابل اجرا در همه جا و در همه وقت.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَى لِمَنْ أَسْلَمَ وَ كانَ عَيشُهُ كفَافاً [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۰] .

۲. مسافرت

۳. گردش

أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً يرْتَعْ وَ يلْعَبْ [یوسف ، ۱۲] .

الهوا و العبوا فانی اکره ان یری فی دینکم غلظه [نهج الفصاحۀ]

۱. بسم الله الرحمن الرحیم

۱. اهمیت آن

۱ ـ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم

۲ ـ اقْرَأْ بِاسْمِ ربک [علق/۱] .

۳ ـ وَ قالَ ارْكبُوا فيها بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها [هود/۴۱] .

مَجْراها : زمان یا محل جریان

مُرْساها (رواسی جمع راسیه کوه ثابت است.) : زمان یا مکان استقرار

۴ ـ إِنَّهُ مِنْ سُلَيمانَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحيم [نمل/۳۰] .

۵ ـ قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی : كلُّ أَمْرٍ ذِی بَالٍ لَمْ يذْكرْ فِيهِ بِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَبْتَرُ [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۲۵] .

۶ ـ نزدیکیبِسْم اللَّهبه اسم اعظم مثل نزدیکی سفیدی چشم به سیاهی [تفسیر برهان ، ج۱ ، ص۴۱]

۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَدَعْ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ وَ إِنْ كانَ بَعْدَهُ شِعْرٌ [کافی ، ج۲ ، ص۶۷۲] .

۸ ـ همین که خواست بنشیند تخت واژگون شد و سرش شکست. حضرت علی (ع) فرمود : " چون بسم الله نگفتی " [بحار ، ج۷۳ ، ص۳۰۵]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ لَرُبَّمَا تَرَک فِی افْتِتَاحِ أَمْرٍ بَعْضُ شِيعَتِنَا بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ فَيمْتَحِنُهُ اللَّهُ بِمَكرُوهٍ وَ ينَبِّهُهُ عَلَى شُكرِ اللَّهِ تَعَالَى وَ الثَّنَاءِ عَلَيهِ وَ يمْحُو فِيهِ عَنْهُ وَصْمَةَ تَقْصِيرِهِ عِنْدَ تَرْكهِ قَوْلَ بِسْمِ اللَّهِ لَقَدْ دَخَلَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يحْيى عَلَى أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) وَ بَينَ يدَيهِ كرْسِی فَأَمَرَهُ بِالْجُلُوسِ عَلَيهِ فَجَلَسَ عَلَيهِ فَمَالَ بِهِ حَتَّى سَقَطَ عَلَى رَأْسِهِ فَأَوْضَحَ عَنْ عَظْمِ رَأْسِهِ وَ سَالَ الدَّمُ فَأَمَرَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ بِمَاءٍ فَغَسَلَ عَنْهُ ذَلِک الدَّمَ ثُمَّ قَالَ ادْنُ مِنِّی فَوَضَعَ يدَهُ عَلَى مُوضِحَتِهِ وَ قَدْ كانَ يجِدُ مِنْ أَلَمِهَا مَا لَا صَبْرَ لَهُ مَعَهُ وَ مَسَحَ يدَهُ عَلَيهَا وَ تَفَلَ فِيهَا فَمَا هُوَ أَنْ فَعَلَ ذَلِک حَتَّى انْدَمَلَ فَصَارَ كأَنَّهُ لَمْ يصِبْهُ شَیءٌ قَطُّ ثُمَّ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) يا عَبْدَ اللَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ تَمْحِيصَ ذُنُوبِ شِيعَتِنَا فِی الدُّنْيا بِمِحَنِهِمْ لِتَسْلَمَ لَهُمْ طَاعَاتُهُمْ وَ يسْتَحِقُّوا عَلَيهَا ثَوَابَهَا فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ

قَدْ أَفَدْتَنِی وَ عَلَّمْتَنِی فَإِنْ أَرَدْتَ أَنْ تُعَرِّفَنِی ذَنْبِی الَّذِی امْتُحِنْتُ بِهِ فِی هَذَا الْمَجْلِسِ حَتَّی لَا أَعُودَ إِلَی مِثْلِهِ قَالَ تَرْکُکَ حِینَ جَلَسْتَ أَنْ تَقُولَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ فَجَعَلَ اللَّهُ ذَلِکَ لِسَهْوِکَ عَمَّا نُدِبْتَ إِلَیهِ تَمْحِیصاً بِمَا أَصَابَکَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) حَدَّثَنِی عَنِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ أَنَّهُ قَالَ کُلُّ أَمْرٍ ذِی بَالٍ لَمْ یذْکَرْ فِیهِ بِسْمِ اللَّهِ فَهُوَ أَبْتَرُ فَقُلْتُ بَلَی بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی لَا أَتْرُکُهَا بَعْدَهَا قَالَ إِذاً تَحْظَی بِذَلِکَ وَ تَسْعَدُ [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۲۲] .

۹ ـ همین که کودکبِسْمِ اللَّهرا از معلّم فرا گرفت ، والدین و معلم از دوزخ تبرئه می‌شوند. [برهان ، ج۱ ، ص۴۳]

[تفسیر موضوعی پیام قرآن]

نام خدا را در کنار غیر او نبرید که شرک است. در حدیث می‌خوانیم که روزی کسی گفت ما شاء الله ما شاء محمد و دیگری می گوید ما شاء الله ما شاء علی. رسول خدا (ص) : " فرمود محمّد و علی را در کنار خدا نگذارید " .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : سَمِعَ هَولَاءِ شَیئاً لَمْ یضَعُوهُ عَلَی وَجْهِهِ إِنَّمَا کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَاعِداً ذَاتَ یوْمٍ وَ عَلِی إِذْ سَمِعَ قَائِلًا یقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ وَ شَاءَ مُحَمَّدٌ وَ سَمِعَ آخَرَ یقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ وَ شَاءَ عَلِی فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَقْرِنُوا مُحَمَّداً وَ لَا عَلِیاً بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَکنْ قُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ مَا شَاءَ مُحَمَّدٌ ثُمَّ مَا شَاءَ عَلِی ثُمَّ مَا شَاءَ مُحَمَّدٌ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ مَا شَاءَ عَلِی إِنَّ مَشِیئَةَ اللَّهِ هِی الْقَاهِرَةُ الَّتِی لَا تُسَاوَی وَ لَا تُکافَی وَ لَا تُدَانَی [بحارالأنوار ، ج۲۴ ، ص۳۹۰] .

ـ در ذبیحه اگر نام خدا برده نشود ، گوشت آن حرام است.

[تفسیر موضوعی پیام قرآن]

۲. آیا جزء سوره است ؟

بِسْمِ اللَّهآیه مستقلی است و گرنه کلمه سبع در سبع المثانی که نام سوره حمد است ، صادق نخواهد بود. (مثانی می گویند چون دوبار ، سوره حمد نازل شد.)

عدّه زیادی از بزرگان اهل سنت نیز ، بِسْمِ اللَّه را جزء سوره می‌دانند ، تا آنجا که روزی معاویه در نماز بسم الله نگفت و مورد اعتراض قرار گرفت و به او گفتند : أسرقت أمنیست.

در مستدرک روایات متعددی در همین صفحه نقل کرده است. [مستدرک حاکم ، ج۱ ، ص۲۳۳]

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : سَرَقُوا أَکرَمَ آیةٍ فِی کتَابِ اللَّهِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ [تفسیرعیاشی ، ج۱ ، ص۱۹] .

فخر رازی ۱۶ دلیل آورده کهبِسْمِ اللَّهجزء سوره حمد است.

در سوره برائهٔبِسْمِ اللَّهنیست به خاطر آنکه حضرت علی (ع) می‌فرماید : بِسْمِ اللَّهبرای اَمان و رحمت است و برائهٔ برای رفع امان و رحمهٔ [مجمع البیان ، ج۵ ، ص۲ ـ فخر رازی ، ج۱۵ ، ص۲۱۶]

۱. بصیرت

۱. اهمیت

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا مَعْشَرَ التُّجَّارِ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرِ [کافی ، ج۵ ، ص ۱۵۰] .

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُکاری حَتّی تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ [نساء/۴۳] .

أَدْعُوا إِلَی اللَّهِ عَلی بَصیرَةٍ [یوسف/۱۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَیکَ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اجْعَلِ النُّورَ فِی بَصَرِی وَ الْبَصِیرَةَ فِی دِینِی وَ الْیَقِینَ فِی قَلْبِی وَ الْإِخْلَاصَ فِی عَمَلِی وَ السَّلَامَةَ فِی نَفْسِی وَ السَّعَةَ فِی رِزْقِی وَ الشُّکرَ لَکَ أَبَداً مَا أَبْقَیتَنِی [کافی ، ج۲ ، ص۵۴۹] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْمُتَعَبِّدُ عَلَی غَیرِ فِقْهٍ کَحِمَارِ الطَّاحُونَةِ [إختصاص مفید ، ص]

۲. عمل بدون بصیرت

۱. تشبیه حضرت علی (ع)

حمار طاحونه :

۱ ـ می‌رود و به جائی نمی‌رسد چون چشم بسته است. (درجا زدن)

۲ ـ (بی‌هدفی)

۳ ـ علت رفتن و بارکشی‌اش بسته بودن چشم او است. (دیگران برایش مدار و محور تعیین می‌کنند. نظام حاکمی را پذیرفته و هیچ‌گونه تغییری نمی‌تواند بدهد.)

۴ ـ یکنواخت است و تکرار (ضرورت‌ها ، موضع گیری‌ها و حوادث در او بی‌اثر است.)

۵ ـ در مدار محدود است.

۶ ـ حرکتش تحمیلی است (در قید است ، قید سنگ آسیا ، قید زمان ، قید مکان ، قید دهان)

۷ ـ تندی و کندی او یکسان است و به جائی نمی‌رسد.

۲. از منظر قرآن

بَلْ هُمْ أَضَلُّ [اعراف/۱۷۹] .

۱ ـ حمار طاحونه لااقل هر شب چشم خود را باز می‌کند ، ولی گاهی انسان ۸۰ سال چشمش بسته است.

۲ ـ حمار طاحونه امکان فهم ندارد ، لکن انسان می‌داند و می‌فهمد ، ولی...

۳ ـ حمار طاحونه در جا می‌زند ، انسانوَ إِذا قیلَ لَهُمْ آمِنُوا بِما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا نُومِنُ بِما أُنْزِلَ عَلَینا وَ یکفُرُونَ بِما وَراءَهُ وَ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِما مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِیاءَ اللّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ وَ لَقَدْ جاءَکمْ مُوسی بِالْبَیناتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَنْتُمْ ظالِمُون [بقره/۹۲ – ۹۱] .

۴ ـ قیود حمار طاحونه مادی است ، قید سنگ و مدار و مکان دارد ، انسان قید عادات ، نیاکان ، تبلیغات و علاوه بر قیدهای مادی

۵ ـ حمار طاحونه اسارت را تحمیلی پذیرفته ، انسان اسارت را گاهی انتخاب می‌کند.

۶ ـ حمار طاحونه گندمی را آرد می کند و برای دیگران سودمند است ، اگر چه دور خودش چرخیده ، لکن انسان‌هائی علاوه بر دور خود گشتن ، سودی برای دیگران ندارد و گاهی ضرر هم دارد.

۷ ـ حمار طاحونه با مُرشد گم نمی‌شود ، لکن انسان با داشتن مُرشد نیز گم می‌شود.

۱. بلال حبشی

۱. شخصیت

بلال : نامی مترادف با اذان

بلال : کسی که با تعطیل کردن اذان افکار عموم را به خود جلب کرد و به همین خاطر به سوریه تبعید شد ، امّا تا آخر عمر در خط اهل بیت (علیهم السلام) ماند.

بلال : اسطوره مقاومت در صدر اسلام. بی‌سابقه‌ترین شکنجه‌ها را تحمل کرد و کلمه‌ای به نفع بت‌پرستان بر زبان نراند. فقط «احد ، احد» او تا قیام قیامت در آسمان مکه طنین‌انداز است. [اعیان الشیعه]

او شین را نمی‌توانست تلفظ کند و به جایش سین تلفظ می‌کرد. امّا به دلیل این نقطه ضعف کنار گذاشته نشد در روایات ائمه از رسول خدا وارد شده که سین بلال عند الله شین محسوب می‌شود. [اعیان الشیعه.]

اذان گفتن بلال بر بام کعبه سردمداران کفر و شرک را آتش زد به طوری که آرزوی مرگ کردند.

رسول خدا (ص) وقت نماز که می‌شد می‌فرمود : أَرِحْنَا یا بِلَالُ [مفتاح‌الفلاح ، ص۱۸۲.]

او از مهاجرین اولین و ازأُوذُوا فی سَبیلی [آل عمران/۱۹۵.]

و از سابقین بود.

۱) از نژاد سیاه اول کسی بود که اسلام آورد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بِلَالٌ سَابِقُ الْحَبَشَةِ [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۲۹۸]

۲) خزانه‌دار رسول خدا (ص) و مؤذن ۱۰ ساله و مسئول اعلانات در شهر و مسئول شعار در جنگ [اعیان الشیعه.]

۳) محافظ رسول الله (ص) در جنگ حنین [الغدیر ، ج۷، ص۲۰۲.]

۴) تنها کسی است که بر بام کعبه رفت و اذان گفت و در فتح مکه فقط چند نفر اجازه یافتند به داخل کعبه بروند از جمله بلال.

۵) اوّلین کسی است که وارد بهشت می‌شود ، چون اوّل کسی است که اذان گفته است. امام جعفر صادق (ع) [بحار الأنوار ، ج۲۲ ، ص۱۴۲.]

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ أَوَّلَ مَنْ سَبَقَ إِلَی الْجَنَّةِ بِلَالٌ قَالَ وَ لِمَ قَالَ لِأَنَّهُ أَوَّلُ مَنْ أَذَّنَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۲۸۴.]

۶) جزء اوّل نفراتی که اسلام را علنی کردند بود که آنها ۷ نفر بودند [اعیان الشیعه.]

۷) در عروسی حضرت زهرا (س) مسئول خرید عطریات شد. [أمالی طوسی ، ص۴۰.]

۸) کسی که در تمام جنگ‌ها در کنار رسول خدا (ص) جنگید. [اعیان الشیعه.]

۹) کسی که از لحظه‌ای که ایمان آورد فریاد توحید زد تا آخرین روزهای عمر پیامبر (ص) . او الگوی فریاد بود. احد احد الله اکبر

۱۰) بلال از پیشتازان :

قَالَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) : السُّبَّاقُ خَمْسَةٌ فَأَنَا سَابِقُ الْعَرَبِ وَ سَلْمَانُ سَابِقُ فَارِسَ وَ صُهَیبٌ سَابِقُ الرُّومِ وَ بِلَالٌ سَابِقُ الْحَبَشِ وَ خَبَّابٌ سَابِقُ النَّبَط [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۱۲.]

۱۱) پدرش رباح و مادرش حمامه هر دو از بردگان خلف بودند.

۱۲) بلال و امیه (فرزند خلف شکنجه‌گر بلال) و محمد بن عبدالله (ص) هر سه در سال‌های اوّل عام الفیل به دنیا آمدند.

۱۳) بلال همچون پدرش انسانی صادق ، امانتدار و خوش‌قلب بود.

۱۴) او در صحراها برای اربابش امیه کشاورزی می‌کرد. روزی به مکه آمد. با انبوه جمعیت روبرو شد. جمعیت را پس زد.

دید مردی را روی زمین خوابانده‌اند و شلاق می‌زنند و به طرز فجیعی شکنجه می‌کنند. پرسید او کیست ؟ گفتند او یاسر است. پرسید چرا او را می‌زنند ؟ گفت او به محمد (ص) امین ایمان آورده و از ایمانش دست نمی‌کشد. خلاصه آن روز بلال تا شب مقاومت یاسر را مشاهده کرد و این مقاومت در او اثر عجیبی گذاشت. از برده‌ای نشانی پیامبر (ص) را پرسید و از فردای آن روز مخفیانه خدمت پیامبر (ص) رسید و با دنیایی از عشق و شوق ، ایمانش را اعلام کرد. رسول خدا (ص) او را در آغوش گرفت. تا مدّتی مخفیانه خدمت پیامبر (ص) می‌رسید. امّا پس از چندی علنی رفت و آمد کرد .

به امیه خبر رسید که بلال هم ایمان آورده. او خیلی بلال را دوست داشت. امّا این ماجرا او را ناراحت کرده به سراغ بلال آمد و گفت شنیده‌ام به محمّد (ص) ایمان آورده‌ای. سه روز به تو مهلت می‌دهم تا از اعتقاد خودت برگردی. بلال گفت : مهلت لازم نیست. اگر مرا قطعه قطعه کنی ، دست برنمی‌دارم.

۱۵) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَحِمَ اللَّهُ بِلَالًا فَإِنَّهُ كانَ يحِبُّنَا أَهْلَ الْبيت [إختصاص مفید ، ص ۷۱.]

۱۶) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ بِلَالٌ عَبْداً صَالِحاً [رجال‌الکشی ، ص۳۸.]

۲. پایداری در برابر شکنجه

۱) اسطوره مقاومت در صدر اسلام. بی‌سابقه‌ترین شکنجه‌ها را تحمّل کرد و کلمه‌ای به نفع بت‌پرستان بر زبان نراند. فقط «أحد ، أحد» او تا قیام قیامت در آسمان مکه طنین‌انداز است. [اعیان الشّیعه.]

۲) امیه بارها بلال را شکنجه داد تا هم بغض و کینه خود را نسبت به رسول خدا (ص) نشان دهد و هم رعب و وحشتی باشد برای کسانی که گرایشی به اسلام می‌خواهند پیدا کنند. او قبلاً اعلام می‌کرد تا مردم مکه به تماشای شکنجه بلال بیایند.

گاهی او را دست‌بسته بر ریگ‌های داغ و سوزان می‌خواباند به نحوی که تمام بدنش تاول زده بود و گاهی بدنش را شیره خرما می‌مالید و دستور می‌داد کندوهای زنبور را نزدیک او باز کنند که پس از چند لحظه در اثر گزیدن این همه زنبور از هوش می‌رفت و گاهی طنابی به گردنش می‌آویخت و به دست بچه‌ها می‌داد تا او را در شهر بگردانند و... و هر چه کرد تا از او یک کلمه اقرار بگیرد موفق نشد. تنها کلمه‌ای که از او شنید «أحد أحد» بود. [اعیان الشیعه ، سیره ابن هشام ، ج۱ ، ص۳۲۹.]

۳) وقتی رسول خدا (ص) اخبار شکنجه شدن بلال را می‌شنید بسیار ناراحت و غمگین می‌شد ، تا این که به ابن عبّاس فرمود نمی‌شود بلال را خریداری کنیم و بالاخره توسّط ابن عبّاس و ابوبکر بلال خریداری شد و آزاد گشت.

۴) ورقهٔ بن نوفل که از علمای مسیحی بود و اخبار آمدن رسول خدا (ص) را می‌دانست روزی شاهد شکنجه شدن بلال بود. به امیه گفت : به خدا قسم اگر او را بکشی قبر او را زیاتگاه خواهم کرد. [اعیان الشیعه.]

۵) مقاومت بلال در مقابل شکنجه‌ها عامل ایمان آوردن بسیاری از مردم شد. مردم فهمیدند پیامبر (ص) حقایقی را آورده که در دل انسان‌ها میخکوب می‌شود.

۳. بلال و پیامبر اکرم (ص)

۱) رسول خدا (ص) به طور بی‌سابقه‌ای بلال را مورد احترام و تکریم قرار می‌داد به خاطر صفات عالی و سیرت نیکو و سابقه او اوّلین مدالی که به او داد اذان‌گویی بود. او بلندگوی اسلام بود. رسول خدا (ص) در جنگ‌ها همیشه بلال را در کنار خود

نگه می‌داشت و مسلمانان می‌فهمیدند که پیامبر (ص) چقدر او را دوست دارد. آری او همیشه در سفر و حضر با رسول خدا (ص) بود. [اعیان الشیعه.]

۲) رئیس یکی از قبائل که بلال را نمی‌شناخت خدمت پیامبر (ص) رسید و عرض کرد دختری دارم که تصمیم دارم شوهر دهم. شخص مناسبی به من راهنمایی کنید. حضرت ، بلال را معرفی کرد. آن مرد نگاهی به صورت بلال کرد و نمی‌دانست که در زیر آن قیافه چه سیرتی است و چه قلبی و چه اراده‌ای. خلاصه از این معرفی راضی به نظر نمی‌رسید. دو مرتبه دیگر باز آمد. باز حضرت بلال را معرفی کرد وقتی آن رئیس قبیله تقاضای داماد دیگری کرد حضرت فرمود شایسته‌تر و بهتر از او پیدا نمی کنی.

۳) بلال از خدمتگزاران فاطمه زهرا (س) بود و به خانواده پیامبر (ص) عشق می‌ورزید. احادیثی از او نقل شده از جمله حدیث آمدن پیامبر (ص) به مسجد در حالی که می‌خندید و متبسّم بود و خبر داد ازدواج علی (ع) و فاطمه (س) در آسمان‌ها بسته شده است. [الغدیر ، ج۲ ، ص۳۱۶.]

۴) و حدیث شفاعت فاطمه (س) و علی (ع) برای امّت از زبان رسول الله (ص) از اوست. [الغدیر ، ج۳ ، ص۱۱۹.]

۵) احادیث فراوانی درباره فضیلت اذان و مؤذّن [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۸۱.]

۶) روزی پیامبر (ص) و مردم به انتظار بلال در مسجد نشسته بودند. بلال پس از مدّتی آمد. حضرت تأخیر را پرسید. عرض کرد به خانه فاطمه (س) رفتم. او مشغول دستاس کردن بود و حسن (ع) گریه می کرد. گفتم دختر پیغمبر (ص) اجازه دهید یا دستاس کنم یا بچه را نگه دارم. فرمود من کودك را آرام می کنم. تو دستاس کن و این بود دلیل دیر آمدن. حضرت فرمود : رَحِمْتَهَا رَحِمَكَ اللَّهُ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۳۰.]

۴. بعد از پیامبر (ص)

۱) کسی که با تعطیل اذان افکار عمومی را به خود جلب کرد و به همین خاطر به سوریه تبعید شد. امّا تا آخر عمردر خطّ اهل بیت (علیهم السّلام) ماند.

۲) بلال عادت داشت که موقع نماز ، پس از اذان به درب خانه رسول خدا (ص) می‌رفت و ندا می‌داد یا رسول الله (ص) حَی عَلَی الصَّلَاةِ حَی عَلَی الْفَلَاحِ

رسول خدا (ص) بیرون می‌آمدند. چون به مسجد می‌رسیدند بلال اقامه را شروع می کرد و این برنامه حتی در موقع بیماری پیامبر (ص) ادامه داشت. امّا یك روز پس از اذان وقتی به درب خانه رسول خدا (ص) رفت به وی اطّلاع دادند امروز ایشان قدرت حرکت ندارند. در اینجا بود که ابوبکر که بنا بود در لشکر اسامه حضور داشته باشد با مقدّمات قبلی و دستیاری عایشه به مسجد رفت و امامت نماز را بدون اطّلاع حضرت به عهده گرفت. امّا وقتی آن حضرت (ص) شنیدند با آن حال به مسجد تشریف آورده و نماز را خود اقامه فرمودند.

روزی که رسول الله (ص) از دنیا می‌روند بلال بر بلندی رفت و یك اذان عجیب گفت همراه با گریه و با آهنگی لرزان و حالتی مخصوص. بغض گلویش را گرفته بود. به جملهأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهکه رسید ، منقلب شد. آری او حق داشت اینچنین باشد [اعیان الشّیعه.]

۳) بعد از این اذان بلال فقط یك باردیگر در مدینه اذان گفت و آن هم به دستور زهرای اطهر (س) بود. روزی بلال به ابوبکر برخورد. ابوبکر به او گفت ای بلال تو علاوه بر این که ما را ترك کرده‌ای اذان گفتن را نیز ترك کرده‌ای هنگام نماز به

مسجد بیا و مردم را از صدای اذانت بهره‌مند کن.
ای مؤذّن رسول خدا (ص) آیا کناره‌گیری تو دلیلی دارد ؟ بلال گفت هیچ کاری بی‌دلیل نمی‌شود. تو خود بهتر می‌دانی دلیل این کـار من چیست. آیـا من برای امـامت نمـاز تـو چگونه می‌توانم اذان بگویم. در حـالی که این لبـاس برازنـده تو نیست. ای ابوبکر چشـمان بلال نمی‌توانـد کس دیگری را جز کسـی که پیـامبر (ص) تعیین فرمود بر منبر و محراب ببینـد. بالاخره ابوبکر موفـق نشـد او را به دام بینـدازد. حتّی وعـده‌هـایی هم به او داد که اگر اذان بگویی وضع زنـدگی ات بهـتر می‌شود امّـا جواب دندان‌شکنی شنید و نتوانست رضایت بلال را جلب کند.
چند روزی از این ماجرا نگذشته بود که درمدینه شایع شد که بلال می‌خواهد مدینه را ترک کند و بالاخره به هر شکلی بود او را از مـدینه دور کردنـد. چرا که وجودش به ضـرر حکومت بود. صاحب أعیان الشّیعه می‌گویـد درباره رفتن بلال از مدینه به شام دو قول است. یکی این که خودش رفت ، یکی این که به اجبار و به تبعید رفت و به نظر من قول دوم درست‌تر است.
بلال قبل از رفتن از مـدینه به زیارت رسول خدا (ص) و خانه علی (ع) رفت و از تمام اهالی آن خانه خداحافظی کرد و با قلبی افسـرده راه شام را در پیش گرفت. در شام هم ساکت ننشست. برای مردم حـدیث می‌گفت و راه رهبانیت را در پیش نگرفت. حتی در جنگ‌ها نیز شـرکت و مردم را روشن می‌کرد. تا این که شبی خواب رسول خدا (ص) را دید که فرمود چرا به زیارت ما نمی‌آیی ؟ از خواب بیـدار شـد و گریه کرد و به سـرعت راهی مـدینه شـد و مسـتقیما به خانه علی (ع) وارد شـد و فرزنـدان رسول الله را ملاقات کرد. دراین سـفر فاطمه زهرا (س) از او خواست می‌خواهم یک بار دیگر صـدای مؤذن پـدرم را بشـنوم و بلال بـا اذان گفتن تولّـا و تبرّا خود را اعلام داشت امّا این اذان به آخر نرسـید و جملهأَشْـهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهرا که گفت حسنین (علیهما السّلام) خبر آوردند که بلال دیگر اذان مگو زهرا (س) غش کرد. [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۷.]
یک باردیگر هم بلال به مـدینه آمد و به خانه علی (ع) رفت. امّا زهرا (س) را نیافت. با دلی شکسـته و چشـمانی گریان بر سـر قبر رسول الله (ص) رفت. مردم گرد او جمع شدنـد. مـدینه یک پارچه گریه شد. امام حسن (ع) و امام حسـین (ع) و همه از او خواسـتند که به احـترام زهرا (س) یـک بـار دیگر اذان بگو و بلال یـک بـار دیگر اذانی گفت همراه بـا گریه و صـدای لرزان مؤرخان می‌نویسند ، مدینه هیچ گاه چنین گریه‌ای به خود ندیده بود. [عیان الشّیعه.]

۵. بلال واذان

۱) او شـین را نمی‌توانست تلفظ کند و به جایش سین تلفظ می‌کرد ، امّا به دلیل این نقطه ضعف کنار گذاشته نشد. در روایات ائمّه (علیهم السّلام) از رسول خدا (ص) وارد شده که سین بلال عند الله شین محسوب شده است. [اعیان الشیعه.]
۲) اذان گفتن بلال بر بام کعبه سردمداران کفر و شرک را آتش زد به طوری که آرزوی مرگ کردند.
۳) رسول خدا (ص) وقت نماز که می‌شد ، می‌فرمود : أَرِحْنَا یا بِلَال [مفتاح‌الفلاح ، ص۱۸۲.]
۴) وقتی دسـتور اذان نازل شد ، حضـرت علی (ع) اوّلین کسـی بود که اذان را شنید. رسول خدا (ص) فرمود : برو بلال را بیاور و برای اوّلین بار مسلمین اذان را از دو لب بلال شنیدند. (بلال اذان را از زبان علی (ع) تعلیم دید.)
قَـالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمَّا هَبَـطَ جَبْرَئِیـلُ (ع) بِالْأَذَانِ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) کانَ رَأْسُهُ فِی حِجْرِ عَلِی (ع) فَأَذَّنَ جَبْرَئِیلُ (ع) وَ أَقَامَ فَلَمَّا انْتَبَهَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَالَ یا عَلِی سَـمِعْتَ قَالَ نَعَمْ قَالَ حَفِظْتَ قَالَ نَعَمْ قَالَ ادْعُ بِلَالًا فَعَلِّمْهُ فَدَعَا عَلِی (ع۹ بِلَالًا فَعَلَّمَهُ [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۲.]
۵) از سـال اوّل هجرت تـا سـال دهم (وفـات رسول خـدا (ص)) همواره اذان‌گوی پیامبر (ص) بود مگر در جنگ‌ها که دو نفر

دیگر به جای او اذان می گفتند : ابن ام‌مکتوم و ابومحذوره.

۶) به جز اذان برای نماز هر وقت مسأله حسّاسی پیش می‌آمد رسول خدا (ص) به بلال می‌فرمود برو بالای بام اذان بگو و مسلمانان می‌فهمیدند خبر تازه‌ای است. از افتخارات بلال این است که قبل از سخنرانی رسول خدا (ص) در غدیر خم اذان گفت و مردم را به شنیدن یک پیام سرنوشت‌ساز ، آماده کرد.

۷) از افتخارات بلال اذان گفتن بر بام کعبه در فتح مکه بود.

صحنه اذان گفتن بلال در روز فتح مکه در برابر چشمان مشرکان و مستکبران از صحنه‌های تکان‌دهنده تاریخ اسلام است. سران شرک طاقت دیدن این صحنه را نداشتند. بعضی آرزوی مرگ می کردند. برای بعضی واقعا شگفت‌آور بود که چرا محمّد (ص) از میان این همه یار او را برگزیده ، بعضی می‌خواستند با فریاد ، پرخاشگری کنند. امّا از ترس این که اخبار به پیامبر (ص) برسد ، لب فرو می‌بستند.

۸) بلال در جنگ‌ها و به خصوص در فتح مکه با صدای رسا و زیبای خویش تکبیر می گفت و مسلمانان جواب می‌دادند.

۹) پس از نازل شدن اذان بین مهاجر و انصار اختلاف‌نظر پیدا شد که مؤذن از کدام گروه باشد و فکر می کردند گویی بلال موقتی است. خدمت رسول خدا (ص) رسیدند. حضرت فرمود : بلال مؤذن ما خواهد بود.

۱۰) بلال قبل از اذان صبح به مرتفع‌ترین پشت بام خانه نزدیک مسجد می‌رفت و تا موقع اذان صبح با خدای خویش مناجات می کرد و نگاه به افق می کرد و انتظار صبح را می کشید و وقتی صبح می‌شد با صدای رسایش کلمات مهیج اذان را در فضای شهر منعکس می کرد و مردم را به سوی مسجد دعوت می کرد. بعد از اذان هم برای پیروزی اسلام دعا می کرد : اللّهمّ انی أحمدك و أستعينک علی قريش أن يقيموا علی دينک [سيره ابن هشام ، ج۲ ، ص۱۵۶.]

۱۱) امام صادق (ع) فرمود : از وقتی که بلال اذان گفتن را ترک کرد ، حیّ علی خیر العمل از اذان حذف شد.

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ بِلَالًا كانَ عَبْداً صَالِحاً فَقَالَ لَا أُوذِّنُ لِأَحَدٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ فَتُرِك يوْمَئِذٍ حَی عَلَی خَيرِ الْعَمَلِ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۸۳.]

اذان

۱) در خانه خودتان اذان بگویید به خصوص هنگام مرض و نداشتن فرزند.

۲) با صدای بلند و زیبا.

۳) همه اذان بگویند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا جَابِرُ اعْلَمْ أَنَّهُ سَيأْتِی زَمَانٌ عَلَی النَّاسِ يكلُونَ الْأَذَانَ إِلَی الضُّعَفَاءِ وَ أَنَّ لُحُوماً مُحَرَّمَةٌ عَلَی النَّارِ وَ هِی لُحُومُ الْمُوذِّنِينَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۲.]

۴) هر که به خاطر اذان به نماز حاضر شود ، مؤذّن هم اجری دارد.

۵) هر که با اذان و اقامه به نماز ایستد دو صف از فرشتگان که در طول بین مشرق و مغرب است با او به نماز می‌ایستند.

۶) مؤذّن در قیامت از همه بلندتر است روزی کهإِذِ الْمُجْرِمُونَ ناكسُوا رُوسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ [سجده/۱۲.]

آنها سربلند هستند.

۷) فلسفه تکرار جملات برای تأکید و تثبیت در دل‌ها است که رسول اکرم (ص) پاسخ‌ها را سه بار تکرار می‌فرمود. [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۹]

۶. رحلت

۱) در سال ۲۰ هجری در شام از دنیا رفت.
۲) آرامگاهش در شام زیارتگاه عاشقان اهل بیت (علیهم السّلام) و پروانگان آنان است.
۳) دعا بر سر قبر بلال مستجاب است و این مسأله بارها توسط اولیاء خدا و اهل خیر تجربه شده است. [الغدیر ، ج۵ ، ص۱۸۴.
]

۷. خاطرات

۱) قبل از ورود مسلمانان به مکه رسول خدا (ص) آنان را به ۴ گروه تقسیم کرد و فرمود هر گروهی از راهی وارد مکه شوند و شمشیر نکشند ، مگر این که دشمن مقاومت کند و بلال را همراه خود برد. تمام گروه‌ها بدون برخورد وارد مکه شدند ، جز یک گروه که با گروهی به فرماندهی صفوان فرزند امیه مواجه شدند. که کینه بلال را به دل داشت و عکرمه فرزند ابوجهل.
درگیری شروع شد. صفوان فریاد می‌زد بلال کدامیک از شماست و می‌خواست تا انتقام خون پدر و برادرش را از او بگیرد. اتّفاقا بلال به مرکز شهر رسیده بود. تصمیم گرفت گشتی درشهر بزند. به راه افتاد تا به منطقه‌درگیری رسید. شمشیرش را بیرون آورد و با فریاد تکبیر وارد میدان شد. مسلمانان فریاد زدند بلال آمد. بالاخره جنگ سختی بین بلال و صفوان درگرفت تا این که صفوان را به زمین زده و بر سینه‌اش نشست و شمشیر را بر سینه‌اش گذاشت و همزمان با این درگیری رسول خدا (ص) فرمان داده بودند به قاصدی که برو و به کسانی که درگیرند بگو : ارفع عنهم السیف. این پیام به گوش بلال رسید و شمشیر را از سینه صفوان برداشت و صفوان را آزاد کرد و با این کار خودش ، اوج تسلیم خود را نسبت به رسول خدا (ص) نشان داد.
۲) گروهی نزد بلال آمدند و فضائلش را شمردند و به او گفتند خیرهای زیادی خداوند قسمت تو کرده. بلال در جواب گفت من همان برده حبشی هستم ، کسی نیستم [أعیان الشّیعه.]
۳) روزی بلال به خواستگاری دختری رفته بود. به اولیاء دختر گفته بود : أنا بلال و هذا أخی عبدان من الحبشه کنّا ضالّین فهدانا الله و کنّا عبدین فاعتقنا الله ان تنکحونا فالحمد لله و ان تمنعونا فالله اکبر [أعیان الشّیعه.]
۴) در جنگ بدر پیامبر (ص) پیش بینی کرده بود که امیه کشته می‌شود ، لذا امیه خود را به مریضی زد. امّا دوستانش او را به زور به میدان آوردند. در این جنگ بلال پیوسته به دنبال او می‌گشت تا این امام کفر را به قتل برساند امّا موفّق نشد و کفّار هم شکست خورده و فرار کردند. عبدالرّحمن بن عوف که چند زره به غنیمت گرفته بود در راه به امیه و زراره پسرش برخورد و آنان را اسیر کرد و در راه به بلال برخوردند. امیه به بلال گفت تو نمی‌توانی مرا بکشی چون من اسیر تو نیستم. امّا بلال رزمندگان را جمع کرد و با فریادیا انصار الله رأس الکفرجنایات امیه را برشمرد و آنان به امیه و پسرش حمله کرده و آنان را کشتند.
امیه فرزند دیگری هم به نام صفوان داشت که در فتح مکه تا آخرین لحظه مقاومت و سپس فرار کرد امّا با برخورد بسیار جالب رسول خدا (ص) اسلام آورد و با بلال دوستی و صمیمیت پیدا کرد و بالاخره نیز در راه اسلام به شهادت رسید. [ابن اثیر ، ج۲ ، ص۱۲۸ و سیره ابن هشام ، ج۲ ، ص۲۸۴.]
۱) یک روز بلال از وقت دیرتر به نماز صبح حاضر شد. رسول خدا (ص) علت دیر آمدن را پرسید. عرض کرد وقتی به مسجد درمی‌آمدم ازمنزل فاطمه (س) عبور می‌کردم. دیدم مشغول آسیا کردن است و بچه‌اش هم گریه می‌کند. عرض کردم ای دختر پیامبر (ص) یکی از کارهایت را به من واگذار کن تا شما را کمک کنم. فرمود بچه‌داری از من ، آسیا کردن از تو.

رسول خدا (ص) فرمود : به فاطمه (ص) ترحّم کردی ، خدا به تو ترحّم کند. [ذخائر العقبی ، ص۵۱ به نقل از کتاب ابراهیم امینی.]

۲) فاطمه (ص) از بلال که دیگر اذان نمی گفت تقاضا کرد یک بار دیگر مؤذّن پدرش اذان بگوید. همین که بلال اذان گفت : الله اکبر فاطمه زهرا سلام الله علیها یاد پدرش و ایام پدرش افتاد و گریه کرد. همین که بهأشهد أنّ محمّدا رسول اللّهرسید ، شَهَقَتْ و سَقَطَتْ لِوَجْهِها وَ غَشِیَ عَلَیها... وَ ظَنُّوا أنَّها قَدْ ماتَتْ...بلال اذان را رها کرد ، فاطمه (س) به هوش آمد. با اصرار فرمود اذان را تمام کن ، بلال اذان را تمام کرد. [بحار الأنوار ، ج۴۳ ، ص۱۵۷.]

۱. بنی اسرائیل

۱. خصوصیات بنی اسرائیل

۱. بی تفاوتی

۱ – کانُوا لا یَتَناهَوْنَ عَنْ مُنکرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ ما کانُوا یفْعَلُونَ تَری کثِیراً مِنْهُمْ یتَوَلَّوْنَ الَّذِینَ کفَرُوا [مائده/۸۰ – ۷۹] .

۲ – یک عده مردم : یعْدُونَ فِی السَّبْتِ [اعراف/۱۶۳] .هستند.

یک دسته نهی از منکر می کردند و یک دسته هم بی تفاوت بودند و دعوت به بی تفاوتی و عدم انتقاد می کردند : وَ إِذْ قالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْماً اللّهُ مُهْلِکهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذاباً شَدِیداً قالُوا مَعْذِرَةً إِلی رَبِّکمْ وَ لَعَلَّهُمْ یتَّقُونَ [اعراف/۱۶۴] .

فَلَمّا نَسُوا ما ذُکرُوا بِهِ أَنْجَینَا الَّذِینَ ینْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَ أَخَذْنَا الَّذِینَ ظَلَمُوا بِعَذابٍ بَئِیسٍ بِما کانُوا یفْسُقُونَ [اعراف/۱۶۵] .

۲. رفاه طلبی

۱ – إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده/۲۴] .

۲ – فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلاّ قَلِیلاً مِنْهُمْ فَلَمّا جاوَزَهُ هُوَ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ قالُوا لا طاقَةَ لَنا الْیوْمَ بِجالُوتَ وَ جُنُودِهِ [بقره/۲۴۹] .

۳. ترس

۱ – فَما آمَنَ لِمُوسی إِلاّ ذُرِّیةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلی خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِمْ أَنْ یفْتِنَهُمْ [یونس/۸۳] .

۴. انتظارات و توقعات

۱ – سیر و پیاز خواستند ، خطاب آمد : أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِی هُوَ أَدْنی بِالَّذِی هُوَ خَیرٌ اهْبِطُوا مِصْراً فَإِنَّ لَکمْ ما سَأَلْتُمْ وَ ضُرِبَتْ عَلَیهِمُ الذِّلَّةُ وَ الْمَسْکنَةُ وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ ذلِک بِأَنَّهُمْ کانُوا یکفُرُونَ بِ‌آیاتِ اللّهِ وَ یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ الْحَقِّ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ [بقره/۶۱] .

۲ – وَ إِذْ قُلْتُمْ یا مُوسی لَنْ نَصْبِرَ عَلی طَعامٍ واحِدٍ فَادْعُ لَنا رَبَّک یخْرِجْ لَنا مِمّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِها وَ قِثّائِها وَ فُومِها وَ عَدَسِها وَ بَصَلِها قالَ أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِی هُوَ أَدْنی بِالَّذِی هُوَ خَیرٌ [بقره/۶۱] .

۵. درخواست ها و بهانه ها

۱ – یسْئَلُک أَهْلُ الْکتابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَیهِمْ کتاباً مِنَ السَّماءِ فَقَدْ سَأَلُوا مُوسی أَکبَرَ مِنْ ذلِک فَقالُوا أَرِنَا اللّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُمُ الْبَیناتُ [نساء/۱۵۴] .

۲ – لُعِنَ الَّذِینَ کفَرُوا مِنْ بَنِی إِسْرائِیلَ عَلی لِسانِ داوُدَ وَ عِیسَی ابْنِ مَرْیمَ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ [مائده/۷۸] .

۳ – بهانه هایی که درباره بقره داشتند : وَ إِذْ قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّهَ یأْمُرُکمْ أَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قالُوا أَ تَتَّخِذُنا هُزُواً قالَ أَعُوذُ بِاللّهِ

أَنْ أَكونَ مِنَ الْجاهِلِينَ قالُوا ادْعُ لَنا رَبَّک يبَينْ لَنا ما هِی قالَ إِنَّهُ يقُولُ إِنَّها بَقَرَةٌ لا فارِضٌ وَ لا بِكرٌ عَوانٌ بَينَ ذلِک فَافْعَلُوا ما تُومَرُونَ قالُوا ادْعُ لَنا رَبَّک يبَينْ لَنا ما لَوْنُها قالَ إِنَّهُ يقُولُ إِنَّها بَقَرَةٌ صَفْراءُ فاقِعٌ لَوْنُها تَسُرُّ النّاظِرِينَ قالُوا ادْعُ لَنا رَبَّک يبَينْ لَنا ما هِی إِنَّ الْبَقَرَ تَشابَهَ عَلَينا وَ إِنّا إِنْ شاءَ اللّهُ لَمُهْتَدُونَ قالَ إِنَّهُ يقُولُ إِنَّها بَقَرَةٌ لا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَ لا تَسْقِی الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لا شِيةَ فِيها قالُوا الْآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوها وَ ما كادُوا يفْعَلُونَ [بقره/۷۱ – ۶۷] .

۶. تعصب نابجا

۱ – وَ قالَتِ الْيهُودُ لَيسَتِ النَّصارى عَلى شَيءٍ [بقره/۱۱۳] .

۷. دنیا گرایی

۱ – فَوَيلٌ لِلَّذِينَ يكتُبُونَ الْكتابَ بِأَيدِيهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ لِيشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً [بقره/۷۹] .

۲ – وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا [نساء/۱۶۱] .

۸. گوساله پرستی

۱ – داستان گوساله پرستی در چهار سوره بقره ، طه ، نساء و اعراف آمده است.

۲ – وَ اتَّخَذَ قَوْمُ مُوسى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيهِمْ عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوارٌ [اعراف/۱۴۸] .

۳ – إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَينالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ ذِلَّةٌ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا [اعراف/۱۵۲] .

۴ – خطاب به گوساله پرستان : أَ لَمْ يرَوْا أَنَّهُ لا يكلِّمُهُمْ وَ لا يهْدِيهِمْ سَبِيلاً اتَّخَذُوهُ [اعراف/۱۴۸] .

۹. پیمان شکنی

۱ – وَ قُلْنا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبابَ سُجَّداً وَ قُلْنا لَهُمْ لا تَعْدُوا فِی السَّبْتِ وَ أَخَذْنا مِنْهُمْ مِيثاقاً غَلِيظاً فَبِما نَقْضِهِمْ مِيثاقَهُمْ [نساء/۱۵۵ – ۱۵۴] .

۲ – وَ إِذْ أَخَذْنا مِيثاقَ بَنِی إِسْرائِيلَ لا تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً وَ ذِی الْقُرْبى وَ الْيتامى وَ الْمَساكينِ وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّكاةَ ثُمَّ تَوَلَّيتُمْ إِلاّ قَلِيلاً مِنْكمْ وَ أَنْتُمْ مُعْرِضُونَ وَ إِذْ أَخَذْنا مِيثاقَكمْ لا تَسْفِكونَ دِماءَكمْ وَ لا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكمْ مِنْ دِيارِكمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَ أَنْتُمْ تَشْهَدُونَ [بقره/۸۴ – ۸۳] .

أَ لَمْ يوخَذْ عَلَيهِمْ مِيثاقُ الْكتابِ أَنْ لا يقُولُوا عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ وَ دَرَسُوا ما فِيهِ [اعراف/۱۶۹] .

وَ إِذْ أَخَذْنا مِيثاقَ بَنِی إِسْرائِيلَ لا تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً وَ ذِی الْقُرْبى وَ الْيتامى وَ الْمَساكينِ وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّكاةَ ثُمَّ تَوَلَّيتُمْ إِلاّ قَلِيلاً مِنْكمْ [بقره/۸۳] .

وَ إِذْ أَخَذْنا مِيثاقَكمْ لا تَسْفِكونَ دِماءَكمْ وَ لا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكمْ مِنْ دِيارِكمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَ أَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ثُمَّ أَنْتُمْ هؤلاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكمْ وَ تُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِنْكمْ مِنْ دِيارِهِمْ تَظاهَرُونَ عَلَيهِمْ بِالْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ وَإِنْ يأْتُوكمْ أُسارى تُفادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيكمْ إِخْراجُهُمْ أَ فَتُومِنُونَ بِبَعْضِ الْكتابِ وَ تَكفُرُونَ بِبَعْضٍ [بقره/۸۵ – ۸۴] .

۱۰. انحصار طلبی

وَ قالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النّارُ إِلاّ أَياماً مَعْدُودَةً [بقره/۸۰] .

۱۱. استکبار

وَ قَضَينا إِلى بَنِی إِسْرائِيلَ فِی الْكتابِ لَتُفْسِدُنَّ فِی الْأَرْضِ مَرَّتَينِ وَ لَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كبِيراً [اسراء/۴] .

۱۲. تحریف

مِنَ الَّذِينَ هادُوا يحَرِّفُونَ الْكلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ [نساء/۴۶] .

۱۳. انحراف

۱ ـ یکفُرُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ الْحَقِّ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ [بقره/۶۱] .

۲ – وَ إِذْ قُلْتُمْ یا مُوسی لَنْ نُومِنَ لَک حَتّی نَرَی اللّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْکمُ الصّاعِقَةُ وَ أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ [بقره/۵۵] .

۳ – وَ قَدْ کانَ فَرِیقٌ مِنْهُمْ یسْمَعُونَ کلامَ اللّهِ ثُمَّ یحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ ما عَقَلُوهُ [بقره/۷۵] .

۴ – قالُوا أَرِنَا اللّهَ جَهْرَةً [نساء/۱۵۳] .

۱۴. عقب گرد و ارتجاع

۱ – قالُوا یا مُوسی إِنَّ فِیها قَوْماً جَبّارِینَ وَ إِنّا لَنْ نَدْخُلَها حَتّی یخْرُجُوا مِنْها فَإِنْ یخْرُجُوا مِنْها فَإِنّا داخِلُونَ [مائده/۲۲] .

۲ – قالُوا یا مُوسی إِنّا لَنْ نَدْخُلَها أَبَداً ما دامُوا فِیها فَاذْهَبْ أَنْتَ وَ رَبُّک فَقاتِلا إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده/۲۴] .

۳ – جهل عامل ارتجاع است : قالُوا یا مُوسَی اجْعَلْ لَنا إِلهاً کما لَهُمْ آلِهَةٌ قالَ (موسی) إِنَّکمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ [اعراف/۱۳۸] .

۴ و ۵ – إِنَّ هوءلاءِ مُتَبَّرٌ (هلاک شد) ما هُمْ فِیهِ وَ باطِلٌ ما کانُوا یعْمَلُونَ [اعراف/۱۳۹] .

۶ – أَ غَیرَ اللّهِ أَبْغِیکمْ إِلهاً وَ هُوَ فَضَّلَکمْ عَلَی الْعالَمِینَ وَ إِذْ أَنْجَیناکمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ یسُومُونَکمْ سُوءَ الْعَذابِ یقَتِّلُونَ أَبْناءَکمْ وَ یسْتَحْیونَ نِساءَکمْ وَ فِی ذلِکمْ بَلاءٌ مِنْ رَبِّکمْ عَظِیمٌ [اعراف/۱۴۱ – ۱۴۰] .

۷ – أَ فَکلَّما جاءَکمْ رَسُولٌ بِما لا تَهْوی أَنْفُسُکمُ اسْتَکبَرْتُمْ فَفَرِیقاً کذَّبْتُمْ وَ فَرِیقاً تَقْتُلُونَ وَ قالُوا قُلُوبُنا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّهُ بِکفْرِهِمْ فَقَلِیلاً ما یومِنُونَ [بقره/۸۸ – – ۸۷] .

۸ – ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ [بقره/۹۲] .

۹ – وَ أُشْرِبُوا فِی قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِکفْرِهِمْ [بقره/۹۳] .

۱۰ – قُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَکمْ خَطایاکمْ وَ سَنَزِیدُ الْمُحْسِنِینَ فَبَدَّلَ الَّذِینَ ظَلَمُوا قَوْلاً غَیرَ الَّذِی قِیلَ لَهُمْ [بقره/۵۹ – ۵۸] .

۱۱ – وَ إِذْ أَخَذْنا مِیثاقَکمْ وَ رَفَعْنا فَوْقَکمُ الطُّورَ خُذُوا ما آتَیناکمْ بِقُوَّةٍ وَ اذْکرُوا ما فِیهِ لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ ثُمَّ تَوَلَّیتُمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک [بقره/۶۴ – ۶۳] .

۱۲ – وَ لَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِینَ اعْتَدَوْا مِنْکمْ فِی السَّبْتِ [بقره/۶۵] .

۱۳ – ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک فَهِی کالْحِجارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً [بقره/۷۴] .

۱۵. اختلاف

وَ لَقَدْ آتَینا مُوسَی الْکتابَ فَاخْتُلِفَ فِیهِ [فصلت/۴۵] .

۱۶. حفظ قالب مکتب منهای محتوا

وَ سْئَلْهُمْ عَنِ الْقَرْیةِ الَّتِی کانَتْ حاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ یعْدُونَ فِی السَّبْتِ إِذْ تَأْتِیهِمْ حِیتانُهُمْ یوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعاً وَ یوْمَ لا یسْبِتُونَ لا تَأْتِیهِمْ کذلِک نَبْلُوهُمْ بِما کانُوا یفْسُقُونَ [اعراف/۱۶۳] .

۱۷. عقب نشینی تاکتیکی

وَ لَمّا وَقَعَ عَلَیهِمُ الرِّجْزُ قالُوا یا مُوسَی ادْعُ لَنا رَبَّک بِما عَهِدَ عِنْدَک لَئِنْ کشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُومِنَنَّ لَک وَ لَنُرْسِلَنَّ مَعَک بَنِی إِسْرائِیلَ فَلَمّا کشَفْنا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلی أَجَلٍ هُمْ بالِغُوهُ إِذا هُمْ ینْکثُونَ [اعراف/۱۳۵ – ۱۳۴] .

۲. علمای بنی اسرائیل

۱ – وَ إِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِیقاً یلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْکتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْکتابِ وَ ما هُوَ مِنَ الْکتابِ وَ یقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ ما هُوَ مِنْ عِنْدِ

اللّهِ وَ يقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكذِبَ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [آل عمران/۷۸] .

۲ ـ وَ إِذْ أَخَذَ اللّهُ مِيثاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكتابَ لَتُبَينُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَكتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَبِئْسَ ما يشْتَرُونَ [آل عمران/۱۸۷] .

۳ – أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيباً مِنَ الْكتابِ يشْتَرُونَ الضَّلالَةَ وَ يرِيدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبِيلَ [نساء/۴۴] .

۴ – مِنَ الَّذِينَ هادُوا يحَرِّفُونَ الْكلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ [نساء/۴۶] .

۵ – لَوْ لا ينْهاهُمُ الرَّبّانِيونَ وَ الْأَحْبارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَ أَكلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ ما كانُوا يصْنَعُونَ [مائده/۶۳] .

۳. كيفرهاى الهى

۱ – ضُرِبَتْ عَلَيهِمُ الذِّلَّةُ أَينَ ما ثُقِفُوا إِلاّ بِحَبْلٍ مِنَ اللّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النّاسِ وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ وَ ضُرِبَتْ عَلَيهِمُ الْمَسْكنَةُ ذلِك بِأَنَّهُمْ كانُوا يكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ يقْتُلُونَ الْأَنْبِياءَ بِغَيرِ حَقٍّ ذلِك بِما عَصَوْا وَ كانُوا يعْتَدُونَ [آل عمران/۱۱۲] .

۲ – فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هادُوا حَرَّمْنا عَلَيهِمْ طَيباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَ بِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ كثِيراً وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْهُ وَ أَكلِهِمْ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ وَ أَعْتَدْنا لِلْكافِرِينَ مِنْهُمْ عَذاباً أَلِيماً [نساء/۱۶۱ – ۱۶۰] .

۳ – فَبِما نَقْضِهِمْ مِيثاقَهُمْ لَعَنّاهُمْ وَ جَعَلْنا قُلُوبَهُمْ قاسِيةً يحَرِّفُونَ الْكلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ وَ نَسُوا حَظًّا مِمّا ذُكرُوا بِهِ [مائده/۱۳] .

۴ – وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ [بقره/۶۱] .

۵ – وَ عَلَى الَّذِينَ هادُوا حَرَّمْنا كلَّ ذِى ظُفُرٍ وَ مِنَ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ حَرَّمْنا عَلَيهِمْ شُحُومَهُما (پى‌ها) إِلاّ ما حَمَلَتْ ظُهُورُهُما أَوِ الْحَوايا (روده‌ها) أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذلِك جَزَيناهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَ إِنّا لَصادِقُونَ [انعام/۱۴۶] .

قالَ فَإِنَّها (شهر) مُحَرَّمَةٌ عَلَيهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يتِيهُونَ (سرگردان) فِى الْأَرْضِ فَلا تَأْسَ (محزون مباش) عَلَى الْقَوْمِ الْفاسِقِينَ [مائده/۲۶] .

۶ – و اذ قلتم يا موسى لن نصبر على طعام واحد فادع لنا ربّك يخرج لنا مما تنبت الارض من بقلها وقطائها وقومها و عدسها و بصلها قال اتستبدلون الذى هو ادنى بالذى هو خير [بقره ، ۶۰] .

۷ – فَانْتَقَمْنا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْناهُمْ فِى الْيمِّ بِأَنَّهُمْ كذَّبُوا بِآياتِنا وَ كانُوا عَنْها غافِلِينَ [اعراف/۱۳۶] .

۴. شخصيت فرعون و جامعه فرعونى

۱ – إِنَّ فِرْعَوْنَ لَعالٍ فِى الْأَرْضِ وَ إِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ [يونس/۸۳] .

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلا فِى الْأَرْضِ وَ جَعَلَ أَهْلَها شِيعاً يسْتَضْعِفُ طائِفَةً مِنْهُمْ يذَبِّحُ أَبْناءَهُمْ وَ يسْتَحْيى نِساءَهُمْ إِنَّهُ كانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ [قصص/۴] .

۲ – اينان تمام معجزات حضرت موسى را ديدند : وَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَيقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَ عُلُوًّا [نمل/۱۴] .

۳ – وَ قالَ مُوسى رَبَّنا إِنَّك آتَيتَ فِرْعَوْنَ وَ مَلَأَهُ زِينَةً وَ أَمْوالاً فِى الْحَياةِ الدُّنْيا رَبَّنا لِيضِلُّوا عَنْ سَبِيلِك رَبَّنَا اطْمِسْ عَلى أَمْوالِهِمْ وَ اشْدُدْ عَلى قُلُوبِهِمْ فَلا يومِنُوا حَتّى يرَوُا الْعَذابَ الْأَلِيمَ [يونس/۸۸] .

۴ – فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَ ما أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ يقْدُمُ قَوْمَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النّارَ وَ بِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ [هود/۹۸ – ۹۷] .

۵ – وَ لَقَدْ أَرَيناهُ آياتِنا كلَّها فَكذَّبَ وَ أَبى [طه/۵۶] .

۶ – آمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَکمْ [طه/۷۱] .
۷ – فَلَأُقَطِّعَنَّ أَیدِیکمْ وَ أَرْجُلَکمْ مِنْ خِلافٍ وَ لَأُصَلِّبَنَّکمْ فِی جُذُوعِ النَّخْلِ [طه/۷۱] .
۸ – وَ أَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَ ما هَدی [طه/۷۹] .
۹ – فَقالُوا أَ نُومِنُ لِبَشَرَینِ مِثْلِنا وَ قَوْمُهُما لَنا عابِدُونَ فَکذَّبُوهُما فَکانُوا مِنَ الْمُهْلَکینَ [مومنون/۴۸ – ۴۷] .
۱۰ – قالَ أَ لَمْ نُرَبِّک فِینا وَلِیداً وَ لَبِثْتَ فِینا مِنْ عُمُرِک سِنِینَ وَ فَعَلْتَ فَعْلَتَک الَّتِی فَعَلْتَ وَ أَنْتَ مِنَ الْکافِرِینَ قالَ فَعَلْتُها إِذاً وَ أَنَا مِنَ الضّالِّینَ فَفَرَرْتُ مِنْکمْ لَمّا خِفْتُکمْ فَوَهَبَ لِی رَبِّی حُکماً وَ جَعَلَنِی مِنَ الْمُرْسَلِینَ وَ تِلْک نِعْمَةٌ تَمُنُّها عَلَی أَنْ عَبَّدْتَ بَنِی إِسْرائِیلَ [شعراء/۲۲ – ۱۸] .
۱۱ – در خطبه قاصعه می‌خوانیم که موسی و هارون با لباس پشمی و عصا به دست ، نزد فرعون رفته و گفتند : فَشَرَطَا لَهُ إِنْ أَسْلَمَ بَقَاءَ مُلْکهِ وَ دَوَامَ عِزِّهِ فَقَالَ أَ لَا تَعْجَبُونَ مِنْ هَذَینِ یشْرِطَانِ لِی دَوَامَ الْعِزِّ وَ بَقَاءَ الْمُلْک [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .
۱۲ – وَ قالَ فِرْعَوْنُ یا أَیهَا الْمَلَأُ ما عَلِمْتُ لَکمْ مِنْ إِلهٍ غَیرِی فَأَوْقِدْ لِی یا هامانُ عَلَی الطِّینِ فَاجْعَلْ لِی صَرْحاً لَعَلِّی أَطَّلِعُ إِلی إِلهِ مُوسی وَ إِنِّی لَأَظُنُّهُ مِنَ الْکاذِبِینَ وَ اسْتَکبَرَ هُوَ وَ جُنُودُهُ فِی الْأَرْضِ بِغَیرِ الْحَقِّ وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَینا لا یرْجَعُونَ فَأَخَذْناهُ وَ جُنُودَهُ فَنَبَذْناهُمْ فِی الْیمِّ فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُالظّالِمِینَ وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً یدْعُونَ إِلَی النّارِ وَ یوْمَ الْقِیامَةِ لا ینْصَرُونَ [قصص/۴۱ – ۳۸] .
۱۳ – کذلِک زُینَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ [غافر/۳۷] .
۱۴ – فَعَصی فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْناهُ أَخْذاً وَبِیلًا [مزمل/۱۶] .

۵. تاکتیک های فرعون

۱ – قالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هذا لَساحِرٌ عَلِیمٌ یرِیدُ أَنْ یخْرِجَکمْ مِنْ أَرْضِکمْ فَما ذا تَأْمُرُونَ [اعراف/۱۱۰ – ۱۰۹] .
قالَ أَ جِئْتَنا لِتُخْرِجَنا مِنْ أَرْضِنا بِسِحْرِک یا مُوسی [طه/۵۷] .
۲ – فرعون به ساحرانی که ایمان آوردند ، گفت : إِنَّ هذا لَمَکرٌ مَکرْتُمُوهُ فِی الْمَدِینَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْها أَهْلَها [اعراف/۱۲۱] .
۳ – وَ قالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَ تَذَرُ مُوسی وَ قَوْمَهُ لِیفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ وَ یذَرَک وَ آلِهَتَک [اعراف/۱۲۷] .
۴ – وَ قالُوا مَهْما تَأْتِنا بِهِ مِنْ آیةٍ لِتَسْحَرَنا بِها فَما نَحْنُ لَک بِمُومِنِینَ [اعراف/۱۳۲] .
۵ ـ وَ تَکونَ لَکمَا الْکبْرِیاءُ فِی الْأَرْضِ وَ ما نَحْنُ لَکما بِمُومِنِینَ [یونس/۷۸] .
۶ – فرعون به موسی گفت : إِنِّی لَأَظُنُّک یا مُوسی مَسْحُوراً قالَ لَقَدْ عَلِمْتَ ما أَنْزَلَ هولاءِ إِلّا رَبُّ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ بَصائِرَ وَ إِنِّی لَأَظُنُّک یا فِرْعَوْنُ مَثْبُوراً (هلاکت ناقص العقل [اسراء/۱۰۲ – ۱۰۱] .
۷ – قالَ إِنَّ رَسُولَکمُ الَّذِی أُرْسِلَ إِلَیکمْ لَمَجْنُونٌ [شعراء/۲۷] .
۸ – تحمیق : قالُوا أَرْجِهْ وَ أَخاهُ وَ أَرْسِلْ فِی الْمَدائِنِ حاشِرِینَ یأْتُوک بِکلِّ ساحِرٍ عَلِیمٍ [اعراف/۱۱۲ – ۱۱۱] .
۹ – تطمیع : إِنَّ لَنا لَأَجْراً إِنْ کنّا نَحْنُ الْغالِبِینَ قالَ نَعَمْ وَ إِنَّکمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِینَ [اعراف/۱۱۴ – ۱۱۳] .
۱۰ – تهدید : لَأُقَطِّعَنَّ أَیدِیکمْ وَ أَرْجُلَکمْ مِنْ خِلافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّکمْ أَجْمَعِینَ [اعراف/۱۲۴] .
قالَ سَنُقَتِّلُ أَبْناءَهُمْ وَ نَسْتَحْیی نِساءَهُمْ وَ إِنّا فَوْقَهُمْ قاهِرُونَ [اعراف/۱۲۷] .
قالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلهَاً غَیرِی لَأَجْعَلَنَّک مِنَ الْمَسْجُونِینَ [شعراء/۲۹] .
۱۱ – فَأَرادَ (فرعون) أَنْ یسْتَفِزَّهُمْ (راندن) مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْناهُ وَ مَنْ مَعَهُ جَمِیعاً [اسراء/۱۰۳] .
۱۲ – قالَ رَبُّنَا الَّذِی أَعْطی کلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدی قالَ فَما بالُ الْقُرُونِ الْأُولی قالَ عِلْمُها عِنْدَ رَبِّی فِی کتابٍ لا یضِلُّ رَبِّی وَ لا

يَنْسى الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ مَهْداً وَ سَلَكَ لَكُمْ فِيها سُبُلًا وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً [طه/۵۳ – ۵۰] .
آری ، فرعون با جمله قرون الاولی می‌خواست موسی را از مسیر دعوت منحرف کند ، موسی هم با یک جمله علمها عند ربی ، دوباره بر سر بحث برگشت.
۱۳ – فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ [طه/۵۸] .
فَجَمَعَ كَيدَهُ ثُمَّ أَتى [طه/۶۰] .
۱۴ – برای تضعیف روحیه موسی : فَتَنازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَ أَسَرُّوا النَّجْوى [طه/۶۲] .
۱۵ – فَأَجْمِعُوا كَيدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَ قَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلى [طه/۶۴] .
۱۶ – تبلیغات : إِنَّ هؤلاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِى الْمَدائِنِ حاشِرِينَ [شعراء/۵۴ – ۵۳] .
۱۷ – وَ إِنَّهُمْ لَنا لَغائِظُونَ وَ إِنّا لَجَمِيعٌ حاذِرُونَ [شعراء/۵۶ – ۵۵] .

۶. سرنوشت فرعون

۱ – حَتّى إِذا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلَّا الَّذِى آمَنَتْ بِهِ بَنُوا إِسْرائِيلَ وَ أَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ آلْآنَ وَ قَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَ كُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً وَ إِنَّ كَثِيراً مِنَ النّاسِ عَنْ آياتِنا لَغافِلُونَ [يونس/۹۲ – ۹۰] .
(اداره راهنمایی ، ماشین‌های قراضه را برای عبرت رانندگان کنار جاده می‌گذارد. به همین ترتیب خداوند هم لاشه فرعون را از آب بیرون انداخت تا عبرتی برای تمام قلدران و ابرقدرتان باشد)
۲ – يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النّارَ وَ بِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ وَ أُتْبِعُوا فِى هذِهِ لَعْنَةً وَ يَوْمَ الْقِيامَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ [هود/۹۹ – ۹۸] .

۷. امدادهای غیبی

۱ – وَ أَلْقَيْتُ عَلَيكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَ لِتُصْنَعَ عَلى عَيْنِى [طه/۳۹] .
۲ – وَ قَتَلْتَ نَفْساً فَنَجَّيْناكَ مِنَ الْغَمِّ [طه/۴۰] .
۳ و ۴ – قالَ لا تَخافا إِنَّنِى مَعَكُما أَسْمَعُ وَ أَرى وَ أَنْجَيْنا مُوسى وَ مَنْ مَعَهُ أَجْمَعِينَ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ [شعراء/۶۶ – ۶۵] .
۵ – وَ نُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوارِثِينَ وَ نُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْأَرْضِ وَ نُرِى فِرْعَوْنَ وَ هامانَ وَ جُنُودَهُما مِنْهُمْ ما كانُوا يَحْذَرُونَ [قصص/۶ – ۵] .
۶ – وَ نُمَكِّنَ لَهُمْ فِى الْأَرْضِ وَ نُرِى فِرْعَوْنَ وَ هامانَ وَ جُنُودَهُما مِنْهُمْ ما كانُوا يَحْذَرُونَ [قصص/۶] .
۷ – وَ أَوْحَيْنا إِلى أُمِّ مُوسى أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذا خِفْتِ عَلَيهِ فَأَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ وَ لا تَخافِى وَ لا تَحْزَنِى إِنّا رَادُّوهُ إِلَيكَ وَ جاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ [قصص/۷] .
۸ – وَ لَقَدْ أَخَذْنا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَ نَقْصٍ مِنَ الثَّمَراتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ [اعراف/۱۳۲] .
۹ – فَأَرْسَلْنا عَلَيهِمُ الطُّوفانَ وَ الْجَرادَ وَ الْقُمَّلَ وَ الضَّفادِعَ وَ الدَّمَ آياتٍ مُفَصَّلاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَ كانُوا قَوْماً مُجْرِمِينَ [اعراف/۱۳۳] .
۱۰ – رَبَّنَا اطْمِسْ عَلى أَمْوالِهِمْ وَ اشْدُدْ عَلى قُلُوبِهِمْ فَلا يُؤْمِنُوا حَتّى يَرَوُا الْعَذابَ الْأَلِيمَ قالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُما فَاسْتَقِيما وَ لا تَتَّبِعانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لا يَعْلَمُونَ [يونس/۸۹ – ۸۸] .

۱۱ – وَ قَطَّعْناهُمُ اثْنَتَی عَشْرَةَ أَسْباطاً أُمَماً وَ أَوْحَینا إِلی مُوسی إِذِ اسْتَسْقاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصاک الْحَجَرَ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتا عَشْرَةَ عَیناً قَدْ عَلِمَ کلُّ أُناسٍ مَشْرَبَهُمْ وَ ظَلَّلْنا عَلَیهِمُ الْغَمامَ وَ أَنْزَلْنا عَلَیهِمُ الْمَنَّ وَ السَّلْوی [اعراف/۱۶۰] .

۱۲ – وَ جاوَزْنا بِبَنِی إِسْرائِیلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَ جُنُودُهُ بَغْیاً وَ عَدْواً حَتّی إِذا أَدْرَکهُ الْغَرَقُ [یونس/۹۰] .

۱۳ – فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِیکونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَ حَزَناً [قصص/۸] .

وَ قالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَینٍ لِی وَ لَک لا تَقْتُلُوهُ عَسی أَنْ ینْفَعَنا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً [قصص/۹] .

وَ حَرَّمْنا عَلَیهِ الْمَراضِعَ مِنْ قَبْلُ [قصص/۱۲] .

وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ اسْتَوی آتَیناهُ حُکماً وَ عِلْماً [قصص/۱۴] .

وَ جاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَی الْمَدِینَةِ یسْعی قالَ یا مُوسی إِنَّ الْمَلَأَ یأْتَمِرُونَ بِک لِیقْتُلُوک فَاخْرُجْ إِنِّی لَک مِنَ النّاصِحِینَ [قصص/۲۰] .

فَسَقی لَهُما ثُمَّ تَوَلّی إِلَی الظِّلِّ فَقالَ رَبِّ إِنِّی لِما أَنْزَلْتَ إِلَی مِنْ خَیرٍ فَقِیرٌ فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی عَلَی اسْتِحْیاءٍ قالَتْ إِنَّ أَبِی یدْعُوک لِیجْزِیک أَجْرَ ما سَقَیتَ لَنا فَلَمّا جاءَهُ وَ قَصَّ عَلَیهِ الْقَصَصَ قالَ لا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِین قالَتْ إِحْداهُما یا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمِینُ

قالَ إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکحَک إِحْدَی ابْنَتَی هاتَینِ عَلی أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِی حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِک وَ ما أُرِیدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَیک سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللّهُ مِن الصّالِحِینَ قالَ ذلِک بَینِی وَ بَینَک أَیمَا الْأَجَلَینِ قَضَیتُ فَلا عُدْوانَ عَلَی وَ اللّهُ عَلی ما نَقُولُ وَکیلٌ فَلَمّا قَضی مُوسَی الْأَجَلَ وَ سارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِنْ جانِبِ الطُّورِ ناراً قالَ لِأَهْلِهِ امْکثُوا إِنِّی آنَسْتُ ناراً لَعَلِّی آتِیکمْ مِنْها بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النّارِ لَعَلَّکمْ تَصْطَلُونَ [قصص/۲۹ – ۲۴] .

۱۴ – فَأَخَذْناهُ (فرعون) وَ جُنُودَهُ فَنَبَذْناهُمْ فِی الْیمِّ وَ هُوَ مُلِیمٌ [ذاریات/۴۰] .

۸. موسی و بنی اسرائیل

۱. نفوذ موسی در دربار فرعون

تأثیر دعوت موسی در درون دربار : وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلًا لِلَّذِینَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قالَتْ رَبِّ ابْنِ لِی عِنْدَک بَیتاً فِی الْجَنَّةِ وَ نَجِّنِی مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجِّنِی مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [تحریم/۱۱] .

۲. هشدارها وتعالیم موسوی

۱ – یا بَنِی إِسْرائِیلَ اذْکرُوا نِعْمَتِی الَّتِی أَنْعَمْتُ عَلَیکمْ وَ أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکمْ وَ إِیای فَارْهَبُونِ [بقره/۴۰] .

۲ و ۳ و ۴ – وَ آمِنُوا بِما أَنْزَلْتُ مُصَدِّقاً لِما مَعَکمْ وَ لا تَکونُوا أَوَّلَ کافِرٍ بِهِ وَ لا تَشْتَرُوا بِآیاتِی ثَمَناً قَلِیلًا [بقره/۴۱] .

۵ و ۶ – وَ لا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْباطِلِ وَ تَکتُمُوا الْحَقَّ [بقره/۴۲] .

۷ و ۸ – وَ أَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ وَ ارْکعُوا مَعَ الرّاکعِینَ [بقره/۴۳] .

۹ – وَ اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره/۴۵] .

۱۰ و ۱۱ – یا بَنِی إِسْرائِیلَ اذْکرُوا نِعْمَتِی الَّتِی أَنْعَمْتُ عَلَیکمْ وَ أَنِّی فَضَّلْتُکمْ عَلَی الْعالَمِینَ وَ اتَّقُوا یوْماً لا تَجْزِی نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَیئاً [بقره/۴۸ – ۴۷] .

۱۲ – وَ إِذْ أَخَذْنا مِیثاقَ بَنِی إِسْرائِیلَ لا تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً وَ ذِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینِ وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً وَ أَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ ثُمَّ تَوَلَّیتُمْ إِلاّ قَلِیلًا مِنْکمْ وَ أَنْتُمْ مُعْرِضُونَ وَ إِذْ أَخَذْنا مِیثاقَکمْ لا تَسْفِکونَ دِماءَکمْ وَ لا تُخْرِجُونَ

أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيارِكُمْ [بقره/۸۴ – ۸۳] .

۹. رهبری انقلاب

۱. مظلومیت رهبر

۱ – قالَ (موسی) رَبِّ إِنِّی لا أَمْلِك إِلاّ نَفْسِی وَ أَخِی فَافْرُقْ بَینَنا وَ بَینَ الْقَوْمِ الْفاسِقِینَ [مائده/۲۵] .

۲ – فَإِذا جاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قالُوا لَنا هذِهِ وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَیئَةٌ یطَّیرُوا بِمُوسی وَ مَنْ مَعَهُ [اعراف/۱۳۱] .

۳ – همینکه هارون گوساله پرستی را دید گفت : وَ لَقَدْ قالَ لَهُمْ هارُونُ مِنْ قَبْلُ یا قَوْمِ إِنَّما فُتِنْتُمْ بِهِ وَ إِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمنُ فَاتَّبِعُونِی وَ أَطِیعُوا أَمْرِی قالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَیهِ عاكِفِینَ حَتّی یرْجِعَ إِلَینا مُوسی [طه/۹۱ – ۹۰] .

۴ – قالُوا أُوذِینا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِینا وَ مِنْ بَعْدِ ما جِئْتَنا قالَ عَسی رَبُّكُمْ أَنْ یهْلِك عَدُوَّكُمْ وَ یسْتَخْلِفَكُمْ فِی الْأَرْضِ فَینْظُرَ كَیفَ تَعْمَلُونَ [اعراف/۱۲۹] .

۲. نصب رهبر و امام

نصب رهبر و امام ، عاملی برای جلوگیری از ارتجاع و تداوم انقلاب : وَ واعَدْنا مُوسی ثَلاثِینَ لَیلَةً وَ أَتْمَمْناها بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِیقاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِینَ لَیلَةً وَ قالَ مُوسی لِأَخِیهِ هارُونَ اخْلُفْنِی فِی قَوْمِی وَ أَصْلِحْ وَ لا تَتَّبِعْ سَبِیلَ الْمُفْسِدِینَ [اعراف/۱۴۲] .

۳. ابزار کار

۱ – وَ لَقَدْ أَرْسَلْنا مُوسی بِآیاتِنا وَ سُلْطانٍ مُبِینٍ إِلی فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِ [هود/ ۹۷ – ۹۶] .

۲ – وَ لَقَدْ أَرْسَلْنا مُوسی بِآیاتِنا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَک مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَیامِ اللّهِ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِكلِّ صَبّارٍ شَكُورٍ [ابراهیم/۵] .

۳ – قالَ رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی وَ یسِّرْ لِی أَمْرِی وَ احْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسانِی یفْقَهُوا قَوْلِی وَ اجْعَلْ لِی وَزِیراً مِنْ أَهْلِی هارُونَ أَخِی [طه/۳۰ – ۲۵] .

۴ – كی نُسَبِّحَك كَثِیراً وَ نَذْكرَك كَثِیراً [طه/۳۴ – ۳۳] .

۴. توصیه ها

۱ – قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ اسْتَعِینُوا بِاللّهِ وَ اصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ یورِثُها مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [اعراف/۱۲۸] .

۲ – دلداری : قالُوا أُوذِینا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَأْتِینا وَ مِنْ بَعْدِ ما جِئْتَنا قالَ عَسی رَبُّكُمْ أَنْ یهْلِك عَدُوَّكُمْ وَ یسْتَخْلِفَكُمْ فِی الْأَرْضِ فَینْظُرَ كَیفَ تَعْمَلُونَ [اعراف/۱۲۹] .

۳ – توكل : وَ قالَ مُوسی یا قَوْمِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ فَعَلَیهِ تَوَكلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِینَ [یونس/۸۴] .

۵. خشونت

وَ لَمّا رَجَعَ مُوسی إِلی قَوْمِهِ غَضْبانَ أَسِفاً قالَ بِئْسَما خَلَفْتُمُونِی مِنْ بَعْدِی أَ عَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَ أَلْقَی الْأَلْواحَ وَ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخِیهِ یجُرُّهُ إِلَیهِ (هارون هم بزرگتر و هم افصح لكن علاقه به مكتب علاقه‌ها را نابود می كند [اعراف/۱۵۰] .

۱۰.دستاوردهای انقلاب

۱ – آزادی : وَ إِذْ نَجَّیناكُمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ یسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذابِ یذَبِّحُونَ أَبْناءَكُمْ وَ یسْتَحْیونَ نِساءَكُمْ وَ فِی ذلِكُمْ بَلاءٌ مِنْ

رَبِّکمْ عَظِیمٌ [بقره/۴۹] .
۲ – نجات : وَ إِذْ فَرَقْنا بِکمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَیناکمْ وَ أَغْرَقْنا آلَ فِرْعَوْنَ وَ أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ [بقره/۵۰] .
۳ – عفو : بعد از گوساله پرستی : ثُمَّ عَفَوْنا عَنْکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [بقره/۵۲] .
۴ – قانون : وَ إِذْ آتَینا مُوسَی الْکتابَ وَ الْفُرْقانَ لَعَلَّکمْ تَهْتَدُونَ [بقره/۵۳] .
۵ – حیات دوباره : خواستند که خدا را با چشم مشاهده کنند ، صاعقه آنان را گرفت ، لکن خدا لطف کرد و دوباره آنان را زنده کرد : ثُمَّ بَعَثْناکمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِکمْ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [بقره/۵۶] .
۶ – وَ ظَلَّلْنا عَلَیکمُ الْغَمامَ وَ أَنْزَلْنا عَلَیکمُ الْمَنَّ وَ السَّلْوی [بقره/۵۷] .
۷ – وَ إِذِ اسْتَسْقی مُوسی لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصاک الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتا عَشْرَةَ عَیناً [بقره/۶۰] .
۸ – وَ إِذْ قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ یا قَوْمِ اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ جَعَلَ فِیکمْ أَنْبِیاءَ وَ جَعَلَکمْ مُلُوکاً وَ آتاکمْ ما لَمْ یؤْتِ أَحَداً مِنَ الْعالَمِینَ [مائده/۲۰] .
۹ – وَ أَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِینَ کانُوا یسْتَضْعَفُونَ مَشارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغارِبَهَا الَّتِی بارَکنا فِیها وَ تَمَّتْ کلِمَتُ رَبِّک الْحُسْنی عَلی بَنِی إِسْرائِیلَ بِما صَبَرُوا وَ دَمَّرْنا ما کانَ یصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَ قَوْمُهُ وَ ما کانُوا یعْرِشُونَ [اعراف/۱۳۷] .
۱۰ – وَ لَقَدْ بَوَّأْنا بَنِی إِسْرائِیلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّیباتِ [یونس/۹۳] .
۱۱ – وَ قُلْنا مِنْ بَعْدِهِ (غرق فرعون) لِبَنِی إِسْرائِیلَ اسْکنُوا الْأَرْضَ فَإِذا جاءَ وَعْدُ الْآخِرَةِ جِئْنا بِکمْ لَفِیفاً [اسراء/۱۰۴] .
۱۲ – کذلِک وَ أَوْرَثْناها بَنِی إِسْرائِیلَ [شعراء/۵۹] .

۱۱. انقلابیون راستین

۱ – قالُوا إِنّا إِلی رَبِّنا مُنْقَلِبُونَ وَ ما تَنْقِمُ مِنّا إِلاّ أَنْ آمَنّا بِآیاتِ رَبِّنا لَمّا جاءَتْنا رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَینا صَبْراً وَ تَوَفَّنا مُسْلِمِینَ [اعراف/۱۲۶ – ۱۲۵] .
۲ – قالُوا لَنْ نُؤثِرَک عَلی ما جاءَنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الَّذِی فَطَرَنا فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ إِنَّما تَقْضِی هذِهِ الْحَیاةَ الدُّنْیا [طه/۷۲] .
۳ – قالُوا (ساحران به فرعون) لَنْ نُؤثِرَک عَلی ما جاءَنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الَّذِی فَطَرَنا [طه/۷۲] .
۴ – کمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِیلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً کثِیرَةً بِإِذْنِ اللّهِ [بقره/۲۴۹] .
۵ – قالَ رَجُلانِ مِنَ الَّذِینَ یخافُونَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمَا ادْخُلُوا عَلَیهِمُ الْبابَ فَإِذا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّکمْ غالِبُونَ وَ عَلَی اللّهِ فَتَوَکلُوا إِنْ کنْتُمْ مُؤمِنِینَ [مائده/۲۳] .
۶ – فَقالُوا عَلَی اللّهِ تَوَکلْنا رَبَّنا لا تَجْعَلْنا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظّالِمِینَ وَ نَجِّنا بِرَحْمَتِک مِنَ الْقَوْمِ الْکافِرِینَ [یونس/۸۶ – ۸۵] .
۷ – فَأَرْسِلْ مَعَنا بَنِی إِسْرائِیلَ وَ لا تُعَذِّبْهُمْ [طه/۴۷] .
۸ – قالُوا لَنْ نُؤثِرَک عَلی ما جاءَنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الَّذِی فَطَرَنا فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ إِنَّما تَقْضِی هذِهِ الْحَیاةَ الدُّنْیا [طه/۷۲] .
۹ – قالُوا آمَنّا بِرَبِّ الْعالَمِینَ رَبِّ مُوسی وَ هارُونَ [شعراء/۴۸ – ۴۷] .

۱۲. تداوم انقلاب

۱ – یا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِی کتَبَ اللّهُ لَکمْ وَ لا تَرْتَدُّوا عَلی أَدْبارِکمْ فَتَنْقَلِبُوا خاسِرِینَ [مائده/۲۱] .

۲ – وَ أَوْحَينا إِلى مُوسى وَ أَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءا لِقَوْمِكما بِمِصْرَ بُيوتاً وَ اجْعَلُوا بُيوتَكمْ قِبْلَةً وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِينَ [يونس/۸۷]
.

۱۳. رمز سقوط

۱ – يا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِى كَتَبَ اللّهُ لَكمْ وَ لا تَرْتَدُّوا عَلى أَدْبارِكمْ فَتَنْقَلِبُوا خاسِرِينَ [مائده/۲۱] .

۲ – وَ أَوْحَينا إِلى مُوسى وَ أَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءا لِقَوْمِكما بِمِصْرَ بُيوتاً وَ اجْعَلُوا بُيوتَكمْ قِبْلَةً وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِينَ [يونس/۸۷]
.

۱۴. برخورد يهود با اسلام

۱ – مِنَ الَّذِينَ هادُوا سَمّاعُونَ لِلْكذِبِ سَمّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ [مائده/۴۱] .

۲ – وَ كانُوا مِنْ قَبْلُ يسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كفَرُوا فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا كفَرُوا بِهِ [بقره/۸۹] .

۳ – وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا نُومِنُ بِما أُنْزِلَ عَلَينا وَ يكفُرُونَ بِما وَراءَهُ [بقره/۹۱] .

۴ ـ سَيقُولُ السُّفَهاءُ مِنَ النّاسِ ما وَلاّهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِى كانُوا عَلَيها [بقره/۱۴۲] .

۵ – الَّذِينَ آتَيناهُمُ الْكتابَ يعْرِفُونَهُ كما يعْرِفُونَ أَبْناءَهُمْ [بقره/۱۴۶.۶] – وَ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ آمِنُوا بِالَّذِى أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اكفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [آل عمران/۷۲] .

۶ – وَ لا تَزالُ تَطَّلِعُ عَلى خائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلاّ قَلِيلاً مِنْهُمْ [مائده/۱۳] .

۷ – يا أَهْلَ الْكتابِ قَدْ جاءَكمْ رَسُولُنا يبَينُ لَكمْ كثِيراً مِمّا كنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكتابِ [مائده/۱۵] .

۸ – وَ قالَتِ الْيهُودُ وَ النَّصارى نَحْنُ أَبْناءُ اللّهِ وَ أَحِبّاوهُ [مائده/۱۸] .

۹ – ما يوَدُّ الَّذِينَ كفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكتابِ وَ لَا الْمُشْرِكينَ أَنْ ينَزَّلَ عَلَيكمْ مِنْ خَيرٍ مِنْ رَبِّكمْ [بقره/۱۰۵] .

۱۰ – وَدَّ كثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يرُدُّونَكمْ مِنْ بَعْدِ إِيمانِكمْ كفّاراً حَسَداً مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ ما تَبَينَ لَهُمُ الْحَقُّ [بقره/۱۰۹]
.

وَ قالُوا لَنْ يدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاّ مَنْ كانَ هُوداً أَوْ نَصارى [بقره/۱۱۱] .

۱۱ – وَدَّتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يضِلُّونَكمْ وَ ما يضِلُّونَ إِلاّ أَنْفُسَهُمْ وَ ما يشْعُرُونَ [آل عمران/۶۹] .

۱۲ – يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تُطِيعُوا فَرِيقاً مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكتابَ يرُدُّوكمْ بَعْدَ إِيمانِكمْ كافِرِينَ [آل عمران/۱۰۰] .

۱۳ – قُلْ يا أَهْلَ الْكتابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَها عِوَجاً وَ أَنْتُمْ شُهَداءُ [آل عمران/۹۹] .

۱۴ – لَنْ يضُرُّوكمْ إِلاّ أَذىً وَ إِنْ يقاتِلُوكمْ يوَلُّوكمُ الْأَدْبارَ ثُمَّ لا ينْصَرُونَ [آل عمران/۱۱۱] .

۱۵ – وَ لَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكتابَ مِنْ قَبْلِكمْ وَ مِنَ الَّذِينَ أَشْرَكوا أَذىً كثِيراً [آل عمران/۱۸۶] .

۱. بنى اميه

۱. تصويرى از حكومت بنى اميه

حقوقى كه فرمانروايان مى گرفتند سرسام‌آور بود ، براى نمونه :

خالد قسری سالیانه ۲۰ میلیون درهم می‌گرفت و در همـان حال بیش از ۱۰۰ میلیون درهم اختلاس می‌نمود ، در کتاب البـدایه آمده که درآمد سالانه او ۱۳ میلیون دینار بود و درآمد پسرش یزیدبن خالد ۱۰ میلیون دینار در سال بوده است.

وقتی وضع والیان این گونه باشد ، دیگر وضع خلفا را از این مجمل باید خواند.

کمیت اسدی حکومت اموی را چنین ترسیم کرده :

نظر خلیفه درباره مردم چون گوسفنداری است که گوسفندان را در آغلی تاریک جا داده و بانگ می‌زند. گوسفندان پرپشم را پشم می‌کند و پروارها را برای کشتن جدا می‌کند ، در حالی که از زجر و شکنجه فریادشان بلند است.

خرابی اوضاع در زمان او به نهایت رسید و گرفتار شورشها و قیامهای فراوانی در گوشه و کنار شد ، از جمله دعوت بنی‌عباس به رهبری ابومسلم خراسانی بود.

همین که معـاویه اراده کرد زیاد را به نسب خود ملحق کنـد (وقتی است که حضـرت علی (ع) ضـربت خورده بود) در مسـجد مراسـمی برگزار کرد و همه رجـال را دعوت کرد و شـهود آمـاده شدنـد اول زیاد ، سـپس معاویه نطقی کرد. معاویه زیاد را با خود بالای منبر برد و گفت : ایها الناس! من به راستی شـباهت خانـدانم را با زیاد شـناخته‌ام ، هر کس شـهادتی دارد قیام کنـد. کسانی بلند شدند و شـهادت دادند که او فرزند ابوسـفیان است ، تا نوبت رسید به ابومریم خمّار که گفت : روزی ابوسفیان در طائف بر ما وارد شـد و از من گوشت و خمر و طعام خریـد ، بعـد از تناول گفت : ای ابو مریم! از زنان بی قانون یک تن برای من بیاور من به سمیه پیشنهاد کردم ، پذیرفت. سمیه نزد ابوسفیان رفت و تا صبح با هم بودند. [(تتمۀ المنتهی)]

ملاحظه می‌کنید که بر طبق شهادت یک خمار برادری (ولدالزنا) به خلیفه مسلمین ملحق می‌شود ، آن هم در حضور بزرگان ، آن هم در مسجد ، با پررویی هرچه تمام‌تر.

واقعاً تشـکیل این انجمن اشک هر غیرت مندی را جاری می‌کند. آیا مسـجد محل رسمیت دادن زنا است. ابوبکر برادر مادری زیـاد قسم یاد کرده بود که دیگر با او مکالمه نکنـد تا بمیرد. آری ، همین زیاد سـیزده هزار شـیعه را کشت. [مسـلم بن عقیل ، ص۵۰۰.]

۲. شورش ها بر علیه بنی امیه

۱ - نهضت اهل مدینه (واقعه حرّه)

۲ - نهضت قراء کوفه و عراق (دیر الجماجم) سال ۸۳ هجری.

۳ - قیام مختار سال ۶۷ هجری.

۴ - قیام توّابین سال ۶۵ هجری.

۵ - قیام معتزلین بر ضدّ ولید بن یزید سال ۱۲۶ هجری.

۶ - قیام عبدالله بن زبیر.

۷ - نهضت آفریقا بر ضد هشام.

۸ - نهضت خوارج به فرماندهی طالب‌الحق سال ۱۲۸ هجری.

۹ - قیام حارث بن سریح در خراسان (دعوت به کتاب الله و سنّت پیامبر (ص)) سال ۱۱۶ هجری.

۱. بهار

۱. بهار طبیعت

۱. کلاس معاد

اذا رأیتم الربیع فأکثروا ذکر النشور

وَ اللّهُ الَّذی أَرْسَلَ الرِّیاحَ فَتُثیرُ سَحاباً فَسُقْناهُ إِلی بَلَدٍ مَیتٍ فَأَحْیینا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها کذلِک النُّشُورُ [فاطر/۹] .

۲. دقت در طبیعت

۱. نگاه به طعام

فَلْینْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ [عبس/۲۴] .

۲. خلقت شتر

أَ فَلا ینْظُرُونَ إِلَی الْإِبِلِ کیفَ خُلِقَتْ وَ إِلَی السَّماءِ کیفَ رُفِعَتْ [غاشیه/۱۸ - ۱۷] .

۳. کوه های پا بر جا

وَ إِلَی الْجِبالِ کیفَ نُصِبَتْ وَ إِلَی الْأَرْضِ کیفَ سُطِحَت [غاشیه/۲۰ - ۱۹] .

۴. خلقت انسان

فَلْینْظُرِ الْإِنْسانُ مِمَّ خُلِقَ [طارق/۵] .

۵. گیاهان

۱.شکافتن دانه از زمین

إِنَّ اللّهَ فالِقُ الْحَبِّ وَ النَّوی یخْرِجُ الْحَی مِنَ الْمَیتِ وَ مُخْرِجُ الْمَیتِ مِنَ الْحَی ذلِکمُ اللّهُ فَأَنّی تُوفَکونَ [انعام/۹۵] .

۲. نباتات موزون

أَنْبَتْنا فیها مِنْ کلِّ شَیءٍ مَوْزُونٍ [حجر/۱۹] .

۳. زوجیت در گیاهان

أَ وَ لَمْ یرَوْا إِلَی الْأَرْضِ کمْ أَنْبَتْنا فیها مِنْ کلِّ زَوْجٍ کریم [شعراء/۷] .

سُبْحانَ الَّذی خَلَقَ الْأَزْواجَ کلَّها مِمّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ مِمّا لا یعْلَمُون [یس/۳۶] .

۴. بهشتی از درختان میوه دار

فَأَخْرَجْنا بِهِ نَباتَ کلِّ شَیءٍ فَأَخْرَجْنا مِنْهُ خَضِراً نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَراکباً وَ مِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِها قِنْوانٌ دانِیةٌ وَ جَنّاتٍ مِنْ أَعْنابٍ وَ الزَّیتُونَ وَ الرُّمّان [انعام/۹۹] .

۵. نخل های پیوندی و غیر پیوندی

وَ فِی الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ وَ جَنّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخیلٌ صِنْوانٌ (پیوندی) وَ غَیرُ صِنْوان (غیر پیوندی [رعد/۴] .

۶. رنگارنگی در گیاهان

وَ ما ذَرَأَ لَکمْ فِی الْأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ [نحل/۱۳] .

۳. کلاس توحید

یا أَیهَا النّاسُ اعْبُدُوا رَبَّکمُ الَّذی خَلَقَکمْ وَ الَّذینَ مِنْ قَبْلِکمْ لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ الَّذی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ فِراشاً وَ السَّماءَ بِناءً وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَراتِ رِزْقاً لَکمْ [بقره/۲۲ - ۲۱] .

۴. مرور غافلانه از طبیعت

وَ كأَيِنْ مِنْ آيةٍ فِى السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ يمُرُّونَ عَلَيها وَ هُمْ عَنْها مُعْرِضُونَ [يوسف/۱۰۵] .

۲. بهار بلاد و اهل زمین

ـ پیامبر اکرم (ص)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ابْتَعَثَهُ (رسول الله) رَحْمَةً لِلْعِبَادِ وَ رَبِيعاً لِلْبِلَادِ [کافی ، ج ۱ ، ص ۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بَعَثَ مُحَمَّداً (ص) بِالْحَق و جَعَلَهُ اللَّهُ بَلَاغاً لِرِسَالَتِهِ وَ كرَامَةً لِأُمَّتِهِ وَ رَبِيعاً لِأَهْلِ زَمَانِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ، ۱۹۸] .

۳. بهار دلها

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَعَلَّمُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ أَحْسَنُ الْحَدِيثِ وَ تَفَقَّهُوا فِيهِ فَإِنَّهُ رَبِيعُ الْقُلُوب [نهج‌البلاغه ، خطبه ، ۱۱۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ يعِظْ أَحَداً بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ فَإِنَّهُ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِينُ وَ سَبَبُهُ الْأَمِينُ وَ فِيهِ رَبِيعُ الْقَلْبِ وَ ينَابِيعُ الْعِلْمِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ، ۱۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جَعَلَهُ اللَّهُ (قرآن) رِياً لِعَطَشِ الْعُلَمَاءِ وَ رَبِيعاً لِقُلُوبِ الْفُقَهَاءِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ، ۱۹۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُك بِكلِّ اسْمٍ هُوَ لَك سَمَّيتَ بِهِ نَفْسَک أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِى كتَابِک أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَداً مِنْ خَلْقِك أَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِى عِلْمِ الْغَيبِ عِنْدَك أَنْ تُصَلِّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيعَ قَلْبِى وَ نُورَ بَصَرِى وَ جَلَاءَ حُزْنِى وَ ذَهَابَ هَمِّى [کافی ، ج ۲ ، ص ۵۶۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : هو الفصل ليس بالهزل هو الناطق بسنة العدل و الأمر بالفضل هو حبل الله المتين و الذكر الحكيم هو وحى الله الأمين و حبله المتين و هو ربيع القلوب و ينابيع العلم و هو الصراط المستقيم هو هدى لمن أتم به و زينة لمن تحلى به و عصمة لمن اعتصم به و حبل لمن تمسک به [غررالحکم ، ص ۱۱۰] .

۴. بهار قرآن

ـ رمضان :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لِكلِّ شَيءٍ رَبِيعٌ وَ رَبِيعُ الْقُرْآنِ شَهْرُ رَمَضَانَ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۳۰] .

۵. بهار آفریدگان

ـ المهدی (عج) :

السَّلَامُ عَلَى رَبِيعِ الانام و نضرة الايام [المصباح کفعمی ، ص ۴۹۷] .

۶. بهار مؤمن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الشِّتَاءُ رَبِيعُ الْمُومِنِ [أمالی صدوق ، ص ۲۳۷] .

۷. بهار اولیاء

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سهر الليل فى طاعة الله ربيع الأولياء و روضة السعداء [غررالحکم ، ص ۳۱۹] .

۱. بهداشت

۱. اهمیت بهداشت و نظافت در اسلام

قال رسول الله (ص) : ان الله یحب النّاسک النّظیف [کنز العمّال ، ج۹ ، ص۲۷۷] .

" همانا خدا عابد پاکیزه را دوست می‌دارد. "

قال رسول الله (ص) : ان الاسلام نظیف ، فتنظفوا فانه لایدخل الجنّة الا نظیف [کنز العمّال ، ج۹ ، ص۲۷۷] .

" اسلام پاکیزه است ، پس شما هم پاکیزه باشید ، زیرا داخل بهشت نمی‌شود مگر شخص پاکیزه "

قال رسول الله (ص) : تنظّفوا بکلّ ما استطعتم ، فان الله تعالی بنی الاسلام علی النّظافة و لن یدخُلَ الجنَّةَ الّا کلّ نظیف [کنز العمّال ، ج۹ ، ص۲۷۷ و نهج الفصاحه ، ص۲۳۷] .

" تا می‌توانید پاکیزه باشید که خدای تعالی اسلام را بر پاکیزگی بنا فرموده و هرگز داخل بهشت نمی‌شود مگر شخص پاکیزه "

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَنَظَّفُوا بِالْمَاءِ مِنْ نَتْنِ الرِّيحِ الَّذِى يَتَأَذَّى بِهِ تَعَهَّدُوا أَنْفُسَكمْ فَإِنَّ اللَّهَ يبْغِضُ مِنْ عِبَادِهِ الْقَاذُورَةَ الَّذِى يَتَأَنَّفُ بِهِ مَنْ جَلَسَ إِلَيهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۰] .

هر بوی بد زننده‌ای را که موجب اذیت می‌شود با آب پاکیزه کنید و خود را عهده‌دار این کار سازید ، زیرا خدای عزّوجلّ از بندگان خود آن کس را که به سبب آلودگی و پلیدی موجب اذیت هم نشین خویش گردد دشمن می‌دارد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : غَسْلُ الْإِنَاءِ وَ كسْحُ الْفِنَاءِ مَجْلَبَةٌ لِلرِّزْقِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۵۴] .

" شستن ظروف و جاروب کردن آستانه در جلب رزق می‌کند ".

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَبْصَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) رَجُلًا شَعِثاً شَعْرُ رَأْسِهِ وَسِخَةً ثِيابُهُ سَيِّئَةً حَالُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنَ الدِّينِ الْمُتْعَةُ وَ إِظْهَارُ النِّعْمَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .

به نقل از مسمع بن عبدالملک از امام صادق (ع) که فرمود : " رسول اکرم (ص) مردی را دید که مویش ژولیده و جامه‌اش چرکین و بدحال بود؛ فرمود : از لوازم دین بهره‌وری از موهبت‌های الهی و آشکار ساختن نعمت است.

عن النّبیّ (ص) قال : اذا نام أحدکم و فی یده ریح غمرٍ فلم یغسل یده فاصابه شیء فلایلومنّ الّا نفسَه [سنن ابن ماجه ، ج۲ ، ص۱۰۹۶] .

" چون کسی از شما به خواب رود و در دستش بوی بدی یا چرکی باشد و آن را نشوید هر آسیبی به وی برسد ، البتّه باید خود را سرزنش و ملامت کند. "

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النَّظِيفُ مِنَ الثِّيَابِ يذْهِبُ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ وَ هُوَ طَهُورٌ لِلصَّلَاةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۴] .

" جامه پاکیزه اندوه و حزن را می‌برد و برای نماز از اجزاء طهارت است. "

قَالَ الرِّضَا (ع) : مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِياءِ التَّنَظُّفُ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۷] .

" پاکیزگی از اخلاق پیغمبران است. "

قال رسول الله (ص) : ان الله تعالی جمیل یحبّ الجمال سخیّ یحبّ السّخاء ، نظیف یحبّ النّظافة [نهج الفصاحه ، ص۱۳۹ و کنز العمّال ، ج۶ ، ص۶۳۹] .

همانا خدا زیبا است و زیبایی را دوست می‌دارد و سخیّ و بخشنده است و دوست دار سخاوت می‌باشد و پاکیزه است و

پاکیزگی محبوب او است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ شَىءٍ نَظِيفٌ حَتَّى تَعْلَمَ أَنَّهُ قَذِرٌ فَإِذَا عَلِمْتَ فَقَدْ قَذِرَ وَ مَا لَمْ تَعْلَمْ فَلَيسَ عَلَيك [تهذيب الأحكام ، ج۱ ، ص۲۸۴] .

" هر چیزی پاکیزه است مگر آن‌که بدانی ناپاک می‌باشد و تا ندانسته‌ای بر تو چیزی نیست. "

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَظِّفُوا بُيوتَكمْ مِنْ حَوْك الْعَنْكبُوتِ فَإِنَّ تَرْكهُ فِى الْبَيتِ يورِثُ الْفَقْرَ [الدعوات ، ص۱۱۶] .

" خانه‌های خود را از تار عنکبوت پاک و تمیز کنید که وانهادنش در خانه‌ها موجب تنگ دستی است. "

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا يطولن أحدكم شعر إبطه فإن الشيطان يتخذه مخبأ يستتر به و الجنب لا بأس أن يطلى لأن النورة تزيد نظافة [مكارم الأخلاق ، ص ۶۰] .

" کسی از شما موی زیر بغل را دراز نکند ، زیرا شیطان (میکروب) آن را مخفی‌گاه و محلّ استتار خود قرار می‌دهد و منعی ندارد اگر شخص جنب نوره استعمال کند ، زیرا نوره موجب افزونی پاکیزگی است. "

قال رسول الله (ص) : اغسلوا ثيابكم و خذوا من شعوركم و استاكوا و تزينوا و تنظّفوا فانّ بنى اسرائيل لم يكونوا يفعلون كذلك فَزَنَتْ نساؤُهم [كنز العمّال ، ج۶ ، ص ۶۴۰] .

" جامه خود را بشویید و موهای بدن را بسترید و مسواک بزنید و خود را بیارایید و نظیف و پاکیزه باشید ، زیرا یهودیان چون این کارنکردند زنانشان زناکار شدند. "

قال رسول الله (ص) : ان الله طيب يحب الطّيب نظيف يحبّ النّظافة [صحيح ترمذى ، ج۱ ، ص۲۴۰] .

" همانا خدا خوشبو است و بوی خوش را دوست می‌دارد و پاکیزه است و دوستدار پاکیزگی می‌باشد. "

عن جابر بن عبدالله (رض) قال : أتانا رسول الله (ص) فرأى رجلًا شعْثا قد تفرق شعره فقال : " اما كان يجد هذا ما يسكن به شعرَه " و راى رجلًا آخر (و) عليه ثياب و سخة فقال : اما كان هذا يجد ماء يغسل به ثوبه " [سنن ابى داود ، ج۴ ، ص۵۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احتبس الوحى على النبى (ص) فقيل احتبس عنك الوحى يا رسول الله! قال : فقال رسول الله (ص) : و كيف لا يحتبس عنى الوحى و أنتم لا تقلمون أظفاركم و لا تنقون روائحكم [قرب الإسناد ، ص۱۳] .

امام صادق (ع) از پدر بزرگوارش (ع) فرمود : مدّتی بر رسول الله (ص) وحی نشد ، مردم عرض کردند : یا رسول الله (ص) چرا بر تو وحی نمی‌شود ؟ فرمود : " چگونه وحی بر من شود در حالی که شما ناخن‌های خود را نمی‌گیرید و بوی بد را از خود نمی‌زدایید " .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غسل الرأس يذهب بالدرن و ينفى القذاء [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۰] .

" شستن سر ، چرک و آلودگی را می‌برد. "

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ يومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ فَلَا يتْرُك حَلْقَ عَانَتِهِ فَوْقَ الْأَرْبَعِينَ فَإِنْ لَمْ يجِدْ فَلْيسْتَقْرِضْ بَعْدَ الْأَرْبَعِينَ وَ لَا يوخِّرْ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۳۸] .

" هر کس ایمان به خدا و روز قیامت داردنباید تراشیدن موی زائد را بیشتر از چهل روز ترک کند و اگر وسیله تراشیدن ندارد پس از چهل روز قرض گیرد و این کار کند و به تأخیر نیفکند. "

كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يحُثُّ أُمَّتَهُ عَلَى النَّظَافَةِ وَ يأْمُرُهُمْ بِهَا وَ أَنَّ مِنَ الْمَحْفُوظِ عَنْهُ فِى ذَلِك قَوْلَهُ (ص) : إِنَّ اللَّهَ يبْغِضُ الرَّجُلَ الْقَاذُورَةَ " فَقِيلَ وَ مَا الْقَاذُورَةُ يا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ : " الَّذِى يتَوَقَّفُ بِهِ جَلِيسُهُ " [كنز الفوائد ، ج۲ ، ص۱۸۵] .

رسول اکرم (ص) وادارمی فرمود امّتش را بر پاکیزگی و فرمانشان بدان می‌داد و آنچه از دستور حضرت (ص) در این باره

حفظ شده این گفتار است : " همانا خدای عزّ و جلّ مرد کثیف را دشمن دارد " . عرض شد : یا رسول الله (ص) قاذوره چیست ؟ فرمود : " آن کسی که هم نشین با آن حالت از او در رنج باشد " .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ التَّجَمُّلَ وَ يكرَهُ الْبُوسَ وَ التَّبَاوسَ فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يرَى عَلَيهِ أَثَرَهَا قِيلَ كيفَ ذَلِك قَالَ : ينَظِّفُ ثَوْبَهُ وَ يطَيبُ رِيحَهُ وَ يجَصِّصُ دَارَهُ وَ يكنُسُ أَفْنِيتَهُ حَتَّى إِنَّ السِّرَاجَ قَبْلَ مَغِيبِ الشَّمْسِ ينْفِى الْفَقْرَ وَ يزِيدُ فِى الرِّزْقِ [أمالی طوسی ، ص۲۷۵] .

" همانا خدا زیبایی و زیبا کردن را دوست دارد و فقر و اظهار فقر به مردم را دشمن می‌دارد ، زیرا خدای عزّ و جلّ چون به بنده‌ای نعمت بخشد دوست دارد که اثر آن را دروی ببیند " . عرض شد : چگونه ؟ فرمود : " جامه‌اش را پاکیزه کند و خوش بو باشد و خانه‌اش را گچ‌اندود کند و آستانه درش را بروبد تا آنجا که پیش از غروب آفتاب روشن کردن چراغ تنگ دستی را می‌برد و موجب افزونی روزی می گردد.

قال رسول الله (ص) : انعِم علی نفسک کما انعم الله علیک [کنز العمّال ، ج۶ ، ص۶۴۱] .

" نفس خود را آسوده گردان و از نعم الهی بهره گیر؛ آن طوری که خداوند به تو آسودگی و راحتی مرحمت فرموده (به ناز و نعمت الهی متنعّم باش) " .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أحفوا الشوارب و أعفوا اللحى و لا تتشبهوا باليهود [مكارم الأخلاق ، ص۶۷] .

" شارب (سبیل‌ها را) بچینید و ریش‌ها را کوتاه نمایید و خودتان را شبیه یهودیان ننمایید. (در هر دو عمل نظافت است) "

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النُّورَةُ نُشْرَةٌ وَ طَهُورٌ لِلْجَسَدِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۰۶] .

" نوره گذاشتن حفظ و پاکیزگی بدن است "

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اسْتَأْصِلْ شَعْرَك يقِلُّ دَرَنُهُ وَ دَوَابُّهُ وَ وَسَخُهُ وَ تَغْلُظُ رَقَبَتُك وَ يجْلُو بَصَرُك [کافی ، ج۶ ، ص۴۸۴] .

اسحاق گفت : امام صادق (ع) به من فرمودند : " موی خود را بتراش تا جانوران و آلودگی و چرک بُن مو کم شود و گردنت محکم و بینائیت بیشتر گردد " .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ الشَّعْرَ عَلَى الرَّأْسِ إِذَا طَالَ ضَعُفَ الْبَصَرُ وَ ذَهَبَ (بِضَوْءِ نُورِهِ) وَ طَمُّ الشَّعْرِ يجْلُو الْبَصَرَ وَ يزِيدُ فِى ضَوْءِ نُورِهِ [مستطرفات السرائر ، ص۵۷۵] .

" چون موی سر دراز شود بینایی و نور چشم اندک گردد و تراشیدن مو بر بینایی و نور چشم می افزاید. "

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ يومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ فَلَا يتْرُك عَانَتَهُ فَوْقَ أَرْبَعِينَ يوْماً وَ لَا يحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ أَنْ تَدَعَ ذَلِك مِنْهَا فَوْقَ عِشْرِينَ يوْماً [کافی ، ج۶ ، ص۵۰۶] .

هرکس ایمان به خدا و روز قیامت دارد نباید تراشیدن موی زهار خود را بیش از چهل روز ترک نماید و همچنین روا و جایز نیست برای زنی که ایمان به خدا و روز قیامت دارد موی زهار خود را بیش از بیست روز بگذارد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : احْلِقُوا شَعْرَ الْبَطْنِ لِلذَّكرِ وَ الْأُنْثَى [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۲۰] .

" موی شکم را بتراشید خواه مرد باشد و خواه زن "

عن ابی هریره قال : قال رسول الله (ص) : حقّ الله علی کل مسلم ان یغتسل فی کلّ سبعهٔ أيام یوما یغسل فیه رأسَه و جسَدَه [کنز العمّال ، ج۶ ، ص۶۴۲] .

ابوهریره گوید : رسول خدا (ص) فرمود : " حقّ خدا بر هر مسلمانی است که هر هفته شست و شو کند ، یک روز سر و تن را بشوید. "

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بِئْسَ الْبَيتُ الْحَمَّامُ يهْتِك السِّتْرَ وَ يبْدِی الْعَوْرَةَ وَ نِعْمَ الْبَيتُ الْحَمَّامُ يذَكرُ حَرَّ النَّارِ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۱۵] .

" از جهتی حمّام بدخانه‌ای است که پوشش را کنار می‌زند و حیا و شرم را می‌برد و از جهت دیگر حمّام خانه خوبی است که گرمای جهنّم را به یاد می‌آورد. "

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نِعْمَ الْبَيتُ الْحَمَّامُ يذَكرُ النَّارَ وَ يذْهَبُ بِالدَّرَنِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۶] .

" حمّام خوب خانه‌ای است که آتش (دوزخ) را به یاد می‌آورد و چرک‌ها را می‌برد. "

قال رسول الله (ص) : انّ الاسلام نظیف فتنظّفوا فانّه لایدخل الجنّۀ الّا نظیف [نهج الفصاحه ، ص۱۲۲] .

" همانا اسلام پاکیزه است ، پس پاکیزه باشید ، که جز شخص پاکیزه به بهشت نرود. "

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَرْبَعٌ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِياءِ (ع) التَّطَيبُ وَ التَّنْظِيفُ بِالْمُوسَی وَ حَلْقُ الْجَسَدِ بِالنُّورَةِ وَ كثْرَةُ الطَّرُوقَةِ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۳۱] .

به نقل از علیّ بن اسباط گفت : از امام کاظم (ع) شنیدم که می‌فرمود : " چهار خصلت از اخلاق پیامبران بود : بوی خوش و پاکیزگی و نوره گذاشتن و بسیار هم‌خوابگی با همسران "

عن محمد بن موسی عن الباقر و الصادق (ع) قال : خرجا من الحمام متعممین شتاء کان أو صیفا و کانا یقولان هو أمان من الصداع. [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۷۹] .

به نقل محمّد بن موسی از امام باقر (ع) و امام صادق (ع) صلوات الله و سلامه علیهما. هر دو امام (ع) از حمّام بیرون می‌آمدند در حالی که عمامه به سر می‌بستند ، چه در فصل زمستان چه تابستان و می‌فرمودند : این کار از دردسر ایمنی می‌بخشد.

قال رسول الله (ص) : اکرم شعرَک و أحسِنْ الیه [کنز العمّال ، ج۶ ، ص۶۴۱] .

" موی خود را گرامی بدار و بدان نیکی کن "

.اهمیت

۱ ـ قال النبی (ص) : درهم الرجل ینفق فی صحته خیر من عتق رقبۀ عند موته [نهج الفصاحۀ ، ۱۵۶۰]

۲ ـ قال النبی (ص) : اغسلوا ثیابکم و خذوا من شعورکم و استاکوا و تزینوا و تنظّفوا فانّ بنی اسرائیل لم یکونوا یفعلون ذلک فزنت نساءهم [نهج الفصاحۀ ، ص ۳۷۷]

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَيسَ فِيمَا أَصْلَحَ الْبَدَنَ إِسْرَافٌ [کافی ، ج۴ ، ص۵۳] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يبْغِضُ مِنْ عِبَادِهِ الْقَاذُورَةَ الَّذِی يتَأَنَّفُ بِهِ مَنْ جَلَسَ إِلَيهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۰] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا خَيرَ فِی الْحَياةِ إِلَّا مَعَ الصِّحَّةِ [تحف‌العقول ، ص۳۵۶] .

۶ ـ ان الاسلام نظیف فتنظّفا فانه لایدخل الجنّۀ الا نظیف [نهج الفصاحۀ ، ص ۶۱۲]

۷ ـ ان الله تعالی جمیل یحبّ الجمال... نظیف یحبّ النّظافۀ [نهج الفصاحۀ ، ۶۹۰]

۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تخللوا فإنه من النظافۀ و النظافۀ من الإیمان و الإیمان مع صاحبه فی الجنۀ [طب النبی (ص) ، ص۲۱] .

۹ ـ تنظفوا بکل ما استطعتم فان الله تعلی بنی الاسلام علی النظافۀ و لن یدخل الجنّۀ الّا کلُ نظیف [نهج الفصاحۀ ، ۱۱۸۲]

۱۰ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ [طب النبی (ص) ، ص۲۱] .

۱۱ ـ همیشه پیش گیری از درمان آسان‌تر است

اتَّقُوا اللّهَازتُوبُوا إِلَى اللّهآسان تر است.

۱۲ ـ بهداشت و پیش گیری دو شاخه است :

محیط : آب ، فاضلاب ، نظافت شهر و...

فردی : واکسن و...

۲. ویژگی های بهداشت اسلامی

۱. فردی

۱. بدن

۱ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ أَرَادَ أَنْ لَا يشْتَكِى مَثَانَتَهُ فَلَا يحْبِسِ الْبَوْلَ وَ لَوْ عَلَى ظَهْرِ دَابَّتِهِ [طب الرضا (ع) ، ص۲۶] .

۲ ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : ثَلَاثٌ يجْلِينَ الْبَصَرَ النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِى وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

۳ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : عِلَّةُ اغْتِسَالِ مَنْ غَسَّلَ الْمَيتَ أَوْ مَسَّهُ الطَّهَارَةُ لِمَا أَصَابَهُ مِنْ نَضْحِ الْمَيتِ لِأَنَّ الْمَيتَ إِذَا خَرَجَ الرُّوحُ مِنْهُ بَقِى أَكْثَرُ آفَتِهِ فَلِذَلِك يتَطَهَّرُ مِنْهُ وَ يطَهَّرُ [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۸۸] .

۴ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا أُمِرَ بِالْوُضُوءِ وَ بُدِئَ بِهِ لِأَنْ يكونَ الْعَبْدُ طَاهِراً إِذَا قَامَ بَينَ يدَى الْجَبَّارِ عِنْدَ مُنَاجَاتِهِ إِياهُ مُطِيعاً لَهُ فِيمَا أَمَرَهُ نَقِياً مِنَ الْأَدْنَاسِ وَ النَّجَاسَةِ مَعَ مَا فِيهِ مِنْ ذَهَابِ الْكسَلِ وَ طَرْدِ النُّعَاسِ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۲۵۶] .

۵ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا أُمِرُوا بِالْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ لَمْ يومَرُوا بِالْغُسْلِ مِنَ الْخَلَاءِ وَ هُوَ أَنْجَسُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ أَقْذَرُ مِنْ أَجْلِ أَنَّ الْجَنَابَةَ مِنْ نَفْسِ الْإِنْسَانِ وَ هُوَ شَىءٌ يخْرُجُ مِنْ جَمِيعِ جَسَدِهِ وَ الْخَلَاءُ لَيسَ هُوَ مِنْ نَفْسِ الْإِنْسَانِ إِنَّمَا هُوَ غِذَاءٌ يدْخُلُ مِنْ بَابٍ وَ يخْرُجُ مِنْ بَابٍ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۲۵۸] .

۶ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نِعْمَ الْبَيتُ الْحَمَّامُ يذَكرُ النَّارَ وَ يذْهَبُ بِالدَّرَنِ [كافى ، ج۶ ، ص۴۹۶. (كثافت)]

۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنْ أَمْكنَ أَنْ تَبْلَعَ مِنْهُ جُرْعَةً (بياشامى از آب حمام) فَافْعَلْ فَإِنَّهُ ينَقِّى الْمَثَانَةَ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يطَوِّلَنَّ أَحَدُكمْ شَعْرَ إِبْطِهِ فَإِنَّ الشَّيطَانَ يتَّخِذُهُ مَخْبَأً لِيسْتَتِرَ بِهِ [كافى ، ج۶ ، ص۵۰۷] .

۹ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَتْفُ (تراشيدن) الْإِبْطِ (زير بغل) ينْفِى الرَّائِحَةَ الْمَكرُوهَةَ وَ هُوَ طَهُورٌ وَ سُنَّةٌ مِمَّا أَمَرَ بِهِ الطَّيبُ عَلَيهِ وَ آلِهِ السَّلَامُ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۲۰] .

۱۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : لَا تَدْخُلِ الْحَمَّامَ إِلَّا وَ فِى جَوْفِك شَىءٌ يطْفَأُ بِهِ عَنْك وَهَجُ الْمَعِدَةِ وَ هُوَ أَقْوَى لِلْبَدَنِ وَ لَا تَدْخُلْهُ وَ أَنْتَ مُمْتَلِئٌ مِنَ الطَّعَامِ [كافى ، ج۶ ، ص۴۹۷] .

۱۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا خرجنا من الحمام خرجنا متعممين شتاء كان أو صيفا و كانا يقولان هو أمان من الصداع [مكارم الأخلاق ، ص۵۵] .

۱۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حق على كل مسلم أن يغتسل كل سبعة أيام و أن يمس طيبا إن وجده [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۲۶۴] .

۱۳ ـ زکام و بیماری‌های ساری و توجه و شیوع بیماری (بوسیدن لب به لب و...)

۱۴ ـ شب زیر درخت نخوابید.

۱۵ ـ حصبه و وبا از طریق مدفوع است و شستن دستها با صابون ضروری است.
۱۶ ـ با آبی که دیگران غسل کرده‌اند ، غسل نکنید.
۲. دهان ودندان
۱ ـ ثلاثة لیس لها اشتراک المشط و المندیل و السّواک [کتاب تعلیم بهداشت]
۲ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ يعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی السِّوَاک لَأَبَاتُوهُ مَعَهُمْ فِی لِحَافٍ [ثواب الأعمال ، ص۱۸] .
۳ ـ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فِی السِّوَاک قَالَ : لَا تَدَعْهُ فِی کلِّ ثَلَاثٍ وَ لَوْ أَنْ تُمِرَّهُ مَرَّةً [کافی ، ج۳ ، ص۲۳] .
۴ ـ عَنْ أَبِی يحْيى الْوَاسِطِی عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ قِيلَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : " أَ تَرَى هَذَا الْخَلْقَ کلَّهُمْ مِنَ النَّاسِ " فَقَالَ : " أَلْقِ مِنْهُمُ التَّارِک لِلسِّوَاک " [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۰۹] .
۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عَلَيكمْ بِالسِّوَاک فَإِنَّهَا مَطْهَرَةٌ وَ سُنَّةٌ حَسَنَةٌ [أمالی صدوق ، ص۳۵۹] .
۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا زَالَ يوصِينِی بِالسِّوَاک حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيجْعَلُهُ فَرِيضَةً [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .
۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَوْ لَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِی لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاک مَعَ کلِّ صَلَاةٍ [کافی ، ج۳ ، ص۲۲] .
۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا قُمْتَ بِاللَّيلِ فَاسْتَک فَإِنَّ الْمَلَک يأْتِيک فَيضَعُ فَاهُ عَلَى فِيک وَ لَيسَ مِنْ حَرْفٍ تَتْلُوهُ وَ تَنْطِقُ بِهِ إِلَّا صَعِدَ بِهِ إِلَى السَّمَاءِ فَلْيکنْ فُوک طَيبَ الرِّيحِ [کافی ، ج۳ ، ص۲۳] .
۹ ـ عایشه می گوید : پیامبر (ص) همین که وارد منزل می‌شد قبل از هر کاری مسواک می‌کرد. [سنن ابی داود ، ج ۱ ، ص ۱۳]
۱۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی السِّوَاک : اثْنَتَا عَشْرَةَ خَصْلَةً هُوَ مِنَ السُّنَّةِ وَ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ وَ مَجْلَاةٌ لِلْبَصَرِ وَ يرْضِی الرَّبَّ وَ يذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ يزِيدُ فِی الْحِفْظِ وَ يبَيضُ الْأَسْنَانَ وَ يضَاعِفُ الْحَسَنَاتِ وَ يذْهَبُ بِالْحَفْرِ (فساد ریشه‌های دندان) وَ يشُدُّ اللِّثَةَ وَ يشَهِّی الطَّعَامَ وَ تَفْرَحُ بِهِ الْمَلَائِکةُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السِّوَاک يجْلُو الْبَصَرَ وَ ینبت الشعر يذْهَبُ بِالدَّمْعَةِ [مکارم الأخلاق ، ص۵۰] .
و فی حدیث آخر : و یصلح المعده و یسخط الشیطان [نهج الفصاحة ، ۱۹۷۵]
۱۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أفواهکم طرق من طرق ربکم فنظفوها بالسواک [صحیفة الرضا (ع) ، ص۵۴] .
۱۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَکعَتَانِ بِالسِّوَاک أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَکعَةً بِغَيرِ سِوَاک [کافی ، ج۳ ، ص۲۲] .
۱۳ ـ قال النّبیّ (ص) : اذا استلکتم فاستاکو عرضا [نهج الفصاحة ، ص ۱۷۸]
۱۴ ـ قال النّبیّ (ص) : ثلاث حق علی کل مسلم الغسل یوم الجمعة و السّواک و الطیب [نهج الفصاحة ، ۱۲۵۶]
۱۵ ـ قال النّبیّ (ص) : السّواک نصف الایمان [نهج الفصاحة ، ۱۷۸۲]
۱۶ ـ قال النّبیّ (ص) : ما جائنی جبرئیل قطّ الا أمرنی بالسواک [نهج الفصاحة ، ۲۶۳۳]
۱۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : السِّوَاک شَطْرُ الْوُضُوءِ وَ الْوُضُوءُ شَطْرُ الْإِيمَانِ [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۱۱۹] .
۱۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَخَلَّلُوا بِعُودِ الرَّيحَانِ وَ لَا بِقَضِيبِ الرُّمَّانِ فَإِنَّهُمَا يهَيجَانِ عِرْقَ الْجُذَامِ [أمالی صدوق ، ص۳۹۲] .
۱۹ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمَضْمَضَةُ وَ الِاسْتِنْشَاقُ سُنَّةٌ وَ طَهُورٌ لِلْفَمِ وَ الْأَنْفِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۰] .
۲۰ ـ رُوِی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : لَا ينَامُ إِلَّا وَ السِّوَاک عِنْدَ رَأْسِهِ فَإِذَا نَهَضَ بَدَأَ بِالسِّوَاک [مکارم الأخلاق ، ص۳۹] .
۲۱ ـ یشهد الصلوات فی المسجد و سواکه علی اُذنه [معجم احادیث نبوی]
۲۲ ـ تخلّلوا فانه نظافة و النظافة تدعوا الی الایمان و الایمان مع صاحبه فی الجنّة [نهج الفصاحة ، ۱۱۳۱]

۲۳ ـ عنِ ابْنِ أَبِی عُمَیرٍ عَنْ مُعَاوِیةَ قَالَ : قُلْتُ : لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) الْمُحْرِمُ یسْتَاک ؟ قَالَ : " نَعَمْ " قُلْتُ : فَإِنْ أَدْمَی یسْتَاک ؟ قَالَ : " نَعَمْ هُوَ مِنَ السُّنَّةِ " وَ رُوِی أَیضاً لَا یسْتَدْمِی. [کافی ، ج۴ ، ص۳۶۶] .

۲۴ ـ عَنْ أَبِی یحْیی الْوَاسِطِی عَنْ أَبِیهِ أَنَّهُ قِیلَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَ تَرَی هَذَا الْخَلْقَ کلَّهُمْ مِنَ النَّاسِ ؟ فَقَالَ : " أَلْقِ مِنْهُمُ التَّارِک لِلسِّوَاک " [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۱] .

۲۵ ـ به خاطر این که مسواک نمی‌کردند ، جبرئیل نازل نشد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَتَانِی جَبْرَئِیلُ (ع) فَقَالَ : یا مُحَمَّدُ! کیفَ نَنْزِلُ عَلَیکمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَسْتَاکونَ وَ لَا تَسْتَنْجُونَ بِالْمَاءِ [النوادر راوندی ، ص۴۰] .

۲۶ ـ عَنِ الْحُسَینِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ السِّوَاک لِلصَّائِمِ ؟ فَقَالَ : " نَعَمْ یسْتَاک أَی النَّهَارِ شَاءَ " [کافی ، ج۴ ، ص۱۱۱] .

(به احتمال این که چیزی ممکن است وارد شکم شود.)

۲۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صَلَاةُ رَکعَتَینِ بِسِوَاک أَفْضَلُ مِنْ أَرْبَعِ رَکعَاتٍ بِغَیرِ سِوَاک [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۶۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَکعَتَانِ بِالسِّوَاک أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِینَ رَکعَةً بِغَیرِ سِوَاک [کافی ، ج۳ ، ص۲۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ کلَّ صَلَاةٍ تُصَلِّیهَا بِالسِّوَاک تَفْضُلُ عَلَی الَّتِی تُصَلِّیهَا بِغَیرِ سِوَاک أَرْبَعِینَ یوْماً [مکارم الأخلاق ، ص۵۰] .

۲۸ ـ آب جوی و حوض را در دهان و با آنها مسواک نکنید.

الصَّدُوقُ فِی الْهِدَایةِ : وَ کانَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) یسْتَاک بِمَاءِ الْوَرْدِ. [مستدرک الوسائل ، ج۱ ، ص۳۷۱] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا لِی أَرَاکمْ قُلْحاً مَا لَکمْ لَا تَسْتَاکونَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۶] .

ـ اگر قبل از وضو فراموش کردید بعد از وضو مسواک کنید.

عَنْ مُعَلَّی بْنِ خُنَیسٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ السِّوَاک بَعْدَ الْوُضُوءِ. فَقَالَ : " الِاسْتِیاک قَبْلَ أَنْ تَتَوَضَّأَ قُلْتُ أَ رَأَیتَ إِنْ نَسِی حَتَّی یتَوَضَّأَ قَالَ : یسْتَاک ثُمَّ یتَمَضْمَضُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ " [کافی ، ج۳ ، ص۲۳] .

ـ ناخن را با دندان گرفتن ممنوع.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ تَقْلِیمِ الْأَظْفَارِ بِالْأَسْنَانِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

ـ مسواک و خلال و مضمضه برای نظافت دهان است ، حالا ـ اگر کسی با غیبت گوشت مرده برادرش را جوید با فحش و تهمت زبانش آلوده شد او هم باید با استغفار جبران مسواک کند. قلب را هم باید مسواک کرد. فکر هم باید مسواک شود. جرم‌گیری از دل و روح و فکر مهم‌تر از جرم‌گیری از دندان است.

ـ بیش از صد حدیث درباره مسواک داریم.

ـ رسول الله (ص) در هر شب سه بار مسواک می‌فرمودند : کانَ النَّبِی (ص) یسْتَاک کلَّ لَیلَةٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مَرَّةً قَبْلَ نَوْمِهِ وَ مَرَّةً إِذَا قَامَ مِنْ نَوْمِهِ إِلَی وِرْدِهِ وَ مَرَّةً قَبْلَ خُرُوجِهِ إِلَی صَلَاةِ الصُّبْحِ. [مکارم الأخلاق ، ص۳۹] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " نَظِّفُوا طَرِیقَ الْقُرْآنِ " . قِیلَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا طَرِیقُ الْقُرْآنِ ؟ قَالَ : " أَفْوَاهُکمْ " . قِیلَ : بِمَا ذَا ؟ قَالَ : بِالسِّوَاک " [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۵۸] .

ـ چون مسواک نمی‌کنند ، فرشتگان نازل نمی‌شوند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَتَانِی جَبْرَئِیلُ (ع) فَقَالَ : یا مُحَمَّدُ! کیفَ نَنْزِلُ عَلَیکمْ وَ أَنْتُمْ لَا تَسْتَاکونَ وَ لَا تَسْتَنْجُونَ بِالْمَاءِ [النوادر

راوندی ، ص ۴۰] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا زَالَ جَبْرَئِيلُ يوصِينِي بِالسِّوَاك حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيجْعَلُهُ فَرِيضَةً [أمالى صدوق ، ص۴۲۷] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَوْ لَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاك عِنْدَ وُضُوءِ كلِّ صَلَاةٍ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۵۵] .
ـ ثواب نماز هفتاد برابر است با مسواک کردن دهان و دندان.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَكعَتَانِ بِالسِّوَاك أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَكعَةً بِغَيرِ سِوَاك [کافی ، ج۳ ، ص۲۲] .
ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ يعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي السِّوَاك لَأَبَاتُوهُ مَعَهُمْ فِي لِحَافٍ [ثواب الأعمال ، ص۱۸] .
ـ چوب اراک از مسواک‌های امروز ما بهتر است. (از گفته‌های دکتر پاک‌نژاد که از آزمایشات جدید در جلد ۱۲ اولین دانشگاه و آخرین پیامبر (ص) ص ۱۳۴ نقل کرده است.)
داروسازی در آلمان مادّه‌ای در چوب اراک کشف کرده که برای دهان مفید است؛ شبیه کلُر (فلور) که ضدعفونی کننده است. [آداب الطبیه ، ص ۲۳۵]
ـ بعد از غذا مسواک کنید. [محجة ، ج ۱ ، ص ۲۹۷]
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إسْتَاكوا عَرْضاً [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۵۴] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اسْتَاك فَلْيتَمَضْمَضْ [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۶۳] .
ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَدْنَى السِّوَاك أَنْ تَدْلُك بِإِصْبَعِك [کافی ، ج۳ ، ص۲۳] .
ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فِي السِّوَاك قَالَ : لَا تَدَعْهُ فِي كلِّ ثَلَاثٍ وَ لَوْ أَنْ تُمِرَّهُ مَرَّةً [کافی ، ج۳ ، ص۲۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : السواک یزید الرجل فصاحة [مکارم الأخلاق ، ص۴۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لِكلِّ شَيءٍ طَهُورٌ وَ طَهُورُ الْفَمِ السِّوَاك [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۵۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السِّوَاك يذْهَبُ بِالْغَمِّ [وسائل الشیعة ، ج۲ ، ص۷] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : السِّوَاك يذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ يزِيدُ فِي الْعَقْلِ [ثواب الأعمال ، ص۱۸] .
یذهب بالبلغم
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السِّوَاك يزِيدُ فِي الْحِفْظِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۵] .
یجلوا العین
یبیض الأسنان
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السِّوَاك يشُدُّ اللِّثَةَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السِّوَاك يشَهِّي الطَّعَامَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السواک یجلو البصر و ینبت الشعر و یذهب بالدمعة [مکارم الأخلاق ، ص ۵۰] .
یصح المعده
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثلاثة یزدن فی الحفظ و یذهبن السقم اللبان و السواک و قراءة القرآن [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۲۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِي السِّوَاك : اثْنَتَا عَشْرَةَ خَصْلَةً هُوَ مِنَ السُّنَّةِ وَ مَطْهَرَةٌ لِلْفَمِ وَ مَجْلَاةٌ لِلْبَصَرِ وَ يرْضِي الرَّبَّ وَ يذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ يزِيدُ فِي الْحِفْظِ وَ يبَيضُ الْأَسْنَانَ وَ يضَاعِفُ الْحَسَنَاتِ وَ يذْهَبُ بِالْحَفْرِ وَ يشُدُّ اللِّثَةَ وَ يشَهِّي الطَّعَامَ وَ تَفْرَحُ بِهِ الْمَلَائِكةُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۵] .

روایات بسیار در فوائد خلال است.

دور انداختن ذرّاتی که به وسیله خلال بیرون می‌آید.

مضمضهٔ بعد از خلال لازم است.

خلال با چوب انار و ریحان ممنوع است.

خلال به جراحت نکشد.

خلال برای مهمان حقی است.

۳. چشم

۱ ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : ثَلَاثٌ يجْلِينَ الْبَصَرَ النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِی وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ [وسائل الشيعهٔ ، ج۲۰ ، ص۶۰] .

۴. مو

۱ ـ ثلاثهٔ لیس لها اشتراک : المشط و المندیل و السّواک. [کتاب تعلیم بهداشت]

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يطَوِّلَنَّ أَحَدُكمْ شَارِبَهُ فَإِنَّ الشَّيطَانَ يتَّخِذُهُ مَخْبَأً يسْتَتِرُ بِهِ [كافى ، ج۶ ، ص۴۸۷] .

۳ ـ كانَ النَّبِی (ص) يحِبُّ الدُّهْنَ وَ يكرَهُ الشَّعَثَ (پراکندگی موی سر) وَ يقُولُ إِنَّ الدُّهْنَ يذْهِبُ الْبُوسَ..

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنْ أَجْمَلِ الْجَمَالِ الشَّعْرَ الْحَسَنَ [كافى ، ج۲ ، ص۶۱۵] .

۵ ـ قال النبی (ص) : غیروا لشیب (موی سفید خود را رنگ کنید.) [نهج الفصاحهٔ ، ۲۰۳۶]

۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اتَّخَذَ شَعْراً فَلْيحْسِنْ وِلَايتَهُ أَوْ لِيجُزَّهُ [كافى ، ج۶ ، ص۴۸۵] .

۵. ناخن

۱ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّمَا قَصُّوا الْأَظْفَارَ لِأَنَّهَا مَقِيلُ الشَّيطَانِ وَ مِنْهُ يكونُ النِّسْيانُ [وسائل الشيعهٔ ، ج۲ ، ص۱۳۲] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِصعَنْ تَقْلِيمِ الْأَظْفَارِ بِالْأَسْنَانِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ يمْنَعُ الدَّاءَ الْأَعْظَمَ وَ يدِرُّ الرِّزْقَ [كافى ، ج۶ ، ص۴۹۰] .

۴ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَسْتَرَ وَ أَخْفَى مَا يسَلِّطُ الشَّيطَانَ مِنِ ابْنِ آدَمَ أَنْ صَارَ أَنْ يسْكنَ تَحْتَ الْأَظَافِيرِ [كافى ، ج۶ ، ص۴۹۰] .

۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ يوْمَ الْجُمُعَةِ يومِّنُ مِنَ الْجُذَامِ وَ الْبَرَصِ وَ الْعَمَى وَ إِنْ لَمْ تَحْتَجْ فَحُكهَا [كافى ، ج۶ ، ص۴۹۰] .

۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَلَّمَ أَظْفَارَهُ يوْمَ الْجُمُعَةِ أَخْرَجَ اللَّهُ مِنْ أَنَامِلِهِ الدَّاءَ وَ أَدْخَلَ فِيهِ الدَّوَاءَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۱] .

۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احْتَبَسَ الْوَحْی عَنِ النَّبِی (ص) فَقِيلَ لَهُ احْتَبَسَ الْوَحْی عَنْك فَقَالَ (ص) وَ كيفَ لَا يحْتَبِسُ وَ أَنْتُمْ لَا تُقَلِّمُونَ أَظْفَارَكمْ وَ لَا تُنَقُّونَ رَوَاجِبَكمْ [كافى ، ج۶ ، ص۴۹۲] .

۲. اجتماعی

۱. نظافت محیط

۱ ـ عَنِ الْفَضْلِ أَبِی الْعَبَّاسِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی حَدِيثٍ أَنَّهُ سَأَلَهُ عَنِ الْكلْبِ فَقَالَ : " رِجْسٌ نِجْسٌ لَا يتَوَضَّأُ بِفَضْلِهِ وَ اصْبُبْ ذَلِك الْمَاءَ وَ اغْسِلْهُ بِالتُّرَابِ أَوَّلَ مَرَّةٍ ثُمَّ بِالْمَاءِ " [عوالی اللآلی ، ج۳ ، ص۹] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَوْلُ قَائِماً مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ مِنَ الْجَفَاءِ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۷] .

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَوْلُ فِی الْمَاءِ الْقَائِمِ مِنَ الْجَفَاءِ [النوادر راوندی ، ص ۴۰] .
۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُحِبُّ لِمَنْ غَسَّلَ الْمَیتَ أَنْ یلُفَّ عَلَی یدِهِ الْخِرْقَةَ حِینَ یغَسِّلُهُ [کافی ، ج۳ ، ص۱۳۹] .
۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُفْسِدْ عَلَی الْقَوْمِ مَاءَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۶۵] .
۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَمَانِیةٌ لَا یقْبَلُ اللَّهُ لَهُمْ صَلَاةً الْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّی یرْجِعَ إِلَی مَوْلَاهُ وَ النَّاشِزُ عَنْ زَوْجِهَا وَ هُوَ عَلَیهَا سَاخِطٌ وَ مَانِعُ الزَّكَاةِ وَ إِمَامُ قَوْمٍ یصَلِّی بِهِمْ وَ هُمْ لَهُ كَارِهُونَ وَ تَارِكُ الْوُضُوءِ وَ الْمَرْأَةُ الْمُدْرِكَةُ تُصَلِّی بِغَیرِ خِمَارٍ وَ الزِّبِّینُ وَ هُوَ الَّذِی یدَافِعُ الْبَوْلَ وَ الْغَائِطَ وَ السَّكْرَانُ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۵۹] .
۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُووُوا مِنْدِیلَ الْغَمَرِ فِی الْبَیتِ فَإِنَّهُ مَرْبِضٌ لِلشَّیاطِینِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۹] .
۸ـ در روایات ما امر شده که باید میان چاه آب آشامیدنی و بالوعه فاصله باشد؛ اگر زمین نرم است ، فاصله بیشتر باشد. اگر چاه آب بالا و چاه بالوعه سطحش پائین‌تر باشد ، مسأله آسان‌تر است. [وسائل الشیعۀ ، ج۱ ، ص۱۹۸] .
۹ـ در مسأله بول سفارش شده کهلایجلس فی مواردالمیاه و الطرق النافذه مساقط الثمار ، مواطن النزال ، ابواب ادور و لا فی ارض الصُلبه و... [محجه ، ج ۱ ، ص ۲۹۲]
۱۰ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنِ اغْتَسَلَ مِنَ الْمَاءِ الَّذِی قَدِ اغْتُسِلَ فِیهِ فَأَصَابَهُ الْجُذَامُ فَلَا یلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۵۰۳] .
۱۱ـ وَ جَعَلْنا فِیها رَواسِی شامِخاتٍ وَ أَسْقَیناكُمْ ماءً فُراتاً [مرسلات/۲۷] . (یعنی آب تمیز ، تصفیه شده ، گوارا)
۱۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اكْنُسُوا أَفْنِیتَكُمْ وَ لَا تَشَبَّهُوا بِالْیهُودِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۱] .
۱۳ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كَنْسُ الْبُیوتِ ینْفِی الْفَقْرَ [وسائل الشیعۀ ، ج۵ ، ص۳۱۷] .
۱۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَظِّفُوا بُیوتَكُمْ مِنْ حَوْكِ الْعَنْكَبُوتِ فَإِنَّ تَرْكَهُ فِی الْبَیتِ یورِثُ الْفَقْرَ [الدعوات ، ص۱۱۶] .
۱۵ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كَنَسَ الْمَسْجِدَ یوْمَ الْخَمِیسِ وَ لَیلَةَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرَجَ مِنْهُ مِنَ التُّرَابِ مَا یذَرُّ فِی الْعَینِ غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۳۳] .
۱۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَمَّ (تمیز کند) مَسْجِداً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ عِتْقَ رَقَبَةٍ [أمالی صدوق ، ص ۱۸۰] .
۱۷ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ السِّوَاكِ فِی الْحَمَّامِ وَ التَّنَخُّعِ فِی الْمَسَاجِدِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .
۱۸ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ وَقَّرَ بِنُخَامَتِهِ (اخلاط را به احترام مسجد نیانداخت) الْمَسْجِدَ لَقِی اللَّهَ یوْمَ الْقِیامَةِ ضَاحِكاً قَدْ أُعْطِی كِتَابَهُ بِیمِینِهِ [تهذیب الأحکام ، ج۳ ، ص۲۵۶] .
۱۹ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ ص أَنْ یتَغَوَّطَ عَلَی شَفِیرِ بِئْرِ مَاءٍ یسْتَعْذَبُ مِنْهَا أَوْ نَهَرٍ یسْتَعْذَبُ أَوْ تَحْتَ شَجَرَةٍ فِیهَا ثَمَرَتُهَا [تهذیب الأحکام ، ج۱ ، ص۳۵۳] .
۲۰ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَتَیتَ الْبِئْرَ وَ أَنْتَ جُنُبٌ وَ لَمْ تَجِدْ دَلْواً وَ لَا شَیئاً تَغْرِفُ بِهِ فَتَیمَّمْ بِالصَّعِیدِ فَإِنَّ رَبَّ الْمَاءِ وَ رَبَّ الصَّعِیدِ وَاحِدٌ وَ لَا تَقَعْ فِی الْبِئْرِ وَ لَا تُفْسِدْ عَلَی الْقَوْمِ مَاءَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۶۵] .
۲۱ـ عَنْ قُدَامَةَ بْنِ أَبِی یزِیدَ الْحَمَّارِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ كَمْ أَدْنَی مَا یكُونُ بَینَ الْبِئْرِ بِئْرِ الْمَاءِ وَ الْبَالُوعَةِ فَقَالَ : " إِنْ كَانَ سَهْلًا فَسَبْعَةُ أَذْرُعٍ وَ إِنْ كَانَ جَبَلًا فَخَمْسَةُ أَذْرُعٍ " [کافی ، ج۳ ، ص۸] .
۲۲ـ پیامبر (ص) روی ظرف آب را می‌پوشاند.
۲۳ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْبَوْلُ فِی الْحَمَّامِ یورِثُ الْفَقْرَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۰۴] .
۲۴ـ غسل الاناء و طهارة الفناء (منزل) یورثان الغنی [نهج الفصاحۀ ، ۲۰۳۱]

۲۵ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا أَمِرَ بِدَفْنِ الْمَيتِ لِئَلَّا يظْهَرَ النَّاسُ عَلَى فَسَادِ جَسَدِهِ وَ قُبْحِ مَنْظَرِهِ وَ تَغَيرِ رِيحِهِ وَ لَا يتَأَذَّى بِهِ الْأَحْياءُ بِرِيحِهِ وَ بِمَا يدْخُلُ عَلَيهِ مِنَ الْآفَةِ وَ الْفَسَادِ وَ لِيكونَ مَسْتُوراً عَنِ الْأَوْلِياءِ وَ الْأَعْدَاءِ فَلَا يشْمَتَ عَدُوٌّ وَ لَا يحْزَنَ صَدِيقٌ [وسائل الشيعة ، ج۳ ، ص۱۴۱] .

۲۶ ـ غسل مرده با سدر و کافور و گذاردن پنبه

۲۷ ـ ذبح در کنار خیابان

۲۸ ـ زباله منشأ انتقال بیماری ، رشد حشرات ، مگس و غیره ، سگ و گربه ، اگر سگ مرض هاری بگیرد ، هار می‌شود. این مرض به انسان هم منتقل. ضمنا گربه هم هار می‌شود.

۱۰ ـ در آب راکد و جاری بول نکردن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَبَلْ فِی مَاءٍ نَقِیعٍ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۴] .

رُوِی : أَنَّ الْبَوْلَ فِی الْمَاءِ الرَّاكِدِ يورِثُ النِّسْيانَ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۲] .

۱۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نهی رسول الله (ص) أن يتغوط على شفير ماء يستعذب منه أو نهر يستعذب منه أو تحت شجرة عليها ثمرها [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۹۷] .

لَا يجُوزُ التَّغَوُّطُ عَلَى شُطُوطِ الْأَنْهَارِ. [تهذيب الأحكام ، ج۱ ، ص۲۹] .

لا يجوز أن يجلس للبول و الغائط مستقبل القبلة و لا مستدبرها [بحارالأنوار ، ج۷۷ ، ص۱۹۰] .

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : ثَلَاثَةٌ يتَخَوَّفُ مِنْهَا الْجُنُونُ التَّغَوُّطُ بَينَ الْقُبُورِ وَ الْمَشْی فِی خُفٍّ وَاحِدٍ وَ الرَّجُلُ ينَامُ وَحْدَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۴] .

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : اجْتَنِبْ أَفْنِيةَ الْمَسَاجِدِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۶] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : يتَّقِی شُطُوطَ الْأَنْهَارِ وَ الطُّرُقَ النَّافِذَةَ [کافی ، ج۳ ، ص۱۵] .

الصَّدُوقُ فِی الْمُقْنِعِ (ع) : وَ اتَّقِ شُطُوطَ الْأَنْهَارِ وَ الطُّرُقَ النَّافِذَةَ وَ تَحْتَ الْأَشْجَارِ الْمُثْمِرَةِ وَ مَوَاضِعَ اللَّعْنِ وَ هِی أَبْوَابُ الدُّورِ [مستدرك الوسائل ، ج۱ ، ص۲۶۳] .

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : اجْتَنِبْ أَفْنِيةَ الْمَسَاجِدِ وَ شُطُوطَ الْأَنْهَارِ وَ مَسَاقِطَ الثِّمَارِ وَ مَنَازِلَ النُّزَّالِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۶] .

با انگشتری که نام مقدس روی آن است ، استنجا نکنید.

با دست راست (که معمولاً غذا می‌خورد) نباشد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الِاسْتِنْجَاءُ بِالْيمِينِ مِنَ الْجَفَاءِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۷] .

عَنِ السَّكُونِی عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الْغَائِطِ. فَقَالَ : " تَصْغِيرٌ لِابْنِ آدَمَ لِكی لَا يتَكَبَّرَ وَ هُوَ يحْمِلُ غَائِطَهُ مَعَهُ " [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵۹] .

اگر زواید دفع نمی‌شد ، چه می‌شد ؟

در حدیث آمده حتی در همان حال یاد او باشیم.

۲. مسائل آمیزشی

۱ ـ وَ يسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذىً فَاعْتَزِلُوا النِّساءَ فِی الْمَحِيضِ وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يطْهُرْنَ فَإِذا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيثُ أَمَرَكمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ التَّوَّابِينَ وَ يحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ [بقره/۲۲۲] .

۳. تغذیه

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ لِلصَّبِی لَبَنٌ خَيرٌ مِنْ لَبَنِ أَمِّهِ [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۳۴] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلْ وَ أَنْتَ تَشْتَهِی وَ أَمْسِك وَ أَنْتَ تَشْتَهِی [طب النبی (ص) ، ص۱۹] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عَشَاءُ الْأَنْبِياءِعَبْعَدَ الْعَتَمَةِ فَلَا تَدَعُوهُ فَإِنَّ تَرْك الْعَشَاءِ خَرَابُ الْبَدَنِ [كافی ، ج۶ ، ص۲۸۸] .

۴ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ افْتَتَحَ طَعَامَهُ بِالْمِلْحِ ذَهَبَ عَنْهُ سَبْعُونَ دَاءً [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۹۳] .

۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ لِكلِّ ثَمَرَةٍ سَمّاً فَإِذَا أَتَيتُمْ بِهَا فَمَسُّوهَا بِالْمَاءِ أَوِ اغْمِسُوهَا فِی الْمَاءِ يعْنِی اغْسِلُوهَا [كافی ، ج۶ ، ص ۳۵۰] .

۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إياك وَ شُرْبَ الْمَاءِ الْبَارِدِ وَ الْفُقَّاعِ فِی الْحَمَّام فَإِنَّهُ يفْسِدُ الْمَعِدَةَ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تُعَجِّلُوا الرَّجُلَ عِنْدَ طَعَامِهِ حَتَّی يفْرُغَ وَ لَا عِنْدَ غَائِطِهِ حَتَّی يأْتِی عَلَی حَاجَتِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۴] .

۸ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تَشْرَبْ وَ أَنْتَ قَائِمٌ وَ لَا تَبُلْ فِی مَاءٍ نَقِيعٍ وَ لَا تَطُفْ بِقَبْرٍ وَ لَا تَخْلُ فِی بَيتٍ وَحْدَك وَ لَا تَمْشِ فِی نَعْلٍ وَاحِدٍ [كافی ، ج۶ ، ص۵۳۴] .

۹ ـ فَلْينْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ [عبس/۲۴] . را بعضی این گونه معنا کرده‌اند :

نگاه کن به غذا که در هضم آن اثر دارد. غذاهائی که انسان هنگام خوردن نمی‌بیند ، مثل ساندویچ که در کاغذ پیچیده شده است یا هنگام غذا حرف می‌زند یا تماشای تلویزیون می‌کند و به هر حال نگاه کردن به غذا در هضم آن اثر دارد.

۱۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُتِی النَّبِی (ص) بِطَعَامٍ حَارٍّ فَقَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يطْعِمْنَا النَّارَ نَحُّوهُ حَتَّی يبْرُدَ فَتُرِك حَتَّی بَرَدَ [كافی ، ج۶ ، ص۳۲۲] .

۱۱ ـ عادت به غذای بازار ممنوع :

سُئِلَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) مِنَ السَّفِلَةِ قَالَ : " السَّفِلَةُ الَّذِی يأْكلُ فِی الْأَسْوَاقِ " [مستطرفات السرائر ، ص۵۷۶] .

۱۲ ـ بی وقت خوردن :

عن عمر بن شعیب عن أبیه عن جده قال : كبر مقتا عند الله الأكل من غیر جوع و النوم من غیر سهر و الضحک من غیر عجب و الرنة عند المصیبة و المزمار عند النعمة. [مسكن الفود ، ص۱۰۹] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَأْكلْ وَ أَنْتَ تَمْشِی إِلَّا أَنْ تُضْطَرَّ إِلَی ذَلِك [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۳۵۴] .

۱۴ ـ عن صفوان الجمال قال : كنا عند الصادق (ع) فحضرته المائده فَأتی الخادم بالوضوء فناوله المندیل فَعافَهَ ثمّ قال : " منه غسلناه " [محجه ، ج ۳ ، ص ۶]

۱۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُمِيتُوا الْقُلُوبَ بِكثْرَةِ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ فَإِنَّ الْقُلُوبَ تَمُوتُ كالزَّرْعِ إِذَا أَكثَرَ عَلَيهِ الْمَاءُ [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۴۶] .

روی : من قل طعامه صح بدنه و صفا قلبه و من كثر طعامه سقم بدنه و قسا قلبه [الدعوات ، ص۷۷] .

۱۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْجُوعُ إِدَامٌ لِلْمُومِنِينَ وَ غِذَاءٌ لِلرُّوحِ وَ طَعَامٌ لِلْقَلْبِ وَ صِحَّةٌ لِلْبَدَنِ [مصباح الشريعة ، ص۷۷] .

۱۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تطلب الحياة لتأكل بل اطلب الأكل لتحيا [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۳۳] .

۱۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صُومُوا تَصِحُّوا [الدعوات ، ص۷۶] .

۱۹ ـ قال النبی (ص) : لایکثر الشرب فی اثناء الطعام [محجه ، ج ۳ ، ص ۱۴]

۲۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَطِيلُوا الْجُلُوسَ عَلَی الْمَائِدَةِ فَإِنَّهَا سَاعَةٌ لَا تُحْسَبُ مِنْ أَعْمَارِكمْ [فقه الرضا (ع) ، ص۳۶۲] .

۲۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْأَكلُ عَلَى الشِّبَعِ يورِثُ الْبَرَصَ [کافی ، ج۶ ، ص۲۶۹] .

۲۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ ينْفِی الْفَقْرَ وَ بَعْدَهُ ينْفِی اللَّمَمَ وَ يصِحُّ الْبَصَرَ [مکارم الأخلاق ، ص۱۳۹] .

۲۳ـ کانَ النَّبِی (ص) يعْجِبُهُ أَنْ يشْرَبَ فِی الْقَدَحِ الشَّامِی وَ کانَ يقُولُ هِی أَنْظَفُ آنِيتِکمْ. [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۷۷] .

۲۴ـ عَنِ النَّبِی (ص) : أَنَّهُ نَهَی أَنْ يتَنَفَّسَ فِی الْإِنَاءِ أَوْ ينْفَخَ فِيهِ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۷۰] .

۲۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَشْرَبُوا الْمَاءَ مِنْ ثُلْمَةِ الْإِنَاءِ وَ لَا مِنْ عُرْوَتِهِ فَإِنَّ الشَّيطَانَ يقْعُدُ عَلَی الْعُرْوَةِ وَ الثُّلْمَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۵] .

۲۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يشْرَبَنَّ أَحَدُکمُ الْمَاءَ مِنْ عِنْدِ عُرْوَةِ الْإِنَاءِ فَإِنَّهُ مُجْتَمَعُ الْوَسَخِ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳] .

۲۷ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَشْرَبْ مِنْ أُذُنِ الْکوزِ وَ لَا مِنْ کسْرٍ إِنْ کانَ فِيهِ فَإِنَّهُ مَشْرَبُ الشَّياطِينِ [مکارم الأخلاق ، ص۱۵۱] .

۲۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ يشْرَبَ الْمَاءُ کمَا تَشْرَبُ الْبَهَائِمُ وَ قَالَ : اشْرَبُوا بِأَيدِيکمْ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ أَوَانِيکمْ وَ نَهَی عَنِ الْبُزَاقِ فِی الْبِئْرِ الَّتِی يشْرَبُ مِنْهَا [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۸] .

۲۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَوَضَّأَ قَبْلَ الطَّعَامِ عَاشَ فِی سَعَةٍ وَ عُوفِی مِنْ بَلْوَی فِی جَسَدِهِ [النوادر راوندی ، ص۵۱] .

۳۰ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمَعِدَةُ بَيتُ الدَّاءِ وَ الْحِمْيةُ رَأْسُ الدَّوَاءِ وَ أَعْطِ کلَّ بَدَنٍ مَا عُوِّدَ بِهِ [عوالی اللآلی ، ج۲ ، ص۳۰] .

۳۱ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ أَرَادَ أَنْ يکونَ صَالِحاً خَفِيفَ الْجِسْمِ وَ اللَّحْمِ فَلْيقَلِّلْ مِنْ عَشَائِهِ بِاللَّيلِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۶ ، ص۴۵۸] .

۳۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کلُّ دَاءٍ مِنَ التُّخَمَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۶۹] .

۳۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَصُّوا الْمَاءَ مَصّاً وَ لَا تَعُبُّوهُ عَبّاً فَإِنَّهُ يوجَدُ مِنْهُ الْکبَادُ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۱] .

۳۴ـ وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً [احقاف/۱۵] .

۳۵ـ فِيهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ [نحل/۶۹] .

۳۶ـ میوه را با پوست بخورید.

۳۷ـ هر سال ۲۲۰ هزار کودک زیر یک سال و هر ۲۴ ساعت ۶۰۰ کودک تلف می شود.

۳۸ـ حدیث گوشت گاو : لحمه داء و لبنه دواء

۳۹ـ لحم موقوذه و لتردیه و لیطحه.

۴۰ـ ذبح : با آهن تیز باشد.

۴۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَدَعُوا آنِيتَکمْ بِغَيرِ غِطَاءٍ فَإِنَّ الشَّيطَانَ إِذَا لَمْ تُغَطَّ الْآنِيةُ بَزَقَ فِيهَا وَ أَخَذَ مِمَّا فِيهَا مَا شَاءَ [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۸۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أکفی إناءک فإن الشيطان لا يرفع إناء مکفأ [مکارم الأخلاق ، ص۱۲۸] .

(و کفی اناءک : ظروف خود را وارونه بگذارید)

۴۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَشْرَبُوا الْمَاءَ مِنْ ثُلْمَةِ الْإِنَاءِ وَ لَا مِنْ عُرْوَتِهِ فَإِنَّ الشَّيطَانَ يقْعُدُ عَلَی الْعُرْوَةِ وَ الثُّلْمَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۵] .

۴۴ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تَشْرَبْ مِنْ مَوْضِعِ أُذُنِهِ وَ لَا مِنْ مَوْضِعِ کسْرِهِ فَإِنَّهُ مَقْعَدُ الشَّيطَانِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۷۴] .

۴۵ـ رسول اکرم (ص) آب را از ظرف شیشه‌ای که از شام می‌آوردند ، میل می‌فرمود و یقول : هی من أنظف آنيتکم [بحارالأنوار ، ج۶۳ ، ص۵۳۴] .

۴۶ـ عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیرٍ عَنْ مُرَازِمٍ قَالَ : رَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) إِذَا تَوَضَّأَ قَبْلَ الطَّعَامِ لَمْ یمَسَّ الْمِنْدِیلَ وَ إِذَا تَوَضَّأَ بَعْدَ الطَّعَامِ مَسَّ الْمِنْدِیلَ. [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۱] .

پرخوری

۱ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِدْمَانُ الشِّبَعِ یورِثُ أَصْنَافَ الْوَجَعِ [غررالحکم ، ص۳۶۰] .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بطن المرء عدوه [غررالحکم ، ص۳۶۰] .

۳ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کیف تصفو فکرة من یستدیم الشبع [غررالحکم ، ص۳۶۰] .

۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نِعْمَ عَوْنُ الْمَعَاصِی الشِّبَعُ [غررالحکم ، ص۳۶۱] .

۵ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : لَوْ أَنَّ النَّاسَ قَصَّرُوا فِی الطَّعَامِ لَاسْتَقَامَتْ أَبْدَانُهُمْ [مکارم الأخلاق ، ص۳۶۲] .

۶ـ قَالَ الْکَاظِمُ (ع) : الْحِمْیةُ رَأْسُ الدَّوَاءِ وَ الْمَعِدَةُ بَیتُ الدَّاءِ وَ عَوِّدْ بَدَناً مَا تَعَوَّدَ [مکارم الأخلاق ، ص۳۶۲] .

دارو

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ ظَهَرَتْ صِحَّتُهُ عَلَى سُقْمِهِ فَیعَالِجُ نَفْسَهُ بِشَیءٍ فَمَاتَ فَأَنَا إِلَى اللَّهِ مِنْهُ بَرِیءٌ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۶] .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یتَدَاوَى الْمُسْلِمُ حَتَّى یغْلِبَ مَرَضُهُ صِحَّتَهُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۰] .

۳ـ رُوی که دواء مثل صابون است پاک می‌کند ، ولی کهنه هم می‌کند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : شرب الدواء للجسد کالصابون للثوب ینقیه و لکن یخلقه [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۰۰] .

۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رب دواء جلب داء [غررالحکم ، ص۴۸۴] .

۵ـ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ (ع) قَالَ : لَیسَ مِنْ دَوَاءٍ إِلَّا وَ هُوَ یهَیجُ دَاءً وَ لَیسَ شَیءٌ فِی الْبَدَنِ أَنْفَعَ مِنْ إِمْسَاکِ الْیدِ إِلَّا عَمَّا یحْتَاجُ إِلَیهِ [کافی ، ج۸ ، ص۲۷۳] .

۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَجَنَّبِ الدَّوَاءَ مَا احْتَمَلَ بَدَنُکَ الدَّاءَ فَإِذَا لَمْ یحْتَمِلِ الدَّاءَ فَالدَّوَاءُ [مکارم الأخلاق ، ص۳۶۲] .

۴. لباس

۱ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تَشْرَبْ وَ أَنْتَ قَائِمٌ وَ لَا تَنَمْ وَ بِیدِکَ رِیحُ الْغَمَرِ وَ لَا تَبُلْ فِی الْمَاءِ وَ لَا تَخَلَّ عَلَى قَبْرٍ وَ لَا تَمْشِ فِی نَعْلٍ وَاحِدَةٍ [بحارالأنوار ، ج۷۷ ، ص۱۹۱] . (ممکن است معنا این باشد که یک پا در کفش و پای دیگر برهنه ، زیرا تعادل بدن در راه به هم می خورد و یا اینکه کفش تو یکی نباشد مثلاً‌ـ کفش مستراح با کفش بیرون با کفش اتاق فرق می‌کند ، البته شاید این معنا باشد) .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : النَّظِیفُ مِنَ الثِّیابِ یذْهِبُ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ وَ هُوَ طَهُورٌ لِلصَّلَاةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۴] .

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اتَّخَذَ ثَوْباً فَلْینَظِّفْهُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۱] .

۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الثَّوْبُ النَّقِی یکْبِتُ الْعَدُوَّ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۱] .

۳. رابطه جسم وجان در اسلام

۱ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : النَّظِیفُ مِنَ الثِّیابِ یذْهِبُ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ وَ هُوَ طَهُورٌ لِلصَّلَاةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۴] .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الحسد یذیب الجسد [غررالحکم ، ص۳۰۰] .

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صِحَّةُ الْجَسَدِ مِنْ قِلَّةِ الْحَسَدِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۶] .

۴ـ روایت ذیل آیه‌حُرِّمَتْ عَلَیکمُ الْمَیتَةُ وَ الدَّمُ وَ لَحْمُ الْخِنْزِیرِ [مائده/۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَمَّا الْمَیتَةُ فَإِنَّهُ لَا یدْمِنُهَا أَحَدٌ إِلَّا ضَعُفَ بَدَنُهُ وَ نَحَلَ جِسْمُهُ وَ ذَهَبَتْ قُوَّتُهُ وَ انْقَطَعَ نَسْلُهُ وَ لَا یمُوتُ آکلُ الْمَیتَةِ إِلَّا فَجْأَةً [کافی ، ج۶ ، ص۲۴۲] .

و درباره خون می‌فرماید : وَ أَمَّا الدَّمُ فَإِنَّهُ یورِثُ آکلَهُ الْمَاءَ الْأَصْفَرَ وَ یبْخِرُ الْفَمَ وَ ینَتِّنُ الرِّیحَ وَ یسِیءُ الْخُلُقَ وَ یورِثُ الْکلَبَ وَ الْقَسْوَةَ فِی الْقَلْبِ وَ قِلَّةَ الرَّأْفَةِ وَ الرَّحْمَةِ حَتَّى لَا یومَنَ أَنْ یقْتُلَ وَلَدَهُ وَ وَالِدَیهِ

وَ أَمَّا الْخَمْرُ فَإِنَّهُ حَرَّمَهَا لِفِعْلِهَا وَ لِفَسَادِهَا وَ قَالَ : مُدْمِنُ الْخَمْرِ کعَابِدِ وَثَنٍ تُورِثُهُ الِارْتِعَاشَ وَ تَذْهَبُ بِنُورِهِ وَ تَهْدِمُ مُرُوءَتَهُ وَ تَحْمِلُهُ عَلَى أَنْ یجْسُرَ عَلَى الْمَحَارِمِ مِنْ سَفْک الدِّمَاءِ وَ رُکوبِ الزِّنَا فَلَا یومَنُ إِذَا سَکرَ أَنْ یثِبَ عَلَى حَرَمِهِ وَ هُوَ لَا یعْقِلُ ذَلِک وَ الْخَمْرُ لَا یزْدَادُ شَارِبُهَا إِلَّا کلَّ سُوءٍ

۴. رابطه پیش گیری و درمان

۱۳ـ مردم به فکر درمان هستند ، ولی بهداشت نه :

دستور واکسن را گوش نمی‌دهند؛ بچه فلج می شود و ۴ سال پشت در مریض‌خانه می مانند.

۱۴ـ پیش گیری کار غیر پزشک هم هست ، ولی درمان نه.

۱۵ـ پیش گیری ارزان است ، ولی یک شب تختخواب بیمارستان یک میلیون تومان خرج دارد (رادیولوژی ، اتاق عمل ، داروخانه ، پارک ، آشپزخانه ، هر روز ۵۵۰ تومان خرج یک روز) . از یک تخت در سال حدود ۳۱ نفر ، در بهترین شرائط استفاده می کند. اگر ۵ پزشک در رأس کار نباشد ، تمام مخارج هست ، ولی بی فایده.

ما اگر با پول ۳ تخت مرکز بهداشتی درست کنیم ، در سال ۶۸ هزار نفر ۷۰ درصد کار را غیر پزشک انجام می‌دهد. هر ۷۰ بیمار ، یک تختخواب لازم دارد.

۹۰٪ زایمان‌ها طبیعی است. بعضی از کشورهای پیشرفته از زایشگاه به سوی خانه برمی‌گردند. می‌گویند : در ماشین زائید ، بیخود از خانه بیرون آمد.

۵. اهمیت درمان دراسلام

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ ظَهَرَتْ صِحَّتُهُ عَلَى سُقْمِهِ فَیعَالِجُ نَفْسَهُ بِشَیءٍ فَمَاتَ فَأَنَا إِلَى اللَّهِ مِنْهُ بَرِیءٌ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۶] .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یتَدَاوَى الْمُسْلِمُ حَتَّى یغْلِبَ مَرَضُهُ صِحَّتَهُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۰] .

۳ـ دواء مثل صابون است پاک می‌کند ، ولی کهنه هم می‌کند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : شرب الدواء للجسد کالصابون للثوب ینقیه و لکن یخلقه [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۰۰] .

۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رب دواء جلب داء [غررالحکم ، ص۴۸۴] .

۵ـ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ (ع) قَالَ : لَیسَ مِنْ دَوَاءٍ إِلَّا وَ هُوَ یهَیجُ دَاءً وَ لَیسَ شَیءٌ فِی الْبَدَنِ أَنْفَعَ مِنْ إِمْسَاک الْیدِ إِلَّا عَمَّا یحْتَاجُ إِلَیهِ [

کافی ، ج۸ ، ص۲۷۳] .

۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَجَنَّبِ الدَّوَاءَ مَا احْتَمَلَ بَدَنُک الدَّاءَ فَإِذَا لَمْ یحْتَمِلِ الدَّاءَ فَالدَّوَاءُ [مکارم الأخلاق ، ص۳۶۲] .

۶. رابطه عاطفه و بهداشت

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنْهَاکمْ مِنْ أَنْ تَطْرَحُوا التُّرَابَ عَلَی ذَوِی أَرْحَامِکمْ فَإِنَّ ذَلِک یورِثُ الْقَسْوَةَ فِی الْقَلْبِ وَ مَنْ قَسَا قَلْبُهُ بَعُدَ مِنْ رَبِّهِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۹۹] .

سلامتی

عافِیةِ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ

وَ إذا مَرِضْتُ فَهُوَ یشْفِینِ [شعراء/۸۰] .

فِیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ [نحل/۶۹] .

سلامتی : جسم ، روح

قلب سلیم ، منیب ، مریض

طبیب و طبابت و پرستار ،

پزشک امین و آگاه.

امراض قلب :

ـ شک

ـ تکبر

ـ حرص و حسد و بخل

مسأله بیماری

و بیماری‌های واگیر

دستوراتی که اسلام برای سلامتی قرار داده

نظافت

تغذیه

لباس

کار و ورزش

بیماری ، فرصتی برای فکر

بیماری ، کفاره گناه

بیماری ، عامل غرور زدایی

بیماری ، گامی برای پرورش اخلاق در خود بیمار و دیگران و پرورش عاطفه

بیماری ، گامی برای تلاش و درمان و پیشرفت علم طب

بهداشت : بدن ، محیط ، دهان ، تغذیه ، مو و ناخن ، جامعه ، لباس ، جان و...

مسأله دوا و درمان و شفا

مسأله عیادت و آداب عیادت

مسأله تلقین

مسأله برخورد با بیمار و اجر آن

جمله‌ای با دانشجویان پزشکی و پرستاری که کارشان شغل نیست.

۷. نامه ای پیرامون بهداشت

باسمه تعالی

حضور محترم حضرت حجة الاسلام و المسلمین حاج آقای قرائتی نماینده محترم ولی فقیه در نهضت سوادآموزی

سلام علیکم

از آنجا که مشکلات ناشی از شیوع بیماران روانی رو به افزایش است و نیز به دلیل اینکه متأسفانه بعد جسم انسان مورد توجه و شناخت بوده و به بعد روان انسانی که منشأ حرکت این جسم و افعال متعدد آن است ، به جز قلیلی توجه نمی‌کنند ، همچنین به دلیل افزایش تعداد بیماران روانی از طرفی و کمی امکانات از جمله کمبود متخصصین دانا و توانا و متعهد و دلایل متعدد دیگر از حدود ۸ سال قبل وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی هفته آخر مهرماه هر سال را هفته بهداشت و روان نامید تا وسیله‌ای باشد که به این مشکلات و پیش گیری از ابتلا به بیماری‌های روانی توجه بیشتری مبذول گردد و به بهانه این هفته سخنرانی‌ها و برنامه‌ریزی‌های عملی صورت پذیرد ، اما سرعت سریع بروز این بیماری ها فاصله زیادی بین این برنامه‌های پیش گیری درمانی ایجاد نموده است. لذا توجه بیشتری را می‌طلبد. جهت توجه بیشتر به اهمیت این موضوع ناچار از ارائه نتایج پژوهش‌ها و بررسی مختلف جهانی و نیز محققین ایرانی هستم که تعدادی از آنها در زیر از نظرتان خواهدگذشت :

ـ دکتر سارتوریوس مسئول بخش بهداشت و روان سازمان جهانی بهداشت در کنفرانس جهانی حقوق بشر تعداد بیماران روانی در سراسر دنیا را بیش از نیم میلیارد نفر (حدود ۱۲۱ جمعیت دنیا) گزارش نمود و نیز بیان داشت که ۲۰ میلیون نفر از این بیماران دچار افسردگی هستند ، بیش از نیمی از این بیماران در کشورهای درحال توسعه زندگی می‌کنند. نام برد ، علل اساسی بروز این بیمارها را در سراسر دنیا مشکلات اقتصادی ، توسعه شهری و فرو ریختن ساختار سنتی خانواده می‌داند. [مجله خبری سازمان جهانی بهداشت ، ۱۹۹۳]

گزارش دیگری از همین منبع افسردگی ، اضطراب و بیماری‌های روان ـ تنی را به ترتیب شایع‌ترین بیماری‌ها در سراسر جهان می‌داند.

بررسی‌های محققین ایرانی از سال ۱۳۴۲ تاکنون در سال‌های مختلف و پژوهش متعدد در اقصی نقاط ایران اعم از شهر و روستا شیوع بیماری‌های روانی را از ۱۱ تا ۱۸ ٪ گزارش نموده است که این آمار سیر صعودی داشته است.

در همه این بررسی‌ها افسردگی و پس از آن اضطراب شایع ترین اختلال بوده است. زنان بیش از مردان و بیسوادان و کم‌سوادان بیش از باسوادان ، طبقه فقیر اجتماع بیش از طبقه متموّل به این بیماری‌ها مبتلا شده‌اند.

حدود ۲ تا ۳ درصد این بیماران نیاز به بستری دارند و بر اساس آمار ارائه شده از طرف دکتر داویدیان هر بیمار در طول عمر حداقل ۶۰۰ هزار تومان هزینه بستری و درمان دارد. [مجله نبض ، شماره ششم ، ۱۳۷۱]

هر بیمار روانی حداقل ۳ الی ۴ نفر از افراد خانواده خود را دچار نگرانی می‌کند به این ترتیب جمعیت انبوهی از کشور دچار نگرانی و تشویش خاطر می‌شوند.

افزایش روزافزون بـار مشـکلات اجتمـاعی و محیطی ، فشارهای روانی را افزون‌تر می‌کنـد و هر روز به آمار و ارقام ارائه شـده می‌افزاید. خانواده‌هایی که باید کانون‌های آسایش و امنیت باشد ، به دلائل مختلف از جمله چشم و هم‌چشـمی ، حسادت و به خصوص ضـعف ایمان و عدم به کارگیری دستورات اسلامی با خطر از هم گسیختگی مواجه هستند. بسیاری از این خانواده‌ها به جـای جـذب اعضـا به درون خـانواده به عنوان محیطی امن در جهت گریزان نمودن اعضا به خصوص فرزنـدان خانواده گام برمی‌دارند.

آمار طلاق در چهار سال گذشـته رو به افزایش گذاشـته است و آمار ازدواج روند عکس آن رو به کاهش. این عوامل افراد را در جهت ابتلا به افسـردگی ، احساس پوچی ، یأس و... احتمالاً خودکشـی سوق می‌دهـد. شـدت بیشتر فشار بیماری‌های شدید روانی را به وجود می‌آورد. چنانکه آمارهای سراسـر جهان نشان می‌دهد عمده‌ترین علت خودکشـی ابتلا به بیماری افسـردگی است. آخرین بررسی‌های انجام شده در ایران حدود ۲ – ۵ درصد شیوع این بیماری را در سراسر کشورخبر می‌دهد.

برابر یک بررسـی انجام شـده در یکی از بخش‌های مسـمومیتی از ۶ هزار مراجعـه بـا این علت ، ۳ هزار مسـمومیت عمدی و به عبارت دیگر خودکشـی بوده است ، افرادی که خودسوزی کرده و یا با سـقوط عمـدی دست به انتحار زده‌اند و نیز کسانی که قبل از انتقال به بیمارستان جان باخته‌اند به این رقم افزوده می‌شوند.

در این بررسـی عمـده‌ترین علت خودکشـی را اختلافات خانوادگی ، مشـکلات اقتصادی ذکر نموده‌انـد. شایع ترین سن ، دهه دوم و سوم زندگی ، از نظر جنس زنان ۶۰ ٪ تعداد را به خود اختصاص داده‌اند.

در زمینه فوق عمـده‌ترین کـاری که می‌توان انجـام داد ، آموزش خـانواده‌هـا و نوجوانـان و جوانان است که این کار با کنـدی انجام می‌پـذیرد. در این آموزش‌ها مربیان در خانواده‌ها و به عبارت دیگر پدر و مادر باید جوان و نوجوان و در سـنین پائین تر؛ یعنی کودک خود را بشناسند و با ویژگی‌های سنی او آشنا گردند.

راه برقرار کردن ارتباط با نوجوان و جوان را بیاموزنـد ، چنان که نوجوان آنها احساس کنـد که پدر و مادر با او هسـتند و نه بر او ، والـدین بایـد بداننـد که ویژگی جوان زبـان آمرانه و نصیحت را به نـدرت می‌پـذیرد و زبـان صادقانه و دوسـتانه و توأم با احترام به شخصیت او را پذیراتر است.

اما همان گونه که ذکر شد ، این آموزش‌ها اندک است و بعضا ناقص و به طور مقطعی.

مشـکل دیگری که در زمینه بهـداشت روانی مطرح است مشـکل مدیریت است ، مدیریت‌های غلط که ناشـی از عدم شـناخت انسـان‌هـا وویژگی‌هـای روانی اجتماعی اوست ، بالطبع مشـکلات روزافزون بیماریهای روانی را ایجاد می‌نمایـد ، نمونه خفیف این مشـکلات را در افزایش غیبت ، کم‌کاری ، بی‌انضباطی ، کاهش تولید ، مصرف اسراف‌گونه مواد ، حادثه‌سازی برای خود و دیگران در کارخانه‌ها و نیز در ادارات است. چرا که همانطور که گفته شـد ، با ویژگی‌های یک انسان آشـنان نیسـتند و اگر بدانند که احترام به شخصـیت کارمند و کارگر و محبت و پذیرش او ، ایجاد و حفظ امنیت خاطر او از کلیدهای حلّ معماسـت و اگر این آگاهی را به باور و سپس به یقین و عمل تبدیل کنند ، بسیاری از مشکلات اداری کارخانجات کاسته خواهد شد.

بی‌شک همه این مشـکلات برمی گردد به عـدم شـناخت انسان در مراحل رشـد او و نیز روش‌های ارتباط بین انسان‌ها در امور مختلف و ایجاد تفکر صحیح و منطقی بر اساس این شناخت.

برای شـناخت این انسـان کتـابی بهتر از قرآن حکیم سـراغ نـدارم و سـخنی والاـتر از سـخن پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومین (علیهم السـلام) نشـنیده‌ام و در جـامعه اسـلامی کشورمـان چه کسـانی را والاـتر و بهتر و قـدرتر از علمـاء و فضـلا و خطیبـان و نویسندگان اسلامی را می‌توان سراغ داشت.

و شما که در زمره علما و فضلای اندیشمند و ارزشمند کشور اسلامی‌مان هستید ، شما که به لطف خداوند متعال از هرگونه گرفتاری‌های دنیوی با استفاده از آیات و روایات معتبر و محکم ، پیر و جوان را از هر گروه و سنخی به پای سخن خود می‌نشانید ، شما که سخنانی را تحت عنوان امر به معروف و نهی از منکر با استفاده از آیات قرآن مجید و روایات ائمه معصومین (علیهم السلام) با سبقه تاریخی ۱۴۰۰ ساله بیان می‌کنید و این در حالی است که بسیاری از این مسائل را روان شناسی جدید در مکتب‌های مختلف با سابقه ۵۰ تا ۱۰۰ ساله خود در دنیای غرب به نام خود رقم می‌زنند و این خود نشانی از کمال و همه جانبه بودن مکتب اسلام است.

آری ، شما هم چنان قادر خواهید بود و ان شاء الله بر این قدرتتان افزوده خواهد گشت تا با استفاده از همین مباحث اسلامی و با لسانی که الطاف و قدرت خداوند در او ظاهر است ، در زمینه بهداشت روان در همه جنبه‌های آن از جمله مشکلات جوانان ، مشکلات مدیریت ، مشکلات روانی خانواده‌ها ، مشکلات روانی ناشی از مدارس ، مشکلات جنبی ، مشکلات اعتیاد ، بزه کاری ، دزدی ، قتل و... و در همه زمینه‌های مشابه در هر فرصت مناسبی از جمله صدا و سیما و جلسات ، مسئولین و کارگزاران را آگاه سازید.

باید عرض کنم متأسفانه تاکنون در جامعه ما هنوز بنابر این روش راست است که بگذاریم بیماری روانی ایجاد شود ، سپس به فکر چاره و درمان آن باشیم و آن هم در صورتی که متخصصین ما ؟ !

البته نیز جای خوشوقتی است که در زمینه پیشگیری در چند سال گذشته گام‌های کوچکی که قدم‌های بعدی و بزرگتر را نوید می‌دهد برداشته شده است ، اما بیم آن می‌رود که کندی این حرکت و همه گیر نشدن آموزش‌های بهداشت روان پرداخت غرامت سنگینی را بر دوش جامعه اسلامی تحمیل نماید.

در این زمینه سخن بسیار است و مجال اندک و بر بنده ببخشید که با قصد یادآوری و نیت قربت به خدای تعالی در جهت ادای وظیفه این مطلب با شما بازگو کردم. امید آن دارم که با موقعیتی که به لطف ایزد منان ایجاد شد ، گوشه ای از این حقایق را بازگو کرده باشم و نیز امید آن دارم که حضرتعالی در هر موقعیتی به خصوص در هفته بهداشت و روان (هفته آخر مهرماه ، ۲۴ لغایت ۳۰ مهرماه) رهنمودهای لازم را نصیب امت اسلامی‌مان بفرمائید و نیز سایر کارگزاران و خطیبان و دست‌اندرکاران را به این مهم هدایت فرمائید تا نفس‌های بیشماری بیمار نگردد و نمیرد و نسل‌های بیشمارتری بر اساس این نفس‌های سالم‌تر برقرار گردد. چرا که هر نفسی که از بین برود نسلی از بین خواهد رفت و اگر نفسی احیا شود ، نسلی احیاء گردد.و السلام علیکم و رحمة الله و برکاته

جواد بهادر خان

۱۵ / ۷ / ۷۲ ـ مشهد مقدس

۱. بهشت وجهنم

۱.بهشت

۱. صفات بهشت و بهشتیان

ـ منزه بودن بهشت از لغو و بیهودگی :

لا لَغْوٌ فیها وَ لا تَأْثیمٌ [طور/۲۳] .

منزّه بودن اهل آن :

قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ الَّذینَ هُمْ فی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ وَ الَّذینَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳ - ۱] .

علوّ و برتری بهشت :

فَهُوَ فی عیشَةٍ راضِیَةٍ فی جَنَّةٍ عالِیَةٍ [حاقه/۲۲ - ۲۱] .

وَ مَنْ یأْتِهِ مُومِناً قَدْ عَمِلَ الصّالِحاتِ فَأُولئِک لَهُمُ الدَّرَجاتُ الْعُلی [طه/۷۵] .

علو و برتری اهل آن :

وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنینَ [آل عمران/۱۳۹] .

۲. خوردنی های بهشتی

۱ ـ از همه نوع میوه آماده است :

وَ لَهُمْ فیها مِنْ کلِّ الثَّمَراتِ [محمد/۱۵] .

۲ ـ از انوع میوه‌هایی که میل دارند انتخاب می‌کنند :

وَ فَواکهَ مِمّا یشْتَهُونَ [مرسلات/۴۲] .

وَ فاکهَةٍ مِمّا یتَخَیرُونَ [واقعه/۲۰] .

۳ ـ دستیابی به میوه‌ها بسیار آسان است :

وَ ذُلِّلَتْ قُطُوفُها تَذْلیلًا [دهر/۱۴] .

قُطُوفُها دانِیةٌ [حاقه/۲۳] .

۴ ـ از هر نوع میوه‌ای دو نوع مختلف وجود دارد :

فیهِما مِنْ کلِّ فاکهَةٍ زَوْجانِ [الرحمن/۵۲] .

۵ ـ خوردنی‌های بهشت دائمی است :

أُکلُها دائِمٌ [رعد/۳۵] .

لا مَقْطُوعَةٍ وَ لا مَمْنُوعَةٍ [واقعه/۳۳] .

۶ ـ از انواع میوه‌ها و گوشت‌هایی که تمایل داشته باشند وجود دارد :

وَ أَمْدَدْناهُمْ بِفاکهَةٍ وَ لَحْمٍ مِمّا یشْتَهُونَ [طور/۲۲] .

۷ ـ از گوشت لذیذ پرنده‌ها از هر نوع بخواهند موجود است :

وَ لَحْمِ طَیرٍ مِمّا یشْتَهُونَ [واقعه/۲۱] .

۳. آشامیدنی های بهشتی

۸ ـ آب نهرهای بهشتی هرگز تغییر پیدا نمی‌کند :

أَنْهارٌ مِنْ ماءٍ غَیرِ آسِنٍ [محمد/۱۵] .

۹ ـ نهرهایی از شیر که هرگز مزه آن عوض نمی‌شود :

وَ أَنْهارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ یتَغَیرْ طَعْمُهُ [محمد/۱۵] .

۱۰ ـ نهرهایی از شراب که بهره‌مندان از آن لذّت می‌برند :

وَ أَنْهارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشّارِبینَ [محمد/۱۵] .

۴. مقایسه شراب های بهشتی ودنیوی

الف) شراب دنیا انسان را مست می‌کند و باعث دردسر و گیجی می‌شود ، امّا شراب بهشتی چنین نیست :

لا یصَدَّعُونَ عَنْها وَ لا ینْزِفُونَ [واقعه/۱۹] .

ب) شراب دنیا نجس و پلید است :

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُون [مائده/۹۰] .

امّا شراب بهشتی پاک و پاکیزه است :

وَ سَقاهُمْ رَبُّهُمْ شَراباً طَهُوراً [دهر/۲۱] .

ج) شراب دنیا یاوه‌گویی می‌آورد ، ولی شراب بهشتی چنین نیست :

لا یسْمَعُونَ فیها لَغْواً وَ لا کذّاباً [نبأ/۳۵] .

لا یسْمَعُونَ فیها لَغْواً وَ لا تَأْثیماً [واقعه/۲۵] .

۵. خصوصیات دیگر بهشت

۱۱ ـ هوای بهشت بسیار مطبوع است ، یعنی آفتاب سوزان و سرما را در آنجا نمی‌بینند :

لا یرَوْنَ فیها شَمْساً وَ لا زَمْهَریراً [دهر/۱۳] .

۱۲ ـ قصرهای بهشتی پاکیزه است :

وَ مَساکنَ طَیبَةً فی جَنّاتِ عَدْنٍ [توبه/۷۲] .

۱۳ ـ ظرف‌های زیبای بهشتی :

یطافُ عَلَیهِمْ بِصِحافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ أَکوابٍ [زخرف/۷۱] .

۱۴ ـ لباس‌های سبز رنگ بهشتی از حریر نازک و ضخیم :

وَ یلْبَسُونَ ثِیاباً خُضْراً مِنْ سُنْدُسٍ وَ إِسْتَبْرَقٍ [کهف/۳۱] .

۱۵ ـ زینت‌های بهشتیان از دستبندهای طلائی است :

یحَلَّوْنَ فیها مِنْ أَساوِرَ مِنْ ذَهَب [کهف/۳۱] .

۱۶ ـ تخت‌های بلند بهشتی :

فیها سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ [غاشیه/۱۳] .

۱۷ ـ بالش‌ها و متکاهای بهشتی :

وَ نَمارِقُ مَصْفُوفَةٌ [غاشیه/۱۵] .

۱۸ ـ فرش‌های بسیار عالی و زیبای بهشتی :

وَ زَرابِی مَبْثُوثَةٌ [غاشیه/۱۶] .

۱۹ ـ همسران پاک و پاکیزه بهشتی :

وَ حُورٌ عینٌ کأَمْثالِ اللُّولُو الْمَکنُونِ [واقعه/۲۳ – ۲۲] .

۲۰ ـ مأموران پذیرائی بهشتی :

وَ یطُوفُ عَلَیهِمْ وِلْدانٌ مُخَلَّدُونَ إِذا رَأَیتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُولُو مَنْثُوراً [دهر/۱۹] .

۲۱ ـ نعمت‌های بهشتی در تصوّر نمی‌گنجد :

وَ فيها ما تَشْتَهيهِ الْأَنْفُسُ وَ تَلَذَّ الْأَعْينُ [زخرف/۷۱] .

۶. خصوصيات اهل بهشت

طيب بودن اهل آن :

إِلَيهِ يصْعَدُ الْكلِمُ الطَّيبُ وَ الْعَمَلُ الصّالِحُ يرْفَعُهُ [فاطر/۱۰] .

منزّه بودن اهل آن :

قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ الَّذينَ هُمْ فى صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ وَ الَّذينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳ – ۱] .

علوّ و برترى بهشت و اهل آن :

فَهُوَ فى عيشَةٍ راضِيةٍ فى جَنَّةٍ عالِيةٍ [حاقه/۲۲ – ۲۱] .

وَ مَنْ يأْتِهِ مُومِناً قَدْ عَمِلَ الصّالِحاتِ فَأُولئِك لَهُمُ الدَّرَجاتُ الْعُلى [طه/۷۵] .

وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كنْتُمْ مُومِنينَ [آل عمران/۱۳۹] .

۲.جهنم

۱. خصوصيات جهنم

۱ ـ جهنم مكانى است كه هفت طبقه يا هفت در دارد :

وَ إِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعينَ لَها سَبْعَةُ أَبْواب [حجر/۴۴ – ۴۳] .

۲ ـ جهنم سر و صدا و خشم و خروش دارد :

إِذا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكانٍ بَعيدٍ سَمِعُوا لَها تَغَيظاً وَ زَفيراً [فرقان/۱۲] .

۳ ـ جهنم براى جهنّميان آورده مى‌شود :

وَ جىءَ يوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ [فجر/۲۳] .

۴ ـ جهنم داراى نگهبان است :

وَ قالَ لَهُمْ خَزَنَتُها أَ لَمْ يأْتِكمْ رُسُلٌ مِنْكمْ يتْلُونَ عَلَيكمْ آياتِ رَبِّكمْ [زمر/۷۱] .

۵ ـ نگهبانان جهنّم نوزده نفر هستند :

عَلَيها تِسْعَةَ عَشَرَ وَ ما جَعَلْنا أَصْحابَ النّارِ إِلاّ مَلائِكةً [مدثر/۳۱ – ۳۰] .

۶ ـ آتش دوزخ فوران دارد :

إِذا أُلْقُوا فيها سَمِعُوا لَها شَهيقاً وَ هِى تَفُورُ [ملك/۷] .

۷ ـ آتش دوزخ از شدت غضب نزديك است پاره پاره شود :

تَكادُ تَمَيزُ مِنَ الْغَيظِ [ملك/۸] .

۸ ـ آتش دوزخ هرگز خاموش نمى گردد :

كلَّما خَبَتْ زِدْناهُمْ سَعيراً [اسراء/۹۷] .

۹ ـ آتش دوزخ شعله مى كند :

كلاّ إِنَّها لَظى [معارج/۱۵] .

۱۰ ـ آتش دوزخ باطن را هم چون ظاهر مى‌سوزاند :

الَّتی تَطَّلِعُ عَلَی الْأَفْئِدَةِ [همزه/۷] .

۱۱ ـ در دوزخ مرگ نیست :

لا يقْضی عَلَيهِمْ فَيمُوتُوا [فاطر/۳۶] .

وَ يأْتيهِ الْمَوْتُ مِنْ كلِّ مَكانٍ وَ ما هُوَ بِمَيتٍ [ابراهيم/۱۷] .

۱۲ ـ عذاب جهنم بسيار پرمايه و غليظ است :

وَ مِنْ وَرائِهِ عَذابٌ غَليظٌ [ابراهيم/۱۷] .

۱۳ ـ سايه‌های جهنم نه خنک است نه مفيد :

وَ ظِلٍّ مِنْ يحْمُومٍ لا بارِدٍ وَ لا كريمٍ [واقعه/۴۴ - ۴۳] .

۲. اهل جهنم

۱۴ ـ جهنم احاطه و تسلط بر كافران دارد :

إِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحيطَةٌ بِالْكافِرينَ [توبه/۴۹] .

۱۵ ـ هر چه در جهنم می‌ريزند پر يا سير نمی‌شود :

يوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَ تَقُولُ هَلْ مِنْ مَزيدٍ [ق/۳۰] .

۱۶ ـ دوزخيان در غل و زنجير هستند :

وَ تَرَی الْمُجْرِمينَ يوْمَئِذٍ مُقَرَّنينَ فِی الْأَصْفادِ [ابراهيم/۴۹] .

۱۷ ـ از سوز آتش دوزخيان چهره‌ای عبوس و درهم كشيده دارند :

تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النّارُ وَ هُمْ فيها كالِحُونَ [مومنون/۱۰۴] .

۱۸ ـ لباس دوزخيان هم از آتش است :

لَهُمْ ثِيابٌ مِنْ نار [حج/۱۹] .

۱۹ ـ غذای دوزخيان چيزی نظير خار خشک است كه نه آنان را سير می‌كند نه فربه :

لَيسَ لَهُمْ طَعامٌ إِلاّ مِنْ ضَريعٍ لا يسْمِنُ وَ لا يغْنی مِنْ جُوعٍ [غاشيه/۷ - ۶] .

۲۰ ـ غذای دوزخيان همچون فلز گداخته در شكم‌ها می‌جوشد :

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ طَعامُ الْأَثيمِ كالْمُهْلِ يغْلی فِی الْبُطُونِ كغَلْی الْحَميم [دخان/۴۶ - ۴۳] .

۱. بهمن شروعی ديگر

۱. دين مدار

۱ ـ روز توحيد : وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقينَ إِماما [فرقان/۷۴] .

پايان عمر طاغوت ، عوض شدن مسير اطاعت‌های شرک

دُونِ اللّهها تمام شد.

نام خدا و ياد خدا زنده شد.

قانون خدا به ميدان آمد.

آرم تاج رفت ، کلمهاللّهبه میان آمد.
شاه رفت ، امام آمد.
متملقین وابسته رفتند ، جوانان گمنامحِزْبُ اللّهآمدند.
ترسوها رفتند ، شجاعان آمدند.
تفرقه رفت ، وحدت آمد.
۲ ـ روز عدل :
اموال غیرعادلانه برگردانده شد.
حقوق‌های غیرعادلانه تعدیل شد.
تقسیم عادلانه شروع شد.
رهبر عادل ، رئیس جمهور عادل ، رئیس مجلس عادل و قاضی عادل آمد.
۳ ـ روز نبوّت :
قرآن مهجور تلاوت شد ، جزء درس قرار گرفت ، عالم به قرآن به صحنه آمد.
قال الصادق (ع) ، قال رسول الله (ص) مطرح شد.
سنت او زنده شد.
۴ ـ روز امامت :
ثابت شد که اسلام می‌تواند حکومت کند.
نائب او بهترین حاکم است.
مستضعفان موعود خودشان را نشان دادند.
یاد امام زمان (ع) زیاد شد.
بوی حکومت امام زمان (ع) آمد.
الآن دیگر دنیا واقعا در انتظار فرج هستند.
اداره‌ها مسجد شدند.
نماز جمعه مطرح شد.
مساجد شلوغ شد.
اذان در هر سه وقت گفته شد.
نماز شب احیاء شد.
روزه‌خواری در جلو چشم‌ها برچیده شد.
حج زنده شد.
قِیاماً لِلنّاسِ [(مائده/۹۷)] شد.
وَ أَذانٌ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَی النّاسِ یَوْمَ الْحَجِّ الْأَکبَرِ أَنَّ اللّهَ بَرِیءٌ مِنَ الْمُشْرِکینَ وَ رَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ إِنْ تَوَلَّیتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّکمْ غَیرُ مُعْجِزِی اللّهِ وَ بَشِّرِ الَّذینَ کفَرُوا بِعَذابٍ أَلیم [(توبه/۳)] شد.
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّه [(انفال/۶۰)] عملی شد.

لِيجْزِی الَّذینَ أَساوا بِما عَمِلُوا [(نجم/۳۱)] مطرح شد.
إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِك [(هود/۴۶)] شد.
کی لا یکونَ دُولَةً بَینَ الْأَغْنِیاءِ مِنْکم [(حشر/۷)] عملی شد.
لَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرِینَ عَلَی الْمُومِنِینَ سَبِیلًا [(نساء/۱۴۱)] زنده شد.
لا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکمُ [(نساء/۵)] اجراء شد.
فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْکفْرِ [(توبه/۱۲)] اجراء شد.
لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکم [(آل عمران/ ۱۱۸)] شد.
أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُم [(فتح/۲۹)] رنگ و بو گرفت.
در شهرها صدها حوزه علمیه احیاء شد. حتی در مسجدسلیمان هزار دختر طلبه شدند.

۲. جوان

با چند نفر و چند قبضه اسلحه و افراد ناشی شروع کردیم و اکنون لشکرهای قوی و باتجربه تشکیل شد.
وزرا پخته شدند.
به دنیا گفتید جوان هم می‌تواند وزیر و معاون وزیر باشد ، ساده و بی‌تکلّف باشد.

۳. مردمی

فرمانده کل قوا ، نایب حضرت مهدی (ع) و ولی خدا استو
هدف جنگ ، دفاع و رضای خدا است.
پشتیبان ارتش ، مردم هستند.
محبوبیت ارتش
عمومی شدن ارتش
ابتکارات و طرّاحی‌های ارتش
مکتبی شدن ارتش ، سرباز و سرهنگ در کنار هم قرار گرفتند.
سرباز دکور بود ، ترسو بود ، اجباری بود ، با رضای والدین نبود ، ولی امروز سرباز هدف‌دار است ، شجاع است ، عاشق است و با رضایت والدین است.

۴. بدون تبعیض

زن در کنار مرد شهید می‌شود ، نماز جمعه می‌رود ، درس می‌خواند ، با پوشش ، خودنمائی را کنار زده؛ به جای رقص ، برای رزمنده لباس می‌بافد ، به جای اینکه دنبال طلا برود ، طلای خود را می‌دهد ، با مهریه کم به خانه شوهر می رود ، به دنبال شوهر مؤمن است ، فساد و تظاهر به آن را با عبادت عوض کرده است و...
همان لباس بسیجی و پاسدار را رجائی هم می پوشد.

همان خونی که رزمنده می‌دهد ، رئیس جمهور و نخست وزیر ، وکیل و آیت الله اشرفی و مدنی و... هم می‌دهند.
و همان غذایی که مسئولین می‌خورند ، پاسدار و کشاورز هم می‌خورد.

۵. فهمیده

فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [(حشر/۱۹)] نیستندفَرَجَعُوا إِلى أَنْفُسِهِمْ [(انبیاء/۶۴)] شدند.
فهمیدند مبتکرند
فهمیدند قوی هستند.
فهمیدند انسانند.
فهمیدند که می‌فهمند.
از غفلت‌ها هوشیار شدند.
تفرقه‌ها به همبستگی تبدیل شده است.

۶. باعزت

نفوذناپذیری : نه بمب‌ها ، نه ترکش‌ها ، نه شهید دادن‌ها ، نه انفجارها ، نه جنگ ، نه توطئه ، نه گرانی ، نه فرار چند متخصص ، نه ترور کور ، نه آدم‌ربائی ، نه تبلیغات خارجی ، نه تهدیدها ، در اراده ملت خلل ایجاد نمی کند ، بر عکس تحقیر آمریکا ، رسوائی شوروی ، گیجی اروپا ، دست و پا زدن شاخه را به دنبال داشته است ، و خلاصه همان‌گونه که گفتیم امام دنیا شده‌ایم ، روزنه امید شده‌ایم و امروز وظیفه ما حفاظت و تکمیل و صبر است.

۷. متحوّل

جهاد سازندگی هزارها مدرسه ، درمانگاه ، پل و چاه و...ساخته است.
سپاه صدها هزار جوان را ساخت و می‌سازد.
بنیاد مستضعفان سودها را از سرمایه‌داران فراری گرفت و در اختیار امام قرار داد و در تدارک خانه‌سازی و... است.
سوادآموزی صدها کلاس در جبهه‌ها ، صدها کلاس در پادگان‌ها ، کارخانه‌ها ، مساجد ، تکایا و...برپا کرد.

۱. بیعت در اسلام

۱. مفهوم بیعت

۱ ـ قرار داد اطاعت و حمایت و عقد لازم است و شکستن آن حرام است و لذا رأی را می توان پس گرفت ، اما بیعت را هرگز.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بَايَعَنِی الْقَوْمُ الَّذِينَ بَايَعُوا أَبَا بَكرٍ وَ عُمَرَ وَ عُثْمَانَ عَلَی مَا بَايَعُوهُمْ عَلَيهِ فَلَمْ يكنْ لِلشَّاهِدِ أَنْ يخْتَارَ وَ لَا لِلْغَائِبِ أَنْ يرُدَّ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶] .

۲. شرایط بیعت

۱ ـ بیعت باید با مطالعه باشد نه با دستپاچگی.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَمْ تَكنْ بَيعَتُكمْ إِياى فَلْتَةً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۶] .
بیعت شما با من بی رویه و بی تدبر و ناگهانی نبود.
۲ ـ بیعت اختیاری باشد (از کودک ، دیوانه و مجبور صحیح نیست.) [معالم المدرسین ، ج ۱ ، ص۱۵۷] .
۳ ـ با لایق و کسی که اهلیت دارد بیعت کند. (بیعت با متجاهر به فسق جایز نیست)
۴ ـ در موضوع صحیح بیعت کند. (برای انجام گناه جایز نیست)
۵ ـ در آیه ۱۲ ممتحنه در شرایط بیعت النبی (ص) با زنان می خوانیموَ لا یعْصینَک فی مَعْرُوفٍبااینکه حضرت معصوم است.
۱ ـ همین که برنامه یا هدف عوض شد بیعت تازه مفید است. مثلا : پیامبر با حدود ۱۴۰۰۰ نفر به قصد عمره تا چند میلی مکه در سال ۶ هجری آمدند و همین که مانع شدند و برنامه عمره به هم خورد.پیامبر (ص) به زیر درخت رفت و بار دیگر برای برنامه جدید از مردم بیعت گرفت که آیات بیعت در سوره فتح در آن ماجرا نازل شد.
شرکت زنان
۱ ـ روز فتح مکه مردم با دست دادن بیعت می کردند ، ولی پیامبر اکرم (ص) دست مبارکشان را در ظرف آبی فرو کردند و زنان برای بیعت دست در آن ظرف قرار می دادند و این بیعت با زنان بود.
۲ ـ قَالَ الْجَوَادُ (ع) : کانت مبایعة رسول الله (ص) النساء أن یغمس یده فی إناء فیه ماء ثم یخرجها و تغمس النساء بأیدیهن فی ذلک الإناء بالإقرار و الإیمان بالله و التصدیق برسوله علی ما أخذ علیهن [تحف‌العقول ، ص۴۷۵] .

۳. انواع بیعت

۱. بیعت حضرت رسول الله (ص)
۱. بیعت رضوان
لَقَدْ رَضِىَ اللّهُ عَنِ الْمُومِنينَ إِذْ يبايعُونَک تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ ما فی قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّکينَةَ عَلَيهِمْ وَ أَثابَهُمْ فَتْحاً قَريباً وَ مَغانِمَ كثيرَةً يأْخُذُونَها وَ كانَ اللّهُ عَزيزاً حَكيماً [فتح/۱۹ – ۱۸] .
ـ در ماجرای حدیبیه شایع شد که نماینده رسول الله (عثمان بن عفان) دستگیر و توقیف یا کشته شده. پیامبر (ص) زیر درختی رفت تا از مردم پیمان وفا داری در جنگ بگیرد. مردم با صداقت زیر همان درخت با حضرت بیعت کردند. آیه نازل شد که چهار اثر بر این بیعت بار شد :
الف : رَضِى اللّهُ عَنِ الْمُومِنينَ
ب : فَأَنْزَلَ السَّکينَةَ
ج : فَتْحاً قَريباً
د : مَغانِمَ كثيرَةً
نام آن بیعت رضوان است ، چونرَضِى اللّهُدر آیه است کهرِضْوانٌ مِنَ اللّهِ أَكبَرُ [توبه/۷۲] .
۴ ـ عن سهل بن سعد ، قال : " بایعت النبی انا و ابوذر و عبادة بن الصامت و ابو سعید الخدری و محمد بن مسلمة و سادس

علیان لا تأخذنا فی الله لومة لائم و اما السادس فاستقا به فاقاله " [صح ، ج ۱ ، ص۱۵۱۶] .

۲. حدیبیه

۲ـ عن جابر قال : " کنا یوم الحدیبیه الفا و اربعمأة فبایعناه و عمر آخذ بیده تحت الشجرة و هی سمرة و قال : بایعناه علی ان لا نفر و لم نبایعه علی الموت " [صح ، ج۳ ، ص۱۴۳۸] .

۳. بیعت النساء

۱ـ یا أَیهَا النَّبِی إِذا جاءَک الْمُومِناتُ یبایعْنَک عَلی أَنْ لا یشْرِکنَ بِاللّهِ شَیئاً وَ لا یسْرِقْنَ وَ لا یزْنینَ وَ لا یقْتُلْنَ أَوْلادَهُنَّ وَ لا یأْتینَ بِبُهْتانٍ یفْتَرینَهُ بَینَ أَیدیهِنَّ وَ أَرْجُلِهِنَّ وَ لا یعْصینَک فی مَعْرُوفٍ فَبایعْهُنَّ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحیمٌ [ممتحنه/۱۲] .

۲. بیعت با حضرت علی (ع)

۱ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّکمْ بَایعْتُمُونِی عَلَی مَا بُویعَ عَلَیهِ مَنْ کانَ قَبْلِی وَ إِنَّمَا الْخِیارُ لِلنَّاسِ قَبْلَ أَنْ یبَایعُوا [إرشاد مفید ، ج ۱ ، ص۲۴۳] .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَبَایعْتُمُونِی مُخْتَارِینَ وَ بَایعَنِی فِی أَوَّلِکمْ طَلْحَةُ وَ الزُّبَیرُ طَائِعَینِ غَیرَ مُکرَهَینِ [إرشاد مفید ، ج ۱ ، ص۲۴۴] .

۳ـ علی (ع) : ایها الناس! فانکم دعوتمونی الی هذه البیعة فلم اردکم عنها ثم بایعتمونی علی الامارة و لم أسألکم ایاها... [نهج السعاده ، ج۲ ، ص۶۶] .

۴ـ علی (ع) : فی جواب من سأله علی ما قاتلت طلحة و الزبیر ؟ قال قاتلتهم علی یقضهم بیعتی و قتلهم شیعتی من المؤمنین [لسعا ، ج ۱ ، ص۳۷۵] .

۵ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : تَکأْکأْتُمْ عَلَی تَکأْکو الْإِبِلِ الْهِیمِ عَلَی حِیاضِهَا حِرْصاً عَلَی بَیعَتِی حَتَّی خِفْتُ أَنْ یقْتُلَ بَعْضُکمْ بَعْضاً [إرشاد مفید ، ج ۱ ، ص ۲۶۰] .

۶ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : دَعُونِی وَ الْتَمِسُوا غَیرِی فَإِنَّا مُسْتَقْبِلُونَ أَمْراً لَهُ وُجُوهٌ وَ أَلْوَانٌ لَا تَقُومُ لَهُ الْقُلُوبُ وَ لَا تَثْبُتُ عَلَیهِ الْعُقُولُ وَ إِنَّ الْآفَاقَ قَدْ أَغَامَتْ وَ الْمَحَجَّةَ قَدْ تَنَکرَتْ.ً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۶] .

۳. بیعت در عصر غیبت معصوم (ع)

۱ـ مسئله ولایت فقیه سفارش شخص حضرت مهدی (عج) است که فرمود :

وَ أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِیهَا إِلَی رُوَاةِ حَدِیثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِی عَلَیکمْ وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ [الغیبة طوسی ، ص ۲۹۰] .

قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْکرِی (ع) : أَمَّا مَنْ کانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِناً لِنَفْسِهِ حَافِظاً لِدِینِهِ مُخَالِفاً عَلَی هَوَاهُ مُطِیعاً لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ یقَلِّدُوهُ [إحتجاج ، ج ۲ ، ص۴۵۸] .

بنا بر این بیعت با امام نصب امام نیست ، تأکید بر وفا داری است.

۴. آثار شکستن بیعت

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ لا یکلِّمُهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لا یزَکیهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ رَجُلٌ بَایعَ إِمَاماً لَا یبَایعُهُ إِلَّا لِدُنْیا إِنْ أَعْطَاهُ مِنْهَا مَا یرِیدُهُ وَفَی لَهُ وَ إِلَّا کفَّ وَ رَجُلٌ بَایعَ رَجُلًا بِسِلْعَةٍ بَعْدَ الْعَصْرِ فَحَلَفَ بِاللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَقَدْ أَعْطَی بِهَا کذَا وَ کذَا فَصَدَّقَهُ وَ أَخَذَهَا وَ لَمْ یعْطِ فِیهَا مَا قَالَ وَ رَجُلٌ عَلَی فَضْلِ مَاءٍ بِالْفَلَاةِ یمْنَعُهُ ابْنَ السَّبِیلِ [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص۱۰۶] .

مقاتله با ناکثین

۱ ـ اگر امت بیعت کرد و کسانی سرباز زدند ، باید با آن افراد بر خورد کرد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِنِ اجْتَمَعُوا عَلَى رَجُلٍ وَ سَمَّوْهُ إِمَاماً كانَ ذَلِک لِلَّهِ رِضًا فَإِنْ خَرَجَ عَنْ أَمْرِهِمْ خَارِجٌ بِطَعْنٍ أَوْ بِدْعَةٍ رَدُّوهُ إِلَى مَا خَرَجَ مِنْهُ فَإِنْ أَبَى قَاتَلُوهُ عَلَى اتِّبَاعِهِ غَيرَ سَبِيلِ الْمُومِنِينَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶] .

البته مقاتله غیر از قتل است؛ یعنی اگر آنها دست به کار شدند ، شما هم آنها را از بین ببرید.

شکستن بیعت

۱ ـ فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّما ينْكُثُ على نَفْسِهِ [فتح/۱۰] .

۲ ـ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : " فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كفَرُوا ثُمَّ ازْدادُوا كفْراً لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ " (آل عمران/۹۰) قَالَ نَزَلَتْ فِی فُلَانٍ وَ فُلَانٍ وَ فُلَانٍ آمَنُوا بِالنَّبِی (ص) فِی أَوَّلِ الْأَمْرِ وَ كفَرُوا حَيثُ عُرِضَتْ عَلَيهِمُ الْوَلَايةُ حِينَ قَالَ النَّبِی (ص) مَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِی مَوْلَاهُ ثُمَّ آمَنُوا بِالْبَيعَةِ لِأَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) ثُمَّ كفَرُوا حَيثُ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَلَمْ يقِرُّوا بِالْبَيعَةِ ثُمَّ ازْدَادُوا كفْراً بِأَخْذِهِمْ مَنْ بَايعَهُ بِالْبَيعَةِ لَهُمْ فَهَؤُلَاءِ لَمْ يبْقَ فِيهِمْ مِنَ الْإِيمَانِ شَیءٌ " [كافی ، ج۱ ، ص۴۲۰] .

۳ ـ در دوزخ برای ناکثین جایگاه خاصی است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ فِی النَّارِ لَمَدِينَةً يقَالُ لَهَا الْحَصِينَةُ أَ فَلَا تَسْأَلُونِّی مَا فِيهَا فَقِيلَ وَ مَا فِيهَا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ ؟ فَقَالَ : فِيهَا أَيدِی النَّاكثِينَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۳] .

۴ ـ سئل علی (ع) : " علی ما قاتلت طلحه و الزبير ؟ قال (ع) : قاتلتهم علی نقضهم بيعتی و قتلهم شيعتی من المؤمنين " [ميزان الحكمه از نهج السعادة] .

۵ ـ درکتاب بحارالانوار جلد ۶۴ ، صفحه ۱۸۱ به بعد روایاتی در اینکه شکستن بیعت از گناهان کبیره است ، آورده است.

حضرت امیر (ع) در نامه ۷ نهج البلاغه می فرماید : " کسی که از بیعت سرباز زند عیب جو است و کسی که تردید کند منافق است " .

الْخَارِجُ مِنْهَا طَاعِنٌ وَ الْمُرَوِّی فِيهَا مُدَاهِنٌ [نهج‌البلاغه ، نامه ۷] .

۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يجِیءُ كلُّ نَاكثٍ بَيعَةَ إِمَامٍ أَجْذَمَ حَتَّى يدْخُلَ النَّارَ [كافی ، ج۲ ، ص۳۳۷] .

۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ فِی النَّارِ لَمَدِينَةً يقَالُ لَهَا الْحَصِينَةُ أَ فَلَا تَسْأَلُونِّی مَا فِيهَا ؟ فَقِيلَ : وَ مَا فِيهَا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ ؟ فَقَالَ : فِيهَا أَيدِی النَّاكثِينَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۳] .

۱. بیماری

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كفَى بِالسَّلَامَةِ دَاءً [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۷] .

آری ، بدنی که مریض نمی‌شود در اصل مریض است ، زیرا قادر بر مبارزه با میکروب نیست. ارتش که نجنگد ضعیف می‌شود.

۲ ـ قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رب داء انقلب دواء [غررالحكم ، ص۴۸۴] .

۳ ـ قال الأمير (ع) : رُبّما كان داء شفاء

خون دماغ گاهی جلو سکته را می گیرد ، کورک کثافت خون را جلوگیری می کند ، گلودرد ، آپاندیس و زکام ، دفع بلا می کند.

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَكرَهُوا أَرْبَعَةً فَإِنَّهَا لِأَرْبَعَةٍ لَا تَكرَهُوا الزُّكامَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ لَا تَكرَهُوا الدَّمَامِيلَ فَإِنَّهَا أَمَانٌ مِنَ الْبَرَصِ وَ لَا تَكرَهُوا الرَّمَدَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنَ الْعَمَى وَ لَا تَكرَهُوا السُّعَالَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنَ الْفَالِجِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۱۰] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا كمَيلُ صِحَّةُ الْجَسَدِ مِنْ قِلَّةِ الطَّعَامِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۱۹] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَشَدُّ مِنَ الْفَاقَةِ مَرَضُ الْبَدَنِ وَ أَشَدُّ مِنْ مَرَضِ الْبَدَنِ مَرَضُ الْقَلْبِ أَلَا وَ إِنَّ مِنْ صِحَّةِ الْبَدَنِ تَقْوَى الْقَلْبِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸۸] .

۱. بیمه

۱. تاریخ بیمه در اسلام

۱ – یکی از علل پیدایش بیمه خطرات ناشی از اختراعات و صنایع بود ، مثلا با اختراع قطار بیمه قطار به وجود آمد.

۲ – سابقه بیمه‌های حمایتی را در ادیان آسمانی می‌توان یافت که فطرت نوع دوستی و جامعه گرائی را در انسان ها شکوفا کرده است.

۳ – بیمه شکل جدید ریشه اقتصادی دارد. با پیشرفت صنایع نقش کارگران چشم گیر شد و کارگران در مجموع با نوعی فقر و تهیدستی مواجه بودند و این خود منشأ اعتراضات و اعتصابات بود و به این دلیل دنیای ماشینی بیمه را ضروری یافت

۴ – عده‌ای هم ریشه بیمه را در جنگ های پرخسارت قرن بیستم می دانند.

۵ – حدود ۳۰۰۰ سال پیش در میان بابلی ها که جاده‌ها نا امن بود ، نوعی بیمه قراردادند که به کسانیکه در جاده‌ها خسارتی وارد می‌شود جبران شود.

۶ – در قدیم برای خانواده‌های کشته داده در جنگ و بازنشستگان ارتش نوعی بیمه بوده است.

۷ – قبل ازبعثت پیامبر (ص) پیمانی به نام حلف الفضول بود که نوعی بیمه بود برای فقیران و ورشکستگان. پیامبر (ص) فرمود " من شاهد پیمانی بودم که بسیار برای من محبوب بود و دوست دارم در اسلام هم باشد "

۸ – در قرون وسطی برای صاحبان کشتی که به آنها خسارت وارد می‌شد وامی قرار می دادند.

۹ – بیمه دریائی با سابقه‌ترین بیمه است و خیال این که ایتالیائی ها مبتکر آن هستند باطل است.

۱۰ – بیمه عمر برای نخستین بار در سال ۱۵۸۳در انگلستان درست شد.

۱۱ – در سال ۱۶۰۱ بیمه دریائی و در سال ۱۶۶۶ بیمه آتش سوزی ، پس از آتش سوزی مهیبی که در لندن رخ داد بوجود آمد.

۱۲ – بیمه در سال ۱۳۱۴ شمسی در ایران تاسیس و قبلا موسسات روسی و انگلیسی دفاتر بیمه در ایران داشتند.

۱۳ – بیمه بهداشت برای اولین بار در آلمان شروع شد و از جنگ جهانی اول در سایر کشورها هم متداول گردید ، در بعضی از کشورها بیمه بهداشت اجباری است.

۱۴ – بیمه بیکاری در قرن ۱۹ در اروپا پیداشد.

۱۵ – قانون بیمه کارگران در ایران ۲۹ آبان ۱۳۳۲ شمسی در مجلس آن زمان تاسیس شد که تمام کارگران کارخانجات و موسسات اقتصادی – معدنی را شامل می‌شد.

۲. جایگاه بیمه در اسلام

۱ – انسان که :

إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَةً [بقره/۳۰] .

وَ لَقَدْ کَرَّمْنا بَنِی آدَمَ [اسراء/۷۰] .

وَ فَضَّلْناهُمْ عَلی کَثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضِیلًا [اسراء/۷۰] .

فَإِذا سَوَّیْتُهُ وَ نَفَخْتُ فِیهِ مِنْ رُوحِی [حجر/۲۹] .

سَخَّرَ لَکُمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ [لقمان/۲۰] .است ، اگر شناخته شود همه چیز را فدای او می کنیم.

۲ – در مسائل اجتماعی لزوم تامین اجتماعی مطرح است : وَ ما لَکُمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ [نساء/۷۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ رَجُلًا یـنَادِی یا لَلْمُسْلِمِینَ فَلَمْ یجِبْهُ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

۳ – اساس بیمه داشتن امنیت شغلی است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص ۲۸۰] .

۴ ـ تامین اجتماعی در اسلام بر اساس جهان بینی خاصی که قبول وحدت و یکپارچگی نوع بشر است تنظیم شده است و قشر خاصی مورد نظر نیست.

بَعْضُکمْ مِنْ بَعْضٍ [آل عمران/۱۹۵] .

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِمَّا أَخٌ لَک فِی الدِّینِ [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْخَلْقُ عِیالُ اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

۵ – اسلام جامعه رایک پیکر و افراد را اعضای این پیکر می داند :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِمَّا أَخٌ لَک فِی الدِّینِ وَ إِمَّا نَظِیرٌ لَک فِی الْخَلْقِ [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی [مائده/۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ فِی عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِی عَوْنِ أَخِیهِ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۴۵۳] .

۶ – در اسلام تامین قسمتی به عهده حکومت و قسمتی به دوش مردم است.

۷ – بخشی از بودجه حکومت اسلامی که شامل زکات ، خمس ، خراج ، جزیه ، انفال ، اموال بی صاحب ، تبرعات می باشد ، پشتوانه بیمه اجتماعی است.

۸ – انواع بیمه‌ها : بیمه کسر درآمد : مستحقین خمس و زکات ، بیمه در راه ماندگان : ابن سبیل

بیمه بازخرید بردگان : آزادی بردگان از بودجه دولت ، بیمه ورشکستگی : غارمین

۹ – غیر از درآمدهای دولتی ، حاکم شرع حق دارد برای تعادل مالیات وضع کند.

۱۰ – در آیه زکات :

إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکینِ وَ الْعامِلِینَ عَلَیها وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَ وَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ فَرِیضَـةً مِنَ اللّهِ وَ اللّهُ عَلِیمٌ حَکیمٌ [توبه/۶۰] .

در مواردی " ل " آمده : لِلْفُقَراءِو در مواردی " فی " آمدهفِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِینَاست ، شایدلِلْفُقَراءِمال باید به دست آنهابرسد اما وفِی الرِّقابِبدست دولت در این راه خرج شود.

۳. بیمه درفقه اسلامی

بیمه ، عقد و معامله‌ای است مستقل ، یعنی مثل سائر معاملات نیاز به ایجاب و قبول دارد.

۲ – قاعده کلی اوفوا بالعقودشامل این قراداد بیمه می‌شود و اصل در معاملات صحت است ، مگر دلیلی برای مورد خاصی داشته باشیم.

بنابراین لازم نیست بیمه داخل در بیع و اجاره و... باشد ، تا صحیح باشد بلکه قراردادی است که لازم الوفاء است.

اشکال : در بیمه یکی از دو طرف که ماهیانه یا سالیانه مبلغی میدهد معلوم است ، ولی مبلغ بیمه گر (در صورت بروز خسارت) ، معلوم نیست و چون دو طرف روشن نیست یک نوع غرر است ؟

پاسخ : بیمه تبادل دو مبلغ نیست تا نیازی به تعیین باشدف بلکه ماهیت بیمه مبلغ معین از یک طرف و تعهد وتامین و ایجاد روحیه و روان آرامش از طرف دیگر است ، بنابراین پول در برابر کسب اطمینان و تامین است نه پول در برابر پول ، تا نیاز به تعیین دقیق داشته باشد ، بنابراین مشموللا تَأْكلُوا أَمْوالَكمْ بَینَكمْ بِالْباطِلِ [بقره/۱۸۸] .

نمی‌شود. مطهری می‌فرماید : نظر علمای فعلی نیز همین است که بیمه معامله‌ای مستقل است که شرائط عامهٔ بلوغ و اختیار و عقل و... را دارد و موانع فساد و بطلان را هم اگر نداشت کاملا قرارداد عقلائی والمومنون عند شروطهم (قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُومِنُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ [تهذیب الأحكام ، ج۷ ، ص۳۷۱] .) است.

۳ – آری بیمه یک معامله است که انسان در مقابل یک تامین روحی و روانی پول می‌دهد. [بیمه استاد و شهید مطهری] .

۴ – بیمه عقد و پیمان است و عقد لازم است چون اصل لزوم عقود است. و خیار یک قرارداد مجددی است که روی عقد گذاشته می‌شود ، معنای عقدلازم آن است که یک طرفه نمی‌توان آن را بهم زد.

۵ – بیمه نوعی از ضمان است و ضامن خسارت در برابر ضمانت پول می گیرد و ادله ضمان را میتوان شامل بیمه نیز دانست ، گرچه ضمان‌ها معمولا مربوط به مال انسان در دست دیگری است ، ولی در بیمه انسان ضامن مال کسانی می‌شود که مال در دست خودشان تلف می‌شود.

۶ – دیه بر عاقله یک نوع بیمه است ، زیرا عاقله ورثه ذکوری است که از ناحیه پدر به انسان انتساب داشته باشند (برادرها و عموها) ، چون این طبقه هستند که روزی که انسان بمیرد ارث می‌برند پس اکنون که با مردن ارث می‌برند در عوض باید دیه خسارات غیر عمدی را بپردازد. گرچه انسان قرادادی نبسته ولی شارع این تعهد را میان انسان و بستگان آورده که در برابر ارث خوری متعهد خسارات انسان نیز بشوند. دیه بر عاقله یک نوع بیمه اجباری است از طرف اسلام و احتمال ارث بردن در برابر احتمال خسارت کشیدن است. [بیمه استاد مطهری] .

۷ – ضمان جریره یک نوع بیمه است زیرا دو نفر عقدی برقرار می‌کنند که هر یک خسارتی غیر عمدی بر شخصی وارد کردند ، دیگری تمام یا نصف آن خسارت را بپردازد ، این ضمان جریره در اسلام امضاء شده است اگر خسارت غیر عمدی وارد و انسان عاقله و ضامن جریره نداشت. ولی معتق داشت ، دیه بر معتق است ، یعنی اگر خسارت وارد کننده زمانی برده کسی بوده و آن کس او را آزاد کرده و بعد از آزادی خسارتی زده است باید معتق خسارت را بپردازد و گرنه امام باید بپردازد. [بیمه استاد مطهری] .

۴. انواع بیمه

بیمه دو نوع است الف) از صندوقی به خسارت دیده کمک می‌کنند و بعد کم کم می گیرند.

ب) از اول ماهیانه می گیرند برای خسارت احتمالی بعدی.

۵. منابع تأمین اجتماعی

۱ - نفقه به افراد واجب النفقه ۲ - کفارات ۳ - نذورات ۴ - وقف ۵ - صدقات ۶ - وصیت ۷ - ارث ۸ - احسان و انفاق و اطعام ۹ - قرض الحسنه ۱۰ - رسیدگی به اطفال بی پناه و گمشده ۱۱ - سکنی و عمری و رقبی.

۶. بیمه معنوی

۱ - استعاذه یک بیمه است :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أعوذ بالله من إنسان سوء و جار سوء و قرین سوء و یوم سوء و ساعة سوء [مصباح المتهجد ، ص۱۰۳] .

۲ - نیت خالص و توحید بیمه است :

قَالَ اللَّهُ تَعَالَی : کلِمَةُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِی مَنْ دَخَلَ حِصْنِی أَمِنَ عَذَابِی [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۰۸] .

۳ - رهبری معصوم بیمه است :

قَالَ اللَّهُ تَعَالَی : ولایة علی بن أبی طالب (ص) حصنی فمن دخل حصنی أمن ناری [معانی الأخبار ، ص۳۷۱] .

۴ - دعا بیمه است :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِی مِنْ کلِّ آفَةٍ [تهذیب الأحکام ، ج۱ ، ص۱۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِی وَ ارْحَمْنِی [کافی ، ج۳ ، ص۱۸۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اللَّهُمَّ احْفَظْنِی بِحِفْظِ الْإِیمَانِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۲۵] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ سَدِّدْنِی لِأَنْ أُعَارِضَ مَنْ غَشَّنِی بِالنُّصْحِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۵ - صدقه بیمه است

۶ - عقیقه بیمه است

۷ - حج بیمه است :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْحَجُّ ینْفِی الْفَقْرَ [الدعوات ، ص۱۲۷] .

۸ - پرهیز از نگاههای ممنوع بیمه است :

قُلْ لِلْمُومِنِینَ یغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ [نور/۳۰] .

تاروحتان پاک بماند.

۹ - روزه بیمه است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صُومُوا تَصِحُّوا [الدعوات ، ص۷۶] .

۱۰ - ازدواج بیمه است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ أَحْرَزَ نِصْفَ دِینِهِ [أمالی طوسی ، ج۱۸ ، ص۵۱۸] .

لِتَسْکنُوا إِلَیها [روم/۲۱] .

۱۱ - قصاص بیمه است : وَ لَکمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ [بقره/۱۷۹] .

۱۲ - زکات بیمه است :

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : حَصِّنُوا أَمْوَالَكمْ بِالزَّكاةِ [كافی ، ج۴ ، ص ۶۱] .

۱۳ – گرفتن شاهد و کاتب و محضر و انگشت نگاری و... بیمه است.

۱۴ – استعاذه : إِنِّی أُعِیذُها بِک وَ ذُرِّیَتَها مِنَ الشَّیطانِ الرَّجِیم [آل عمران/۳۶] .

۱۵ ـ نماز : إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْکرِ [عنکبوت/۴۵] .

۱۶ ـ حجاب : فَیطْمَعَ الَّذِی فِی قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲] .

۱۷ ـ تلاوت قرآن : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَصِّنُوا أَمْوَالَکمْ وَ فُرُوجَکمْ بِتِلَاوَةِ سُورَةِ النُّورِ [ثواب الأعمال ، ص۱۰۹] .

۷. نقش بیمه براساس بسیج تعاون عمومی

الف) به عنوان یک بازوی معین برای مدیریت کشور است :

۱ – خسارات ناشی از حوادث و سوانح طبیعی از قبیل سیل ، زلزله ، طوفان.

۲ – کمک به تداوم جریان فعالیت‌های تولیدی و اقتصادی و عمرانی از طریق جبران خسارت پیش بینی نشده در مسیر کار.

۳ – برقراری پوششهای حمایتی اقشار آسیب‌پذیر از طریق تعاون و خودیاری همین اقشار مانند : بیمه کارکنان دولت ، بیمه دانش آموزان و فرهنگیان ، بیمه سرنشینان اتوبوسها و مینی بوسهای بین شهری ، بیمه مانده بدهکار وام گیرندگان و...

۴ – کمک به حفظ سرمایه‌های ملی و اموال از طریق عرضه توصیه‌های ایمنی و بهسازی مخاطرات قابل کنترل.

ب) تاثیر بر کاهش مسائل و معضلات اجتماعی :

۱ – بیمه دیه برای تامین مالی مصدوم و یا خانواده‌ای که سرپرست خود را از دست داده است ، جلوگیری از به زندان افتادن و بی سرپرست شدن خانواده مقصر حادثه‌ای که از توانائی لازم برای پرداخت دیه برخوردار نیست.

۲ – بیمه‌های عمر و حوادث و درمانی برای جلوگیری از شدت لطمات اقتصادی وارده به معیشت عادی خانواده بر اثرات فوت یا صدمات جانی ناشی از حوادث و بیماریها.

۳ – کمک در پیشگیری از بروز مشکلات و معضلات فرهنگی ، اجتماعی که ممکن است به شکل مختل و در نتیجه به هم خوردن توازن اقتصادی خانواده‌ها بویژه در سطح اقشار آسیب‌پذیر پدیدار گردد.

۸. پیشنهادات و انتقادات

به لحاظ بافت دولتی بودن این شرکتها بعضا برخوردها با اربابان رجوع مناسب نمی‌باشد.

ساختمانهای مرکزی و ستادی بیمه‌ها دارای نمازخانه می‌باشد که نماز اول وقت برگزار می‌شود بجز بیمه البرز که ساعت ۱۲ و نیم نماز جماعت برگزار می‌شود. توصیه شود که مدیران ارشد و مدیران میانی در نماز جماعت اول وقت شرکت بنمایند و کارکنان زیر مجموعه خود را هم ترغیب به نماز اول وقت بنمایند.

اسراف در شرکتهای بیمه زیاد است (مصرف کاغذ ، برق ، آب ، ...)

از بودجه تبلیغات شرکتها که نسبتا بودجه خوبی هم هست در زمینه کارهای فرهنگی و بویژه فرهنگ بیمه برای عموم استفاده مطلوب نمی‌شود.

در جهت ارائه طرحهای مردمی و ارزان قیمت (چند نمونه را بیمه ایران انجام داده) که کمک به اقشار آسیب‌پذیر را در بر

می گیرد اقدامات جدی می‌طلبد.

از بودجه تبلیغات می‌توان در جهت چاپ کتابهای نماز ، امر بمعروف ، ... حتی با آرم بیمه‌ها ، استفاده مطلوب را برد.

در وقت نماز بعضا جلساتی تشکیل می‌شد ، توصیه شود که کلیه جلسات در وقت نماز تمام شود.

به مناسبت‌های مختلفی که شرکتهای بیمه دارند در کنار هدایای تبلیغی کتاب نماز هم هدیه بشود.

بافرادی که دچار حادثه می‌شوند به هنگام پرداخت خسارت ، چک خسارت به همراه کتاب نماز یا... داده شود.

۱. بینش موحد از دیدگاه قرآن

۱. جهان هستی

۱ ـ نیکوست : أَحْسَنَ کلَّ شَیءٍ خَلَقَهُ [سجده/۳۷] .

۲ ـ زیر نظر است : وَ یعْلَمُ ما فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ ما تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلاّ یعْلَمُها وَ لا حَبَّةٍ فی ظُلُماتِ الْأَرْضِ وَ لا رَطْبٍ وَ لا یابِسٍ إِلاّ فی کتابٍ مُبین [انعام/۵۹] .

۳ ـ مورد توجه است : وَ ما کنّا عَنِ الْخَلْقِ غافِلینَ [مومنون/۱۷] .

۴ ـ دارای حساب است : وَ کلُّ شَیءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدارٍ [رعد/۸] .

وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلاّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ [حجر/۲۱] .

۵ ـ هدفدار است : رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلا [آل عمران/۱۹۱] .

وَ ما خَلَقْنَا السَّماءَ وَ ال□ÙΘљ□□П□وَ ما بَینَهُما لاعِبینَ [انبیاء/۱۶] .

ما خَلَقَ اللّهُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما إِلاّ بِالْحَق [روم/۸] .

۶ ـ بر اساس لطف آفریده : کتَبَ عَلی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ [انعام/۱۲] .

وَ لا یزالُونَ مُخْتَلِفینَ إِلاّ مَنْ رَحِمَ رَبُّک وَ لِذلِک خَلَقَهُمْ [هود/۱۱۹ – ۱۱۸] .

۷ ـ قابل گسترش است : إِنّا لَمُوسِعُونَ [ذاریات/۴۷] .

۸ ـ همه هستی خاضعند : کلٌّ لَهُ قانِتُون [بقره/۱۱۶] .

۹ ـ نظام هستی آیه است : وَ مِنْ آیاتِهِ [روم/۲۲] .

۱۰ ـ در نظام کارگردانانی مأموریت‌ها را انجام می‌دهند : فَالْمُقَسِّماتِ أَمْراً [ذاریات/۴] .

فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .

۲. انسان

۱ ـ با کرامت است : لَقَدْ کرَّمْنا بَنی آدَم [اسراء/۷۰] .

۲ ـ با فضیلت است : فَضَّلْناهُمْ عَلی کثیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضیلاً [اسراء/۷۰] .

۳ ـ جانشین خداست : إِنّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلیفَةً [بقره/۳۰] .

۴ ـ جهان برای اوست : سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْض [لقمان/۲۰] .

۵ ـ موجود برتر است : لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فی أَحْسَنِ تَقْویم [تین/۴] .

نَفَخْتُ فيهِ مِنْ رُوحی [حجر/۲۹] .
فَتَبارَک اللّهُ أَحْسَنُ الْخالِقینَ [مومنون/۱۴] .
۶ ـ برای هدفی والا خلق شده : ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلّا لِیَعْبُدُون [ذاریات/۵۶] .
هُوَ أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فیها [هود/۶۱] .
۷ ـ رنگ خدایی دارد :
صِبْغَةَ اللّهِ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ صِبْغَةً [بقره/۱۳۸] .
وَ ما عِنْدَ اللّهِ باقٍ [نحل/۹۶] .
۸ ـ خدا را بی‌نیاز می‌داند :
إِنْ تَکفُرُوا أَنْتُمْ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ جَمیعاً فَإِنَّ اللّهَ لَغَنِی حَمید [ابراهیم/۸] .
۹ ـ خود را مسئول می‌داند :
إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کلُّ أُولئِک کانَ عَنْهُ مَسْولا [اسراء/۳۶] .
وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْولُونَ [صافات/۲۴] .
ما لَکمْ لا تُقاتِلُون [نساء/۷۵] .
وَ لا تَحاضُّونَ عَلی طَعامِ الْمِسْکین [فجر/۱۸] .
۱۰ ـ خود را مستقل نمی‌داند :
وَ ما رَمَیتَ إِذْ رَمَیت [انفال/۱۷] .
الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی هَدان [اعراف/۴۳] .
وَ لا تَقُولَنَّ لِشَیءٍ إِنِّی فاعِلٌ ذلِک غَداً إِلّا أَنْ یشاءَ اللّهُ [کهف/۲۴ – ۲۳]
۱۱ ـ خودش را آزاد می‌داند :
فَمَنْ شاءَ فَلْیومِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْیکفُرْ [کهف/۲۹] .
وَ ما کانَ لِی عَلَیکمْ مِنْ سُلْطانٍ إِلّا أَنْ دَعَوْتُکمْ [ابراهیم/۲۲] .
لَسْتَ عَلَیهِمْ بِمُصَیطِر [غاشیه/۲۲] .
۱۲ ـ خدا را حاضر و ناظر می‌داند :
یعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْینِ وَ ما تُخْفِی الصُّدُورُ [غافر/۱۹] .
إِنْ تُبْدُوا ما فی أَنْفُسِکمْ أَوْ تُخْفُوهُ یحاسِبْکمْ بِهِ اللّهُ [بقره/۲۸۴] .
یعْلَمُ السِّرَّ وَ أَخْفی [طه/۷] .
۱۳ ـ خود را در گرو عمل خود می‌داند :
کلُّ نَفْسٍ بِما کسَبَتْ رَهینَةٌ [مدثر/۳۸] .
فَمَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَیراً یرَه [زلزال/۷] .
فَمَنْ یعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا کفْرانَ لِسَعْیهِ وَ إِنّا لَهُ کاتِبُون [انبیاء/۹۴] .
۱۴ ـ اعمال و آثار آنها ثبت می‌شود :
إِنّا لَهُ کاتِبُون [انبیاء/۹۴] .

نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُم [یس/۱۲] .
۱۵ ـ محرومیت در راه عدالت را ارزش می‌داند : قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : إِنَّ الْجَنَّةَ حُفَّتْ بِالْمَکارِهِ [نهج‌البلاغه خطبه ۱۷۶]
۱۶ ـ رابطه با خدا را عامل آرامش می‌داند :
أَقِمِ الصَّلاةَ لِذِکری [طه/۱۴] .
أَلاَ بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوب [رعد/۲۸] .
۱۷ ـ بندگی غیر خدا را خسارت می‌داند :
قُلْ إِنَّ الْخاسِرینَ الَّذینَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُم [زمر/۱۵] .
۱۸ ـ عزت و ذلت را دست خدا می‌داند :
لَهُ مَقالیدُ السَّماواتِ وَ الْأَرْض [زمر/۶۳] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یا إِلَهِی ۰۰۰۰۰ بِیدِک لَا بِیدِ غَیرِک زِیادَتِی وَ نُقْصَانِی [مصباح‌المتهجد ، ص۳۹۵] .
۱۹ ـ برای تلخی‌ها تحلیل منطقی دارد :
جَحَدُوا بِآیاتِ رَبِّهِمْ وَ عَصَوْا رُسُلَهُ وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ کلِّ جَبّارٍ عَنیدٍ [هود/۵۹] .
وَ أُتْبِعُوا فی هذِهِ الدُّنْیا لَعْنَةً وَ یوْمَ الْقِیامَةِ [هود/۶۰] .
رَبِّی أَهانَنِ [فجر/۱۶] .صحیح نیست ،
لا تُکرِمُونَ الْیتیمَ [فجر/۱۷] . مطرح است
فَأَخَذْناهُمْ بِالْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ لَعَلَّهُمْ یتَضَرَّعُون [انعام/۴۲] .
۲۰ ـ او زندگی دنیا را امتحان می‌داند : وَ لَنَبْلُوَنَّکمْ بِشَیءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَرات [بقره/۱۵۵] .
۲۱ ـ او پایان جهان را مال متقین می‌داند : وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقینَ [اعراف/۱۲۸] .
أَنَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِی الصّالِحُونَ [انبیاء/۱۰۵] .
۲۲ ـ رشد خود را تا بی‌نهایت می‌داند :
وَ الَّذینَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدی [محمد/۱۷] .
۲۳ ـ به امداد غیبی امیدوار است :
أَنِّی مُمِدُّکمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُرْدِفینَ [انفال/۹] .
۲۴ ـ عمل خود را باقی می‌داند :
وَ وَجَدُوا ما عَمِلُوا حاضِراً [کهف/۴۹] .
۲۵ ـ به پاداش الهی معتقد است :
لِکلٍّ ضِعْفٌ [اعراف/۳۸] .
فَیضاعِفَهُ لَهُ أَضْعافاً کثیرَةً [بقره/۲۴۵] .
فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام/۱۶۰] .
مَثَلُ الَّذینَ ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فی سَبیلِ اللّهِ کمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنابِلَ فی کلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ [بقره/۲۶۱] .
یرْزَقُونَ فیها بِغَیرِ حِساب [غافر/۴۰] .

۲۶ ـ دنیا نزد او کوچک است : مَتاعُ الدُّنْیا قَلیلٌ [نساء/۷۷] .
۲۷ ـ حب و بغض او را منحرف نمی‌کند : وَ لَوْ عَلی أَنْفُسِکُمْ أَوِ الْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبین [نساء/۱۳۵] .
لا یجْرِمَنَّکُمْ شَنَآنُ قَوْم [مائده/۲] .
۲۸ ـ نترس است : لا یخْشَوْنَ أَحَداً إِلاَّ اللّٰه [احزاب/۳۹] .
۲۹ ـ در مقابل سختی‌ها مقاومت می‌کند : فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فی سَبیلِ اللّٰه [آل عمران/۱۴۶] .

پ

۱. پاسخ به احکام پزشکی

۱. تشریح جسد

سؤال‌های فقهی کمیسیون احکام سمینار دیدگاه‌های اسلام در پزشکی

دانشگاه علوم پزشکی مشهد در روزهای ۱۱ ـ ۸ اسفند ماه سال ۱۳۶۸ ، سمیناری تحت عنوان "دیدگاه‌های اسلام در پزشکی" برگزار نمود ، که گزارش تفصیلی آن را در بخش گزارش‌ها می‌خوانید.

آنچه در پی می‌آید ، مجموعه سؤال‌هایی است که در کمیسیون احکام آن سمینار تهیه و تدوین شده است تا عالمان ، فقیهان و حقوقدانان پاسخی در خور دهند و زمنیه تحقیق در این مباحث را به گونه جدی باز گشایند.

سؤالات احکام مربوط به تشریح جسد

۱) در مورد آموزش در صورت عدم دستیابی ، مشکلات تهیه و گرانی اجساد غیر مسلمان ، آیا می‌توان از جسد مرده مسلمان برای آموزش دانشجویان استفاده کرد؟

۲) در صورت لزوم برای تشریح قطعه‌ای از بدن (مثلاً استخوان گیجگاهی) برای دستیاران تخصصی آیا این مسأله امکان‌پذیر است؟

۳) در صورت مجوز تشریح بند ۱ و ۲ آیا دیه تعلق می‌گیرد؟ به چه کسی؟ دولت یا تشریح‌کننده...

۴) با توجه به توسعه شهرها و تخریب قبرستان‌های قدیمی آیا می‌توان از استخوان‌های مکشوف ، در امر آموزش استفاده کرد؟

۵) حکم استفاده از جسد مسلمان جهت تشریح با وصیت قبلی متوفی مبنی بر این امر چه می‌باشد؟

۶) حکم تشریح و رؤیت دستگاه تناسلی مردان و زنان متوفی برای دانشجویان همگن و ناهمگن چگونه است؟ (با توجه به اهمّیت آموزش برای دانشجویان.)

۷) آیا می‌توان برای تشخیص جرم واقع شده در مرگ‌های مشکوک اقدام به کالبد شکافی کرد؟ آیا رضایت متولیان متوفی شرط است؟ (در عرف بین‌المللی این مجوز وجود دارد)

۸) آیا برای پیشرفت علم پزشکی می‌توان اقدام به کالبد شکافی نمود؟ (بازم هم لازم به ذکر است که کالبد شکافی در جوامع پزشکی به عنوان یک تأیید نهایی برای تشخیص و غنی کردن تجارب درمان برای استفاده در موارد بیماران آتی با بیماری‌های مشابه ضروری است.)

۹) آیا تشریح جسد جنین کامل انسان از نظر حکم تشریح متفاوت است؟ (برای کار تحقیقی و علمی...)

۱۰) سؤال قبلی درمورد جنین با سن قبل از ولوج روح چگونه است؟ (برای کار تحقیقی و علمی...)

۱۱) نگهداری جنین مرده در شیشه برای نشان دادن به دانشجویان چه حکمی دارد؟ و همچنین در مورد قطعات یا اعضای اجسادی که تشریح شده‌اند؟

۲. پیوند اعضا

۱) خرید و فروش اعضا برای پیوند چه حکمی دارد؟ (مشابه خون)

۲) در موارد زیر آیا از فردی که در حال مرگ مغزی است ، ولی به وسیله دستگاه تنفس مصنوعی به حیات نباتی ادامی می‌دهد و از نظر پزشکی امکان برگشت وی وجود ندارد و مرده تلقی می‌شود می‌توان عضوی را (مثل چشم یا کلیه) برای پیوند خارج کرد؟

الف) در مورد مسلمانان به طور کلّی.

ب) در مورد مسلمانان با وصیت قبلی و یا جواز اطرافیان.

ج) در مورد غیر مسلمانان.

۳) آیا در صورت موافقت با بند ۲ در سؤال ۲ تبلیغ این امر در جامعه ممکن است؟

۴) آیا می‌توان تخفیف جرم محکومین به اعدام را موکول به اهدای عضوی برای نجات مسلمانی دانست؟

۵) برداشتن قطعه‌ای از استخوان یا عضله از شخص مسلمان (با رضایت یا بدون رضایت) برای استفاده در بدن شخص غیر مسلمان جایز است یا خیر؟

۶) استفاده از باقیمانده‌های زایمان (جفت ، پرده جنین...) برای اعمال جراحی دیگران چه حکمی دارد؟

۷) پیوند عضو مسلمان به غیر مسلمان مجاز است یا خیر؟

۳. ضمان ، حدود ، دیات وقصاص

۱) تعریف مرگ : نداشتن امواج مغزی دال بر مرگ می‌باشد ، یا نداشتن امواج قلبی؟ (امواجی دال بر فعّالیت می‌باشد که روی نوار ثبت می‌شود) با توجه به اینکه می‌تواند امواج مغزی نباشد و انسان با کمک دستگاه‌های مصنوعی ، قلبش فعالیت داشته باشد؟

۲) درمواردی که به علل غیر مربوط به کار پزشک (مثل اختلال در دستگاه‌ها و رفتن برق...) به بیمار لطمه‌ای وارد می‌شود ، ضامن کیست؟

۳) انتخاب چند بیمار که همگی به اقدامات اورژانس نیاز دارند بر چه اساسی است؟

۴) آزمایش و پژوهش روی افراد زیر چه حکمی دارد؟

۱ ـ مسلمانان به طور کلی ۲ ـ مسلمانان بارضایت شخصی ۳ ـ کفّار

۵) در مراکز آموزشی که برای آینده پزشک متخصص تربیت می‌نماید و به دلیل کمی مهارت فی نفسه دستیاران و دانشجویان عوارض و خطراتی متوجه جان بیمار می‌گردد (نقص عضو و فوت) چه کسی ضامن است؟ پزشک اصلی ، دستیار و...

۶) ضمان غیرپزشکان (شکسته‌بندان ، دندانسازان تجربی و...) در موارد لطمه به بیمار چه حکمی دارد؟

۷) مسأله پیوند عضوی که حد یا قصاص قطع می‌شود ، آیا ممکن است؟

۸) فروش عضو قطع شده در حد یا قصاص یا واگذاری آن به مسلمان دیگر جایز است؟
۹) آیا می‌توان تسهیلات پزشکی (استرلیته ، بیحسی و...) برای اجرای حدود ایجاد کرد؟
۱۰) در موارد بهبود درمان بیمار پزشک ناچار به زدن لطمه‌ای دیگر به بیمار است. برای مثال برای احیای قلب بیمار سکته کرده ماساژ می‌دهد که منجر به شکستن دنده‌ها می‌شود یا برای تحریك رفلکس بیمار به او سیلی می‌زند و پرده گوشش پاره می‌شود آیا در موارد مشابه فوق پزشك ضامن است؟
۱۱) درموارد استعمال داروهای کثیر المصرف مثل پنی‌سیلین یا گزیلوکائین در دندانپزشکی که احتمال کمی برای شوك دارد چه باید کرد؟ با توجّه به اینکه مطرح کردن گرفتن برائت ، خودش احتیاط زیادتری را ایجاد می‌کند و نیز آیا در مورد انجام رادیوگرافی‌های با مادّه حاجب که پس از تزریق ماده حاجب احتمال عارض و حتّی مرگ وجود دارد اخذ رضایت‌نامه کتبی (برائت) ضروری است؟
۱۲) در مورد قانون دیات با توجّه به اینکه قانون به طور آزمایشی طی ۵ سال در جامعه عرضه شده و مدّتی هم از تاریخ انقضای آن گذشته است ، آیا پزشکان مجاز به طرح مسائل پزشکی جدید هستند و فقها در مورد نظرات جدید پزشکی چه نظراتی دارند؟ و همچنین نظرات فقها در مورد ضرورت وجود نظام پزشکی چیست؟
۱) دندان‌هایی که به علت بیماری لثه دچار لقی هستند و در اثر کوچك ترین ضربه از دهان بیرون می‌افتد آیا در صورت اصابت ضربه از سوی فردی دیه به آن تعلّق می‌گیرد؟ و دیه این گونه دندان‌ها مثل دندان طبیعی است؟
۲) به دندان‌هائی که در اثر ضربه سیاه می‌شود که طبق فتوای موجود مشمول دیه است در حال حاضر به وسیله معالجه ریشه و سفید کردن دندان ظاهرا شبیه دندان طبیعی می‌گردد. آیا دیه کامل تعلق می‌گیرد؟
۳) اگر در اثر ضربه تاج دندان دچار شکستگی شده باشد که مشمول دیه کامل است و در حال حاضر به وسیله معالجه ریشه و گذاشتن تاج مصنوعی ظاهرا درمان می‌شود چه حکمی دارد؟
۴) در کلیه درمان‌های دندانپزشکی که توسّط دانشجو انجام می‌شود (وظایف آموزشی) و چون کار عملی است گاهی باعث خطراتی و بعضی اوقات موجب از دست دادن دندان با عوارض دیگر می‌شود چه کسی ضامن است؟ (دولت ، پزشك مسئول ، دانشجوی عامل ، ...)

۴. احکام ازدواج

۱. مقدمات ازدواج
۱) آزمایش اجباری در مورد بیماری‌های ذیل (مثل آزمایشاتی که اکنون برای ابتلا به بیماری‌های مقاربتی به صورت اجباری انجام می‌شود) از جنبه شرعی چه حکمی دارد؟
۱ ـ در مورد بیماری‌های خونی مثل تالاسمی ، هموفیلی.
۲ ـ در مورد بیماری‌های آمیزشی.
۲) در مورد بیماری‌هائی که موجب فسخ نکاح می‌شود و مواردی که به لحاظ علم پزشکی قابل برگشت می‌باشد چه حکمی دارد؟ مثال : ۱ ـ افضاء ۲ ـ قرن ۳ ـ جذام
۳) در مورد برص تعریف چیست؟ حدود چیست؟ و اگر علم پزشکی بگوید که برص به معنی لك و پیس جز اشکال زیبائی سرایت در پی ندارد ، حکم چه می‌باشد؟

۴) با پیشرفت‌های علمی موجود که امکان رشد جنین (لقاح نطفه و تخمک زن) در خارج بدن وجود دارد و پس از انجام این کار (با رعایت موازین شرعی) در صورتی که مادر رحم نداشته باشد آیا می‌توان اقدام به جایگزینی و پرورش جنین آزمایشگاهی در رحم مادر بزرگ یا اقربای نسبی و یا سببی و یا رحم بیگانه (رحم کرایه‌ای) نمود تا رشد یابد؟ حکم طفل چگونه است؟ (به ویژه از لحاظ مسائل ارثی و حقوقی) .

۵) حکم تغییر جنسیت از نظر اسلام در موارد زیر چیست؟

۱ ـ دوجنسیِ حقیقی (فردی که از نظر ژنتیکی نه مرد و نه زن اطلاق می گردد.)

۲ ـ فردی که اصالتا مرد ولی تا به حال در جامعه به عنوان زن زندگی و یا حتی چندین سال است که ازدواج کرده است.

۳ ـ همین مسأله در مورد مردی که اصالتا زن است و تا به حال مرد قلمداد می‌شده است.

۴ ـ پس از تغییر جنسیت احتمالی وضعیت ازدواجی و حقوقی هر یک از موارد فوق چگونه است؟

۲. جلوگیری از بارداری

۱) کلاً بستن لوله‌های رحم از نظر شرع مقدس اسلام در بیماری‌های مختلف چه حکمی دارد؟

۲) بستن لوله‌های منی‌بر ، در مردان برای کنترل جمعیت چه حکمی دارد؟

۳) بستن لوله‌های رحم برای کنترل جمعیت چه حکمی دارد؟

۴) آیا زن (بدون شوهر) می‌تواند اقدام به بستن لوله نماید؟

۵) در مواردی که حاصل حاملگی ، جنین دارای نقص در خلقت یا بیماری ژنتیکی است آیا می‌توان با بستن لوله‌های زن یا مرد اقدام به جلوگیری از حاملگی بعدی کرد؟

۶) در صورتی که بستن لوله‌های زن یا مرد اجازه داده شود ، حق تقدم با کدام یکی است؟ (زن یا مرد)

۷) با توجه به منابع علمی پزشکی معتبر در مورد مادرانی که بیش از ۵ زایمان داشته‌اند و دارای سن بالاتر از ۳۵ سال می‌باشند ، اگر حامله شوند در معرض خطرات جسمی قرار دارند (حاملگی‌های پرخطر یا ریسک) آیا مجاز به بستن لوله‌های رحمی هستند؟

۳. سقط جنین

۱) آیا در موارد زیر قبل از ولوج می‌توان سقط درمانی انجام داد؟

الف : بیماری‌هایی که می‌دانیم مسلما جنین پس از تولد خواهد مرد.

ب : بیماری‌های ژنتیکی.

ج : ناهنجاری‌های نوزادان (مثل آنانسفالی)

۲) عوامل فوق در مورد جنین پس از ولوج روح چگونه خواهد بود؟

۳) ولوج روح چه زمانی می‌باشد؟

۴) آیا در زن مبتلا به سرطان رحم که حامله است می‌توان قبل از دادن اشعه سقط درمانی کرد؟

۵) هنگامی که دادن اشعه یا شیمی‌درمانی (مثلاً به یک مادر ۶ماهه حامله) چند ماه زندگی او را طولانی‌تر می کند آیا جنین را باید حفظ کرد؟ (یعنی اشعه را تأخیر کرد) یا اینکه درمان ضد سرطان را شروع کرد که با فرض اخیر جنین سقط می‌شود؟

۶) تا چند درصد احتمال به ناهنجاری در مصرف دارو ، اشعه ، شیمی‌درمانی ، اجازه سقط وجود دارد؟

۷) سقط درمانی برای حفظ جان مادر در بیماری‌های مختلف که در کتب علمی معتبر و متخصصین مورد وثوق اعلام

می‌نمایند ، چه حکمی دارد؟

۵. معاینات پزشکی

۱) معاینات توسّط دانشجویان جهت آموزش چه حکمی دارد؟
۲) معاینه افراد غیر بیمار برای کنترل سلامتی ، استخدام ، سربازی و کارهای پژوهشی چه حکمی دارد؟

۶. آزمایشگاه

اخذ مایع منی جهت آزمایشات به طریق استمنا چه حکمی دارد؟ (به خصوص در افراد مجرد)
۲ ـ انجام آزمایشات احتیاج به برائت ذمه دارد؟ (از نظر ایجاد خون‌مردگی یا درد در بیمار یا سایر عوارض جنبی) .
۳ ـ انجام آزمایشات ضروری توسّط افراد ناهمگن چه حکمی دارد؟

۷. استعمال و تجویز دارو

۱) با توجّه به اینکه تشخیص بیماری و تجویز دارو به عهده پزشک معالج واگذار شده و طبق قوانین موجود داروساز موظف به تحویل داروی تجویزی می‌باشد ، آیا داروساز نسبت به عوارض یاعواقب مضره ناشی از تجویز غیرعلمی یا غیرضروری و احیانا تجویز بر اساس سودجوئی و غیره ضامن است؟ و با توجّه به شرح فوق و با توجه به اطلاع علمی از عوارض مترقبه بعدی بری الذّمّه می‌باشد؟
۲) نظر به اینکه قانونا تجویز دارو به عهده داروساز نمی‌باشد (به استثنای داروهای بدون نسخه) چنانچه مریض به حال اضطرار مراجعه نماید و با توجه به فوریت در صورت ندادن دارو و منجر به نقص ، جرح و یا فوت بیمار گردد. آیا داروساز در عواقب فوق متهم به قصور است؟
۳) با توجه به اینکه در کشف و توسعه داروهای جدید یکی از مراحل نهایی قبل از ورود دارو به بازار ، آزمایش روی انسان‌های داوطلب سالم یا بیمار به منظور ارزیابی اثرات و عوارض دارو می‌باشد و همچنین در مورد داروهای رایج المصرف نیز بعضا به منظور بررسی و تحقیق اثرات جدید لازم است روی انسان‌ها انجام شود. چنانچه این امر منجر به عوارض نامطلوب روی این افراد گردد ، آیا علیرغم داوطلب بودن افراد تحت آزمایش ، ذمّه‌ای به عهده محققین می‌باشد؟
۴) حرمت و نجاست استفاده از الکل اتلیک (اعم از منابع تخمیری ، شیمائی و صناعی) در طب و داروسازی به صورت موضعی (زداینده ، خشک‌کننده ، ضدعفونی‌کننده) و خوراکی اعم از اینکه خوردن آن جنبه دارویی داشته باشد مثل سم‌زدائی متانول و یا به صورت جزئی فرعی در یک فرآورده داروئی مایع به عنوان حلال یا محافظ وارد شده باشد را تعیین فرمائید؟
۵) با توجّه به اینکه برخی از داروهای ضروری و حیاتی از منابع حرام یا نجس مثل اعضاء یا دفعیات انسان یا حیوان تهیه می‌گردند و اصولاً این گونه داروها از کشورهای خارج و غیرمسلمان وارد می‌شوند ، حکم شرعی مصرف این گونه داروها در انسان و نیز معامله بر روی آنها چیست؟

۱. پاسداری از دین

۱. پاسداری از دیدگاه قرآن

التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاكِعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِينَ [توبه ، ۱۱۲] .

قالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوارِيينَ مَنْ أَنْصارِى إِلَى اللّهِ قالَ الْحَوارِيونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ [صف ، ۱۴] .

وَ يَنْصُرُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِك هُمُ الصّادِقُونَ [حشر ، ۸] .

فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ [اعراف ، ۱۵۷] .

إِنْ تَنْصُرُوا اللّهَ يَنْصُرْكُمْ [محمد ، ۷] .

قالَ اللّهُ إِنِّى مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاةَ وَ آتَيتُمُ الزَّكاةَ وَ آمَنْتُمْ بِرُسُلِى وَ عَزَّرْتُمُوهُمْ [مائده ، ۱۲] .

۲. پاسداران دین

۱. خدا

إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر ، ۹] .

۲. پیامبران وائمه

فلسفه نبوت پاسداری از دین است :

لِأُبَينَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِى تَخْتَلِفُونَ [زخرف ، ۶۳] .

۱ ـ قُلْ إِنْ كانَ آباوكُمْ [توبه ، ۲۴] .

أَحَبَّ إِلَيكُمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ [توبه ، ۲۴] .

۲ ـ يسْتَحِبُّونَ الْحَياةَ الدُّنْيا [ابراهيم ، ۳] .

۳ ـ قَالَ الْحُسَينُ (ع) : رَفَعَ الطِّينَ وَ وَضَعَ الدِّينَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۳ ، ص۴۶۷]

۴ ـ قُلْ نارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا [توبه ، ۸۱] .

رَضُوا بِأَنْ يكونُوا مَعَ الْخَوالِفِ [توبه ، ۸۷] .

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ [توبه ، ۸۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوَدِدْتُ وَ اللّهِ أَنَّ مُعَاوِيةَ صَارَفَنِى بِكمْ صَرْفَ الدِّينَارِ بِالدِّرْهَمِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۷] .

۵ ـ وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيها [جمعه ، ۱۱] .

در كربلا :

ان كان دين محمد لم يستقم الا بقتلى فياسيوف خذينى

و الله ان قطعتموا يمينى انى احامى ابدا عن دينى

هل من ناصر ينصرنى

۳. علما

وظیفه علما :

اذا ظهرت البدع فللعالم...

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَخَذَ اللَّهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲] .

يقْتُلُونَ الَّذِينَ يأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ [آل عمران ، ۲۱] .

أُوذُوا فِي سَبِيلِي [آل عمران ، ۱۹۵] .

قال جعفر بن محمد الصادق (ع) : علماء شيعتنا مرابطون بالثغر الذى يلى إبليس و عفاريته يمنعونهم عن الخروج على ضعفاء شيعتنا و عن أن يتسلط عليهم إبليس [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۵] .

۴. لشکریان

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَالْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ حُصُونُ الرَّعِيةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۵. همسر پیامبر

ام سلمه می‌گوید : یاد خدیجه کردیم ، پیامبر (ص) گریه کرد و فرمود :

أين مثل خديجة صدقتنى حين كذبنى الناس و وازرتنى (حمایت کرد) على دين الله و أعانتنى عليه بمالها [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۱۳۱] .

۳. نیازهای پاسدار دین

۱ـ عقل برای انتخاب :

وَ الْآخِرَةُ خَيرٌ وَ أَبْقى [اعلی ، ۱۷] .

۲ـ عشق :

یا سیوف خذینی

۳ـ علم :

أَدْعُوا إِلَى اللّهِ عَلى بَصِيرَةٍ [یوسف ، ۱۰۸] .

۴ـ اخلاص :

جاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّهِ [بقره ، ۲۱۸] .

و گر نه قتیل الحمار.

۵ـ یاور :

حَرِّضِ الْمُومِنِينَ [انفال ، ۶۵] .

۶ـ تخصص و قدرت :

مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال ، ۶۰] .

۷ـ دشمن‌شناسی :

وَ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ آمِنُوا بِالَّذِى أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اكفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [آل عمران ، ۷۲] .

وَ اللّهُ يشْهَدُ إِنَّ الْمُنافِقِينَ لَكاذِبُونَ [منافقون ، ۱] .

۸ـ هوشیاری :

وَدَّ الَّذِينَ كفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ [نساء ، ۱۰۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ نَامَ لَمْ ينَمْ عَنْهُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ أَخَا الْحَرْبِ الْأَرِقُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۲] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَال : أَنْ تَجْعَلَنِی مِمَّنْ تَنْتَصِرُ بِهِ لِدِينِک وَ لَا تَسْتَبْدِلْ بِی غَيرِی [کافی ، ج ۴ ، ص ۱۶۱] .

۴. دنیاپرستی مانع پاسداری از دین

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من جعل ملكه خادما لدينه انقاد له كل سلطان [غررالحکم ، ص۳۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من جعل دينه خادما لملكه طمع فيه كل إنسان [غررالحکم ، ص۳۴۴] .

۵. ارکان پاسداری از دین

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ست من قواعد الدين إخلاص اليقين و نصح المسلمين و إقامة الصلاة و إيتاء الزكاة و حج البيت و الزهد فی الدنيا [غررالحکم ، ص۸۵] .
قال رسول الله (ص) : إن لله حرمات ثلاث من حفظهن حفظ الله له أمر دينه و دنياه و من لم يحفظهن لم يحفظ الله له شيئا حرمة الإسلام و حرمتی و حرمة عترتی [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص۱۴۶] .
عن النبی (ص) : لا يقوم بدين اله الا من احاطه من جميع جوانبه [کنز ، ۵۶۱۲]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما المستحفظون لدين الله هم الذين أقاموا الدين و نصروه و حاطوه من جميع جوانبه و حفظوه على عباد الله و رعوه [غررالحکم ، ص۸۵] .
قال جعفر بن محمد الصادق (ع) : علماء شيعتنا مرابطون بالثغر الذی يلی إبليس و عفاريته يمنعونهم عن الخروج على ضعفاء شيعتنا و عن أن يتسلط عليهم إبليس [بحارالأنوار ، ج ۲ ، ص ۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اعْلَمْ يا مُحَمَّدَ بْنَ أَبِی بَكرٍ أَنِّی قَدْ وَلَّيتُک أَعْظَمَ أَجْنَادِی فِی نَفْسِی أَهْلَ مِصْرَ فَأَنْتَ مَحْقُوقٌ أَنْ تُخَالِفَ عَلَى نَفْسِک وَ أَنْ تُنَافِحَ عَنْ دِينِک وَ لَوْ لَمْ يكنْ لَک إِلَّا سَاعَةٌ مِنَ الدَّهْرِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۷] .

۱. پرسش وپاسخ

۱. اخلاقی

۱. ارتباط نعم الهی ورضایت خداوند
إِنّا جَعَلْنا ما عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَيهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [کهف/۷.]
وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذِينَ كفَرُوا أَنَّما نُمْلِی لَهُمْ خَيرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِيزْدادُوا إِثْماً وَ لَهُمْ عَذابٌ مُهِينٌ [آل عمران/۱۷۸.]
وَ لَوْ لا أَنْ يكونَ النّاسُ أُمَّةً واحِدَةً لَجَعَلْنا لِمَنْ يكفُرُ بِالرَّحْمنِ لِبُيوتِهِمْ سُقُفاً مِنْ فِضَّةٍ وَ مَعارِجَ عَلَيها يظْهَرُونَ [زخرف/۳۳.]
۲. راه های خودسازی
سیر و سلوک ، عشق به خدا و...
اتَّقُوا اللّهَ وَ يعَلِّمُكمُ اللّهُ [بقره/۲۸۲.]
ورود در این وادی با قدم «رب» نه با هوای نفس
التزام به احکام شریعت

اهتمام به مستحبات ، به ویژه نوافل شبانه‌روزمَقاماً مَحْمُوداً [اسراء/۷۹.]

استعانت از خداوند

تلاوت قرآن و ادعیه ماثوره با توجه به معانی

پالایش نفس از رذایل نفسانی

رعایت مراحل و مراتب

۳. عزم واستواری

عزم و استواری

پرهیز از پرخوری و پرخوابی

پرهیز از کارهای لغو و لهو

اخلاص عمل برای خدا

۴. عمل مقبول

إِنَّما یَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷.]

۵. حق الله وحق الناس

چیزهایی که جز خدا مدعی ندارد ، حق الله : نماز ، روزه

چیزهایی که جز خدا مدعی دیگری هم دارد ، مردم : خمس ، زکات و...

إِنَّ رَبَّک لَبِالْمِرْصادِ [فجر/۱۴.]

حق الله را خداوند با توبه و گاهی نیز بدون آن می‌بخشد ولی حق‌الناس را استیفا می‌کند.

خداوند مدققی در قیامت دارد که هیچ کس در صورت داشتن مظلمه بر گردنش از آن عبور نمی‌کند.

اعمال خوب آدم ممکن است بابت مظالم برود اگر تمام شد از اعمال بد دیگران در نامه عمل گذاشته تا تعادل برقرار گردد.

وَ الْوَزْنُ یوْمَئِذٍ الْحَقُّ [اعراف/۸.]

۲. مهدویت

۱. امام زمان (عج) واعمال ما

کارهایی که دل امام زمان را خوشحال می‌کند چیست و به طور کلی وظیفه ما در زمان غیبت چیست؟

هر چه خدا را راضی کند امام زمان را نیز راضی می‌کند

وَ اللّهُ وَ رَسُولُهُ أَحَقُّ أَنْ یرْضُوهُ [توبه/۶۲.]

إِنَّ اللّهَ لا یرْضی عَنِ الْقَوْمِ الْفاسِقِینَ [توبه/۹۶.]

أَ فَمَنْ أَسَّسَ بُنْیانَهُ عَلی تَقْوی مِنَ اللّهِ وَ رِضْوانٍ خَیرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْیانَهُ عَلی شَفا جُرُفٍ هارٍ [توبه/۱۰۹.]

إِنْ تَشْکرُوا یرْضَهُ لَکمْ [زمر/۷.]

لَقَدْ رَضِی اللّهُ عَنِ الْمُومِنِینَ إِذْ یبایعُونَک تَحْتَ الشَّجَرَةِ [فتح/۱۸.]

۲. آماده ساختن خود وجامعه برای حکومت حضرت (عج)

رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]

رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ ذلِکَ لِمَنْ خَشِی رَبَّهُ [بینه/۸.]

وَ أَنْ أَعْمَلَ صالِحاً تَرْضاهُ [نمل/۱۹.]

همه آنچه که وظیفه مسلمانی است ، علاوه بر آن ، انتظار فرج آن حضرت و مأیوس نشدن در برابر مشکلات زنده نگاه داشتن نام حضرت با زیارت و خواندن دعای عهد و...

۳. رابطه مبارزه با مفاسد و تأخیر درظهور حضرت (عج)

زمینه‌های این تفکر

آسایش طلبی

هیچ یک از احکام شرعی مقید به چنین قیدی نشده. یعنی عمل به آنها الزامی است چه موجب تاثیر باشد یا نباشد (مانند مبارزه با فساد)

هیچ یک از آموزه‌ها و تعالیم دین نمی‌تواند ارکان و اساس دین را معطل نماید.

فساد نیاز به کمک ندارد. اگر بسیاری از مردم نیز به مبارزه با آن بپردازند باز فساد توسعه خود را خواهد یافت و ریشه‌کن نخواهد شد.

۴. وظیفه مادربرابر توهین به مقدسات

وَ إِذا رَأَیتَ الَّذِینَ یخُوضُونَ فِی آیاتِنا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ وَ إِمّا ینْسِینَّک الشَّیطانُ فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّکری مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [انعام/۶۸.]

۳. اجتماعی سیاسی

۱. ضرورت حکومت

۱ ـ آیا حکومت لازم است و با اخلاق نمی‌توان به زندگی ادامه داد؟

پاسخ : همه انسان‌ها در همه مناطق حکومت را لازم داشته و همه می‌دانند گروهی با اخلاق برای قشر ضعیف دام گسترده اند و قدرتی برای مهار کردن لازم است.

۲. شرایط حاکم

۲ ـ آیا هر کسی لایق حاکم شدن است؟

پاسخ : در قرآن مفسدان ، مسرفان ، آثمان ، کافران و... لایق نیستند.لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِکرِنا وَ اتَّبَعَ هَواهُ وَ کانَ أَمْرُهُ فُرُطاً [کهف/۲۸.]

لا تُطِعِ الْکافِرِینَ وَ الْمُنافِقِینَ [احزاب/۱.]

لا تُطِعْ کلَّ حَلاّفٍ مَهِینٍ [قلم/۱۰.]

لا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ کفُوراً [انسان/۲۴.]

لا تَتَّبِعْ أَهْواءَ الَّذِینَ لا یعْلَمُونَ [جاثیه/۸.]

لا تَتَّبِعْ سَبِیلَ الْمُفْسِدِینَ [اعراف/۱۴۲.]

لا تَتَّبِعْ أَهْواءَ الَّذِینَ کذَّبُوا بِآیاتِنا وَ الَّذِینَ لا یومِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَ هُمْ بِرَبِّهِمْ یعْدِلُونَ [انعام/۱۵۰.]

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَکائِکمْ مَنْ یهْدِی إِلَی الْحَقِّ قُلِ اللّهُ یهْدِی لِلْحَقِّ أَ فَمَنْ یهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یتَّبَعَ أَمَّنْ لا یهِدِّی إِلاّ أَنْ یهْدی

فَما لَكمْ كيفَ تَحْكمُونَ [یونس/۳۵.]

۳. دلیل مشروعیت حکومت

۳ـ دلیل مشروع بودن حکومت چیست؟

۱ـ رضای اکثریت؟ (اکثریت همه جا درست نمی‌رود. حق اقلیت چه می‌شود؟)

۲ـ عدالت داشتن (تنها قانون عادلانه دلیل ولایت بر مردم نیست)

۳ـ طبق وحی تشکیل شده (او مالک است. احکامش در راستای منافع شخصی و حزبی نیست. قانونش عدل است)

۴. نصب حاکم

آیا کسی از طرف خدا برای حکومت نصب شده؟

از نظر سنی‌ها نه (نظر آنان یا اجماع یا تعیین خلیفه قبلی یا اهل حل و عقد)

از نظر شیعه بله (در غدیر...)

نقش مردم در حکومت اسلامی چیست؟

نقش در مشروعیت ندارند ولی نقش در عینیت بخشیدن دارند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا رَأْيَ لِمَنْ لَا يطَاعُ [نهج‌البلاغه ، خطبه۲۷.]

مثال : نخ نقشی در ایجاد سوزن ندارد ولی نقش در چگونه عمل کردن سوزن در پارچه را دارد.

پس انتخابات چیست؟

نوعی بیعت ـ اعلام وفا ـ در معرض قراردادن قدرت مردمی برای حاکمهُوَ الَّذِی أَیدَك بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُومِنِینَ [انفال/۶۲.]

و اتمام حجت برای حاکم : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ لَا حُضُورُ الْحَاضِرِ وَ قِيامُ الْحُجَّةِ بِوُجُودِ النَّاصِرِ وَ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ أَلَّا يقَارُّوا عَلَى كظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ لَأَلْقَيتُ حَبْلَهَا عَلَى غَارِبِهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳.]

به علاوه شرکت در انتخابات شرکت در همکاری مردم است. رای مردم مخالفان نظام را خلع سلاح می کند.

۵. دلایل عدم جدائی دین از سیاست

وجود مسائل و آیات فراوان در قرآن درباره :

مسائل حکومتی

قضاوت

سیاست خارجی

روابط اجتماعی

الَّذِینَ إِنْ مَکنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ وَ لِلّهِ عاقِبَةُ الْأُمُورِ [حج/۴۱.]

سیره پیامبر و ائمه :

تشکیل حکومت با تمام ابعاد

۶. آیات مربوط به اولوالامر

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِى الأَمْرِ مِنْكمْ فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِى شَىءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَ الرَّسُولِ إِنْ كنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ ذلِك خَيرٌ وَ أَحْسَنُ تَأْوِيلاً [نساء/۵۹.]

۷. نپذيرفتن ولايت ظالمان

لا يتَّخِذِ الْمُومِنُونَ الْكافِرِينَ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِ الْمُومِنِينَ وَ مَنْ يفْعَلْ ذلِك فَلَيسَ مِنَ اللّهِ فِى شَىءٍ إِلاّ أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقاةً وَ يحَذِّرُكمُ اللّهُ نَفْسَهُ وَ إِلَى اللّهِ الْمَصِيرُ [آل عمران/۲۸.]

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِكمْ لا يأْلُونَكمْ خَبالاً وَدُّوا ما عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضاءُ مِنْ أَفْواهِهِمْ وَ ما تُخْفِى صُدُورُهُمْ أَكبَرُ قَدْ بَينّا لَكمُ الآياتِ إِنْ كنْتُمْ تَعْقِلُونَ [آل عمران/۱۱۸.]

الَّذِينَ يتَرَبَّصُونَ بِكمْ فَإِنْ كانَ لَكمْ فَتْحٌ مِنَ اللّهِ قالُوا أَ لَمْ نَكنْ مَعَكمْ وَ إِنْ كانَ لِلْكافِرِينَ نَصِيبٌ قالُوا أَ لَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيكمْ وَ نَمْنَعْكمْ مِنَ الْمُومِنِينَ فَاللّهُ يحْكمُ بَينَكمْ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ لَنْ يجْعَلَ اللّهُ لِلْكافِرِينَ عَلَى الْمُومِنِينَ سَبِيلاً [نساء/۱۴۱.]

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا الْيهُودَ وَ النَّصارى أَوْلِياءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللّهَ لا يهْدِى الْقَوْمَ الظّالِمِينَ [مائده/۵۱.]

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَكمْ هُزُواً وَ لَعِباً مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكتابَ مِنْ قَبْلِكمْ وَ الْكفّارَ أَوْلِياءَ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنْ كنْتُمْ مُومِنِينَ [مائده/۵۷.]

وَ لا تَرْكنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكمُ النّارُ وَ ما لَكمْ مِنْ دُونِ اللّهِ مِنْ أَوْلِياءَ ثُمَّ لا تُنْصَرُونَ [هود/۱۱۳.]

۸. ولايت پيامبر (ص) بر مؤمنان

النَّبِى أَوْلى بِالْمُومِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ أَزْواجُهُ أُمَّهاتُهُمْ وَ أُولُوا الأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلى بِبَعْضٍ فِى كتابِ اللّهِ مِنَ الْمُومِنِينَ وَ الْمُهاجِرِينَ إِلاّ أَنْ تَفْعَلُوا إِلى أَوْلِيائِكمْ مَعْرُوفاً كانَ ذلِك فِى الْكتابِ مَسْطُوراً [احزاب/۶.]

وَ الْمُومِنُونَ وَ الْمُومِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يوتُونَ الزَّكاةَ وَ يطِيعُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِك سَيرْحَمُهُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكيمٌ [توبه/۷۱.]

نجات مظلومين و مستضعفان

وَ ما لَكمْ لا تُقاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِينَ يقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْيةِ الظّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْك وَلِيا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْك نَصِيراً [نساء/۷۵.]

آيات مربوط به جهاد و دفاع

اهداف انبيا و رسالت الهى

إِنَّ اللّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الأَماناتِ إِلى أَهْلِها وَ إِذا حَكمْتُمْ بَينَ النّاسِ أَنْ تَحْكمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمّا يعِظُكمْ بِهِ إِنَّ اللّهَ كانَ سَمِيعاً بَصِيراً [نساء/۵۸.]

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامِينَ لِلّهِ شُهَداءَ بِالْقِسْطِ وَ لا يجْرِمَنَّكمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلى أَلاّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوى وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِما تَعْمَلُونَ [مائده/۸.]

إِنَّ اللّهَ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الإِحْسانِ وَ إِيتاءِ ذِى الْقُرْبى وَ ينْهى عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ وَ الْبَغْى يعِظُكمْ لَعَلَّكمْ تَذَكرُونَ [نحل/۹۰.]

۹. نهی از حکم به غیر ما انزل الله

نهی از حکم به غیر ما انزل الله
لا تَشْتَرُوا بِآیاتِی ثَمَناً قَلِیلاً وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولئِک هُمُ الْکافِرُونَ [مائده/۴۴.]
وَ کتَبْنا عَلَیهِمْ فِیها أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَ الْعَینَ بِالْعَینِ وَ الْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَ الْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَ السِّنَّ بِالسِّنِّ وَ الْجُرُوحَ قِصاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ کفّارَةٌ لَهُ وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵.]
وَ لْیحْکمْ أَهْلُ الْإِنْجِیلِ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فِیهِ وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [مائده/۴۷.]

۱۰. خصوصیات جامعه اسلامی

خصوصیات جامعه اسلامی
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ تَراهُمْ رُکعاً سُجَّداً یبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذلِک مَثَلُهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ کزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ یعْجِبُ الزُّرّاعَ لِیغِیظَ بِهِمُ الْکفّارَ وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْراً عَظِیماً [فتح/۲۹.]

۱۱. لزوم تجهیز قوا برای حکومت

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَیلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّکمْ وَ آخَرِینَ مِنْ دُونِهِمْ لا تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ یعْلَمُهُمْ وَ ما تُنْفِقُوا مِنْ شَیءٍ فِی سَبِیلِ اللّهِ یوَفَّ إِلَیکمْ وَ أَنْتُمْ لا تُظْلَمُونَ [انفال/۶۰.]

۱۲. مطرح ساختن حکومت انبیاء واولیاء درقرآن

سلیمان ، داود ، موسی ، ذوالقرنین

۱۳. آیات مربوطه به امر بمعروف ونهی از منکر

وَ لْتَکنْ مِنْکمْ أُمَّةٌ یدْعُونَ إِلَی الْخَیرِ وَ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۰۴.]
کنْتُمْ خَیرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ لَوْ آمَنَ أَهْلُ الْکتابِ لَکانَ خَیراً لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُومِنُونَ وَ أَکثَرُهُمُ الْفاسِقُونَ [آل عمران/۱۱۰.]
وَ الْمُومِنُونَ وَ الْمُومِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ یقِیمُونَ الصَّلاةَ وَ یوتُونَ الزَّکاةَ وَ یطِیعُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِک سَیرْحَمُهُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ عَزِیزٌ حَکیمٌ [توبه/۷۱.]

۱. پناه دادن

۱. پناه دادن خدا

۱. به پیامبر در کودکی و یتیمی

أَ لَمْ يجِدْك يتيماً فَآوى [ضحى/۶] .

۲. به حضرت عیسی و حضرت مریم

وَ جَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَ أُمَّهُ آيةً وَ آوَيناهُما إِلى رَبْوَةٍ ذاتِ قَرارٍ وَ مَعينٍ [مومنون/۵۰] .

۳. به مؤمنان در بهشت

فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِى الْمَأْوى [نازعات/۴۱] .

۲. پناه دادن حضرت یوسف

۱. به پدر و مادر

فَلَمّا دَخَلُوا عَلى يوسُفَ آوى إِلَيهِ أَبَوَيهِ وَ قالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شاءَ اللّهُ آمِنين [يوسف/۹۹] .

۲. به برادرش بنیامین

وَ لَمّا دَخَلُوا عَلى يوسُفَ آوى إِلَيهِ أَخاهُ قالَ إِنِّى أَنَا أَخُوك فَلا تَبْتَئِسْ بِما كانُوا يعْمَلُون [يوسف/۶۹] .

۳. جوانمردی

۱. پناه دادن اهل یثرب به مهاجران مکه

۲. پناه دادن نجاشی به مسلمانان

ـ پناه دادن نجاشی پادشاه حبشه به مهاجران مسلمان

۳. پناه دادن هانی ابن عروه به مسلم بن عقیل

۴. داستان ملخ و مرد عرب

ـ داستان ملخی که به سایه چادر یک عرب پناه برد و صاحب چادر ممانعت کرد از مهاجمین.

۴. پناه دادن در کنار ایمان و هجرت و جهاد ایواء

وَ الَّذينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فى سَبيلِ اللّهِ وَ الَّذينَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِك هُمُ الْمُومِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ كريمٌ [انفال/۷۴] .

۱. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)

۱. سیمای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. اوصاف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قرآن

مؤمن : آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيهِ مِنْ رَبِّهِ [بقره/۲۸۵] .

معلّم : وَ يعَلِّمُكمْ ما لَمْ تَكونُوا تَعْلَمُونَ [بقره/۱۵۱] .

منذر : قُمْ فَأَنْذِرْ [مدثر/۲] .

مبشّر : بَشِيراً وَ نَذِيراً [بقره/۱۱۹] .

ملایم : فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللّهِ لِنْتَ لَهُمْ [آل عمران/۱۵۹] .

مهاجر : وَ اهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلاً [مزمل/۱۰] .

صابر : وَ اصْبِرْ عَلى ما يَقُولُونَ [مزمل/۱۰] .

شاهد : وَ يكونَ الرَّسُولُ عَلَيكمْ شَهِيداً [بقره/۱۴۳] .

نماز شب خوان : قُم اللَّيلَ إلاّ قَلِيلاً [مزمل/۲] .

فقیرنواز : وَ أَمَّا السّائِلَ فَلا تَنْهَرْ [ضحی/۱۰] .

یتیم‌نواز : فَأَمَّا الْيتِيمَ فَلا تَقْهَرْ [ضحی/۹] .

حلیم : ادْفَعْ بِالَّتِي هِی أَحْسَنُ [فصلت/۳۴] .

۲. اهداف پیامبر (صلی الله علیه و آله) در قرآن

۱-لَقَدْ كانَ لَكمْ فِی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱] .

۲ـ وَ ما كانَ اللّهُ لِيعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِيهِمْ [انفال/۳۳] .

۳ـ وَ ما أَرْسَلْناك إلاّ رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ [انبياء/۱۰۷] .

۴ـ إنَّک لَعَلى هُدىً مُسْتَقِيم [حج/۶۷] .

۵ـ النَّبِی أَوْلى بِالْمُومِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ [احزاب/۶] .

۶ـ النَّبِی أَوْلى بِالْمُومِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ [احزاب/۶] .

۷ـ إنَّ اللّهَ وَ مَلائِكتَهُ يصَلُّونَ عَلَى النَّبِی [احزاب/۵۶] .

۸ـ وَ ما عَلَّمْناهُ الشِّعْرَ وَ ما ينْبَغِی لَهُ [يس/۶۹] .

۹ـ ما ضَلَّ صاحِبُكمْ وَ ما غَوى وَ ما ينْطِقُ عَنِ الْهَوى إنْ هُوَ إلاّ وَحْی يوحى عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوى ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوى وَ هُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلى ثُمَّ دَنا فَتَدَلّى فَكانَ قابَ قَوْسَينِ أَوْ أَدْنى فَأَوْحى إِلى عَبْدِهِ ما أَوْحى [نجم/۱۰-۲] .

۱۰ـ وَ إنَّک لَعَلى خُلُقٍ عَظِيم [قلم/۴] .

۱۱ـ إنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كرِيم [حاقه/۴۰] .

۱۲ـ لا أُقْسِمُ بِهذَا الْبَلَدِ وَ أَنْتَ حِلٌّ بِهذَا الْبَلَدِ [بلد/۲-۱] .

۱۳ـ تَنَزَّلُ الْمَلائِكةُ وَ الرُّوحُ فِيها بِإذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كلِّ أَمْرٍ [قدر/۴] .

۳. سیمای پیامبر (صلی الله علیه و آله) در بیان حضرت امیر (علیه السلام)

۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : سِيرَتُهُ الْقَصْدُ وَ سُنَّتُهُ الرُّشْدُ وَ كَلَامُهُ الْفَصْلُ وَ حُكمُهُ الْعَدْلُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۴] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا يثْنِيهِ عَنْ ذَلِک اجْتِمَاعٌ عَلَى تَكذِيبِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۰] .

(او را از هدف باز نمی‌داشت)

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : فَبَلَّغَ رِسَالَاتِ رَبِّهِ غَيرَ وَانٍ وَ لَا مُقَصِّرٍ وَ جَاهَدَ فِی اللَّهِ أَعْدَاءَهُ غَيرَ وَاهِنٍ وَ لَا مُعَذِّرٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۶] .

۴. ایمان پیامبر (صلی الله علیه و آله)

مصادیق و نمونه های بسیار زیادی برای ایمان رسول الله (صلی الله علیه و آله) وجود دارد ، مانند

قصه مباهله

و قصه استراحت پیامبر (صلی الله علیه و آله) بر درخت و آمدن سرباز دشمن بالای سرش.

سئلت عائشهٔ عن خلق رسول الله (صلی الله علیه و آله) فقالت کان خلقه القرآن. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص ۳۴۰] .

۵. پاکی پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. اجداد

۱ ـ اجداد رسول الله (صلی الله علیه و آله) تا حضرت ابراهیم (علیه السلام) حدود ۳۰ نفر و تا نوح ۴۰ نفر و تا آدم ابوالبشر ۵۰ نفر است و تا عدنان (جد بیستم) متفق و بعد از آن اتفاق نظر نیست. (و در حدیث آمده که : جد مرا فقط تا عدنان تعقیب کنید)

۲ ـ در اجداد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شخصیت هایی وجود دارد نظیر عبد المطلب ، هاشم ، نضر ، و عدنان.

۳ ـ قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ : اتفقت الإمامیهٔ رضوان الله علیهم علی أن والدی الرسول و کل أجداده إلی آدم (ع) کانوا مسلمین بل کانوا من الصدیقین إما أنبیاء مرسلین أو أوصیاء معصومین و لعل بعضهم لم یظهر الإسلام لتقیهٔ أو لمصلحهٔ دینیهٔ. [بحارالأنوار ، ج۱۵ ، ص۱۱۷] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لم یزل ینقلنی الله من أصلاب الطاهرین إلی أرحام المطهرات حتی أخرجنی فی عالمکم هذا لم یدنسنی بدنس الجاهلیهٔ. [بحارالأنوار ، ج۱۵ ، ص۱۱۷] .

۲. تربیت الهی

۱ ـ أَ لَمْ یجِدْک یتِیماً فَآوی [ضحی/۶] .

۲ ـ وَ وَجَدَک ضَالاًّ فَهَدی [ضحی/۷] .

۳ ـ وَ وَجَدَک عائِلاً فَأَغْنی [ضحی/۸] .

۴ ـ ما وَدَّعَک رَبُّک وَ ما قَلی [ضحی/۳] .

۵ ـ قُمِ اللَّیلَ إِلاّ قَلِیلاً [مزمل/۲] .

۶ ـ وَ ثِیابَک فَطَهِّرْ [مدثر/۴] .

۷ ـ وَ الرُّجْزَ فَاهْجُرْ [مدثر/۵] .

۸ ـ وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ لا نُزِّلَ عَلَیهِ الْقُرْآنُ جُمْلَهً واحِدَهً کذلِک لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤادَک وَ رَتَّلْناهُ تَرْتِیلاً [فرقان/۳۲] .

۹ ـ ما ضَلَّ صاحِبُکمْ وَ ما غَوی [نجم/۲] .

۱۰ ـ عَلَّمَهُ شَدِیدُ الْقُوی [نجم/۵] .

۱۱ ـ وَ إِنْ تُطِعْ أَکثَرَ مَنْ فِی الْأَرْضِ یضِلُّوک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ إِنْ یتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ إِنْ هُمْ إِلاّ یخْرُصُونَ [انعام/۱۱۶] .

۱۲ ـ فَأَوْحی إِلی عَبْدِهِ ما أَوْحی [نجم/۱۰] .

۱۳ ـ ما کذَبَ الْفُؤادُ ما رَأی [نجم/۱۱] .

۱۴ ـ وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

۱۵ ـ لَئِنْ أَشْرَکتَ لَیحْبَطَنَّ عَمَلُک [زمر/۶۵] .

۱۶ ـ وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَینا بَعْضَ الْأَقاوِیلِ [حاقه/۴۴] .

۱۷ ـ فَإِنَّهُ یسْلُک مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ رَصَداً لِیعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسالاتِ رَبِّهِمْ [جن/۲۸] .

۶. ویژگی های پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱ ـ پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) حریص بر هدایت مردم :

لَقَدْ جاءَکمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکمْ عَزِیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیکمْ بِالْمُومِنِینَ رَوفٌ رَحِیمٌ [توبه/۱۲۸] .

۲ ـ عدم نزول عذاب الهی با وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

وَ ما کانَ اللّهُ لِیعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِیهِمْ [انفال/۳۳] .

۳ ـ پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای خلق عظیم :

وَ إِنَّک لَعَلی خُلُقٍ عَظِیمٍ [قلم/۴] .

۴ ـ نعمت بزرگ در پرتو بعثت پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُومِنِینَ إِذْ بَعَثَ فِیهِمْ رَسُولاً [آل عمران/۱۶۴] .

۵ ـ صلوات خداوند و فرشتگان بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِکتَهُ یصَلُّونَ عَلَی النَّبِی [احزاب/۵۶] .

۶ ـ جهانی بودن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

وَ ما أَرْسَلْناک إِلاّ کافَّةً لِلنّاسِ بَشِیراً وَ نَذِیراً [سبأ/۲۸] .

۷ ـ پیامبر (صلی الله علیه و آله) گواه بر پیامبران :

فَکیفَ إِذا جِئْنا مِنْ کلِّ أُمَّةٍ بِشَهِیدٍ وَ جِئْنا بِک عَلی هولاءِ شَهِیداً [نساء/۴۱] .

۸ ـ عظمت شهر مکه در پرتو وجود پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

لا أُقْسِمُ بِهذَا الْبَلَدِ وَ أَنْتَ حِلٌّ بِهذَا الْبَلَدِ [بلد/۲-۱] .

۹ ـ رفعت مقام و منزلت پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

أَ لَمْ نَشْرَحْ لَک صَدْرَک وَ وَضَعْنا عَنْک وِزْرَک الَّذِی أَنْقَضَ ظَهْرَک وَ رَفَعْنا لَک ذِکرَک [انشراح/۴-۱] .

۱۰ ـ پیامبر (صلی الله علیه و آله) الگوی مؤمنان :

لَقَدْ کانَ لَکمْ فِی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱] .

۱۱ ـ جلب رضایت پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

وَ لَسَوْفَ یعْطِیک رَبُّک فَتَرْضی [ضحی/۵] .

۱۲ ـ سفر معراج پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

سُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ لَیلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی [اسراء/۱] .

۱۳ ـ عصمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله دریافت وحی :

وَ إِنَّک لَتُلَقَّی الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَکیمٍ عَلِیمٍ [نمل/۶] .

۱۴ ـ عصمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله ضبط و نگهداری وحی :

سَنُقْرِئُک فَلا تَنْسی [اعلی /۶] .

۱۵ ـ عصمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مرحله تعلیم وحی :

وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلاّ وَحْی یوحی [نجم/۴-۳] .

۲. رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. جهانی بودن رسالت

۱. دلایل قرآنی

۱ ـ أُوحِی إِلَی هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكُمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ [انعام/۱۹] .

۲ ـ وَ ما أَرْسَلْناك إِلاّ كافَّةً لِلنّاسِ [سبأ/۲۸] .

۳ ـ قُلْ يا أَيهَا النّاسُ إِنِّی رَسُولُ اللّهِ إِلَيكُمْ جَمِيعاً [اعراف/۱۵۸] .

۴ ـ وَ ما أَرْسَلْناك إِلاّ رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ [انبياء/۱۰۷] .

۵ ـ هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدی وَ دِينِ الْحَقِّ لِيظْهِرَهُ عَلَی الدِّينِ كلِّهِ وَ لَوْ كرِهَ الْمُشْرِكونَ [توبه/۳۳] .

۶ ـ قال رسول الله (صلی الله عليه و آله) : انا رسول من ادركت حيا و من يولد بعدی [ميزان الحكمۀ] ،

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله عليه و آله) : و بعثنی إلی كل أسود و أحمر بالعربية [أمالی طوسی ، ص۵۶] .

۸ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله عليه و آله) : أرسلت إلی الأبيض و الأسود و الأحمر [أمالی طوسی ، ص۴۸۴] .

۹ ـ إِنْ هُوَ إِلاّ ذِكری لِلْعالَمِينَ [انعام/۹۰] .

۱۰ ـ لِينْذِرَ مَنْ كانَ حَيا [يس/۷۰] .

۱۱ ـ وَ مَنْ يبْتَغِ غَيرَ الْإِسْلامِ دِيناً فَلَنْ يقْبَلَ مِنْهُ [آل عمران/۸۵] .

۱۲ ـ تَبارَك الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ لِيكونَ لِلْعالَمِينَ نَذِيراً [فرقان/۱] .

۲. دلائل روانی

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : أَرْسَلَهُ كافَّةً إِلَی الْأَبْيضِ وَ الْأَسْوَدِ وَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۷] .

۳. دلایل تاریخی

۱ـ اعزام مبلغ ، از دلائل جهانی بودن اسلام است.

۲ ـ نامه هایی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به اطراف و کشورها می‌فرستاد دلیل دیگری است. (در فروع ابدیت ، مکاتیب الرسول والوثائق السیاسۀ ، نامه های حضرت ذکر شده است) .

۳ ـ یک روز صبح پیامبر (صلی الله علیه و آله) اصحابش را احضار فرمود ، و خطبه ای تحریک‌آمیز ایراد نمود و سپس شش نفر را به ایران ، روم ، حبشه ، مصر ، یمامه ، بحرین ، اردن فرستاد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۶۰۸]

۴ ـ چگونه فکر رهبری جهانی برای اسکندر مقدونی و ناپلئون قابل پذیرش است ، اما در مسئله جهانی بودن رسالت پیامبر (صلی الله علیه و آله) تشکیک می کنند.

۵ ـ یهود و دشمنان اسلام دیروز و امروز برای جهانی نبودن رسالت به این آیه استناد می کنند :

وَ هذا كتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَك مُصَدِّقُ الَّذِی بَينَ يدَيهِ وَ لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُری وَ مَنْ حَوْلَها [انعام/۹۲] .

که ام القرای مکه و رسالت مخصوص مکه و اطراف اوست...و یا این که اول مکه بوده وقتی دید استقبال شد توسعه داد.

پاسخ :

بر اساس و اصل و طبق روایت ابن عباس که با علوم زمین‌شناسی هم قابل تطبیق می‌باشد زمین زیر آب بوده و بر اثر فرو رفتن آب اولین زمینی که از آب بیرون آمده سرزمین مکه بوده و دلیلش بعضی از گوش ماهی هایی است که پیدا می‌شود و... اگر

گفته شد پس مکه باید بلندترین نقطه باشد.

پاسخ :

دگرگونی های عجیب در پست وبلندی‌های زمین به وجود آمده که از مسلمات علم زمین‌شناسی است. [تفسیر نمونه ، ج ۵۰ ، ذیل آیه ۹۲ ، انعام] (مراجعه به آیات ۹۱ ـ ۹۰ همین سوره)

۴. بشارت عهدین

۱ ـ وَ مُبَشِّراً بِرَسُولٍ یأْتِی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ [صف/۶] .

۲ ـ النَّبِی الْأُمِّی الَّذِی یجِدُونَهُ مَکتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِیلِ [اعراف/۱۵۷] .

۳ ـ یعْرِفُونَهُ کما یعْرِفُونَ أَبْناءَهُمْ [بقره/۱۴۶] .

۴ ـ وَ کانُوا مِنْ قَبْلُ یسْتَفْتِحُونَ عَلَی الَّذِینَ کفَرُوا فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا کفَرُوا بِهِ [بقره/۸۹] .

۵ ـ در انجیل بُرنابا آمده :

الف) جهان برای محبت پیامبر (صلی الله علیه و آله) به وجود آمده.

ب) مسیح به شکافته شدن ماه به دست پیامبر (صلی الله علیه و آله) اشاره فرموده.

ج) بیش از ده مرتبه نام پیامبر (صلی الله علیه و آله) با لفظ آمده.

۶ ـ در سایر اناجیل عربی کلمه (فارقلیط) به معنای (احمد) آمده و در انجیل فارسی به معنای تسلّی دهنده آورده شد.

سفر پیدایش ، باب۴۹ ، آیه۱۰ ، انجیل یوحنا ، باب۱۵ ، شماره ۲۶

۷ ـ و نبی را برای ایشان از میان برادران ایشان مثل تو مبعوث خواهم کرد و کلام خود را به دهانش خواهم گذاشت و هر آنچه به او امر فرمایم به ایشان خواهد گفت و هر کسی که سخنان مرا به او به اسم من گوید و نشنود من از او مطالبه خواهم کرد. [تورات ، سفر تثنیهٔ ، باب۱۹ ، آیه۲۰]

(با توجه به این که حضرت عیسی (علیه السلام) هجرت و جهاد و تشکیل حکومت و شریعت همانند حضرت موسی نداشت ، کلمه مثل تو تنها با رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) قابل تطبیق است)

۲. سیمای جاهلیت

۱. اعتقادی

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ أَهْلُ الْأَرْضِ یوْمَئِذٍ مِلَلٌ مُتَفَرِّقَةٌ وَ أَهْوَاءٌ مُنْتَشِرَةٌ وَ طَرَائِقُ مُتَشَتِّتَةٌ بَینَ مُشَبِّهٍ لِلَّهِ بِخَلْقِهِ أَوْ مُلْحِدٍ فِی اسْمِهِ أَوْ مُشِیرٍ إِلَی غَیرِهِ فَهَدَاهُمْ بِهِ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ أَنْقَذَهُمْ بِمَکانِهِ مِنَ الْجَهَالَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه۱] .

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : بَعَثَهُ وَ النَّاسُ ضُلَّالٌ فِی حَیرَةٍ وَ حَاطِبُونَ فِی فِتْنَةٍ قَدِ اسْتَهْوَتْهُمُ الْأَهْوَاءُ وَ اسْتَزَلَّتْهُمُ الْکبْرِیاءُ وَ اسْتَخَفَّتْهُمُ الْجَاهِلِیةُ الْجَهْلَاءُ حَیارَی فِی زَلْزَالٍ مِنَ الْأَمْرِ وَ بَلَاءٍ مِنَ الْجَهْلِ فَبَالَغَ (صلی الله علیه و آله) فِی النَّصِیحَةِ وَ مَضَی عَلَی الطَّرِیقَةِ وَ دَعَا إِلَی الْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه۹۵] .

۳ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ النَّاسُ فِی فِتَنٍ انْجَذَمَ فِیهَا حَبْلُ الدِّینِ وَ تَزَعْزَعَتْ سَوَارِی الْیقِینِ وَ اخْتَلَفَ النَّجْرُ وَ تَشَتَّتَ الْأَمْرُ وَ ضَاقَ الْمَخْرَجُ وَ عَمِی الْمَصْدَرُ فَالْهُدَی خَامِلٌ وَ الْعَمَی شَامِلٌ عُصِی الرَّحْمَنُ وَ نُصِرَ الشَّیطَانُ وَ خُذِلَ الْإِیمَانُ فَانْهَارَتْ دَعَائِمُهُ وَ تَنَکرَتْ مَعَالِمُهُ وَ دَرَسَتْ سُبُلُهُ وَ عَفَتْ شُرُکهُ أَطَاعُوا الشَّیطَانَ فَسَلَکوا مَسَالِکهُ وَ وَرَدُوا مَنَاهِلَهُ بِهِمْ سَارَتْ أَعْلَامُهُ وَ قَامَ لِوَاوهُ فِی فِتَنٍ دَاسَتْهُمْ بِأَخْفَافِهَا وَ وَطِئَتْهُمْ بِأَظْلَافِهَا وَ قَامَتْ عَلَی سَنَابِکهَا فَهُمْ فِیهَا تَائِهُونَ حَائِرُونَ جَاهِلُونَ مَفْتُونُونَ فِی خَیرِ دَارٍ وَ شَرِّ جِیرَانٍ نَوْمُهُمْ سُهُودٌ وَ کحْلُهُمْ دُمُوعٌ بِأَرْضٍ عَالِمُهَا مُلْجَمٌ وَ جَاهِلُهَا مُکرَمٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه۲] .

۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ ابْتَعَثَهُ وَ النَّاسُ يضْرِبُونَ فِی غَمْرَةٍ وَ يمُوجُونَ فِی حَيرَةٍ قَدْ قَادَتْهُمْ أَزِمَّةُ الْحَينِ وَ اسْتَغْلَقَتْ عَلَی أَفْئِدَتِهِمْ أَقْفَالُ الرَّينِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۱] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بَعَثَ مُحَمَّداً ص بِالْحَقِّ حِينَ دَنَا مِنَ الدُّنْيا الِانْقِطَاعُ وَ أَقْبَلَ مِنَ الْآخِرَةِ الِاطِّلَاعُ وَ أَظْلَمَتْ بَهْجَتُهَا بَعْدَ إِشْرَاقٍ وَ قَامَتْ بِأَهْلِهَا عَلَی سَاقٍ وَ خَشُنَ مِنْهَا مِهَادٌ وَ أَزِفَ مِنْهَا قِيادٌ فِی انْقِطَاعٍ مِنْ مُدَّتِهَا وَ اقْتِرَابٍ مِنْ أَشْرَاطِهَا وَ تَصَرُّمٍ مِنْ أَهْلِهَا وَ انْفِصَامٍ مِنْ حَلْقَتِهَا وَ انْتِشَارٍ مِنْ سَبَبِهَا وَ عَفَاءٍ مِنْ أَعْلَامِهَا وَ تَكَشُّفٍ مِنْ عَوْرَاتِهَا وَ قِصَرٍ مِنْ طُولِهَا جَعَلَهُ اللَّهُ بَلَاغاً لِرِسَالَتِهِ وَ كَرَامَةً لِأُمَّتِهِ وَ رَبِيعاً لِأَهْلِ زَمَانِهِوَ رِفْعَةً لِأَعْوَانِهِ وَ شَرَفاً لِأَنْصَارِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۸] .

۶ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : فَبَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّداً (ص) بِالْحَقِّ لِيخْرِجَ عِبَادَهُ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ إِلَی عِبَادَتِهِ وَ مِنْ طَاعَةِ الشَّيطَانِ إِلَی طَاعَتِهِ بِقُرْآنٍ قَدْ بَينَهُ وَ أَحْكَمَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۷] .

۷ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : بَعَثَهُ حِينَ لَا عَلَمٌ قَائِمٌ وَ لَا مَنَارٌ سَاطِعٌ وَ لَا مَنْهَجٌ وَاضِحٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۶] .

۲. اجتماعی

۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّداً ص نَذِيراً لِلْعَالَمِينَ وَ أَمِيناً عَلَی التَّنْزِيلِ وَ أَنْتُمْ مَعْشَرَ الْعَرَبِ عَلَی شَرِّ دِينٍ وَ فِی شَرِّ دَارٍ مُنِيخُونَ بَينَ حِجَارَةٍ خُشْنٍ وَ حَياتٍ صُمٍّ تَشْرَبُونَ الْكَدِرَ وَ تَأْكُلُونَ الْجَشِبَ وَ تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَ تَقْطَعُونَ أَرْحَامَكُمْ الْأَصْنَامُ فِيكُمْ مَنْصُوبَةٌ وَ الْآثَامُ بِكُمْ مَعْصُوبَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۶] .

ب) الوضع الاجتماعی فی العصر الجاهلی :

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أَرْسَلَهُ عَلَی حِينِ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ طُولِ هَجْعَةٍ مِنَ الْأُمَمِ وَ اعْتِزَامٍ مِنَ الْفِتَنِ وَ انْتِشَارٍ مِنَ الْأُمُورِ وَ تَلَظٍّ مِنَ الْحُرُوبِ وَ الدُّنْيا كَاسِفَةُ النُّورِ ظَاهِرَةُ الْغُرُورِ عَلَی حِينِ اصْفِرَارٍ مِنْ وَرَقِهَا وَ إِياسٍ مِنْ ثَمَرِهَا وَ اغْوِرَارٍ مِنْ مَائِهَا قَدْ دَرَسَتْ مَنَارُ الْهُدَی وَ ظَهَرَتْ أَعْلَامُ الرَّدَی فَهِی مُتَجَهِّمَةٌ لِأَهْلِهَا عَابِسَةٌ فِی وَجْهِ طَالِبِهَا ثَمَرُهَا الْفِتْنَةُ وَ طَعَامُهَا الْجِيفَةُ وَ شِعَارُهَا الْخَوْفُ وَ دِثَارُهَا السَّيفُ. فَاعْتَبِرُوا عِبَادَ اللَّهِ وَ اذْكُرُوا تِيكَ الَّتِی آبَاؤُكُمْ وَ إِخْوَانُكُمْ بِهَا مُرْتَهَنُونَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۹] .

۳. فرهنگی

۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ لَا تَكُونُوا كَجُفَاةِ الْجَاهِلِيةِ لَا فِی الدِّينِ يتَفَقَّهُونَ وَ لَا عَنِ اللَّهِ يعْقِلُونَ كَقَيضِ بَيضٍ فِی أَدَاحٍ يكُونُ كَسْرُهَا وِزْراً وَ يخْرِجُ حِضَانُهَا شَرّاً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۶] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بَعَثَ مُحَمَّداً (صلی الله علیه و آله) وَ لَيسَ أَحَدٌ مِنَ الْعَرَبِ يقْرَأُ كِتَاباً وَ لَا يدَّعِی نُبُوَّةً وَ لَا وَحْياً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۴] .

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أَضَاءَتْ بِهِ الْبِلَادُ بَعْدَ الضَّلَالَةِ الْمُظْلِمَةِ وَ الْجَهَالَةِ الْغَالِبَةِ وَ الْجَفْوَةِ الْجَافِيةِ وَ النَّاسُ يسْتَحِلُّونَ الْحَرِيمَ وَ يسْتَذِلُّونَ الْحَكِيمَ يحْيوْنَ عَلَی فَتْرَةٍ وَ يمُوتُونَ عَلَی كَفْرَةٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه۱۵۱] .

۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ لَا تَهِيجُوا النِّسَاءَ بِأَذًی وَ إِنْ شَتَمْنَ أَعْرَاضَكُمْ وَ سَبَبْنَ أُمَرَاءَكُمْ فَإِنَّهُنَّ ضَعِيفَاتُ الْقُوَی وَ الْأَنْفُسِ وَ الْعُقُولِ إِنْ كُنَّا لَنُومَرُ بِالْكَفِّ عَنْهُنَّ وَ إِنَّهُنَّ لَمُشْرِكَاتٌ وَ إِنْ كَانَ الرَّجُلُ لَيتَنَاوَلُ الْمَرْأَةَ فِی الْجَاهِلِيةِ بِالْفَهْرِ أَوِ الْهِرَاوَةِ فَيعَيرُ بِهَا وَ عَقِبُهُ مِنْ بَعْدِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۴] .

۳. گزينش خداوند

۱ـ وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ وَ آتاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَ الْحِكمَةَ [بقره/۲۵۱] .

۲ـ اللَّهُ أَعْلَمُ حَيثُ يجْعَلُ رِسالَتَهُ [انعام/۱۲۴] .

۳ـ وَ أَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِما يوحی [طه/۱۳] .

۴ـ ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكتابَ الَّذِينَ اصْطَفَينا مِنْ عِبادِنا [فاطر/۳۲] .

۵ـ وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ كانُوا باياتِنا يوقِنُونَ [سجده/۲۴] .

۶ـ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّويا إِنّا كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنِينَ [صافات/۱۰۵] .

۷ـ لَقَدْ رَضِى اللّهُ عَنِ الْمُومِنِينَ إِذْ يبايعُونَك تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ ما فِى قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكينَةَ عَلَيهِمْ وَ أَثابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً [فتح/۱۸] .

۸ـ هُوَ الَّذِى بَعَثَ فِى الْأُمِّيينَ رَسُولاً مِنْهُمْ يتْلُوا عَلَيهِمْ آياتِهِ وَ يزَكيهِمْ وَ يعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ وَ إِنْ كانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلالٍ مُبِينٍ [جمعه/۲] .

۴. مزد رسالت

۱ـ قُلْ لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبى [شورى/۲۳] .

۲ـ وَ الَّذِينَ يوذُونَ رَسُولَ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [توبه/۶۱] .

۳ـ لَقَدْ تابَ اللّهُ عَلَى النَّبِى وَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِى ساعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ ما كادَ يزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تابَ عَلَيهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَوفٌ رَحِيمٌ [توبه/۱۱۷] .

۵. نقش هجرت در رسالت

۱. هجرت به حبشه

۱. مهاجرت مسلمین

۱ـ در هجرت اول بـه حبشه ۱۵ نفر و در هجرت دوم حـدود ۱۰۰ نفر مها جرت کردنـد. [تاریخ پیامبر (صـلی الله علیه و آله) ، آیات ۱۳۲ و ۱۱۹]

۲ـ اسلام می گوید : إِنَّ أَرْضِى واسِعَةٌ فَإِياى فَاعْبُدُونِ [عنکبوت/۵۶] .

مسلمانان در فشار و آزار بودند بنای هجرت را هم گذاشتند ، اما به کجا؟

از پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرسیدند : حضرت فرمودند : به حبشه زیرا..."؛

فان بها ملکا لا یظلم عنده احد و هی ارض صوف حتی یجعل الله لکم حرجا [فروغ ابدیت]

۳ ـ ۴ زن هم جزء مهـاجران بودنـد و با کشتی تجارتی ، هر کـدام نیم دینار داده و به حبشه رفتنـد. کفار مکه فهمیـده و تعقیب کردند ، ولی هنگامی رسیدند که کشتی حرکت کرده بود.

۴ـ چون هر یک از مهاجران از قبیله‌ای بودند موجی در مکه ایجاد شد.

پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) ، صفحه ۶

۲ـ واکنش مشرکین

سیاستمداران از مشرکان چون عمروعاص و عبد الله ربیعهٔ هدایایی برای نجاشی بردند تا آنها را اخراج کند.

۲ـ مقداری از هدایا را اول به بله قربان گوها دادند تا زمینه آماده گردد.

۳ـ به نجاشی گفتند : مکتب اینها یا دین رسمی کشور شما (مسیحیت) و با نیاکان شما مخالفت دارند.

۴ـ نجاشی گفت : باید بررسی کنیم. جعفر بن ابیطالب به عنوان سخنگو اوضاع پیامبر (صلی الله علیه و آله) را تشریح کرد و او تحت تاثیر قرار گرفت و آنها را اخراج نکرد.

۵ـ هدایا را رد کرد و نقشه‌ها نقش بر آب شد.

۶ ـ دوباره آمدند پیش نجاشی با توطئه دیگر که این مسلمانان عقیده شان درباره حضرت مسیح چنین و چنان است و مردم را منحرف می‌کنند.
۷ ـ باز جعفر بن ابیطالب به پاسخ گویی حاضر شد و شروع کرد تعریفاتی که اسلام از حضرت مسیح (علیه السلام) کرده که او را بنده و کلمه خدا و... نامیده ، باز هم توطئه نقش بر آب شد.
۳. توطئه کفار
۱ ـ توطئه دیگر شایع کردند که کفار قریش مسلمان شده اند. مهاجران و قتی به مکه آمدند اسیر شدند ، بعضی در پناه شخصیتهای بزرگ قریش در امان قرار گرفتند و بعضی در مخفی‌گاه مخفی شدند.
۲ ـ عثمان بن مظعون در پناه ولید بن مغیرهٔ وارد مکه شد؛ بعد که دید دیگر مسلمانان در پناه کسی نیستند و شکنجه می‌شوند از ولید خواست که رسماً اعلام کند که من در پناه تو نیستم. او هم اعلام کرد ، او را گرفتند و شکنجه کردند. ولید گفت اگر در پناه من بودی شکنجه نمی‌شدی عثمان بن مظعون گفت : الان در پناه خدا هستم.
۴. بازگشت مهاجرین
۱ ـ کم کم قضیهٔ مهاجرت موجی در حبشه ایجاد کرده وعده‌ای به نمایندگی از مسیحیان به مکه آمده و چون آیاتی را شنیدند اشک ریخته مسلمان شدند و در برابر ناسزاهای ابوجهل صبر نموده و به حبشه برگشتند.
۲ ـ پیامبر برای تشویق ، به استقبال مهاجران حبشه می‌رود ، پیشانی جعفر را می‌بوسد و به او هدیه می‌دهد.
۳ ـ ورود مهاجران حبشه با فتح خیبر تقریبا در یک روز بوده.
۲. هجرت به مدینه
۱. نقطه شروع
سالیان دراز بین اوس و خزرج اختلاف بود ، رهبران این دو قوم برای عمره رجبیه به مکه آمدند در مکه نزد عُتبه رفتند که او در مدینه وحدتی ایجاد کند. عتبه گفت : ما خودمان دچار مشکلی شده‌ایم؛خرج فینا رجل یدعی أنه رسول الله سفه أحلامنا و سب آلهتنا و أفسد شباننا و فرق جماعتنا. [إعلام‌الوری ، ص۵۶] .
اسعد رهبر خزرجی‌ها به یادش آمد که یهود مدینه پیش بینی ظهور چنین مصلحی را می‌کردند. پرسید محمد (صلی الله علیه و آله) کجاست؟ عتبه گفت : در حجر اسماعیل (علیه السلام) ، ولی به او نزدیک نشو و هنگام طواف پنبه در گوشت بگذار. اسعد در حال طواف نگاهش به پیامبر (صلی الله علیه و آله) افتاد و برق از چشمش جهید پنبه‌ها را دور انداخته خدمت حضرت رسید و پرسید : محتوای دعوت شما چیست؟ حضرت پس از شهادت به توحید و رسالت خودش منشور ده گانه مکتبش را بیان فرمود :
۱ ـ أَلاّ تُشْرِكوا بِهِ شَيْئاً [انعام/۱۵۱] .
۲ ـ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً [انعام/۱۵۱] .
۳ ـ وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكُمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَ إِياهُمْ [انعام/۱۵۱] .
۴ ـ وَ لا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ [انعام/۱۵۱] .
۵ ـ وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ ذلِكُمْ وَصّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ [انعام/۱۵۱] .
۶ ـ وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْيَتِيمِ إِلاّ بِالَّتِى هِى أَحْسَنُ حَتّى يبْلُغَ أَشُدَّهُ [انعام/۱۵۲] .
۷ ـ وَ أَوْفُوا الْكَيلَ وَ الْمِيزانَ بِالْقِسْطِ [انعام/۱۵۲] .

۸ـ لا نُكَلِّفُ نَفْساً إِلاّ وُسْعَها [انعام/۱۵۲] .

۹ـ وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَ لَوْ کانَ ذا قُرْبی [انعام/۱۵۲] .

۱۰ـ وَ بِعَهْدِ اللّهِ أَوْفُوا ذلِکمْ وَصّاکمْ بِهِ لَعَلَّکمْ تَذَکرُونَ [انعام/۱۵۲] .

اسعد وقتی سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) را شنید ایمان آورد و حضرت را به مدینه دعوت کرد و ریشه های مسئله هجرت در همین جلسه شکل گرفت. [مفاهیم قرآن ، آقای سبحانی از اعلام الوری ، ص۵۷]

۲. شب هجرت

فرشته وحی به پیامبر (صلی الله علیه و آله) خبر داد که تصمیم کفار و مشرکان چیست.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) وقت بیرون آمدن از منزل سوره یس تا جمله نهمفَهُمْ لا یبْصِرُونَ [یس/۹] . را تلاوت فرمودند.

نقشه دشمنان در آیه ۳۰ انفال منعکس استوَ إِذْ یمْکرُ بِک الَّذِینَ کفَرُوا لِیثْبِتُوک أَوْ یقْتُلُوک أَوْ یخْرِجُوک وَ یمْکرُونَ وَ یمْکرُ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُالْماکرِینَ [انفال/۳۰] .

بنا بود شب به منزل بریزند ، ولی ابولهب مانع شد و گفت : زنان و فرزندان بنی هاشم داخل منزل هستند ، صبر کنید تا هوا روشن شود.

پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) ، صفحه ۷

بعضی علت تاخیر را این می‌دانند تا بنی هاشم بدانند که قاتل پیامبر (صلی الله علیه و آله) یک نفر از یک قبله نیست.

در بیرون رفتن پیامبر (صلی الله علیه و آله) از خانه گفتگو است :

وقتی که پیامبر می‌خواست بیرون رود همه دور خانه خواب بودند.

حضرت قبل از محاصره بیرون رفته بود.

آیه‌ای خواند و اینکه کسی متوجه خروج حضرت نشد ، از باب کرامت بود.

صد شتر جایزه برای کسی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) را پیدا کند قرار دادند.

نزول آیهوَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [بقره/۲۰۷] .

در تحریف شأن نزول این آیه سمرهٔ از معاویهٔ به صد هزار درهم قانع نشد معاویهٔ تا چهار صد هزار درهم نرخ را بالا برد او هم در بالای منبر گفت آیه درباره ابن ملجم است!!! کسی نگفت ابن ملجم یمنی است در روز نزول آیه اصلا در مکه نبوده است؟!!!

۳. شجاعت حضرت امیر (علیه السلام)

علاوه بر این گفت : آنچه درباره علی (علیه السلام) نازل شده آیه ۲۰۴ بقره است : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یعْجِبُک قَوْلُهُ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یشْهِدُ اللّهَ عَلی ما فِی قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ [بقره/۲۰۴] .

ابن تیمیه حنبلی که سال ۷۲۸ در زندان مراکش مرده می گوید :

خوابیدن علی (علیه السلام) جای پیامبر (صلی الله علیه و آله) فضیلتی نیست ، زیرا از دو راه می‌دانست سالم است :

الف) خبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) که فرمود : لا یخلص إلیک شیء تکرهه [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۳۲۲] .

ب : سفارش به اداء امانات که مستلزم سلامتی و بقاء است.

ولی جوابش این است که : اولاً : کسی که از گفته پیامبر (علیه السلام) این طور اطمینان پیدا کند که از حمله شبانه گروه زیاد تروریست نترسد ، ایمان عادی ندارد و این نوع ایمان بالاترین فضیلت است ، زیرا مردم عادی و ایمان‌های عادی نمی‌تواند این

چنین آرام بخش باشد.

ثانیا : جملهلا ـ یخلص إلیک شیء تکرههرا ابن اثیر و طبری آورده اند ، ولی طبقات و مقریزی نیاورده اند و شیعه هم به این نحو نگفته بله ، شیخ طوسی این جمله را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) نقل کرده ، ولی نه برای شب هجرت.

ثالثا : خود حضرت علی (علیه السلام) به این عمل مباهات می‌کند و اشعاری سروده که سیوطی در درالمنثور نقل کرده که در جمله آخر می‌فرماید :

و قد وطنت نفسی علی القتل و الأسر [أمالی طوسی ، ص۴۶۹] .

خودم را آماده مرگ و اسارت کرده بودم.

رابعا : حدیث معروفی است که خدا با این عمل به جبرئیل و میکائیل مباهات فرمود.

اما دستور رد امانت؛ این جمله را شب هجرت نفرمود ، بلکه سه شب که در غار بود و نیمه شبها که علی و فرزند خدیجه نزدیک غار می‌آمدند (طبق نقل امالی و سیره حلبی) با چوپان ابوبکر یا فرزند ابوبکر که طبق نقل مورخان به پیامبر (صلی الله علیه و آله) غذا ازشیر گوسفندان می‌دادند و اخبار و تصمیم قریش را به حضرت می‌رساندند در آن موقع پیام رسول الله (صلی الله علیه و آله) به علی این بود که تو در مسجد اعلام کن : هر که امانتی نزد من دارد نشانه بگیرد و فرمود : إنهم لن یصلوا من الآن إلیک یا علی بأمر تکرهه [أمالی طوسی ، ص۴۶۷] .

۴. اولین قوانین در مدینه

طرح و قراردادی که به جامعه اسلامی شکل خاصی داد :

۱ ـ مهاجران اگر کسی را کشتند باید همچون رسم سابق خون بها بدهند و نباید از مقام و عنوان خود سو استفاده‌ای کنند و آن اعطای خون بها باید به کمک یکدیگر باشد.

۲ ـ بنی عوف ، بنی ساعدهٔ ، بنی حرث ، بنی جشم ، بنی نجار ، بنی عمر و بن عوف ، بنی النیت ، بنی الاوس نیز ، همه باید در دادن خون بهائی که به یکی از شما تعلق گرفت شریک باشند.

۳ ـ همه یک دست بر ضد ستمگر ، گرچه فرزند یکی از شما باشد.

۴ ـ هرگز کافری را بر ضد مؤمنی یاری نکنید.

۵ ـ هر یهودی که از ما پیروی کند همچون ما از مزایا برخوردار خواهد بود.

۶ ـ گروه‌های مسلمان به تناوب به جهاد بروند.

۷ ـ در عقد و پیمان صلح همه باهم متحد و بدون جلب نظر مسلمانان دیگر (جز در عدالت و مساوات) نمی‌تواند صلح برقرار کنند.

۸ ـ مشرکان مدینه حق ندارند از مال و جان مشرکان مکه حمایت کنند و یا تعدی داشته باشند.

۹ ـ هر گاه مسلمانی ، مسلمانی را کشت باید کشته شود ، مگر این که اولیای مقتول عفو کنند و در این موضوع همه یکسانند و نور چشم بازی نیست.

۱۰ ـ بدعت ممنوع ، یاری جنایت کار ممنوع ، پناه به ستمگر ممنوع.

۱۱ ـ مرجع حل اختلاف خدا و رسول (صلی الله علیه و آله) هستند.

۱۲ ـ هر گاه مسلمانان برای حفظ مدینه می‌جنگند یهودان ساکن مدینه باید به سهم خود هزینه جنگ را بپردازند.

۱۳ ـ مسلمانان و یهود در آئین خود آزادند و یهود هر قبیله‌ای مساوی یهود قبیله دیگر و امتیازی نیست.

۱۴ ـ کسی حق ندارد بدون اجازه پیامبر (صلی الله علیه و آله) از این پیمان بیرون رود.

۱۵ ـ قریش و هم پیمانانش پناه داده نمی‌شوند.

۱۶ ـ هیچ زنی جز با اجازه کسانش پناه داده نمی‌شود.

۱۷ ـ خون هر مجروحی (چه رسد به مقتول) محترم و جانی قصاص می‌شود.

۱۸ ـ پیمانها باید بر اساس نیکی باشد.

۱۹ ـ یهود و مسلمانان در برابر دشمن مشترک ، مشترکاً بجنگند.

۲۰ ـ در این قرارداد یهود بنی قریظهٔ ، بنی نضیر ، بنی قینقاع شرکت نکردند ، ولی بعدها همین افراد با رهبر مسلمانان پیمان هایی را امضاء نمودند که هرگز به ضرر پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مسلمانان قدمی برندارند ، اسلحه و مرکب در اختیار دشمنان اسلام نگذارند. سران هم امضاء کردند.

۵. اولین مسجد مدینه

طلع البدر علینا من ثنیات الوداع / وجب الشکر علینا ما دعا لله داع/ أنت یا مرسل حقا جئت بالأمر المطاع. [الصراط المستقیم ، ج۱ ، ص۱۵۸] .

نخستین عمل مثبت حضرت در مدینه ساختن مسجد (مرکز علم و دین و قضاوت و مشورت) بود. شخصا پیامبر (صلی الله علیه و آله) کار می‌کرد و سنگ حمل می‌نمود مردم همه کار می‌کردند و این شعر را می‌خواندند :

لئن قعدنا و النبی یعمل / لذاک منا العمل المضلل. [المناقب ، ج۱ ، ص۱۸۵] .

و حضرت علی (علیه السلام) درباره عثمان بن مظعون که کنار ایستاده بود تا مبادا لباسش غبار آلود شود فرمود :

لا یستوی من یعمر المساجدا/ یظل فیها راکعا و ساجداو/ من تراه عاندا معاندا/ عن الغبار لا یزال حائدا. [رجال کشی ، ص۳۱] .

روی دوش عمار یاسر سنگ می‌گذارند ، می‌گفت : یکی از سنگها را به نیت خود و دیگری را به نیت پیامبر (صلی الله علیه و آله) حمل می‌کنم.

۶. خطرات

سه خطر حضرت را تهدید می‌کرد :

الف) بت پرستان قریش

ب) یهود مدینه

ج) اختلاف میان هواداران

اولا : میان هواداران ، طرح برادری ریخت تا وحدت سیاسی معنوی ایجاد شود و خود با امیرالمؤمنین عقد اخوت بست.

ثانیا : یهودیان هم مخالف بت و بت‌پرستی بودند؛ از سوئی سرمایه‌دار بودند و از هم طرفی قبل از هجرت با مسلمانان پیمان بسته بودند و اما پیامبر (صلی الله علیه و آله) تا از آنها مطمئن نباشد نمی‌تواند با دشمن خارجی مقابله کند ، لذا با آنها هم قراردادی را به امضاء رساند تا خاطرش از داخل مدینه جمع باشد.

۳. وظایف پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. وظایف شخصی

۱ ـ ایمان : آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَیهِ مِنْ رَبِّهِ [بقره/۲۸۵] .

۲ ـ عبادت و توکل : فَاعْبُدْهُ وَ تَوَکلْ عَلَیهِ [هود/۱۲۳] .

۳ ـ تسبیح : فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ کنْ مِنَ السّاجِدِینَ وَ اعْبُدْ رَبَّک حَتّی یأْتِیک الْیقِینُ [حجر/۹۹–۹۸] .

۴ ـ لِنُرِیهُ مِنْ آیاتِنا [اسراء/۱] .

۵ ـ نماز شب : وَ مِنَ اللَّیلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَک [اسراء/۷۹] .

یا أَیهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّیلَ إِلاّ قَلِیلاً نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِیلاً أَوْ زِدْ عَلَیهِ وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلاً إِنّا سَنُلْقِی عَلَیک قَوْلاً ثَقِیلاً إِنَّ ناشِئَةَ اللَّیلِ هِی أَشَدُّ وَطْئاً وَ أَقْوَمُ قِیلاً إِنَّ لَک فِی النَّهارِ سَبْحاً طَوِیلاً وَ اذْکرِ اسْمَ رَبِّک وَ تَبَتَّلْ إِلَیهِ تَبْتِیلاً رَبُّ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَکیلاً وَ اصْبِرْ عَلی ما یقُولُونَ وَ اهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِیلاً [مزمل/۱۰–۱] .

وَ مِنَ اللَّیلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَ سَبِّحْهُ لَیلاً طَوِیلاً [دهر/۲۶] .

۶ ـ دریافت وحی : أَنْزَلَ عَلی عَبْدِهِ الْکتابَ [کهف/۱] .

۷ ـ طهارت : وَ ثِیابَک فَطَهِّرْ وَ الرُّجْزَ فَاهْجُرْ وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَکثِرُ وَ لِرَبِّک فَاصْبِرْ [مدثر/۷–۴] .

۸ ـ استقامت : فَاسْتَقِمْ کما أُمِرْتَ وَ مَنْ تابَ مَعَک [هود/۱۱۲] .

۹ ـ استعاذة : وَ قُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِک مِنْ هَمَزاتِ الشَّیاطِینِ [مومنون/۹۷] .

پیامبر اکرم (صلی الله و علیه و آله) ، صفحه ۹

۹ ـ استغفار : وَ اسْتَغْفِرْ لِذَنْبِک وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک بِالْعَشِی وَ الْإِبْکارِ [غافر/۵۵] .

۲. در قبال مردم

اخلاق قرآن :

دستور به عدل و احسان : إِنَّ اللّهَ یأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ [نحل/۹۰] .

دستور به استقامت : وَ اصْبِرْ وَ ما صَبْرُک إِلاّ بِاللّهِ [نحل/۱۲۷] .

دستور به عفو و بخشش : خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجاهِلِینَ [اعراف/۱۹۹] .

دستور برای برخورد نیکو : ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِی بَینَک وَ بَینَهُ عَداوَةٌ کأَنَّهُ وَلِی حَمِیمٌ [فصلت/۳۴] .

۳. در قبال مخالفین

۱. بهانه های مخالفین

۱ ـ ائْتِ بِقُرْآنٍ غَیرِ هذا [یونس/۱۵] .

۲ ـ لَوْ لا نُزِّلَ عَلَیهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً [فرقان/۳۲] .

۳ ـ ما لِهـذَا الرَّسُولِ یأْکلُ الطَّعامَ وَ یمْشِی فِی الْأَسْواقِ لَوْ لا أُنْزِلَ إِلَیهِ مَلَک فَیکونَ مَعَهُ نَذِیراً أَوْ یلْقی إِلَیهِ کنْزٌ أَوْ تَکونُ لَهُ جَنَّةٌ [فرقان/۸–۷] .

۴ ـ فَأْتُوا بِآبائِنا [دخان/۳۶] .

۵ ـ یسْئَلُک أَهْلُ الْکتابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَیهِمْ کتاباً مِنَ السَّماءِ [نساء/۱۵۳] .

۲. توطئه های مخالفین

۲۹ ـ وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها وَ تَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ [انفال/۶۱] .

۳۰ ـ فَلا يحْزُنْک قَوْلُهُمْ إِنّا نَعْلَمُ ما يسِرُّونَ وَ ما يعْلِنُونَ [يس/۷۶] .

۳۱ ـ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّى حِينٍ [صافات/۱۷۴] .

۳. موضع پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱ ـ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَما أَرْسَلْناک عَلَيهِمْ حَفِيظاً إِنْ عَلَيک إِلاَّ الْبَلاغُ [شورى/۴۸] .

۲ ـ وَ لا تَحْزَنْ عَلَيهِمْ وَ لا تَک فِی ضَيقٍ مِمّا يمْكُرُونَ [نحل/۱۲۷] .

۳ ـ وَ إِنْ كادُوا لَيفْتِنُونَک عَنِ الَّذِی أَوْحَينا إِلَيک لِتَفْتَرِی عَلَينا غَيرَهُ وَ إِذاً لاَتَّخَذُوک خَلِيلاً [اسراء/۷۳] .

۴ ـ فَإِنْ أَعْرَضُوا فَما أَرْسَلْناک عَلَيهِمْ حَفِيظاً [شورى/۴۸] .

۵ ـ فَاصْبِرْ عَلى ما يقُولُونَ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک [ق/۳۹] .

۶ ـ نَحْنُ أَعْلَمُ بِما يقُولُونَ وَ ما أَنْتَ عَلَيهِمْ بِجَبّارٍ [ق/۴۵] .

۷ ـ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّى عَنْ ذِكْرِنا وَ لَمْ يرِدْ إِلاَّ الْحَياةَ الدُّنْيا [نجم/۲۹] .

۸ ـ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ وَ لا تُطِعْ كلَّ حَلاّفٍ مَهِينٍ هَمّازٍ مَشّاءٍ بِنَمِيمٍ مَنّاعٍ لِلْخَيرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ [قلم/۱۲-۹] .

۹ ـ وَ لا تُطِعِ الْكافِرِينَ وَ الْمُنافِقِينَ وَ دَعْ أَذاهُمْ وَ تَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ وَ كَفى بِاللّهِ وَكِيلاً [احزاب/۴۸] .

۱۰ ـ وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكينَ اسْتَجارَک فَأَجِرْهُ حَتّى يسْمَعَ كَلامَ اللّهِ [توبه/۶] .

۱۱ ـ وَ يقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيرٍ لَكُمْ [توبه/۶۱] .

۱۲ ـ يا أَيهَا النَّبِی جاهِدِ الْكُفّارَ وَ الْمُنافِقِينَ وَ اغْلُظْ عَلَيهِمْ [توبه/۷۳] .

۱۳ ـ وَ لا تُصَلِّ عَلى أَحَدٍ مِنْهُمْ ماتَ أَبَداً وَ لا تَقُمْ عَلى قَبْرِهِ [توبه/۸۴] .

۱۴ ـ لا تَقُمْ فِيهِ أَبَداً لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوى مِنْ أَوَّلِ يوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجالٌ يحِبُّونَ أَنْ يتَطَهَّرُوا وَ اللّهُ يحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ [توبه/۱۰۸] .

۱۵ ـ ما كانَ لِلنَّبِی وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكينَ وَ لَوْ كانُوا أُولِی قُرْبى [توبه/۱۱۳] .

۱۶ ـ وَ إِنْ كذَّبُوک فَقُلْ لِی عَمَلِی وَ لَكمْ عَمَلُكمْ [يونس/۴۱] .

۱۷ ـ وَ لا يحْزُنْک قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [يونس/۶۵] .

۱۸ ـ وَ قُلْ لِلَّذِينَ لا يومِنُونَ اعْمَلُوا عَلى مَكانَتِكمْ إِنّا عامِلُونَ [هود/۱۲۱] .

۱۹ ـ وَ ما أَكثَرُ النّاسِ وَ لَوْ حَرَصْتَ بِمُومِنِينَ [يوسف/۱۰۳] .

۲۰ ـ وَ لَنْ تَرْضى عَنْک الْيهُودُ وَ لاَ النَّصارى حَتّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ [بقره/۱۲۰] .

۲۱ ـ وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْجِبُک قَوْلُهُ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يشْهِدُ اللّهَ عَلى ما فِی قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ [بقره/۲۰۴] .

۲۲ ـ قُلْ إِنْ كنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی يحْبِبْكمُ اللّهُ [آل عمران/۳۱] .

۲۳ ـ قُلْ يا أَهْلَ الْكتابِ تَعالَوْا إِلى كلِمَةٍ سَواءٍ بَينَنا وَ بَينَكمْ [آل عمران/۶۴] .

۲۴ ـ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ وَ احْذَرْهُمْ أَنْ يفْتِنُوک عَنْ بَعْضِ ما أَنْزَلَ اللّهُ إِلَيک [مائده/۴۹] .

۲۵ ـ وَ إِذا رَأَيتَ الَّذِينَ يخُوضُونَ فِی آياتِنا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّى يخُوضُوا فِی حَدِيثٍ غَيرِهِ [انعام/۶۸] .

۲۶ ـ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكينَ [انعام/۱۰۶] .

۲۷ ـ وَ إِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِی الأَرْضِ یضِلّوک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ [انعام/۱۱۶] .
۲۸ ـ فَإِنْ کذَّبُوک فَقُلْ رَبُّکمْ ذُو رَحْمَةٍ واسِعَةٍ [انعام/۱۴۷] .
۲۹ ـ وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها وَ تَوَکلْ عَلَی اللّهِ [انفال/۶۱] .
۳۰ ـ فَلا یحْزُنْک قَوْلُهُمْ إِنّا نَعْلَمُ ما یسِرُّونَ وَ ما یعْلِنُونَ [یس/۷۶] .
۳۱ ـ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّی حِینٍ [صافات/۱۷۴] .

۴. سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. سیره پیامبر (صلی الله علیه و آله) در کودکی

در کودکی

ابوطالب گوید :

۱) هنگامی که می‌خواست لباس را بیرون بیاورد می‌فرمود : " نگاهت را به جانب دیگر کن".

قال أبو طالب (ع) : إنی ضممته إلی فلم أفارقه فی لیل و لا نهار و کنت أنومه فی فراشی و آمره أن یخلع ثیابه و ینام معی فرأیت فی وجهه الکراهـة و کره أن یخالفنی. فقال : " یا عماه! اصـرف وجهک عنی حتی أخلع ثیابی و أدخل فراشـی" [العددالقویة ، ص۱۴۴] .

۲) هنگام غذا و آب خوردنبسم اللهو بعد از غذا بسیارالحمد للهمی گفت.

عَنْ أَبِی طَالِبٍ (ع) قَالَ : کنَّا لَا نُسَـمِّی عَلَی الطَّعَامِ وَ لَا عَلَی الشَّرَابِ وَ لَا نَـدْرِی مَا هُوَ حَتَّی ضَـمَمْتُ مُحَمَّداً ص فَأَوَّلُ مَا سَـمِعْتُهُ یقُولُ بِسْمِ اللَّهِ الْأَحَدِ ثُمَّ یأْکلُ فَإِذَا فَرَغَ مِنْ طَعَامِهِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ کثِیراً فَتَعَجَّبْنَا مِنْهُ [العددالقویة ، ص۱۴۴] .

۳) دروغگو نبود ، به صادق و امین ، معروف بود.

قال أبو طالب (ع) : لم أر منه کذبة قط [المناقب ، ج۱ ، ص۳۶] .

قال أبو طالب (ع) : کان یدعی فی قریش بالصادق و الأمین [العددالقویة ، ص۱۱۸] .

۴) فـاطمه بنت اسـد (س) گویـد : در حیاط خانه ما درخت خرمای خشـکیده ای بود. حضـرت (صـلی الله علیه و آله) روزی به خانه آمد و دستی به درخت کشـید و پس از آن سرسبز و خرمادار شد. هر روز خرماها را می‌چیدم و حضرت (صلی الله علیه و آله) آنها را به کودکان بنی‌هاشم می‌داد.

قالت فاطمة بنت أسد رضـی الله عنها : کان فی صحن داری نخلة قد یبست و خاست و لها زمان یابسة فأتی النبی (ص) یوما إلی النخلة فمسـها بکفه فصارت من وقتها و ساعتها خضـراء و حملت. فکنت فی کل یوم أجمع له الرطب فی دوخلة فإذا کان وقت ضاحی النهار یدخل فیقول یا أماه أعطینی دیوان العسـکر فکان یأخذ الدوخلة ثم یخرج و یقسم الرطب علی صبیان بنی هاشم. [العددالقویة ، ص۱۲۷] .

۵) امام صادق (علیه السلام) : در چهار سالگی نماز می‌خواند. [بحار الأنوار ، ج۱۵ ، ص۳۶۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : حج رسول الله (ص) عشـرین حجة مستسرة منها عشـرة حجج أو قال سـبعة الوهم من الراوی قبل النبوة و قد کان صلی قبـل ذلـک و هـو ابن أربـع سـنین و هـو مع أبی طـالب فی أرض بصـری و هـو موضـع کـانت قریش تتجر إلیه من مکـة [مستطرفات‌السرائر ، ص۵۷۵] .

۶) قَالَتْ حَلِیمَةُ السَّعْدِیةُ : ما کان شیء أبغض إلیه من أن یری جسده مکشوفا. [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۱۶۷] .

۷) با دست راست غذا می‌خورد.

۸) وقتی به سخن آمد در هر کاربسم اللهمی گفت.

۲. سیره فردی

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّيلَمِي : كَانَ النَّبِي (صلى الله عليه و آله) يرْقَعُ ثَوْبَهُ وَ يخْصِفُ نَعْلَهُ وَ يحْلُبُ شَاتَهُ وَ يأْكلُ مَعَ الْعَبْدِ وَ يجْلِسُ عَلَى الْأَرْضِ وَ يرْكبُ الْحِمَارَ وَ يرْدِفُ وَ لَا يمْنَعُهُ الْحَياءُ أَنْ يحْمِلَ حَاجَةً مِنَ السُّوقِ إِلَى أَهْلِهِ وَ يصَافِحُ الْغَنِى وَ الْفَقِيرَ وَ لَا ينْزِعُ يدَهُ مِنْ يدِ أَحَدٍ حَتَّى ينْزِعَهَا هُوَ وَ يسَلِّمُ عَلَى مَنِ اسْتَقْبَلَهُ مِنْ غَنِى وَ فَقِيرٍ وَ كبِيرٍ وَ صَغِيرٍ وَ لَا يحَقِّرُ مَا دُعِى إِلَيهِ وَ لَوْ إِلَى حَشَفِ التَّمْرِ وَ كانَ خَفِيفَ الْمَئُونَةِ كرِيمَ الطَّبِيعَةِ جَمِيلَ الْمُعَاشَرَةِ طَلْقَ الْوَجْهِ بَسَّاماً مِنْ غَيرِ ضَحِك مَحْزُوناً مِنْ غَيرِ عُبُوسٍ مُتَوَاضِعاً مِنْ غَيرِ مَذَلَّةٍ جَوَاداً مِنْ غَيرِ سَرَفٍ رَقِيقَ الْقَلْبِ رَحِيماً بِكلِّ مُسْلِمٍ وَ لَمْ يتَجَشَّ مِنْ شِبَعٍ قَطُّ وَ لَمْ يمُدَّ يدَهُ إِلَى طَمَعٍ قَطُّ. [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۱۵] .

قَالَ الطَّبْرِسِي : كانَ النَّبِي (صلى الله عليه و آله) يتَجَمَّلُ لِأَصْحَابِهِ فَضْلًا عَلَى تَجَمُّلِهِ لِأَهْلِهِ. [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يسَلِّمُ عَلَى النِّسَاءِ وَ يرْدُدْنَ عَلَيهِ وَ كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) يسَلِّمُ عَلَى النِّسَاءِ وَ كانَ يكرَهُ أَنْ يسَلِّمَ عَلَى الشَّابَّةِ مِنْهُنَّ وَ يقُولُ أَتَخَوَّفُ أَنْ يعْجِبَنِي صَوْتُهَا فَيدْخُلَ عَلَى أَكثَرُ مِمَّا طَلَبْتُ مِنَ الْأَجْرِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۳۵] .

در زندگی شخصی

۱) ساده‌زیستی در خوراک : گرسنگی ، پرخوری نکردن ، تکیه نمی زند ، دو زانو می‌نشست؛ مراعات بهداشت ، ایراد به غذا نمی‌گرفت ، کاسه را می‌لیسید ، و غذا را فوت نمی‌کرد.

۲) ساده‌زیستی در پوشاک : از لباس وصله‌دار ابایی نداشت.

۳. سیره عبادی

۱ـ قُلْ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکی وَ مَحْیای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۱۶۲] .

۲ـ وَ اذْکرْ رَبَّک فِی نَفْسِک تَضَرُّعاً وَ خِیفَةً وَ دُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ وَ لا تَکنْ مِنَ الْغافِلِینَ [اعراف/۲۰۵] .

۳ـ وَ مِنَ اللَّیلِ فَسَبِّحْهُ وَ إِدْبارَ النُّجُوم [طور/۴۹] .

۴ـ وَ لَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّک یضِیقُ صَدْرُک بِما یقُولُونَ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ کنْ مِنَ السّاجِدِینَ وَ اعْبُدْ رَبَّک حَتّی یأْتِیک الْیقِینُ [حجر/۹۹-۹۷] .

۵ـ وَ مِنَ اللَّیلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَک عَسی أَنْ یبْعَثَک رَبُّک مَقاماً مَحْمُوداً [اسراء/۷۹] .

۶ـ قُمِ اللَّیلَ إِلاّ قَلِیلاً نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِیلاً أَوْ زِدْ عَلَیهِ وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلاً [مزمل/۴-۲] .

۷ـ وَ مِنَ اللَّیلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَ سَبِّحْهُ لَیلاً طَویلاً [دهر/۲۶] .

۸ـ وَ أُمِرْتُ لِأَنْ أَکونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِینَ [زمر/۱۲] .

۹ـ قُلْ إِنِّی أَخافُ إِنْ عَصَیتُ رَبِّی عَذابَ یوْمٍ عَظِیمٍ [زمر/۱۳] .

۱۰ـ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

۱ـ ما أَنْزَلْنا عَلَیک الْقُرْآنَ لِتَشْقی [طه/۲] .

۲ـ ام سلمهٔ می گوید : شبی پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خانه من بود ، نیمه شب او را نیافتم ، به دنبالش دیدم در تاریکی ایستاده ، دستها را بلند کرده و اشک می‌ریزد و دعا می‌کند که : خدایا! هر چه نعمت به من داده‌ای نگیر ، دشمنم را خشنود

مکن ، از بلاهایی که مرا نجات داده‌ای گرفتارم مکن و چشم به هم زدنی مرا به خود وا مگذار. به او گفتم : هیچ کس از او بی‌نیاز نیست. حضرت یونس را خدا آنی به خودش رها کرد ، به شکم ماهی زندانی شد. [بحار ، ج۱۶ ، ص۲۱۷]

۱ ـ لَیسَ لَک مِنَ الْأَمْرِ شَیءٌ [آل عمران/۱۲۸] .

توضیح اینکه :

بعد از جنگ احد و شکستن دندان پیامبر (صلی الله علیه و آله) از آینده مشرکین نگران بود کهکیف یفلح قوم فعلوا هذا بنبیهم و هو یدعوهم إلی الله [کشف‌الغمهٔ ، ج۱ ، ص۱۸۸] . چگونه این قوم رستگار می‌شوند؟ این آیه نازل شد.

۲ ـ وَ ما مُحَمَّدٌ إِلاّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلی أَعْقابِکمْ [آل عمران/۱۴۴] .

۳ ـ قُلْ لا أَقُولُ لَکمْ عِنْدِی خَزائِنُ اللّهِ وَ لا أَعْلَمُ الْغَیبَ وَ لا أَقُولُ لَکمْ إِنِّی مَلَک إِنْ أَتَّبِعُ إِلاّ ما یوحی إِلَی قُلْ هَلْ یسْتَوِی الْأَعْمی وَ الْبَصِیرُ أَ فَلا تَتَفَکرُونَ [انعام/۵۰] .

توضیح اینکه :

آیه فوق در برابر توقع نهر آب ، خانه طلا ، دیدن خدا ، تغییر زمین و آگاهی از همه اسرار نازل شد.

۴. سیره تبلیغی

۱. سوز پیامبر

۱ ـ لَعَلَّک باخِعٌ نَفْسَک أَلّا یکونُوا مُومِنِینَ [شعراء/۳] .

۲ ـ فَلَعَلَّک باخِعٌ نَفْسَک عَلی آثارِهِمْ إِنْ لَمْ یومِنُوا بِهذَا الْحَدِیثِ أَسَفاً [کهف/۶] .

۳ ـ فَلا تَذْهَبْ نَفْسُک عَلَیهِمْ حَسَراتٍ [فاطر/۸] .

۴ ـ لا تُحَرِّک بِهِ لِسانَک لِتَعْجَلَ بِهِ [قیامت/۱۶] .

۵ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) طَبِیبٌ دَوَّارٌ بِطِبِّهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۸] .

۶ ـ لَقَدْ جاءَکمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکمْ عَزِیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیکمْ بِالْمُومِنِینَ رَوفٌ رَحِیمٌ [توبه/۱۲۸] .

۲. آمار تبلیغی

۱ ـ پیامبر (صلی الله علیه و آله) ده سال در موسم حج در مراکز عمومی از قبیل منا و عکاظ به قبیله سر می‌زد و تبلیغ می‌نمود.

۲ ـ شهادت در راه تبلیغ (در قسمت خاطرات نقل شده) مراجعه شود.

۳ ـ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با ۶ نفر از قبیله خزرج در موسم حج ملاقات کردند و آنها مسلمان شدند و به مدینه برگشتند و شروع به تبلغ کردند.

۴ ـ در سال ۱۲ بعثت دوازده نفر از مدینه راهی مکه شدند ، در عقبه با پیامبر (صلی الله علیه و آله) ملاقات کردند و نخستین پیمان اسلامی را بستند که بعضی از مواد آن این است که :

لا ـ تشرک بالله شیئا ، و لا ـ نسرف ، و لا ـ نزنی ، و لا ـ نقتل اولادنا ، و لا ناتی ببهتان نفتریه بین ایدینا و ارجلنا و لا نعصیه فی معروف

اینها برگشتند و شروع به تبلیغ کردند و طی یک نامه از حضرت مبلّغ خواستند. حضرت هم مصعب بن عمیر را برای تعلیم قرآن و تربیت آنها فرستاد؛ او هم جماعتی عظیم در مدینه برپا کرده ...روز به روز زیادترشدند.

۵ ـ آمار مسلمانان روز به روز زیادتر می شد ، روزشماری می‌کردند که موسم حج برسد و حضرت را ملاقات کنند ، ۵۰۰ نفر حرکت کرده که ۷۳ نفر از آنها مسلمان ۷۱ مرد و دو زن بقیه هم برای تحقیق و بررسی آمده بودند. از ترس مشرکان محل

ملاقات در گردنه‌ای نزدیک منا بود و ساعت را هم بعد از خواب رفتن مردم قرار داده بودند. عباس عموی پیامبر (صلی الله علیه و آله) بلند شده و شروع به صحبت کرد که‌ای خزرجیان! من از محمد (صلی الله علیه و آله) دفاع می کنم شما در این شرائط سخت با او چگونه برخورد خواهید کرد؟ سخنگوی مردم ، براء بن معرور گفت : ما هم بر یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) قول می‌دهیم. بعد قرار شد از میان خود ۱۲ نفر را به عدد یاران حضرت موسی (علیه السلام) انتخاب کنند که در مشکلات نظر آنها حجت باشد؛ این انتخاب انجام شد و آنها به مدینه برگشتند.

۶ ـ علت گسترش گرایش مردم مدینه ، بیشتر از مردم مکه در طول سیزده سال پیامبر (صلی الله علیه و آله) آن هم با تبلیغات محدود زمان حج چه بود؟

جواب : دو عامل دارد :

الف) خستگی مردم مدینه از جنگ و خون ریزی بیش از صد سال.

ب) خبر دادن علمای یهود که پیامبری با این نام و نشان و... ظهور خواهد کرد؛ گرچه قرآن از این علمای گلا‌یه دارد که چطور این خبر را می دانند ، ولی...!!!

وَ لَمّا جاءَهُمْ کتابٌ مِنْ عِنْدِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِما مَعَهُمْ وَ کانُوا مِنْ قَبْلُ یسْتَفْتِحُونَ عَلَی الَّذِینَ کفَرُوا فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا کفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّهِ عَلَی الْکافِرِینَ [بقره/۸۹] .

در حال برگشت مسلمانان به مدینه مشرکان داستان پیمان بستن ۵۰۰ نفر را با پیامبر (صلی الله علیه و آله) فهمیدند ، آنها را تعقیب کرده ، آنها هم فرار کردند؛ فقط سعد بن عبادهٔ را گرفتند به مکه آورده و تحت آزار و اذیت قرار دادند تا این که هم پیمان مال التجاره‌اش در مکه ، که در حق او خیلی خدمت کرده بود به نام مطعم بن عدی فهمید ، آمد و وساطت کرد و او را آزاد کرد به مدینه برگشت و به جمع مسلمانان پیوست.

۳. مراتب دعوت

۱ ـ مفسران و تاریخ نویسان نوشته‌اند : همین که آیهوَ أَنْذِرْ عَشِیرَتَک الْأَقْرَبِینَ [شعراء/۲۱۴] . نازل شد پیامبر (صلی الله علیه و آله) جلسه مهمانی و غذا ترتیب دادند و از ۴۵ نفر سران بنی هاشم دعوت کردند. ابولهب با سخنان یاوه و بیهوده جلسه را از آمادگی انداخت ، حضرتش دوباره دعوت کردند و بعد از صرف غذا پیام خود را رسانیدند. علی (علیه السلام) که ۱۵ سال داشت سکوت جلسه را شکسته و ایمان خود را اظهار کردند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : إن هذا أخی و وصیی و وزیری و خلیفتی فیکم ، فاسمعوا له و أطیعوا. [أمالی طوسی ، ص۵۸۱] .

معلوم می‌شود نبوت و امامت با هم توأمند ، با تعیین جانشین در جلسه اول اطمینان و آرامش خود را نسبت به سرنوشت مکتب نشان داد.

ولی متاسفانه طبری و هیکل و ابن کثیر با تعصب برخورد کرده‌اند و در نقل این ماجرای تاریخی و حساس گفته‌اند که پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرموده : ان هذا اخی و کذا و کذابه این شکل حقیقت را سرپوش گذاشته‌اند.

۲ ـ آیهفَاصْدَعْ بِما تُؤمَرُ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِکینَ [حجر/۹۴] . نازل شد. سه سال مخفیانه یارگیری کردند.

۳ ـ در ابتدا فریادیا صباحاه [المناقب ، ج۱ ، ص۴۲] . فرمود. (عرب این جمله را به جای زنگ خطر به کار می‌برد و گزارش های و حشتناک را با این جمله شروع می کند) .

۴ ـ دعوت علنی را از بالای کوه صفا شروع فرمودند.

قبلا اقراری گرفت که اگر من بگویم پشت این کوه صفا دشمنانی در کمین شما هستند قبول می کنید؟ گفتند : بله. هدفش را

بیان فرمودند.

۵ ـ فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللّهِ [آل عمران/۱۵۹] .

۶ ـ سران کفار به ابوطالب گفتند : از هر طایفه‌ای چند نفر به او گرویدند؟یا أبا طالب إن ابن أخیک قد سب آلهتنا و عاب دیننا و سفه أحلامنا و ضلل آراءنا فإما أن تکفه عنا و إما أن تخلی بیننا و بینه. [شرح‌نهج‌البلاغة ، ج۱۴ ، ص۵۴] .

ابو طالب آنها را آرام نموده رفتند. دوباره عصبانی برگشتند و گفتند : یا أبا طالب إن لک سنا و شرفا و منزلة فینا و إنا قد استنهیناک من ابن أخیک فلم تنهه عنا و إنا و الله لا ـ نصبر علی شتم آبائنا و تسفیه أحلامنا و عیب آلهتنا فإما أن تکفه عنا أو ننازله و إیاک حتی یهلک أحد الفریقین.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : یا عم و الله لو وضعوا الشمس فی یمینی و القمر فی شمالی علی أن أترک هذا الأمر ما ترکته حتی یظهره الله.

دفعه سوم کنار آمده گفتند : تو محمد را به ما بده؛ در عوض ما عمارة بن ولید ، جوان زیبا و برومند را به تو می‌دهیم. ابوطالب شد و گفت : عصبانی فرزندم را در اختیار شما قرار دهم تا او را بکشید.فقال أبو طالب : و الله ما أنصفتمونی تعطونی ابنکم أغذوه لکم و أعطیکم ابنی تقتلونه هذا و الله ما لا یکون أبدا.

۴. شیوه دعوت

۸ ـ یسْئَلُونَک عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ قُلْ فِیهِما إِثْمٌ کبِیرٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ إِثْمُهُما أَکبَرُ مِنْ نَفْعِهِما [بقره/۲۱۹] .

۹ ـ أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِی حَاجَّ إِبْراهِیمَ فِی رَبِّهِ أَنْ آتاهُ اللّهُ الْمُلْک [بقره/۲۵۸] .

۱۰ ـ لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکتابَ وَ الْمِیزانَ لِیقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ وَ أَنْزَلْنا الْحَدِیدَ فِیهِ بَأْسٌ شَدِیدٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ لِیعْلَمَ اللّهُ مَنْ ینْصُرُهُ وَ رُسُلَهُ بِالْغَیبِ إِنَّ اللّهَ قَوِی عَزِیزٌ [حدید/۲۵] .

۱۱ ـ ما کانَ لِبَشَرٍ أَنْ یؤتِیهُ اللّهُ الْکتابَ وَ الْحُکمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ یقُولَ لِلنّاسِ کونُوا عِباداً لِی مِنْ دُونِ اللّهِ [آل عمران/۷۹] .

۱۲ ـ فَقُلْ هَلْ لَک إِلی أَنْ تَزَکی [نازعات/۱۸] .

۱۳ ـ توجه به روحیه : الْآنَ خَفَّفَ اللّهُ عَنْکمْ وَ عَلِمَ أَنَّ فِیکمْ ضَعْفاً [انفال/۶۶] .

۱۴ ـ هُوَ الَّذِی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ [جمعه/۲] .

۱۵ ـ وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِکینَ اسْتَجارَک فَأَجِرْهُ حَتّی یسْمَعَ کلامَ اللّهِ [توبه/۶] .

۱۶ ـ ...وَ صَلِّ عَلَیهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَکنٌ لَهُمْ [توبه/۱۰۳] .

۱۷ ـ نَحْنُ أَعْلَمُ بِما یقُولُونَ وَ ما أَنْتَ عَلَیهِمْ بِجَبّارٍ فَذَکرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ یخافُ وَعِیدِ [ق/۴۵] .

۱۸ ـ قالَ یا نُوحُ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک إِنَّهُ عَمَلٌ غَیرُ صالِحٍ [هود/۴۶] .

۱۹ ـ إِنّا نَراک مِنَ الْمُحْسِنِینَ قالَ لا یأْتِیکما طَعامٌ تُرْزَقانِهِ إِلاّ نَبَّأْتُکما بِتَأْوِیلِهِ قَبْلَ أَنْ یأْتِیکما ذلِکما مِمّا عَلَّمَنِی رَبِّی إِنِّی تَرَکتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لا یؤمِنُونَ بِاللّهِ وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ کافِرُونَ وَ اتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبائِی إِبْراهِیمَ وَ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ ما کانَ لَنا أَنْ نُشْرِک بِاللّهِ مِنْ شَیءٍ ذلِک مِنْ فَضْلِ اللّهِ عَلَینا وَ عَلَی النّاسِ وَ لکنَّ أَکثَرَ النّاسِ لا ـ یشْکرُونَ یا صاحِبَی السِّجْنِ أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَیرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [یوسف/۳۹-۳۶] .

۲۰ ـ أَدْعُوا إِلَی اللّهِ عَلی بَصِیرَةٍ [یوسف/۱۰۸] .

۲۱ ـ وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ رَسُولٍ إِلاّ بِلِسانِ قَوْمِهِ [ابراهیم/۴] .

۲۲ ـ إِنّا أَرْسَلْناک شاهِداً وَ مُبَشِّراً وَ نَذِیراً وَ داعِیاً إِلَی اللّهِ بِإِذْنِهِ وَ سِراجاً مُنِیراً [احزاب/۴۶-۴۵] .

۲۳ ـ إِذْ أَرْسَلْنا إِلَيهِمُ اثْنَينِ فَكذَّبُوهُما فَعَزَّزْنا بِثالِثٍ [يس/۱۴] .

۲۴ ـ ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبِّك بِالْحِكمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [نحل/۱۲۵] .

۲۵ ـ وَ قُرْآناً فَرَقْناهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النّاسِ على مُكثٍ وَ نَزَّلْناهُ تَنْزِيلًا [اسراء/۱۰۶] .

۲۶ ـ فَإِنَّما يسَّرْناهُ بِلِسانِك [مريم/۹۷] .

۲۷ ـ فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَيناً لَعَلَّهُ يتَذَكرُ أَوْ يخْشى [طه/۴۴] .

۲۸ ـ وَ لا تَنِيا فِى ذِكرِى [طه/۴۲] .

۲۹ ـ لا تَخافا إِنَّنِى مَعَكما أَسْمَعُ وَ أَرى [طه/۴۶] .

۳۰ ـ فَجَعَلَهُمْ جُذاذاً [انبياء/۵۸] .

۳۱ ـ ثُمَّ أَرْسَلْنا رُسُلَنا تَتْرا [مومنون/۴۴] .

۳۲ ـ وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ [مومنون/۷۱] .

۳۳ ـ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجاً [مومنون/۷۲] .

۳۴ ـ ادْفَعْ بِالَّتِى هِى أَحْسَنُ السَّيئَةَ [مومنون/۹۶] .

۳۵ ـ وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لَوْ لا نُزِّلَ عَلَيهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً كذلِك لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤادَك وَ رَتَّلْناهُ تَرْتِيلًا [فرقان/۳۲] .

۳۶ ـ وَ ما أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِى إِلاّ عَلى رَبِّ الْعالَمِينَ [شعراء/۱۲۷] .

۳۷ ـ وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَك الْأَقْرَبِينَ [شعراء/۲۱۴] .

۳۸ ـ وَ لا تُجادِلُوا أَهْلَ الْكتابِ إِلاّ بِالَّتِى هِى أَحْسَنُ [عنكبوت/۴۶] .

۳۹ ـ يا أَيهَا النَّبِى قُلْ لِأَزْواجِك إِنْ كنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَياةَ الدُّنْيا وَ زِينَتَها فَتَعالَينَ أُمَتِّعْكنَّ وَ أُسَرِّحْكنَّ سَراحاً جَمِيلًا [احزاب/۲۸] .

۴۰ ـ ما كانَ مُحَمَّدٌ أَبا أَحَدٍ مِنْ رِجالِكمْ وَ لكنْ رَسُولَ اللّهِ وَ خاتَمَ النَّبِيينَ [احزاب/۴۰] .

۴۱ ـ فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ كنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِك [آل عمران/۱۵۹] .

۴۲ ـ فَقاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّهِ لا تُكلَّفُ إِلاّ نَفْسَك وَ حَرِّضِ الْمُومِنِينَ [نساء/۸۴] .

۴۳ ـ قُلْ لا أَقُولُ لَكمْ عِنْدِى خَزائِنُ اللّهِ وَ لا أَعْلَمُ الْغَيبَ وَ لا أَقُولُ لَكمْ إِنِّى مَلَك إِنْ أَتَّبِعُ إِلاّ ما يوحى إِلَى [انعام/۵۰] .

۴۴ ـ وَ إِذا رَأَيتَ الَّذِينَ يخُوضُونَ فِى آياتِنا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّى يخُوضُوا فِى حَدِيثٍ غَيرِهِ [انعام/۶۸] .

۴۵ ـ وَ لَوْ شاءَ رَبُّك لَآمَنَ مَنْ فِى الْأَرْضِ كلُّهُمْ جَمِيعاً أَ فَأَنْتَ تُكرِهُ النّاسَ حَتّى يكونُوا مُومِنِينَ [يونس/۹۹] .

۴۶ ـ لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرى وَ مَنْ حَوْلَها [شورى/۷] .

۴۷ ـ وَ اسْتَقِمْ كما أُمِرْتَ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ [شورى/۱۵] .

۴۸ ـ فَاسْتَمْسِك بِالَّذِى أُوحِى إِلَيك إِنَّك عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيم [زخرف/۴۳] .

۴۹ ـ فَذَكرْ إِنَّما أَنْتَ مُذَكرٌ لَسْتَ عَلَيهِمْ بِمُصَيطِرٍ [غاشيه/۲۲ـ۲۱] .

۵۰ ـ فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَ إِلى رَبِّك فَارْغَبْ [انشراح/۸ـ۷] .

۵۱ ـ ادْفَعْ بِالَّتِى هِى أَحْسَنُ السَّيئَةَ [مومنون/۹۶] .

۵۲ ـ فَلا تَذْهَبْ نَفْسُك عَلَيهِمْ حَسَراتٍ [فاطر/۸] .

۵۳ ـ قُلْ ما أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ مِنْ أَجْرٍ وَ ما أَنَا مِنَ الْمُتَكلِّفِينَ [ص/۸۶] .

۵۴ ـ دعوت علنی و فردگیری در مکه آنهم با قبول زجر و توهین...
۵۵ ـ سران عشائر را در موسم حج دعوت می‌کرد و به دیدن آنها می‌رفت.

۵. سیره عمومی

۱. مردم و پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. ادب

یا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَرْفَعُوا أَصْواتَكمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِى [حجرات/۲] .

لِتُومِنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ تُعَزِّرُوهُ وَ تُوَقِّرُوهُ وَ تُسَبِّحُوهُ بُكرَةً وَ أَصِيلًا [فتح/۹] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُقَدِّمُوا بَينَ يدَى اللّهِ وَ رَسُولِهِ [حجرات/۱] .

إِنَّ الَّذِينَ يغُضُّونَ أَصْواتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ أُولئِك الَّذِينَ امْتَحَنَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوى [حجرات/۳] .

إِنَّ الَّذِينَ ينادُونَك مِنْ وَراءِ الْحُجُراتِ أَكثَرُهُمْ لا يعْقِلُونَ [حجرات/۴] .

وَ لَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّى تَخْرُجَ إِلَيهِمْ لَكانَ خَيراً لَهُمْ [حجرات/۵] .

۲. اطاعت

ما آتاكمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاكمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا [حشر/۷] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِى الْأَمْرِ مِنْكمْ [نساء/۵۹] .

وَ ما كانَ لِمُومِنٍ وَ لا مُومِنَةٍ إِذا قَضَى اللّهُ وَ رَسُولُهُ أَمْراً أَنْ يكونَ لَهُمُ الْخِيرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَ مَنْ يعْصِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً مُبِيناً [احزاب/۳۶] .

مَنْ يطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّهَ [نساء/۸۰] .

قُلْ إِنْ كنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِى يحْبِبْكمُ اللّهُ [آل عمران/۳۱] .

وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ رَسُولٍ إِلاّ لِيطاعَ بِإِذْنِ اللّهِ [نساء/۶۴] .

وَ أَطِيعُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكمْ [انفال/۴۶] .

وَ إِذا كانُوا مَعَهُ عَلى أَمْرٍ جامِعٍ لَمْ يذْهَبُوا حَتّى يسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يسْتَأْذِنُونَك أُولئِك الَّذِينَ يومِنُونَ بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ [نور/۶۲] .

۳. بیعت

إِنَّ الَّذِينَ يبايعُونَك إِنَّما يبايعُونَ اللّهَ يدُ اللّهِ فَوْقَ أَيدِيهِمْ [فتح/۱۰] .

لَقَدْ رَضِى اللّهُ عَنِ الْمُومِنِينَ إِذْ يبايعُونَك تَحْتَ الشَّجَرَةِ [فتح/۱۸] .

وَ الَّذِينَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَى الْكفّارِ رُحَماءُ بَينَهُمْ [فتح/۲۹] .

۴. اجازه

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيوتَ النَّبِى إِلاّ أَنْ يوذَنَ لَكمْ [احزاب/۵۳] .

۵. استجابت

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاكمْ لِما يحْييكمْ [انفال/۲۴] .

الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِلّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ [آل عمران/۱۷۲] .

۶. تسلیم

قالَتِ الأَعْرابُ آمَنّا قُلْ لَمْ تُومِنُوا وَ لكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنا [حجرات/۱۴] .

يمُنُّونَ عَلَيك أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لا تمُنُّوا عَلَى إِسْلامَكمْ بَلِ اللّهُ يمُنُّ عَلَيكمْ أَنْ هَداكمْ لِلْإِيمانِ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [حجرات/۱۷] .

۷. رجوع در اختلافات

فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِي شَيءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَ الرَّسُولِ [نساء/۵۹] .

فَلا وَ رَبِّك لا يومِنُونَ حَتّى يحَكمُوك [نساء/۶۵] .

۸. ولایت پذیری

إِنَّما وَلِيكمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يوتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ راكعُونَ [مائده/۵۵] .

۹. راز داری

وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَيكمْ وَ رَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيطانَ إِلاّ قَلِيلاً [نساء/۸۳] .

۱۰. امانت داری

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَانفال/۲۷.

۲. پیامبر (صلی الله علیه و آله) و مردم

۱. با اصحاب

ـ اگر سه روز یکی را نمی‌دید ، اگر در شهر بود به دیدن او می رفت ، اگر مسافر بود برایش دعا می فرمود و اگر مریض بود به عیادتش می‌رفت. [سنن النّبیّ ، ص۵۱] .

ـ جابر بن عبدالله انصاری می گوید : در یکی از جنگ‌ها از قافله عقب افتاده بودم. حضرت (صلی الله علیه و آله) که همیشه پشت سر قافله حرکت می کرد تا به ضعیفان کمک کند. به من رسید و شتر مرا بلند کرد و سوار شدم. [حیوة القلوب ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَرَنِی رَبِّی بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كمَا أَمَرَنِی بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۷] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : يتفقد أصحابه و يسأل الناس عما فی الناس [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

اگر اهل مجلس از چیزی به خنده می‌افتادند ، وی نیز می‌خندید و از آنچه تعجّب می کردند ، تعجّب می کرد.

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : يضحك مما يضحكون منه و يتعجب مما يتعجبون منه [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

انّما أنا لكم مثل الوالد لولده [محجّة البیضاء ، ج۱ ، ص۱۱۹] .

اگر در حال نماز بود و کسی در کنارش می‌نشست نماز را کوتاه می کرد و رو به او می کرد و می‌فرمود : " آیا حاجتی داری؟"

كان لا يجلس إليه أحد و هو يصلی إلا خفف صلاته و أقبل عليه و قال : " أ لك حاجة". [المناقب ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

ـ مردی وارد مسجد شد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) تنها در مسجد نشسته بودند. حضرت (صلی الله علیه و آله) با آمدن او بلند شدند و جا باز کردند.

دَخَلَ عَلَى النَّبِی (ص) رَجُلٌ الْمَسْجِدَ وَ هُوَ جَالِسٌ وَحْدَهُ فَتَزَحْزَحَ لَهُ. [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۵] .

ـ اجازه نمی‌داد در حالی که خود سواره بود ، کسی او را با پای پیاده همراهی کند ، مگر آن‌که او را سوار می کرد. یا این‌که می‌فرمودند : در فلان مکان منتظر باش تا همدیگر را ملاقات کنیم.

رُوِی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) لَا یدَعُ أَحَداً یمْشِی مَعَهُ إِذَا کانَ رَاکباً حَتَّی یحْمِلَهُ فَإِنْ أَبَی قَالَ : " تَقَدَّمْ أَمَامِی وَ أَدْرِکنِی فِی الْمَکانِ الَّذِی تُرِیدُ" [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۲] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ یکرَهُ أَنْ یتَشَبَّهَ بِالْمُلُوک وَ نَحْنُ لَا نَسْتَطِیعُ أَنْ نَفْعَلَ [کافی ، ج۶ ، ص۲۷۲] .

ـ روزی حضرت (صلی الله علیه و آله) با کارگری برخورد کرد که آثار پینه بر دست داشت. دست‌های او را در دست گرفت و او را بوسید. [العمل و حقوق العامل فی الاسلام ، ص۳۰۵] .

ـ مادر رضاعی خود را اکرام می‌کردند و بعد از هجرت ، لباس و هدیه‌ای برای او فرستادند.

روی الکازرونی فی المنتقی عن برۀ قال : أول من أرضع رسول الله (ص) ثویبۀ بلبن ابن لها یقال له مسروح أیاما قبل أن تقدم حلیمۀ و کانت قد أرضعت قبله حمزۀ بن عبد المطلب و أرضعت بعده أبا سلمۀ بن عبد الأسد المخزومی و کانت تدخل علی رسول الله (ص) فیکرمها و کان رسول الله (ص) یبعث إلیها بعد الهجرۀ بکسوۀ و صلۀ حتی ماتت بعد فتح خیبر. [بحارالأنوار ، ج۱۵ ، ص۳۸۴] .

ـ وقتی یکی از اصحاب وارد می‌شد ، جلو او با تمام قامت بلند می‌شد. وقتی مصافحه می‌کرد تا طرف مقابل دستش را نمی‌کشید ، حضرت (صلی الله علیه و آله) رها نمی‌کرد. [بحار الأنوار ، ج۱۶ ، ص ۲۳۰] .

۲. با خانواده

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَیرُکمْ خَیرُکمْ لِأَهْلِهِ وَ أَنَا خَیرُکمْ لِأَهْلِی [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۵۵] .

یکی از همسران حضرت می گوید : در منزل لباس خود را می‌دوخت ، درب را باز می‌کرد ، شیر گوسفند و شتر می‌دوشید و گوشت خورد می‌کرد.

یرقع الثوب و یفتح الباب... و یقطع اللحم. [المناقب ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

انس بن مالک گوید : ۱۰ سال خدمت حضرت (صلی الله علیه و آله) بودم ، یک بار افّ نگفت و نفرمود : چرا این کار را کردی؟ حتی یک شب را به صبح برد بدون آن که افطار کند ، زیرا شربت آن حضرت را خورده بودم به گمان این‌که افطار کرده‌اند. [منتهی الآمال ، ج۱ ، ص۱۸] .

ـ مایحتاج خانه‌اش را از بازار تهیه می‌کرد و برای اهل خانه می‌آورد ، مخارج زندگیش سبک بود.

لَا یمْنَعُهُ الْحَیاءُ أَنْ یحْمِلَ حَاجَةً مِنَ السُّوقِ إِلَی أَهْلِهِ... وَ کانَ خَفِیفَ الْمَئُونَةِ. [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۱۵] .

ـ وقتی به منزل می‌رفت ، اوقات خویش را به سه قسمت تقسیم می‌کرد بخشی برای خداوند ، بخشی برای خانواده و بخشی برای خود؛ پس آن وقتی که اختصاص به خود داشت بین خود و مردم تقسیم می‌کرد و عام و خاص را می‌پذیرفت.

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : فإذا أوی إلی منزله جزأ دخوله ثلاثۀ أجزاء جزء لله و جزء لأهله و جزء لنفسه ثم جزأ جزأه بینه و بین الناس فیرد ذلک بالخاصۀ علی العامۀ [معانی الأخبار ، ص۷۹] .

ـ خانه را جارو می‌کرد ، خادم اگر خسته می‌شد به او کمک می‌کرد. [جامع السّعادات ، ج۱ ، ص۳۵۷] .

ـ مادر رضاعی حضرت (صلی الله علیه و آله) ، وارد بر حضرت (صلی الله علیه و آله) شدند...روی فی الحدیث استأذنت امرأۀ علی النبی (ص) کانت أرضعته فلما دخلت علیه قال : " أمی أمی و عمد إلی ردائه فبسطه لها فقعدت علیه" [بحارالأنوار ، ج۱۵ ، ص۴۰۱] .

ـ ابن عبّاس : پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمودند : " کسی که تحفه‌ای بخرد و برای عیالش بیاورد ، مانند کسی است که به مستمندان کمک کرده است".

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ دَخَلَ السُّوقَ فَاشْتَرَى تُحْفَةً فَحَمَلَهَا إِلَى عِيَالِهِ كانَ كحَامِلِ صَدَقَةٍ إِلَى قَوْمٍ مَحَاوِيجَ وَ لْيَبْدَأْ بِالْإِنَاثِ قَبْلَ الذُّكورِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۰۱] .

ـ عایشه می گوید : روزی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در خانه من بود. صفیه یکی از زنان حضرت (صلی الله علیه و آله) غذایی برایش فرستاد. من از فرط ناراحتی ظرف غذا را پرت کردم. پیامبر (صلی الله علیه و آله) ناراحت شد و من عذرخواهی کردم. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمود : " توبه کن". گفتم : چگونه؟ فرمود : " غذایی مثل غذای او تهیه کن و برایش بفرست". [داستان‌هایی از زندگی پیامبر (صلی الله علیه و آله)]

ـ خواهر رضاعی حضرت (صلی الله علیه و آله) وارد شد. حضرت (صلی الله علیه و آله) بلند شد و عبایش را پهن کرد و او را نشاند و در حالی که به صورت او می‌خندید شروع به صحبت کرد.

سپس برادر رضاعی‌اش وارد شد؛ امّا آن احترام را نگذاشت. دلیل را پرسیدند فرمود : لِأَنَّهَا كانَتْ أَبَرَّ بِوَالِدَيهَا مِنْهُ [كافی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۳. با کودکان

ـ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِك قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) مَرَّ عَلَى صِبْيانٍ فَسَلَّمَ عَلَيهِمْ وَ هُوَ مُغِذٌّ. [مكارم‌الأخلاق ، ص۱۶] .

ـ پدری در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) یکی از دو فرزند خود را بوسید و به دیگری اعتنا نکرد. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : " چرا بین آن دو در محبت عدالت را رعایت نمی کنی".

عن النبی (ص) أنه نظر إلی رجل له ابنان فقبل أحدهما و ترک الآخر فقال النبی (ص) : " فهلا ساویت بینهما" [مکارم‌الأخلاق ، ص ۲۲۰] .

ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : کان النبی (ص) إذا أصبح مسح علی رئوس ولده و ولد ولده [عده‌الداعی ، ص۸۹] .

ـ بستر خواب پسر بچه و یا دختر بچه با دختر بچه در سنّ ده سالگی باید جدا باشد. [وسائل الشّیعه ، ج۵ ، ص۲۸] .

کودکانی به استقبال حضرت (صلی الله علیه و آله) می‌آمدند. حضرت (صلی الله علیه و آله) بعضی را بر جلو مرکب و بعضی را بر عقب مرکب سوار می کردند و به اصحاب می‌فرمودند آنها را سوار کنند. کودکان بر یکدیگر فخر می‌فروختند که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مرا بر مرکب سوار کرد. [شرف النّبی ، ص۸۵] .

مهربانی و احترام به کودک :

بعد از جنگ موته کودکانی به استقبال آمده بودند. حضرت (صلی الله علیه و آله) به اصحاب فرمودند آنها را سوار بر مرکب‌هایشان نمایند و خود ، فرزندان جعفر را سوار کرد.

ـ گاهی کودکانی را که برای نام‌گزاری و دعا نزد حضرت (صلی الله علیه و آله) می‌آوردند در دامن حضرت (صلی الله علیه و آله) بول می کردند. اطرافیان ناراحت و بر سر او فریاد می‌زدند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) می‌فرمودند با تندی از کودک جلوگیری نکنید و بعد از دعا و نامگزاری ، تطهیر می کردند. [سنن النّبی ، ص ۵۰] .

ـ امام صادق (علیه السلام) : " پیامبر (صلی الله علیه و آله) نماز ظهر را با مردم به جماعت گزارد و دو رکعت آخر را به سرعت و بدون مستحبّات به پایان رساند". مردم گفتند : ای رسول خدا چه پیش آمده؟ حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمودند : " مگر صدای شیون و گریه کودک را نشنیدید؟"

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالنَّاسِ الظُّهْرَ فَخَفَّفَ فِی الرَّكعَتَينِ الْأَخِيرَتَينِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ لَهُ النَّاسُ هَلْ حَدَثَ فِی الصَّلَاةِ حَدَثٌ قَالَ وَ مَا ذَاک قَالُوا خَفَّفْتَ فِی الرَّكعَتَينِ الْأَخِيرَتَينِ فَقَالَ لَهُمْ أَمَا سَمِعْتُمْ صُرَاخَ الصَّبِی [كافی ، ج۶ ، ص۴۸] .

ـ در بین نماز یکی از سجده‌ها را خیلی طول داد. بعد از نماز مأمومین گفتند : گمان کردیم وحی رسیده است. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمودند : " خیر ، فرزندم حسن (علیه السلام) در حال سجده بر دوشم سوار شد. نخواستم شتاب کنم. صبر کردم تا خود از شانه‌ام پایین آمد". [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۲۹۴] .

عن أنس و عبد الله بن شیبهٔ عن أبیه : أنه دعی النبی إلی صلاهٔ و الحسن متعلق به فوضعه النبی مقابل جنبه و صلی فلما سجد أطال السجود فرفعت رأسی من بین القوم فإذا الحسن علی کتف رسول الله (ص) فلما سلم قال له القوم : یا رسول الله لقد سجدت فی صلاتک هذه سجدهٔ ما کنت تسجدها کأنما یوحی إلیک. فقال : "لم یوح إلی و لکن ابنی کان علی کتفی فکرهت أن أعجله حتی نزل" و فی روایهٔ عبد الله بن شداد أنه (ص) قال : " إن ابنی هذا ارتحلنی فکرهت أن أعجله حتی یقضی حاجته" [المناقب ، ج۴ ، ص۲۴] .

ـ پیامبر (صلی الله علیه و آله) نشسته بودند. حسن و حسین (علیهما السّلام) وارد شدند. حضرت (صلی الله علیه و آله) از جا بلند شده و آنها را در آغوش گرفت و بر دوش خود سوار کرد.

عبد العزیز بإسناده عن النبی (ص) یقول أنه کان جالسا فأقبل الحسن و الحسین فلما رآهما النبی قام لهما و استبطأ بلوغهما إلیه فاستقبلهما و حملهما علی کتفیه و قال : " نعم المطی مطیکما و نعم الراکبان أنتما و أبوکما خیر منکما". [المناقب ، ج۳ ، ص۳۸۸] .

و التّلطّف بالصّبیان من عادهٔ رسول الله. [محجّهٔ البیضاء ، ج۳ ، ص۳۶۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رأینا رسول الله قد أدخل رجله فی اللحاف أو فی الشعار فاستسقی الحسن فوثب النبی إلی منیحهٔ لنا فمص من ضرعها فجعله فی قدح ثم وضعه فی ید الحسن فجعل الحسین یثب علیه و رسول الله یمنعه. فقالت فاطمهٔ : کأنه أحبهما إلیک یا رسول الله؟ قال : ما هو بأحبهما إلی و لکنه استسقی أول مرهٔ و إنی و إیاک و هذین و هذا المنجدل یوم القیامهٔ فی مکان واحد [المناقب ، ج۳ ، ص۳۸۵] .

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خانه علی (علیه السلام) استراحت کرده که امام حسن (علیه السلام) آب خواست؛ پیامبر (صلی الله علیه و آله) برخواست ، شیر دوشید و به او داد. امام حسین (علیه السلام) خواست ظرف شیر را از دست امام حسن (علیه السلام) بگیرد ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) جلو رفت و نگذاشت. حضرت فاطمهٔ زهرا (س) گفت : گویا حسن را بیشتر دوست می‌داری؟ حضرت فرمود : نه ، حسن زودتر تقاضا کرده ، نوبت باید رعایت شود. [بحار ، ج۴۳ ، ص۲۸۳]

۱ ـ امام صادق (علیه السلام) :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ فِی الصَّلَاهِٔ وَ إِلَی جَانِبِهِ الْحُسَینُ بْنُ عَلِی (ع) فَکبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَلَمْ یحِرِ الْحُسَینُ بِالتَّکبِیرِ ثُمَّ کبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَلَمْ یحِرِ الْحُسَینُ (ع) التَّکبِیرَ وَ لَمْ یزَلْ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یکبِّرُ وَ یعَالِجُ الْحُسَینُ (ع) التَّکبِیرَ فَلَمْ یحِرْ حَتَّی أَکمَلَ سَبْعَ تَکبِیرَاتٍ فَأَحَارَ الْحُسَینُ (ع) التَّکبِیرَ فِی السَّابِعَهِٔ. فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "فَصَارَتْ سُنَّهًٔ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۶۷] .

روزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) به نماز ایستاده ، امام حسین (علیه السلام) هم در کنارش ایستاده بود ، حضرت تکبیر گفت. امام حسین (علیه السلام) هم خواست بگوید نتوانست تا هفت بار حضرت تکرار کرد تا او هم تکبیر گفت. [بحار ، ج۴۳ ، ص۳۰۷]

۲ ـ گناه کاری که امام حسن و امام حسینعلیهما السلامرا به پیشگاه پیامبر (صلی الله علیه و آله) شفیع قرار داد حضرت پذیرفت.

۳ ـ گاهی پیامبر (صلی الله علیه و آله) که به سجده می‌رفت امام حسن (علیه السلام) بر دوش حضرت سوار می شد ، این کار

را تکرار می‌کرد تـا مـورد انتقـاد یـک یهودی قرار گرفت. حضـرت فرمود : " در مکتب مـا کودک هم احـترام دارد"؛ یهودی مسلمان شد.

۴ ـ روی عن أبی عمیرة رشـید بن مالک هـذا الحـدیث بألفاظ أخری و ذکر أن رجلا أتاه بطبق من تمر. فقال : " أ هذا هدیة أم صدقة؟" قال الرجل : صدقة. فقدمها إلی القوم. قال : و حسن بین یدیه صغیر. قال : فأخذ الصبی تمرة فجعلها فی فیه. قال : ففطن له رسول الله (ص) فأدخل إصبعه فی فی الصبی فانتزع التمرة ثم قذف بها و قال : " إنا آل محمد لا نأکل الصدقة" [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۵۲۸] .

پیامبر (صـلی الله علیه و آله) بعد از تقسـیم خرماهای زکاتی امام حسن (علیه السلام) را بر دوش به طرف خانه می برد ، ناگهان دید یک دانه از آن خرماها را به دهان دارد. خرما را خارج کرد و فرمود : " مگر نمی‌دانی که آل محمد (صلی الله علیه و آله) صدقه نمی‌خورند". [بحار ، ج۴۳ ، ص۳۰۵]

۴. با همسایه

ـ اگر برای خانواده میوه‌ای خریـده‌ای مقـداری از آن را به همسایه هدیه کن و اگر نمی‌توانی آن را پنهانی به خانه ببر و مراقب باش فرزندت میوه را به خارج منزل نبرد تا کودک همسایه ناراحت شود.

روی عمر بن شـعیب عن أبیه عن جده أن رسول الله (ص) قال : " أ تدرون ما حق الجار؟" قالوا : لا. قال : " إن اسـتغاثک أغثته و إن اسـتقرضک أقرضـته و إن افتقر عـدت علیه و إن أصـابته مصـیبة عزیته و إن أصـابه خیر هنأته و إن مرض عـدته و إن مات تبعت جنـازته و لا تسـتطیل علیه بالبناء فتحجب الریـح عنه إلا بإذنه و إذا اشتریت فاکهـة فأهـد له فإن لم تفعل فادخلها سـرا و لا تخرج بها ولدک تغیظ بها ولده و لا توه بریح قدرک إلا أن تغرف له منها" [مسکن‌الفود ، ص۱۱۴] .

۵. با مصیبت زدگان

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تدیموا النظر إلی أهل البلاء و المجذومین فإن ذلک یحزنهم [طب‌الأئمة ، ص۱۰۶] .

ـ جابر : پیامبر (صـلی الله علیه و آله) مجنونی را دیدنـد که مردم دور او جمع شـده بودنـد. فرمودنـد : مردم چرا جمع شـده‌انـد. گفتنـد دیوانه‌ای اینجـاست. پیامبر (صـلی الله علیه و آله) نگاهی کردنـد و فرمودنـد : " این دیوانه نیست؛ این مبتلا است. دیوانه کسی است که تکبّر دارد و با تکبّر راه می‌رود". [معانی الأخبار ، ص۲۳۷] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لعن الله من أکرم الغنی لغناه و لعن الله من أهان الفقیر لفقره [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۹۴] .

۶. با جاهلیت

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ یغَیرُ الْأَسْمَاءَ الْقَبِیحَةَ فِی الرِّجَالِ وَ الْبُلْدَانِ [قرب‌الإسناد ، ص۴۵] .

ـ عمر دختری به نام عاصیه داشت. پیامبر (صلی الله علیه و آله) اسم او را جمیله گذاشت. [صحیح مسلم ، ج۶ ، ص۱۷۳] .

ـ اسم دختر ام سـلمه برّه (نیکوکـار) بود. از این کلمه استشـمام خودسـتایی می‌شـد ، پیامبر (صـلی الله علیه و آله) به زینب تغییر دادند.

در روزی که ابراهیم فرزند پیامبر (صـلی الله علیه و آله) ، از ماریه قبطیه درگذشت ، تصادفا خورشید گرفت. مسلمانان گفتند : به خاطر درگذشت ابراهیم بوده. حضـرت (صـلی الله علیه و آله) بالای منبر رفت و فرمودند : " گرفتن خورشـید برای از دسـت رفتن فرزند من نبوده". [بحار ، ج۲۲ ، ص۱۵۵] .

۷. با حاجت مندان

ـ عربی کمـک خواست. پیامبر (صـلی الله علیه و آله) کمکی کرد. عرب راضـی نشـد و جسارت کرد. اصـحاب خواسـتند او را

بزنند. حضرت (علیه السلام) مانع شد و او را به خانه‌اش برد و بیشتر کمک کرد. عرب تشکر کرد. حضرت (علیه السلام) فرمود : " تشکرت را نزد اصحاب بگو تا ناراحتی خود را فراموش کنند". [سیره نبوی ، کحل البصر ، ص ۷۰] .
روزی بادیه‌نشینی خدمت حضرت (صلی الله علیه و آله) رسیدند و تقاضای کمک نمودند. حضرت (صلی الله علیه و آله) به او چیزی دادند. اما مرد راضی نشد و جسارتی به حضرت (صلی الله علیه و آله) کرد. اصحاب ناراحت شده و خواستند برخوردی کنند. حضرت (صلی الله علیه و آله) او را به خانه بردند و او را راضی کردند و بعد آمدند میان اصحاب و فرمودند : " مَثَل من و این مرد مثل مردی است که شترش رم کرده و می گریخت. مردم برای کمک به دنبال شتر کرده و فریاد می‌زدند و این باعث فرار بیشتر می‌شد. صاحب شتر گفت : بگذارید ، من خود می‌دانم چگونه رفتار کنم. مقداری علف برداشت و آرام آرام نزدیک شد و او را گرفت". [محجّهٔ البیضاء ، ج۴ ، ص۱۴۹] .
عموی پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، ابوطالب به جهت کثرت عائله تحت فشار بود. با پیشنهاد پیامبر (صلی الله علیه و آله) به عموی دیگرش عبّاس ، عائله او را کم کردند ، عبّاس جعفر را و پیامبر (صلی الله علیه و آله) ، علی (علیه السلام) را همراه خود بردند. [سیره ابن هشام ، ج۲ ، ص۲۶۳] .
بعد از نماز صبح تا طلوع ، علی (علیه السلام) برای رسیدگی به حوائج مردم پشت سر پیامبر (صلی الله علیه و آله) رو به مردم می‌نشست. [سنن النّبیّ ، ص۳۳۶] .
تواضع و فروتنی : حضرت (صلی الله علیه و آله) برای مرد بادیه‌نشین شترهایش را برای فروش قیمت‌گذاری نمود. [شرف النّبیّ ، ص۷۵] .
۸. در اجرای قانون
اجرای قانون : زنی بهای اجناسی که از دیگران می گرفت را نمی‌پرداخت. حضرت (صلی الله علیه و آله) امر به قطع دستش کردند. اقوام او برای شفاعت ، اسامه را واسطه قرار دادند. حضرت (صلی الله علیه و آله) به اسامه فرمودند : "مبادا درباره حدی از حدود خداوند شفاعت کنی. به خدا قسم اگر دخترم فاطمه چنین کرده بود ، دست او را قطع می کردم". [صحیح بخاری ، ج۸ ، ص۵۷۳] .
ـ زنی از اشراف دزدی کرده بود. عدّه‌ای وساطت کردند. فرمود : " اگر دخترم فاطمه هم دزدی کرده بود ، دستش را قطع می کردم". [بحار الأنوار ، ج۱۶ ، ص۲۰۳] .
۹. در جهاد
پس از غزوه ذات السّلاسل حضرت علی (علیه السلام) پیروزمندانه به سوی مدینه آمد. پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به مردم خبر داد و به همراه مردم تا سه میل از شهر خارج شد و به استقبال حضرت علی (علیه السلام) و رزمندگان رفت و وقتی به حضرت علی (علیه السلام) رسید پیشانی آن حضرت (صلی الله علیه و آله) را بوسید. [ناسخ التّواریخ] .
سپس فرمود : " اگر نبود مطلبی که مسیحیان درباره مسیح (علیه السلام) گفتند؛ مطلبی را می گفتم که از هر بیابانی می گذشتی خاک زیر پایت را برای تبرّک برمی‌داشتند". [فروغ ابدیت ، ص۳۰۶] .
در حالی که حضرت (صلی الله علیه و آله) در جنگ با مشرکین حتی محتاج به یک نفر بود ، حضرت (صلی الله علیه و آله) پیشنهاد یاری گرفتن از مشرکین را رد می کردند. [محجّهٔ البیضاء ، ج۴ ، ص۱۲۴] .
گروهی خدمت حضرت (صلی الله علیه و آله) رسیدند و گفتند ما به سه شرط ایمان می‌آوریم : ۱) ما را از نماز معاف کنی. ۲) ما را مأمور شکستن بت‌ها نکنی. ۳) یک سال عبادت بت "لات" بکنیم. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمودند : " دو

شرط اوّل و سوم را نمی‌پذیرم و در مورد دوم کسان دیگر را مأمور می کنم". [بحار ، ج۱۸ ، ص۲۰۳] .
علاوه بر لباس‌های عادی ، دو لباس مخصوص حمله داشتند. [محجّة البیضاء ، ج۴ ، ص ۱۴۰] .
ـ بدرقه و مشایعت از جعفر طیار هنگام هجرت به حبشه.
شیع النبی (ص) جعفر الطیار لما وجهه إلی الحبشة و زوده هذه الکلمات : " اللهم الطف به فی تیسیر کل عسیر فإن تیسیر العسیر علیک یسیر إنک علی کل شیء قدیر أسألک له الیسر و المعافاة الدائمة فی الدنیا و الآخرة". [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۴۹] .
ـ استقبال حضرت علی (علیه السلام) در غزوه ذات السّلاسل و خیبر.
عَنْ أَبِی ذَرٍّ الْغِفَارِی وَ غَیرِهِ فِی حَدِیثِ غَزْوَةِ ذَاتِ السَّلَاسِلِ. أَنَّ النَّبِی (ص) دَعَا عَلِیاً (ع) وَ بَعَثَهُ فِی جَیشٍ. قَالَ : وَ خَرَجَ مَعَهُ النَّبِی (ص) یشَیعُهُ فَکأَنِّی أَنْظُرُ إِلَیهِمْ عِنْدَ مَسْجِدِ الْأَحْزَابِ وَ عَلِی (ع) عَلَی فَرَسٍ أَشْقَرَ وَ هُوَ (ص) یوصِیهِ ثُمَّ وَدَّعَهُ. [مستدرک‌الوسائل ، ج۸، ص۲۰۷] .
جا باز کردن در کنار خود برای اصحاب بدر [ناسخ التّواریخ ، ج۲ ، ص۳۵۷ و ۲۸۹] .
تجلیل از خانواده شهید و دل جویی از بستگان و یتیمان [تاریخ یعقوبی ، ج۲ ، ص۲۸۹] .
ـ بعد از جنگ موته رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به استقبال آنان رفته و در حالی که سوار بر مرکبی بود ، فرزندان جعفر طیار را سوار بر مرکب خود نمود و بالای منبر در حالی که بچه‌ها در پله‌های منبر بودند در فضیلت جعفر سخنرانی نمودند.
آنها را روی زانو نشانده دست نوازش بر سرشان می‌کشید. و دستور تهیه غذا برای خانواده‌اش به مدّت سه روز صادر کرد. [سیره طیبه ، ج۳ ، ص۶۸] .
۱۰. صفات اجتماعی
۱) در حضور کسی لباس و زینت خود را از تن بیرون نمی کرد. [اخلاق نبوی ، تألیف سپاه ، ص۲۶] .
۲) پیش روی کسی پایش را دراز نمی کرد.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا مَدَّ رِجْلَهُ بَینَ یدَی جَلِیسٍ لَهُ قَطُّ [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۳] .
۳) با گشاده‌رویی صحبت می کرد و به همه توجّه می‌نمود.
۴) گاه برای فهماندن ، مطلب را سه بار تکرار می کرد.
قال ابن عباس : کان رسول الله (ص) إذا حدث الحدیث أو سئل عن الأمر کرره ثلاثا لیفهم و یفهم عنه. [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۰] .
۵) هنگام خروج از خانه خود را آماده و زینت می کرد. [سنن النّبیّ ، ص۴۲] .
۶) احترام میهمان با انداختن تشک خود و دست نکشیدن از غذا تا زمانی که مهمان مشغول بود. [سنن النّبی ، ص ۵۳ و ۶۷] .
۷) صدا زدن و جواب دادن همراه با احترام ، حتّی نسبت به زنان و کودکان. [سنن النّبی ، ص۵۳] .
۸) عیادت و دل جویی از مریض
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من حق المسلم علی المسلم إذا لقیه أن یسلم علیه و إذا مرض أن یعوده و إذا مات أن یشیع جنازته [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۵۹] .
۹) اکرام و عطوفت به اهل فضل و شرف ، حتّی نسبت به اسراء (دختر حاتم طائی) . [محجّة البیضاء ، ج۴ ، ص۱۲۲] .
یکرم أهل الفضل فی أخلاقهم و یتألف أهل الشرف بالبر لهم. [المناقب ، ج۱ ، ص۱۴۵] .
ـ یهودی طلب خود را از حضرت مطالبه کرد. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمود : فعلاًـ ندارم. یهودی گفت : من هم

نمی‌گذارم از اینجا بروید. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : من هم اینجا می‌مانم و تا دو روز حضرت (صلی الله علیه و آله) همانجا ماند و نمازها را همان جا خواند. یهودی از صبر پیامبر (صلی الله علیه و آله) متعجّب و مسلمان شد. [بحار ، ج۱۶ ، ص۲۱۶] .

ـ روزی پیامبر (صلی الله علیه و آله) با عایشه نشسته بود. مردی یهودی عبور کرد و گفت : سام علیکم. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمود : و علیک.

یهودی دیگری آمد و همین کار را کرد تا سه نفر. عایشه آشفته شد و گفت : مرگ بر شما ای بوزینه‌ها و خوک‌ها. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمود : اگر فحش به شکل جسمانی درآید ، باعث سرافکندگی انسان می‌شود. عایشه گفت : دیدی چه می‌گفتند. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمودند : پاسخ من محترمانه و مناسب بود. [محجّة البیضاء ، ج۳ ، ص۳۸۶] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا یجْلِسُ وَ لَا یقُومُ إِلَّا عَلَی ذِکرِهِ تَعَالَی [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : إِذَا انْتَهَی إِلَی قَوْمٍ جَلَسَ حَیثُ ینْتَهِی بِهِ الْمَجْلِسُ وَ یأْمُرُ بِذَلِک [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : لَا یوطِنُ الْأَمَاکنَ وَ ینْهَی عَنْ إِیطَانِهَا [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : یعْطِی کلَّ جُلَسَائِهِ نَصِیبَهُ [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : من جالسه صابره حتی یکون هو المنصرف عنه من سأله حاجة لم یرجع إلا بها أو بمیسور من القول قد وسع الناس منه خلقه و صار لهم أبا و صاروا عنده فی الخلق سواء مجلسه مجلس حلم و حیاء و صدق و أمانة و لا ترتفع فیه الأصوات و لا تون فیه الحرم [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

۱) پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) هم سوار بر شتر و اسب می‌شد و هم سوار بر الاغ.

خوب است وزرا و نمایندگان مجلس و... ماشین‌های مختلف (مدل پایین و مدل بالا) را با هم سوار شوند.

۲) پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) بعضی اوقات افراد دیگری را نیز پشت سر خود سوار می‌کرد.

خوب است : ۱) مسؤلان بعضی اوقات خود رانندگی ماشین را به عهده بگیرند. ۲) افراد را در کنار خیابان سوار کنند.

۳) پیامبر (صلی الله علیه و آله) بسیاری از امور را خود شخصا انجام می‌داد.

خوب است : یک هفته و یا دو هفته‌ای یک بار شیر مورد نیاز منزل خود را شخصا از بقّالی سر کوچه تهیه کنند.

ـ میوه از میدان تره‌بار بخرند.

ـ دو هفته‌ای یک بار خود شخصا به آبدارخانه محل کار رفته و چای برای خود بریزند و بخورند.

۴) پیامبر (صلی الله علیه و آله) با همه نشست و برخاست دوستانه داشت.

خوب است : ۱) هفته‌ای یک بار پشت میز منشی خود بنشینند. ۲) نهار را هفته‌ای یک بار یا چند بار با کارمندان و کارگران صرف کنند. ۳) ماهی یک بار به منزل یکی از کارمندان و کارگران خود بروند. ۴) ماهی یک بار یکی از آن‌ها را به خانه خود دعوت کنند. ۵) روزی سه بار تلفن را که برای اوّلین بار زنگ می‌زند ، خود شخصا بردارند. ۶) ماهی یک بار با اتوبوس‌های شرکت واحد به سر کار خود بروند. ۷) حدّاقل هفته‌ای یک بار در مسجد محل حاضر شوند.

۴ ـ یسْئَلُونَک عَنِ السّاعَةِ أَیانَ مُرْساها قُلْ إِنَّما عِلْمُها عِنْدَ رَبِّی [اعراف/۱۸۷] .

۵ ـ قُلْ لا أَمْلِک لِنَفْسِی نَفْعاً وَ لا ضَرًّا إِلاّ ما شاءَ اللّهُ [اعراف/۱۸۸] .

۶ ـ قُلْ لا أَمْلِک لِنَفْسِی ضَرًّا وَ لا نَفْعاً إِلاّ ما شاءَ اللّهُ [یونس/۴۹] .

۷ ـ یسْئَلُونَک عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّی [اسراء/۸۵] .

۸ ـ قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكمْ يوحی إِلَی [کهف/۱۱۰] .
۹ ـ قُلْ ما کنْتُ بِدْعاً مِنَ الرُّسُلِ وَ ما أَدْرِی ما یفْعَلُ بِی وَ لا بِکمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلاّ ما یوحی إِلَی [احقاف/۹] .
۱۰ ـ قُلْ إِنِّی لا أَمْلِك لَکمْ ضَرًّا وَ لا رَشَداً [جن/۲۱] .
۱۱ ـ کفار نمایندگانی را به نجران ، نزد دانشمندان یهود و نصاری فرستاد تا آموزش ببینند ، تا سؤالات التقاطی و پیچیده طرح کنند و بدین وسیله پیامبر (صلی الله علیه و آله) را در بن‌بست قرار دهند ، از جمله موضوع قیامت یا اینکه گفتند : اگر تو پیامبری اجناسی که در آینده گران خواهد شد را تهیه کن و یا از مناطقی که خشک سالی خواهد شد هجرت کن که به مناسبت آیه هایی نازل شد.
ـ عبدالله ابن الی الحمساء گوید : قبل از آن که حضرت (صلی الله علیه و آله) مبعوث شوند در معامله با حضرت (صلی الله علیه و آله) مقداری بدهکار شدم. به حضرت (صلی الله علیه و آله) وعده دادم در آن مکان باشد تا برگردم. من فراموش کردم و حضرت (صلی الله علیه و آله) سه روز همانجا منتظر بودند. [بحار الأنوار ، ج۱۷ ، ص۲۵۱] .
ـ عمّار یاسر گوید : روزی با حضرت (صلی الله علیه و آله) وعده گذاشتیم تا گوسفندان خود را به چراگاه (فخّ) ببریم. صبح آمدم دیدم حضرت (صلی الله علیه و آله) زودتر آمده است. گفتم : چرا نرفتی به چراگاه؟ فرمودند : با هم عهد کرده بودیم گوسفندان را با هم به چرا ببریم.
قال عمار رضی الله عنه : کنت أرعی غنیمهٔ أهلی و کان محمد (ص) یرعی أیضا فقلت : یا محمد هل لک فی فخ؟ فإنی ترکتها روضهٔ برق. قال : نعم. فجئتها من الغد و قد سبقنی محمد (ص) و هو قائم یذود غنمه عن الروضهٔ. قال : " إنی کنت واعدتک فکرهت أن أرعی قبلک" [قصص الأنبیاء راوندی ، ص۲۸۵] .
مردی با موی سپید خدمت حضرت (صلی الله علیه و آله) رسید. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمودند : نورانی است. وقت دیگر با حنا خضاب کرد و نزد حضرت (صلی الله علیه و آله) آمد. حضرت فرمودند : هم نورانی و هم نشانه مسلمانی. بار دیگر با رنگ مشکی خدمت رسیدند. حضرت فرمودند : هم نورانی ، هم نشانه اسلام و ایمان. هم موجب محبّت زنان و سبب ترس دشمنان می‌باشد. [ترجمه مکارم الأخلاق ، ج۱ ، ۱۵۰] .
وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِک وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَینَ ذلِك سَبِیلاً [اسراء/۱۱۰] .
ابن عبّاس گوید : در دوران مخفی در مکه وقتی به نماز می‌ایستاد ، قرائت را با صدای بلند می‌خواند. مشرکین می‌شنیدند و او را اذیت می کردند و می گفتند : او نماز را بلند می‌خواند و ما را اذیت می کند. این چه عبادتی است؟ خطاب آمد : وَ لا تَجْهَرْ بِصَلاتِک وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَینَ ذلِك سَبِیلاً [اسراء/۱۱۰] .
[تفسیر صافی ، ج۱ ، ص۹۹۹] .
ـ پیامبر (صلی الله علیه و آله) شخصی را در حال نماز دیدند که با خدا با جملات بسیار زیبا و پرمغزی راز و نیاز می کند. فرمودند : نمازش که تمام شد نزد من بیاوریدش. وقتی به حضور حضرت (صلی الله علیه و آله) رسید حضرت (صلی الله علیه و آله) قطعه طلایی به او هدیه دادند و فرمودند : وَهبتُ لک الذَّهبَ لِحُسن ثنائِک علی الله [حیوهٔ الحیوان ، ج۲ ، ص۶۳] .
۵. مناهی پیامبر (صلی الله علیه و آله)
۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ الْأَکلِ عَلَی الْجَنَابَةِ وَ قَالَ إِنَّهُ یورِثُ الْفَقْرَ وَ نَهَی عَنْ تَقْلِیمِ الْأَظْفَارِ بِالْأَسْنَانِ وَ عَنِ السِّوَاك فِی الْحَمَّامِ وَ التَّنَخُّعِ فِی الْمَسَاجِدِ وَ نَهَی عَنْ أَکلِ سُورِ الْفَأْرَةِ وَ قَالَ لَا تَجْعَلُوا الْمَسَاجِدَ طُرُقاً حَتَّی تُصَلُّوا فِیهَا رَکعَتَینِ وَ نَهَی أَنْ یبُولَ أَحَدٌ تَحْتَ شَجَرَةٍ مُثْمِرَةٍ أَوْ عَلَی قَارِعَةِ الطَّرِیقِ وَ نَهَی أَنْ یأْکلَ الْإِنْسَانُ بِشِمَالِهِ وَ أَنْ یأْکلَ وَ هُوَ مُتَّکیٌ وَ

نَهَی أَنْ تُجَصَّصَ الْمَقَابِرُ وَ يصَلَّی فِيهَا وَ قَالَ : إِذَا اغْتَسَلَ أَحَدُكُمْ فِی فَضَاءٍ مِنَ الْأَرْضِ فَلْيحَاذِرْ عَلَی عَوْرَتِهِ وَ لَا يشْرَبَنَّ أَحَدُكُمُ الْمَاءَ مِنْ عِنْدِ عُرْوَةِ الْإِنَاءِ فَإِنَّهُ مُجْتَمَعُ الْوَسَخِ وَ نَهَی أَنْ يبُولَ أَحَدٌ فِی الْمَاءِ الرَّاكِدِ فَإِنَّهُ مِنْهُ يكونُ ذَهَابُ الْعَقْلِ وَ نَهَی أَنْ يمْشِيَ الرَّجُلُ فِی فَرْدِ نَعْلٍ أَوْ أَنْ يتَنَعَّلَ وَ هُوَ قَائِمٌ وَ نَهَی أَنْ يبُولَ الرَّجُلُ وَ فَرْجُهُ بَادٍ لِلشَّمْسِ أَوْ لِلْقَمَرِ وَ قَالَ : إِذَا دَخَلْتُمُ الْغَائِطَ فَتَجَنَّبُوا الْقِبْلَةَ وَ نَهَی عَنِ الرَّنَّةِ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ النِّيَاحَةِ وَ الِاسْتِمَاعِ إِلَيهَا وَ نَهَی عَنِ اتِّبَاعِ النِّسَاءِ الْجَنَائِزَ وَ نَهَی أَنْ يمْحَی شَیءٌ مِنْ كتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْبُزَاقِ أَوْ يكتَبَ بِهِ وَ نَهَی أَنْ يكذِبَ الرَّجُلُ فِی رُويَاهُ مُتَعَمِّداً وَ قَالَ يكلِّفُهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ يعْقِدَ شَعِيرَةً وَ مَا هُوَ بِعَاقِدِهَا وَ نَهَی عَنِ التَّصَاوِيرِ وَ قَالَ : مَنْ صَوَّرَ صُورَةً كلَّفَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيَامَةِ أَنْ ينْفُخَ فِيهَا وَ لَيسَ بِنَافِخٍ وَ نَهَی أَنْ يحْرَقَ شَیءٌ مِنَ الْحَيوَانِ بِالنَّارِ وَ نَهَی عَنْ سَبِّ الدِّيک وَ قَالَ : إِنَّهُ يوقِظُ لِلصَّلَاةِ وَ نَهَی أَنْ يدْخُلَ الرَّجُلُ فِی سَوْمِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ وَ نَهَی أَنْ يكثَرَ الْكلَامُ عِنْدَ الْمُجَامَعَةِ وَ قَالَ يكونُ مِنْهُ خَرَسُ الْوَلَدِ وَ قَالَ لَا تُبَيتُوا الْقُمَامَةَ فِی بُيوتِكمْ وَ أَخْرِجُوهَا نَهَاراً فَإِنَّهَا مَقْعَدُ الشَّيطَانِ وَ قَالَ لَا يبِيتَنَّ أَحَدُكمْ وَ يدُهُ غَمِرَةٌ (دست او چرب باشد و بدبو) فَإِنْ فَعَلَ فَأَصَابَهُ لَمَمُ الشَّيطَانِ فَلَا يلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ وَ نَهَی أَنْ يسْتَنْجِی الرَّجُلُ بِالرَّوْثِ (پشگل) وَ الرِّمَّةِ (استخوان كهنه) [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۵] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ تَخْرُجَ الْمَرْأَةُ مِنْ بَيتِهَا بِغَيرِ إِذْنِ زَوْجِهَا فَإِنْ خَرَجَتْ لَعَنَهَا كلُّ مَلَک فِی السَّمَاءِ وَ كلُّ شَیءٍ تَمُرُّعَلَيهِ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ حَتَّی تَرْجِعَ إِلَی بَيتِهَا وَ نَهَی أَنْ تَتَزَينَ لِغَيرِ زَوْجِهَا فَإِنْ فَعَلَتْ كانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يحْرِقَهَا بِالنَّارِ وَ نَهَی أَنْ تَتَكلَّمَ الْمَرْأَةُ عِنْدَ غَيرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيرِ ذِی مَحْرَمٍ مِنْهَا أَكثَرَ مِنْ خَمْسِ كلِمَاتٍ مِمَّا لَا بُدَّ لَهَا مِنْهُ وَ نَهَی أَنْ تُبَاشِرَ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ وَ لَيسَ بَينَهُمَا ثَوْبٌ وَ نَهَی أَنْ تُحَدِّثَ الْمَرْأَةُ الْمَرْأَةَ بِمَا تَخْلُو بِهِ مَعَ زَوْجِهَا وَ نَهَی أَنْ يجَامِعَ الرَّجُلُ أَهْلَهُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ وَ عَلَی ظَهْرِ طَرِيقٍ عَامِرٍ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِک فَعَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ وَ نَهَی أَنْ يقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ زَوِّجْنِی أُخْتَک حَتَّی أُزَوِّجَک أُخْتِی وَ نَهَی عَنْ إِتْيانِ الْعَرَّافِ وَ قَالَ مَنْ أَتَاهُ وَ صَدَّقَهُ فَقَدْ بَرِئَ مِمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ نَهَی عَنِ اللَّعِبِ بِالنَّرْدِ وَ الشِّطْرَنْجِ وَ الْكوبَةِ وَ الْعَرْطَبَةِ وَ هِی الطُّنْبُورُ وَ الْعُودُ وَ نَهَی عَنِ الْغِيبَةِ وَ الِاسْتِمَاعِ إِلَيهَا وَ نَهَی عَنِ النَّمِيمَةِ وَ الِاسْتِمَاعِ إِلَيهَا وَ قَالَ لَا يدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَّاتٌ يعْنِی نَمَّاماً وَ نَهَی عَنْ إِجَابَةِ الْفَاسِقِينَ إِلَی طَعَامِهِمْ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۶] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ الْيمِينِ الْكاذِبَةِ وَ قَالَ إِنَّهَا تَتْرُک الدِّيارَ بَلَاقِعَ وَ قَالَ مَنْ حَلَفَ بِيمِينٍ كاذِبَةٍ صَبْراً لِيقْطَعَ بِهَا مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَقِی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَلَيهِ غَضْبَانُ إِلَّا أَنْ يتُوبَ وَ يرْجِعَ وَ نَهَی عَنِ الْجُلُوسِ عَلَی مَائِدَةٍ يشْرَبُ عَلَيهَا الْخَمْرُ وَ نَهَی أَنْ يدْخِلَ الرَّجُلُ حَلِيلَتَهُ إِلَی الْحَمَّامِ وَ قَالَ لَا يدْخُلَنَّ أَحَدُكمُ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمِئْزَرٍ وَ نَهَی عَنِ الْمُحَادَثَةِ الَّتِی تَدْعُو إِلَی غَيرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ نَهَی عَنْ تَصْفِيقِ الْوَجْهِ (زدن به صورت) وَ نَهَی عَنِ الشُّرْبِ فِی آنِيةِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ نَهَی عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَ الدِّيبَاجِ وَ الْقَزِّ لِلرِّجَالِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۷] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ بَيعِ النَّرْدِ وَ أَنْ يشْتَرَی الْخَمْرُ وَ أَنْ يسْقَی الْخَمْرُ وَ قَالَ (ص) لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَ غَارِسَهَا وَ عَاصِرَهَا وَ شَارِبَهَا وَ سَاقِيهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِيهَا وَ آكلَ ثَمَنِهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَيهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۸] .

۶ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ أَكلِ الرِّبَا وَ شَهَادَةِ الزُّورِ وَ كتَابَةِ الرِّبَا وَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَعَنَ آكلَ الرِّبَا وَ مُوكلَهُ وَ كاتِبَهُ وَ شَاهِدَيهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ أَنْ ينْشَدَ الشِّعْرُ أَوْ ينْشَدَ الضَّالَّةُ فِی الْمَسْجِدِ وَ نَهَی أَنْ يسَلَّ السَّيفُ فِی الْمَسْجِدِ وَ نَهَی عَنْ ضَرْبِ وُجُوهِ الْبَهَائِمِ وَ نَهَی أَنْ ينْظُرَ الرَّجُلُ إِلَی عَوْرَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ وَ قَالَ : مَنْ تَأَمَّلَ عَوْرَةَ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ لَعَنَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَک [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۸] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمَرْأَةَ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ وَ نَهَى أَنْ يَنْفَخَ فِي طَعَامٍ أَوْ شَرَابٍ أَوْ يَنْفَخَ فِي مَوْضِعِ السُّجُودِ وَ نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ فِي الْمَقَابِرِ وَ الطُّرُقِ وَ الْأَرْحِيَةِ وَ الْأَوْدِيَةِ وَ مَرَابِطِ الْإِبِلِ وَ عَلَى ظَهْرِ الْكَعْبَةِ وَ نَهَى عَنْ قَتْلِ النَّحْلِ وَ نَهَى عَنِ الْوَسْمِ فِي وُجُوهِ الْبَهَائِمِ وَ نَهَى أَنْ يَحْلِفَ الرَّجُلُ بِغَيْرِ اللَّهِ وَ قَالَ : مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَيْسَ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَ نَهَى أَنْ يَحْلِفَ الرَّجُلُ بِسُورَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَالَ : مَنْ حَلَفَ بِسُورَةٍ مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَعَلَيْهِ بِكُلِّ آيَةٍ مِنْهَا كَفَّارَةُ يَمِينٍ فَمَنْ شَاءَ بَرَّ وَ مَنْ شَاءَ فَجَرَ وَ نَهَى أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِلرَّجُلِ لَا وَ حَيَاتِكَ وَ حَيَاةِ فُلَانٍ وَ نَهَى أَنْ يَقْعُدَ الرَّجُلُ فِي الْمَسْجِدِ وَ هُوَ جُنُبٌ وَ نَهَى عَنِ التَّعَرِّي بِاللَّيْلِ وَ النَّهَارِ وَ نَهَى عَنِ الْحِجَامَةِ يَوْمَ الْأَرْبِعَاءِ وَ الْجُمُعَةِ وَ نَهَى عَنِ الْكَلَامِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَ الْإِمَامُ يَخْطُبُ فَمَنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ لَغِيَ وَ مَنْ لَغِيَ فَلَا جُمُعَةَ لَهُ وَ نَهَى عَنِ التَّخَتُّمِ بِخَاتَمِ صُفْرٍ أَوْ حَدِيدٍ وَ نَهَى أَنْ يَنْقُشَ شَيْءٌ مِنَ الْحَيَوَانِ عَلَى الْخَاتَمِ وَ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ عِنْدَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ عِنْدَ غُرُوبِهَا وَ عِنْدَ اسْتِوَائِهَا وَ نَهَى عَنْ صِيَامِ سِتَّةِ أَيَّامٍ يَوْمِ الْفِطْرِ وَ يَوْمِ الشَّكِّ وَ يَوْمِ النَّحْرِ وَ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ وَ نَهَى أَنْ يَشْرَبَ الْمَاءُ كَمَا تَشْرَبُ الْبَهَائِمُ وَ قَالَ اشْرَبُوا بِأَيْدِيكُمْ فَإِنَّهُ أَفْضَلُ أَوَانِيكُمْ وَ نَهَى عَنِ الْبُزَاقِ فِي الْبِئْرِ الَّتِي يَشْرَبُ مِنْهَا [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۹] .

۶ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ يَسْتَعْمَلَ أَجِيرٌ حَتَّى يَعْلَمَ مَا أُجْرَتُهُ وَ نَهَى عَنِ الْهِجْرَانِ فَمَنْ كَانَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَلَا يَهْجُرْ أَخَاهُ أَكْثَرَ مِنْ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ الْمَدْحِ وَ قَالَ احْثُوا فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَدَحَ سُلْطَاناً جَائِراً أَوْ تَخَفَّفَ وَ تَضَعْضَعَ لَهُ طَمَعاً فِيهِ كَانَ قَرِينَهُ فِي النَّارِ وَ قَالَ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النّارُ (هود/ ۱۱۴) [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .

۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَنَى بُنْيَاناً رِيَاءً وَ سُمْعَةً حَمَلَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْأَرْضِ السَّابِعَةِ وَ هُوَ نَارٌ تَشْتَعِلُ ثُمَّ تُطَوَّقُ فِي عُنُقِهِ وَ يُلْقَى فِي النَّارِ فَلَا يَحْبِسُهُ شَيْءٌ مِنْهَا دُونَ قَعْرِهَا إِلَّا أَنْ يَتُوبَ قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ يَبْنِي رِيَاءً وَ سُمْعَةً قَالَ يَبْنِي فَضْلًا عَلَى مَا يَكْفِيهِ اسْتِطَالَةً مِنْهُ عَلَى جِيرَانِهِ وَ مُبَاهَاةً لِإِخْوَانِهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .

۸ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ حَرَّمَ عَلَيْهِ رِيحَ الْجَنَّةِ وَ إِنَّ رِيحَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ وَ مَنْ خَانَ جَارَهُ شِبْراً مِنَ الْأَرْضِ جَعَلَهُ اللَّهُ طَوْقاً فِي عُنُقِهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۲] .

۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ امْرَأَةً مَهْرَهَا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ زَانٍ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .

۱۰ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ كِتْمَانِ الشَّهَادَةِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .

۱۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَيَّعَ حَقَّ جَارِهِ فَلَيْسَ مِنَّا وَ مَا زَالَ جَبْرَئِيلُ (ع) يُوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيُوَرِّثُهُ [من‌لايحضره‌الفقيه] ،

۱۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكْرَمَ فَقِيراً مُسْلِماً لَقِيَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ هُوَ عَنْهُ رَاضٍ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَرَضَتْ لَهُ فَاحِشَةٌ أَوْ شَهْوَةٌ فَاجْتَنَبَهَا مِنْ مَخَافَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ النَّارَ وَ آمَنَهُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَكْبَرِ وَ أَنْجَزَ لَهُ مَا وَعَدَهُ فِي كِتَابِهِ فِي قَوْلِهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ لِمَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ جَنَّتانِ أَلَا وَ مَنْ عَرَضَتْ لَهُ دُنْيَا وَ آخِرَةٌ فَاخْتَارَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَيْسَتْ لَهُ حَسَنَةٌ يَتَّقِي بِهَا النَّارَ وَ مَنِ اخْتَارَ الْآخِرَةَ عَلَى الدُّنْيَا وَ تَرَكَ الدُّنْيَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَ غَفَرَ لَهُ مَسَاوِيَ عَمَلِهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .

۱۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَافَحَ امْرَأَةً تَحْرُمُ عَلَيْهِ فَقَدْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۴] .

۱۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ مُسْلِماً فِی شِرَاءٍ أَوْ بَیعٍ فَلَیسَ مِنَّا وَ یحْشَرُ یوْمَ الْقِیامَةِ مَعَ الْیهُودِ لِأَنَّهُمْ أَغَشُّ الْخَلْقِ لِلْمُسْلِمِینَ وَ نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ یمْنَعَ أَحَدٌ الْمَاعُونَ جَارَهُ وَ قَالَ مَنْ مَنَعَ الْمَاعُونَ جَارَهُ مَنَعَهُ اللَّهُ خَیرَهُ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ وَكَلَهُ إِلَی نَفْسِهِ [من لا یحضره الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۴] .

۱۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیمَا امْرَأَةٍ آذَتْ زَوْجَهَا بِلِسَانِهَا لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهَا صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّی تُرْضِیهُ وَ إِنْ صَامَتْ نَهَارَهَا وَ قَامَتْ لَیلَهَا وَ أَعْتَقَتِ الرِّقَابَ وَ حَمَلَتْ عَلَی جِیادِ الْخَیلِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ كَانَتْ فِی أَوَّلِ مَنْ یرِدُ النَّارَ وَ كَذَلِكَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ لَهَا ظَالِماً [من لا یحضره الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۴] .

۱۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیمَا امْرَأَةٍ آذَتْ زَوْجَهَا بِلِسَانِهَا لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهَا صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّی تُرْضِیهُ وَ إِنْ صَامَتْ نَهَارَهَا وَ قَامَتْ لَیلَهَا وَ أَعْتَقَتِ الرِّقَابَ وَ حَمَلَتْ عَلَی جِیادِ الْخَیلِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ كَانَتْ فِی أَوَّلِ مَنْ یرِدُ النَّارَ وَ كَذَلِكَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ لَهَا ظَالِماً [من لا یحضره الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۴] .

۱۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیمَا امْرَأَةٍ آذَتْ زَوْجَهَا بِلِسَانِهَا لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهَا صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّی تُرْضِیهُ وَ إِنْ صَامَتْ نَهَارَهَا وَ قَامَتْ لَیلَهَا وَ أَعْتَقَتِ الرِّقَابَ وَ حَمَلَتْ عَلَی جِیادِ الْخَیلِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ كَانَتْ فِی أَوَّلِ مَنْ یرِدُ النَّارَ وَ كَذَلِكَ الرَّجُلُ إِذَا كَانَ لَهَا ظَالِماً [من لا یحضره الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۴] .

۱۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كَظَمَ غَیظاً وَ هُوَ قَادِرٌ عَلَی إِنْفَاذِهِ وَ حَلُمَ عَنْهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ شَهِیدٍ أَلَا وَ مَنْ تَطَوَّلَ عَلَی أَخِیهِ فِی غِیبَةٍ سَمِعَهَا فِیهِ فِی مَجْلِسٍ فَرَدَّهَا عَنْهُ رَدَّ اللَّهُ عَنْهُ أَلْفَ بَابٍ مِنَ الشَّرِّ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ فَإِنْ هُوَ لَمْ یرُدَّهَا وَ هُوَ قَادِرٌ عَلَی رَدِّهَا كَانَ عَلَیهِ كَوِزْرِ مَنِ اغْتَابَهُ سَبْعِینَ مَرَّةً [من لا یحضره الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۵] .

۱۹ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اشْتَرَی خِیانَةً وَ هُوَ یعْلَمُ فَهُوَ كَالَّذِی خَانَهَا وَ مَنْ حَبَسَ عَنْ أَخِیهِ الْمُسْلِمِ شَیئاً مِنْ حَقِّهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیهِ بَرَكَةَ الرِّزْقِ إِلَّا أَنْ یتُوبَ أَلَا وَ مَنْ سَمِعَ فَاحِشَةً فَأَفْشَاهَا فَهُوَ كَالَّذِی أَتَاهَا وَ مَنِ احْتَاجَ إِلَیهِ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِی قَرْضٍ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَیهِ فَلَمْ یفْعَلْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیهِ رِیحَ الْجَنَّةِ [من لا یحضره الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۵] .

۲۰ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اشْتَرَی خِیانَةً وَ هُوَ یعْلَمُ فَهُوَ كَالَّذِی خَانَهَا وَ مَنْ حَبَسَ عَنْ أَخِیهِ الْمُسْلِمِ شَیئاً مِنْ حَقِّهِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیهِ بَرَكَةَ الرِّزْقِ إِلَّا أَنْ یتُوبَ أَلَا وَ مَنْ سَمِعَ فَاحِشَةً فَأَفْشَاهَا فَهُوَ كَالَّذِی أَتَاهَا وَ مَنِ احْتَاجَ إِلَیهِ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِی قَرْضٍ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَیهِ فَلَمْ یفْعَلْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیهِ رِیحَ الْجَنَّةِ [من لا یحضره الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۵] .

۶. تأییدات وتحذیرات الهی

۱. وعده های الهی

۱ ـ جهانی شدن مکتب : هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدی وَ دِینِ الْحَقِّ لِیظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ كُلِّهِ وَ لَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكونَ [توبه/۳۳] .

۲ ـ حفظ قرآن : إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر/۹] .

۳ ـ بقاء دین : یرِیدُونَ أَنْ یطْفِؤا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ یأْبَی اللّهُ إِلاّ أَنْ یتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ كَرِهَ الْكافِرُونَ [توبه/۳۲] .

۴ ـ خنثی کردن توطئه‌ها : وَ أَنَّ اللّهَ مُوهِنُ كَیدِ الْكافِرِینَ [انفال/۱۸] .

۵ ـ خنثی کردن تبلیغات : إِنّا كَفَیناكَ الْمُسْتَهْزِئِینَ [حجر/۹۵] .

گروه های مختلف پیامبر (صلی الله علیه و آله) را به صورت های مختلف مسخره می کردند؛ هر کدام گرفتار بلائی شدند)

۶ ـ آینه روشن : وَ لَقَدْ كَتَبْنا فِی الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكرِ أَنَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِیَ الصّالِحُونَ [انبیاء/۱۰۵] .

۷ ـ حاکمیت : وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَیسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ [نور/۵۵] .

۸ ـ خوش عاقبتی : إِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَیک الْقُرْآنَ لَرادُّک إِلی مَعادٍ [قصص/۸۵] .
۹ ـ نصرت و پیروزی : وَ لَقَدْ سَبَقَتْ کلِمَتُنا لِعِبادِنَا الْمُرْسَلِینَ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ وَ إِنَّ جُنْدَنا لَهُمُ الْغالِبُونَ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّی حِینٍ [افات/۱۷۴-۱۷۱] .
کتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِی إِنَّ اللّهَ قَوِی عَزِیزٌ [مجادله/۲۱] .
۱۰ ـ هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدی وَ دِینِ الْحَقِّ لِیظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ کلِّهِ وَ کفی بِاللّهِ شَهِیداً [فتح/۲۸] .
۱۱ ـ یرِیدُونَ لِیطْفِوا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ اللّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ کرِهَ الْکافِرُونَ [صف/۸] .
۱۲ ـ زمینه سازی : وَ نُیسِّرُک لِلْیسْری [اعلی/۸] .
۱۳ ـ امداد : إِنّا أَعْطَیناک الْکوْثَرَ [کوثر/۱] .
۲. امدادهای الهی
۱ ـ ذلِک مِنْ أَنْباءِ الْغَیبِ نُوحِیهِ إِلَیک [آل عمران/۴۴] .
۲ ـ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَی الْکاذِبِینَ [آل عمران/۶۱] .
۳ ـ وَ لَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَیک وَ رَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ یضِلُّوک وَ ما یضِلُّونَ إِلاّ أَنْفُسَهُمْ وَ ما یضُرُّونَک مِنْ شَیءٍ وَ أَنْزَلَ اللّهُ عَلَیک الْکتابَ َالْحِکمَةَ وَ عَلَّمَک ما لَمْ تَکنْ تَعْلَمُ وَ کانَ فَضْلُ اللّهِ عَلَیک عَظِیماً [نساء/۱۱۳] .
۴ ـ وَ رُسُلاً قَدْ قَصَصْناهُمْ عَلَیک مِنْ قَبْلُ وَ رُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَیک [نساء/۱۶۴] .
۵ ـ إِذْ تَسْتَغِیثُونَ رَبَّکمْ فَاسْتَجابَ لَکمْ أَنِّی مُمِدُّکمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُرْدِفِینَ [انفال/۹] .
۶ ـ إِذْ یرِیکهُمُ اللّهُ فِی مَنامِک قَلِیلاً وَ لَوْ أَراکهُمْ کثِیراً لَفَشِلْتُمْ وَ لَتَنازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ [انفال/۴۳] .
۷ ـ هُوَ الَّذِی أَیدَک بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُومِنِینَ [انفال/۶۲] .
۸ ـ فَأَنْزَلَ اللّهُ سَکینَتَهُ عَلَیهِ وَ أَیدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْها [توبه/۴۰] .
۹ ـ لَقَدْ نَصَرَکمُ اللّهُ فِی مَواطِنَ کثِیرَةٍ وَ یوْمَ حُنَینٍ إِذْ أَعْجَبَتْکمْ کثْرَتُکمْ [توبه/۲۵] .
۱۰ ـ ثُمَّ أَنْزَلَ اللّهُ سَکینَتَهُ عَلی رَسُولِهِ وَ عَلَی الْمُومِنِینَ وَ أَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها [توبه/۲۶] .
۱۱ ـ لَهُ مُعَقِّباتٌ مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ یحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّهِ [رعد/۱۱] .
۱۲ ـ وَ لَوْ لا أَنْ ثَبَّتْناک لَقَدْ کدْتَ تَرْکنُ إِلَیهِمْ شَیئاً قَلِیلاً [اسراء/۷۴] .
۱۳ ـ وَ قَذَفَ فِی قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ [احزاب/۲۶] .
۱۴ ـ إِنّا فَتَحْنا لَک فَتْحاً مُبِیناً لِیغْفِرَ لَک اللّهُ ما تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِک وَ ما تَأَخَّرَ وَ یتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَیک وَ یهْدِیک صِراطاً مُسْتَقِیماً وَ ینْصُرَک اللّهُ نَصْراً َزِیزاً هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ السَّکینَةَ فِی قُلُوبِ الْمُومِنِینَ لِیزْدادُوا إِیماناً مَعَ إِیمانِهِمْ وَ لِلّهِ جُنُودُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ کانَ اللّهُ عَلِیماً حَکیماً [تح/۴-۱] .
۱۵ ـ لَقَدْ صَدَقَ اللّهُ رَسُولَهُ الرُّویا بِالْحَقِّ [فتح/۲۷] .
۱۶ ـ ...قالَتْ مَنْ أَنْبَأَک هذا قالَ نَبَّأَنِی الْعَلِیمُ الْخَبِیرُ [تحریم/۳] .
۱۷ ـ ...فَلا یظْهِرُ عَلی غَیبِهِ أَحَداً إِلاّ مَنِ ارْتَضی مِنْ رَسُولٍ [جن/۲۷-۲۶] .
۱۸ ـ أَ لَمْ نَشْرَحْ لَک صَدْرَک وَ وَضَعْنا عَنْک وِزْرَک [انشراح/۲-۱] .
۱۹ ـ تار عنکبوت بر لب غار.

إِلاّ تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كفَرُوا ثانِي اثْنَينِ إِذْ هُما فِي الْغارِ إِذْ يقُولُ لِصاحِبِهِ لا تَحْزَنْ إِنَّ اللّهَ مَعَنا فَأَنْزَلَ اللّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيهِ وَ أَيدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْها وَ جَعَلَ كلِمَةَ الَّذِينَ كفَرُوا السُّفْلی وَ كلِمَةُ اللّهِ هِی الْعُلْيا وَ اللّهُ عَزِيزٌ حَكيمٌ [توبه/۴۰] .

۲۰ ـ پيامبر (صلی الله عليه و آله) هنگام هجرت به مدينه ، شب ها حركت می كرد و سه روز داخل غار ثور بود تا كسی او را نبيند. برای پيدا كردن پيامبر (صلی الله عليه و آله) صدها شتر جايزه قرار دادند. سراقة بن مالك خبردار شد ، با عجله آمد طرف غار؛ نزديک حضرت كه رسيد اسبش رم كرد و او را سخت به زمين زد كه متنبه شود و از كار شود؛ پشيمان و از حضرت عذر خواهی كرد و بر گشت.

۳. اخطارهای الهی

۱ ـ فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيهِمْ وَ لَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ [اعراف/۶] .

۲ ـ عَفَا اللّهُ عَنْك لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ حَتّی يتَبَينَ لَك الَّذِينَ صَدَقُوا وَ تَعْلَمَ الْكاذِبِينَ [توبه/۴۳] .

۳ ـ درباره منافقانی كه به جبهه نمی‌روند : فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّهَ لا يرْضی عَنِ الْقَوْمِ الْفاسِقِينَ [توبه/۹۶] .

۴ ـ ما كانَ لِلنَّبِی وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكينَ وَ لَوْ كانُوا أُولِی قُرْبی مِنْ بَعْدِ ما تَبَينَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحابُ الْجَحِيمِ [توبه/۱۱۳] .

توضيح :

هر گونه پيوندی غير از ارتباط مكتبی ممنوع. گروهی از مسلمانان از پيامبر (صلی الله عليه و آله) برای استغفار پدران تقاضا داشتند كه آيه نازل شد. [تفسير نمونه ، ۸ ، ص۱۴۵]

۵ ـ فَلَعَلَّك تارِك بَعْضَ ما يوحی إِلَيك وَ ضائِقٌ بِهِ صَدْرُك أَنْ يقُولُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَيهِ كنْزٌ أَوْ جاءَ مَعَهُ مَلَك [هود/۱۲] .

توضيح : كفار گفتند كوه های مكه را طلا نموده با فرشتگان بياور تا نبوت تو را تصديق كنيم ، اگر راستگو هستی. [تفسير نمونه ، ج۹ ، ص۳۶]

۶ ـ وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْواءَهُمْ بَعْدَ ما جاءَك مِنَ الْعِلْمِ ما لَك مِنَ اللّهِ مِنْ وَلِی وَ لا واقٍ [رعد/۳۷] .

۷ ـ لا تَمُدَّنَّ عَينَيك إِلی ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُمْ وَ لا تَحْزَنْ عَلَيهِمْ [حجر/۸۸] .

۸ ـ وَ إِنْ كادُوا لَيفْتِنُونَك عَنِ الَّذِی أَوْحَينا إِلَيك لِتَفْتَرِی عَلَينا غَيرَهُ وَ إِذاً لاَتَّخَذُوك خَلِيلاً [اسراء/۷۳] .

۹ ـ وَ لا يصُدُّنَّك عَنْ آياتِ اللّهِ بَعْدَ إِذْ أُنْزِلَتْ إِلَيك [قصص/۸۷] .

۱۰ ـ فَلا يغْرُرْك تَقَلُّبُهُمْ فِی الْبِلادِ [غافر/۴] .

۴. تسكين الهی

۱ ـ نگران تنهايی : إِنَّ وَلِيی اللّهُ الَّذِی نَزَّلَ الْكتابَ وَ هُوَ يتَوَلَّی الصّالِحِينَ [اعراف/۱۹۶] .

۲ ـ نگران تهمت ها : نَحْنُ أَعْلَمُ بِما يقُولُونَ [ق/۴۵] .

۳ ـ كذلِك ما أَتَی الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاّ قالُوا ساحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ [ذاريات/۵۲] .

۴ ـ فَذَكرْ فَما أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّك بِكاهِنٍ وَ لا مَجْنُونٍ [طور/۲۹] .

۵ ـ أَ تَواصَوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طاغُونَ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَما أَنْتَ بِمَلُومٍ وَ ذَكرْ فَإِنَّ الذِّكری تَنْفَعُ الْمُومِنِينَ [ذاريات/۵۵-۵۳] .

۶ ـ نگران وطن : إِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَيك الْقُرْآنَ لَرادُّك إِلی مَعادٍ [قصص/۸۵] .

۷ ـ نگران تحريف : إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر/۹] .

۸ ـ نگران قهر خدا : وَ ما كانَ اللّهُ لِيعَذِّبَهُمْ وَ أَنْتَ فِيهِمْ [انفال/۳۳] .

۹ـ نگران مکتب : ...لِيظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كلِّهِ [توبه/۳۳] .
۱۰ـ نگران مؤمنين : يثَبِّتُ اللّهُ الَّذينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثّابِتِ فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ فِى الْآخِرَةِ [ابراهيم/۲۷] .
۱۱ـ نگران دشمن : يثَبِّتُ اللّهُ الَّذينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثّابِتِ فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ فِى الْآخِرَةِ [ابراهيم/۲۷] .
۱۲ـ نگران فتنه بعد از خود : فَإِمّا نَذْهَبَنَّ بِک فَإِنّا مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَ [زخرف/۴۱] .
۱۳ـ نگران تهمت ها : فَاصْبِرْ عَلى ما يقُولُونَ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِها وَ مِنْ آناءِ اللَّيلِ فَسَبِّحْ وَ أَطْرافَ النَّهارِ لَعَلَّک تَرْضى [طه/۱۳۰] .
۱۴ـ نگران استهزاء : فَاصْبِرْ عَلى ما يقُولُونَ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِها وَ مِنْ آناءِ اللَّيلِ فَسَبِّحْ وَ أَطْرافَ النَّهارِ لَعَلَّک تَرْضى [طه/۱۳۰] .
۱۵ـ نگران توطئه‌ها : وَ لا تَحْزَنْ عَلَيهِمْ وَ لا تَكنْ فِى ضَيقٍ مِمّا يمْكرُونَ [نمل/۷۰] .
۱۶ـ نگران تهمت ها : وَ لَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يقُولُونَ إِنَّما يعَلِّمُهُ بَشَرٌ [نحل/۱۰۳] .
۱۷ـ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّما عَلَيک الْبَلاغُ الْمُبِينُ [نحل/۸۲] .
۱۸ـ نگران اعراض مردم : إِنْ تَحْرِصْ عَلى هُداهُمْ فَإِنَّ اللّهَ لا يهْدِى مَنْ يضِلُّ [نحل/۳۷] .
۱۹ـ نگران اعراض مردم : فَإِنْ يكفُرْ بِها هؤلاءِ فَقَدْ وَكلْنا بِها قَوْماً لَيسُوا بِها بِكافِرِينَ [انعام/۸۹] .
۲۰ـ نگران ضعف‌ها : يا أَيهَا النَّبِى حَسْبُک اللّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَک مِنَ الْمُومِنِينَ [انفال/۶۴] .
اين آيه در برابر پيشنهاد يارى از يهود نازل شد.
حافظ ابو نعيم : مراد ازمن اتبعک من المؤمنينعلى (عليه السلام) است. [تفسير نمونه ، ج۷ ، ص۲۳۴]
۲۱ـ نگران تكذيب‌ها : فَإِنْ كذَّبُوک فَقَدْ كذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِک [آل عمران/۱۸۴] .
۲۲ـ نگران روابط دشمن : لا يغُرَّنَّک تَقَلُّبُ الَّذِينَ كفَرُوا فِى الْبِلادِ [آل عمران/۱۹۶] .
۲۳ـ نگران پيشرفتهاى دشمن : يا أَيهَا الرَّسُولُ لا يحْزُنْک الَّذِينَ يسارِعُونَ فِى الْكفْرِ [مائده/۴۱] .
۲۵ـ نگران كمّيت دشمن : قُلْ لا يسْتَوِى الْخَبِيثُ وَ الطَّيبُ وَ لَوْ أَعْجَبَک كثْرَةُ الْخَبِيثِ [مائده/۱۰۰] .
۲۶ـ نگران آزار دشمن : وَ لَقَدْ كذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِک فَصَبَرُوا عَلى ما كذِّبُوا وَ أُوذُوا حَتّى أَتاهُمْ نَصْرُنا [انعام/۳۴] .
۲۷ـ فَإِنْ كذَّبُوک فَقُلْ رَبُّكمْ ذُو رَحْمَةٍ واسِعَةٍ [انعام/۱۴۷] .
۲۸ـ نگران تكذيب ها : وَ إِنْ كذَّبُوک فَقُلْ لِى عَمَلِى وَ لَكمْ عَمَلُكمْ [يونس/۴۱] .
۲۹ـ نگران تكذيب ها : فَلا يكنْ فِى صَدْرِک حَرَجٌ مِنْهُ [اعراف/۲] .
۳۰ـ به هود پيامبر (صلى الله عليه و آله) گفتند : إِنّا لَنَراک فِى سَفاهَةٍ وَ إِنّا لَنَظُنُّک مِنَ الْكاذِبِينَ قالَ يا قَوْمِ لَيسَ بِى سَفاهَةٌ [اعراف/۶۷-۶۶] .
۳۱ـ به نوح يامبر (صلى الله عليه و آله) گفتند : إِنّا لَنَراک فِى ضَلالٍ مُبِينٍ قالَ يا قَوْمِ لَيسَ بِى ضَلالَةٌ [اعراف/۶۱-۶۰] .
۳۲ـ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِى اللّهُ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ عَلَيهِ تَوَكلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ [توبه/۱۲۹] .
۳۳ـ نگران وضعيت خوب دشمن : فَلا تُعْجِبْک أَمْوالُهُمْ وَ لا أَوْلادُهُمْ إِنَّما يرِيدُ اللّهُ لِيعَذِّبَهُمْ بِها [توبه/۵۵] .
۳۴ـ وَ لا تُعْجِبْک أَمْوالُهُمْ وَ أَوْلادُهُمْ إِنَّما يرِيدُ اللّهُ أَنْ يعَذِّبَهُمْ بِها [توبه/۸۵] .
۳۵ـ نگران تبليغات دشمن : وَ لا يحْزُنْک قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [يونس/۶۵] .
۳۶ـ أَ فَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَ لَوْ كانُوا لا يعْقِلُونَ [يونس/۴۲] .

۳۷ ـ وَ ما أَكثَرُ النّاسِ وَ لَوْ حَرَصْتَ بِمُومِنِينَ [يوسف/۱۰۳] .
۳۸ ـ نگران استهزاءها : وَ لَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِك فَأَمْلَيتُ لِلَّذِينَ كفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكيفَ كانَ عِقابِ [رعد/۳۲] .
۳۹ ـ فَإِنَّما عَلَيك الْبَلاغُ وَ عَلَينَا الْحِسابُ [رعد/۴۰] .
۴۰ ـ وَ يقُولُ الَّذِينَ كفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلاً قُلْ كفى بِاللّهِ شَهِيداً بَينِى وَ بَينَكمْ وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكتابِ [رعد/۴۳] .
۴۱ ـ وَ لَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّك يضِيقُ صَدْرُك بِما يقُولُونَ [حجر/۹۷] .
۴۲ ـ فَتَوَكلْ عَلَى اللّهِ إِنَّك عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ [نمل/۷۹] .
۴۳ ـ وَ تَوَكلْ عَلَى اللّهِ وَ كفى بِاللّهِ وَكيلاً [احزاب/۳] .
۴۴ ـ وَ مَنْ كفَرَ فَلا يحْزُنْك كفْرُهُ إِلَينا مَرْجِعُهُمْ [لقمان/۲۳] .
۴۵ ـ وَ ما أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِى الْقُبُورِ [فاطر/۲۲] .
۴۶ ـ فَلا يحْزُنْك قَوْلُهُمْ إِنّا نَعْلَمُ ما يسِرُّونَ وَ ما يعْلِنُونَ [يس/۷۶] .
۴۷ ـ در برابر نسبت افتراء : كفى بِهِ شَهِيداً بَينِى وَ بَينَكمْ [احقاف/۸] .
۴۸ ـ فان اعرضوا فما ارسلناک عليهم حفيظا ان عليک الا البلاغ [شوری ، ۴۸]

ت

۱. تثليث

۱. سيمای حضرت عيسی (ع) درقرآن

۱. وحی شدن بر ايشان

عيسی (ع) از پيامبرانی است که به او وحی می‌شد :

وَ أَوْحَينا إِلى إِبْراهِيمَ وَ إِسْماعِيلَ وَ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ عيسى و۰۰۰۰ [نساء/۱۶۳] .

يا أَهْلَ الْكتابِ لا تَغْلُوا فى دينِكمْ وَ لا تَقُولُوا عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسيحُ عيسَى ابْنُ مَرْيمَ رَسُولُ اللّهِ وَ كلِمَتُهُ أَلْقاها إِلى مَرْيمَ وَ رُوحٌ مِنْه [نساء/۱۷۱] .

۲. عدم تفاوت با انبياء ديگر

"قُولُوا آمَنّا بِاللّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَينا وَ ما أُنْزِلَ إِلى إِبْراهِيمَ وَ إِسْماعِيلَ وَ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ ما أُوتِى مُوسى وَ عيسى وَ ما أُوتِى النَّبِيونَ مِنْ رَبِّهِمْلا نُفَرِّقُ بَينَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُون [بقره/۱۳۶] .

۳. تائيد الهی

به او نشانه‌های آشکار (بينات) عطا گرديده و به روح القدس تأييد شده است :

وَ آتَينا عيسَى ابْنَ مَرْيمَ الْبيناتِ وَ أَيدْناهُ بِرُوحِ الْقُدُس [بقره/۸۷] .

وَ آتَينا عيسَى ابْنَ مَرْيمَ الْبيناتِ وَ أَيدْناهُ بِرُوحِ الْقُدُس [بقره/۲۵۳] .

در پی ديگر پيامبران بود و تصديق‌کننده تورات ، به او انجيل داديم و انجيلش هدايت و نور و تأييد تورات است و عامل هدايت و پند پرهيزکاران می‌باشد :

وَ قَفَّينا عَلى آثارِهِمْ بِعيسَى ابْنِ مَرْيمَ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ مِنَ التَّوْراةِ وَ آتَيناهُ الْإِنْجيلَ فيهِ هُدىً وَ نُورٌ وَ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ مِنَ

التَّوْراةِ وَ هُدىً وَ مَوْعِظَةً لِلْمُتَّقينَ [مائده/۴۶] .

۴. مقهور اراده خداوند

مسیح (ع) و مادرش (س) مقهور اراده الهی هستند :

لَقَدْ كفَرَ الَّذينَ قالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسيحُ ابْنُ مَرْيمَ قُلْ فَمَنْ يمْلِك مِنَ اللَّهِ شَيئاً إِنْ أَرادَ أَنْ يهْلِك الْمَسيحَ ابْنَ مَرْيمَ وَ أُمَّهُ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ جَميعاً وَ لِلَّهِ مُلْك السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ ما بَينَهُما يخْلُقُ ما يشاءُ وَ اللَّهُ عَلى كلِّ شَیءٍ قَديرٌ [مائده/۱۷] .

مردم را به عبادت خداوند دعوت می‌کرد و می‌گفت هر کس مشرک شود بهشت بر او حرام خواهد شد :

لَقَدْ كفَرَ الَّذينَ قالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسيحُ ابْنُ مَرْيمَ وَ قالَ الْمَسيحُ يا بَنی إِسْرائيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّی وَ رَبَّكمْ إِنَّهُ مَنْ يشْرِك بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ وَ مَأْواهُ النَّارُ وَ ما لِلظَّالِمينَ مِنْ أَنْصارٍ [مائده/۷۲] .

۵. در شمار انبیای صالح

او نیز چون دیگر انبیا ، از صالحین بود :

وَ زَكرِيا وَ يحْيى وَ عيسى وَ إِلْياسَ كلٌّ مِنَ الصَّالِحينَ [انعام/۸۵] .

از عیسی (ع) چون دیگرانبیا پیمان محکمی گرفته شده است.لیسأل الصادقین عن صدقهمتا از تبلیغ انبیا سؤال می‌شود :

وَ إِذْ أَخَذْنا مِنَ النَّبِيينَ ميثاقَهُمْ وَ مِنْك وَ مِنْ نُوحٍ وَ إِبْراهيمَ وَ مُوسى وَ عيسَى ابْنِ مَرْيمَ وَ أَخَذْنا مِنْهُمْ ميثاقاً غَليظاً [احزاب/۷] .

و كان نبيا و كان رسولاً الى بنى اسرائيل و آتيناه الانجيل و كان سمّاه الله بالمسيح و كان اماما و كان مبشّرا برسول الله و كان وجيها فى الدنيا و الآخرة و من المقرّبين و كان من المصطفين و كان من المنتجبين و كان من الصالحين و كان مباركا ، زكيا ، آيةً للنّاس ، رحمةً من الله و كان ممّن علّمه الله الكتابَ و الحكمةَ

قالَ إِنِّی عَبْدُ اللَّهِ آتانِی الْكتابَ وَ جَعَلَنی نَبِيا [مريم/۳۰] .

وَ رَسُولاً إِلى بَنی إِسْرائيلَ [آل عمران/۴۹] .

وَ آتَيناهُ الْإِنْجيلَ فيهِ هُدىً وَ نُورٌ وَ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ مِنَ التَّوْراةِ وَ هُدىً وَ مَوْعِظَةً لِلْمُتَّقينَ [مائده/۴۶] .

إِذْ قالَتِ الْمَلائِكةُ يا مَرْيمُ إِنَّ اللَّهَ يبَشِّرُك بِكلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسيحُ عيسَى ابْنُ مَرْيمَ وَجيهاً فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ مِنَ الْمُقَرَّبينَ [آل عمران/۴۵] .

وَ إِذْ أَخَذْنا مِنَ النَّبِيينَ ميثاقَهُمْ وَ مِنْك وَ مِنْ نُوحٍ وَ إِبْراهيمَ وَ مُوسى وَ عيسَى ابْنِ مَرْيمَ وَ أَخَذْنا مِنْهُمْ ميثاقاً غَليظاً [احزاب/۷] .

وَ إِنْ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ إِلاَّ لَيؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَ يوْمَ الْقِيامَةِ يكونُ عَلَيهِمْ شَهيداً [نساء/۱۵۹] .

وَ إِذْ قالَ عيسَى ابْنُ مَرْيمَ يا بَنی إِسْرائيلَ إِنِّی رَسُولُ اللَّهِ إِلَيكمْ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَی مِنَ التَّوْراةِ وَ مُبَشِّراً بِرَسُولٍ يأْتی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جاءَهُمْ بِالْبَيناتِ قالُوا هذا سِحْرٌ مُبينٌ [صف/۶] .

إِذْ قالَتِ الْمَلائِكةُ يا مَرْيمُ إِنَّ اللَّهَ يبَشِّرُك بِكلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسيحُ عيسَى ابْنُ مَرْيمَ وَجيهاً فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ مِنَ الْمُقَرَّبينَ [آل عمران/۴۵] .

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفى آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهيمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَى الْعالَمينَ [آل عمران/۳۳] .

وَ زَكرِيا وَ يحْيى وَ عيسى وَ إِلْياسَ كلٌّ مِنَ الصَّالِحينَ [انعام/۸۵] .

وَ جَعَلَنی مُبارَكاً [مريم/۳۱] .

قالَ إِنَّما أَنَا رَسُولُ رَبِّك لِأَهَبَ لَك غُلاماً زَكيا [مريم/۱۹] .

قالَ كذلِك قالَ رَبُّك هُوَ عَلَی هَينٌ وَ لِنَجْعَلَهُ آيةً لِلنَّاسِ وَ رَحْمَةً مِنَّا وَ كانَ أَمْراً مَقْضِيا [مريم/۲۱] .

وَ یعَلِّمُهُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجیلَ [آل عمران/۴۸] .

۶. بنده خدا بودن

عیسی (ع) جز بنده‌ای برای خداوند و مَثلی برای بنی‌اسرائیل چیزی نبود ، وَ لَمّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْیمَ مَثَلًا إِذا قَوْمُک مِنْهُ یصِدُّونَ [زخرف/۵۷] .

عیسی (ع) خود می گفت : من رسول خدا ، مصدّق تورات و مبشّر به پیامبری به نام احمد پس از خود هستم :

وَ إِذْ قالَ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ یا بَنی إِسْرائیلَ إِنِّی رَسُولُ اللّهِ إِلَیکمْ مُصَدِّقاً لِما بَینَ یدَی مِنَ التَّوْراةِ وَ مُبَشِّراً بِرَسُولٍ یأْتی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمّا جاءَهُمْ بِالْبَیناتِ قالُوا هذا سِحْرٌ مُبین [صف/۶] .

عیسی (ع) کلمه الهی و روح خدا بود و از بندگی خداوند ابائی نداشت :

یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا فی دینِکمْ وَ لا تَقُولُوا عَلَی اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسیحُ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ رَسُولُ اللّهِ وَ کلِمَتُهُ أَلْقاها إِلی مَرْیمَ وَ رُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللّهِ وَ رُسُلِهِ وَ لا تَقُولُوا ثَلاثَةٌ انْتَهُوا خَیراً لَکمْ إِنَّمَا اللّهُ إِلهٌ واحِدٌ سُبْحانَهُ أَنْ یکونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلًا لَنْ یسْتَنْکفَ الْمَسیحُ أَنْ یکونَ عَبْداً لِلّهِ وَ لَا الْمَلائِکةُ الْمُقَرَّبُونَ وَ مَنْ یسْتَنْکفْ عَنْ عِبادَتِهِ وَ یسْتَکبِرْ فَسَیحْشُرُهُمْ إِلَیهِ جَمیعا [نساء/۱۷۲-۱۷۱] .

کافران از بنی‌اسرائیل بر زبان داود (ع) و عیسی (ع) نفرین شده‌اند :

لُعِنَ الَّذینَ کفَرُوا مِنْ بَنی إِسْرائیلَ عَلی لِسانِ داوُدَ وَ عیسَی ابْنِ مَرْیمَ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ [مائده/۷۸] .

عیسی (ع) خود می گفت : من بنده خدا هستم ، به من کتاب داده و مرا پیامبر نموده است ، مرا مایه برکت قرارداده و به نماز و زکات و نیکی مادر امر کرده است. خداوند مرا جبّار و سرکش ننموده است :

قالَ إِنِّی عَبْدُ اللّهِ آتانِی الْکتابَ وَ جَعَلَنی نَبیا وَ جَعَلَنی مُبارَکاً أَینَ ما کنْتُ وَ أَوْصانی بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ ما دُمْتُ حَیا وَ بَرًّا بِوالِدَتی وَ لَمْ یجْعَلْنی جَبّاراً شَقِیا [مریم/۳۲-۳۰] .

عیسی (ع) و مریم (س) از نعمت خداوندی برخوردار بودند ، به روح القدس تأیید شده بود و در گهواره و پیری با مردم سخن می گفت. خداوند او را کتاب و حکمت و تورات و انجیل آموزش داده بود. معجزه می کرد. کور و جذام را شفا می‌داد. مردگان را زنده می کرد. بنا به درخواست حواریون از خدا مائده آسمانی خواست و خداوند اجابت کرد. در برابر سؤال خدا که آیا تو به مردم گفته‌ای که من و مادرم را در برابر الله به خدایی بگیرید ، چنین پاسخ داد : سبحانک. مگر مرا چه شده که حرف ناحق بزنم. اگر چنین گفته باشم تو خود دانا هستی و از درون من آگاهی و ما درون تو را نمی‌دانیم. تو عالم به غیبی ، جز فرامین تو را به مردم نگفته‌ام و آن اینکه : خدا را پرستش کنید که پروردگار من و شماست

إِذْ قالَ اللّهُ یا عیسَی ابْنَ مَرْیمَ اذْکرْ نِعْمَتی عَلَیک وَ عَلی والِدَتِک إِذْ أَیدْتُک بِرُوحِ الْقُدُسِ تُکلِّمُ النّاسَ فِی الْمَهْدِ وَ کهْلًا وَ إِذْ عَلَّمْتُک الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجیلَ وَ إِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّینِ کهَیئَةِ الطَّیرِ بِإِذْنی فَتَنْفُخُ فیها فَتَکونُ طَیراً بِإِذْنی وَ تُبْرِئُ الْأَکمَهَ وَ الْأَبْرَصَ بِإِذْنی وَ إِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتی بِإِذْنی وَ إِذْ کفَفْتُ بَنی إِسْرائیلَ عَنْک إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَیناتِ فَقالَ الَّذینَ کفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هذا إِلاّ سِحْرٌ مُبینٌ وَ إِذْ أَوْحَیتُ إِلَی الْحَوارِیینَ أَنْ آمِنُوا بی وَ بِرَسُولی قالُوا آمَنّا وَ اشْهَدْ بِأَنَّنا مُسْلِمُونَ إِذْ قالَ الْحَوارِیونَ یا عیسَی ابْنَ مَرْیمَ هَلْ یسْتَطیعُ رَبُّک أَنْ ینَزِّلَ عَلَینا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ قالَ اتَّقُوا اللّهَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنینَ

قالُوا نُریدُ أَنْ نَأْکلَ مِنْها وَ تَطْمَئِنَّ قُلُوبُنا وَ نَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنا وَ نَکونَ عَلَیها مِنَ الشّاهِدینَ قالَ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ اللّهُمَّ رَبَّنا أَنْزِلْ عَلَینا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ تَکونُ لَنا عیداً لِأَوَّلِنا وَ آخِرِنا وَ آیةً مِنْک وَ ارْزُقْنا وَ أَنْتَ خَیرُ الرّازِقینَ قالَ اللّهُ إِنِّی مُنَزِّلُها عَلَیکمْ فَمَنْ یکفُرْ بَعْدُ مِنْکمْ فَإِنِّی أُعَذِّبُهُ عَذاباً لا أُعَذِّبُهُ أَحَداً مِنَ الْعالَمینَ وَ إِذْ قالَ اللّهُ یا عیسَی ابْنَ مَرْیمَ أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونی وَ أُمِّی إِلهَینِ

مِنْ دُونِ اللّهِ قالَ سُبْحانَک ما یکونُ لی أَنْ أَقُولَ ما لَیسَ لی بِحَقٍّ إِنْ کنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ ما فی نَفْسی وَ لا أَعْلَمُ ما فی نَفْسِک إِنَّک أَنْتَ عَلاّمُ الْغُیوبِ ما قُلْتُ لَهُمْ إِلاّ ما أَمَرْتَنی بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللّهَ رَبِّی وَ رَبَّکمْ وَ کنْتُ عَلَیهِمْ شَهیداً ما دُمْتُ فیهِمْ فَلَمّا تَوَفَّیتَنی کنْتَ أَنْتَ الرَّقیبَ عَلَیهِمْ وَ أَنْتَ عَلی کلِّ شَیءٍ شَهیدٌ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبادُک وَ إِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّک أَنْتَ الْعَزیزُ الْحَکیمُ قالَ اللّهُ هذا یوْمُ ینْفَعُ الصّادِقینَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنّاتٌ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدینَ فیها أَبَداً رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ ذلِک الْفَوْزُ الْعَظیمُ لِلّهِ مُلْک السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ ما فیهِنَّ وَ هُوَ عَلی کلِّ شَیءٍ قَدیرٌ [مائده/۱۲۰ -۱۱۰] .

عیسی (ع) را نه کشتند و نه به صلیب آویختند ، بلکه خداوند او را به سوی خود بالا برد :

وَ قَوْلِهِمْ إِنّا قَتَلْنَا الْمَسیحَ عیسَی ابْنَ مَرْیمَ رَسُولَ اللّهِ وَ ما قَتَلُوهُ وَ ما صَلَبُوهُ وَ لکنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَ إِنَّ الَّذینَ اخْتَلَفُوا فیهِ لَفی شَک مِنْهُ ما لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّباعَ الظَّنِّ وَ ما قَتَلُوهُ یقیناً بَلْ رَفَعَهُ اللّهُ إِلَیهِ وَ کانَ اللّهُ عَزیزاً حَکیما [نساء/۱۵۸-۱۵۷] .

۷. دعوت به یکتائی خداوند

به او بینات دادیم و او حکمت را بر قوم خود عرضه کرد و مردم را به تقوا و پرستش خدای یکتا به عنوان تنها راه راست دعوت نمود :

وَ لَمّا جاءَ عیسی بِالْبَیناتِ قالَ قَدْ جِئْتُکمْ بِالْحِکمَةِ وَ لِأُبَینَ لَکمْ بَعْضَ الَّذی تَخْتَلِفُونَ فیهِ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطیعُونِ إِنَّ اللّهَ هُوَ رَبِّی وَ رَبُّکمْ فَاعْبُدُوهُ هذا صِراطٌ مُسْتَقیم [زخرف/۶۴-۶۳] .

به عیسی (ع) نیز چون ابراهیم (ع) و موسی (ع) توصیه کردیم که دین را به پا کنند و در آن تفرقه به وجود نیاورند :

وَ ما وَصَّینا بِهِ إِبْراهیمَ وَ مُوسی وَ عیسی أَنْ أَقیمُوا الدِّینَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فیهِ [شوری/۱۳] .

۸. نشانه الهی بودن

فرزند مریم (س) ، عیسی (ع) و مادرش را آیه و نشانه قرار دادیم و آن دو را در جایی بلند و مستقر و جوشان نهادیم :

وَ جَعَلْنَا ابْنَ مَرْیمَ وَ أُمَّهُ آیةً وَ آوَیناهُما إِلی رَبْوَةٍ ذاتِ قَرارٍ وَ مَعینٍ [مومنون/۵۰] .

عیسی (ع) ، کلمه الهی ، وجیه در دنیا و آخرت ، از مقرّبین ، که در گهواره و پیری با مردم حرف می زد ، از صالحین است و کتاب و حکمت و تورات و انجیل را آموخته است. رسول خدا برای بنی‌اسرائیل دارای معجزه (ساختن هیئت پرندگان از گل ، شفادهنده کور مادرزاد و جذام ، زنده‌کننده مردگان ، عالم به غیب (مأکولات و ذخایر مردم) مصدّق تورات ، داعی به تقوای الهی و پرستش خدای یکتا به عنوان تنها راه مستقیم ، طالب انصار الله ،

وفات‌یافته به دست الهی و عروج کرده به سوی خدا ، پاک‌شده از کافران ، دارای پیروانی برتر از کافران تا روز قیامت ، دارای خلقتی چون آدم از خاک است.

۹. آفرینش از خاک

إِذْ قالَتِ الْمَلائِکةُ یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ یبَشِّرُک بِکلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسیحُ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ وَجیهاً فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ مِنَ الْمُقَرَّبینَ وَ یکلِّمُ النّاسَ فِی الْمَهْدِ وَ کهْلاً وَ مِنَ الصّالِحینَ قالَتْ رَبِّ أَنّی یکونُ لی وَلَدٌ وَ لَمْ یمْسَسْنی بَشَرٌ قالَ کذلِک اللّهُ یخْلُقُ ما یشاءُ إِذا قَضی أَمْراً فَإِنَّما یقُولُ لَهُ کنْ فَیکونُ وَ یعَلِّمُهُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجیلَ وَ رَسُولاً إِلی بَنی إِسْرائیلَ أَنّی قَدْ جِئْتُکمْ بِآیةٍ مِنْ رَبِّکمْ أَنّی أَخْلُقُ لَکمْ مِنَ الطِّینِ کهَیئَةِ الطَّیرِ فَأَنْفُخُ فیهِ فَیکونُ طَیراً بِإِذْنِ اللّهِ وَ أُبْرِئُ الْأَکمَهَ وَ الْأَبْرَصَ وَ أُحْی الْمَوْتی بِإِذْنِ اللّهِ وَ أُنَبِّئُکمْ بِما تَأْکلُونَ وَ ما تَدَّخِرُونَ فی بُیوتِکمْ إِنَّ فی ذلِک لَآیةً لَکمْ إِنْ کنْتُمْ مُومِنینَ وَ مُصَدِّقاً لِما بَینَ یدَی مِنَ التَّوْراةِ وَ لِأُحِلَّ لَکمْ بَعْضَ الَّذی حُرِّمَ عَلَیکمْ وَ جِئْتُکمْ بِآیةٍ مِنْ رَبِّکمْ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطیعُونِ إِنَّ اللّهَ رَبِّی وَ رَبُّکمْ فَاعْبُدُوهُ هذا صِراطٌ مُسْتَقیمٌ فَلَمّا أَحَسَّ عیسی مِنْهُمُ الْکفْرَ قالَ مَنْ أَنْصاری إِلَی اللّهِ قالَ الْحَوارِیونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ آمَنّا بِاللّهِ وَ اشْهَدْ بِأَنّا مُسْلِمُونَ رَبَّنا

آمَنّا بِما أَنْزَلْتَ وَ اتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنا مَعَ الشّاهِدينَ وَ مَكَرُوا وَ مَكرَ اللّهُ وَ اللّهُ خَيرُ الْماكرينَ إِذْ قالَ اللّهُ يا عيسى إِنّى مُتَوَفِّيك وَ رافِعُيك إِلَى وَ مُطَهِّرُك مِنَ الَّذينَ كفَرُوا وَ جاعِلُ الَّذينَ اتَّبَعُوك فَوْقَ الَّذينَ كفَرُوا إِلى يوْم الْقِيامَةِ ثُمَّ إِلَى مَرْجِعُكمْ فَأَحْكمُ بَينَكمْ فيما كنْتُمْ فيهِ تَخْتَلِفُونَ فَأَمَّا الَّذينَ كفَرُوا فَأُعَذِّبُهُمْ عَذاباً شَديداً فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ ما لَهُمْ مِنْ ناصِرينَ وَ أَمَّا الَّذينَ آمَنُوا وَ عَ...Ṣ...ẹřЙẹالصّالِحاتِ فَيوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَ اللّهُ لا يحِبُّ الظّالِمينَ ذلِك نَتْلُوهُ عَلَيك مِنَ الْآياتِ وَ الذِّكرِ الْحَكيمِ إِنَّ مَثَلَ عيسى عِنْدَ اللّهِ كمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ قالَ لَهُ كنْ فَيكونُ [آل عمران/۵۹-۴۵] .

۱۰. کلمه بودن عیسی

۱۱. عیسی در نزد دیگران

۱. مسیحیت

ـ دانشمندان غرب همگی به این نتیجه رسیده‌اند که این عقاید بت‌پرستی از طریق پولس به مسیحیت وارد شده است. جالب اینکه در کتاب ثواب الاعمال ، ص۲۱۵ از امام کاظم (ع) نقل شده که ۵ نفر از امم ماضیه و دو نفر از این امّت از اصحاب تابوت هستند. قابیل ، نمرود ، فرعون ، یهودا ، پولس . (نصارا را به شکل فعلی درآورد و دست‌کاری کرد.)

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : يا إِسْحَاقُ إِنَّ فِى النَّارِ لَوَادِياً يقَالُ لَهُ سَقَرُ لَمْ يتَنَفَّسْ مُنْذُ خَلَقَهُ اللَّهُ لَوْ أَذِنَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ فِى التَّنَفُّسِ بِقَدْرِ مِخْيطٍ لَاحْتَرَقَ مَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ وَ إِنَّ أَهْلَ النَّارِ لَيتَعَوَّذُونَ مِنْ حَرِّ ذَلِك الْوَادِى وَ نَتْنِهِ وَ قَذَرِهِ وَ مَا أَعَدَّ اللَّهُ فِيهِ لِأَهْلِهِ وَ إِنَّ فِى ذَلِك الْوَادِى لَجَبَلًا يتَعَوَّذُ جَمِيعُ أَهْلِ ذَلِك الْوَادِى مِنْ حَرِّ ذَلِك الْجَبَلِ وَ نَتْنِهِ وَ قَذَرِهِ وَ مَا أَعَدَّ اللَّهُ فِيهِ لِأَهْلِهِ وَ إِنَّ فِى ذَلِك الْجَبَلِ لَشِعْباً يتَعَوَّذُ جَمِيعُ أَهْلِ ذَلِك الْجَبَلِ مِنْ حَرِّ ذَلِك الشِّعْبِ وَ نَتْنِهِ وَ قَذَرِهِ وَ مَا أَعَدَّ اللَّهُ فِيهِ لِأَهْلِهِ وَ إِنَّ فِى ذَلِك الشِّعْبِ لَقَلِيباً يتَعَوَّذُ جَمِيعُ أَهْلِ ذَلِك الْجَبَلِ مِنْ حَرِّ ذَلِك الْقَلِيبِ وَ نَتْنِهِ وَ قَذَرِهِ وَ مَا أَعَدَّ اللَّهُ فِيهِ لِأَهْلِهِ وَ إِنَّ فِى ذَلِك الْقَلِيبِ لَحَيةً يتَعَوَّذُ جَمِيعُ أَهْلِ ذَلِك الْقَلِيبِ مِنْ خُبْثِ تِلْك الْحَيةِ وَ نَتْنِهَا وَ قَذَرِهَا وَ مَا أَعَدَّ اللَّهُ فِى أَنْيابِهَا مِنَ السَّمِّ لِأَهْلِهَا وَ إِنَّ فِى جَوْفِ تِلْك الْحَيةِ لَصَنَادِيقَ فِيهَا خَمْسَةٌ مِنَ الْأُمَمِ السَّالِفَةِ وَ اثْنَانِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاك وَ مَنِ الْخَمْسَةُ وَ مَنِ الِاثْنَانُ قَالَ فَأَمَّا الْخَمْسَةُ فَقَابِيلُ الَّذِى قَتَلَ هَابِيلَ وَ نُمْرُودُ الَّذِى حَاجَّ إِبْراهِيمَ فِى رَبِّهِ فَقَالَ أَنَا أُحْيِى وَ أُمِيتُ وَ فِرْعَوْنُ الَّذِى قَالَ أَنَا رَبُّكمُ الْأَعْلَى وَ يهُودُ الَّذِى هَوَّدَ الْيهُودَ وَ بُولَسُ الَّذِى نَصَّرَ النَّصَارَى وَ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ أَعْرَابِيانِ

۲. کفار

مسأله تثلیث مسأله آوانسی بود که رهبران مسیحی برای جلب بت‌پرستان تثلیثی به آنها می‌دادند تا مسیحی شوند. همان گونه که نسخ ختنه نیز آوانسی بود که مردان بزرگ در مسیحی شدن مانعی نداشته باشند.

۱۲. نزول از آسمان

مسیحیت عقیده دارد که حضرت عیسی (ع) بعد از شهادت و دفن زنده شد و از قبر بیرون آمد و به آسمان رفت و در آخر الزّمان می‌آید.

درآخر انجیل می‌خوانیم که : "بیا ای خداوند عیسی"

ـ عَنْ شَهْرِ بْنِ حَوْشَبٍ قَالَ : إِنَّ عِيسَى ينْزِلُ قَبْلَ يوْمِ الْقِيامَةِ إِلَى الدُّنْيا فَلَا يبْقَى أَهْلُ مِلَّةٍ يهُودِى وَ لَا غَيرِهِ إِلَّا آمَنَ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَ يصَلِّى خَلْفَ الْمَهْدِى. [تفسيرالقمى ، ج۱ ، ص۱۵۸] .

ـ و قد رُوى حديث نزول عيسى كافى ، مفتاح كنوز السنة البخارى و المسلم و النّسائى و ابن ماجه و احمد و ابى داود و الطيالسى منتخب الأثر ، ص۴۷۹.

ـ عن حذيفة قال النبى (ص) : " يلتفت المهدى و قد نزل عيسى ابن مريم كأنما يقطر من شعره الماء يقول له المهدى تقدم فصل

فیقول إنما أقیمت الصلاة لک فیصلی عیسی خلف رجل من ولدی" [الصراط المستقیم ، ج۲ ، ص۲۵۷] .
ـ کنز العمال ، جلد ۱۴ ، صفحه ۶۱۷ روایات نزول عیسی (ع) از آسمان را نقل می کند.
ـ در سنن ابن ماجه ، جلد ۲ ، صفحه ۱۳۶۳ نیز درباره نزول عیسی (ع) مطالبی آورده است.
۱۳. آیاتی از عهد جدید
عیسی پسر خداست.
ـ خدا پسر عیسی و عیسی پسر خدا است. [انجیل یوحنا ، باب ۱۷] .
ـ شاؤل گفت : خداوندا تو کیستی؟ خداوند گفت : من آن عیسی هستم. [اعمال رسولان ، ۹ : ۶] .
ـ لیکن چون زمان به کمال رسید ، خدا پسر خود را فرستاد که از زن زاییده شد. [غلاطیان ، ۴ : ۴] .
ایمان فرد به پسر خدا ، او را پسرخوانده خدا خواهد کرد.
ـ عیسی پسر خدا ، از زن زاییده شد تا شما شریعت را رها کنید و پسرخواندگی را بیابید. [رساله پولس بغلاطیان ، ۴ : ۵ ـ ۸] .
ـ یک دل و یک زبان خدا و پدر خداوند ما عیسی مسیح را تمجید نمایید. [رومیان ، ۱۵ : ۷] .
ـ زیرا همگی شما به وسیله ایمان در مسیح عیسی ، پسران خدا می‌باشید. [غلاطیان ، ۳ : ۲۷] .
ـ اما عیسی چون تعمید یافت فورا او از آب برآمد و روح خدا را دید که مثل کبوتری نزول کرده بر وی می‌آید ، آنگاه ندایی از آسمان رسید که این است پسر گرامی من که از او خوشنودم. [انجیل متی ، ۳ : ۱۶ ـ ۱۷] .
ـ آنگاه عیسی به بیابان برده شد تا ابلیس او را تجربه نماید و چون چهل شبانه روز روزه گرفت آخر گرسنه گردید ، پس ابلیس تجربه‌کننده نزد او آمده گفت : اگر پسر خدا هستی بگو تا این سنگ‌ها نان شود. [انجیل متی ، ۴ : ۱ ـ ۵] .
ـ آنگاه ابلیس عیسی را به شهر مقدس برد. به وی گفت : اگر پسر خدا هستی خود را به زیر انداز. عیسی وی را گفت : خداوند خود را تجربه مکن. [انجیل متی ، ۴ : ۶ ـ ۹] .
ـ ابلیس گفت : اگر تو (ای عیسی) برای من سجده کنی همه چیزها را به تو می‌دهم. عیسی در جواب او گفت که : ای شیطان مکتوب است که خداوند خود را سجده کنی. [انجیل لوقا ، ۴ : ۸ ـ ۱۰] .
۱۴. افسانه صلیب
وَ ما قَتَلُوهُ وَ ما صَلَبُوهُ وَ لکنْ شُبِّهَ لَهُمْ [نساء/۱۵۷] .
نه مسیح را کشتند و نه به دار آویختند ، بلکه دیگری را که شباهت به او داشت اشتباها به دار زدند.
ـ طبق اعتقاد عمومی مسیحیان به پیروی از اناجیل چهارگانه مسأله مصلوب شدن عیسی (ع) قطعی و از مسائل زیربنایی آنها است.
ـ آنها حضرت عیسی (ع) را به جای هدایت ، برای فدا می‌دانند. بازخرید گناهان و نام او را فادی و ناجی و مسیحیت را مکتب نجات و شعار را صلیب می‌دانند.
ـ غافل از آن که مسیح (ع) نه خدا بود و نه فرزند خدا ، زیرا کهلم یکن له کفوا أحدو لذا غیر منطقی و ظالم پرور است.
ـ آیه فوق ردّ عقیده آنها است و قوانینی آن را تأیید می کند؛ از جمله :
۱) در اناجیل که ماجرای مصلوب شدن آمده است ، همه بعد از عیسی (ع) نوشته شده است.
۲) شاگردان مسیح هم وقت دستگیری مسیح (ع) فرار کردند. "آن وقت همه شاگردان او را رها کردند و گریختند." [انجیل متی ، باب ۲۶ ، جمله ۵۷] .

۳) دستگیرکنندگان از لشکر روم بودند که نه عیسی (ع) و نه شاگردانش را به دقّت نمی‌شناختند.
۴) دستگیری و اعدام در شب بود.
۵) دستگیرشده در برابر حاکم از خود دفاع نکرد و این با مقام عیسی (ع) جور درنمی‌آید.
۶) بالای دار گلایه از خدا کرد که : "خدایا خدایا چرا مرا رها کردی؟" [انجیل متی ، باب ۲۷ ، جمله ۴۶] .
۷) بعضی از اناجیل (غیر از اناجیل چهارگانه مورد قبول مسیحیان) مثل انجیل برنابا رسما مصلوب شدن عیسی (ع) را نفی و بعضی دو عیسی قائل شده‌اند : مصلوب و غیرمصلوب.
کوتاه سخن آن که قرائن مذکور راه عقلی و آیه فوق هم وحی قطعی است که آن که به دار آویخته شد عیسی (ع) نبوده و شخص جاسوسی بوده که شباهت به عیسی (ع) داشته و خیانت‌هایی کرده که دستگیر و اعدام شد.
۱۵. قرآن وتثلیث
درباره عیسی (ع) و مادرش (س) می‌فرماید : کانا یأْکلانِ الطَّعامَ [مائده/۷۵] .
از هوادارن می‌پرسد : فَمَنْ یمْلِك مِنَ اللّهِ شَیئاً إِنْ أَرادَ أَنْ یهْلِك الْمَسیحَ ابْنَ مَرْیمَ وَ أُمَّهُ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ جَمیعاً [مائده/۱۷] .
لَنْ یسْتَنْکفَ الْمَسیحُ أَنْ یکونَ عَبْداً لِلّهِ [نساء/۱۷۲] .
قالَ الْمَسیحُ یا بَنی إِسْرائیلَ اعْبُدُوا اللّهَ رَبِّی وَ رَبَّکم [مائده/۷۲] .
آیا بهتر نیست شب ژانویه هدف عیسی (ع) را دنبال کنیم و مجالس لهو و لعب تبدیل به مجالس رشدآور شود؟
ضمنا ارامنه و مسیحیان در تهران که به جمهوری اسلامی و انقلاب کمک‌های مختلفی کرده‌اند از چشم ملّت دور نیست.
تفاهم و گفتگوی علمی و بحث آزاد میان همه فرقه‌ها و مسلمانان ربطی با پیوندهای مشترک ندارد. مثل پنج انگشت که هر کدام شکلی و همه در برابر دشمن یکی هستند.
۱۶. خرافات مسیحیت
۱) کتاب انجیل یکی بوده ، ولی کم کم به ۶۰ عدد رسید و از میان همه چهار تا انتخاب شد که باز میان این چهار انجیل اختلافاتی هست.
۲) مسیح (ع) را خدا ، پسر خدا و برّه خدا معرفی می کند.
بیان می‌شود خدا از مریم زاییده و محتاج به غذا و گاهی هم شراب بوده است ، بعد به دست یهود کشته و بعد دفن شده است و بعد از سه روز از قبر بیرون آورده شده است و در سمت راست خدا در آسمان قرار گرفته است.
۳) مسیحیت می گوید : عیسی (ع) مقام خدایی را از پدر ارث برد. به زمین آمد و یهود بر سر او شوریده با وضع بدی به دار آویخته و خدای پدر به خاطر زحمات عیسی از سر تقصیرات همه بندگانش گذشت ، لذا گناه برای مسیحی با ایمان به عیسی هیچ ضرری ندارد. لطمه این عقیده بر احدی مخفی نیست.
و مسیحی بعد از اعتراف به گناه نزد پاپ با پرداخت مقداری نقد یا نسیه گناهش آمرزیده می‌شود.
۴) نویسندگان انجیل‌ها از افرادی بودند که عیسی (ع) از آنها ناراضی بود.
انجیل از ۲۷ رساله مرکب است که توسّط چهار نفر از شاگردان عیسی (ع) "پطرس ، یوحنّا ، متی ، یهودا" و چهار نفر دیگر به نام "مرقس ، لوقا ، یعقوب ، برادر مسیح و پولس" در طیّ یک قرن نوشته شده است.
نافرمانی این نویسندگان از شخص مسیح (ع) را گوشه ، کنار همین انجیل می‌خوانیم.
مثلاً به پطرس گفت : تو شیطان و وسیله لغزش من می‌شوی.

شبی که عیسی (ع) به دست دشمن دستگیر شد به پطرس و یوحنّا گفت : امشب حال من سخت است ، بیدار باشید و دعا کنید. آنها آزاد خوابیدند.

باز به تمام شاگردانش فرمود وقت سختی من ، همه امتحان می شوید و لغزش می‌خورید. گفتند : ابدا ، ما تا آخر با تو هستیم. در عین حال وقتی که دستگیر شد همه پا به فرار گذاردند. [انجیل متی ، باب ۲۶ ، آیه ۳۱ ـ ۵۲] .

آیا به نوشته چنین شاگردانی می‌توان اطمینان کرد؟

۵) در سالروز مصلوب شدن عیسی از آرد خوب نان فطیری تهیه می کنند و در دستمال زیبا می پیچند و شراب در ظرف نقره می ریزند و در کلیسا بعد از زدن ناقوس ، کشیش از جلو صف عبور می کند و بعد رو به مشرق ـ محلّ تولّد عیسی ـ ایستاده و به نان سجده می‌کند. اورادی می‌خواند و معتقدند که بعد از اوراد آن نان به بدن عیسی مبدّل می‌شود.

و بعد به جام شراب سجده می‌کند و معتقدند که شراب مبدّل به خون عیسی می‌شود. بعد یک یک مسیحی‌ها نزد کشیش رفته او هم نان پاره پاره می کند و به دهان آنها می‌گذارد و می‌گوید بدون آنکه دندان روی نان گذارید فرو برید ، چون اگر دندان گذارید نان که مبدّل شده به بدن عیسی گوشت بدن عیسی زیر دندان اذیت می‌شود (نمی‌دانم چطور وقتی نان را پاره می‌کنند ، اذیت نمی‌شود.)

بعد همه از شراب جرعه‌ای نوشیده و معتقد می‌شوند با خوردن آن نان و شراب همه خدا و پسر خدا می‌شوند.

(آیا هضم نان توهین به عیسی نیست ، هر سال یک عیسی در هزارها کلیسا پاره پاره و یک پیرمرد ۸۰ ساله باید ۸۰ بار عیسی شده باشد.)

۶) با فرا رسیدن پایان هر سال میلادی جشنی می‌گیرند که به نام مذهب است ، امّا در آن رقص ، قمار ، مستی و شراب است حتی در محیط کلیسا ، این برنامه را دارند و حتی یکی از رهبرهای مذهبی آنان ۵۰۰ آهنگ رقص ساخته است.

۷) شراب‌سازی اولین معجزه مسیح است که در مجلس جشن که شراب تمام شد ، خمره‌ها را پر از آب کرد و به اعجاز همه شراب شدند. آن هم شرابی که اهل مجلس آن را از شراب‌های دیگر ترجیح دادند.

۸) تناقضات فراوانی در اناجیل است. مثلاً

انجیل متی ۱۲ ـ ۴۰ می‌گوید که عیسی گفت من همانند یونس سه شبانه روز در قبر می‌مانم اما در انجیل مرقس ۱۵ ـ ۴۳ و باب ۱۶ ، آیه ۱ ـ ۵ می‌گوید دو شب و یک روز در قبر بوده بعد برخاسته و به آسمان رفته است.

۹) خرافه تثلیث را گاهی با تشبیه به آفتاب که از نور ، حرارت و

اثر شیمیایی است و گاهی به آب ، بخار ، یخ و گاهی به مثلّث که دارای سه ضلع است و در عین حال یک چیز بیشتر نیست معتقدند.

در حالی که تشبیه اولی خدا را مرکب و محتاج به اجزا معرفی کرده است و تشبیه دومی نیز خدا را وجود متغیر معرفی کرده است و در تشبیه سومی نیز سه ضلع مثلّث از هم فاصله‌دار هستند و کاری به هم ندارند و هر ضلعی زاییده شده ضلع دیگر نیست و آنها خدا را همان عیسی و عیسی را جزیی از خدا می دانند.

۲. سیمای حضرت مریم (س) درقرآن

زن عمران ، مریم را زاد و او و نسلش را از شیطان به خدا پناه داد ، خداوند با پذیرشی نیکو قبول کرد و او را به رشدی نیکو تربیت کرد و زکریا (ع) را کفیل او قرار داد ، هرگاه وارد بر مریم (س) می‌شد رزقی مهیا نزد مریم (س) می‌دید که مریم (س)

می گفت : اینها از نزد خداست :

فَلَمّا وَضَعَتْها قالَتْ رَبِّ إِنِّی وَضَعْتُها أُنْثی وَ اللّهُ أَعْلَمُ بِما وَضَعَتْ وَ لَیسَ الذَّکرُ کالْأُنْثی وَ إِنِّی سَمَّیتُها مَرْیمَ وَ إِنِّی أُعیذُها بِک وَ ذُرِّیتَها مِنَ الشَّیطانِ الرَّجیم فَتَقَبَّلَها رَبُّها بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَ أَنْبَتَها نَباتاً حَسَناً وَ کفَّلَها زَکریا کلَّما دَخَلَ عَلَیها زَکریا الْمِحْرابَ وَجَدَ عِنْدَها رِزْقاً قالَ یا مَرْیمُ أَنّی لَک هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یرْزُقُ مَنْ یشاءُ بِغَیرِ حِسابٍ [آل عمران/۳۷-۳۶] .

ملائکه گفتند : ای مریم ، خداوند تو را برگزیده ، پاکیزه‌ات کرده و بر زنان عالم برتری داده است :

وَ إِذْ قالَتِ الْمَلائِکةُ یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاک وَ طَهَّرَک وَ اصْطَفاک عَلی نِساءِ الْعالَمین [آل عمران/۴۲] .

به عنوان مثال و نمونه برای مؤمنین : مریم زاده عمران ، دختر پاکدامنیأَحْصَنَتْ فَرْجَها [تحریم/۱۲] .

که از روح خود بر آن دمیدیم (تا عیسی زاده شد) ؛ کلمات (و شرائع) الهی را تصدیق کرد و کتب وحی را پذیرفت و از قانتین و مطیعین بود.

مَرْیمَ ابْنَتَ عِمْرانَ الَّتی أَحْصَنَتْ فَرْجَها فَنَفَخْنا فیهِ مِنْ رُوحِنا وَ صَدَّقَتْ بِکلِماتِ رَبِّها وَ کتُبِهِ وَ کانَتْ مِنَ الْقانِتِین [تحریم/۱۲] .

از آیه ۱۶ تا ۲۹ سوره ۱۹ (مریم) زاده شدن عیسی (ع) را از دامان پاک مریم (س) توضیح می‌دهد.

نصارا گفتند که خداوند برای خود فرزندی گرفته است. ای گروه نصارا ، به راستی سخن گرانی به زبان آورده‌اید. نزدیک است آسمان‌ها از آن گفتار ناروا بدرد و زمین بشکافد و کوه‌ها درهم شکسته ، بریزد. از آن رو که برای خدای رحمان پسری ادعا کرده‌اند. سزاوار نیست خدای رحمان برای خود پسری بگیرد. در آسمان‌ها و زمین هیچ کس نیست مگر آن که با حالت بندگی به سوی خدا خواهد آمد :

وَ قالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمنُ وَلَداً لَقَدْ جِئْتُمْ شَیئاً إِدًّا تَکادُ السَّماواتُ یتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَ تَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَ تَخِرُّ الْجِبالُ هَدًّا أَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمنِ وَلَداً وَ ما ینْبَغی لِلرَّحْمنِ أَنْ یتَّخِذَ وَلَداً إِنْ کلُّ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِلاّ آتِی الرَّحْمنِ عَبْداً [مریم/۹۳ -۸۸] .

پیغمبر اکرم (ص) فرمود : درباره عیسی دو گروه هلاک شدند : اول ، یهود که او را تکذیب کرده و بدو ناسزا گفتند. دوم ، نصارا که در حقّ او غلوّ کرده ، او را خدا می‌دانند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : دَعَانِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَقَالَ یا عَلِی إِنَّ فِیک شَبَهاً مِنْ عِیسَی ابْنِ مَرْیمَ أَحَبَّتْهُ النَّصَارَی حَتَّی أَنْزَلُوهُ بِمَنْزِلَةٍ لَیسَ بِهَا وَ أَبْغَضَهُ الْیهُودُ حَتَّی بَهَتُوا أُمَّهُ قَالَ وَ قَالَ عَلِی (ع) یهْلِک فِی رَجُلَانِ مُحِبٌّ مُفْرِطٌ بِمَا لَیسَ فِی وَ مُبْغِضٌ یحْمِلُهُ شَنَآنِی عَلَی أَنْ یبْهَتَنِی [أمالی طوسی ، ص۲۵۶] .

مریم (س) تحت تکفّل پیامبر بزرگ :

وَ کفَّلَها زَکریا [آل عمران/۳۷] .

مریم (س) اختیارشده خدا :

إِنَّ اللّهَ اصْطَفاک وَ طَهَّرَک وَ اصْطَفاک عَلی نِساءِ الْعالَمین [آل عمران/۴۲] .

مریم (س) مهمان خاصّ خدا :

یا مَرْیمُ أَنّی لَک هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّه [آل عمران/۳۷] .

مریم (س) بزرگ عابده دهر

مریم (س) پارسا زنی که با فرشتگان سخن می گوید :

وَ إِذْ قالَتِ الْمَلائِکةُ یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ [آل عمران/۴۲] .

یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ یبَشِّرُک بِکلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسیحُ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ [آل عمران/۴۵] .

خدا به مریم (س) به هنگام زایمان تسلّی می‌دهد
فَناداها مِنْ تَحْتِها أَلّا تَحْزَنی قَدْ جَعَلَ رَبُّک تَحْتَک سَرِیا (نهر جاری [مریم/۲۴] .
وَ هُزِّی (تکان بده) إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا [مریم/۲۵] .
مریم (س) پاکدامن است :
أَحْصَنَتْ فَرْجَها [تحریم/۱۲] .
و انتقاد از یهود که :
وَ قَوْلِهِمْ عَلی مَرْیمَ بُهْتاناً عَظیماً [نساء/۱۵۶] .
احترام به مریم (س) از افتخارات عیسی (ع) است :
وَ بَرًّا بِوالِدَتی [مریم/۳۲] .
مریم (س) بانویی که از قبل از تولّد کاندیدای خدمت شد :
إِنِّی نَذَرْتُ لَک ما فی بَطْنی مُحَرَّراً [آل عمران/۳۵] .
آن زن پارسا را به قیافه عروسک زیبای غربی درآوردن ، بزرگترین توهین به مقام مریم (س) است.
مادر مریم (س) به همین راضی بود که نوزادش پسر و بعد از تولد پسر خادم مسجد بیت‌المقدس باشد امّا این صفا و صداقت سر از مریم (س) درآورد که فوق تصوّر مادر بود.
الْعَبْدُ یفَکرُ و اللّهُ یقَدِّرُ
مادر مریم (س) از تولّد دختر غم ناک شد : رَبِّ إِنّی وَضَعْتُهَا أُنْثیامّا خدا این دختر را از برگزیدگان قرار داد. آریعَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئاً وَ هُوَ خَیرٌ لَکم [بقره/۲۱۶] .
بعد از تولّد همان دختر را در خدمت مسجد (بیت المقدس) قرار داد و نام آن را مریم (س) که در لغت آنها به معنای زن عبادت‌کار است نهادوَ إِنِّی سَمَّیتُها مَرْیم [آل عمران/۳۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : غَایةُ بَذْلُ الْمَوْجُودِ [غررالحکم ، ص۳۸۱] .
پدر مریم (س) قبل از تولدش فوت کرده بود. مادر آن را نزد علمای یهود آورد و گفت این کودک هدیه بیت المقدس است. پس از گفتگو با قرعه پیامبر بزرگوار تکفّل آن را نمود. آری ، خدا گر ز حکمت ببندد دری ، ز رحمت گشاید درِ دیگری
صحنه و جرقه‌ها : مادر مریم (س) بچه‌دار نمی‌شد تا روزی زیر درختی غذا دادن پرنده‌ای را به بچه‌هایش دید. این منظره او را تکان داد که کاش من هم فرزندی داشتم. دعا کرد و مستجاب شد.

۳. مسیحیت از دیدگاه مسیحیان

۱. مقدمه

مرحوم سید امیر علی که یکی از شخصیت‌های علمی و فرهنگی اسلام در دوران اخیر شناخته می‌شود و تحقیقات فقید سعید در محافل علمی شرق و غرب مقام و منزلت خاصی احراز کرده است ، درباره روابط مسیحیت با اسلام چنین می‌نویسد :
"اسلام از همان آغاز امر با بغض مسیحیت روبرو شد"
آری ، چنین است ، زیرا صرف نظر از صف‌آرایی و مبارزه مقامات کلیسا و قدرت‌های سیاسی غرب که خود را پیرو آیین حضرت مسیح (ع) معرفی می‌کرده‌اند ، در همان سال‌های اول هجرت رسول اکرم (ص) به مدینه راهبی به نام ابوعامر به

مبارزه با اسلام برخاست و با همکاری کفار قریش دست به کار تخریب شد. همین مرد در میدان جنگ احد با همراهی عده دیگری از مسیحیان چاله‌هایی را حفر کرد و آنها را با خاک و خاشاک هموار نمود و همین چاله‌ها در روز جنگ احد برای مجاهدین اسلام به صورت دامی درآمد و شخص رسول اکرم (ص) در یکی از این دام‌ها افتاد.
کلیسای مسیحیت برای حفظ آثار بت‌پرستی و ضبط اساطیر باستانی برای جنگ با اسلام آماده شد. صرف نظر از جنگ‌های صدر اسلام که از ناحیه روم شرقی برای نابود کردن اسلام صورت گرفت و منتهی به جنگ‌های ۲۰۰ ساله صلیبی گردید. از آن پس که نیروهای مسیحیت در هم شکسته شد بر بغض و کینه مسیحیان افزود و از قرن ۱۸ به بعد مسیحیان به نام نشر تمدن به کشورهای آسیایی سرازیر شدند و از راه ترویج فساد اخلاق و تقویت دین‌دزدان و دین‌سازانِ محلی از هیچ گونه خصومتی خودداری نکردند ، تا جایی که کشیش نامدار فرانسوی به نام لوشتلیه ۴۵ سال قبل در مجله LEMONDE MUSULMAN جهان اسلام که به زبان فرانسه منتشر می‌شد ، در سرمقاله آن چنین نوشت :
بدون تردید مبلغین ما تاکنون توفیق نیافته‌اند که مذهب اسلام را تحت الشعاع قرار دهند این منظور فقط وقتی حاصل خواهد شد که افکار غربی را در میان مسلمانان نشر دهیم و یکی از وسایل آن این است که مسلمانان را به فرا گرفتن زبان‌های اروپایی وادار کنیم. انتشار این زبان‌ها جهان اسلام را در تماس با مطبوعات اروپایی قرار خواهد داد و آنگاه راه برای ترقیات مسلمانان صاف خواهد شد.
بدین طریق سازمان‌های تبلیغی به هدف خود خواهند رسید و خواهند توانست مسایل اسلامی را که تاکنون محفوظ مانده از بین ببرند.
همان نویسنده افزود که : در هم شکستن جهان سیاسی اسلام راه تبلیغ رسالت تمدن اروپا را خواهد گشود.
این اقدام غیر قابل احتراز است و مسلمانان از لحاظ سیاست باید سقوط کنند و آنگاه طولی نخواهد کشید که اسلام مانند شهری که در سیم‌های خاردار اروپایی محصور شده باشد سقوط کند.
و باز همان کشش عالی‌مقام نوشت : پس از آنکه مسلمان‌ها اوصاف و اوضاع خود را از دست دادند ، دیگر نباید انتظار داشت که وضع سیاسی مثبتی احراز کنند. مسلمانان با ضعف و انحطاط و ازهم‌پاشیدگی محکوم به فنا هستند و پس از آنکه انحطاط و پراکندگی در سراسر جهان اسلام روی داد ، روح مذهبی مسلمان‌ها به طور کلی ریشه‌کن خواهد شد و به هیچ وجه دوباره نخواهد توانست ظهور و بروز کند. [مراجعه شود به فلسفه و طریق زندگی در اسلام تألیف دکتر سعید رمضان] .
صرف‌نظر از فعالیت‌های تخریبی کشیشان مسیحی و مصرف کردن بودجه‌های سنگین در راه مبارزه با اسلام ، یک دسته دانشمندانی از غرب تحت عنوان "شرق‌شناسی" در قرون اخیر میدان فعالیت خاصی به دست آورده و به طوری که در کتاب اسلام و غرب (نشریه دار التبلیغ اسلامی قم) و همچنین در مقاله مخصوصی تحت عنوان "مستشرقین و اسلام" از کتاب محمّد (ص) خاتم پیغمبران (نشریه حسینیه ارشاد) این بحث به صورت نسبتا مشروحی به میان آمده است.
این نکته بسی جالب است که حتی خاورشناس دانشمند هلندی به نام دکتر هرگرونج که در میان همه مخالفین اسلام خصومت او نسبت به اسلام کمتر محسوس است در سال ۱۹۱۱ هنگامی که در وزارت مستعمرات هلند برا ی امور اسلامی و غربی سمت مستشاری داشت می‌نویسد : تصور این که بشود در دستگاه خلافت مانند دستگاه پاپ که هیچ نوع رابطه‌ای با سیاست ندارد نفوذ کرد امری است اشتباه ، زیرا دستگاه خلافت خودش حائز رهبری سیاسی است و اگر مسلمانی به دستگاه خلافت عنایت و عقیده‌ای نداشته باشد نمی‌توان او را به حکومت مسیحی وفادار دانست! جای بسی تأسف است که مسلمانان جزائر اندونزی افکارشان تابع مسلمانان مصر ، حضر موت و عربستان است و در نکات و ملاحظات مذهبی و عادات و آداب به

نشریات عربی علاقه مند هستند.
بـدبختانه تاکنون در جاوه احساسات ملی به وجود نیامـده است که بتوان آن را جایگزین مباحث مذهبی عربی قرار دارد. راجع به نکته اخیر که این آقای خاورشـناس به بحث "ملیت" اشاره کرده باید گفت : در یکی دو قرن اخیر اروپاییها برای تفرقه در میان مسلمانان که قرآن کریم همه رااهٔ واحدهٔ؛ یعنی یک امت خوانده ، موضوع ملیت را به شدت رواج دادند و همه میدانیم که این موضوع ضـربتهایی را بر پیکر اسـلام وارد آورده است و این آقای خاورشـناس بیتعصب هلندی اظهارتأسف می کند که نتوانسته است در میان مسلمانان اندونزی بحث ملیت را ترویج کند و رابطه آنها را با محافل مصر و حجاز قطع نماید.
باری ، مسیحیت که آمیخته با یک رشـته اساطیر و افسانههای قرون تاریک بشـریت است (به طوری که ضـمن نشـریه تثلیث یا سه گـانهپرستی به اجمـال اشـاره شـده است) در برابرمنطق علمی زبون و عاجز مانـده است و با این حال با مکتب نورانی اسـلام مبارزه می کند! برای بیاساس بودن مبادی مسیحیت مباحث و مطالبی از منابع خودشان به دست آوردهایم که ضمن این نشریه به شرح زیر از نظر خوانندگان می گذرد ،
به تاریخ ذیقعده ۱۳۸۹ ، بهمنماه ۱۳۴۸. دایره انتشارات دارالتبلیغ اسلامی قم
مسیحیت از دیدگاه مسیحیان
۱) در این رساله ازمنابع مسیحی و یهودی و مخصوصا از منابع مسیحی استفاده شده است. [ر.ک. به تحقیقات مرکز اسلامی شیعه امامیه در تانزانا ـ دارالسلام ـ آفریقا] .
از منابع یهودی بدان جهت استفاده شده است که حضرت مسیح (ع) یهودی بوده و در خانواده یهودی متولد شده است و مانند یک نفر یهودی زیست کرده و به وسیله یکی از پیغمبران یهود (یوحنا) غسل تعمیـد داده شـده و مـذهب و قانون یهود را تبلیغ نموده است. [مراجعه شود به انجیل متی ، باب ۱۵ ، جمله ۲۴ و همچنین باب ۱۰ ، جمله ۶ ـ ۵ و باب ۵ ، جمله ۱۷] .
۲) در این بحث به هیچ یک از منابع اسلامی مراجعه نشده است.
۳) مـذهبی را که حضـرت مسـیح (ع) تعلیم داده از بین رفته است. مذهب مسـیحی در حکم همان پیرزن علیلی است که پولس دردو هزار سال پیش فرزندی از او به وجود آورد! مسـیحیان متجدد ، پیرو مذهب حضرت مسیح (ع) نیستند و حظّ و بهرهای از کیش مسـیحیت ندارند ، هزاران کتاب به وسـیله مسـیحیان در انتقاد از مسیحیت نوشـته شده است! از جمله تعدادی رسالههای متنـوع تحت عنوان بلوبوک (کتـاب آبی) که در ۵۰ سال اخیر در ایالات متحـده آمریکا نوشـته شـده و هم اکنون همه آنها در اختیـار مـا است و نشـان میدهـد که چگونه پـاپها و سایر رهبران کلیسا اصول و ارکان و اساس کیش حضـرت مسـیح (ع) را تغییر دادهاند و پس از نشـر شیوههای تعلیم و تربیت کیش مسیحی حیثیت خود را از دست داد. صرف نظر از عقیده ساده که از بین رفته است ، بررسی دقیق اسناد و مدارک مسیحی کار را به جایی کشیده که حتی وجود حضرت مسیح (ع) که مؤسس این کیش است مشکوک و مورد بحث قرار گرفته است
۴) این وضع ، مقامـات کلیسا را به وحشت انـداخته و آنها را مجبور ساخته تا برای جلب مردم از وسایل تازهای اسـتفاده کننـد. این مقامات برای وصول به مقصود وسایل غیرعادی به کار میبرند و گاهی از شـیوههای ناروا و نفرتانگیز اسـتفاده می کنند ، به طوری که اخیراً یکی از مباشران کلیسای انگلیسی بساط رقص (تولیت) و (روکس رول) را در داخل کلیسا به راه انداخت و خودش نیز در آن شرکت جست!
۵) بسـیاری از مسـیحیان درحال حاضـر در آمریکا و اروپا به جای خدایی مسـیح و تثلیث (سهگانهپرستی) خوشبختانه به خدای واحد معتقد شدهاند.

شخصیت‌هایی مانند بیلی گراهام نورمن و بیلی در آمریکا کوشش بسیاری کرده‌اند تا ایمان اصیل را جانشین عقیده فعلی نمایند ، ولی توفیقی حاصل نکرده‌اند.

۶) مسیحیت دو هزار سال قبل ، یعنی در هنگامی که حضرت مسیح (ع) را (بنا بر ادعای مسیحیان) دار زدند مرکب از ۱۲۰ مرد و زن بود ، ولی بعد جمعیت مسیحی گسترش پیدا کرد. باید دانست که عامل این گسترش ارزش اخلاقی و روحانی نبوده است.

بلکه پیشرفت و توسعه آن بر اثر حمایت قدرت‌های سیاسی اروپا بوده است (برای این وضوع توصیه می‌کنیم تاریخ مختصر مسیحیت تألیف رابرتسن را مطالعه نمایید.)

۷) در این نشریه کوچک حقایق عریانی نگاشته می‌شود. آن را مطالعه نمایید و فکر کنید تا حقیقت را به دست آورید.

۲. کلمه مسیحی

۸) نام مسیحی که بر پیروان حضرت عیسی (ع) اطلاق شده است از شهر انطاکیه ریشه گرفته است و اولین کلیسا برای پاتیلنها "زهاد" دراین شهر ساخته شد و مردم عاقل و فهمیده این شهر آن روزها بر این کار می خندیدند و آن را مسخره می کردند و به طوری که کشیش "ا-د-پریس" در کتابی به نام "دین جهانی" صفحه ۱۱۱ Religion of world نوشه است. مسیحیان دوران اول یکدیگر را "برادر" و "شاگرد" و "مؤمن" و "مقدس" خطاب می‌کردند.

۹) مسیحیت در آغاز امر به عنوان دین اصلاح شده یهودی معرفی شد و به منظور اجرای پیشگویی‌های عهد قدیم قیام کرد و فقط مخصوص ملت یهود بود ، به طوری که در انجیل‌های موجود می‌خوانیم که حضرت مسیح (ع) فرمود : "من شبانی هستم برای گله گم شده اسرائیل!"

۱۰) بررسی مسیحیت مبتنی بر نکات اساسی زیر است و روی هم رفته شامل کلیه ارکان عقیده‌ای است که با تفاوت درجات در میان طبقات مختلف شایع و رایج است :

۱) اعتقاد به مقدس بودن کتاب‌ها

۲) ولادت حضرت مسیح (ع) از مادر باکره

۳) زنده بودن حضرت مسیح (ع)

۴) معجزات حضرت مسیح (ع)

۵) سفر مقدس

۶) دار زدن

۷) قیامت

۸) عروج

۹) فرزند بودن مسیح برای خدای پدر

۱۰) خدایِ شخص حضرت مسیح (ع)

۱۱) تثلیث

۱۲) پرستش مریم عذرا

۱۳) حواریون مسیح (ع)

۱۱) مدارک مسیحیت عبارت است از انجیل‌های قانون متی ، مرقس ، لوقا ، یوحنا و اعمال و کتاب دیگری به نام رساله‌ها.

۱۲) حضرت مسیح (ع) در میان یهود متولّد شد و بنا بر این کتاب‌های یهود و نوشته‌های قرن اول مسیحیت باید مهم‌ترین و اصیل‌ترین مدارک شناخته شود و این مدارک عبارت است از تلمود ، رایش ، تولدوت یسوع و سایر مدارک.

۱۳) بدیهی است که منابع و مدارک یهودی معارض مسیحیان است؛ با این حال مشترکات زیادی در آثار کتب معمولی آنها وجود دارد. مسیحیان کوشش زیادی نمودند ، تا کتاب "تولدوت یسوع" را از بین ببرند ، زیرا دراین کتاب تشریح شده بود که مریم العیاذ بالله زن شوهر کرده‌ای بوده که حضرت مسیح (ع) از او متولد شده است! نام‌های مریم و یسوع آن روزها به قدری رواج داشت که در هر شهر یا دهکده‌ای ده‌ها نفر به این نام‌ها نامیده می‌شدند.

۱۴) قدیمی ترین آثار ملی مسیحیت رساله‌های پولس و پطروس و جیمس است و این شخص اخیر برادر عیسی (ع) معرفی شده است!! پولس معاصر حضرت مسیح (ع) بود ، ولی این دو شخصیت یکدیگر را ندیده‌اند.

رابرتسن چنین می‌نویسد : "به هیچ وجه رساله‌های پولس به صورت فعلی در هیچ جا اصیل شناخته نمی‌شود و با سابقه جعل و تزویری که عادت مسیحیان دوران اولی مسیحیت بوده ، این شک و تردید را نمی‌توان از میان برد. [مراجعه شود به تاریخ مختصر مسیحیت] .

۱۵) چهار انجیل قانونی منتسب به خدا یا به طور اطلاق بگوییم چهار انجیل ، حتی در پایان قرن دوم تکمیل نشده بود. اولین انجیل. انجیل مرقس بود ، که در سال ۵۷ مسیحی نوشته شد و به طوری که همه می‌دانند در آثارکتبی مقدس مسیحیت آنقدر تناقض و اختلاف وجود دارد که استخراج حقیقت واقعی آن بسیار مشکل است.

۱۶) انجیل پولس اصولاً ـ و اساسا با سایر انجیل‌ها فرق داشت و بلکه اکثر محتویات آن با انجیل بیت المقدس متعارض بود و محتویات آن بیشتر روی شخصیت و شغل حضرت مسیح (ع) تنظم شده بود ، از قبیل شفاعت حضرت مسیح (ع) و دوباره از قبر درآمدن با پیروزی ، در صورتی که نوشته "جیمس" و حزت او شامل همه عناصر مهم حیات و تعلیمات حضرت مسیح (ع) بود.

۱۷) پولس نه فقط خود را از ۱۲ حواری مستقل و مجزا می‌دانست ، بلکه به خود حق می‌داد که اصولاً ـ از مجموع آثار آنها تبلیغات و مواعظی به وجود آورد. در نتیجه حواریون دیگر که ارکان مسیحیت را تشکیل می‌دادند ، نه فقط به نظر بدبینی به او می‌نگریستند ، بلکه از هر جهت مخالف و منکر وضع مقام او بودند و او را به حسادت و نفرت متهم می کردند و او را حواری دروغگو و کذاب می‌دانستند. [مراجعه شود به باب دوم مسأله الهام مندرج در تاریخ مختصر مسیحیت] .

۱۸) از انجیل‌ها و تلمود استنباط می‌شود. که الف : حضرت مسیح (ع) ـ العیاذ بالله ـ کودکی نا مشروع بود که از زن بدکاری متولد شده بود. [مراجعه شود به سفر تلمود یسوع] .

ب : نسبت به مادرش بی‌احترامی می کرد و شاید این عمل ناشی از موضوع سابق الذکر باشد. [مراجعه شود به انجیل متی باب ۱۲ ، جمله ۴۸ و همچنین انجیل مرقس باب ۳ ، جمله ۳۳] .

ج : حضرت مسیح (ع) روی دار جان سپرد ، در صورتی که به گفته یهودی‌ها این نوع مرگ مرگی بود منفور! [مراجعه شود به تلمود] .

ولی به هر حال از بررسی دقیق در انجیل‌ها این نکته به دست می‌آید که حضرت مسیح (ع) روی دار جان سپرده است.

د : حضرت مسیح (ع) پس از مردن بدنش از خاک درآمد و به آسمان صعود کرد و در طرف دست راست خدا نشست! [مراجعه شود به انجیل] .

ولی این نظریه نیز ناچیز انگاشته می‌شود.

ه : حضرت مسیح (ع) ـ العیاذ بالله ـ پسر خدا بود و خدای مجسم است. [مراجعه شود به انجیل] .
در صورتی که خود حضرتش منکر این معنا بود. [توضیح مطلب در انجیل برنابا] .
۳. ولادت مسیح
۱) عقیده به اینکه حضرت مسیح (ع) از مادر باکره‌ای زاییده شده است حتی در زمان حیات حضرتش مورد تکذیب بوده است.
این نظریه فعلاً بسیار ضعیف شناخته می‌شود و این معنا را مسیحیان متجدد حرف بی‌اساس می‌دانند!
هستنگس مورخ در کتاب تاریخی که به نام کلیسای حواری Sepher Todoth Jeshu نوشته در صفحات ۳۱۸ ـ ۳۳۲ می‌نویسد : "و یسوع همان مسیح است ، ولی مرد عادی است که به وسیله ولادت طبیعی به وجود آمده که پدرش یوسف و مادرش مریم (س) بوده است!"
در کتاب یوحنا باب ششم ، جمله ۴۲ ، چنین می‌خوانیم : "و آنها گفتند آیا این یسوع پسر یوسف نیست که پدرش و مادرش را ما می‌شناسم"
چطور است که او گفته است من از آسمان آمده‌ام!
۲) از چهار انجیل ، اولین انجیلی که نوشته شده است ، انجیل مرقس بود (سال ۵۷ مسیحی) و ذکری ازولادت یسوع که از مادر باکره‌ای متولد شده باشد دیده نمی‌شود و هیچ جا چنین مطلبی را ذکر نکرده است ، بالعکس عبارتی را که او ذکر کرده این است که زنی متولد شده است. [مراجعه شود به گلاسیان‌ها باب ۴ ، جمله ۴ ، در طبع جدید] .
بحث راجع به این پدر و مادر انجیل‌ها؛ یعنی در انجیل لوقا ، باب ۱۱ ، جمله ۴۸ و ۴۹ ذکر شده است. متی مریم را به طور وضوح عیال یوسف ذکر کرده است. [باب ۱ ، جمله ۲۴] .
انجیل‌ها به طور وضوح جعلی هستند. دردایرهٔ المعارف کتاب مقدس همین شخص می‌نویسد. (ولادت از باکره به طور کلی در این مدرک ناپدید می‌شود.) و نیز مراجعه کنید به انجیل یوحنا باب ۱ ، جمله ۵ ، که به طور وضوح در آنجا یسوع ناصری پسر یوسف ذکر شده است.
۴. زندگی مسیح
۱) تا جایی که مطلب مربوط به مسیحیان است از نظر تاریخ ، حتی وجود حضرت مسیح (ع) جزء حقایق مسلّم نیست.
(جی ـ ان ـ روبرتسن) می‌نویسد : درمورد شعائر فقط ذکر مختصری از عشای ربانی و تعمید در دست داریم و داستان پدر و مادر داشتن حضرت مسیح (ع) که مؤسس مسیحیت است ، برای کسانی که اسناد تهیه می کنند مجهول است و معجزات او نیز در میان تعلیماتش شنیده نشده است و باز هم او می‌نویسد : زندگانی پر از تناقض ، مرجع آن فقط مربوط به فوق الطبیعه بودن انجیل‌ها نیست ، بلکه صرفا مربوط به این مسأله تاریخی است که آیا هیچ گاه مسیحی وجود داشته است یا نه؟
۲) هنوز واضح نیست که مسیحی را که پولس توصیف می‌کند همان یسوع پنادرا مندرج در تلمود باشد یا کس دیگر. یسوعای افسانه‌ای عهد قدیم به طور قطع و مسلم حضرت مسیح (ع) نیست و درهر صورت در پرتو این نام ، اصول و ریشه‌های آن پنهان شده و معلوم نیست.
۳) در انجیل متی که کتاب اول (عهد جدید) و انجیل لوقا که کتاب سوم است ریشه و تبار حضرت مسیح (ع) از داود گرفته شده است ، ولی سلسله‌های نسبی که دراین دو کتاب ذکر شده با یکدیگر اختلاف دارند. مطابق انجیل متی از حضرت ابراهیم (ع) تا حضرت مسیح (ع) چهل نسل فاصله بوده ، ولی مطابق انجیل لوقا پنجاه و شش نسل. متی حضرت یعقوب (ع) را جد

اعلای حضرت مسیح (ع) می‌داند ، ولی مطابق گفته لوقا جد اعلای وی "هلی" است. بعضی می گویند که یعقوب و "هلی" به حقیقت دو نام بوده‌اند از یک شخص ، ولی درباره پدرش چه می گویند

زیرا دو شخصیت ذکر شده است به این معنی که پدر یعقوب (ع) "هتان" بوده و پدر هلی "متات" و باز از این گذشته جد اعلای یعقوب (ع) "الیود" بوده و جد اعلای هلی "لوی".

۴) در تلمود پدر حضرت مسیح (ع) یوسف ذکر شده که سرباز بدکاری بوده و او (العیاذ بالله) مریم را فریب داده و او را به وسیله ارتکاب فحشا حامله ساخت!

به هر حال این بحث اجداد و تبار و نسب حضرت مسیح (ع) به قدری مغشوش و مشوّش است که مؤمنین را وادار کرده است تا باور کنند که حضرت مسیح (ع) به طور طبیعی زاییده شده است ، در صورتی که دیگران معتقدند که حضرت مسیح (ع) پسر خدا و یا نوه خدا بوده است. [لوقا ، باب۳ ، جمله ۳۸] .

۵) دوران اول زندگی حضرت مسیح (ع) در میان نوشته‌های مسیحیان مجهول است و فقط به وسیله منابع و مدارک عمومی است که ما می‌توانیم مطالبی را به دست آوریم ، زیرا او درمیان قوم یهود متولد شده و پرورش یافته است و نیز در انجیل‌ها روایت‌هایی راجع به دوران کودکی حضرت مسیح (ع) وجود دارد که روی هم رفته اطلاعات صحیحی نیز از آن به دست نمی‌آید ، زندگی حضرت مسیح (ع) در سال‌های بین ۱۲ و ۳۰ سالگی به کلی مجهول است.

۶) از منابع و مدارک یهود چنین به دست می‌آید که حضرت مسیح (ع) یکی از اعضای گروه اسنها بود و این طبقه به طور مرموزی زندگی می‌کرده‌اند. در تصویرهایی که در دوران اول مسیحیت از حضرت مسیح (ع) در قرر ترسیم شده است صورت او به شکل جوانی بی‌ریش و مانند خدایان بت‌پرستان ترسیم شده است. مطابق مندرجات انجیل‌ها حضرت مسیح (ع) شخصی بود متکبر و فحاش و بی‌ادب!! [مراجعه شود به تمام باب ۲۲ ، در متی] .

۵. معجزات مسیح

۱) به طوری که از خلال انجیل‌ها استنباط می‌شود حضرت مسیح (ع) از آغاز جوانی عنصری بود از یهودهای اسن که با اعمال صوفیانه و مرتاضانه مانند جوکیان هند و صوفی‌های مسلمان ریاضت‌هایی را بر خود تحمیل می‌کردند ، تا روح را ترقی دهند و ضمنا از اجتماع دوری می‌کردند و در جنگل و کوهستان برای تمرکز فکر به سر می‌بردند و نیز این طایفه به فن طبابت و معالجه کردن زخمی‌ها و بیماران به وسیله گیاهان و سبزی‌ها آشنایی داشتند. طبق این مدارک حضرت مسیح (ع) این معالجه را به خوبی می‌دانست و اطلاعاتی در این باره داشت که به شاگردانش می‌آموخت ، از قبیل مردی که از بیت المقدس به جریکو رفته بود و در میان دزدان سقوط کرده بود که او را مجروح کرده بودند ، آنگاه یک نفر سامری آنجا آمد و جراحت‌های او را بست و روغن و شراب را روی او ریخت. [مراجعه شود به لوقا ، باب ۱۰ ، ۳۳ و ۳۴] .

۲) پیروان حضرت مسیح (ع) بسیاری از معجزات را به قدرت روحانی او منتسب می‌دانند در صورتی که حضرت مسیح (ع) شخصا منکر آن است و گفته است که کار غیرعادی و یا فوق العاده‌ای از او ساخته نیست. [رجوع شود به انجیل یوحنا ، باب ۵ ، جمله ۳۰] .

آنجا که گفته است : "من شخصا هیچ کاری نمی‌توانم بکنم." نیز در همان کتاب باب ۵ ، جمله ۱۲۸ می گوید : "اگر شهادتی راجع به خودم بدهم شهادت من درست نیست."

۳) یکی از معجزاتی که به حضرت مسیح (ع) نسبت می‌دهند و مسیحیان آن را حادثه مهمی می‌دانند مسأله تقسیم ۵ گرده نان است و ۲ ماهی در میان پنج هزار جمعیت ، ولی اندازه نان‌ها ذکر نشده است در ایالت شمال غربی پاکستان میان قبیله

وزیری‌ها تقریبا هر قرص نان ۳ فوت طول آن و ۳ اینچ ضخامت آن است و هر کسی به سهولت می‌تواند پنج‌هزار تکه نان از چنین پنج گرده نان تحصیل کند.
۴) و نیز روایت شده است که مسیح به بدن مرده‌ای جان داد. این معنی ثابت نشده و این داستان به شکل‌های مختلفی نقل شده است ، به این معنی که آنچه درانجیل مرقس (باب ۵ ، جمله ۳۵ تا ۴۱) نقل شده با انجیل لوقا (باب ۷ ، جمله ۱۲ ، تا ۱۶) فرق دارد؛ در انجیل مرقس جمله ۳۹ موضوع به این شرح است که "وقتی که او وارد شد به آنها گفت : چرا این قدر سر و صدا و گریه می‌کنید؛ این دوشیزه نمرده است ، بلکه خوابیده است." به کلمات نمرده ، بلکه زنده است توجه کنید! می گویند دو هزار سال پیش جهان وضع دیگری داشت. مردم درباره ماشین‌ها و دستگاه‌ها و سازمان‌های بدنی خود اطلاعی نداشتند ، ممکن است چنین اتفاقی افتاده باشد و حتی امروز نیز ممکن است اتفاقی روی دهد که شخصی فی المثل بر اثر عارضه هیستری روی زمین بیفتد و بیشتر از چند دقیقه بی‌حس بماند. چنین بیماری مانند مرده به نظر می‌رسد. حضرت مسیح (ع) از این معنی آگاه بود؛ بدین جهت گفت که دوشیزه نمرده است ، بلکه خوابیده است.
توجه بفرمایید که همه این گفته‌ها ، از قلم مسیحیان صادر می‌شود و گرنه قرآن کریم مقام حضرت مسیح (ع) و مادرش را به قداست ستوده و همچنین زنده کردن مردگان را یکی از معجزات حضرت مسیح (ع) می‌داند.
۶. عشای ربانی مقدس
۱) عشای ربّانی یا شام مقدس نیز به عنوان غذای الهی شناخته شده است و حضرت مسیح (ع) به گفته مسیحیان چند ساعت پیش از مصلوب شدن آن را خورد.
رابرتسن در این باره می‌نویسد : "در مراحل اولی کلیسا ، قداست جسم و خون غذای عشای ربّانی ، مبهم بود و نامعین" پس از آنکه جمله‌بندی مربوط به این عشاء مورد اعتراض واقع شد و گفتند رنگ جنگجویی و خونخواری دارد ، کشیش‌ها توضیح دادند که این اصطلاحات صرفا مجازی است و اوگوستین این عقیده را نشر داد.
مسیحیت تحت تأثیر چنین مفهومی برای اکثریت به شکل مذهبی درآمد که نه ایمانی در او منظور بود و نه عملی ، بلکه به صورت مذهبی درآمد ممزوج با سحر و جادوی کشیشان. [مراجعه شود به تاریخ مختصر مسیحیت صفحه ۴۳] .
۲) همه مسیحیان به طور کلی باوردارند که خدایشان این غذا را پیش از مصلوب شدن خورده است ، ولی بررسی دقیق در انجیل‌ها نشان می‌دهد که این موضوع مطلقا بی‌اساس است. قدیمی ترین بحثی که در این باره به قلم آمده است.
در قرنطیان (باب ۱۱ ، جمله ۲۳ و ۲۴ و ۲۵) بدین قرار است : زیرا من از خدا آن چیزی را دریافت کردم که به شما نیز رساندم ، مسیح (ع) که چگونه خدای مسیح در شبی که دستگیر شد نان را خورد و هنگامی که شکرگزاری می‌کرد آن را شکست و گفت : این است جسم من که مال شما است و این کار را به یاد من بکنید و به همین منوال نیز وضع جام بود بعد از شام در حالی که می‌گفت : "این جام به منزله عهد و پیمان تازه‌ای است در خون من و این جام را نیز هر اندازه می‌توانید به یاد من بنوشید. این بیان نشان میدهد که او شام را نخورد ، بلکه به وسیله شکستن نان و تشبیه کردن غذا به خونش تشبیهی را اظهار کرد.
۳) دراین مسأله مجموعه‌ای از تناقضات وجود دارد. به این بیان که اگر مسیح به حقیقت به طوری که پولس می‌گوید شامش را با حواریونش در آخرین شب زندگیش صرف کرده بود تا چنین شعاری بماند ، آیا می‌شود احتمال داد آن همه افرادی که در آن موقع حزن‌آور حضور داشتند امکان دارد که همه این معانی را فراموش کرده باشند؟
۴) حقیقت امر این است که هیچ دلیلی وجود ندارد که کلیسای وابسته به حواریون شعائری را مطابق عشای ربّانی رعایت کرده

باشـند و نیز کوچکترین اثری در رسـاله‌هـای جیمس از این قانون برای مسـیح وجود نـدارد و این عمل ساخته و پرداخته پولس است.

۷. مسئله دار زدن

۱) هیـچ دلیلی وجود نـدارد به این که مسـیح دار زده شـده باشـد یا اینکه روی دار جان سپرده باشـد. بررسـی دقیق انجیل‌ها به خواننـده می‌آموزد که تمـام داسـتان بیش از آن که دارای حقیقت تاریخی باشـد ، صـحنه تخیلی بوده است و عمل این صـحنه فقط در ظرف ۲۴ ساعت گسترش یافت.

۲) مسـیح جشن فصـح را پس از تـاریکی برگزار کرد و آنگـاه پاسـی از شب را بـا شاگردانش گذرانیـد. شاگردانش به خواب رفتنـد در حـالی که او مشغول دعـا و نمـاز بود. آنگاه در تاریکی به وسـیله عـده‌ای دسـتگیر شـد و مسـتقیما نزد مقامات عالی روحانیت برده شد. سایر سالخوردگان و ریش‌سـفیدان نیز در آنجا حضور داشتند. آنها همه در آن تاریکی شب شهادت دروغ دادنـد ، آنگاه او محکوم شـد ضـرباتی بر او فرود آوردنـد. در پایان امر پطرس منکر هر نوع ارتباطی با مسـیح شـد و سـپس به طوری که "برنابا" گفته است مسـیح محبوس شد و روز بعد دار زده شد فقط برای سه ساعت و چون شب شنبه در پیش بود از روی دار برداشـته شد و مطابق معمول پاهای مسـیح (ع) روی دار بایستی شکسـته شده باشد ، ولی اینطور نبوده است. [مراجعه به یوحنا ، باب ۱۹ ، جمله ۳۶] .

۳) روبرتسـن می‌نویسـد : "ایـن چنیـن ترکیـبی دراماتیـک که به طـور وضـوح جز نمایشـنامه چیزی نیست فقـط می‌تـوان آن را توجیهی دانست و تقلیدی از نمایشـنامه‌های مرموز بت‌پرستی که نمونه‌ای است از شـعائر قربانی ساختن بشر از نمونه‌هایی که ما سراغ داریم سالیان دراز در میان یهودی‌ها و سایر (سامی‌ها) رایج بوده است ، شاید همان نام یسوع مربوط به این شعائر قدیمی باشد و سـند آن جنبه حدس و اقتباس دارد که پس از سـقوط بیت المقدس به دست یهودیان غیرمقدس از نمایشـنامه ساده‌تر و قـدیمی‌تر یهودی‌ها اخذ و اقتباس شده باشد. بدین ترتیب ما در برابر یک داسـتان و افسانه‌ای قرار می‌گیریم ، نه در برابر تاریخ و در برابر مسـیحی که با محمد (صلّی الله علیه و آله و سلّم) قابل مقایسه نیست ، بلکه با دیونس و اوزبلیس که رب النوع‌های قدیم هستند ، مقایسه می‌شود. [نقل از تاریخ مختصر مسیحیت ، صفحه ۱۰] .

۴) چهار انجیل در بیان داستان دار زدن با یکدیگر اختلاف دارند.

۵) ویلیـام حنـا در کتـابی که به نام زنـدگانی مسیح نوشته اظهار می‌کنـد که کسـی که فـدیه شود معمولاً همان روز اول باقی می‌ماند و به طور کلی روز دوم و به طور نادر تا روز پنجم یا ششم.

استراود نیز در کتـابی که به نـام "علت‌هـای طبیعی مرگ مسـیح" نوشـته چنین می‌گویـد : "مسـیح روی دار جان سپرد" مطابق انجیل یوحنا [باب ۲۱ ، جمله ۳۸] .

یکی از دوسـتان مسـیح بـه نـام یوسـف "اریماتیـا" جسـد مرده رفیقش را گرفـت. یوسـف اریماتیـا و شـخص دیگری بـه نـام نیکودموس ترکیبی از گیاه‌های طبی که با "مرمکی" ممزوج شده بود به بدن مالید. [یوحنا ، باب ۲۱ ، جمله ۳۹ ـ ۴۰] .

آنها بدن را در گوری که قبلاً در داخل باغ آماده شده بود گذاشتند. [یوحنا ، باب ۲۱ ، جمله ۴۱ و ۴۲] .

این وقایع در تاریکی شب پیش از آنی که سبت (شنبه) یهودی‌ها فرا رسد صورت گرفت. [لوقا ، باب ۲۳ ، جمله ۵۳ و ۵۴] .

آنگاه زنی به نام (مریم مجـدلیه) صـبح روز بعـد آنجا آمد و ملاحظه کرد که بدن مسیح آنجا نیست ، زیرا این زن با همراهی چند زن دیگر مقداری ادویه آورده بودند. پس از اینکه برگشت ، باغبانی را دید که در حقیقت خود حضـرت مسیح (ع) بود ، ولی این زن او را نشناخت. [یوحنا ، فصل ۲۰ ، آیه ۱۳ ـ ۱۴ ـ ۱۵] .

حالا باید پرسید آیا امکان دارد و باورکردنی است که شاگردی نتواند استادش را بشناسد؟ در حقیقت عیسی (ع) زنده بود و دوستانش امثال یوسف اریماتیا و نکودموس محرمانه او را ربودند و معالجه‌اش کردند. (توجه فرمایید که ویلیام حنا خودش مسیحی است و چنین عقیده ای را ابراز می کند.)
۸. برانگیخته شدن از قبر
۱) هیچ دلیلی وجود ندارد که حضرت عیسی (ع) روی دار جان سپرده باشد و به طوری که قبلاً یادآوری شد پس از آنکه ۳ ساعت روی دار مانده بود (از ظهر تا ساعت ۳ بعد از ظهر) از روی دار برداشته شد. [لوقا ، باب۲۳ ، جمله ۴۴ ، متی ، باب ۲۷ ، جمله ۴۵ ـ ۴۶] .
و استخوان‌هایش شکسته نشده بود ، یکی از سربازها سرنیزه‌ای به پهلویش فرود برد و از بدن او خون و آب جاری شده (این قسمت نیز از انجیل یوحنا ، باب ۱۹ ، جمله ۳۴ مأخوذ شده است.) و خاطر نشان می‌سازد که او روی دار زنده بوده است و مقداری خون غلیظ از بدن مرده خارج شده است.
۲) سپس حضرت عیسی (ع) به وسیله یکی از دوستان نهانی ربوده شد و معالجه شد و این دوست او را از مرگ نجات داد. بدین ترتیب مسأله درآمدن از گور به کلی بی‌موضوع است. حضرت عیسی (ع) نمرده بود ، صبح روز یکشنبه بعد وقتی که هنوز تاریک بود چند زن با مقداری دارو به طرف گور رفتند. [لوقا ، باب ۲۴ ، جمله ۱] .
و تعجب کردند از اینکه جسد آنجا نبود. آنگاه دو شخص که جامه‌های روشن پوشیده بودند به آنها گفتند : "چرا درمیان مردگان شما از مرد زنده جستجو می کنید." [ه لوقا ، باب ۲۴ ، جمله ۵] .
۳) مسیح در راه آنها را ملاقات کرد و آنها "پاهای او را گرفتند." [متی ، باب ۲۸ ، جمله ۹] .
آنگاه او دوباره ۱۱ نفر شاگردانش را در جلیله ملاقات کرد. [متی ، باب ۲۸ ، جمله ۱۶ و ۱۷] .
برای پوشاندن این حقیقت که مسیح (ع) تحت معالجه پزشکی قرار گرفته بود و از مرگ نجات یافته بود و هواخواهان او به سربازها رشوه دادند تا آنها سکوت کنند [انجیل متی ، باب ۲۸ ، جمله ۱۲ تا ۱۵] .
۴) بدین ترتیب کاملاً روشن است که سراسر داستان از خاک برخاستن و عروج جعل است و پوچ. دائرۀ المعارف کتاب عهد عتیق در ستون ۴۰۴۵ چنین می‌نویسد : "مهر کردن و پاس‌داری روی قبر اینکه به وسیله کسانی که هنوز به داستان برخاستن از قبر عقیده دارند به طور کلی منتفی شناخته می‌شود."
۵) مسیح (ع) نمرد ، بلکه پس از معالجه پزشکی زنده ماند. وقتی که شاگردانش در زندگی او شک کردند به جهت اینکه به طور اطلاق غیر عادی و غیر منتظره بود به آنها گفت : "به دست‌ها و پاهایم نگاه کنید و ببینید که من خودم هستم ، مرا لمس کنید و ببینید ، زیرا روح نه گوشت دارد و نه استخوان در صورتی که شما می‌بینید که من دارم. [لوقا ، باب ۲۴ ، جمله ۳۹] .
"و او دست‌ها و پاهایش را به آنها نشان داد." [لوقا ، فصل ۲۴ ، جمله ۴۰] .
ولی آنها هنوز باور نمی کردن ، د آنگاه او کمی گوشت خواست تا بخورد و شک آنها را مرتفع سازد. [لوقا ، باب ۲۴ ، جمله ۴۱] .
"آنها یک ماهی بریان به او دادند و یک شانه عسل!" [انجیل لوقا ، باب ۲۴ ، جمله ۴۲] .
"و او آن را گرفت و در پیش روی آنها آن را خورد." [لوقا ، باب ۲۴ ، جمله ۳۴] .
۶) درک حقیقت داستان ، برای اشخاص هوشمند و متفکر به همین مقدار کافی است و اگر مسیحیان هنوز معتقد باشند که

مسیح روی دار جان سپرد و سپس از قبر برانگیخته شد ، پس دیونیسوس و پریس نیز دو نفر مسیح بودند که پیش از مسیح (ع) وجود داشتند و سپس از قبر برانگیخته شدند.

۹. مسئله عروج

۱) همانطوری که برانگیخته شدن مسیح پس از مرگ مسخره است ، عروج او به آسمان با بدن خاکی نیز مسخره است. با گفتن اینکه عیسی (ع) با بدن عنصری به آسمان رفت مثل این است که مسیحیان خدای متعال را از مقام فوق قدرتش تنزل داده و او را به صورت شخصی با داشتن جسم مادی مصور سازند که در طرف دست چپ و مسیح (ع) نشسته است! [مرقس ، باب ۱۶ ، جمله ۱۹] .

۲) انجیل‌های متی و یوحنا نامی از عروج با بدن عنصری به میان نمی‌آوردند و مرقس و لوقا با یکدیگر اختلاف دارند. مرقس می‌گوید که مسیح در همان روزی که از قبر برانگیخته شد به آسمان عروج کرد. [مرقس ، باب ۱۶ ، جمله ۱۹] .

ولی لوقا در اعمال اظهار می‌کند که عروج پس از چهل روز صورت گرفت. [اعمال باب ۱ ، جمله ۳۶] .

اگر به حقیقت ، عروج صورت گرفته بود آیا متی و یوحنا از ذکر چنین معجزه شگفت‌آمیز مسیح خودداری می‌کردند؟

۱۰. نظریه پسر خدا بودن

۱) مسیح همیشه خودش را به عنوان یک نفر بشر معرفی می‌کند. یوحنا ، باب هشتم ، جمله ۴۰ و باب نهم ، جمله ۳۷ و متی ، باب هشتم ، جمله ۲۷ و جمله ۵۶ ، و مرقس ، باب ۲ ، جمله ۷ و باب ۶ ، جمله ۲.

باری عنوان پسر خدا بودن با اینکه خطا بود ، معذلک چیز تازه‌ای نبود. مطابق مزامیر (باب هشتم ، جمله ۸۳) حتی قاضی‌ها پسران خدا نامیده می‌شدند. باید گفت اگر این عنوان به صورت مجاز استعمال می‌شد ، چطور است که در مورد حضرت مسیح (ع) به معنی حقیقی و واقعی تلقی می‌شود؟

۲) حضرت مسیح (ع) هیچ وقت موافق نبود که پسر خدا خوانده شود ، وقتی که از او پرسیدند که آیا شما پسر خدا هستید جواب داد که شما می‌گویید من پسر خدا هستم. [باز رجوع کنید به لوقا ، باب ۲۲ ، جمله ۷۰] .

۳) پروفسور سررویرت سن در تاریخ مختصر مسیحیت چنین می‌نویسد : "در حقیقت یکی از احتمالات در زمینه عبادت‌های مرموز این است که گوسفندی که در کتاب الهام ذکر شده و از عناوین یهودیت است همان یسوعا می‌باشد به دلیل اینکه گوسفند مجازا رمزی از پسر خدا دانسته شده است که از آغاز جهان ذبح شده است و بر مسیح مقدس که با یهود یکی است تطبیق می‌کند و این موضوع به طور کلی در فرهنگ‌ها و مراسم عمومی قبل از مسیحیت سابقه داشته و سپس در عقاید مسیحیت رسوخ کرده است و باز از افسانه‌ها چنین استنباط می‌شود که چنین اصطلاحی با این حقیقت مربوط بوده است که نویسندگان یهودی بعدا روی آن تکیه کرده‌اند ، به این معنی که تاریخ عید فصح مصادف با ورود

آفتاب است در برج حمل در منطقهٔ البروج و قاعده‌ای که می‌گویند گوسفند قربانی نباید در آب جوش پخته شود ، بلکه باید کباب گردد منشاء آن اقامت آفتاب است. [صفحه ۱۷ ، تاریخ مختصر مسیحیت] .

۴) باز همان مورخ می‌نویسد : "اصطلاح پسر خدا که یک وقتی رواج داشت و هنگامی که در این مورد استعمال می‌شود قدرت دیگری به خود می‌گیرد. در اصطلاحات و عقائد قدیمی "سامی" سابقه داشته که خدای بزرگ به نام "کرونوس" با شمشیری "آل" تنها فرزندش را قربانی کرده بود. از طرف دیگر رشد و تکامل مفهوم وجود قهرمانان افسانه‌ای از مقام بشریت به مقام نیمه خدایی و سپس به مقام برتر نائل شدن و به مقام بزرگترین خدایان رسیدن در روایات و آثار مذهبی قدیم و بت‌پرستی معمول بوده است. وجود هرکلس و دیونیسوس در اساطیر قدیم نمونه روشنی از این مطلب است.

۱۱. نظریه خدا بودن مسیح

۱) رابرتسن می‌نویسد : به طور قطع در آثار کتبی دوران اول ، حضرت مسیح (ع) خدا نیست ، بلکه فقط بنده مقدس خدا است و نیز هم او می‌نویسد : "خوردن بدن و خون او جزء شعائر دوران بت‌پرستی نبوده که مردم زاهد و عابد در چنین شعائری شکرت می‌کردند و بدین ترتیب خاصیت غذای فصح این است که خورنده آن جنبه الهی به خود می‌گیرد.

۲) کلمهربیا خدا برای مسیح در انجیل متی و مرقس ذکر شده است ، گو اینکه این کلمه قبل از نوشته شدن انجیل مرقس در میان مسیحیان رایج بوده است.

۳) مسیح شخصا همیشه به طور وضوح فرق خودش را با خدا ذکر کرده است و همیشه معتقد بوده است که او بشری بوده است و بسف به طوری که در باب نهم بیان شد؛ و هیچ نوع صفت ربوبی برای خود قائل نبوده است. به طوری که در انجیل متی ، باب ۴ ، جمله ۳ می‌خوانیم وقتی که شیطان وسوسه کرد و گفت اگر تو پسر خدایی ، پس معجزه‌ای نشان بده و از مسیح (ع) تقاضا کرد تا او را بپرستد ، مسیح در جواب گفت : "دور شو ای شیطان ، زیرا فرمان صادر شده است خدای پروردگارت را بپرست و فقط او را خدمت کن!"

۴) وقتی که مسیح را استاد خوب خطاب کردند ، گفت : "هیچ کس خوب نیست جز یک تن و او خدا است." باب ۱۹ ، جمله ۱۷ ، و مرقس ، باب ۱۰ ، جمله ۱۰ و جمله ۱۸ و لوقا ، باب ۱۸ ، جمله ۱۹.

مسیح همیشه خودش را فرزند انسان می‌نامید. [انجیل متی ، باب ۱۲ ، جمله ۳۲] .

با این جمله‌ای که می‌گویند از او صادر شده معلوم می‌شود بشری بوده است و بس و جمله این است : آیا شما می‌خواهید مرا بکشید؟ آن کسی که حقیقت را به شما گفته است و آن مرد من هستم که حقیقت را از خدا شنیده‌ام ، این کار را ابراهیم نکرد. [انجیل یوحنا ، باب ۸ ، جمله ۴۰] .

مسیح اعتراف داشت که علم او محدود است ، زیرا گفته است ، ولی آن روز و آن ساعت را هیچ بشری نمی‌داند و حتی فرشتگان که در آسمان هستند نمی‌دانند و پسر نیز نمی‌داند بلکه فقط پدر می‌داند. [مرقس ، باب ۱۳ ، جمله ۳۲] .

شاگردانش نیز او را پیغمبر می‌دانستند نه خدا. [لوقا ، باب ۲۴ ، جمله ۱۹] .

و مسیح نیز خودش اعتراف داشت که گفت : "من شخصا" هیچ کاری نمی‌توانم بکنم. [یوحنا ، باب ۵ ، جمله ۳۰ و باب ۸] .

۱۲. تثلیث

۱) مطابق گفته اسقف گور در مطالعاتش راجع به اخلاق و هویت مسیح ، کیش مسیحی شکل دیگری است از بت‌پرستی؛ و هم او می‌نویسد : "شما می‌گویید که ما در مسیحیت آثار و بقایای بت‌پرستی می‌بینیم." برعکس در بت‌پرستی ملاحظه می‌کنیم که بسیاری از دروغ‌ها و خرافات محیط راه یافته که آینده مسیحیت را مغشوش کرده است.

۲) اگر ما مسیح را پسر خدا بنگاریم ، در آن صورت این سوال و عنوان به شکلی حاکی از رابطه نزدیک با خدا خواهد بود که هیچ فردی نخواهد مدعی آن بشود ، مگر اینکه مرتکب کفر شده باشد و چون این معنی دومین شخص از سه شخصیت را تعیین می‌کند ، اشاره به رمز تثلیث است.

۳) عقیده تثلیث تا آغاز قرن پنجم مسیحی که پرستش مریم عذرا شروع شد مجهول بود؛ در این موقع بود که تصویرهای کلیسا و مریم و کودکش رواج گرفت و در کلیساها به معرض نمایش درآمد ، و اسم و شعائر تثلیث در تاریخ رواج گرفت.

هندوها "تری‌مورتی" را نمی‌پرستیدند و سوری‌ها و یونانی‌ها مدت‌ها قبل از آن به نیمه‌خدایان عقیده داشتند و به خدایان کوچکتر و بزرگتر. در حقیقت عقیده تثلیث شکل دیگری از بت‌پرستی است که گروندگان به مسیحیت در این مذاهب وارد

ساخته‌اند و همه انجیل‌ها در خصوص این مطلب ساکت هستند.

۱. توجیه تثلیث

انتخاب یکشنبه به جای شنبه (در تورات تعطیل اعلام شده) و در انجیل نیز نشانه‌ای برای چنین انتخابی است ، بلکه بر عکس اتباع عیسی (ع) به صریح انجیل لوقا ، باب ۲۳ ، بند ۵۴ به بعد ، همان روز شنبه را روز آرام گرفتن می دانند. آری ، انتخاب یکشنبه از خورشید پرستی (میترالیسم) گرفته شده است که به عقیده آنان یکشنبه روز خورشید بود و هنوز هم در زبان انگلیسی و غیره به یکشنبه روز سان (خورشید) می گویند.

۲. ریشه های تثلیث در تاریخ قبل از اسلام

۱ ـ از مجسمه‌های سنگی سه صورتی در موزه‌های هند معلوم می‌شود ، تثلیث ریشه بت‌پرستی دارد. [العقائد الوثنیه فی الدّیانهٔ النّصرانیه ، ص۱۸] .

۲ ـ مسأله تثلیث در اروپای قدیم ، مصر ، یونان و قبل از عیسی (ع) در میان بت‌پرستان رواج داشته و هر جایی قهرمان تثلیث به نام بوده‌اند.

۳ ـ در صفحه ۲۴ کتاب مذکور عکس خدای پدر را به صورت پیرمردی با ریش بزرگ سفید و عکس جوانی حدود ۳۰ ساله و عکس کبوتری به عنوان روح القدس کشیده شده است.

۴ ـ دانشمندان امروز اروپا و آمریکا معتقدند که تثلیث ریشه بت‌پرستی دارد. (البته غیر از مبشرین مأمور)

۵ ـ انجیل یوحنا به اتفاق آرای انجیل شناسان متأخّر از سایر اناجیل است. (متّی ، مرقس و لوقا)

۶ ـ در انجیل یوحنا که حدود پایان قرن اول میلادی نوشته شده ، بسیار بر الوهیت و ازلیت حضرت عیسی (ع) تکیه شده (به خلاف سایر اناجیل) سه انجیل اولی را همنوا می گویند که همه در تاریخ عیسی (ع) بحث می‌کنند و کمتر به خدایی عیسی تکیه می‌کنند ، بر خلاف یوحنّا.

تثلیث ، صفحه ۱۳

۷ ـ طبق گزارش قاموس مقدس حدود ۸۰ مورد حضرت عیسی (ع) پسر انسان نامیده شده که طبق تحقیق‌های توفیقی از فرهنگ کلیسای مسیحی انگلیس تمام این ۸۰ مورد بر زبان
خود عیسی جاری شده است.

۸ ـ تمامی عقاید انحرافی مسیحیت به فردی به نام پولُسْ برمی‌گردد ، او یک یهودی دانا و در عین حال بزرگ شده یونان و روم و آگاه از افسانه‌های بت‌پرستان آن سامان و عقاید تثلیث و فدا که در آن سامان رواج داشته بوده است ، پولس پس از رفع (عیسی (ع) به بالا) به مبارزه با پیروان آن حضرت شروع کرد و بسیاری از آنان را نابود و حتی دستوری از حکومت آن بلاد گرفت که به شهر دمشق برود و مسیحیان را که به آنجا هجرت کرده بودند نابود کند و به قول کتاب اعمال رسولان پنجمین کتاب عهد جدید در شرح حال حواریون و اتباع می گوید : خواست آن مهاجران را زنجیر کرده و به اورشلیم بیاورد و مجازات کند. نرسیده به دمشق پولس ادعا کرد که نوری در او درخشیده و در حالی که پولس به زمین افتاد ندایی شنید که ای شأول (نام قبلی پولس به زبان عبری به معنای کوچک که پس از آن معادل به زبان یونانی یعنی پولس بر وی اطلاق شد.) چرا بر من جفا می‌کنی؟ گفتم : کیستی؟ گفت : عیسی. پولس همین که به زمین افتاد نابینا شد. ندا آمد که به دمشق نزد فلان اتباع برو و او ترا شفا می دهد. رفت شفا گرفت و بلافاصله در معابد دمشق گفت که عیسی پسر خداست. [اعمال رسولان ، باب۹] .

این اولین بار است در تاریخ مسیحیت که به عیسی پسر خدا گفتند. [اعمال رسولان ، بند۲۰] .
۹ ـ کم کم پولس رهبر دینی و فکری شد و ۱۳ نامه از او در عهد جدید به جا مانده که حاوی مطالبی از قبیل خدا بودن عیسی است.
۱۰ ـ پولس به نسخ شریعت عیسی (که متمّم شریعت موسی (ع) بود) پرداخت و اموری را نابود کرد از جمله نسخ ختنه و تحلیل غذاهای حرام.
۱۳. مریم عذراء
۱) عقیده مفهوم "عصمت" در قرون دوازدهم پذیرفته شد و در آغاز امر ، کلیساهای یونانی و رومی آن را پذیرفتند ، ولی برنارد مقدس با آن مخالفت کرد ، اگر چه بعدا پاپ کلمونت در سال ۱۷۰۸ این معنی را تصدیق کرد ، ولی تا سال ۱۸۵۵ جزء عقیده و ایمان کلیسای روم قرار نگرفت.
۲) پرستش مریم عذرا در طول پنج قرن اول مسیحیت معمول نبود ، بلکه در حکم کفر و زندقه بود و جنبه عرفانی و ذوقی داشت. در عقاید و نوشته‌های مؤسس مسیحیت چیزی یافت نمی‌شود که دلیل بر پرستش عذرا باشد.
ا - د - پریس می‌نویسد : این پرستش ریشه آن در افسانه‌های مجهول ولادتش بود که در قرن دوم و سوم و در شرایطی که محکومیت نسطوری‌ها به وسیله شورای افوسوس به سال ۴۳۱ رواج گرفت بر اثر مقاومت شورا مبنی بر ماهیت ملکوتی مسیح و ترجمه ضعیف تیوتوکس و مادرخدا عنوانی بود که از طرف شورا داده شد و به عذرا قداستی داده شد که سابقه نداشت. در قرن ششم کلیسای مسیحی جشن‌هایی به نام جشن تطهیر و تقدیس و جشن باردار شدن و جشن ملاقات و تقدیر برقرار نمود و تاکنون این جشن‌ها در کلیسای انگلیس ادامه دارد. [کتاب مذاهب جهان ، ص۱۲۵] .
۳) بالاتر از همه این که بالاخره این رسم به کلیسا تحمیل شد که مریم مادر مسیح ربّ النوع باکره شناخته شود و بدون این عقیده امکان نداشت که بر عبادت‌های مربوط به ایزیس و ریاشلیت و دمیتر غلبه کرده باشند. این رسم در اجتماعات مخصوصا یک نوع وجد و جذبه‌ای ایمانی ایجاد کرده بود که از نظر روانی حتی امکان نداشت که عقیده به خدای مصلوب (دارزده) چنان شور و جذبه‌ای را ایجاد کرده باشد. اگر مسیح اصلی افسانه‌ها دارای مادر افسانه‌ای نبود ضرورت حکم می‌کرد که چنین مادری اختراع کنند و پس از آنکه چنین اساسی گذاشته شد بالا‌ـ بردن شخصیت و مقام مادر به درجه ابتکارات و امتیازات ایزیس غیرقابل احتراز بود. [تاریخ مختصر مسیحیت ، ص۵۵] .
۱۴. حواریون یا رسولان مسیح
۱) اصحاب حضرت مسیح (ع) که به نام حواریون نامیده می‌شوند دوازده نفر بوده‌اند. محبوبترین آنها فردسیمون - پتر یا پترس بوده که حضرت مسیح او را شیطان خطاب کرد. [متی ، باب۱۶ ، جمله ۲۳] .
وقتی که حضرت مسیح (ع) در محکمه احضارشد و پترس نیز محکوم شده بود که با معلم همراه بوده؛ او به طور کلی داشتن هر نوع رابطه‌ای را با او انکار کرد. پترس دشنام داد و سوگند یاد کرد که عیسی را نمی‌شناسد. [متی ، باب۲۶ ، جمله۶۶ ـ ۷۴] .
در جمله بعد (۷۵) چنین ذکر شده است که حضرت مسیح (ع) قبل از مرگش سه بار توصیه کرده بود که منکر ارتباط بشود ، ولی این معنی برخلاف امری که صادر نموده و گفته است : اگر بعد از من کسی آمد او منکر نشود و روی دار برود و از من پیروی کند ، زیرا هر کس بخواهد جمالش را به دست آورد باید آن را در راه من از دست بدهد. [متی ، باب۱۶ ، جمله۲۵ و ۲۴] .

به جای این دستور صریح و وعده شخص پترس مبنی بر این که با عیسی خواهد مرد [متی ، باب۲۶ ، جمله۳۵] .
به مقامش دشنام داد و منکر او شد.
۲) همه حواریون وعده داده بودند که درسختی و در گشایش پهلوی معلم خود بایستند و حتی محض خاطر او جان بسپارند. [متی ، باب۲۶ ، جمله۳۵] . ولی هیچکدام مقاومت نکردند. وقتی عیسی دعا می‌خواند ، آنها خوابیده بودند و حتی موقع نماز خواندن با وی همکاری نمی‌کردند. در حقیقت عیسی هیچگونه اعتماد و اطمینانی به حواریون نداشت و گرنه چه لزومی داشت از آنها قول بگیرد؟ عیسی در حقیقت بدبخت شود تا جایی که خدا او را به حال خودش گذاشته بود. [متی ، باب۲۶ ، جمله۴۵ و مرقس ، باب۱۵ ، جمله۲۳] .
همه شاگردانش فرار کردند و سرنوشت معلم خود را به دست دشمنانش سپردند.
۳) جی. تی. لوید در رساله‌ای که به نام "خوردن خدا" نگاشته در صفحه ۷ ، درباره پولس چنین می‌نویسد : "پولس یکی از دوازده حواری اصلی نبود و نیز آن کسی نبود که کلیسا او را به جای یهودای خائن انتخاب کرده باشد ، بلکه در حقیقت خودش به این مقام رفیع منصور شده بود؛ بدین جهت مقام رسالت حواریون را به عدد شوم ۱۳ رسانید". در واقع پترس بایستی جانشین حقیقی مسیح شده باشد ، زیرا او منظره معلم را پس از برخاستن از قبر دیده بود. از این گذشته مطابق مندرجات انجیل‌ها او محبوبترین فرد در میان حواریون بود ، ولی پولس ثابت کرد که غاصب است و مطابق باب ۲ ، جمله ۲ از کتاب "الهام" دروغگو بوده و با بلعم مقایسه شده بود ، که به فرزندان اسرائیل تعلیم داده بود چیزهایی را که به وسیله بت‌ها مقدس شده است بخورند و مرتکب زنا شوند. [الهام ، باب۲ ، جمله۱۴] .
۴) خلاصه کلام این که مسحیت با کیش حضرت عیسی (ع) به طوری که به وسیله انجیل‌ها یا رساله‌ها تبلیغ شده است متناسب با فکر شخص روشنفکر متجدد نیست. این کیش بر اساس نهادهای بت‌پرستی پایه‌گزاری شده است و ارزش روحانی و معنوی ندارد ، صرف نظر از رشته‌های تربیتی و بهداشتی و نیز نمی‌تواند برای افکار غذایی باشد؛ و هیچ نوع صفا و جمالی در این کیش وجود ندارد ، صرف نظر از جملات و کلمات قصار منسوب به حضرت مسیح (ع) ، انجیل‌ها نه دارای جاذبه و نه دارای استدلال می‌باشند ، در مسیحیت نه منطقی است و نه فلسفه‌ای. فقط یک چیز وجود دارد و آن جمود و رکودی است که پولس به جای گذارده است. این است دورنمایی از وضع مسیحیت فعلی طبق مدارک خودشان و با چنین وصفی کشیشان مسیحی که پیش قراول استعمارند ، برای ترویج چنین مذهبی به مشرق زمین می‌آیند و با کیش مقدس اسلام مبارزه می‌کنند.
۱۵. مدارک تحقیق

۱. کتاب عهد قدیم

۲. عهد جدید

۳. برگردانده شده عهد عیتق

۴. تلمود ـ کتاب یهود

۵. تلوت یشوسوندفر ـ کتاب یهودی

۶. نیدراش ـ کتاب یهودی

۷. دائرة المعارف انگلیسی

۸. دائرة المعارف کتاب مقدس

۹. دائرة المعارف ملی

۱۰. تاریخ مختصر مسیحیت تألیف جی. ام. روبرتسن

۱۱. مسیح درآسمان و زمین

۱۲. مذاهب جهان تألیف ای. دی. پرایس

۱۳. بررسی‌هایی در اخلاق مسیح تألیف بشاب گور

۱۴. خوردن خدا تألیف ج. تی‌دید

۱۵. زمان و مسیحیت تألیف چپ. من. کرهد

۱۶. مادر خدا تألیف جی. دیوفرست.

۱۷. زندگانی هیودی مسیح تألیف جی. ام. هویدر

۱۸. اخلاق بت‌پرستی و مسیحی تألیف ولترمن

۱۹. زندگانی مسیح تألیف استروزس

۲۰. تاریخ کلیسای رسولان تألیف هستینگیس

۲۱. اناجیل مطابق برنابای مقدس

۲۲.زندگی مسیح تألیف ویلیام حنا

۲۳. درباره علل طبیعی مرگ مسیح تألیف استراود

۲۴. نشریه مرکز تحقیقات شیعه امامیه در تانزانیا ـ دارالسلام (آفریقا)

۱۶. مسئله فداء

۱. مسئله گناه

۱ ـ چون گناه را موروثی پدر و مادر اوّلی ما می‌داند ، بشر را نسل گناهکار می‌داند. از جهت روانی مفاسدی دارد ، زیرا شخصیت انسانیت را می کوبد.

۲ ـ اعتقاد به این موضوع انسان را به گناه تشویق می‌کند و آن را در نظر انسان ساده جلوه می‌کند ، زیرا ارتکاب گناه برای نسل بشر یک نوع بازگشت به فطرت است.

۳ ـ این گناه ارثی دلیل ندارد و مخالف عدل خداوند است.

۴ ـ مطابق این عقیده اگر گناه اولی نبود ، مرگ در جهان نبود و این حرف کاملاً غلط است.

۵ ـ چطور با قربانی یک نفر همه از گناه پاک می شوند.

۶ ـ گیرم قربانی ۱ نفر کفّاره گناهِ همه باشد ، چرا آن یک نفر پسر خدا باشد تا آنجا که بالای دار فریادها زند.

۷ ـ این منطق ، وجدان ناراحت گناهکار را آرام می‌کند ، مثل قرص مسکن؛ یعنی نفس لوّامه که از پایه‌های تربیت است ، این منطق او را نابود می‌کند.

۲. سرّ پشیمانی

مسأله فداء از ضروریات و مسلّمات است و خیلی درباره آن پافشاری دارند برای جهاتی :

۱ ـ چون به عقیده حضرات ، گناه موروثی است و خواه و ناخواه مرتکب می‌شویم و از طرفی وجدان از او ناراحت است و دنبال چاره می‌رود تا این ناراحتی را برطرف کند. همین که کلیسا او را دعوت کرد و با تلقین کلماتی او را عقیده‌مند کرد که پاک شدی ، حتما تمام انسان‌های باوجدان کلیساها را پر کرده و به دنبال این عقیده شوکتی برای کلیسا و کشیش‌ها است.

۲ ـ همه مردم میل شـهواترانی دارند. همه مردم وجدان دارند. اشباع اولی موجب ناراحتی دومی و تضاد بین این قوه است. ولی مسأله فدا در عین شهوترانی وجدان را آرام کرده ، قهرا چنین مرامی پیرو زیاد دارد.
۳ ـ مسأله فدا راه را برای گناه‌بخشی کشیشان که از مراسم هفتگانه آنها است باز کرده و درآمد خوبی نصیب آنها می‌شود.
ولی کم کم مسأله فدا را عدّه‌ای از روشـنفکران فهمیده و به اشـکالات واضح آن پی برده و بعضـی توجیهاتی کرده اند که آن توجیهات نیز قابل رد است ،
زیرا توجیهات جوری است که اصل مسأله فداء را آنطور که در کتاب‌های ایشان است ، رد کرده است. (سیمای اسلام)

۱. تجارت و کسب

۱. کار

۱. اهمیت
۱- عَنِ النَّبِی (ص) أَنَّهُ قَالَ : مَنْ أَکلَ مِنْ کدِّ یدِهِ مَرَّ عَلَی الصِّرَاطِ کالْبَرْقِ الْخَاطِفِ [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۹] .
۲- عَنْهُ (ص) أَنَّهُ قَالَ : مَنْ أَکلَ مِنْ کدِّ یدِهِ نَظَرَ اللَّهُ إِلَیهِ بِالرَّحْمَةِ ثُمَّ لَا یعَذِّبُهُ أَبَداً [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۹] .
۳- و قال (ع) : من أکل من کد یده کان یوم القیامة فی عداد الأنبیاء و یأخذ ثواب الأنبیاء [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص ۱۰] .
۴- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : کانَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ ـ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِ ـ یضْرِبُ بِالْمَرِّ وَ یسْتَخْرِجُ الْأَرَضِینَ وَ ... أَعْتَقَ أَلْفَ مَمْلُوک مِنْ مَالِهِ وَ کدِّ یدِهِ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۴] .
(المر : المسحاة و یقال لها بالفارسیه ، بیل)
۵- قـال أَمِیرَ الْمُؤمِنِینَ (ع) : لَمَّا کـانَ یفْرُغُ مِنَ الْجِهَـادِ یتَفَرَّغُ لِتَعْلِیم النَّاسِ وَ الْقَضَـاءِ بَینَهُمْ فَإِذَا فَرَغَ مِنْ ذَلِک اشْـتَغَلَ فِی حَائِطٍ لَهُ یعْمَلُ فِیهِ بِیدَیهِ وَ هُوَ مَعَ ذَلِک ذَاکرٌ لِلَّهِ تَعَالَی [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۱۶] .
۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ کالًّا مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ مَغْفُوراً لَهُ [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۲] .
۷-أَصَابَ أَنْصَارِیاً حَاجَةٌ فَأَخْبَرَ بِهَا رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالَ آتِنِی بِمَا فِی مَنْزِلِک وَ لَا تُحَقِّرْ شَـیئاً فَأَتَاهُ بِحِلْسٍ وَ قَدَحٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ یشْتَرِیهُمَا فَقَالَ رَجُلٌ هُمَا عَلَی بِدِرْهَم فَقَالَ مَنْ یزِیدُ؟ قَالَ رَجُلٌ هُمَا عَلَی بِدِرْهَمَینِ فَقَالَ هُمَا لَک
قال اذهب فَاحْتَطِبْ وَ لَا تُحَقِّرَنَّ شَوْکاً [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص ۱۰] .
یکی از انصار گرفتار شـد ، خدمت رسول الله (ص) آمد و گزارش بیکاری و فقر خود را داد. رسول الله (ص) فرمود : آتنی بما فی منزلک و لاتحقر شیئا. او رفت یک فرش ساده و ظرفی آورد. خود رسول الله (ص) در جلسه آنرا برای فروش عرضه کرد و فرمـود : "مـن یشتریهمـا؟ یـک نفر گفت : من هر دو را به یـک درهم می‌خرم. رسـول الله (ص) فرمـود : "من یزیـد؟" دیگری گفت : من به دو درهم می‌خرم. رسول خـدا خودش آن ظرف و فرش را به دو درهم فروخت و به انصاری داد و فرمود : من به دو درهم می‌خرم. یک درهم آن را برای زن و فرزنـدانت غـذا بخر و درهم دیگر را تبر خریداری کن. او رفت و تبری خرید و نزد رسول الله (ص) آمـد ، حضـرت قطعه چوبی از یکی از اصـحاب گرفت و بـا دست مبـارکش بـا تـبر او خرد کرد و فرمود : اذهب فاحتطب و لاتحقّرن شوکا.
بعد از ۱۵ شب که آمد خدمت رسول الله (ص) و وضـعش را که به راه افتاده بود توضـیح داد ، حضرت فرمود (ص) : هذا خیر من أن تجیء یوم القیامة و فی وجهک کدوح الصدقة [مجموعه‌ورام ، ج ۱ ، ص۴۵] .

۸- افراد غنی هم کار کنند : کان أمیر المؤمنین (ع) یوصی أصحابه یقول أوصیکم بالخشیهٔ من الله فی السر و العلانیهٔ و العدل فی الرضا و الغضب و الاکتساب فی الفقر و الغنی [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۴۱] .
۹- در حال کسالت هم خود را به کار وادار کنند : وصیهٔ أمیر المؤمنین ـ صلوات الله علیه ـ للحسنین علیهما السلام ـ : علیکم... و بالعمل فی النشاط و الکسل [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۹۰] .
۱۰- زنان هم کار کنند. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِعْمَ شُغْلُ الْمَرْأَةِ الْمُومِنَةِ الْغَزْلُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ...عَلِّمُوهُنَّ الْمِغْزَلَ... [الکافی ، ج۵ ، ص۵۱۶] .
حضرت علی (ع) غذا به منزل آورد و به زهرا (س) فرمود : عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ (ع) قَالَ : "... انْطَلَقَ عَلِی (ع) إِلَی...فَانْطَلَقَ إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَةَ (ع) فَقَالَ لَهَا یا ابْنَةَ رَسُولِ اللَّهِ کلِی هَذَا وَ اغْزِلِی هَذَا" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۸۷] .
۱۱- عن النبی (ص) : "سه صدا به خدا می‌رسد : اقلام العلماء ، اقدام المجاهدین ، صوت مغازل المحصنات" [یکصد و پنجاه درس زندگی آقای مکارم] .
۱۲- امام صادق (ع) می‌فرماید : "آیا شما از مورچه کمترید که آذوقه به سوراخش می‌برد"
۱۳- امام صادق (ع) به هشام سفارش فرمود که حتی مثل روزهای جنگ صفین از طلب رزق غافل مباش.
۱۴- دعای کسی که در خانه بنشیند و دعای طلب رزق بخواند مستجاب نمی‌شود.
۱۵- وقتی آیه‌وَ مَنْ یتَّقِ اللّهَ یجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَ یرْزُقْهُ مِنْ حَیثُ لا یحْتَسِبُ [طلاق/ ۲ و ۳] . نازل شد ، عده‌ای در خانه نشسته و مشغول عبادت شدند. رسول الله (ص) مطلع شد و فرمود : بلند شوید ، دنبال کسب روید ، دعای شما مستجاب نمی‌شود".
۱۶- حضرت صادق (ع) ذیل روایتی می‌فرمایند : "من دوست دارم که انسان از حرارت گرما ناراحت شود در راه تحصیل معیشت".
۱۷- حضرت صادق (ع) : "با اینکه کسی هست که مرا کفایت کند ، در باغهایم آنقدر زحمت می‌کشم که عرق کنم تا اظهار کنم که من علاقمند به کسب حلال هستم".
۱۸- محمد بن منکدر گوید : امام باقر (ع) را مشغول کار کشاورزی دیدم.فَقُلْتُ فِی نَفْسِی سُبْحَانَ اللَّهِ شَیخٌ مِنْ أَشْیاخِ قُرَیشٍ فِی هَذِهِ السَّاعَةِ عَلَی هَذِهِ الْحَالِ فِی طَلَبِ الدُّنْیا أَمَا لَأَعِظَنَّهُ فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَسَلَّمْتُ عَلَیهِ فَرَدَّ عَلَی السَّلَامَ بِنَهْرٍ وَ هُوَ یتَصَابُّ عَرَقاً فَقُلْتُ : أَصْلَحَک اللَّهُ شَیخٌ مِنْ أَشْیاخِ قُرَیشٍ فِی هَذِهِ السَّاعَةِ عَلَی هَذِهِ الْحَالِ فِی طَلَبِ الدُّنْیا أَ رَأَیتَ لَوْ جَاءَ أَجَلُک وَ أَنْتَ عَلَی هَذِهِ الْحَالِ مَا کنْتَ تَصْنَعُ فَقَالَ : لَوْ جَاءَنِی الْمَوْتُ وَ أَنَا عَلَی هَذِهِ الْحَالِ جَاءَنِی وَ أَنَا فِی [طَاعَةٍ مِنْ] طَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَکفُّ بِهَا نَفْسِی وَ عِیالِی عَنْک وَ عَنِ النَّاسِ وَ إِنَّمَا کنْتُ أَخَافُ أَنْ لَوْ جَاءَنِی الْمَوْتُ وَ أَنَا عَلَی مَعْصِیةٍ مِنْ مَعَاصِی اللَّهِ فَقُلْتُ صَدَقْتَ یرْحَمُک اللَّهُ أَرَدْتُ أَنْ أَعِظَک فَوَعَظْتَنِی. [الکافی ، ج۵ ، ص۷۳] .
۱۹-عَنْ عَبْدِ الْأَعْلَی مَوْلَی آلِ سَامٍ قَالَ : اسْتَقْبَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی بَعْضِ طُرُقِ الْمَدِینَةِ فِی یوْمٍ صَائِفٍ شَدِیدِ الْحَرِّ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک حَالُک عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ قَرَابَتُک مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ أَنْتَ تُجْهِدُ نَفْسَک فِی مِثْلِ هَذَا الْیوْمِ؟! فَقَالَ : یا عَبْدَ الْأَعْلَی خَرَجْتُ فِی طَلَبِ الرِّزْقِ لِأَسْتَغْنِی بِهِ عَنْ مِثْلِک [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۳۲۴] .
۲۰- علاء بن کامل به حضرت (ع) عرض کرد : دعا کن خدا مرا راحت قرار دهد. حضرت فرمودند : "برو به سوی کار کما اینکه خدا خواسته"
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنِّی لَأُبْغِضُ الرَّجُلَ فَاغِراً فَاهُ إِلَی رَبِّهِ یقُولُ ارْزُقْنِی وَ یتْرُک الطَّلَبَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۹۲] .
قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لَا تَدَعُوا التِّجَارَةَ فَتَهُونُوا اتَّجِرُوا بَارَک اللَّهُ لَکمْ [الکافی ، ج۵ ، ص۱۴۹] .

قال أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لَا تَکفُّوا عَنِ التِّجَارَةِ وَ الْتَمِسُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [الکافی ، ج۵ ، ص۱۴۹] .
قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : مَنْ تَرَک التِّجَارَةَ ذَهَبَ ثُلُثَا عَقْلِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۴] .
۲. زمین منشأ معیشت انسان
وَ لَقَدْ مَکنّاکمْ فِی الْأَرْضِ وَ جَعَلْنا لَکمْ فِیها مَعایشَ [اعراف ، ۱۰] .
وَ الْأَرْضَ مَدَدْناها وَ أَلْقَینا فِیها رَواسِی وَ أَنْبَتْنا فِیها مِنْ کلِّ شَیءٍ مَوْزُونٍ وَ جَعَلْنا لَکمْ فِیها مَعایشَ [حجر ، ۱۹-۲۰] .
هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِی مَناکبِها وَ کلُوا مِنْ رِزْقِهِ [ملک ، ۱۵] .
۳. کسب ، عامل به دست آوردن فضل خدا است
وَ مِنْ آیاتِهِ... وَ لِتَجْرِی الْفُلْک بِأَمْرِهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ [روم ، ۴۶] .
وَ آخَرُونَ یضْرِبُونَ فِی الْأَرْضِ یبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّهِ وَ آخَرُونَ یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ [مزمل ، ۲۰] .
۴. عزت در سایه کسب و کار
امام صادق (ع) به یکی از نزدیکان فرمود : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لِمَوْلًی لَهُ یا عَبْدَ اللَّهِ احْفَظْ عِزَّک
پرسید : فدایت شوم عزت من چیست؟ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : ...غُدُوُّک إِلَی سُوقِک وَ إِکرَامُک نَفْسَک
امام صادق (ع) به یکی از یاران خود فرمود : ...مَا لِی أَرَاک تَرَکتَ غُدُوَّک إِلَی عِزِّکپاسخ داد : برای تشییع جنازه. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : ...فَلَا تَدَعِ الرَّوَاحَ إِلَی عِزِّک [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۴] .
" به هر ترتیب مایه عزت خود را رها مکن"
۵. جهاد در راه خدا
قال أَبُو الْحَسَنِ (امام موسی کاظمعلیه السلام) : مَنْ طَلَبَ هَذَا الرِّزْقَ مِنْ حِلِّهِ لِیعُودَ بِهِ عَلَی نَفْسِهِ وَ عِیالِهِ کانَ کالْمُجَاهِدِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [الکافی ، ج۵ ، ص۹۳] .
کسب و کار ، فریضه است : قال رسول الله (ص) : إن طلب کسب الحلال فریضهٔ بعد فریضهٔ [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۵۷] .
۶. کسب حلال در راه خدا
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۸] .
رسول خدا (ص) می‌فرماید : افضل الاعمال الکسب الحلال [کنز ، ج۴ ، ص۸] .؟؟
امام صادق (ع) از احوال شخصی سوال نمود ، گفتند : سخت نیازمند شده و در خانه مشغول عبادت است. حضرت فرمود "مخارج او؟" گفتند : توسط برادران... فرمود : فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : وَ اللَّهِ لَلَّذِی یقُوتُهُ أَشَدُّ عِبَادَةً مِنْهُ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۸] .
مردی برای رسول خدا (ص) از هم سفر خود تعریف می کرد که از او زاهدتر و عابدتر ندیده است ، به محض ورود به منزل مشغول عبادت می‌شد. فرمودند : پس چه کسی امورش را انجام می‌داد و غذا؟ عرض کرد : ما. حضرت فرمودند : کلّکم اعبد منه [خطوط کلی اقتصاد ، ۵۱] .
۷. آمرزش گناهان
کسب و کار سبب آمرزش گناهان
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ کالًّا مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ مَغْفُوراً لَهُ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۷ ، ص۲۴] .

کسب و کار سبب سعادت انسان : قال أَبُو عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : لَا تَدَعْ طَلَبَ الرِّزْقِ مِنْ حِلِّهِ فَإِنَّهُ عَوْنٌ لَک عَلَی دِینِک [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۷ ، ص۳۴] .

کسب و کار حلال موجب شرمندگی نیست :

عن أبی عبد الله (ع) قال : من لم یستح من طلب المعاش خفت مئونته و رخی باله و نعم عیاله [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۷] .

بار زندگی ، سبک ، خاطر آسوده ، رفاه خانواده.

مکسبهٔ فیها بعض الدناءهٔ خیر من مسألهٔ الناس. [شرح‌نهج‌البلاغهٔ ، ج۱۲ ، ص۶۸] .؟؟ (قائل حدیث مشخص نیست در فیش از رسول الله (ص) نقل شده ولی در شرح از زبان عمر آمده)

امام باقر (ع) می‌فرمایند : "حضرت امیر (ع) در نیم روز گرم تابستان برای کسب روزی حلال بیرون می‌آمد". [وسائل ، ج۱۲ ، ص۱۳] .

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) قَالَ : یَنْبَغِی لِلْمُسْلِمِ أَنْ یَلْتَمِسَ الرِّزْقَ حَتَّی تُصِیبَهُ الشَّمْسُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۵] .

عَنْ أَبِی عَمْرٍو الشَّیْبَانِی قَالَ : " رَأَیتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ ...فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک أَعْطِنِی أَکفِک فَقَالَ لِی" شیبانی می گوید : امام صادق (ع) را در حالی که بیلی در دست و لباس خشنی بر تن و در حال شخم زدن زمینی بود و عرق از بدن مبارکشان جاری بود ، دیدم. گفتم اجازه دهید کمک کنم فرمودند : "إِنِّی أُحِبُّ أَنْ یَتَأَذَّی الرَّجُلُ بِحَرِّ الشَّمْسِ فِی طَلَبِ الْمَعِیشَةِ" [الکافی ، ج۵ ، ص۷۶] .

۸. تحمل مشقت در طلب روزی

عَنِ الصَّادِقِ (ع) أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی لَیُحِبُّ الِاغْتِرَابَ فِی طَلَبِ الرِّزْقِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۵۶] .

(ژاپن)

عن النبی (ص) : باکروا فی طلب الرزق و الحوائج فانّ الغدوّ برکهٔ و نجاح [کنز ، ج۴ ، ص۴۸] .

۹. فضیلت کسب وکار با دست خویش

از پیامبر اکرم (ص) سوال شد ، کدام کسب و پیشه پاکیزه‌تر است؟

فرمود : عَمَلُ الرَّجُلِ بِیدِهِ... [مستدرک الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۴] .

وَ عَنْهُ (ص) : أَنَّهُ قَالَ مَنْ أَکلَ مِنْ کدِّ یدِهِ نَظَرَ اللَّهُ إِلَیهِ بِالرَّحْمَةِ... [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۴] .

رسول خدا از غزوه تبوک بازگشت ، سعد انصاری با رسول الله دست داد ، حضرت فرمود : "چه چیزی دستهای تو را خشن ساخته است؟ عرض کرد : با بیل و طناب کار کرده و خرج زن و بچه را می‌دهم. پیامبر دست او را بوسید و فرمود : هذه ید لاتمسّها النّار [اسدالغابه ، ج۲ ، ص۲۶۹] .

یا حکیم ، احلّ الکسب ما مشت فیه هاتان؛ یعنی الرجلین و ما عمل فیه هاتان؛ یعنی الرجلین و ما عمل فیه هاتان؛ یعنی الیدین و ما عرقت فیه هذه؛ یعنی الجبین [کنز ، ج۴ ، ص۳۳] .؟؟

۱۰. کار ، حرفه انبیا و اولیا

ابن عباس به مردی گفت : نزد من آی تا از رسولانی که نامشان در کتاب خدا آمده برای تو بگویم : آدم ، برزگر بود؛ نوح ، نجار؛ ادریس ، خیاط؛ داوود ، زره ساز؛ موسی ، شبان؛ ابراهیم ، کشاورز؛ شعیب ، شبان؛ لوط ، کشاورز؛ صالح ، تاجر و سلیمان ، امیر بود. [بحار ، ج۱۰۳ ، ص۵۶] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِ یحْتَطِبُ وَ یسْتَقِی وَ یکنُسُ وَ کانَتْ فَاطِمَةُ سَلَامُ اللَّهِ عَلَیهَا تَطْحَنُ

وَ تَعْجِنُ وَ تَخْبِزُ [الکافی ، ج۵ ، ص۸۶] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أَعْتَقَ أَلْفَ مَمْلُوک مِنْ مَالِهِ وَ کدِّ یدِهِ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۴] .
۱۱. فضیلت کسب وکار جهت مخارج خانواده
وَ أَنْ لَیسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعی [نجم ، ۳۹] .
قال محمد بن علی الباقر (ع) : إن ولایتنا لا تدرک إلا بالعمل [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۸۸] .
وَ لِکلٍّ دَرَجاتٌ مِمّا عَمِلُوا [انعام ، ۱۳۲] .
عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : لَا ینَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالْعَمَلِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۹۳] .
فی کل وقت عمل [غررالحکم ، ج ، ص۱۵۲] .
آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ [بقره ، ۲۵] .

۲. اخطار به بیکار

۱- عَنِ الصَّادِقِ (ع) قَالَ : کفَی بِالْمَرْءِ إِثْماً أَنْ یضَیعَ مَنْ یعُولُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۸] .
۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَیعَ مَنْ یعُولُ [الکافی ، ج۴ ، ص۱۲] .

۳.نهی از تنبلی

۳- عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : کسِلَ عَنْ أَمْرِ دُنْیاهُ فَهُوَ عَنْ أَمْرِ آخِرَتِهِ أَکسَلُ [الکافی ، ج۵ ، ص۸۵] .
۴- شاگرد و کارمند کسل نگیرید : عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَا تَسْتَعِنْ بِکسْلَانَ وَ لَا تَسْتَشِیرَنَّ عَاجِزاً [الکافی ، ج۵ ، ص۸۵] .

۴. طلب حلال

رُوِی عَنِ الْفَضْلِ بْنِ أَبِی قُرَّةَ قَالَ : " دَخَلْنَا عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ هُوَ یعْمَلُ فِی حَائِطٍ لَهُ فَقُلْنَا جَعَلَنَا اللَّهُ فِدَاک دَعْنَا نَعْمَلْ لَک أَوْ تَعْمَلْهُ الْغِلْمَانُ قَالَ : لَا ، دَعُونِی فَإِنِّی أَشْتَهِی أَنْ یرَانِی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَعْمَلُ بِیدِی وَ أَطْلُبُ الْحَلَالَ فِی أَذَی نَفْسِی" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۳] .
۲-وَ کلُوا مِمّا رَزَقَکمُ اللّهُ حَلالاً طَیباً وَ اتَّقُوا اللّهَ الَّذِی أَنْتُمْ بِهِ مُومِنُونَ [مائده ، ۸۸] .
۳-یا أَیهَا الرُّسُلُ کلُوا مِنَ الطَّیباتِ وَ اعْمَلُوا صالِحاً إِنِّی بِما تَعْمَلُونَ عَلِیمٌ [مومنون ، ۵۱] .
۴- قال (ص) : إن لله ملکا ینادی علی بیت المقدس کل لیلة من أکل حراما لم یقبل الله منه صرفا و لا عدلا [عده‌الداعی ، ص۱۵۳] .
۵- عنه (ص) قال : العبادة مع أکل الحرام کالبناء علی الرمل [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۲۵۸] .
۶- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ اللِّسَانَ ینْزَحُ مِنَ الْقَلْبِ وَ الْقَلْبُ یقُومُ بِالْغِذَاءِ فَانْظُرْ فِیمَا تُغَذِّی قَلْبَک وَ جِسْمَک فَإِنْ لَمْ یکنْ ذَلِک حَلَالًا لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَی تَسْبِیحَک وَ لَا شُکرَک [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۲۱۷] ؛
[الکافی ، ج۵ ، ص۱۲۴. و بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۱۲] .
۷-اذا وقعت اللقمة من حرام فی جوف العبد لعنه کلّ ملک فی السموات و فی الارض. [دعوات راوندی] .

۸- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِذَا اکتَسَبَ الرَّجُلُ مَالًا مِنْ غَیرِ حِلِّهِ ثُمَّ حَجَّ فَلَبَّی نُودِی لَا لَبَّیک وَ لَا سَعْدَیک وَ إِنْ کانَ مِنْ حِلِّهِ فَلَبَّی نُودِی لَبَّیک وَ سَعْدَیک. [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۴] .

۹ ـ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) : یا دَاوُدُ إِنَّ الْحَرَامَ لَا ینْمِی وَ إِنْ نَمَی لَمْ یبَارَک لَهُ فِیهِ وَ مَا أَنْفَقَهُ لَمْ یوجَرْ عَلَیهِ وَ مَا خَلَّفَهُ کانَ زَادَهُ إِلَی النَّارِ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۷ ، ص۸۲] .

۱۰- عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : لَیسَ مِنْ نَفْسٍ إِلَّا وَ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهَا رِزْقَهَا حَلَالًا یأْتِیهَا فِی عَافِیةٍ وَ عَرَضَ لَهَا بِالْحَرَامِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ فَإِنْ هِی تَنَاوَلَتْ شَیئاً مِنَ الْحَرَامِ قَاصَّهَا بِهِ مِنَ الْحَلَالِ الَّذِی فَرَضَ لَهَا وَ عِنْدَ اللَّهِ سِوَاهُمَا فَضْلٌ کثِیرٌ وَ هُوَ قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ سْئَلُوا اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ [الکافی ، ج۵ ، ص۸۰] .

۱۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ لَا یحْمِلَنَّکمُ اسْتِبْطَاءُ شَیءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ تَطْلُبُوهُ بِشَیءٍ مِنْ مَعْصِیةِ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی قَسَمَ الْأَرْزَاقَ بَینَ خَلْقِهِ حَلَالًا وَ لَمْ یقْسِمْهَا حَرَاماً فَمَنِ اتَّقَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ صَبَرَ أَتَاهُ اللَّهُ بِرِزْقِهِ مِنْ حِلِّهِ وَ مَنْ هَتَک حِجَابَ السِّتْرِ وَ عَجَّلَ فَأَخَذَهُ مِنْ غَیرِ حِلِّهِ قُصَّ بِهِ مِنْ رِزْقِهِ الْحَلَالِ وَ حُوسِبَ عَلَیهِ یوْمَ الْقِیامَةِ [الکافی ، ج۵ ، ص۸۰] .

۱۲-فَامْشُوا فِی مَناکِبِها وَ کلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَ إِلَیهِ النُّشُورُ [ملک ، ۱۵] .

۱۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۸] .

۱۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَی تَقْوَی اللَّهِ الْغِنَی [الکافی ، ج۵ ، ص۷۱] .

۱۵- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : نِعْمَ الْعَوْنُ عَلَی الْآخِرَةِ الدُّنْیا [الکافی ، ج۵ ، ص۷۲] .

۱۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَلَوْ لَا الْخُبْزُ مَا صَلَّینَا وَ لَا صُمْنَا وَ لَا أَدَّینَا فَرَائِضَ رَبِّنَا [الکافی ، ج۵ ، ص۷۳] .

۱۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَی کلَّهُ عَلَی النَّاسِ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۲] .

۱۸- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ کالًّا مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ بَاتَ مَغْفُوراً لَهُ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۷ ، ص۲۴] .

۱۹- قال رسول الله (ص) : طلب الحلال فریضۀ علی کل مسلم و مسلمۀ [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۹] .

۲۰- عن النبی (ص) قال : من أکل الحلال أربعین یوما نور الله قلبه [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۱۶] .

۲۱-و فی حدیث : و اجری ینابیع الحکمۀ من قبله الی لسانه [محجۀ البیضا ، ج۳ ، ص۲۰۴] .

۲۲- سَمِعتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ : إِنَّ وَلِی عَلِی (ع) لَا یأْکلُ إِلَّا الْحَلَالَ لِأَنَّ صَاحِبَهُ کانَ کذَلِک [الکافی ، ج۸ ، ص۱۶۳] .

۲۳- امام جماعت مسجد ارک رحمۀ الله علیهداستانی نقل کرد :

ولی حضرت به خواب او آمد و فرمود :

۲۴- فِی وَصِیةِ النَّبِی (ص) أَنَّهُ قَالَ : یا أَبَا ذَرٍّ لَا یکونُ الرَّجُلُ مِنَ الْمُتَّقِینَ حَتَّی یحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِیک شَرِیکهُ فَیعْلَمَ مِنْ أَینَ مَطْعَمُهُ وَ مِنْ أَینَ مَشْرَبُهُ وَ مِنْ أَینَ مَلْبَسُهُ أَ مِنْ حَلَالٍ أَوْ مِنْ حَرَامٍ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۶ ، ص۹۸] .

۲۵-لا تزول قدما عبد یوم القیامۀ حتّی یسئل عن أربع ، عن عمره فیما أفناه ، و شبابه فیما أبلاه و عن ماله من أین کسبه و فیما أنفقه؟ [نقطه‌های‌آغاز ، ج۱ ، ص۳۶۳] .

۲۶-روی أنّ سعدا سأل رسول اللّه ـ صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ـ أن یجعله مجاب الدّعوۀ فقال له : أطب طعمتک تستجب دعوتک [المحجه‌البیضاء ، ج۳ ، ص۲۰۴] .

۲۷- و قالصلّی اللّه علیه و آله و سلّم : من اشتری ثوبا بعشرۀ دراهم و فی ثمنه درهم حرام لم یقبل اللّه تعالی صلاته ما دام علیه منه شیء. [المحجه‌البیضاء ، ج۳ ، ص۲۰۴] .

۲۸- روایاتی داریم که اگر دیدید مردم مال خود را در راه حرام مصرف می‌کنند معلوم می شود که از حرام پیدا شده و قابلیت

بیش از این ندارد.

۵. هدف ازکار

۱- و قالصلّی اللّه علیه و آله و سلّم : من طلب الدّنیا حلالا تعفّفا عن المسألة و توسیعا علی عیاله و تعطّفا علی جاره لقی اللّه و وجهه کالقمر لیلة البدر. [المحجه‌البیضاء ، ج۳ ، ص ۱۴۰] .

۲- قَالَ لِی أَبُو الْحَسَنِ (ع) : مَنْ طَلَبَ هَذَا الرِّزْقَ مِنْ حِلِّهِ لِیَعُودَ بِهِ عَلَی نَفْسِهِ وَ عِیَالِهِ کَانَ کَالْمُجَاهِدِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [الکافی ، ج۵ ، ص۹۳] .

۳- جوانی را صبح زود به دنبال کار دیدند و گفتند : کاش این حرکت برای خدا بود. رسول الله (ص) که این جمله را شنید فرمودند : لا تقولوا هذا فإنّه إن کان یسعی علی نفسه لیکفّها عن المسألة و یغنیها عن النّاس فهو فی سبیل اللّه ، و إن کان یسعی علی أبوین ضعیفین أو ذرّیة ضعاف لیغنیهم و یکفیهم فهو فی سبیل اللّه و إن کان یسعی تفاخرا و تکاثرا فهو فی سبیل الشیطان. [المحجه‌البیضاء ، ج۳ ، ص ۱۴۰] .

أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ : لَا خَیرَ فِی مَنْ لَا یحِبُّ جَمْعَ الْمَالِ مِنْ حَلَالٍ یکفُّ بِهِ وَجْهَهُ وَ یقْضِی بِهِ دَینَهُ وَ یصِلُ بِهِ رَحِمَهُ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۲] .

۶. وقت کار

۱- قال أمیر المؤمنین (ع) : لا تجعلن أکثر شغلک بأهلک و ولدک فإن یکن أهلک و ولدک أولیاء الله فإن الله لا یضیع أولیاءه و إن یکونوا أعداء الله فما همک و شغلک بأعداء الله [بحارالأنوار ، ج ۱۰۱ ، ص۷۳] .

۲- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لِیکنْ طَلَبُک لِلْمَعِیشَةِ فَوْقَ کسْبِ الْمُضَیعِ وَ دُونَ طَلَبِ الْحَرِیصِ [الکافی ، ج۵ ، ص۸۱] .

۳- روایات متعدد در تقسیم ساعات که می‌فرماید : وَ اجْتَهِدُوا أَنْ یکونَ زَمَانُکمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ سَاعَةً لِلَّهِ لِمُنَاجَاتِهِ وَ سَاعَةً لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةً لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص ۵۰] .

جَعَلَ لَکمُ اللَّیلَ وَ النَّهارَ لِتَسْکنُوا فِیهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ [قصص ، ۷۳] .

۷. کارهای ارزشمند در روایات اسلامی

۱. دامداری

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِعَمَّتِهِ : مَا یمْنَعُک أَنْ تَتَّخِذِی فِی بَیتِک بَرَکةً قَالَتْ : یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْبَرَکةُ؟ قَالَ : شَاةٌ تُحْلَبُ فَإِنَّهُ مَنْ کانَ فِی دَارِهِ شَاةٌ تُحْلَبُ أَوْ نَعْجَةٌ أَوْ بَقَرَةٌ تُحْلَبُ فَبَرَکاتٌ کلُّهُنَّ [الکافی ، ج۶ ، ص۵۴۵] .

[خطوط اقتصادی ، ۱۶۲] .

۲. باغداری

امیر مؤمنان هنگامی که از جهاد فارغ می‌گشت به تعلیم مردم و قضاوت بین ایشان می‌پرداخت و در فراغت در باغی که ملک او بود با دست خود کار می‌کرد و با این همه ذکر خدا می‌گفت. [خطوط کلی ، ص۱۳۲] .

قال رسول الله (ص) : من غرس شجرة فاینعت غرس الله له بها شجرة فی الجنة؟؟

۳. کشاورزی

قَالَ الصادق (ع) : الْکیمِیاءُ الْأَکبَرُ الزِّرَاعَةُ [الکافی ، ج۵ ، ص۲۶۱] .

سُئِلَ النَّبِی (ص) أَی الْمَالِ خَیرٌ؟ قَالَ : زَرْعٌ زَرَعَهُ صَاحِبُهُ وَ أَصْلَحَهُ وَ أَدَّی حَقَّهُ یوْمَ حَصَادِهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۹۱] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : کانَ أَبِی یقُولُ : خَیرُ الْأَعْمَالِ الْحَرْثُ تَزْرَعُهُ فَیأْکلُ مِنْهُ الْبَرُّ وَ الْفَاجِرُ وَ یأْکلُ مِنْهُ الْبَهَائِمُ وَ الطَّیرُ [الکافی ، ج۵ ، ص۲۶۰] .

۸. محیط کار

۱. محیط کار زن

- و عدم اختلاط زنان با مردان هنگام کار

وَ لَمّا وَرَدَ ماءَ مَدْینَ وَجَدَ عَلَیهِ أُمَّةً مِنَ النّاسِ یسْقُونَ وَ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَینِ تَذُودانِ قالَ ما خَطْبُکما قالَتا لا نَسْقِی حَتّی یصْدِرَ الرِّعاءُ وَ أَبُونا شَیخٌ کبِیرٌ [قصص ، ۲۳] .

۲. روابط کارگر و کاسب

۱- کارگر ، مشتری را دور سر نگرداند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَیلٌ لِصُنَّاعِ أُمَّتِی مِنَ الْیوْمِ وَ غَدٍ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۰] .

کارگر نمونه (تابلویی برای کارخانه‌ها)

قال الصادق (ع) : کل ذی صناعة مضطر إلی ثلاث خلال یجتلب بها المکسب و هو أن یکون حاذقا بعمله (یعنی مهارت) مویا للأمانة فیه (یعنی امانت) مستمیلا لمن استعمله (عطوفت) [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۲۳۵] .

وَ ما أُرِیدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَیک [قصص ، ۲۷] .

هر آدم خوبی ، لایق نیست : در حدیثی از امام صادق (ع) می‌خوانیم که به او گفتند : " شخصی است سوء نیت ندارد و می‌خواهد کم فروشی نکند ، ولی عملا نمی‌تواند خوب جنس را کیل کند. امام صادق (ع) فرمود : مردم او را چگونه می‌یابند و در عرف وضع او چیست؟ به امام عرض شد که مردم او را در کیل و میزان کردن ناقص می‌یابند. امام فرمود : هَذَا لَا ینْبَغِی لَهُ أَنْ یکیلَ [الکافی ، ج۵ ، ص۱۵۹] .

آری ، حسن فاعلی تنها کافی نیست؛ حسن فعلی هم لازم است. مساله لیاقت غیر از حسن نیت است.

۲ ـ اوصاف

۳. مهارت و تخصص

۴. ویژگیهای کارگر

۱- امانتداری

۲- قدرت بر کار

إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمِینُ [قصص ، ۲۶] .

۳- رشد : وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْیتِیمِ إِلّا بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ حَتّی یبْلُغَ أَشُدَّهُ [انعام ، ۱۵۲] .

آداب و شرائط کار

۵. شروع کاربا نام خدا
– همه سوره‌ها با بسم الله آغاز می‌شود.
وَ قالَ ارْكَبُوا فِيها بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها [هود ، ۴۱] .
۲– اهمیت ابتداو شروع کار
وَ سَلامٌ عَلَيهِ يوْمَ وُلِدَ وَ يوْمَ يمُوتُ [مریم ، ۱۵] .
اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّک الَّذِی خَلَقَ [علق ، ۱] .
وَ قُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِی مُدْخَلَ صِدْقٍ [اسراء ، ۸۰] .
۶. تقوا در کار
فَكلُوا مِمّا غَنِمْتُمْ حَلالاً طَيباً وَ اتَّقُوا اللّهَ [انفال ، ۶۹] .
۷. دعا برای توفیق کار
قالَ رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی [طه ، ۲۵] .
وَ يسِّرْ لِی أَمْرِی [طه ، ۲۶] .
رَبِّ أَدْخِلْنِی مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِی مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِی مِنْ لَدُنْک سُلْطاناً نَصِيراً [اسراء ، ۸۰] .
۸. انضباط در کار
وَ لِسُلَيمانَ الرِّيحَ غُدُوُّها شَهْرٌ وَ رَواحُها شَهْرٌ وَ أَسَلْنا لَهُ عَينَ الْقِطْرِ وَ مِنَ الْجِنِّ مَنْ يعْمَلُ بَينَ يدَيهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ مَنْ يزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنا نُذِقْهُ مِنْ عَذابِ السَّعِيرِ [سبا ، ۱۲] .
۹. تعجیل در کار خیر
فَاسْتَبِقُوا الْخَيراتِ [بقره ، ۱۴۸] .
۱۰. محکم کاری
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَلُوا اللَّهَ السَّدَادَ وَ سَلُوهُ مَعَ السَّدَادِ سَدَادَ الْعَمَلِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۱۶۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ لَكنَّ اللَّهَ يحِبُّ عَبْداً إِذَا عَمِلَ عَمَلًا أَحْكمَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۳ ، ص۲۳۰] .
۱۱. میانه روی در عمل :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا [الکافی ، ج۶ ، ص۵۴۰] .
وَ لا تَجْعَلْ يدَک مَغْلُولَةً إِلى عُنُقِک [اسراء ، ۲۹] .
۱۲. جسارت و جرأت در عمل :
قال علی (ع) : إِذَا هِبْتَ أَمْراً فَقَعْ فِيهِ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۶۲] .
۱۳. اخلاص در عمل
قُلْ إِنَّما أَعِظُكمْ بِواحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ مَثْنى وَ فُرادى [سبا ، ۴۶] .
۱۴. نشاط در کار
خُذِ الْكتابَ بِقُوَّةٍ [مریم ، ۱۲] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنَ الْكسَلِ [الکافی ، ج۲ ، ص۵۸۵] .
کار با دست

۱۵. عدم تأثیر پذیری از دیگران

وَ إِذا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَ قالُوا لَنا أَعْمالُنا وَ لَکُمْ أَعْمالُکُمْ [قصص ، ۵۵] .

جهت کار باید خیر باشد : وَ افْعَلُوا الْخَیرَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُونَ [حج ، ۷۷] .

کیفیت عمل نه کمّیت : إِنّا لا نُضِیعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا [کهف ، ۳۰] .

لِنَبْلُوَهُمْ أَیهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [کهف ، ۷] .

۱۶. دوری از کار لغو

قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ [مومنون ، ۱] .

وَ الَّذِینَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون ، ۳] .

وَ لا تَکونُوا کالَّذِینَ خَرَجُوا مِنْ دِیارِهِمْ بَطَراً [انفال ، ۴۷] .

۱۷. آگاهی از احکام تجارت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنِ اتَّجَرَ بِغَیرِ عِلْمٍ ارْتَطَمَ فِی الرِّبَا [الکافی ، ج۵ ، ص۱۵۴] .

فَأَوْفُوا الْکیلَ وَ الْمِیزانَ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ [اعراف ، ۸۵] .

وَ أَوْفُوا الْکیلَ إِذا کلْتُمْ وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِیمِ [اسراء ، ۳۵] .

وَ أَوْفُوا الْکیلَ وَ الْمِیزانَ بِالْقِسْطِ [انعام ، ۱۵۲] .

وَضَعَ الْمِیزانَ [رحمن ، ۷] .

أَلّا تَطْغَوْا فِی الْمِیزانِ [رحمان ، ۸] .

وَ أَقِیمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَ لا تُخْسِرُوا الْمِیزانَ [رحمن ، ۹] .

وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ [شعراء ، ۱۸۳] .

أَوْفُوا الْکیلَ وَ لا تَکونُوا مِنَ الْمُخْسِرِینَ [شعراء ، ۱۸۱] .

لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَی التَّقْوی مِنْ أَوَّلِ یوْمٍ أَحَقُّ [توبه ، ۱۰۸] .

عَنْهُ (ص) أَنَّهُ قَالَ : مَنِ اتَّجَرَ بِغَیرِ فِقْهٍ تَوَرَّطَ فِی الشُّبُهَاتِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۴۸] .

اصبغ بن نباته می گوید : از امیرالمؤمنین (ع) شنیدم که :

یقُولُ عَلَی الْمِنْبَرِ : " یا مَعْشَرَ التُّجَّارِ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ" [الکافی ، ج۵ ، ص۱۵۰] .

کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یقُولُ : لَا یقْعُدَنَّ فِی السُّوقِ إِلَّا مَنْ یعْقِلُ الشِّرَاءَ وَ الْبَیعَ [الکافی ، ج۵ ، ص۱۵۴] .

۹.اخلاق در تجارت

۱. درستکاری

۱–التاجر الصدوق یحشر یوم القیامة مع الصدیقین و الشهداء [محجه ، ج۳ ، ص۱۴۰] .؟؟

۲– آرم کارخانه : قالَ : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحِبُّ الْمُحْتَرِفَ الْأَمِینَ [الکافی ، ج۵ ، ص۱۱۳] .

خداوند اهل حرفه‌ای را که امین باشد دوست دارد.

۲. توکل

إِنَّ اللّهَ هُوَ الرَّزّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِینُ

[ذاریات : ۵۸]

فقال الصادق (ع) : الذی ترجوه لتضعیف حسناتک و محو سیئاتک فارجه لإصلاح حال بناتک [بحارالأنوار ، ج۵ ، ص۱۴۶] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لَیسَ الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا بِإِضَاعَةِ الْمَالِ وَ لَا تَحْرِیمِ الْحَلَالِ بَلِ الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا أَنْ لَا تَکونَ بِمَا فِی یدِک أَوْثَقَ مِنْک بِمَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [الکافی ، ج۵ ، ص۷۰] .

أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی وَسَّعَ فِی أَرْزَاقِ الْحَمْقَی لِیعْتَبِرَ الْعُقَلَاءُ وَ یعْلَمُوا أَنَّ الدُّنْیا لَیسَ ینَالُ مَا فِیهَا بِعَمَلٍ وَ لَا حِیلَةٍ [الکافی ، ج۵ ، ص۸۲] .

۳. اقاله در معامله

۱-إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) لَمْ یأْذَنْ لِحَکیمِ بْنِ حِزَامٍ بِالتِّجَارَةِ حَتَّی ضَمِنَ لَهُ إِقَالَةَ النَّادِمِ وَ إِنْظَارَ الْمُعْسِرِ وَ أَخْذَ الْحَقِّ وَافِیاً وَ غَیرَ وَافٍ [الکافی ، ج۵ ، ص۱۵۱] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا مُسْلِمٍ أَقَالَ مُسْلِماً نَدَامَةً فِی الْبَیعِ أَقَالَهُ اللَّهُ عَثْرَتَهُ یوْمَ الْقِیامَةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۹۶] .

۳- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : أَرْبَعَةٌ ینْظُرُ اللَّهُ إِلَیهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ مَنْ أَقَالَ نَادِماً أَوْ أَغَاثَ لَهْفَانَ أَوْ أَعْتَقَ نَسَمَةً أَوْ زَوَّجَ عَزَباً [وسائل‌الشیعة ، ج۲۰ ، ص۴۶] .

۴. مقدم کردن عبادت بر کار

قال الرِّضَا (ع) : کانُوا أَعْظَمَ أَجْراً مِمَّنْ لَا یتَحَرَّفُ وَ یصَلِّی [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۰] .

امام صادق (ع) درمورد آیه مبارکه : رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ [نور ، ۳۷] . می‌فرماید : کانُوا أَصْحَابَ تِجَارَةٍ فَإِذَا حَضَرَتِ الصَّلَاةُ تَرَکوا التِّجَارَةَ وَ انْطَلَقُوا إِلَی الصَّلَاةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۹۲] .

قال الرِّضَا (ع) : وَ إِذَا کنْتَ فِی تِجَارَتِک وَ حَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلَا یشْغَلْک عَنْهَا مَتْجَرُک [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۰] .

لَیسَ عَلَیکمْ جُناحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّکمْ فَإِذا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفاتٍ [بقره ، ۱۹۸] .

۵. رفتار با مشتری

۶. برخورد با بدهکار

۱- مردی خدمت امام صادق (ع) رسید و شروع کرد به شکایت کردن از مردی از اصحاب؛ در حین شکایت یا بعد از لحظه‌ای ، مردی که از او شکایت می‌شد آمد. امام (ع) فرمود : " چه کار کرده‌ای که این آقا از تو شکایت دارد؟ گفت : من کاری نکرده‌ام.امام : پس چرا شکایت دارد؟مرد : من فقط حق خودم را دقیقا از او بازخواست می‌کنم. امام ناراحت شد و فرمود : تو خیال می‌کنی همین که حق خود را وصول کنی بدی به او نکرده‌ای؟ آیا توجه به آیه قرآن که می‌فرمایدوَ یخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ [رعد ، ۲۱] .

نکرده‌ای؟ مگر خدا بد حسابی می‌کند که اینها می‌ترسند از بدحسابی او؟ نه ، بلکه اینها می‌ترسند از دقّت در محاسبه خداوند از این‌ها و لذا خداوند این دقّت را به بدحسابی نام نهاده ، پس بدان هر کس در محاسبه با برادران خود دقت کند بدی کرده است." [وسائل ، ج۱۳ ، ص۱۰۰] .

۲- مردی خدمت امام صادق (ع) رسید و گفت : من از بعضی سادات طلبکارم و هر کاری می‌کنم که مالم را بگیرم نمی‌دهند ، عاجز شده‌ام و بین من و او کلماتی رد و بدل شده و می‌ترسم به جای باریک برسد. امام (ع) فرمودند : "این راه طلبکاری نیست ، بلکه هرگاه خواستی چیزی را طلب کنی برو و بنشین و به نشستن خود ادامه بده. راوی گفت مدّتی همین کار را کردم و دین را گرفتم" [وسائل ، ج۱۳ ، ص۱۰۰ و ۱۰۱] .

۳- رسول الله (ص) فرمودند : " هر گاه بستانکاری از مدیون خود طلبکاری کند و او عذر آورد وبا این حال این مرد بستانکار از مدیون خود طلبکاری کند و او عذر آورد و با این حال این مرد بستانکار راضی باشد و ناراحت نباشد تمام جنبنده‌ها وماهیهای دریاها بر او درود می‌فرستند و از آن طرف هر گاه در اثر عذر آوردن مدیون ، غضبناک شود در حالی که احتیاجی چندان به وصول این دین نباشد ، خداوند به هر روزی و هر شبی یک ظلم در نامه او ضبط می نماید". [وسائل ، ج۱۳ ، ص۱۰۱] .

۴- امام صادق (ع) در وصیتی طولانی که نوشته بودند فرمود : " بر حذر باشید از فشار آوردن بر برادران دینی در مقام طلبکاری ، زیرا جدم رسول خدا (ص) نهی فرمود از این کار و گفت : نباید مسلمان چنین کاری کند و هر بستانکاری که طرف خود را مهلت دهد ، روزی که سایه‌ای غیر از سایه خدا نیست در سایه خدا است". رسول الله در ضمن حدیثی فرمودند : " هم چنان که حلال نیست با قدرت بر پرداختن مال مردم سهل انگاری ، حلال نیست بر بستانکار فشار آوردن".

۵- امام باقر (ع) فرمودند : " روز قیامت عده‌ای از مردم سر از خاك برآورده در حالی که صورت آنها از نور و بر کرسیها تکیه زده تا آنجا که فرمود : منادی ندا می کند ، اینها مردی هستند که سهل انگاری می کردند بر مؤمنین و مهلت می‌دادند بر غریم خود تا قدرت بر ادا پیدا کند"عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ... وَ رِیاشُهُمْ مِنْ نُورٍ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۸ ، ص۳۶۶] .

۶- امام باقر (ع) از جد بزرگوارش نقل می کند که هر که می‌خواهد از نفخات دوزخ راحت باشد ، به غریم خود مهلت دهد. رسول الله (ص) فرمود : " هر که مهلت دهد به غریم خود و عجله نکند در طلبکاری ، خداوند در برابر هر روزی ثواب صدقه همان مقداری که از او می خواهد به او عطا می کند تا وقتی که زمان پرداخت رسد و پول را بگیرد" [وسائل ، ج۱۳ ، ص] .

۷. آسان گیری

۱- قال رسول الله (ص) : من أنظر معسرا أو ترک حاسبه اللّه حسابا یسیرا" و فی لفظ آخر "أظلّه اللّه فی ظلّ عرشه یوم لا ظلّ إلا ظلّه [المحجه‌البیضاء ، ج۳ ، ص۱۸۶] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : غَفَرَ اللَّهُ لِرَجُلٍ کَانَ قَبْلَکُمْ کَانَ سَهْلًا إِذَا بَاعَ سَهْلًا إِذَا اشْتَرَى سَهْلًا إِذَا قَضَى سَهْلًا إِذَا اسْتَقْضَى [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۷ ، ص۴۵۰] .

۳- رسول الله (ص) فرمود : " افرادی در قیامت دست خالی هستند و در دادگاه می گوید : خدایا من هیچ عملی ندارم ، لیکن هر گاه به کسی وام می دادم و نداشت کاری به او نداشتم. خداوند می‌فرماید : اکنون که تو هم کار خیری نداری ، من هم کاری به تو ندارم" [محجهٔ البیضاء ، ج۳ ، ص۱۸۶] .

۴- طلبکار سخت گیری نکند : عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ : " دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَشَکَا إِلَیهِ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ فَلَمْ یلْبَثْ أَنْ جَاءَ الْمَشْکُوُّ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) مَا لِفُلَانٍ یشْکوک؟ فَقَالَ لَهُ : یشْکونِی أَنِّی اسْتَقْضَیتُ مِنْهُ حَقِّی. قَالَ : فَجَلَسَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) مُغْضَباً ثُمَّ قَالَ : کأَنَّک إِذَا اسْتَقْضَیتَ حَقَّک لَمْ تُسِئْ أَ رَأَیتَ مَا حَکى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کتَابِهِ یخَافُونَ سُوءَ الْحِسابِ أَ تَرَى أَنَّهُمْ خَافُوا اللَّهَ أَنْ یجُورَ عَلَیهِمْ لَا وَ اللَّهِ مَا خَافُوا إِلَّا الِاسْتِقْضَاءَ فَسَمَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ سُوءَ الْحِسَابِ فَمَنِ اسْتَقْضَى بِهِ فَقَدْ أَسَاءَ" [الکافی ، ج۵ ، ص۱۰۰] .

۵- روایاتی داریم که کسی که سهل البیع و سهل الشرا است ، محبوب خداوند است.

۱۰. دستور العمل ها

۱-أمیر المؤمنین (ع) إذا طاف فی الأسواق و وعظهم قال : " یا معشر التجار قدموا الاستخارهٔ و تبرکوا بالسهولهٔ و اقتربوا من

المبتـاعين و تزينوا بـالحلم و تنـاهوا عن اليمين و جانبوا الكـذب و تخافوا عن الظلم و أنصـفوا المظلومين و لا تقربوا الربا وَ أَوْفُوا الْكيلَ وَ الْمِيزانَ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ " [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۵۴] .

۲- "شـهری ، وکیل دهاتی نشود ، بلکه بگذارند خود مردم دهات وارد و با شهری‌ها داد و ستد کنند" [وسائل ، ج۱۲ ، ص و لمعه ، ج۱] .

۳- عدم تزيين المتاع. [لمعه ، ج۱ و وسائل ، ج۱۲] .

۴-ذکر العیب الموجود فی المتاع : عیب موجود در کالای خودش را بگوید و جنس سایر فروشندگان را مذمت نکند. [وسائل ، ۱۲] .

۵- مدح نکند متاع خود را و از جنس سایر فروشندگان مذمت نکند. [وسائل ، ج۱۲] .

۶-ترک الربح علی المؤمن. [وسائل ، ج۱۲] .

۷- از همه زودتر به بازار نرود و از همه دیرتر بر نگردد. [وسائل ، ج۱۲] .

۸- با افراد پست معامله نکند. [وسائل ، ج۱۲] .

۹- با افرادی که مالشان شبهه ناک است معامله نکند. [وسائل ، ۱۲] .

۱۰- در معامله کسی وارد نشوید. [وسائل ، ج۱۲] .

۱۱- قـال صادق (ع) : لا تخالطوا و لا تعاملوا الاّ من نشأ فی الخیر ، که مخالطه و معامله نکنیـد مگر با شخصـی که نشأ در خیر [وسائل ، ج۱۲ ، ص۳۰۶] .

۱۲- چهار حدیث داریم که اگرکسـی به شـما دستور داد برای او چیزی بخرید و خود شما آن متاع را داشتید مال خود را به او نفروشـید ، بلکه حتما برای او بخرید ، گرچه جنس شـما از جنس بازار بهتر باشد ، مگر اینکه مطمئن باشید از تهمت : أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنْ أَمِنْتَ أَلَّا یتَّهِمَک فَأَعْطِهِ مِنْ عِنْدِک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۹۵] .

۱۳- اگر مأمور شدی چیزی را بفروشی برای خودت خریداری نکن ، گرچه خودت به همان قیمت مردم بخری.

۱۴- چندین روایت داریم که در وقت فروش کمی بیشتر به نفع مشتری میزان کنید ، برکت در او است.

۱۵- از نظر روایات معامله بین طلوع فجر تا طلوع آفتاب کراهت دارد.

۱۶- بهداشت : روایت داریم که وظیفه کاسب باز کردن مغازه و نظیف کردن آن و نشستن است.

۱۷- روش عرضه : عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَرَّ النَّبِی (ص) عَلَی رَجُلٍ وَ مَعَهُ ثَوْبٌ یبِیعُهُ وَ کانَ الرَّجُلُ طَوِیلًا وَ الثَّوْبُ قَصِیراً فَقَالَ لَهُ : اجْلِسْ فَإِنَّهُ أَنْفَقُ لِسِلْعَتِک [الکافی ، ج۵ ، ص۳۱۲] .

۱۸- جرأت : عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ قَالَ : التَّاجِرُ الْجَبَانُ مَحْرُومٌ وَ التَّاجِرُ الْجَسُورُ مَرْزُوقٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۹۴] .

۱۹- از نظر اسلام در تجارت سفارش شده که ازجنس وسط تهیه نکنید ، همیشه عالی ترین جنس را برای فروش تهیه کنید.

۲۰- استحباب دارد که انسان سرمایه‌اش را از دیگران مخفی بدارد. حضرت فرمودند : عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْأَحْوَلِ قَالَ : " قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَی شَیءٍ مَعَاشُک؟ قَالَ : قُلْتُ : غُلَامَانِ لِی وَ جَمَلَانِ قَالَ : فَقَالَ : اسْتَتِرْ بِذَلِک مِنْ إِخْوَانِک فَإِنَّهُمْ إِنْ لَمْ یضُرُّوک لَمْ ینْفَعُوک " [الکافی ، ج۵ ، ص۳۰۵] .

۲۱- انسان حق نـدارد در مقابل مشتری خود را به صورت مشتری در آورد و قیمت را بالا برد تا مشتری اول حاضـر شود جنس را گران‌تر بخرد. رسول الله (ص) این افراد را لعنت فرمود.

۲۲- امام فرمودند : که در طریق از همان راهی که رفته‌ای برنگرد که این به تحصیل رزق نزدیکتر است. (قرائتی : زیرا در برگشت ، مردم می‌فهمند مشتری ندارد) .

۲۳- رسول الله (ص) در متن مردم و در جریان زندگی مردم بود و مردم مسائل جزئی و شخصی خود را به او می گفتند.

در جلد ۱۲ وسائل صفحه ۵ از امام صادق می‌خوانیم که به یک نفر بازاری فرمود : یا عَبْدَ اللَّهِ احْفَظْ عِزَّك. قَالَ : وَ مَا عِزِّی جُعِلْتُ فِدَاك؟ قَالَ : غُدُوُّك إِلَی سُوقِك وَ إِكْرَامُك نَفْسَك وَ قَالَ لِآخَرَ مَوْلًی لَهُ مَا لِی أَرَاك تَرَكتَ غُدُوَّك إِلَی عِزِّك؟ قَالَ : جَنَازَةٌ أَرَدْتُ أَنْ أَحْضَرَهَا قَالَ : فَلَا تَدَعِ الرَّوَاحَ إِلَی عِزِّك [تهذیب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۴] .

توجه دارید که امام از بستن چند ساعت مغازه سؤال می کند و این است رابطه میان اولیای خدا با مردم.

- پیامبر فروشنده می‌شود.

- مزایده

۱۱. آفات تجارت

۱. غش

۱- رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ مُسْلِماً فِی شِرَاءٍ أَوْ بَیعٍ فَلَیسَ مِنَّا وَ یحْشَرُ یوْمَ الْقِیامَةِ مَعَ الْیهُودِ لِأَنَّهُمْ أَغَشُّ الْخَلْقِ لِلْمُسْلِمِینَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .

۲- فکر غش هم نباشد : قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ وَ فِی قَلْبِهِ غِشٌّ لِأَخِیهِ الْمُسْلِمِ بَاتَ فِی سَخَطِ اللَّهِ وَ أَصْبَحَ كذَلِك حَتَّی یتُوبَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ نَزَعَ اللَّهُ بَرَكةَ رِزْقِهِ وَ أَفْسَدَ عَلَیهِ مَعِیشَتَهُ وَ وَكلَهُ إِلَی نَفْسِهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۷ ، ص۲۸۳] .

۴- أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ (امام موسی بن جعفر) (ع) : إِنَّ الْبَیعَ فِی الظِّلَالِ غِشٌّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۲۷۱] .

۵- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : دَخَلَ عَلَیهِ رَجُلٌ یبِیعُ الدَّقِیقَ فَقَالَ إِیاك وَ الْغِشَّ فَإِنَّ مَنْ غَشَّ غُشَّ فِی مَالِهِ فَإِنْ لَمْ یكنْ لَهُ مَالٌ غُشَّ فِی أَهْلِهِ [الكافی ، ج۵ ، ص۱۶۰] .

۶- قال رسول الله (ص) : ثلاثة لا ینْظُرُ الله إِلَیهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ لا یزَكیهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ المرخی ذیله من العظمة و المزكی سلعته بالكذب و رجل استقبلك بود صدره فیواری و قلبه ممتلی غشا [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۹۰] .

۷- رسول الله (ص) از کنار فروشنده طعامی عبور می کردند ، آنرا پسندید. دست زیر آن برد دید تر است ، فرمود : چرا؟ گفت : این‌تری از باران است. فرمود : چرا آن قسمت تر را رونکردی تا مردم مشاهده نمایند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا وَ مَنْ غَشَّنَا فَلَیسَ مِنَّا [وسائل‌الشیعة ، ج۱۷ ، ص۲۸۳] .

۸- رسول الله (ص) با یکی از اصحاب قرار بست که خیر خواه مردم باشد ، او در فروش اجناس کاملا عیب جنس را به مشتری می گفت. مردم به او گفتند :

با این وضع کسی مال تو را نمی‌خرد. او گفت : " پیامبر به من فرمود : أَنَّهُ بَایعَ النَّاسَ عَلَی النُّصْحِ لِكلِّ مُسْلِمٍ" [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۹۸] .

۹- کسانی که عیب مال خود را نمی گویند ، مدح نابجا می کنند ، سوگند می‌خورند کلاهبرداری می کنند و به خیال خود سود بیشتر می‌برند اشتباه می کنند ، زیرا آنها عیب دنیایی جنس را پنهان کرده ، ولی یوم تبلی السرائر عیب حرص آنها آشکار

خواهد شد؛

مال را با دین خود ، با هم می‌فروشند.فما ربحت تجارتهم [بقره ، ۱۶]

آنها روح خیر خواهی خود را می‌فروشند. آنها برای سود ، اطمینان مردم جامعه را نسبت به هم متزلزل می کنند ، آنها علاقه میان خریدار و خود را با پول می‌فروشند".

۱۰- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ غَشَّهُمْ [الكافى ، ج۵ ، ص ۱۶۰] .

۱۱- پیامبر (ص) به زینب عطر فروش چنین فرمودند : جَاءَتْ زَينَبُ الْعَطَّارَةُ الْحَوْلَاءُ إِلَى نِسَاءِ النَّبِى (ص) فَجَاءَ النَّبِى (ص) فَإِذَا هِى عِنْدَهُمْ فَقَالَ النَّبِى إِذَا بِعْتِ فَأَحْسِنِى وَ لَا تَغُشِّى فَإِنَّهُ أَتْقَى لِلَّهِ وَ أَبْقَى لِلْمَالِ [الكافى ، ج۵ ، ص۱۵۱] .

۱۲- راوی می‌پرسد : که من در پرداخت قلانس (شاید کلاه باشد) پنبه کهنه را مخلوط پنبه نو می کنم. حضرت فرمودند : دوست دارم به مردم بگویی که مقداری پنبه کهنه مخلوط است.

۱۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا وَ مَنْ غَشَّنَا فَلَيسَ مِنَّا قَالَهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۲۸۳] .

۱۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَنْ غَشَّ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ نَزَعَ اللَّهُ بَرَكَةَ رِزْقِهِ وَ أَفْسَدَ عَلَيهِ مَعِيشَتَهُ وَ وَكَلَهُ إِلَى نَفْسِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۲۸۳] .

۱۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَنْ سَمِعَ فَاحِشَةً فَأَفْشَاهَا فَهُوَ كَمَنْ أَتَاهَا وَ مَنْ سَمِعَ خَيراً فَأَفْشَاهُ فَهُوَ كَمَنْ عَمِلَهُ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۲۸۳] .

۱- امام صادق (ع) هزار درهم به عنوان مضاربه به شخصی می‌دهد و او می‌رود جنسی می‌خرد برای اینکه به ممالک دیگری برده و بفروشد و با دیگر همکاران قرار می گذارد که جنس را دو برابر بفروشند. آنها رفتند و جنس را دو برابر فروختند. در موقع برگشتن به امام صادق (ع) دو هزار درهم تحویل داد. حضرت سبب این مقدار سود را پرسید ، قضیه را گفت ، حضرت بسیار ناراحت شد و جز هزار درهم خودش را بر نداشت و فرمود : سودی که از بازار سیاه درست کردن به دست آید روا نیست". [وسائل ، ج۱۲ ، ص۳۱۱] .

روایت عروه بارقی : عَنْ عُرْوَةَ بْنِ جَعْدٍ الْبَارِقِى قَالَ : قَدِمَ جَلَبٌ فَأَعْطَانِى النَّبِى (ص) دِينَاراً فَقَالَ : اشْتَرِ بِهَا شَاةً فَاشْتَرَيتُ شَاتَينِ بِدِينَارٍ فَلَحِقَنِى رَجُلٌ فَبِعْتُ أَحَدَهُمَا مِنْهُ بِدِينَارٍ ثُمَّ أَتَيتُ النَّبِى (ص) بِشَاةٍ وَ دِينَارٍ فَرَدَّهُ عَلَى وَ قَالَ : بَارَكَ اللَّهُ لَک فِى صَفْقَةِ يمِينِک [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۴۵] .

عروه بارقی که پول از رسول الله (ص) گرفت برای خرید یک گوسفند و گوسفندی خرید و به دو برابر قیمت فروخت و پول را با یک گوسفند خدمت حضرت آورد و تقدیم کرد و حضرت فرمود : بارک الله فی صفقة یمینک ، چون توطئه قبلی نبوده و با صورت اولی که توطئه قبلی در کار بوده فرق دارد. (به علاوه که ضعیف است)

۲- رسول الله (ص) می‌فرمایند : " اگر با منافق روبرو شوم بهتر از آن است که با محتکر روبرو شوم" [وسائل ، ج۱۲ ، ص۹۸] .

۳- امیر المومنین (ع) در عهدنامه خطاب به مالک اشتر می‌فرمایند : ، وَ اعْلَمْ مَعَ ذَلِک أَنَّ فِى كَثِيرٍ مِنْهُمْ ضِيقاً فَاحِشاً وَ شُحّاً قَبِيحاً وَ احْتِكَاراً لِلْمَنَافِعِ وَ تَحَكماً فِى الْبِياعَاتِ وَ ذَلِک بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ وَ عَيبٌ عَلَى الْوُلَاةِ فَامْنَعْ مِنَ الِاحْتِكَارِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) مَنَعَ مِنْهُ وَ لْيكنِ الْبَيعُ بَيعاً سَمْحاً بِمَوَازِينِ عَدْلٍ وَ أَسْعَارٍ لَا تُجْحِفُ بِالْفَرِيقَينِ مِنَ الْبَائِعِ وَ الْمُبْتَاعِ فَمَنْ قَارَفَ حُكرَةً بَعْدَ نَهْيک إِياهُ فَنَكلْ بِهِ وَ عَاقِبْهُ فِى غَيرِ إِسْرَافٍ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۶۷] .

۲. احتکار

۱- مساله ۲۳ : يحرم الاحتكار و هو حبس الطعام و جمعه يتربص به الغلاء مع ضرورة المسلمين و حاجتهم و عدم وجود من يندبهم قدر كفايتهم نع مجرد حبس الطعام انتظارا لعلو السعر مع عدم ضرورة الناس و وجود الباذل ليس بحرام و كان مكروها ، و لو حبسه فی زمان الغلاء لصرفه فی محاويجه لا للبيع فلا حرمة فيه و لاكراهة و الاقوی عدم تحققه الا فی الغلات الاربع و السمن والزيب نعم هو امر مرغوب عنه فی مطلق ما يحتاج اليه الناس لكن لايثبت لغير ماذكر احكام الاحتكار و يجبر المحتكر علی البيع و لايعين عليه السعر علی الاحوط بل له ان يبيع بما شاء الا اذا احجف فيجبر علی النزول من دون تسعير عليه و مع عدم تعيينه يعين الحاكم بما يری المصلحة. [تحريرالوسيله ، ج۲ ، ص۱۱] .

۲- احتكار زمين : كه نبايد كسی عمران كند مگر با اجازه شيخ يا حكومت يا ديگری كه اين بهترين وسيله برای اعراض از عمران است.

۳- احتكار اطراف و (حمی) به ثبت دادن آنها و ايجاد مزاحمت برای استفاده كنندگان.

۴- احتكار اختصاص كه به نام (امتياز) است و جلوگيری از بهره برداری بی حد.

۵- احتكار طعام كه چقدر حديث درباره آن داريم.

۶- احتكار فضا و آب.

۷- نظر اسلام : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحْيا أَرْضاً مَوَاتاً فَهِی لَهُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص۱۵۲] .

فی الحديث :

قال رسول اللّه (ص) : لا حمی إلّا للّه و لرسوله [بحارالأنوار ، ج۳۱ ، ص۲۲۹] .

و فيه :

عَنِ النَّبِی (ص) عَنْ جَبْرَئِيلَ (ع) قَالَ : " اطَّلَعْتُ فِی النَّارِ فَرَأَيتُ وَادِياً فِی جَهَنَّمَ يغْلِی فَقُلْتُ : يا مَالِكُ! لِمَنْ هَذَا؟ فَقَالَ : لِثَلَاثَةٍ الْمُحْتَكِرِينَ وَ الْمُدْمِنِينَ الْخَمْرَ وَ الْقَوَّادِينَ " [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۴۲۶] .

۱۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمُحْتَكِرُ مَلْعُونٌ [الكافی ، ج۵ ، ص۱۶۵] .

۱۲- اگر جنسی را ۴۰ روز احتكار كند و گران بفروشد و صدقه بدهد گناه احتكار از بين نمی‌رود.

۱۳- قال النَّبِی (ص) : لَأَنْ يلْقَی اللَّهَ الْعَبْدُ سَارِقاً أَحَبُّ إِلَی مِنْ أَنْ يلْقَاهُ قَدِ احْتَكَرَ طَعَاماً أَرْبَعِينَ يوْماً [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۱۵۸] .

عرضه كالا ، ممدوح؛ احتكار ، ممنوع.

عن النبی (ص) : الجالب الی سوقنا كالمجاهد فی سبيل الله و المحتكر فی سوقنا كالملحد فی كتاب الله [مستدرك الصحيصحن ، ج۲ ، ص۱۲] .

۳. قسم خوردن در تجارت

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا جَمَاعَةَ قُرَيشٍ إِنَّ الْبَرَكَةَ فِی التِّجَارَةِ وَ لَا يفْقِرُ اللَّهُ صَاحِبَهَا إِلَّا تَاجِراً حَالِفاً [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۹] .

۲-و فی البحر : " ويل للتاجر من قول بلی و الله و لا والله ويل للصانع من غد و بعد غد" [محجة ، ج۳ ، ص۱۷۳] .

۳- عن النبی (ص) أنه قال : يا علی لا تحلف بالله كاذبا و لا صادقا من غير ضرورة و لا تجعل الله عرضة ليمينك فإن الله لا يرحم و لا يرعی من حلف باسمه كاذبا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۶۸] .

عَنْ الصَّادِقِ (ع) قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی يبْغِضُ الْمُنَفِّقَ سِلْعَتَهُ بِالْأَيمَانِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص ۴۲۰] .

۴. غبن

۱- پنج روایت داریم که غبن کردن مؤمن حرام است و اگر کسی به مشتری وعده احسان کرد کراهت دارد نفع بگیرد.

۲- استحباب خودداری و مماکسه از مغبون شدن که فرمودند : أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الْمَغْبُونَ لَا مَحْمُودٌ وَ لَا مَأْجُورٌ [الکافی ، ج۴ ، ص۴۹۶] .

مگر برای چهار چیز ، برای حج ، قربانی ، کفن ، عبد...

۵. کم فروشی و گران فروشی

۱- یکی از اهداف اصیل انبیا پس ازتوحید و معاد شعار : وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ [اعراف : ۸۵] بود.

۲- نام یکی از سوره‌های قرآن بازنده‌ترین نام و نفرین : وَیلٌ لِلْمُطَفِّفِینَ [مطففین : ۱] است.

۶. بیع مضطر

۱-قَدْ نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ بَیعِ الْمُضْطَرِّینَ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۷ ، ص۴۴۹] .

ذیل آیه : وَ لا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَینَکمْ [بقره : ۲۳۷]

۷. دروغ

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ لَا یکلِّمُهُمُ اللَّهُ وَ لَا یزَکیهِمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِیمٌ [الف] الْمُرْخِی ذَیلَهُ مِنَ الْعَظَمَةِ [ب] وَ الْمُزَکی سِلْعَتَهُ بِالْکذِبِ [ج] وَ رَجُلٌ اسْتَقْبَلَک بِنُورِ صَدْرِهِ فَتَوَارَی وَ قَلْبُهُ مُمْتَلِئٌ غِشّاً [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۷ ، ص۴۲۰] .

۸. تعریف و مذمّت بیجا

تعریف و مذمت بیجا ممنوع!

کتمان عیب ممنوع.

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاعَ وَ اشْتَرَی فَلْیحْفَظْ خَمْسَ خِصَالٍ وَ إِلَّا فَلَا یشْتَرِینَّ وَ لَا یبِیعَنَّ الرِّبَا وَ الْحَلْفَ وَ کتْمَانَ الْعُیوبِ وَ الْمَدْحَ إِذَا بَاعَ وَ الذَّمَّ إِذَا اشْتَرَی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۹۴] .

۹. بد قولی

امروز و فردا کردن کاسب (بدقولی) ممنوع!

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَیلٌ لِصُنَّاعِ أُمَّتِی مِنَ الْیوْمِ وَ غَدٍ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۰] .

منبع : [خطوط کلی اقتصاد]

۱۰. معاملات مکروه

۱- ملک فروشی ، قصّابی ، کفن فروشی...

۱۱. معاملات باطل وحرام

۱- عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی الْخَمْرِ عَشَرَةً غَارِسَهَا وَ حَارِسَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِیهَا وَ شَارِبَهَا وَ الْآکلَ ثَمَنَهَا وَ عَاصِرَهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَیهِ وَ سَاقِیهَا [الکافی ، ج۶ ، ص۴۲۹] .

۲- عَنِ الصَّادِقِ (ع) : کل بیع ملهو به و کل منهی عنه مما یتقرب به لغیر الله أو یقوی به الکفر و الشرک من جمیع وجوه المعاصی أو باب من الأبواب یقوی به باب من أبواب الضلالهٔ أو باب من أبواب الباطل أو باب یوهن به الحق فهو حرام محرم حرام بیعه و شراءه و إمساکه و ملکه و هبته و عاریته و جمیع التقلب فیه إلا فی حال تدعو الضرورهٔ فیه إلی ذلک [وسائل‌الشیعهٔ

، ج۱۷ ، ص۸۳] .

۱۲. ربا

۱- کاهش بی حد از یک گروه و تکثیر بی حد برای دیگران.

۲- زمینه سازی برای پیدایش یا پذیرفتن مرام کمونیسم.

۳- یک راه برای ترک فعالیت؛ یک عده رباخواران ، چون از پول ، پول پیدا می‌کند ترک کار می‌کنند

۴- تکثیر فقر در کشور.

۵- بدبین کردن عده‌ای ضعیف به قوی و ایجاد دوئیت و نفاق و...

۱۳. راستی ودرستی

جمعی قصد تجارت داشتند ، گفتند : خوب است ابتدا خدمت امام صادق برسیم و با او مشورت نمائیم و درخواست دعا نمائیم. حضرت دعا نموده و فرمودند : عَلَیک بِصِدْقِ اللِّسَانِ فِی حَدِیثِک وَ لَا تَکتُمْ عَیباً یکونُ فِی تِجَارَتِک وَ لَا تَغْبِنِ الْمُسْتَرْسِلَ [کسی که به تو اطمینان کرده] وَ أَعْطِ الْحَقَّ وَ خُذْهُ وَ لَا تَخَفْ وَ لَا تَخُنْ فَإِنَّ التَّاجِرَ الصَّدُوقَ مَعَ السَّفَرَةِ الْکرَامِ الْبَرَرَةِ یوْمَ الْقِیامَةِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۷ ، ص۳۸۵] .

۱۲.مواعظ حضرت علی (ع) به اهل بازار

۱-عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِی الْحَسَنِ الْبَصْرِی قَالَ : " لَمَّا قَدِمَ عَلَینَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) الْبَصْرَةَ إِلَی أَنْ قَالَ : ثُمَّ مَشَی حَتَّی دَخَلَ سُوقَ الْبَصْرَةِ فَنَظَرَ إِلَی النَّاسِ یبِیعُونَ وَ یشْتَرُونَ فَبَکی (ع) بُکاءً شَدِیداً ثُمَّ قَالَ : یا عَبِیدَ الدُّنْیا وَ عُمَّالَ أَهْلِهَا إِذَا کنْتُمْ بِالنَّهَارِ تَحْلِفُونَ وَ بِاللَّیلِ فِی فُرُشِکمْ تَنَامُونَ وَ فِی خِلَالِ ذَلِک عَنِ الْآخِرَةِ تَغْفُلُونَ فَمَتَی تُحرِزُونَ الزَّادَ وَ تُفَکرُونَ فِی الْمَعَادِ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : إِنَّهُ لَا بُدَّ لَنَا مِنَ الْمَعَاشِ فَکیفَ نَصْنَعُ. فَقَالَ أَمِیرُالْمُومِنِینَ (ع) إِنَّ طَلَبَ الْمَعَاشِ لَا یشْغَلُ عَنْ عَمَلِ الْآخِرَةِ فَإِنْ قُلْتَ لَا بُدَّ لَنَا مِنَ الِاحْتِکارِ لَمْ تَکنْ مَعْذُوراً. فَوَلَّی الرَّجُلُ بَاکیاً فقال له أمیر المؤمنین : أقبل علی أزدک بیانا فعاد الرجل إلیه فقال له : اعلم یا عبد الله أن کل عامل فی الدنیا للآخرة لا بد أن یوفی أجر عمله فی الآخرة و کل عامل دنیا للدنیا عمالته فی الآخرة نار جهنم ثم تلا أمیر المؤمنین (ع) قوله تعالی فَأَمّا مَنْ طَغی وَ آثَرَ الْحَیاةَ الدُّنْیا فَإِنَّ الْجَحِیمَ هِی الْمَأْوی" [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۴۲۴] .

۲-عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ : " کانَ عَلِی (ع) یأْتِی السُّوقَ فَیقُولُ : یا أَهْلَ السُّوقِ اتَّقُوا اللَّهَ وَ إِیاکمْ وَ الْحَلْفَ فَإِنَّهُ ینْفِقُ السِّلْعَةَ وَ یمْحَقُ الْبَرَکةَ فَإِنَّ التَّاجِرَ فَاجِرٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ وَ أَعْطَاهُ السَّلَامُ عَلَیکمْ ثُمَّ یمْکثُ الْأَیامَ ثُمَّ یأْتِی فَیقُولُ مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَکانَ إِذَا جَاءَ قَالُوا قَدْ جَاءَ الْمَرْدَ شِکنْبَهْ فَکانَ یرْجِعُ إِلَی أُسْرَتِهِ فَیقُولُ إِذَا جِئْتُ قَالُوا قَدْ جَاءَ الْمَرْدَ شِکنْبَهْ فَمَا یعْنُونَ بِذَلِک قِیلَ لَهُ یقُولُونَ قَدْ جَاءَ عَظِیمُ الْبَطْنِ فَیقُولُ أَسْفَلُهُ طَعَامٌ وَ أَعْلَاهُ عِلْمٌ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص ۲۵۰] ××

۳-و عنه [حسن بن‌علی علیهماالسلام] إذا طاف [علی علیه‌السلام] فی الأسواق و وعظهم قال : " یا معشر التجار قدموا الاستخارة و تبرکوا بالسهولة و اقتربوا من المبتاعین و تزینوا بالحلم و تناهوا عن الیمین و جانبوا الکذب و تخافوا عن الظلم و أنصفوا المظلومین و لا تقربوا الربا وَ أَوْفُوا الْکیلَ وَ الْمِیزانَ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ" [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۵۴] .

۱۳. بازار

۱. بازار مسلمین

۱- سزاوار است بازار به هنگام اذان نماز ظهر بسته شود :

رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیْعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ [نور ، ۳۷] .

۲- داستان سعد از صحابه و فقیر و اهل صفه و ملازم پیامبر در هر نماز. وضع او پیامبر را دگرگون کرد ، جبرئیل نازل شد و دو درهم به رسول الله داد و او به سعد داد و مشغول تجارت شد و دنیای او بالا- گرفت تا دیگر آماده حضور در نماز اول وقت نبود و باز می گفت : گرفتارم و پیامبر ناراحت شد دوباره جبرئیل نازل شد که دو درهم را پس بگیر. پیامبر (ص) پس گرفت. وضع او هر روز بدتر شد و الخ [وسائل ، ج۱۲ ، ص۲۹۷] .

۳- اساس همکاری خوش بینی است و تحقیق نابجا این اساس را نابودمی کند. در سوره حجرات ، آیه ۱۲ تجسس منوع است.

۴- در تاریخ پیامبر نوشته شده است که حضرت به هنگام هجرت به مدینه در کنار مسجد دکه هایی تهیه کرد و فرمود تولیدات در اینجا و مصرفها از همین جا تأمین شود تا بازار ما مستقل باشد.

۵- اسلام بازار مسلمانان را نشانه و دلیل پاکی دانسته.

۶- در فقه یک قانون و قاعده داریم به نام قاعده سوق.

۷- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لَوْ لَمْ یجُزْ هَذَا لَمْ یقُمْ لِلْمُسْلِمِینَ سُوقٌ [الکافی ، ج۷ ، ص۳۸۷] .

امام (ع) می‌فرمایند : "اگر در بازار مسلمانان تشکیک شود سنگ روی سنگ باقی نمی ماند".

۸-عَنِ الْحَلَبِی قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الْخِفَافِ الَّتِی تُبَاعُ فِی السُّوقِ فَقَالَ : اشْتَرِ وَ صَلِّ فِیهَا حَتَّی تَعْلَمَ أَنَّهُ مَیتٌ بِعَینِهِ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۲۳۴] .

اگر بگوئیم این مالی که در این مغازه است یا دست این مسلمان است سرقتی باشد. شاید این برده که در معرض فروش است حر باشد. شاید گوشت این قصابی تذکیه نشده باشد ، شاید ، شاید و....آری ، با این احتمالات بازار تعطیل و کار مسلمانان مختل می‌شود. در حدیث از امام صادق (ع) از چرم می‌پرسد. حضرت می‌فرماید : اشْتَرِ وَ صَلِّ فِیهَا حَتَّی تَعْلَمَ أَنَّهُ مَیتٌ بِعَینِهِ.

۹- در حدیث دیگر امام جعفر (ع) در مقام انتقاد می‌فرمایند : کانَ یقُولُ إِنَّ الْخَوَارِجَ ضَیقُوا عَلَی أَنْفُسِهِمْ بِجَهَالَتِهِمْ إِنَّ الدِّینَ أَوْسَعُ مِنْ ذَلِک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۵۷] .

۱۰- در حدیث دیگر می‌خوانیم که امام رضا (ع) در این باره می‌فرماید : لیس علیکم المسالۀ [تهذیب ، ج۲ ، ص۳۷۱] .

لازم نیست که شما سوال کنید که در بازار مسلمین آیا این جنس پاک است یا نجس ، تذکیه شده یا نه؟.

۱۱- در جای دیگر راوی می‌پرسد من دلم نمی‌چسبد و در مضیقه بودم که آیا این جنس چگونه است؟ امام (ع) فرمودند : أترغب عمّا کان ابوالحسن یفعله!! [کافی ، ج۳ ، ص۴۰۴] .

لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْیاءَ إِنْ تُبْدَ لَکمْ تَسُوکمْ [مائده ، ۱۰۱] .

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَرُّ بِقَاعِ الْأَرْضِ الْأَسْوَاقُ وَ هِی مَیدَانُ إِبْلِیسَ یغْدُو بِرَایتِهِ وَ یضَعُ کرْسِیهُ وَ یبُثُّ ذُرِّیتَهُ فَبَینَ مُطَفِّفٍ فِی قَفِیزٍ أَوْ طَائِشٍ فِی مِیزَانٍ أَوْ سَارِقٍ فِی ذَرْعٍ أَوْ کاذِبٍ فِی سِلْعَةٍ فَیقُولُ عَلَیکمْ بِرَجُلٍ مَاتَ أَبُوهُ وَ أَبُوکمْ حَی فَلَا یزَالُ مَعَ ذَلِک أَوَّلَ دَاخِلٍ وَ آخِرَ خَارِجٍ ثُمَّ قَالَ (ع) : وَ خَیرُ الْبِقَاعِ الْمَسَاجِدُ وَ أَحَبُّهُمْ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَوَّلُهُمْ دُخُولًا وَ آخِرُهُمْ خُرُوجاً مِنْهَا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۹۹] .

۲-عن الامیر (ع) : مجالس الْأَسْوَاقِ مَحَاضِرُ الشَّیطَانِ [غررالحکم ، ص ۳۵۵] .

۳- قال علی (ع) : إیاک و مَقَاعِدَ الْأَسْوَاقِ فَإِنَّهَا مَحَاضِرُ الشَّیطَانِ [نهج‌البلاغۀ ، نامه۶۹] .

۴- عن النبی (ص) : السوق دار سهو و غفلة ، فمن سبّح فیها تسبیحة کتب الله بها الف الف حسنة [کنز ، خ ۹۳۳۰] .

۲. روحانیت بازاری

۱- گرچه از سلحشوری و توطئه کمتر خطر دارنـد ، ولی روحیه پول پرستی در آنـان ضعیف نیست؛و اعلم مع ذلـک (بااینکه سلم هسـتند) أَنَّ فِی کثِیرٍ مِنْهُمْ ضِیقاً فَاحِشاً [تنگ نظر و بد معامله] وَ شُحّاً قَبِیحاً [بخل زشت] وَ احْتِکاراً لِلْمَنَافِعِ وَ تَحکماً فِی الْبِیاعَاتِ [میل زورگوئی ، قالب کردن ، انحصار و...] وَ ذَلِک بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ وَ عَیبٌ عَلَی الْوُلَاةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۶۷] .

۳. حکومت و بازار

۱-وَ تَفَقَّدْ أُمُورَهُمْ بِحَضْرَتِک وَ فِی حَوَاشِی بِلَادِک ...فَامْنَعْ مِنَ الِاحْتِکارِ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) مَنَعَ مِنْهُ وَ لْیکنِ الْبَیعُ بَیعاً سَمْحاً [آزاد و رها] بِمَوَازِینِ عَدْلٍ وَ أَسْعَارٍ لَا تَجْحَفُ بِالْفَرِیقَینِ مِنَ الْبَائِعِ وَ الْمُبْتَاعِ فَمَنْ قَارَفَ [خالط] حُکرَةً بَعْدَ نَهْیک إِیاهُ فَنَکلْ [اوقع به النکال و العذاب عقوبة] بِهِ وَ عَاقِبْهُ فِی غَیرِ إِسْرَافٍ [من غیر تجاوز حدّ العدل] " ثُمَّ اسْتَوْصِ بِالتُّجَّارِ وَ ذَوِی الصِّنَاعَاتِ وَ أَوْصِ بِهِمْ خَیراً الْمُقِیمِ مِنْهُمْ بِبَدَنِهِ وَ الْمُضْطَرِبِ بِمَالِهِ وَ الْمُتَرَفِّقِ بِیدَیهِ [المکتسب بیدیه شغل بازوئی دارد] فَإِنَّهُمْ مَوَادُّ الْمَنَافِعِ [منفعت را به سوی خود می‌کشند] وَ أَسْبَابُ الْمَرَافِقِ [وسیله آسایش مردم را فراهم می‌کنند] وَ جُلَّابُهَا عَنِ الْمَبَاعِدِ وَ الْمَطَارِحِ [الاماکن البعیده] فِی بَرِّک وَ بَحْرِک وَ سَهْلِک وَ جَبَلِک وَ حَیثُ لَا یلْتَئِمُ النَّاسُ لِمَوَاضِعِهَا [عموم مردم با آن مراکز سر و کاری ندارند] وَ لَا یجْتَرِئُونَ عَلَیهَا [جرأت بر رفت و آمد در آنجاها را ندارند (روان شناسی بازاری] فَإِنَّهُمْ سِلْمٌ [بازاری‌ها افراد اهل سلوک و مسالمت هستند ، توطئه گر و خطرناک نیستند] لَا تُخَافُ بَائِقَتُهُ [شرّه] وَ صُلْحٌ لَا تُخْشَی غَائِلَتُهُ [فساد] [مستدرک الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۶۷] .

۴. اجرت کار

إِنّا لا نُضِیعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً [کهف ، ۳۰] .

قالَتْ إِنَّ أَبِی یدْعُوک لِیجْزِیک أَجْرَ ما سَقَیتَ لَنا [قصص ، ۲۵] .

(با آنکه موسی برای پول ، آب کشی نکرده)

۵.بیشتر از مزد برداشتن ، خیانت است

قَالَ الصادق (ع) : مَنْ کانَ یومِنُ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ فَلَا یسْتَعْمِلَنَّ أَجِیراً حَتَّی یعْلِمَهُ مَا أَجْرُهُ [الکافی ، ج۵ ، ص۲۸۹] .

۱- مرحوم شیخ انصاری در کتاب مکاسب (صفحه ۱۱۰) حدیث صحیح و مفصلی را نقل می‌کند که ما ملخص آن را می‌آوریم : " سائل ماجرائی را چنین بیان می‌کند : قاطری را برای دست یابی به بدهکار تا قصر بنی هبیره برای رفت و برگشت به مبلغ معینی اجاره کردم ، همین که نزدیک آن منطقه رسیدم فهمیدم بدهکار به نیل رفته؛ من هم روانه نیل شدم ، در آنجا شنیدم که بدهکار به بغداد رفته؛ من هم به دنبال او رفتم تا بالاخره او را پیدا کردم. سفرم ۱۵ روز طول کشید و از صاحب قاطر عذرخواهی کردم و خواستم با ۱۵ درهم او را راضی کنم. او گفت : کم است و مبلغ را نگرفت. بنا شد ابوحنیفه قاضی من و او باشد. ابوحنیفه در قضاوت گفت : گرچه ۱۵ روز طول کشیده ، ولی چون حیوان را سالم برگردانیده حقی به تو ندارد!! صاحب حیوان با ناراحتی زیاد جملهانّا لله و انّا الیه راجعونگفت و از نزد ابوحنیفه بیرون آمد. من دلم به حال او سوخت کمی پول به او دادم و بالاخره به هر نحو او را راضی کردم. در همان سال موفق شدم در مکه امام (ع) را ببینم و ماجرا را گفتم امام قضاوت ابوحنیفه را رد کرده و فرمود که بخاطر همین قضاوتهای جابرانه است که آسمان و زمین دیگر برکت بر انسان نمی دهند. سپس فرمودند : باید اجاره مسیر تا کوفه و نیل و بغداد آن هم رفت و برگشت به او بدهی گفتم که حیوان مخارجی

داشته از قبیل علف و...فرمود : چون تو غاصب بوده‌ای مخارجش به دوش توست. گفتم : من به هر نحو با پول کمی او را راضی کردم ، فرمودند :

إِنَّمَا رَضِیَ بِهَا وَ حَلَّلَک حِینَ قَضَی عَلَیهِ أَبُو حَنِیفَةَ بِالْجَوْرِ وَ الظُّلْمِ وَ لَکنِ ارْجِعْ إِلَیهِ فَأَخْبِرْهُ بِمَا أَفْتَیتُک بِهِ فَإِنْ جَعَلَک فِی حِلٍّ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ فَلَا شَیءَ عَلَیک بَعْدَ ذَلِک [الکافی ، ج۵ ، ص۲۹۰] .

طبق این اصل بسیاری از رضایت ها و قبول دستمزد کارگران ، کشاورزان و اجیران در نظام اقتصادی اسلام مردود است.

۱- وجوب ردّ مظالم اگر می‌شناسید و الا تصدّق.

روایتی که آقای میلانی در مشهد خواندند که کارمند بنی امیه توبه کرد. [وسائل ، ج۱۲ ، ص۱۴۴] .

۲- عن ابی جَعْفَرٍ (ع) یقُولُ : مَنْ حَبَسَ مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ وَ هُوَ قَادِرٌ عَلَی أَنْ یعْطِیهُ إِیاهُ مَخَافَةَ إِنْ خَرَجَ ذَلِک الْحَقُّ مِنْ یدِهِ أَنْ یفْتَقِرَ کانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَقْدَرَ عَلَی أَنْ یفْقِرَهُ مِنْهُ عَلَی أَنْ یغْنِی نَفْسَهُ بِحَبْسِهِ ذَلِک الْحَقَّ [الکافی ، ج۵ ، ص۱۰۱] .

۳- عَنِ النَّبِی (ص) فِی حَدِیثِ الْمَنَاهِی أَنَّهُ قَالَ : وَ مَنْ مَطَلَ عَلَی ذِی حَقٍّ حَقَّهُ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَی أَدَاءِ حَقِّهِ فَعَلَیهِ کلَّ یوْمٍ خَطِیئَةُ عَشَّارٍ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۸ ، ص۳۳۳] .

۴- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَا تُبَاعُ الدَّارُ وَ لَا الْجَارِیةُ فِی الدَّینِ وَ ذَلِک لِأَنَّهُ لَا بُدَّ لِلرَّجُلِ مِنْ ظِلٍّ یسْکنُهُ وَ خَادِمٍ یخْدُمُهُ [الکافی ، ج۵ ، ص۹۶] .

۵- مرد بزازی فقیر شد و ده هزار درهم از مردی می‌خواست. شخص مدیون خانه خود را فروخت و پول این مرد بزّاز را برایش آورد. این شخص (محمد بن عمیر) پرسید : ارث به تو رسیده؟ گفت نه. پرسید : کسی به تو بخشیده؟ گفت : نه. پرسید : پس چه؟ گفت : خانه‌ام را فروختم. محمدبن عمیر گفت : با واسطه از امام صادق (ع) شنیدم که مدیون نباید از مسقط الرأس خود برای دین بیرون شود؛ پول را همراه ببر ، من گرچه فقیرم ، ولی لازم ندارم. [وسائل ، ج۱۳ ، ص۹۵] .

عن النبی (ص) : من استعلناه علی عل فرزقناه رزقا فما اخذ بعد ذلک فهو غلول [جامع الاصول ، ج۱۰ ، ص۵۷۳] .

۱۴. بدهکار ودین

۱. درحال نیاز

۱- قَالَ الصادق (ع) : ... وَ قَدْ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ عَلَیهِ دَینٌ وَ قُتِلَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) وَ عَلَیهِ دَینٌ وَ مَاتَ الْحَسَنُ (ع) وَ عَلَیهِ دَینٌ وَ قُتِلَ الْحُسَینُ (ع) وَ عَلَیهِ دَینٌ [کافی ، ج۵ ، ص۹۳] .

۲- عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ : لَقَدْ قُبِضَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ إِنَّ دِرْعَهُ لَمَرْهُونَةٌ عِنْدَ یهُودِی مِنْ یهُودِ الْمَدِینَةِ بِعِشْرِینَ صَاعاً مِنْ شَعِیرٍ اسْتَلَفَهَا نَفَقَةً لِأَهْلِهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۸ ، ص۳۲۲] .

۲. در حال بی نیازی

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِیاکمْ وَ الدَّینَ فَإِنَّهُ شَینُ الدِّینِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۸ ، ص۳۱۵] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَرَادَ الْبَقَاءَ وَ لَا بَقَاءَ فَلْیبَاکرِ الْغَدَاءَ وَ لْیجَوِّدِ الْحِذَاءَ وَ لْیخَفِّفِ الرِّدَاءَ وَ لْیقِلَّ مُجَامَعَةَ النِّسَاءِ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا خِفَّةُ الرِّدَاءِ قَالَ قِلَّةُ الدَّینِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۵۵] .

۳- قال رَسُولَ اللَّهِ (ص) : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْکفْرِ وَ الدَّینِ. قِیلَ : یا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَعْدِلُ الدَّینَ بِالْکفْرِ؟ قَالَ : نَعَمْ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۸ ، ص۳۱۷] .

۴- روز قیامت مقروض را احضار کرده اعمال نیکوی بدهکار را به طلبکار می دهند و اگر عمل خوبی نداشته باشد اعمال بد

طلبکار را به بدهکار می دهند.

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الـدَّينُ رَايةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الْأَرَضِـينَ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يذِلَّ عَبْداً وَضَـعَهُ فِی عُنُقِهِ [وسائل‌الشـیعة ، ج۱۸ ، ص۳۱۸] .

قال رسول الله (ص) : إیاکم و الدین فإنه هم باللیل و ذل بالنهار [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۱۴۱] ××

۱۵. تجارت و معامله با خدا

۱-دعوت به تجارت : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكمْ عَلی تِجارَةٍ تُنْجِيكمْ مِنْ عَذابٍ أَلِيمٍ [صف ، ۱۰] .

۲-شرایط تجارت : ۱- ایمان به خدا ۲- ایمان به پیامبر ۳- جهاد با مال ۴- جهاد با جان : تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ تُجاهِدُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِكمْ وَ أَنْفُسِكمْ [صف ، ۱۱] .

۳-ارکان تجارت : ۱- مشتری : خداوند متعال ۲- فروشنده : انسان مؤمن ۳- ثمن : بهشت و مثمن : جان مؤمن.

إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [توبه ، ۱۱۱] .

۴-راه تجارت : فروختن زندگی دنیا؛

فَلْيقاتِلْ فِی سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يشْرُونَ الْحَياةَ الدُّنْيا [نساء ، ۷۴] .

۵-محل تجارت : دنیا؛الدنیا منزل صدق لمن صدقها... و متجر أولیائه [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص۱۰۰] .

۶-نافع بودن تجارت مؤمنان؛إِنَّ الَّذِينَ يتْلُونَ كتابَ اللّهِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَنْفَقُوا مِمّا رَزَقْناهُمْ سِرًّا وَ عَلانِيةً يرْجُونَ تِجارَةً لَنْ تَبُورَ [فاطر ، ۲۹] .

۷-خسارت تجارت غیر مؤمنان؛وَ كانُوا قَوْماً بُوراً [فرقان ، ۱۸] .

۱۶. کار وتجارت در شرع

أَحَلَّ اللَّهُ الْبَيعَ وَ حَرَّمَ الرِّبَا [بقره ، ۲۷۵] .

لا تَأْكلُوا أَمْوالَكمْ بَينَكمْ بِالْباطِلِ إِلاّ أَنْ تَكونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ [نساء ، ۲۹] .

۱۷. کار در جامعه

۱. تقسیم کاردر جامعه

ما كانَ الْمُومِنُونَ لِينْفِرُوا كافَّةً فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ كلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِيتَفَقَّهُوا فِی الدِّينِ [توبه ، ۱۲۲] .

۲. تفاوت دارائی

أَ هُمْ يقْسِـمُونَ رَحْمَتَ رَبِّك نَحْنُ قَسَـمْنا بَينَهُمْ مَعِيشَـتَهُمْ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ رَفَعْنا بَعْضَـهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجاتٍ لِيتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً سُخْرِيا [زخرف/ ۳۲] .

۳. قرارداد

قرارداد میان موسی و شعیب برای کار؛عَلی أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِی حِجَجٍ [قصص/ ۲۷] .

– قرارداد مکتوب؛إِذا تَدايَنْتُمْ بِدَينٍ إِلی أَجَلٍ مُسَمًّی فَاكتُبُوهُ وَ لْيكتُبْ بَينَكمْ كاتِبٌ بِالْعَدْلِ [بقره/ ۲۸۲] .

۴. چارچوب شرع و قانون
قالُوا يا شُعَيبُ أَ صَلاتُک تَأْمُرُک أَنْ نَتْرُک ما يعْبُدُ آباونا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِی أَمْوالِنا ما نَشوا [هود/ ۸۷] .
۵. واسطه بودن کار
... سَـأَلْتُهُ (امـام بـاقر عليه‌السـلام) عَنِ الرَّجُلِ يتَقَبَّلُ الْعَمَـلَ فَلَا يعْمَـلُ فِيـهِ وَ يـدْفَعُهُ إِلَى آخَرَ يرْبَـحُ فِيـهِ. قَالَ (ع) : "لَا". [تهذيب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۲۱۰] .
۶. سفر برای تجارت و کار
فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ [جمعه/ ۱۰] .
لايلاف القريش ايلافهم رحلة الشتاء و السيف [قريش/۱]
يضْرِبُونَ فِی الْأَرْضِ يبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللّهِ [مزمل/ ۲۰] .
سفرهای دريائی برای کسب و کار؛
وَ هُوَ الَّذِی سَـخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِيا وَ تَسْـتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَى الْفُلْك مَواخِرَ فِيهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْـلِهِ [نحل/ ۱۴] .
لِلْفُقَراءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ لا يسْتَطِيعُونَ ضَرْباً فِی الْأَرْضِ [بقره/ ۲۷۳]

۱. تجربه

۱. اهميت ولزوم کسب تجربه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمور بالتجربة [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كلُّ نَجْدَةٍ يحْتَاجُ إِلَى الْعَقْلِ وَ كلُّ مَعُونَةٍ تَحْتَاجُ إِلَى التَّجَارِبِ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التجارب علم مستفاد [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يشْـتَغِلَ لُبُّک لِتَسْـتَقْبِلَ بِجِـدِّ رَأْيک مِنَ الْأَمْرِ مَا قَدْ كفَاک أَهْلُ التَّجَارِبِ بُغْيتَهُ وَ تَجْرِبَتَهُ فَتَكونَ قَدْ كفِيتَ مَئُونَةَ الطَّلَبِ وَ عُوفِيتَ مِنْ عِلَاجِ التَّجْرِبَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأيام تفيد التجارب [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تقدمن على أمر حتى تخبره [غررالحکم ، ص۴۸۲] .

۲. ثمره

۱. ثمره تجربه
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثمرة التجربة حسن الاختيار [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التجربة تثمر الاعتبار [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من كثرت تجربته قلت غرته [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أحكم التجارب سلم من المعاطب [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كفى بالتجارب موبا [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خَيرُ مَا جَرَّبْتَ مَا وَعَظَكَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فی کل تجربة موعظة [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رأی الرجل علی قدر تجربته [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الظَّفَرُ بِالْحَزْمِ و الحزمُ بِالتَّجارُبِ [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من حفظ التجارب أصابت أفعاله [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

۲. ثمره بی تجربگی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا الْقَلِيلُ التَّجْرِبَةِ مُعْجَبُ ‌بِرَأْيِهِ رِئَاسَةٍ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۳۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من غنی عن التجارب عمی عن العواقب [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من قلت تجربته خدع [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ لَمْ يجَرِّبِ الْأُمُورَ خَدَعَ [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۳۰۰] .

۳. رابطه عقل وتجربه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العقل غریزة تزید [یزید] بالعلم بالتجارب [غررالحکم ، ص۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَقْلُ حِفْظُ التَّجَارِبِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حفظ التجارب رأس العقل [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ لَا التَّجَارِبُ عَمِيتِ الْمَذَاهِبُ [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۳۰۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِی التَّجَارِبِ عِلْمٌ مُسْتَأْنَفٌ [کافی ، ج۸ ، ص۲۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دِرَاسَةُ الْعِلْمِ لِقَاحُ الْمَعْرِفَةِ وَ طُولُ التَّجَارِبِ زِيادَةٌ فِی الْعَقْلِ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۲۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَاقِلُ مَنْ وَعَظَتْهُ التَّجَارِبُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التجارب لا تنقضی و العاقل منها فی زیادة [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

۱. تجسس

۱. در علم اخلاق

۱. در قرآن

وَ لا تَجَسَّسُوا وَ لا يغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضاً [حجرات/۱۲] .

۲. در روایات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إياكمْ وَ الظَّنَّ فَإِنَّهُ أَكذَبُ الْحَدِيثِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۱۴۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِياكمْ وَ الظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَكـذَبُ الْكذِبِ وَ كونُوا إِخْوَاناً فِی اللَّهِ كمَا أَمَرَكمُ اللَّهُ لَا تَتَنَافَرُوا وَ لَا تَجَسَّسُوا وَ لَا تَفَاحَشُوا وَ لا يغْتَبْ بَعْضُكمْ بَعْضاً وَ لَا تَنَابَزُوا وَ لَا تَبَاغَضُوا وَ لَا تَدَابَرُوا وَ لَا تَحَاسَدُوا فَإِنَّ الْحَسَدَ يأْكلُ الْإِيمَانَ كمَا تَأْكلُ النَّارُ الْحَطَبَ الْيابِسَ [قرب‌الإسناد ، ص۵] .

قال رسول الله (ص) : انّی لم اُؤمَر أن انقّب عن قلوب النّاس و لا أشقّ بطونهم [کنز ، خ۳۱۵۹۷ / خ۱۵۰۳۵]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا مَعْشَرَ مَنْ أَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَ لَمْ يسْلِمْ بِقَلْبِهِ لَا تَتَبَّعُوا عَثَرَاتِ الْمُسْلِمِينَ فَإِنَّهُ مَنْ تَتَبَّعَ عَثَرَاتِ الْمُسْلِمِينَ تَتَبَّعَ اللَّهُ

عَثْرَتَهُ وَ مَنْ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَثْرَتَهُ يفْضَحْه [كافى ، ج۲ ، ص۳۵۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَطْلُبُوا عَثَرَاتِ الْمُومِنِينَ فَإِنَّ مَنْ تَتَبَّعَ عَثَرَاتِ أَخِيهِ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَثَرَاتِهِ وَ مَنْ تَتَبَّعَ اللَّهُ عَثَرَاتِهِ يفْضَحْهُ وَ لَوْ فِي جَوْفِ بَيتِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۳۵۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسْأَلُوا الْفَاجِرَةَ مَنْ فَجَرَ بِكَ فَكَمَا هَانَ عَلَيهَا الْفُجُورُ يهُونُ عَلَيهَا أَنْ تَرْمِي الْبَرِيءَ الْمُسْلِمَ [تهذيب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۴۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا سُئِلَتِ الْفَاجِرَةُ مَنْ فَجَرَ بِكَ فَقَالَتْ فُلَانٌ جَلَدْتُهَا حَدَّينِ حَدّاً لِفِرْيتِهَا عَلَى الْمُسْلِمِ وَ حَدّاً بِإِقْرَارِهَا عَلَى نَفْسِهَا [الجعفريات ، ص۱۳۸] .
عن ثور الكندى أنّ عمر بن الخطّاب كان يعسّ بالمدينة من اللّيل فسمع صوت رجل فى بيت يتغنّى ، فتسوّر عليه فقال يا عدوّالله أظننت أن الله يسترك و أنت فى معصية؟
فقال : و أنت يا أميرالمؤمنين! لاتعجل علىّ ، ان أكن عصيت الله واحدةً فقد عصيت الله فى ثلاث :
قال : "و لاتجسّسوا" و قد تجّسست.
و قال : "وأتوا البيوت من أبوابها" و قد تسوّرت علىّ و قد دخلت علىّ بغير اذن
و قال الله تعالى : "لا تدخلوا بيوتا غير بيوتكم حتّى تستأنسوا و تسلّموا على أهلها"
قال عمر : فهل عندك من خير ان عفوت عنك؟ قال : نعم : فعفا عنه و خرج و تركه [كنز ، ج۳ ، ص۸۰۸]

۲. در عقائد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا أَبَا مُحَمَّدٍ لَا تُفَتِّشِ النَّاسَ عَنْ أَدْيانِهِمْ فَتَبْقَى بِلَا صَدِيقٍ [تحف‌العقول ، ص۳۶۹] .
بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنَا وَ الْمِقْدَادَ وَ الزُّبَيرَ وَ قَالَ انْطَلِقُوا حَتَّى تَأْتُوا رَوْضَةَ خَاخٍ فَإِنَّ بِهَا ظَعِينَةً مَعَهَا كِتَابٌ فخذوه منها
فانطلقنا تتعادى بنا خلينا حتّى أتينا الرّوضة ، فاذا نحت بالظّعينة فقلنا : "هلمّى الكتاب" فقالت : "ما عندى من كتاب" فقلت : "لتخرجنّ الكتاب ، أو لنلقينّ الثّياب؟!"
فأخرجته من عقاصها ، فأتينا به النبىّ (ص) فاذا هو من حاطب بن أبى بلتعة الى ناس من المشركين يخبرهم ببعض أمر رسول الله (ص) فقال : "ما هذا يا حاطب؟!"
فقال : "يا رسول الله! لاتعجل علىّ فانّى كنت أمرأً ملصقاً فى قريش و لم أكن من أنفسها و انّ قريشا لهم بها قرابات يحمون بها أهليهم بمكة ، فأحببت اذ فاتنى ذلك أن أتخذ فيهم يداً يحمون قرابتى بها ، و الله يا رسول الله ما كان بى من كفر و لا ارتداد."
فقال رسول الله (ص) صدقكم... [سنن ، خ ۲۶۵۰]
قَالَ الرِّضَا (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا بَعَثَ جيشاً فَاتَّهَمَ أَمِيراً بَعَثَ مَعَهُ مِنْ ثِقَاتِهِ مَنْ يتَجَسَّسُ لَهُ خَبَرَهُ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۵ ، ص۶۰] .
عن أنس قال : "بعث ـ يعنى النبى (ص) ـ بُسْبَسَة عينا ينظر ما صنعت عير أبى‌سفيان" [سنن ، ج۳ ، ص۳۸]
عن جابر قال : "قال النبى (ص) يوم الأحزاب : من يأتينا بخبر القوم؟ فقال الزّبير : أنا ، قالها ثلاثا و يجيبه الزّبير ، ثمّ قال (ص) : انّ لكلّ نبىّ حوارىّ و انّ حوارىّ الزّبير" [تا ، ج۴ ، ص۴۰۲ رواه الشيخان و الترمذىّ]
عن حذيفة بن اليمان : ".. و الله لقد رأيتُنا مع رسول الله (ص) بالخندق و صلّى رسول الله (ص) هُويا من اللّيل ، ثمّ التفت الينا فقال : "من رجل يقوم فينظر لنا ما فعل القوم ثمّ يرجع ـ يشرط له رسول الله (ص) الرّجعة ـ أسأل الله تعالى أن يكون رفيقى فى

الجنهٔ؟

فلمّا لم یقم أحد ، دعانی رسول الله (ص) فلم یکن لی بدّ من القیام حین دعانی فقال : یا حذیفه : اذهب فادخُل فی القوم ، فانظر ماذا یصنعون ، و لاتحدثنّ شیئا حتّی تأتینا."

قال : فذهبت فدخلت فی القوم و الرّیح و جنود الله تفعل بهم ما تفعل ، لاتقرّ لهم قدرا و لا نارا و لا بناءً.

فقام أبوسفیان ، فقال : یا معشر قریش ، لینظر امروءٌ مَن جلیسه؟ قال : حذیفهٔ : فأخذت لید الرّجل الّذی کان الی جنبی فقلت : من أنت؟ قال : فلان بن فلان

ثمّ قال أبوسفیان : یا معشر قریش! انّکم و الله ما أصبحتم بدار مقام ، لقد هلک الکراع..." [سیر ، ج۳ ، ص۲۴۴ / صح ، ج ۳ ، ص۱۴۱۴]

قال ابن إسحاق : "و رمی حیان بن قیس بن العرقهٔ سعد بن معاذ بسهم و قال خذها و أنا ابن العرقهٔ فقطع أکحله فقال سعد عرق الله وجهک فی النار اللهم إن کنت أبقیت من حرب قریش شیئا فأبقنی لها فإنه لا قوم أحب إلی أن أجاهد من قوم آذوا رسولک و کذبوه و أخرجوه و إن کنت وضعت الحرب بیننا و بینهم فاجعله لی شهادهٔ و لا تمتنی حتی تقر عینی من بنی قریظهٔ. قال و جاء نعیم بن مسعود الأشجعی إلی رسول الله (ص) فقال یا رسول الله إنی قد أسلمت و لم یعلم بی أحد من قومی فمرنی بأمرک فقال له رسول الله (ص) إنما أنت فینا رجل واحد فخذل عنا ما استطعت فإنما الحرب خدعهٔ فانطلق نعیم بن مسعود حتی أتی بنی قریظهٔ فقال لهم إنی لکم صدیق و الله ما أنتم و قریش و غطفان من محمد بمنزلهٔ واحدهٔ إن البلد بلدکم و به أموالکم و أبناوم و نساوم و إنما قریش و غطفان بلادهم غیرها و إنما جاءوا حتی نزلوا معکم فإن رأوا فرصهٔ انتهزوها و إن رأوا غیر ذلک رجعوا إلی بلادهم و خلوا بینکم و بین الرجل و لا طاقهٔ لکم به فلا تقاتلوا حتی تأخذوا رهنا من أشرافهم تستوثقون به أن لا یبرحوا حتی یناجزوا محمداً فقالوا له قد أشرت برأی ثم ذهب فأتی أبا سفیان و أشراف قریش فقال یا معشر قریش إنکم قد عرفتم ودی إیاکم و فراقی محمداً و دینه و إنی قد جئتکم بنصیحهٔ فاکتموا علی فقالوا نفعل ما أنت عندنا بمتهم فقال تعلمون أن بنی قریظهٔ قد ندموا علی ما صنعوا فیما بینهم و بین محمد فبعثوا إلیه أنه لا یرضیک عنا إلا أن نأخذ من القوم رهناً من أشرافهم و ندفعهم إلیک فتضرب أعناقهم ثم نکون معک علیهم حتی نخرجهم من بلادک فقال بلی فإن بعثوا إلیکم یسألونکم نفراً من رجالکم فلا تعطوهم رجلاً واحداً و احذروا ثم جاء غطفان فقال یا معشر غطفان إنی رجل منکم ثم قال لهم ما قال لقریش فلما أصبح أبو سفیان و ذلک یوم السبت فی شوال سنهٔ خمس من الهجرهٔ بعث إلیهم أبو سفیان عکرمهٔ بن أبی جهل فی نفر من قریش إن أبا سفیان یقول لکم یا معشر الیهود إن الکراع و الخف قد هلکتا و إنا لسنا بدار مقام فاخرجوا إلی محمد حتی نناجزه فبعثوا إلیه أن الیوم السبت و هو یوم لا نعمل فیه شیئاً و لسنا مع ذلک بالذی نقاتل معکم حتی تعطونا رهنا من رجالکم نستوثق بهم لا تذهبوا و تدعونا حتی نناجز محمداً فقال أبو سفیان قد حذرنا و الله هذا نعیم فبعث إلیهم أبو سفیان أنا لا نعطیکم رجلاً واحداً فإن شئتم أن تخرجوا و تقاتلوا و إن شئتم فاقعدوا فقالت الیهود هذا و الله الذی قال لنا نعیم فبعثوا إلیهم أنا و الله لا نقاتل حتی تعطونا رهناً و خذل الله بینهم و بعث سبحانه علیهم الریح فی لیال شاتیهٔ باردهٔ شدیدهٔ البرد حتی انصرفوا راجعین. قال محمد بن کعب قال حذیفهٔ الیمانی و الله لقد رأینا یوم الخندق و بنا من الجهد و الجوع و الخوف ما لا یعلمه إلا الله و قام رسول الله (ص) فصلی ما شاء الله من اللیل ثم قال أ لا رجل یأتینا بخبر القوم یجعله الله رفیقی فی الجنهٔ قال حذیفهٔ فو الله ما قام منا أحد مما بنا من الخوف و الجهد و الجوع فلما لم یقم أحد دعانی فلم أجد بدا من إجابته قلت لبیک قال اذهب فجئنی بخبر القوم و لا تحدثن شیئاً حتی ترجع قال و أتیت القوم فإذا ریح الله و جنوده یفعل بهم ما یفعل ما یستمسک لهم بناء و لا یثبت لهم نار و لا یطمئن لهم قدر فإنی لکذلک إذ خرج أبو سفیان من رحله ثم قال یا معشر قریش لینظر أحدکم من جلیسه قال حذیفهٔ فبدأت

بالـذی عن یمینی فقلت من أنت قـال أنـا فلان قال ثم عاد أبو سـفیان براحلته فقال یا معشـر قریش و الله ما أنتم بـدار مقام هلک الخف و الحافر و أخلفتنا بنو قریظة و هذه الریح لا یستمسک لنا معها شیء ثم عجل فرکب راحلته و إنها لمعقولة ما حل عقالها إلا بعد ما رکبها قال قلت فی نفسی لو رمیت عدو الله فقتلته کنت قد صنعت شیئا فوترت قوسی ثم وضعت السهم فی کبد القوس و أنا أرید أن أرمیه فأقتله فذکرت قول رسول الله ص لا تحدثن شیئاً حتی ترجع قال فحططت القوس ثم رجعت إلی رسول الله (ص) و هو یصلی فلما سمع حسی فرج بین رجلیه فدخلت تحته و أرسل علی طائفة من مرطه فرکع و سجد ثم قال ما الخبر فأخبرته." [بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص۲۰۶] .

۳. حکم جاسوسی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْجَاسُوسُ وَ الْعَینُ إِذَا ظُفِرَ بِهِمَا قُتِلَا [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۹۸] .

عن حارثة بن مُضَّرب عن فرات بن حیان ، أنّ رسول الله (ص) أمر بقتله و کان عیناً لأبی‌سفیان و کان حلیفاً لرجل من الأنصار ، فمرّ بحلقة من الأنصار فقال : انّی مسلم ، فقال رجل من الأنصار : یا رسول الله انّه یقول : انّی مسلم ، فقال رسول الله (ص) : "انّ منکم رجالاً نکلهم الی ایمانهم ، منهم فرات بن حیان" [سنن ، خ۲۶۵۲]

عن سلمة بن الأکوع عن أبیه قال : أتی النبیّ عین من المشرکین و هو فی سفر ، فجلس عند أصحابه ثمّ انسلّ فقال النّبیّ (ص) : "اطلبوه فاقتلوه ، فسبقتهم الیه فقتلته ، و أخذت سلبه ، فنفّلنی ایاه" [سنن ، خ۲۶۵۳]

۴. اخذ به ظواهر

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خَمْسَةُ أَشْیاءَ یجِبُ عَلَی النَّاسِ أَنْ یأْخُذُوا فِیهَا بِظَاهِرِ الْحُکمِ الْوِلَایاتُ وَ التَّنَاکحُ وَ الْمَوَارِیثُ وَ الذَّبَائِحُ وَ الشَّهَادَاتُ فَإِذَا کانَ ظَاهِرُهُ ظَاهِراً مَأْمُوناً جَازَتْ شَهَادَتُهُ وَ لَا یسْأَلُ عَنْ بَاطِنِهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۱۱] .

۱ ـ گناه و خلاف ، یا فردی است یا اجتماعی. یعنی یا ضرر و زیانش تنها به خود گناهکار برمی‌گردد و یا در سطح جامعه فساد برمی‌انگیزد.

اگر از نوع اوّل باشد مورد تجسّس حرام است. گناه از هر نوع که باشد حتی عقیدتی مثلاً انکار خدا ، انکار اسلام ، گرایش به عقائد و ایدئولوژی‌های شخصی باید مورد تجسس نباشد و گناهی فردی است و اسلام با اجبار کسی را به عقیده‌ای دعوت نکرده است : لا إِکرَاهَ فِی الدِّینِ قَدْ تَبَینَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَی [بقره/۲۵۶] .

اما گناه اجتماعی ممنوع است از هر نوع. مثلاً فسق و فجورهایی که ضررش به دیگران است در مسائل جنسی ، اخلاقی ، ایذاء همسایه ، برف در خیابان ریختن ، تنوره حمام و... تا مسائل بالای فکری که کسی برای نشر عقیده ضد اسلامیش شروع کند به شبکه‌سازی و گروه‌گرائی و ایجاد تشکل و مبارزه با اسلام. اینها ممنوع است و باید تجسّس شود.

مسأله جاسوسی در این موارد با کلمه عیون در روایات هست و باید باشد و پیامبر (ص) و امام علی (ع) داشته‌اند. اگر این نباشد هیچ نظامی یک روز باقی نمی‌ماند. پس جامعه به طور دقیق بر دو بخش است :

الف : خودی : متعهد و حزب الله و وفادار

غیرمسئول ، بی‌تفاوت ، تابع نظام.

در برابر اینها سختگیری ، اذیت ، تفتیش عقاید و تجسّس و...ممنوع

۵. نمونه تفتیش نابجا

۱ـ روی انّ عمر کان یعبر بالمدینة من اللّیل فسمع صوت رجل فی بیت یتغنّی ، فتسوّر فوجد عنده امرأة و عنده خمر فقال : یا عدوّالله أظننت أن الله یسترک و أنت علی معصیة؟

فقال : و أنت یا أمیرالمؤمنین! فلاتعجل ، ان کنتُ عصیت الله بواحد فقد عصیتَ الله فی ثلاث :

قال الله تعالی : "و لاتجسّسوا" و قد تجّسستَ.

و قال : "ولاتأتوا البیوت من ظهورها" و قد تسوّرت علیّ.

و قال الله تعالی : "لا تدخلوا بیوتا غیر بیوتکم حتّی تستأنسوا و تسلّموا علی أهلها" و قد دخلتَ بیتی بغیر أذنی.

فقال عمر : فهل عندک من خیر ان عفوت عنک؟ قال : نعم و الله یا أمیر المؤمنین! لئن عفوت عنی لاأعود اتلی مثلها ابداً. [محجّة البیضاء ، ج۳ ، ص۳۷۶]

۶. نکاتی از آیه "یا ایهاالذین آمنوا اجتنبواکثیرا من الظن.."

یـا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا کثیراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَ لاـ تَجَسَّسُوا وَ لاـ یغْتَبْ بَعْضُـکمْ بَعْضاً أَ یحِبُّ أَحَـدُکمْ أَنْ یأْکلَ لَحْمَ أَخیهِ مَیتاً فَکرِهْتُمُوه وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ تَوّابٌ رَحیم [حجرات/۱۲] .

نکات :

۱ـ ایمان ، مسئولیت دارد : یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا

۲ـ هر گاه خواستید مردم را به کار وادار کنید ، آنان را محترمانه صدا بزنید.یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا

۳ـ دائره سوءظن گسترده است ، شما باید اجتناب کنید.

۴ـ اکثر گمان‌ها بی‌مورد استکثیراً

۵ـ سوءظن به قدری بد است که به خاطر بعضی از آنها باید از اکثر آن اجتناب کرد.

۶ـ اگر سوءظن بردید در گام دوم ، خود را حفظ کنید.لا تَجَسَّسُوا

۷ـ اگر در گام دوم شکست خوردید ، در گام سوم خود را حفظ کنیدلا یغْتَب

۸ـ گناه ، مایه گناه می‌شود. (سوءظن زمنیه تجسّس و آن زمینه غیبت است.)

۹ـ غیبت هر مسلمان حرام است. مرد ، زن ، خاص ، عام ، کوچک یا بزرگ.بَعْضُکمْ بَعْضا

۱۰ـ زندگی انسان‌ها به آبروی آنهاست. غیبت ، آبروریزی و مرده‌خوری است.

۱۱ـ مسلمانان حتی اگر گناهکار و معیوب باشند برادر شما هستند.أَخیهِ

۱۲ـ جای آبرو پر نمی‌شود ، همانگونه که جای گوشت مرده پر نمی‌شود.

۱۳ـ مرده‌خوری در صورت اضطرار عیبی ندارد ولی هرگز محبوب انسان نیست. غیبت نیز در صورت اضطرار عیبی ندارد ، ولی هرگز محبوب انسان نیست.

۱۴ـ زشتی غیبت برای همه روشن است.أَ یحِب أَحَدُکمْ

۱۵ـ در نهی از منکر از عواطف مردم کمک بگیریم.أَ یحِب

۱۶ـ نهی از منکرات به تعداد خطر و حساسیت آنهاست (در سوءظن از اکثر منع شده ولی در تجسس و غیبت از همه آنها)

۱۷ ـ در جای دیگر می‌فرماید : بَعْضُکمْ مِنْ بَعْض [آل عمران/۱۹۵] . همه از یکدیگریم. در اینجا می‌فرماید : لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضا

۱. تحریف

۱. معنای تحریف

۱ ـ تحریف الشیء امالته...و تحریف الکلام ان تجعله علی حرف من الاحتمال یمکن حمله علی الوجهین. [مفردات] .

۲. التقاط

ـ تمام آیاتی که می‌گویند : مُخْلِصینَ لَهُ الدِّینَیا می گویند : أَلا لِلّهِ الدِّینُ الْخالِصُیعنی نفی التقاط [زمر/۳] .
ـ التقاط عبارت محترمانه شرک است.
ـ التقاطیون به اسلام شناسان مرتجع و به بینش‌های الحادی لقب مترقی می‌دهند : أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذینَ أُوتُوا نَصیباً مِنَ الْکتابِ یومِنُونَ بِالْجِبْتِ (هر معبودی غیر از خدا) وَ الطّاغُوتِ وَ یقُولُونَ لِلَّذینَ کفَرُوا هولاءِ أَهْدی مِنَ الَّذینَ آمَنُوا سَبیلًا [نساء/۵۱] .
ـ با جبت و طاغوت سازش می کنند :
رهبر یهود بعد از احد از مدینه به مکه وارد شد و بر ابوسفیان و در برابر بتها کرنش و با بت پرستان پیمان‌ها بست و به ابوسفیان گفت : راه شما (که بت می‌پرستید) از راه مسلمانان بهتر است.در زمان ما بودند کسانی که نهج البلاغه می‌خواندند و به علما ، مرتجع و به فدائیان مترقی می گفتند. هدف ایجاد خط انحرافی است و آنها دشمن هستند :
أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذینَ أُوتُوا نَصیباً مِنَ الْکتابِ یشْتَرُونَ الضَّلالَةَ وَ یریدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبیلَ [نساء/۴۴] .
وَ اللّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدائِکمْ وَ کفی بِاللّهِ وَلِیا وَ کفی بِاللّهِ نَصیراً [نساء/۴۵] .
ـ قرآن می گوید : هدف آنها ایجاد خط انحرافی است ضمنا آیه ـ ۴۵ ـ می گوید : آنها دشمن شما هستند :
یقُولُونَ نُومِنُ بِبَعْض وَ نَکفُرُ بِبَعْض وَ یریدُونَ أَنْ یتَّخِذُوا بَینَ ذلِک سَبیلًا [نساء/۱۵۰] .
الَّذینَ آمَنُوا وَ لَمْ یلْبِسُوا إیمانَهُمْ بِظُلْم أُولئِک لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ [انعام/۸۲] .
مراد از ظلم در آیه شرک است و عدم پذیرش رهبر الهی.
منبع : [تفسیر نمونه] .
شروع و انگیزه التقاط : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّمَا بَدْءُ وُقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تُتَّبَعُ وَ أَحْکامٌ تُبْتَدَعُ یخَالَفُ فِیهَا کتَابُ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۰] .
ـ اصالت مکتب از بین می‌رود :
در حالی که قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَلَالُ مُحَمَّدٍ حَلَالٌ أَبَداً إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ أَبَداً إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۸] .
هرج و مرج حاکم باشد؛ هر شخصی هر روزی ، طبق شرایطی ، دست به تأویل و...می زند.

۳. خطر تحریف

۱ـ أَ فَتَطْمَعُونَ أَنْ يومِنُوا لَكمْ وَ قَدْ كانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يسْمَعُونَ كلامَ اللّهِ ثُمَّ يحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ ما عَقَلُوهُ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [بقره/۷۵] .
۲ـ ایجاد هرج و مرج.
۳ـ سود جویی از راه معارف الهی.
۴ـ فراهم کردن دست آویز برای افراد آماده گمراه شدن.
۵ـ پیدا شدن نفاق.
۶ـ نزول کتاب از امام بودن و پیرو سلیقه‌ها شدن.
۷ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سَيأْتِي عَلَيكمْ مِنْ بَعْدِي زَمَانٌ لَيسَ فِيهِ شَيءٌ أَخْفَى مِنَ الْحَقِّ وَ لَا أَظْهَرَ مِنَ الْبَاطِلِ وَ لَا أَكثَرَ مِنَ الْكذِبِ عَلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ لَيسَ عِنْدَ أَهْلِ ذَلِك الزَّمَانِ سِلْعَةٌ أَبْوَرَ (بی ارزش) مِنَ الْكتَابِ إِذَا تُلِي حَقَّ تِلَاوَتِهِ وَ لَا أَنْفَقَ مِنْهُ إِذَا حُرِّفَ عَنْ مَوَاضِعِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۷] .
۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَا تَقُولُوا بِمَا لَا تَعْرِفُونَ فَإِنَّ أَكثَرَ الْحَقِّ فِيمَا تُنْكرُونَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَا تَسْتَعْمِلُوا الرَّأْي فِيمَا لَا يدْرِك قَعْرَهُ الْبَصَرُ وَ لَا تَتَغَلْغَلُ إِلَيهِ الْفِكرُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۷] .
۹ـ امام سجاد (ع) در دعای مکارم الاخلاق : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ مُسْتَعْمِلِ الرَّأْي الْمُخْتَرَعِ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
۱۰ـ فَبِما نَقْضِهِمْ مِيثاقَهُمْ لَعَنّاهُمْ وَ جَعَلْنا قُلُوبَهُمْ قاسِيةً يحَرِّفُونَ الْكلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ وَ نَسُوا حَظًّا مِمّا ذُكرُوا بِهِ [مائده/۱۳] .
۱۱ـ يا أَهْلَ الْكتابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ وَ تَكتُمُونَ الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [آل عمران/۷۱] .
وَ لا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْباطِلِ وَ تَكتُمُوا الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۴۲] .

۴. مبارزه با تحریف

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدَعِ وَ لَا تُجَالِسُوهُمْ فَتَصِيرُوا عِنْدَ النَّاسِ كوَاحِدٍ مِنْهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۵] .
۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ مَشَى إِلَى صَاحِبِ بِدْعَةٍ فَوَقَّرَهُ فَقَدْ سَعَى فِي هَدْمِ الْإِسْلَامِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۷۲] .
۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَبَسَّمَ فِي وَجْهِ مُبْتَدِعٍ فَقَدْ أَعَانَ عَلَى هَدْمِ دِينِهِ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵۱] .
۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ رَدَّ عَلَى صَاحِبِ بِدْعَةٍ بِدْعَتَهُ فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ تَعَالَى [الجعفریات ، ص۱۷۲] .
۵ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِياكمْ وَ الرُّكونَ إِلَى أَصْحَابِ الْأَهْوَاءِ فَإِنَّهُمْ بَطِرُوا النِّعْمَةَ وَ أَظْهَرُوا الْبِدْعَةَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۳۲۲] .
۶ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لَيسَ لَهُمْ حُرْمَةٌ صَاحِبُ هَوًى مُبْتَدِعٌ وَ الْإِمَامُ الْجَائِرُ وَ الْفَاسِقُ الْمُعْلِنُ بِالْفِسْقِ [قرب‌الإسناد ، ص۸۲] .
۷ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثَلَاثٌ مَنْ حَفِظَهُنَّ كانَ مَعْصُوماً مِنَ الشَّيطَانِ الرَّجِيمِ وَ مِنْ كلِّ بَلِيةٍ مَنْ لَمْ يخْلُ بِامْرَأَةٍ لَيسَ يمْلِك مِنْهَا شَيئاً وَ لَمْ يدْخُلْ عَلَى سُلْطَانٍ وَ لَمْ يعِنْ صَاحِبَ بِدْعَةٍ بِبِدْعَةٍ [النوادر راوندی ، ص۱۴] .
۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِنِ اجْتَمَعُوا عَلَى رَجُلٍ وَ سَمَّوْهُ إِمَاماً كانَ ذَلِك لِلَّهِ رِضًا فَإِنْ خَرَجَ عَنْ أَمْرِهِمْ خَارِجٌ بِطَعْنٍ أَوْ بِدْعَةٍ رَدُّوهُ إِلَى مَا خَرَجَ مِنْهُ فَإِنْ أَبَى قَاتَلُوهُ عَلَى اتِّبَاعِهِ غَيرَ سَبِيلِ الْمُومِنِينَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶] .
۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فِي أُمَّتِي فَلْيظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ يفْعَلْ فَعَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴] .
۱۰ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يحْمِلُ هَذَا الدِّينَ فِي كلِّ قَرْنٍ عُدُولٌ ينْفُونَ عَنْهُ تَأْوِيلَ الْمُبْطِلِينَ وَ تَحْرِيفَ الْغَالِينَ وَ انْتِحَالَ الْجَاهِلِينَ كمَا ينْفِي الْكيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ [رجال‌الکشی ، ص۴] .

۵. موارد تحریف

۱. تحریف وقایع وتاریخ

۱ ـ مثلاـ انقلاب ایران را تحریف می‌کنند که زیربنای آن محرومیت و خفقان بوده ، در صورتی که اگر از محرومیت بود باید از کردستان و سیستان و بلوچستان شروع شود.

۲ ـ وَ جآؤ عَلی قَمِیصِهِ بِدَمٍ کذِبٍ [یوسف/۱۸] .

۲. تحریف شخصیت ها

مبارزه قرآن با تحریف شخصیت‌ها :

۱ ـ قالَ إِنِّی عَبْدُ اللّهِ آتانِی الْکتابَ وَ جَعَلَنِی نَبِیا [مریم/۳۰] .

۲ ـ وَ ما مُحَمَّدٌ إِلاّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلی أَعْقابِکمْ [آل عمران/۱۴۴] .

۳ ـ قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُکمْ [کهف/۱۱۰] .

۴ ـ أَ لَمْ یجِدْک یتِیماً فَآوی وَ وَجَدَک ضَالاًّ فَهَدی [ضحی/۷-۶] .

۵ ـ انتقاد از گروهی تحت عنوان : اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ [توبه/۳۱] .

۶ ـ ما کانَ إِبْراهِیمُ یهُودِیا وَ لا نَصْرانِیا وَ لکنْ کانَ حَنِیفاً مُسْلِماً [آل عمران/۶۷] .

۷ ـ وَ قالَتِ الْیهُودُ عُزَیرٌ ابْنُ اللّهِ وَ قالَتِ النَّصاری الْمَسِیحُ ابْنُ اللّهِ [توبه/۳۰] .

۸ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : هَلَک فِی رَجُلَانِ مُحِبٌّ غَالٍ وَ مُبْغِضٌ قَالٍ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۷] .

آری ، گاهی تحریف از کارخانه تملق است که ظالم می‌پروراند و گاهی از کارخانه تحقیر است که مظلوم تولید می‌کند.

۳. تحریف قرآن

۱. تفسیر به رأی

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَکمَ بِرَأْیِهِ بَینَ اثْنَینِ فَقَدْ کفَرَ وَ مَنْ فَسَّرَ بِرَأْیِهِ آیةً مِنْ کتَابِ اللَّهِ فَقَدْ کفَرَ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۸] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ فَسَّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْیهِ إِنْ أَصَابَ لَمْ یوجَرْ وَ إِنْ أَخْطَأَ خَرَّ أَبْعَدَ مِنَ السَّمَاءِ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۷] .

۲. مصونیت از تحریف

من الامور الواضحهٔ البینهٔ ان الکتاب المبین الذیأُحْکمَتْ آیاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَکیمٍ خَبِیرٍ [هود/۱] .

الذی نزله الله علی عبده محمد (ص)

تِبْیاناً لِکلِّ شَیءٍ وَ هُدیً وَ رَحْمَةً وَ بُشْری لِلْمُسْلِمِینَ [نحل/۸۹] .

لِیکونَ لِلْعالَمِینَ نَذِیراً [فرقان/۱] .

یهْدِی بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ وَ یخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ بِإِذْنِهِ وَ یهْدِیهِمْ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [مائده/۱۶] .

...هو هذا الکتاب المشهور المعروف الذی وصل منذ عصر نزوله و لایزال فی ایدی المسلمین شیعهٔ و سنهٔ یعرفونه جمیعا بانه هو کتاب الله المنزل علی قلب الرسول الکریم (ص) الموسوم بالقرآن و المشتمل علی مأهٔ و اربعهٔ عشر سورهٔ یحترمونه اسمی الاحترام و یعظمونه اعظم التقدیس بکله ، بسوره و آیاته و کلماته و حروفه لایستثنون من هذا الاحترام و التعظیم و التقدیس کلمهٔ واحدهٔ و لا حرفا واحدا.

و لا ريب ان هـذا التعظيم و التقديس الذى اخذه الخلف عن السـلف ينتهى الى عصـر نزوله عصـر بزوغ شـمس الرسالة الخاتمية المحمديـة ، و انهم كـانوا يسـتنكرون مـا يشـعر الاهانـة به عملا او لفظا فى جميع الادوار و الاعصار اشـد الانكار يعتبرونه جريمة كبيرة كأهانـة الرسول الاـعظم (ص) يكفر فاعلهـا و يعـاقب عليهـا. لايلصق بكرامته و علو قـدس فصاحته و بلاغته كلام احـد من البشـر فهو بنفسه و بلاغته كلام احد من البشـر فهو بنفسه و بلاغته يشـهد بقدسيته الكاملة و يرد دعوى لصوق غيره به "رد الغيور يد الجانى عن الحرام".

و من البراهين القائمـة التامـة القاطعـة على عدم وقوع التحريف فيه زيادة و نقيضة انه معجزة الاسـلام الخالدة و معجزة باقية تثبت بها رسالة سيدنا محمد خاتم الانبياء (ص) ، بل وسائر رسالات السماء لانها كلها تثبت بالقرآن الكريم.و التحدى به لاثباته مستمر الى زماننا هذا و لاينقطع ابدا لكل مسلم ان يتحدى به فى جميع الازمنة.

و لا ريب ان وقوع الزيادة او النقيضـة فيه تمنع من ذلک لانه مع واحدة منهما لايكون مصونا من المعارضة و الاتيان بمثله ، فعجز البشر عن الاتيان بمثله فى مر الزمان مع هذا الاعلام و الاعلان العام الشامل لجميع الاعصار و الادوار دليل واضح على صيانته من الزيادة و النقصان.

فها نحن و جميع المسـلمين نتحـدى به لاثبات رسالـة الاسـلام و نبوة سـيدنا محمد بن عبدالله خاتم الانبياء (ص) و نقول : يا ايها الناس! ان كنتم فى ريب من صـيانة القرآن و كونه فى حفظ الله من التغيير و التبـديل و الزيادة و النقصان : فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ وَ ادْعُـوا شُـهَداءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّهِ إِنْ كنْتُمْ صـادِقِينَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُـوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا فَـاتَّقُوا النّـارَ الَّتِى وَقُودُهَـا النّـاسُ وَ الْحِجـارَةُ أُعِـدَّتْ لِلْكافِرِينَ [بقره/۲۴-۲۳] .هذا مضافا الى ان العارف بالتاريخ الاسلامى و الاهتمام النبى (ص) بشأن القرآن تبليغا و حفظا و كتابة ، و كذا اهتمام الصحابة بأخذه و حفظه و تعليمه و تعلمه ، و كذا تجزئته بالآيات و السور باسمائها المعروفة فى عصره ، يعرف ان مثـل هـذا الكتـاب مع هـذا الاهتمـام التبليغ بشـئونه لايمكن عادة ان يزاد عليه او ينقض عنه ، فاذا كان ديوان شـعر شاعر مشـهور مصونا من التصـرف فيه و التغير ، و القصايـد السـبع المعلقـة فى عصـر نزول القرآن محفوظة عن ذلک و ان زيد عليها بيت عرفه اهل الادب و العارفون بفنون البلاغه بل و غيرهم ، كيف يمكن عادة وقوع ذلک فى القرآن الكريم مع كثرة الـدعاوى فى حفظه لفظـا بلفـظ و كلمـة بكلمـة؟ و من لايعرف من اهل اللسان ان ما نقل فى المنقولات الضـعيفة من اسـقاطه عن القرآن لايلتصق به فصاحة و بلاغة و اسلوبا و مضمونا و هداية. فان قلت : نعم احتمال الزيادة مردود قطعا و اما احتمال النقيضة و ان كان بمكان من الضعف لايعتد و لايعتنى به ، الا انه غير مقطوع به.

قلت ، اولاـ : ان بقـاء التحـدى به الى يوم القيامـة و عجز الاـنس و الجن عن الاتيـان بمثله ينفى هـذا الاحتمال المسـتلزم لاحتمال خروجه عن اسلوبه المحكم الالهى المعجز كما اشرنا اليه.

و ثانيا : هـذا الاحتمال كما ذكرتم لايعنّى به عند العرف فهو كالعدم و العلم بالشـىء لغة و عرفا اعم من ذلک و من عدم احتمال الخلاف بتا؟

و ثالثا : هـذا الاحتمال منفى بدلالة آيات من القرآن الكريم الذى اثبتنا ضـرورة عدم وقوع الزيادة فيه ، مثل قوله تعالى : إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر/۹] .

و قوله عز من قائل : لا يأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ [فصلت/۴۲] .

و رابعا : بالاحاديث المأثورة الثابتة عن النبى (ص) .

و خامسـا : بالاحـاديث المتواترة المرويـة عن الائمـة المعصومين من عترته (ع) مثل الاحاديث المرويـة فى ثواب قرائـة السور ، و الاخبار الامرة بعرض الاخبار على الكتاب. و كـذا الاحاديث المتواترة الامرة بالرجوع الى الكتاب و التمسک به ، و الاخبار الدالة

على استشهاد الائمة (ع) بالآيات الكريمة ، و احاديث الثقلين المتواترة ، و غيرها. و اما الاخبار الضعيفة التى يستشعر منها النقيضة فضعاف جدا معلولة بعلل كثيرة فى اسنادها و الفاظها و مداليلها يطول الكلام بنا بالاشارة اليها ، و كلها لاتقاوم الطائفة الاولى من الاخبار الدالة على ان القرآن المنزل من الله تعالى هو هذا الكتاب ، و هذامضافا الى ان هذه الاخبار مردودة مطروحة بمخالفتها للكتاب و الاجماع العملى من جميع المسلمين شيعة و سنة ، القائم على صيانة القرآن من التحريف ، و لذا لم يقع ذلك محل خلاف بين الامة شيعة و سنة الا ما عن بعض الحشويه من اهل السنة و ظاهر بعض الاخباريين من الشيعة الذين لايعتد بخلافهم الفريقان (السنة و الشيعة) فصار خلافهم متروكا مهجورا و صار القول بعدم التحريف قولا ظاهرا واضحا عرفه الخاص و العام من الفريقين و حتى العوام منهما حتى ان التفوه باحتمال خلاف ذلك يعد من التفوه بخلاف الضرورة. فلايصح لايعد ذلك من الخلافات الواقعة بين الفريقين التى يقال فيها رأى الشيعة كذا ، و رأى السنة كذا ، فالقرآن الموجود بين الدفتين هو كتاب دين الفريقين و هو اصلهم الاول الذى بعده تكون السنة المشروط صحة الاعتماد عليها ان لاتكون مخالفة للقرآن ، و هذا الامر يحتج به الجميع فى الاصول و الفروع و فى خلافاتهم و يعتمدون عليه و على السنة. فكل الامة شيعة و سنة يتمسكون بجميع محكماته و فى متشابهاته ايضا يقولون : آمَنّا بِهِ كلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا [آل عمران/٧] .

و من عجيب ما وقع فى هذه المسئلة التى سمعت الاتفاق و الاجماع عليها من السنة و الشيعة و عدم الخلاف بينهم فيها ان العصبيات الطائفية و الاغراض السياسية العاملة لتوهين الاسلام و كتابه العزيز و لتمريق المسلمين و تفريق كلمة الامة و القضاء على وحدتهم الاسلامية بعثت بعض الكتاب الى نسبة القول بالتحريف الى الشيعة لوجود اخبار ضعيفه لم يعمل بها احد منهم و لم يعتبروها حجة حسب اصولهم المحكمة للاخذ بالحديث و الاعتماد عليه و الاحتجاج به.

و ما يورث زيادة التعجب ان هذا الخلاف المحدث من جانب هؤلاء ليس فى دعوى وقوع التحريف من جانب و انكاره من جانب آخر ، بل فى العمل على الصاق تهمة التحريف بالشيعة بسبب هذه الروايات المشتركة فى مصادر الجميع ، ثم العمل على تصوير الشيعة بصورة مشوهة مع انهم طائفة تعتقد عقيدة مؤمنة بالكتاب و صيانته عن التحريف ترفعه عن كرامته بالأدلة القاطعة و البراهين الساطعة و ينكرون التحريف اشد الانكار باعمالهم و عباداتهم و كل سيرتهم العملية و باقوالهم و تصريحات علمائهم و رجالاتهم و الجميع يعلم ان تمسكهم بالكتاب و اعتقادهم بصيانته اضوء و انور من الشمس فى رائعة النهار.

و اعجب من ذلك ان مثل هذه الروايات من طرق اخواننا السنة الصحيحة عندهم كثيرة جدا و لو جاز نسبة القول بالتحريف الى احدى الطائفتين دون الاخرى بسبب نقل مصادرها لمثل هذه الاحاديث لكان نسبته الى غير الشيعة اولى لان فى الاخبار المخرجة فى كتب غيرهم ما يعتبر عندهم من الصحاح دون ما ورد من طرق الشيعة فانها ضعاف. مضافا الى ان اكثرها ورد فى تفسير الآيات و بيان مصاديقها و شأن نزولها و ارتباط لها بالتحريف.

ولكن مع ذلك لم يقابل الشيعة غيرهم بالقول بالتحريف لما فى جوامعهم و مسانيدهم من الاخبار الصريحة الدالة عليه ، اولا ، لان غيرهم الا النزر القليل الذين لايعتد بهم متفقون مع الشيعة فى صيانة الكتاب من التحريف.

و ثانيا ، لان رميهم بهذا القول يحط من اعتبار القرآن و اصالته و الشيعة لاتسلك طريقا ينتهى الى ذلك.

و ثالثا ، لانهم فى المسائل الخلافية يعتمدون على اقوى الحجج و الادلة من الكتاب و السنة و لايحتاجون الى رمى غيرهم بمثل ذلك.

و الذين يتهمون الشيعة بهذا القول لجؤوا الى ذلك حيث رأو انه لا حجة لهم فى المسائل الخلافية على الشيعة فرموهم بافترائات هم ابعد منهامن المشرق عن المغرب و من جملتها نسبة القول بتحريف الكتاب و الاعتقاد و العياذ بالله بالوهية الائمة (ع) ، او ان امين الوحى جبرائيل خان. لانه كان مأمورا بالنزول على الامام و نزل على رسول الله (ص) و فسروا به ما قيل فى ابى عبيدة

الجراح الملقب بالامين : (خان الامين وصدهاعن حيدر) فسروا ذلك انه فى جبرئيل (ع) ، الى غير ذلك من الافترائات التى سوف يحاكمهم الشيعة عليها عند الله تعالى يوم تشهد عليهم السنتهم و ايديهم و ارجلهم بما كانوا يعملون.
و اعجب من ذلك انهم فى الموسم الذى يأتى الناس فيه من كل فج عميق لحج بيت الله الحرام العتيق ، و الحضور فى اعظم مشاهد عظمة الله تعالى ، و اكرم المواقف القدسية العبادية التى يظهر فيها جلال وحده الامة و عزة توحيد كلمتهم و اعلانهم نفى الطواغيت و المستعبدين المستكبرين باعلان كلمة التوحيد كلمة الاسلام و كلمة الحرية و كلمة المساواة الانسانية و كلمة السماء و الارض. نعم فى مثل هذا المشهد العظيم و المؤتمر الكبير الذى ينبغى بل يجب على المسلمين سيما علمائهم و مصلحيهم و قادتهم ان يجلسوا على بساط واحد بساط الاخوة الاسلامية و الاعتصام بحبل الله تعالى ، و ينظروا فيما احاط بالمسلمين و ابتلوا به من المشاكل و المصاعب و فى علاجها فهذا فلسطيننا العزيز اولى القبلتين ارض النبوات بقيت مغتصبة فى يد الصهاينة ، و هذه افغانستان جزء آخر من وطننا الاسلامى لم تكتسب بعد تحمل هذه المرارات و التضحيات حريتها ، و هذه...و هذه...مما انت ايها القارى العزيز اعلم به و ترى منه ما ترى و تعلم منه ما تعلم... نعم فى هذه الظروف الحرجة نرى فى كل سنة منشورات توزع على ضيوف الرحمان تدعو الامة الى التباغض و التباعد ، منشورات مملوءة بالزور و البهتان من امثال نسبة القول بتحريف الكتاب الى شيعة العترة الطاهرة و الذين لهم سهم بارز و قدم راسخ فى اعلاء كلمة الله و اعلان الاسلام النظام الوحيد الذى فيه نجاة الانسان.و ليس وراء هذه التهم ، غير اشغال المسلمين بما فيها و صرفهم عن مواجهة المشاكل السياسية و وقوفهم قبال اعداء الاسلام.
و الا فمن لايعلم ان نسبة القول بالتحريف الى الشيعة هجوم عنيف على الكتاب اكثر من الهجوم على الشيعة؟ من لايعلم انه لو كان لناشرى هذه الاكاذيب و الذين من ورائهم و الذين ينفقون عليهم اقل غيرة على الاسلام و على كتابه العزيز لاتتخذوا موقفا غير ذلك و دافعوا عن الكتاب و ردوا تهمة التحريف عن الشيعة ، و لسلكوا مسلك اعلام الامة و مصلحيهم من السنة و الشيعة و نشروا مقالات الشيعة العلمية فى صيانة الكتاب تصريحات اعلامهم ، و لم يفتحوا لاعداء الاسلام و القرآن باب الغمز بكتاب الله تعالى و الاشكال عليه. فمن استفيد ياترى من الصاق تهمة تحريف القرآن بطائفة كبيرة من المسلمين فيها من اعاظم علماء الاسلام و ائمة العلم و الادب و اعلام الفكر و الورع؟!
و هل تحسب ذلك الا عملا لمصلحة الاستعمار؟ و هل يكون هدف القائم بنشر هذه الكتيبات فى عصرنا هذا الذى قائم و بحمد الله تعالى المسلمون سيما شبابهم لاعادة مجدهم و عزهم الذى ذهب الا ايجاد المجادلات و المخاصمات و قلب الحقايق! فالواجب على كل مسلم غيور على دينه و قرآنه الكريم الوقوف فى وجه هذه الحركات الشيطانية و تنزيه المسلمين شيعة و سنة عن هذا الرأى.
كما ان الواجب على المسلم ايضا ان يعرف الذين هم من وراء هذه الاقلام المأجورة و ما قصدوا به من الحط من عظمة القرآن و استنادة الثابت اليقينى بالوحى النازل على الرسول الامين (ص) باشاعة هذه الافترائات.
و من شاء ان يعرف الشيعة و اجلالهم و تعظيمهم القرآن الكريم فليتجول فى بلادهم فى ايران و لبنان و العراق و البحرين و القطيف و الحسا وغيرها ، و فى مكتباتهم و مساجدهم ، حتى يرى برأى العين فى جميع مجتمعات الشيعة فى شرق الارض ، و غربها كمال اهتمام بشئون القرآن و تعظيمهم له ، و انه ليس لهم و لا عندهم كتاب غير ما هو عند جميع المسلمين ، فلاتجد منهم بيتا ليس فيه القرآن ، بل لاتجدوا منهم احد الا و يقترب الى الله بتلاوته ، فهم يتلونه اناء الليل و اطراف النهار و فى اذاعاتهم و فى مجالسهم للذكر و الوعظ و الارشاد و الدعاء و جميع المناسبات ليس عندهم ما يقدمونه و يعظمونه مثل تعظيم للقرآن الكريم حتى بمقدار آية و جملة و كلمة منه ، حتى لو كان ذلك كلام الرسول (ص) او الائمة الطاهرين من عترته

الطاهره (ع) .

ولكن المصيبة كل المصيبة ان البعض يكذبون اسماعهم و اعينهم التى تكذبه افتراء اتهم و يصرون على عدائهم لشيعة اهل البيت (ع) و تفريق كلمة المسلمين ، و يشوهون بافترائاتهم كرامة كتاب الله و يجعلونه غرضا لتشكيك الاعداء. قال الله تعالى : يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ قُولُوا قَوْلاً سَدِيداً [احزاب/٧٠] .و قال عز شأنه : إِنَّ الَّذِينَ يلْحِدُونَ فِى آياتِنا لا يخْفَوْنَ عَلَينا أَ فَمَنْ يلْقى فِى النّارِ خَيرٌ أَمْ مَنْ يأْتِى آمِناً يوْمَ الْقِيامَةِ اعْمَلُوا ما شِئْتُمْ إِنَّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ [فصلت/٤٠] .و قال : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كثِيراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلا تَجَسَّسُوا وَ لا يغْتَبْ بَعْضُكمْ بَعْضاً [حجرات/١٢] .

و قال : وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [آل عمران/١٠٣] .

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا وَ لِإِخْوانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونا بِالْإِيمانِ وَ لا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنا غِلاًّ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنا إِنَّك رَوفٌ رَحِيمٌ [حشر/١٠] .

منب (ع) : [آية الله الشيخ الصافى] .

۱. مجازات تحقير مؤمن (مجازات)

۱. به خاطر فقرمالى

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُحَقِّرُوا مُومِناً فَقِيراً فَإِنَّ مَنْ حَقَّرَ مُومِناً أَوِ اسْتَخَفَّ بِهِ حَقَّرَهُ اللَّهُ وَ لَمْ يزَلْ مَاقِتاً لَهُ حَتَّى يرْجِعَ عَنْ مَحْقَرَتِهِ أَوْ يتُوبَ [المحاسن ، ج ۱ ، ص۹۷] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اسْتَذَلَّ مُومِناً أَوِ احْتَقَرَهُ لِقِلَّةِ ذَاتِ يدِهِ شَهَرَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۹۷] .

قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : يا بُنَى لَا تُحَقِّرَنَّ أَحَداً بِخُلْقَانِ ثِيابِهِ فَإِنَّ رَبَّك وَ رَبَّهُ وَاحِد [مشكاةالأنوار ، ص۱۲۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُحَقِّرُوا ضُعَفَاءَ إِخْوَانِكمْ فَإِنَّهُ مَنِ احْتَقَرَ مُومِناً لَمْ يجْمَعِ اللَّهُ بَينَهُمَا فِى الْجَنَّةِ إِلَّا أَنْ يتُوبَ [خصال صدوق ، ج ۲ ، ص۶۱۴] .

۲. به صورت طعن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى خَلَقَ الْمُومِنَ مِنْ نُورِ عَظَمَتِهِ وَ جَلَالِ كبْرِيائِهِ فَمَنْ طَعَنَ عَلَى الْمُومِنِ أَوْ رَدَّ عَلَيهِ فَقَدْ رَدَّ عَلَى اللَّهِ فِى عَرْشِهِ وَ لَيسَ هُوَ مِنَ اللَّهِ فِى وَلَايةٍ وَ إِنَّمَا هُوَ شِرْك شَيطَانٍ [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۱۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ طَعَنَ عَلَيهِ أَوْ رَدَّ عَلَيهِ قَوْلَهُ فَقَدْ رَدَّ عَلَى اللَّهِ [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۱۰۰] .

۳. بصورت اهانت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى مَنْ أَهَانَ لِى وَلِياً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحَارَبَتِى [كافى ، ج ۲ ، ص ۳۵۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ الْمُومِنِ أُفٍّ خَرَجَ مِنْ وَلَايتِهِ وَ إِذَا قَالَ أَنْتَ عَدُوِّى كفَرَ أَحَدُهُمَا وَ لَا يقْبَلُ اللَّهُ مِنْ مُومِنٍ عَمَلًا وَ هُوَ مُضْمِرٌ عَلَى أَخِيهِ الْمُومِنِ سُوءاً [كافى ، ج ۲ ، ص ۳۶۱] .

امام صادق (ع) به شخصى فرمود : "چرا به ما اهانت كردى؟" گفت : معاذ اللهفرمود : "در فلان سفر مؤمنى از تو خواست به

قدر یک میل او را سوار کنی که خسته شده بود ، ولی...وَ اللَّهِ مَا رَفَعْتَ بِهِ رَأْساً وَ لَقَدِ اسْتَخْفَفْتَ بِهِ وَ مَنِ اسْتَخَفَّ بِمُومِنٍ فِینَا اسْتَخَفَّ وَ ضَیعَ حُرْمَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۸ ، ص۱۰۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَذَلُّ النَّاسِ مَنْ أَهَانَ النَّاسِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

۴. به صورت سبک شمردن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یزْرِینَّ أَحَدُکمْ بِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ فَإِنَّهُ لَا یدْرِی أَیهُمْ وَلِی اللَّهِ [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۵۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تحقرن أحدا من المسلمین فإن صغیرهم عند الله کبیر [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حسب ابن آدم من الشر أن یحقر أخاه المسلم [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ۱۲۱] .

۵. به صورت اظهار برائت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْمُومِنُ لَا یغُشُّ أَخَاهُ وَ لَا یخُونُهُ وَ لَا یخْذُلُهُ وَ لَا یتَّهِمُهُ (وَ لَا یقُولُ لَهُ أَنَا مِنْک بَرِیءٌ) [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۲] .

۱. تحقیق

۱. تشویق بی حساب محققین در فرانسه

در فرانسه به محققین و قضات و مسئولین رده بالای ارتش چک بدون مبلغ می‌دهند.

۲. ۳۰هزار محقق در یک شرکت آلمانی

در یکی از شرکت‌های داروئی در آلمان ۱۱۰ هزار کارگر و کارمند وجود دارد که ۳۰ هزار نفر در بخش آموزش و تحقیقات کار می‌کنند.

ـ در یکی دیگر از شرکت‌های آلمان (شرکت بنز) ۹ هزار نفر کار تحقیقاتی می‌کنند که الآن در اکثر کشورها افراد مهم سوار بنز می‌شوند و اتومبیل‌های تشریفات کشورها بنز است.

۳. سالی ۳۰میلیارد دلار صرف تحقیق

ژاپن سالی صد میلیارد دلار صرف تحقیق برای بی‌نیاز شدن از نفت می‌کند.

۴. سالی ۱۶۰میلیارد دلار درآمریکا صرف تحقیق

آمریکا سالی صد و شصت میلیارد دلار صرف تحقیق برای بی‌نیاز شدن از نفت می‌کند.

۵. افزایش جمعیت ، ضرورت تحقیق

با اینکه هر سال حدود یک میلیون و هشتصد هزار نفر به جمعیت ایران اضافه می‌شود ، از شیر تا دانشگاه نیاز دارند.

توقّع مردم روز به روز بیشتر و تقاضای مصرف آنان بالا می‌رود از دوچرخه به موتور و به ماشین. نه جلو رشد مردم را می‌توان گرفت و نه جلو توقع آنان را.

۶. استهلاک اموال ، موجب ضرورت تحقیق

از سوی دیگر کلیه اموال ما مورد استهلاک است + ده درصد استهلاک ملّی + ۵/۳ درصد رشد جمعیت + ۵٪ تقاضا برای

زندگی بهتر که جمعا می‌شود ۵/۱۸ درصد.

۷. کم شدن فرهنگ کار وکارپردازی موجب ضرورت تحقیق

از سوی دیگر فرهنگ کار و کارپذیری هر روز کم می‌شود.

۸. عمر مفید کم ساختمانهای ایرانی

از سوی دیگر عمر مفید ساختمان در کشور ما زیر بیست سال است امّا در انگلستان ساختمانی برای سرکنسولگری خریداری شده که ۶۰ سال قبل ساخته شده و تا ۶۰ سال دیگر از طرف شرکت تضمین شده است.

۹. ۱۰۰سال تضمین ساختمان در ژاپن

در ژاپن قبلاًـ تا صد سال ساختمان را تضمین می‌کردند و الآن بیشتر. با دستگاهی ساختمان را به لرزه درمی‌آورند و بعد از آزمایش عدم ترک خوردن تحویل می‌دهند.

تخلی

۱) تربیت درهنگام تخلی

۱) انسان می‌تواند همه جا را کلاس خود قرار دهد.

۲) اگر غذاها صرف راه درست نشود چه فایده دارد؟

۳) اگر از حرام به دست آمده باشد ، لذتش تمام و کیفرش باقی است.

۴) برای چه تکبر می کنی ، تو که حامل آلودگی‌ها هستی.

۵) اگر زوائد دفع نمی‌شد چه می‌شد.

۲) عبرت گرفتن در هنگام تخلی

۱) تذکر به اینکه حلال بود به این صورت درآمد یا حرام و اگر حرام بود وای به حال او.

از امام صادق (علیه السلام) سؤال شد چرا انسان نظر می کند بهمَا يخْرُجُ مِنْه

امام فرمود : إِنَّهُ لَيسَ أَحَدٌ يرِيدُ ذَلِك إِلَّا وَكلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ مَلَكاً يأْخُذُ بِعُنُقِهِ لِيرِيهُ مَا يخْرُجُ مِنْهُ أَ حَلَالٌ أَوْ حَرَامٌ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۷۵] .

۲) تذکر به بی‌ارزشی لذّت‌های دنیا :

اذا تبدّل المطاعم و المشارب بالأقذار و الأدناس یعلَم انّ حطام الدّنیا کلّها کذلک [اسرار الصّلوة میرزا ، ص۱۰]

موقعی که دانست عاقبت حطام این چنین می‌شود ، راحت از آنها می‌گذرد و خود را فدای آنها نمی‌کند.

۳) تذکر به نقص خود :

از امام باقر (علیه السلام) سؤال شد راجع به غائط؛ حضرت (علیه السلام) فرمود : تَصْغِيرٌ لِابْنِ آدَمَ لِكی لَا يَتَكبَّرَ وَ هُوَ يحْمِلُ غَائِطَهُ مَعَهُ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵۹] .

۳) یاد خدا هنگام تخلی

۱) حالات مختلف مانع از ذکر خدا نشود :
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ مُوسَی (علیه السلام) قَالَ : یا رَبِّ تَمُرُّ بِی حَالَاتٌ أَسْتَحْیِی أَنْ أَذْکُرَک فِیهَا فَقَالَ یا مُوسَی ذِکْرِی عَلَی کلِّ حَالٍ حَسَنٌ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۲۷] .
۲) هنگام دخول به محل تخلّی بگوید :
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الرِّجْسِ النِّجْسِ الْخَبِیثِ الْمُخْبِثِ الشَّیطَانِ الرَّجِیمِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ کثُرَ عَلَیهِ السَّهْوُ فِی الصَّلَاةِ فَلْیقُلْ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الرِّجْسِ النِّجْسِ الْخَبِیثِ الْمُخْبِثِ الشَّیطَانِ الرَّجِیم [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۵] .
۳) هنگام کشف عورت بگوید :
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِذَا انْکشَفَ أَحَدُکمْ لِبَوْلٍ أَوْ لِغَیرِ ذَلِک فَلْیقُلْ بِسْمِ اللَّهِ فَإِنَّ الشَّیطَانَ یغُضُّ بَصَرَهُ عَنْهُ حَتَّی یفْرُغَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۵] .
۴) هنگام استنجا بگوید :
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (علیه السلام) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ الْمَاءَ طَهُوراً وَ لَمْ یجْعَلْهُ نَجِساً سپس بگوید : اللَّهُمَّ حَصِّنْ فَرْجِی وَ أَعِفَّهُ وَ اسْتُرْ عَوْرَتِی وَ حَرِّمْهَا عَلَی النَّارِ [کافی ، ج۳ ، ص۷۰] .
۵) بعد از قیام از محل تخلّی بگوید :
قَالَ الصَّدُوقُ (ره) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَمَاطَ عَنِّی الْأَذَی وَ هَنَّأَنِی طَعَامِی وَ شَرَابِی وَ عَافَانِی مِنَ الْبَلْوَی. [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹] .
(به اعتبار اینکه اگر دفع اخبث نمی‌شد مشکلاتی پیش می‌آمد....)
۶) بعد از خروج از محل تخّلی بگوید :
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (علیه السلام) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَخْرَجَ عَنِّی أَذَاهُ وَ أَبْقَی فِی قُوَّتَهُ فَیا لَهَا مِنْ نِعْمَةٍ لَا یقْدِرُ الْقَادِرُونَ قَدْرَهَا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۴] .
در روایت دیگر آمده : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (علیه السلام) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی رَزَقَنِی لَذَّتَهُ وَ أَبْقَی قُوَّتَهُ فِی جَسَدِی وَ أَخْرَجَ عَنِّی أَذَاهُ یا لَهَا مِنْ نِعْمَةٍ ثَلَاثاً [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۲۹] .

۴) موارد نهی از تخلی

۱) شطوط الأنهار (زیر درختان)
قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : اجْتَنِبْ أَفْنِیةَ الْمَسَاجِدِ وَ شُطُوطَ الْأَنْهَارِ وَ مَسَاقِطَ الثِّمَارِ وَ مَنَازِلَ النُّزَّالِ وَ لَا تَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ بِغَائِطٍ وَ لَا بَوْلٍ [کافی ، ج۳ ، ص۱۶] .)
۲) شفیر ماء بئر یستعذب (نهر جاری)
۳) افنیهٔ المساجد (اربعون ذراعا فی اربعین ذراعا)
قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ : "لَا یتَوَضَّأُ فِی أَفْنِیةِ الْمَسَاجِدِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعاً فِی أَرْبَعِینَ ذِرَاعاً لِأَنَّهَا حَرَمٌ وَ لَهَا حَرِیمٌ لِقَوْلِ الصَّادِقِ (علیه السلام) حَرِیمُ الْمَسَاجِدِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعاً فِی أَرْبَعِینَ ذِرَاعاً" [بحارالأنوار ، ج۷۷ ، ص۱۹۴] .

۴) طرق النافذه (معابر عمومی)

۵) مواضع اللعن "ابواب الدور"

۶) مساقط الثمار (زیر درخت میوه)

قَـالَ أَمِيرُ الْمُـؤْمِنِينَ (علیـه السـلام) : نَهَى رَسُـولُ اللَّهِ (ص) أَنْ يَبُـولَ أَحَـدٌ تَحْـتَ شَـجَرَةٍ مُثْمِرَةٍ أَوْ عَلَى قَارِعَـةِ الطَّرِيـقِ [من لا يحضره‌الفقيه ، ج ۴ ، ص ۳] .

۷) منازل النّزال (کاروانسراها ، اطراف رستوران‌های بین راه و...)

۸) مستقبل القبلة و مستدبرها :

سُئِلَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیٍ (علیه السلام) مَا حَدُّ الْغَائِطِ قَالَ : "لَا تَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَ لَا تَسْتَدْبِرْهَا وَ لَا تَسْتَقْبِلِ الرِّيحَ وَ لَا تَسْتَدْبِرْهَا" [من لا يحضره‌الفقيه ، ج ۱ ، ص ۲۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَالَ حِذَاءَ الْقِبْلَةِ ثُمَّ ذَكَرَ فَانْحَرَفَ عَنْهَا إِجْلَالًا لِلْقِبْلَةِ وَ تَعْظِيماً لَهَا لَمْ يَقُمْ مِنْ مَقْعَدِهِ ذَلِكَ حَتَّى يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُ [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۵۴] .

۹) مستقبل الریح و مستدبرها

۱۰) بین القبور :

قَالَ الْكَاظِمُ (علیه السلام) : ثَلَاثَةٌ يَتَخَوَّفُ مِنْهَا الْجُنُونُ التَّغَوُّطُ بَيْنَ الْقُبُورِ وَ الْمَشْیُ فِی خُفٍّ وَاحِدٍ وَ الرَّجُلُ يَنَامُ وَحْدَهُ [کافی ، ج ۶ ، ص ۵۳۴] .

۱۱) از دید ناظرین دور باشد :

قَـالَ الصَّادِقُ (علیـه السـلام) : قَـالَ لُقْمَـانُ (علیـه السـلام) لِابْنِهِ إِذَا أَرَدْتَ قَضَـاءَ حَاجَتِـكَ فَابْعُـدِ الْمَـذْهَبَ فِی الْأَرْضِ [من لا يحضره‌الفقيه ، ج ۲ ، ص ۲۹۶] .

۵) حفظ محترمات در هنگام تخلی

۱) انگشتری که نام خدا و اولیاء بر او هست ، با آن استنجا نشود :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (علیه السلام) : مَنْ نَقَشَ عَلَى خَاتَمِهِ اسْمَ اللَّهِ فَلْيُحَوِّلْهُ عَنِ الْيَدِ الَّتِی يَسْتَنْجِی بِهَا فِی الْمُتَوَضَّإِ [کافی ، ج ۶ ، ص ۴۷۴] .

۲) رو به قبله و پشت به قبله نباشد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا دَخَلْتَ الْمَخْرَجَ فَلَا تَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَ لَا تَسْتَدْبِرْهَا وَ لَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا [تهذيب‌الأحكام ، ج ۱ ، ص ۲۵]

۳) با دست راست استنجا نشود :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الِاسْتِنْجَاءُ بِالْيَمِينِ مِنَ الْجَفَاءِ [کافی ، ج ۳ ، ص ۱۷] .

۴) بر روی قبر یا بین قبور تخلّی نشود :

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : مَنْ تَخَلَّى عَلَى قَبْرٍ أَوْ بَالَ قَائِماً أَوْ بَالَ فِی مَاءٍ قَائِماً أَوْ مَشَى فِی حِذَاءٍ وَاحِدٍ أَوْ شَرِبَ قَائِماً أَوْ خَلَا فِی بَيْتٍ وَحْدَهُ وَ بَاتَ عَلَى غَمَرٍ فَأَصَابَهُ شَیْءٌ مِنَ الشَّيْطَانِ لَمْ يَدَعْهُ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَ أَسْرَعُ مَا يَكُونُ الشَّيْطَانُ إِلَى الْإِنْسَانِ وَ هُوَ عَلَى بَعْضِ هَذِهِ الْحَالَاتِ [کافی ، ج ۶ ، ص ۵۳۳] .

۵) دستورات بهداشتی در هنگام تخلی :

۱) اجتناب از آلوده شدن لباس :

عَلِی بْنِ إِبْرَاهِیمَ رَفَعَهُ قَالَ : "خَرَجَ أَبُو حَنِیفَةَ مِنْ عِنْدِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) وَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی (علیه السلام) قَائِمٌ وَ هُوَ غُلَامٌ فَقَالَ لَهُ أَبُو حَنِیفَةَ یا غُلَامُ أَینَ یضَعُ الْغَرِیبُ بِبَلَدِکمْ فَقَالَ اجْتَنِبْ أَفْنِیةَ الْمَسَاجِدِ وَ شُطُوطَ الْأَنْهَارِ وَ مَسَاقِطَ الثِّمَارِ وَ مَنَازِلَ النُّزَّالِ وَ لَا تَسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ بِغَائِطٍ وَ لَا بَوْلٍ وَ ارْفَعْ ثَوْبَک وَ ضَعْ حَیثُ شِئْتَ" [کافی ، ج۳ ، ص۱۶] .

۲) ابتدا با کاغذ یا سنگ پاک کردن و بعد شستن :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : جَرَتِ السُّنَّةُ فِی الِاسْتِنْجَاءِ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ أَبْکارٍ وَ یتْبَعُ بِالْمَاءِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۴۶] .

۳) ایستاده بول نکردن :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْبَوْلُ قَائِماً مِنْ غَیرِ عِلَّةٍ مِنَ الْجَفَاءِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۷] .

۴) احتراز از ترشّحات بول :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ جُلَّ عَذَابِ الْقَبْرِ فِی الْبَوْلِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۷۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْأَبْعَدَ کانَ لَا یبَالِی أَینَ أَصَابَ الْبَوْلُ مِنْ جَسَدِهِ [أمالی صدوق ، ص۵۸۱] .

۵) استبرا نمودن بعد از بول :

قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : یغْسِلُ مَا اسْتَبَانَ أَنَّهُ أَصَابَهُ وَ ینْضَحُ مَا یشُک فِیهِ مِنْ جَسَدِهِ أَوْ ثِیابِهِ وَ یتَنَشَّفُ قَبْلَ أَنْ یتَوَضَّأَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۴۲۱] .

۶) شستن موضع بول :

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : لَا صَلَاةَ إِلَّا بِطَهُورٍ وَ یجْزِیک مِنَ الِاسْتِنْجَاءِ ثَلَاثَةُ أَحْجَارٍ بِذَلِک جَرَتِ السُّنَّةُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ أَمَّا الْبَوْلُ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ غَسْلِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۲۰۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مُرِی نِسَاءَ الْمُؤْمِنِینَ أَنْ یسْتَنْجِینَ بِالْمَاءِ وَ یبَالِغْنَ فَإِنَّهُ مَطْهَرَةٌ لِلْحَوَاشِی وَ مَذْهَبَةٌ لِلْبَوَاسِیرِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۸] .

۷) مسواک نکردن :

قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : السِّوَاک فِی الْخَلَاءِ یورِثُ الْبَخَرَ (بدبویی) [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۲] .

۸) خودداری از طول دادن جلوس :

لقمان (علیه السلام) : یفْجَعُ مِنْهُ الْکبِدُ وَ یورِثُ مِنْهُ الْبَاسُورُ وَ یصْعِدُ الْحَرَارَةَ إِلَی الرَّأْسِ (اختلالات فکری) [قصص‌الأنبیاء جزائری ، ص۳۲۹] .

یضجع : وَهَنَ ، کسَلَ

۹) چیزی نخوردن :

۱۰) در آب راکد و جاری بول نکردن :

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : لَا تَبُلْ فِی مَاءٍ نَقِیعٍ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۴] .

قَالَ الصَّدُوقُ (ره) : قَدْ رُوِی أَنَّ الْبَوْلَ فِی الْمَاءِ الرَّاکدِ یورِثُ النِّسْیانَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۲] .

۱۱) غریب و مسافر هم بهداشت جامعه را مراعات کنند ، مخصوصا در روستاها و جادّه‌ها

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ رَجُلٌ لِعَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) أَینَ یتَوَضَّأُ الْغُرَبَاءُ قَالَ یتَّقِی شُطُوطَ الْأَنْهَارِ وَ الطُّرُقَ النَّافِذَةَ وَ تَحْتَ الْأَشْجَارِ

الْمُثْمِرَةِ وَ مَوَاضِعَ اللَّعْنِ فَقِيلَ لَهُ وَ أَينَ مَوَاضِعُ اللَّعْنِ قَالَ أَبْوَابُ الدُّورِ [كافی ، ج۳ ، ص۱۵] .

۱. تربیت فرزند

۱. دیدگاه اسلام راجع به فرزند

فرزند زینت زندگی دنیاست :

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا [کهف/۴۶.]

۲- فرزند مایه امتحان انسان است :

إِنَّما أَمْوالُكمْ وَ أَوْلادُكمْ فِتْنَةٌ [تغابن/۱۵.]

۳- بعضی از فرزندان دشمن انسان هستند :

إِنَّ مِنْ أَزْواجِكمْ وَ أَوْلادِكمْ عَدُوًّا لَكمْ فَاحْذَرُوهُمْ [تغابن/۱۴.]

۴- از هزینه و مخارج فرزند نباید نگران بود :

اً وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكمْ وَ إِياهُمْ [انعام/۱۵۱.]

۵- به زیادی فرزند نباید افتخار کرد :

وَ قالُوا نَحْنُ أَكثَرُ أَمْوالاً وَ أَوْلاداً [سبأ/۳۵.]

۶- فرزند (غیر صالح) در قیامت سودمند نخواهد بود :

لَنْ تَنْفَعَكمْ أَرْحامُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [ممتحنه/۳.]

۷-فرزند نباید مانع یاد خداوند شود :

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ [منافقون/۹.]

شَغَلَتْنا أَمْوالُنا وَ أَهْلُونا [فتح/۱۱.]

۸- بعضی از فرزندان نور چشم انسان هستند :

وَ الَّذينَ يقُولُونَ رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّياتِنا قُرَّةَ أَعْينٍ [فرقان/۷۴.]

(نکته :) قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَنَا وَ عَلِي أَبَوَا هَذِهِ الْأُمَّةِ [الصراطالمستقیم ، ج۱ ، ص۲۴۲.]

فرزندان ابوین ایمانی با هم برادرند : إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰.]

والدین باید به شرایط سنّی فرزندان توجّه کنند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْوَلَدُ سَيدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ عَبْدٌ سَبْعَ سِنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعَ سِنِينَ [مکارمالأخلاق ، ص۲۲۲] .

قَالَ الصَّادِقُع : الْغُلَامُ يلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ وَ يتَعَلَّمُ الْكتَابَ سَبْعَ سِنِينَ وَ يتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ سَبْعَ سِنِينَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷.]

قال الجزری فیه أنه علیه الصلاة و السلام کان یرقص الحسن أو الحسین و یقول حزقة حزقة ترق عین بقة [بحارالأنوار ، ج۳۶ ، ص۳۱۴] .ص [عوالی الآللی ، ج۳ ، ص۳۱۱.]

۲. نقش والدین در تربیت فرزند

والدین باید در پر کردن اوقات فراغت فرزندان کوشا باشند :

حضرت علی (ع) : النفس ان لم تشغله شغلک

وسایل بازی ، تفریح ، کار ، هنر ، کتاب و غیره در منزل.

تفریح سالم و سفر در خارج از منزل.

قَالَ الصَّادِقُع : فِی حِکمَـةِ آلِ دَاوُدَ ع أَنَّ عَلَی الْعَاقِلِ أَنْ لَا یکونَ ظَاعِناً إِلَّا فِی ثَلَاثٍ ١) تَزَوُّدٍ لِمَعَادٍ أَوْ ٢) مَرَمَّةٍ لِمَعَاشٍ أَوْ ٣) لَذَّةٍ فِی غَیرِ مُحَرَّمٍ [من لایحضره‌الفقیه ، ج٢ ، ص٢۶۵.]

باید زیباترین و خوشایندترین اوقات فرزندان ، اوقات عبادت پدر و مادر باشد.

یا بَنی آدَمَ خُذُوا زینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/٣١.]

اخلاق خوش

آرامش و محبّت

٣. شیوه های تربیت

١.شیوه های تربیت صحیح

پـدر و مـادر بایـد درتعلیم و تربیت فرزنـدان از شـیوه‌هـای تعلیم وتربیت قرآنی اسـتفاده کنندلَقَـدْ کانَ لَکمْ فی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/٢١] [الصراط المستقیم ج١_ص٢۴٢)]

٢) گفتاری :

حکمت و استدلال : لَوْ کانَ فیهِما آلِهَةٌ إِلاَّ اللّهُ لَفَسَدَتا [انبیاء/٢٢.]

داستان‌گویی و پنددهی : فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ یتَفَکرُونَ [اعراف/١٧۶] .

ذکر غایت و نتایج وخیم کارها : وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا [انفال/۴۶.]

ذکر نتایج خوب کارهای شایسته : إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [توبه/١١١.]

تمثیل و تشبیه : وَ تِلْک الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ لَعَلَّهُمْ یتَفَکرُونَ [حشر/٢١] .

مثلجریان دنیا ، مرگ ، قبر ، روز و شب به فردی که از شتر گریخت

سیر آفاقی : أَ فَلا ینْظُرُونَ إِلَی الْإِبِلِ کیفَ خُلِقَتْ [غاشیه/١٧.]

سیر انفسی

٢. شیوه های غیر صحیح

١) اعمال غریزه شهوت و بی‌بند و باری در برابر کودک.

٢) محبّت بی‌مورد و افراطی.

٣) تهدید و کتک نابجا و آبروی کودک را در انظار ریختن.

۴) پشتیبانی نابجا در مواردی که با سایر کودکان دعوا دارند.

۵) توقّع زیاد از کودک.

۶) بی‌جواب گذاشتن پرسش‌هایی که مجبور است از دیگرانی که احیانا سوءقصد یا سودجو هستند بپرسد.

٧) محدود کردن کودک از محبّت به طوری که دلسرد شود.

عوامل ضعف گرایش‌های دینی

۱) والدین

الف) به خاطر نداشتن آگاهی

ب) نداشتن فرصت

ج) نداشتن شیوه صحیح

د) نداشتن امکانات

ه) نداشتن نظارت کافی.

و) نداشتن غیرت دینی.

ز) نداشتن تعادل بین مسائل مادی و معنوی.

ح) نداشتن رابطه با روحانی و عالم.

ط) نداشتن تفاهم لازم با همسر.

ی) نداشتن صداقت در گفتار و عمل.

۴. وظایف والدین

۱. فردی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : یا عَلِی حَقُّ الْوَلَدِ عَلَی وَالِدِهِ أَنْ یحْسِنَ اسْمَهُ وَ أَدَبَهُ وَ یضَعَهُ مَوْضِعاً صَالِحاً [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۷۱.]

آموختن احکام شریعت و ضرورت پایبندی به شریعت :

امام صادق (ع) : احادیث اسلامی را به نوجوانان خود بیاموزید پیش از آن‌که مخالفین گمراه ، بر شما پیشی گیرند و سخنان نادرست خود را در ضمیر پاک آنان جای دهند و گمراهشان سازند.

وظایف والدین در جنبه فردی فرزند : پرورش تن ، مغز و شخصیت.

۲. اجتماعی

همراه بردن فرزندان به مسجد و مجالس مذهبی : خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱.]

پدر و مادر باید در انتخاب دوست خوب به فرزند کمک کنند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْمُومِنُ إِلْفٌ مَأْلُوفٌ [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص۳۰۹.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : مُومِن مألُوفٌ وَ لَا خَیرَ فِیمَنْ لَا یأْلَفُ وَ لَا یولَفُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۲.]

از طریق

۱) با معیار دادن :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : اخْتَبِرْ أَهْلَک وَ وُلْدَک فِی غَیبَتِک وَ صَدِیقَک فِی مُصِیبَتِک [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۰.]

الصّدیق لایکون صدیقا الا فی ثلاث...

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : کانَ لِی فِیمَا مَضَی أَخٌ فِی اللَّهِ وَ کانَ یعْظِمُهُ فِی عَینِی صِغَرُ الدُّنْیا فِی عَینِهِ وَ کانَ خَارِجاً مِنْ سُلْطَانِ بَطْنِهِ فَلَا یشْتَهِی مَا لَا یجِدُ وَ لَا یکثِرُ إِذَا وَجَدَ وَ کانَ أَکثَرَ دَهْرِهِ صَامِتاً [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۸۹.]

۲) مراقب بودن

۳) با خشونت او را وادار به پنهانکاری نکند.
۴) والدین باید با اغماض با فرزندان برخورد کنند.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أحسن الصمت ما كان عن الزلل [غررالحكم ، ص۲۱۵]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : عود أذنك حسن الاستماع [غررالحكم ، ص۲۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بِرِّهِ قَالَ قُلْتُ كيفَ يعِينُهُ عَلَى بِرِّهِ قَالَ يقْبَلُ مَيسُورَهُ وَ يتَجَاوَزُ عَنْ مَعْسُورِهِ [كافى ، ج۶ ، ص ۵۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : من عامل الناس بالمسامحة استمتع بصحبتهم [بالمساحة سلم من غوائلهم] [غررالحكم ، ص۴۴۵.]
فرزند مایه امتحان انسان است :
إِنَّما أَمْوالُكُمْ وَ أَوْلادُكُمْ فِتْنَةٌ [تغابن/۱۵.]
وظایف والدین در جنبه اجتماعی فرزند : پرورش روح همدردری و تفاهم و مشورت.
وظایف والدین در جنبه اقتصادی فرزند : پرورش روح هنر و صنعت و شغل و درآمد.
وظایف والدین در جنبه سیاسی فرزند : پرورش آگاهی از جریانات روز و نقش‌های گوناگون.
۳. عبادی
قرائت و تعلیم قرآن و ایجاد فضای معنوی در منزل :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : نَوِّرُوا بُيوتَكمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَ لَا تَتَّخِذُوهَا قُبُوراً كمَا فَعَلَتِ الْيهُودُ وَ النَّصَارَى صَلَّوْا فِي الْكنَائِسِ وَ الْبِيعِ وَ عَطَّلُوا بُيوتَهُمْ فَإِنَّ الْبَيتَ إِذَا كثُرَ فِيهِ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ كثُرَ خَيرُهُ وَ اتَّسَعَ أَهْلُهُ وَ أَضَاءَ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كمَا تُضِيءُ نُجُومُ السَّمَاءِ لِأَهْلِ الدُّنْيا [كافى ، ج۲ ، ص ۶۱۰] .
قال رسول الله (ص) : ادّبوا اولادكم على ثلاث خصال : حبّ نبيكم و حبّ اهل بيته و قرائة القرآن [كنز العمّال ، ۴۵۴۰۹. ـ]
معاویة بن وهب از امام صادق (ع) سؤال کرد در چه سنی کودک به نماز واداشته شود؟ حضرت (ع) فرمود : بین ۶ و ۷ سالگی.
عَنْ مُعَاوِيةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع فِي كمْ يوخَذُ الصَّبِي بِالصَّلَاةِ فَقَالَ فِيمَا بَينَ سَبْعِ سِنِينَ وَ سِتِّ سِنِينَ [تهذيب‌الأحكام ، ج۲ ، ص۳۸۱]
رسول خدا (ص) فرمودند : به کودکان خود در هفت سالگی امر کنید نماز بگزارند.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مُرُوا صِبْيانَكمْ بِالصَّلَاةِ إِذَا بَلَغُوا سَبْعَ سِنِينَ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۹۴]
امام باقر (ع) در حدیثی می‌فرمایند : در سه سالگی کلمه توحید (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) و در چهار سالگی (مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) را به کودکان یاد دهند و در پنج سالگی رویش را به قبله متوجّه کنند و به او بگویند سر به سجده بگذارد. در شش سالگی رکوع و سجود صحیح را به او بیاموزند و در هفت سالگی به طفل بگویند وضو بگیر و نماز بگذار.
قَالَ الْبَاقِرُع : إِذَا بَلَغَ الْغُلَامُ ثَلَاثَ سِنِينَ يقَالُ لَهُ قُلْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سَبْعَ مَرَّاتٍ ثُمَّ يتْرَك حَتَّى يتِمَّ لَهُ ثَلَاثُ سِنِينَ وَ سَبْعَةُ أَشْهُرٍ وَ عِشْرُونَ يوْماً فَيقَالَ لَهُ قُلْ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ سَبْعَ مَرَّاتٍ وَ يتْرَك حَتَّى يتِمَّ لَهُ أَرْبَعُ سِنِينَ ثُمَّ يقَالَ لَهُ قُلْ سَبْعَ مَرَّاتٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ثُمَّ يتْرَك حَتَّى يتِمَّ لَهُ خَمْسُ سِنِينَ ثُمَّ يقَالَ لَهُ أَيهُمَا يمِينُك وَ أَيهُمَا شِمَالُك فَإِذَا عَرَفَ ذَلِك حُوِّلَ وَجْهُهُ إِلَى الْقِبْلَةِ وَ يقَالُ لَهُ اسْجُدْ ثُمَّ يتْرَك حَتَّى يتِمَّ لَهُ سَبْعُ سِنِينَ فَإِذَا تَمَّ لَهُ سَبْعُ سِنِينَ قِيلَ لَهُ اغْسِلْ وَجْهَك وَ كفَّيك فَإِذَا غَسَلَهُمَا قِيلَ لَهُ صَلِّ ثُمَّ يتْرَك حَتَّى يتِمَّ لَهُ تِسْعُ سِنِينَ فَإِذَا تَمَّتْ لَهُ عُلِّمَ الْوُضُوءَ وَ ضُرِبَ عَلَيهِ وَ أُمِرَ بِالصَّلَاةِ وَ ضُرِبَ عَلَيهَا فَإِذَا تَعَلَّمَ الْوُضُوءَ وَ

الصَّلَاةَ غَفَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ وَ لِوَالِدَيهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۸۱.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : عَلِّمُوا صِبْيانَكمُ الصَّلَاةَ وَ خُذُوهُمْبها إِذَا بلَغُوا الْحُلُمَ [غررالحكم ، ص۱۷۵.]
صبیانی که عاقلند ، مأمور به نماز شوند و وقتی طاقت آوردند مأمور به روزه شوند.
قَالَ الْبَاقِرُع : إِنَّا نَأْمُرُ صِبْيانَنَا بِالصَّلَاةِ إِذَا كانُوا بَنِی خَمْسِ سِنِينَ فَمُرُوا صِبْيانَكمْ بِالصَّلَاةِ إِذَا كانُوا بَنِی سَبْعِ سِنِينَ وَ نَحْنُ نَأْمُرُ صِبْيانَنَا بِالصَّوْمِ إِذَا كانُوا بَنِی سَبْعِ سِنِينَ بِمَا أَطَاقُوا مِنْ صِيامِ الْيوْمِ إِنْ كانَ إِلَی نِصْفِ النَّهَارِ أَوْ أَكثَرَ مِنْ ذَلِك أَوْ أَقَلَّ فَإِذَا غَلَبَهُمُ الْعَطَشُ وَ الْغَرَثُ أَفْطَرُوا حَتَّی يتَعَوَّدُوا الصَّوْمَ وَ يطِيقُوهُ فَمُرُوا صِبْيانَكمْ إِذَا كانُوا بَنِی تِسْعِ سِنِينَ بِالصَّوْمِ مَا اسْتَطَاعُوا مِنْ صِيامِ الْيوْمِ فَإِذَا غَلَبَهُمُ الْعَطَشُ أَفْطَرُوا [كافی ، ج۳ ، ص۴۰۹.]
وظایف والدین در جنبه عبادی فرزند : پرورش روح تکیه بر خدا و نیایش و...
۴. اخلاقی
والدین باید در جهت تربیت دینی و رشد اخلاقی فرزندان اهتمام ورزند.
والدین باید از تبعیض‌های ناروا پرهیز کنند.
پیامبر اکرم (ص) : اتّقوا الله و اعدلوا بین أولادکم [کنزالعمّال ، ۴۵۳۵۰.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : اعْدِلُوا بَينَ أَوْلَادِكمْ كمَا تُحِبُّونَ أَنْ يعْدِلُوا بَينَكمْ فِی الْبِرِّ وَ اللُّطْفِمکارم‌الأخلاق ، ص۲۲۰.
پیامبر اکرم (ص) : اعدلوا بین أولادکم فی النّحل کما تحبّون ان یعدلوا بینکم فی البرّ و اللّطف [کنز العمّال ، ۴۵۳۴۷.]
پیامبر اکرم (ص) : ان الله یحبّ ان تعدلوا بین أولادکم حتی فی القُبَل [کنز العمّال ، ۴۵۳۵۰.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ص أَبْصَرَ رَجُلًا لَهُ وَلَدَانِ فَقَبَّلَ أَحَدَهُمَا وَ تَرَك الْآخَرَ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ص فَهَلَّا وَاسَيتَ بَينَهُمَا [النوادر راوندی ، ص۶.]
قَالَ الصَّادِقُع : وَ اللَّهِ إِنِّی لَأُصَانِعُ بَعْضَ وُلْدِی وَ أُجْلِسُهُ عَلَی فَخِذِی (وَ أُكْثِرُ لَهُ فِی الْمِلْحِ) وَ أُكثِرُ لَهُ الشُّكرَ وَ إِنَّ الْحَقَّ لِغَيرِهِ مِنْ وُلْدِی وَ لَكنْ مَخَافَةً عَلَيهِ مِنْهُ وَ مِنْ غَيرِهِ لِئَلَّا يصْنَعُوا بِهِ مَا فَعَلُوا بِيوسُفَ إِخْوَتُهُ وَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ سُورَةَ يوسُفَ إِلَّا أَمْثَالًا لِكی لَا يحْسُدَ بَعْضُنَا بَعْضاً كمَا حَسَدَ يوسُفَ إِخْوَتُهُ وَ بَغَوْا عَلَيهِ فَجَعَلَهَا حُجَّةً وَ رَحْمَةً عَلَی مَنْ تَوَلَّانَا وَ دَانَ بِحُبِّنَا (حُجَّةً عَلَی) أَعْدَائِنَا وَ مَنْ نَصَبَ لَنَا الْحَرْبَ [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۱۶۶.]
والدین باید به وعده‌هایی که به فرزندان می‌دهند وفا کنند :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَحِبُّوا الصِّبْيانَ وَ ارْحَمُوهُمْ وَ إِذَا وَعَدْتُمُوهُمْ شَيئاً فَفُوا لَهُمْ فَإِنَّهُمْ لَا يدْرُونَ إِلَّا أَنَّكمْ تَرْزُقُونَهُمْ [كافی ، ج۶ ، ص۴۹.]
وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا [بقره/۱۷۷.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ [الجعفریات ، ص۳۶.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : حُسْنُ الْعَهْدِ مِنَ الْإِيمَانِ [عوالی‌اللآلی ، ج۱ ، ص۲۹۲.]
پرهیز از القاب ناپسند به فرزندان و هدم شخصیت آنان.
تشویق امّا پرهیز از افراط و تفریط.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : فَإِنَّ كثْرَةَ الذِّكرِ لِحُسْنِ أَفْعَالِهِمْ تَهُزُّ الشُّجَاعَ وَ تُحَرِّضُ النَّاكلَ إِنْ شَاءَ اللَّه [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳.]
اعتدال در تنبیه : شخصی از فرزندش نزد امام کاظم (ع) شکایت کرد. حضرت (ع) فرمود : لَا تَضْرِبْهُ وَ اهْجُرْهُ
قَالَ بَعْضُهُمْ : شَكَوْتُ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی ع ابْناً لِی فَقَالَ لَا تَضْرِبْهُ وَ اهْجُرْهُ وَ لَا تُطِلْ [عده‌الداعی ، ص۸۹.]

محبّت و خوشرفتاری با کودکان از اهم وظایف والدین در منزل :

قَالَ الرِّضَاع : لَیسَ شَیءٌ مِنَ الْأَعْمَالِ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بَعْدَ الْفَرَائِضِ أَفْضَلَ مِنْ إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَى الْمُومِنِ [فقه‌الرضا ، ص۳۳۸ .]

قَالَ الْبَاقِرُع : إِنَّ أَكمَلَ الْمُومِنِينَ إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً [کافی ، ج۲ ، ص۹۹.]

۵. روان شناختی

پدر و مادر نباید در تکریم و تحبیب فرزندان دچار افراط یا تفریط شوند که موجب :

۱) عدم استقلال شخصیت.

۲) تنبلی.

۳) ضعف اعتماد به نفس ، می‌شود.

در جانب افراط :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَا تَجْعَلَنَّ أَكثَرَ شُغُلِك بِأَهْلِك وَ وَلَدِك فَإِنْ يكنْ أَهْلُك وَ وَلَدُك أَوْلِياءَ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يضِيعُ أَوْلِياءَهُ وَ إِنْ يكونُوا أَعْدَاءَ اللَّهِ فَمَا هَمُّك وَ شُغُلُك بِأَعْدَاءِ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۵۲.]

عن ابی جعفر (ع) : شرّ الآباء من دعاه البرّ الی الافراط [تاریخ یعقوبی ، ج۳ ، ص۵۳.]

و در جانب تفریط :

روی أن رسول الله ص قبل الحسن و الحسین ع فقال الأقرع بن حابس إن لی عشرة من الأولاد ما قبلت واحدا منهم فقال ما علی إن نزع الله الرحمة منک أو کلمة نحوها [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۲۰.]

راستی و درستی و پاکی والدین عاملی مهم در تربیت اولاد است.

قَالَ الصَّادِقُع : يحْفَظُ الْأَطْفَالُ بِصَلَاحِ آبَائِهِمْ كمَا حَفِظَ اللَّهُ الْغُلَامَينِ بِصَلَاحِ أَبَوَيهِمِ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۳۶.]

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ اللَّهَ لَيفْلِحُ بِفَلَاحِ الرَّجُلِ الْمُومِنِ وُلْدَهُ وَ وُلْدَ وُلْدِهِ وَ يحْفَظُهُ فِی دُوَيرَتِهِ وَ دُوَيرَاتٍ حَوْلَهُ فَلَا يزَالُونَ فِی حِفْظِ اللَّهِ لِكرَامَتِهِ عَلَى اللَّهِ ثُمَّ ذَكرَ الْغُلَامَينِ فَقَالَوَ كانَ أَبُوهُما صالِحاً (کهف-۸۲) أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ شَكرَ صَلَاحَ أَبَوَيهِمَا لَهُمَا [بحارالأنوار ، ج۱۳ ، ص۳۱۲.]

۶. بهداشتی

والدین باید مراقب بهداشت و سلامت فرزندان باشند.

كُلُوا مِنَ الطَّيباتِ وَ اعْمَلُوا صالِحاً [مومنون/۵۱.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : مَنْ أَكلَ الطَّعَامَ عَلَى النَّقَاءِ وَ أَجَادَ الطَّعَامَ تَمَضُّغاً وَ تَرَك الطَّعَامَ وَ هُوَ يشْتَهِيهِ وَ لَمْ يحْبِسِ الْغَائِطَ إِذَا أَتَاهُ لَمْ يمْرَضْ إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۴۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : من غرس فی نفسه محبة أنواع الطعام اجتنی ثمار فنون الأسقام [غررالحکم ، ص۴۸۴.]

تناول غذاهای مفید :

عَنْ أَحْمَدَ بْنِ هَارُونَ عَنْ مُوَفَّقٍ الْمَدِينِی عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَال : بَعَثَ إِلَى الْمَاضِی (ع) يوْماً فَأَجْلَسَنِی لِلْغَدَاءِ فَلَمَّا جَاءُوا بِالْمَائِدَةِ

لَمْ يكنْ عَلَيهَا بَقْلٌ فَأَمْسَكَ يدَهُ ثُمَّ قَالَ لِلْغُلَام أَمَا عَلِمْتَ أَنِّی لَا آكلُ عَلَى مَائِدَةٍ لَيسَ فِيهَا خُضْرَةٌ فَأْتِنِی بِالْخُضْرَةِ قَالَ فَذَهَبَ الْغُلَامُ فَجَاءَ بِالْبَقْلِ فَأَلْقَاهُ عَلَى الْمَائِدَةِ فَمَدَّ يدَهُ ع حِينَئِذٍ وَ أَكلَ [المحاسن ، ج ۲ ، ص۵۰۷.]

محيط خانه بايدتميز و بهداشت و منظّم و سالم باشد :

عَنْ صَفْوَانَ الْجَمَّالِ قَالَ : كنَّا عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع فَحَضَرَتِ الْمَائِدَةُ فَأَتَى الْخَادِمُ بِالْوَضُوءِ فَنَاوَلَهُ الْمِنْدِيلَ فَعَافَهُ ثُمَّ قَالَ مِنْهُ غَسَلْنَا [مكارمالأخلاق ، ص۱۴۰.]

لزوم وجود نور كافی در محيط خانه به خصوص هنگام مطالعه :

قَالَ الصَّادِقع : إِنَّمَا الْإِسْرَافُ فِيمَا أَفْسَدَ الْمَالَ وَ أَضَرَّ بِالْبَدَنِ [كافی ، ج۴ ، ص۵۳.]

۱. ترس

۱. خوف در قرآن و سنت

تَتَجافى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ يدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَ طَمَعاً وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ [سجده/۱۶] .

قال امير المؤمنين (ع) : الخوف جلباب العارفين [غرر الحكم ، ص۱۹۱] .

قال الباقر (ع) : تحرز من إبليس بالخوف الصادق و إياك و الرجاء الكاذب فإنه يوقعك فی الخوف الصادق [تحف العقول ، ص۲۸۴] .

قال الباقر (ع) : لا مصيبة كعدم العقل و لا عدم عقل كقلة اليقين و لا قلة يقين كفقد الخوف و لا فقد خوف كقلة الحزن على فقد الخوف [تحف العقول ، ص۲۸۴] .

قال امير المؤمنين (ع) : الخشية من عذاب الله شيمة المتقين [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : خَشْيةُ اللَّهِ جِمَاعُ الْإِيمَانِ [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : فَاحْذَرُوا مِنَ اللَّهِ مَا حَذَّرَكمْ مِنْ نَفْسِهِ وَ اخْشَوْهُ خَشْيةً [نهجالبلاغه ، خطبه ۲۳] .

قال على بن الحسين (ع) : ابْنَ آدَمَ إِنَّك لَا تَزَالُ بِخَيرٍ مَا كانَ لَك وَاعِظٌ مِنْ نَفْسِك وَ مَا كانَتِ الْمُحَاسَبَةُ مِنْ هَمِّك وَ مَا كانَ الْخَوْفُ لَك شِعَاراً وَ الْحُزْنُ لَك دِثَاراً ابْنَ آدَمَ إِنَّك مَيتٌ وَ مَبْعُوثٌ وَ مَوْقُوفٌ بَينَ يدَی اللَّهِ فَأَعِدَّ جَوَاباً [أمالی مفيد ، ص۳۳۷] .

قال امير المؤمنين (ع) : أُوصِيك بِخَشْيةِ اللَّهِ فِی سِرِّ أَمْرِك وَ عَلَانِيتِك [أمالی مفيد ، ص۲۲۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : استعينوا على بعد المسافة بطول المخافة [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۴۳۹] .

قال رسول الله (ص) : رَأْسُ الْحِكمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۷۶] .

قال على بن الحسين (ع) : رأس الحكم مخافة الله تبارك و تعالى [بحار الأنوار ، ج۱۳ ، ص۲۹۴] .

قَالَ حَفْصٌ : "فَمَا رَأَيتُ أَحَداً أَشَدَّ خَوْفاً عَلَى نَفْسِهِ مِنْ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (ع) وَ لَا أَرْجَى النَّاسِ مِنْهُ وَ كانَتْ قِرَاءَتُهُ حُزْناً فَإِذَا قَرَأَ فَكأَنَّهُ يخَاطِبُ إِنْسَاناً" [كافی ، ج۲ ، ص۶۰۶] .

قال امير المؤمنين (ع) : إن الله إذا جمع الناس نادى فيهم مناد أيها الناس! إن أقربكم اليوم من الله أشدكم منه خوفا [تحف العقول ، ص۲۰۴] .

قال رسول الله (ص) : أعلى الناس منزلة عند الله أخوفهم منه [أعلام الدين ، ص۳۳۷] .

قال رسول الله (ص) : ثلاث منجيات و ثلاث مهلكات قالوا : يا رسول الله! ما المنجيات قال (ص) : خوف الله فى السر كأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك و العدل فى الرضا و الغضب و القصد فى الغنى و الفقر [المحاسن ، ج۱ ، ص۳] .

قال الصادق (ع) : يا إِسْحَاقُ! خَفِ اللَّهَ كَأَنَّك تَرَاهُ وَ إِنْ كُنْتَ لَا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يرَاك فَإِنْ كُنْتَ تَرَى أَنَّهُ لَا يرَاك فَقَدْ كفَرْتَ وَ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ يرَاك ثُمَّ بَرَزْتَ لَهُ بِالْمَعْصِيةِ فَقَدْ جَعَلْتَهُ مِنْ أَهْوَنِ النَّاظِرِينَ عَلَيك [كافى ، ج۲ ، ص۶۷] .

من وصايا النبى ـ صلى الله عليه و آله ـ لعلى عليه السلام : "الْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ ذِكرُهُ كأَنَّك تَرَاهُ" [كافى ، ج۸ ، ص۷۹] .

ذلِك لِمَنْ خافَ مَقامِي وَ خافَ وَعِيدِ [ابراهيم/۱۴] .

وَ لِمَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ جَنَّتانِ [الرحمن/۴۶] .

نظر أمير المونين (على) (ع) إلى رجل (فرأى) أثر الخوف عليه ، فقال : ما بالك قال : إنى أخاف الله. قال : يا عبد الله! خف ذنوبك ، و خف عدل الله عليك فى مظالم عباده ، و أطعه فيما كلفك ، و لا تعصه فيما يصلحك ، ثم لا تخف الله بعد ذلك ، فإنه لا ـ يظلم أحدا و لا يعذبه فوق استحقاقه أبدا ، إلا أن تخاف سوء العاقبة بأن تغير أو تبدل. فإن أردت أن يونك الله سوء العاقبة ، فاعلم أن ما تأتيه من خير فبفضل الله و توفيقه و ما تأتيه من شر فبإمهال الله ، و إنظاره إياك ، و حلمه عنك [تفسير الإمام العسكرى ، ص۲۶۴] .

قال امير المؤمنين (ع) : لا تخافوا ظلم ربكم و لكن خافوا ظلم أنفسكم [غرر الحكم ، ص۱۹۲] .

قال امير المؤمنين (ع) : لا تخف إلا ذنبك [غرر الحكم ، ص۱۹۲] .

قال امير المؤمنين (ع) : لَا يرْجُوَنَّ أَحَدٌ مِنْكمْ إِلَّا رَبَّهُ وَ لَا يخَافَنَّ إِلَّا ذَنْبَهُ [نهج البلاغه ، حكمت ۸۲] .

قال امير المؤمنين (ع) : إذا خفت الخالق فررت إليه [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : حسب المرء من كمال المروة تركه ما لا ـ يجمل به و من حيائه أن لا ـ يلقى أحدا بما يكره و من عقله حسن رفقه و من أدبه أن لا يترك ما لا بد له منه و من عرفانه علمه بزمانه و من ورعه غض بصره و عفة بطنه و من حسن خلقه كفه أذاه و من سخائه بره بمن يجب حقه عليه و إخراجه حق الله من ماله و من إسلامه تركه ما لا يعنيه و تجنبه الجدال و المراء فى دينه و من كرمه إيثاره على نفسه و من صبره قلة شكواه و من عقله إنصافه من نفسه و من حلمه تركه الغضب عند مخالفته و من إنصافه قبوله الحق إذا بان له و من نصحه نهيه عما لا ـ يرضاه لنفسه و من حفظه جوارك تركه توبيخك عند إساءتك مع علمه بعيوبك و من رفقه تركه عذلك عند غضبك بحضرة من تكره و من حسن صحبته لك إسقاطه عنك مئونة أذاك و من صداقته كثرة موافقته و قلة مخالفته و من صلاحه شدة خوفه من ذنوبه [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۸۰] .

قال الصادق (ع) : إِذَا دَخَلْتَ مُدْخَلًا تَخَافُهُ فَاقْرَأْ هَذِهِ الآيةَ رَبِّ أَدْخِلْنِى مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِى مُخْرَجَ صِدْقٍ وَ اجْعَلْ لِى مِنْ لَدُنْك سُلْطاناً نَصِيراً فَإِذَا عَاينْتَ الَّذِى تَخَافُهُ فَاقْرَأْ آيةَ الْكرْسِى [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۶۷] .

قال امير المؤمنين (ع) : من لم يخف أحدا لم يخف أبدا [غرر الحكم ، ص۴۸۲] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : من لم يخف الله فى القليل لم تخفه فى الكثير [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۸۰] .

۲. مؤمن خوف

قال رسول الله (ص) : أَلَا إِنَّ الْمُومِنَ يعْمَلُ بَينَ مَخَافَتَينِ بَينَ أَجَلٍ قَدْ مَضَى لَا يدْرِى مَا اللَّهُ صَانِعٌ فِيهِ وَ بَينَ أَجَلٍ قَدْ بَقِى لَا يدْرِى مَا اللَّهُ قَاضٍ فِيهِ فَلْيأْخُذِ الْعَبْدُ الْمُومِنُ مِنْ نَفْسِهِ لِنَفْسِهِ وَ مِنْ دُنْياهُ لِآخِرَتِهِ وَ فِى الشَّيبَةِ قَبْلَ الْكبَرِ وَ فِى الْحَياةِ قَبْلَ الْمَمَاتِ فَوَ الَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيدِهِ مَا بَعْدَ الدُّنْيا مِنْ مُسْتَعْتَبٍ وَ مَا بَعْدَهَا مِنْ دَارٍ إِلَّا الْجَنَّةُ أَوِ النَّارُ [كافى ، ج۲ ، ص۷۰] .

قال الصادق (ع) : الْمُومِنُ بَينَ مَخَافَتَينِ ذَنْبٍ قَدْ مَضَى لَا يدْرِى مَا صَنَعَ اللَّهُ فِيهِ وَ عُمُرٍ قَدْ بَقِى لَا يدْرِى مَا يكتَسِبُ فِيهِ مِنَ الْمَهَالِك فَهُوَ لَا يصْبِحُ إِلَّا خَائِفاً وَ لَا يصْلِحُهُ إِلَّا الْخَوْفُ [كافى ، ج٢ ، ص٧١] .

قال امير المؤمنين (ع) : إِنَّ الْمُومِنَ لَا يصْبِحُ إِلَّا خَائِفاً وَ إِنْ كانَ مُحْسِناً وَ لَا يمْسِى إِلَّا خَائِفاً وَ إِنْ كانَ مُحْسِناً لِأَنَّهُ بَينَ أَمْرَينِ بَينَ وَقْتٍ قَدْ مَضَى لَا يدْرِى مَا اللَّهُ صَانِعٌ بِهِ وَ بَينَ أَجَلٍ قَدِ اقْتَرَبَ لَا يدْرِى مَا يصِيبُهُ مِنَ الْهَلَكاتِ [أمالى طوسى ، ج٨، ص٢٠٨] .

۳. ما الجبن؟

سُئِلَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِى (ع) فما الجبن قَالَ : الجرأة على الصديق و النكول عن العدو [تحف العقول ، ص٢٢٥] .

۴. الجبان والغزو

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحَسَّ مِنْ نَفْسِهِ جُبْناً فَلَا يغْزُ [النوادر راوندى ، ص٣٢] .

قال امير المؤمنين (ع) : لا يحل للجبان أن يغزو لأن الجبان ينهزم سريعا و لكن لينظر ما كان يريد أن يغزو به فليجهز به غيره فإن له مثل أجره فى كل شيء و لا ينقص من أجره شيء [النوادر راوندى ، ص٣٢] .

عن رسول الله (ص) : للجبان أجران [كنز ، خ ١١٢٩٨] .

قال امير المؤمنين (ع) : الْجُبْنُ مَنْقَصَةٌ [نهج البلاغه ، حكمت ٣] .

قال امير المؤمنين (ع) : الجبن آفة العجز سخافة [غرر الحكم ، ص٣٣٣] .

قال امير المؤمنين (ع) : الجبن و الحرص و البخل غرائز سوء يجمعها سوء الظن بالله سبحانه [غرر الحكم ، ص٢٩٢] .

قال امير المؤمنين (ع) : احذروا الجبن فإنه عار و منقصة [غرر الحكم ، ص٢٦٣] .

قال امير المؤمنين (ع) : شدة الجبن من عجز النفس و ضعف اليقين [غرر الحكم ، ص٢٦٣] .

قال الباقر (ع) : لَا يكونُ الْمُومِنُ جَبَاناً وَ لَا حَرِيصاً وَ لَا شَحِيحاً [خصال صدوق ، ج١ ، ص٨٢] .

قال امير المؤمنين (ع) : لا تشركن فى رأيك جبانا يضعفك عن الأمر (الأمور) و يعظم عليك ما ليس بعظيم [غرر الحكم ، ص٤٤٢] .

۵. انواع خوف

أنواع الخوف خمسة : خوف و خشية و وجل و رهبة و هيبة فالخوف للعاصين و الخشية للعالمين و الوجل للمخبتين و الرهبة للعابدين و الهيبة للعارفين. أما الخوف فلأجل الذنوب قال الله عز و جل : "وَ لِمَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ جَنَّتانِ " (الرحمن/۴۶) و الخشية لأجل روة التقصير قال الله عز و جل : "إِنَّما يخْشَى اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماء " (فاطر/۲۸) . و أما الوجل فلأجل ترك الخدمة قال الله عز و جل "الَّذِينَ إِذا ذُكرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ" (انفال/۲) . و الرهبة لروة التقصير قال الله عز و جل : "وَ يدْعُونَنا رَغَباً وَ رَهَباً " (انبياء/۹۰) . و الهيبة لأجل شهادة الحق عند كشف الأسرار أسرار العارفين قال الله عز و جل : "وَ يحَذِّرُكمُ اللّهُ نَفْسَهُ " (آل عمران/۲۸) يشير إلى هذا المعنى.

[خصال صدوق ، ج١ ، ص٢٨٢] .

۶. الخوف بقدر العلم والمعرفة

إنَّما يخْشَى اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ [فاطر/۲۸] .

قال رسول الله (ص) : من كان بالله أعرف كان من الله أخوف [جامع الأخبار ، ص۹۶] .

قال الصادق (ع) : إِنَّ أَعْلَمَ النَّاسِ بِاللَّهِ أَخْوَفُهُمْ لِلَّهِ [تفسير القمى ، ج۲ ، ص۱۴۶] .

قال الباقر (ع) : فى حكمـة آل داود يا ابن آدم! كيف تتكلم بالهـدى و أنت لا تفيق عن الردى يا ابن آدم! أصبح قلبك قاسيا و أنت لعظمة الله ناسيا ، فلو كنت بالله عالما ، و بعظمته عارفا ، لم تزل منه خائفا ، و لو عده راجيا ، ويحك كيف لا تذكر لحدك ، و انفرادك فيه وحدك [أمالى طوسى ، ج۷ ، ص۲۰۳] .

قال الصادق (ع) : مَنْ عَرَفَ اللَّهَ خَافَ اللَّهَ وَ مَنْ خَافَ اللَّهَ سَخَتْ نَفْسُهُ عَنِ الدُّنْيا [كافى ، ج۲ ، ص۶۸] .

قال امير المؤمنين (ع) : أَكْثَرُ النَّاسِ مَعْرِفَةً أَخْوَفُهُمْ لِرَبِّهِ [غرر الحكم ، ص۲۳۲] .

۷. ثمرات خوف در قرآن و سنت

إنَّ فِى ذلِك لَآيَةً لِمَنْ خافَ عَذابَ الْآخِرَةِ [هود/۱۰۳] .

ذلِك لِمَنْ خافَ مَقامِى وَ خافَ وَعِيدِ [ابراهيم/۱۴] .

وَ لِمَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ جَنَّتانِ [الرحمن/۴۶] .

وَ أَمّا مَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِىَ الْمَأْوى [نازعات/۴۱-۴۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : الخوف سجن النفس عن الذنوب و رادعها عن المعاصى [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : نعم الحاجز عن المعاصى الخوف [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : خَفِ اللَّهَ خَوْفَ مَنْ شَغَلَ بِالْفِكرِ قَلْبَهُ فَإِنَّ الْخَوْفَ مَطِيةُ الْأَمْنِ وَ سِجْنُ النَّفْسِ عَنِ الْمَعَاصِى [غرر الحكم ، ص۱۹۱] .

قال امير المؤمنين (ع) : من كثرت مخافته قلت آفته [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .

قال الصادق (ع) : فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِمَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ جَنَّتانِ قَالَ : مَنْ عَلِمَ أَنَّ اللَّهَ يرَاهُ وَ يسْمَعُ مَا يقُولُ وَ يعْلَمُ مَا يعْمَلُهُ مِنْ خَيرٍ أَوْ شَرٍّ فَيحْجُزُهُ ذَلِك عَنِ الْقَبِيحِ مِنَ الْأَعْمَالِ فَذَلِك الَّذِى خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى [كافى ، ج۲ ، ص۷۰] .

عن رسول الله (ص) : لو خفتم الله حق خيفته لعلمتم العلم الـذى لاجهـل معه و لو عرفتم الله حق معرفته لزالت بـدعائكم الجبال [كنز ، خ ۵۸۸۰] .

قال امير المؤمنين (ع) : من خاف أدلج [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .

قال رسول الله (ص) : من خاف أدلـج و من أدلـج بلغ المنزل ألا إن سـلعة الله غالية ألا إن سـلعة الله الجنة [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۲۷۹] .

قال الصادق (ع) : مَنْ خَافَ اللَّهَ أَخَافَ اللَّهُ مِنْهُ كلَّ شَيءٍ وَ مَنْ لَمْ يخَفِ اللَّهَ أَخَافَهُ اللَّهُ مِنْ كلِّ شَيءٍ [كافى ، ج۲ ، ص۶۸] .

قال الصادق (ع) : مَنْ خَافَ اللَّهَ أَخَافَ اللَّهُ مِنْهُ كلَّ شَيءٍ وَ مَنْ لَمْ يخَفِ اللَّهَ أَخَافَهُ اللَّهُ مِنْ كلِّ شَيءٍ [كافى ، ج۲ ، ص۶۸] .

قال امير المؤمنين (ع) : من خاف الناس أخافه الله سبحانه من كل شيء [غرر الحكم ، ص۱۹۱] .

قـال الصـادق (ع) : للمعلى بن خنيس يـا معلى! اعتزز بـالله يعزك الله قـال بما ذا يا ابن رسول الله! قال : يا معلى! خف الله يخف منك كل شيء [بحار الأنوار ، ج۶۷ ، ص۳۸۲] .

عن رسول الله (ص) : من اتّقى الله اهاب الله منه كل شيء و من لم يتّق الله اهابه الله من كل شيء [كنز ، خ ۵۸۸۳] .
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِي (ع) : من عبد الله عبد الله له كل شيء [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۰۸] .
قَالَ عَلِي الْهَادِی (ع) : مَنِ اتَّقَی اللَّهَ یتَّقَی [کافی ، ج۱ ، ص۱۳۷] .
أَلا إِنَّ أَوْلِیاءَ اللّهِ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ کانُوا یتَّقُونَ [یوسف/۶۳-۶۲] .
إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [احقاف/۱۳] .
مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صالِحاً فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [مائده/۶۹] .
بَلی مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّهِ وَ هُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۱۱۲] .
قال رسول الله (ص) : مَنْ عَرَضَتْ لَهُ فَاحِشَةٌ أَوْ شَهْوَةٌ فَاجْتَنَبَهَا مِنْ مَخَافَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیهِ النَّارَ وَ آمَنَهُ مِنَ الْفَزَعِ الْأَکبَرِ وَ أَنْجَزَ لَهُ مَا وَعَدَهُ فِی کتَابِهِ فِی قَوْلِهِ تَبَارَک وَ تَعَالَی " وَ لِمَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ جَنَّتانِ" (الرحمن/۴۶) [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .
قال الصادق (ع) : مسكين ابن آدم لو خاف من النار كما يخاف من الفقر لأمنهما جميعا و لو خاف الله فی الباطن كما يخاف خلقه فی الظاهر لسعد فی الدارين [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۱۲] .
أنه قِيلَ لِلْحُسَينِ بْنِ عَلِي (ع) ما أعظم خوفک من ربک فقال لا يأمن يوم القيامة إلا من خاف الله فی الدنيا [المناقب ، ج۴ ، ص۶۹] .
قال رسول الله (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! يقُولُ اللَّهُ تَعَالَی : لَا أَجْمَعُ عَلَی عَبْدِی خَوْفَينِ وَ لَا أَجْمَعُ لَهُ أَمْنَينِ فَإِذَا أَمِنَنِی أَخَفْتُهُ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ إِذَا خَافَنِی آمَنْتُهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۷۹] .
قال امير المؤمنين (ع) : الخوف أمان [غرر الحكم ، ص۱۹۱] .
قال امير المؤمنين (ع) : مَنْ خَافَ أَمِنَ [نهج البلاغه ، حكمت ۲۰۸] .
قال امير المؤمنين (ع) : ثمرة الخوف الأمن [غرر الحكم ، ص۱۹۱] .
قال امير المؤمنين (ع) : خَفْ تَأْمَنْ وَ لَا تَأْمَنْ فَتَخَافَ [غرر الحكم ، ص۱۹۱] .
قال امير المؤمنين (ع) : خف ربک و ارج رحمته يؤمنک مما تخاف و ينلک ما رجوت [غرر الحكم ، ص۱۹۰] .
قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : أن الله لم يرفع المتواضعين بقدر تواضعهم و لكن رفعهم بقدر عظمته و مجده و لم يؤمن الخائفين بقدر خوفهم و لكن آمنهم بقدر كرمه و جوده [تحف العقول ، ص۳۹۷] .
قال امير المؤمنين (ع) : لا ينبغی للعاقل أن يقيم علی الخوف إذا وجد إلی الأمن سبيلا [غرر الحكم ، ص۲۶۳] .
قال الصادق (ع) : إن المؤمن يخشع له كل شیء [صفات الشيعة ، ص۳۶] .

۸. علامت خائف در قرآن و سنت

وَ أَمّا مَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ وَ نَهَی النَّفْسَ عَنِ الْهَوی فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِی الْمَأْوی [نازعات/۴۱-۴۰] .
قال امير المؤمنين (ع) : من رجا شيئا طلبه و من خاف شيئا هرب منه ما أدری ما خوف رجل عرضت له شهوة فلم يدعها لما خاف منه و ما أدری ما رجاء رجل نزل به بلاء فلم يصبر عليه لما يرجو [تحف العقول ، ص۲۱۳] .
قال امير المؤمنين (ع) : كلُّ خَوْفٍ مُحَقَّقٌ إِلَّا خَوْفَ اللَّهِ فَإِنَّهُ مَعْلُولٌ يرْجُو اللَّهَ فِی الْكَبِيرِ وَ يرْجُو الْعِبَادَ فِی الصَّغِيرِ فَيعْطِی الْعَبْدَ مَا لَا يعْطِی الرَّبَّ فَمَا بَالُ اللَّهِ جَلَّ ثَنَاؤهُ يقَصَّرُ بِهِ عَمَّا يصْنَعُ بِهِ لِعِبَادِهِ أَ تَخَافُ أَنْ تَكُونَ فِی رَجَائِک لَهُ كَاذِباً أَوْ تَكُونَ لَا تَرَاهُ لِلرَّجَاءِ

مَوْضِعاً وَ كَذَلِكَ إِنْ هُوَ خَافَ عَبْداً مِنْ عَبِيدِهِ أَعْطَاهُ مِنْ خَوْفِهِ مَا لَا يُعْطِي رَبَّهُ فَجَعَلَ خَوْفَهُ مِنَ الْعِبَادِ نَقْداً وَ خَوْفَهُ مِنْ خَالِقِهِ ضِمَاراً وَ وَعْداً [نهج البلاغه ، خطبه ۱۶۰] .

قال الصادق (ع) : لَا يَكُونُ الْمُؤمِنُ مُؤمِناً حَتَّى يَكُونَ خَائِفاً رَاجِياً وَ لَا يَكُونُ خَائِفاً رَاجِياً حَتَّى يَكُونَ عَامِلًا لِمَا يَخَافُ وَ يَرْجُو [كافى ، ج۲ ، ص۷۱] .

قال امير المؤمنين (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً كَسَرَتْ قُلُوبَهُمْ خَشْيَةُ اللَّهِ فَاسْتَنْكَفُوا مِنَ الْمَنْطِقِ وَ إِنَّهُمْ لَفُصَحَاءُ أَلِبَّاءُ نُبَلَاءُ يَسْتَبِقُونَ إِلَيهِ بِالْأَعْمَالِ الزَّاكِيَةِ لَا يَسْتَكْثِرُونَ لَهُ الْكَثِيرَ وَ لَا يَرْضَوْنَ لَهُ الْقَلِيلَ يَرَوْنَ أَنْفُسَهُمْ أَنَّهُمْ شِرَارٌ وَ إِنَّهُمْ لَأَكْيَاسُ الْأَبْرَارِ [الزهد ، ص۵] .

قال الصادق (ع) : الْخَائِفُ مَنْ لَمْ تَدَعْ لَهُ الرَّهْبَةُ لِسَاناً يَنْطِقُ بِهِ [تحف العقول ، ص۳۶۲] .

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : إِنَّهُ لَمْ يَخَفِ اللَّهَ مَنْ لَمْ يَعْقِلْ عَنِ اللَّهِ وَ مَنْ لَمْ يَعْقِلْ عَنِ اللَّهِ لَمْ يَعْقِدْ قَلْبَهُ عَلَى مَعْرِفَةٍ ثَابِتَةٍ يُبْصِرُهَا وَ يَجِدُ حَقِيقَتَهَا فِي قَلْبِهِ وَ لَا يَكُونُ أَحَدٌ كَذَلِكَ إِلَّا مَنْ كَانَ قَوْلُهُ لِفِعْلِهِ مُصَدِّقاً وَ سِرُّهُ لِعَلَانِيَتِهِ مُوَافِقاً لِأَنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ اسْمُهُ لَمْ يَدُلَّ عَلَى الْبَاطِنِ الْخَفِيِّ مِنَ الْعَقْلِ إِلَّا بِظَاهِرٍ مِنْهُ وَ نَاطِقٍ عَنْهُ [كافى ، ج۱ ، ص۱۷] .

قال امير المؤمنين (ع) : العجب ممن يخاف العقاب فلم يكف و رجا الثواب فلم يتب و يعمل [تحف العقول ، ص۸۸] .

قال الباقر (ع) : لا خوف كخوف حاجز و لا رجاء كرجاء معين [تحف العقول ، ص۲۸۶] .

قال امير المؤمنين (ع) : مَنْ خَافَ رَبَّهُ كَفَّ ظُلْمَهُ [كافى ، ج۸ ، ص۲۲] .

قال الصادق (ع) : إِنَّ حُبَّ الشَّرَفِ وَ الذِّكْرِ لَا يَكُونَانِ فِي قَلْبِ الْخَائِفِ الرَّاهِبِ [كافى ، ج۲ ، ص۶۹] .

۹. عدم ترس مؤمن

إِنَّما ذلِكُمُ الشَّيطانُ يُخَوِّفُ أَوْلِياءَهُ فَلا تَخافُوهُمْ وَ خافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤمِنِينَ [آل عمران/۱۷۵] .

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللّهِ وَ يَخْشَوْنَهُ وَ لا يَخْشَوْنَ أَحَداً إِلاَّ اللّهَ وَ كَفى بِاللّهِ حَسِيباً [احزاب/۳۹] .

قال امير المؤمنين (ع) : جَعَلَ خَوْفَهُ مِنَ الْعِبَادِ نَقْداً وَ خَوْفَهُ مِنْ خَالِقِهِ ضِمَاراً وَ وَعْداً [نهج البلاغه ، خطبه ۱۶۰] .

عن رسول الله (ص) : ما سلّط الله على ابن آدم الا من خافه ابن آدم و لو انّ ابن آدم لم يخف الا الله ما سلّط الله عليه غيره و لا وكل الى غيره [كنز ، خ۵۹۰۹] .

قال امير المؤمنين (ع) : لَمْ يُوجِسْ مُوسَى (ع) خِيفَةً عَلَى نَفْسِهِ بَلْ أَشْفَقَ مِنْ غَلَبَةِ الْجُهَّالِ وَ دُوَلِ الضَّلَالِ [نهج البلاغه ، خطبه ۴] .

قال الصادق (ع) : الْمُؤمِنُ لَا يَخَافُ غَيرَ اللَّهِ وَ لَا يَقُولُ عَلَيهِ إِلَّا الْحَقَّ [مشكاة الأنوار ، ص۱۱۷] .

قال امير المؤمنين (ع) : شر الناس من يخشى الناس فى ربه و لا يخشى ربه فى الناس [غرر الحكم ، ص ۴۸۰] .

يجاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَ لا يَخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .

إِنَّما ذلِكُمُ الشَّيطانُ يُخَوِّفُ أَوْلِياءَهُ فَلا تَخافُوهُمْ وَ خافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤمِنِينَ [آل عمران/۱۷۵] .

قال امير المؤمنين (ع) : لَا تَخَافُوا فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ يَكْفِكُمُ اللَّهُ مَنْ آذَاكُمْ وَ بَغَى عَلَيكُمْ [كافى ، ج۷ ، ص ۵۱] .

قال رسول الله (ص) : طُوبَى! لِمَنْ شَغَلَهُ خَوْفُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ خَوْفِ النَّاسِ [كافى ، ج۸ ، ص۱۶۸] .

قَالَ أَبُو ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ : "أَوْصَانِي رَسُولُ اللَّهِ (ص) أن لا أخاف فى الله لومة لائم" [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۴۵] .

قال رسول الله (ص) : لَا تَخَفْ فِي اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ [معانى الأخبار ، ص۳۳۵] .

۱۰. اذا هبت امراً فقع فيه

قال امير المؤمنين (ع) : إِذَا هِبْتَ أَمْراً فَقَعْ فِيهِ فَإِنَّ شِدَّةَ تَوَقِّيهِ أَعْظَمُ مِمَّا تَخَافُ مِنْهُ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۷۵] .

قال امير المؤمنين (ع) : إذا خفت صعوبة أمر فاصعب له يذل لك و خادع الزمان عن إحداثه تهن عليك [غرر الحكم ، ص۱۰۲] .

۱۱. الأمن من مكرالله

أَ فَأَمِنُوا مَكرَ اللّهِ فَلا يأْمَنُ مَكرَ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخاسِرُونَ [اعراف/۹۹] .

وَ مَكرُوا مَكراً وَ مَكرْنا مَكراً وَ هُمْ لا يشْعُرُونَ [نمل/۵۰] .

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : إِياك أَنْ تَكونَ مِمَّنْ يخَافُ عَلَى الْعِبَادِ مِنْ ذُنُوبِهِمْ وَ يأْمَنُ الْعُقُوبَةَ مِنْ ذَنْبِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يخْدَعُ عَنْ جَنَّتِهِ وَ لَا ينَالُ مَا عِنْدَهُ إِلَّا بِطَاعَتِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ [كافی ، ج۸ ، ص۴۹] .

قال امير المؤمنين (ع) : من أمن مكر الله بطل أمانه] إيمانه] [غرر الحكم ، ص۲۰۰] .

۱۲. تجرّی

قال الصادق (ع) : إِنَّ قَوْماً أَذْنَبُوا ذُنُوباً كثِيرَةً فَأَشْفَقُوا مِنْهَا وَ خَافُوا خَوْفاً شَدِيداً وَ جَاءَ آخَرُونَ فَقَالُوا : ذُنُوبُكمْ عَلَينَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيهِمُ الْعَذَابَ ثُمَّ قَالَ : تَبَارَك وَ تَعَالَى خَافُونِي وَ اجْتَرَأْتُمْ عَلَي [كافی ، ج۵ ، ص۱۰۳] .

قال امير المؤمنين (ع) : مَنْ أَصَرَّ عَلَى ذَنْبِهِ اجْتَرَأَ عَلَىسخط رَبِّهِ [غرر الحكم ، ص۱۸۷] .

قال امير المؤمنين (ع) : تعالى الله من قوى ما أحلمه و تواضعت من ضعيف ما أجرأك على معاصيه [غرر الحكم ، ص۸۲] .

قال امير المؤمنين (ع) : إن الله سبحانه ليبغض الوقح المتجرئ على المعاصى [غرر الحكم ، ص۱۸۷] .

۱. تسبيح

۱. سيمای تسبيح

۱. معنای تسبيح

[ميزان الحكمة ، ج۴ ، ص۳۶۸] .

عَنْ هِشَامِ الْجَوَالِيقِي قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سُبْحانَ اللّهِ ، مَا يعْنَى بِهِ؟ قَالَ : "تَنْزِيهُهُ" [كافی ، ج۱ ، ص۱۱۸] .

سُئِلَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا تَفْسِيرُ سُبْحَانَ اللَّهِ؟ قَالَ : "هُوَ تَعْظِيمُ جَلَالِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَنْزِيهُهُ عَمَّا قَالَ : فِيهِ كلُّ مُشْرِك فَإِذَا قَالَهُ الْعَبْدُ صَلَّى عَلَيهِ كلُّ مَلَك" [توحيد صدوق ، ص۳۱۱] .

ازامام صادق (ع) مقصود از سبحان الله سئوال شد. فرمود : " بلند داشت خدا ، يعنى اظهار پاكى خدا از هر بدى از روى غيرت بندگى". [الميزان ، ج ۱۱ ، ص۴۳۷] .

۲. فلسفه جعل تسبيح

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا جُعِلَ التَّسْبِيحُ فِی الرُّكوعِ وَ السُّجُودِ لِعِلَلٍ مِنْهَا أَنْ يكونَ الْعَبْدُ مَعَ خُضُوعِهِ وَ خُشُوعِهِ وَ تَعَبُّدِهِ وَ تَوَرُّعِهِ وَ اسْتِكَانَتِهِ وَ تَذَلُّلِهِ وَ تَوَاضُعِهِ وَ تَقَرُّبِهِ إِلَی رَبِّهِ مُقَدِّساً لَهُ مُمَجِّداً مُسَبِّحاً مُعَظِّماً شَاكراً لِخَالِقِهِ وَ رَازِقِهِ (وَ لَا تُسْتَعْمَلُ التَّسْبِيحُ وَ التَّحْمِيدُ كمَا اسْتُعْمِلَ التَّكبِيرُ وَ التَّهْلِيلُ وَ لْيشْغَلْ قَلْبَهُ وَ ذِهْنَهُ بِذِكرِ اللَّهِ) فَلَا يذْهَبْ بِهِ الْفِكرُ وَ الْأَمَانِی إِلَی غَيرِ اللَّهِ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۲۶۰] .

تسبيح عملی : [نمونه ، ج۱۵ ، ص۳۸۶] .

امام صادق (ع) : " يكی از مهمترين اموری كه خدا بر خلق فرض كرده ذكر حديث است". سپس فرمود : "منظورمسُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكبَرُ" [كافی ، ج۲ ، ص۸۰] .

نيست ، گر چه اين هم جزئی از آن استوَ لَكنْ ذِكرَ اللَّهِ عِنْدَ مَا أَحَلَّ وَ حَرَّمَ فَإِنْ كانَ طَاعَةً عَمِلَ بِهَا وَ إِنْ كانَ مَعْصِيةً تَرَكهَا

۱. پاداش تسبيح

امام صادق (ع) از رسول خدا نقل می فرمايد : " وقتی بنده بگويدسبحان اللهھر چه زير عرش است همراه او تسبيح می گويند و به گوينده اين كلمه ده برابر پاداش می دهند و وقتی بگويدالحمد لله ، خداوند نعمتهای دنيا را بر او ارزانی دارد تا با خدا ملاقات كند و نعمتهای آخرت به او ارزانی شود". [الميزان ، ج۱۰ ، ص۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَالَ بَينَ رَكعَتَی الْفَجْرِ إِلَی الْغَدَاةِ يوْمَ الْجُمُعَةِ سُبْحَانَ رَبِّی الْعَظِيمِ وَ بِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّی وَ أَتُوبُ إِلَيهِ مِائَةَ مَرَّةٍ بَنَی اللَّهُ لَهُ مَسْكناً فِی الْجَنَّةِ [بحار الأنوار ، ج۸۶ ، ص۳۱۳] .

پيامبر : " در شب معراج مرا به بهشت بردند. ملائكه در قصری كار می كردند. يک خشت طلا و يک خشت نقره ، دست از كار برداشتند ، سؤال كردم : اين قصر از كيست و چرا كار نمی كنند؟ گفتند : مال يكی از امت توست كه هر وقت بگويدسُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكبَرُ

ما يک دوره كار می كنيم ، يک خشت طلا و يک خشت نقره. فعلا ما كار نميكنيم چون صاحب اين قصر خاموش نشسته و ذكر نمی گويد".

علی (ع) : "سُبْحَانَ اللَّهِنصف ميزان را پر می كند ووَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكبَرُ

ميان آسمان و زمين را پر ميكند. [شرح نماز ، ص۱۲۸] .

۲. تسبيح كنندگان

۱. ملائكه

ـ إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّک لا يسْتَكبِرُونَ عَنْ عِبادَتِهِ وَ يسَبِّحُونَهُ وَ لَهُ يسْجُدُونَ [اعراف/۲۰۶] .

ـ وَ الْمَلائِكةُ يسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِی الْأَرْضِ [شوری/۵] .

ـ وَ تَرَی الْمَلائِكةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ [زمر/۷۵] .

۲. جمادات

روزی شخصی از پيامبر (ص) معجزه‌ای خواست ، حضرت ۹ دانه ريگ را در دست گرفت و از آنها خواست تسبيح بگويند ... و ما تسبيح آنها را شنيديم. مناقب ابن شهر آشوب. [الميزان ، ج۱۳ ، ص۲۰۶] .

كوه و دشت و بيابان :

–وَ سَخَّرْنا مَعَ داوُدَ الْجِبالَ يسَبِّحْنَ وَ الطَّيرَ [انبياء/۷۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن داود خرج ذات يوم يقرأ الزبور و كان إذا قرأ الزبور لا يبقى جبل و لا حجر و لا طائر و لا سبع إلا جاوبه [أمالى صدوق ، ص۹۹] .

قال رسول الله (ص) : من قراء بسم الله الرحمن الرحيم ، موقنا سبحت معه الجبال الا انه لا يسمع ذلک منها.میزان الحکمه ، ج۴ ، ص۳۶۸. [المنشور ، ج۱ ، ص۱۰] .

قال سعید بن المسیب : کان الناس لا یخرجون من مکة حتی یخرج علی بن الحسین فخرج و خرجت معه فنزل فی بعض المنازل فصلی رکعتین سبح فی سجوده فلم یبق شجر و لا مدر إلا سبحوا معه ففزعت منه فرفع رأسه ، فقال : یا سعید! أ فزعت قلت : نعم یا ابن رسول الله! قال" هذا التسبیح الأعظم [المناقب ، ج۴ ، ص۱۳۶] .

۳. موجودات

تُسَبِّحُ لَهُ السَّماواتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِيهِنَّ وَ إِنْ مِنْ شَيءٍ إِلاّ يسَبِّحُ بِحَمْدِهِ [اسراء/۴۴] .

۱ ـ تمامی موجودات خدا را از آنچه جاهلان به او نسبت می دهند منزه می‌دانند.

۲ ـ تمامی موجودات به طور صریح بیانگر وحدانیت رب خود هستند.

۳ ـ عالم فی نفسه صرف فقر و حاجت است.

۴ ـ تمامی موجودات با حاجت و نقص خود خدا را از داشتن احتیاج و نقص تبرئه می کنند.

ـ عن أبی بصیر قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله تعالی : "وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلّا یسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لکنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ " (اسراء/۴۴) قال : " نقض الجدر تسبیحها" قلت : نقض الجدر تسبیحها. قال : " نعم" [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۲۳] .

ـ عن زرارة قال سألت أبا جعفر (ع) عن قول الله وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلّا یسَبِّحُ بِحَمْدِهِ" (اسراء/۴۴) فقال : " ما تری أن تنقض الحیطان تسبیحها [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۲۹۴] .

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : نهی رسول‌الله (ص) عن أن توسم البهائم فی وجوهها ، و أن یضرب وجوهها فإنها تسبح بحمد ربها [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۲۹۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ما من طیر یصاد فی بر و لا بحر ، و لا شیء یصاد من الوحش إلا بتضییعه التسبیح [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۲۹۴] .

ـ تُسَبِّحُ لَهُ السَّماواتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِيهِنَّ وَ إِنْ مِنْ شَيءٍ إِلاّ يسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لكنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كانَ حَلِيماً غَفُوراً [اسراء/۴۴] .

۱ ـ بسیاری معتقدند تسبیح موجودات زبان حال است (حقیقی است نه مجازی) .

۲ ـ زبان حال گاهی آنقدر قوی است که زبان قال را تحت الشعاع قرار می دهد.

ـ گواهی یک تابلو زیبا بر ذوق و مهارت نقاش.

ـ یک دیوان شعر بر قریحه عالی شاعر.

ـ ساختمانهای عظیم و....

ـ و هر یک در حد خود ستایش می کنند.

ـ با پیشرفت علم و پرده برداشتن از اسرار این تسبیح آشکارتر می‌شود.

ـ اگر یک روز شاعر هر برگی را دفتری از معرفت پروردگار می‌دانست امروزه دانشمندان گیاه‌شناس در مورد برگها می‌نویسند.

همگانی :

ـ وَ یسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَ الْمَلائِکةُ مِنْ خِیفَتِهِ [رعد/۱۳] .

ـ أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ یسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الطَّیرُ صَافّاتٍ کلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِیحَهُ وَ اللّهُ عَلِیمٌ بِما یفْعَلُونَ [نور/۴۱] .

ـ عالم هستی یک پارچه زمزمه و غوغاست. [نمونه ، ج۱۲ ، ص۱۳۳] .

۴. حیوانات

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِلدَّابَّةِ عَلَی صَاحِبِهَا سِتَّةُ حُقُوقٍ لَا یحَمِّلُهَا فَوْقَ طَاقَتِهَا وَ لَا یتَّخِذُ ظَهْرَهَا مَجَالِسَ یتَحَدَّثُ عَلَیهَا وَ یبْدَأُ بِعَلْفِهَا إِذَا نَزَلَ وَ لَا یسِمُهَا وَ لَا یضْرِبُهَا فِی وَجْهِهَا فَإِنَّهَا تُسَبِّحُ وَ یعْرِضُ عَلَیهَا الْمَاءَ إِذَا مَرَّ بِهِ [کافی ، ج۶ ، ، ص۵۳۷] .

ـ پیامبر (ص) : "چه بسیار مرکب ها که از راکب خود بهترند و بیشتر ذکر خدا می گویند". [المیزان ، ج۱۳ ، ص۲۰۶] . از دارالمنشور.

ـ رسول خدا (ص) : "مورچه‌ها تسبیح خدا می گویند".

ـ رسول خدا (ص) : " اجل چارپایان ، حشرات ، مورچه ، تمامی جنبندگان و غیر جنبندگان در تسبیح است. هر وقت تسبیح خود را قطع کرد خدا جانش را می‌ستاند". [المیزان ، ج۱۳ ، ص۲۰۳] .

۵. تسبیح در قرآن

ـ ذکر مقدس و پر معنا که در تمام عبادات و نیایش‌ها به چشم می‌خورد.

ـ زیر بنای ارتباط انسان با خدا و صفات کمال او است.

ـ توحید بر اساس تسبیح خدا و جز با منزه دانستن پروردگار از شریک و شبیه و عیب و عجز نمی‌توان به آن رسید.

ـ عدل بر اساس تسبیح : منزه دانستن خدا از ستم و تبعیض و حق کشی.

سُبْحانَ رَبِّنا إِنّا کنّا ظالِمِینَ [قلم/۲۹] .

ـ نبوت و امامت (رهبری معصوم) نیز بر تسبیح استوار است. یعنی منزه دانستن خدا از این که بندگانش را بی حجت رها کند.

ـ معاد ، منزه شمردن خدا از این که پاداش نیکی ها و کیفر بدی ها را به نحو کامل ندهد و روزی برای حسابرسی نباشد.

ـ عشق به خدا ، رضای انسان ، اطاعت و توکل بر مبنای تسبیح است.

ـ تسبیح ، عصاره مکتب و دعوت انبیا. [نمونه ، ج۲۶ ، ص۳۸۴] .

عالم هستی مملو از تسبیح کنندگان است :

ـ وَ إِنّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ [صافات/۱۶۶] .

ـ (مفهوم حصر) استفاده برخی از مفسران که : فرشتگان با این عبارت می‌خواهند بگویند تنها ما مطیع فرمان خداو تسبیح کننده واقعی هستیم و اطاعت و تسبیح بنی آدم در برابر فرشتگان چیز قابل ملاحظه‌ای نیست.

پیامبر (ص) : ما فی السموات موضع شبرالا و علیه ملک یصلی و یسبح [تفسیر قطبی ، ج۸ ، ص۵۵۸۱] .

ـ فإِنِ اسْتَکبَرُوا فَالَّذِینَ عِنْدَ رَبِّک یسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ هُمْ لا یسْأَمُونَ [فصلت/۳۸] .

۱ ـ تسبیح بیشترین دستور به رسول خدا (ص) :

ـ فرمان به توکل بر خداوند ۸ مرتبه آمده است.

ـ فرمان به سجده ۲ مرتبه آمده است.

ـ فرمان به استغفار ۸ مرتبه آمده است.

ـ فرمان به عبادت ۵ مرتبه آمده است.

ـ فرمان به ذکر خدا ۵ مرتبه آمده است.

ـ فرمان به تکبیر خدا ۲ مرتبه آمده است.

ـ فرمان به تسبیح ۱۶ مرتبه و آن هم به نحوی که دائما رسول خدا (ص) بر آن مواظبت کند.

الف : قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِها [طه/۱۳۰] .

ب : وَ مِنْ آناءِ اللَّیلِ فَسَبِّحْ وَ أَطْرافَ النَّهارِ [طه/۱۳۰] .

ج : وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک بِالْعَشِی وَ الْإِبْکارِ [غافر/۵۵] .

د : وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک حِینَ تَقُومُ [طور/۴۸] .

۲ ـ حدیث در فضیلت تسبیح :

معامله پر سود :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا قَالَ الْعَبْدُ سُبْحَانَ اللَّهِ صَلَّی عَلَیهِ کلُّ مَلَک [توحید صدوق ، ص۳۱۱] .

۳ ـ تسبیح ریشه تمام عقائد و تفکرات صحیح اسلامی و زیر بنای تمام ارتباطات انسان با خداست :

الف : توحید بر اساس تسبیح خداست : سُبْحانَ اللّهِ عَمّا یشْرِکونَ [طور/۴۳] .

ب : عدل بر اساس تسبیح خداست : سُبْحانَ رَبِّنا إِنّا کنّا ظالِمِینَ [قلم/۲۹] .

وَ ما أَصابَکمْ مِنْ مُصِیبَةٍ فَبِما کسَبَتْ أَیدِیکمْ [شوری/۳۰] .

ج : رهبری معصوم (نبوت و امامت) بر اساس تسبیح خداست :

وَ ما قَدَرُوا اللّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قالُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ [انعام/۹۱] .

منزه است خدا که انسان این گل سر سبد هستی را بدون رهبر وقانون به حال خود واگذارد.

د : معاد بر اساس تسبیح است :

أَ فَحَسِبْتُمْ أَنَّما خَلَقْناکمْ عَبَثاً وَ أَنَّکمْ إِلَینا لا تُرْجَعُونَ [مومنون/۱۱۵] .

رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلاً سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ [آل عمران/۱۹۱] .

ه : محبت و عشق بخدا بر اساس تسبیح است.

و : رضای انسان بر اساس تسبیح است.

ز : اطاعت و بندگی خدا بر اساس تسبیح است چون لازمه معبود منزه بودن از عیب و نقص است.

ح : توکل بر اساس تسبیح است :

سُبْحانَهُ هُوَ الْغَنِی [یونس/۶۸] .

ط : تقوی بر اساس تسبیح است.

ـ در رکعت سوم و چهارم نماز اولسبحان اللهبعدالحمد اللهو...است ، چون تا خدا را بی عیب ندانیم حاضر به تحمید و تکبیر نمی‌شویم.

۴ ـ گوشه‌ای از تسبیحات در قرآن :

ـ سُبْحانَ اللّهِ عَمّا یشْرِکونَ [طور/۴۳] .

ـ فَسُبْحانَ اللّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمّا يصِفُونَ [انبياء/۲۲] .
ـ سُبْحانَ رَبِّی هَلْ كنْتُ إِلاّ بَشَراً رَسُولاً [اسراء/۹۳] .
ـ وَ يجْعَلُونَ لِلّهِ الْبَناتِ سُبْحانَهُ [نحل/۵۷] .
۱ ـ تسبيح بيشترين فرمان خدا به پيامبر ، ۱۶ مرتبه (در حاليكه توكل ۸ مرتبه ، سجده ۲ مرتبه ، استغفار ۸ ، عبادت ۵ ، ذكر خدا ۵ ، تكبير ، ۲بار.) [پرتوی از اسرار نماز ، ص۱۸۳] .
ـ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّك وَ كنْ مِنَ السّاجِدِينَ [حجر/۹۸] .
ـ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّك حِينَ تَقُومُ [طور/۴۸] .
ـ هنگامی كه سحرگاه برای نماز شب برمی‌خيزی.
ـ هنگامی كه كه از خواب برای اداء نماز برمی‌خيزی
ـ هنگامی كه از هر مجلسی برمی‌خيزی [نمونه ، ج۲۲ ، ص۶۴۷] .
ـ وَ مِنَ اللَّيلِ فَسَبِّحْهُ وَ إِدْبارَ النُّجُومِ [طور/۴۹] .
ـ وَ سَبِّحُوهُ بُكرَةً وَ أَصِيلًا [احزاب/۴۲] .
ـ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّك بِالْعَشِی وَ الْإِبْكارِ [غافر/۵۵] .
ـ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّك قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِها وَ مِنْ آناءِ اللَّيلِ فَسَبِّحْ وَ أَطْرافَ النَّهارِ [طه/۱۳۰] .
ـ سُبْحانَ الَّذِی أَسْرى بِعَبْدِهِ لَيلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى [اسراء/۱] .
ـ سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّنَا وَ رَبُّ الْمَلَائِكةِ وَ الرُّوحِ [پرواز در ملكوت ، ج۲ ، ص۳۸] .
ـ سَبِّحِ اسْمَ رَبِّك الْأَعْلَى [اعلى/۱] .
سُبْحانَ اللّهِ عَمّا يصِفُونَ إِلاّ عِبادَ اللّهِ الْمُخْلَصِينَ [صافات/۱۶۰-۱۵۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَنَالُهُ الْأَوْهَامُ فَتُقَدِّرَهُ وَ لَا تَتَوَهَّمُهُ الْفِطَنُ فَتُصَوِّرَهُ وَ لَا تُدْرِكهُ الْحَوَاسُّ فَتُحِسَّهُ وَ لَا تَلْمِسُهُ الْأَيدِی فَتَمَسَّهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۸۶] .
حواس از دركش عاجز و دستها از لمسش قاصر.
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الْأَوَّلِ بِلَا أَوَّلٍ كانَ قَبْلَهُ ، وَ الْآخِرِ بِلَا آخِرٍ يكونُ بَعْدَهُ (۲) الَّذِی قَصُرَتْ عَنْ رُويتِهِ أَبْصَارُ النَّاظِرِينَ ، وَ عَجَزَتْ عَنْ نَعْتِهِ أَوْهَامُ الْوَاصِفِينَ. [صحيفه سجاديه ، دعای ۱] .
ـ سُبْحانَهُ وَ تَعالى عَمّا يقُولُونَ عُلُوًّا كبِيراً [اسراء/۴۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِشَیءٍ أَمَرَ بِهِ نُوحٌ (ع) ابْنَهُ إِنَّ نُوحاً قَالَ لِابْنِهِ يا بُنَی آمُرُك بِأَمْرَينِ وَ أَنْهَاك عَنْ أَمْرَينِ آمُرُك أَنْ تَقُولَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيك لَهُ فَإِنَّ السَّمَاءَ وَ الْأَرْضَ لَوْ جُعِلَتَا فِی كفَّةٍ وَزَنَتْهُمَا وَ لَوْ جُعِلَتَا فِی حَلْقَةٍ قَصَمَتْهَا وَ آمُرُك أَنْ تَقُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ بِحَمْدِهِ فَإِنَّهَا صَلَاةُ ـ فِی بُيوتٍ أَذِنَ اللّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يذْكرَ فِيهَا اسْمُهُ يسَبِّحُ لَهُ فِيها بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيعٌ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِيتاءِ الزَّكاةِ يخافُونَ يوْماً تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصارُ [نور/۳۷-۳۶] .

۳. انواع تسبيح

ـ إِنَّما يومِنُ بِآياتِنَا الَّذِينَ إِذا ذُكرُوا بِها خَرُّوا سُجَّداً وَ سَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ هُمْ لا يسْتَكبِرُونَ تَتَجافى جُنُوبُهُمْ [سجده/۱۶-۱۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِذَا قَالَه (سُبْحَانَ اللَّهِ) الْعَبْدُ صَلَّى عَلَيهِ كلُّ مَلَك [توحيد صدوق ، ص۳۱۱] .

فِی کتَابِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) سُئِلَ عَنِ اسْتِعْمَالِ التُّرْبَتَینِ مِنْ طِینِ قَبْرِ حَمْزَةَ وَ طِینِ قَبْرِ الْحُسَینِ (ع) وَ التَّفَاضُلِ بَینَهُمَا فَقَالَ السُّبْحَةُ الَّتِی هِی مِنْ طِینِ قَبْرِ الْحُسَینِ (ع) تُسَبِّحُ بِیدِ الرَّجُلِ مِنْ غَیرِ أَنْ یسَبِّحَ [مکارم الأخلاق ، ص۲۸۱] .

ـ و روی ان الحور العین اذا ابصرن بواحد من الاملاک یهبط الی الارض لأمرما یستهدین منه السبح والتراب من طین قبر الحسین (ع) [مکارم الاخلاق ، ۳۲۶] .

ـ عن الصادق (ع) : من ادار مرۀ واحده بالاستغفار او غیره کتب له سبعین مرۀ و ان السجود علیها یخرق الحجب السبع [مکارم الاخلاق ، ۳۴۸] .

عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَکمِ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی (ع) فِی حَدِیثٍ قَالَ : قُلْتُ لَهُ لِأَی عِلَّةٍ یقَالُ فِی الرُّکوعِ سُبْحَانَ رَبِّی الْعَظِیمِ وَ بِحَمْدِهِ وَ یقَالُ فِی السُّجُودِ سُبْحَانَ رَبِّی الْأَعْلَی وَ بِحَمْدِهِ قَالَ : " یا هِشَامُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) لَمَّا أُسْرِی بِهِ وَ صَلَّی وَ ذَکرَ مَا رَأَی مِنْ عَظَمَةِ اللَّهِ ارْتَعَدَتْ فَرَائِصُهُ

پس از اینکه پیامبر (ص) در شب معراج با گفتن ۷ تکبیر حجابها را بر طرف نمود و عظمت خدا را مشاهده کرد : فَابْتَرَک عَلَی رُکبَتَیهِ وَ أَخَذَ یقُولُ سُبْحَانَ رَبِّی الْعَظِیمِ وَ بِحَمْدِهِ فَلَمَّا اعْتَدَلَ مِنْ رُکوعِهِ قَائِماً نَظَرَ إِلَیهِ فِی مَوْضِعٍ أَعْلَی مِنْ ذَلِک الْمَوْضِعِ خَرَّ عَلَی وَجْهِهِ وَ هُوَ یقُولُ سُبْحَانَ رَبِّی الْأَعْلَی وَ بِحَمْدِهِ فَلَمَّا قَالَهَا سَبْعَ مَرَّاتٍ سَکنَ ذَلِک الرُّعْبُ فَلِذَلِک جَرَتْ بِهِ السُّنَّةُ [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۳۳۲] .

[مسندالامام الکاظم ، ج۲ ، ص۲۵۷] .

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : أن أول صلاۀ صلاها رسول الله (ص) إنما صلاها فی السماء بین یدی الله تبارک و تعالی قدام عرشه جل جلاله و ذلک إنه لما أسری به و صار عند عرشه تبارک و تعالی فتجلی له عن وجهه حتی رآه بعینه قال : یا محمد! ادن من صاد فاغسل مساجدک و طهرها و صل لربک فدنا رسول الله (ص) إلی حیث أمره الله تبارک و تعالی فتوضأ فأسبغ وضوءه ثم استقبل الجبار تبارک و تعالی قائما فأمره بافتتاح الصلاۀ ففعل فقال یا محمد! اقرا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ إلی آخرها ففعل ذلک ثم أمره أن یقرأ نسبۀ ربه تبارک و تعالی بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ ثم أمسک عنه القول فقال رسول الله (ص) : قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ فقال قل لَمْ یلِدْ وَ لَمْ یولَدْ وَ لَمْیکنْ لَهُ کفُواً أَحَدٌ فأمسک عنه القول فقال رسول الله (پس از قرائت سوره توحید پیامبر (ص) ۳ بار فرمود :) کذلک الله ربی کذلک الله ربی فلما قال ذلک قال ارکع یا محمد لربک فرکع رسول الله (ص) فقال له و هو راکع قل سبحان ربی العظیم و بحمده ففعل ذلک ثلاثا [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۳۳۴] .

ـ إذا جاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَ الْفَتْحُ وَ رَأَیتَ النَّاسَ یدْخُلُونَ فِی دِینِ اللَّهِ أَفْواجاً فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ اسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ کانَ تَوّاباً [نصر/۳-۱] .

ـ پیامبر اسلام (ص) بعد از نزول سوره فوق ، بسیار تکرار می‌فرمود :

عن عبد الله بن مسعود قال : لما نزلت السورۀ (النصر) کان النبی (ص) یقول کثیرا : " سبحانک اللهم و بحمدک اللهم اغفر لی إنَّک أَنْتَ التَّوّابُ الرَّحِیمُ " [بحار الأنوار ، ج۲۱ ، ص۱۰۰] .

هنگامی که پیامبر (ص) کنار در خانه کعبه ایستاد :

قُالْ : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ (وَحْدَهُ) لَا شَرِیک لَهُ) أَنْجزَ وَعْدَهُ وَ نَصرَ عَبْدَهُ وَ هَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ [مصباح المتهجد ، ج۲۹۱] .

سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ

ـ ۴ حلقه : تنزیه ، تحمید ، توحید ، تکبیر.

ـ چون خدا منزه است پس شایسته ستایش و حمد است لذا پس ازسبحان الله ، الحمدللهمی گوئیم.

ـ تسبیح نشانه‌ای برای پاک سازی و پیراستن از هر گونه عیب ونقص است.
ـ حمد نشانه‌ای است برای آراستن به صفات فضیلت.
ـ تکبیر رمزی است به پیشرفت و عظمت [نمونه ، ج۱۲ ، ص۶] .
[پرتوی از اسرار نماز ، (ص) ۱۸۲] .
تسبیحات اربعه هدیه پیامبر (ص) به فقراء :
ـ جمعی از فقراء خدمت پیامبر (ص) عرض کردند : یا رسول الله (ص) ثروتمندان اموالی برای انفاق دارند و ما نداریم ، وسیله برای حج دارند و ما نداریم ، امکانات برای آزاد کردن بندگان دارند و ما نداریم.
پیامبر (ص) : " هر کسی ۱۰۰ بار تکبیر بگوید افضل است از آزاد کردن یک برده ، هر کسی ۱۰۰ بار تسبیح خداسبحان اللهبگوید افضل است از اینکه ۱۰۰ اسب برای جهاد زین و لجام کند و کسی که ۱۰۰ بارلااله الا اللهبگوید عملش از تمام مردم در آن روز برتر است مگر کسی که بیشتر بگوید". [مجمع البیان ، ج۱۰ ، ص۲۸۴] .
این سخن به گوش اغنیا رسید آنها نیز به سراغ این اذکار رفتند.
فقراء خدمت پیامبر اکرم (ص) رسیده و گفتند : سخن شما به گوش اینها رسیده و مشغول ذکر شده‌اند ، پیامبر (ص) گفت : ذَلِک فَضْلُ اللَّهِ یوتِیهِ مَنْ یشَاءُ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۵] . (اشاره به اینکه این عمل ثواب برای شما است که اشتیاق انفاق دارید و وسیله آن در اختیار تان نیست واما برای دیگران راه وصول از طریق انفاق است) . [نمونه ، ج۲۴ ، ص۱۱۱] .
تسبیحات اربعه = حج وعمره است :
پیامبر (ص) وارد شد به منزل فاطمه (س) در حالی که فاطمه (س) رختخواب پهن کرده بودند تا بخوابند.
پیامبر (ص) فرمود : " ای فاطمه مخواب مگر آنکه ۴ عمل را انجام داده باشی :
۱ ـ ختم قرآن کنی ۲ ـ پیامبران را شفیع خود گردانی ۳ ـ مؤمنین را از خود راضی وخشنود سازی ۴ ـ حج وعمره بکنی".
فاطمه (س) : "یا رسول الله (ص) امر فرمودی به ۴ چیزی که من قدرت ندارم در این وقت به جا آورم".
پیامبر (ص) تبسمی کرده و فرمود :
"هر گاه ۳ مرتبهقل هو الله احدرا بخوانی ، گویا ختم قرآن کرده‌ای.
ـ صلوات بر من و پیامبران قبل از من بفرستی ، شفیعان تو خواهیم بود در قیامت.
ـ استغفار کنی برای مومنین ، از تو خوشنود می‌شوند.
ـ هر گاه بگویسُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُحج و عمره انجام داده‌ای".
[منتهی الآمال چاپ دوجلدی ، ج۱ ، ص۲۵۷] .
تسبیحات اربعه ذکر حضرت ابراهیم :
علی (ع) : یک نفر یهودی خدمت پیامبر اکرم (ص)
فَسَأَلُوهُ عَنِ الْکلِمَاتِ الَّتِی اخْتَارَهُنَّ اللَّهُ لِإِبْرَاهِیمَ حَیثُ بَنَی الْبَیتَ فَقَالَ النبی (ص) : "نعم ، سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ" [أمالی صدوق ، ص۱۸۷] .
ـ عَنْ زُرَارَةَ : قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) مَا یجْزِئُ مِنَ الْقَوْلِ فِی الرَّکعَتَینِ الْأَخِیرَتَینِ؟ قَالَ : " أَنْ تَقُولَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ وَ تُکبِّرُ وَ تَرْکعُ [کافی ، ج۳ ، ص۳۱۹] .
ـ عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِی الضَّحَّاک أَنَّهُ صَحِبَ الرِّضَا (ع) مِنَ الْمَدِینَةِ إِلَی مَرْوَ فَکانَ یسَبِّحُ فِی الْأُخْرَاوَینِ یقُولُ : "سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ

لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكبَرُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ يرْكعُ " [وسائل الشيعة ، ج۶ ، ص ۱۱۰] .

تسبيحات اربعه = باقيات و صالحات :

ـ الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ الْباقِياتُ الصّالِحاتُ خَيرٌ عِنْدَ رَبِّک ثَواباً وَ خَيرٌ أَمَلًا [کهف/۴۶] .

از طريق شيعه و سنی از رسول خدا (ص) واز طريق شيعه از ائمه اطهار روايت شده که منظور از باقيات صالحات تسبيحات چهار گانه ، يعنیسُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكبَرُاست. [الميزان ، ج۱۳ ، ص ۵۴۰] .

رابطه تسبيحات اربعه و حج :

سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَكبَرُ

ـ هنگامی که نظرش به حجر الاسود افتاد متوجه به سوی او شده و بگويد : سُبْحَانَ اللَّهِ

ـ در سعی "اللَّهُ أَكبَرُ ۱۰۰ بار ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ۱۰۰ بار ، الْحَمْدُ لِلَّهِ ۱۰۰ بار ، سُبْحَانَ اللَّه ۱۰۰ بار" [مناسک ، ۱۵۰] .

تسبيحات اربعه بجای حمد :

قَالَ الرِّضَا (ع) : فإن قال فلم جعل القراءة فی الرکعتين الأولیين و التسبيح فی الأخيرتين قل للفرق بين ما فرض الله عز و جل من عنده و ما فرضه من عند رسوله [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۰۹] .

۴. زمان تسبيح

۱– هنگامی که جسد سعد بن معاذ (که در جنگ خندق مجروح شده و بعدا به شهادت رسيد) را وارد قبر می‌نمودند چهره رسول الله (ص) در هم شد و ۳ بار فرمودسبحان اللهو مسلمانان نيزسبحان اللهگفتند که بقيع به لرزه درآمد.

از پيامبر (ص) پرسيدند : چرا چهره تان درهم شد و ۳ بارسبحان اللهگفتيد؟ فرمود : " قبر به او فشاری آورد که اگر کسی از آن برهد همين سعد است ، بعد خداوند آن را برايش گشايش داد". [پيامبری وجهاد ، ص۵۰۷] .

ـ سردر منازل (قديمها) آيات قرآن... با مقدار کمی هزينه

۲ ـ سردر مغازه‌ها ، ادارات ، رستورانها و....

۳ ـ داخل آشپزخانه چند عدد کاشی زيبا آيات قرآنی باشد

۴ ـ درب و داخل ماشين از کلمات قرآن استفاده شود.

۵ ـ اول کار الهی به‌اميد تو ، تَوَكلْتُ عَلَى اللَّهِ [هود/۵۶] .

۶ ـ غذا : بِسْمِ اللّهِالْحَمْدُ لِلّهِشُكراً لِلَّهِ (الهی شکر) " ، دعای سفره

۷ ـ هنگام خواب :

ـ به جای قصه گفتن : (يکی بود يکی نبود غير از خدا هيچ کس نبود)

ـ قديمها به بچه‌ها ياد می‌دادند بگو :

۸ ـ در روستا هنگام جمع آوری محصول کسی که بالای درخت بود هنگامی که می‌خواست ظرف ميوه را پائين بفرستد جهت اطلاع می گفت : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُمتقابلًا افرادی که پائين بودند همين ذکر را می گفتند وتا غروب بارها اين ذکر رد و بدل می‌شد.

۹ ـ هنگام ورود به خانه جهت اطلاعيا الله ، يا الله

۱۰ ـ بچه کوچک هنگام ايستادن و راه رفتن يا از پله بالا رفتن : "يا علی ، يا علی"

۱۱ ـ کارهای ورزشی همه بانام وياد خدا باشد.

۱۲ ـ روی اسباب ولوازم ورزش باستانی نام خدا ، نام علی (ع) (الآن روی لباس ورزشکاران تبلیغات پپسی و ....
۱۳ ـ در احوال پرسی : حالت چطور است؟اَلْحَمْدُ لِلّهِ (نه مرسی که کلمه ای غربی است)
۱۴ ـ هنگام کار : به جای خسته نباشی ، بگو : خداقوت.
۱۵ ـ به جای قربان شما ، قربانت بروم (خدا حفظت کند)
۱۶ ـ هنگام خداحافظی : خدا حافظ نه اینکه (امروزه : گودبای پارتی = جلسه خداحافظی) قرار داده اند
۱۷ ـ آغاز سخن : بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ
خلاصه همه چیز و همه جا ظواهر موجود باید مارا یاد خداوند بیاندازد.
عَلِي بْنِ يقْطِينٍ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع) (الْكاظِم) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يسْجُدُ كمْ يجْزِيهِ مِنَ التَّسْبِيحِ فِي رُكوعِهِ وَ سُجُودِهِ فَقَالَ : "ثَلَاثٌ وَ تُجْزِيهِ وَاحِدَةٌ" [تهذيب الأحكام ، ج۲ ، ص۷۶] .

۵. مکان تسبیح

۱ ـ عَنْ عُبَيدِ بْنِ زُرَارَةَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّكعَتَينِ الْأَخِيرَتَينِ مِنَ الظُّهْرِ قَالَ تُسَبِّحُ وَ تَحْمَدُ اللَّهَ وَ تَسْتَغْفِرُ لِذَنْبِك وَ إِنْ شِئْتَ فَاتِحَةَ الْكتَابِ فَإِنَّهَا تَحْمِيدٌ وَ دُعَاءٌ [تهذيب الأحكام ، ج۲ ، ص۹۸] .
۲ ـ عَنْ عَلِي بْنِ حَنْظَلَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّكعَتَينِ الْأَخِيرَتَينِ مَا أَصْنَعُ فِيهِمَا فَقَالَ : " إِنْ شِئْتَ فَاقْرَأْ فَاتِحَةَ الْكتَابِ وَ إِنْ شِئْتَ فَاذْكرِ اللَّهَ فَهُوَ سَوَاءٌ" [تهذيب الأحكام ، ج۲ ، ص۹۸] .
ـ شخصی وارد خانه امام صادق (ع) شد. دید امام در حال رکوع به تسبیح خدا مشغول است و تا ۶۰ مرتبه تسبیح را تکرار کرد. [به نقل از وافی ، ج۲ ، ص۱۰۷] .
ـ وقتی آیهفَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّک الْعَظِيمِ [(واقعه/۷۴)] نازل شد ، پیامبر (ص) فرمود :
عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِي أَنَّهُ قَالَ لَمَّا أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى "فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّك الْعَظِيمِ" (واقعه-۷۴) قَالَ النَّبِي (ص) : " اجْعَلُوهَا فِي رُكوعِكمْ" [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۳۱۵] .
ذکر سجده :
ـ شخصی می گوید : امام صادق (ع) را دیدم که در حال سجده ۵۰۰ مرتبه ذکرسبحان اللهرا تکرار می کرد.
[پرتوی از اسرار نماز ، ص۱۷۳] .
تسبیحات در سحر ماه رمضان :
ـ سبحان من يعلم جوارح القلوب سبحان من يحصی عدد الذنوب سبحان من لا تخفی عليه خافية فی السماوات و الأرضين سبحان الرب الودود سبحان الفرد الوتر سبحان العظيم الأعظم سبحان من لا يعتدی علی أهل مملكته سبحان من لا يوخذ أهل الأرض بألوان العذاب سبحان... [إقبال الأعمال ، ص۸۲] .

۶. آثار تسبیح

ـ عارف واصل مرحوم حاج میرزا جواد ملکی قزوینی می فرماید : مرا شیخی بود بزرگوار (شاید مرحوم آخوند ملا حسین قلی همدانی) که مانند او را ندیدهام. از او پرسیدم : در اصلاح و جلب معارف چه عملی را به تجربه رسانده اید؟

فرمود : من عملی راموٴثرتر ندیدم از این که در هر شبانه روز یک بار بر سجده طولانی مداومت شود و در آن سجده بگوید : لا إِلهَ إِلّا أَنْتَ سُبْحانَک إِنِّی کنْتُ مِنَ الظّالِمِینَ [انبیاء/۸۷] .

و به هنگام گفتن خود را در زندان طبیعت زندانی و به زنجیرهای اخلاق رذیله بسته ببیند ، آنگاه اقرار کند : بار الها این کار را تو بر من نکردی ، بلکه من خود بر خود ستم کردم و خود را به اینجا انداختم. [اسرار الصلوة ، ۴۲۷] .

مایه نجات :

فَلَوْ لا أَنَّهُ کانَ مِنَ الْمُسَبِّحِینَ لَلَبِثَ فِی بَطْنِهِ إِلی یوْمِ یبْعَثُونَ [صافات/۱۴۴-۱۴۳] .

ـ پیامبر هنگامی که از مجلسی برمی خاست ، می فرمود :

إِذَا قُمْتَ مِنْ مَجْلِسِک تَقُولُ : سُبْحَانَک اللَّهُمَّ وَ بِحَمْدِک لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ اغْفِرْ لِی وَ تُبْ عَلَی وَ قَالَ إِنَّهُ کفَّارَةُ الْمَجْلِسِ [عوالی اللآلی ، ج۲ ، ص۲۶] . برخی سئوال می کردند؟

پیامبر فرمود : اینها کلماتی است که جبرئیل به من آموخته : إِنَّهُ کفَّارَةُ الْمَجْلِسِ

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَرَادَ أَنْ یکتَالَ بِالْمِکیالِ الْأَوْفَی فَلْیقُلْ إِذَا أَرَادَ أَنْ یقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ سُبْحَانَ رَبِّک رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا یصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَی الْمُرْسَلِینَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ

سبحان ربک رب الغرة عما یصفون وسلام علی المرسلین والحمدلله رب العالمین [نمونه ، ج۱۹ ، ص۱۹۸] . [نورالثقلین ، ج۴ ، ص ۴۴۰] .

۷. چند مسئله درباره تسبیحات اربعه

ـ در رکعت سوم و چهام مخیر است بین قرائت حمد وتسبیحات اربعه.

ـ بهتر است در هر دو رکعت تسبیحات بخواند.

ـ اگر یک مرتبه تسبیحات هم بگوید کافی است.

ـ واجب است در رکعت سوم وچهارم تسبیحات را (یا حمد را) آ هسته بخوانند.

ـ مستحب است بعد از تسبیحات استغفار کند.

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّی وَ أَتُوبُ إِلَیهِیااللَّهُمَّ اغْفِرْ لِی

۱. تعبّد وتشبث

۱. ربوبیت ولایت الهی

حتی کفّار در خالقیت الله کمتر بحث دارند : وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ لَیقُولُنَّ اللّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّهِ بَلْ أَکثَرُهُمْ لا یعْلَمُون [لقمان/۲۵.]

همه حرف‌ها بر سر اداره و سرپرستی و قانونگذاری و اختیاری است که فرعون‌ها و نمرودها و ابوها و ابرها تلاش می کنند.

مَنْ رَبُّکما یا مُوسی [طه/۴۹.]

قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّی الَّذی یحْیی وَ یمِیت [بقره/۲۵۸.]

قالُوا آمَنّا بِرَبِّ هارُونَ وَ مُوسی [طه/۷۰.]

اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ [توبه/۳۱.]
منطق ما آن است که مربّی و مقنّن حتما باید خالق و محیط و بی‌نیاز باشد. در مکاتب نیز مسأله همین است.
حرف ما این است که وحی از خالق نه سلیقه و اجتهاد نه هوس‌های طاغوت و نه هوس‌های شخصی امامان معصوم اَنَا اقول ندارند.خلفاء اَنَا اُحرمهادارند.

۲. تعبد وتشبث در ادیان قبلی

ادیان قبلی به ۳ سرنوشت گرفتار شدند :
الف : کتمان : وَ إِذْ أَخَذَ اللّهُ میثاقَ الَّذینَ أُوتُوا الْکتابَ لَتُبَیِّنُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَکتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلیلاً فَبِئْسَ ما یشْتَرُونَ [آل عمران/۱۸۷.]
ب : تلبیس : یا أَهْلَ الْکتابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ [آل عمران/۷۱.]
ج : تحریف : یحَرِّفُونَ الْکلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ [نساء/۴۶]
چون از نظر روانشناسی اجتماعی تکذیب یکدفعه ممکن و مقبول مردم نیست مراحل فوق را اعمال می‌کردند.

۳. تعبد وتشبث بعد از رسول خدا

عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهع : فِی قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّاتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّه [توبه–۳۱] فَقَالَ وَ اللَّهِ مَا صَامُوا لَهُمْ (برای احبار و رهبان) وَ لَا صَلَّوْا لَهُمْ وَ لَکنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَ حَرَّمُوا عَلَیهِمْ حَلَالًا فَاتَّبَعُوهُمْ [کافی ، ج۱ ، ص۵۳.]
بعد از رسول خداصدو خط پیدا شد. خط اهل بیتعلیهم السلامکه همان تعبّد محض است
خط خلفاء که با سلیقه خلیفه تعیین و خلیفه هم با سلیقهاَنَا أحرّمهابگوید.
اجتهاد و فهم وحی فقهاء ما وحی را می‌فهمند و برای دیگران می‌گویند. قیاس و استحسان و خیال گاهی خارج از وحی است.
قَالَ الصَّادِقُ ع : مَهْمَا أَجَبْتُک فِیهِ بِشَیءٍ فَهُوَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ص لَسْنَا نَقُولُ بِرَأْیِنَا مِنْ شَیءٍ [بصائرالدرجات ، ص۳۰۰.]
قَالَ الصَّادِقُع : حَدِیثِی حَدِیثُ أَبِی وَ حَدِیثُ أَبِی حَدِیثُ جَدِّی وَ حَدِیثُ جَدِّی حَدِیثُ الْحُسَینِ وَ حَدِیثُ الْحُسَینِ حَدِیثُ الْحَسَنِ وَ حَدِیثُ الْحَسَنِ حَدِیثُ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ ع وَ حَدِیثُ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ حَدِیثُ رَسُولِ اللَّهِ ص وَ حَدِیثُ رَسُولِ اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۱ ، ص۵۳.]

۱. تعبّد وتشبث

۱. ربوبیت و ولایت الهی

– حتی کفّار در خالقیت الله کمتر بحث دارند : وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ لَیقُولُنَّ اللّهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّهِ بَلْ أَکثَرُهُمْ لا یعْلَمُون [لقمان/۲۵] .
همه حرف‌ها بر سر اداره و سرپرستی و قانونگذاری و اختیاری است که فرعون‌ها و نمرودها و ابوها و ابرها تلاش می‌کنند.
مَنْ رَبُّکما یا مُوسی [طه/۴۹] .
قالَ إِبْراهیمُ رَبِّی الَّذی یحْیی وَ یمیت [بقره/۲۵۸] .

قالُوا آمَنّا بِرَبِّ هارُونَ وَ مُوسی [طه/٧٠] .

اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ [توبه/٣١] .

منطق ما آن است که مربّی و مقنّن حتما باید خالق و محیط و بی‌نیاز باشد. در مکاتب نیز مسأله همین است.

حرف ما این است که وحی از خالق؛ نه سلیقه و اجتهاد ، نه هوس‌های طاغوت و نه هوس‌های شخصی. امامان معصوم اَنَا اقول ندارند.خلفاء اَنَا اُحرمهادارند.

۲. تعبد وتشبث در ادیان قبلی

ـ ادیان قبلی به ۳ سرنوشت گرفتار شدند :

الف : کتمان : وَ إِذْ أَخَذَ اللّهُ میثاقَ الَّذینَ أُوتُوا الْکتابَ لَتُبَیِّنُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَکتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلیلاً فَبِئْسَ ما یشْتَرُونَ [آل عمران/١٨٧] .

ب : تلبیس : یا أَهْلَ الْکتابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ [آل عمران/٧١] .

ج : تحریف : یحَرِّفُونَ الْکلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ [نساء/۴۶] .

چون از نظر روانشناسی اجتماعی تکذیب یک دفعه ممکن و مقبول مردم نیست ، مراحل فوق را اعمال می کردند.

۳. تعبد وتشبث بعد از رسول خدا

ـ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "فِی قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ : "اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّه" (توبه/٣١) فَقَالَ : وَ اللَّهِ مَا صَامُوا لَهُمْ (برای احبار و رهبان) وَ لَا صَلَّوْا لَهُمْ وَ لَکنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَ حَرَّمُوا عَلَیهِمْ حَلَالًا فَاتَّبَعُوهُمْ" [کافی ، ج١ ، ص٥٣] .

ـ بعد از رسول خدا (ص) دو خط پیدا شد. خط اهل بیت (علیهم السلام) که همان تعبّد محض است.

خط خلفا که با سلیقه خلیفه تعیین و خلیفه هم با سلیقهاَنَا أحرّمهابگوید.

۴. اجتهاد و فهم وحی

فقهای ما وحی را می‌فهمند و برای دیگران می گویند. قیاس و استحسان و خیال گاهی خارج از وحی است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَهْمَا أَجَبْتُک فِیهِ بِشَیءٍ فَهُوَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) لَسْنَا نَقُولُ بِرَأْینَا مِنْ شَیءٍ [بصائرالدرجات ، ص ٣٠٠] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَدِیثِی حَدِیثُ أَبِی وَ حَدِیثُ أَبِی حَدِیثُ جَدِّی وَ حَدِیثُ جَدِّی حَدِیثُ الْحُسَینِ وَ حَدِیثُ الْحُسَینِ حَدِیثُ الْحَسَنِ وَ حَدِیثُ الْحَسَنِ حَدِیثُ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) وَ حَدِیثُ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ حَدِیثُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حَدِیثُ رَسُولِ اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج١ ، ص٥٣] .

۱. تعصب دراسلام

۱. تعصب مثبت درقرآن وسنت

١ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَإِنْ کانَ لَا بُدَّ مِنَ الْعَصَبِیةِ فَلْیکنْ تَعَصُّبُکمْ لِمَکارِمِ الْخِصَالِ وَ مَحَامِدِ الْأَفْعَالِ وَ مَحَاسِنِ الْأُمُورِ الَّتِی

تَفَاضَلَتْ فِيهَا الْمُجَدَاءُ وَ النُّجَدَاءُ مِنْ بُيوتَاتِ الْعَرَبِ وَ يعَاسِيبِ القَبَائِلِ بِالْأَخْلَاقِ الرَّغِيبَةِ وَ الْأَحْلَامِ الْعَظِيمَةِ وَ الْأَخْطَارِ الْجَلِيلَةِ وَ الْآثَارِ الْمَحْمُودَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۲۱ ـ قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : لَمْ يدْخِلِ الْجَنَّةَ حَمِيةٌ غَيرُ حَمِيةِ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ ذَلِک حِينَ أَسْلَمَ غَضَباً لِلنَّبِی ص فِی حَدِيثِ السَّلَی الَّذِی أُلْقِی عَلَی النَّبِی (ص) [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۸] .

شکم بند گوسفندی را در حال سجود بر پیامبر (ص) پرتاب کردند ، حمزة بن عبدالمطلب عصبانی شد و گفت : به خاطر این بی‌ادبی من مسلمان شدم.

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَيا عَجَباً عَجَباً وَ اللَّهِ يمِيتُ الْقَلْبَ وَ يجْلِبُ الْهَمَّ مِنَ اجْتِمَاعِ هَولَاءِ الْقَوْمِ عَلَی بَاطِلِهِمْ وَ تَفَرُّقِكُمْ عَنْ حَقِّكُمْ فَقُبْحاً لَكُمْ وَ تَرَحاً حِينَ صِرْتُمْ غَرَضاً يرْمَی يغَارُ عَلَيكُمْ وَ لَا تُغِيرُونَ وَ تُغْزَوْنَ وَ لَا تَغْزُونَ وَ يعْصَی اللَّهُ وَ تَرْضَوْنَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۷] .

۴ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أُتِی النَّبِی ص بِأُسَارَی فَأَمَرَ بِقَتْلِهِمْ وَ خَلَّی رَجُلًا مِنْ بَينِهِمْ فَقَالَ : الرَّجُلُ كيفَ أَطْلَقْتَ عَنِّی فَقَالَ : أَخْبَرَنِی جَبْرَئِيلُ عَنِ اللَّهِ أَنَّ فِيک خَمْسَ خِصَالٍ يحِبُّهَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ الْغَيرَةَ الشَّدِيدَةَ عَلَی حَرَمِک وَ السَّخَاءَ وَ حُسْنَ الْخُلُقِ وَ صِدْقَ اللِّسَانِ وَ الشَّجَاعَةَ فَلَمَّا سَمِعَهَا الرَّجُلُ أَسْلَمَ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ وَ قَاتَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص حَتَّی اسْتُشْهِدَ [أمالی صدوق ، ص۲۷۱] .

۵ ـ انّ الله تبارک و تعالی غيور و يحبّ الغيرة. [جامع السّعادات ، ج۱ ، ص۲۶۵]

۶ ـ انّ الله يغار و المؤمن يغار.

۷ ـ خلخال از پای زنی ذمّی کندند. حضرت علی (ع) فرمود : فَلَوْ أَنَّ امْرَأً مُسْلِماً مَاتَ مِنْ بَعْدِ هَذَا أَسَفاً مَا كانَ بِهِ مَلُوماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۷] .

۸ ـ قَدْ كانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فی إِبْراهيمَ وَ الَّذينَ مَعَهُ إِذْ قالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآوا مِنْكُمْ وَ مِمّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ [ممتحنه/۴] .

۹ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَقَدْ كنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص نَقْتُلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ إِخْوَانَنَا وَ أَعْمَامَنَا مَا يزِيدُنَا ذَلِک إِلَّا إِيمَاناً وَ تَسْلِيماً وَ مُضِياً عَلَی اللَّقَمِ وَ صَبْراً عَلَی مَضَضِ الْأَلَمِ وَ جِدّاً فِی جِهَادِ الْعَدُو [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۶] .

۲. تعصب نابجا درقرآن وسنت

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَلَا فَالْحَذَرَ الْحَذَرَ مِنْ طَاعَةِ سَادَاتِكمْ وَ كبَرَائِكمْ الَّذِينَ تَكبَّرُوا عَنْ حَسَبِهِمْ وَ تَرَفَّعُوا فَوْقَ نَسَبِهِمْ وَ أَلْقَوُا الْهَجِينَةَ عَلَی رَبِّهِمْ وَ جَاحَدُوا اللَّهَ عَلَی مَا صَنَعَ بِهِمْ مُكابَرَةً لِقَضَائِهِ وَ مُغَالَبَةً لِآلَائِهِ فَإِنَّهُمْ قَوَاعِدُ أَسَاسِ الْعَصَبِيةِ وَ دَعَائِمُ أَرْكانِ الْفِتْنَةِ وَ سُيوفُ اعْتِزَاءِ الْجَاهِلِيةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَاحْذَرُوا عِبَادَ اللَّهِ عَدُوَّ اللَّهِ أَنْ يعْدِيكمْ بِدَائِهِ وَ أَنْ يسْتَفِزَّكمْ بِخَيلِهِ وَ رَجْلِهِ فَلَعَمْرِی لَقَدْ فَوَّقَ لَكمْ سَهْمَ الْوَعِيدِ وَ أَغْرَقَ إِلَيكمْ بِالنَّزْعِ الشَّدِيدِ وَ رَمَاكمْ مِنْ مَكانٍ قَرِيبٍ فَقَالَ : رَبِّ بِما أَغْوَيتَنِی لَأُزَينَنَّ لَهُمْ فِی الْأَرْضِ وَ لَأُغْوِينَّهُمْ أَجْمَعِينَ قَذْفاً بِغَيبٍ بَعِيدٍ وَ رَجْماً بِظَنٍّ غَيرِ مُصِيبٍ صَدَّقَهُ بِهِ أَبْنَاءُ الْحَمِيةِ وَ إِخْوَانُ الْعَصَبِيةِ وَ فُرْسَانُ الْكبْرِ وَ الْجَاهِلِيةِ حَتَّی إِذَا انْقَادَتْ لَهُ الْجَامِحَةُ مِنْكمْ وَ اسْتَحْكمَتِ الطَّمَاعِيةُ مِنْهُ فِيكمْ فَنَجَمَتْ فِيهِ الْحَالُ مِنَ السِّرِّ الْخَفِی إِلَی الْأَمْرِ الْجَلِی اسْتَفْحَلَ سُلْطَانُهُ عَلَيكمْ وَ دَلَفَ بِجُنُودِهِ نَحْوَكمْ فَأَقْحَمُوكمْ وَلَجَاتِ الذُّلِّ وَ أَحَلُّوكمْ وَرَطَاتِ الْقَتْلِ وَ أَوْطَئُوكمْ إِثْخَانَ الْجِرَاحَةِ طَعْناً فِی عُيونِكمْ وَ حَزّاً فِی حُلُوقِكمْ وَ دَقّاً لِمَنَاخِرِكمْ وَ قَصْداً لِمَقَاتِلِكمْ وَ سَوْقاً بِخَزَائِمِ الْقَهْرِ إِلَی النَّارِ الْمُعَدَّةِ لَكمْ فَأَصْبَحَ أَعْظَمَ فِی دِينِكمْ حَرْجاً وَ أَوْرَی فِی دُنْياكمْ قَدْحاً مِنَ الَّذِينَ أَصْبَحْتُمْ لَهُمْ مُنَاصِبِينَ وَ عَلَيهِمْ مُتَأَلِّبِينَ فَاجْعَلُوا عَلَيهِ حَدَّكمْ وَ لَهُ جِدَّكمْ فَلَعَمْرُ اللَّهِ لَقَدْ فَخَرَ عَلَی أَصْلِكمْ وَ وَقَعَ فِی حَسَبِكمْ وَ دَفَعَ فِی نَسَبِكمْ وَ أَجْلَبَ بِخَيلِهِ عَلَيكمْ وَ قَصَدَ بِرَجْلِهِ سَبِيلَكمْ يقْتَنِصُونَكمْ بِكلِّ مَكانٍ وَ يضْرِبُونَ مِنْكمْ كلَّ بَنَانٍ

لَا تَمْتَنِعُونَ بِحِيلَةٍ وَ لَا تَدْفَعُونَ بِعَزِيمَةٍ فِی حَوْمَةِ ذُلٍّ وَ حَلْقَةِ ضِيقٍ وَ عَرْصَةِ مَوْتٍ وَ جَوْلَةِ بَلَاءٍ فَأَطْفِئُوا مَا كَمَنَ فِی قُلُوبِكُمْ مِنْ نِيرَانِ الْعَصَبِيةِ وَ أَحْقَادِ الْجَاهِلِيةِ فَإِنَّمَا تِلْكَ الْحَمِيةُ تَكونُ فِی الْمُسْلِمِ مِنْ خَطَرَاتِ الشَّيطَانِ وَ نَخَوَاتِهِ وَ نَزَغَاتِهِ وَ نَفَثَاتِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۲ ـ وَ قالَتِ الْيهُودُ لَيسَتِ النَّصارى عَلى شَىءٍ وَ قالَتِ النَّصارى لَيسَتِ الْيهُودُ عَلى شَىءٍ [بقره/۱۱۳] .

۳ ـ قُلْ إِنْ كانَ آباؤكُمْ وَ أَبْناؤكُمْ وَ إِخْوانُكُمْ وَ أَزْواجُكُمْ وَ عَشيرَتُكُمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فى سَبيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّى يأْتِى اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الْفاسِقينَ [توبه/۲۴] .

۴ ـ يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا آباءَكمْ وَ إِخْوانَكمْ أَوْلِياءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكفْرَ عَلَى الْإِيمانِ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُون [توبه/۲۳] .

۵ ـ وَ إِذْ فَرَقْنا بِكمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيناكمْ وَ أَغْرَقْنا آلَ فِرْعَوْنَ وَ أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ [بقره/۵۰] .

به موسى (ع) گفتند ما ۱۲ قبيله هستيم و بايد از ۱۲ راه برويم؛ شما دريا را به ۱۲ بخش تقسيم كن. [تفسير برهان ، ج۱ ، ص۹۷]

قَالَ اللَّهُ : يا مُوسَى قُلِ اللَّهُمَّ بِجَاهِ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيبِينَ جَفِّفْهَا فَقَالَهَا فَأَرْسَلَ اللَّهُ عَلَيهَا رِيحَ الصَّبَا فَجَفَّتْ وَ قَالَ مُوسَى : ادْخُلُوهَا قَالُوا : يا نَبِى اللَّهِ! نَحْنُ اثْنَتَا عَشْرَةَ قَبِيلَةً بَنُو اثْنَى عَشَرَ آبَاءٍ وَ إِنْ دَخَلْنَا رَامَ كلُّ فَرِيقٍ مِنَّا تَقَدُّمَ صَاحِبِهِ فَلَا نَأْمَنُ وُقُوعَ الشَّرِّ بَينَنَا فَلَوْ كانَ لِكلِّ فَرِيقٍ مِنَّا طَرِيقٌ عَلَى حِدَةٍ لَأَمِنَّا مَا نَخَافُه [بحارالأنوار ، ج۱۳ ، ص۱۳۸] .

۶ ـ وَ إِذا قيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا نُؤمِنُ بِما أُنْزِلَ عَلَينا وَ يكفُرُونَ بِما وَراءَهُ وَ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِما مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِياءَ اللّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كنْتُمْ مُؤمِنينَ [بقره/۹۱] .

تنها به تورات خودمان ايمان مى‌آوريم (يهوديهاى زمان پيامبر (ص))

۷ ـ لَنْ تَرْضى عَنْک الْيهُودُ وَ لاَ النَّصارى حَتّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللّهِ هُوَ الْهُدى [بقره/۱۱۵] .

۸ ـ قالُوا كونُوا هُوداً أَوْ نَصارى تَهْتَدُوا [بقره/۱۳۵] .

۹ ـ وَ لَئِنْ أَتَيتَ الَّذينَ أُوتُوا الْكتابَ بِكلِّ آيةٍ ما تَبِعُوا قِبْلَتَک [بقره/۱۴۵] .

۱۰ ـ وَ لا تُؤمِنُوا إِلاّ لِمَنْ تَبِعَ دينَكمْ [آل عمران/۷۳] .

۱۱ ـ يقُولُونَ (يهود) إِنْ أُوتيتُمْ هذا (آنچه در تورات و مطابق ميل شماست.) فَخُذُوهُ وَ إِنْ لَمْ تُؤتَوْهُ فَاحْذَرُوا [مائده/۴۱] .

۱۲ ـ ما لَكمْ لا تُقاتِلُونَ فى سَبيلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدان [نساء/۷۵] .

اسلام خود را محدود به مرز و قبيله و نژاد نكرده و ديدگاه او تمام محرومان جامعه است نه ناسيوناليست.

۱۳ ـ يا أَيهَا النّاسُ إِنّا خَلَقْناكمْ مِنْ ذَكرٍ وَ أُنْثى وَ جَعَلْناكمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَكرَمَكمْ عِنْدَ اللّهِ أَتْقاكمْ إِنَّ اللّهَ عَليمٌ خَبيرٌ [حجرات/۱۳] .

۱۴ ـ وَ قالَتِ الْيهُودُ وَ النَّصارى نَحْنُ أَبْناءُ اللّهِ وَ أَحِبّاؤهُ قُلْ فَلِمَ يعَذِّبُكمْ بِذُنُوبِكمْ بَلْ أَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ خَلَق [مائده/۱۸] .

۱۵ ـ إِذْ جَعَلَ الَّذينَ كفَرُوا فى قُلُوبِهِمُ الْحَمِيةَ حَمِيةَ الْجاهِلِيةِ [فتح/۲۶] .

۱۶ ـ فَلا يسْرِفْ فِى الْقَتْل [اسراء/۳۳] . در شأن اين بود كه به خاطر قتل يک نفر چند نفر را مى‌كشتند.

۱۷ ـ انتقاد از يهود كه مى‌گويند : لَنْ تَمَسَّنَا النّارُ إِلاّ أَياماً مَعْدُودَةً [بقره/۸۰] .

وَ قالُوا كونُوا هُوداً أَوْ نَصارى تَهْتَدُوا [بقره/۱۳۵] .

۱۸ ـ ريشه عصيان ابليس نژادپرستى است كه گفت : خَلَقْتَنى مِنْ نارٍ [اعراف/۱۲] .

۱۹ ـ بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَينا عَلَيهِ آباءَنا [بقره/۱۷۰] .
۲۰ ـ قالُوا حَسْبُنا ما وَجَدْنا عَلَيهِ آباءَنا [مائده/۱۰۴] .
۲۱ ـ به موسی (ع) گفتند : وَ ما سَمِعْنا بِهذا فی آبائِنَا الْأَوَّلِينَ [قصص/۳۶] .
۲۲ ـ قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعُصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۸] .
۲۳ ـ قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ فِي قَلْبِهِ حَبَّةٌ مِنْ خَرْدَلٍ مِنْ عَصَبِيةٍ بَعَثَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ مَعَ أَعْرَابِ الْجَاهِلِيةِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۸] .
۲۴ ـ قالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يتَعَوَّذُ فِي كلِّ يوْمٍ مِنْ سِتٍّ مِنَ الشَّک وَ الشِّرْک وَ الْحَمِيةِ وَ الْغَضَبِ وَ الْبَغْی وَ الْحَسَدِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۲۹] .
۲۵ ـ میان زن عرب و عجم اختلافی پیدا شد. نزد حضرت علی (ع) آمدند و حضرت تفاوتی قائل نشد. زن عرب اعتراض کرد. امام دو مشت خاک در دست گرفت و فرمود : "میان این دو مشت فرقی نمی‌یابم." [خدمات متقابل ، ص۱۲۵ چاپ چینی]
۲۶ ـ قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يعَذِّبُ سِتَّةً بِسِتَّةٍ الْعَرَبَ بِالْعَصَبِيةِ وَ الدَّهَاقِينَ بِالْكِبْرِ وَ الْأُمَرَاءَ بِالْجَوْرِ وَ الْفُقَهَاءَ بِالْحَسَدِ وَ التُّجَّارَ بِالْخِيانَةِ وَ أَهْلَ الرُّسْتَاقِ بِالْجَهْلِ [إختصاص مفید ، ص۲۳۴] .
۲۷ ـ وَ لَوْ نَزَّلْناهُ عَلی بَعْضِ الْأَعْجَمينَ فَقَرَأَهُ عَلَيهِمْ ما كانُوا بِهِ مُومِنين [شعراء/۱۹۹–۱۹۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ نُزِّلَ الْقُرْآنُ عَلَى الْعَجَمِ مَا آمَنَتْ بِهِ الْعَرَبُ وَ قَدْ نُزِّلَ عَلَى الْعَرَبِ فَآمَنَتْ بِهِ الْعَجَمُ فَهَذِهِ فَضِيلَةُ الْعَجَمِ [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۱۲۴] .

۳. تعصب قبیله ای درزمان امام علی (ع)

نجاشی شاعر در ماه مبارک رمضان شراب خورد. حضرت علی (ع) ۸۰ ضربه شلاق به خاطر شراب و ۲۰ ضربه به خاطر ماه رمضان اجرا کرد. قبیله او که ۶۰۰۰ خانه در کوفه داشتند ، عصبانی شدند و بعضی از آنها به معاویه ملحق شدند. طارق بن عبدالله خدمت حضرت امیر (ع) رسید و گفت : ما باور نداشتیم شما این کار را بکنید. دل‌های ما را از کینه پر کردید.امور ما را متشتّت کردید. حضرت (ع) فرمود : وَ إِنَّها لَكبِيرَةٌ إِلّا عَلَى الْخاشِعِينَ [(بقره/۴۵)] .
قَالَ : صَاحِبُ كِتَابِ الْغَارَاتِ : إِنَّ عَلِياً عَلَيهِ السَّلَامُ لَمَّا حَدَّ النَّجَاشِی غَضِبَ الْيمَانِيةُ ، فَدَخَلَ طَارِقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَلَيهِ فَقَالَ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ مَا كنَّا نَرَى أَنَّ أَهْلَ الْمَعْصِيةِ وَ الطَّاعَةِ ، وَ أَهْلَ الْفُرْقَةِ وَ الْجَمَاعَةِ عِنْدَ وُلَاةِ الْعَدْلِ وَ مَعَادِنِ الْفَضْلِ سِيانِ فِي الْجَزَاءِ ، حَتَّى رَأَينَا مَا كانَ مِنْ صَنِيعِک بِأَخِي الْحَارِثِ ، فَأَوْغَرْتَ صُدُورَنَا ، وَ شَتَّتْ أُمُورَنَا ، وَ حَمَّلْتَنَا عَلَى الْجَادَّةِ الَّتِی كنَّا نَرَى أَنَّ سَبِيلَ مَنْ رَكبَهَا النَّارُ. فَقَالَ [لِی عَلَيهِ السَّلَامُ] وَ إِنَّها لَكبِيرَةٌ إِلّا عَلَى الْخاشِعِينَ " (بقره–۴۵) [الغارات ، ج۲ ، ص۳۶۹] .
حضرت علی (ع) مأمور فرستاد که لبید بن عطارد را دستگیر کنند. در بین راه که او را خدمت حضرت علی (ع) می‌بردند ، نعیم بن دجاجهٔ که از شرطهٔ الخمیس بود و همشهری متهم بود ، بلند شد و دست متّهم را از مأمورین رها کرد. امام (ع) امر کرد نعیم را بیاورید و دستور دادند او را سخت تازیانه بزنند. بعد از خوردن شلاق وقتی بیرون می‌رفت گفت : یا أمیرالمؤمنین! اقامتِ با تو ذلّت و مفارقت از تو کفر است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَعَثَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) إِلَى لَبِيدِ بْنِ عُطَارِدٍ التَّمِيمِی فِی كلَامٍ بَلَغَهُ فَمَرَّ بِهِ رَسُولُ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فِی بَنِی أَسَدٍ فَقَامَ إِلَيهِ نُعَيمُ بْنُ دَجَاجَةَ الْأَسَدِی فَأَفْلَتَهُ فَبَعَثَ إِلَيهِ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فَأَتَوْهُ بِهِ وَ أَمَرَ بِهِ أَنْ يضْرَبَ فَقَالَ لَهُ نُعَيمٌ : وَ اللَّهِ إِنَّ الْمُقَامَ مَعَک لَذُلٌّ وَ إِنَّ فِرَاقَک لَكفْرٌ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِک مِنْهُ قَالَ : لَهُ قَدْ عَفَوْنَا عَنْک [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۸۷] .

۱. تعلیم وتربیت

۱. اهمیت تعلیم وتربیت

۱. ضرورت تعلیم

۱. منزلت علم

۱. آیات

۱) قُلْ هَلْ یسْتَوِی الَّذینَ یعْلَمُونَ وَ الَّذینَ لا یعْلَمُونَ إِنَّما یتَذَکرُ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۹] .

۲) یرْفَعِ اللَّهُ الَّذینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ الَّذینَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجات [مجادله/۱۱] .

۳) وَ تِلْک الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ وَ ما یعْقِلُها إِلاَّ الْعالِمُونَ [عنکبوت/۴۳] .

۴) الَّذی عَلَّمَ بِالْقَلَمِ [علق/۴] .

ریشه استعمار و استثمار همانا استحمار است و آیات تدبّر ، تعقّل ، تفکر و سیر در ارض برای ریشه‌کنی جهل است.

۲. روایات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أُفٍّ لِکلِّ مُسْلِمٍ لَا یجْعَلُ فِی کلِّ جُمْعَةٍ یوْماً یتَفَقَّهُ فِیهِ أَمْرَ دِینِهِ وَ یسْأَلُ عَنْ دِینِهِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۵] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : رَحِمَ اللَّهُ عَبْداً أَحْیا أَمْرَنَا قُلْتُ کیفَ یحْیی أَمْرَکمْ قَالَ یتَعَلَّمُ عُلُومَنَا وَ یعَلِّمُهَا النَّاسَ فَإِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ کلَامِنَا لَاتَّبَعُونَا [معانیالأخبار ، ص۱۸۰] .

۲. لزوم تحصیل علم

تحصیل علم به هر جهت مکان ندارد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اُطْلُبُوا الْعِلْمَ وَ لَوْ بِالصِّینِ [روضه‌الواعظین ، ج۱ ، ص۱۱] .

زمان ندارد ، شرط ندارد.و لو من عند یهود

بعد فردی ندارد : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِیضَةٌ عَلَی کلِّ مُسْلِمٍ [کافی ، ج۱ ، ص۳۰] .

و قال المعصوم (ع) : اطلبوا العلم و لو لغیر الله فانّه ینجرّ الی اللّه

۲. ضرورت تعلیم

اساسا تا دل از آلودگی‌ها خالی نشود و زمین صاف نباشد ، نهال در او گیرا نمی‌شود.

تربیت و پرورش به قدری مهم است که از هنگام انتخاب همسر سفارشات لازم شده است.

۱) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاکمْ وَ تَزْوِیجَ الْحَمْقَاءِ فَإِنَّ صُحْبَتَهَا بَلَاءٌ وَ وُلْدَهَا ضِیاعٌ [کافی ، ج۵ ، ص۳۵۳] .

۲) به شارب الخمر زن ندهید.

۳) از خاندان اصیل دختر بگیرید.

۴) اگر امهٔ مجنونه داشتی و زیبا بود و همبستر شدی ، عزل کن که بچه‌دار نشوی.

۵) إِنَّک إِنْ تَذَرْهُمْ یضِلُّوا عِبادَک وَ لا یلِدُوا إِلاّ فاجِراً کفّاراً [نوح/۲۷] .

شروع تربیت از قبل از ازدواج. همسر ترسو نه. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : (در خطاب به فرزندش محمد حنفیه) أدرکک عرق من أمک [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱ ، ص۲۴۳] .

همسر احمق نه ، گر چه زیبا باشد ، ناصبیه و یهودیه نه.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کان له صبی فلیتصاب له [عوالی اللئالی ، ج۳ ، ص۳۱۱] .

فَانْظُرْ ما ذا تَری [صافات/۱۰۲] .

یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاکَ عَلی إِخْوَتِک [یوسف/۵] .

یا بنیّهای لقمان

یـا بُنَی إِنَّهـا إِنْ تَـک مِثْقـالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَکنْ فی صَخْرَةٍ أَوْ فِی السَّمـاواتِ أَوْ فِی الْأَرْضِ یـأْتِ بِهَـا اللّهُ إِنَّ اللّهَ لَطیفٌ خَبیرٌ [لقمان/۱۶] .

یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ اصْبِرْ عَلی ما أَصابَک إِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [لقمان/۱۷] .

ایجاد صحنه تضاد و مسابقهالسّابِقُونَ السّابِقُونَ [واقعه/۱۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : حتی أسرح إلیک فی میادین السابقین [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۹] . (دعای کمیل)

۳. رابطه علم وتربیت

علم و تربیت بـا هم است ، بلکه علم یکی از راه‌هـای تربیت است. در قرآن هر مـورد که سخن از انبیـاء به میـان آمـده فرموده بعثت به خاطر تعلیم و تزکیه است.

یک جا از بیان ابراهیم (ع) است.

همه کس

همه چیز

همه وقت

همه جا

و سه مورد دیگر از خدا و اینک آیات :

۱) رَبَّنا وَ ابْعَثْ فیهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِک وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَـةَ وَ یزَکیهِمْ إِنَّک أَنْتَ الْعَزیزُ الْحَکیمُ [بقره/۱۲۹] .

اینجـا جملهیعَلِّمُهُمُـدر بیـان و درخـواست ابراهیم (ع) بر جملهیزَکیهِمْمقـدّم است ، امّـا در سه مـورد دیگر که خـدا درخواست ابراهیم (ع) را اجابت فرمود ، بیان از خدا است نه ابراهیم (ع) . جملهیزَکیهِمْمقدّم شده و اینک آیات :

۲) لَقَـدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُـومِنینَ إِذْ بَعَثَ فیهِمْ رَسُولاًـ مِنْ أَنْفُسِـهِمْ یتْلُـوا عَلَیهِمْ آیـاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتـابَ وَ الْحِکمَـةَ [آل عمران/۱۶۴] .

۳) هُوَ الَّذی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ [جمعه/۲] .

۴) کما أَرْسَلْنا فیکمْ رَسُولاً مِنْکمْ یتْلُوا عَلَیکمْ آیاتِنا وَ یزَکیکمْ وَ یعَلِّمُکمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ [بقره/۱۵۱] .

۲. آداب تعلیم وتربیت

۱. ابزار تعلیم وتربیت

تواضع (ع) : لَوْ کنْتَ فَظًّا غَلیظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِک [آل عمران/۱۵۹] .

أَ وَ عَجِبْتُمْ أَنْ جاءَکمْ ذِکرٌ مِنْ رَبِّکمْ عَلی رَجُلٍ مِنْکمْ لِینْذِرَکمْ وَ لِتَتَّقُوا وَ لَعَلَّکمْ تُرْحَمُونَ [اعراف/۶۳] .

پیامبر (ص) به کسی که از او می‌ترسید فرمود : من کسی نیستم.
محبّت و حسن خلق
وَ اخْفِضْ جَناحَک لِمَنِ اتَّبَعَک مِنَ الْمُومِنینَ [شعراء/۲۱۵] .
۲. روشهای تعلیم وتربیت
۱. تدریجی بودن
تعلیم باید تدریجی باشد :
نَزَّلْنا [دهر/۲۳] .
تدریجی است.
فُصِّلَتْ آیاتُهُ [فصلت/۳] .
وَ مِنْ ثَمَراتِ النَّخیلِ وَ الْأَعْنابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَکراً وَ رِزْقاً حَسَناً [نحل/۶۷] .
إِثْمُهُما أَکبَرُ مِنْ نَفْعِهِما [بقره/۲۱۹] .
لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُکارى [نساء/۴۳] .
یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۹۰] .
در تحریم ربا ، چون آلودگی عجیب بود ، روش تدریجی به عمل آمد :
اوّل : حکم اخلاقی : وَ ما آتَیتُمْ مِنْ رِباً لِیرْبُوَا فی أَمْوالِ النّاسِ فَلا یرْبُوا عِنْدَ اللّهِ [روم/۳۹] .
دوم : از عادات زشت یهود یکی می‌فرماید : وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْهُ وَ أَکلِهِمْ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ وَ أَعْتَدْنا لِلْکافِرینَ مِنْهُمْ عَذاباً أَلیماً [نساء/۱۶۱] .
که یهودیان ممنوع بودند.
سوم : تنها نهی از یک نوع ربای غلیظ شده : لا تَأْکلُوا الرِّبَوا أَضْعافاً مُضاعَفَةً [آل عمران/۱۳۰] .
چهارم : به هنگام نماز ، مست نباشید.
پنجم : اعلام خطرناک : فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِه [بقره/۲۷۹] .
۲. اول خود بعد دیگران
وَ ثِیابَک فَطَهِّرْ [مدثر/۴] .
وَ أَنْذِرْ عَشیرَتَک الْأَقْرَبینَ [شعراء/۲۱۴] .
لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرى وَ مَنْ حَوْلَها [انعام/۹۲] .
وَ ما أَرْسَلْناک إِلّا کافَّةً لِلنّاسِ [سبأ/۲۸] .
۳. استفاده از مثال
برای پذیرش بهتر : مطالبی را که می‌خواهیم بگوییم به نمونه‌هایی که در ذهن مردم است ، وابسته کنیم.
شَرَعَ لَکمْ مِنَ الدِّینِ ما وَصّى بِهِ نُوحاً وَ الَّذی أَوْحَینا إِلَیک وَ ما وَصَّینا بِهِ إِبْراهیمَ وَ مُوسى وَ عیسى أَنْ أَقیمُوا الدِّینَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فیهِ [شورى/۱۳] .
زیرا مردم در برابر نوگرایی حسّاسیت نشان می‌دهند.
۴. اصل موازنه

استاد مراعات موازنه را بکند تا نه یأس پیدا شود و نه غرور :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْفَقِيهُ كلُّ الْفَقِيهِ مَنْ لَمْ يقَنِّطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ لَمْ يويسْهُمْ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ وَ لَمْ يومِنْهُمْ مِنْ مَكرِ اللَّهِ (کسی است که نه مردم را مأیوس و نه مغرور کند.) [نهج‌البلاغه ، حکمت ۹۰] .
پدر و فرزندی مهمان حضرت علی (ع) شدند. حضرت (ع) دست پدر را شست و به پسرش فرمود تو دست پسر را بشوی.
قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : }اِلهِی{ أَعِزَّنِی (امّا موازنه برقرار) وَ لَا تَبْتَلِينِّی بِالْكبْرِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ لَا تَرْفَعْنِی فِی النَّاسِ دَرَجَةً إِلَّا حَطَطْتَنِی عِنْدَ نَفْسِی مِثْلَهَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
تعریف : چاپلوس ، انصاف ، حسود
لَعَلَّكمْها در قرآن برای جلوگیری از غرور است.
۵. استفاده ازفرصت ها
استفاده از فرصت‌ها برای تعلیم :
أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [یوسف/۳۹] .
سفارش به تقوا ، وقت مسافرت
خطاب به مستم (ع) :
إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَ لا تَتَّقُونَ [شعراء/۱۲۴] .
إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صالِحٌ أَ لا تَتَّقُونَ [شعراء/۱۴۲] .
إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَ لا تَتَّقُون [شعراء/۱۶۱] .
ایام فراغت : فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَ إِلی رَبِّک فَارْغَب [انشراح/۷-۶] .
گردش فرزند : أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً يرْتَعْ وَ يلْعَب [یوسف/۱۲] .
و حضرت یعقوب (ع) منطق را پذیرفت.
میان مربّی و شاگرد حجابی نباشد. یکی از سفارشات حضرت علی (ع) به مالك اشتر و سؤالاتی که اصحاب بدون خجالت از شخص پیامبر (ص) می‌کردند ، حتی مردی آمد و گفت : عورتم بزرگ است چه کنم؟
۶. تشویق وتنبیه ها
تشویق زبانی : تعریف و مدح خوبان :
رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيعٌ عَنْ ذِكرِ اللّه [نور/۳۷] .
مذمّت از بدان :
تَبَّتْ يدا أَبی لَهَبٍ وَ تَبَّ [مسد/۱] .
تشویق عملی : پیامبر (ص) برای خواهر رضاعی که احترام به والدین می‌گذارد ، ارزش خاصّی قائل است ، امّا برای برادر رضاعی نه.
عَنْ عَمَّارِ بْنِ حَيانَ قَالَ : "خَبَّرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) بِبِرِّ إِسْمَاعِيلَ ابْنِی بِی فَقَالَ لَقَدْ كنْتُ أُحِبُّهُ وَ قَدِ ازْدَدْتُ لَهُ حُبّاً إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَتَتْهُ أُخْتٌ لَهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيهَا سُرَّ بِهَا وَ بَسَطَ مِلْحَفَتَهُ لَهَا فَأَجْلَسَهَا عَلَيهَا ثُمَّ أَقْبَلَ يحَدِّثُهَا وَ يضْحَک فِی وَجْهِهَا ثُمَّ قَامَتْ وَ ذَهَبَتْ وَ جَاءَ أَخُوهَا فَلَمْ يصْنَعْ بِهِ مَا صَنَعَ بِهَا فَقِيلَ لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ صَنَعْتَ بِأُخْتِهِ مَا لَمْ تَصْنَعْ بِهِ وَ هُوَ رَجُلٌ فَقَالَ لِأَنَّهَا

كانَتْ أَبَرَّ بِوَالِدَيهَا مِنْهُ" [كافى ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۳. موانع تعليم وتربيت

انسان قابل تربيت و مايل به نيكى است.

۱) قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : كلُّ مَوْلُودٍ يولَدُ عَلَى الْفِطْرَة [كافى ، ج۲ ، ص۱۲] .

چيزهايى كه مانع تربيت مى‌شوند :

۱) تقليد بيجا : وَ إِذا قيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَينا عَلَيهِ آباءَنا أَ وَ لَوْ كانَ آباؤهُمْ لا يعْقِلُونَ شَيئاً وَ لا يهْتَدُونَ [بقره/۱۷۰] .

۲) تعصّب : وَ قالَتِ الْيهُودُ لَيسَتِ النَّصارى عَلى شَىءٍ وَ قالَتِ النَّصارى لَيسَتِ الْيهُودُ عَلى شَىءٍ وَ هُمْ يتْلُونَ الْكتابَ كذلِك قالَ الَّذينَ لا يعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللّهُ يحْكمُ بَينَهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ فيما كانُوا فيهِ يخْتَلِفُون [بقره/۱۱۳] .

انى أخاف عليكم اثنان العصبية و الجاهلية

آدم (ع) : رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا وَ إِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنا وَ تَرْحَمْنا لَنَكونَنَّ مِنَ الْخاسِرينَ [اعراف/۲۳] .

نوح (ع) : رَبِّ اغْفِرْ لى وَ لِوالِدَى وَ لِمَنْ دَخَلَ بَيتِى مُومِناً وَ لِلْمُومِنينَ وَ الْمُومِناتِ [نوح/۲۸] .

ابراهيم (ع) : رَبَّنَا اغْفِرْ لى وَ لِوالِدَى وَ لِلْمُومِنينَ يوْمَ يقُومُ الْحِسابُ [ابراهيم/۴۱] .

موسى (ع) : قالَ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسى فَاغْفِرْ لى [قصص/۱۶] .

عيسى (ع) : قالَ عيسَى ابْنُ مَرْيمَ اللّهُمَّ رَبَّنا أَنْزِلْ عَلَينا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ تَكونُ لَنا عيداً لِأَوَّلِنا وَ آخِرِنا [مائده/۱۱۴] .

پيامبر اكرم (ص) : وَ قُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِك مِنْ هَمَزاتِ الشَّياطين [مومنون/۹۷] .

اين شايد به خاطر آن باشد كه گناه مانع تربيت است ، پس مربى بايد مانع تربيت را بردارد.

۴. عوامل مؤثر در تعليم وتربيت

۱. فردى

عوامل تربيت :

۱) عبادت

۲) تعلّم و تعقّل

۳) انسان‌دوستى

۴) محبّت عاقلانه

۵) معاشرت با صالحان

۶) تفكر در خود

۷) تزكيه و تقوا

۸) كار

۹) تقويت حق‌جويى

۱۰) جهاد

۱۱) رعایت حالت روح

عوامل تزکیه روح :

۱) تعلّم و تعقّل : برای روشن شدن انسان است.

فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَه [زمر/۱۸-۱۷] .

۲) تقوا و تزکیه : برای تقوا اراده انسان است.

جهان بی‌تقوا بی‌اراده است.

۳) عبادت : برای تقویت عشق و علاقه مندی انسان است. (حرارت ایمانی)

روح عبادت به یاد خدا بودن است و عوامل غفلت و انواع عبادت باید مشخّص شود.

عوامل غفلت :

پرخوری

پرخوابی

پرحرفی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ صَلَاحَ عَبْدِهِ أَلْهَمَهُ قِلَّةَ الْکلَامِ وَ قِلَّةَ الطَّعَامِ وَ قِلَّةَ الْمَنَام [غررالحکم ، ص۲۱۱] .

عبادت :

بدنی (نماز)

مالی (زکات ، انفاق...)

روحی (تفکر) : برترین عبادت

۴) تفکر :

در خلقت : إِنَّ فی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ لَآیاتٍ لِأُولِی الْأَلْباب [آل عمران/۱۹۰] .

در تاریخ : فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ یتَفَکرُونَ [اعراف/۱۷۶] .

در خود : وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ [حشر/۱۸] .

انسان باید بنشیند و در کارهای خود ، دوستان خود ، تصمیمات خود و... بیندیشد.

۵) تربیت عاقلانه : غنچه گل را نمی‌شود با زور تبدیل به گل کرد.

علی‌رغم ناراحتی بچه از آمپول ، محبّت واقعی آمپول زدن است.

۶) رعایت حالت روح : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ شَهْوَةً وَ إِقْبَالًا وَ إِدْبَاراً فَأْتُوهَا مِنْ قِبَلِ شَهْوَتِهَا وَ إِقْبَالِهَا فَإِنَّ الْقَلْبَ إِذَا أُکرِهَ عَمِی [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۹۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَمَلُّ کمَا تَمَلُّ الْأَبْدَانُ فَابْتَغُوا لَهَا طَرَائِفَ الْحِکمَةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۹۷] .

۷) انسان‌دوستی : حتّی گاهی باید کافر را دوست داشت.

امام صادق (ع) به محض دیدن انسان تشنه و گرسنه که در جایی افتاده بود ، دستور دادند سیرش کنید.

۸) تقویت حق‌جویی : خطبه قاصعه در مبارزه با تعصّب است.

انسان‌ها فطرتا دنبال حقیقت و علم می‌روند. اسلام این غریزه را با توصیه‌های فراوان تقویت نموده است.

۹) معاشرت با صالحان : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ وَ قَرِينِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مُجَالَسَةُ أَهْلِ الْهَوَى مَنْسَاةٌ لِلْإِيمَان [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَتِ الْحَوَارِيونَ لِعِيسَى يا رُوحَ اللَّهِ مَنْ نُجَالِسُ قَالَ مَنْ يذَكرُكمُ اللَّهَ رُويتُهُ وَ يزِيدُ فِی عِلْمِكمْ مَنْطِقُهُ وَ يرَغِّبُكمْ فِی الْآخِرَةِ عَمَلُهُ [کافی ، ج۱ ، ص۳۹] .
سرود از سینه‌ها در سینه‌ها از ره پنهان صلاح و کینه‌ها
صحبت صالح تو را صالح کند صحبت طالح تو را طالح کند
در باب معاشرت ، چیزی که اثرش فوق العاده است آنجا است که حالت ارادت پیدا شود. شیفتگی به یک شخص معین بالاترین و بزرگترین عامل در تغییر دادن انسان است. ارادت اگر جا بیفتد انسان را فوق العاده خوب می‌کند و اگر هم نابجا بیفتد آتشی است که آدم را آتش می‌زند.
۱۰) جهاد : من مات و لم يغزو لم يحدث نفسه بغزوٍ مات على شعبة من النفاق
جهاد در تربیت عاملی است که جانشین ندارد ، ازدواج هم همینطور است.
۱۱) کار : کار و تربیت علّت و معلول یکدیگرند.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يحِبُّ الْمُحْتَرِفَ الْأَمِينَ وَ فِی رِوَايةٍ أُخْرَى إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يحِبُّ الْمُومِنَ الْمُحْتَرِفَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۱۳] .
جوان بیکار : عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ : "كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا نَظَرَ إِلَى الرَّجُلِ فَأَعْجَبَهُ قَالَ لَهُ حِرْفَةٌ فَإِنْ قَالُوا لَا قَالَ سَقَطَ مِنْ عَينِی قِيلَ وَ كيفَ ذَاك يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لِأَنَّ الْمُومِنَ إِذَا لَمْ يكنْ لَهُ حِرْفَةٌ يعِيشُ بِدِينِهِ" [جامع‌الأخبار ، ص۱۳۹] .
قال بعضهم : "اطرد العجب من نفسك بما تعلمه من نفسك و إنما هى النفس الأمارة بالسوء و إنك متى لم تقدعها نزعت بك إلى شر الغايات و أعظم الهلكات و قد قيل هی نفسك إن لم تشغلها شغلتك فإن لم تشغلها بالطاعة شغلتك بالمعصية فاشغلها بالمجاهدة فإنه قد قيل فی المثل ليس للسفل إلا الهوان بعضهم" [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۳۴] .
هیچ‌یک از اعضا و جوارح انسان نباید معطّل بماند و الّا از راه منحرف خواهد شد.
کار از جنبه‌های مختلف جسمی ، ذهنی ، عقلی ، روحی ،
در کمال انسان نقش دارد.
تصمیم ، مشارطه ، مراقبه و محاسبه
۲. اجتماعی
۱. والدین
۱. تأثیرات قهر والدین برفرزندان
پدر و مادر :
لا يلِدُوا إِلّا فاجِراً كفّاراً [نوح/۲۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلُّ مَوْلُودٍ يولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ حَتَّى يكونَ أَبَوَاهُ يهَوِّدَانِهِ وَ ينَصِّرَانِهِ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۳۵] .
از حیث خانوادگی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) خَطِيباً فَقَالَ أَيهَا النَّاسُ إِياكمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ قَالَ الْمَرْأَةُ الْحَسْنَاءُ فِی مَنْبِتِ السَّوْءِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۲] .
فامیلی : لاتنكحوا القرابة لقرابته

روانی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إياكمْ وَ تَزْوِيجَ الْحَمْقَاءِ فَإِنَّ صُحْبَتَهَا بَلَاءٌ وَ وُلْدَهَا ضِيَاعٌ [كافی ، ج۵ ، ص۳۵۳] .
جسمی : مادر حضرت ابوالفضل (ع)
مذهبی : وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَيرٌ مِنْ مُشْرِكةٍ [بقره/۲۲۱] .
و عدم جواز ازدواج دائمی با اهل کتاب و غیر دائمی با مشرک
۲. تأثیرات منفی والدین برفرزندان
برخی عوامل بی‌رغبتی و یا کم‌رغبتی فرزندان در جهت تربیت دینی و مذهبی
۱) ضعف باورهای دینی و مذهبی والدین
۲) الگوپذیری فرزندان از والدین کم‌توجّه به رفتارهای دینی و مذهبی
۳) عدم هماهنگی بین گفتار و عمل والدین و در نتیجه سلب اعتقاد فرزندان...
۴) وجود جوّ رفاه‌زدگی و افزون‌طلبی مادی در خانواده و کم‌رنگ شدن ارزش‌های مذهبی
۵) به کارگیری شیوه زور و آمرانه در انجام وظایف مذهبی
۶) فقدان و یا ضعف اطّلاعات دینی و مذهبی والدین
۷) تعارض بین آموزش‌ها و القائات خانواده و مدرسه و اجتماع و رادیو و تلویزیون
۸) عدم توجه کافی والدین به معاشرت فرزندان با دوستان و هم‌سالان
۹) عدم آشنایی والدین با شیوه‌های تربیتی
و...
۳. وظائف والدین نسبت به فرزندان
ـ حضور در مراسم و میهمانی‌های سالم خانوادگی و... با فاصله معقول.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السرور يبسط النفس و يثير النشاط [غررالحكم ، ص۳۱۹] .
گردش‌های علمی و مهیا نمودن پیشرفت‌های فرهنگی ، هنری ، ورزشی
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سافروا فإنكم إن لم تغنموا مالا أفدتم عقلا [مكارم‌الأخلاق ، ص ۲۴۰] .
ـ پدر و مادر باید برای تعلیم و تربیت فرزندان خود طرح و برنامه داشته باشند.
پدر امّت اسلامی پیامبر اکرم (ص) برنامه تربیت داشت.
ـ وَ قُرْآناً فَرَقْناهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النّاسِ عَلى مُكْثٍ وَ نَزَّلْناهُ تَنْزِيلًا [اسراء/۱۰۶] .
ـ وَ قَدِّمُوا لِأَنْفُسِكم [بقره/۲۲۳] .
ـ پیامبر اسلام (ص) سرزنش می‌کند پدران آخر الزّمان را به دلیل بی‌اعتنایی آنان نسبت به تربیت فرزندان و آموزش واجبات دینی آنان و می‌فرمایند : "بهترین عطیه پدر برای فرزند ، ادب نیکو است."
رُوِى عَنِ النَّبِى (ص) أَنَّهُ : "نَظَرَ إِلَى بَعْضِ الْأَطْفَالِ فَقَالَ وَيلٌ لِأَطْفَالِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ فَقِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ مِنْ آبَائِهِمُ الْمُشْرِكينَ فَقَالَ لَا مِنْ آبَائِهِمُ الْمُومِنِينَ لَا يعَلِّمُونَهُمْ شَيئاً مِنَ الْفَرَائِضِ وَ إِذَا تَعَلَّمُوا أَوْلَادُهُمْ مَنَعُوهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُمْ بِعَرَضٍ يسِيرٍ مِنَ الدُّنْيا فَأَنَا مِنْهُمْ بَرِىءٌ وَ هُمْ مِنِّى بِرَاءٌ" [جامع‌الأخبار ، ص۱۰۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا نَحَلَ وَالِدٌ وَلَداً نُحْلًا أَفْضَلَ مِنْ أَدَبٍ حَسَنٍ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۶۴] .
ـ لزوم مراقبت والدین از خوراکهای فکری فرزندان : فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ [عبس/۲۴] .

جسم در مقابل غذای مسموم حساسیت و عکس العمل نشان می‌دهد. مانند رنگ غذا ، بوی غذا ، مزه و طعم ، تهوّع و نهایتا مسمومیت. امّا غذاهای روح اینگونه نیست.

باید توجّه داشت که فرزندان امروز ، جوانان قرن ۲۱ هستند و باید خوراک فکری آنان متناسب با آنها باشد.

ـ والدین باید ارتباط کافی با فرزندان داشته باشند.

پدرو مادر باید با هم تفاهم داشته باشند.

پدر و مادر باید به رشد عواطف و احساسات فرزندان توجّه داشته باشند.

ـ عواطف مثبت مانند : محبّت ، دوستی ، همدلی ، گذشت ، ایثار و... مانند صدقه دادن با دست فرزند.

والدین باید به استعداد و توانایی‌های فرزندان توجّه کنند.

۲. اجتماع

قالُوا کنّا مُسْتَضْعَفینَ فِی الْأَرْضِ قالُوا أَ لَمْ تَکنْ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةٌ [نساء/۹۷] .

۳. مدرسه

معاویهٔ بن یزید ، عمر بن عبدالعزیز ، معلّم خوب

۴. تاریخ

تاریخ : فَسیرُوا فِی الْأَرْضِ [آل عمران/۱۳۷] .

وَ اذْکرْ أَخا عادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقافِ (ریگستان [احقاف/۲۱] .

۵. رفیق

یا وَیلَتی لَیتَنی لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلیلاً [فرقان/۲۸] .

۶. کتاب

تحریم کتب ضالّه و حفظ آن جز برای گروهی

مِنَ النّاسِ مَنْ یشْتَری لَهْوَ الْحَدیثِ [لقمان/۶] .

۷. حکومت

(انقلاب‌ها به خاطر رهبران بوده است.)

الناس علی دین ملوکهم [کشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۲۱] .

دنیا که به کسی رو آورد ، محاسن دیگران برای او می‌شود.

فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْکفْرِ [توبه/۱۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : النَّاسُ بِأُمَرَائِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِآبَائِهِمْ [تحف‌العقول ، ص۲۰۸] .

در اجتماع؛ گروهی رهبر و گروهی پیرو. کثرت پیرو دلیل بر حقّانیت نمی‌شود. باید رهبر را دید. مارکس ، یک رهبر است. ابراهیم (ع) هم یکی ، باید مقایسه میان این دو نمود نه پیروان.

۹. تشویق

۱. اهمیت تشویق

تشویق و بی‌تشویقی : وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ [عصر/۳] .

بیش از چند صد آیه قرآن درباره تشویق است. نام نیک گزاردن تشویق است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يكونَنَّ الْمُحْسِنُ وَ الْمُسِيءُ عِنْدَكَ بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ازْجُرِ الْمُسِيءَ بِثَوَابِ الْمُحْسِنِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۷۷] .
۱) تمام آیاتی که درباره مدح انبیاء (علیهم السّلام) آمده : نِعْمَ الْعَبْد [ص/۳۰] .
۲) آیاتی که حاکی از محبّت خداوند است : إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابینَ وَ یحِبُّ الْمُتَطَهِّرینَ [بقره/۲۲۲] .
إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَّقینَ [آل عمران/۷۶] .
إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطینَ [مائده/۴۲] .
۳) پاداش‌ها و وعده‌های الهی در سراسر قرآن ، تشویق است.
۴) برادر و خواهر رضاعی پیامبر (ص) به نوبت مهمان حضرت (ص) شدند. پیامبر (ص) احترام خواهر را بیشتر گرفت. مردم علّت را پرسیدند. فرمود : "این خواهر به مادرش بیشتر ادب می‌کند." [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .
عَنْ عَمَّارِ بْنِ حَیانَ قَالَ : "خَبَّرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) بِبِرِّ إِسْمَاعِیلَ ابْنِی بِی فَقَالَ لَقَدْ كُنْتُ أُحِبُّهُ وَ قَدِ ازْدَدْتُ لَهُ حُبّاً إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَتَتْهُ أُخْتٌ لَهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیهَا سُرَّ بِهَا وَ بَسَطَ مِلْحَفَتَهُ لَهَا فَأَجْلَسَهَا عَلَیهَا ثُمَّ أَقْبَلَ یحَدِّثُهَا وَ یضْحَكُ فِی وَجْهِهَا ثُمَّ قَامَتْ وَ ذَهَبَتْ وَ جَاءَ أَخُوهَا فَلَمْ یصْنَعْ بِهِ مَا صَنَعَ بِهَا فَقِیلَ لَهُ یا رَسُولَ اللَّهِ صَنَعْتَ بِأُخْتِهِ مَا لَمْ تَصْنَعْ بِهِ وَ هُوَ رَجُلٌ فَقَالَ لِأَنَّهَا كَانَتْ أَبَرَّ بِوَالِدَیهَا مِنْهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .
۵) امام باقر (ع) : " رسول اکرم (ص) با این‌که خودش سه روز پی در پی از غذا و نان سیر نبود ، لکن برای تشویق ، گاهی به یک نفر صد شتر جایزه می‌داد." [کافی ، ج۸ ، ص۱۲۹] .
۶) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَینَ عَمَّارٌ وَ أَینَ ابْنُ التَّیهَانِ وَ أَینَ ذُو الشَّهَادَتَینِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۲] .
۷) امام صادق (ع) هر گاه هشام وارد می‌شد با این‌که نوجوان بود ، از او تجلیل کرده و می‌فرمود : هَذَا نَاصِرُنَا بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ یدِه [إعلام‌الوری ، ص ۲۸۰] .
۲. آداب و روش های تشویق
۱) به دنبال تکلیف ، تشویق کنید : خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكیهِمْ بِها وَ صَلِّ عَلَیهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَكَنٌ لَهُمْ وَ اللّهُ سَمیعٌ عَلیمٌ
۲) تشویقِ به‌جا تنبیهی است برای خلافکار : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ازْجُرِ الْمُسِیءَ بِثَوَابِ الْمُحْسِنِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۷۷] .
۳) تشویق بیش از حد چاپلوسی و تشویق کمتر از حد ، حسادت است.
۴) تشویق در حضور ، گاهی سببِ رکود و برانگیختن حسّاسیت‌ها می‌شود.
۵) برای رشد بیشتر از کسانی که گام‌های فراتری برداشته‌اند نامبرده شود.
۶) تمام تشویق‌ها را مختصّ شخصی خاص ، آن هم در زمان و مکان و شرایط خاص نثار نکنیم و از پیشگامان تاریخ ایثارگران غافل نشویم. در زیارت‌نامه‌ها به تمام اولیاء خدا سلام می‌دهیم.
۷) در کنار تشویق سعی کنیم که ادامه راه را نیز تذکر دهیم.
۸) ممکن است به خاطر مصالحی به جای تشویق مورد بی‌مهری قرار بگیریم ، رنجیده نشویم. گاهی امام صادق (ع) از دوستانشان انتقاد می‌کردند. بعدا به او پیام می‌دادند که بی‌توجّهی من به خاطر تاکتیک بوده ، چون دشمن در مجلس حاضر بود و تو شناخته می‌شدی.

۹) اگر خواستیم از شاگردی تشویق کنیم از زحمات استاد و معلم و نویسنده و مؤسس و مدرسه و... غافل نشویم.
۱۰) تشویق نباید تنها جنبه مالی داشته باشد. گرچه گاهی رسول خدا (ص) به برندگان مسابقات ، درخت خرمای باردار می‌داد ، امّا بیشتر تشویقات جنبه معنوی داشت. همین‌که وارد مسجد شد و گروهی را دید مشغول نماز مستحبّی و گروه دیگر در حال مذاکره علم بودند ، حضرت (ص) هر دو را تشویق کرد ، امّا به گروه مذاکره علمی ملحق شدند.

۱۰. داستان

داستان : کسانی که در مسیر حق بودند ، کسانی که در مسیر باطل بودند.

در قرآن حدود ۳۰۰ داستان است.

بیان حقایق به صورت مستقیم

۱۱. کیفر وقصاص

کیفر و قصا (ص) :

وَ لَكُمْ فِي الْقِصاصِ حَياةٌ يا أُولِي الْأَلْبابِ [بقره/۱۷۹] .

۶. تأثیرات فطرت در تعلیم وتربیت

۱. اهمیت فطرت

استمداد از فطرت و وجدان

در قرآن با لحن‌های زیادی از فطرت کمک گرفته شده است :

۱) آیات عهد و میثاق :

وَ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيكُمْ وَ ميثاقَهُ الَّذى واثَقَكُمْ بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنا وَ أَطَعْنا وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ عَليمٌ بِذاتِ الصُّدُور [مائده/۷] .

وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللّهِ إِذا عاهَدْتُمْ وَ لا تَنْقُضُوا الْأَيمانَ بَعْدَ تَوْكيدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللّهَ عَلَيكُمْ كفيلاً إِنَّ اللّهَ يعْلَمُ ما تَفْعَلُونَ [نحل/۹۱] .

۲) آیات ذکر و نسیان و تذکره :

وَ مَنْ يعْشُ عَنْ ذِكرِ الرَّحْمنِ نُقَيضْ لَهُ شَيطاناً فَهُوَ لَهُ قَرينٌ [زخرف/۳۶] .

وَ مِنَ الَّذينَ قالُوا إِنّا نَصارى أَخَذْنا ميثاقَهُمْ فَنَسُوا حَظًّا مِمّا ذُكرُوا بِهِ فَأَغْرَينا بَينَهُمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ إِلى يوْمِ الْقِيامَةِ وَ سَوْفَ ينَبِّئُهُمُ اللّهُ بِما كانُوا يصْنَعُونَ [مائده/۱۴] .

نَحْنُ جَعَلْناها تَذْكرَةً وَ مَتاعاً لِلْمُقْوين [واقعه/۷۳] .

۳) سؤالات از وجدان و فطرت :

أَ فَنَجْعَلُ الْمُسْلِمينَ كالْمُجْرِمينَ [قلم/۳۵] .

هَلْ يسْتَوِى الْأَعْمى وَ الْبَصير [انعام/۵۰] .

هَلْ جَزاءُ الْإِحْسانِ إِلاَّ الْإِحْسان [الرحمن/۶۰] .

۴) انتقاد از فطرت‌های غبارگرفته :

فَأَينَ تَذْهَبُونَ [تکویر/۲۶] .

فَأَنّى تُوفَكونَ [انعام/۹۵] .

أَ لَمْ تَر

هَلْ

۵) از امـام صـادق (ع) سؤال شـد گناه عوام یهود چیست که منحرف می‌شونـد؟ امام (ع) فرمود : گر چه عوام سواد خوانـدن و نوشـتن نداشـتند ، امّا فطرت داشـتند ، با چشم خود دروغ و فسق و رشوه علما را می‌دیدند و سـکوت می کردند. [تفسـیر الإمام العسکری ، ص۲۹۹] .

۶) اسلام از دختر ۹ ساله ایمان می‌خواهد و این نشانه آن است که همه می‌توانند به راحتی به خدا برسند.

۷) فطرت‌ها چشمه‌هایی جوشان هستند در درون انسان‌ها. باید آنها را شکوفا کرد نه این‌که در آن سنگ انداخت.

۲. غبارهای فطرت

۱) غرور علمی : گاهی فانوسی روشن می کند. در حالی که همان فانوس جلو دیدن انسان را نسبت به ستارگان می گیرد.

۲) تکنولوژی و زندگی ماشینی

۳) گناهان : قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَکاهاوَ قَدْ خابَ مَنْ دَسّاها [شمس/۱۰-۹] .

۴) شیطان : اسْتَحْوَذَ عَلَیهِمُ الشَّیطانُ [مجادله/۱۹] .

۵) دوست : لَقَدْ أَضَلَّنی عَنِ الذِّکرِ [فرقان/۲۹] .

۶) محیط و جامعه فاسد : لَوْ لا أَنْتُمْ لَکنّا مُومِنین [سبأ/۳۱] .

یا وَیلَتی لَیتَنی لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلیلًا [فرقان/۲۸] .

غبارروبی (پاکسازی) فطرت :

۱) توجّه به ضعف و عجز علمی : وَ ما أُوتیتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاّ قَلیلًا [اسراء/۸۵] .

۲) توجّه به ضعف جسمی : خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعیفاً [نساء/۲۸] .

قالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا لِابْنِ آدَمَ وَ الْفَخْرِ أَوَّلُهُ نُطْفَةٌ وَ آخِرُهُ جِیفَةٌ وَ لَا یرْزُقُ نَفْسَهُ وَ لَا یدْفَعُ حَتْفَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۵۴] .

فَلْینْظُرِ الْإِنْسانُ مِمَّ خُلِقَ [طارق/۵] .

أَ أَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخالِقُونَ [واقعه/۵۹] .

لَنْ یخْلُقُوا ذُباباً [حج/۷۳] .

۳) توجّه به ضعف اراده : إِنْ أَصْبَحَ ماوکم [ملک/۳۰] .

أَنْتُمُ الْفُقَراءُ [فاطر/۱۵] .

۴) نگاهی به تاریخ مغروران : أَ لَمْ تَرَ کیفَ فَعَلَ رَبُّک بِعادٍ إِرَمَ ذاتِ الْعِماد [فجر/۷-۶] .

۵) یادی از گذشته خود : ماءٍ مَهینٍ [سجده/۸] .

فی بُطُونِ أُمَّهاتِکم [زمر/۶] .

لا تَعْلَمُونَ شَیئاً [نحل/۷۸] .

لَمْ یک شَیئاً [مریم/۶۷] .

۶) حوادث : فَأَخَذْناهُمْ بِالْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ لَعَلَّهُمْ یتَضَرَّعُون [انعام/۴۲] .

۳. اشباع کاذبانه فطرت

میل به بقا دارد : یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .

يوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ [بقره/۹۶] .
يحْسَبُهُ الظَّمْآنُ ماءً [نور/۳۹] .
در حالی که اشباع صادقانه این است : إِنَّ الدّارَ الْآخِرَةَ لَهِی الْحَیوان [عنکبوت/۶۴] .
۴. فطری بودن دین
فطرت همیشه هست ، اما هنگام خطر و عجز و ناتوانی مثل آتشفشان فوران می کند.
دین فطری است :
۱) احساس وابستگی ، پرستش ، عشق به موجود برتر ، کنجکاوی : زمینه ایمان به خدا است.
۲) احساس تحیر ، کدام راه؟ از کی؟ چرا؟ با چه تضمینی؟ : زمینه ایمان به پیامبر (ص) و امام است.
۳) احساس حبّ بقا ، عدالتخواهی : زمینه ایمان به معاد است.
۴) احساس قدردانی و تشکر و محبّت به ولی نعمت : زمینه نماز است.
۵) احساس حذف عنصر مزاحم و خطرناك و احساس دفاع : زمینه جهاد است.
۶) احساس تعاون و حمایت از هم‌نوع : زمینه خمس و زکات است.
۷) احساس حفاظت از ارزش‌ها ، پاکسازی محیط : زمینه امر به معروف و نهی از منکر است.

۷. سیمای معلم وشاگرد

۱. وظایف معلم
۱. وظایف فردی
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : طَبِیبٌ دَوَّارٌ بِطِبِّه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۸] .
ولی سوز بیجا نباشد تا مشمول آیهفَلَعَلَّک باخِعٌ نَفْسَک عَلی آثارِهِمْ إِنْ لَمْ یومِنُوا بِهذَا الْحَدیثِ أَسَفاً [کهف/۶] .
شود.
ویژگی‌های فردی
ویژگی‌های فردی معلّم :
۱) توجّه به رسالت معلّمی
۲) تواضع و شخصیت
۳) مهربانی و دلسوزی
۴) اخلاص
۵) شجاعت
روش کار معلّم :
۱) ساده گویی
۲) نرم‌خویی و صلابت
۳) بی‌تکلّفی
۴) عدالت

۵) استقامت

۲. روابط

۱. رابطه استاد و شاگرد

۱) حضرت علی (ع) در پاسخ امام حسین (ع) فرمود : "رسول خدا (ص) در هیچ مجلسی نمی‌نشست و بلند نمی‌شد مگر با یاد خدا."

۱) به فکر روحیه شاگردان باشد.

رسول خدا (ص) فرمود : حضرت خضر (ع) به حضرت موسی (ع) گفت : إِنَّ الْقَائِلَ أَقَلُّ مَلَالَةً مِنَ الْمُسْتَمِعِ فَلَا تُمِلَّ جُلَسَاءَكَ إِذَا حَدَّثْتَهُمْ [منیۀ المرید ، ص۱۴۰] .

۲) أشدّ حسرۀ یوم القیامۀ رجل امکنه طلب العلم فی الدّنیا فلم یطلبه و رجل علّم علما فانتفع به من سمحه منه دونه [نهج الفصاحۀ ، ص۳۰۵] .

۳) ان ممّا یلحق المؤمن من عمله و حسانته بعد موته علما نشره [نهج الفصاحۀ ، ص۹۰۶] .

گوش دادن به حرف شاگرد

در قرآن می‌خوانیم ملکه سبا به اطرافیان گفت : ما کنْتُ قاطِعَةً أَمْراً حَتّی تَشْهَدُون [نمل/۳۲] .

و در ماجرای حضرت ابراهیم (ع) : إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک فَانْظُرْ ما ذا تَری [صافات/۱۰۲] .

تواضع در مقابل شاگرد : وَ اخْفِضْ جَناحَک لِمَنِ اتَّبَعَک مِنَ الْمُومِنینَ [شعراء/۲۱۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَوَاضَعُوا لِمَنْ تُعَلِّمُونَهُ الْعِلْمَ [کافی ، ج۱ ، ص۳۶] .

توجیه کردن شاگرد :

أَمَّا السَّفینَةُ فَکانَتْ لِمَساکینَ یعْمَلُونَ فِی الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعیبَها وَ کانَ وَراءَهُمْ مَلِک یأْخُذُ کلَّ سَفینَةٍ غَصْباً [کهف/۷۹] .

وَ أَمَّا الْجِدارُ فَکانَ لِغُلامَینِ یتیمَینِ فِی الْمَدینَةِ وَ کانَ تَحْتَهُ کنْزٌ لَهُما وَ کانَ أَبُوهُما صالِحاً فَأَرادَ رَبُّک أَنْ یبْلُغا أَشُدَّهُما وَ یسْتَخْرِجا کنزَهُما رَحْمَةً مِنْ رَبِّک وَ ما فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْری ذلِک تَأْویلُ ما لَمْ تَسْطِعْ عَلَیهِ صَبْراً [کهف/۸۲] .

ـ عمل به سفارشات : أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکم [بقره/۴۴] .

ـ ایراد بحث‌های کاربردی : سَیقُولُونَ ثَلاثَةٌ رابِعُهُمْ کلْبُهُم [کهف/۲۲] .

ـ سنگین‌تر بودن وظایف علما : لَوْ لا ینْهاهُمُ الرَّبّانِیونَ وَ الْأَحْبارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَ أَکلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ ما کانُوا یصْنَعُون [مائده/۶۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَی الْجُهَّالِ أَنْ یتَعَلَّمُوا حَتَّی أَخَذَ عَلَی الْعُلَمَاءِ أَنْ یعَلِّمُوا [عوالی اللئالی ، ج۴ ، ص۷۱] .

ـ تشویق شاگرد : احترام امام صادق (ع) از هشام

ـ تنوّع در تدریس

ـ شادی کلاس

ـ استفاده از تمثیل

۲. روشهای برخورد

قبل از انجام مسائل در جریان عمومی باشد. خدا که می‌خواهد آدم (ع) را بیافریند ، ملائکه را درجریان می‌گذارد و می‌گوید : إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلیفَةً [بقره/۳۰] .

تا اشکالات بکنند و جواب داده شوند.

تربیت حسّ عاطفی و مذهبی ، اجتماعی ، عقلی

عاطفی : با دست آنان رسیدگی به طبقه ضعیف

مذهبی : بعد از سه سال : لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

اجتماعی : شرکت دادن در جماعت مسلمانان

به شخصیت نوجوان اعتنا کردن : فَانْظُرْ ما ذا تَرى [صافات/۱۰۲] .

اسباب‌بازی بچه‌ها : بدآموزی نداشته باشد. مجسّمه عروسک‌ها ، صلیب‌ها ، بازی‌های تفرقه‌انداز ، علاقه‌آور ، تعاونی

قبول نقاط قوّت قبل از تغییر سلیقه

قبول نقاط قوّت و تکریم : فیهِما إِثْمٌ کبیرٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ إِثْمُهُما أَکبَرُ مِنْ نَفْعِهِما [بقره/۲۱۹] .

مماشات : فَلَمّا رَأَى الشَّمْسَ بازِغَةً قالَ هذا رَبِّی [انعام/۷۸] .

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا آمِنُوا [نساء/۱۳۶] .

توجّه به اهمّیت هدف در تربیت تحریک مؤثّر است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و ایم الله لئن یهدی الله علی یدیک رجلا خیر لک مما طلعت علیه الشمس و غربت و لک ولاو یا علی [مجموعۀ ورام ، ج۲ ، ص۲۷۷] .

اهمّیت و اعتناء : به سخن شاگرد و نوشته آن. معلّمانی که نوشته شاگرد را یک سره خط می‌کشند. روح فرزند کوبیده می‌شود :

یقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَیرٍ لَکمْ [توبه/۶۱] .

تعلیم عمیق نه ماشینی :

دختر پنج ساله پایتخت ۴۰ کشور را در تلویزیون گفت ، امّا به جای ایران پرسیدند کشور عزیز ما ، در جواب ماند؛ چون در تعلیم یاد داده بودند ، عراق ، بغداد؛ مصر ، قاهره؛ ایران ، تهران. همین که به جای لفظ ایران ، کشور عزیز ما شد ، در جواب ماند. این نمونه تعلیم ماشینی است.

رهبریابی و یا رهبرجویی به طور ناخودآگاه در کودکان و جوانان هست که آثارش همان تقلیدهای از یکدیگر با شرق و غرب است. معلّم و مربّی باید سعی کند از راه مدح خوبان الگو و رهبران خوبی برای شاگردانش معین کند.

رشته‌ای در گردنم افکنده دوست می‌کشد هر جا که خاطرخواه اوست

قانون اصل است یا مجری : هر یک از نظریه‌ها طرفدارانی دارد ، ولی نقش مجری چند درصدی بیشتر است. شاهد در زمان خود پیامبر (ص) قانون کامل نبود. (مگر در نزدیکی آخر عمر شریفش که آیهالْیوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دینَکمْ [مائده/۳] .

آمد ، ولی مجری لایق بود و لذا کارهایی شد. امّا بعد از حضرتش قانون کامل بود ، ولی مجری ابوبکر و عمر. لذا...

هدف مربّی باید روشن باشد :

(تربیت برای ریاست و استبداد)

(تربیت برای ثروت و اقتصاد)

(تربیت برای شهرت)

(تربیت برای عزت و راحتی)

(تربیت برای حقیقت)

هدف رهبران مسلمانان ، حضرت محمّد (ص) و علی (ع) غیر هدف مسلمان‌نماها بود.

اگر هـدف مربّی در تربیت خـدا بود ، عزّت و ذلّت ، فقر و غنا ، اقبال و ادبار در او اثری نمی‌گـذارد. او مردم را استخدام برای خواسته‌های شخصی نمی‌کند.

او خودش را با شاگردش را در پیشگاه خدا یکی می‌داند.

مربّی رهبر باید درانتقادها وحشت نکند : کلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْه [هود/۳۸] .

مربّی باید کارهایی را به کسی که تحت تربیت اوست واگذار کند و آزادی هم بدهد و بازجویی هم بکند تا حسّ شخصیت و آزادی و مسؤلیت او را تقویت کند و اگر هر کاری را بخواهد تنها خودش انجام دهد به او بدبین می‌شوند.

مربّی باید از حالات حزن و شادی و فقر و غنای شاگرد بااطّلاع باشد ، تا بهتر بتواند...

۳. توجه به ظرفیت

سرّاج ، خادم امام صادق (ع) بود. گفت : امام (ع) ، من و عدّه‌ای را برای کاری فرستاد. ما رفتیم و برگشتیم و ناراحت شدیم و من رفتم در باغ خودم. وقت مراجعت خیلی ناراحت بودم ، افتادم در فراشم؛ دراین حال امام صادق (ع) تشریف آوردند و من پـا شـدم و نشستم و او بالای سر من نشست. از من سؤالاتی راجع به آن کـاری که مرا فرستاده بود کرد و من جواب دادم. حضرت (ع) حمد خدا کرد. سپس حرفی از مردی پیش آمد. من از آن‌ها بدگویی کردم و گفتم به امام صادق (ع) که من از اینها بریء هستم برای این‌که اینها نمی‌گویند آنچه را ما می‌گوییم. حضرت (ع) فرمود : آیا با این‌که ما را دوست دارند ، چون به مثل ما نمی‌گویند از آن‌ها دوری می‌کنی و تبری می‌جویی؟ گفتم : بلی. فرمود : نباید چنین باشد ، اگر بنا بر فضیلت باشد ، نزد ما اهل بیت چیزهایی است که نزد شما نیست ، پس بایـد ما شما را طرح کنیم. نزد خدا چیزهایی است که نزد ما اهل بیت هم نیست ، پس خـدا ما را طرح کرده؟! من از گفته خود پشیمان شـدم. عرض کردم : چه کنم؟ فرمود : آنها را دوست بدار و از آنها دوری نکن به درستی که بعضـی مسلمان‌ها یک سهم از ایمان دارند ، بعضی دو سهم ، بعضی سه سهم ، بعضی چهار سهم ، بعضـی پنـج سـهم ، بعضـی شش سـهم و بعضـی هفت سـهم.فلیس ینبغی ان یحمل صاحب السّـهم علی ما علیه صاحب السّـهمین و لا صاحب السّـهمینو همینطور حضـرت (ع) فرمود. نباید شـش سـهم‌دارنده را مجبور به اعمالی کنیم که عمل کسی است که هفت سـهم دارد. بعد حضـرت (ع) مثلی زدند که یک نفر مسـلمان همسایه نصرانی داشت. همسایه را مسلمان کرد و سحر آمـد او را برد مشـغول نافله کرد. بعـد صبح او خواست برود و او را نشانید تا نماز ظهر ، خواست برود. نشانید تا عصـر و همینطور تا عشاء او را نشانیـد. سـحر شب دوم که در خانه همسایه را زد همسایه گفت : برو برای این دین آدم بیکاری را پیـدا کن. حضرت (ع) فرمود : این مسلمان ناشی مسلمی را از دین بیرون کرد.

امام صادق (ع) فرمود به عبـدالعزیز که ایمان ده درجه دارد. مثل نردبان ترقّی به مرتبه بعـد از مرتبه جلویی است و نبایـد کسـی که دو مرتبه را طی کرده به دیگری که یک مرتبه را پیموده بگویـد تو چیزی نیستی و همینطور هیـچ صاحب مزینی حق نـدارد به پایین‌تر از خود تحمیل مطالبی کنـد ، بلکه باید با رفاقت او را مثل خود کند و اگر با خشونت تحمیل کرد و او را شکست ، جبران او با اوست. [کافی ، ج۲ ، ص۴۲] .

روایـات به این معنی در کتـاب کـافی بـاب درجـات ایمان زیاد است که با هر مردمی بایـد به نحوی مناسب سر و کار داشت. (چون‌که با کودک سر و کارت فتاد پس زبان کودکی باید گشاد)

۴. نکات مهم

گروه‌های انسان :

گروه بی‌تفاوتان

گروه موافقان

گروه مخالفان

گروه متفاوتان

وظیفه معلّم و مدیر و رهبر و مربّی خوب آن است که در بی‌تفاوتان ایجاد انگیزه کند : لشکر معاویه برای باطل در حرکتند ، شما چرا...

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا أَشْبَاهَ الرِّجَالِ وَ لَا رِجَال [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۷] .

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : إِنِّی لَا أَرَی الْمَوْتَ إِلَّا سَعَادَةً [اللهوف ، ص۷۹] .

و یکی از نقش‌های قیام امام حسین (ع) ، سخنرانی حضرت زینب (س) و حضرت سجّاد (ع) و فلسفه وصیت عزاداری ده روز در سرزمین منا برای امام باقر (ع) ، سفارش به رفتن به زیارت امام حسین (ع) ، سیر در زمین و تاریخ‌های قرآن و... همه برای همین جهت است که در افراد بی‌تفاوت انگیزه‌ای پیدا شود.

وعده به پاداش‌های بزرگ : مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام/۱۶۰] .

فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدین [نساء/۹۵] .

کنْتُمْ خَیرَ أُمَّةٍ [آل عمران/۱۱۰] .

وَ الَّذینَ جاهَدُوا فینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

عدم مشورت با ترسو ، کوبیدن منطقِ بی تفاوتانإِنّا هاهُنا قاعِدُون [مائده/۲۴] .

تجزیه و تحلیل مسائل ، همه و همه برای تحریک افراد بی‌تفاوت است. ریشه بی‌تفاوتی معمولاً جهل و استحمار است و آیات علم و تدبّر و تفکر برای زدودن این بی‌تفاوتی‌ها است.

دلگرم نمودن و تکیه بر موافقان : نباید کاری کند که موافقان کم کم کنار بکشند ، بلکه باید با رفاقت ، نوبت ، صداقت ، تواضع ، مشورت و سایر صفات انسانی اعتماد آنان را جلب نمود.

کاهش یا ریشه‌کنیِ مخالفت‌ها نه مخالف‌ها. آنچه مهم است مخالفت است ، نه مخالف. شطرنج‌باز شکست خورده مهره‌ها را نمی‌شکند. جای آن را عوض می‌کند تا موفّق شود. مخالف را در جمع موافقان قرار دادن و به مخالف چنین وانمود کردن که تو مخالف نیستی و... می‌تواند در کاهش مخالفت‌ها نقش بزرگی داشته باشد.

پذیرش و تفاهم با متفاوتان :

مربّی باید اصالت را برای مصلحت بداند و اگر با عاطفه و یا اعمال قدرت عمل می‌کند باز به خاطر مصلحت باشد.

کمک برای مصلحت باشد.

٪۵۰ مراعات مصلحت

٪۲۵ عاطفی

٪۲۵ استبدادی

مربّی باید از هر نوع قیافه و یا سابقه‌ای که زننده است دور باشد. می‌گویند طفلی گریه می‌کرد. سیاه پوستی آن را بغل کرد تا آرام گیرد. طفل بیشتر جیغ کشید. سفیدپوستی آن را گرفت و طفل ساکت شد و سپس گفت همین قیافه تو بیشتر سبب فریاد می‌شود. حالا بعضی از مربّیان مانند...

فَلِلّهِ الْحُجَّهُ الْبالِغَهُ [انعام/۱۴۹] .

حجّت خداوند باید کامل و بهانه‌ای برای فرار نباشد.

۲. وظایف شاگرد

۱. وظایف فردی

جستجو برای پیدا کردن استاد

فَارْتَدّا عَلی آثارِهِما قَصَصاً فَوَجَدا عَبْداً مِنْ عِبادِنا آتَیناهُ رَحْمَهً [کهف/۶۵-۶۴] .

تعاون در تحصیل و در زندگی :

حضرت علی (ع) : "در جبهه افراد قوی‌دل دیگران را تقویت کنند." بعد می‌فرماید : فَلَوْ شاءَ اللَّهُ لَجَعَلَهُ مِثْلَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۳] .

پس به شکرانه قدرت تعاون داشته باش.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : سَلْ تَفَقُّهاً وَ لَا تَسْأَلْ تَعَنُّتاً [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حُسْنُ السُّوالِ نِصْفُ الْعِلْمِ [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۸۹] .

مداومت

رَبِّ زِدْنی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحِکمَهُ ضَالَّهُ الْمُومِنِ فَحَیثُ وَجَدَهَا فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا [منیه‌المرید ، ص۱۷۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا سَهَرَ إِلَّا فِی ثَلَاثٍ مُتَهَجِّدٍ بِالْقُرْآنِ أَوْ فِی طَلَبِ الْعِلْمِ أَوْ عَرُوسٍ تُهْدَی إِلَی زَوْجِهَا [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

۲. روابط

۱. رابطه شاگرد و استاد

شاگرد به چند جهت باید از استاد قدردانی کند :

۱) حقّ تربیت و حقّ تخصّص؛ بنابراین اگر استاد کافر باشد به خاطر حقّ علمش باید مورد احترام باشد.

احترام به استاد : وقّروا من تعلّمون منه العلمَ [کنز العمّال ، ج۱۰ ، ص۲۵۰] .

از هر چیز سؤال نکند : لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْیاءَ إِنْ تُبْدَ لَکمْ تَسُوکمْ [مائده/۱۱۰] .

عجله نکند : لا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ یقْضی إِلَیک وَحْیهُ [طه/۱۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا جَلَسْتُمْ إِلَی الْمُعَلِّمِ أَوْ جَلَسْتُمْ فِی مَجَالِسِ الْعِلْمِ فَادْنُوا وَ لْیجْلِسْ بَعْضُکمْ خَلْفَ بَعْضٍ وَ لَا تَجْلِسُوا مُتَفَرِّقِینَ کمَا یجْلِسُ أَهْلُ الْجَاهِلِیهِ [مشکاه‌الأنوار ، ص۲۰۵] .

۲. حقوق معلم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُعَلِّمِ عَلَی الْمُتَعَلِّمِ :

۱) أَنْ لَا یکثِرَ السُّوالَ عَلَیهِ

۲) وَ لَا یسْبِقَهُ فِی الْجَوَابِ

۳) وَ لَا یلِحَّ عَلَیهِ إِذَا أَعْرَضَ

۴) وَ لَا یأْخُذَ بِثَوْبِهِ إِذَا کسِلَ

۵) وَ لَا يشِيرَ إِلَيهِ بِيدِهِ وَ لَا يغْمِزَهُ بِعَينِهِ
۶) وَ لَا يشَاوِرَ فِی مَجْلِسِهِ
۷) وَ لَا يطْلُبَ وَرَاءَهُ وَ أَنْ لَا يقُولَ قَالَ فُلَانٌ خِلَافَ قَوْلِهِ
۸) وَ لَا يفْشِی لَهُ سِرّاً
۹) وَ لَا يغْتَابَ عِنْدَهُ
۱۰) وَ أَنْ يحْفَظَهُ شَاهِداً وَ غَائِباً
۱۱) وَ يعُمَّ الْقَوْمَ بِالسَّلَامِ وَ يخُصَّهُ بِالتَّحِيةِ
۱۲) وَ يجْلِسَ بَينَ يدَيهِ وَ إِنْ كانَ لَهُ حَاجَةٌ سَبَقَ الْقَوْمَ إِلَی خِدْمَتِهِ
۱۳) وَ لَا يمَلَّ مِنْ طُولِ صُحْبَتِهِ فَإِنَّمَا هُوَ مِثْلُ النَّخْلَةِ تُنْتَظَرُ مَتَی تَسْقُطُ عَلَيهِ مِنْهَا مَنْفَعَةٌ
۱۴) وَ الْعَالِمُ بِمَنْزِلَةِ الصَّائِمِ الْمُجَاهِدِ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ إِذَا مَاتَ الْعَالِمُ انْثَلَمَ فِی الْإِسْلَامِ ثُلْمَةٌ لَا تَنْسَدُّ إِلَی يوْمِ الْقِيامَةِ
۱۵) وَ إِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يشَيعُهُ سَبْعُونَ أَلْفاً مِنْ مُقَرَّبِی السَّمَاءِ [عده‌الداعی ، ص ۸۰] .

۳. نکات مهم در روابط استاد وشاگرد

خلاصه کتاب تعلیم و تربیت شهید مطهّری (ره) :

۱) فرق است میان عالم بودن و روح علم داشتن. (آری فرق است میان بشکه آب و چشمه آب) روح علمی خالی از جمود و غرور و... است.

۲) ثمرة العلم العبودیه

العلم علی ثلاثة أشبار : اذا وصل الی شبر الأوّل تکبّر و اذا وصل الی الثّانی تواضع و اذا وصل الی شبر الثّالث علم انّه لایعلم شیئا [تعلم و تربیت ، شهید مطهّری (ره) ، ص۳۲] .

۴) تربیت غیر صنعت است و انسان غیر جماد ، در تربیت باید توجّه به فطرت و سرشت و آزادی و تمایلات داشت :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ إِقْبَالًا وَ إِدْبَاراً فَإِذَا أَقْبَلَتْ فَاحْمِلُوهَا عَلَی النَّوَافِلِ وَ إِذَا أَدْبَرَتْ فَاقْتَصِرُوا بِهَا عَلَی الْفَرَائِضِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ شَهْوَةً وَ إِقْبَالًا وَ إِدْبَاراً فَأْتُوهَا مِنْ قِبَلِ شَهْوَتِهَا وَ إِقْبَالِهَا فَإِنَّ الْقَلْبَ إِذَا أُكرِهَ عَمِی [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَمَلُّ كمَا تَمَلُّ الْأَبْدَانُ فَابْتَغُوا لَهَا طَرَائِفَ (چیز شگفت‌انگیز) الْحِكمَةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۹۷] .

تربیت بر اساس ترس بی‌ارزش است. البتّه برای جلوگیری از فساد ترس و تنبیه خوب است.

ترس ، عامل رشد انسان به مقامات بالاـ نیست ، امّا عامل جلوگیری از سقوط به مقامات پایین هست. ترس ، عامل اختلال روانی است. طفلی که در دامن بول کرد و کتک خورد نمی‌داند به خاطر مکان بود به خیالش

که بول کردن جرم دارد. همیشه هنگام ادرار دچار ترس و هیجان است ، ولی اگر فهمید بول عیب ندارد ، ولی در دامن بول کردن عیب دارد و لجاجت کرد ، جای تنبیه است.

۴) تربیت به عادت خوب واداشتن است یا عادت بد را شکستن یا هر دو معیار آن است.

پشتوانه عادل استدلال است یا تقلید و هوس. هر کجا عادت بر اساس اوّل خوب و بر اساس دوم بد. گاهی عادت به خیر و بر

اساس عشق و شعور است و گاهی به خاطر سرگرمی.
۵) هر مکتب جامعی سیستم آموزشی لازم دارد.
۶) چه علمی در اسلام ارزش دارد؟ مدل چیست؟ روش تربیتی چیست؟
۷) پر کردن مغز ، کم ارزش ، ولی پرورش مغز ارزش دارد. آتش و هیزم بردن در تنور ، کم‌ارزش است ، ولی جرقه و هیزم‌های درونی خوب.
۸) گاهی باسواد تکیه بر معلومات خود می کند و بی‌سواد فکر می کند و حرف‌های حکیمانه می‌زند.
۹) زیاد درس نشستن مهم نیست. شیخ انصاری ۱۰ سال درس خوانده. مرحوم بروجردی ۸ سال درس خوانده.
۱۰) اشکال به بروجردی می گرفتند که استاد کم دیده است.
۱۱) تفکر با علم مقرون است و گرنه کارخانه بی‌مواد است : وَ ما يعْقِلُها إِلَّا الْعالِمُون [عنکبوت/۴۳] .
مغز مثل معده است که باید فرصت هضم داشته و برف انبار کردن معده را خسته و جذب را کم می کند.
۱۲) معلّم و خطیب باید رشد فکری به مردم بدهند. مرحوم حجت فرمود : اجتهاد؛ یعنی یک مسأله جدید فقهیِ بی‌سابقه را با اصول استنباط نماییم.
۱۳) در اسلام هم تعلیم و تعلّم عبادت است ، هم تفکر ، ولی ارزش فکر بیشتر است. (روایات زیادی داریم.)
فیتّبعون أحسنهدر اثر تفکر است.
۱۴) یکی از مصادیقأعدّوا لهماطّلاعات و علم است به مقدارتُرْهِبُونَ بِه [انفال/۶۰] .
۱۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كفَى بِالْمَرْءِ كذِباً أَنْ يحَدِّثَ بِكلِّ مَا سَمِعَ [معانی الأخبار ، ص۱۵۸] .
ضبط صوت بودن کم‌ارزش است.
۱۶) در مسائل ، مقید به زمان الآن نباشیم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَنْتَ هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَهُ [کافی ، ج۸، ص۱۴۹] .
۱۷) تمام انبیا (علیهم السّلام) گرفتار عدم تفکر مردم و تقلید نابجا بوده‌اند : إِنّا وَجَدْنا آباءَنا عَلى أُمَّةٍ وَ إِنّا عَلى آثارِهِمْ مُقْتَدُون [زخرف/۲۳] .
۱۸) به خاطر این که خانه یادگار پدرم هست ، با تنگیِ آن ساخته‌ام :
امام صادق (ع) : "از بی‌شعوری تو است."
۱۹) اکثریت ، تبلیغات ، تهدید ، شخصیت‌های نامدار ، طمع ، غرور و... جلو تعقّل را می گیرد.
استقبال و استدبار مردم هم همینطور است.
۴. روابط استاد و شاگرد در سیره بزرگان
۱) علّامه حسن‌زاده آملی : برف سنگینی در تهران آمده بود ، روز تعطیل رسمی بود. تردید داشتم به درس‌های علّامه شعرانی بروم یا نه. بالاخره رفتم و عذرخواهی کردم. ایشان فرمودند : امروز گداها را در مسیر دیدی؟ گفتم : چطور! این روزها بازارشان گرم است. فرمود : آنها کارشان را تعطیل نکردند ، ما چرا تعطیل کنیم؟ [حوزه ، ۲۱] .
۲) مردی از ۶۰۰ کیلومتری به دیدن شهید رجایی آمد. گفتند کارش زیاد است. فرصت ندارد. ساعت‌ها نشست تا این که رجایی آمد. دست رجایی را بوسید و گفت : این ادای دینی بود به معلّمی که بسیار چیزها را به من آموخته بود و من فقط برای همین کار آمدم.
۳) میرزا جواد آقا ملکی تبریزی : شیخ انصاری (ره) در محضر شاگرد خود می‌نشست و از او درخواست موعظه می کرد. [

حوزه ، ۱۶] .
۴) استاد سید رضی (ره) به او گفت : خانه تو کوچک است و جای کافی ندارد. من خانه بزرگی دارم به تو بخشیدم. سید رضی قبول نمی‌کرد. استاد اصرار می‌کرد. سید گفت : من احسان پدرم را نپذیرفتم ، چگونه احسان شما را قبول کنم؟ استاد گفت : من پدر روحانی تو هستم و حقّ بیشتر است. سید نپذیرفت. [منیه‌المرید ، ص۲۴۱] .
خاطرات
۵) عیسی بن مریم (علیهما السّلام) به شاگردان خود گفت : از شما خواهشی دارم ، گفتند : برآورده است. بلند شد و پاهای شاگردان خود را شست و فرمود : إن أحق الناس بالخدمة العالم [منیه‌المرید ، ص۱۸۳] .
۶) امام صادق (ع) وقتی هشام که یکی از شاگردانش بود وارد می‌شد او را در صدر مجلس می‌نشاند و می‌فرمود : هَذَا نَاصِرُنَا بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ یدِهِ [إعلام‌الوری ، ص۲۸۰] .
۷) شهید مطهّری (ره) : طلبه‌ای سر درس آیت الله بروجردی ایرادی گرفت ، آقا نه تنها ناراحت نشد ، بلکه به آن طلبه جایزه هم دادند. [جلوه‌های استاد مطهّری (ره)]
۸) شهید مطهّری (ره) وقتی نام اساتید خود را می‌بردند با احترام و تعظیم بسیار زیاد تجلیل می‌کردند. مثلاً به نام علّامه که می‌رسیدند می‌گفتند : روحی له الفداء
۹) آیت الله جنّتی : سید رضی (ره) گردآورنده نهج‌البلاغه استاد ادیبی داشت غیر مسلمان. وقتی این استاد از دنیا رفت ، در قبرستان غیرمسلمان‌ها دفنش کردند. هر وقت سید رضی (ره) می خواست از این قبرستان عبور کند از اسب پیاده می‌شد تا آخر قبرستان پیاده می‌رفت و بعد سوار می‌شد. پرسیدند : علّت این کار چیست؟ فرمود : آخر معلّم من در این قبرستان خوابیده است.
۱۰) دکتر شریعتی : ابن سکیت معلّم فرزندان متوکل بود. او بو برد که فرزندانش به علی (ع) علاقه پیدا کرده‌اند. روزی به سراغ معلّم آمد و پرسید : فرزندان من نزد تو بهترند یاحسن و حسین؟ ابن سکیت جواب داد قنبر غلام علی (ع) از تو و فرزندانت ارجمندترند. متوکل دستور داد زبانش را از پشت سرش بیرون بیاورند. [فاطمه فاطمه است ، ص۱۶] .
۱۱) ابوعلی سینا می‌گوید : هر وقت در یک مسأله علمی دچار حیرت می‌شدم به مسجد می‌رفتم و نماز می‌خواندم ، درهای بسته به رویم باز می‌شد.
۱۲) صاحب جواهر هنگام تدریس از نوشته‌های شیخ انصاری (ره) استفاده می‌کرد و... شیخ انصاری (ره) با شاگردان خود در درس صاحب جواهر حاضر می‌شد و هیچکدام ابایی نداشتند. [حوزه ، ۶] .
۱۳) حاج ملّا هادی سبزواری به هنگام شنیدن نام شیخ انصاری (ره) از جا بلند می‌شد و با تعبیرمنه السّلام و الیه السّلام و علیه السّلاماز او احترام می‌کرد. [حوزه ، ۶] .
۱۴) آیت الله کوه‌کمره‌ای از مشاهیر زمان خود وقتی دید شیخ انصاری به خاطر عدم شهرتش دو سه نفر شاگرد بیشتر ندارد درسش را تعطیل کرد و خود و شاگردانش به پای درس شیخ رفت. [گفتارهای معنوی ، شهید مطهّری (ره) ، ص۳۹ و حوزه ، ۶] .
۱۵) خلیل قزوینی بعد از مباحثات علمی با فیض کاشانی وقتی متوجّه اشتباه خود شد بی‌درنگ جهت عذرخواهی از قزوین راهی کاشان شد ، وقتی به درب خانه فیض رسید ، گفت : یا مُحْسِنُ قَدْ أَتَاکَ الْمُسِیءُو بلافاصله برگشت که در اخلاصش خللی وارد نشود. [حوزه ، ۶] .

خاطرات

۱۶) مرحوم شیخ انصاری (ره) وقتی پاسخ مسأله‌ای را نمی‌دانست با صدای بلند می گفت : نمی‌دانم. [حوزه ، ۶] .

۱۷) آموزگاری شاگرد تنبلی را پند و اندرز می‌داد و مفاسد تنبلی را تشریح می کرد. ناگهان دید شاگرد ضمن گوش دادن با زغالی روی زمین صورت می کشد. متوجّه شد او علاقه به نقّاشی دارد مطلب را با والدین شاگرد مطرح کرد. چیزی نگذشت که در رشته نقّاشی سرآمد شد. [فروغ ابدیت ، ج۱ ، ص۱۳۶] .

۱۸) آیت الله مشکینی از جلد اوّل بحار الأنوار : شخصی خدمت امام سجّاد (ع) رسید و عرضه داشت یابن رسول الله (ص) این مرد پدرم را کشته و من می‌خواهم او را قصاص کنم و قاتل هم به قتل اعتراف کرد. حضرت (ع) فرمود : می‌توانی قصاص کنی ، ولی بگو ببینم آیا این مرد تا به حال خدمتی به تو نکرده که به جای قصاص دیه بگیری؟ گفت : او چند روزی به من درس داده و علوم شما اهل بیت (علیهم السّلام) را به من آموخته است ، ولی این باعث انصراف من نمی‌شود. حضرت (ع) فرمود : چه می گویی!حق ارشاد بیشتر از خون ارزش دارد و او از قصاص گذشت. بنا شد دیه بگیرد. (صد شتر) قاتل توانایی نداشت. امام (ع) فرمود : حاضری ثواب هدایت و ارشادت را به من بدهی و من صد شتر را بدهم. گفت : اوّلاً ، شما نیاز ندارید. ثانیا ، اگر فردای قیامت مقتول جلوی مرا بگیرد باید توشه‌ای داشته باشم. امام (ع) به ولی مقتول رو کرد و فرمود : اگر از حقّت درگذری روایتی از پیامبر (ص) می‌خوانم که برای هر دو شما از دنیا و ما فیها بیشتر باشد. آن مرد حق خود را بخشید و حدیث مهم را شنید. [نماز جمعه ، ۱/۸/۱۳۶۶] .

خاطرات

۱۹) به اسکندر گفتند : چرا معلّم خود را بیش از پدر تعظیم می کنی؟ گفت : چون پدرِ من ، مرا از عالم ملکوت به زمین آورده است و استاد مرا از زمین به آسمان برده است. [کشکول شیخ بهایی] .

۲۰) آقا نجفی قوچانی (ره) : عذاب مرده‌ای مشهود اصحاب پیامبر (ص) شد و بعد از مدّتی مرتفع گردید. پیامبر (ص) فرمود : از خانواده میت بپرسند که امروز چه کرده‌اند؟ گفتند : طفلی داشته به مکتب فرستاده‌اند وبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِرا یاد گرفته است. [سیاحت شرق ، ص۳۶۳] .

۲۱) ابوعلی سینا هنوز به بیست سالگی نرسیده بود که علوم زمن را فرا گرفت. روزی به مجلس درس ابن مسکویه حاضر شده و گردویی را با کمال غرور جلو ابن مسکویه گذاشت و گفت : مساحت سطح این را تعیین کن. ابن مسکویه جزوه‌ای در علم اخلاق را جلو ابن سینا گذاشت و گفت : تو به ادب نفست محتاج تری تا مساحت این گردو. [داستان راستان] .

۲۲) ابوریحان بیرونی در مرض موت بود که فقیهی به بالینش آمد. ابوریحان مسأله‌ای در ارث از فقیه پرسید. او گفت : حالا چه وقت مسأله پرسیدن است؟ ابوریحان گفت : من اگر بمیرم و بدانم بهتر از آن است که بمیرم و ندانم. [تعلیم و تربیت ، مطهّری (ره) ، ص۲۰۰] .

۲۳) استاد محمود شهابی می گوید : روزی در محضر آیت الله بروجردی (ره) بودم. اصحاب استفتاء هم تشریف داشتند. نامه‌ای فقهی آمد که سؤال فقهی در آن مطرح شده بود. همه نظر دادند. آقا از من هم نظر خواست. امّا نظر من
با همه حاضران و خود آقا مخالف بود. نظرم را با دلیل بیان کردم و در پایان خداحافظی کرده و به تهران آمدم. پس از چند روز شخصی تقدیرنامه‌ای از آیت الله بروجردی (ره) برایم آورد که گفته بودند شما موجب شدید ما به کتب فقهی مراجعه کنیم و بالاخره فهمیدیم حرف شما درست است ، لذا دیدیم خلاف انصاف است که به اطّلاع شما نرسانیم. [کیهان فرهنگی ، شماره ۴] .

۲۴) ابن جوزی محدّث مشهور ، استادی که بیش از صد هزار شاگرد داشت ، هیچ وقت خود را ضایع نمی‌کرد. در وقت نوشتن تراشه‌های قلمش را جمع می‌کرد. وقت مردن وصیت کرد که آب غسل من از اینها گرم کرده شود. می‌گویند به قدری زیاد بود که اضافه آمد.

ابن جوزی بالای منبر گفت : با این انگشتان دو هزار جلد کتاب نوشته‌ام که دویست جلد آنها تألیف خودش بود. [حکایات صحابه ، ص۱۶۳] .

۲۵) عشق به معلّم شهید مطهّری (ره) : بزرگ‌مردی که مرا اوّلین بار با نهج‌البلاغه آشنا ساخت و درک محضر او را همواره یکی از ذخایر گران‌بهای خودم که حاضر نیستم با هیچ چیز معاوضه کنم می‌شمارم و شب و روزی نیست که خاطره‌اش در نظرم مجسّم نگردد. یادی نکنم و نامی نبرم. او هم فقیه بود ، هم حکیم بود ، هم ادیب و هم طبیب. (درباره مرحوم حاج میرزا علی آقا شیرزای) [سیری در نهج‌البلاغه]

۲۶) بنی أمیه وقتی وضعیت معاویه ، پسر یزید را دیدند ، فهمیدند کار معلّم او عمر بن مقصوص است و معلّم را زنده به گور کردند. [کشکول طبسی ، ص۲۳ ، به نقل از عدّة الدّاعی]

۲۷) آیت الله جوادی آملی می‌گوید : روز اوّل طلبگی پدرم دستم را گرفت و گفت : اوّلین درس را باید بزرگواری به شما بدهد که خودش تزکیه شده باشد. رفتیم خدمت آیت الله فرسیو ، ایشان هم اوّلین درس را فرمود : اوّل العلم معرفة الجبّار و آخر العلم تفویض الأمر الی اللّهو آنچنان این جمله را معنا کردند که هنوز مدیون سروش غیبی آن استاد هستم. [کیهان فرهنگی ، شماره ۹] .

۲۸) آیت الله شیخ محمّد تقی آملی در کنار قبر حضرت معصومه (س) و قبور علمای مدفون در حرم می‌فرمودند : اینجا برکت هست و می‌فرمودند : شاگردان افلاطون هر وقت مسأله‌ای علمی برایشان مشکل می‌شد می‌رفتند کنار قبر افلاطون. [آقای جوادی آملی ، کیهان فرهنگی ، ۹] .

۲۹) عمر بن عبدالعزیز کودک بود. در کوچه با بچه‌ها بازی می‌کرد و طبق عادت همراه با کودکان به هر بهانه لعن علی می‌کرد. استادش گذر می‌کرد. شنید ، ولی چیزی نگفت. شاگرد رنجش خاطر استاد را فهمید. به سر کلاس آمد. استاد سؤال کرد ، فرزندم از چه وقت بر تو معلوم شده که اهل بدر مورد غضب خدا قرار گرفته‌اند. شاگرد گفت : مگر علی اهل بدر بود؟ استاد گفت : آیا افتخارات بدر جز به علی به کسی دیگر هم تعلّق دارد؟ عمر قول داد دیگر این عمل را تکرار نکند. استاد گفت قسم بخور گفت

قسم می‌خورم و تا آخر عمر تکرار نکرد و از اولین خدماتش در زمان حکومت لغو این سنت زشت بود. [داستان راستان ، ج۲ ، ص۱۹۹] .

۳۰) در درس آخوند خراسانی ۱۲۰۰ نفر شرکت می‌کردند که پانصد نفر آنان مجتهد بودند. در مقابل چنین استادی آیت الله بروجردی در سنین جوانی طرح اشکال کرد. مرحوم آخوند گفت : یک بار دیگر بگو ، بروجردی حرف خویش را تکرار کرد. آخوند فهمید راست می‌گوید. گفت : الحمد لله نمردم و از شاگرد خود استفاده کردم. [حماسه حسینی ، مطهّری (ره) ، ج۱ ، ص۲۹۸] .

۳۱) ابن جوزی بر منبر سه‌پله‌ای بالا رفته بود و صحبت می‌کرد. زنی از پایین مسأله‌ای پرسید. ابن جوزی گفت نمی‌دانم. زن گفت : تو که نمی‌دانی پس چرا سه پلّه از دیگران بالاتر نشسته‌ای؟ خطیب گفت : این سه پلّه به اندازه‌ای است که من می‌دانم و شما نمی‌دانید. به اندازه معلوماتم بالا رفته‌ام. اگر می‌خواستم به اندازه مجهولاتم بالا روم ، منبری لازم بود تا فلک الأفلاک.

[حکایت‌ها و هدایت‌ها ، مطهّری (ره) ، ص۱۰۹] .

۱. تفریح سالم

۱. کلیات

۱. ضرورت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن لكل عضو من البدن استراحة [غررالحکم ، ص ۶۰] .

۲. فرق تفریح وعبادت

قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِك فَلْيفْرَحُوا هُوَ خَيرٌ مِمّا يجْمَعُون [یونس/۵۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ إِفْطَارِهِ وَ فَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ [کافی ، ج۴ ، ص۶۵] .

۲. اهداف

۱. هدف عبادی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قو على خدمتك جوارحى [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۹] .

۲. هدف علمی

۱. بررسی

سِيرُوا فِي الْأَرْضِ [انعام/۱۱] .

۲. عبرت گیری

فَارْتَدّا عَلى آثارِهِما قَصَصاً [کهف/۶۴] .

۳. آمادگی برای دفاع

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، ۰۰۰۰۰۰وَ هَبْ لِي قُوَّةً أَحْتَمِلُ بِهَا جَمِيعَ مَرْضَاتِك [صحیفه سجادیه ، دعای۲۱] .

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، ۰۰۰۰۰۰ وَ أَقْوَى قُوَّتِك فِي إِذَا نَصِبْت [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

وَ زادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .

۴. صله رحم

عَنْ صَفْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيثٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ هُوَ فِي مَنْزِلِ أَخِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ فَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاك مَا حَوَّلَك إِلَى هَذَا الْمَنْزِلِ؟ قَالَ : " طَلَبُ النُّزْهَةِ" [کافی ، ج۲ ، ص۲۳] .

۵. نشاط در عبادت

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، ۰۰۰۰۰۰ وَ لَا تَبْتَلِيَنِّي بِالْكَسَلِ عَنْ عِبَادَتِك [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۳. شرائط

۱ـ مناسب با کرامت‌های انسانی

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : اجْعَلُوا لِأَنْفُسِكُمْ حَظّاً مِنَ الدُّنْيا بِإِعْطَائِهَا مَا تَشْتَهِي مِنَ الْحَلَالِ وَ مَا لَا يَثْلِمُ الْمُرُوَّةَ وَ مَا لَا سَرَفَ فِيهِ وَ اسْتَعِينُوا بِذَلِكَ عَلَى أُمُورِ الدِّين [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

و لا سرف فيه

و استعينوا بذلك على أمور الدّنيا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا خَيرَ فِي لَذَّةٍ مِنْ بَعْدِهَا النَّارُ [أمالی صدوق ، ص۴۹۸] .

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نزهوا أنفسكم عن دنس اللذات و تبعات الشهوات [غررالحکم ، ص ۲۴۰] .

۲. تفریح باید حق باشد

ذلِكم بِما كنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيرِ الْحَقِّ وَ بِما كنْتُمْ تَمْرَحُون [غافر/۷۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ فِي حِكمَةِ آلِ دَاوُدَ يَنْبَغِي لِلْمُسْلِمِ الْعَاقِلِ أَنْ لَا يرَى ظَاعِناً إِلَّا فِي ثَلَاثٍ مَرَمَّةٍ لِمَعَاشٍ أَوْ تَزَوُّدٍ لِمَعَادٍ أَوْ لَذَّةٍ فِي غَيرِ ذَاتِ مُحَرَّمٍ [کافی ، ج۵ ، ص۸۷] .

۳. تفریح کم خرج باشد

۴. پایانش درگیری نباشد

۵. در تفریح ، رفیق سالم انتخاب شود

۶. دور از افراط وتفریط

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِلْمُومِنِ ثَلَاثُ سَاعَاتٍ فَسَاعَةٌ ينَاجِي فِيهَا رَبَّهُ وَ سَاعَةٌ يرُمُّ مَعَاشَهُ وَ سَاعَةٌ يخَلِّي بَينَ نَفْسِهِ وَ بَينَ لَذَّتِهَا فِيمَا يحِلُّ وَ يجْمُلُ وَ لَيسَ لِلْعَاقِلِ أَنْ يكونَ شَاخِصاً إِلَّا فِي ثَلَاثٍ مَرَمَّةٍ لِمَعَاشٍ أَوْ خُطْوَةٍ فِي مَعَادٍ أَوْ لَذَّةٍ فِي غَيرِ مُحَرَّمٍ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۹۰] .

۴. آفات

۱ـ هیجان (مانند قمار)

۲ـ خشونت (مانند بوکس)

۳ـ مزاحمت (بوق عروس بردن ، ورزش در غیر جای خود)

۴ـ تعصّب (تیم‌گرائی)

۵ـ تحقیر (راه ندادن افراد و یا نبردن بعضی از اعضای خانواده)

۶ـ غفلت از یاد خدا و نماز

۷ـ ولخرجی و اسراف

۸ـ مردم‌آزاری در رانندگی

۹ـ تفریح به قیمت حزن دیگران (استهزاء ، غیبت)

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيضِلَّ عَنْ سَبيلِ اللّهِ بِغَيرِ عِلْمٍ وَ يتَّخِذَها هُزُواً أُولئِك لَهُمْ عَذابٌ مُهينٌ [لقمان/۶] .

۱۰ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : آفَةُ الشَّجَاعَةِ الْبَغْي [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۶] .

۵. انواع تفریح

۱. سفر

۱. سلامتی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَافِرُوا تَصِحُّوا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۶۵] .

۲. تجارت

لِإيلافِ قُرَيْشٍ [قریش/۱] .

۳. تفریح

قَالَ الرِّضَا (ع) : لَقَدْ خَرَجْنَا إِلَى نُزْهَةٍ لَنَا وَ نَسِى بَعْضُ الْغِلْمَانِ الْمِلْحَ فَذَبَحُوا لَنَا شَاةً [کافی ، ج۶ ، ص۲۳۶] .

۲. شنا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِّمُوا أَبْنَاءَكُمُ الرَّمْى وَ السِّبَاحَةَ [النوادر راوندی ، ص۴۹] .

۳. تیراندازی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِّمُوا أَبْنَاءَكُمُ الرَّمْى وَ السِّبَاحَةَ [النوادر راوندی ، ص۴۹] .

۴. روحی

وَ سارِعُوا إِلى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَ جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقين [آل عمران/۱۳۳] .

فَاسْتَبِقُوا الْخَيرات [بقره/۱۴۸] .

۵. معنوی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : هب لی الجد فی خشیتک و الدوام فی الاتصال بخدمتک حتی أسرح إلیک فی میادین السابقین [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۹] .

۱. تفریح

۱. اصول مثبت تفریحات

۱. عمومی

۱) تفریح برای همه (زن و مرد ، خاصّ و عام ، کوچک و بزرگ) : نظیر : راه رفتن ، شنا ، تیراندازی و...

۲. اخلاقی

دید و بازدید و صله رحم

تفریح همراه با صرفه‌جویی

۳. تربیتی

تفریح همراه با پرورش استعدادها :

(مثلاً گفتگو با کودک پر کردن ایام فراغت است ، در عین این که کودک هم رشد پیدا می‌کند.)

پرورش جسم همراه با پرورش عاطفه

تفریح همراه با آینده‌نگری (حضور بر مزار نیاکان)

۴. علمی

تفریح همراه با آموزش (شنیدن خاطرات مفید)

تفریح همراه با عبرت (بازدید از موزه‌ها)

تفریح همراه با صنعت (بازدید از کارخانه‌ها)

تفریح همراه با معرفت (بازدید از باغ وحش و طبیعت)

تفریح همراه با تاریخ (آثار باستانی)

۵. اجتماعی

تفریح همراه با انسانیت (بازدید از بیمارستان‌ها)

تفریح همراه با احساس مسئولیت (بازدید از جبهه‌ها)

تفریح همراه با مشارکت ، مشورت ، همکاری و دوری از خودرأیی و استبداد

۶. معنوی

تفریح و عبادت (مانند زیارت‌ها)

۷. خدماتی

تفریح همراه با خدمت

اردوهای خدمت‌رسانی

۲. اصول منفی تفریحات

۱. همراه با اذیت

۱. همراه با وحشت زایی

به وحشت انداختن والدین

استرس برای خود

ایجاد دلهره برای باقی مردم

۲. مردم آزاری

تفریح همراه با مردم‌آزاری (ترقّه‌بازی)

۳. هیجان آور

تفریحاتی که همراه با هیجان فوری و عاقبت وخیم است.

۴. اخلال در امنیت

تفریحاتی که ضربه به امنیت ، حرمت و محبت می‌زند.

۲. همراه با معصیت

۱. اسراف

۱. درعمر

تفریحات طولانی یا تماشای تفریح دیگران

۲. درمال

ـ به هدر دادن طبیعت

ـ آلوده کردن آب‌ها و نابود کردن جنگل‌ها

۲. لهو ولعب

تفریح و می گساری :

تفریحاتی فاقد هدف است.

کار و تفریح متضاد نیستند.

بیکاری مادر بیماری است.

شیطان برای دست بیکار کار تولید می‌کند (دستان بیکار ، کارگاه شیطان است.)

۳. غفلت وشهوت

تفریح و گناه

۱. تفسیر ایاک نعبد وایاک نستعین

۱. ایاک

۱ ـ خدایی که در آیات قبل محبوب بود ، اکنون معبود است.

۲ ـ عبادت ، شناخت لازم دارد.

۳ ـ تمام کمالات "الله" ، رشدها "ربّ" ، نیازها "رحمن" ، مالکیت‌هامالِك یوْمِ الدِّین [فاتحه/۴] . به دست تو است ، پس فقط تو.

۴ ـ نه به خاطر بهشت ، نه جهنم ، فقط به خاطر خودت. "إِیاك"

۵ ـ نه واسطه‌ها نه بت‌ها ، فقط تو.

۶ ـ تأثیر طبیعت از تو است و بی‌اثر شدنش نیز از تو است ، پس "إِیاك"

۷ ـ چون می‌خواهم عبادت و بهترین و عالی‌ترین نوع عبادت کنم جز تو لایق نیست. "إِیاك"

۸ ـ نه شرق ، نه غرب ، نه زور ، نه زر ، نه تزویر. "إِیاك"

۹ ـ استمداد از دیگران به امر تو ، از اولیاء تو ، در راه تو و در حقیقت باز هم تو. "إِیاك"

۱۰ ـ تو دیگری داری من جز تو ندارم. "إِیاك" ولی توإِنْ كلُّ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِلّا آتِی الرَّحْمنِ عَبْداً [مریم/۹۳] .

۱۱ ـ از صفات بگذریم ، به خودش راه یابیم. "إِیاك" [تفسیر نور ، پیام ۵ ، ۱۱ ، ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۹]

۲. نعبد

۱ ـ نجات از همه شرك‌ها ، طاغوت‌ها ، قدرت ، وحدت و تمركز لازم دارد. "نَعْبُدُ"

۲ ـ اصل در نماز جماعت است. مسلمانان همه در یک خط هستند. فرد هم گویا نماینده جمع است.

۳ ـ بعد از توحید نظری و علمی ، توحید عملی و عبادی.

۴ ـ من همراه با فرشتگان و مؤمنان می‌گویم : "إِیاک نَعْبُدُ"و گرنه به تنهایی دروغگو هستم. همه را باید دید موسی (ع) گفت : سَتَجِدُنی إِنْ شاءَ اللّهُ صابِراً [کهف/۶۹] .
ولی صبر نکرد. ولی اسماعیل (ع) گفت : سَتَجِدُنی إِنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّابِرینَ [صافات/۱۰۲] .
و صبر کرد. موسی (ع) تنها خود را دید ، ولی اسماعیل (ع) دیگران را هم دید.

۳. نستعین

۱ ـ پرواز معنوی سه مرحله دارد : ۱ ـ ثناء ۲ ـ ارتباط ۳ ـ دعا
۲ ـ عبادت از ماست ، ولی با کمک تو.وَ ما کُنّا لِنَهْتَدِی لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللّه [اعراف/۴۳] .
۳ ـ نه جبر ، نه تفویض "نَعْبُدُ"ولی "نَسْتَعینُ"
۴ ـ استمداد واقعی در سایه عبادت واقعی است. اول "إِیاک نَعْبُدُ"بعد إِیاک نستعین.
۵ ـ خواست خدا (عبادت) بر خواست ما (استعانت) مقدم است.إِیاک نَعْبُدُ وَ إِیاک نَسْتَعینُ
۲ ـ مقتضای عالمین ، رحیم ، دین ، ضالّین آن است که جمله "نَسْتَعینُ "آخر باشد.
علیرغم همه زمینه‌های شرک ، اعم از درونی و بیرونی ، همانند هواها و خواهش‌های نفسانی و یا قدرت‌های بیرونی ، چون طاغوت‌ها و احبار و رهبان ، باید رو به سوی خدا برد و او را عبادت کرد و تنها از او استمداد و استعانت خواست.
توجه به صفات رحمن ، رحیم ، ربّ و مالکیت ، خداوند را در ذهن و دل انسان محبوب می‌کند و اکنون آن محبوب ، معبود است. برای رهایی از قرار گرفتن در شعاع شرک ، باید به مرکز وحدت و قدرت پناهنده شد و در نماز گویا شخص نمازگزار ، به نمایندگی از تمام موحّدان سخن می‌گوید : که خدایا من به تنهایی قابل و لایق نیستم تا عبادتی شایسته داشته باشم ، ولی ما همه بنده تو هستیم. من به تنهایی ارزش ندارم. ولی همگی با هم از تو استمداد می‌کنیم. بنابراین ، اصل نماز به جماعت است ، ولی در صورت معذور بودن ، نماز فرادا جایز است.
در آیات قبل سوره حمد ، با توحید نظری و استدلالی آشنا شدیم و در این آیه با توحید عبادی و عملی آشنا می‌شویم تا در عبادت و بندگی و استمداد و یاری‌طلبی نیز به غیر خدا روی نکنیم ، نه بنده شرق و غرب و نه بنده زر و زور و نه بنده طاغوت‌ها و فقط بنده خدا باشیم.
انسان باید به حکم عقل بندگی خداوند را بپذیرد؛ زیرا ما انسان‌ها عاشق کمال هستیم و نیازمند رشد و تربیت ، و خداوند نیز جامع تمام کمالات و ربّ تمام آفرینش است و اگر به مهر و محبت نیازمندیم ، او رحمان و رحیم است و اگر از آینده دور نگرانیم ، او صاحب اختیار و مالک آن روز است؛ پس چرا به سوی دیگران برویم؟! عقل حکم می‌کند که تنها باید او را پرستید و از او کمک خواست.

۴. نکات آیه

۱ ـ اوّل باید حق را اداء کرد و بعد از او حاجت خواست.إِیاک نَعْبُدُ وَ إِیاک نَسْتَعینُ [فاتحه/] ۵.
۲ ـ ما فقط ترا بنده هستیم. کاری به واسطه‌ها و یا وعده‌ها و تهدیدها نداریم. نه به خاطر ترس و یا طمع ، بلکه به خاطر این که شایسته عبادتی. الله ، رحمن ، رحیم ، ربّ و مالک هستی ترا بندگی می‌کنیم.

۳ـ ما فقط از تو استمداد می‌کنیم ، آن هم از وسیله‌ای که تو اذن داده‌ای. و ما مخالف کسانی هستیم که برای استمداد و تقرّب به تو به موهومات پناه می‌برند.

۴ـ فرمول‌ها و قوانین مادّی حاکم بر هستی محترم است ، ولی اسیر دست و تسلیم و محکوم ماده نیستیم. ما اراده ترا حاکم بر همه قوانین می‌دانیم و قوانین طبیعی ، محکوم تو هستند. در نظام خلقت از اسباب و وسایل متعددی بهره‌مند می‌شویم. امّا می‌دانیم کارایی و یا بی‌اثری هر سبب و وسیله‌ای به دست توست. تو سبب‌سازی و تو سبب سوزی. هم چیزی را سبب و وسیله قرار می‌دهی و هم می‌توانی اثر آن را بگیری.

۵ـ گر چه عبادت از ماست ، ولی در عبادت کردن نیز نیازمند کمک تو هستیم.

وَ ما کنّا لِنَهْتَدِی لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللّه [اعراف/۴۳] . : اگر هدایت الهی نبود ، ما هدایت نمی‌یافتیم.

۶ـ عبد مطلق در برابر مولای مطلق ، خاضعانه ایستاده است که من فقط بنده‌ام و تو مولا هستی.

۷ـ خدایا من کسی جز تو را ندارم."إِیاکَ"ولی تو غیر مرا فراوان داری و همه هستی عبد و بنده تو هستند.

إنْ کلُّ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِلاّ آتِی الرَّحْمنِ عَبْداً [مریم/۹۳] .

در آسمان‌ها و زمین هیچ چیز دیگری نیست ، مگر اینکه بنده و فرمان‌بردار تو هستند.

۸ـ اگر انسان تنها بندگی تو را نکند ، قطعا بنده هوس‌هاست.مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ [فرقان/۴۳] .

۹ـ کسی که صادقانه گفت : "إِیاکَ نَعْبُدُ"او دیگر استکبار و سرکشی ندارد.

۱۰ـ چون خداوند بیشترین لطف را بر ما کرده ، ما بهترین تذلّل را به درگاهش می‌بریم."إِیاکَ نَعْبُدُ"

۱۱ـ خودت را در جمع خوبان قرار بده ، تا بتوانی همراه مخلصین بگویی : "إِیاکَ نَعْبُدُ"

۱۲ـ جملهإِیاکَ نَعْبُدُ وَ إِیاکَ نَسْتَعینُعنی : (نه جبر و نه تفویض) . چون می گوییم"نَعْبُدُ"پس دارای اختیار هستیم و چون می گوییم"نَسْتَعینُ"پس نیاز به او داریم.

۱۴ـ چون اصل خداوند است و عبادت و استمداد ما فرع بر او می‌باشد ، پس"إِیاکَ"مقدّم بر"نَعْبُدُ"و"نَسْتَعینُ"است. حضرت علی (ع) می‌فرماید : ما رأیت شیئا الّا و قد رأیت الله قبله؛ چیزی را ندیدم ، مگر اینکه خداوند را پیش از آن دیدم.

۱۵ـ خواست خداوند بر خواست بنده مقدّم است. به همین دلیل چون عبادت خواسته اوست مقدم بر استعانت ، که خواسته بنده است ، می‌باشد.

۱۶ـ چون عبادت وسیله استمداد است. جمله"إِیاکَ نَعْبُدُ"قبل از"إِیاکَ نَسْتَعینُ"آمده است.

۱۷ـ بنده‌ای که حضور دارد زودتر بهره می گیرد ، لذا با کلمه"إِیاکَ"خود را در محضر خداوند متعال احساس می کنیم و بعد از آن از خداوند طلب هدایت می‌نمائیم ، زیرا دعای حاضر ، مؤثرتر است.

۱۸ـ مقتضای ادب آن است که گام به گام نزدیک شویم ، اوّل بگوییم خداوند ربّ ، مالک ، رحمن و رحیم است و بعد بگوییم فقط ترا می پرستیم و فقط از تو مدد می جوئیم.

۱۹ـ مراحل پرواز معنوی ، عبارت است از ثنا ، ارتباط و دعا ، بنابراین اوّلِ سوره حمد ثنا است. آیه"إِیاکَ نَعْبُدُ"ارتباط و آیات بعد ، دعا می‌باشد.

۲۰ـ چون گفتگو با محبوب واقعی شیرین است ، لذا کلمه"إِیاکَ"تکرار شد.

۲۱ـ اول سوره حمد با صفات خداوند آشنا می‌شویم ، ولی کم کم به خودش می‌رسیم."إِیاکَ"

۲۲ـ توجه به زیبایی‌های کلامی ، ارزش است. بعد از"إِیاکَ نَعْبُدُ" ، "إِیاکَ نَسْتَعینُ"آمد تا آخر آیات سوره حمد ، هم

آهنگ باشند و اگر برعکس بود ، آهنگ آخر آیات موزون نبود.

۱. تفسیر سوره علق

۱. آیه ۱ (إقرأ بسم ربک الذی خلق)

۱. مقدمه

علم و قرائت هدیه الهی به عبد مخلص

۱ ـ اکثریت مورّخین و مفسّرین ۵ آیه اوّل سوره علق را نخستین آیات قرآن می‌دانند. [تفسیر نوین + پرتو] .

۲ ـ مردی أمّی و درس‌نخوانده چهل سال در میان مردم زندگی کرده ، حتّی با شعر که بزرگ ترین هنر عرب بود ، سر و کاری نداشت. یک دفعه از غار حراء با این آیات پائین آمد.

۳ ـ انسان ، ساخته دست محیط نیست ، این مکاتب مادّی هستند که انسان را مجبور و محصول محیط می‌دانند. از میان مردمی که جز زر و زور ، هیچ چیز نمی‌فهمیدند ، انسانی ، با قلم و دعوت به علم و دانش ظهور کرد.

۴ ـ شروع اسلام بااقْرَأْو تعلیم ، کاری کرد که تا قرن‌ها مسلمین پیش گام و پیش تاز علوم بودند.

زمانی که مسلمانان در اندلس به مدرسه می‌رفتند ، مردم فرانسه ، تحصیل را ننگ می‌دانستند. [تفسیر نوین] .

۲. واژه ها

ربّ به معنای مالک و صاحب و آقاست. گرچه با رَبَوَ و تربیت هم‌خانواده نیستند ، امّا در معنا به هم نزدیک هستند.

عبادت

انسان

همه چیز

اهداف تحصیل در زمان ما :

چشم و هم چشمی ،

مدرک.

مقام.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ يُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ الرِّئَاسَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِأَهْلِهَا [کافی ، ج۱ ، ص۴۷] .

درآمد فردا : لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً [بقره/۷۹] .

اشتغال امروز

۳. نکات تفسیری

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ [علق/۱] .

ـ تربیت ما به دست خداست.رَبِّکخدایی که ما را آفرید.

۷ ـ دلیل ربوبیت ، خالقیت است.رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ

۱۰ ـ پیامبر (ص) فرمود : "من تربیت‌شده خدا و علی (ع) تربیت‌شده من است".

۱۱ ـ ربوبیت به خالقیت ارزش بیشتری می‌دهد.
(این آیه می‌گوید قبل از اینکه به سراغ خلق بروی ، سراغ خالق برو.)
همان قدرتی که به آتش فرمان داد تا بر ابراهیم (ع) سرد شود و همان قدرتی که به زمین و کرات آسمانی دستور می‌دهد تا بچرخند ، به محمد (ص) دستوراقْرَأداد. [تفسیر نوین] .

۴. پیام ها

۱ ـ اسلام با خواندن شروع شد.
۲ ـ قرائت باید با اسم خدا باشد. (هر کاری باید با نام خدا شروع شود)
۳ ـ علم و دانش باید هدف دار باشد
۴ ـ ربّ از اسم‌های الهی است که حدود ۹۰۰ مرتبه در قرآن آمده.

۲. آیه ۲ (خلق الأنسان من علق)

۱. نکات تفسیری

۲ ـ مصداق بارز ربوبیت همین خلقت انسان است که علقه را تا مسجود فرشتگان بالا بُرد.
۳ ـ با تکرار کلمهخَلَقَمی‌خواهد بگوید آفرینشِ انسان ، آفرینش ویژه‌ای است : ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ [مومنون/۱۴] .
تفسیر سوره علق ، صفحه ۲
۴ ـ خَلَقَ (در آیه اوّل) : از هیچ آفرید.
خَلَقَ : (در آیه دوم) : چیزی را از چیزی آفرید. [تفسیر نوین] .

۲. پیام ها

۱ ـ انسان گُل موجودات است. شاه کار هستی است.
لذا بعد از خَلَقَ از انسان نام برد.
۵ ـ از ماده‌ای کم‌بها و پست ، اشرف مخلوق را آفریدن ، به مراتب مهم‌تر از دانا کردن یک فرد أمّی است. [تفسیر نوین] .

۳. آیه ۳ (اقرأ و ربک الأکرم)

۱. نکات تفسیری

۱ ـ دلیل فرمان به قرائت ربوبیت و کرامت الهی است.
۲ ـ خداوند "اکرم" است ، چون که بدون اینکه نیاز به ما داشته باشد ، ما را آفرید.
۳ ـ تکراراقْرَأنشانه اهمیت دانش‌آموزی است.
۴ ـ تکراراقْرَأنشانه اهمیت تلقین و تکرار و تمرین در تعلیم است.
۵ ـ تکراررَبّکاشاره به دو نوع تربیت است.
رَبِّکدر آیه اوّل = تربیت تکوینی
رَبِّکدر آیه دوم = تربیت تشریعی

در اولی : رَبِّک=الَّذی خَلَقَ

در دومی : رَبِّكَ=أكرَم

۲. پیام ها

۶ـ از تعبیر "اکرم" و جمله بعـد می‌فهمیم که هیچ مقامی و هیچ نعمتی بالاتر از مقام علم نیست ، حتّی هستی و آفرینش با علم برابری نمی کند ، چون که در سوره انفطار می‌خوانیم : ما غَرَّک بِرَبِّک الْکریمِ الَّذی خَلَقَک فَسَوّاک فَعَدَلَک [انفطار/۷-۶] .
[تفسیر نوین] .

۴. آیه ۴-۵-۶

۱. نکات

۱. علق۴-۵

۱ـ قلم و نوشتن ابزار دانش است ، لذا بسیار مقدّس است. اولیاء خدا ، قلم را روی گوش خود می گذاشتند.

۶ـ حضرت علی (ع) فرمود : "علم صحیح مقرون با عمل است".

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : الْعِلْمُ مَقْرُونٌ بِالْعَمَلِ فَمَنْ عَلِمَ عَمِلَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۶۶] .

آفرینش جهانخَلَقَ : برای انسان

آفرینش انسانخَلَقَ الْإِنْسانَ : برای معرفت

۲. علق ۶

۹ـ از تقدّم قرائت می‌فهمیم تاریخ زبان قبل از تاریخ خط بوده است. [نوین] .

۱۱ـ نام کتاب آسمانی مسلمانان قرآن است؛ یعنی کتاب خواندن؛ یعنی پیوسته باید خوانده شود. [تفسیر نوین] .

۱۲ـ تکرارعلّممثل تکراراقْرَأنشانه اهمیت علم و دانش و تعلیم است.

۱۳ـ شاید بتوان گفتعَلَّمَدر آیه اول اشاره به علم اکتسابی و در آیه دوم اشاره به علم الهامی دارد. [تفسیرنوین] .

۱۴ – بعضی گفته‌اندعَلَّمَ الْإِنْسانَ ما لَمْ یعْلَمْ [علق/۴] . یعنی معارفی که نمی‌تواند به آن برسد ، خدا با وحی به او آموخت.

۱۵ـ دانشمندان می گویند : در تاریخ پیدایش اغلب علوم ، جهات دینی منشأ آنها بوده است. [تفسیر نوین] .

۱۶ـ در جای دیگری از قرآن می‌خوانیم : وَ یعَلِّمُکمْ ما لَمْ تَکونُوا تَعْلَمُونَ [بقره/۱۵۱] .

۲. پیام ها

۲ـ اوّلین معلّم خداست : عَلَّم

شغل معلمی و تعلیم و تربیت ، بسیار مقدّس و کاری الهی است.

۳ـ اکرم بودن خداوند به خاطر معلّم بودن است.

۴ـ علم و دانش اولین پیام آسمانی قرآن است و به همین دلیل بود که مسلمین تا قرن‌ها پیش تاز علم و دانش بودند.

۵ـ خداوند کار خود را با خلق کردن آغاز و با آموختن ختم فرمود. معلوم می‌شود هدف از آفرینش معرفت است. [نوین] .

وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِیعْبُدُونَ [ذاریات/۵۶] .

مفسّرینلِیعْبُدُونِرا (لیعرفون) معنا کرده‌اند.

۷ـ حفظ و انتشار و بسط و تکثیر و تعمیم و بقای علم با قلم است.

تمدّن بشری ، علوم گسترده و فرهنگ‌های مختلف در طول سالیان دراز به خاطر قلم است که به دست ما رسیده است.

۸ ـ دینی که آغازش با خواندن و قلم است ، برای مسلمین ننگ است که بی سواد یا کم‌سواد باشند. خداوند سوره‌ای به نام قلم در قرآن آورده و به قلم و نوشته قسم یاد کرده است : ن وَ الْقَلَمِ وَ ما یسْطُرُون [قلم/۱] .

۵. آیه ۷

۱. نکات

۱ ـ در برابر این همه کرامتی که خدا به انسان داد ، او سرکشی می کند.

۲ ـ علّت طغیان گریِ انسان بی‌نیاز دانستن خویش است.

۶ ـ استغنا به معنای اکتفاست. مستغنی کسی است که به مال و ثروتش اکتفا می کند و به امور معنوی و اخروی نمی‌پردازد. در برابر مستغنی این گروهند : رِجالٌ لا تُلْهیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ [نور/۳۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا أَصِفُ مِنْ دَارٍ أَوَّلُهَا عَنَاءٌ وَ آخِرُهَا فَنَاءٌ فِی حَلَالِهَا حِسَابٌ وَ فِی حَرَامِهَا عِقَابٌ مَنِ اسْتَغْنَی فِیهَا فُتِنَ وَ مَنِ افْتَقَرَ فِیهَا حَزِنَ وَ مَنْ سَاعَاهَا فَاتَتْهُ وَ مَنْ قَعَدَ عَنْهَا وَاتَتْهُ وَ مَنْ أَبْصَرَ بِهَا بَصَّرَتْهُ وَ مَنْ أَبْصَرَ إِلَیهَا أَعْمَتْهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۲] .

معنای دیگر استغنا بی‌نیازی جستن است. فیض می گوید : استغنا بشهوات الدّنیا عن یغنم العقبی

۷ ـ بهترین معنا برای آیه این است :

انسان وقتی پنداشت بی‌نیاز گشته ، طغیان می کند.

رَآهُیعنی خیال می کند بی‌نیاز است. [تفسیر نوین] .

۲. پیام ها

۳ ـ طغیان گر اگر بخواهد رام شود ، باید خودش را نیازمند بداند.

۴ ـ انتظار می‌رفت بشر با چراغ علم و دانش ، خود و خدا را بشناسد و بندگی کند ، امّا به عوض عبادت ، سرکشی کرد. [تفسیر نوین] .

۵ ـ در قرآن سه مرتبه استغنا به انسان نسبت داده شده و در تمام موارد در مقام بدگویی است.

وَ أَمّا مَنْ بَخِلَ وَ اسْتَغْنیَ [لیل/۸] .

أَمّا مَنِ اسْتَغْنی [عبس/۵] .

أَنْ رَآهُ اسْتَغْنی [علق/۷] .

۶. آیه ۸

۱. نکات

۲. پیام ها

۱ ـ توجّه به معاد یکی از راه‌های کنترل غرائز است.

۲ ـ طاغی باید بداند همیشه زنده نخواهد بود.

۳ـ طاغی و مستغنی کارش به انکار معاد می‌کشد. [فیض کاشانی] .

۷. آیه ۹–۱۰

۱. نکات

۲ـ شأن نزول آیه مربوط به نماز خواندن رسول خدا (ص) در مسجد الحرام در مقابل چشمان مشرکین است.

۲. پیام ها

۱ـ یکی از اقدامات طاغوت‌ها ، جلوگیری از نماز است.

۳ـ اهمیت نماز در اولین سوره قرآن آمده است.

۴ـ نمازگزاران نباید از تبلیغات و نیش و نوش‌ها بهراسند.

۵ـ لازمه عبودیتعَبْداًخضوع و نماز است.صَلّی

۸. تذکرات

۱. اهمیت نگارش

۱ـ صدای قلم نزد خدا محبوب است.

۲ـ اهمیت نوشتن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَیدُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ [تحف‌العقول ، ص۳۶] .

۲. آداب نگارش

شعر منسوب به حضرت علی (ع) :

زیبا نوشتن

خوانا نوشتن

مستند نوشتن

منظّم نوشتن

خلاصه نوشتن

اسراف نکردن

احترام قلم و کاغذ

۱. تفکر وغفلت

۱. تفکر

۱. اهمیت تفکر

۱. اوامر قرآن به تفکر

تنها موعظه الهی قیام الهی و تفکر : قُلْ إِنَّما أَعِظُكمْ بِواحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ مَثْنی وَ فُرادی ثُمَّ تَتَفَكرُوا ما بِصاحِبِكمْ مِنْ جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلاّ نَذیرٌ لَكمْ بَینَ یدَی عَذابٍ شَدیدٍ [سبأ/۴۶.]

شرح و بیان آیات الهی برای تفکر نمودن است : کَذلِکَ یبَینُ اللّهُ لَکمُ الآیاتِ لَعَلَّکمْ تَتَفکرُونَ [بقره/۲۶۶.]

عبرت‌ها برای صاحبان دیده مفید است : فَاعْتَبِرُوا یا أُولِی الْأَبْصارِ [حشر/۲.]

إِنَّ فی ذلِکَ لَعِبْرَةً لِأُولِی الْأَبْصارِ [آل عمران/۱۳.]

فَانْظُرُوا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُکذِّبینَ [نحل/۳۶.]

وصیت الهی برای تذکر و یادآوری :

ذلِکمْ وَصّاکمْ بِهِ لَعَلَّکمْ تَذَکرُونَ [انعام/۱۵۲.]

بیان قصّه‌های قرآن برای تفکر است :

فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ یتَفَکرُونَ [اعراف/۱۷۶.]

لَقَدْ کانَ فی قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِی الْأَلْبابِ [یوسف/۱۱۱.]

خلقت نعمت‌های الهی برای تفکر نمودن است : وَ هُوَ الَّذی مَدَّ الْأَرْضَ وَ جَعَلَ فیها رَواسِی وَ أَنْهاراً وَ مِنْ کلِّ الثَّمَراتِ جَعَلَ فیها زَوْجَینِ اثْنَینِ یغْشِی اللَّیلَ النَّهارَ إِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [رعد/۳.]

عذاب الهی نشانه‌ای برای اهل بصیرت و مؤمنین است :

إِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ لِلْمُتَوَسِّمین [حجر/۷۵.]

إِنَّ فی ذلِکَ لَآیةً لِلْمُومِنینَ [حجر/۷۷.]

باقی گزاردن نشانه‌هایی از عذاب الهی برای تفکر نمودن است : وَ لَقَدْ تَرَکنا مِنْها آیةً بَینَةً لِقَوْمٍ یعْقِلُونَ [عنکبوت/۳۵.]

دوستی بین انسان و همسرش برای تفکر است : وَ مِنْ آیاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَکمْ مِنْ أَنْفُسِکمْ أَزْواجاً لِتَسْکنُوا إِلَیها وَ جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [روم/۲۱.]

تسخیر نمودن آنچه در آسمان و زمین است ، نشانه‌هایی برای متفکران است : وَ سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ جَمیعاً مِنْهُ إِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [جاثیه/۱۳.]

آسان بودن قرآن کریم برای تذکر و پندپذیری است :

وَ لَقَدْ یسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّکرِ فَهَلْ مِنْ مُذَکرٍ [قمر/۱۷.]

نزول قرآن کریم اگر بر کوه بود خاشع و ذلیل می‌شد : لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلی جَبَلٍ لَرَأَیتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْیةِ اللّهِ وَ تِلْکَ الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ لَعَلَّهُمْ یتَفَکرُونَ [حشر/۲۱.]

و این برای تفکر است.

۲. امر به تفکر در احادیث

تحدید پیامبر اکرم (ص) در مورد قرائت آیات ۱۹۰ تا ۱۹۴ سوره آل عمران برای کسی که درباره آن تفکر نکند. [میزان الحکمة ، بحث تفکر ، ج۷ ، ص۵۴۰ ، شماره ۳۲۵۰.]

إِنَّ فی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ لَآیاتٍ لِأُولِی الْأَلْبابِ الَّذینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفکرُونَ فی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ رَبَّنا إِنَّک مَنْ تُدْخِلِ النّارَ فَقَدْ أَخْزَیتَهُ وَ ما لِلظّالِمینَ مِنْ أَنْصارٍ رَبَّنا إِنَّنا سَمِعْنا مُنادِیاً ینادی لِلْإِیمانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّکمْ فَآمَنّا رَبَّنا فَاغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ کفِّرْ عَنّا سَیئاتِنا وَ تَوَفَّنا مَعَ الْأَبْرارِ رَبَّنا وَ آتِنا ما وَعَدْتَنا عَلی رُسُلِک وَ لا تُخْزِنا یوْمَ الْقِیامَةِ إِنَّک لا تُخْلِفُ الْمیعادَ [آل عمران/۱۹۴-۱۹۰] .

حضرت امام خمینی (ره) فرمودند : اکثر پیامبران و یا همه پیامبران الهی مدّتی در بیابان‌ها بوده‌اند.

شاید علّت این امر سه چیز باشد : ۱) تفکر ۲) تشکر ۳) تحمّل سختی‌ها و مشکلات.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : المؤمن دائم الذكر كثير الفكر على النعماء شاكر و فى البلاء صابر [غررالحكم ، ص۹۰.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أصل العقل الفكر و ثمرته السلامة [غررالحكم ، ص۵۲.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينع : إِنَّ التَّفَكرَ يدْعُو إِلَى الْبِرِّ وَ الْعَمَلِ بِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۵۵.]
قَالَ الصَّادِقُع : كانَ أَكثَرَ عِبَادَةِ أَبِى ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ التَّفَكرُ وَ الِاعْتِبَارُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۴۲.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : التَّفَكرُ حَياةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ كمَا يمْشِى الْمَاشِى فِى الظُّلُمَاتِ بِالنُّورِ بِحُسْنِ التَّخَلُّصِ وَ قِلَّةِ التَّرَبُّصِ [كافى ، ج۱ ، ص۲۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَا عِلْمَ كالتَّفَكرِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۱۱۳.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : فكر ساعة قصيرة خير من عبادة طويلة [غررالحكم ، ص۵۷.]
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيع : أوصيكم بتقوى الله و إدامة التفكر فإن التفكر أبو كل خير و أمه [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۵۲.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : من قل أكله صفى فكره [غررالحكم ، ص۳۲۰.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : شَرُّ النَّاسِ مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاهُ وَ شَرٌّ مِنْهُ مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيا غَيرِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۴.]
۲.موارد تفکر
نگاه کردن در حالات گذشتگان :
قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكمْ سُنَنٌ فَسيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُروا كيفَ كانَ عاقِبَةُ الْمُكذِّبينَ [آل عمران/۱۳۷.]
۲) توجّه به زندگی افرادیکه با تفکر حیات مجدّد پیدا کردند :
الف) داستان اسعد بن زراره که دور خانه کعبه طواف می‌کرد و پنبه در گوش خود نهاده بود.
قَالَ عَلِى بْنُ إِبْرَاهِيم : قَدِمَ أَسْعَدُ بْنُ زُرَارَةَ وَ ذَكوَانُ بْنُ عَبْدِ قَيسٍ فِى مَوْسِمٍ مِنْ مَوَاسِمِ الْعَرَبِ وَ هُمَا مِنَ الْخَزْرَجِ وَ كَانَ بَينَ الْأَوْسِ وَ الْخَزْرَجِ حَرْبٌ قَدْ بَقُوا فِيهَا دَهْراً طَوِيلًا وَ كانُوا لَا يضَعُونَ السِّلَاحَ لَا بِاللَّيلِ وَ لَا بِالنَّهَارِ وَ كانَ آخِرُ حَرْبٍ بَينَهُمْ يوْمَ بُعَاثٍ وَ كانَتْ لِلْأَوْسِ عَلَى الْخَزْرَجِ فَخَرَجَ أَسْعَدُ بْنُ زُرَارَةَ وَ ذَكوَانُ إِلَى مَكةَ فِى عُمْرَةِ رَجَبٍ يسْأَلُونَ الْحَلْفَ عَلَى الْأَوْسِ وَ كانَ أَسْعَدُ بْنُ زُرَارَةَ صَدِيقاً لِعُتْبَةَ بْنِ رَبِيعَةَ فَنَزَلَ عَلَيهِ فَقَالَ لَهُ إِنَّهُ كانَ بَينَنَا وَ بَينَ قَوْمِنَا حَرْبٌ وَ قَدْ جِئْنَاك نَطْلُبُ الْحَلْفَ عَلَيهِمْ فَقَالَ لَهُ عُتْبَةُ بَعُدَتْ دَارُنَا مِنْ دَارِكمْ وَ لَنَا شُغُلٌ لَا نَتَفَرَّغُ لِشَىءٍ قَالَ وَ مَا شُغُلُكمْ وَ أَنْتُمْ فِى حَرَمِكمْ وَ أَمْنِكمْ قَالَ لَهُ عُتْبَةُ خَرَجَ فِينَا رَجُلٌ يدَّعِى أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ سَفَّهَ أَحْلَامَنَا وَ سَبَّ آلِهَتَنَا وَ أَفْسَدَ شُبَّانَنَا وَ فَرَّقَ جَمَاعَتَنَا فَقَالَ لَهُ أَسْعَدُ مَنْ هُوَ مِنْكمْ قَالَ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ مِنْ أَوْسَطِنَا شَرَفاً وَ أَعْظَمِنَا بَيتاً وَ كانَ أَسْعَدُ وَ ذَكوَانُ وَ جَمِيعُ الْأَوْسِ وَ الْخَزْرَجِ يسْمَعُونَ مِنَ الْيهُودِ الَّذِينَ كانُوا بَينَهُمُ النَّضِيرِ وَ قُرَيظَةَ وَ قَينُقَاعٍ أَنَّ هَذَا أَوَانُ نَبِى يخْرُجُ بِمَكةَ يكونُ مُهَاجَرُهُ بِالْمَدِينَةِ لَنَقْتُلَنَّكمْ بِهِ يا مَعْشَرَ الْعَرَبِ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِك أَسْعَدُ وَقَعَ فِى قَلْبِهِ مَا كانَ سَمِعَ مِنَ الْيهُودِ قَالَ فَأَينَ هُوَ قَالَ جَالِسٌ فِى الْحِجْرِ وَ إِنَّهُمْ لَا يخْرُجُونَ مِنْ شِعْبِهِمْ إِلَّا فِى الْمَوْسِمِ فَلَا تَسْمَعْ مِنْهُ وَ لَا تُكلِّمْهُ فَإِنَّهُ سَاحِرٌ يسْحَرُك بِكلَامِهِ وَ كانَ هَذَا فِى وَقْتِ مُحَاصَرَةِ بَنِى هَاشِمٍ فِى الشِّعْبِ فَقَالَ لَهُ أَسْعَدُ فَكيفَ أَصْنَعُ وَ أَنَا مُعْتَمِرٌ لَا بُدَّ لِى أَنْ أَطُوفَ بِالْبَيتِ قَالَ ضَعْ فِى أُذُنَيك الْقُطْنَ فَدَخَلَ أَسْعَدُ الْمَسْجِدَ وَ قَدْ حَشَا أُذُنَيهِ بِالْقُطْنِ فَطَافَ بِالْبَيتِ وَ رَسُولُ اللَّهِ جَالِسٌ فِى الْحِجْرِ مَعَ قَوْمٍ مِنْ بَنِى هَاشِمٍ فَنَظَرَ إِلَيهِ نَظْرَةً فَجَازَهُ فَلَمَّا كانَ فِى الشَّوْطِ الثَّانِى قَالَ فِى نَفْسِهِ مَا أَجِدُ أَجْهَلَ مِنِّى أَ يكونُ مِثْلُ هَذَا الْحَدِيثِ بِمَكةَ فَلَا أَتَعَرَّفُهُ حَتَّى أَرْجِعَ إِلَى قَوْمِى فَأُخْبِرَهُمْ ثُمَّ أَخَذَ الْقُطْنَ مِنْ أُذُنَيهِ وَرَمَى بِهِ وَ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ أَنْعِمْ صَبَاحاً فَرَفَعَ رَسُولُ اللَّهِ ص رَأْسَهُ إِلَيهِ وَ قَالَ قَدْ أَبْدَلَنَا اللَّهُ بِهِ مَا هُوَ أَحْسَنُ مِنْ هَذَا تَحِيةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ السَّلَامُ عَلَيكمْ فَقَالَ لَهُ أَسْعَدُ إِنَّ عَهْدَك بِهَذَا لَقَرِيبٌ إِلَى مَا تَدْعُو يا مُحَمَّدُ قَالَ إِلَى شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنِّى رَسُولُ اللَّهِ وَ أَدْعُوكمْ إِلَى أَلَّا تُشْرِكوا بِهِ شَيئاً وَ

بِالْوالِدَينِ إِحْساناً وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكُمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَ إِياهُمْ وَ لا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّهُ إِلّا بِالْحَقِّ ذلِکمْ وَصّاکمْ بِهِ لَعَلَّکمْ تَعْقِلُونَ وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْيتِيمِ إِلّا بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ حَتّی يبْلُغَ أَشُدَّهُ وَ أَوْفُوا الْکيلَ وَ الْمِيزانَ بِالْقِسْطِ لا نُکلِّفُ نَفْساً إِلّا وُسْعَها وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَ لَوْ کانَ ذا قُرْبی وَ بِعَهْدِ اللّهِ أَوْفُوا ذلِکمْ وَصّاکمْ بِهِ لَعَلَّکمْ تَذَکرُونَ. فَلَمَّا سَمِعَ أَسْعَدُ هَذَا قَالَ لَهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّک رَسُولُ اللَّهِ يا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَنَا مِنْ أَهْلِ يثْرِبَ مِنَ الْخَزْرَجِ وَ بَينَنَا وَ بَينَ إِخْوَتِنَا مِنَ الْأَوْسِ حِبَالٌ مَقْطُوعَةٌ فَإِنْ وَصَلَهَا اللَّهُ بِک وَ لَا أَجِدُ أَعَزَّ مِنْک وَ مَعِی رَجُلٌ مِنْ قَوْمِی فَإِنْ دَخَلَ فِی هَذَا الْأَمْرِ رَجَوْتُ أَنْ يتَمِّمَ اللَّهُ لَنَا أَمْرَنَا فِيک وَ اللَّهِ يا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ كُنَّا نَسْمَعُ مِنَ الْيهُودِ خَبَرَک وَ يبَشِّرُونَنَا بِمَخْرَجِک وَ يخْبِرُونَنَا بِصِفَتِک وَ أَرْجُو أَنْ يكونَ دَارُنَا دَارَ هِجْرَتِک عِنْدَنَا فَقَدْ أَعْلَمَنَا الْيهُودُ ذَلِک فَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی سَاقَنِی إِلَيک وَ اللَّهِ مَا جِئْتُ إِلَّا لِنَطْلُبَ الْحَلْفَ عَلَى قَوْمِنَا وَ قَدْ آتَانَا اللَّهُ بِأَفْضَلَ مِمَّا أَتَيتُ لَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ ذَكوَانُ فَقَالَ لَهُ أَسْعَدُ هَذَا رَسُولُ اللَّهِ الَّذِی كانَتِ الْيهُودُ تُبَشِّرُنَا بِهِ وَ تُخْبِرُنَا بِصِفَتِهِ فَهَلُمَّ فَأَسْلِمْ فَأَسْلَمَ ذَكوَانُ ثُمَّ قَالَا يا رَسُولَ اللَّهِ ابْعَثْ مَعَنَا رَجُلًا يعَلِّمُنَا الْقُرْآنَ وَ يدْعُو النَّاسَ إِلَى أَمْرِک فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ لِمُصْعَبِ بْنِ عُمَيرٍ وَ كانَ فَتًى حَدَثاً مُتْرَفاً بَينَ أَبَوَيهِ يكرِمَانِهِ وَ يفَضِّلَانِهِ عَلَى أَوْلَادِهِمْ وَ لَمْ يخْرُجْ مِنْ مَكةَ فَلَمَّا أَسْلَمَ جَفَاهُ أَبَوَاهُ وَ كانَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ فِی الشِّعْبِ حَتَّى تَغَيرَ وَ أَصَابَهُ الْجَهْدُ وَ أَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ بِالْخُرُوجِ مَعَ أَسْعَدَ وَ قَدْ كانَ تَعَلَّمَ مِنَ الْقُرْآنِ كثِيراً فَخَرَجَا إِلَى الْمَدِينَةِ وَ مَعَهُمَا مُصْعَبُ بْنُ عُمَيرٍ فَقَدِمُوا عَلَى قَوْمِهِمْ وَ أَخْبَرُوهُمْ بِأَمْرِ رَسُولِ اللَّهِ و..... [إعلام‌الورى ، ص۵۵.]

ب) داستان حضرت حرّ بن یزید ریاحی که با لحظه‌ای تفکر عوض شد.

ج) داستان زهیر بن قین که در راه به امام حسینپیوست.

د) داستان فضیل ایاز که هنگام شنیدن آیه‌ای از قرآن در حال دزدی بود :

أَ لَمْ يأْنِ لِلَّذينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكرِ اللّهِ وَ ما نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَ لا يكونُوا كالَّذينَ أُوتُوا الْكتابَ مِنْ قَبْلُ فَطالَ عَلَيهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ كثيرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ [حدید/۱۶.]

۳. مواردنهی از تفکر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : الفکر فی غیر الحکمة هوس [غررالحکم ، ص۵۸.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : من کثر فکره فی المعاصی دعته إلیها [غررالحکم ، ص۱۸۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : من کثر فکره فی اللذات غلبت علیه [غررالحکم ، ص۱۸۶.]

۲. غفلت

۱. نهی از غفلت در قرآن

یادآوری حق تعالی برای دوری از غفلت است : وَ اذْكرْ رَبَّک فی نَفْسِک تَضَرُّعاً وَ خيفَةً وَ دُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ وَ لا تَكنْ مِنَ الْغافِلينَ [اعراف/۲۰۵.]

۲. نهی از غفلت در احادیث

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : ویل لمن غلبت علیه الغفلة فنسی الرحلة و لم یستعد [غررالحکم ، ص۱۴۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لا عمل لغافل [غررالحکم ، ص۲۶۶.]

قَالَ الصَّادِقُع : إِنْ كانَ الشَّيطَانُ عَدُوّاً فَالْغَفْلَةُ لِمَا ذَا [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۳.]

قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى : وَ اجْعَلْ يدَيک حَياً لَا تَغْفَلُ عَنِّی مَنْ يغْفُلُ عَنِّی لَا أُبَالِی بِأَی وَادٍ هَلَک [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۲۰۵.

[

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : عجبت لغافل و الموت حثيث فى طلبه [غررالحكم ، ص۱۶۲] .

قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِع : وَيحَك يا ابْنَ آدَمَ الْغَافِلَ وَ لَيسَ بِمَغْفُولٍ عَنْه [كافى ، ج۸، ص۷۲.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : كفى بالرجل غفلة أن يضيع عمره فيما لا ينجيه [غررالحكم ، ص۱۶۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : كفى بالمرء غفلة أن يصرف همته فيما لا يعنيه [غررالحكم ، ص۴۷۷.]

۳. نشانه هاى غافلان

يكى از علامت‌هاى انسان‌هاى جهنّمى عدم تفكر و غافل بودن است : وَ لَقَدْ ذَرَأْنا لِجَهَنَّمَ كثيراً مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لا يفْقَهُونَ بِها وَ لَهُمْ أَعْينٌ لا يبْصِرُونَ بِها وَ لَهُمْ آذانٌ لا يسْمَعُونَ بِها أُولئِك كالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِك هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹.]

بدترين جنبدگان افرادى هستند كه تعقّل ندارند : إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الصُّمُّ الْبُكمُ الَّذينَ لا يعْقِلُونَ [انفال/۲۲.]

آنان كه به فكر آخرت نيستند ، غافلان هستند.

إِنَّ الَّذينَ لا يرْجُونَ لِقاءَنا وَ رَضُوا بِالْحَياةِ الدُّنْيا وَ اطْمَأَنُّوا بِها وَ الَّذينَ هُمْ عَنْ آياتِنا غافِلُونَ [يونس/۷.]

۱. تقليد

۱. تقليد

۱. انواع تقليد

۱. خوب

۱. ملاك

۱. علم : يا أَبَتِ إِنِّى قَدْ جاءَنِى مِنَ الْعِلْمِ ما لَمْ يأْتِك فَاتَّبِعْنِى أَهْدِك صِراطاً سَوِيا [مريم/۴۳] .

۲. پيروى از وحى : اتَّبِعْ ما أُوحِى إِلَيك مِنْ رَبِّك [انعام/۱۰۶] .

اتَّبِعُوا ما أُنْزِلَ إِلَيكمْ مِنْ رَبِّكمْ [اعراف/۳] .

۳. پيروى از حق : اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْراهِيمَ حَنِيفاً [نحل/۱۲۳] .

۴. پيروى از خداگرائى : وَ اتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنابَ إِلَى [لقمان/۱۵] .

۵. پيروى از مخلصين : فَبِهُداهُمُ اقْتَدِهْ [انعام/۹۰] .

اتَّبِعُوا مَنْ لا يسْئَلُكمْ أَجْراً وَ هُمْ مُهْتَدُونَ [يس/۲۱] .

۶. پيروى از سبيل هدايت : يا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكمْ سَبِيلَ الرَّشادِ [غافر/۳۸] .

۷. پيروى از صراط مستقيم : وَ أَنَّ هذا صِراطِى مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ [انعام/۱۵۳] .

۸. پيروى از قرآن : وَ هذا كتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَك فَاتَّبِعُوهُ [انعام/۱۵۵] .

۲. عاقبت تقليد خوب

يوْمَ نَدْعُوا كلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ [اسراء/۷۱] .

شيعتك على منابر من نور مبيضة وجوههم حولى فى الجنة و هم جيرانى [إقبال الأعمال ، ص۲۹۶] .

هَلْ أَتَّبِعُك عَلى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمّا عُلِّمْتَ رُشْداً [كهف/۶۶] .

۲. تقلید منفی

۱. ملاک

۱. تحقیر : فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .

۲. ستم : وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ كلِّ جَبّارٍ عَنِيدٍ [هود/۵۹] .

۳. حکومت : أَ لَيسَ لِي مُلْك مِصْرَ [زخرف/۵۱] .

۴. مال : أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْك عَلَينا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْك مِنْهُ وَ لَمْ يوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ [بقره/۲۴۷] .

۵. نیاکان منحرف : بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَينا عَلَيهِ آباءَنا [بقره/۱۷۰] .

۶.أَ فَمَنْ يهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يتَّبَعَ أَمَّنْ لا يهِدِّي إِلاّ أَنْ يهْدى فَما لَكمْ كيفَ تَحْكمُونَ [یونس/۳۵] .

۲. عاقبت تقلید بد

إِنّا كنّا لَكمْ تَبَعاً فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنّا مِنْ عَذابِ اللّهِ مِنْ شَيءٍ [ابراهیم/۲۱] .

فَلا تَلُومُونِي وَ لُومُوا أَنْفُسَكمْ [ابراهیم/۲۲] .

يا وَيلَتى لَيتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلِيلاً [فرقان/۲۸] .

يا لَيتَ بَينِي وَ بَينَك بُعْدَ الْمَشْرِقَينِ [زخرف/۳۸] .

فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يسْتَجِيبُوا لَهُمْ [کهف/۵۲] .

هذا ما كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكمْ [توبه/۳۵] .

۲. راه های تشخیص مجتهد اعلم :

۱. مستقیم : یعنی خود انسان یقین کند که شخص مجتهد یا اعلم است. مثلا آنکه از اهل علم باشد و بتواند مجتهد و اعلم را بشناسد.

۱. دو نفر عالم عادل که می‌توانند مجتهد و اعلم را تشخیص دهند بگویند که فلان شخص مجتهد یا اعلم است (در صورتی که دو نفر عالم عادل دیگر با گفته آنان مخالفت نکنند) .

۲. غیر مستقیم :

عده ای از اهل علم که می‌توانند مجتهد یا اعلم بودن را تشخیص دهند ، اجتهاد یا اعلمیت شخص را تصدیق کنند. (در صورتی که از گفته آنان اطمینان حاصل شود) [توضیح المسائل ، مساله ۴ ، (۹) ص]

۳. راه های کسب فتوی

راه های به دست آوردن فتوای مجتهد

۱. شنیدن (سمعی) :

۱. شنیدن از خود مجتهد

۲. شنیدن از ۲ نفر مجتهد

۳. شنیدن از شخص مورد اطمینان و راستگو ۲. دیدن بصری : دیدن در رساله مجتهد (در صورتی که به درستی آن رساله اطمینان داشته باشد) [توضیح المسائل ، ۵ ، (۹) ، ص۷ ، (م)]

۲. فلسفه تقلید

هستی مبدء و معاد دارد.

من مسئولم ،
خودم وقت تحقیق عمیق ندارم. (چون اسلام گسترده و فرصت کم و امکانات برای همه محدود)
از هر کس نباید حرف گوش کنم وگرنه هوس ها ، بدعت ها و تضادها تا بی نهایت خواهد بود ، پس ، از عالم عادل مسئولیت خود را بپرس.
تاریخ تقلید :
قال الباقر (ع) : اجْلِسْ فِی مَسْجِدِ الْمَدِینَةِ وَ أَفْتِ النَّاسَ فَإِنِّی أُحِبُّ أَنْ یرَی فِی شِیعَتِی مِثْلُك [الفهرست طوسی ، ص۱۷] .
عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ الْمُهْتَدِی : وَ كانَ خَیرَ قُمِّی رَأَیتُهُ وَ كانَ وَكِیلَ الرِّضَا (ع) وَ خَاصَّتَهُ قَالَ سَأَلْتُ الرِّضَا (ع) فَقُلْتُ : إِنِّی لَا أَلْقَاك فِی كلِّ وَقْتٍ فَعَمَّنْ آخُذُ مَعَالِمَ دِینِی فَقَالَ خُذْ عَنْ یونُسَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ [رجال نجاشی ، ص۴۴۷] .
تقلید در قرآن : فَبِهُداهُمُ اقْتَدِهْ [انعام/۹۰] .
فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ كلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِیتَفَقَّهُوا فِی الدِّینِ وَ لِینْذِرُوا قَوْمَهُمْ [توبه/۱۲۲] .
از کی تقلید کنیم :
أَ فَمَنْ یهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ یتَّبَعَ أَمَّنْ لا یهِدِّی إِلاّ أَنْ یهْدی فَما لَكمْ كیفَ تَحْكمُونَ [یونس/۳۵] .
فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكرِ إِنْ كنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ [نحل/۴۳] .
یغِیظُ الْكفّارَ [توبه/۱۲۰] .
الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ [زمر/۱۸] .
از کی تقلید نکنیم :
أَطَعْنا سادَتَنا [احزاب/۶۷] .
إِنّا وَجَدْنا آباءَنا [زخرف/۲۲] .
قال أمیر المؤمنین (ع) : یمِیلُونَ مَعَ كلِّ رِیحٍ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۴۷] .
لَوْ لا أَنْتُمْ لَكنّا مُومِنِینَ [سبأ/۳۱] .
اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً [توبه/۳۱] .
تقلید از حی داشتن :
نشاط علمی در حوزه
ارتباط مردم با فقیه
جهت‌گیری‌های جدید و مقتضات زمان و توجه به عنصر زمان و مکان (حوادث واقعه)
ارزش به تحقیق وعلم و عدم توهین به دانشمندان روز
در چه تقلید کنیم؟
در احکام خمسه
درکجا تقلیدممنوع؟
۱. عقائد
۲. ضروریات
۳. موضوعات

اختلاف فتوا چرا؟
گذشت از مال و مقام و کلام آری ، ولی صرف نظر از فهم هرگز
یکی به راوی اطمینان دارد یکی ندارد
یکی هدف امام وحدیث را واقع و فتوا می‌دهد و یکی هدف را تقیه وفتوا نمی‌دهد.
یکی دلالت را می‌پذیرد یکی نمی‌پذیرد
یکی لغت را چیزی معنا می‌کند و دیگری چیزی دیگر
به علاوه اختلاف فتوا در جامعه ما مسئله‌ای به وجود نیاورده است.
راستی پنج نفر پزشک که در یک دانشگاه درس خوانده‌اند و در یک خوابگاه یک شهر وبالای یک مریض هستند چند نوع نسخه می‌دهند.
۳. انواع تقلید
س : آیا از مجتهدی که از دنیا رفته می‌توان تقلید کرد؟
۱. تقلید ابتدائی ، خیر (وقتی انسان می‌خواهد تازه تقلید کند)
۲. اگر انسان در بعضی از مسائل به فتوای مجتهد عمل کرده بعد از مردن آن مجتهد می‌تواند در همه مسائل از او تقلید کند. [توضیح المسائل ، مساله۲]
توضیح : در صورت عمل به فتوای او در حال زنده بودن در همه مسائل یا بعضی مسائل بعد از مردن می‌تواند در همه مسائل از او تقلید کند ، ولی اگر ابتدائاً بخواهد از او تقلید کند ، نمی‌شود. [(۳) ، ص۲ ، (م)]
تقلید ازشخص مرده ابتداء جایز نیست ، ولی بقاء بر تقلید از مرجعی که در زمان حیاتش به فتاوایش و یا به قسمتی از آن عمل می‌کرده جایز است و به عبارت دیگر کسی که در بعضی ازمسائل به فتوای مجتهدی عمل کرده بعد از مرگ آن مجتهد می‌توان در همه مسائل از او تقلیدکرد. و البته باید بقای بر تقلید میت به فتوای مرجع زنده اعلم باشد و بنابر این اگر بدون مراجعه به مرجع زنده‌ای که بقای بر تقلید میت را جایز می‌داند ، بر تقلید میت باقی بماند مانند کسی است که بدون تقلید عمل می‌کند.
۱) قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ [بقره/۱۱۱] .
[انبیاء/۲۴]
[نمل/۶۴]
۲) لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ [اسراء/۳۶] .
۳) إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الصُّمُّ الْبُکمُ الَّذِینَ لا یعْقِلُونَ [انفال/۲۲] .
۴) انتقاد از گروهی که می‌گفتند : حَسْبُنا ما وَجَدْنا عَلَیهِ آباءَنا [مائده/۱۰۴] .
۵) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اغْدُ عَالِماً أَوْ مُتَعَلِّماً [کافی ، ج۱ ، ص۳۴] .
عن أحمد بن أبی عبد الله عن أبیه بإسناده یرفعه إلی أبی عبد الله (ع) إنه قال لرجل من أصحابه : **"لا تکونن إمعة تقول أنا مع الناس و أنا کواحد من الناس"** [معانی الأخبار ، ص۲۶۶] .
۶) قال الصادق (ع) : مَنْ دَخَلَ فِی هَذَا الدِّینِ بِالرِّجَالِ أَخْرَجَهُ مِنْهُ الرِّجَالُ وَ مَنْ دَخَلَ فِیهِ بِالْکتَابِ وَ السُّنَّةِ زَالَتِ الْجِبَالُ قَبْلَ أَنْ یزُولَ [الغیبة نعمانی ، ص۲۲] .

۷) أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبراءَنا [احزاب/۶۷] .
۸) قال أمیر المؤمنین (ع) : النَّاسُ ثَلَاثَةٌ فَعَالِمٌ رَبَّانِی وَ مُتَعَلِّمٌ عَلَی سَبِیلِ نَجَاةٍ وَ هَمَجٌ (مگس کوچکی که به صورت حیوان می‌نشیند.) رَعَاعٌ (احمق و فرومایه) أَتْبَاعُ کلِّ نَاعِقٍ یمِیلُونَ مَعَ کلِّ رِیحٍ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۴۷] .
۹) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفْ أَهْلَهُ [أمالی مفید ، ص۳] .
۱۰) اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ [توبه/۲۱] .
۱۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِیاک وَ الرِّئَاسَةَ وَ إِیاک أَنْ تَطَأَ أَعْقَابَ الرِّجَالِ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک أَمَّا الرِّئَاسَةُ فَقَدْ عَرَفْتُهَا وَ أَمَّا أَنْ أَطَأَ أَعْقَابَ الرِّجَالِ فَمَا ثُلُثَا مَا فِی یدِی إِلَّا مِمَّا وَطِئْتُ أَعْقَابَ الرِّجَالِ فَقَالَ لِی لَیسَ حَیثُ تَذْهَبُ إِیاک أَنْ تَنْصِبَ رَجُلًا دُونَ الْحُجَّةِ فَتُصَدِّقَهُ فِی کلِّ مَا قَالَ [کافی ، ج۲ ، ص۲۹۸] .
۱۲) قال أمیر المؤمنین (ع) : لا تنظر إلی من قال و انظر إلی ما قال [غرر الحکم ، ص۴۳۸] .
۱۳) قال المسیح (ع) : خذوا الحق من أهل الباطل و لا تأخذوا الباطل من أهل الحق [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۹] .
۱۴) فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ [زمر/۱۸-۱۷] .
۱۵) وَ إِنْ تُطِعْ أَکثَرَ مَنْ فِی الْأَرْضِ یضِلُّوک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ [انعام/۱۱۶] .
انواع تقلید :
صحیح : تقلید جاهل از عالم (مجتهد جامع الشرایط)
غیر صحیح :
۱. جاهل از جاهل (کورکورانه)
۲. عالم از جاهل
۳. عالم از عالم
که همگی باطل هستند.
داستانهای قرآن در زمینه تقلید کورکورانه فراوان است که ذکر داستان حضرت ابراهیم خالی از لطافت نیست.إِنّا وَجَدْنا آباءَنا [زخرف/۲۲] .
۴. شرائط تکلیف
شرائط تکلیف و وجوب احکام :
۱. بلوغ : اگر کسی بالغ شود ولیکن عقل نداشته باشد تکلیفی ندارد ، بنابراین بر شخص دیوانه بالغ تکلیفی نیست.
۲. عقل :
۳. اطلاع و آگاهی : مجازات کسی که از تکلیف آگاه نیست و تقصیری در کسب اطلاع ندارد زشت است. "قبح عقاب بلا بیان" البته نه به این معنی که کسی خود را در بی خبری نگه دارد ، زیرا انسان مکلف است که تحصیل علم و آگاهی کند و بر طبق آگاهی خویش عمل نماید و فعالیت کند.
۴. قدرت و توانائی : تکالیف باید در محدوده توانائی باشد.لا یکلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاّ وُسْعَها [بقره/۲۸۶] .
تکلیفبما لا یطاقدرست نیست.
۵. آزادی و اختیار : اگر اجبار ، اکراه یا اضطرار در کار باشد تکلیف ساقط است. قال رسول الله (ص) : رُفِعَ عَنْ امَّتِی الْخَطَأُ وَ النِّسْیانُ وَ مَا اسْتُکرِهُوا عَلَیهِ [نهج الحق ، ص۵۳۱] .

شرایط تکلیف بر دو قسم است :

۱. شرایط عام تکلیف که عبارتند از :

۱. بلوغ ۲. عقل ۳. قدرت ۴. علم

۲. شرائط خاص تکلیف که عبارتند از :

۱. آزادی و عدم اجبار و اکراه ۲. اختیار و عدم اضطرار

که هر کدام را توضیح می‌دهیم.

شرایط عام تکلیف :

۱. بلوغ :

۲. عقل : از برترین نعمت های الهی است که خداونـد متعال به خاطر وجود عقل در انسان است که او را باز خواست می کند و یـا ثواب می‌بخشـد قَالَ الرِّضَا (ع) : بِكَ آخُذُ وَ بِكَ أُعْطِيخداونـد متعال پس از آنکه عقل را آفریـد به او فرمود : "به خاطر وجود تو باز خواست می کنم و ثواب می‌دهم". [کافی ، ج۱ ، ص۲۷] .

یا امام صادق (ع) : إِنَّ الثَّوَابَ عَلَى قَدْرِ الْعَقْلپاداش آدمی به اندازه عقل و خرد اوست. [کافی ، ج۱ ، ص۱۱] .

بنـابر این انسـان هنگـامی عهـده دار تکـالیف الهی می‌شود که از نعمت عقـل برخوردار باشـد. پس آنـان که از قوه عقلانی بی بهره‌انـد (دیوانگان) تکلیفی هم ندارند. مثلا نماز و روزه بر آنان واجب نیست. و در صورت بهبود ، قضای تکالیفی که در ایام جنون انجام نداده‌اند از آنان ساقط است.

۳. قدرت : لا يكَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاّ وُسْعَها [بقره/۲۸۶] .

خداوند هیچ کس را جز به اندازه طاقت و توانایی اش مکلف نمی کند. [مقدمات احکام ، مو گهی ، ج۱ ، ص۸۳و۸۴]

وچون توانایی های انسان محـدود است ، تکالیف نیز بایـد در همین محدوده صورت گیرد. پس فردی مکلف به تکالیف الهی می‌شود که قـدرت و طاقت داشـته باشـد ، چنان که پیامبر گرامی اسـلام (ص) می‌فرماینـد : رُفِعَ عَنْ أُمَّتِي الْخَطَأُ وَ النِّسْيَانُ وَ مَا أُكرِهُوا عَلَيهِ وَ مَا لَا يطِيقُونَ وَ غَيرِ ذَلِكتكليف آنچه که مردم طاقت آن را ندارند از آن برداشته شده است. [وسائل الشيعهٔ ، ج۴ ، ص۳۷۳] .

در غیراین صورت متنـاسب بـا توانـائی و قـدرت انسـان ، تکلیف یـا ساقـط و یـا سـاده می گردد. مثلاکسـی که به واسـطه پیری نمی‌توانـد روزه بگیرد یا برای او مشـقت دارد ، روزه بر او واجب نیست. و یا کسـی که نمی‌توانـد ایسـتاده نماز بخوانـد باید به چیزی تکیه دهد ، و اگر نتوانست باید نشسته نماز بخواند. و باز اگر قدرت نداشت باید خوابیده نماز بخواند...

نکته‌ای که باید بدان توجه شود این است که شـرط (قدرت) در تکلیف مستلزم این نیست که انسان ، مکلف به تحصیل قدرت نباشـد ، زیرا قرآن کریم می‌فرماید : وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْـتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّكمْتا آنجا که می‌توانید در برابر آنان (دشمنان) نیرو واسبان ورزیده آماده کنید تا به وسیله آن ، دشمنان خداوند ودشمنان خود را بترسانید. [انفال/۶۰] .

بنـابراین یک فرد و یا یک جامعه ناتوان اگر در تحصـیل قـدرت و توانائی کوتاهی نمایـد مورد مواخـذه الهی قرار می گیرد که چرا در پی به دست آوردن قدرت وتوانایی نبوده است.

۴. علم : بـدیهی است انسان آنگاه قادر است تکلیفی را انجام دهد که از وجود آن آگاه باشد. و به عبارت دیگر اینکه تکلیف به او ابلاغ شده و نسبت به آن (علم) داشته باشد.

از نظر امـام خمینی (ره) علم ، شـرط اصـل تکلیـف نیست ، بلکه شـرط تنجز و منجز شـدن تکلیف است. [دفـتر امـام خمینی ، بخش استفتائات]

بنا به فرض اگر قانون گـذار قانونی را وضع وجعل کند ، ولی آن را به اطلاع مکلفین نرساند نه تنها آن ملزم به انجام آن نبوده ، بلکه اساسا قـادر به اجرای آن نیست و در صورت مخـالفت عملی مکلفین ، قـانون گـذار نمی‌توانـد آنهـارا مجازات نمایـد. علمـای علم اصول در این بـاره می‌گوینـد کیفر کسـی که از تکلیف آگـاه نبوده است و در کسب علم و آگاهی نسبت به آن تقصیری نداشته ، زشت است.

و نام این اصل راقبح عقاب بلابیاننامیده‌اند. چنان که قرآن کریم می‌فرماید :

وَ ما كنّا مُعَذِّبِينَ حَتّی نَبْعَثَ رَسُولاًو ما هیچ قومی را عذاب نمی‌کنیم مگر تا آنگه که برای آنان پیامبری بفرستیم. [اسراء/۱۵] .

پیـامبر گرامی اسـلام (ص) در این بـاره چنین می‌فرمایـد : رُفِعَ عَنْ أُمَّتِی ۰۰۰ مَا لَا يعْلَمُونَتکلیف آنچه که مردم نسبت به آن آگاهی ندارند ، از آنان برداشته شده است. [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۷] .

نکته قابـل توجه اینکه همـان گونه که در شـرط سوم از شـروط تکلیف گفته شـد در اینجـا نیز مشـروط بودن تکلیف به علم و آگـاهی مسـتلزم این نیست که انسـان بخواهـد خود را در بی خبری نگه دارد. و آن را برای خویش عـذر بشـمارد؛ زیرا انسـان مکلف است که علم و آگاهی را به دست آورد و بر طبق آن عمل نماید. بدین جهت گفته‌اند : "جاهل قاصر معذور" است.

۱. جـاهلی که در کسب علم و آگـاهی نسبت به تکالیف الهی کوتاهی ننموده است ، ولی عـذر جاهل مقصـری که در کسب علم و آگـاهی نسـبت به تکالیف الهی کوتاهی نموده ، پـذیرفته نیست. پس منظور از مشـروط بودن تکلیف به علم ، این اسـت که اگر تکلیفی به مکلف ابلاغ نشده و او نیز در این جهت تقصـیری نداشته باشد؛ یعنی کوشش لازم را برای آگاه شدن از آن تکلیف به کار گرفته ، ولی با این ملاک بدان دست نیافته است چنین مکلفی نزد خدا معذور است.

شرایط خاص تکلیف :

۱. آزادی و عـدم اجبـار و اکراه : که از شـرایط خـاص تکلیف به شـمار می‌رونـد؛ یعنی در غیر این صورت تکلیف از او ساقط می‌گردد.قَـالَ رَسُـولُ اللَّهِ (ص) : رُفِعَ عَنْ أُمَّتِی ۰۰۰ مَـا أُكرِهُـوا عَلَيهِتکلیـف آنچه که امت من در آن مجبـور هسـتند از آنـان برداشـته شـده است. ماننـد مجبور شـدن انسـان در نگرفتن روزه به خاطر "دفع" خطری که جانش را تهدیـد می‌کنـد. [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۷] .

۲. اختیار و عدم اضطرار : یکی دیگر از شرایط خاص تکلیف اختیار و عدم اضطرار است؛

یعنی تکالیف الهی هنگامی برانسان واجب می‌شونـد که مضـطر نباشـد. چنانکه پیامبر گرامی اسـلام (ص) می‌فرمایـد : رُفِعَ عَنْ أُمَّتِی ۰۰۰ مَا اضْـطُرُّوا إِلَيهِتکلیف آنچه که امت من در آن مضـطر هسـتند از آنان برداشـته شـده است. [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۷] .

ماننـد اینکه انسـان به جهت حفظ جان و به خاطر (رفع) گرسـنگی در خوردن گوشت خوک یا مردار مضـطر شود. [مقـدمات احکام ، موگهی ، ج۱ ، ص۹۰]

۵. اعمال بدون تقلید

اعمالی که مکلف بدون تقلید انجام داده در صورتی صحیح است که :

۱. بفهمد به وظیفه واقعی خود رفتار کرده.

۲. با عمل او با فتوای مجتهدی که وظیفه‌اش تقلید از او بوده و یا با فتوای مجتهدی که فعلا باید از او تقلید کند مطابق باشد.

۳. یاعمل را طوری انجام داده باشد که از گفته آنان به احتیاط نزدیکتر باشد. [توضیح المسائل ، مسئله۱۴ ، (۳) ، ص۲ ، (م)] عمل مشخص نادان مقصر و ملتفت بدون تقلید باطل است مگر این که به امید درک واقع عمل کرده وعملش مطابق با فتوای کسی که تقلیدش جایز است ، باشد. همچنین عمل شخص جاهل قاصر یا مقصر غافل که با قصد قربت ، مدتی عبادات خود را بدون تقلید انجام می‌داده ، چنانچه با فتوای مجتهدی که می‌تواند به وی رجوع کند مطابقت داشته باشد عباداتش صحیح است ، و گرنه باید اعمال گذشته را قضا نماید. [تحریر الوسیله ، ج۱ ، ص۷-۵]

۱. تقوی

۱. معنای تقوی

۱ ـ مفردات : الوقایة حفظ الشیء ممّا یؤذی و التقوی جعل النفس فی وقایة مما یخاف

۲ ـ مطهّری و نمونه : تقوا ، قوتی در انسان است ، که به او مصونیت می‌دهد.

۳ ـ تقوا حالت روحی است :

– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّ تَقْوَى اللَّهِ حَمَتْ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ مَحَارِمَهُ وَ أَلْزَمَتْ قُلُوبَهُمْ مَخَافَتَهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۱۴] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : حَجَزَتْهُ التَّقْوَى عَنْ تَقَحُّمِ الشُّبُهَاتِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۶] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : فَإِنَّ التَّقْوَى فِي الْيَوْمِ الْحِرْزُ وَ الْجُنَّةُ وَ فِي غَدٍ الطَّرِيقُ إِلَى الْجَنَّةِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۱] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ التَّقْوَى دَارُ حِصْنٍ عَزِيزٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۵۷] .

۴ ـ تقوا مصونیت است نه محدودیت. نظیر ساختن منزلی که مصونیت است نه محدودیت.

ـ انسان سر خود را با کلاه و پا را در کفش قرار می‌دهدو این مصونیت است نه محدودیتوَ لِبَاسُ التَّقْوَى ذَلِكَ خَيْرٌ [اعراف/۲۶] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أَلَا فَصُونُوهَا وَ تَصَوَّنُوا بِهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۱] .

۶ ـ تقوا آمیخته با تلاش و حضور در صحنه است : واژه تقوا معمولاً با صبر ، ایمان ، احسان ، اصلاح ، تبیین و... آمده است ، و در کنار حالت مصونیت باید خدمات اجتماعی هم باشد و واژه‌های فوق همه درباره مثبت بودن انسان است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : التقوی اجتناب [غرر الحکم ، ص۲۶۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) التقوی أن یتقی المرء کلما یومه [غرر الحکم ، ص۲۶۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : المتقی من اتقی الذنوب و المتنزه من تنزه عن العیوب [غرر الحکم ، ص۲۶۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : رَأْسُ التَّقْوَى تَرْكُ الشَّهْوَةِ [غرر الحکم ، ص۳۰۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : من ملک شهوته کان تقیا [غرر الحکم ، ص۲۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : ملاک التقی رفض الدنیا [غرر الحکم ، ص۱۳۸] .

۲. اهمیت تقوی

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا يَغُرَّنَّكَ بُكَاوهُمْ إِنَّمَا التَّقْوَى فِي الْقَلْبِ [صفات الشیعة ، ص۲۷] .

ـ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا [آل عمران/۱۸۶] .

ـ إِنْ تُحْسِنُوا وَ تَتَّقُوا [نساء/۱۲۸] .

ـ إِنْ تُصْلِحُوا وَ تَتَّقُوا [نساء/۱۲۹] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أُوصِيكمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ وَ طَاعَتِهِ فَإِنَّهَا النَّجَاةُ غَداً وَ الْمَنْجَاةُ أَبَداً [نهج البلاغه ، خطبه ۱۶۱] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : عِبَادَ اللَّهِ أُوصِيكمْ بِتَقْوَى اللَّهِ فَإِنَّهَا حَقُّ اللَّهِ عَلَيكمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۱] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) فَإِنَّ التَّقْوَى فِی الْيَوْمِ الْحِرْزُ وَ الْجُنَّةُ وَ فِی غَدٍ الطَّرِيقُ إِلَى الْجَنَّةِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۱] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : لَا كرَمَ كالتَّقْوَى [نهج البلاغه ، حكمت ۱۱۳] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : لَا يقِلُّ عَمَلٌ مَعَ التَّقْوَى وَ كيفَ يقِلُّ مَا يتَقَبَّلُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۹۵] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أَفْضَلُ مِنْ صِحَّةِ الْبَدَنِ تَقْوَى الْقَلْبِ [نهج البلاغه ، حكمت ۳۸۸] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) أُوصِيكمْ عِبَادَ اللَّهِ بِتَقْوَى اللَّهِ الَّتِی هِی الزَّادُ وَ بِهَا الْمَعَاذُ زَادٌ مُبْلِغٌ وَ مَعَاذٌ مُنْجِحٌ دَعَا إِلَيهَا أَسْمَعُ دَاعٍ وَ وَعَاهَا خَيرُ وَاعٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۱۴] .

ـ لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوى مِنْ أَوَّلِ يوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ [توبه/۱۰۸] .

ـ أَ فَمَنْ أَسَّسَ بُنْيانَهُ عَلى تَقْوى مِنَ اللَّهِ وَ رِضْوانٍ خَيرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيانَهُ عَلى شَفا جُرُفٍ هارٍ (سقوط توبه) فَانْهارَ بِهِ فِی نارِ جَهَنَّمَ [توبه/۱۰۹] .

شفا = كنار.

جرف= رود ، كه آب آنرا برده و زيرش خالی است.

۳. آثار وبركات تقوی

۱ ـ صلاح ايمان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : سبب صلاح الإيمان التقوى [غرر الحكم ، ص ۲۷۱] .

۲ ـ خويشتن‌داری از محرمات الهی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إِنَّ تَقْوَى اللَّهِ حَمَتْ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ مَحَارِمَهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۱۴] .

۳ ـ آبادی دين : قال علی (عليه السلام) : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) إن تقوى الله عمارة الدين و عماد اليقين و إنها لمفتاح صلاح و مصباح نجاح [غرر الحكم ، ص۲۷۴] .

۴ ـ كليد پاكی.

۵ ـ توشه قيامت.

۶ ـ آزادی از هر نوع بندگی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) فَإِنَّ تَقْوَى اللَّهِ مِفْتَاحُ سَدَادٍ وَ ذَخِيرَةُ مَعَادٍ وَ عِتْقٌ مِنْ كلِّ مَلَكةٍ وَ نَجَاةٌ مِنْ كلِّ هَلَكةٍ بِهَا ينْجَحُ الطَّالِبُ وَ ينْجُو الْهَارِبُ وَ تُنَالُ الرَّغَائِبُ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۳۰] .

۷ ـ پذيرش اعمال : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : صفتان لا يقبل الله سبحانه الأعمال إلا بهما التقى و الإخلاص [غرر الحكم ، ص۱۵۵] .

۸ ـ نجات از گرفتاری‌ها : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من اتقى الله سبحانه جعل له من كل هم فرجا و من كل ضيق مخرجا [غرر الحكم ، ص۲۷۲] .

۹ ـ زندگی نيرومند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من اتقى الله عاش قويا [الدعوات ، ص۲۹۲] .

۱۰ ـ محبوبیت نزد مردم : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : من اتقى الله أحبه الناس [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۷] .

۱۱ ـ در حفاظت الهی : قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : مَنِ اتَّقَى اللَّهَ یتَّقَى [کافی ، ج۱ ، ص۱۳۷] .

۱۲ ـ ورود به بهشت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَکثَرُ مَا تَلِجُ بِهِ أُمَّتِی الْجَنَّةَ تَقْوَى اللَّهِ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فَإِنَّ تَقْوَى اللَّهِ دَوَاءُ دَاءِ قُلُوبِکمْ وَ بَصَرُ عَمَى أَفْئِدَتِکمْ وَ شِفَاءُ مَرَضِ أَجْسَادِکمْ وَ صَلَاحُ فَسَادِ صُدُورِکمْ وَ طُهُورُ دَنَسِ أَنْفُسِکمْ وَ جِلَاءُ عَشَا أَبْصَارِکمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۸] .

۱۳ ـ احساس آرامش درونی :

وَ قِیلَ لِلَّذِینَ اتَّقَوْا ما ذا أَنْزَلَ رَبُّکمْ قالُوا خَیراً [نحل/۳۰] .

۱۴ ـ رسیدن به فلاح :

قرآن یکسری کارها را می‌فرماید انجام دهید : لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۲۱] .

بعد در جای دیگر می‌فرماید : وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [بقره/۱۸۹] .

مؤید آن آیه ۶۷ قصص است که می فرماید :

فَأَمّا مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَعَسى أَنْ یکونَ مِنَ الْمُفْلِحِینَ [قصص/۶۷] .

۱۵ ـ راه گشائی :

فَأَمّا مَنْ أَعْطى وَ اتَّقى وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنى فَسَنُیسِّرُهُ لِلْیسْرى [لیل/۷-۵] .

۱۶ ـ رزق و برکت و نجات از شدائد :

وَ مَنْ یتَّقِ اللّهَ یجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَ یرْزُقْهُ مِنْ حَیثُ لا یحْتَسِبُ [طلاق/۳-۲] .

۱۷ ـ آمرزش گناهان :

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْکتابِ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَکفَّرْنا عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [مائده/۶۵] .

یغْفِرْ لَکمْ ذُنُوبَکمْ [صف/۱۲] .

۱۸ ـ رفاه :

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

۱۹ ـ قبولی عمل :

إِنَّما یتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷] .

۲۰ ـ امدادهای غیبی :

بَلى إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ (فوری) هـذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُسَوِّمِینَ (با علامت و نشانه [آل عمران/۱۲۵] .

۲۱ ـ پاداش بزرگ :

وَ إِنْ تُومِنُوا وَ تَتَّقُوا فَلَکمْ أَجْرٌ عَظِیمٌ [آل عمران/۱۷۹] .

۲۲ ـ تأیید و نصر :

إِنَّ اللّهَ مَعَ الَّذِینَ اتَّقَوْا [نحل/۱۲۸] .

۲۳ ـ اصلاح اعمال :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ قُولُوا قَوْلاً سَدِیداً یصْلِحْ لَکمْ أَعْمالَکمْ [احزاب/۷۱-۷۰] .

۲۴ ـ فرقان :

إِنْ تَتَّقُوا اللّهَ يجْعَلْ لَكمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

فرقان صیغه مبالغه از فرق است. قدرت شناخت حق و باطل ، دوست و دشمن ، نیک و بد و مفید و زیان.

قدرتی که فرق بین حق و باطل و هدایت و ضلالت را می‌داند.

عقل کافی است برای فرقان ، لکن طمع و حسادت و خودبینی و تکبّر و عشق پرده روی عقل می‌اندازد که اگر به وسیله تقوا این پرده‌ها کنار رود ، عقل خیلی روشن می‌فهمد.

ثانیا : هر کمالی پرتوی از کمال خداست. انسان به وسیله تقوا به آن منبع بی‌نهایت نزدیک و از نور او منوّر می‌شود.

ثالثا : در جامعه بی‌تقوا رادیو و تلویزیون بی‌تقوا و انتشارات بی‌تقوا به قدری تبلیغات نابجا می‌کنند که تشخیص حق و باطل مشکل می‌شود. در خانواده‌های بی‌تقوا جوری از فساد تشویق می‌شود که تشخیص نیک و بد برای فرزندان سخت می‌شود. بی تقوائی سبب می‌شود هر کسی هر مطلبی را از هر کجائی بگوید و بنویسد و به مدارک محکم مراجعه نکند و ضرر این جوّ کاذب چگونه انسان را متحیر نمی‌کند ، گرچه در علم و صنعت ، پیشرفته باشند. [نمونه ، ج۷ ، ص۱۴۰ ـ ۱۴۴] .

و تعبیر بهمَنَارَ التَّقْوَیهم به همین ملاک است که در بالای منار روشنایی بود که مسافران جادّه را فراموش نکنند.

چهار فایده برای تقوی ذکر شده است : فرقان ، تکفیر ، غفران ، فضل.

انسان به دلیل غرائز ، وساوس ، دشمنان ، محدودیت‌های علمی ، ... تعدد راهزن‌ها و راه‌ها و با وجود موانع شناخت ، هوس‌ها ، حب و بغض‌ها ، آرزوها ، غذاهای حرام ، سرگرمی‌ها ، لهو و لعب‌ها و... نیاز شدید به فرقان دارد. فهم و علم انسان گاهی از راه چشم و گوش و فکر و خواندن و نوشتن است و گاهی از راه دل و شهود.

بسیارند دانشمندانی که فرقان ندارند ، خیال می‌کنند تحمل رنج آینده از لذت گناه فعلی آسان‌تر است و لذا اقدام به گناه می‌کنند.وَ أَضَلَّهُ اللّهُ عَلی عِلْمٍ [جاثیه/۲۳] .

راه علم قابل از بین رفتن استلِکیلا یعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَیئاً [حج/۵] .

ولی راه دل هرگز.

راه علم و کتاب گاهی مستلزم اندیشه صحیح است و گاهی نیست اما دل و راه خداوند دائم الفیض است. فقط متعلم آماده لازم دارد که آن روح پاک و تقوا است و مسأله فرقان و نور دائمی است.

۲۵ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ لَوْ أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِینَ کانَتَا عَلَی عَبْدٍ رَتْقاً ثُمَّ اتَّقَی اللَّهَ لَجَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْهُمَا مَخْرَجاً (این جمله را حضرت علی (علیه السلام) هنگام تبعید ابوذر به ربذه فرمود.) [نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۰] .

۲۶ ـ از خود ستایش نکردن :

فَلا تُزَکوا أَنْفُسَکمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقی [نجم/۳۲] .

۲۷ ـ بهترین و تنها زاد و توشه قیامت :

تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَیرَ الزّادِ التَّقْوی [بقره/۱۹۷] .

۲۸ ـ تعظیم شعائر الهی :

َ مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ فَإِنَّها مِنْ تَقْوَی الْقُلُوبِ [حج/۳۲] .

۲۹ ـ نجات از جهنم :

ثُمَّ نُنَجِّی الَّذِینَ اتَّقَوْا وَ نَذَرُ الظّالِمِینَ فِیها جِثِیا [مریم/۷۲] .

۳۰ ـ وارث بهشت شدن :

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِی نُورِثُ مِنْ عِبادِنا مَنْ كانَ تَقِیا [مریم/۶۳] .

۳۱ ـ عدم تأثیر مکر و حیله دشمنان اسلام :

وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لا یضُرُّكمْ كیدُهُمْ شَیئاً [آل عمران/۱۲۰] .

۳۲ ـ اصلاح اعمال و آمرزش گناهان :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ قُولُوا قَوْلاً سَدِیداً یصْلِحْ لَكمْ أَعْمالَكمْ وَ یغْفِرْ لَكمْ ذُنُوبَكمْ [احزاب/۷۱-۷۰] .

۴. ابعاد تقوا

۱ ـ تقوا در مسائل :

الف ـ مالی : وَ لْیتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ وَ لا یبْخَسْ مِنْهُ شَیئاً [بقره/۲۸۲] .

اتَّقُوا اللّهَ وَ ذَرُوا ما بَقِی مِنَ الرِّبا [بقره/۲۷۸] .

ب ـ عاطفی : فَلْیتَّقُوا اللّهَ وَ لْیقُولُوا قَوْلاً سَدِیداً [نساء/۹] .

ج ـ سیاسی : یا أَیهَا النَّبِی اتَّقِ اللّهَ وَ لا تُطِعِ الْكافِرِینَ وَ الْمُنافِقِینَ [احزاب/۱] .

ـ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِیعُونِ [آل عمران/۵۰] .

د ـ خانوادگی : أَمْسِك عَلَیك زَوْجَك وَ اتَّقِ اللّهَ [احزاب/۳۷] .

ه ـ اجتماعی : وَ أْتُوا الْبُیوتَ مِنْ أَبْوابِها وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [بقره/۱۸۹] .

ـ جابر از امام باقر (علیه السلام) نقل کرده که هر کاری را از راهش وارد شوید. [مجمع البیان] .

و ـ عملی : فَاتَّقُوا اللّهَ وَ لا تُخْزُونِ فِی ضَیفِی [هود/۷۸] .

۵. راه رسیدن به تقوا

۱ ـ عبادت :

یا أَیهَا النّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكمُ الَّذِی خَلَقَكمْ وَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِكمْ لَعَلَّكمْ تَتَّقُونَ [بقره/۲۱] .

۲ ـ عدالت :

اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوی [مائده/۸] .

۳ ـ تعهد :

خطاب به یهود : خُذُوا ما آتَیناكمْ بِقُوَّةٍ وَ اذْكرُوا ما فِیهِ لَعَلَّكمْ تَتَّقُونَ [بقره/۶۳] .

۴ ـ عفو :

وَ أَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوی [بقره/۲۳۷] .

۵ ـ هدایت :

وَ الَّذِینَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدیً وَ آتاهُمْ تَقْواهُمْ [محمد/۱۷] .

۶ ـ ایجاد امنیت و پاکسازی :

وَ لَكمْ فِي الْقِصاصِ حَياةٌ يا أُولِي الْأَلْبابِ لَعَلَّكمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۷۹] .

۷ ـ روزه :

كتِبَ عَلَيكمُ الصِّيامُ كما كتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكمْ لَعَلَّكمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۸۳] .

۸ ـ صراط مستقیم ـ وحدت :

وَ أَنَّ هذا صِراطِي مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ وَ لا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكمْ عَنْ سَبِيلِهِ ذلِكمْ وَصّاكمْ بِهِ لَعَلَّكمْ تَتَّقُونَ [انعام/۱۵۳] .

۹ ـ روابط زناشوئی و خانوادگی سالم :

أُحِلَّ لَكمْ لَيلَةَ الصِّيامِ الرَّفَثُ إِلى نِسائِكمْ هُنَّ لِباسٌ لَكمْ وَ أَنْتُمْ لِباسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللّهُ أَنَّكمْ كنْتُمْ تَخْتانُونَ أَنْفُسَكمْ فَتابَ عَلَيكمْ وَ عَفا عَنْكمْ فَالْآنَ باشِرُوهُنَّ وَ ابْتَغُوا ما كتَبَ اللّهُ لَكمْ وَ كلُوا وَ اشْرَبُوا حَتّى يتَبَينَ لَكمُ الْخَيطُ الْأَبْيضُ مِنَ الْخَيطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيامَ إِلَى اللَّيلِ وَ لا تُباشِرُوهُنَّ وَ أَنْتُمْ عاكفُونَ فِي الْمَساجِدِ تِلْك حُدُودُ اللّهِ فَلا تَقْرَبُوها كذلِك يبَينُ اللّهُ آياتِهِ لِلنّاسِ لَعَلَّهُمْ يتَّقُونَ [بقره/۱۸۷] .

۶. ویژگی ها و کمالات متقین

قرآن کریم فضائل و کمالاتی را برای متقین برشمرده است ، به قسمتی از آیات اشاره می‌شود :

۱ ـ بهره‌مندی از هدایت قرآن :

ذلِك الْكتابُ لا رَيبَ فِيهِ هُدىً لِلْمُتَّقِينَ [بقره/۲] .

۲ ـ مشمول لطف خاص خداوند شدن :

وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ [بقره/۱۹۴] .

۳ ـ حق سرپرستی مسجد الحرام :

إِنْ أَوْلِياؤُهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ [انفال/۳۴] .

۴ ـ محبوب خداوند شدن :

بَلى مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ وَ اتَّقى فَإِنَّ اللّهَ يحِبُّ الْمُتَّقِينَ [آل عمران/۷۶] .

۵ ـ قبولی و پذیرفته شدن اعمال :

إِنَّما يتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ [مائده/۲۷] .

۶ ـ عاقبت نیک داشتن :

إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ يورِثُها مَنْ يشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [اعراف/۱۲۸] .

۷ ـ آماده شدن بهشت برای آنها :

وَ سارِعُوا إِلى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكمْ وَ جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ [آل عمران/۱۳۳] .

۸ ـ نزدیک شدن بهشت به سوی آنها :

وَ أُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيرَ بَعِيدٍ [ق/۳۱] .

۹ ـ رسیدن به فوز و رستگاری :

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفازاً [نبأ/۳۱] .

۱۰ ـ رسیدن به مقام امین :

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِی مَقامٍ أَمِينٍ فِی جَنّاتٍ وَ عُيونٍ [دخان/۵۲-۵۱] .

۱۱ ـ نورانی بودن متّقين :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ يوتِكمْ كفْلَينِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ يجْعَلْ لَكمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ [حديد/۲۸] .

۱۲ ـ حشر با خداوند رحمان :

يوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَی الرَّحْمنِ وَفْداً [مريم/۸۵] .

۱۳ ـ بهره برداری از انواع نعم بهشتی :

هذا ذِكرٌ وَ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ جَنّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوابُ مُتَّكِئِينَ فِيها يدْعُونَ فِيها بِفاكهَةٍ كثِيرَةٍ وَ شَرابٍ وَ عِنْدَهُمْ قاصِراتُ الطَّرْفِ أَتْرابٌ هذا ما تُوعَدُونَ لِيوْمِ الْحِسابِ إِنَّ هذا لَرِزْقُنا ما لَهُ مِنْ نَفادٍ [ص/۵۴-۴۹] .

۱۴ ـ عُقبة بن بشير اسدی به حضور امام باقر (عليه السلام) آمد و گفت : "من فرزند بشير اسدی و از خاندان بزرگ و شريفی هستم." امام به او فرمود : "با به رخ كشيدن حسب و نسب خود بر ما منّت مگذار. ملاك برتری فقط تقوا و پرهيزكاری است : فَلَيسَ لِأَحَدٍ فَضْلٌ عَلَی أَحَدٍ إِلَّا بِالتَّقْوَی [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۸] .

۱۵ ـ مفضل بن عمر گويد : نزد امام صادق (عليه السلام) بودم. سخن از اعمال پيش آمد عرض كردم : چقدر عمل من ضعيف است. فرمود : استغفار كن ، بعد فرمود : عمل اندك با تقوی بهتر از عمل زياد بدون تقوی است. عرض كردم : چگونه؟ فرمود : مثل اينكه شخصی اطعام می‌كند و به همسايگانش نيكی می‌نمايد لكن هر گاه به حرام می‌رسد خود را كنترل نمی‌كند و اين عمل بدون تقوی است. [كافی ، ج۲ ، ص۷۶] .

۷. گروهای مقابل متقين

۱ ـ فجّار : أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كالْفُجّارِ [ص/۲۸] .

۲ ـ طاغين : إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفازاً [نبأ/۳۱] .

لِلطّاغِينَ مَآباً [نبأ/۲۲] .

۱.تقيه

۱. تاريخچه

مخفی نماند روح تقيه در ميان تمام طبقات و نظامات اجتماعی به انواع گوناگون از ابتدا بوده است. كسانی كه مسئول كشف مسائلی هستند با تغيير لهجه ، لباس ، تعدّد شناسنامه ، قيافه‌های گوناگون درمی آيند و در ارتش دنيا نيز از اين حقيقت (اخفاء) برای پيروزی بهتر و زودتر و بيشتر استفاده می‌كنند. بنابراين ، نه مخصوص اسلام است و نه مخصوص شيعه ، بلكه قانونی است عقلائی برای رسيدن به هدف.

در زندگی پيامبر (ص) اصل هجرت ، رفتن به غار ، حركت در شب‌ها به سوی مدينه يك نوع تقيه بود.

۲. حكم تقيه

وَ قالَ رَجُلٌ مُومِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يكتُمُ إِيمانَهُ أَ تَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يقُولَ رَبِّی اللّهُ [غافر/۲۸] .

مؤمن وفادار در دستگاه فرعون جلو قتل موسی (ع) را گرفت.
ادْفَعْ بِالَّتی هِی أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذی بَینَک وَ بَینَهُ عَداوَةٌ کأَنَّهُ وَلِی حَمیمٌ [فصلت/۳۴] .
وَ لا تُلْقُوا بِأَیدیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ [بقره/۱۹۵] .
عَنْ حُذَیفَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَال : "وَ لا تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ" (بقره/۱۹۵) قَالَ : " هَذَا فِی التَّقِیةِ" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۸۷] .
با همه حال ، تقیه گاهی حرام است :
الف : آنجا که حق تهدید بشود و تفکر اسلامی از بین برود به طوری که اگر معرّفی نشود ، مردم اساس اسلام را جور دیگری می‌دانند.
ب : در خون‌ریزی :
چون افراد از نظر مقام اجتماعی ، علمی ، سیاسی و قدرت بیان ، ایجاد موج سخن و ایجاد موج شهادتشان فرق دارند. گاهی وظیفه‌ها فرق می‌کند. برای بعضی تقیه لازم است و برای دیگری نه. مثلاً حجر بن عدی تقیه نکرد و شهید شد. شهادتش معاویه را متزلزل کرده به طوری که حتّی عایشه به او عتاب کرد.

۳. مواردی از تقیه

بت‌پرستان بابل برای جشن به بیرون شهر رفتند و از ابراهیم دعوت کردند. او گفت : إِنِّی سَقیمٌ [صافات/۹۸] .
ـ مرادش مریض روحی از بت‌پرستی آنان بود. امام صادق (ع) فرمود : این جمله ابراهیم (ع) از تقیه بود. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : التَّقِیةُ مِنْ دِینِ اللَّهِ قُلْتُ : مِنْ دِینِ اللَّهِ؟ قَالَ : إِی وَ اللَّهِ مِنْ دِینِ اللَّهِ وَ لَقَدْ قَالَ یوسُفُ (ع) "أَیتُهَا الْعِیرُ إِنَّکمْ لَسارِقُونَ" (یوسف/۷۰) وَ اللَّهِ مَا کانُوا سَرَقُوا شَیئاً وَ لَقَدْ قَالَ إِبْرَاهِیمُ (ع) "إِنِّی سَقِیمٌ" (صافات/۸۹) وَ اللَّهِ مَا کانَ سَقِیماً" [کافی ، ج۲ ، ص۲۱۷] .
ـ بیرون نرفت و بت‌ها را شکست.فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرینَ فَراغَ إِلی آلِهَتِهِمْ فَقالَ أَ لا تَأْکلُونَ ما لَکمْ لا تَنْطِقُونَ فَراغَ عَلَیهِمْ ضَرْباً بِالْیمینِ [فصلت/۹۳-۹۰] .

۴. فلسفه تقیه

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : التَّقِیةُ تُرْسُ اللَّهِ بَینَهُ وَ بَینَ خَلْقِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۲۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التَّقِیةُ مِنْ أَفْضَلِ أَعْمَالِ الْمُومِنِینَ یصُونُ بِهَا نَفْسَهُ وَ إِخْوَانَهُ عَنِ الْفَاجِرِین [جامع‌الأخبار ، ص۹۴] .
گاهی اظهار عقیده باطنی برای خود طرف خطر ندارد ، ولی ممکن است دوستان ساده و غیرعاقل آن را نقل و برای آنان خطری تولید کنند.
می گویند : تقیه مردم را محافظه کار و روح شهامت را می کشد و این تخدیر است.
تقیه ، اخفای عقیده و تحفّظ از ضرر گاهی واجب گاهی حرام گاهی مباح
اخفای هدف های مقدّس درمیان اکثریت ناصالح برای ادامه کارو حفظ نیروها برای موقعیت بهترو کاربردبیشتر و استفاده کردن از قانون اهمّ و مهمّ ، اصلی است در زندگی روزمره عقلاء .

تقیه؛ یعنی حفظ و اخفاء عقیده و کنار آمدن موقّت با دشمنان دست دوم برای مبارزه با دشمنان دست اوّل.

۵. آثار تقیه

۱) حفظ اقلیت صالح برای پیشبرد هدف‌های سازنده.
۲) جلوگیری از هدر رفتن نیروهای انسانی بدون جهت.
بعضی از حیوانات دریایی به هنگام احساس خطر مرکبی از خود به آب اطراف خود می‌پاشند که در نتیجه آب را سیاه کرده و دشمن او را نمی‌بیند یا بعضی از حیوانات صحرایی خود را به قیافه جسم بی‌جان نشان داده و دشمن از او رد می‌شود و به او آسیب نمی‌رساند.
بنابراین تقیه ترس و بی‌شهامتی نیست ، در انتظار فرصت بهتر نشستن ، خدمت بهتر کردن و ضربه قوی‌تر زدن است.

۱.سوره تکاثر

۱.تفسیر سوره تکاثر

۱.آیه اول

۱.لهو

۱.معنای لهو

الهاء : بمعنی سرگرم شدن به کارهای کوچك و غافل ماندن از کارهای مهم. [راغب] .
لهو ، چیزی است که انسان را به خود مشغول و از اهداف مهم باز می‌دارد.
۲.اسباب لهو
وسائل سرگرمی و غفلت :
ـ فخر فروشی :
أَلْهاكُمُ التَّكاثُرُ [تکاثر ، ۱] .
ـ اموال :
لا تُلْهِكُمْ أَمْوالُكُمْ [منافقون ، ۹] .
ـ اولاد :
وَ لا أَوْلادُكُمْ [منافقون ، ۹] .
ـ تجارت :
لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ [نور ، ۳۷] .
ـ آرزوها :
يلْهِهِمُ الْأَمَلُ [حجر ، ۳] .
۲.تکاثر
۱.معنای تکاثر

تکاثر : به معنای تفاخر و مباهات بر یکدیگر است. در فارسی به معنای ثروت اندوزی استعمال می‌شود. تکاثر در روایات هم به معنای ثروت اندوزی استعمال شده. [نمونه] .

۲.خطر تکاثر

قال النبی (ص) : ما اخشی علیکم الفقر و لکن اخشی علیکم التکاثر [در المنشور] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَهْلَکَ النَّاسَ اثْنَانِ خَوْفُ الْفَقْرِ وَ طَلَبُ الْفَخْرِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۶۹] .

قال ابن عباس : قرأ رسول الله (ص) أَلْهاکمُ التَّکاثُرُ [(تکاثر/۱)] ثم قال تکاثر الأموال جمعها من غیر حقها (جمع نامشروع) و منعها من حقها (منع نامشروع) و سدها فی الأوعیهٔ (کنز نامشروع) [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۹۳] .

قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : "أیکم مال وارثه أحب إلیه من ماله؟ قالوا : ما فینا أحد یحب ذلک یا نبی الله. قال بحسبکم ، بل کلکم یحب ذلک". ثم قال : یقول ابن آدم مالی مالی ، و هل لک من مالک إلا ما أکلت فأفنیت ، أو لبست فأبلیت ، أو تصدقت فأمضیت [أمالی طوسی ، ج۸۱ ، ص۹۱۵] .

قال النبی (ص) : "لا فخر لعربی علی عجمی و لا لابیض علی اسود الا بالتقوی

۳.عوامل تکاثر و فخر فروشی

۱ ـ احساس حقارت :

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "مَا مِنْ رَجُلٍ تَکبَّرَ أَوْ تَجَبَّرَ إِلَّا لِذِلَّةٍ وَجَدَهَا فِی نَفْسِهِ [کافی ، ج ۲ ، ص۳۱۲] .

۲ ـ غفلت و جهل به :

۱ ـ مسئولیت.

۲ ـ علم و هنر و خصلت و ایثار دیگران.

۳ ـ کمبودهای خودش :

قال النبی (ص) : لو لا ـ ثلاثهٔ فی ابن آدم ما طأطأ رأسه شیء المرض و الموت و الفقر و کلهن فیه و إنه لمعهن وثاب [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۱۱۸] .

روحیات بزرگان (که با داشتن صدها برابر فخر نمی‌کردند.)

۴ ـ آسیب پذیری :

ما أَظُنُّ أَنْ تَبِیدَ هذِهِ أَبَداً [کهف ، ۳۶] .

یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه ، ۳] .

۵ ـ خطر اجتماعی (فخر فروشی درجامعه جایگاهی ندارد.)

۶ ـ خطر اخروی :

ذُقْ إِنَّک أَنْتَ الْعَزِیزُ الْکرِیمُ [دخان ، ۴۹] .

عَذابٌ مُهِینٌ [نساء ، ۱۴] .

۷ ـ خطر رشد بشر (کسی که به کمال خود دل گرم شد حرکتش راکد می‌شود.)

۳ ـ شیطان دگر بین او.

۴.زمینه های تکاثر و فخر فروشی

دوستانش فخر می‌فروشند ، او هم... (مثل زمان جاهلیت)

كَذِكرِكمْ آباءَكمْ [بقره ، ۲۰۰] .
رقابت‌های ناسالم (نحر صدها شتر برای شکستن رقیب در زمان حضرت علی (ع) . به جای : فَاسْتَبِقُوا الْخَیراتِ [بقره ، ۱۴۸] .
سارِعُوا إِلی مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكمْ [آل عمران ، ۱۳۳] .
سابِقُوا إِلی مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكمْ [حدید ، ۲۱] .
قال علی (ع) : "حتی أسرح إلیک فی میادین السابقین (دعای کمیل) [البلدالأمین ، ۱۹۱] ..
بهره گیری از ضعف‌ها و فقرها : (در محله فقرا و خانه زیبا ـ نزد افراد ساده ـ اظهارعلم ـ ...)
پاسخ به تحقیر مردم : اگر احترام لازم به مردم نگذاریم ، زمینه فخر فروشی را در افراد زنده می کنیم.
۵.ابزار تکاثر و فخر فروشی
۱ ـ اولاد :
وَ بَنِینَ شُهُوداً [مدثر ، ۱۳] .
۲ ـ قدرت :
أَ لَیسَ لِی مُلْك مِصْرَ [زخرف ، ۵۱] .
۳ ـ مال :
فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فِی زِینَتِهِ [قصص ، ۷۹] .
نَحْنُ أَكثَرُ أَمْوالاً وَ أَوْلاداً [سبأ ، ۳۵] .
الَّذِی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ [همزه ، ۲] .
۴ ـ تکیه گاه :
كمَثَلِ الْعَنْكبُوتِ [عنکبوت ، ۴۱] .
فَما كانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ ینْصُرُونَهُ [قصص ، ۸۱] .
وَ لا یسْئَلُ حَمِیمٌ حَمِیماً [معارج ، ۱۰] .
۵ ـ زیبائی :
زُینَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ [آل عمران ، ۱۴] .
۲.آیه دوم
۱.معنای اول آیه
حَتّی زُرْتُمُ الْمَقابِرَ [تکاثر ، ۲] .
تا لحظه مرگ دست از تفاخر و ثروت اندوزی بر نمی‌دارید.
۲.معنای دوم آیه
حتی به مرده‌های خود افتخار می کنید و شمارش می کنید. (شأن نزول)
۳.آیه سوم و چهارم
كلّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ثُمَّ كلّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ [تکاثر ، ۴-۳] .
كلّا : چنین نیست که شما می‌پندارید.
۳ مرتبه دراین سوره آمده و ۳۳ مرتبه در کل قرآن آمده و تمام موارد در آیات مکی است. جمعی از مفسران می گویند

تکرار کلّا سَوْفَ تَعْلَمُونَبرای تأکید و بعضی می گویند اولی اشاره به برزخ و دومی اشاره به قیامت دارد. [(حدیثی از حضرت علی علیه السلام در مجمع البیان)] .

با کنار رفتن حجاب‌ها و پیش آمدن مرگ خواهید دانست که اشتباه می کردید :

کلّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ

۴.آیه ۵و۶و۷

کلّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْیقِینِ لَتَرَوُنَّ الْجَحِیمَ ثُمَّ لَتَرَوُنَّها عَینَ الْیقِینِ [تکاثر ، ۷-۵] .

اگر آگاهی شما جدی و عمیق بود و آخرت را باور داشتید ، جهنم را در همین دنیا می‌دیدید با چشم دل.

یقین ، ۳ مرحله دارد :

علم الیقین : از دود می‌فهمد آتش هست.

عین الیقین : آتش را می‌بیند.

حق الیقین : سوزش آتش را لمس می کند.

امام صادق (ع) فرمود : از نشانه‌های صحت یقین این است که :

لَا یرْضِی النَّاسَ بِسَخَطِ اللَّهِ [کافی ، ج ۲ ، ص۵۷] .

وَ لَا یلُومَهُمْ عَلَی مَا لَمْ یوتِهِ اللَّهُ

لَتَرَوُنَّ الْجَحِیمَ [تکاثر ، ۶] .

۱ ـ همه جهنم را خواهند دید (نمونه می گوید این معنا مناسب‌تر است.)

۲ ـ اهل یقین در این دنیا هم جهنم را با چشم دل می‌بینند. دنیاطلبی و ثروت اندوزی و تفاخرها بینش انسان را نسبت به آینده کور می کند. لذا می‌فرماید :

لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْیقِین [تکاثر ، ۵] .

۵.آیه ۸

۱.معنای آیه

ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ [تکاثر ، ۸] .

۱ ـ به جای این که وقت خود را با مسائل موهوم و افتخارات پوشالی پر کنید به فکر حساب قیامت باشید.

۲ ـ جهان هدفدار است. حساب و کتاب دارد ، باز خواست دارد ، ذی حسابی دارد.

۳ ـ ممکن است کسی در دنیا از سؤال و حساب فرار کند ، اما در قیامت فرار هرگز.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ الْیوْمَ عَمَلٌ وَ لَا حِسَابَ وَ غَداً حِسَابٌ وَ لَا عَمَلَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۴۲] .

۲.بعضی از سئوالات قیامت

در قیامت از چه می‌پرسند؟

۱ ـ از همه اعمال :

وَ لَتُسْئَلُنَّ عَمّا کنْتُمْ تَعْمَلُونَ [نحل ، ۹۳] .

۲ ـ از همه نعمت‌ها :

ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ یوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِیمِ [تکاثر ، ۸] .

۳ـ از همه اعضا :

إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کلُّ أُولئِک کانَ عَنْهُ مَسْولاً [اسراء ، ۳۶] .

۴ـ از عمر و جوانی و مال و ولایت و حب اهل بیت.

۵ـ از نماز چنانچه در روایاتی آمده است.

۶ـ از حق الناس :

۶.خطبه ۲۲۱ نهج البلاغه و سوره تکاثر

۱.کلام ابن ابی الحدید پیرامون این خطبه

خطبه ۲۲۱ و سوره تکاثر :

این خطبه به قدری تکان دهنده است که ابن ابی الحدید می‌گوید : از پنجاه سال پیش تا کنون بیش از هزار مرتبه این خطبه را خوانده‌ام و در هر باردرون قلبم لرزش و ترس و موعظه تازه‌ای احساس کرده‌ام و به یاد مرگ افراد افتاده‌ام و صحنه مرگ برایم مجسم شده است. چقدر شایسته است وعاظ و سخن وران این خطبه را در دستور کار خود قرار دهند.

ینبغی لو اجتمع فصحاء العرب قاطبهً فی مجلس و تلی علیهم أن یسجدوا له کما سجد الشعراء لقول عدی بن الرقاع [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۱ ، ص۱۵۲] .

۲.متن خطبه

أَلْهاکمُ التَّکاثُرُ حَتّی زُرْتُمُ الْمَقابِر [(تکاثر-۲-۱)]

فرمود :

یا لَهُ مَراماً مَا أَبْعَدَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۱] .

شگفتا چه هدف دوری!

وَ زَوْراً مَا أَغْفَلَهُ

چه زیارت کنندگان غافلی!

وَ خَطَراً مَا أَفْظَعَهُ

چه افتخار موهوم و رسوایی!

لَقَدِ اسْتَخْلَوْا مِنْهُمْ أَی مُدَّکرٍ وَ تَنَاوَشُوهُمْ مِنْ مَکانٍ بَعِیدٍ

به یاد استخوان پوسیده کسانی که خاک شده‌اند ،

أَ فَبِمَصَارِعِ آبَائِهِمْ یفْخَرُونَ

آیا به محل نابودی پدران خود افتخار می‌کنند؟

أَمْ بِعَدِیدِ الْهَلْکی یتَکاثَرُونَ

یا با شمردن تعداد معدومین؟

یرْتَجِعُونَ مِنْهُمْ أَجْسَاداً خَوَتْ وَ حَرَکاتٍ سَکنَتْ

آن‌ها خواهان بازگشت اجسادی هستند که تار و پودشان از هم گسسته و از حرکت باز ایستاده.

وَ لَأَنْ یکونُوا عِبَراً أَحَقُّ مِنْ أَنْ یکونُوا مُفْتَخَراً وَ لَأَنْ یهْبِطُوا بِهِمْ جَنَابَ ذِلَّةٍ أَحْجَی مِنْ أَنْ یقُومُوا بِهِمْ مَقَامَ عِزَّةٍ لَقَدْ نَظَرُوا إِلَیهِمْ بِأَبْصَارِ الْعَشْوَةِ وَ ضَرَبُوا مِنْهُمْ فِی غَمْرَةِ جَهَالَةٍ وَ لَوِ اسْتَنْطَقُوا عَنْهُمْ عَرَصَاتِ تِلْک الدِّیارِ الْخَاوِیةِ وَ الرُّبُوعِ الْخَالِیةِ لَقَالَتْ ذَهَبُوا فِی

الْأَرْضِ ضُلَّالًا وَ ذَهَبْتُمْ فِی أَعْقَابِهِمْ جُهَّالًا تَطَئُونَ فِی هَامِهِمْ وَ تَسْتَنْبِتُونَ فِی أَجْسَادِهِمْ وَ تَرْتَعُونَ فِیمَا لَفَظُوا وَ تَسْكُنُونَ فِیمَا خَرَّبُوا وَ إِنَّمَا الْأَیَّامُ بَیْنَكُمْ وَ بَیْنَهُمْ بَوَاكٍ وَ نَوَائِحُ عَلَیْكُمْ أُولَئِكُمْ سَلَفُ غَایَتِكُمْ وَ فُرَّاطُ مَنَاهِلِكُمُ الَّذِینَ كَانَتْ لَهُمْ مَقَاوِمُ الْعِزِّ وَ حَلَبَاتُ الْفَخْرِ مُلُوكاً وَ سُوَقاً سَلَكُوا فِی بُطُونِ الْبَرْزَخِ سَبِیلًا سُلِّطَتِ الْأَرْضُ عَلَیْهِمْ فِیهِ فَأَكَلَتْ مِنْ لُحُومِهِمْ وَ شَرِبَتْ مِنْ دِمَائِهِمْ فَأَصْبَحُوا فِی فَجَوَاتِ قُبُورِهِمْ جَمَاداً لَا یَنْمُونَ وَ ضِمَاراً لَا یُوجَدُونَ لَا یُفْزِعُهُمْ وُرُودُ الْأَهْوَالِ وَ لَا یَحْزُنُهُمْ تَنَكُّرُ الْأَحْوَالِ وَ لَا یَحْفِلُونَ بِالرَّوَاجِفِ وَ لَا یَأْذَنُونَ لِلْقَوَاصِفِ غُیَّباً لَا یُنْتَظَرُونَ وَ شُهُوداً لَا یَحْضُرُونَ وَ إِنَّمَا كَانُوا جَمِیعاً فَتَشَتَّتُوا وَ آلَافاً فَافْتَرَقُوا وَ مَا عَنْ طُولِ عَهْدِهِمْ وَ لَا بُعْدِ مَحَلِّهِمْ عَمِیَتْ أَخْبَارُهُمْ وَ صَمَّتْ دِیَارُهُمْ وَ لَكِنَّهُمْ سُقُوا كَأْساً بَدَّلَتْهُمْ بِالنُّطْقِ خَرَساً وَ بِالسَّمْعِ صَمَماً وَ بِالْحَرَكَاتِ سُكُوناً فَكَأَنَّهُمْ فِی ارْتِجَالِ الصِّفَةِ صَرْعَى سُبَاتٍ جِیرَانٌ لَا یَتَأَنَّسُونَ وَ أَحِبَّاءُ لَا یَتَزَاوَرُونَ بَلِیَتْ بَیْنَهُمْ عُرَا التَّعَارُفِ وَ انْقَطَعَتْ مِنْهُمْ أَسْبَابُ الْإِخَاءِ فَكُلُّهُمْ وَحِیدٌ وَ هُمْ جَمِیعٌ وَ بِجَانِبِ الْهَجْرِ وَ هُمْ أَخِلَّاءُ لَا یَتَعَارَفُونَ لِلَیْلٍ صَبَاحاً وَ لَا لِنَهَارٍ مَسَاءً أَیُّ الْجَدِیدَیْنِ ظَعَنُوا فِیهِ كَانَ عَلَیْهِمْ سَرْمَداً شَاهَدُوا مِنْ أَخْطَارِ دَارِهِمْ أَفْظَعَ مِمَّا خَافُوا وَ رَأَوْا مِنْ آیَاتِهَا أَعْظَمَ مِمَّا قَدَّرُوا فَكِلْتَا الْغَایَتَیْنِ مُدَّتْ لَهُمْ إِلَى مَبَاءَةٍ فَاتَتْ مَبَالِغَ الْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ فَلَوْ كَانُوا یَنْطِقُونَ بِهَا لَعَیُوا بِصِفَةِ مَا شَاهَدُوا وَ مَا عَایَنُوا وَ لَئِنْ عَمِیَتْ آثَارُهُمْ وَ انْقَطَعَتْ أَخْبَارُهُمْ لَقَدْ رَجَعَتْ فِیهِمْ أَبْصَارُ الْعِبَرِ وَ سَمِعَتْ عَنْهُمْ آذَانُ الْعُقُولِ وَ تَكَلَّمُوا مِنْ غَیْرِ جِهَاتِ النُّطْقِ فَقَالُوا كَلَحَتِ الْوُجُوهُ النَّوَاضِرُ وَ خَوَتِ الْأَجْسَامُ النَّوَاعِمُ وَ لَبِسْنَا أَهْدَامَ الْبِلَى وَ تَكَاءَدَنَا ضِیقُ الْمَضْجَعِ وَ تَوَارَثْنَا الْوَحْشَةَ وَ تَهَكَّمَتْ عَلَیْنَا الرُّبُوعُ الصُّمُوتُ فَانْمَحَتْ مَحَاسِنُ أَجْسَادِنَا وَ تَنَكَّرَتْ مَعَارِفُ صُوَرِنَا وَ طَالَتْ فِی مَسَاكِنِ الْوَحْشَةِ إِقَامَتُنَا وَ لَمْ نَجِدْ مِنْ كَرْبٍ فَرَجاً وَ لَا مِنْ ضِیقٍ مُتَّسَعاً فَلَوْ مَثَّلْتَهُمْ بِعَقْلِكَ أَوْ كُشِفَ عَنْهُمْ مَحْجُوبُ الْغِطَاءِ لَكَ وَ قَدِ ارْتَسَخَتْ أَسْمَاعُهُمْ بِالْهَوَامِّ فَاسْتَكَّتْ وَ اكْتَحَلَتْ أَبْصَارُهُمْ بِالتُّرَابِ فَخَسَفَتْ وَ تَقَطَّعَتِ الْأَلْسِنَةُ فِی أَفْوَاهِهِمْ بَعْدَ ذَلَاقَتِهَا وَ هَمَدَتِ الْقُلُوبُ فِی صُدُورِهِمْ بَعْدَ یَقَظَتِهَا وَ عَاثَ فِی كُلِّ جَارِحَةٍ مِنْهُمْ جَدِیدُ بِلًى سَمَّجَهَا وَ سَهَّلَ طُرُقَ الْآفَةِ إِلَیْهَا مُسْتَسْلِمَاتٍ فَلَا أَیْدٍ تَدْفَعُ وَ لَا قُلُوبٌ تَجْزَعُ لَرَأَیْتَ أَشْجَانَ قُلُوبٍ وَ أَقْذَاءَ عُیُونٍ لَهُمْ فِی كُلِّ فَظَاعَةٍ صِفَةُ حَالٍ لَا تَنْتَقِلُ وَ غَمْرَةٌ لَا تَنْجَلِی فَكَمْ أَكَلَتِ الْأَرْضُ مِنْ عَزِیزِ جَسَدٍ وَ أَنِیقِ لَوْنٍ كَانَ فِی الدُّنْیَا غَذِیَّ تَرَفٍ وَ رَبِیبَ شَرَفٍ یَتَعَلَّلُ بِالسُّرُورِ فِی سَاعَةِ حُزْنِهِ وَ یَفْزَعُ إِلَى السَّلْوَةِ إِنْ مُصِیبَةٌ نَزَلَتْ بِهِ ضَنّاً بِغَضَارَةِ عَیْشِهِ وَ شَحَاحَةً بِلَهْوِهِ وَ لَعِبِهِ فَبَیْنَا هُوَ یَضْحَكُ إِلَى الدُّنْیَا وَ تَضْحَكُ إِلَیْهِ فِی ظِلِّ عَیْشٍ غَفُولٍ إِذْ وَطِئَ الدَّهْرُ بِهِ حَسَكَهُ وَ نَقَضَتِ الْأَیَّامُ قُوَاهُ وَ نَظَرَتْ إِلَیْهِ الْحُتُوفُ مِنْ كَثَبٍ فَخَالَطَهُ بَثٌّ لَا یَعْرِفُهُ وَ نَجِیُّ هَمٍّ مَا كَانَ یَجِدُهُ وَ تَوَلَّدَتْ فِیهِ فَتَرَاتُ عِلَلٍ آنَسَ مَا كَانَ بِصِحَّتِهِ فَفَزِعَ إِلَى مَا كَانَ عَوَّدَهُ الْأَطِبَّاءُ مِنْ تَسْكِینِ الْحَارِّ بِالْقَارِّ وَ تَحْرِیكِ الْبَارِدِ بِالْحَارِّ فَلَمْ یُطْفِئْ بِبَارِدٍ إِلَّا ثَوَّرَ حَرَارَةً وَ لَا حَرَّكَ بِحَارٍّ إِلَّا هَیَّجَ بُرُودَةً وَ لَا اعْتَدَلَ بِمُمَازِجٍ لِتِلْكَ الطَّبَائِعِ إِلَّا أَمَدَّ مِنْهَا كُلَّ ذَاتِ دَاءٍ حَتَّى فَتَرَ مُعَلِّلُهُ وَ ذَهَلَ مُمَرِّضُهُ وَ تَعَایَا أَهْلُهُ بِصِفَةِ دَائِهِ وَ خَرِسُوا عَنْ جَوَابِ السَّائِلِینَ عَنْهُ وَ تَنَازَعُوا دُونَهُ شَجِیَّ خَبَرٍ یَكْتُمُونَهُ فَقَائِلٌ یَقُولُ هُوَ لِمَا بِهِ وَ مُمَنٍّ لَهُمْ إِیَابَ عَافِیَتِهِ وَ مُصَبِّرٌ لَهُمْ عَلَى فَقْدِهِ یُذَكِّرُهُمْ أُسَى الْمَاضِینَ مِنْ قَبْلِهِ فَبَیْنَا هُوَ كَذَلِكَ عَلَى جَنَاحٍ مِنْ فِرَاقِ الدُّنْیَا وَ تَرْكِ الْأَحِبَّةِ إِذْ عَرَضَ لَهُ عَارِضٌ مِنْ غُصَصِهِ فَتَحَیَّرَتْ نَوَافِذُ فِطْنَتِهِ وَ یَبِسَتْ رُطُوبَةُ لِسَانِهِ فَكَمْ مِنْ مُهِمٍّ مِنْ جَوَابِهِ عَرَفَهُ فَعَیَّ عَنْ رَدِّهِ وَ دُعَاءٍ مُؤْلِمٍ بِقَلْبِهِ سَمِعَهُ فَتَصَامَّ عَنْهُ مِنْ كَبِیرٍ كَانَ یُعَظِّمُهُ أَوْ صَغِیرٍ كَانَ یَرْحَمُهُ وَ إِنَّ لِلْمَوْتِ لَغَمَرَاتٍ هِیَ أَفْظَعُ مِنْ أَنْ تُسْتَغْرَقَ بِصِفَةٍ أَوْ تَعْتَدِلَ عَلَى عُقُولِ أَهْلِ الدُّنْیَا

۱. تکبیر

۱. سیمای تکبیر

۱. اولین رکن نماز

اولین رکن نماز است و مانند لبیک ابتدای حج واجبات است و مثل لبیک تکرار می‌شود. مثل لبیک اولی واجب ، بقیه

مستحب. در پستی و بلندی لبیک مستحب ، در رکوع و سجود ، تکبیر مستحب است.

۲. اولین کلمه واجب

اولین کلمه واجب بعد از خواب.

۳. اولین کلمه درگوش نوزاد

اولین کلمه که در گوش نوزاد گفته می‌شود.

۴. آخرین کلمه دنیا

آخرین کلمه که بعد از آن انسان وارد قبر می‌شود ، تکبیر آخر نماز میت است

۵. رکن در نماز

یگانه ذکری که رکن است ، الله اکبر است.

۶. اولین فرمان توحید

اولین فرمان توحید.وَ رَبَّكَ فَكَبِّرْ [مدثر/۳.]

۷. اولین کلام در اذان

اولین کلام در اذان و شعار اسلامی.

۸. نشانه شکر

نشانه شکر از خداوند.وَ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلى ما هَداكُمْ [بقره/۱۸۵.]

۹. سیمای نماز

سیما ، مفتاح ، آرم و تبلیغ نماز تکبیر است.

۱۰. با هر رکوع یک تکبیر

در نماز آیات ، ده رکوع هست و ، با هر رکوع یک تکبیر.

۱۱. شعار نماز عید

در نماز عید ، شعارها تکبیر است. قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) اللَّهُ أَكْبَرُ عَلَى مَا هَدَانَا [کافی ، ج۴ ، ص۱۶۶] .

۱۲. تکبیردر نماز میت

در نماز میت ، تکبیر رکن است.

۱۳. نماز غریق ، تکبیراست.

غریق با یک کلمه الله اکبر ، از نماز کفایت می‌کند. (هر تکبیر به جای یک رکعت) [فقه شیرازی ج۲۸ ، ص۴۴۷.]

۱۴. قلّه نماز

در حدیث آمده قله نماز تکبیر است؛قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَنْفُ الصَّلَاةِ التَّكْبِيرُ [کافی ، ج۳ ، ص ۲۷۰.]

۲. معانی تکبیر

۱. ناتوانی از توصیف خدا

معانی تکبیر : قَال أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِى بْنُ أَبِى طَالِبٍ (علیه السلام) تَعَالَى اللَّهُ عَنْ أَنْ يـدْرِك الْوَاصِفُونَ صِفَتَهُ [توحید صدوق ، ص۲۳۸.]

۲. ۷تکبیر به عدد آسمان وزمین

شش تکبیر قبل از تکبیرة الاحرام مستحب است که مجموعا ۷ تکبیر می‌شود ، بعدد آسمانها و زمین.

۳. کوچک شمردن همه چیز غیر خدا

قَالَ الصَّادِقُعليه السلامفَإِذَا كَبَّرْتَ فَاسْتَصْغِرْ مَا بَيْنَ السَّمَوَاتِ الْعُلَى وَ الثَّرَى [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۲۳۰.]

۴. دور کردن فکر وخیال وعلایق

در ابتدای نماز احتیاج داری که فکرها و خیالات و علایق را از خود دور کنی.

بعد از رکوع و سجود خیال نکنی حق خدا را ادا کرده‌ای باز بگو الله اکبر.

۵. یکی بودن قلب وزبان

یکی بودن قلب و زبـان در تکبیر : قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) فَإِذَا كَبَّرْتَ فَاسْتَصْغِرْ مَا بَيْنَ السَّمَوَاتِ الْعُلَى وَ الثَّرَى دُونَ كِبْرِيَائِهِ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا اطَّلَعَ عَلَى قَلْبِ الْعَبْدِ وَ هُوَ يكبِّرُ وَ فِي قَلْبِهِ عَارِضٌ عَنْ حَقِيقَةِ تَكبِيرِهِ قَالَ يا كاذِبُ أَ تَخْدَعُنِي وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي لَأَحْرِمَنَّك حَلَاوَةَ ذِكرِي وَ لَأَحْجُبَنَّك عَنْ قُرْبِي وَ الْمُسَارَّةَ بِمُنَاجَاتِي [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۲۳۰] . صلوة [الخاشعين ، شهيد دستغيب ، ص۷۵.]

۶. عالم درجنب کبریایی حق ذلیل و ناچیز

با گفتن تکبیر همه موجودات عالم حس ، عقل ، ملك ، ملکوت را در جنب کبریای حق ذلیل و ناچیز می‌شمارد.

[پرواز در ملکوت ، ج۲ ، ص۲۶.]

۳. کیفیت اداء تکبیرة الاحرام

۱. رفع ید تا اذنتین

یستحب رفع اليـدين عنـد التكبير الى الاذنين ، او الى حيـال وجهه مبتـدء بـالتكبير بابتـداء الرفع و منتهيـا بانتهـائه و الاولى ان لا يتجاوز الاذنين و ان يضم اصابع الكفين و يستقبل بباطنها القبلة [تحرير الوسيلة ، ج۱ ، ص۱۶۲.]

۲. فلسفه رفع ید

از امام رضا ع راجع به استحباب بلنـد کردن دست سؤال کردنـد و فرمونـد : قَالَ الرِّضَا (عليه السلام) : إِنَّمَا تُرْفَعُ الْيَدَانِ بِالتَّكبِيرِ لِأَنَّ رَفْعَ الْيَدَيْنِ ضَرْبٌ مِنَ الِابْتِهَالِ وَ التَّبَتُّلِ وَ التَّضَرُّعِ فَأَحَبَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يكونَ الْعَبْدُ فِي وَقْتِ ذِكرِهِ لَهُ مُتَبَتِّلًا مُتَضَرِّعاً مُبْتَهِلًا وَ لِأَنَّ فِي رَفْعِ الْيَدَيْنِ إِحْضَارَ النِّيةِ وَ إِقْبَالَ الْقَلْبِ عَلَى مَا قَالَ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۶۴.]

۳. زینة صلوة

قال جبرئيلعليه السلامإِنَّ لِكلِّ شَيءٍ زِينَةً وَ إِنَّ زِينَةَ الصَّلَاةِ رَفْعُ الْأَيدِي عِنْدَ كلِّ تَكبِيرَةٍ [وسائل‌الشيعه ، ج۶ ، ص۳۰] .

۴. موارد تکرار الله اکبر

۱. در اذان ۶بار

در اذان ۶ بار : (۴ بار اول اذان و ۲ بار در آخر) در ۵ اذان ، مجموعا ۳۰ الله اکبر وجود دارد.

۲. در اقامه ۴بار

در اقامه ۴ بار : (۲ بار اول اقامه و ۲ بار در آخر) در ۵ اقامه ، مجموعا ۲ الله اکبر وجود دارد.

۳. در تکبیرة الاحرام ۵بار

در تکبیرة الاحرام ۵ بار (در هر نوبت نماز یک بار) .

۴. در ۱۷ رکعت ۶۸بار

قبل و بعد و پس دو سجده ۴ بار. در ۱۷ رکعت ، ۶۸ بار.

۵. پایان هر نماز ۳بار

پایان هر نماز ۳ بار. در ۵ نوبت نماز ، مجموعا ۱۵ بار.

۶. قبل هر رکوع ۱بار

قبل از هر رکوع ۱ بار. در ۱۷ رکعت ، ۱۷ بار.

۷. هر قنوت ۱یکبار

قبل از هر قنوت ۱ بار. در ۵ نوبت ، ۵ بار.

۸. بعد هر نماز ۳۴بار

در تعقیب هر نماز ۳۴ بار. در ۵ نوبت نماز ، ۱۷۰ بار.

۹. تکبیرات اختتامیه ۶بار

تکبیرات افتتاحیه ۶ بار. در ۵ نوبت نماز ، ۳۰ بار.

۱۰. مجموع ۳۶۰بار

در مجموع ۳۶۰ بار.

۵. موارد تکبیر

۱. تکبیر ۷۰۰۰۰فرشته در زفاف حضرت فاطمه (سلام الله علیها)
هنگامی که فاطمه را به خانه علیعلیه السلاممی‌بردند پیامبر اکرمصلی الله علیه و آله) زهراسرا بر ناقه‌ای سوار کرد و سلمان دنبال ناقه می رفت و رسول اللهصلی الله علیه و آلهحاضر بود. رسول اکرمصلی الله علیه و آلهدید ، ۷۰۰۰۰ فرشته تکبیرگویان همراه جبرئیل و میکائیل برای زفاف فاطمهسلام الله علیهاآمده‌اند. [بحار ، ج۱۰۴ ، ص۱۴۱.]
۲. تکبیر وشکسته شدن سنگ در خیبر
در جنگ خندق مسلمانان به سنگ سفتی رسیدند ، کلنگ شکست ولی سنگ نشکست. پیامبر ص آمد کلنگ زد فکبر رسول اللهصلی الله علیه و آلهتکبیرة فتح و کبر المسلمون ثم ضربها رسول اللهصلی الله علیه و آلهثانیة فبرق منها برق أضاء ما بین لابتیها حتی لکأن مصباحا فی جوف بیت مظلم فکبر رسول اللهصلی الله علیه و آلهتکبیرة فتح و کبر المسلمون [بحارالأنوار ، ج۲۰ ، ص۱۸۸.]
۳. هنگام قربانی
در حدیبیة ، پیامبرصلی الله علیه و آلهبا گفتنبسم الله و الله اکبربه صدای بلند ، شتر قربانی خود را نحر می‌کند [الغازی ، ج۲ ، ص۶۱۲] .
[کتاب پیامبری و حکومت ، ص۱۰۰.]
۴. سوار کشتی
قال الصادقعلیه السلامفإذا رکبت فی سفینة فکبر الله تعالی مائة تکبیرة [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۱۱۳.]

۵. هنگام زیارت قبور ائمه

در زیارت نجف : قال الصادقعلیه السلامإذا وصلت إلی باب السلام فاستقبل القبلة و کبر الله ثلاثین مرة [إقبالالأعمال ، ص۶۰۸.]

در زیارت کربلا : قال الصادقعلیه السلامفإذا أتیت الفرات فکبر الله مائة مرة [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص۲۵۷] .

در زیارت کاظمین : ثم تدخل مقدما رجلك الیمنی فإذا دخلت فکبر الله تعالی مائة تکبیرة [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۶.]

در زیارت سامراء : قال السید ابن طاوس (ره) ثم تدخل مقدما رجلك الیمنی و تقف علی ضریح الإمام أبی الحسن الهادیعلیه السلاممستقبل القبر و مستدبر القبلة و تکبر الله مائة تکبیرة [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۶۴.]

۱. هنگام نمایان شدن ضریح

هنگام نمایان شدن ضریح مقدس امیر مؤمنانعلیه السلامو هنگامی که قصد زیارت داری ۳۴ بار الله اکبر بگو.

۲. قبل از زیارت

موسی بن عبدالله : عرض کردم به امام نقیعلیه السلام ، مرا تعلیم فرما زیارتی که هرگاه خواستم یکی از شما را زیارت کنم ، آنرا بخوانم. امام ع فرمود : ...چون داخل حرم شوی و قبر را ببینی ، بایست و ۳۰ مرتبه بگو؛ الله اکبر. پس اندکی راه برو... بایست و ۳۰ مرتبه بگو الله اکبر. پس نزدیک قبر مطهر رو و ۴۰ بار بگو الله اکبر. تا صد تکبیر تمام شود. (جامعه کبیرة)

عن البرمکی عن النخعی قال قلت لعلی بن محمد بن علی بن موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن أبی طالب صلوات الله و سلامه علیهمعلمنی یا ابن رسول الله قولا أقوله بلیغا کاملا إذا زرت واحدا منکم فقال إذا صرت إلی الباب فقف و اشهد الشهادتین و أنت علی غسل فإذا دخلت و رأیت القبر فقف و قل الله أکبر الله أکبر ثلاثین مرة ثم امش قلیلا و علیك السکینة و الوقار و قارب بین خطاك ثم قف و کبر الله عز و جل ثلاثین مرة ثم ادن من القبر و کبر الله أربعین مرة تمام مائة تکبیرة [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۲۷.]

۳. فلسفه تکبیر قبل از زیارت

شاید چنانکه مجلسی اول گفته ، وجه تکبیر این باشد که مبادا از عبارات امثال این زیارت به غلو افتند ، و یا از بزرگی حق سبحانه غافل شوند. [مفاتیح الجنان ، ص۱۰۷۲.]

۶. در نماز باران

علماء می گویند ، در نماز باران امام صد بار تکبیر با صدای بلند بگوید و مردم هم با او بگویند. ثم استقبل و کبر مائة تکبیرة رافعا صوته بها و یکبرالناس معه [بحارالأنوار ، ج۸۸ ، ص۳۳۱.]

۷. تکبیر امیر (علیه السلام) درلیلة الهدیر

حضرت امیرالمؤمنین ع لیلة الهریر (در صفین) قهرمان و نامدار مخالف را از پا در می‌آورد.فما لقی ع شجاعا إلا أراق دمه و لا بطلا إلا زلزل قدمه و لا مریدا إلا أعدمه و لا قاسطا إلا قصر عمره و أطال ندمه و لا جمع نفاق إلا فرقه و لا بناء ضلال إلا هدمه و کان کلما قتل فارسا أعلن بالتکبیر فأحصیت تکبیراته لیلة الهریر فکانت خمسمائة و ثلاثا و عشرین تکبیرة بخمسمائة و ثلاثة و عشرین قتیلا من أصحاب السعیر [بحارالأنوار ، ج۳۲ ، ص۶۰۰.]

۸. در رمی جمرات

قَالَ الصَّادِقُعلیه السلامفَقَالَ لَهُ جَبْرَئِیلُعلیه السلامیا آدَمُ ارْمِهِ بِسَبْعِ حَصَیاتٍ وَ کَبِّرْ مَعَ کُلِّ حَصَاةٍ تَکْبِیرَةً فَفَعَلَ ذَلِك آدَمُ فَذَهَبَ إِبْلِیسُ [کافی ، ج۴ ، ص۱۹۱.]

۹. تکبیر رسول خدا در نماز دفن فاطمه بنت اسد

رسول اکرمصلی الله علیه و آلهدر نماز دفن فاطمهٔ بنت اسد ، چهل تکبیر گفت.

قال عبد الله بن عباس و أخرجت فاطمهٔ أم علیعلیه السلامفصلی علیها النبیصلی الله علیه و آلهصلاهٔ لم یصل علی أحد قبلها مثل تلک الصلاهٔ ثم کبر علیها أربعین تکبیرهٔ [بحارالأنوار ، ج۳۵ ، ص۷۰.]

۱۰. هفتاد تکبیر رسول خداصلی الله علیه و آله بر حمزه

پیامبرصلی الله علیه و آلهدر احد بر جنازه حضرت حمزه هفتاد تکبیر گفت.و کبر علی حمزهٔ سبعین تکبیرهٔ [بحارالأنوار ، ج۲۰ ، ص۶۳.]

۱۱.اولین سخن پیامبر هنگام تولد

اولین سخن پیامبر اکرم ص : هنگامی که پیامبرصمتولد شد گفت : الله اکبر و الحمد لله کثیرا سبحان الله بکرهٔ و اصیلا [فرازهایی از تاریخ اسلام ، ص۵۹.]

۱۲. هر غروب ۱۰۰تکبیر

قَال عَلِی بْن الْحُسَینعلیه السلاممَنْ کبَّرَ اللَّهَ عِنْدَ الْمَسَاءِ مِائَهً تَکبِیرَهٍ کانَ کمَنْ أَعْتَقَ مِائَهً نَسَمَهٍ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۷ ، ص۲۲۳.]

در شب معراج : النبیصکلما صعد سماء کبر تکبیرهٔ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۰۶.]

۱۳.در جبهه

در فتح مکه در حالی که پیامبرصلی الله علیه و آلهلباس نظامی به تن داشت ، وارد مسجدالحرام شد ، به حجرالاسود اشاره نمود و تکبیر گفت. یاران حضرت به پیرویاز او با صدای بلند تکبیر گفتند. صدای تکبیر به گوش‌های مشرکین رسید و همه دشت و کوه را پر کرد. [فرازهای از تاریخ اسلام ، ص۴۴۵.] [نمونه ، ج۲۷ ، ص۴۰۷.]

۱. تکبیر ، نشانه پیروزی

تکبیر علی علیه السلام در جنگ خندق ، نشانه پیروزی او بر عمرو بن عبدود بود. [فرازهایی از تاریخ اسلام ، ص۳۳۸.]

۲. محاصره خیبر

پیامبرصلی الله علیه و آلههنگام محاصره خیبرالله أکبر خزیت خیبر إنا جیش إذا نزلنا بساحهٔ قوم فساء صباح المنذرین [بحارالأنوار ، ج۲۱ ، ص۳۱.]

[فرازهایی از تاریخ اسلام ، ص۳۹۳.]

۳. موقع سان دادن

در جریان فتح مکه هنگامی که واحدهای ارتش اسلام از برابر عباس و ابوسفیان عبور می‌کردند ، هر وقت فرماندهان واحدها مقابل این دو قرار می‌گرفتند ، ۳ بار با صدای بلند تکبیر می‌گفتند و سربازان واحدها نیز پس از تکبیر فرمانده ۳ بار صدا به تکبیر بلند می‌کردند. این تکبیر چنان در دل دره‌های مکه منعکس می‌گردید که دوستان را شیفته و زهره دشمنان را می‌درید. [فرازهایی از تاریخ اسلام ، ص۴۴۱.]

۴. موقع حمله

ابوقتادهٔ ، دستورات را به سربازانش می‌دهد... و می‌گوید : وقتی تکبیر گفتم بگویید ، وقتی حمله‌ور شدم حمله آورید. [المغازی ، ج۲ ، ص۷۱۳.]

[منبع : پیامبری و حکومت ، ص۱۹۵.]

زیـد بن حارثـۀ جهت تنبیه راهزنان بنی فزارۀ مأموریت می‌یابـد. وقتی محل را محاصـره می کند. به نفراتش دسـتور می‌دهد : از هم پراکنده نشوند و تا او بانگ تکبیر برنداشته حمله نکنند. زید الله اکبر می گوید و سربازان نیز الله اکبر می گویند و می تازند.

[المغازی ، ج۲ ، ص۵۶۴.]

منبع : [پیامبری و حکومت ، ص۴۸.]

۶. وقایع تاریخی

۱. پاک کردن کلمه رسول الله صلی الله علیه و آله در متن صلح حدیبیه

در صـلح حدیبیه علی ع از پاک کردن کلمه رسول اللهصـلی الله علیه و آلهامتناع ورزید. پیامبرصـلی الله علیه و آلهفرزندان این گروه ترا به چنین امری دعوت می‌نمایند و تو با کمال مظلومیت می‌پذیری. در جریان صفین ذکر کلمه امیرالمؤمنینعلیه السلامرا در صـلح‌نامه نپذیرفتند و سـخن به درازا کشـید تا اینکه به اصـرار یکی از افسران خود ، اجازه داد لفظ امیرالمؤمنینعلیه السلامرا پاک کنند. آنگاه فرمود : فقال أمیر المونینعلیه السلامالله أکبر سنهٔ بسنهٔ [أمالی طوسی ، ص۱۸۷.]

[فرازهایی از تاریخ اسلام ، ص۳۷۱.]

۲. نماز عید قربان امام رضاعلیه السلام

درخواست کرد مأمون از حضرت رضاعلیه السلامبرای اقامه نماز عید قربان.

امامعلیه السلامفرمود : من همانند رسول خدا و علی بن ابیطالبعلیه السلاماین فریضه را اداء خواهم کرد.

مأمون : اختیار با خود توست.

امامعلیه السلامبا حالت خاصی از خانه بیرون آمد و طبق سنت اسلامی با صدای بلند گفت : الله اکبر الله اکبر. جمعیت با شور و هیجان تکبیر گفتنـد : (تمام شـهر پر الله اکبر شـد) . امامعلیه السـلاملحظه‌ای توقف کرد. فرمود : اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ عَلَی مَا هَدَانَا اللَّهُ أَکبَرُ عَلَی مَا رَزَقَنَا مِنْ بَهِیمَةِ الْأَنْعَامِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَی مَا أَبْلَانَا [وسائل‌الشیعه ، ج۷ ، ص۴۵۳.]

[داستان راستان ، ص۸۵.]

۳. هنگام هوسهای بت پرستی

در مسیر راه به طرف حنین درخت سـرسبز بسـیار بزرگی است که هر سـاله مشـرکین به زیارت آن رفته و قربانی و به نام ذات انواط معروف است ، هنگامی که چشم سـپاهیان اسـلام به آن درخت افتاد. عده‌ای از سـپاهیان گفتند : ای رسول خداصـلی الله علیه و آلهبرای ما یک ذات انواط تعیین بفرما. مثل این‌ها. پیامبرصـلی الله علیه و آلهفرمود : الله اکبر الله اکبر. قسم به آن کسـی که جانم در دست اوست همان حرفی را زدیـد که قوم موسـیعلیه السـلامزد ، آنجا که گفتنـد : اجْعَلْ لَنا إِلهاً کما لَهُمْ آلِهَهٌٔ قالَ إِنَّکمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ [اعراف/۱۳۸.]

منبع : [پیامبری و حکومت ، ص۴۸.]

۴. در اعمال حج

الله اکبر در حج مستحب است.

در سعی ، وقوف به عرفات ، رمی جمره با هر سنگی که پرتاب می کند ، هنگام خروج از کعبه. [مناسک حج ، ص۲۴۹ ، ۲۸۰ ، ۲۹۹ ، و ۳۷۶.]

۱. در هنگام قربانی

تکبیر عید قربان : وَ یذْکرُوا اسْمَ اللّهِ فِی أَیامٍ مَعْلُوماتٍ [حج/۲۸] .

۲. در منی

تکبیر گفتن در منی بعد از پانزده نماز و در غیر منی بعد از ده نماز که اول آنها نماز ظهر روز عید است ، مستحب می‌باشد و بعضی آنرا واجب دانسته‌اند و بهتر است این گونه بگوید : اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ وَ لِلَّهِ الْحَمْدُ اللَّهُ أَکبَرُ عَلَی مَا هَدَانَا اللَّهُ أَکبَرُ عَلَی مَا رَزَقَنَا مِنْ بَهِیمَةِ الْأَنْعَامِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَی مَا أَبْلَانَا [وسائل‌الشیعه ، ج۷ ، ص۴۵۳.]

[مناسک حج ، ص۳۷۴.]

۳. در عرفات

هر گاه به عرفات رسیدید تکبیر بگویید ، قال علی (علیه السلام) : فعد إلی عرفات فکبر [بحارالأنوار ، ج۹۶ ، ص۳۴۸.]

۴. روبروی رکن

در مورد پیامبرصلی الله علیه و آلهگفته شده که : عن عفیف الکندی استقبل الرکن و رفع یدیه فکبر [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۲۴۴.]

۵. روی صفا

رسول خدا وقتی به صفا رسید از کوه بالا رفت (مقابل بیت) و هفت مرتبه تکبیر گفت. [بحار الانوار ، ج۹۶ ، ص۳۴۵.]

۵. تکبیر امیر علیه السلام هنگام کشتن فرمانده مارقین

در مورد پیامبرصلی الله علیه و آلهگفته شده که : عن عفیف الکندی استقبل الرکن و رفع یدیه فکبر [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۲۴۴.]

۶. تکبیر امیر علیه السلام روز عید

در جنگ نهروان حضرت علیعلیه السلامفرمانده مارقین را کشتفکبر علی (ع) بأعلی صوته ثم سجد فکبر الناس کلهم [بحارالأنوار ، ج۳۳ ، ص۳۵۲.]

رَوَی أَبُو مِخْنَفٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُنْدَبٍ عَنْ أَبِیهِ أَنَّ عَلِیاً (ع) خَطَبَ یوْمَ الْأَضْحَی فَکبَّرَ [بحارالأنوار ، ج۸۸ ، ص۹۹.]

عن مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍعلیه السلامقَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ یدْخُلُ مَعَ الْإِمَامِ وَ قَدْ سَبَقَهُ بِرَکعَةٍ وَ یکبِّرُ الْإِمَامُ إِذَا سَلَّمَ أَیامَ التَّشْرِیقِ فَکیفَ یصْنَعُ الرَّجُلُ قَالَ یقُومُ فَیقْضِی مَا فَاتَهُ مِنَ الصَّلَاةِ فَإِذَا فَرَغَ کبَّرَ [وسائل‌الشیعه ، ج۷ ، ص۴۶۶.]

۷. تکبیر میثم تمار هنگام شهادت

میثم تمار اول کسی است که در اسلام به دار آویخته شد ، ابن زیاد دستور داد با نیزه به او بزنندفکبر ثم انبعث فی آخر النهار فمه و أنفه دما [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۳۲۳.]

۸. صدای تکبیر حجر الاسود

اولین مرتبه‌ای که حجرالاسود در رکن کعبه قرار گرفت صدای تکبیر بلند شد. قال الصادقعلیه السلامجعل الحجر فی الرکن فکبر الله و هلله و مجده فلذلک جرت السنة بالتکبیر فی استقبال الرکن الذی فیه الحجر من الصفا [بحارالأنوار ، ج۹۶ ، ص۲۲۴.]

۹. تکبیر ارتش اسلام در فتح مکه

تکبیر ارتش اسلام

رسول خداصلی الله علیه و آلهدر رأس لشکر اسلام به سوی مکه حرکت کرد. ابوسفیان مخفیانه خود را به سپاه اسلام رسانید.

عباس عموی پیغمبرصلی الله علیه و آلهابوسفیان را شناخت. لشکر اسلام به دستور پیامبرصلی الله علیه و آلهدر شب همه جا آتش روشن کرده بودند. ابوسفیان دید تا چشم کار می‌کند بیابان با آتش مسلمانان روشناست. عباس هم وقتی وحشت ابوسفیان را دید بیشتر قصه را داغ کرد. فردای آن روز ابوسفیان به صلح حاضر شد. حضرت رسولصلی الله علیه و آلهاجازه نداد. ابوسفیان به مکه برگردد تا توطئه کند ، بلکه ابوسفیان را نگه داشت و دستور داد سپاه اسلام گردان به گردان جلو هر کدام یک نفر با پرچم در حرکت بود ، در آن روز سپاه اسلام از مقابل رسول خداصلی الله علیه و آلهرژه رفتند و هر گروه وقتی مقابل جایگاه می‌رسیدند فریاد تکبیرشان بلند می‌شد و دل ابوسفیان می‌لرزید و از عباس می‌پرسید : این‌ها چه قبیله‌ای هستند؟ عباس هم یکی‌یکی توضیح می‌داد. [بحار الانوار ، ج۲۱ ، ص۱۰۷.]

۱۰. تکبیر مسلمانان در شعب ابی طالب

پیامبر اکرمصلی الله علیه و آلهاز شعب ابی‌طالب به کفار خبر داد لوائح آویخته در کعبه مورد هجوم موریانه قرار گرفته ، جز نام مبارک الله ، کفار در ابتدا قبول نکردند بعد از بررسی دیدند درست است.فکبر المسلمون [بحارالأنوار ، ج۱۹ ، ص۱۶.]

و این خبر غیبی مسئله آزادی از شعب را فراهم کرد.

عن أبی عبد اللهعلیه السلامقال من أعجبه شیء من أخیه المون فلیکبر علیه فإن العین حق [بحارالأنوار ، ج۹۲ ، ص۱۲۷] .

۱۱. تکبیر مسلمانان برای مولا علی علیه السلام در احد

در جنگ احد طلحة بن ابی‌طالب مبارز می‌طلبید علیعلیه السلامبه مصاف او رفت و شمشیری بر فرق او زد : قال الواقدی فسر رسول اللهصلی الله علیه و آلهو کبر تکبیرا عالیا و کبر المسلمون [بحارالأنوار ، ج۲۰ ، ص۱۲۷.]

۷. تکبیرهای مستحب

۱. هنگام رؤیت هلال

قال رسول الله صیا علی إذا رأیت الهلال فکبر ثلاثا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۶۶.]

۲. هنگام نگاه درآئینه

قال رسول اللهصلی الله علیه و آلهیا علی إذا نظرت فی مرآة فکبر ثلاثا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۶۶.]

۳. هنگام دیدن شیر

قال رسول اللهصلی الله علیه و آلهیا علی إذا رأیت أسدا أو اشتد بک أمر فکبر ثلاثا [بحارالأنوار ، ج۹۲ ، ص۱۴۵.]

۴. دشواری کار

قال رسول اللهصلی الله علیه و آلهیا علی إذا رأیت أسدا أو اشتد بک أمر فکبر ثلاثا [بحارالأنوار ، ج۹۲ ، ص۱۴۵.]

۵. هنگام دیدن آتش

شعار مأموران آتش‌نشانی ، قال رسول اللهصلی الله علیه و آلهإذا رأیتم الحریق فکبروا فإن الله تعالی یطفیه [بحارالأنوار ، ج۹۲ ، ص۱۳۹.]

۸. تکبیرهای مولاعلی (ع) وحضرت پیامبر (ص)

۱.تکبیرمولا علیه السلام بر بدن حضرت زهرا سلام الله علیها

حضـرت علیعلیه السـلامبر بـدن حضـرت فاطمهسـلام الله علیهانمـاز خوانـد و وقـتی تکبیر می گفت ، جبرئیـل و فرشـتگان تکبیر می گفتند.

عن جعفر بن محمـدعلیه السـلامأنه سـئل کم کـبر أمیر المؤمنینعلیه السـلامعلی فاطمـۀعلیه السـلامفقال ان یکـبر أمیر المؤمنینعلیه السلامتکبیرۀ فیکبر جبرئیل تکبیرۀ و الملائکۀ المقربون إلی أن کبر أمیر المؤمنینعلیه السلامخمسا فقیل له و أین کان یصلی علیها قال فی دارها ثم أخرجه [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۳۹۰.]

۲. تکبیر درمعراج

وقـتی رسـول خداصـلی الله علیه و آلهبه معراج رفت وقت نمـاز رسـید. جبرئیـل اذان گفت. فرشـتگان هم جمله به جمله جواب می‌دادند.

عن أبی عبد اللهعلیه السـلامقال : لما أسـری برسول اللهصلی الله علیه و آلهو حضرت الصلاۀ فأذن جبرئیلعلیه السلامفلما قال : الله أکبر الله أکبر قالت الملائکـۀ : الله أکبر الله أکبر فلما قال : أشـهد أن لا إله إلا الله قالت الملائکـۀ خلع الأنـداد فلما قال أشـهد أن محمدا رسول الله قالت الملائکۀ نبی بعث فلما قال حی علی الصلاۀ قالت الملائکۀ حث علی عبادۀ ربه فلما قال حی علی الفلاح قالت الملائکۀ أفلح من اتبعه [بحارالأنوار ، ج ۸۱ ، ص۱۴۳] .

۳. تکبیر پیامبر صلی الله علیه و آله هنگام قتل نوقل به دست مولاعلی علیه السلام

در جنگ بدر پیامبرصـلی الله علیه و آلهمنتظر سـرنوشت یکی از قهرمانان دشمن به نام نوقل بود. حضرت علی علیه السلاماو را به درک واصل کرد و خدمت حضـرت رسولصـلی الله علیه و آلهرسـید. پیامبر ص وقتی این خبر را شـنید ، تکبیر گفت. [بحار الانوار ، ج۱۹ ، ص۲۸۱.]

۴. تکبیر پیامبر هنگام مشخص شدن وصی اش

سپس حضـرت فرمود برویم مسـجد ، وارد مسـجد شدنـد ، سائلی انگشتری به دست داشت ، گفتند از کیست؟ گفت : علی بن ابی‌طالب در حال نماز به من عطاء فرمود : فکبر النبی ص و کبر اهل المسجد [امالی صدوق ، ص۱۲۴.]

۵. تکبیر ملائکه با تکبیر مولا

ابن عباس می‌گویـد : جبرئیل نزد رسول خـدا نشسـته بود ، حضـرت علیعلیه السـلاموارد شـد. جبرئیل گفت : یا محمـد و الـذی بعثک بالحق نبیا إن أهل السـماوات لأشـد معرفـۀ له من أهل الأرض ما کبر تکبیرۀ فی غزوۀ إلا کبرنا معه [بحارالأنوار ، ج۳۹ ، ص۹۸.]

۶. تکبیر مولا هنگام قضاوت به حق

جوانی نزد حضـرت امیرعلیه السـلامآمد که پدرم با کاروانی به مسافرت رفته ، همسـفران می گویند در سفر از دنیا رفت و مالی هم از او نمانده. نزد شـریح قاضـی رفتم او هم نتوانست اموال پدرم را بگیرد. حضرت آنها را احضار کرد. مسجد از جمعیت پر شـد. به فرزنـد ابو رافع فرمود : هر چه می‌پرسم یاد داشت کن. نفر اول را صـدا زد و از جزئیات قصه سؤال فرمود. کی حرکت کردیـد؟ کجا مریض شـد؟ با چه چیز کفن کردیـد؟ چه کسـی غسل داد؟ در چه منزلی دفن شد؟ و... صدای الله اکبر حضـرت بلنـد شـد. نفر دوم را آورند و نفرات بعدی و بعد از هر بازجوئی صدای حضـرت به تکبیر بلند شد. مردم فهمیدند که توطئه‌ای در کـار بوده. خود آنها هم اقرار کردنـد که پـدر این جوان را به قتل رسانـده و اموالش را غارت کرده‌انـد. حضـرت آنها را به کیفر اعمال خود رساند. [بحار الانوار ، ج ۴۰ ، ص ۲۶۰.]

۷. تکبیر پیامبر هنگام خواستگاری فاطمه سلام الله علیها

در خواستگاری علیعلیه السلاماز فاطمهسلام الله علیهاپیامبر فرمود : شما مقداری صبر کنید ، موضوع را با دخترم در میان بگذارم ، وقتی موضوع مطرح شد ، سکوت سراپای زهراسلام الله علیهارا فرا گرفت. پیامبرصلی الله علیه و آلهبرخاست. فرمود : اللَّهُ أَکبَرُ سُکوتُهَا إِقْرَارُهَا [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۹۳.]

[فرازهایی از تاریخ اسلام ، ص۲۵۲.]

۸. وصیت پیامبر صلی الله علیه و آله به مولا علیه السلام

امام صادقعلیه السلاممی‌فرمایند :

رسول خدا وصیت کرد به حضرت علیعلیه السلامکه او را در سه پارچه کفن کند و با دست خود او را به خاک بسپارد. ثم قال : یا عَلِی کنْ أَنْتَ وَ فَاطِمَةُ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَینُ وَ کبِّرُوا خَمْساً وَ سَبْعِینَ تَکبِیرَةً وَ کبِّرْ خَمْساً [وسائل‌الشیعة ، ج۳ ، ص۸۳.]

۹. تکبیر رسول خدا صلی الله علیه و آله) هنگام دفن سعد بن معاذ

هنگام به خاک سپاری

جسد سعد بن معاذ (که در جنگ خندق مجروح شده و بعدا به شهادت می‌رسد) را وارد قبر می‌نماید. ... سپس پیامبرصلی الله علیه و آلهسه بار الله اکبر می‌گوید و بانگ تکبیر مسلمانان بقیع را می‌لرزاند. [پیامبری و جهاد ، تالیف جلال الدین فارسی ، ص۵۰۷.]

۹. فضیلت و اهمیت تکبیر

۱. محبوب ترین ذکر نزد خدا

روی رِبْعِیّ عَنْ فُضَیلٍ عَنْ أَحَدِهِمَاعلیه السلامقَال : لَیسَ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنَ التَّهْلِیلِ وَ التَّکبِیرِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۶.]

۲. یک تکبیر و حسنات بی نهایت

قَالَ النَّبِیصلی الله علیه و آلهمَنْ هَبَطَ وَادِیاً فَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ مَلَأَ اللَّهُ الْوَادِی حَسَنَاتٍ فَلْیعْظُمِ الْوَادِی بَعْدُ أَوْ فَلْیصْغُرْ [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۲۴۴.]

۱. تکبر وعجب

۱. خطر تکبر

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ وَضَعَ شَیئاً لِلْمُفَاخَرَةِ حَشَرَهُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ أَسْوَدَ [وسائل الشیعة ، ج۱۶ ، ص۴۴] .

۲ ـ قال أبو الحسن الثالث (ع) : من رضی عن نفسه کثر الساخطون علیه [بحار الأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۱۶] .

۳ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : سَیئَةٌ تَسُوءُک خَیرٌ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ حَسَنَةٍ تُعْجِبُک [نهج البلاغه ، حکمت ۴۶] .

۴ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَاعْتَبِرُوا بِمَا کانَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ بِإِبْلِیسَ إِذْ أَحْبَطَ عَمَلَهُ الطَّوِیلَ وَ جَهْدَهُ الْجَهِیدَ وَ کانَ قَدْ عَبَدَ اللَّهَ سِتَّةَ آلَافِ سَنَةٍ لَا یدْرَی أَ مِنْ سِنِی الدُّنْیا أَمْ مِنْ سِنِی الْآخِرَةِ عَنْ کبْرِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ فَمَنْ ذَا بَعْدَ إِبْلِیسَ یسْلَمُ عَلَی اللَّهِ بِمِثْلِ مَعْصِیتِهِ کلَّا مَا کانَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ لِیدْخِلَ الْجَنَّةَ بَشَراً بِأَمْرٍ أَخْرَجَ بِهِ مِنْهَا مَلَکاً إِنَّ حُکمَهُ فِی أَهْلِ السَّمَاءِ وَ أَهْلِ الْأَرْضِ لَوَاحِدٌ وَ مَا بَینَ اللَّهِ وَ بَینَ أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ هَوَادَةٌ فِی إِبَاحَةِ حِمًی حَرَّمَهُ عَلَی الْعَالَمِینَ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

حبط عمل ۶ هزار ساله ابلیس به خاطر تکبر بود.

۵ـ نشانه کفر و الحاد :

الف : اصول الکفر ثلاثة : "الحرص و الاستکبار و الحسد" [قصار الجمل ، ج۲ ، ص۱۷۲] .

ب : انبیاء هم حق علو و تکبر ندارند :

ما کانَ لِبَشَرٍ أَنْ یوتِیهُ اللّٰهُ الْکتابَ وَ الْحُکمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ یقُولَ لِلنّاسِ کونُوا عِباداً لِی مِنْ دُونِ اللّٰهِ [آل عمران/۷۹] .

ج : إِنَّهُمْ کانُوا إِذا قِیلَ لَهُمْ لا إِلهَ إِلَّا اللّٰهُ یسْتَکبِرُونَ [صافات/۳۵] .

د : أَبی وَ اسْتَکبَرَ وَ کانَ مِنَ الْکافِرِینَ [بقره/۳۴] .

ه : عَنْ أَبَانٍ عَنْ حُکیمٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ أَدْنَی الْإِلْحَادِ؟ فَقَالَ : "إِنَّ الْکبْرَ أَدْنَاهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۹] .

۶ـ محرومیت از بهشت :

قَالَ الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ کانَ فِی قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ مِنَ الْکبْرِ قَالَ : فَاسْتَرْجَعْتُ فَقَالَ : مَا لَک تَسْتَرْجِعُ؟ قُلْتُ لِمَا سَمِعْتُ مِنْک. فَقَالَ : لَیسَ حَیثُ تَذْهَبُ إِنَّمَا أَعْنِی الْجُحُودَ إِنَّمَا هُوَ الْجُحُودُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۰] .

سَأَصْرِفُ عَنْ آیاتِی الَّذِینَ یتَکبَّرُونَ فِی الْأَرْضِ [اعراف/۱۴۶] .

۸ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُتَکبِّرِینَ یجْعَلُونَ فِی صُوَرِ الذَّرِّ یتَوَطَّأُهُمُ النَّاسُ حَتَّی یفْرُغَ اللَّهُ مِنَ الْحِسَابِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۱] .

ریشه تکبر

افتخارات :

۱ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَ فَبِمَصَارِعِ آبَائِهِمْ یفْخَرُونَ أَمْ بِعَدِیدِ الْهَلْکی یتَکاثَرُونَ یرْتَجِعُونَ مِنْهُمْ أَجْسَاداً خَوَتْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۱] .

۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ لَا تَزَالُ فِی أُمَّتِی إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ الْفَخْرُ بِالْأَحْسَابِ وَ الطَّعْنُ فِی الْأَنْسَابِ وَ الِاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ وَ النِّیاحَةُ وَ إِنَّ النَّائِحَةَ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا تَقُومُ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ عَلَیهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَ دِرْعٌ مِنْ حَرَبٍ [وسائل الشیعة ، ج۱۷ ، ص۱۲۸] .

۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَتَی رَسُولَ اللَّهِ (ص) رَجُلٌ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ أَنَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ حَتَّی عَدَّ تِسْعَةً فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَمَا إِنَّک عَاشِرُهُمْ فِی النَّارِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۲۹] .

۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ أَحَدٍ یتِیهُ إِلَّا مِنْ ذِلَّةٍ یجِدُهَا فِی نَفْسِهِ وَ فِی حَدِیثٍ آخَرَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَا مِنْ رَجُلٍ تَکبَّرَ أَوْ تَجَبَّرَ إِلَّا لِذِلَّةٍ وَجَدَهَا فِی نَفْسِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۲] .

۲. انواع تکبر

۱. ممدوح

۱ـ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرِینَ [مائده/۵۴] .

۲ـ التکبر مع المتکبر عباده

۲. مذموم

عالمی نزد عابدی آمد و گفت : نمازت چطور است؟ گفت : از مثل من نماز سئوال می کنی و حال آن که مدتی است طولانی نماز گذاردم. گفت : گریه چطور؟ جواب داد : این قدر گریه می کنم تا اشکم جاری شود. عالم فرمود : اگر می

خندیدی و خائف بودی ، بهتر بود از این که بگریی و متکبر باشی.

تکبر در برابر خدا

۱ ـ وَ قالَ فِرْعَوْنُ یا هامانُ ابْنِ لِی صَرْحاً (صرحاً : به معنای ظاهر به کاخهای بلند گفته می شود ، شاید به راههای آسمان‌ها برسیم و خدای موسی را ببینیم) لَعَلِّی أَبْلُغُ الْأَسْبابَ [غافر/۳۶] .

۲ ـ فَقالَ أَنَا رَبُّکُمُ الْأَعْلی [نازعات/۲۴] .

۳ ـ إِنَّ الَّذِینَ یسْتَکبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی سَیدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِینَ [غافر/۶۰] .

۴ ـ لَنْ یسْتَنْکفَ الْمَسِیحُ أَنْ یکونَ عَبْداً لِلّهِ وَ لاَ الْمَلائِکةُ الْمُقَرَّبُونَ [نساء/۱۷۲] .

۵ ـ وَ إِذا قِیلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمنِ قالُوا وَ مَا الرَّحْمنُ أَ نَسْجُدُ لِما تَأْمُرُنا وَ زادَهُمْ نُفُوراً [فرقان/۶۰] .

۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أعظم التکبر التکبر علی الله عز و جلوَ إِذا قِیلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَ لَبِئْسَ الْمِهادُ [(بقره/۲۰۶)] [بحار الأنوار ، ج ۷۰ ، ص ۱۹۰] .

۷ ـ وَ إِذا ذُکرَ اللّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِینَ لا یومِنُونَ بِالْآخِرَةِ [زمر/۴۵] .

تکبر در برابر انبیا

۱ ـ توطئه : فَلَمّا جاءَهُمْ نَذِیرٌ ما زادَهُمْ إِلاّ نُفُوراً اسْتِکباراً فِی الْأَرْضِ وَ مَکرَ السَّیِ وَ لا یحِیقُ الْمَکرُ السَّیئُ إِلاّ بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳-۴۲] .

۲ ـ تشکیک : قالَ الْمَلأُ الَّذِینَ اسْتَکبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِینَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ صالِحاً مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قالُوا إِنّا بِما أُرْسِلَ بِهِ مُومِنُونَ [اعراف/۷۵] .

۳ ـ تکبر در برابر پیامبر (ص) : فَقالُوا أَ نُومِنُ لِبَشَرَینِ مِثْلِنا وَ قَوْمُهُما لَنا عابِدُونَ [مومنون/۴۷] .

ـ وَ لَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَراً مِثْلَکمْ إِنَّکمْ إِذاً لَخاسِرُونَ [مومنون/۴۳] .

ـ وَ قالُوا لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ عَلی رَجُلٍ مِنَ الْقَرْیتَینِ عَظِیمٍ [زخرف/۳۱] .

ـ وَ کذلِک فَتَنّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِیقُولُوا أَ هؤُلاءِ مَنَّ اللّهُ عَلَیهِمْ مِنْ بَینِنا أَ لَیسَ اللّهُ بِأَعْلَمَ بِالشّاکرِینَ [انعام/۵۳] .

ـ وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِیهِ لَعَلَّکمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶] .

ـ وَ قالَ الَّذِینَ لا یرْجُونَ لِقاءَنا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَینَا الْمَلائِکةُ [فرقان/۲۱] .

ـ وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ تَعالَوْا یسْتَغْفِرْ لَکمْ رَسُولُ اللّهِ لَوَّوْا رُوسَهُمْ وَ رَأَیتَهُمْ یصُدُّونَ وَ هُمْ مُسْتَکبِرُونَ [منافقون/۵] .

تکبر در برابر مردم

۱ ـ قال النبی (ص) : من طلب الدنیا حلالا ـ مکاثرا مفاخرا لقی الله و هو علیه غضبان و من طلبها استعفافا عن المسألة و صیانة لنفسه جاء یوم القیامة و وجهه کالقمر لیلة البدر [مجموعه ورام ، ج ۱ ، ص ۱۵۳] .

۲ ـ راوی به امام صادق (ع) گفت : إِنِّی آکلُ الطَّعَامَ الطَّیبَ وَ أَشَمُّ الرِّیحَ الطَّیبَةَ وَ أَرْکبُ الدَّابَّةَ الْفَارِهَةَ وَ یتْبَعُنِی الْغُلَامُ فَتَرَی فِی هَذَا شَیئاً مِنَ التَّجَبُّرِ فَلَا أَفْعَلَهُ فَأَطْرَقَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) ثُمَّ قَال : إِنَّمَا الْجَبَّارُ الْمَلْعُونُ مَنْ غَمَصَ النَّاسَ وَ جَهِلَ الْحَقَّ قَالَ عُمَرُ فَقُلْتُ أَمَّا الْحَقُّ فَلَا أَجْهَلُهُ وَ الْغَمْصُ لَا أَدْرِی مَا هُوَ؟ قَال : مَنْ حَقَّرَ النَّاسَ وَ تَجَبَّرَ عَلَیهِمْ فَذَلِک الْجَبَّارُ [کافی ، ج ۲ ، ص ۳۱۱] .

شاید فلسفه اینکه امام (ع) اول سر خود را پایین انداخت و بعد پاسخ داد ، زیرا زندگی در رفاه زمینه ساز تکبر است.و الله اعلم [پاورقی محجة ، ص ۲۱۷] .

۳ ـ وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذِینَ آمَنُوا [هود/۲۹] .

۴ـ وَ لا ـ تَطْرُدِ الَّذِينَ يـدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِيِّ يرِيـدُونَ وَجْهَهُ ما عَلَيك مِنْ حِسابِهِمْ مِنْ شَـىءٍ وَ ما مِنْ حِسابِك عَلَيهِمْ مِنْ شَىءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكونَ مِنَ الظّالِمِينَ [انعام/۵۲] .

۵ـ قال ابن مسعود : كفى بالرجل اثما اذا قيل له اتق الله قال عليك بنفسك [محجهٔ ، ج۶ ، ص۲۵۳] .

۶ـ قالَ ما مَنَعَك أَلّا تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُك قالَ أَنَا خَيرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ [اعراف/۱۲] .

۳. درمان تكبر

۱.نماز

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَرَضَ اللَّهُ الْإِيمَانَ تَطْهِيراً مِنَ الشِّرْك وَ الصَّلَاةَ تَنْزِيهاً عَنِ الْكبْرِ [نهج البلاغه ، حكمت ۲۵۲] .

۲. عمل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَمْسٌ لَا أَدَعُهُنَّ حَتَّى الْمَمَاتِ الْأَكلُ عَلَى الْحَضِيضِ مَعَ الْعَبِيدِ وَ رُكوبِي الْحِمَارَ مُوكفاً وَ حَلْبِي الْعَنْزَ بِيدِي وَ لُبْسُ الصُّوفِ وَ التَّسْلِيمُ عَلَى الصِّبْيانِ لِتَكونَ سُنَّةً مِنْ بَعْدِي [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۷۱] .

۵ـ مقدم داشتن اقران در محافل با آرامش درونى (نه تحميل بر نفس) [جامع السعادات ، ص۳۵۴] .

۶ـ طبعا دوست بدارد خودش نياز منزل را به دوش بكشد (اگر چه به عللى كار را ديگران مى كنند ولى قلبا ميل نداشته باشد)

۷ـ از پذيرفتن دعوتهاى ساده و خوراك و پوشاك و تماس با افراد گمنام رنج نبرد و با افراد خادم هم غذا شود.

۳. توجه به ضعف ها

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عَجِبْتُ لِابْنِ آدَمَ أَوَّلُهُ نُطْفَةٌ وَ آخِرُهُ جِيفَةٌ وَ هُوَ قَائِمٌ بَينَهُمَا وِعَاءٌ لِلْغَائِطِ ثُمَّ يتَكبَّرُ [وسائل الشيعهٔ ، ج۱ ، ص۳۳۴] .

ـ قال رسول الله (ص) : لو لا ـ ثلاث فى ابن آدم ما طأطأ رأسه شىء المرض و الفقر و الموت كلهم فيه و إنه معهن لوثاب [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳] .

ـ فَإِذا رَكبُوا فِي الْفُلْك دَعَوُا اللّهَ [عنكبوت/۶۵] .

ـ فَلَوْ لا إِذْ جاءَهُمْ بَأْسُنا تَضَرَّعُوا [انعام/۴۳] .

ـ وَ لَقَدْ أَرْسَلْنا إِلى أُمَمٍ مِنْ قَبْلِك فَأَخَذْناهُمْ بِالْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ لَعَلَّهُمْ يتَضَرَّعُونَ [انعام/۴۲] .

۴. نگاهى به گذشته

أَ لَمْ يجِدْك يتِيماً فَآوى [ضحى/۶] .

۴. خطر عجب

۴ـ قَالَ الْبَاقِرُ وَ الصَّادِقُ (ع) : دَخَلَ رَجُلَانِ الْمَسْجِدَ أَحَدُهُمَا عَابِدٌ وَ الْآخَرُ فَاسِقٌ فَخَرَجَا مِنَ الْمَسْجِدِ وَ الْفَاسِقُ صِدِّيقٌ وَ الْعَابِدُ فَاسِقٌ وَ ذَلِك أَنَّهُ يدْخُلُ الْعَابِدُ الْمَسْجِدَ مُدِلًّا بِعِبَادَتِهِ يدِلُّ بِهَا فَتَكونُ فِكرَتُهُ فِي ذَلِك وَ تَكونُ فِكرَةُ الْفَاسِقِ فِي التَّنَدُّمِ عَلَى فِسْقِهِ وَ يسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ مِمَّا صَنَعَ مِنَ الذُّنُوبِ [كافى ، ج۲ ، ص۳۱۴] .

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَقَعَ بَينَ سَلْمَانَ الْفَارِسِي رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيهِ وَ بَينَ رَجُلٍ خُصُومَةٌ فَقَالَ الرَّجُلُ لِسَلْمَانَ : مَنْ أَنْتَ؟ وَ مَا أَنْتَ؟ فَقَالَ سَلْمَانُ : أَمَّا أَوَّلِي وَ أَوَّلُك فَنُطْفَةٌ قَذِرَةٌ وَ أَمَّا آخِرِي وَ آخِرُك فَجِيفَةٌ مُنْتِنَةٌ فَإِذَا كانَ يوْمُ الْقِيامَةِ وَ نُصِبَتِ الْمَوَازِينُ فَمَنْ

ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ الْكرِيمُ وَ مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ اللَّئِيمُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۰۴] .

۲ ـ امام فرمود : تعجب می کنم از مرد متکبر که چه طور دل خوش دارد و حال آن که از عاقبت خود آگاه نیست.

امام می فرماید : "حضرت عیسی در شهرها مشغول تبلیغ و تهذیب بود ، در یکی از سفرها مرد کوتاهی با حضرت بود ، حضرت نام خدا را برد و از روی آب حرکت کرد. مرد کوتاه به عجب گرفتار شد و گفت من مثل عیسی روح الله (ع) شدم ، فرق بین من و او چیست؟ به آب فرورفت و به عیسی استغاثه کرد. حضرت عیسی (ع) او را گرفت و فرمود : یا کوتاه چه گفتی؟ قصه خود و عجب را دید. حضرت عیسی فرمود : جای خود را بالاتر از حق خود خیال کردی. خدا تو را مورد غضب قرار داد. توبه کن. مرد کوتاه توبه کرد ، به رتبه اولی خود رسید.

خاطرات

۳ ـ یکی از فقهای شافعی می گوید : من در مسائل بیع اطلاعاتی داشته و تحقیقاتی کرده و بسیاری از اقوال را دیدم و خیلی مطالعه و دقت کردم و خلاصه خیال می کردم کسی در مسائل بیع تحقیقاتش از من بیشتر نیست. دیدم ۲ نفر عرب رسیده و از بیع از من مسئله پرسیدند که ما در بیابان عقدی بسته‌ایم و متضمن ۴ شرط و مسئله بود که من یکی از آنها را بلد نبودم. به من بد گویی کرده و گفتند : تو چه عالمی هستی و رفتند. از ۲ نفر دیگر پرسیدند ، جواب مسئله داده شد. تحسین کرده و رفتند. فهمیدم این خجالت برای عجب من بود.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : قال الله سبحانه : إن من عبادى المؤمنين لمن يسألنى الشىء من طاعتى فأصرفه عنه مخافة الإعجاب [بحار الأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۲۲] .

۵. فرق تکبر وعجب

۱ ـ عجب بزرگ شمردن خود است یا با حساب یا بیخود و مغرور به کمال واقعی باشد یا کمال خیالی و بزرگوار دانستن خود کافی است. در معنای عجب اگر این بزرگی را بر دیگری نیز می فروشد کبر است و اگر فقط پیش خود خود را بزرگ می دید عجب است پس پس فرق میان کبر و عجب معلوم شد. در کبر احتیاج به ۲ نفر است به خلاف عجب. عجب وقتی است که کمال یا نعمت را منسوب به خود بداند ، لکن خوشحالی که از کمال و نعمت پیدا می شود را از خدا بداند و خوشحالی او بر تفضل و ترحم خدا باشد. اگر از این تفضل و ترحم الهی استنباط کند که پس ما نزد خدا آبرومندیم این ادلال است و از عجب بالاتر است ، زیرا هر مدلی معجب است ، دون‌العکس.

قال الله تبارك و تعالی : أَ فَمَنْ زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً [فاطر/۸] .

قَالَأَبُو الْحَسَنِ (ع) : الْعُجْبُ دَرَجَاتٌ مِنْهَا أَنْ يزَينَ لِلْعَبْدِ سُوءُ عَمَلِهِ فَيرَاهُ حَسَناً فَيعْجِبَهُ وَ يحْسَبَ أَنَّهُ يحْسِنُ صُنْعاً وَ مِنْهَا أَنْ يومِنَ الْعَبْدُ بِرَبِّهِ فَيمُنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِلَّهِ عَلَيهِ فِيهِ الْمَنُّ [كافی ، ج۲ ، ص۳۱۳] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثٌ مُهْلِكاتٌ شُحٌّ مُطَاعٌ وَ هَوًى مُتَّبَعٌ وَ إِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۸۴] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِدَاوُدَ (ع) يا دَاوُدُ بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ وَ أَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ قَالَ كيفَ أُبَشِّرُ الْمُذْنِبِينَ وَ أُنْذِرُ الصِّدِّيقِينَ قَالَ يا دَاوُدُ بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ أَنِّی أَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَ أَعْفُو عَنِ الذَّنْبِ وَ أَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ أَلَّا يعْجَبُوا بِأَعْمَالِهِمْ فَإِنَّهُ لَيسَ عَبْدٌ أَنْصِبُهُ لِلْحِسَابِ إِلَّا هَلَك [كافی ، ج۲ ، ص۳۱۴] .

۱. تلخی ها و شیرینی ها

۱. نشانه های دوستی و دشمنی خدا

سئوال : آیارفاه دنیوی نشانه اکرام خدا و سختی و مضیقه نشانه اهانت خداست ؟

جواب : نه رفاه و مضیقه نشانه نیست وسیله است .

فَأَمَّا الْإِنْسانُ إذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَکْرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَیقُولُ رَبِّی أَکْرَمَنِ وَ أَمّا إذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَیهِ رِزْقَهُ فَیقُولُ رَبِّی أَهانَنِ کلاّ ـ [فجر/۱۷-۱۵] .

نشانه دوستی خدا :

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ [بقره/۱۹۵] .

ـ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ وَ یحِبُّ الْمُتَطَهِّرِینَ [بقره/۲۲۲] .

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَّقِینَ [توبه/۴] .

وَ اللّهُ یحِبُّ الصّابِرِینَ [آل عمران/۱۴۶] .

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطِینَ [مائده/۴۲] .

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الَّذِینَ یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِهِ صَفًّا کأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴] .

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَوَکلِینَ [آل عمران/۱۵۹] .

نشانه دشمنی خدا :

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْمُعْتَدِینَ [بقره/۱۹۰] .

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْکافِرِینَ [آل عمران/۳۲] .

وَ اللّهُ لا یحِبُّ الظّالِمِینَ [آل عمران/۵۷] .

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ مَنْ کانَ مُخْتالاً فَخُوراً [نساء/۳۶] .

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْمُفْسِدِینَ [قصص/۷۷] .

إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْرِفِینَ [انعام/۱۴۱] .

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْخائِنِینَ [انفال/۵۸] .

إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْتَکبِرِینَ [نحل/۲۳] .

۲. مقابله با ناگواری

سئوال : راز آرامش به هنگام سختی‌ها در چیست؟

جواب : نماز

إِنَّ الْإِنْسانَ خُلِقَ هَلُوعاً إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً وَ إِذا مَسَّهُ الْخَیرُ مَنُوعاً إِلاَّ الْمُصَلِّینَ [معارج/۲۲-۱۹] .

سئوال : راه مقابله باسختی‌ها چیست؟

۱ ـ نگاهی به گذشتگان : فَاصْبِرْ کما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ [احقاف/۳۵] .

۲ ـ امید به آینده : فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ إِنَّما تَقْضِی هذِهِ الْحَیاةَ الدُّنْیا [طه/۷۲] .

۳ ـ خود را در محضر خدا دیدن : إِنَّنِی مَعَکما أَسْمَعُ وَ أَری [طه/۴۶] .

۳. وسیله ابتلا وامتحان

سئوال : خداوند باتلخیها امتحان می‌کند یاباشیرینی‌ها؟

جواب : باهر دو

وَ نَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَ الْخَيرِ فِتْنَةً [انبیاء/۳۵] .

وَ بَلَوْناهُمْ بِالْحَسَناتِ وَ السَّيِّئاتِ [اعراف/۱۶۸] .

سئوال : آیاقدرت و ریاست چیز بدی است؟

جواب : خیر بستگی به نوع استفاده از آن دارد.

هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِيَبْلُوَنِی أَ أَشْكُرُ أَمْ أَكفُرُ [نمل/۴۰] .

سئوال : جهان بینی صابران چیست ؟

جواب : اعتقاد به آغاز روشن (توحید) پایان روشن (معاد)

وَ بَشِّرِ الصّابِرِينَ الَّذِينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قالُوا إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ [بقره/۱۵۶-۱۵۵] .

سئوال : از دیدگاه قرآن دنیا خوب است یابد؟

جواب : اگر وسیله باشد خوب واگر هدف باشد بداست .

اگر دردست اهل باشد خوب و اگر دردست نااهل باشد بداست .

اگربراو سوار شوی خوب و اگر دراو غرق شوی بد است.

دنیای مذموم :

استثمار مردم : أَ لَيسَ لِی مُلْك مِصْرَ [زخرف/۵۱] .

مسخره کردن : وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

غفلت کردن : لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ [منافقون/۹] .

پرتوقعی : لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ عَلی رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيتَينِ عَظِيمٍ [زخرف/۳۱] .

طغیان : فَأَمّا مَنْ طَغی_fe'وَ آثَرَ الْحَياةَ الدُّنْيا [نازعات/۳۸-۳۷] .

نیش زدن : وَ مِنْهُمْ مَنْ يلْمِزُك فِی الصَّدَقاتِ [توبه/۵۸] .

غرور : غَرَّتْهُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا [انعام/۷۰] .

کتمان حق : لِيشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً [بقره/۷۹] .

سئوال : فلسفه زینتهاو زیباییها و زرق و برق دنیاچیست ؟

جواب : امتحان

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الْأَرْضِ زِينَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَيهُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً [كهف/۷] .

سئوال : آیارفاه دنیوی نشانه اکرام خدا و سختی و مضیقه نشانه اهانت خداست ؟

جواب : نه ، رفاه و مضیقه نشانه نیست وسیله است .

فَأَمَّا الْإِنْسانُ إِذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَكرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَيقُولُ رَبِّی أَكرَمَنِ وَ أَمّا إِذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيقُولُ رَبِّی أَهانَنِ كلاّ [فجر/۱۷-۱۵] .

۴. عمومیت امتحان

سئوال : آیاپیامبران هم سختی و ناگواری داشته‌اند؟

جواب : بیش از همه چون

قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : إنَّ الْبَلَاءَ لِلْأَنْبِیاءِ دَرَجَةٌ [جامع‌الأخبار ، ص۱۱۳] .

فَبَشَّرْناهُ بِغُلامٍ حَلِیمٍ فَلَمّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْی قالَ یا بُنَی إنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک فَانْظُرْ ما ذا تَری قالَ یا أَبَتِ افْعَلْ ما تُومَرُ سَتَجِدُنِی إنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّابِرِینَ فَلَمّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِینِ وَ نادَیناهُ أَنْ یا إبْراهِیمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّویا إنّا کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ إنَّ هذا لَهُوَ الْبَلاءُ الْمُبِینُ [صافات/۱۰۶-۱۰۱] .

قالُوا حَرِّقُوهُ [انبیاء/۶۸] .

لَأَجْعَلَنَّک مِنَ الْمَسْجُونِینَ [شعراء/۲۹] .

وَ أَلْقُوهُ فِی غَیابَتِ الْجُبِّ [یوسف/۱۰] .

وَ ابْیضَّتْ عَیناهُ مِنَ الْحُزْنِ [یوسف/۸۴] .

یا أُخْتَ هارُونَ ما کانَ أَبُوک امْرَأَ سَوْءٍ وَ ما کانَتْ أُمُّک بَغِیا [مریم/۲۸] .

إذْ یمْکرُ بِک الَّذِینَ کفَرُوا لِیثْبِتُوک أَوْ یقْتُلُوک أَوْ یخْرِجُوک وَ یمْکرُونَ وَ یمْکرُ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُ الْماکرِینَ [انفال/۳۰] .

سئوال : چرا همه سختیهاو تلخیهابه سراغ ما آمد؟

جواب : سختی‌ها مخصوص شمانیست همه امتها داشته‌اند.

أَ حَسِبَ النّاسُ أَنْ یتْرَکوا أَنْ یقُولُوا آمَنّا وَ هُمْ لا یفْتَنُونَ وَ لَقَدْ فَتَنَّا الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ [عنکبوت/۳-۲] .

۵. زاهد کیست

سئوال : تفسیر زهد ازدیدگاه قرآن چیست؟

جواب : حضرت علی (ع) فرمود : تفسیر درست زهد دراین آیه است.

لِکیلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَکمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاکمْ [حدید/۲۳] .

۶. پاداش پیروزی

سئوال : بهشت رابه بها میدهند یابه بهانه؟

جواب : به بها

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا یأْتِکمْ مَثَلُ الَّذِینَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِکمْ [بقره/۲۱۴] .

۷. کیفر شکست

سئوال : راز سقوط بنی اسرائیل چه بود؟

جواب : نعمتهای مادی رابرنعمتهای معنوی ترجیح دادند.

وَ إذْ قُلْتُمْ یا مُوسی لَنْ نَصْبِرَ عَلی طَعامٍ واحِدٍ فَادْعُ لَنا رَبَّک یخْرِجْ لَنا مِمّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِها وَ قِثّائِها وَ فُومِها وَ عَدَسِها وَ

بَصَلِها قالَ أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِی هُوَ أَدْنی بِالَّذِی هُوَ خَیرٌ اهْبِطُوا مِصْراً [بقره/۶۱] .

۱. تمرکز

۱. عوامل ایجاد تمرکز

۱. دوری از کارهای بیهوده

سؤال : چگونه تمرکز حواس خود را تقویت کنیم؟

پاسخ : ۱ ـ دوری از حرف‌های بیهوده و دوری از : تماشای صحنه‌های بیهوده ، مطالعه حرف‌های متنوع ، شنیدن سخنان کم‌فایده مثلاً نماز در برابر درب باز ، پارچه گلدار ، تلویزیون و... موجب عدم تمرکز می شود.

۲. ایجاد آرامش

۲ ـ دوری از مسایل درونی ، مثلاًـ اگر قاضی ادرار دارد ، قضاوت نکند؛ اگر کفش قاضی به پای او فشار می‌آورد ، قضاوت نکند؛ در حال عصبانیت و خستگی و گرسنگی ، قضاوت نکند.

۳. ارتباط با خدا

۳ ـ بهره‌گیری از نماز که ضمن آثار و برکات فراوان ، تمرینی برای تمرکز است :

مسایلی از قبیل جهت‌گیری به قبله ، حضور قلب ، نگاه به محل سجده ، تنوع در حرکات ، تنوع در عبادات ، منع از خواندن نماز در برابر عکس ، توجه به وضو به خصوص استفاده از آب سرد و پرهیز از لباس تنگ و سفارش به تغییر لباس ، سفارش به عطر و سایر مسایلی که به نحوی برای نماز حساب ویژه‌ای باز می‌کند و حال و هوای نماز را از کارهای عادی جدا می‌سازد ، یک تمرینی برای تمرکز حواس است.

۴. فعالیت مثمر

۴ ـ خستگی و کسالت روح ، انسان را از تمرکز و علاقه به کار مورد نظر دور می‌کند.

۵. مقدمه سازی کردن

تمرین‌های قبل از عمل ، می‌توانند در تمرکز نقش داشته باشند ، مثلاً اذان و اقامه و تکبیرهای مستحب قبل از تکبیرۀ الاحرام ، واذن دخول‌های قبل از ورود به حرم ائمّه (علیهم السّلام) می‌تواند به انسان توجه و حضور قلب بدهد.

۶. اهتمام در کار

نذر و عهد و قسم و مراقبت و جریمه ، خود نیز در تمرکز حواس سهم دارد.

۷. برنامه ریزی

ـ برنامه ریزی و زمان‌بندی عامل تمرکز حواس است ، اگر برای هر کاری زمان خاصی در نظر بگیریم و اینکه باید حتما آن را در همان زمان انجام دهیم ، فکرمان متمرکز می‌شود.

۸. خلاصه برداری

ـ نُت‌برداری و خلاصه‌نویسی سبب تمرکز حواس است.

۹. پاسخ به نیازهای طبیعی

ـ حلّ مشکلاتی که سبب پرت شدن حواس است ، مثلاً تأمین یک سری نیازها و خواسته‌های مشروع سبب تمرکز حواس

است. حضرت علی (ع) قبل از رفتن به میهمانی کمی غذا می‌خورد ، تا هدفش از میهمان شدن ، تنها برای رضای خدا و استجابت دعوت میزبان باشد.

۲. عوامل مؤثر در به وجود آمدن تمرکز

۱. وجود مسابقه

ایجاد مسابقه در کار ، سبب تمرکز است. (رانندگانی که در جادّه مسابقه می گذارند ، تمام هدفشان سبقت است.)

۲. تشویق اطرافیان

استقبال مردم و تشویق آنان می‌تواند انسان را به کار علاقمند سازد و علاقه ، سبب تمرکز می‌شود.

۳. احساس نیاز

ـ احساس نیاز سبب تمرکز حواس است.

۴. احساس امید

ـ احساس امید سبب تمرکز حواس است.

۳. عوامل سلب تمرکز

۱. کسالت

خستگی و کسالت روح انسان را از تمرکز و علاقه به کار مورد نظر دور می کند.

۲. ناامیدی و...

خیال‌بافی ، یأس و ناامیدی ، تلقین‌های منفی ، افراد ترسو و... انسان را نسبت به کار مورد نظر دچار شک و تردید می کند و تمرکز حواس را نسبت به انجام کار کم می کند.

۳. عدم آرامش

ـ سر و صدا و سرما و گرما ، موجب عدم تمرکز حواس است.

۱. تملق و چاپلوسی

۱. مذمت تملق

ـ و حبّ الاطراء (مبالغة الثناء) :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياك وَ الْإِعْجَابَ بِنَفْسِك وَ الثِّقَةَ بِمَا يعْجِبُك مِنْهَا وَ حُبَّ الْإِطْرَاءِ فَإِنَّ ذَلِك مِنْ أَوْثَقِ فُرَصِ الشَّيطَانِ فِی نَفْسِهِ لِيمْحَقَ مَا يكونُ مِنْ إِحْسَانِ الْمُحْسِنِ [تحف‌العقول ، ص۱۴۶] .

ـ در همین نامه به مالک ، چهار مرتبه از اطراء بحث شده و امام تذکر داده است.

ـ يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [آل عمران/۱۸۸] .

ـ تِلْك الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذينَ لا يريدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقينَ [نساء/۴۹] .

ـ أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذينَ يزَكونَ أَنْفُسَهُمْ بَلِ اللّهُ يزَكی مَنْ يشاءُ وَ لا يظْلَمُونَ فَتيلاً [قصص/۸۳] .

ـ فَلا تُزَكوا أَنْفُسَكمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقى [نجم/۳۲] .

۲. آثار منفی تملق

۱) افراط در مدح ، مدّاح را به دروغ می‌کشاند.
۲) گاهی قلبا مدح‌شونده را همان‌گونه که می‌گوید نمی‌داند و به این وسیله ریاکار و منافق می‌شود.
۳) باعث تکبر و خود پسندی در مدح‌شونده می شود :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَغْتَرَّ بِقَوْلِ الْجَاهِلِ وَ لَا بِمَدْحِهِ فَتَكبَّرَ وَ تَجَبَّرَ وَ تُعْجَبَ بِعَمَلِك فَإِنَّ أَفْضَلَ الْعَمَلِ الْعِبَادَةُ وَ التَّوَاضُع [تحف‌العقول ، ص۳۰۳] .

۳. جایگاه متملق

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا مُدِحَ الْفَاجِرُ اهْتَزَّ الْعَرْشُ وَ غَضِبَ الرَّبُّ [تحف‌العقول ، ص۴۶] .
(عرش مرکز فرماندهی خداوند است.اسْتَوى عَلَى الْعَرْش [اعراف/۵۴] .
مضمون روایت : و مدح فاجر عامل قدرت یافتن او است و قدرت فاجر با قدرت خدا تضاد دارد و مانع اجرای فرمان خدا است و لذا : اهتزّ)
۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِياكمْ وَ أَبْوَابَ السُّلْطَانِ وَ حَوَاشِيهَا فَإِنَّ أَقْرَبَكمْ مِنْ أَبْوَابِ السُّلْطَانِ وَ حَوَاشِيهَا أَبْعَدُكمْ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَل [ثواب‌الأعمال ، ۲۶۰] .
۳) متملّقین ، رهبران را از مفاسد باخبر نمی‌کنند ، ناراضی‌ها زیاد می‌شود و او با خیال راحت مغرور می‌شود.

۴. نحوه برخورد با متملق

۱) وَ مَدَحَهُ قَوْمٌ فِی وَجْهِهِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهُمَّ! إِنَّک أَعْلَمُ بِی مِنْ نَفْسِی وَ أَنَا أَعْلَمُ بِنَفْسِی مِنْهُمْ اللَّهُمَّ! اجْعَلْنَا خَیراً مِمَّا یظُنُّونَ وَ اغْفِرْ لَنَا مَا لَا یعْلَمُونَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۰۰] .
۲) امام هادی (ع) به کسی که زیاد او را مدح می‌کرد فرمود : " این عمل رمزسوء ظنّ است ، شما تنها خوش‌بین باشید". [سفینۀالبحار/ بحث مدح] .
۳) قَالَ الْکاظِمُ (ع) : یا هِشَامُ! لَوْ کانَ فِی یدِک جَوْزَةٌ وَ قَالَ : النَّاسُ لُولُوَةٌ مَا کانَ ینْفَعُک وَ أَنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهَا جَوْزَةٌ وَ لَوْ کانَ فِی یدِک لُولُوَةٌ وَ قَالَ : النَّاسُ إِنَّهَا جَوْزَةٌ مَا ضَرَّک وَ أَنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهَا لُولُوَةٌ [تحف‌العقول ، ص۳۸۳] .
۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا زُکی أَحَدٌ مِنْهُمْ خَافَ مِمَّا یقَالُ لَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
۵) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَلَا تُثْنُوا عَلَی بِجَمِیلِ ثَنَاءٍ لِإِخْرَاجِی نَفْسِی إِلَی اللَّهِ وَ إِلَیکمْ مِنَ الْبَقِیةِ فِی حُقُوقٍ لَمْ أَفْرُغْ مِنْ أَدَائِهَا وَ فَرَائِضَ لَا بُدَّ مِنْ إِمْضَائِهَا (تا بتوانم از بقیه وظایفم خارج شوم و غرور مدح مرا وادار نکند که خیال کنم به آخرین درجه رسیده‌ام.) فَلَا تُکلِّمُونِی بِمَا تُکلَّمُ بِهِ الْجَبَابِرَةُ وَ لَا تَتَحَفَّظُوا مِنِّی بِمَا یتَحَفَّظُ بِهِ عِنْدَ أَهْلِ الْبَادِرَةِ وَ لَا تُخَالِطُونِی بِالْمُصَانَعَةِ وَ لَا تَظُنُّوا بِی اسْتِثْقَالًا فِی حَقٍّ قِیلَ لِی وَ لَا الْتِمَاسَ إِعْظَامٍ لِنَفْسِی لِمَا لَا یصْلُحُ لِی فَإِنَّهُ مَنِ اسْتَثْقَلَ الْحَقَّ أَنْ یقَالَ لَهُ أَوِ الْعَدْلَ أَنْ یعْرَضَ عَلَیهِ کانَ الْعَمَلُ بِهِمَا أَثْقَلَ عَلَیهِ [کافی ، ج۸ ، ص۳۵۵] .

۵. موارد استثناء شده در مورد تملق
ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مَحْبُوبَةً فِی أَرْضِک وَ سَمَائِک [إقبال‌الأعمال ، ص ۴۷۰] .
ـ إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَیجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم/۹۶] .
از حضرت رسول ـ صلی الله علیه واله و سلم ـ "آمده که تملق از اخلاق مؤمن نباشد جز در کسب دانش". [بحار ، ۲/۴۵]

۱. توبه

۱. تعریف توبه

لغوی : به معنای بازگشت از چیزی و روی آوردن به چیزی می باشد.

اصطلاحی : در اصطلاح شرع بازگشت بنده از عصیان و روی آوردنش را به اطاعت از خداوند را گویند.

قال العلامۀ رحمه الله فی شرحه : التوبۀ هی الندم علی المعصیۀ لکونها معصیۀ و العزم علی ترک لمعاودۀ فی المستقبل لأن ترک العزم یکشف عن نفی الندم و هی واجبۀ بالإجماع. [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۴۲] .

–وقتی شخصی در حضور مبارک علی (علیه السلام) استغفار کرد و حضرت احساس کرد که او معنی و حقیقت استغفار را نمی داند به او اعترض کرد و فرمود : ثَکلَتْک أُمُّک أَ تَدْرِی مَا الِاسْتِغْفَارُ الِاسْتِغْفَارُ دَرَجَةُ الْعِلِّیینَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

و سپس فرمود : "استغفار و توبه یک کلمه است براساس ۶ پایه ، ۲ تای از اینها ماهیت توبه و ۲ تا شرط قبولی توبه و ۲ تا کمال توبه است". [حکمت۴۰۹]

۱–أَوَّلُهَا النَّدَمُ عَلَى مَا مَضَى

–الم یأن للذین امنوا ان تخضع قلوبهم لذکر الله

۲–وَ الثَّانِی الْعَزْمُ عَلَى تَرْک الْعَوْدِ إِلَیهِ أَبَداً

– طبق حدیث : گناه بعد از استغفار از استغفار نکردن بدتر است ، چون مسخره کردن استغفار است.

۳- پرداخت حقوق و دیون مردم : وَ الثَّالِثُ أَنْ تُودِّی إِلَى الْمَخْلُوقِینَ حُقُوقَهُمْ حَتَّى تَلْقَى اللَّهَ أَمْلَسَ لَیسَ عَلَیک تَبِعَةٌ

۴- ادای حقوق الهی مانند نماز و روزه قضا : وَ الرَّابِعُ أَنْ تَعْمِدَ إِلَى کلِّ فَرِیضَةٍ عَلَیک ضَیعْتَهَا فَتُودِّی حَقَّهَا

۵- گوشتهایی که از حرام روییده آب کنی : وَ الْخَامِسُ أَنْ تَعْمِدَ إِلَى اللَّحْمِ الَّذِی نَبَتَ عَلَى السُّحْتِ فَتُذِیبَهُ بِالْأَحْزَانِ حَتَّى تُلْصِقَ الْجِلْدَ بِالْعَظْمِ وَ ینْشَأَ بَینَهُمَا لَحْمٌ جَدِیدٌ

۶- به این بدن که لذت معصیت را چشیده رنج طاعت بچشان : وَ السَّادِسُ أَنْ تُذِیقَ الْجِسْمَ أَلَمَ الطَّاعَةِ کمَا أَذَقْتَهُ حَلَاوَةَ الْمَعْصِیةِ

نمونه‌های توبه واقعی : بشرحافی ، فضیل بن عیاض ، ابولبابه و زهیر بن قین از یاران امام حسین (علیه السلام)

درجات توبه

۱– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : "التَّوْبَةُ حَبْلُ اللَّهِ وَ مَدَدُ عِنَایتِهِ وَ لَا بُدَّ لِلْعَبْدِ مِنْ مُدَاوَمَةِ التَّوْبَةِ عَلَى کلِّ حَالٍ وَ کلُّ فِرْقَةٍ مِنَ الْعِبَادِ لَهُمْ تَوْبَةٌ فَتَوْبَةُ الْأَنْبِیاءِ مِنِ اضْطِرَابِ السِّرِّ وَ تَوْبَةُ الْأَوْلِیاءِ مِنْ تَلْوِینِ الْخَطَرَاتِ وَ تَوْبَةُ الْأَصْفِیاءِ مِنَ التَّنَفُّسِ وَ تَوْبَةُ الْخَاصِّ مِنَ الِاشْتِغَالِ بِغَیرِ ذِکرِ اللَّهِ وَ تَوْبَةُ الْعَامِّ مِنَ الذُّنُوبِ [مصباح‌الشریعۀ ، ص۹۷] .

۲– رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) : توبوا الی الله فانی اتوب الی الله فی کل یوم مأۀ مرۀ [کنز ، خ ۱۰۷۱]

– توبه برای انسان تغییر مسیر دادن است ، نوعی انقلاب درونی و قیام از خود علیه خود است.

- توبه یـک عکس العمـل است ، عکس العمـل روح در مقابل معاصـی و به ۲ چیز بسـتگی دارد ، یکی شدت معاصـی و یکی صـاف بودن و صـیقلی بودن روح ، چنـانکه عکس العمل یک توپ که به زمین زده می شود هم به فشار دست زننـده و هم به مسطح بودن و صاف بودن زمین بستگی دارد.

۲. اهمیت توبه

توبه واجب است : تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِیعاً أَیهَا الْمُومِنُونَ [نور/۳۱] .

۸۸ بار در قرآن آمده که به توبه سفارش شده است.

خداوند توبه کنندگان را دوست دارد : إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ [بقره/]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : عَجِبْتُ لِمَنْ یقْنَطُ وَ مَعَهُ الِاسْتِغْفَارُ

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا شَفِیعَ أَنْجَحُ مِنَ التَّوْبَهِٔ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۷۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : التَّوْبَهُٔ حَبْلُ اللَّهِ [مصباح‌الشریعهٔ ، ص۹۷] .

توبه پاتک انسان است بر تکهای شیطان ، توبه اسلحه گناهکاراست در برابر تمام اسلحه‌های شیطان.

توبه خود یک دعائی است : خیر الدعاء الاستغفار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : خَیرُ الْعِبَادَهِٔ الِاسْتِغْفَارُ [کافی ، ج۲ ، ص۵۱۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : أفضل التوسل الاستغفار [غررالحکم ، ص۱۹۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لِکلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ وَ دَوَاءُ الذُّنُوبِ الِاسْتِغْفَارُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۹] .

۱-إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ [بقره/۲۲۲] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صـلی الله علیه و آله) : لَیسَ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی مِنْ مُومِنٍ تَائِبٍ وَ مُومِنَهٍٔ تَائِبَهٍٔ [عیون‌أخبارالرضا (علیه السلام) ، ج۲ ، ص۲۹] .

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السـلام) : من تاب تاب الله علیه و أمرت جوارحه أن تستر علیه و بقاع الأرض أن تکتم علیه و أنسیت الحفظهٔ ما کانت کتب علیه [ثواب‌الأعمال ، ص۱۷۹] .

۵- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ کمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ وَ الْمُقِیمُ عَلَی الذَّنْبِ وَ هُوَ مُسْتَغْفِرٌ مِنْهُ کالْمُسْتَهْزِئِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۵] .

۶- قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : التائب حبیب الله و التائب من الذنب کمن لا ذنب له [محجهٔ ، ج۷ ، ص۹] .

سئـل عن قوله (صـلی الله علیه و آله) : "التـائب حبیب الله فقـال انما یکون التائب حبیبا اذا کان فیه جمیع ما ذکر فی فوله تعالی : التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاکعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِینَ [توبه/۱۱۲] .

إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئاتِ [هود/۱۱۴] .

سوال : فرق کسی که توبه می‌کند با کسی که اصلا گناه نکرده چیست؟

پاسخ : اولا انسان نمی داند توبه‌اش قبول شده یا نه؟

ثانیا نمی‌داند موفق به توبه کردن می‌شود یا نه؟

ثالثا منحرفی که توبه کند مثل کسـی است که جاده‌ای را به اشـتباه رفته و به سر جای اول بر می گردد ، ولی فرد متقی که گناه

نکرده است مسیرهای تکامل را طی کرده است. در توبه هم کمیت مطرح استُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِیعاً [نور/۳۱] .
و هم کیفیتُوبُوا إِلَی اللّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً [تحریم/۸] .
نصوح؛ یعنی خالص.
گنه کاری که توبه کرده مثل طفلی است که از مادر متولد شده استکیوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ کمَنْ لَا ذَنْبَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۵] .
ولی کسی که از اول گناه نکرده و در مسیر خدا حرکت کرده هر روز گامی را در راه تکامل برداشته است ، او از علم حصولی به علم حضوری و علم الیقین آنان به عین الیقین و حق الیقین تبدیل شده است.
-پیامبر اکرم برای زدودن غبار روح در اثر معاشرت با مردم در هیچ مجلسی نمی‌نشست مگر آنکه ۲۵ مرتبه استغفار می‌کرد.إِنَّهُ لَیغَانُ عَلَی قَلْبِی وَ إِنِّی لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِی کلِّ یوْمٍ سَبْعِینَ مَرَّةً [بحارالأنوار ، ج۱۷ ، ص۴۴] .
- در آخر رسالت پیامبر هم آخرین آیاتی که بر او نازل می‌شود سوره نصر است : فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ اسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ کانَ تَوَّاباً [نصر/۳] .
یعنی دیگر تمام شد بعد از این در فکر خود باش و استغفار کن.
- اولین منزل عبودیت توبه است.
حدیث قدسی : انین المذنبین احب الی من تسبیح المسبحین (انین = ناله)

۳. اقسام توبه

۱. توبه عبد و توبه خدا
پذیرش توبه محفوف به دو توبه الهی : ثُمَّ تابَ عَلَیهِمْ لِیتُوبُوا إِنَّ اللّهَ هُوَ التَّوّابُ الرَّحِیمُ [توبه/۱۱۸] .
اگر با کلمه الی بود برای بنده و اگر با کلمه علی بود برای خدا است.
۲. توبه فرد و توبه جامعه
کمیت درتوبه : تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِیعاً [نور/۳۱] .
توبه جامعه
۱-وَ تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِیعاً أَیهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [نور/۳۱] .
۲- توبه گاهی برای فرد است و گاهی برای جامعه : إِنَّ اللّهَ لا یغَیرُ ما بِقَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .
۳. توبه نصوح وتوبه مردود
۱. تعریف توبه نصوح
مراد توبه ای است که نصیحت کند مردم را و خالص باشد برای خدا (تلخیص از اربعین حدیث امام خمینی)
۲. آیات وروایات
کیفیت در توبه : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَی اللّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً [تحریم/۸] .
توضیح : مقصود از کمیت و کیفیت آن است که هم باید همه توبه کنند و هم خالصانه توبه کنند.
توبه نصوح
۱-یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَی اللّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً [تحریم/۸] .

۲-عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) "یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَی اللّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً " (تحریم/۸) قَالَ : هُوَ الذَّنْبُ الَّذِی لَا یعُودُ فِیهِ أَبَداً [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۲] .

۳- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إذا تاب العبد المؤمن توبة نصوحا أحبه الله فستر علیه فی الدنیا و الآخرة قلت و کیف یستر علیه قال ینسی ملکیه ما کتبا علیه من الذنوب و أوحی الله إلی جوارحه اکتمی علیه ذنوبه و أوحی إلی بقاع الأرض اکتمی علیه ما کان یعمل علیک من الذنوب فیلقی الله حین یلقاه و لیس شیء یشهد علیه بالذنوب [ثوابالأعمال ، ص۱۷۱] .

۴- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : التَّوْبَةُ النَّصُوحُ أَنْ یکونَ بَاطِنُ الرَّجُلِ کظَاهِرِهِ وَ أَفْضَلَ [معانیالأخبار ، ص۱۷۴] .

۳. توبه مردود

نپذیرفته شدن توبه دردو مورد. ۱- در هنگام مرگ ۲- کافر مردن.

وَ لَیسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِینَ یعْمَلُونَ السَّیئاتِ حَتّی إِذا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قالَ إِنِّی تُبْتُ الْآنَ وَ لاَ الَّذِینَ یمُوتُونَ وَ هُمْ کفّارٌ [نساء/۱۸] .

توبه‌های مردود

۱- کسانی که توبه آنان قبول نمی‌شود : إِنَّ الَّذِینَ کفَرُوا بَعْدَ إِیمانِهِمْ ثُمَّ ازْدادُوا کفْراً لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَ أُولئِک هُمُ الضّالُّونَ [آل عمران/۹۰] .

۲- مفسدان فی الارض باید اعدام یا تبعید شوند : إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِک

لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَیهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [مائده/۳۴-۳۳] .

آری ، بعد از دستگیر شدن مفسدان توبه فایده‌ای ندارد.

۳-وَ لَیسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِینَ یعْمَلُونَ السَّیئاتِ حَتّی إِذا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قالَ إِنِّی تُبْتُ الْآنَ [نساء/۱۸] .

حَتّی إِذا أَدْرَکهُ الْغَرَقُ قالَ آمَنْتُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلاَّ الَّذِی آمَنَتْ بِهِ بَنُوا إِسْرائِیلَ وَ أَنَا مِنَ الْمُسْلِمِینَ آلْآنَ وَ قَدْ عَصَیتَ قَبْلُ وَ کنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِینَ [یونس/۹۱-۹۰] .

۴-فَلَمّا رَأَوْا بَأْسَنا قالُوا آمَنّا بِاللّهِ وَحْدَهُ وَ کفَرْنا بِما کنّا بِهِ مُشْرِکینَ فَلَمْ یک ینْفَعُهُمْ إِیمانُهُمْ لَمّا رَأَوْا بَأْسَنا [غافر/۸۵-۸۴] .

۵-یوْمَ یأْتِی بَعْضُ آیاتِ رَبِّک لا ینْفَعُ نَفْساً إِیمانُها لَمْ تَکنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ کسَبَتْ فِی إِیمانِها خَیراً [انعام/۱۵۸] .

- اما دلیل اینکه توبه در آخرت دیگر قبول نیست از آن جهت است که آن اظهار پشیمانی انقلاب درونی نیست ، انقلاب آزاد نیست و ثانیا انسان در این دنیا حکم میوه‌ای را دارد که به درخت چسبیده است. تا وقتی به درخت است ، تابع نظام درخت است؛ رشدش و رنگش و طعمش به وسیله درخت است ، اما همین که از درخت افتاد تمام امکاناتش از بین می‌رود. انسان میوه درخت طبیعت است ، میوه درخت دنیا است.

- طفل تا در رحم مادر است از مادر تغذیه می‌کند و تابع اوست ، اما وقتی به دنیا آمد نظامی دیگر بر زندگی او حکم فرما است.

- و لذا است که علی (علیه السلام) می‌فرماید : إِنَّ الْیوْمَ عَمَلٌ وَ لَا حِسَابَ وَ غَداً حِسَابٌ وَ لَا عَمَلَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۴۲] .

- شیطان است که وعده می‌دهد توبه دیر نمی‌شود : یعِدُهُمْ وَ یمَنِّیهِمْ وَ ما یعِدُهُمُ الشَّیطانُ إِلاّ غُرُوراً [نساء/۱۲۰] .

۴. توبه امام و معصوم

استغفار امام و نبی از این دید است : حسنات الأبرار سیئات المقربین [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۲۵۴] .

۴. شرایط توبه

۱.ایمان و عمل صالح

پذیرش توبه مشروط به ایمان و عمل صالح : إِلاّـ مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَأُولئِک یدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَ لا یظْلَمُونَ شَیئاً [مریم/۶۰] .

شرائط قبولی توبه در پناه خط امامت

۱–وَ إِنِّی لَغَفّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی [طه/۸۲] .

۲– در روایات می‌خوانیم : عن یعقوب بن شعیب قال : " و سألت أبا عبد الله (علیه السلام) عن قول الله تبارک و تعالی "وَ إِنِّی لَغفّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی" (طه/۸۲) قال : و من تاب من ظلم و آمن من کفر و عمل صالحا ثم اهتدی إلی ولایتنا و أومأ بیده إلی صدره" [بصائرالدرجات ، ص۷۸] .

۳– قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "وَ إِنِّی لَغَفّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی " (طه/۸۲) أَ لَا تَرَی کیفَ اشْتَرَطَ وَ لَمْ تَنْفَعْهُ التَّوْبَةُ وَ الْإِیمَانُ وَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ حَتَّی اهْتَدَی وَ اللَّهِ لَوْ جَهَدَ أَنْ یعْمَلَ مَا قُبِلَ مِنْهُ حَتَّی یهْتَدِی قَالَ : قُلْتُ : إِلَی مَنْ جَعَلَنِی اللَّهُ فِدَاک؟ قَالَ : إِلَینَا [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۶۱] .

۴– قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّمَا أُمِرَ النَّاسُ أَنْ یأْتُوا هَذِهِ الْأَحْجَارَ فَیطُوفُوا بِهَا ثُمَّ یأْتُونَا فَیعْلِمُونَا وَلَایتَهُمْ لَنَا وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ وَ إِنِّی لَغَفّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی ثُمَّ أَوْمَأَ بِیدِهِ إِلَی صَدْرِهِ إِلَی وَلَایتِنَا [کافی ، ج۱ ، ص۳۹۲] .

إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا مِنْ بَعْدِ ذلِک وَ أَصْلَحُوا فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [آل عمران/۸۹] .

ثُمَّ تابُوا مِنْ بَعْدِ ذلِک وَ أَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّک مِنْ بَعْدِها لَغَفُورٌ رَحِیمٌ [نحل/۱۱۹] .

وَ مَنْ تابَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَإِنَّهُ یتُوبُ إِلَی اللّهِ مَتاباً [فرقان/۷۱] .

إِلاّ مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً [مریم/۶۰] .

وحشی ، قاتل حمزه سیدالشهداء ، پشیمان شد ، و نامه‌ای به پیامبر نوشت که قرآن می گوید : وَ الَّذِینَ لا یدْعُونَ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ وَ لا یقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ وَ لا یزْنُونَ [فرقان/۶۸] .

در حالی که ما همه این کارها را کرده‌ایم.

فنزلت آیة : إِلاّ مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ عَمَلاً صالِحاً [فرقان/۷۰] .

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آیه فوق را نزد آنها فرستاد. گفتند : مشکل است ، می‌ترسیم عمل صالحی انجام ندهیم. آیه نازل شد : إِنَّ اللّهَ لا یغْفِرُ أَنْ یشْرَک بِهِ وَ یغْفِرُ ما دُونَ ذلِک لِمَنْ یشاءُ [نساء/۴۸] .

پیامبر آیه را فرستاد. وحشی و اصحابش گفتند : شاید ما مصداقمَنْ یشاءُنباشیم. آیه نازل شد : یا عِبادِیَ الَّذِینَ أَسْرَفُوا عَلی أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعاً [زمر/۵۳] .

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) این آیه را که فرستاد توبه کردند و وارد اسلام شدند. [مجمع البیان ، ج۳ ، ص۵۶] .

۲. استغفار

۱–وَ ما کانَ اللّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَ هُمْ یسْتَغْفِرُونَ [انفال/۳۳] .

۲– دو امان بود؛ یکی پیامبر (صلی الله علیه و آله) که از دنیا رفتند پس به امان دیگر که استغفار است ، توجه کنید.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) كانَ فِي الْأَرْضِ أَمَانَانِ مِنْ عَذَابِ اللَّهِ وَ قَدْ رُفِعَ أَحَدُهُمَا فَدُونَكُمُ الآخَرَ فَتَمَسَّكوا بِهِ أَمَّا الْأَمَانُ الَّذِي رُفِعَ فَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ ص وَ أَمَّا الْأَمَانُ الْبَاقِي فَالِاسْتِغْفَارُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۸۸] .

۳- در مواردی از قرآن می‌خوانیم که انبیاء می‌فرمودند : اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ [هود/۳] .

۴-اترکوا عبادة الاصنام و اطلبوا غفران ما قدمتم من المعصیة ثم امنوا بربکم [المیزان ، ج۱۰ ، ص۱۴۵] .

استغفار بیرون آمدن از چاه و توبه حرکت کردن است.

استغفار شستشوی از گناه و توبه بازگشت به صفای مال است. [تفسیر نمونه] .

۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : قَدْ جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ الِاسْتِغْفَارَ سَبَباً لِدُرُورِ الرِّزْقِ وَ رَحْمَةِ الْخَلْقِ فَقَالَ سُبْحَانَهُ "اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كانَ غَفَّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً" (نوح/۱۲-۱۰) [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۳] .

عن علی (علیه السلام) : التوبة علی أربعة دعائم ندم بالقلب و استغفار باللسان و عمل بالجوارح و عزم أن لا یعود [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۸۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لتَّوْبَةُ نَدَمٌ بِالْقَلْبِ وَ اسْتِغْفَارٌ بِاللِّسَانِ وَ تَرْك بِالْجَوَارِحِ وَ إِضْمَارُ أَنْ لَا يعُودَ [غررالحکم ، ص۱۹۴] .

۳. تصمیم بر ترک گناه

۱_قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لْمُقِيمُ عَلَى الذَّنْبِ وَ هُوَ مُسْتَغْفِرٌ مِنْهُ كالْمُسْتَهْزِئِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۵] .

۱ ـ عن علی (علیه السلام) : التوبة علی أربعة دعائم ندم بالقلب و استغفار باللسان و عمل بالجوارح و عزم أن لا یعود [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۸۱] .

۲-قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لِقَائِلٍ قَالَ بِحَضْرَتِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ : "كلَتْك أُمُّك أَ تَدْرِي مَا الِاسْتِغْفَارُ الِاسْتِغْفَارُ دَرَجَةُ الْعِلِّيينَ وَ هُوَ اسْمٌ وَاقِعٌ عَلَى سِتَّةِ مَعَانٍ أَوَّلُهَا النَّدَمُ عَلَى مَا مَضَى وَ الثَّانِي الْعَزْمُ عَلَى تَرْك الْعَوْدِ إِلَيهِ أَبَداً وَ الثَّالِثُ أَنْ تُودِّيَ إِلَى الْمَخْلُوقِينَ حُقُوقَهُمْ حَتَّى تَلْقَى اللَّهَ أَمْلَسَ لَيسَ عَلَيك تَبِعَةٌ وَ الرَّابِعُ أَنْ تَعْمِدَ إِلَى كلِّ فَرِيضَةٍ عَلَيك ضَيعْتَهَا فَتُودِّيَ حَقَّهَا وَ الْخَامِسُ أَنْ تَعْمِدَ إِلَى اللَّحْمِ الَّذِي نَبَتَ عَلَى السُّحْتِ فَتُذِيبَهُ بِالْأَحْزَانِ حَتَّى تُلْصِقَ الْجِلْدَ بِالْعَظْمِ وَ ينْشَأَ بَينَهُمَا لَحْمٌ جَدِيدٌ وَ السَّادِسُ أَنْ تُذِيقَ الْجِسْمَ أَلَمَ الطَّاعَةِ كمَا أَذَقْتَهُ حَلَاوَةَ الْمَعْصِيةِ فَعِنْدَ ذَلِك تَقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ" [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : تَّوْبَةُ نَدَمٌ بِالْقَلْبِ وَ اسْتِغْفَارٌ بِاللِّسَانِ وَ تَرْك بِالْجَوَارِحِ وَ إِضْمَارُ أَنْ لَا يعُودَ [غررالحکم ، ص۱۹۴] .

۴. جبران مافات

۱. ادای حق الناس

۱-وَ إِنْ تُبْتُمْ فَلَكمْ رُؤُسُ أَمْوالِكمْ [بقره/۲۷۹] .

۲-عَنْ شَيخٍ مِنَ النَّخَعِ قال : " قلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) إِنِّي لَمْ أَزَلْ وَالِياً مُنْذُ زَمَنِ الْحَجَّاجِ إِلَى يوْمِي هَذَا فَهَلْ لِي مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ فَسَكتَ ثُمَّ أَعَدْتُ عَلَيهِ فَقَالَ لَا حَتَّى تُودِّيَ إِلَى كلِّ ذِي حَقٍّ حَقَّهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱] .

۳-عَنْ عَلِي بْنِ أَبِي حَمْزَةَ قَالَ : " كانَ لِي صَدِيقٌ مِنْ كتَّابِ بَنِي أُمَيةَ فَقَالَ لِي اسْتَأْذِنْ لِي عَلَى أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَاسْتَأْذَنْتُ لَهُ فَأَذِنَ لَهُ فَلَمَّا أَنْ دَخَلَ سَلَّمَ وَ جَلَسَ ثُمَّ قَالَ كلِمَةً جُعِلْتُ فِدَاك إِنِّي كنْتُ أَكتُبُ فِي دِيوَانِ هَؤُلَاءِ الْقَوْمِ فَأَصَبْتُ مِنْ دُنْياهُمْ مَالًا كثِيراً وَ أَغْمَضْتُ فِي مَطَالِبِهِ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) لَوْ لَا أَنَّ بَنِي أُمَيةَ وَجَدُوا مَنْ يكتُبُ لَهُمْ وَ يجْبِي لَهُمُ الْفَيءَ وَ يقَاتِلُ عَنْهُمْ وَ يشْهَدُ

جَمَاعَتَهُمْ لَمَا سَلَبُونَا حَقَّنَا وَ لَوْ تَرَكَهُمُ النَّاسُ وَ مَا فِی أَیدِیهِمْ لَمَا وَجَدُوا شَیئاً إِلَّا مَا وَقَعَ فِی أَیدِیهِمْ قَالَ فَقَالَ الْفَتَی جُعِلْتُ فِدَاکَ فَهَلْ لِی مَخْرَجٌ مِنْهُ قَالَ إِنْ قُلْتُ لَکَ تَفْعَلُ قَالَ أَفْعَلُ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْ جَمِیعِ مَا کَسَبْتَ مِنْ دِیوَانِهِمْ فَمَنْ عَرَفْتَ مِنْهُمْ رَدَدْتَ عَلَیهِ مَالَهُ وَ مَنْ لَمْ تَعْرِفْ تَصَدَّقْتَ بِهِ لَهُ وَ أَنَا أَضْمَنُ لَکَ عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْجَنَّةَ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۳۳۱] .

۴- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : الذَّنْبُ الَّذِی لَا یغْفَرُ فَمَظَالِمُ الْعِبَادِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

۵- توبه گاهی مربوط به حق الناس است. آن هم گاهی مربوط به آبرو ، گاهی مربوط به مال. گاهی مربوط به فکر ، گاهی...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : التَّائِبُ إِذَا لَمْ یسْتَبِنْ عَلَیهِ أَثَرُ التَّوْبَةِ فَلَیسَ بِتَائِبٍ یرْضِی الْخُصَمَاءَ وَ یعِیدُ الصَّلَوَاتِ وَ یتَوَاضَعُ بَینَ الْخَلْقِ وَ یقِی نَفْسَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَ یهْزِلُ رَقَبَتَهُ بِصِیامِ النَّهَارِ [جامع‌الأخبار ، ص۸۷] .

در آیات فوق درباره توبه جمله اصلحوا به کار رفته؛ یعنی همان گونه که با توبه جبران تجری خود را می‌کند با اصلاح خرابکاری‌ها هم جبران آثار وضعی و تکلیفی خود را از قبیل قضای نماز ، ادای دین ، قصاص دیه و... می نماید به دلیل اینکه قرآن در کنار توبه کتمان حق و بیان را آورده : إِنَّ الَّذِینَ یکْتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الْهُدی مِنْ بَعْدِ ما بَینّاهُ لِلنّاسِ فِی الْکِتابِ أُولئِکَ یلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ یلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا وَ أَصْلَحُوا وَ بَینُوا فَأُولئِکَ أَتُوبُ عَلَیهِمْ وَ أَنَا التَّوّابُ الرَّحِیمُ [بقره/۱۶۰-۱۵۹] .

آری ، توبه کتمان بیان است و...

۲. قضای حق الله

توبه منافق : إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا وَ أَصْلَحُوا وَ اعْتَصَمُوا بِاللّهِ وَ أَخْلَصُوا دِینَهُمْ لِلّهِ [نساء/۱۴۶] .

علامه می‌فرماید : اعتصموا : ای یتبعوا کتابه و سنهٔ نبیه [المیزان ، ج۵ ، ص۱۲۴] .

فَإِنْ تابُوا وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ [توبه/۵] .

لِلَّذِینَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِیلَکَ [غافر/۷] .

۳. تغییر در رویه و سلوک

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَ تَدْرُونَ مَنِ التَّائِبُ فَقَالُوا اللَّهُمَّ لَا قَالَ إِذَا تَابَ الْعَبْدُ وَ لَمْ یرْضِ الْخُصَمَاءَ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یغَیرْ مَجْلِسَهُ وَ طَعَامَهُ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یغَیرْ رُفَقَاءَهُ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یزِدْ فِی الْعِبَادَةِ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یغَیرْ لِبَاسَهُ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یغَیرْ فِرَاشَهُ وَ وِسَادَتَهُ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یفْتَحْ قَلْبَهُ وَ لَمْ یوَسِّعْ کَفَّهُ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یقَصِّرْ أَمَلَهُ وَ لَمْ یحْفَظْ لِسَانَهُ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ مَنْ تَابَ وَ لَمْ یقَدِّمْ فَضْلَ قُوتِهِ مِنْ بَینِ یدَیهِ فَلَیسَ بِتَائِبٍ

وَ إِذَا اسْتَقَامَ عَلَی هَذِهِ الْخِصَالِ فَذَاکَ التَّائِبُ [جامع‌الأخبار ، ص۸۸] .

إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا وَ أَصْلَحُوا وَ بَینُوا فَأُولئِکَ أَتُوبُ عَلَیهِمْ [بقره/۱۶۰] .

ملائکه هم در دعا می‌گویند : فَاغْفِرْ لِلَّذِینَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِیلَکَ [غافر/۷] .

۵. زمان و فوریت توبه

الف : فوریت توبه

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یا ابن مسعود لا تقدم الذنب و لا تؤخّر التوبة و لکن قدم التوبة و أخر الذنب فإن الله تعالی یقول فی کتابه "بَلْ یرِیدُ الْإِنْسانُ لِیفْجُرَ أَمامَهُ" (قیامت-۵) [مکارم‌الأخلاق ، ص۴۵۳] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : تَأْخِیرُ التَّوْبَةِ اغْتِرَارٌ وَ طُولُ التَّسْوِیفِ حَیرَةٌ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۰۵] .

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا تَکنْ مِمَّنْ یرْجُو الْآخِرَةَ بِغَیرِ عَمَلٍ وَ یرَجِّی التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ یقُولُ فِی الدُّنْیا بِقَوْلِ الزَّاهِدِینَ وَ یعْمَلُ فِیهَا بِعَمَلِ الرَّاغِبِینَ إِنْ أُعْطِی مِنْهَا لَمْ یشْبَعْ وَ إِنْ مُنِعَ مِنْهَا لَمْ یقْنَعْ یعْجِزُ عَنْ شُکرِ مَا أُوتِی وَ یبْتَغِی الزِّیادَةَ فِیمَا بَقِی ینْهَی وَ لَا ینْتَهِی وَ یأْمُرُ بِمَا لَا یأْتِی یحِبُّ الصَّالِحِینَ وَ لَا یعْمَلُ عَمَلَهُمْ وَ یبْغِضُ الْمُذْنِبِینَ وَ هُوَ أَحَدُهُمْ یکرَهُ الْمَوْتَ لِکثْرَةِ ذُنُوبِهِ وَ یقِیمُ عَلَی مَا یکرَهُ الْمَوْتَ مِنْ أَجْلِهِ إِنْ سَقِمَ ظَلَّ نَادِماً وَ إِنْ صَحَّ أَمِنَ لَاهِیاً یعْجَبُ بِنَفْسِهِ إِذَا عُوفِی وَ یقْنَطُ إِذَا ابْتُلِی إِنْ أَصَابَهُ بَلَاءٌ دَعَا مُضْطَرّاً وَ إِنْ نَالَهُ رَخَاءٌ أَعْرَضَ مُغْتَرّاً تَغْلِبُهُ نَفْسُهُ عَلَی مَا یظُنُّ وَ لَا یغْلِبُهَا عَلَی مَا یسْتَیقِنُ یخَافُ عَلَی غَیرِهِ بِأَدْنَی مِنْ ذَنْبِهِ وَ یرْجُو لِنَفْسِهِ بِأَکثَرَ مِنْ عَمَلِهِ إِنِ اسْتَغْنَی بَطِرَ وَ فُتِنَ وَ إِنِ افْتَقَرَ قَنِطَ وَ وَهَنَ یقَصِّرُ إِذَا عَمِلَ وَ یبَالِغُ إِذَا سَأَلَ إِنْ عَرَضَتْ لَهُ شَهْوَةٌ أَسْلَفَ الْمَعْصِیةَ وَ سَوَّفَ التَّوْبَةَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۵۰] .

۴- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إن قَارَفْتَ سَیئَةً فَعَجِّلْ مَحْوَهَا بِالتَّوْبَةِ [تحف‌العقول ، ص۷۹] .

۵- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : مُسَوِّفُ نَفْسِهِ بِالتَّوْبَةِ مِنْ هُجُومِ الْأَجَلِ عَلَی أَعْظَمِ الْخَطَرِ [غررالحکم ، ص۱۹۴] .

۶- توبه باید فوری باشد : یتُوبُونَ مِنْ قَرِیبٍ [نساء/۱۷] .

۷-إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَی اللَّهِ لِلَّذِینَ یعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهالَةٍ ثُمَّ یتُوبُونَ مِنْ قَرِیبٍ [نساء/۱۷] .

جهل در آیه به معنای ندانستن نیست ، بلکه طوفان غرائزی است که علم را خنثی می‌کند. قریب در آیه؛ یعنی قبل از دیدن آثار مرگ ، ولی معنای عرفی آن ، این است که نگذارد رسوبات و حالات گناه در روح او اثر کند و شاید کلمهعَلَی اللّهِ؛ یعنی قول پذیرش خدا تنها برای کسانی است که زود توبه کنند و اگر تأخیر بیفتد خدا قولی برای پذیرش آن نداده ، بلکه ممکن است تفضلا قبول کند و ممکن است قبول نکند.

۸- قَالَ لُقْمَانُ (علیه السلام) : لِابْنِهِ یا بُنَی لَا تُوخِّرِ التَّوْبَةَ فَإِنَّ الْمَوْتَ یأْتِی بَغْتَةً [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

۹-أَنِیبُوا إِلی رَبِّکمْ وَ أَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ یأْتِیکمُ الْعَذابُ [زمر/۵۴] .

ب : زمان توبه

۱-وَ لَیسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِینَ یعْمَلُونَ السَّیئاتِ حَتّی إِذا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قالَ إِنِّی تُبْتُ الْآنَ وَ لاَ الَّذِینَ یمُوتُونَ وَ هُمْ کفّارٌ أُولئِک أَعْتَدْنا لَهُمْ عَذاباً أَلِیماً [نساء/۱۸] .

۲-سُئِلَ الصَّادِقُ (علیه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لَیسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِینَ یعْمَلُونَ السَّیئاتِ حَتّی إِذا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ " (نساء/۱۸) قالَ إِنِّی تُبْتُ الْآنَ قَالَ ذَاک إِذَا عَاینَ أَمْرَ الْآخِرَةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ تَابَ قَبْلَ أَنْ یعَاینَ قَبِلَ اللَّهُ تَوْبَتَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۴۰] .

فقط در یک مورد توبه قبول نمی‌شود و آن وقتی است که انسان در چنگال مرگ گرفتار شده است؛ یعنی لحظه‌ای که انسان مرگ را معاینه می‌کند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا تَکنْ مِمَّنْ یرْجُو الْآخِرَةَ بِغَیرِ عَمَلٍ وَ یرَجِّی التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۵۰] .

مباش از کسانی که قصد توبه دارند ، اما می گویند دیر نمی‌شود ، وقت باقی است.

- در اثر عقب انداختن توبه اولا ، آن رذایل و کثافات زیاد می‌شود و ثانیا ، ضعیف و ناتوان می‌شویم و لذا توفیق توبه کم

می‌شود.

۶. عدم لجاجت

۱-إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَی اللّٰهِ لِلَّذِینَ یعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهالَةٍ [نساء/۱۷] .

وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صالِحاً وَ آخَرَ سَیئاً عَسَی اللّٰهُ أَنْ یتُوبَ عَلَیهِمْ [توبه/۱۰۲] .

- افرادی فن تربیت را نمی‌دانند و می گویند می‌خواهیم بچه را تربیت کنیم ، هر مجلسی که خودش می‌رود او را هم همراه می‌برد. اجازه بازی و خنده به او نمی‌دهد ، همه‌اش به او می گوید : خدا ، قیامت ، جهنم. این بچه وقتی به سن ۲۰ سالگی برسد به محض کوچکترین برخورد با یک عامل انحرافی و یا به دست آوردن یک فرصت وآزادی از راه به در می‌شود و زنجیر را پاره می‌کند. توبه درست به عکس این قضیه است. آدمی که گناه و معصیت کرده و غرق در شهوات است وقتی که فرشته وجودش اشباع نشد یک مرتبه فاجعه‌ای به وجود می‌آورد و علیه خود قیام می کند.

۷. عوامل آمرزش گناه

الف) تقواوَ اتَّقُوا اللّٰهَ إِنَّ اللّٰهَ تَوّابٌ رَحِیمٌ [حجرات/۱۲] .

ب) تسبیح و استغفار : فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ اسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ کانَ تَوّاباً [نصر/۳] .

ج) استغفار پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) : وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوّاباً رَحِیماً [نساء/۶۴] .

د) فضل و رحمت الهی : وَ لَوْ لا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَیکمْ وَ رَحْمَتُهُ وَ أَنَّ اللّٰهَ تَوّابٌ حَکیمٌ [نور/۱۰] .

ه) ایمان و عمل صالح : وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ آمَنُوا بِما نُزِّلَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ کفَّرَ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ وَ أَصْلَحَ بالَهُمْ [محمد/۲] .

و) صدقه مخفی : إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقاتِ فَنِعِمّا هِی وَ إِنْ تُخْفُوها وَ تُوتُوهَا الْفُقَراءَ فَهُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ یکفِّرُ عَنْکمْ مِنْ سَیئاتِکمْ وَ اللّٰهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِیرٌ [بقره/۲۷۱] .

ز) دعای دیگران : سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَکمْ [یوسف/۹۸] .

وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوّاباً رَحِیماً [نساء/۶۴] .

قالَ سَلامٌ عَلَیک سَأَسْتَغْفِرُ لَک رَبِّی إِنَّهُ کانَ بِی حَفِیا [مریم/۴۷] .

(البته باید کسی که مشمول است خودش نیز توبه کند و قابل باشد و گرنه قرآن درباره مسخره کنندگان می‌فرماید : سَواءٌ عَلَیهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ یغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ [منافقون/۶] .

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِینَ مَرَّةً فَلَنْ یغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ذلِک بِأَنَّهُمْ کفَرُوا بِاللّٰهِ وَ رَسُولِهِ [توبه/۸۰] .

ح) قرض الحسنهٔ : إِنْ تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضاً حَسَناً یضاعِفْهُ لَکمْ وَ یغْفِرْ لَکمْ [تغابن/۱۷] .

ط) توبه : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَی اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحاً عَسی رَبُّکمْ أَنْ یکفِّرَ عَنْکمْ سَیئاتِکمْ [تحریم/۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : مِنْ کفَّارَاتِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ وَ التَّنْفِیسُ عَنِ الْمَکرُوبِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۴] .

ملائکه هم در دعا می گویند : فَاغْفِرْ لِلَّذِینَ تابُوا وَ اتَّبَعُوا سَبِیلَک [غافر/۷] .

۸. گناهان نابخشودنی

۱- المحقرات : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : اتَّقُوا الْمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ فَإِنَّهَا لَا تُغْفَرُ [کافی ، ج۲ ، ص۲۸۷] .

۲- بدعت : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ اللّٰهَ غَافِرٌ کلَّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ أَحْدَثَ دِیناً وَ مَنِ اغْتَصَبَ أَجِیراً أَجْرَهُ أَوْ رَجُلٍ

بَاعَ حُرّاً [عیون‌أخبارالرضا (علیه السلام) ، ج۲ ، ص۳۳] .

۳ ـ آنجا که صغیره کبیره می‌شود. اصرار ، شادی ، رهبری ، تحقیر و انجام گناه علنی.

۴-سَواءٌ عَلَیهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَنْ یغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ [منافقون/۶] .

۵- حق الناس : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : الذَّنْبُ الَّذِی لَا یغْفَرُ فَمَظَالِمُ الْعِبَادِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

۹. توفیق توبه

- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْمُومِنَ لَیذْکرُ ذَنْبَهُ بَعْدَ عِشْرِینَ سَنَةً حَتَّی یسْتَغْفِرَ رَبَّهُ فَیغْفِرَ لَهُ وَ إِنَّ الْکافِرَ لَینْسَاهُ مِنْ سَاعَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۷] .

- البته در صورتی انسان توفیق توبه پیدا می‌کند که لااقل عناصری پاک در او باقی باشند.

۱۰. علائم تائب

دزدی کرده و پشیمان است ، ولی مردم دیگر او را قبول ندارند ، چون زندان رفته و آبرویش ریخته شده.

سخنی با توبه کننده و جمله‌ای با مردم :

اما توبه کننده : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَامَةُ التَّائِبِ فَأَرْبَعَةٌ النَّصِیحَةُ لِلَّهِ فِی عَمَلِهِ وَ تَرْک الْبَاطِلِ وَ لُزُومُ الْحَقِّ وَ الْحِرْصُ عَلَی الْخَیرِ [تحف‌العقول ، ص۲۰] .

مطلب دیگر آنکه توبه کننده نباید از مردم توقع خداگونه داشته باشد کهیبَدِّلُ اللّٰهُ سَیئاتِهِمْ حَسَناتٍ [فرقان/۷۰] .

زیرا به هر حال بخاطر سابقه سوء از یک سری مزایا محروم خواهد بود.لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .

اما جمله‌ای با مردم :

- حد بزنید ، ولی تعییر نکنید.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یلزم الحق لأمتی فی أربع یحبون التائب و یرحمون الضعیف و یعینون المحسن و یستغفرون للمذنب [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۳۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تخلقوا بأخلاق الله [بحارالأنوار ، ج۵۸ ، ص۱۲۹] .

و خداوندیحِبُّ التَّوّابِینَ [بقره/۲۲۲] .

است.

کسی که از زیر صفر به نمره ده نائل شده کمتر از کسی که از ده به نمره بیست نائل شده نیست.

توبه کننده که به دامن جامعه بر می‌گردد و دنبال جای پا می‌گردد به او جا بدهید ، همان گونه که شخص وارد دنبال جا می‌گردد : إِذا قِیلَ لَکمْ تَفَسَّحُوا فِی الْمَجالِسِ فَافْسَحُوا [مجادله/۱۱] .

البته در وارد مشکوک باید امتحان شود که توبه واقعی است نه صوری : إِذا جاءَکمُ الْمُومِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ [ممتحنه/۱۰] .

گاهی پیامبر با یک هجوم اخلاقی شخصیت له شده‌ای را احیا می‌کرد و خانه ابوسفیان را محل امن قرار می‌داد.

۱.۵احکام توبه

۱. قبول توبه لطف خدا است

خداوند قبول کننده توبه است : هُوَ الَّذِی یقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبادِهِ وَ یعْفُوا عَنِ السَّیئاتِ [شوری/۲۵] .

خداوند توبه کنندگان را دوست دارد : إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ [بقره/۲۲۲] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَشَدُّ فَرَحاً بِتَوْبَةِ عَبْدِهِ مِنْ رَجُلٍ أَضَلَّ رَاحِلَتَهُ وَ زَادَهُ فِی لَیلَةٍ ظَلْمَاءَ فَوَجَدَهَا [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۵] .

انت الذی فتحت لعبادتک بابا الی العفو سمیته التوبة [صحیفة]

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْمُؤمِنَ لَیذَکرُ ذَنْبَهُ بَعْدَ عِشْرِینَ سَنَةً حَتَّی یسْتَغْفِرَ رَبَّهُ فَیغْفِرَ لَهُ وَ إِنَّ الْکافِرَ لَینْسَاهُ مِنْ سَاعَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۳۷] .

یا عِبادِی الَّذِینَ أَسْرَفُوا عَلی أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعاً

عن رسول الله (صلی الله علیه و آله) : ان الله عزوجل یبسط یده بالتوبة لمسییء اللیل الی النهار و لمسییء النهار الی اللیل حتی تطلع الشمس من مغربها [محجة ، ج۷ ، ص۲۴] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : یا من سبقت رحمته غضبه [مصباح‌المتهجد ، ص۶۹۶] .

هر توبه انسان میان دو توبه خداست : اول خداوند نظر لطف خود را به انسان بر می‌گرداند و انسان توفیق توبه پیدا می‌کند ، سپس انسان موفق به توبه می‌شود. باز خداوند با قبول توبه لطف می‌فرماید که : ثُمَّ تابَ عَلَیهِمْ لِیتُوبُوا [توبه/۱۱۸] .

خداوند قبول توبه رابه مردم وعده داده : وَ اللّهُ یرِیدُ أَنْ یتُوبَ عَلَیکمْ [نساء/۲۷] .

أَنَّ اللّهَ هُوَ یقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبادِهِ [توبه/۱۰۴] .

قابِلِ التَّوْبِ [غافر/۳] .

حتی توبه منافقان را : وَ یعَذِّبَ الْمُنافِقِینَ إِنْ شاءَ أَوْ یتُوبَ عَلَیهِمْ [احزاب/۲۴] .

علامه می‌فرماید : وَ یعَذِّبَ الْمُنافِقِینَ إِنْ شاءَ (ذلک فیما لم یتوبوا او یتوب علیهم ان تابوا) [المیزان ، ج۱۶ ، ص۳۰۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُ أَفْرَحُ بِتَوْبَةِ الْعَبْدِ مِنَ الظَّمْآنِ الْوَارِدِ وَ الْمُضِلِّ الْوَاجِدِ وَ الْعَقِیمِ الْوَالِدِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۲۶] .

وَ إِنِّی لَغَفّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی [طه/۸۲] .

در روایات آمده است که مراد به اهتدی خط امامت است.

کتَبَ رَبُّکمْ عَلی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ [انعام/۵۴] .

إِلاّ مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ عَمَلاً صالِحاً فَأُوْلئِک یبَدِّلُ اللّهُ سَیئاتِهِمْ حَسَناتٍ [فرقان/۷۰] .

۲. وجوب توبه

توبه واجب است : تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِیعاً أَیهَا الْمُومِنُونَ [نور/۳۱] .

قال المحقق الطوسی قدس الله روحه فی التجرید : التوبة واجبة لدفعها الضرر و لوجوب الندم علی کل قبیح أو إخلال بواجب. [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۴۲] .

– قرآن : رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا وَ إِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنا وَ تَرْحَمْنا لَنَکونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ [اعراف/۲۳] .

رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) : توبوا الی الله فانی اتوب الی الله فی ل یوم مأة مرة [کنز ، خ ۱۰۷۱]

۳. ترک گناه آسانتر از توبه

۱– قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ تَرْک الذَّنْبِ أَهْوَنُ مِنْ طَلَبِ التَّوْبَةِ [کافی ، ج۸ ، ص۳۸۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : توقی الصرعة خیر من سول الرجعة [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۵۱] .

۳- قَالَ الْكاظِمُ (عليه السلام) : إن من ليس عليه دين من الناس أروح و أقل هما ممن عليه الدين و إن أحسن القضاء و كذلك من لم يعمل الخطيئة أروح هما ممن عمل الخطيئة و إن أخلص التوبة و أناب [تحف‌العقول ، ص۳۹۲] .

۴. تکرار توبه

- محمد بن مسلم در کافی از امام باقر (علیه السلام) می‌پرسد : اگر بعد از توبه باز گناه کرد؟ امام می‌فرمود : كلَّمَا عَادَ الْمُومِنُ بِالِاسْتِغْفَارِ وَ التَّوْبَةِ عَادَ اللَّهُ عَلَيهِ بِالْمَغْفِرَةِ وَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ يقْبَلُ التَّوْبَةَ وَ يعْفُو عَنِ السَّيئَاتِ فَإِياك أَنْ تُقَنِّطَ الْمُومِنِينَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۳۴] .

۵. برخورد با تائب

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يلزم الحق لأمتی فی أربع (نیازمندی........معنوی)

الف) يحبون التائب

ب) و يرحمون الضعيف

ج) و يعينون المحسن

د) و يستغفرون للمذنب [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۳۹] .

۶. روش توبه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَحْدِثْ لِكلِّ ذَنْبٍ تَوْبَةً لِلسِّرِّ بِالسِّرِّ وَ لِلْعَلَانِيةِ بِالْعَلَانِيةِ [تحف‌العقول ، ص۲۵] .

توبه کتمان بیان و توبه حق الناس پرداخت و توبه ترک نماز قضا و...

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فِی السِّرِّ فَلْيعْمَلْ حَسَنَةً فِی السِّرِّ وَ مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فِی الْعَلَانِيةِ فَلْيعْمَلْ حَسَنَةً فِی الْعَلَانِيةِ [معانی الأخبار ، ص۲۳۶] .

- اسلام بر خلاف مسیحیت می گویدا‌گر می‌خواهی توبه کنی لازم نیست بروی پیش کشیش و آخوند و گناهت را به او بگویی ، به خدای خودت بگو.قُلْ يا عِبادِی الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلى أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ يغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً [زمر/۵۳] .

۷. آثار توبه

الف) غفران و رحمت خداوند : أَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكمْ سُوءاً بِجَهالَةٍ ثُمَّ تابَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [انعام/۵۴] .

ب) هدایت یابی : وَ إِنِّی لَغَفّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدى [طه/۸۲] .

ج) تبدیل سیئات به حسنات : إِلاّ مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ عَمَلاً صالِحاً فَأُوْلئِك يبَدِّلُ اللّهُ سَيئاتِهِمْ حَسَناتٍ [فرقان/۷۰] .

د) رستگار شدن : فَأَمّا مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَعَسى أَنْ يكونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ [قصص/۶۷] .

ه) محبوب خداوند شدن : إِنَّ اللّهَ يحِبُّ التَّوّابِينَ وَ يحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ [بقره/۲۲۲] .

۱- آمرزش گناه

۲- بقای روح امید : قُلْ يا عِبادِی الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلى أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ يغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ [زمر/۵۳] .

۳-زندگی نیکو : وَ أَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّکُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَیهِ یمَتِّعْکمْ مَتاعاً حَسَناً إِلی أَجَلٍ مُسَمًّی [هود/۳] .
۴ــباران و برکت (زمان حضرت هود) : یا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّکمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَیهِ یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً وَ یزِدْکمْ قُوَّةً إِلی قُوَّتِکمْ وَ لا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِینَ [هود/۵۲] .

۱.توحید

۱. مقدّمه

۱. مباحثی که در بحث توحید می توان از آن بهره جست :
ـ ابزار شناخت تنها حس نیست.
ـ در شناخت محسوسات نیز ما نیاز به غیر محسوسات داریم.
ـ بار دیگر به خلاصه حرف منکرین توجه کنیم و پاسخ به آن‌ها را ببینیم.
ـ نقل یکی دو مناظره استدلالی و شیرین از کتاب شریف احتجاجات.
ـ نامی از دانشمندان خداشناس و نمونه‌ای از سخنانشان.
ـ خدا در قرآن ، صفات خدا ، تنزیه و تسبیح خدا ، قهر و مهر خدا ، امدادهای غیبی ، سنت‌های خدا و هدف خداوند در آفرینش.
ـ اساس تمام اصول عقاید توحید است.
ـ نمونه‌هایی از حکمت خداوند در هماهنگی موجودات.
ـ شرک و معنای آن و آثار آن (آثار فردی و اجتماعی و اخروی و...)
ـ معبودها در تاریخ ، فلسفه شرک ، بت دیروز و امروز (ان هی الا اسماء سمیتموها ، سازمان بین الملل ، حقوق بشر ، پیمان... ـ قرار داد... ، آرمها ، خاکها ، نژادها و...
ـ یک مقایسه میان مؤمن و مشرک و جامعه مشرک و موحد.
ـ خیال شرک در استمدادها ، توسلات ، شفاعت و تفکرات خشک وهابی‌ها.
ـ نوع مسئولیت موحد در نظام شرک با افراد مشرک (از دعوت تا صحنه اصحاب غار ، تا قیام علیه طاغوت تا کوبیدن بت و سوزاندن سامری و گوساله.)
ـ شرک آشکار و مویرگهای شرک : ریا ، اخلاص و نشانه‌های مخلص و ریا کار.
ـ تاریخ و نمونه مبارزات انبیا با مظاهر شرک و مشرکان : تلاش برای زدودن غیر خداها نه اثبات صانع کهوَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ لَیقُولُنَّ اللّهُ [لقمان/ ۲۵] .)
ـ راه نجات از انواع شرک‌ها : توجه به قدرت خدا ، یادی از پناهگاه‌های خیالی نظیر سآوی الی جبل ، سرنوشت تکیه گاه‌ها و طاغوتها ، لن یخلقوا ذبابا
تشبیهات قرآن از قدرت‌ها ، سیمای شرکاء در قیامت ، نقش توکل به خدا و استغناء و عدم اتکاء به قدرت‌ها در دنیا.
ـ مفهوم نشر : ترس دنیا و بنی امیه‌ها از اثبات صانع است یا مبارزه با بت‌ها : زدودن کادر رهبری از مشرکین سابقلا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/ ۱۲۴] .

ـ تمرین روحیه توحید هر شبانه روز از طریق ذکر و نمازاقم الصلوة لذکریو گوشه‌ای از اسرار نماز و دعا و ذکر خدا.

ـ تناقض میان شعار توحید کشورهای اسلامی با این همه ترس ، توجه به قانون غیر خدا ، ملاحظات از لومهٔ لائم‌ها.

ـ سیمائی از قهرمانان توحید و اخلاص (نقبای بشر)

– احکام فقه مشترک در ازدواج و معاشرت و...

ـ اتحاد موحدین و اهل کتاب در صف آرایی و قیام علیه مشرکان.

ـ نابخشوده بودن گناه شرک.

حفظ ادیان توحیدی از تحریف و شرک (شرک که عارضه مذهب‌های دیگر شده)

سیمای قوم یا امت و ملتی که ایمان به خدا را از دست بدهد. (ایمان که نیست یک سکه ارزش نداردء ان لنا لاجراایمان که آمد تمام دنیا کوچک می‌شود.إِنَّما تَقْضِی هذِهِ الْحَیاةَ الدُّنْیا) [طه ، ۷۲] .

نمونه هایی از جوانان موحد در خانواده‌ها و قبایل شرک آلود در تاریخ و زمان ما (زن فرعون و دختر ابو سفیان و...) ثنویت و دو گانه پرستی و نگاهی به مذهب زردشت.

تشبیهات عجیب و فراوان قرآن درباره شرک و مشرک و الهه و ریا کاران و...

تاکتیک و برنامه تقیه در سیستم‌ها و نظام‌های کفر و شرک.

سیره و گام‌های حضرت ابراهیم و محمد (ص) در دعوت توده‌ها یا سردمداران به توحید.

مخالفان راه توحید و انگیزه مخالفت و روش مخالفت آنان

نگاهی آماری به مسأله توحید.

داستان‌های توحید آور و شرک زدا در قرآن.

مسائلی که فلسفه آن‌ها را نمی‌فهمیم ، ولی باید تسلیم او باشیم.

۲. نمونه‌هایی از احکام اسلامی برای دعوت عملی مردم به توحید در جامعه :

ـ نماز جمعه و جماعت و حج یک قبله.

ـ مشورت ، تنفر از استبداد و عجب.

ـ اصلاح ذات البین و تمام دستورات الفت آور.

ـ تعاون ، وام ، هدیه و سفارش به وحدت و اتحاد.

ـ تحریم هر گونه عمل تفرقه آور.

رمز پیروزی ما توحید بود در همه ابعاد :

۱ ـ ایمان به یگانگی خدا و نترسیدن از طاغوت‌ها و... ،

۲ ـ وحدت در رهبری؛

۳ ـ وحدت در هدف؛

۴ ـ وحدت در تصمیم؛

۵ ـ وحدت در روش کار؛

۶ ـ وحدت در اقشار مردم؛

۷ ـ وحدت در شعارها.

۳. جلوه توحید در دعاها و مناجات‌ها :

۱ـ شمارش نعمت‌ها در دعا و شکوفا کردن عشق و محبت؛

۲ـ شمارش لغزش‌ها در دعا و شکوفا کردن تذلل در خود؛

۳ـ شمارش خطرات قیامت در دعا و شکوفا کردن رهبت؛

۴ـ شمارش الطاف در دعا و شکوفا کردن رغبت.

۲. اقسام توحید

۱ـ توحید ذاتی :

یعنی برای خداوند شبیه و مانندی وجود ندارد.

۲ـ توحید صفاتی :

یعنی صفات خداوند مانند علم و قدرت و حیات عین ذات او است.

لَیسَ کمِثْلِهِ شَیءٌ وَ هُوَ السَّمِیعُ الْبَصِیرُ [شوری ، ۱۱] .

قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ اللّهُ الصَّمَدُ لَمْ یلِدْ وَ لَمْ یولَدْ وَ لَمْ یکنْ لَهُ کفُواً أَحَدٌ [اخلاص ، ۱-۴] .

۳ـ توحید عبادی :

یعنی کسی به جز خداوند شایسته پرستش نیست :

وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِک مِنْ رَسُولٍ إِلاّ نوحِی إِلَیهِ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلاّ أَنَا فَاعْبُدُونِ [انبیاء ، ۲۵] .

۴ـ توحید افعالی :

۱. توحید خالقیت :

یعنی آفریننده همه موجودات خداوند است :

یا أَیهَا النّاسُ اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ هَلْ مِنْ خالِقٍ غَیرُ اللّهِ [فاطر ، ۳] .

ذلِکمُ اللّهُ رَبُّکمْ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ خالِقُ کلِّ شَیءٍ [انعام ، ۱۰۲] .

خداوند و ملائک و صاحبان خرد به یگانگی خداوند گواهی می‌دهند :

شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ وَ الْمَلائِکةُ وَ أُولُوا الْعِلْمِ قائِماً بِالْقِسْطِ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ الْعَزِیزُ الْحَکیمُ [آل عمران ، ۱۸] .

اله در قرآن

قرآن لفظ اله را در دو محل به کار برده است :

درباره خداوند : وَ إِلهُکمْ إِلهٌ واحِدٌ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ الرَّحْمنُ الرَّحِیمُ

درباره معبودان دروغین : الَّذِینَ یجْعَلُونَ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ فَسَوْفَ یعْلَمُونَ

دلایل قرآن بر نفی همتا و نظیر :

أَمْ لَهُمْ إِلهٌ غَیرُ اللّهِ سُبْحانَ اللّهِ عَمّا یشْرِکونَ [فاطر ، ۴۳] .

لَوْ کانَ فِیهِما آلِهَةٌ إِلاَّ اللّهُ لَفَسَدَتا [انبیاء ، ۲۲] .

قُلْ هُوَ اللّهُ أَحَدٌ [اخلاص]

۲. توحید ربوبی :

رب : یعنی تربیت کردن [قاموس قرآن] .

رب : از اسماء حسنی به معنای مربی

در قرآن : رب به غیر خدا هم اطلاق شده است [قاموس قرآن] .

یعنی اداره و تدبیر جهان خلقت با خداوند است :

قُلْ أَ غَیرَ اللّهِ أَبْغِی رَبًّا وَ هُوَ رَبُّ کلِّ شَیءٍ [انعام ، ۱۶۴] .

قُلْ مَنْ یرْزُقُکمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ أَمَّنْ یمْلِک السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ مَنْ یخْرِجُ الْحَی مِنَ الْمَیتِ وَ یخْرِجُ الْمَیتَ مِنَ الْحَی وَ مَنْ یدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَیقُولُونَ اللّهُ [یونس ، ۳۱] .

۳. توحید درقرآن

۱ ـ معنای توحید درقرآن :

[المیزان ، ج۶ ، ص۸۶ به بعد] .

بعضی خیال می کردند معنای توحید واحد عددی است و لذا می گفتند :

أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلهاً واحِداً إِنَّ هذا لَشَیءٌ عُجابٌ [ص ، ۵] .

ولی ناگفته پیدا است که واحد عددی که در برابر تعدد است و محکوم و محدود به حد است و با بی نهایت و قاهر بودن مطلق او سازگار نیست. درقرآن در این زمینه آیاتی است که واحد عددی و نوعی و جنسی و هر معنای دیگری که بویی از محدودیت و متناهی بودن داشته باشد را نفی می کند و معمولا صفات را با کلمه واحد می‌آورند. از جمله :

هُوَ الْواحِدُ الْقَهّارُ [رعد ، ۱۶] .

أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَیرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [یوسف ، ۳۹] .

سُبْحانَهُ هُوَ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [زمر ، ۴] .

أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِیعاً [بقره ، ۱۶۵] .

إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِیعاً [یونس ، ۶۵] .

الْحَقُّ مِنْ رَبِّک [بقره ، ۱۴۷] .

وَ اللّهُ هُوَ الْغَنِی [فاطر ، ۱۵] .

إِنَّهُ بِکلِّ شَیءٍ مُحِیطٌ [فصلت ، ۵۴] .

أَنَّهُ عَلی کلِّ شَیءٍ شَهِیدٌ [فصلت ، ۵۳] .

لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَ لا نَوْمٌ [بقره ، ۲۵۵] .

لَهُ الْأَسْماءُ الْحُسْنی [طه ، ۸] .

با توجه به اینکه از آیات فوق قدرت و عزت و قهر و شهود و احاطه مطلق استفاده می‌شود و این اوصاف با واحد عددی که محدود به حد و متناهی است سازگار نیست ، پس مراد از توحید ، توحید عددی نیست.

۲. صفات خداوند متعال در قرآن :

۱. ثبوتیه صفات جمال

۱. خداوند به همه چیز آگاه است :

أَنَّ اللّهَ بِكلِّ شَیءٍ عَلِیمٌ [بقره ، ۲۳۱] .
و حتّی از خاطرات ذهن همه آگاه است :
وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ وَ نَعْلَمُ ما تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ [ق ، ۱۶] .
۲. خداوند بر همه چیز قدرت دارد :
تَبارَک الَّذِی بِیدِهِ الْمُلْک وَ هُوَ عَلی کلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ [ملک ، ۱] .
۳. خداوند در همه جا هست :
فَأَینَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ [بقره ، ۱۱۵] .
و قائم به ذات خویش است :
اللّهُ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ الْحی الْقَیومُ [آل عمران ، ۲] .
۴. خداوند از رگ گردن به انسان نزدیک‌تر است :
نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَیهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِیدِ [ق ، ۱۶] .
۵. خداوند خالق تمام جهان هستی است :
لا إِلهَ إِلاّ هُوَ خالِقُ کلِّ شَیءٍ [انعام ، ۱۰۲] .
۶. تربیت و پرورش همه موجودات به دست او است :
الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [فاتحه ، ۲] .
فَلِلّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّماواتِ وَ رَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعالَمِینَ [جاثیه ، ۳۶] .
۷. حیات و مرگ به دست اوست :
وَ اللّهُ یحْیی وَ یمِیتُ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِیرٌ [آل عمران ، ۱۵۶] .
۸. او نور آسمان‌ها و زمین است :
اللّهُ نُورُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [نور ، ۳۵] .
۹. خداوند مالک تمام جهان هستی است :
لِلّهِ مُلْک السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ ما فِیهِنَّ [مائده ، ۱۲۰] . و تمام نظام هستی (تکویناً) در برابر او تسلیم هستند :
وَ لَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ کرْهاً وَ إِلَیهِ یرْجَعُونَ [آل عمران ، ۸۳] .
۱۰. همه موجوات نیاز به سوی او دارند :
یسْئَلُهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ کلَّ یوْمٍ هُوَ فِی شَأْنٍ [الرحمن ، ۲۹] .
و رزق همه موجودات به دست او است :
إِنَّ اللّهَ هُوَ الرَّزّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِینُ [ذاریات ، ۵۸] .
وَ ما مِنْ دابَّةٍ فِی الْأَرْضِ إِلاّ عَلَی اللّهِ رِزْقُها [هود ، ۶] .
و حتّی عزت و ذلت و گرفتن و عطا کردن به دست او است :
قُلِ اللّهُمَّ مالِک الْمُلْک تُؤتِی الْمُلْک مَنْ تَشاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْک مِمَّنْ تَشاءُ وَ تُعِزُّ مَنْ تَشاءُ وَ تُـذِلُّ مَنْ تَشاءُ بِیدِک الْخَیرُ [آل عمران ، ۲۶] .
۲. سلبیه صفات جلال

۱ ـ خداوند مثل و مانند ندارد :

لَیسَ کمِثْلِهِ شَیءٌ وَ هُوَ السَّمیعُ الْبَصیرُ [شوری ، ۱۱] .

۲ ـ خداوند بی نیاز مطلق است وهمه به او نیازمند هستند :

یا أَیهَا النّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَراءُ إِلَی اللّهِ وَ اللّهُ هُوَ الْغَنِی الْحَمِیدُ [فاطر ، ۱۵] .

۳ ـ خداوند با چشم ظاهر دیده نمی‌شود :

لا تُدْرِکهُ الْأَبْصارُ وَ هُوَ یدْرِک الْأَبْصارَ [انعام ، ۱۰۳] .

۴. خداوند را هرگز خواب سبک و سنگین نمی گیرد :

لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَ لا نَوْمٌ [بقره ، ۲۵۵] .

۵. او شریک و همتایی ندارد :

لَمْ یتَّخِذْ وَلَداً وَ لَمْ یکنْ لَهُ شَرِیک فِی الْمُلْک [اسراء ، ۱۱۱] .

۴. راههای شناخت خدا

۱ ـ ظهور فطرت در حال خطر :

فَإِذا رَکبُوا فِی الْفُلْک دَعَوُا اللّهَ مُخْلِصِینَ لَهُ الدِّینَ فَلَمّا نَجّاهُمْ إِلَی الْبَرِّ إِذا هُمْ یشْرِکونَ [عنکبوت ، ۶۵] .

۲ ـ راه حس و علم یا راه طبیعت :

مقصود از راه حس و علم یا راه طبیعت این است که با مطالعه در خلقت و آفرینش موجودات نظام هستی ، انسان پی به آفریدگار متعال می‌برد :

۱.إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ الْفُلْک الَّتِی تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِما ینْفَعُ النّاسَ وَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ السَّماءِ مِنْ ماءٍ فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها وَ بَثَّ فِیها مِنْ کلِّ دابَّةٍ وَ تَصْرِیفِ الرِّیاحِ وَ السَّحابِ الْمُسَخَّرِ بَینَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یعْقِلُونَ [بقره ، ۱۶۴] .

۲ : إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ لَآیاتٍ لِأُولِی الْأَلْبابِالَّذِینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفَکرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلاً سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ [آل عمران/ ۱۹۰-۱۹۱] .

۳ ـ راه عقل یا برهان و استدلال :

۱) برهان امکان و وجوب یا علت و معلول :

هر موجودی را ما در این جهان وابسته می‌بینیم. این وابستگی نمی‌تواند تا بی نهایت پیش برود و جهان مجموعه‌ای از وابسته‌ها باشد. این خود دلیل بر این است که در عالم ذات مستقلی قائم بالذات وجود دارد که همه این وابسته‌ها به او بسته‌اند و به تعبیر دیگر نظام علت و معلول باید منتهی به علتی شود که خود معلول چیزی نباشد و وجودش از خودش باشد :

۱ : یا أَیهَا النّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَراءُ إِلَی اللّهِ وَ اللّهُ هُوَ الْغَنِی الْحَمِیدُ [فاطر ، ۱۵]

۲ : یسْئَلُهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ کلَّ یوْمٍ هُوَ فِی شَأْنٍ [الرحمن ، ۲۹]

۳ : أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَیرِ شَیءٍ أَمْ هُمُ الْخالِقُونَ [طور ، ۳۵] .

۲) برهان حرکت :

فَلَمّا جَنَّ عَلَیهِ اللَّیلُ رَأی کوْکباً قالَ هذا رَبِّی فَلَمّا أَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ [انعام ، ۷۶] .

حضرت ابراهیم (ع) غروب کردن ستارگان و ماه و خورشید را دلیل بر عدم شایستگی آن‌ها برای الوهیت دانست به خاطر این که تغییر و

تحول نشانه حدوث آنها است و حدوث آن‌ها دلیل بر آن است که خالقی آن‌ها را ایجاد کرده است.

و بیان برهان حرکت از نظر عقلی به این صورت است که هر حرکتی نیاز به محرک دارد و اگر آن محرک یک امر ثابت نباشد ، بلکه آن هم نیز دارای حرکت باشد تسلسل لازم می‌آید که عقلا ممتنع است. بنابراین سلسله حرکات منتهی به محرکی می‌شود که متحرک نیست.

۳ : برهان صدیقین :

شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلّا هُوَ وَ الْمَلائِکهُ وَ أُولُوا الْعِلْمِ قائِماً بِالْقِسْطِ [آل عمران ، ۱۸] .

أَ وَ لَمْ یکفِ بِرَبِّک أَنَّهُ عَلی کلِّ شَیءٍ شَهِیدٌ [فصلت ، ۵۳] .

مقصود از برهان صدیقین آن است که به وسیله آن از ذات مقدس خداوند پی به وجود مقدس او می‌برند که دیگر مخلوقات واسطه در اثبات وجود او نخواهند بود و این برهان مخصوص انسان‌های کامل است.

حضرت علی علیه السلامی‌فرماید : "خداوند بهترین دلیل بر وجود خویش است"یا من دل علی ذاته بذاته ... کان أمیر المؤمنین (ع) یدعو [بحارالأنوار ، ج۸۴ ، ص۳۳۹] .

۵. آثار فردی و اجتماعی اعتقاد به وحدانیت خداوند

۱. جهان در دیدگاه موحد :

۱.بر اساس عدل است :

قال النبی (ص) : بالعدل قامت السماوات و الأرض [عوالی اللئالی ، ج۴ ، ص۱۰۲] .

۲.نیکو است :

أَحْسَنَ کلَّ شَیءٍ خَلَقَهُ [سجده ، ۷] .

۳.زیر نظر است :

وَ یعْلَمُ ما فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ ما تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَهٍ إِلّا یعْلَمُها وَ لا حَبَّهٍ فِی ظُلُماتِ الْأَرْضِ وَ لا رَطْبٍ وَ لا یابِسٍ إِلّا فِی کتابٍ مُبِینٍ [انعام ، ۵۹] .

و مورد توجه است :

وَ ما کنّا عَنِ الْخَلْقِ غافِلِینَ [مومنون ، ۱۷] .

۴.دارای حساب است :

کلُّ شَیءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدارٍ [رعد ، ۸] .

وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلّا عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ [حجر ، ۲۱] .

۵. بدون نیاز آفریده است :

وَ رَبُّک الْغَنِی [انعام ، ۱۳۳] .

الحمد لله الذی تحبب إلی و هو غنی عنی [بحارالأنوار ، ج۹۴ ، ص۱۹۲] .امّا بر اساس لطف آفریده است.کتَبَ عَلی نَفْسِهِ الرَّحْمَهَ [انعام ، ۱۲] .

وَ لا یزالُونَ مُخْتَلِفِینَ إِلّا مَنْ رَحِمَ رَبُّک [هود ، ۱۱۸] .
علاوه بر این که بر تمام نظام غالب است.وَ اللّهُ غالِبٌ عَلی أَمْرِهِ [یوسف ، ۲۱] .
جهان هم در تحت قدرت او است :
بِیدِهِ مَلَکوتُ کلِّ شَیءٍ [یس ، ۸۳] .
وَ اللّهُ یحْکمُ لا مُعَقِّبَ لِحُکمِهِ [رعد ، ۴۱] .
۶. او می‌تواند گسترش دهد :
وَ إِنّا لَمُوسِعُونَ [ذاریات ، ۴۷] .
۷. همه هستی خاضع اویند :
کلٌّ لَهُ قانِتُونَ [بقره ، ۱۱۶] .
ومقدرات و مقسمات دارد.
۲. منزلت و مقام انسان در دیدگاه موحد
۱. انسان موجودی با کرامت است :
وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ [اسراء ، ۷۰] .
۲. انسان موجودی با فضیلت است :
فَضَّلْناهُمْ [اسراء ، ۷۰] .
۳. جانشین خدا است :
جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَةً [بقره ، ۳۰] .
۴. همه خیرها برای او است :
سَخَّرَ لَکمْ ما فِی الْأَرْضِ [حج ، ۶۵] .
۵. برای هدفی بس والا آفریده شده است :
لِیبْلُوَکمْ [مائده ، ۴۸] .
لِیعْبُدُونِ [ذاریات ، ۵۶] .
أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها [هود ، ۶۱] .
و جهت و رنگ کارهای او را خدایی باشد :
صِبْغَةَ اللّهِ [بقره ، ۱۳۸] .
که رنگ الهی پاک شدنی نیست :
وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ صِبْغَةً [بقره ، ۱۳۸]
و همیشگی استوَ ما عِنْدَ اللّهِ باقٍ [نحل ، ۹۶] .
و با این که به ما فرموده : وَ اعْبُدُوا [نساء ، ۳۶] .
لکن هرگز نیازی به ما ندارد : إِنْ تَکفُرُوا أَنْتُمْ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً فَإِنَّ اللّهَ لَغَنِی حَمِیدٌ [ابراهیم ، ۸] .
۶. موحد خود را مسئول می‌داند.
چون برای جهان مسائلی قایل است :

إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کلُّ أولئِک کانَ عَنْهُ مَسْؤلاً [اسراء ، ۳۶] .
وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْولُونَ [صافات ، ۲۴] .
۷. در برابر خداوند و نعمت‌های او و در برابر محرومان مسئول است :
وَ ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ [نساء ، ۷۵] .
در برابر گرسنگان دنیا مسئول است :
وَ لا تَحاضُّونَ عَلی طَعامِ الْمِسْکینِ [فجر ، ۱۸] .
وحتّی در برابرحیوانات مسئول است :
حتی البقاع و البهائم
و اگر کاری انجام می‌دهد به خواست خداست.
وَ ما رَمَیتَ إِذْ رَمَیتَ [انفال ، ۱۷] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِذَا قَامَ الرَّجُلُ مِنَ السُّجُودِ قَالَ : بِحَوْلِ اللَّهِ أَقُومُ وَ أَقْعُدُ. [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۸۷] .
۸. انسان مؤمن خود را مستقل نمی‌داند حتی در رها کردن فشنگ :
وَ لا تَقُولَنَّ لِشَیءٍ إِنِّی فاعِلٌ ذلِک غَداً إِلّا أَنْ یشاءَ اللّهُ [کهف ، ۲۳-۲۴] .
۹. او هدایت خود را نیز از او می‌داند :
الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی هَدانا لِهذا وَ ما کنّا لِنَهْتَدِی لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللّهُ [اعراف ، ۴۳] .
انسان موحد ضمن اینکه همه قدرت‌ها را از خدا می‌داند ، خودش را نیز آزاد می‌داند. انتخاب گر می‌داند. او به دلیل شک کردن ، پشیمان شدن و انتقاد کردن احساس می‌کند که انسان آزاد است. او از آیات قرآن و آمدن انبیا و تهدیدات و تشویقات آن بزرگواران درک می‌کند که می‌توان از هر راهی راه خودش را انتخاب کند.فَمَنْ شاءَ فَلْیومِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْیکفُرْ [کهف ، ۲۹] .
۳. ایمان و خود سازی در دیدگاه موحد
۱. رستگاری در توحید است :
محمد رسول الله (ص) قال : حدثنی جبرئیل (ع) قال : سمعت رب العزة سبحانه و تعالی یقول کلمة لا إله إلا الله حصنی فمن قالها دخل حصنی و من دخل حصنی أمن من عذابی [(رابطه حصن و فلاح با توحید) بحارالأنوار ، ج۴۹ ، ص۱۲۷] .
طارق المحاربی یقول : " رأیت النبی (ص) فی سویقة ذی المجاز علیه حلة حمراء و هو یقول : یا أیها الناس قولوا لا إله إلا الله تفلحوا" [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۲۰۲] .
۱. خود را در گرو عمل خود می داند :
کل نفس بما کسبت رهینةو اگر هر کاری در آسمان‌ها و زمین عمل کند ، پاداش دارد :
فَمَنْ یعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُؤمِنٌ فَلا کفْرانَ لِسَعْیهِ وَ إِنّا لَهُ کاتِبُونَ [انبیاء ، ۹۴] .
و علاوه بر عمل ، آثار عمل او هم ثبت می‌شود :
نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس ، ۱۲] .
وهرگز عملی از او ضایع نمی‌شود :
إِنَّ اللّهَ لا یضِیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِینَ [بقره ، ۱۲۰] .

۲. نماز و ارتباط با خداوند را ذکر می‌داند :
اقم الصلوة لذکری
و ذکر را وسیله اطمینان می داند :
أَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد ، ۲۸] .
و اطمینان را وسیله پرواز می داند :
یا أَیتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِی إِلی رَبِّک [فجر ، ۲۷-۲۸] .
مؤمن در این ارتباط معنوی عالی‌ترین لذت و حلاوت را می‌برد و بندگی او را فخر می‌داند :
أمیر المؤمنین (ع) : ...کفی بی عزا أن أکون لک عبدا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۴۰۲] .
و بندگی غیر او را خسارت می داند.
قُلْ إِنَّ الْخاسِرِینَ الَّذِینَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ [زمر ، ۱۵] .
۳-عزت و ذلت را از او می‌داند :
مناجاة مولانا أمیر المؤنین علی بن أبی طالب صلوات الله علیه : "... و بیدک لا بید غیرک زیادتی و نقصی" [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۹۶] .
۴- رزق را از او می‌داند :
لَهُ مَقالِیدُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [زمر ، ۶۳] .
و به وعده‌های الهی درباره آینده بشر امید دارد :
أَنَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِی الصّالِحُونَ [انبیاء ، ۱۰۵] .
۴. مسائل اجتماعی در دیدگاه موحد
۱. توحید زیر بنای اتحاد است.
۲ ـ شخص خدا پرست ، خود را تحت ولایت خدا می‌داند :
اللّهُ وَلِی الَّذِینَ آمَنُوا [بقره ، ۲۵۷] .
۳. در جنگ و دفاع هدف او خدا است :
یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ [نساء ، ۷۶] .
۴. در رابطه بازار :
رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ [النور ، ۳۷] .
۵. در رابطه با تبلیغ :
إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ [یونس ، ۷۲] .
۶. در رابطه با معیارها :
إِنَّ أَکرَمَکمْ عِنْدَ اللّهِ [حجرات ، ۱۳] .
۷. در رابطه با عواطف :
إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک [هود ، ۴۶] .
تَبَّتْ یدا أَبِی لَهَبٍ [مسد ، ۱] .

۸-جز بندگی او از همه چیز آزاد است.
لا يخْشَوْنَ أَحَداً إِلَّا اللّهَ [احزاب ، ۳۹]
وَ لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده ، ۵۴] .
ودر رابطه با ابر قدرت‌ها :
لا يخْشَوْنَ أَحَداً إِلَّا اللّهَ [احزاب ، ۳۹] .
۹-در رابطه با مستضعفین :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْخَلْقُ عِيالُ اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .
قُلِ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ [انعام ، ۹۱] .
ایمان به خـدای واحد تار و پود تمام امتیازات پوشالی را در هم می‌پیچد. قرن‌ها نزاع بر سـر نژاد و زبان و منطقه و مال و قبیله و مقررات گوناگون دنیا را به آتش کشـیده ، ولی ایمان به توحید همه ما را بنده یکی و قانون لازم الاجرا را یک قانون و همه را در برابر آن یکسان می‌شمارد.
فدا کردن مصالح فردی به خاطر جامعه ، زمانی می‌تواند ریشه عمیق و منطقی داشته باشد که انسان باور کند این فدا شدن‌ها به هدر نمی‌رود. و خداوند متعال جبران می‌کند و این باور در سایه ایمان به توحید است.
مهمترین وسیله همبستگی ملت‌ها کنار آمدن در سایه توحید است.
مهمترین اهرم فشار بر طاغوت‌ها اهرم ایمان است. همان گونه که از پا در آوردن طاغوت‌ها به دست انبیا را مشاهده می‌کنیم و راه دور نرویم که ما در سایه ایمان و توحیـد و وحدت توانستیم هم شاه را بیرون کنیم و هم سال‌ها با قدرتی که مسـلح به تمام قوا است جنگ کنیم.
۵. اعمال و رفتار انسان در دیدگاه موحد
۱ ـ توحید زیر بنای توکل است.
توحید زیر بنای تسلیم است. توحید زیر بنای محبت خدا است.
توحید زیر بنای عزت و خود را نفروختن است.
توحید زیر بنای تقوا و خوف و رجا است.
۲. در رابطه با خوراک :
که ذبح حیوان رو به قبله باشد.
۳. در رابطه با مرگ و حیات :
مَحْيای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ [انعام ، ۱۶۲] .
۴. در رابطه با شهوات :
اللّهُ خالِقُ كلِّ شَیءٍ [رعد ، ۱۶] .
۵. برای کارش حساب دارد :
فَمَنْ يعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ [زلزله ، ۷] .
۶. برای راهش چراغ دارد :
سِراجاً مُنِيراً [احزاب ، ۴۶] .

توحید ، صفحه ۹
۷. هدفش روشن است :
إِلی رَبِّک الْمُنْتَهی [نجم ، ۴۲] .
۸. دیدش باز است :
یجْعَلْ لَکمْ فُرْقاناً [انفال ، ۲۹] .
۹.راهش صاف است :
وَ أَنِ اعْبُدُونِی هذا صِراطٌ مُسْتَقِیمٌ [یس ، ۶۱] .
إِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماً [بقره ، ۱۲۴] .
۱۰. پاداشش چندین برابراست :
(ضعف ، اضعافا ، فله عشر ، کمثل جنه وَ اللّهُ یضاعِفُ)
تا آن جا که می‌فرماید : فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِی لَهُمْ مِنْ قُرَّهِ أَعْینٍ [سجده ، ۱۷] .
۱۱. لغزشش بخشیده می شود :
وَ إِنِّی لَغَفّارٌ لِمَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً ثُمَّ اهْتَدی [طه ، ۸۲] .
انسان بی ایمان خود را بی صاحب و بی هدف می بیند که راهنمای خود را طاغوت‌های بیرونی یا هوس‌های درونی می داند و برنامه خود را از انسان هایی امثال خودش گرفته ، که مملو از خطا و محدودیت و تردید و انحراف هستند ، که در زندگی بعد از دوندگی‌های زیاد در رفاهی کمتر از رفاه یک پرنده با صدها غم و غصه قرار دارند ، بعد هم به سوی وادی پوچی و نیستی و...سیر می کنند.
راستی به چنین انسانی چگونه می‌توان گفت چنان و چنین باش؟ او که کل را یاوه و قطار هستی را با سرعت رو به نیستی در حرکت می‌بیند ، با چه منطقی به او بگوئیم شما در فلان کوپه روی فلان صندلی منظم بنشین؟ چرا در مجموعه تصادفات من منظم باشم؟ چرا به دست آوردن رفاه من این همه درد سر داشته باشد؟ چرا باشم؟ چرا با خود کشی خودم را راحت نکنم؟ بر فرض باشم چرا انسان باشم؟ چرا دیگران را برای خود نخواهم؟ چرا گرگ نباشم؟
۶. مشکلات و سختی ها در دیدگاه موحد
۱. تحلیل مشکلات
۱–او برای حوادث تلخ و شیرین تحلیل منطقی دارد و می‌داند که اگر قوم عاد "وَ أُتْبِعُوا فِی هذِهِ الدُّنْیا لَعْنَهً وَ یوْمَ الْقِیامَهِ" هود ، ۶۰. به خاطرانکار آیات الهی است : جحدوا بآیات ربهم و عصو رسله
وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ کلِّ جَبّارٍ عَنِیدٍ [هود ، ۵۹] .
۲. اگر در زندگی خودش مضیقه‌ای دارد ، می‌داند که "رَبِّی أَهانَنِ" فجر ، ۱۶.صحیح نیست ،
بلکهکلّا بَلْ لا تُکرِمُونَ الْیتِیمَ [فجر ، ۱۷] .مطرح است
۳. در آزمایش الهی و فشارها ، تکامل و شکوفا شدن خصلت صبر و ابتکار مطرح است.
۲.پناهگاه انسان موحّد در مشکلات و اضطراب ها :
أَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد ، ۲۸] .
عوامل دلهره زیاد است که ایمان به خداوند متعال دوای همه آن‌ها است.

۱-گاهی نگرانی و دلهره انسان از احساس ضعف است

که ایمان جبران این نگرانی را می کند.

که ایمان به قدرت بی نهایت و توکل بر آن و احساس وابستگی و ایمان به امدادهای الهی جبران این نگرانی را می کند.

۲ ـ گاهی انسان در تفسیر معمای هستی گیج و نگران است و احساس پوچی می کند که بینش توحیدی مرهم آن است.

۳ ـ گاهی انسان از لغزش‌های بسیار خود نگران است که غفاریت خداوند مرهم آن است.

۴ ـ گاهی انسان نگران است که چرا این همه زحمت کشیدم و مردم قدر دانی نکردند ، اما مؤمن مخلص هرگز چنین احساسی ندارد :

لا یصِیبُهُمْ ظَمَأٌ وَ لا نَصَبٌ وَ لا مَخْمَصَةٌ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا یطَؤنَ [توبه ، ۱۲۰] .

إلّا کتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صالِحٌ [توبه ، ۱۲۰] .

۵ ـ گاهی حرکت‌ها و تلاش‌ها و تبلیغات و توهمات این و آن انسان را نگران می کند

که مؤمن به وعده‌های الهی که فرمودهبَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَی الْباطِلِ [انبیاء ، ۱۸] .

عَلَی الْباطِلِ [انبیاء ، ۱۸] .إِنَّ الْباطِلَ کانَ زَهُوقاً [اسراء ، ۸۱] .لا ـ یغُرَّنَّک تَقَلُّبُ الَّذِینَ کفَرُوا فِی الْبِلادِ [آل عمران ، ۱۹۶] .

تکیه می کند

۶ ـ گاهی نیش و متلک و استهزاء ، انسان را نگران می کند ،

ولی ایمان به خدایی که می‌فرماید : إِنّا کفَیناك الْمُسْتَهْزِئِینَ [حجر ، ۹۵] .

إنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْکمْ [هود ، ۳۸] .

فَالْیوْمَ الَّذِینَ آمَنُوا مِنَ الْکفّارِ یضْحَکونَ [مطففین ، ۳۴] .

او را از این نگرانی خارج می کند.

۷ ـ گاهی نگران است که چرا همه را راضی نکرده و در میان صدها سلیقه و هوس گیج است ،

اما مومناللّهُ وَلِی الَّذِینَ آمَنُوا یخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ [بقره ، ۲۵۷] .

۶. آیا این دو گروه قابل مقایسه هستند؟

۱. آیا کسی که می‌داند

إِنَّ رَبَّک لَبِالْمِرْصادِ [فجر ، ۱۴] .

با کسی که می گویدوَ ما یهْلِکنا إِلَّا الدَّهْرُ [جاثیه ، ۲۴] .

یکسان است؟

۲. آیا کسی که معتقد است

قَدْ جَعَلَ اللّهُ لِکلِّ شَیءٍ قَدْراً [طلاق ، ۳] .

با معتقد به تصادف یکی است؟

۳. آیا کسی که انسان را بنده خدا با کسی که اسیر ماده و جبر تاریخ است یکی است؟

۴. آیا کسی که برنامه زندگی خود را از آفریدگار قدرت‌ها و سازمان‌های حقوق بین الملل که جیره خواران آنها هستند و برای او برنامه ریزی می کند یک احساس دارد؟

۵. آیا تفسیر و تبیین روشنی که خدا پرست دارد با نمی‌دانم‌های مادّیون یکسان است.

۶. آیا کسانی که سر بر آستان یکتا خدای جهان نمی‌نهند ، در عمر خود تسلیم خدایگان‌های پوشالی نمی‌شوند؟

۷. با توجه به اینکه خداوند هم یکی است و هم زود راضی می‌شود ،

کسانی که یک خدای سریع الرضا را راضی نمی‌کنند ، باید دائما معبودهای متعددی را راضی کنند که آخر هم راضی نمی‌شوند.

عن أبی عبد الله (ع) : ...خاب الوافدون علی غیرک و خسر المتعرضون إلا لک [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۳۸۹] .

۸. راستی آیا جزای فرار از "خالِقُ کلِّ شَیءٍ" انعام ، ۱۰۲.

پناهندگی به موجود ضعیفی است کهلَنْ یخْلُقُوا ذُباباً [حج/ ۷۳] ، است؟

۹. آیا جزای فرار از کشتی نوح که عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : "أَنَّهُ قَالَ أَهْلُ بَیتِی کسَفِینَةِ نُوحٍ مَنْ رَکبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ" وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۳۴. گفتن "سَآوِی إِلی جَبَلٍ یعْصِمُنِی" هود ، ۴۳. است؟

به همین جهت بارها در قیامت به غیر اهل توحید گفته می‌شود.نادُوا شُرَکائِی [کهف ، ۵۲] .

۱۰. آیا غیر خدا کسی کار خدایی کرده است ؟"فَتَشابَهَ الْخَلْقُ عَلَیهِمْ" رعد ، ۱۶.

که شما سراغ دیگری رفتید؟

۱۱. آیا نشستن انسان عاقل در اسارت ماده و در انتظار تصادف جمادات ، بزرگترین ظلم نیست

إِنَّ الشِّرْک لَظُلْمٌ عَظِیمٌ [لقمان ، ۱۳] .

۱۲. آیا مطالعه زندگی کسی که می گوید : "أَنَا رَبُّکمُ الْأَعْلی" نازعات ، ۲۴.

آیا مطالعه زندگی کسی که می گوید : أَنَا أُحْیی وَ أُمِیتُ [بقره ، ۲۵۸] .

آیا مطالعه زندگی کسی که می گوید : إِنَّما أُوتِیتُهُ عَلی عِلْمٍ عِنْدِی [قصص ، ۷۸]

هَلْ فِی ذلِک قَسَمٌ لِذِی حِجْرٍ [فجر ، ۵] .

وعبرت از آن کافی نیست؟

۷. چرا در نظام یک پارچه ی عالم من وصله ی ناهمرنگ باشم؟

۱. چرا من اهل تسبیح نباشیم؟

نظامی کهیسَبِّحُ لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [حشر ، ۲۴] .

۲. چرا من قنوت نداشته باشم؟

نظامی کهکلٌّ لَهُ قانِتُونَ [روم ، ۲۶] است.

۳. چرا من سجده نکنم؟

نظامی کهیسْجُدُ لَهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ... [حج ، ۱۸] است.

۴. چرا من استغفار نکنم؟

در نظامی که فرشتگانشیسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِینَ آمَنُوا [غافر ، ۷] هستند.

۵. چرا من صلوات نفرستم؟

در نظامی کهإِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِکتَهُ یصَلُّونَ عَلَی النَّبِی [احزاب ، ۵۶] است.

۶. چرا من توکل نکنم؟
۲ در نظامی که هر دابه‌ای :
وَ ما مِنْ دَابَّةٍ فِی الْأَرْضِ إِلاّ عَلَی اللّهِ رِزْقُها [هود ، ۶] است.

۱. توسل

۱. توسل وتبرک در اسلام

در سوره کهف داستان جوانمردان خداپرستی است که از جامعه شرک به غار پناهنده و قرنها زندگی کرده‌اند و بعد از دنیا رفتند نقل می کند ، سپس به مسئله ساختمانی به نام مسجد بر فراز آن را مطرح می‌فرماید : فَقالُوا ابْنُوا عَلَیهِمْ بُنْیاناً رَبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قالَ الَّذِینَ غَلَبُوا عَلی أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَیهِمْ مَسْجِداً [کهف/۲۱] .
بنای با عظمت برفراز قبر اولیای خدا ، پرچم توحید در منطقه است. اعلام حیات و زنده بودن تفکر کسی است که در آنجا دفن شده. اگر پرچم‌ها از پارچه‌ای است که زود در اثر باد و باران و غبار از بین می‌رود ، باید برفرار قبر قهرمانان توحید پرچمی باید باشد که حوادث طبیعی آن را از بین نبرد. تعمیر و بنای قبور اولیاء خدا هرگز عبادت آنان نیست؛ آنچه شرک است عبادت غیر خداست. اگر قرآن می‌فرماید : فَلا تَدْعُوا مَعَ اللّهِ أَحَداً [(جن/۱۸)] .
در آیه دیگر می‌فرماید : وَ مَنْ یدْعُ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ [(مومنون/۱۱۷)] .
بنابراین مراد از این که غیر خدا را نخوانید آن است که غیر خدا را به عنوان خداوند نخوانید.
اگر هر خواندن و استمدادی شرک باشد فرمانتَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی [مائده/۲] .
هم فرمان به شرک است ، چون استمداد از غیر خدا زنده و مرده ندارد ، هر دو شرک خواهد بود!!!
به هر حال خداوند است کهیدَبِّرُ الْأَمْرَ [سجده/۵] . لکن به گروهی از فرشتگان نیز اجازه تدبیر داده استفَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] . خداوند است که جان را می گیرداللّهُ یتَوَفَّی الْأَنْفُسَ [زمر/۴۲] . امّا این کار را به ملك الموت هم واگذار فرموده استیتَوَفّاکمْ مَلَک الْمَوْتِ [سجده/۱۱] . خداوند است که قرآن نازل می کندنَحْنُ نَزَّلْنا عَلَیک الْقُرْآنَ [دهر/۲۳] . امّا این مأموریت را به جبرئیل امین هم واگذار کرده استنَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِینُ [شعراء/۱۹۳] . کار انسان نیز با اراده خداستوَ اللّهُ خَلَقَکمْ وَ ما تَعْمَلُونَ [صافات/۹۶] . خواست انسان هم بدون خواست او نیستوَ ما تَشاونَ إِلاّ أَنْ یشاءَ اللّهُ [دهر/۳۰] . هرکه هست و هرچه هست از اوستیسْئَلُهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [الرحمن/۲۹] . ما اگر از اولیاء خداوند سئوالی داریم ، چون آن عزیزانقُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ [آل عمران/۱۶۹] . هستند و شرک توجه بهدُونِ اللّهِ‌است. فرزندان یعقوب برای بخشیده شدن گناهانشان به پدر گفتند : یا أَبانَا اسْتَغْفِرْ لَنا [یوسف/۹۷] . و پدر این توسل را شرک ندانست گرچه حضرت یعقوب زنده بود ، ولی اگر توجه به غیر خدا شرک باشد زنده و مرده ندارد. گاهی می گویند بوسیدن در و دیوار مسجد و حرم رسول خدا (ص) چه اثری دارد ، اینها که آهن و سنگی بیش نیستند؛ در حالی که قرآن می‌فرماید : اذْهَبُوا بِقَمِیصِی هذا فَأَلْقُوهُ عَلی وَجْهِ أَبِی یأْتِ بَصِیراً [یوسف/۹۳] . یوسف گفت : پیراهن مرا برای پدرم ببرید و آن را روی صورتش انداخته تا بینا شود. همین که این دستور عملی شدفَارْتَدَّ بَصِیراً [یوسف/۹۶] . ما شیعیان جز خداوند احدی را بندگی نمی کنیم و یک نقطه و حرف قرآن ما با سایر قرآن ها تفاوت ندارد و قانونی بر خلاف قرآن و راه و سنت پیامبر را نمی‌پذیریم و اهل بیت رسول خدا (ص) را به دلیل آیهإِنَّما یرِیدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهِیراً [احزاب/۳۳] . معصوم می‌دانیم و مذهب ما مذهب

اهـل بیت است و زنـان رسول الله را بـا اینکه همه آنـان اُمّ المؤمنین هسـتند امّا به دلیل آیهفَإِنَّ اللّهَ أَعَـدَّ لِلْمُحْسِنـاتِ مِنْكنَّ أَجْراً عَظِیماً [احزاب/۲۹] . در یک حد نمی‌دانیم ، چون کلمهلِلْمُحْسِناتِ مِنْكنَّنشان دهنده آن است که همه یک سان نبودند و برای صحـابه ارزش قائـل هستیم ، چون مصـداق آیهوَ السّـابِقُونَ السّابِقُونَ [واقعه/۱۰] . می‌دانیم و در میـان صـحابه بعضـی را منافق می‌دانیم ، زیرا صـدها آیه قرآن دربـاره کسـانی است که در اطراف رسول خـدا (ص) بودنـد ، ولی منافقانه با حضـرت و سایر مسـلمین رفتار می‌کردنـد و چون میان صـحابه نزاع‌ها در می‌گرفت مثلاً میان ابوذر و معاویه عقل به ما اجازه نمی‌دهد دو طرف نزاع را بر حق بدانیم ، بنابراین همه صـحابه را یک سان نمی‌دانیم. میان صحابه خوب هم درجاتی قائل هستیم ، زیرا خود قرآن می‌فرماید : فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدِینَ [نساء/۹۵] . و درباره گروهی می‌فرماید : أُولئِك أَعْظَمُ دَرَجَةً [حدید/۱۰] .

ما اصـرار داریم که در نماز جماعت و جمعه شـرکت کنیم ، ولی از این که امام جمعه مسائل جهان اسـلام را مطرح نمی‌کند و کفـار از این اجتمـاع راضـی هسـتند و مسـلمانان بعـد از نمـاز تغییری در فکر و عملشـان صورت نمی‌گیرد به شـدت نگرانیم ما تعطیل شدن جهاد و دفاع در بلاد اسـلامی را مهجور شدن قرآن می‌دانیمیا رَبِّ إِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً [فرقان/۳۰] .

مـذهب مـا مـذهب اهـل بیت است که رسول الله (ص) فرمود : إِنِّی تَـارِك فِیكمُ الثَّقَلَینِ كتَـابَ اللّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْـلَ بَیتِی [أمـالی صدوق ، ص۴۱۵] . عـدد امامـان اهـل بیت از قول رسول اکرم (ص) دوازده نفر هسـتند (صـحیح مسـلم ، ج۶ ، ص۳ و مسند احمد ، ج۵ ، ص۸۶) به عدد بنی اسرائیل (مسند احمد ، ج۱ ، ص ۳۹۸)

بدون توسّل انسان را نمی‌پذیرند :

عن ابی عبـدالله (ع) قال : عَبَدَ اللّهَ حِبْرٌ مِنْ أَحْبَارِ بَنِی إِسْـرَائِیلَ حَتَّی صَارَ مِثْلَ الْخِلَالِ فَأَوْحَی اللّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی نَبِی زَمَانِهِ قُلْ لَهُ وَ عِزَّتِی وَ جَلَـالِی وَ جَبَرُوتِی لَوْ أَنَّك عَبَـدْتَنِی حَتَّی تَـذُوبَ كمَا تَـذُوبُ الْأَلْیـةُ فِی الْقِـدْرِ مَا قَبِلْتُ مِنْك حَتَّی تَأْتِیَنِی مِنَ الْبَابِ الَّذِی أَمَرْتُك بِهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۰۳] .

لغهٔ : حبر : عابد الیه : دنبه قدر : دیگ

۱-یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَیهِ الْوَسِیلَةَ وَ جاهِدُوا فِی سَبِیلِهِ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۳۵] .

۲-قُلِ ادْعُوا الَّذِینَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِهِ فَلا یمْلِكونَ كشْفَ الضُّرِّ عَنْكمْ وَ لا تَحْوِیلاً أُولئِك الَّذِینَ یـدْعُونَ یبْتَغُونَ إِلی رَبِّهِمُ الْوَسِـیلَةَ أَیهُمْ أَقْرَبُ وَ یرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَ یخافُونَ عَذابَهُ إِنَّ عَذابَ رَبِّك كانَ مَحْذُوراً [اسراء/۵۷-۵۶] .

تبصـره : آیه دوّم به بحث ما چنـدان مربوط نیست ، زیرا می‌گوید : این بتها که شـما می‌خوانید نمی‌توانند وسـیله شـما باشـند ، بلکه خودشان دنبال وسیله می‌گردند.

قرآن : قالُوا یا أَبانَا اسْتَغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا إِنّا كنّا خاطِئِینَ قالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكمْ رَبِّی إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِیمُ [یوسف/۹۸-۹۷] .

ای پیـامبر تو نمی‌توانی آنان را ارشاد کنی ، چون کوردل و گوش‌کرنـد؛ سـخن حق در گوشـشان فرو نمی‌رود و انوار الهی در دلشان منعکس نگردد.

إِنْ تُسْمِعُ إِلّا مَنْ یومِنُ بِآیاتِنا فَهُمْ مُسْلِمُونَ [نمل/۸۱] .

هُدیً لِلْمُتَّقِینَ [بقره/۲] .

وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُومِنِینَ وَ لا یزِیدُ الظّالِمِینَ إِلّا خَساراً [اسراء/۸۲] .

و بایـد در نظر داشت که مـا هنگـام توسّل به ارواح طیبه اولیاء متوسل شویم که به نص قرآن در برزخ زنـده و مرزوقنـد و نباید کلمه اموات را در موردشـان به کار برد که خـدا منع نموده است : وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ یقْتَلُ فِی سَبِیلِ اللّهِ أَمْواتٌ بَلْ أَحْیاءٌ وَ لكنْ لا

تَشْعُرُونَ [بقره/۱۵۴] .
وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یرْزَقُونَ [آل عمران/۱۶۹] .
و با توجه به روایاتی که دلالت می کند که جسد اولیاء از بین نمی‌رود طبیعی است که محل دفن جسد شریفشان بسی شایسته‌تر است. [توسل ضیاءآبادی ص۲۰۲ تا ۲۰۷]
۱- بخاری در باب صفت پیامبر اکرم (ص) حدیثی آورده که مردم به بازمانده آب وضوی پیامبر اکرم (ص) هجوم و تبرک می‌جستند. [ج۴ ، ص۲۳۱] .
۲- صحیح مسلم نقل کرده که هرگاه پیامبر اکرم (ص) سر خود را می‌تراشیدند اصحابش اطراف او را می گرفتند و هر تار موی حضرت دست یکی بود. [ج۴ ، ص۱۸۱۲ - کتاب فضائل ، باب۱۹ ، حدیث۷۵] .
۳- علّامه امینی می‌فرماید : هیچ یک از ائمه اربعه رأی به حرمت نداده‌اند. [الغدیر ، ج۵ ، ص۱۴۶] .
۴- مرحوم مجلسی در جلد ۱۸ بحار از صفحه ۲۳ تا ۴۵ بابی در برکت اعضای رسول خدا (ص) آورده که متجاوز از ۳۰ حدیث است و چندین خاطره نقل کرده که یکی از آنها این است : زنی کودکی آورد که موی سرش می‌ریخت؛ رسول خدا (ص) بر سر او دست کشید ، سر کودک خوب شد و موها دیگر نریخت. [بحار ، ج۱۸ ، ص۳۹] .
۵- بخاری در صحیح کتاب اشربه آورده که جامی که رسول الله (ص) با آن آب میل می‌فرمود در بصره نزد انس بن مالک بود که بارها برای تبرک از آن آب نوشیده بود. [ج۷ ، ص۱۴۷ بنقل از توسل ، ص۱۸۶] .
تبرک جستن به آثار رسول خدا (ص) از موضوعات مسلّمه‌ای است که در میان صحابه و تابعین و مؤمنین از زمان حیات رسول خدا (ص) تا به امروز سنّت بوده است و جز وهّابی ها از فرق مسلمانان مخالفی نیست.
علّامه امینی (ره) می گوید : لم‌نجد فی المقام قولاً بالحرمهٔ لاحد من اعلام المذاهب الاربعهٔ ممّن لهم و لارائهم قیمهٔ فی المجتمع... نعم هناک اناس شذّت عن شرعهٔ الحق و حکموا بالحرمهٔ قولاً بلادلیل و تحکما بلابرهان و رأیاً بلابینهٔ و هم معروفون فی الملأ بالشذوذ لایعبأبهم و بارائهم. [الغدیر ، ج۵ ، ص۱۴۶] .
چند روایت :
۱- بخاری در (صحیح) خود آورده است : رسول خدا (ص) در مکانی بود ، عربی گفت : چرا وعده‌ای که داده‌ای عملی نمی‌کنی؟ پیامبر (ص) فرمود : "بشارت". گفت : این سخن را بسیار گفته‌اید حضرت خشمگین شد و رو به بلال و ابوموسی کرد و فرمود : "عرب بشارت را ردّ کرد ، شما قبول کنید". گفتند : پذیرفتیم. سپس ظرف آبی طلبید و دست و صورتشان را شست و مقداری از آب دهان خود را در آن ریخت و فرمود : "بنوشید و به صورت و سینه خود بپاشید". آن دو نفر این کار را کردند. امّ سلمه از پشت پرده گفت : قدری هم برای مادرتان بگذارید. [صحیح بخاری ، باب۲۸ ، حدیث۱۴ - فضائل ابوموسی اشعری] .
در روایتی است که اصحاب از آب دهان پیامبر استفاده می‌کردند و قطرات آب وضوی حضرت را سر دست را می‌بردند. [صحیح بخاری ، ج۳ ، ص۲۵۲] .
مسلم در (صحیح) گوید : پیامبر در حال سرتراشیدن بود ، هر تاری از مویش در دست یکی از آنان بود. همین طور زره ، عصا ، شمشیر ، ظروف ، مُهر ، انگشتر و کفش رسول خدا (ص) در زمان حیات و پس از حیات مورد تبرّک قرار می گرفت. [صحیح مسلم ، ج۴ ، ص۱۸۱۲ ، ترجمه تبرّک الصحابهٔ ، ص۲۸] .
حضرت زهرا "علیها سلام" مشتی از خاک قبر پدر برداشت و بر چشمهای خود نهاد و گریست و این دو بیت را خواند.

[المناقب ، ج۱ ، ص۲۴۲] .
یکی از اهل تسنّن گوید : در دمشق به همراه تاج الدین فاکهانی (فقیه مالکی) بودم که او به قصد زیارت کفش مبارک پیامبر (ص) رفت و سر برهنه کرد و اشکش جاری بود و آن کفش را می‌بوسید و بر صورتش می‌مالید و می گفت :
یعنی : اگر به مجنون بگویند : لیلی و وصلش برای تو محبوب تر است یا دنیا و ما فیها؟
می گوید : غبار کفش لیلی نزد من محبوبتر از همه چیز دنیا و شفابخش‌تر از همه درمان ها است. [الغدیر ، ج۵ ، ص۱۵۵] .
پیامبر در آخر عمر فرمود : "هرکس لطمه بدنی از طرف من دیده است قصاص کند که قصاص دنیا نزد من محبوبتر از آخرت است". سوادۀ بن قیس برخاست و گفت : می‌خواستید روزی عصایتان را به ناقه بزنید ، تصادفاً به من خورد. پیامبر جامه را از سینه و شکم کنار زد. گفت : یا رسول الله اجازه می‌دهی لب هایم را به شکم مبارکت برسانم؟ اجازه صادر شد و او این کار را کرد و گفت : أعوذ بموضع القصاص من بطن رسول الله من النار یوم النار. [أمالی صدوق ، ص۶۳۳] .
زنی کودکش را که کچل بود نزد حضرت آورد؛ دست بر سرش کشید و مو برآن روئید.
در فتح خیبر آب دهان به چشم علی (ع) مالید ، دردش منتفی شد. [بحار ، ج۱۸ ، ص۴۰] .
عاصم احول گوید : من جام پیامبر را نزد انس بن مالک دیدم و او می گفت : با این جام بارها حضرت را آب دادم و آن نزد صحابه و تابعین نگه داری می‌شد و تبرک به آن می جستند. [بحار ، ج۷ ، ص۱۴۷ ، ترجمه تبرّک الصحابۀ ص۳۱] .

۲. مفهوم توسل

توسل؛ یعنی گرفتن وسیله برای نزدیک شدن به چیزی.
وسیله : هر چیز که سبب رسیدن به قرب خدا گردد.

۳. شرائط توسل

۱. اوقات توسل
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ يا عِبَادِی أَ وَ لَيسَ مَنْ لَهُ إِلَيكمْ حَوَائِجُ كبَارٌ لَا تَجُودُونَ بِهَا إِلَّا أَنْ يتَحَمَّلَ عَلَيكمْ بِأَحَبِّ الْخَلْقِ إِلَيكمْ تَقْضُونَهَا كرَامَةً لِشَفِيعِهِمْ أَلَا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَكرَمَ الْخَلْقِ عَلَی وَ أَفْضَلَهُمْ لَدَی مُحَمَّدٌ وَ أَخُوهُ عَلِی وَ مِنْ بَعْدِهِ الْأَئِمَّةُ الَّذِينَ هُمُ الْوَسَائِلُ إِلَی اللَّهِ فَلْيدْعُنِی مَنْ هَمَّتْهُ حَاجَةٌ يرِيدُ نَفْعَهَا أَوْ دَهِمَتْهُ دَاهِيةٌ يرِيدُ كشْفَ ضُرِّهَا بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّيبِينَ الطَّاهِرِينَ أَقْضِهَا لَهُ أَحْسَنَ مَا يقْضِيهَا مَنْ (تَسْتَشْفِعُونَ لَهُ) بِأَعَزِّ الْخَلْقِ إِلَيهِ [عده‌الداعی ، ص۱۶۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ : مَنْ كانَتْ لَهُ حَاجَةٌ إِلَی فَلْيتَوَسَّلْ إِلَی بِهِمَا فَإِنِّی لَا أَرُدُّ سُؤالَ سَائِلٍ يسْأَلُنِی بِهِمَا وَ بِالطَّيبِينَ مِنْ عِتْرَتِهِمَا [وسائل‌الشیعۀ ، ج۷ ، ص۱۰۲] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : إِذَا نَزَلَتْ بِكمْ شِدَّةٌ فَاسْتَعِينُوا بِنَا عَلَی اللَّهِ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ‌وَ لِلّهِ الْأَسْماءُ الْحُسْنی فَادْعُوهُ بِها [(اعراف/۱۸۰)] [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۴۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يقُول : أَلَا فَلْيدْعُنِی مَنْ هَمَّ بِحَاجَةٍ يرِيدُ نَفْعَهَا أَوْ دَهَتْهُ دَاهِيةٌ يرِيدُ كفَّ ضَرَرِهَا بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الْأَفْضَلِينَ الطَّيبِينَ الطَّاهِرِينَ [تفسیرالإمام‌العسکری ، ص۶۸] .
۲. معرفت وشناخت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يقُولُ : مَنْ سَأَلَنِي بِهِمْ (محمـد ص و آل محمـد) عَارِفاً بِحَقِّهِمْ وَ مَقَامِهِمْ أَوجَبْتُ لَهُ مِنِّى الْإِجَابَةُ وَ كانَ ذَلِك حَقّاً عَلَى [وسائل‌الشيعة ، ج۷ ، ص۱۰۲] .

۴. انواع توسل

۱. توسل درنظام آفرینش

۱- با اینکه خداوند قادر مطلق است ، ولی نظام را بر اساس وساطت قرار داده است ، مثلاً جنود دارد

وَ ما يعْلَمُ جُنُودَ رَبِّك إِلاّ هُوَ [مدثر/۳۱] .

فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .

فَالْمُقَسِّماتِ أَمْراً [ذاريات/۴] .

لَهُ مُعَقِّباتٌ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ [رعد/۱۱] .

وَ إِنَّ عَلَيكمْ لَحافِظِينَ كراماً كاتِبِينَ [انفطار/۱۱-۱۰] .

هُوَ الْقاهِرُ فَوْقَ عِبادِهِ وَ يرْسِلُ عَلَيكمْ حَفَظَةً حَتّى إِذا جاءَ أَحَدَكمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنا وَ هُمْ لا يفَرِّطُونَ [انعام/۶۱] .

هر دسته‌ای در مقام خاص و دارای قدرتی و برای کاری هستندوَ ما مِنّا إِلاّ لَهُ مَقامٌ مَعْلُومٌ [صافات/۱۶۴] .

مسئول وحی (جبرئیل) مسئول ارزاق (میکائیل) مسئول روح (عزرائیل) مسئول سور (اسرافیل) محل انتقال اراده (عرش ، کرسی ، لوح ، قلم)

برای عرش حاملانی استوَ تَرَى الْمَلائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ [زمر/۷۵] .

۲- وساطت این فرشتگان تکوینی است ، طبق قدرتی که از طرف خداوند متعال به آنان داده شده است.

۳- کار فرشتگان همان کار خداست؛ ماهیت همه یکی است و این واسطه‌ها اراده خداوند را به تأخیر نمی‌اندازدوَ ما أَمْرُنا إِلاّ واحِدَةٌ كلَمْحٍ بِالْبَصَرِ [قمر/۵۰] .

آری تمام فعل‌ها مظهر یک فعل و تمام فاعل‌ها مسخّر فرمان یک فاعلند.

۴- همه دست اندرکاران وابسته وسائل او هستنديسْئَلُهُ مَنْ فِي السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [الرحمن/۲۹] .

۵- کار آنها همان کار خداست :

فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] . وليیدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّماءِ إِلَى الْأَرْضِ [سجده/۵] .

يتَوَفّاكمْ مَلَك الْمَوْتِ [سجده/۱۱] . وليااللّهُ يتَوَفَّى الْأَنْفُسَ [زمر/۴۲] .

نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ [شعراء/۱۹۳] . ولينَحْنُ نَزَّلْنا عَلَيك الْقُرْآنَ [دهر/۲۳] .

میکائیل عامل رزق است وليوَ ما مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلاّ عَلَى اللّهِ رِزْقُها [هود/۶] .

و خلاصه در نظام و تشکیلات خدا قدرتی مستقل وجود ندارد و همه کارها با اذن خدا و زیر نظر او است : مَنْ ذَا الَّذِي يشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاّ بِإِذْنِهِ [بقره/۲۵۵] .

نسبت کار به خدا و دیگران طولی است نظیر اینکه چشم من دید ، یا خودم دیدم ، گوشم شنید یا خودم شنیدم ، کلید در را باز کرد یا با دست خودم در را باز کردم ، خودم در را باز کردموَ اللّهُ خَلَقَكمْ وَ ما تَعْمَلُونَ [صافات/۹۶] .

آری ، همه اشیاء قابلیت فیض مستقیم را ندارند و لذا در سایه موجودات عالیه و به واسطه آنان کسب فیض می‌کنند. همان گونه که قابلیت‌ها محدود است و نمی‌شود همه فیض را یک دفعه فرو فرستادوَ إِنْ مِنْ شَيءٍ إِلاّ عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلاّ بِقَدَرٍ

مَعْلُوم [حجر/۲۱] .

شکی نیست که انسان برای به دست آوردن کمالات مادّی و معنوی به غیر خود محتاج است. قانون توسّل یک واقعیت تکوینی و مسلم طبیعی است که در نظام آفرینش مشاهده می‌شود. نظام موجود در جهان و قانون حاکم بر آن نظام توسّل است و قانون تسبّب. جهان آفرینش بر این پایه استوار است که همه موجودات به یکدیگر محتاجند و تنها غنّی بالذات ذات مقدس خداست. خلق عالم همه محتاجتر از یکدگرند.

یا أَیهَا النّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَراءُ إِلَی اللّهِ وَ اللّهُ هُوَ الْغَنِی الْحَمِیدُ [فاطر/۱۵] .

۲. توسل درنظام تشریع

۱- قرآن به شدت منطق کسانی را که می گفتند : وحی باید بدون واسطه و مستقیماً به خود ما برسد محکوم می کند. آنها به خاطر همین پندار غلط زیربار تکلیف و هدایت نمی‌رفتند و می گفتند :

أَ أُنْزِلَ عَلَیهِ الذِّکرُ مِنْ بَینِنا [ص/۸] .

لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَینَا الْمَلائِکةُ أَوْ نَری رَبَّنا [فرقان/۲۱] .

أَ بَعَثَ اللّهُ بَشَراً رَسُولاً [اسراء/۹۴] .

وَ ما قَدَرُوا اللّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قالُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ عَلی بَشَرٍ مِنْ شَیءٍ [انعام/۹۱] .

۳. توسل درقرآن

۱. وسیله درقرآن

۱-وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاوک فَاسْتَغْفَرُوا اللّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّهَ تَوّاباً رَحِیماً [نساء/۶۴] .

۲- در کتاب التاج تحت عنوان "یجوز التوسل الی الله باحبّائه" عن انس عن عمربن الخطاب "کان اذا قُحِطُوا استسقی بالعباس بن عبدالمطلب" رواه البخاری [التاج ، ص۳۱۸ صحیح بخاری ، ج۱ ، ص۱۲۸]

۳- در تفسیرفَتَلَقّی آدَمُ مِنْ رَبِّهِ کلِماتٍ [بقره/۳۷] . روایات متعددی از نورالثقلین از خصال و احتجاج طبرسی و المیزان ج۱ ، ص۱۴۹ که آن کلمات توسل حضرت آدم بود به محمد (ص) و اهل بیت او ، سپس مرحوم علامه می‌فرماید : شیعه و سنّی این مضمون را آورده است.

قالَ الْباقِرُ (ع) فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ : "فَتَلَقّی آدَمُ مِنْ رَبِّهِ کلِماتٍ " (بقره/۳۷) سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِی وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ وَ فَاطِمَةَ صَلَّی اللّهُ عَلَیهِمْ" [کافی ، ج۸ ، ص۳۰۴] .

۴- در فضائل ج۱ ، ص۱۷۰ از سیوطی و کنزالعمال نیز توسّل آدم را به محمد (ص) و علی و فاطمه و حسن و حسین (علیهم السلام) نقل می کند.

۵-أُولئِک الَّذِینَ یدْعُونَ یبْتَغُونَ إِلی رَبِّهِمُ الْوَسِیلَةَ أَیهُمْ أَقْرَبُ وَ یرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَ یخافُونَ عَذابَهُ [اسراء/۵۷] .

۶-یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَیهِ الْوَسِیلَةَ [مائده/۳۵] .

۷- وسیله ، یعنی چاره‌جوئی برای رسیدن به چیزی با میل و رغبت. [مفردات]

الوَسِیلةُ ما یتَقَرَّبُ به إِلی الغَیرِ [لسان العرب ، ج۱۱ ، ص۷۲۵] .

۸- هرچه که به سبب آن نزدیک شدن به دیگری ممکن باشد.

الوسیلة و هی ما یتقرب به إلی الشیء [مجمع البحرین ، ج۵ ، ص۴۹۱] .

۹- جهان ، جهان واسطه و سبب و مسبب و توسل است.

۱۰- در دعا می‌خوانیم : اللَّهُمَّ آتِ مُحَمَّداً صَلَوَاتُک عَلَیهِ وَ آلِهِ الْوَسِیلَةَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۸۲] .

۱۱- البته وسیله شامل بسیاری از چیزها می‌شود از جمله قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَوَسَّلَ بِهِ الْمُتَوَسِّلُونَ إِلَی اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی الْإِیمَانُ بِهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ الْجِهَادُ فِی سَبِیلِهِ فَإِنَّهُ ذِرْوَةُ الْإِسْلَام وَ کلِمَةُ الْإِخْلَاصِ فَإِنَّهَا الْفِطْرَةُ وَ إِقَامُ الصَّلَاةِ فَإِنَّهَا الْمِلَّةُ وَ إِیتَاءُ الزَّکاةِ فَإِنَّهَا فَرِیضَةٌ وَاجِبَةٌ وَ صَوْمُ شَهْرِ رَمَضَانَ فَإِنَّهُ جُنَّةٌ مِنَ الْعِقَابِ وَ حَجُّ الْبَیتِ وَ اعْتِمَارُهُ فَإِنَّهُمَا ینْفِیانِ الْفَقْرَ وَ یرْحَضَانِ الذَّنْبَ وَ صِلَةُ الرَّحِم فَإِنَّهَا مَثْرَاةٌ فِی الْمَالِ وَ مَنْسَأَةٌ فِی الْأَجَلِ وَ صَدَقَةُ السِّرِّ فَإِنَّهَا تُکفِّرُ الْخَطِیئَةَ وَ صَدَقَةُ الْعَلَانِیةِ فَإِنَّهَا تَدْفَعُ مِیتَةَ السُّوءِ وَ صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ فَإِنَّهَا تَقِی مَصَارِعَ الْهَوَانِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۰] .

۱۲- قال الامیر (ع) ذیل آیهوَ ابْتَغُوا إِلَیهِ الْوَسِیلَةَ [(مائده/۳۵)] أنا وسیلته و أنا و ولدی ذریته [المناقب ، ج۳ ، ص۷۵] .

۱۳- قال فاطمة الزهراء (س) : ... نحن وسیلته فی خلقه [شرح‌نهج‌البلاغه ، ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۶ ، ص۲۱۱] .

سطر آخر

۱۴- قال النبی (ص) : الأئمة من ولد الحسین من أطاعهم فقد أطاع الله و من عصاهم فقد عصی الله هم العروة الوثقی و هم الوسیلة إلی الله عز و جل [بحارالأنوار ، ج۳۶ ، ص۲۴۴] .

۱۵- قال الصادق (ع) : نحن السبب بینکم و بین الله (عز و جل) . [أمالی طوسی ، ص۱۵۷] .

۱۶- ابان بن تغلب : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نحن حبل الله الذی قال اللهوَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [(آل عمران/۱۰۳)] [شواهدالتنزیل ، ج۱ ، ص۱۶۹] .

۱۷- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : آل محمد (ع) هم حبل الله الذی أمرنا بالاعتصام به ، فقالوَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [(آل عمران/۱۰۳)] [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۹۴] .

۲. سلام براولیاءالله

۱- سلام بر اولیاء خدا صریح قرآن است :

وَ سَلامٌ عَلَی الْمُرْسَلِینَ [صافات/۱۸۱] .

سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمِینَ [صافات/۷۹] .

سَلامٌ عَلی إِبْراهِیمَ [صافات/۱۰۹] .

سَلامٌ عَلی مُوسی وَ هارُونَ [صافات/۱۲۰] .

سَلامٌ عَلی إِلْیاسِینَ [صافات/۱۳۰] .

۳. یادمصائب

یاد مصائب اولیاء خدا هم صریح قرآن است :

وَ کأَینْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیونَ کثِیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوا وَ اللّهُ یحِبُّ الصّابِرِینَ [آل عمران/۱۴۶] .

۴. نفرین ولعنت برقاتلان

نفرین و لعنت بر قاتلان صریح قرآن است :

إِنَّ الَّذِینَ یکفُرُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ حَقٍّ وَ یقْتُلُونَ الَّذِینَ یأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِیمٍ [آل عمران/۲۱] .

وَ الَّذِینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ مِیثاقِهِ وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِک لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ

الدّار [رعد/۲۵] .

از مهم‌ترین مسائلی کهأَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَمودت ذی‌القربی استلا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۳] . پس قاتلان اهل بیت مصداق روشنیقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَهستند.

۵. توسل بنی اسرائیل

هنگامی که به امر پروردگار دستور رسید که به خاطر پرستش گوساله همدیگر را بکشند ، ...رو به درگاه خداوند آورده و خداوند را به آبروی محمّد (ص) و آل محمد (ص) قسم دادند و این فرمان از آنها برداشته شد.

هنگام تشنگی : وَ إِذِ اسْتَسْقی مُوسی لِقَوْمِهِ [بقره/۶۰] .

قالوا أهلکنا بالعطش فقال موسی إلهی بحق محمد سید الأنبیاء و بحق علی سید الأوصیاء و بحق فاطمة سیدة النساء و بحق الحسن سید الأولیاء و بحق الحسین أفضل الشهداء و بحق عترتهم و خلفائهم سادة الأزکیاء لما سقیت عبادک هواء فأوحی الله تعالی یا موسی" اضْرِبْ بِعَصاک الْحَجَرَ " (بقره/۶۰) فضربه "فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتا عَشْرَةَ عَیناً" (بقره/۶۰) [قصص‌الأنبیاء ، جزائری ، ص۲۶۳] .

هنگام شدائد :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فِی قَوْلِهِ تَعَالَی : وَ لَمّا جاءَهُمْ کتابٌ مِنْ عِنْدِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِما مَعَهُمْ وَ کانُوا مِنْ قَبْلُ یسْتَفْتِحُونَ عَلَی الَّذِینَ کفَرُوا فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا کفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّهِ عَلَی الْکافِرِینَ " (بقره/۸۹) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ کانَ اللَّهُ أَمَرَ الْیهُودَ فِی أَیامِ مُوسَی وَ بَعْدَهُ إِذَا دَهَمَهُمْ أَمْرٌ وَ دَهَمَتْهُمْ دَاهِیةٌ أَنْ یدْعُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّیبِینَ وَ أَنْ یسْتَنْصِرُوا بِهِمْ وَ کانُوا یفْعَلُونَ ذَلِک [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۰] .

۴. توسل از نظر روایات شیعه

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَکرَمَ الْخَلْقِ عَلَی وَ أَفْضَلَهُمْ لَدَی مُحَمَّدٌ وَ أَخُوهُ عَلِی وَ مَنْ بَعْدَهُ مِنَ الْأَئِمَّةِ ص الَّذِینَ هُمُ الْوَسَائِلُ إِلَی [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۰۰] .

۲- در ذیل آیه شریفه قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ ابْتَغُوا إِلَیهِ الْوَسِیلَةَ [(مائده/۳۵)] أنا وسیلته و أنا و ولدی ذریته [المناقب ، ج۳ ، ص۷۵] .

۳- قَالَتْ فَاطِمَةُ (س) : نحن وسیلته فی خلقه [شرح‌نهج‌البلاغه ، ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۶ ، ص۲۱۱] .

۴- ابان بن تغلب گفت : قَالَ الصَّادِقُ (ع) نحن حبل الله الذی قال الله : "وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا " (آل عمران/۱۰۳) " [شواهدالتنزیل ، ج۱ ، ص۱۶۹] .

۵- مردی صحرانشین محضر پیامبر آمد و پرسید : محمد بن علی العنبری بإسناده عن النبی (ص) أنه سأل أعرابی عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی : "وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا " (آل عمران/۱۰۳) فأخذ رسول الله (ص) یده فوضعها علی کتف علی فقال : " یا أعرابی! هذا حبل الله فاعتصم به" [المناقب ، ج۳ ، ص۷۶] .

توسل در دعاها

۱- در صحیفه سجادیه می‌خوانیم : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ هَذَا الشَّهْرِ ، وَ بِحَقِّ مَنْ تَعَبَّدَ لَک فِیهِ مِنِ ابْتِدَائِهِ إِلَی وَقْتِ فَنَائِهِ مِنْ مَلَک قَرَّبْتَهُ ، أَوْ نَبِی أَرْسَلْتَهُ ، أَوْ عَبْدٍ صَالِحٍ اخْتَصَصْتَهُ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۴] .

۲- قَالَ الْحُسَینُ (ع) : اللهم إنا نتوجه إلیک فی هذه العشیة التی شرفتها و عظمتها بمحمد نبیک و رسولک و خیرتک من خلقک و أمینک علی وحیک [بلدالأمین ، ص۲۵۶] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بذمة الإسلام أتوسل إليك و بحرمة القرآن أعتمد عليك و بحق محمد و آل محمد أتقرب إليك [المصباح کفعمی ، ص۳۷۸] .

۴- قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : رَبِّ صَلِّ عَلَى أَطَايبِ أَهْلِ بَيتِهِ الَّذِينَ اخْتَرْتَهُمْ لِأَمْرِک ، وَ جَعَلْتَهُمْ خَزَنَةَ عِلْمِک ، وَ حَفَظَةَ دِينِک ، وَ خُلَفَاءَک فِی أَرْضِک ، وَ حُجَجَک عَلَى عِبَادِک ، وَ طَهَّرْتَهُمْ مِنَ الرِّجْسِ وَ الدَّنَسِ تَطْهِيراً بِإِرَادَتِک ، وَ جَعَلْتَهُمُ الْوَسِيلَةَ إِلَيک ، وَ الْمَسْلَک إِلَى جَنَّتِک [صحيفه سجاديه ، دعای ۴۷] .

سلمان حدیثی را از پیامبر (ص) نقل می کند که خداوند میفرماید : "هرکس هر حاجتی و گرفتاری دارد مرا بهمحمّد وآل محمّد بخواند من حاجت او را روا می کنم". بعضی به عنوان استهزاء به سلمان گفتند : پس چرا خودت از خدا نمیخواهی تا بدین وسیله تو را بینیازترین مردم قرار دهد؟ سلمان گفت : من خداوند را خواندم و به وسیله آنها چیزی بهتر از دنیا خواستم. از او خواستم :

۱- زبانی ذاکر به من دهد (برای حمد و ثناء)

۲- قلبی شاکر به من دهد (برای نعم)

۳- بدنی صابر به من بدهد (برای تحمل مشکلات)

و خداوند هم چین عطائی به من فرمود : و هو أفضل من ملك الدنيا بحذافيرها ، و ما تشتمل عليه من خيراتها مائة ألف ألف مرة. [تفسيرالإمامالعسكری ، ص۶۸] .

از امام باقر (ع) نقل شده که فرمودند : "بندهای سالهای زیادی در جهنم قرار گرفت ، سپس از خدا به حق محمدو آلمحمد میخواهد که به او رحم شود. خداوند هم به جبرئیل دستور داد که فوراً او را از جهنّم خارج کنند بعد فرمودند : به عزت و جلالملَوْ لَا مَا سَأَلْتَنِی بِهِ لَأَطَلْتُ هَوَانَک وَ لَکنِّی حَتَمْتُ عَلَى نَفْسِی أَنْ لَا يسْأَلَنِی عَبْدٌ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيتِهِ إِلَّا غَفَرْتُ لَهُ مَا كانَ بَينِی وَ بَينَهُ وَ قَدْ غَفَرْتُ لَک الْيوْمَ [أمالی صدوق ، ص۶۷۲] .

شخصی اعرابی خدمت پیامبر (ص) آمد و گفت : يا محمّد! أخبرنی عما فی بطن ناقتی. [قصصالأنبياءراوندی ، ص۲۹۵] . تا بفهمم كلامت حق است و بهپروردگارت ایمان بیاورم. پیامبر (ص) فرمودند : "علی (ع) تو را راهنمائی می کند". علی (ع) آمد و سر به سوی آسمان فرمود : اللهم إنی أسألك بحق محمد و أهل بيت محمد و بأسمائک الحسنی و بكلماتک التاماتاین ناقه صحبت کند و خبر از ما فی بطنش بدهد. در آن هنگام ناقه رو به علی (ع) گفت : يا أمير المؤمنين! إنه ركبنی يوما و هو يريد زيارة ابن عم له و واقعنی فأنا حامل منه فقال الأعرابی : ويحكم النبی هذا أم هذا؟ فقيل هذا النبی و هذا أخوه و ابن عمه فقال الأعرابی أشهد أن لا إله إلا الله و أنک رسول الله

۵. توسل از نظر روايات اهل سنت

۱- قال رسول اللهصلی الله عليه و آله و سلم : اسئلوا الله لی الوسيلة فانها درجة فی الجنة لاينالها الّا عبد واحد و ارجو ان اكون انا هو [التوسل و الوسيلة لابن تيميه ، ص۴۳ بنقل از توسّل تأليف آقای ضياءآبادی ص۳۱] .

۲-...آتِ مُحَمَّداً الْوَسِيلَةَ [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۷۹] . پیامبر اکرم (ص) در ضمن دعائی هنگام شنیدن اذان فرمود.

نکته : تمام موجودات حتی رسول خدا (ص) در مقام تقرّب به خدا دنبال وسیله می گردند؛ هرچند وسیله آن جناب با وسائل سایر ممکنات ، تفاوت بسیار دارد. [التوسل و الوسيلة ، ص۴۲] .

۳- قال علی (ع) : أَفْضَلُ مَا تَوَسَّلَ بِهِ الْمُتَوَسِّلُونَ [عللالشرائع ، ج۱ ، ص۲۴۷] .

۱-الْإِيمَانُ بِاللَّهِ و رسوله و الجهاد فی سبيل الله

۲–و کلمهٔ الإخلاص
۳–اقام الصلوهٔ
۴–و إیتاء الزکاهٔ
۵–و صوم شهر رمضان
۶–و حج البیت
۷–وَ صِلَةُ الرَّحِمِ
۸–وَ صَدَقَةُ السِّرِّ
۹–صدقهٔ العلانیهٔ
۱۰–وَ صَنَائِعُ الْمَعْرُوفِ (المعروف؛ یعنی کارهای نیک)
تبصرهٔ : همه این موارد از مصادیق وسیله‌اند و سبب رسیدن به قرب خدا می‌باشند. [حدیث از شرح نهج البلاغه ابن میثم ، ج۳ ، ص۷۲ ، خطبه۱۰۷] .
سمهودی که از علمای معروف شافعی است می گوید :
پیامبر را به کمک طلبیدن و مقام او را به پیشگاه پروردگار خدا به شفاعت بردن ، کار انبیاء و مرسلین بوده و سیره صلحاء چه در حال حیات و چه بعد از ممات آن حضرت ، چه در عالم برزخ و چه در قیامت و حتّی پیش از خلقت. [وفاءالوفاء ، ج۴ ، ص۱۳۷۱] .
۴- آنگاه از قول (حاکم نیشابوری) از عمربن خطّاب نقل می کند که رسول خدا (ص) فرمود : "پس از این که آدم (ع) مرتکب خطیئه (ترک اولی) شد ، در مقام توبه برآمده و به پیشگاه خدا عرضه داشت : یا ربّ اسئلک بحق محمّد (ص) لمّا غفرتَ لیپروردگارا به حق پیامبرت محمد (ص) از تو خواستارم مرا بیامرزی.
خدا فرمود : ای آدم چگونه محمد (ص) را شناختی و حال آنکه او را نیافریده‌ام؟! عرض کرد : چون از روح خود در من دمیدی به پایه‌های عرش نظر کردم و دیدم نوشته است : لا اله الّا الله محمّد رسول الله (ص) فهمیدم که او محبوب ترین خلق تست که نام او را در کنار نامت قرار داده‌ای. فرمود : ای آدم راست گفتی او احبّ خلق پیش من است و چون به حق او قسمم دادی ترا بخشیدم و اگر محمد (ص) نبود ترا نمی‌آفریدم. [وفاءالوفاء ، ج۴ ، ص۱۳۷۱] .
۵- سالی منصور دوانیقی ، دومین خلیفه عباسی به حج رفت و به زیارت قبر پیامبر (ص) مشرف شد. (مالک) که رئیس فرقه مالکیه که یکی از چهار فرقه اهل تسنّن بود در اثناء زیارت به او گفت : ای امیر! اینجا حرم رسول خدا است؛ صدای خود را آهسته کن که خدا می‌فرماید : لا تَرْفَعُوا أَصْواتَکمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِی [حجرات/۲] .
هم چنین در مدح کسانی که آهسته در محضر رسول خدا (ص) حرف می‌زنند می‌فرماید : إِنَّ الَّذِینَ یغُضُّونَ أَصْواتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ أُولئِک الَّذِینَ امْتَحَنَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوی لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ أَجْرٌ عَظِیمٌ [حجرات/۳] .
هم چنین در نکوهش قوم دیگری که رعایت ادب نمی کنند می‌فرماید : إِنَّ الَّذِینَ ینادُونَک مِنْ وَراءِ الْحُجُراتِ أَکثَرُهُمْ لا یعْقِلُونَ [حجرات/۴] .
و از طرفی حرمت رسول خدا (ص) در حال مماتش چون حرمت وی در حال حیات است.
(منصور) از این سخن آگاه شد و تواضع نمود ، سپس به (مالک) گفت : ای ابا عبداللّه (کنیه مالک است) آیا در حال دعا و خواندن خدا رو به قبله کنم یا رو به رسول خدا (ص) آورم؟ (یعنی : رو به قبر مطهّر آن حضرت نموده و خدا را بخوانم.)

مالک گفت : لِمَ تَصْرِفُ وجهک عنه و هو وسیلتك و وسیلهٔ ابیک ادم (ع) الی اللّه یوم القیامهٔ بل استَقْبِلْهُ و استشفِعْ به فیشفّعک اللّه تعالی قال اللّه تعالی : وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاوک فَاسْتَغْفَرُوا اللّهَ وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّهَ تَوّاباً رَحِیماً [نساء/۶۴] .

۶- سواد بن قارب که از صحابه است در محضر رسول خدا (ص) به عنوان استشفاء و توسّل ، قصیده‌ای انشاء نموده و ضمن آن گفت :

[اختصاص مفید ، ص۱۸۳] .

یعنی : ای رسول خدا (ص) تو در میان پیامبران ، نزدیک ترین وسیله به درگاه خدا هستی. ای فرزند گرامی‌تران پاک تران ، تو شفیع من باش در روزی که هیچ شفاعت کننده‌ای قادر بر رفع کم ترین بلا از سوادبن قارب نخواهد بود.

نکته : چنانکه پیداست آن مرد صحابی پیامبر اکرم (ص) را هم به عنوان (وسیله) تعبیر نموده و هم از آن حضرت تقاضای (شفاعت) کرده است و رسول خدا (ص) نیز (توسّل و استشفاع) را با سکوت خود تقریر و امضاء فرموده است. [کشف الارتیاب ، ص۳۱۰] .

۷- سمهودی می‌نویسد : هرگاه خشک سالی پیش می‌آمد ، عمر از طریق توسّل به عبّاس بن عبدالمطّلب به استسقا می‌پرداخت و می‌گفت : اللّهمّ انّا کنّا اذا قَحَطْنا توسّلنا الیک بنبینا فَتسقینا و انّا نتوسّل الیک بعمّ نبینا فَاسْقِنا.

و باز عمر در روایت دیگری می‌گفت : اللّهمّ انّا نستسقیک بعمّ نبیک و نستشفع الیک بشَیبته.خدایا ما به وسیله عموی پیامبرت باران می‌خواهیم و موی سفید او را شفیع می‌آوریم. [وفاءالوفاء ، ج۴ ، ص۱۳۷۵] .

۸- باز سمهودی گفته است : در یکی از سال ها بعد از وفات رسول خدا (ص) مردم مدینه به قحطی شدیدی مبتلا شدند ، شکایت به عایشه همسر پیامبر بردند ، او گفت : رو به قبر رسول خدا (ص) آورده و از سقف قبر مطهّر ، روزنه‌ای به سمت آسمان بگشائید آنچنان که حائلی بین قبر شریف و آسمان باقی نماند ، طبق این دستور عمل کردند در نتیجه باران فراوان نازل گشت و گیاهان روئیده و شتران فربه شدند. [وفاءالوفاء ، ج۱ ، ص۵۶۰] .

۹- ابن عبدالبرّ مالکی در کتاب (الاستیعاب) آورده است : مردم در زمان عمر به قحطی مبتلا شدند ، در آن ایام مردی از مسلمانان نزد قبر مطهّر پیامبر اکرم (ص) آمد و گفت : یا رسول الله! اِسْتَسْقِ لامّتک فانّهم قدهلکوا.او با این سخن ، توسّل به آن حضرت جست و کسی هم به او اعتراض نکرد. [الدعوهٔ الاسلامیهٔ ، ج۲ ، ص۲۰۷ ، به نقل از توسّل آقای ضیاءآبادی ص۴۵] .

۱۰- ابوبکر کنار قبر رسول خدا (ص) می‌آمد و می‌گفت : یا محمّد انی اتوسّل الیک.

این بیان نشان می‌دهد که توسّل به رسول خدا (ص) و قبر مطهر آن حضرت عادت ابوبکر بوده و مکرّر از او صادر می‌شده است. [الدعوهٔ الاسلامیهٔ ، ج۲ ، ص۲۰۷] .

۱۱- طبرانی در کتاب (کبیر) آورده است :

مردی به خاطر حاجتی که به عثمان بن عفّان داشت چند مرتبه به دستگاه حکومت او مراجعه کرد ، امّا توجّهی به او ننمود تا آنکه روزی به عثمان بن حنیف (از اصحاب رسول خدا (ص)) برخورد و از بی‌مهری عثمان به او شکایت کرد. ابن حنیف گفت : به محلّ وضو برو و وضو بساز ، آن گاه در مسجد دو رکعت نماز بخوان سپس بگو : اللّهمّ انی اسئلک و اتوجه الیک بنبینا محمد (ص) نبیّ الرحمهٔ یا محمد (ص) انی اتوجه بک الی ربک ان تقضی حاجتی.او رفت و چنان عمل نمود و تا به در خانه عثمان رسید ، دربان دستش را گرفت و نزد عثمان برد و در کنار عثمان نشانید ، عثمان نه تنها حاجتش را برآورد ، بلکه

گفت : از این به بعد هر حاجتی که داشتی نزد ما بیا. مرد با تعجب خارج شد و به نزد ابن حنیف رفت و به او گفت : خدا به تو جزای نیک بدهد که نزد عثمان شفاعتم کردی.
ابن حنیف گفت : به خدا قسم که من حرفی نزد عثمان نزدم ، ولی رمز کار این است که روزی در محضر رسول خدا (ص) بودم مرد نابینائی وارد شد و از نابینائی شکایت کرد. پیامبر فرمود : اگر بخواهی دعا می‌کنم وگرنه صبر کن. گفت : ای رسول خدا کسی را ندارم که دستم را بگیرد و راهم ببرد ، لذا کار بر من دشوار شده است. پیامبر فرمودند : "به محلّ وضو برو و وضو بگیر و دو رکعت نماز بخوان و پس از آن بگو : اللّهمّ انی اسئلك و اتوجه الیك بنبینا محمد (ص) . ابن حنیف گفت : به خدا قسم ما هنوز مشغول سخن گفتن بودیم که همان مرد وارد مجلس شد در حالتی که بینا شده بود و گوئی اصلاً کور نبوده است. [وفاءالوفاء ، ج۴ ، ص۱۳۷۳ - کشف الارتیاب ، ص۳۱۱] .
چند نکته : ۱- از این روایت می‌فهمیم که : جواز (توسّل) و (استشفاء) به رسول خدا (ص) در حیات آن حضرت چنان که مرد کور عمل کرده است.
۲- جواز (توسل) و (استشفاء) به رسول خدا (ص) پس از وفات رسول خدا به طوریکه مرد محتاج به عثمان از طریق راهنمائی (ابن حنیف) انجام داده است و حاجت روا گردیده.
۳- جواز خواندن پیامبر و طلب حاجت از او چه در زمان حیات و چه پس از وفات ، چنانکه جملهیا محمد انی اتوجه بك الی ربك ان تقضی حاجتیکه ضمن دعای مزبور آمده شاهد گویای مدعا است و مخصوصاً لازم است در جمله ان تقضی حاجتی دقت شود که به صیغه مخاطب است و از شخص رسول خدا درخواست قضاء حاجت شد. [توسل ، ضیاءآبادی ، ص۴۵] .
یک نکته عجیب : با این روایاتی که نقل کردیم تعجب از (قصیمی) صاحب کتاب (الصراع بین الاسلام و الوثنیه) است که با لحنی قاطع و عامّ می‌گوید : زمینه توسل و استشفاء و طلب حاجات از رسول خدا روایتی نرسیده نه به سند صحیح و نه به سند ضعیف. و عین عبارت منقوله از وی چنین است : فما جاء بسند صحیح و لا ضعیف انّ احداً من الصحابهٔ قال یا رسول الله... [الدعوهٔ الاسلامیهٔ ، ج۲ ، ص۲۰۴] .
ابن حجرمکی (در کتاب صواعق) از امام شافعی نقل می‌کند که او چنین می‌گفت :
[المناقب ، ج۲ ، ص۱۵۱] .
[التوصل الی حقیقهٔ التوسل ۳۲۹] ./
در تفسیر آلوسی (روح المعانی ، ج۴ ، ص۱۱۴و ۱۱۵) چنین می گوید : بعد از اتمام این گفتگوها من مانعی در توسّل به پیشگاه خداوند به مقام پیامبر (ص) نمی‌بینم چه در حال حیات پیامبر و چه بعد از رحلت او... و توسّل جستن به مقام غیر پیامبر و چه بعد از رحلت او... و توسّل جستن به مقام غیر پیامبر در پیشگاه خدا نیز مانعی ندارد. به شرط آنکه او حقیقتاً در پیشگاه خدا مقامی داشته باشد. [نمونه ، ج۴ ، ص۳۶۹] .
از بیهقی نقل شده که در زمان خلیفه دوم قحطی شد ، بلال به همراهی عده‌ای از صحابه بر سر قبر پیامبر (ص) آمد و چنین گفت : یا رسول الله! استسق لامّتک... فانّهم قد هلکوا... [التوصل الی حقیقهٔ التوسّل ، ص۲۵۳] .
از ابوهریره نقل شده عن النبی (ص) : قال الله تعالی.... ای آدم (ع) به عزت و جلالم هیچ بنده نباشد که مقدار خردلی بغض اینها (اهل بیت (ع)) را داشته باشد و نزد من آید مگر که وی را در دوزخ برم ...چون تو را به من حاجتی باشد به وسیله اینها به من توسّل نما و اینها را شفیع خود بساز. بعد پیامبر (ص) فرمودند : ما سفینه نجاتیم هرکه در سفینه محبت ما نشیند؛ یعنی به ما متمسّک شود نجات یابد و هرکه از ما اعراض کند ما را وسیله نجات خود نسازد ، هلاك گردد. [منهج الصادقین ، ج۳ (از

دوره ۱۰ جلدی) ، ص۲۲۵] .

۶. توسل به اهل بیت (علیهم السلام)

۱. مقام اهل بیت (علیهم السلام)

سه نفر در غاری گرفتار آمدند و هیچ راه گریزی نداشتند ، به یاد این کلام حضرت موسی (ع) افتادند که‌فرموده بود : هرگاه گرفتاری سختی برایتان اتفاق افتاد خدا را به محمّد (ص) و آل او بخوانید.فقالوا [تعالوا] ندعوا الله بمحمد الأشرف الأفضل و بآله الطیبین و یذکر کل واحد منا حسنة من حسناته التی أراد الله بها ، فلعل الله أن یفرج عنا [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۳۹۸] .

و خداوند آنها را نجات داد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ یقُولُ فَمَنْ سَأَلَنِی بِهِمْ فَإِنِّی لَا أَرُدُّ دُعَاءَهُ وَ کیفَ أَرُدُّ دُعَاءَ مَنْ سَأَلَنِی بِحَبِیبِی وَ صَفْوَتِی وَ وَلِیی وَ حُجَّتِی وَ رُوحِی وَ نُورِی وَ آیتِی وَ بَابِی وَ رَحْمَتِی وَ وَجْهِی وَ نِعْمَتِی أَلَا وَ إِنِّی خَلَقْتُهُمْ مِنْ نُورِ عَظَمَتِی وَ جَعَلْتُهُمْ أَهْلَ کرَامَتِی وَ وَلَایتِی [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۱۰۲] . [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۳۸۵] .

۲. تعظیم پروردگار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ لآِدَمَ (ع) أَنْتَ عَصَیتَنِی بِأَکلِ الشَّجَرَةِ فَعَظِّمْنِی بِالتَّوَاضُعِ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ تُفْلِحْ کلَّ الْفَلَاحِ

۳. کلمات مخصوص پروردگار

قال الله تبارک وتعالی فی القرآن : فَتَلَقّی آدَمُ مِنْ رَبِّهِ کلِماتٍ فَتابَ عَلَیهِ [بقره/۳۷] .

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَأَلْتُ النَّبِی (ص) : " عَنِ الْکلِمَاتِ الَّتِی تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَیهِ. قَالَ (ص) : " سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِی وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ إِلَّا تُبْتَ عَلَی فَتَابَ عَلَیهِ" [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۷۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی وَ إِذِ ابْتَلی إِبْراهِیمَ رَبُّهُ بِکلِماتٍ [(بقره/۲۴)] هِی الْکلِمَاتُ الَّتِی تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَیهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۰۴] .

۴. وسیله قرب پروردگار

وَ ابْتَغُوا إِلَیهِ الْوَسِیلَةَ [مائده/۳۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ یقُولُ أَلَا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَکرَمَ الْخَلْقِ عَلَی وَ أَفْضَلَهُمْ لَدَی مُحَمَّدٌ وَ أَخُوهُ عَلِی وَ مِنْ بَعْدِهِ الْأَئِمَّةُ الَّذِینَ هُمُ الْوَسَائِلُ إِلَی اللَّهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۱۰۱] .

۵. گرامی ترین و برترین نزد پروردگار

عن سلمان (ع) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ یقُولُ أَلَا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَکرَمَ الْخَلْقِ عَلَی وَ أَفْضَلَهُمْ لَدَی مُحَمَّدٌ وَ أَخُوهُ عَلِی وَ مِنْ بَعْدِهِ الْأَئِمَّةُ الَّذِینَ هُمُ الْوَسَائِلُ إِلَی اللَّهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۱۰۱] .

۶. اسماءحسنای پروردگار

وَ لِلّهِ الْأَسْماءُ الْحُسْنی فَادْعُوهُ بِها [اعراف/۱۸۰] .

عن الصادق (ع) : نحن والله الاسماء الحسنی ، الذی لایقبل (دعاء) من احدٍ الّا بمعرفتنا...

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّوَ لِلّهِ الْأَسْماءُ الْحُسْنی فَادْعُوهُ بِها [(اعراف/۱۸۰)] نَحْنُ وَ اللَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَی الَّتِی لَا یقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ عَمَلًا إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا [کافی ، ج۱ ، ص۱۴۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَحْنُ وَ اللَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَی الَّذِی لَا یقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۴۲] .

۷. محبوب ترین اسماء نزد پروردگار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یـا جَابِرُ! إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَـدْعُوَ اللَّهَ فَیسْـتَجِیبَ لَک فَادْعُهُ بِأَسْـمَائِهِمْ فَإِنَّهَا أَحَبُّ الْأَسْـمَاءِ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [اختصاص مفید ، ص۲۲۳] .

۷. توسل پیامبران

۱. حضرت آدم (ع)

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِذَا کانَ یوْمُ الْقِیامَةِ لَمْ یبْقَ مَلَک مُقَرَّبٌ وَ لَا نَبِی مُرْسَلٌ وَ لَا مُومِنٌ مُمْتَحَنٌ إِلَّا وَ هُوَ یحْتَاجُ إِلَیهِمَا فِی ذَلِک الْیوْمِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۶۲] .

۲. حضرت نوح (ع)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ نُوحـاً لَمَّا رَکبَ السَّفِینَةَ وَ خَافَ الْغَرَقَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ لَمَّا أَنْجَیتَنِی مِنَ الْغَرَقِ فَأَنْجَاهُ اللَّهُ مِنْهُ [أمالی صدوق ، ص۲۱۸] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : لَمَّا أَشْرَفَ نُوحٌ عَلَی الْغَرَقِ دَعَا اللَّهَ بِحَقِّنَا فَدَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ الْغَرَقَ [قصص‌الأنبیاء راوندی ، ص۱۰۵] .

۳. حضرت یوحناء (ع)

فی تفسیر العسکری : قَالَ کالِبُ بْنُ یوحَنَّا : اللَّهُمَّ بِجَاهِهِمْ جَوِّزْنِی عَلَی مَتْنِ هَذَا الْمَاءِ [ثُمَّ أَقْحَمَ فَرَسَهُ فَرَکضَ عَلَی مَتْنِ الْمَاءِ] وَ إِذَا الْمَـاءُ تَحْتَهُ کـأَرْضٍ لَینَةٍ حَتَّی بَلَغَ آخِرَ الْخَلِیـجِ ثُمَّ عَادَ رَاکضاً ثُمَّ قَالَ لِبَنِی إِسْـرَائِیلَ : یا بَنِی إِسْـرَائِیلَ! أَطِیعُوا مُوسَـی فَمَا هَـذَا الـدُّعَاءُ إِلَّا مِفْتَاحُ أَبْوَابِ الْجِنَانِ وَ مَغَالِیقِ أَبْوَابِ النِّیرَانِ وَ مُسْـتَنْزِلُ الْأَرْزَاقِ وَ جَالِبٌ عَلَی عَبِیـدِ اللَّهِ وَ إِمَائِهِ رِضَاءَ الْمُهَیمِنِ الْخَلَّاقِ. [تفسیرالإمام‌العسکری ، ص۲۴۵] .

۴. حضرت ابراهیم (ع)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ إِبْرَاهِیمَ لَمَّا أُلْقِی فِی النَّارِ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُـک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ لَمَّا أَنْجَیتَنِی مِنْهَا فَجَعَلَهَا اللَّهُ عَلَیهِ بَرْداً وَ سَلَاماً [جامع‌الأخبار ، ص۸] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : لَمَّا رُمِی إِبْرَاهِیمُ فِی النَّارِ دَعَا اللَّهَ بِحَقِّنَا فَجَعَلَ اللَّهُ عَلَیهِ النَّارَ بَرْداً وَ سَلَاماً [قصص‌الأنبیاء راوندی ، ص۱۰۵] .

۵. حضرت یعقوب (ع)

جبرئیل نزد حضـرت یعقوب آمد فَقَالَ : أَ لَا أُعَلِّمُک دُعَاءً یرُدُّ اللَّهُ بِهِ بَصَرَک وَ یرُدُّ عَلَیک ابْنَیک قَالَ بَلَی قَالَ فَقُلْ مَا قَالَهُ أَبُوک آدَمُ فَتَابَ اللَّهُ عَلَیهِ وَ مَا قَالَهُ نُوحٌ فَاسْـتَوَتْ سَـفِینَتُهُ عَلَی الْجُودِی وَ نَجا مِنَ الْغَرَقِ وَ مَا قَالَهُ أَبُوک إِبْرَاهِیمُ خَلِیلُ الرَّحْمَنِ حِینَ أُلْقِی فِی النَّارِ فَجَعَلَهَـا اللَّهُ عَلَیهِ بَرْداً وَ سَـلَاماً قَالَ یعْقُوبُ وَ مَا ذَلِک یا جَبْرَئِیلُ؟ فَقَالَ : قُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِی وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَـینِ (ع) أَنْ تَأْتِینِی بِیوسُفَ وَ بِنْیامِینَ جَمِیعاً وَ تَرُدَّ عَلَی عَینِی فَقَالَهُ فَمَا اسْـتَتَمَّ یعْقُوبُ هَذَا الدُّعَاءَ حَتَّی جَاءَ الْبَشِـیرُ فَأَلْقَی قَمِیصَ یوسُفَ عَلَیهِ فَارْتَدَّ بَصِیراً [أمالی صدوق ، ص۲۵۰] .

۶. حضرت موسی (ع)

عن النبی (ص) : وانّ موسـی لمّـا القی عصـاه و اوحس ؟؟ فی نفسه خیفـة قال : اللهم انّی اسـئلک بحق محمـد و آل محمـد لمّا اَمَنْتَنی ، فقال : له الله عزوجل : لاتخف انّک انت الاعلی.

اوجس فی نفسه خیفة : ترسید و به دلش ترس راه پیدا کرد. [وسایل ، ج۴ ، ص۱۱۴۱] .

عن الرضـا (ع) : ...قَالَ الرِّضَـا (ع) : إِنَّ مُوسَـی لَمَّا ضَـرَبَ طَرِیقـاً فِی الْبَحْرِ دَعَـا اللَّهَ بِحَقِّنَا فَجُعِلَ یبَساً [قصـص‌الأنبیاء راونـدی ، ص۱۰۵] .

۷. حضرت عیسی (ع)
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مُوسَى لَمَّا أَلْقَى عَصَاهُ وَ أَوْجَسَ فِی نَفْسِهِ خِیفَةً قَالَ : اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ لَمَّا آمَنْتَنِی فَقَالَ لَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَا تَخَفْ إِنَّک أَنْتَ الْأَعْلَى [أمالی صدوق ، ص۲۱۸] .

۵. آثار توسل

۱. نصرت پروردگار
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ألا فاذکروا یا أمة محمد! ، محمدا و آله عند نوائبکم و شدائدکم لینصر الله به ملائکتکم علی الشیاطین الذین یقصدونکم.
ذکر الله و قال لا حول و لا قوة إلا بالله العلی العظیم ، و صلی الله علی محمد و آله الطیبین [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۳۹۶] .
دنباله روایت پیامبر (ص) می‌فرمایند : "هریک از شما یک ملک طرف راست دارید که خوبی ها را می‌نویسد و یک ملک طرف چپ دارید که بدی ها را می‌نویسد و با او دو شیطان است که انسان را گول می‌زنند. پس اگر در قلب یکی از شما وسواسی یافت شد وذَکرَ الله و قال لاحول و لا قوة الّا بالله العلی العظیم و صلی الله علی محمد و آله الطیبین ، این دو شیطان به عقب برگردند و از او دور می‌شوند و نزد ابلیس شکایت می کنند و زمانی که به خاطر ذکر خداوند و صلواتِ انسان نتوانستند به انسان غلبه کنند به ابلیس می گویند هیچ راهی نیست مگر اینکه با لشکرت به جنگ این شخص بروی. لذا ابلیس حرکت می کند.
در آن هنگام فیقول الله تعالی للملائکة : هذا إبلیس قد قصد عبدی فلانا ، أو أمتی فلانة بجنوده ألا فقاتلوهمدر این هنگام ملائکه با آنها مقابله می کنند و آنها را تار و مار و او را اسیر می کنند و کتک می‌زنند و مجروح می کنند و این جراحت تا مادامی که بنده مشغول ذکر و طاعت و صلوات باشد ادامه دارد و الّا قضیه بر عکس می‌شود و شیطان بر آن شخص مسلّط می‌شود". [بحار ، ج۹۴ ، ص۱۲] .
۲. آمرزش
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى حَتَمْتُ عَلَى نَفْسِی أَنْ لَا یسْأَلَنِی عَبْدٌ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَیتِهِ إِلَّا غَفَرْتُ لَهُ مَا کانَ بَینِی وَ بَینَهُ وَ قَدْ غَفَرْتُ لَک الْیوْمَ [ثوابالأعمال ، ص۱۵۴] .
عن الصادق (ع) : شخصی پرده کعبه را گرفته و خداوند را به محمد و آلش قسم داد که گناهانش را ببخشد ندا رسید : عَنِ الْإِمَامِ جَعْفَرٍ الصَّادِقِ (ع) : یا شَیخُ! کانَ ذَنْبُک عَظِیماً وَ لَکنْ غَفَرْنَا لَک جَمِیعَ ذُنُوبِک بِحُرْمَةِ شُفَعَائِک فَلَوْ سَأَلْتَنَا ذُنُوبَ أَهْلِ الْأَرْضِ لَغَفَرْنَا لَهُمْ غَیرَ عَاقِرِ النَّاقَةِ وَ قَتَلَةِ الْأَنْبیاءِ وَ الْأَئِمَّةِ الطَّاهِرِینَ (ع) [الفضائل ، ص۶۶] .
۳. سعادت ورستگاری
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ دَعَا اللَّهَ بِنَا أَفْلَحَ وَ مَنْ دَعَاهُ بِغَیرِنَا هَلَک وَ اسْتَهْلَک [أمالی طوسی ، ص۱۷۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ لِآدَمَ (ع) أَنْتَ عَصَیتَنِی بِأَکلِ الشَّجَرَةِ فَعَظِّمْنِی بِالتَّوَاضُعِ لِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ تُفْلِحْ کلَّ الْفَلَاحِ وَ زَالَتْ عَنْک وَصْمَةُ الزَّلَّةِ فَادْعُنِی بِمُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّیبِینَ لِذَلِک فَدَعَاهُ بِهِمْ فَأَفْلَحَ کلَّ الْفَلَاحِ [احتجاج ، ج۱ ، ص۵۳]
.
۴. هدایت ونجات
تفسیر امام العسگری (ع) : قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْکرِی (ع) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى وَ لَوْ أَقْسَمَ عَلَی بِهَا إِبْلِیسُ لَهَدَیتُهُ وَ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى

بِهَا نُمْرُودُ أَوْ فِرْعَوْنُ لَنَجَّيْتُهُمْ [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۲۵۵] .
۵. آثار توسل به اهل بیت (علیهم السلام)
الف : روشن نگاه داشتن خط رهبری معصوم.
ب : ترسیم خط الهی ائمه و خط ابلیسی مخالفان ائمه و عکس‌العمل نشان دادن.
ج : غفلت‌زدائی که رهبران ما باید که باشند و چرا دیگران شدند.
د : توجه به اینکه در راه حق باید از همه چیز گذشت.
ه : عواطف را تند کردن و احساسات را شوراندن.
و : نترسیدن و مسئله خون بر شمشیر پیروز است را احیاء کردن.
۲- توسل به امام معصوم تنها برای رفع گرفتاری‌ها نیست. حبل الله برای نجات است و بیرون آمدن از چاه فساد است.
۳- لزوم تولّی و تبرّی برای تعقیب همین اهداف است پس زنده باد آن توسّلاتی که زمینه‌ساز سوز و شور و حرکت باشد و خدا عنایتی فرماید به توسّلی که نتیجه‌اش سکوت و ترس و خاموشی و انتظار مرگ‌بار باشد.
۴- علاوه بر این خود واسطه قرار دادن اولیاء و مردان خدا یک وسیله قهری است برای سوق دادن مردم به کمالات معنوی. می‌گویند : شخصی (ظاهراً سکاکی) از آهن چیز ظریفی ساخته خدمت سلطان آورد. همین که خواست به او دقت کند خبر دادند فلان عالم می‌آید سلطان سراپا از جا برخاست و توجه به عالم کرد. سکاکی تکانی خورد و به فکر افتاد.

۶. جواب به شبهات توسل

۱- هر دعا و دعوت و استمداد از غیر خدا شرک استوَ أَنَّ الْمَساجِدَ لِلّهِ فَلا تَدْعُوا مَعَ اللّهِ أَحَداً [جن/۱۸] .
ج : ولی باید توجه داشت که شرک در صورتی است که به عنوان الوهیت کسی دیگر را بخواند ، به دلیل : در آیه دیگر می‌خوانیم : وَ مَنْ یدْعُ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ لا بُرْهانَ لَهُ بِهِ [مومنون/۱۱۷] .
- هر استمداد از غیر خدا شرک نیست به دلیل : تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی [مائده/۲] .
وَ إِنِ اسْتَنْصَرُوكمْ فِی الدِّینِ فَعَلَیكمُ النَّصْرُ [انفال/۷۲] .
کما قالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ لِلْحَوارِیینَ مَنْ أَنْصارِی إِلَی اللّهِ [صف/۱۴] .
اذْكرْنِی عِنْدَ رَبِّک [یوسف/۴۲] .
حَتّی إِذا أَتَیا أَهْلَ قَرْیةٍ اسْتَطْعَما أَهْلَها [کهف/۷۷] .
فَأَعِینُونِی بِقُوَّةٍ [کهف/۹۵] .
قالَ یا أَیهَا الْمَلَؤُا أَیكمْ یأْتِینِی بِعَرْشِها [نمل/۳۸] .
- محمد بن عبدالوهاب می‌گوید : خواندن غیر خدا و استغاثه به غیر خدا سبب ارتداد و خروج از دین و مشرک و بت‌پرست و مهدورالدم و.... می‌گردد.
- ایمان به قدرتی مستقل از قدرت خدا شرک است ، ولی استمداد از قدرتها با توجه به اینکه همه چیز را از خدا بداند مانعی ندارد.فَأَنْفُخُ فِیهِ فَیكونُ طَیراً بِإِذْنِ اللّهِ وَ أُبْرِئُ الْأَكمَهَ وَ الْأَبْرَصَ وَ أُحْی الْمَوْتی بِإِذْنِ اللّهِ [آل عمران/۴۹] .
- کار خدا را نباید به دیگران نسبت داد : همین که ابوحنیفه شنید که امام صادق (ع) بعد از غذا فرمود : "الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ اللَّهُمَّ هَذَا مِنْك وَ مِنْ رَسُولِك (ص) " فَقَالَ أَبُو حَنِیفَةَ : یا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! أَ جَعَلْتَ مَعَ اللَّهِ شَرِیكاً؟ فَقَالَ : لَهُ وَیلَك إِنَّ اللَّهَ

يقُولُ فِی كتَابِهِ "وَ ما نَقَمُوا إِلّا أَنْ أَغْناهُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ " (توبه/۷۴) وَ يقُولُ فِی مَوْضِعٍ آخَرَ "وَ لَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا ما آتاهُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ سَيؤتِينَا اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ رَسُولُهُ " (توبه/۵۹) فَقَالَ : أَبُو حَنِيفَةَ وَ اللَّهِ لَكأَنِّی مَا قَرَأْتُهُمَا قَطُّ من كتاب الله و لا سمعتهما إلا فی هذا الوقت فقال أبو عبد الله (ع) : " بلی قد قرأتهما و سمعتهما و لكن الله تعالی أنزل فيک و فی أشباهک "أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها " (محمد/۲۴) و قال "كلّا بَلْ رانَ عَلی قُلُوبِهِمْ ما كانُوا يكسِبُونَ " (مطففين/۱۴) " [كنزالفوائد ، ج۲ ، ص۳۶] .

– امروز معنای شرک را بدانيم تا جواب اشكالات را بدهيم : شرک؛ يعنی كسی يا چيزی را خدا بدانيم يا عبادت كنيم به عنوان اين كه او خداست يا حاجت از كسی خواهيم به عنوان اين كه او مستقل در تأثير است. اين است شرک كه قرآن و عقل آن را ردّ می كند و می‌فرمايد : أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هاتُوا بُرْهانَكمْ [انبياء/۲۴] .

وَ يعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ ما لا يضُرُّهُمْ وَ لا ينْفَعُهُمْ وَ يقُولُونَ هؤلاءِ شُفَعاونا عِنْدَ اللّهِ [يونس/۱۸] .

اكنون كه معنای شرک روش شد ، پس :

الف : تواضع و فروتنی در مقابل بزرگان شرک نيست؛ مگر ملائكه در برابر آدم سجده نكردند؟وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِكةِ اسْجُدُوا لآِدَمَ فَسَجَدُوا إِلّا إِبْلِيسَ أَبی وَ اسْتَكبَرَ وَ كانَ مِنَ الْكافِرِينَ [بقره/۳۴] . آيا خدا امر به شرک كرد يا سجده به خاطر تواضع بود؟ سجده به عنوان عبادت كه نبود به عنوان كرنش بود.

– مگر خدا تعريف مردمی را نمی كند كهأَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْكافِرِينَ [مائده/۵۴] .

تواضع و ذليل شدن در برابر مردم با ايمان را خدا دوست دارد.

مگر قرآن نمی گويد : وَ رَفَعَ أَبَوَيهِ عَلَی الْعَرْشِ وَ خَرُّوا لَهُ سُجَّداً وَ قالَ يا أَبَتِ هذا تَأْوِيلُ رُءْيای مِنْ قَبْلُ [يوسف/۱۰۰] . پس شفا خواستن از ائمه شرک نيست. ما آنان را نمی‌پرستيم و نه خدا می‌دانيم.

سئوال ۲ : استمداد از زنده غير از شخص مرده است.

ج : مرده هم حيات برزخی دارد : بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يرْزَقُونَ [آل عمران/۱۶۹] . به علاوه زنده و مرده دردُونِ اللّهبودن فرقی نمی كند

سئوال ۳ : إِنَّک لا تُسْمِعُ الْمَوْتی [نمل/۸۰] .وَ ما أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِی الْقُبُورِ [فاطر/۲۲] .

مرده دلان ، تشبيه به مردگان شده اند كه هرگز نمی‌شوند به آنها توسل كرد پس توسل به مرده ممنوع است.

ج : قرآن برای اولياء حيات برزخی معتقد است و ما با زنده‌های برزخ گفتگو می كنيم.

وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ يقْتَلُ فِی سَبِيلِ اللّهِ أَمْواتٌ بَلْ أَحْياءٌ وَ لكنْ لا تَشْعُرُونَ [بقره/۱۵۴] .

رسول خدا (ص) بالای چاه بدر با كشتگان گفتگو كرد. همين كه پرسيدند مگر می‌شنوند فرمود : انهم لاسمع منكم [مجمه ؟؟؟ ، ج۸ ، ص۲۹۶ ، نقل از صحيح مسلم ، ج۸ ، ص ۱۳۶ به نقل از عمربن الخطاب]

حضرت علی (ع) گاهی به وادی السلام می‌رفت و با آنان گفتگو می كرد و به افرادی می‌فرمود : لَوْ كشِفَ لَک لَرَأَيتَهُمْ حَلَقاً حَلَقاً مُحْتَبِينَ يتَحادَثُونَ [كافی ، ج۳ ، ص۲۴۳] .

ج : بدعت ادخالما ليس من الدين فی الدين بقصد الديناست. آری ، با قصد ورود ممكن است بدعت باشد ، امّا بدون قصد نه ، مثلاً سيلی به صورت يتيم به قصد ظلم حرام و به قصد نهی از منكر و تأديب در بعضی مراحل جايز. سجده به قصد توفيق زيارت و شكر از خدا جائز ، به قصد تعظيم صاحب قبر ممنوع.

ولی مسئله مباح را حرام كردن شما مشمولوَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ [حاقه/۴۴] . می‌باشد.

سئوال ۶ : می گویند توجه به غیر خداست.
ج : شما دعای توسل را ملاحظه کنید اوّل آن اللهم و آخر آن کلمه الله است و در همه جملاتش نسبت به خدا به چشم می‌خورد : توسلت بکم إلی الله و استشفعت بکم إلی الله فاشفعوا لی عند الله و استنقذونی من ذنوبی عند الله فإنکم وسیلتی إلی الله [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۲۴۹] . اگر شما سیری در آداب زیارت بکنید می‌بینید سراسر تکبیر و تمجید خدا و ائمه جزء عباد صالح و بندگان مطیع و خالص که مرضی خدا و آبرومند درگاه او هستند مسئله دیگری ندارند.
سئوال ۷ : مگر در مذهب و کارهای خدائی پارتی بازی وجود دارد؟
ج : پارتی دو قسم است :
الف : پارتی هائی که باعث نقض قانون و از هم پاشیدن قانون می‌شوند و این خیانت است ، مثل اینکه شاگرد مردود توسط پارتی‌بازی قبول و یا شاگرد اول شود این نوع پارتی‌بازی ظلم به اجتماع است و این عملاً قبیح است :
ب : پارتی‌هائی که علاوه بر حفظ و مراعات قانون وسیله تفضّل شود ، این نوع مانعی ندارد ، مثل مأموری که قانوناً ساعات کار خود را مشغول بوده و وقت تعطیل استراحت کرده در همین حال کسی به او رجوع می کند قانوناً حقی ندارد ، امّا به خاطر شخصیت واسطه ممکن است اقدام کند و خارج از ساعت کار ، اضافه کار کند. این مأمور ساعت کار قانونی را به هم نزده و ظلمی به اجتماع نکرده است ، بلکه خدمت اضافه کرده است آن هم به خاطر شخصیت واسطه.
۸- همه داروخانه‌ها را بسته و فقط تربت امام حسین (ع) بخورید ، مگر می‌شود خاك شفا باشد؟
ج : این اشکال ها دلیل این است که ما خدا را نشناخته‌ایم.
مگر قدرت خدا محدود است؟
مگر اثر را چه کسی به دارو می‌دهد؟
چه اشکال عقلی دارد که همان خدائی که فلان اثر را به فلان دارو می‌دهد به قطعه خاکی بدهد مگر خدا آتش سوزنده را سرد نکرد : یا نار کونی برداً و سلاماً
البته مورد استفاده از تربت تنها در موردی است که از داروها واسباب عادی مأیوس شویم آن هم به قدر ذرّه‌ای تا روزنه امیدی باشد.
مگر نه اینکه خداوند به همین استشفاء گروهی را سالم کرده؟ آیا خدا با این عمل مردم را به شرك ترغیب نموده است؟
۹- سجده بر خاك حسین (ع) شرك نیست؟
سجده بر فرش و زیلو و.... هم همین طور. اگر ما خاك پرستیم ، پس اهل سنت هم پشم پرستند.
از ناحیه فرقه ضاله وهّابیت ۳ شبهه اساسی در مسئله توسل وارد شده است.
شبهه اول ، شبهه شرك.
آنها گویند چون شما از ائمه چیزی را می‌خواهید که غیر خدا هستند پس مشرکید.
جواب : گوئیم هیچ موجودی در (فاعلیت بالاستقلال) با خدا شریک نیست و هیچ اثری از آفریده‌ای پدید نمی‌آید مگر به مشیت الهی.
إِذْ قالَ اللّهُ یا عِیسَی ابْنَ مَرْیَمَ اذْکرْ نِعْمَتِی عَلَیک وَ عَلی والِدَتِک إِذْ أَیدْتُک بِرُوحِ الْقُدُسِ تُکلِّمُ النّاسَ فِی الْمَهْدِ وَ کهْلاً وَ إِذْ عَلَّمْتُک الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ وَ إِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّینِ کهَیئَةِ الطَّیرِ بِإِذْنِی فَتَنْفُخُ فِیها فَتَکونُ طَیراً بِإِذْنِی وَ تُبْرِئُ الْأَکمَهَ وَ الْأَبْرَصَ بِإِذْنِی وَ إِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتی بِإِذْنِی وَ إِذْ کفَفْتُ بَنِی إِسْرائِیلَ عَنْک إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَیناتِ فَقالَ الَّذِینَ کفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ

هذا إِلّا سِحْرٌ مُبِينٌ

مثلًا : حضرت عیسی (ع) به اذن خدا از گِل ، شکل پرنده درست کرد و در آن می‌دمید پرنده می‌شد و کور مادرزاد و بیمار مبتلا به برص را شفا می‌داد و مردگان را زنده می کرد. [مائده / ۱۱۰] .

بدیهی است که این را نمی گویند در کار خدا شریک شدن ، بلکه می گویند : به اذن خدا کار کردن ، زیرا آنچه کار خدائی مخصوص به خداست ، استقلال در تأثیر و ایجاد است نه مطلق ایجاد. چنان که موجودات جهان ، با موجود شدن ، شریک خدا در (وجود) نشده‌اند ، بلکه به اذن خدا (وجوددار) شده‌اند. هرچیز جز خدا هم وجودش (بالاذن) است و هم ایجادش بالاذن.

یک اشکال : تصور نشود که چون گفتیم برای رسیدن به خدا احتیاج به واسطه داریم که آنها مقرّب درگاهند ، کسی بگوید که خدا نعوذ بالله عاجز است که بدون واسطه کار راه‌اندازی کند ، گوئیم : این ضعف مرتبه وجودی اشیاء است که آنها را از قابلیت کسب فیض مستقیم ، محروم کرده و ناچارند که در پناه وجود سایر مراتب عالیه خلقت از رحمت عامّ مبداء فیاض استفاده کنند.

یک مثال : زنده بودن زمینیان به بودن خورشید است که اگر خورشید نباشد تمام منظومه شمسی با همه موجوداتش نابود می‌شود. حال آیا آفتاب شریک خداست یا خیر. این لازمه ساختمان ، زمین و...است که بی‌وساطت خورشید نمی‌توانند از فیاضیت حق استفاده کنند. [توسل ضیاءآبادی ، ص۹۹] .

شبهه دوم ، استعانت از (میت) و (غائب) :

می گویند : اگر ما فرضاً بپذیریم که توسّل به انسان زنده و حاضر منافات با توحید ندارد شکی نیست که توسّل به مرده و غائب شرک عظیم است. چنانکه ابن تیمیه گوید : و قدیخاطبون المیت عند قبره او یخاطبون الحیّ و هو غائب کما یخاطبونه لو کان حاضراً حیاً و ینشدون قصائد یقول احدهم فیها : یا سیدی فلاناً....اشفع لی الی اللّه سل اللّه لنا ان ینصرنا علی عدوّنا...فهذه الانواع من خطاب الملائکهٔ و الانبیاء و الصالحین بعد موتهم عند قبورهم و فی مغیبهم... هو اعظم انواع الشرک الموجود فی المشرکین. [التوسل و الوسیلهٔ ، ص۱۸] .

ما می گوئیم : هیچ مطلبی به صرف ادّعا نه اثبات می گردد و نه نفی ، بلکه برای اثباتش باید به برهان متوسّل شد. اگر مخلوقی در حال (حیات) و (حضورش) مقرّب درگاه خدا بوده و دعا و شفاعتش درباره دیگران مقبول است چه مانعی دارد که در حال (غیاب) یا پس از (مرگ) نیز همچنان ، مقرّبیت باقی مانده و خاصیت اثر بخشیش به (اذن خدا) دائمی باشد. همه انسانها حیات برزخی دارند و اولیاء خدا هرگز نمی‌میرند.وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یرْزَقُونَ [آل عمران/۱۶۹] .

می گویند سلام و صلوات به پیامبر نمی‌رسد و او از سلام و کلام ما بی‌خبر است!!

چگونه شهداء زنده ، ولی پیامبران که برترند مرده‌اند.

چگونه شر حاسد به محسود می‌رسد ، ولی سلام عاشق به معشوق نمی‌رسد.

اگر استمداد از غیر خداوند کفر است ، پس چرا :

سلیمان برای آوردن تخت از عفریت استمداد کرد؟

موسی از خداوند درخواست وزیری هارون را کرد؟

چرا خداوند از غیر خودش کمک دین را خواستهإِنْ تَنْصُرُوا اللّهَ [محمد/۷] .

چرا یوسف پیراهن خود را وسیله بینائی چشم پدر قرار داد؟
چرا نوح نیاز به کشتی داشت؟
چرا در زمان موسی برای زنده شدن مردن از کشتن گاو استفاده شد؟
عمل بوسیدن عملی است که هر منصفی می‌داند که از قلبی سرشار از حبّ وعلاقه برمی خیزد و گویند : مجنون ، سگ کوی لیلی را می‌بوسید و دیوار خانه او را بوسه می‌زد. به او می گفتند : تو دیوانه‌ای که سنگ و گل را می بوسی. می گفت : من صاحب خانه را کار دارم.
اگر به ما در مورد بوسیدن ضریح اشکال کنند گوئیم : شما چرا حجرالاسود را می بوسید؟
گویند : مراد بیعت با خداست که در روایت است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوفُوا بِالْبَيتِ وَ اسْتَلِمُوا الرُّكنَ فَإِنَّهُ يمِينُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ يصَافِحُ بِهَا خَلْقَهُ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۴۲۴] . حجر ، دست راست خدا در زمین است.
ما می گوئیم که در مورد استلام و بوسیدن قبر پیامبر و امام هم بیعت با رسول خدا و ائمهعلیهم السلاماست که قرآن می فرماید : إِنَّ الَّذِينَ يبايعُونَک إِنَّما يبايعُونَ اللّهَ [فتح/۱۰] .
و رسول خدا فرمود : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنما مثل أهل بیتی فیکم کمثل سفینهٔ نوح ، من رکبها نجا ، و من تخلف عنها غرق [أمالی طوسی ، ص۷۳۳] .

۷. پیدایش وهابیت

بذر نخستین آن در قرن ۷ هجری توسط ابن تیمیه پاشیده ، امّا رشد و ظهورش در قرن ۱۲ توسط محمد بن‌عبدالوهاب شد.
بیش از ۲۵۰ سال پیش جاسوسی از انگلستان می‌آید به نام مستر همفر مسیحی که پس از نفوذ در میان مسلمانان و تحریک محمد بن عبدالوهاب و همکاری محمد بن سعود در سال ۱۲۱۶ سعود بن عبدالعزیز به کربلا یورش برد و پنج هزار نفر از زوار بی‌دفاع از زن و کودک را کشتند و به منظور هتک حریم مقدس امام (ع) با اسب ها وارد صحن شدند و ضریح را از جا کنده و صندوق قبر را شکستند و همان جا هاون نهاده و قهوه کوبیدند و نوشیدند و تمام اشیاء قیمتی حرم را ، حتی خشت های طلای ایوان را کنده و بردند ، قرآنها و کتابهای حدیث را در کوچه و بازارها لگدکوب اسبها ساختند. در سال ۱۲۱۸ به منظور تصرف مکه و هدم قبور بزرگان اسلام به آنجا رفتند. اهل مکه تسلیم شدند ، آنها وارد حریم خدا شده و تمام قبه‌ها که حول و حوش کعبه بود از بین بردند سپس در سال ۱۲۲۱ دست به تخریب آثار اسلامی در مدینه و غارت اموال روضه رسول اکریم (ص) زدند و آنچه که اشیاء قیمتی بود همه را بردند و قبه‌های قبور ائمه بقیع و سایر بزرگان را ویران کردند و مردم را از زیارت پیامبر منع کردند ، ولی جرأت تخریب قبر مطهره رسول اکرم (ص) را نکردند. [کشف الارتیاب ، ص۲۲] .

۸. شبهات وهابیت

۱. ساختن گنبد وبارگاه بدعت است
۱- عده زیادی در یاری پیامبر (ص) در جنگ شهید شدند پیامبر (ص) آنان را به خاک سپرد ، امّا سنگ‌بزرگی را روی قبرعثمان بن مظعون نصب کرد و فرمود : " چون او افسر شهیدان است ، می‌خواهم قبرش معلوم باشد".
ساختن گنبد و احترام مشمول...لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيهِمْ مَسْجِداً [کهف/۲۱] .

وَ مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ [حج/۳۲] .

مشمول تَعاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوى [مائده/۲] . است.

فِی بُیوتٍ أَذِنَ اللّهُ أَنْ تُرْفَعَ [نور/۳۶] .

رفعت عام است هم معنوی و هم مادی مثلرَفَعَ السَّماواتِ بِغَیرِ عَمَدٍ تَرَوْنَها [رعد/۲] .

مثلرَفَعَ أَبَوَیهِ عَلَى الْعَرْشِ [یوسف/۱۰۰] .

مثلرَفَعْنا فَوْقَهُمُ الطُّورَ [نساء/۱۵۴] .

مثلوَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ وَ إِسْماعِیلُ [بقره/۱۲۷] .

۳- می گوئید : در حدیث می‌خوانیم که یکی از کارهای حاکم اسلامی تسویه قبور است : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أ لا أبعثک علی ما بعثنی علیه رسول الله (ص) أن لا تدع تمثالا إلا طمسته و لا قبرا مشرفا إلا سویته [الطرائف ، ج۲ ، ص۵۵۲] .

پاسخ : تسویه قبور به معنای هدم و تخریب نیست : الَّذِی خَلَقَ فَسَوّى [اعلی/۲] .

شبهه سوم ، بدعت

وهّابیها گویند : زیارت قبور انبیاء و اولیاء و سلام کردن بر آنها و نماز و دعا در کنار مرقدهای مطهّره و بوسیدن و دست مالی بر ضریحهای مبارک و ساختن گنبد و بارگاه بالای قبر آنان و... بدعت و حرام است.

بدعت : البدعة ادخال مالیس من الدین فی الدین بقصد الدین.

ساختن گنبد و بارگاه

وَ مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ فَإِنَّها مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ [حج/۳۲] .

عظمت قبور در دل افراد مادّی و صوری جلوه‌های ویژه دارد.

آنها که روحیه مادّی دارند با مشاهده آثار جلال و عظمت محسوس قهراً به خضوع و احترام وادار می‌شوند و اعتقاد به عظمت و بزرگی صاحبان آنها را در جان آنها می‌نشانند. استفاده می‌شود از آیه شریفه که : فِی بُیوتٍ أَذِنَ اللّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ یذْکرَ فِیهَا اسْمُهُ یسَبِّحُ لَهُ فِیها بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِیتاءِ الزَّکاةِ یخافُونَ یوْماً تَتَقَلَّبُ فِیهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصارُ [نور/۳۷-۳۶] . اگر گفته شود که مراد از (بیوت) در اینجا (مساجد) است و مقصود از (رفع) رفعت معنوی. در جواب گوئیم : اختصاص بیوت به مساجد و تقیید رفع به معنوی مخالف با اطلاق آیه است."

۲. تسویه قبور

امّا تسویه قبور :

وهّابیها گویند : عن أبی الهیاج حیان بن حصین الأسدی قال : قال لی علی بن أبی طالب : " أ لا أبعثک علی ما بعثنی علیه رسول الله (ص) أن لاـ تدع تمثالا إلا طمسته و لا قبرا مشرفا إلا سویته" [الطرائف ، ج۲ ، ص۵۵۲] . اینها تسویه را به معنای هَدْم و تخریب گرفته‌اند ، نتیجتاً دست به تخریب بقاع متبرّکه زده و شیعه را متهم به شرک کرده‌اند.

راجع به این حدیث :

اوّلاًـ : این حدیث فقط از ابی الهیاج اسدی نقل شده و کسی از صحابه نقل نکرده و دیگر اینکه جز این روایت از این فرد روایت دیگری نقل نشده.

دوّماً : تسویه نه در لغت و نه در استعمالات عرفی به معنی تخریب نیامده ، بلکه معنای لغوی و عرفی آن (تعدیل) است ، چیزی را در حدّ وسط قرار دادن و از افراط و تفریط دور داشتنفَإِذا سَوَّیتُهُ وَ نَفَخْتُ فِیهِ مِنْ رُوحِی [حجر/۲۹] .

رَفَعَ سَمْکها فَسَوّاها [نازعات/۲۸] .
الَّذِی خَلَقَ فَسَوّی [اعلی/۲] .
الَّذِی خَلَقَک فَسَوّاک فَعَدَلَک [انفطار/۷] .
وانگهی اصلاً محو نمودن آثار قبر و مساوی نمودن آن با زمین در شرع اسلام استحبابی ندارد ، بلکه ظاهراً اجماع فقهای اسلام بر این است که ارتفاع قبر از سطح زمین تا حدّ چهار انگشت باز و یا بسته از مستحبّات دفن است. [جواهرالکلام ، ج۴ ، ص۳۱۲] .
مناسبترین معنی تسویه تسطیح؛ یعنی صاف کردن روی قبر در برابر (تسنیم) است ، زیرا آن روز از رسوم جاهلی یکی آن بوده که روی قبر را (مسنّماً) ؛ یعنی بصورت پشت ماهی می‌ساخته‌اند و چون این کیفیت در شرع مکروه است ، لذا در حدیث امر به تسطیح شده است که در عین بلند بودن از زمین ، صاف و مسطّح باشد.
حتّی در احادیثی تعمیر قبور اولاد نبی از ایمان به خدا شمرده شده است.
یا علی! من عمّر قبورهم و تعاهدها کانّما اعان سلیمان بن داود علی بناء بیت المقدس. [وافی ، ج۲ ، ص۱۹۶] .
۳. سلام کردن بر ارواح امامان
وهّابی ها می گویند : چرا شما بر امامانتان سلام می‌کنید؟ و حال آنکه آنان مرده‌اند. گوئیم : این قرآن کریم است که صریحاً بر انبیاء که در دنیا حیات و حضوری ندارند سلام کرده است.
وَ سَلامٌ عَلَی الْمُرْسَلِینَ [صافات/۱۸۱] .
سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمِینَ [صافات/۷۹] .
سَلامٌ عَلی إِبْراهِیمَ [صافات/۱۰۹] .
سَلامٌ عَلی مُوسی وَ هارُونَ [صافات/۱۲۰] .
سَلامٌ عَلی إِلْیاسِینَ [صافات/۱۳۰] .
إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِکتَهُ یصَلُّونَ عَلَی النَّبِی یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً [احزاب/۵۶] .
وَ سَلامٌ عَلَیهِ یوْمَ وُلِدَ وَ یوْمَ یمُوتُ وَ یوْمَ یبْعَثُ حَیا [مریم/۱۵] .
وَ السَّلامُ عَلَی یوْمَ وُلِدْتُ وَ یوْمَ أَمُوتُ وَ یوْمَ أُبْعَثُ حَیا [مریم/۳۳] .
همینطور در تشهد نماز ۳ مرتبه سلام می‌کنیم. غزالی در احیاء العلوم نقل می‌کند از قول نافع که گفت :
کان ابن عمر رأیته ماۀ مرّۀ او اکثر یجیء الی القبر فیقول : السلام علی النبی السلام علی ابی‌بکر السلام علی ابی. [البراهین الجلیۀ ، ص۵۸] .
۴. شفاعت
ابن تیمیه گوید : من اعظم الشرک ان یستغیث الرجل بمیت او غائب. [کشف الارتیاب ، ص۴۶۷] .
از اینجا فهمیده می‌شود که لبه تیز حملات بر روی ائمه ما که به زعم آنان مرده‌اند و یکی از آنها هم که غائب است قرار دارد و هدف آنها جز این نیست که اراده کرده‌اند در خانه اهل بیت علیهم السلام را ببندندیرِیدُونَ لِیطْفِؤا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ اللّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ کرِهَ الْکافِرُونَ [صف/۸] .
آنها گویند : مرده‌ها شعور ندارند : إِنَّک لا تُسْمِعُ الْمَوْتی وَ لا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعاءَ إِذا وَلَّوْا مُدْبِرِینَ [نمل/۸۰] .
إِنَّ اللّهَ یسْمِعُ مَنْ یشاءُ وَ ما أَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِی الْقُبُورِ [فاطر/۲۲] .

با استناد به این دو آیه گویند : شنوندگان کلام به مردگان و تفهیم و تفیم آنان ناممکن است.

جواب : در این دو آیه کفّار تشبیه به اموات شـده‌انـد ، امّـا مقصود از اموات نه انسانهائی است که از عالم دنیا بیرون رفته و در عالم دیگری به حیات ادامه می‌دهنـد ، بلکه مقصود همان جسم های مرده و بی‌روحی است که بر اثر فقـدان روح فاقد هرگونه حسّ و حرکت‌اند و طبعاً نه سخنی را می‌شنوند و نه درکی دارند و آدم کافر از جهت (فقد روح ایمان) چون پیکری بی‌روح مرده است.

وهابی ها منکر شفاعت در آخرت و روز قیامت نیستند ، بلکه معتقد به آن می‌باشند. ابن تیمیه گوید : نه تنها پیامبر ، بلکه تمام انبیاء و صدّیقین و غیر آنان درباره گناه کاران شفاعت می‌کنند تا عذاب نشوند و اگر وارد دوزخ شده‌اند از آن بیرون آیند. [الرسائل الکبری ، ج۱ ، ص۴۰۷] .

حتی محمـد بن عبدالوهاب گوید : ما شفاعت را برای پیامبر و انبیاء و ملائکه و اولیاء و اطفال ثابت می‌دانیم ، امّا وظیفه ما این است که مستقیماً از خـدا بخواهیم که شفاعت پیامبر را بپذیر ، نه اینکه به پیامبر بگوئیم یا رسول الله ما را شفاعت کن که این شرک است. [کشف الارتیاب ، ص۲۳۹] .

آیـا می‌شود گفت : ای انسـان هـای لب تشنه من آب مورد نیـاز شـما را در فلاـن مکـان قرار داده‌ام ، ولی شـما نبایـد در مقام تحصیل آب به آنجا بشتابید.

آیا این درست است که پیامبر مقام شفاعت کبرا داشته باشد و خدا امّت را از این نیاز محروم نماید. آب به تشنه نشان دادن و آنگاه او را منع کردن کار حکیم نیست.

یعقوب در مورد فرزنـدانش شـفاعت کرد ، خدا هم پذیرفت. قال : قالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي [یوسف/۹۸] . اگر در چـاهی افتادیم و غیر خدا را صدا زدیم آیا مشرکیم و مهدور الدم؟!

۵. بوسیدن ضریح

۱- مخفی نمانـد که همه رقم توسّـلی که عوام انجـام می‌دهنـد صـحیح نیست ، مثـل روشن کردن شـمع ، بسـتن کهنه و قفل به ضریح. امّا اصل بوسیدن و دست کشیدن به ضریح اشکال ندارد نه شرعاً و نه عقلاً.

۲-اذْهَبُوا بِقَمِيصِي هذا فَأَلْقُوهُ عَلى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيراً [یوسف/۹۳] .

اظهار محبت و علاقه است ، نشان دادن مودت فی القربی است ، تعظیم شـعائر است ، آن هم نه به قصـد ورود تا بـدعت باشـد. مانند بوسیدن طفل و...

اَمرُ علی الدیار لیلیاقَبِّل ذاالجدار و ذاالجدار (این دیوار و آن دیوار) وما حُب الدیار شغفن قلبیولکن حبّ من سکن الدیار.

۹. نکاتی درباب توسل

حضور در کنار قبر و زیارت

۱- اصل زیارت کردن و نزد قبر حاضـر شدن از نظر شـیعه و سنّی تشویق شده ، به خصوص زیارت اولیاء خدا. در جلد ۵الغدیر دربـاره ثواب و اهمیت زیـارت پیغمبر (ص) از ۴۱ نفر و از ۴۰ کتاب معتبر اهل تسـنّن نقل کرده و ساختن صـحن و سـرا برای شخصـیت‌هائی که خون و هستی خود را در راه آزادی و هدایت مردم دادند از شـعائر و فضیلت دادن و قدردانی از مقام والای حقیقت نیست؟

۲- رفتن به این زیارت ها انسان رابه یاد خاطره هائی می‌انـدازد. روح ایمان و فـداکاری را در انسان زنده می‌کند. به خاطر این

تازه شـدن روح فداکاری بود که متوکل ۱۷ مرتبه قبر امام حسـین (ع) را خراب کرد ، چون می‌دیـد هر جمعیتی کربلا می‌روند خونشان جوش می‌آید از دستگاه ستمگران و دیگر حریف آنها نمی‌توان شد.
۳- زیارات سائر شـهداء و ائمه نیز خاطره شـهادتشان را به خاطر تسلیم ناحق نشدن به یاد می‌آورد و انسان را متوجه می‌کند که این بزرگان چگونه برای حفظ دین فـداکاری کردند. علاوه بر این ، مسافرت های مذهبی در روش و اخلاق انسان اثر وضـعی خاصـی دارد. آیـا اگر به خـاطر بزرگـداشت مقام انسانیت و دین شـهدائی که در راه آنان جان دادنـد تجلیل شونـد عقل‌پسـند نیست؟
۴- حضور در کنار قبر مؤمنین هم بلامانع است ، زیرا نهی از حضور مخصوص منافقان استوَ لا تُصَلِّ عَلى أَحَدٍ مِنْهُمْ ماتَ أَبَداً وَ لا تَقُمْ عَلى قَبْرِهِ [توبه/۸۴] . و آیه شامل همیشه است نه وقت دفن.
قرآن می فرماید : وَ لا تُصَلِّ عَلى أَحَدٍ مِنْهُمْ ماتَ أَبَداً وَ لا تَقُمْ عَلى قَبْرِهِ [توبه/۸۴] .
از آیه اسـتفاده می‌شود که پیـامبر کنـار قبر مسـلمانان توقف می‌نموده و دعایشـان می‌کرده است و از آنجـا که منافقان شایسـته چنین احترامی نبوده‌اند خداوند پیامبرش را از انجام این مراسم نهی کرده است.
ممکن است بگویند پیامبر فقط در حین دفن اموات در کنار قبر حاضر می‌شدند و دعا می‌کردند نه پس از دفن که این توهم به اطلاق آیه مردود است ، زیرا قید حین دفن ندارد.
توسل به امام زاده‌ها
۱- هر امام زاده باید این سه شرط را دارا باشد :
الف : شناخت او از جهت نسب و حسب.
ب : شناخت مذهب او.
ج : مکان دفن.
۲- زیارت نامه‌ها را باید اصلاح کردحاجاتی لک مستودعا [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۲۷۲] . بایدلله مستودعاباشد.
۳- باید بر در و دیوار احادیث باشد تا بقعه علم باشد نه رقابت طلا.
احساس مردگان
نمونه‌ای از روایات :
پس از اینکه در جنگ بدر اجساد کفار را در میان چاه انداختند پیامبر بر سر چاه آمدند و فرمود : یا فلان! یا فلان! قد وجدنا ما وعـدنا ربنا حقا فهل وجـدتم ما وعـد ربکم حقا ثم قال : إنهم لیسـمعون کما تسـمعون و لکن منعوا من الجواب [إعلام‌الوری ، ص۷۷] . گفتند : یا رسول الله! اتنادیهم و هم اموات.فرمود : ذالذی نفسی بیده انهم لاسمع لهذا الکلام منکم الا انهم لایقدرون علی الجواب [المحجهٔ ، ج۸ ، ص۲۹۶ - صحیح مسلم ، ج۸ ، ص۱۳۶] .
علی (ع) پس از غسل رسول خدا (ص) گوشه کفن را بالا زد و گفت : بأبی أنت و أمی طبت حیا و طبت میتا انقطع بموتک ما لم ینقطع بموت أحد ممن سواک من النبوهٔ و الإنباء خصـصت حتی صـرت مسلیا عمن سواک و عممت حتی صار الناس فیک سواء و لو لا أنک أمرت بالصبر و نهیت عن الجزع لأنفـدنا علیک ماء الشئون و لکن ما لا یرفع کمـد و غصـص محالفان و هما داء الأجـل و قلاـ لک بأبی أنت و أمی اذکرنا عنـد ربک و اجعلنا من همک ثم أکب علیه فقبل وجهه و مـد الإزار علیه [أمالی مفید ، ص۱۰۲] . یعنی ما را یاد کن و در زمره کسانی که مورد عنایت هسـتند قرار بده. سـپس روی بدن مطهر افتاد و صورت مبارکش را بوسید. [کشف الارتیاب ، ص۲۶۵ - شرح ابن ابی الحدید ، ج۱۳ ، ص۲۴] .

در زیارت اهل قبور می گوئیم : السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيارِ مِنَ الْمُومِنِينَ وَ الْمُسْلِمِينَ [من لايحضره‌الفقيه ، ج ۱ ، ص۱۷۸] . هنگام تلقین : یا فلان بن فلان افهم اسمع....افهمت یا فلانحضرت صادق (ع) فرمود : می گوید : فهمتُ

حبّه عُرَنی گفت : با علی (ع) بودم در وادی السلام ، حضرت مثل اینکه با آنها در صحبت بود ایستاد تا حدّی که خسته شدم و نشستم. بار دیگر ایستادم و باز نشستم و ردا روی زمین انداختم. گفتم : یا علی اندکی استراحت کنید. فرمود : يا حَبَّةُ! إِنْ هُوَ إِلَّا مُحَادَثَةُ مُومِنٍ أَوْ مُوانَسَتُهُگفتم : آنها هم با هم مأنوس می‌شوند؟ فرمود : نَعَمْ وَ لَوْ كشِفَ لَكَ لَرَأَيتَهُمْ حَلَقاً حَلَقاً مُحْتَبِينَ يتَحَادَثُونَحلقه حلقه روی پانشسته و با هم گرم سخن‌اند. [کافی ، ج۳ ، ص۲۴۳] .

۱. توکل

۱. مفهوم توکل

۱.در قرآن

هر مکتب طبق جهان بینی خود تکیه گاهی ارائه می‌دهد ،

اسلام ، خدا را تکیه گاه معرفی می کند ، که :

۱ ـ قدرتش بی انتها و بر همه چیز توانا است.

۲ ـ همه قدرت‌ها از او پدید آمده.

۳ ـ از همه مهربان تر وأَرْحَمُ الرَّاحِمِيناست.

۴ ـ و تمام صفاتی که در تکیه گاه تزلزل ناپذیر لازم است ، تنها در او موجود است.

[ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها در قرآن ، ابوطالب تجلیل ، ص۱۴۴] .

۲. در مفردات

مفردات در معنای توکل می گوید : تَوَكلْتُ عَلَيهِ بِمَعْنَى اعتمدته

۳. از نظر پیامبر (ص)

ـ از پیامبر اکرم (ص) نقل شده که فرمود : از جبرئیل در معنای توکل پرسیدم جواب داد :

الْعِلْمُ بِأَنَّ الْمَخْلُوقَ لَا يضُرُّ وَ لَا ينْفَعُ وَ لَا يعْطِي وَ لَا يمْنَعُ وَ اسْتِعْمَالُ الْيأْسِ مِنَ الْخَلْقِ فَإِذَا كانَ الْعَبْدُ كذَلِك لَا يعْمَلُ لِأَحَدٍ سِوَى اللَّهِ وَ لَمْ يرْجُ وَ لَمْ يخَفْ سِوَى اللَّهِ وَ لَمْ يطْمَعْ فِي أَحَدٍ سِوَى اللَّهِ فَهَذَا هُوَ التَّوَكلُ [مشكاة الأنوار ، ص۲۴۱] .

۴ ـ فردی از حضرت رضا (ع) درباره حد توکل سوال نمود ، ایشان فرمودند :

قال الرضا (ع) : أَنْ لَا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ أَحَداً [أمالی صدوق ، ص۲۴۰] .

از وکالت ، وکیل گرفتن. شرایط وکیل خوب : آگاهی ، امانت ، قدرت ، دلسوزی.

توکل در مقابل جهد و سعی نیست که آیا جهد و سعی کنیم یا توکل. توکل یعنی انسان همیشه به آنچه مقتضای حق است عمل کند و در این راه به خدا اعتماد کند که خداوند حامی و پشتیبان کسانی است که حامی و پشتیبان حق می‌باشند.

توکل : تضمین الهی است برای کسی که همیشه حامی و پشتیبان حق است.

خداوند این عالم را طوری ساخته است که همواره از کسانی که حق و حقیقت را حمایت کنند حمایت می کند. حق همواره تایید معنوی با خود دارد.

کار نکردن و راه نرفتن که تضمین نمی‌خواهد.

سکون و توقف تایید نمی‌خواهد.

رنج و مشقت هایی در پیمودن راه هست که اراده را سست و عزیمت را فسخ می کند که توکل نیاز دارد.

منبع : [بیست گفتار شهید مطهری ، جلد۱ ، ص۱۱۱] .

مفهوم توکل تسلیم حوادث شدن نیست.

بلکه در عین به کار گرفتن تمام قدرت و نیرو و توجه داشتن باشد که آنچه دارد از خود او نیست.

اثر توکل از بین بردن روح غرور و خودبینی است.

هرگز از بزرگی حوادث و مشکلات نهراسد و مأیوس نشود.

بداند تکیه گاهی دارد که قدرتش بالاترین قدرتهاست.

رَأَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَوْماً لَا یزْرَعُونَ قَالَ : "مَا أَنْتُمْ؟" قَالُوا : نَحْنُ الْمُتَوَكِلُونَ. قَالَ : "لا بَلْ أَنْتُمُ الْمُتَّكلوُنَ" [مستدرک الوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۱۷] .

امیرالمؤمنین (ع) جماعتی را دیدند ، فرمودند :

"مَنْ أَنْتُمْ؟" قَالُوا : نَحْنُ قَوْمٌ مُتَوَكلُونَ.

"مَا بَلَغَ بِكمْ تَوَكلُكمْ"

قَالُوا : إِذَا وَجَدْنَا أَكلْنَا وَ إِذَا فَقَدْنَا صَبَرْنَا.

"هَكذَا يفْعَلُ الْكلَابُ عِنْدَنَا"

فَقَالُوا كيفَ نَفْعَلُ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ؟ فَقَالَ : "كمَا نَفْعَلُهُ إِذَا فَقَدْنَا شَكرْنَا وَ إِذَا وَجَدْنَا آثَرْنَا"؟؟

۴. از نظر اهل بیت (علیهم السلام)

از امام صادق (ع) سؤال شد :

فَمَا حَدُّ التَّوَكلِ؟ قَالَ : " الْيقِينُ " قُلْتُ : فَمَا حَدُّ الْيقِينِ؟ قَالَ : " أَلَّا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ شَيئاً" [کافی ، ج۲ ، ص۵۷] .

قانون توکل و تقوی فوق همه قوانین و حاکم بر آنهاست.

وَ مَنْ يتَوَكلْ عَلَى اللّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ [طلاق/۳] .

به دنبال توکل ، عنایت پروردگار قطعی است.

با عنایت خدا ، رسید ن به هدف قطعی است.

البته کار خدا بدون قانون و بی‌وسیله نیست ، هرچند ممکن است آن وسیله ، از وسائل عادی و راه‌های شناخته شده نباشد بلکهمِنْ حَيثُ لا يحْتَسِبُ [طلاق/۳] .

باشد.

[مجموعه آثار ، شهید مطهری ، ج۱ ، ص۱۴۱] .

فردی از حضرت رضا (ع) درباره حد توکل سوال نمود ، ایشان فرمودند :

قال الرضا (ع) : أَنْ لَا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ أَحَداً [أمالی صدوق ، ص۲۴۰] .

احذر كل الحذر أن يخدعك الشيطان فيمثل لك التوانی فی صورة التوكل [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۰۶] .

۵. از نظر علماء
توکل : اعتماد به خدا با وثوق به حسن تدبیر و تقدیر او و واگذاری امور خویش به او
توکل : پشتوانه محکمی برای فعالیت ، روشن کننده مشعل امید در دل ، زدودن یأس ، ایجاد آرامش ، ایجاد شهامت و تقویت روح.
انسان در برابر مشکلات و حوادث زندگی و دشمنی‌ها و سرسختی های مخالفان و پیچیدگی‌ها و احیانا بن‌بست هایی که در مسیر خود به سوی هدف دارد او را وکیل خود سازد.
تکیه کردن به خدا.
مؤثر اصلی را خدا دانستن.
[نمونه ، ۱۰ ، ص۲۹۵] .
چشم به لطف و حمایت پروردگار داشتن.
معنای توکل ، صرف‌نظر کرد ن از وسائل و اسباب نیست.
آنان که فرمان خدا را زیرپا بگذارند ، و از فراهم ساختن نیروهای مادی و معنوی غفلت ورزند. هرگز مشمول یاری او نخواهند بود.
بلکه منظور از توکل این است که انسان در چهار دیوار عالم ماده و محدوده قدرت خود محاصره نگردد.
به بهانه واگذاری کار به خدا شانه از زیر بار مسئولیت خالی کند.
[نمونه ، ۴ ، ص۱۴۹] .
قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ : إن التوکل لیس معناه ترک السعی فی الأمور الضروریهٔ و عدم الحذر عن الأمور المحذورهٔ بالکلیهٔ بل لا بد من التوسل بالوسائل و الأسباب علی ما ورد فی الشریعهٔ من غیر حرص و مبالغهٔ فیه و مع ذلک لا یعتمد علی سعیه و ما یحصله من الأسباب بل یعتمد علی مسبب الأسباب. [بحار الأنوار ، ج۶۸ ، ص۱۲۶] .
فیض کاشانی می‌گوید : "همانطور که مورچه به خاطر تنگی چشم روی کاغذ نوشته تنها سر خط و کلمات را می‌بیند نه نویسنده و نه دستی که می‌نویسد و نه فکر و هدف آینه را ، انسان های منهای خدا و جدای از خدا هم دارای دید تنگ هستند و تنها قدرت های محدود را می‌بینند." [محجهٔ ، ج۷ ، ص۳۸۶] .

۲. اهمیت توکل در قرآن وسنت

توکل به خدا سفارش صاحبان عقل و ایمان و شهامت :
قالَ رَجُلانِ مِنَ الَّذِینَ یخافُونَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمَا ادْخُلُوا عَلَیهِمُ الْبابَ فَإِذا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّکمْ غالِبُونَ وَ عَلَی اللّهِ فَتَوَکلُوا إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [مائده/۲۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التوکل علی الله رسول الفرج [شرح نهج البلاغه ، ج۱ ، ص۳۲۲] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التوکل خیر عماد [غرر الحکم ، ص۱۹۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التوکل بضاعهٔ [غرر الحکم ، ص۱۹۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التوکل حصن الحکمهٔ [غرر الحکم ، ص۱۹۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : صلاح العبادهٔ التوکل [غرر الحکم ، ص۱۹۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فی التوكل حقيقة الإيقان [غرر الحكم ، ص۱۹۶] .

قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : يا بنی توكل على الله ثم سل فی الناس من ذا الذی توكل على الله فلم يكفه [كنز الفوائد ، ج۲ ، ص۶۶] .

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : قَالَ : لُقْمَانُ لِابْنِهِ يا بُنَی! إِنَّ الدُّنْيا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهَا عَالَمٌ كَثِيرٌ فَلْتَكُنْ سَفِينَتُكَ فِيهَا تَقْوَى اللَّهِ وَ حَشْوُهَا الْإِيمَانَ وَ شِرَاعُهَا التَّوَكلَ وَ قَيِّمُهَا الْعَقْلَ وَ دَلِيلُهَا الْعِلْمَ وَ سُكانُهَا الصَّبْرَ [كافی ، ج۱ ، ص۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَصَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيهِ : الْإِيمَانُ لَهُ أَرْكانٌ أَرْبَعَةٌ التَّوَكلُ عَلَى اللَّهِ وَ تَفْوِيضُ الْأَمْرِ إِلَى اللَّهِ وَ الرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَ التَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [كافی ، ج۲ ، ص۴۷] .

پيامبر اسلام (ص) در شب معراج از پيشگاه خداوند سؤال كرد :

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی خَبَرِ الْمِعْرَاجِ أَنَّهُ قَالَ : "يا رَبِّ! أَی الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : (يا أَحْمَدُ) لَيسَ شَیءٌ أَفْضَلَ عِنْدِی مِنَ التَّوَكلِ عَلَی وَ الرِّضَى بِمَا قَسَمْتُ" [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۹۹]

أَ لَيسَ اللَّهُ بِكافٍ عَبْدَهُ [زمر/۳۶] .

إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لا يمْلِكونَ لَكمْ رِزْقاً فَابْتَغُوا عِنْدَ اللَّهِ الرِّزْقَ وَ اعْبُدُوهُ وَ اشْكرُوا لَهُ إِلَيهِ تُرْجَعُونَ [عنكبوت/۱۷] .

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبادٌ أَمْثالُكمْ [اعراف/۱۹۴] .

وَ لِلَّهِ خَزائِنُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [منافقون/۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا أَحْسَنَ تَوَاضُعَ الْأَغْنِيَاءِ لِلْفُقَرَاءِ طَلَباً لِمَا عِنْدَ اللَّهِ وَ أَحْسَنُ مِنْهُ تِيهُ الْفُقَرَاءِ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ اتِّكالًا عَلَى اللَّهِ [نهج البلاغه ، حكمت ۴۰۶] .

۳. خصوصيات توكل

۱. حركت

۱ـ وكيل گرفتن در مواردی است كه انسان شخصا عاجز باشد.

۲ـ توكل به خدا واعتماد به او تعطيل تلاش نيست ، توجه به قدرت ما فوق است.

نجات دهنده از انواع وابستگی‌های ذلت آفرين و بردگی است.

شخص پيامبر (ص) و ائمهعليهم السلامدر كنار توكل و اعتماد به قدرت غيبی همه نوع تلاش و كار داشتند.

۶ـ قامُوا فَقالُوا [كهف/۱۴] .

۷ـ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكهْفِ فَقالُوا رَبَّنا آتِنا مِنْ لَدُنْك رَحْمَةً وَ هَيئْ لَنا مِنْ أَمْرِنا رَشَداً [كهف/۱۰] .

۲. صبر

توكل ملازم صبر و استقامت است :

وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلى ما آذَيتُمُونا وَ عَلَى اللَّهِ فَلْيتَوَكلِ الْمُتَوَكلُونَ [ابراهيم/۱۲] .

۳. تصميم گيری

۵ـ مشورت ، تصميم ، توكل : وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ فَإِذا عَزَمْتَ فَتَوَكلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الْمُتَوَكلِينَ [آل عمران/۱۵۹] .

ـ إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكهْفِ فَقالُوا رَبَّنا آتِنا مِنْ لَدُنْك رَحْمَةً وَ هَيئْ لَنا مِنْ أَمْرِنا رَشَداً [كهف/۱۰] .

۴. جلوگيری از سستی

ـ توكل جلو سستی را می گيرد :

إِذْ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلا وَ اللّهُ وَلِيهُما وَ عَلَى اللّهِ فَلْيتَوَكلِ الْمُومِنُونَ [آل عمران/۱۲۲] .

۴. انگیزه توکل به خدا درقرآن

۱. یقین

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التوکل من قوة الیقین [غرر الحکم ، ص۱۹۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بحسن التوکل یستدل علی حسن الإیقان [غرر الحکم ، ص۱۹۷] .

قُلْ أَ فَرَأَيتُمْ ما تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ إِنْ أَرادَنِی اللّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كاشِفاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرادَنِی بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِی اللّهُ عَلَيهِ يتَوَكلُ الْمُتَوَكلُونَ [زمر/۳۸] .

۲. رحمانیت

چرا به خدا توکل می‌کنیم؟

جواب : قُلْ هُوَ الرَّحْمنُ آمَنّا بِهِ وَ عَلَيهِ تَوَكلْنا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِی ضَلالٍ مُبِينٍ [ملک/۲۹] .

چون او رحمان است. همه موجودات تجلی رحمت عام او هستند.

گمراهی آشکار : کسانی که به خدا ایمان نیاورده و به او توکل نکنند در گمراهی آشکار هستند.

۳. قدرت وعلم

۱ ـ قدرت و علم و آگاهی کسی که انسان بر او اعتماد می‌کند.

وَ لِلّهِ غَيبُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ إِلَيهِ يرْجَعُ الْأَمْرُ كلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَ تَوَكلْ عَلَيهِ [توبه/۱۲۳] .

إِنَّ رَبَّک يقْضِی بَينَهُمْ بِحُكمِهِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ فَتَوَكلْ عَلَى اللّهِ إِنَّک عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ [نمل/۷۹-۷۸] .

۴. روشن بودن

۲ ـ روشن بودن راهی که انسان برگزیده است.

فتوکل علی الله انک علی الحق المبین [نمل ، ۷۹] .

۵. زمینه توکل

۱. اعتقاد به ربوبیت

اعتقاد به ربوبیت و وحدانیت خدا :

قُلْ هُوَ رَبِّی لا إِلهَ إِلّا هُوَ عَلَيهِ تَوَكلْتُ وَ إِلَيهِ مَتابِ [رعد/۳۰] .

[المیزان] .

۲. راضی به قضای الهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ینبغی لمن رضی بقضاء الله سبحانه أن یتوکل علیه [غرر الحکم ، ص۱۹۶] .

۶. علامات توکل

از حد توکل از امام رضا (ع) سوال شد فرمود :

أَنْ لَا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ أَحَداً [أمالی صدوق ، ص۲۴۰] .

فضیل بن عیاض : خدایا من حیا می‌کنم که بگویمتَوَکلْتُ عَلَیك. چنانکه به تو توکل کرده بودم ، از احدی غیر از تو نمی‌ترسیدم و به احدی غیر از تو امیدوار نبودم. [شرح ابن ابی الحدید ، ج۲ ، ص۹۶] .

درجات توکل :

۱ ـ حالت توکل و اعتمادش به خدا همانند اعتماد و اطمینان به وکیلش باشد.

۲ ـ حالی همچون حال کودک به مادرش داشته باشد. (غیر از او را نمی‌شناسد و به غیر او اعتماد ندارد) ، (هر مشکلی پیش آید اولین سخنش ، ماmان است)

۳ ـ خود را مانند میت زیر دست غسال ببیند. (همانند حضرت ابراهیم در هنگام پرتاب به سوی آتش)

[جامع السعادات ، ج۳ ، ص۲۲۳] .

۷. رابطه توکل واسباب

ـ سعی در اموری که خارج از قدرت انسان نیست منافاتی با توکل ندارد.

ـ اعتماد به اسباب نباید باشد.

ـ شارع انسان را مکلف نموده است به طلب رزق به وسیله اسباب آنها.

ـ شارع انسان را مکلف نموده است به دفع اشیاء موذی به وسیله اسباب معین.

ـ همان گونه که خداوند عبادت را وسیله تقرب به او و سعادت قرار داده است.

ـ لکن خداوند افراد را مکلف نموده است که به چیزی جز او اطمینان نداشته باشند و به اسباب اعتمادی نکنند همانگونه که فرموده به اعمال نیك خود هم اعتماد و تکیه‌ای نداشته باشید ، بلکه به فضل و رحمت او اعتماد کنند.

اما اسباب موهومه : رقیه (افسون و تعویذ) طیره (فال) استقصاء فی دقایق التدبیراینها همه باطل کننده توکل هستند. [جامع السعادات ، ج۳] .

توکل با توسل به اسباب منافاتی ندارد :

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَبَی اللَّهُ أَنْ یجْرِی الْأَشْیاءَ إِلَّا بِأَسْبَابٍ [کافی ، ج۱ ، ص۱۸۳] .

– قال الصادق (ع) : اوجب الله لعباده ان یطلبوامنه مقاصدهم بالاسباب التی سببها لذلك و امرهم بذلك.

ـ خُذُوا حِذْرَکمْ [نساء/۷۱] .

ـ (اختفاء شبانه از دید دشمن) : فَأَسْرِ بِعِبادِی لَیلًا [دخان/۲۳] .

– (در اسرائیلیات که روایات جعلی هستند که وارد حدیث شده است) : حضرت موسی (ع) بیمار شد ، جمعی از بنی اسرائیل گفتند : اگر فلان دوا را بخوری خوب می‌شوی.

حضرت موسی : دوا نمی‌خورم تا خدا خودش بدون دوا مرا خوب کند. بیماری حضرت طول کشید ، وحی آمد : و عزتی وجلالی! لا ابرؤك حتی تتداوی بما ذکروه لك. حضرت موسی دارو را خورد و خوب شد. پس وحی آمد : اردت ان تبطل حکمتی بتوکلك علی فمن أورع العقاقیر (گیاه داروئی) منافع الاشیاء غیری؟. [جامع السعادات ، ج۳ ، ص۲۲۸] .

آرامش و اطمینان : آرامش او را از دست دادن سودها و رسیدن ضررها به هم نزدن؛ یعنی آرامش و اطمینان قلبش قبل و بعد از این اینگونه اتفاقات یکنواخت باشد. [جامع السعادات ، ج۳ ، ص۲۳۲] .

۸. موارد زمینه ساز توکل درجامعه

ـ تقویت توحید.

ـ اعتقاد راسخ به :

۱ ـ همه کارها در دست خداست.

۲ ـ حول وقوه‌ای جز به خدا نیست.

۳ ـ علم و قدرت کامل برای کفایت بندگانش دارد.

۴ ـ عطوفت و عنایت و رحمتش نسبت به بندگانش کامل است.

ـ یادآوری آیات و احادیث وارده در باب توکل و فضیلت آن.

ـ توجه به اینکه انسان نبود و خداوند او را خلق کرد و نیازهای او را برایش فراهم ساخت.

ـ خدا به بندگانش از مادر مهربانتر است.

ـ خدا کفالت متوکلین را ضمانت نموده است.

ـ چه بسیار بندگانی که مال و بضاعتی ندارند و خداوند به راحتی روزی آنها را می‌رساند.

ـ چه بسیار ثروتمندان و... که ناگهان سرمایه آنها از بین رفت و نیازمند شدند.

ـ هلاکت اغنیاء. ذلیل شدن اقویا.

ـ یادآوری حکایات وارده در این باب ، رسیدن روزی ، دفع بلاها و بدهی‌ها.

ریشه توکل :

توکل از ابواب ایمان است. توحید ۴ مرتبه دارد : ۱ ـ پوست پوست ۲ ـ پوست ۳ ـ مغز ۴ ـ مغز مغز (همانند گردو)

توحید قسم سوم ایمان مقربین است. (همه کارها را از طرف خدا می‌داند)

ایمان قسم سوم است که توکل بر آن مبتنی است.

شیطان انسان را از این قسم توحید به دو وسیله باز می‌دارد : ۱ ـ توجه به جمادات ۲ ـ توجه به حیوانات

توجه به ابر در آمدن باران ، توجه به باران در روئیدن گیاه‌ها و...

در تفسیر آیهفَإِذا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمّا نَجّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذا هُمْ يشْرِكُونَ [عنکبوت/۶۵] .

گفته‌اند : آنها می‌گویند اگر باد نبود ما نجات پیدا نمی‌کردیم. مانند کسی که سلطانی نامه عفو او را بنویسد و او بگوید اگر قلم نبود ، اگر کاغذ نبود ، من نجات پیدا نمی‌کردم؟! اما کسی که می‌داند کاغذ و قلم فی نفسه حکمی ندارد ، فقط شکرگزار سلطان خواهد بود ، اصلا چه بسا در این هنگام هیچ توجهی به قلم و کاغذ و... نداشته باشدوَ ما رَمَيتَ إِذْ رَمَيتَ وَ لكِنَّ اللّهَ رَمى [انفال/۱۷] .

منبع : [محجهٔ البیضاء ، ج۷ ، ص۳۸۱] .

۹. موارد توکل در قرآن وسنت

هنگام صلح با دشمن :

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّكمْ وَ آخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لا تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يعْلَمُهُمْ وَ

مـا تُنْفِقُوا مِنْ شَـىءٍ فِى سَبِيـلِ اللّهِ يوَفَّ إِلَيكمْ وَ أَنْتُمْ لاـ تُظْلَمُونَ وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهـا وَ تَوَكـلْ عَلَى اللّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ [انفال/۶۱–۶۰] .

سرکشی و عصیان مردم :

فَإِنْ عَصَوْک فَقُلْ إِنِّی بَرِیءٌ مِمّا تَعْمَلُونَ وَ تَوَکلْ عَلَی الْعَزِیزِ الرَّحِیمِ [شعراء/۲۱۷–۲۱۶] .

لَقَـدْ جاءَکمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِـکمْ عَزِیزٌ عَلَیهِ مـا عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیکمْ بِالْمُومِنِینَ رَوفٌ رَحِیمٌ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِی اللّهُ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ عَلَیهِ تَوَکلْتُ وَ هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِیمِ [توبه/۱۲۹–۱۲۸] .

هنگام خروج از منزل :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا خَرَجْتَ مِنْ مَنْزِلِک فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ تَوَکلْتُ عَلَی اللَّهِ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ۰۰۰ [کافی ، ج۲ ، ص۵۴۲] .

– توطئه و تجاوز دشمن :

یـا أَیهَـا الَّذِینَ آمَنُـوا اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ یبْسُـطُوا إِلَیکمْ أَیـدِیهُمْ فَکفَّ أَیـدِیهُمْ عَنْکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُومِنُونَ [مائده/۱۱] .

ـ توطئه و نقشه‌های دشمن :

إِنَّمَا النَّجْوی مِنَ الشَّیطانِ لِیحْزُنَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَیسَ بِضارِّهِمْ شَیئاً إِلاّ بِإِذْنِ اللّهِ وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُومِنُونَ [مجادله/۱۰] .

توکل ، صفحه ۶

[نمونه ، ج۲۳ ، ص۴۳۴] .

ـ هنگام شماتت و زخم زبان دشمن : إِنْ تُصِبْک حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَ إِنْ تُصِبْک مُصِیبَةٌ یقُولُوا قَدْ أَخَذْنا أَمْرَنا مِنْ قَبْلُ وَ یتَوَلَّوْا وَ هُمْ فَرِحُونَ قُلْ لَنْ یصِیبَنا إِلاّ ما کتَبَ اللّهُ لَنا هُوَ مَوْلانا وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُومِنُونَ [توبه/۵۱– ۵۰] .

إِنَّمَا النَّجْوی مِنَ الشَّیطانِ لِیحْزُنَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَیسَ بِضارِّهِمْ شَیئاً إِلاّ بِإِذْنِ اللّهِ وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُومِنُونَ [مجادله/۱۰] .

ـ تصمیم گیری :

فَإِذا عَزَمْتَ فَتَوَکلْ عَلَی اللّهِ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَوَکلِینَ [آل عمران/۱۵۹] .

ـ وَ لَوْ کنْتَ فَظًّا غَلِیظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِـک فَـاعْفُ عَنْهُمْ وَ اسْـتَغْفِرْ لَهُمْ وَ شـاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ فَإِذا عَزَمْتَ فَتَوَکلْ عَلَی اللّهِ [آلعمران/۱۵۹] .

(مهربانی ـ بخشش ـ استغفار ـ مشاوره ـ توکل)

– در عین فراهم نمودن اسباب و وسایل عادی ، استمداد از پروردگار فراموش نشود.

ـ توکل بعد از مشورت و استفاده از همه امکاناتی که در اختیار انسان است.

[نمونه ، ج۳ ، ص۱۵۰] .

ـ هنگام پیمان شکنی و کار شکنی منافقان :

فَإِذا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِک بَیتَ طائِفَةٌ مِنْهُمْ غَیرَ الَّذِی تَقُولُ وَ اللّهُ یکتُبُ ما یبَیتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ تَوَکلْ عَلَی اللّهِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلًا [نساء/۸۱] .

ـ هنگام حمله :

یا قَوْمِ ادْخُلُوا الْأَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتِی کتَبَ اللّهُ لَکمْ وَ لا تَرْتَدُّوا عَلی أَدْبارِکمْ فَتَنْقَلِبُوا خاسِـرِینَ قالُوا یا مُوسی إِنَّ فِیها قَوْماً جَبّارِینَ وَ إِنّـا لَنْ نَـدْخُلَها حَتّی یخْرُجُوا مِنْهـا فَـإِنْ یخْرُجُوا مِنْهـا فَإِنّـا داخِلُونَ قالَ رَجُلانِ مِنَ الَّذِینَ یخافُونَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمَا ادْخُلُوا عَلَیهِمُ

الْبابَ فَإذا دَخَلْتُمُوهُ فَإنَّكمْ غالِبُونَ وَ عَلَى اللّهِ فَتَوَكلُوا إنْ كنْتُمْ مُومِنِينَ [مائده/۲۳-۲۱] .

ـ هنگام اولتیماتوم دشمن :

الَّذِينَ قالَ لَهُمُ النّاسُ إنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إيماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَكيلُ [آل عمران/۱۷۳] .

(غزوه حمراء الاسد در پایان جنگ احد) [نمونه ، ج۳ ، ص۱۷۶] .

ـ تهدید دشمن :

قالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّك يا شُعَيبُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَك مِنْ قَرْيَتِنا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنا قالَ أَ وَ لَوْ كنّا كارِهِينَ قَدِ افْتَرَينا عَلَى اللّهِ كذِباً إنْ عُدْنا فِي مِلَّتِكمْ بَعْدَ إذْ نَجّانَا اللّهُ مِنْها وَ ما يكونُ لَنا أَنْ نَعُودَ فِيها إلاّ أَنْ يشاءَ اللّهُ رَبُّنا وَسِعَ رَبُّنا كلَّ شَيءٍ عِلْماً عَلَى اللّهِ تَوَكلْنا رَبَّنَا افْتَحْ بَينَنا وَ بَينَ قَوْمِنا بِالْحَقِّ [اعراف/۸۹-۸۸] .

در مسافرت :

قَالَ الرِّضَا (ع) : إذَا خَرَجْتَ مِنْ مَنْزِلِك فِي سَفَرٍ أَوْ حَضَرٍ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ آمَنْتُ بِاللَّهِ تَوَكلْتُ عَلَى اللَّهِ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إلَّا بِاللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۴۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) إذَا أَرَدْتَ الْحَجَّ فَجَرِّدْ قَلْبَك لِلَّهِ تَعَالَى مِنْ كلِّ شَاغِلٍ وَ حِجَابٍ وَ فَوِّضْ أُمُورَك إلَى خَالِقِهَا وَ تَوَكلْ عَلَيهِ فِي جَمِيعِ حَرَكاتِك وَ سَكنَاتِك [مصباح الشريعة ، ص۴۷] .

۱۰. آثار توکل درقرآن وسنت

ـ با توکل انسان به بن بست نمی‌رسد : قُلْ هُوَ رَبِّي لا إلهَ إلاّ هُوَ عَلَيهِ تَوَكلْتُ وَ إلَيهِ مَتابِ [رعد/۳۰] .

ـ دل گرمی.

– ایستادگی و شکیبائی : وَ ما لَنا أَلاّ نَتَوَكلَ عَلَى اللّهِ وَ قَدْ هَدانا سُبُلَنا وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلى ما آذَيتُمُونا وَ عَلَى اللّهِ فَلْيتَوَكلِ الْمُتَوَكلُونَ [ابراهیم/۱۲] .

ـ عدم ترس از دشمن (درسی از حضرت نوح برای همه رهبران الهی) [نمونه ، ج۱۰ ، ص۲۹۴] .

وَ اتْلُ عَلَيهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إذْ قالَ لِقَوْمِهِ يا قَوْمِ إنْ كانَ كبُرَ عَلَيكمْ مَقامِي وَ تَذْكيرِي بِآياتِ اللّهِ فَعَلَى اللّهِ تَوَكلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكمْ وَ شُرَكاءَكمْ ثُمَّ لا يكنْ أَمْرُكمْ عَلَيكمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إلَي وَ لا تُنْظِرُونِ [یونس/۷۱] .

حضرت هود هم سخنانی مشابه دارد :

إنِّي تَوَكلْتُ عَلَى اللّهِ رَبِّي وَ رَبِّكمْ ما مِنْ دابَّةٍ إلاّ هُوَ آخِذٌ بِناصِيتِها إنَّ رَبِّي عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [هود/۵۶] .

ـ فرا خواندن دشمنان به میدان.

ـ تحقیر قدرت آنها.

که این دو عامل مهمی است برای تقویت روحی پیروان و شکست روحیه دشمنان.

[نمونه ، ج۸ ، ص۳۵۲] .

ـ توکل به خدا جلو سستی جنگ جویان را می گیرد :

إذْ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْكمْ أَنْ تَفْشَلا وَ اللّهُ وَلِيهُما وَ عَلَى اللّهِ فَلْيتَوَكلِ الْمُومِنُونَ [آل عمران/۱۲۲] .

(جنگ احد و تصمیم دو طایفه از مسلمانان جهت مراجعت به مدینه) [نمونه ، ج۳ ، ص۶۸] .

ـ ایستادگی و شکیبائی در برابر دشمنان :

وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلی ما آذَیتُمُونا وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُتَوَکلُونَ [ابراهیم/۱۲] .

ـ متوکلین تحت تسلط شیطان نیستند :

إِنَّهُ لَیسَ لَهُ سُلْطانٌ عَلَی الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَلی رَبِّهِمْ یتَوَکلُونَ [نحل/۹۹] .

ـ رهائی از وابستگی‌هاکه سرچشمه ذلت وبردگی است.

ـ آزادی و اعتماد به نفس.

[نمونه ، ج۱۰ ، ص۲۹۷.؟؟]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أقوی الناس إیمانا أکثرهم توکلا علی الله سبحانه [غرر الحکم ، ص۱۹۶] .

توکل بیشتر ، ایمان بیشتر.

[میزان الحکمهٔ ، ج۱۰ ، ص ۶۸۰] .

توکل بر منبع فناناپذیر قدرت و توانائی سبب افزایش مقاومت انسان در برابر مشکلات و حوادث سخت زندگی است.

(غزوه حمراء الاسد) داستان بازگشت مشرکین در جنگ احد جهت زدن ضربه نهایی و پایداری مسلمین و توکل آنها بر خداوند

الَّذِینَ قالَ لَهُمُ النّاسُ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِیماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَکیلُ [آل عمران/۱۷۳] .

[نمونه ، ج۱۳ ، ص۲۹۶ / ج۳ ، ص۱۷۴] .

ـ کسانی که بر خدا توکل کنند هرگز درنمی‌مانند.وَ یرْزُقْهُ مِنْ حَیثُ لا یحْتَسِبُ وَ مَنْ یتَوَکلْ عَلَی اللّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللّهَ بالِغُ أَمْرِهِ [طلاق/۳] .

ـ خدا ضامن متوکلین است ، و خداوند قادر برانجام هر کاری.

ـ کسی که روح توکل دارد هرگز یأس به خود راه نمی‌دهد.

ـ توکل شخصیت زاست و موثر در تمام اعمال.

ـ توکل همیشه توام با جهاد و تلاش است ، نه تنبلی و فرار از مسئولیت ها.

[نمونه ، ج۲۴ ، ص۲۳۹] .

ـ توکل به خدا موجب پیروزی است.

إِذْ یقُولُ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هولاءِ دِینُهُمْ وَ مَنْ یتَوَکلْ عَلَی اللّهِ فَإِنَّ اللّهَ عَزِیزٌ حَکیمٌ [انفال/۴۹] .

ـ اینها بر اثر عدم ایمان و عدم آگاهی از الطاف خدا و امدادهای غیبی از این حقیقت آگاهی ندارند. [نمونه ، ج۷ ، ص۲۰۳] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التَّوَکلُ عَلَی اللَّهِ نَجَاةٌ مِنْ کلِّ سُوءٍ وَ حِرْزٌ مِنْ کلِّ عَدُوٍّ [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۷۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَرَّهُ أَنْ یکونَ أَقْوَی النَّاسِ فَلْیتَوَکلْ عَلَی اللَّهِ [مشکاهٔ الأنوار ، ص۱۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ تَوَکلَ عَلَی اللَّهِ لَا یغْلَبُ [مشکاهٔ الأنوار ، ص۱۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أصل قوهٔ القلب التوکل علی الله [غرر الحکم ، ص۱۹۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من توکل علی الله ذلت له الصعاب و تسهلت علیه الأسباب و تبوأ الخفض و الکرامهٔ [غرر الحکم ، ص۱۹۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لیس لمتوکل عناء [غرر الحکم ، ص۱۹۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من توكل على الله أضاءت له الشبهات [غرر الحكم ، ص۱۹۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من انقطع إلى الله كفاه الله مئونته و رزقه من حيث لا يحتسب و من انقطع إلى الدنيا وكله إليها [مشكاة الأنوار ، ص۱۸] .
الصحيفة الخامسة عشر مما أنزلت على إدريس (ع) : "توكلوا عليه يسهل لكم فى دنياكم المطالب و يجركم فى معادكم من المعاطب" [بحار الأنوار ، ج۹۲ ، ص۴۶۴] .
آثار توکل :
ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ تَوَكلَ عَلَيهِ كفَاهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۹۰] .
ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَتَوَكلُ عَلَيهِ كافِياً نَاصِراً [نهج البلاغه ، خطبه ۸۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَوْ تَوَكلْتُمْ عَلَى اللَّهِ حَقَّ تَوَكلِهِ لَرَزَقَكمْ كمَا يرْزُقُ الطَّيرَ تَغْدُو خِمَاصاً وَ تَرُوحُ بِطَاناً [مجموعهٔ ورام ، ج۱] ،
کسانی که بر خدا توکل کنند هرگز درنمی مانند.
وَ يرْزُقْهُ مِنْ حَيثُ لا يحْتَسِبُ وَ مَنْ يتَوَكلْ عَلَى اللّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللّهَ بالِغُ أَمْرِهِ [طلاق/۳] .

۱۱. شرائط وکیل

۱. قدرت
۲. امانت
۳. آگاهی
۴. دل سوز بودن

۱۲. اوصاف وکیل مطمئن

۱. معبود
اللّهُ لا إِلهَ إِلاّ هُوَ وَ عَلَى اللّهِ فَلْيتَوَكلِ الْمُومِنُونَ [تغابن/۱۳] .
آنکه شایسته پرستش است شایسته تکیه گاه بودن نیز است.
۲. هدایت گر
وَ ما لَنا أَلاّ نَتَوَكلَ عَلَى اللّهِ وَ قَدْ هَدانا سُبُلَنا [ابراهیم/۱۲] .
۳. قاطع
ـ به کسی باید تکیه نمود که بتواند به اختلافات پایان دهد.
وَ مَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيءٍ فَحُكمُهُ إِلَى اللّهِ ذلِكمُ اللّهُ رَبِّى عَلَيهِ تَوَكلْتُ وَ إِلَيهِ أُنِيبُ [شوری/۱۰] .
۴. همیشه می باشد
وَ تَوَكلْ عَلَى الْحَى الَّذِى لا يمُوتُ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَ كفى بِهِ بِذُنُوبِ عِبادِهِ خَبِيراً [فرقان/۵۸] .
با داشتن تکیه گاه وسرپرستی که همیشه زنده است نه نیازی به اجر و پاداش دیگران داری و نه وحشتی از ضرر و زیان و

توطئه آنان)

۵. شکست ناپذیر

وَ تَوَکلْ عَلَی الْعَزِیزِ الرَّحِیمِ [شعراء/۲۱۷] .

۶. ولی عادل

عَلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [هود/۵۶] .

[نمونه ، ج۱۵ ، ص۱۳۴] .

۷. تسلط برهمه عالم

إِنِّی تَوَکلْتُ عَلَی اللّهِ رَبِّی وَ رَبِّکمْ ما مِنْ دَابَّةٍ إِلاّ هُوَ آخِذٌ بِناصِیتِها [هود/۵۶] .

۱۳. خصوصیات متوکلین

۱. آینده نگر

عمیق اندیشمند و آینده نگر :

فَما أُوتِیتُمْ مِنْ شَیءٍ فَمَتاعُ الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ ما عِنْدَ اللّهِ خَیرٌ وَ أَبْقی لِلَّذِینَ آمَنُوا وَ عَلی رَبِّهِمْ یتَوَکلُونَ [شوری/۳۶] .

۲. صراحت لهجه وقاطعیت در گفتار

قَدْ کانَتْ لَکمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِی إِبْراهِیمَ وَ الَّذِینَ مَعَهُ إِذْ قالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنّا بُرَآوا مِنْکمْ وَ مِمّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ کفَرْنا بِکمْ وَ بَدا بَینَنا وَ بَینَکمُ الْعَداوَةُ وَ الْبَغْضاءُ أَبَداً حَتّی تُؤْمِنُوا بِاللّهِ وَحْدَهُ إِلاّ قَوْلَ إِبْراهِیمَ لِأَبِیهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَک وَ ما أَمْلِک لَک مِنَ اللّهِ مِنْ شَیءٍ رَبَّنا عَلَیک تَوَکلْنا وَ إِلَیک أَنَبْنا وَ إِلَیک الْمَصِیرُ [ممتحنه/۴] .

۳. مکر شیطان برآنها بی تأثیرباشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ : إِبْلِیسُ خَمْسَةُ أَشْیاءَ لَیسَ لِی فِیهِنَّ حِیلَةٌ وَ سَائِرُ النَّاسِ فِی قَبْضَتِی مَنِ اعْتَصَمَ بِاللَّهِ عَنْ نِیةٍ صَادِقَةٍ وَ اتَّکلَ عَلَیهِ فِی جَمِیعِ أُمُورِهِ۰۰۰۰ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۸۵] .

۱۴. پاداش متوکلین درقرآن

وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها نِعْمَ أَجْرُ الْعامِلِینَ الَّذِینَ صَبَرُوا وَ عَلی رَبِّهِمْ یتَوَکلُونَ [عنکبوت/۵۹-۵۸] .

ریشه همه فضائل انسانی صبر و توکل است.

[نمونه ، ج۱۶ ، ص۳۳۱] .

۱۵. نکاتی در باب توکل وعدم توکل

حضرت شعیب : إِنْ أُرِیدُ إِلَّا الْإِصْلاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَ ما تَوْفِیقِی إِلاّ بِاللّهِ عَلَیهِ تَوَکلْتُ وَ إِلَیهِ أُنِیبُ [هود/۸۸] .

خیانت کاران در قیامت وکیلی (تکیه گاهی) ندارند :

ها أَنْتُمْ هؤلاءِ جادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا فَمَنْ یجادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ یوْمَ الْقِیامَةِ أَمْ مَنْ یکونُ عَلَیهِمْ وَکیلًا [نساء/۱۰۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ مِنْ أَبْغَضِ الرِّجَالِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَی لَعَبْداً وَكَلَهُ اللَّهُ إِلَى نَفْسِهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۰۳] .

ـ منحرف : جَائِراً عَنْ قَصْدِ السَّبِيلِ

ـ بدون راهنما : سَائِراً بِغَيرِ دَلِيلٍ

ـ حریص به دنیا : إِنْ دُعِي إِلَى حَرْثِ الدُّنْيا عَمِلَ

ـ بی تفاوت و بی حال : وَ إِنْ دُعِيَ إِلَى حَرْثِ الْآخِرَةِ كسِلَ

ـ كَأَنَّ مَا عَمِلَ لَهُ وَاجِبٌ عَلَيهِ وَ كَأَنَّ مَا وَنَى فِيهِ سَاقِطٌ عَنْهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۰۳] .

۱ ـ تنها بر خدا باید توکل کرد :

فَإِذا عَزَمْتَ فَتَوَكلْ عَلَى اللّهِ [آل عمران/۱۵۹] .

۲ ـ مؤمنان باید بر خدا توکل کنند :

وَ عَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكلِ الْمُومِنُونَ [ابراهیم/۱۱] .

۳ ـ شیطان تسلطی بر متوکلان ندارد :

إِنَّهُ لَيسَ لَهُ سُلْطانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَلى رَبِّهِمْ يتَوَكلُونَ [نحل/۹۹] .

۴ ـ هفت قسمت از برنامه‌های متوکلان : ۱ ـ اجتناب از گناهان بزرگ و اعمال زشت. ۲ ـ عفو و بخشش ، هنگام خشم ۳ ـ اجابت دعوت الهی ۴ ـ بر پا داشتن نماز ۵ ـ مشورت در کارها ۶ ـ انفاق ۷ ـ تسلیم ظلم نشدن.

وَ عَلى رَبِّهِمْ يتَوَكلُونَ وَ الَّذِينَ يجْتَنِبُونَ كبائِرَ الإِثْمِ وَ الْفَواحِشَ وَ إِذا ما غَضِبُوا هُمْ يغْفِرُونَ وَ الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِرَبِّهِمْ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَمْرُهُمْ شُورى

بَينَهُمْ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ وَ الَّذِينَ إِذا أَصابَهُمُ الْبَغْى هُمْ ينْتَصِرُونَ [شوری/۳۹-۳۶] .

۵ ـ اهل توکل محبوب خداوند هستند :

فَإِذا عَزَمْتَ فَتَوَكلْ عَلَى اللّهِ إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الْمُتَوَكلِينَ [آل عمران/۱۵۹] .

۶ ـ چرا باید بر خداوند توکل نمود؟پاسخ به خاطر جهات ذیل :

۱ ـ او بهترین وکیل و تکیه گاه است :

قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَكيلُ [آل عمران/۱۷۳] .

۲ ـ او تکیه گاه همه موجودات است :

وَ اللّهُ عَلى كلِّ شَيءٍ وَكيلٌ [هود/۱۲] .

۳ ـ او کفایت از دیگران می کند :

وَ مَنْ يتَوَكلْ عَلَى اللّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ [طلاق/۳] .

۴–او برای همیشه زنده است.

۵ ـ او به همه چیز آگاه است.

۶ ـ او قدرت و حاکمیت بر همه چیز دارد :

وَ تَوَكلْ عَلَى الْحَى الَّذِى لا يمُوتُ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَ كفى بِهِ بِذُنُوبِ عِبادِهِ خَبِيراً الَّذِى خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَينَهُما فِى سِتَّةِ أَيامٍ ثُمَّ اسْتَوى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمنُ فَسْئَلْ بِهِ خَبِيراً [فرقان/۵۹-۵۸] .

۷ ـ او شکست ناپذیر است :

وَ تَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ [شعراء/۲۱۷] .

۸ـ او هدایت گر انسانها است :

وَ ما لَنا أَلاّ نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّهِ وَ قَدْ هَدانا سُبُلَنا [ابراهیم/۱۲] .

۹ـ او رحمت بر همه دارد :

قُلْ هُوَ الرَّحْمنُ آمَنّا بِهِ وَ عَلَيهِ تَوَكَّلْنا [ملک/۲۹] .

۱.تولی وتبری

۱. حدومرزهای تولی وتبری

۱. خط قرمزها در اسلام

ـ خطّ قرمز به معنای حریم‌ها و ضوابطی است که در یک جامعه مردم‌سالار به ضرورت مطرح می‌شوند و همه ملزم به رعایت آنها هستند.

ـ خطّ قرمزها در سه حوزه اندیشه ، عقیده و بیان که هر کدام به شکل خاص و گستره مربوط به خود هستند.

ـ برای عقیده‌ای که بر اساس تفکر و عقلانیت استوار باشد خط قرمزی وجود ندارد ، امّا در مقابل عقیده‌ای که مبنای آن تفکر نیست ، بلکه در اثر نهادینه شدن احساسات و وابستگی به یک دسته امور و یا تبعیت از پدران پدید آمده باشد باید موضع گرفت و در صورتی که سازگار با یافته‌های عقلی نباشد آنها را کنار گذاشت.

ـ در مورد بیان در اسلام محدودیت‌هایی وجود دارد. از جمله بیاناتی که منجر به تمسخر یا اهانت به مقدّسات دینی و یا دیگر انسان‌ها شود ، بیان شبهات برای کسانی که تخصّصی در آن ندارند که موجب بدعت‌گزاری و تحریف دین می‌شود ، ممنوع است. البتّه اصل بیان شبهه برای پاسخ دادن اهل فن و یا طرح پرسش از اهل تخصّص معقول و بلکه لازم است.

۲. آزادی دینی یا استبداد دینی

۱) رجوع کامل به ناقص مردود است. قرآن کامل‌ترین شکل دین را اسلام می‌داند.

۲) در حاکمیت دینی ، خاستگاه حاکمیت ، صلاحیت‌های واقعی نظری عملی است که نوعی برتری ایجاد می‌کند و تنها بر دو مبنای آگاهی و تقوا استوار است.

ولی در حکومت‌های استبدادی خاستگاه قدرت ، غلبه زور و شمشیر است.

استبداد دینی با در نظر داشتن آموزه‌های دینی بی‌معنی است.

۳. حدود وپذیرش وتحمل مخالفان

۱. اعتقادی

مخالفان از نظر اسلام سه دسته‌اند :

۱) عقیدتی (کفّار) : در صورت عدم دشمنی ، در عین این که عقاید و رفتارشان پذیرفتنی نیست ، اسلام سفارش می‌کند رفتاری نرم ، توأم با عطوفت و رأفت اسلامی با آنان صورت گیرد :

لا يَنْهاكُمُ اللّهُ عَنِ الَّذينَ لَمْ يقاتِلُوكمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يخْرِجُوكمْ مِنْ دِيارِكمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيهِمْ إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الْمُقْسِطين [ممتحنه/۸] .

و حتی از خیانت‌های کوچک آنها درگذرند :
لا تَزالُ تَطَّلِعُ عَلی خائِنَةٍ مِنْهُمْ إلاّ قَلیلاً مِنْهُمْ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اصْفَحْ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُحْسِنین [مائده/۱۳] .
و البتّه اگر سرِ دشمنی داشته باشند ، باید با آنها مقابله کرد :
قاتِلُوا الْمُشْرِکینَ کافَّةً کما یقاتِلُونَکمْ کافَّةً [توبه/۳۶] .
۲) منافقان و مروّجان فساد و تباهی : اسلام با این گروه سرِ سازش ندارد ، چه برسد به پذیرش و تسلیم. یکی از راه‌های مقابله با این ها امر به معروف و نهی از منکر است که در هیچ کدام از مراتبش سکوت و سازش مطرح نیست.
۳) مخالفان شخصی و سلیقه‌ای : اسلام سفارش به عدل و احسان و رفتار همراه با صفا بر محور حق نموده است؛ این توصیه حتّی شامل غیرمسلمانان هم می‌شود. حلّ اختلافات از طریق استدلال و اخلاق و موعظه از دیگر سفارشات اسلام درباره این گروه است ، بنابراین علاوه بر تحمل ، پذیرش هم روا و بلکه لازم است. [تساهل و تسامح ، محمّد تقی اسلامی]
۲. مرز میان مدارا و مداهنه
۱) مقصود از مدارا مطابق روایات دستورالعمل چگونگی رفتار و برخورد مؤمنان با مردم و به خصوص با مؤمنان دیگر است.
۲) مداهنه به معنای دست برداشتن از اصول و مبانی و ارزشها و آرمان‌های الهی برای خوش‌آمد مخالفان است که این امر از نظر قرآن مردود است.
وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَیدْهِنُون [قلم/۹] .
وَ لا أَنا عابِدٌ ما عَبَدْتُّمْ [کافرون/۴] .
لَکمْ دینُکمْ وَ لِی دینِ [کافرون/۶] .
تساهل و تسامح ، محمدّ تقی اسلامی

۲. نقش تولی وتبری

۱) شرکت در اجر یا کیفر : فَعَقَرُوا النّاقَة [اعراف/۷۷] .
(با این که یک نفر ناقه را کشت ، ولی برای این که بقیه هم دل بودند ، قرآن می‌فرماید : عَقَرُوا)

۳. اهمیت

۱. اهمیت تولی وتبری درقرآن
وَ مَنْ یتَوَلَّ فَإِنَّ اللّهَ هُوَ الْغَنِی الْحَمیدُ [حدید/۲۴] .
لَکمْ دینُکمْ وَ لِی دینِ [کافرون/۶] .
قَدْ کانَتْ لَکمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فی إِبْراهیمَ وَ الَّذینَ مَعَهُ إِذْ قالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنّا بُرَآوا مِنْکمْ وَ مِمّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ کفَرْنا بِکمْ وَ بَدا بَینَنا وَ بَینَکمُ الْعَداوَةُ وَ الْبَغْضاءُ أَبَداً حَتّی تُومِنُوا بِاللّهِ وَحْدَهُ [ممتحنه/۴] .
لا ینْهاکمُ اللّهُ عَنِ الَّذینَ لَمْ یقاتِلُوکمْ فِی الدِّینِ وَ لَمْ یخْرِجُوکمْ مِنْ دِیارِکمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَیهِمْ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطینَ إِنَّما ینْهاکمُ اللّهُ عَنِ الَّذینَ قاتَلُوکمْ فِی الدِّینِ وَ أَخْرَجُوکمْ مِنْ دِیارِکمْ وَ ظاهَرُوا عَلی إِخْراجِکمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَ مَنْ یتَوَلَّهُمْ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [ممتحنه/۹-۸]

وَ لا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النّارُ [هود/۱۱۳] .
إِنَّ الَّذينَ يحِبُّونَ أَنْ تَشيعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَليمٌ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [نور/۱۹] .
يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلى أَنْفُسِكمْ أَوِ الْوالِدَينِ وَ الْأَقْرَبينَ [نساء/۱۳۵] .
ها أَنْتُمْ أُولاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَ لا يحِبُّونَكم [آل عمران/۱۱۹] .
در هر نماز : غَيرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيهِمْ وَ لاَ الضّالِّينَ [فاتحه/۷] .
درهر نماز : صِراطَ الَّذينَ أَنْعَمْتَ عَلَيهِم [فاتحه/۷] .
رَبِّ بِما أَنْعَمْتَ عَلَی فَلَنْ أَكونَ ظَهيراً لِلْمُجْرِمين [قصص/۱۷] .
كسی كه خدا را دوست بدارد ، خلق او و آثار و آيات او را هم دوست دارد.
تبرّی قبل از تولّی است : فَمَنْ يكفُرْ بِالطّاغُوتِ وَ يومِنْ بِاللّه [بقره/۲۵۶] .
لَكمْ دينُكمْ وَ لِی دين [كافرون/۶] .
إِنِّی تَرَكتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لا يومِنُونَ بِاللّهِ وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كافِرُون [يوسف/۳۷] .
إِنّا بُرَآوا مِنْكمْ وَ مِمّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ [ممتحنه/۴] .
۲. اهميت تولی وتبری درروايات
قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : قَالَ : رَجُلٌ لِلنَّبِی (ص) يا رَسُولَ اللَّهِ! عَلِّمْنِی شَيئاً إِذَا أَنَا فَعَلْتُهُ أَحَبَّنِی اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ وَ أَحَبَّنِی أَهْلُ الْأَرْضِ قَالَ ارْغَبْ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ يحِبَّک اللَّهُ وَ ازْهَدْ فِيمَا عِنْدَ النَّاسِ يحِبَّک النَّاسُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۳۷۷] .
بعضی برای بهشت و بعضی از ترس جهنّم...
قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّ النَّاسَ يعْبُدُونَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی ثَلَاثَةِ أَوْجُهٍ فَطَبَقَةٌ يعْبُدُونَهُ رَغْبَةً فِی ثَوَابِهِ فَتِلْک عِبَادَةُ الْحُرَصَاءِ وَ هُوَ الطَّمَعُ وَ آخَرُونَ يعْبُدُونَهُ خَوْفاً مِنَ النَّارِ فَتِلْک عِبَادَةُ الْعَبِيدِ وَ هِی رَهْبَةٌ وَ لَكنِّی أَعْبُدُهُ حُبّاً لَهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَتِلْک عِبَادَةُ الْكرَامِ وَ هُوَ الْأَمْن [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۸۸] .
اوّلين كلمه اسلام تبرّی است : لا إِلهَ [كافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ مَنْ لَمْ يحِبَّ عَلَی الدِّينِ وَ لَمْ يبْغِضْ عَلَی الدِّينِ فَلَا دِينَ لَهُمنبع ذكر نشده است!
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَحَبَّ رَجُلًا لِلَّهِ لَأَثَابَهُ اللَّهُ عَلَی حُبِّهِ إِياهُ وَ إِنْ كانَ الْمَحْبُوبُ فِی عِلْمِ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ النَّارِ وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَبْغَضَ رَجُلًا لِلَّهِ لَأَثَابَهُ اللَّهُ عَلَی بُغْضِهِ إِياهُ وَ إِنْ كانَ الْمُبْغَضُ فِی عِلْمِ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ وَ الْبُغْضُ [تفسير فرات كوفی ، ص۴۲۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حُبِّی وَ حُبُّ أَهْلِ بَيتِی نَافِعٌ فِی سَبْعَةِ مَوَاطِنَ أَهْوَالُهُنَّ عَظِيمَةٌ عِنْدَ الْوَفَاةِ وَ فِی الْقَبْرِ وَ عِنْدَ النُّشُورِ وَ عِنْدَ الْكتَابِ وَ عِنْدَ الْحِسَابِ وَ عِنْدَ الْمِيزَانِ وَ عِنْدَ الصِّرَاطِ [أمالی صدوق ، ص۱۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَیءٍ أَسَاسٌ وَ أَسَاسُ الْإِسْلَامِ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيتِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حُبُّنَا أَهْلَ الْبَيتِ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۵۰] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : حُبُّنَا اِيمَانٌ وَ بُغْضُنَا كفْرٌ [كافی ، ج۱ ، ص۱۸۷] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بُنِی الْإِسْلَامُ عَلَی خَمْسٍ عَلَی الصَّلَاةِ وَ الزَّكاةِ وَ الصَّوْمِ وَ الْحَجِّ وَ الْوَلَايةِ وَ لَمْ ينَادَ بِشَیءٍ كمَا نُودِی بِالْوَلَايةِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ سَرَّهُ أَنْ لَا يكونَ بَينَهُ وَ بَينَ اللَّهِ حِجَابٌ حَتَّی ينْظُرَ إِلَی اللَّهِ وَ ينْظُرَ اللَّهُ إِلَيهِ فَلْيتَوَالَ آلَ مُحَمَّدٍ وَ يتَبَرَّأْ مِنْ

عَدُوِّهِمْ وَ يَأْتَمَّ بِالْإِمَامِ مِنْهُمْ فَإِنَّهُ إِذَا كَانَ كَذَلِكَ نَظَرَ اللَّهُ إِلَيهِ وَ نَظَرَ إِلَى اللَّهِ [قرب‌الإسناد ، ص۱۵۲] .

کسی که خدا را دوست بدارد ، خلق او و آثار و آیات او را هم دوست دارد.

کسی که خدا را دوست بدارد ، به راحتی درراه او از مال و جان می‌گذرد.

کسی که خدا را دوست بدارد ، دشمن او و گناهکار را دوست ندارد.

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونی يحْبِبْكُمُ اللّه [آل عمران/۳۱] .

طبق روایات ، بخش مهمّ قرآن درباره رهبری آسمانی و امام نار و امام نور است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يَبْلُغُ أَحَدُكُمْ حَقِيقَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى يحِبَّ أَبْعَدَ الْخَلْقِ مِنْهُ فِی اللَّهِ وَ يبْغِضَ أَقْرَبَ الْخَلْقِ مِنْهُ فِی اللَّهِ [تحف‌العقول ، ص۳۶۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيتُنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ وَ سَلَّمَ نَقْتُلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ أَخْوَالَنَا وَ أَعْمَامَنَا وَ أَهْلَ بُيوتِنَا ثُمَّ لَا يزِيدُنَاذَلِكَ إِلَّا إِيمَاناً وَ تَسْلِيماً وَ جِدّاً فِی طَاعَةِ اللَّه [کتاب‌سلیم‌بن‌قیس ، ص۶۹۶] .

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلى أَنْفُسِكمْ أَوِ الْوالِدَينِ وَ الْأَقْرَبينَ [نساء/۱۳۵] .

تولّی و تبرّی نشانه خط است و کسی که ندارد ، در واقع خط ندارد.

قَالَ الْهَادِی (ع) : بِمُوَالَاتِكُمْ تُقْبَلُ الطَّاعَةُ الْمُفْتَرَضَةُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۵] . (زیارت جامعه کبیره)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَحَبَّ كَافِراً فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَ كَافِراً فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ [أمالی صدوق ، ص۶۰۵] .

درجات بهشت و درکات دوزخ بستگی به تولّی و تبرّی قلبی و یدی و لسانی دارد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِی الْجَنَّةِ ثَلَاثُ دَرَجَاتٍ وَ فِی النَّارِ ثَلَاثُ دَرَكَاتٍ فَأَعْلَى دَرَجَاتِ الْجَنَّةِ لِمَنْ أَحَبَّنَا بِقَلْبِهِ وَ نَصَرَنَا بِلِسَانِهِ وَ يدِهِ وَ فِی الدَّرَجَةِ الثَّانِيةِ مَنْ أَحَبَّنَا بِقَلْبِهِ وَ نَصَرَنَا بِلِسَانِهِ وَ فِی الدَّرَجَةِ الثَّالِثَةِ مَنْ أَحَبَّنَا بِقَلْبِهِ وَ فِی أَسْفَلِ الدَّرْكِ مِنَ النَّارِ مَنْ أَبْغَضَنَا بِقَلْبِهِ وَ أَعَانَ عَلَينَا بِلِسَانِهِ وَ يدِهِ وَ فِی الدَّرْكِ الثَّانِيةِ مِنَ النَّارِ مَنْ أَبْغَضَنَا بِقَلْبِهِ وَ أَعَانَ عَلَينَا بِلِسَانِهِ وَ فِی الدَّرْكِ الثَّالِثَةِ مِنَ النَّارِ مَنْ أَبْغَضَنَا بِقَلْبِهِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۵۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ جَالَسَ لَنَا عَائِباً أَوْ مَدَحَ لَنَا قَالِياً أَوْ وَصَلَ لَنَا قَاطِعاً أَوْ قَطَعَ لَنَا وَاصِلًا أَوْ وَالَى لَنَا عَدُوّاً أَوْ عَادَى لَنَا وَلِياً فَقَدْ كَفَرَ بِالَّذِی أَنْزَلَ السَّبْعَ الْمَثَانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِيمَ [أمالی صدوق ، ص۵۶] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : حُبُّنَا إِيمَانٌ وَ بُغْضُنَا كُفْرٌ [کافی ، ج۱ ، ص۱۸۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَوَلَّى ظَالِماً فَهُوَ ظَالِم [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۶۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كَذَبَ مَنِ ادَّعَى مَحَبَّتَنَا وَ لَمْ يتَبَرَّأْ مِنْ عَدُوِّنَا [مستطرفات‌السرائر ، ص۶۴۰] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ أَحَبَّ عَاصِياً فَهُوَ عَاصٍ وَ مَنْ أَحَبَّ مُطِيعاً فَهُوَ مُطِيع [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۲۳۵] .

عَنْ أَنَسٍ قَالَ : "جَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيةِ وَ كَانَ يعْجِبُنَا أَنْ يأْتِی الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيةِ يسْأَلُ النَّبِی (ص) فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! مَتَى قِيامُ السَّاعَةِ فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ : أَينَ السَّائِلُ عَنِ السَّاعَةِ؟ قَالَ : أَنَا يا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ فَمَا أَعْدَدْتَ لَهَا قَالَ وَ اللَّهِ مَا أَعْدَدْتُ لَهَا مِنْ كَثِيرِ عَمَلٍ صَلَاةٍ وَ لَا صَوْمٍ إِلَّا أَنِّی أُحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَالَ لَهُ النَّبِی (ص) : الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ قَالَ أَنَسٌ : فَمَا رَأَيتُ الْمُسْلِمِينَ فَرِحُوا بَعْدَ الْإِسْلَامِ بِشَیءٍ أَشَدَّ مِنْ فَرَحِهِمْ بِهَذَا" [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۱۳۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كُلُّ مَنْ لَمْ يحِبَّ عَلَى الدِّينِ وَ لَمْ يبْغِضْ عَلَى الدِّينِ فَلَا دِينَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُسْلِمَينِ يلْتَقِيانِ فَأَفْضَلُهُمَا أَشَدُّهُمَا حُبّاً لِصَاحِبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثٌ مِنْ عَلَامَاتِ الْمُومِنِ عِلْمُهُ بِاللَّهِ وَ مَنْ يحِبُّ وَ مَنْ يبْغِضُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِأَصْحَابِهِ : أَی عُرَی الْإِیمَانِ أَوْثَقُ؟ فَقَالُوا : اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ وَ قَالَ بَعْضُهُمُ : الصَّلَاةُ وَ قَالَ بَعْضُهُمُ : الزَّكَاةُ وَ قَالَ : بَعْضُهُمُ الصِّیامُ وَ قَالَ : بَعْضُهُمُ الْحَجُّ وَ الْعُمْرَةُ وَ قَالَ بَعْضُهُمُ الْجِهَادُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلٍّ مَا قُلْتُمْ فَضْلٌ وَ لَیسَ بِهِ وَ لَكنْ أَوْثَقُ عُرَی الْإِیمَانِ الْحُبُّ فِی اللَّهِ وَ الْبُغْضُ فِی اللَّهِ وَ تَوَالِی أَوْلِیاءِ اللَّهِ وَ التَّبَرِّی مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۲۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وُدُّ الْمُومِنِ لِلْمُومِنِ فِی اللَّهِ مِنْ أَعْظَمِ شُعَبِ الْإِیمَانِ أَلَا وَ مَنْ أَحَبَّ فِی اللَّهِ وَ أَبْغَضَ فِی اللَّهِ وَ أَعْطَی فِی اللَّهِ وَ مَنَعَ فِی اللَّهِ فَهُوَ مِنْ أَصْفِیاءِ اللَّهِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۲۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَ أَبْغَضَ لِلَّهِ وَ أَعْطَی لِلَّهِ فَهُوَ مِمَّنْ كمَلَ إِیمَانُهُ [كافی ، ج۲ ، ص۱۲۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحَبَّنَا أَهْلَ الْبَیتِ فَلْیحْمَدِ اللَّهَ عَلَی أَوَّلِ النِّعَمِ قِیلَ وَ مَا أَوَّلُ النِّعَمِ قَالَ : طِیبُ الْوِلَادَةِ وَ لَا یحِبُّنَا إِلَّا مَنْ طَابَتْ وِلَادَتُهُ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۳۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوَّلُ مَا یسْأَلُ عَنْهُ الْعَبْدُ حُبُّنَا أَهْلَ الْبَیت [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۶۲] .

ج

۱. جابربن عبدالله انصاری

۱. سیماوشخصیت

۱. پدرجابر

اوّلین شهید احد ، پدر جابر بن عبدالله انصاری است که رسول خدا (ص) قبل از هزیمت به وی نماز گذاشت.

عبدالله (پدر جابر) دوستی داشت که در بدر شهید شده بود. در خواب او را دید و گفت : من در بهشتم و تو هم به ما ملحق می‌شوی و به همین دلیل هنگامی که می‌خواست به احد برود گفت : که من شهید می‌شوم ، چون رسول خدا (ص) خوابش را با شهید شدنش تعبیر فرموده بود.

پدر جابر ۲۰۰ سال داشت.

رُوِی عَنْ جَابِرٍ قَالَ : اسْتُشْهِدَ وَالِدِی بَینَ یدَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) یوْمَ أُحُدٍ وَ هُوَ ابْنُ مِائَتَی سَنَة. [الخرائج و الجرائح ، ج۱ ، ص۱۵۳] .

۲. ازدواج

۱) رسول خدا (ص) از جابر پرسید : ازدواج کرده‌ای؟ گفت : بله. پرسید با کی؟ گفت : با فلانی که زن بیوه‌ای است. فرمود : چرا باکره نگرفتی؟ گفت پدرم در جبهه شهید شده و هفت دختر در خانه گذاشته. اگر دختر می گرفتم مسائلی و سبک‌مغزی‌هایی در خانه رخ می‌داد ، ولی آن زن بیوه به خاطر مدیریتی که دارد هم آهنگی به وجود می‌آورد.هَذِهِ أَجْمَعُ لِأَمْرِی [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۰] .

جالب این که این گفت و گوها در راه جبهه بوده است.

۳. جهاد جابر

جابر از طایفه خزرج بود و در ۲۱ جنگی که رسول خدا (ص) شرکت فرمود ۱۹ جنگ را جابر شرکت داشت و در دو جنگ چون کودک بود. پدرش ممانعت کرد ، ولی باز هم به جبهه رفت ، به رزمندگان آب می‌داد. پدر جابر در جنگ احد در رکاب رسول خدا (ص) شهید شد و قبل از رفتن به جبهه به همین جابر گفت : فرزندم! من در این جبهه شهید می‌شوم. مواظب

خواهرانت باش و قرض‌های مرا بده. کفّار او را مثله کردند.

۴. شکنجه

۱) حجّاج دست جابر بن عبدالله انصاری را با مسّ گداخته داغ و مهر گذاشت به بهانه این که چرا شما در قتل عثمان طرفداری نکرده‌اید. [الغدیر ، ج۹ ، ص۱۲۹] .

۵. حدیث جابر

جابر حلقه درسی داشت که در مسجد رسول الله (ص) می‌نشست و مردم دور او جمع و حدیث رسول الله (ص) را می‌شنیدند. [اعیان الشّیعه] .

۱) جابر می گوید : رسول خدا (ص) ، فاطمه (س) را دید که لباس کم‌ارزشی پوشیده و با دستش آسیا می کند و بچه‌اش را در دامن نهاده شیر می‌دهد. از دیدن این منظره اشکش جاری شد. فرمود : دختر عزیزم سختی و مرارت دنیا را بچش تا به شیرینی نعمت‌های آخرت نائل گردی. عرض کرد : یا رسول الله (ص) ! خدا را بر نعمت‌هایش سپاس می گویم. آنگاه این آیه نازل شد : وَ لَسَوْفَ يعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضى [(ضحی/۵)] [المناقب ، ج۳ ، ص۳۴۲] .

۲) جابر می گوید : با رسول خدا (ص) به خانه فاطمه (س) رفتیم. حضرت (ص) دیدند رنگ زهرا (س) زرد شده ، علّت را پرسیدند فاطمه (س) عرض کرد : يا رَسُولَ اللَّهِ الْجُوعپیامبر برایش دعا کرد. [کافی ، ج۵ ، ص۵۲۸] .

۳) جابر بن عبدالله می گوید : درمسجد رسول الله (ص) نماز می‌خواندیم. پیرمرد کهنه‌پوش ضعیفی وارد مسجد شد. رسول خدا (ص) حال او را پرسید. پیرمرد گفت : من گرسنه‌ام ، سیرم کن؛ لباس ندارم ، مرا بپوشان و فقیرم ، کمکم کن. پیامبر (ص) فرمود من چیزی ندارم ، ولی تو را راهنمایی می کنم.انْطَلِقْ إِلَى مَنْزِلِ مَنْ يحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ يوثِرُ اللَّهَ عَلَى نَفْسِهِ انْطَلِقْ إِلَى حُجْرَةِ فَاطِمَةَ [بشاره‌المصطفی ، ص۱۳۷] .

پیرمرد به همراه بلال به سراغ حضرت زهرا (س) رفت و پس از سلام درخواست‌هایش را بازگو کرد در حالی که حضرت زهرا (س) با بچه‌هایش سه روز هیچ نخورده بودند و پیامبر (ص) هم از این مسأله باخبر بود. حضرت پوست گوسفندی که حسن و حسین (علیهما السّلام) روی آن می‌خوابیدند را به او داد.

پیرمرد عرض کرد : من گرسنه‌ام ، به من پوست می‌دهید؟ آنگاه حضرت گردن‌بند خود را به او اهدا کرد. او هم به مسجد آمد و جریان را به حضرت رسول (ص) گفت. حضرت فرمود : بفروش ان شاء الله خدا کارت را درست کند. سپس رسول خدا (ص) گریه کرد و فرمود : چطور خدا کار او را درست نکند در حالی که بهترین دختران آدم به او گردن بندی اهدا کرده است. عمّار یاسر عرض کرد یا رسول الله اجازه می‌دهید من گردنبند را بخرم؟ فرمود : بخر. به اعرابی گفت : به چند می‌فروشی؟ پیرمرد گفت : به مقداری گوشت و نان و لباسی که بپوشم و دیناری که به وطن خود بازگردم. عمّار ۲۰ دینار و ۲۰۰ درهم و یک برد یمانی و یک مرکب و مقداری گوشت و نان به او داد و پیرمرد به عمّار گفت : راستی چقدر سخاوتمندی. پیرمرد خدمت پیامبر (ص) رسید و برای حضرت زهرا (س) دعا کرد و پیامبر (ص) آمّین گفت. عمّار یاسر این گردن بند را خوشبو کرد و داخل برد یمانی گذاشت و به همراه غلامی تقدیم حضرت زهرا (س) کرد. حضرت غلام را آزاد کرد در حالی که می‌خندید. فرمود : چرا می‌خندی؟ عرض کرد : از برکت این گردن بند در تعجّبم. گرسنه‌ای را سیر ، عریانی را پوشانید ، فقیری را بی‌نیاز و برده‌ای را آزاد و سپس به صاحبش برگشت. [بحار ، ج۴۳ ، ص۵۶] .

۶. وفات

مات سنه ۷۸ [معجم رجال خویی ، ج۴ ، ص۱۷ به بعد] .

۲. جابر واهل بیت

۱. رسول خدا و جابر

رسول خدا (ص) به جابر فرمود : أَنْتَ مِنَّا أَبْغَضَ اللَّهُ مَنْ أَبْغَضَک وَ أَحَبَّ مَنْ أَحَبَّک [إختصاص مفید ، ص۲۲۲] .

علم غیب رسول خدا (ص) به طول عمر او : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا جَابِرُ فَإِذَا لَقِیتَهُ (امام باقر (ع)) فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ [أمالی صدوق ، ص۳۵۳] .

رسول خدا (ص) در شب حمله بر دشمن ۲۵ مرتبه به جابر دعا کرد.

۲. صحابی بزرگ

از اصحاب ۶ معصوم بوده است. (رسول الله و پنج امام) .

من اصحاب امیر المؤمنین الاصفیاء و من شرطهٔ خمیسه و من اصحاب الحسنین (علیهما السّلام) و السّجّاد (ع) و الباقر (ع) [معجم رجال خویی ، ج۴ ، ص۱۷ به بعد] .

آخرین صحابه رسول الله (ص) از جهت مدت عمر بوده است.

۳. حمایت از ولایت

فضیلت علیّ بن ابی طالب (علیهما السّلام) را بر دیگران اعلام کرده است.

در اثر پیر شدن ابروهایش چشمانش را پوشانده بود ، ولی همین که درباره حضرت علی (ع) سؤال شد : فَرَفَعَ حاجِبَیهِ عَنْ عَینَیهِ فَقَالَ : ذلک خیرُ البَشَرِ امّا واللّهِ انّا کنّا لَنَعْرِفُ المُنَافِقِینَ عَلَی عَهْدِ رَسولِ اللّهِ بِبُغْضِهِمْ إیاهُ [اعیان الشّیعه و معجم خویی] .

۱) جابر در کوچه‌های مدینه راه می‌افتاد و داخل جلسات انصار می‌شد و می گفت :

عَلِی خَیرُ الْبَشَرِ فَمَنْ أَبَی فَقَدْ کفَرَ یا مَعَاشِرَ الْأَنْصَارِ أَدِّبُوا أَوْلَادَکمْ عَلَی حُبِّ عَلِی فَمَنْ أَبَی فَانْظُرُوا فِی شَأْنِ أُمِّهِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۹۳] .

۲) فَقَامَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَنِ الْأَئِمَّةُ مِنْ وُلْدِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ قَالَ : الْحَسَنُ وَ الْحُسَینُ سَیدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ ثُمَّ سَیدُ الْعَابِدِینَ فِی زَمَانِهِ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ ثُمَّ الْبَاقِرُ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی وَ سَتُدْرِکهُ یا جَابِرُ فَإِذَا أَدْرَکتَهُ فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ ثُمَّ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ الْکاظِمُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ ثُمَّ الرِّضَا عَلِی بْنُ مُوسَی ثُمَّ التَّقِی مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی ثُمَّ النَّقِی عَلِی بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ الزَّکی الْحَسَنُ بْنُ عَلِی ثُمَّ ابْنُهُ الْقَائِمُ بِالْحَقِّ مَهْدِی أُمَّتِی الَّذِی یمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا کمَا مُلِئَتْ ظُلْماً وَ جَوْراً هَؤُلَاءِ یا جَابِرُ! خُلَفَائِی وَ أَوْصِیائِی وَ أَوْلَادِی وَ عِتْرَتِی مَنْ أَطَاعَهُمْ فَقَدْ أَطَاعَنِی وَ مَنْ عَصَاهُمْ فَقَدْ عَصَانِی وَ مَنْ أَنْکرَهُمْ أَوْ أَنْکرَ وَاحِداً مِنْهُمْ فَقَدْ أَنْکرَنِی وَ بِهِمْ یمْسِک اللَّهُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَی الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ بِهِمْ یحْفَظُ اللَّهُ الْأَرْضَ أَنْ تَمِیدَ بِأَهْلِهَا [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۲۵۸] .

۳) جابر یکی از شاهدان غدیر خم و نصب علی بن ابی طالب (علیهما السّلام) که دهها سال بعد در جلساتی آنچه را دیده بودمی گفت و یکی از راویان حدیث غدیر است. [الغدیر ، ج۱ ، ص۲۰۵] .

۷) قال جابر : کنّا مع النّبی (ص) فی حجّهٔ الوداع فلمّا رجع الی الجُحْفَهٔ نَزَل ثمّ خطب النّاس فقال أیها النّاس انی مسئول و أنتم مسئولون...الی آخر. [الغدیر ، ج۱ ، ص۲۱] .

۸) در حدیث دیگر آمده که راوی می گوید : منزل جابر بودم که امام سجّاد (ع) و محمّد بن حنفیه وارد شدند و یک مرد عراقی جابر را قسم داد که ماجرای غدیر را که از نزدیک دیده ، تعریف کند. (یکی از کسانی است که اصرار بر نقل حدیث

غدیر داشت.) [الغدیر ، ج۱ ، ص۲۱] .

۹) نقل‌های متعدّدی از حدیث غدیر به جابر منتهی می‌شود که در جلد اوّل الغدیر آمده : قَالَ جَابِرٌ الْأَنْصَارِی : لَمَّا نَزَلَتْ "الْیوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دِینَكمْ " (مائده/۳) قَالَ النَّبِی (ص) : " اللَّهُ أَكبَرُ عَلَی إِكمَالِ الدِّینِ وَ إِتْمَامِ النِّعْمَةِ وَ رِضَی الرَّبِّ بِرِسَالَتِی وَ وَلَایةِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) بَعْدِی [المناقب ، ج۳ ، ص۲۳] .

۱۰) در نقل بحار جابر می گوید : من در حجّهٔ الوداع نزدیک ترین مردم به پیامبر (ص) بودم.

قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی : إِنِّی لَأَدْنَاهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی حَجَّةِ الْوَدَاعِ بِمِنًی. [أمالی طوسی ، ص۳۶۳] .

۴. عشق به اهل بیت

۴) اصحاب رسول الله (ص) سه دسته شدند :

الف : گروهی که در زمان خود حضرت (ص) منحرف شدند مثل ثعلبه که این آیه آمدوَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَكونَنَّ مِنَ الصّالِحینَفَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَفَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فی قُلُوبِهِم [توبه/۷۷-۷۵] .

ب : گروهی بعد از رحلت منحرف شدند.

ج : گروهی که تا پایان عمر در راه بودند مثل جابر بن عبدالله انصاری که با سن ۹۴ سالگی آخرین صحابی باز هم دست کودکی را که نامش امام باقر (ع) بود می‌بوسید و بدین وسیله مردم را متوجّه خطّ رهبری او می کرد و مانند عدی بن حاتم که سه فرزندش در جنگ‌ها شهید و دو چشمش در صفّین و جمل نابینا شد و در برابر نیش معاویه که پرسید : فرزندانت کجا هستند؟ و علی با تو انصاف نکرد که فرزندان خودش را نگاه داشت و فرزندان تو را به جبهه فرستاد. گفت : من انصاف نکردم ، زیرا باید خودم را فدا می کردم ، ولی هنوز زنده هستم.

۵) جابر در میان جمعیت در وسط راه همین که امام حسن و حسین (علیهما السّلام) را دید خودش را روی پاهای آن دو عزیز اندخت و بوسید. به او گفتند : شما با این سنّ پیری و موقعیت اجتماعی و سابقه‌های مبارزاتی در میان انظار عمومی صلاح نیست این همه تواضع نسبت به حسنین (علیهما السّلام) . جابر در پاسخ گفت : إِلَیک عَنِّی فَلَوْ عَلِمْتَ یا أَخَا قُرَیشٍ مِنْ فَضْلِهِمَا وَ مَكانِهِمَا مَا أَعْلَمُ لَقَبَّلْتَ مَا تَحْتَ أَقْدَامِهِمَا مِنَ التُّرَاب. [أمالی طوسی ، ص۴۹۹] .

۵. زائر اربعین حسینی

جابر بن عبدالله اوّلین زائر امام حسین (ع) [معجم رجال خویی ، ج۴ ، ص۱۷ به بعد] .

۶. جابر ومعجزات رسول خدا

۱) جابر گرسنگی شدید رسول الله (ص) در کندن خندق را احساس کرد و به منزل آمد و با مشورت همسر تصمیم گرفتند بزغاله خود را ذبح و یک من آرد را نان و رسول خدا (ص) را مهمان کنند. دعوت به عمل آمد. حضرت پرسید : تنها بیایم یا با همراه؟ جابر می گوید : با خودم فکر کردم ، لابد همراه کسی مثل علی بن ابیطالب (علیهما السّلام) دارد. گفتم : با همراه. حضرت جلو خندق ایستاد و همه اهل خندق را به خانه جابر دعوت کرد. به علاوه در بین راه هم مردم را دعوت می کرد. جابر گفت : با خود گفتم امروز رسوا شدم. با هیجان به خانه آمدم. همسرم گفت : اگر رسول الله دعوت کرده ، پس ناراحت نباش. خودش مسأله را حل می کند. جابر می گوید : ایمان زنم از من بیشتر است. حضرت (ص) فرمود : همگی پشت در خانه بمانید خودش با علی (ع) وارد و نگاهی به تنور و دیگ آبگوشت کرد و فرمود : نان را دانه دانه از تنور به من بده زن جابر نان را به حضرت (ص) داده و حضرت (ص) نان‌ها را در ظرف خرد و آبگوشت روی آن می‌ریخت و مردم ده نفر ده نفر می آمدند غذا میل کرده و می‌رفتند و همه سیر شدند و غذاها هم زیاد آمد. [الخرائج والجرائح ، ج۱ ، ص۱۵۱] .

۲) پـدر جابر که در اُحد شـهید و مثله شـده بود به یک یهودی بدهکار بود. رسول خدا (ص) که حامی مستضـعفان و خانواده شهدا بود و از سوی دیگر جابر ۷ خواهر در خانه داشت ، به جابر گفت : به یهودی بگو بـدهی تو را هنگام خشک شدن خرما می‌دهم و همین که خرماها خشک شـد مرا خبر کن. جابر هنگام خشک شدن خرما رسول خدا (ص) را خبر کرد. حضـرت به نخلسـتان آمـد و از هر نوع خرمـا مشتی برداشت و دوبـاره روی آن ریخت و فرمود : یهودی را خبر کن. طلبکـار یهودی آمـد. رسول خدا (ص) فرمود از کدام نوع خرماها طلب خود را وصول می کنی؟ گفت : به قدری بدهکاری زیاد است که تمام انواع خرماها هم کافی نیست. حضـرت (ص) فرمود کار نداشته باش. یهودی نوعی را انتخاب کرد. حضرت با کلمه بسم الله با دست مبارکش با کیل آنقدر به یهودی خرما داد تا تمام بدهکاری پدر جابر پرداخت شد و همچنان خرماها کم نشد ، سـپس به جابر که فرزنـد شـهید و هفت خواهر در خـانه داشت فرمود : خرماهـا را به منزل ببر که خداونـد در آن برکت قرار داده است. جـابر می گوید : از خرماها خوردیم و بخشیدیم و فروختیم تا سال بعد. [الخرائج‌والجرائح ، ج ۱ ، ص۱۵۳] .

۳) امـام بـاقر (ع) به عیـادت جـابر که بسـیار پیر شـده بود رفت و احوالپرسـی کرد. جابر گفت : أنا فی حال الکبر أحبّ الی من الشّباب و المرض أحبّ الیّ من الصّحّة و الموت أحب الیّ من الحیوة. فقـال البـاقر (ع) : " امّا أنا فَاحبّ الیّ الّتی یختاره الله من الشّباب و المرض و.." فَأَخَذَ یدَ الباقر (ع) و قبّلها و قال : صدق رسول الله (ص) [أعیان الشّیعه] .

۷. جابر و امام باقر (ع)

امام باقر (ع) به او قول شفاعت داد.

عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ : قَالَ لِی أَبُو عَبْـدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ لِأَبِی مَنَاقِبَ لَیسَتْ لِأَحَـدٍ مِنْ آبَائِی إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ : لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ إِنَّکَ تُدْرِک مُحَمَّداً ابْنِی فَأَقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ فَأَتَی جَابِرٌ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) فَطَلَبَهُ مِنْهُ فَقَالَ نُرْسِلُ إِلَیهِ فَنَدْعُوهُ لَک مِنَ الْکُتَّابِ فَقَـالَ اذْهَبْ إِلَیهِ فَأَتَـاهُ فَأَقْرَأَهُ السَّلَامَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ وَ قَبَّلَ رَأْسَهُ وَ الْتَزَمَهُ فَقَالَ وَ عَلَی جَـدِّی السَّلَامُ وَ عَلَیک یا جَابِرُ قَالَ فَسَأَلَهُ جَابِرٌ أَنْ یضْمَنَ لَهُ الشَّفَاعَةَ یوْمَ الْقِیامَةِ فَقَالَ لَهُ أَفْعَلُ ذَلِک یا جَابِرُ [إختصاص مفید ، ص۶۲] .

امام سجّاد (ع) همراه کودکش امام باقر (ع) بر جابر وارد شد. امام سجّاد (ع) به فرزندش فرمود : سر عموی خود جابر را ببوس و همین که جابر متوجّه شد که کودک امام باقر (ع) است او را بغل کرد و بوسید.

جابر به امام باقر (ع) در سن کهولت گفت : وَ اللَّهِ لَا دَخَلْتُ فِی نَهْی رَسُولِ اللَّهِ ص [کفایه‌الأثر ، ص۵۳] .

جـابر هر روز دو بار به منزل امام باقر (ع) که کودک بود می‌آمـد و او را می‌بوسـید و می گفت : بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَبُوک رَسُولُ اللَّهِ (ص) یقْرِئُـک السَّلَامَ وَ یقُولُ ذَلِک قَالَ : فَرَجَعَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی بْنِ الْحُسَـینِ إِلَی أَبِیهِ وَ هُوَ ذَعِرٌ فَأَخْبَرَهُ! الْخَبَرَ فَقَالَ لَهُ : "یا بُنَی وَ قَـدْ فَعَلَهَـا جَـابِرٌ قَـالَ نَعَمْ قَالَ : الْزَمْ بَیتَک یا بُنَی! فَکانَ جَابِرٌ یأْتِیهِ طَرَفَی النَّهَارِ وَ کانَ أَهْلُ الْمَدِینَةِ یقُولُونَ وَا عَجَبَاهْ لِجَابِرٍ یأْتِی هَذَا الْغُلَامَ طَرَفَی النَّهَارِ وَ هُوَ آخِرُ مَنْ بَقِی مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) . [کافی ، ج ۱ ، ص۴۶۹] .

بـا عمّـامه سـیاه در مسـجد رسـول الله (ص) می‌نشـست و تکرار می کرد : یـا بـاقر العلم! یـا بـاقر العلم! مردم می گفتنـد : هـذیان می گوید. می گفت : هرگز! من حامل سلام رسول الله (ص) به امام باقر (ع) هستم :

کانَ یقْعُدُ فِی مَسْـجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ هُوَ مُعْتَجِرٌ بِعِمَامَـةٍ سَوْدَاءَ⊓وَ کـانَ ینَـادِی یا بَاقِرَ الْعِلْمِ! یا بَاقِرَ الْعِلْمِ! فَکانَ أَهْلُ الْمَـدِینَةِ یقُولُونَ : جَابِرٌ یهْجُرُ. فَکانَ یقُولُ : لَا وَ اللَّهِ مَا أَهْجُرُ وَ لَکنِّی سَـمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یقُولُ إِنَّک سَتُدْرِک رَجُلًا مِنِّی اسْمُهُ اسْمِی وَ شَمَائِلُهُ شَمَائِلِی یبْقُرُ الْعِلْمَ بَقْراً فَذَاک الَّذِی دَعَانِی إِلَی مَا أَقُول. [کافی ، ج ۱ ، ص۴۶۹] .

در صحیح مسلم و کنز العمّال و أسد الغابه از او تجلیل بسیار شده است.

هر روز صبح و عصر در آن سنّ بالای ۹۰ سـالگی در حـالی که نابینا بود با عصا روزی دو بار به منزل امام باقر (ع) می‌آمـد و

دست امام را می‌بوسید و می‌رفت.

۱. جامعیت اسلام

۱. ضرورت وجود دین جامع

۱. مقدمه

مثال : شما برای کار خیاطی و گل دوزی منزل احتیاج به چرخ خیاطی دارید ، پس از خرید و باز کردن در جعبه ، می‌بینید که در کنار آن یک دفتر چه است؛ دفترچه راهنمای استفاده از این چرخ. در این دفترچه ۲ مطلب آمده یکی آشنایی با اجزای مختلف چرخ و دیگری طرز صحیح استفاده از چرخ تا عمر بیشتری داشته باشد. شما باید قبل از استفاده ، دفترچه را بخوانید و سپس با چرخ کار کنید ، حتی گاهی آن قدر اجزا و لوازم دارد که شما باید یک دوره آموزش با چرخ را ببینید. و الا چرخ نخ پاره می کند یا سوزن می‌شکند یا توی ماسوره نخ گیر می کند و...

این دفترچه را چه کسی نوشته است؟ معلوم است سازنده و مخترع این چرخ ، آیا کس دیگری که نه سازنده است و نه آشنا ، می‌تواند چنین دفترچه‌ای را بنویسد و آیا اگر کسی دیگر نوشت شما از آن استفاده می کنید؟ مسلما نه ، چون می گویید دفترچه راهنما را باید سازنده دستگاه بنویسد نه هر کسی.

از طرفی هر وقت دستگاه خراب شد آن را نزد تعمیر گاه خودش می‌برید و دست هر کس نمی‌دهید ، تا مطمئن نباشید که او وارد است چرخ را به او نمی‌سپارید.

حالا در مورد خود ما انسان‌ها ، آیا ما سازنده و خالقی داریم یا نه؟ آیا ما خودمان خودرا به وجود آوردیم؟ چه کسی پدر و مادر ما را به وجود آورده؟ همه ما قبول داریم که خدای قادر متعال.

۲. خداوند تنها راهنمای بشر

خالق ماست ، حال آیا این خالق ما ، ما را خلق کرده و رها کرده؟

آیا ما از یک چرخ خیاطی کمتریم؟ آیا خالق ما ، دفترچه راهنمای ما را ننوشته است؟ اگر نوشته پس کجاست؟... تمام کتب آسمانی و بالاخص قرآن ، دفترچه راهنمای ما انسان هاست ، آیا غیر خدا کس دیگری حق دارد دفترچه راهنمای ما انسان‌ها را بنویسد؟ برنامه زندگی ما را تنظیم کند؟ خدا توی این دفترچه گفته؟ ای انسان تو فقط این جسم نیستی ، تو دارای روح و روان هستی؟ همه فکرت و هم و غمت جسمت نباشد ، به فکر رشد روحت هم باش.

حالا هر وقت این دستگاه خراب شد به چه کسی مراجعه کنی؟ : آیا خدا تعمیر کار این مخلوق را هم فرستاده یا نه؟... بلی ، انبیاء و ائمه ، تعمیر کار انسان‌ها هستند ، آن‌ها آمدند تا انسان‌ها را از عیب‌ها و خطاها پاک کنند و جامعه را اصلاح کنند ، چون آن‌ها انسان‌های کاملی هستند لذا به تمام رموز انسان‌ها آشنا هستند و راحت می‌توانند او را تعمیر کنند. انبیا الگوی کامل و نمونه مجسم انسان کامل هستند.

اسلام یک دین ایده آلیسم نیست ، بلکه همه برنامه هایش قابل عمل و اجرا است. مدینه فاضله ارسطو نیست که ساخته فکر و ذهن و خیال باشد ، واقع گرا است ، انبیا را فرستاده تا نشان دهد همه مطالبش قابل اجرا است. مردم الگوها را ببینند و باور کنند که قابل اجرا است ،

۳. قرآن کتاب راهنما و پیامبر بیانگر آن

نگوییـد نمی‌شد ، امکان نداشت ، ببینند که ممکن است و شدنی است. پس تا این جا معلوم شد که قرآن دفترچه راهنمای ما و پیامبران مسئول بیان و پیاده کردن مطالب این دفترچه هستند.

پس بـا این حسـاب و بـا این بیـان دیگر ، قرآن تنهـا یـک کتـاب عبادی نیست ، یک بعـدی نیست ، بلکه برای همه ابعاد انسان برنامه دارد ، همه جهات انسان را در نظر گرفته و طبق آن برنامه زندگی او را ریخته است.

در جهان امروز گروهی اصالت رابه جنبه فردی انسان داده‌انـد و می‌گوینـد اصل فرد است و بایـد همه چیز فـدای او شود ، حق فرد مقدم بر حق جامعه است ، و بعضـی اصالت را به جنبه اجتماعی انسان داده اند و گفته اند باید فرد فدای اجتماع شود ، حق جامعه مقدم بر حق فرد است.

مثلا در مسئله آزادی ، عـده‌ای می‌گوینـد انسان ، آزاد آفریـده شـده و هیـچ کس حق ندارد جلوی آزادی او را بگیرد هر کار بخواهـد می‌توانـد بکنـد او آزاد مطلق است ، جامعه حق ندارد جلوی آزادی او را بگیرد ، اما عده‌ای در مقابل می‌گویند انسان یک موجود اجتماعی است و اجتماعی آفریـده شـده پس او حق نـدارد هر کار دلش می خواهـد بکند ، باید مراعات جامعه را بکند ، آزادی او نباید به جامعه ضـرری بزند. این‌ها حرف‌های کسانی است که بدون آن که انسان را بشناسند برای او برنامه و دستور می‌نویسـند و آن را به شـکل قانون در می‌آورنـد هماننـد کسـی که از چرخ خیاطی چیزی نمی‌فهمد و برای آن دسـتور استفاده می نویسد.

۴. انسان موجود دو بعدی

اما خالق او در کتاب راهنمای بشـر قرآن به او آموخته است که ای انسان! تو دو بعـد داری یکی فردی و یکی اجتماعی و هیچ یک از این دو بعد نباید فدای دیگری شود. نه افراط و نه تفریط ، بلکه عدل و عدالت و اعتدال ، تو باید هر دو بعدت را رشـد دهی ، هم به فکر خودت باشـی و هم به فکر جـامعه ، نه آن که یکی را به خـاطر دیگری رهـا کنی ، اسـلام دین جـامع است ، جمع میـان خود و جـامعه. مگر جـامعه در خـارج چیزی جز همین افراد جـامعه نیست. جـامعه که وجود خـارجی نـدارد ، بلکه ترکیب و اجتمـاع تک تک افراد را جامعه می گوینـد. حالا اگر تک تک افراد اصـلاح شونـد و وظایف خود را به خوبی انجام دهنـد جـامعه هم اصـلاح می شود ، لکن علاـوه بر وظـایف فردی ، هر انسانی در مقابل دیگران وظایفی دارد؛ بایـد رابطه میان افراد نیز سـالم باشـد تـا جـامعه رشـد کنـد و الا مثل موتور ماشـینی است که تمام اجزای آن جـدای از هم باشـند ، گر چه همه سالمنـد و قدرت انجام وظیفه شان را دارند؛ اما تا این اجزاء به هم پیوند نخورند ، آن هم پیوندی صـحیح و محکم ، این موتور روشن نمی‌شود. پس هر جزء به تنهـایی بایـد سـالم باشـد و بـا اجزای دیگر نیزرابطه‌ای صـحیح داشـته باشـد. جـامعه انسانی نیز درست این چنین است. به قول سعدی :

۲. جامعیت در روابط

اسـلام نیز با توجه به این دو بعد انسان ـ که شامل بعد فردی و بعد اجتماعی است ـ دو وظیفه بر گردن آن‌ها گذاشته و آن‌ها را در ارتباط با این دو وظیفه مسئول دانسته است :

۱ ـ رابطه فرد با خالق خود ، برای رشد و کمال فردی او.

۲ ـ رابطه فرد با جامعه ، برای رشد و کمال جامعه.

و در بعضی آیات این دو وظیفه را کاملا کنار یکدیگر قرار داده و بیان کرده است :

لا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّه [هود/۲۶] .

بِالْوالِدَینِ إِحْسانا [بقره/۸۳] .
در کنار :
أَقامُوا الصَّلاةَ
وَ آتَوُا الزَّکاةَ [بقره/۲۷۷] .
و از نظر اسلام کسی مقبول درگاه الهی است که هر دو وظیفه را انجام دهد نه آن که همانند بعضی یک بعدی شود؛ یا جامعه را رها کند و فقط به فکر خود باشد یا بر عکس چنان خود را مشغول کند که از خود غافل شود.
لذا امام صادق (ع) می‌فرماید :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اخْتَبِرُوا إِخْوَانَکمْ بِخَصْلَتَینِ فَإِنْ کانَتَا فِیهِمْ وَ إِلَّا فَاعْزُبْ ثُمَّ اعْزُبْ ثُمَّ اعْزُبْ مُحَافَظَةٍ عَلَى الصَّلَوَاتِ فِی مَوَاقِیتِهَا وَ الْبِرِّ بِالْإِخْوَانِ فِی الْعُسْرِ وَ الْیسْرِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۷۲] .
برای انتخاب دوست دو ملاک را در نظر بگیرید ، یکی رابطه او با خالق که آیا بر نماز محافظت دارد یا نه؟ و یکی رابطه او با مخلوق که آیا در عسر و یسر ، نیکی می‌کند یا نه؟
اما متاسفانه ما از دین همان جنبه‌های فردی و شخصی اش را می‌دانیم و از دستورات اجتماعی اسلام بی اطلاعیم. اسلام را در نماز و روزه و حج و دعا و عبادت خلاصه می‌کنیم. در حالی که اگر دقت کنیم می‌بینیم همین دستورات عبادی را نیز اسلام دستور داده که در میان جمع انجام دهید. نماز را به جماعت بخوانید ، هر هفته روز جمعه از تمام شهر در یک نقطه جمع شوید ، نماز جمعه به پا دارید و از اخبار و مسائل جامعه با خبر شوید. سالی یک بار در حج جمع شوید و از مشکلات جهان اسلام مطلع شوید.

۳. جامعیت در تعلیم وتربیت

تعلیمات اسلام :
عقاید : خداشناسی ، توحید ، نبوت ، امامت ، معاد ، عدل خدا ، بررسی ادیان و مکتب‌ها ، فلسفه عقاید اسلامی.
نظام عبادی : نماز ، روزه ، حج ، عبادت‌های اجتماعی.
نظام اقتصادی : معاملات (انواع کسب‌ها) ، مالیات اسلامی (خمس و زکات) ، کفارات ، انفال (ثروت‌های عمومی ، تحریم عوامل تمرکز ثروت ، توزیع ثروت ، مالکیت در اسلام ، اقتصاد تحلیلی و تطبیقی.
نظام اجتماعی : نظام جنگی و جهاد ، نظام سیاسی (آئین حکومت) ، نظام دادرسی (شهادت و قضا) آئین ازدواج (تشکیل خانواده)
اخلاق : اخلاق عملی ، اخلاق نظری.
تاریخ : تاریخ مختصر رسول اکرم (ص) ، تاریخ مختصر ائمه (ع) ، تاریخ خلفا ، تاریخ تحلیلی اسلام.
قرآن : آموزش ساده (مرحله اول تعلیم قرآن) ، تجوید (مرحله دوم تعلیم قرآن) ، ترجمه و تفسیر (مرحله سوم) ، علوم قرآن.
حدیث : اجتماعی ، اخلاقی ، اعتقادی ، علمی.
عربی : قواعد عربی ، مکالمه عربی ، انشاء عربی.
حقوق : حقوق متقابل والدین و فرزند ، حقوق متقابل زن و شوهر ، حقوق همسایه ، حقوق خویشاوندی ، حقوق مسلمان بر مسلمان ، حقوق بشر ، حقوق متفرقه.

تربیت اسلام : وراثت ، محیط خانه ، محیط زندگی ، محیط آموزش ، آئین معاشرت و دوستی ، شناخت کتب مفید و مضر.
تعلیمات متفرقه : معنا و آثار دین در جامعه ، اسلام و پیکار با بی سوادی ، اسلام و مبارزه با خرافات ، اسلام و لغو امتیازات کار و کوشش در اسلام ، علم در اسلام ، طب و بهداشت در اسلام ، و...

در این فرمول ، تعالیم اسلام به طور کلی به ۱۲ رشته و هر رشته به چند ماده درسی تجزیه شده و جمعا ۶۴ واحد درسی ملحوظ گردیده است که هر یک از این مواد درسی به طور فشرده و ساده و به روش آموزشی در سه سطح (ابتدایی ، متوسطه ، عالی) نوشته شود و به صورت کتاب‌های درسی که هر یک در چند جلسه معین و محدود و قابل تدریس باشد ، در اختیار کلاس‌های دینی و آموزگاران مذهبی قرار گیرد.

۴. جامعیت در احکام

در فقه اسلام کتاب‌ها و عنوان‌های زیادی در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی و حقوقی و اخلاقی و عبادی و سیاسی به چشم می‌خورد از این قرار :
۱ ـ طهارت ، ۲ ـ نماز ، ۳ ـ زکات ، ۴ ـ خمس ، ۵ ـ حج ، ۶ ـ جهاد ، ۷ ـ امر به معروف ، ۸ ـ نهی از منکر ، ۹ ـ کفارات ، ۱۰ ـ بیع ، ۱۱ ـ اجاره ، ۱۲ ـ نکاح ، ۱۳ ـ طلاق ، ۱۴ ـ ارث ، ۱۵ ـ رهن ، ۱۶ ـ افلاس ، ۱۷ ـ محجور ، ۱۸ ـ ضمان ، ۱۹ ـ حواله ، ۲۰ ـ کفالت ، ۲۱ ـ صلح ، ۲۲ ـ شرکت ، ۲۳ ـ مضاربه ، ۲۴ ـ مزارعه ، ۲۵ ـ مساقات ، ۲۶ ـ ودیعه ، ۲۷ ـ عاریه ، ۲۸ ـ جعاله ، ۲۹ ـ وکالت ، ۳۰ ـ وقف ، ۳۱ ـ هبه ، ۳۲ ـ صدقه ، ۳۳ ـ سبق و رمایه ، ۳۴ ـ وصیت ، ۳۵ ـ اغذیه و اشربه ، ۳۶ ـ شکار و ذبح ، ۳۷ ـ غصب ، ۳۸ ـ شفعه ، ۳۹ ـ احیاء موات ، ۴۰ ـ لقطه ، ۴۱ ـ قضاوت ، ۴۲ ـ شهادت ، ۴۳ ـ حدود ، ۴۴ ـ قصاص ، ۴۵ ـ دیات ، ۴۶ ـ روزه ،

۱. جاهلیت

۱. اسلام و جاهلیت

۱. تغییر ارزش ها
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا جُوَیبِرُ! إِنَّ اللَّهَ قَدْ وَضَعَ بِالْإِسْلَامِ مَنْ کانَ فِی الْجَاهِلِیةِ شَرِیفاً
وَ شَرَّفَ بِالْإِسْلَامِ مَنْ کانَ فِی الْجَاهِلِیةِ وَضِیعاً
وَ أَعَزَّ بِالْإِسْلَامِ مَنْ کانَ فِی الْجَاهِلِیةِ ذَلِیلًا
وَ أَذْهَبَ بِالْإِسْلَامِ مَا کانَ مِنْ نَخْوَةِ الْجَاهِلِیةِ
وَ تَفَاخُرِهَا بِعَشَائِرِهَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۹] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثَةٌ مِنْ عَمَلِ الْجَاهِلِیةِالْفَخْرُ بِالْأَنْسَابِ
وَ الطَّعْنُ بِالْأَحْسَابِ
وَ الِاسْتِسْقَاءُ بِالْأَنْوَاءِ [معانی الأخبار ، ص۳۲۶] .
قال ابن عباس : أن الأوس و الخزرج ذکروا ما کان منهم فی الجاهلیة فثار بعضهم إلی بعض بالسیوف فأنزل الله تعالیَ کیفَ تَکفُرُونَ وَ أَنْتُمْ تُتْلی عَلَیکمْ آیاتُ اللّهِ وَ فِیکمْ رَسُولُهُ [(آل عمران/۱۰۱)] [بحار الأنوار ، ج۷۲ ، ص۱۶۳] .

۲. احیای سنت های حسنه فراموش شده

مساله چوب کوچک همراه مرده در قبر ، سفارش حضرت آدم بوده که در جاهلیت فراموش شده بود.فَأَحْیاهُ النَّبی [تهذیب الأحکام ، ج۱ ، ص۳۲۶] .

ـ أهل الجاهلیة کانوا یجتنبون موکلة الحیض [بحار الأنوار ، ج۷۸ ، ص۷۸] .

ـ در جاهلیت عده زن در فوت شوهر یک سال بود که آیه آمدهیتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ عَشْراً [(بقره/۲۳۴)] [تفسیر القمی ، ج۱ ، ص۵] .

نازل شد و سنت عوض شد. [بحار ، ج۹۰ ، ص۶] .

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : نَصْبَ الرَّایاتِ الَّتِی کانَتْ تَرْفَعُهَا الْفَوَاجِرُ لِلْفَوَاحِشِ فِی الْجَاهِلِیةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۶] .

۲. سیمای جاهلیت

۱. قرآن

۱.إِنْ کنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضّالِّینَ [بقره/۱۹۸] .

۲.إِذْ کنْتُمْ أَعْداءً فَأَلَّفَ بَینَ قُلُوبِکمْ [آل عمران/۱۰۳] .

۳.کنْتُمْ عَلی شَفا حُفْرَةٍ مِنَ النّارِ فَأَنْقَذَکمْ مِنْها [آل عمران/۱۰۳] .

۴.وَ اذْکرُوا إِذْ کنْتُمْ قَلِیلًا فَکثَّرَکمْ [اعراف/۸۶] .

۵.أَنْ کنْتُمْ قَوْماً مُسْرِفِینَ [زخرف/۵] .

۶.وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [آل عمران/۱۵۴] .

۷.کانُوا لا یتَناهَوْنَ عَنْ مُنْکرٍ فَعَلُوهُ [مائده/۷۹] .

۸.یظُنُّونَ بِاللّهِ غَیرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجاهِلِیةِ [آل عمران/۱۵۴] .

به جای اطمینان به وعده خداوند شک ورزیده و سوء ظن که آیا با این وضع دل خراش ما پیروز می‌شویم؟هَلْ لَنا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَیءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ کلَّهُ لِلّهِ [آل عمران/۱۵۴] .

آری تنهاتکیه بر محاسبات مادی جاهلیت مطرح بوده است.

۹.وَ لا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجاهِلِیةِ الْأُولی [احزاب/۳۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فی قوله تعالی : وَ لا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجاهِلِیةِ الْأُولی [(احزاب-۳۳)] : أی ستکون جاهلیة أخری [بحار الأنوار ، ج۲۲ ، ص۱۸۹] .

۱۰.أَ فَحُکمَ الْجاهِلِیةِ یبْغُونَ وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُکماً لِقَوْمٍ یوقِنُونَ [مائده/۵۰] .

اشراف یهود به پیامبر که اگر در فلان ماجرا به نفع ما قضاوت کنی همه ما به تو ایمان می آوریم بعد هم سایر یهود ملحق می‌شوند. پیامبر (ص) نپذیرفت و آیه فوق نازل شد همراه آیه :

وَ أَنِ احْکمْ بَینَهُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ [مائده/۴۹] .

۱۱.إِذْ جَعَلَ الَّذِینَ کفَرُوا فِی قُلُوبِهِمُ الْحَمِیةَ حَمِیةَ الْجاهِلِیةِ [فتح/۲۶] .

۲. سنت نبوی

۱. برخورد قاطع با جاهلیت

رسول اکرم (ص) در غدیر خم :
ألا و كل مأثرة أو بدعـة كانت فی الجاهلیة أو دم أو مال فهو تحت قدمی هاتین (پیامبر قدم خود را بلند کرد) ، لیس أحد أكرم من أحد إلا بالتقوی ، ألا هل بلغت قالوا نعم ، قال اللهم اشهد ، ثم قال
ألا و كل ربا كان فی الجاهلیة فهو موضوع ، و أول موضوع منه ربا العباس بن عبد المطلب ،
ألا و كل دم كان فی الجاهلیة فهو موضوع [تفسیر القمی ، ج۱ ، ص۱۷۱] .
رسول الله هنگام اعزام فرمود : یا عَلِی! اجْعَلْ قَضَاءَ أَهْلِ الْجَاهِلِیةِ تَحْتَ قَدَمَیک [أمالی صدوق ، ص۱۷۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لیـدعن الناس فخرهم فی الجاهلیـة أو لیكونن أبغض إلی الله من الخنافس (سوسک) [بحار الأنوار ، ج۶۱ ، ص۳۱۳] .
قال ابن ابی الحدید : ثلمتم حصن الله بأحكام الجاهلیة. [شرح نهج البلاغة ، ج۱۳ ، ص ۱۸۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الله تبارک و تعالی بعثنی رحمـة للعالمین و لأمحق المعازف و المزامیر و أمور الجاهلیـة و أوثانها و أزلامها [أمالی صدوق ، ص۴۱۶] .
۲. مبارزه با جاهلیت
۱.النساء ریحانة
در حجة الوداع در کنار مسئله رهبری فرمود : فلكم علیهن حق و لهن علیكم حق [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۸۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَیراً فَإِنَّهُنَّ عِنْدَكمْ عَوَانٍ أَی أَسِیرَاتٌ [مستدرک الوسائل ، ج۱۴ ، ص۲۵۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكلُونَ وَ أَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ [الغارات ، ج۱ ، ص۶۵] .
۲. به مبلغ خود به یمن (معاذ بن جبل) دستور داد : ... قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و أمت أمر الجاهلیة [تحف العقول ، ص۲۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ألا و كل مأثرة أو بـدع كانت فی الجاهلیـة أو دم أو مال فإنها تحت قـدمی هاتین [بحار الأنوار ، ج۳۷ ، ص۱۱۳] .
۳. نهج البلاغه
۱. عقیدتی
از نظر عقیـدتی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَالْهُدَی خَامِلٌ وَ الْعَمَی شَامِلٌ عُصِی الرَّحْمَنُ وَ نُصِرَ الشَّیطَانُ وَ خُذِلَ الْإِیمَانُ [نهج البلاغه ، خطبه۲] .
انقطع حبل الذین
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ أَنْتُمْ مَعْشَرَ الْعَرَبِ عَلَی شَرِّ دِینٍ وَ فِی شَرِّ دَارٍ مُنِیخُونَ بَینَ حِجَارَةٍ خُشْنٍ وَ حَیاتٍ صُمٍّ تَشْرَبُونَ الْكدِرَ وَ تَأْكلُونَ الْجَشِبَ وَ تَسْفِكونَ دِمَاءَكمْ وَ تَقْطَعُونَ أَرْحَامَكمْ الْأَصْنَامُ فِیكمْ مَنْصُوبَةٌ وَ الْآثَامُ بِكمْ مَعْصُوبَةٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۶] .
ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بَعَثَهُ وَ النَّاسُ ضُلَّالٌ فِی حَیرَةٍ وَ حَاطِبُونَ فِی فِتْنَةٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۹۵] .
ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَدِ اسْتَهْوَتْهُمُ الْأَهْوَاءُ وَ اسْتَزَلَّتْهُمُ الْكبْرِیاءُ وَ اسْتَخَفَّتْهُمُ الْجَاهِلِیةُ الْجَهْلَاءُ [نهج البلاغه ، خطبه ۹۵] .
ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بَعَثَهُ حِینَ لَا عَلَمٌ قَائِمٌ وَ لَا مَنَارٌ سَاطِعٌ وَ لَا مَنْهَجٌ وَاضِحٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۶] .
۲. عبادی
وَ ما كانَ صَلاتُهُمْ عِنْدَ الْبَیتِ إِلاّ مُكاءً (صوت) وَ تَصْدِیةً (کف زدن) فَذُوقُوا الْعَذابَ بِما كنْتُمْ تَكفُرُونَ [انفال/۳۵] .
۳. بهداشتی

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَشْرَبُونَ الْكدِرَ وَ تَأْكلُونَ الْجَشِبَ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۶] .

۴. اجتماعی

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَرْسَلَهُ عَلَى حِينِ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ طُولِ هَجْعَةٍ (خواب و غفلت) مِنَ الْأُمَمِ وَ اعْتِزَامٍ مِنَ الْفِتَنِ وَ انْتِشَارٍ مِنَ الْأُمُورِ وَ تَلَظٍّ مِنَ الْحُرُوبِ وَ الدُّنْيا كاسِفَةُ النُّورِ ظَاهِرَةُ الْغُرُورِ عَلَى حِينِ اصْفِرَارٍ مِنْ وَرَقِهَا وَ إِياسٍ مِنْ ثَمَرِهَا وَ اغْوِرَارٍ مِنْ مَائِهَا قَدْ دَرَسَتْ مَنَارُ الْهُدَى وَ ظَهَرَتْ أَعْلَامُ الرَّدَى فَهِى مُتَجَهِّمَةٌ لِأَهْلِهَا عَابِسَةٌ فِى وَجْهِ طَالِبِهَا ثَمَرُهَا الْفِتْنَةُ وَ طَعَامُهَا الْجِيفَةُ وَ شِعَارُهَا (درون) الْخَوْفُ وَ دِثَارُهَا (بيرون) السَّيفُ. [نهج البلاغه ، خطبه ۸۹] .

و الناس فى فتن...

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَوْمُهُمْ سُهُودٌ وَ كحْلُهُمْ دُمُوعٌ بِأَرْضٍ عَالِمُهَا مُلْجَمٌ وَ جَاهِلُهَا مُكرَمٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۲] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ تَسْفِكونَ دِمَاءَكمْ وَ تَقْطَعُونَ أَرْحَامَكمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۶] .

۵. فرهنگی

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَا الدَّاعِى أَجَابُوا وَ لَا فِيمَا رَغَّبْتَ رَغِبُوا [نهج البلاغه ، خطبه ۱۰۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّداً (ص) وَ لَيسَ أَحَدٌ مِنَ الْعَرَبِ يقْرَأُ كتَاباً [نهج البلاغه ، خطبه ۳۳] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ النَّاسُ يسْتَحِلُّونَ الْحَرِيمَ وَ يسْتَذِلُّونَ الْحَكيمَ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۵۱] .

۳. خطرات جهل

۱. قرآن

۱. شرک

يا مُوسَى اجْعَلْ لَنا إِلهاً كما لَهُمْ آلِهَةٌ قالَ إِنَّكمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ [اعراف/۱۳۸] .

ـ جهل به خدا و صفات و علم و قدرت او.

ـ جهل به علل واقعی و...

۲. انحراف جنسی

ـ أَ إِنَّكمْ لَتَأْتُونَ الرِّجالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّساءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ [نمل/۵۵] .

ـ جهل به هدف آفرينش ، غريزه شهوت در انسان.

ـ جهل به آثار شوم.

۳. لجاجت

أُبَلِّغُكمْ ما أُرْسِلْتُ بِهِ وَ لكنِّى أَراكمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ [احقاف/۲۳] .

۴. برادركشى

ـ قالَ هَلْ عَلِمْتُمْ ما فَعَلْتُمْ بِيوسُفَ وَ أَخِيهِ إِذْ أَنْتُمْ جاهِلُونَ [يوسف/۸۹] .

ـ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جاءَكمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلى ما فَعَلْتُمْ نادِمِينَ [حجرات/۶] .

۲. روايات

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل ميت و إن كان حيا [غرر الحكم ، ص۷۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل من خدعته المطالب [غرر الحكم ، ص۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل من جهل قدره [غرر الحكم ، ص۷۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل من يعتمد على أمله و يقصر فى عمله [غرر الحكم ، ص۷۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرِطاً أَوْ مُفَرِّطاً [نهج البلاغه ، حکمت ۷۰] .

قَالَ عَلِى بْنُ مُحَمَّدٍ الْهَادِى (ع) : الجاهل أسير لسانه [أعلام الدين ، ص۳۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثروة الجاهل فى ماله و أمله [غرر الحكم ، ص۷۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل لا يرتدع و بالمواعظ (بالموعظة) لا ينتفع [غرر الحكم ، ص۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أجهل الناس المغتر بقول مادح متملق يحسن له القبيح و يبغض إليه النصيح [غرر الحكم ، ص۷۴] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من الجهل أن تظهر كل ما علمت [مجموعۀ ورام ، ج۲ ، ص۱۲۱] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الجهل فى ثلاث فى تبدل الإخوان و المنابذة بغير بيان و التجسس عما لا يعنى [تحف العقول ، ص۳۱۵] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرُّكونُ إِلَى الدُّنْيا مَعَ مَا تُعَاينُ مِنْهَا جَهْلٌ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۸۴] .

۴. جاهلیت درقرن تمدن

ـ وَ لا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجاهِلِيةِ الْأُولى [احزاب/۳۳] .

۱. از مشخصات عصر جاهلیت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شِعَارُهَا الْخَوْفُ (در باطن ترس) وَ دِثَارُهَا السَّيفُ (در ظاهر شمشیر) [نهج البلاغه ، خطبه۸۹] .

گفتند : کنفرانس خلع سلاح تشکیل ، ولی پس از یک دقیقه و ۸ ثانیه تعطیل شد ، چون طرحی نداشتند و زمزمه خلع سلاح برای :

۱. مخفی کردن قیافه جنگ طلبانه خود زیر ماسک صلح.

۲. جلو دهان مردم را گرفتن از انتقاد به وضع موجود.

۳. تخدیر اذهان و ایجاد خوش بینی و امید.

سازمان‌های بین المللی نه در گذشته و نه در الان کار چشم گیری نکردند اما کمک های غرب :

الف : به کشورهایی که روابط حسنه دارند.

ب : با تحمیلات سیاسی.

ج : با کمک پولی مثلا پول می فرستد ، قیمت بالا می رود و سپس اجناس خود را گران می کند و دوباره پول برمی گردد.

د : بهره می گیرد.

۲. بردگی نو : استعمار تمام ذخائر منطقه‌ای با نیروهای انسانی آن ربوده و آزادی صوری اعطاء می‌کند و سپس از خودملت بر ملت ، لکن زیر نظر دیگران.

۳. تمدن روز : در قدیم جنگ های صلیبی ۲۰۰ سال طول کشید ، ولی جنگ های جهانی اول ۴ سال طول کشید؛ ولی تلفات جنگ جهانی ۵۰ برابر تلفات جنگهای صلیبی.

۱. دفع توهم جبر

۱. با آیات قرآن

۱. روش آیت الله مرعشی

۱. آیات موهم جبر

یادگاری از کتاب شریف احقاق الحق ، جلد۱ ، از صفحه ۴۰۶ تا ۴۱۵

پاورقی از آیت الله نجفی مرعشی مقیم قم

ـ آیت الله نجفی (ره) ۳۲ آیه می‌آورد که نسبت اضلال به خدا داده شده ، در بعضی افراد آن نام برده نشده و در بعضی گروه فاسق ، کافر ، مسرف و... نام برده شده است.

ـ آیاتی را می آورد که درهدایت و اضلال انسان دخالت دارد ، از جمله : فَمَنْ شاءَ فَلْیومِنْ وَ مَنْ شاءَ فَلْیکفُر [کهف/۲۹] .

ـ آیاتی که لغت اضلال به کار نرفته ولی بوی جبر می‌دهد ، نظیر آیات : طَبَعَ اللَّهُ ، خَتَمَ اللَّهُ ، استدراج ، اغفال نیز با بیان فوق (که مقدّمات آن را خود ایشان فراهم می کند) قابل توجیه است.

ـ آیاتی که نفی قدرت از انسان می کند با جملهلا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللَّهِ [کهف/۳۹] .

نیز استقلال قدرت را نفی می کند.

ـ آیاتی که نسبت کار انسان را به خدا می‌دهد ، نظیر آیهوَ اللّهُ خَلَقَكمْ وَ ما تَعْمَلُونَ [صافات/۹۶] .

ووَ ما رَمَیتَ إِذْ رَمَیتَ [انفال/۱۷] .

فی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً [بقره/۱۰] .

بَلْ لَعَنَهُمُ اللّهُ بِكفْرِهِمْ [بقره/۸۸] .

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمینَ [بقره/۲۵۸] .

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْكافِرینَ [بقره/۲۶۴] .

كذلِك یضِلُّ اللّهُ الْكافِرینَ [غافر/۷۴] .

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقینَ [مائده/۱۰۸] .

وَ مَكرُوا وَ مَكرَ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُ الْماكرینَ [آل عمران/۵۴] .

كیفَ یهْدِی اللّهُ قَوْماً كفَرُوا بَعْدَ إیمانِهِمْ [آل عمران/۸۶] .

سَیجْزِی اللّهُ الشّاكرینَ [آل عمران/۱۴۴] .

بَلِ اللّهُ یزَكی مَنْ یشاءُ وَ لا یظْلَمُونَ فَتیلاً [نساء/۴۹] .

وَ اللّهُ أَرْكسَهُمْ بِما كسَبُوا [نساء/۸۸] .

بَلْ طَبَعَ اللّهُ عَلَیها بِكفْرِهِمْ [نساء/۱۵۵] .

یهْدی بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ [مائده/۱۶] .

درباره سرعت‌کنندگان در کفر و منافقان و سمّاعون می‌فرماید : أُولئِك الَّذینَ لَمْ یرِدِ اللّهُ أَنْ یطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ [مائده/۴۱] .

یریدُ اللّهُ أَنْ یصیبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ [مائده/۴۹] .

كذلِك یجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَی الَّذینَ لا یومِنُونَ [انعام/۴۹] .

وَ لَوْ عَلِمَ اللّهُ فیهِمْ خَیراً لَأَسْمَعَهُمْ وَ لَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا [انفال/۲۳] .

رَضُوا بِأَنْ یكونُوا مَعَ الْخَوالِفِ وَ طَبَعَ اللّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ [توبه/۹۳] .

فَكفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّهِ فَأَذاقَهَا اللّهُ لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ [نحل/۱۱۲] .

وَ یزیدُ اللّهُ الَّذینَ اهْتَدَوْا هُدیً [مریم/۷۶] .

یضِلُّ اللّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتابٌ [غافر/۳۴] .

کذلِک حَقَّتْ کلِمَةُ رَبِّک عَلَی الَّذینَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لا یومِنُونَ [یونس/۳۳] .

کذلِک یطْبَعُ اللّهُ عَلی کلِّ قَلْبِ مُتَکبِّرٍ جَبّارٍ [غافر/۳۵] .

فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

مَنْ یومِنْ بِاللّهِ یهْدِ قَلْبَهُ [تغابن/۱۱] .

یهْدی إِلَیهِ مَنْ أَنابَ [رعد/۲۷] .

إِنَّ اللّهَ لا یهْدی مَنْ یضِلُّ [نحل/۳۷] .

إِنَّ اللّهَ لَهادِ الَّذینَ آمَنُوا إِلی صِراطٍ مُسْتَقیم [حج/۵۴] .

إِنَّ اللّهَ لا یهْدی مَنْ هُوَ کاذِبٌ کفّارٌ [زمر/۳] .

إِنَّ اللّهَ لا یهْدی مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ کذّابٌ [غافر/۲۸] .

وَ لا تَکونُوا کالَّذینَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

یهْدیهِمْ رَبُّهُمْ بِإِیمانِهِمْ [یونس/۹] .

فَعَلِمَ ما فی قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّکینَةَ عَلَیهِمْ [فتح/۱۸] .

إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ ینْصُرْکمْ وَ یثَبِّتْ أَقْدامَکمْ [محمد/۷] .

إِنْ تَتَّقُوا اللَّهَ یجْعَلْ لَکمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

وَ مَنْ یتَّقِ اللَّهَ یجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً وَ یرْزُقْهُ مِنْ حَیثُ لا یحْتَسِب [طلاق/۲-۳] .

إِنْ عُدْتُمْ عُدْنا [اسراء/۸] .

وَ الَّذینَ جاهَدُوا فینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

إِنَّهُمْ فِتْیةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْناهُمْ هُدیً [کهف/۱۳] .

وَ الَّذینَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدیً [محمد/۱۷] .

یـا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یوتِکمْ کفْلَینِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یجْعَلْ لَکمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ وَ یغْفِرْ لَکمْ وَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحیمٌ [حدید/۲۸] .

فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فی قُلُوبِهِمْ إِلی یوْمِ یلْقَوْنَهُ بِما أَخْلَفُوا اللَّهَ ما وَعَدُوهُ وَ بِما کانُوا یکذِبُونَ [توبه/۷۷] .

فَلَمَّا زاغُوا أَزاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

قالَ اللَّهُ إِنِّی مَعَکمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاةَ وَ آتَیتُمُ الزَّکاةَ وَ آمَنْتُمْ بِرُسُلی [مائده/۱۲] .

فَبِما نَقْضِهِمْ میثاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَ جَعَلْنا قُلُوبَهُمْ قاسِیةً [مائده/۱۳] .

وَ ما یضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفاسِقینَ الَّذینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ میثاقِهِ وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِک هُمُ الْخاسِرُونَ [بقره/۲۶-۲۷] .

۲. آیات تفسیر کننده آیات دیگر

معنای آیات جبر با آیات دیگر قابل فهم است.

ـ آیاتی که نفع و ضرر را به دست خدا می‌داند : لا أَمْلِک لِنَفْسی نَفْعاً وَ لا ضَرًّا [اعراف/۱۸۸] .

در کنار آیاتفَمَنْ شاءَقابل حلّ است.

ـ آیاتی که نفی ظلم از خدا می‌کند حل‌کننده بسیاری از آیات دیگر است که آمار آن را به چهل رسانیده است.

ـ آیاتی که می‌گوید : خدا همه را آزمایش می‌کند و با واژه‌های مختلفامْتَحَنَ ، ابْتَلیو... آمده و آمارش را به ۶۷ رسانیده که آیا بشر دراین آزمایش کفر را انتخاب می‌کند و معصیت ، یا ایمان و عمل صالح را.

ـ تمام آیاتی که ترجّی دارد و با جمله‌هایی نظیرلَعَلَّهُمْآمده دلیل بر قدرت انتخاب انسان است که آمارش را به ۹۷ رسانیده است.

ـ آیاتی که در آن واژهکسَبَو این‌که ثواب و جزا به خاطر همان کسب و اکتساب انسان است ، دلیل دیگری برای اختیار است. که ایشان ۹ نمونه آورده و سپس می‌گوید : آیات کثیره جدا و آیه : ذلِكَ بِما قَدَّمَتْ یداكَ [حج/۱۰] .

مؤید است.

ـ آیات خدمت و توبیخ دلیل دیگر بر اختیار انسان است ، نظیر :

لِمَ تَكفُرُونَ [آل عمران/۷۰] .

كیفَ تَكفُرُونَ [بقره/۲۸] .

أَنَّی تُوفَكونَ [انعام/۹۵] .

أَ فَبِالْباطِلِ یومِنُونَ [نحل/۷۲] .

ـ آیاتی که صریحا اعمال را نسبت به انسان داده است :

أَمْ نَجْعَلُ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ كالْمُفْسِدینَ فِی الْأَرْضِ [ص/۲۸] .

وَ مَنْ یكفُرْ بِاللَّهِ [نساء/۱۳۶] .

إِنْ تَكفُرُوا أَنْتُمْ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ جَمیعاً فَإِنَّ اللَّهَ لَغَنِی حَمیدٌ [ابراهیم/۸] .

ـ آیاتاشْتَری ، فَما رَبِحَتْدلیل دیگری برای انتخاب است.

أُولئِكَ الَّذینَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدی فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ وَ ما كانُوا مُهْتَدینَ [بقره/۱۶] .

ـ تردید دلیل دیگری برای انتخاب است.

ـ پشیمانی دلیل دیگری برای انتخاب است.

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ أَرْحَمُ بِخَلْقِهِ مِنْ أَنْ یجْبِرَ خَلْقَهُ عَلَی الذُّنُوبِ ثُمَّ یعَذِّبَهُمْ عَلَیهَا وَ اللَّهُ أَعَزُّ مِنْ أَنْ یرِیدَ أَمْراً فَلَا یكونَ قَالَ فَسُئِلَا (ع) هَلْ بَینَ الْجَبْرِ وَ الْقَدَرِ مَنْزِلَةٌ ثَالِثَةٌ قَالَا : نَعَمْ أَوْسَعُ مِمَّا بَینَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ [كافی ، ج۱ ، ص۱۵۹] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ یطَعْ بِإِكرَاهٍ وَ لَمْ یعْصَ بِغَلَبَةٍ وَ لَمْ یهْمِلِ الْعِبَادَ فِی مُلْكهِ [توحید صدوق ، ص۳۶۱] .

۳. فلسفه نسبت کارها به خدا

ـ امّا فلسفه نسبت کارها به خدا به عللی است :

۱) خدا قدرت فعل خیر و شر به انسان داده است.

۲) خدا محیط به فعل خیر و شر انسان است و چون منع جبری نمی‌کند ، نسبت به خدا داده می‌شود.

فَلَوْ شاءَ لَهَداكمْ أَجْمَعینَ [انعام/۱۴۹] .

البته عدم منع جبر به خاطر سنّت آزمایش است.

۳) غرایز ، وسواس ، شیطان جزء علت برای فسادند و چون همه اینها مخلوق خدایند ، لذا کار به وجهی قابل توجیه است.

۴) فسق ما سبب می‌شود خدا اعمال بد ما را نزد ما تزیین دهد و چون تزینن کار خداست ، فعل به او نسبت داده می‌شود.

و الله العالم

۲. حل آیات اضلال درقرآن

فَیضِلُّ اللّهُ مَنْ یشاءُ وَ یهْدی مَنْ یشاءُ [ابراهیم/۴] .

اضلال در قرآن :

کار شیطان است :

إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبینٌ [قصص/۱۵] .

کار فرعون و رهبر سوء است :

وَ أَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ [طه/۷۹] .

کار حیله‌گران است :

وَ أَضَلَّهُمُ السّامِرِی [طه/۸۵] .

کار مردم است :

أَرِنَا الَّذَینِ أَضَلّانا مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ [فصلت/۲۹] .

بعضی از آیهفَیضِلُّ اللَّهُ مَنْ یشاءُ وَ یهْدی مَنْ یشاءُ [ابراهیم/۴] .

استفاده کرده‌اند که خدا به گروهی مُهر بدبختی زده است.

پاسخ :

۱) اضلال خدا : یا از بخل است یا حسد و یا... که در مورد خدا محال است.

۲) اضلال خدا با بعثت انبیاء (علیهم السّلام) سازگار نیست.

۳) اضلال خدا با فرستادن کتب سازگار نیست.

۴) اضلال خدا با آیات قرآن سازگار نیست و اینک چند آیه :

الف) فَما لَهُمْ عَنِ التَّذْکرَةِ مُعْرِضینَ [مدثر/۴۹] .

ب) وَ ما مَنَعَ النّاسَ أَنْ یومِنُوا إِذْ جاءَهُمُ الْهُدی [اسراء/۹۴] .

ج) أَنّی یصْرَفُونَ [غافر/۶۹] .

فَأَنّی یوفَکونَ [عنکبوت/۶۱] .

۳. حل آیات مشیت در قرآن

وَ ما تَشاونَ إِلاّ أَنْ یشاءَ اللّهُ [دهر/۳۰] .

ظاهر آیه جبر است.

امّا آیه قبل که می‌فرماید :

فَمَنْ شاءَ اتَّخَذَ إِلی رَبِّهِ سَبیلًا [دهر/۲۹] .

کلمهشاءدلیل بر اختیار است.

وَ ما يضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفاسِقينَ [بقره/۲۶] .

فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

وَ ما أَصابَكُمْ مِنْ مُصيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ أَيديكمْ [شورى/۳۰] .

وَ أَنْ لَيسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعى [نجم/۳۹] .

مَنْ يعْمَلْ سُوءاً يجْزَ بِهِ [نساء/۱۲۳] .

۴. حل آیات قضا در قرآن

الطّريق الثّانى لحلّ معنى القضاء :

مراجعه کردن به موارد استعمال قضا در قرآن که به چه معنی آمده و کدام یک موجب جبر است.

۱) بمعنى العلم : إِلاّ حاجَةً فى نَفْسِ يعْقُوبَ [يوسف/۶۸] .

۲) بمعنى اعلام : وَ قَضَينا إِلى بَنى إِسْرائيلَ فِى الْكتابِ [اسراء/۴] .

۳) بمعنى حكم : وَ اللّهُ يقْضى بِالْحَقِّ [نمل/۷۸] .

۴) بمعنى قول : إِنَّ رَبَّك يقْضى بَينَهُمْ بِحُكمِهِ [غافر/۲۰] .

۵) بمعنى حتمى شدن : فَلَمّا قَضَينا عَلَيهِ الْمَوْتَ [سبأ/۱۴] .

۶) بمعنى الأمر : وَ قَضى رَبُّك أَلاّ تَعْبُدُوا إِلاّ إِياهُ [اسراء/۲۳] .

۷) بمعنى خلق : فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فى يوْمَينِ [فصلت/۱۲] .

۸) بمعنى الفعل : فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .

۹) بمعنى الاتمام : فَلَمّا قَضى مُوسَى الْأَجَلَ [قصص/۲۹] .

۱۰) بمعنى الفراغ : قُضِى الْأَمْرُ الَّذى فيهِ تَسْتَفْتِيانِ [يوسف/۴۱] .

راجع اما تفصيلها :

اما العلم و الاعلام فظاهر انه لايوجب سلب الاختيار لأنّع علم باننا نفعل بالاختيار و هكذا الاعلام فانه اخبار باننا باختيارنا نرجّح الضلال على الهدى

و امّا الحكم فامّا ان يكون بمعنى الامر و النهى فلا سلب الاختيار و لذا نرى كثيرا من العاصين لاوامره تعالى و امّا بمعنى غير النهى و الامر؟؟؟ اثباته و امّا القول فحكمه حكم العلم و الاعلام و اما الحتم فقد انكره امير المؤمنين (ع) فى الرّواية المذكور فى صدر صفحة قبل فانّ القضاء لله المتعلق لافعالنا ليس؟؟؟ حتم و انما يأتى القضاء بمعنى الحتم فى افعاله تبارك و تعالى كما نشاهد بهذا المعنى فى الموت الذى هو فعله لافعالنا : فَلَمّا قَضَينا عَلَيهِ الْمَوْتَ ما دَلَّهُمْ عَلى مَوْتِهِ إِلاّ دابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمّا خَرَّ تَبَينَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كانُوا يعْلَمُونَ الْغَيبَ ما لَبِثُوا فِى الْعَذابِ الْمُهينِ [سبأ/۱۴] .

و اما الامر فحكمه حكم القول و اما الخلق و الفعل لقبح استناد خلق؟؟؟ الى الله ثم؟؟؟ عليها و اما الخيرين ان اريد الاتمام و الفراغ

۲. با احادیث معصومین

۱. احادیث در رد جبر

لا جبر و لا تفويض بل الأمر بين الأمرين

الطّريق الاولى فى حل :

آيات و رواياتى كه ظاهرش جبر است بايد به كلمات ائمّه (عليهم السّلام) و بعضى ديگر از آيات معناى صحيح بشود.

مثلاً حضرت اميرالمؤمنين (ع) وقتى از صفّين مراجعت فرمود از او پرسيدند : فَمَا الْقَضَاءُ وَ الْقَدَرُ الَّذِى ذَكَرْتَهُ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ؟ قَالَ : الْأَمْرُ بِالطَّاعَةِ وَ النَّهْى عَنِ الْمَعْصِيَةِ وَ التَّمْكينُ مِنْ فِعْلِ الْحَسَنَةِ وَ تَرْك الْمَعْصِيَةِ وَ الْمَعُونَةُ عَلَى الْقُرْبَةِ إِلَيهِ وَ الْخِذْلَانُ لِمَنْ عَصَاهُ وَ الْوَعْدُ وَ الْوَعِيدُ وَ التَّرْغِيبُ وَ التَّرْهِيبُ كلُّ ذَلِك قَضَاءُ اللَّهِ فِى أَفْعَالِنَا وَ قَدَرُهُ لِأَعْمَالِنَا أَمَّا غَيرُ ذَلِك فَلَا تَظُنَّهُ فَإِنَّ الظَّنَّ لَهُ مُحْبِطٌ لِلْأَعْمَالِ فَقَالَ : الرَّجُلُ فَرَّجْتَ عَنِّى يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ! فَرَّجَ اللَّهُ عَنْك [إرشاد مفيد ، ج۱ ، ص۲۲۵] .

اين كلمات حلّ مى‌كند تمام رواياتى كه ظاهرش بوى جبر مى‌دهد.

و يظهر من بعض الرّوايات ان القضاء المستعمل فى الرّوايات على قسمين : حتم و غير حتم و الذى تعلّق بالافعال هو الثّانى

۱) عَلِى بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيادٍ وَ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ غَيرِهِمَا رَفَعُوهُ قَالَ : "كَانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) جَالِساً بِالْكوفَةِ بَعْدَ مُنْصَرَفِهِ مِنْ صِفِّينَ إِذْ أَقْبَلَ شَيخٌ فَجَثَا بَينَ يدَيهِ ثُمَّ قَالَ : لَهُ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ! أَخْبِرْنَا عَنْ مَسِيرِنَا إِلَى أَهْلِ الشَّامِ أَ بِقَضَاءٍ مِنَ اللَّهِ وَ قَدَرٍ فَقَالَ : أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) أَجَلْ يا شَيخُ! مَا عَلَوْتُمْ تَلْعَةً وَ لَا هَبَطْتُمْ بَطْنَ وَادٍ إِلَّا بِقَضَاءٍ مِنَ اللَّهِ وَ قَدَرٍ فَقَالَ : لَهُ الشَّيخُ عِنْدَ اللَّهِ أَحْتَسِبُ عَنَائِى (اى منه طلب اجر مشقتى) يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ! فَقَالَ : لَهُ مَهْ يا شَيخُ! فَوَ اللَّهِ لَقَدْ عَظَّمَ اللَّهُ الْأَجْرَ فِى مَسِيرِكمْ وَ أَنْتُمْ سَائِرُونَ وَ فِى مَقَامِكمْ وَ أَنْتُمْ مُقِيمُونَ وَ فِى مُنْصَرَفِكمْ وَ أَنْتُمْ مُنْصَرِفُونَ وَ لَمْ تكونُوا فِى شَىءٍ مِنْ حَالَاتِكمْ مُكرَهِينَ وَ لَا إِلَيهِ مُضْطَرِّينَ فَقَالَ لَهُ الشَّيخُ وَ كيفَ لَمْ نَكنْ فِى شَىءٍ مِنْ حَالَاتِنَا مُكرَهِينَ وَ لَا إِلَيهِ مُضْطَرِّينَ وَ كانَ بِالْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ مَسِيرُنَا وَ مُنْقَلَبُنَا وَ مُنْصَرَفُنَا فَقَالَ لَهُ وَ تَظُنُّ أَنَّهُ كانَ قَضَاءً حَتْماً وَ قَدَراً لَازِماً إِنَّهُ لَوْ كانَ كذَلِك لَبَطَلَ الثَّوَابُ وَ الْعِقَابُ وَ الْأَمْرُ وَ النَّهْى وَ الزَّجْرُ مِنَ اللَّهِ وَ سَقَطَ مَعْنَى الْوَعْدِ وَ الْوَعِيدِ فَلَمْ تكنْ لَائِمَةٌ لِلْمُذْنِبِ وَ لَا مَحْمَدَةٌ لِلْمُحْسِنِ وَ لَكانَ الْمُذْنِبُ أَوْلَى بِالْإِحْسَانِ مِنَ الْمُحْسِنِ وَ لَكانَ الْمُحْسِنُ أَوْلَى بِالْعُقُوبَةِ مِنَ الْمُذْنِبِ تِلْك مَقَالَةُ إِخْوَانِ عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ وَ خُصَمَاءِ الرَّحْمَنِ وَ حِزْبِ الشَّيطَانِ وَ قَدَرِيةِ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ مَجُوسِهَا إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى كلَّفَ تَخْيِيراً وَ نَهَى تَحْذِيراً وَ أَعْطَى عَلَى الْقَلِيلِ كثِيراً وَ لَمْ يعْصَ مَغْلُوباً وَ لَمْ يطَعْ مُكرِهاً وَ لَمْ يمَلِّك مُفَوِّضاً وَ لَمْ يخْلُقِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ مَا بَينَهُمَا بَاطِلًا وَ لَمْ يبْعَثِ النَّبِيينَ مُبَشِّرِينَ وَ مُنْذِرِينَ عَبَثاً ذَلِك ظَنُّ الَّذِينَ كفَرُوا فَوَيلٌ لِلَّذِينَ كفَرُوا مِنَ النَّارِ فَأَنْشَأَ الشَّيخُ يقُولُ :

أَنْتَ الْإِمَامُ الَّذِى نَرْجُو بِطَاعَتِهِ يوْمَ النَّجَاةِ مِنَ الرَّحْمَنِ غُفْرَاناً

أَوْضَحْتَ مِنْ أَمْرِنَا مَا كانَ مُلْتَبِساً جَزَاك رَبُّك بِالْإِحْسَانِ إِحْسَاناً" [كافى ، ج۱ ، ص۱۵۵] .

فِطْرَةُ الله

الكتاب :

فَأَقِمْ وَجْهَك لِلدِّينِ حَنيفاً فِطْرَتَ اللهِ الَّتى فَطَرَ النّاسَ عَلَيها [روم/۳۰] .

الحديث :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ خَلْقَهُ جَمِيعاً مُسْلِمِينَ أَمَرَهُمْ وَ نَهَاهُمْ وَ الْكفْرُ اسْمٌ يلْحَقُ الْفِعْلَ حِينَ يفْعَلُهُ الْعَبْدُ وَ لَمْ يخْلُقِ اللَّهُ الْعَبْدَ حِينَ خَلَقَهُ كافِراً إِنَّهُ إِنَّمَا كفَرَ مِنْ بَعْدِ أَنْ بَلَغَ وَقْتاً لَزِمَتْهُ الْحُجَّةُ مِنَ اللَّهِ فَعَرَضَ عَلَيهِ الْحَقَّ فَجَحَدَهُ فَبِإِنْكارِهِ الْحَقَّ صَارَ كافِراً [إحتجاج طبرسى ، ج۲ ، ص۳۴۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ النَّاسَ كلَّهُمْ عَلَى الْفِطْرَةِ الَّتِى فَطَرَهُمْ عَلَيهَا لَا يعْرِفُونَ إِيمَاناً بِشَرِيعَةٍ وَ لَا كفْراً بِجُحُودٍ ثُمَّ بَعَثَ اللَّهُ الرُّسُلَ تَدْعُوا الْعِبَادَ إِلَى الْإِيمَانِ بِهِ فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ لَمْ يهْدِهِ اللَّهُ [كافى ، ج۲ ، ص۴۱۶] .

بُطْلانِ الْجَبْر

(فی بیـان بطلاـن الجبر) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ كانَ كـذَلِك لَبَطَلَ الثَّوَابُ وَ الْعِقَابُ وَ الْأَمْرُ وَ النَّهْى وَ الزَّجْرُ مِنَ اللَّهِ وَ سَـقَطَ مَعْنَى الْوَعْدِ وَ الْوَعِيدِ فَلَمْ تَكنْ لَائِمَةٌ لِلْمُذْنِبِ وَ لَا مَحْمَدَةٌ لِلْمُحْسِنِ وَ لَكانَ الْمُذْنِبُ أَوْلَى بِالْإِحْسَانِ مِنَ الْمُحْسِنِ وَ لَكانَ الْمُحْسِنُ أَوْلَى بِالْعُقُوبَةِ مِنَ الْمُذْنِبِ تِلْك مَقَالَةُ إِخْوَانِ عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ وَ خُصَمَاءِ الرَّحْمَنِ وَ حِزْبِ الشَّيْطَانِ وَ قَدَرِيةِ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ مَجُوسِهَا [كافی ، ج۱ ، ص۱۵۵] .

رُوِى أَنَّ الْحَجَّاجَ بْنَ يوسُفَ كتَبَ إِلَى الْحَسَنِ الْبَصْرِى وَ إِلَى عَمْرِو بْنِ عُبَيدٍ وَ إِلَى وَاصِلِ بْنِ عَطَاءٍ وَ إِلَى عَامِرٍ الشَّعْبِى أَنْ يذْكرُوا مَا عِنْدَهُمْ وَ مَا وَصَلَ إِلَيهِمْ فِى الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ فَكتَبَ إِلَيهِ الْحَسَنُ الْبَصْرِى أَنَّ أَحْسَنَ مَا انْتَهَى إِلَى مَا سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ عَلِى بْنَ أَبِى طَالِبٍ (ع) أَنَّهُ قَالَ : " أَ تَظُنُّ أَنَّ الَّذِى نَهَاك دَهَاك وَ إِنَّمَا دَهَاك أَسْفَلُك وَ أَعْلَاك وَ اللَّهُ بَرِىءٌ مِنْ ذَاك". وَ كتَبَ إِلَيهِ عَمْرُو بْنُ عُبَيدٍ أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ قَوْلُ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) : " لَوْ كانَ الزُّورُ فِى الْأَصْلِ مَحْتُوماً كانَ الْمُزَوَّرُ فِى الْقِصَاصِ مَظْلُوماً". وَ كتَبَ إِلَيهِ وَاصِلُ بْنُ عَطَاءٍ أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ قَوْلُ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) : "أَ يدُلُّك عَلَى الطَّرِيقِ وَ يأْخُذُ عَلَيك الْمَضِيقَ". وَ كتَبَ إِلَيهِ الشَّعْبِى أَحْسَنُ مَا سَمِعْتُ فِى الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ قَوْلُ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) : " كلُّ مَا اسْتَغْفَرْتَ اللَّهَ مِنْهُ فَهُوَ مِنْك وَ كلُّ مَا حَمِدْتَ اللَّهَ عَلَيهِ فَهُوَ مِنْهُ". فَلَمَّا وَصَلَتْ كتُبُهُمْ إِلَى الْحَجَّاجِ وَ وَقَفَ عَلَيهَا قَالَ : لَقَدْ أَخَذُوهَا مِنْ عَينٍ صَافِيةٍ [بحارالأنوار ، ج۵ ، ص۵۸] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ السَّيئَاتِ لَا تَخْلُو مِنْ إِحْدَى ثَلَاثٍ إِمَّا أَنْ تَكونَ مِنَ اللَّهِ وَ لَيسَتْ مِنْهُ فَلَا ينْبَغِى لِلرَّبِّ أَنْ يعَذِّبَ الْعَبْدَ عَلَى مَا لَا يرْتَكبُ وَ إِمَّا أَنْ تَكونَ مِنْهُ وَ مِنَ الْعَبْدِ وَ لَيسَتْ كذَلِك فَلَا ينْبَغِى لِلشَّرِيك الْقَوِى أَنْ يظْلِمَ الشَّرِيك الضَّعِيفَ وَ إِمَّا أَنْ تَكونَ مِنَ الْعَبْدِ وَ هِى مِنْهُ فَإِنْ عَفَا فَبِكرَمِهِ وَ جُودِهِ وَ إِنْ عَاقَبَ فَبِذَنْبِ الْعَبْدِ وَ جَرِيرَتِهِ [تحف‌العقول ، ص۴۱۱] .

رُوِى أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصَّادِقَ (ع) عَنِ الْقَضَاءِ وَ الْقَدَرِ. فَقَالَ : مَا اسْتَطَعْتَ أَنْ تَلُومَ الْعَبْدَ عَلَيهِ فَهُوَ مِنْهُ وَ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تَلُومَ الْعَبْدَ عَلَيهِ فَهُوَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ يقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لِلْعَبْدِ لِمَ عَصَيتَ لِمَ فَسَقْتَ لِمَ شَرِبْتَ الْخَمْرَ لِمَ زَنَيتَ فَهَذَا فِعْلُ الْعَبْدِ وَ لَا يقُولُ لَهُ لِمَ مَرِضْتَ لِمَ قَصُرْتَ لِمَ ابْيضَضْتَ لِمَ اسْوَدَدْتَ لِأَنَّهُ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ تَعَالَى [الطرائف ، ج۲ ، ص۳۳۰] .

تَمِيمٌ الْقُرَشِى عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ عَلِى الْأَنْصَارِى عَنِ الْهَرَوِى قَالَ : سَأَلَ الْمَأْمُونُ يوْماً عَلِى بْنَ مُوسَى الرِّضَا (ع) فَقَالَ : لَهُ يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! مَا مَعْنَى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؟ "وَ لَوْ شاءَ رَبُّك لَآمَنَ مَنْ فِى الْأَرْضِ كلُّهُمْ جَمِيعاً أَ فَأَنْتَ تُكرِهُ النّاسَ حَتّى يكونُوا مُومِنِينَ وَ ما كانَ لِنَفْسٍ أَنْ تُومِنَ إِلّا بِإِذْنِ اللّهِ" (يونس–۱۰۰ –۹۹) فَقَالَ الرِّضَا (ع) : "حَدَّثَنِى أَبِى مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِى عَنْ أَبِيهِ عَلِى بْنِ الْحُسَينِ عَنْ أَبِيهِ الْحُسَينِ بْنِ عَلِى عَنْ أَبِيهِ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) أَنَّ الْمُسْلِمِينَ قَالُوا لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) لَوْ أَكرَهْتَ يا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ قَدَرْتَ عَلَيهِ مِنَ النَّاسِ عَلَى الْإِسْلَامِ لَكثُرَ عَدَدُنَا وَ قَوِينَا عَلَى عَدُوِّنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا كنْتُ لِأَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِبِدْعَةٍ لَمْ يحْدِثْ إِلَى فِيهَا شَيئاً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُتَكلِّفِينَ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى يا مُحَمَّدُ! وَ لَوْ شاءَ رَبُّك لَآمَنَ مَنْ فِى الْأَرْضِ كلُّهُمْ جَمِيعاً عَلَى سَبِيلِ الْإِلْجَاءِ وَ الِاضْطِرَارِ فِى الدُّنْيا كمَا يومِنُونَ عِنْدَ الْمُعَاينَةِ وَ رُويةِ الْبَأْسِ فِى الْآخِرَةِ وَ لَوْ فَعَلْتُ ذَلِك بِهِمْ لَمْ يسْتَحِقُّوا مِنِّى ثَوَاباً وَ لَا مَدْحاً لَكنِّى أُرِيدُ مِنْهُمْ أَنْ يومِنُوا مُخْتَارِينَ غَيرَ مُضْطَرِّينَ لِيسْتَحِقُّوا مِنِّى الزُّلْفَى وَ الْكرَامَةَ وَ دَوَامَ الْخُلُودِ فِى جَنَّةِ الْخُلْدِ" [توحيد صدوق ، ص۳۴۱] .

۲. احاديث در اثبات امر بين الامرين

لا جَبْرَ وَ لا تَفْوِيض

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يحْيى الْخَزَّازِ عَنِ الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "لَا جَبْرَ وَ لَا تَفْوِيضَ وَ لَكنْ أَمْرٌ بَينَ أَمْرَينِ". قَالَ قُلْتُ : مَا أَمْرٌ بَينَ أَمْرَينِ؟ قَالَ : " مَثَلُ ذَلِك مَثَلُ رَجُلٍ رَأَيتَهُ عَلَى مَعْصِيتِهِ فَنَهَيتَهُ فَلَمْ ينْتَهِ فَتَرَكتَهُ فَفَعَلَ تِلْك الْمَعْصِيةَ فَلَيسَ حَيثُ لَمْ يقْبَلْ

مِنْک فَتَرَکتَهُ کنْتَ أَنْتَ الَّذِی أَمَرْتَهُ بِالْمَعْصِیةِ" [توحید صدوق ، ص۳۶۲] .

عَنْ أَبِی طَالِبٍ الْقُمِّی عَنْ رَجُلٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قُلْتُ أَجْبَرَ اللَّهُ الْعِبَادَ عَلَی الْمَعَاصِی؟ قَالَ : لَا". قُلْتُ : فَفَوَّضَ إِلَیهِمُ الْأَمْرَ؟ قَالَ : "لَا"قَالَ : قُلْتُ : فَمَا ذَا؟ قَالَ : " لُطْفٌ مِنْ رَبِّک بَینَ ذَلِک" [کافی ، ج۱ ، ص۱۵۹] .

قال علیّ (ع) : (فی جواب السائل عنه عن القدر) ... "امّا إذا أبیت فانّه أمر بین أمرین ، لا جبر و لا تفویض" [کنزالعمّال ، ج۱ ، ص۳۴۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ أَرْحَمُ بِخَلْقِهِ مِنْ أَنْ یجْبِرَ خَلْقَهُ عَلَی الذُّنُوبِ ثُمَّ یعَذِّبَهُمْ عَلَیهَا وَ اللَّهُ أَعَزُّ مِنْ أَنْ یرِیدَ أَمْراً فَلَا یکونَ" قَالَ : فَسُئِلَا (ع) هَلْ بَینَ الْجَبْرِ وَ الْقَدَرِ مَنْزِلَةٌ ثَالِثَةٌ؟ قَالَا : " نَعَمْ ، أَوْسَعُ مِمَّا بَینَ السَّمَاءِ وَ الْأَرْضِ" [کافی ، ج۱ ، ص۱۵۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الله تبارک و تعالی أکرم من أن یکلف الناس ما لا یطیقونه و الله أعز من أن یکون فی سلطانه ما لا یرید [توحید صدوق ، ص۳۶۰] .

رُوِی أَنَّ الْفَضْلَ بْنَ سَهْلٍ سَأَلَ الرِّضَا (ع) بَینَ یدَی الْمَأْمُونِ فَقَالَ : " یا أَبَا الْحَسَنِ! الْخَلْقُ مَجْبُورُونَ؟ فَقَالَ : "اللَّهُ أَعْدَلُ مِنْ أَنْ یجْبِرَ خَلْقَهُ ثُمَّ یعَذِّبَهُمْ" قَالَ : فَمُطْلَقُونَ؟ قَالَ : "اللَّهُ أَحْکمُ مِنْ أَنْ یهْمِلَ عَبْدَهُ وَ یکلَهُ إِلَی نَفْسِهِ" [الطرائف ، ج۲ ، ص۳۳۰] .

أَنَا أَوْلَی بِحَسَنَاتِک مِنْک

قَالَ اللَّهُ تَعَالَی : یا ابْنَ آدَمَ! بِمَشِیتِی کنْتَ أَنْتَ الَّذِی تَشَاءُ وَ بِقُوَّتِی أَدَّیتَ إِلَی فَرَائِضِی وَ بِنِعْمَتِی قَوِیتَ عَلَی مَعْصِیتِی وَ جَعَلْتُک سَمِیعاً بَصِیراً قَوِیاً فَمَا أَصَابَک مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنِّی وَ مَا أَصَابَک مِنْ سَیئَةٍ فَمِنْ نَفْسِک وَ ذَلِک أَنِّی لَا أُسْأَلُ عَمَّا أَفْعَلُ وَ هُمْ یسْئَلُونَ ثُمَّ قَالَ : قَدْ نَظَمْتُ لَک کلَّ شَیءٍ تُرِیدُهُ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۴۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ فِی التَّوْرَاةِ مَکتُوباً یا مُوسَی! إِنِّی خَلَقْتُک وَ اصْطَنَعْتُک وَ قَوَّیتُک وَ أَمَرْتُک بِطَاعَتِی وَ نَهَیتُک عَنْ مَعْصِیتِی فَإِنْ أَطَعْتَنِی أَعَنْتُک عَلَی طَاعَتِی وَ إِنْ عَصَیتَنِی لَمْ أُعِنْک عَلَی مَعْصِیتِی یا مُوسَی! وَ لِی الْمِنَّةُ عَلَیک فِی طَاعَتِک لِی وَ لِی الْحُجَّةُ عَلَیک فِی مَعْصِیتِک لِی [توحید صدوق ، ص۴۰۶] .

اَلْجَبْرِیةُ وَ الْقَدَرِیة :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ زَعَمَ أَنَّ اللَّهَ یجْبِرُ عِبَادَهُ عَلَی الْمَعَاصِی أَوْ یکلِّفُهُمْ مَا لَا یطِیقُونَ فَلَا تَأْکلُوا ذَبِیحَتَهُ وَ لَا تَقْبَلُوا شَهَادَتَهُ وَ لَا تُصَلُّوا وَرَاءَهُ وَ لَا تُعْطُوهُ مِنَ الزَّکاةِ شَیئاً [عیون‌أخبارالرضا ، ج۱ ، ص۱۲۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَمْسَةٌ لَا تُطْفَأُ نِیرَانُهُمْ وَ لَا تَمُوتُ أَبْدَانُهُمْ رَجُلٌ أَشْرَک وَ رَجُلٌ عَقَّ وَالِدَیهِ وَ رَجُلٌ سَعَی بِأَخِیهِ إِلَی السُّلْطَانِ فَقَتَلَهُ وَ رَجُلٌ قَتَلَ نَفْساً بِغَیرِ نَفْسٍ وَ رَجُلٌ أَذْنَبَ ذَنْباً وَ حَمَلَ ذَنْبَهُ عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۴۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یکونُ فِی آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ یعْمَلُونَ الْمَعَاصِی وَ یقُولُونَ : إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَدَّرَهَا عَلَیهِمْ الرَّادُّ عَلَیهِمْ کشَاهِرِ سَیفِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ [متشابه‌القرآن ، ج۱ ، ص۲۰۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یدْخُلُ الْجَنَّةَ .... قَدَرِی [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۳۶] .

اَلْمَعاصِی لَیسَتْ بِأَمْرِ اللهِ وَ لا بِمَشِیته

الکتاب :

وَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً قالُوا وَجَدْنا عَلَیها آباءَنا وَ اللّهُ أَمَرَنا بِها [اعراف/۲۸] .

الحدیث :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْأَعْمَالُ ثَلَاثَةٌ فَرَائِضُ وَ فَضَائِلُ وَ مَعَاصِی فَأَمَّا الْفَرَائِضُ فَبِأَمْرِ اللَّهِ وَ مَشِیئَتِهِ وَ بِرِضَاهُ وَ بِعِلْمِهِ وَ بِقَدَرِهِ یعْمَلُهَا الْعَبْدُ فَینْجُو مِنَ اللَّهِ بِهَا وَ أَمَّا الْفَضَائِلُ فَلَیسَ بِأَمْرِ اللَّهِ لَکنْ بِمَشِیئَتِهِ وَ بِرِضَاهُ وَ بِعِلْمِهِ وَ بِقَدَرِهِ یعْمَلُهَا الْعَبْدُ فَیثَابُ عَلَیهَا وَ أَمَّا

الْمَعَاصِي فَلَيسَ بِأَمْرِ اللَّهِ وَ لَا بِمَشِيئَتِهِ وَ لَا بِرِضَاهُ لَكِنْ بِعِلْمِهِ وَ بِقَدَرِهِ يقَدِّرُهَا لِوَقْتِهَا فَيفْعَلُهَا الْعَبْدُ بِاخْتِيارِهِ فَيعَاقِبُهُ اللَّهُ عَلَيهَا لِأَنَّهُ قَدْ نَهَاهُ عَنْهَا فَلَمْ ينْتَهِ [تحف‌العقول ، ص۲۰۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأعمال على ثلاثة : أحوال فرائض و فضائل و معاصی و أما الفرائض فبأمر الله عز و جل و برضی الله و قضاء الله و تقديره و مشيته و علمه و أما الفضائل فليست بأمر الله و لكن برضی الله وبقضاء الله و بقدر الله و بمشيته و بعلمه و أما المعاصی فليست بأمر الله و لكن بقضاء الله و بقدر الله و بمشيته و بعلمه ثم يعاقب عليها [توحيد صدوق ، ص۳۶۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَمَرَ عِبَادَهُ تَخْييراً وَ نَهَاهُمْ تَحْذِيراً وَ كَلَّفَ يسِيراً وَ لَمْ يكَلِّفْ عَسِيراً وَ أَعْطَى عَلَى الْقَلِيلِ كَثِيراً وَ لَمْ يعْصَ مَغْلُوباً وَ لَمْ يطَعْ مُكرِهاً وَ لَمْ يرْسِلِ الْأَنْبِياءَ لَعِباً وَ لَمْ ينْزِلِ الْكُتُبَ لِلْعِبَادِ عَبَثاً وَ لَا خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ مَا بَينَهُمَا بَاطِلًا [نهج‌البلاغه ، حكمت ۷۸] .

۳. دين از روی اختيار

بنابراين جنگ‌های اسلامی برای چه بود؟

۱) بسياری از جنگ‌ها جنبه دفاعی داشت : قاتِلُوا الْمُشْرِكينَ كافَّةً كما يقاتِلُونَكمْ كافَّةً [توبه/۳۶] .

وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها [انفال/۶۱] .

۲) به خاطر پيمان‌شكنی‌های دشمن بوده است : فَمَا اسْتَقامُوا لَكمْ فَاسْتَقيمُوا لَهُمْ [توبه/۷] .

وَ إِنْ نَكثُوا أَيمانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَ طَعَنُوا فی دينِكمْ فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكفْرِ [توبه/۱۲] .

أَ لا تُقاتِلُونَ قَوْماً نَكثُوا أَيمانَهُمْ وَ هَمُّوا بِإِخْراجِ الرَّسُولِ وَ هُمْ بَدَوكمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ [توبه/۱۳] .

۳) جلوگيری از فتنه بوده است : وَ قاتِلُوهُمْ حَتّی لا تَكونَ فِتْنَةٌ [بقره/۹۳] .

وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ [بقره/۲۵۱] .

۴) اسلام در زمان قدرتش پيشنهادهای صلح را می‌پذيرفت : در فتح مكه مشركين را آزاد گذارد.

از تحقيق و بررسی استقبال می كرد : وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكينَ اسْتَجارَك فَأَجِرْهُ حَتّی يسْمَعَ كلامَ اللّهِ [توبه/۶] .

يا أَهْلَ الْكتابِ تَعالَوْا إِلی كلِمَةٍ سَواءٍ بَينَنا وَ بَينَكمْ أَلاّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّهَ [آل عمران/۶۴] .

از همه گذشته ، درمواردی كه جنگ نبود ، باز می‌بينيم كه اسلام پيشرفت عجيبی داشته است. جنگ‌های اسلام برای افراد لجوج و مزاحم است.

۱. جدال

۱.احسن

۱. درآيات

۱ ـ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .

۲ ـ وَ لا تُجادِلُوا أَهْلَ الْكتابِ إِلاّ بِالَّتی هِی أَحْسَنُ إِلاَّ الَّذينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ [عنكبوت/۴۶] .

۲. درروايات

ـ قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكرِی (ع) : ذُكرَ عِنْدَ الصَّادِقِ (ع) الْجِدَالُ فِی الدِّينِ وَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ الْأَئِمَّةَ الْمَعْصُومِينَ عَلَيهِمُ السَّلَامُ قَدْ نَهَوْا عَنْهُ فَقَالَ الصَّادِقُ (ع) لَمْ ينْهَ عَنْهُ مُطْلَقاً لَكنَّهُ نَهَی عَنِ الْجِدَالِ بِغَيرِ الَّتِی هِی أَحْسَن [إحتجاج طبرسی ، ج۱ ، ص۲۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نَحْنُ الْمُجَادِلُونَ فِی دِینِ اللَّهِ [إحتجاج طبرسی ، ج ۱ ، ص۱۵] .

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَعَانَنَا بِلِسَانِهِ عَلَی عَدُوِّنَا أَنْطَقَهُ اللَّهُ بِحُجَّتِهِ یوْمَ مَوْقِفِهِ بَینَ یدَیهِ عَزَّ وَ جَل [أمالی مفید ، ص۳۳] .

۳. موارد جدال احسن

ـ قالَ لا أُحِبُّ الْآفِلِین [انعام/۷۶] .

ـ فَأْتِ بِها مِنَ الْمَغْرِب [بقره/۲۵۸] .

ـ قالَ مَوْعِدُکمْ یوْمُ الزِّینَةِ [طه/۵۹] .

ـ یا صاحِبَی السِّجْنِ أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَیرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [یوسف/۳۹]

ـ فَاسْتَمْسِک بِالَّذی أُوحِی إِلَیک [زخرف/۴۳] .

ـ لا تَسُبُّوا الَّذینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّه [انعام/۱۰۸] .

ـ قُلْ هاتُوا بُرْهانَکم [بقره/۱۱۱] .

ـ قُولُوا قَوْلاً سَدیدا [احزاب/۷۰] .

ـ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِی أَحْسَن [نحل/۱۲۵] .

امام رضا (ع) در یک جلسه مناظره علمی با دانشمندان مذاهب مختلف ، به دانشمند مسیحی که معتقد بود عیسی (ع) فرزند خدا است ، از شیوه جدل استفاده کرد و فرمود : عیسی (ع) همه کمالات را داشت ، فقط یک نقص داشت و آن اینکه اهل عبادت نبود.

دانشمند مسیحی گفت : این چه سخنی است؟ او عبادتش از همه مردم بیشتر بود.

امام رضا (ع) فرمود : پس اگر عبادت می‌کرد؛ یعنی بنده خدا بود ، زیرا عبادت یعنی بندگی.

ـ امام صادق (ع) فرمود : "جدال احسن ، مانند آیه آخر سوره یس است"

قَالَ الصَّادِقُع : أَمَّا الْجِدَالُ الَّتِی هِی أَحْسَنُ فَهُوَ مَا أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَی بِهِ نَبِیهُ أَنْ یجادِلَ بِهِ مَنْ جَحَدَ الْبَعْثَ بَعْدَ الْمَوْتِ وَ إِحْیاءَهُ لَهُ فَقَالَ اللَّهُ حَاکیاً عَنْهُ وَ ضَرَبَ لَنا مَثَلًا وَ نَسِی خَلْقَهُ قالَ مَنْ یحْی الْعِظامَ وَ هِی رَمِیمٌ فَقَالَ اللَّهُ فِی الرَّدِّ عَلَیهِ "قُلْ }یا مُحَمَّدُ{ یحْییهَا الَّذِی أَنْشَأَها أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ هُوَ بِکلِّ خَلْقٍ عَلِیمٌ الَّذِی جَعَلَ لَکمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ ناراً فَإِذا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ"یس/۸۰ -۷۹ [إحتجاج طبرسی ، ج۱ ، ص۲۱] .

ـ أَ فَمَنْ کانَ مُومِناً کمَنْ کانَ فاسِقاً لا یسْتَوُون [سجده/۱۸]

ـ هَلْ یسْتَوِی الَّذینَ یعْلَمُونَ وَ الَّذینَ لا یعْلَمُونَ [زمر/۹] .

۲. مذموم

۱. درآیات

۱ ـ وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یجادِلُ فِی اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ یتَّبِعُ کلَّ شَیطانٍ مَرید [حج/۳] .

۲ ـ ما یجادِلُ فی آیاتِ اللّهِ إِلاَّ الَّذینَ کفَرُوا فَلا یغْرُرْک تَقَلُّبُهُمْ فِی الْبِلادِ [غافر/۴] .

۳ ـ وَ جادَلُوا بِالْباطِلِ لِیدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ [غافر/۵] .

۴ ـ الَّذینَ یجادِلُونَ فی آیاتِ اللّهِ بِغَیرِ سُلْطانٍ أَتاهُمْ کبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّهِ وَ عِنْدَ الَّذینَ آمَنُوا کذلِک یطْبَعُ اللّهُ عَلی کلِّ قَلْبِ مُتَکبِّرٍ جَبّارٍ [غافر/۳۵] .

۵ـ إنَّ الَّذینَ یجادِلُونَ فی آیاتِ اللّهِ بِغَیرِ سُلْطانٍ أَتاهُمْ إنْ فی صُدُورِهِمْ إلاّ کبْرٌ ما هُمْ ببالِغیه [غافر/۵۶] .
۶ـ وَ الَّذینَ یحاجُّونَ فِی اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما اسْتُجیبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ داحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ عَلَیهِمْ غَضَبٌ وَ لَهُمْ عَذابٌ شَدیدٌ [شوری/۱۶] .
۲. درروایات
۷ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إیاکمْ وَ الْجِدَالَ فَإِنَّهُ یورِثُ الشَّک [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۴] .
۸ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : یا عَبْدَ الْعَظِیمِ أَبْلِغْ عَنِّی أَوْلِیائِی السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُمْ أَنْ لَا تَجْعَلُوا لِلشَّیطَانِ عَلَى أَنْفُسِهِمْ سَبِیلًا وَ مُرْهُمْ بِالصِّدْقِ فِی الْحَدِیثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَ مُرْهُمْ بِالسُّکوتِ وَ تَرْک الْجِدَالِ فِیمَا لَا یعْنِیهِمْ وَ إِقْبَالِ بَعْضِهِمْ عَلَى بَعْضٍ وَ الْمُزَاوَرَةِ فَإِنَّ ذَلِک قُرْبَةٌ إِلَی وَ لَا یشْغَلُوا أَنْفُسَهُمْ بِتَمْزِیقِ بَعْضِهِمْ بَعْضاً فَإِنِّی آلَیتُ عَلَى نَفْسِی أَنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِک وَ أَسْخَطَ وَلِیاً مِنْ أَوْلِیائِی دَعَوْتُ اللَّهَ لِیعَذِّبَهُ فِی الدُّنْیا أَشَدَّ الْعَذَابِ وَ کانَ فِی الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِینَ وَ عَرِّفْهُمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ غَفَرَ لِمُحْسِنِهِمْ وَ تَجَاوَزَ عَنْ مُسِیئِهِمْ إِلَّا مَنْ أَشْرَک بِی أَوْ آذَى وَلِیاً مِنْ أَوْلِیائِی أَوْ أَضْمَرَ لَهُ سُوءاً فَإِنَّ اللَّهَ لَا یغْفِرُ لَهُ حَتَّى یرْجِعَ عَنْهُ فَإِنْ رَجَعَ عَنْهُ وَ إِلَّا نُزِعَ رُوحُ الْإِیمَانِ عَنْ قَلْبِهِ وَ خَرَجَ عَنْ وَلَایتِی وَ لَمْ یکنْ لَهُ نَصِیبٌ فِی وَلَایتِنَا وَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ ذَلِک [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص ۲۳۰] .
۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا ضَلَّ قَوْمٌ إِلَّا أَوْثَقُوا الْجَدَلَ [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۳۸] .
۱۰ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الجدل فی الدین یفسد الیقین [غررالحکم ، ص۶۵] .

۱. جشن

۱. ادّله تعظیم ایام الله وبرگزاری مراسم جشن

۱. قرآن
وَ ذَکرْهُمْ بِأَیامِ اللّهِ [ابراهیم ، ۵] .
قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِک فَلْیفْرَحُوا [یونس/ ۵۸] .
فَالَّذِینَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ [اعراف/ ۱۵۷] .
قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/ ۲۳] .
اللّهُمَّ رَبَّنا أَنْزِلْ عَلَینا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ تَکونُ لَنا عِیداً لِأَوَّلِنا وَ آخِرِنا [مائده/ ۱۱۴] .
۲. عرف و سیره عقلا
در همه زمانها مردم یاد بود دارند. حکومت وهابی به مناسبت هر سالگردی به اطراف کشورها تبریک می‌فرستد.
اهل بیت اقامه عزا در تاریخ داشته‌اند. در جلسات یاد بود ، شعرها ، نثرها ، عشق‌ها و خاطرات بزرگان گفته می‌شود.
وهابیون ، مخالفان جشن‌ها و سوگواری ها.
جشن و سوگواری نوعی عبادت است. اگر تعظیم و عبادت ، کفر و شرک است ، پس در طول تاریخ همه مردم جهان کافر و مشرکند!
شبهه : احیای سنت جاهلی است!! جواب شبهه : گریه بر مظلوم و شادی به خاطر لطف خداوند چه کار به جاهلیت دارد؟ بر عکس احیای احکام محل گناه است!! در کدام اجتماع جشن و سوگواری مرکز گناه است. در سفر مکه هم ممکن است حاجی گناه کند. دلیل شرعی نداریم ، منع شرعی هم نداریم؛ اصلا تحریم دلیل می‌خواهد ، نه مباح بودن. شعائر الهی باید از طرف خداوند باشدوَ الْبُدْنَ جَعَلْناها لَکمْ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ [حج/ ۳۶] .

اگر شتر قربانی از شعائر باشد ، انسان‌های قربانی چه؟ دین اسلام ساده است تشریفات نمی‌خواهد؛ چون ساده و آسان است واجب نیست ، ولی به چه دلیل حرام باشد؟ شبهه : شباهت کار نصرانی ها است. جواب شبهه : مگر اگر مسجد سازی شباهت کلیسا سازی شد حرام است؟

۳. روایت

اکثر اعمال حج ، زنده کردن و یادبود است؛ رمی جمره ، سعی صفا و مروه ، قربانی ، سال‌ها یعقوب در فراق گریستوَ ابْیَضَّتْ عَیناهُ مِنَ الْحُزْنِ [یوسف/ ۸۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ أُصِیبَ بِمُصِیبَةٍ فَأَحْدَثَ اسْتِرْجَاعاً وَ إِنْ تَقَادَمَ عَهْدُهَا کَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَهُ یوْمَ أُصِیبَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۲ ، ص۴۰۷] .

أم المؤمنین أم سلمهٔ (رضی الله عنها) أنها قالت : سمعت رسول الله (ص) یقول : ما قوم اجتمعوا یذکرون فضل علی بن أبی طالب إلا هبطت علیهم ملائکهٔ السماء حتی تحف بهم فإذا تفرقوا عرجت الملائکهٔ إلی السماء [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۱۹۹] .

وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یرْزَقُونَ فَرِحِینَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ یسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِینَ لَمْ یلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ أَلاّ خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [آل عمران/۱۷۰-۱۶۹] .

قالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ : اللّهُمَّ رَبَّنا أَنْزِلْ عَلَینا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ تَکونُ لَنا عِیداً لِأَوَّلِنا وَ آخِرِنا وَ آیةً مِنْک وَ ارْزُقْنا وَ أَنْتَ خَیرُ الرّازِقِینَ [مائده/۱۱۴] .

فَاتَّقُوا اللّهَ یا أُولِی الْأَلْبابِ الَّذِینَ آمَنُوا قَدْ أَنْزَلَ اللّهُ إِلَیکمْ ذِکراً رَسُولاً یتْلُوا عَلَیکمْ آیاتِ اللّهِ مُبَیناتٍ لِیخْرِجَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ [طلاق/۱۱-۱۰] .

قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : طَبِیبٌ دَوَّارٌ بِطِبِّهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۸] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاکمْ لِما یحْییکمْ [انفال/۲۴] .

کتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَیک لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ [ابراهیم/۱] .

۴. فطرت

فطرت انسان حکم می‌کند که انسان از دیدن مولود در روز تولدش خوشحال شود و از فقدان او در روز مرگش ناراحت واندوهگین باشد. [بزرگداشت‌ها در اسلام ۱۰۸] .

اقامه مجالس و بزرگداشت اختصاص به گروه خاص یا فرقه معینی ندارد ، بلکه بزرگ و کوچک ، فقیر و غنی در آن مساویند. این شمول می‌فهماند که اقامه موالید ، چیزی جز پاسخ به یک خواست و نیاز فطری درونی نیست.

اسلام ، دین فطرت است.

۲. ادّله مخالفین

۱ ـ سخن رسول اکرم (ص) : قبر مرا عید نگیرید. سلف با استفاده از این سخن ، عید گرفتن را مکروه دانسته‌اند.

۲ ـ مردم ، معاصی بزرگی در این یادواره‌ها انجام می‌دهند.

گرامی داشت رسول جز به طریقی که از جانب خداوند تشریع شده است امکان ندارد.

۳ ـ این موالید و مجالس جز برای نابودی اسلام وضع نشده‌اند.

۴ـ تعظیم و پرستش غیرخدا است.

۵ـ تشابه با مسیحیان است و این تشابه مردود است.

۳. ردّ برخی ادّله مخالفین

منبع : [آئین وهابیت ، ص۱۷۷] .

هر تکریم و تعظیم بندگان صالح خدا ، (به قید اینکه بندگان خدا هستند) به هیچ وجه پرستش آنها نیست. به دلیل ستایش مکرر قرآن از انبیاء و بندگان به طور مثال :

صالح :

إِنَّهُمْ کانُوا یسارِعُونَ فِی الْخَیراتِ وَ یدْعُونَنا رَغَباً وَ رَهَباً وَ کانُوا لَنا خاشِعِینَ [انبیاء ، ۹۰] .

اعلان روز نزول مائده آسمانی به عنوان روز عید :

اللّٰهُمَّ رَبَّنا أَنْزِلْ عَلَینا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ تَکونُ لَنا عِیداً لِأَوَّلِنا وَ آخِرِنا وَ آیةً مِنْک وَ ارْزُقْنا وَ أَنْتَ خَیرُ الرّازِقِینَ [مائده ، ۱۱۴] .

آیا ارزش وجود رسول الله (ص) کمتر از یک مائده آسمانی است.

روزنزول مائده آسمانی که برای سیر کردن شکم ها است حاضرند جشن بگیرند ، ولی روز نزول قرآن و بعثت پیامبر که برای تکامل...

وَ رَفَعْنا لَک ذِکرَک [انشراح ، ۴] .

آیا ترتیب مجالس جشن برای رسول خدا (ص) جز بالا بردن نام و نشان و آوازه او نتیجه‌ای دارد؟

مگر قرآن الگو نیست. [آئین وهابیت ، ۱۸۴] .

تلگرام‌های تبریک و تشکر که از طرف رئیس گروه وهابی‌ها ارسال و یا دریافت می‌کند.

روز مالی وهابی‌ها ، روز تأسیس دولت وهابی‌ها در سرزمین حجاز [بزرگداشت‌ها در اسلام ۱۲۲] .

اگر اقامه این موالید و مجالس مطلقا حرام است ، پس چرا؟

۴. بدعت یعنی چه ؟

بدعت عبارت است از : ادخال چیزی در دین که جزء تعالیم و احکام دینی نمی‌باشد.

اما ابداع و ابتکار در آداب و رسوم و تقالید مردم و امور معاش و زندگی آنان... [بزرگداشت‌ها در اسلام۷۴] .

۵. دفع توهّم در تعیین مصادیق بدعت

گاهی اوامر ونواهی شارع به عنوان عام تعلق می گیرد.

و انتخاب مصادیق به عهده مکلف است. مثلا یاری فقرا و مستمندان یا احترام پدر و مادر (ایستادن به هنگام ورود یا نشاندن در بالای مجلس و...) همین طور بزرگداشت و تکریم پیامبر (ص) .

منبع : [بزرگداشت‌ها در اسلام ، ص۸۰] .

مطلق خضوع و فروتنی قطعا موجب کفر و شرک نمی‌شود و گرنه همه مردم کافر محسوب می‌شوند ، زیرا هیچکس در

زندگی شخصی و اجتماعی خود از نوعی خضوع و رام بودن در برابر کسی دیگر خالی نمی‌باشد. زن نسبت به شوهر ، فرزند در برابر پدر ، کارگر در برابر کارفرما و... بالاتر تمامی انبیاء در برابر والدین خود... پس باید همه کافر باشند.

وَ اخْفِضْ جَناحَک لِمَنِ اتَّبَعَک مِنَ الْمُومِنِینَ [شعرا ، ۲۱۵] .

۶. بزرگداشت برخی موارد در دین اسلام

۱. بزرگداشت پیامبر

لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَینَکمْ کدُعاءِ بَعْضِکمْ بَعْضاً [نور ، ۶۳] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَرْفَعُوا أَصْواتَکمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِی وَ لا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ کجَهْرِ بَعْضِکمْ لِبَعْضٍ [حجرات ، ۲] .

تعظیم و احترام کعبه از آفتاب روشن‌تر است. احترام مؤمن از کعبه بالاتر است. پیامبر اسلام ، سرور جهانیان و بهترین خلق است. حال پیامبر چگونه باید مورد احترام قرار گیرد. [بزرگداشت‌ها در اسلام۸۱] .

لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُومِنِینَ إِذْ بَعَثَ فِیهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ [آل عمران ، ۱۶۴] .

۲. نوروز ومهرگان

در نوروزی به حضرت علی (ع) هدیه‌ای اهداء نمودند ، فرمود : این چیست؟ گفتند : یا امیرالمؤمنین امروز نوروز است. فرمود : پس هر روز را نوروزی کنید. [بزرگداشت‌ها در اسلام ۱۱۵] .

به مناسبت عید نوروز در بغداد ، مصر و جاهای دیگر مراسم ویژه‌ای برگزار می‌شد.

جشن مهرگان در طول و عرض بلاد اسلامی مجالس جشن و سرور بر پا می‌شد. در قرن اول تا سوم هجری عید نوروز و مهرگان برگزار می‌شد. و احدی اعتراض نمی‌کرد.

۳. عید فطر و قربان

دو وظیفه مهم برای مسلمین در این دو روز : ۱- نماز ۲- انفاق [سخنرانی راشد ، ج۶ ، ص۲۵۷] .

تکبیر عید : اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ اللَّهُ أَکبَرُ [کافی ، ج۴ ، ص۱۶۶] .

نماز عید حضرت امام رضا (ع) :

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ یاسِرٍ الْخَادِمِ وَ الرَّیانِ بْنِ الصَّلْتِ جَمِیعا..... قَالَ فَلَمَّا حَضَرَ الْعِیدُ بَعَثَ الْمَأْمُونُ إِلَی الرِّضَا (ع) یسْأَلُهُ أَنْ یرْکبَ وَ یحْضُرَ الْعِیدَ وَ یصَلِّی وَ یخْطُبَ فَبَعَثَ إِلَیهِ الرِّضَا (ع) قَدْ عَلِمْتَ مَا کانَ بَینِی وَ بَینَک مِنَ الشُّرُوطِ فِی دُخُولِ هَذَا الْأَمْرِ فَبَعَثَ إِلَیهِ الْمَأْمُونُ إِنَّمَا أُرِیدُ بِذَلِک أَنْ تَطْمَئِنَّ قُلُوبُ النَّاسِ وَ یعْرِفُوا فَضْلَک فَلَمْ یزَلْ (ع) یرَادُّهُ الْکلَامَ فِی ذَلِک فَأَلَحَّ عَلَیهِ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنْ أَعْفَیتَنِی مِنْ ذَلِک فَهُوَ أَحَبُّ إِلَی وَ إِنْ لَمْ تُعْفِنِی خَرَجْتُ کمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فَقَالَ الْمَأْمُونُ اخْرُجْ کیفَ شِئْتَ [کافی ، ج۲ ، ص۴۸۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ أَسْأَلُک فِی هَذَا الْیوْمِ الَّذِی جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِینَ عِیداً [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۱۳] .

آداب روز عید

عَنَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا جُعِلَ یوْمُ الْفِطْرِ الْعِیدَ لِیکونَ لِلْمُسْلِمِینَ مُجْتَمَعاً یجْتَمِعُونَ فِیهِ وَ یبْرُزُونَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَیمَجِّدُونَهُ عَلَی مَا مَنَّ عَلَیهِمْ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۲۲] .

۴. عید غدیر

مسعودی : فرزندان و شیعیان علی رضی الله عنه (علیه السلام) این روز را گرامی می‌داشتند. [بزرگداشت‌ها در اسلام ۱۱۷] .

قال رسول الله (ص) : یوم غدیر خم أفضل أعیاد أمتی [أمالی صدوق ، ص۱۲۵] .

حضرت علی (ع) در سالی که روز جمعه و روز غدیر با هم مصادف شده بود در خطبه‌ای فرمودند : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَمَعَ لَكمْ مَعْشَرَ الْمُومِنِينَ فِى هَذَا الْيَوْمِ عِيدَينِ عَظِيمَينِ كبِيرَينِ [بحارالأنوار ، ج۹۴ ، ص۱۱۴] .

در این خطبه امام مردم را به انجام کارهایی که شایسته است در اعیاد انجام گردد و اظهار شادی و سرور در این گونه ایام امر می کند. [بزرگداشت‌ها در اسلام ، ۱۱۸ به نقل از مصباح المجتهد ، ۶۹۸] .

امام صادق (ع) روز غدیر را عید خواند و فرمودند : فَإِنَّ الْأَنْبِياءَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيهِمْ كانَتْ تَأْمُرُ الْأَوْصِياءَ بِالْيوْمِ الَّذِى كانَ يقَامُ فِيهِ الْوَصِى أَنْ يتَّخَذَ عِيداً [کافی ، ج۴ ، ص۱۴۸] .

عمر : هنیئا لک یا ابن أبی طالب أصبحت مولای و مولی کل مؤمن و مؤمنة. [بحارالأنوار ، ج۳۷ ، ص۱۴۹ باب۵۲ ، أخبار الغدیر] .

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) هَلْ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدٌ غَيرَ يوْمِ الْجُمُعَةِ وَ الْأَضْحَى وَ الْفِطْرِ؟ قَالَ : نَعَمْ أَعْظَمُهَا حُرْمَةً. قُلْتُ : وَ أَى عِيدٍ هُوَ جُعِلْتُ فِدَاك؟ قَالَ : الْيوْمُ الَّذِى نَصَبَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) وَ قَالَ مَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِى مَوْلَاهُ قُلْتُ وَ..... فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِأَوْصَى أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) أَنْ يتَّخِذَ ذَلِك الْيوْمَ عِيداً وَ كذَلِك كانَتِ الْأَنْبِياءُ (ع) تَفْعَلُ كانُوا يوصُونَ أَوْصِياءَهُمْ بِذَلِك فَيتَّخِذُونَهُ عِيداً" [کافی ، ج۴ ، ص۱۴۹] .

فیاض بن عمر طوسی در سال ۲۵۹ در حالی که بیش از نود سال از عمرش می گذشت ، گفت : روز عید غدیر حضرت امام رضا (ع) را دیدم که گروهی از خواصش در حضور آن بزرگوار نشسته بودند. حضرت آنها را برای صرف افطار دعوت کرده بود. و طعام و خیرات و عطایایی از قبیل پوشاک و حتی انگشتر و کفش به منازل آنان فرستاد و وضع آنها و حواشی را تغییر داد. و در آن روز وسائلی را دیدم به کار گرفتند که سابقه نداشت. و حضرت فضایل این روز بزرگ را برای آنها ذکر می کرد [الغدیر ، ج۱ ، ص۲۷۳] .

۵. جمعه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ جَبْرَئِيلَ أَتَانِى بِمِرْآةٍ فِى وَسَطِهَا كالنُّكتَةِ السَّوْدَاءِ فَقُلْتُ لَهُ يا جَبْرَئِيلُ! مَا هَذِهِ؟ قَالَ : هَذِهِ الْجُمُعَةُ. قَالَ : قُلْتُ : وَ مَا الْجُمُعَةُ؟ قَالَ : لَكمْ فِيهَا خَيرٌ كثِيرٌ. قَالَ : قُلْتُ : وَ مَا الْخَيرُ الْكثِيرُ؟ قَالَ : تَكونُ لَك عِيداً وَ لِأُمَّتِك مِنْ بَعْدِك إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص ۲۸۰] .

۶. سال تولد امام علی (ع)

و کانَ رَسولُ اللهِ (ص) یتیمّنُ بِتِلک السَّنَةِ و بِولادَةِ علی (ع) فِیهَا و یسَمّیها سنَةَ الخیرِ و سنَةَ البَرَکةِ و قال لأَهلِهِ لَیلةُ ولادته و فیها شاهد ما شاهَدَ مِنَ الکرامات و القُدرةِ الإلهیةِ و لَم یکن مِن قبلها شاهد من ذلک شیئا. [شرح نهج‌البلاغه ابن ابی الحدید ، ج ۴ (ص) ۱۱۵]

پیامبر همیشه به سال تولد حضرت علی (ع) تیمن و تبرک می‌جست و آن را سال خیر و برکت می‌نامید.

۷. حزن وسوگواری

رسول الله (ص) سال رحلت حضرت ابوطالب و خدیجه را عام الحزن نامید : توفیت خدیجة رضی الله عنها بعد أبی طالب بثلاثة أیام فسمی رسول الله ذلک العام عام الحزن [بحارالأنوار ، ج۱۹ ، ص ۲۵] .

قَالَ النَّبِى (ص) : مَا مِنْ مُسْلِمٍ يصَابُ بِمُصِيبَةٍ وَ إِنْ قَدُمَ عَهْدُهَا فَأَحْدَثَ لَهَا اسْتِرْجَاعاً إِلَّا أَحْدَثَ اللَّهُ لَهُ مَنْزِلَةً وَ أَعْطَاهُ مِثْلَ مَا أَعْطَاهُ يوْمَ أُصِيبَ بِهَا وَ مَا مِنْ نِعْمَةٍ وَ إِنْ تَقَادَمَ عَهْدُهَا فَذَكرَهَا الْعَبْدُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ إِلَّا جَدَّدَ اللَّهُ لَهُ ثَوَابَهُ كيوْمَ وَجَدَهَا وَ قَالَ إِنَّ أَهْلَ

الْمُصِيبَةِ لَتَنْزِلُ بِهِمُ الْمُصِيبَةُ فَيجْزَعُونَ فَيمُرُّ بِهِمْ مَارٌّ مِنَ النَّاسِ فَيسْتَرْجِعُ فَيكونُ أَعْظَمَ أَجراً مِنْ أَهْلِهَا [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۳۲] .

ذریه ، خدمتکار رسول الله (ص) : رسول الله (ص) روز عاشورا زنان شیرده حسین (ع) را فرا می‌خواند و به آنان می‌فرمودند که چیز تلخی بنوشید. [بزرگداشت‌ها در اسلام ، به نقل از ینابیع المودهٔ قندوزی ، ۲۶۲] .

عن أبی عبـد الله (ع) قـال : من ذکرنا أو ذکرنا عنـده فخرج من عینه دمع مثل جناح بعوضـهٔ غفر الله له ذنوبه و لو کانت مثل زبد البحر [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۲۷۸] .

۷. اعمال عید

۱- صدقه ، ۲- انجـام کارهای نیک و معروف ، ۳- آذین بندی ، ۴- سرور و خوشحالی ، ۵- احسان به فقرا ، ۶- صله رحم و دیـد و بازدید ، ۷- ابراز محبت و احترام نسبت به رسول الله (ص) و بزرگـان ، ۸- شـکر و سپاسگذاری از خداوند متعال ، ۹- نظافت و تمیزی.

عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ (ع) أَنَّهُ قَالَ : عَلَى الْإِمَامِ أَنْ یخْرِجَ الْمَحْبُوسِـینَ فِی الدَّینِ یوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ یوْمَ الْعِیدِ إِلَى الْعِیدِ فَیرْسِـلَ مَعَهُمْ فَإِذَا قَضَوُا الصَّلَاةَ وَ الْعِیدَ رَدَّهُمْ إِلَى السِّجْنِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۱] ، باب الحبس بتوجه الأحکام .....

اعیاد و مسافرت :

عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِذَا أَرَدْتَ الشُّخُوصَ فِی یوْمِ الْعِیـدِ فَانْفَجَرَ الْفَجْرُ وَ أَنْتَ فِی الْبَلَـدِ فَلَا تَخْرُجْ حَتَّى تَشْـهَدَ ذَلِک الْعِیـدَ [من‌لایحضره‌الفقیه ج۱ ، ص۵۱۰] .

۸. شیطان در عید هم به فکر اغفال است ؟

گردن بند امانتی دختر حضرت علی (ع) از بیت المال برای روز عید ، و برخورد حضرت علی با او و با خزانه دار :

عَنْ عَلِی بْنِ أَبِی رَافِعٍ قَـالَ : کنْتُ عَلَى بَیتِ مَـالِ عَلِی بْنِ أَبِی طَـالِبٍ (ع) وَ کـاتِبَهُ وَ کـانَ فِی بَیتِ مَالِهِ عِقْـدُ لُؤلُو کانَ أَصَابَهُ یوْمَ الْبَصْـرَةِ قَالَ فَأَرْسَـلَتْ إِلَی بِنْتُ عَلِی بْنِ أَبِی طَـالِبٍ (ع) فَقَـالَتْ لِی : بَلَغَنِی أَنَّ فِی بَیتِ مَالِ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) عِقْـدَ لُؤلُو وَ هُوَ فِی یدِک وَ أَنَا أُحِبُّ أَنْ تُعِیرَنِیهِ أَتَجَمَّلُ بِهِ فِی أَیام عِیدِ الْأَضْـحَى فَأَرْسَلْتُ إِلَیهَا عَارِیةً مَضْمُونَةً مَرْدُودَةً یا بِنْتَ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ. فَقَالَتْ : نَعَمْ عَارِیةً مَضْـمُونَةً مَرْدُودَةً بَعْدَ ثَلَاثَةِ أَیام فَدَفَعْتُهُ إِلَیهَا وَ إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) رَآهُ عَلَیهَا فَعَرَفَهُ فَقَالَ لَهَا : مِنْ أَینَ صَارَ إِلَیک هَذَا الْعِقْـدُ؟ فَقَـالَتِ : اسْـتَعَرْتُهُ مِنْ عَلِی بْنِ أَبِی رَافِعٍ خَـازِنِ بَیتِ مَـالِ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ لِأَتَزَینَ بِهِ فِی الْعِیـدِ ثُمَّ أَرُدُّهُ. قَالَ : فَبَعَثَ إِلَی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فَجِئْتُهُ فَقَالَ لِی أَ تَخُونُ الْمُسْـلِمِینَ یا ابْنَ أَبِی رَافِعٍ؟ فَقُلْتُ لَهُ : مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَخُونَ الْمُسْلِمِینَ. فَقَالَ : کیفَ أَعَرْتَ بِنْتَ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ الْعِقْدَ الَّذِی فِی بَیتِ مَـالِ الْمُسْـلِمِینَ بِغَیرِ إِذْنِی وَ رِضَـاهُمْ. فَقُلْتُ : یـا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنَّهَا ابْنَتُک وَ سَأَلَتْنِی أَنْ أُعِیرَهَا إِیـاهُ تَتَزَینُ بِهِ فَأَعَرْتُهَا إِیاهُ عَارِیـةً مَضْـمُونَةً مَرْدُودَةً فَضَـمِنْتُهُ فِی مَالِی وَ عَلَی أَنْ أَرُدَّهُ سَـلِیماً إِلَى مَوْضِـعِهِ. قَالَ : فَرُدَّهُ مِنْ یوْمِک وَ إِیاک أَنْ تَعُودَ لِمِثْلِ هَـذَا فَتَنَالَک عُقُوبَتِی ثُمَّ قَالَ : أَوْلَى لِابْنَتِی لَوْ کانَتْ أَخَـذَتِ الْعِقْدَ عَلَى غَیرِ عَارِیـةٍ مَضْـمُونَةٍ مَرْدُودَةٍ لَکانَتْ إِذَنْ أَوَّلَ هَاشِـمِیةٍ قُطِعَتْ یـدُهَا فِی سَـرِقَةٍ. قَـالَ : فَبَلَغَ مَقَـالَتُهُ ابْنَتَهُ. فَقَـالَتْ لَهُ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَنَا ابْنَتُک وَ بَضْـعَةٌ مِنْک فَمَنْ أَحَقُّ بِلُبْسِهِ مِنِّی؟ فَقَـالَ لَهَـا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا بِنْتَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ لَا تَـذْهَبَنَّ بِنَفْسِک عَنِ الْحَقِّ أَ کلُّ نِسَاءِ الْمُهَاجِرِینَ تَتَزَینُ فِی هَذَا الْعِیدِ بِمِثْلِ هَذَا. قَالَ : فَقَبَضْتُهُ مِنْهَا وَ رَدَدْتُهُ إِلَى مَوْضِعِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص ۱۵۱] .

عَنِ السَّكونِی أَنَّ النَّبی (ص) : كانَ إِذَا خَرَجَ إِلَی الْعِيدِ لَمْ يرْجِعْ فِی الطَّرِيقِ الَّذِی بَدَأَ فِيهِ يأْخُذُ فِی طَرِيقٍ غَيرِهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ج : ۱ ، ص ۵۱۰]

۱. جماعت

۱. اهمیت دراسلام

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ يدَ اللَّهِ عَلَی الْجَمَاعَةِ [الفصول‌المختارة ، ص۲۳۷] .

۲- عن رسول الله (ص) : ایها الناس علیکم بالجماعة و ایاکم و الفرقة

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الاجتماع رحمة و الفرقة عذاب [إرشادالقلوب ، ج۲ ، ص۳۳۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ يدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۷] .

۵- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : مَا مِنْ خُطْوَةٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْ خُطْوَتَينِ خُطْوَةٍ يسُدُّ بِهَا الْمُومِنُ صَفّاً فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ خُطْوَةٍ إِلَی ذِی رَحِمٍ قَاطِعٍ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص ۵۰] .

۶-قَالَ اللَّهُ تَعَالَی يا مُحَمَّدُ مَنْ أَحَبَّ الْجَمَاعَةَ أَحَبَّهُ اللَّهُ وَ الْمَلَائِكةُ أَجْمَعُونَ [جامع‌الأخبار ، ص۷۶] .

۲. تفرقه و جدائی از جماعت

۱- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ تَرَک الْجَمَاعَةَ رَغْبَةً عَنْهَا وَ عَنْ جَمَاعَةِ الْمُومِنِينَ مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ فَلَا صَلَاةَ لَهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۳۲] .

۲- عن الامام الصادق (ع) به یونس فرمود : برو به کسانی که در جماعت شرکت نمی‌کنند بگو : يا مُولَّفَةُ قَدْ رَأَيتُ مَا تَصْنَعُونَ إِذَا سَمِعْتُمُ الْأَذَانَ أَخَذْتُمْ نِعَالَكمْ وَ خَرَجْتُمْ مِنَ الْمَسْجِدِ [رجال‌الكشی ، ص۳۸۸] .

یا مؤلفة ، کنایه از بی ایمانی است

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَغِبَ عَنْ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ وَجَبَ عَلَی الْمُسْلِمِينَ غِيبَتُهُ وَ سَقَطَتْ بَينَهُمْ عَدَالَتُهُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص ۲۴۱] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا غيبة لمن صلی فی بيته و رغب عن جماعتنا [بحارالأنوار ، ج ۸۰ ، ص۳۵۴] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا غِيبَةَ إِلَّا لِمَنْ صَلَّی فِی بَيتِهِ وَ رَغِبَ عَنْ جَمَاعَتِنَا وَ مَنْ رَغِبَ عَنْ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ وَجَبَ عَلَی الْمُسْلِمِينَ غِيبَتُهُ وَ سَقَطَتْ بَينَهُمْ عَدَالَتُهُ وَ وَجَبَ هِجْرَانُهُ وَ إِذَا رُفِعَ إِلَی إِمَامِ الْمُسْلِمِينَ أَنْذَرَهُ وَ حَذَّرَهُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۲۴۱] .

اول : انذره دوم مردم او را بایکوت کنند سوم حکومت تهدید کند و هشدار دهد.

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ خَلَعَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ قَدْرَ شِبْرٍ خَلَعَ رِبْقَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ و من نكث صفقة الإمام جاء إلی الله أجذم [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۱۹] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فِی الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ فَهُوَ مُنَافِقٌ إِلَّا أَنْ يرِيدَ الرُّجُوعَ إِلَيهِ [تهذيب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۲۶۲] .

به مناسبت جماعت و اجتماع :

یک سید ویک آخوند و یک صوفی وارد باغ شدند صاحب باغ دید حریف هر سه نمی‌شود.

۳. برخورد با بی اعتنائی به جماعت

۱. تهدید حکومت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّي لَأُوشِك أَنْ آمُرَ لَهُمْ بِنَارٍ تُشْعَلُ فِي دُورِهِمْ فَأُحْرِقَهَا عَلَيهِمْ أَوْ ينْتَهُونَ [أمالی طوسی ، ص۶۹۶] .

۲. محرومیت از امکانات عمومی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا يأْخُذُوا مِنْ فَيئِنَا شَيئاً أَوْ يحْضُرُوا مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً [أمالی طوسی ، ص۶۹۶] .

۳. بایکوت اجتماعی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) بَلَغَهُ أَنَّ قَوْماً لَا يحْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِي الْمَسْجِدِ فَخَطَبَ فَقَالَ إِنَّ قَوْماً لَا يحْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فِي مَسَاجِدِنَا فَلَا يواكلُونَا وَ لَا يشَارِبُونَا وَ لَا يشَاوِرُونَا وَ لَا ينَاكحُونَا وَ لَا يأْخُذُوا مِنْ فَيئِنَا شَيئاً أَوْ يحْضُرُوا مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً وَ إِنِّي لَأُوشِك أَنْ آمُرَ لَهُمْ بِنَارٍ تُشْعَلُ فِي دُورِهِمْ فَأُحْرِقَهَا عَلَيهِمْ أَوْ ينْتَهُونَ قَالَ فَامْتَنَعَ الْمُسْلِمُونَ عَنْ مُواكلَتِهِمْ وَ مُشَارَبَتِهِمْ وَ مُنَاكحَتِهِمْ حَتَّى حَضَرُوا الْجَمَاعَةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ [أمالی طوسی ، ص۶۹۶] .

حضرت علی (ع) وقتی مطلع شدند گروهی در نماز جماعت حاضر نمی‌شوند به مسلمین دستور دادند تا زمانی که اینها در جماعت حاضر نشوندفامتنع المسلمون عن مؤالتهم و مشاربتهم و مناکحتهم

۴. اخراج از محل

اخراج از محل : "درباره گروهی که در نماز جماعت حاضر نمی‌شدند فرمودند یا باید در نماز جماعت حاضر شوند یا از این محله بروند" [بحار ، ج ۸۸ ، ص۱۴] .

۵. تصمیم قاطع

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ قَوْماً جَلَسُوا عَنْ حُضُورِ الْجَمَاعَةِ فَهَمَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ يشْعِلَ النَّارَ فِي دُورِهِمْ حَتَّى خَرَجُوا وَ حَضَرُوا الْجَمَاعَةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۶] .

۴. ملاک حق است نه جماعت

۱–عن عبد الله بن يحيى بن عبد الله العلوى رفعه قال : " قيل لرسول الله (ص) ما جماعة أمتک قال : من كان على الحق و إن كانوا عشرة" [معانی الأخبار ، ج۱۵۴] .

۲– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من فارق جماعة المسلمين فقد خلع ربقة الإسلام من عنقه قيل : يا رسول الله! و ما جماعة المسلمين قال جماعة أهل الحق و إن قلوا [أمالی صدوق ، ص۳۳۳] .

۵. دعا کردن اجتماعی

۱– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يجْتَمِعُ أَرْبَعُونَ رَجُلًا فِي أَمْرٍ وَاحِدٍ إِلَّا اسْتَجَابَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُمْ حَتَّى لَوْ دَعَوْا عَلَى جَبَلٍ لَأَزَالُوهُ [الدعوات ، ص ۳۰] .

۲– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ يسْتَحْيي مِنْ عَبْدِهِ إِذَا صَلَّى فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ سَأَلَهُ حَاجَتَهُ أَنْ ينْصَرِفَ حَتَّى يقْضِيهَا [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۴] .

۳– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ أَبِي (ع) إِذَا حَزَنَهُ أَمْرٌ جَمَعَ النِّسَاءَ وَ الصِّبْيانَ ثُمَّ دَعَا وَ أَمَّنُوا [کافی ، ج۲ ، ص۴۸۷] .

حضرت صادق می‌فرمایند : "وقتی مشکلی برایش پیش می‌آمد دستور می‌دادند زنان و بچه‌ها جمع شوند و دعا می کردند و آنها آمین می گفتند" [بحار ، ج ۹۰ ، ص ۳۹۴] .

۶. غذا خوردن اجتماعی

۱- رسول خدا (ص) سه نفر را لعن کردند
قَالَ الْکَاظِمُ (ع) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ثَلَاثَةً الآکِلَ زَادَهُ وَحْدَهُ وَ النَّائِمَ فِی بَیْتٍ وَحْدَهُ وَ الرَّاکِبَ فِی الْفَلَاةِ وَحْدَهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۲ ، ص ۲۷۷] .
۲-از رسول خدا (ص) پرسیدند ما غذا می‌خوریم ولی سیر نمی‌شویم فرمود : لَعَلَّکُمْ تَفْتَرِقُونَ عَنْ طَعَامِکُمْ فَاجْتَمِعُوا عَلَیهِ [مکارم‌الأخلاق ، ص ۱۴۹. ص ۳۴۹] .

۷. فلسفه نماز جماعت

۱. نمایش مکتب
قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا جُعِلَتِ الْجَمَاعَةُ لِئَلَّا یکونَ الْإِخْلَاصُ وَ التَّوْحِیدُ وَ الْإِسْلَامُ وَ الْعِبَادَةُ لِلَّهِ إِلَّا ظَاهِراً مَکشُوفاً مَشْهُوراً لِأَنَّ فِی إِظْهَارِهِ حُجَّةً عَلَی أَهْلِ الشَّرْقِ وَ الْغَرْبِ لِلَّهِ وَحْدَهُ [علل‌الشرائع ، ج ۱ ، ص ۲۶۲] .
وَ لِیکونَ الْمُنَافِقُ وَ الْمُسْتَخِفُّ مُؤَدِّیاً لِمَا أَقَرَّ بِهِ یظْهِرُ الْإِسْلَامَ وَ الْمُرَاقَبَةَ [علل‌الشرائع ، ج ۱ ، ص ۲۶۲] .
۲. کمک رسانی
وَ لِیکونَ شَهَادَاتُ النَّاسِ بِالْإِسْلَامِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ جَائِزَةً مُمْکنَةً مَعَ مَا فِیهِ مِنَ الْمُسَاعَدَةِ عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوَی [علل‌الشرائع ، ج ۱ ، ص ۲۶۲] .
وَ لَوْ لَا ذَلِک لَمْ یمْکنْ أَحَداً أَنْ یشْهَدَ عَلَی آخَرَ بِصَلَاحٍ لِأَنَّ مَنْ لَا یصَلِّی لَا صَلَاحَ لَهُ بَینَ الْمُسْلِمِینَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۳ ، ص ۳۹] .
۳. دوری از گناهان
وَ الزَّجْرِ عَنْ کثِیرٍ مِنْ مَعَاصِی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [علل‌الشرائع ، ج ۱ ، ص ۲۶۲] .
۴. شناسائی مصلین
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا جُعِلَ الْجَمَاعَةُ وَ الِاجْتِمَاعُ إِلَی الصَّلَاةِ لِکی یعْرَفَ مَنْ یصَلِّی مِمَّنْ لَا یصَلِّی وَ مَنْ یحْفَظُ مَوَاقِیتَ الصَّلَوَاتِ مِمَّنْ یضَیعُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۳ ، ص ۳۹] .

۸. اهمیت نماز جماعت

وَ ارْکعُوا مَعَ الرَّاکعِینَ [بقره/۴۳] .
۱- قَالَ الرِّضَا (ع) : فَضْلُ الْجَمَاعَةِ عَلَی الْفَرْدِ بِکلِّ رَکعَةٍ أَلْفَا رَکعَةٍ [وسائل‌الشیعة ، ج ۸ ، ص ۲۹۰] .
۲- قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صلاة الجماعة تفضل صلاة الفرادی بسبع و عشرین درجة [بحارالأنوار ، ج ۸۵ ، ص ۴] .
حضرت رسول (ص) می‌فرمایند : "نماز جماعت ۲۷ درجه با ارزش تر از فرادی است

۳- قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّی أَرْبَعِینَ یوْماً فِی الْجَمَاعَةِ یدْرِک التَّکبِیرَةَ الْأُولَی کتِبَ لَهُ بَرَاءَتَانِ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَ بَرَاءَةٌ مِنَ النِّفَاقِ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۴] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ یصَلِّ فِی الْمَسْجِدِ مَعَ الْمُسْلِمِینَ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ [إستبصار ، ج۳ ، ص۱۲] .

وَ أَقِیمُوا وُجُوهَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۲۹] .

چون مسجد محل اجتماع مسلمین است

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَافَظَ عَلَی الْجَمَاعَةِ حَیثُمَا کانَ مَرَّ عَلَی الصِّرَاطِ کالْبَرْقِ الْخَاطِفِ اللَّامِعِ فِی أَوَّلِ زُمْرَةٍ مَعَ السَّابِقِینَ وَ وَجْهُهُ أَضْوَأُ مِنَ الْقَمَرِ لَیلَةَ الْبَدْرِ وَ کانَ لَهُ بِکلِّ یوْمٍ وَ لَیلَةٍ حَافَظَ عَلَیهَا ثَوَابُ شَهِیدٍ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۹۰] .

۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّلَاةُ جَمَاعَةً وَ لَوْ عَلَی رَأْسِ زُجٍّ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۵] .

زج : سرنیزه

۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا سُئِلْتَ عَمَّنْ لَا یشْهَدُ الْجَمَاعَةَ فَقُلْ لَا أَعْرِفُهُ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۵] .

۸-قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثٌ کفَّارَاتٌ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ بِالسَّبَرَاتِ وَ الْمَشْی بِاللَّیلِ وَ النَّهَارِ إِلَی الصَّلَاةِ وَ الْمُحَافَظَةُ عَلَی الْجَمَاعَاتِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۸۳] .

امام باقر (ع) می‌فرمایند : "شرکت در نماز جماعت کفاره گناهان است"

۹- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا جُعِلَ الْجَمَاعَةُ وَ الِاجْتِمَاعُ إِلَی الصَّلَاةِ لِکی یعْرَفَ مَنْ یصَلِّی مِمَّنْ لَا یصَلِّی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۸] .

۱۰- در روایات نماز جماعت صبح و مغرب و عشاء بیشتر سفارش شده

عَنْ عَلِی (ع) : "أَنَّهُ غَدَا عَلَی أَبِی الدَّرْدَاءِ فَوَجَدَهُ نَائِماً فَقَالَ لَهُ : مَا لَک؟ فَقَالَ : کانَ مِنِّی مِنَ اللَّیلِ شَیءٌ فَنِمْتُ فَقَالَ عَلِی أَ فَتَرَکتَ صَلَاةَ الصُّبْحِ فِی جَمَاعَةٍ قَالَ نَعَمْ قَالَ عَلِی (ع) : "یا أَبَا الدَّرْدَاءِ! لَأَنْ أُصَلِّی الْعِشَاءَ وَ الْفَجْرَ فِی جَمَاعَةٍ أَحَبُّ إِلَی مِنْ أَنْ أُحْیی مَا بَینَهُمَا أَ وَ مَا سَمِعْتَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یقُولُ : لَوْ یعْلَمُونَ مَا فِیهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَ لَوْ حَبْواً وَ إِنَّهُمَا لَیکفِّرَانِ مَا بَینَهُمَا" [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۳] .

۱۱- به امیرالمؤمنین (ع) اطلاع دادند عده‌ای از همسایگان مسجد در جماعت شرکت نمی‌کنند.

حضرت فرمودند : یا باید در اجتماع مسلمین شرکت کنند یا از این محله به منطقه دیگری بروند" [بحار ، ج۱۸ ، ص۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رُفِعَ إِلَی أَمِیرِ الْمُؤْمِنِینَ (ع) بِالْکوفَةِ أَنَّ قَوْماً مِنْ جِیرَانِ الْمَسْجِدِ لَا یشْهَدُونَ الصَّلَاةَ جَمَاعَةً فِی الْمَسْجِدِ فَقَالَ (ع) لَیحْضُرُنَّ مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً أَوْ لَیتَحَوَّلُنَّ عَنَّا وَ لَا یجَاوِرُونَّا وَ لَا نُجَاوِرُهُمْ [أمالی طوسی ، ص۶۹۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ (ع) بَلَغَهُ أَنَّ قَوْماً لَا یحْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِی الْمَسْجِدِ فَخَطَبَ فَقَالَ إِنَّ قَوْماً لَا یحْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فِی مَسَاجِدِنَا فَلَا یوَاکلُونَا وَ لَا یشَارِبُونَا وَ لَا یشَاوِرُونَا وَ لَا ینَاکحُونَا وَ لَا یأْخُذُوا مِنْ فَیئِنَا شَیئاً أَوْ یحْضُرُوا مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً وَ إِنِّی لَأُوشِک أَنْ آمُرَ لَهُمْ بِنَارٍ تُشْعَلُ فِی دُورِهِمْ فَأُحْرِقَهَا عَلَیهِمْ أَوْ ینْتَهُونَ قَالَ فَامْتَنَعَ الْمُسْلِمُونَ عَنْ مُوَاکلَتِهِمْ وَ مُشَارَبَتِهِمْ وَ مُنَاکحَتِهِمْ حَتَّی حَضَرُوا الْجَمَاعَةَ مَعَ الْمُسْلِمِینَ [أمالی طوسی ، ص۶۹۶] .

جالب این است که مسلمانان هم با اینها قطع رابطه کردند و این بایکوت سبب شد تا آنها در نماز جماعت شرکت کردند."

۱۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَتَانِی جَبْرَئِیلُ مَعَ سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَک بَعْدَ صَلَاةِ الظُّهْرِ فَقَالَ یا مُحَمَّدُ إِنَّ رَبَّک یقْرِوک السَّلَامَ وَ أَهْدَی إِلَیک هَدِیتَینِ لَمْ یهْدِهِمَا إِلَی نَبِی قَبْلَک قُلْتُ مَا الْهَدِیتَانِ قَالَ الْوَتْرُ ثَلَاثُ رَکعَاتٍ وَ الصَّلَاةُ الْخَمْسُ فِی جَمَاعَةٍ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۴] .

جبرئیل بر رسول خدا (ص) نازل شد و گفت : هدیه آسمانی آورده‌ام حضرت پرسید چیست؟ گفت : نماز جماعت

۱۴- رسول خدا (ص) اولین نماز را به جماعت خواند در مسجد الحرام با علی و خدیجه و اولین نماز جماعت را در مدینه با ۱۰۰ نفر اقامه کرد" [آقای منتظری با ائمه جماعات] .

۱۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى الصَّلَاةَ فِي جَمَاعَةٍ فَظُنُّوا بِهِ كلَّ خَيرٍ وَ اقْبَلُوا شَهَادَتَهُ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۶] .

۱۶- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : قام علی (ع) اللیل کله حتی إذا انشق عمود الصبح صلی الفجر و خفق برأسه فلما صلی رسول الله (ص) الغداة لم یره فأتی فاطمة فقال : أی بنیة ما بال ابن عمک لم یشهد معنا صلاة الغداة فأخبرته الخبر فقال : ما فاته من صلاة الغداة فی جماعة أفضل من قیام لیله کله [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۷] .

امیر المومنین شب را تا به صبح عبادت کرد؛ در روز خوابش برد و موفق نشد به نماز جماعت برود. رسول خدا (ص) از فاطمه علت غیبت علی را پرسید و ایشان جواب دادند. حضرت فرمود : پاداش جماعت صبح از تمام شب زنده داری اش بیشتر بوده" [بحار ، ج۸۵ ، ص۱۷] .

۱۷- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَتَى رَجُلٌ مِنْ جُهَينَةَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! أَكونُ بِالْبَادِيةِ وَ مَعِي أَهْلِي وَ وُلْدِي وَ غِلْمَتِي فَأُوذِّنُ وَ أُقِيمُ وَ أُصَلِّي بِهِمْ أَ فَجَمَاعَةٌ نَحْنُ قَالَ (ص) : نَعَمْ قَالَ فَإِنَّ الْغِلْمَةَ رُبَّمَا اتَّبَعُوا آثَارَ الْإِبِلِ وَ أَبْقَى أَنَا وَ أَهْلِي وَ وُلْدِي فَأُوذِّنُ وَ أُقِيمُ وَ أُصَلِّي بِهِمْ أَ فَجَمَاعَةٌ نَحْنُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَإِنَّ بَنِي رُبَّمَا اتَّبَعُوا قَطْرَ السَّحَابِ وَ أَبْقَى أَنَا وَ أَهْلِي فَأُوذِّنُ وَ أُقِيمُ وَ أُصَلِّي بِهِمْ أَ فَجَمَاعَةٌ نَحْنُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَإِنَّ الْمَرْأَةَ تَذْهَبُ فِي مَصْلَحَتِهَا فَأَبْقَى وَحْدِي فَأُوذِّنُ وَ أُقِيمُ وَ أُصَلِّي أَ فَجَمَاعَةٌ أَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) نَعَمْ الْمُومِنُ وَحْدَهُ جَمَاعَةٌ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۴] .

مردی از بادیه خدمت رسول خدا رسید و عرض کرد من در مزرعه زندگی می‌کنم وقت نماز که می‌شود اذان می‌گویم و همسر و دختر و غلامانم با من نماز می‌خوانند آیا این جماعت حساب می‌شود؟ فرمود بله. گفت : غلامان دنبال گوسفند می‌روند با زن و دخترم می‌خوانم دخترم به دنبال آب می‌رود و نماز با همسرم می‌خوانم همسرم کوتاهی یا مانعی دارد و اذان می‌گویم و تنها می‌خوانم حضرت فرمود : همه اینها جماعت است

الْمُومِنُ وَحْدَهُ جَمَاعَةٌ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۴] .

۱۸- عن رسول الله (ص) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ مُومِنٍ مَشَى إِلَى الْجَمَاعَةِ إِلَّا خَفَّفَ اللَّهُ عَلَيهِ أَهْوَالَ يوْمِ الْقِيامَةِ ثُمَّ يأْمُرُ بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۵] .

۱۹- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ عَلَى مَنْ مَاتَ عَلَى السُّنَّةِ وَ الْجَمَاعَةِ عَذَابُ الْقَبْرِ وَ لَا شِدَّةُ يوْمِ الْقِيامَةِ [جامع‌الأخبار ، ص۷۶] .

۲۰- قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : من أسبغ وضوئه فی بیته و تطیب ثم مشی من بیته غیر مستعجل و علیه السکینة و الوقار إلی مصلاه رغبة فی جماعة المسلمین لم یرفع قدما و لم یضع أخری إلا کتبت له حسنة و محیت عنه سیئة و رفعت له درجة [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۹۸] .

امام موسی کاظم می‌فرمایند : "کسی که در خانه‌اش وضو گرفته و بدون عجله و با عشق و علاقه به جماعت می‌رودبه ازاء هر قدمیکتبت له حسنةومحیت عنه سیئةورفعت له درجة

۲۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ يسْتَحْيي مِنْ عَبْدِهِ إِذَا صَلَّى فِي جَمَاعَةٍ ثُمَّ سَأَلَهُ حَاجَتَهُ أَنْ ينْصَرِفَ حَتَّى يقْضِيهَا [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۴] .

۲۲- رسول خدا (ص) می‌فرمایند : "فرشتگان به کسی که در انتظار نمازجماعت نشسته دعا می‌کنند و می‌گویند : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أَدُلُّكُمْ عَلَى شَيْءٍ يكَفِّرُ اللَّهُ بِهِ الْخَطَايا وَ يزِيدُ فِي الْحَسَنَاتِ قِيلَ : بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ : إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَى الْمَكارِهِ وَ كثْرَةُ الْخُطَى إِلَى هَذِهِ الْمَسَاجِدِ وَ انْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ وَ مَا مِنْ أَحَدٍ يخْرُجُ مِنْ بَيتِهِ مُتَطَهِّراً فَيصَلِّي الصَّلَاةَ فِي الْجَمَاعَةِ مَعَ الْمُسْلِمِينَ ثُمَّ يقْعُدُ ينْتَظِرُ الصَّلَاةَ الْأُخْرَى إِلَّا وَ الْمَلَائِكةُ تَقُولُ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اللَّهُمَّ ارْحَمْهُ [أمالى صدوق ، ص٣٢٢] .

٢٣- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من مشى إلى مسجد من مساجد الله فله بكل خطوة خطاها حتى يرجع إلى منزله عشر حسنات و يمحى عنه عشر سيئات و رفع له عشر درجات و من حافظ على الجماعة حيث ما كان مر على الصراط كالبرق اللامع فى أول زمرة مع السابقين و وجهه أضوأ من القمر ليلة البدر و كان له بكل يوم و ليلة يحافظ عليها ثواب شهيد [ثواب‌الأعمال ، ص٢٩٠] .

رسول خدا (ص) می‌فرمایند : "کسی که به طور مداوم در نماز جماعت شرکت کند ثواب شهید داردو كان له بكل يوم و ليلة يحافظ عليها ثواب شهيد.

٢٤- عن رسول الله (ص) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى خَلْفَ إِمَامٍ عَالِمٍ فَكأَنَّمَا صَلَّى خَلْفِي وَ خَلْفَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ الرَّحْمَنِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۶ ، ص۴۷۳] .

٢٥- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كانَ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَ يرْفَعُ لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِك فَإِنْ مَاتَ وَ هُوَ عَلَى ذَلِك وَكلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ سَبْعِينَ أَلْفَ مَلَك يعُودُونَهُ فِي قَبْرِهِ وَ يبَشِّرُونَهُ وَ يونِسُونَهُ فِي وَحْدَتِهِ وَ يسْتَغْفِرُونَ لَهُ حَتَّى يبْعَثَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص١٧] .

رسول الله (ص) فرمود : اگر کسی در راه جماعت و رفتن به مسجد بمیرد خداوند هفتاد هزار فرشته به قبرش می‌فرستد تا هم او را از تنهایی درآورند و هم برایش استغفار کنند و این فرشتگان با او هستند تا قیامت به پا شود.

٢٦- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و أما الجماعة فإن صفوف أمتى فى الأرض كصفوف الملائكة فى السماء [خصال صدوق ، ج٢ ، ص٣۵۵] .

٢٧- عَنِ النَّبِي (ص) : أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يصَلِّي وَحْدَهُ فَقَالَ : أَ لَا رَجُلٌ يتَصَدَّقُ عَلَى هَذَا فَيصَلِّي مَعَهُ [عوالى اللئالى ، ج١ ، ص٣۴٢] .

وَ سَأَلَهُ (الصَّادِقَ (ع)) رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ : إِنَّ لِي مَسْجِداً عَلَى بَابِ دَارِي فَأَيهُمَا أَفْضَلُ أُصَلِّي فِي مَنْزِلِي فَأُطِيلُ الصَّلَاةَ أَوْ أُصَلِّي بِهِمْ وَ أُخَفِّفُ فَكتَبَ‌صَلِّ بِهِمْ وَ أَحْسِنِ الصَّلَاةَ وَ لَا تُثَقِّلْ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج١ ، ص٣٨١] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قُلْتُ يا جَبْرَئِيلُ! وَ مَا لِأُمَّتِي فِي الْجَمَاعَةِ قَالَ : يا مُحَمَّدُ! إِذَا كانَا اثْنَينِ كتَبَ اللَّهُ لِكلِّ وَاحِدٍ بِكلِّ رَكعَةٍ مِائَةً وَ خَمْسِينَ صَلَاةً وَ إِذَا كانُوا ثَلَاثَةً كتَبَ اللَّهُ لِكلِّ مِنْهُمْ بِكلِّ رَكعَةٍ سِتَّمِائَةِ صَلَاةٍ وَ إِذَا كانُوا أَرْبَعَةً كتَبَ اللَّهُ لِكلِّ وَاحِدٍ بِكلِّ رَكعَةٍ أَلْفاً وَ مِائَتَى صَلَاةٍ وَ إِذَا كانُوا خَمْسَةً كتَبَ اللَّهُ لِكلِّ وَاحِدٍ بِكلِّ رَكعَةٍ أَلْفَينِ وَ أَرْبَعَمِائَةِ صَلَاةٍ وَ إِذَا كانُوا سِتَّةً كتَبَ اللَّهُ لِكلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِكلِّ رَكعَةٍ أَرْبَعَةَ آلَافٍ وَ ثَمَانِمِائَةِ صَلَاةٍ وَ إِذَا كانُوا سَبْعَةً كتَبَ اللَّهُ لِكلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِكلِّ رَكعَةٍ تِسْعَةَ آلَافٍ وَ سِتَّمِائَةِ صَلَاةٍ وَ إِذَا كانُوا ثَمَانِيةً كتَبَ اللَّهُ تَعَالَى لِكلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ تِسْعَةَ عَشَرَ أَلْفاً وَ مِائَتَى صَلَاةٍ وَ إِذَا كانُوا تِسْعَةً كتَبَ اللَّهُ تَعَالَى لِكلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ بِكلِّ رَكعَةٍ سِتَّةً وَ ثَلَاثِينَ أَلْفاً وَ أَرْبَعَمِائَةِ صَلَاةٍ وَ إِذَا كانُوا عَشَرَةً كتَبَ اللَّهُ تَعَالَى لِكلِّ وَاحِدٍ بِكلِّ رَكعَةٍ سَبْعِينَ أَلْفاً وَ أَلْفَينِ وَ ثَمَانِمِائَةِ صَلَاةٍ فَإِنْ زَادُوا عَلَى الْعَشَرَةِ فَلَوْ صَارَتْ بِحَارُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ كلُّهَا مِدَاداً وَ الْأَشْجَارُ أَقْلَاماً وَ الثَّقَلَانِ مَعَ الْمَلَائِكةِ كتَّاباً لَمْ يقْدِرُوا أَنْ يكتُبُوا ثَوَابَ رَكعَةٍ وَاحِدَةٍ [جامع‌الأخبار ، ص٧۶] .

١- و لو قبلا فرادى خواند :

عَنْ يزِيدَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ : جِئْتُ وَ النَّبِي (ص) فِي الصَّلَاةِ فَجَلَسْتُ وَ لَمْ أَدْخُلْ مَعَهُمْ فَانْصَرَفَ (ص) وَ قَالَ : مَا مَنَعَك أَنْ تَدْخُلَ مَعَ

النَّاسِ فِی صَلَاتِهِمْ قَالَ قُلْتُ إِنِّی کنْتُ قَدْ صَلَّیتُ فِی مَنْزِلِی وَ کنْتُ أَحْسَبُ أَنَّکمْ صَلَّیتُمْ فَقَالَ (ص) : "إِذَا جِئْتَ فَوَجَدْتَ النَّاسَ یصَلُّونَ فَصَلِّ مَعَهُمْ وَ إِنْ کنْتَ قَدْ صَلَّیتَ تَکنْ لَک نَافِلَةً وَ هِی لَهُمْ مَکتُوبَةٌ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۴۹۶] .

شخصی می گوید : وارد بر رسول خدا (ص) شدم ولی در نماز شرکت نکردم. حضرت فرمود : چرا در نماز داخل نشدی؟ عرض کردم : نمی‌دانستم شما هنوز نخوانده‌اید لذا در خانه خواندم. حضرت فرمود : باز با جماعت بخوان ، گرچه درخانه خوانده‌ای" [مستدرک ، ج۶ ، ص۴۹۶] .

۲- و لو به قطع کردن نماز مستحبی : قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنْ کنْتَ فِی صَلَاةٍ نَافِلَةٍ وَ أُقِیمَتِ الصَّلَاةُ فَاقْطَعْهَا وَ صَلِّ الْفَرِیضَةَ مَعَ الْإِمَامِ [فقه‌الرضا (ع) ، ج۱۴۳ ، ص۱۲] .

۳- و لو احساس خطر می کنی. به رسول خدا عرض کرد : در شهر حیوانات خطرناک زیادند. حضرت فرمود : هل تسمع حی علی الصلوة قال : نعم قال فحیّ [نسائی ، ج۲ ، ص ۱۱۰] .

۴- و لو به رکعت آخر می‌رسی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَدْرَک الْإِمَامَ وَ هُوَ فِی الرَّکعَةِ الْأَخِیرَةِ فَقَدْ أَدْرَک فَضْلَ الْجَمَاعَةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۰۸] .

۵- ولو به تشهد برسد : عن رسول الله (ص) : [اذا دخل احدکم المسجد و الامام فی التشهد فلیکبر و لیجلس] [کنز ، ج۷ ، ص۶۴۴] .

۶- "حتی اگر تلاش خود را بکند ولی به نماز نرسد اجر دارد" [کنز ، ج۷ ، ص ۵۶۰] .

۷- حتی با مرگ ناگهانی امام جماعت ، نباید نماز جماعت به هم بخورد.

عَنِ الْحَلَبِی قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ رَجُلٍ أَمَّ قَوْماً فَصَلَّی بِهِمْ رَکعَةً ثُمَّ مَاتَ قَالَ یقَدِّمُونَ رَجُلًا آخَرَ وَ یعْتَدُّونَ بِالرَّکعَةِ وَ یطْرَحُونَ الْمَیتَ خَلْفَهُمْ وَ یغْتَسِلُ مَنْ مَسَّهُ" [کافی ، ج۳ ، ص۳۸۳] .

وَ إِذا کنْتَ فِیهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلاةَ فَلْتَقُمْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَک وَ لْیأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذا سَجَدُوا فَلْیکونُوا مِنْ وَرائِکمْ وَ لْتَأْتِ طائِفَةٌ أُخْری لَمْ یصَلُّوا فَلْیصَلُّوا مَعَک وَ لْیأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَ أَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذینَ کفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِکمْ وَ أَمْتِعَتِکمْ فَیمِیلُونَ عَلَیکمْ مَیلَةً واحِدَةً وَ لاجُناحَ عَلَیکمْ إِنْ کانَ بِکمْ أَذیً مِنْ مَطَرٍ أَوْ کنْتُمْ مَرْضی أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَکمْ وَ خُذُوا حِذْرَکمْ إِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْکافِرِینَ عَذاباً مُهِیناً [نساء/۱۰۲] .

سال ۶ هجری مسلمانان از مدینه به سوی مکه برای عمره حرکت کردند. خالد بن ولید با ۲۰۰ مشرک بیرون مکه و مسلمانان را در منطقه حدیبیه متوقف کردند؛ ظهر شد و بلال اذان گفت. همه مسلمانان نماز جماعت را به پا داشتند. ولید منظره جماعت را دید در فکر خود تصمیم گرفت هنگام نماز عصر با یک حمله ناگهانی همه مسلمانان را از پای در آورد. آیه نازل و توطئه کشف و ولید مسلمان شد؛ زیرا فهمید خدائی هست که افکار قلبی او را به رسول الله خبر می‌دهد.

پیام آیه :

نماز جماعت در هیچ شرائطی تعطیل نشود

رزمنده بی نماز نمی‌شود ، تقسیم کار. عبادات در هر شرائطی ، رهبر محور وحدت و عبادت استکنْتَ فِیهِمْ أَقَمْتَ لَهُمُ

آخرین درجه هوشیاری همراه با بهترین نوع عبادت امام جماعت به قدری نماز را طول دهد که همه به فیض برسند. در جبهه‌ها باید در فاصله یک رکعت نماز پست‌ها تعویض شود .

۹. اهمیت صف اول نماز جماعت

۱- قَالَ اللَّهَ تَعَالَی : یا مُحَمَّدُ! تَکبِیرَةٌ یدْرِکهَا الْمُومِنُ مَعَ الْإِمَامِ خَیرٌ لَهُ مِنْ سِتِّینَ أَلْفَ حَجَّةٍ وَ عُمْرَةٍ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۴]
.

۲- روزی عبدالله بن مسعود به تکبیرة الاحرام نماز جماعت نرسید بنده‌ای را آزاد کرده ، امیدوار به نزد رسول خدا (ص) آمد و گفت : هَلْ کنْتُ مُدْرِکاً فَضْلَهَا فَقَالَ : لَا فَقَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ ثُمَّ أُعْتِقُ أُخْرَی هَلْ کنْتُ مُدْرِکاً فَضْلَهَا فقَالَ لَا یا ابْنَ مَسْعُودٍ وَ لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً لَمْ تَکنْ مُدْرِکاً فَضْلَهَا [جامع‌الأخبار ، ص۷۷] .

۱- قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ الصَّلَاةَ فِی الصَّفِّ الْأَوَّلِ کالْجِهَادِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۸۵] .

عن عَلِی بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیادٍ بِإِسْنَادِهِ قَالَ قَالَ فَضْلُ مَیامِنِ الصُّفُوفِ عَلَی مَیاسِرِهَا کفَضْلِ الْجَمَاعَةِ عَلَی صَلَاةِ الْفَرْدِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۷۳] .

"فضیلت سمت راست امام بسیار بیشتر است"

۲- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لِیکنِ الَّذِینَ یلُونَ الْإِمَامَ أُولِی الْأَحْلَامِ مِنْکمْ وَ النُّهَی فَإِنْ نَسِی الْإِمَامُ أَوْ تَعَایا قَوَّمُوهُ [کافی ، ج۳ ، ص۳۷۲] .

امام جعفر صادق (ع) می‌فرمایند : "سزاوار است در صف اول آگاهان و پرهیزکاران بایستند که اگر امام عاجز شد به او تلقین کنند".

عن رسول الله (ص) : لیلتنی منکم اولوا الاحکام و النهی ثم الذین یلونهم [مستدرک ، ج۶ ، ص۴۵۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَفْضَلُ الصُّفُوفِ أَوَّلُهَا وَ هُوَ صَفُّ الْمَلَائِکةِ وَ أَفْضَلُ الْمُقَدَّمِ مَیامِنُ الْإِمَامِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۵]
.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الله و ملائکته یصلون علی الصف المقدم فازدحم الناس و کانت دور بنی عذرة بعیدة من المسجد فقالوا لنبیعن دورنا و لنشترین دورا قریبة من المسجد حتی ندرک الصف المتقدم [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۲۳] .

آنقدر رسول خدا در فضیلت صف اول سخن گفت که ازدحام شد و عده‌ای گفتند ما خانه هایمان را می‌فروشیم و نزدیک مسجد خانه می‌خریم تا به صف اول برسیم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَافَظَ عَلَی الصَّفِّ الْأَوَّلِ وَ التَّکبِیرَةِ الْأُولَی لَا یوذِی مُسْلِماً أَعْطَاهُ اللَّهُ مِنَ الْأَجْرِ مَا یعْطَی الْمُوذِّنُونَ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۷] .

"ثواب صف اول مثل ثواب موذن است"

۱۰. ثواب نماز های یومیه به جماعت

۱. نماز صبح

جماعت صبح : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّی صَلَاةَ الْفَجْرِ فِی جَمَاعَةٍ ثُمَّ جَلَسَ یذْکرُ اللَّهَ حَتَّی تَطْلُعَ الشَّمْسُ کانَ لَهُ فِی الْفِرْدَوْسِ سَبْعُونَ دَرَجَةً بُعْدُ مَا بَینَ کلِّ دَرَجَتَینِ کحُضْرِ الْفَرَسِ الْجَوَادِ الْمُضَمَّرِ سَبْعِینَ سَنَةً [أمالی صدوق ، ج۶۶] .

۲. نماز ظهر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّی الظُّهْرَ فِی جَمَاعَةٍ کانَ لَهُ فِی جَنَّاتِ عَدْنٍ خَمْسُونَ دَرَجَةً بُعْدُ مَا بَینَ کلِّ دَرَجَتَینِ کحُضْرِ الْفَرَسِ الْجَوَادِ خَمْسِینَ سَنَةً [أمالی صدوق ، ص۶۶] .

۳. نماز عصر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى الْعَصْرَ فِی جَمَاعَةٍ كانَ لَهُ كَأَجْرِ ثَمَانِيَةٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ كلُّهُمْ رَبُّ بَيتٍ يعْتِقُهُمْ [أمالی صدوق ، ص۶۶] .

ثواب آزاد کردن ۸۰ برده از فرزندان اسماعیل را دارد.

۴. نماز مغرب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ فِی جَمَاعَةٍ كانَ لَهُ كحَجَّةٍ مَبْرُورَةٍ وَ عُمْرَةٍ مَقْبُولَةٍ [أمالی صدوق ، ص۶۶] .

۵. نماز عشاء

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِی جَمَاعَةٍ كانَ لَهُ كقِيامِ لَيلَةِ الْقَدْرِ [أمالی صدوق ، ص۶۶] .

۱- رسول خدا (ص) فرمود : اگر مردم اهمیت جماعت صبح و عشا را می‌دانستند چهاردست و پا به سوی مسجد می‌دویدندانهما لیکفّر ان ما بینهما [بحار ، ج۸۸ ، ص۷ و ۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى الْمَغْرِبَ وَ الْعِشَاءَ الآخِرَةَ وَ صَلَاةَ الْغَدَاةِ فِی الْمَسْجِدِ فِی جَمَاعَةٍ فَكأَنَّمَا أَحْيا اللَّيلَ كلَّهُ [أمالی صدوق ، ص۳۲۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَلَّى الْغَدَاةَ وَ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ فِی جَمَاعَةٍ فَهُوَ فِی ذِمَّةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ ظَلَمَهُ فَإِنَّمَا يظْلِمُ اللَّهَ وَ مَنْ حَقَّرَهُ فَإِنَّمَا يحَقِّرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۷۷] .

۴- رسول خدا (ص) نماز صبح را به جماعت برگزار کرده بودند که به گروهی برخوردند ، پرسیدند : اینها در جماعت حاضر بودند؟ گفتند : نه. حضرت فرمود : أَمَا إِنَّهُ لَيسَ مِنْ صَلَاةٍ أَشَدَّ عَلَى الْمُنَافِقِينَ مِنْ هَذِهِ الصَّلَاةِ وَ الْعِشَاءِ وَ لَوْ عَلِمُوا أَی فَضْلٍ فِيهِمَا لَأَتَوْهُمَا وَ لَوْ حَبْواً [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۲۵] .

۵- روزی حضرت علی (ع) در نماز صبح حاضر نبود رسول خدا (ص) به خانه فاطمه رفته علت را پرسیدند فاطمه زهرا عرض کردند دیشب تا صبح احیاء داشتند. در حین گفتگو حضرت علی (ع) بیدار شد. رسول خدا (ص) فرمودند : یا عَلِی إِنَّ مَنْ صَلَّى الْغَدَاةَ فِی جَمَاعَةٍ فَكأَنَّمَا قَامَ اللَّيلَ كلَّهُ رَاكعاً وَ سَاجِداً یا علی أ ما علمت أن الأرض تعج إلی الله من نوم العالم علیها قبل طلوع الشمس [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ صَلَّى الْفَجْرَ فِی جَمَاعَةٍ رُفِعَتْ صَلَاتُهُ فِی صَلَاةِ الْأَبْرَارِ وَ كتِبَ يوْمَئِذٍ فِی وَفْدِ الْمُتَّقِينَ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۳] .

۱۱. آثار نماز جماعت

مصونیت از شیطان : عن النبی (ص) : ما من ثلاثة فی قریة و لا بُدو لاتقام فیهم الصلاة الا و قد استحوذ علیهم الشیطان فعلیکم بالجماعة فانّما یاکل الذنب القاصیه [سنن نسائی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۱- عمل بهإِنَّ أَكرَمَكمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكمْ [حجرات/۱۳] .

۲- مانور فوری و مقدس ۳- خبر از مردم

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثٌ كفَّارَاتٌ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ بِالسَّبَرَاتِ وَ الْمَشْی بِاللَّيلِ وَ النَّهَارِ إِلَى الصَّلَاةِ وَ الْمُحَافَظَةُ عَلَى الْجَمَاعَاتِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۴۸۹] .

۱۲. آداب نماز جماعت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى بِقَوْمٍ فَاخْتَصَّ نَفْسَهُ بِالدُّعَاءِ دُونَهُمْ فَقَدْ خَانَهُمْ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص ۴۰۰] .

۱- صف‌های مرتب و منسجم : روزی رسول خدا (ص) فرمود : مثل فرشتگان صف بندی کنند. پرسیدند : صفوف فرشتگان چگونه است؟ فرمود : تا صف جلو تکمیل نشده به سراغ صفهای بعدی نمی‌روند و در صفها به هم چسبیده می‌ایستند" [سنن نسائی ، ج۲ ، ص۹۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سووا صفوفکم فإن تسویة الصف تمام الصلاة [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۹] .

۲- هماهنگی با امام : عن رسول الله (ص) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيوتَمَّ بِهِ فَلَا تَخْتَلِفُوا عَلَيهِ فَإِذَا رَكَعَ فَارْكعُوا وَ إِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَک الْحَمْدُ وَ إِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا وَ إِذَا صَلَّى جَالِساً فَصَلُّوا جُلُوساً [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۴۹۲] .

۳- صفوف متراکم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاعْدِلُوا صُفُوفَكمْ وَ أَقِيمُوهَا وَ سُدُّوا الْفُرَجَ [أمالی صدوق ، ص۳۲۲] .

امام جماعت باید صفوف را منظم کند : قَالَ النُّعْمَانُ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يسَوِّی صُفُوفَنَا كأَنَّمَا يسَوِّی بِهَا الْقِدَاحَ حَتَّى رَأَى أَنَّا قَدْ أَغْفَلْنَا عَنْهُ ثُمَّخَرَجَ يوْماً فَقَامَ حَتَّى كادَ أَنْ يكبِّرَ فَرَأَى رَجُلًا بَادِئاً صَدْرُهُ فَقَالَ : عِبَادَ اللَّهِ لَتُسَوُّونَ صُفُوفَكمْ أَوْ لَيخَالِفَنَّ اللَّهُ بَينَ وُجُوهِكمْ" [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۶۷] .

القداح یعنی تیرهای ناتمام که کاملا تراشیده نشده.

۴- صفها را نشکنید : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا جاء الرجل و لم يستطع أن يدخل الصف فليقم حذاء الإمام فإن ذلک يجزيه و لا يعاند الصف [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

یعاند : متعرض نشود ، حذاء : عقب.

عن رسول الله (ص) : من وصل صفا وصله الله و من قطع صفا قطعه الله عزوجل [سنن نسائی ، ج۲ ، ص۹۳] .

۱۳. بنیان گزاران نماز جماعت

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : أَوَّلُ جَمَاعَةٍ كانَتْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ يصَلِّی وَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) مَعَهُ إِذْ مَرَّ أَبُو طَالِبٍ بِهِ وَ جَعْفَرٌ مَعَهُ فَقَالَ : يا بُنَی! صَلِّ جَنَاحَ ابْنِ عَمِّک فَلَمَّا أَحَسَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص) تَقَدَّمَهُمَا وَ انْصَرَفَ أَبُو طَالِبٍ مَسْرُوراً إِلَى أَنْ قَالَ فَكانَتْ أَوَّلُ جَمَاعَةٍ جُمِعَتْ ذَلِک الْيوْمَ [أمالی صدوق ، ص۵۰۸] .

۱۴. شرکت زنان در نمازجماعت

در سبب نزول آیه : وَ لَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكمْ وَ لَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ [حجر/۲۴] .

حسناء فكان لبعض الناس يستقدم فی الصف الاول لئلا يراها و يستأخر ببعضهم حتی يكون فی الصف المؤخر فاذا اركع نظر من تحت الطيه فی الصف فانزل الله هذه الاية [تفسیر طبری ، ج۱۴ ، ص۲۷] .

۱۵. شرکت درجماعت اهل سنت

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَلَّى مَعَهُمْ فِی الصَّفِّ الْأَوَّلِ كانَ كمَنْ صَلَّى خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ ص [کافی ، ج۳ ، ص ۳۸۰] .

۲-عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) یا إِسْحَاقُ! أَ تُصَلِّی مَعَهُمْ فِی الْمَسْجِدِ؟ قُلْتُ : نَعَمْ قَالَ صَلِّ مَعَهُمْ فَإِنَّ الْمُصَلِّی مَعَهُمْ فِی الصَّفِّ الْأَوَّلِ كَالشَّاهِرِ سَیفَهُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۲۷۷] .

۳-نَظَرَ الْبَاقِرُ (ع) إِلَی بَعْضِ شِیعَتِهِ وَ قَدْ دَخَلَ خَلْفَ بَعْضِ الْمُخَالِفِینَ إِلَی الصَّلَاةِ وَ أَحَسَّ الشِّیعِی بِأَنَّ الْبَاقِرَ (ع) قَدْ عَرَفَ ذَلِک مِنْهُ فَقَصَدَهُ وَ قَالَ : أَعْتَذِرُ إِلَیک یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! مِنْ صَلَاتِی خَلْفَ فُلَانٍ فَإِنِّی أَتَّقِیهِ لَوْ لَا ذَلِک لَصَلَّیتُ وَحْدِی قَالَ لَهُ الْبَاقِرُ (ع) : یا أَخِی! إِنَّمَا كُنْتَ تَحْتَاجُ أَنْ تَعْتَذِرَ لَوْ تَرَكْتَ یا عَبْدَ اللَّهِ الْمُومِنَ مَا زَالَتْ مَلَائِكَةُ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَ الْأَرَضِینَ السَّبْعِ تُصَلِّی عَلَیک وَ تَلْعَنُ إِمَامَک ذَاک وَ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی أَمَرَ أَنْ تُحْسَبَ لَک صَلَاتُک خَلْفَهُ لِلتَّقِیةِ بِسَبْعِمِائَةِ صَلَاةٍ لَوْ صَلَّیتَهَا وَحْدَک فَعَلَیک بِالتَّقِیةِ [تفسیرالإمام‌العسکری ، ص۵۸۶] .

یکی از یاران امام باقر (ع) از روی تقیه در نماز اهل سنت شرکت کرده بود. احساس کرد امام او را می‌بینند ، بعد از نماز خدمت امام رسیده و عذر خواهی کرد و عرض کرد : نماز من از روی تقیه بود وگرنه تنها می‌خواندم. حضرت فرمود : اگر تنها می‌خواندی جای عذر خواهی داشت. خداوند امر فرموده در چنین مواردی از روی تقیه اقتدا کنید و ثوابش برابر است با ۷۰۰ نماز.

۴-عن عَلِی بْنُ جَعْفَرٍ فِی كِتَابِهِ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : صَلَّی حَسَنٌ وَ حُسَینٌ خَلْفَ مَرْوَانَ وَ نَحْنُ نُصَلِّی مَعَهُمْ [وسائل‌الشیعة ، ج۸ ، ص۳۰۱] .

۵- امام صادق (ع) در ذیل آیه‌قولوا للناس حسنامی‌فرمایند : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً " (بقره-۸۳) عُودُوا مَرْضَاهُمْ وَ اشْهَدُوا جَنَائِزَهُمْ وَ اشْهَدُوا لَهُمْ وَ عَلَیهِمْ وَ صَلُّوا مَعَهُمْ فِی مَسَاجِدِهِمْ [وسائل‌الشیعة ، ج۸ ، ص۳۰۱] .

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْكُمْ أَحَدٌ یصَلِّی صَلَاةً فَرِیضَةً فِی وَقْتِهَا ثُمَّ یصَلِّی مَعَهُمْ صَلَاةً تَقِیةً وَ هُوَ مُتَوَضِّئٌ إِلَّا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا خَمْساً وَ عِشْرِینَ دَرَجَةً فَارْغَبُوا فِی ذَلِک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۸۲] .

عن الامام الباقر (ع) : "اگر نمازت را قبلا خوانده‌ای باز به جماعت اینها که رسیدی ، وضو داری اقتدا کن" [وسائل ، ج۵ ، ص۳۸۳] .

۱- امام صادق (ع) به شیعیانش سفارش فرمود : خَالِقُوا النَّاسَ بِأَحْسَنِ أَخْلَاقِكُمْ صَلُّوا فِی مَسَاجِدِهِمْ وَ عُودُوا مَرْضَاهُمْ وَ اشْهَدُوا جَنَائِزَهُمْ وَ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَكُونُوا الْأَئِمَّةَ وَ الْمُوَذِّنِینَ فَافْعَلُوا فَإِنَّكُمْ إِذَا فَعَلْتُمْ ذَلِک قَالَ النَّاسُ هَولَاءِ الْفُلَانِیةُ رَحِمَ اللَّهُ فُلَاناً مَا أَحْسَنَ مَا كَانَ یودِّبُ أَصْحَابَهُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۶۶] .

۱۶. امام جماعت

۱. اولویت

۱. سابقه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یومُّ الْقَوْمَ أَقْدَمُهُمْ هِجْرَةً [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۲. قرائت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَإِنِ اسْتَوَوْا فَأَقْرَوهُمْ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۳. علم وفقه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ إِنِ اسْتَوَوْا فَأَفْقَهُهُمْ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۴. سن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ إِنِ اسْتَوَوْا فَأَكبَرُهُمْ سِنّاً [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۵. مراتب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ صَاحِبُ الْمَسْجِدِ أَحَقُّ بِمَسْجِدِهِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۶. امیرو حاکم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلُّ أَهْلِ مَسْجِدٍ أَحَقُّ بِالصَّلَاةِ فِی مَسْجِدِهِمْ إِلَّا أَنْ يكونَ أَمِيرٌ حَضَرَ فَإِنَّهُ أَحَقُّ بِالْإِمَامَةِ مِنْ أَهْلِ الْمَسْجِدِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۷. آشنائی با قرآن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يومُّ الْقَوْمَ أَقْرَوهُمْ لِكتَابِ اللَّهِ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۶۴] .

۸. صاحب خانه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يَتَقَدَّمَنَّ أَحَدُكمُ الرَّجُلَ فِی مَنْزِلِهِ [كافی ، ج۳ ، ص۳۷۶] .

۹. نورانیت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يومُّكمْ أَكثَرُكمْ نُوراً وَ النُّورُ الْقُرْآنُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۲. وظایف

۱. توجه به عواطف

عن رسول الله (ص) : انّی لاقوم فی الصلوة و انا ارید ان اطول فیها فاسمع بكاء الصبی فاتجوّز كراهیة ان یشق علی امّه [سنن ابن ماجه ، ج۱ ، ص۳۱۷] .

رسول خدا به حضرت علی (ع) هنگام اعزام به یمن فرمود : صل بهم كصلوة اضعفهم [بحار ، ج۷۷ ، ص۲۶۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صَلِّ بِهِمْ كصَلَاةِ أَضْعَفِهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

امیرالمؤمنین (ع) در بخشنامه‌ای به كارگزارانش فرمودند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صَلُّوا بِهِمْ صَلَاةَ أَضْعَفِهِمْ وَ لَا تَكونُوا فَتَّانِينَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۲] .

قال الصادق (ع) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا كنت إماما أجزأك تكبيرة واحدة لأن معك ذا الحاجة و الضعيف و الكبير [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۳۳۳] .

۲. توجه به ضعیفان

توجه به ضعیفان و پیران و گرفتاران : "شخصی از پیامبر پرسید من نمازم را طول می‌دهم چون فلانی دوست دارد. حضرت خیلی ناراحت شده ، فرمود : یا ایها الناس انّ منكم منفرین فایكم ما صلی بالناس فلیجوز فان فیهم الضعیف و الكبیر و ذالحاجة [سنن ابن ماجه ، ج۱ ، ص۳۱۵] .

۳. محبوب باشد

عن رسول الله (ص) : ثلاثة لاترفع صلاتهم فوق رؤسهم بشرا رجل امّ قوما و هم كارهون [سنن ابن ماجه ، ج۱ ، ص۳۱۱] .

۴. مرد باشد

به فتوای بعضی از مراجع (مثل آقای خوئی و اراكی) امامت زن برای زنان مانعی نداردیجوز امامة المرأة لمثلها [عروة الوثقی]
.

۵. نماز كامل و كوتاه

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : كانت صلاة رسول الله (ص) أخف صلاة فى تمام [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .
قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : كانت صلاة رسول الله (ص) أخف صلاة فى تمام [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۶. تفقد

رسول خدا (ص) از غائبین سوال می‌کرد درباره مسافران دعا می‌فرمود و با نمازگران به عیادات مریض می‌رفت.

۷. به فکر دیگران

فقط به فکر خودش نباشد. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى بِقَوْمٍ فَاخْتَصَّ نَفْسَهُ بِالدُّعَاءِ دُونَهُمْ فَقَدْ خَانَهُمْ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۰۰] .

۸. دفعه اول اجازه

اگر دفعه اول است اجازه بگیرد. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ يومَّ الرَّجُلُ قَوْماً إِلَّا بِإِذْنِهِمْ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۹. رعایت حال افراد

صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالنَّاسِ يوْماً فَخَفَّفَ فِى الرَّكعَتَينِ الْأَخِيرَتَينِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ لَهُ النَّاسُ : يا رَسُولَ اللَّهِ! رَأَينَاك خَفَّفْتَ هَلْ حَدَثَ فِى الصَّلَاةِ أَمْرٌ؟ قَالَ : وَ مَا ذَاك؟ قَالُوا : خَفَّفْتَ فِى الرَّكعَتَينِ الْأَخِيرَتَينِ. فَقَالَ : أَ وَ مَا سَمِعْتُمْ صُرَاخَ الصَّبِى... خَشِيتُ أَنْ يشْتَغِلَ بِهِ خَاطِرُ أَبِيهِ [عده‌الداعی ، ص۸۹] .

توجه به حواس مردم. رسول خدا با سرعت نمازی را به آخر رساند ، علت را پرسیدند فرمود : مگر صدای گریه بچه را نشنیدیدخَشِيتُ أَنْ يشْتَغِلَ بِهِ خَاطِرُ أَبِيهِ [عده‌الداعی ، ص۸۹] .

۱۰. صدای ساده

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَّ قَوْماً بِإِذْنِهِمْ وَ هُمْ بِهِ رَاضُونَ فَاقْتَصَدَ بِهِمْ فِى حُضُورِهِ وَ أَحْسَنَ صَلَاتَهُ بِقِيامِهِ وَ قِرَاءَتِهِ وَ رُكوعِهِ وَ سُجُودِهِ وَ قُعُودِهِ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ الْقَوْمِ وَ لَا ينْقَصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَىءٌ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

با صدای رسا قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : أَنَّ عَلِياً (ع) كانَ إِذَا صَلَّى بِالنَّاسِ خَرَقَ الصُّفُوفَ خَرْقاً [الجعفریات ، ص۵۳] .

خرقا : صدایش صفها را می‌شکافت

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : ينْبَغِى لِلْإِمَامِ أَنْ يسْمِعَ مَنْ خَلْفَهُ كلَّمَا يقُولُ وَ لَا ينْبَغِى لِمَنْ خَلْفَ الْإِمَامِ أَنْ يسْمِعَهُ شَيئاً مِمَّا يقُولُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۱۰۲] .

۱۱. ضامن قرائت

امیرالمؤمنین (ع) در بخشنامه‌ای به کارگزارانش فرمودند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صَلُّوا بِهِمْ صَلَاةَ أَضْعَفِهِمْ وَ لَا تَكونُوا فَتَّانِينَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۲] .

۱۲. اعلم از او در جمع نباشد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أم قوما و فيهم أعلم منه أو أفقه منه لم يزل أمرهم فى سفال إلى يوم القيامة [المحاسن ، ج۱ ، ص۹۳] .

۳. پاداش

۱– عن رسول الله (ص) : من امّ قوما باذنهم و هم راضون فاقتصد بهم فی حضوره و احسن صلوته فله اجر القوم و لاینقص من اجورهم شیء [بحار ، ج۸۸ ، ص۸] .

۲- امام تا ۸۰۰۰۰ نفر را شفاعت می کندو یشفع کل واحد منهم فی ثمانین الفا [مستدرک ، ج۶ ، ص۴۴۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَّ قَوْماً بِإِذْنِهِمْ وَ هُمْ بِهِ رَاضُونَ فَاقْتَصَدَ بِهِمْ فِی حُضُورِهِ وَ أَحْسَنَ صَلَاتَهُ بِقِیامِهِ وَ قِرَاءَتِهِ وَ رُکوعِهِ وَ سُجُودِهِ وَ قُعُودِهِ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ الْقَوْمِ وَ لَا ینْقَصُ مِنْ أُجُورِهِمْ شَیءٌ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .
قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنَّ الْإِمَامَ ضَامِنٌ لِلْقِرَاءَةِ وَ لَیسَ یضْمَنُ الْإِمَامُ صَلَاةَ الَّذِینَ هُمْ مِنْ خَلْفِهِ إِنَّمَا یضْمَنُ الْقِرَاءَةَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۷۸] .
تقدیر از امام جماعت : حضرت علی بن الحسین (ع) در رساله حقوق فرمود : امام جماعت نماینده شماست از طرف شما با خداوند سخن می گویدفَتَشْکرُ لَهُ عَلَی قَدْرِ ذَلِک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۳] .
۴. شرائط انتخاب
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تُصَلِّ إِلَّا خَلْفَ مَنْ تَثِقُ بِدِینِهِ وَ أَمَانَتِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۲۶۶] .
۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَئِمَّتَکمْ قَادَتُکمْ إِلَی اللَّهِ فَانْظُرُوا بِمَنْ تَقْتَدُونَ فِی دِینِکمْ وَ صَلَاتِکمْ [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۲۲۱] .
۲-قَالَ أَبُوذَرٍّ (ره) إِنَّ إِمَامَک شَفِیعُک إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَا تَجْعَلْ شَفِیعَک سَفِیهاً وَ لَا فَاسِقاً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۷۸] .
۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَمَّ قَوْماً وَ فِیهِمْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ لَمْ یزَلْ أَمْرُهُمْ إِلَی السَّفَالِ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۵۶] .
۴- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تُصَلِّ إِلَّا خَلْفَ مَنْ تَثِقُ بِدِینِهِ وَ أَمَانَتِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۲۶۶] .
۵- اقتدا به امام فاسق ، مرتد ، منحرف الفکر ، مسرف و عاق والدین و... نهی شده [وسائل ، ج۵ ، ص۳۹۲] .
۵. احکام نماز جماعت
۱- حضرت صادق (ع) می‌فرمایند : تاخیر با جماعت بهتر از اول وقت فرادا است
عَنْ عَلِی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الْقَوْمِ یتَحَدَّثُونَ حَتَّی یذْهَبَ الثُّلُثُ الْأَوَّلُ مِنَ اللَّیلِ وَ أَکثَرُ أَیهُمَا أَفْضَلُ یصَلُّونَ الْعِشَاءَ جَمَاعَةً أَوْ فِی غَیرِ جَمَاعَةٍ قَالَ یصَلُّونَهَا جَمَاعَةً أَفْضَلُ [وسائل‌الشیعة ، ج۸ ، ص۳۰۸] .
۲- نماز جماعت با دو نفر؛ امام و مأموم تشکیل می‌شود.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الِاثْنَانِ فَمَا فَوْقَهُمَا جَمَاعَةٌ [وسائل‌الشیعة ، ج۸ ، ص۲۹۷] .
۳- در صف اول اهل فضل بایستند.
۴- کراهت اقتداء مسافر بر حاضر و بر عکس ، به معنای ترک نماز جماعت نیست
۵- شما که دید ندارید از خانه به مسجد طنابی ببندید ولی به جماعت حاضر شوید. (اشاره به شخص نابینایی است که می خواست در نماز جماعت پیامبر (ص) شرکت کند)
نماز جماعت سریع ، از نماز فرادای طولانی بهتر است [رساله] .
اگر شخصی نمازش را فرادا خوانده مستحب است همین که جماعت تشکیل شد دوباره بخواند و اگر بفهمد نماز اول باطل بوده همان نماز دوم کفایت می کند [رساله] .
امام می‌تواند در صورتی که مأمومین عوض شدند باز همان نماز را با جماعت بخواند
اگر والدین امر به جماعت کنند و از نافرمانی ناراحت شوند نماز جماعت بر فرزند واجب می‌شود مستحب است امام جماعت

رکوع را طول دهد (به تعداد دو برابر) تا کسی که وارد شده به جماعت برسد.

۱. جن درقرآن

۱. فردی

۱. وجود جن از نظر ما قابل تردید نیست. میلیونها موجود نامریی خداوند خلق کرده است که ما آنها را مشاهده نمی‌کنیم ، ولی در جهان بینی ما راه شناخت منحصر به چشم نیست ، بلکه هم از راه حس و هم از راه آثار و هم از راه خبر دادن گوینده راستگو می‌توانیم آنها را بپذیریم.

۲. جن موجودی است با شعور و ادراک و مکلف ومورد خطاب و عتاب خداوند و تنها در سوره الرحمن ۳۱ مرتبه با جمله فَبِأَی آلاءِ رَبِّکما تُکذِّبانِ [الرحمن/۱۳] .

جن مورد خطاب قرار گرفته است. در آیه ۱۳۰ انعام نیز می‌خوانیم : یا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ أَلَمْ یأْتِکمْ رُسُلٌ مِنْکمْ [انعام/۱۳۰]
.

۳. جن قدرت دارد. همین که حضرت سلیمان خواست تخت وتاج بلقیس را در اسرع وقت حاضر کند؛قالَ عِفْرِیتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِیک بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقامِك وَ إِنِّی عَلَیهِ لَقَوِی أَمِینٌ [نمل/۳۹] .

۴. زبان عربی می‌فهمند ، به دلیل آیات همین سوره.

۵. ابلیس از جنس جن است ، به دلیل : کانَ مِنَ الْجِنِّ [کهف/۵۰] .

۶. خلقت جن قبل از انسان است : وَ الْجَانَّ خَلَقْناهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نارِ السَّمُومِ [حجر/۲۷] .

۷. الان هم هستند : إِلی یوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُوم [حجر/۳۸] .

۸. شهوت هم دارند : لَمْ یطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَ لا جَانٌّ [الرحمن/۵۶] .

۹. زن و مرد دارند : یعُوذُونَ بِرِجالٍ مِنَ الْجِنِّ [جن/۶] .

۱۰. ذریه دارند : أَ فَتَتَّخِذُونَهُ وَ ذُرِّیتَهُ أَوْلِیاءَ مِنْ دُونِی [کهف/۵۰] .

۱۱. می توانند به انسان کمک کنند : وَ مِنَ الْجِنِّ مَنْ یعْمَلُ بَینَ یدَیهِ [سبأ/۱۲] .

وَ حُشِرَ لِسُلَیمانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ [نمل/۱۷] .

۱۲. علم غیب نمی‌دانند : فَلَمّا خَرَّ تَبَینَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ کانُوا یعْلَمُونَ الْغَیبَ ما لَبِثُوا فِی الْعَذابِ الْمُهِینِ [سبأ/۱۴] .

۱۳. قابل رؤیت در قالب مثالی هستند :

گفتگوی آنها با حضرت سلیمان در قرآن آمده ، ولی از آیات اول سوره جن معلوم می‌شود که خود رسول خدا (ص) هنگام معراج جن را ندید ، زیرا آمدهقل اوحی الی انه استمع نفراگر می‌دید اوحی نبود ، ولی در صحیح مسلم ، کتاب الصلوة ، باب۳۳ آمده است که حضرت رسول (ص) با توجه و عمد گاهی آیات قرآن را برای تبلیغ جن تلاوت می‌کرد. و حدیثی آورده که شبی ما رسول اکرم (ص) را ندیدیم ، هرچه سراغ گرفتیم نیافتیم و ناراحت بودیم ، صبح که آمد ، فرمود : رفته بودم آیات را برای أجنه بخوانیم.

۱۴. آفرینش جن از آتش است.وَ الْجَانَّ خَلَقْناهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نارِ السَّمُومِ [حجر/۲۷] .

۱۵. مرگ دارند : أُولئِک الَّذِینَ حَقَّ عَلَیهِمُ الْقَوْلُ فِی أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ [احقاف/۱۸] .

۱۶. او ما را می‌بیند ، ولی ما او را نمی‌بینیم : إِنَّهُ يراكُمْ هُوَ وَ قَبِيلُهُ مِنْ حَيثُ لا تَرَوْنَهُمْ [اعراف/۲۷] .
نور الثقلین از خصال نقل می‌کند که أجنه سه گروه هستند ، گروهی با فرشتگان ، گروهی در هوای آزاد و گروهی هم با حیوانات (سگ و مار) هستند.
يأْتُونَّا يسْأَلُونَّا عَنْ مَعَالِمِ دِينِهِمْ وَ حَلَالِهِمْ وَ حَرَامِهِمْ [كافی ، ج۱ ، ص۳۹۴] .
۱۷. دارای قوه شهوانی هستند :
در چند آیه درباره وصف حوریان بهشتی آمده که جن و انس با او تماس نگرفته اند ، پس معلوم می‌شود تکثیر آنها (جن) به واسطه مقاربت نر و ماده است.
۱۸. آنها قدرت انجام بر بعضی از کارهای انسان را دارند که برای سلیمان (ع) معبدها ، تمثالها و ظروف بزرگ غذا ساختند :
وَ مِنَ الْجِنِّ مَنْ يعْمَلُ بَينَ يدَيهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ مَنْ يزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنا نُذِقْهُ مِنْ عَذابِ السَّعِيرِ يعْمَلُونَ لَهُ ما يشاءُ مِنْ مَحارِيبَ وَ تَماثِيلَ وَ جِفانٍ كَالْجَوابِ [سبأ/۱۳-۱۲] .

۲. دینی

۱.هدف از آفرینش آنها همان هدف از آفرینش انسان است : وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِيعْبُدُونِ [ذاريات/۵۶] .
۲.احکام را از رسول ما فرا می گیرند ، به دلیل آیات همین سوره و نیز سوره احقاف آیات ۳۰-۲۸ :
فَلَوْ لا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ قُرْباناً آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَ ذلِك إِفْكُهُمْ وَ ما كانُوا يفْتَرُونَ وَ إِذْ صَرَفْنا إِلَيك نَفَراً مِنَ الْجِنِّ يسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمّا حَضَرُوهُ قالُوا أَنْصِتُوا فَلَمّا قُضِي وَلَّوْا إِلى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ قالُوا يا قَوْمَنا إِنّا سَمِعْنا كتاباً أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسى مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ يهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَ إِلى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ [احقاف/۳۰-۲۸] .
۳.انبیای قبلی را هم می‌شناختند ، به دلیل : إِنّا سَمِعْنا كتاباً أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسى مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ يهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَ إِلى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ [احقاف/۳۰] .
۴.اهل تبلیغ و انذار و شناخت گناه و سعادت و شقاوت هستند.
يا قَوْمَنا أَجِيبُوا داعِي اللّهِ وَ آمِنُوا بِهِ يغْفِرْ لَكمْ مِنْ ذُنُوبِكمْ وَ يجِرْكمْ مِنْ عَذابٍ أَلِيمٍ [احقاف/۳۱] .
وَ مَنْ لا يجِبْ داعِي اللّهِ فَلَيسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَ لَيسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِياءُ أُولئِك فِي ضَلالٍ مُبِينٍ [احقاف/۳۲] .
۵.فاسقان از جن به دوزخ می روند.وَ لَقَدْ ذَرَأْنا لِجَهَنَّمَ كثِيراً مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ [اعراف/۱۷۹] .
قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أقسمت أن تملأها من الكافرين من الجنة و الناس أجمعين و أن تخلد فيها المعاندين (دعای کمیل) [مصباح المتهجد ، ص۸۴۷] .
۶.مومن و فاسق دارند : وَأَنّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَ مِنَّا الْقاسِطُونَ [جن/۱۴] .
وَ أَنّا مِنَّا الصّالِحُونَ وَ مِنّا دُونَ ذلِك [جن/۱۱] .
۷.معبود انسان هایی بوده‌اند : بَلْ كانُوا يعْبُدُونَ الْجِنَّ [سبأ/۴۱] .
۸.مشرکان میان خداوند و جن نسبت قائل بودند : وَ جَعَلُوا بَينَهُ وَ بَينَ الْجِنَّةِ نَسَباً [صافات/۱۵۸] .
امام فرمود : جن ها نزد ما می‌آیند و دستورات دینی و مسائل حرام و حلال را از ما فرا می گیرند و در پایان فرمود : اینها برادران دینی شما هستند.
۹.دارای علم وادراک وتشخیص حق از باطل و قدرت منطق واستدلال هستند. آیات مختلف سوره جن این مطلب را تأئید می

کند.

۱۰.آنها دارای حشر و نشر هستند :

وَ لَقَدْ ذَرَأْنا لِجَهَنَّمَ كَثِيراً مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ [اعراف/۱۷۹] .

۱۱.آنها دارای قدرت نفوذ در آسمانها و خبرگیری بوده اند و بعدا ممنوع شده اند :

وَ أَنّا كنّا نَقْعُدُ مِنْها مَقاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَنْ يسْتَمِعِ الْآنَ يجِدْ لَهُ شِهاباً رَصَداً [جن/۹] .

۹.در میان آنها افرادی پیدا می‌شود که قدرت زیادی دارد :

قالَ عِفْرِيتٌ مِنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيک بِهِ قَبْلَ أَنْ تَقُومَ مِنْ مَقامِک [نمل/۳۹] .

۱۲.بعضی از آن‌ها به جهنم می‌روند :

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَ النّاسِ أَجْمَعِينَ [سجده/۱۳] .

۱۵.جن ها بعد از ایمان به پیامبر (ص) اکرم یکدیگر را به نیکوکاری دعوت می کنند :

قُلْ أُوحِي إِلَي أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقالُوا إِنّا سَمِعْنا قُرْآناً عَجَباً يهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنّا بِهِ وَ لَنْ نُشْرِک بِرَبِّنا أَحَداً [جن/۲-۱] .

۱. جنگ احد

۱. استراتژی جنگ

۱. آماره

۳۲ ماه بعد از هجرت

عدد مسلمین در مرحله اول ۱۰۰۰ نفر و بعد ۷۰۰ نفر شد.

عدد دشمن ۷۰۰ زره پوش و ۲۰۰ اسب و ۳۰۰۰ شتر.

حدود ۶۰ آیه از سوره آل عمران درباره احد (از آیه ۱۲۱ آل عمران به بعد) .

۷۰ نفر از یاران پیامبر اکرم (ص) در آن جنگ شهید شدند.

سران و بستگان مقتولین بدر در مکه گرد هم جمع شده و طرح جنگ احد ریخته شد.

ابوسفیان : من اولین کسی هستم که حاضرم با محمد (ص) بجنگم.

بودجه جنگ احد از درآمد مال التجاره بود.

قبائل کنانه ، تهامه با ۳۰۰۰ مرد جنگی آماده شدند.

دعوت از شاعر برای تحریک جنگجویان.

فرمانده جنگ ابوسفیان بود.

۲. ترفندها

زنان را با خود به جبهه بردند ، تا روحیه بیشتری داشته باشند.

منافقان در مدینه مشغول ارعاب مسلیمن بودند که قریش حرکت کرده‌اند و....

عباس از مکه تصمیم کفار را به مدینه خبر داد.

پیامبر اکرم (ص) در چند مرحله مامور اطلاعاتی فرستاد تا نتیجه تحقیقات خود را از حرکت کفار اطلاع دهند.
مدینه آماده می‌شود.
اصحاب شبها پاسداری می کنند.
رسول اکرم (ص) محافظت می‌شود.
مشورت شد. بزرگان مهاجر و انصار گفتند : در مدینه سنگر بگیریم و زنان و کودکان را در برجها جای داده و خودمان می‌جنگیم.
جوانان گفتند : باید به استقبال جنگ ، بیرون شهر برویم.
روز جمعه بود. رسول اکرم (ص) نماز جمعه و عصر را به جا آورده و وارد منزل شدند و لباس رزم پوشیده و حرکت کردند.
مسلمانان صد زره داشتند که به راه افتادند.
۳. سیر حرکت
إِنَّ الَّذِينَ كفَرُوا ينْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ لِيصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّهِ فَسَينْفِقُونَها ثُمَّ تَكونُ عَلَيهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يغْلَبُونَ [انفال/۳۶.]
سعدبن معاذ و سعد بن عباده در جلوی رسول اکرم (ص) حرکت می کردند.
پیامبر اکرم (ص) سه پرچم آماده کردند. یکی برای اوس ، یکی برای خزرج که انصار بودند و سومی پرچمی برای مهاجرین که به دست علی (ع) یا مصعب بن عمیر دادند.
عبد اللهابی با یک سوم مردم (سیصد نفر) از وسط راه برگشتند و گفتند : چرا به نظریه ما عمل نشد که گفتیم جنگ در مدینه باشد نه احد.
از اوس و خزرج هم بعضی سست شدند که خداوند آنها را حفظ کرد.
إِذْ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْكمْ أَنْ تَفْشَلا وَ اللّهُ وَلِيهُما وَ عَلَى اللّهِ فَلْيتَوَكلِ الْمُومِنُونَ [آل عمران/۱۲۲.]
انصار پیشنهاد کردند که از یهودیان هم کمک گرفته شود. پیامبر (ص) فرمود : در جنگ با مشرک از مشرک کمک نخواهید.
غروب جمعه سر رسید. بلال اذان گفت. پیامبر (ص) نماز جماعت خواندند. و ۵۰ نفر شب تا صبح پاسداری دادند تا لشگر اسلام استراحت کنند.
روز احد بعد از نماز صبح پیامبر (ص) صف آرائی فرمود. کوه احد پشت سر ، مدینه روبرو و پنجاه نفر با فرماندهی عبدالله بن جبیر مسئول شکاف کوه احد شدند.

۲. نکات مهم

۱. ایمان

۱. فدائیان مؤمن

۱. دستگاه اطلاعاتی پیامبر (ص) توسط عباس عموی حضرت که یک مومن واقعی ولی غیر متظاهر به اسلام و در میان بت برستان مکه بود ، در واقع هم چون خبرنگار محمد (ص) در مکه بود ، به حضرت نامه‌ای نوشت که قریش با ساز و برگ کامل برای انتقام از بدر به سوی مدینه عازمند. پیامبر (ص) شورایی تشکیل داد. مردی به نام خیثمهٔ برخاست و گفت :
اگر ما در مدینه بمانیم قریش مدینه را محاصره می کند و این برای ما ذلت است. من تاسف می‌خورم که در بدر شرکت

نکردم و فرزندم در رکاب شما آمد و به درجه شهادت رسید. من پیر شدم ، خواستم شهید شوم ، به فرزندم گفتم : تو جوانی می‌توانی کارهای شایسته‌ای انجام دهی ولی من پیر مرد کاری نکردم می‌خواهم شهید شوم. او از من و من از او بنا به قرعه شد که کدام شهید شویم. قرعه به نام او آمد و شهید شد. و دیشب در خواب دیدم که او در بهشت قدم می‌زد و گفت : پدر جان منتظر شما هستم. یا رسول الله برویم بجنگیم ، من عاشق شهادتم. یا رسول الله تقاضا دارم دعا بفرمائید که این بدن لاغر من و ریش سفیدم در راه اسلام در خون بغلتد. [فروغ ، ج۲ ، ص۴۵۲]

۲. عمرو بن جموح پیرمرد ، لنگ و ضعیف چهار پسر رشیدش را به حمایت پیامبر (ص) به احد فرستاد. خودش هم عاشق شهادت بود. فامیل او را منع کردند. خودش را به پیامبر رساند که می‌خواهم شهید شوم. فرمود : جهاد بر تو واجب نیست. اصرارش باعث شد که پیامبر (ص) اجازه دادند. رفت و شمشیر زد تا شهید شد.

۳. حنظله : پدرش ابوعامر دشمن پیامبر (ص) در ارتش قریش وپایه گذار مسجد ضرار بود و پدر زنش رئیس منافقان مدینه بود؛ اما او در شب زفافش که فرمان جهاد احد صادر شد از پیامبر یک شب اجازه خواست. مجلسی می گوید : إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ إِذا كانُوا مَعَهُ عَلى أَمْرٍ جامِعٍ لَمْ یذْهَبُوا حَتّى یسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِینَ یسْتَأْذِنُونَک أُولئِكَ الَّذِینَ یومِنُونَ بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوک لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [نور/۶۲.]

رفت و عروسی کرد و صبح زود با عروس خداحافظی کرد و عروس چهار شاهد گرفت. وارد احد شد. شمشیری به سوی ابوسفیان افکند که بر اسب او اصابت کرد و او افتاد و فریاد زد. کفار دورش را گرفته و نیزه‌ای بر حنظله زدند تا اینکه او شهید شد. پسر در ارتش اسلام و پدر در ارتش کفر بود. پیامبر جمله «غسیل الملائکة» را به او فرمود.

با این نوع فداکاریهای خالصانه پیش رفتند و پیروز شدند. اما همین که نیت جهاد فی سبیل الله عوض شد به فکر غنائم افتاده و شکاف احد را خالی گذاشتند ، شکست خوردند.

حمزه عموی پیامبر (ص) در احد شهید شد و زن ابوسفیان شکم او را درید و جگرش را بیرون آورد و زیر دندان گرفت. صفیه خواهر حمزه خواست جسد برادر را ببیند ولی فرزند او از آمدن مادرجلوگیری می کرد؛ البته به دستور پیامبر (ص) .

صفیه گفت : به خدا صبر می‌کنم و اظهار ناراحتی نمی‌کنم و برای رضای خدا این مصیبت را می‌پذیرم.

بالاخره این خواهر آمد و وضع برادر را دید. با کمال وقار بر او نماز گذارد و در حق او طلب آمرزش کرد و رفت.

۶. سعد بن ربیع کسی بود که می گفت : بر فرض پیامبر (ص) کشته شده ، خدای او و دین او باقی است ۱۲۰ زخم در احد دید و به زمین افتاد. پیامبر (ص) میل داشت وضع او را ببیند. زید بن ثابت رفت و سعد را نقش بر زمین در آستانه مرگ دید. گفت مرا پیامبر فرستاده تا احوال پرسی کنم. سعد گفت : سلام مرا به پیامبر برسان و بگو خدا به تو جزای خیر دهد. و به مسلمانان بگو : اگر به پیامبر آسیبی برسد و شما زنده باشید معذور نخواهید بود و سپس از دنیا رفت.

۷. پیامبر (ص) از احد بر می گردد. زنان داغدار برای کشتگان نوحه سرایی می کنند. زنی از قبیله بنی دنیار شوهر و پدر و برادرش در یاری پیامبر (ص) در احد کشته شده بودند و اکنون اشک می ریخت و زنان گردش نوحه سرایی می کنند. پیامبر (ص) از کنار این صحنه عبور کرد. زن داغدار احوال پیامبر (ص) را پرسید. گفتند : سالم است. گفت : می‌خواهم او را ببینم. پیامبر (ص) را که در فاصله نزدیکی از محل نوحه سرایی این زن بود به خانم نشان دادند. فریاد زد : یا رسول الله! تو را که سالم دیدم داغ شوهر و برادر و فرزندم را فراموش کردم. شما زنده بمانید هر فاجعه‌ای آسان است. این سخن در میان زنان نوحه گر اثر عجیبی گذاشت.

۸. قریش نه نفر دادور را برای پرچمداری در احد انتخاب کرده بود. که یکی پس از دیگری پرچم کفر را بلند کند. هر نه نفر

به دست علی (ع) کشته شدند.

صواب غلام حبشی که هیکل مهیب و وحشت آوری داشت و تصمیم قطعی برای کشتن پیامبر (ص) داشت ، پرچم کفر را به دست گرفت که او هم به دست علی (ع) به هلاکت رسید.

۹. زنی به احد رفت و جنازه شوهر و فرزندان خویش را با شتر حمل کرد و به سوی مدینه روانه شد. عایشه این زن داغدیده را می‌بیند. از جنگ می‌پرسد ، او می گوید : خیر است. پیامبر (ص) سالم است و با سلامتی او هر مشکلی و مصیبتی آسان است.

۲. کافرانی که مسلمان شهید شدند

۱. عمرو بن ثابت تا روز احد کافر بود. لکن همین که دید پیامبر (ص) به جبهه رفته مسلمان شد و به احد حرکت کرد و شهید شد. و به بهشت رفت بدون اینکه یک رکعت نماز خوانده باشد. کسی او را در حال جان کندن دید ، و پرسید چرا آمدی؟ گفت : اسلام مرا اینجا آورد.

۲. فخیریق عالم یهودی روز احد مسلمان شد و به جبهه رفت و شهید شد. لکن به یهودیان پیشنهاد کرد ، گفتند : امروز شنبه است ، صبرکن تا فردا تصمیم بگیریم. ولی او همان شنبه به فیض اسلام و شهادت رسید. و شنید که رسول اکرم (ص) فرمود : فخیریق خیر الیهود. درختان خرمای بسیاری داشت. قبل از شهادت وصیت کرد تا همه اموالش در اختیار پیامبر اکرم (ص) قرار گیرد. لذا حضرت آنها را تصرف کرد و وقف فرمود.

۳. فداکاری مسلمین

۱. هند همسر ابوسفیان خلخال و گردن بند و گوشواره خود را به وحشی جایزه داد و در عوض از گوش بریده شهداء برای خود خلخال درست کرد و جگر حمزه را بیرون آورد و جوید.

۲. دو پیرمرد که بدلیل سالخوردگی مانده بودند ، به یکدیگر گفتند : ما که امروز یا فردا می‌میریم چرا در جبهه نرویم و شهید نشویم. حرکت کردند و بدون اطلاع به سایر مسلمانان حرکت کرده به جبهه ملحق شدند. یکی به دست کفار شهید شد ولی دیگری (یمان) که پدر خدیفه بود اشتباها به دست مسلمانان کشته شد لکن خدیفه قاتل را عفو کرد و همین که رسول اکرم (ص) دیه را از بیت المال داد خدیفه دیه را بر مسلمانان تصدق کرد و رسول اکرم (ص) علاقه‌اش به خدیفه بیشتر شد.

۳. عبد الله جبیر فرمانده ۵۰ نفر مسئول حفاظت شکاف کوه احد. همین که دید نیروهای تحت فرماندهی به حرص غنائم منطقه را رها کردند ، خودش استوار ماند تا شهید شد ، زیرا رسول اکرم (ص) فرموده بود : اتقوا الله و اصبروا و إن رأیتمونا یخطفنا الطیر فلا تبرحوا مکانکم حتی أرسل إلیکم [إعلام‌الوری ، ص۸۱.] هشتاد و چند زخم بر بدنش بود و چنان مثله شد که خواهرش فقط از طریق انگشتانش او را شناخت.

۴. به خارجهٔ بن زید که ۱۳ زخم کاری خورده و زمین افتاده بود ، گفتند : پیامبر (ص) کشته شد. گفت : خدای او زنده است و راهش روشن [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۴ ، ص۲۷۶]

۴. اهمیت ایمان

قزمان منافقی است که در احد شرکت نکرد ، ولی چون سابقه جنگ جوئی داشت و مورد ملامت زنان قرار گرفت که تو ترسو هستی ، تحریک شد و شمشیر برداشته و به احد آمد و مجروح شد. لکن رسول الله (ص) فرمود : هدف او نشان دادن خود بوده است تا بگوید من شجاع هستم ، او اهل دوزخ است. زخم او را ناراحت کرد و بالاخره خودش را کشت و خود کشی کرد.

۵. موضع گیری در قبال یهودیان

یهودیـان هم پیمـان منافقان اعلام آماد گی و کمک برای احـد کردنـد. رسول الله (ص) نپـذیرفت و فرمود : برای جنگ با کفر نباید از کفر کمک گرفت.

۶. نقش علی علیه السلام

حضـرت علی (ع) در احد بیست و شـش ساله بود. در جنگ احد پنج نفر هم پیمان شدند که شـخص پیامبر (ص) را بکشـند ، نتوانسـتند ، گرچه از طرف همین افراد صورت مبارکش مجروح شـد و دنـدانش شـکست. گروه گروه هدف را شـخص پیامبر (ص) قرار داده بودنـد. گروههـا پنجـاه نفری بودنـد. حضـرت علی (ع) پیاده این گروهها را متفرق کرد و جمله قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : نادی ملک من السـماء یوم أحـد لا سـیف إلا ذو الفقار و لا فتی إلا علی [إرشاد مفیـد ، ج۱ ، ص۸۷.] در احـد آمد و ابن ابی الحدیـد از اسـتادش نقل می کنـد که این شـعار صـحیح است. گرچه در صـحاح نیامده است. [شـرح ابن ابی الحدید ، ج۱۴ ، ص۲۵۱]

حضـرت علی (ع) با پنجاه زخم که دیـد ، جان پیامبر را به سـلامت برد. عثمان بن عفان از فراریان احـد بود. دراحد بیست ودو نفر از مشرکان کشته شدند که دوازده نفر آنها را علی (ع) کشت.

۲. مسائل روحی وروانی

۱. درلشگر کفر

شایعه دروغین قتل پیامبر (ص) در احد دو اثر داشت :

الف : بسیاری از مسلمانان ترسیدند و فرار کردند.

ب : بسیاری از مشرکان کار را خاتمه یافته دیدند.

دراینجا به مسلمانان گفته می شد که او زنده است تا فرار نکنند.

به مشرکان خبر نمی‌شد که او زنده است تا مشغول پیدا کردن جسد کشته شدگانشان باشند.

در جنگ احـد قریش زنها و دختران را آوردنـد تا کسـی فرار نکنـد که در این صورت زنان و دختران اسیر مسـلمانها شوند و برای آنها ننگ بود.

زنانی را برای تحریک دستور دادند طبل و شعر بنوازند

برای کشتن (محمد (ص) و علی (ع) و حمزه) جایزه مقرر کرده ، و برای بردگان آزادی آنها به عنوان جایزه شان بود.

زنان کفار به رهبری هند همسر ابوسفیان با دف زدن کفار را به یاد کشتگان بدرانداخته و آنها راتحریک می کردند.

۲. درلشگر اسلام

حضرت علی (ع) همین که شمشیر می‌زد و کافری به زمین می‌افتاد تکبیرمی گفت و همه تکبیر می گفتند.

کفار قریش دوازده پرچم دار را یکی پس از دیگری با دست شـجاع مسـلمانان از دست دانـد و با این عمل در آسـتانه سـقوط قرار گرفتند ، که طمع غنایم صحنه را واژگون کرد.

مخفی نماند که ۱۰ نفر از پرچمداران کفر را فقط حضرت علی (ع) به درک فرستاد.

پیامبر (ص) درباره ارتش قریش که تا پشت مدینه آمده بودند شورای نظامی تشکیل داد ، در نظم صفها بسیار دقت می‌نمود و برای تحریک می‌فرمود : کیست حق شمشیر را ادا کند؟

بعـد از جنگ که مسـلمانان به مـدینه برگشـتند ، پیامبر (ص) فرمودند : گویا ارتش قریش به مکه برنگشـته و باز تصـمیم حمله دارند. آنهائی که در جنگ شـرکت داشـته‌اند ، آماده باشـند (برای کوبیدن شخصیت قاعدین) جمعی آمدند بیرون مدینه و به

دستور رسول الله (ص) در چند منطقه آتش روشن کردند که کفار فکر کردند جمعیت زیاد است.
ابودجانه پارچه سرخی را به پیشانی بسته و با تکبر در احد قدم می‌زد. پیامبر (ص) فرمود : تکبر؛ و این نحوه راه رفتن همه جا بد است؛ مگر در برابر دشمن.
۳. اطلاعات
۱. ستون پنجم
۱. کعب اشرف در مدینه در پناه اسلام زندگی می‌کرد ، مادرش که یهودی بود و بعد بت پرست شد ، به مکه رفت و قریش را با اشک هائی برای مقتولین جنگ بدر ، و زیبا بودن زنان مدینه تحریک کرد و مقدمات جنگ احد را به راه انداخته و به مدینه بازگشت و داخل دژ خود شد.
جوانان اوس از جاسوسی او باخبر شده و برای قتلش نقشه کشیدند.
دو نفر به صورت ظاهر به لباس مخالف محمد (ص) رفته و شکایتها و بدگوئی‌ها کردند تا اطمینان کعب را جلب کرده و به عنوان خرید غله و اظهار بی پولی و اینکه ما اسلحه هایمان راگرو می‌گذاریم به نزد او راه پیدا کرده و به قتلش رساندند.
۲. عباس عموی پیامبر (ص) یک مسلمان واقعی غیر متظاهر به اسلام در میان قریش و کفار همچون یک خبرنگار پیامبر (ص) بود. مثلا تصمیم خطرناک قریش را برای ایجاد جنگ احد برای پیامبر (ص) نوشت و به شخصی از قبیله بنی غفار داد تا سه روزه به دست رسول‌الله (ص) تحویل گردد.
۲. حفاظت اطلاعات
۱. کعب بن مالک رسول الله (ص) را سالم (ولی مجروح) در دره مشاهده کرد. از شدت شادی فریاد زد و به مسلمانان مژده سلامتی و دروغ بودن شایعه قتل را داد. که پیامبر اکرم (ص) به او اشاره کردند که حرفی نزند. تا دشمن فکر برگشتن و کشتن مرا نکند.
۲. همین که حادثه احد تمام شده و کفار به مکه برگشتند ، پیامبر شخصی را برای تحقیق فرستاد و به او فرمود : اگر آنان سوار شتر بودند و اسبها را یدک می‌کشیدند هدفشان برگشتن است و اگر بالعکس توطئه و هدفشان هجوم است. او رفت و مطمئن شد که آنها بر گشتند و همین که خواست فریاد بزند پیامبر اکرم (ص) فرمود : فریاد نزن.
۳. حباب بن منذر مسئول کسب اطلاعات مخفیانه از نیروهای دشمن و عدد اسبها و زره پوشها و زنان و... بود.
۴. تبلیغات
۱. شعاراُعْلُ هُبَل اُعْلُ هُبَل
۲. ابوطلحهٔ صدای عالی و بلندی داشت که رسول الله (ص) فرمود : صدای رسای او ارزنده‌تر از چهل مرد جنگی است. ضمنا تیر اندازماهر و محافظ رسول الله (ص) هم بود و هر تیری که پرتاب می‌کرد می‌گفت : جانم فدایت ای رسول.
۳. جوانی ایرانی به نام رشید ، هرگاه ضربه‌ای به کفار می‌زد می‌گفت : این ضربه را از من که جوانی فارسی هستم بگیر. پیامبر اکرم (ص) فرمود : چرا نگفتی از من که جوانی از انصارم بگیر؟ او از ضربات بعد جمله را عوض نمود و پیامبر (ص) شاد شد و او را تشویق نمود.
۴. ابوسفیان وقتی روحیه آنها را ضعیف دید دستور داد مشرکان شعار بدهنداُعْلُ هُبَل
پیامبر (ص) دستور فرمودند : مسلمانان شعار بدهندالله أعلی و أجلباز آنها گفتند : لنا عزی و لا عزی لکمپیامبر (ص) فرمودند : الله مولانا و لا مولی لکم

آنها گفتند : پیروزی احد در مقابل شکست بدر است ، پیامبر (ص) فرمودند : کشتگان ما در بهشت و از شما در جهنم و همچنین هر شعاری شعار دیگر [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۷.]

یکی از کفار که شاعر بود در بدر اسیر مسلمین شد و رسول اکرم (ص) او را آزاد کرد مشروط بر اینکه بار دیگر علیه مسلمین حرکتی نکند. لکن باز در سال بعد همراه کفار در احد شرکت کرد و بار دیگر اسیر شد ، باز التماس کرد ، لکن پیامبر فرمود : مومن از یک سوراخ دو بار گزیده نمی‌شود. تو می‌خواهی به مکه برگردی و بگوئی که من محمد را مسخره کردم.

۵. نقش جوانان

۱. ابو سعید خدری می‌گوید : در خندق ۱۳ ساله بودم. پدرم دستم را گرفت. خدمت رسول الله (ص) آورد و گفت : بازوی فرزندم قوی است. برای میدان جنگ بپذیرید. حضرت به خاطر کمبود سن او را نپذیرفت. [پیامبر و یاران ، ج۱ ، ص۷۸]

۲. در احد پسران متعددی را که کمتر از ۱۵ سال سن داشتند پیامبر (ص) برگرداند. جز دو نفر. که در تیر اندازی بسیار ماهر بودند. یکی از آن دو کفش بلند پوشید تا بگوید قد من بلند است. و دیگری گفت یا رسول الله! شما که به اواجازه دادید من او را به زمین زده و از او زرنگ ترم.

۶. حضور بانوان

۱. در احد مردها بیرون و زنها در شهرها و در برجها بودند. یک مسلمان رفاه طلب و ترسو (حسان بن ثابت) نیز به احد نرفت. یک یهودی که شهر را خلوت دید نسبت به زنان مسلمان سوء قصدی داشت. صفیه خواهر حمزه به حسان گفت : به پا خیز و دفاع کن. او گفت : می‌ترسم. صفیه شمشیر برداشت و گردن آن یهودی متجاوز را زد و از بالای برج نزد یهودیان انداخت.

۲. ام ایمن به گروهی از کسانی که از احد فرار کرده و وارد مدینه شداند ، به رویشان خاک پاشیده و گفت : بیائید این دوک را گرفته و بریسید و شمشیرتان رابه من بدهید تا بجنگم و بالاخره ام ایمن همراه گروهی از زنان به احد رفت.

۳. نصیبه با دو فرزندش در آخرین لحظات تنهائی رسول الله (ص) با شمشیر از ایشان حمایت کرد ، در حالی که مردها فرار می‌کردند. بعضی با سپر فرار می‌کردند که حضرت فرمود : لا اقل سپرت را رها کن .او سپر را رها و پا به فرار گذاشت. ولی نصیبه سپر را برداشت و این شیر زن افرادی را به زمین انداخت که پیامبر (ص) در همان لحظات لبخند زده و فرمود : این زن از فلان شخص و فلان بهتر است.

۴. فاطمه زهرا (س) با اینکه چند روز قبل فرزندش امام حسن (ع) به دنیا آمده بود با شنیدن اخبار احد با همراه چهارده تن از زنان دیگر غذا و آشامیدنی به احد بردند. و دست به گردن پدر انداخت و خون از صورت پدر پاک کرد. و با خاکستر حصیری که سوزاند جلوی خون را گرفت.

۵.زنی بود به نام حمنه با گروهی از زنان دیگر برای بستن زخم و آب دادن به سوی احد روانه شدند. حضرت او را دید و تسلیت گفت : حمنه پرسید برای کی؟ فرمود : دایی تو حمزه. این بانو گفت : إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیهِ رَاجِعُونَباز حضرت تسلیت گفت. پرسید برای کی؟ فرمود : برادرت عبد الله ، بازگفت : انا لله..... باز تسلیت ، پرسید برای کی؟ فرمود : شوهرت مصعب بن عمیر. آهی کشید. رسول الله (ص) فرمود : شوهر درقلب زن مقامی دارد که هیچ کس ندارد.زن گفت : به یاد یتیمی پسرانش افتادم. پیامبر عزیز دعا فرمود که سرپرست شایسته‌ای نصیبش شود. بار دیگر ازدواج کرد و دعا مستجاب شد. ویک شوهری که نسبت به فرزندان مصعب بسیار مهربان بود پیداشد.

۷. اهمیت بهداشت

در احد رسول الله (ص) تشنه می‌شود. آبی می‌آوردند ، حضرت از بوی او کراهت دارد و میل نمی‌فرمایند تا می روند از

قناتهای اطراف با مشکی آب می‌آورند و میل می‌فرماید و دعا می کند.

۸. جایگاه منافقین

امام باقر (ع) ... همین که اصحاب ، مقام شهدای بدر را فهمیدند آرزوی شهادت کردند؛ لکن در احد فرار کردند که آیه نازل شدوَ لَقَدْ كنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ [آل عمران-۱۴۳]

عَنِ الْبَاقِرِ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فی قولهوَ لَقَدْ كنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ [آل عمران/۱۴۳] فإن المؤمنين لما أخبرهم الله بالذى فعل بشهدائهم يوم بدر و منازلهم من الجنة رغبوا فى ذلک فقالوا اللهم أرنا القتال نستشهد فيه فأراهم الله إياه فى يوم أحد فلم يثبتوا إلا من شاء الله منهم ، فذلک قولهوَ لَقَدْ كنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ [آل عمران-۱۴۳] [تفسيرالقمى ، ج۱ ، ص۱۱۹.]

حضرت امیر (ع) در احد ۲۶ ساله بود. جراحاتی فراوان داشت لکن گریان بود که چرا شهید نشد. رسول اکرم (ص) فرمود : در آینده شهید می‌شوی لکن صبر تو چگونه خواهد بود؟ حضرت امیر (ع) فرمود : مقام شکر است نه صبر. [قصص‌الأنبیاء جزائری ، ص۳۵۲.]

چوپانی به نام وهب بن قابوس با گوسفندان از اطراف وارد مدینه شده و می‌بیند شهر خلوت است و مردم با رسول الله (ص) به احد رفته‌اند. گوسفندان را رها کرده و به جبهه می رود و در حالی می رسد که مسلمانان پا به فرار می‌گذارند ، او وارد معرکه شده و مقاومت می‌کند و از هجوم دشمن به جان رسول الله (ص) حمایت می‌کند تا شهید می‌شود. پیامبر اکرم (ص) به بالین او رفته و فرمود : خدا از تو شاد و من نیز از تو خشنودم.

گروهی از فراریان در احد پشیمان شده و دوباره به میدان برگشتند و مردانه می‌جنگیدند تا شهید شدند.

در احد مسلمانی خورده حسابهای جاهلیت خود را تصفیه کرد به این صورت که قاتل پدرش را که مسلمان و فعلا در صف پیامبراست به انتقام کشت. حضرت رسول از طریق غیب (وحی) مطلع شد ، حضرت فرمان اعدام قاتل انتقام جو را صادر نمود. آری ، در هدف الهی بعد از گذشت جاهلیت و عفو و توبه و حاضر شدن به دادن خون بهاء مسیر فکری نباید چیز دیگری باشد.

۹. جایگاه مجروحین

۱. مقام جانبازان

رسول اکرم (ص) فرمود : مجروحان برای مداوا به منزل خود برگردند و مرا مشایعت ننمایند. و روز قیامت مجروحان مبعوث می‌شوند درحالیکه خون از محل مجروح شده با بوی مشک بیرون می‌آید و همه مردم صحنه را مشاهده می‌نمایند. [مغماری ، ج۱ ، ص۳۱۵]

۲. نقش مجروحین در جنگ احد

بعد از بازگشت کفار به مکه ، رسول الله (ص) دستور تشکیل یک لشکر فقط از مجروحان برای تعقیب کفار به راه انداخت. و با اینکه خود حضرت نیز مجروح بود همین که حرکت کردند و دشمنان می‌فهمند ، سرعت خود را بیشتر می‌نمایند.

۱۰. جایگاه شهداء

۱. شهدای احد

۱. الغدیر از ۷۲ شهید از اسلام نام می‌برد.

۲. حمزه شهید می‌شود به دست وحشی و او به خاطر این کارش آزاد می‌شود. و روز فتح مکه به طائف فرار کرد. ولی بعد

مسـلمان شد و مورد عفو قرار گرفت. و پس از وفات حضـرت رسول خدا (ص) به تلافی سابقه بد خود به جنگ مسـیلمه رفت واو را کشت.

جبرئیل نازل شد که حمزه اسد الله و اسد رسوله است.

پیامبر (ص) بر عمو نماز خوانـد و برای هر یک از سایرشـهداء که نماز می‌خواند برای حمزه هم می خواند. (هفتاد ودو نماز به او خواند)

صفیه (خواهر حمزه) بالای سـر جنازه حاضر شد و گفت : إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیهِ رَاجِعُونَ. پیامبر (ص) فرمود : او را برگردانید. ولی او قول داد که راضی وصابر است.

۳. حنظله (پدرش ابوعامر از مشـرکین و درمیان کفار مکه حاضر بود و پدر زنش رهبر منافقان بود) گفت : یا رسول الله! امشب شب عروسی من است و آشنایان را دعوت به مهمانی کرده ام و فرمان جهاد تو نیز صادر شده است حضرت به اواجازه داد ، او رفت ، مهمانی برگزار شد و عروسی کرد ولی قبل از غسل به جبهه ملحق و شهید شد. و حضرت (ص) فرمود : تُغَسِّلُهُ الْمَلَائِکةُ. جالب اینکه حنظله داماد رهبرمنافقان بود. و از همان یک شب عروسـی خداوند به او فرزندی داد به نام عبد الله که رهبر واقعی حره بود که یک سال بعـد از عاشورا در مقابل هجوم لشـگر یزید به مدینه قرار گرفت. و در آن واقعه اول ۸ فرزندش (نوه‌های حنظله) و بعد خودش شهید شد.

۳. اولین شهید احد پدر جابربن عبد الله انصاری است که رسول خدا (ص) قبل از عزیمت به وی نماز گذاشت.

۴. سه پسـران عمرو بن جموح با هم در بدر شـرکت کردند و الان چهار پسـرش با هم در احد شرکت کردند. و خود که لنگ بود با التماس از رسول خدا (ص) اجازه گرفت. پیامبر (ص) فرمود : جهاد بر تو واجب نیست.لکن او اصـرار داشت. حضرت به پسران او فرمود مانعش نشوید. شاید خداوند شهادت را برای او خواسته است. دعا کرد که خدایا مرا دیگر به مدینه بر مگردان. جالب اینکه بعد از فرار همه ، او رسول الله را تا لحظه آخر رها نکرد.

۵. در دفن شـهدای احد ، پیامبر اکرم (ص) فرمود : هر کدام با قرآن آشناترند زودتر دفن شوند. پیامبر اکرم (ص) فرمود : میان دو نفر از شهداء که علاقه و صفای خاصی بوده آنها را در یک قبر بگذارند.

۶. فاطمه زهراء (س) هفته‌ای دو بار سـر قبر شـهیدان احد و حمزه می‌رفت و پیامبر اکرم (ص) دسـتور اکید برای زیارت شهداء دادند.

۷. مصـعب بن عمیر در احـد پرچمدار بود. در احد دست راسـتش قطع شد. پرچم را به دست چپ داد که دست چپش نیز قطع شد. پرچم را با دو بازو نگهداشت ، بعد با نیزه‌ای از پا در آمد؛ سپس پرچم را علی (ع) گرفت.

رسول خدا (ص) بالای سـر مصعب آمد و آیهمِنَ الْمُومِنِینَ رِجالٌ صَدَقُوا [احزاب/۲۳.] را تلاوت کرد و فرمود : مردم شـما به زیارت مصعب بیائید. بر او سلام کنید. به خدائی که جانم در دست اوست هر که بر او سلام کند ، جوابش را می‌دهد.

مصـعب سـید و از اشـراف بود ولی هنگام شـهادت پیراهنش کفاف نداد که هم سر و هم پای او را بپوشاند ، رسول خدا (ص) فرمود : سر را با پیراهن و پاهای او را با گیاه بپوشانید.

۲. مظلومیت خانواده شهداء

۱. منافقان به منزل شهدای احد رفته و نیش می‌زدند که ما گفتیم کذا و کذا.

۲. رسول اکرم (ص) به قـبیله‌ای رسـید که ۱۲ شـهید داده و گریان بودنـد. گفتنـد : یا رسول الله (ص) در حق بازمانـدگان دعا فرمائید.حضـرت ایـن دعـا را نمودنـد : اللهـم أذهـب حزن قلـوبهم و آجر مصـیبتهم و أَحْسِـِنِ الخَلَـف علی مـن خُلِفُوا [شرح

نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۵ ، ص۴۱.]
۳. حرمت شهیدان
بعد از دفن شهداء احد و آمدن زنان و مجروحان به شهر مدینه ، رسول الله (ص) همه را به صف نمودند. (مردان جلو و زنان پشت سر) و دعائی مفصل و دسته جمعی نمودند.
پس از پایان جنگ مسلمانان با صدها زخمی و ۷۰ کشته به نماز ایستادند که بر اثر ضعف زیاد ، پیامبر (ص) نماز ظهر و عصر را نشسته خواند و بعد مشغول کفن و دفن شهداء شدند.

۳. پیامها درقرآن

۱. سوره آل عمران۱۲۱
وَ إِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِك تُبَوِّئُ الْمُومِنِینَ [آل عمران/۱۲۱.]
پیامها
۱. روزهای حساس فراموش نشود. (تمام آیاتی که با کلمه «إِذْ» آغاز می‌شود)
۲. در آستانه جنگ باید از خانواده دل کند.وَ إِذْ غَدَوْتَ
۳. برنامه ریزی‌های فنی ، جغرافیایی ، طبیعی باید قبل از عملیات باشد.
۴. انتخاب پایگاه نظامی و تشخیص مناطق استراتژیک باید زیر نظر رهبر و فرماندهی باشد.تُبَوِّئُ الْمُومِنِینَ.
جنگ احد در سوره آل عمران دهها آیه را به خود اختصاص داده است که ما به درسهایی از آن اشاره می‌کنیم :
آیه ۱۲۱وَ إِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِك تُبَوِّئُ الْمُومِنِینَ مَقاعِدَ لِلْقِتالِ وَ اللّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ [آل عمران/۱۲۱.] می‌فرماید : برنامه ریزی‌های فنی ، جغرافیایی و استراتژیک نظامی ، انتخاب پایگاه و مناطق دفاعی به عهده رهبری است.
۲. سوره آل عمران۱۲۲
آیه ۱۲۲ : إِذْ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْكمْ أَنْ تَفْشَلا وَ اللّهُ وَلِیهُما وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَكلِ الْمُومِنُونَ [آل عمران/۱۲۲.]
گاهی خود رأیها مثل می‌شوند : تَفْشَلا
دلائل شل شدن :
۱. چرا به رای ما در سنگرگیری در شهر عمل نشد.
۲. چگونه ما حریف دشمن ساز و برگ دار کفار می‌شویم.
۳. چرا پیامبر (ص) یاری رسانی یهودیان را رد کرد.
ولی خداوند همان متزلزلها را حفظ کرد.وَ اللّهُ وَلِیهُما
خداوند در مواقع حساس مومنان را به حال خود رها نمی‌کند و دست آنان را می‌گیرد. توکل داروی سستی است.
۳. سوره آل عمران۱۲۳
وَ لَقَدْ نَصَرَكمُ اللّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [آل عمران/۱۲۳.]
شما که بارها نصرت خدا را دیده‌اید ، چرا به فکر سستی می‌افتید؟
امدادهای الهی سرنوشت جنگ را تعیین می‌کند ، نه عوامل طبیعی و فنی.
تقوا وسیله دریافت نصرت است : وَ لَقَدْ نَصَرَكمُ اللّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّهَ

دستور توکل بی دلیل نیست : وَ عَلَی اللّهِ فَلْیَتَوَکلِ الْمُومِنُونَ [آل عمران/۱۲۲.]
وَ لَقَدْ نَصَرَکمُ اللّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [آل عمران/۱۲۳.]
۴. سوره آل عمران۱۲۴
إِذْ تَقُولُ لِلْمُومِنِینَ أَ لَنْ یکفِیکمْ أَنْ یمِدَّکمْ رَبُّکمْ بِثَلاثَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُنْزَلِینَ [آل عمران/۱۲۴.]
رزمنده نیاز به چند چیز دارد :
۱. امید درونی؛ توکل
۲. امداد بیرونی؛ نزول فرشته
فرشتگان در خدمت مخلصین هستند.
۵. سوره آل عمران۱۲۵
بَلی إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُسَوِّمِینَ [آل عمران/۱۲۵.]
هرگاه هجوم دشمن بر اهل تقوا زیاد شد ، خداوند امداد خود را زیاد می کند :
یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ
هر صبری ارزش ندارد : إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا
امدادهای غیبی اختصاص به زمان پیامبر ندارد : إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا
۶. سوره آل عمران۱۲۶
وَ ما جَعَلَهُ اللّهُ إِلاّ بُشْری لَکمْ وَ لِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُکمْ بِهِ وَ مَا النَّصْرُ إِلاّ مِنْ عِنْدِ اللّهِ الْعَزِیزِ الْحَکیمِ [آل عمران/۱۲۶]
رزمنده در جبهه به آرامش و امید نیاز دارد : بُشْری لَکمْ وَ لِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُکمْ بِهِ
تمام مقدمات مادی ، علمی ، روانی و انسانی بدون اراده خدا کاری از پیش نمی‌برند : وَ مَا النَّصْرُ إِلاّ مِنْ عِنْدِ اللّهِ
قدرت نمایی خداوند همراه با حکمت است : الْعَزِیزِ الْحَکیمِ (لذا با اینکه خدا قدرت دارد ، گاهی مسلمین شکست می‌خورند؛ چون از مسیر حکیمانه‌ای که خدا خواسته است ، حرکت نکرده‌اند.)
۷. سوره آل عمران۱۳۹
وَ لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [آل عمران/۱۳۹.]
شکست موضعی در یک جنگ (جنگ احد) نشانه شکست نهایی نیست.
در سایه ایمان می‌توان بر همه جهان غالب شد : أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ (آری در دید مادی عامل پیروزی اسلحه و نفرات است ، ولی در دید الهی عامل پیروزی ، ایمان و صبر و تقوایی است که کلید دریافت امدادهای غیبی و اراده الهی است.)
رهبر باید روحیه‌ها را تقویت کند : أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ
۸. سوره آل عمران۱۴۰
إِنْ یمْسَسْکمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَ تِلْک الْأَیامُ نُداوِلُها بَینَ النّاسِ وَ لِیعْلَمَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ یتَّخِذَ مِنْکمْ شُهَداءَ وَ اللّهُ لا یحِبُّ الظّالِمِینَ [آل عمران/۱۴۰.]
عوامل تقویت روحیه :
۱. توجه به تفکر و ایمان و منطق و استدلال خود : وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ [آل عمران/۱۳۹.]
۲. مشکلات برای همه هست : فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ [آل عمران/۱۴۰.] (شما نباید از کفار کمتر باشید)

۳. تلخ و شیرینی‌ها می گذرد : تِلْک الْأَیامُ نُداوِلُها

۴. شما تاریخ سازان آینده هستید : وَ یتَّخِذَ مِنْکمْ شُهَداءَ

۵. شما محبوب خدا و دشمنان شما منفور خدا هستند : وَ اللّهُ لا یحِبُّ الظّالِمِینَ (پیروزی موقت کفار نشانه محبت خدا نسبت به آنان نیست)

۶. همه شما در معرض امتحان هستید : وَ لِیعْلَمَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا

۹. سوره آل عمران ۱۴۱

وَ لِیمَحِّصَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ یمْحَقَ الْکافِرِینَ [آل عمران/۱۴۱.]

"تمحیص" پاک نمودن از هرگونه عیب و "محق" به معنای کم شدن تدریجی است.

جنگ وسیله شناسایی افراد است. (خداوند در احد نقاط ضعف مسلمانان را به آنان نشان داد.)

شکست‌های بیداد گر از پیروزی‌های خواب آوربهتر است.

جنگ برای اهل ایمان سه نتیجه دارد :

الف : یا پیروزی

ب : یا شهادت

ج : یا تجربه

آینده تاریخ محو کفر است ، پس شکست امروز مهم نیست : یمْحَقَ الْکافِرِینَ

۱۰. سوره آل عمران ۱۴۲

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّهَ وَ لَمّا یعْلَمِ اللّهُ الَّذِینَ جاهَدُوا مِنْکمْ وَ یعْلَمَ الصّابِرِینَ [آل عمران/۱۴۲.]

۱. جنگ موته

۱. فرمانده جنگ موته کیست ؟

پیامبر (ص) به سپاهی که به فرماندهی جعفر طیار به موته شام اعزام می‌شدند فرمود : لاتقتلوا ولیدا و لا امرئهً و لا شیخا فانیا و لا منفرا بصومعه و لا عیفا و لاتقربوا نخلاً و لاتقطعوا شجرا و لاتهدموا بناءً... [سروش مقدّس کمره‌ای ، ص۸۷]

۲. موته کجاست؟

منتهی الامال ، باب اول ، فصل ششم ، ذکر وقایع سال هفتم هجری جنگ موته

۳. سبب جنگ موته چه بوده است؟

منتهی الامال ، باب اول ، فصل ششم ، ذکر وقایع سال هفتم هجری جنگ موته

۴. تعیین فرمانده ونحوه جایگزینی از جانب پیامبر (ص)

منتهی الامال ، باب اول ، فصل ششم ، ذکر وقایع سال هفتم هجری جنگ موته

۵. نحوه پیکار

منتهی الامال ، باب اول ، فصل ششم ، ذکر وقایع سال هفتم هجری جنگ موته

۶. فضایل جعفر

منتهی الامال ، باب اول ، فصل ششم ، ذکر وقایع سال هفتم هجری جنگ موته

۷. شجاعت جعفر

منتهی الامال ، باب اول ، فصل پنجم ، در باب معجزات ، اواخر این فصل

۱. جوان

۱. سیمای جوان

۱. اهمیت

۱. حضرت علی (علیه السلام) دستور می دهد که به فرزندان خود از علوم و معارف اسلامی که آنان را در برابر افکار انحرافی بیمه می کند یاد دهید :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : عَلِّمُوا صِبْيانَكمْ مِنْ عِلْمِنَا مَا ينْفَعُهُمُ اللَّهُ بِهِ لَا تَغْلِبْ عَلَيهِمُ الْمُرْجِئَةُ بِرَأْيِهَا [وسائل الشيعة ، ج ۲۱ ، ص ۴۷۸] .

۲. بسیاری از اصحاب پیامبر اکرم (ص) را جوان تشکیل می‌دادند. و در جبهه پیامبر اکرم ، جوانان بودند :

کنا نغزوا مع النبی (ص) و نحن شباب

۳. قرآن به نوجوانان سفارش می کند که باید در مصالح و مفاسد جامعه خود را دخالت بدهد :

يا بُنَى أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكرِ [لقمان/۱۷] .

۴. پیامبر اکرم (ص) در دوازده سالگی دارای آن چنان صفاتی است که بزرگان مسیحیت عظمت او را در سفر شام پیش بینی کردند.

۵. در اهمیت جوانی همین بس که خداوند در قیامت اولین سوالی که از انسان می کند نعمت جوانی است.

۶. امام صادق (علیه السلام) نسبت به جوانانی که دنبال تحصیل و تفقه نیستند تهدیداتی دارد و می‌فرماید : "اگر آنان را بیابم ادب می کنم". [میزان الحکمه] ،

۷. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : شیئان لا یعرف فضلهما إلا من فقدهما الشباب و العافیة [غرر الحکم ، ص ۳۲۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَثِ كالْأَرْضِ الْخَالِيةِ مَا أُلْقِي فِيهَا مِنْ شَيءٍ قَبِلَتْهُ فَبَادَرْتُک بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يقْسُوَ قَلْبُک [نهج البلاغه ، نامه ۳۱] .

۸. فردی از طرف امام صادق (علیه السلام) به بصره اعزام شد جهت تبلیغ ، در موقع بازگشت امام (علیه السلام) از او نتیجه کار را پرسید؟ عرض کرد : خوب نبود. فرمود : "چه کسی پای منبر تو می‌آمد؟ پیرمردها. اشتباه تو همین است"؛

عَلَيک بِالْأَحْدَاثِ فَإِنَّهُمْ أَسْرَعُ إِلَى كلِّ خَيرٍ [کافی ، ج ۸ ، ص ۹۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : بَادِرُوا أَحْدَاثَكمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ تَسْبِقَكمْ إِلَيهِمُ الْمُرْجِئَةُ [تهذیب الأحکام ، ج ۸ ، ص ۱۱۱] .

۲. ویژگی های اخلاقی جوان

۱. در آینده نگر :

در این مرحله سه دسته‌اند :

الف : واقع نگر

ب : بد بین و مایوس

ج : خیال پرداز
۲. تجدد طلب
۳. نقش‌پذیر
۴. پژوهش گر (تشنه است برای فهمیدن)
ـ مرحوم شهید مطهری فرموده بود : اگر مقامات به من اجازه بدهند من به سینماها می‌روم و سخنرانی می‌کنم برای جوانانی که به مسجد و پای منبر نمی‌آیند ، ولی تشنه فهمیدن هستند.
۵. هویت جویی و قهرمان گرایی.
۶. علاقه به مسئولیت و مقبولیت .
۷. کشش غریزه جنسی.
۸. تفریح و سرگرمی.
جواهر لعل نهرو یکی از سیاست مداران ورزیده دنیا می گوید :
چیزی که دنیا را تهدید می‌کند بیکاری و ایام فراغ جوان است که هرچه زندگی به سوی ماشینیسم شدن پیش می‌رود ایام فراغت نیز زیادتر می‌گردد.
او می‌گوید : هیچ منطق و مکتبی جز مذهب نمی‌تواند مسئله فراغت جوان را حل کند.
۳. خصائص
۱.قلب پاک و آماده :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَثِ كالْأَرْضِ الْخَالِيةِ مَا أُلْقِى فِيهَا مِنْ شَىءٍ قَبِلَتْهُ [نهج البلاغه ، نامه ۳۱] .
۲.احساساتی و بی باک :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الشَّبَابُ شُعْبَةٌ مِنَ الْجُنُونِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۷۷] .
۳.کپسول عاطفه :
قال رسول الله (ص) :
اوصيكم بالشبان خيرا فانهم ارق افئده.... [الحديث ، ج۱ ، ص۳۴۹] .
۴. استعدادها
۱. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إن قلب الشاب أرق من قلب الشيخ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۵۴] .
۲.فَطالَ عَلَيهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ [حديد/۱۶] .
۳. قرآن به نوجوانان سفارش می‌کند که با پدر ، خود را در مصالح و مفاسد اجتماع دخالت بدهند :
يا بُنَى أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكرِ [لقمان/۱۷] .
۴. اسلام برای اشک و مناجات و توبه جوان حساب خاصی باز کرده و پیامبر اکرم فرمود : "بهترین خلق خدا که سبب مباهات فرشتگان می‌شوند نوجوانی است که عمر خود را در راه بندگی خدا صرف کرده باشد".
۵. امام صادق (علیه السلام) به یکی از یاران خود که برای تبلیغ به بصره عازم شده بود دستور داد تا به سراغ نسل نورفته و با آنان کار کند.
۶.عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِى (علیه السلام) أنه دعا بنيه و بنى أخيه فقال : " إنكم صغار قوم و يوشك أن تكونوا كبار قوم آخرين

فتعلموا العلم فمن لم يستطع منكم أن يحفظه فليكتبه و ليضعه فی بيته" [منية المريد ، ص۳۴۰] .
۵. عوامل ناهنجاری
۱.ارثی :
قَالَ عُمر : انظر فی أی نصاب تضع ولدک فإن العرق دساس. [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۲ ، ص۱۱۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "أَيهَا النَّاسُ إِياكمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ" قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ؟ قَالَ : " الْمَرْأَةُ الْحَسْنَاءُ فِی مَنْبِتِ السَّوْءِ" [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۲] .
۲.جهل خانواده :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَكرِمُوا أَوْلَادَكمْ وَ أَحْسِنُوا آدَابَهُمْ يغْفَرْ لَكمْ [مکارم الأخلاق ، ص۲۲۲] .
ـ شخصی فرزندش را خدمت پیامبر اکرم (ص) آورد و آن فرزند که در دامن حضرت بود لباسش را نجس کرد ، پدرش بسیار عصبانی و به بچه تند شد. حضرت فرمود : " این کار صحیح نیست ، لباس من با آب پاک می‌شود ، ولی ذهن آلوده فرزند پاک شدنی نیست".
ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرِطاً أَوْ مُفَرِّطاً [نهج البلاغه ، حکمت ۷۰] .
۳.دگرگونی ارزش ها :
ـ اگر ارزش های کاذب بر جامعه حکومت کند ، شخصیت ها نیز کاذب خواهند بود.
ـ ملاک ارزش هاإِنَّ أَكرَمَكمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقاكمْ [حجرات/۱۳] . است.
ـ افرادی دیده می‌شوند که سوار ژیان می‌شوند ، ولی بر این ژیان آرم بنز می‌زنند ، چرا؟
ـ گویند : بهلول روزی با لباس کهنه به مجلس مهمانی رفت. او را اعتنا نکردند؛ برگشت و لباسی فاخر به تن کرد و آمد. همه او را احترام کرده و بالا نشاندند و غذا آوردند. او هم شروع کرد غذا را در آستین ریختن. گفتند : مگر دیوانه شده‌ای؟ گفت : شما دیوانه‌اید ، من همان آدمی هستم که با لباس معمولی آمدم و مرا احترام نکردید ، پس لباس باید غذا بخورد.
در زمان طاغوت تجملات و رقص و هیپی گری ملاک ارزش بودند ، ولی زمان انقلاب ایثار و جهاد و شهادت و...ملاک ارزش شد.
۴.عدم درک روحیه جوان :
مادری را گفتند که به علت قبول نشدن فرزندش در کنکور به واسطه فشارهای روحی سقط جنین کرده.
۵.عدم معرفی الگوهای شایسته :
لَقَدْ كانَ لَكمْ فِی رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱] .
۶.اعمال خلاف الگوها.
۷.تضاد در روش تربیتی بین خانواده ، آموزشگاه ، جامعه.
۸.مسائل اقتصادی.
ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی : يا جَابِرُ! قِوَامُ الدِّينِ وَ الدُّنْيا بِأَرْبَعَةٍ عَالِمٍ مُسْتَعْمِلٍ عِلْمَهُ وَ جَاهِلٍ لَا يسْتَنْكفُ أَنْ يتَعَلَّمَ وَ جَوَادٍ لَا يبْخَلُ بِمَعْرُوفِهِ وَ فَقِيرٍ لَا يبِيعُ آخِرَتَهُ بِدُنْياهُ فَإِذَا ضَيعَ الْعَالِمُ عِلْمَهُ اسْتَنْكفَ الْجَاهِلُ أَنْ يتَعَلَّمَ وَ إِذَا بَخِلَ الْغَنِی بِمَعْرُوفِهِ بَاعَ الْفَقِيرُ آخِرَتَهُ بِدُنْياهُ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۷۲] .
ـ اقدام در جهت رفع مشکلات مالی پسران و دختران امری است ضروری.

۶. جوانان در بهشت

۱. قال رسول (ص) : يدخلوا الجنه ، جردا مردا مكحلين ابناء ثلاثين او ثلاث و ثلاثين [ميزان الحكمه ، ج۲ ، ص۱۱۴]

إن أهل الجنة جرد مرد مكحلين [اختصاص مفيد ، ص۳۵۸] .

۲.السَّلَامُ عَلَى الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ سَيِّدَى شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الْخَلْقِ أَجْمَعِينَ (زيارت امام حسين (عليه السلام)) [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۵۶] .

۲. نيازهاى جوان

۱. ازدواج

۱.وَ أَنْكِحُوا الْأَيامى مِنْكُمْ وَ الصّالِحِينَ مِنْ عِبادِكُمْ وَ إِمائِكُمْ [نور/۳۲] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ ثَلَاثَةٌ يحَسِّنُ اسْمَهُ وَ يعَلِّمُهُ الْكِتَابَةَ وَ يزَوِّجُهُ إِذَا بَلَغَ [مكارم الأخلاق ، ص۲۲۰] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ شَابٍّ تَزَوَّجَ فِى حَدَاثَةِ سِنِّهِ إِلَّا عَجَّ شَيطَانُهُ يا وَيلَهُ عَصَمَ مِنِّى ثُلُثَى دِينِهِ فَلْيتَّقِ اللَّهَ الْعَبْدُ فِى الثُّلُثِ الْبَاقِى [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۱۹۰] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا شاب تزوج و إياك و الزناء فإنه ينزع الإيمان من قلبك [مكارم الأخلاق ، ص۱۹۶] .

۵. قال النبى (ص) : من بلغ ولده النكاح و عنده ما ينكحه فلم ينكحه ثم احدث حدثا فالاثم عليه [كنز ، ج۱۶ ، ص۴۴۳] .

۶. قال النبى (ص) : مكتوب فى التوراة من بلغت له ابنة اثنتى عشر سنه فلم يزوجها فاصبت اثما فاثم ذلک عليه [كنز ، ج۱۶ ، ص۴۵۶] .

۲. كار وحرفه

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طلب الحلال فريضة على كل مسلم و مسلمة [جامع الأخبار ، ص۱۳۹] .

۲.قَالَ رَجُلٌ يا رَسُولَ اللَّهِ! مَا حَقُّ ابْنِى هَذَا؟ قَالَ (ص) : "تُحَسِّنُ اسْمَهُ وَ أَدَبَهُ وَ تَضَعُهُ مَوْضِعاً حَسَناً" [عدة الداعى ، ص۸۶] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ أَنْ يحْسِنَ اسْمَهُ وَ أَدَبَهُ وَ يضَعَهُ مَوْضِعاً صَالِحاً [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۷۱] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أولى الأشياء أن يتعلمها الأحداث الأشياء التى إذا صاروا رجالا احتاجوا إليها [شرح نهج البلاغه ابن ابى الحديد ، ج۲۰ ، ص۳۳۳] .

۳. ورزش وتفريح

۱.أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً يرْتَعْ وَ يلْعَبْ [يوسف/۱۲] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : دَعِ ابْنَک يلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ [كافى ، ج۶ ، ص۴۶] .

۴. زيبائى

۱. حضرت على (عليه السلام) كه دو لباس خريد ، لباس زيباتر را به قنبر غلامش داد و فرمود : "تو جوان هستى."

۳. وظائف جوان

۱. نصیحت پذیری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لِيَتَأَسَّ صَغِيرُكمْ بِكبِيرِكمْ وَ لْيَرْأَفْ كبِيرُكمْ بِصَغِيرِكمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۶۶] .

۲. شایستگی

يا أَبَتِ افْعَلْ ما تُومَرُ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصّابِرِينَ [صافات/۱۰۲] .

يا يحْيى خُذِ الْكتابَ بِقُوَّةٍ وَ آتَيناهُ الْحُكمَ صَبِيا [مريم/۱۲] .

۳. استفاده از تجربه ها

قَالَ الْكاظِمُ (علیه السلام) : يسْتَحَبُّ غَرَامَةُ الْغُلَامِ فِی صِغَرِهِ لِيكونَ حَلِيماً فِی كبَرِهِ [وسائل الشيعة ، ج۲۱ ، ص۴۷۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ شَبَابِكمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِكهُولِكمْ وَ شَرُّ كهُولِكمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكمْ [مكارم الأخلاق ، ص۱۱۸] .

۴. حضوردر اجتماع

يا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكرِ [لقمان/۱۷] .

قالُوا سَمِعْنا فَتًى يذْكرُهُمْ يقالُ لَهُ إِبْراهِيمُ [انبياء/۶۰] .

۵. خود سازی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : من لم يجهد نفسه فی صغره لم ينبل فی كبره [غرر الحكم ، ص۴۴۳] .

وَ لا تُصَعِّرْ خَدَّك لِلنّاسِ

وَ لا تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ كلَّ مُخْتالٍ فَخُورٍ

وَ اقْصِدْ فِی مَشْيِك وَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِك إِنَّ أَنْكرَ الْأَصْواتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ [لقمان/۱۹-۱۸] .

۶. توبه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما من شیء أحب إلی الله من شاب تائب [مشكاة الأنوار ، ص۱۱۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : التوبة حسنة لكنها فی الشباب أحسن [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۱۸] .

و عنه ایضا :

ان الله تعالی يحب الشباب التائب. [ميزان الحكمه ، ج۵ ، ص۸] .

رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِيمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّيتِی رَبَّنا وَ تَقَبَّلْ دُعاءِ رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِينَ يوْمَ يقُومُ الْحِسابُ [ابراهيم/۴۱-۴۰] .

۷. تقلید

وَ قالُوا رَبَّنا إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ كبَراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا [احزاب/۶۷] .

۸. احترام به بزرگان

۱. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا تُشَارَّ مَنْ فَوْقَك وَ لَا تَسْخَرْ بِمَنْ هُوَ دُونَك [تحف العقول ، ص۳۰۳] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ إِجْلَالِ اللَّهِ إِجْلَالُ ذِی الشَّيبَةِ الْمُسْلِمِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۶۵] .

۳. و عنه (ص) : البركه مع اكابرهم [نهج الفصاحه ، كلمه ۱۱۱۰ ، ص۲۲۲] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَقِّرُوا كبَارَكمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۵. قال أنس : جاء شيخ إلی رسول الله (ص) فی حاجة فابطئوا عن الشيخ أن يوسعوا له فقال (ص) : " ليس منا من لم يرحم صغيرنا و لم يوقر كبيرنا" [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۳۴] .

۹. احترام به والدین

وَ إِنْ جاهَداکَ عَلی أَنْ تُشْرِکَ بِی ما لَیسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْیا مَعْرُوفاً [لقمان/۱۵] .

۴. تلاش های جوان

۱. ثمره تلاش در جوانی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : من لم یجهد نفسه فی صغره لم ینبل فی کبره [غرر الحکم ، ص۴۴۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : من لم یتعلم فی الصغر لم یتقدم فی الکبر [غرر الحکم ، ص۴۳] .

قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : یسْتَحَبُّ غَرَامَةُ الْغُلَامِ فِی صِغَرِهِ لِیکونَ حَلِیماً فِی کبَرِهِ [وسائل الشیعة ، ج۲۱ ، ص۴۷۹] .

۲. ایفای نقش درنهضت ها

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : یا مَعْشَرَ الْأَحْدَاثِ اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا تَأْتُوا الرُّوسَاءَ وَ غَیرَهُمْ حَتَّی یصِیرُوا أَذْنَاباً [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۸۳] .

۵. رفتار با جوان

۱. مسئولیت بزرگ ترها

وَ إِذْ قالَ لُقْمانُ لِابْنِهِ وَ هُوَ یعِظُهُ یا بُنَی لا تُشْرِکْ بِاللّهِ إِنَّ الشِّرْکَ لَظُلْمٌ عَظِیمٌ [لقمان/۱۳] .

قال النبی (ص) : الشیخ فی قومه کاالنبی فی امته [محجه البیضاء ، ج۱ ، ص۱۷۰] .

۲. احترام به جوان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْوَلَدُ سَیدٌ سَبْعَ سِنِینَ وَ عَبْدٌ سَبْعَ سِنِینَ وَ وَزِیرٌ سَبْعَ سِنِینَ [مکارم الأخلاق ، ص۲۲۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا سَمَّیتُمُ الْوَلَدَ مُحَمَّداً فَأَکرِمُوهُ وَ أَوْسِعُوا لَهُ فِی الْمَجْلِسِ وَ لَا تُقَبِّحُوا لَهُ وَجْهاً [جامع الأخبار ، ص۱۰۶] .

حضرت ابراهیم (علیه السلام) از فرزند عزیزش اسماعیل درباره فرمان خدا ـ که برای ذبح او آمده بود ـ نظرمی خواهد. و پدر صد ساله با فرزند سیزده ساله مشورت می کند. آری ، نوجوان باید احساس استقلال کند.

قرآن می‌فرماید : "همینکه کودکان یتیم قدرت داد و ستد پیدا کردند اموال ارثی پدر را به خودشان واگذار کنید. و برای همیشه آنان را وابسته قرار ندهید".

۳. تأثیر متقابل

۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) وقروا کبارکم یوقرکم صغارکم [غرر الحکم ، ص۴۸۲] .

شما به بزرگان احترام بگذارید تا کودکان به شما احترام بگذارند.

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی لَعَنَ اللَّهُ وَالِدَینِ حَمَلَا وَلَدَهُمَا عَلَی عُقُوقِهِمَا [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۷۱] .

۳.وَ أَمَّا الْجِدارُ فَکانَ لِغُلامَینِ یتِیمَینِ فِی الْمَدِینَةِ وَ کانَ تَحْتَهُ کنْزٌ لَهُما وَ کانَ أَبُوهُما صالِحاً فَأَرادَ رَبُّکَ أَنْ یبْلُغا أَشُدَّهُما وَ یسْتَخْرِجا کنزَهُما رَحْمَةً مِنْ رَبِّکَ [کهف/۸۲] .

۴. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : یحفظ الأطفال بأعمال آبائهم [شواهد التنزیل ، ج۲ ، ص۲۷۳] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إن الله لیصلح بصلاح الرجل المؤمن ولده و ولد ولده [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۳۳۷] .

۶.وَ أَمَّا الْغُلامُ فَکانَ أَبَواهُ مُومِنَینِ فَخَشِینا أَنْ یرْهِقَهُما طُغْیاناً وَ کفْراً [کهف/۸۰] .

۴. تربیت

۱. روح نوجوان مانند زمین خالی است ، قابلیت هر نوع کشت و زرع را دارد.

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَحِمَ اللَّهُ وَلَداً أَعَانَ وَالِدَيهِ عَلَى بِرِّهِ وَ رَحِمَ وَالِداً أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَى بِرِّهِ [وسائل الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۷۸]

.

۳. قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَـينِ (عليه السـلام) : وَ أَنْزِلْهُمْ جَمِيعاً مِنْک مَنَازِلَهُمْ كبِيرَهُمْ بِمَنْزِلَـةِ الْوَالِدِ وَ صَـغِيرَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَلَدِ وَ أَوْسَـطَهُمْ بِمَنْزِلَةِ الْأَخِ [تحف العقول ، ص۲۷۱] .

۵. توجه به شرایط روز

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السـلام) : لا تقسروا أولادكم على آدابكم فإنهم مخلوقون لزمان غير زمانكم [شرح نهج البلاغه ابن ابى الحديد ، ج۲۰ ، ص۲۶۷] .

۶. مدارا

قال بعضـهم : شـكوت إلى أبى الحسن موسـى (عليه السـلام) ابنا لى. فقال (عليه السلام) : "لا تضربه و اهجره و لا تطل" [عدة الداعى ، ص۸۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السـلام) : إذا عاتبت الحـدث فاترك له موضـعا من ذنبه لئلا يحمله الإخراج على المكابرة (عناد و لج) [شرح نهج البلاغه ابن ابى الحديد ، ج۲۰ ، ص۳۳۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الإفراط فى الملامة يشب نار اللجاجة [غرر الحكم ، ص۲۲۳] .

۷. آموزش وپرورش

۱. قَالَ الصَّادِقُ (عليه السـلام) : الْغُلَامُ يلْعَبُ سَبْعَ سِنِينَ وَ يتَعَلَّمُ الْكتَابَ سَبْعَ سِنِينَ وَ يتَعَلَّمُ الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ سَبْعَ سِنِينَ [كافى ، ج۶ ، ص۴۷] .

۲.كان زين العابدين (عليه السلام) :

اذا نظر الى الشـباب اذين يطلبون العلم ادنـاهم اليه و قـال مرحبا بكم انتم ودائع العلمو يوشك اذا انتم صـغار قوم ان تكونوا كبار اخرين [الحديث ، ج۳ ، ص۳] ،

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من تعلم فى شـبابه كـان بمنزلـة الوشم فى الحجر و من تعلم و هو كبير كـان بمنزلـة الكتاب على وجه الماء [النوادر راوندى ، ص۱۸] .

۴. امام زين العابدين (عليه السلام) :

يا معشر الفتيان حصنوا اعراضكم بالادب و دينكم بالعلم.

۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : عليكم بالعلم و الأدب فإن العالم يكرم و إن لم ينتسب و يكرم و إن كان فقيرا و يكرم و إن كان حدثا [شرح نهج البلاغه ابن ابى الحديد ، ج۲۰ ، ص۳۳۲] .

۶. قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : لو أتيت بشاب من شباب الشيعة لا يتفقه لأدبته [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۸] .

۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ حَقِّ الْوَلَدِ عَلَى وَالِدِهِ ثَلَاثَةٌ يحَسِّنُ اسْـمَهُ وَ يعَلِّمُهُ الْكتَابَةَ وَ يزَوِّجُهُ إِذَا بَلَغَ [مكارم الأخلاق ، ص۲۲۰] .

۱. جهاد

۱. جهاد درقرآن

ـ وَ قاتِلُوا فی سَبیلِ اللّهِ الَّذینَ یقاتِلُونَکمْ وَ لا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْمُعْتَدینَ [بقره/۱۹۰] .

ـ فَإِنْ قاتَلُوکمْ فَاقْتُلُوهُم [بقره/۱۹۱] .

ـ فَمَنِ اعْتَدی عَلَیکمْ فَاعْتَدُوا عَلَیهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدی عَلَیکمْ [بقره/۱۹۴] .

ـ کتِبَ عَلَیکمُ الْقِتالُ وَ هُوَ کرْهٌ لَکمْ وَ عَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئاً وَ هُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ عَسی أَنْ تُحِبُّوا شَیئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَکم [بقره/۲۱۶] .

ـ إِنْ یمْسَسْکمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ [آل عمران/۱۴۰] .

ـ وَ کأَینْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیونَ کثیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فی سَبیلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوا وَ اللّهُ یحِبُّ الصّابِرین [آل عمران/۱۴۶] .

ـ وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذینَ قُتِلُوا فی سَبیلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یرْزَقُون [آل عمران/۱۶۹] .

ـ فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدینَ عَلَی الْقاعِدینَ أَجْراً عَظیماً [نساء/۹۵] .

ـ الَّذینَ اسْتَجابُوا لِلّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذینَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَ اتَّقَوْا أَجْرٌ عَظیم [آل عمران/۱۷۲] .

ـ الَّذینَ قالَ لَهُمُ النّاسُ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إیماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَکیل [آل عمران/۱۷۳] .

ـ فَلْیقاتِلْ فی سَبیلِ اللّهِ الَّذینَ یشْرُونَ الْحَیاةَ الدُّنْیا بِالْآخِرَةِ وَ مَنْ یقاتِلْ فی سَبیلِ اللّهِ فَیقْتَلْ أَوْ یغْلِبْ فَسَوْفَ نُوتیهِ أَجْراً عَظیماً [نساء/۷۴] .

ـ الَّذینَ آمَنُوا یقاتِلُونَ فی سَبیلِ اللّهِ وَ الَّذینَ کفَرُوا یقاتِلُونَ فی سَبیلِ الطّاغُوتِ فَقاتِلُوا أَوْلِیاءَ الشَّیطانِ إِنَّ کیدَ الشَّیطانِ کانَ ضَعیفاً [نساء/۷۶] .

ـ یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا ما لَکمْ إِذا قیلَ لَکمُ انْفِرُوا فی سَبیلِ اللّهِ اثّاقَلْتُمْ إِلَی الْأَرْضِ أَ رَضیتُمْ بِالْحَیاةِ الدُّنْیا مِنَ الْآخِرَة [توبه/۳۸] .

ـ إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [توبه/۱۱۱] .

ـ یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا قاتِلُوا الَّذینَ یلُونَکمْ مِنَ الْکفّارِ وَ لْیجِدُوا فیکمْ غِلْظَةً [توبه/۱۲۳] .

ـ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الَّذینَ یقاتِلُونَ فی سَبیلِهِ صَفًّا کأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴] .

فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدینَ عَلَی الْقاعِدینَ أَجْراً عَظیماً [نساء/۹۵] .

یا أَیهَا النَّبِی جاهِدِ الْکفّارَ وَ الْمُنافِقینَ وَ اغْلُظْ عَلَیهِمْ [تحریم/۹] .

فَلا تَهِنُوا وَ تَدْعُوا إِلَی السَّلْمِ وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَ اللّهُ مَعَکمْ وَ لَنْ یتِرَکمْ أَعْمالَکمْ [محمد/۳۵] .

۲. جهاد ، عامل حرکت

الفاظی که در فرهنگ دینی است مانند واژه‌های مذهب ، هجرت ، مسلک ، شریعت ، سبیل الله ، صراط ، امّت ، در همه یک نوع حرکت و جنبش توأم با توجه و آگاهی موجود است.

اسلام طرفدار :

ترقّی است (گرچه با زحمت) نه رفاه و راحتی.

خوبی است (گرچه با زحمت) ، نه خوشی.

رفتن است (گرچه با زحمت) ، نه ماندن.

مردم‌سازی است (گرچه با زحمت)، نه مردم‌داری.

بنابراین جهاد زیربنای هر گونه ترقّی و حرکت و... است.

۳. هدف و آثار جهاد

الف) ترساندن دشمنان خداوند و دشمنان مسلمان‌ها :

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّكم [انفال/۶۰] .

ب) حفظ مراكز عبادی و مساجد الهی :

وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِيَعٌ وَ صَلَواتٌ وَ مَساجِدُ يذْكرُ فيهَا اسْمُ اللّه [حج/۴۰] .

ج) از بين رفتن فساد در زمين :

وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لكنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعالَمين [بقره/۲۵۱] .

د) خواری و رسوايی دشمنان :

قاتِلُوهُمْ يعَذِّبْهُمُ اللّهُ بِأَيديكمْ وَ يخْزِهِمْ وَ يَنْصُرْكمْ عَلَيهِمْ وَ يشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُومِنين [توبه/۱۱۴] .

ه) از بين بردن شرک و بت‌پرستی و حاكميت دين الهی :

وَ قاتِلُوهُمْ حَتّی لا تَكونَ فِتْنَةٌ وَ يكونَ الدِّينُ كلُّهُ لِلّه [انفال/۳۹] .

۴. ويژگی مجاهد

التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاكعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَ بَشِّرِ الْمُومِنينَ [توبه/۱۱۲] .

آثار جهاد

هنگام جهاد

آداب جهاد

آموزش جهاد

غنائم

اُسراء

اراضی

صلح و متاركه

امان و ذمّه

جزيه

معاهدهٔ

مرابطه

سفارت

إنَّ اللّهَ يحِبُّ الَّذينَ يقاتِلُونَ فی سَبيلِهِ صَفًّا كأَنَّهُمْ بُنْيانٌ مَرْصُوص [صف/۴] .

الف) صبر و استقامت

ب) به ياد خداوند بودن

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا إِذا لَقيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَ اذْكرُوا اللّهَ كثيراً لَعَلَّكمْ تُفْلِحُون [انفال/۴۵] .

ج) عدم تعدّی و تجاوز از حدّ لازم :

وَ قاتِلُوا فی سَبيلِ اللّهِ الَّذينَ يقاتِلُونَكمْ وَ لا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ الْمُعْتَدين [بقره/۱۹۰] .

د) مبارزه با پيشوايان كفر :

فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكفْرِ إِنَّهُمْ لا أَيمانَ لَهُم [توبه/۱۲] .

۵. جايگاه غنيمت در جهاد

ـ وَ قاتِلُوا فی سَبيلِ اللّهِ الَّذينَ يقاتِلُونَكمْ وَ لا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ الْمُعْتَدينَ [بقره/۱۹۰] .

ـ فَإِنْ قاتَلُوكمْ فَاقْتُلُوهُم [بقره/۱۹۱] .

ـ فَمَنِ اعْتَدی عَلَيكمْ فَاعْتَدُوا عَلَيهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدی عَلَيكمْ [بقره/۱۹۴] .

ـ كتِبَ عَلَيكمُ الْقِتالُ وَ هُوَ كرْهٌ لَكمْ وَ عَسی أَنْ تَكرَهُوا شَيئاً وَ هُوَ خَيرٌ لَكمْ وَ عَسی أَنْ تُحِبُّوا شَيئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَكم [بقره/۲۱۶] .

ـ إِنْ يمْسَسْكمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ [آل عمران/۱۴۰] .

ـ وَ كأَينْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كثيرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فی سَبيلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللّهُ يحِبُّ الصّابِرين [آل عمران/۱۴۶] .

ـ وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذينَ قُتِلُوا فی سَبيلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يرْزَقُون [آل عمران/۱۶۹] .

ـ فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدينَ عَلَی الْقاعِدينَ أَجْراً عَظيماً [نساء/۹۵] .

ـ الَّذينَ اسْتَجابُوا لِلّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَ اتَّقَوْا أَجْرٌ عَظيم [آل عمران/۱۷۲] .

ـ الَّذينَ قالَ لَهُمُ النّاسُ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إيماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَكيل [آل عمران/۱۷۳] .

ـ فَلْيقاتِلْ فی سَبيلِ اللّهِ الَّذينَ يشْرُونَ الْحَياةَ الدُّنْيا بِالْآخِرَةِ وَ مَنْ يقاتِلْ فی سَبيلِ اللّهِ فَيقْتَلْ أَوْ يغْلِبْ فَسَوْفَ نُوتيهِ أَجْراً عَظيماً [نساء/۷۴] .

ـ الَّذينَ آمَنُوا يقاتِلُونَ فی سَبيلِ اللّهِ وَ الَّذينَ كفَرُوا يقاتِلُونَ فی سَبيلِ الطّاغُوتِ فَقاتِلُوا أَوْلِياءَ الشَّيطانِ إِنَّ كيدَ الشَّيطانِ كانَ ضَعيفاً [نساء/۷۶] .

ـ يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا ما لَكمْ إِذا قيلَ لَكمُ انْفِرُوا فی سَبيلِ اللّهِ اثّاقَلْتُمْ إِلَی الْأَرْضِ أَ رَضيتُمْ بِالْحَياةِ الدُّنْيا مِنَ الْآخِرَة [توبه/۳۸] .

ـ إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [توبه/۱۱۱] .

ـ يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا قاتِلُوا الَّذينَ يلُونَكمْ مِنَ الْكفّارِ وَ لْيجِدُوا فيكمْ غِلْظَةً [توبه/۱۲۳] .

ـ إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الَّذينَ يقاتِلُونَ فی سَبيلِهِ صَفًّا كأَنَّهُمْ بُنْيانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴] .

فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدينَ عَلَی الْقاعِدينَ أَجْراً عَظيماً [نساء/۹۵] .

يا أَيهَا النَّبِی جاهِدِ الْكفّارَ وَ الْمُنافِقينَ وَ اغْلُظْ عَلَيهِمْ [تحريم/۹] .

فَلا تَهِنُوا وَ تَدْعُوا إِلَی السَّلْمِ وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَ اللّهُ مَعَكمْ وَ لَنْ يتِرَكمْ أَعْمالَكمْ [محمد/۳۵] .

۶. جنگ تحمیلی ایران نمودار یک جهاد اسلامی

امروز پس از گذشت سیزده سال از پایان جنگ تحمیلی باید نگاه تازه به سر برهه مهم از این نبرد طولانی قرن بیستم انداخت. "آغاز جنگ" ، "تداوم جنگ پس از فتح خرّمشهر" و "پایان جنگ".

به دلیل قرار داشتن در سالگرد قبول آتش‌بس از سوی جمهوری اسلامی ایران نگاهی اجمالی خواهیم داشت به مقطع پایانی این رویداد تاریخی. همه این مکتوب را تقدیم می‌کنم به شهدای "عملیات الغدیر" ، آنان که یک بار دیگر پس از روزهای آغازین انقلاب اسلامی و جنگ ، ثابت کردند ، "خون بر شمشیر پیروز است" تنها یک شعار نیست.

اوّلین مداخله جدّی قدرت‌های جهانی

شورای امنیت سازمان ملل متّحد ، در طول جنگ هشت ساله ایران و عراق ، صرف‌نظر از قطعنامه ۵۹۸ ، شش بار اقدام به تصویب قطعنامه در رابطه با این بحران مهم خاورمیانه نمود که عناوین این مصوبه‌ها عبارتند از : ۴۷۹ ، ۵۱۴ ، ۵۲۲ ، ۵۴۰ ، ۵۸۲ و ۵۸۸. هیچ‌کدام از این قطعنامه‌ها به دلیل جانبدارانه و ناعادلانه بودن آشکار آنها به تأیید جمهوری اسلامی ایران نرسید. رد قطعنامه‌های شورای امنیت توسط جمهوری اسلامی ایران به دلیل یک طرف بودن اکثر مفاد آنها ، ناتوانی شورای امنیت سازمان ملل را درحل مشکل این منازعه بیش از پیش به نمایش گذاشت. این مسأله موجب شد تا شورای امنیت در مواجهه با آخرین موضع ایران مبنی بر رد قاطع قطعنامه ۵۸۸ به این نتیجه برسد که تا زمان ملحوظ نمودن برخی نظرات ایران ، از صدور هر گونه قطعنامه دیگری خودداری ورزد. این نتیجه در کنار دو مسأله اساسی دیگر باعث شد تا شورای امنیت اقدام به تصویب قطعنامه‌ای نماید که در آن تا حدودی نظرات ایران ، به ویژه در زمینه تعیین متجاوز ، منعکس شده باشد. این دو مسأله به ترتیب عبارت بودند از :

۱) پیروزی‌های بزرگ و استراتژیک ایران درجبهه‌های جنگ به ویژه در دو عملیات والفجر ۸ و کربلای ۵.

۲) به توافق رسیدن آمریکا و شوروی در مورد حل چند منازعه منطقه‌ای از جمله جنگ ایران و عراق.

عملیات والفجر ۸ که فتح بندر استراتژیک "فاو" را به دنبال داشت به حامیان غربی و منطقه‌ای عراق فهماند ، ارتش عراق حتی به صورت بازدارنده هم قابل اعتماد نیست. علی الخصوص که این عملیات برخلاف غالب موارد قبلی ، هم برای عراق و هم برای غرب غیرقابل پیش‌بینی و غافلگیرکننده بود. نطفه تصمیم نهایی قدرت‌های جهانی برای پایان دادن به این جنگ و جلوگیری از پیروزی نهایی ایران ، همزمان با عملیات والفجر ۸ بسته شد. و در نهایت (عملیات کربلای ۵) هشداری جدی بود ، که توانایی ایران برای پیروزی نظامی توسط جمهوری اسلامی عواقب بسیار وخیمی را برای منافع غرب ، علی الخصوص آمریکا در منطقه خاورمیانه داشت.

با به قدرت رسیدن میخائیل گورباچف در شوروی که شخصی روشنفکر مآب و دارای تمایلات آشکار به غرب بود ، آمریکا موقعیت را برای توافق با این رقیب سرسخت در مورد پایان جنگ به ضرر ایران یا حداقل بدون پیروزی برای طرفین آن مناسب دید و به این ترتیب از اسفندماه سال ۱۳۶۵ همزمان با موفقیت‌های ایران در عملیات کربلای ۵ گروه کاری ویژه‌ای مرکب از اعضای دائم شورای امنیت (آمریکا ، شوروی ، چین ، فرانسه و انگلیس) به منظور بحث و تبادل نظر پیرامون بررسی راه‌های پایان جنگ ایران و عراق تشکیل شد. نتیجه کار این گروه که جلسات کار خود را به صورت محرمانه برگزار می‌کردند تحت عنوان قطعنامه ۵۹۸ منتشر شد و در تاریخ ۲۹/۴/۱۳۶۶ (۲۰ ژوئیه ۱۹۸۷) به اتفاق آرا به تصویب شورای امنیت رسید. این قطعنامه عملاً اولین مداخله جدی و قابل تأمل شورای امنیت در باب جنگ ایران و عراق بود.

ایران رو در روی آمریکا

قطعنامه ۵۹۸ تنها یک روز پیش از اولین اقدام آمریکا در حفاظت از نفت‌کش‌های کویتی در ۳۰ تیر ۱۳۶۶ تصویب شد. این عمل آمریکا که به "اسکورت نفت‌کش‌ها" معروف شد هیچ معنایی جز افزایش فشار به ایران به منظور پذیرفتن قطعنامه ۵۹۸ نداشت. آمریکا به بهانه حفاظت از نفت‌کش‌های کویتی ، مجهّزترین ناوگان نظامی خود را عازم خلیج فارس کرد تا هم نمایش قدرتی مؤثر درمنطقه را داشته و هم برای اقدامات احتمالی به نفع عراق در منطقه گوش به زنگ باشد. اولین عملیات اسکورت برای نفت‌کش‌های کویتی "گس پرنس" و "بریجتون" انجام شد. اما برخورد نفت‌کش غول‌پیکر "بریجتون" با مین که خسارات سنگینی را به بار آورد حیثیت آمریکا را به شدت لکه‌دار کرد. ایران بدون پذیرش مسئولیت این واقعه از آن ابراز خرسندی کرد و آمریکا را به خاطر توخالی بودن وعده‌هایش به سخره گرفت. حدود یک هفته بعد ، در تاریخ ۹ مرداد ۱۳۶۶ ، زائران ایرانی خانه خدا که در حال برگزاری تظاهرات سالانه برائت از مشرکین بودند در شهر مکه توسط عوامل امنیتی رژیم سعودی مورد حمله قرار گرفتند که طی آن چهارصد حاجی به شهادت رسیدند. این اتفاق که با حمایت آشکار و صریح اکثر کشورهای منطقه (به جز لیبی و سوریه) مواجه شد و سکوت کامل مجامع بین‌المللی و حتی پشتیبانی رسمی آمریکا را در پی داشت اولاً ـ باب منازعه مستقیم و بی‌باکانه کشورهای حاشیه خلیج فارس را با ایران باز کرد و ثانیا نشان داد که آمریکا در مواجهه با تهدید منافع خود در منطقه خلیج فارس ، بدون ملاحظه پایگاهای عقیدتی انقلاب اسلامی را در هر کجای جهان هدف خواهد گرفت. ضمن این که غوغای خبری ناشی از این فاجعه بی‌سابقه ، اخبار مربوط به شکست طرح اسکورت نفت‌کش‌ها را تحت تأثیر قرار داد و این بیش از سایر مسایل به نفع آمریکا تمام شد. پس از وقوع فاجعه خونبار مکه ، منطقه خلیج فارس شاهد یک دور حملات نظامی علیه منافع ایران بود. این حملات که در مراحل مختلفی شکل گرفت ، در مقاطع حسّاسی به وقوع پیوست. در ابتدا ، عراق حملات هوایی خود علیه ایران را با حمله به تأسیسات نفتی و کشتی‌های تجاری و نفت‌کش‌ها آغاز کرد. همچنین نیروی هوایی عراق شش شهر ایران را مورد حمله سنگین قرار داد ، ایران با توجه به موقعیت جدید و احتمال افزایش فشارهای عراق با حمایت آمریکا و کشورهای منطقه ، پیش از این اعلام کرده بود که بمباران‌های عراق را از طریق حمله علیه حامیان این کشور تلافی خواهد کرد. به این دلیل ، متعاقب از سرگیری تهاجمات هوایی عراق ، مقابله به مثل ایران محتمل به نظر می‌رسید. در چنین وضعیتی ، برای اولین بار یک کشتی آمریکایی با پرچم پاناما در آب‌های دریای عمان با مین برخورد کرد.خبرگزاری‌ها به هنگام مخابره خبر به این مسأله اشاره کردند که برخورد این نفت‌کش با مین به فاصله سه روز پیش از مانور دریایی ایران (موسوم به مانور شهادت در خلیج فارس) در آب‌های منطقه و تمرین عملیات مین‌گذاری توسط قایق‌های سپاه پاسداران انقلاب اسلامی صورت گرفته است. در همین چارچوب ، پس از اصابت کشتی پانامایی با مین و کشف مین‌های جدید در دریای عمان ، سخنگوی پنتاگون برای نخستین بار علنا و رسما ایران را مقصّر قلمداد کرد. واکنش رسمی آمریکایی‌ها نشان‌دهنده تلاش جدید آنها برای گسترش حضورش در منطقه ، با وارد ساختن فشار بر کشورهای اروپایی جهت ارسال ناوهای مین‌روب به خلیج فارس و همچنین فراهم‌سازی مقدّمات اقدام نظامی علیه ایران بود.

با این حال آمریکایی‌ها برای رها شدن از اتّهام مداخله در جنگ به سود عراق و با نگرانی نسبت به ازسرگیری حملات هوایی عراق علیه تأسیسات اقتصادی و نفتی ایران و مقابله به مثل این کشور ، از طریق کویت و عربستان از عراق درخواست کردند تا زمان صدور قطعنامه‌ای از طرف شورای امنیت در مورد مجازات ایران ، حملات خود را متوقف کند. عراق علی‌رغم بی‌میلی نسبت به این امر تحت فشارهای پیگیر آمریکا و کشورهای منطقه چند هفته‌ای از تهاجمات هوایی خود دست کشید. در آن مقطع زمانی معادله حاکم بر جنگ بدین شکل بود که عراق لازمه پایان دادن به آن را گسترش حملات به منابع نفتی و

نفت‌کش‌ها و کشتی‌های تجاری ایران می‌دانست و چنین ارزیابی می‌کرد که طی این حملات ، علاوه بر تخریب مؤثر اقتصاد ایران و در نتیجه تضعیف پشتوانه مالی جبهه‌ای این کشور ، بر اثر اقدامات تلافی‌جویانه ایران ، آمریکا هم به حمایت ازکشورهای منطقه با ایران درگیر می‌شود و این امر نهایتا به سود عراق خواهد بود. بر همین اساس ، توقف حملات هوایی عراق ، ۴۵ روز بیشتر طول نکشید و زمانی که عراق باعملیات‌های پارتیزانی موفق ایران و بی‌نتیجه بودن تلاش‌های آمریکا مواجه شد حملات خود را با بمباران نفت‌کش الوند که مشغول بارگیری نفت خام در جزیره سیری بود ، از سر گرفت. آمریکایی‌ها که از متقاعد ساختن ایران ناامید شده بودند و توانایی جلوگیری از تجاوز هوایی عراق را هم نداشتند ، به ناچار بخشی از فشار خود علیه ایران را با نشان دادن چراغ سبز به عراق اعمال کردند و امیدوار بودند ایران با رها ساختن خواسته‌های خود ، طرح و ابتکار عمل سازمان ملل برای پایان بخشیدن به جنگ را بپذیرد. در همین موقعیت بود که عراق حملات خود را از سرگرفت. ۴۸ ساعت پس از شروع دور جدید تهاجم عراق ، یک کشتی باربری با پرچم کویت توسط یک قایق تندرو مورد حمله قرار گرفت. متقابلاً- عراق درادامه حملات خود دو نفت‌کش و یک یدک‌کش متعلق به ایران را مورد حمله قرار داد. سرانجام در تاریخ ۱۳/۶/۱۳۶۶ اصابت یک فروند موشک به جنوب کویت منجر به استمداد کویت از سازمان ملل شد. حمله موشکی به ساحل کویت در پاسخ به تهاجمات هوایی عراق ، بحران منطقه خلیج فارس را وارد مرحله جدیدی کرد. این حادثه نشان داد که حضور نظامی آمریکا نه تنها کمکی به حل بحران نکرده ، بلکه منجر به گسترش آن نیز شده است. ضمن این که صحّت تحلیل‌های موجود ، یعنی تأثیر بازدارندگی حضور نیروهای آمریکا درمنطقه را در برابر ایران مخدوش کرد.آمریکا در این وضعیت جدید به دنبال کسب ابتکار عمل در جنگ بود و چاره‌ای جز زدن ضربه مستقیم به ایران برای بازیابی آبروی ازدست‌رفته‌اش نمی‌دید. در تاریخ ۳۰ شهریور ۱۳۶۶ دو فروند هلی‌کوپتر آمریکایی ، کشتی "ایران‌اجر" متعلّق به نیروی دریایی ارتش را به اتّهام مین‌گذاری ، بدون هیچ‌گونه هشدار قبلی مورد حمله قرار دادند که در این حادثه چهار ملوان این کشتی شهید ، چهار تن مجروح و همچنین ده ملوان به اسارت آمریکایی‌ها درآمدند. آمریکا با افتخار و سر و صدای فراوان اخبار این عملیات را به سراسر جهان مخابره کرد.

عملیات آمریکا علیه کشتی ایران یک شب قبل ازسخنرانی رییس جمهور وقت ایران در مجمع عمومی سازمان ملل انجام گرفت و این خود دلیلی منطقی است مبنی بر این که چنین عملیاتی با طراحی قبلی انجام گرفته است و خود آمریکایی‌ها نیز بعدها به این امر اعتراف کردند. "واینبرگر" وزیر دفاع آمریکا ، با حضور در خلیج فارس در هنگام غرق کشتی ایران اجر با صراحت ابراز داشت : "وقتش رسیده ، ریشه ملت ایران باید خشکیده شود."

در پاسخ به این اتّهام آمریکا ، بسیجیان نیروی دریایی سپاه در ۱۳ مهر ۱۳۶۶ ، درصدد انجام عملیات "خفجی" روی چاه‌های نفتی عربستان در خلیج فارس برآمدند که بنا بر دلایلی میسر نشد. روز بعد یک تانکر عربستان سعودی به نام "رد الکبری" که حامل مواد شیمیایی بود در نزدیکی سواحل امارات متحده عربی مورد حمله قرار گرفت و خسارات عمده‌ای دید. پس از آن در ۱۷ مهرماه ، هلی‌کوپترهای آمریکایی به قایق‌های تندرو ایرانی که در آب‌های کشور مشغول گشت‌زنی بودند حمله کردند که بر اثر این حمله ، دو قایق ایران غرق شد و سه نفر از پاسداران انقلاب به شهادت رسیدند. همچنین بر اثر عملیات تدافعی قایق‌های ایرانی ، یک هلی‌کوپتر توپ‌دار آمریکایی منهدم شد. یک هفته بعد نفت‌کش آمریکایی "سانگاری" که در سواحل کویت لنگر انداخته بود مورد اصابت یک فروند موشک قرار گرفت و ۱۸ نفر از خدمه آن زخمی شدند. فردای آن روز هم نفت‌کش کویتی "سی‌ایل‌سیتی" که تحت اسکورت ناوهای آمریکایی بود و پرچم آمریکا را حمل می‌کرد هدف موشک قرار گرفت و در نتیجه سه خدمه آن زخمی و نفت‌کش آسیب جدی دید. کاخ سفید در پی حمله موشکی ایران به این دو

کشتی ، در ۲۴ مهرماه اعلام کرد که راه‌های پاسخ‌گویی به ایران را بررسی می‌کند. در روز ۲۷/۷/۱۳۶۶ چهار ناوشکن آمریکایی به سکوهای نفتی ایران به نامهای "رشادت" و "رسالت" حمله کردند و این دو سکو را با شلیک هزار گلوله توپ منهدم نمودند. در پاسخ به این اقدام آمریکا ، سه روز بعد اسکله بندر الاحمدی کویت مورد اصابت یک فروند موشک قرار گرفت. این حملات نظامی در خلیج فارس که شاهرگ حیاتی نفت جهان به شمار می‌رفت تأثیر بسیار بدی در بازار بورس سهام به وجود آورد و چنان رکودی را در این بازار ایجاد کرد که آمریکایی‌ها به آن "بحران دوشنبه سیاه" لقب دادند. وحشت ایالات متحده از ادامه این بحران اقتصادی که حیات آمریکا را به طور جدی مورد تهدید قرار داده بود باعث شدآمریکا سیاست جدیدی را مبنی بر عدم اقدام نظامی برای حمایت از کویت اعلام نماید. تنها ماندن کویت در بحران اخیر و همچنین ارسال پیام ایران مبنی برخودداری از تداوم حملات در صورت حفظ بی‌طرفی کویت و همچنین اعلام تلویحی کویت مبنی بر عدم تمایل برای مواجهه با ایران باعث شد درگیری میان ایران و آمریکا به طور موقت پایان یابد.

بستن سنگ‌ها ، باز کردن سگ‌ها

در این مرحله آمریکایی‌ها علی‌رغم اقدام نظامی علیه ایران ، نه تنها نتوانستند ایران را از اقدام تلافی‌جویانه بازدارند ، بلکه به هیچ‌گونه موفقیتی نیز برای پایان بخشیدن به جنگ دست نیافتند. ضمن این که برخلاف خواسته آمریکا ، این ایران بود که آخرین اقدام را انجام داد. در مرحله بعد آمریکا تلاش‌های گسترده‌ای را برای تصویب قطعنامه‌ای در جهت تحریم تجاری ایران به انجام رساند که به دلیل مخالفت شوروی به نتیجه‌ای نرسید و فعالیت‌های دیگر این کشور برای تحریم اقتصادی همه‌جانبه ایران از جانب اروپا نیز بی‌نتیجه ماند و تنها تحریم تسلیحاتی ایران بر اثر فشارهای مستمرآمریکا تشدید شد. با توقف نبرد خلیج فارس ، توجه سپاه یک بار دیگر به جبهه‌های زمینی معطوف شد و با انجام عملیات نصر ۸ در شمال سلیمانیه عراق ، جنگ در زمین مجددا رونق گرفت. در برابر این عملکرد ایران ، غرب رویکرد دیگری را در پیش گرفت و آن مسلح کردن ارتش عراق و تقویت ماشین جنگی این کشور بود که با توجّه به برتری ایران در صحنه نبرد ، موازنه تسلیحات استراتژیک به سوی عراق سرازیر شد. انواع جنگنده‌های آخرین سیستم ، موشک‌های دوربرد و میان‌برد ، انبوه تانک هند نفربر ، قبضه‌های توپ ، هلی‌کوپتر و... از سوی آمریکا ، شوروی ، انگلیس ، فرانسه ، آلمان و... با قیمت‌های مناسب و حتّی بدون پرداخت پول ، پس از هفت سال جنگ ، عراق را به مراتب از شروع جنگ توانمندتر ساخت. اخبار غیرآشکار نیز حاکی از آن بود که عراق در آستانه دستیابی به بمب اتمی است. همچنین در زمینه تهیه سلاح شیمیایی ، حمایت بی‌دریغ کشورهای اروپایی از عراق ، موجب شد که بغداد مهلک‌ترین مواد شیمیایی را در زرّادخانه‌های خود انبار کرده و از آنها در میدان نبرد استفاده نماید. این در حالی بود که ایران برای خرید ابتدایی‌ترین مایحتاج تسلیحاتی هم دچار مشکل بود و قیمت‌هایی سرسام‌آور برای خریدهای نظامی خود می‌پرداخت و این مسأله در کنار سقوط وحشتناک قیمت نفت و مشکلات جدی ایران برای صادرات نفت ، به شدت پشتیبانی مالی و تسلیحاتی سپاه و ارتش را تحلیل می‌برد و این تغییر توازن به نفع عراق و به زیان کشورمان هر روز بیشتر می شد. ضمن این که فشارهای بین‌المللی حتّی از جانب متّحدان قابل اعتماد ایران مانند سوریه و بروز چنین شرایطی حاکی از آن بود که فرصت جنگ عراق و ایران پایان یافته است و این نزاع پس از حدود هشت سال در آستانه تعیین سرنوشت قرار دارد.

دفاع ادامه می‌یابد

با این وجود ، ایران برای حفظ برتری قوا ، از طریق جبهه‌های زمینی خود ، جنگ را ادامه داد و پس از چند عملیات موفق درغرب کشور ، در حالی که عراق با موشک‌های دریافتی از شوروی ، شهرهای بزرگ کشور از جمله تهران را پی در پی

مورد حمله قرار می‌داد سپاه پاسداران طی یک عملیات بزرگ در اسفند سال ۱۳۶۶ شهر کردنشین و استراتژیک حلبچه را به تصرف درآورد و یک بار دیگر قدرت نظامی خود را به نمایش گذاشت ، اما دیگر رویه سابق جنگ با عراق کارگر نبود. تصمیم جهانی برای جلوگیری از پیروزی ایران اتخاذ شده و عملاً پس از عملیات آزادسازی حلبچه آغاز گردید. چند روز بعد از انجام عملیات والفجر ۱۰ و ورود پاسداران انقلاب اسلامی به شهر حلبچه ، صدام حکم اعدام تمامی مردم این شهر را به دلیل استقبال از نیروهای ایرانی صادرکرد و این حکم را با بمباران بی‌سابقه شیمیایی در این شهر به اجرا درآورد. در پی این بمباران ، پنج‌هزار عراقی غیرنظامی کشته شدند و حلبچه تا ده سال غیرقابل سکونت اعلام شد. جنایت کشتار مردم حلبچه بسیار سهمگین بود و تا یک ماه کم و بیش در رسانه‌های خارجی بازتاب داشت اما در برابر چشمان حیرت‌زده جهانیان ، هیچ اقدامی ، حتی به صورت ظاهری و نمایشی از سوی مراجع و مجامع بین‌المللی برای محکومیت صدام انجام نگرفت و تدریجا اخبار آن به بایگانی‌ها سپرده شد. این واقعه و بازتاب آن یک پیام برای ایران داشت؛ از این پس دست عراق برای هر کاری باز است. جمهوری اسلامی در موقعیت دشواری قرار داشت ، از یک طرف به دلیل برخورداری از برتری نظامی و دیدگاه‌های اعتقادی خود مایل به عقب‌نشینی از مواضع اصولی و برحق خود نبود و از سوی دیگر برای پیگیری خواسته‌هایش در شرایط دشوار جهانی احتیاج به یک عملیات بزرگ و پیروز دیگر داشت که به دلیل مشکلات نظامی فوق‌العاده‌ای که به آنها اشاره شد به زودی توانایی چنین کاری را نداشت. موقعیت جدید ایران به دلیل عملکرد برخی عناصر ستون پنجم در کشور و مواضع سازش‌طلبانه بعضی محافل منزوی سیاسی داخلی برای آمریکا و متّحدانش آشکار شد. بدین ترتیب همه چیز برای زدن ضربه نهایی آماده بود.

عملیات نهایی شیطان

در روز ۲۵ فروردین سال ۱۳۶۷ ، برخورد رزم‌ناو "ساموئل رابرتز" با مین ، بهانه آغاز دورجدید اقدامات نظامی آمریکا علیه ایران شد. در تاریخ ۲۹/۱/۱۳۶۷ ناوهای آمریکایی سکوهای نفتی رشادت و سلمان و مبارک را مورد حمله قرار دادند و ناوهای ایرانی سهند و جوشن را که برای عقب راندن ناوهای آمریکایی اعزام شده بودند منهدم نمودند و رزم‌ناو سبلان را هم بمباران کردند. همزمان با حمله نظامی آمریکا در خلیج فارس ، ارتش عراق در منطقه "فاو" که چسبیده به خلیج فارس است با حمایت مستقیم هلی‌کوپترهای توپدار آمریکایی و اجرای بمباران وسیع شیمیایی به مواضع رزمندگان اسلام حمله کرد.این حمله در شرایطی انجام شد که بیشترنیروهای ایرانی در جبهه‌های شمال غرب مستقر بوده و درحال تثبیت و تحکیم مواضع خود در حلبچه بودند. بدین ترتیب فاو در کمتر از ۳۶ ساعت سقوط کرد و اینگونه ، ورق به نفع عراق برگشت. ارتش عراق که با تصرف فاو روحیه مضاعفی گرفته بود نام این عملیات خود را "رمضان المبارک" نهاد و ۳۸ روزبعد در حالی که هنوز شوک بازپس‌گیری فاو توسط عراق در میان قوای ایران حاکم بود ، طی عملیاتی که آن راتوکلنا علی اللّهنام نهاده بود به شملچه حمله برد. شملچه هم در کمتر از ۷۲ ساعت سقوط کرد.در ۲۹ خردادماه نیز لشکرهای عراق با کمک نیروهای منافقین شهر مهران را به تصرّف درآوردند. در روز ۴ تیرماه عراق شروع عملیاتتوکلنا علی اللّه ۲را اعلام کرد و طی دو ـ سه روز جزایر مجنون را از تصرف ایران خارج نمود. توان بالای نظامی عراق ، استفاده هول‌انگیز این کشور از گازهای شیمیایی بدون این که کوچکترین برخورد بین‌المللی را در پی داشته باشد و غافلگیری جبهه خودی باعث شد که ایران نتایج درخشان ترین فتوحات خود را به عراق واگذار کند. این در حالی بود که ایران همزمان مشغول مقابله با تحرکات نظامی آمریکا در خلیج فارس نیز بود. مهمترین عامل تضعیف جبهه‌های خودی کمبود نیروی انسانی محسوب می‌شد. تبلیغات ضعیف و ناشیانه ستاد تبلیغات جنگ و سیاست بی‌تدبیرانه برخی مسئولین مبنی بر دور نگه داشتن جوّ داخلی کشور از وضعیت جنگی باعث شده

بود که افکار عمومی تصور صحیحی از جنگ نداشته باشند و ذهنیت "ایران همیشه پیروز" به گونه‌ای بر اذهان عمومی حاکم شده بود که بحران حاکم بر جبهه‌ها و جنگ به سختی موردقبول عموم قرار می‌گرفت. این مسأله موجب شده بود که نیاز شدید جبهه‌ها به نیروی انسانی مورد درک جدی آحاد مردم قرار نگیرد و این مشکل زمانی مرتفع گردید که کار از کار گذشته بود.

با این حال عزم و اراده ملی هنوز بر تداوم دفاع و ضربه زدن به متجاوزین بعثی قرار داشت و با از میان رفتن سیاست غلط تبلیغاتی ، امید آن می‌رفت که روند جنگ علی‌رغم دشواری‌های پیش آمده ادامه یابد. این تصوّر در روز ۱۲/۴/۱۳۶۷ از میان رفت. ناو فوق مدرن آمریکایی موسوم به "وینسنس" در یک اقدام کاملاً غیرمنتظره ، یک فروند هواپیمای مسافربری ایران را که عازم دبی بود با دو فروند موشک مورد اصابت قرار داد و آن را سرنگون ساخت. از میان ۲۹۰ مسافر مقتول این پرواز که همگی غیرنظامی بودند تنها ۱۹۰ جنازه سالم مانده از آب گرفته شد.

آخرین اخطار

آمریکا ابتدا ادّعا کرد که یک هواپیمای جنگی را سرنگون کرده است ولی بعد مدعی شد که ناو "وینسنس" دچار اشتباه شده است اما به جای عذرخواهی تقصیر این جریان را متوجه ایران دانست که تن به توقف جنگ نمی‌دهد. مدتی بعد هم فرمانده ناو "وینسنس" از دست رییس جمهور وقت آمریکا مدال افتخار دریافت کرد. اصرار ایران به سازمان ملل متحد ، سرانجام منجر به تصویب یک قطعنامه از طرف شورای امنیت شد که البته در آن هیچ‌کس مقصر این فاجعه معرفی نشد و تنها به ابراز تأسف از اصل عمل و تأکید بر توقف بحران خاورمیانه بسنده گردید. این فاجعه در حقیقت اخطاری بود به ایران مبنی بر این که آمریکا از این پس خود را در هر کاری برای توقف جنگ و تنبیه ایران به خاطر بازی با حیثیت این کشور در خلیج فارس آزاد می‌داند. این مسأله به صورت تلویحی از جانب مقامات ارشد کاخ سفید نیز ابراز شد. انتظار هرگونه عکس العمل جهانی در برابر اقدامات آتی آمریکا بیهوده بود. امپراطوری‌های رسانه‌ای دنیا که همگی تحت سیطره آمریکا و متحدانش قرار داشتند ، علاوه بر سانسور خبری جنایات آمریکا ، فضای منفی بی‌سابقه‌ای راعلیه ایران تدارک دیده بودند. زمینه برای زدن یک ضربه نهایی به پردرد سرترین انقلاب جهان و خلاصی از شر آن کاملاً مهیا بود. آمریکا نیازی به دخالت مستقیم خود نمی‌دید و این وظیفه را مجدّدا بر عهده عراق گذاشت. عراقی که قدرتی معادل ۱۰ برابر نسبت به سال ۱۳۵۹ پیدا کرده بود و مجهّزترین ارتش خاورمیانه پس از اسرائیل را در اختیار داشت.

در ۱۵ تیرماه سال ۶۷ عراق عملیاتی را به نامتوکلنا علی اللّه ۳در منطقه حاج عمران ، قلعه‌دیزه ، پنجوین و ماووت شروع کرد و طی پنج روز کلیه مناطق شمال کشور را که در سال ۶۶ و اردیبهشت سال ۶۷ با عملیات‌های کربلای ۱۰ ، نصر۴ ، نصر۸ و بیت المقدس۶ آزاد شده بود بازپس گرفت. اساسی‌ترین نیاز ایران در این برهه از جنگ ، زمان بود تا به بازسازی نیروهایش بپردازد ، اما عراق با قدرت تمام که قسمت اعظم آن را مدیون حملات کابوس‌وار شیمیایی خود بود این مهم را از ایران دریغ می‌کرد. در برخی محورها ، رزمندگان اسلام قبل از این که فرصت آرایش نظامی پیدا کنند در سنگرهای خود با گاز شیمیایی به شهادت می‌رسیدند.

کمبود وسایل ضدشیمیایی به دلیل تحریم تسلیحاتی نیز ایران را در برابر این حملات فلج می‌کرد. صدای اعتراض‌های نمایندگان سیاسی ایران هم نسبت به این شیوه ناعادلانه و غیراصولی به جایی نمی‌رسید.

در ۲۱/۴/۱۳۶۷ دشمن طی یک حرکت گسترده و با نیرویی معادل ۱۱ لشکر ، منطقه وسیعی در غرب عین‌خوش ، موسیان و جنوب دهلران را اشغال کرد و در ا دامه‌عملیاتتوکلنا علی اللّه ۳و در کمتر از پنج ساعت ، شهر دهلران را برای بار دوم پس از

سال ۵۹ بـه تصـرف درآورد و طی ایـن حمله هزاران تن از نیروهـای ارتشـی مسـتقر درمنطقه را به اسـارت درآورد. وقـوع این حادثه بیشتر به یک فاجعه شبیه بود تا یک رخـداد نظامی ، زیرا علاوه برسـرعت پیش‌روی دشـمن و ازهم‌گسـیختگی نیروهای خودی ، شـهر دهلران که مقر فرمانـدهی ارتش در جنوب کشور بود به تصـرف دشـمن درآمـد. سـقوط ناگهـانی این مناطق و پراکنـدگی تـأثرانگیز هزاران سـرباز سـرگردان درمنطقه ، روحیه مردم را تضـعیف نمـود. در روز ۲۲ تیرمـاه نیروهای ایرانی به جهت مقابله با حملات عراق و تمرکز قوا درجبهه‌های جنوب از حلبچه عقب‌نشـینی کردند. پس از عقب‌نشینی ایران از آخرین مناطق عراق در ۲۲ تیرماه ، سلسله جلساتی در داخل کشور با هدف اتّخاذ تصمیم نهایی درباره جنگ تشکیل شد.

امام راحل در روزهای ۲۳ و ۲۴ تیرماه مشورت‌هایی را به صورت جداگانه انجام دادند. ولی نشست اصلی بر اساس دستور امام و بـا حضور چهل تن از شخصیت‌های مهم کشور در روز ۲۵/۴/۶۷ تشـکیل شد. امام در پیامی به این جلسه ضـمن بیان نظرات خود ، تصـمیم‌گیری در مورد آینده جنگ را به جلسه واگذار کردند. با گزارش نتایج این جلسه به امام ، آن حضـرت طی نامه تکان‌دهنـده در همان روز خطاب به مسئولین کشور و نماینـدگان مردم پذیرش قطعنامه ۵۹۸ را اعلام کردنـد که این نامه روز بعد در صـحن عمومی مجلس توسط حاج سیـد احمد خمینی قرائت شد و خبر رسـمی پذیرش قطعنامه بدون هیچ مقدّمه‌ای در اخبار ساعت ۱۴ روز ۲۷/۴/۱۳۶۷ از صـدای جمهـوری اسـلامی ایران پخش گردیـد. مردم ، بـه ویژه رزمنـدگان و افراد حزب اللهی و متدین و تمامی کسانی که در داخل و خارج کشور نسبت به نظام و انقلاب اسلامی تعلّق خاطر داشتند و تازه شروع به مقابله با وضـعیت جدیـد نموده بودنـد ، با انتشار این خبر شـگفت‌زده و کاملاً غافلگیر شدنـد و موجی از نگرانی در میان مردم پدیـد آمـد. در نخستین ساعـات حتی برای بسیاری از مردم این اقـدام قابـل قبول نبود و قطرات اشـک و چهره‌های برافروخته ، حکـایت از همین مسـأله داشت. موج شایعات مبنی بر دروغ بودن خبر رادیو و یا حتی احتمال فوت حضـرت امام در میان مردم رواج پیدا کرد. سـرانجام پیام امام به مناسـبت سالگرد کشـتار حجاج ایرانی در مکه معظّمه که به "پیام اسـتقامت" معروف شد مردم را به آرامش رسانـد تـأثیر این پیـام در آن مقطع بسـیار عمیق بود. امـام پـذیرش قطعنـامه را به "نوشـیدن جام زهر" تشبیه کردنـد و از خداونـد طلب لقـای او را نمودنـد و مردم را به اسـتقامت و پایـداری در برابر همه قـدرت‌هـا دعوت نموده و اعلام کردند که با پذیرش قطعنامه ، مسأله جنگ پایان نگرفته است. موج تحیر ، سـرگردانی و ابهام ایجاد شده در میان مردم به یک بـاره تبـدیل به شور مـذهبی و احسـاس تکلیف و درعین حال تقصـیر شـد و... اما عراق طبق پیش‌بینی حضـرت امام از پـذیرش قطعنامه ۵۹۸ توسّـط ایران اسـتقبال نکرد. حتی صـدام در جلسه‌ای اظهار داشت که : "ما فکر می‌کردیم خمینی تنها مرد خـدا و عبادت است ، ما نمی‌دانستیم او یک سیاسـتمدار خبره است ، پذیرش قطعنامه پشت ما را می‌شـکند." صدام حاضـر نبود برتری فعلی خـود را کـه او را در آسـتانه رسـیدن به آرزوهـایش ، در سـال ۵۹ قرار داده بود بـا هیـچ چیز معاوضه کنـد. در سـحرگاه ۳۱/۴/۱۳۶۷ و تنهـا سه روز پس از پاسـخ رسـمی ایران به سازمـان ملـل مبنی بر پـذیرش قطعنـامه ۵۹۸ و در شـرایطی کـه وزیر خارجه وقت ایران در حال مذاکره با دبیر کل سازمان ملل بود ، نیروهای عراقی از دو محور کوشک و شـلمچه به داخل خاک ایران پیشـروی کردنـد و در مـدت کمی توانسـتند تقریبـا خرمشـهر را به محاصـره درآورنـد و حتـی خود را به چنـد کیلومـتری قرارگاه کربلا برسانند.انتشار خبر پیشـروی دشـمن به سـمت جاده اهواز ـ خرمشـهر و تهدید دوباره خرمشهر یادآور رخدادهای آغـاز جنـگ بود و بازتـاب گسترده‌ای در میان مردم به ویژه اهالی اسـتان خوزسـتان داشت. در پی این حادثه ، مردم که کاملاً حالت جنگی پیدا کرده بودند بار دیگر بسـیج شدند. نیروهایی که هشت سال در جبهه‌ها حضور داشته و بسیاری از آنها بارها زخمی شـده بودنـد ، دوبـاره به جبهه‌هـا آمدنـد. بـا این دگرگونی در روحیه و نگرش حـاکم بر جـامعه درباره تجاوز نیروهای ارتش عراق ، سپاه نیز خطوط دفاعی را برای مقابله با عراق تشکیل داد. مجموعه این رخدادها که برای عراق غیرقابل پیش‌بینی

بود اوضاع را به سود ایران تغییر داد.
کربلا در الغدیر

در چنین شرایط دشواری که خرمشهر و اهواز در معرض اشغال قرار داشتند ، حاج سید احمد خمینی پیام امام را تلفنی برای فرمانده وقت سپاه این‌چنین قرائت کرد : "این نقطه حیاتی کفر و اسلام است ، یعنی نقطه شکست یا پیروزی اسلام و کفر است. و باید متر به متر جنگید و هیچ عذری از هیچ کس پذیرفته نیست و این جا نقطه‌ای است که یا موجب می‌شود سپاه ، حیات پیدا کند دوباره در کشور ، و یا برای همیشه یک سپاه ذلیل و مرده‌ای بشود." پیام امام بلافاصله در میان فرماندهان سپاه ، قرارگاه‌ها و بسیجیان و سپاهیان منتشر شد و خروش عجیبی را ایجاد کرد. بوی نشاط و جهاد در همه جبهه‌های جنوب به مشام می‌رسید. روز جمعه مقابله قوای اسلام با قوای کفر آغاز شد و طی سه روز ، بسیجیان و پاسداران که عمده‌ترین مهماتشان سلاح انفرادی بود گوشت و پوست خود را در مقابل تسلیحات زرهی عراق قرار دادند و درست مانند روزهای ابتدای جنگ ، نبرد تن و تانک در اطراف خرمشهر به جریان افتاد. در کمال تعجب ، ارتش عراق گرفتار چنان تلاشی و اضمحلالی شد که گزارشات مربوط به آن صدام را به وحشت انداخت و متعاقبا دولت عراق پذیرش قطعنامه ۵۹۸ و عقب‌نشینی از خاک ایران را اعلام کرد. این در حالی بود که بسیجیان و پاسداران ، عراق را تا مرزهای بین‌المللی عقب رانده بودند و بیم آن می‌رفت که وارد خاک عراق شوندو جریانات ابتدای جنگ تکرار شود ، اما فرماندهی کل قوا مانع از چنین اقدامی شد و تعهّد خود را نسبت به قبول قطعنامه ۵۹۸ اعلام کرد. نام این عملیات حسینی که آخرین نبرد میان ایران و عراق بود به دلیل تقارن با عید غدیر خم ، "الغدیر" گذاشته شد ، همزمان با نبرد "الغدیر" در جنوب کشور ، غرب ایران نیز آبستن حوادث مهمّی بود که ان شاء الله در شماره آینده و همزمان با سالگرد عملیات پیروزمندانه "مرصاد" به آن خواهیم پرداخت. [یا لثارات الحسین (ع) ، محمّد یاسر رجبی ، سال هشتم ، شماره ۱۳۶ ، چهارشنبه ، ۲۷ تیر ۱۳۸۰] .

جنگ ظاهری : وَ لا یزالُونَ یقاتِلُونَکمْ حَتّی یرُدُّوکمْ عَنْ دینِکمْ إِنِ اسْتَطاعُوا [بقره/۲۱۷] .
وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَیلِ [انفال/۶۰] .
جنگ باطنی : وَ ما أُبَرِّئُ نَفْسی إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی إِنَّ رَبِّی غَفُورٌ رَحیمٌ [یوسف/۵۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِرْحَمْ مَنْ رَأسُ مَالِهِ الرَّجَاءِ و سَلاحُهُ البُکاءِ [مصباح‌المتهجد ، ص۳۶۰] .
فَاتَّقُوا اللّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ [تغابن/۱۶] .

۱. جهل وبیسوادی

۱. خطر جهل وبیسوادی درقرآن وسنت

إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ کانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲.]

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تتکلم بکل ما تعلم فکفی بذلک جهلا [غررالحکم ، ص۲۱۳.]
۲- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کفی بالعالم جهلا أن ینافی علمه عمله [غررالحکم ، ص۱۵۲.]
۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کفی بالمرء جهلا أن یرتکب ما نهی عنه [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۸.]
۴- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : حَسْبُک مِنَ الْجَهْلِ أَنْ تُعْجَبَ بِعِلْمِک [أمالی طوسی ، ص۵۶.]

۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كَفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ لَا يعْرِفَ قَدْرَهُ [إرشاد مفيد ، ج۱ ، ص۲۳۱.]

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كَفَى بِخَشْيَةِ اللَّهِ عِلْماً وَ كَفَى بِالِاغْتِرَارِ بِاللَّهِ جَهْلًا [سعدالسعود ، ص۸۷.]

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَرُدَّ عَلَى النَّاسِ كلَّ مَا حَدَّثُوك بِهِ فَكَفَى بِذَلِك جَهْلًا [نهج‌البلاغه نامه ، ۶۹.]

۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الجهل فی ثلاث فی تبدل الإخوان و المنابذة بغیر بیان و التجسس عما لا یعنی [تحف‌العقول ، ص۳۱۵.]

۹- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مِنَ الْجَهْلِ الضَّحِك مِنْ غَیرِ عَجَبٍ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۴.]

۱۰- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من الجهل أن تظهر کل ما علمت [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۱.]

۱۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرُّكونُ إِلَى الدُّنْيا مَعَ مَا تُعَاينُ مِنْهَا جَهْلٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸۴.]

۱۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رغبتک فی المستحیل جهل [غررالحکم ، ص۳۱۲.]

۲. خطر جهل درروایات

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْجَهْلُ مَوْتُ التَّوَانِی فَوْتٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۶۷.]

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل فی الإنسان أضر من الآکلة فی البدن [غررالحکم ، ص۷۳]

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل ممیت الأحیاء و مخلد الشقاء [غررالحکم ، ص۷۵.]

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل أدوأ الداء [غررالحکم ، ص۷۳.]

۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل مطیة شموس من رکبها زل و من صحبها ضل [ظل] [غررالحکم ، ص۷۵.]

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل یفسد المعاد [غررالحکم ، ص۷۵.]

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل فساد کل أمر [غررالحکم ، ص۷۳.]

۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل أصل کل شر [غررالحکم ، ص۷۳.]

۹- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل معدن الشر [غررالحکم ، ص۷۳.]

۱۰- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا أَعَزَّ اللَّهُ بِجَهْلٍ قَطُّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲.]

۱۱- قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِی (ع) : الجهل خصم [أعلام‌الدین ، ص۳۱۳.]

۱۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحرص و الشره و البخل نتیجة الجهل [غررالحکم ، ص۲۹۲.]

۳. خصوصیات جاهل در روایات

۱۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أنا الجاهل عصیتک بجهلی و ارتکبت الذنوب بجهلی لفساد عقلی و ألهتنی الدنیا لسوء عملی و اغتررت بزینتها بجهلی و سهوت عن ذکرک [العددالقویة ، ص۳۶۳.]

۱۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا یردع الجهول إلا حد الحسام [غررالحکم ، ص۷۴.]

۱۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لو أن العباد حین جهلوا وقفوا لم یکفروا و لم یضلوا [غررالحکم ، ص۷۶.]

۱۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ أَنَّ الْعِبَادَ إِذَا جَهِلُوا وَقَفُوا وَ لَمْ يجْحَدُوا لَمْ يكفُرُوا [کافی ، ج۲ ، ص۳۸۸.]

۱۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عمل الجاهل وبال و علمه ضلال [غررالحکم ، ص۷۴.]

۱۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نعمة الجاهل کروضة علی مزبلة [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۷.]

۱۹- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غنى الجاهل بماله [غررالحكم ، ص۷۳.]
۲۰- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : للجاهل فى كل حالة خسران [غررالحكم ، ص۷۶.]
۲۱- قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكَرِى (ع) : رياضة الجاهل و رد المعتاد عن عادته كالمعجز [تحف‌العقول ، ص۴۸۹.]
۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أجهل الناس المغتر بقول مادح متملق يحسن له القبيح و يبغض إليه النصيح [غررالحكم ، ص۷۴.]
۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غاية الجهل تبجح المرء بجهله [غررالحكم ، ص۷۵.]
۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعْقَلُ النَّاسِ مُحْسِنٌ خَائِفٌ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۸۷.]
۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أعظم الجهل جهل الإنسان أمر نفسه [غررالحكم ، ص۲۳۳.]
۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تكثرك بما لا يبقى لك و لا تبقى له من أعظم الجهل [غررالحكم ، ص۷۴.]
۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رأس الجهل الجور [غررالحكم ، ص۴۵۵.]
۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رأس الجهل معاداة الناس [غررالحكم ، ص۴۶۱.]
۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الْجَاهِلَ مَنْ عَدَّ نَفْسَهُ بِمَا جَهِلَ مِنْ مَعْرِفَتِهِ لِلْعِلْمِ عَالِماً وَ بِرَأْيِهِ مُكْتَفِياً فما يزال للعلماء مباعدا و عليهم زاريا و لمن خالفه مخطئا و لما لم يعرف من الأمور مضللا فإذا ورد عليه من الأمور ما لم يعرفه أنكره و كذب به و قال بجهالته ما أعرف هذا و ما أراه كان و ما أظن أن يكون و أنى كان و ذلك لثقته برأيه و قلة معرفته بجهالته فما ينفك بما يرى مما يلتبس عليه رأيه مما لا يعرف للجهل مستفيدا و للحق منكرا و فى الجهالة متحيرا و عن طلب العلم مستكبرا [تحف‌العقول ، ص۷۳.]
۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من أخلاق الجاهل الإجابة قبل أن يسمع و المعارضة قبل أن يفهم و الحكم بما لا يعلم [أعلام‌الدين ، ص۳۰۳.]
۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فى جواب من ساله عن اعلام الجاهل : إن صحبته عناك و إن اعتزلته شتمك و إن أعطاك من عليك و إن أعطيته كفرك و إن أسررت إليه خانك و إن أسر إليك اتهمك و إن استغنى بطرو كان فظا غليظا و إن افتقر جحد نعمة الله و لم يتحرج و إن فرح أسرف و طغى و إن حزن أيس و إن ضحك فهق و إن بكى خار يقع فى الأبرار و لا يحب الله و لا يراقبه و لا يستحيى من الله و لا يذكره إن أرضيته مدحك و قال فيك من الحسنة ما ليس فيك و إن سخط عليك ذهبت مدحته و وقع فيك من السوء ما ليس فيك فهذا مجرى الجاهل [تحف‌العقول ، ص۱۸.]
۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) صفة الجاهل أن يظلم من خالطه و يتعدى على من هو دونه و يتطاول على من هو فوقه كلامه بغير تدبر إن تكلم أثم و إن سكت سها و إن عرضت له فتنة سارع إليها فأردته و إن رأى فضيلة أعرض و أبطأ عنها لا يخاف ذنوبه القديمة و لا يرتدع فيما بقى من عمره من الذنوب يتوانى عن البر و يبطى عنه غير مكترث لما فاته من ذلك أو ضيعه فتلك عشر خصال من صفة الجاهل الذى حرم العقل [تحف‌العقول ، ص۲۸.]
۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ قُلُوبَ الْجُهَّالِ تَسْتَفِزُّهَا الْأَطْمَاعُ وَ تَرْتَهِنُهَا الْمُنَى وَ تَسْتَعْلِقُهَا الْخَدَائِعُ [كافى ، ج۱ ، ص۲۳.]
۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل لا يعرف تقصيره و لا يقبل من النصيح له [غررالحكم ، ص۷۵.]
۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل ميت و إن كان حيا [غررالحكم ، ص۷۵.]
۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل لا يرتدع و بالمواعظ [بالموعظة] لا ينتفع [غررالحكم ، ص۷۴.]
۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل كزلة العالم صوابه [غررالحكم ، ص۷۴.]
۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل يستوحش مما يأنس به الحكيم [الحليم] [غررالحكم ، ص۷۴.]

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل صخرة لا ينفجر ماوا و شجرة لا يخضر عودها و أرض لا يظهر عشبها [غررالحكم ، ص۷۴.]

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل من خدعته المطالب [غررالحكم ، ص۷۴.]

۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل من جهل قدره [غررالحكم ، ص۷۳.]

۹- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل من جهل أمره [غررالحكم ، ص۷۳.]

۱۰- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَالِمُ مَنْ عَرَفَ قَدْرَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۳.]

۱۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العاقل من أحرز أمره [غررالحكم ، ص۱۵۲.]

۱۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العاقل يعتمد على عمله الجاهل يعتمد على أمله [غررالحكم ، ص۱۵۱.]

۱۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العالم ينظر بقلبه و خاطره و الجاهل ينظر بعينه و ناظره [غررالحكم ، ص۷۴.] (ع) [غررالحكم ، ص۷۵.]

۱۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل يميل إلى شكله [غررالحكم ، ص۴۲۳.]

۱۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل لن يلقى [يلغى] أبدا إلا مفرطا أو مفرطا [غررالحكم ، ص۷۴.]

۱۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَرَى الْجَاهِلَ إِلَّا مُفْرِطاً أَوْ مُفَرِّطاً [نهج‌البلاغه ، حكمت ۷۰.]

۱۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل من خدعته المطالب [غررالحكم ، ص۷۴.]

۱۹- قَالَ الْهَادِي (ع) : الجاهل أسير لسانه [أعلام‌الدين ، ص۳۱۱.]

۲۰- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجاهل إذا جمد وجد [إذا جحد وحد] و إذا وجد الحد [وحد] [غررالحكم ، ص۷۴.]

۲۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : طاعة الجهول تدل على الجهل [غررالحكم ، ص۷۵.]

۲۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من جهل قدره عدا [تعدى] طوره [غررالحكم ، ص۲۳۳.]

۲۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : : إن الجاهل من عصى الله و إن كان جميل المنظر عظيم الخطر [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۵۵.]

۲۴- قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : تعجب الجاهل من العاقل أكثر من تعجب العاقل من الجاهل [تحف‌العقول ، ص۴۱۴.]

۴. ارتباط انسان با دوست جاهل ودشمن دانا در روايات

۱- خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ [اعراف/۱۹۹.]

۲- قَالَ الرِّضَا (ع) : صديق الجاهل فى تعب [العددالقوية ، ص۲۹۲.]

۳- قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكَرِى (ع) : صديق الجاهل فى تعب [خصائص‌الأئمة (ع) ، ص۱۱۸.]

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صديق الجاهل معرض للعطب [غررالحكم ، ص۴۳۲.]

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحْكَمُ النَّاسِ مَنْ فَرَّ مِنْ جُهَّالِ النَّاسِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۴.]

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَطِيعَةُ الْجَاهِلِ تَعْدِلُ صِلَةَ الْعَاقِلِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كن بعدوك العاقل أوثق منك بصديقك الجاهل [غررالحكم ، ص۴۲۵.]

۵. مبارزه اسلام با جهل

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النَّاسُ أَعْدَاءُ مَا جَهِلُوا [نهج‌البلاغه ، حكمت ۴۳۸.]

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من جهل شيئا عابه [كشف‌الغمة ، ج ۲ ، ص ۳۴۷.]
۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قلت أربعا أنزل الله تصديقی بها فی كتابهقلت المرء مخبوء تحت لسانه فإذا تكلم ظهر فأنزل الله تعالی وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِی لَحْنِ الْقَوْلِ [محمد-۳۰] : قلت فمن جهل شيئا عاداه فأنزل اللهبَلْ كَذَّبُوا بِما لَمْ يحِيطُوا بِعِلْمِهِ [يونس-۳۹] [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۸۳.]
۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تعادوا ما تجهلون فإن أكثر العلم فيما لا تعرفون [غررالحكم ، ص۴۶.]
۱- معرفی جهل : جنايات جهل
۲- جهل حافظ حكومت ستمگران و حكومتهای ضد انسانی
الف) معاويه : هر وقت مسلمين آگاه و عالم شوند و تكاليف خود را بدانند مرگ بنی اميه رسيده است.
ب) يزيد : غلبه و پيروزی بر حسين برای من به خاطر جهل و نادانی مردم بود. (زندگانی امام حسين (ع) -عمادزاده ، ص۱۹۶)
.
ج) فرعون مشتی ساحر را در كاخش جمع می‌كند تا مردم را در جهل و خرافات نگهدارند.
الف) مساله جبر در زمان حكومت بنی اميه به وجود آمد تا جنايات و امام كشی را به اراده خداوند واگذارند و بنی اميه را معصوم و بی گناه جلوه دهند.

۶. نكاتی در باب جهل

ب) هرگاه نمی‌توانستند از كميت محصلين بكاهند كيفيت آموزش و پرورش را تغيير می‌دادند.
محصل دبيرستانی در پايان دوره دبيرستان از تعمير يک دو چرخه عاجز است. كيهان ، ۱۴ يا ۱۵ آذر سال ۳۶.
حكومتهای مذكور نيز از جهل پاسداری می‌كردند :
الف) از گسترش كمی دانش جلوگيری می‌كردند.
كنگو در نيمه قرن بيستم با ۱۶ ميليون جمعيت ۱۶ نفر دانشجو داشت. پيكار انديشه ، ج ۲ ، ص۵.
آنگولا با ۵/۴ ميليون جمعيت ۷۵۰ محصل دبستانی و ۴ دانشجو داشت (الجزائر و مردان مجاهد) .
كاپيتان دين فرانسوی می‌نويسد وقتی ما فرانسويها متصدی امور الجزائر شديم مدارس آنها را به يک پنجم تقليل داديم.
وقتی كفاشی قبول می‌كند كه همه بدهكاری خزانه دولت را بپردازد و در عوض به پسرش اجازه آموزش و تعليم داده شود انوشيروان اجازه نمی دهد.

چ

۱. چهل خاطره از شهدای كربلا

۱. شهدای خاندان بنی هاشم

۱. پسران حضرت زينب (سلام الله)

پس از خارج شدن امام حسين (ع) از مدينه فرزندان حضرت زينب عون و محمد ازمدينه بيرون

آمده وخود را به امام رساندند .
روز عاشورا حضرت زینب این دو فرزند را آماده کرده و تقدیم برادر کرد و به داخل خیمه رفت و وقتی شهید شدند برای اینکه برادرش خجالت نکشد از خیمه بیرون نیامد .
عبدالله جعفر در مدینه مجلس ختمی برای دو فرزندش گرفته بود ، شخصی وارد شد و گفت :
حیف شدند این بچه‌ها عبدالله کفشی برداشته بر صورت او زد و گفت :
ما ضرر کردیم که از شرکت در این فوز محروم شدیم.
۲. حضرت علی اکبر (ع)
شبیه‌ترین مردم از نظر ظاهر و اخلاق و رفتار به رسول اکرم (ص)
هر جا به امام حسین سلام می‌دهیم بلافاصله می گوییم و علی علی بن الحسین
اولین شهید از بنی هاشم - جنگاور و شجاع
روز عاشورا اذان نماز را او گفت .
پیامبر خدا وقتی به جوانان بنی هاشم نگاه کرد این گونه فرمود :
إنا أهل بیت اختار الله لنا الآخرة علی الدنیا و أنی ذکرت ما یلقی أهل بیتی من بعدی من أمتی من قتل و تطرید و تشرید [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۲] .
در منزلگاه ثعلبیه امام خواب می بیند و کلمه استرجاع را می گوید ، علی اکبر سؤال می کند. حضرت جواب داد : صدای هاتفی را شنیدم که مرگ پشت سر این قافله در حرکت است علی اکبر پرسید مگر ما بر حق نیستیم. حضرت فرمود : آری بر حقیم
علی اکبر : اذا لانبالی بالموت و نموت محققین. [تاریخ ابن اثیر]
جای مقایسه دارد با گفتگوی حضرت ابراهیم بافرزندش اسماعیل
۳. حضرت قاسم (ع)
نوجوان شهیدی که شب عاشورا در جواب عمو گفت : أَحْلَی مِنَ الْعَسَلِسنش به بلوغ نرسیده بود. برای جبهه رفتن ، دست وپای امام حسین را می بوسید تا اجازه بگیرد. امام او را
در آغوش گرفت و هر دو گریه کردند ، او دلاورانه جنگید تابه شهادت رسید.
۴. برادران حضرت ابوالفضل (ع)
مستجداش انشاءالله من الصابرین ـ لابنامی بالموت
برادران حضرت ابوالفضل یعنی
حضرت عباس (ع) قبل از شهادتش به برادرها فرمود شماقبل از من به میدان بروید تا
برای شما نوحه سرایی کنم وچون برادر بزرگتر بود اول برادرهایش را به بهشت فرستاد
وآنگاه خودش ـ این چهار برادر افتخار ام البنین هستند.
۵. مسلم بن عقیل (ع)
نماینده امام به کوفه ، امام در نامه‌اش فرمود : تو برادر من و مورد اعتماد من هستی
در روزهای اول تا هجده هزار نفر دورش جمع شدند اما به خاطر تهدیدها و تطمیع‌های ابن

زیاد تنهای تنها شد به طوریکه یک نفر نبود او را به خانه راه بدهد .
روز واقعه یک تنه با مأموران جنگید ولبهایش مجروح شد وباکمال‌افتخاربه شهادت رسید.
۶. حضرت ابوالفضل (ع)
قمر بنی هاشم ـ فقیه اهل بیت ـ بسیار اهل عبادت و نماز
فرمانده ـ پرچمدار ـ پاسدار خیمه‌ها ـ سقا
باب الحوائج
رجز او در کربلا : والله ان قطعتموا یمینی انی احامی ابدا" عن دینی
۷. کودکان شهید
این کودک هفت سال داشت ، وقتی شهادت عبدالله بن حسن را دید خیلی متأثر شد ، غروب
عاشورا وقتی لشکر عمر سعد خیمه‌ها را آتش زدند بچه‌ها فرار کردند ، ده نفر به دنبال
این بچه افتاده بودند تاگوشواره او را برداشته ، آنگاه اورا بکشند ، بالاخره به طرز نا جوانمردانه‌ای او را کشتند.
۱. محمد نوه عقیل
درشکم مادر بود که پدرش امام حسن شهید شد. سرپرستی اورا عمویش امام حسین بر عهده
گرفت ، ده ساله بود که در آغوش عمویش به شهادت رسید ، روز عاشورا وقتی غربت امام را
دیدبه سوی میدان دوید و خودش را سپر کرد و شمشیری که برای آسیب رساندن به امام فرود
آمد دست او را قطع کرد.خودش رادربغل‌عموانداخت ، دشمن جلوآمده سرازتن این طفل‌جدا کرد.
۲. عبدالله بن حسین
جعفر طیار در جنگ موته که به فرمان پیامبر شرکت کرده بود شهید شد. فرزندش محمد در
جنگ صفین شهید شد .
فرزند محمد ، قاسم در کربلا به شهادت رسید.
(شجره طیبه)
۳. قاسم
جعفر طیار در جنگ موته که به فرمان پیامبر شرکت کرده بود شهید شد. فرزندش محمد در
جنگ صفین شهید شد .
فرزند محمد ، قاسم در کربلا به شهادت رسید.
(شجره طیبه)

۲. صحابه شهید کربلا

۱. هانی بن عروه
پیرمرد نود ساله میزبان حضرت مسلم ، گرفتار مزدوران ابن زیاد شد. او بزرگ دوازده هزار مرد مسلح بود ولی در زندان ابن زیاد ابتدا شکنجه و سپس در بازار گوسفند فروشها
سر بریدند. هانی به هیچ قیمت حاضر نشد مسلم بن عقیل را تحویل دهد و گفت : به دور از جوانمردی است که مهمان خود

را تحویل شما بدهم.
هانی را در بازار گوسفندفروشها سر بریدند.
۲. حبیب بن مظاهر
صحابی پیامبر (ص) بود. در جنگهای امیرالمؤمنین شرکت داشت .دانشمند و مورد اعتماد و محبوب مردم کوفه بود .
روزی با میثم تمار به هم رسیدند ، حبیب به میثم گفت : می‌بینم که به زودی به دار آویخته می شوی. میثم گفت : من هم می‌بینم تو را در راه یاری فرزند رسول خدا شهید می کنند و سرت را بریده در کوفه می گردانند.
مردم که این گفت وشنود را دیدند متحیر مانده بودند که رشید هجری از راه رسید و گفت : قاتل میثم صد درهم بیشتر از قاتل حبیب جایزه می گیرد.
چند سالی گذشت هر سه پیشگویی عملی شد.
(رجال کشی)
۳. انس
مسن‌ترین صحابی شهید کربلا
۴. مسلم بن عوسجه
صحابی ـ عابد ـ حاضر در فتوحات صدر اسلام ، اهل تبلیغ و ارشاد ، بعداز شهادت حضرت مسلم بن عقیل با زن و فرزندش از کوفه فرار کرد.
چهل خاطره از شهدای کربلا ، صفحه ۳
شب عاشورا به امام حسین (ع) عرض کرد : آنقدر می جنگیم تا اسلحه‌ها تمام شود آنگاه باسنگ می‌جنگیم. وقتی شهید شد امام بر بالینش آمد و این آیه را تلاوت کردفمنهم من قضی نحبه و منهم...
در لحظه آخر دوستش حبیب بن مظاهر را به یاری امام سفارش کرد .
مسلم قرائتش را بر حضرت علی (ع) عرضه کرد.

۳. قاصدان شهید کربلا

ازجوانان کوفه بود. بارها میان امام حسین (ع) و مردم کوفه نامه آورد.درآخرین بار که پیام امام را برای مردم کوفه می‌آورد دستگیر شد. قبل از دستگیری نامه را جوید تا به دست دشمن نیفتد.
ابن زیاد گفت : باید درمقابل مردم به امام حسین وپدرش علی (ع) دشنام بدهی ، پذیرفت بالای منبر رفت وگفت :
انّ الحسین خیر خلق الله ابن فاطمه بنت رسول الله و انا رسوله الیکم فاجیبوه ثم لعن ابن زیاد و اباه
ماموران او را گرفتند وبه شهادت رساندند.
وقتی خبر شهادتش به امام حسین (ع) رسید چشمان امام از اشک پر شد واین آیه را تلاوت کرد ، ومنهم من قضی نحبه ومنهم من نیتظر [(معجم رجال خوئی) ، (قاموس تستری)]
صحابی ـ فقیه ـ نامه رسان حضرت مسلم برای امام حسین (ع) درراه دستگیر شد. او را پیش ابن زیاد آوردند ، اقرار

نکردو گفت : از مرگ نمی ترسم. این پیرمرد صحابی را از بالای قصر دارالاماره پرتاب کرده و آنگاه سرش را بریدند.
عبدالله برادر رضاعی امام حسین بود.
حامل نامه امام به مردم بصره بود تا مردم را به کربلا دعوت کند. شخصی در بصره سلیمان را با نامه تحویل حکومت داد و به شهادت رسید.

۴. توابین شهید کربلا

هر دو از خوارج بودند. بعد از طرفداران معاویه ویزید و همراه سپاه عمر سعد به کربلا آمدند تا عصر عاشورا هوادار یزید بودند امّا بعد از شنیدن هل من ناصر امام حسین به طرف امام آمدند و وفاداری خود را اعلام کردند و هر دو با هم در یکجا شهید شدند.
از خانواده‌ای بزرگ و با شخصیت بود. حر در کوفه رئیس بود .
باهزار نفر راه را بر امام بست امّا مودب و متواضع بود .
وقت نماز مردانگی به خرج داده به امام اقتدا کرد. وقتی جلو امام را گرفت امام فرمود : مادرت به عزایت بنشیند ، حّر گفت : حیف که مادرت زهرا است و گرنه جواب می دادم. روز عاشورا گفت : خودم را میان بهشت و جهنم می‌بینم
بالاخره تصمیم گرفت حسینی شود ، خدمت امام رسید و امام توبه‌اش راپذیرفت فوری به میدان رفت وبه شهادت رسید. امام بر بالینش آمد ، به رخسارش دست کشید وفرمود : تو را باید آزادمرد نامید
همانگونه که مادرت نامت را حر گذاشته.

۵. بردگان شهید کربلا

ابونیزر از اهالی ایران از مناطق کویری بود و قنات کندن را خوب بلد بود ، حضرت علی (ع)
در حفر قناتها از او کمک گرفت و مزرعه‌اش را به نام او نام گذاری کرد.مزرعه ابو نیزر
ماجرای وقف چشمه آب که حضرت فرمود : قلم و کاغذ بیاورید تا وقف کنم مربوط به این مزرعه
است. این پیرمرد به همراه فرزندش در کربلا شهید شدند.
غلام بود ـ صحابی بود ـ در تمام جنگها یار علی (ع) بود ـ در کربلا شهید شد.
غلام امام مجتبی (ع) بود ، بعد از شهادت امام حسن (ع) در خانه امام حسین (ع) کار می کرد.
او با کمال افتخار در کربلا به شهادت رسید مادرش در خانه امام سجاد کار می کرد. چون سفر کربلا پیش آمد این مادر و فرزند از مدینه همراه امام حسین (ع) به کربلا آمدند.
مُنجح از اولین شهیدان کربلاست و نامش در زیارت ناحیه آمده است. [تنقیح المقال ، ج ۳ ، ص۲۴۷] .
برده‌ای که رسول خدا را درک کرد. حضرت امیر او را به فرماندهی کوفه منصوب کرد. بعد از مدتی والی آذربایجان شد. وقتی به شهر انبار حمله شد امام نامه‌ای نوشته به دست سعد داد تا برای مردم بخواند (همان خطبه معروففانّ الجهاد باب من ابواب الجنّة) بعد از حضرت علی (ع) ازیاران امام حسن و امام حسین بود و در کربلا شهید شد.
جون برده سیاه ـ متخصص اسلحه ـ شب عاشورا امام به خیمه تعمیر اسلحه آمد و شعر معروف را خواندیا دهراف لک من

خلیل...
روز عاشورا امام او را آزاد گذاشت ولی جون خودش را روی پای امام انداخت و گفت : برده‌ای سیاهم بدبو هستم اما عمری در خدمت شما بوده‌ام می‌خواهم خونم در راه شما ریخته شود. امام اجازه داد به میدان رفت رجز می‌خواند که افتخارم همین بس که حامی دین خدا شده‌ام .
پس از شهادتش امام بر بالینش آمده فرمود : بار خدایا روسفیدش کن ، خوش بویش قرار ده ، او را با ابرار محشورش نما.
امام باقر (ع) فرمود : وقتی بنی اسد برای دفن شهدا آمدند بوی خوشی از بدن او استشمام کردند.
پدرش راهنمای رسول الله در هجرت از مکه به مدینه بود.
اسلم قاری قرآن ، کاتب امام ، مسئول حفظ اسناد ونوشته جات امام (بایگانی) رجز او : امیری حسین و نعم الامیر سرور فوأد بشیر النذیروقتی شهید شد امام بر بالینش آمده ودست به گردنش انداخته صورت به صورتش گذاشت و گریه کرد. اسلم چشم باز کرد ، امام به صورتش لبخند زد اسلم گفت : کیست مانند من که پسر پیامبر در وقت احتضار صورت به صورتش بگذارد.

۶. خصوصیات شهدای کربلا

چند روزی قبل از اینکه کاروان اهل بیت به کربلا برسند مردی وارد آن منطقه شد ، مردم نام او را پرسیدند او گفت : خبر یافته‌ام که در این نقطه بین سپاه حق و باطل درگیری می‌شود برای کمک آمده‌ام. این مرد در کربلا ماند تا امام وارد شد و روز عاشورا به شهادت رسید ولی هیچ کسی نام او را نفهمید لذا مرحوم سید رضا صدر در کتاب پیشوای شهیدان نام او را شهید گمنام گذاشته است.
مسلم یک پایش را در جنگ صفین از دست داده بود.
بااینکه طبق آیات جهاد از جنگ معاف بود در کربلا حاضر شد و به شهادت رسید.
از چهره‌های سر شناس شیعه در کوفه ، مردی آگاه و اسلحه شناس ، مسؤل دریافت اموال و خرید اسلحه درکوفه برای حضرت مسلم بن عقیل بود. روز عاشورا هنگام ظهر خدمت امام آمد و گفت : جانم فدای تو وقت نماز نزدیک شده دوست دارم نماز گزارده به ملاقات خدا بروم. امام نگاهش را بالا انداخت و فرمود : تو نماز را به یاد آوردی خداوند تو را از نمازگزاران قرار دهد. آنگاه ابوثمامه و جمعی دیگر با امام نماز جماعت خواندند. او جزء آخرین سه نفری بود که روز عاشورا از یاران امام باقیمانده بود. [عنصر شجاعت]
جوانی قهرمان از اشراف کوفه بود ، همین که به همسرش پیشنهاد رفتن به کربلا را داد همسرش استقبال کرده گفت : به شرط اینکه مراهم ببری.
زن و شوهر شبانه از کوفه فرار و به لشکر امام پیوستند.
روز عاشورا زن شوهرش را تشویق می کرد. به شوهرش گفت : پدر و مادرم به فدایت جنگ کن پیش روی فرزند پیامبر من هم باتو هستم تاشهید شوم. همسر عبدالله عمود خیمه را برداشت به سوی دشمن رفت امّا امام دستور داد برگردد او هم اطاعت کرد.
وقتی شوهر روی زمین افتاد زن بربالینش آمده گفت : بهشت بر تو گوارا باد. دشمن از او هم صرف نظر نکرد و همسر عبدالله را به شهادت رساند.

پیرمرد عابد ، شجاع از صبح عاشورا تا تنهایی امام حسین (ع) جنگید تا اینکه به زمین افتاد و در میان کشته‌ها بیهوش افتاده بود ، وقتی به هوش آمد فریاد خوشحالی دشمن را شنید خنجری از قبل در چکمه هایش پنهان کرده بود بیرون آورد و جنگید تا شهید شد. [(عنصر شجاعت کمره‌ای)]

از یاران حضرت علی (ع) در سه جنگ صفین ، جمل و نهروان بود. درجنگ صفین فرمانده بود.

همین که قاصد امام مردم بصره را برای کمک دعوت کرد هیچ کس جز هفهاف به کربلا نیامد بااینکه وسیله نداشت ، جاده‌ها هم نا امن بود پیاده به کربلا آمد و شهید شد.

در کربلا در بین کشته‌ها افتاده بود. مجروح شده بود

بعد از مجروحیت اسیر شد ودر زندان دشمن به شهادت رسید.

از معروفین کوفه بود ، کوفه حکومت نظامی بود ، فکر کرد که چگونه از کوفه خارج شده و خودش را به لشکر امام برساند.

بالاخره لباس سربازان دشمن راپوشید و همراه لشکر عمر سعد بیرون آمد و در کربلا خودش رابه امام رساندو روز عاشورا همراه فرزندش شهید شد.

موّقع به معنای دردمند است گویا این اسم از روز اول به پدرش الهام شده بود. در عاشورا در اثر شمشیرها بی هوش روی زمین افتاد ، بستگانش که در لشکر یزید بودند اورابه پشت جبهه و پس از آن به کوفه بردند و مخفیانه مداوا کردند. ابن زیاد فهمید و فرمان قتل اورا داد امّا با وساطت افراد دستور داد با غل و زنجیر تبعید شود ، پس از یک سال جراحت و تبعید به شهادت رسید.

از اشراف قبیله ، جنگ آور و با سابقه در اسلام بود.

در زمان عثمان از طرفداران عثمان بود همزمان با امام حسین از مکه بر می‌گشت در مسیر راه در یک توقفگاه استراحت می‌کردند. امام قاصدی فرستاد و او را به خیمه‌اش دعوت کرد. زهیر به فکر فرو رفت همسرش گفت : آیا به دعوت امام لبیک نمی‌گویی؟ زهیر نزد امام رفت و متحوّل شد ، برگشت و گفت : خیمه هارا بر کنید و در کنار خیمه‌های حسین بر پا کنید من حسینی شدم .

دو برادر اول علوی بعد اموی ودر پایان حسینی شدند.

هر دو برادر از یاران حضرت علی در جنگ صفین بودند.

حلاس رئیس شرطه امام علی در کوفه بود.

با عمر سعد به کربلا آمدند ، عمر سعد مصالحه‌ای را تنظیم کرد امّا ابن زیاد نپذیرفت و گفت : من تو را برای صلح نفرستادم وقتی جنگ جدّی شد این دو برادر فکر کرده تصمیم گرفتند به اردوگاه امام بروند.

شب هشتم محرم خود را به امام حسین رسانده و روز عاشورابه شهادت رسیدند. [عنصر شجاعت]

ح

۱. حبّ وبغض

۱. محبت الهی درقرآن

۱. آثار محبت الهی

۱ ـ انسان دارای یک قلب :

ما جَعَلَ اللّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَینِ فی جَوْفِهِ [احزاب/۴] .

۲ ـ قلب مرکز ایمان و محبت :

أُولئِکَ کَتَبَ فی قُلُوبِهِمُ الْإیمانَ [مجادله/۲۲] .

از این دو آیه چنین استفاده می‌شود که دو محبّت مختلف در یک قلب نمی گنجد.

۳ ـ نشانه محبت به خداوند ، پیروی از پیامبر اکرم (ص) :

قُلْ إنْ کُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونی یحْبِبْکمُ اللّهُ [آل عمران/۳۱] .

۴ ـ شدّت محبّت اهل ایمان به خداوند :

وَ الَّذینَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .

۵ ـ تهدید نسبت به مقدم داشتن محبّت غیر خدا :

قُلْ إنْ کانَ آباؤُکمْ وَ أَبْناؤُکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ و رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فی سَبیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ [توبه/۲۴] .

۶ ـ محبت خداوند به انسان مؤمن :

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا مَنْ یرْتَدَّ مِنْکمْ عَنْ دینِهِ فَسَوْفَ یأْتِی اللّهُ بِقَوْمٍ یحِبُّهُمْ وَ یحِبُّونَهُ [مائده/۵۴] .

۲. محبوبین نزد خدا

الف) عدالت‌پیشگان :

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطینَ [مائده/۴۲] .

ب) توکل‌کنندگان :

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَوَکلینَ [آل عمران/۱۵۹] .

ج) پرهیزکاران :

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَّقینَ [آل عمران/۷۶] .

د) توبه‌کنندگان :

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابینَ وَ یحِبُّ الْمُتَطَهِّرین [بقره/۲۲۲] .

ه) صبرکنندگان :

وَ اللّهُ یحِبُّ الصّابِرینَ [آل عمران/۱۴۶] .

و) احسان‌کنندگان :

وَ اللّهُ یحِبُّ الْمُحْسِنینَ [آل عمران/۱۳۴] .

ز) رزمندگان در راه خدا :

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الَّذینَ یقاتِلُونَ فی سَبیلِهِ صَفًّا کأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴] .

۳. مبغوضین نزد خدا

الف) اسراف کنندگان :

إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْرِفینَ [اعراف/۳۱] .

ب) خیانت‌پیشگان :

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْخائِنینَ [انفال/۵۸] .

ج) تجاوزکاران :

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْمُعْتَدین [بقره/۱۹۰] .

د) کافران :

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْکافِرینَ [آل عمران/۳۲] .

ه) ستمگران :

وَ اللّهُ لا یحِبُّ الظّالِمینَ [آل عمران/۵۷] .

و) مستکبران :

إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْتَکبِرین [نحل/۲۳] .

ز) متکبران فخرفروش :

إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ مَنْ کانَ مُخْتالاً فَخُوراً [نساء/۳۶] .

۲. محبت الهی درروایات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أُشْهِدُک أَنِّی وَلِی لِمَنْ وَالَاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَلْبِی لِقَلْبِکمْ سِلْمٌ وَ أَمْرِی لِأَمْرِکمْ مُتَّبِعٌ وَ نُصْرَتِی لَکمْ مُعَدَّةٌ حَتَّی یأْذَنَ اللَّهُ لَکمْ فَمَعَکمْ مَعَکمْ لَا مَعَ عَدُوِّکمْ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فَأَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِی أَکرَمَ مَقَامَک أَنْ یکرِمَنِی بِک وَ یرْزُقَنِی طَلَبَ ثَارِک مَعَ إِمَامٍ مَنْصُورٍ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ [کامل‌الزیارات ، ص۱۷۷] .

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذینَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ [فتح/۲۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَیک فِی دَوْلَةٍ کرِیمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ وَ تُذِلُّ بِهَا النِّفَاقَ وَ أَهْلَه [کافی ، ج۳ ، ص۴۲۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَتَقَرَّبُ إِلَی اللَّهِ ثُمَّ إِلَیکمْ بِمُوَالَاتِکمْ وَ مُوَالَاةِ وَلِیکمْ وَ الْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِکمْ [کامل‌الزیارات ، ص۱۷۷] .

أَ لَمْ أَعْهَدْ إِلَیکمْ یا بَنی آدَمَ أَنْ لا تَعْبُدُوا الشَّیطانَ إِنَّهُ لَکمْ عَدُوٌّ مُبینٌ وَ أَنِ اعْبُدُونی هذا صِراطٌ مُسْتَقیمٌ [یس/۶۱ – ۶۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَحْیای مَحْیا مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَمَاتِی مَمَاتَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [کامل‌الزیارات ، ص۱۷۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَذَلَ مُهْجَتَهُ فِیک لِیسْتَنْقِذَ عِبَادَک مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَیرَةِ الضَّلَالَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أُشْهِدُک أَنِّی وَلِی لِمَنْ وَالَاهُ وَ عَدُوٌّ لِمَنْ عَادَاهُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

وَ ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ فی سَبیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذینَ یقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْیةِ الظّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک وَلِیا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک نَصیراً [نساء/۷۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَسْأَلُهُ أَنْ یبَلِّغَنِی الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ لَکمْ عِنْدَ اللَّهِ وَ أَنْ یرْزُقَنِی طَلَبَ ثَارِی مَعَ إِمَامٍ مَهْدِی [کامل‌الزیارات ، ص۱۷۷] .

لِیقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ وَ أَنْزَلْنَا الْحَدیدَ فیهِ بَأْسٌ شَدیدٌ [حدید/۲۵] .

فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ [توبه/۱۲] .

جاهِدِ الْكُفّارَ وَ الْمُنافِقينَ وَ اغْلُظْ عَلَيهِم [توبه/۷۳] .

وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَميعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [آل عمران/۱۰۳] .

وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ ريحُكمْ [انفال/۴۶] .

هل من ناصر ينصرني

إنْ تَنْصُرُوا اللّهَ يَنْصُرْكمْ وَ يُثَبِّتْ أَقْدامَكمْ [محمد/۷] .

امام خمینی (ره) : مگر تحقق دیانت جز اعلام محبت و وفاداری نسبت به حق و اظهار خشم و برائت نسبت به باطل است؟ حاشا که خلوص عشق موحدین جز به ظهور کامل نفرت از کافرین و منافقین میسر شود. [فریاد برائت ، ص۸]

- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَ الْبُغْضُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۵] .

- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ مَنْ لَمْ يحِبَّ عَلَى الدِّينِ وَ لَمْ يبْغِضْ عَلَى الدِّينِ فَلَا دِينَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَ أَبْغَضَ لِلَّهِ وَ أَعْطَى لِلَّهِ فَهُوَ مِمَّنْ كمَلَ إِيمَانُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۴] .

- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنْ أَوْثَقِ عُرَى الْإِيمَانِ أَنْ تُحِبَّ فِي اللَّهِ وَ تُبْغِضَ فِي اللَّهِ وَ تُعْطِيَ فِي اللَّهِ وَ تَمْنَعَ فِي اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۵] .

صِراطَ الَّذينَ أَنْعَمْتَ عَلَيهِمْ غَيرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيهِمْ وَ لاَ الضّالِّينَ [فاتحه/۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّي سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَكمْ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَكمْ إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ [کامل‌الزیارات ، ص۱۷۷] .

۳. آثار محبت الهی

۱ـ جهاد برای حکومت جهانی واحد

۲ـ هدایت و رهبری

۳ـ ایجاد نظام‌های اسلامی برای اجرای احکام اسلام

۴ـ تقرّب به خدا و رسول و آل محمد (ص)

۵ـ آزادی معنوی

۶ـ زندگی سعادت مندانه و مرگ شهادت مندانه

۷ـ استقلال و امنیت در جامعه و نفی جهالت و حیرانی

۸ـ دشمن‌شناسی و دوست‌شناسی

۹ـ یاری مستضعفان

۱۰ـ معنویت و عرفان در عین خون خواهی

۱۱ـ عدالت اجتماعی

۱۲ـ نابودی حکومت‌های ستمگر و هر نوع ستم

۱۳ـ وحدت و عزّت

۱۴ـ یاری خدا و پیروزی و نصرت

۱. حبط وتکفیر

۱. حبط

۱. حبط عمل

۱. امام باقر (علیه السلام) : " اگر کسی بعد از ایمان کافر و سپس مومن شود اعمال زمان ایمانش در پرونده می‌آید". [بحار ، ج۷۶ ، ص۲۱۹]

۲.مثل بدهکاری که حاکم خانه اش را توقیف بکند تا زمانی که بدهکاری را بپردازد و بعد از پرداختن دوباره می‌تواند استفاده کند ، و تا زمانی که نپردازد نمی‌تواند بهره برداری کند.

۳. مثل کسی که بر ضد حکومت آشوب می‌کند و موفق نشده از کشور خارج می‌شود ، دولت اموالش را توقیف می کند و اگر بر گشت و خود را تسلیم کرد ، به او بر می گرداند و این کار نوعی مجازات است.

۴. اما بطلان غیر از حبط است و اصلا منافعی نیست که مصادره شود ، در بطلان ، عمل آنگونه که خواسته شده انجام نشده ، حبط به معنای باطل و بی خاصیت کردن عمل نیست ، بلکه به معنای توقیف ثواب و منافع عمل است. پس از آیات حبط می‌توان فهمید که اعمال صالحه و صحیحه ، مقبول بوده و ثواب داشته ، ولی از زمان حبط این ثوابها قابل بهره برداری نیستند و معلق هستند تا زمان موت که اگر توبه کرد باز می گردد و گرنه نه.

۲. عوامل حبط عمل

۱. اعتقادی

۱.معترضین به احکام الله :

ذلِك بِأَنَّهُمْ كرِهُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمالَهُمْ [محمد/۹] .

ذلِك بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا ما أَسْخَطَ اللّهَ وَ كرِهُوا رِضْوانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمالَهُمْ [محمد/۲۸] .

۲.صد عن سبیل الله و آزار مسلمین :

إِنَّ الَّذِينَ كفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّهِ وَ شَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ ما تَبَينَ لَهُمُ الْهُدى لَنْ يضُرُّوا اللّهَ شَيئاً وَ سَيحْبِطُ أَعْمالَهُمْ [محمد/۳۲] .

۳.بی ادبی و تند روی نسبت به رهبر :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُقَدِّمُوا بَينَ يدَى اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَرْفَعُوا أَصْواتَكمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِى وَ لا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كجَهْرِ بَعْضِكمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمالُكمْ وَ أَنْتُمْ لا تَشْعُرُونَ [حجرات/۲-۱] .

۴.ارتداد :

مَنْ يرْتَدِدْ مِنْكمْ عَنْ دِينِهِ فَيمُتْ وَ هُوَ كافِرٌ فَأُولئِك حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ أُولئِك أَصْحابُ النّارِ هُمْ فِيها خالِدُونَ [بقره/۲۱۷] .

۵.تکذیب آخرت :

وَ الَّذِينَ كذَّبُوا بِآياتِنا وَ لِقاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ هَلْ يجْزَوْنَ إِلاّ ما كانُوا يعْمَلُونَ [اعراف/۱۴۷] .

۶.شرک و کفر :

وَ لَوْ أَشْرَكوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ ما كانُوا يعْمَلُونَ [انعام/۸۸] .

ما کانَ لِلْمُشْرِکینَ أَنْ یعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ شاهِدِینَ عَلی أَنْفُسِهِمْ بِالْکفْرِ أولئِک حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ وَ فِی النّارِ هُمْ خالِدُونَ [توبه/۱۷] .

لَئِنْ أَشْرَکتَ لَیحْبَطَنَّ عَمَلُک [زمر/۶۵] .

وَ مَنْ یکفُرْ بِالْإِیمانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ [مائده/۵] .

۷.نفاق :

وَعَدَ اللّهُ الْمُنافِقِینَ وَ الْمُنافِقاتِ وَ الْکفّارَ نارَ جَهَنَّمَ خالِدِینَ فِیها هِی حَسْبُهُمْ وَ لَعَنَهُمُ اللّهُ وَ لَهُمْ عَذابٌ مُقِیمٌ کالَّذِینَ مِنْ قَبْلِکمْ کانُوا أَشَدَّ مِنْکمْ قُوَّةً وَ أَکثَرَ أَمْوالاً وَ أَوْلاداً فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلاقِکمْ کمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِکمْ بِخَلاقِهِمْ وَخُضْتُمْ کالَّذِی خاضُوا أُولئِک حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ أُولئِک هُمُ الْخاسِرُونَ [توبه/۶۹-۶۸] .

۸.نسبت عدم عفو به خداوند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ رَجُلًا قَالَ یوْماً وَ اللَّهِ لَا یغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ ذَا الَّذِی تَأَلَّی عَلَی أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ فَإِنِّی قَدْ غَفَرْتُ لِفُلَانٍ وَ أَحْبَطْتُ عَمَلَ الْمُتَأَلِّی بِقَوْلِهِ لَا یغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ [أمالی طوسی ، ص۵۸] .

۹.راضی نبودن از خداوند :

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : مَنْ سَخِطَ الْقَضَاءَ مَضَی عَلَیهِ الْقَضَاءُ وَ أَحْبَطَ اللَّهُ أَجْرَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۲] .

۱۰.دشمن علی (علیه السلام) :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِی جُمْلَةِ کلَامٍ لَهُ فِی فَضْلِ الزَّکاةِ فَمَنْ بَخِلَ بِزَکاتِهِ وَ لَمْ یودِّهَا أُمِرَ بِالصَّلَاةِ فَرُدَّتْ إِلَیهِ وَ لُفَّتْ کمَا یلَفُّ الثَّوْبُ الْخَلَقُ ثُمَّ یضْرَبُ بِهَا وَجْهُهُ وَ یقَالُ لَهُ یا عَبْدَ اللَّهِ مَا تَصْنَعُ بِهَذَا دُونَ هَذَا قَالَ فَقَالَ لَهُ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ ص مَا أَسْوَأَ حَالَ هَذَا وَ اللَّهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَ وَ لَا أُنَبِّئُکمْ بِأَسْوَأَ حَالًا مِنْ هَذَا قَالُوا بَلَی یا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَجُلٌ حَضَرَ الْجِهَادَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَقُتِلَ مُقْبِلًا غَیرَ مُدْبِرٍ وَ الْحُورُ الْعِینُ یطَّلِعْنَ عَلَیهِ وَ خُزَّانُ الْجِنَانِ یتَطَلَّعُونَ وُرُودَ رُوحِهِ وَ أَمْلَاک الْأَرْضِ یتَطَلَّعُونَ نُزُولَ الْحُورِ الْعِینِ عَلَیهِ وَ الْمَلَائِکةِ وَ خُزَّانِ الْجِنَانِ فَلَا یأْتُونَهُ فَتَقُولُ مَلَائِکةُ الْأَرْضِ حَوْلَ ذَلِک الْمَقْتُولِ مَا بَالُ الْحُورِ الْعِینِ لَا ینْزِلْنَ إِلَیهِ وَ مَا بَالُ خُزَّانِ الْجِنَانِ لَا یرِدُونَ عَلَیهِ فَینَادَوْنَ مِنْ فَوْقِ السَّمَاءِ السَّابِعَةِ یا أَیتُهَا الْمَلَائِکةُ انْظُرُوا إِلَی آفَاقِ السَّمَاءِ دُوَینَهَا فَینْظُرُونَ فَإِذَا تَوْحِیدُ هَذَا الْعَبْدِ وَ إِیمَانُهُ بِرَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ صَلَاتُهُ وَ زَکاتُهُ وَ صَدَقَتُهُ وَ أَعْمَالُ بِرِّهِ کلُّهَا مَحْبُوسَاتٌ دُوَینَ السَّمَاءِ قَدْ طَبَقَتْ آفَاقُ السَّمَاءِ کلُّهَا کالْقَافِلَةِ الْعَظِیمَةِ قَدْ مَلَأَتْ مَا بَینَ أَقْصَی الْمَشَارِقِ وَ الْمَغَارِبِ وَ مَهَابِّ الشَّمَالِ وَ الْجَنُوبِ تُنَادِی أَمْلَاک تِلْک الْأَعْمَالِ الْحَامِلُونَ لَهَا الْوَارِدُونَ بِهَا مَا لَنَا لَا تُفْتَحُ لَنَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ لِنُدْخِلَ إِلَیهَا أَعْمَالَ هَذَا الشَّهِیدِ فَیأْمُرُ اللَّهُ بِفَتْحِ أَبْوَابِ السَّمَاءِ فَتُفْتَحُ ثُمَّ ینَادِی یا هَؤُلَاءِ الْمَلَائِکةُ أَدْخِلُوهَا إِنْ قَدَرْتُمْ فَلَا تُقِلُّهُمْ أَجْنِحَتُهُمْ وَ لَا یقْدِرُونَ عَلَی الِارْتِفَاعِ بِتِلْک الْأَعْمَالِ فَیقُولُونَ یا رَبَّنَا لَا نَقْدِرُ عَلَی الِارْتِفَاعِ بِتِلْک الْأَعْمَالِ فَینَادِی مُنَادِی رَبِّنَا عَزَّ وَ جَلَّ یا أَیهَا الْمَلَائِکةُ لَسْتُمْ حُمَّالَ هَذِهِ الْأَعْمَالِ الثِّقَالِ الصَّاعِدِینَ بِهَا إِنَّ حَمَلَتَهَا الصَّاعِدِینَ بِهَا مَطَایاهَا الَّتِی تَرْفَعُهَا إِلَی دُوَینِ الْعَرْشِ ثُمَّ تُقِرُّهَا فِی دَرَجَاتِ الْجِنَانِ فَتَقُولُ الْمَلَائِکةُ یا رَبَّنَا مَا مَطَایاهَا فَیقُولُ اللَّهُ وَ مَا الَّذِی حَمَلْتُمْ مِنْ عِنْدِهِ فَیقُولُونَ تَوْحِیدُهُ بِک وَ إِیمَانُهُ بِنَبِیک فَیقُولُ اللَّهُ تَعَالَی فَمَطَایاهَا مُوَالَاةُ عَلِی ع أَخِی نَبِیی وَ مُوَالَاةُ الْأَئِمَّةِ الطَّاهِرِینَ فَإِنْ أَتَتْ فَهِی الْحَامِلَةُ الرَّافِعَةُ الْوَاضِعَةُ لَهَا فِی الْجِنَانِ فَینْظُرُونَ فَإِذَا الرَّجُلُ مَعَ مَا لَهُ مِنْ هَذِهِ الْأَشْیاءِ لَیسَ لَهُ مُوَالَاةُ عَلِی وَ الطَّیبِینَ مِنْ آلِهِ ع وَ مُعَادَاةُ أَعْدَائِهِمْ فَیقُولُ اللَّهُ تَعَالَی لِلْأَمْلَاک الَّذِینَ کانُوا حَامِلِیهَا اعْتَزِلُوهَا وَ الْحَقُوا بِمَرَاکزِکمْ مِنْ مَلَکوتِی لِیأْتِیهَا مَنْ هُوَ أَحَقُّ بِحَمْلِهَا وَ وَضْعِهَا فِی مَوْضِعِ اسْتِحْقَاقِهَا فَتَلْحَقُ تِلْک الْأَمْلَاک بِمَرَاکزِهَا الْمَجْعُولَةِ لَهَا ثُمَّ ینَادِی مُنَادِی رَبِّنَا عَزَّ وَ جَلَّ یا أَیتُهَا الزَّبَانِیةُ تَنَاوَلِیهَا وَ ضَعِیهَا إِلَی سَوَاءِ الْجَحِیمِ لِأَنَّ صَاحِبَهَا لَمْ یجْعَلْ لَهَا مَطَایا مِنْ مُوَالَاةِ عَلِی وَ الطَّیبِینَ مِنْ آلِهِ قَالَ فَتَأْتِی تِلْک الْأَمْلَاک وَ یقَلِّبُ اللَّهُ تِلْک الْأَثْقَالَ أَوْزَاراً وَ بَلَایا عَلَی بَاعِثِهَا لِمَا فَارَقَهَا مِنْ مَطَایاهَا مِنْ مُوَالَاةِ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) وَ نَادَتْ

تِلْكَ الْأَعْمَالُ إِلَى مُخَالَفَتِهِ لِعَلِی (ع) وَ مُوَالَاتِهِ لِأَعْدَائِهِ فَيُسَلِّطُهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هِی فِی صُورَةِ الْأَسْوَدِ عَلَى تِلْكَ الْأَعْمَالِ وَ هِی كَالْغِرْبَانِ وَ الْقَرْقَسِ فَيَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِ تِلْكَ الْأَسْوَدِ نِيرَانٌ تُحْرِقُهَا وَ لَا يَبْقَى لَهُ عَمَلٌ إِلَّا حَبِطَ وَ يَبْقَى عَلَيْهِ مُوَالَاتُهُ لِأَعْدَاءِ عَلِی (ع) وَ جَحْدُهُ وَلَايَتَهُ فَيُقِرُّهُ ذَلِكَ فِی سَوَاءِ الْجَحِيمِ فَإِذَا هُوَ قَدْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُ وَ ثَقُلَتْ أَوْزَارُهُ وَ أَثْقَالُهُ فَهَذَا أَسْوَأُ حَالًا مِنْ مَانِعِ الزَّكَاةِ الَّذِی يَحْفَظُ الصَّلَاةَ [مستدرک الوسائل ، ج۱ ، ص۱۶۳] .

۲. اخلاقی

۱.دنیا طلبی :

مَنْ كانَ يريدُ الْحَياةَ الدُّنْيا وَ زِينَتَها نُوَفِّ إِلَيهِمْ أَعْمالَهُمْ فِيها وَ هُمْ فِيها لا يبْخَسُونَ أُولئِكَ الَّذِينَ لَيسَ لَهُمْ فِی الآخِرَةِ إِلَّا النّارُ وَ حَبِطَ ماصَنَعُوا فِيها وَ باطِلٌ ما كانُوا يعْمَلُونَ [هود/۱۶-۱۵] .

۲.منت و اذیت :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذى كَالَّذِی ينْفِقُ مالَهُ رِئاءَ النّاسِ وَ لا يومِنُ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوانٍ عَلَيهِ تُرابٌ فَأَصابَهُ وابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْداً لا يقْدِرُونَ عَلى شَیءٍ مِمّا كَسَبُوا وَ اللّهُ لا يهْدِی الْقَوْمَ الْكافِرِينَ [بقره/۲۶۴] .

۳.حسد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إياكم و الحسد فإنه يأكل الحسنات كما تأكل النار الحطب [جامع الأخبار ، ص۱۵۹] .

۴.ریاکار :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمُرَائِی يدْعَى يوْمَ الْقِيامَةِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءٍ يا كافِرُ يا فَاجِرُ يا غَادِرُ يا خَاسِرُ حَبِطَ عَمَلُكَ وَ بَطَلَ أَجْرُكَ فَلَا خَلَاصَ لَكَ الْيوْمَ فَالْتَمِسْ أَجْرَكَ مِمَّنْ كُنْتَ تَعْمَلُ لَهُ [ثواب الأعمال ، ص۲۵۵] .

۵.سعایت :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَعَى بِأَخِيهِ إِلَى سُلْطَانٍ وَ لَمْ ينَلْهُ مِنْهُ سُوءٌ وَ لَا مَكرُوهٌ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ إِنْ وَصَلَ مِنْهُ إِلَيهِ سُوءٌ أَوْ مَكرُوهٌ أَوْ أَذًى جَعَلَهُ اللَّهُ فِی طَبَقَةٍ مَعَ هَامَانَ فِی جَهَنَّمَ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۵] .

۶.افترى :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَمَى مُحْصَناً أَوْ مُحْصَنَةً أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ جَلَدَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۵] .

۷.منت گذاری :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اصْطَنَعَ إِلَى أَخِيهِ مَعْرُوفاً فَمَنَّ بِهِ عَلَيهِ حَبِطَ عَمَلُهُ وَ خَابَ سَعْيهُ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۸] .

۸.نق نق همسر :

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : أَيمَا امْرَأَةٍ قَالَتْ لِزَوْجِهَا مَا رَأَيتُ قَطُّ مِنْ وَجْهِكَ خَيراً فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهَا [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص ۴۴۰] .

۳. رفتاری

۱.فراریان و مانعین از جبهه :

قَدْ يعْلَمُ اللّهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَ الْقائِلِينَ لِإِخْوانِهِمْ هَلُمَّ إِلَينا وَ لا يأْتُونَ الْبَأْسَ إِلاّ قَلِيلاً أَشِحَّةً عَلَيكُمْ فَإِذا جاءَ الْخَوْفُ رَأَيتَهُمْ ينْظُرُونَ إِلَيكَ تَدُورُ أَعْينُهُمْ كَالَّذِی يغْشى عَلَيهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيرِ أُولئِكَ لَمْ يومِنُوا فَأَحْبَطَ اللّهُ أَعْمالَهُمْ وَ كانَ ذلِكَ عَلَى اللّهِ يسِيراً [احزاب/۱۹-۱۸] .

۲.ظلم به کارگر :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ حَرَّمَ عَلَيهِ رِيحَ الْجَنَّةِ وَ إِنَّ رِيحَهَا لَيوجَدُ مِنْ مَسِيرَةِ خَمْسِمِائَةِ عَامٍ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .

۳.نگاه بد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَينَهَا مِنْ غَيرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيرِ ذِى مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ أَحْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْهُ فَإِنْ أَوْطَأَتْ فِرَاشَهُ غَيرَهُ كانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ يحْرِقَهَا بِالنَّارِ بَعْدَ أَنْ يعَذِّبَهَا فِى قَبْرِهَا [أعلام الدين ، ص۴۱۷] .

۴.فحشا و منکرات :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ نَكحَ امْرَأَةً حَرَاماً فِى دُبُرِهَا أَوْ رَجُلًا أَوْ غُلَاماً حَشَرَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ أَنْتَنَ مِنَ الْجِيفَةِ يتَأَذَّى بِهِ النَّاسُ حَتَّى يدْخُلَ جَهَنَّمَ وَ لَا يقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا وَ أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ يدَعُهُ فِى تَابُوتٍ مَشْدُودٍ بِمَسَامِيرَ مِنْ حَدِيدٍ وَ يضْرَبُ عَلَيهِ فِى التَّابُوتِ بِصَفَائِحَ حَتَّى يتَشَبَّك فِى تِلْك الْمَسَامِيرِ فَلَوْ وُضِعَ عِرْقٌ مِنْ عُرُوقِهِ عَلَى أَرْبَعِمِائَةِ أُمَّةٍ لَمَاتُوا جَمِيعاً وَ هُوَ مِنْ أَشَدِّ أَهْلِ النَّارِ عَذَاباً [أعلام الدين ، ص۴۱۲] .

۵.قتل صالحان :

إِنَّ الَّذِينَ يكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ يقْتُلُونَ النَّبِيينَ بِغَيرِ حَقٍّ وَ يقْتُلُونَ الَّذِينَ يأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِيمٍ أُولئِك الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ ما لَهُمْ مِنْ ناصِرِينَ [آل عمران/۲۲-۲۱] .

۶.ترک نماز :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَرَك صَلَاتَهُ حَتَّى تَفُوتَهُ مِنْ غَيرِ عُذْرٍ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ [جامع الأخبار ، ص۷۳] .

۷.آشکار نمودن زشتی ها :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَسَّلَ مَيتاً فَأَدَّى فِيهِ الْأَمَانَةَ كانَ لَهُ بِكلِّ شَعْرَةٍ مِنْهُ عِتْقُ رَقَبَةٍ وَ رُفِعَ لَهُ مِائَةُ دَرَجَةٍ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ كيفَ يودِّى فِيهِ الْأَمَانَةَ قَالَ يسْتُرُ عَوْرَتَهُ وَ يسْتُرُ شَينَهُ وَ إِنْ لَمْ يسْتُرْ عَوْرَتَهُ وَ يسْتُرْ شَينَهُ حَبِطَ أَجْرُهُ وَ كشِفَتْ عَوْرَتُهُ فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [ثواب الأعمال ، ص۲۹۲] .

۳. نمونه هائی از حبط عمل

۱.شیطان :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : فَاعْتَبِرُوا بِمَا كانَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ بِإِبْلِيسَ إِذْ أَحْبَطَ عَمَلَهُ الطَّوِيلَ وَ جَهْدَهُ الْجَهِيدَ وَ كانَ قَدْ عَبَدَ اللَّهَ سِتَّةَ آلَافِ سَنَةٍ لَا يدْرَى أَ مِنْ سِنِى الدُّنْيا أَمْ مِنْ سِنِى الْآخِرَةِ عَنْ كبْرِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۲.بلعم باعوراء

۳.برخی از اصحاب رسول الله (ص)

۴.زبیر ، شریح قاضی ، ...

۵.حبط عمل‌ها در زمان انقلاب

۶.حبط عمل‌ها پس از جنگ

۲. تکفیر

۱. عوامل

۱.اجتناب از گناه :

إنْ تَجْتَنِبُوا كبائِرَ ما تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكفِّرْ عَنْكمْ سَيئاتِكمْ وَ نُدْخِلْكمْ مُدْخَلًا كرِيماً [نساء/۳۱] .

۲.تقوا :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إنْ تَتَّقُوا اللّهَ يجْعَلْ لَكمْ فُرْقاناً وَ يكفِّرْ عَنْكمْ سَيئاتِكمْ وَ يغْفِرْ لَكمْ وَ اللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ [انفال/۲۹] .

وَ مَنْ يتَّقِ اللّهَ يكفِّرْ عَنْهُ سَيئاتِهِ [طلاق/۵] .

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكتابِ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَكفَّرْنا عَنْهُمْ سَيئاتِهِمْ وَ لَأَدْخَلْناهُمْ جَنّاتِ النَّعِيمِ [مائده/۶۵] .

۳.ایمان و عمل صالح :

لِيدْخِلَ الْمُومِنِينَ وَ الْمُومِناتِ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها وَ يكفِّرَ عَنْهُمْ سَيئاتِهِمْ وَ كانَ ذلِك عِنْدَ اللّهِ فَوْزاً عَظِيماً [فتح/۵] .

وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَنُكفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيئاتِهِمْ وَ لَنَجْزِينَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِى كانُوا يعْمَلُونَ [عنكبوت/۷] .

وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ آمَنُوا بِما نُزِّلَ عَلى مُحَمَّدٍ وَ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كفَّرَ عَنْهُمْ سَيئاتِهِمْ وَ أَصْلَحَ بالَهُمْ [محمد/۲] .

۴.صداقت :

وَ الَّذِى جاءَ بِالصِّدْقِ وَ صَدَّقَ بِهِ أُولئِك هُمُ الْمُتَّقُونَ لَهُمْ ما يشاونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ لِك جَزاءُ الْمُحْسِنِينَ لِيكفِّرَ اللّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِى عَمِلُوا وَ يجْزِيهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِى كانُوا يعْمَلُونَ [زمر/ ۳۵-۳۳] .

۵.توبه ،

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً عَسى رَبُّكمْ أَنْ يكفِّرَ عَنْكمْ سَيئاتِكمْ [تحريم/۸] .

۶.حسنات :

إنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئاتِ [هود/۱۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا عَمِلْتَ سَيئَةً فَاعْمَلْ حَسَنَةً تَمْحُوهَا [أمالى طوسى ، ص۱۸۶] .

مهاجرین و مجاهدین در راه خدا :

فَالَّذِينَ هاجَرُوا وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيارِهِمْ وَ أُوذُوا فِى سَبِيلِى وَ قاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَأُكفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيئاتِهِمْ وَ لَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ ثَواباً مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوابِ [آل عمران/۱۹۵] .

۲. تکفیر در مقابل احباط

۱. قطع و ترک گناه (پاک سازی)

۲. تقویت جان با اعمال نیک (به سازی)

جبران گناه به مرحله‌ای می‌رسد که گناهان سابق را به نیکی ها تبدیل می کند.

وَ يدْرَونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيئَةَ [رعد/۲۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فِى السِّرِّ فَلْيعْمَلْ حَسَنَةً فِى السِّرِّ وَ مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فِى الْعَلَانِيةِ فَلْيعْمَلْ حَسَنَةً فِى الْعَلَانِيةِ [معانى الأخبار ، ص۲۳۶] .

۳. تأثیر زمان ومکان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اخْتَارَ السَّاعَاتِ فَاخْتَارَ مِنْهَا سَاعَاتِ الصَّلَوَاتِ وَ اخْتَارَ الْأَيامَ فَاخْتَارَ مِنْهَا يوْمَ الْجُمُعَةِ وَ اخْتَارَ الشُّهُورَ فَاخْتَارَ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ اخْتَارَ اللَّيالِي فَاخْتَارَ لَيلَةَ الْقَدْرِ فَالصَّلَاةُ تُكفِّرُ مَا بَينَهَا وَ بَينَ الصَّلَاةِ وَ شَهْرُ رَمَضَانَ يكفِّرُ مَا بَينَهُ وَ بَينَ رَمَضَانَ وَ الْجُمُعَةُ تُكفِّرُ مَا بَينَهَا وَ بَينَ الْجُمُعَةِ وَ أَيامُ الْحَجِّ مِثْلُ ذَلِك وَ مَا مِنْ أَيام الدُّنْيا أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الْعَمَلِ فِي أَيام الْعَشْرِ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ وَ لَا لَيالِي أَفْضَلُ مِنْهُنَّ فَيمُوتُ الْمُومِنُ وَ هُوَ بَينَ حَسَنَتَينِ حَسَنَةٍ ينْتَظِرُهَا وَ حَسَنَةٍ قَدْ قَضَاهَا [مستدرک الوسائل ، ج ۱۰ ، ص۱۵۶] .

نماز : فَالصَّلَاةُ تُكفِّرُ مَا بَينَهَا وَ بَينَ الصَّلَاةِ

ماه رمضان : وَ شَهْرُ رَمَضَانَ يكفِّرُ مَا بَينَهُ وَ بَينَ رَمَضَانَ

جمعه : وَ الْجُمُعَةُ تُكفِّرُ مَا بَينَهَا وَ بَينَ الْجُمُعَة

ایام حج : وَ أَيامُ الْحَجِّ مِثْلُ ذَلِك

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى الْخَمْسَ كفَّرَ اللَّهُ عَنْهُ مِنَ الذُّنُوبِ مَا بَينَ كلِّ صَلَاتَينِ وَ كانَ كمَنْ عَلَى بَابِهِ نَهَرٌ جَارٍ يغْتَسِلُ فِيهِ خَمْسَ مَرَّاتٍ لَا تُبْقِي عَلَيهِ مِنَ الذُّنُوبِ شَيئاً إِلَّا الْمُوبِقَاتِ الَّتِي هِي جَحْدُ النُّبُوَّةِ أَوِ الْإِمَامَةِ أَوْ ظُلْمُ إِخْوَانِهِ الْمُومِنِينَ أَوْ تَرْك التَّقِيةِ حَتَّى يضِرَّ بِنَفْسِهِ وَ إِخْوَانِهِ الْمُومِنِينَ [تفسير الإمام العسكرى ، ص۲۳۱] .

۴. تأثير رفتار و کردار

۱. نماز

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ عَمَدَ إِلَى صَلَاةِ الْجَمَاعَةِ كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ يخْطُوهَا حَسَنَةً وَ كفَّرَ عَنْهُ سَيئَةً [مستدرک الوسائل ، ج۶ ، ص۴۴۸] .

علی (علیه السلام) : شنیدم پیامبر اکرم (ص) می‌فرمود : أَ لَا أَدُلُّكمْ عَلَى مَا يكفِّرُ الذُّنُوبَ وَ الْخَطَايا إِسْبَاغِ الْوُضُوءِ عِنْدَ الْمَكارِهِ وَ انْتِظَارِ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ فَذَلِك الرِّبَاطُ [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۱۰۰] .

عَنِ ابْنِ خِرَاشٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ "إِنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئاتِ " (هود/۱۱۴) قَالَ : "صَلَاةُ اللَّيلِ تُكفِّرُ مَا كانَ مِنْ ذُنُوبِ النَّهَارِ" [بحارالأنوار ، ج۸۴ ، ص۱۵۵] .

وَ لَقَدْ أَخَذَ اللّهُ مِيثاقَ بَنِي إِسْرائِيلَ وَ بَعَثْنا مِنْهُمُ اثْنَي عَشَرَ نَقِيباً وَ قالَ اللّهُ إِنِّي مَعَكمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاةَ وَ آتَيتُمُ الزَّكاةَ وَ آمَنْتُمْ بِرُسُلِي وَ عَزَّرْتُمُوهُمْ وَ أَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً لَأُكفِّرَنَّ عَنْكمْ سَيئاتِكمْ وَ لَأُدْخِلَنَّكمْ جَنّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ فَمَنْ كفَرَ بَعْدَ ذلِك مِنْكمْ فَقَدْ ضَلَّ سَواءَ السَّبِيلِ [مائده/۱۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَكثِرِ السُّجُودَ فَإِنَّهُ يحُطُّ الذُّنُوبَ كمَا تَحُطُّ الرِّيحُ وَرَقَ الشَّجَرِ [أمالی صدوق ، ص۴۹۹] .

۲. ندامت

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا كثُرَتْ ذُنُوبُهُ وَ لَمْ يكنْ عِنْدَهُ مِنَ الْعَمَلِ مَا يكفِّرُهَا ابْتَلَاهُ بِالْحُزْنِ لِيكفِّرَهَا [کافی ، ج۲ ، ص۴۴۴] .

گرفتاری و بیماری :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا يصِيبُ الْمُومِنَ مِنْ وَصَبٍ وَ لَا نَصَبٍ وَ لَا سَقَمٍ وَ لَا أَذًى وَ لَا حَزَنٍ وَ لَا هَمٍّ حَتَّى الْهَمُّ يهِمُّهُ إِلَّا كفَّرَ اللَّهُ بِهِ مِنْ خَطَاياهُ وَ مَا ينْتَظِرُ أَحَدُكمْ مِنَ الدُّنْيا إِلَّا غِنًى مُطْغِياً أَوْ فَقْراً مُنْسِياً أَوْ مَرَضاً مُفْسِداً أَوْ هَرَماً مُنْقِداً أَوْ مَوْتاً مُجْهِزاً [الدعوات ، ص۱۷۱]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : نَدَمُ الْقَلْبِ يكفِّرُ الذَّنْبَ [غررالحکم ، ص۱۹۵] .

۳. طلب معیشت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوباً لَا یکفِّرُهَا صَلَاةٌ وَ لَا صَدَقَةٌ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا یکفِّرُهَا قَالَ الْهُمُومُ فِی طَلَبِ الْمَعِیشَةِ [الدعوات ، ص۵۶] .

۴. یاد خدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ اذْکرُوا اللَّهَ کثِیراً یکفِّرْ سَیئَاتِکمْ [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۲۲۲] .

۵. روزه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ مُومِنٍ یصُومُ یوْماً مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ حَاسِباً مُحْتَسِباً إِلَّا أَوْجَبَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ سَبْعَ خِصَالٍ أَوَّلُ الْخَصْلَةِ یذُوبُ الْحَرَامُ مِنْ جَسَدِهِ وَ الثَّانِی یتَقَرَّبُ إِلَی رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَی وَ الثَّالِثُ یکفِّرُ خَطِیئَتَهُ أَ لَا تَعْلَمُ أَنَّ الْکفَّارَاتِ فِی الصَّوْمِ یکفَّرُ وَ الرَّابِعُ یهَوَّنُ عَلَیهِ سَکرَاتِ الْمَوْتِ وَ الْخَامِسُ آمَنَهُ اللَّهُ مِنَ الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ السَّادِسُ بَرَاءَةٌ مِنَ النَّارِ وَ السَّابِعُ أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِنْ طَیبَاتِ الْجَنَّةِ [اختصاص مفید ، ص۳۷] .

۶. دوری از گناهان

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : مَنِ اجْتَنَبَ مَا وَعَدَ اللَّهُ عَلَیهِ النَّارَ کفَّرَ عَنْهُ سَیئَاتِهِ إِذَا کانَ مُومِناً [کافی ، ج۲ ، ص۲۷۶] .

۷. تصدق

عَنِ الْحَلَبِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ کفّارَةٌ لَهُ فَقَالَ : "یکفَّرُ عَنْهُ مِنْ ذُنُوبِهِ بِقَدْرِ مَا عَفَا" [کافی ، ج۷ ، ص۳۵۸] .

عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ مَالًا مِنْ عَمَلِ بَنِی أُمَیةَ وَ هُوَ یتَصَدَّقُ مِنْهُ وَ یصِلُ مِنْهُ قَرَابَتَهُ وَ یحُجُّ لِیغْفَرَ لَهُ مَا اکتَسَبَ وَ هُوَ یقُولُ "إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئاتِ " (هود/۱۱۴) فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "إِنَّ الْخَطِیئَةَ لَا تُکفِّرُ الْخَطِیئَةَ وَ لَکنَّ الْحَسَنَةَ تَحُطُّ الْخَطِیئَةَ ثُمَّ قَالَ إِنْ کانَ خَلَطَ الْحَلَالَ بِالْحَرَامِ فَاخْتَلَطَا جَمِیعاً فَلَا یعْرِفُ الْحَلَالَ مِنَ الْحَرَامِ فَلَا بَأْسَ" [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۶] .

۸. جهاد

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : کلُّ ذَنْبٍ یکفِّرُهُ الْقَتْلُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا الدَّینَ لَا کفَّارَةَ لَهُ إِلَّا أَدَاوهُ أَوْ یقْضِی صَاحِبُهُ أَوْ یعْفُوَ الَّذِی لَهُ الْحَقُّ [کافی ، ج۵ ، ص۹۴] .

۹. توبه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : التائب إذا لم یستبن أثر التوبة فلیس بتائب یرضی الخصماء و یعید الصلوات و یتواضع بین الخلق و یتقی نفسه عن الشهوات و یهزل رقبته بصیام النهار و یصفر لونه بقیام اللیل و یخمص بطنه بقلة الأکل و یقوس ظهره من مخافة النار و یذیب عظامه شوقا إلی الجنة و یرق قلبه من هول ملک الموت و یجفف جلده علی بدنه بتفکر الأجل فهذا أثر التوبة و إذا رأیتم العبد علی هذه الصورة فهو تائب ناصح لنفسه [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۳۵] .

۱۰. خدمت به خلق

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : مِنْ کفَّارَاتِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ وَ التَّنْفِیسُ عَنِ الْمَکرُوبِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۴] .

۵. نمونه هائی از جبران گناه

۱. ابولبابه

۲. یعقوب مغربی و قطع رحم و صله رحم و افزایش ۲۰ سال عمر

۳. مرد نخعی که سالها سمت فرمانداری حکومت امویان را به عهده داشت. او آمد خدمت امام باقر (علیه السلام) و گفت : فَهَلْ لِی مِنْ تَوْبَةٍامام فرمود : لَا حَتَّی تُودِّی إِلَی کلِّ ذِی حَقٍّ حَقَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱] .

۳. علی بن یقطین :

داستان عدم توجه او به ابراهیم ساربان [کتاب گناه شناسی]

۶. کفاره گناهان

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : سُئِلَ النَّبِی (ص) مَا کفَّارَةُ الِاغْتِیابِ قَالَ : تَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِمَنِ اغْتَبْتَهُ کلَّمَا ذَکرْتَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثٌ کفَّارَاتٌ إِفْشَاءُ السَّلَامِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَ التَّهَجُّدُ بِاللَّیلِ وَ النَّاسُ نِیامٌ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعٌ مَنْ کنَّ فِیهِ وَ کانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَی قَدَمِهِ ذُنُوباً بَدَّلَهَا اللَّهُ حَسَنَاتٍ الصِّدْقُ وَ الْحَیاءُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ وَ الشُّکرُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

۷. تأثیر متقابل اعمال و احوال

۱. تأثیر اعمال در حالات

– کارهایی که سبب قساوت قلب است در حالت و کیفیت عمل مؤثر است.

۲. تأثیر حالات در اعمال

–وَ أَنْتُمْ سُکاری [نساء/۴۳] . سکران ، خواب و...در انجام عمل مؤثر است.

۳. تأثیر حالات شخصی در حالات شخص دیگر

نشستن افراد ناراحت از خدا در کنار افراد راحت

۱. حج

۱. معنا

۱. لغوی

کلمه حجّ : یعنی آهنگ و قصد.

آن‌وقت‌ها موقعی که از یک نفر می‌پرسیدند کجا می‌روی؟ می گفت : من عازم خانه خدا هستم. «أنا أحجّ البیت». کم کم حجّ نام این سفر شد.

کلمه عمره : چون در طول سال مسجد الحرام بسیار خلوت می‌شد برای آباد نگه‌داشتن آن و باشکوه برگزار شدن مراسم ، گروهی در طول سال به مکه سفر می کردند.

عمره : آبادانی

و چون در ماه‌های حرام جادّه‌ها امنیت داشت عمره را بیشتر در ماه رجب و ماه‌های حرام می‌رفتند.

چون مراسم سالانه اجتماع بزرگتری بود ، آن را حجّ اکبر نام نهادند.

۲. حقیقی

۱) عبادت

۲) هجرت

۳) ولایت

۴) برائت

۵) سیاست

۶) قدرت

۷) فقاهت

۸) اخوّت

۹) اثابت

۲. سیمای حج

۱) تشریع وجوب حجّ :

وَ لِلّهِ عَلَى النّاسِ حِجُّ الْبَيتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَيهِ سَبِيلًا [آل عمران/۹۷.]

۲) انجام مناسک حجّ در ماه‌های معین :

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُوماتٌ [بقره/۱۹۷.]

۳) اعلام عمومی حجّ توسّط حضرت ابراهیم (ع) :

وَ أَذِّنْ فِي النّاسِ بِالْحَجِّ يأْتُوك رِجالًا وَ عَلى كلِّ ضامِرٍ يأْتِينَ مِنْ كلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ [حج/۲۷.]

۴) حدود و شرایط حجّ :

الف) لزوم قربانی در صورت منع دشمن یا مریضی :

ب) عدم جواز تراشیدن سر قبل از قربانی :

فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيسَرَ مِنَ الْهَدْى وَ لا تَحْلِقُوا رُوسَكمْ حَتّى يبْلُغَ الْهَدْى مَحِلَّهُ [بقره/۱۹۶.]

۵) فوائد مادّی و معنوی حجّ :

لِيشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُمْ [حج/۲۸.]

۶) حرام بودن تمتّعات جنسی و جدال و گناه در ایام حجّ :

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُوماتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلا رَفَثَ وَ لا فُسُوقَ وَ لا جِدالَ فِى الْحَجِّ [بقره/۱۹۷.]

۷) فعّالیت‌های اقتصادی در موسم حجّ :

۸) لزوم یاد الهی در مشعر الحرام :

لَيسَ عَلَيكمْ جُناحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكمْ فَإِذا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفاتٍ فَاذْكرُوا اللّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرامِ [بقره/۱۹۸.]

۹) مساوات و عدم تبعیض در مسجد الحرام :

سَواءً الْعاكفُ فِيهِ وَ الْبادِ [حج/۲۵.]

۱۰) بهره برداری از زاد و توشه معنوی (تقوا) در سفر حجّ :

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُوماتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلا رَفَثَ وَ لا فُسُوقَ وَ لا جِدالَ فِی الْحَجِّ وَ ما تَفْعَلُوا مِنْ خَيرٍ يعْلَمْهُ اللّهُ وَ تَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيرَ الزّادِ التَّقْوی وَ اتَّقُونِ يا أُولِی الْأَلْبابِ [بقره/۱۹۷.]
۱۱) انگیزه از حجّ و عمره قرب به خداوند :
وَ أَتِمُّوا الْحَجَّ وَ الْعُمْرَةَ لِلّهِ [بقره/۱۹۶.]
قدیمی‌ترین ، پررونق‌ترین (با این‌که معمولاً کهنه‌ها رونقی ندارند.)
خانه من است : بَيتِی [بقره/۱۲۵.]
و من به همه تعلّق دارم : وُضِعَ لِلنّاسِ [آل عمران/۹۶.]
در خانه پاک : طَهِّرا بَيتِی [بقره/۱۲۵.]
با دل و لباس و مال و فکر پاک وارد شوید.
خداوند دو خانه دارد : کعبه : بَيتِی
دل مؤمنین : القلوب اوانی الله
کعبه عزیز است : بَيتِی [بقره/۱۲۵.]
انسان هم عزیز است : نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِی [حجر/۲۹.]
مکه باید جایگاه اشواق الهی باشد نه اسواق کذایی
در آغاز کار لباس احرام چشم‌نواز و صدای لبیک گوش‌نواز است.
هم پلیدی ظاهری را از بدن و لباس دور و هم پلیدی باطنی (غیر خدا) را از نیت‌ها دور کنیم.
یک بار «قالُوا بَلی» گفتیم بار دیگر «لَبَّیک اللّهُمَّ لَبَّیک»
در نیت خالص تمرکز است : إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکِی وَ مَحْيای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ [انعام/۱۶۲.]
انسان درحال احرام یک دنیا صلح است : فَلا رَفَثَ وَ لا فُسُوقَ وَ لا جِدالَ فِی الْحَجِّ [بقره/۱۹۷.]
نه گیاه را می‌کند ، نه صیاد را شکار و نه بدن خود را خونی
حجّ در ایام الله است : فِی أَيامٍ مَعْلُوماتٍ [حج/۲۸.]
شهر حرام
ریشه‌های بت‌پرستی یا جهل و تقلید از نیاکان بود : قالُوا بَلْ وَجَدْنا آباءَنا کذلِک يفْعَلُونَ [شعراء/۷۴.]
یا حفظ دوستی و مجامله با دیگران : قالَ إِنَّما اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْثاناً مَوَدَّةَ بَينِکمْ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا [عنکبوت/۲۵.]
مکه مرکز وحی است. قرآن برای زنده‌ها است وگرنه برای مرده بگویی : وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ [مطففين/۱.]
لا يغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضاً [حجرات/۱۲.]
إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيطانِ [مائده/۹۰.]
جاهِدِ الْکفّارَ وَ الْمُنافِقِينَ [توبه/۷۳.]
الَّذِينَ فِی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ [معارج/۲۵-۲۴.]
ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ [نساء/۷۵.]
توحید به انسان جرأت می‌دهد. (آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند.)
شرک سبب ترس است : سَنُلْقِی فِی قُلُوبِ الَّذِينَ کفَرُوا الرُّعْبَ بِما أَشْرَکوا بِاللّهِ ما لَمْ ينَزِّلْ بِهِ سُلْطاناً وَ مَأْواهُمُ النّارُ وَ بِئْسَ مَثْوَی

الظّالِمِينَ [آل عمران/۱۵۱.]
طواف یعنی دوری از تک‌روی ، ورود در جمع
وَ لِلّهِ عَلَى النّاسِ حِجُّ الْبَيتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَيهِ سَبِيلاً وَ مَنْ كفَرَ فَإِنَّ اللّهَ غَنِى عَنِ الْعالَمِينَ [آل عمران/۹۷.]
۱) حجّ ، حقّ خدا بر مردم است.
۲) تکلیف به قدر طاقت.
۳) تارک حجّ کافر است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى تَارِك الْحَجِّ وَ هُوَ مُسْتَطِيعٌ كافِرٌ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۶۸.]
فلسفه حجّ :
۱) لِيشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُمْ [حج/۲۸.]
۲) وَ لكنْ ينالُهُ التَّقْوى مِنْكمْ [حج/۳۷.]
۳) إِنَّ الصَّفا وَ الْمَرْوَةَ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُناحَ عَلَيهِ أَنْ يطَّوَّفَ بِهِما وَ مَنْ تَطَوَّعَ خَيراً فَإِنَّ اللّهَ شاكرٌ عَلِيمٌ [بقره/۱۵۸.]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بُنِى الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ عَلَى الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الصَّوْمِ وَ الْحَجِّ وَ الْوَلَايةِ وَ لَمْ ينَادَ بِشَىءٍ كمَا نُودِى بِالْوَلَايةِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۸.]
الحجّ رياضة نفسانية طاعة مالية عبادة بدنية قولية و فعلية و جودية و عدلية [جواهر.]
حج بسیج است علیه :
ملی‌گرایی و قومیت
مرزهای مصنوعی
تفرقه و امتیازات
شرک و کفر
طرد شیطان‌های دیروز و امروز
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الحج تسكين القلوب [أمالى طوسى ، ص۲۹۶.]
حجّ عشق و تعبّد است.
حجّ وسیله آزمایش است :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هَذَا بَيتٌ اسْتَعْبَدَ اللَّهُ بِهِ خَلْقَهُ لِيخْتَبِرَ طَاعَتَهُمْ فِى إِتْيانِهِ [كافى ، ج۴ ، ص۱۹۷.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِخْرَاجاً لِلتَّكبُّرِ مِنْ قُلُوبِهِمْ وَ إِسْكاناً لِلتَّذَلُّلِ فِى نُفُوسِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَجُّ وِفَادَةٌ إِلَى رَبِّك [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۸.]
بازدید از کلاس عشق و تسلیم ابراهیم (ع)
یاد ایثار ابراهیم (ع) در چهار هزار سال قبل
در نماز چند دقیقه و در روزه چند ساعت ولی در حجّ در چند چیز انسان باید مراعات کند.
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَنَّ الْحَاجَّ يشْخِصُ بَدَنَهُ وَ يضْحِى نَفْسَهُ وَ ينْفِقُ مَالَهُ وَ يطِيلُ الْغَيبَةَ عَنْ أَهْلِهِ لَا فِى مَالٍ يرْجُوهُ وَ لَا إِلَى تِجَارَةٍ [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۲۲۱.]
(در اوّلین خطبه نهج البلاغه بعد از توحید و آفرینش هستی و معرفت مسأله حجّ مطرح شده است.)

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَرَضَ عَلَيكمْ حَجَّ بَيتِهِ الْحَرَامِ الَّذِی جَعَلَهُ قِبْلَةً لِلْأَنَامِ يرِدُونَهُ وُرُودَ الْأَنْعَامِ وَ يأْلَهُونَ إِلَيهِ وُلُوهَ الْحَمَامِ وَ جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ عَلَامَةً لِتَوَاضُعِهِمْ لِعَظَمَتِهِ وَ إِذْعَانِهِمْ لِعِزَّتِهِ وَ اخْتَارَ مِنْ خَلْقِهِ سُمَّاعاً أَجَابُوا إِلَيهِ دَعْوَتَهُ وَ صَدَّقُوا كلِمَتَهُ وَ وَقَفُوا مَوَاقِفَ أَنْبِيائِهِ وَ تَشَبَّهُوا بِمَلَائِكتِهِ الْمُطِيفِينَ بِعَرْشِهِ يحْرِزُونَ الْأَرْبَاحَ فِی مَتْجَرِ عِبَادَتِهِ وَ يتَبَادَرُونَ عِنْدَهُ مَوْعِدَ مَغْفِرَتِهِ جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى لِلْإِسْلَامِ عَلَماً وَ لِلْعَائِذِينَ حَرَماً فَرَضَ حَقَّهُ وَ أَوْجَبَ حَجَّهُ وَ كتَبَ عَلَيكمْ وِفَادَتَهُ فَقَالَ سُبْحَانَهُوَ لِلّهِ عَلَى النّاسِ حِجُّ الْبَيتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَيهِ سَبِيلًا وَ مَنْ كفَرَ فَإِنَّ اللّهَ غَنِی عَنِ الْعالَمِينَ (آل عمران-۹۷) [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱.]

۳. حدود وشرائط حج

۱. تروک احرام

حرام بودن تمتّعات جنسی و جدال و گناه در ایام حجّ :

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُوماتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلا رَفَثَ وَ لا فُسُوقَ وَ لا جِدالَ فِی الْحَجِّ [بقره/۱۹۷.]

۲. میقات ولبیک

راه ورودی بسته نیست

محدود نیست

از هر طرف باز است

الآن باید بگویی لبیک مبادا بشنوی لالبیک

از اول عمر به کی لبیک گفتی؟

به هوس‌ها و نفس

به طاغوت‌ها و مردم

به شیطان‌ها و خیال

فلسفه تکرار

تکرار کن تا عمق‌بخشی

تکرار کن تا عشق ورزی

تکرار کن تا پخته شوی

دراین ایام به دیگری لبّیک نگو

بلند بگو

درست بگو

باحال بگو

برای میقات یک غسل (غسل احرام)

برای ورود به حَرَم یک غسل ـ یک فرسخی

ورود به مکه یک غسل

ورود به مسجد الحرام غسل کند

امام رضا (ع) هنگام تلاوت آیات قرآن هر گاه به آیه‌های : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوامی‌رسیدند ، می‌فرمودند : لَبّیک اللَّهُمَّ لَبّیک [

وسائل‌الشیعهٔ ، ج۶ ، ص۷۳.]

هنگام به پا داشتن نماز ، مستحب است گفته شود : لَبَّیک وَ سَعْدَیک

۳. برائت درحج

۱) طَهِّرا بَیتِی لِلطّائِفِینَ [بقره/۱۲۵.]

۲) دخول از باب بنی‌شیبه : اول ، «لَا إِلَه» بعد ، «إِلَّا اللَّهُ»

۳) أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ تَراهُمْ رُکعاً سُجَّداً [فتح/۲۹.]

۴) تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ [انفال/۶۰.]

۵) لِیغِیظَ بِهِمُ الْکفّارَ [فتح/۲۹.]

۶) وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَیدْهِنُونَ [قلم/۹.]

۷) در طواف کنار کعبه ، برائت مطرح است. هنگام دست کشیدن به حجر الأسود :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَنَوْتَ مِنَ الْحَجَرِ الْأَسْوَدِ فَارْفَعْ یدَیک وَ احْمَدِ اللَّهَ وَ أَثْنِ عَلَیهِ وَ صَلِّ عَلَی النَّبِی (ص) وَ اسْأَلِ اللَّهَ أَنْ یتَقَبَّلَ مِنْک ثُمَّ اسْتَلِمِ الْحَجَرَ وَ قَبِّلْهُ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تُقَبِّلَهُ فَاسْتَلِمْهُ بِیدِک فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تَسْتَلِمَهُ بِیدِک فَأَشِرْ إِلَیهِ وَ قُلِ اللَّهُمَّ أَمَانَتِی أَدَّیتُهَا وَ مِیثَاقِی تَعَاهَدْتُهُ لِتَشْهَدَ لِی بِالْمُوَافَاةِ اللَّهُمَّ تَصْدِیقاً بِکتَابِک وَ عَلَی سُنَّةِ نَبِیک أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِیک لَهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ کفَرْتُ بِالْجِبْتِ وَ الطَّاغُوتِ وَ بِاللَّاتِ وَ الْعُزَّی وَ عِبَادَةِ الشَّیطَانِ وَ عِبَادَةِ کلِّ نِدٍّ یدْعَی مِنْ دُونِ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ أَنْ تَقُولَ هَذَا کلَّهُ فَبَعْضَهُ وَ قُلِ : اللَّهُمَّ إِلَیک بَسَطْتُ یدِی وَ فِیمَا عِنْدَک عَظُمَتْ رَغْبَتِی فَاقْبَلْ سَبْحَتِی وَ اغْفِرْ لِی وَ ارْحَمْنِی اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنَ الْکفْرِ وَ الْفَقْرِ وَ مَوَاقِفِ الْخِزْی فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [کافی ، ج۴ ، ص۴۰۲.]

حرکت عبادتی تکاملی انسان دو گام اساسی دارد :

الف) اصل ولایت

ب) اصل برائت : در حجّ است.

۲) حجّ : پیوستگی به حقّ (عشق) ولایت

گسستگی از کفر و شرک (خشم) برائت

۳) «آمَنْتُ بِاللَّهِ» متضاد «وَ کفَرْتُ بِالْجِبْتِ وَ الطَّاغُوتِ»

۴) طواف متضادّ رمی شیطان

۵) تولّا متضادّ تبرّا

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : هَلِ الدِّینُ إِلَّا الْحُبُّ وَ الْبُغْضُ [تفسیر فرات‌کوفی ، ص ۴۳۰.]

۶) قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مِنْ تَمَامِ الْحَجِّ لِقَاءُ الْإِمَامِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۵۷۸.]

در تپّه و بلندی‌ها : اللَّهُ أَکبَرُ» ـ در نشیب‌ها : «سُبْحَانَ اللَّهِ»

۴. طواف

۱. عدد ۷درطواف

أَنْ طَهِّرا بَیتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْعاکفِینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ یبَاهِی بِالطَّائِفِینَ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۹۶.]

مراحل تکامل انسانی هفت مرحله است :

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ مِنْ سُلالَةٍ مِنْ طِينٍ [مومنون/۱۲.]
ثُمَّ جَعَلْناهُ نُطْفَةً فِی قَرارٍ مَکِینٍ [مومنون/۱۳.]
ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً [مومنون/۱۴.]
فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً [مومنون/۱۴.]
فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظاماً [مومنون/۱۴.]
فَکَسَوْنَا الْعِظامَ لَحْماً [مومنون/۱۴.]
ثُمَّ أَنْشَأْناهُ خَلْقاً آخَرَ [مومنون/۱۴.]
قرآن هفت بطن دارد.
بعضی اذکار مثلیا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَهفت بار گفته می‌شود.
عدد آسمان‌ها هفت است.
هفت گاو فربه ، هفت گاو لاغر را می‌خورند : سَبْعَ بَقَراتٍ [یوسف/۴۳.]
رمی جمرات هفت است.
جهنّم هفت درب دارد.
سوره حمد هفت آیه دارد.
سعی صفا و مره هفت بار است.
در سجده هفت عضو بدن بر زمین می‌رسد.
ایام هفته هفت روز است.
هفت‌تیر یکی از اسلحه‌های گرم است.
کتابی درباره عدد هفت نوشته شده است. (صفدی از دانشمندان مصر)
۲. فرق طواف عمره و طواف حج
میرزا خلیل کمره‌ای می‌گوید : طواف عمره گویا گم‌شده‌ای داریم که می‌گردیم.
فساد جهان به خاطر آن است که یا در کنجکاوی حق و عدل کوتاهی کرده‌ایم یا در پاسداری از آن.
تعیین عدد در طواف نشانه انضباط است وگرنه هر کس به دلخواه تاب می‌خورد و هرج و مرج پیش می‌آمد.
قبل از اسلام نیز عدد طواف و سعی ، هفت شرط بوده است ولی اعراب جاهلیت آن را تغییر و بار دیگر عبدالمطّلب آن را به همان عدد هفت برگرداند.
۵. عید قربان
عید أضحی ، در چاشت‌گاه مراسم انجام می‌گیرد. مجمع البحرین.
با نوک انگشت رمی جمرات : یعنی دشمن زود فرار می‌کند.
هم رمی و هم قربانی : یعنی مبارزه با دشمن خون می‌خواهد.
دنیا بداند که ما هر سال عید خون داریم و این اعلام آمادگی جهانی است.
جَعَلَ اللَّهُ الْکَعْبَةَ الْبَیتَ الْحَرامَ قِیاماً لِلنّاسِ وَ الشَّهْرَ الْحَرامَ وَ الْهَدْی وَ الْقَلائِدَ [مائده/۹۷.]
مسجد و مسلخ

رُکعاً سُجَّداً [فتح/۲۹.] وأَشِدّاءُ عَلَی الْکفّار [فتح/۲۹.]
محراب عبادت و محراب جنگ
دو خیر طبقات را تخفیف می‌دهد : مال دادن ، از جان گذشتن و در عید قربان ، هم قربانی است و هم نماز عید.
عید قربان ، اوّل زکات بدهید تا فقراء خوشحال شوند. بعد به نماز عید بروید تا فقراء با دلگرمی شرکت کنند :
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَکی وَ ذَکرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّی [اعلی/۱۵-۱۴.]
لزوم قربانی در صورت منع دشمن یا مریضی :

۴. فوائد حج

۱. فوائد سفر
منسوب به حضرت علی (ع) :
۱) تَغَرَّبْ عَنِ الْأَوْطَانِ فِی طَلَبِ الْعُلَی وَ سَافِرْ فَفِی الْأَسْفَارِ خَمْسُ فَوَائِد
تَفَرُّجُ هَمٍّ وَ اکتِسَابُ مَعِیشَةٍ وَ عِلْمٌ وَ آدَابٌ وَ صُحْبَةُ مَاجِدٍ» [مستدرک‌الوسائل ، ج۸، ص۱۱۵.]
۲) دانشمندانی که اهل مسافرت بوده‌اند ، سرآمد عالمان هر علم هستند مثل شیخ بهایی ، سعدی ، جارالله زمخشری و...
۳) مبدأ تاریخ اسلام سفر تاریخی پیامبر (ص) از مکه به مدینه است.
بنای کعبه به دنبال سفر ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) و هاجر (س) است.
نهضت موسی (ع) با چند سفر درآمیخته است. سفر به مدین ، سفر به مصر ، سفر به طور و سفر به...
رشد و تعالی حضرت یوسف (ع) در یک سفر سخت و دشوار است.
پیامبر (ص) در جوانی چند سفر کرد.
معاش مردم حجار در سفر تابستانی و زمستانی بود.
سفر خضر (ع) و موسی (ع) از میراث‌های گرانبهای فرهنگ بشری است.
۲. فوائد حج
فوائد مادّی و معنوی حجّ :
لِیشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُمْ [حج/۲۸.]
مقامات معنوی در قرآن به اهل گذشت داده می‌شود :
۱) گذشت از مال :
۲) گذشت از جان : وَ أَرادُوا بِهِ کیداً [انبیاء/۷۰.]
۳) گذشت از همسر : إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی [ابراهیم/۳۷.]
۴) گذشت از وطن : إِنِّی مُهاجِرٌ إِلی رَبِّی [عنکبوت/۲۶.]
۵) گذشت از فرزند : أَنِّی أَذْبَحُک [صافات/۱۰۲.]
۶) گذشت از آبرو : یا لَیتَنِی مِتُّ قَبْلَ هذا [مریم/۲۳.]
فَجَعَلَهُمْ کعَصْفٍ مَأْکولٍ [فیل/۵.]
الْبَیتِ الْعَتِیقِ [حج/۲۹.]

أَوَّلَ بَيتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ [آل عمران/۹۶.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الحج تسكين القلوب [أمالی طوسی ، ص۲۹۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى لِلْإِسْلَامِ عَلَماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بُنِى الْإِسْلَامُ عَلَى الْحَجِّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸.]

قَالَ زَينُ الْعَابِدِينَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : حُجُّوا وَ اعْتَمِرُوا يصْلُحْ إِيمَانُكمْ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۱ ، ص۱۵.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِخْرَاجاً لِلتَّكَبُّرِ مِنْ قُلُوبِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲.]

فلسفه حجّ مراجعه و بیعت با امام است :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : تَمَامُ الْحَجِّ لِقَاءُ الْإِمَامِ [کافی ، ج۴ ، ص۵۴۹.]

قَالَ زَينُ الْعَابِدِينَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : حَقُّ الْحَجِّ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّهُ وِفَادَةٌ إِلَى رَبِّك [من لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۸.]

رياضة نفسانية

طاعة مالية

عبادة بدنية

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى لِلْإِسْلَامِ عَلَماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱.]

لِيشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُمْ [حج/۲۸.]

محلّ الامين؟؟؟

مِلَّةَ أَبِيكمْ [حج/۷۸.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَابِعُوا بَينَ الْحَجِّ وَ الْعُمْرَةِ فَإِنَّهُمَا ينْفِيانِ الْفَقْرَ وَ الذُّنُوبَ كمَا ينْفِى الْكيرُ خَبَثَ الْحَدِيدِ [کافی ، ج۴ ، ص۲۵۵.]

قَالَ زَينُ الْعَابِدِينَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : فِيهِ قَبُولُ تَوْبَتِک [من لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۸.]

سَواءً الْعاكفُ فِيهِ وَ الْبادِ [حج/۲۵.]

امام صادق (ع) : سفری نیست که اثر آن در گوشت و خون و پوست و موی انسان زیادتر از مکه باشد. [من لايحضره الفقيه.]

۵. هدف حج

عصاره حجّ اصل توحید و یکتاپرستی است. ابراهیم (ع) به عنوان الگوی خداپرستان هسته رسالت پیامبر اکرم (ص) قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُاست.

این اصل باید در تمام مراسم حجّ تجلّی پیدا کند. اگر خدا یکی است ، جامعه خداپرستان هم باید یکی باشد. تمام مسلمین از هر دره عمیقی باید بیایند در یک اجتماع منسجم ، متّحد و برادر شرکت کنند.

۶. اسرار وفلسفه حج

۱. درقرآن

بیش از ۹۰ آیه در مورد حجّ است.

وَ أَذِّنْ فِی النّاسِ بِالْحَجِّ یأْتُوک رِجالاً وَ عَلی کلِّ ضامِرٍ یأْتِینَ مِنْ کلِّ فَجٍّ عَمِیقٍ لِیشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُمْ وَ یذْکرُوا اسْمَ اللّهِ فِی أَیامٍ مَعْلُوماتٍ [حج/۲۸-۲۷.]

چند نکته :

۱) پاسخگوی این دعوت اوّل پیاده‌ها هستند ، بعد سواره‌ها ، آن هم سواره‌های بر شتر لاغر

۲) کلمه منافع شامل همه نوع می‌شود. منافعی که به مرور زمان متنوّع می‌شود ، گسترده می‌شود و...

۳) کلمه ناس مطرح است.

۴) اوّلمَنافِعَ لَهُمْ [حج/۲۸.]

بعدوَ یذْکرُوا اسْمَ اللّهِ [حج/۲۸.]

۲. دربیان اهل بیت

اسرار حجّ تمام‌شدنی نیست

زراره به امام صادق (ع) گفت چهل سال است درباره حجّ از شما سؤال می کنم و شما جواب می‌دهی؟

فرمود آیا خانه‌ای که ۲۰۰۰ سال قبل از آدم (ع) حجّ می‌شده می‌خواهی با چهل سال سؤال تمام شود.

عَنْ بُکیرِ بْنِ أَعْینَ عَنْ أَخِیهِ زُرَارَهَٔ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) جَعَلَنِی اللَّهُ فِدَاک أَسْأَلُک فِی الْحَجِّ مُنْذُ أَرْبَعِینَ عَاماً فَتُفْتِینِی فَقَالَ : یا زُرَارَهُٔ بَیتٌ حُجَّ إِلَیهِ قَبْلَ آدَمَ بِأَلْفَی عَامٍ تُرِیدُ أَنْ تَفْنَی مَسَائِلُهُ فِی أَرْبَعِینَ عَاماً [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۱ ، ص۱۲.]

۳. از منظر تاریخ

بهترین محلّ فریاد و تبلیغات

مردم در زمان بنی‌امیه و بنی عبّاس در انتظار فرا رسیدن ایام حجّ بودند تا بروند در محیط أمن فریاد بزنند.

ابوذر کنار کعبه فریاد می‌زد و مردم را به اهل بیت (علیهم السّلام) دعوت می کرد و از بنی امیه انتقاد شدید کرد.

امام حسین (ع) اوّلین خطبه علیه رژیم را در مکه خواندند.

امام صادق (ع) خیمه می‌زد و راه مبارزه فرهنگی را به دانشمندان تعلیم می‌داد.

مردم مدینه در ایام حجّ به مکه می آمدند. حضرت مهدی (عجّل اللّه تعالی فرجه الشّریف) از مکه فریادش را به تمام جهان می‌رساند.

خطبه‌های رسول اکرم (ص) در حجّهٔ الوداع فراموش نشود.

امام خمینی (ره) : مکه باید به خانه فریاد علیه ستمگران و جبّاران تبدیل شود.

جمع شدن در محل فروپاشی بت‌ها و پا جای پای ابراهیم (ع) گذاشتن یعنی ابراهیم (ع) شدن و فریاد زدن.

مدرسه آدم‌سازی است.

قبل از افلاطون و فیثاغورث مدرسه‌ای تشکیل داد که آدم بسازد.

بعد افلاطون مدرسه‌ای تشکیل داد که مدینه فاضله بسازد و اطفال را قبل از هرگونه تلقین پنجاه سال با یک سری اساتید ولی...

فرمانهای اسلام :

مدرسه اسلام حجّ است که اسرارش انسان کامل می‌سازد.

مدرسه اسلام هر سال بیش از یک میلیون شاگرد می‌پذیرد که باید

هوس را کنار گذاشت

نژاد را کنار گذاشت

ثروت را کنار گذاشت

شغل را کنار گذاشت

زیبایی و زشتی را کنار گذاشت

۴. حج وولایت

لا أُقْسِمُ بِهذَا الْبَلَدِ وَ أَنْتَ حِلٌّ بِهذَا الْبَلَدِ [بلد/۲-۱.]

تولّد علیّ بن ابی‌طالب (علیهما السّلام) در کعبه.

نصب حضرت علی (ع) در حجّهٔ الوداع.

امام صادق (ع) : والله ما اُمروا بهذا انّما اُمروا ان یأتوا هذا الأحجار حتی یسجدونا فیعرضوا علینا أدیانهم

فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِی إِلَیهِمْ [ابراهیم/۳۷.]

امام فرمود : (تمایل به اهل بیت (علیهم السّلام) است) و شما شیعه همان افراد هستید چون با ما هستید. مناسک حجّ.

امام زمان (عجّل الله تعالی فرجه الشّریف) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یفْقِدُ النَّاسُ إِمَامَهُمْ یشْهَدُ الْمَوَاسِمَ یرَاهُمْ وَ لَا یرَوْنَهُ [الغیبت نعمانی ، ص۱۷۵.]

علیّ بن مهزیار ۲۰ بار مکه رفت تا آقا را ببیند.

۵. تکرار حج

فلسفه تکرار حجّ

۱) هر سال؛

تا شیوه‌های تازه بررسی شود.

تا یک روش فرسوده حاکم نباشد.

تا از آخرین اخبار آگاه شویم.

تا مانور و تجدید عهد و روحیه بگیریم.

تا دشمن بداند ، بیداریم.

۶. اجتماع جهانی

حجّ یک بسیج ، اردو و پیشاهنگی است.

۱) زمان حجّ با تاریخ قمری است. گاهی به زمستان می‌افتد ، گاهی به تابستان.

تا حاجی از گرما و سرما ، ضعف و سستی از خود نشان ندهد.

برای حاجی در این اردو ، خدا ، تکامل و جامعه و مردم مطرح است.

بی‌قید ، بی‌تشریفات ، ساده و آماده و مخلص و عابد

کمیسیون‌های محلّی : نماز جماعت‌ها.

کمیسیون‌های شهری : نماز جمعه‌ها.

کنگره جهانی : حجّ

به جای این کنگره دهها سازمان و کمیسیون و... ولی نه قداست دارد ، نه روح.

آتُونِی زُبَرَ الْحَدِیدِ [کهف/۹۶.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ رَجُلًا یَنَادِی یا لَلْمُسْلِمِینَ فَلَمْ یجِبْهُ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴.]

کاری که هیچ ابرقدرتی نکرده است

میلیون‌ها انسان از تمام دنیا کفن‌پوش با یک صدا در بیابان‌ها

خیمه‌ها ، خانه‌ها در گرد یک خانه ، یک قبله ، تاکنون هیچ مذهب و مراسمی ، هیچ دولت و ملّتی ، این طرح را به فکرش نرسیده تا چه رسد به انجام.

چه قدرتی ، پولی ، هدفی می‌تواند انسان‌ها را در مکان مقدّس با قصد قربت یکی جمع کند.

تماس افراد جلو سوء تفاهم‌ها را می گیرد.

دشمنان ما سال‌ها با تبلیغات ، صورت زشتی از مسلمانان برای یکدیگر ترسیم می کنند.

همین که یک جا جمع شدند و از نزدیک عمل یکدیگر را دیدند ، سوء تفاهمات برطرف می‌شود.

اگر قاضی حجاز شناخت از شیعه داشت دستور قتل ابوطالب یزدی را (به بهانه این‌که ایشان از ایران آمده که استفراغ به کعبه بمالد) نمی‌داد.

یکی از دانشمندان مدینه به یکی از دانشمندان ایرانی گفته بود شنیده‌ام که شیعه معتقد است زنا با واسطه یک پارچه ابریشم را حلال می‌دانند!!!!

۷. انقطاع

جدا شدن از...

حجّ مصداق :

إِنِّی مُهاجِرٌ إِلی رَبِّی [عنکبوت/۲۶.]

در نماز چند لحظه از مادّیات دور می‌شویم.

در روزه چند ساعت

در حجّ چند روز

فَفِرُّوا إِلَی اللّهِ [ذاریات/۵۰.]

به حجّ تفسیر شده است.

این جدایی چند روز افرادی را چنان دگرگون کرده که بعد از حجّ عوض شده‌اند.

۷. حج وبدعت

کسی حق ندارد هر گونه دلش می خواهد خدا را عبادت کند ، بلکه نوع پرستش خدا را باید از کارشناس پرسید : وَ أَرِنا مَناسِکنا [بقره/۱۲۸.]

خداپرستی ساختگی انحراف ایجاد می کند.

نمونه انحراف از مناسک :

۱) خانه بی‌آلایش و ساده را به بتخانه‌ای بزرگ تبدیل کردند و حج با یک مشت خرافات و موهومات و آلودگی‌ها آمیخته

شد.

۲) در حجّ ابراهیمی مقرّر بود کسی لباس فاخر و تجمّلی نپوشد و انگیزه ثروت و جلال و جبروت خود را به رخ دیگران کشیدن نداشته باشد.

امّا کم کم گفتند اگر بخواهیم هیچ تجمّل نباشد باید لخت مادرزاد طواف کنیم. روزها مردان و شب‌ها زنان و این انحراف خود را توجیه کردند. توجیه عرفانی راه توجیه هم که همیشه باز است. به همین دلیل است که اسلام می گوید دنبال ظنّ و گمان و حدس نروید بلکه بر مبنای مسلّمات حرکت کنید نه ذوقیات و ظنیات. به همین دلیل در آخر آیهیا اولی الألباب‌آمده است. [حجّ در قرآن ، بهشتی ، ص۱۹.]

۳) در مراسم حجّ گروهی خود را ممتاز می‌دانستند و حساب خود را از دیگران جدا می کردند یا به خاطر این که خود را میزبان حجّاج می‌دانستند یا به دلیل دیگر.

مردم روز نهم در عرفات می‌ماندند. هنگام غروب به سمت منا و شب عرفه و روز عرفه می‌ماندند. امّا گروه ویژه از همان اوّل حدود مشعر الحرام اقامت می کردند و به سوی مکه حرکت می کردند.

۴) بت‌پرستانی که مسلمان شده ، ولی دراسلام خوب فرو نرفته اند ، خداپرستانی که انحراف دارند ، از یمن راه می‌افتادند بدون این‌که زاد و توشه‌ای بردارند به امید خدا. می گفتند خدا خودش می‌رساند. ما مهمان هستیم و او میزبان. غافل از این‌که او همیشه مهمان خداست. در شهر خود ، در خانه خود ، هر جا که هست و باید برای این سفر توشه بردارد.فَتَزَوَّدُوا

جالب این‌که قرآن به محض این که به یک مطلب معمولی اشاره می کند ، یک نتیجه عالیتری هم می گیرد. توشه بردارید که حتّی سفر آخرت هم توشه می‌خواهد.فَإِنَّ خَيرَ الزّادِ التَّقْوى [بقره/۱۹۷.] [حجّ در قرآن ، بهشتی ، ص۱۹.]

۵) پس از ظهور اسلام کسانی که به حجّ می‌رفتند سعی می کردند که از هر کارِ درآمدزا خودداری کنند. می گفتند آمده‌ایم سفر زیارت نه تجارت و فکر کسب و تجارت را باید از مغز بیرون کرد.

قبل از اسلام در موسم حجّ چند بازار مهمّ تشکیل می‌شد که علاوه بر جنبه‌های اقتصادی ، اجتماعی ، جنبه ادبی و هنری هم داشت. یک بازار سالانه ، نمایشگاه بین‌الملل

پس از اسلام مسلمانان احساس کردند منافات دارد با عبادت و توجّه به خدا و ارزش سفر حجّ را از بین می‌برد.آیه آمد : لَيسَ عَلَيكمْ جُناحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلاً مِنْ رَبِّكمْ [بقره/۱۹۸.]

روایاتی هم داریم که از امام می‌پرسند من در ایام حج کاسبی می کنم. شترکرایه می‌دهم. پس دیگر محرم نشوم (معلوم می‌شود چنین تفکری بود.) این انحراف هم ازنوع خداشناسی ناشی شده. خدایی که اگر بخواهیم به یادش باشیم ، باید مشغول کسب و کار نباشیم. در حالی‌که خدای اسلام کاسب را حبیب خود می‌داند. کسب را جهاد می‌داند. البته مشروط به این‌که کسب حلال باشد. انگیزه‌های صحیح باشد و... به همین دلیل در اسلام کار و عبادت در هم آمیخته است.

از صبح : نماز ـ کار ـ نماز ـ کار ـ نماز ـ خواب. حجّ در قرآن ، بهشتی ، ص۱۹.

۸. حاجی

۱. وظائف حاجی قبل از حج

۱) محاسبه النّفس : حجّ سفر الی اللّه است شبیه سفر آخرت

۲) تفکر در اسرار و اعمال حجّ

۳) نیت خالص

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْحَجُّ حَجَّانِ حَجٌّ لِلَّهِ وَ حَجٌّ لِلنَّاسِ فَمَنْ حَجَّ لِلَّهِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ الْجَنَّةَ وَ مَنْ حَجَّ لِلنَّاسِ كَانَ ثَوَابُهُ عَلَى النَّاسِ يوْمَ الْقِيامَةِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۱ ، ص۱۰۹.]

پیامبر (ص) فرمود زائران خانه خدا سه طائفه‌اند :

گناهان گذشته و آینده‌اش آمرزیده شود.

گناهان گذشته آمرزیده ، امّا آینده نوشته می‌شود.

از مال و اهلش حفاظت می‌شود و این کمترین بهره است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَرَدْتَ الْحَجَّ فَجَرِّدْ قَلْبَك لِلَّهِ تَعَالَى مِنْ كلِّ شَاغِلٍ وَ حِجَابٍ وَ فَوِّضْ أُمُورَك إِلَى خَالِقِهَا وَ تَوَكلْ عَلَيهِ فِي جَمِيعِ حَرَكاتِك وَ سَكنَاتِك وَ سَلِّمْ لِقَضَائِهِ وَ حُكمِهِ وَ قَدَرِهِ وَ دَعِ الدُّنْيا وَ الرَّاحَةَ وَ الْخَلْقَ وَ اخْرُجْ مِنْ حُقُوقٍ تَلْزَمُك مِنْ جِهَةِ الْمَخْلُوقِينَ وَ لَا تَعْتَمِدْ عَلَى زَادِك وَ رَاحِلَتِك وَ أَصْحَابِك وَ قُوَّتِك وَ شَبَابِك وَ مَالِك مَخَافَةَ أَنْ يصِيرَ ذَلِك عَدُوّاً وَ وَبَالًا فَإِنَّ مَنِ ادَّعَى رِضَى اللَّهِ وَ اعْتَمَدَ عَلَى مَا سِوَاهُ صَيرَهُ عَلَيهِ وَبَالًا وَ عَدُوّاً لِيعْلَمَ أَنَّهُ لَيسَ لَهُ قُوَّةٌ وَ لَا حِيلَةٌ وَ لَا لِأَحَدٍ إِلَّا بِعِصْمَةِ اللَّهِ وَ تَوْفِيقِهِ فَاسْتَعِدَّ اسْتِعْدَادَ مَنْ لَا يرْجُو الرُّجُوعَ وَ أَحْسِنِ الصُّحْبَةَ وَ رَاعِ أَوْقَاتَ فَرَائِضِ اللَّهِ وَ سُنَنِ نَبِيهِ (ص) وَ مَا يجِبُ عَلَيك مِنَ الْأَدَبِ وَ الِاحْتِمَالِ وَ الصَّبْرِ وَ الشُّكرِ وَ الشَّفَقَةِ وَ السَّخَاوَةِ وَ إِيثَارِ الزَّادِ عَلَى دَوَامِ الْأَوْقَاتِ [مصباح‌الشريعة ، ص۴۷.]

(قبل از تشرّف این بحث ضروری است و می‌طلبد در اولویت قرار گیرد.)

۴) مال حلال :

رسول خدا (ص) : حجّ بامال حرام وزر و وبال است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اكتَسَبَ مَالًا حَرَاماً لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَدَقَةً وَ لَا عِتْقاً وَ لَا حَجّاً وَ لَا اعْتِمَاراً وَ كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِعَدَدِ أَجْزَاءِ ذَلِك أَوْزَاراً وَ مَا بَقِي مِنْهُ بَعْدَ مَوْتِهِ كانَ زَادَهُ إِلَى النَّارِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۱ ، ص۱۴۵.]

امام باقر (ع) : حجّ با مال ربا و غشّ و خيانت و سرقت پذيرفته نيست.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَصَابَ مَالًا مِنْ أَرْبَعٍ لَمْ يقْبَلْ مِنْهُ فِي أَرْبَعٍ مَنْ أَصَابَ مَالًا مِنْ غُلُولٍ أَوْ رِبًا أَوْ خِيانَةٍ أَوْ سَرِقَةٍ لَمْ يقْبَلْ مِنْهُ فِي زَكاةٍ وَ لَا صَدَقَةٍ وَ لَا حَجٍّ وَ لَا عُمْرَةٍ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۱ ، ص۱۴۵.]

شخصی از امام صادق (ع) پرسید : با فرماندار رابطه دارم و منافعی از او به من می‌رسد ولی مقداری از آن را صرف صله رحم و اطعام و حجّ می کنم.حضرت (ع) فرمود : إِنَّ الْخَطِيئَةَ لَا تُكفِّرُ الْخَطِيئَةَ [كافی ، ج۵ ، ص۱۲۶.]

اذا حججت بمال أصله سحت فما حججت و لكن حججت البصر

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّا أَهْلُ بَيتٍ حَجُّ صَرُورَتِنَا وَ مُهُورُ نِسَائِنَا وَ أَكفَانُنَا مِنْ طَهُورِ أَمْوَالِنَا [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۱۸۹.]

امام صادق (ع) : به کسی که با مال حرام به مکه آمده گفته می‌شود : لا لبّيك و لا سعديك

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا اكتَسَبَ الرَّجُلُ مَالًا مِنْ غَيرِ حِلِّهِ ثُمَّ حَجَّ فَلَبَّى نُودِي لَا لَبَّيك وَ لَا سَعْدَيك وَ إِنْ كانَ مِنْ حِلِّهِ فَلَبَّى نُودِي لَبَّيك وَ سَعْدَيك [كافی ، ج۵ ، ص۱۲۴.]

۵) پرداخت دیون :

شخصی به امام جواد (ع) عرض کرد می‌خواهم در مکه یا مدینه بمانم و مدیون هستم. حضرت (ع) فرمود : ارْجِعْ إِلَى مُؤَدَّى دَينِك وَ انْظُرْ أَنْ تَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَيسَ عَلَيك دَينٌ فَإِنَّ الْمُؤمِنَ لَا يخُونُ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۱۸۳.]

عبدالرّحمن می گوید : پدرم از دنیا رفت امّا مالی برای ما نگذاشته بود. یکی از دوستان پدرم هزار درهم قرض به من داد تا

کسب کنم. یکی از دوستان دیگرش شغل پیراهن‌فروشی را برایم انتخاب کرد.

آن سال سود زیاد بردم. تصمیم به حجّ گرفتم. مادرم گفت : اوّل قرضت را بده. با باقیمانده پولت به حجّ برو. همین کار را کردم. در سفر حجّ وقتی داستان را برای امام صادق (ع) تعریف کردم ، وسط صحبت کردن من امام پرسید : هزار درهم قرض چه شد؟ عرض کردم پرداختم. حضرت (ع) تشویقم کرد. سفینهٔ ، لفظ عبدالرحمن

۶) پرداخت حقوق شرعی : خمس ، زکات ، نذر مالی و...

امام صادق (ع) فرمود : یک درهم خرج کردن در راه حجّ بهتر است از هزار هزار درهم در راه حقّ دیگر و یک درهم به امام رساندن بهتر از هزار هزار درهم در راه حجّ

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ دِرْهَماً فِی الْحَجِّ خَیرٌ مِنْ أَلْفِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فِی غَیرِهِ وَ دِرْهَمٌ یصِلُ إِلَی الْإِمَامِ مِثْلُ أَلْفِ أَلْفِ دِرْهَمٍ فِی حَجٍّ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۲۲۵.]

۷) وصیت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ رَکبَ رَاحِلَةً فَلْیوصِ [کافی ، ج۴ ، ص۵۴۲.]

هنگام نوشتن وصیت :

۱) قوی‌دل و باایمان باشید.

۲) به فکر آخرت هم باشید. سهمی برای توشه آخرت بردارید.

۳) برای خود وصیّ مشخّص کنید. (عادل ، موثّق)

۴) سعی کنید وصیت‌نامه رسمی باشد که معتبر باشد.

۸) حلالیت طلبیدن :

ماجرای علیّ بن یقطین

در روایت است که نباید دل مؤمنی را بشکنید که دل شکستن مانند ویران کردن کعبه است.

۹) تودی (ع) :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَقٌّ عَلَی الْمُسْلِمِ إِذَا أَرَادَ سَفَراً أَنْ یعْلِمَ إِخْوَانَهُ وَ حَقٌّ عَلَی إِخْوَانِهِ إِذَا قَدِمَ أَنْ یأْتُوهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۴.]

سزاوار است با اسیران خاک هم تودیع و خداحافظی کند ، چون که حق دارند.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : وَ مَنْ خَلَفَ حَاجّاً فِی أَهْلِهِ بِخَیرٍ کانَ لَهُ کأَجْرِهِ حَتَّی کأَنَّهُ یسْتَلِمُ الْأَحْجَارَ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۲۸.]

۱۰) وسایل لازم که بایدهمراه داشته باشید : نخ ، سوزن ، دارو ، لباس اضافی ، قرآن ، دفتر و قلم ، کیف و همیان ، قیچی ، سجّاده

۱۱) همسفر مناسب :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اصْحَبْ مَنْ تَتَزَینُ بِهِ وَ لَا تَصْحَبْ مَنْ یتَزَینُ بِک [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۲۷۸.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : قَالَ : لِی عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) یا بُنَی! انْظُرْ خَمْسَةً فَلَا تُصَاحِبْهُمْ وَ لَا تُحَادِثْهُمْ وَ لَا تُرَافِقْهُمْ فِی طَرِیقٍ فَقُلْتُ یا أَبَهْ مَنْ هُمْ قَالَ إِیاک وَ مُصَاحَبَةَ الْکذَّابِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرَابِ یقَرِّبُ لَک الْبَعِیدَ وَ یبَاعِدُ لَک الْقَرِیبَ وَ إِیاک وَ مُصَاحَبَةَ الْفَاسِقِ فَإِنَّهُ بَائِعُک بِأُکلَةٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِک وَ إِیاک وَ مُصَاحَبَةَ الْبَخِیلِ فَإِنَّهُ یخْذُلُک فِی مَالِهِ أَحْوَجَ مَا تَکونُ إِلَیهِ وَ إِیاک وَ مُصَاحَبَةَ الْأَحْمَقِ

فَإِنَّهُ يرِيدُ أَنْ ينْفَعَكَ فَيضُرُّك وَ إِياك وَ مُصَاحَبَةَ الْقَاطِعِ لِرَحِمِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۷۶.]
امام صادق (ع) فرمود : شخص كم پولی كه با جمعی پولدار همسفر شود ، خوار می‌شود.
۱۲) صدقه دادن و دعا و غسل هنگام خروج از خانه :
إِنِّی ذاهِبٌ إِلی رَبِّی سَیهْدِینِ [صافات/۹۹.]
۲. اخلاص درحج
۳. آداب بین راه
۱) رعایت بهداشت :
از لباس ساده ، سفید ، نازك و تمیز استفاده كنید.
از شستشوی بدن مخصوصا پاها غفلت نكنید.
قبل و بعد از غذا و بعد از توالت به خصوص دست‌های خود را بشویید.
مصرف نمك را فراموش نكنید ، چون استقامت بدن را زیاد می كند.
۲) به شناسایی قبله اهمّیت بدهید.
۳) نمازها را در وقت فضیلت بخوانید.
امام صادق (ع) فرمود : یك نماز فریضه بهتر از بیست حجّ است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صَلَاةٌ فَرِيضَةٌ أَفْضَلُ مِنْ عِشْرِينَ حَجَّةً [تهذیب‌الأحكام ، ج۵ ، ص۲۱.]
۴) مراعات پیران ، مریضان و بانوان را بكنید.
۵) كمك كار همسفران باشید.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سَيدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ فِی السَّفرِ [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۲۷۳.]
امام ششم (ع) به كسی كه مواظب اثاثیه بوده و بقیه به زیارت رفتند ، فرمود : اجر بزرگتر را تو برده‌ای
شخصی می گوید : در طواف دستم در دست امام صادق (ع) بود. مردی مرا صدا زد. حضرت (ع) فرمود قضیه چیست؟ عرض كردم مردی با من كاری دارد. فرمود. برو حاجت او را برآور. گفتم در طواف هستم. فرمود طواف را قطع كن.
عَنْ أَبَانِ بْنِ تَغْلِبَ قَالَ : كنْتُ أَطُوفُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَعَرَضَ لِی رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِنَا كانَ سَأَلَنِی الذَّهَابَ مَعَهُ فِی حَاجَةٍ فَأَشَارَ إِلَی فَرَآهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ : يا أَبَانُ إِياك يرِيدُ هَذَا؟ قُلْتُ : نَعَمْ. قَالَ هُوَ عَلَی مِثْلِ مَا أَنْتَ عَلَيهِ؟ قُلْتُ : نَعَمْ. قَالَ : فَاذْهَبْ إِلَيهِ وَ اقْطَعِ الطَّوَافَ قُلْتُ وَ إِنْ كانَ طَوَافَ الْفَرِيضَةِ قَالَ نَعَمْ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۲ ، ص۲۰۹.]
شخصی می گوید در سفر عتبات با شیخ عبّاس قمی (ره) بودیم. محدّث قمی دائما در حمل و نقل اثاث بر ما سبقت می گرفت و نشد كه ما از اتومبیلی پیاده شویم و خودمان چمدان‌های خود را برداریم.
امام سجّاد (ع) به خاطر رسیدن به پاداش خدمتگزاری ، به صورت ناشناس به مكه می‌رفت.
امام خمینی (ره) در سفر مشهد زودتر از همسفران به مسافرخانه می‌آید و چای درست می كند.
پیامبر (ص) در یكی از مسافرت‌ها مسئولیت جمع كردن هیزم را به عهده می گیرد.
۶) اگر مریض شدید ، شكوه نكنید.
پیامبر (ص) فرمود : كسانی كه در مكه مریض می‌شوند و شكایت نمی‌كنند در برابر هر روز مریضی ، خداوند ثواب شصت سال عبادت به آنها می‌دهد و كسی كه هوای گرم مكه را تحمّل كند به اندازه صد سال آتش جهنّم از او دور می‌شود.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَرِضَ يوْماً بِمَكـةَ كتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْعَمَلِ الصَّالِحِ الَّذِی كانَ يعْمَلُهُ عِبَادَةَ سِتِّينَ سَنَةً وَ مَنْ صَبَرَ عَلَی حَرِّ مَكةَ سَاعَةً تَبَاعَدَتْ عَنْهُ النَّارُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ وَ تَقَرَّبَتْ مِنْهُ الْجَنَّةُ مَسِيرَةَ مِائَةِ عَامٍ [بحارالأنوار ، ج۹۶ ، ص۸۵.]

۷) خوشرفتاری :

از رسول خدا (ص) پرسیدند ، حجّ مبرور کدام است؟ فرمود : خوشرفتاری و اطعام.

امام ششم (ع) فرمود : اگر حاجی سه خصلت نداشته باشد ، حجّ او هیچ است : خوش‌خلقی ، فرو بردن خشم و تقوا.

ماجرای همسفر شدن حضرت علی (ع) با یک ذمّی که مسلمان شد.

امام باقر (ع) فرمود : پدرم شتری داشت که با او ۲۲ سفر حجّ می‌رفت و یک تازیانه به او نزد. (این حدیث علامت خوشرفتاری حضرت (ع) است.)

چند تذکر : در بین راه و خیابان‌ها و بازارها بسیار مؤدّب باشید و همدیگر را خوب صدا بزنید.

از شوخی‌های زشت اجتناب کنید.

جلو خشم خود را بگیرید.

در سفر ، خوش‌مشرب و مزّاح باشید.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يدَاعِبُ الرَّجُلَ يرِيدُ أَنْ يسُرَّهُ [كافی ، ج۲ ، ص۶۶۳.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْمُرُوَّةُ مُرُوَّتَانِ مُرُوَّةُ الْحَضَرِ وَ مُرُوَّةُ السَّفَرِ فَأَمَّا مُرُوَّةُ الْحَضَرِ فَتِلَاوَةُ الْقُرْآنِ وَ حُضُورُ الْمَسَاجِدِ وَ صُحْبَةُ أَهْلِ الْخَيرِ وَ النَّظَرُ فِی الْفِقْهِ وَ أَمَّا مُرُوَّةُ السَّفَرِ فَبَذْلُ الزَّادِ وَ الْمِزَاحُ فِی غَيرِ مَا يسْخِطُ اللَّهَ وَ قِلَّةُ الْخِلَافِ عَلَی مَنْ تَصْحَبُهُ وَ تَرْك الرِّوَايةِ عَلَيهِمْ إِذَاأَنْتَ فَارَقْتَهُمْ [تحف‌العقول ، ص۳۷۴.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَيسَ مِنَ الْمُرُوءَةِ أَنْ يحَدِّثَ الرَّجُلُ بِمَا يلْقَی فِی سَفَرِهِ مِنْ خَيرٍ أَوْ شَرٍّ [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۵۸.]

۸) سوغات :

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی بْنِ الْحُسَينِ قَالَ : رُوِی أَنَّ هَدِيةَ الْحَاجِّ مِنْ نَفَقَةِ الْحَاجِّ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۱ ، ص۱۴۹.]

۴. فضا سازی شهر وروستا

کیوان در حج‌نامه خود می‌نویسد که در قزوین سابقا رسم بوده که حجّاج بر سر در خانه‌هاشان یک تابلو از گچ ساخته و نصب می‌کرده‌اند و در آن تابلو این آیه را می‌نوشتند :

وَ لِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبيتِ [آل عمران/۹۷.]

هر خانه‌ای که چند حاجی داشته ، چند تابلو نصب می‌کردند.

۵. آداب دخول به حرم

امام صادق (ع) هر گاه به حرم می‌رسید شتر و کاروان را نگاه می‌داشت.توقف و اسْتوقف وَ بَکی و استکبی

ابان بن تغلب : امام صادق (ع) به حرم که رسید پیاده شد و غسل کرد و کفش خود را دست گرفت و با پای برهنه وارد حرم شد و فرمود : ای ابان قافله را نگاه دار. الآن وقت از خودرستگی است. ابان سی‌هزار حدیث از امام به یاد داشت.

عن أبان بن عثمان عن أبی عبد الله علیه السلام : أن أبان بن تغلب روی عنی ثلاثین ألف حدیث ، فاروها عنه [رجال نجاشی ، ص۱۱.]

همین که از کوفه به مدینه می‌آمد یک ستون را برایش خالی می کردند تا تدریس کند. امام باقر (ع) به او فرمود : اجْلِسْ فِی مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ وَ أَفْتِ النَّاسَ فَإِنِّی أُحِبُّ أَنْ يرَی فِی شِيعَتِی مِثْلُك [الفهرست طوسی ، ص۱۷.]

همین که خانه‌های مکه را دیدید دیگر لبّیک نگویید.

به مقصد رسید دیگر ناله نکن. تندی سیلاب را تسکین دریا می‌شکند.

۶. حج و انبیاء واولیاء

حضرت شعیب (ع) به موسی (ع) گفت : ثَمانِی حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِنْدِك [قصص/۲۷.]

به گفته روایات ، آدم (ع) ، نوح (ع) ، سلیمان (ع) موسی (ع) حجّ انجام می‌دادند.

جابر از امام باقر (ع) نقل می‌کند که در مسجد خیف ۷۰۰ پیامبر نماز گزارده‌اند.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : صَلَّی فِی مَسْجِدِ الْخَیفِ سَبْعُمِائَةِ نَبِی [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۳۰.]

از امام صادق (ع) حدیثی است که هفتاد پیامبر در اثر سختی و گرسنگی در مکه فوت کرده‌اند و بین رکن یمانی و حجر الأسود دفن شده‌اند. راهنمای حرمین از فلسفه حجّ از بیهقی در ذیل بیت عتیق.

اولیاء خداوند در راه مکه خاکسار بودند.

پیاده

پابرهنه

ناشناس

گریان و عاشق

امام کاظم (ع) مسافت مکه و مدینه را در یک سفر ۲۵ روز ، در سفر دیگر ، ۲۴ روز و در سفر دیگر ۲۶ روزه پیاده رفتند.

۱) رَبَّنا إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَیتِک الْمُحَرَّمِ [ابراهیم/۳۷.]

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللهم ارزقنی حج بیتک الحرام [إقبال‌الأعمال ، ص۲۴.]

۴) حضرت آدم (ع) هزار بار ـ بارها

۵) امام حسن (ع) بیست بار پیاده

۶) امام سجاد (ع) پیاده

۷) حضرت موسی (ع) بارها پیاده و یا گاهی پابرهنه

الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲.]

الَّذِینَ یبِیتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَ قِیاماً [فرقان/۶۴.]

سُجَّدا و بکیا

الَّذِینَ هُمْ عَلی صَلاتِهِمْ دائِمُونَ [معارج/۲۳.]

الَّذِینَ هُمْ عَلی صَلَواتِهِمْ یحافِظُونَ [مومنون/۹.]

بلوغ ایتاء

الَّذِینَ یومِنُونَ بِالْغَیبِ وَ یقِیمُونَ الصَّلاةَ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ینْفِقُونَ [بقره/۳.]

لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲.]

یوثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر/۹.]

بلوغ نماز

إِنِّی نَذَرْتُ لَک ما فِی بَطْنِی مُحَرَّراً [آل عمران/۳۵.]

حضرت زکریا (ع) خادم مسجد

طَهِّرا بَيتِي [بقره/۱۲۵.]

۷. سیمای حاجی ایران

۱) به همه سلام کنیم :

می گویند : ایرانی‌ها همان‌هایی هستند که سلام می کنند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کونُوا لَنَا زَيناً [أمالی صدوق ، ص۴۰۰.]

۲) سیگار نکشیدن در حَرَم :

قرآن را روی زمین نگذاریم ، با سوغاتی وارد حرم نشویم ، پا از روی سر مردم برنداریم.

۳) فرهنگ مناجات

۴) خوشرویی

۵) خوش‌بویی

ایرانی کیست؟

۱) آنها که ساکشان بزرگتر است.

۲۱) آنها که وقت نماز در بازار پرسه می‌زنند.

۳) آنها که پسته و انگشتر و زعفران و...

۴) آنها که پشت مقام حلقه می گیرند و مزاحم دیگران می شوند.

۵) آنها که در طواف هل می‌دهند.

۶) آنها که خیلی چونه می‌زنند.

۷) آنها که پشت بقیع نماز می‌خوانند.

در عرفات خود بودن

حضور در صحنه

سیاهی لشگر یک ارزش است و از ارکان حجّ است.

در احرام بودن ارزش است. سعی نکنیم زود بیرون بیاییم.

ابوحنیفه می گوید :

لَوْ لَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ مَا عَلِمَ النَّاسُ مَنَاسِكَ حَجِّهِمْ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۵۱۹.]

خمس درآمد

خمس مخلوط به حرام را بدهیم.

توجّه به روحانی و مسأله شرعی ، از مسافرهای دیگر نپرسید مگر عالم و دقیق باشد.

همسر شما که با لبیک حرام شد فقط با نماز صحیح حلال می‌شود.

شرکت درجماعت اهل سنّت

با کسی رفیق شویم که ما را با خدا و عبادت بیشتر آشنا کند ، نه جنس ارزان.

بنای مخالفت با رفقا را نداشته باشید. (اسرار رفقا را جایی نقل نکنید.)

بین محلّ سجده و قیام عبور نکنید. این رشد تقوی داده او را بزنید.

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّکمْ قَوْمٌ أَعْـِدَاوکمْ کثِیرَهٌ عَادَاکمُ الْخَلْقُ یا مَعْشَـرَ الشِّیعَـهِٔ! إِنَّکمْ قَدْ عَادَاکمُ الْخَلْقُ فَتَزَینُوا لَهُمْ بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَیهِ [کافی ، ج۶ ، ص ۴۸۰.]

پرداخت وجوهات

وصیت‌نامه

نمازشان را اینجا درست کنند.

جلسات روحانیون را شرکت کنید.

حاجی با خودش :

اخلاص

استمداد

شکر

حج ، صفحه ۱۸

توبه

مطالعه اسرار حجّ؟؟؟

حاجی با مالش :

خمس

زکات

ردّ مظالم

وصیت

حاجی با مردم :

عذرخواهی (علیّ بن یقطین)

خداحافظی : با مرده و زنده

سپردن اهل

سفارش به تقوی

تفقد از محرومین به خصوص فامیل

مردم با حاجی :

سفارش به سوغاتی نکنند.

سفارش به نماز و طواف؟؟؟

از در بنی شیبه زیرا بت هُبل آنجا دفن شده است.

زیر پا گذاردن پرچم آمریکا

دعا و طلب خیر

صدقه

اعلام اخوانه بسفره
قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَيْنِ (ع) : مَنْ خَلَفَ حَاجّاً فِی أَهْلِهِ بِخَیرٍ کانَ لَهُ کأَجْرِهِ حَتَّی کأَنَّهُ یسْتَلِمُ الْأَحْجَارَ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۲۸.]
دیدن حاجی بروید. شریک در اجر او هستید.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَعَانَ مُومِناً مُسَافِراً نَفَّسَ اللَّهُ عَنْهُ ثَلَاثاً وَ سَبْعِینَ کرْبَةً وَ أَجَارَهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ مِنَ الْغَمِّ وَ الْهَمِّ وَ نَفَّسَ عَنْهُ کرْبَهُ الْعَظِیمَ یوْمَ یغُصُّ النَّاسُ بِأَنْفَاسِهِمْ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۹۳.]
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّا أَهْلُ بَیتٍ حَجُّ صَرُورَتِنَا وَ مُهُورُ نِسَائِنَا وَ أَکفَانُنَا مِنْ طَهُورِ أَمْوَالِنَا [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۸۹.]
رُوِی عَنِ الْأَئِمَّةِ (ع) أَنَّهُمْ قَالُوا : مَنْ حَجَّ بِمَالٍ حَرَامٍ نُودِی عِنْدَ التَّلْبِیةِ لَا لَبَّیک عَبْدِی وَ لَا سَعْدَیک [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۳۱۷.]
لایحجّ و لا یعمر علی الابل الجلّالة
انضباط
اگر یک لحظه قبل از مغرب از عرفات کوچ کند ، برود
بزگترین کفّاره را باید دهد. (یک شتر)
اگر ندارد ۱۸ روز باید روزه بگیرد.
تذکرات
۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کونُوا لَنَا زَیناً [أمالی صدوق ، ص۴۰۰.]
۲) دستورات مسئولین را گوش دهید.
۳) قبل از سوار شدن به هواپیما از خوردن و آشامیدن زیاد بپرهیزید.
۴) به عربی سلام کنید.السَّلَامُ عَلَیکمْ
۵) از خوشی زننده دوری کنید.
به خیال خود دور از چشم مأمورین خلاف نکنید.
کیف نایلون کوچک برای کفش خود همراه داشته باشید.
در حدیث است : در حفظ زاد و توشه خود دقیق باشید.
در قبرستان بقیع و ضریح پیامبر (ص) نخ نبندید ، پول نیندازید.
سر به سر تجّار و کسبه نگذارید.
زنان تنها به مغازه‌ها نروند.
در برخورد با پلیس و متصدّیان گمرک با کمال خونسردی روبرو شوید.
۸. لباس حاجی
با لباس ، قالب را می‌شکنند تا شاید قلب بشکنند.
اصل لباس نشانه :
ادب
فرهنگ

هدف

بهداشت

تواضع

رنگ لباس :

نوزاد : سفید

احرام : سفید

کفن : سفید

بی دوخت

رنگ

با رنگ طبیعت پنبه

انگیزه لباس :

سرما

گرما

خودنمایی

حیاء (ورق الجنّة)

عبودیت

مساوات با همه

نه بلند ، نه کوتاه

لباسی که نشانه :

کشور

سن

صنف

مقام

عبادت

۹. مکه وکعبه

۱. فضیلت

۹) قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : النَّائِمُ بِمَكَّةَ كالْمُجْتَهِدِ فِی الْبُلْدَانِ وَ السَّاجِدُ بِمَكَّةَ كالْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِی سَبِيلِ اللَّهِ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۳ ، ص۲۳۱.]

قال النّبیّ (ص) : هر کس برا ی حجّ از خانه بیرون رود تا بر گردد به هر گامی صد هزار هزار حسنه و هزار هزار گناه از او محو و هزار هزار درجه و برای هر درهمی هزار هزار درهم و هر کار خیری انجام دهد ، هزار هزار. اگر بمیرد اهل بهشت و اگر بر گردد آمرزیده و دعایش مستجاب و...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَرَجَ حاجّاً أَوْ مُعْتَمِراً فَلَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ حَتَّى يرْجِعَ مِائَةُ أَلْفِ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَ يمْحَى عَنْهُ أَلْفُ أَلْفِ سَيئَةٍ وَ تُرْفَعُ لَهُ أَلْفُ أَلْفِ دَرَجَةٍ وَ كانَ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ بِكلِّ دِرْهَمٍ أَلْفُ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ بِكلِّ دِينَارٍ أَلْفُ أَلْفِ دِينَارٍ وَ بِكلِّ حَسَنَةٍ عَمِلَهَا فِي وَجْهِهِ ذَلِك أَلْفُ أَلْفِ حَسَنَةٍ حَتَّى يرْجِعَ وَ كانَ فِي ضَمَانِ اللَّهِ إِنْ تَوَفَّاهُ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ وَ إِنْ رَجَعَ رَجَعَ مَغْفُوراً لَهُ مُسْتَجَاباً لَهُ فَاغْتَنِمُوا دَعْوَتَهُ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يرُدُّ دُعَاءَهُ إِذَا قَدِمَ فَإِنَّهُ يشَفَّعُ فِي مِائَةِ أَلْفِ رَجُلٍ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ مَنْ خَلَفَ حَاجّاً أَوْ مُعْتَمِراً فِي أَهْلِهِ بِخَيرٍ بَعْدَهُ كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ كامِلًا مِنْ غَيرِ أَنْ ينْقُصَ مِنْ أَجْرِهِ شَيءٌ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۱ ، ص۱۰۴.]

خدا : بَيتِی [حج/۲۶.]

انبیاء : حجر اسماعیل (ع)

مردم : وُضِعَ لِلنّاسِ [آل عمران/۹۶.]

خانه دنیا و آخرت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَرَادَ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةَ فَلْيؤُمَّ هَذَا الْبَيتَ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۱ ، ص۱۵۱.]

خانه محفوظ : فَجَعَلَهُمْ كعَصْفٍ مَأْكولٍ [فیل/۵.]

خانه با برکت : بِبَكةَ مُبارَكاً [آل عمران/۹۶.]

خانه آزاد : الْبَيتِ الْعَتِيقِ [حج/۲۹.]

خانه همه : سَواءً الْعاكفُ فِيهِ وَ الْبادِ [حج/۲۵.]

امن : أَمْناً [بقره/۱۲۵.]

بابا : أَبِيكمْ [حج/۷۸.]

خانه هر روز : قبله

خانه هر کار : (حتّی ذبح)

خانه حیات : مستحب است تمام کارهای ما رو به قبله باشد.

خانه مرگ : دفن میت

۱) زمین : اوّلین زمین و مقدّس‌ترین : وَ الْأَرْضَ بَعْدَ ذلِك دَحاها [نازعات/۳۰.]

۲) نقشه : نقشه عرش ، نمود عرش در زمین

۳) معمار : خدا

۴) بنّا : ابراهیم (ع)

۵) دستیار و کارگر : اسماعیل (ع)

۶) صاحب : خدا

۷) ساکنین : ناس

۸) اهداف خانه : عبادت ، وحدت ، امنیت

مستحبات اماکن مقدّسه مسجد الحرام

حجر الأسود : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يمِينُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۳ ، ص۳۲۱.]

مقام ابراهیم (ع) : جای پای ابراهیم (ع) رکن یمانی

زمزم

ناودان طلا

خانه خدا : بَيتِى [حج/۲۶.]
خانه بابا : أَبِيكمْ [حج/۷۸.]
خانه خودت : وُضِعَ لِلنّاسِ [آل عمران/۹۶.]
خانه همه : سَواءً الْعاكفُ فِيهِ وَ الْبادِ [حج/۲۵.]
خانه آزاد : الْبَيتِ الْعَتِيقِ [حج/۲۹.]
مِلَّةَ أَبِيكمْ إِبْراهِيمَ [حج/۷۸.]
وَ إِذْ يرْفَعُ إِبْراهِيمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَيتِ [بقره/۲۷.]
انسان‌های طول تاریخ
پاکی و سادگی ما را به خدا می‌رساند ، نه تشریفات
حرکت ما را به خدا می‌رساند ، نه توقّف
دل دادن ، ما را به خدا می‌رساند ، نه غفلت
با مردم به خدا می‌رسیم ، نه تنها
حرکت حساب شده ، ما را به خدا می‌رساند ، نه حرکت بی‌رویه
دنباله‌روی از انبیاء (علیهم السّلام) ما را به خدا می‌رساند ، نه شرق و غرب
فضای اَمن ما را به خدا می‌رساند ، نه فسوق و جدال
گذشت ما را به خدا می‌رساند ، نه بخل
کنار زدن محرمات ما را به خدا می‌رساند ، نه ارتکاب به محرمات
۱) در حجّ مردم باید بروند ، در قبله و کعبه هر کجای دنیا باشند آن را در ذهن در آغوش می گیرند.
۲) در حج یکی دو میلیون می‌روند ، کعبه را تمام مسلمین توجّه دارند.
۳) حجّ برای مستطیع است ، توجّه به قبله ، وظیفه همه
۴) حجّ در تمام عمر یک بار ، قبله و کعبه هر روز و هر شب.
۵) در حجّ صف‌بندی نیست ، در قبله صف‌بندی جماعت است.
۶) حجّ برای رزمندگان است ، قبله برای زنده و مرده
میرزا خلیل (کمره‌ای) ، از راهنمای حرمین ، ج۱ ، ص۱۴۰.
چقدر عزیزی که باید ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) خادم تو باشند : طَهِّرا بَيتِى [بقره/۱۲۵.]
مشرک نزدیک تو نیاید.
جنگ در تو ممنوع است.
موجب برپایی اسلام و مسلمین هستی.
اوّل خانه مردم هستی.
۲. مسجدالحرام
مکه جغرافیا نیست ، تاریخ است.
زمینی نیست ، زمانی است.

زمانی رسول اکرم (ص) در اینجا تنها بوده است.
زمانی این کعبه بت‌ها
نماز فرادی در آنجا از جماعت در منزل بهتراست. وافی.
مشرکون نجس از ورود ممنوع هستند : إِنَّمَا الْمُشْرِكونَ نَجَسٌ فَلا يقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ [توبه/۲۸.]
یک نماز در آن سبب قبولی تمام نمازهای عمر است. وافی.
وَ مَنْ يرِدْ فِيهِ بِإِلْحادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذابٍ أَلِيمٍ [حج/۲۵.]
مراد قبول تولیت نااهلان
إِنْ أَوْلِياؤُهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ [انفال/۳۴.]
صدها پیامبر در آن نماز
با قبله دقیق
از جماعت سه‌نفری به چند میلیونی
خانه‌ای که ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) پاکش کردند. (تو با آلودگی وارد نشو.)
ازدرب بنی‌شیبه وارد شو.
سلام بر ابراهیم (ع) و محمّد (ص) کن.
مهمان او هستی ، دعا کن.
مرکز اصلی زمین : وَ الْأَرْضَ بَعْدَ ذلِكَ دَحاها [نازعات/۳۰.]
قصد قربت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَجُّ أَغْنِياءِ أُمَّتِى لِلنُّزْهَةِ وَ يحُجُّ أَوْسَاطُهَا لِلتِّجَارَةِ وَ يحُجُّ فُقَرَاوهُمْ لِلرِّياءِ وَ السُّمْعَةِ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۵ ، ص۳۴۸.]
۳. نام های کعبه
کعبه : هَدْياً بالِغَ الْكَعْبَةِ [مائده/۹۵.]
بیت الحرام : وَ لَا آمِّينَ الْبَيتَ الْحَرامَ [مائده/۲.]
بیتی (بیت اللّه) : طَهِّرا بَيتِى [بقره/۱۲۵.]
بیت العقیق : وَ لْيطَّوَّفُوا بِالْبَيتِ الْعَتِيقِ [حج/۲۹.]
بکه بیت المعمور (بنا به بعضی تفاسیر) بِبَكَةَ [آل عمران/۹۶.]
امتیازات :
۱) کعبه تنها بنایی است که خداوند به خودش نسبت داده است : بَيتِى [حج/۲۶.]
۲) هر روز هر مسلمانی باید یاد او باشد ، در ذبح ، نماز ، حیات و مرگ.
۳) اراده سوء به آن عذاب دارد.
۴) بیشترین ثواب برای نمازکنار او
۴. جاذبه کعبه
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يأْلَهُونَ إِلَيهِ وُلُوهَ الْحَمَامِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱.]

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : الْحَجُّ وِفَادَةٌ إِلَی رَبِّک وَ فِرَارٌ إِلَیهِ مِنْ ذُنُوبِک وَ فِیهِ قَبُولُ تَوْبَتِک [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۸.
]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : یا سَدِیرُ! إِنَّمَا أُمِرَ النَّاسُ أَنْ یأْتُوا هَذِهِ الْأَحْجَارَ فَیطُوفُوا بِهَا ثُمَّ یأْتُونَا فَیعْلِمُونَا وَلَایتَهُمْ لَنَا [کافی ، ج۱ ، ص۳۹۲.]
مکه امّ القری است یعنی باید کار مادر را بکند.

ازتمام بلاد حفاظت کند.

به تمام بلاد خوراک دهد.

همه بلاد را به راه اندازد.

همه بلاد را با یک دید بنگرد.

همه بلاد با او رابطه مستقیم داشته باشند.

سادگی ، قداست ، امنیت ، حرکت ، بت‌شکنی ـ جلوه حق همه بلاد را تأمین کند.

۵. جغرافیای کعبه

سنگ کعبه به قدری ساده است که احتمال معبودیت در آن نیست.

آری پرچم ، پارچه‌ای بیش نیست ، لکن ارتش یک کشور به آن افتخار می‌کند و برای سربلندی آن جان می‌دهد ، چون رمز عزّت است.

پرچم اسلام ، سنگ است. یعنی تو هم باید مثل سنگ محکم باشی.

ساختمان در بلندی‌ها نشانه غرور است : أَ تَبْنُونَ بِکلِّ رِیعٍ آیةً تَعْبَثُونَ [شعراء/۱۲۸.]

ولی کعبه که خانه بندگی و غرورزدایی است ، در محلّ پایین قرار گرفته است.

اگر در جای خوش آب و هوا بود ، تفریح‌گاه بود.

در قرآن ۱۴ مرتبه مسجد الحرام و بیت‌الله مطرح است.

۱۰. تبلیغات وحج

امام صادق (ع) در عرفات با فریاد بلند رو به چهار طرف کرده در هر طرف سه مرتبه می‌فرمود :

عن عمرو بن أبی المقدام قال : رأیت أبا عبد الله (ع) یوم عرفة بالموقف و هو ینادی بأعلا صوته یا أیها الناس إن رسول الله کان الإمام [إقبال الأعمال ، ص۳۳۰.]

۱۱. حج وجهاد

درباره جهاد می‌خوانیم :

لایقاربه شیءٌ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَوْقَ کلِّ ذِی بِرٍّ بِرٌّ حَتَّی یقْتَلَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَإِذَا قُتِلَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَلَیسَ فَوْقَهُ بِرٌّ [کافی ، ج۵ ، ص۵۳.]

شخصی به امام سجاد (ع) گفت : چرا به جای جهاد حجّ آمده‌ای؟! فرمود : یار نداشتم. اگر به عدد این گله یار داشتم...؟؟

أَیاماً مَعْدُوداتٍ

امّا جهاد زمان ندارد.
كلُّ أَرْضٍ مكهنداريم.
كلُّ أَرْضٍ كربلاداريم.
كلُّ يوْمٍ عرفهنداريم.
كلُّ يوْمٍ عاشوراداريم.
حجّ زمانی است كه استطاعت پيدا شد برای جهاد بايد استطاعت به دست آورد.
وَ لِلّهِ عَلَى النّاسِ حِجُّ الْبَيتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَيهِ سَبِيلًا [آل عمران/۹۷.]
أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰.]
در حجّ جای پای اولياء است. در جبهه انسان از اولياء می‌شود.
در حجّ منافع را می گيريم : لِيشْهَدُوا مَنافِعَ [حج/۲۸.]
در جبهه منافع را می‌دهيم.
در حجّ می‌رود كه بر گردد ، در جبهه می‌رود كه برنگردد.
در حجّ مُحْرِمْ ولی در جبهه مَحْرَم
در حجّ يد الله را می‌بوسيم؟؟ ، در جبهه يدالله می‌شويم : قاتِلُوهُمْ يعَذِّبْهُمُ اللّهُ بِأَيدِيكمْ [توبه/۱۴.]
در حجّ با كمّيت (عدد) آشنا می‌شويم. در جبهه با كيفيت (اثر) آشنا می‌شويم.
در حجّ مصرف امنيت است. در جبهه برای توليد و كسب امنيت می‌رود.
در حجّ زادگاه جسم علی (ع) را می‌بينيم. در جبهه فكر علی (ع) را می‌بينيم.
در مكه بيت عتيق را طواف می كند. ولی در جبهه خودمان را آزاد می كنيم.
در مكه سيمای اسلام ، در جبهه سيمای ايمان
در مكه جای شعار ، در جبهه جای شعور
در مكه اهل دينارند ، در جبهه اهل ايثار
در مكه كوه صفا ، در جبهه روح صفا.
از حجّ می توان جبهه رفت ، ولی از جبهه نمی‌توان حجّ رفت.
حجّ سير افقی است ، جبهه سير عمودی است.
در حجّ مو و ناخن كوتاه و در جبهه آرزوها كوتاه می‌شود.
در حجّ عرق می‌ريزيم. در جبهه خون می‌ريزيم.
در حجّ سنگريزه به جای شيطان ، در جبهه موشک به سوی خود شيطان.
حج ، صفحه ۲۵
در حجّ گوسفند را به قربانگاه می‌بريم. در جبهه خودمان را به قربانگاه می‌بريم.
در حجّ ترک مو ، در جبهه ترک سر.
در حجّ به سوی منا (سرزمين آرزوها) ولی در جبهه ، از همه آرزوها دست برمی‌داريم. (دست از همه غير برمی‌داريم.)
در حجّ شبيه فرشته می‌شويم ، در جبهه امام فرشته می‌شويم. (ليلۀ المبيت خداوند حضرت علی (ع) را الگوی فرشتگان قرار

داد.)

در حجّ ظالم در امان است. در جبهه ظالم گرفتار است.

حجّ مکتب می‌خواهد ، جبهه جرأت می‌خواهد.

اثر حجّ محدود است ، اثر خون تا ابد باقی است : بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ یرْزَقُونَ [آل عمران/۱۶۹.]

امام حجّ ابراهیم (ع) است که حاضر شد یک قربانی دهد. امام جبهه حسین (ع) است که آن همه قربانی داد.

سوغات حجّ لباس است. سوغات جبهه شفاعت است.

امامی داریم که حجّ نرفته ، ولی امامی نداریم که شهید نشده باشد.

حاجی خودش عزیز می‌شود. رزمنده کشورش را عزیز می‌کند.

خلفاء جلو مسجد را نمی‌گرفتند ولی جلو کربلا را می‌گرفتند.

حجّ بر همه واجب نیست. ولی دفاع بر همه لازم است.

حجّ در تمام عمر یک بار واجب است ، ولی دفاع همیشه.

در مدیریت‌ها گاهی فقط تسلط و قاطعیت است.

گاهی فقط محبت است.

در اسلام ، بیعت ، اطاعت ، ولایت. واژه‌هایی است که هم تسلط در آن است ، هم محبّت.

۱۲. حجة الوداع

رسول خدا (ص) در سال دهم با جمعیتی انبوه حدود هشتاد هزار نفر در مکه حجّی با شکوه برگزار کرد. از سال قبل اعلام شده بود حضور بت‌پرستان در این حجّ ممنوع است.

آن حجّ یک نمایش و تظاهرات بسیار عالی و چشمگیر بود که در عظمت بخشیدن به نهضت اسلامی نقش مهمّی داشت.

در همان سرزمینی که مسلمانان شکنجه شده بودند ، تحقیر شده بودند ، اخراج شده بودند ، هشتاد هزار نفر یکصدا فریاد می‌کشیدند : «الله اکبر»

این همان سرزمینی است که تا یک سال قبل ، بت‌پرستان هر دسته‌ای شعار می‌دادند.

گروهی یا لات یا لات گروهی یا هبل یا هبل امّا اکنون هشتاد هزار نفر خدای واحد را می‌خوانند : لَبَّیک اللَّهُمَّ لَبَّیک لَا شَرِیک لَک لَبَّیک

تنها حجّی که رسما پیامبر (ص) بجا آورد همین حجّ بود و تمام فِرَق مسلمین از همین حجّ الگو گرفته‌اند.

ماجرای غدیر هم در همین حجّ است. [حجّ در قرآن ، بهشتی ، ص۲۸.]

۱. حجاب

۱. سیمای حجاب

۱- عفاف یک کرامت است : زن با حجاب خود می‌تواند به مردها هم عفت بدهد.

۲- اگر جلوگیری مطرح شد بازار رقابت مصرف محرومیت کم جلوه‌ها عارض می‌شود.

۳- حجاب نشانه ارزش است.
۴- زن به خاطر حیا و کنترل بیشتر مسئولیت بیشتری دارد ، چون که تسلط مالی و تسلط قلبی در زندگی را بر عهده دارد.
بایـد به زن آموخت که تو فقط تن نیستی. باید به مرد گفت : تو چشم نیستی. شعار خوراک ، پوشاک ، مسکن نشانه اصالت تن و بینش مادی است.
حجاب یک مساله شخصی نیست تا بگوئیم انسان آزاد است. بی حجابی از میراث‌های ننگین رضا خان است.
حجاب از چه زمانی؟
دختران باید حجاب را تمرین کنند.
حجاب برای نامحرمان؛ خواه فامیل ، خواه بیگانه ، برادر شوهر ، پسر عمو و... باید رعایت شود.
یکی از راه های تعاون بر حجاب ، ارزان بودن چادر است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زكاةُ الجمال العفاف [غرر الحكم ، ص۲۵۶] .
إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِماتِ وَ الْمُومِنِينَ وَ الْمُومِناتِ وَ الْقانِتِينَ وَ الْقانِتاتِ وَ الصّادِقِينَ وَ الصّادِقاتِ وَ الصّابِرِينَ وَ الصّابِراتِ وَ الْخاشِعِينَ وَ الْخاشِعاتِ وَ الْمُتَصَدِّقِينَ وَ الْمُتَصَدِّقاتِ وَ الصّائِمِينَ وَ الصّائِماتِ وَ الْحافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَ الْحافِظاتِ وَ الذّاكِرِينَ اللّهَ كَثِيراً وَ الذّاكِراتِ أَعَدَّ اللّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْراً عَظِيماً [احزاب/۳۵] .

۲. اهمیت حجاب

سکینه (س) درگودی قتلگاه خطاب به پدر : یاابتا انظر الی رووسنا المکشوفهٔ. [تظلم الزهراء] .
در مجلس یزیـد اشـک می‌ریخـت. یزیـد علت را پرسید فرمـود : کیـف لا‌یبکی من لیس له سـاتر تسـتر وجهها عنـک و عن جلسائک.
خطبه حضرت زینب در کوفه وشام :
قد هتکت ستورهن و أبدیت وجوههن. [اللهوف ، ص۱۸۱] .
أ من العدل یا ابن الطلقاء! تخدیرک حرائرک و إمائک و سوقک بنات رسول الله (ص) سبایا. [اللهوف ، ص۱۸۱] .
حجاب ارزان به دست نیامده؛ صد هزار شهید داده‌ایم تا حجاب را گرفته‌ایم.
امام حسین (ع) تا آخرین لحظات عمر نگران خیمه‌ها و حجاب خانم‌ها بود.
حضرت زهرا (س) از اینکه پیامبر کارهای بیرون خانه را به علی سپرد بسیار خوشحال شد.
حجاب سنگر است در مقابل تیرهای دشمن.

۳. حجاب درقرآن

فلسفه و آثار/ عفت عمومی
۱-وَ إِذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ذلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَ قُلُوبِهِنَّ [احزاب/۵۳] .
قال : فی المیزان ، ج۱۶ ت ، ص۳۹ : و سئلوهن متاعا کنایهٔ عن تکلمهن لحاجهٔ.
۲-فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِي عَلَى اسْتِحْياءٍ [قصص/۲۵] .

۳-فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيطْمَعَ الَّذِی فِی قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲] .

۴-وَ لا يضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيعْلَمَ ما يخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

۵-وَ الَّذِينَ يرْمُونَ الْمُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ يأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَداءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانِينَ جَلْدَةً وَ لا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَداً وَ أُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۴] .

۶-إِنَّ الَّذِينَ يرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُومِناتِ لُعِنُوا فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [نور/۲۳] .

۷-يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيوتاً غَيرَ بُيوتِکمْ حَتّی تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلی أَهْلِها [نور/۲۷] .

۸- از بیت المال می‌توان مخارج عروسی را تهیه کرد.

۹-قُلْ لِلْمُومِنِينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَ يحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ [نور/۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ تَبَارَک وَ تَعَالَی "قُلْ لِلْمُومِنِينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَ يحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ" (نور-۳۰) فَنَهَاهُمْ أَنْ ينْظُرُوا إِلَی عَوْرَاتِهِمْ وَ أَنْ ينْظُرَ الْمَرْءُ إِلَی فَرْجِ أَخِيهِ وَ يحْفَظَ فَرْجَهُ أَنْ ينْظَرَ إِلَيهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵] .

وَ قُلْ لِلْمُومِناتِ يغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ وَ يحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ (مواضع الزينة) إِلاّ ما ظَهَرَ مِنْها وَ لْيضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُيوبِهِنَّ [نور/۳۱] .

۱۰-وَ الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ [مومنون/۵] .

۱۱-وَ أَنْکحُوا الْأَيامی مِنْکمْ وَ الصّالِحِينَ مِنْ عِبادِکمْ وَ إِمائِکمْ [نور/۳۲] .

ایامی جمع ایم مردی که زن ندارد و زنی که مرد ندارد. مراد از صالحین کسانی که صلاحیت ازدواج دارند. نه اینکه از نظر اعمال صالح و بر جسته هستند. [المیزان ، ج۱۵ ، ص۱۱۳] .

۱۲-قَالَ قُطْبُ الدِّينِ‌الرَّاوَنْدِی (ره) فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "وَ لْيسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لا يجِدُونَ نِکاحاً حَتّی يغْنِيهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ" (نور-۳۳) : أمر تعالی من لا يجد السبيل إلی أن يتزوج بأن لا يجد طولا من المهر و لا يقدر علی القيام بما يلزمه لها من النفقة و الکسوة أن يتعفف و لا يدخل فی الفاحشة و يصبر حتی يغنيه الله من فضله. [فقه القرآن ، ج۲ ، ص۷۵] .

۱۳-وَ إِذا بَلَغَ الْأَطْفالُ مِنْکمُ الْحُلُمَ فَلْيسْتَأْذِنُوا کمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ [نور/۵۹] .

۱۴-وَ لا تُکرِهُوا فَتَياتِکمْ عَلَی الْبِغاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً [نور/۳۳] .

فتیاتکم؛ یعنی الاماء ، البغاء؛ یعنی الزنا ، تتحصنا؛ یعنی تعفف و ازدواج. [المیزان ، ج۱۵ ، ص۱۱۳] .

۱۵ ـ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيسْتَأْذِنْکمُ الَّذِينَ مَلَکتْ أَيمانُکمْ وَ الَّذِينَ لَمْ يبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْکمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلاةِ الْفَجْرِ وَ حِينَ تَضَعُونَ ثِيابَکمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَ مِنْ بَعْدِ صَلاةِ الْعِشاءِ ثَلاثُ عَوْراتٍ لَکمْ [نور/۵۸] .

پیامبر (ص) فرمود : " حتی ورود به اتاق مادری که جز فرزند این کسی ندارد ممنوع است ، مگر با اذن قبلی".

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّ رَجُلًا أَتَی النَّبِی (ص) فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! أُمِّی أَسْتَأْذِنُ عَلَيهَا؟ فَقَالَ : نَعَمْ قَالَ : وَ لِمَ يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَ يسُرُّک أَنْ تَرَاهَا عُرْيانَةً قَالَ : لَا قَالَ : فَاسْتَأْذِنْ عَلَيهَا [النوادر راوندی ، ص۱۹] .

۱۶-وَ الْقَواعِدُ مِنَ النِّساءِ اللاّتِی لا يرْجُونَ نِکاحاً فَلَيسَ عَلَيهِنَّ جُناحٌ أَنْ يضَعْنَ ثِيابَهُنَّ غَيرَ مُتَبَرِّجاتٍ بِزِينَةٍ وَ أَنْ يسْتَعْفِفْنَ خَيرٌ لَهُنَّ وَ اللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ [نور/۶۰] .

وَ اذْکرْنَ ما يتْلی فِی بُيوتِکنَّ مِنْ آياتِ اللّهِ [احزاب/۳۴] .

نوع گفتگو با مردان : فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ [احزاب/۳۲] .

يدْنِينَ عَلَيهِنَّ مِنْ جَلاَبِيبِهِنَّ ذلِک أَدْنی أَنْ يعْرَفْنَ فَلا يوذَينَ [احزاب/۵۹] .

در صورتی که با حجاب اسلامی باشند مشخص می‌شود زن مسلمان است و از اذیت و آزار سالم می‌ماند. [المیزان] .
فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجاباً فَأَرْسَلْنا إِلَيها رُوحَنا [مریم/۱۷] .
در قرآن و حدیث/ آیه حجاب
قُلْ لِلْمُومِناتِ [نور/۳۱] .
۱-يغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ [نور/۳۱] .
۲-وَ يحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ [نور/۳۱] .
۳-وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلّا ما ظَهَرَ مِنْها [نور/۳۱] .
۴-وَ لْيضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلى جُيوبِهِنَّ [نور/۳۱] .
۵-وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلّا لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .
۶-وَ لا يضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيعْلَمَ ما يخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ [نور/۳۱] .
۷-وَ تُوبُوا إِلَى اللّهِ جَمِيعاً [نور/۳۱] .
عایشه همسر پیامبر (ص) به آیهوَ قَرْنَ فِی بُیوتِکنَّ [احزاب/۳۳] .
عمل نکرد و چه سر اسلام آمد؛ بعدها عایشه بارها می گفت : و ردت لو کان لی العدید من الانباء من رسول الله و اراهم یموتون جمیعا و لا اخرج فیما خرجت فیه [مساله حجاب ، شهید مطهری ص ۸۳] .
یا نِساءَ النَّبِی لَسْتُنَّ کأَحَدٍ مِنَ النِّساءِ إِنِ اتَّقَیتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیطْمَعَ الَّذِی فِی قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً [احزاب/۳۲] .
۱- موقعیت اجتماعی محدودیت آور است : یا نِساءَ النَّبِی
۲- هر گونه سخن ، لباس و عمل که تحریک کننده باشد ممنوع است.
۳- نه گناه کنید و نه سبب گناه دیگران شوید : فَیطْمَعَ الَّذِی
۴- حتی سبب فتنه یک نفر نشوید : الَّذِی فِی قَلْبِهِ
نهاالَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ
۵- طمع بیمار دلان برای کنترل کافی است ، گرچه قصد جدی نداشته باشند.فَیطْمَعَ
۶- در جامعه نبوی نیز همه افراد سالم نیستند : فیطمع الذی
۷- راه فساد را به روی فاسدان ببندید.
۸- چشم چرانی یک مرض قلبی است.
۹- افراد آلوده از مقدسات نیز دست بر نمی‌دارند.

۴. حجاب درروایات

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اکفُفْ عَلَیهِنَّ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ بِحِجَابِک إِیاهُنَّ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحِجَابِ خَیرٌ لَک وَ لَهُنَّ مِنَ الِارْتِیابِ وَ لَیسَ خُرُوجُهُنَّ بِأَشَدَّ مِنْ دُخُولِ مَنْ لَا تَثِقُ بِهِ عَلَیهِنَّ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ لَا یعْرِفْنَ غَیرَک مِنَ الرِّجَالِ فَافْعَلْ [نهج البلاغه ، نامه ۳۱] .
روز قیامت دوستان حضرت زهرا (س) به رشته چادر حضرت چنگ می زنند.
امام صادق (ع) : لاینبغی للمرأة ان تجمل ثوبها اذا خرجت من بیتها
نگرانی حضرت زهرا (س) از اینکه بیگانگان اندام او را در حال تشییع جنازه ببینند و پیشنهاد اسما بنت عمیس : ما احسن و

اجمل لا تعرف به المرئة من الرجل سترتینی سترک الله من النار [احتجاج الزهراء ، ۲۰۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا جَلَسَتِ الْمَرْأَةُ مَجْلِساً فَقَامَتْ عَنْهُ فَلَا يجْلِسُ فِي مَجْلِسِهَا رَجُلٌ حَتَّى يبْرُدَ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۴] .

نوع حضور در جامعه و بین مردان : تَمْشِی عَلَی اسْتِحْیاءٍ [قصص/۲۵] .

استحیا نکره آمده که حاکی از عفت است. در حدیث آمده که حضرت موسی به دختر شعیب پیشنهاد کرد که راه را به او نشان دهد و خود از عقب بیاید. [المیزان] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا امْرَأَةٍ تَطَیبَتْ لِغَیرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّی تَغْتَسِلَ مِنْ طِیبِهَا کغُسْلِهَا مِنْ جَنَابَتِهَا [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۷] .

مصافحه :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَافَحَ امْرَأَةً حَرَاماً جَاءَ یوْمَ الْقِیامَةِ مَغْلُولًا ثُمَّ یومَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ وَ مَنْ فَاکهَ (شوخی) امْرَأَةً لَا یمْلِکهَا (حَبَسَهُ اللَّهُ) بِکلِّ کلِمَةٍ کلَّمَهَا فِی الدُّنْیا أَلْفَ عَامٍ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۲] .

۵. سیر تاریخی حجاب

۱. سوغات غرب

زن سه دوره داشته : ۱- شیء گرانبها (که از شخصیت انسانی بی بهره بود)

۲- شخص بی بها (که در اروپا در قرون وسطی به ابتذال کشیده شد)

۳- شخص گران بها (که انقلاب اسلامی به ارمغان آورد) هم شخصیت دارد و در صحنه اجتماع نقش دارد. هم با حفظ حجاب ارزش خود را حفظ کرده است.

۱- تا جنگ جهانی اول.

زن و مرد از هم جدا بودند. پس ازخاتمه جنگ آمد و رفت غرب زیاد شد. سرو صدای آمیزش زن و مرد بلند شد و چند چیز کمک به این نظریه کرد :

الف : اختراعات غرب نظر مردم را طوری جلب کرد که خیال کردند همه کار آنها صحیح است.

ب : تمایل مردم به دیدن زنها موجب طرفداری آنها شد.

ح : استعمار چیان غرب از محروم بودن دیدن زن های شرق ناراحت و میل به دیدن داشتند.

تظاهر به روشنفکری را شعار عور بودن خود قرار دادند و این اسم روشنفکری اثر گذاشت. و ظلم بی اندازه مردها به زنها عقده ای در دل زنها گذاشته بود که دنبال وقت مناسب می گشتند.

حجاب مورد اتفاق همه ادیان است. اگر به شعائر دین مسیحیت نگاه کنیم ، شما عکس حضرت مریم (س) را بدون روسری هنوزندیده‌اید و خود نمایانگر اهمیت موضوع در عمق اعتقادات اینان است یا اینکه در کلیسا زنان مسیحی حتما روسری به سر می کنند.

۲. سیمای غرب

۱- آماری از دختران فریب خورده غرب را توجه کنید : در سال ۱۹۶۱ آمریکا ۰۰۰۰۰۰ دختر فریب خورده با اینکه ۲۳ سال قبل یعنی ۱۹۳۷ این رقم ۳۰۰۰۰ نفر بوده ، آلمان ۳۷۵۰۰۰ دختر فریب خورده ، فرانسه ۳۹۰۰۰۰ ، انگلستان ۲۱۵۰۰۰.

۲- روزنامه کیهان از قول یک دکتر که در قسمت جنوبی لندن طبابت می کند نوشته بود هر سال ۵۰۰۰۰ سقط جنین می‌شود.

در اروپاکه بچه حرام ننگ نیست چنین است ، پس در ایران چه خبر است.

۳- روزنـامه اطلاعات ۹ مرداد ۱۳۳۸ می‌نویسـد : جوانان انگلسـتان در بعضـی مناطق وقتی قصـد مسافرت دارند از زن خود که مبادا ربوده شود می‌ترسـند و آنها رابه کمپانی های بیمه می‌سپارند و از طرف اداره بیمه برای آنها مامورقرار می‌دهند که کسی آن‌ها را منحرف نکنـد. اداره بیمه نیز بیش از ۲ ماه آنها را نگهداری نمی‌کند. ۴- در نیویورک در ۶ ماه حدود ۳۰۰۰ شکایت از تجاوز به ناموس انجام شده داشته است.

۳. آرایش

روزنامه اطلاعات ۵/ ۹ / ۱۳۴۷ تنها دریک سال ، ۲۱۰ هزار کیلو مواد ولوازم آرایشی وارد کشور شد.

آرایش برای غیر شوهر حاکی از کمبود محبت داشتن زن و احساس حقارت است. (توصیه : به همسران و دخترانتان وخواهران و مادرانتان زیاد احترام بگذارید)

۴. مبارزه دنیا با حجاب

۱- در تایلنـد با اینکه در قانون اساسـی عمل به عقاید مذهبی حرام است و در بعضـی مکانها تا ۹۵ در صد مردم مسـلمانند و با وجودی که عده زیادی از خواهران مصـرند با حجاب باشند دولت مانع می‌شود و آنها را از دانشگاه و ادارات اخراج می‌کند. [روزنامه جمهوری اسلامی ۲۷/۳/۱۳۶۷]

توضـیح اینکه در بانکوک پایتخت سه میلیونی تایلنـد نزدیک به ۵۰۰ هزار فـاحشه هست که دولت به لحـاظ ورود ارز از آنها تشکر می‌کند.

۵. مقاومت علما دربرابر بی حجابی

درنامه‌ای که شیـخ عبـدالکریم حائری به رضا شاه می‌نویسد آمده : تا پای جان باید ایسـتاد ، من هم می‌ایسـتم ، ناموس است ، حجاب است. [اطلاعات ۷ /۷ / ۶۴] .

فرماندار وقت در تاریخ /۱۹ ۱۰ / ۱۳۱۶ می‌نویسد : بارها دعوت خصوصی و عمومی وتهدید کردم ، اما مردم کاشان حاضر به کشف حجاب نمی‌شوند جز چند نفر معدود. [اطلاعات ۲/ ۱۰ / ۶۴] .

۶. نکات

سوال و خاطره

۱- آیا کسانی که مراکز فساد را به راه انداختند از بی بند و بارها نبودند؟

۲- آیا کسانی که در کاباره‌ها و قمار خانه‌ها و شب نشینی‌ها بودند از بی بند و بارها نبودند؟

۳- کسانی که به نفع شاه در جشنهای دو هزار و پانصد ساله ، تاجگذاری ها ، و راه پیمائی به نفع بختیار شرکت می کردند چه کسانی بودند؟

۴- الگوی با حجابها : فاطمه زهرا (س) عالم ترین زنها ، مربی‌ترین زنها ، باوفاترین زنها.

۵- موسس حجاب رسول الله ، فطرت انسان و سنت نیاکان است.

۶- موسس بی حجابی رضاخان و غرب است.

۷- آیا تولید بیشتر به دست زنان باحجاب است یا بی حجاب؟ بافتنی‌ها ، برنج و یاری به کشاورز و هنرهای مفید چطور؟

۸- آیا خدمات جنگ بیشتر به دوش کیست؟ کی برای جبهه نان می‌پزد؟ کی خون خود رابه جبهه می‌دهد؟ کی خون خود راهبه می‌کند؟

آیا زنان با حجاب فرزند خود رابه جبهه می‌فرستند یا بی حجاب؟

۹- آیا شهدای زن در تهران و ۱۷ شهریور زنان باحجاب بودند یا بی حجاب؟

۱۰- آیا مصرف زنان باحجاب بیشتر است یا بی حجاب؟

آیا تاکنون دختر بی حجاب حاضر به ازدواج با معلولین شده است.

۱۲- آیا برای مبارزه با استعمار ، غرب زدگی ، پهلوی زدگی زنان با حجاب پیش گامند یا بی حجاب؟

۶. فلسفه و آثار حجاب

۱. فردی

حجاب نگه دار عصمت زن است.

الف) متین و با وقار بودن موجب احترام اوست.

ب) استغنا از خود نمائی نشان شخصیت اوست.

ج) پوشش کامل ، باعث محفوظ ماندن ارزش‌های زن در برابر توطئه‌ها و دشمنان ناپاک است.

د) حریم نگه داشتن در برابر مرد ، نشان آگاهی به وظیفه است و عمل به وظیفه موجب احترام می‌شود.

۱- شخصی : اگر غریزه جنسی کنترل نشود اشباع شدنی نیست موید این حرف : الف) تاریخ : کسانی که امکانات داشتند به انتها نرسیدند. خسرو پرویز و حرمسرای سه هزار نفری.

ب) ریشه این غریزه از همه چیز قوی‌تر است حتی از مسائل اقتصادی نشانه ، اشعار ، تعزل ، تشبیب.

۴-ارزش زن : شکی نیست که زن از لحاظ جسمانی ضعیف تر از مردان است و از جنبه عقلی تفوق مردان غالب است لذا زن باحجاب و وقار وقناعت و متانت خود در پیش مردان دارای ارزش و مقام شخصیت خواهد شد.ذلِكَ أَدْنى أَنْ يعْرَفْنَ فَلا يوذَينَ [احزاب/۵۹] .

۲. اجتماعی

مساوات : همه زیر یک نوع لباس ، بلند و ساده.

پوشیدگی سبب زیاد شدن ازدواج می‌شود ، چون چشم هرزه آلود مرد به هر جا افتاد پوشیده است ، به خودش بر می گردد و قهرا برای به دست آوردن میل خود مجبور می‌شود ازدواج کند.

حجاب زن را از نظر استثمار مردان برای هدفهای گوناگون که مقداری از آنرا در فروش کالا در جاسوسی و غیره می‌توان دید نگاه می دارد.

حجاب ، زن را از فروزان شدن آتش هوس رانی مرد که صدها فساد در بر دارد حفظ می‌کند.

اجتماعی : حجاب دست و پاگیر و موجب ضعف زن در اجتماع و نهایتا ضعف اجتماع نیست ، بلکه اجتماعی ضعیف است که وابسته به خواسته های نفسانی و به تبع آن قتل و جنایت و خیانت باشد.

۳. خانوادگی

همسر می داند که فقط برای یکدیگرند.

حجاب ، زن را از بدبینی شوهر به او که مبادا فلانی به او نگاه کرد و علاقه پیدا کرده باشد حفظ می‌کند.

حجاب ، مرد را مهیای تهیه منزل و زندگی و جلوگیری از هرزه گری می‌نماید.

حجاب ، به شوهر می‌فهمانند که زن او مطلوب است و مرد می‌داند که این زن فقط برای او است و هیچ کس از او استفاده

نکرده است.
حجاب زن به مردها می‌فهماند که زن به آسانی پیدا نمی‌شود ، چون به هرزنی نگاه کند او خود را پوشانده است.
حجاب ، زن را از شوهر خاطر جمع می کند و زن می‌داند که شوهرش بیرون نتوانسته به زن‌ها نگاه کند و علاقه پیدا کند.
حجاب ، از به هم خوردن زندگی زناشوئی جلوگیری می کند ، زیرا بسیاری از به هم خوردن‌ها در اثر بدبینی مردها است و حجاب جلو این سوء ظن ها را می گیرد و مرد را مطمئن می کند که زن او زیبا است.
حجاب زن خاطر شوهرش را در هنگام مسافرتش آسوده قرار می‌دهد.
خانوادگی : موجب استحکام خانواده می‌شود.
ایجاد آرامش بین زوجینلِتَسْکنُوا إِلَیها [روم/۲۱] .
ایجاد همبستگی بین زوجین ودفع شقاقوَ جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

۷. بی حجابی

۱. سیمای بی حجابی
تنوع در لباس نشانه ناآرامی در روان است.
تنوع در لباس؛ یعنی شکستن و گسستن زنجیره ارتباط با نیاکان ، مذهب اصالت‌های فکری ، اخلاق.
تنوع در سبک پوشی رابطه تنگاتنگ با شیوع فساد.
بی حجابی ، خود باختگی در برابر غرب است.
بی حجابی ، پیوند با رضاشاه است. بی حجاب به جای توجه دادن مردم به کمالات علم مردم را متوجه به کفش و لباس برخودی می کند.
بی حجابی ، بی ارادگی و خود باختگی است ، کسی که در پشم و نخ استقلال نداشت در برابر عقیده دیگران نیز استقلال نخواهد داشت.
نمی‌توان گفت من در فکر الهی هستم ، ولی در عمل مادی.
هر مقدار به پی خود آرایی ظاهری برویم ، از خود آرایی باطنی بازمانده‌ایم.
تلف کردن عمر برای خود آرایی.
کم کارترین زنان شیک‌ترین آنها است.
شیک پوشی ضد کار است.
شیک پوشی عامل فتنه در میان زن و شوهر است و یکی از مهم ترین مسائل زن و شوهر تحمل بودجه لباس است.
جلوه گری نشانه اصالهٔ بدن و ماده است.
اصل جلوگیری مانع روابط مفید و کارساز اجتماعی است.
همان گونه که سرکوب کردن غریزه خطر دارد ، رها کردن آن نیز خطراتی دارد ، زیرا تمایل بی نهایت ، و امکانات محدود است ، لذا باز هم تمایلات سرکوب می‌شود ، پس بهترین راه دو چیز است. ۱- ارضاء به قدر حاجت.
۲- جلوگیری از تحریکات و تهییج.
رها کردن شهوت مثل رها کردن آتش و ارضاء آزاد مثل هیزم ریختن به آتش است. غرق در شهوات مساوی است با از دست

دادن احساس‌های عالی از نظر اخلاق ، علم ، هنر ، خدمت و ابتکار.
مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكرِى [طه/١٢۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لم تصلحه الكرامهٔ أصلحته الإهانهٔ [غرر الحكم ، ص۴٨٢] .
انسان طراح مدهاست یا مدها نشانه شخصیت انسان.
با بدحجابی ، شیک پوشی و تجمل پرستی ، شخصیت ما عوض نمی‌شود.
زن باید پارچه را قیچی کند ، نه اینکه پارچه‌ها شخصیت زن را قیچی کند.
[مجله پاسدار اسلام شماره ٣٧ سال ۶٣] .
همه نهادها بریده از هم متاسفانه...
زن در تاریخ مظلوم بوده جاهلیهٔ الاولی و جاهلیهٔ الثانی.
هدف برای بعضی به رخ کشیدن سرمایه.
برای بعضی بدحجابی وسیله مبارزه با نظام جمهوری اسلامی است. در اندلس ثابت شده در انحراف بعضی جوانان حزب اللهی هم...
برای بعضی دنبال جلب نظر و محتاج به خودنمائی و جبران کمبودها و پیدا کردن خواستگار هستند ، چون که معمولا یکی مثل خودشان چشم چران گیرشان می‌آید.
برای بعضی ناگاه و بی غرض که سخت تاثیر محیط خانوادگی یا قبیله‌ای و یا اعتقاد به اینکه باید دل پاک باشد و بی توجهی به خطرات بی حجابی است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا بَدْءُ وُقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تُتَّبَعُ [نهج البلاغه ، خطبه ۵٠] .
قَالَ الْجَوَادُ (ع) : مَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ فَقَدْ أَطَاعَ عَدُوَّهُ مُنَاهُ [أعلام الدين ، ص٣٠٩] .
٢. عوامل بی حجابی
١. فردی
١- مساله حجاب را نمی‌دانند و فکر می کند عیبی ندارد.
٢- فلسفه حجاب و آثار شوم بی بند و باری را نمی‌داند.
٣- کمبودی دارد که می‌خواهد خود را مطرح کند.
۴- طبق هوا و هوس ومیل رفتار می کند.
۵- می‌خواهد از سایر بد حجاب‌ها عقب نماند.
۶- فکر می کند بی حجابی ، رمز ترقی و روشنفکری است.
٧ - می‌خواهد با دیگران فرقی داشته باشد.
٨ - فکر می کند که بد حجابی گناه ساده‌ای است و به دیگران لطمه‌ای نمی‌زند ، در صورتی که این اثرات را به همراه دارد.
١- تزلزل خانواده ،
٢- دختران ربوده شده ،
٣- سقط جنین ،
٣- امراض مقاربتی.

۵- امراض روانی ، ۶- تشویق به فساد ، ۷- خودکشی و دیگرکشی ، ۸- مصائب والدین و همسر زنان بی حجاب ، ۹- ضرر علمی ، ۱۰- بچه‌های سر راهی ، ۱۱- زیاد شدن آمار طلاق ، ۱۲- ناراضی بودن همسر چشم چران ، ۱۳- تاخیر ازدواج و اشباع کاذب ، ۱۴- غفلت از کمالات واقعی و اکتسابی.

۱۵- صرف بودجه‌ها برای آرایش و هوسها.

۱- گروهی حجاب را در اثر پستی و حقارتی که زن در ایام عادت است می دانند و گویا از خجالت حجاب را قرار داده‌اند؛ در حالی که نظر اسلام به حیض فقط دوری از جماع است و در همه کارهای دیگر با مرد شریک. آن یهود بود که وقتی زن حیض شود ار از خانه بیرون می‌کردند ، با او غذا نمی‌خوردند ، از یک طرف حتی در اتاق خودشان راه نمی‌دادند واسلام نظر بدی به عادت ندارد تا علت حجاب را آن بدانیم.

۲- گروهی نادان می‌گویند : حجاب موجب شعله ور شدن غرائز می‌شود و این بدتر است ، لذا خوب است زنها عادی باشند : قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ : "المرء حريص على ما منع" [بحار الأنوار ، ج۳۲ ، ص۳۶] .

همین که جوان چند مرتبه چند زنی را دید سیر شده و دنبال کار خود است ، زیرا تکرار یک موضوع انسان را سیر و بی میل می‌کند. راسل می گوید : پخش عکسهای منافی عفت مردم را خسته و بی میل می کند. اتفاقا برعکس است ، هر چه آزادی باشد ، شهوت شعله ورتر می‌شود به دلیل اینکه جوانهای شهوتران با اینکه بسیار از این و آن حلال و حرام کام می‌گیرد ، ولی در مقابل شهوت زودتر زمین خورده و آنهائی که خود دار هستند خیر. روح آدم شهوت پرست ، مثل نان و آب خوردن نیست که به یک مقدرای سیر شود. شهوت مثل علاقه به مال و مقام است که هر چه بیشتر شد سیری ندارد و سیری جسمی شعله را خاموش نمی‌کند ، مثل خواب شخصی است که علاقه به مال دارد ، نمی‌شودگفت : این علاقه به مال در او فانی شد.

۳- اما پخش عکس ها ، اگر یک قسمت حرف راسل حتی صحیح باشد ، اما هر عکسی با هر رنگی و از شخصی باقیافه‌ای هرگز ملال آور نیست ، بلکه تهیج کننده است.اما اینکه : قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ علیه : المرء حريص على ما منع. [بحار الأنوار ، ج۳۲ ، ص۳۶] .

این درجایی است که جلوگیری باشد به طور کامل که دراین وقت انسان حریص می شود ، اما اگر جلوگیری شود که ناز و غمزه نباشد انسان را تحریص نمی‌کند. اگر مردی را در چند فرسخی نگه دارند حریص به رفتن سینما نمی‌شود ، ولی اگر پشت در سینما مردم را نگه دارند ، ولی بگویند : نروید. جلوگیری سینما با جلوگیری از آن بیشتر انسان را تحریص می کند. مضافا به اینکه اگر برای شعله ورنشدن غرائض دستور آزادی دادیم مبتلا به مرض هرزگی مطلق می‌شویم. آیا برای این داروئی پیدا شده شده؟ آیا آقایان دلسوز ، از هرزگی مطلق راضی می‌شوند؟ غریزه که در اثر آزادی دیوانه اش کرده به چه وسیله باید او را رام کرد؟ به عقیده ما آزادی جلو شعله ورشدن غزائز را نمی‌گیرد ، بلکه زیاد می‌کند و فقط تنها چیزی که جلوگیری می‌کند دو چیز است : الف) ارضای غرائز در حد حاجت طبیعی (ازدواج) ب) جلوگیری از تهییج و تحریک.

۴- بعضی گفته‌اند : حجاب برای میل به ریاضت است ، چون جلو جمال زن گرفتن برای مردها و زنها یک نوع ریاضت است که (یا برای رسیدن به حقیقت یا برای سرکوب شدن از درک لذتها) راه فرار از لذت را در انسان به وجود می‌آورد. در انسان میل به انزوا و ریاضت پیدا و موجب چیزهایی از جمله حجاب می‌شود.

این حرف غلط است. در اسلام رهبانیت منع شده است : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يحِبُّ الْجَمَالَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۸] .

شانه کردن و کوتاه کردن مو ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ [طب النبی (ص) ، ص۱۲] .

خانه را با گچ سفید کردن ، بوی خوش ، ازدواج ، لباس خوب و یا دوری از غناء و امثال اینها شده ریاضت نیست و ابدا فلسفه حجاب ریاضت نیست.

۵- بعضی علت حجاب را ناامنی می گویند. اینها می گویند ، چون سابقا مردم به زنهای زیبا هجوم می‌بردند ، اسلام دستور حجاب داده تا معلوم نشود و سالم بمانند ، ولی امروز که امنیت همه جا برقرار است احتیاجی به حجاب نیست.

جواب : اولا : امروز مثل سابق بهترین شاهد اطلاعات روزنامه‌ها است که در کنار دریاچه جنگها که نمی‌شود. روزی چند زن با تاکسی ربوده می‌شوند؟؟! هر شخصی چند قدم در خیابانها راه برود ، امنیت امروز برایش روشن می‌شود.

ثانیا : این علت برای حجاب نه در متن دستورات اسلامی است نه داروی ناامنیتی. صدر اسلام چون جنگ های اسلام فامیلی بوده ودسته غالب بر همه چیز مغلوب مسلط بودند؛ بر مردها ، زنها ، مال ها و حیوان هادر این وسط پوشش زن چه نقشی خواهد داشت؟

۶- عده‌ای دیگر علت حجاب را این می‌دانند که مردان چون قصد داشتند از وجود زن در خانه استفاده کنند (اقتصادی و مادی) و دیدند بهترین راه این است که بیرون رفتن زن را مقید به چیزهائی کنند که زن خودبخود از خانه بیرون نرود ، به همین جهت مساله حجاب را پیش آوردند. اسلام هرگز علت حجاب را این نمی‌داند. این اسلام است که می گوید : مرد حق ندارد هیچ گاه و هیچ گونه استفاده اقتصادی از زن بنماید ، حتی برای شیر دادن ، زن می‌تواند از شوهرش اجرت بگیرد و بلکه اگر زن با دایه یک نرخ دارند اولویت برای زن هست. حضرت امیر (ع) می‌فرمایند :

إنَّ الْمَرْأَةَ رَيحَانَةٌ وَ لَيسَتْ بِقَهْرَمَانَةٍ [نهج البلاغه ، نامه ۳۱] .

زن ریحانه است نه قهرمان. زن حق دارد (تامادامی که حقوق ازدواج محفوظ باشد) هرگونه کسب را برای خودش انجام دهد و در آمدش مخصوص خودش. پس این حرفها غلط است.

۷- گروهی علت پیدایش حجاب را حسادت مرد می‌دانند؛ یعنی مرد نمی‌تواند هضم کند که زن او را دیگران ببینند و حسادت مرض بسیار بدی است و همان طور که حسادت در مال مذموم است در زن بد است و این حسادت یک نوع خودخواهی است در مرد و اسلام چرا این خودخواهی را امضا کرده؟

جواب : هم چنان که در روایات است این جلوگیری در مرد غیرت و در زن حسادت است و با هم فرق دارد. غیرت حالتی است که در نهاد بشر نهاده شده که انسان حاضر نیست زنش با دیگران در آویزد و باید در مرد این حالت نهفته باشد برای حفظ نسل تا مرد نسل خود را بشناسد ، ولی در زن حسادت است ، زیرا زن (گرچه) شوهرش چند زن دیگر داشته باشد) نسل خود را به حامل شدن می‌شناسد و اشتباهی نمی‌شود ، ولی مرد است که اگر زنش چند شوهر کند اشتباه می کند. خلاصه این که در مرد است که روح پاسبانی از زن و حفظ نسل و غیرت است نه خودخواهی ، چه آنان که بسیار روح خودخواهی را در خود کوبیده‌اند بسیار غیور هستند. حالا اسلام گرچه تنها برای این جهت حجاب را لازم ندانسته ولی بسیار به جا است که یکی از اغراض شارع اسلام همین حفظ نسل مردم باشد.

۲. اجتماعی

۱- معمولا بی حجابی در خانواده‌های مرفه است. می گویند : هوا گرم است : قُلْ نارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كانُوا يفْقَهُونَ [توبه/۸۱] .

۲- همین که فرمان جهاد و ایمان می رسید رفاه طلبان می گفتند ما را معاف بدار : اسْتَأْذَنَک أُولُوا الطَّوْلِ (امکانات) مِنْهُمْ وَ قالُوا ذَرْنا [توبه/۸۶] .

۳- مخالفت با نظامی که طرفدار حجاب است.

۴- تاثیر تبلیغات سوء.

علل اصل بدحجابی؟

پس از آگاهی و شناخت این معضل و درد اجتماعی به علل وریشه‌های آن د رجامعه کنونی ایران پرداخته و دلائل عمده‌ای را که جمهوری اسلامی چند سال هنوز نتوانسته است این مشکل را حل کند و با کمال تاسف در سالهای اخیر روز به روز در حال افزایش است مورد بررسی قرار می‌دهیم که با بررسی این علل و برطرف کردن موانع موجود علاج ساده‌تر می گردد.

علل اصلی بدحجابی :

۱- بی سامانی مسائل فرهنگ و فرهنگی جامعه و نبودن یک سیاست مشخص و وحدت رویه و نبودن جایگاه ، فرد معین برای رسیدگی به مساله بد حجابی.

۲- کم رنگ شدن شعارهای اصلی انقلاب اسلامی در باب معنویت جامعه و حاکمیت دیانت.

۳- بی تفاوت شدن نیروهای مومن و دل سوزی که مفاسد اجتماعی خواب را از چشم آنها ربوده بود و هر لحظه آماده بودند تا جهت مقابله با آن خود را به آب و آتش بزنند.

۴- کنار رفتن عده زیادی از حزب اللهی‌های وفادار به نظام از ادارات و ارگانها و نهادها ، به بهانه عدم مدرک و عدم تخصص.

۵- روی کار آمدن افرادی که مقابله با فساد و بدحجابی برای آنها مساله دست دهم است ، گرچه عرق مذهبی دارند ، ولی عمدتا این مسائل را حل شده می‌انگارند.

۶- لوث شدن مساله امر به معروف و نهی از منکر در جامه و دوائر دولتی از طریق پخش اطلاعیه‌ها و نصب بخش نامه‌های مختلف وعمل نکردن به آنها.

۷- تضعیف نیروهای مسلمان و انجمن‌های اسلامی ادارات و بیمارستانها.

۸- کم ارزش شدن هیئت و وجاهت حزب اللهی و قیافه‌های مذهبی.

۹- شکسته شدن ابهت و اهمیت حجاب اسلامی توسط برنامه‌های سیما و کارمندان وابسته به دولت.

۱۰- جدی نبودن نظام در برخورد با عوامل مفاسد و بدحجابی.

۱۱- سرمایه گذاری گسترده مخالفین اسلام جهت رواج فساد و بد حجابی توسط ابزارهای مختلف.

۱۲-مشکلات عمومی دولت ، خصوصا در امر حمل و نقل شهری و ارزاق عمومی و تورم که در نتیجه جرئت برخورد جدی با این معضل رااز او سلب کرده است.

۱۳- عدم یک برنامه مدون فرهنگی -تبلیغاتی منظم وحساب شده ای که با استفاده از آن ، در زمینه ارتقای عفت عمومی تلاش کافی مبذول دارد.

۱۴- عدم کنترل و نظارت بر مراکز فرهنگی ، تبلیغی ، تربیتی ، پرورشی و تسامح در امر بازبینی فیلم ها و کتاب ها و نوارهای تولیدی.

۱۵- عدم وجود مراکز فرهنگی - هنری جذاب و حساب شده با نیروهای مومن و معتقد به اسلام و انقلاب.

۱۶- برخوردهای خودسرانه غیر اصولی که تاکنون اعمال شده است و تدریجاً افراد خاطی را جری‌تر و گستاخ‌تر کرده است.

۱۷- تخلفات مستهجن بعضی از کارگزاران که به جرائد نیز کشیده شد وسبب خدشه دار شدن عفت عمومی گردید.

۱۸- بروز خلا معنوی ، مخصوصا بعد از جنگ در جامعه.
۱۹- بیکاریها و وجود شغل های کاذب.
۲۰- مساله ازدواج و مشکلات همراه آن و تهیه امکانات زندگی.
۲۱- وجود فیلم‌های ویدیوئی و نوارهای مبتذل در بین مردم ، مخصوصا قشر جوان.
۲۲- عوامل مختلف ، چون اقلیت های مذهبی و مهاجرین جنگ تحمیلی و روستائیان.
۲۳- تفاله‌های باقیمانده از رژیم منقرض شاهنشاهی.
۲۴- اختلاف نظر در طرح حجاب و حدود و صغور آن.
۲۵- فراهم شدن زمینه‌های هتک حرمت حجاب و زنان محجبه د راماکن و سر چهارراهها به عنوان آدامس فروشی ، سیگار فروشی ، تکدی گری ، فال گیری و... .
۲۶- وجود شبکه‌های فساد زیر زمینی و آپارتمان نشینی که حمایت و تقویت مالی ، تبلیغی قدرتهای استکباری از طرق مختلف از جمله سفارتخانه‌ها ، به همراه دارد.
عقده حقارت و حس خودکم بینی.
۳۲- فقدان برنامه موثر و دائمی در مدارس ، دانشگاهها و ادارات به منظور ترویج اصولی حجاب.
۳۳- تولید لباسهای مبتذل و غیر مناسب.
۳۴- نبودن لباس مناسب برای کسانی که به دنبال حجاب اسلامی هستند.
۳. خانوادگی
- مادر و خواهر و دوستانش بد حجابند.
۳. مفاسد بی حجابی
۱. فردی
۱- زیاد شدن بیماری‌های مقاربتی و روانی.
۲- خود کشی‌ها.
۳- کم کاری در ادارات ، کمی مطالعه درمراکز تحصیلی مخلوط.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ مَسْمُومٌ وَ کَمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِیلَةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ هُوَ یصِیبُ حَظّاً مِنَ الزِّنَى فَزِنَى الْعَیْنَیْنِ النَّظَرُ وَ زِنَى الْفَمِ الْقُبْلَةُ وَ زِنَى الْیَدَیْنِ اللَّمْسُ صَدَّقَ الْفَرْجُ ذَلِکَ أَمْ کَذَّبَ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : النَّظْرَةُ بَعْدَ النَّظْرَةِ تَزْرَعُ فِی الْقَلْبِ الشَّهْوَةَ وَ کَفَى بِهَا لِصَاحِبِهَا فِتْنَةً [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَوَّلُ النَّظْرَةِ لَکَ وَ الثَّانِیةُ عَلَیکَ وَ لَا لَکَ وَ الثَّالِثَةُ فِیهَا الْهَلَاکُ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۷۴] .
۱- تلف کردن عمر.
۲- خود باختگی و عدم استقلال فکری و شکسته شدن و آسیب پذیری.
۳- غافل شدن از ارزشهای واقعی (به جای رقابت در علم و هنر ، رقابت در پشم و نخ و طلا)
۴- دغدغه به جای آرامش ، چون تنوع‌طلبی نهایت ندارد و نفس انسان جهنمی است که دائما هل من مزید می گوید.
۵- به جای انسان مستقل و مقاوم و دکوری زود رنج.

۲. اجتماعی

۱۹- آمار جنایات ، سوءظن ، متلک ، شخص ربائی ، شخصیت ربائی ، تظاهرات به علاقه بی اساس.

۱۱- آمار نشان می‌دهد که جنون در کشورهایی که روابط جنسی مرد و زن از حدود اعتدال خارج می‌شود و عیاشی و هوسرانی یکی از شئونات زندگی آن مردم به شمار می‌رود ، بیشتر است. امراض عصبی و خودکشی‌ها وابسته به آزادی زنان ومردان است ، زیرا یکی از علل مختل شدن دستگاه اعصاب وارد شدن تحریکات فوق العاده شدید بر اعصاب است که اعصاب قدرت آنرا ندارند. [کتاب زن و آزادی ، ص۱۱۳] .

۱۲- شما کمتر کتابی پیدا می‌کنید که مثل کتاب‌های درمان ناراحتی مشتری داشته باشند. تنها کتاب چگونه نگرانی را از خود دور کنیم تالیف دیل کارنگی مدت کمی چندین میلیون نسخه به فروش رفته.

چرا کتاب درمان ناراحتی مشتری زیاد دارد؟

چرا خواب از سر مردم رفته و باید با خوردن قرص کمی بخوابند.

همه و همه برای ناراحتی‌ها است. ناراحتی از چیست؟ نصف ناراحتی ها ، اکر نگوئیم همه آنها در اثر آزادیهایی است که در رفت و آمدها است. جوان و دختر به غیر دستور اسلام از خانه بیرون می‌رود و به غیر دستور اسلام نگاه می‌کند. [کتاب زن و آزادی ، ص۱۱۵] .

مفاسد بی حجابی

۱۳- ازدواجها کم می‌شوند :

از جوانی اروپائی پرسیدند چرا ازدواج نمی‌کنی؟ گفت : وقتی هر روز شیر تازه بتوانم تهیه کن چرا گاو تهیه کنم؟

۱۴- در فرانسه عدد ازدواج نسبت به ۱۸ سال قبل به یک سوم تقلیل پیدا کرده است.

در آمریکا عدد ازدواج نسبت به ده سال قبل به نصف تقلیل پیدا کرده است. استفاده آزاد از زن آزاد کجا اجازه به ازدواج می‌دهد؟ وقتی ازدواج کم شد جوانهای لاابالی و هرزه زیاد ، دختر تنها زیاد ، چون خرجی زن و بچه ندارند کار کمتر می‌کنند و جنایات اضافه می‌شود و صدها مفاسد دیگر.

استعمار

۱- بجای ترویج مکتب خداپرستی ، تجمل پرستی را رواج می دهد.

۲- به جای کار ، مصرف کنندگی را ترویج می کند.

۳- به جای توجه به رشد ، توجه به تظاهر می دهد.

۴- به جای آرامش ، ایجاد اضطراب می کند.

۵- به جای مرغوب نگهداشتن ، در دسترس قرار دادن.

۶- به جای صرفه جوئی ، اسراف و تبذیر.

۷- به جای شخصیت دادن ، او را از خود خالی کردن.

۸- به جای موجودی مقاوم ، فرد دکوری زود رنج از زن نشان می دهد.

۹- به جای رقابت در علم و هنر ، رقابت در پشم و نخ.

۱۰- به جای زهد و سادگی ، پرکردن جیب بیگانگان.

والان دشمن اسلام و امام و مسلمین چه می‌خواهد؟

۱۱- عامل ناامنی زن در جامعه ، به خاطر تحریک مردان و سوء قصد به آنان.

۱۲- پول بلیط سینما در اصل اجاره زنان کرایه‌ای است ، زن شرف خود را اجاره می دهد و جیب کمپانی‌ها پر می شود.

۱۳- زن بی حجاب مزدور سرمایه داران برای اشباع هوسهای دیگران می‌شود.

۱۴- بی حجابی عامل چشم و هم چشمی ، زندگی لوکس ، اشرافی گری ، مدپرستی ، تحریکات ، دنبال درآمد حرام ، اختلافات زن و شوهری ، عقده حقارت برای محرومان مانع رفت و آمدهای ساده و مفید ، اسراف ، رقابت ، واردات ، گناه ، سقوط علم ، استقبال از رقاصه به جای استقبال از یک پرفسور و... .

بلاء نشانه هرزگی در اجتماع است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَمْ تَظْهَرِ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ حَتَّى يعْلِنُوهَا إِلَّا ظَهَرَ فِيهِمُ الطَّاعُونُ وَ الْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكنْ فِي أَسْلَافِهِمُ الَّذِينَ مَضَوْا [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۳] .

کم شدن نیروی کار بقیه.

زیر بنای برخوردها هوس‌ها بود در مراکزی که زن مسوولیتی داشت.

بی حجابی اراده و فعالیت مفید را تبدیل به هوس بازی و چشم چرانی و بی ارادگی می کند.

مفاسد اجتماعی

ایجاد تزلزل در روابط خانوادگی دیگران و بالا بردن آمار طلاق.

۲- باز کردن بستر برای متلک ، سوء قصد ، توطئه و هجوم.

۳- به هم زدن آرامش اجتماع و جریحه دار کردن فقرا.

۴- به هم زدن هم دلی و مساوات.

۵- از دست دادن عباد صالح و مبادله آنان با افراد لاابالی.

۱۵- عامل کم کاری در ادارات و کمی مطالعه در مراکز تحصیلی.

۱۶- جلوه گری مقدمه گناهان دیگر : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا بَدْءُ وُقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تُتَّبَعُ [نهج البلاغه ، خطبه ۵۰] .

۱۷- جلوه گری به هم زدن مساوات و عدالت.

۱۹- جلوه گری وسیله اسراف و تبذیر و سوزاندن دل محرومان.

۲۰ ـ جلوه گری بی اعتنایی به خالق ، به پیامبر ، به عفت ، به مومنین ، و نادیده گرفتن اصالت های مکتبی و ملی.

۲۱- جلوه گری ، چراغ سبزی به بیگانه.

۳. خانوادگی

- اختلافاتی که میان زن و شوهر بر سر تنوع خواهی و جلوگیری پیدا می‌شود.

۱- تجمل پرستی اختلافات را دامن می‌زند :

۲- بی علاقگی جوانان به تشکیل خانواده ، چون بیرون خانه وسایل اشباع هست.

۳- سرد شدن کانون خانواده و سر از طلاق در آوردن ، زیرا او همیشه بهتر از زن خود را در خیابان‌ها می‌بیند و دیگر دلگرم نیست.

۴- فرار از خانه.

۵- محرومیت فرزندان از تربیت و مهر مادری.

۴. سیاسی

۱- استعمار گران رنگ پذیری و مدپرستی را میزان نفوذ خود می‌دانند.

۲- جلوه گری ، چراغ سبزی به بیگانه.

۵. اقتصادی

۱- پر کردن جیب بیگانگان به جای شکم گرسنگان.

۲- بالا بردن مصرف به جای تولید.

۳- دست زدن به درآمدهای حرام برای تامین مخارج جلوه گری.

۴- تنوع و شیک پوشی مانع کار : کم کارترین افراد شیک پوش‌ترین آنانند.

۶. اخلاقی

۱- تجمل پرستی به جای خدا پرستی و اصالت دادن به تن به جای اصالت روح.

۲- کم رنگ کردن حیا و بستر سازی برای گناهان.

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا بَدْءُ وُقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تُتَّبَعُ [نهج البلاغه ، خطبه ۵۰] .

۴- راضی کردن هوسبازان : قَالَ الْجَوَادُ (ع) : مَنْ أَطَاعَ هَوَاهُ فَقَدْ أَطَاعَ عَدُوَّهُ مُنَاهُ [أعلام الدين ، ص۳۰۹] .

۵- قهر خداوند از طریق گناهان خود.

۶- زمینه سازی برای به گناه کشیدن دیگران.

۷- نادیده گرفتن اهداف انبیا ، مراجع ، امام (ره) و شهداء.

۸. روابط زن ومرد

۱. جدایی بین زن ومرد در اجتماع

قال النبی (ص) : خاطب النساء قاتلا... انتن فی حافهٔ الطریق و الرجال فی وسطه [سنن ابی داوود ، ج۲ ص ۶۵۸] .

ففی یوم من الایام اشار النبی (ص) الی احد الابواب (لمسجدالنبوی) و قال : "لوترکنا هذا الباب للنساء" و بعد ذلک نهی عمر الرجال من الدخول من ذلک الباب. [سنن ابی داوود ، ج۱ ص ۱۰۹] .

۲. حدبی حجاب واندازه آن

اسما خواهر عایشه وارد خانه پیامبر (ص) شد ، در حالی که لباس نازک به تن داشت. پیامبر (ص) از او روی برگرداند و فرمود : یا اسماء ان المراهٔ اذا بلغت المحیض لم تصلح ان یری منها الا هذا و هذا واشار الی کفه و وجهه [سنن ابی داوود ، ج۲ ص ۳۸۳] .

۲-وَ يحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ [نور/۳۱] .

در روایات آمده است پوشش اندام زن غیر از وجه و کفین عورت است ، زیرا لذت مرد به تمام اندام زن است بر خلاف حیوانات.

۳-وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلّا ما ظَهَرَ مِنْها [نور/۳۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلّا ما ظَهَرَ مِنْها " (نور-۳۱) : "فَهِیَ الثِّيَابُ وَ الْكحْلُ وَ الْخَاتَمُ وَ خِضَابُ الْكفِّ وَ السِّوَارُ وَ الزِّينَةُ ثَلَاثٌ زِينَةٌ لِلنَّاسِ وَ زِينَةٌ لِلْمَحْرَمِ وَ زِينَةٌ لِلزَّوْجِ فَأَمَّا زِينَةُ النَّاسِ فَقَدْ ذَكرْنَاهُ وَ أَمَّا زِينَةُ الْمَحْرَمِ فَمَوْضِعُ الْقِلَادَةِ فَمَا فَوْقَهَا وَ الدُّمْلُجِ وَ مَا دُونَهُ وَ الْخَلْخَالُ وَ مَا أَسْفَلَ مِنْهُ وَ أَمَّا زِينَةُ الزَّوْجِ فَالْجَسَدُ كلُّهُ" [تفسير القمی ، ج۲ ، ص۱۰۱] .

۳. نقش مردان درحفظ حجاب

زن و مرد لباس یکدیگرند : هُنَّ لِباسٌ لَکمْ وَ أَنْتُمْ لِباسٌ لَهُنَّ [بقره/۱۸۷] .

اگر مردان نگاه نکنند به اندام زنها انگیزه‌ای برای خودنمایی زنان وجود نخواهد داشت.

حضرت زینب (ص) با امام حسن و امام حسین (س) از خانه بیرون می‌آمد.

۴. مسئولیت شوهر درقبال حجاب

۱- لباس نازک :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ أَطَاعَ امْرَأَتَهُ فِی أَرْبَعَةٍ أَشْیاءَ أَکبَّهُ اللَّهُ عَلَی مَنْخِرَیهِ فِی النَّارِ قِیلَ وَ مَا هِی؟ قَالَ : فِی الثِّیابِ الرِّقَاقِ وَ الْحَمَّامَاتِ وَ الْعُرْسَاتِ وَالنِّیاحَاتِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۹۶] .

امام موسی بن جعفر (ع) : ... نان الخضاب و التطیب فی الجل تزید فی طهارة الزوجة فقد تفقد امراة عفافها لعدم تجمل زوجها. [کافی ، ج۵ ص ۵۶۷] .

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ جَهْمٍ قَالَ : "رَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) اخْتَضَبَ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاک اخْتَضَبْتَ؟ فَقَالَ : نَعَمْ إِنَّ التَّهْیئَةَ مِمَّا یزِیدُ فِی عِفَّةِ النِّسَاءِ وَ لَقَدْ تَرَک النِّسَاءُ الْعِفَّةَ بِتَرْک أَزْوَاجِهِنَّ التَّهْیئَةَ. ثُمَّ قَالَ : أَ یسُرُّک أَنْ تَرَاهَا عَلَی مَا تَرَاک عَلَیهِ إِذَا کنْتَ عَلَی غَیرِ تَهْیئَةٍ؟ قُلْتُ : لَا. قَالَ : فَهُوَ ذَاک. ثُمَّ قَالَ : مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِیاءِ التَّنَظُّفُ وَ التَّطَیبُ وَ حَلْقُ الشَّعْرِ وَ کثْرَةُ الطَّرُوقَةِ ثُمَّ قَالَ : کانَ لِسُلَیمَانَ بْنِ دَاوُدَ (ع) أَلْفُ امْرَأَةٍ فِی قَصْرٍ وَاحِدٍ ثَلَاثُمِائَةٍ مَهِیرَةٌ وَ سَبْعُمِائَةٍ سُرِّیةٌ وَ کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَهُ بُضْعُ أَرْبَعِینَ رَجُلًا وَ کانَ عِنْدَهُ تِسْعُ نِسْوَةٍ وَ کانَ یطُوفُ عَلَیهِنَّ فِی کلِّ یوْمٍ وَ لَیلَةٍ" [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۷] .

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِیاءِ التَّنَظُّفُ وَ التَّطَیبُ وَ حَلْقُ الشَّعْرِ وَ کثْرَةُ الطَّرُوقَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِیاءِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِمْ حُبُّ النِّسَاءِ [کافی ، ج۵ ، ص ۳۲۰] .

۵. تفاوت مردبازن

مرد : قدرت بدنی ، تصمیم ، مالی.

زن : کنترل ، حیاء ، ظرافت.

۶. برخورد بابی حجابی

یا مسلمانی یا غیر مسلمان : اگر مسلمانی ، این الگوی اسلامی نیست. اگر نامسلمانی ، این الگو خواست اکثریت مردم نیست.

۷. مثل حجاب

مولوی : زن آتش است و مرد آب ، چون آب و آتش بدون حائل باشد آب آتش را خاموش کند و اگر بین آنها حائل باشد آتش آب را به غلیان و جوشش در آورد.

۸. مسئولیت های دولت درقبال حجاب

در عملکردها مراقب رادیوهای خارجی ، مجلات مغرض و ضیافت های بد هم باشیم.

برخوردهای تند خیابانی ، قیچی کردن مو ، هجوم به محل کار پزشک زن (توهین به پرستار = کمبود کار) ، سوء استفاده لاتها و تظاهرات بی شکل آشفته بد حجابها را هم بی حجاب و بی تفاوتها را هم ضد انقلاب می کند.

تئاترها هم باید حساب شده باشد.

ریشه‌ها : فرهنگ اشرافیت.

ریشه‌های فیلمهای سینمایی و وضعیت صدا وسیما.

ریشه های رادیوها و تلویزیونهای کشورهای همجوار (۵۰ رادیوی فارسی ترانه‌های مبتذل) .
۱- ماجرای سفر ناصر الدین شاه با همسرش و عکس العمل ملا علی کنی و تاثیر آن.
رقابت با دو آفتاب در بی حجابی شیوه رضاشاه و محمدرضا پهلوی.
۳- حجاب نمایش لباسهای هفت رنگ - بی حجابی در قالب حجاب روسری اسلامی ، مدل سوئیسی جمع بین اسلام و غرب.
۴- ایدئولوژی (ریشه‌ها) .
۵-اطاق لباس پوشیدن یک بوتیک ، آسانسور بوده و چند زن مفقود الاثر شده؛ دو زندگان ، بوتیکها ، فروشگاههای لباسهای زیر زنانه و... [روزنامه اطلاعات ۱۰ / ۲] ، کشته شدن زن و خراب شدن... بوتیک وعده ای جوان.
و بی حجابی در رستورانها ، هتل‌ها و آموزشگاهها.
عدم آشنایی مربیان با فرهنگ اسلامی.
۱- افراط : مقدس مآب.
۲- تفریط : بی اعتنا و بد حجاب.
مربی بد شکل.
بیکاری : از حدود ۸۰۰ هزار حدود ۶۰ هزار قبولی کنکور داشته ایم.
عامل تربیتی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کسْبُ الْحَرَامِ یبِینُ فِی الذُّرِّیةِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۴] .
فرزندان در مرحله اول از والدین خط می گیرند و بعد از مدرسه ، بعد از محیط
کارل می گوید : اولین عامل پدید آورنده جرم پدران مادران هستد. فرزند یک دزد و یک آدم کش کمتر از یک دیوانه قابلیت اداره صحیح را دارد.
ادامه فیلم های مناسب : وقتی نهی می کنیم باید راه نشان دهیم. بایک بخشنامه می‌شود جلوی خیلی از فسادها را به طور موقتی گرفت ، اما مهم ارائه طرح است.
ارائه برنامه مناسب با ساختار و نیازهای دختر و پسر جوان.
نیازهای متناسب با زمان جوانان : نمی‌شود گفت ما که جوان بودیم چه کردیم.
ورزش ، تئاتر ، کتابهای رمان و داستان ، فیلم ، هنر و... .
بی حجابی و بد حجابی داخل خانه‌ها غوغا می کند :
بین الصبیان "و لو ان رجلا تغشی امذته و فی البیت صبی مستیقظ یراهما و یسمع کلامهما و نفسهما ما افلح ابدا ان کان غلاما کان زانیا" [وسایل؟؟ ، ۱۶۵]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یفَرَّقُ بَینَ الصِّبْیانِ فِی الْمَضَاجِعِ لِسِتِّ سِنِینَ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۳۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یفَرَّقُ بَینَ الصِّبْیانِ وَ النِّسَاءِ فِی الْمَضَاجِعِ إِذَا بَلَغُوا عَشْرَ سِنِینَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۳۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا غَشِیَ امْرَأَتَهُ وَ فِی الْبَیتِ صَبِی مُسْتَیقِظٌ یرَاهُمَا وَ یسْمَعُ كَلَامَهُمَا وَ نَفَسَهُمَا مَا أَفْلَحَ أَبَداً إِذَا كَانَ غُلَاماً كَانَ زَانِیاً أَوْ جَارِیةً كَانَتْ زَانِیةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : دَعِ ابْنَک یلْعَبُ سَبْعَ سِنِینَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۶] .
فیلمی ساخته شود که چگونه یک بد حجاب به خاطر یک نامه استدلالی منقلب می‌شود. ۱-تشویق کننده خواهر به صورت یک حزب اللهی در می‌آورد.

۲-بحث حجاب در کتب درسی.

۳- جلوگیری از تولیدجوراب نازک.

۹. مواعظی پیرامون حجاب

چون دامنه مطالعات و مقدار تحصیلات شما را نمی‌دانم از همه استدلالهای علمی و فنی دوری می کنم و بی مقدمه حرفم را شروع می کنم.

خیلی هم با شما بیگانه نیستم ، هفده سال است شبهای جمعه درتلویزیون منزل شما هستم. غفلت بزرگترین خطر برای انسان است.

غفلت :

از خداوند خالق هستی.

از مرگ و معاد.

از جوانی ، استعدادها ، ارزشها و کرامت های انسانی.

از جامعه ، دوستان و محرومان.

از توطئه‌های دشمنان و طرفندها.

هرچیز و هر کس ما را غافل کند ، ما را به خطر می‌اندازد و بزرگترین دشمن ما است و هر چیز و هر کس ما را از غفلت بیرون آورد و به ما هشدار دهد ، بهترین دوست ما است.

دوست ما خداوند است که به ما هستی داد و هستی را به ما داد. به ما عقل ، فکر ، علم ، هدایت ، قدرت تشخیص و انتخاب داد و طبیعت را تسخیر ماکردو هم او است که کار نیکوی ما را به چند برابر خریداری می کند.

دوست ما پیامبر عزیز اسلام است که با بوسیدن دست دخترش در عصر زنده به گور کردن دختران ، به زنان مقام داد و برای زن حق مالک شدن ، رای داشتن ، تحصیل کردن ، انتخاب همسر ، نطارت بر همه امور؛ یعنی حق امر به معروف و نهی از منکر قائل شد و زن را مثل مرد برای رسیدن به همه کمالات شایسته دانست.

دوست ما ، رزمندگان و شهدایی هستند که با قبول جراحت و اسارت و شهادت وبی خوابی در مرزها و جاده‌های شهر و روستا ، کشور را امن ساختند تا من و شما هر شب در منزل به راحتی استراحت کنیم.

دشمن ما ، شیطان است که با وسوسه خود آدم و حوا را فریب داد و آنان را به کاری وادار کرد که موجب کنار رفتن پوشش بهشتی آنان گردید. آری ، برهنگی اولین برنامه شیطان و اولین نتیجه عصیان انسان بود.

دشمن ما تفکری است که زن را برای هوسبازی ، تفنن و کامیابی می‌خواهد و عکس او را وسیله تبلیغات اجناس خود قرار می دهد.

خواهرم و دخترم من از شما می‌پرسم :

چرا دشمنان ما پیشرفتهای علمی خود را ازما دریغ می کنند ، اما نسبت به آنچه دختران و پسران ما را فاسد می کند بخشش می کنند؟

در استقلال کشور و دفاع از میهن زنان پوشیده بیشتر فرزندان خود را به جبهه فرستادند ، یا زنان بد حجاب؟ اگر به کشور عزیز ما هجومی شود ، مردان و زنان با ایمان زودتر فرار می کنند یا عناصر سست ایمان؟ اغفال دختران پوشیده راحت‌تر است

یا دختران بدحجاب؟ اگر برادر شما بنای ازدواج داشته باشد و شما را وکیل کند ، آیا شما دختری را برای او انتخاب می کنی که هر روز چشم هزاران جوان هرزه به او افتاده یا کسی را که عفاف و حجاب او کامل‌تر و از چشم هوسبازان دورتر بوده است؟

آیا افت تحصیلی ، نگرانی و اضطراب ، امراض روانی و مقاربتی ، فرزندان سر راهی ، سقط جنین ، فرار از خانه ، ولخرجی و بهانه‌گیری ، اسراف و تجمل گرایی ، گناه و بی بندوباری در میان دختران با تقوا بیشتر است یا دختران رها و بدحجاب؟

خواهرم و دخترم! حجاب از ضروریات اسلام است و شما بحمدالله فرزند اسلام هستید. امروز هزاران خواهر شما با حجاب کامل ، به عالی‌ترین درجات علمی رسیده و در صحنه‌های فرهنگی ، سیاسی و اقتصادی کشور درخشیده‌اند.

خواهرم و دخترم ، اگر هر چیز را انکار کنیم مرگ را نمی‌توان انکار کرد؛ من و شما دیر یا زود باید پاسخگوی همه کارهای خود باشیم ، کمال آفرینش ما در بندگی خدا است نه در اسارت هوسها. در حجاب کامل؛ رضای خدا ، پیامبر خدا ، امامان معصوم ، مردم با ایمان و خانواده‌های شهدا است ، و لی در بی بندوباری؛ رضای شیطان ، افراد لاابالی و چشم هرزه است؛ در فکر جلب رضایت کدام یک باشیم؟!

خواهرم و دخترم شما جواهرات قیمتی خود را در پوشش قرار نمی‌دهید تا از دسترس نااهلان دور بماند؟ چه گوهری گران‌تر از وجود خود شما است؟ چرا خود را ارزان در جلوی هر چشمی قرار دهی؟ مگر نه این است ، کسانی که به شما نگاه بد می کنند ، شما را برای خودشان می‌خواهند؟

خواهرم و دخترم اگر جلوه گری و دل ربائی امروز شما علاقه مردی را به همسرش کم کرد نمی دانید زن زیبای دیگری با جلوه گری خود ، دل شوهر شما را خواهد ربود و رونق زندگی شما را کم خواهد کرد. خواهرم و دخترم چه بسا لباس و آرایش فریبنده‌ای که دل فقرای بسیاری را به درد خواهد آوردو یقینا شما راضی نخواهید بود برای خودنمایی هم نوعان تهیدست خود را دچار ناراحتی و پریشان خاطری کنید. خواهرم و دخترم ، شرق به خاطر بی ایمانی از هم فروپاشید و غرب نیز به خاطر بی تقوایی از هم فرو خواهد پاشید. به هوش باشیم وچنین تمدنی را الگوی خود قرار ندهیم .

خواهرم و دخترم!

اشتباه می کند کسی که خیال می کند که بی حجابی نشانه تمدن است!!

خیال می کند نگاه آلوده دیگران به او به سود اوست.

خیال می کند جلوه گری گناه ساده‌ای است. نمی‌داند همین کار به ظاهر ساده ممکن است دانشجویی را در فصل امتحانات دچار شکست کند و یا راننده های را به تصادف کشاند و یا آرامش خانواده‌ای را به نگرانی تبدیل کند.

این اولین نامه‌ای است که برای شما نوشتم و خدا می‌داند به خاطر پاک ماندن شما و جامعه ، وقت شما را گرفتم؛ اگر در این سطرها سودی دیدید یک بار دیگر آن را بخوانید و سپس به خواهران دیگر بدهید تا بخوانند.

یا بَنِی آدَمَ لا یفْتِنَنَّکمُ الشَّیطانُ کما أَخْرَجَ أَبَوَیکمْ مِنَ الْجَنَّةِ ینْزِعُ عَنْهُما لِباسَهُما لِیرِیهُما سَوْآتِهِما إِنَّهُ یراکمْ هُوَ وَ قَبِیلُهُ مِنْ حَیثُ لا تَرَوْنَهُمْ إِنّا جَعَلْنَا الشَّیاطِینَ أَوْلِیاءَ لِلَّذِینَ لا یومِنُونَ [اعراف/۲۷] .

یا أَیهَا النَّبِی قُلْ لِأَزْواجِک وَ بَناتِک وَ نِساءِ الْمُومِنِینَ یدْنِینَ عَلَیهِنَّ مِنْ جَلَابِیبِهِنَّ ذلِک أَدْنی أَنْ یعْرَفْنَ فَلا یوذَینَ وَ کانَ اللّهُ غَفُوراً رَحِیماً [احزاب/۵۹] .

وَ لْیضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُیوبِهِنَّ [نور/۳۱] .

۱۰. خاطرات

۱. پاداش اطاعت از شوهر

مردی از انصار در زمان رسول خدا سفر کرد و با زن عهد بست که از منزل بیرون نرود تا پایان سفر. زن از بیماری پدر خود مطلع شد ، تا قاصدی نزد پیامبر فرستاد و برای عیادت پدر اذن خواست. پیامبر (ص) اجازه نداد. پدر مرد ، برای تشییع اذن خواست ، پیامبر (ص) اجازه نداد. بعد پدر دفن شد و بعد از دفن ، پیامبر (ص) شخصی را نزد او فرستاد که خداوند تو را و پدرت را به خاطر اطاعت از شوهر آمرزید. [مکارم الاخلاق] .

۲. بنای مسجد بافروش پیراهن

جریان فرماندار خلیفه عباسی در بلخ و مالیات ندادن مردم بلخ و اعلان فرماندار و پناه بردن به همسر فرماندار و اهدای همسر فرماندار پیراهن زربافت را به خلیفه و برگرداندن خلیفه پیراهن را و فروش پیراهن و بنای مسجد در بلخ با یک سوم پول پیراهن. [نهج البلاغه ، فیض الاسلام ، ج۱ ، ص۱۷] .

۳. بی حجابی همسررضاخان

زیارت همسر و دو دختر رضاخان (شمس و اشرف) بدون حجاب در حرم معصومه و برخورد آیت الله شیخ محمد تقی بافقی و نهایتا حبس آنان و خبر رئیس شهربانی قم به رضا خان و آمدن رضا خان و ضرب شتم آیت ا.. بافقی و نجات خانواده خود. [تاریخ ۲۰ ساله ایران ، ص۲۸۴] .

۴. مردباغیرت

زنی در نیشابور ادعا کرد شوهرم پانصد دینار به من بدهکار است و نمی‌دهد. قاضی شاهد خواست. زن شاهد آورد ، شهود گفتند : باید ما صورت زن را ببینیم ، بعد شهادت می‌دهیم. شوهر گفت : پانصد دینار را می‌دهم و نمی‌گذارم شما به صورت زن من نگاه کنید. زن هم گفت : من پانصد درهم را نمی‌خواهم و صورتم را هم باز نمی کنم؛ هر دو برخاستند و رفتند. [ریاض الحکایات] .

۵. امام رضا (ع) ودختر۵ساله

بعضی از بنی هاشم امام رضا (ع) را با گروهی از خانواده‌اش دعوت کردند؟ دختر بچه نابالغی در جلسه آمد. اهل مجلس همگی او را به سوی خود خواندند ، چون به حضرت نزدیک شد از سن او پرسید. گفته شد : پنج سال دارد ، حضرت او را از خود دور کرد. [فروع کافی ، ج۵ ، ص۵۳۳] .

۶. قتل دختر تازه عروس

۱- دو آموزشیار شهید عفت.

۲- جوانی را به کلانتری بردند که چرا دختر جوانی را کشتی؟ گفت : با این دختر عقد خوانده بودم ، ولی هنوز او را به منزلم نیاورده بودم د راین ایام حرفهائی شنیدم که این دختر از خانه بیرون می‌رود و رفیق هایی دارد. پس از چند روزی این زن مسافرتی طولانی کرد و برگشت و به من اظهار بی میلی کرد. من کارد برداشتم و این دختری که در عقد من بود را با چند ضربه کشتم. بیرون رفتن دختر در خیابانها و جلوه گری همین نتایج را دارد. دختری که در کوچه‌ها چشم چرانی می کند ، دیگر با شوهر خود سازش ندارد.

۳- یک نفر به پسر عموی خودکه بسیار آراسته بود کمک‌ها می کرد ، پول می‌داد و تمام وسائل خوشی او را فراهم می کرد.

دیگران هر چه می گفتند این همه لطف در حق او روا نباشد ، من حمل بر غرض می کردم و اعتنا نمی کردم. در آن روزها من بادختری بسیار خوب ازدواج کردم و زندگی شیرینی داشتم و از شدت علاقه تمام وسایل تفریح زنم را فراهم می کردم. چند ماهی گذشت یک شب به من خبر دادندکه همان پسر عموئی که این همه به او کمک کردی زن شما را کشت. دیوانه وار حرکت کردم و به منزل رفتم. اطرافیان هرچه خواستند داستان را از من پنهان کنند نشد ، خلاصه معلوم شد پسر عمویم از زنم کام خواسته و او حاضر نشده ، به او حمله کرده و او را کشته است.

آری ، نتیجه بی اعتنائی ، رهاکردن زن برای هرگونه خودنمائی ، راه دادن پسر عمو در منزل تنهائی و اجازه دادن مطلق به زن و.. بیش از این نخواهد بود. [کتاب زن و آزادی ، از اطلاعات ۸۷۸۶] .

۷. شاگردقصاب قاتل

۴- شاگرد قصابی ۱۹ ساله دختر جوانی رادید و علاقه پیدا کرد. پدر این دختر دارای رتبه عالی بود. شاگرد قصاب چندین دفعه خواستگاری کرد جوابش کردند.تا بالاخره این جوان درب خانه دختر آمد و پدر دختر را دم درب ملاقات کرد. پرسید آیا دخترت رابه من می‌دهی؟ گفت : نه. پرسید چرا؟ گفت : برای اینکه تو با ما جور نیستی. هنوز این جمله از دهان پدر بیرون نیامده بود که شاگرد قصاب هفت تیری را از جیبش در آورد و با شلیک چند تیر پی در پی او را از پا درآورد. اگر این دختر در خیابان صورت خود را می‌پوشاند و جوان او را نمی دید و این همه ناراحتی پیدا نمی‌شد. این دختر خودش را یتیم کرد ، مادرش را بیوه کرد ، عمر پدرش را برید و همه این‌ها برای جلوه گری در خیابان است. [کتاب زن و آزادی ، ص۲۷] .

۵- در تهران مدیر مدرسه‌ای که ۴ فرزند داشت مشغول کار بود ، ناگهان خانمی آرایش کرده برای سوال از وضع تحصیل برادرزاده‌اش نزد مدیر آمد. مدیر عاشق او شد و زن نیز فهمید و هر روز به بهانه‌ای خود را نشان مدیر می‌داد. خلاصه پس از رفت و آمد زیاد ، مدیر او را گرفت. پس از چندی مدیر از پدرش برای کمک خرجی پول خواست. پدر گفت : تو زن و بچه داشتی ، چرا دیگر زن گرفتی؟ مدیر دلباخته عصبانی شده و پدرش را کشت. [زن و آزادی ، به نقل از مجله تهران مصور] .

۸. فریب خورده ها

۶- روزنامه کیهان نوشته بود : جوانی به نام ایرج دختری را به فریب اینکه من با تو ازدواج می کنم به خیانت کشیده و بعد از هوسرانی ، از ازدواج شانه خالی کرده است. دختری که عفت خود اراز دست داده به دادسرا شکایت کرد و ایرج اعتراف کرد که اگر این دختر خود را پوشانده بود که ایرج او را نمی‌دید و عاشق او نمی‌شد و این جنایت واقع نمی شد.

۷- آقای فلسفی می‌فرمود : روزی یک دختر به من تلفن کرد که جوانی مرا فریب داده و پدر و مادرم نفهمیده اند و بعد مرا به جوانی دیگر شوهر داده‌اند و امشب مرا به منزل داماد خواهند برد و معلوم خواهد شد که دختر نیستم و آبروی همه ما ریخته خواهد شد. وای وای الآن خودم را می کشم ، تلفن را زمین گذاشت و رفت.

۸- روزنامه اطلاعات مورخ ۵ تیر نیمه شب گذشته پاسبان کلانتری ۲۵ ، دوشیزه‌ای ۱۶ ساله را که کنار خیابان خوابیده بود به کلانتری بردند ، او خود را پروین فرزند فلان معرفی کرد. این دختر گفت : جوانی به نام سعید مرا اغفال کرده و با من نزدیک شده و پدر و مادرم مطلع شده‌اند و مرا از خانه بیرون کرده‌اند.

۹- ساعت ۴۰/۱۱ دقیقه در خیابان عین الدوله فریاد دختری که از مدرسه بیرون می‌آمد به گوش رسید که سوختم. مردم او را به بیمارستان شفا بردند معلوم شد جوانی به نام مهدی همایون به وی اظهار عشق می کند و دختر نمی‌پذیرد. جوان تصمیم می گیرد صورت دختر را جوری کند که هیچ کس به او نگاه نکند ، لذا مقداری اسید تهیه و به صورت دختر پاشید و صورتش را از بین برد.

۱۰- مردی ۳۰ ساله دارای زن و بچه ، خواهر زنی داشت. از شهر دیگر به دیدار خواهر آمد ، اتفاقا خواهرش نبود. شوهر خواهر از این خواهر زن مسافر پذیرایی کرد ، شام خوردند ، پیشنهاد سینما کرد ، پذیرفتند ، با هم سینما رفتند و برگشتند. هرکدام در اطاقی خوابیدند. در اواخر شب مرد پاشد زنش که نبود ، خواهر زن در اطاق دیگری بود. آهسته آهسته بالای سر او رفت و قصد بد داشت. زن بیدار شد و نپذیرفت. شوهر خواهر تیغ بزرگی به دست گرفت و تهدید به قتل کرد. زن از ترس حاضر شد ، ولی شرط کرد که تیغ را به او دهد. مرد تیغ را به زن داد و همین که بنای کار بد گذاشت زن ناگهان تیغ را زد و شوهر خواهر خود را از مردی انداخت. این است نتیجه روشنفکری و عمل نکردن به دستورات اسلام. [روزنامه اطلاعات ۹۰۳۳ به نقل از کتاب زن و آزادی] .

اسلام می‌فرماید : زن و مرد در مکان خلوت نباشند ، حتی در حال نماز و عبادت.

۹. جاسوس زن اسرائیلی

– زن ، وسیله جاسوسی می‌شود : در کتاب زن و آزادی می‌نویسد : زمانی که سوریه با اسرائیل جنگ می‌کردند حکومت سوریه اسلحه از ایتالیا خرید و افسری را با ده سرباز فرستاد ایتالیا تا کشتی اسلحه را وارد کند. اسرائیل فهمید. زن بسیار زیبایی را فرستاد. تا وسیله خود را در کشتی نهد. به قصد مسافرت او سوار کشتی اسلحه شد. خود را به هر رنگی نشان افسر کشتی که رهبری کشتی را داشته داد و دل افسر را ربود. خلاصه وقتی افسر می‌خواهد در بندر سوریه لنگر اندازد زن یهودی قصد بندرگاه اسرائیل داشت. افسر نامزد دلباخته کشتی را به بندر اسرائیل برده واسلحه هائی که ازپول مردم مسلمان تهیه شده بود در آن موقع حساس جنگ به دولت یهودی داده شد توسط حیله و جلوه گری زن زیبا. الان نیز متوجه هستند؛ اگر متفکری و روشنفکری را دریابند که آینده خوبی داشته باشد دلش را با زن می‌برند. شاید ایجاد مدارس مختلط برای مشغول کردن فکر عزیز کشورهای اسلامی باشد که از غرب الهام می گیرند.

۱۰. ناصرالدین شاه ومسافرت به اروپا

همین که ناصرالدین شاه تصمیم گرفت با همسرش به اروپا برود؛ آیت‌ا... ملاعلی کنی تلگراف زد که اگر چنین کنی تو را به تهران راه نخواهیم داد. و به خاطر این بدعت سپهسالار (نخست وزیر) را باید عزل کنی. ناصرالدین شاه ترسید ، نخست وزیر را عزل و همسرش را در گیلان گذاشت و تنها به سفررفت. [اطلاعات ۸/۲/۶۴] .

۱. حدود

۱. حد

۱. تعریف و تبیین

حد شرعی : مجازات بدنی طبق دستور شرع اسلام دراثر ارتکاب اموری چند؛ قانون کیفری معروف ومعهود اسلامی را حد می گویند ، عقوبهٔ مقدرهٔ وجبت حقا لله تعالی عقوبهٔ تتعلق بایلام البدن عین الشارع کیفیتها .

اصل معنای حد منع است و مناسب آن با حد شرعی آن است که پیگیری این چنینی ، مانع از تکرار آن عمل می شود . مقدار مجازات در حد معین است به خلاف تعزیر که آن نیز مجازات بدنی است ، ولی مقدار آن به نظر حاکم محول شده است. [معارف ومعاریف ج۴ص۴۱۲]

بَابُ أَنَّ كلَّ مَنْ خَالَفَ الشَّرْعَ فَعَلَيهِ حَدٌّ أَوْ تَعْزِيرٌ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۸ ، ۱۴] .

تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ يبَينُها لِقَوْمٍ يعْلَمُونَ [بقره/۲۳۰] .

ما فَرَّطْنا فِی الْکتابِ مِنْ شَیءٍ [انعام/۳۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی لَمْ یدَعْ شَیئاً یحْتَاجُ إِلَیهِ الْأُمَّةُ إِلَّا أَنْزَلَهُ فِی کتَابِهِ وَ بَینَهُ لِرَسُولِهِ (ص) وَ جَعَلَ لِکلِّ شَیءٍ حَدّاً وَ جَعَلَ عَلَیهِ دَلِیلًا یدُلُّ عَلَیهِ وَ جَعَلَ عَلَی مَنْ تَعَدَّی ذَلِک الْحَدَّ حَدّاً [کافی ، ج۱ ، ص۵۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) ما من شیء إلا و له حد کحدود داری هذه فما کان فی الطریق فهو من الطریق و ما کان فی الدار فهو من الدار [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۷۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَا خَلَقَ اللَّهُ حَلَالًا وَ لَا حَرَاماً إِلَّا وَ لَهُ حُدُودٌ کحُدُودِ دَارِی هَذِهِ مَا کانَ مِنَ الطَّرِیقِ فَهُوَ مِنَ الطَّرِیقِ وَ مَا کانَ مِنَ الدَّارِ فَهُوَ مِنَ الدَّارِ حَتَّی أَرْشُ الْخَدْشِ فَمَا سِوَاهُ وَ الْجَلْدَةِ وَ نِصْفِ الْجَلْدَةِ [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) کان علی (علیه السلام) یعلم الخبر الحلال و الحرام و یعلم القرآن و لکل شیء منهما حدا [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۷۳] .
عن خثیمة بن عبد الرحمن الجعفی قال : " حدثنی أبو الولید النجرانی عن أبی جعفر (علیه السلام) أنه أتاه رجل بمکة فقال له یا محمد بن علی أنت الذی تزعم أنه لیس شیء إلا و له حد؟ فقال أبو جعفر (ع) : نعم أنا أقول إنه لیس شیء مما خلق الله صغیرا و لا کبیرا إلا و قد جعل الله له حدا إذا جوز به ذلک الحد فقد تعدی حد الله فیه قال فما حد مائدتک هذه قال تذکر اسم الله حین توضع و تحمد الله حین ترفع و تقم ما تحتها. قال : فما حد کوزک هذا؟ قال : لا تشرب من موضع أذنه و لا من موضع کسره فإنه مقعد الشیطان و إذا وضعته علی فیک فاذکر اسم الله و إذا رافعته عن فیک فاحمد الله و تنفس فیه ثلاثة أنفاس فإن النفس الواحد یکره" [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۷۴] .
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : قال رسول الله (ص) : فی خطبته فی حجة الوداع أیها الناس اتقوا الله ما من شیء یقربکم من الجنة و یباعدکم من النار إلا و قد نهیتکم عنه و أمرتکم به [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۷۸] .
تِلْک حُدُودُ اللّهِ فَلا تَعْتَدُوها وَ مَنْ یتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [بقره/۲۲۹] .
وَ مَنْ یتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ [طلاق/۱] .
وَ مَنْ یعْصِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یتَعَدَّ حُدُودَهُ یدْخِلْهُ ناراً خالِداً فِیها وَ لَهُ عَذابٌ مُهِینٌ [نساء/۱۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَدَّ لَکمْ حُدُوداً فَلَا تَعْتَدُوهَا [أمالی مفید ، ص۱۵۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) أَمَرَ قَنْبَرَ أَنْ یضْرِبَ رَجُلًا حَدّاً فَغَلُظَ قَنْبَرٌ فَزَادَهُ ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ فَأَقَادَهُ عَلِی (ع) مِنْ قَنْبَرٍ ثَلَاثَةَ أَسْوَاطٍ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۰] .عن ابی عبد الله بن معقل : " ان علیا ضرب رجلا فزاده الجلاد سوطین فاقاده عنه علیّ" [کنز ، ۱۴۰۰۳]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یوتَی بِوَالٍ نَقَصَ مِنَ الْحَدِّ سَوْطاً فَیقُولُ رَبِّ رَحْمَةً لِعِبَادِک فَیقَالُ لَهُ أَنْتَ أَرْحَمُ بِهِمْ مِنِّی فَیومَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ وَ یوتَی بِمَنْ زَادَ سَوْطاً فَیقُولُ لِینْتَهُوا عَنْ مَعَاصِیک فَیومَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ [عوالیاللآلی ، ج۲ ، ص۱۵۳] .
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) : " فِی قَوْلِ اللَّهِ "تِلْک حُدُودُ اللّهِ فَلا تَعْتَدُوها وَ مَنْ یتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ " (بقره/۲۲۹) فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ غَضِبَ عَلَی الزَّانِی فَجَعَلَ لَهُ جَلْدَ مِائَةٍ فَمَنْ غَضِبَ عَلَیهِ فَزَادَهُ فَأَنَا إِلَی اللَّهِ مِنْهُ بَرِیءٌ" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۱۷] .
۲. فلسفه حد
۱. کفاره آن گناه است
عَنْ حُمْرَانَ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَوْ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) عَنْ رَجُلٍ أُقِیمَ عَلَیهِ الْحَدُّ فِی الدُّنْیا أَ یعَاقَبُ فِی الْآخِرَةِ فَقَالَ : اللَّهُ أَکرَمُ مِنْ

ذَلِکَ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۵] .

قال رسول الله (ص) : من اذنب ذنبا فاقیم علیه حد ذلک الذنب فهو کفارته [کنز ، ۱۲۹۶۴]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أصاب فی الدنیا ذنبا فعوقب به فالله أعدل من أن یثنی عقوبة علی عبده و من أذنب ذنبا فی الدنیا فستره الله علیه و عفا فالله أکرم من أن یعود فی شیء إذا عفا عنه [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۵۰۲] .

قال رسول الله (ص) : لا یمر السیف بذنب الا محاه [کنز ، ۱۲۹۶۹]

قال رسول الله (ص) : الرجم کفارة ما صنعت [کنز ، ۱۲۹۷۰]

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : ما عاقب الله عبدا مؤمناً فی هذه الدنیا إلا کان أجود و أمجد من أن یعود فی عقابه یوم القیامة [تحف‌العقول ، ص۲۱۳] .

۲. فلسفه ضربه شلاق بر بدن زانی

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : عِلَّةُ ضَرْبِ الزَّانِی عَلَی جَسَدِهِ بِأَشَدِّ الضَّرْبِ لِمُبَاشَرَتِهِ الزِّنَا وَ اسْتِلْذَاذِ الْجَسَدِ کلِّهِ بِهِ فَجُعِلَ الضَّرْبُ عُقُوبَةً لَهُ وَ عِبْرَةً لِغَیرِهِ وَ هُوَ أَعْظَمُ الْجِنَایاتِ [عیون‌أخبارالرضا (علیه السلام) ، ج۲ ، ص۹۶] .

۳. تجسس لازم نیست

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسْأَلُوا الْفَاجِرَةَ مَنْ فَجَرَ بِک فَکمَا هَانَ عَلَیهَا الْفُجُورُ یهُونُ عَلَیهَا أَنْ تَرْمِی الْبَرِیءَ الْمُسْلِمَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۴۸] .

۴. توبه افضل از اقرار واجرای حد است

ـ التوبة من الله افضل من الاقرار عند الامام

۲ ـ قَالَ‌الصَّادِقُ (ع) : السَّارِقُ إِذَا جَاءَ مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ تَائِباً إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ (تُرَدُّ سَرِقَتُهُ إِلَی صَاحِبِهَا وَ لَا قَطْعَ عَلَیهِ) [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۳۶] .

۳ ـ عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ رَفَعَهُ إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) قَالَ : " أَتَاهُ رَجُلٌ بِالْکوفَةِ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی زَنَیتُ فَطَهِّرْنِی قَالَ مِمَّنْ أَنْتَ قَالَ مِنْ مُزَینَةَ قَالَ أَ تَقْرَأُ مِنَ الْقُرْآنِ شَیئاً قَالَ بَلَی قَالَ فَاقْرَأْ فَقَرَأَ فَأَجَادَ فَقَالَ أَ بِک جِنَّةٌ قَالَ لَا قَالَ فَاذْهَبْ حَتَّی نَسْأَلَ عَنْک فَذَهَبَ الرَّجُلُ ثُمَّ رَجَعَ إِلَیهِ بَعْدُ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی زَنَیتُ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ أَ لَک زَوْجَةٌ قَالَ بَلَی قَالَ فَمُقِیمَةٌ مَعَک فِی الْبَلَدِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَأَمَرَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فَذَهَبَ وَ قَالَ حَتَّی نَسْأَلَ عَنْک فَبَعَثَ إِلَی قَوْمِهِ فَسَأَلَ عَنْ خَبَرِهِ فَقَالُوا یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ صَحِیحُ الْعَقْلِ فَرَجَعَ إِلَیهِ الثَّالِثَةَ فَقَالَ لَهُ مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَقَالَ لَهُ اذْهَبْ حَتَّی نَسْأَلَ عَنْک فَرَجَعَ إِلَیهِ الرَّابِعَةَ فَلَمَّا أَقَرَّ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) لِقَنْبَرٍ احْتَفِظْ بِهِ ثُمَّ غَضِبَ ثُمَّ قَالَ مَا أَقْبَحَ بِالرَّجُلِ مِنْکمْ أَنْ یأْتِی بَعْضَ هَذِهِ الْفَوَاحِشِ فَیفْضَحَ نَفْسَهُ عَلَی رُءُوسِ الْمَلَإِ أَ فَلَا تَابَ فِی بَیتِهِ فَوَ اللَّهِ لَتَوْبَتُهُ فِیمَا بَینَهُ وَ بَینَ اللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ إِقَامَتِی عَلَیهِ الْحَدَّ ثُمَّ أَخْرَجَهُ وَ نَادَی فِی النَّاسِ یا مَعْشَرَ الْمُسْلِمِینَ اخْرُجُوا لِیقَامَ عَلَی هَذَا الرَّجُلِ الْحَدُّ وَ لَا یعْرِفَنَّ أَحَدُکمْ صَاحِبَهُ فَأَخْرَجَهُ إِلَی الْجَبَّانِ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَنْظِرْنِی أُصَلِّی رَکعَتَینِ ثُمَّ وَضَعَهُ فِی حُفْرَتِهِ وَ اسْتَقْبَلَ النَّاسَ بِوَجْهِهِ فَقَالَ یا مَعَاشِرَ الْمُسْلِمِینَ إِنَّ هَذَا حَقٌّ مِنْ حُقُوقِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَنْ کانَ لِلَّهِ فِی عُنُقِهِ حَقٌّ فَلْینْصَرِفْ وَ لَا یقِیمُ حُدُودَ اللَّهِ مَنْ فِی عُنُقِهِ لِلَّهِ حَدٌّ فَانْصَرَفَ النَّاسُ وَ بَقِی هُوَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَینُ ع فَأَخَذَ حَجَراً فَکبَّرَ ثَلَاثَ تَکبِیرَاتٍ ثُمَّ رَمَاهُ بِثَلَاثَةِ أَحْجَارٍ فِی کلِّ حَجَرٍ ثَلَاثُ تَکبِیرَاتٍ ثُمَّ رَمَاهُ الْحَسَنُ (علیه السلام) مِثْلَ مَا رَمَاهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) ثُمَّ رَمَاهُ الْحُسَینُ (ع) فَمَاتَ الرَّجُلُ فَأَخْرَجَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فَأَمَرَ فَحُفِرَ لَهُ وَ صَلَّی عَلَیهِ وَ دَفَنَهُ فَقِیلَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَ لَا تُغَسِّلُهُ فَقَالَ قَدِ اغْتَسَلَ بِمَا هُوَ طَاهِرٌ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ لَقَدْ صَبَرَ عَلَی أَمْرٍ عَظِیمٍ" [کافی ، ج۷ ، ص۱۸۸] .

۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَتَی النَّبِی (ص) رَجُلٌ فَقَالَ إِنِّی زَنَیتُ فَطَهِّرْنِی فَصَرَفَ النَّبِی ص وَجْهَهُ عَنْهُ فَأَتَاهُ مِنْ جَانِبِهِ الْآخَرِ ثُمَّ قَالَ مِثْلَ مَا قَالَ فَصَرَفَ وَجْهَهُ عَنْهُ ثُمَّ جَاءَ الثَّالِثَةَ فَقَالَ لَهُ یا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی زَنَیتُ وَ عَذَابُ الدُّنْیا أَهْوَنُ لِی مِنْ عَذَابِ الْآخِرَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَ بِصَاحِبِکمْ بَأْسٌ یعْنِی جِنَّةً فَقَالُوا لَا فَأَقَرَّ عَلَی نَفْسِهِ الرَّابِعَةَ فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ یرْجَمَ فَحَفَرُوا لَهُ حَفِیرَةً فَلَمَّا وَجَدَ مَسَّ الْحِجَارَةِ خَرَجَ یشْتَدُّ فَلَقِیهُ الزُّبَیرُ فَرَمَاهُ بِسَاقِ بَعِیرٍ فَسَقَطَ فَعَقَلَهُ بِهِ فَأَدْرَکهُ النَّاسُ فَقَتَلُوهُ فَأَخْبَرُوا رَسُولَ اللَّهِ (ص) بِذَلِک فَقَالَ هَلَّا تَرَکتُمُوهُ ثُمَّ قَالَ لَوِ اسْتَتَرَ ثُمَّ تَابَ کانَ خَیراً لَهُ [کافی ، ج۷ ، ص۱۸۵] .

۵. عفو از اجرای حد برتر است

۱ ـ حق الناس للناس : عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : " قُلْتُ لَهُ رَجُلٌ جَنَی عَلَی أَعْفُو عَنْهُ أَوْ أَرْفَعُهُ إِلَی السُّلْطَانِ قَالَ هُوَ حَقُّک إِنْ عَفَوْتَ عَنْهُ فَحَسَنٌ وَ إِنْ رَفَعْتَهُ إِلَی الْإِمَامِ فَإِنَّمَا طَلَبْتَ حَقَّک وَ کیفَ لَک بِالْإِمَامِ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۲] .

۶. در صورت جهل بخشیده می شود

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ فِی الْإِسْلَامِ فَأَقَرَّ بِهِ ثُمَّ شَرِبَ الْخَمْرَ وَ زَنَی وَ أَکلَ الرِّبَا وَ لَمْ یتَبَینْ لَهُ شَیءٌ مِنَ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ لَمْ أُقِمْ عَلَیهِ الْحَدَّ إِذَا کانَ جَاهِلًا إِلَّا أَنْ تَقُومَ عَلَیهِ الْبَینَةُ أَنَّهُ قَرَأَ السُّورَةَ الَّتِی فِیهَا الزِّنَا وَ الْخَمْرُ وَ أَکلُ الرِّبَا وَ إِذَا جَهِلَ ذَلِک أَعْلَمْتُهُ وَ أَخْبَرْتُهُ فَإِنْ رَکبَهُ بَعْدَ ذَلِک جَلَدْتُهُ وَ أَقَمْتُ عَلَیهِ الْحَدَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۵۵] .

۷. سخت گیری در اثبات جرم

قال رسول الله (ص) : ادرؤا الحدود عن المسلمین ما استطعتم فان وجدتم للمسلم مخرجا فخلوا سبیله فان الامام لان یخطیء فی العفو خیر من ان یخطیء فی العقوبة [کنز ، ۱۲۹۷۱]

قال رسول الله (ص) : ادفعوا الحدود عن عباد الله ما وجدتم له مدفعا [کنز ، ۱۲۹۷۴]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۷۴] .

۸. عدم جواز اجرای حد ، مگر با حکم ائمه (علیه السلام) و منصوبین از طرف آنها

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : لَا یحْضُرَنَّ أَحَدُکمْ رَجُلًا یضْرِبُهُ سُلْطَانٌ جَائِرٌ ظُلْماً وَ عُدْوَاناً وَ لَا مَقْتُولًا وَ لَا مَظْلُوماً إِذَا لَمْ ینْصُرْهُ لِأَنَّ نُصْرَةَ الْمُومِنِ عَلَی الْمُومِنِ فَرِیضَةٌ وَاجِبَةٌ إِذَا هُوَ حَضَرَهُ وَ الْعَافِیةُ أَوْسَعُ مَا لَمْ تُلْزِمْک الْحُجَّةُ الظَّاهِرَةُ [قرب‌الإسناد ، ص۲۶] .

أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ فِی مَسَائِلِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عِیسَی عَنِ الْأَخِیرِ (علیه السلام) فِی مَمْلُوک لَا یزَالُ یعْصِی صَاحِبَهُ أَ یحِلُّ ضَرْبُهُ أَمْ لَا؟ فَقَالَ : " لَا یحِلُّ أَنْ تَضْرِبَهُ إِنْ وَافَقَک فَأَمْسِکهُ وَ إِلَّا فَخَلِّ عَنْهُ" [تهذیب‌الأحکام ، ج ۱۰ ، ص۱۴۸] .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ النُّعْمَانِ الْمُفِیدُ : فَأَمَّا إِقَامَةُ الْحُدُودِ فَهُوَ إِلَی سُلْطَانِ الْإِسْلَامِ الْمَنْصُوبِ مِنْ قِبَلِ اللَّهِ وَ هُمْ أَئِمَّةُ الْهُدَی مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ع) وَ مَنْ نَصَبُوهُ لِذَلِک مِنَ الْأُمَرَاءِ وَ الْحُکامِ وَ قَدْ فَوَّضُوا النَّظَرَ فِیهِ إِلَی فُقَهَاءِ شِیعَتِهِمْ مَعَ الْإِمْکانِ. [المقنعة ، ص۸۰۹] .

۳. اهمیت و جایگاه

۱. واجب بودن اقامه حدود

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِذَا کانَ فِی الْحَدِّ لَعَلَّ أَوْ عَسَی فَالْحَدُّ مُعَطَّلٌ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص ۵۰] .

۲ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : حَدٌّ یقَامُ فِی الْأَرْضِ أَزْکی فِیهَا مِنْ مَطَرِ أَرْبَعِینَ لَیلَةً وَ أَیامَهَا [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۴] .

۳ ـ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِی إِبْرَاهِیمَ (علیه السلام) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " یحْی الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها " (روم–۱۹) قَالَ : " لَیسَ یحْییهَا بِالْقَطْرِ وَ لَکنْ یبْعَثُ اللَّهُ رِجَالًا فَیحْیونَ الْعَدْلَ فَتُحْیا الْأَرْضُ لِإِحْیاءِ الْعَدْلِ وَ لَإِقَامَةُ الْحَدِّ لِلَّهِ أَنْفَعُ فِی الْأَرْضِ مِنَ الْقَطْرِ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً" [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۴] .

قال رسول الله (ص) : اقامة حد من حدود الله خير من مطر اربعين ليلة فی بلاد الله [کنز ، ۱۴۵۹۹]

قال رسول الله (ص) : حد يقام فی الارض ازکی من عبادة ستين سنة [مستدرک ، ج۳ ، ص۲۱۶]

قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : حَدٌّ يقَامُ فِی الْأَرْضِ أَزْکی فِيهَا مِنْ مَطَرِ أَرْبَعِينَ لَيلَةً وَ أَيامَهَا [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لو حفظتم حدود الله سبحانه لعجل لکم من فضله الموعود [غررالحکم ، ص۲۰۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : وَ إِقَامَةَ الْحُدُودِ إِعْظَاماً لِلْمَحَارِمِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۲] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) : " أَنَّهُ قَالَ فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِينِ اللّهِ " (نور-۲) قَالَ إِقَامَةِ الْحُدُودِ" [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۵۱] .

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : أَنَّهُ قَالَ لِبَعْضِ مَنْ أَوْصَاهُ عَلَيک بِإِقَامَةِ الْحُدُودِ عَلَی الْقَرِيبِ وَ الْبَعِيدِ وَ الْحُکمِ بِکتَابِ اللَّهِ فِی الرِّضَاءِ وَ السَّخَطِ وَ الْقَسْمِ بِالْعَدْلِ بَينَ الْأَحْمَرِ وَ الْأَسْوَدِ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ وَ أَقِيلُوا الْکرَامَ عَثَرَاتِهِمْ إِلَّا فِی حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۶۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إن کنتم لا محالة متسابقين فتسابقوا إلی إقامة حدود الله و الأمر بالمعروف [غررالحکم ، ص۳۳۲] .

وُجُوبِ إِقَامَةِ الْحَدِّ عَلَی الْکفَّارِ إِذَا فَعَلُوا الْمُحَرَّمَاتِ جَهْراً أَوْ رُفِعُوا إِلَی حَاکمِ الْمُسْلِمِينَ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۵۰] .

قَالَ الْحَارِثُ عَنْ أَبِيهِ کتَبَ إِلَيه (مُحَمَّدَ بْنَ أَبِی بَکرٍ) عَلِی (عليه السلام) : " أَنْ أَقِمِ الْحَدَّ فِيهِمْ عَلَی الْمُسْلِمِ الَّذِی فَجَرَ بِالنَّصْرَانِيةِ وَ ادْفَعِ النَّصْرَانِيةَ إِلَی النَّصَارَی يقْضُونَ فِيهَا مَا شَاءُوا" [الغارات ، ج۱ ، ص۱۴۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : لَا أُقِيمُ عَلَی رَجُلٍ حَدّاً بِأَرْضِ الْعَدُوِّ حَتَّی يخْرُجَ مِنْهَا مَخَافَةَ أَنْ تَحْمِلَهُ الْحَمِيةُ فَيلْحَقَ بِالْعَدُوِّ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۴۴] .

قَالَ الْکاظِمُ (عليه السلام) : أَصْحَابُ الْکبَائِرِ کلِّهَا إِذَا أُقِيمَ عَلَيهِمُ الْحَدُّ مَرَّتَينِ قُتِلُوا فِی الثَّالِثَةِ [کافی ، ج۷ ، ص۱۹۱] .

قَالَ الرِّضَا (عليه السلام) : أَنَّ عِلَّةَ الْقَتْلِ بَعْدَ إِقَامَةِ الْحَدِّ فِی الثَّالِثَةِ عَلَی الزَّانِی وَ الزَّانِيةِ لِاسْتِخْفَافِهِمَا وَ قِلَّةِ مُبَالَاتِهِمَا بِالضَّرْبِ حَتَّی کأَنَّهُ مُطْلَقٌ لَهُمَا ذَلِک الشَّیءُ وَ عِلَّةٌ أُخْرَی أَنَّ الْمُسْتَخِفَّ بِاللَّهِ وَ بِالْحَدِّ کافِرٌ فَوَجَبَ عَلَيهِ الْقَتْلُ لِدُخُولِهِ فِی الْکفْرِ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۴۶] .

۲. عدم تعطيلی در حدود

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إِذَا کانَ فِی الْحَدِّ لَعَلَّ أَوْ عَسَی فَالْحَدُّ مُعَطَّلٌ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : مَنْ عَطَّلَ حَدّاً مِنْ حُدُودِی فَقَدْ عَانَدَنِی وَ طَلَبَ بِذَلِک مُضَادَّتِی [کافی ، ج۷ ، ص۱۸۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : أُتِی بِامْرَأَةٍ لَهَا شَرَفٌ فِی قَوْمِهَا قَدْ سَرَقَتْ فَأَمَرَ بِقَطْعِهَا فَاجْتَمَعَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) نَاسٌ مِنْ قُرَيشٍ وَ قَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ تَقْطَعُ امْرَأَةً شَرِيفَةً مِثْلَ فُلَانَةَ فِی خَطَرٍ يسِيرٍ قَالَ نَعَمْ إِنَّمَا هَلَک مَنْ کانَ قَبْلَکمْ بِمِثْلِ هَذَا کانُوا يقِيمُونَ الْحُدُودَ عَلَی ضُعَفَائِهِمْ وَ يتْرُکونَ أَقْوِياءَهُمْ وَ أَشْرَافَهُمْ فَهَلَکوا [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : لَا يسْعَدُ أَحَدٌ إِلَّا بِإِقَامَةِ حُدُودِ اللَّهِ وَ لَا يشْقَی أَحَدٌ إِلَّا بِإِضَاعَتِهَا [غررالحکم ، ص۱۶۷] .

الصَّدُوقُ فِی الْمُقْنِعِ : " وَ أُتِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِرَجُلٍ کبِيرِ الْبَطْنِ عَلِيلٍ قَدْ زَنَی فَأُتِی رَسُولُ اللَّهِ ص بِعُرْجُونٍ فِيهِ مِائَةُ شِمْرَاخٍ فَضَرَبَهُ ضَرْبَةً وَاحِدَةً مَکانَ الْحَدِّ وَ کرِهَ أَنْ يبْطِلَ حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَی" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۸ ، ص۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : مَتَی وَجَبَ الْحَدُّ أُقِيمَ وَ لَيسَ فِی الْحُدُودِ نَظِرَةٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۸ ، ص۲۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِذَا كَانَ فِي الْحَدِّ لَعَلَّ أَوْ عَسَى فَالْحَدُّ مُعَطَّلٌ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۵۰] .

۳. عدم شفاعت و کفالت در حدود

کفالت و شفاعت ممنوع قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا شَفَاعَةَ فِي حَدٍّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۶۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا كَفَالَةَ فِي حَدٍّ [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ وَ لَا شَفَاعَةَ وَ لَا كَفَالَةَ وَ لَا يَمِينَ فِي حَدٍّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۷۴] .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ آبَائِهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : " أَنَّهُ نَهَى عَنِ الشَّفَاعَةِ فِي الْحُدُودِ وَ قَالَ مَنْ شَفَعَ فِي حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ لِيُبْطِلَهُ وَ سَعَى فِي إِبْطَالِ حُدُودِهِ عَذَّبَهُ اللَّهُ تَعَالَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ" [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ يَا أُسَامَةُ لَا تَشْفَعْ فِي حَدٍّ [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۴] .

عن عائشة قالت : كانت امرأة مخزومية تستعير المتاع و تحجده فامر ال نبی (ص) بقطع یدها فاتی اهلها اسامة فكلموه فكلم اسامة النبی (ص) یا اسامة! لا اراک تكلم فی حد من حدود الله! ثم قال النبی (ص) خطيبا فقال : انما اهلك الذين ممن كان قبلكم انه اذا سرق فيهم الشريف تركوه و اذا سرق فيهم الضعيف قطعوه و الذی نفسی بيده لو كانت فاطمة بنت محمد لقطعت يدها فقطع يد المخزومية. [کنز ، ۸۶۱۱]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أَنَّهُ أَخَذَ رَجُلًا مِنْ بَنِي أَسَدٍ فِي حَدٍّ وَجَبَ عَلَيْهِ لِيُقِيمَهُ عَلَيْهِ فَذَهَبَ بَنُو أَسَدٍ إِلَى الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ (علیه السلام) يَسْتَشْفِعُونَهُ فَأَبَى عَلَيْهِمْ فَانْطَلَقُوا إِلَى أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) فَسَأَلُوهُ فَقَالَ : لَا تَسْأَلُونِي شَيْئاً أَمْلِكُهُ إِلَّا أَعْطَيْتُكُمُوهُ فَخَرَجُوا مَسْرُورِينَ فَمَرُّوا بِالْحُسَيْنِ (ع) فَأَخْبَرُوهُ بِمَا قَالَ فَقَالَ إِنْ كَانَ لَكُمْ بِصَاحِبِكُمْ حَاجَةٌ فَانْصَرِفُوا فَلَعَلَّ أَمْرَهُ قَدْ قُضِيَ فَانْصَرَفُوا إِلَيْهِ فَوَجَدُوهُ (ص) قَدْ أَقَامَ عَلَيْهِ الْحَدَّ فَقَالُوا أَ وَ لَمْ تَعِدْنَا يَا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ قَالَ قَدْ وَعَدْتُكُمْ بِمَا أَمْلِكُ وَ هَذَا شَيْءٌ لِلَّهِ لَسْتُ أَمْلِكُهُ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

قال رسول الله (ص) : ایما رجل حالت شفاعة من دون حد من حدود الله لم یزل فی سخط الله حتی ینزع... [کنز ، ۴۳۸۳۷]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أَنَّهُ قَالَ لَا بَأْسَ بِالشَّفَاعَةِ فِي الْحُدُودِ إِذَا كَانَتْ مِنْ حُقُوقِ النَّاسِ يَسْأَلُونَ فِيهَا قَبْلَ أَنْ يَرْفَعُوهَا فَإِذَا رُفِعَ الْحَدُّ إِلَى الْإِمَامِ فَلَا شَفَاعَةَ [لَهُ] [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ وَ لَا شَفَاعَةَ وَ لَا كَفَالَةَ وَ لَا يَمِينَ فِي حَدٍّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا كَفَالَةَ فِي حَدٍّ مِنَ الْحُدُودِ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۶۵] .

رَوَى سَعْدُ بْنُ طَرِيفٍ عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ : قَضَى أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) فِي رَجُلٍ تَكَفَّلَ بِنَفْسِ رَجُلٍ أَنْ يُحْبَسَ وَ قَالَ لَهُ اطْلُبْ صَاحِبَكَ وَ قَضَى (ع) أَنَّهُ لَا كَفَالَةَ فِي حَدٍّ" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۹۵] .

۴. عدم قبول قسم درحدود

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا يُسْتَحْلَفُ صَاحِبُ الْحَدِّ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۱۵۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ وَ لَا شَفَاعَةَ وَ لَا كَفَالَةَ وَ لَا يَمِينَ فِي حَدٍّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۷۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : بِرَجُلٍ وَ قَالَ يَا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ هَذَا قَذَفَنِي فَقَالَ لَهُ أَ لَكَ بَيِّنَةٌ فَقَالَ لَا وَ لَكِنِ اسْتَحْلِفْهُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لَا يَمِينَ فِي حَدٍّ وَ لَا قِصَاصَ فِي عَظْمٍ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۷۹] .

۵. عدم بخشش در حدود الهی

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : لَا يُعْفَى عَنِ الْحُدُودِ الَّتِي لِلَّهِ دُونَ الْإِمَامِ فَأَمَّا مَا كَانَ مِنْ حَقِّ النَّاسِ فِي حَدٍّ فَلَا بَأْسَ أَنْ يُعْفَى عَنْهُ دُونَ

الْإِمَام [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۲] .

۴. کارهائی که موجب حد است

۱. زنا

۱. اقسام زنا

عَنْ عَمَّارٍ السَّابَاطِی قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ مُحْصَنَةٍ زَنَتْ وَ هِی حُبْلَی قَالَ تُقَرُّ حَتَّی تَضَعَ مَا فِی بَطْنِهَا وَ تُرْضِعَ وَلَدَهَا ثُمَّ تُرْجَمُ" [تهذیب‌الأحکام ، ج ۱۰ ، ص۴۹] .

الزّانِیةُ وَ الزّانِی فَاجْلِدُوا کلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ وَ لا تَأْخُذْکم بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِینِ اللّهِ إِنْ کنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ لْیشْهَدْ عَذابَهُما طائِفَةٌ مِنَ الْمُومِنِینَ [نور/۲] .

عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ : " قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) أَینَ یضْرَبُ الَّذِی یأْتِی ذَاتَ مَحْرَمٍ بِالسَّیفِ أَینَ هَذِهِ الضَّرْبَةُ؟ قَالَ : یضْرَبُ عُنُقُهُ أَوْ قَالَ : تُضْرَبُ رَقَبَتُهُ" [کافی ، ج۷ ، ص ۱۹۰] .

۲. شرایط حد زنا

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا یقْطَعُ السَّارِقُ حَتَّی یقِرَّ بِالسَّرِقَةِ مَرَّتَینِ وَ لَا یرْجَمُ الزَّانِی حَتَّی یقِرَّ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ [تهذیب‌الأحکام ، ج ۱۰ ، ص۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْمُغِیبُ وَ الْمُغِیبَةُ لَیسَ عَلَیهِمَا رَجْمٌ إِلَّا أَنْ یکونَ الرَّجُلُ مَعَ الْمَرْأَةِ وَ الْمَرْأَةُ مَعَ الرَّجُلِ [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : قَضَی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فِی الرَّجُلِ الَّذِی لَهُ امْرَأَةٌ بِالْبَصْرَةِ فَفَجَرَ بِالْکوفَةِ أَنْ یدْرَأَ عَنْهُ الرَّجْمُ وَ یضْرَبَ حَدَّ الزَّانِی قَالَ وَ قَضَی (ع) فِی رَجُلٍ مَحْبُوسٍ فِی السِّجْنِ وَ لَهُ امْرَأَةٌ حُرَّةٌ فِی بَیتِهِ فِی الْمِصْرِ وَ هُوَ لَا یصِلُ إِلَیهَا فَزَنَی فِی السِّجْنِ قَالَ عَلَیهِ الْجَلْدُ وَ یدْرَأُ عَنْهُ الرَّجْمُ [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۹] .

عَنْ عُمَرَ بْنِ یزِیدَ قَالَ : " قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) أَخْبِرْنِی عَنِ الْغَائِبِ عَنْ أَهْلِهِ یزْنِی هَلْ یرْجَمُ إِذَا کانَتْ لَهُ زَوْجَةٌ وَ هُوَ غَائِبٌ عَنْهَا قَالَ لَا یرْجَمُ الْغَائِبُ عَنْ أَهْلِهِ وَ لَا الْمُمْلَک الَّذِی لَمْ یبْنِ بِأَهْلِهِ وَ لَا صَاحِبُ الْمُتْعَةِ قُلْتُ فَفِی أَی حَدِّ سَفَرِهِ لَا یکونُ مُحْصَناً قَالَ إِذَا قَصَّرَ وَ أَفْطَرَ فَلَیسَ بِمُحْصَنٍ" [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۹] .

عَنِ ابْنِ بُکیرٍ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عن جَارِیةٍ لَمْ تَبْلُغْ وُجِدَتْ مَعَ رَجُلٍ یفْجُرُ بِهَا. قَالَ : تُضْرَبُ الْجَارِیةُ دُونَ الْحَدِّ وَ یقَامُ عَلَی الرَّجُلِ الْحَدُّ [الْکامِلُ] " [کافی ، ج۷ ، ص ۱۸۰] .

از حضرت علی (علیه السلام) حدیثی طولانی و به این مضمون وارد شده است : زنی نزد علی (علیه السلام) آمد و گفت : طهّرنی. ـ از چه؟ ـ زنا کردم. ـ شوهر داری؟ ـ بله. ـ حاضر بود؟ ـ بله. ـ برو بعد از وضع حمل بیا. آمد و گفت : طهّرنی. ـ از چه؟ ـ زنا کردم. ـ شوهر داری؟ ـ بله. ـ حاضر بود؟ ـ بله. ـ برو بعد از شیر دادن دو سال بیا. آمد و گفت : طهّرنی. از چه؟ ـ زنا کردم. ـ شوهر داری؟ ـ بله. ـ حاضر بود؟ بله. ـ برو بعد از رشد فرزند موقعی که دیگر از بلندی پرت نشود بیا. آمد و گفت : طهّرنی. ـ از چه؟ ـ زنا کردم. ـ شوهر داری؟ ـ بله. ـ حاضر بود؟ ـ بله. آنگاه رجم صورت گرفت. [وسائل ، ج۱۸ ، ص۳۷۸]

فَقَالَتْ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی زَنَیتُ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ : وَ ذَاتُ بَعْلٍ أَنْتِ إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ؟ قَالَتْ : نَعَمْ قَالَ أَ فَغَائِباً کانَ بَعْلُک إِذْ فَعَلْتِ مَا فَعَلْتِ قَالَتْ : بَلْ حَاضِراً قَالَ : فَرَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ فَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنَّهُ قَدْ ثَبَتَ عَلَیهَا أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ إِلَی أَنْ قَالَ فَنَظَرَ إِلَیهِ عَمْرُو بْنُ حُرَیثٍ وَ کأَنَّمَا الرُّمَّانُ یفْقَأُ فِی وَجْهِهِ فَلَمَّا رَأَی ذَلِک عَمْرٌو قَالَ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی إِنَّمَا أَرَدْتُ أَنْ أَکفُلَهُ إِذْ ظَنَنْتُ أَنَّک تُحِبُّ ذَلِک فَأَمَّا إِذْ کرِهْتَهُ فَإِنِّی لَسْتُ أَفْعَلُ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أَ بَعْدَ أَرْبَعِ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ لَتَکفُلَنَّهُ وَ أَنْتَ صَاغِرٌ الْحَدِیثَ

وَ ذَكرَ أَنَّهُ رَجَمَهَا [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۰۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : لَا يرْجَمُ الزَّانِی حَتَّی يقِرَّ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ [تهذيب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ لِكلِّ شَیءٍ حَدّاً وَ جَعَلَ عَلَی كلِّ مَنْ تَعَدَّی حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَدّاً وَ جَعَلَ مَا دُونَ الْأَرْبَعَةِ الشُّهَدَاءِ مَسْتُوراً عَلَی الْمُسْلِمِينَ [كافی ، ج۷ ، ص۱۷۴] .

سُقُوطُ الْحَدِّ عَنِ الْمُسْتَكرَهَةِ عَلَی الزِّنَا وَ لَوْ بِأَنْ تُمَكنَ مِنْ نَفْسِهَا خَوْفاً مِنَ الْهَلَاك عِنْدَ الْعَطَشِ وَ تُصَدَّقُ إِذَا ادَّعَتْ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۱۰] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا (عليه السلام) فِی امْرَأَةٍ مَجْنُونَةٍ زَنَتْ قَالَ : " إِنَّهَا لَا تَمْلِك أَمْرَهَا وَ لَيسَ عَلَيهَا شَیءٌ" [كافی ، ج۷ ، ص۱۹۱] .

۳. مقدار حد زنا

عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ : أُتِی عُمَرُ بِخَمْسَةِ نَفَرٍ أُخِذُوا فِی الزِّنَا فَأَمَرَ أَنْ يقَامَ عَلَی كلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمُ الْحَدُّ وَ كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) حَاضِراً فَقَالَ : يا عُمَرُ لَيسَ هَذَا حُكمَهُمْ. قَالَ : فَأَقِمْ أَنْتَ الْحَدَّ عَلَيهِمْ فَقَدَّمَ وَاحِداً مِنْهُمْ فَضَرَبَ عُنُقَهُ وَ قَدَّمَ الْآخَرَ فَرَجَمَهُ وَ قَدَّمَ الثَّالِثَ فَضَرَبَهُ الْحَدَّ وَ قَدَّمَ الرَّابِعَ فَضَرَبَهُ نِصْفَ الْحَدِّ وَ قَدَّمَ الْخَامِسَ فَعَزَّرَهُ فَتَحَيرَ عُمَرُ وَ تَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ فِعْلِهِ فَقَالَ عُمَرُ : يا أَبَا الْحَسَنِ خَمْسَةُ نَفَرٍ فِی قَضِيةٍ وَاحِدَةٍ أَقَمْتَ عَلَيهِمْ خَمْسَةَ حُدُودٍ لَيسَ شَیءٌ مِنْهَا يشْبِهُ الْآخَرَ. فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا الْأَوَّلُ فَكانَ ذِمِّياً فَخَرَجَ عَنْ ذِمَّتِهِ لَمْ يكنْ لَهُ حَدٌّ إِلَّا السَّيفُ وَ أَمَّا الثَّانِی فَرَجُلٌ مُحْصَنٌ كانَ حَدُّهُ الرَّجْمَ وَ أَمَّا الثَّالِثُ فَغَيرُ مُحْصَنٍ حَدُّهُ الْجَلْدُ وَ أَمَّا الرَّابِعُ فَعَبْدٌ ضَرَبْنَاهُ نِصْفَ الْحَدِّ وَ أَمَّا الْخَامِسُ فَمَجْنُونٌ مَغْلُوبٌ عَلَی عَقْلِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۶۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : إِذَا كابَرَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ عَلَی نَفْسِهَا ضُرِبَ ضَرْبَةً بِالسَّيفِ مَاتَ مِنْهَا أَوْ عَاشَ [كافی ، ج۷ ، ص۱۸۹] .

عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ : " قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) أَينَ يضْرَبُ الَّذِی يأْتِی ذَاتَ مَحْرَمٍ بِالسَّيفِ أَينَ هَذِهِ الضَّرْبَةُ؟ قَالَ : يضْرَبُ عُنُقُهُ أَوْ قَالَ تُضْرَبُ رَقَبَتُهُ" [كافی ، ج۷ ، ص۱۹۰] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيسٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ : " سَأَلْتُهُ عَنِ امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ زَنَتْ فَحَمَلَتْ فَلَمَّا وَلَدَتْ قَتَلَتْ وَلَدَهَا سِرّاً قَالَ : تُجْلَدُ مِائَةً لِقَتْلِهَا وَلَدَهَا وَ تُرْجَمُ لِأَنَّهَا مُحْصَنَةٌ" [تهذيب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۴۶] .

۲. لواط

۱ ـ عَنْ مَالِك بْنِ عَطِيةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِی حَدِيثٍ : أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) قَالَ : لِرَجُلٍ أَقَرَّ عِنْدَهُ بِاللِّوَاطِ أَرْبَعاً يا هَذَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) حَكمَ فِی مِثْلِك بِثَلَاثَةِ أَحْكامٍ فَاخْتَرْ أَيهُنَّ شِئْتَ قَالَ وَ مَا هُنَّ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ قَالَ ضَرْبَةٌ بِالسَّيفِ فِی عُنُقِك بَالِغَةً مِنْك مَا بَلَغَتْ أَوْ إِهْدَابٌ مِنْ جَبَلٍ (ديده شود) مَشْدُودَ الْيدَينِ وَ الرِّجْلَينِ أَوْ إِحْرَاقٌ بِالنَّارِ" [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۵۷] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : لَوْ كانَ ينْبَغِی لِأَحَدٍ أَنْ يرْجَمَ مَرَّتَينِ لَرُجِمَ اللُّوطِی [كافی ، ج۷ ، ص۱۹۹] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إِذَا كانَ الرَّجُلُ كلَامُهُ كلَامَ النِّسَاءِ وَ مِشْيتُهُ مِشْيةَ النِّسَاءِ وَ يمَكنُ مِنْ نَفْسِهِ فَينْكحُ كمَا تُنْكحُ الْمَرْأَةُ فَارْجُمُوهُ وَ لَا تَسْتَحْيوهُ [كافی ، ج۷ ، ص۲۶۸] .

۳. مساحقه

حَدُّ السَّحْقِ حَدُّ الزِّنَا مِائَةُ جَلْدَةٍ مَعَ عَدَمِ الْإِحْصَانِ وَ الْقَتْلُ مَعَهُ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۶۵] .

۴. قيادت

۱ ـ لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْوَاصِلَةَ وَ الْمُوتَصِلَةَ يعْنِی الزَّانِيةَ وَ الْقَوَّادَةَ فِی هَذَا الْخَبَرِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۴۸] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : یضْرَبُ ثَلَاثَةَ أَرْبَاعِ (۳۴) حَدِّ الزَّانِی خَمْسَةً وَ سَبْعِینَ سَوْطاً وَ ینْفَی مِنَ الْمِصْرِ الَّذِی هُوَ فِیهِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۱] .

۵. قذف

۱. مفاسد قذف

۱ ـ قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَذْفَ الْمُحْصَنَاتِ لِمَا فِیهِ مِنْ فَسَادِ الْأَنْسَابِ وَ نَفْی الْوَلَدِ وَ إِبْطَالِ الْمَوَارِیثِ وَ تَرْک التَّرْبِیةِ وَ ذَهَابِ الْمَعَارِفِ وَ مَا فِیهِ مِنَ الْکبَائِرِ وَ الْعِلَلِ الَّتِی تُودِّی إِلَی فَسَادِ الْخَلْقِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۶۵] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَمَی مُحْصَناً أَوْ مُحْصَنَةً أَحْبَطَ اللَّهُ عَمَلَهُ وَ جَلَدَهُ یوْمَ الْقِیامَةِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَک مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ ثُمَّ یومَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۵] .

۲. مقدار حد قذف

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِذَا قَذَفَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ فَقَالَ إِنَّک لَتَعْمَلُ عَمَلَ قَوْمِ لُوطٍ تَنْکحُ الرِّجَالَ قَالَ یجْلَدُ حَدَّ الْقَاذِفِ ثَمَانِینَ جَلْدَةً [کافی ، ج۷ ، ص۲۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنِ افْتَرَی عَلَی مُسْلِمٍ ضُرِبَ ثَمَانِینَ یهُودِیاً کانَ أَوْ نَصْرَانِیاً أَوْ عَبْداً [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۷۳] .

عَنْ أَبِی بَکرٍ الْحَضْرَمِی قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ عَبْدٍ مَمْلُوک قَذَفَ حُرّاً قَالَ : یجْلَدُ ثَمَانِینَ هَذَا مِنْ حُقُوقِ النَّاسِ فَأَمَّا مَا کانَ مِنْ حُقُوقِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِنَّهُ یضْرَبُ نِصْفَ الْحَدِّ قُلْتُ الَّذِی مِنْ حُقُوقِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا هُوَ؟ قَالَ : إِذَا زَنَی أَوْ شَرِبَ خَمْراً فَهَذَا مِنَ الْحُقُوقِ الَّتِی یضْرَبُ فِیهَا نِصْفَ الْحَدِّ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۳۷] .

لا ـ فرق فی حد القذف بین الحر و المملوک و استدل الامام لان القذف من حقوق الناس (فلا فرق بین العبد و الحر) و اما ما کان من حقوق الله فانه یضرب نصف الحد [وسائل ، ج۱۸ ، صص ۴۳۸ ـ ۳۴]

عَنْ عَبَّادِ بْنِ صُهَیبٍ قَال : " سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ نَصْرَانِی قَذَفَ مُسْلِماً فَقَالَ لَهُ یا زَانِ فَقَالَ یجْلَدُ ثَمَانِینَ جَلْدَةً لِحَقِّ الْمُسْلِمِ وَ ثَمَانِینَ سَوْطاً إِلَّا سَوْطاً لِحُرْمَةِ الْإِسْلَامِ وَ یحْلَقُ رَأْسُهُ وَ یطَافُ بِهِ فِی أَهْلِ دِینِهِ لِکی ینَکلَ غَیرُهُ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۳۹] .

عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ الْفَضْلِ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنِ الِافْتِرَاءِ عَلَی أَهْلِ الذِّمَّةِ وَ أَهْلِ الْکتَابِ هَلْ یجْلَدُ الْمُسْلِمُ الْحَدَّ فِی الِافْتِرَاءِ عَلَیهِمْ قَالَ لَا وَ لَکنْ یعَزَّرُ" [کافی ، ج۷ ، ص ۲۴۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنِ افْتَرَی عَلَی مُسْلِمٍ ضُرِبَ ثَمَانِینَ یهُودِیاً کانَ أَوْ نَصْرَانِیاً أَوْ عَبْداً [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۷۳] .

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ رَجُلَینِ افْتَرَی کلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَی صَاحِبِهِ فَقَالَ یدْرَأُ عَنْهُمَا الْحَدُّ وَ یعَزَّرَانِ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۴۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِذَا قَالَ الرَّجُلُ أَنْتَ خَبِیثٌ أَوْ أَنْتَ خِنْزِیرٌ فَلَیسَ فِیهِ حَدٌّ وَ لَکنْ فِیهِ مَوْعِظَةٌ وَ بَعْضُ الْعُقُوبَةِ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۲۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : قَضَی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فِی رَجُلٍ دَعَا آخَرَ ابْنَ الْمَجْنُونِ فَقَالَ لَهُ الْآخَرُ أَنْتَ ابْنُ الْمَجْنُونِ فَأَمَرَ الْأَوَّلَ أَنْ یجْلِدَ صَاحِبَهُ عِشْرِینَ جَلْدَةً وَ قَالَ لَهُ اعْلَمْ أَنَّهُ مُسْتَحِقٌّ مِثْلَهَا عِشْرِینَ فَلَمَّا جَلَدَهُ أَعْطَی الْمَجْلُودَ السَّوْطَ فَجَلَدَهُ نَکالًا ینَکلُ بِهِمَا [کافی ، ج۷ ، ص۲۴۲] .

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْحَذَّاءِ قَالَ : " كُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فَسَأَلَنِی رَجُلٌ مَا فَعَلَ غَرِيمُک قُلْتُ ذَاک ابْنُ الْفَاعِلَةِ فَنَظَرَ إِلَی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) نَظَراً شَدِيداً قَالَ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک إِنَّهُ مَجُوسِی أُمُّهُ أُخْتُهُ فَقَالَ أَ وَ لَيسَ ذَلِک فِی دِينِهِمْ نِكَاحاً" [كافی ، ج۷ ، ص۲۴۰] .

عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : " سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ افْتَرَی عَلَی قَوْمٍ جَمَاعَةً قَالَ إِنْ أَتَوْا بِهِ مُجْتَمِعِينَ ضُرِبَ حَدّاً وَاحِداً وَ إِنْ أَتَوْا بِهِ مُتَفَرِّقِينَ ضُرِبَ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ حَدّاً" [كافی ، ج۷ ، ص۲۰۹] .

إِذَا قَذَفَ جَمَاعَةً وَاحِداً فَعَلَی كُلِّ وَاحِدٍ حَدٌّ وَ كَذَا شُهُودُ الزِّنَا إِذَا نَقَصُوا عَنِ الْأَرْبَعَةِ أَوْ لَمْ يعَدَّلُوا (هذا عنوان الروايات الاربعة الواردة فی هذا المضمون) [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۹۴] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (علیه السلام) عَنْ رَجُلٍ قَذَفَ ابْنَهُ بِالزِّنَا. قَالَ : لَوْ قَتَلَهُ مَا قُتِلَ بِهِ وَ إِنْ قَذَفَهُ لَمْ يجْلَدْ لَهُ" [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۹۶] .

۳. شرایط اجرای حد قذف

إِقَامَةُ حَدِّ الْقَذْفِ مَوْقُوفَةٌ عَلَی أَنْ يطْلُبَهُ صَاحِبُهُ (هذا عنوان الحديث) [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۸۷] .

عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنِ الرَّجُلِ يقْذِفُ الرَّجُلَ بِالزِّنَا فَيعْفُو عَنْهُ وَ يجْعَلُهُ مِنْ ذَلِک فِی حِلٍّ ثُمَّ إِنَّهُ بَعْدُ يبْدُو لَهُ فِی أَنْ يقَدِّمَهُ حَتَّی يجْلِدَهُ فَقَالَ : لَيسَ لَهُ حَدٌّ بَعْدَ الْعَفْوِ" [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۴۰] .

۶. دزدی

۱. مفاسد دزدی

۱ ـ قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : حُرِّمَ السَّرِقَةُ لِمَا فِيهَا مِنْ فَسَادِ الْأَمْوَالِ وَ قَتْلِ الْأَنْفُسِ لَوْ كَانَتْ مُبَاحَةً وَ لِمَا يأْتِی فِی التَّغَاصُبِ مِنَ الْقَتْلِ وَ التَّنَازُعِ وَ التَّحَاسُدِ وَ مَا يدْعُو إِلَی تَرْک التِّجَارَاتِ وَ الصِّنَاعَاتِ فِی الْمَكَاسِبِ وَ اقْتِنَاءِ الْأَمْوَالِ إِذَا كَانَ الشَّیءُ الْمُقْتَنَی لَا يكونُ أَحَدٌ أَحَقَّ بِهِ مِنْ أَحَدٍ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۲۴۱] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعٌ لَا تَدْخُلُ بَيتاً وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ يعْمَرْ بِالْبَرَكَةِ الْخِيانَةُ وَ السَّرِقَةُ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ الزِّنَا [ثواب‌الأعمال ، ص۲۴۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : السُّرَّاقُ ثَلَاثَةٌ مَانِعُ الزَّكَاةِ وَ مُسْتَحِلُّ مُهُورِ النِّسَاءِ وَ كَذَلِک مَنِ اسْتَدَانَ دَيناً وَ لَمْ ينْوِ قَضَاءَهُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۱۵۳] .

۲. شرایط حد دزدی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا يقْطَعُ إِلَّا مَنْ نَقَبَ بَيتاً أَوْ كَسَرَ قُفْلًا [تهذيب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۱۰۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أُتِی أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) بِطَرَّارٍ قَدْ طَرَّ دَرَاهِمَ مِنْ كُمِّ رَجُلٍ قَالَ فَقَالَ إِنْ كَانَ قَدْ طَرَّ مِنْ قَمِيصِهِ الْأَعْلَی لَمْ أَقْطَعْهُ وَ إِنْ كَانَ طَرَّ مِنْ قَمِيصِهِ الدَّاخِلِ قَطَعْتُهُ [كافی ، ج۷ ، ص۲۲۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : مَنْ أَقَرَّ عِنْدَ تَجْرِيدٍ أَوْ تَخْوِيفٍ أَوْ حَبْسٍ أَوْ تَهْدِيدٍ فَلَا حَدَّ عَلَيهِ [كافی ، ج۷ ، ص۲۶۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا يقْطَعُ السَّارِقُ حَتَّی يقِرَّ بِالسَّرِقَةِ مَرَّتَينِ وَ لَا يرْجَمُ الزَّانِی حَتَّی يقِرَّ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ [تهذيب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا أَقْطَعُ فِی الدَّغَارَةِ الْمُعْلَنَةِ وَ هِی الْخَلْسَةُ وَ لَكِنْ أُعَزِّرُهُ [كافی ، ج۷ ، ص۲۲۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أُتِی بِرَجُلٍ اخْتَلَسَ دُرَّةً مِنْ أُذُنِ جَارِيةٍ قَالَ هَذِهِ الدَّغَارَةُ الْمُعْلَنَةُ فَضَرَبَهُ وَ حَبَسَهُ [كافی ، ج۷ ، ص۲۲۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : كُلُّ مَدْخَلٍ يدْخَلُ فِيهِ بِغَيرِ إِذْنٍ صَاحِبِهِ فَسَرَقَ مِنْهُ السَّارِقُ فَلَا قَطْعَ عَلَيهِ يعْنِى الْحَمَّامَاتِ وَ الْخَانَاتِ وَ الْأَرْحِيةَ [كافى ، ج٧ ، ص٢٣١] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : أَنَّ عَلِياً (ع) أُتِى بِرَجُلٍ سَرَقَ مِنْ بَيتِ الْمَالِ فَقَالَ لَا يقْطَعُ فَإِنَّ لَهُ فِيهِ نَصِيباً [كافى ، ج٧ ، ص٢٣١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : فِى رَجُلٍ أَخَذَ بَيضَةً مِنَ الْمَقْسَمِ وَ قَالُوا قَدْ سَرَقَ اقْطَعْهُ فَقَالَ : إِنِّى لَمْ أَقْطَعْ أَحَداً لَهُ فِيمَا أَخَذَ شِرْكٌ [وسائل‌الشيعة ، ج٢٨ ، ص ٢٦٠] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) لَا يقْطَعُ السَّارِقَ فِى أَيامِ الْمَجَاعَةِ [كافى ، ج٧ ، ص٢٣١] .

لَا قَطْعَ فِى سَرِقَةِ الْحِجَارَةِ مِنَ الرُّخَامِ وَ نَحْوِهَا وَ لَا فِى سَرِقَةِ الثِّمَارِ قَبْلَ إِحْرَازِهَا [وسائل‌الشيعة ، ج٢٨ ، ص٢٨٦] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : " قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِى كمْ يقْطَعُ السَّارِقُ فَقَالَ فِى رُبُعِ دِينَارٍ " [كافى ، ج٧ ، ص٢٢١] .

عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِى قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ رَجُلٍ ثَقَبَ بَيتاً فَأُخِذَ قَبْلَ أَنْ يصِلَ إِلَى شَىءٍ قَالَ يعَاقَبُ فَإِنْ أُخِذَ وَ قَدْ أَخْرَجَ مَتَاعاً فَعَلَيهِ الْقَطْعُ " [كافى ، ج٧ ، ص٢٢٤] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : فِى السَّارِقِ إِذَا أُخِذَ وَ قَدْ أَخَذَ الْمَتَاعَ وَ هُوَ فِى الْبَيتِ لَمْ يخْرُجْ بَعْدُ فَقَالَ لَيسَ عَلَيهِ الْقَطْعُ حَتَّى يخْرُجَ بِهِ مِنَ الدَّارِ [كافى ، ج٧ ، ص٢٢٤] .

قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : قَضَى أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) فِى عَبْدٍ سَرَقَ وَ اخْتَانَ مِنْ مَالِ مَوْلَاهُ قَالَ لَيسَ عَلَيهِ قَطْعٌ [كافى ، ج٧ ، ص٢٣٤] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : فِى رَجُلٍ اسْتَأْجَرَ أَجِيراً فَأَقْعَدَهُ عَلَى مَتَاعِهِ فَسَرَقَهُ قَالَ هُوَ مُوتَمَنٌ [كافى ، ج٧ ، ص٢٢٧] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : لَا يقْطَعُ الْأَجِيرُ وَ الضَّيفُ إِذَا سَرَقَا لِأَنَّهُمَا مُوتَمَنَانِ [علل‌الشرائع ، ج٢ ، ص٥٣٥] .

عَنْ أَبِى بَصِيرٍ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ قَوْمٍ اصْطَحَبُوا فِى سَفَرٍ رُفَقَاءَ فَسَرَقَ بَعْضُهُمْ مَتَاعَ بَعْضٍ فَقَالَ هَذَا خَائِنٌ لَا يقْطَعُ وَ لَكنْ يتْبَعُ بِسَرِقَتِهِ وَ خِيانَتِهِ قِيلَ لَهُ فَإِنْ سَرَقَ مِنْ مَنْزِلِ أَبِيهِ فَقَالَ لَا يقْطَعُ لِأَنَّ ابْنَ الرَّجُلِ لَا يحْجَبُ عَنِ الدُّخُولِ إِلَى مَنْزِلِ أَبِيهِ هَذَا خَائِنٌ وَ كذَلِك إِنْ سَرَقَ مِنْ مَنْزِلِ أَخِيهِ وَ أُخْتِهِ إِذَا كانَ يدْخُلُ عَلَيهِمْ لَا يحْجُبَانِهِ عَنِ الدُّخُولِ " [كافى ، ج٧ ، ص٢٢٨] .

القطع انما يكون فى صورة الرجوع الى الحاكم فاذا عفى صاحب المال قبل المراجعة لا يقطع. هذا مضمون الحديث [وسائل ، ج١٨ ، ص٥٠٩]

٣. مقدار حد سرقت

١ ـ يقطع يد سارق الحرة و سارق الكفن [وسائل ، ج١٨ ، ص ٥١٠ تا ٥١٥]

٢ ـ قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : السَّارِقُ إِذَا جَاءَ مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ تَائِباً إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَدَّ سَرِقَتَهُ عَلَى صَاحِبِهَا فَلَا قَطْعَ عَلَيهِ [كافى ، ج٧ ، ص ٢٢٠] .

٣ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : قَضَى أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) فِى نَفَرٍ نَحَرُوا بَعِيراً فَأَكلُوهُ فَامْتُحِنُوا أَيهُمْ نَحَرَ فَشَهِدُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ نَحَرُوهُ جَمِيعاً لَمْ يخُصُّوا أَحَداً دُونَ أَحَدٍ فَقَضَى أَنْ تُقْطَعَ أَيمَانُهُمْ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج٤ ، ص٦٣] .

٧. شراب خوارى

١ ـ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ رَجُلٍ شَرِبَ حُسْوَةَ خَمْرٍ قَالَ يجْلَدُ ثَمَانِينَ جَلْدَةً قَلِيلُهَا وَ كثِيرُهَا حَرَامٌ " [كافى ، ج٧ ، ص٢١٤] .

٢ ـ عَنْ أَبِى بَصِيرٍ قَالَ : " كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) يجْلِدُ الْحُرَّ وَ الْعَبْدَ وَ الْيهُودِى وَ النَّصْرَانِى فِى الْخَمْرِ وَ النَّبِيذِ ثَمَانِينَ فَقُلْتُ مَا بَالُ الْيهُودِى وَ النَّصْرَانِى فَقَالَ إِذَا أَظْهَرُوا ذَلِك فِى مِصْرٍ مِنَ الْأَمْصَارِ لِأَنَّهُمْ لَيسَ لَهُمْ أَنْ يظْهِرُوا شُرْبَهَا " [كافى ، ج٧ ،

ص۲۱۵] .

۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کلُّ مُسْکرٍ مِنَ الْأَشْرِبَةِ یجِبُ فِیهِ کمَا یجِبُ فِی الْخَمْرِ مِنَ الْحَدِّ [کافی ، ج۷، ص۲۱۶] .

۴ـ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ : " سَأَلْتُهُ عَنِ السَّکرَانِ وَ الزَّانِی قَالَ یجْلَدَانِ بِالسِّیاطِ مُجَرَّدَینِ بَینَ الْکتِفَینِ " [کافی ، ج۷، ص۲۱۶] .

۵ـ عَنْ أَبِی مَرْیمَ قَالَ : " أُتِی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) بِالنَّجَاشِی الشَّاعِرِ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فَضَرَبَهُ ثَمَانِینَ ثُمَّ حَبَسَهُ لَیلَةً ثُمَّ دَعَا بِهِ مِنَ الْغَدِ فَضَرَبَهُ عِشْرِینَ سَوْطاً فَقَالَ لَهُ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ فَقَدْ ضَرَبْتَنِی فِی شُرْبِ الْخَمْرِ وَ هَذِهِ الْعِشْرُونَ مَا هِی فَقَالَ هَذَا لِتَجَرِّیک عَلَی شُرْبِ الْخَمْرِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ" [کافی ، ج۷، ص۲۱۶] .

۶- مردی را نزد ابی بکر آوردند برای حد شراب ، مرد گفت : نمی‌دانستم که شلاق دارد و الا نمی‌خوردم. علی علیه‌السلام فرمود : آن مرد را به مهاجرین و انصار عرضه دارید ، اگر شهادت دادند که ما آیات شراب را برای این مرد خوانده‌ایم برای این مرد حد جاری کنید و گرنه معاف است. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : شَرِبَ رَجُلٌ الْخَمْرَ عَلَی عَهْدِ أَبِی بَکرٍ فَرُفِعَ إِلَی أَبِی بَکرٍ فَقَالَ لَهُ أَ شَرِبْتَ خَمْراً قَالَ نَعَمْ قَالَ وَ لِمَ وَ هِی مُحَرَّمَةٌ قَالَ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ إِنِّی أَسْلَمْتُ وَ حَسُنَ إِسْلَامِی وَ مَنْزِلِی بَینَ ظَهْرَانَی قَوْمٍ یشْرَبُونَ الْخَمْرَ وَ یسْتَحِلُّونَهَا وَ لَوْ عَلِمْتُ أَنَّهَا حَرَامٌ اجْتَنَبْتُهَا فَالْتَفَتَ أَبُو بَکرٍ إِلَی عُمَرَ فَقَالَ مَا تَقُولُ فِی أَمْرِ هَذَا الرَّجُلِ فَقَالَ عُمَرُ مُعْضِلَةٌ وَ لَیسَ لَهَا إِلَّا أَبُو الْحَسَنِ قَالَ فَقَالَ أَبُو بَکرٍ ادْعُ لَنَا عَلِیاً فَقَالَ عُمَرُ یوتَی الْحَکمُ فِی بَیتِهِ فَقَامَا وَ الرَّجُلُ مَعَهُمَا وَ مَنْ حَضَرَهُمَا مِنَ النَّاسِ حَتَّی أَتَوْا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فَأَخْبَرَاهُ بِقِصَّةِ الرَّجُلِ وَ قَصَّ الرَّجُلُ قِصَّتَهُ قَالَ فَقَالَ ابْعَثُوا مَعَهُ مَنْ یدُورُ بِهِ عَلَی مَجَالِسِ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ مَنْ کانَ تَلَا عَلَیهِ آیةَ التَّحْرِیمِ فَلْیشْهَدْ عَلَیهِ فَفَعَلُوا ذَلِک بِهِ فَلَمْ یشْهَدْ عَلَیهِ أَحَدٌ بِأَنَّهُ قَرَأَ عَلَیهِ آیةَ التَّحْرِیمِ فَخَلَّی عَنْهُ وَ قَالَ لَهُ إِنْ شَرِبْتَ بَعْدَهَا أَقَمْنَا عَلَیک الْحَدَّ [کافی ، ج۷ ، ص۲۱۶] .

۸. محارب

عَنْ عُبَیدِ اللَّهِ بْنِ إِسْحَاقَ الْمَدَائِنِی عَنِ الرِّضَا (علیه السلام) قَالَ : " سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ" (مائده/۳۳) فَمَا الَّذِی إِذَا فَعَلَهُ اسْتَوْجَبَ وَاحِدَةً مِنْ هَذِهِ الْأَرْبَعِ فَقَالَ إِذَا حَارَبَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ سَعَی فِی الْأَرْضِ فَسَاداً فَقَتَلَ قُتِلَ بِهِ وَ إِنْ قَتَلَ وَ أَخَذَ الْمَالَ قُتِلَ وَ صُلِبَ وَ إِنْ أَخَذَ الْمَالَ وَ لَمْ یقْتُلْ قُطِعَتْ یدُهُ وَ رِجْلُهُ مِنْ خِلَافٍ وَ إِنْ شَهَرَ السَّیفَ فَحَارَبَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ سَعَی فِی الْأَرْضِ فَسَاداً وَ لَمْ یقْتُلْ وَ لَمْ یأْخُذِ الْمَالَ نُفِی مِنَ الْأَرْضِ فَقُلْتُ کیفَ ینْفَی وَ مَا حَدُّ نَفْیهِ قَالَ ینْفَی مِنَ الْمِصْرِ الَّذِی فَعَلَ فِیهِ مَا فَعَلَ إِلَی مِصْرٍ غَیرِهِ وَ یکتَبُ إِلَی أَهْلِ ذَلِک الْمِصْرِ بِأَنَّهُ مَنْفِی فَلَا تُجَالِسُوهُ وَ لَا تُبَایعُوهُ وَ لَا تُنَاکحُوهُ وَ لَا تُواکلُوهُ وَ لَا تُشَارِبُوهُ فَیفْعَلُ ذَلِک بِهِ سَنَةً فَإِنْ خَرَجَ مِنْ ذَلِک الْمِصْرِ إِلَی غَیرِهِ کتِبَ إِلَیهِمْ بِمِثْلِ ذَلِک حَتَّی تَتِمَّ السَّنَةُ قُلْتُ فَإِنْ تَوَجَّهَ إِلَی أَرْضِ الشِّرْک لِیدْخُلَهَا قَالَ إِنْ تَوَجَّهَ إِلَی أَرْضِ الشِّرْک لِیدْخُلَهَا قُوتِلَ أَهْلُهَا" [تهذیب‌الأحکام ، ج ۱۰ ، ص۱۳۲] .

۹. ارتداد

عن موسی بن جعفر علیه‌السلام فی نصرانی اسلم ثم ارتد؟ قال (ع) : " یستتاب فان رجع و الا قتل" [وسائل ، ج۱۸ ، ص۵۴۷] قَالَ‌الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَنَّ الْمُرْتَدَّ عَنِ الْإِسْلَامِ تُعْزَلُ عَنْهُ امْرَأَتُهُ وَ لَا تُوکلُ ذَبِیحَتُهُ وَ یسْتَتَابُ ثَلَاثاً فَإِنْ رَجَعَ وَ إِلَّا قُتِلَ یوْمَ الرَّابِعِ إِذَا کانَ صَحِیحَ الْعَقْلِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۴۹] .

۱۰. سبّ معصومین یا ادعای نبوت و امامت

عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : " أَنَّهُ سَأَلَ عَمَّنْ شَتَمَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالَ : یقْتُلُهُ الْأَدْنَی فَالْأَدْنَی قَبْلَ أَنْ یرْفَعَهُ إِلَی الْإِمَامِ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۹] .

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ : " فَقُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) أَ رَأَیتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا الْآنَ سَبَّ النَّبِی (ص) أَ یقْتَلُ؟ قَالَ : إِنْ لَمْ تَخَفْ عَلَی

نَفْسِک فَاقْتُلْهُ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : مَنْ قَعَدَ فِی مَجْلِسٍ یسَبُّ فِیهِ إِمَامٌ مِنَ الْأَئِمَّةِ یقْدِرُ عَلَی الِانْتِصَابِ فَلَمْ یفْعَلْ أَلْبَسَهُ اللَّهُ الذُّلَّ فِی الدُّنْیا وَ عَذَّبَهُ فِی الآخِرَةِ وَ سَلَبَهُ صَالِحَ مَا مَنَّ بِهِ عَلَیهِ مِنْ مَعْرِفَتِنَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۹] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی بْنِ عُبَیدٍ : " أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ (ع) أَهْدَرَ مَقْتَلَ فَارِسِ بْنِ حَاتِمٍ وَ ضَمِنَ لِمَنْ یقْتُلُهُ الْجَنَّةَ فَقَتَلَهُ جُنَیدٌ وَ کانَ فَارِسٌ فَتَّاناً یفْتِنُ النَّاسَ وَ یدْعُوهُمْ إِلَی الْبِدْعَةِ فَخَرَجَ مِنْ أَبِی الْحَسَنِ (ع) هَذَا فَارِسٌ یعْمَلُ مِنْ قِبَلِی فَتَّاناً دَاعِیاً إِلَی الْبِدْعَةِ وَ دَمُهُ هَدَرٌ لِکلِّ مَنْ قَتَلَهُ فَمَنْ هُوَ الَّذِی یرِیحُنِی مِنْهُ وَ یقْتُلُهُ وَ أَنَا ضَامِنٌ لَهُ عَلَی اللَّهِ الْجَنَّةَ" [رجال‌الکشی ، ص۵۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ شَهَرَ سَیفاً فَدَمُهُ هَدَرٌ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۳۱۵] .

عن جابر قال : قال رسول الله (ص) : (من الکعب بن الاشرف؟ فانه آذی الله و رسوله) فقال محمد بن مسلمة : یا رسول الله! اتحب اناقتله؟ قال : نعم قال : ائذن لی فلاقل؟ قال : قل فاتاه فقال ه و ذکر ما بینهما و قال : ان هذا الرجل قد اراد صدقة و قد عنانا فلما سمعه قال : و ایضا و الله! لتملنه... و واعده ان یأتیه بالحارث و ابی عبس بن جبر و عباد بن بشر قال : فجاؤا فدعوه لیلا فنزل الیهم... قال محمد : انی اذا جاء فسوف امدیدی الی راسه فاذا استمکنت منه فدونکم. فلما نزل ، نزل و هو متوشح فقالوا : نجد منک ریح الطیب قال : نعم ، تحتی فلانة هی اعطر نساء العرب قال : فتاذن لی ان اشم منه؟ قال : نعم ، فشم ، فتناول فشم. ثم قال : أتأذن لی ان اعود؟ قال : فاستمکن من راسه ثم قال : دونکم فقتلوه [صح ، ج۳، ص۱۴۲۵ ، ۱۴۲۶]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِلْمُسْلِمِینَ وَ هُمْ مُجْتَمِعُونَ حَوْلَه : " أَیهَا النَّاسُ لَا نَبِی بَعْدِی وَ لَا سُنَّةَ بَعْدَ سُنَّتِی فَمَنِ ادَّعَی ذَلِک فَدَعْوَاهُ وَ بِدْعَتُهُ فِی النَّارِ وَ مَنِ ادَّعَی ذَلِک فَاقْتُلُوهُ وَ مَنِ اتَّبَعَهُ فَهُمْ فِی النَّارِ" [أمالی مفید ، ص۵۳] .

۵. انواع حدود

۱. قتل

۱. سنگسار (رجم)

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا یرْجَمُ الزَّانِی حَتَّی یقِرَّ أَرْبَعَ مَرَّاتٍ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۸] .

۲. سوزاندن در آتش

۳. پرتاب از بلندی

۴. ضربه با شمشیر

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : بَینَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فِی مَلَإٍ مِنْ أَصْحَابِهِ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی قَدْ أَوْقَبْتُ عَلَی غُلَامٍ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ لَهُ یا هَذَا امْضِ إِلَی مَنْزِلِک لَعَلَّ مِرَاراً هَاجَ بِک فَلَمَّا کانَ مِنْ غَدٍ عَادَ إِلَیهِ فَقَالَ لَهُ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی أَوْقَبْتُ عَلَی غُلَامٍ فَطَهِّرْنِی فَقَالَ لَهُ یا هَذَا امْضِ إِلَی مَنْزِلِک لَعَلَّ مِرَاراً هَاجَ بِک حَتَّی فَعَلَ ذَلِک ثَلَاثاً بَعْدَ مَرَّتِهِ الْأُولَی فَلَمَّا کانَ فِی الرَّابِعَةِ قَالَ لَهُ یا هَذَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) حَکمَ فِی مِثْلِک بِثَلَاثَةِ أَحْکامٍ فَاخْتَرْ أَیهُنَّ شِئْتَ قَالَ وَ مَا هُنَّ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ قَالَ ضَرْبَةٌ بِالسَّیفِ فِی عُنُقِک بَالِغَةً مَا بَلَغَتْ أَوْ إِهْدَاءٌ مِنْ جَبَلٍ مَشْدُودَ الْیدَینِ وَ الرِّجْلَینِ أَوْ إِحْرَاقٌبِالنَّارِ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَیهُنَّ أَشَدُّ عَلَی قَالَ الْإِحْرَاقُ بِالنَّارِ قَالَ فَإِنِّی قَدِ اخْتَرْتُهَا یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ قَالَ خُذْ لِذَلِک أُهْبَتَک فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ فَصَلَّی رَکعَتَینِ ثُمَّ جَلَسَ فِی تَشَهُّدِهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی قَدْ أَتَیتُ مِنَ الذَّنْبِ مَا قَدْ عَلِمْتَهُ وَ إِنِّی تَخَوَّفْتُ مِنْ ذَلِک فَجِئْتُ إِلَی وَصِی رَسُولِک وَ ابْنِ عَمِّ نَبِیک فَسَأَلْتُهُ أَنْ یطَهِّرَنِی فَخَیرَنِی بَینَ ثَلَاثَةِ أَصْنَافٍ مِنَ الْعَذَابِ اللَّهُمَّ فَإِنِّی قَدِ اخْتَرْتُ أَشَدَّهَا اللَّهُمَّ فَإِنِّی أَسْأَلُک أَنْ تَجْعَلَ ذَلِک کفَّارَةً لِذُنُوبِی وَ أَنْ لَا تُحْرِقَنِی بِنَارِک فِی آخِرَتِی ثُمَّ قَامَ وَ هُوَ یبْکی حَتَّی جَلَسَ فِی الْحُفْرَةِ الَّتِی حَفَرَهَا لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ ع وَ هُوَ یرَی النَّارَ تَتَأَجَّجُ حَوْلَهُ قَالَ فَبَکی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) وَ بَکی أَصْحَابُهُ جَمِیعاً فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) قُمْ یا هَذَا فَقَدْ

أَبْکیتَ مَلَائِکةَ السَّمَاءِ وَ مَلَائِکةَ الْأَرْضِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ تَابَ عَلَیک فَقُمْ وَ لَا تُعَاوِدَنَّ شَیئاً مِمَّا قَدْ فَعَلْتَ [کافی ، ج۷ ، ص۲۰۱] .

مردی خدمت علی علیه‌السلام گفت : طهرنی ، من با غلام بچه‌ای لواط کردم. علیعلیه‌السلامفرمود : برو به منزل ، مثل اینکه حالت ناجور است. رفت و فردا آمد و گفت : طهرنی. باز علیعلیه‌السلامهمان را تکرار کرد. رفت و روز سوم آمد و گفت : طهرنی. علیعلیه‌السلامباز همان حرف را تکرار کرد. بار چهارم فرمود : سه عذاب و حد برای تو هست. شمشیر ، سقوط از کوه ، احراق. پرسید : کدام سخت‌تر است؟ فرمود : احراق. گفت : من او را انتخاب کردم. حضرت فرمود : آماده باش. دو رکعت نماز به جا آورد و این دعا را بعد از تشهد خواند : خداوندا گناهی کردم ، نزد علیعلیه‌السلامآمدم ، تا حد بخورم. خداوندا دیگر مرا به آتش دوزخ نسوزان. در حال گریه بلند شد و در گودالی که برای آتش زدن آماده شده بود رفت. آتش افروخته شد نزدیکش آوردند. علیعلیه‌السلامو اصحاب همه به گریه افتادند ، علی علیه‌السلام فرمود : ملائکهٔ به این حال گریان شدند؛ بیرون بیا ، خدا ترا بخشید.

و فی تحریر الوسیلة : لو کان الثبوت باقراره فتاب فللامام علیه‌السلام العفو و الاجراء و کذا النائبة علی الظاهر. [تحریر ، ج۲ ، ص۴۷۰]

۵. به دار آویختن

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) صَلَبَ رَجُلًا بِالْحِیرَةِ ثَلَاثَةَ أَیامٍ ثُمَّ أَنْزَلَهُ فِی الْیوْمِ الرَّابِعِ فَصَلَّی عَلَیهِ وَ دَفَنَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۳۱۸] .

۲. تبعید

۱ ـ قَالَ‌الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِذَا زَنَی الرَّجُلُ یجْلَدُ وَ ینْبَغِی لِلْإِمَامِ أَنْ ینْفِیهُ مِنَ الْأَرْضِ الَّتِی جُلِدَ بِهَا إِلَی غَیرِهَا سَنَةً وَ کذَلِک ینْبَغِی لِلرَّجُلِ إِذَا سَرَقَ وَ قُطِعَتْ یدُهُ [تفسیرالعیاشی ، ج۱ ، ص۳۱۶] .

۲ ـ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ [مائده/۳۳] .

۳ ـ سُئِلَ عَنْ الرِّضَا (علیه السلام) کیفَ ینْفَی وَ مَا حَدُّ نَفْیهِ قَالَ : " ینْفَی مِنَ الْمِصْرِ الَّذِی فَعَلَ فِیهِ مَا فَعَلَ إِلَی مِصْرٍ غَیرِهِ وَ یکتَبُ إِلَی أَهْلِ ذَلِک الْمِصْرِ أَنَّهُ مَنْفِی فَلَا تُجَالِسُوهُ وَ لَا تُبَایعُوهُ وَ لَا تُنَاکحُوهُ وَ لَا تُوَاکلُوهُ وَ لَا تُشَارِبُوهُ فَیفْعَلُ ذَلِک بِهِ سَنَةً فَإِنْ خَرَجَ مِنْ ذَلِک الْمِصْرِ إِلَی غَیرِهِ کتِبَ إِلَیهِمْ بِمِثْلِ ذَلِک حَتَّی تَتِمَّ السَّنَةُ قُلْتُ فَإِنْ تَوَجَّهَ إِلَی أَرْضِ الشِّرْک لِیدْخُلَهَا قَالَ إِنْ تَوَجَّهَ إِلَی أَرْضِ الشِّرْک لِیدْخُلَهَا قُوتِلَ أَهْلُهَا" [کافی ، ج۷ ، ص۲۴۶] .

۳. زندان

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) صَلَبَ رَجُلًا بِالْحِیرَةِ ثَلَاثَةَ أَیامٍ ثُمَّ أَنْزَلَهُ فِی الْیوْمِ الرَّابِعِ فَصَلَّی عَلَیهِ وَ دَفَنَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۳۱۸] .

۱ ـ رَوَی الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : " أَنَّهُ قَضَی أَنْ یحْجَرَ عَلَی الْغُلَامِ الْمُفْسِدِ حَتَّی یعْقِلَ وَ قَضَی (علیه السلام) فِی الدَّینِ أَنَّهُ یحْبَسُ صَاحِبُهُ فَإِذَا تَبَینَ إِفْلَاسُهُ وَ الْحَاجَةُ فَیخَلَّی سَبِیلُهُ حَتَّی یسْتَفِیدَ مَالًا" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۲۸] .

۲ ـ زن مرتد و دزدی که با اجرای مکرر حد و قطع دست و پا بازهم دزدی می‌کند ، حبس ابد می شود.

۳ ـ رَوَی الْأَصْبَغُ بْنُ نُبَاتَةَ عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : " أَنَّهُ قَضَی فِی الرَّجُلِ یلْتَوِی عَلَی غُرَمَائِهِ أَنَّهُ یحْبَسُ ثُمَّ یومَرُ بِهِ فَیقْسِمُ مَالَهُ بَینَ غُرَمَائِهِ بِالْحِصَصِ فَإِنْ أَبَی بَاعَهُ فَقَسَمَهُ بَینَهُمْ" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۲۸] .

۴ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : یجِبُ عَلَی الْإِمَامِ أَنْ یحْبِسَ الْفُسَّاقَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَ الْجُهَّالَ مِنَ الْأَطِبَّاءِ وَ الْمَفَالِیسَ مِنَ الْأَکرِیاءِ

وَ قَالَ (علیه السلام) حَبْسُ الْإِمَامِ بَعْدَ الْحَدِّ ظُلْمٌ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۱] .

۵ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : کانَ عَلِی (علیه السلام) لَا یحْبِسُ فِی الدَّینِ إِلَّا ثَلَاثَةً الْغَاصِبَ وَ مَنْ أَکلَ مَالَ الْیتِیمِ ظُلْماً وَ مَنِ اوتُمِنَ عَلَی أَمَانَةٍ فَذَهَبَ بِهَا وَ إِنْ وَجَدَ لَهُ شَیئاً بَاعَهُ غَائِباً کانَ أَوْ شَاهِداً [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۲۴۸] .

شاهد زور نیز مدتی زندان میرود.

۶ ـ قال شیخ الطوسی (ره) : الْحَبْسُ فِی الدَّینِ إِنَّمَا یکونُ بِمِقْدَارِ مَا یبِینُ حَالُهُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۳۰۰] .

۷ ـ کسی که در راه مردم ایجاد خوف کند زندان میرود. [وسائل ، ج۱۸ ، ص۵۳۹]

ذیل حدیث.

۸ ـ جواز منع الامام من الزنا و المحرمات و لو بالحبس : قَالَ‌الصَّادِقُ (علیه السلام) : " جَاءَ رَجُلٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَ إِنَّ أُمِّی لَا تَدْفَعُ یدَ لَامِسٍ قَالَ فَاحْبِسْهَا" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۷۲] .

۴. بیگاری واعمال شاقه

ـ رَوَی حَمَّادٌ عَنِ الْحَلَبِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فِی الْمُرْتَدِّ عَنِ الْإِسْلَامِ قَال : " لَا تُقْتَلُ وَ تُسْتَخْدَمُ خِدْمَةً شَدِیدَةً وَ تُمْنَعُ عَنِ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ إِلَّا مَاتُمْسِک بِهِ نَفْسَهَا وَ تُلْبَسُ أَخْشَنَ الثِّیابِ وَ تُضْرَبُ عَلَی الصَّلَوَاتِ" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص ۱۵۰] .

و فی حدیث آخر : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِذَا ارْتَدَّتِ الْمَرْأَةُ عَنِ الْإِسْلَامِ لَمْ تُقْتَلْ وَ لَکنْ تُحْبَسُ أَبَداً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص ۱۵۰] .

و فی حدیث : حُبست و اضربها [وسائل ، ج۱۸ ، ص۵۵۰]

۵. شلاق

۱. ۵۰ضربه

۱ ـ بَابُ أَنَّهُ یجِبُ عَلَی الْمَمْلُوک إِذَا زَنَی نِصْفُ الْحَدِّ خَمْسُونَ جَلْدَةً وَ لَا یرْجَمُ وَ إِنْ کانَ مُحْصَناً إِلَّا مَا اسْتُثْنِی [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۱۳۳] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِذَا زَنَی الْعَبْدُ ضُرِبَ خَمْسِینَ فَإِنْ عَادَ ضُرِبَ خَمْسِینَ فَإِنْ عَادَ ضُرِبَ خَمْسِینَ إِلَی ثَمَانِی مَرَّاتٍ فَإِنْ زَنَی ثَمَانِی مَرَّاتٍ قُتِلَ وَأَدَّی الْإِمَامُ قِیمَتَهُ إِلَی مَوْلَاهُ مِنْ بَیتِ الْمَالِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۳۵] .

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : فِی الْمُکاتَبِ یزْنِی قَالَ یجْلَدُ فِی الْحَدِّ بِقَدْرِ مَا أُعْتِقَ مِنْهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۳۶] .

۴ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِذَا اغْتَصَبَ الرَّجُلُ أَمَةً فَاقْتَضَّهَا فَعَلَیهِ عُشْرُ قِیمَتِهَا وَ إِنْ کانَتْ حُرَّةً فَعَلَیهِ الصَّدَاقُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص ۴۸۱] .

۲. ۸۰ ضربه

۱ ـ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : " سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ رَجُلٍ شَرِبَ حُسْوَةَ خَمْرٍ قَالَ یجْلَدُ ثَمَانِینَ جَلْدَةً قَلِیلُهَا وَ کثِیرُهَا حَرَامٌ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۱۴] .

۳. ۱۰۰ ضربه

۱ و ۲ ـ الزّانِیةُ وَ الزّانِی فَاجْلِدُوا کلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِینِ اللّهِ إِنْ کنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ لْیشْهَدْ عَذابَهُما طائِفَةٌ مِنَ الْمُومِنِینَ [نور/۲] .

حدُّ السَّحْقِ حَدُّ الزِّنَا مِائَةُ جَلْدَةٍ مَع عَدَمِ الْإِحْصَانِ وَ الْقَتْلُ مَعَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۸ ، ص۱۶۵] .

۶. بریدن انگشتان دست

یقطع ید سارق الحرة و سارق الکفن [وسائل ، ج۱۸ ، ص ۵۱۰ تا ۵۱۵]

۱. حدیث شناسی

۱. معنای حدیث وروایت

قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ : عند أکثر محدثی الإمامیة لا یطلق اسم الحدیث إلا علی ما کان عن المعصوم (ع) . [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۵۶] .

فرق احادیث قدسی با دیگر احادیث : کتاب درایة الحدیث ، ص ۱۳ و کتاب لغت‌نامه دهخدا ، کتاب جوار السنة و کلمة الله

۲. اهمیت حدیث

۱ ـ ما آتاکُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ [حشر/۷] .

۲ ـ أَطِیعُوا اللّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُول [نساء/۵۹] .

۳ ـ وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلاّ وَحْی یوحی [نجم/۴-۳] .

۴ ـ الا انّ ما حرّم رسول الله مثل ما حرّم الله [سنن ابن ماجه ، ج ۱ ، ص ۶ ، باب تعظیم حدیث] .

۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا قَوْلَ إِلَّا بِالْعَمَلِ وَ لَا قَوْلَ وَ لَا عَمَلَ إِلَّا بِنِیةٍ وَ لَا قَوْلَ وَ لَا عَمَلَ وَ لَا نِیةَ إِلَّا بِإِصَابَةِ السُّنَّةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۸۹] .

۶ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْفَقِیهَ حَقَّ الْفَقِیهِ الزَّاهِدُ فِی الدُّنْیا الرَّاغِبُ فِی الْآخِرَةِ الْمُتَمَسِّک بِسُنَّةِ النَّبِی ص [کافی ، ج۱ ، ص ۷۰] .

۷ ـ کان جبرئیل ینزل علی النبی (ص) بالسنّة کما ینزل علیه بالقرآن. [سنن دارمی ، ج ۱ ، ص ۱۴۵]

۸ ـ پیش گوئی مهم رسول الله (ص) ازحسبنا کتاب الله!!! : لَأَعرفنّ أحداً منکم اتاه عنّی حدیث و هو متّکیء فی أریکته فیقول أتلوا عَلَیَّ به قرانا [مسند احمد حنبل ، ج ۲ ، ص ۳۷۶]

ـ عبید الله بن أبورافع : انّ رسول الله (ص) قال لَاُلْقین احدکم متکأً علی أریکته یأتیه الأمر مما أمرتُ به او نهیتُ عنه فیقول لاأدری ماوجدنا فی کتاب الله اتّبعناه. [ابن ماجه ، ج ۱ ، ص۷]

جالب اینکه در احادیث فوق کلمه (متکا علی أریکته) آمده و باید دید مراد کیست؟ آیا غیر از عمر است؟

۹ ـ کلام رسول الله (ص) با آیاتوَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی [نجم/۳] .

وما آتاکُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ [حشر/۷] .

تأئید می‌شود و احادیث ائمه با جملات پیامبر اکرم (ص) که می‌فرمود :

علی منی و أنا من علی [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۴۰] .

پیامبر اکرم (ص) اشاره به امام حسن (ع) و فرمود : هذا منّی [مسند احمد ، ج ۴ ، ص ۱۳۲]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المهدی منی [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۴۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حسین منی و أنا من حسین [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

۱۰ ـ اگر حدیث را از ما جدا کنند. ما از کجا بدانیم چند رکعت نماز ، چند دور طواف صحیح است. یا عقد همسر و نماز و

روزه و حج چگونه است؟ خلاصه : چگونه مسلمان باشیم؟

۱۱ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا قَامَ لَيلَهُ وَ صَامَ نَهَارَهُ وَ تَصَدَّقَ بِجَمِيعِ مَالِهِ وَ حَجَّ جَمِيعَ دَهْرِهِ وَ لَمْ يعْرِفْ وَلَايةَ وَلِی اللَّهِ فَيوَالِيهُ وَ يكونَ جَمِيعُ أَعْمَالِهِ بِدَلَالَتِهِ إِلَيهِ مَا كانَ لَهُ عَلَى اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ حَقٌّ فِی ثَوَابِهِ وَ لَا كانَ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۸] .

عَنْ زَيدٍ الشَّحَّام عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ " (عبس/۲۴) قَالَ : قُلْتُ مَا طَعَامُهُ؟ قَالَ : " عِلْمُهُ الَّذِی يأْخُذُهُ عَمَّنْ يأْخُذُهُ" [المحاسن ، ج۱ ، ص ۲۲۰] .

۱۳ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فَلْيذْهَبِ النَّاسُ حَيثُ شَاءُوا فَوَ اللَّهِ لَيسَ الْأَمْرُ إِلَّا مِنْ هَاهُنَا وَ أَشَارَ بِيدِهِ إِلَى بَيتِهِ [كافی ، ج۱ ، ص۳۹۹] .

۱۴ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كلُّ مَا لَمْ يخْرُجْ مِنْ هَذَا الْبَيتِ فَهُوَ بَاطِلٌ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۷۴] .

۱۵ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ دَانَ اللَّهَ بِغَيرِ سَمَاعٍ مِنْ صَادِقٍ أَلْزَمَهُ اللَّهُ التِّيهَ يوْمَ الْقِيامَةِ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۷۵] .

۱۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَذَاكرُوا وَ تَلَاقَوْا وَ تَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِيثَ جِلَاءٌ لِلْقُلُوبِ إِنَّ الْقُلُوبَ لَتَرِينُ كمَا يرِينُ السَّيفُ جِلَاؤُهَا الْحَدِيثُ [كافی ، ج۱ ، ص۴۱] .

۱۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَادِرُوا أَحْدَاثَكمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ تَسْبِقَكمْ إِلَيهِمُ الْمُرْجِئَةُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۸ ، ص۱۱۱] .

۱۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مِنْ شِيعَتِنَا وَ هُوَ مُتَمَسِّك بِعُرْوَةِ غَيرِنَا [صفات‌الشيعة ، ص۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يعْرِفُنَا وَ هُوَ مُسْتَمْسِك بِعُرْوَةِ غَيرِنَا [معانی الأخبار ، ص۳۹۹] .

۱۹ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَصْغَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كانَ النَّاطِقُ يؤَدِّی عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كانَ النَّاطِقُ يؤَدِّی عَنِ الشَّيطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّيطَانَ [كافی ، ج۶ ، ص۴۳۴] .

۲۰ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَخَذَ دِينَهُ مِنْ أَفْوَاهِ الرِّجَالِ أَزَالَتْهُ الرِّجَالُ وَ مَنْ أَخَذَ دِينَهُ مِنَ الْكتَابِ وَ السُّنَّةِ زَالَتِ الْجِبَالُ وَ لَمْ يزُلْ [تصحيح‌الاعتقاد ، ص۷۲] .

۲۱ ـ ورد ۸۲ حديث فی لزوم المراجعة الی أحاديث أهل البيت فی فهم القرآن لانّ فيه المحكم و المتشابه و لانّهم (عليهم السلام) هم الراسخون و هم الذين عندهم علم الكتاب و قرين القرآن و اوتوا العلم و الّا فليتبوّء مقعده من النار و مسقط من السماء الی الأرض و.... [وسائل ، ج ۱۸ ، ص ۱۲۹ الی ۱۵۲]

۲۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَادِرُوا أَوْلَادَكمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ يسْبِقَكمْ إِلَيهِمُ الْمُرْجِئَةُ [كافی ، ج۶ ، ص۴۷] .

۳. نوشتن حديث

۱ ـ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : قُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ! أُقَيدُ الْعِلْمَ؟ قَالَ : " نَعَمْ". قِيلَ : وَ مَا تَقْيِيدُهُ؟ قَالَ : "كتَابَتُهُ" [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۶۸] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقَلْبُ يتَّكلُ عَلَى الْكتَابَةِ [كافی ، ج۱ ، ص۵۲] .

۳ ـ عن الحسن بن علی (ع) أنه دعا بنيه و بنی أخيه. فقال : " إنكم صغار قوم و يوشك أن تكونوا كبار قوم آخرين فتعلموا العلم فمن لم يستطع منكم أن يحفظه فليكتبه و ليضعه فی بيته" [منيه‌المريد ، ص۳۴۰] .

۴ ـ در جلد ۲ بحار از صفحه ۱۴۴ تا ص ۱۵۳ درباره كتابت ، روايات بسيار خوبی آورده شده است.

۵ ـ نامه و نوشتن وسيله هدايت يک كشور : إِنَّهُ مِنْ سُلَيمانَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ [نمل/۳۰] .

۶ ـ ن وَ الْقَلَمِ وَ ما يسْطُرُونَ [قلم/۱] .

۷ ـ مكاتيب الرسول (ص) ، نامه‌های پيامبر اكرم (ص) ...

۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْكُتُبُ بَسَاتِينُ الْعُلَمَاءِ [غررالحکم ، ص۴۹] .
۹ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ هَرْجٍ لَا يأْنَسُونَ فِيهِ إِلَّا بِكُتُبِهِمْ [كافى ، ج۱ ، ص۵۲] .
۱۰ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اكْتُبْ وَ بُثَّ عِلْمَك فِى إِخْوَانِك فَإِنْ مِتَّ فَأَوْرِثْ كُتُبَك بَنِيك فَإِنَّهُ يأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ هَرْجٍ لَا يأْنَسُونَ فِيهِ إِلَّا بِكُتُبِهِمْ [كافى ، ج۱ ، ص۵۲] .
۱۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قيدوا العلم بالكتابة [أعلام‌الدين ، ص۸۲] .
۱۲ـ اكتبوا العلم قبل ذهاب العلماء [كنز ، جمله ۲۸۷۳۳]
۱۳ـ امام صادق (ع) از نوشتن مردم بصره تجليل و از ننوشتن مردم مدينه انتقاد كرد.
عَنْ أَبِى بَصِيرٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ : " دَخَلَ عَلَى أُنَاسٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ فَسَأَلُونِى عَنْ أَحَادِيثَ وَ كَتَبُوهَا فَمَا يمْنَعُكمْ مِنَ الْكتَابِ أَمَا إِنَّكمْ لَنْ تَحْفَظُوا حَتَّى تَكتُبُوا" [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۵۳] .
۱۴ـ قال النبى (ص) : من كتب عنّى علما او حديثا لم يزل يكتب له الأجر مابقى ذلك العلم و الحديث [كنز ، ج ۱۰ ، ص ۱۸۳ ، جمله ۲۸۹۵۱]
۱۵ـ "يك ورقه ستر دوزخ است"
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُومِنُ إِذَا مَاتَ وَ تَرَك وَرَقَةً وَاحِدَةً عَلَيهَا عِلْمٌ تَكونُ تِلْك الْوَرَقَةُ يوْمَ الْقِيامَةِ سِتْراً فِيمَا بَينَهُ وَ بَينَ النَّارِ [أمالى صدوق ، ص۳۷] .
۱۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللهم ارحم خلفائى ثلاثا قيل يا رسول الله و من خلفائك. قال الذين يتبعون حديثى و سنتى ثم يعلمونهاأمتى [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۴۴] .
۱۷ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اكتُبُوا فَإِنَّكمْ لَا تَحْفَظُونَ حَتَّى تَكتُبُوا [كافى ، ج۱ ، ص۵۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احتفظوا بكتبكم فسوف تحتاجون إليها [مشكاةالأنوار ، ص۱۴۲] .
۱۸ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا ابْنَ مَارِدٍ اكتُبْ هَذَا الْحَدِيثَ بِمَاءِ الذَّهَبِ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۲۱] .

۴. سند

۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا حَدَّثْتُمْ بِحَدِيثٍ فَأَسْنِدُوهُ إِلَى الَّذِى حَدَّثَكمْ فَإِنْ كانَ حَقّاً فَلَكمْ وَ إِنْ كانَ كذِباً فَعَلَيهِ [كافى ، ج۱ ، ص۵۲] .
۲ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْوُقُوفُ عِنْدَ الشُّبْهَةِ خَيرٌ مِنَ الِاقْتِحَامِ فِى الْهَلَكةِ وَ تَرْكك حَدِيثاً لَمْ تُرْوَهُ خَيرٌ مِنْ رِوَايتِك حَدِيثاً لَمْ تُحْصِهِ [كافى ، ج۱ ، ص۵۰] .

۵. نقل وضبط حديث

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) خَطَبَ النَّاسَ فِى مَسْجِدِ الْخَيفِ فَقَالَ نَضَّرَ اللَّهُ عَبْداً سَمِعَ مَقَالَتِى فَوَعَاهَا وَ حَفِظَهَا وَ بَلَّغَهَا مَنْ لَمْ يسْمَعْهَا فَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ غَيرُ فَقِيهٍ وَ رُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ [كافى ، ج۱ ، ص۴۰۳] .
۲ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا فُضَيلُ إِنَّ حَدِيثَنَا يحْيى الْقُلُوبَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۲] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَحَدِيثٌ وَاحِدٌ تَأْخُذُهُ عَنْ صَادِقٍ خَيرٌ لَك مِنَ الدُّنْيا وَ مَا فِيهَا [أمالى مفيد ، ص۴۲] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُومِنُ إِذَا مَاتَ وَ تَرَک وَرَقَةً وَاحِدَةً عَلَيهَا عِلْمٌ تَكونُ تِلْك الْوَرَقَةُ يوْمَ الْقِيامَةِ سِتْراً فِيمَا بَينَهُ وَ بَينَ النَّارِ وَ أَعْطَاهُ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى بِكلِّ حَرْفٍ مَكتُوبٍ عَلَيهَا مَدِينَةً أَوْسَعَ مِنَ الدُّنْيا سَبْعَ مَرَّاتٍ [أمالى صدوق ، ص۳۷] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِى قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ خُلَفَائک قَالَ الَّذِينَ يبلغون حديثى و سنتى ثم يعلمونها أمتى [أمالى صدوق ، ص۱۸۰] .

[وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۱۳۹] .

۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الراوية لحديثنا يبث فى الناس و يسدده فى قلوب شيعتنا أفضل من ألف عابد [بصائرالدرجات ، ص۷] .

۶ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا جَابِرُ وَ اللَّهِ لَحَدِيثٌ تُصِيبُهُ مِنْ صَادِقٍ فِى حَلَالٍ وَ حَرَامٍ خَيرٌ لَك مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيهِ الشَّمْسُ حَتَّى تَغْرُبَ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۷] .

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَذَاكرُوا وَ تَلَاقَوْا وَ تَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِيثَ جِلَاءٌ لِلْقُلُوبِ إِنَّ الْقُلُوبَ لَتَرِينُ كمَا يرِينُ السَّيفُ جِلَاوهَا الْحَدِيثُ [كافى ، ج۱ ، ص۴۱] .

روايات متعدد داريم كه امر به نوشتن كرده‌اند.

۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من تعلم حديثين اثنين ينفع بهما نفسه أو يعلمهما غيره فينتفع بهما كان خيرا له من عبادة ستين سنة [منيه‌المريد ، ص۳۷۲] .

۹ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ليبلغ الشاهد الغائب فإن الشاهد عسى أن يبلغ من هو أوعى له منه [منيه‌المريد ، ص۳۷۰] .

۱۰ ـ در صحيح بخارى ، ج ۱ ، ص ۲۴ ، چنين آمده است : باب ليبلغ العلم الشاهد الغائب

باب كتابة العلم

باب اثم من كذب على النبى (ع)

۱۱ ـ عَنْ أَبِى هَاشِمٍ الْجَعْفَرِى قَالَ : "عَرَضْتُ عَلَى أَبِى مُحَمَّدٍ الْعَسْكرِى (ع) كتَابَ يوْمٍ وَ لَيلَةٍ لِيونُسَ فَقَالَ لِى تَصْنِيفُ مَنْ هَذَا قُلْتُ تَصْنِيفُ يونُسَ مَوْلَى آلِ يقْطِينٍ فَقَالَ أَعْطَاهُ اللَّهُ بِكلِّ حَرْفٍ نُوراً يوْمَ الْقِيامَةِ" [رجال نجاشى ، ص۴۴۷] .

۱۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أدى إلى أمتى حديثا يقام به سنة أو يثلم به بدعة فله الجنة [منيةالمريد ، ص۳۷۱] .

۱۳ ـ گاهى جملاتى را ائمه مى‌فرمودند و سپس مى‌فرمودند : يجِبُ أَنْ يكتَبَ هَذَا الْحَدِيثُ بِمَاءِ الذَّهَبِ [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۴۷] .

۱۴ ـ از رسول الله (ص) سؤال كردند : هر چه شنيديم ، بنويسيم؟ در شادى و غضب؟ فقال (ص) : نعم فإنى لا أقول فى ذلك كله إلا الحق [عوالى‌اللآلى ، ج۱ ، ص۶۸] .

۱۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرَّاوِيةُ لِحَدِيثِنَا يشُدُّ بِهِ قُلُوبَ شِيعَتِنَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ [كافى ، ج۱ ، ص۳۳] .

۱۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اعْرِفُوا مَنَازِلَ النَّاسِ عَلَى قَدْرِ رِوَايتِهِمْ عَنَّا [كافى ، ج۱ ، ص۵۰] .

۱۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَعْرِبُوا حَدِيثَنَا فَإِنَّا قَوْمٌ فُصَحَاءُ [كافى ، ج۱ ، ص۵۲] .

۱۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُومِنُونَ خَدَمٌ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ قُلْتُ وَ كيفَ يكونُونَ خَدَماً بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ قَالَ يفِيدُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً الْحَدِيثَ [كافى ، ج۲ ، ص۱۶۷] .

۱۹ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا جَمِيلُ ارْوِ هَذَا الْحَدِيثَ لِإِخْوَانِك فَإِنَّهُ تَرْغِيبٌ فِى الْبِرِّ [كافى ، ج۲ ، ص۲۰۶] .

۲۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) خَطَبَ النَّاسَ فِى مَسْجِدِ الْخَيفِ فَقَالَ نَضَّرَ اللَّهُ عَبْداً سَمِعَ مَقَالَتِى فَوَعَاهَا وَ حَفِظَهَا وَ بَلَّغَهَا مَنْ لَمْ يسْمَعْهَا [كافى ، ج۱ ، ص۴۰۳] .

۲۱ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا جَابِرُ لَحَدِيثٌ وَاحِدٌ تَأْخُذُهُ عَنْ صَادِقٍ خَيرٌ لَک مِنَ الدُّنْيا وَ مَا فِيهَا [أمالی مفید ، ص۴۲] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا جَابِرُ وَ اللَّهِ لَحَدِيثٌ تُصِيبُهُ مِنْ صَادِقٍ فِی حَلَالٍ وَ حَرَامٍ خَيرٌ لَک مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيهِ الشَّمْسُ حَتَّی تَغْرُبَ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۷] .
۲۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَذَاكرُوا وَ تَلَاقَوْا وَ تَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِيثَ جِلَاءٌ لِلْقُلُوبِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۱] .
۱. احتیاط در نقل
۱ ـ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) مَا حَقُّ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ؟ فَقَالَ : " أَنْ يقُولُوا مَا يعْلَمُونَ وَ يكفُّوا عَمَّا لَا يعْلَمُونَ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِک فَقَدْ أَدَّوْا إِلَی اللَّهِ حَقَّهُ" [کافی ، ج۱ ، ص۵۰] .
۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ خَافَ الْعَاقِبَةَ تَثَبَّتَ عَنِ التَّوَغُّلِ فِيمَا لَا يعْلَمُ [کافی ، ج۱ ، ص۲۶] .
۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ شَک أَوْ ظَنَّ فَأَقَامَ عَلَی أَحَدِهِمَا (فَقَدْ حَبِطَ) عَمَلُهُ إِنَّ حُجَّةَ اللَّهِ هِی الْحُجَّةُ الْوَاضِحَةُ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۲۷ ، ص۴۰] .
۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَرَک الشُّبُهَاتِ نَجَا مِنَ الْمُحَرَّمَاتِ وَ مَنْ أَخَذَ بِالشُّبُهَاتِ ارْتَكبَ الْمُحَرَّمَاتِ وَ هَلَک مِنْ حَيثُ لَا يعْلَمُ [کافی ، ج۱ ، ص۶۷] .
۵ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تَرُومَنَّ أَمْراً أَنْتَ مِنْهُ فِی شَک وَ شُبْهَةٍ [کافی ، ج۱ ، ص۳۵۶] .
۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ أَنَّ الْعِبَادَ إِذَا جَهِلُوا وَقَفُوا وَ لَمْ يجْحَدُوا لَمْ يكفُرُوا [کافی ، ج۲ ، ص۳۸۸] .
۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا وَرَعَ كالْوُقُوفِ عِنْدَ الشُّبْهَةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا سُمِّيتِ الشُّبْهَةُ شُبْهَةً لِأَنَّهَا تُشْبِهُ الْحَقَّ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳۸] .
۸ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دَعْ مَا يرِيبُک إِلَی مَا لَا يرِيبُک [غررالحکم ، ص۷۱] .
۹ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِكلِّ مَلِک حِمًی وَ حِمَی اللَّهِ مَحَارِمُهُ فَمَنْ رَتَعَ حَوْلَ الْحِمَی أَوْشَک أَنْ يقَعَ فِيهِ [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۸۳] .
۱۰ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) لِكمَيلِ بْنِ زِيادٍ : أَخُوک دِينُک فَاحْتَطْ لِدِينِک بِمَا شِئْتَ [أمالی مفید ، ص۲۸۳] .
۱۱ ـ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : لَمَّا حَضَرَتْ وَالِدِی الْوَفَاةُ أَقْبَلَ يوصِی فَقَالَ أُوصِيک يا بُنَی بِالصَّلَاةِ عِنْدَ وَقْتِهَا وَ الزَّكاةِ فِی أَهْلِهَا عِنْدَ مَحَلِّهَا وَ الصَّمْتِ عِنْدَ الشُّبْهَةِ وَ أَنْهَاک عَنِ التَّسَرُّعِ بِالْقَوْلِ وَ الْفِعْلِ وَ الْزَمِ الصَّمْتَ تَسْلَمْ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۲۷ ، ص۱۶۷] .
۱۲ ـ فی روایۀ أبی الجارود عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "هَلْ نُنَبِّئُكمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمالًا الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيهُمْ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يحْسِنُونَ صُنْعاً " (کهف/۱۰۴ –۱۰۳) قالَ : " هُمُ النَّصَارَی وَ الْقِسِّيسُونَ وَ الرُّهْبَانُ وَ أَهْلُ الشُّبُهَاتِ وَ الْأَهْوَاءِ مِنْ أَهْلِ الْقِبْلَةِ وَ الْحَرُورِيةُ وَأَهْلُ الْبِدَعِ" [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۴۶] .
۲. تحمل سختی در نقل حدیث
نمونه کسانی که علی رغم منع ۹۰ ساله حدیث توسط خلفاء ، برای حدیث زحمت ها کشیده‌اند :
۱ ـ جابر بن عبد الله انصاری شتری خریده و برای أخذ حدیث مظالم ، یک ماه مسافت پیمود. تازه فهمید که راوی حدیث عبدالله بن أنیس است که در شام است. سپس بعد از یک ماه ، مسافرت به دمشق را شروع کرد. وارد دمشق شد و به خانه عبدالله رفت و حدیث را گرفت و با خستگی راه برگشت. [افق اعلی ، ص ۴۴۷]
۲ ـ عبدالله بن مسعود ، أبودرداء ، ابوذر به خاطر نقل حدیث (بعد از منع عمر) تا پایان خلافت خلیفه دوم در زندان بودند. [الغدیر ، ج ۶ ، ص ۲۹۵]

۳ـ أبوایوب انصاری از مدینه تا مصر برای یادگیری حدیثی ه از رسول خدا که شخصاً نشنیده بود مسافرت کرد و در خانه عقبهٔ بن عامر رفت و گفت : حدیثی را رسول اکرم (ص) فرموده که از شنوندگان تنها تو زنده هستی ، آن حدیث این بود :
من ستر علی مؤمن خزیهٔ ستر الله علیه یوم القیامهٔ
همین که أبوأیوب حدیث را شنید به مدینه بازگشت. تازه حدیث را می‌دانست ، ولی دوست داشت از یک راوی که بی‌واسطه شنیده است بشنوند. [افق اعلی ، ص ۴۴۳]
۴ـ دیگری برای شنیدن حدیث غدیر از مصر تا به مدینه آمد؛ وارد مسجد شد و از زید بن أرقم سؤال کرد و حدیث را شنید و برگشت. [افق اعلی ، ص ۴۴۸]
۵ـ کثیر بن قیس از مدینه به شام آمد تا حدیثی را یاد گرفته و برگردد. [افق اعلی ، ص ۴۴۸]
۶ـ ابوذر به خاطر نقل حدیث تبعید شد.
۷ـ میرزا خلیل کمره‌ای می‌گوید : برای پیدا کردن حدیث مظالم (که جابر به دنبالش رفته بود) بیش از ۵ سال گشتم و بیش از چند دوره از اوّل تا آخر بحار را دیدم تا بالاخره در مجمع الزوائد هیثمی یافتم. [افق اعلی ، ص ۴۴۷]
۸ـ ابن زیاد دست و پای میثم تمّار را برید و به چوب دار آویزان کرد ، میثم که ایرانی هم بود در بالای دار فرمود : أیها الناس من أراد أن یسمع الحدیث المکنون عن علی بن أبی طالب (ع) که قال : فاجتمع الناس و أقبل یحدثهم بالعجائب.جالب اینکه بعد از دستگیری به ابن زیاد گفت : مولایم امیرالمؤمنین خبر داده که تو مرا می‌کشی و زبانم را قطع می‌کنی.
ابن‌زیاد گفت : من ثابت می‌کنم که علی (ع) دروغ گفته تو را می‌کشم ، ولی زبانت را قطع نمی‌کنم. لکن دست و پای او را برید و به دار آویخت ، ولی چنان سخنرانی و نقل حدیث میثم شهر را تکان داد که به ابن‌زیاد خطر سقوط حکومت داده شد. مأموری فرستاد تا زبانش را قطع کند. میثم گفت : او که می‌خواست زبانم را قطع نکند و کذب علی (ع) را ثابت کند. دیدید که علی (ع) درست فرموده؟ بیا این زبانم؛ و مأمور ، زبان میثم حدیث‌گوی علی (ع) را قطع کرد. [رجال الکشی ، ص۸۵] .
۹ـ عین همین ماجرا و دستگیری برای رُشید هَجَری پیش آمد. ابن زیاد او را گرفت ، دست و پایش را برید و گفت : من زبان ترا قطع نمی‌کنم تا پیش گوئی دروغ علی (ع) را ثابت کنم. دست و پای رُشید را قطع کرد و او را به خانه فرستاد. رشید به دخترش تسلّی می داد که من دردی احساس نمی‌کنم. مردم به عیادت او آمدند و گریان بودند ، ولی او می‌گفت : گریه نکنید. قلم و کاغذ بیاورید تا برای شما حدیث بگویم و شما بنویسید." مردم جمع شده و تحت تأثیر احادیث قرار گرفتند. به ابن زیاد خبر دادند ، ابن زیاد مأمور فرستاد تا زبان رُشید را قطع کنند و صحت پیش گوئی حضرت علی (ع) و دروغ خودش ثابت شد. [أمالی طوسی ، ص۵۶۱] .
۳. شهادت برای نقل حدیث
۱ـ ابوذر در منی نزدیک جمره می‌نشیند ، مردم گردش جمع شده و از او سؤال می‌کنند و او پاسخ می‌دهد. مأمور دولت از راه می‌رسد. می‌گوید : ابوذر مگر تو ممنوع الحدیث نیستی؟ بگذارید عربی آن را از سنن دارمی بنویسم :
اتیتُ اباذر و هو جالس عند الجمرهٔ الوسطی و قد اجتمع الناس علیه یستفتونه فَأَتاه رجل فوقف علیه ثمّ قال : أَلَم تُنهَ عن الفتیا؟ فرفع رأسه الیه فقال : أَرَقیب أنت علیّ لو وضعتم الصمصامهٔ (شمشیر) علی هذه و اشار الی قفاه ثم ظننت انی انفذ کلمهٔ سمعتها من رسول الله (ص) قبل ان تجیزوا علیّ لَأَنفذتُها. [سنن دارمی ، ج ۱ ، ص ۱۳۶]
ابوذر به خاطر نقل حدیث از مدینه به شام تبعید می‌شود. در شام بخش نامه شد که هر کس در کنار ابوذر بنشیند دستگیر خواهد شد. احنف بن قیس می‌گوید : در مسجد شام مردی را دیدم که هر کجای مسجد می‌رود مردم فرار می‌کنند. نزدیک

او رفتم. گفت : فرار کن ، شرّ من به تو می‌رسد. گفتم : مگر مرض مسری داری؟ گفت : ممنوع الملاقات هستم. معاویه بیچاره شده بود. شبی صد دینار حق السکوت برای ابی‌ذر فرستاد. ابوذر همه را میان فقرا تقسیم کرد. معاویه دید ابوذر با این انفاق محبوب شد. مأمور فرستاد تا بگوید صد دینار اشتباهی به تو داده شده و لذا بازگردان. ابوذر گفت : بگذارید بروم از فقرا پس بگیرم. (می‌خواست معاویه را نزد فقرا منفور کند.) معاویه به عثمان نوشت : با بودن ابوذر شام در خطر است. عثمان ابوذر را به مدینه احضار و آن عزیز را با شتر برهنه یکسره بدون توقف به مدینه بردند. گوشت‌های ران او ریخته بود. او با همان بدن خسته نزد عثمان رفت.

اتفاقاً ابوذر وقتی وارد شد که ارث های کلان رفیق عثمان (عبدالرحمن بن عوف ، عضو شورای ۶ نفره) را تقسیم می کردند. عثمان کمی ستایش کرد که عبدالرحمن چه مرد خوبی بود و... کعب الأحبار هم تأئید می کرد. ابوذر از راه رسیده و خسته با پای مجروح عصای خود را بلند کد و بر کعب کوبید و گفت : ای یهودی‌زاده! تو دین ما را به ما یاد می‌دهی؟!وَ الَّذِینَ یکنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا ینْفِقُونَها فِی سَبِیلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِیمٍ [توبه/۳۴] .

تلاوت این آیه به خاطر طلاهای زیادی بود که از عبدالرحمن برای عثمان مانده بود تا تقسیم ارث کند. [نقش ائمه در احیاء دین ، ج ۲ ، ص ۳۷ ـ نقل از مروّج الذّهب ، ج ۲ ، ص ۳۴۰]

۴. تاریخ منع نقل حدیث

۱ ـ مرحوم امینی در جلد ۶ ، ص ۱۹۴ از متون اهل سنّت دلائل محکمی آورده که در صدر اسلام نقل حدیث منع شده است.

۲ ـ ابوبکر مردم را جمع کرد و گفت : به خاطر عدم اختلاف در آینده حدیث نقل نکنید و بگوئید : کفانا کتاب الله. [تذکره ذهبی به نقل از نقش ائمه ، مرتضی عسگری ، ج ۲ ، ص ۲۷]

۳ ـ عمر نماینده‌ای به کوفه می‌فرستد و هنگام بدرقه او تا بیابان همراه او می رود و به او می گوید : بدرقه من به خاطر صحابی و انصاری بودن تو نیست ، بلکه سفارش ویژه‌ای دارم و آن اینکه مردم کوفه به خاطر صحابی بودن تو گرد تو جمع شده و علاقه به شنیدن حدیث رسول الله هستند. هرچه می‌توانی حدیث نقل نکن. [ابن ماجه ، ج ۱ ، ص ۱۲]

ولی در سنن دارمی ، ج ۱ ، ص ۸۵ این جمله نیز اضافه شده (قرظة بن کعب همان نماینده عمر در کوفه) می‌گوید : هر گاه می‌خواستم حدیثی بگویم ، یاد سفارش و بدرقه عمر می افتادم و نقل نمی‌کردم. [الغدیر ، ج ۶ ، ص ۲۹۴]

۴ ـ عمر از نقاط مختلف اصحاب پیامبر اکرم (ص) از قبیل ابی‌ذر ، عبدالله بن مسعود و... را احضار می کرد و می گفت : (با وجود منع من) این احادیث پیامبر را چرا انتشار داده‌اید؟ گفتند : آیا ما را نهی می کنی؟ عمر گفت : شما باید از مدینه خارج نشوید. ما بهتر می‌دانیم که کدام حدیث قابل انتشار و کدام باید مسکوت بماند. این گروه تا آخر عمر در مدینه زیر نظر و در واقع بازداشت بودند. [کنز العمال ، به نقل از نقش أئمه ، علامه عسگری ، ج ۲ ، ص۳۰ ، حاشیه کتاب مسند احمد ص ۶۲ ، جلد ۴] (البته منتخب کنز العمال به صورت حاشیه مسند احمد در آمده است.)

۵ ـ عمر افرادی را احضار می کرد و می‌گفت : أحادیث را نقل نکنید و گرنه شما را تبعید می‌کنم. [منتخب کنز العمال که حاشیه مسند أحمد ، ج ۴ ، ص ۶۱ است] .

۶ ـ عمر بالای منبر با سوگند به مردم گفت : هر چه حدیث نوشته‌اید بیاورید ، سپس همه را آتش زد. [طبقات ابن سعد ، ج ۵ ، ص ۱۴۰] ،

۷ ـ عثمان به منبر رفته و گفت : هر چه در زمان ابوبکر و عمر نشر نشده روایت نشود : لایحل لأحد یروی حدیثا لم یسمع به علی عهد ابی‌بکر و عمر. [منتخب کنز که در ص ۶۴ مسند احمد ، ج ۴ درج شده است] .

۸ ـ عمر گفت : جز در مسائل عبادی حدیث نقل نکنید. [البدایة و النهایة ، ج ۸ ، ص ۱۰۷]
۹ ـ معاویه گفت : از نقل هرگونه حدیث دوری کنید ، جز حدیثی که در دوران عمر گفته شده است. [نقش ائمه ، علامه عسگری ، ج ۲ ص ۳۲]
۱۰ ـ تا زمان عمر بن عبدالعزیز منع بود (حدود ۹۰ سال) تا او دستور نوشتن داد. خلیفه گفت : ننویسید؛ ۹۰ سال حرام بود. خلیفه دیگر گفت : بنویسید؛ همه حلال شد!!!
منع نشر حدیث مقدّمه تحریف در حدیث شد.
بنابراین بعد از حدود یک قرن منع حدیث در زمان عمر بن عبدالعزیز منع شکسته شد.
۱۱ ـ اولین کسی که (از گروه آنان) کتاب نوشت مالک بود که کتاب مؤطأ را در سال ۱۱۱ هجری نوشت. بعضی گفته‌اند اولی کسی که (از گروه آنان) کتاب نوشت ابن جُریح که متوفای ۱۵۰ هجری است.
بعد سنن دارمی ، متوفای ۲۵۵
بعد صحیح بخاری متوفای ۲۵۶ ، مولود ۱۹۴
بعد صحیح مسلم متوفای ۲۶۱ ، مولود ۲۰۶
بعد أبوداود متوفای ۲۷۵ ، مولود ۲۰۲
بعد سنن ابن ماجه متوفای ۲۷۵ ، مولود ۲۰۷
بعد سنن لسانی متوفای ۳۳۸، مولود ۲۱۴
(مدارک صفحه اول خود این کتاب‌ها است.)
۱۲ ـ اما شیعه از همان حضرت امیر (ع) کتابی داشت که امامان معصوم نیز به نام (کتاب علی) از آن نام سلمان ، ابوذر ، ابورافع تا زمان امام رضا (ع) شیعه چهارصد نسخه کتاب به نام اصول اربع مأه داشت. [ری‌شهری از وسائل مقدمه ، ج ۱]

۶. حفظ

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَفِظَ مِنْ أَحَادِيثِنَا أَرْبَعِينَ حَدِيثاً بَعَثَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ عَالِماً فَقِيهاً [کافی ، ج ۱ ، ص۴۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَفِظَ مِنْ شِيعَتِنَا أَرْبَعِينَ حَدِيثاً بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ فَقِيهاً عَالِماً وَ لَمْ يعَذِّبْهُ [أمالی صدوق ، ص۳۰۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَفِظَ عَنِّی مِنْ أُمَّتِی أَرْبَعِينَ حَدِيثاً فِی أَمْرِ دِينِهِ يرِيدُ بِهِ وَجْهَ اللَّهِ وَ الدَّارَ الْآخِرَةَ بَعَثَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ فَقِيهاً عَالِماً [خصال صدوق ، ج ۲ ، ص۵۴۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِی أَرْبَعِينَ حَدِيثاً مِنَ السُّنَّةِ كُنْتُ لَهُ شَفِيعاً يوْمَ الْقِيامَةِ [خصال صدوق ، ج ۲ ، ص۵۴۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِی أَرْبَعِينَ حَدِيثاً مِمَّا يحْتَاجُونَ إِلَيهِ مِنْ أَمْرِ دِينِهِمْ بَعَثَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ فَقِيهاً عَالِماً [ثواب‌الأعمال ، ص۱۳۴] .
۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) خَطَبَ النَّاسَ فِی مَسْجِدِ الْخَيفِ فَقَالَ نَضَّرَ اللَّهُ عَبْداً سَمِعَ مَقَالَتِی فَوَعَاهَا وَ حَفِظَهَا وَ بَلَّغَهَا مَنْ لَمْ يسْمَعْهَا [کافی ، ج ۱ ، ص۴۰۳] .
۱. اربعین
۱. کتب موجود

۱ ـ در بحار الأنوار بابی درباره حفظ أربعین حدیث دارد و ۱۰ حدیث در این زمینه نقل کرده و بیانی هم از علامه مجلسی است که فرموده : سفارش به حفظ ۴۰ حدیث از شیعه و سنی متواتر است. [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۵۳] .

۲ ـ در الذریعه حاج آقا بزرگ نام ۷۷ کتاب اربعون و ۵ کتاب به نام چهل حدیث آورده است.

۲. ارزش حفظ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِی أَرْبَعِینَ حَدِیثاً یَنْتَفِعُونَ بِهَا ، بَعَثَهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ فَقِیهاً عَالِماً [ثواب‌الأعمال ، ص۱۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِی أَرْبَعِینَ حَدِیثاً یَطْلُبُ بِذَلِك وَجْهَ اللَّهِ وَ الدَّارَ الآخِرَةَ حَشَرَهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ مَعَ النَّبِیینَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَدَاءِ وَ الصَّالِحِینَ وَ حَسُنَ أُولَئِك رَفِیقاً [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۴۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من حفظ عنی أربعین حدیثا من أحادیثنا فی الحلال و الحرام بعثه الله یوم القیامة فقیها عالما و لم یعذبه [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَفِظَ عَلَى أُمَّتِی أَرْبَعِینَ حَدِیثاً یَنْتَفِعُونَ بِهَا بَعَثَهُ اللَّهُ یَوْمَ الْقِیامَةِ فَقِیهاً عَالِماً [عوالی اللئالی ، ج۴ ، ص۷۹] .

۷. جعل حدیث

۱. انگیزه

۱. شکستن جایگاه پیامبر واصحابش

۱ ـ حجاج روزی در خطبه خود گفت : آیا جانشین شما در میان خانواده‌تان در غیاب شما برتر است؟ یا فرستاده شما به سوی خانواده؟ خلیفه نزد خداوند از فرشتگان مقرّب و انبیاء مرسلین بالاتر است. [نقش ائمه ، علامه عسگری ، ج ۳ ، ص ۶۹ ، از عقد الفرید ، ج ۵ ، ص ۳۱۱] دیدم

أَخلیفة أحدکم فی أهله اکرم أم رسوله الیهم؟

در جلد ۷ و ۸ الغدیر فضائل عجیبی که برای شیخین نقل شده مورد بررسی قرار گرفته است. و در ج ۲ تاریخ یعقوبی ص ۲۵۱ لشکر شام بر کوبیدن کعبه وارد مکه شد. شخصی بالای بام کعبه رفت و گفت : یا اهل الشام هذا حرم الله الذی کان مأمنا فی الجاهلیة یأمن فیها الطیر و الصید فاتقوا الله یا أهل الشام. فیصیحوا الشامیون : الطاعة الطاعة فقال بعض اهل الشام : ان الحُرمة و الطاعة اجتمعتا فغلبت الطاعة الحُرمة. الخ [یعقوبی ، ج ۲ ، ص ۲۵۱]

۲ ـ حجاج مُهری که داغ می کردند و بر بدن شتر علامت می‌زدند را داغ کرد و بر دست جابر ابن‌عبد الله انصاری و گردن انس بن‌مالک و سهل بن‌سعد ساعدی نهاد تا مقام صحابی بودن را بشکنند. [تاریخ یعقوبی ، ج ۲ ، ص ۲۷۲]

۳ ـ منصور دوانیقی نام فرزندش را مهدی گذاشت بعضی از درباریان هم برای خوشایند خلیفه در جلسه ولایتعهدی گفتند : قال رسول الله (ص) : المهدی منّا و أمّه من غیرنا یملأها عدلا کما مُلِئت جوراً. [نقش ائمه ، ج ۶ ، ص ۱۱ ، به نقل از اغانی ، ج ۱۳ ، ص ۲۸۸]

۴ ـ برای تحقق دادن بهیمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا کمَا مُلِئَتْ جَوْراً وَ ظُلْماً.منصور دستور داد اموالی را به ناحق مصادره تا بعد از مرگش به صاحبانش استرداد شود تا مردم بگویند این همان مهدی موعود است کهیمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطو اموال را به ما پس داد. [نقش ائمه عسگری ، ج ۶ ، ص ۱۲ ، از اغانی ، ج ۱۳ ، ص ۲۸۷]

۵ ـ عایشه می‌گوید : پیامبر اکرم (ص) از نخلستان عبور می‌کرد کشاورزان گرد نر را روی ماده قرار می‌دادند. فرمود : اگر این

کار را نکنید بهتر است. مردم هک آن کار را رها کردند و آن سال خرمای خوبی به دستشان نیامد ، شکایت کردند. حضرت فرمود : شما در مسائل دنیائی خودتان از من بهتر می‌دانید!!! من گاهی روی گمانم مطلبی می گویم ، اگر خوب بود که بود ، و گرنه... [مسند احمد ، ج ۱ ، ص ۱۶۲]

در سنن ابن ماجه عبارت کمی فرق دارد که می گوید : ان کان شیئا من أمر دنیاکم فشأنکم به و ان کان من أمور دینکم فالیّ. [سنن ابن ماجه ، ج ۲ ، ص ۸۲۵]

فی حدیث آخر : أنتم اعلم بأمر دنیاکم. [مسلم ج ۴ ، ص ۱۸۳۶ ، حدیث ۲۳۶۳]

یک کشاورز عادی گرمسیر می‌داند که لقاح نخل لازم است ، ولی جعل این حدیث برای باز کردن راه است. راه انتخابات!!! راه این که سخن رسول الله (ص) در زندگی ما ناشیانه است!!!

جالب اینکه در فاصله سه صفحه تناقض گوئی است.

در باب وجوب اتباع الرسول (ص) [صحیح مسلم ، ج ۴ ، ص ۱۸۲۹]

در ماجرای حکم رسول الله (ص) راجع به آبیاری بیان می کند که مرد انصاری گفت : تو به نفع پسر عمه‌ات گفتی.فَتَلَوَّن وجه رسول الله (ص) و نزل آیهفَلا وَ رَبِّک لا یومِنُونَ حَتّی یحَکمُوک فِیما شَجَرَ بَینَهُمْ ثُمَّ لا یجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَیتَ وَ یسَلِّمُوا تَسْلِیماً [نساء/۶۵] . مسأله آبیاری دنیائی است یا آخرتی؟

باید به فرمان رسول الله (ص) تسلیم محض بود. اما با کمال تأسف در چند صفحه بعد همین صحیح مسلم؛ یعنی در ج ۴ ، ص ۱۸۳۵ آمده است : باب وجوب امتثال ما قاله النبی (ص) شرعاً دون ما ذکره من معایش الناس.

۲. سیاسی

۱ ـ نظیر روایاتی که هر امامی واجب الاطاعة است مانند :

ثلاث من السّنة الصلاة خلف کل امام لک صلاتک و علیه اثمه و الجهاد مع کل أمیر لک جهادک و علیه شرّه.... [کنز العمال ، ج ۱ ، ص ۲۱۶ ، حدیث ۱۰۸۲]

اگر فاسق بود در سایه او و به امر او جهاد کنید و نماز بخوانید؛ گناهش به گردن خود او ، ولی به هر حال باید از او اطاعت کنی.

۲ ـ قال رسول الله (ص) : ستکون بعدی اثرة و أمور تنکرونها. قالوا : یا رسول الله (ص) کیف تأمر من ادرک منّا ذلک؟ قال تَودّون الحق الذی علیکم و تسألون الله الذی لکم. [صحیح مسلم ، ج ۳ ، ص ۱۴۷۲]

۳ ـ سئل النبی (ص) : یا رسول الله (ص) أرأیتَ ان قامت علینا أمراء یسألونا حقّهم و یمنعونا حقّنا فما تأمرنا؟... اسمعوا و أطیعوا. [صحیح مسلم ، ج ۳ ، ص ۱۴۷۵]

۴ ـ در صحیح مسلم ، ج ۳ ، ص ۱۴۷۵ باب مفصلی باز شده که اطاعت از امیر گر چه ناحق باشد ، تسلیم محض در برابر آنها لازم است و لزوم بیعت با آنها و اینکه خروج از بیعت آنان دوزخ است!!!

حدیث‌شناسی / ۲۶●●●

جعل حدیث / انگیزه‌ها : سیاسی

۵ ـ در جنگ دوم (ماجرای قسطنطنیه) یزید یکی از فرماندهان بود. معشوقه خود را نیز به جبهه برده بود. از لشگر جدا و وارد دیری شد (دیر محل عبادت نصارا که بعداً به صورت عیاش خانه درآمده بود.) و در کنار معشوقه‌اش... به او خبر دادند که لشگریان تب و آبله گرفته‌اند. یزید شعر خواند :

مَن حُمِّی و مَن موم : چه کسی تب کرد و چه کسی آبله گرفت.
الغَذْغدونه : نام مکانی است.
برای توجیه عیاشی یزید در جبهه ، حدیثی جعل شد که رسول اکرم (ص) نیز که از جبهه برمی‌گشت با این که لشگرش را از شب تا صبح معطل کرد تا دانه‌های گردن‌بند کم قیمتی که از عایشه گم شده بود پیدا کند. صبح که لشگر آب نداشت آیه تیمّم نازل شد و بعد در آن حال رسول اکرم (ص) فرمود که لشکر جلوتر بروند و خودش با عایشه مسابقه دویدن گذاشت. [قسمتی از ماجرا در مسند احمد ، ج ۶ ، ص ۱۲۹ ، ص۳۹]
در حالی که خود اهل سنت شأن نزول آیه تیمم را در مورد دیگری می‌دانند.
۲. گواه تاریخ
۱ ـ الغدیر در جلد ۵ از ص ۲۰۹ تا ص ۳۸۰ (۱۷۱ صفحه) درباره کذّابین و وضّاعین صحبت کرده است و نام ۷۰۰ نفر دروغگو را یک به یک به ترتیب حروف الفبا برده است.
مثلاً ابان بن جعفر (أبوسعید بصری) ۳۰۰ حدیث دروغ به أبوحنیفه نسبت داده است. امینی می‌گوید : "این گوشه‌ای است از آنچه واقع شده است."
بعضی از این دروغ‌ها به خاطر دلسوزی و از افراد زاهد بوده که پرسیدند چرا این همه دروغ؟ چون دیدم مردم قرآن کم می‌خوانند برای فضائل قرآن جعل کردم.
دروغ تا آنجائی که کتابی در فضائل یزید بن معاویه نوشتند.
علامه امینی نام جمعیتی را می‌برد که بعضی ۲۰ دروغ و بعضی سی‌هزار دروغ درست کرده اند و همه را آمار می‌دهد. [الغدیر ، ج ۵ ، ص ۲۸۸]
سپس علامه امینی در صفحه ۲۹۰ بعد از جمع زدن آمار و ارقام ، ۴۰۸۶۸۴ حدیث دروغ را نقل می‌کند. حدود نیم میلیون
۲ ـ بخاری می‌گوید : ۲۰۰۰۰۰ حدیث غیر صحیح را حفظ هستم. [الغدیر ، ج ۵ ، ص ۲۹۱]
۳ ـ أبوداود از میان ۵۰۰۰۰۰ حدیث حدود ۴۸۰۰ حدیث را درست دانسته و در سنن خود آورده. [الغدیر ، ج ۵ ، ص ۲۹۲]
۴ ـ صحیح مسلم از ۳۰۰ هزار حدیث ، ۴۰۰۰ حدیث آورده است.
۵ ـ احمد حنبل یک میلیون حدیث که حفظ است و از ۷۵۰۰۰۰ حدیث ، ۳۰ هزار حدیث آورده است.
۶ ـ بُهت آور : گفته‌اند زیاد بن ابیه موثق است!!
عمر سعد قاتل امام حسین (ع) ثقه است!!
رهبر خوارج ثقه است!!
لکن امام عسگری (ع) را ابن جوزی ضعیف دانسته!! و بخاری حدیثی از امام صادق (ع) نیاورده!!!
۷ ـ عایشه می‌گوید : پدرم ۵۰۰ حدیث را در کتابی جمع کرد و نزد من امانت گذاشت ، ولی دیدم شب خوابش نمی‌برد. صبح احادیث را سوزاند و آرام شد و در توجیه کارش گفت : ترسیدم حدیث بی‌اصلی در میان احادیث باشد و من مسئول باشم!. [تذکره ذهبی ، ج ۱ ، ص ۵] ، چاپ هند به نقل نقش ائمه عسگری [الغدیر ، ج ۵ ، ص ۲۹۲]
۸ ـ فرمان رسمی جعل حدیث :
بخشنامه اول : در سال ۴۰ هجری معاویه فرمان عمومی بر کارگزاران از هند تا آفریقا صادر کرد که هر کس مطلبی در فضل أبوتراب و خاندانش نقل کند ، خونش هدر و مالش حرمت ندارد و از حوزه حفاظتی اسلام بیرون است. ++ نقش ائمه ،

عسگری ، ۷
بخشنامه دوم : گواهی و شهادت هیچ یک از شیعیان علی (ع) مقبول نیست و همه آنها از عدالت ساقطند.
بخشنامه سوم : آنچه از دوستداران عثمان حدیثی در فضل عثمان نقل می‌کنند شناسائی شوند و مورد اکرام قرار گیرند ، حدیث او را با اسم و فامیل ثبت و به دنبال این کارها برای ناقلین ، زمین و جایزه می‌داد.
بخشنامه چهارم : چون حدیث برای عثمان زیاد شده دیگر کافی است. حالا برای صحابه و خلیفه اول و دوم حدیث بگوئید و نگذارید حدیثی درباره علی (ع) نقل شود مگر آنکه مثل آن فضیلت را برای یکی از صحابه دیگر نیز نقل کنید ، زیرا این کار بیشتر چشم مرا روشن می‌کند. ابن ابی الحدید می گوید : به خاطر این بخشنامه اخبار فراوانی در مناقب صحابه به دروغ جعل و نقل شد و به سخنان قبل از خطبه و به خانه و سنبه‌ها راه یافت.
۹ ـ بیشتر احادیث مناقب صحابه دروغ و در زمان معاویه به خاطر تحت الشعاع قرار دادن بنی هاشم و تقرب به دستگاه معاویه ساخته شد و لذا در کنارأَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِي بَابُهَاگفتند : أنا مدینهٔ العلم و أبو بکر أساسها و عمر حیطانها و عثمان سقفها و علی بابها. [الصوارم‌المهرقهٔ ، ص۱۳۲] .
۱۰ ـ علامه امینی در جلد ۷ الغدیر ص ۱۹۸ حدیثی که و المعاویهٔ حلقتها را نیز آورده است.
آثار دروغ از سرتاسر آن می‌بارد که شهر سقف لازم ندارد و باب علم بسته نیست تا حلقه برای کوبیدن لازم باشد؛ به علاوه حلقه خود آویخته به در است.
۱۱ ـ در برابرسید شباب ، سید کهول ساختند ، در حالی که در بهشت پیری وجود ندارد. [ابن ماجه ، ج ۱ ، ص ۳۶]
۱۲ ـ معاویه گروهی را اجیر کرد تا برای حضرت علی (ع) ، روایاتی زشت و نادرست جعل کنند و او را بشکنند ، که لعنت بر حضرت بعد از این روایات جعلی پیش آمد. اما نام أجیرها : (أبوهریره ، عمروعاص ، مغیرهٔ بن شعبه ، عروهٔ بن زبیر)
۱۳ ـ در برابر آیهإِنَّما وَلِيكُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يوتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ راكِعُونَ [مائده/۵۵] .
که در جلد ۲ الغدیر ص ۵۲ از ۲۳ مدرک معتبر درباره علی (ع) نقل شده حدیثی ساختند که عمروعاص گفته : سمعت رسول الله جهاراً غیر سرّاً یقول آل ابی فلان... (مراد آل ابوطالب است) لیسوا باولیائی انّما وَلیی الله و صالح المؤمنین. [مسند احمد ، ج ۴ ، ص ۲۰۳]
۱۴ ـ علّامه امینی در جلد ۵ الغدیر از ص ۲۰۸ به بعد چهارصد و هشت‌هزار و ششصد و هشتاد و چهار حدیث جعلی (موضوع) آمار داده است. [نقل از سروش مقدس ، ج ۱ ، ص ۲۳۳]
۱۵ ـ اخیراً در مصر کتاب جامع کبیر سیوطی چاپ شده با یک صدهزار حدیث دروغ! مؤلّف شخصاً گفته است حدود نود هزار آن را نمی‌توان اعتماد کرد! [مدرک بالا ، ص ۲۳۹]
۱۶ ـ احمد بن حنبل و یحیی ابن هین در مسجدی بودند. شخصی حدیثی را از آن دو نفر نقل کرد که کذب بود. آن دو نفر گفتند تو این راوی‌ها را می‌شناسی؟ (خودشان را) او گفت : خیر. آنها گفتند : ما هسیتم و این خبر را تکذیب می کنیم. گوینده گفت : من چندین احمد بن حنبل و یحیی ابن هین می‌شناسم!!!. [سروش مقدس ، ج ۱ ، ص ۲۳۳]
۱۷ ـ نظیر این برای امام صادق (ع) پیش آمد. افرادی چندین حدیث از امام خواندند همه دروغ. امام فرمودند : "جعفر ابن محمد را می‌شناسید؟" گفتند : خیر. گفت : "اگر او بگوید اینها دروغ است چه می‌کنید؟" گفتند : افراد مورد اطمینان نقل کرده‌اند. امام فرمود : "بنویس پدرم از جدم نقل کرد که هر کس بر ما دروغ ببندد روز قیامت کور یهودی محشور می شود." [سروش مقدس ، ج ۱ ، ص ۲۳۶]

۱۸ ـ صاحب کتاب (الدرر الملتقطة) می گوید : من از نسل عمر هستم؛ اما این حدیث دروغ است که روز قیامت اول کسی که نامه‌اش به دست راستش داده می‌شود عمر است.

گفته شد که پس ابوبکر چی؟ جواب داده‌اند که نامه او را ملائکه سرقت کرده‌اند!! [سروش مقدس ، ج ۱ ، ص ۲۳۶]

۱۹ ـ عقیلی از حمّاد بن زید نقل می کند که زنادقه ۱۴۰۰۰ حدیث جعلی به نام پیغمبر (ص) جعل کرده‌اند. [البدایهٔ فی علم الدرایهٔ]

۲۰ ـ هنگامی که ابن ابی العوجا را به اتهام جعل حدیث پیش مهدی فرزند منصور بردند ، صریحاً گفت : من ۴ هزار حدیث که حرام را حلال و حلال را حرام کند ، جعل کرده‌ام. [البدایهٔ فی علم الدرایهٔ]

۲۱ ـ علّامه امینی در ج ۵ الغدیر ، ص ۲۴۹ از ۴۳ نفر صحابی و غیره نقل می‌کند که ۴۰۸۳۲۴ حدیث جعل کرده‌اند. آنگاه اضافه می‌کند : بخاری از بین ۶۰۰۰۰۰ هزار ۲۷۶۱ حدیث در کتاب خود آورده و احمد بن فرات از بین یک میلیون و نیم حدیث ، ۳۰۰۰۰۰ حدیث در کتاب خود آورده است.

۳. نمونه ها

در صحیح مسلم ، ج ۲ ، ص ۶۰۷ کتاب صلاهٔ العیدین باب الرخصهٔ فی اللعب حدود ۱۰ حدیث آورده که در آنها این مطالب آمده است :

۱ ـ حبشی‌ها در مسجد رسول الله (ص) بازیگری و رقّاصی می‌کردند؛ پیامبر (ص) عایشه را زیر عبا پنهانی برد تا بازی آنان را ببیند و در حدیث دیگر آورده است ، عایشه تمایل داشت بازی را مشاهده کند و رسول الله مقدمات آن را فراهم کرد.

۲ ـ پیامبر (ص) عایشه را روبروی مردم بر دوش گرفت به جوری که صورتش به صورت حضرت و...

۳ ـ دو خواننده زن با دف و داریه می‌نواختند و اشعار جاهلی می‌خواندند. ابوبکر رسید و گفت : این حرکات زشت است و شیطانی است. پیامبر (ص) گفت مانعی ندارد.

۴ ـ رسول الله (ص) به اهل حبشه گفت : به لهو و رقص مشغول شوید تا یهود و نصارا بدانند در دین ما آزادی است!! [حاشیه مسند احمد ، ج ۶ ، ص ۱۷۳ (این احادیث را خودم دیدم)]

علامه عسگری فرمود : این احادیث تیر سه شعبه است. با یک شعبه در مکتب تحریف ، با یک شبعه به رسول الله (ص) توهین ، با یک شعبه خلفا را متعهدتر از رسول الله (ص) می دانند. هدف این احادیث توجیه حکومت امثال معاویه و یزید که در جبهه قسطنطنیه یزید به دنبال معشوقه خود می‌رود ، زیرا اینها قبلاً راه را برای یزید باز کرده‌اند آنجا که نقل کرده‌اند :

رسول الله (ص) لشگر را رها و با عایشه به سراغ مسابقه و تفریح رفت و همین که مورد سرزنش لشگر واقع شدند. گفتند : گردن‌بند عایشه گم شده بود ، رفتیم دانه‌هایش را پیدا کنیم!!"

۵ ـ در مسند احمد ، ج ۴ ، ص ۳۹۳ حاشیه که منتخب کنز العمال است می‌خوانیم : حبشی مشغول لهو و لعب بود. مردم گردش جمع شده بودند. رسول الله (ص) فرمود : یا عایشه تعالی فانظری فوضعتُ خدّی علی منکبه فجعلت انظر... فجعل یقول : یا عایشه ماشبعتَ؟ فأقول : لا لأنظر منزلتی عنده... فَطَلَع عمر فتفرق الناس و الصبیان. فقال رسول الله : رأیت شیاطین الانس و الجن فرّوا من عمر...!!!. از رسول الله (ص) فرار نکردند؛ اما از عمر فرار کردند.

رسول الله (ص) دعوت به تماشای لهو و لعب می‌کند.

رسول الله (ص) در میان آن همه مردم سر عایشه را روی دوش حمل می‌کند.

پس چرا همین که‌ام مکتوم اعمی وارد شد رسول الله (ص) به زنان فرمود : "خودتان را بپوشانید." گفتند : نابینا است. فرمود :

"باشد." [سنن ابی داود ، ج ۴ ص ۶۳]
با این احادیث ، مسجد از اعتبار می‌افتد.
با این احادیث ، رسول الله (ص) از اعتبار می‌افتد.
با این احادیث ، کتب صحاح از اعتبار می‌افتد.
۶ ـ در صحیح بخاری کتاب النکاح باب ضرب الدف فی النکاح حدیثی دیدم که دختری می گوید : رسول الله (ص) در جلسه عروسی من وارد شد و در کنار من نشست و جاریه‌ها مشغول داریه و تنبک زدن بودند. به احترام رسول الله (ص) شعر خود را عوض کردند. حضرت فرمود : همان اشعار را بخوان.
در حدیث دیگر رسول الله (ص) انتقاد کرد از عروسی که زنان جوان غناخوان در آن نباشند. [سنن ابن‌ماجه ، ج۱ ، ص ۶۱۲]
آیا این احادیث قابل جمع است با احادیثی که عایشه می گوید : رسول الله (ص) به خاطر تصویری که روی بالش بود ، وارد خانه نشد؟!
۷ ـ در مسند احمد ، ج ۲ ، ص ۳۳۸ سطر آخر می‌خوانیم : خرج رسول الله (ص) و قد أقیمت الصلوۀ و عَدَلت الصفوف حتّی اذا قام فی مصلّاه وانتظرنا أَن یکبّر انصرف فقال علی مکانکم فدخل بیته و مکثنا علی هیئتنا حتّی خرج الینا و رأسه ینظف و قد اغتسل.
پیامبر (ص) العیاذ بالله جنب در مسجد وارد شده و فراموش کرده!!!
۸ ـ أبو هریره گفت : مردم تعجب کردند؛ پرسیدندهذا شییء قاله رسول الله (ص) ؟ ام هذا من کیسک؟ قال هذا من کیسی [مسند احمد ، ج ۲ ، ص ۲۵۲ صحیح بخاری کتاب النفقات باب وجوب النفقۀ علی الأهل و العیال] (دیدم)
۹ ـ منصور دوانیقی که نام پسرش را مهدی گذاشت تا تبلیغ کند که او مهدی موعود است. روزی این پسر کبوتربازی می کرد (بعد از آن که خلیفه شده بود) عتاب (حدیث‌گوی دربار) به محضر خلیفه وارد شد و دید که خلیفه کبوتربازی می کند!! فوری حدیثی جعل که : ".. ابوهریره از پیامبر اکرم (ص) که : لا سبقَ الاخفٍ او حافر او نعل او جُناح.خلیفه ده هزار درهم به او داد. همین که عتاب بیرون رفت ، مهدی گفت : به خدا قسم من می‌دانم که عتاب به رسول الله دروغ گفت : (و کلمه جُناح را به خاطر خوشایند من اضافه کرد.) [نقش ائمه ، ج ۶ ، ص ۱۳ از البدایۀ و النهایۀ ج ۱۰ ص ۱۵۳]
۱۰ ـ یزید بن مِهلب که همزمان حجاج بود ، همین که بر ایران (طالقان ، بلخ ، ترکمن صحرا ، و...) وارد شد ، سوگند یاد کرد که از مردم آنقدر بکشد که آسیائی از خون آنان به گردش آید. بعد از پیروزی سر مردم را لب نهر آسیا برید تا به سوگندش وفا کرده باشد و بدن‌هارا تا چهار فرسخ دو طرف جاده به دار آویخت که عدد کشتگان ۴۰۰۰۰ نفرند. [فتوحات اسلامیۀ و تاریخ طبری به نقل از ملکه اسلام کمره‌ای]
۱۱ ـ یکون بعدی أئمهً لایهتدون بهُدای و لایستنون بسنّتی و سیقوم فیهم رجال قلوبهم قلوب الشیاطین فی جثمان انس. قال : قلت : کیف أصنع یا رسول الله اِن ادرکت ذلک؟ قال تسمع و تطع للامیر و ان ضَرَب ظهرک و اخذ مالک فاسمع و اطع. [صحیح مسلم ، ج ۶ ، ص ۲۰ ، به نقل از نقش ائمه ، عسگری]
۱۲ ـ قال النبی (ص) : من رأی من امامه شیئا یکرهه فلیبصر فانّه من فارقَ الجماعۀ شُبراً فمات فمیتۀ جاهلیۀ. [سند فوق]
۱۳ ـ لشگر یزید به مدینه حمله کرد. سه روز قتل و غارت مباح بود. هزار دختر بی‌صورت ، هزار زن بی‌شوهر بچه‌دار شد ، ده هزار کشته ، ۷۰۰ کشته از بزرگان و انصار ، ۷۰۰ کشته حافظ قرآن بودند.
بعد از سه روز هر که با یزید بیعت می کرد شرط بود که اموال و غنائم جنگی در ملک یزید باشد وگرنه کشته می‌شدند. همین

که سر کشتگان مدینه را نزد یزد بردند. باز گفت : لیت أشیاخی ببرد شهدوا...

شاهد ما اینجاست که بعد از این همه قتل و غارت فرمانده لشگر یزید در بازگشت در مناجات می‌گفت : بارالها من بعد از شهادت به وحدانیت و نبوت عملی محبوب‌تر و امیدبخش‌تر از کشتار مدینه که در راه اطاعت یزید بود برای آخرت خویش سراغ ندارم. [نقش ائمه ، ج ۵ ، ص ۹۱ ، از تاریخ ذهبی ، ج ۳ ، ص ۱۸]

۱۴ ـ شمر بعد از نماز صبح تا آفتاب دعا می‌کرد. گفتند : تو دیروز امام حسین (ع) را کشتی و شهید کردی و فردای آن روز دعا می‌کنی؟!

گفت : اطاعت از امیر لازم است. [نقش ائمه ، ج ۵ ، ص ۹۱ ، از تاریخ ذهبی ، ج ۳ ، ص ۱۸]

۴. آمار

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ فِي أَيـدِي النَّاسِ حَقّاً وَ بَاطِلًا وَ صِدْقاً وَ كِذباً وَ نَاسِخاً وَ مَنْسُوخاً وَ عَامّاً وَ خَاصّاً وَ مُحْكماً وَ مُتَشَابِهاً وَ حِفْظاً وَ وَهْماً وَ لَقَدْ كذِبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) عَلَى عَهْدِهِ حَتَّى قَامَ خَطِيباً فَقَالَ مَنْ كذَبَ عَلَى مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ وَ إِنَّمَا أَتَاك بِالْحَدِيثِ أَرْبَعَةُ رِجَالٍ لَيسَ لَهُمْ خَامِسٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَدْ كـذِبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) عَلَى عَهْـدِهِ حَتَّى قَامَ خَطِيباً فَقَالَ أَيهَا النَّاسُ قَدْ كثُرَتْ عَلَى الْكذَّابَةُ فَمَنْ كذَبَ عَلَى مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ثُمَّ كذِبَ عَلَيهِ مِنْ بَعْدِهِ [كافى ، ج ۱ ، ص ۶۲] .

مَنْ كذَبَ عَلَيَّ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كذَبَ عَلَى مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج ۴ ، ص ۳۶۲] .

قال رسول الله (ص) : من حدّث عنّي بحديث يرى أنّه كذب فهو أحد الكاذبين [بحار ، ج ۲ ، ص ۱۵۸]

قال رسول الله (ص) : من كذب عليّ بُنى له بيت فى جهنّم يرتع فيه [كنز ، ۲۹۱۷۸]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كذَبَ عَلَى مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج ۴ ، ص ۳۶۲] .

قال رسول الله (ص) : اللّهم لا أحلّ لهم أن يكذبوا عليّ [كنز ، ۲۹۲۴۱]

قال رسول الله (ص) : انّ أكبر الكبائر أن يقول الرّجل عليّ ما لم‌أقل [كنز ، ۲۹۲۵۵]

تَكذيبُ ما لايعْلَمُ كذبُه

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لا تكذب بحديث أتاكم به مرجئى و لا قدرى و لا خارجى نسبه إلينا فإنكم لا تدرون لعله شىء من الحق فتكذبون الله عز و جل فوق عرشه [بحارالأنوار ، ج ۲ ، ص ۲۱۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من رد حديثا بلغه عنى فأنا مخاصمه يوم القيامة فإذا بلغكم عنى حديث لم تعرفوه فقولوا الله أعلم [منيه‌المريد ، ص ۳۷۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من بلغه عنى حديث فكذب به فقد كذب ثلاثة الله و رسوله و الذى حدث به [منيه‌المريد ، ص ۳۷۲] .

۸. تحریف حدیث

۱.وقوعش

۱ ـ از اول که تصمیم گرفتند حدیثی نقل نشود. بعد تصمیم گرفتند که تنها احادیث عبادی نقل شود ولی نشد. بعد تصمیم گرفتند که تنها احادیثی نقل شود که زمان خلیفه ۱ و ۲ نقل شده ، ولی نشد. بعد تصمیم گرفتند که مسیر احادیث را عوض کنند ، ولی نشد. آمدند پیامبر (ص) و سخنانش را بی‌اعتبار کردند. مثلا :

الف : برای بی اعتبار کردن روایاتی که برای لعن اشخاصی صادر شده است ، جعل اینچنین روایاتی نموده اند ، مانند اینکه : رسول خدا (ص) ناراحت بود و از مسجد به منزل می رفت و می گفت : اللهم العنهم. عایشه گفت : این نفرین آنان را هلاک می کند. حضرت فرمود : با خداوند قرار بسته‌ام که من یک انسان معمولی هستم عصبانی می‌شوم ، لعنت می کنم. تو همه لعنت‌های مرا ، کفاره گناهان لعنت‌شدگان قرار بده. [مسند احمد ، ج ۶ ، ص ۱۰۷]

ب : حدیث دیگری را نقل کرده اند که رسول الله (ص) دست به دعا بلند کرده و می گفت : اللهم فانّما أَنَا بشر فلاتُعذبنی بشتم رجل ستمته او آذیته. [مسند احمد ، ج ۶ ، ص ۲۲۵]

ج : قال النبی (ص) : انّما أنا بشر فأیما رجل من المسلمین سببته أو لعنته أو جلدته فاجعلها له زکاة و رحمة. [صحیح مسلم ، ج ۴ ، ص ۲۰۰۷]

د : قال النبی (ص) : فایما مؤمن آذیته أو سببته أو جلدته فاجعلها له کفارة و قربة تقربه بها الیک یوم القیامة. [مسلم ، ج ۴ ، ص ۲۰۰۸]

۲ ـ با اینکهعَزِیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیکمْ بِالْمُومِنِینَ رَوفٌ رَحِیمٌ [توبه/۱۲۸] . ورَحْمَةً لِلْعالَمِینَ [انبیاء/۱۰۷] .است ، با اینکهوَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی [نجم/۳] . ، با اینکهمِنْ بَینِ یدَیهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ [رعد/۱۱] . با اینکه فرمود : "لعنت حتی بر باد تند و زمین نکنید" ، با اینکه قانون خدا (نفرین و لعنت) ، نمی‌شود از یک دهان قدح و جرح ، ولی از برای دیگری کفارهٔ (یک بام و دو هوا) ، با اینکه روایات متعدد در نهی از لعن و سب و ستم کهمن لعن مؤمناً فهو قتله. [(کنز ، حدیث ۸۱۸۳)] و قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سِبَابُ الْمُسْلِمِ فُسُوق [أمالی طوسی ، ص۷۳۵] .

با اینکه روایات متعدد داریم که : لاینبغی للصدیق أن یکون لعّاناً [(مسلم ، ج ۴ ، ص ۲۰۰۵)] آیا صحیح است که اگر انسان‌های عادی لعنت کنند ، گویا قاتل و فاسق ، ولی رسول خدا (ص) چنین نباشد؟

با اینکه خلاف از زنان رسول خدا (ص) دو برابر ، ولی خلاف از خود رسول خدا (ص) برای لعن شده کفّاره و قرب؟

شکست عصمت رسول الله (ص) و جعل این احادیث همه برای آن است که لعنت شدگان از طرف رسول الله (ص) را بتوانند حاکم بر مردم و محبوب جلوه دهند.

و گرنه از آنجا که دروغگو کم‌حافظه است. همین عایشه (که حدیث صفحه پشت از او نقل شد) در جای دیگر می گوید : پیامبر (ص) هرگز مسلمانی را لعنت نکرد که به یادها بماند. گویا فراموش شده که در حدیث است که لعنت به آسمان می‌رود ، همین که موردی به حق نداشت به خود لعنت کننده بر می گردد. [کنزالعمال ، حدیث ۸۱۷۰]

گویا فراموش شده که خود رسول الله (ص) فرمود : لایکون اللعّانون شفعاء و لا شهداء یوم القیامة [کنز العمال ، ۸۱۷۹ و صحیح مسلم ج ۴ ، ص ۲۰۰۶]

۳ ـ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قُلْتُ لَهُ "اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللَّهِ " (توبه-۳۱) فَقَالَ : " أَمَا وَ اللَّهِ مَا دَعَوْهُمْ إِلَی عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ دَعَوْهُمْ مَا أَجَابُوهُمْ وَ لَکنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَ حَرَّمُوا عَلَیهِمْ حَلَالًا فَعَبَدُوهُمْ مِنْ حَیثُ لَا یشْعُرُونَ" [کافی ، ج۱ ، ص۵۳] .

۲. مبارزه با تحریف

۱ ـ یکی از کارهای حضرت امیر (ع) اخراج قصاصین از مسجد بود :

دخل علی (ع) المسجد فاذاً بصوت قاصّ رأه سکتَ قال : "من هذا؟" قال : "القاص أنا" فقال (ع) : "امّا انی سمعت رسول الله (ص) یقول : سیکون بعدی قُصّاص لاینظر الله الیهم" [منتخب کنز العمال در حاشیه ، ج ۴ ، مسند احمد ، ص ۵۶] و بَابُ أَنَّ

الْقَاصَّ يضْرَبُ وَ يطْرَدُ مِنَ الْمَسْجِدِ. [وسائل‌الشيعة ، ج۵ ، ص۲۴۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) رَأَى قَاصّاً فِي الْمَسْجِدِ فَضَرَبَهُ بِالدِّرَّةِ وَ طَرَدَهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۳] .
مراد از قصّاصین ، قصه‌گوی بی‌اعتبار و افسانه‌ای برای پر کردن اوقات فراغت و یا نشر اکاذیب نظیر تمیم داری که یک مسیحی تازه مسلمان بود ، با اجازه عمر (چون رسول الله (ص) و ابوبکر به او اجازه نقل داستان ندادند) شروع به داستان‌گوئی کرد و در ضمن ، افکار و عقائد سابق خود را در لابلای حرف‌ها می‌زد و در زمان عمر حقوق کلانی می گرفت و هر هفته در زمان عمر یک بار و در زمان عثمان دو بار سخنرانی علنی می‌کرد که مردم الزاماً باید شرکت می‌کردند. اما حضرت امیر (ع) با او برخورد شدید کرد و او از ترس به شام گریخت.
۳. نفوذ فرهنگ های بیگانه در اسلام
۱ ـ بعد از رحلت پیامبر اکرم (ص) ، اسلام گسترش یافت. مردم از سراسر دنیا ، رو به مدینه با سؤالات مختلف می آمدند ، در حالی که اهل علم واقعی خانه نشین و اصحاب متعهد منزوی شده بودند. تازه مسلمانان مسیحی (تمیم داری) یهودی (کعب الأحبار) زندیقی (سیف بن عمر تمیمی) مسئول پاسخ گوئی به سؤالات مردم و سخنگوی قبل از نماز جمعه شدند. [تاریخ بغداد ، ج ۲ ، ص ۱۰۶ ، به نقل از نقش ائمه عسگری]
اینها تفکرات خود را در لابلای پاسخ‌ها در قالب جعل حدیث نقل می‌کردند.
تمیم داری که آشنا به تورات و انجیل و فلسطینی و راهب مسیحی بود ، اوّلین قصه‌گو ، با اجازه عمر در اسلام بود.
در مسند احمد ، ج ۳ ، ص۴۴۹ می‌خوانیم : لم یکن یقصّ علی عهد رسول الله (ص) و لا ـ ابی‌بکر و کان اوّل من قَصَّ تمیم الداری استأذن عمر بن الخطاب ان یقص علی الناس قائما فَأَذن له عمر.خلیفه دوم حقوق او را بالاترین ردیف حقوقی قرار داد. (۵۰۰۰ درهم)
ردیف حقوقی به این صورت بود که : اول بدریان مهاجر ۵۰۰۰ و انصار ۴۰۰۰ درهم ، بعد أحدیان ، بعد خندقیان ، بعد خیبریان ، مشرکین در صلح حدیبیه و آخرین ردیف حقوقی مسلمانان بعد از رحلت که ۲۰۰ درهم می‌گرفتند.
البته این ردیف حقوق با قرآن و سنّت قابل تطبیق نیست.
عمر این مسیحی تازه مسلمان را امام جماعت نمازهای مستحبی کرد. با لباس ۱۰۰۰۰ درهمی امام جماعت بود. همین که حضرت علی (ع) خلیفه شد ، تمیم داری ، امام جماعت اشرافی به شام فرار کرد و به معاویه پیوست. شاگردانی تربیت کرد از جمله أبوهریره که ۵۳۷۴ حدیث در کتب معتبره از او نقل شده است.
انس بن مالک ۲۲۸۸ حدیث از او نقل شده است.
عبدالله بن عباس ۱۶۶۰ حدیث از او نقل شده است.
نامه‌ای جعل کرد که رسول الله (ص) قبل از رحلت طی آن نامه تعدادی آبادی را با مردمش و اموالش به او بخشیده است!!
نامه را به معاویه نشان داد و معاویه همه آن روستاها را به او بخشید. امضاءکنندگان این نامه خلفاء سه‌گانه هستند.
متن نامه در ص ۲۱۲ معجم البلدان ، ج ۲ چنین می‌خوانیم : قَدَم تمیم الداری علی النّبی (ص) فی قومه و سئله عن یقطعه حبرون (منطقه آباد شام) فأجابه و کتب له کتاباً نسخته :
بسم الله الرحمن الرحیم
هذا ما أعطی محمد رسول الله (ص) (با اینکه پیامبر (ص) در هیچ نامه‌ای به خودش صلوات نفرستاده ، ولی در این نامه فرستاده!!) لتمیم الداری و أصحابه انی اعطیتکم بیت عنیون و حبرون و المرطوم (منطقه آباد دیگر) و بیت ابراهیم بذمّتهم و

جمیع ما فیهم عطیهٔ بتّ و نفدت و سلّمت ذلک لهم لاعقابهم بعدهم ابدالابدین فمن اذاهم فیه اذی الله. شهد أبوبکر ، عمر ، عثمان ، علی.
آثار دروغ از این نامه می‌بارد.
کعب الأحبار (حِبر به معنای عالم یهودی) سرآمد همه علماء یهود ، کتاب‌های یهود نزد او بود ، در زمان ابوبکر مسلمان و در زمان عمر از یمن به مدینه آمد. [طبقات ابن سعد ، ج ۷ ، ص ۱۵۶]
با پیشنهاد عمر در مدینه مقیم شد. او از تورات به کتاب الله نام می‌برد به نحوی که مردم از کتاب الله تورات می‌فهمیدند. تا نیمه دوم حکومت عثمان در مدینه ، بعد به شام گریخت و به معاویه پیوست. کوشش او نشر افکار یهود ، در لابلای حرف‌های اسلام بود. بیشتر اخبار مدح اهل کتاب ومدح بیت المقدس و یهودیانی که در کتب اسلامی است از او است.
نمونه احادیث :
احبّ البلاد الی الله الشام و أحب الشام الی الله القدس. [ابن عساکر ، ج ۱ ، ص ۱۱۰ ، به نقل نقش أئمه]
خمس مدائن من مُدن الجنّهٔ : بیت المقدس ، الحمص ، الدمشق ، جیرین ، ظفار. [ابن عساکر ، ج ۱ ، ص ۲۱۲ به نقل نقش أئمه]
إِنَّ الْكَعْبَةَ تَسْجُدُ لِبَیتِ الْمَقْدِسِ فِی كلِّ غَدَاةٍ. [کافی ، ج۴ ، ص۲۳۹] .
لاتقوم الساعهٔ حتّی یزَفّ بیت الحرام الی البیت المقدس.
کعب شاگردانی نظیر خودش تربیت کرد و با تجلیل به جامعه معرفی کرد. از جمله عبدالله بن عمرو عاص به او گفت : أنت أفقه العرب.گاهی که عبدالله حرف می‌زد کعب با صدای بلند می گفت : عالم والله. [طبری ، ج ۱ ، ص ۴۰۲]
شاگرد دیگرش ابوهریره بود که او را با بینش خود سیراب کرد. [طبری ، ج ۱ ، ص ۴۰۲]
کعب درباره ابوهریره گفت : ما رأیت أحدأ اعلم بالتوراهٔ من أبی هریره. [اصابهٔ ، ج ۴ ، ص ۲۰۶ ، تاریخ ذهبی ، ج ۱ ، ص ۳۶ ، به نقل از نقش ائمه]
کعب به عمر گفت : انا لنجدک فی کتاب الله (توراهٔ) علی باب من أبواب جهنم تمنع الناس أن یقعوا فیها فاذا متّ لم‌یزالوا یقتحمون فیها الی یوم القیامهٔ. [طبقات ابن سعد ، ج ۳ ، ص ۲۴۰ ، به نقل از نقش ائمه]
کعب به عنوان مفسر در مکتب خلفا راه یافت [نمونه‌اش در تفسیر آیه ۸ سوره غافر] رَبَّنا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنّاتِ عَدْنٍ الَّتِی وَعَدْتَهُمْ وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّیاتِهِمْ إِنَّک أَنْتَ الْعَزِیزُ الْحَكِیمُ [غافر/۸] .
[در قرطبی ، ج ۸ ، ص ۵۷۳۸]
همین که ابوذر در مقابل عثمان آیهوَ الَّذِینَ یكنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا ینْفِقُونَها فِی سَبِیلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِیمٍ [توبه/۳۴] . را تلاوت کرد کعب الأحبار خواست توجیه کند که ابوذر با استخوانی به مغز کعب کوبید و فرمود : ای یهودی! تو می‌خواهی دین ما را به ما یاد دهی؟.
آقای پرورش از کتاب المعاجز چنین دیده که رسول اکرم (ص) به ابوذر فرمود : "تو حق نداری شمشیر دست‌گیری. او هم استخوانی را تیز و دم دست داشت و گاهی بر مغز مخالفان می کوبید."
در سنن دارمی ، ج ۱ ، ص ۵۵ می‌خوانیم که شخصی نزد خلیف دوم از آیهوَ الذّارِیاتِ ذَرْواً [ذاریات/۱] . سؤال کرد. خلیفه او را چنان با شاخه خرما زد تا بدنش خون‌آلود شد. بعد که مدتی گذشت و بهتر شد ، باز او را آوره و زدن دو این عمل چندبار تکرار شد تا سائل تقاضای شهادت یکدفعه را کرد. بعد تبعیدش کرد.

خیال پردازی که جنگ‌ خیالی وضع ، بعد کشته درست کرده ، تاریخ و جغرافی درست کرده ، صدها صحابی ، تابعی ، راوی ، جنگ‌ها ، روزها ساخته. نامه‌ها ، قصیده‌ها ساخته.

۹۳ نفر صحابی ساخته که ۲۳ نفرش از قبیله خودش (قبیله تمیم) ساخته.

بیش از هزار سال همه اینها در کتب اهل سنت در تاریخ ابن خلدون ، طبری و... آمده است.

اسم ابن ملجم ، معاویه و... را عوض کرده. نفرین رسول اکرم (ص) به شخصی را با تغییر نام آن عوض کرده است.

پدر را پسر و پسر را پدر جابجا کرده تا مسیرها را عوض کند.

سیف بن عمر (زندیق) برای کوبیدن حضرت امیر (ع) و یارانش یک‌ چهره خیالی به نام عبدالله بن سبا ساخت. عبداللله خیالی یهودی از یمن در زمان عثمان منافقانه مسلمان شد. در شهرها مثل شام و کوفه و مصر تبلیغ می‌کرد و می‌گفت : "پیامبر اسلام (ص) مثل عیسی (ع) رجعت دارد و وصیّ دارد. وصیّ محمد (ص) علی (ع) است و عثمان غضب کرد. باید قیام کرد و حق را به علی (ع) داد. عده‌ای تحریک‌ و به مدینه آمده و عثمان را کشتند و مردم با علی (ع) بیعت و طلحه و زبیر به خونخواهی خون عثمان به بصره رفته و جنگ‌ جمل را به راه انداختند. بیرون شهر فرماندهان دو لشکر (علی (ع) ، طلحه و زبیر) با هم تفاهم کردند. سبائیان (عبدالله بن سبا خیالی با طرفدارانش ابوذر و مالک و سلمان و مقدار و عمّار و صعصعهٔ!!!) از تفاهم وحشت کردند که اگر تفاهم شود خودشان گرفتار شوند ، آتش جنگ‌ را برافروختند از تاریکی استفاده کرده و به طرف هر دو لشکر تیراندازی و برخلاف میل فرماندهان جنگ‌ شد.

سیف زندیق می‌گوید : "هزاران نفر دعوت عبدالله بن سبا را پذیرفته و فرقه سبائیان را تشکیل دادند." در این شخص و تاریخ بافتگی هم أمیرالمؤمنین (ع) کوبیده شده و اسلام را آلت دست یک‌ یهودی‌زاده منافق است.

همین که به دستور والی کوفه به دار رفت گفت : شما مرا اعدام می‌کنید ، در حالی که من چهار هزار حدیث در کتب شما وارد کردم. [نقش ائمه ، علامه عسگری]

۴. تاریخ منع نقل حدیث

۱ ـ مرحوم امینی در جلد ۶ ، ص ۱۹۴ از متون اهل سنّت دلائل محکم آورده که نقل حدیث در زمان خلیفه اول منع شد.

۲ ـ ابوبکر مردم را جمع کرد و گفت : به خاطر عدم اختلاف در آینده حدیث نقل نکنید و بگوئید : کفانا کتاب الله. [تذکره ذهبی به نقل از نقش ائمه ، مرتضی عسگری ، ج ۲ ، ص ۲۷]

۳ ـ عمر نماینده‌ای به کوفه می‌فرستد و بدرقه می‌کند و می‌گوید : بدرقه من به خاطر صحابی و انصاری بودن تو نیست ، بلکه سفارش ویژه‌ای دارم و آن اینکه مردم کوفه به خاطر صحابی بودن تو گرد تو جمع شده و مشتاق به شنیدن حدیث رسول الله هستند. هرچه می‌توانی حدیث نقل نکن. [ابن ماجه ، ج ۱ ، ص ۱۲]

ولی در سنن دارمی ، ج ۱ ، ص ۸۵ این جمله نیز اضافه شده (قرظهٔ بن کعب همان نماینده عمر در کوفه) می‌گوید : هر گاه می‌خواستم حدیثی بگویم ، یاد سفارش و بدرقه عمر می افتادم و نقل نمی‌کردم. [الغدیر ، ج ۶ ، ص ۲۹۴]

۴ ـ عمر از نقاط مختلف اصحاب پیامبر اکرم (ص) را احضار کرده از قبیل ابوذر ، عبدالله بن مسعود و... و گفت : " (با وجود منع من) این احادیث پیامبر را چرا انتشار داده‌اید؟ گفتند : آیا ما را نهی می‌کنی؟ عمر گفت : شما باید از مدینه خارج نشوید. ما بهتر می‌دانیم که کدام حدیث قابل انتشار و کدام باید مسکوت بماند. این گروه تا آخر عمر در مدینه زیر نظر و در واقع بازداشت بودند. [کنز العمال ، به نقل از نقش أئمه ، علامه عسگری ، ج ۲ ، ص ۳۰ ، حاشیه کتاب مسند احمد ص ۶۲ ، جلد ۴] (البته منتخب کنز العمال به صورت حاشیه مسند احمد در آمده است.)

۵ـ عمر افرادی را احضار می کرد و می گفت : " أحادیث را نقل نکنید و گرنه شما را تبعید می‌کنم. [منتخب کنز العمال که حاشیه مسند أحمد ، ج ۴ ، ص ۶۱ است] .

۶ـ عمر بالای منبر با سوگند به مردم گفت : هر چه حدیث نوشته‌اید بیاورید ، سپس همه را آتش زد. [طبقات ابن سعد ، ج ۵ ، ص ۱۴۰ ، به نقل از نقش ائمه عسگری]

۷ـ عثمان به منبر رفته و گفت : هر چه در زمان ابوبکر و عمر نشر نشده روایت نشود : لایحل لأحد یروی حدیثا لم یسمع به علی عهد ابی‌بکر و عمر. [منتخب کنز که در ص ۶۴ مسند احمد ، ج ۴ درج شده است] .

۸ـ عمر گفت : جز در مسائل عبادی حدیث نقل نکنید. [البدایة و النهایة ، ج ۸ ، ص ۱۰۷]

۹ـ معاویه گفت : از نقل هرگونه حدیث دوری کنید ، جز حدیثی که در دوران عمر گفته شده است. [نقش ائمه ، علامه عسگری ، ج ۲ ص ۳۲]

۱۰ـ تا زمان عمر بن عبدالعزیز منع بود (حدود ۹۰ سال) تا او دستور نوشتن داد. خلیفه گفت : ننویسید؛ ۹۰ سال حرام بود. خلیفه دیگر گفت : بنویسید؛ همه حلال شد!!!

منع نشر حدیث مقدّمه تحریف در حدیث شد.

بنابراین بعد از حدود یک قرن منع حدیث در زمان عمر بن عبدالعزیز منع شکسته شد.

۱۱ـ اولین کسی که (از گروه آنان) کتاب نوشت مالک بود که کتاب مؤطأ را در سال ۱۱۱ هجری نوشت. بعضی گفته‌اند اولی کسی که (از گروه آنان) کتاب نوشت ابن جُریح که متوفای ۱۵۰ هجری است.

بعد سنن دارمی ، متوفای ۲۵۵

بعد صحیح بخاری متوفای ۲۵۶ ، مولود ۱۹۴

بعد صحیح مسلم متوفای ۲۶۱ ، مولود ۲۰۶

بعد أبوداود متوفای ۲۷۵ ، مولود ۲۰۲

بعد سنن ابن ماجه متوفای ۲۷۵ ، مولود ۲۰۷

بعد سنن لسانی متوفای ۳۳۸ ، مولود ۲۱۴

(مدارک صفحه اول خود این کتاب‌ها است.)

۱۲ـ اما شیعه از زمان حضرت امیر (ع) کتابی داشت که امامان معصوم نیز به نام (کتاب علی) از آن می برند ، تا زمان امام رضا (ع) شیعه چهارصد نسخه کتاب به نام اصول اربع مأه داشت. [ری‌شهری از وسائل مقدمه ، ج ۱]

۹. رجال

۱ـ از علی (ع) سؤال می‌شود گاهی حدیثی را سلمان و ابوذر ، از پیغمبر (ص) جوری نقل می کنند و سایر مردم جور دیگر. آیا سایر صحابه دروغ بر پیامبر (ص) می‌بندند؟

فرمود : راویان چهار دسته هستند.

عَنْ سُلَیم بْنِ قَیسٍ الْهِلَالِی قَالَ : قُلْتُ لِأَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) إِنِّی سَمِعْتُ مِنْ سَلْمَانَ وَ الْمِقْدَادِ وَ أَبِی ذَرٍّ شَیئاً مِنْ تَفْسِیرِ الْقُرْآنِ وَ أَحَادِیثَ عَنْ نَبِی اللَّهِ (ص) غَیرَ مَا فِی أَیدِی النَّاسِ ثُمَّ سَمِعْتُ مِنْک تَصْدِیقَ مَا سَمِعْتُ مِنْهُمْ وَ رَأَیتُ فِی أَیدِی النَّاسِ أَشْیاءَ کثِیرَةً مِنْ تَفْسِیرِ الْقُرْآنِ وَ مِنَ الْأَحَادِیثِ عَنْ نَبِی اللَّهِ (ص) أَنْتُمْ تُخَالِفُونَهُمْ فِیهَا وَ تَزْعُمُونَ أَنَّ ذَلِک کلَّهُ بَاطِلٌ أَ فَتَرَی النَّاسَ یکذِبُونَ

عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) مُتَعَمِّدِينَ وَ يفَسِّرُونَ الْقُرْآنَ بِآرَائِهِمْ؟ قال : فَأَقْبَلَ عَلَى فَقَالَ : " قَدْ سَأَلْتَ فَافْهَم الْجَوَابَ إِنَّ فِى أَيْدِى النَّاسِ حَقّاً وَ بَاطِلًا وَ صِدْقاً وَ كَذِباً وَ نَاسِخاً وَ مَنْسُوخاً وَ عَامّاً وَ خَاصّاً وَ مُحْكماً وَ مُتَشَابِهاً وَ حِفْظاً وَ وَهَماً وَ قَدْ كَذِبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) عَلَى عَهْدِهِ حَتَّى قَامَ خَطِيباً فَقَالَ أَيهَا النَّاسُ قَدْ كثُرَتْ عَلَى الْكَذَّابَةُ فَمَنْ كذَبَ عَلَى مُتَعَمِّداً فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ ثُمَّ كذِبَ عَلَيهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ إِنَّمَا أَتَاكمُ الْحَدِيثُ مِنْ أَرْبَعَةٍ لَيس لَهُمْ خَامِسٌ رَجُلٍ مُنَافِقٍ يظْهِرُ الْإِيمَانَ مُتَصَنِّعٍ بِالْإِسْلَامِ لَا يتَأَثَّمُ وَ لَا يتَحَرَّجُ أَنْ يكذِبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) مُتَعَمِّداً فَلَوْ عَلِمَ النَّاسُ أَنَّهُ مُنَافِقٌ كذَّابٌ لَمْ يقْبَلُوا مِنْهُ وَ لَمْ يصَدِّقُوهُ وَ لَكنَّهُمْ قَالُوا هَذَا قَدْ صَحِبَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ رَآهُ وَ سَمِعَ مِنْهُ وَ أَخَذُوا عَنْهُ وَ هُمْ لَا يعْرِفُونَ حَالَهُ وَ قَدْ أَخْبَرَهُ اللَّهُ عَنِ الْمُنَافِقِينَ بِمَا أَخْبَرَهُ وَ وَصَفَهُمْ بِمَا وَصَفَهُمْ فَقَالَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِذا رَأَيتَهُمْ تُعْجِبُک أَجْسامُهُمْ وَ إِنْ يقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ ثُمَّ بَقُوا بَعْدَهُ فَتَقَرَّبُوا إِلَى أَئِمَّةِ الضَّلَالَةِ وَ الدُّعَاةِ إِلَى النَّارِ بِالزُّورِ وَ الْكذِبِ وَ الْبُهْتَانِ فَوَلَّوْهُمُ الْأَعْمَالَ وَ حَمَلُوهُمْ عَلَى رِقَابِ النَّاسِ وَ أَكلُوا بِهِمُ الدُّنْيا وَ إِنَّمَا النَّاسُ مَعَ الْمُلُوک وَ الدُّنْيا إِلَّا مَنْ عَصَمَ اللَّهُ فَهَذَا أَحَدُ الْأَرْبَعَةِ وَ رَجُلٍ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ شَيئاً لَمْ يحْمِلْهُ عَلَى وَجْهِهِ وَ وَهِمَ فِيهِ وَ لَمْ يتَعَمَّدْ كذِباً فَهُوَ فِى يدِهِ يقُولُ بِهِ وَ يعْمَلُ بِهِ وَ يرْوِيهِ فَيقُولُ أَنَا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَلَوْ عَلِمَ الْمُسْلِمُونَ أَنَّهُ وَهِمَ لَمْ يقْبَلُوهُ وَ لَوْ عَلِمَ هُوَ أَنَّهُ وَهِمَ لَرَفَضَهُ وَ رَجُلٍ ثَالِثٍ سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) شَيئاً أَمَرَ بِهِ ثُمَّ نَهَى عَنْهُ وَ هُوَ لَا يعْلَمُ أَوْ سَمِعَهُ ينْهَى عَنْ شَيءٍ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ وَ هُوَ لَا يعْلَمُ فَحَفِظَ مَنْسُوخَهُ وَ لَمْ يحْفَظِ النَّاسِخَ وَ لَوْ عَلِمَ أَنَّهُ مَنْسُوخٌ لَرَفَضَهُ وَ لَوْ عَلِمَ الْمُسْلِمُونَ إِذْ سَمِعُوهُ مِنْهُ أَنَّهُ مَنْسُوخٌ لَرَفَضُوهُ وَ آخَرَ رَابِعٍ لَمْ يكذِبْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) مُبْغِضٍ لِلْكذِبِ خَوْفاً مِنَ اللَّهِ وَ تَعْظِيماً لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) لَمْ ينْسَهُ بَلْ حَفِظَ مَا سَمِعَ عَلَى وَجْهِهِ فَجَاءَ بِهِ كمَا سَمِعَ لَمْ يزِدْ فِيهِ وَ لَمْ ينْقُصْ مِنْهُ وَ عَلِمَ النَّاسِخَ مِنَ الْمَنْسُوخِ فَعَمِلَ بِالنَّاسِخِ وَ رَفَضَ الْمَنْسُوخَ فَإِنَّ أَمْرَ النَّبِى (ص) مِثْلُ الْقُرْآنِ نَاسِخٌ وَ مَنْسُوخٌ وَ خَاصٌّ وَ عَامٌّ وَ مُحْكمٌ وَ مُتَشَابِهٌ قَدْ كانَ يكونُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ص الْكلَامُ لَهُ وَجْهَانِ كلَامٌ عَامٌّ وَ كلَامٌ خَاصٌّ مِثْلُ الْقُرْآنِ وَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِى كتَابِهِ ما آتاكمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاكمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا فَيشْتَبِهُ عَلَى مَنْ لَمْ يعْرِفْ وَ لَمْ يدْرِ مَا عَنَى اللَّهُ بِهِ وَ رَسُولُهُ (ص) وَ لَيسَ كلُّ أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) كانَ يسْأَلُهُ عَنِ الشَّيءِ فَيفْهَمُ وَ كانَ مِنْهُمْ مَنْ يسْأَلُهُ وَ لَا يسْتَفْهِمُهُ حَتَّى إِنْ كانُوا لَيحِبُّونَ أَنْ يجِيءَ الْأَعْرَابِى وَ الطَّارِئُ فَيسْأَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) حَتَّى يسْمَعُوا وَ قَدْ كنْتُ أَدْخُلُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) كلَّ يوْمٍ دَخْلَةً وَ كلَّ لَيلَةٍ دَخْلَةً فَيخَلِّينِى فِيهَا أَدُورُ مَعَهُ حَيثُ دَارَ وَ قَدْ عَلِمَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ لَمْ يصْنَعْ ذَلِک بِأَحَدٍ مِنَ النَّاسِ غَيرِى فَرُبَّمَا كانَ فِى بَيتِى يأْتِينِى رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَكثَرُ ذَلِک فِى بَيتِى وَ كنْتُ إِذَا دَخَلْتُ عَلَيهِ بَعْضَ مَنَازِلِهِ أَخْلَانِى وَ أَقَامَ عَنِّى نِسَاءَهُ فَلَا يبْقَى عِنْدَهُ غَيرِى وَ إِذَا أَتَانِى لِلْخَلْوَةِ مَعِى فِى مَنْزِلِى لَمْ تَقُمْ عَنِّى فَاطِمَةُ وَ لَا أَحَدٌ مِنْ بَنِى وَ كنْتُ إِذَا سَأَلْتُهُ أَجَابَنِى وَ إِذَا سَكتُّ عَنْهُ وَ فَنِيتْ مَسَائِلِى ابْتَدَأَنِى فَمَا نَزَلَتْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) آيةٌ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا أَقْرَأَنِيهَا وَ أَمْلَاهَا عَلَى فَكتَبْتُهَا بِخَطِّى وَ عَلَّمَنِى تَأْوِيلَهَا وَ تَفْسِيرَهَا وَ نَاسِخَهَا وَ مَنْسُوخَهَا وَ مُحْكمَهَا وَ مُتَشَابِهَهَا وَ خَاصَّهَا وَ عَامَّهَا وَ دَعَا اللَّهَ أَنْ يعْطِينِى فَهْمَهَا وَ حِفْظَهَا فَمَا نَسِيتُ آيةً مِنْ كتَابِ اللَّهِ وَ لَا عِلْماً أَمْلَاهُ عَلَى وَ كتَبْتُهُ مُنْذُ دَعَا اللَّهَ لِى بِمَا دَعَا وَ مَا تَرَک شَيئاً عَلَّمَهُ اللَّهُ مِنْ حَلَالٍ وَ لَا حَرَامٍ وَ لَا أَمْرٍ وَ لَا نَهْى كانَ أَوْ يكونُ وَ لَا كتَابٍ مُنْزَلٍ عَلَى أَحَدٍ قَبْلَهُ مِنْ طَاعَةٍ أَوْ مَعْصِيةٍ إِلَّا عَلَّمَنِيهِ وَ حَفِظْتُهُ فَلَمْ أَنْسَ حَرْفاً وَاحِداً ثُمَّ وَضَعَ يدَهُ عَلَى صَدْرِى وَ دَعَا اللَّهَ لِى أَنْ يمْلَأَ قَلْبِى عِلْماً وَ فَهْماً وَ حُكماً وَ نُوراً فَقُلْتُ يا نَبِى اللَّهِ بِأَبِى أَنْتَ وَ أُمِّى مُنْذُ دَعَوْتَ اللَّهَ لِى بِمَا دَعَوْتَ لَمْ أَنْسَ شَيئاً وَ لَمْ يفُتْنِى شَيءٌ لَمْ أَكتُبْهُ أَ فَتَتَخَوَّفُ عَلَى النِّسْيانَ فِيمَا بَعْدُ فَقَالَ لَا لَسْتُ أَتَخَوَّفُ عَلَيک النِّسْيانَ وَ الْجَهْلَ " [كافى ، ج۱ ، ص۶۲] .

۱ ـ قد ورد ۴۷ حديث من ص ۷۵ الى ص۸۹ من جلد ۱۸ وسائل فى انّ الحديثين المختلفين من راويين أُخذ باعلمهما و أوثقهما و ما وافق كتاب الله و سنّة رسوله و ما خالف العامّة

۱۰. درایة

۱ ـ درایه به معنای دانستن؛ ما أدری و أدری نمی‌دانم و می‌دانم است.
در اصطلاح علمی است که در آن بحث می‌شود از متن و سند حدیث که صحیح و سقیم ، مقبول و مردود کدام حدیث است. [دهخدا]

۱۱. راه شناخت حدیث

۱ ـ عرضه بر قرآن :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ عَلَى کلِّ حَقٍّ حَقِیقَةً وَ عَلَى کلِّ صَوَابٍ نُوراً فَمَا وَافَقَ کتَابَ اللَّهِ فَخُذُوهُ وَ مَا خَالَفَ کتَابَ اللَّهِ فَدَعُوهُ [کافی ، ج۱ ، ص۶۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا لَمْ یوَافِقْ مِنَ الْحَدِیثِ الْقُرْآنَ فَهُوَ زُخْرُفٌ [کافی ، ج۱ ، ص۶۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَطَبَ النَّبِی (ص) بِمِنًى فَقَالَ أَیهَا النَّاسُ مَا جَاءَکمْ عَنِّی یوَافِقُ کتَابَ اللَّهِ فَأَنَا قُلْتُهُ وَ مَا جَاءَکمْ یخَالِفُ کتَابَ اللَّهِ فَلَمْ أَقُلْهُ [کافی ، ج۱ ، ص۶۹] .
توجه به چند نکته :
۱ ـ عرضه بر قرآن کار علما است.
۲ ـ اگر حدیثی را قلب شما نپذیرفت آن را مسکوت و علم آن را به خدا و رسول و اهل بیت واگذار کنید.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَا اشْمَأَزَّتْ مِنْهُ قُلُوبُکمْ وَ أَنْکرْتُمُوهُ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى الْعَالِمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنَّمَا الْهَالِك أَنْ یحَدِّثَ أَحَدُکمْ بِشَیءٍ مِنْهُ لَا یحْتَمِلُهُ فَیقُولَ وَ اللَّهِ مَا کانَ هَذَا وَ اللَّهِ مَا کانَ هَذَا وَ الْإِنْکارُ هُوَ الْکفْرُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۰۱] .
۲ ـ تازه در قرآن و حدیث حقیقت و مجاز است :
"فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ [بقره/۱۶] .
یعنی فما ربحوا فی تجارتهم
یذَبِّحُ أَبْناءَهُمْ [قصص/۴] .
کار عمال فرعون بود نه خودش
اصْنَعِ الْفُلْك بِأَعْینِنا [هود/۳۷] .
حضور است نه چشم
رَحِمَ اللّهُ [دخان/۴۲] .
غَضِبَ اللّهُ [نساء/۹۳] .
زمینه رحم وغضب خداست نه آنکه او محل حوادث است.
۳ ـ تازه امر و نهی‌ها برای وجوب و حرام است یا مستحب و مکروه و یا گاهی برای این وگاهی برای آن
۴ ـ مسأله مبالغه نیز مطرح است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِی مَسْجِدِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۹۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا زَالَ یوصِینِی بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَیوَرِّثُهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۲] .
از جمله مبالغات آنکه نسبت به بعضی از گناهان بزرگ تعبیر به کفر شده است.
یا در بعضی از روایات نسبت به ترک بعضی از مستحبات لعن و تهدید شده است.

یا در بعضی از روایات نسبت به انجام مکروهات تعبرات بسیار شدید آمده است.

نظیر حدیث قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لعن رسول الله (ص) ثلاثة الآکل زاده وحده و الراکب فی الفلاة وحده و النائم فی البیت وحده [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۱۸۷] .

همان گونه که از مکروه انبیا به معصیت تعبیر شده است.

۵ـ گوشه‌ای از حدیث‌هایی که به خاطر اهمیت تعبیر به کفر شده است :

ایما عبد أَبَقَ من موالیه فقد کفر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَرْضَى سُلْطَاناً بِسَخَطِ اللَّهِ خَرَجَ مِنْ دِينِ اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من ترک الصلاة متعمدا فقد کفر [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۲۲۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَه [مشکاه‌الأنوار ، ص۴۶] .

قَالَ‌الرِّضَا (ع) : الْمِرَاءُ فِي كِتَابِ اللَّهِ كفْرٌ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۸] .

کسب الریاء شرک

نسبة المسلم الی الکفر کفر

لایفوتُ حضور الجماعة الّا المنافق

در این قبیل روایات باید دقت کرد که ممکن است :

ـ در زمان گناه انسان از دین خارج است نه همیشه.

ـ به قصد اینکه حلال است و اسلام بیخود گفته ، اگر انجام دهد ، نه با هر قصد.

ـ از نظر سقوط انسانی در مدار کفر است نه احکام.

ـ و یا اصرار و بی‌اعتنائی به حکم خدا نه لغزش.

تذکر : سعی کنیم با احتیاط و تقوا و بدون هوا و هوس به سراغ اسلام برویم و گرنه موارد دستاویزی برای هرگونه کج‌فهمی و حمله و تکفیر موجود است.

عالی : راستی اگر به مجرد گناه انسان کافر شود این همه حدود و دیات و تعزیر برای چه؟

۶ـ از علی (ع) سؤال می‌شود گاهی حدیثی را سلمان و ابوذر ، از پیغمبر (ص) جوری نقل می‌کنند و سایر مردم جور دیگر. آیا سایر صحابه دروغ بر پیامبر (ص) می‌بندند؟

فرمود : "راویان چهار دسته هستند :

الف : دروغ‌گویان ـ خود پیامبر اکرم (ص) فرمود : قد کثُرتْ علیّ الکذّابة فمن کذب علیّ فلیتبوء مقعده من النّار

ب : رجل سمع من رسول الله (ص) شیئاً و لم یسمعه علی وجهه و وَهَم فیه و لم‌یتعمّد کذباً.

ج : رجل سمع أمر رسول الله (ص) و لم یسمع نهیه (ص) عنه و نسخه منه.

د : و رجلٌ علم الناسخ و المنسوخ و الظاهر و الباطن و أنا منهم. [تلخیص الحدیث مع تغییر منّی ، وسایل ، ج ۱۸ ، ص ۱۵۲ و ۱۵۳]

۱۲. تعبد وتثبت

ـ حتی کفار در خالقیت الله کمتر بحث دارند : وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّهُ [لقمان/۲۵] .

همه حرف‌ها بر سر اداره و سرپرستی و قانون‌گذاری و اختیاری است که فرعون‌ها و نمرودها و أبوها و أَبَرها تلاش می‌کنند. رَبُّکما [اعراف/۲۰] . ، رَبِّی الَّذِی [بقره/۲۵۸] . ، آمَنّا بِرَبِّ هارُونَ وَ مُوسی [طه/۷۰] . ، اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً [توبه/۳۱] .

ـ منطق ما آن است که مربی و مقنن حتماًبایـد خالق و محیط بی‌نیاز باشـد. در مکاتب نیز مسأله همین است. حرف ما این است که وحی از خالق است نه سلیقه و اجتهاد و نه هوس‌های طاغوت و نه هوس‌های شخصی.

امامان معصوم أَنَا أقول ندارند ، اما خلفاءأَنَا أُحرمهادارند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مهما أجبتک فیه لشیء فهو عن رسول الله (ص) لسنا نقول برأینا من شیء [بصائرالدرجات ، ص ۳۰۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَدِیثِی حَدِیثُ أَبِی وَ حَدِیثُ أَبِی حَدِیثُ جَدِّی وَ حَدِیثُ جَدِّی حَدِیثُ الْحُسَیْنِ وَ حَدِیثُ الْحُسَیْنِ حَدِیثُ الْحَسَنِ وَ حَدِیثُ الْحَسَنِ حَدِیثُ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) وَ حَدِیثُ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ حَدِیثُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حَدِیثُ رَسُولِ اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۱ ، ص۵۳] .

فقهای ما وحی را می‌فهمند و برای دیگران می‌گویند. قیاس و استحسان و خیال گاهی خارج از وحی است.

عـدی بن حاتم (پسـر حاتم طائی) همین که مسـلمان می‌شود رسول اکرم (ص) اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ وَ الْمَسِیحَ ابْنَ مَرْیَمَ وَ ما أُمِرُوا إِلاّ لِیَعْبُدُوا إِلهاً واحِداً لا إِلهَ إِلاّ هُوَ سُبْحانَهُ عَمّا یشْرِکونَ [توبه/۳۱] .

را می‌خوانـد. او می‌گویـد : مـا أحبار و رهبان را عبادت نمی‌کردیم. پیامبر عزیز (ص) فرمود : "همین که آنان حلال را حرام و حرامی را حلال و شما اطاعت می‌کردید ، پس آنان ربّ بودند.فَعَبَدُوهُمْ مِنْ حَیثُ لَا یشْعُرُونَ

عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قُلْتُ لَهُ "اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ " (توبه/۳۱) فَقَالَ : " أَمَا وَ اللَّهِ مَا دَعَوْهُمْ إِلَی عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ دَعَوْهُمْ مَا أَجَابُوهُمْ وَ لَکنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَ حَرَّمُوا عَلَیهِمْ حَلَالًا فَعَبَدُوهُمْ مِنْ حَیثُ لَا یشْعُرُونَ" [کافی ، ج۱ ، ص۵۳] .

عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "فِی قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ "اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ " (توبه/۳۱) فَقَالَ : " وَ اللَّهِ مَا صَامُوا لَهُمْ وَ لَا صَلَّوْا لَهُمْ وَ لَکنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَ حَرَّمُوا عَلَیهِمْ حَلَالًا فَاتَّبَعُوهُمْ" [کافی ، ج۱ ، ص۵۳] .

بعد از رسول خدا (ص) دو خط پیدا شد. خط أهل بیت که همان تعبد محض است.

خط خلفاء که با سلیقه خلیفه تعیین می شد ، و خلیفه هم با سلیقهأَنَا أحرمهااظهار می کرد.

ـ ادیان قبلی به سه سرنوشت گرفتار شدند :

الف : کتمان :

وَ إِذْ أَخَذَ اللّهُ مِیثاقَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ لَتُبَینُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَکتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ [آل عمران/۱۸۷] .

ب : تلبیس :

یا أَهْلَ الْکتابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْباطِلِ [آل عمران/۷۱] .

ج : تحریف :

یحَرِّفُونَ الْکلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ [نساء/۴۶] .

چون از نظر روانشناسی اجتماعی تکذیب یکدفعه ممکن و مقبول مردم نیست ، مراحل فوق را اعمال می‌کردند.

ـ در روایاتی می‌خوانیم سرنوشت مسلمانان مو به مو همچون سرنوشت پیشینیان است که :

الف : کتمان : از اولین روزها ، کتمان غدیر خم و فضائل اهل بیت

ب : تلبیس : منع نشر أحادیث و بدعت‌ها

ج : تحریف : جعل حدیث

تمام خطرات فوق برای این است که انسان از مدار تعبد خارج و اسلام را دستاویز و به جای تعبد تشبث را...

ـ امروز راه و خط و گفتار امام مورد تعبد بعضی نیست ، بلکه مورد تشبّث است. لکن فرق دارد.

خداوند قول داده که دین اسلام را حفظ کند از : تحریف ، تلبیس ، کتمان و بهترین راه حفظ اهل بیت هستند.

۱۳. کتب حدیث ومحدثان

۱ ـ امام علی (ع) و امام حسن (ع) از عصر اول ، حدیث را تدوین کردند و تا عصر امام صادق (ع) ۴۰۰ اصل (أصول أربع مأة) به وجود آمد و تا عصر امام عسگری (ع) افزون از ۶۶۰۰ کتاب داشتیم. (طبق نظر صاحب وسایل) [سروش مقدس ، کمره‌ای ، ص ۲۴۱]

۲ ـ صاحب اعلام الوری می گوید : "کسانی که از امام صادق (ع) روایت نقل کرده‌اند (مشاهیرشان) ۴۰۰۰ نفرند که ۴۰۰ نفر آنان کتابی از او نوشتندمعروف به نام أصول أربع ماة [سند فوق]

۳ ـ شیخ طوسی در کتاب الفهرست نام آنان را آورده و در کتاب رجالش نیز در بحث یاران امام صادق (ع) [سند فوق]

۴ ـ دانشمند محقق و متتبع اسد حیدر در ج ۲ الامام الصادق و المذاهب الأربعة ، ص ۵۴۳ به بعد تحقیقی در مورد تدوین علم کرده که خلاصه‌اش این است :

در اول نویسنده اسلام گفتگو است. بعضی زمان صحابه ، ولی بعضی زمان عمر بن عبدالعزیز سال ۱۰۱ در اواخر امویه تألیف را شروع کرده‌اند. ولی قرن اول به خاطر تصمیم عمر و خیال اینکه نوشتن و حفظ حدیث با آیات مخلوط و مردم از قرآن دل سرد شده‌اند و می‌شوند ، ممنوع شد.

۵ ـ غزالی اوّل تألیف را سال ۱۲۰ می‌داند و سپس أقوال مختلف را نقل می کند و می گوید :

الشیعه و التدوین : از اهل بیت و سفارشات و عهدنامه حضرت أمیر (ع) و قضاوت‌ها ، خطبه‌های فاطمه زهرا (س) و سفارشات به تدوین و نوشتن شواهد زیاد و ثابت می کند که شیعه یک قرن در نوشتن از دیگران جلوتر است.

۶ ـ در کتاب تأسیس الشیعة لعلوم الاسلام همین مطلب را علّامه صدر آورده است.

۷ ـ در کتاب خدمات متقابل شهید مطهری همین مطلب را نقل می کند و با شواهد اظهار می کند که شیعه یک قرن جلو است.

۸ ـ در أعیان الشیعة ، ج ۱ ، ص ۱۳۹ تحت عنوان فقهاء الشیعة و مؤلفوهم فی الحدیث و الفقه من الصحابة :

أوّلهم : أمیرالمؤمنین حیث قال : "سلونی..."

قال رسول الله (ص) : "... أقضاکم علیّ" و قال عمر : "لولا علی..."

و مؤلفاته صلوات الله علیه الجعفر و الجامعه ، نامه به مالک أشتر ، صحیفة الفرائض ، کتاباً فی زکاة الغنم و کتابین فی الفقه و کتاب قضایاه و أحکامه.

و الثانی : فاطمة الزهرا و الامامین الحسن و الحسین ، خطب الزهراء ، مصحف فاطمة.

و الثالث : العباس حبر الأمة و فقیهها و المرجوع الیه فی الحدیث و الفقه و الأحکام سلمان فارسی و أبوذر هما أول من جمع حدیثاً

۹ ـ ابن شهر آشوب : "اوّل من صنّف فی الاسلام أمیر المؤمنین ، ثم سلمان ، ثم أبوذر ، ثم أصبغ بن نباته ، ثم عبدالله بن رافع ،

ثم الصحیفۀ السجادیۀ و لسلمان کتاب حدیث و لأبی‌ذر کتاب و لأبی‌رافع کتاب.
۱۰ ـ مرحوم سید محسن امین در اعیان از عده زیادی نقل کرده که ائمه اهل سنت شاگرد شیعه بوده‌اند مثلاً أبوحنیفه ، شاگرد امام صادق (ع) ، امام شافعی شاگرد ابراهیم بن محمد بن سمعان (شیعه بوده) و استاد احمد حنبل ، نجاری نیز شیعه بوده‌اند. (أعیان الشیعه از ۱۵ مدرک أهل سنت در ص ۱۴۰ نقل می کند.)
۱۱ ـ از زمان حضرت أمیر (ع) تا زمان حضرت عسگری (ع) ۶۶۰۰ کتاب نوشته شده است. [أعیان الشیعه ، به نقل از شیخ حُرّ عاملی]
۱۲ ـ ۴۰۰ کتاب از این ۶۶۰۰ عدد به نام أصول أربعمائه است.
ـ اوّل من دوّن الحدیث عبید الله ابن ابی رافع ، کاتب أمیرالمؤمنین (ع) حدود سنه ۴۰ هجری است. [الذریعۀ ، ج ۱۰ ، ص ۸۴]
ـ فرزند أبورافع کتابی دارد که تمام کسانی را که در بدر بوده اند را در سال ۴۰ هجری آورده است. [مقدمه رجال زرکشی]
ـ در بعضی از کتابها اسماء روات آمده. در بعضی مدایح و مثالب و در بعضی طبقات روات آمده است.
۱۳ ـ در اینکه فرق میان کتاب و اصل چیست ، سید محسن امین چند وجه گفته است. [أعیان ، ج ۱ ، ص ۱۴۰]
بعد از بحث مفصل نام افرادی را می‌برد از جمله : از تابعین.
۱ ـ عبیدالله بن أبی راف (ع) : به کتاب (قضایا أمیرالمؤمنین) أوّل من صنّف مبوباً فی الفقه.
۲ ـ أصبغ بن نباته : له کتاب (عجائب أحکام أمیر المؤمنین)
۳ ـ ربیعۀ بن سمی (ع) : له کتاب فی الزکاۀ.
۴ ـ حارث همدانی : له کتاب یروی فیه المسائل التی أخبر بها أمیرالمؤمنین.
۵ ـ میثم تمّار کوفی : له کتاب فی الحدیث.
۶ ـ عبدالله بن حُر جعفی : له نسخۀ یرویها عن امیرالمؤمنین (ع)
۷ ـ سلیم بن قیس هلالی : له کتاب.
۸ ـ سعید بن مسیب : من علماء التابعین.
۹ ـ جابر جعفی : ۷۰۰۰۰ حدیث از امام باقر (ع) حفظ بود که ۵۰ هزار آن محرمانه بود و برای عموم قابل هضم نبود که از رسول خدا (ص) از طریق أهل بیت فرا گرفته بود.
۱۰ ـ أبان بن تغلب : ۳۰ هزار حدیث از امام صادق (ع) از حفظ بود و کتاب فضائل را نوشت.
۱۴ ـ صاحب أعیان الشیعۀ نام جمع دیگری از اصحاب ائمه هدی را می‌برد که ما نقل نمی‌کنیم ، ولی همین مقدار بدانیم که :
محمد بن مسعود عیاشی در قرن ۳ بیش از ۲۰۰ کتاب نوشته است.
صفوان بن یحیی در سال ۲۱۰ هجری ۳۰ کتاب نوشته است.
فضل بن شاذان ۱۸۰ کتاب در سال‌های حوالی ۲۸۰ هجری نوشته است.
بعد کم کم نوبت به قرن سوم و مؤلفان کتب أربعه می‌رسد :
ـ کافی در ۲۰ سال ، "کلین" نام دهی نزدیک ری است. مرحوم کلینی ، مؤلف کتاب شریف کافی ، در تهیه أحادیث سفرها کرده و ۲۰ سال در بغداد بوده و در همان جا کتاب را تألیف نموده و در آنجا از دنیا رفت. کافی از معتبرترین کتب شیعه است و ۱۶۰۹۹ حدیث دارد. وفات کلینی ۳۲۹ هجری است.
ـ من لایحضره الفقیه : چون محمد بن ذکریای رازی (من لایحضره الطبیب) نوشت ، صدوق (من لایحضره الفقیه) را نوشت.

نام (علی بن بابویه) کنیه أبوجعفر. صدوق ۳۰۰ تألیف دارد. ۵۹۲۰ حدیث در من لایحضره الفقیه است. او به نیشابور ، طوس ، مرو ، سرخس ، بخارا و بغداد برای تهیه حدیث سفر کرده است. در ۳۸۱ هجری وفات نمود و نزدیک عبدالعظیم دفن است. [خدمات متقابل ، ص ۴۷۲]

ـ استبصار : طوسی ۹۲۰ باب و ۵۵۱۱ حدیث دارد. مجموع أحادیث کتب أربعه ۴۴۲۴۴ عدد است. مرحوم طوسی دارای ۳۰۰ شاگرد بود کتابخانه‌اش با ۱۰۰۰۰ کتاب در بغداد به دست شاه سلجوقی آتش گرفت.

ـ تهذیب طوسی : او در فقه و تفسیر و رجال ، ادبیات و کلام متبحر و اول کسی است که فقه را در کتاب مبسوط با نحوه جدیدی وارد دنیای فقاهت کرد. ۱۳۵۹۰ حدیث آورده است. طوسی در سال ۴۶۰ هجری درگذشته است. تهذیب دارای ۳۹۰ باب است.

بعد یکی یکی در أعیان الشیعه نام محدثان را می‌آورد تا زمان ما. جالب اینکه از علمای شیعه که صحاح ستّه روایاتشان را در صحاح آورده‌اند ، عددشان کمتر از ۲۵۰ نیست.

ـ اول کتاب در فقه کتاب قضای امیرالمؤمنین (ع) است که نسخه‌ای از آن نزد ابن عباس بود.

ـ عهدنامه حضرت علی (ع) به مالك اشتر که اسد حیدر ۱۱ شرح برای همین عهدنامه در ص ۵۴۸ نقل می‌کند.

ـ خطبه‌های نهج البلاغه بیش از ۱۰۰ شرح خورده است.

ـ رساله حقوق امام سجاد (ع) که شامل ۵۰ حق است که شروح مفصلی بر آن نوشته شده است.

ـ زید بن علی بن الحسین کتاب مسند فقهی نوشته است.

ـ امام باقر (ع) اولین طراح علم أصول است و اینکه می‌گویند شافعی علم أصول را طراحی کرده ظلم است.

ـ اسد حیدر نام ۵ نفر از شاگردان امام باقر (ع) را می برد که صاحب تألیف‌اند. البته این ۵ نفر برجسته‌اند و گرنه زیادند.

ـ در زمان امام عسگری شیعه ۴۰۰ کتاب تألیف کرده است. [اسد حیدر ، ج ۲ ، ص ۵۵۳]

ـ شیخ آغا بزرگ در ج ۶ الذریعه به نقل اسد حیدر ، ص ۵۵۳ ، ج ۲ می‌گوید : ۲۰۰ نفر شاگرد امام صادق (ع) دارای تصنیف بودند و نام همه این ۲۰۰ نفر را می‌برد.

آقای دهشت می‌گفت : که ایشان حدود ۱۰۰ سالگی در حال لغوه و لرزش در سه سمت خود متکا می گذاشت تا نیفتد و همینطور درباره شیعه می‌نوشت.

ـ الذریعة ۷۳۷ مؤلف از اصحاب تمام ائمه نقل می‌کند. تازه می‌فرماید : من به این عدد برخورده‌ام و شاید بیشتر باشد. [اسد حیدر ، ج ۲]

۱۴.کتب روایی اهل سنت

۱ ـ بنی العباس چون می‌خواستند وجهه دینی و علمی به حکومت بدهند برای نوشتن کتاب تلاشها کردند. [اسد حیدر ، ج ۲ ، ص ۵۴۳]

۲ ـ غزالی (برخلاف حقیقت) می‌گوید : تدوین کتاب در سنه ۱۲۰ صورت گرفته است. [سند فوق]

۳ ـ نویسندگان در شهرها :

در مکه : ابن جریح و لم یوثقه البخاری ، متوفّی ۱۵۱

حدیث شناسی ، صفحه ۱۸

در مدینه : محمد بن اسحاق و مالک بن انس ، متوفّی ۱۷۹
در بصره : ربیعهٔ بن صبیح ، متوفی ۱۶۰
در بصره : سعید ابن ابی عرویه ، متوفی ۱۵۶
در شام : اوزاعی ، متوفی ۱۵۶
در یمن : معمّر ، متوفی ۱۵۳
در خراسان : ابن مبارک ، متوفی ۱۸۱
در مصر : لیث بن سعد ، متوفی ۱۷۵
۴ـ احمد بن حنبل می‌گوید : مالک بیخود کتاب نوشت ، زیرا صحابه کتاب نوشتند.
توجه دارید که تمام نویسندگان اهل سنت در قرن دوم بوده‌اند.
کتب روائی اهل سنّت / صحیح بخاری
۱ـ از محمد بن اسماعیل بخاری و در تألیف آن ۱۶ سال وقت صرف شده است. وی برای تألیف این کتاب به خراسان ، عراق ، شام ، حجاز ، مصر و عاقبت به بغداد مسافرت نمود.
بخاری در سال ۲۵۶ هجری در یکی از قراء سمرقند وفات یافت. [خدمات متقابل ، ص ۴۷۵]
۲ـ مع البخاری (ج ۱ ، الامام الصادق و المذاهب الأربعهٔ ، اسد حیدر) :
۸۰ راوی بخاری توسط محققان اهل سنت تضعیف شده است.
ـ بخاری حدیث غدیر را نقل نکرده با اینکه ۱۰۰ صحابی ، ۸۰ تابعی و ۳۰ کتاب مستقل درباره غدیر از اهل سنت موجود است.
ـ درباره فضایل علی (ع) تنها ۳ یا ۴ حدیث از صدها حدیث را نقل کرده است.
ـ بخاری از امام صادق (ع) حدیثی نقل نکرده است.
ـ حدیث‌شناسان به ۱۱۰ حدیث بخاری انتقاد کرده‌اند. [اسد حیدر ، ج ۱ ، ص ۷۸]
ـ صحیح بخاری مهم‌ترین کتاب و آن را عدل قرآن نامیده‌اند و می‌گویند که هر کس به هر حاجت و هر قصد یک دوره آن را بخواند حاجتش مستجاب می‌شود.
ـ در سال ۷۹۸ در مصر قحطی شد. بخاری را قطعه قطعه کرده و بین مردم تقسیم کردند تا بخوانند و رفع قحطی بشود. عدد أحادیث بخاری ۷۳۹۷ و با حذف مکررات ۲۶۲۰ عدد می‌باشد.
۳ـ بخاری بیش از ۲۰۰ هزار حدیث جمع آوری کرد ، سپس سالیان دراز وقت صرف کرد و از آن میان فقط ۲۴۰۰ حدیث در صحیح نوشته است. [سروش مقدس کمره‌ای ، ص ۲۴۰]
کتب روائی اهل سنّت / صحیح مسلم
۱ـ مؤلف مسلم حجاج نیشابوری است و به عراق و حجاز و مصر و شام برای حدیث سفر کرده و مدتی در نیشابور ملازم بخاری بوده. در سال ۲۶۱ در نصرآباد نیشابور درگذشت. [خدمات متقابل]
۲ـ مسلم بیش از ۳۰۰ هزار حدیث جمع‌آوری کرد و پس از بررسی فقط ۵ هزار حدیث را قبول کرد و در صحیح خود آورد. [سروش مقدس کمره‌ای ، ص ۲۴۰]
۳ـ لکن در ۱۶۰ راوی کتاب او طعن شده. عدد أحادیث صحیح مسلم ۷۳۷۵ و بدون مکررات حدود ۴ هزار حدیث است.

کتب روائی اهل سنّت / سنن أبوداود

۱ ـ مؤلف سلیمان ابن أشعث معروف به أبوداود سجستانی (اهل سیستان) است. سفرها کرد. معاصر احمد بن حنبل بود. وفاتش در سال ۲۷۵ و تولد ۲۰۲.

۴۹ استاد در مقدمه سنن برای مؤلف ذکر کرده‌اند. عدد احادیث ۵۲۷۴ حدیث و عنوان یکی از کتاب‌ها در سنن کتاب المهدی که ۱۱ حدیث آورده از شماره ۴۲۷۹ تا ۴۲۹۰ [مقدمه سنن ابی‌داود]

۲ ـ أبوداود از میان ۵۰۰ هزار حدیث حدود ۴۸۰۰ حدیث را درست دانسته و در سنن آورده. [الغدیر ، ج ۵ ، ص ۲۹۲]

قد أتی أبوداود فی سننه بأربعة آلاف و ثمان مائة حدیثاً و قال : انتخبته من خمس مائة ألف حدیث.

کتب روائی اهل سنّت / مسند احمد حنبل

۱ ـ احمد مسند را مشتمل ۴۰۰۰۰ حدیث جمع‌آوری کرد. مکررات آن ۱۰ هزار تا است که اگر حذف کنیم ۳۰ هزار حدیث می‌ماند که ۳۰۰حدیث آن ثلاثیة الأسناد است؛ یعنی روات آن تا رسول خدا (ص) سه نفر هستند و خود احمد حنبل می گوید : این حدیث را از میان ۷۵۰۰۰۰ حدیث تنقیح کرده‌ام. [سروش مقدس کمره‌ای ، ص ۲۸۳]

کتب روائی اهل سنّت / سنن نسائی

۱ ـ مؤلف ابوعبدالرحمن احمد بن علی بن شعیب نسائی. مسافرت‌ها کرده است به شام که رسید مردم را نسبت به حضرت علی (ع) منحرف دید. کتاب خصائص را در فضائل علی (ع) نوشت. چون او مخالف معاویه بود ، در شام کتک خورد و در اثر همان ضرب از دنیا رفت.

نساء از توابع خراسان (منطقه‌ای نزدیک سرخس که جدّ انوشیروان هم از آنجاست (دهخدا)) وفات ۳۰۳ و روایاتش بیشتر از احمد حنبل است و یک روز در میان روزه می گرفت. [خدمات متقابل ، ص ۴۷۶]

کتب روائی اهل سنّت / سنن ابن ماجه

۱ ـ مؤلف محمد بن یزید بن ماجه قزوینی. به عراق ، حجاز ، مصر و شام سفر کرد. در سال ۲۷۳ درگذشت.

کتب روائی اهل سنّت / مؤطاء مالك

۱ ـ مالك از بین یك صد هزار حدیثِ جمع‌آوری شده به درستی ۸۰۰ حدیث اطمینان حاصل کرد. [سروش مقدس کمره‌ای ، ص ۲۴۰]

کتب روائی اهل سنّت / جامع ترمذی

۱ ـ مؤلف محمد بن عیسی ترمذی شاگرد بخاری در متوفی ۲۷۹. اهل ترمذ از بلاد ماوراء النهر (منطقه‌ای در افغانستان)

۱۵.حدیث برای دنیا

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَرَادَ الْحَدِيثَ لِمَنْفَعَةِ الدُّنْيا لَمْ يكنْ لَهُ فِي الآخِرَةِ نَصِيبٌ وَ مَنْ أَرَادَ بِهِ خَيرَ الْآخِرَةِ أَعْطَاهُ اللَّهُ خَيرَ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۶] .

۱۶. رعایت حدیث

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِعْقِلُوا الْحَقَّ إِذَا سَمِعْتُمُوهُ عَقْلَ رِعَايةٍ وَ لَا تَعْقِلُوهُ عَقْلَ رِوَايةٍ فَإِنَّ رُوَاةَ الْكِتَابِ كَثِيرٌ وَ رُعَاتَهُ قَلِيلٌ وَ اللَّهُ

الْمُسْتَعَانُ [كافى ، ج۸ ، ص۳۸۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْقِلُوا الْخَبَرَ إِذَا سَمِعْتُمُوهُ عَقْلَ رِعَايَةٍ لَا عَقْلَ رِوَايَةٍ فَإِنَّ رُوَاةَ الْعِلْمِ كَثِيرٌ وَ رُعَاتَهُ قَلِيلٌ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۹۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْجُهَّالُ يعْجِبُهُمْ حِفْظُهُمْ لِلرِّوَايةِ وَ الْعُلَمَاءُ يحْزُنُهُمْ تَرْكهُمْ لِلرِّعَايةِ [كافى ، ج۸ ، ص۵۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن العلماء همتهم الرعاية و السفهاء همتهم الرواية [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۱۳] .

۱۷. فهم حديث

الكاتب :
وَ تَعِيها أُذُنٌ واعِيةٌ [حاقه/۱۲] .
الحديث :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حديث تدريه خير من ألف حديث ترويه [معانى الأخبار ، ص۲] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا بُنَى اعْرِفْ مَنَازِلَ شِيعَةِ عَلِى (ع) عَلَى قَدْرِ رِوَايتِهِمْ وَ مَعْرِفَتِهِمْ فإن المعرفة هى الدراية للرواية [معانى الأخبار ، ص۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نَضَّرَ اللَّهُ عَبْداً سَمِعَ مَقَالَتِى فَوَعَاهَا وَ حَفِظَهَا وَ بَلَّغَهَا مَنْ لَمْ يسْمَعْهَا فَرُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ غَيرُ فَقِيهٍ وَ رُبَّ حَامِلِ فِقْهٍ إِلَى مَنْ هُوَ أَفْقَهُ مِنْهُ [كافى ، ج۱ ، ص۴۰۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نَضرَ اللَّهُ امْرَأً سَمِعَ مِنَّا حَدِيثاً فَأَدَّاهُ كمَا سَمِعَ فَرُبَّ مُبَلَّغٍ أَوْعَى مِنْ سَامِعٍ [كنزالفوائد ، ج۲ ، ص۳۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عليكم بالدرايات لا بالروايات همة السفهاء الرواية و همة العلماء الدراية [كنزالفوائد ، ج۲ ، ص۳۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : العلماء تحزنهم الدراية و الجهال تحزنهم الرواية [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۱۸. ارزش محدّث

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قِيلَ لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ خُلَفَاؤُك قَالَ الَّذِينَ يأْتُونَ مِنْ بَعْدِى وَ يرْوُونَ أَحَادِيثِى وَ سُنَّتِى فَيعَلِّمُونَهَا النَّاسَ مِنْ بَعْدِى [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۳۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "رحم الله خلفائى" قيل : و من خلفاؤ يا رسول الله؟ قال : "الـذين يأتون بعدى و يروون سنتى و يحفظون حديثى على أمتى أُولَئِك رُفَقَائِى فِى الْجَنَّةِ" [عوالى اللئالى ، ج۴ ، ص۶۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الراوية لحديثنا يبث فى الناس و يسدده فى قلوب شيعتنا أفضل من ألف عابد [بصائرالدرجات ، ص۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الراوية للحديث المتفقه فى الدين أفضل من ألف عابد لا فقه له و لا رواية [بصائرالدرجات ، ص۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أدى إلى أمتى حديثا واحدا يقيم به سنة و يرد به بدعة فله الجنة [جامع‌الأخبار ، ص۱۸۱] .

۱۹. احاديث متفاوت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نَضَّرَ اللَّهُ عَبْداً سَمِعَ مَقَالَتِى فَوَعَاهَا وَ حَفِظَهَا وَ بَلَّغَهَا مَنْ لَمْ يسْمَعْهَا [كافى ، ج۱ ، ص۴۰۳] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ حَدِيثَنَا يحْيى الْقُلُوبَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۲] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَحَدِيثٌ وَاحِدٌ تَأْخُذُهُ عَنْ صَادِقٍ خَيرٌ لک مِنَ الدُّنْيا وَ مَا فِيهَا [أمالی مفيد ، ص۴۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَذَاكرُوا وَ تَلَاقَوْا وَ تَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِيثَ جِلَاءٌ لِلْقُلُوبِ إِنَّ الْقُلُوبَ لَتَرِينُ كمَا يرِينُ السَّيفُ جِلَاوهَا الْحَدِيثُ [كافی ، ج۱ ، ص۴۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : سَارِعُوا فِی طَلَبِ الْعِلْمِ فَوَ الَّذِی نَفْسِی بِيدِهِ لَحَدِيثٌ وَاحِدٌ تَأْخُذُهُ عَنْ صَادِقٍ خَيرٌ مِنَ الدُّنْيا وَ مَا حَمَلَتْ مِنْ ذَهَبٍ وَ فِضَّةٍ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا جَابِرُ وَ اللَّهِ لَحَدِيثٌ تُصِيبُهُ مِنْ صَادِقٍ فِی حَلَالٍ وَ حَرَامٍ خَيرٌ لَک مِمَّا طَلَعَتْ عَلَيهِ الشَّمْسُ حَتَّى تَغْرُبَ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من تعلم حديثين اثنين ينفع بهما نفسه أو يعلمهما غيره فينتفع بهما كان خيرا له من عبادة ستين سنة [منيه‌المريد ، ص۳۷۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اعْرِفُوا مَنَازِلَ النَّاسِ عَلَى قَدْرِ رِوَايتِهِمْ عَنَّا [كافی ، ج۱ ، ص ۵۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أدى إلى أمتی حديثا يقام به سنة أو يثلم به بدعة فله الجنة [منيه‌المريد ، ص۳۷۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحفظ زينة الرواية خفض الجناح زينة العلم [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

۲۰.نكاتی در مورد حديث

۱.اصول وفروع

قَالَ الرِّضَا (ع) : عَلَينَا إِلْقَاءُ الْأُصُولِ إِلَيكمْوَ عَلَيكمُالتَّفَرُّعُ [مستطرفات‌السرائر ، ص۵۷۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا عَلَينَا أَنْ نُلْقِی إِلَيكمُ الْأُصُولَ وَ عَلَيكمْ أَنْ تُفَرِّعُوا [مستطرفات‌السرائر ، ص۵۷۵] .

۲. ملاک صحت

قال رسول الله (ص) : اعرضوا حديثی على كتاب الله فان وافقه فهو منّی و أنا قلته [كنز ، ج ۱ ، ص ۱۷۹ / ص ۱۹۶]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ عَلَى كلِّ حَقٍّ حَقِيقَةً وَ عَلَى كلِّ صَوَابٍ نُوراً فَمَا وَافَقَ كتَابَ اللَّهِ فَخُذُوهُ وَ مَا خَالَفَ كتَابَ اللَّهِ فَدَعُوهُ [كافی ، ج۱ ، ص۶۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا لَمْ يوَافِقْ مِنَ الْحَدِيثِ الْقُرْآنَ فَهُوَ زُخْرُفٌ [كافی ، ج۱ ، ص۶۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا وَرَدَ عَلَيكمْ مِنْ حَدِيثِ آلِ مُحَمَّدٍ (ص) فَلَانَتْ لَهُ قُلُوبُكمْ وَ عَرَفْتُمُوهُ فَاقْبَلُوهُ وَ مَا اشْمَأَزَّتْ مِنْهُ قُلُوبُكمْ وَ أَنْكرْتُمُوهُ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلَى الْعَالِمِ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ [كافی ، ج۱ ، ص۴۰۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أَجِدُ مَنْ أُحَدِّثُهُ وَ لَوْ أَنِّی أُحَدِّثُ رَجُلًا مِنْكمْ بِالْحَدِيثِ فَمَا يخْرُجُ مِنَ الْمَدِينَةِ حَتَّى أُوتَى بِعَينِهِ فَأَقُولُ لَمْ أَقُلْهُ [بصائرالدرجات ، ص۴۷۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ لَا أَنْ يقَعَ عِنْدَ غَيرِكمْ كمَا قَدْ وَقَعَ غَيرُهُ لَأَعْطَيتُكمْ كتَاباً لَا تَحْتَاجُونَ إِلَى أَحَدٍ حَتَّى يقُومَ الْقَائِمُ عَجَّلَ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ [بصائرالدرجات ، ص۴۷۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَبِی نِعْمَ الْأَبُ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيهِ كانَ يقُولُ لَوْ أَجِدُ ثَلَاثَةَ رَهْطٍ أَسْتَوْدِعُهُمُ الْعِلْمَ وَ هُمْ أَهْلٌ لِذَلِک لَحَدَّثْتُ بِمَا لَا يحْتَاجُ فِيهِ إِلَى نَظَرٍ فِی حَلَالٍ وَ لَا حَرَامٍ وَ مَا يكونُ إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ إِنَّ حَدِيثَنَا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ لَا يومِنُ بِهِ إِلَّا عَبْدٌ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ [بصائرالدرجات ، ص۴۷۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ أَنِّی أَجِدُ مِنْكمْ ثَلَاثَةَ مُومِنِينَ يكتُمُونَ حَدِيثِی مَا اسْتَحْلَلْتُ أَنْ أَكتُمَهُمْ حَدِيثاً [كافی ، ج۲ ،

ص۲۴۲] .

۳. نقل به معنا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما جاءكم عنى من حديث موافق للحق فأنا قلته و ما أتاكم عنى من حديث لا يوافق الحق فلم أقله و لن أقول إلا الحق [معانى الأخبار ، ص۳۹۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَصَبْتَ الْحَدِيثَ فَأَعْرِبْ عَنْهُ بِمَا شِئْتَ [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

عَنْ خَلَفِ بْنِ حَمَّادٍ عَنِ ابْنِ الْمُخْتَارِ أَوْ غَيرِهِ رَفَعَهُ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَسْمَعُ الْحَدِيثَ مِنْك فَلَعَلِّی لَا أَرْوِيهِ كَمَا سَمِعْتُهُ فَقَالَ إِذَا أَصَبْتَالصُّلْبَ مِنْهُ فَلَا بَأْسَ إِنَّمَا هُوَ بِمَنْزِلَةِ تَعَالَ وَ هَلُمَّ وَ اقْعُدْ وَ اجْلِسْ" [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۱۰۵] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَسْمَعُ الْحَدِيثَ مِنْك فَأَزِيدُ وَ أَنْقُصُ. قَالَ : " إِنْ كُنْتَ تُرِيدُ مَعَانِيهُ فَلَا بَأْسَ" [كافى ، ج۱ ، ص۵۱] .

قال رسول الله (ص) : لابأس ان زدت ، أو نقصت ، اذا لم تحلّ حراماً ، أو تحرّم حلالاً و أصبت المعنى [كنز ، ۲۹۲۱۶]

۴. كيفيت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِياءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ [كافى ، ج۱ ، ص۲۳] .

قال رسول الله (ص) : لاتحدّثوا امّتى من أحاديثى الّا بما تحمله عقولهم [كنز ، ۲۹۲۸۴]

قال رسول الله (ص) : اُمرنا أن نكلّم النّاس على قدر عقولهم [كنز ، ۲۹۲۸۲]

قال رسول الله (ص) : ما أنت محدّث حديثاً لاتبلغه عقولهم الّا كان على بعضهم فتنة [كنز ، ۲۹۰۱۱]

قال رسول الله (ص) : من حدّث بحديث لايعلم تفسيره ، لا هو و لا الّذى حدّثه ، الّا كأنّما هو فتنة عليه و على الّذى حدّثه [كنز ، ۲۹۲۸۳]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَ تُحِبُّونَ أَنْ يكَذَّبَ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ حَدِّثُوا النَّاسَ بِمَا يعْرِفُونَ وَ أَمْسِكوا عَمَّا ينْكرُونَ [الغيبة نعمانى ، ص۳۳] .

قال رسول الله (ص) : اذا حدّثتم النّاس عن ربّهم فلاتحدّثوهم بما يفرعُهم و يشقّ عليهم [كنز ، ۵۳۰۷]

حَديثُنا صَعْبٌ مُسْتَصْعَبٌ

الكتاب :

بَلْ كذَّبُوا بما لَمْ يحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَ لَمّا يأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ [يونس/۳۹] .

الحديث :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : "إن حديثنا صعب مستصعب لا يحتمله إلا ملك مقرب أو نبى مرسل أو عبد امتحن الله قلبه للإيمان أو مدينة حصينة" قال عمرو : فقلت لشعيب يا أبا الحسن و أى شىء المدينة الحصينة؟ قال : فقال : سألت الصادق (ع) عنها فقال لى : "القلب المجتمع" [أمالى صدوق ، ص۴] .

لَيس شىءٌ الّا وَرَدَ فيهِ كتابٌ أوْ سنّةٌ

الكتاب :

ما فَرَّطْنا فِی الْكتابِ مِنْ شَیءٍ [انعام/۳۸] .

الْيوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دِينَكمْ [مائده/۳] .

الحديث :

عن أبی أسامة قال : "کنت عند أبی عبد الله (ع) و عنده رجل من المغیریة فسأله عن شیء من السنن فقال ما من شیء یحتاج إلیه ولد آدم إلا و قد خرجت فیه السنة من الله و من رسوله و لو لا ذلک ما احتج علینا بما احتج فقال المغیری و بما احتج فقال أبو عبد الله ع قوله "الْیوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دِینَکمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیکمْ نِعْمَتِی " (مائده/۳) حتی فرغ من الآیة فلو لم یکمل سنته و فرائضه و ما یحتاج إلیه الناس ما احتج به" [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۶۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَیهَا النَّاسُ وَ اللَّهِ مَا مِنْ شَیءٍ یقَرِّبُکمْ مِنَ الْجَنَّةِ وَ یبَاعِدُکمْ مِنَ النَّارِ إِلَّا وَ قَدْ أَمَرْتُکمْ بِهِ وَ مَا مِنْ شَیءٍ یقَرِّبُکمْ مِنَ النَّارِ وَ یبَاعِدُکمْ مِنَ الْجَنَّةِ إِلَّا وَ قَدْ نَهَیتُکمْ عَنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۷۴] .

۵. علت کتمان فی علوم

عَنِ ابْنِ رِئَابٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ لِأَبِی بَصِیرٍ : " أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ أَنِّی أَجِدُ مِنْکمْ ثَلَاثَةَ مُومِنِینَ یکتُمُونَ حَدِیثِی مَا اسْتَحْلَلْتُ أَنْ أَکتُمَهُمْ حَدِیثاً" [کافی ، ج۲ ، ص۲۴۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن أبی نعم الأب رحمة الله علیه کان یقول لو أجد ثلاثة رهط أستودعهم العلم و هم أهل لذلک لحدثت بما لا یحتاج فیه إلی نظر فی حلال و لا حرام و ما یکون إلی یوم القیامة إن حدیثنا صعب مستصعب لا یون به إلا عبد امتحن الله قلبه للإیمان [بصائرالدرجات ، ص۴۷۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لو لا أن یقع عند غیرکم کما قد وقع غیره لأعطیتکم کتابا لا تحتاجون إلی أحد حتی یقوم القائم [بصائرالدرجات ، ص۴۷۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ما أجد من أحدثه و لو أنی أحدث رجلا منکم بالحدیث فما یخرج من المدینة حتی أوتی بعینیه فأقول لم أقله [بصائرالدرجات ، ص۴۷۹] .

۶. علت اختلاف احادیث

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من عرف من أمرنا أن لا نقول إلا حقا فلیکتف بما یعلم منا فإن سمع منا خلاف ما یعلم فلیعلم أن ذلک منا دفاع و اختیار له [إحتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۵۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا أَبَا عَمْرٍو أَ رَأَیتَک لَوْ حَدَّثْتُک بِحَدِیثٍ أَوْ أَفْتَیتُک بِفُتْیا ثُمَّ جِئْتَنِی بَعْدَ ذَلِک فَسَأَلْتَنِی عَنْهُ فَأَخْبَرْتُک بِخِلَافِ مَا کنْتُ أَخْبَرْتُک أَوْ أَفْتَیتُک بِخِلَافِ ذَلِک بِأَیهِمَا کنْتَ تَأْخُذُ قُلْتُ بِأَحْدَثِهِمَا وَ أَدَعُ الْآخَرَ فَقَالَ قَدْ أَصَبْتَ یا أَبَا عَمْرٍو أَبَی اللَّهُ إِلَّا أَنْ یعْبَدَ سِرّاً أَمَا وَ اللَّهِ لَئِنْ فَعَلْتُمْ ذَلِک إِنَّهُ لَخَیرٌ لِی وَ لَکمْ وَ أَبَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَنَا وَ لَکمْ فِی دِینِهِ إِلَّا التَّقِیةَ [کافی ، ج۲ ، ص۲۱۸] .

۷.متشابهات حدیث

قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ رَدَّ مُتَشَابِهَ الْقُرْآنِ إِلَی مُحْکمِهِ هُدِی إِلَی صِرَاطٍ مُسْتَقِیمٍ ثُمَّ قَالَ إِنَّ فِی أَخْبَارِنَا مُتَشَابِهاً کمُتَشَابِهِ الْقُرْآنِ وَ مُحْکماً کمُحْکمِ الْقُرْآنِ فَرُدُّوا مُتَشَابِهَهَا إِلَی مُحْکمِهَا وَ لَا تَتَّبِعُوا مُتَشَابِهَهَا دُونَ مُحْکمِهَا فَتَضِلُّوا [عیون‌أخبارالرضا ، ج۱ ، ص۲۹۰] .

۱. حرص

۱. تعریف حرص

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الحریص فقیر و لو ملک الدنیا بحذافیرها [غررالحکم ، ص۲۹۵] .

۲. انواع حرص

۱. ممدوح

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما أحسن بالإنسان أن لا يشتهى ما لا ينبغى [غررالحكم ، ص۳۰۴] .

در اسلام ، حرص در مواردی محبوب است از جمله :

۱ ـ در هدايت و تعليم مردم : حَرِيصٌ عَلَيكُمْ [توبه/۱۲۸] .

۲ ـ در خودسازى : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحَبُّ إِخْوَانِى إِلَى مَنْ أَهْدَى إِلَى عُيوبِى [كافى ، ج۲ ، ص۶۳۹] .

۳ ـ در فراگيرى : وَ قُلْ رَبِّ زِدْنى عِلْماً [طه/۱۱۴] .

۱ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا حِرْصَ كالْمُنَافَسَةِ فِى الدَّرَجَاتِ [تحف‌العقول ، ص۲۸۶] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُومِنُ لَهُ قُوَّةٌ فِى دِينٍ وَ حَزْمٌ فِى لِينٍ وَ إِيمَانٌ فِى يقِينٍ وَ حِرْصٌ فِى فِقْهٍ [كافى ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن كنت حريصا على طلب [على استيفاء طلب] المضمون لك فكن حريصا على أداء المفروض عليك [غررالحكم ، ص۱۷۶] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى دَاوُدَ (ع) يا دَاوُدُ! إِنِّى وَضَعْتُ خَمْسَةً فِى خَمْسَةٍ وَ النَّاسُ يطْلُبُونَهَا فِى خَمْسَةٍ غَيرِهَا فَلَا يجِدُونَهَا وَضَعْتُ الْعِلْمَ فِى الْجُوعِ وَ الْجَهْدِ وَ هُمْ يطْلُبُونَهُ فِى الشِّبَعِ وَ الرَّاحَةِ فَلَا يجِدُونَهُ وَضَعْتُ الْعِزَّ فِى طَاعَتِى وَ هُمْ يطْلُبُونَهُ فِى خِدْمَةِ السُّلْطَانِ فَلَا يجِدُونَهُ وَ وَضَعْتُ الْغِنَى فِى الْقَنَاعَةِ وَ هُمْ يطْلُبُونَهُ فِى كثْرَةِ الْمَالِ فَلَا يجِدُونَهُ وَ وَضَعْتُ رِضَاى فِى سَخَطِ النَّفْسِ وَ هُمْ يطْلُبُونَهُ فِى رِضَا النَّفْسِ فَلَا يجِدُونَهُ وَ وَضَعْتُ الرَّاحَةَ فِى الْجَنَّةِ وَ هُمْ يطْلُبُونَهَا فِى الدُّنْيا فَلَا يجِدُونَهَا [عده‌الداعى ، ص۱۷۹] .

۲. مذموم

امّا در مال خوب نيست ، زيرا حرص در مال باعث كلاهبردارى و رشوه ها و كم فروشى ها و گرانفروشى ها مى شود.

۳. علامت هاى شقاوت وبدبختى

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ عَلَامَاتِ الشَّقَاءِ جُمُودُ الْعَينِ وَ قَسْوَةُ الْقَلْبِ وَ شِدَّةُ الْحِرْصِ فِى طَلَبِ الدُّنْيا وَ الْإِصْرَارُ عَلَى الذَّنْبِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۹۰] .

۴. حرص يک صفت خوار كننده

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : سُئِلَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) أى ذُلٍّ أَذَلُّ؟ قَالَ : الْحِرْصُ عَلَى الدُّنْيا [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما أحسن بالإنسان أن لا يشتهى ما لا ينبغى [غررالحكم ، ص۳۰۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَثَلُ الْحَرِيصِ عَلَى الدُّنْيا مَثَلُ دُودَةِ الْقَزِّ كلَّمَا ازْدَادَتْ مِنَ الْقَزِّ عَلَى نَفْسِهَا لَفّاً كانَ أَبْعَدَ لَهَا مِنَ الْخُرُوجِ حَتَّى تَمُوتَ غَمّاً [كافى ، ج۲ ، ص۳۱۶] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحريص فقير و لو ملك الدنيا بحذافيرها [غررالحكم ، ص۲۹۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِظْهَارُ الْحِرْصِ يورِثُ الْفَقْرَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحِرْصُ عَلَامَةُ الْفَقْرِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحِرْصُ عَلَامَةُ الْأَشْقِياءِ [غررالحكم ، ص۲۹۵] .

۵. حرص دروازه ورود به گناهان ديگر است

حرص گناه مادر است :

كم‌فروشى ، حيله ، دروغ ، مدح نابجا و تملّق و احتكار از آثار حرص است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحِرْصُ مُوْقِعٌ فِی كَبِيرِ الذُّنُوبِ [غررالحكم ، ص۲۹۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحِرْصُ يزْرِی بِالْمُرُوَّةِ [غررالحكم ، ص۲۹۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا حياء لحريص [غررالحكم ، ص۲۹۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَلِيلُ الطَّمَعِ يفْسِدُ كثِيرَ الْوَرَعِ [غررالحكم ، ص۲۹۷] .

وَ لا تَقْرَبا هذِهِ الشَّجَرَةَ [بقره/۳۵] .

ـ حرص عدم توازن جسم و روح است. برای جسم كافی ، ولی روحهل من مزيدمی گويد.

ـ إِنَّ الْإِنْسانَ خُلِقَ هَلُوعاً إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً [معارج/۲۰ –۱۹] .

۶. آثار حرص

۱. اخروی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَتَی غَنِياً فَتَوَاضَعَ لَهُ لِغِنَاهُ ذَهَبَ ثُلُثَا دِينِهِ [نهج‌البلاغه ، حكمت۲۲۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أَقْبَحَ بِالْمُومِنِ أَنْ تَكونَ لَهُ رَغْبَةٌ تُذِلُّهُ [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۰] .

عَنْ سَعْدَانَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ : "قُلْتُ لَهُ مَا الَّذِی يثْبِتُ الْإِيمَانَ فِی الْعَبْدِ؟ قَالَ : الْوَرَعُ وَ الَّذِی يخْرِجُهُ مِنْهُ قَالَ الطَّمَعُ" [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۰] .

۲. دنيوی

۱. اقتصادی

۱. در روايت

حرص در افزايش رزق بی‌اثر است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحِرْصُ لَا يزِيدُ فِی الرِّزْقِ وَ لَكنْ يذِلُّ الْقَدْرَ [غررالحكم ، ص۶۲] .

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : لَيسَ الْعِفَّةُ بِمَانِعَةٍ رِزْقاً وَ لَا الْحِرْصُ بِجَالِبٍ فَضْلًا [أعلام‌الدين ، ص۴۲۸] .

اما در مال خوب نيست ، زيرا حرص در مال مايه :

كلاهبرداری و رشوه‌ها و كم‌فروشی‌ها و گرانفروشی‌ها می‌شود.

شخصيت آدمی و صفات و كمالات و لياقت او فدای جمادات می‌شود.

حريص خود را فراموش می كند.

حريص خدا را فراموش می كند.

حريص حساب را فراموش می كند.

حريص دوستان خود را از دست می‌دهد.

حريص سلامت خود را از دست می‌دهد.

۲. مثال تاريخی

۱ ـ داستان ثعلبه كه كم كم مالدار شد و از مدينه بيرون رفت و به مأمور زكات كه فرستاده پيامبر (ص) بود ، ياوه‌سرائی كرد كه مگر ما يهودی هستيم كه بايد جزيه بدهيم. با آنكه در ايام فقرعاهَدَ اللَّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَكونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ [(توبه/۷۵)] و بارها به پيامبر (ص) می گفت : "دعا كن وضعم خوب بشود." [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۰] .

۲ ـ داستان قارون

۲. روحی و فکری

روانی :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الطَّمَعُ رِقٌّ مُوبَّدٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۸۰] .

ـ فکری :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَكْثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الْمَطَامِعِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۹] .

۷. حرص از کجا نشأت می گیرد؟

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ اعْلَمْ أَنَّ الْجُبْنَ وَ الْبُخْلَ وَ الْحِرْصَ غَرِيزَةٌ يجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۰۹] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شدة الحرص من قوة الشره و ضعف الدين [غررالحکم ، ص۲۹۶] .

۸. راه علاج حرص

۱ ـ برای پاک سازی روح از حرص باید :

الف : توجّه به مقام انسان

ب : خطر حرص

ج : کمی دنیا

د : پاداش انفاق

ه : توجه به سوء عاقبت : وَ لكنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ [اعراف/۱۷۶] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَ مَا تَحْزَنُ أَ مَا تَهْتَمُّ أَ مَا تَأْلَمُ؟ قُلْتُ : بَلَى وَ اللَّهِ قَالَ : فَإِذَا كانَ ذَلِك مِنْك فَاذْكرِ الْمَوْتَ وَ وَحْدَتَك فِي قَبْرِك وَ سَيلَانَ عَينَيك عَلَى خَدَّيك وَ تَقَطُّعَ أَوْصَالِك وَ أَكلَ الدُّودِ مِنْ لَحْمِك وَ بَلَاءَك وَ انْقِطَاعَك عَنِ الدُّنْيا فَإِنَّ ذَلِك يحُثُّك عَلَى الْعَمَلِ وَ يرْدَعُك عَنْ كثِيرٍ مِنَ الْحِرْصِ عَلَى الدُّنْيا [أمالی صدوق ، ص۳۴۵] .

۹. نتیجه مبارزه باحرص

لطف خدا با قان (ع) :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ رَضِي بِالْقَلِيلِ مِنَ الرِّزْقِ قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ الْيسِيرَ مِنَ الْعَمَلِ [کافی ، ج۸ ، ص۳۴۶] .

۱. حرکت

۱. تکاملی

۱ ـ وَ الَّذينَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدىً [محمد/۱۷] .

۲ ـ وَ إِذا تُلِيتْ عَلَيهِمْ آياتُهُ زادَتْهُمْ إيماناً [انفال/۲] .

۳ ـ لَئِنْ شَكرْتُمْ لَأَزيدَنَّكمْ [ابراهیم/۷] .

۴ ـ إِنِّي ذاهِبٌ إِلى رَبِّي سَيهْدين [صافات/۹۹] .

۵ ـ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إيماناً [آل عمران/۱۷۳] .

۶ ـ الدَّيلَمِي فِي إِرْشَادِ الْقُلُوبِ ، رُوِي "أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يقُولُ فِي بَعْضِ كتُبِهِ يا ابْنَ آدَمَ أَنَا حَي لَا أَمُوتُ أَطِعْنِي فِيمَا أَمَرْتُك حَتَّى أَجْعَلَك حَياً لَا تَمُوتُ يا ابْنَ آدَمَ أَنَا أَقُولُ لِلشَّيءِ كنْ فَيكونُ أَطِعْنِي فِيمَا أَمَرْتُك أَجْعَلْك تَقُولُ لِلشَّيءِ كنْ فَيكونُ" [

مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۱ ، ص۲۵۸] .

۷ ـ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْناهُمْ هُدىً [کهف/۱۳] .

۸ ـ وَ قُلْ رَبِّ زِدْنی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

۹ ـ حرکت تکاملی نهایت ندارد.

امام سجاد (ع) می‌خواهد به حضرت علی (ع) برسد و او می گوید : "من کجا و محمّد (ص) کجا" و حضرت محمّد (ص) می گوید : أَ فَلَا أَکونُ عَبْداً شَکوراً [أمالی طوسی ، ص ۶۳۶] .

۱۰ ـ در انقلاب ما روز به روز روح شهامت ، عبادت و تعاون بیشتر می‌شود.

۱۱ ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْعَلَوِی بِإِسْنَادٍ مُتَّصِلٍ إِلَى الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْکتابَ الَّذِینَ اصْطَفَینا مِنْ عِبادِنا فَمِنْهُمْ ظالِمٌ لِنَفْسِهِ وَ مِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَ مِنْهُمْ سابِقٌ بِالْخَیراتِ بِإِذْنِ اللَّهِ" (فاطر/۳۲) فَقَالَ : "الظَّالِمُ یحُومُ حَوْمَ نَفْسِهِ وَ الْمُقْتَصِدُ یحُومُ حَوْمَ قَلْبِهِ وَ السَّابِقُ یحُومُ حَوْمَ رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ" [معانی الأخبار ، ص۱۰۴] .

۲. سیر نزولی

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْمُتَعَبِّدُ عَلَى غَیرِ فِقْهٍ کحِمَارِ الطَّاحُونَةِ یدُورُ وَ لَا یبْرَح [إختصاص مفید ، ص۲۴۵] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اسْتَوَى یوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُون [أمالی صدوق ، ص۶۶۸] .

۱ ـ آتَیناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیطان [اعراف/۱۷۵] .

۲ ـ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْل [بقره/۵۱] .

۳ ـ آمَنُوا ثُمَّ کفَرُوا [نساء/۱۳۷] .

۴ ـ ثُمَّ تَوَلَّیتُم [بقره/۶۴] .

۵ ـ وَ أَمَّا الَّذینَ فی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَتْهُمْ رِجْساً إِلَى رِجْسِهِمْ [توبه/۱۲۵] .

۶ ـ فَلَمّا جاءَهُمْ نَذیرٌ ما زادَهُمْ إِلاّ نُفُورا [فاطر/۴۲] .

۷ ـ أَ فَحُکمَ الْجاهِلِیةِ یبْغُونَ [مائده/۵۰] .

۸ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّد ۰۰۰۰۰ فَإِذَا کانَ عُمُرِی مَرْتَعاً لِلشَّیطَانِ فَاقْبِضْنِی إِلَیک قَبْلَ أَنْ یسْبِقَ مَقْتُک إِلَی ، أَوْ یسْتَحْکمَ غَضَبُک عَلَی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۹ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِلَهِی ۰۰۰۰۰ وَیلِی کلَّمَا طَالَ عُمُرِی کثُرَتْ خَطَایای [المناقب ، ج۴ ، ص ۱۵۱] .

۱۰ ـ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِکمْ [آل عمران/۱۴۴] .

۱۱ ـ فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا کفَرُوا بِهِ [بقره/۸۹] .

۱۲ ـ در حدیث می‌خوانیم که گروهی هر چه بیشتر عمر کنند ، بیشتر گناه می کنند.

۱. حریم ها

۱. حریم ها در قرآن

۱. حرمت خانه خدا

وَ أَنْتُمْ حُرُمٌ [مائده/۱] .

۲. حرمت قرآن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ حِمَى اللَّهِ مَحَارِمُهُ [سعدالسعود ، ص۱۲۹] .

۳. حرمت اهل بیت

۴. حرمت مؤمن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی بِلَادِهِ خَمْسُ حُرَمٍ حُرْمَةُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حُرْمَةُ آلِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حُرْمَةُ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حُرْمَةُ كَعْبَةِ اللَّهِ وَ حُرْمَةُ الْمُومِنِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۰۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الحرمات التی تلزم کل مؤمن رعایتها و الوفاء بها حرمة الدین و حرمة الأدب و حرمة الطعام [تحف‌العقول ، ص۴۹] .

امام صادق می‌فرماید : إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حُرُمَاتٍ ثَلَاثاً لَیسَ مِثْلَهُنَّ شَیءٌ كِتَابُهُ وَ هُوَ حِكْمَتُهُ وَ نُورُهُ وَ بَیتُهُ الَّذِی جَعَلَهُ قِبْلَةً لِلنَّاسِ لَا یقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ تَوَجُّهاً إِلَی غَیرِهِ وَ عِتْرَةُ نَبِیكُمْ (ص) [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴۶] .

۵. حرمت ماه ها

۱. ویژگی های ماه های حرام

۱ـ جنگ در این ماهها حرام و ممنوع است : یسْئَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرامِ قِتالٍ فِیهِ قُلْ قِتالٌ فِیهِ كَبِیرٌ [بقره/۲۱۷] .

۲ـ ماه حرام از شعائر است : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُحِلُّوا شَعائِرَ اللّهِ وَ لَا الشَّهْرَ الْحَرامَ [مائده/۲] .

۳ـ احترام به ماه‌های حرام عامل بقاء مسلمین است : جَعَلَ اللّهُ الْكَعْبَةَ الْبَیتَ الْحَرامَ قِیاماً لِلنّاسِ وَ الشَّهْرَ الْحَرامَ [مائده/۹۷] .

۲. نکات

کلمه شهر ۱۲ بار در قرآن آمده است. عدد مقدس است : إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّهِ اثْنا عَشَرَ شَهْراً [توبه/۳۶] .

۱۲ ماه همراه آفرینش است (طبیعی ، همگانی...) : فِی كِتابِ اللّهِ یوْمَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ [توبه/۳۶] .

برای استراحت ، فکر ، مذاکره ، برنامه‌ریزی ، عبادت ، بازیابی روحیه و... : مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ [توبه/۳۶] .

اگر یک سوم زمان صرف استراحت شود مکتب سالم است : ذلِكَ الدِّینُ الْقَیمُ [توبه/۳۶] .

اگر یک سوم عمر به فکر و استراحت پرداخته نشود ظلم است :

فَلا تَظْلِمُوا فِیهِنَّ أَنْفُسَكُمْ [توبه/۳۶] .

اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِی السَّبْتِ [بقره/۶۵] .

سوء استفاده از آتش ممنوع است. دفاع در هر حال لازم است : وَ قاتِلُوا الْمُشْرِكِینَ كَافَّةً كَما یقاتِلُونَكُمْ كَافَّةً [توبه/۳۶] .

پیروزی نهایی با اهل تقوا است : وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِینَ [توبه/۳۶] .

ماه‌های حرام : رجب ، ذی‌القعده ، ذی‌الحجة ، محرم

سه ماه پی‌درپی و رجب در وسط قرار دارد ، تا هر مظلومی بتواند خود را به منطقه امن و دادخواهی کند.

تغییر قانون :

لجوجانه : "حطة"

روشنفکری : إِنَّمَا النَّسِیءُ زِیادَةٌ فِی الْكُفْرِ [توبه/۳۷] .

مقدس مئابانه : اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِی السَّبْتِ [بقره/۶۵] .

۵. حرمت مال ها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَرَدُّ دَانِقٍ مِنْ حَرَامٍ يعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ سَبْعِينَ أَلْفَ حَجَّةٍ مَبْرُورَةٍ [جامع‌الأخبار ، ص۱۵۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ترک لقمة حرام أحبّ إلی الله من صلاة ألفی رکعة تطوعا [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ وَلِی عَلِی (ع) لَا يأْكلُ إِلَّا الْحَلَالَ لِأَنَّ صَاحِبَهُ كانَ كذَلِك [کافی ، ج۸ ، ص۱۶۳] .

رسول خدا هفت ساله بود که گروهی از یهود وارد مکه شدند و از نشانه‌های حضرت او را شناختند ، بعد گفتند برای اینکه مطمئن شویم او را امتحان می‌کنیم. پیشنهاد شد با غذای حرام امتحان کنیم ، چرا که در تورات یکی از نشانه‌های حضرت اجتناب از غذای حرام است. پیامبر و ابوطالب و عده‌ای از قریش را به مهمانی دعوت کردند و برای غذا مرغهایی را بر زمین کوبیدند تا کشته شدند بعد کباب کردند و جلو مهمانان گذاشتند. مهمانان شروع به خوردن کردند جز رسول خدا که دستش به غذا نمی‌رفت. پرسیدند : چرا غذا نمی‌خورید؟ حضرت فرمود : این غذا حلال نیست. [بحار ، ج۱۷ ، ص۳۱۱] .

۷. حرمت مکان ها

۱ ـ قبله گاه است : فَوَلِّ وَجْهَك شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ [بقره/۱۵۰] .

۲ ـ مرکز امن است : وَ لا تُقاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ [بقره/۱۹۱] .

۳ ـ مزاحمین آن به قهر خدا دچار می‌شوند : وَ ما لَهُمْ أَلاّ يعَذِّبَهُمُ اللّهُ وَ هُمْ يصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ [انفال/۳۴] .

۴ ـ به پیمان‌ها اعتبار می‌دهد : إِلاَّ الَّذِينَ عاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ [توبه/۷] .

۵ ـ ورود کافر به آن ممنوع است : إِنَّمَا الْمُشْرِكونَ نَجَسٌ فَلا يقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ [توبه/۲۸] .

۶ ـ سکوی پرواز پیامبر است : سُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ لَيلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ [اسراء/۱] .

۷ ـ مرکز قیام است : جَعَلَ اللّهُ الْكعْبَةَ الْبَيتَ الْحَرامَ قِياماً لِلنّاسِ [مائده/۹۷] .

۲. حریم ها در روایات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی بِلَادِهِ خَمْسُ حُرَمٍ حُرْمَةُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حُرْمَةُ آلِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ حُرْمَةُ كتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حُرْمَةُ كعْبَةِ اللَّهِ وَ حُرْمَةُ الْمُومِنِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۰۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الحرمات التی تلزم کل مؤمن رعایتها و الوفاء بها حرمة الدین و حرمة الأدب و حرمة الطعام [تحف‌العقول ، ص۴۹] .

امام صادق می‌فرماید : إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حُرُمَاتٍ ثَلَاثاً لَيسَ مِثْلَهُنَّ شَیءٌ كتَابُهُ وَ هُوَ حِكمَتُهُ وَ نُورُهُ وَ بَيتُهُ الَّذِی جَعَلَهُ قِبْلَةً لِلنَّاسِ لَا يقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ تَوَجُّهاً إِلَی غَيرِهِ وَ عِتْرَةُ نَبِيكمْ (ص) [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴۶] .

۳. حریم ها در ادعیه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا رب البیت الحرام یا رب الشهر الحرام یا رب البلد الحرام یا رب الرکن و المقام یا رب المشعر الحرام یا رب المسجد الحرام یا رب الحل و الحرام [البلدالأمین ، ص۴۰۴] .

۱. حزب

۱. حزب الله

الکتاب :
وَ مَنْ يتَوَلَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الَّذينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُونَ [مائده/۵۶] .
رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُون [مجادله/۲۲] .
الحديث :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أ يسرک أن تكون من حزب الله الغالبين اتق الله سبحانه و أحسن فی کل أمورک فإن الله مع الذين اتقوا و الذين هم محسنون [غررالحکم ، ص۲۶۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَحْنُ النُّجَبَاءُ وَ أَفْرَاطُنَا أَفْرَاطُ الْأَنْبِياءِ حِزْبُنَا حِزْبُ اللَّهِ وَ الْفِئَةُ الْبَاغِيةُ حِزْبُ الشَّيطَانِ مَنْ سَاوَى بَينَنَا وَ بَينَهُمْ فَلَيسَ مِنَّا [أمالی طوسی ، ص۲۷۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحَبَّ أَنْ يرْكَبَ سَفِينَةَ النَّجَاةِ وَ يسْتَمْسِک بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى وَ يعْتَصِمَ بِحَبْلِ اللَّهِ الْمَتِينِ فَلْيوَالِ عَلِياً بَعْدِی وَ لْيعَادِ عَدُوَّهُ وَ لْيأْتَمَّ بِالْهُدَاةِ مِنْ وُلْدِهِ فَإِنَّهُمْ خُلَفَائِی وَ أَوْصِيائِی وَ حُجَجُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ بَعْدِی وَ سَادَةُ أُمَّتِی وَ قَادَةُ الْأَتْقِياءِ إِلَى الْجَنَّةِ حِزْبُهُمْ حِزْبِی وَ حِزْبِی حِزْبُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حِزْبُ أَعْدَائِهِمْ حِزْبُ الشَّيطَانِ [أمالی صدوق ، ص ۱۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يجِیءُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يوْمَ الْقِيامَةِ آخِذاً بِحُجْزَةِ رَبِّهِ وَ نَحْنُ آخِذُونَ بِحُجْزَةِ نَبِينَا وَ شِيعَتُنَا آخِذُونَ بِحُجْزَتِنَا فَنَحْنُ وَ شِيعَتُنَا حِزْبُ اللَّهِ وَ حِزْبُ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ وَ اللَّهِ مَا نَزْعُمُ أَنَّهَا حُجْزَةُ الْإِزَارِ وَ لَكِنَّهَا أَعْظَمُ مِنْ ذَلِک يجِیءُ رَسُولُ اللَّهِ ص آخِذاً بِدِينِ اللَّهِ وَ نَجِیءُ نَحْنُ آخِذِينَ بِدِينِ نَبِينَا وَ يجِیءُ شِيعَتُنَا آخِذِينَ بِدِينِنَا [توحيد صدوق ، ص ۱۶۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی زِيارَةِ الْحُسَينِ (ع) : وَ ثَبِّتْ قُلُوبَ شِيعَتِهِمْ وَ حِزْبِک عَلَى طَاعَتِک وَ وَلَايتِهِمْ وَ نُصْرَتِهِمْ وَ مُوَالَاتِهِم [مصباح‌المتهجد ، ص۷۸۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عَلَيكُمْ بِالتَّمَسُّک بِحَبْلِ اللَّهِ وَ عُرْوَتِهِ وَ كُونُوا مِنْ حِزْبِ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ الْزَمُوا عَهْدَ اللَّهِ وَ مِيثَاقَهُ عَلَيكُمْ فَإِنَّ الْإِسْلَامَ بَدَأَ غَرِيباً وَ سَيعُودُ غَرِيباً [إرشادالقلوب ، ج۲ ، ص۳۱۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : طُوبَى لِنَفْسٍ أَدَّتْ إِلَى رَبِّهَا فَرْضَهَا وَ عَرَكَتْ بِجَنْبِهَا بُوسَهَا وَ هَجَرَتْ فِی اللَّيلِ غُمْضَهَا حَتَّى إِذَا غَلَبَ الْكَرَى عَلَيهَا افْتَرَشَتْ أَرْضَهَا وَ تَوَسَّدَتْ كَفَّهَا فِی مَعْشَرٍ أَسْهَرَ عُيونَهُمْ خَوْفُ مَعَادِهِمْ وَ تَجَافَتْ عَنْ مَضَاجِعِهِمْ جُنُوبُهُمْ وَ هَمْهَمَتْ بِذِكْرِ رَبِّهِمْ شِفَاهُهُمْ وَ تَقَشَّعَتْ بِطُولِ اسْتِغْفَارِهِمْ ذُنُوبُهُمْ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵] .
قرآن يک حزب را بيشتر درست نمی‌داند
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَحْنُ النُّجَبَاءُ وَ أَفْرَاطُنَا أَفْرَاطُ الْأَنْبِياءِ حِزْبُنَا حِزْبُ اللَّهِ وَ الْفِئَةُ الْبَاغِيةُ حِزْبُ الشَّيطَانِ مَنْ سَاوَى بَينَنَا وَ بَينَهُمْ فَلَيسَ مِنَّا [أمالی طوسی ، ص۲۷۰] .
فَما ذا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلال [يونس/۳۲] .
کلمه احزاب و کل حزب منفور است.
ولی کلمه حزب به نحو مفرد اگر خط بود...
چونأکثرهم لا يشعرون
لايفهمون
احزابی که مردم درست کنند ، سر از تعصّب و باند و خطر درمی‌آورد.
قُلْ إِنَّما أَعِظُكُمْ بِواحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ مَثْنى وَ فُرادى [سبأ/۴۶] .

كنْتُمْ خَيرَ أَمَّةٍ [آل عمران/۱۱۰] .
مؤسّسحِزْبُ اللّهخداست :
إنَّما وَلِيكمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذينَ آمَنُوا الَّذينَ يقيمُونَ الصَّلاةَ وَ يوتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ راكعُون [مائده/۵۵] . بعد از
وَ مَنْ يتَوَلَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الَّذينَ آمَنُوا فَإنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُون [مائده/۵۶] .
(اوّل ولی را معرّفی بعد حزب الله) ما باید شرائط احزاب را در خود به وجود آوریم.
إنْ تَمْسَسْكمْ حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَ إنْ تُصِبْكمْ سَيئَةٌ يفْرَحُوا بِها [آل عمران/۱۲۰] .
لَنْ يجْعَلَ اللّهُ لِلْكافِرينَ عَلَى الْمُومِنينَ سَبيلا [نساء/۱۴۱] .
عَلى أَمْرٍ جامِعٍ لَمْ يذْهَبُوا حَتّى يسْتَأْذِنُوهُ [نور/۶۲] .
وَ أَمْرُهُمْ شُورى بَينَهُمْ [شورى/۵۸] .
رابطهصَلُّوا عَلَيهِ وَ سَلِّمُوا [احزاب/۵۶] .
صَلِّ عَلَيهِمْ [توبه/۱۰۳] .
مقدمه واجب واجب است.
حکومت اسلامی یک ضرورت است.
کلمهمفلحوندر قرآن وغالبوندر قرآن همانحزب اللهاست.
بیعت : فَلَمّا أَحَسَّ عيسى مِنْهُمُ الْكفْرَ قالَ مَنْ أَنْصارى إلَى اللّهِ قالَ الْحَوارِيونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ آمَنّا بِاللّهِ وَ اشْهَدْ بِأَنّا مُسْلِمُون [آل عمران/۵۲] .
وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ [بقره/۱۷۷] .
حرام بودن معصیت
آیاتمَعَ
مَعَ الصّادِقينَ [توبه/۱۱۹] .
[تفسیر نور ، ج۴ ، ص۳۸۶ ، سطر ۶]
صِراطَ الَّذينَ أَنْعَمْتَ عَلَيهِمْ غَيرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيهِمْ وَ لاَ الضّالِّينَ [فاتحه/۷] .
وحدت رهبری : باعصمت
عقیده : منطق
قانون : بی‌تحریف
آرمان : واقع گرا
رویه : تقوی
حزب غالب شیعه است.هُمُ الْغالِبُون [مائده/۵۶] . بعد ازهُمْ راكعُون [مائده/۵۵] . است.
برائت حدّی شرط حزب الله شدن است.
حزب اللّه و حزب الشّیطان
سوره مائده ـ مجادله
بعضهم

کلمهمفلحوندر قرآن را پیگیری کنیم ، کهحزب اللهکیانند.

کلمهغالبونبررسی شود.

جندنا غالب

حزب الله غالب

پذیرفتن ولایت خداوند و رسول (ص)

ایمان به خداوند و رسول (ص)

دوستی با خداوند و رسول (ص)

عدم رابطه دوستی با دشمنان خدالا تَجِدُ قَوْماً یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآْخِرِ یوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ کانُوا آباءَهُمْ أَوْ أَبْناءَهُمْ أَوْ إِخْوانَهُمْ أَوْ عَشیرَتَهُمْ أُولئِک کتَبَ فی قُلُوبِهِمُ الْإیمانَ وَ أَیدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ یدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدینَ فیها رَضِی اللَّهُعَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللَّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲] .

فَلَمّا أَحَسَّ عیسی مِنْهُمُ الْکفْرَ قالَ مَنْ أَنْصاری إِلَی اللّهِ قالَ الْحَوارِیونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ آمَنّا بِاللّهِ وَ اشْهَدْ بِأَنّا مُسْلِمُونَ [آل عمران/۵۲] .

وَ عِبادُ الرَّحْمنِ الَّذینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاما [فرقان/۶۳. مؤمنین]

أَلا إِنَّ أَوْلِیاءَ اللّهِ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [یونس/۶۲] .

مؤمنین

ابرار

حزب الله

تقوی و درستکاری

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أ یسرک أن تکون من حزب الله الغالبین اتق الله سبحانه و أحسن فی کل أمورک فإن الله مع الذین اتقوا و الذین هم محسنون [غررالحکم ، ص ۲۶۹] .

پذیرفتن ولایت حضرت علی (ع)

الحکمهٔ ۳۶۷۷

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَحْنُ وَ شِیعَتُنَا حِزْبُ اللَّهِ وَ حِزْبُ اللَّهِ هُمُ الْغالِبُونَ [توحید صدوق ، ص۱۶۶] .

الحکمهٔ ۳۶۷۷

ویژگی‌های رفتار

اداء واجبات ، سحرخیزی ، دائم الذّکر ، صبر در مشکلات ، استغفار و توبه

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : طُوبَی لِنَفْسٍ أَدَّتْ إِلَی رَبِّهَا فَرْضَهَا وَ عَرَکتْ بِجَنْبِهَا بُوسَهَا وَ هَجَرَتْ فِی اللَّیلِ غُمْضَهَا حَتَّی إِذَا غَلَبَ الْکرَی عَلَیهَا افْتَرَشَتْ أَرْضَهَا وَ تَوَسَّدَتْ کفَّهَا فِی مَعْشَرٍ أَسْهَرَ عُیونَهُمْ خَوْفُ مَعَادِهِمْ وَ تَجَافَتْ عَنْ مَضَاجِعِهِمْ جُنُوبُهُمْ وَ هَمْهَمَتْ بِذِکرِ رَبِّهِمْ شِفَاهُهُمْ وَ تَقَشَّعَتْ بِطُولِ اسْتِغْفَارِهِمْ ذُنُوبُهُمْ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [نهج‌البلاغه ، نامه۴۵] .

پاداش دنیوی : فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُونَ [مائده/۵۶] .

پاداش اخروی : أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲] .

ادیان آسمانی دارند :

وحدت عقیده

وحدت رهبری

وحدت قانون

وحدت آرمان‌ها

وحدت رویه

أمّة واحدة : فرامرزی ، فرازمانی

سابقه حزب : هذا مِنْ شیعَتِهِ وَ هذا مِنْ عَدُوِّهِ [قصص/۱۵] .

هدف حزبی شدن ، نصرت و عزّت است.

فَإنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمیعاً [نساء/۱۳۹] .

أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمیعاً [بقره/۱۶۵] .

محور حزب الله ولایت است.

کفار را اولیاء نگیرید.

وَ الَّذینَ آمَنُوا وَ لَمْ یهاجِرُوا ما لَکمْ مِنْ وَلایتِهِمْ مِنْ شَیءٍ [انفال/۷۲] .

[تهذیب ، ج۲ ، ص۴ ، ح۵]

۲. حزب الشیطان

الکتاب :

اسْتَحْوَذَ عَلَیهِمُ الشَّیطانُ فَأَنْساهُمْ ذِکرَ اللّهِ أُولئِک حِزْبُ الشَّیطانِ أَلا إِنَّ حِزْبَ الشَّیطانِ هُمُ الْخاسِرُونَ [حجرات/۱۹] .

إِنَّما یدْعُوا حِزْبَهُ لِیکونُوا مِنْ أَصْحابِ السَّعیرِ [فاطر/۶] .

الحدیث :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَدْءُ وُقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تُتَّبَعُ وَ أَحْکامٌ تُبْتَدَعُ یخَالَفُ فِیهَا کتَابُ اللَّهِ یتَوَلَّی فِیهَا رِجَالٌ رِجَالًا فَلَوْ أَنَّ الْبَاطِلَ خَلَصَ لَمْ یخْفَ عَلَی ذِی حِجًی وَ لَوْ أَنَّ الْحَقَّ خَلَصَ لَمْ یکنِ اخْتِلَافٌ وَ لَکنْ یوخَذُ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ وَ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ فَیمْزَجَانِ فَیجِیئَانِ مَعاً فَهُنَالِك اسْتَحْوَذَ الشَّیطَانُ عَلَی أَوْلِیائِهِ وَ نَجَا الَّذِینَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنَی [کافی ، ج۱ ، ص ۵۴] .

تقدم الحسین (ع) حتی وقف بإزاء القوم فجعل ینظر إلی صفوفهم کأنهم السیل و نظر إلی ابن سعد واقفا فی صنادید الکوفة فقال "الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی خَلَقَ الدُّنْیا فَجَعَلَهَا دَارَ فَنَاءٍ وَ زَوَالٍ مُتَصَرِّفَةً بِأَهْلِهَا حَالًا بَعْدَ حَالٍ فَالْمَغْرُورُ مَنْ غَرَّتْهُ وَ الشَّقِی مَنْ فَتَنَتْهُ فَلَا تَغُرَّنَّکمْ هَذِهِ الدُّنْیا فَإِنَّهَاتَقْطَعُ رَجَاءَ مَنْ رَکنَ إِلَیهَا وَ تُخَیبُ طَمَعَ مَنْ طَمِعَ فِیهَا وَ أَرَاکمْ قَدِ اجْتَمَعْتُمْ عَلَی أَمْرٍ قَدْ أَسْخَطْتُمُ اللَّهَ فِیهِ عَلَیکمْ وَ أَعْرَضَ بِوَجْهِهِ الْکرِیمِ عَنْکمْ وَ أَحَلَّ بِکمْ نَقِمَتَهُ وَ جَنَّبَکمْ رَحْمَتَهُ فَنِعْمَ الرَّبُّ رَبُّنَا وَ بِئْسَ الْعَبِیدُ أَنْتُمْ أَقْرَرْتُمْ بِالطَّاعَةِ وَ آمَنْتُمْ بِالرَّسُولِ مُحَمَّدٍ (ص) ثُمَّ إِنَّکمْ زَحَفْتُمْ إِلَی ذُرِّیتِهِ وَ عِتْرَتِهِ تُرِیدُونَ قَتْلَهُمْ لَقَدِ اسْتَحْوَذَ عَلَیکمُ الشَّیطَانُ فَأَنْسَاکمْ ذِکرَ اللَّهِ الْعَظِیمِ" [المناقب ، ج۴ ، ص۱۰۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ لَکنَّنِی آسَی أَنْ یلِی أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ سُفَهَاوهَا وَ فُجَّارُهَا فَیتَّخِذُوا مَالَ اللَّهِ دُوَلًا وَ عِبَادَهُ خَوَلًا وَ الصَّالِحِینَ

حَرْباً وَ الْفَاسِقِينَ حِزْباً [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَلَا وَ إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ ذَمَّرَ حِزْبَهُ وَ اسْتَجْلَبَ جَلَبَهُ لِيَعُودَ الْجَوْرُ إِلَى أَوْطَانِهِ وَ يَرْجِعَ الْبَاطِلُ إِلَى نِصَابِهِ وَ اللَّهِ مَا أَنْكَرُوا عَلَى مُنْكَراً وَ لَا جَعَلُوا بَيْنِى وَ بَيْنَهُمْ نَصِفاً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَلَا وَ إِنَّ الشَّيْطَانَ قَدْ جَمَعَ حِزْبَهُ وَ اسْتَجْلَبَ خَيلَهُ وَ رَجِلَهُ وَ إِنَّ مَعِى لَبَصِيرَتِى مَا لَبَّسْتُ عَلَى نَفْسِى وَ لَا لُبِّسَ عَلَى وَ ايمُ اللَّهِ لَأُفْرِطَنَّ لَهُمْ حَوْضاً أَنَا مَاتِحُهُ لَا يَصْدُرُونَ عَنْهُ وَ لَا يَعُودُونَ إِلَيه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَهُمْ لُمَةُ الشَّيطَانِ وَ حُمَةُ النِّيرَانِ أُولئِك حِزْبُ الشَّيطانِ أَلا إِنَّ حِزْبَ الشَّيطانِ هُمُ الْخاسِرُونَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۴] .
الکتاب :
كلُّ حِزْبٍ بما لَدَيهِمْ فَرِحُونَ [مومنون/۵۳] .
فی تفسیر القمّی : "قوله "كلُّ حِزْبٍ بِما لَدَيهِمْ فَرِحُون" (مومنون-۵۳) قال كل من اختار لنفسه دينا فهو فرح به" [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۹۱] .
و فی الدّر المنثور أخرج ابن جرير و ابن أبی حاتم عن ابن زيد "فتقطّعوا أمرهم بينهم زبرا" قال : "هذا ما اختلفوا فيه من الأديان "كلّ حزب بما لديهم فرحون" معجبون برأيهم" [ج۵ ، ص۱۱]
إِنَّ الشَّيطانَ لَكمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا إِنَّما يدْعُوا حِزْبَهُ لِيكونُوا مِنْ أَصْحابِ السَّعِير [فاطر/۶] .
اسْتَحْوَذَ عَلَيهِمُ الشَّيطانُ فَأَنْساهُمْ ذِكرَ اللّهِ أُولئِك حِزْبُ الشَّيطانِ أَلا إِنَّ حِزْبَ الشَّيطانِ هُمُ الْخاسِرُونَ [مجادله/۱۹] .
علائم :
۱ ـ خطبه ۱۹۴ در وصف منافقین : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَهُمْ لُمَةُ الشَّيطَانِ وَ حُمَةُ النِّيرَانِ أُولئِك حِزْبُ الشَّيطانِ أَلا إِنَّ حِزْبَ الشَّيطانِ هُمُ لْخاسِرُونَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۴] .
۲ ـ پیمان‌شکنی
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَلَا وَ إِنَّ الشَّيطَانَ قَدْ ذَمَّرَ حِزْبَهُ وَ اسْتَجْلَبَ جَلَبَهُ لِيَعُودَ الْجَوْرُ إِلَى أَوْطَانِهِ وَ يَرْجِعَ الْبَاطِلُ إِلَى نِصَابِه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲] .
۳ ـ التقاط
۴ ـ اختلاف افکنی
۵ ـ تحریف
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَوْ أَنَّ الْحَقَّ خَلَصَ مِنْ لَبْسِ الْبَاطِلِ انْقَطَعَتْ عَنْهُ أَلْسُنُ الْمُعَانِدِينَ وَ لَكنْ يوخَذُ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ وَ مِنْ هَذَا ضِغْثٌ فَيمْزَجَانِ فَهُنَالِك يسْتَوْلِى الشَّيطَانُ عَلَى أَوْلِيائِهِ وَ ينْجُو الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ الْحُسْنى [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۰] .
اسْتَحْوَذَ عَلَيهِمُ الشَّيطانُ فَأَنْساهُمْ ذِكرَ اللّهِ أُولئِك حِزْبُ الشَّيطان [مجادله/۱۹] .
عاقبت : خسران و ضرر ـ دوزخ
حُبُّ اللّهِ
وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَميعا [آل عمران/۱۰۳] .
آيات ردّ حزب
وَ ثَمُودُ وَ قَوْمُ لُوطٍ وَ أَصْحابُ الْأَيكةِ أُولئِك الْأَحْزاب [ص/۱۳] .

مِنَ الَّذينَ فَرَّقُوا دينَهُمْ وَ كانُوا شِيعاً كُلَّ حِزْبٍ بِما لَدَيهِمْ فَرِحُون [روم/۳۲] .
إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلا فِی الْأَرْضِ وَ جَعَلَ أَهْلَها شِيعاً [قصص/۴] .

۱. حزن

۱. عوامل حزن

۱. دنيا گرائی
۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أنا زعيم بثلاث لمن أكب على الدنيا بفقر لا غناء له و بشغل لا فراغ له و بهم و حزن لا انقطاع له [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۴۴] .
۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرغبة فی الدنيا تورث الغم و الحزن و الزهد فی الدنيا راحة القلب و البدن [تحف‌العقول ، ص۳۵۸] .
۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من نظر إلى ما فی أيدی الناس طال حزنه و دام أسفه [أعلام‌الدين ، ص۲۹۴] .
۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لما نزلت هذه الآية "لا تَمُدَّنَّ عَينَيك إِلى ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُمْ وَ لا تَحْزَنْ عَلَيهِمْ وَ اخْفِضْ جَناحَك لِلْمُومِنِينَ" (حجر-۸۸) قال رسول الله (ص) : " من لم يتعز بعزاء الله تقطعت نفسه على الدنيا حسرات ، و من رمى بنظره إلى ما فی يد غيره كثر همه و لم يشف غيظه" [تفسيرالقمی ، ج۱ ، ص۳۸۱]
۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رب شهوة ساعة تورث حزنا طويلا [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۵۹] .
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ غَضِبَ عَلَى مَنْ لَا يقْدِرُ عَلَى ضَرِّهِ طَالَ حُزْنُهُ وَ عَذَّبَ نَفْسَهُ [كافی ، ج۸ ، ص۲۲] .
۱. قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا رَأَيتُ ظَالِماً أَشْبَهَ بِمَظْلُومٍ مِنَ الْحَاسِدِ نَفَسٌ دَائِمٌ وَ قَلْبٌ هَائِمٌ وَ حَزَنٌ لَازِمٌ [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۱۳۶] .
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ قَصَّرَ فِی الْعَمَلِ ابْتُلِی بِالْهَمِّ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۱۲۷] .
۱ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياك! وَ الْجَزَعَ فَإِنَّهُ يقْطَعُ الْأَمَلَ وَ يضَعِّفُ الْعَمَلَ وَ يورِثُ الْهَمَّ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۲۳] .
۱.عن أبی بصير قال : دخلت على أبی عبد الله (ع) و معی رجل من أصحابنا فقلت له : جعلت فداك يا ابن رسول الله! إنی لأغتم و أحزن منغير أن أعرف لذلك سببا فقال أبو عبد الله (ع) : إن ذلك الحزن و الفرح يصل إليكم منا لأنا إذا دخل علينا حزن أو سرور كان ذلك داخلا عليكم لأنا و إياكم من نور الله عز و جل [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۹۳] .
۲.عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِی قَالَ : " تَقَبَّضْتُ بَينَ يدَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاك رُبَّمَا حَزِنْتُ مِنْ غَيرِ مُصِيبَةٍ تُصِيبُنِی أَوْ أَمْرٍ ينْزِلُ بِی حَتَّى يعْرِفَ ذَلِك أَهْلِی فِی وَجْهِی وَ صَدِيقِی فَقَالَ : نَعَمْ يا جَابِرُ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ الْمُومِنِينَ مِنْ طِينَةِ الْجِنَانِ وَ أَجْرَى فِيهِمْ مِنْ رِيحِ رُوحِهِ فَلِذَلِك الْمُومِنُ أَخُو الْمُومِنِ لِأَبِيهِ وَ أُمِّهِ فَإِذَا أَصَابَ رُوحاً مِنْ تِلْك الْأَرْوَاحِ فِی بَلَدٍ مِنَ الْبُلْدَانِ حُزْنٌ حَزِنَتْ هَذِهِ لِأَنَّهَا مِنْهَا" [كافی ، ج۲ ، ص۱۶۶] .
۳.روی أنه سئل امام (ع) عن الرجل يصبح مغموما لا يدری سبب غمه؟ فقال : إذا أصابه ذلك فليعلم أن أخاه مغموم و كذلك إذا أصبح فرحان لغير سبب يوجب الفرح فبالله نستعين على حقوق الإخوان [فقه‌الرضا (ع) ، ص۳۳۵] .

۲. آثار حزن

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْهَمُّ نِصْفُ الْهَرَمِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۱۴۳] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الهم يذيب الجسد [غررالحكم ، ص۳۲۱] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الهم أحد الهرمين [غررالحكم ، ص۳۲۱] .

۴. قَالَ الْمَسِيحُ (ع) : مَنْ كَثُرَ هَمُّهُ سَقِمَ بَدَنُهُ [أمالى صدوق ، ص۵۴۳] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الأحزان أسقام القلوب كما أن الأمراض أسقام الأبدان [الدعوات ، ص۱۱۸] .

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْخُرْقُ [الْحَزَنُ] شَينُ الْخُلُقِ [غررالحكم ، ص۷۶] .

۳.حزن ممدوح

۱. قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ كلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ [كافى ، ج۲ ، ص۹۹] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أباذر! ما عبد الله على مثل طول الحزن [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۵۵] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قرأت فى كتاب على (ع) إن المؤمن يمسى و يصبح حزينا و لا يصلح له إلا ذلك [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۷۱] .

۴.روى أن داود (ع) قال : " إلهى! أمرتنى أن أطهر وجهى و بدنى و رجلى بالماء فبما ذا أطهر لك قلبى قال : بالهموم و الغموم" [الدعوات ، ص۵۶] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَعَظَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عِيسَى (ع) يا عِيسَى! اكحُلْ عَينَك بِمِيلِ الْحُزْنِ إِذَا ضَحِك الْبَطَّالُونَ [كافى ، ج۸ ، ص۱۳۱] .

۶.من طال حزنه على نفسه فى الدنيا أقر الله عينه يوم القيامة و أحله دار المقامة [غررالحكم ، ص۱۴۷] .

۷.سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أين الله؟ فقال : عند المنكسرة قلوبهم [الدعوات ، ص۱۲۰] .

۸. قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : الحزن من شعار العارفين لكثرة واردات الغيب على سرائرهم و طول مباهاتهم تحت ستر الكبرياء والمحزون ظاهره قبض و باطنه بسط يعيش مع الخلق عيش المرضى و مع الله عيش القربى و المحزون غير المتفكر لأن المتفكر متكلف و المحزون مطبوع و الحزن يبدو من الباطن و التفكر يبدو من روۀ المحدثات و بينهما فرق. قال الله تعالى : فى قصة يعقوب (ع) " إِنَّماأَشْكوا بَثِّى وَ حُزْنِى إِلَى اللَّهِ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ ما لا تَعْلَمُونَ" (يوسف-۸۶) فبسبب ما تحت الحزن علم خص به من الله دون العالمين. قيل لربيع بن خيثم ما لك محزون قال : لأنى مطلوب و يمين الحزن الانكسار و شماله الصمت و الحزن يختص به العارفون لله و التفكريشترك فيه الخاص و العام و لو حجب الحزن عن قلوب العارفين ساعة لاستغاثوا و لو وضع فى قلوب غيرهم لاستنكروه [مصباح‌الشريعة ، ص۱۸۷] .

۹. قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : إِنْ كانَ الْمَوْتُ حَقّاً فَالْفَرَحُ لِمَا ذَا [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۳] .

۱. قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : نفَسُ الْمَهْمُومِ لَنَا الْمُغْتَمِّ لِظُلْمِنَا تَسْبِيحٌ وَ هَمُّهُ لِأَمْرِنَا عِبَادَةٌ وَ كتْمَانُهُ لِسِرِّنَا جِهَادٌ فِى سَبِيلِ اللَّهِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۲۶] .

حضرت امير (ع) درباره حضرت زهرا (س) فرمود : يا رَسُولَ اللَّهِ! أَمَّا حُزْنِى فَسَرْمَدٌ [كافى ، ج۱ ، ص۴۵۸] .

۴. درمان حزن

۱. ايمان

۱.أَلا إِنَّ أَوْلِياءَ اللّهِ لا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [يونس/۶۲] .
۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا اشْتَدَّ الْفَزَعُ فَإِلَى اللَّهِ الْمَفْزَعُ [كافى ، ج۲ ، ص۴۶۸] .
۲. صبر
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اطْرَحْ عَنْک وَارِدَاتِ الْهُمُومِ بِعَزَائِمِ الصَّبْرِ وَ حُسْنِ الْيقِينِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .
۳. يقين
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نعم طارد الهموم اليقين [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۱۲] .
۴. توكل
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نعم الطارد للهم الاتكال على القدر [غررالحكم ، ص۱۰۴] .
۵. قضا و قدر
۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن كان كل شىء بقضاء و قدر فالحزن لما ذا [خصال صدوق ، ج۲ ، ص ۴۵۰] .
۲. قَالَ الرِّضَا (ع) : عَجِبْتُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْقَدَرِ كيفَ يحْزَنُ [كافى ، ج۲ ، ص۵۹] .
۶. تسليم
۱. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : مَنْ إغتُمَّ كانَ لِلْغَمِّ أَهْلًا فَينْبَغِى لِلْمُومِنِ أَنْ يكونَ بِاللَّهِ وَ بِمَا صَنَعَ رَاضِياً [التمحيص ، ص۵۹] .
۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَصْبَحَ عَلَى الدُّنْيا حَزِيناً فَقَدْ أَصْبَحَ لِقَضَاءِ اللَّهِ سَاخِطاً [نهج‌البلاغه ، حكمت ۲۲۸] .
۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن الله بعدله و حكمته و علمه جعل الروح و الفرح فى اليقين و الرضا عن الله و جعل الهم و الحزن فى الشك و السخط فارضوا عن الله و سلموا لأمره [التمحيص ، ص۵۹] .
۷. رازدارى
۱. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : دخل محمد بن شهاب الزهرى على على بن الحسين زين العابدين و هو كئب حزين فقال له : زين العابدين ما بالك مهموما قال : يا ابن رسول الله! غموم و هموم تتوالى على لما امتحنت به من حساد نعمى و الطامعين فى و ممن أرجوه و ممن أحسنت إليه فتخلف ظنى فقال له : على بن الحسين احفظ عليك لسانك تملك به إخوانك [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۹۳] .
۸. زهد
۱.لِكيلا تَأْسَوْا عَلى ما فاتَكمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاكمْ [حديد/۲۳] .
۹. شناخت دنيا
۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أيها الناس! هذه دار ترح لا دار فرح و دار التواء لا دار استواء فمن عرفها لم يفرح لرجاء و لم يحزن لشقاء [أعلام‌الدين ، ص۳۴۳] .
۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الدَّهْرُ يوْمَانِ يوْمٌ لَک وَ يوْمٌ عَلَيک فَإِذَا كانَ لَک فَلَا تَبْطَرْ وَ إِذَا كانَ عَلَيک فَاصْبِرْ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۹۶] .
۱۰. به جاى غصه از صفر شروع كنيم
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تشعر قلبك الهم على ما فات فيشغلك [عن الاستعداد] عما هو آت [غررالحكم ، ص۳۲۱] .
۱۱. دعا
۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا حزنك أمر من سلطان أو غيره فأكثر من قول لا حول و لا قوة إلا بالله فإنها مفتاح الفرج و كنز من كنوز

الجنة [العددالقوية ، ص۱۴۹] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكْثَرَ الِاسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللَّهُ لَهُ مِنْ كلِّ هَمٍّ فَرَجاً وَ مِنْ كلِّ ضِيقٍ مَخْرَجاً وَ رَزَقَهُ مِنْ حَيثُ لَا يحْتَسِبُ [أعلام‌الدين ، ص۲۹۴] .
۱۲. تأثیر انگور در درمان حزن
۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَكا نَبِی مِنَ الْأَنْبِياءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْغَمَّ فَأَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَكلِ الْعِنَبِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۵۱] .
۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمَّا حَسَرَ الْمَاءُ عَنْ عِظَامِ الْمَوْتَى فَرَأَى ذَلِك نُوحٌ ع جَزِعَ جَزَعاً شَدِيداً وَ اغْتَمَّ لِذَلِك فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيهِ هَذَا عَمَلُك بِنَفْسِك أَنْتَ دَعَوْتَ عَلَيهِمْ فَقَالَ : يا رَبِّ! إِنِّی أَسْتَغْفِرُك وَ أَتُوبُ إِلَيك فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيهِ أَنْ كلِ الْعِنَبَ الْأَسْوَدَ لِيذْهَبَ غَمُّك [کافی ، ج۶ ، ص۳۵۰] .
درمان حزن : ۱۳. نظافت
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غَسْلُ الثِّيابِ يذْهِبُ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۲] .
۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من وجد هما و لا يدری ما هو فليغسل رأسه [الدعوات ، ص۱۲۰] .
درمان
۱.زبانی : یاد خدا و توکل و تفویض الی الله مثلا :
ـ در هنگام ترس از قتل بگو : حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَكيلُ [آل عمران/۱۷۳] .
زیرا : الَّذِينَ قالَ لَهُمُ النّاسُ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِيماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَكيلُ [آل عمران/۱۷۳] .
ـ هنگام ترس از حیله بگو : أُفَوِّضُ أَمْرِی إِلَى اللّهِ إِنَّ اللّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبادِ فَوَقاهُ اللّهُ سَيئاتِ ما مَكرُوا [غافر/۴۵-۴۴] .
ـ هنگام غرق و آتش سوزی بگو : ما شاءَ اللّهُ لا قُوَّةَ إِلاّ بِاللّهِ [کهف/۳۹] .
وَ لَوْ لا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَك قُلْتَ ما شاءَ اللّهُ لا قُوَّةَ إِلاّ بِاللّهِ [کهف/۳۹] .
ـ هنگام حزن و غم بگو : لا إِلهَ إِلاّ أَنْتَ سُبْحانَك إِنِّی كنْتُ مِنَ الظّالِمِينَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّيناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كذلِك نُنْجِی الْمُومِنِينَ [انبیاء/۸۸-۸۷] .
۲.تغذیه و استحمام :
تفریح و تغییر شرائط دوست و مکان و....ثلاثة يذهبن عن قلب الحزن
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَكا نَبِی مِنَ الْأَنْبِياءِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ الْغَمَّ فَأَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِأَكلِ الْعِنَبِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۵۱] .
إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) اغْتَمَّ فَأَمَرَهُ جَبْرَئِيلُ (ع) أَنْ يغْسِلَ رَأْسَهُ بِالسِّدْرِ وَ كانَ ذَلِك سِدْراً مِنْ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۲۵] .
۳.توجه به کم بودن مال و مقام و دنیا :
این همه قرآن و نهج البلاغة دراین زمینه گفتگو دارد.
۴.توجه به زود گذشتن نعمت‌ها :
كلُّ شَيءٍ هالِك إِلاّ وَجْهَهُ [قصص/۸۸] .
لا أُحِبُّ الْآفِلِينَ [انعام/۷۶] .
ما عِنْدَكمْ ينْفَدُ [نحل/۹۶] .
۵.توجه به قانون مندی این آمد و رفت :

تِلْكَ الأيامُ نُداوِلُها بَينَ النّاسِ [آل عمران/۱۴۰] .

۶.توجه به بی فایده بودن حزن و غم :

۷.توجه به آثار مثبت محرومیت‌ها در دنیا وآخرت :

۸.توجه به کسانی که از ما بهترند و مشکلاتشان از ما بیشتر ولی شادند.

۹.توجه به هادم الذات و بیمارستان و قبرستان و.....

۱۰.دنیا جای فراز و نشیب است :

لا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [زمر/۶۱] .

در قیامت است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دَارٌ بِالْبَلَاءِ مَحْفُوفَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۶] .

۱۱.ناگواری‌ها برای همه با رنگ های مختلف هست :

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا يأْتِكمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ وَ الضَّرّاءُ وَ زُلْزِلُوا حَتّى يقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتى نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِيبٌ [بقره/۲۱۴] .

۱۲.از ما بهتران از ما بیشتر سختی کشیده‌اند :

البلاء للولاءبلاء به خاطر دوست داشتن است

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِياءُ ثُمَّ الَّذِينَ يلُونَهُمْ ثُمَّ الْأَمْثَلُ فَالْأَمْثَلُ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۲] .

۱۳.سختی‌ها و ناگواریها شخصیت ساز و رشد آور است. هم و غم انسان را به فکر وا می دارد.

۱۴.حساب شادی و غم را باید در پایان کرد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا خَيرَ فِي لَذَّةٍ بَعْدَهَا النَّارُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۲] .

۱۵.انسان نیاز به تفریح و شادی دارد :

يرْتَعْ وَ يلْعَبْ [يوسف/۱۲] .

وساعة للذة

۱۶.همان گونه که درآمد طبیعی همه افراد تامین نیست و باید از طریق انفاق و زکوة تامین شود ، تفریح همه افراد هم تامین نیست که باید از طریق ادخال سرور دیگران جبران شود.

۱۷.روحیه دادن نقش مهمی در جنگ ، اقتصاد ، تحصیل و.... دارد.

۱۸.دوای درد افراد عقده‌ای ، منزوی ، مایوس ، بدبین ، خجالتی شوخی است.

۵.غم و شادی با هم

۱.وَ قالُوا الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنا لَغَفُورٌ شَكورٌ [فاطر/۳۴] .

۲.كلَّما أَرادُوا أَنْ يخْرُجُوا مِنْها مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيها [حج/۲۲] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما من هم إلا و له فرج إلا هم أهل النار [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۶۴] .

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما من دار فيها فرحه إلا تبعها ترحة [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۶۴] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مع كل فرحة ترحة [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۶۶] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کل سرور متنغص [غررالحکم ، ص۴۸۱] . [انتهای فیش ۳۲ و پرونده حزن ۱۳/۴/۸۳] .

۱. حسبه و محتسب

۱. تاریخچه حسبه و محتسب

از اداره هایی که در دوران های خلافت اسلامی ، متداول و رایج بوده ، اداره حسبه بود که گاهی از آن با عنوان ولایت حسبه نام برده می‌شد ، و تاریخ این اداره ـ همان طوری که بعدا خواهیم گفت ـ به عصر پیغمبر اسلام می‌رسد. وظیفه این اداره در اعصار خلافت اسلامی ـ به طور اجمال ـ امر به معروف و نهی از منکر در مراتب مختلف و به مفهوم وسیع آنها (که شامل مکروهات و مستحبات شرعی و عرفی می‌شد) بود ، شاید هنوز هم در برخی از کشورها این اداره به همین اسم یا اسمی شبیه به آن ، پیدا شود.

وظایف این اداره در عصر کنونی در بیشتر کشورها ، میان وزارت خانه‌های مختلف ـ که از قدرت اجرایی منشعب شده‌اند ـ تقسیم شده و قسمتی نیز به قوه قضائیه واگذار شده است.

این اداره در سال های اولیه خلافت اسلامی که از تشکیلات اداری ساده و بسیطی برخوردار بودند ، زیر نظر و اشراف خود خلیفه و امام اعظم ، اداره می‌شد و چه بسا شخص امام تصدی اکثر وظایف آن را به عهده می گرفت.

اینک به طور اجمالی به تعریف لغت حسبه و شرح وظایف محتسب می‌پردازیم :

۲. تعریف حسبه

۱. ابن اثیر

۱ ـ ابن اثیر در نهایهٔ می گوید : حسبه اسمی از ماده احتساب است ، چنانکه "عدهٔ" از لغت "اعتداد" می‌باشد.

و آن در مورد اعمال صالحه و کارهای ناپسند ، عبارت است از مبادرت به طلب و تحصیل اجر و ثواب به وسیله صبر و شکیبایی ، در مقابل آن کارهای زشت و ناپسند است و یا به وسیله انجام دادن انواع نیکوکاری‌ها و اقدام به انجام آنها بر وجهی که مقرر شده برای به دست آوردن ثوابی که برای آن تعیین شده است.

۲. صحاح اللغه

ـ در صحاح اللغهٔ چنین آمده است : احتسبت علیه کذا؛ یعنی نسبت به کارهایی که او انجام می‌داد اعتراض کرده و او را نهی از منکر کردم و ابن درید گفته : احتسبت بکذا (طلبت) اجرا عند الله؛ یعنی از خدا به خاطر آن ، مزد و ثواب طلب کردم و "حسبه" (بالکسر) اسمی از این ماده می‌باشد. و به معنی مزد و پاداش و اجر است.

۳. مجمع البحرین

در مجمع البحرین گوید : "احتسب فلان"؛ یعنی کاری را به خاطر خدا و به منظور رسیدن به ثواب آن انجام داد و "حسبه" که به معنی اجر و ثواب می‌باشد از همین باب است. و "حسبه" امر به معروف و نهی از منکر است و علما در وجوب آن که آیا واجب عینی است یا کفایی. اختلاف کرده‌اند.

و هر چند که اجتهاد در لغت صحیح نیست ، ولی احتمال دارد که حسبه از لغت محاسبه به معنی مراقبت و حسابرسی فردی از دیگری باشد و شاید حسیب به معنی محاسب نیز از این قبیل باشد ، چنانکه در قرآن مجید آمده است : وَ کفی بِاللّهِ حَسِیباً [

نساء/۶] .

۴. ابن اخوه

ـ ابن اخوهٔ در معالم القربهٔ فی احکام الحسبهٔ می گوید : حسبه از قواعد مربوط به امور دینی است و در صدر اول اسلام ، به علت اینکه از مصالح عمومی بوده و ثواب زیادی بر آن وعده داده شده است ، پیشوایان و رهبران ، شخصا اداره امور آن را به عهده می گرفتند.

و حسبه عبارت است از امر به معروف ، وقتی که انجام کارهای نیک و پسندیده در جامعه به دست فراموشی سپرده شود ، و نهی از منکر ، وقتی که ارتکاب کارهای بد در اجتماع شیوع پیدا کند ، و به معنی رسیدگی به اختلافات و اصلاح و آشتی دادن در میان مردم نیز می‌باشد ، خداوند متعال می‌فرماید : لا خَیرَ فِی کثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلاّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَینَ النّاسِ [نساء/۱۱۴] .

و محتسب کسی است که شخص امام و یا نائبش ، او را برای نظارت در احوال مردم و کشف امور و مصالح عمومی آنان (از قبیل معاملات و خرید و فروش و غذا و لباس و آب و مسکن آنان و امور مربوط به راه‌ها از جهت امنیت و غیره و امر آنها به معروف و نهیشان از منکر) تعیین و نصب کرده باشد.

و کسی می‌تواند از طرف حکومت محتسب شده و تصدی را بر عهده بگیرد که :

۱ ـ مسلمان ۲ ـ آزاد ۳ ـ بالغ ۴ ـ عاقل ۵ ـ عادل و ۶ ـ قادر باشد. پس کودکان و دیوانگان و کفار نمی‌توانند متصدی این کار باشند ، ولی غیر از این سه گروه ، تمام افراد ملت ـ اگر چه از طرف دولت هم مامور انجام وظایف حسبه نباشند ـ حتی فساق و بندگان و زنان می‌توانند ، این وظیفه را انجام دهند.

البته روشن است این که گفت : "تمام افراد ملت می‌توانند این وظیفه را به عهده گیرند" منظورش این است که اشخاص ، تطوعا و بدون اینکه مامور حکومت باشند ، می‌توانند این کار را انجام دهند ، پس با حرف قبلی او دائر بر اینکه انتخاب محتسب شرایط خاصی دارد ، منافات ندارد. و اینکه گفت : "در صدر اول اسلام ، پیشوایان و رهبران شخصا بر این کار مباشرت می کردند" این مطلبی است واضح و برای افرادی که به اخبار و تواریخ مراجعه کنند ، بدیهی می‌باشد و در آینده نزدیک مواردی را گوشزد خواهیم کرد.

۵. کتانی

کتانی در کتاب تراتیب الاداریهٔ از کتاب تیسیر ابن سعید نقل می کند : حسبه یکی از مهم ترین و بزرگ ترین برنامه‌ریزی‌های دینی است و برای این که مصالح عمومی و اجتماعی و فوائد و منافع مهمی را در بر دارد ، خلفاء راشدین ، خود تولیت امور آن را به عهده می گرفتند و با این که شخصا به امور جهاد و تجهیز سپاه برای جنگ و مبارزه اشتغال داشتند ، وظایف حسبه را به عهده کسی نمی گذاشتند.

و نیز در همان کتاب از کشف الظنون نقل می کند :

علم احتساب از امور جاری در بین مردم کشور ، بحث می کند ، مثل معاملاتی که زندگی شهری ـ از لحاظ جریان آن بر طبق یک قانون و دستورالعمل عادلانه به طوری که تراضی طرفین معامله را تضمین کند ـ بدون آن شکل نمی گیرد ، و همچنین از تدبیر و اداره امور بندگان خدا به وسیله نهی از منکر و امر به معروف ، البته به آن ترتیبی که خلیفه صلاح می‌داند ، و به نحوی که به اختلاف و برتری‌جویی مردم منجر نشود بحث می کند.

پاره‌ای از ادله و مبادی فقهی آن ، مثل حرمت زنا و سرقت و قسمتی دیگر از امور استحسانی است که از نظر و رأی خلیفه

نشأت می گیرد.

و هدف از آموختن علم احتساب ، به دست آوردن توانائی کنترل امور کشور می‌باشد. و فائده آن جریان دادن امور کشور در مجاری آن به بهترین طرز ممکن است.

و این علم یکی از دقیق‌ترین علوم است و افرادی که دارای درک نافذ و حدس صحیح نباشند ، نمی‌توانند آن را درک کنند ، چون اشخاص و اوضاع و زمانهای یک کشور همواره بر یک روش کلی نیست ، بلکه برای هر زمان و برای هر وضعی ، سیاستی خاص لازم است و آن (شناخت وضعیت اجتماعی هر عصر و تشخیص سیاست متناسب با آن وضعیت) یکی از مشکل ترین کارهاست ، بدین جهت برای اداره امور آن ، جز کسی که

دارای قدرت الهیه و به دور از هوا و هوس باشد ، شایستگی ندارد.

۳. فرق محتسب با متطوع

ـ قاضی ابوعلی می گوید :

حسبه عبارت است از امر به معروف ، وقتی که ترک کردن معروف شیوع پیدا کند ، و نهی از منکر ، موقعی که ارتکاب منکر ظاهر شده و افراد علنا و متجاهرا آن را انجام دهند و این (امر به معروف و نهی از منکر) اگر چه از هر مسلمانی که آن را به جای آورد صحیح است ، ولی محتسب (کسی که دولت ، نظارت بر اجرای صحیح امور حسبه را به عهده او گذاشته) با متطوع (کسی که خودش بدون اینکه کسی و یا دولتی این وظیفه را به عهده او گذاشته باشد و بر حسب وظیفه شرعی ، خود به این کار می‌پردازد) در نه جهت باهم فرق دارند :

۱ ـ امر به معروف و نهی از منکر برای محتسب به حکم ولی و مقام ولایت ، واجب عینی است و نمی‌تواند آن را انجام ندهد ولکن وجوبش برای غیر محتسب به نحو وجوب کفائی است.

۲ ـ اقدام محتسب به امر به معروف و نهی از منکر از وظایف شغلی او بوده و جایز نیست به جهت اشتغال به عمل دیگری آن را ترک کند ، ولی چون این کار برای متطوع یک امر استحبابی است ، می‌تواند آن را به جهت انجام کار دیگری ، ترک کند.

ولی به نظر می‌رسد که این ، مطلب صحیحی نباشد ، چون اگر فردی مشاهده کند که محتسب به عللی نمی‌تواند وظیفه خود را انجام دهد و اگر او هم این وظیفه را به عهده نگیرد ، اختلالی در کارهای عمومی اجتماع به وجود می‌آید ، شاید انجام دادن این کار در این فرض برای او واجب عینی باشد.

۳ ـ محتسب بدین سمت منصوب شده که در حدود اختیاراتش مورد مراجعات مردم قرار گرفته و شکایات ، پیش او مطرح گردد و لکن متطوع از این جهت ، وظیفه‌ای ندارد.

۴ ـ بر محتسب واجب است که به شکایات شاکیان و مراجعه کنندگان ، رسیدگی کند ، ولی بر متطوع چنین رسیدگی واجب نیست.

۵ ـ محتسب موظف است از منکراتی که آشکارا به عمل می‌آید و همچنین از معروفی که آشکارا ترک می‌شود ، تفتیش کرده تا مرتکب منکر را نهی از منکر و تارک معروف را امر به معروف کند ، ولی تفتیش و جستجو از وظایف متطوع نیست.

۶ ـ محتسب می‌تواند برای انجام کارهائی که به تنهایی از عهده آنها بر نمی‌آید اشخاصی را به عنوان همکاری با خود به کمک طلبیده و یا آنها را استخدام کند تا بدین وسیله در کار خویش دارای قدرت و تسلط بیشتری باشد ، زیرا او برای این

کار

منصوب شده و مأموریتش انجام آن است ، و لکن متطوع نمی‌تواند کسی را برای امر به معروف و نهی از منکر استخدام کرده و یا به کسی چنین مأموریتی بدهد.

و لکن این گفته به نظر ما صحیح نمی‌آید ، زیرا اگر متطوع بتواند با کمک طلبیدن افرادی امر به معروف و یا نهی از منکر بکند ، این چه اشکالی دارد؟

۷ ـ محتسب می‌تواند افرادی را که آشکارا مرتکب منکرات می‌شوند ، تنبیه تأدیبی کند ، البته حق تنبیه افراد به اندازه حدود شرعی (یعنی مجازاتهای تعیین شده در قانون یا شرع) را ندارد ، ولی متطوع حق تنبیه تأدیبی را نیز ندارد.

۸ ـ محتسب می‌تواند در مقابل کارهای محوله از دولت (بیت المال) حقوق دریافت دارد ، ولی متطوع چنین حقی ندارد.

۹ ـ بر محتسب لازم است در امور عرفی (نه شرعی) اعمال اجتهاد و رأی کند ، مانند تعیین بساط و جاهای اهل بازار و اجازه ایجاد بالکن برای ساختمان ها و امثال آن و طبق نظر خود آن چه را که مفید می‌داند اجازه دهد و آن چه را که مضر بداند برچیند ، ولکن متطوع چنین حقی ندارد.

پس میان متصدی حسبه ـ ولو به معنی امر به معروف و نهی از منکر باشد ـ و غیر او ـ که امر به معروف و نهی از منکر بر او جایز است ـ با این نه جهت می‌توان فرق گذاشت.

از (دیگر) شرایط متصدی حسبه ، این است که باید آگاه ، عادل و صاحب نظر (در کار خود) و قاطع و سخت گیر در امور دینی بوده و شناخت کامل از منکرات ظاهریه داشته باشد.

ولی در اینکه آیا بر او لازم است که در مسائل و احکام دینی دارای قدرت اجتهاد باشد تا از نظر خود استفاده کند یا نه؟ دو احتمال وجود دارد :

۱ ـ ممکن است چنین اجتهادی بر او لازم باشد.

۲ ـ ممکن است بگوییم : اگر بر منکراتی که مورد قبول همه فقها است ، عارف باشد ، چنین شرطی درباره او لازم نباشد.

بیان ما وردی نیز در الاحکام السلطانیهٔ ، صفحه ۲۴۰ به همین منوال است.

البته ما در بعضی از موارد نه گانه مذکور نظر موافقی نداریم ، مخصوصا همان طوری که گفتیم در وجه دوم و ششم.

۴. سیره معصومین

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالْمُحْتَكِرِينَ فَأَمَرَ بِحُكرَتِهِمْ أَنْ تُخْرَجَ إِلَى بُطُونِ الْأَسْوَاقِ وَ حَيثُ يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَيهَا [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۲۶۵] .

روزی پیغمبر اکرم با محتکرین برخورد کرده و فرمود تا آن چه را که احتکار کرده‌اند در وسط بازارها و در محلی که مورد دید همه باشد ، به مردم عرضه دارند.

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا فُلَانُ إِنَّ الْمُسْلِمِينَ ذَكرُوا أَنَّ الطَّعَامَ قَدْ نَفِدَ إِلَّا شَيئاً عِنْدَك فَأَخْرِجْهُ وَ بِعْهُ كيفَ شِئْتَ وَ لَا تَحْبِسْهُ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۴] .

در روایت حذیفهٔ بن منصور آمده که رسول خدا فرمودند : " فلانی ، مسلمانان می گویند ، مواد غذایی نایاب شده ، مگر مقداری که پیش توست؛ آن را به بازار بیاور و به هر کیفیتی که می‌خواهی بفروش".

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِي (ص) فَقَالَ يا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي سَأَلْتُ رَجُلًا بِوَجْهِ اللَّهِ فَضَرَبَنِي خَمْسَةَ أَسْوَاطٍ فَضَرَبَهُ

النَّبِی (ص) خَمْسَةَ أَسْوَاطٍ أَخْرَی وَ قَالَ سَلْ بِوَجْهِكَ اللَّئِیمِ و لا تسأل بوجه الله الكریم. [بحارالانوار ، ج۱۰۱ ، ص ، ۲۱۳] .

در خبر ابن ابی یعفور از حضرت صادق آمده : مردی پیش رسول خدا آمد و گفت یا رسول الله من به مردی گفتم که تو را به خدا قسم كمكی به من بكن و او پنج تازیانه به من زد ، حضرت پنج تازیانه دیگر به او می‌زنند و فرمودند : در گدایی به پستی خودت قسم بخور نه به خدای كریم".

۴ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَرَّ النَّبِی (ص) فِی سُوقِ الْمَدِینَةِ بِطَعَام فَقَالَ لِصَاحِبِهِ مَا أَرَی طَعَامَكَ إِلَّا طَیباً وَ سَأَلَهُ عَنْ سِعْرِهِ فَأَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیهِ أَنْ یدُسَّ یدَیهِ فِی الطَّعَامِ فَفَعَلَ فَأَخْرَجَ طَعَاماً رَدِیاً فَقَالَ لِصَاحِبِهِ مَا أَرَاكَ إِلَّا وَ قَدْ جَمَعْتَ خِیانَةً وَ غِشّاً لِلْمُسْلِمِینَ [كافی ، ج۵ ، ص۱۶۱] .

در خبر سعد اسكاف از امام باقر نقل شده كه حضرت فرمود : " رسول خدا در بازار مدینه گندمی را دید ، به فروشنده آن فرمود : گندمت را پاك و پاكیزه می‌بینم ، سپس از قیمت آن سؤال كرد ، به قلب حضرت الهام شد كه دستش را در گندم فروبرد (و آن را امتحان كند) و چون دست در میان گندم فروبردند گندم پست و خراب بیرون آوردند ، سپس به صاحب گندم فرمودند : تو خائن و متقلب بر مسلمانان هستی".

۵ ـ و فی سنن الترمذی بسنده عن ابی هریرة ان رسول الله مر علی صبرة من طعام فادخل یده فیها فنالت اصابعه بللا فقال : یا صاحب الطعام ما هذا؟ قال : اصابته السماء یا رسول الله ، قال : "افلا جعلته فوق الطعام حتی یراه الناس" ثم قال : "من غش فلیس منا".

در سنن ترمذی از ابوهریره نقل شده كه گفت : رسول خدا مقداری گندم در دكانی دیدند ، چون دستشان را در آن فروبردند ، انگشتان حضرت تر شد ، از صاحبش پرسید كه این چیست؟ فروشنده جواب داد كه باران خورده است. حضرت فرمودند : چرا قسمت خیس شده را در روی قرار ندادی ، تا مردم آن را ببینند؟ سپس گفتند : هر كس (در بیع و شراء) با مسلمانان تقلب كند از ما (مسلمانان) نیست.

۶ ـ روی أبو هریرة؛مر رسول الله (ص) برجل یبیع طعاما فسأله كیف تبیع فأخبره فأوحی الله إلیه أن أدخل یدك فیه فأدخل یده فیه فإذا هو مبلول فقال النبی (ص) لیس منا من غش. [مجموعة ورام ، ۱ ، ص۸۵] .

در سنن ابو داود از ابوهریرة روایت می كند كه : رسول خدا به مردی كه گندم می‌فروخت برخورد كردند و از او پرسیدند : چگونه می‌فروشی؟ آن مرد نحوه فروش خود را به عرض حضرت رساند. به حضرت الهام شد دستش را در لابلای آن فروبرد سپس ملاحظه كردند كه قسمت داخلی آن خیس است ، پس خطاب به آن مرد فرمودند : هر كس تقلب كند از ما (مسلمانان) نیست.

۷ ـ و فی كنز العمال عن محمد بن راشد قال : سمعت مكحولا یقول : مر رسول الله برجل یبیع طعاما قد خلط جیدا بقبیح ، فقال له النبی : ما حملك علی ما صنعت؟ فقال : اردت ان ینفق. فقال له النبی : "میز كل واحد منهما علی حدة لیس فی دیننا غش".

در كنز العمال از محمد بن راشد نقل كرده كه گفت از مكحول شنیدم كه می گفت : رسول خدا بر مردی كه فروشنده گندم بود و جنس خوب و بد را باهم مخلوط كرده بود ، برخورد كرده و به او امر فرمودند : چه چیز باعث شد كه چنین كاری بكنی؟ جواب داد : خواستم (در اثر پایین بودن قیمت) رواج پیدا كرده و به فروش برود. حضرت گفتند : "خوب و بد آن را از هم جدا كن ، در دین ما تقلب (روا) نیست".

۸ ـ و فی صحیح البخاری بسنده عن ابن عمر : انهم كانوا یشترون الطعام من الركبان علی عهد النبی فیبعث علیهم من یمنعهم ان یبیعوه حیث اشتروه حتی ینقلوه حیث یباع الطعام.

در صحیح بخاری از ابن عمر نقل کرده که مردم در زمان رسول خدا از مسافرین ، (قبل از این که وارد شهر شوند با زبان‌بازی و این که این جنسها دیگر مشتری ندارد و قیمتشان تنزل کرده و غالبا بدون توزین) مواد غذائی می‌خریدند ، حضرت فردی را فرستاد تا مانع فروش آنها شده تا آن را به بازار منتقل کرده و آن جا به فروش برسانند.

۹ ـ و فیه ایضا بسنده عن سالم بن عبدالله عن ابیه قال : رایت الذین یشترون الطعام مجازفهٔ یضربون علی عهد رسول الله ان یبیعوه حتی یؤووه الی رحالهم.

و نیز در همان کتاب از سالم بن عبدالله ، آن هم از پدرش نقل می کند که می گفت : در زمان رسول خدا ، کسانی را که مواد غذائی را بدون کیل و وزن و به طور تخمینی می‌فروختند ، مورد تنبیه قرار می‌دادند تا آن را در حالت عادی عرضه کنند.

و روی نحوه عن سالم ابن عمر ایضا (صفحه ۱۶)

۱۰ ـ و فی التراتیب الاداریهٔ للکتانی عن ابن عبدالبر فی الاستیعاب : استعمل رسول الله سعید بن سعید بن العاص بعد الفتح علی سوق مکهٔ.

در کتاب تراتیب الاداریهٔ از ابن عبدالبر در کتاب استیعاب نقل می کند که : پیغمبر اکرم سعید بن سعید بن العاص را بعد از فتح مکه به نظارت در امور بازار و کسب و کار بازاری های مکه گماشت.

۱۱ ـ و فیه ایضا عن الاستیعاب : سمراء بنت نهیک الاسدیهٔ ادرکت النبی و عمرت و کانت تمر فی الاسواق تأمر بالمعروف و تنهی عن المنکر و تنهی الناس عن ذلک بسوط معها.

و باز در همان کتاب از استیعاب نقل می کند که سمراء دختر نهیک اسدی که پیغمبر اکرم را درک کرده و عمر زیادی نمود ، در بازارها می گشت و امر به معروف و نهی از منکر می‌نمود و مردم را با تازیانه‌ای که همراه داشت (پس معلوم می‌شود که از طرف حکومت بوده) از منکرات باز می‌داشت.

و لکن بعضی‌ها گفته‌اند که محتسب بودن نام برده در زمان رسول خدا نبود ، بلکه در زمان عمر بوده است. از قاضی ابن سعید نقل شده که مأموریت این بانو درباره امر خاصی بوده که به زنان مربوط می‌شده است.

۱۲ ـ و فی کنز العمال عن ابی سعید قال : مر النبی بسلاخ و هو یسلخ شاهٔ و هو ینفخ فیها فقال لیس منا من غشنا و دحس بین جلدها و لحمها و لم یمس ماء.

در کنز العمال از ابوسعید نقل می کند که عبور پیغمبر اکرم بر سلاخی افتاد که گوسفندی را سلاخی کرده و در آن می‌دمید ، حضرت به او فرمود : "کسی که بر مسلمانان تقلب کند از ما نیست".

۱۳ ـ و فیه ایضا عن کلیب بن وائل الازدی قال : رأیت علی بن ابیطالب مر بالقصابین فقال : یا معشر القصابین لا تنفخوا ، فمن نفخ اللحم فلیس منا.

و نیز در همان کتاب از کلیب بن وائل ازدی روایت کرده که می گفت : علی بن ابیطالب را دیدم که از مقابل قصاب ها عبور کرده و می‌فرمود : " ای قصابان! در میان گوشت گوسفند ندمید و هر کس چنین کاری بکند از ما مسلمانان نیست".

۱۴ ـ و امر امیر المؤمنین مالکا بمنع التجار من الاحتکار و معاقبهٔ من قارف الحکرهٔ بعد نهیه.

امیر المؤمنین به مالك اشتر دستور داد تا بازرگانان را از احتکار جلو گیری کند و کسانی را که پس از نهی او به احتکار دست می‌زنند ، تحت پی گرد قانونی قرار دهد.

۱۵ ـ و امر رفاعه قاضیه علی الاهواز بالنهی عن الاحتکار و انه من رکبه فاوجعه و عاقبه باظهار ما احتکر.

امیر المؤمنین به رفاعه ـ که از طرف حضرت به قضاوت اهواز منصوب شده بود ـ دستور دادند که از احتکار جلو گیری کند و

کسانی را که مرتکب احتکار می‌شوند مجازات کرده و با بیرون آوردن اشیاء احتکار شده آنها را تنبیه نماید.

۱۶ ـ و فی المحلی لابن حزم عن حبیش قال : احرق لی علی بن علی ابیطالب بیادر بالسواد کنت احتکرتها لو ترکها لربحت فیها مثل عطاء الکوفة.

ابن حزم در المحلی از حبیش روایت می‌کند که او گفت : علی بن ابیطالب خرمن هایی را که در عراق احتکار کرده بودم آتش زد و اگر آنها را از بین نمی‌برد به اندازه مالیات کوفه ، سود می‌بردم.

۱۷ ـ و فیه ایضا بسنده عن ابی الحکم : ان علی بن ابیطالب احرق طعاما احتکر بمأة الف.

و نیز در همان کتاب از ابی الحکم نقل می‌کند که علی بن ابی طالب گندم های احتکار شده‌ای به ارزش یک صد هزار را آتش زد.

و ظاهر این است که هر دو یک حدیث باشند.

۱۸ ـ عَنْ حَبَابَةَ الْوَالِبِیةِ قَالَتْ : رَأَیتُ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) فِی شُرْطَةِ الْخَمِیسِ وَ مَعَهُ دِرَّةٌ لَهَا سَبَابَتَانِ یضْرِبُ بِهَا بَیاعِی الْجِرِّی وَ الْمَارْمَاهِی وَ الزِّمَّارِ. [کافی ، ج۱ ، ص۳۴۶] .

و در حدیث الوالبیه آمده است که گفت : حضرت امیر را در اداره شرطه دیدم ، شلاقی دو شقه در دست داشت و با آن فروشندگان ماهی‌های بی‌فلس و حرام و مارماهی و ماهی خاردار را تنبیه می‌کرد.

۱۹ ـ عَنْ رَزِینٍ قَالَ : کنْتُ أَتَوَضَّأُ فِی مِیضَاءِ الْکوفَةِ فَإِذَا رَجُلٌ قَدْ جَاءَ فَوَضَعَ نَعْلَیهِ وَ وَضَعَ دِرَّتَهُ فَوْقَهَا ثُمَّ دَنَا فَتَوَضَّأَ مَعِی فَزَحَمْتُهُ فَوَقَعَ عَلَی یدَیهِ فَقَامَ فَتَوَضَّأَ فَلَمَّا فَرَغَ ضَرَبَ رَأْسِی بِالدِّرَّةِ ثَلَاثاً ثُمَّ قَالَ إِیاک أَنْ تَدْفَعَ فَتَکسِرَ فَتُغَرَّمَ فَقُلْتُ مَنْ هَذَا فَقَالُوا : أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فَذَهَبْتُ أَعْتَذِرُ إِلَیهِ فَمَضَی وَ لَمْ یلْتَفِتْ إِلَی. [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۸] .

در خبر رزین آمده است که گفت : در وضوخانه کوفه وضو می‌گرفتم ، مردی آمد و کفشهایش را کناری گذاشته و تازیانه‌اش را هم روی آنها قرار داد ، سپس پیش آمد تا وضو بگیرد ، بر او فشار آوردم و بر روی دو دستش بر زمین افتاد و بعد بلند شده و وضو ساخت ، پس از آنکه وضویش تمام شد با آن تازیانه ، سه مرتبه بر سرم زده و گفت : فشار نده ، چون دست و پای مردم می‌شکند ، آن وقت باید جریمه بپردازی. سؤال کردم این مرد کیست؟ گفتند : امیرالمؤمنین است ، پیش رفتم عذرخواهی کنم ، ولی به راه افتاده بود و متوجه من نشد.

۲۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أُتِی بِرَجُلٍ عَبِثَ بِذَکرِهِ فَضَرَبَ یدَهُ حَتَّی احْمَرَّتْ ثُمَّ زَوَّجَهُ مِنْ بَیتِ الْمَالِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۵] .

طلحة بن زید از امام صادق نقل می‌کند که مردی را پیش حضرت امیر آوردند که با آلتش بازی می‌کرد (استمناء می‌نمود) حضرت چنان به دستش زد که سرخ شد و سپس مخارج ازدواج او را از بیت‌المال پرداخت کرده و برای او همسری اختیار کرد.

۲۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أُتِی بِرَجُلٍ عَبِثَ بِذَکرِهِ فَضَرَبَ یدَهُ حَتَّی احْمَرَّتْ ثُمَّ زَوَّجَهُ مِنْ بَیتِ الْمَالِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۵] .

زرارة از امام باقر نقل می‌کند که حضرت فرمودند : "مردی را که با دستش استمناء کرده بود خدمت حضرت آوردند ، حضرت به دستش چنان شلاق زد که دستش قرمز شد و بعدا هزینه ازدواج او را از بیت‌المال پرداخت کرد".

۲۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) رَأَی قَاصّاً فِی الْمَسْجِدِ فَضَرَبَهُ بِالدِّرَّةِ وَ طَرَدَهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۳] .

هشام بن سالم از حضرت صادق نقل می‌کند که حضرت فرمود : " امیرالمؤمنین مرد قصه‌پرداز و معرکه‌گیری را در مسجد دید

(که قصه‌پردازی می‌کند) او را با تازیانه زده و از مسجد بیرون کرد".

۲۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُتِی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) بِرَجُلٍ نَصْرَانِی کانَ أَسْلَمَ وَ مَعَهُ خِنْزِیرٌ قَدْ شَوَاهُ وَ أَدْرَجَهُ بِرِیحَانٍ قَالَ مَا حَمَلَکَ عَلَی هَذَا قَالَ الرَّجُلُ مَرِضْتُ فَقَرِمْتُ إِلَی اللَّحْمِ فَقَالَ أَینَ أَنْتَ مِنْ لَحمِ الْمَعْزِ وَ کانَ خَلَفاً مِنْهُ ثُمَّ قَالَ لَوْ أَنَّک أَکلْتَهُ لَأَقَمْتُ عَلَیک الْحَدَّ وَ لَکنْ سَأَضْرِبُک ضَرْباً فَلَا تَعُدْ فَضَرَبَهُ حَتَّی شَغَرَ بِبَوْلِهِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۵] .

سکونی از امام صادق روایت کرده که حضرت گفتند : "مرد نصرانی‌ای را که تازه مسلمان شده بود خدمت حضرت آوردند ، (گوشت) خوکی را بریان کرده و روی آن را با سبزی پوشانیده بود ، حضرت پرسیدند : تو که مسلمان شدی پس چه عاملی باعث شد این کار را بکنی؟ مرد جواب داد : مریض بودم و تازه خوب شدم و احتیاج زیادی به خوردن گوشت دارم. حضرت فرمودند : چرا از گوشت گوسفند (بز) استفاده نکردی؟ و سپس گفتند اگر آن گوشت را می‌خوردی ، بر تو حد جاری می‌کردم ، ولی تو را تنبیه خواهم کرد تا دوباره این کار را انجام ندهی ، و موقعی که حضرت او را تنبیه نمود ، شلوار خود را خیس کرد".

قرم الی اللحم؛ یعنی اشتهایش چنان شدید شد که نتوانست در مقابل آن صبر کند.

شغر الکلب؛ یعنی سگ پای خود را بلند کرد تا بول کند.

۲۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أَلْقَی صِبْیانُ الْکتَّابِ أَلْوَاحَهُمْ بَینَ یدَیهِ لِیخَیرَ بَینَهُمْ فَقَالَ أَمَا إِنَّهَا حُکومَةٌ وَ الْجَوْرُ فِیهَا کالْجَوْرِ فِی الْحُکمِ أَبْلِغُوا مُعَلِّمَکمْ إِنْ ضَرَبَکمْ فَوْقَ ثَلَاثِ ضَرَبَاتٍ فِی الْأَدَبِ اقْتُصَّ مِنْهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۸] .

در خبر سکونی از امام صادق روایت شده که امام فرمودند : "بچه هایی که تمرین خط‌نویسی می‌کردند ، نوشته‌های خود را خدمت امیرالمؤمنین آوردند ، که ایشان بهترین خط را تعیین کنند. حضرت فرمودند : این یک نوع داوری است و ستم رواداشتن در آن مثل ستم در قضاوت است و از قول من به معلم خود بگویید که اگر شما را به عنوان تأدیب ، بیش از سه ضربه کتک بزند ، مورد قصاص قرار خواهد گرفت".

۲۵ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) بِالْکوفَةِ عِنْدَکمْ یغْتَدِی کلَّ یوْمٍ بُکرَةً مِنَ الْقَصْرِ فَیطُوفُ فِی أَسْوَاقِ الْکوفَةِ سُوقاً سُوقاً وَ مَعَهُ الدِّرَّةُ عَلَی عَاتِقِهِ وَ کانَ لَهَا طَرَفَانِ وَ کانَتْ تُسَمَّی السَّبِیبَةَ فَیقِفُ عَلَی أَهْلِ کلِّ سُوقٍ فَینَادِی یا مَعْشَرَ التُّجَّارِ اتَّقُوا اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ فَإِذَا سَمِعُوا صَوْتَهُ (ع) أَلْقَوْا مَا بِأَیدِیهِمْ وَ أَرْعَوْا إِلَیهِ بِقُلُوبِهِمْ وَ سَمِعُوا بِآذَانِهِمْ فَیقُولُ (ع) قَدِّمُوا الِاسْتِخَارَةَ وَ تَبَرَّکوا بِالسُّهُولَةِ وَ اقْتَرِبُوا مِنَ الْمُبْتَاعِینَ وَ تَزَینُوا بِالْحِلْمِ وَ تَنَاهَوْا عَنِ الْیمِینِ وَ جَانِبُوا الْکذِبَ وَ تَجَافَوْا عَنِ الظُّلْمِ وَ أَنْصِفُوا الْمَظْلُومِینَ وَ لَا تَقْرَبُوا الرِّبَا وَ أَوْفُوا الْکیلَ وَ الْمِیزَانَ وَلا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ [(شعراء/۱۸۳)] فَیطُوفُ (ع) فِی جَمِیعِ أَسْوَاقِ الْکوفَةِ ثُمَّ یرْجِعُ فَیقْعُدُ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۵۱] .

و روی عن الصدوق بسنده عن محمد بن قیس عن ابی جعفر نحوه.

کلینی و شیخ طوسی از جابر از امام باقر نقل می‌کنند که حضرت فرمودند : "امیرالمؤمنین در کوفه پیش روی شما ، هر روز ، صبح زود از مرکز خلافت خود بیرون آمده و بازارهای کوفه را در حالی که تازیانه‌ای ـ که دو سر داشت و به آن سبیبه می‌گفتند ـ همراه داشتند بازار به بازار می‌گشت و در مقابل هر بازاری می‌ایستاد و خطاب به تجار می‌فرمود : ای کاسبها! از خدا بترسید و تجار وقتی صدای آن حضرت را می‌شنیدند ، هرچه در دست داشتند به زمین گذاشته و از صمیم قلب متوجه فرمایشات حضرتش می‌گشتند که می‌فرمود : مشورت و استشاره را بر همه چیز مقدم دارید ، با سهل المعامله بودن و آسان گرفتن در خرید و فروش به اموالتان برکت دهید و با خریداران با مهربانی و شفقت برخورد کنید ، (اخلاق) خود را با بردباری زینت دهید و از قسم‌خوردن دوری جسته و از دروغ گویی دور باشید ، از ظلم کناره‌جوئی کرده و با ستمدیدگان با عدل و

انصاف برخورد کنید ، دور و بر ربا نگردید و در اندازه‌گیری و وزن کردن کم نگذاشته و از مقدار آن کم نکنید و اجناس مردم را با حرام آلوده نساخته و خود را از مفسدین روی زمین قرار ندهید. و بدین نحو به تمام بازارها یکی پس از دیگری سر می‌زدند و سپس بر می‌گشتند و برای رسیدگی به مراجعات مردم آماده می‌شدند".

مرحوم صدوق با سند خود از محمد بن قیس ، او هم از امام صادق (ع) ، عین همین روایت را نقل کرده است.

در حاشیه فروع کافی آمده است که سبیبة؛ یعنی شقه و دو تکه شدن است و چون تازیانه حضرت دو سر و دو شعبه داشت بدین جهت به آن سبیبه می‌گفتند.

أَرْعَوْا إِلَیهِ بِقُلُوبِهِمْازارعیهٔ سمعیگرفته شده و به معنی گوش فرادادن است.

۲۶ ـ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ قَالَ : كَانَ عَلِی (ع) يأْتِی السُّوقَ فَيقُولُ يا أَهْلَ السُّوقِ اتَّقُوا اللَّهَ وَ إِياكمْ وَ الْحَلْفَ فَإِنَّهُ ينْفِقُ السِّلْعَةَ وَ يمْحَقُ الْبَرَكةَ فَإِنَّ التَّاجِرَ فَاجِرٌ إِلَّا مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ وَ أَعْطَاهُ السَّلَامُ عَلَيكمْ ثُمَّ يمْكثُ الْأَيامَ ثُمَّ يأْتِی فَيقُولُ مِثْلَ مَقَالَتِهِ فَكانَ إِذَا جَاءَ قَالُوا قَدْ جَاءَ الْمَرْدَ شِكنْبُهُ فَكانَ يرْجِعُ إِلَى أُسْرَتِهِ فَيقُولُ إِذَا جِئْتُ قَالُوا قَدْ جَاءَ الْمَرْدَ شِكنْبُهُ فَمَا يعْنُونَ بِذَلِك قِيلَ لَهُ يقُولُونَ قَدْ جَاءَ عَظِيمُ الْبَطْنِ فَيقُولُ أَسْفَلُهُ طَعَامٌ وَ أَعْلَاهُ عِلْمٌ. [الغارات ، ج۱ ، ص۶۷] .

مرحوم محدث نوری از کتاب غارات از ابن سعید نقل می‌کنند که علی (ع) معمولاـ به بازار آمده و خطاب به اهل بازار می‌فرمودند : "ای اهل بازار! از خدا بترسید ، مبادا قسم بخورید که قسم خوردن سرمایه را نابود کرده و برکت را از بین می‌برد ، تاجر اگر (از راه) حق نفروشد فاجر است". و بعد از گذشت چند روزه دوباره به بازار آمده و عین همان فرمایشات را می‌فرمود.

۲۷ ـ عَنْ عَلِی (ع) أَنَّهُ كَانَ يمْشِی فِی الْأَسْوَاقِ وَ بِيدِهِ دِرَّةٌ يضْرِبُ بِهَا مَنْ وَجَدَ مِنْ مُطَفِّفٍ أَوْ غَاشٍّ فِی تِجَارَةِ الْمُسْلِمِينَ قَالَ الْأَصْبَغُ فَقُلْتُ لَهُ يوْماً أَنَا أَكفِيك هَذَا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ وَ اجْلِسْ فِی بَيتِك. قَالَ : مَا نَصَحْتَنِی؟ يا أصبغ! و كان يركب بغلة رسول الله (ص) الشهباء و يطوف فی الأسواق سوقا سوقا فأتی يوما طاق اللحامين فقال : يا معشر القصابين لا تعجلوا الأنفس قبل أن تزهق و إياكم و النفخ فی اللحم ثم أتی إلى التمارين فقال أظهروا من ردیء بيعكم ما تظهرون من جيده ثم أتی السماكين فقال : لاـ تبيعوا إلاـ طيبا و إياكم و ما طفا ثم أتی الكناسة و فيها من أنواع التجارة من نخاس و قماط و بائع إبل و صيرفی و بزاز و خياط فنادی بأعلى صوت يا معشر التجار! إن أسواقكم هذه تحضرها الأيمان فشوبوا أيمانكم بالصدقة و كفوا عن الحلف فإن الله تبارك و تعالى لا يقدس من حلف باسمه كاذبا [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۸] .

در دعائم الاسلام از امیرالمؤمنین روایت می‌کند که آن حضرت در حالی که تازیانه‌ای به دست می‌گرفت در بازارها به راه می‌افتاد و کسانی را که در خرید و فروش مسلمین کم فروشی و یا تقلب می‌کردند با آن تنبیه می‌کرد.

اصبغ نقل می‌کند که روزی به حضرتش گفتم : شما در منزل بنشینید و من عوض شما این کار را انجام می‌دهم ، فرمودند : " ای اصبغ! این چه نصیحت و خیرخواهی است؟! آن حضرت ، مرکب رسول خدا یعنی "شهباء" را سوار می‌شد و تمام بازارها را یکی از پس دیگری زیر پا می‌گذاشت ، روزی به سرای گوشت فروشان آمد ، و فرمودند : ای قصابان در کار گوسفندان شتاب مکنید و پس از ذبح بگذارید روح از بدنشان بیرون رود ، مبادا بر گوشت بدمید ، سپس به بازار خرمافروشان رفته و فرمودند : هر دو جنس خوب و بد خرما را در معرض دید مشتری قراد دهید. و بعد در بین ماهی‌فروشها رفته وگفتند : جز ماهی حلال گوشت نفروشید و از فروش ماهی هائی که در دریا مرده و موج آب آنها را بیرون انداخته ، خودداری کنید ، سپس به کناسه آمدند که در آن جا اجناس مختلفی خرید و فروش می‌شد و خطاب به خریداران و فروشندگان گفتند : ای بازرگانان! قسم خوردن در این بازارها رایج شده ، قسم‌هایتان را با دادن صدقه جبران نمائید و از قسم‌خوردن خودداری کنید

که خداوند متعال منزه و پاک نخواهد کرد کسی را که قسم دروغ خورده باشد".

۲۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَجُلًا لَقِی رَجُلًا عَلَى عَهْدِ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فَقَالَ : إِنَّ هَذَا افْتَرَى عَلَى قَالَ : وَ مَا قَالَ لَک؟ قَالَ : إِنَّهُ احْتَلَمَ بِأُمِّ الآخَرِ. قَالَ : إِنَّ فِی الْعَدْلِ إِنْ شِئْتَ جَلَدْتَ ظِلَّهُ فَإِنَّ الْحُلُمَ إِنَّمَا هُوَ مِثْلُ الظِّلِّ وَ لَکنْ سَنُوجِعُهُ ضَرْباً وَجِيعاً حَتَّى لَا يوذِی الْمُسْلِمِينَ فَضَرَبَهُ ضَرْباً وَجِيعاً [تهذيب‌الأحكام ، ج ۱۰ ، ص ۸۰] .

از مرحوم صدوق در ضمن قضاوت های امیرالمؤمنین روایت شده که مردی به حضرتش گفت : این مرد خواب دیده که با مادر من هم بستر شده. حضرت فرمودند : "خواب به منزله سایه است ، اگر می‌خواهی سایه او را شلاق بزنم ، ولی او را تنبیه تأدیبی می‌کنم تا (با بازگو کردن این نوع قضایا) مسلمانان رااذیت نکند".

و در روایت صحیحه حسین بن علاء مثل همین مطلب نقل شده و اضافه کرده که او را تنبیه شدیدی کرد.

۲۹ ـ عن أبی مطر قال : خرجت من المسجد فإذا رجل ينادی من خلفی "ارفع إزارک فإنه أتقى لثوبک و أبقى لک و خذ من رأسک إن كنت مسلما" فمشيت خلفه و هو موزر بإزار و مرتد برداء و معه الدرة كأنه أعرابی بدوی. فقلت : من هذا؟ فقال لی رجل : أراک غريبا بهذا البلد. قلت : أجل ، رجل من أهل البصرة. قال : هذا علی أمير المؤمنين ، حتى انتهى إلى دار بنی أبی معيط و هو سوق الإبل. فقال : " بيعوا و لا ـ تحلفوا فإن اليمين تنفق السلعة و تمحق البركة". ثم أتى أصحاب التمر فإذا خادم تبكی. فقال : " ما يبكيک؟" قالت : باعنی هذا الرجل تمرا بدرهم فردوه موالی فأبى أن يقبله. فقال : " خذ تمرک و أعطها درهمها فإنها خادم ليس لها أمر"؛ فدفعه. [كشف الغمة ، ج ۱ ، ص۱۶۳] .

کتانی از مسند عبد بن حمید از مطرف نقل می‌کند که گفت : از مسجد که بیرون آمدم ، مردی از پشت سرم با صدای بلند گفت : دامن لباست را جمع کن تا لباست پاکیزه مانده و از بین نرود" پشت سر او به راه افتادم ، او دامنی بر تن و ردائی بر دوش و شلاقی در دست داشت و به نظر از اعراب بادیه‌نشین می‌آمد. پرسیدم : این مرد کیست؟ گفتند : علی بن ابیطالب ، امیرالمؤمنین هستند تا اینکه به بازار شتر فروش ها رسیدند ، گفتند : "بفروشید و قسم نخورید ، چون قسم خوردن سرمایه را از بین برده و برکت را نابود می‌کند" ، سپس به میان خرمافروشان رفت و در آنجا دختر بچه‌ای را دید که گریه می‌کند ، پرسید : " چرا گریه می‌کنی؟" گفت : این مرد ، خرمائی را به یک درهم به من فروخت ، ولی آقایم آن را قبول نکرده و پس داد. امیرالمؤمنین به خرمافروش گفت : "خرما را بگیر و درهمش را پس بده که (این دختر بچه) از خود اختیاری ندارد".

و روایات دیگری در این زمینه وارد شده که بر اهل تحقیق پوشیده نیست.

عَنْ عَلِی (ع) أَنَّهُ اسْتَدْرَک عَلَى ابْنِ هَرْمَةَ خِيانَةً وَ كَانَ عَلَى سُوقِ الْأَهْوَازِ فَكَتَبَ إِلَى رِفَاعَةَ : " فَإِذَا قَرَأْتَ كِتَابِی هَذَا فَنَحِّ ابْنَ هَرْمَةَ عَنِ السُّوقِ وَ أَوْقِفْهُ لِلنَّاسِ وَ اسْجُنْهُ وَ نَادِ عَلَيهِ وَ اكْتُبْ إِلَى أَهْلِ عَمَلِک لِتُعْلِمَهُمْ رَأْيی فِيهِ وَ لَا تَأْخُذْک فِيهِ غَفْلَةٌ وَ لَا تَفْرِيطٌ فَتَهْلِک عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ ذَلِک وَ أَعْزِلُک أَخْبَثَ عُزْلَةٍ وَ أُعِيذُک بِاللَّهِ مِنْ ذَلِک فَإِذَا كَانَ يوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرِجْهُ مِنَ السِّجْنِ وَ اضْرِبْهُ خَمْسَةً وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً وَ طُفْ بِهِ فِی الْأَسْوَاقِ فَمَنْ أَتَى عَلَيهِ بِشَاهِدٍ فَحَلِّفْهُ مَعَ شَاهِدِهِ وَ ادْفَعْ إِلَيهِ مِنْ مَكْسَبِهِ مَا شُهِدَ بِهِ عَلَيهِ وَ مُرْ بِهِ إِلَى السِّجْنِ مُهَاناً مَقْبُوضاً وَ احْزِمْ رِجْلَيهِ بِحِزَامٍ وَ أَخْرِجْهُ وَقْتَ الصَّلَاةِ وَ لَا تَحُلْ بَينَهُ وَ بَينَ مَنْ يأْتِيهِ بِمَطْعَمٍ أَوْ مَشْرَبٍ أَوْ مَلْبَسٍ أَوْ مَفْرَشٍ وَ لَا تَدَعْ أَحَداً يدْخُلُ إِلَيهِ مِمَّنْ يلَقِّنُهُ اللَّدَدَ وَ يرَجِّيهِ الْخَلَاصَ فَإِنْ صَحَّ عِنْدَک أَنَّ أَحَداً لَقَّنَهُ مَا يضُرُّ بِهِ مُسْلِماً فَاضْرِبْهُ بِالدِّرَّةِ وَ احْبِسْهُ حَتَّى يتُوبَ وَ مُرْ بِإِخْرَاجِ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى صَحْنِ السِّجْنِ فِی اللَّيلِ لِيتَفَرَّجُوا غَيرَ ابْنِ هَرْمَةَ إِلَّا أَنْ تَخَافَ مَوْتَهُ فَتُخْرِجُهُ مَعَ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى الصَّحْنِ فَإِنْ رَأَيتَ لَهُ طَاقَةً أَوِ اسْتِطَاعَةً فَاضْرِبْهُ بَعْدَ ثَلَاثِينَ يوْماً خَمْسَةً وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً بَعْدَ الْخَمْسَةِ وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً الْأُولَى وَ اكْتُبْ إِلَی بِمَا فَعَلْتَ فِی السُّوقِ وَ مَنِ اخْتَرْتَ بَعْدَ الْخَائِنِ وَ اقْطَعْ عَنِ الْخَائِنِ رِزْقَهُ" [دعائم‌الإسلام ، ج ۲ ، ص ۵۳۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُـومِنِينَ (ع) : مَرَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالْمُحْتَكِرِينَ فَأَمَرَ بِحُكرَتِهِمْ أَنْ تُخْرَجَ إِلَى بُطُونِ الْأَسْوَاقِ وَ حَيثُ يَنْظُرُ النَّاسُ إِلَيهَا فَقِيلَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) لَوْ قَوَّمْتَ عَلَيهِمْ فَغَضِبَ (ع) حَتَّى عُرِفَ الْغَضَبُ فِي وَجْهِهِ وَ قَالَ : أَنَا أُقَوِّمُ عَلَيهِمْ إِنَّمَا السِّعْرُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يرْفَعُهُ إِذَا شَاءَ وَ يخْفِضُهُ إِذَا شَاءَ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۲۶۵] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : كان رسول الله (ص) يسأل الناس عما فی الناس [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۱ ، ص۳۱۸] .

۵. ماحصل مدارک وروایات

از مدارکی که در مقالات قبلی ارائه داده شده مطالب زیر به دست می‌آید :

۱ ـ رسول الله قبل از هجرت در لیلـة العقبـة هنگامی که انصار با آن حضـرت ملاقات کرده و بیعت نموده‌انـد ، برای آنان نقیب تعیین کرده و برای هر طائفه‌ای از طوائف انصار یک یا دو نفر را از خودشان به عنوان نقابت نصب فرمود.

۲ ـ در مـدینه در میان ارتش در سال ۶ هجری برای هر ده نفر ، یک نفر عریف معین فرمود تا به وسـیله آنها اوضاع و احوال را تحت نظر داشـته و مطالب لازمه را رسیدگی نماید ، و همچنین در میان قبائل مختلف عرب نیز عریف معین شد. مانند : جندب بن النعمان و رافع بن خدیج و... .

۳ ـ علی نیز از سیره رسول الله تبعیت کرده و در طول چهار سال و انـدی که روی کار آمد عریفهایی داشـته و اموال و عطایا را به وسیله آنان تقسیم و اوضاع و احوال را قهرا به واسطه آنان تحقیق و گاهی هم مجرمین را به وسیله آنها تنبیه می‌نمود.

۴ ـ علی در شـهرها به و سیله عیون و جاسوسان مخفی و مورد اعتماد و وثوق خود ، کارمندان حکومت را مراقبت شدید نموده و حتی در دستورالعمل‌ها ، مخصوصا در عهد نامه مالک بن الحارث الاشتر دستور تعیین چنین افرادی را صادر می‌کند.

۵ ـ رسول خدا سعید بن العاص را عامل السوق (مأمور بازار) مکه و عمر را عامل السوق مدینه قرار داده بود.

ابن عمر می‌گوید : شخصی را دیدم به جرم اینکه مکیل و موزون را جزافا (بدون کیل و وزن) فروخته بود تعزیر می‌نمودند.

نقل شـده که عمر (در زمان خلافت خود) زنی را به نام ام الشـفاء عامل السوق تعیین کرده بود و بعضـی این قضـیه را به رسول خدا نسبت داده‌اند.

علی هر روز در بازارهای کوفه می‌گشت و امر به معروف می‌نمود و شخصا به اوضاع رسیدگی می‌کرد.

امیرالمؤمنین علی (ع) ، ابن اصمع را والی بارجاۀ قرار داد و چون خیانت او آشکار شد ، دستش را قطع کرد.

علی عامل السوق اهواز را در اثر خیانت دسـتور داد زنـدانی با اعمال شاقه نمودنـد و چون حضـرت مشاهده کرد که جمعی در بازار از محوطه‌ای که برای خود داشتند تجاوز کرده‌اند ، دستور داد جایگاهی که درست کرده بودند خراب کنند.

و نیز امام علی (ع) دسـتور داد تا فاضـلاب هایی که از پشت بام‌ها و حوض‌ها در کوچه ریخته می‌شـد و همچنین آب کثیف‌ها (یعنی توالت‌ها) قطع گردد.

همچنین حضرت نشستن در معابر عمومی را ممنوع کرد و جائی را که جوانان و اشخاص هرزۀ تجمع می‌کردند خراب کرد.

رسول خدا دستور داد : مالی را که صاحبش آن را احتکار نموده بود به بازار بیاورند و در معرض فروش قرار دهند.

رأیت علیا بشط الکلا یسأل عن الاسعار؛

علی را درشط الکلادیدم که از قیمتهای اجناس سؤال می‌نمود.

کان رسول الله صلی الله علیه و آله یسأل الناس عما فی الناس

پیغمبر اسلام همیشه از جریاناتی که در بین مردم اتفاق می‌افتاد ، جویا می‌شد.

۶ـ احادیث وارده در موضوع عریف را نقل کردیم از جمله فرموده بودنـد : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا بُدَّ مِنَ الْعَرِیفِ وَ الْعَرِیفُ فِی النَّارِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۱۰] .

در عین حال که گفته بودنـد عرافت حق است و عریف بایـد باشـد و لکن چون مقام عرافت ماننـد مقام قضاء بسیار حساس و خطرناک است فرمودند : و العریف فی النار

۷ـ امیرالمؤمنین برای جلوگیری از خطرات مخالفین داخلی ـ طلحه و زبیر و خوارج و هواخواهان بنی امیه و جاسوسان معاویـهٔ ـ که در دوران خلافت چند ساله گرفتار کارشکنی و توطئه‌های آنان بود ، مراقبت کامل می‌کرد و به قیس بن سعد بن عباده در مصر و دیگر عمال و کارگزاران حکومتی دستور می‌داد که در مورد افراد مشکوک (مریب) شدیدا مراقبت کنند.

۱. حسد

۱. حسد درقرآن

۱.وَ مَا اخْتَلَفَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْیاً بَینَهُمْ [آل عمران/۱۹] .

۲.وَدَّ کثِیرٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ لَوْ یرُدُّونَکمْ مِنْ بَعْدِ إِیمانِکمْ کفّاراً حَسَداً مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ ما تَبَینَ لَهُمُ الْحَقُّ [بقره/۱۰۹] .

۳.أَمْ یحْسُدُونَ النّاسَ عَلی ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَینا آلَ إِبْراهِیمَ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ آتَیناهُمْ مُلْکاً عَظِیماً [نساء/۵۴] .

۴.وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ ابْنَی آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبا قُرْباناً فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِما [مائده/۲۷] .

۵.قالَ أَنَا خَیرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِی مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِینٍ [اعراف/۱۲] .

۶.قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ مِنْ شَرِّ ما خَلَقَ وَ مِنْ شَرِّ غاسِقٍ إِذا وَقَبَ وَ مِنْ شَرِّ النَّفّاثاتِ فِی الْعُقَدِ وَ مِنْ شَرِّ حاسِدٍ إِذا حَسَدَ [فلق/۵-۱] .

۷.وَ لا تَتَمَنَّوْا ما فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَکمْ عَلی بَعْضٍ [نساء/۳۲] .

۲. پیشینه بیماری حسادت

أَنَا خَیرٌ مِنْهُ [اعراف/۱۲] .

وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ ابْنَی آدَمَ [مائده/۲۷] .

إِذْ قالُوا لَیوسُفُ وَ أَخُوهُ أَحَبُّ إِلی أَبِینا مِنّا وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبانا لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [یوسف/۸] .

۳. عوامل وانگیزه ها

۱. یکی از عوامل حسد تنگ نظری و کوردلی است ، که نمی تواند نعمت را در دست دیگران ببیند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْحَسَدُ أَصْلُهُ مِنْ عِمَی الْقَلْبِ وَ الْجُحُودِ بِفَضْلِ اللَّهِ تَعَالَی وَ هُمَا جَنَاحَانِ لِلْکفْرِ [مصباح الشریعة ، ص۱۰۴] .

۲. حسود به مقدرات و قضای الهی ایمان ندارد و به حکمت تقسیم نعمت توجه نمی‌کند.

حدیث قدسـی : یقول الله عز و جل الحاسد عدو نعمتی متسـخط لفعلی غیر راض بقسـمتی [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱ ، ص۳۱۷] .

۳. حسود توجه ندارد که دنیا متاع قلیل و بی ارزش است و نعمت ها مسئولیت دارد.

۴. چون کمال را تحمل نمی کند ، اطاعت هم نمی کند :

علماء اهل کتاب : بَغْیاً [آل عمران/۱۹] .حَسَداً [بقره/۱۰۹] . رسالت را نپذیرفتند.

۵. خیال می‌کند که اگر مردم نعمت نداشتند ، لابد همه نعمتها را به او خواهند داد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يرَى أَنَّ زَوَالَ النِّعْمَةِ عَمَّنْ يحْسُدُهُ نِعْمَةٌ عَلَيهِ [غرر الحکم ، ص۳۰۱] .

۴. آفات ومضرات

۱. سرچشـمه همه گناهـان و زشتی هـا : (عیب جوئی ، غیبت ، تهمت ، تحقیر ، قتـل ، غـارت ، نزاع‌هـای خانوادگی و قبیله‌ای و کشوری و بین المللی سوء ظن به خداأَمْ يحْسُدُونَ النّاسَ عَلى ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نساء/۵۴] .)

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَسَدُ رَأْسُ الْعُيوبِ [غرر الحکم ، ص۲۹۹] .

۲. شراره‌ای از آتش که حسنات را نابود می‌کند :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الْحَسَدَ يأْكلُ الْحَسَنَاتِ كمَا تَأْكلُ النَّارُ الْحَطَبَ [غرر الحکم ، ص۳۰۱] .

۳. بیماری مزمن :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَسَدُ دَاءٌ عَياءٌ لَا يزُولُ إِلَّا بِهَلْك (الْحَاسِدِ) أَوْ مَوْتِ الْمَحْسُودِ [غرر الحکم ، ص۳۰۰] .

۴. مایه نفاق و دورنگی در گفتار و کردار و رفتار :

الحاسد يظهر وده في أقواله و يخفي بغضه في أفعاله فله اسم الصديق و صفة العدو [غرر الحکم ، ص۳۰۱] .

۵. اولین گناه در آسمان و زمین (حسد) .

۶. حسد مانع کمال است. (شاگردی نمی‌کند ، تواضع نمی‌کند ، تشکر نمی‌کند)

۷. نساختن دو زنی که یک شوهر دارنـد نتیجه حسـد است ، ولی درعوض اگر هر دو در تهـذیب و پاکی قلب بکوشـند بهتر و بیشتر نتیجه خواهند گرفت.

۸. حسود بر مـال طرف خود را مغبون می‌کنـد. راهنمـائی به سوی ضـرری می‌کنـد ، بلکه مـالش از بین برود یـا غیرت دینی به خرج می‌دهـد و می‌گویـد : مـال دارهـا مالشـان از صـرف پـو ل اسـت یـا ایـن خـانه‌هـا برای وارث می‌مانـد و نظیر این. گـاهی ثروتمندان از این حسودها هستند.

فرعون که دستور داد بچه‌ها را بکشند از حسدی بود که داشت که دیگری ترقی کند.

۹. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَسَدُ مَرَضٌ لَا يوسَى [غرر الحکم ، ص۳۰۰] .

۱۰. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَسَدُ دَأْبُ السُّفَّلِ وَ أَعْدَاءِ الدُّوَلِ [غرر الحکم ، ص۲۹۹] .

۱۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحسد شر الأمراض [غرر الحکم ، ص۳۰۰] .

۱۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رَأْسُ الرَّذَائِلِ الْحَسَدُ [غرر الحکم ، ص۳۰۰] .

۱۳. ابلیس بر مقام آدم حسد برد ، بد بخت شد.

۱۴. در مثل است که خر مرگ خود را می‌خواهد تا به صاحبش ضرر بزند. آری خریت اقتضا می‌کند برای انتقام به زیان قطعی خویش تن دهد تازیانی مشکوک به صاحبش بزند. [حسد ، ص۲۷] .

۱۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمُوسَـی بْنِ عِمْرَانَ (ع) يا ابْنَ عِمْرَانَ لَا تَحْسُدَنَّ النَّاسَ عَلَى مَا آتَيتُهُمْ مِنْ فَضْلِي وَ لَا تَمُـدَّنَّ عَينَيك إِلَى ذَلِك وَ لَا تُتْبِعْهُ نَفْسَك فَإِنَّ الْحَاسِـدَ سَاخِطٌ لِنِعَمِي صَادٌّ لِقَسْـمِي الَّذِي قَسَـمْتُ بَينَ عِبَادِي وَ مَنْ يك كذَلِك

فَلَسْتُ مِنْهُ وَ لَیسَ مِنِّی [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۷] .
۱۶. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الحسد یذیب الجسد [غرر الحکم ، ص۳۰۰] .
۱۷. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْحَسُودُ أَبَداً عَلِیلٌ [غرر الحکم ، ص۳۰۱] .
۱۸. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : صِحَّةُ الْجَسَدِ مِنْ قِلَّةِ الْحَسَدِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۵۶] .
۱۹. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا رَاحَةَ لِحَسُودٍ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۹] .
۲۰. تلخی زندگی روزمره :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْحَسَدُ ینَکدُ الْعَیشَ [غرر الحکم ، ص۳۰۰] .
۲۱. ذلت در دنیا :
عده‌ای از اصحاب رسول اکرم (ص) خدمت حضرت علی (ع) بودند. فرمود : هر کس حدیث غدیر خممن کنت مولاه الخ را از پیغمبر شنیده بیان کند که ۱۲ نفر بیان کردند ، انس بن مالك بیان نکرد ، حضرت فرمود : چرا نگفتی؟ گفت : پیر شدم و فراموش کرده‌ام. حضرت نفرین کرد که اگر دروغ می گوید ، او به دردی مبتلاـ شود که پنهان نشدنی باشد ، انس به مرض پیسی در سر و صورت مبتلا شد و زید بن ارقم نیز گواهی نداد و کور شد.
۲۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا أمطر التحاسد نبت (أنبت) التفاسد [غرر الحکم ، ص۳۰۰] .
۲۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لله در الحسد ما أعدله بدأ بصاحبه فقتله [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۲۹] .
۲۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْحَسُودُ سَرِیعُ الْوَثْبَةِ بَطِیءُ الْعَطْفَةِ [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۱۳۷] .
۲۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْحَسُودُ کثِیرُ الْحَسَرَاتِ مُتَضَاعِفُ السَّیئَاتِ [غرر الحکم ، ص۳۰۱] .
۲۶. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا رَأَیتُ ظَالِماً أَشْبَهَ بِمَظْلُومٍ مِنَ الْحَاسِدِ [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۱۳۶] .

۵. علامت حسادت

علامات حسد یا نفی کمالات مردم یا بیان کمالات خود است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ یا بُنَی لِلْحَاسِدِ ثَلَاثُ عَلَامَاتٍ یتَمَلَّقُ إِذَا شَهِدَ وَ یغْتَابُ إِذْ غَابَ وَ یشْمَتُ بِالْمُصِیبَةِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۲۱] .
إِنْ تَمْسَسْکمْ حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَ إِنْ تُصِبْکمْ سَیئَةٌ یفْرَحُوا بِها [آل عمران/۱۲۰] .
حسود قدرت بر شنیدن مدح هم کار راندارد.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْحَاسِدُ لَا یشْفِیهِ إِلَّا زَوَالُ النِّعْمَةِ [غرر الحکم ، ص۳۰۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْحَاسِدُ یفْرَحُ بِالشَّرِّ وَ یغْتَمُّ بِالسُّرُورِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۲] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الحاسد یظهر وده فی أقواله و یخفی بغضه فی أفعاله فله اسم الصدیق و صفة العدو [غرر الحکم ، ص۳۰۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : علامة الحاسد فأربعة الغیبة و التملق و الشماتة بالمصیبة [تحف العقول ، ص۲۱] .
حسود اگر تعریف رفیقش را کردند یا رد می‌کند و یا اگر ریاکار باشد سکوت می‌کند یا می گوید من اطلاعی ندارم یا به طور کلی انکار می‌کند که تعریف کننده خود به خود به بطلان حرف خود پی ببرد.

۶. انواع حسادت

۱. ازحیث محسود

۱. حسود سه قسم است :

الف : حسد بر بیگانه.

ب : حسد بر بیگانه و خودی.

ج : حسد بر خودی که امامان علیهم السلام از این خیلی رنج می‌بردند. منصور دوانیقی پسر عموی حضرت صادق (ع) بود. بیگانه آقائی می کند طوری نیست ، برای آقای خودی غوغا می کنم.

۱. حسادت در قدرت

خالد بن ولید به شجاعت علی (ع) حسد می‌برد ، نقشه ترور حضرت علی (ع) را با موافقت ابوبکر کشید. اما ابوبکر در لحظات اجرا فریاد کشید که منصرف شدم ، یا خالد لا تفعل ما أمرتک. [کتاب سلیم بن قیس ، ص۸۷۱] .

علی (ع) فرمود : ای خالد! اگر ابوبکر هم منصرف نشده بود تو توان این کار را نداشتی. [حسد ، ص۳۸] .

۲. حسادت در ثروت

حسود می کوشد مال محسود را تلف کند و او را مغبون کند. کلاه سرش بگذارد. به قمار او را دعوت می کند و اموالش را غصب می کند. او را به مجالس عیش و نوش می‌برد.

۳. حسادت در خانواده

۱. معمولاـ در بین خویشان ، بین دختران هم تا (دختر خاله ، دختر عمه ، دختر عمو) به خصوص که از نظر سنی هم نزدیک باشند و بین پسران هم تا حسد زیاد است که با مراقبت قابل حل است.

۲. حسادت قابیل موجب قتل برادرش هابیل شد.

فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخاسِرِينَ [مائده/۳۰] .

۳. حسادت فرزندان یعقوب عامل نسبت دادن گمراهی به پدر و موجب نقشه قتل برادر شد :

إِنَّ أَبانا لَفِي ضَلالٍ مُبِينٍ اقْتُلُوا يوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضاً يخْلُ لَكمْ وَجْهُ أَبِيكمْ [یوسف/۹-۸] .

۴. حسادت در جزئیات

بدبخت‌ترین حسودان کسانی هستند که حسد بر جزئیات می‌برند. مثل : غذا خوردن ، خواب کردن ، چاق بودن ، به صورت انتقاد و متلک بر او حسد می‌برند.

۵. حسادت در علم

زنان حضرت رسول می گفتند : شما که سینه حضرت زهرا را می‌بوسی برای شما سبک است. به گفته روایات حسد میان دانشمندان بیشتر است.

۶. حسادت در دین

۱. اختلاف دانشمندان یهود به خاطر حسادت :

وَ ما تَفَرَّقُوا إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَينَهُمْ [شوری/۱۴] .

۲. حسادت اهل کتاب بر مسلمانان :

وَدَّ کثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ لَوْ يرُدُّونَکمْ مِنْ بَعْدِ إِيمانِکمْ کفّاراً حَسَداً [بقره/۱۰۹] .
إِنْ تَمْسَسْکمْ حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَ إِنْ تُصِبْکمْ سَيئَةٌ يفْرَحُوا بِها [آل عمران/۱۲۰] .
۷. حسادت در کمالات

. حسادت يهود نسبت به پيامبر اکرم (ص) وامامان (ع) :

وَ لَمّا جاءَهُمْ کتابٌ مِنْ عِنْدِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِما مَعَهُمْ وَ کانُوا مِنْ قَبْلُ يسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ کفَرُوا فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا کفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّهِعَلَىالْکافِرِينَبِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يکفُرُوا بِما أَنْزَلَ اللّهُ بَغْياً أَنْ ينَزِّلَ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [بقره/۹-۸] .

امام صادق (ع) در ذيل آيه شريف مى‌فرمايد :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فلما بعث الله نبيه بهذه الصفة حسدوه و کفروا به کما قال اللهوَ کانُوا مِنْ قَبْلُ يسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ کفَرُوا فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا کفَرُوا بِهِ [(بقره-۸۹)] [تفسيرالقمى ، ج۱ ، ص۳۳] .

أَمْ يحْسُدُونَ النّاسَ عَلى ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَينا آلَ إِبْراهِيمَ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ آتَيناهُمْ مُلْکاً عَظِيماً [نسا/۵۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَحْنُ الْمَحْسُودُونَ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُأَمْ يحْسُدُونَ النّاسَ عَلى ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [(نساء-۵۴)] [کافى ، ج۱ ، ص۱۸۶] .

۷. غبطه

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُومِنَ يغْبِطُ وَ لَا يحْسُدُ وَ الْمُنَافِقُ يحْسُدُ وَ لَا يغْبِطُ [کافى ، ج۲ ، ص۳۰۷] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَينِ رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَهُوَ ينْفِقُ مِنْهُ آنَاءَ اللَّيلِ وَ آنَاءَ النَّهَارِ وَ رَجُلٍ آتَاهُ اللَّهُ الْقُرْآنَ فَهُوَ يقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيلِ وَ آنَاءَ النَّهَارِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۷۶] .

۳. عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِی نَجْرَانَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّوَ لا تَتَمَنَّوْا ما فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَکمْ عَلى بَعْضٍ [(نساء/۳۲)] قَالَ (ع) : لَا يتَمَنَّى الرَّجُلُ امْرَأَةَ الرَّجُلِ وَ لَا ابْنَتَهُ وَ لَکنْ يتَمَنَّى مِثْلَهُمَا [تفسير عياشى ، ج۱ ، ص۲۳۹] .

۸. پيش گيرى ودرمان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا حسدت فلا تبغ [تحف العقول ، ص۵۰] .

۱. اگر بينش فرد نسبت به جهان و انسان ها قرآنى باشد و همه را به تعبير روايت عيال الله بداند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْخَلْقُ عِيالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِيالَ اللَّهِ وَ أَدْخَلَ عَلَى أَهْلِ بَيتٍ سُرُوراً [کافى ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

و ديگران را نسبت به خود و خويشتن را نسبت به ديگران برادر به شمار آورد. هيچ گاه چنين نظرى به نعمت هاى خدا در ميان افراد ندارد. چنانچه پدر و مادر هيچ وقت نسبت به فرزند خود حسادت نمى‌ورزند ، چون او را از خود مى‌دانند و سعادت وى را خوش بختى خود به حساب مى‌آورند. بنابراين نسبت به وى کينه‌اى در دل ندارند.

قال النبى (ص) : لا تحاسدوا و لا تقاطعوا... و کونوا عباد الله اخوانا [جامع السعادات ، ج۲ ، ص۱۵۰] .

۲. ايمان به اين که متاع دنيا قليل است و ارزش ندارد تا براى آن غصه بخورد.

۳. اعتقاد به اين که خيرها و نعمت ها مايه آزمايش اند.

۴. اعتقاد به این که خداوند نعمت ها را روی حکمت میان مردم تقسیم فرموده است.
وَ لا تَتَمَنَّوْا ما فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلى بَعْضٍ [نساء/۳۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرِّزْقُ مَقْسُومٌ فَمَا ذَا يَنْفَعُ الْحَسَدُ الْحَاسِدَ وَ مَا ذَا يَضُرُّ الْمَحْسُودَ الْحَسَدُ [مصباح الشريعة ، ص۱۰۴] .
. باور داشتن به این که هر کس نعمت بیشتری داشته باشد مسئولیت بیشتری دارد.
۶. توجه به الطاف الهی نسبت به خود.
۷. توجه داشتن به این که حسادت ورزیدن نقشی در زوال نعمت ندارد.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الحاسد مضر بنفسه قبل أن يضر بالمحسود [كشف الريبة ، ص۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحسود ظالم ضعفت يده عن انتزاع ما حسدك عليه فلما قصر عليك بعث إليك تأسفه [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۰۲ ، ص۳۳۱] .
۸. توجه داشتن به مفاسد و شروری که از حسادت ریشه می گیرد و انسان را تا دم مرگ رها نمی کند.
۹. تبعیض قائل نشدن میان فرزندان
۱۰. به دیگران هم بها دادن تا احساس حقارت نکنند تا دست به کارهای برخواسته از حسادت نزنند.
۱۱. برای کمال دیگران بی کمالی را توجیه کردن.
سوال : برای حسد چه کنیم؟
پاسخ : اولا حسد غیر از غبطه است.
ثانیا : بدانیم حسادت سبب غیبت و تهمت و از بین رفتن گناهان محسود و افتادن آن گناهان به دوش حسود است. بنابراین علاوه بر این که چیزی از او کم نمی‌شود ، بار گناهش هم کم شده است.
ثالثا : حسود با حکمت خدا مسئله دارد. قرآن می‌فرماید : وَ لا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلى ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَياةِ الدُّنْيا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ [طه/۱۳۱] .
و می‌فرماید : وَ رِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَ أَبْقى [طه/۱۳۱] .
رابعا : اگر به او چیزی داده ، به تو هم چیزهایی داده است.
خامسا : اگر تو نعمت او را نداری ، بسیاری هم نعمتهای تو را او ندارند.
سادسا : شکست محسود هیچ کمکی به تو نمی کند.

۹. نمونه ها

۱. به ابوجهل گفتند : از محمد (ص) جز راستی دیدی؟ گفت : نه ، گفتند : پس چرا ایمان نمی‌آوری؟ گفت : چطور در میان پسران عبد مناف پیامبری باشد و در میان پسران مخزوم نباشد؟
۲. شهید اول از علمای خیلی مهم قرن هشتم بود و خیلی علاقه‌مند داشت. ابن جماعت که از دانشمندان نامی شافعی مذهب و قاضی القضاۀ بود ، یعنی کسی که ریاست دادگستری ، ریاست دیوان کشور ، مدعی العموم دیوان کشور را داشت ، به علاوه پست های حساس ارتش وقت را نیز داشت ولی ، با همه درجات و مقامات به شهید اول حسد برد. رساله ای که بعضی مطالبش خلاف اسلام بود نوشت و به شهید نسبت داد و شواهدی نیز گرفت و او را به زندان انداخت و خیلی شکنجه دادند در زندان ، حتی به زندان رفتن شهید اکتفاء نکرد ، جلسه تشکیل داد و حکم به ارتداد شهید کرد و الخ. [داستان مفصل در

کتاب حسد آمده است ، ص ۹۰] .
۳. وقتی حضرت رسول اکرم (ص) از مکه به مدینه هجرت می کرد ، قبل از ورود به مدینه چند روزی در قبا توقف کرد. علی (ع) برسد ، ابوبکر می گفت : شاید علی (ع) تا یک ماه نیاید ، برویم مردم منتظرند ، رسول خدا (ص) به سخن او گوش نمی‌داد. می‌خواست همراهی حضرت رسول منحصر به او باشد و لذا از حضرت رسول (ص) قهر کرد و تنها به مدینه شتافت.
۴. شلمغانی چون مورد احترام شیعیان بود خواست بعد از محمد بن عثمان نایب خاص امام زمان (ع) شود ، ولی دید حسین بن روح شد. حسد بر حسین کرد و کرد تا منحرف شد. حکم بر جواز ازدواج با محارم را داد و وجوب عبادات را منکر شد و عده‌ای را گمراه کرد و به مریدان خود گفت : من حاضرم با حسین بن روح مباهله کنم. خلاصه بعد از چند روز از طرف نخست وزیر او را گرفتند و به دارش زدند و جسدش را آتش زدند ، در آخرت هم نصیبش آتش است.خَسِرَ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةَ [حج/۱۱] .
ای کاش به جای حسد بر حسین ، دنبال تهذیب نفس خود بود.
۵. تنها دری که به مسجد باز می‌شود درب خانه حضرت علی (ع) بود و این موجب حسد حسودان شد تا عبد الملک مروان آمد و به قصد توسعه مسجد ، فرزندان علی (ع) را بیرون کرد و حسن مثنی فرزند امام حسن (ع) را تازیانه زدند ولی زید فرزند امام سجاد (ع) در خانه ماند تا خانه را خراب کردند.
۶. حسد عایشه بر حضرت خدیجه با این که خدیجه مرده بود و فاصله بین خدیجه و عایشه زیاد بود و تقارن زمانی نبود. به قدری بود که وقتی رسول اکرم (ص) یادی از خدیجه می کرد عایشه می گفت : چرا این قدر نام پیرزنی که دندانهایش ریخته بود را می‌بری؟ خدا بهترش را نصیب توکرده است. مقصود خودش بود.
۷. زنی در کرمان حسود بود و مرد همسایه تاجری داشت که به حیله ائی نتوانست آبروی او را ببرد. قصد کشتن وی را کرد. حلوائی را پخت و زهری در آن ریخت ، صبح که همسایه از خانه بیرون آمد به او مقداری نان و حلوا داد و مرد گرفت ، ولی عجله داشت و از آن نخورد و از شهر به قصد مسافرتی بیرون رفت. در بین راه ۲ جوان گرسنه دید ، حلوا را به آنها داد ، خوردند و مردند. فرماندار فهمید ، همسایه را احضار کرد. او گفت : حلوا از زنی است از خودم نبوده است. فرماندار زن را احضار کرد تا رسید ، شیون زد ، معلوم شد دو جوان یکی پسرش و دیگری برادرش بوده‌اند. و از داغ آنها خودش هم بعد از چند روزی مرد. (خودم کردم که لعنت بر خودم باد)
۸. غزالی گوید : رسول خدا (ص) با عده‌ای در مسجد بودند. فرمود : الان کسی از اهل بهشت از در خواهد آمد. مردم متوجه در شدند. مرد انصاری آمد آب وضو از صورتش می‌ریخت. روز بعد باز حضرت در مسجد به مردم چنین فرمودند ، باز دیدند مرد انصاری است. روز سوم همین طور ، خیلی تعجب کردند. عبد الله بن عمرو نزد انصاری آمد و بهانه گرفت که من ۳ شب مهمان شما باشم. گفت : باش. عبد الله بن عمرو خیلی متوجه حالات انصاری بود که چه عباداتی می کند که اهل بهشت است. دید خوابید.
تا صبح فقط ۲ رکعت نماز خواند ، تعجب کرد. شب دوم باز همین طور و شب سوم. باز خیلی تعجب کرد. به انصاری خبر رسول الله (ص) راداد. جواب داد خبر رسول الله (ص) برای این است که به احدی حسد ندارم و شاکر نعمت های خدا هستم.
۹. غزالی نقل می کند که شاهی ناصحی داشت. خیلی مقرب درگاه بود. بعضی مامورین حسد بر مقامش برده و به دروغ به شاه گفتند : این که تو را موعظه می کند می گوید ، دهان شاه گند دارد. و لذا جلوی دماغ خود را می گیرد و حرف می‌زند. شاه ناراحت شد و گفت : فردا او را امتحان می کنم. قبل از رسیدن فردا مامور حسود ، واعظ شاه را دعوت کرد و به او سیر

خورانید. فردا که واعظ خدمت شاه رفت ، برای جلوگیری از این که بوی سیر شاه را ناراحت نکند جلوی دهان خود را می‌گرفت. شاه اظهار مامور دیروزی یادش آمد. خیال کرد برای گند دهان شاه ، دست جلوی دهان گذاشته است ، نامه ای نوشت ، مثلاـ به فرماندار ، به واعظ داد و در او نوشته بود که حامل نامه را بکش و پوستش را کاه کن و برایم آور. واعظ به خیال اینکه هدیه‌ای است که رسم شاه هدیه دادن است. قبض را برای فرمانداری برد ، واعظ غافل با دلی شاد از خدمت شاه بیرون رفت و به مامور برخورد ، مامور حسود به خیال هدیه خواهش کرد که واعظ قبض هدیه را به او بخشد و او هم بخشید. مامور حسود نامه را رساند فوری او را کشتند. هرچه گفت : نامه از دیگری است نپذیرفتند ، روز دیگر شاه به خیال کشته شدن واعظ ، دید واعظ دو مرتبه سالم آمد. گفت : چطور شد؟ گفت : نامه و فیض هدیه شما را ماموری خواهش کرد ، من بخشیدم ، شاه تعجب کرد که شر حسد بر خود حاسد برگشت و او را کشتند. شاه پرسید پس چرا جلوی دهانت را می‌گیری؟ گفت : گاه گاهی سیر می‌خورم ، برای این که شما ناراحت نشوید جلوی دهانم رامی گیرم.

۱۰. به معاویه گفتند : چرا متفکری؟ گفت : هر چه فکر می‌کنم که آثار محمد (ص) را برافکنم نمی توانم ، زیرا دستور داده که روزی ۵ مرتبه در بالای مأذنهأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِگفته شود.

۱۱. در زمان هادی عباسی مردی به همسایه‌اش حسد می‌ورزید. غلامی خرید و به او گفت : پس از مرگ من آزاد هستی و سه هزار درهم به او داد. نیم شبی غلام را بیدار کرد و بالای پشت بام همسایه رفت و کارد تیزی به غلام داد و گفت : سرم را ببر. هر چه غلام امتناع کرد سودی نبخشید. حسود رو به قبله خوابید و غلام رگهای گردنش را قطع کرد. همسایه دستگیر شد ، ولی از آنجا که مظلوم حمایت می‌شود جریان فاش شد و همسایه آزاد. [++ حسد ، ص۲۶] .

۱۲. داستان حسادت فرزندان آدم

وَ اتْلُ عَلَيهِمْ نَبَأَ ابْنَی آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبا قُرْباناً فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِما وَ لَمْ يَتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قالَ لَأَقْتُلَنَّک قالَ إِنَّما يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ [مائده/۲۷] .

(ای پیامبر!) خبر دو فرزند آدم را به حق برای مردم بازخوان ، آنگاه که (هر یک از آن دو) قربانی پیش آوردند ، پس از یکی شان پذیرفته شد و از دیگری قبول نگشت. (از هابیل قبول شد و از قابیل پذیرفته نشد) ، قابیل گفت : حتما تو را خواهم کشت ، هابیل گفت : خداوند ، تنها از متقین قبول می کند.

نکته :

ـ شاید مراد از تلاوت به حق اشاره به آن باشد که این ماجرا در تورات تحریف شده و با خرافات ، آمیخته است و آنچه در قرآن است ، حق است.

ـ در روایات اسلامی و در تورات [(سفر تکوین ، باب چهارم)] آمده است که : هابیل ، دامدار بود و بهترین گوسفند خود را قربانی آورد. و قابیل کشاورز بود و بدترین قسمت زراعت خود را برای قربانی برگزید. قرآن هم می‌فرماید : هرگز به خیر نمی‌رسید ، مگر آنکه از آنچه دوست دارید انفاق کنید.لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .

پیامها :

۱. مطالعه تاریخ باید برای عبرت گرفتن باشد.وَ اتْلُ

۲. خبرهای مهم تاریخ باید بازگو شود.نَبَأَ

۳. تاریخ را از افسانه‌ها جدا کنید.بِالْحَقِّ

۴. اصل ، تقرب است نه قربانی؛ قربانی هرچه که می‌خواهد ، باشد.قُرْباناً

۵. در قبولی یا عدم قبولی اعمال ، انگیزه‌ها ، روحیه و خصلتها موثرند.

۶. مرز حسادت تا برادر کشی هم پیش می‌رود.لَأَقْتُلَنَّک

۷. ملاک پذیرش اعمال تقواست ، نه من و تو.إِنَّما یَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ

۸. تاریخ قتل و خون ریزی همزمان با تاریخ خلقت انسان است.نَبَأَ ابْنَی آدَمَ

۹. تفاوت در قبول و عدم قبول ، براساس حکمت است نه تبعیض.مِنَ الْمُتَّقِینَ

۱۰. به قاتل هم باید منطقی جواب داد.إِنَّما یَتَقَبَّلُ اللّهُ

۱۱. خودسازی و تحصیل تقوا بر هر کاری مقدم است.إِنَّما یَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَی یدَک لِتَقْتُلَنِی ما أَنَا بِباسِطٍ یدِی إِلَیک لِأَقْتُلَک إِنِّی أَخافُ اللّهَ رَبَّ الْعالَمِینَ [مائده/۲۸] .

هابیل به برادرش قابیل گفت : اگر برای کشتن من دست به سویم دراز کنی ، من هرگز برای کشتن تو دست دراز نخواهم کرد ، من از خداوند پروردگار جهانیان بیم دارم.

پیام ها :

۱. در برخورد با حسود ، آرام سخن بگویید و آتش حسد را با نرمش در گفتار ، خاموش کنید.لَئِنْ بَسَطْتَ

۲. یکی از راه های نهی ازمنکر ، آن است که به گنه کار اطمینان دهی که به او تجاوز و تعدی نخواهی کرد.ما أَنَا بِباسِطٍ یدِی إِلَیک

۳. هابیل ، قصد کشتن نداشت ، نه آنکه از خود هم دفاع نمی‌کرد. (چون تسلیم قاتل شدن با تقوا سازگار نیست.)

۴. آنچه ارزش است ، نکشتن بر اساس خوف از خداست ، نه به خاطر ناتوانی و بی عرضگی.إِنِّی أَخافُ اللّهَ

۵. تقوا و خدا ترسی ، عامل بازدارنده از گناه و تعدی در حساس ترین حالات است.إِنِّی أَخافُ اللّهَ

إِنِّی أُرِیدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِی وَ إِثْمِک فَتَکونَ مِنْ أَصْحابِ النّارِ وَ ذلِک جَزاءُ الظّالِمِینَ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِیهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخاسِرِینَ [مائده/۳۰-۲۹] .

همانا من می‌خواهم تو ، با گناه من و گناه خودت (به سوی خدا) باز گردی و از دوزخیان باشی ، و این است کیفر ستمکاران. پس نفس او (قابیل ، با وسوسه‌های برخاسته از حسد) کشتن برادرش را برایش آسان و رام ساخت ، پس او را کشت؛ در نتیجه از زیانکاران گشت.

نکته :

هابیل نمی‌خواست بار گناه دیگری را به دوش کشد. از این رو دست به برادر کشی و خون ریزی نزد ، به علاوه بار گناه خود را به دوش قاتل نهاد. در حدیث از امام باقر (ع) است که فرمود :

مَنْ قَتَلَ مُومِناً مُتَعَمِّداً أَثْبَتَ اللَّهُ عَلَی قَاتِلِهِ جَمِیعَ الذُّنُوبِ وَ بَرِئَ الْمَقْتُولُ مِنْهَا وَ ذَلِک قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّإِنِّی أُرِیدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِی وَ إِثْمِک فَتَکونَ مِنْ أَصْحابِ النّارِ [(مائده/۲۹)] [ثواب الأعمال ، ص۲۷۸] .

هر که عمدا مومنی را بکشد ، خداوند همه گناهان را به حساب قاتل ثبت می کند و مقتول را از گناهان پاک می کند.

البته معنای آیه ، سکوت در مقابل ظالم به امید آنکه گناهان ما را به دوش کشد ، نیست.

پیام ها :

۱. گناهان مقتول ، به قاتل منتقل می‌شود.تَبُوءَ بِإِثْمِی

۲. ایمان به معاد ، جزء عقاید اولیه انسان های روی زمین بوده است.أَصْحابِ النّارِ

۳. یکی از روش هـای نهی از منکر توجه دادن ظـالم است به این که علاوه برکیفر سـتم هـای خود ، بـار گناهان مظلوم هم به دوش او خواهد بود ، و عذابش بیشتر خواهد گشت.

۴. نفس انسـان ، اگر یک مرتبه حریف انسان نشود ، کم کم با وسوسه و تلقین و تزیین ، انسان را رام و خام می‌کنـد و به گناه می‌کشد.فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ

۵. فطرت پاک انسانی ، از آدم کشی بیزار است ، ولی گناه را جلوه داده وانسان را به قتل وا می‌دارد.فَطَوَّعَتْ

۶. اولین مرگ انسان در زمین ، با شهادت آغاز می‌شود.فَقَتَلَه

۷. قاتل ، هم به خود خسارت می‌رساند ، هم به مقتول؛ هم به خانواده مقتول و هم به جامعه.

قاتل ، هم از درون ، گرفتار عـذاب وجـدان است و هم از بیرون مورد انتقاد مردم است؛ و هم گرفتار قصاص و عدل می‌شود و کامی نمی‌گیرد.فَأَصْبَحَ مِنَ الْخاسِرِینَ

۸. جنگ میان حق و باطل ، در طول تاریخ بوده است.

فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً یبْحَثُ فِی الأَرْضِ لِیرِیهُ کیفَ یوارِی سَوْأَةَ أَخِیهِ قـالَ یا وَیلَتی أَ عَجَزْتُ أَنْ أَکونَ مِثْلَ هـذَا الْغُرابِ فَأُوارِی سَوْأَةَ أَخِی فَأَصْبَحَ مِنَ النّادِمِینَ [مائده/۳۱] .

پس خداونـد ، زاغی را فرسـتاد که زمین را می‌کاویـد ، تا به او (قاتل) نشان دهـد که چگونه کشـته برادرش را بپوشاند (و دفن کند) . گفت : وای بر من! آیا عاجز شدم از این که مانند این کلاغ باشم و جسد برادرم را دفن کنم؟ سرانجام پشیمان شد.

نکته :

قابیل که مرتکب آن گناه شد ، چون دید درندگان سـراغ جسد کشته می‌آیند ، مقداری آن را به دوش کشید ، سودی ندید و هم چنان متحیر بود. همین که کار کلاغ را در دفن کشته کلاغی دیگر دید ، از آن آموخت که جسد برادر را دفن کند.

پیام ها :

۱. گاهی حیوانات هم مامور الهی اند و حرکت پرندگان نیز به فرمان او و در مسیری است که او می‌خواهد.فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً

۲. از هر حرکتی می‌توان درس گرفت. بسیاری از معلومات بشر ، الهام گرفته از حیوانات است.

۳. خداونـد ، گاهی مغروران را با حیوانات کوچکی تحقیر می‌کند و تا بفهماند هدهد و زاغ هم می‌تواند وسـیله آموزش انسان باشد ، پس مغرور نشوید.

۴. انسان بایـد همواره در پی آموختن باشـد ، گرچه از حیوانات ، پس اصل ، آموختن و یادگیری است ، از هر که و هر جا که باشد.

۵. مرده را باید در زمین دفن کرد (در شیشه قرار دادن ، مومیایی کردن ، سوزاندن و... صحیح نیست.)

۶. بیشتر آموزش های بشری در طول تاریخ ، تجربی بوده است. آموزش تجربی در تاریخ بشر ، سابقه‌ای طولانی دارد.

۷. ندامت ، نشانه حق‌طلبی فطرت هاست.فَأَصْبَحَ مِنَ النّادِمِین

۱. حسرت

۱. حسرت ، نامی از نامهای آخرت

وَ أَنْذِرْهُمْ یوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِی الْأَمْرُ [مریم/۳۹] .

۲. حسرت برگذشته

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يا حَسْرَتى عَلى ما فَرَّطْتُ فى جَنْبِ اللّهِ وَ إِنْ كُنْتُ لَمِنَ السّاخِرين [زمر/۵۶] .
وَ يوْمَ يعَضُّ الظّالِمُ عَلى يدَيهِ يقُولُ يا لَيتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبيلاً [فرقان/۲۷] .
۳. حسرت برمال
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ أَعْظَمَ الْحَسَرَاتِ يوْمَ الْقِيامَةِ حَسْرَةُ رَجُلٍ كَسَبَ مَالًا فِى غَيرِ طَاعَةِ اللَّهِ فَوَرِثَهُ رَجُلٌ فَأَنْفَقَهُ فِى طَاعَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ فَدَخَلَ بِهِ الْجَنَّةَ وَ دَخَلَ الْأَوَّلُ بِهِ النَّارَ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۴۲۹] .
قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فَمَنْ أَعْظَمُ النَّاسِ حَسْرَةً؟ قَالَ : مَنْ رَأَى مَالَهُ فِى مِيزَانِ غَيرِهِ فَأَدْخَلَهُ اللَّهُ بِهِ النَّارَ وَ أَدْخَلَ وَارِثَهُ بِهِ الْجَنَّةَ [تفسيرالإمام‌العسكرى ، ص۳۹] .
۴. حسرت از عدم عدالت ورزی
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مِنْ أَعْظَمِ النَّاسِ حَسْرَةً يوْمَ الْقِيامَةِ مَنْ وَصَفَ عَدْلًا ثُمَّ خَالَفَهُ إِلَى غَيرِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۳۰۰] .
۵. حسرت نادان
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْحَسْرَةَ وَ النَّدَامَةَ وَ الْوَيلَ كُلَّهُ لِمَنْ لَمْ ينْتَفِعْ بِمَا أَبْصَرَ وَ مَنْ لَمْ يدْرِ الْأَمْرَ الَّذِى هُوَ عَلَيهِ مُقِيمٌ أَ نَفْعٌ هُوَ لَهُ أَمْ ضَرَرٌ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۵۲] .
۶. حسرت فروختن آخرت برای دنیای دیگری
قال رسول الله (ص) : انّ أشدّ النّاس ندامة يوم القيامة ، رجل باع آخرته بدنيا غيره [كنز ، ج۶۹ ، ص۲۱۸] .

۱. حسنه

۱. ویژگی حسنه

۱. حسنات بعد از سیئات
إِلّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْناً بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّى غَفُورٌ رَحيمٌ [نمل/۱۱] .
إِنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئات [هود/۱۱۴] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا أَحْسَنَ الْحَسَنَاتِ بَعْدَ السَّيئَاتِ وَ مَا أَقْبَحَ السَّيئَاتِ بَعْدَ الْحَسَنَاتِ [كافى ، ج۲ ، ص۴۵۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنِّى لَمْ أَرَ شَيئاً قَطُّ أَشَدَّ طَلَباً وَ لَا أَسْرَعَ دَرَكاً مِنْ حَسَنَةٍ مُحْدَثَةٍ لِذَنْبٍ قَدِيمٍ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۹۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فِى السِّرِّ فَلْيعْمَلْ حَسَنَةً فِى السِّرِّ وَ مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فِى الْعَلَانِيةِ فَلْيعْمَلْ حَسَنَةً فِى الْعَلَانِيةِ [معانى الأخبار ، ص۲۳۶] .
۲. تضاعف حسنات
وَ إِنْ تَكُ حَسَنَةً يضاعِفْها [نساء/۴۰] .
مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام/۱۶۰] .
مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيرٌ مِنْها [نمل/۸۹] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : يا سَوْأَتَاهْ! لِمَنْ غَلَبَتْ إِحْدَاتُهُ عَشَرَاتِهِ يرِيدُ أَنَّ السَّيئَةَ بِوَاحِدَةٍ وَ الْحَسَنَةَ بِعَشَرَةٍ [تحف‌العقول ، ص ۲۸۱] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : وَيلٌ لِمَنْ غَلَبَتْ آحَادُهُ أَعْشَارَهُ فَقُلْتُ لَهُ : وَ كَيفَ هَذَا؟ قَالَ : أَ مَا سَمِعْتَ اللَّهَ ـ عَزَّ وَ جَلّ ـ يقُولُ : "مَنْ

جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلا يجزى إِلَّا مِثْلَها" (انعام/١۶٠) فَالْحَسَنَةُ الْوَاحِدَةُ إِذَا عَمِلَهَا كتِبَتْ لَهُ عَشْراً وَ السَّيِّئَةُ الْوَاحِدَةُ إِذَا عَمِلَهَا كتِبَتْ لَهُ وَاحِدَةً فَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِمَّنْ يرْتَكبُ فِي يوْمٍ وَاحِدٍ عَشْرَ سَيئَاتٍ وَ لَا يكونُ لَهُ حَسَنَةٌ وَاحِدَةٌ فَتَغْلِبَ حَسَنَاتُهُ سَيئَاتِهِ [معانى الأخبار ، ص٢۴٨] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَحْسَنَ الْمُومِنُ عَمَلَهُ ضَاعَفَ اللَّهُ عَمَلَهُ لِكلِّ عَمَلٍ سَبْعَمِائَةٍ وَ ذَلِك قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَك وَ تَعَالَى وَ اللّهُ يضاعِفُ لِمَنْ يشاءُ [المحاسن ، ج١ ، ص٢۵۴] .

٢. آثار حسنه

قال رسول الله (ص) : وجدت الحسنة نورا فى القلب ، و زينا فى الوجه ، و قوّةً فى العمل و وجدت الخطيئة سوادا فى القلب ، و وهنا فى العمل ، و شينا فى الوجه [كنزالعمال ، خ۴۴٠٨۴]

٣. بهترين حسنه

سئل رجل رسول الله (ص) فقال : "أىّ حسنة أفضل عند الله؟ قال : حسن الخلق و التّواضع و الصّبر على البليـة و الرّضاء بالقضاء قال : أىّ سيئة أعظم عند الله؟ قال : سوء الخلق و الشّح المطاع" [كنزالعمال ، خ۴۴١۵۴]

۴. علامت ايمان

الاستبْشارُ بالحَسَنَةِ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من سائته سيئته و سرته حسنته فهو مؤمن [أمالىصدوق ، ص١٩٩] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : الْمُومِنُ الَّذِى إِذَا أَحْسَنَ اسْتَبْشَرَ وَ إِذَا أَسَاءَ اسْتَغْفَرَ [عيونأخبارالرضا ، ج٢ ، ص٢۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : سُئِلَ النَّبِى (ص) عَنْ خِيارِ الْعِبَادِ فَقَالَ الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا وَ إِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَ إِذَا أُعْطُوا شَكرُوا وَ إِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَ إِذَا غَضِبُوا غَفَرُوا [كافى ، ج٢ ، ص ٢۴٠] .

۵. جزا

١. قطعيت جزا

إِنَّ السّاعَةَ آتِيةٌ أَكادُ أُخْفيها لِتُجْزى كلُّ نَفْسٍ بِما تَسْعى [طه/١۵] .

وَ لِلّهِ ما فِي السَّماواتِ وَ ما فِي الْأَرْضِ لِيجْزِى الَّذينَ أَساوا بِما عَمِلُوا وَ يجْزِى الَّذينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى [نجم/٣١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كل امرئ يلقى ما عمل و يجزى بما صنع [غررالحكم ، ص١۶۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لن يلقى جزاء الشر إلا عامله [غررالحكم ، ص١٠٠] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لن يجزى جزاء الخير إلا فاعله [غررالحكم ، ص١۶۶] .

جزاءُ السّيئة مثلها

وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيئَةِ فَلا يجْزى إِلاّ مِثْلَها وَ هُمْ لا يظْلَمُونَ [انعام/١۶٠] .

مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فَلا يجْزى إِلاّ مِثْلَها [غافر/۴٠] .

وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلا يجْزَى الَّذينَ عَمِلُوا السَّيئاتِ إِلاّ ما كانُوا يعْمَلُون [قصص/۸۴] .

۲.جزای محسنین

وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيناهُ حُكماً وَ عِلْماً وَ كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنينَ [يوسف/۲۲] .

وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ اسْتَوى آتَيناهُ حُكماً وَ عِلْماً وَ كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنين [قصص/۱۴] .

سَلامٌ عَلى نُوحٍ فِى الْعالَمينَ إِنّا كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنينَ [صافات/۸۰ -۷۹] .

وَ نادَيناهُ أَنْ يا إِبْراهيمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّويا إِنّا كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنينَ [صافات/۱۰۵ -۱۰۴] .

سَلامٌ عَلى إِبْراهيمَ كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنينَ [صافات/۱۱۰ -۱۰۹] .

سَلامٌ عَلى مُوسى وَ هارُونَ إِنّا كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنين [صافات/۱۲۱-۱۲۰] .

سَلامٌ عَلى إِلْياسينَ إِنّا كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنينَ [صافات/۱۳۱ -۱۳۰] .

فى الاخرة :

وَ جَزاهُمْ بِما صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَريراً [دهر/۱۲] .

كلُوا وَ اشْرَبُوا هَنيئاً بِما كنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنّا كذلِك نَجْزِى الْمُحْسِنينَ [مرسلات/۴۴ -۴۳] .

لَهُمْ فيها ما يشاوَنَ كذلِك يجْزِى اللّهُ الْمُتَّقينَ [نحل/۳۱] .

لَهُمْ ما يشاوَنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذلِك جَزاءُ الْمُحْسِنينَ [زمر/۳۴] .

الحديث :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أيقن بالمجازاة لم يور غير الحسنى [غررالحكم ، ص۱۵۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من صدق بالمجازاة لم يور غير الحسنى [غررالحكم ، ص۱۶۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : على قدر البلاء يكون الجزاء [غررالحكم ، ص۱۰۰] .

۳. جزای مجرمين

فى الدّنيا :

فَلَمّا قَضَينا عَلَيهِ الْمَوْتَ ما دَلَّهُمْ عَلى مَوْتِهِ إِلاّ دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمّا خَرَّ تَبَينَتِ الْجِنُّ أَنْ لَوْ كانُوا يعْلَمُونَ الْغَيبَ مالَبِثُوافِيالْعَذابِالْمُهينِلَقَدْكانَ لِسَبَإٍ فى مَسْكنِهِمْ آيةٌ جَنَّتانِ عَنْ يمينٍ وَ شِمالٍ كلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكمْ وَ اشْكرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيبَةٌ وَ رَبٌّ غَفُورٌفَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنا عَلَيهِمْ سَيلَ الْعَرِمِ وَ بَدَّلْناهُمْ بِجَنَّتَيهِمْ جَنَّتَينِ ذَواتَى أُكلٍ خَمْطٍ وَ أَثْلٍ وَ شَىءٍ مِنْ سِدْرٍ قَليلٍذلِك جَزَيناهُمْ بِما كفَرُوا وَ هَلْ نُجازى إِلاَّ الْكفُورَوَ جَعَلْنا بَينَهُمْ وَ بَينَ الْقُرَى الَّتى بارَكنا فيها قُرىً ظاهِرَةً وَ قَدَّرْنا فيهَا السَّيرَ سيرُوا فيها لَيالِى وَ أَياماً آمِنينَفَقالُوا رَبَّنا باعِدْ بَينَ أَسْفارِنا وَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْناهُمْ أَحاديثَ وَ مَزَّقْناهُمْ كلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فى ذلِك لَآياتٍ لِكلِّ صَبّارٍ شَكورٍ [سبأ/۱۹-۱۴] .

وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكرى فَإِنَّ لَهُ مَعيشَةً ضَنْكاً وَ نَحْشُرُهُ يوْمَ الْقِيامَةِ أَعْمى قالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنى أَعْمى وَ قَدْ كنْتُ بَصيراً قالَ كذلِك أَتَتْك آياتُنا فَنَسيتَها وَ كذلِك الْيوْمَ تُنْسى وَ كذلِك نَجْزى مَنْ أَسْرَفَ وَ لَمْ يومِنْ بِآياتِ رَبِّهِ وَ لَعَذابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَ أَبْقى [طه/۱۲۷-۱۲۴] .

إِنَّ الَّذينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَينالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ ذِلَّةٌ فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ كذلِك نَجْزِى الْمُفْتَرينَ [اعراف/۱۵۲] .

وَ اذْكرْ أَخا عادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقافِ وَ قَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ أَلاّ تَعْبُدُوا إِلاَّ اللّهَ إِنِّى أَخافُ عَلَيكمْ عَذابَ يوْمٍ عَظيمٍقالُواأَجِئْتَنالِتَأْفِكنا عَنْ آلِهَتِنا فَأْتِنا بِما تَعِدُنا إِنْ كنْتَ مِنَ الصّادِقينَقالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّهِ وَ أُبَلِّغُكمْ ما أُرْسِلْتُ بِهِ وَ لكنِّى

أَراكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ فَلَمّا رَأَوْهُ عارِضاً مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قالُوا هـذا عارِضٌ مُمْطِرُنا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فيها عَذابٌ أَليمٌ تُدَمِّرُ كلَّ شَيءٍ بِأَمْرِ رَبِّها فَأَصْبَحُوا لا يرى إِلاّ مَساكِنُهُمْ كذلِك نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمينَ [احقاف/۲۵ -۲۱] .

فى الآخرة :

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهادٌ وَ مِنْ فَوْقِهِمْ غَواشٍ وَ كذلِك نَجْزِى الظّالِمينَ [اعراف/۴۱] .

وَ الَّذينَ كفَرُوا لَهُمْ نارُ جَهَنَّمَ لا يقْضى عَلَيهِمْ فَيمُوتُوا وَ لا يخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذابِها كذلِك نَجْزى كلَّ كفُورٍ [فاطر/۳۶] .

إِنَّهُ مَنْ يأْتِ رَبَّهُ مُجْرِماً فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لا يمُوتُ فيها وَ لا يحْيى [طه/۷۴] .

إِنَّ الْمُجْرِمينَ فى ضَلالٍ وَ سُعُرٍ يوْمَ يسْحَبُونَ فِى النّارِ عَلى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ [قمر/۴۸-۴۷] .

۱. حضرت آدم (ع)

۱. قبل از هبوط

۱. خلقت آدم

ـ خلقت آدم قبل از انسان بوده ولى

ـ ظرفيت آدم بيشتر بود

ـ اعتراف فرشته و لجاجت ابليس

ـ فرشته‌ها امتحان مى‌شوند با سجده

ـ خداوند خون ريزى انسانها را نفى نكرد.

ـ وَ نَفَخْتُ فيهِ مِنْ رُوحى فَقَعُوا لَهُ ساجِدينَ [حجر/۲۹] .

منتسب به خدا ارزش دارد.

ـ انسان بايد هوشيار باشد تا دوست و دشمن را بشناسد.

ـ انسانوَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ كلَّها [بقره/۳۱] .

هم ممكن است گول بخورد.

ـ يک ابليس بدبخت اين‌همه را بدبخت مى كند

ـ باعبادات ظاهرى ابليس گول نخوريم.

ـ عامل اين‌همه روح تعصب و نژادپرستى در نزد ابليس نسبت به سجده كردن به انسان

ـ مسأله حرص

ـ مسأله قياس

ـ استفاده از وعدهشَجَرَةِ الْخُلْدِ

يا آدَمُ هَلْ أَدُلُّك عَلى شَجَرَةِ الْخُلْدِ [طه/۱۲۰] .

ـ مصلحت در سكوت و ايمان به حكمت الهى است.

ـ ملائكه فساد و مفسد را در بنى آدم مى‌ديدند ، ولى در ميان خودشان اوّلين خلاف كار درآمد.

ـ در خبر است كه شيطان اوّل حريف آدم (ع) نشد. به سراغ حوّا (س) آمد و از طريق او آدم (ع) را نسبت به خوردن شجره

منهیه وسوسه کرد.

ـ سوگند دروغ : وَ قاسَمَهُما إِنِّی لَکما لَمِنَ النّاصِحین [اعراف/۲۱] .

ـ آدم (ع) بعد از توجّه به خلاف گفت : رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا وَ إِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنا وَ تَرْحَمْنا لَنَکونَنَّ مِنَ الْخاسِرین [اعراف/۲۳] .

و نگفت : فَاغْفِرْ لَنا

و این خود یک ادب است.

ـ نسل کنونی به آدم (ع) می‌رسد و مسأله رنگ‌ها و کشف قاره آمریکا بعد از قرن‌ها مسأله‌ای نیست ، زیرا ظهور قرآن می گوید : یا أَیهَا النّاسُ اتَّقُوا رَبَّکمُ الَّذی خَلَقَکمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدَةٍ وَ خَلَقَ مِنْها زَوْجَها وَ بَثَّ مِنْهُما رِجالاً کثیراً وَ نِساءً [نساء/۱] .

ـ اگر انسان خلیفه خداست ، تمام هستی و اموال امانت است و انسان تنها امانت دار است و باید تمام اعمالش طبق فرمان و رضایت باشد و حقّ تصرّف بالاستقلال ندارد.

ـ انسان خلیفه خدا به کجا کشیده شد که... مسجود ملائکه بود و الان ساجد جمّادات شده

۲. تعلیم آدم از طرف خدای متعال

وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی الْمَلائِکةِ فَقالَ أَنْبِئُونی بِأَسْماءِ هولاءِ إِنْ کنْتُمْ صادِقینَ [بقره/۳۱] .

خداوند تمام اسماء (حقایق و اسرار عالم هستی) را به آدم تعلیم داد. (به قول امام صادق (ع) در تفسیر عیاشی تمام زمین های کوهها ، دره‌ها و بستر رودخانه‌ها و حتی همین فرشی که زیر پای ماست به آدم تعلیم داد) سپس آنها را به فرشتگان عرضه کرد و فرمود : نام‌های اینها که در نزد ما هست نیز خبر داده شد.

عَنْ أَبِی الْعَبَّاسِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ "وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها" (بقره/۳۱) مَا ذَا عَلَّمَهُ؟ قَالَ : " الْأَرَضِینَ وَ الْجِبَالَ وَ الشِّعَابَ وَ الْأَوْدِیةَ ثُمَّ نَظَرَ إِلَی بِسَاطٍ تَحْتَهُ فَقَالَ وَ هَذَا الْبِسَاطُ مِمَّا عَلَّمَهُ" [تفسیرعیاشی ، ج۱ ، ص۳۲] .

توضیح : اسم در عرف ما فقط نام است ، ولی در فرهنگ قرآن نام هر چیز با محتواست

فَلَهُ الْأَسْماءُ الْحُسْنی [اسراء/۱۱۰] .

۳. برتری آدم برفرشتگان

قالُوا سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا إِلاّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّک أَنْتَ الْعَلیمُ الْحَکیمُ [بقره/۳۲] .

ترجمه : فرشتگان گفتند خداوندا تو منزه هستنی ما جز آنچه تو یادمان دادی چیزی نمی‌دانیم ، همانا تو عالم و حکیمی

۱) عذر خواهی سریع از سوال بدون علم یک ارزش است

سُبْحانَک

۲) اوج‌ها باید تنظیم شود

نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِک [بقره/۳۰] .

۳) عالی‌ترین نوع ادب را از فرشتگان بیاموزیم. کلمات :

سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا [بقره/۳۲] .

سُبْحانَک

لا عِلْمَ لَنا

عَلَّمْتَنا

إِنَّک

أَنْتَ

الْعَلیمُ

الْحَکیمُ

۴) به جهل خود اعتراف کنید

لا عِلْمَ لَنا

۵) چنان مستند کار کنیم تا دیگران تسلیم منطق و کارها شوند

قالُوا سُبْحانَک

۶) علم را فقط از او بدانید

عَلَّمْتَنا

۷) هم به کمالات دیگران اقرار کنید و هم مساله را تصادفی نپندارید

الْعَلیمُ الْحَکیمُ

۸) تسبیح خداوند درب ورودی توبه است.سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ [آل عمران/۱۹۱] .

سُبْحانَک تُبْتُ إِلَیک [اعراف/۱۴۳] .

سُبْحانَک إِنِّی کنْتُ مِنَ الظّالِمینَ [انبیاء/۸۷] .

۹) استکبار و لجاجت ، رمز بدبختی‌هاست. (ابلیس گفت : أَنَا خَیرٌ مِنْهُ [اعراف/۱۲] .

من از آدم بهترم. ملائکه هم گفتند ما بهتریم.

نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِک وَ نُقَدِّسُ لَک [بقره/۳۰] .

لکن فرشتگان معذرت خواستند.سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا [بقره/۳۲] .

ولی ابلیس سرسختی کرد.

آیه ۳۳ سوره بقره

قالَ یا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمائِهِمْ فَلَمّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمائِهِمْ قالَ أَ لَمْ أَقُلْ لَکمْ إِنِّی أَعْلَمُ غَیبَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ أَعْلَمُ ما تُبْدُونَ وَ ما کنْتُمْ تَکتُمُونَ [بقره/۳۳] .

ترجمه :

خداوند فرمود : ای آدم! فرشتگان را از اسماء و خواصّ و آثار این موجودات آگاه کن. پس همین که آدم ملائکه را آگاه ساخت ، خداوند فرمود : آیا برای شما نگفتم که من غیب آسمان‌ها و زمین را می‌دانم و از آنچه را ظاهر یا کتمان نمایید آگاهم.

توضیح : دراین آیات سه تعبیر به کار رفته : ۱) تعلیم دادن اسماء ۲) عرضه کردنعَرَضَهُمْ۳) خبر دادنأَنْبِئْهُمْ. درباره انسان تعبیر اول به کار رفته و درباره ملائکه تعبیر دوم و سوم

مقدّمه :

همیشه کلمههُمْوهولاءِدرباره انسان عاقل به کار نمی‌رود ، زیرا قرآن درباره ستارگان همین کلمه را به کار برده است : رَأَیتُهُمْ لی ساجِدینَ [یوسف/۴] .

پیام آیه :

۱) به استعدادهای لایق فرصت جلوه و شکوفایی بدهید.أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمائِهِمْ

۲) جز در مواردی که خداوند راضی است ، نبوغ و علم خود را مطرح نکنید.

۳) فرشتگان علم غیب ندارند. به گفته مفسّران : أَ لَمْ أَقُلْ لَكُمْ [بقره/۳۳] .

همان مطلب آیه ۳۰ است که می‌فرماید : إِنِّی أَعْلَمُ ما لا تَعْلَمُونَ [بقره/۳۰] .

۴) ظرفیت انسان محدود نیست. (هر چه را بداند باز هم می‌تواند بیشتر بداند.) زِدْنی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

ولی ظرفیت ملائکه محدود است.

وَ ما مِنّا إِلاّ لَهُ مَقامٌ مَعْلُومٌ [صافات/۱۶۴] .

۵) ملائکه علاوه بر آنچه گفتند ، مسائلی را هم کتمان داشتند.تَكْتُمُونَ

۶) آنجا که فرشتگان مسأله را آشکارا گفتند خداوند هم علنی به آنها فهماند و آنچه را کتمان کردند خداوند هم سربسته فرمود : کتمان‌های شما را می‌دانم.

۴. سجده برآدم

وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلِيسَ أَبى وَ اسْتَكْبَرَ وَ كانَ مِنَ الْكافِرِينَ [بقره/۳۴] .

ترجمه :

به یاد آور هنگامی را که به فرشتگان گفتیم برای آدم سجده (و خضوع) نما. آنها همگی سجده کردند جز ابلیس که سر باز زد و تکبّر ورزید و از کافران بود. (ماجرای فرمان سجده و انکار ابلیس هفت بار تکرار شده است.)

توضیح : سجده برای آدم بوده نه به سوی آدم و گرنه ابلیس ناراحت نمی‌شد گرچه در کتاب عروه می گوید : سجده برای خود آدم بوده و این رمز کرامت اوست. خود ابلیس گفت : هذَا الَّذی كَرَّمْتَ عَلَی [اسراء/۶۲] .

جملهوَ كانَ مِنَ الْكافِرين [بقره/۳۴] .

احتمالاً به معنای صارَ است نظیرفَكانَ مِنَ الْمُغْرَقینَ [هود/۳۴] .

امام سجّاد (ع) می‌فرماید که رسول خدا (ص) فرمود : " فلسفه سجده بر آدم به خاطر آن بود که از طرف ذریه می‌شود که اشرف مخلوقات است". [صافی] .

مقدّمه :

گر چه از ظاهر این آیه استفاده می‌شود که سجده فرشتگان بعد از تعلیم اسرار هستی به آدم بوده ، ولی به خاطر صراحت آیه ۲۹ سوره حجر و آیه ۷۲ سوره ص که با یک بیان می‌فرماید : فَإِذا سَوَّيْتُهُ وَ نَفَخْتُ فيهِ مِنْ رُوحی فَقَعُوا لَهُ ساجِدینَ

همین که عنصر انسان را معتدل آفریدم و از روح خودم در او دمیدم فورا برای او سجده کنید. این دو آیه به ما می گوید : سجده قبل از تعلیم بوده وانگهی سجده بعد از تعلیم وسیله آزمایش نیست؛ زیرا نشانه ادب فرشتگان نسبت به آدم (ع) است.

پیام آیه :

۱) فرشتگان مورد خطر امر و نهی قرار می گیرند.

۲) تکبّر و حسادت ابلیس سرچشمه همه بدبختی‌های او شد.أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ [اعراف/۱۲] .

۳) خطرناک‌تراز نافرمانی در عمل ، بی‌اعتقادی به فرمان است.أَبى وَ اسْتَكْبَرَ

اباء بدون استکبار کفر نیست.

۴) سجده برای کرامت آدم ، چون به فرمان خداست بندگی و عبودیت خداست. (امام رضا (ع) در عیون أخبار الرّضا (ع))
۵) ابلیس مرتکب سه خلاف شد : الف) خلاف عملیأبیکه سبب فسق او شدفَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ [کهف/۵۰] .
ب) خلاف اخلاقیاسْتَکبَرَفَلَبِئْسَ مَثْوَی الْمُتَکبِّرین [نحل/۲۹] .
ج) خلاف عقیدتیوَ کانَ مِنَ الْکافِرینانکار عدل الهی
۶) لیاقت از سابقه مهم‌تر است. (فرشتگان قدیمی باید برای انسان‌های لایق ، ولی تازه به دوOjرسیده سجده کند.)
۷) سجده برای آدم نه تنها به خاطر شخص اوست ، بلکه به خاطر نسل و نژاد اوست.وَ لَقَدْ خَلَقْناکمْ ثُمَّ صَوَّرْناکمْ ثُمَّ قُلْنا لِلْمَلائِکةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلیسَ لَمْ یکنْ مِنَ السّاجِدینَ [اعراف/۱۱] .
۸) سجده بر آدم نه تنها به خاطر جسم اوست ، بلکه به خاطر روح الهی اوست.فَإِذا سَوَّیتُهُ وَ نَفَخْتُ فیهِ مِنْ رُوحی فَقَعُوا لَهُ ساجِدینَ [حجر/۲۹] .
۹) ابلیس عبادت داشت ، ولی تسلیم و عبودیت نداشت.أَبی وَ اسْتَکبَرَ
عبادت خیری است که خدا می‌خواهد نه آن‌که ما می‌خواهیم. [در کتاب صافی ، از امام صادق (ع) نقل کرده است] .
۱۰) حیف که تمام فرشتگان بر آدم سجده کردند ، ولی آدم برای خدا سجده نکرد.
۱۱) سجده فرشتگان موقت بود؛ امّا نزول آنها بر مؤمنان و استغفارشان برای آنان دائمی است.
۵. آدم وحوا دربهشت
وَ قُلْنا یا آدَمُ اسْکنْ أَنْتَ وَ زَوْجُک الْجَنَّةَ وَ کلا مِنْها رَغَداً حَیثُ شِئْتُما وَ لا تَقْرَبا هذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَکونا مِنَ الظّالِمینَ [بقره/۳۵] .
ترجمه :
و گفتیم ای آدم! تو و همسرت در بهشت مسکن گزینید و هر چه را میل دارید از این بهشت گوارا بخورید لکن به این درخت نزدیک نشوید که از ظالمین خواهید بود. (جنّت به باغ‌های دنیا هم گفته می‌شود.إِنّا بَلَوْناهُمْ کما بَلَوْنا أَصْحابَ الْجَنَّةِ [قلم/۱۷] .
ما صاحبان باغ را آزمایش کردیم.)
توضیح : بهشتی که آدم (ع) در آن مسکن گزید آن بهشت موعود نبوده ، زیرا : ۱) آن بهشت پاداش است و آدم (ع) هنوز کاری نکرده که استحقاق داشته باشد.أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا یعْلَمِ اللّهُ الَّذینَ جاهَدُوا مِنْکمْ وَ یعْلَمَ الصّابِرینَ [آل عمران/۱۴۲] .
۲) کسی که به بهشت موعود رفت خارج نمی‌شود.وَ ما هُمْ مِنْها بِمُخْرَجینَ [حجر/۴۸] .
در حالی که آدم (ع) خارج شد.
۳) در آن بهشت امر و نهی و ممنوعیت و تکلیف نیست در حالی که آدم (ع) نهی و به او تکلیف شد.
مقدّمه :
الف) مسأله سجده بر آدم (ع) و تخلّف ابلیس در هفت مورد و مسأله خروج آدم (ع) از بهشت در سه مورد مطرح است : ۱) همین سوره ۲) سوره اعراف ۳) سوره طه
ب) در فرهنگ و اصطلاح قرآن به بوته هم کلمه شجر گفته می‌شود. مثلاً به بوته کدو می گوید : شَجَرَةً مِنْ یقْطینٍ [صافات/۱۴۶] .
بنابراین اگر در روایات و تفاسیر می‌خوانیم که مراد از شجر گندم است ، مانعی ندارد.

پیام آیه :

۱) در مسکن ، زن تابع مرد است.أَنْتَ وَ زَوْجُکَ [بقره/۳۵] .

(توضیح به اینکه در مسأله امر و نهی و اخراج از بهشت ، آدم (ع) و همسرش (س) یکسان مورد خطاب قرار گرفته‌اند :

کلَا [بقره/۳۵] .

شِئْتُماَ [بقره/۳۵] .

لا تَقْرَباَ [بقره/۳۵] .

فَتَکوناَ [بقره/۳۵] .

فَأَزَلَّهُما [بقره/۳۶] .

فَأَخْرَجَهُما [بقره/۳۶] .

ولی در مسأله مسکن به جایاشکنامی‌خوانیم : اسْکنْ أَنْتَ وَ زَوْجُكَ [بقره/۳۵] .

۲) هر کجا خواستید محرومیتی ایجاد کنید اول راه‌های صحیح را باز گذارید بعد مورد را نهی کنید. اول فرمود : کلا مِنْها رَغَدا حَیثُ شِئْتُما

بعد فرمود : وَ لا تَقْرَبا)

(این نهی مولوی که انجامش حرام باشد نیست ، بلکه در اصطلاح نهی ارشادی و راهنمایی به صلاح و خیر است که ترک آن عقوبت اخروی ندارد ، ولی دردسر دنیوی دارد.)

۳) نزدیک شدن به خطر همان و در دام قرار گرفتن همانوَ لا تَقْرَباضمنا نهی ارشادی است وگرنه بعد از توبه باید به بهشت برگردند ، زیرا در آیه دیگر فرمود : گرفتار شیطان شدی به مشقت می‌افتیفَلا یخْرِجَنَّکما مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقی [طه/۱۱۷] .

۴) بهره‌گیری از باغ‌ها و میوه‌ها در مَدار ، فرمان خداوند بلامانع است.

۵) ارتکاب منهیات ظلم به خویش است.فتَکونا مِنَ الظّالِمینَ

آدم (ع) و همسرش (س) گفتند : رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا [اعراف/۲۳] .

۶) لازمه ظلم به خود در مشقت قرار گرفتن است. در این آیه می‌فرماید : اگر از فلان میوه استفاده کردید ظالمند. در آیه ۱۱۷ سوره طه می‌فرماید در مشقّت قرار می گیرید.فَتَشْقیبنابراین ظلم به خود مساوی است با مشقت‌ها

۷) دانستن نام مخصوص شجره مهم نیست. احترام به قانون مهم است.

۲. بعد از هبوط

۱. هبوط به زمین

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْها جَمیعاً فَإِمّا یأْتِینَّکمْ مِنِّی هُدیً فَمَنْ تَبعَ هُدای فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۳۸] .

ترجمه :

(گر چه اقرار و توبه آدم سبب شد که خداوند او را عفو کند ، امّا خیال نشود که بعد از توبه بار دیگر به بهشت برمی‌گردد ، زیرا آثار وضعی گناه غیر از عفو الهی است و لذا بار دیگر فرمان به هبوط صادر شد که ای آدم! تو به همراه ذریه‌ات و ابلیس از بهشت فرود آیید (فرمان هبوط در چند آیه قبل همراه با نوعی قهر بود ، ولی در این آیه که بعد از توبه آدم است ، عادی مطرح شده است) پس هر گاه هدایتی از طرف من برای شما آمد ، پس هر که از هدایت پیروی کند ، ترس و حزنی نخواهد

داشت.

پیام آیه :

۱) گاهی یک حرکت در همه عصرها و نسل‌ها آثار خیر یا شر خود را به جا می‌گذارد.اهْبِطُوا مِنْها جَمیعاً

۲) با یک لغزش انسان را نباید رها کرد ، زیرا باز هم قابل ارشاد و هدایت‌پذیر است.

۳) برای راهنمایی بشر ، آمدن انبیاء (علیهم السّلام) قطعی است.یأْتِیَنَّکمْ

۴) انسان آزاد است.فَمَنْ تَبِعَ هُدای

۵) هدایت واقعی تنها از طرف خداست.مِنِّی هُدیً

۶) هدایت‌پذیری در آرامش واقعی است و دور از خطر است.فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ

۲. توبه آدم

فَتَلَقّی آدَمُ مِنْ رَبِّهِ کلِماتٍ فَتابَ عَلَیهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوّابُ الرَّحیمُ [بقره/۳۷] .

ترجمه :

(همین که آدم از شجره چشید و از آن همه نعمت و رفاه اخراج شد ، متوجّه اشتباه خود گردید.) و از پروردگار خود کلماتی را دریافت داشت (و با آن کلمات توبه کرد و خداوند توبه او را پذیرفت) پس لطف خود را به او برگرداند.

قطعا خداوند توبه‌پذیر و رحیم است.

توضیح : کلمه "توبه" به معنای بازگشت است یا بازگشت انسان به سوی خداوند و یا بازگشت خداوند با لطف و مرحمت بر بنده خلاف کار و پشیمان.

به گفته روایات سنّی و شیعه مراد کلمات توسّل به بهترین خلق خدا ، یعنی محمّد (ص) و اهل بیت او (علیهم السّلام) بوده و یا همان آیه ۲۳ سوره اعراف که می‌گویند :

قالا رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا وَ إِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنا وَ تَرْحَمْنا لَنَکونَنَّ مِنَ الْخاسِرینَ [اعراف/۲۳] .

در کافی ، جلد ۸ ، صفحه ۳۰۴ از ابن عبّاس نقل شده که کلمات این بوده : ...

عَنْ کثِیرِ بْنِ کلْثَمَةَ عَنْ أَحَدِهِمَا (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "فَتَلَقّی آدَمُ مِنْ رَبِّهِ کلِماتٍ" (بقره/۳۷) قَالَ : " لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَک اللَّهُمَّ وَ بِحَمْدِک عَمِلْتُ سُوءاً وَ ظَلَمْتُ نَفْسِی فَاغْفِرْ لِی وَ أَنْتَ خَیرُ الْغَافِرِینَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَک اللَّهُمَّ وَ بِحَمْدِک عَمِلْتُ سُوءاً وَ ظَلَمْتُ نَفْسِی فَاغْفِرْ لِی وَ ارْحَمْنِی وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِینَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَک اللَّهُمَّ وَ بِحَمْدِک عَمِلْتُ سُوءاً وَ ظَلَمْتُ نَفْسِی فَتُبْ عَلَی إِنَّک أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِیمُ". وَ فِی رِوَایةٍ أُخْرَی فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ "فَتَلَقّی آدَمُ مِنْ رَبِّهِ کلِماتٍ" (بقره/۳۷) قَالَ : "سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِی وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ وَ فَاطِمَةَ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِمْ" [کافی ، ج۸ ، ص۳۰۴] .

پیام آیه :

۱) توفیق و راه توبه را نیز باید از خداوند دریافت کنیم.

۲) القاء راه توبه از شؤون ربوبیت اوست.مِنْ رَبِّهِ

۳) عموم مردم از گناه توبه می‌کنند و انبیاء خداوند از ترک اولی

۴) اگر توبه انسان واقعی باشد ، خداوندتوبه را می‌پذیرد.فَتابَ عَلَیهِ

۵) توبه‌پذیری خداوند یک سنّت برای همه افراد لایق است.التَّوَّابُ

۶) توبه و عذرپذیری خداوند همراه با رحمت است ، نه عتاب و سرزنش.الرَّحیمُ

۳. خلافت آدم

وَ إِذْ قالَ رَبُّک لِلْمَلائِکةِ إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلیفَةً قالُوا أَ تَجْعَلُ فیها مَنْ یفْسِدُ فیها وَ یسْفِک الدِّماءَ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِک وَ نُقَدِّسُ لَک قالَ إِنِّی أَعْلَمُ ما لا تَعْلَمُون [بقره/۳۰] .

در آیه قبل آمده که خداوند همه مواهب زمین را برای انسان آفریده و در این آیات مساله رهبری و خلافت انسان مطرح است.

۲) تعیین خلیفه نه به خاطر عجز خداست ، بلکه به خاطر آن است که مردم نمی‌توانند مستقیما حقائق را دریافت نمایند نیاز به واسطه دارند.

۳) کلمه خَلف به معنای جانشین بد و خَلَّف به معنای جانشین خوب و خلیفه به معنای جانشین است که در اینجا تاء برای مبالغه است [صحاح و تبیان] .

به یاد آور هنگامی را که پروردگار تو به فرشتگان گفت : من بر آنم که در زمین جانشینی قرار دهم. فرشتگان گفتند : آیا کسی را جانشین قرار می دهی که در زمین فساد کند و خون‌ها بریزد در حالی که ما تسبیح و حمد تو را به جا می‌آوریم و تقدیست می‌نماییم. خداوند فرمودند : قطعا من چیزهائی می‌دانم که شما نمی‌دانید (تسبیح خداوند به معنای پاک دانستن او از هر عیب ونقص است وتقدیس برای خداوند به معنای پاک سازی روح خود یا جامعه از فساد است) .

توضیح : از این آیه تا آیه ۳۹ به مساله خبر دادن خداوند از آفرینش آدم (نخستین انسان) ونگرانی فرشتگان از فسادهای این پدیده و توضیح و توجیه خداوند و سجده فرشتگان در برابر نخستین انسان و بیان زندگی او در بهشت و حوادثی که منجر به اخراج او شد ، می‌باشد.

پیام آیه :

۱) طرح مسائل با اهل تدبیر یکی از اصول سیاسی ، اجتماعی است.

۲) تنها مساله‌ای که قبل از آفرینش طرح شد خلقت انسان است.

۳) ارتباط مستقیم خداوند با فرشتگان

قالَ رَبُّک لِلْمَلائِکةِ

۴) انتصاب خلیفه و جانشین و حاکم الهی تنها به دست خداست.

إِنِّی جاعِلٌ

۵) انسان جانشین و خلیفه دائمی خداوند در زمین استجاعِلٌسنت خداوند در زمین تعیین خلیفه است.

۶) انسان مخلوق لایق مقام خلیفه اللهی است (البتهلا ینالُ عَهْدِی الظّالِمینَ [بقره/۱۲۴] .

ستم کاران را از رسیدن به این مقام محروم می‌داند.

۸) علوم واطلاعات فرشتگان محدود است

۹) اعتراض و بهانه ، گناهی است که با فرشتگان سازگار نیست ، ولی سوال و رفع ابهام یک ارزش است که در سوره نساء آیه ۱۷۲ می‌خوانیم.

نه مسیح و نه ملائکه هیچ کدام اهل استنکاف نیستند

لَنْ یسْتَنْکفَ الْمَسیحُ أَنْ یکونَ عَبْداً لِلّهِ وَ لاَ الْمَلائِکةُ الْمُقَرَّبُونَ وَ مَنْ یسْتَنْکفْ عَنْ عِبادَتِهِ وَ یسْتَکبِرْ فَسَیحْشُرُهُمْ إِلَیهِ جَمیعاً [

نساء/۱۷۲] .

۱۰) فرشتگان یـا از طریق اخبار الهی ویا سوء سابقه انسان‌های قبل از حضـرت آدم در عوالم دیگر یا در همین عالم یا به خاطر پیش بینی صحیحی که از انسان خاکی و مادی و پیش بینی‌های طبیعی داشتند در مورد انسان پیش داوری کرده اند.

۱۱) به نظر ملائکه فساد و خون ریزی برای انسان یکی کار دائمی است.

مَنْ یفْسِدُ فیها وَ یسْفِک الدِّماءَ

۱۲) حاکم و خلیفه الهی باید عادل باشد نه فاسد و فاسق.

۱۳) طرح لیاقت‌های خود و حذف دیگران اگر بر اساس حسادت نباشد مانعی ندارد.

۱۴) بیشتر ناباوری‌ها به خاطر یک بعد نگری هاست

۱۵) زود قضاوت نکنید ، تمام خیرات و شرور را در کنار هم بگذاریم؛ بعد قضاوت کنیم.

۱۶) عبادت و تسبیح در فضای آرام معیار لیاقت نیست.

۱۷) هر کس طبق اطلاع و برداشت خود حرف می‌زند. در جهان بینی ملائکه هدف آفرینش تنها تسبیح و حمد است.

شیطان اول کار را می‌بیند و می گوید : من از آتش و او از خاک است و زیر بار نمی‌رود

فرشتگان حال را می‌بینند که تسبیح و حمد آنها بیشتر ازانسان است

خداوند مجموعه را می‌بیند که انسان بهتر است؛ می‌فرماید :

إِنِّی أَعْلَمُ ما لا تَعْلَمُونَ

۲۰) آفرینش ملائکه قبل از آدم بوده است

۲۱) اول امکانات را آماده بعد انسان را آفرید

هُوَ الَّذی خَلَقَ لَکمْ مـا فِی الْأَرْضِ جَمیعـاً ثُمَّ اسْـتَوی إِلَی السَّمـاءِ فَسَوّاهُنَّ سَـبْعَ سَـماواتٍ وَ هُوَ بِکـلِّ شَـیءٍ عَلیمٌ وَ إِذْ قـالَ رَبُّک لِلْمَلائِکةِ إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلیفَةً [بقره/۳۰-۲۹] .

حضرت علی (ع) در نهج البلاغه می‌فرماید :

فَلَمَّا مَهَدَ أَرْضَهُ وَ أَنْفَذَ أَمْرَهُ اخْتَارَ آدَمَعخِیرَةً مِنْ خَلْقِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۱] .

همین که زمین را آماده کرد و فرمانش را متنفذ قرارداد انسان را آفرید.

۲۲) تسلیم بی چون و چرا بودن با سوال و رفع ابهام تضادی ندارد (فرشتگان همیفْعَلُونَ ما یومَرُونَ [نحل/۵۰] .

۲۳) علم و قـدرت و حکمت بی نهـایت دلیل آن نیست که تمام حرف دیگران مردود است (خداونـد فساد و خون ریزی انسان را مردود ندانست ، لکن مصلح مهم‌تری را طرح نمود)

۲۴) زشتی فساد و خون ریزی از اول برای همه روشن بوده است.

أَ تَجْعَلُ فیها [بقره/۳۰] .

۲۵) تک تک انسان‌ها خلیفه خدا نیستند؛ زیرا بعضی :

أُولئِک کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ [اعراف/۱۷۹] .

۲۶) قرارگاه این خلیفه زمین است ، ولی لیاقت او تاقابَ قَوْسَینِ أَوْ أَدْنی [نجم/۹] .

است

۲۷) اشـکال در مقـام خلافـت است نه دراصـل آفرینش (در سوره صاد و حجر می‌خوانیم : خداونـد به فرشـتگان درباره خلقت

سخن گفت و آنها حرفی نزدند
وَ إِذْ قالَ رَبُّک لِلْمَلائِکةِ إِنِّی خالِقٌ بَشَراً مِنْ صَلْصالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ [حجر/۲۸] .
إِذْ قالَ رَبُّک لِلْمَلائِکةِ إِنِّی خالِقٌ بَشَراً مِنْ طینٍ [ص/۷۱] .
۲۸) به دیگران اجازه دهید تا سوال کنند (خداوند خود به فرشتگان اذن سوال داد؛ زیرا اگر بدون اجازه حرفی بزنند سبقت در کلام است.
لا یسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ [انبیاء/۲۷] .
۲۹) تعلیم غیر مستقیم از طریق نمایش بهترین نوع تعلیم است. خداوند به فرشتگان اجازه سوال داد ، آنها پرسیدند؛ خداوند جواب داد تا برای همه روشن شود که مقام انسان چیست.
۳۱) در مقام بررسی و بحث و مشورت و سپردن مسئولیت ها بدون روحیه حسادت و نظر تنگی بیان نقطه ضعف مانعی ندارد
مَنْ یفْسِدُ فیها وَ یسْفِک الدِّماءَ
۳۲) هر کجا کلمه خلیفه و خلفاء مطرح است ، کلمه جعل هم هست.
۳۳) مراد از خلیفه شخص حضرت آدم شود زیرا او که اهل فساد و خون ریزی نبود.
۳۴) برتری خود یا ضعف دیگران را مستند نقل کنیدنُسَبِّحُ بِحَمْدِک
یفْسِدُ فیها
طرح دو سوال :
سوال ۱ : چرا تنها در آفرینش انسان خداوند مساله را با فرشتگان طر ح کرد؟
پاسخ : انسان مخلوق ویژه ای است که در ساختمان او بهترین ویژگی به کار رفته :
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فی أَحْسَنِ تَقْویمٍ [تین/۴] .
و در ساخت روحی او روح خدا در او دمیده شده و در آفرینش او خداوند به خود تبریک گفته
فَتَبارَک اللّهُ أَحْسَنُ الْخالِقینَ [مومنون/۱۴] .
و بار امانتی که آسمان‌ها و زمین ، آن را بر عهده نگرفتند ، به عهده گرفت ، انسانی که تمام کرات آسمانی برای زینت دیدگاه اوست و از همان روز اول مشت ابلیس را باز و سپس معلم و مسجود فرشتگان شد.
سوال۲ :
خدائی که دائما حاضر و ناظر و قیوم است چه نیازی به جانشین و خلیفه دارد؟
پاسخ :
اولا جانشینی انسان به خاطر کرامت مقام انسانیت است نه به خاطر نیاز و عجز خدا.
ثانیا نظام آفرینش بر اساس واسطه هاست ، یعنی با اینکه خداوند مستقیما قادر به انجام هرکاری است ، ولی برای اجرای کارها واسطه قرار داده است و ما نمونه هائی را بیان می‌کنیم.
الف) با اینکه مدبر اصلی اوستاللّهُ الَّذی.... یدَبِّرُ الْأَمْرَ [رعد/۲] .
فرشتگان را مدبر هستی قراردادهفَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .
ب) با اینکه شفا به دست اوست
إِذا مَرِضْتُ فَهُوَ یشْفینِ [شعراء/۸۰] .

لکن در عسل هم شفا قرار دادهفیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ [نحل/۶۹]

ج) با این که علم غیب مخصوص اوستلا یعْلَمُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ الْغَیبَ إِلاَّ اللّه [نمل/۶۵] .

لکن بخشی از آن علم را برای بعضی از بندگان صالحش مانند انبیاء ظاهر می کند

إِلاّ مَنِ ارْتَضی مِنْ رَسُولٍ [جن/۲۷] .

آری انسان می‌تواند جانشین خداوند باشد تا جائی که دعای او مثل اراده خداوند تاثیر فوری داشته باشد و اطاعت او همچون اطاعت از خداوند باشدمَنْ یطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّهَ [نساء/۸۰] .

و بیعت با او به منزله بیعت با خداوند باشد

إِنَّ الَّذینَ یبایعُونَک إِنَّما یبایعُونَ اللّهَ [فتح/۱۰] .

و محبت به او مثل محبت خدا باشد (من احبکم فقد احب الله) و غضب و اذیت او همچون غضب و آزار پروردگار باشد.

قَالَ الْهَادِی (ع) : مَنْ أَحَبَّکمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَکمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّه [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۳] .

۴. عبرت ها

۱) آیا ضرورتی داشت که خدا در آفرینش آدم (ع) مسأله را با ملائکهٔ مطرح کند؟بله این خود (یک اصل در مدیریت) است.

۲) خلقت ملائکه قبل از آدم (ع) بوده است.

۳) کسانی که مسائل را از یک زاویه می‌نگرند. (یک مسأله کلّی در بینش‌ها)

۴) ظرفیت آدم بیش از ملائکه است.

۵) اعتراف و انصاف فوری از ملائکه : قالُوا سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا إِلاّ ما عَلَّمْتَنا [بقره/۳۲] .

(یک درس) برای ما انسانها است.

۷) امتحان حتی برای فرشتگان و ابلیس هم هست (امتحان تسلیم)

۸) خصلت فرشته و ابلیس (یکی تسلیم و یکی لجاجت است)

۹) با یک گناه ، عمری خروج از نعمت (سوء عاقبت) شدن است.

۱۱) معنای خلیفه خدا (نماینده او ، صفاتش پرتوی از صفات او ، از عقل و شعور و استعداد ویژه برخوردار) شدن است.

۱۲) هدف سؤالأَ تَجْعَلُ فیها [بقره/۳۰] .

درک حقیقت بود نه اعتراض

۱۳) توضیح خواستن همراه با ایمان و علم به حکمت مانعی ندارد. (کر شو ، کور شو ، عالم را با جاهل بحثی نیست ، ممنوع) است مطرح شود.

۱۴) از نظر تربیتی لازم است خدای ربّ العالمین مسألهنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِک وَ نُقَدِّسُ لَک [بقره/۳۰] .

را با اقرار به جهل تنظیم کند.سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا [بقره/۳۲] .

۱۵) نحوه پاسخ : اوّل اجمال : إِنِّی أَعْلَمُ ما لا تَعْلَمُونَ [بقره/۳۰] .

بعد تفصیل : عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها [بقره/۳۱] .

در پایان باز اجمال : إِنِّی أَعْلَمُ غَیبَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ أَعْلَمُ ما تُبْدُونَ وَ ما کنْتُمْ تَکتُمُونَ [بقره/۳۳] .

۱۶) ملائکه از کجا فهمیدند که انسان خون ریز است؟

آیا از کلمهفِی الْأَرْضِ [بقره/۳۰] .
و محدودیت‌های موجود مادّی و حرص بشر و تزاحم و تضادّ در عالم مادّه؟
آیا این سوء سابقه را از انسان‌های پیشین یافته بودند؟
آیا خداوند از طریقی اجمال وضع انسان را برای آنها گفته بود؟
۱۷) خدا خون ریزی را نفی و توجیه نکرد ، بلکه به خاطر ابعاد دیگر ، فرشتگان را متقاعد ساخت (واقیعت‌ها را نفی نکنیم. گر چه ما بزرگ و طرف ما کوچک باشد.)
۱۸) خداوند یک لحظه عبادت انتخابی را از موجودی که لابلای چندین غریزه و طوفان است ، بر مدّت‌ها عبادت ساحل‌نشین آرام ، بهتر می‌پسندد.لِیَعْبُدُونِ [ذاریات/۵۶] .
انسان ازنُسَبِّحُ بِحَمْدِک وَ نُقَدِّسُ لَک [بقره/۳۰] .
فرشته‌ها بهتر است.
۱۹) فرشته‌ها عبادت بالفعل خدا را دیدند و خدا رشد بالقوه نسل آدم را. (فرشته‌ها عرض را دیدند و خدا عمق را)
۲۰) بهترین نوع برخورد است که طرف برسد به مرحله تسلیم از روی منطق ، نه آن‌که مسأله را تحمیل کنیم. (عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی الْمَلائِکةِ [بقره/۳۱] .
برای این جهت بود) لیاقت را با عمل و هنر باید نشان داد نه با سفارش و شعار.
۲۱) منظور از اسماء چیست؟ (همه اسماء ، حقایق و اسرار عالم هستی : عَنْ أَبِی الْعَبَّاسِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ "وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها" (بقره/۳۱) مَا ذَا عَلَّمَهُ قَالَ : " الْأَرَضِینَ وَ الْجِبَالَ وَ الشِّعَابَ (درّه) وَ الْأَوْدِیَةَ (رودخانه) ثُمَّ نَظَرَ إِلَی بِسَاطٍ تَحْتَهُ فَقَالَ وَ هَذَا الْبِسَاطُ مِمَّا عَلَّمَهُ" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۲] .
نه علم لغات ، بلکه اسرار و خواص و فلسفه همه چیز)
۲۲) سجده بر آدم اگر بعد ازثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی الْمَلائِکةِ [بقره/۳۱] .
باشد سجده در برابر انسان کامل است و خیلی بعد تعبّد و تسلیم ندارد. جالب این است که سجده فقط به خاطر فرمان خدا بوده و تعبّد و تسلیم محض است (قبل از آگاهی ملائکه به مقام آدم) استفَإِذا سَوَّیْتُهُ وَ نَفَخْتُ فیهِ مِنْ رُوحی فَقَعُوا لَهُ ساجِدینَ [حجر/۲۹] .
۲۳) ما در برابر دانشمندی که چند فرمول می‌داند تواضع می‌کنیم ، ولی نسبت به آدمی کهعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها [بقره/۳۱] .
کم توجّهیم.
۲۴) از اصل توحید در عبادت می‌فهمیم که سجده بر خدا بود به خاطر آفرینش انسان و یا این که مراد از سجده خضوع است نه پرستش.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کانَ سُجُودُهُمْ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عُبُودِیةً وَ لِآدَمَ إِکرَاماً وَ طَاعَةً لِکوْنِنَا فِی صُلْبِهِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۱ ، ص۲۶۲] .
۲۵) وَ کلا مِنْها رَغَداً حَیثُ شِئْتُما [بقره/۳۵] .
(رَغَد بر وزن صَمد فراوان ، گسترده ، گوارا) از هر کجا ، از هر نوع.وَ لا تَقْرَبا هذِهِ الشَّجَرَةِ [بقره/۳۵] .
انسان آزاد هست ، امّا نه مطلق؛ میل دارد ، امّا باید محدود باشد.
۲۶) انسان باید راه‌های حیله دشمن را (سوگند ، تزیین ، غرور ، دل سوزی و...) بشناسد.

۲۷) انسان هم در هر مرحله باشدعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها [بقره/۳۱] .
باز احتمال گول خوردنش هست و از استمداد و اعتصام به خدا بی‌نیاز نیست.
۲۸) یک ابلیس بدبخت میلیون‌ها نفر را بدبخت می‌کند. (این است آثار لجاجت)
۲۹) با عبادات ظاهری گول نخور ، بگذار فرمان خلاف میل صادر شود تا ببینیم مرد کیست.
۳۰) همه کمال‌ها از اوست. اگروَ نَفَخْتُ فیهِ مِنْ رُوحی [حجر/۲۹] .
را برداریمماءٍ مَهینٍ [سجده/۸] .
و یاصَلْصالٍ [حجر/۲۶] .
مقداری گل بیش نیست. غفلت از او مساوی است با انعام : أُولئِک کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹] .
۳۱) در تحلیل‌ها عامل اصلی را شناسایی کنیم. عامل اصلی ابلیس تکبّر ، تعصّب و نژادپرستی او بود ، ولی او ناراحتی و عداوتش را خلقت انسان می‌دانست.
۳۲) شیطان درگول زدن هم از نرمی‌ها و حیله‌ها استفاده می‌کند و هم از تمایلات خود ما. او فهمید که انسان بقاءطلب است ، گفت : هَلْ أَدُلُّک عَلی شَجَرَةِ الْخُلْدِ [طه/۱۲۰] .
برادران یوسف (ع) هم گفتند : أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً یرْتَعْ وَ یلْعَبْ [یوسف/۱۲] .
نیاز به تفریح و تمایل به خلود زمینه‌های بهره‌برداری او شد.
۳۳) توجّه به مسأله سوگند دروغ و کاربرد آن در طول تاریخاِتَّخَذُوا أَیمانَهُمْ جُنَّةً [مجادله/۱۶] .
۳۴) قیاس و استحسان ابلیس (پرونده قیاس استفاده شود)
۳۵) مسأله توبه آدم (ع) و توفیق توبه و قبول توبه
۳۶) آدم گناه را به خودش نسبت داد و گفت : رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا [اعراف/۲۳] .
ولی شیطان به خدا و گفت : قالَ فَبِما أَغْوَیتَنی لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِراطَک الْمُسْتَقیمَ [اعراف/۱۶] .
۳۷) در پایان فرشتگان گفتند : إِنَّک أَنْتَ الْعَلیمُ الْحَکیمُ [بقره/۳۲] .
شایداین اعتراف و ادب نشان گر آن باشد که سؤال فرشتگان جنبه اعتراض نداشته ، بلکه استفهام بوده است؟

۱. حضرت آمنه (س)

۱. مقام حضرت آمنه (س)

آمنه بنت وهب مادر گرامی پیامبر اسلامصاز نظر شخصیت و کمالات صوری و معنوی و عقل و ادب و فصاحت و بلاغت و پاکدامنی و عفت همتائی نداشت و از روایات عامّه و خاصّه استفاده می‌شود که پدران و مادران رسول خداصتا حضرت آدمعهمه مؤمن بوده‌اند.
صاحب خصائص فاطمیه می‌گوید :
جلال الدین سیوطی کتابی دارد به نام مسالک الخلفاء فی والدی المصطفی در آن کتاب گفته من آنچه استقراء کرده‌ام امهات پیغمبران را مؤمنات یافته‌ام.

۲. وفات حضرت آمنه (س)

وفات حضرت آمنه در سال ۴۵ قبل از هجرت مطابق با سال ۵۷۵ میلادی بوده است.

گویند آمنه در دم مرگ در حالی که به صورت فرزندش رسول خداصنگاه می کرد این اشعار را می‌سرود :

خداوند به تو ای فرزند عزیز خیر و برکت مرحمت کند. ای فرزند کسی که خدا به فضل و کرمش او را از چنگال مرگ خلاصی بخشید.

در آن روزی که بین اوعبداللهو شتران قرعه کشیدند و به صد شتر گران قیمت فدا داده شد.

۳. کلام حضرت آمنه (س)

پس فرمود : کلُّ حی میت و کل جدید بال و کل کثیر یفنی و أنا میت و ذکری باقی و قد ترکت خیرا و ولدت طُهرا

هر زنده‌ای می‌میرد. هر نو و تازه‌ای کهنه می‌شود و هر زیاده‌ای رو به کاستی رفته و فانی می‌شود. من می‌میرم ولی نام من جاودان می‌ماند چون از خود خیری و فرزند پاکیزه‌ای یادگار گذاشته‌ام. [آخرین گفتارها ، ص۱۶۸ تا] ۱۷۰

۱. حضرت ابراهیم (ع)

۱. ولادت

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن آزر أبا إبراهیم کان منجما لنمرود بن کنعان فقال له : إنی أری فی حساب النجوم أن هذا الزمان یحدث رجلا- فینسخ هذا الدین و یدعوا إلی دین آخر ، فقال نمرود : فی أی بلاد یکون؟ قال : فی هذه البلاد ، و کان منزل نمرود بکونی ربا [کوثی ربا] (در عراق فعلی) فقال له نمرود : قد خرج إلی الدنیا. قال آزر : لا- ، قال فینبغی أن یفرق بین الرجال و النساء ، ففرق بین الرجال و النساء ، و حملت أم إبراهیم (ع) و لم تبین حملها ، فلما حان ولادتها قالت یا آزر إنی قد اعتللت و أرید أن أعتزل عنک ، و کان فی ذلک الزمان المرأة إذا اعتلت اعتزلت عن زوجها ، فخرجت و اعتزلت عن زوجها و اعتزلت فی غار ، و وضعت بإبراهیم (ع) فهیئته و قمطته ، و رجعت إلی منزلها و سدت باب الغار بالحجارة ، فأجری الله لإبراهیم (ع) لبنا من إبهامه ، و کانت أمه تأتیه و وکل نمرود بکل امرأة حامل فکان یذبح کل ولد ذکر ، فهربت أم إبراهیم بإبراهیم من الذبح ، و کان یشب إبراهیم فی الغار یوما کما یشب غیره فی الشهر ، حتی أتی له فی الغار ثلاثة عشر سنة فلما کان بعد ذلک زارته أمه ، فلما أرادت أن تفارقه تشبث بها ، فقال یا أمی أخرجینی ، فقالت له : یا بنی إن الملک إن علم أنک ولدت فی هذا الزمان قتلک ، فلما خرجت أمه و خرج من الغار و قد غابت الشمس نظر إلی الزهرة فی السماء ، فقال هذا ربی فلما أفلت قال لو کان هذا ربی ما تحرک و لا برح ثم قال" لا أُحِبُّ الآفِلِینَ " (انعام/۷۶) الآفل الغائب ، فلما نظر إلی المشرق رأی و قد طلع القمر ، و أحسن فلما تحرک و زال قال "لَئِنْ لَمْ یهْدِنِی رَبِّی لَأَکونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضّالِّینَ " (انعام/۷۷) فلما أصبح و طلعت الشمس و رأی ضوئها و قد أضائت الدنیا لطلوعها قال هذا ربی هذا أکبر و أحسن فلما تحرکت و زالت کشف الله له عن السماوات حتی رأی العرش و من علیه و أراه الله ملکوت السماوات و الأرض

فعند ذلک قالیا قَوْمِ إِنِّی بَرِیءٌ مِمّا تُشْرِکونَ إِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِی لِلَّذِی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنِیفاً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِکینَ " (انعام/۷۹) جاء إلی أمه و أدخلته دارها و جعلته بین أولادها [قصص‌الأنبیاء جزائری ، ص۱۰۱] .

۲. نوجوانی

۱. قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تيقظ إبراهيم بالاعتبار على معرفة الله و أحاطت دلائله بعلم الإيمان به و هو ابن خمسة عشر سنة [بحارالأنوار ، ج۱۲ ، ص۲] .

۲.وَ لَقَدْ آتَینا إِبْراهِیمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَ کنّا بِهِ عالِمِینَ إِذْ قالَ لِأَبِیهِ وَ قَوْمِهِ ما هذِهِ التَّماثِیلُ الَّتِی أَنْتُمْ لَها عاکفُونَ قالُوا وَجَدْنا آباءَنا لَها عابِدِینَ قالَ لَقَدْ کنْتُمْ أَنْتُمْ وَ آباوکمْ فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [انبیاء/۵۴-۵۱] .

ـ (رشد : راه یافتن به مقصد واشاره به توحید است.)

ـ کنّا بِهِ عالِمِینَ [انبیاء/۵۱] . : شایستگی هایی که در ابراهیم بوده سبب موهبت است. (خدا هیچ موهبتی بدون دلیل نمی‌دهد.)

۳. سیما وشخصیت

۱. درقرآن

وَ وَهَبْنا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنا وَ جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِیا [مریم/۵۰] .

و از رحمت خویش به آنها عطا کردیم و برای آنان (در میان مردم) نام بلند و نیکو قرار دادیم.

نکته‌ها :

– ابراهیم (ع) از ستاره و ماه و خورشید دل برید ، به خدارسید.فَلَمّا جَنَّ عَلَیهِ اللَّیلُ رَأی کوْکباً قالَ هذا رَبِّی فَلَمّا أَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ فَلَمّا رَأَی الْقَمَرَ بازِغاً قالَ هذا رَبِّی فَلَمّا أَفَلَ قالَ لَئِنْ لَمْ یهْدِنِی رَبِّی لَأَکونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضّالِّینَ فَلَمّا رَأَی الشَّمْسَ بازِغَةً قالَ هذا رَبِّی هذا أَکبَرُ فَلَمّا أَفَلَتْ قالَ یا قَوْمِ إِنِّی بَرِیءٌ مِمّا تُشْرِکونَ إِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِی لِلَّذِی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنِیفاً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِکینَ [انعام/۷۹-۷۶] .

– عموی منحرف را رها کرد ، خود برای همه‌ی مردم پدر شد.مِلَّةَ أَبِیکمْ إِبْراهِیمَ [حج/۷۸] .

– عمو با او قهر کرد ، وَ اهْجُرْنِی مَلِیا [مریم/۴۶] .

امّا خدا به او لطف نمود.إِنَّهُ کانَ بِی حَفِیا [مریم/۴۷] .

– برای خدا کناره گیری کرد ، اعْتَزَلَهُمْ [مریم/۴۸] .

شهره آفاق شد.جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِیا [مریم/۵۰] .

– از خانه بتها فرار کرد ، سازنده خانه توحید شد.إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ [بقره/۱۲۷] .

– جانش را در راه خدا تسلیم کرد ، آتش بر او گلستان شد.یا نارُ کونِی بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ [انبیاء/۶۹] .

– فرزند برای ذبح آماده کرد ، وَ تَلَّهُ لِلْجَبِینِ [صافات/۱۰۳] .

جان به سلامت برد و سنت قربانی در جایگاهش واجب شد.

– تا آخر عمر بی فرزند ، ولی راضی بود؛ در پایان عمر ، نبوت در دودمانش قرار گرفت.

– در خلوت‌ترین مکان ها کعبه را ساخت ، پر جاذبه‌ترین منطقه زمین شد.

– در بیابان ، تنهای تنها فریاد زد ، از تمام زمین لبیک گو ، رسید.أَذِّنْ فِی النّاسِ بِالْحَجِّ [حج/۲۷] .

– کودک تشنهی خود را رها کرد ، آب زمزم ، برای همیشه جاری شد.

– در برابر تهدید عموی بت پرستش سلام کرد ، قالَ سَلامٌ عَلَیک [مریم/۴۷] .

خداوند به او سلام فرستاد.سَلامٌ عَلی إِبْراهِیمَ [صافات/۱۰۹] .

– یک نفر بود ، امروز همه مکتب های آسمانی ، خود را ابراهیمی می‌دانند.

- همه با او دشمنی کردند ، اما خدا او را خلیل خود دانست.وَ اتَّخَذَ اللّهُ إِبْراهِيمَ خَلِيلًا [نساء/۱۲۵] .

پیامها :

۱) هم از گناهکار جدا شویم و هم از گناه ، زیرا کناره‌گیری از منحرفان ، زمانی مؤثر است که با کناره‌گیری از انحراف همراه باشد.أَعْتَزِلُكُمْ وَ ما تَدْعُونَ [مريم/۴۸] .

اعْتَزَلَهُمْ وَ ما يعْبُدُونَ [مريم/۴۹] .

۲) فرزند صالح ، پداش مجاهدت‌های والدین است.فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَ ما يعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَهَبْنا [مريم/۴۹] .

۳) اگر غیر خدا را رها کنیم ، امدادهای الهی می‌رسد.فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَ ما يعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَهَبْنا [مريم/۴۹] .

۴) مهم‌تر از فرزند ، مقام معنوی اوست.وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ وَ كلاًّ جَعَلْنا نَبِيا [مريم/۴۹] .

۵) نوه انسان نیز از الطاف الهی است.وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ [مريم/۴۹] .

(یعقوب نوه ابراهیم بود.)

فَبَشَّرْناها بِإِسْحاقَ وَ مِنْ وَراءِ إِسْحاقَ يعْقُوبَ [هود/۷۱] .

۶) نبوت ، مقامی است که خداوند تعیین می کند.جَعَلْنا نَبِيا [مريم/۴۹] .

۷) یک حرکت الهی از یک پدر بزرگ ، نسلی در رحمت الهی غرق می کند.اعْتَزَلَهُمْ وَ ما يعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَهَبْنا لَهُ [مريم/۴۹] .

۸) هر کس ، هر چه دارد از خداست.وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ وَ كلاًّ جَعَلْنا نَبِيا وَ وَهَبْنا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنا وَ جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِيا [مريم/۵۰-۴۹] .

۹) رحمت خدامند به قدری وسیع است که انبیاء هر چه دریافت می کنند ، تنها گوشه ای از آن است.مِنْ رَحْمَتِنا [مريم/۵۰] .

۱۰) محبوبیت و خوشنامی ، از الطاف الهی است.جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِيا [مريم/۵۰] .

(ابراهیم به جایی رسید که همه مشرکان و یهودیان و مسیحیان می گفتند : ابراهیم از ماست.

۱. بیش از شصت بار در قرآن تسلیم وتعبد ابراهیم آمده است.

۲. مهمان نوازی :

قَالَ الصَّادِقُع : لَمَّا جَاءَ الْمُرْسَلُونَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ ع جَاءَهُمْ بِالْعِجْلِ فَقَالَ كلُوا فَقَالُوا لَا نَأْكلُ حَتَّى تُخْبِرَنَا مَا ثَمَنُهُ فَقَالَ إِذَا أَكلْتُمْ فَقُولُوا بِسْمِ اللَّهِ فَإِذَا فَرَغْتُمْ فَقُولُوا الْحَمْدُ لِلَّهِقال فالتفت جبرئيل إلى أصحابه و كانوا أربعة و جبرئيل رئيسهم فقال حق لله أن يتخذ هذا خليلا [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۳۵] .

۳.إِنَّ إِبْراهِيمَ كانَ أُمَّةً قانِتاً لِلّهِ حَنِيفاً وَ لَمْ يك مِنَ الْمُشْرِكينَ [ابراهيم/۱۲۰] .

ابراهیم (ع) امت است زیرا :

الف : تنهاموحد بود : او یک تنه در مقابل کفر ایستاد.

- زمانی بود که تنها موحد روی کره زمین او بود. [المیزان] .

- امام صادق (ع) : لقد كانت الدنيا و ما كان فيها الا واحد يعبد الله و لو كان معه غيره لاضافة اليه حيث يقول ان ابراهيم..... [الميزان ، ذیل‌آیه ۱۲۱سوره نحل] .

ب : به تنهائی کار امتی را می کرد.

ج : صفات خوب او در حد کمال است.

د : شعاع شخصیت او به اندازه یک امت بود.

ه : سرچشمه پیدایش امتی بود.

۴.صفات ابراهیمی در قرآن :

حنیف : (همیشه درخط مستقیم) ما کانَ إِبْراهِیمُ یهُودِیا وَ لا نَصْرانِیا وَ لکنْ کانَ حَنِیفاً مُسْلِماً [آل عمران/۶۷] .

مسلم : ما کانَ إِبْراهِیمُ یهُودِیا وَ لا نَصْرانِیا وَ لکنْ کانَ حَنِیفاً مُسْلِماً [آل عمران/۶۷] .

حلیم منیب : إِنَّ إِبْراهِیمَ لَحَلِیمٌ أَوّاهٌ مُنِیبٌ [هود/۷۵] .

اواه : امام باقر (ع) : فِی تَفْسِیرِ قَوْلِهِ تَعَالَی " إِنَّ إِبْراهِیمَ لَأَوّاهٌ حَلِیمٌ " (توبه-۱۱۴) عَنْ أَبِی الْجَارُودِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ ع قَالَ الْأَوَّاهُ الْمُتَضَرِّعُ إِلَی اللَّهِ فِی صَلَاتِهِ وَ إِذَا خَلَا فِی قَفْرَةٍ فِی الْأَرْضِ وَ فِی الْخَلَوَاتِ" [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۰۶] .

مجتبی : اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیم [نحل/۱۲۱] . (اصطفاه للنبوة)

صدیق : وَ اذْکرْ فِی الْکتابِ إِبْراهِیمَ إِنَّهُ کانَ صِدِّیقاً نَبِیا [مریم/۴۱] .

شاکر : شاکراً لِأَنْعُمِهِ اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیم [نحل/۱۲۱] .

قانت : إِنَّ إِبْراهِیمَ کانَ أُمَّةً قانِتاً لِلّهِ حَنِیفاً [نحل/۱۲۰] . (مطیع اوامر الله)

قلب سلیم : وَ إِنَّ مِنْ شِیعَتِهِ لَإِبْراهِیمَ إِذْ جاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ [صافات/۸۴-۸۳] .

مومن :

صالح : وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَةِ لَمِنَ الصّالِحِینَ [نحل/۱۲۲] .

امام : قالَ إِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .

علم و حکمت.

بانی کعبه : وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ [بقره/۱۲۷] .

اسوة : قَدْ کانَتْ لَکمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِی إِبْراهِیمَ [ممتحنه/۴] .

مبارک : وَ بارَکنا عَلَیهِ [صافات/۱۱۳] .

مرد جدل و تبر :

مرد ایثار :

خلیل : مشتق از خله به معنای فقر و فاقة وخلیل یعنیفقیر الی ربه ومنقطعا عن غیره. [الیمزان ، ج۹ ، ص۳۹۷] .

صفات و خصال

۱.إِنَّ إِبْراهِیمَ لَحَلِیمٌ أَوّاهٌ (بسیار آه وناله دارد) مُنِیبٌ (انابه دارد [هود/۷۵] .

۲.إِنَّ إِبْراهِیمَ کانَ أُمَّةً قانِتاً لِلّهِ حَنِیفاً وَ لَمْ یک مِنَ الْمُشْرِکینَ [نحل/۱۲۰] .

۳.شاکراً لِأَنْعُمِهِ [نحل/۱۲۱] .

۴.إِنَّهُ کانَ صِدِّیقاً نَبِیا [مریم/۴۱] .

۵.إِذْ جاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ [صافات/۸۴] .

۶.إِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُومِنِینَ [صافات/۱۱۱] .

۷.کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ [صافات/۱۱۰] .

اسوه و الگو

۱.قَدْ کانَتْ لَکمْ أَسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِی إِبْراهِیمَ وَ الَّذِینَ مَعَهُ إِذْ قالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنّا بُرَآوا مِنْکمْ وَ مِمّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ کفَرْنا بِکمْ وَ بَدا بَینَنا وَ بَینَکمُ الْعَداوَةُ وَ الْبَغْضاءُ [ممتحنه/۴] .

۲. حضرت یوسف (ع) : وَ اتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبائِی إِبْراهِیمَ وَ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ [یوسف/۳۸] .

۳.ثُمَّ أَوْحَینا إِلَیک أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْراهِیمَ حَنِیفاً [نحل/۱۲۳] .

– سخاوت

۱.هَلْ أَتاک حَدِیثُ ضَیفِ إِبْراهِیمَ الْمُکرَمِینَ [ذاریات/۲۴] .

– بردباری در رابطه با انجام مسئولیت

۱.إِنَّ إِبْراهِیمَ لَحَلِیمٌ [هود/۷۵] .

۲. درروایات

روحیه رضا و تسلیم

۱.رُوِی عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ : "دَخَلْتُ فِی بَعْضِ الْأَیامِ عَلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ ع فِی جَامِعِ الْکوفَةِ وَ إِذَا بِجَمٍّ غَفِیرٍ وَ مَعَهُمْ عَبْدٌ أَسْوَدُ فَقَالُوا یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ هَذَا الْعَبْدُ سَارِقٌ فَقَالَ لَهُ الْإِمَامُ أَ سَارِقٌ أَنْتَ یا غُلَامُ فَقَالَ لَهُ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ مَرَّةً ثَانِیةً أَ سَارِقٌ أَنْتَ یا غُلَامُ فَقَالَ نَعَمْ یا مَوْلَای فَقَالَ لَهُ الْإِمَامُ إِنْ قُلْتَهَا ثَالِثَةً قَطَعْتُ یمِینَک فَقَالَ أَ سَارِقٌ أَنْتَ یا غُلَامُ قَالَ نَعَمْ یا مَوْلَای فَأَمَرَ الْإِمَامُ بِقَطْعِ یمِینِهِ فَقُطِعَتْ فَأَخَذَهَا بِشِمَالِهِ وَ هِی تَقْطُرُ دَماً فَلَقِیهُ ابْنُ الْکوَّاءِ وَ کانَ یشْنَأُ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ ع فَقَالَ لَهُ مَنْ قَطَعَ یمِینَک قَالَ قَطَعَ یمِینِی الْأَنْزَعُ الْبَطِینُ (پیشانی بلند و جسیم) وَ بَابُ الْیقِینِ وَ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِینُ وَ الشَّافِعُ یوْمَ الدِّینِ الْمُصَلِّی إِحْدَی وَ خَمْسِینَ قطع یمینی إمام التقی ، و ابن عمّ المصطفی ، شقیق (پاره تن) النبی المجتبی ، لیث الثری (شیر زمین) غیث الوری (باران مردم) ، حتف العدی ، و مفتاح الندی ، و مصباح الدجی. قطع یمینی إمام الحقّ ، و سید الخلق ،] و [فاروق الدین ، و سید العابدین و إمام المتّقین ، و خیر المهتدین ، و أفضل السابقین ، و حجّة اللّه علی الخلق أجمعین. قطع یمینی إمام حظّی بدری أحدی مکی مدنی أبطحی هاشمی قرشی أریحی مولوی طالبی جری قوی لوذعی (بسیار دانا) الولی الوصی. قطع یمینی داحی باب خیبر ، و قاتل مرحب (قهرمان عرب) و من کفر ، و أفضل من حجّ و اعتمر ، و هلّل و کبّر ، و صام و أفطر ، و حلق و نحر. قطع یمینی شجاع جری ، جواد سخی ، بهلول (دانا و جامع خیر) شریف الأصل] الأصول "خ" [ابن عمّ الرسول ، و زوج البتول و سیف اللّه المسلول ، المردود له الشمس عند الأفول. قطع یمینی صاحب القبلتین ، الضارب بالسیفین ، الطاعن بالرمحین ،] و [وارث المشعرین ، الذی لم یشرک باللّه طرفة عین ، أسمح کلّ ذی کفّین ، و أفصح کلّ ذی شفتین ، أبو السیدین الحسن و الحسین. قطع یمینی عین المشارق و المغارب ، تاج لئوی بن غالب ، أسد اللّه الغالب ، علی بن أبی طالب علیه من الصلوات أفضلها و من التحیات أکملها. فلمّا فرغ الغلام عن الثناء و مضی لسبیله ، دخل عبد اللّه بن الکوّاء علی الإمام علیه السلام فقال له السلام علیک یا أمیر المونین. فقال له أمیر المونین السَّلامُ عَلی مَنِ اتَّبَعَ الْهُدی و خشی عواقب الردی. فقال له] ابن الکواء [یا أبا الحسنین قطعت یمین غلام أسود و سمعته یثنی علیک بکلّ جمیل." [بحارالأنوار ، ج۳۴ ، ص۲۶۷] .

امام به حسنین (ع) فرمود : بروید غلام را بیاورید. غلام را احضار و پرسیدند : با قطع دست این همه ستایش؟ فرمود : بحق قطع شده. حضرت قسمت قطع شده را گرفت و بعد از دو رکعت نماز و جملاتی و دعا به اذن الله متصل و سپس به ابن کواء گفت :

ما علاقمندانی داریم که اگر قطعه قطعه شوند از ما دست بر نمی‌دارند و دشمنانی داریم که اگر عسل در دهان آنها بگذاریم بغض آنها زیاد می‌شود." [بحارالأنوار ، ج۳۴ ، ص۲۶۷] .

۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : التسلیم أن لا تتهم [غررالحکم ، ص۸۴] .
خداوند را متهم نکنی که چرا کرده ، خلاف بود ، حق چیز دیگری بوده.
۳. در سوره صافات بعد ازفَلَمّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِینِ [صافات/۱۰۳] .
این آیات آمده است :
ـ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّویا [صافات/۱۰۵] .
ـ وَ فَدَیناهُ بِذِبْحٍ عَظِیم [صافات/۱۰۷] .
ـ سَلامٌ عَلی إبْراهِیمَ [صافات/۱۰۹] .
ـ إنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُومِنِینَ [صافات/۱۱۱] .
ـ وَ بَشَّرْناهُ بِإِسْحاقَ نَبیا مِنَ الصّالِحِینَ [صافات/۱۱۲] .
ـ وَ بارَکنا عَلَیهِ وَ عَلی إِسْحاقَ [صافات/۱۱۳] .
تمام آیات فوق همراه مسئله بیان شده است.
۴.قَالَ الصَّادِقُع : لَوْ أَنَّ قَوْماً عَبَدُوا اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِیک لَهُ وَ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ وَ حَجُّوا الْبَیتَ وَ صَامُوا شَهْرَ رَمَضَانَ ثُمَّ قَالُوا لِشَیءٍ صَنَعَهُ اللَّهُ أَوْ صَنَعَهُ النَّبِی ص أَلَّا صَنَعَ خِلَافَ الَّذِی صَنَعَ أَوْ وَجَدُوا ذَلِک فِی قُلُوبِهِمْ لَکانُوا بِذَلِک مُشْرِکینَ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآیةَ "فَلاـ وَ رَبِّک لا یومِنُونَ حَتّی یحَکمُوک فِیما شَجَرَ بَینَهُمْ ثُمَّ لا یجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَیتَ وَ یسَلِّمُوا تَسْلِیماً" (نساء-۶۵) [کافی ، ج۲ ، ص۳۹۸] .
۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : غایةُ الإسلام التسلیم [غررالحکم ، ص۸۴] .
۶. تسلیم فوق رضا است چون در رضا دل هم راضی است اما در تسلیم اصلا ذلی مطرح نیست. [جامع السعادات ، ج۳ ، ص۲۱۳] .
أُمِرْنا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۷۱] .
۷. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِع : إن المراتب الرفیعة لا تنال إلا بالتسلیم لله جل ثناو [أمالی صدوق ، ص۴۵۳] .
۸. قَالَ الصَّادِقُع : الْقَلْبُ السَّلِیمُ الَّذِی یلْقَی رَبَّهُ وَ لَیسَ فِیهِ أَحَدٌ سِوَاهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .
۹. عَنِ الصَّادِقِعقَالَ : قُلْتُ لَهُ إِنَّ عِنْدَنَا رَجُلًا یقَالُ لَهُ کلَیبٌ فَلَا یجِیءُ عَنْکمْ شَیءٌ إِلَّا قَالَ أَنَا أُسَلِّمُ فَسَمَّینَاهُ کلَیبَ تَسْلِیمٍ قَالَ فَتَرَحَّمَ عَلَیهِ ثُمَّ قَالَ أَ تَدْرُونَ مَا التَّسْلِیمُ فَسَکتْنَا فَقَالَ هُوَ وَ اللَّهِ الْإِخْبَاتُ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ أَخْبَتُوا إِلی رَبِّهِمْ " (هود-۲۳) [کافی ، ج۱ ، ص۳۹۰] .

۴. مأ موریتها

۱. مهاجرت
رَبَّنا إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ [ابراهیم/۳۷] .
۲. بنای کعبه
وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ [بقره/۱۲۷] .
.رَبَّنا إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَیتِک الْمُحَرَّمِ [ابراهیم/۳۷] .
۲.وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ وَ إِسْماعِیلُ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا [بقره/۱۲۷] .

۳.وَ عَهِدْنا إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ أَنْ طَهِّرا بَیْتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْعاکِفِینَ وَ الرُّکَّعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵] .
۴.وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَیْتَ مَثابَةً لِلنّاسِ وَ أَمْناً وَ اتَّخِذُوا مِنْ مَقامِ إِبْراهِیمَ مُصَلًّی [بقره/۱۲۵] .
۵.عَنِ الْمُنْذِرِ الثَّوْرِی عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ ع قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الْحَجَرِ فَقَالَ نَزَلَتْ ثَلَاثَةُ أَحْجَارٍ مِنَ الْجَنَّةِ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ اسْتَوْدَعَهُ إِبْرَاهِیمَ ع وَ مَقَامُ إِبْرَاهِیمَ وَ (حَجَرُ بَنِی إِسْرَائِیلَ) قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ ع إِنَّ اللَّهَ اسْتَوْدَعَ إِبْرَاهِیمَ الْحَجَرَ الْأَبْیَضَ وَ کَانَ أَشَدَّ بَیَاضاً مِنَ الْقَرَاطِیسِ فَاسْوَدَّ مِنْ خَطَایَا بَنِی آدَمَ" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۵۹] .
۶. حدیثی طولانی در بحار ، ج۱۲ ، ص۹۳ به بعد درباره بنای کعبه.
۳. طهارت بیت
أَنْ طَهِّرا بَیْتِیَ لِلطّائِفِینَ وَ الْعاکِفِینَ وَ الرُّکَّعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵] .
۴. اعلام حج
وَ أَذِّنْ فِی النّاسِ بِالْحَجِّ یَأْتُوکَ رِجالاً وَ عَلی کُلِّ ضامِرٍ یَأْتِینَ مِنْ کُلِّ فَجٍّ عَمِیقٍ [حج/۲۷] .
۵. مبارزه با طاغوت
۱.أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِی حَاجَّ إِبْراهِیمَ فِی رَبِّهِ أَنْ آتاهُ اللّهُ الْمُلْکَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّیَ الَّذِی یُحْیِی وَ یُمِیتُ قالَ أَنَا أُحْیِی وَ أُمِیتُ قالَ إِبْراهِیمُ فَإِنَّ اللّهَ یَأْتِی بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِها مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِی کَفَرَ وَ اللّهُ لا یَهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [بقره/۲۵۸] .
۲.عن ابن عباس : "ان الله تعالی سلط علی نمرود بعوضة فغصت شفته فاهوی الیها لیاخذها فطارت الی منخره فذهب لیستخرجها فطارت الی دماغه و دخلت به فعذبه الله تعالی بها اربعین لیلة ثم اهلکه" [الانبیاء ، ص۱۲۸] .
۳. قَالَ الْبَاقِرُع : أَوَّلُ مَنْ قَاتَلَ إِبْرَاهِیمُ ع حَیْثُ أَسَرَتِ الرُّومُ لُوطاً ع فَنَفَرَ إِبْرَاهِیمُ ع حَتَّی اسْتَنْقَذَهُ مِنْ أَیْدِیهِمْ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص ۱۷۰] .
۶. مبارزه با بت پرستی
۱.ما هذِهِ التَّماثِیلُ الَّتِی أَنْتُمْ لَها عاکِفُونَ [انبیاء/۵۲] .
۲.وَ تَاللّهِ لَأَکِیدَنَّ أَصْنامَکُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِینَ فَجَعَلَهُمْ جُذاذاً [انبیاء/۵۸-۵۷] .
۳.وَ لا أَخافُ ما تُشْرِکُونَ بِهِ [انعام/۸۰] .
۴.أُفٍّ لَکُمْ وَ لِما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [انبیاء/۶۷] .
۵. قَالَ الصَّادِقُع : کان آزر کلما نظر إلی إبراهیم أحبه حبا شدیدا و کان یدفع إلیه الأصنام لیبیعها کما یبیع إخوته فکان یعلق فی أعناقها الخیوط و یجرها علی الأرض و یقول من یشتری ما لا یضره و لاینفعه و یغرقها فی الماء و الحمام و یقول لها تکلمی [قصص‌الأنبیاء جزائری ، ص۱۰۱] .
۶. توسل به زور بعد از شکست از منطق :
حَرِّقُوهُ وَ انْصُرُوا آلِهَتَکُمْ [انبیاء/۶۸] .
سَمِعْنا فَتًی یَذْکُرُهُمْ یُقالُ لَهُ إِبْراهِیمُ [انبیاء/۶۰] .
وَ تَاللّهِ لَأَکِیدَنَّ أَصْنامَکُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِینَ [انبیاء/۵۷] .
فَجَعَلَهُمْ جُذاذاً إِلاّ کَبِیراً لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَیْهِ یَرْجِعُونَ [انبیاء/۵۸] .
أُفٍّ لَکُمْ وَ لِما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [انبیاء/۶۷] .

۵. امتحانات

۱. درآتش

۱. نمونه توکل حضرت ابراهیم (ع) در برخورد با جبرئیل در صحنه آتش :

قَالَ الصَّادِقُع : لما أريد قذفه فى النار فرمى به فى المنجنيق فبعث الله جبرئيل فقال له أدرك عبدى فجاء فلقيه فى الهواء فقال له كلفنى ما بدا لك فقد بعثنى الله لنصرتك فقال إبراهيم حسبى الله و نعم الوكيل إنى لا أسأل غيره و لا حاجة لى إلا إليه فسماه خليله أى فقيره و محتاجه [إحتجاج طبرسى ، ج۱ ، ص۲۴] .

شعرى از مولوى :

۲. توکل او در حیرت پرستشهای گوناگون :

الَّذِى خَلَقَنِى فَهُوَ يهْدِينِ [شعراء/۷۸] .

امتحان آتش

۱.قالُوا حَرِّقُوهُ وَ انْصُرُوا آلِهَتَكمْ إِنْ كنْتُمْ فاعِلِينَ [انبياء/۶۸] .

۲.قُلْنا يا نارُ كونِى بَرْداً وَ سَلاماً عَلى إِبْراهِيمَ [انبياء/۶۹] .

۲. ذبح اسماعیل

۱.فَلَمّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْى قالَ يا بُنَى إِنِّى أَرى فِى الْمَنامِ أَنِّى أَذْبَحُك [صافات/۱۰۲] .

۲.روى شيخنا أمين الإسلام الطبرسى رحمه الله : "أن إبراهيم ع لما خلا بابنه إسماعيل أخبره بما قد ذكر الله عنه فى المنام فقال يا أبت اشدد رباطى حتى لا أضطرب و اكفف عنى ثيابك حتى لا ينتضح من دمى شىء فتراه أمى و أشحذ شفرتك و أسرع من السكين على حلقى ليكون أهون على فإن الموت شديد فقال له إبراهيم نعم العون أنت على أمر الله" [قصص‌الأنبياء جزائرى ، ص۱۳۱] .

۳. قَالَ الْبَاقِرُع : ثُمَّ قَامَ عَلَى الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ فَأَمَرَهُ اللَّهُ أَنْ يذْبَحَ ابْنَهُ وَ قَدْ رَأَى فِيهِ شَمَائِلَهُ وَ خَلَائِقَهُ وَ أَنِسَ مَا كانَ إِلَيهِ فَلَمَّا أَصْبَحَ أَفَاضَ مِنَ الْمَشْعَرِ إِلَى مِنًى فَقَالَ لِأُمِّهِ زُورِى الْبَيتَ أَنْتِ وَ أَحْتَبِسَ الْغُلَامَ فَقَالَ يا بُنَى هَاتِ الْحِمَارَ وَ السِّكينَ حَتَّى أُقَرِّبَ الْقُرْبَانَ فَقَالَ أَبَانٌ فَقُلْتُ لِأَبِى بَصِيرٍ مَا أَرَادَ بِالْحِمَارِ وَ السِّكينِ قَالَ أَرَادَ أَنْ يذْبَحَهُ ثُمَّ يحْمِلَهُ فَيجَهِّزَهُ وَ يدْفِنَهُ قَالَ فَجَاءَ الْغُلَامُ بِالْحِمَارِ وَ السِّكينِ فَقَالَ يا أَبَتِ أَينَ الْقُرْبَانُ قَالَ رَبُّك يعْلَمُ أَينَ هُوَ يا بُنَى أَنْتَ وَ اللَّهِ هُوَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَمَرَنِى بِذَبْحِك فَانْظُرْ مَا ذَا تَرَى قَالَ يا أَبَتِ افْعَلْ ما تُؤمَرُ سَتَجِدُنِى إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصّابِرِينَ قَالَ فَلَمَّا عَزَمَ عَلَى الذَّبْحِ قَالَ يا أَبَتِ خَمِّرْ وَجْهِى وَ شُدَّ وَثَاقِى قَالَ يا بُنَى الْوَثَاقُ مَعَ الذَّبْحِ وَ اللَّهِ لَا أَجْمَعُهُمَا عَلَيك الْيوْمَ [كافى ، ج۴ ، ص۲۰۷] .

۴. عَنِ الصَّادِقِع : فِى قَوْلِهِ تَعَالَى "وَ إِذِ ابْتَلى إِبْراهِيمَ رَبُّهُ بِكلِماتٍ فَأَتَمَّهُنَّ " (بقره-۱۲۴) قَالَ إِنَّهُ مَا ابْتَلَاهُ اللَّهُ بِهِ فِى نَوْمِهِ مِنْ ذَبْحِ وَلَدِهِ إِسْمَاعِيلَ فَأَتَمَّهَا إِبْرَاهِيمُ وَ عَزَمَ عَلَيهَا وَ سَلَّمَ لِأَمْرِ اللَّهِ فَلَمَّا عَزَمَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ ثَوَاباً لَهُ إِلَى أَنْ قَالَ "إِنِّى جاعِلُك لِلنّاسِ إِماماً" (بقره-۱۲۴) [وسائل‌الشيعة ، ج۲ ، ص۱۱۷] .

و نیز در تفسیر مجمع البیان به موارد زیر به عنوان اقوال مختلف اشاره شده .

۳. برخورد با محیط آلوده

۱.فَجَعَلَهُمْ جُذاذاً إِلّا كبِيراً لَهُمْ [انبياء/۵۸] .

۲.فَلَمّا أَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الْآفِلِينَ [انعام/۷۶] .

۴. مشکل نداشتن فرزند تا کهولت

۵. مناسک حج

۶. هجرت

۷. ابراهیم وتوحید

۱.وَ کذلِکَ نُری إبْراهِیمَ مَلَکوتَ السَّماواتِ وَ الْأرْضِ [انعام/۷۵] .

۲.فَلَمّا جَنَّ عَلَیهِ اللَّیلُ رَأی کَوْکَباً قالَ هذا رَبِّی [انعام/۷۶] .

۳.وَ لَقَدْ آتَینا إبْراهِیمَ رُشْدَهُ [انبیاء/۵۱] .

۴.إنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِی لِلَّذِی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنِیفاً [انعام/۷۹] .

۸. ابراهیم ومعاد

۱.وَ إذْ قالَ إبْراهِیمُ رَبِّ أَرِنِی کیفَ تُحْی الْمَوْتی قالَ أَ وَ لَمْ تُومِنْ قالَ بَلی وَ لکنْ لِیطْمَئِنَّ قَلْبِی [بقره/۲۶۰] .

۲.یا أَیتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِی إلِی رَبِّک راضِیةً مَرْضِیةً [فجر/۲۸-۲۷] .

۶. سرگذشت ابراهیم

۱. ابراهیم وآذر

۱.وَ إذْ قالَ إبْراهِیمُ لِأَبِیهِ آزَرَ أَ تَتَّخِذُ أَصْناماً آلِهَةً [انعام/۷۴] .

۲.یا أَبَتِ لا تَعْبُدِ الشَّیطانَ إنَّ الشَّیطانَ کانَ لِلرَّحْمنِ عَصِیا [مریم/۴۴] .

۳. اصرار به کفر : قالَ أَ راغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِی یا إبْراهِیمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّک وَ اهْجُرْنِی مَلِیا قالَ سَلامٌ عَلَیک سَأَسْتَغْفِرُ لَک رَبِّی إنَّهُ کانَ بِی حَفِیا [مریم/۴۷-۴۶] .

از آیهوَ إذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .

استفاده می‌شود.

۴. برائت از مشرکین : وَ ما کانَ اسْتِغْفارُ إبْراهِیمَ لِأَبِیهِ إلاّ عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَها إیاهُ فَلَمّا تَبَینَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ [توبه/۱۱۴] .

وَ إذْ قالَ إبْراهِیمُ لِأَبِیهِ آزَرَ أَ تَتَّخِذُ أَصْناماً آلِهَةً إنِّی أَراک وَ قَوْمَک فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [انعام/۷۴] .

یا أَبَتِ إنِّی قَدْ جاءَنِی مِنَ الْعِلْمِ ما لَمْ یأْتِک فَاتَّبِعْنِی أَهْدِک صِراطاً سَوِیا [مریم/۴۳] .

یا أَبَتِ لا تَعْبُدِ الشَّیطانَ إنَّ الشَّیطانَ کانَ لِلرَّحْمنِ عَصِیا [مریم/۴۴] .

یا أَبَتِ إنِّی أَخافُ أَنْ یمَسَّک عَذابٌ مِنَ الرَّحْمنِ فَتَکونَ لِلشَّیطانِ وَلِیا [مریم/۴۵] .

قالَ أَ راغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِی یا إبْراهِیمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَأَرْجُمَنَّک وَ اهْجُرْنِی مَلِیا [مریم/۴۶] .

قالَ سَلامٌ عَلَیک سَأَسْتَغْفِرُ لَک رَبِّی إنَّهُ کانَ بِی حَفِیا [مریم/۴۷] .

إذْ قالَ لِأَبِیهِ وَ قَوْمِهِ ما تَعْبُدُونَ قالُوا نَعْبُدُ أَصْناماً فَنَظَلُّ لَها عاکفِینَ قالَ هَلْ یسْمَعُونَکمْ إذْ تَدْعُونَ أَوْ ینْفَعُونَکمْ أَوْ یضُرُّونَ قالُوا بَلْ وَجَدْنا آباءَنا کذلِک یفْعَلُونَ [شعراء/۷۴- ۷۰] .

۲. ابراهیم نمرود

۱. قَالَ الصَّادِقُع : فَأَمَرَهُمْ (نمرود) أَنْ ینْفُوا إبْرَاهِیمَ ع مِنْ بِلَادِهِ وَ أَنْ یمْنَعُوهُ مِنَ الْخُرُوجِ بِمَاشِیتِهِ وَ مَالِهِ فَحَاجَّهُمْ إبْرَاهِیمُ ع عِنْدَ ذَلِک فَقَالَ إنْ أَخَذْتُمْ مَاشِیتِی وَ مَالِی فَإنَّ حَقِّی عَلَیکمْ أَنْ تَرُدُّوا عَلَی مَا ذَهَبَ مِنْ عُمُرِی فِی بِلَادِکمْ [کافی ، ج۸، ص ۳۷۰] .

۲.وَ قالَ إِنِّی ذاهِبٌ إِلی رَبِّی سَیهْدِینِ [صافات/۹۹] .
۳.وَ أَعْتَزِلُکمْ وَ ما تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَ أَدْعُوا رَبِّی [مریم/۴۸] .
۴. قَالَ الصَّادِقُع : فَتَحَمَّلَ إِبْرَاهِیمُ ع بِمَاشِیتِهِ وَ مَالِهِ وَ عَمِلَ تَابُوتاً وَ جَعَلَ فِیهِ سَارَةَ وَ شَدَّ عَلَیهَا الْأَغْلَاقَ غَیرَةً مِنْهُ عَلَیهَا وَ مَضَی حَتَّی خَرَجَ مِنْ سُلْطَانِ نُمْرُودَ وَ صَارَ إِلَی سُلْطَانِ رَجُلٍ مِنَ الْقِبْطِ یقَالُ لَهُ عَرَارَةُ فَمَرَّ بِعَاشِرٍ لَهُ فَاعْتَرَضَهُ الْعَاشِرُ لِیعْشُرَ مَا مَعَهُ [کافی ، ج۸ ، ص ۳۷۰] .
۵.فخرج إبراهیم من بلاد نمرود و معه سارة فی صندوق و ذلک أنه کان شدید الغیرة [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۳۲] .
۳. گفتگو با مردم
إِذْ قالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّهَ وَ اتَّقُوهُ ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ [عنکبوت/۱۶] .
إِنَّما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْثاناً وَ تَخْلُقُونَ إِفْکاً إِنَّ الَّذِینَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ لا یمْلِکونَ لَکمْ رِزْقاً فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّهِ الرِّزْقَ وَ اعْبُدُوهُ وَ اشْکرُوا لَهُ إِلَیهِ تُرْجَعُونَ [عنکبوت/۱۷] .
فَما کانَ جَوابَ قَوْمِهِ إِلاّ أَنْ قالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ [عنکبوت/۲۴] .
فَلَمّا جَنَّ عَلَیهِ اللَّیلُ رَأی کوْکباً قالَ هذا رَبِّی فَلَمّا أَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ [انعام/۷۶] .
فَلَمّا رَأَی الْقَمَرَ بازِغاً قالَ هذا رَبِّی فَلَمّا أَفَلَ قالَ لَئِنْ لَمْ یهْدِنِی رَبِّی لَأَکونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضّالِّینَ [انعام/۷۷] .
فَلَمّا رَأَی الشَّمْسَ بازِغَةً قالَ هذا رَبِّی هذا أَکبَرُ فَلَمّا أَفَلَتْ قالَ یا قَوْمِ إِنِّی بَرِیءٌ مِمّا تُشْرِکونَ [انعام/۷۸] .
إِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِی لِلَّذِی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنِیفاً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِکینَ [انعام/۷۹] .
أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِی حَاجَّ إِبْراهِیمَ فِی رَبِّهِ [بقره/۲۵۸] .
إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّی الَّذِی یحْیی وَ یمِیتُ [بقره/۲۵۸] .
قالَ أَنَا أُحْیی وَ أُمِیتُ [بقره/۲۵۸] .
قالَ إِبْراهِیمُ فَإِنَّ اللّهَ یأْتِی بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِها مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِی کفَرَ [بقره/۲۵۸] .
۴. درخواست فرزند
۱.فَلَمّا اعْتَزَلَهُمْ وَ ما یعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ وَ کلاًّ جَعَلْنا نَبِیا [مریم/۴۹] .
۲.الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی وَهَبَ لِی عَلَی الْکبَرِ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ إِنَّ رَبِّی لَسَمِیعُ الدُّعاءِ [ابراهیم/۳۹] .
۳. قَالَ الصَّادِقُع : فَلَمَّا وُلِدَ لَهُ مِنْ هَاجَرَ إِسْمَاعِیلُ اغْتَمَّتْ سَارَةُ مِنْ ذَلِک غَمّاً شَدِیداً لِأَنَّهُ لَمْ یکنْ لَهُ مِنْهَا وَلَدٌ وَ کانَتْ تُؤْذِی إِبْرَاهِیمَ فِی هَاجَرَ فَتَغُمُّهُ فَشَکا إِبْرَاهِیمُ ع ذَلِک إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ إِنَّمَا مَثَلُ الْمَرْأَةِ مَثَلُ الضِّلَعِ الْعَوْجَاءِ إِنْ تَرَکتَهَا اسْتَمْتَعْتَ بِهَا وَ إِنْ أَقَمْتَهَا کسَرْتَهَا ثم أمره أن یخرج إسماعیل ع و أمه عنها فقال یا رب إلی أی مکان قال إلی حرمی و أمنی و أول بقعة خلقتها من الأرض و هی مکة [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۶۰] .
۴.رَبِّ هَبْ لِی مِنَ الصّالِحِینَ فَبَشَّرْناهُ بِغُلامٍ حَلِیمٍ [صافات/۱۰۱–۱۰۰] .
۵.قالُوا لا تَخَفْ وَ بَشَّرُوهُ بِغُلامٍ عَلِیمٍ [ذاریات/۲۸] .
۶. قَالَ الصَّادِقُع : إن سارة قالت لإبراهیم یا إبراهیم قد کبرت فلو دعوت الله عز و جل أن یرزقک ولدا تقر أعیننا به فإن الله قد اتخذک خلیلا و هو مجیب لدعوتک إن شاء قال فسأل إبراهیم ربه أن یرزقه غلاما علیما [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۳۸] .
۷. قَالَ الصَّادِقُع : ثُمَّ إِنَّ إِبْرَاهِیمَ ع لَمَّا أَبْطَأَ عَلَیهِ الْوَلَدُ قَالَ لِسَارَةَ لَوْ شِئْتِ لَبِعْتِنِی هَاجَرَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ یرْزُقَنَا مِنْهَا وَلَداً فَیکونَ لَنَا خَلَفاً [کافی ، ج۸، ص۳۷۲] .

۸.و لم یوصف فی القرآن من الانبیاء بالحلم الا هـذا النبی الکریم و ابوه [تفسیر المیزان ، ج۱۷] ذیل آیهإِنَّ إِبْراهِیمَ لَحَلِیمٌ أَوّاهٌ مُنِیبٌ [هود/۷۵] .

۵. بشارت فرزند

وَ لَقَدْ جاءَتْ رُسُلُنا إِبْراهِیمَ بِالْبُشْری قالُوا سَلاماً قالَ سَلامٌ فَما لَبِثَ أَنْ جاءَ بِعِجْلٍ حَنِیذٍ [هود/۶۹] .

فَلَمّا رَأی أَیدِیهُمْ لا تَصِلُ إِلَیهِ نَکرَهُمْ وَ أَوْجَسَ مِنْهُمْ خِیفَةً قالُوا لا تَخَفْ إِنّا أُرْسِلْنا إِلی قَوْمِ لُوطٍ [هود/۷۰] .

وَ امْرَأَتُهُ قائِمَةٌ فَضَحِکتْ فَبَشَّرْناها بِإِسْحاقَ وَ مِنْ وَراءِ إِسْحاقَ یعْقُوبَ [هود/۷۱] .

قالَتْ یا وَیلَتی أَ أَلِدُ وَ أَنَا عَجُوزٌ وَ هذا بَعْلِی شَیخاً إِنَّ هذا لَشَیءٌ عَجِیبٌ [هود/۷۲] .

قالُوا أَ تَعْجَبِینَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ رَحْمَتُ اللّهِ وَ بَرَکاتُهُ عَلَیکمْ أَهْلَ الْبَیتِ إِنَّهُ حَمِیدٌ مَجِیدٌ [هود/۷۳] .

وَ نَبِّئْهُمْ عَنْ ضَیفِ إِبْراهِیمَ [حجر/۵۱] .

إِذْ دَخَلُوا عَلَیهِ فَقالُوا سَلاماً قالَ إِنّا مِنْکمْ وَجِلُونَ [حجر/۵۲] .

قالُوا لا تَوْجَلْ إِنّا نُبَشِّرُک بِغُلامٍ عَلِیمٍ [حجر/۵۳] .

قالَ أَ بَشَّرْتُمُونِی عَلی أَنْ مَسَّنِیَ الْکبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ [حجر/۵۴] .

قالُوا بَشَّرْناک بِالْحَقِّ فَلا تَکنْ مِنَ الْقانِطِینَ [حجر/۵۵] .

۶. درفکر نسل وذریه

۱.رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّیتِی [ابراهیم/۴۰] .

۲.رَبَّنا وَ اجْعَلْنا مُسْلِمَینِ لَک وَ مِنْ ذُرِّیتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَک [بقره/۱۲۸] .

۳.قالَ وَ مِنْ ذُرِّیتِی [بقره/۱۲۴] .

۴.وَ وَصّی بِها إِبْراهِیمُ بَنِیهِ وَ یعْقُوبُ یا بَنِی إِنَّ اللّهَ اصْطَفی لَکمُ الدِّینَ فَلا تَمُوتُنَّ إِلاّ وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۳۲] .

۷. دعاهای ابراهیم

۱. درباره خود

قبولی عمل : وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ وَ إِسْماعِیلُ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا إِنَّک أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ [بقره/۱۲۷] .

ذریه صالح : وَ مِنْ ذُرِّیتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَک [بقره/۱۲۸] .

غفران : رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی [ابراهیم/۴۱] .

حکمت : رَبِّ هَبْ لِی حُکماً [شعراء/۸۳] .

لسان صدق : وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِیالْآخِرِینَ [شعراء/۸۴] .

هدایت مردم : وَ اغْفِرْ لِأَبِی إِنَّهُ کانَ مِنَ الضّالِّینَ [شعراء/۸۶] .

فرزند صالح : رَبِّ هَبْ لِی مِنَ الصّالِحِینَ [صافات/۱۰۰] .

مصونیت از انحراف : وَ اجْنُبْنِی وَ بَنِی أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ [ابراهیم/۳۵] .

رَبَّنا لا تَجْعَلْنا فِتْنَةً لِلَّذِینَ کفَرُوا [ممتحنه/۵] .

اقامهٔ صلوة : لِیقِیمُوا الصَّلاةَ [ابراهیم/۳۷] .

رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّیتِی [ابراهیم/۴۰] .

قلب مطمئن : لِيطْمَئِنَّ قَلْبی [بقره/۲۶۰] .

۲. درحق پدر

رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِینَ یوْمَ یقُومُ الْحِسابُ [ابراهیم/۴۱] .

وَ اغْفِرْ لِأَبی إِنَّهُ کانَ مِنَ الضّالِّینَ [شعراء/۸۶] .

۳. درحق فرزندان

د : در حق خود و فرزندانش جمعی :

-رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا [بقره/۱۲۷] .

ـ رَبَّنا وَ اجْعَلْنا مُسْلِمَینِ لَک وَ مِنْ ذُرِّیتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَک وَ أَرِنا مَناسِکنا وَ تُبْ عَلَینا [بقره/۱۲۸] .

ـ وَ اجْنُبْنِی وَ بَنِی أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ [ابراهیم/۳۵] .

ـ رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّیتِی [ابراهیم/۴۰] .

ـ رَبَّنا لا تَجْعَلْنا فِتْنَةً لِلَّذِینَ کفَرُوا وَ اغْفِرْ لَنا [ممتحنه/۵] .

ه : فقط در حق خود :

-رَبِّ أَرِنِی کیفَ تُحی الْمَوْتی قالَ أَ وَ لَمْ تُومِنْ قالَ بَلی وَ لکنْ لِیطْمَئِنَّ قَلْبی [بقره/۲۶۰] .

ـ رَبَّنا وَ تَقَبَّلْ دُعاءِ [ابراهیم/۴۰] .

ـ أَدْعُوا رَبِّی عَسی أَلاّ أَکونَ بِدُعاءِ رَبِّی شَقِیا [مریم/۴۸] .

ـ أَطْمَعُ أَنْ یغْفِرَ لِی خَطِیئَتِی یوْمَ الدِّینِ [شعراء/۸۲] .

ـ رَبِّ هَبْ لِی حُکماً وَ أَلْحِقْنِی بِالصّالِحِینَ [شعراء/۸۳] .

-وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ [شعراء/۸۴] .

-وَ اجْعَلْنِی مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِیمِ [شعراء/۸۵] .

ـ وَ لا تُخْزِنِی یوْمَ یبْعَثُونَ [شعراء/۸۷] .

ـ رَبِّ هَبْ لِی مِنَ الصّالِحِینَ فَبَشَّرْناهُ بِغُلامٍ حَلِیمٍ [صافات/۱۰۱-۱۰۰] .

۱.رَبِّ اجْعَلْ هذا بَلَداً آمِناً وَ ارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَراتِ [بقره/۱۲۶] .

۲.رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِناً وَ اجْنُبْنِی وَ بَنِی أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ [ابراهیم/۳۵] .

۳.رَبَّنا إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَیتِک الْمُحَرَّمِ رَبَّنا لِیقِیمُوا الصَّلاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِی إِلَیهِمْ وَ ارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمراتِ لَعَلَّهُمْ یشْکرُونَ [ابراهیم/۴۷] .

۴.رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّیتِی رَبَّنا وَ تَقَبَّلْ دُعاءِ [ابراهیم/۴۰] .

۵.رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِینَ یوْمَ یقُومُ الْحِسابُ [ابراهیم/۴۱] .

۶.رَبَّنا وَ اجْعَلْنا مُسْلِمَینِ لَک وَ مِنْ ذُرِّیتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَک وَ أَرِنا مَناسِکنا وَ تُبْ عَلَینا [بقره/۱۲۸] .

۷.رَبَّنا وَ ابْعَثْ فِیهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِک وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ یزَکیهِمْ [بقره/۱۲۹] .

۸.رَبِّ هَبْ لِی حُکماً وَ أَلْحِقْنِی بِالصّالِحِینَ [شعراء/۸۳] .

۹.وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ [شعراء/۸۴] .

۴. درحق اهل مکه

ـ رَبِّ اجْعَلْ هذا بَلَداً آمِناً وَ ارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمراتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ [بقره/۱۲۱] .

ـ رَبَّنا وَ ابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يتْلُوا عَلَيهِمْ آياتِک [بقره/۱۲۹] .

ـفَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِی إِلَيهِمْ [ابراهيم/۳۷] .

ـ رَبَّنا إِنِّی أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيتِی بِوادٍ غَيرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَيتِک الْمُحَرَّمِ رَبَّنا لِيقِيمُوا الصَّلاةَ [ابراهيم/۳۷] .

۵. درحق مؤمنين

رَبَّنا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِينَ يوْمَ يقُومُ الْحِسابُ [ابراهيم/۴۱] .

۸. تفسير آيات

۱. هود/۶۹

وَ لَقَدْ جاءَتْ رُسُلُنا إِبْراهِيمَ بِالْبُشْری قالُوا سَلاماً قالَ سَلامٌ فَما لَبِثَ أَنْ جاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ [هود/۶۹] .

ترجمه :

(فرشـتگان به صورت انسان) نزد حضـرت ابراهيم آمدنـد در حالی که بشارتی بودند (بشارت قلع و قمع کردن منطقه مفسدانی که گوش به نـدای حضـرت لوط نمی‌کردنـد و يـا بشارت به فرزنـد پيـدا کردن ابراهيم) فرسـتادگان ما به ابراهيم سـلام کردند ابراهيم نيز جواب سلام آنان را داد زمانی نگذشت که گوساله بريانی را نزد آنان آورد تا از آنان پذيرايی کند.

پيام آيه :

۱. فرشتگان به صورت انسان در می‌آيند.

۲. سلام يک شعار آسمانی و درود ملکوتی است.

۳. شروع سخن از سلام باشد.

۴. پذيرايی از مهمان يک ارزش است گرچه آنان را نشناسيم.

۵. در پذيرايی سرعت کنيد.فَما لَبِثَ

۶. در پذيرايی خودتان مباشر باشيد.جاءَ

۷. مواد پذيرايی مطلوب باشدبِعِجْلٍ حَنِيذٍدر سوره ذاريات می‌خوانيم که گوساله چاق بود.بِعِجْلٍ سَمِينٍ [ذاريات/۲۶] .

۸. انبياء مهمان دوست و سخاوتمند بودند.

۹. در خانه انبياء هم کباب پيدا می‌شود.

۱۰. غذا را نزد مهمان بياوريد مهمان را نزد غذا نبريد.جاءَ بِعِجْلٍ

۲. هود/۷۰

فَلَمّا رَأی أَيدِيهُمْ لا تَصِلُ إِلَيهِ نَكِرَهُمْ وَ أَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قالُوا لا تَخَفْ إِنّا أُرْسِلْنا إِلی قَوْمِ لُوطٍ [هود/۷۰] .

ترجمه :

پس ابراهيم همينکه ديـد دست مهمانان به غـذا دراز نمی‌شود (و از آن نمی‌خورند) احساس بيگانگی نسبت به مهمانان کرد و در دل ترسـی از نـان برداشت (زيرا غـذا نخوردن رمز آن است که نمـک گير نشود تا بتوانـد بی پرده سوء قصـد خود را انجام دهـد) مهمانان گفتنـد : مترس ما برای قلع و قمع قوم لوط فرسـتاده شده‌ايم. (احساس خطر کردن ابراهيم غير از ترس و ضـعف است او بت شکن تاريخ بود و هرگز نمی‌ترسيد ولی توجه به خطر و توطئه و سوء قصد ديگران مسئله‌ای است.)

پیام آیه :

۱. سلسله مراتب را حفظ کنیم.

برای هلاک قوم لوط باید ابتداء حضرت ابراهیم را در جریان قرار داد زیرا قوم لوط و شخص لوط یکی از شاخه های تحت امر حضرت ابراهیم هستند.

۳. هود/۷۱

وَ امْرَأَتُهُ قائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْناها بِإِسْحاقَ وَ مِنْ وَراءِ إِسْحاقَ يَعْقُوبَ [هود/۷۱] .

ترجمه :

همسر ابراهیم در حالی که ایستاده بود (برای خدمت به مهمانان یا عبادت یا نظارت بر رفت و آمدها و گفتگوها) خندید (برای اینکه فهمید غذا نخوردن نشانه خطری برای ابراهیم نیست بلکه قهر مفسدین است) پس ما او را به فرزند دار شدن پسری به نام اسحاق بشارت دادیم و از بعد از اسحاق فرزندی به نام یعقوب (در تفاسیر برا ضحکت معنای دیگری نیز آمده است و آن حیض شدن است چون ساره همسر ابراهیم سالمند بود که مدت‌ها عادت ماهیانه نداشت ولی یکدفعه این حالت به او دست داد و او فهمید که اراده خداوند بر بچه دار شدن اوست.

پیام آیه :

۱. در لابلای دلهره‌ها بشارت‌ها است.

۲. دریافت بشارت‌های الهی مخصوص کسانی است که به پا خواسته‌اند نه مرفهین نشسته.

۳. ابراهیم و ساره هر تو ماجرا را شنیدند ولی ساره خندید چون روحیه زن ظریف‌تر است.

۴. اراده خداوند بر هر چیز غالب است.

۵. نام انبیاء از پیش معین شده است. (اسحق - یعقوب)

۶. بهترین بشارت آن است که نعمت دنباله دار باشد.وَ مِنْ وَراءِ إِسْحاقَ يَعْقُوبَ

(شاید کلمه یعقوب که از واژه عقب است بخاطر همین است که یعقوب دنباله اسحاق پیدا شد.) [المیزان] .

۷. با اینکه فرشتگان گروه‌های مختلفو ماموریت‌های گوناگونی دارند اما این دسته از فرشتگان برای چند منظور فرستاده شدند هم برای قلع وقمع منطقه مفسدان قوم لوط و هم برای بشارت دادن به ابراهیم و ساره.إِنّا أُرْسِلْنا إِلى قَوْمِ لُوطٍ [هود/۷۰] .

فَبَشَّرْناها بِإِسْحاقَ [هود/۷۱] .

۴. هود/۷۲

قالَتْ يا وَيلَتى أَ أَلِدُ وَ أَنَا عَجُوزٌ وَ هذا بَعْلِي شَيخاً إِنَّ هذا لَشَيءٌ عَجِيبٌ [هود/۷۲] ..

مقدمه :

کلمه بعل؟؟؟؟ المیزان به کسی می گویند : که نیازی به دیگری ندارد و می‌تواند روی پای خودش بایستد. به نخلی که نیاز به آبیاری ندارد بعل گفته می‌شود شوهر چون می‌تواند مخارج خود را تامین کند بعل گفته می‌شود.

ترجمه :

(همسر ابراهیم) گفت : ای وای بر من آیا من فرزند دار می‌شوم در حالیکه پیر زنم و این شوهرم است که پیر شده قطعا این خبر عجیبی است؟ (در سوره ذاریات می‌فرماید : عَجُوزٌ عَقِيمٌ [ذاریات/۲۹] .

یعنی علاوه بر پیری در جوانی نیز نازا بوده که بگفته مفسرین و تورات حدود نود سال و ابراهیم حدود صد سال داشته است.)

پیام آیه :

۱. تعجب کردن از اعمال قدرت خداوند منافاتی با ایمان ندارد.

۲. پیری و عقیم بودن خود را در کنار پیری شوهرش گفت : تا تقصیر تنها از طرف خودش نباشد.

۳. تعجب از اینکه از این شوهر چگونه وگرنه از شوهر دیگری شاید.وَ هذا

۴. قدرت خداوند را در انحصار اطلاعات و امکانات موجود قرار ندهید.

۵. هود/۷۳

قالُوا أَ تَعْجَبِینَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ رَحْمَتُ اللّهِ وَ بَرَکاتُهُ عَلَیکمْ أَهْلَ الْبَیتِ إِنَّهُ حَمِیدٌ مَجِیدٌ [هود/۷۳] .

مقدمه :

سوال : دراین آیه فرشتگان به همسر ابراهیم اهـل بیت گفتنـد ، بنـابراین همسـر انسـان اهـل بیت اوینـد پس چرا در آیه تطهیر همسران رسول خدا را جزء اهل بیت نمی‌دانید؟

پاسخ : اگر دلیلی از خـارج نداشـته باشـیم کلمه اهـل بیت به همسـر انسـان به طور طبیعی گفته می‌شود ولی گاهی دلیلی وارد می‌شود که فردی را خارج می‌کند نظیر آیهاِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِك [هود/۴۶] .

فرزنـد نوح اهل نوح نیست و دلیلی پیدا می‌شود که سلمان فارسی از اهل بیت می‌شود در آیه تطهیر روایات زیادی داریم که رسول خدا (ص) اجازه ندادند ام‌السلمه جزء اهل بیت باشند و شخص پیامبر (ص) اهل بیت را افراد خاصی دانستند و با زیر عبا بردن معین گردیدند.

ترجمه :

فرشـتگان به همسر ابراهیم گفتند : آیا از فرمان خداوند تعجب می‌کنی رحمت و برکات الهی بر شما اهل بیت است او حمید و قابل سـتایش است و مجید و بزرگوار است و قبل از اسـحاق می‌بخشد (حضرت امیر المومنین (ع) به گروهی سلام کردند آنها چنین جواب دادند ، عَلَیك السَّلَامُ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکاتُهُ وَ مَغْفِرَتُهُ وَ رِضْوَانُهُ.

حضـرت فرمودنـد : پاسـخ سـلام را بیش از آنچه ملائکـهٔ به ابراهیم گفت نگوئیـد و لهـذا جملاـت رحمت الله و برکـاته کافی است.) " [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۶] .

پیام آیه :

۱. فرشتگان با انسان حرف می‌زنند.قالُوا

۲. مقام زن تا جائی است که مخاطب ملکوتیان قرار می‌گیرد.قالُوا

۳. برای کسانی که اولیاء خدا هستند الطاف ویژه الهی تعجب ندارد.

۴. فرزند صالح رحمت و برکت است.

۵. برای برطرف کردن اسـتبعاد و تعجب یـاد نعمتهـای الهی کنیـد. (خـدائی که ابراهیم را از آتش نجات داد و آتش را برای او سرد کرد او را بر تمام بت پرستان غالب نمود و.....)

۶. هرگز از الطاف و امدادهای غیبی خداوند مایوس نشوید.

۶. هود/۷۴

فَلَمّا ذَهَبَ عَنْ إِبْراهِیمَ الرَّوْعُ وَ جاءَتْهُ الْبُشْری یجادِلُنا فِی قَوْمِ لُوطٍ [هود/۷۴] .

ترجمه :

پس همینکه از ابراهیم ترس و وحشت برطرف شد و بشارت فرزند و جانشین برای او آمد (به فکر قوم لوط افتاد و با فرشتگان) درباره قوم لوط به گفتگو و مجادله و التمسا پرداخت.

(شاید مجادله ابراهیم همان است که در سوره عنکبوت اسم بیان شده که ابراهیم به فرشتگان گفت :

چگونه منطقه را زیر و رو می‌کنید در حالیکه در میان مفسدین پیامبر عزیزی همچون لوط وجود داردإِنَّ فِيها لُوطاً قالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيها لَنُنَجِّيَنَّهُ وَ أَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كانَتْ مِنَ الْغابِرِينَ [عنکبوت/۳۲] .

ما شناخت کامل نسبت به افراد و ایمان و کفرشان داریم لوط و یارانش را نجات می‌دهیم.

پیام آیه :

۱. آرامش روحی و خانوادگی زمینه یاد دیگران افتادن است.فَلَمّا ذَهَبَ عَنْ إِبْراهِيمَ الرَّوْعُ وَ جاءَتْهُ الْبُشْرى يجادِلُنا فِي قَوْمِ لُوطٍ

۲. دفع ضرر مهم‌تر از جلب منفعت است.ذَهَبَ عَنْ إِبْراهِيمَ الرَّوْعُ وَ جاءَتْهُ الْبُشْرى

۳. انبیاء اولوالعزم به فکر انبیاء زیر دست خود هستند.يجادِلُنا فِي قَوْمِ لُوطٍ

۴. در مواردی که مقدرات الهی حتمی نیست چونه زدن و شفاعت و دعا و توسل موثر است.يجادِلُ"

۵. تنها به فکر قوم خود نباشید.يجادِلُنا فِي قَوْمِ لُوطٍ

بشارت فرزند در صد سالگی شما را از سرنوشت دیگران غافل نکند.

۶. جدال با فرشتگان و ماموران الهی جدال با خداست.يجادِلُنا

۷. نسبت به بشارت به فرزند به زن داده شدهجاءَتْهُ الْبُشْرىو نسبت رفع نگرانی به مرد.ذَهَبَ عَنْ إِبْراهِيمَ الرَّوْعُزیرا مسئله فرزند بعد عاطفی دارد مسئله اعلام خطر بعد امینتی کودک مربوط به خانه است و امنیت مربوط به جامعه.

۸. ترس انبیاء عارضی است نه خصلتی.ذَهَبَ

۷. هود/۷۵-۷۶

"إِنَّ إِبْراهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوّاهٌ مُنِيبٌ يا إِبْراهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هذا إِنَّهُ قَدْ جاءَ أَمْرُ رَبِّك وَ إِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذابٌ غَيرُ مَرْدُودٍ [هود/۷۶-۷۵] .

يا إِبْراهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هذا [هود/۷۶] .

ترجمه :

همانا ابراهی بردبار است به درگاه خداوند بسیار آه و ناله دارد برای نجات مردم از قهر الهی به سوی او انابه‌ها دارد. (ابراهیم بگمان اینکه فرمان قهر الهی حتمی نیست و مردم می‌توانند با توبه و انابه برگردند و قوم لوط می‌توانند مشمول عفو و شفاعت قرار گیرند و لذا با فرشتگان قلع و قمع به گفتگو پرداخت و تقاضای تاخیر داشت. و لذا پاسخ شنید که‌ای ابراهیم از این تقاضا صرف نظر کن. (آنها قابل عفو و مشمول شفاعت نیستند فرمان الهی صادر شده و قطعا عذاب غیر قابل برگشت به سراغشان خواهد آمد.

پیام آیه :

۱. انبیاء دلسوزترین رهبران بشری هستند.

۲. تذکرات با حفظ مقام و شخصیت افراد باشد. (در آیه قبل فرمود : ابراهیم با فرشتگان ما جدال کردند و در آیه بعد می‌فرماید : ای ابراهیم از گفتگو و چونه زدن دست بردار در میان این دو آیه لازم است شخصیت ابراهیم معرفی شود که جدال او و تذکر ما با حفظ مقام اوست. او حلیم و اواه و منیب است جدال او بر اساس سوز اوست نه افکار و....)

۳. همینکه فرمان خداوند صادر شد ابراهیم هم نمی‌تواند مانع شود.یا ابراهیم اعرض عن هذا

۸. انعام/۷۴

وَ إِذْ قالَ إِبْراهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَ تَتَّخِذُ أَصْناماً آلِهَةً إِنِّی أَراکَ وَ قَوْمَکَ فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [انعام/۷۴] .

مقدمه :

در تفسیر نمونه می‌خوانیم کلمه (اب) به طور طبیعی به پدر گفته می‌شود لکن گاهی بر جد مادری ، عمو ، مربی و معلم انسان نیز گفته می‌شود. رسول خدا (ص) فرمود : أنا و علی أبوا هذه الأمۀ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۱۲۷] .

من و علی سرپرست و مربی این امت هستیم. از علمای اهل ست طبری ، آلوسی و سیوطی نیز می گویند که اذر پدر ابراهیم نبوده است.

حدیثی از شیعه و سنی نقل شده که رسول اکرم (ص) فرمود : در طول تاریخ پدران و مادرانم انحراف نداشته‌اند به علاوه ابراهیم به پدرش دعا کرد و گفت : رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِینَ [ابراهیم/۴۱] .

در صورتی مسلمان حق ندارد برای مشرک دعا کند گرچه فامیل باشد و مسئله استغفار ابراهیم برای آذر قبل از روشن شدن روحیه کفر منشانه او بود همینکه روشن شد که او حق‌پذیر نیست از او جدا شد. بنابراین همینکه دعای ابراهیم به والدین خود را در آیهالْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی وَهَبَ لِی عَلَی الْکبَرِ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ إِنَّ رَبِّی لَسَمِیعُ الدُّعاءِ [ابراهیم/۳۹] .

دیدیم در آخر عمرش و تبری حضرت را از ابیه در آیهوَ ما کانَ اسْتِغْفارُ إِبْراهِیمَ لِأَبِیهِ إِلاّ عَنْ مَوْعِدَۀٍ وَعَدَها إِیاهُ فَلَمّا تَبَینَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْراهِیمَ لَأَوّاهٌ حَلِیمٌ [توبه/۱۱۴] .

دیدیم می‌فهمیم که اب ابراهیم غیر از والد اوست از همه گذشته نام پدر ابراهیم در تاریخ تارج است نه آذر. [المیزان] .

ترجمه :

هنگامی که ابراهیم به پدرش آذر گفت : آیا بتها را خدایان قرار می‌دهی؟ قطعا تو و بستگانت را در انحراف روشن می‌بینم.

پیام آیه :

۱. ملاک حق است نه سن. (ابراهی به عموی خود که معمولا سن بیشتری دارد و بگفته آیه رئیس قبیله است با صراحت کامل هشدار می‌دهد.)

۲. بت پرستی انحرافی است که اگر از هر عقل و وجدان سالمی سوال شود انتقاد می کند.أَ تَتَّخِذُ أَصْناماً

ضَلالٍ مُبِینٍ

۳. تاریخ بت پرستی قبل از موسی و عیسی و حتی قبل از ابراهیم سابقه دارد.

۴. در شیوه دعوت اول از خود و فامیل شروع کنید.لِأَبِیهِ

۵. جمعیت و سابقه و سن باطل را حق نمی کند.أَراکَ وَ قَوْمَکَ فِی ضَلالٍ مُبِینٍ

۶. با توجه به اینکه ابراهیم بگفته قرآن حلیم بود و پیامبر حتی با فرعون باید نرم حرف بزنند به خصوص فامیل و با توجه به جدال نیکو ابراهیم (ع) در آیه بسیار تند سخن گفت و این بخاطر اصرار عمو بر کفر خود بود.

۹. انعام/۷۵

وَ کذلِکَ نُرِی إِبْراهِیمَ مَلَکوتَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ لِیکونَ مِنَ الْمُوقِنِینَ [انعام/۷۵] .

چند مقدمه :

۱. کلمه ملکوت از ملک گرفته شده و حرف (ت) و (واو) برای تاکید و مبالغه به آن اضافه شده است. (ملکوت السموات یعنی مالکیت مطلقه و حقیقی آسمان‌ها)

۲. عامل را چهار قسمت کرده‌اند : لاهوت ، جبروت ، ملکوت ، ناسوت.

لاهوت عام الوهیت است که جز خداوند احدی از آن خبر ندارد. جبروت عالم مجردات است. ملکوت عالم اجسام است. ناسوت عالم کون و نار و تغییرات و تحولات است. عالم ملکوت بگفته بعضی عالم اسرار و نظم و شگفتیها و غیب است. (قاموس معجم الوسیط) آلوسی می گوید : ملکوت آسمانها عجائب آنهاست.

ترجمه :

همانگونه که زشتی شرک و بت پرستی را به ابراهیم نشان دادیم قدرت و تسلط واقعی خود را نسبت به آسمانها و زمین نیز به او نشان دادیم. (این دید برای ابراهیم آثاری از قبیل آشنائی بیشتر با سنت و خلقت و حکمت و بوبیت الهی است.) و برای انیکه او از اهل یقین باشد (امام باقر (ع) فرمود : خداوند نور چشم ابراهیم قدرتی داد که عمق آسمانها و زمین را مشاهده می کرد.) [نور الثقلین] .

پیام آیه :

۱. کسیکه حق را شناخت و به آن دعوت کرد و هیچ ملاحظه‌ای ننمود توفیق دید ملکوتی پیدا می کند.

(ابراهیم در آیه قبل عمو را تهدید کرد و حق را گفت و ملاحظه‌ای نکرد)

۲. یقین عالی‌ترین درجه ایمان است.

۳. استدلال محکم و برخورد با دیگران نیاز به ایما قلبی دارد. (بعد از یقین آیات بعد وارد استدلال می‌شود) [المیزان] .

۴. دید ملکوتی آن است که انسان وجود و عدم همه چیز را از او بداند و به غیر او دل نبندد

(در قرآن کنار کلمه ملکوت کن فیکون آمده)

"وَ هُوَ الَّذی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَ یوْمَ یقُولُ کنْ فَیکونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَ لَهُ الْمُلْك یوْمَ ینْفَخُ فِی الصُّورِ عالِمُ الْغَیبِ وَ الشَّهادَةِ وَ هُوَ الْحَکیمُ الْخَبیرُ وَ إِذْ قالَ إِبْراهیمُ لِأَبیهِ آزَرَ أَ تَتَّخِذُ أَصْناماً آلِهَةً إِنِّی أَراك وَ قَوْمَك فی ضَلالٍ مُبینٍ وَ کذلِك نُری إِبْراهیمَ مَلَکوتَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ لِیکونَ مِنَ الْمُوقِنینَ [انعام/۷۵-۷۳] .

در جای دیگروَ ما خَلَقَ اللّهُ مِنْ شَیءٍ [اعراف/۱۸۵] .

آمده و در اینجا بعد از چند آیهلا أُحِبُّ الْآفِلِینَ [انعام/۷۶] . آمده است.)

۵. دید ملکوتی آثار زیادی دارد که یکی از آنها یقین است.لِیکونَ [انعام/۷۵] .

۶. همانگونه که دید ملکوتی را به تو دادیمسُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ لَیلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی الَّذِی بارَکنا حَوْلَهُ لِنُرِیهُ مِنْ آیاتِنا [اسراء/۱] .

به ابراهیم دادیموَ کذلِك نُری إِبْراهِیمَ [انعام/۷۵] .

۷. هر کس با دون الله مبارزه کند توفیق دید ملکوتی پیدا می کند.

۸. یک نوجوان به قدری می‌تواند رشد کند ک دید ملکوتی پیدا کند. (طبق تفاسیر متعدد ابراهیم در آن زمان نوجوان بوده است.)

۱۰. انعام/۷۶

فَلَمّا جَنَّ عَلَیهِ اللَّیلُ رَأی کوْکباً قالَ هذا رَبِّی فَلَمّا أَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ [انعام/۷۶] .

مقدمه :

در دو آیه بعد ابراهیم (ع) می گوید : یا قَوْمِ [انعام/۷۸] .

که معلوم یم شود کلمههذا رَبِّیبخاطر مدارا در گفتگو است نه عقیده شخصی همچنین در آیه ۷۸ همینکه غروب ماه و خورشید را می‌بیند می‌گوید : من از شرک شما بیزارم. اقرار بههذا رَبِّیاز عقیده خودش بود می‌گفت : من از شرک خودم بیزارم.

ترجمه :

پس همینکه (تاریکی) شب ابراهیم را فرا گرفت : ستاره‌ای را دید و گفت : این خدای من است. پس همینکه غروب کرد گفت : من غروب کنندگان را دوست ندارم. (موجودی که طلوع و غروب دارد محکوم قوانین است نه حاکم بر آن موجودی که حرکت دارد حادث است و حادث نمی‌تواند خدا باشد. حضرت ابرایه ابتدا حرف مخالف را موقتا می‌پذیرد بعد با استدلال رد می‌کند. قبول مما شات و مدارا برای استدلال قوی نرمشی است برای سرکوب. بنابراین ضرری به عصمت و داشتن یقین و دید ملکوتی نمی‌زند.

پیام آیه :

۱. بهترین شیوه تبلیغ بیدار کردن فطرتها ، فعال کردن عقلها ، توجه به احساسات است.

۲. محبوب واقعی کسی است که اسیر مکان ، زمان ، متغیر و موقت و محدود و متعدد نباشد.لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ

۳. معبود باید محبوب باشد روح دین عشق است. عبادات باید عاشقانه باشد.لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ

۱۱. انعام/۷۷

فَلَمّا رَأَی الْقَمَرَ بازِغاً قالَ هذا رَبِّی فَلَمّا أَفَلَ قالَ لَئِنْ لَمْ یهْدِنِی رَبِّی لَأَکونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضّالِّینَ [انعام/۷۷] .

مقدمه :

۱. کلمه بازغ از بزغ به معنای شکافتن و جاری ساختن خون است. گویا طلوع خورشید و ماه پرده تاریکی را می‌شکافند و سرخی کم رنگی را در اطراف خود ایجاد می‌کنند (نمونه)

۲. به سر شب اول ماه هلال می‌گویند و به شبهای بعد قمر به معنای سفیدی عرب به حیوان سفید اقمر می‌گوید. (؟؟؟؟؟؟)

ترجمه :

پس (بار دیگر) همینکه ماه را دید گفت : این است پروردگار من. پس همینکه غروب کرد گفت : قطعا اگر پروردگان (ماقعی که در درونم می‌یابم) من مرا هدایت نکند از گمراهان قرار خواهم گرفت. (حضرت ابراهیم (ع) هم با ستاره پرستان برخورد کرد و هم با خورشید و ماه پرستان.)

پیام آیه :

۱. شیوه انتقاد باید گام به گام باشد. در آیه قبل فرمود : من افلین را دوست ندارم. در این می فرماید : قطعا پرستش ماه انحراف است.

۲. در راه شناخت باید به هدایت و فیض الهی تکیه کرد.یهْدِنِی رَبِّی

[المیزان] .

انسان بدون کمک الهی نمی‌تواند به سرچشمه زلال معارف برسد.

۳. در درون انسان گم شده است که در پیدا کردن آن به سراغ مصادیق گوناگون می‌رود.

۴. در هر فریضه‌ای همینکه به بن بست رسیدید لجاجت نکنید فورا مسیر را عوض کنید. مرد آن است حرفش حق باشد نه آنکه حرفش یکی باشد.

۵. انبیاء هم به هدایت الهی نیازمندند.

۶. در دست نداشتن راه حق دلیلی بر حرکت در راه باطل نیست.
۱۲. انعام/۷۸
فَلَمّا رَأَی الشَّمْسَ بازِغَةً قالَ هذا رَبِّی هذا أَکبَرُ فَلَمّا أَفَلَتْ قالَ یا قَوْمِ إِنِّی بَرِیءٌ مِمّا تُشْرِکونَ [انعام/۷۸] .
ترجمه :
پس همینکه ابراهیم خورشید را دید که جلوه کرده گفت : این پروردگار من است. این (از ماه و ستاره) بزرگتر است. پس همینکه خورشید هم غروب کرد گفت : یا قوم من قطعا از تمام خیرهایی را که شما شریک خدا قرار می‌دهید بی زارم. (از کلمهیا قَوْمِمعلوم می‌شود کلماتهذا رَبِّیدر مقام بحث و گفتگو با مشرکان بوده نه یک تحقیق شخصی)
(بگفته تفسیر اطیب البیان اگر ابراهیم قبل از توحید ماه و ستاره و خورشید پرست بود باید بگوید من از شرک خودم بیزارم نا اینکه بگوید از شرک شما بیزارم)
پیام آیه :
۱. کوچك و بزرگی اجسام مهم نیست. آنچه مهم است اشکال تغییر و تحول و افول است که بر همه وارد است.
۲. انسان در عمق جان خود برای پرودگار بلندی و نورانیت را پذیرفته است. (ستاره و ماه و خورشید)
انبیاء از همین زمینه برای معرفی خداوند استفاده می کنند.
۳. برائت از مشرکین فریاد ابراهیمی است.
۴. برائت از شرك است نه از افراد.مِمّا تُشْرِکونَنهمِنْکمْ
۵. شیوه تعلیم وانتقاد باید گام به گام باشد. (از ستاره شروع تا خورشید پایان یافت)
۶. کمال خواهی خواست فطری انسان هاست و افول و ناپایداری نقص است.
۷. زمان برائت بعد از برهان و استدلال است.
۱۳. انعام/۷۹
إِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِی لِلَّذِی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنِیفاً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِکینَ [انعام/۷۹] .
مقدمه :
کلمه حنیف به معنای خالص و نجات از انحراف است و کلمه فطور به معنای شمافتن است که به معنای آفریدن می‌آید. شاید اشاره به مطلبی است که علم امروز می گوید که جهان در روز اول توده واحدی بود و بعد از هم شکافته شده و کرات آسمانی یکی پس از دیگری به وجود آمده‌اند. (نمونه)
ترجمه :
اکنون که تغییر و تحول و افول را در مخلوقات کوچك و بزرگ دیدم و فهمیدم که همه اسیر و محکوم قوانین و محدودیتهایی دارند.)
من با ایمان کامل روی خود را به سوی کسی کردم که آسمان و زمین را آفرید و من از مشرکان نیستم.
پیام آیه :
۱. کسیکه از جزئی مادی و محدود و فانی گذشت به کلی و معنوی و بی نهایت و ابدی راه می‌یابد.
۲. توحید ناب و ایمان خالص زمانی است که همراه با برائت از شرك باشد.وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِکینَ
۳. راه حق را که یافتید با قاطعیت و نشاط بروید و از تنهایی نهراسید.إِنِّی

۴. انسان می‌تواند به جایی رسد که عقائد نسل‌ها و عصر را در هم بشکند.

۵. در جلوه‌ها غرق نشوید که دیر یا زود رنگ می‌بازند. به خداوند توجه کنید که خالق همه جلوه هاست.

۱۴. انعام/۸۰

وَ حاجَّهُ قَوْمُهُ قالَ أَ تُحاجُّونِّی فِی اللّهِ وَ قَدْ هَدانِ وَ لا أَخافُ ما تُشْرِکونَ بِهِ إِلاّ أَنْ یشاءَ رَبِّی شَیئاً وَسِعَ رَبِّی کلَّ شَیءٍ عِلْماً أَ فَلا تَتَذَکرُونَ [انعام/۸۰] .

ترجمه :

و قوم ابراهیم با او محاجهٔ کرده (و با خصومت احتجاج نمودند) حضرت فرمود : آیا با من درباره خداوند محاجه می کنید در حالیکه او مرا راه نمود ومن از آنچه شما شریک خدا قرار می‌دهید بیم ندارم مگر آنکه پروردگارم چیزی را بخواهد (اگر در جریان مبارزه با شرک صدمه‌ای به من رسید خیال نکنید از قدرت بتهای شماست بلکه اراده اوست) پروردگار من با علم خود بر همه چیز احاطه دارد (بتهای شما زمانی می‌توانند به من سود و زیانی برسانند که علم داشته باشند و آنها چون فاقد علم هستند هیچ نقشی ندارند.) آیا متذکر نمی‌شود؟!

پیام آیه :

۱. بدهکار را اگر آرام بگذارید طلبکار می‌شود. قوم منحرف به جای شرمندگی از شرک خود قد علم کرده و احتجاج می کند.حاجَّهُ قَوْمُهُ

۲. یک موحد به تنهایی در برابر جمعیت منحرف نگرانی ندارد.قَوْمُهُ

۳. ریشه شرک خیال و ترس از ضرر رسانی بتها بود.لا أَخافُ ما تُشْرِکونَ بِهِ

۴. حق جویی از انسان ولی هدایت از خداوند است.وَ قَدْ هَدانِ

۵. نترسیدن از غیر خدا نشانه توحید است.لا أَخافُ

۶. کسیکه مشمول هدایت الهی شد بیمی ندارد.وَ قَدْ هَدانِ وَ لا أَخافُ

۷. دریافت حق نیازی به تعقل ندارد بلکه فقط تذکر کافی است.أَ فَلا تَتَذَکرُونَ

۱۵. انعام/۸۱

وَ کیفَ أَخافُ ما أَشْرَکتُمْ وَ لا تَخافُونَ أَنَّکمْ أَشْرَکتُمْ بِاللّهِ ما لَمْ ینَزِّلْ بِهِ عَلَیکمْ سُلْطاناً فَأَی الْفَرِیقَینِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ [انعام/۸۱] .

ترجمه : چگونه من از آنچه شما شریک خداوند قرار می‌دهید بترسم (با اینکه این بت‌ها هیچگونه نشانه علم و شعور و قدرتی ندارند.)

ولی شما از شرک خود نمی‌ترسید در حالیکه هیچ گونه دلیل برای شرک بر مشا نازل نکرده. کدامیک از ما و شما سزاوارتر به امنیت هستیم اگر علم دارید (بر خلاف عقیده گروهی که می گویند ترس انگیزه ایمان به خداست از این آیه استفاده می‌شود ترس انگیزه شرک است.)

پیام آیه :

۱. مشرک برهان ندارد.لَمْ ینَزِّلْ بِهِ عَلَیکمْ سُلْطاناً

۲. امنیت در سایه ایمان به خداست.

۳. اگر علم و دانشتان را بکار گیرید به نتائج صحیح می‌رسید.إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ

علم صحیح وسیله‌ای است برای شناخت خداوند.
۴. در بحث آزاد و مناظره تعصب مردم را تحریک نکنید.فَأَی الْفَرِیقَینِ
و نفرمود : حتما ما در آمن هستیم.
۱۶. بقره/۱۲۴
وَ إِذِ ابْتَلی إِبْراهِیمَ رَبُّهُ بِکلِماتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قالَ إِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماً قالَ وَ مِنْ ذُرِّیتِی قالَ لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .
ابراهیم در میان تمام انبیاء جایگاه خاصی دارد ویکی از اسرار حج یادآوری ایثارهای او و زنده کردن یاد اوست. نام ابراهیم (ع) ۶۹ بار در۲۵ سوره در قران آمده اتس. در قرآن غیر از حضرت محمد (ص) برای دیگری کلمه اسوهٔ ونمونه بکار نرفته است مگر حضرت ابراهیم از او کلمه اخیار ، صالحان ، قانتان ، صدیقان ، صابران ، وفاکنندگان ، اسوهٔ و... تعبیر شده است. او در منطق و برهان با ماه پرستان در مبارزه با بت پرستان در ایثار و استقامت در سربلندی در همه آزمایشات سخت الهی در برکت عمر نمونه است.
ترجمه :
به یاد آور که پروردگار ابراهیم او را به حوادثی آزمایش کرد (گذشت از جان و مال و همسر و فرزندو...)
حدود بیست بار مسئله آزمایش در قرآن مطرح شده است و از برنامه‌های قطعی و سنت الهی خداوند است و آزمایش خداوند برای آگاه شدن او نیست زیرا او از پیش همه چیز را می‌داند بلکه آزمایش خداوند برای عکس العمل نشان دادن ماست. زیرا تا انسان از خود کاری نکند استحقاق پاداشی نخواهد داشت. وسیله امتحان می‌تواند تمام شیرینی‌ها و تلخی‌ها باشد. افرادی به شدائد ومصائب آزمایش می‌شوند و افرادی به رفاه و نعمتها آزمایش الهی قابل استثناء نیست و شامل همه مردم و انبیاء می‌شود. آزمایشات الهی وسیله‌ای برای رشد و پروش مردم است.
هر آزمایشی که ابراهیم داد به مقامی رسید مثلا اول مقام ابراهیم عبد الله شد. بعد نبی الله بعد رسول الله بعد خلیل الله ، بعد امامت و رهبری. مراد از کلمات در آیه حوادث و وظائف سنگینی است که شاید مهم‌ترین آنها تسلیم خداوند و دیگر تنهائی او بود. ابراهیم کسی است که در فامیل حتی عمو او با او مخالف بود. در جامعه تنها بود. او به تنهایی وارد بتخانه و بتها را شکست او یک نفر بود. ولی قرآن او را یک امت می‌داند همانگونه که رسول الله (ص) درباره ابوطالب فرمود او یک نفر ولی یک امت است.
بهر حال حضرت ابراهیم (ع) از خداوند تقاضا کرد این منصب رهبری و امامت به ذریه و نسل او نیز برسد.
ولی خداوند پاسخ داد که مقام امامت به ظالم نمی‌رسد. بنابر این هرگاه افرادی از ذریه تو ظلم به خود یا دیگران کرده باشند هرگز به مقام امامت نخواهند رسید. زیرا مقام امامت و رهبری بالاتر از مقام نبوت و رسالت است چون نبی کسی است که خبر را می‌گیرد واگر مردم بخواهند در اختیارشان قرار می‌دهد و رسول مامور به ابلاغ است و امام مامور به اجراء. ابراهیم تنها پیامبری است که مشرکان و یهود و نصاری همه خود را در راه او می‌داند در این آیه ضمن تجلیل از ابراهیم به طور غیر مستقیم به همه می‌فهماند اگر شما او را قبول دارید دست از شرک بردارید و همچون او تسلیم بی‌چون اوامر خدا باشید.
پیام آیه : ۱. آزمایش یک سنت حتمی الهی برای شکوفا شدن استعدادها و عکس العمل نشان دادن و استحقاق مزد پیدا کردن است.
۲. امامت مقامی است بلند از مناصب الهی و باید حتما از طرف خداوند منصوب شود.إِنِّی جاعِلُک [بقره/۱۲۴] .
۳. امامت نیاز به لیاقت دارد نه فقط وراثت و لیاقت‌ها با شعار نیست بلکه با پیروی در امتحانات الهی است.

۴. امامت یک عهد است و همیشه باید این عهد میان خداوند و مردم باشد.
۵. امام باید معصوم باشد و هر کس لقب ظالم بر او بار ، مشمول این مقام نخواهد شد.
۶. اهم شرائط رهبری عدالت و حسن سابقه است و کسیکه سابقه شرک (ظلم بزرگ) دارد لایق امامت نیست.
زیرا؟؟؟؟؟؟؟ ابن مسعود از رسول خدا (ص) نقل می‌کند که خداوند فرمود : من سجد لصنم من دونی لا أجعله إماما أبدا ، و لا یصح أن یکون إماما. قال إبراهیم و اجنبنی و بنی أن نعبد الأصنام ، رب إنهن أضللن کثیرا من الناس. قال النبی (صلی الله علیه و آله) فانتهت الدعوة إلی و إلی أخی علی لم یسجد أحد منا لصنم قط ، فاتخذنی الله نبیا ، و علیا وصیا. [أمالی طوسی ، ص۳۷۸] .
هر کس برای بت سجده کند او را امام قرار نمی‌دهم و م و علی (ع) هیچکدام هرگز برای بت سجده نکرده‌ایم.
۷. مقام امامت که رهبری مردم و اجراء دستورات است بالاتر از مقام رسالت که ابلاغ دستورات است می‌باشد و پیامبر عزیز اسلام هر دو مقام را داشت.
۸. این آیه یکی از آیاتی است که پشتوانه فکری واعتقادی شیعه در تاریخ است و در تفسیر المنار جلد اول صفحه ۴۵۷ به بعد می‌خوانیم که ابوحنیفه به استناد این آیه بر ضد حکومت وقت (منصور عباسی) بود و مقام قضاوت را قبول نکرد و سپس می‌گوید ائمه اربعهٔ اهل سنت همه با حکومتهای زمان خود مخالف بودند زیرا آنان را ظالم می‌دانستند لکن در منابع تاریخی مطالبی برخلاف این ادعای صاحب المنار به چشم می‌خورد.
۹. لازم نیست که هر امامی قبلا رسول باشد بلکه اگر کسیکه قبل از اوست مقام رسالت و امامت را داشته باشد نظیر پیامبر (ص) شخص دوم می‌تواند در رهبری و امامت و اجراء دستورات امام باشد. گرچه وحی قطع شده باشد و رسالت و نبوت در کار نباشد.
۱۷. بقره/۱۲۵
وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَیتَ مَثابَةً لِلنّاسِ وَ أَمْناً وَ اتَّخِذُوا مِنْ مَقامِ إِبْراهِیمَ مُصَلًّی وَ عَهِدْنا إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ أَنْ طَهِّرا بَیتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْعاکفِینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵] .
مقدمه :
کلمه عهد در آیه چون با حرفإِلیآمده به معنای گوشزد کردن است ولی اگر با حرفمَعَبیاید به معنای پیمان است.
ترجمه :
بعد از اشاره به مقام والای ابراهیم در آیه گذشته در این آیه به یادگار او کعبه اشاره و می‌فرماید : به یاد آورکه ما کعبه را برای مردم مثابه قرار دادیم کلمه مثابهٔ از ثوب به معنای بازگشت به حالت اول است و کعبه محلی است که همه خداپرستان به سوی آن رو می‌نمایند. کعبه محل بازگشت و میعادگاه همه مردم است. آن هم میعاد گاهی امن و مقدس زیرا حضرت ابراهیم (ع) از خداوند خواست که مکه شهر امن باشد.رَبِّ اجْعَلْ هذابَلَداً آمِناً [بقره/۱۲۶] .
و از مقام ابراهیم که جایگاهی درحدود ۱۳ متری کعبه است برای نماز خود جایگاهی قرار دهید. (بر هر کسیکه در مکه دور خانه خدا و کعبه طواف واجب می‌کند لازم است دو رکعت نماز در آن منطقه که نامش مقام ابراهیم است بخواند در آنجا سنگی که حضرت ابراهیم برایه ساختن کعبه روی آن ایستاده در میان صندوقچه‌ای قرار دارد.
سپس می‌فرمایدک به ابراهیم و اسماعیل گوشزد کردیم که خانه مرا برای زائران طواف کننده و ساکنان و مجاوران حرم و رکوع و سجود کنندگان پاکیزه نمایند. پاک کردن از هرگونه آلودگی ظاهری و باطنی و بتها .

پیام آیه :

۱. دین اسلام دین جهانی است در آیه قبل امام را برای همه مردم قرار داد و در این آیه کعبه را مخاطب در حج کلمه ناس و توده مردمند.

۲. نیاز به آتش بس و مرکز امن برای شروع مذاکره در هر زمانی به شدت احساس می‌شود که اسلام این نیاز اجتماعی را با آیه فوق و استجابت دعای حضرت ابراهیم (ع) برطرف فرموده که نه تنها انسان بلکه حیوانات و پرندگان و گیاهان نیز در آن منطقه در امانند.

۳. خداوند جسم نیست که نیاز به خانه داشته باشد و کلمهبَیتِیدر آیه نظیر کلمهشَهْرُ اللَّهِدرباره ماه رمضان بخاطر کرامت است.

۴. جامعه نیاز به امام و امن دارد که در آیه قبلاِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .

به مسئله امامت اشاره شد و در این آیه به نیاز دوم.

۵. کسیکه حاضر شود خود و همسر و فرزندش را در راه خداوند تسلیم کند باید تمام سرها درجای پای او برای خداوند به خاک مالیده شود.

۶. همینکه خانه از خدا شدبَیتِیخادم خانه هم باید از اولیاء خدا باشد .

۷. در کرامت زائران خانه خدا همین بس که ابراهیم پاکسازی؟؟؟؟؟؟؟

۸. امروز هم باید وارثان ابراهیم حرم ار از نااهلان پاک نمایند.

۱۸. بقره/۱۲۶

وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّ اجْعَلْ هـذا بَلَداً آمِناً وَ ارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَراتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ قالَ وَ مَنْ کفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِیلاً ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلی عَذابِ النّارِ وَ بِئْسَ الْمَصِیرُ [بقره/۱۲۶] .

مقدمه :

کلمه بلد به معنای قطعه زمین بزرگ مشخص اس که به شهر قریه گفته می‌شود و لذا به همین بلد مکه در آیات قریه گفته می‌شود.مِنْ قَرْیتِک الَّتِی أَخْرَجَتْک [محمد/۱۳] .

وَ الْبَلَدُ الطَّیبُ یخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ [اعراف/۵۸] .

شامل تمام زمینها می‌شود نه تنها شهر.

ترجمه :

در این آیه و هر یک از آیات بعد ابراهیم (ع) از خداوند چیزی را می‌خواهد وخداوند هم مستجاب می کند مثلا در این آیه می گوید : پروردگارا این مکه را منطقه امن قرار بده و از اهل این منطقه تنها به کسانی به خدا و قیامت ایمان دارند از ثمرات روزی فرما. خداوند قسمت اول دعای او را مستجاب و مکه را همانگونه که در آیه قبل خواندیم شهر امن قرار داد ولی درباره دعای دوم که تنها به مومنان مکه ثمرات و رزق دهد فرمود : برنامه من این نیست که به کفار رزق ندهم زیرا رحمت من عمومی است.

من به کسانی که کفر ورزند نیز بهره کمی از این ثمرات می‌دهم و جزای کفرشان را در آخرت داده و آنان را به عذاب آتش خواهم کشاند و چه بد سرانجامی دارند این کفار.

پیام آیه :

۱. سنتهای قطعی الهی حتی با دعای حضرت ابراهیم (ع) خدشه بردار نیست زیرا برنامه و سنت خداوند آن است که به همه

مردم از کافر و مسلمان رزق دهد و به ابراهیم که رزق را تنها برای مومنان در خواست کرد پاسخ منفی داد.

۲. در چند آیه قبل که ابراهیم از خداوند تقاضا کرد که مقام امامت و رهبری را به ذریه‌اش دهد پاسخ شنید که به افراد ظالم این مقام را نمی‌دهم ولی در این آیه به ظالم و کافر رزق می‌دهد آری رزق مادی خیلی مهم نیست. و لذا به نااهل هم داده می‌شود ولی مقامات معنوی و اجتماعی و رهبری به هر کس داده نمی‌شود.

۳. انبیاء الهی علاوهٔ بر ارشاد باید توجه به نیازهای مادی از قبیل اعلنیت و اقتصاد مردم نیز داشته و برای آن همه تلاش و هم دعا کنند.

۱۹. بقره/۱۲۷

وَ إِذْ يرْفَعُ إِبْراهِيمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبيتِ وَ إِسْماعِيلُ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا إِنَّک أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ [بقره/۱۲۷] .

ترجمه :

زمانی ابراهیم و اسماعیل پایه‌های کعبه را بالا بردند وهمراه با کار و تلاش دعا می‌کردند که پروردگارا از ما قبول فرما تو شنوا و دانایی. به گفته روایات کعبه از زمان حضرت آدم بوده و لکن ابراهیم (ع) پایه‌های آنرا بالا برده است.

دلیل این حرف یکی از ایات قرآن است که می‌فرماید : إِنِّي أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّيتِي بِوادٍ غَيرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيتِک الْمُحَرَّمِ [ابراهیم/۳۷] .

حضرت ابراهیم همسر و نوزادش اسماعیل را کنار کعبه گذاشت و گفت : خداوندا من این زن و کودک را در این بیابان خشک نزد کعبه قرار دادم.

بنابراین کعبه حتی در زمان کودکی اسماعیل وجود داشته. در آیه دیگر می‌خوانیم اولین خانه مردم همانا کعبه است و در خطبه نهج البلاغهٔ نیز حضرت علی (ع) می‌فرماید : خداوند تمام مردم را از زمان حضرت آدم تا ابد با همین کعبه و سنگهای آن آزمایش می‌فرماید. بهر حال تاریخ کعبه بسیار قدیم ولی بالا بردن پایه‌های آن بدست ابراهیم و اسماعیل است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَ لَا تَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ اخْتَبَرَ الْأَوَّلِينَ مِنْ لَدُنْ آدَمَ ص إِلَى الْآخِرِينَ مِنْ هَذَا الْعَالَمِ بِأَحْجَارٍ لَا تَضُرُّ وَ لَا تَنْفَعُ وَ لَا تُبْصِرُ وَ لَا تَسْمَعُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

پیام آیه :

۱. ابراهیم واسماعیل در کار مساوی نبودند. زیرا در حدیث می‌خوانیم ابراهیم بنائی می‌کرد و اسماعیل سنگ به دستش می‌داد. و چون کار این دو نفر تفاوت داشت میان نام آن دو بزرگوار نیز فاصله افتاد.

۲. در مسیر اهدفا الهی کار بنائی و کارگری نیز عبادت است و از خداوند می‌خواهد که این عبادت را قبول کند.

۳. کار مهم نیست قبول شدن مهم است. اگر کعبه هم ساختیم ولی مورد قبول قرار نگیرد بی ارزش است.

۴. همانگونه که در آیه مشاهده می‌کنیم و در روایات نیز می‌خوانیم ستایش دردعا یکی از شرائط و زمینه‌های استجابت و آداب دعا است. در اینجا ابراهیم دعای خود را با ستایش پروردگار پایان می‌دهد.

۲۰. بقره/۱۲۸

رَبَّنا وَ اجْعَلْنا مُسْلِمَينِ لَک وَ مِنْ ذُرِّيتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَک وَ أَرِنا مَناسِکنا وَ تُبْ عَلَينا إِنَّک أَنْتَ التَّوّابُ الرَّحِيمُ [بقره/۱۲۸] .

ترجمه :

حضرت ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) از خداوند چنین خواستند ، پروردگارا ما را تسلیم فرمان خودت قرار بده ، با اینکه تسلیم بودن ابراهیم در ماجرای ذبح فرزندش عالی‌ترین نوع تسلیم بود ولی گویا از خداوند یا تسلیم بیشتر و یا تداوم تسلیم را

می‌خواهد. کسیکه فقط تسلیم خدا شد نه تسلیم عموی بت تراش می‌شود و نه تسلیم بتها وطاغوتها بعد می گوید : خداوندا از ذریه و نسل ما نیز امتی مسلمان که فقط تسلیم تو باشند قرار بده و راه و روش پرستش و عبادت خودت را به ما نشان بده. لطف خودت را به ما برگردان البته تو توبه‌پذیر و رحیم هستی.

پیام آیه :

۱. تسلیم بالاترین مقام است. ابراهیم (ع) که به مقامات والای معنوی رسیده و از آنهمه آزمایشات سنگین بیرون آمده باز هم از خداوند روح تسلیم می‌خواهد. زیرا اصل دین تسلیم اوامر اوست زیرا ما می‌دانیم کاری و فرمانی خلاف حکمت ندارد.

۲. توجه به نسل و ذریه یک دورنگری و وسعت نظر و نشانه سوز و عشق است که بارها در دعاهای حضرت ابراهیم (ع) به چشم می‌خورد.

۳. راه بندگی را باید از خداوند آموخت وگرنه انسان گرفتار انواع خرافات و انحرافات می‌شود. (عبادات جعلی ممنوع است.)

۴. نیاز به توبه و بازگشت الطاف الهی در هر حال و برای هر مقام یک ارزش است که در حدیث می‌خوانیم رسول اکرم (ص) هر روز هفتاد بار استغفار می کرد با اینکه او معصوم بود و گناهی نداشت.

قَالَ الصَّادِقُع : كانَ رَسُولُ اللَّهِ ص يسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِي كلِّ يوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ يتُوبُ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سَبْعِينَ مَرَّةً [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۵. یکی از آداب دعا ستایش پروردگار است که در این آیه نیز به چشم می‌خورد.

۶. تا روح تسلیم در انسان نباشد بیان احکام نقشی نخواهد داشت. در اینجا ابراهیم (ع) اول از خداوند روح تسلیم را تقاضا کرد بعد راه و روش عبادت را.

۲۱. بقره/۱۲۹

رَبَّنا وَ ابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يتْلُوا عَلَيهِمْ آياتِک وَ يعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ وَ يزَكيهِمْ إِنَّک أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكيمُ [بقره/۱۲۹] .

ترجمه :

(یک دعای دیگر از ابراهیم که بیانگر عظمت فوق العاده روح او دور نگری و سوز و خلوص اوست در این آیه می‌خوانیم با اینکه خودش زنده و از پیامبران برجسته خداست در دعا می‌خواهد که)

پروردگارا در امیان مردم و ذریه من پیامبری از خودشان مبعوث کن تا آیات ترا بر آنان بخواند و کتاب و حکمت بیاموزد و مردم را تزکیه و تربیت کند. همانا تو عزیز و حکیم هستی.

پیام آیه :

۱. یکی از نشانه‌های روح بلند دعاهای انسان است حضرت ابراهیم برای رهبری الهی قرن‌ها بعد از خود دعا می کند تاآنجا که رسول الله (ص)

می‌فرماید : أَنَا دَعْوَةُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۶۸] .

من استجابت دعای پدرم ابراهیم هستم که گفتمرَبَّنا وَ ابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ

۲. نیاز به رهبری آسمانی از مهم‌ترین نیازها است که اگر قرن‌ها قبل برای آن دعا شد نشان دهنده اهمیت و ارزش و نقش آن است. زیرا بالا بردن کعبه بدون رهبر معصوم یک بتخانه‌ای بیش از آب در نمی‌آید.

۳. با اینکه در سه مورد از قرآن تزکیه بر تعلیم مقدم است ، در این آیه تعلیم بر تزکیه مقدم شده است. گویا مقصود حضرت ابراهیم (ع) مقدم بودن تعلیم است ولی خداوند در اجابت دعا تزکیه را مقدم داشته تا به ابراهیم هشدار دهد که ارزش با تزکیه

است بعد تعلیم.
۴. مراد از حکمت یک بینش و رشد و مراد از کتاب کتب آسمانی است.
۲۲. بقره/۱۳۰
وَ مَنْ یرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْراهِیمَ إِلاّ مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَ لَقَدِ اصْطَفَیناهُ فِی الدُّنْیا وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَةِ لَمِنَ الصّالِحِینَ [بقره/۱۳۰] .
ترجمه :
چون در آیات قبل گوشه‌ای از شخصیت و اهداف حضرت ابراهیم (ع) را بیان کرد در این آیه می‌فرماید :
کیست که از آئین اعراض کند مگر کسیکه خود را به سفاهت افکند باشد همانا ما او رد دنیا برگزیدیم و در آخرت از نیکوکاران ملت و آئین ابراهیمبه قدری ارزش داردکه رسول اکرم (ص) افتخار می کند که راه او راه ابراهیم است.
ابراهیم کسی است که در منطق مخالف را مبهوت می کندفَبُهِتَ الَّذِی کفَرَ [بقره/۲۵۸] .
در شجاعت یک تنه با تبر همه را می‌شکندفَجَعَلَهُمْ جُذاذاً [انبیاء/۵۸] .
در تسلیم فرزند را قربانی و در حلم قرآن او را حلیم معرفی می کند در سخاوت برای دو نفر مهمان گوساله چاقی را بریان ودر توکل و صبر خود به آتش می‌افکند.
پیام آیه :
۱. سفیه کسی که منطق و مکتب و رهبر وراه حق را نادیده و به دنبال هوسهای خود یا دیگران می‌رود.
آیا کسیکه ابراهیم (ع) را که برای شما مرکز امن ، رهبر معصوم ، رزق فراوان ، توفیق اسلام و تسلیم و قبول توبه ، سعادت ذریه را از خداوند خواست رها و به سراغ دیگران رود عاقل است؟!
آری در فرهنگ قرآن به این افرادی که حقائق را نادیده و نعمت‌ها را کفران می کنند سفیه گفته می‌شود همانگونه که به بنی اسرائیل بخاطر بهانه هایی که به مسلمانان درباره تغییر قبله می گرفتند سفیه گفته شده.سَیقُولُ السُّفَهاءُ مِنَ النّاسِ ما وَلاّهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِی کانُوا عَلَیها [بقره/۱۴۲] .
در ذیل آیهوَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکمُ [نساء/۵] .
حدیثی می‌خوانیم که امام می‌فرماید : کسیکه مشروبات الکلی بخورد سفیه است. و چرا سفیه نباشد که اینهمه آشامیدنی‌های حلال و مقوی و لذیذ را رها و به سراغ محرمات مضر رود بهر حال سفیه واقعی کسانی هستند که راه حق را رها و به بیراهه می‌روند و بر عکس عاقل کسی است که در انتخاب رهبر و مکتب راه صحیح را انتخاب کند. همانگونه که در حدیث می‌خوانیم : که عقل همان خیری است که بوسیله آن خداوند عبادت می‌شود وگرنه شیطنت است.
۲. چون حضرت ابراهیم (ع) در دعائی گفت : رَبِّ هَبْ لِی حُکماً وَ أَلْحِقْنِی بِالصّالِحِینَ [شعراء/۸۳] .
خداوند دعای او را مستجاب و او را به گفته این آیه از صالحان قرار گرفت.
۲۳. بقره/۱۳۱
إِذْ قالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعالَمِینَ [بقره/۱۳۱] .
مقدمه :
بارها در قرآن کلمه عالمین بکار رفته و مراد تمام هستی نیست بلکه فقط مردمان هستند. مثلا مردم به حضرت لوط می گفتند :
أَ وَ لَمْ نَنْهَک عَنِ الْعالَمِینَ [حجر/۷۰] .
یعنی آیا ما ترا از ملاقات با مردمان نهی نکردیم.

در آیه ۲۸ عنکبوت نیز می‌خوانیم که حضرت لوط به مردم فرمود : ما سَبَقَكُمْ بِها مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعالَمِينَ [عنکبوت/۲۸] . گناه شما را احدی از مردمان مرتکب نمی‌شود. بهر حال کلمه عالمین همانگونه که به معنای تمام هستی بکار می‌رود بارها به معنای درمان نیز بکار رفته است. نظیرلِلْعالَمِينَ نَذِيراً [فرقان/۱] .
مَا اللَّهُ يرِيدُ ظُلْماً لِلْعالَمِينَ [آل عمران/۱۰۸] .

ترجمه :

این آیه دلیل انتخاب ابراهیم است که در آیه قبل بیانشدوَ لَقَدِ اصْطَفَيناهُ [بقره/۱۳۰] . می‌فرماید : او را برگزیدیم زیرا همینکه پروردگارش به او فرمان تسلیم داد بدون درنگ گفت : من برای پروردگار مردمان تسلیم هستم. آری کسیکه تسلیم خدا باشد منتخب خدا قرار می گیرد.

پیام ایه :

مقامات و الطاف الهی بی جهت به کسی داده نمی‌شود. اگر خداوند می‌فرماید : ما او را برگزیدیم به دلیل مقام تسلیم اوست.

۲۴. بقره/۱۳۲

وَ وَصّى بِها إِبْراهِيمُ بَنِيهِ وَ يعْقُوبُ يا بَنِى إِنَّ اللَّهَ اصْطَفى لَكمُ الدِّينَ فَلا تَمُوتُنَّ إِلاّ وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۳۲] .

ترجمه :

حضرت ابراهیم به همین ملت و آئین توحید فرزندانش را سفارش کرد. همانگونه که یعقوب نیز چنین توصیه‌ای را به فرزندانش نمود و گفت : ای فرزندان من همانا خداوند برای شما همین دین توحید را انتخاب کرده است. پس نمیرید مگر در حالیکه شما مسلمان باشید یعنی لحظه‌ای از اسلام و تسلیم در برابر خداوند دست برندارید.

پیام آیه :

۱. نشانه پدر مهربان تنها آن نیست که زندگی مادی فرزندانش را تامین کند بلکه کسی است که به فکر ایمان و عقیده نسل خود نیز باشد. و پدران نباید در وصیت تنها به جنبه‌های مادی توجه کنند.

۲. خداوند اسلام و توحید را برای ما انتخاب کرده است و این یک منت بزرگی است از طرف خداوند وگرنه ممکن بود ما به بیراهه کشیده شویم.الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِى هَدانا لِهذا وَ ما كنّا لِنَهْتَدِى لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللّهُ [اعراف/۴۳] .

۳. حسن عاقبت شرط مساوی اساسی است وگرنه بسیارند افرادی که اهل ایمانند ولی بعد مرتد و کافر می‌شوند و به قول قرآنآمَنُوا ثُمَّ كفَرُوا [نساء/۱۳۷] .

اسلام درباره وصیت سفارشات مهمی دارد و در شرائطی وصیت واجب و در مواردی مستحب است ونباید وصیت را به فال بد گرفت.

۴. راه حق همان را اسلام یعنی تسلیم در برابر خداوند است و همه انبیاء همین راه را سفارش می کردند.

۱. حضرت حمزه

۱ ـ پیامبر اکرم (ص) هفتاد مرتبه بر جنازه حمزه (ع) تکبیر گفت.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَى حَمْزَةَ سَبْعِينَ تَكبِيرَةً [کافی ، ج۳ ، ص۱۸۶] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمَّا رَأَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَا صُنِعَ بِحَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ قَالَ : اللَّهُمَّ لَک الْحَمْدُ وَ إِلَيک الْمُشْتَكى وَ أَنْتَ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا أَرَى ثُمَّ قَالَ : لَئِنْ ظَفِرْتُ لَأُمَثِّلَنَّ وَ لَأُمَثِّلَنَّ. قَالَ : فَأَنْزَلَ اللَّهُ " وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ

لَهُوَ خَيرٌ لِلصَّابِرِينَ " (نحل/۱۲۶) قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَصْبِرُ أَصْبِرُ [تفسیرعیاشی ، ج ۲ ، ص ۲۷۴] .
۳ ـ کسی که به حج رود و مدینه نرود ، جفا کرده و کسی که به مدینه آید و زیارت حمزه (ع) نرود ، جفا کرده است.
۴ ـ قَالَ رسول الله (ص) : إِنَّ جَبْرَئِيلَ أَتَانِي فَأَقْرَأَنِي مِنْ رَبِّي السَّلَامَ وَ قَالَ : يا مُحَمَّدُ! إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اخْتَارَ مِنْ بَنِي هَاشِمٍ سَبْعَةً لَمْ يخْلُقْ مِثْلَهُمْ فِيمَنْ مَضَى وَ لَا يخْلُقُ مِثْلَهُمْ فِيمَنْ بَقِي أَنْتَ. يا رَسُولَ اللَّهِ! سَيدُ النَّبِيينَ وَ عَلِي بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَصِيك سَيدُ الْوَصِيينَ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَينُ سِبْطَاك سَيدَا الْأَسْبَاطِ وَ حَمْزَةُ عَمُّك سَيدُ الشُّهَدَاءِ وَ جَعْفَرٌ ابْنُ عَمِّك الطَّيارُ فِي الْجَنَّةِ يطِيرُ مَعَ الْمَلَائِكةِ حَيثُ يشَاءُ وَ مِنْكمُ الْقَائِمُ يصَلِّي عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ خَلْفَهُ إِذَا أَهْبَطَهُ اللَّهُ إِلَى الْأَرْضِ مِنْ ذُرِّيةِ عَلِي وَ فَاطِمَةَ مِنْ وُلْدِ الْحُسَينِ (ع) [کافی ، ج ۸ ، ص ۴۹] .
۵ ـ حمزه (ع) شاهد رسالت انبیاء در قیامت است. [مستدرک سفینه ، ج ۳ ، ص ۱۰۰]
۶ ـ حمزه (ع) در قیامت در کنار فاطمه (سلام الله علیها) و علی (ع) و حسنین (علیهما السّلام) وارد محشر می‌شود. [مستدرک سفینه ، ج ۳ ، ص ۱۰۱]
۷ ـ حمزه (ع) اسد الله و اسد رسوله [مستدرک سفینه ، ج ۳ ، ص ۱۰۲]
۸- صفیه (خواهر حمزه (ع)) بالای سر جنازه حاضر شد و گفت : إنّا لِلّهِ وَ إنّا إلَیهِ راجِعُون. [بقره/۱۵۶] .
پیامبر (ص) فرمود : "او را برگردانید". ولی او قول داد راضی و صابر باشد.

۱. حضرت خدیجه (س)

۱. شخصیت

۱. از سوی پدر و مادر و اجداد ریشه دار بود و خاندانش در جزیرة العرب به سیادت مشهور بودند.
۲. در جاهلیت خدیجه را طاهره و سیدنساء قریش می‌خواندند. مادرش فاطمه نوه عبد مناف بود. [ریاحین الشریفه] ،
۳. خدیجه هم مانند پیامبر (ص) از آزار مشرکان و بت پرستان بی نصیب نبود. زنها او را منزوی کردند ، زخم زبان می زدند و حتی در موقع زایمان به کمک او نیامدند. [رمضان در تاریخ]
۴. خداوند نسل پیغمبر را از خدیجه قرار داد.
عایشه می گوید : پیغمبر زیاد از خدیجه یاد می کرد و برای او گوسفندذبح می کرد و برای دوستانش می‌فرستاد.
رسول خدا از خانه بیرون نمی‌رفت مگر آنکه یادی از خدیجه می کرد. و مدح و ثنای او را می کرد. روزی غیرت مرا گرفت و گفتم : پیره زنی بیش نبود وخدا بهترش را به شما داده است.
حضرت عصبانی شد ، به طوریکه موی جلو سرش از غضب تکان خورد ، سپس فرمود : "بهتر از اورا خدا به من نداد. او به من ایمان آورد وقتی مردم کافر بودند ، تصدیق می کرد مرا وقتی مردم تکذیب می‌کردند و در اموال خود با من مواسات کرد وقتی مردم مرا محروم ساختند ، فرزندانی برایم آورد که زنان دیگر محروم هستند".
۵. پیامبر (ص) چهار خط روی زمین کشید ، پرسیدند اینها چیست؟ فرمود : "فاضل ترین زنان بهشتند : خدیجه ، فاطمه بنت محمد (ص) ، مریم بنت عمران ، آسیه بنت مزاحم". [اسد الغابة ، ج ۵ ، ص ۴۳۷]
۶. قال رسول الله (ص) : أُمِرْتُ أَنْ أُبَشِّرَ خَدِیجَةَ بِبَیتٍ مِنْ قَصَبٍ لَا صَخَبَ فِیهِ وَ لَا نَصَبَ [کشف الغمة ، ج ۱ ، ص ۵۰۷] .
۷. جبرئیل خدمت رسول خدا (ص) آمد و گفت : "خدیجه را از طرف خدا سلام برسان". پیغمبر (ص) فرمود : یا خدیجة هذا

جبرئیل یقرئک من ربک السلام. قالت خدیجة : الله السلام و منه السلام و علی جبرئیل السلام. [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۵۱۲]
.

۸. ملاک فضل زنان به بذل مال و علم وعبادت ومعرفت و صبر و شکیبایی و تربیت اولاد و تدبیر منزل و خوب شوهر داری است که همه این فضائل در خدیجه بود. [ریاحین] ،

۹. عایشه می گوید : خواهر خدیجه اذن خواست بر رسول خدا (ص) وارد شود ، حضرت تا شنید خورسند شد و درباره خدیجه فرمود : کانت من احسن النساء جمالا و اکملهن عقلا و اتمهن رایا و اکثرهن عفة وحیاء ومروة و مالا [ریاحین ، از صحیح بخاری]

۱۰. جبرئیل به رسول خدا عرض کرد : " هر وقت من از سدرة المنتهی به زمین می‌آیم ، حق تعالی می‌فرماید : سلام مرا به خدیجه برسان". [ریاحین] ،

۱۱. پیامبر (ص) هر وقت از تکذیب قریش و اذیت های ایشان محزون می‌شد هیچ چیز آن حضرت را مسرور نمی کرد ، مگر ذکر خدیجه وخدیجه آن حضرت را می‌بوسید و برای سلامتی اش صدقه می‌داد.

۱۲. از اخبار شیعه و سنی معلوم می‌شود علاوه بر کثرت اموال ، درعلم و اطلاع به کتب راویه معروفه بوده و او را ملکه بطحاء و طاهره مبارکه و سیده نسوان می گفتند و از آمدن پیامبر با خبربوده است. و همیشه از ورقة بن نوفل پرس وجو می کرد و انتظار قدوم پیامبر (ص) را می کشید.

اولین بار وقتی خدمت پیامبر (ص) رسید ، اول از مهر نبوت پرسید و آن را زیارت کرد و اشعاری در مدح آن حضرت سرود که حاکی از کمال معرفت و علم و دانش او است. [ریاحین الشریعة]

۱۳. در همان روزی که پیامبر (ص) مبعوث شد خدیجه ایمان آورد. علی (ع) می‌فرماید : لَمْ یجْمَعْ بَیتٌ وَاحِدٌ یوْمَئِذٍ فِی الْإِسْلَامِ غَیرَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ خَدِیجَةَ وَ أَنَا ثَالِثُهُمَا أَرَی نُورَ الْوَحْی وَ الرِّسَالَةِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۱۴. خدیجه اول زنی است که با رسول خدا نماز جماعت خواند.

اول زنی است که ایمان خود را در مکه اظهار کرد.

اول زنی است که دشمن را از رسول خدا دفع کرد.

اول زنی است که تمام اموال خود را به رسول خدا بخشید.

۱۵. یکی از مناقب خدیجه قبول ولایت امیر المومنین و اولاد معصومین آن حضرت (ع) است. روزی رسول خدا خدیجه را در کنار خود نشاند و فرمود : "برای اسلام شروطی است :

۱. اقرار به توحید

۲. اقرار به رسالت رسولان

۳. اقرار به معاد

۴ اطاعت اولی الامر و ائمه معصومین با برائت از دشمنان ایشان".

خدیجه به همه اقرار کرد و یکی یکی امامان معصوم را تصدیق کرد ، به خصوص علی بن ابیطالب (ع) را که پیامبر (ص) فرمود : یا خَدِیجَةُ هَذَا عَلِی مَوْلَاکِ وَ مَوْلَی الْمُومِنِینَ وَ إِمَامُهُمْ بَعْدِیرسول خدا دست خود را روی دست حضرت علی (ع) گذاشت و خدیجه دستش را روی دست پیامبر (ص) و بدین گونه با علی (ع) بیعت کرد. [الصراط المستقیم ، ج۲ ، ص۸۸] .

۱۶. پشتوانه مالی مسلمین در سه سالی که در شعب ابی طالب بودند اموال خدیجه بود. [ریاحین الشریعة]

۱۷. روزی خدیجه در جمع زنان نشسته بود. یکی از احبار یهودی هم آنجا بود. محمد (ص) از آن محل عبور می‌کرد. یهودی از خدیجه خواست که آیا ممکن است این مرد را دعوت کنی. خدیجه هم پیامبر (ص) را دعوت کرد و یهودی از حضرت خواست کتف خود را بگشاید. حضرت پذیرفت. مهر نبوت را دیدند. یهودی قسم خورد که این مهر نبوت پیغمبری است؛ از آن پس مهرش در دل خدیجه جا گرفت. [ریاحین ، از ابن حجر]

۱۸. خدیجه در جمع زنان درمسجد الحرام نشسته بود .شخصی یهودی گفت : به زودی در میان شما پیغمبری مبعوث گردد ، هر کدام می‌توانید با او ازدواج کنید. همه زن ها به او سنگ پراندند به جز خدیجه که به نزد ورقه آمد و گفت : من از هیچ کدام از خواستگاران خوشم نمی‌آید.ورقه گفت : پیامبر آخر الزمان زنی خواهد گرفت که سیده قوم خود باشد واین خبر در کتب پیشینیان آمده است. [ریاحین الشریفه]

به پیشنهاد ورقهٔ آبی حاضر کرد و غسل کرد و مقداری از انجیل و زبور را نوشت و زیر سرش گذاشت. شب خوابی دید جوانی از خانه ابوطالب بیرون آمد با خصوصیات پیامبر (ص) از خواب بیدار شد و شروع کرد به گریستن وشعر سرودن. اشعارش در کتاب ریاحین است.

۱۹. اولین روزی که رسول خدا (ص) دعوت خود را آشکار کرد ، خدیجه هم از جمله حامیان حضرت بود. یک روز حضرت را سنگ باران کردند ، از پیشانی حضرت خون جاری بود. شخصی خبر آورد برای حضرت علی (ع) که محمد کشته شد. علی (ع) نزد خدیجه آمد و فرمود : "پیامبر را سنگباران کرده‌اند".

خدیجه صدا به گریه بلند کرد و همراه علی (ع) به دنبال پیامبر به راه افتادند. در دامنه کوه ها پیامبر را صدا می‌زدند ، جبرئیل خدمت پیامبر رسید و عرض کرد : "خدیجه را دریاب که از گریه او فرشتگان به گریه آمده‌اند". بالاخره پیامبر را علی (ع) پیدا کرد. و خدیجه حضرت را در حالی که خون از صورتش جاری بود به خانه آورد. مشرکین دور خانه را محاصره کردند و شروع کردند از هر طرف سنگ پراندن. علی (ع) وخدیجه خود را سپر پیامبر کردند و هر سنگی که می‌آمد به جان و دل می‌خریدند. [ریاض الشریعهٔ]

۲۰. بانویی که تا بود رسول خدا (ص) با دیگری ازدواج نکرد. [بحارالأنوار ، ج۱۶ ، ص۸] .

بانویی که عاشق کمال بود و به همین دلیل همین که از صداقت و امانت حضرت محمّد (ص) باخبر شد شخصی را به سراغ حضرت (ص) فرستاد و طی یک قرارداد اموال خود را همراه یک غلام برای تجارت به شام در اختیار حضرتش قرار داد. و بیش از سودی که به سایر افراد می‌داد با حضرت (ص) قرارداد بست ، [سیره ابن هشام ، ج۱ ، ص۱۹۹] .

خدیجه (س) تنها یک همسر نبود ، بلکه در حقیقت یار و همراه و بازوی صادقی برای پیامبر (ص) به شمار می‌رفت و خداوند بسیاری از ناگواری‌های حضرت (ص) را از طریق خدیجه (س) آسان فرمود. او در راه حمایت از رسول خدا (ص) آخرین فداکاری و ایثار را از خود نشان داد و اموالش در پیشبرد اهداف پیامبر (ص) نقش مهمی داشت.

پیامبر اکرم (ص) بعد از وفات خدیجه (س) گاه و بیگاه گوسفندی ذبح می‌نمود و گوشت آن را میان دوستان خدیجه (س) تقسیم می‌کرد و بدین وسیله نام و یاد او را گرامی می‌داشت. کمالات خدیجه (س) از یک سو ، وفای رسول خدا (ص) از سوی دیگر ، کار را به جایی رساند که عایشه می‌گوید : هرگز پیامبر (ص) از خانه بیرون نمی‌رفت ، مگر ستایشی از خدیجه (س) می‌نمود. [اعیان الشیعه ، چاپ بیروت ، ج۶ ، ص۳۱۱ ـ ۳۱۲] .

۲. ازدواج

۱. خدیجه در شبی که به خانه پیامبر (ص) آمد صندوقچه تمام اسناد واموال خود را آورد و تحویل پیامبر داد وگفت : این دارائی من است و خود نیز کنیز تو هستم. و وقتی که می‌خواست از دنیا برود ، حتی پارچه‌ای برای کفن نداشت. فاطمه رافرستاد خدمت پیامبر (ص) که عبائی را که هنگام وحی بر سر می‌اندازید کفن من کنید. [سفینه ، ج۱ ، ص۳۷۹]
۲. زنان قریش چون با ازدواج خدیجه مخالف بودند او را رها کردند. و لذا وقت زایمان که به سراغ آنها فرستاد از آمدن خودداری کردند. خدیجه دل شکسته شد. در این حال چهار زن "کانهن من نساء بنی هاشم" که خداوند از بهشت فرستاده بود : (آسیه ، مریم ، ساره ، کلثوم) به بالین آن حضرت فرستاد.
۳. روزی ابوطالب به رسول خدا (ص) گفت : من تصمیم دارم تو را داماد کنم ، اما اموالی ندارم. ولی خدیجه با ما قرابت دارد و تجارت می‌کند ، چه خوب است برای تو هم سرمایه‌ای بگیرم تا تجارت کنی و از سود آن همسری بگیری.حضرت قبول کرد. ابوطالب به خانه خدیجه آمد و پیشنهاد را مطرح کرد. خدیجه گفت : خود محمد (ص) کجاست؟ من باید از خودش بشنوم. ابوطالب عباس را فرستاد و حضرت را آورد. خدیجه هم طعام مفصلی تهیه دید و پذیرایی کرد و به سفر راضی شد وبه غلامش میسره گفت : شتری حاضر کن و به پیامبر عرض کرد : این لباس شما مناسب این سفر نیست. حضرت فرمود : "جز این ندارم". خدیجه بگریست و دستور داد ۲ دست لباس مصری و دو برد یمانی و یک عمامه وعصا آماده کنند.سپس میسره و دو غلامش راملازم حضرت قرار داد وگفت : من این مرد را بر اموال خود امین کردم. دست هیچ کس نباید بالای دست او باشد ، از او اطاعت کنید. تاجران مکه به شام رسیدند وبه حضرت حسادت می‌ورزیدند و باهر حیله‌ای شده بازار را به دست گرفتند و اجناس خود را فروختند و تنها اجناس پیامبر (ص) مانده بود. و حسودان می گفتند : هرگز خدیجه تاجری شوم تر از محمد (ص) به جایی نفرستاد. اما فردای آن روز روستائیان اطراف شام از راه رسیدند و اجناس را به قیمت دو چندان خریدند. حضرت خوشحال به سوی مکه حرکت کرد.
نزدیک مکه پیامبر از کاروان جدا شد و به شهر آمد و خدیجه پا برهنه به استقبالش شتافت. چون نوری را مشاهده کرده بود. مجددا حضرت برگشت و با کاروان وارد شهر شد. خدیجه دستور داد در تمام دروازه‌ها برای محمد (ص) قربانی کنند و با عزت واحترام حضرت را وارد خانه خدیجه کردند. پیامبر (ص) سود سفر را برای خدیجه گفت. او شگفت زده شده بود. از میسره مشاهداتش را پرسید او هم تمام قضایا ، از جمله ماجرای راهب را تعریف کرد. خدیجه هم میسره و زن و فرزندش را آزاد کرد و به او خلعت فاخر و یک شتر و۲۰۰ هزار درهم داد.
پیامبر به خانه ابوطالب آمد وقصه را گفت و لباسی نیکو پوشید وخود را معطر کرد و با هم رفتند به خانه خدیجه تا مزد سفر را بگیرند. خدیجه گفت : این پولی که می‌خواهی از من بگیری در چه راهی می‌خواهی مصرف کنی؟ فرمود : "عمویم ابوطالب تصمیم دارد همسری برایم بگیرد". خدیجه گفت : آیا حاضری من برای تو زنی انتخاب کنم. فرمود : "راضیم". عرض کرد : زنی در نظر دارم که در جود و عفت وکمال و طهارت و نسب نمونه است و یار و معین تو خواهد بود و به فقر تو هم سازگار است. حضرت سخنی نفرمود. مجددا خدیجه پیشنهادش را همراه با اشعاری مطرح کرد. حضرت (ص) فرمود : "تو ملکه حجازی و من مردی فقیرم". خدیجه گفت : من که جان از تو دریغ ندارم ، چگونه از بذل مال بترسم؟ سوگند به خدای کعبه مرا بپذیر و اشکش جاری شد.
خدیجه عرض کرد : هم اکنون خویشاوندان خود را به نزد پدرم ببر و خواستگاری کن و از مهریه زیاد بیم نداشته باش. از عموهاو خویشان او کسی نظرموافق نداشت ، بعضی هم مثل ابولهب نیش می‌زدند که کار لغوی است واین دختر را به ما نخواهند داد. صفیه ، دختر عبدالمطلب را به خانه خدیجه فرستادند تا خبری کسب کند. او هم رفت و برگشت و گفت : کار

تمام است. خدیجه عظمت پیامبر (ص) را دریافته ومانعی نیست ، به خانه خویلد رفتند. خویلد هم گفت : اختیار خدیجه با خود اوست ، ولی فکر نکنم رضایت بدهد ، پس از ناراحتی کوتاه مدت ابوطالب و حمزه با وساطت ورقهٔ قضایا تمام شد وخویلد هم رضایت خود را اعلام کرد. ورقهٔ بن نوفل برای وساطت مزد و عطایی از خدیجه طلب کرد. خدیجه گفت : اموال من جلو چشم تو است هر مقدار که می‌خواهی بردار. ورقهٔ گفت : من از مال این جهان نمی‌خواهم ، تنها چیزی که می‌خواهم شفاعت محمد (ص) در قیامت است. خدیجه فرمود : من ضمانت می‌کنم شفاعت آن حضرت را برای تو و پیامبر (ص) وقتی این سخن ورقهٔ را شنید فرمود : لا أنسی الله لک ذلک یا ورقهٔ و جزاک فوق صنیعک معنا

با توافق خانواده عروس فرشتگان سجده شکر کردند. مقدمات زفاف آماده شد ، برادران مشغول تهیه غذا شدند و مردم به خانه خدیجه آمدند.

خدیجه جایگاه ویژه‌ای برای داماد آماده کرده بود. ابوجهل وقتی وارد شد ، رفت آنجا بنشیند که خدیجه به او اطلاع داد بلند شود. در پیشاپیش خانواده داماد حمزه سید الشهداء با شمشیر قدم برمی داشت ، وارد مجلس شده و خبر ورود پیامبر (ص) را می‌دهد.

یا أهل مکهٔ الزموا الأدب و قللوا الکلام و انهضوا علی الأقدام و دعوا الکبر فإنه قد جاءکم صاحب الزمان محمد المختار. [بحار الأنوار ، ج۱۶ ، ص۶۶] .

خطبه عقد را ابوطالب خواند و حضرت خدیجه خودش طرف عقد واقع شد و اعلام کرد مهریه از مال خودم برداشته شود. [(مهریه ۴۰۰ دینار طلا بود.)]

فردای آنروز خدیجه ۴۰۰ دینار فرستاد برای ابوطالب و عباس و برای هر کدام یک دست خلعت فرستاد و گفت :

مهریه را برای پدرم بفرستید و آنها هم برای خویلد بردند. خویلد هم به دخترش خدیجه گفت : بهتر است این را جهیزیه تهیه کنی. زنان شهرمکه سرزنش می‌کردند خدیجه را ، او هم زنان را در جلسه جمع کرد و گفت : اگر در سرتاسر این منطقه شوهری از نظر جمال و کمال واخلاق بهتر از محمد (ص) سراغ دارید به من معرفی کنید.

آنها ساکت ماندند و حضرت زبان گشود وبخشی از فضائل پیامبر (ص) را بر شمرد.

خدیجه ۳ روز مردم مکه را ولیمه داد ومراسم زفاف را باشکوه و تزیینات برگزار کرد.

۳. فرزندان

۱. رسول خدا (ص) از خدیجه ۲ پسر آورد (قاسم و عبدالله) که هر دو در کوچکی از دنیا رفتند. که ملقب به طیب و طاهر بودند. قاسم در سن ۴ سالگی و عبدالله یک ماه پس از او از دنیا رفت. خدیجه خیلی گریه می‌کرد. پیامبر (ص) پرسیدند : "چرا گریه می‌کنی؟" عرض کرد : یا رسول الله! (ص) دانه مروارید گرانبهائی بود ، از دستم رفت. حضرت فرمود : "راضی نیستی در قیامت او را ببینی بر در بهشت ایستاده ، دست ترا بگیرد و وارد بهشت کند". عرض کرد : این پاداش برای من است یا برای هر مومنی که فرزند از دست داده. فرمود : "برای هر مومن صابری که نیتش را خالص کند برای خدا".

۲. ۳ دختر داشت ، فاطمه ، زینب ، رقیه. البته در تاریخ اختلاف است ، بعضی می‌گویند : پیامبر تنها یک دختر داشته و ام کلثوم و زینب ورقیه فرزندان خدیجه بوده‌اند از شوهرهای قبلی ، ویادختران خواهر خدیجه بوده‌اند. در روایتی از امام صادق (ع) ۴ دختر برای حضرت شمرده وفرموده : علی (ع) شوهر فاطمه ، ابوالعاص شوهر زینب ، عثمان شوهر ام کلثوم ، و بصر شوهر رقیه است. [ریاحین الشریعهٔ]

۴. رحلت

۱. در دهم ماه مبارک رمضان سال دهم بعثت در سن ۶۵ سالگی در شعب ابی طالب از دنیا رفت. رسول خدا با دست خود او را در حجون مکه مقابل قبر آمنه مادرش دفن کرد وآنقدر در مصیبت خدیجه ناراحت بود که آن سال را عام الحزن نهاد. [رمضان در تاریخ (صافی)]

۲. چون حضرت خدیجه رحلت فرمود ، فاطمه خود را در آغوش پیامبر انداخت و می گریست و بهانه مادر می گرفت. جبرئیل عرض کرد : " یا رسول الله (ص) ! به او بگو خداوند برای مادرت قصری در بهشت بنا کرده است". [ریاحین]

۳. در سال ۷۲۷ قبه‌ای و بارگاهی بر سر قبر خدیجه بنا کردند و زیارت گاه شده بود ، اما وهابیها در سال ۱۳۴۴ این بقعه را با سایر بقاع متبرکه خراب کردند [ریاحین]

۴. پیامبر (ص) در لحظات جان دادن خدیجه (س) فرمود : "دوستان خود را در بهشت سلام برسان" : (آسیه ، مریم ، کلثوم) .

حضرت داود (ع)

حضرت داود (ع)

۱. نام حضرت داود (ع) در قرآن

از انبیاء بنی‌اسرائیل است. و نامش ۱۶ مرتبه در قرآن آمده است.

۲. کتاب حضرت داود (علیه السلام)

کتابی داشته به نام زبور : وَ لَقَدْ کَتَبْنا فِی الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّکرِ أَنَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِی الصّالِحُونَ [انبیاء/۱۰۵.]

۳. منصب حضرت داود (علیه السلام)

خداوند به او مقام حکومت ، نبوّت و قضاوت عطا کرد : یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکمْ بَینَ النّاسِ بِالْحَقِّ [ص/۲۶.]

۴. سیرت حضرت داود (علیه السلام)

او در عین داشتن قدرت و حکومت ، بنده خاضع خدا بود : وَ اذْکرْ عَبْدَنا داوُدَ ذَا الْأَیدِ إِنَّهُ أَوّابٌ [ص/۱۷.]

۵. نفرین حضرت داود (علیه السلام)

کفّار بنی‌اسرائیل به زبان او و عیسی (علیه السلام) لعنت شدند : لُعِنَ الَّذینَ کفَرُوا مِنْ بَنی إِسْرائیلَ عَلی لِسانِ داوُدَ وَ عیسَی ابْنِ مَرْیمَ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ [مائده/۷۸.]

۶. شغل حضرت داود (علیه السلام)

۱. شغل حضرت داود (علیه السلام) در قرآن

وَ عَلَّمْناهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَکمْ لِتُحْصِنَکمْ مِنْ بَأْسِکمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شاکرُونَ» [انبیاء/۸۰.]

مجمع : به هرگونه اسلحه دفاعی و تهاجمی مانند زره ، شمشیر و نیزه لبوس گفته می‌شود. ولی قرائن در آیه نشان می‌دهد که در اینجا به معنای زره آمده است.

امّا چگونه خداوند آهن را در دست حضرت داود (علیه السلام) نرم کرد و صنعت زره‌سازی را یاد داد.

وَ أَلَنّا (نرم کردیم) لَهُ الْحَدیدأَنِ اعْمَلْ سابِغاتٍ (فراخ) وَ قَدِّرْ فِی السَّرْدِ (حلقه‌ها) وَ اعْمَلُوا صالِحاً إِنِّی بِما تَعْمَلُونَ بَصیرٌ [سبأ/۱۱

[۱۰-]
دستور دادیم زره‌های کامل و فراخ بساز و حلقه ها را به اندازه و متناسب کن و عمل صالح به جا آور.
ممکن است گفته شود که قبل از حضرت داوود (علیه السلام) برای دفاع در جنگ‌ها ، از صفحات آهن استفاده می کردند که هم سنگین بود و هم انعطاف‌ناپذیر. امّا حضرت داوود (علیه السلام) به لطف خدا آهن را به صورت مفتول درآورد و زره ساخت و بافت که مثل لباس به راحتی بر تن می‌شد. بعضی گفته‌اند نرم شدن آهن در دست حضرت (علیه السلام) از طریق غیرعادی و اعجاز بوده است. [تفسیر نمونه ، ج۱۸ ، ص۳۰.]
۲. سرمشق کارگران و صنعتگران
خداوند دستوری به حضرت داوود (علیه السلام) می‌دهد تا او سرمشق صنعتگران و کارگران باشد.
۱) محکم‌کاری : أَنِ اعْمَلْ سابِغاتٍ [سبأ/۱۱.]
سابغ : یعنی کامل و فراخ
۲) رعایت دقّت : وَ قَدِّرْ فِي السَّرْدِ [سبأ/۱۱.]
۳) عمل صالح : وَ اعْمَلُوا صالِحاً [سبأ/۱۱.]
(هدف ، کار نباشد. کسب درآمد نباشد ، بلکه هدف عمل صالح باشد.)
یکی ازشئون عمل صالح ، دقت کافی در صنایع است تا محصولی کامل و مفید وارد بازار شود.
اینکه پایان آیه ، صیغه جمع آمده است : وَ اعْمَلُوا صالِحاً [سبأ/۱۱] . شاید مخاطبش حضرت داوود (علیه السلام) و تمامی کسانی که از این صنعت استفاده می کنند ، باشد. [تفسیر نمونه ، ج۱۸ ، ص۳۲.]
۷. قضاوت حضرت داود (علیه السلام)
۱. دو حکم در یک مسئله
۱. اصل داستان
وَ داوُدَ وَ سُلَیمانَ إِذْ یحْکمانِ فِی الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ (شبانه چریده بودند) فیهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَ کنَّا لِحُکمِهِمْ شاهِدینَ [انبیاء/۷۸.]
این قصّه را قرآن خیلی سربسته و مختصر بیان فرموده است. در روایات می‌خوانیم : مردی شکایت برد خدمت حضرت داوود (علیه السلام) که فلان کس گوسفندانش شبانه وارد باغ من شده‌اند و محصولات کشاورزی و درختان انگور را از بین برده‌اند. حضرت داوود (علیه السلام) فرمود : صاحبان گوسفندان باید تمام گوسفندان را به صاحب باغ بدهد. ولی حضرت سلیمان (علیه السلام) فرمود : صاحب گوسفندان تا مدّتی گوسفندان را به صاحب باغ بدهد تا از منافع آنها استفاده کند (شیر و پشم و...) ، تا وقتی درختان مجدّدا در سال آینده میوه بدهند.
هر دو پیامبر درست قضاوت کردند ، طبق یک مناط شرعی. امّا یکی حکمش مصادره گوسفندان بود ، دیگری جبران دین در طول یک سال با منفعت گوسفندان. [تفسیر نمونه ، ج۱۳ ، ص۴۶۶.]
عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّوَ داوُدَ وَ سُلَیمانَ إِذْ یحْکمانِ فِی الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِیهِ غَنَمُ الْقَوْمِ (انبیاء-۷۸) فَقَالَ لَا یکونُ النَّفَشُ إِلَّا بِاللَّیلِ إِنَّ عَلَی صَاحِبِ الْحَرْثِ أَنْ یحْفَظَ الْحَرْثَ بِالنَّهَارِ وَ لَیسَ عَلَی صَاحِبِ الْمَاشِیةِ حِفْظُهَا بِالنَّهَارِ وَ إِنَّمَا رَعْیهَا بِالنَّهَارِ وَ أَرْزَاقُهَا فَمَا أَفْسَدَتْ فَلَیسَ عَلَیهَا وَ عَلَی أَصْحَابِ الْمَاشِیةِ حِفْظُ الْمَاشِیةِ بِاللَّیلِ عَنْ حَرْثِ النَّاسِ فَمَا أَفْسَدَتْ بِاللَّیلِ فَقَدْ ضَمِنُوا وَ هُوَ النَّفَشُ وَ إِنَّ دَاوُدَ (علیه السلام) حَکمَ لِلَّذِی أَصَابَ زَرْعَهُ رِقَابَ الْغَنَمِ وَ حَکمَ سُلَیمَانُ (علیه السلام) الرِّسْلَ وَ الثَّلَّةَ وَ هُوَ اللَّبَنُ وَ الصُّوفُ فِی ذَلِک الْعَامِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۰۱.]

۲. چند سئوال و جواب

سؤال ۱) اساس و معیار در حکم چه بوده است؟

جواب : معیار ، جبران خسارت بوده و صاحب گوسفندان مقصّراست.

یکی قضاوت کرد با دادن گوسفندان خسارت جبران شود ، دیگری قضاوت کرد با منفعت یک سال گوسفندان خسارت جبران شود.

سؤال ۲) چگونه حکم دو پیغمبر با هم اختلاف داشته است؟

جواب : حکم پیامبران (علیهم السّلام) مستند به وحی است. امّا مفهوم این سخن این نیست که در هر مورد خاص ، دستور خاصّی برسد. بلکه پیامبر بر اساس وحی به نحوی که تشخیص می‌دهد ، حکم می کند.

سؤال ۳) آیا مسأله به صورت مشاوره در حکم بوده یا دو حکم قاطع و مستقل؟

جواب : بعید نیست شکل مشاوره داشته باشد. احتمالاً برای آزمایش حضرت سلیمان (علیه السلام) بوده است. تعبیر حکمها گواه بر وحدت حکم است. هر چند در پیشنهاد متفاوت بوده ، ولی در پایان هر دو قضاوت را صحّه می گذارد : وَ كلًّا آتَینا حُكماً وَ عِلْماً [انبیاء/۷۹.]

۳. علت تفاوت دو حکم

نظر تفسیر المیزان این است ، که حضرت سلیمان (علیه السلام) در کنار پدر بزرگوارش نقش مشاور و کارآموز را داشته تا برای حکومت‌داری و قضاوت بعد از داوود (علیه السلام) آماده باشد. حکم قاطع از آن داوود (علیه السلام) بوده و حکم مشاوره‌ای از حضرت سلیمان (علیه السلام) و روایتی از حضرت امام محمّد باقر (علیه السلام) هم مؤید این مطلب است.

صاحب قاموس قرآن می گوید : به نظر من هر دو نفر درباره حکم مشاوره کردند ، ولی حضرت داوود (علیه السلام) رأی سلیمان (علیه السلام) را پسندید و اجرا کرد ، چون هم جبران خسارت می‌شد و هم گوسفندان به صاحبش برمی گشت. در تفسیر صافی و المیزان روایتی از امام صادق (علیه السلام) نقل شده که حضرت داوود (علیه السلام) با این کار می‌خواست به مردم بفهماند که سلیمان (علیه السلام) جانشین و وصیّ من است.

قال ابن شهر شهرآشوب : كان حكمهما (داود و سليمان) حكما واحدا إلا أن داود أمر سليمان بالحكم ليعرف بنى إسرائيل علم سليمان و أنه وصيه من بعده [متشابه‌القرآن ، ج۱ ، ص۲۴۸.]

۲. آزمون بزرگ

۱. اصل داستان از زبان قرآن

۱) دو نفر شاکی از دیوار محراب بالا رفتند : وَ هَلْ أَتاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرابَ [ص/۲۱.]

۲) حضرت داوود (علیه السلام) از ورود ناگهانی آنها وحشت‌زده شد : إِذْ دَخَلُوا عَلى داوُدَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ [ص/۲۲.]

۳) گفتند ما قصد سویی نداریم : قالُوا لا تَخَفْ خَصْمانِ بَغى بَعْضُنا عَلى بَعْضٍ فَاحْكمْ بَينَنا بِالْحَقِّ [ص/۲۲.]

۴) طرح دعوی کردند : إِنَّ هذا أَخی لَهُ تِسْعٌ وَ تِسْعُونَ نَعْجَةً وَ لِی نَعْجَةٌ واحِدَةٌ فَقالَ أَكفِلْنیها وَ عَزَّنی فِی الْخِطابِ [ص/۲۳.]

(او از نظر سخن از من برتر است.)

۵) قضاوت زود : قالَ لَقَدْ ظَلَمَك بِسُؤالِ نَعْجَتِك إِلى نِعاجِهِ [ص/۲۴.]

۶) فرمود این مسائل بین دوستان پیش می‌آید : وَ إِنَّ كثیراً مِنَ الْخُلَطاءِ لَیبْغی بَعْضُهُمْ عَلى بَعْضٍ [ص/۲۴.]

۷) حضرت (علیه السلام) احساس کرد که عجله کرده است : وَ ظَنَّ داوُدُ أَنَّما فَتَنّاهُ [ص/۲۴.]

۸) بلافاصله استغفار کرد : فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَ خَرَّ راکعاً وَ أَنابَ [ص/۲۴.]

تفسیر نمونه می گوید حضرت (علیه السلام) در قضاوت اشتباه نکرده بود. فقط شایسته بود حرف دیگری را هم بشنود. امّا عجله کرد و به خاطر این ترک اولی توبه کرد.

۲. تفسیر آیات

۱) اهل مخاصمه دو نفر بودند ولی چند نفر همراه آنان بودند ، چون می گوید : إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرابإِذْ دَخَلُوا عَلی داوُدَ [ص/۲۲-۲۱.]

۲) اهل دعوی از محل معمولی وارد نشدند ، یا به دلیل این که محافظین راه ندادند ، یا وقت ملاقات نبود ، یا وقت عبادت و مناجات بود ، به هر حال حضرت (علیه السلام) به هراس افتاد.

۳) برخلاف گفته بعضی از مفسّرین ، اهل دعوی افراد معمولی بوده اند نه فرشته.

۴) اشکال حضرت داوود (علیه السلام) این بود که به سخن مدّعی علیه گوش نکرد و فوری قضاوت کرد.

۵) قرآن نمی گوید داوود (علیه السلام) قضاوت ناحق کرد. شبیه خشمی که حضرت موسی (علیه السلام) در بازگشت از کوه طور با هارون (علیه السلام) داشت. وقتی هارون (علیه السلام) عذر خود را گفت ، حضرت موسی (علیه السلام) استغفار کرد.

وَ لَمّا رَجَعَ مُوسی إِلی قَوْمِهِ غَضْبانَ أَسِفاً قالَ بِئْسَما خَلَفْتُمُونی مِنْ بَعْدی أَ عَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّکُمْ وَ أَلْقَی الْأَلْواحَ وَ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخیهِ یجُرُّهُ إِلَیهِ قالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونی وَ کادُوا یقْتُلُونَنی فَلا تُشْمِتْ بِی الْأَعْداءَ وَ لا تَجْعَلْنی مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمینَ قالَ رَبِّ اغْفِرْ لی وَ لِأَخی وَ أَدْخِلْنا فی رَحْمَتِک وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرّاحِمینَ [اعراف/۱۵۱-۱۵۰.]

المیزان می گوید : این مقدار اختلاف سلیقه بین دو پیامبر مُخلّ عصمت نیست.

۱. حضرت زکریا

۱. سیمای حضرت زکریا

۱. نسب حضرت

ـ از فرزندان هارون بن عمران برادر حضرت موسی (ع) . [مجمع البیان ، آیه ۳۸ آل عمران]

۲. زکریا و مریم

ـ زکریا (ع) و مریم (س) :

وَ کفَّلَها زَکریا کلَّما دَخَلَ عَلَیها زَکرِیا الْمِحْرابَ [آل عمران/۳۷] .

۳. زکریا و طلب فرزند

۱. سبب دعای حضرت

ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : لَمّا رَأی زَکریا (ع) عِنْدَ مَرْیمَ فاکهَةَ الشِّتَاءِ فِی الصَّیفِ وَ فاکهَةَ الصَّیفِ فِی الشِّتَاءِ وَ قالَ لَها یا مَرْیمُ أَنّی لَک هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یرْزُقُ مَنْ یشاءُ بِغَیرِ حِسابٍ وَ أَیقَنَ زَکریا أَنَّهُ مِنْ عِنْدِ اللّهِ إِذْ کانَ لا یدْخُلُ عَلَیها أَحَدٌ غَیرُهُ قالَ عِنْدَ ذَلِک فِی نَفْسِهِ إِنَّ الَّذِی یقْدِرُ أَنْ یأْتِی مَرْیمَ بِفاکهَةِ الشِّتَاءِ فِی الصَّیفِ وَ فاکهَةِ الصَّیفِ فِی الشِّتَاءِ لَقَادِرٌ أَنْ یهَبَ لِی وَلَداً وَ إِنْ کنْتُ شَیخاً وَ کانَتِ امْرَأَتِی عاقِراً فَهُنالِک دَعا زَکرِیا رَبَّهُ فَ قالَ رَبِّ هَبْ لِی مِنْ لَدُنْک ذُرِّیةً طَیبَةً إِنَّک سَمِیعُ الدُّعاءِ [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۶۵۹] .

۲.سن حضرت

ـ طبق نقل تاریخ تا ۹۰ سالگی دارای فرزند نبوده و وقتی معجزات مریم (س) را مشاهده کردوَجَدَ عِنْدَها رِزْقا هُنالِک دَعا زَکرِیا رَبَّهُ قالَ رَبِّ هَبْ لی مِنْ لَدُنْک ذُرِّیةً طَیبَةً إِنَّک سَمیعُ الدُّعاء [آل عمران/۳۸] .

۳. طلب فرزند

ـ رَبِّ هَبْ لی مِنْ لَدُنْک ذُرِّیةً طَیبَةً [آل عمران/۳۸] .

۴. بشارت فرزند

ـ بشارت فرشته :

فَنادتْه الملائکهُ :

أَنَّ اللَّهَ یبَشِّرُک بِیحْیی [آل عمران/۳۹] .

۵. تعجب حضرت جهت اطمینان خاطر

قالَ رَبِّ أَنّی یکونُ لی غُلامٌ وَ قَدْ بَلَغَنِی الْکبَرُ وَ امْرَأَتی عاقِرٌ [آل عمران/۴۰] .

قالَ رَبِّ أَنّی یکونُ لی غُلامٌ وَ کانَتِ امْرَأَتی عاقِراً [مریم/۸] .

۶. قدرت خدا

هُوَ عَلَی هَینٌ [مریم/۹] .

نمونه : خَلَقْتُک مِنْ قَبْلُ وَ لَمْ تَک شَیئاً [مریم/۹] .

۷. نام یحیی

ـ اوّلین نام در جهان :

اسْمُهُ یحْیی لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِیا [مریم/۷] .

۲. شهادت حضرت

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ زَکرِیا (ع) کانَ خَائِفاً فَهَرَبَ فَالْتَجَأَ إِلَی شَجَرَةٍ فَانْفَرَجَتْ لَهُ وَ قَالَتْ یا زَکرِیا ادْخُلْ فِی فَجَاءَ حَتَّی دَخَلَ فِیهَا فَطَلَبُوهُ فَلَمْ یجِدُوهُ فَأَتَاهُمْ إِبْلِیسُ وَ کانَ رَآهُ فَدَلَّهُمْ عَلَیهِ فَقَالَ لَهُمْ هُوَ فِی هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَاقْطَعُوهَا وَ قَدْ کانُوا یعْبُدُونَ تِلْک الشَّجَرَةَ فَقَالُوا لَا نَقْطَعُهَا فَلَمْ یزَلْ بِهِمْ حَتَّی شَقُّوهَا وَ شَقُّوا زَکرِیا (ع) [قصص‌الأنبیاء راوندی ، ص۲۱۷] .

۱. حضرت علی علیه السلام در قرآن

۱.امتیازات حضرت علی (ع) در قرآن

۱. در دنیا

۱. خیر البریه است

حضرت علی (ع) بهترین خلق است :

إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ [بینه ، ۷] .

قال الباقر (ع) : قال النبی (ص) لعلی مبتدئا "إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ " (بینه/۷) أنت و شیعتک و میعادی و میعادکم الحوض إذا حشر الناس جئت أنت و شیعتک غرا محجلین. [بحار الأنوار ، ج۳۸ ، ص۸] .

۲. رحمت الهی است

قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيرٌ مِمّا يجْمَعُونَ [یونس ، ۵۸] .

قال أبو جعفر الباقر (ع) : فضل الله ، رسول الله (ص) و رحمته ، على بن أبى طالب (ع) . [بحار الأنوار ، ج۹ ، ص۱۰۲] .

۳. هادی امت ها است

حضرت علی (ع) هدایتگر انسان‌ها :

إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكلِّ قَوْمٍ هادٍ [رعد ، ۷] .

قال رسول الله (ص) : أنا المنذر و على الهادى من بعدى يا على بك يهتدى المهتدون [بحار الأنوار ، ج۹ ، ص۱۰۶] .

۴. محبوبیت نزد خدا و مؤمنین

۱. نزد خدا

حضرت علی (ع) محبوب خداوند :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يرْتَدَّ مِنْكمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يأْتِى اللّهُ بِقَوْمٍ يحِبُّهُمْ وَ يحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُومِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكافِرِينَ يجاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ وَ لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِكَ فَضْلُ اللّهِ يوتِيهِ مَنْ يشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ [مائده ، ۵۴] .

لَأُعْطِينَّ الرَّايةَ غَداً رَجُلًا يحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ كرَّاراً غَيرَ فَرَّارٍ لَا يرْجِعُ حَتَّى يفْتَحَ اللَّهُ عَلَى يدَيهِ [کافی ، ج۸ ، ص۳۴۹] .

۲. نزد مؤمنین

حضرت علی (ع) محبوب اهل ایمان :

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَيجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم ، ۹۶] .

قال الصادق (ع) : كان سبب نزول هذه الآية أن أمير المؤمنين (ع) كان جالسا بين يدى رسول الله (ص) فقال له قل يا على اللهم اجعل لى فى قلوب المؤمنين ودا فأنزل الله تعالى الآية. [بحار الأنوار ، ج۲۴ ، ص۳۳۳] .

۵. تنها عمل کننده به آیه نجوا است

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا ناجَيتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَينَ يدَى نَجْواكمْ صَدَقَةً ذلِكَ خَيرٌ لَكمْ وَ أَطْهَرُ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [مجادله ، ۱۲] .

قال على (ع) : إن فى كتاب الله لآية ما عمل بها أحد قبلى و لا يعمل بها أحد بعدى آية النجوى إنه كان لى دينار فبعته بعشرة دراهم فجعلت أقدم بين يدى كل نجوة أناجيها النبى (ص) درهما [بحار الأنوار ، ج۱۷ ، ص۲۹] .

۶. اولین اسلام آورنده است

وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِينَ [توبه ، ۱۰۰] .

اولین گروه مهاجرین حضرت علی (ع) و سه فاطمه بود. (فاطمه بنت اسد ـ فاطمه بنت زبیر ـ فاطمه زهراسلام الله علیها)

۷. در دین هیچ کوتاهی نداشت

أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكمْ وَ مَنْ ينْقَلِبْ عَلى عَقِبَيهِ فَلَنْ يضُرَّ اللّهَ شَيئاً [آل عمران ، ۱۴۴] .

قال على (ع) : و الله لا ننقلب على أعقابنا بعد إذ هدانا الله ، و الله لئن مات أو قتل لأقاتلن على ما قاتل عليه حتى أموت ، و الله إنى لأخوهو ابن عمه ، و وارثه ، فمن أحق به منى [أمالى طوسى]

۸. تکمیل دین با ولایت اوست

الْيوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دِينَكمْ [مائده ، ۳] .

۹. ملاک حق وباطل است

وَ قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِلُ إِنَّ الْباطِلَ کانَ زَهُوقاً [اسراء ، ۸۱] .

جابر می گوید : در فتح مکه شروع کردیم به شکستن بت ، تا رسید به بت هبل که حضرت علی (ع) بر دوش پیامبر بالا رفته و آن بت را شکست ، و این آیه نازل شد.

۱۰. صراط مستقیم الهی است

اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ [فاتحه ، ۶] .

قال رسول الله (ص) لعلی (ع) : یا علی أنت الصراط المستقیم [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۶] .

۱۱. انعمت علیهم است

صِراطَ الَّذِینَ أَنْعَمْتَ عَلَیهِمْ [فاتحه ، ۷] .

قال عبد الرحمن بن زید بن أسلم ، عن أبیه فی قول الله تعالى " صِراطَ الَّذِینَ أَنْعَمْتَ عَلَیهِم " (فاتحه/۷) قال : النبی و من معه و علی بن أبی طالب و شیعته. [شواهدالتنزیل ، ج۱ ، ص۸۵] .

۱۲. به منزله نفس پیامبر است

فَمَنْ حَاجَّکَ فِیهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَکَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللهِ عَلَی الْکاذِبِینَ [آل عمران ، ۶۱] .

۲. در آخرت

۱. میزان اعمال است

حضرت علی (ع) میزان اعمال :

وَ نَضَعُ الْمَوازِینَ الْقِسْطَ لِیوْمِ الْقِیامَةِ فَلا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَیئاً [انبیاء ، ۴۷] .

أن أمیر المؤمنین و الأئمة من ذریته (ع) هم الموازین [بحار الأنوار ، ج۷ ، ص۲۵۲] .

در زیارت نامه آن حضرت نیز می‌خوانیم :

زیارة صفوان الجمال لأمیر المؤمنین (ع) "...السلام علی میزان الأعمال" [بحار الأنوار ، ج۹۷ ، ص۳۳۰] .

۲. امام المؤمنین

یوْمَ نَدْعُوا کلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ فَمَنْ أُوتِی کتابَهُ بِیمِینِهِ فَأُولئِک یقْرَؤُنَ کتابَهُمْ وَ لا یظْلَمُونَ فَتِیلًا [اسراء ، ۷۱] .

"عن أبی جعفر (ع) فی قول الله تعالى "یوْمَ نَدْعُوا کلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ" (اسراء/۱ ،) قال : یجیء رسول الله (ص) فی فرقة و علی فی فرقة و الحسن فی فرقة و الحسین فی فرقة و کل من مات بین ظهرانی قوم جاءوا معه و قال علی بن إبراهیم فی قوله " یوْمَ نَدْعُوا کلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ" (اسراء/۱) قال ذلک یوم القیامة ینادی مناد لیقم فلان و شیعته و فلان و شیعته و فلان و شیعته و علی و شیعته و قوله" وَ لا یظْلَمُونَ فَتِیلًا" (اسراء/۱) قال الجلدة التی فی ظهر النواة". [تفسیر قمی ، ج ۲ ، ص۲۳] .

۲. ویژگی های حضرت در قرآن

۱. اعتقادی

۱. ایمان وجهاد

ایمان و جهاد حضرت علی (ع) :

أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ [توبه ، ۱۹] .

عن أبی جعفر (ع) قال : "نزلت فی علی و العباس و شیئة قال العباس : أنا أفضل لأن سقایة الحاج بیدی و قال شیئة : أنا أفضل لأن حجابة البیت بیدی و قال علی : أنا أفضل فإنی آمنت قبلکما ثم هاجرت و جاهدت فرضوا برسول الله (ص) فأنزل الله "أَ جَعَلْتُمْ سِقايَةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ لا يَسْتَوُونَ عِنْدَ اللَّهِ وَ اللَّهُ لا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ" (توبه/۱۹) ". [بحار الأنوار ، ج۲۲ ، ص۲۸۸] .

۲. اجابت دعوت حق

الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِلَّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَ اتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ [آل عمران ، ۱۷۲] .

۲. اخلاقی

۱. شجاعت

شجاعت و ایثار حضرت علی (ع) :

وَ مِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللَّهِ وَ اللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبادِ [بقره ، ۲۰۷] .

قال علی بن الحسین (صلوات الله علیه) : نزلت فی علی (علیه السلام) حین بات علی فراش رسول الله (صلی الله علیه و آله) . [أمالی طوسی]

۲. انفاق

إِنَّما وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ راكِعُونَ [مائده ، ۵۵] .

قال رسول الله (ص) : ...علی بن أبی طالب أقام الصلاة و آتی الزکاة و هو راکع. (علامه ۲۳ مدرک در الغدیر آورده که آیه در فضیلت حضرت علی (ع) است.) [بحار الأنوار ، ج۳۷ ، ص۲۰۶] .

۳. ایثار

وَ يُطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَ يَتِيماً وَ أَسِيراً [انسان ، ۸] .

۳.مناصب حکومتی

۱. جانشین پیامبر

وَ أَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ [شعراء ، ۲۱۴] .

پیامبر به علی (ع) فرمود که غذایی تهیه کند و در همین مجلس فرمود : اولین کسی که به من ایمان بیاورد ، جانشین من است.

۲. منصوب از طرف خداوند

يا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ [مائده ، ۶۷] .

۱. حضرت عیسی (ع)

۱. حضرت عیسی ابن مریم علیه السلام

بشارت عیسی به پیامبر اسلام (ص)

وَ إِذْ قالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يا بَنِي إِسْرائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقاً لِما بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْراةِ وَ مُبَشِّراً بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي

اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمّا جاءَهُمْ بِالْبَيِّناتِ قالُوا هذا سِحْرٌ مُبِينٌ. [(صف/۶)]

۱. ویژگیهای حضرت عیسی علیه السلام

۱.پیامبرو بنده ی الهی :

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَ أُمُّهُ صِدِّيقَةٌ. [(مائده/۷۵)] .

وَ جَعَلَنِي نَبِيا. [(مریم/۳۰)]

ثُمَّ قَفَّينا عَلى آثارِهِمْ بِرُسُلِنا وَ قَفَّينا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَ آتَيناهُ الْإِنْجِيلَ. [(حدید/۲۷)]

لَنْ يسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يكونَ عَبْداً لِلّهِ وَ لاَ الْمَلائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَ مَنْ يسْتَنْكِفْ عَنْ عِبادَتِهِ وَ يسْتَكبِرْ فَسَيحْشُرُهُمْ إِلَيهِ جَمِيعاً [(نساء/۱۷۲)]

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَ أُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كانا يأْكلانِ الطَّعامَ انْظُرْ كيفَ نُبَينُ لَهُمُ الْآياتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنّى يؤْفَكونَ [(مائده/۷۵)]

۲.خلقت الهی :

إِنَّ مَثَلَ عِيسى عِنْدَ اللّهِ كمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ قالَ لَهُ كنْ فَيكونُ. [(آل عمران/۵۹)]

۳.مادری الهی :

إِنَّ اللّهَ اصْطَفاك وَطَهَّرَك [(آل عمران/۴۲)]

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجاباً فَأَرْسَلْنا إِلَيها رُوحَنا فَتَمَثَّلَ لَها بَشَراً سَوِيا. [(مریم/۱۷)]

قالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمنِ مِنْك إِنْ كنْتَ تَقِيا. [(مریم/۱۸)]

قالَ إِنَّما أَنَا رَسُولُ رَبِّك لِأَهَبَ لَك غُلاماً زَكيا قالَتْ أَنّى يكونُ لِي غُلامٌ وَ لَمْ يمْسَسْنِي بَشَرٌ وَ لَمْ أَك بَغِيا قالَ كذلِك قالَ رَبُّك هُوَ عَلَى هَينٌ. [(مریم/۱۹-۲۱)]

۴.نشانه ی الهی :

وَ لِنَجْعَلَهُ آيةً لِلنّاسِ وَ رَحْمَةً مِنّا. [(مریم/۲۱)]

۵.مشیت الهی :

وَ كانَ أَمْراً مَقْضِيا. [(مریم/۲۱)]

۶.حیاء الهی :

قالَتْ يا لَيتَنِي مِتُّ قَبْلَ هذا وَ كنْتُ نَسْياً مَنْسِيا. [(مریم/۲۳)]

۷.الطاف الهی :

إِذْ قالَ اللّهُ يا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكرْ نِعْمَتِي عَلَيك وَ عَلى والِدَتِك إِذْ أَيدْتُك بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكلِّمُ النّاسَ فِي الْمَهْدِ وَ كهْلاً وَ إِذْ عَلَّمْتُك الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ وَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِيلَ. [(مائده/۱۱۰)]

وَ إِذْ كفَفْتُ بَنِي إِسْرائِيلَ عَنْك إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّناتِ فَقالَ الَّذِينَ كفَرُوا مِنْهُمْ إِنْ هذا إِلّا سِحْرٌ مُبِينٌ. [(مائده/۱۱۰)]

وَ جَعَلَنِي مُبارَكاً أَينَ ما كنْتُ. [(مریم/۳۱)]

فَأَشارَتْ إِلَيهِ قالُوا كيفَ نُكلِّمُ مَنْ كانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيا قالَ إِنِّي عَبْدُ اللّهِ آتانِيَ الْكتابَ. [(مریم/۲۹)]

اراده و تدبیر خداوند فوق هر نوع تلاش و حرکت و تدبیر از هر کس است.

بعضی از محدودیت‌ها و محرومیت‌ها یک جریمه موقت الهی است که با آمدن عیسی (ع) بخشیده شد.فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هادُوا

حَرَّمْنا عَلَيهِمْ طَيباتٍ أَحِلَّتْ لَهُمْ وَ بِصَدِّهِمْ عَنْ سَبيلِ اللَّهِ كثيراً [(نساء/۱۶۰)] بنابراين هر حكم الهى دائمى نيست.

۸.دستورات الهى :

وَ أَوْصانِى بِالصَّلاةِ وَ الزَّكاةِ ما دُمْتُ حَيا وَ بَرًّا بِوالِدَتِى وَ لَمْ يجْعَلْنِى جَبّاراً شَقِياً. [(مريم/۳۱-۳۲)]

۹.سلام وحياتى الهى :

وَ السَّلامُ عَلَى يوْمَ وُلِدْتُ وَ يوْمَ أَمُوتُ وَ يوْمَ أُبْعَثُ حَيا. [(مريم/۳۳)]

۱۰.معجزات الهى :

وَ إِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كهَيئَةِ الطَّيرِبِإِذْنِى فَتَنْفُخُ فِيها فَتَكونُ طَيراً بِإِذْنِى وَ تُبْرِئُ الْأَكمَهَ وَ الْأَبْرَصَ بِإِذْنِى وَ إِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتى بِإِذْنِى. [(مائده/۱۱۰)]

إِذْ قالَ الْحَوارِيونَ يا عِيسَى ابْنَ مَرْيمَ هَلْ يسْتَطِيعُ رَبُّک أَنْ ينَزِّلَ عَلَينا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ قالَ اتَّقُوا اللّهَ إِنْ كنْتُمْ مؤمِنِينَ [(مائده/۱۱۲)]

اولياء خداوند با اذن او قدرت بر تصرّف و تغييرات اساسى در نظام آفرينش دارند.

انبياء (عليهم السّلام) علم غيب دارند و حتّى از جزئيات زندگى افراد : أُنَبِّئُكمْ بِما تَأْكلُونَ وَ ما تَدَّخِرُونَ فى بُيوتِكمْمطلع هستند.

هر كجا احساس خطر شد ، بايد توجّه بيشتر در كار باشد. در زنده كردن مردگان و شفا دادن كوران ، خطر انحرافِ عقيده مردم در كار است و حضرت عيسى (ع) دو بار و در آيه ۱۱۰ سوره مائده چهار مرتبه مسأله اذن خدا را مطرح فرمود. بگذريم كه در اوّل كار فرمود نشانه‌هاى من از طرف خداست.مِنْ رَبِّكمْ.

نفس عيسى (ع) طين را پرنده و كور مادرزاد را شفا مى‌دهد. امّا انسان لجوج را هرگز.فَلَمّا أَحَسَّ عيسى مِنْهُمُ الْكفْرَ

۲. پيروان عيسى عليه السلام

۱.پيروان راستين :

حواريون :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كونُوا أَنْصارَ اللّهِ كما قالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ لِلْحَوارِيينَ مَنْ أَنْصارِى إِلَى اللّهِ قالَ الْحَوارِيونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ فَآمَنَتْ طائِفَةٌ مِنْ بَنِى إِسْرائِيلَ وَ كفَرَتْ طائِفَةٌ فَأَيدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظاهِرِينَ [ ) صف/۱۴ ( ]

اطاعت انبياءعليهم السّلامنياز به تقوا دارد و افراد لجوج و معاند هرگز اطاعت نخواهند كرد.فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطيعُون. [(آل عمران/۴۹)]

بنا برگفته سفينة البحار از امام رضا (ع) آنان هم خود را پاک و نورانى كردند و هم براى پاک كردن ديگران كوشيدند. مثلا در انجيل متّى و لوقا باب ۶ اسامى حواريون ۱۲ نفر آمده است (پطرس ، يوحنّا ، متّى ، لوقا ، يهودا ، شمعون و...) .

مقام تسليم در برابر خداوند بعد از مرحله ايمان است.آمَنّا بِاللّهِ وَ اشْهَدْ بِأَنّا مُسْلِمُون

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ حَوَارِى عِيسَى ع كانُوا شِيعَتَهُ وَ إِنَّ شِيعَتَنَا حَوَارِيونَا وَ مَا كانَ حَوَارِى عِيسَى بِأَطْوَعَ لَهُ مِنْ حَوَارِينَا لَنَا وَ إِنَّمَا قَالَ عِيسَى ع لِلْحَوَارِيينَ مَنْ أَنْصارِى إِلَى اللّهِ قالَ الْحَوارِيونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ فَلَا وَ اللَّهِ مَا نَصَرُوهُ مِنَ الْيهُودِ وَ لَا قَاتَلُوهُمْ دُونَهُ وَ شِيعَتُنَا وَ اللَّهِ لَمْ يزَالُوا مُنْذُ قَبَضَ اللَّهُ عَزَّ ذِكرُهُ رَسُولَهُ ص ينْصُرُونَّا وَ يقَاتِلُونَ دُونَنَا وَ يحْرَقُونَ وَ يعَذَّبُونَ وَ يشَرَّدُونَ فِى الْبُلْدَانِ جَزَاهُمُ اللَّهُ عَنَّا خَيراً وَ قَدْقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ ع وَ اللَّهِ لَوْ ضَرَبْتُ خَيشُومَ مُحِبِّينَا بِالسَّيفِ مَا أَبْغَضُونَا وَ وَ اللَّهِ لَوْ أَدْنَيتُ إِلَى مُبْغِضِينَا وَ حَثَوْتُ لَهُمْ مِنَ الْمَالِ مَا أَحَبُّونَا [(كافى ، ج۸ ، ص۲۶۸)]

در کافی از امام صادق (ع) نقل شده که فرمود : حواریون عیسی (ع) در مرحله عمل ، او را رها ولی حواریون ما انواع بلاها را با جان و دل خریدند و در تمام اناجیل موجود نیز می‌خوانیم که شبی که عیسی (ع) محاصره شد ، هرچه از حواریون کمک خواست ، بی‌اعتنایی کردند ، مگر شمعون که وصیّ عیسی (ع) بود یا دو نفری که حضرت مسیح (ع) آنها را به انطاکیه فرستاد و ماجرای آن در سوره یس آمده است. [(تلخیص از اطیب البیان)]

۲.پیروان دروغین :

۱ .غلوّ کنندگان :

یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا فِی دِینِکمْ وَ لا تَقُولُوا عَلَی اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِیحُ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ رَسُولُ اللّهِ وَ کلِمَتُهُ أَلْقاها إِلی مَرْیمَ وَ رُوحٌ مِنْه فَآمِنُوا بِاللّهِ وَ رُسُلِهِ وَ لا تَقُولُوا ثَلاثَةٌ انْتَهُوا خَیراً لَکمْ إِنَّمَا اللّهُ إِلهٌ واحِدٌ سُبْحانَهُ أَنْ یکونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلاً [(نساء/۱۷۱)]

لَقَدْ کفَرَ الَّذِینَ قالُوا إِنَّ اللّهَ هُوَ الْمَسِیحُ ابْنُ مَرْیمَ. [(مائده/۱۷)] مَا الْمَسِیحُ ابْنُ مَرْیمَ إِلاّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَ أُمُّهُ صِدِّیقَةٌ کانا یأْکلانِ الطَّعامَ انْظُرْ کیفَ نُبَینُ لَهُمُ الْآیاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنّی یؤفَکونَ [(مائده/۷۵)]

در تفسیر اطیب البیان می‌خوانیم نمونه عذاب دنیا برای بنی‌اسرائیلی که مخالفت عیسی (ع) کردند آن بود که ۳۷ سال بعد از مسیح شخصی به نام طیطوس از قیصرهای روم بر یهود مسلط و یک میلیون و هزارنفر آنان را کشت و هفت هزار نفر اسیر و تمام اموالشان را یا سوزاند و یا به غارت برد. در کتاب سرگذشت فلسطین می‌خوانیم که اسیران را طعمه درندگان کرد.)

کیفر کسانی که رهبری عیسی (ع) را که تولّد خود و مادر و زنده کردن مرده را با چشم می‌بینند و زیر بار نمی‌روند عذاب و ذلّت شدید ، در دنیا و آخرت است.

۲. بدعت گذاران :

وَ جَعَلْنا فِی قُلُوبِ الَّذِینَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَ رَحْمَةً وَ رَهْبانِیةً ابْتَدَعُوها ما کتَبْناها عَلَیهِمْ إِلاَّ ابْتِغاءَ رِضْوانِ اللّهِ فَما رَعَوْها حَقَّ رِعایتِها فَآتَینَاالَّذِینَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَ کثِیرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ [ ) حدید/۲۷ ( ]

۳. شباهت های پیامبر اکرم صلّ الله علیه وآله و حضرت عیسی علیه السلام

۱.خداوند مکر یهودا یار منافق عیسی (ع) را که می‌خواست صبحگاهان آن حضرت (ع) را به دست دشمن بسپارد به خودش بازگرداند :

وَ مَکرُوا وَ مَکرَ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُ الْماکرِینَ [(آل عمران/۵۴)]

خداوند مکر و تلاش یار و پیرو منافق پیامبر و قرآن ، عبدالله بن ابیّرا که می‌خواست صبحگاهان با جدا شدن خود و اطرافیانش از سپاه اسلام ، مسلمانان را از پیرامون پیامبر (ص) پراکنده کند و پیغمبر (ص) را تنها بگذارد تا در جنگ کشته شود ، عقیم می گذارد :

وَ إِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِک تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِینَ مَقاعِدَ لِلْقِتالِ وَ اللّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ إِذْ هَمَّتْ طائِفَتانِ مِنْکمْ أَنْ تَفْشَلا وَ اللّهُ وَلِیهُما وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُؤْمِنُونَ [(آل عمران/۱۲۲-۱۲۱)]

۲. علی رغم تلاش کفر پیشگان برای کشتن و مصلوب کردن عیسی (ع) و فرار یاران ، آن حضرت (ع) زنده ماند و به مقام عالی رفعت یافت :

إِذْ قالَ اللّهُ یا عیسی إِنِّی مُتَوَفِّیک وَ رافِعُک إِلَی [(آل عمران/۵۵)]

و علی رغم تلاش کفرپیشگان برای کشتن پیامبر (ص) و از بین بردن قرآن در جنگ احد و فرار اکثر یاران ، پیغمبر (ص) زنده

ماند و آیین و کتابش پایدار ماند و با پیام‌های قرآن روحیه مسلمانان تقویت شد و بر کفرپیشگان برتری یافتند :

أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكُمْ [(آل عمران/۱۴۴)]

۳. سرانجام خداوند پیروان راستین عیسی (ع) را بر کفّار برتری می‌دهد :

وَ جاعِلُ الَّذينَ اتَّبَعُوك فَوْقَ الَّذينَ كفَرُوا إِلى يوْمِ الْقِيامَةِ [(آل عمران/۵۵)]

عاقبت خداوند پیروان راستین.پیامبر اکرمصل الله علیه وآلهرا نیز به پیروزی می‌رساند :

فَالَّذينَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذى أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُون [(اعراف/۱۵۷)]

۴. عیسی (ع) تصدیق کننده تورات است :

وَ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَى مِنَ التَّوْراةِ [(آل عمران/۵۰)]

پیامبر اکرمصل الله علیه وآلهنیز تصدیق‌کننده تورات و سایر کتب پیشین است :

نَزَّلَ عَلَيك الْكتابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ [(آل عمران/۳)]

۵. عیسی (ع) بعضی از خوردنی‌ها را که بنی اسرائیل بر خود حرام کرده بودند ، حلال می‌کند :

وَ لِأُحِلَّ لَكمْ بَعْضَ الَّذى حُرِّمَ عَلَيكمْ [(آل عمران/۵۰)]

قرآن نیز خوردنی‌هایی را که بنی‌اسرائیل بر خود حرام کرده بودند ، را حلال اعلام می‌کند :

كلُّ الطَّعامِ كانَ حِلاًّ لِبَنى إِسْرائيلَ إِلاّ ما حَرَّمَ إِسْرائيلُ عَلى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْراةُ [(آل عمران/۹۳)]

۶. عیسی (ع) دعوت‌کننده به تقوی ، اطاعت و وحدت است :

فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطيعُونِ إِنَّ اللّهَ رَبِّى وَ رَبُّكمْ فَاعْبُدُوهُ هذا صِراطٌ مُسْتَقيمٌ [(آل عمران/۵۱-۵۰)]

پیامبر اکرمصلی الله علیه وآلهنیز دعوت‌کننده به تقوی ، اطاعت و وحدت است :

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ حَقَّ تُقاتِهِ وَ لا تَمُوتُنَّ إِلاّ وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَميعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [(آل عمران/۱۰۳-۱۰۲)]

۴. شباهت های حضرت عیسی علیه السلام وقرآن کریم

۱.عیسی (ع) کلمه الهیاست که به مریم (س) القا شد :

وَ كلِمَتُهُ أَلْقاها إِلى مَرْيم. [(نساء/۱۷۱)]

قرآن نیز کلام الهی است که بر پیغمبر اکرم (ص) وحی و القا گردید :

وَ إِنَّك لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكيمٍ عَليمٍ [(نمل/۶)]

۲. عیسی (ع) روح الله است که به مریم (س) دمیده شد :

وَ كلِمَتُهُ أَلْقاها إِلى مَرْيمَ وَ رُوحٌ مِنْهُ [نساء/۱۷۱] .

قرآن نیز روحی است که به حضرت محمّد (ص) وحی شده است :

وَ كذلِك أَوْحَينا إِلَيك رُوحاً مِنْ أَمْرِنا [(شوری/۵۲)]

۳. عیسی (ع) از عالم امر است :

إِذا قَضى أَمْراً فَإِنَّما يقُولُ لَهُ كنْ فَيكونُ [(آل عمران/۴۷)]

قرآن نیز از عالم امر است :

وَ كذلِك أَوْحَينا إِلَيك رُوحاً مِنْ أَمْرِنا [(شوری/۵۲)]

يَنَزِّلُ الْمَلائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلى مَنْ يشاءُ مِنْ عِبادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لا إِلهَ إِلاّ أَنَا فَاتَّقُونِ [(نحل/٢)]
رَفيعُ الدَّرَجاتِ ذُو الْعَرْشِ يلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلى مَنْ يشاءُ مِنْ عِبادِهِ لِينْذِرَ يوْمَ التَّلاقِ [(غافر/١۵)]
۴. عيسى (ع) شفا دهنده بيماران است :
وَ أُبْرِئُ الْأَكمَهَ وَ الْأَبْرَصَ [(آل عمران/۴٩)]
قرآن نيز شفا دهنده دلهاست :
وَ شِفاءٌ لِما فِي الصُّدُورِ. [(يونس/۵٧)]
وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنين [(اسراء/٨٢)]
وَ لَوْ جَعَلْناهُ قُرْآناً أَعْجَمِيا لَقالُوا لَوْ لا فُصِّلَتْ آياتُهُ ءَ أَعْجَمِي وَ عَرَبِي قُلْ هُوَ لِلَّذينَ آمَنُوا هُدىً وَ شِفاءٌ [(فصلت/۴۴)]
۵. عيسى (ع) مرده را به اذن خدا زنده مى كند :
وَ أُحْي الْمَوْتى بِإِذْنِ اللَّهِ [(آل عمران/۴٩)]
قرآن نيز احياء كننده ملّتهاست :
يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا اسْتَجيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاكمْ لِما يحْييكمْ [انفال/٢۴] .
۶. عيسى (ع) معجزه وآيت الهى است :
كذلِك اللَّهُ يخْلُقُ ما يشاءُ [(آل عمران/۴٧)]
أَنِّي قَدْ جِئْتُكمْ بِآيةٍ مِنْ رَبِّكمْ. [(آل عمران/۴٩)]
وَ لِنَجْعَلَهُ آيةً لِلنّاسِ وَ رَحْمَةً [(مريم/٢١)]
قرآن نيز معجزه الهى است :
وَ إِنْ كنْتُمْ في رَيبٍ مِمّا نَزَّلْنا عَلى عَبْدِنا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ [(بقره/٢٣)]
ونيز آيت خدا براى مردم است :
تِلْك آياتُ اللّهِ نَتْلُوها عَلَيك بِالْحَقِّ [(آل عمران/١٠٨)]
هُوَ الَّذي أَنْزَلَ عَلَيك الْكتابَ مِنْهُ آياتٌ مُحْكماتٌ هُنَّ أُمُّ الْكتابِ وَ أُخَرُ مُتَشابِهاتٌ [(آل عمران/٧)]
إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّهِ الْإِسْلامُ وَ مَا اخْتَلَفَ الَّذينَ أُوتُوا الْكتابَ إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَينَهُمْ وَ مَنْ يكفُرْ بِآياتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهَ سَريعُ الْحِسابِ [(آل عمران/١٩)]
إِنَّ الَّذينَ يكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ يقْتُلُونَ النَّبِيينَ بِغَيرِ حَقٍّ وَ يقْتُلُونَ الَّذينَ يأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَليمٍ [(آل عمران/٢١)]
ذلِك نَتْلُوهُ عَلَيك مِنَ الْآياتِ وَ الذِّكرِ الْحَكيمِ [(آل عمران/۵٨)]
يا أَهْلَ الْكتابِ لِمَ تَكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ أَنْتُمْ تَشْهَدُونَ [(آل عمران/٧٠)]
قُلْ يا أَهْلَ الْكتابِ لِمَ تَكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ اللّهُ شَهيدٌ عَلى ما تَعْمَلُونَ [(آل عمران/٩٨)]
يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِكمْ لا يأْلُونَكمْ خَبالاً وَدُّوا ما عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضاءُ مِنْ أَفْواهِهِمْ وَ ما تُخْفي صُدُورُهُمْ أَكبَرُ قَدْ بَينّا لَكمُ الْآياتِ إِنْ كنْتُمْ تَعْقِلُونَ [(آل عمران/١١٨)]
٧. عيسى (ع) رحمت و بركتى است از جانب خدا :
وَ لِنَجْعَلَهُ آيةً لِلنّاسِ وَ رَحْمَةً [(مريم/٢١)]

وَ جَعَلَنی مُبارَکاً أَینَ ما کنْتُ [(مریم/۳۱)]

قرآن نیز مایه رحمت و برکت الهی است :

وَ ما کنْتَ تَرْجُوا أَنْ یلْقی إِلَیک الْکتابُ إِلاّ رَحْمَةً مِنْ رَبِّک [(قصص/۸۶)]

وَ هذا کتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَک [(انعام/۹۲)]

۸. عیسی (ع) گذشته از وجاهت دنیوی ، از خوبان و صالحان است :

وَ یکلِّمُ النّاسَ فِی الْمَهْدِ وَ کهْلاً وَ مِنَ الصّالِحینَ [(آل عمران/۴۶)]

قرآن نیز به عنوان زیباترین و کامل‌ترین چیزی است که خداوند نازل کرده است :

وَ اتَّبِعُوا أَحْسَنَ ما أُنْزِلَ إِلَیکمْ مِنْ رَبِّکمْ [(زمر/۵۵)]

۹. عیسی (ع) دارای عنوان کلمة الله است :

مُصَدِّقاً بِکلِمَةٍ مِنَ اللّهِ [(آل عمران/۳۹)]

قرآن نیز دارای عنوان کلمة الله و کلام الله است :

وَ تَمَّتْ کلِمَةُ رَبِّک صِدْقاً وَ عَدْلاً [(انعام/۱۱۵)]

فَأَجِرْهُ حَتّی یسْمَعَ کلامَ اللّهِ [(توبه/۶)]

۱۰. عیسی (ع) بشارت‌دهنده است :

وَ مُبَشِّراً بِرَسُولٍ یأْتی مِنْ بَعْدِی اسْمُهُ أَحْمَدُ [(صف/۶)]

قرآن نیز بشارت‌دهنده است :

وَ هُدیً وَ بُشْری لِلْمُؤْمِنینَ [(بقره/۹۷)]

هُدیً وَ بُشْری لِلْمُؤْمِنینَ [(نمل/۲)]

۱۱. عیسی (ع) مورد رفعت خداست :

وَ رافِعُک إِلَی [(آل عمران/۵۵)]

قرآن نیز مورد رفعت الهی است :

فی صُحُفٍ مُکرَّمَةٍ مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ [(عبس/۱۴-۱۳)]

۱۲. عیسی (ع) کلمه مطهّر الهی است :

وَ مُطَهِّرُک مِنَ الَّذینَ کفَرُواً [(آل عمران/۵۵)]

قرآن نیز کتاب و صحیفه مطهّر خداست :

رَسُولٌ مِنَ اللّهِ یتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةً [(بینه/۲)]

۲. حضرت مریم علیهاالسلام

۱.خانوده ی الهی :

یا أُخْتَ هارُونَ ما کانَ أَبُوک امْرَأَ سَوْءٍ وَ ما کانَتْ أُمُّک بَغِیا. [(مریم/۲۸)]

۲.اجابت دعای مادر :

فَتَقَبَّلَها رَبُّها بِقَبُولٍ حَسَنٍ [(آل عمران /۳۷)]

۳.دختر الهی :

وَ الَّتِی أَحْصَنَتْ فَرْجَها [(انبیاء/۹۱)]

وَ مَرْیَمَ ابْنَتَ عِمْرانَ الَّتِی أَحْصَنَتْ فَرْجَها فَنَفَخْنا فِیهِ مِنْ رُوحِنا. [(تحریم/۱۲)]

قالَ إِنَّما أَنَا رَسُولُ رَبِّک لِأَهَبَ لَک غُلاماً زَکیا قالَتْ أَنّی یکونُ لِی غُلامٌ وَ لَمْ یمْسَسْنِی بَشَرٌ وَ لَمْ أَک بَغِیا قالَ کذلِک قالَ رَبُّک هُوَ عَلَی هَینٌ. [(مریم /۱۹–۲۱)]

قالَتْ إِنِّی أَعُوذُ بِالرَّحْمنِ مِنْک إِنْ کنْتَ تَقِیا. [(مریم/۱۸)]

فا تَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجاباً فَأَرْسَلْنا إِلَیها رُوحَنا فَتَمَثَّلَ لَها بَشَراً سَوِیا . [(مریم/۱۷)]

۴.رشد الهی :

إِنَّ اللّهَ اصْطَفاک وَطَهَّرَک [(آل عمران/۴۲)]

وَ أَنْبَتَها نَباتاً حَسَناً. [(آل عمران /۳۷)]

۵.سرپرست الهی :

وَ کفَّلَها زَکرِیا [(آل عمران /۳۷)]

محصول شرایط تربیت‌های معنوی وجود فرزندی چون عیسی (ع) است. مادر مریمعلیهاالسلاماز یک سو ، مکان تربیت مسجد ، سرپرست زکریای پیامبر (ع) ، غذای آسمانی عوامل تأثیر گذار در تربیت هستند.

۶.الطاف الهی :

کلَّما دَخَلَ عَلَیها زَکرِیا الْمِحْرابَ وَجَدَ عِنْدَها رِزْقاً قالَ یا مَرْیمُ أَنّی لَک هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِاللّهِ إِنَّ اللّهَ یرْزُقُ مَنْ یشاءُ بِغَیرِ حِسابٍ. [(آل عمران/۳۷)]

فَناداها مِنْ تَحْتِها أَلاّ تَحْزَنِی قَدْ جَعَلَ رَبُّک تَحْتَک سَرِیا وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا. [(مریم/۲۴–۲۵)]

مقام زن تا آنجاست که پیامبران خدا را به تعجّب وا می‌دارد.أَنّی لَک هذا [(آل عمران/۳۷)]

زن به مقامی می‌رسد که ولیّ الله شده و خداوند به او پیام می‌فرستد یک روز در محراب نشسته ، بدون زحمت از آسمان غذا می‌رسد ولی یک روز همین مریم (س) در بیابان با ترس و وحشت و درد زایمان باید برای چند دانه رطب درخت خرما را تکان دهد. در تفسیر روح البیان ، جلد ۲ ، صفحه ۲۹ حدیثی آمده که رسول اکرم (ص) در زمان قحطی از دخترش فاطمه (س) پرسید اینهمه غذا از کجاست؟ گفت [هذا من عندالله.] پیامبر (ص) فرمود : خدا را شکر.

در تفسیر المنار قرطبی و مراغی و روح البیان روح المعانی و فخر می‌خوانیم ، که سرآمد زنان جهان چهار نفرند : مریم (س) ، فاطمه (س) ، آسیه (س) و خدیجه (س) و در روایات اهل البیت (علیهم السّلام) می‌خوانیم ، که مریم (س) سرآمد زنان در زمان خود بود ، ولی فاطمه (س) سرآمد زنان در طول تاریخ است.

۷.نشانه ی الهی :

فَنَفَخْنا فِیها مِنْ رُوحِنا وَ جَعَلْناها وَ ابْنَها آیةً لِلْعالَمِینَ. [(انبیاء/۹۱)]

وَ لِنَجْعَلَهُ آیةً لِلنّاسِ. [(مریم/۲۱)]

۸.بنده ی الهی :

وَ صَدَّقَتْ بِکلِماتِ رَبِّها وَ کتُبِهِ وَ کانَتْ مِنَ الْقانِتِینَ. [(تحریم/۱۲)]

۹. حیاء الهی :

قالَتْ إِنِّی أَعُوذُ بِالرَّحْمنِ مِنْک إِنْ کنْتَ تَقِیا. [(مریم/۱۸)]

قالَتْ یا لَیتَنِی مِتُّ قَبْلَ هذا وَ کنْتُ نَسْیاً مَنْسِیا. [(مریم/۲۳)]

۱۰. صبر الهی :

وَ بِکفْرِهِمْ وَ قَوْلِهِمْ عَلی مَرْیمَ بُهْتاناً عَظِیماً [(نساء/۱۵۶)] .

۳. مادر مریم علیهاالسلام

۱.نذر :

إِذْ قالَتِ امْرَأَتُ عِمْرانَ رَبِّ إِنِّی نَذَرْتُ لَک ما فِی بَطْنِی مُحَرَّراً فَتَقَبَّلْ مِنِّی إِنَّک أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ فَلَمّا وَضَعَتْها قالَتْ رَبِّ إِنِّی وَضَعْتُها أُنْثی وَ اللّهُ أَعْلَمُ بِما وَضَعَتْ وَ لَیسَ الذَّکرُ کالْأُنْثی. [(آل عمران/۳۵-۳۶)]

تمایلات انسان مهم نیست ، مصلحت و خواست او مهم است ، مقام معنوی زن تا آنجاست که بعد از سال‌ها انتظار ، عزیزترین موجود را نذر پاکی و خدمت خانه خدا می کند.

هنگام دعااز خداوند تجلیل کنیم.

نذر تنها برای خدا و به عشق او باشد. میلیون‌ها نذر درتاریخ شد ، امّا خداوند نام این نذر را گرامی داشت.

پاداش اخلاص‌ها ، قبول نیکوی پروردگار است ، نه تنها قبول نیکو ، بلکه رشد و تربیت و پرورش نیکو داد.

مادر مریم نذر کرد کودکش خادمی برای خانه خدا باشد. خداوند پیامبرش را خادم و متکفّل این کودک قرار داد.

۲.نامگذاری :

وَ إِنِّی سَمَّیتُهامَرْیمَ [(آل عمران/۳۶)]

برای فرزندان خود نام نیکو انتخاب نمایید.

۳.دعا در حق فرزند :

وَ إِنِّی أُعِیذُها بِک وَ ذُرِّیتَها مِنَ الشَّیطانِ الرَّجِیم. [(آل عمران /۳۶)]

قبل از هر چیز به فکر سلامتی فرزند از شر شیطان باشید.

قبل از تولّد برای کودک راه حق را تعیین کنید.

تنها فرزندان بی‌واسطه را در نظر نگیرید. آنچنان دوراندیش باشید ، که به نسل‌های بعد هم توجّه شما مصروف شود.

برای سعادت فرزند به تربیت خود متّکی نباشید بلکه او را به خدا بسپارید ، چون توانایی‌های ما محدود و عوامل انحراف زیاد است.

۱. حضرت فاطمه (سلام الله)

۱. معرفی اجمالی

۱. نامها

۱ ـ فاطمه را فاطمه گفته‌اند ، چون مردم قدرت درک او را ندارند. پیروانش از آتش دوزخ در امان‌اند. دور از شر و بدی است.

۲ ـ قال الصادق (ع) : لفاطمة (ع) تسعة أسماء عند الله عز و جل

الف) فاطمة

(قال رسول الله (ص) : إنما سميت فاطمة فاطمة لأن الله تعالى فطم من أحبها من النار) [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۷۸] .

ب) و الصديقة

ج) و المباركة

د) و الطاهرة

ه) و الزكية

و) و الراضية

ز) و المرضية

ح) و المحدثة

ط) و الزهراء.ثم قال (ع) : أ تدری أی شیء تفسیر فاطمة؟ قلت : أخبرنی یا سیدی. قال : فطمت من الشر [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۴] .

زهراء : فی الحدیث لان الله خلقها من نور عظیمة فلما اشرقت اضائت السماوات و الارض بنورها [عوالم] .

عن جعفر بن محمد بن عمارة عن أبیه قال سألت أبا عبد الله (ع) عن فاطمة لم سمیت زهراء فقال لأنها كانت إذا قامت فی محرابها زهر نورها لأهل السماء كما یزهر نور الكواكب لأهل الأرض [معانی الأخبار ، ص۶۴] .

۳ ـ كنیه حضرت :

قال الباقر (ع) : أن فاطمة (ع) كانت تكنی أم أبیها [بحار الأنوار ، ج۴۳ ، ص۱۹] .

كناها أم الحسن و أم الحسین و أم المحسن و أم الأئمة و أم أبیها [المناقب ، ج۳ ، ص۳۵۶] .

۴ ـ در حدیثی رسول خدا (ص) به عایشه فرمود : فاطمه (س) بتول بود و مسئله حیض برای او نبود. [عوالم ، ۳۴] .

قال أمیر المؤمنین (ع) : أَنَّ النَّبِی (ص) سُئِلَ مَا الْبَتُولُ فَإِنَّا سَمِعْنَاك یا رَسُولَ اللَّهِ تَقُولُ إِنَّ مَرْیمَ بَتُولٌ وَ إِنَّ فَاطِمَةَ (ع) بَتُولٌ فَقَالَ (ص) الْبَتُولُ الَّتِی لَمْ تَرَ حُمْرَةً أَی لَمْ تَحِضْ فَإِنَّهُ مَكرُوهٌ فِی بَنَاتِ الْأَنْبِیاءِ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۸۱] .

۵ ـ قال الصادق (ع) : حَرَّمَ اللَّهُ النِّسَاءَ عَلَی عَلِی (ع) مَا دَامَتْ فَاطِمَةُ (ع) حَیةً قَالَ قُلْتُ كیفَ قَالَ لِأَنَّهَا طَاهِرَةٌ لَا تَحِیضُ [تهذیب الأحكام ، ج۷ ، ص۴۷۵] .

۶ ـ قال ابن شهر آشوب : أسماوا علی ما ذكره أبو جعفر القمی فاطمة البتول الحصان الحرة السیدة العذراء الزهراء الحوراء المباركة الطاهرة الزكیة الراضیة المرضیة المحدثة مریم الكبری الصدیقة الكبری و یقال لها فی السماء (و نام او در آسمان) النوریة السماویة الحانیة. [المناقب ، ج۳ ، ص۳۵۶] .

قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ : الحانیة أی المشفقة علی زوجها و أولادها. [بحار الأنوار ، ج۴۳ ، ص۱۷] .

۷ ـ قال الصادق (ع) : أ تدری أی شیء تفسیر فاطمة؟ قلت : أخبرنی یا سیدی. قال : فطمت من الشر [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۴] .

۸ ـ فطم : بریدن ، جدا كردن و فاطمه به معنی مفطوم (از باب فاعل به معنی مفعول) .

۹ ـ پیامبر (ص) : فاطمه را فاطمه گفته‌اند ، چون او و شیعیانش از دوزخ بریده‌اند.

قال أمیر المؤمنین (ع) : یا رسول الله لم سمیت؟ قال : لأنها فطمت هی و شیعتها من النار [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۷۹] .

قال الصادق (ع) : من عرف فاطمة حق معرفتها فقد أدرك لیلة القدر و إنما سمیت فاطمة لأن الخلق فطموا ۲. اوصاف

۱. سیما

۱ ـ وقتی فاطمه (س) خدمت رسول الله (ص) می‌رسید حضرت دستهای او را می‌بوسید و سر جای خود می‌نشانید ، فاطمه هم دست پدر را می‌بوسید و جای خود می‌نشانید.

۲ ـ پیامبر (ص) آخرین وداعش با فاطمه (س) بود ، و اولین دیدارش بعد از سفر هم با فاطمه بود.

۳ ـ در عظمتش همین بس که لقب ام ابیها را گرفت.

۴ ـ فاطمه از هر جهت نمونه است. وراثت ، غذا ، محیط خانوادگی ، همسر ، فرزند.

۵ ـ مادرش خدیجه ، شب اول که به خانه رسول الله (ص) آمد کلیه اموال و اسناد را خدمت پیامبر (ص) آورد و فرمود من کنیز شما هستم و همه دارایی من در خدمت شما و واقعا عمل می‌کرد. به نحوی که آخر عمر بی‌پول بود و حتی کفن نداشت و توسط زهرا (س) به رسول الله (ص) گفت که آن عبائی که هنگام گرفتن وحی بر دوش داری برای من کفن کن.

۴۰ نفر فقط از طریق خدیجه (س) در شعب ابی‌طالب مورد کمک قرار می‌گرفتند.

إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنِینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [توبه/۱۱۱] .

خدیجه اموال داد ، ولی مادر زهرا شد بالاتر از بهشت.

۶ ـ فاطمه (س) در محیطی رشد کرد که شاهد شکنجه و آزار پدرش بود که محیط فشار انسان را می سازد. دختری که در کودکی رنج شعب ابی طالب و به قول حضرت امیر (ع) در نهج البلاغة از گرما و سرما زجر می‌کشیدند را دید. فاطمه (س) در شعب ابی‌طالب دو نفر را از دست داد که هر دو یاور پدرش بودند ، ابوطالب و خدیجه که قهرا بار به دوش علی (ع) و فاطمه (س) می‌افتد.

۷ ـ عن عائشة أنها کانت إذا ذکرت فاطمة بنت النبی (ص) قالت : ما رأیت أحدا کان أصدق لهجة منها إلا أن یکون الذی ولدها. [بحار الأنوار ، ج۴۳ ، ص۶۸] .

۸ ـ دشمنان به پیامبر (ص) زخم زبان می‌زدند که تو ابتری و خدا بشارت داد ، إِنّا أَعْطَیناكَ الْکَوْثَرَ [کوثر/۱] .

۹ ـ حضرت رسول (س) تا صورت فاطمه را نمی‌بوسید به خواب نمی‌رفت. [کشف الغمة]

۱۰ ـ ام سلمة می‌گوید : پیامبر (ص) فاطمه را به من سپرد تا از وی نگهداری کنم ، اما به خدا سوگند او از من با ادب‌تر و داناتر بود.

۱۱ ـ تا مدت شش ماه پیامبر (ص) هر بامداد که به نماز صبح می‌رفت از جلوی خانه زهرا عبور کرده و آیه تطهیر را می‌خواند.

۱۲ ـ رسول خدا (ص) همین که از در خانه فاطمه (س) بیرون می آمد ، عقب عقب می‌رفت.

۱۳ ـ عن عائشة ، قالت : ما رأیت من الناس أحدا أشبه کلاما و حدیثا برسول الله (صلی الله علیه و آله) من فاطمة. [أمالی طوسی ، ج۱۴ ، ص۴۰۰] .

۱۴ ـ آیهلا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَیْنَکُمْ کدُعاءِ بَعْضِکمْ بَعْضاً [نور/۶۳] .

نازل شد ، فاطمه (س) نیز پدر را یا رسول الله (ص) صدا می‌زد ، حضرت رسول (ص) فرمود : یا فاطمه خطاب آیه درباره تو و فرزندانت نیست ، تو به من بگو : یا اب.

قال الصادق (ع) : قالت فاطمة لما نزلت "لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَیْنَکُمْ کدُعاءِ بَعْضِکمْ بَعْضاً " (نور/۶۳) هبت رسول الله أن أقول له یا أبة فکنت أقول یا رسول الله فأعرض عنی مرة و اثنتین أو ثلاثا ثم أقبل علی فقال یا فاطمة إنها لم تنزل فیك و لا فی أهلك و لا ـ فی نسلك أنت منی و أنا منك إنما نزلت فی أهل الجفاء و الغلظة من قریش أصحاب البذخ و الکبر قولی یا أبة فإنها أحیا للقلب و أرضی للرب [المناقب ، ج۳ ، ص۳۲۰] .

۱۵ ـ عن الحسن بن زیاد العطار قال : "قلت لأبی عبد الله (ع) قول رسول الله فاطمهٔ سیدهٔ نساء أهل الجنهٔ أ سیدهٔ نساء عالمها؟ قال : ذاک مریم و فاطمهٔ سیدهٔ نساء أهل الجنهٔ من الأولین و الآخرین فقلت : فقول رسول الله (ص) الحسن و الحسین سیدا شباب أهل الجنهٔ؟ قال : هما و الله سیدا شباب أهل الجنهٔ من الأولین و الآخرین" [أمالی صدوق ، ص۱۲۵] .

۱۶ ـ محمد (ص) وارث ابراهیم و موسی و عیسی و عصاره هستی و خاتم انبیا و زهرا (س) یگانه وارث او است.

۱۷ ـ در قیامت شفاعت شوندگان توسط حضرت زهرا (س) دیگران را شفاعت می کنند. [از تفسیر فرات ، ص۱۱۴] .

۱۸ ـ قال رسول الله (ص) : إن الله تبارک و تعالی لیغضب لغضب فاطمهٔ و یرضی لرضاها (ص) [معانی الأخبار ، ص۳۰۳] .

مسئله مهم این است که کارهای ما و وضع پوشش و حجاب ما موجب رضایت حضرت است یا نه؟

۱۹ ـ عن عائشهٔ أن فاطمهٔ کانت إذا دخلت علی رسول الله (ص) قام لها من مجلسه و قبل رأسها و أجلسها مجلسه [المناقب ، ج۳ ، ص۳۳۳] .

۲۰ ـ خدا سلام فاطمه را می‌رساند. [بحار ، ج۴۳ ، ص۲۷] .

۲۱ ـ قال رسول الله (ص) : فاطمهٔ فإنها سیدهٔ نساء العالمین من الأولین و الآخرین و۰۰۰۰متی قامت فی محرابها بین یدی ربها جل جلاله ظهر نورها لملائکهٔ السماء کما یظهر نور الکواکب لأهل الأرض و یقول الله عز و جل لملائکته یا ملائکتی انظروا إلی أمتی فاطمهٔ سیدهٔ إمائی قائمهٔ بین یدی ترتعد فرائصها من خیفتی [أمالی صدوق ، ص۱۱۲] .

۲۲ ـ خدا به ندبه عبادت فاطمه مباهات می کند. [بحار ، ج۴۳ ، ص۱۷۲] .

۲۳ ـ پیامبر (ص) : " اساس فاطمه از سیب بهشتی بود". اساس فاطمه بعد از چهل روز عبادت پیامبر (ص) بود ، که روزها روزه و شبها عبادت می کرد.

۲. عبادت

دعای نور را به سلمان آموخت و سلمان می گوید به بیش از هزار نفر در مکه و مدینه آموختم و همه تب داشتند و شفا پیدا کردند.

۲ ـ فاطمه (س) می‌خواست بخوابد پیامبر (ص) فرمود : " قبل از چهار عمل نخواب ، ختم قرآن ، طلب شفاعت پیامبران ، خشنودی مؤمنین ، حج و عمره. فاطمه (س) سؤال کرد من که قدرت بر همه اینها را ندارم. حضرت (ص) فرمود : ۳ قل هو الله = ختم قرآن. صلی علی الانبیاء و المرسلین و صلوات برابر است با شفاعت انبیاء.اللهم اغفر للمؤمنین ، سبحان الله و الحمد لله و...= حج و عمره". [منتهی الامال] .

۳ ـ وقت عبادت در محراب هفتاد هزار ملک سلام می‌دادند.

۴ ـ امام حسن (ع) : مادرم آنقدر برای عبادت ایستاد که پاهایش ورم کرد.

۵ ـ شبها برای دیگران دعا می کرد و در جواب سؤال که چرا برای خود دعا نمی‌کنید؟ فرمود : الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۸۱] .

۶ ـ تسبیحات حضرت زهرا (س) : تذکر اینکه در نمازها بلافاصله سر و صدا نکنند تا افراد بگوین...

۷ ـ حضرت علی (ع) فرمود : به خدا قسم از هنگامی که پیامبر ، آن تسبیح را به ما آموخت تا کنون ترک نکرده‌ام ، پرسیدند حتی شب صفین؟ فرمود : حتی شب صفین. [فاطمه فاطمه است ، ص۱۲۵] .

۸ ـ پس از استمداد از پیامبر (ص) درباره خدمتکار ، رسول خدا (ص) تسبیحات را به آن بانو آموخت حضرت هم تسبیحی از پشم درست کرده بود ، که به تعداد ۳۴ و ۳۳ گره خورده بود ، بعد از شهادت حضرت حمزه تسبیحی از تربت حمزه برای خود

ساخت و بعد از شهادت حضرت حسین (ع) ائمه توصیه به تسبیح تربت کردند. [مقرم از بحار قدیم ، ج۸]
۹ ـ قال الباقر (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ مِنَ التَّحْمِیدِ أَفْضَلَ مِنْ تَسْبِیحِ فَاطِمَةَ (ع) وَ لَوْ کانَ شَیءٌ أَفْضَلَ مِنْهُ لَنَحَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَاطِمَةَ (ع) [کافی ، ج۳ ، ص۳۴۳] .
۱۰ ـ قال الصادق (ع) : تَسْبِیحُ فَاطِمَةَ (ع) فِی کلِّ یوْمٍ فِی دُبُرِ کلِّ صَلَاةٍ أَحَبُّ إِلَی مِنْ صَلَاةِ أَلْفِ رَکعَةٍ فِی کلِّ یوْمٍ [کافی ، ج۳ ، ص۳۴۳] .
و انا لنأمر صبیاننا به کما نأمرنا بالصلوة [از فروع کافی در حاشیه مرآة ، ج۳ ، ص۱۳۵] .
۳. اخلاق
امام عسگری (ع) می‌فرماید : " زنی آمد نزد صدیقه کبرا ، فاطمه زهرا (س) و سؤالی کرد از مسائل نماز. حضرت جواب فرمودند. آن زن دوباره پرسید ، حضرت دوباره جواب دادند. سه‌باره پرسید تا ده مرتبه و حضرت تا ده مرتبه پاسخ فرمودند. آن زن از تکرار سؤال شرمنده شد و گفت : دیگر مزاحم شما نمی‌شوم. حضرت فرمود : ای زن هر مسئله‌ای داری سؤال کن. آیا به نظر تو اگر کسی برای حمل بار سنگینی به پشت بام در یک روز زحمت بکشد و ۱۰۰ هزار دینار کرایه بگیرد کار سختی است؟ زن گفت : نه. حضرت فرمود : من به ازاء هر مسئله‌ای که برای تو می گویم بیش از این که بین آسمان و زمین را پر از لؤلؤ کنند به من کرایه می‌دهند ، آیا این بر من مشکل است؟" [بحار ، ج۲ ، ص۳] .
روزی فاطمۀ (س) خود را با خلخال و نقره و گردنبندی برای تشریف فرمایی پدر و شوهر زینت کرده بود؛ همین که پدر وارد خانه شد و اصحاب پشت در منتظر بودند ، پیامبر (ص) بیرون آمد در حالی که با قیافه گرفته وارد مسجد شد. فاطمۀ (س) متوجه شد که پدر از زینت آلات شاد نشد. همه را بیرون آورد و خدمت رسول الله (ص) به مسجد فرستاد و گفت : به پدرم بگویید : دخترت سلام رساند و گفت : همه اینها را در راه خدا صرف کن. پیامبر (ص) سه مرتبه فرمود : فداها أبوها [أمالی صدوق ، ص۲۳۴] .
حببت من دنیاکم ثلاث : تلاوت کتاب الله و الانفاق فی سبیل الله و النظر فی وجه رسول الله
۴. ایثار
۱ ـ آیه اطعام مسکین و یتیم و...دهر/۸
۲ ـ دادن گردن‌بند به مرد فقیر که موجب شد گرسنه‌ای سیر ، عریانی پوشانده ، فقیری بی‌نیاز ، بنده‌ای آزاد شود و آخر هم به صاحبش برگردد.
۳ ـ اسماء بنت عمیس می گوید : پیامبر (ص) وارد خانه شد و دید بر گردن فاطمه (س) گردن‌بندی است که امیر المؤمنین (ع) برای فاطمه (س) خریداری کرده بود.فقال لها رسول الله (ص) : "یا فاطمۀ لا یقول الناس إن فاطمۀ بنت محمد تلبس لبس الجبابرۀ فقطعتها و باعتها و اشترت بها رقبۀ فأعتقتها فسر بذلک رسول الله (ص) " [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۴۴] .
۴ ـ جابر بن عبد الله می گوید : " در مسجد رسول الله (ص) نماز می‌خواندیم که پیرمرد کهنه‌پوش ضغیفی وارد مسجد شد. رسول خدا حال او را پرسید ، پیرمرد گفت : من گرسنه‌ام ، مرا سیر کن ، لباس ندارم ، مرا بپوشان و فقیرم کمکم کن. پیامبر (ص) فرمود : من چیزی ندارم ، ولی ترا راهنمایی می کنم.انطلق إلی منزل من یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله یور الله علی نفسه انطلق إلی حجرۀ فاطمۀ [بشارۀ المصطفی ، ص۱۳۷] .
پیرمرد به همراه بلال به سراغ حضرت زهرا (س) رفت و پس از سلام و درخواستهایش را بازگو کرد ، در حالی که حضرت زهرا (س) با بچه‌هایش ۳ روز هیچ نخورده بودند و پیامبر (ص) هم از این مسئله با خبر بودند.

حضرت هم پوست گوسفندی که حسن و حسین روی آن می‌خوابیدند به او داد ، پیرمرد عرض کرد من گرسنه‌ام به من پوست می‌دهید؟ آنگاه حضرت گردنبند خود را به او اهدا کرد. او هم به مسجد آمد و جریان را به حضرت رسول (ص) گفت : حضرت فرمود : بفروش ، انشاء الله خدا کارت را درست کند ، سپس رسول خدا گریه کرد و فرمود : چطور خدا کار او را درست نکند در حالی که بهترین دختران آدم به او گردنبندی اهدا کرده است. عمار یاسر عرض کرد : یا رسول الله اجازه می‌دهید من گردنبند را بخرم؟ فرمود : بخر.

به اعرابی گفت : چند می‌فروشی؟ پیرمرد گفت : به مقداری گوشت و نان که بخورم و لباسی که بپوشم و دیناری که به وطن خود بازگردم. عمار ۲۰ دینار و ۲۰۰ درهم و یک بُرد یمانی و یک مرکب و مقداری گوشت و نان به او داد و پیرمرد گفت : راستی چقدر سخاوتمندی. پیرمرد خدمت پیامبر (ص) رسید و برای حضرت زهرا (س) دعا کرد و پیامبر (ص) آمین گفت. عمار یاسر آن گردنبند را خوشبو کرد و داخل یک بُرد یمانی گذاشت و به همراه غلامی تقدیم حضرت زهرا (س) کرد. حضرت غلام را آزاد کرد در حالی که می‌خندید. فرمود : چرا می‌خندی؟ عرض کرد : از برکت این گردنبند در تعجبم ، گرسنه‌ای را سیرکرد ، عریانی را پوشانید ، فقیری را بی‌نیاز و برده‌ای را آزاد کرد و سپس به صاحبش برگشت." [بحار ، ج۴۳ ، ص۵۶] .

۵ ـ شب عروسی صدای سائلی برهنه را شنید؛ خواست پیراهن کهنه بدهد به یادش آمدلَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .

لباس نو را که پدرش برای او خریده بود ، به فقیر داد. [احقاق الحق] .

۳. مقامات

۱. درقرآن

إِنّا أَعْطَيناک الْكَوْثَرَ [کوثر/۱] .

فَمَنْ حَاجَّکَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَکَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَى الْكاذِبِينَ [آل عمران/۶۱] .

إِنَّما يرِيدُ اللّهُ لِيذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيتِ وَ يطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً [احزاب/۳۳] .

وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكيناً وَ يتِيماً وَ أَسِيراً [دهر/۸] .

۲. دربیان پیامبر

۱ ـ قال رسول الله (ص) : فاطمة بضعة منی و أنا منها من آذاها فقد آذانی و من آذانی فقد آذی الله [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۸۷] .

۲ ـ قال رسول الله (ص) : فاطمة بضعة منی من سرها فقد سرنی و من ساءها فقد ساءنی [أمالی مفید ، ص۲۵۹] .

۳ ـ قال رسول الله (ص) : إن فاطمة شجنة منی (شاخه درخت) یوینی ما آذاها و یسرنی ما یسرها [معانی الأخبار ، ص۳۰۳] .

۴ ـ فاطمة ام ابیها

۵ ـ فاطمة مضغة (قطعه گوشت ـ پاره تن) [الغدیر ، ج۷ ، ص۲۳۲ و فاطمة من المهد ، ص۲۷۵] .

۶ ـ قال رسول الله (ص) : إِنَّ عَلِياً وَصِيی وَ خَلِيفَتِی وَ زَوْجَتَهُ فَاطِمَةَ سَيدَةَ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۷۹] .

۷ ـ قال رسول الله (ص) : إن الله عز و جل یغضب بغضب فاطمة و یرضی لرضاها [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۲۶] .

۸ ـ قال رسول الله (ص) : فاطمة أعز الناس علی [بشارة المصطفی ، ص۷۰] .

۹ ـ عن ابن عباس قال : "إن رسول الله (ص) رفع یده إلى السماء فقال : اللهم إنی أشهدک أنی محب لمن أحبهم (فاطمة ، علی ، حسن و حسین) و مبغض لمن أبغضهم و سلم لمن سالمهم و حرب لمن حاربهم و عدو لمن عاداهم و ولی لمن والاهم" [أمالی صدوق ، ص۴۸۶] .

۱۰ ـ علامه امینی حدود ۴۹ نفر از رجال اهل سنت را ذکر کرده که همه آنها با اختلاف الفاظ این حدیث را از پیامبر (ص) نقل کرده‌اند. [الغدیر ، ج۷ ، ص۲۳۳ و ۲۳۴] .

۱۱ ـ قال رسول الله (ص) : یا فاطمة إن الله اصطفاک و طهرک و اصطفاک علی نساء العالمین [أمالی صدوق ، ص۱۱۲] .

۱۲ ـ قال رسول الله (ص) : من زار فاطمة فکأنما زارنی [بشارة المصطفی ، ص۱۳۹] .

۱۳ ـ قال رسول الله (ص) : إِنَّ فَاطِمَةَ خُلِقَتْ حُورِیةً فِی صُورَةِ إِنْسِیةٍ [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۴۶۳] .

۱۴ ـ قال رسول الله (ص) : أنا أول من یدخل الجنة ، و أنت بعدی تدخلها ، و الحسن و الحسین و فاطمة. [أمالی طوسی ، ج۱۲ ، ص۳۵۱] .

۱۵ ـ قال رسول الله (ص) : قرة عینی فاطمة [روضة الواعظین ، ج۱ ، ص۷۴] .

۱۶ ـ النبی (ص) : و لو کان الحسن شخصا لکان فاطمة [فاطمة الزهراء ، رحمانی ، ص۱۰] .

۳. دربیان معصومین

قال أمیر المؤمنین (ع) : دخلت یوما منزلی فإذا رسول الله (ص) جالس و الحسن عن یمینه و الحسین عن یساره و فاطمة بین یدیه و هو یقول یا حسن و یا حسین أنتما کفتا المیزان و فاطمة لسانه و لا تعدل الکفتان إلا باللسان و لا یقوم اللسان إلا علی الکفتین أنتما الإمامان و لأمکما الشفاعة [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۵۰۶] .

قال الصادق (ع) : هی الصدیقة الکبری ، و علی معرفتها دارت القرون الأول. [أمالی طوسی ، ج۳۶ ، ص۶۶۳] .

و حبّها من الصفات العالیة علیه دارت القرون الخالیة [فاطمة الزهراء ، رحمانی ، ص۷] .

امام حسن (ع) : " مادرم را دیدم شب جمعه در محرابش تا صبح در رکوع و سجود بودوَ سَمِعْتُهَا تَدْعُو لِلْمُومِنِینَ وَ الْمُومِنَاتِ وَ تُسَمِّیهِمْ وَ تُکثِرُ الدُّعَاءَ لَهُمْ وَ لَا تَدْعُو لِنَفْسِهَا بِشَیءٍ [(علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۸۱)] .

سؤال کردم چرا برای خودت دعا نمی‌کنی؟ فرمود : یا بُنَی الْجَارُ ثُمَّ الدَّارُ" [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۸۱] .

عَنِ السَّکونِی قَالَ : "دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ أَنَا مَغْمُومٌ مَکرُوبٌ فَقَالَ لِی : یا سَکونِی مِمَّا غَمُّک؟ قُلْتُ وُلِدَتْ لِی ابْنَةٌ. فَقَالَ : یا سَکونِی عَلَی الْأَرْضِ ثِقْلُهَا وَ عَلَی اللَّهِ رِزْقُهَا تَعِیشُ فِی غَیرِ أَجَلِک وَ تَأْکلُ مِنْ غَیرِ رِزْقِک فَسَرَّی وَ اللَّهِ عَنِّی فَقَالَ لِی : مَا سَمَّیتَهَا؟ قُلْتُ : فَاطِمَةَ. قَالَ : آهِ آهِ ثُمَّ وَضَعَ یدَهُ عَلَی جَبْهَتِهِ فَقَالَ : قال رسول الله (ص) : حَقُّ الْوَلَدِ عَلَی وَالِدِهِ إِذَا کانَ ذَکراً أَنْ یسْتَفْرِهَ أُمَّهُ وَ یسْتَحْسِنَ اسْمَهُ وَ یعَلِّمَهُ کتَابَ اللَّهِ وَ یطَهِّرَهُ وَ یعَلِّمَهُ السِّبَاحَةَ وَ إِذَا کانَتْ أُنْثَی أَنْ یسْتَفْرِهَ أُمَّهَا وَ یسْتَحْسِنَ اسْمَهَا وَ یعَلِّمَهَا سُورَةَ النُّورِ وَ لَا یعَلِّمَهَا سُورَةَ یوسُفَ وَ لَا ینْزِلَهَا الْغُرَفَ وَ یعَجِّلَ سَرَاحَهَا إِلَی بَیتِ زَوْجِهَا أَمَّا إِذَا سَمَّیتَهَا فَاطِمَةَ فَلَا تَسُبَّهَا وَ لَا تَلْعَنْهَا وَ لَا تَضْرِبْهَا" [کافی ، ج۶ ، ص۴۸] .

۴. درکلام بزرگان

فی الحدیث : ان لنا مع الله حالات لا یسعه ملک مقرب و لا نبی مرسل [امام خمینی در حکومت اسلامی ، ۵۸] .

به گفته روایات این مقامات برای زهرا نیز هست.

هر کس درباره فاطمه گفتاری دارد به قدر فهم خودش حرف زده ، دریا در کوزه جا نمی‌گیرد [امام خمینی به مناسبت روز زن ، کتاب در جستجوی راه از کلام امام ، ص۸۳]

فضایل زهرا هم طراز فضایل بی‌نهایت پیامبر اکرم (ص) و خاندان عصمت است.
تمام ویژگیهای انبیا در فاطمه است.
اگر مرد بود نبی بود ، اگر مرد بود به جای رسول الله بود. [زن در دیدگاه امام ، ۵۶] .
آیهٔ الله وحید خراسانی در پایان یک روز درس فقه : (چند نکته)
۱ ـ این فقه اصغر بود و حالا وارد فقه اکبر می‌شویم. (مقام فاطمه (س))
در فقه اصغر ما بر مطلب مسلط بودیم و در فقه اکبر مطلب بر ما مسلط است.
آیهلا یحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إلاّ مَنْ ظُلِمَ وَ کانَ اللّهُ سَمِیعاً عَلِیماً [نساء/۱۴۸] .
عجیب است ، استثناء آن اثبات است؛ یعنی خدا دوست دارد برای مظلوم فریاد زده شود
۲ ـ علی (ع) که در زیارتش اصبر الصابرین
است. (خار در چشم و استخوان در گلو صبر می کند) در مرگ فاطمه (س) بی‌تاب است.
قَلَّ یا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِیتِک صَبْرِی [کافی ، ج۱ ، ص۴۵۸] .
ما أَنْزَلْنا عَلَیک الْقُرْآنَ لِتَشْقی [طه/۲] .
کسی که خیبر ، خندق و لیلهٔ المبیت را دید.
۳ ـ اول کسی که وارد بهشت می‌شود فاطمه (س) است. با توجه به این که عدالت در کار است و باید شخص اول عالم برود چه می‌شود؟ برای شخص اول؛ یعنی رسول الله (ص) سوره طه آمد که خیلی خود را به زحمت نینداز و فاطمه هم (طبق حدیث) در محراب می‌ایستاد به طوری که قدمهایش ورم می‌کرد.
۴ ـ فاطمه در احسن صور وارد محشر می‌شود با توجه به این کهفَمَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَیراً یرَهُ [زلزال/۷] .
۵ ـ مشکل فاطمه (س) فدک نیست. مطلب این است که اگر امروز حق دختر پیامبر (ص) زیر پا شود ، فردا حق امت پایمال می شود. اگر امروز بیسوادها روی کار آیند؛ فردا ولید ، یزید ، منصور و مأمون روی کار می آیند و هر آینه این درد بزرگ است.
۵. در کتب اهل سنت
۱ ـ إن فاطمهٔ سیدهٔ نساء أهل الجنهٔ
۲ ـ قال رسول الله (ص) : إذا کان یوم القیامهٔ نادی مناد تحت الحجب یا أهل الجمع غضوا أبصارکم و نکسوا رءوسکم فهذه فاطمهٔ بنت محمد رسول الله ترید أن تمر علی الصراط
۳ ـ قال رسول الله (ص) : یا فاطمهٔ إن الله یغضب لغضبک و یرضی لرضاک
۴ ـ عایشهٔ : و الله ما اعلم رجلاـ کان احب الی رسول الله (ص) من علی (ع) و لاـ فی الاـرض امرئهٔ کانت احب الی رسول الله (ص) من فاطمهٔ.
۵ ـ عن عائشهٔ قالت : ما رأیت من الناس أحدا أشبه کلاما و حدیثا برسول الله (ص) من فاطمهٔ کانت إذا دخلت علیه رحب بها و قبل یدیها و أجلسها فی مجلسه.
۶ ـ قال رسول الله (ص) : إنما فاطمهٔ شجنهٔ منی یقبضنی ما یقبضها و یبسطنی ما یبسطها
۷ ـ قال رسول الله (ص) : إنما فاطمهٔ بضعهٔ منی یؤذینی من آذاها
۸ ـ قال رسول الله (ص) : فاطمهٔ بضعهٔ منی یؤذینی ما یؤذیها
۹ ـ قال عمر لفاطمهٔ : یا فاطمهٔ و الله ما رایت احدا احب الی رسول الله (ص) منک و و الله ما کان احد من الناس بعد ابیک احب

الیّ منک. [مستدرک حاکم ، ج۳ ، ص۱۶۴ ـ ۱۵۱] .

۱۰ ـ عن ثوبان مولی رسول الله (ص) قال : و کان رسول الله (ص) إذا سافر کان آخر عهده بإنسان من أهله فاطمة (ع) و أول من یدخل علیه إذا قدم فاطمة.

۱۱ ـ عن أنس أن رسول الله (ص) کان یمر بباب فاطمة إذا خرج إلی صلاة الفجر لما نزلت هذه الآیة قریبا من ستة أشهر یقول الصلاة یا أهل البیت "إِنَّما یرِیدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهِیراً" (احزاب-۳۳)

۱۲ ـ عن مینا بن أبی مینا مولی عبد الرحمن بن عوف ، قال : سمعت رسول الله (صلی الله علیه و آله) یقول : "أنا الشجرة ، و فاطمة فرعها ، و علی لقاحها ، و الحسن و الحسین ثمرها. و زاد عبد الرزاق و شیعتنا ورقها ، الشجرة أصلها فی جنة عدن ، و الفرع و الورق و الثمر فی الجنة."

۱۳ ـ عاشت بعد النبی (ص) ستة أشهر فلما توفیت دفنها علی لیلا و لم یؤمن بها أبو بکر و صلی علیها علی (ع) .

۱۴ ـ قالت اسماء بنت عمیس : غسلت انا و علی فاطمة.... [مستدرک حاکم ، ج۳ ، ص۱۶۴ ـ ۱۵۱] .

۶. فضائل حضرت فاطمه (سلام الله)

المقصد الثالث فی فضائل فاطمة (س) و فیه ابواب؛

فی انعقاد نطفة فاطمه (س) من ثمار الجنة و انها حوراء انسیة لم تحض و لم تطمث.

فی ان فاطمة (س) حدثت امها فی بطنها و ولیت ولادتها حواء و آسیة و کلثم و مریم فولدت و وقعت علی الارض ساجدة.

فی وجه تسمیتها بفاطمة (س) و بیان کنیتها.

فی شباهة فاطمة (س) بالنبی (ص) من وجوه و تقبیل النبی (ص) لها

فی حنو فاطمة (س) علی ابیها و حنو ابیها علیها

فی ان النبی (ص) اذا سافر کان آخر عهده بفاطمة (س) و اذا قدم کان اول عهده بها

فی قیام فاطمة (س) بخدمة البیت و تعلیم النبی (ص) لها التسبیح

فی اعطاء النبی (ص) فدکا لفاطمة (س)

فی ان فاطمة (س) سیدة النساء و افضلهن

فی بعض کرامات فاطمة (س)

فی ان فاطمة (س) صدیقة و هی خیرة الله

فی ان فاطمة (س) اصدق الناس لهجة

فی قول النبی (ص) او وُلد فاطمة (س) انا ابوهم و عصبتهم

فی قول النبی (ص) : فاطمة بضعة منی فمن اغضبها اغضبنی

فی ان الله یغضب لغضب فاطمة (س) و یرضی لرضاها

فی ان فاطمة (س) اسر الیها النبی (ص) عند وفاته انها اول اهل بیته لحوقا

فی ندبة فاطمة (س) اباها و حزنها علیه

فی ان فاطمة (س) امرت اسماء بنت عمیس ان تصنع لها نعشا

فی ان فاطمة (س) اخبرت عند وفاتها انها مقبوضة

فی بعث فاطمة (س) یوم القیامة و مرورها علی الصراط

فی ان فاطمة (س) حرم الله ذریتها علی النار

فی زفاف فاطمة (س) الی الجنة

فی ان فاطمة (س) اول من یدخل الجنة. [فضائل الخمسة ، صحاح الستة ، ج۳] .

۷. مصحف حضرت فاطمه (سلام الله)

۱ ـ یظهر من بعض الاحادیث انه کان لدی الائمة کتابان من ابیهم الامام علی (ع) اسم احدهما الجامعة فیه احکام الحلال و الحرام و آخر یسمونه بالجفر فیه ابناء الحوادث الکائنة و کتاب ثالث من امهم فاطمة (س) بنت رسول الله (ص) یسمونه مصحف فاطمة (س) فیه ابناء من احادیث وردت عن ائمة اهل البیت.

عَنْ أَبِی مَرْیَمَ قَالَ : قَالَ لِی أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : " عِنْدَنَا الْجَامِعَةُ وَ هِیَ سَبْعُونَ ذِرَاعاً فِیهَا کلُّ شَیءٍ حَتَّی أَرْشُ الْخَدْشِ إملاء رسول الله (ص) و خط علی (ع) و عندنا الجفر و هو أدیم عکاظی قد کتب فیه حتی ملئت أکارعه فیه ما کان و ما هو کائن إلی یوم القیامة" [بصائر الدرجات ، ص۱۶۰] .

الکراع من کل شیء : طرفه. و فی بصائر الدرجات : باکثر من سند عن الامام الصادق (ع) قال : قال ابو عبد الله (ع) : " لاقوام کانوا یاتونه و یسالونه عما خلّف رسول الله (ص) الی علی (ع) و عما خلف علی ابی الحسن : لقد خلّف رسول اله (ص) عندنا ما فیها کل ما یحتاج الیه ارش الخدش و الظفر و خلّفت فاطمة مصحفا ما هو قرآن... الحدیث" [بصائر الدرجات ، ص۱۵۶] .

قال الصادق (ع) : قیل له إن عبد الله بن الحسن یزعم أنه لیس عنده من العلم إلا ما عند الناس فقال صدق و الله ما عنده من العلم إلا ما عند الناس و لکن عندنا و الله الجامعة فیها الحلال و الحرام و عندنا الجفر أ فیدری عبد الله أ مسک بعیر أو مسک شاة و عندنا مصحف فاطمة أما و الله ما فیه حرف من القرآن و لکنه إملاء رسول الله (ص) و خط علی (ع) کیف یصنع عبد الله إذا جاءه الناس من کل فن یسألونه أ ما ترضون أن تکونوا یوم القیامة آخذین بحجزتنا و نحن آخذون بحجزة نبینا و نبینا أخذ بحجزة ربه [بصائر الدرجات ، ص۱۶۱] .

۲. دوران زندگی

۱. دوران ولادت

۱ ـ سال تولد : ۵ سال قبل از بعثت (سنّی) ۵ سال بعد از بعثت (شیعه) .

۲ ـ خدیجه با فاطمه (س) در شکم راز و نیاز می کرد.

۳ ـ قال رسول الله (ص) : یا خدیجة هذا جبرئیل یبشرنی بأنها أنثی و أنها النسمة الطاهرة المیمونة و أن الله تعالی سیجعل نسلی منها و سیجعل من نسلها أئمة فی الأمة و یجعلهم خلفاء فی أرضه بعد انقضاء وحیه [دلائل الإمامة ، ص۸] .

جبرئیل به محمد (ص) بشارت داد که بچه‌ای که در رحم خدیجه می‌باشد دختری است که نسل تو از او به وجود خواهد آمد.

۴ ـ هنگام تولد فرشتگان خدا و حوریان بهشتی به کمک خدیجه آمدند. [بحار ، ج۴۳ ، ص۲ و ج۱۶ ، ص۸۰] .

۵ ـ قبل از تولد ، جبرئیل به رسول خدا (ص) پیام داد که ۴۰ روز از خدیجه فاصله بگیرد و در این مدت به عبادت پرداخت ویصُومُ النَّهَارَ وَ یقُومُ اللَّیلَ

[فاطمة الزهراء ، ص۵۱] .

۶ ـ در زیارت فاطمه (س) دارد کهو تفاحة الفردوس و الخلد التی شرفت مولدها بنساء الجنة [إقبال الأعمال ، ص۶۲۴] .

۷ ـ زنان قریش چون با ازدواج خدیجه مخالف بودند او را رها کردند و لذا وقت زایمان که به سراغ آنها فرستاد از آمدن

خودداری کردند ، خدیجه دل شکسته شد ، در این حال چهار زنکأنهن من نساء بنی هاشم [أمالی صدوق ، ص۵۹۳] .
که خداوند از بهشت فرستاده بود؛ یعنی آسیه ، مریم ، ساره و کلثوم به بالین خدیجه (س) حاضر شدند.
۸ ـ در شب معراج رسول گرامی (ص) رطب میل فرمود و از آن رطب نطفه وجودی زهرا منعقد شد. [عوالم] .
۹ ـ از امام باقر (ع) نقل است که به رسول خدا (ص) گفته شد : محبت و احترام فوق العاده شما نسبت به فاطمه (س) از چه رو است؟فقال : "إن جبرئیل (ع) أتانی بتفاحهٔ من تفاح الجنهٔ فأكلتها فتحولت ماء فی صلبی ثم واقعت خدیجهٔ فحملت بفاطمهٔ فأنا أشم منها رائحهٔ الجنهٔ" [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۸۳] .
۱۰ ـ در روایاتی آمده است که جبرئیل سیب برای حضرت آورد و نطفه زهرا از آن سیب منعقد شد. [عوالم] .
۱۱ ـ چهل روز به فرمان خدا از خدیجه جدا شد و مشغول روزه بود و شبها عبادت می کرد ، در این مدت عمار را نزد خدیجه فرستاد که نیامدن من به خانه به خاطر قهر و کم علاقگی نیست.
۲. دوران کودکی
۱ ـ عن ابن مسعود قال : " ما رایت رسول الله (ص) دعا علی قریش غیر یوم واحد فانه کان یصلی و رهط من قریش جلوس و سلی جزور (شکنبه شتر) فقالوا من یاخذ هذا فیلقیه علی ظهره فقام رجل و القاه علی ظهره فلم یزل ساجدا حتی جاءت فاطمهٔ فاخذته عن ظهره" [ذخائر العقبی ، ص۴۷] .
شاید ام ابیها به این خاطر باشد که کفار حمایت این کودك را حمایت مادرانه از پدر می‌دیدند و شاید هم به این دلیل باشد که آیه نازل شد وازواجه امهاتفاطمه پرسید : من چه؟ فرمود : تو ام پدرت هستی ، نظیرانت اخیکه به حضرت علی (ع) فرمود.
۲ ـ مدتی از دوران شیرخوارگی را در شعب ابی طالب گذراند و در همان محیط قحطی غذاخور شد و شمشیرهای برهنه را برای حراست پدرش می‌دید ، طبیعی است که چنین شخصی مبارز و سرسخت بار آید و در راه هدف از شکنجه باك ندارد.
۳ ـ رشد و تربیت او در خانه وحی بود. حالات پیامبر (ص) را به هنگام دریافت وحی مشاهده می کرد. [فاطمهٔ من المهد ، ۱۴۳] .
۴ ـ فاطمه شاهد تمام شکنجه‌های پدرش بود ، او می‌دید که بر سر پدر خاکستر می‌ریزند ، در حال قرائت قرآن در حجر اسماعیل با شیوه‌های مختلف پدرش را شکنجه می‌دادند.
۵ ـ ابن عباس می گوید : قریش به لات و عزّی و منات قسم خوردند که پیامبر (ص) را ترور کنند. فاطمه (س) خدمت پیامبر (ص) رسید در حالی که می گریست و قضیه را برای پدرش نقل کرد و سختی آنقدر بالا گرفت تا ناچار پیامبر (ص) در شعب ابی طالب در محاصره قرار گرفت و هر لحظه منتظر هجوم مشرکین بودند ، در حالی که مردم هم از ارتباط منع شده بودند ، آن قدر بچه‌ها گرسنگی کشیدند که صدای گریه آنها به اهل مکه می‌رسید و فاطمه (س) بااین مشکلات و سختیها کودکی را می گذرانید و رشد می کرد. [فاطمه من المهد ، ۱۴۴] .
۶ ـ فاطمه (س) از ۵ سالگی تا ۸ سالگی را در شعب ابی طالب گذراند و در این مدت شاهد از دست دادن مادر عزیزشان حضرت خدیجه و عمویش ابی طالب بود.
۷ ـ در توهین‌ها و آزارهای پدر تسکین دهنده پدر بود و لباس های پدر را که دشمنان کثیف کرده بودند می‌شست.

۳. دوران ازدواج

۱. خواستگاری

۱ ـ عثمان و عبد الرحمن بن عوف برای خواستگاری فاطمه (س) آمدند و برای جذب حضرت گفتند مهریه اش ۱۰۰ شتر همراه با بار پارچه اعلای مصری و ۱۰۰۰۰ دینار می باشد ، حضرت رسول (ص) خشمناک شد و مشتی خاک به او پرتاب کرد و فرمود : " تو مرا اسیر دنیا می‌دانی" [زندگی زهرا ، ص۳۵ نقل از ابن شهر آشوب ، ج۳ ، ص۲۴۵]

۲ ـ عمر و ابوبکر چندین بار تقاضای ازدواج با فاطمه (س) را کردند ، اما پیامبر (ص) نپذیرفت.

۲. شب عروسی

منافقان متوجه شدند که غذا کم است. صد نفر در شب عروسی مهمان شدند تا غذا کم بیاید و آبروی پیامبر (ص) بریزد. غذا چنان مبارک شد که منافقان سخت تحت تاثیر قرار گرفتند و ایمان آوردند.

شب عروسی صدای سائلی برهنه را شنید ، خواست پیراهن کهنه بدهد ، به یادش آمد کهلَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .

لباس نو را که پدرش برای او خریده بود ، به فقیر داد. [احقاق الحق]

۳. جهیزیه

۱ ـ یک قواره پیراهن : ۷ درهم.

۲ ـ یک روسری بزرگ.

۳ ـ یک حوله خیبری.

۴ ـ یک تختخواب.

۵ ـ دو عدد تشک.

۶ ـ چهار بالش.

۷ ـ یک پرده پشمی.

۸ ـ یک حصیر.

۹ ـ دست‌آس (آسیای دستی) .

۱۰ ـ طشت مس.

۱۱ ـ مشک چرمی.

۱۲ ـ ظرف بزرگ برای دوشیدن شیر.

۱۳ ـ آفتابه.

۱۴ ـ دو کوزه و یک سبو

۱۵ ـ چادر

[احقاق الحق ، ج۱۰ ، ص۳۶۹ و ۳۹۹ و بحار ، ج۴۳ ، ص۹۴] .

۴. همسرداری

۱ ـ علی (ع) : " وقتی به خانه آمده و به فاطمه نگاه می کردم تمام غم و غصه‌هایم بر طرف می‌شد".

۲ ـ علی (ع) : " به خدا سوگند هرگز کاری نکردم که فاطمه غضبناک شود ، فاطمه هم هیچگاه مرا خشمناک نکرد".

۳ ـ قال الباقر (ع) : إِنَّ فَاطِمَةَ (س) ضَمِنَتْ لِعَلِی (ع) عَمَلَ الْبیتِ وَ الْعَجِینَ وَ الْخُبْزَ وَ قَمَّ الْبیتِ وَ ضَمِنَ لَهَا عَلِی (ع) مَا کانَ خَلْفَ الْبَابِ نَقْلَ الْحَطَبِ وَ أَنْ یجِیءَ بِالطَّعَامِ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۷۱] .

۴ـ قال الباقر (ع) : قال علی (ع) لها یوما یا فاطمة هل عندک شیء قالت لا و الذی عظم حقک ما کان عندنا منذ ثلاثة أیام شیء نقریک به قال أ فلا أخبرتنی قالت کان رسول الله (ص) نهانی أن أسألک شیئا فقال لا تسألی ابن عمک شیئا إن جاءک بشیء عفو و إلا فلا تسألیه [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۷۱] .

۵ـ قال الصادق (ع) : کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِ یحْتَطِبُ وَ یسْتَقِی وَ یکْنُسُ وَ کانَتْ فَاطِمَةُ سَلَامُ اللَّهِ عَلَیهَا تَطْحَنُ وَ تَعْجِنُ وَ تَخْبِزُ [کافی ، ج۵ ، ص۸۶] .

۶ـ حضرت زهرا (س) از رسول الله (ص) درخواست خادم کرد. حضرت فرمود : " چیزی به تو تعلیم می‌دهم که برای تو از خادم بهتر است و آنگاه تسبیحات حضرت (س) را به او آموخت. فاطمة (س) عرض کرد : رَضِیتُ عَنِ اللَّهِ وَ عَنْ رَسُولِهِ. [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۳۲۰] .

۷ـ فاطمه زهرا (س) گاهی حضرت امیر را به پسر عمو صدا می‌زدند و از بعد عاطفی قوی‌تر است" [کتاب الزهراء ، مقاله حاج شیخ عباس قمی ، ص۲۷]

۸ـ حتی بعد از شهادت نمی خواست دل شوهر رنجیده شود ، لذا وصیت کرد از زیر پیراهن غسلم بده.

۵. تربیت فرزند

۱ـ امام حسین (ع) در عاشورا فرمود : هیهات منا الذلة یأبی الله لنا ذلک و رسوله و المؤمنون و حجور طابت و حجور طهرت [مثیرالأحزان ، ص۵۴] .

توجه دارید که زیر بار زور نرفتن را مربوط بهحجور طابت و طهرتمی‌داند.

۶. اخلاق در خانه

بسیاری از اختلافات خانوادگی توقعات سرخورده و فقر است.

ناداری در خانه حضرت امیر (ع) به اوج رسید. لکن لحظه شهادت فاطمة (س) فرمود : یا علی یک بار هم من ترا ناراحت نکردم. علی (ع) هم همین جمله را فرمود.

۷. تحمل مشکلات

۱ـ جابر می گوید با رسول خدا (ص) به خانه فاطمه (س) رفتیم. حضرت دید رنگ فاطمه (س) زرد شده ، علت را پرسیدند ، فاطمه (س) عرض کردیا رسول الله (ص) الجوعپیامبر (ص) برایش دعا کرد. [وسائل ، ج۱۴ ، ص۱۵۹] .

۲ـ أن سلمان قال : "کانت فاطمة (ع) جالسة قدامها رحی تطحن بها الشعیر و علی عمود الرحی دم سائل و الحسین فی ناحیة الدار یبکی فقلت یا بنت رسول الله دبرت (جریحه‌دار) کفاک و هذه فضة. فقالت أوصانی رسول الله (ص) أن تکون الخدمة لها یوما و لی یوما فکان أمس یوم خدمتها. قال سلمان إنی مولی عتاقة إما أن أطحن الشعیر أو أسکت لک الحسین فقالت أنا بتسکیته أرفق و أنت تطحن الشعیر" [الخرائج و الجرائح ، ج۲ ، ص۵۳۰] .

۳ـ دخل رسول الله (ص) علی علی فوجده هو و فاطمة (ع) یطحنان فی الجاروش فقال النبی (ص) : "أیکما أعیا؟ فقال علی : فاطمة یا رسول الله. فقال لها : قومی یا بنیة. فقامت و جلس النبی (ص) موضعها مع علی (ع) فواساه فی طحن الحب" [بحار الأنوار ، ج۴۳ ، ص۵۰] .

روزی پیامبر (ص) وارد خانه فاطمه (س) شد دید علی (ع) و فاطمه (س) مشغول آسیا کردن هستند ، پرسید کدامتان خسته‌ترید؟ علی (ع) عرض کرد : فاطمه (س) ، رسول خدا (ص) جای فاطمه (س) نشست و علی را کمک نمود. [بحار ، ج۴۳ ، ص۵۰] .

۴. مجاهدات

۱. حمایت از نبوت

۱ ـ وقتی رسول خدا (ص) و علی (ع) از جنگ احد برگشتند؛ فاطمه (س) شمشیرهای آنان را شست و شوهرش را تحسین و تشویق می کرد. [بانوی نمونه ، ۱۰۳]

۲ ـ فاطمهٔ (س) علی (ع) را بر جنگ تشویق می کرد و جراحات بدنش را پانسمان کرده ، تن خسته او را تسکین می‌داد ، علی (ع) می‌فرمود : وقتی به خانه می‌آمدم و به زهرا (س) نگاه می کردم تمام غصه‌هایم برطرف می‌شد. [بانوی نمونه ، ۱۰۳]

۳ ـ در گرماگرم حمله جنگ احد به میدان آمدروی الواقدی عن سهل بن سعد الساعدی قال : "خرج رسول الله (ص) یوم أحد و کسرت رباعیته و هشمت البیضهٔ علی رأسه و کانت فاطمهٔ بنته (ع) تغسل عنه الدم و علی بن أبی طالب (ع) یسکب علیها بالمجن فلما رأت فاطمهٔ (ع) أن الماء لا ـ یزید الدم إلا کثرهٔ أخذت قطعهٔ حصیر فأحرقته حتی إذا صار رمادا ألزمته الجرح فاستمسک الدم." [بحار الأنوار ، ج ۲۰ ، ص ۳۰] .

۴ ـ قال أمیر المؤمنین (ع) : کنا مع النبی (ص) فی حفر الخندق إذ جائته فاطمهٔ و معها کسرهٔ خبز فدفعتها إلی النبی (ص) فقال النبی علیه الصلاهٔ و السلام. ما هذه الکسرهٔ؟ قالت : قرصا خبزتها للحسن و الحسین جئتک منه بهذه الکسرهٔ فقال النبی (ص) : أما إنه أول طعام دخل فم أبیک منذ ثلاث [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج ۲ ، ص ۴۰] .

۵ ـ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِی قَالَ : "خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یوْمَ أُحُدٍ وَ کسِرَتْ رَبَاعِیتُهُ وَ هُشِمَتِ الْبَیضَهُٔ عَلَی رَأْسِهِ فَکانَتْ فَاطِمَهُٔ بِنْتُهُ (ع) تَغْسِلُ عَنْهُ الدَّمَ" [بحار الأنوار ، ج ۲۰ ، ص ۳۰] .

فاطمهٔ (س) گاهی لباسهای خون‌آلود پدرش را شستشو می کرد. در بازگشت از احد با ظرف آبی به استقبال پدر می‌رفت و سر و صورت پدر را می‌شست.

۲. حمایت از امامت

۱ ـ در دفاع از علی (ع) و حمایت از ولایت سیلی خورد ، تازیانه خورد ، با شمشیر به پهلویش زدند و او را در میان در و دیوار قرار دادند ، پهلویش شکست و محسنش را سقط کردند.

۲ ـ حضرت علی (ع) و فاطمهٔ (س) دست حسن (ع) و حسین (ع) را می گرفتند و شبانه در خانه بزرگان مدینه می‌رفتند و سفارشات پیامبر (ص) را یادآوری می کردند" [بانوی نمونه ، ۱۹۷]

۳ ـ سخنرانی در مسجد.

۴ ـ مقاومت ایشان هنگامی که علی (ع) را به مسجد می کشاندند.

۳. خطبه حضرت فاطمه (سلام الله)

۱ ـ ائمه ما به فرزندان خود سفارش می کردند که خطبه فاطمهٔ زهرا (س) را حفظ کنند [المراجعات ، ۳۰۸]

۲ ـ اولین محکمه قضائی بعد از پیامبر (ص) محاکمه ای که همه‌اش آمیخته با قرآن است. از زهرا (س) است :

الف) مکان محاکمه : مسجد النبی (ص)

ب) طرفین محاکمه : خلیفه ، اهل بیت. بزرگترین افراد برجسته : رئیس دولت و فاطمه.

ج) حضّار : تمام مردم به خصوص اصحاب بزرگ.

د) موضوع : فدک.

ه) شاکی : فاطمهٔ زهرا (س)

و) بازتاب : به وجود آمدن شیعه به خاطر استدلال فاطمهٔ زهرا (س) ، روشن کردن چهره‌ها و اهداف

ز) نحوه حضور : فاطمهٔ زهرا (س) با گروهی از زنان با چادری سرتاسری در پشت پرده.

ح) نحوه شکایت : فاطمهٔ زهرا (س) با ناله‌ای سخت که همه را تکان داد شروع کرد.

ط) راوی ماجرا : زینب کبرا (س) .

خطبه شروع می‌شود :

الف) اول با مدح و ستایش خداوند متعال و حسن اطمینان و مقام رضایت از خداوند را حتی در حال رنجیدگی اعلام می‌دارد.

ب) بعد از رسالت و خدمات پدر فرمود.

ج) بعد مسئولیت مردم و کلیات مقاصد قرآن را در ضمن بیست مسئله تحلیل و تعلیل کرد.

د) بعد به خلیفه راجع به فدک فرمود کهوَرِثَ سُلَيمانُ داوُدَ [نمل/۱۶] .

هَبْ لِی مِنْ لَدُنْک وَلِیا یرِثُنِی وَ یرِثُ مِنْ آلِ یعْقُوبَ [مریم/۶-۵] .

یوصِیکمُ اللّهُ فِی أَوْلادِکمْ لِلذَّکرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَیینِ [نساء/۱۱] .

إِنْ تَرَک خَیراً الْوَصِیةُ لِلْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبِینَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَی الْمُتَّقِینَ [بقره/۱۸۰] .

ه) خلیفه گفت : من از پدرت شنیدم که فرمود : نحن معاشر الأنبیاء لا نورث ما ترکناه صدقهٔ [نهج الحق ، ص۲۶۸] .

و) زهرا (س) بَلْ سَوَّلَتْ لَکمْ أَنْفُسُکمْ أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِیلٌ وَ اللّهُ الْمُسْتَعانُ عَلی ما تَصِفُونَ [یوسف/۱۸] .

نکته : اگر کفانا کتاب اللهپس حدیث لا نورث چرا مطرح می‌شود و اگر حدیث مطرح می شود چراکفانا کتاب الله؟یک بام و دو هوا. [تلخیص از کتاب کمره ای ، ملکه اسلام فاطمه زهرا (س)] .

ماجرا : عایشه نزد عثمان رفت که ارث پیامبر (ص) را به من بده. عثمان گفت : مگر فاطمهٔ که طلب ارث کرد تو شهادت ندادی که رسول الله ارث ندارد؟ [تاریخ طبری به نقل از ملکه اسلام کمره‌ای] .

۳ ـ سپس خطاب به مردم فرمود :

أَ فَلا یتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها [محمد/۲۴] .

سپس فاطمهٔ (س) سر قبر پدر آمد ، زنان دورش جمع و او همچون کوه آتشفشان از دل سوز خود را نثار کرد. علی (ع) در خانه منتظر است. زهرا (س) برگشت و گفت : چرا ساکتی؟ امیر المؤمنین (ع) فرمود : حسبی الله.

بار دیگر که به عیادت فاطمه زهرا (س) آمدند ، به جای کسالت و دارو مسئله خلافت را مطرح کرد و فرمود : ألا هلم فاسمع و ما عشت أراك الدهر العجب و إن تعجب و قد أعجبك الحادث إلی أی سناد استندوا و بأیهٔ عروهٔ تمسکوا استبدلوا الذنابی (پر نرم زیر دم) و الله بالقوادم (شاهپر) و العجز بالکاهل [معانی الأخبار ، ص۳۵۴] .

سفارش به حفظ خطبه‌های فاطمه (س) مورد عنایت امامان ما بوده است. [المراقبات ، ص۳۰۸]

۴. ماجرای فدک

۱ ـ وقتی آیهوَ آتِ ذَا الْقُرْبی [اسراء/۲۶] نازل شد ، پیامبر (ص) فاطمه (س) را خواست و فدک را به او بخشید.

۲ ـ در واقع پیامبر (ص) فدک را به فاطمه (س) نبخشید ، بلکه به خانه ولایت تقدیم نمود تا بدان وسیله به بودجه اقتصادی خلافت علی (ع) کمک کند.

۳ـ ابوبکر دستور مصادره فدک را صادر کرد.
۴ـ عایشه که می‌گفت پیامبر (ص) فرمود : ما پیامبران ارث نمی‌گذاریم (در مقابل فاطمهٔ زهرا (س) در زمان عثمان نزد او رفت و ارث پیامبر (ص) را مطالبه کرد و عثمان جواب داد که مگر خودت شهادت ندادی که ما پیغمران ارث نمی‌گذاریم.
۵ـ ابن ابی الحدید می‌گوید : به استاد مدرسه بغداد گفتم : آیا فاطمهٔ (س) در ادعایش صادق بود یا نه؟ گفت : آری. گفتم : پس چرا ابوبکر فدک را پس نداد؟
گفت : اگر فدک را می‌داد فردا بر می‌گشت و خلافت را برای شوهرش مطالبه می‌کرد.
۶ـ ام سلمه به خاطر آنکه در مسئله فدک از فاطمهٔ (س) دفاع کرد تا یک سال از حقوق خود محروم شد.
۵. شهادت
۱. مظلومیت حضرت فاطمه (سلام الله)
۱ـ وقتی عمر و ابوبکر به عنوان عیادت فاطمهٔ (س) به دیدن او آمدند و تقاضای عفو و بخشش کردند ، فاطمهٔ زهرا (س) فرمود : " خدا یا تو شاهد باش که اینها مرا اذیت کردند و شکایتشان را به تو و رسولت خواهم نمود. هرگز از شما راضی نخواهم شد".
۲ـ رسول خدا (ص) در آخرین روزهای عمرش مظلومیت فاطمهٔ (س) را برایش تشریح کرد :
یا بنیهٔ أنت المظلومهٔ بعدی و أنت المستضعفهٔ بعدی فمن آذاک فقد آذانی [کشف الغمهٔ ، ج۱ ، ص۴۹۷] .
و کانی بک یا بنیهٔ تستغیثین فلا یغثیک احد من امتی [مقرم از امالی شیخ صدوق] .
قال سلمان الفارسی رضی الله عنه : "لما أن مرض النبی (ص) المرضهٔ التی قبضه الله فیها دخلت فجلست بین یدیه و دخلت علیه فاطمهٔ الزهراء (ع) فلما رأت ما به خنقتها العبرهٔ حتی فاضت دموعها علی خدیها فلما أن رآها رسول الله (ص) قال ما یبکیک یا بنیهٔ قالت و کیف لا أبکی و أنا أری ما بک من الضعف فمن لنا بعدک یا رسول الله قال لها لکم الله فتوکلی علیه و اصبری کما صبر آباو من الأنبیاء و أمهاتک من أزواجهم یا فاطمهٔ أ و ما علمت أن الله تعالی اختار أباک فجعله نبیا و بعثه رسولا ثم علیا فزوجتک إیاه و جعله وصیا فهو أعظم الناس حقا علی المسلمین بعد أبیک و أقدمهم سلما و أعزهم خطرا و أجملهم خلقا و أشدهم فی الله و فی غضبا و أشجعهم قلبا و أثبتهم و أربطهم جأشا و أسخاهم کفا ففرحت بذلک الزهراء (ع) فرحا شدیدا" [بحار الأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۹۶] .
۳ـ روزی رسول خدا (ص) فرمود :
قال رسول الله (ص) : یا أبا الحسن هذه ودیعهٔ الله و ودیعهٔ رسوله محمد عندک فاحفظ الله و احفظنی فیها و إنک لفاعله یا علی هذه و الله سیدهٔ نساء أهل الجنهٔ من الأولین و الآخرین هذه و الله مریم الکبری أما و الله ما بلغت نفسی هذا الموضع حتی سألت الله لها و لکم فأعطانی ما سألته یا علی انفذ لما أمرتک به فاطمهٔ فقد أمرتها بأشیاء أمر بها جبرئیل (ع) و اعلم یا علی أنی راض عمن رضیت عنه ابنتی فاطمهٔ و کذلک ربی و ملائکته یا علی ویل لمن ظلمها و ویل لمن ابتزها حقها و ویل لمن هتک حرمتها و ویل لمن أحرق بابها و ویل لمن آذی خلیلها و ویل لمن شاقها و بارزها اللهم إنی منهم بریء و هم منی براء [بحار الأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۸۴] .
۴ـ بارها می‌شد که نبی اکرم (ص) نگاهش به فاطمهٔ (س) و علی (ع) و فرزندانش می‌خورد می گریست. وقتی علت را می‌پرسیدند می‌فرمود : بینا أنا و فاطمهٔ و الحسن و الحسین عند رسول الله (ص) إذ التفت إلی فبکی فقلت ما یبکیک یا رسول الله قال أبکی من ضربتک علی القرن و لطم فاطمهٔ خدها و طعن الحسن فی فخذه و السم الذی یسقاه و قتل الحسین [المناقب ،

ج۲ ، ص۲۰۹] .

فاطمۀ (س) از بلال که دیگر اذان نمی‌گفت تقاضا کرد یک بار دیگر مؤذن پدرش را ببیند همین که بلال اذان گفتاللّه اکبریاد پدر و ایام پدرش افتاد و گریه کرد :

فَلَمَّا بَلَغَ إِلَی قَوْلِهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ شَهَقَتْ فَاطِمَةُ (ع) شَهْقَةً وَ سَقَطَتْ لِوَجْهِهَا وَ غُشِیَ عَلَیهَا فَقَالَ النَّاسُ لِبِلَالٍ : أَمْسِک یا بِلَالُ فَقَدْ فَارَقَتِ ابْنَةُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) الدُّنْیا وَ ظَنُّوا أَنَّهَا قَدْ مَاتَتْ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۹۷] .

بلال اذان را رها کرد تا فاطمۀ (س) به هوش آمد ، فرمود اذان را تمام کن و با اصرار حضرت ، بلال اذان را تمام کرد. [بحار ، ج۴۳ ، ص۱۵۷] .

۲. وصیت حضرت فاطمه (سلام الله)

۱ ـ وصیت کردن به شوهرش علی (ع) که :

الف) بعد از من با امامه ازدواج کن ، چون مردان چاره‌ای از ازدواج ندارند ، ضمنا برای فرزندانم مثل من است.

ب) جسدم را در تابوت بگذار ، مرا شب دفن کن.

ج) کسانی که به من ظلم کرده‌اند نگذاری در تشییع جنازه‌ام شرکت کنند. [منتهی الآمال]

۲ ـ در وصیت فاطمۀ (س) به علی (ع) آمده که سلام مرا به فرزندانم که تا قیامت به وجود می‌آیند برسان.

۳ ـ پرستار حضرت زهرا (س) همسر ابو رافع (ام سلمی) بوده است ، می‌گوید : "دستور داد آبی آوردم ، غسل کرد و بهترین لباس را پوشید و بسترش را وسط حجره قرار داد و به من فرمود : من الآن قبض روح می‌شوم" [مسند احمد ، ج۶ ، ص۴۶۱] .

۴ ـ باغ و مالی که داشت برای امام حسن (ع) ، بعد امام حسین (ع) ، بعد فرزندان وصیت کرد.

۵ ـ اثاثیه منزل را برای دخترش وصیت کرد.

۶ ـ شاهد بر وصیت مقداد و زبیر بن عوام بودند.

۷ ـ وصیت کرد احدی بر جنازه‌ام حاضر نشود ، به جز ام سلمۀ ، ام ایمن ، سلمان ، ابوذر ، مقداد ، عمار و حذیفۀ.

۸ ـ وصیت کرد شب اول قبر بر سر قبرم دعا و قرآن بخوان که در آن ساعت نیاز به انس با زندگان است. [ملکه اسلام از مناقب شهرآشوب ، ج۴ ، ص۱۳ و روضۀ المتقین ، ص۱۳۰] .

۹ ـ فاطمۀ زهرا (س) در بستر و در حال احتضار گریان بود. حضرت امیر (ع) پرسید : " چرا گریه می‌کنی؟ فرمود : برای آن رنجهایی که بعد از من خواهی دید. فرمود : در راه خدا همه مشکلات کم است" [ملکه اسلام ، ۲۷۴]

۳. بیانات حضرت علی (ع)

۱ ـ مولا علی (ع) در خاک سپاری این‌گونه گفت :

السَّلَامُ عَلَیک یا رَسُولَ اللَّهِ عَنِّی وَ عَنِ ابْنَتِک النَّازِلَةِ فِی جِوَارِک وَ السَّرِیعَةِ اللَّحَاقِ بِک قَلَّ یا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِیتِک صَبْرِی وَ رَقَّ عَنْهَا تَجَلُّدِی إِلَّا أَنَّ فِی التَّأَسِّی لِی بِعَظِیمِ فُرْقَتِک وَ فَادِحِ مُصِیبَتِک مَوْضِعَ تَعَزٍّ فَلَقَدْ وَسَّدْتُک فِی مَلْحُودَةِ قَبْرِک وَ فَاضَتْ بَینَ نَحْرِی وَ صَدْرِی نَفْسُک فَإِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیهِ رَاجِعُونَ فَلَقَدِ اسْتُرْجِعَتِ الْوَدِیعَةُ وَ أُخِذَتِ الرَّهِینَةُ أَمَّا حُزْنِی فَسَرْمَدٌ وَ أَمَّا لَیلِی فَمُسَهَّدٌ إِلَی أَنْ یخْتَارَ اللَّهُ لِی دَارَک الَّتِی أَنْتَ بِهَا مُقِیمٌ وَ سَتُنَبِّئُک ابْنَتُک بِتَضَافُرِ أُمَّتِک عَلَی هَضْمِهَا فَأَحْفِهَا السُّؤَالَ وَ اسْتَخْبِرْهَا الْحَالَ هَذَا وَ لَمْ یطُلِ الْعَهْدُ وَ لَمْ یخْلُ مِنْک الذِّکرُ و... [نهج البلاغه ، خطبه ۲۰۲] .

۲ ـ وقتی امیر المؤمنین (ع) هیجان زده وارد خانه شد و خبر شهادت زهرا (س) را شنید فرمود : اللَّهُمَّ إِنِّی رَاضٍ عَنِ ابْنَةِ نَبِیک اللَّهُمَّ إِنَّهَا قَدْ أُوحِشَتْ فَآنِسْهَا اللَّهُمَّ إِنَّهَا قَدْ هُجِرَتْ فَصِلْهَا اللَّهُمَّ إِنَّهَا قَدْ ظُلِمَتْ فَاحْکمْ لَهَا وَ أَنْتَ خَیرُ الْحَاکمِینَ [خصال صدوق

، ج۲ ، ص۵۸۵] .

۴. قبر حضرت فاطمه (سلام الله)

۱ ـ قبر حضرت معلوم نیست و مفقودالاثر است ، لکن :

الف) در خانه که سفارش تابوت لازم نیست و مسئله تشییع مطرح نیست.

ب) بعید است در خانه دفن شود ، در کنار اطفال یتیم که هر روز داغ تازه می‌شود.

ج) روح عاشقانش به سوی بقیع متمایل است.

د) برای مخفی کردن گریه شب و خود قبر ، بقیع مناسب‌تر است.

۲ ـ علی (ع) از ترس دشمن قبر فاطمهٔ (س) را با خاک یک سان نمود و صورت هفت یا چهل قبر تازه در نقاط مختلف درست کرد تا جای حقیقی آن شناخته نشود.

۵. حضرت فاطمه (سلام الله) در قیامت

۱ ـ حضرت در قیامت پیراهن خونین حسین (ع) را می‌آورد و دادخواهی می‌کند. [مقرم از مناقب ، ج۲ ، ص۹۱] .

۱. حضرت لقمان

۱. زندگی نامه

درباره شخصیت حضرت لقمان (ع) در قران فقط یکمرتبه با نام آن حضرت مطلبی آمده : وَ لَقَدْ آتَینا لُقْمانَ الْحِکمَةَ [لقمان/۱۲] . امّا روایات فراوانی درباره آن حضرت (ع) رسیده است. [المیزان ، ص۲۳۳]

بعضی لقمان (ع) را از حبشه که از طفولیت برده بوده است می‌دانند. بارها خدمت حضرت داود (ع) می رسید و استفاده می کرد.

۲. سیما و شخصیت

۱. درقرآن

وَ لَقَدْ آتَینا لُقْمانَ الْحِکمَةَ أَنِ اشْکرْ لِلّهِ وَ مَنْ یشْکرْ فَإِنَّما یشْکرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ کفَرَ فَإِنَّ اللّهَ غَنِی حَمیدٌ [لقمان/۱۲] .

وَ إِذْ قالَ لُقْمانُ لِابْنِهِ وَ هُوَ یعِظُهُ یا بُنَی لا تُشْرِک بِاللّهِ إِنَّ الشِّرْک لَظُلْمٌ عَظیمٌ [لقمان/۱۳] .

فقالت الملائکهٔ بصوت لم یرهم لم یا لقمان قال لأن الحکم أشد المنازل و آکدها یغشاه الظلم من کل مکان إن وفی فبالحری أن ینجو و إن أخطأ أخطأ طریق الجنهٔ و من یکون فی الدنیا ذلیلا و فی الآخرهٔ شریفا خیر من أن یکون فی الدنیا شریفا و فی الآخرهٔ ذلیلا و من تخیر الدنیا علی الآخرهٔ تفتنه الدنیا و لا نصیب له فی الآخرهٔ فعجبت الملائکهٔ من حسن منطقه فنام نومهٔ فأعطی الحکمهٔ فانتبه یتکلم بها ثم کان یوزر داود بحکمته فقال له داود طوبی لک یا لقمان أعطیت الحکمهٔ و صرفت عنک النقمهٔ [عوالی الآللی ، ج۳ ، ص۵۱۷] .

آیات قرآن درباره حضرت لقمان (ع) : سوره لقمان / آیات ۱۲ و ۱۳

۲. در روایات

و فی الدّر النثور اخرج مردویه عن ابی‌هریرهٔ قال : "قال رسول الله (ص) : "اتدرون ما کان لقمان؟" قالوا : "الله و رسوله اعلم"

قال : "كان جشياً"

روى أن لقمان (ع) فى ابتداء أمره كانَ نَائِماً نِصفَ النَّهارِ إِذْ جَاءَ نِدَاءٌ يا لُقْمَانُ هَلْ لَكَ أَنْ يجْعَلَكَ اللَّهُ خَلِيفَةً فى الأرض تحكم بين الناس بالحق فأجاب الصوت أن خيرنى ربى قبلت العافية و لم أقبل البلاء و إن عزم على فسمعا و طاعة فإنى أعلم أنه إن فعل بى ذلك أعاننى و عصمنى [عوالى الآللى ، ج٣ ، ص٥١٧] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَقّاً أَقُولُ لَمْ يكنْ لُقْمَانُ نَبِياً وَ لَكنَّهُ كَانَ عَبْداً كَثِيرَ التَّفَكرِ حَسَنَ الْيقِينِ أَحَبَّ اللَّهَ فَأَحَبَّهُ وَ مَنَّ عَلَيهِ بِالْحِكمَةِ [قصص‌الأنبياء جزائرى ، ص٣٢٨] .

حَدَّثَنِى أَبِى عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمِنْقَرِى عَنْ حَمَّادٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيهِ السَّلَامُ عَنْ لُقْمَانَ وَ حِكمَتِهِ الَّتِى ذَكرَهَا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَالَ أَ مَا وَ اللَّهِ مَا أُوتِى لُقْمَانُ الْحِكمَةَ بِحَسَبٍ وَ لَا مَالٍ وَ لَا أَهْلٍ وَ لَا بَسْطٍ فِى جِسْمٍ وَ لَا جَمَالٍ وَ لَكنَّهُ كانَ رَجُلًا قَوِياً فِى أَمْرِ اللَّهِ مُتَوَرِّعاً فِى اللَّهِ سَاكتاً سَكيناً عَمِيقَ النَّظَرِ طَوِيلَ الْفِكرِ حَدِيدَ النَّظَرِ مُسْتَغْنٍ بِالْعِبَرِ لَمْ ينَمْ نَهَاراً قَطُّ وَ لَمْ يرَهُ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ عَلَى بَوْلٍ وَ لَا غَائِطٍ وَ لَا اغْتِسَالٍ لِشِدَّةِ تَسَتُّرِهِ وَ عُمُوقِ نَظَرِهِ وَ تَحَفُّظِهِ فِى أَمْرِهِ وَ لَمْ يضْحَك مِنْ شَىءٍ قَطُّ مَخَافَةَ الْإِثْمِ وَ لَمْ يغْضَبْ قَطُّ وَ لَمْ يمَازِحْ إِنْسَاناً قَطُّ وَ لَمْ يفْرَحْ لِشَىءٍ إِنْ أَتَاهُ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيا وَ لَا حَزِنَ مِنْهَا عَلَى شَىءٍ قَطُّ وَ قَدْ نَكحَ مِنَ النِّسَاءِ وَ وُلِدَ لَهُ الْأَوْلَادُ الْكثِيرَةُ وَ قَدَّمَ أَكثَرَهُمْ إِفْرَاطاً فَمَا بَكى عَلَى مَوْتِ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَ لَمْ يمُرَّ بِرَجُلَينِ يخْتَصِمَانِ أَوْ يقْتَتِلَانِ إِلَّا أَصْلَحَ بَينَهُمَا وَ لَمْ يمْضِ عَنْهُمَا حَتَّى تَحَاجَزَا وَ لَمْ يسْمَعْ قَوْلًا قَطُّ مِنْ أَحَدٍ اسْتَحْسَنَهُ إِلَّا سَأَلَ عَنْ تَفْسِيرِهِ وَ عَمَّنْ أَخَذَهُ وَ كانَ يكثِرُ مُجَالَسَةَ الْفُقَهَاءِ وَ الْحُكمَاءِ وَ كانَ يغْشَى الْقُضَاةَ وَ الْمُلُوك وَ السَّلَاطِينَ فَيرْثِى لِلْقُضَاةِ مِمَّا ابْتُلُوا بِهِ وَ يرْحَمُ الْمُلُوك وَ السَّلَاطِينَ لِغِرَّتِهِمْ بِاللَّهِ وَ طُمَأْنِينَتِهِمْ فِى ذَلِك وَ يعْتَبِرُ وَ يتَعَلَّمُ مَا يغْلِبُ بِهِ نَفْسَهُ وَ يجَاهِدُ بِهِ هَوَاهُ وَ يحْتَرِزُ بِهِ مِنَ الشَّيطَانِ وَ كانَ يدَاوِى قَلْبَهُ بِالتَّفَكرِ وَ يدَارِى نَفْسَهُ بِالْعِبَرِ وَ كانَ لَا يظْعَنُ إِلَّا فِيمَا يعْنِيهِ فَبِذَلِك أُوتِى الْحِكمَةَ وَ مُنِحَ الْعِصْمَةَ وَ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى أَمَرَ طَوَائِفَ مِنَ الْمَلَائِكةِ حِينَ انْتَصَفَ النَّهَارُ وَ هَدَأَتِ الْعُيونُ بِالْقَائِلَةِ فَنَادَوْا لُقْمَانَ حَيثُ يسْمَعُ وَ لَا يرَاهُمْ فَقَالُوا يا لُقْمَانُ هَلْ لَك أَنْ يجْعَلَك اللَّهُ خَلِيفَةً فِى الْأَرْضِ تَحْكمُ بَينَ النَّاسِ فَقَالَ لُقْمَانُ إِنْ أَمَرَنِى رَبِّى بِذَلِك فَالسَّمْعَ وَ الطَّاعَةَ لِأَنَّهُ إِنْ فَعَلَ بِى ذَلِك أَعَانَنِى عَلَيهِ وَ عَلَّمَنِى وَ عَصَمَنِى وَ إِنْ هُوَ خَيرَنِى قَبِلْتُ الْعَافِيةَ فَقَالَتِ الْمَلَائِكةُ يا لُقْمَانُ لِمَ قَالَ لِأَنَّ الْحُكمَ بَينَ النَّاسِ بِأَشَدِّ الْمَنَازِلِ مِنَ الدِّينِ وَ أَكثَرُ فِتَناً وَ بَلَاءً مَا يخْذَلُ وَ لَا يعَانُ وَ يغْشَاهُ الظُّلَمُ مِنْ كلِّ مَكانٍ وَ صَاحِبُهُ مِنْهُ بَينَ أَمْرَينِ إِنْ أَصَابَ فِيهِ الْحَقَّ فَبِالْحَرِى أَنْ يسْلَمَ وَ إِنْ أَخْطَأَ أَخْطَأَ طَرِيقَ الْجَنَّةِ وَ مَنْ يكنْ فِى الدُّنْيا ذَلِيلًا وَ ضَعِيفاً كانَ أَهْوَنَ عَلَيهِ فِى الْمَعَادِ مِنْ أَنْ يكونَ فِيهِ حَكماً سَرِياً شَرِيفاً وَ مَنِ اخْتَارَ الدُّنْيا عَلَى الْآخِرَةِ يخْسَرْهُمَا كلْتَيهِمَا تَزُولُ هَذِهِ وَ لَا تُدْرَك تِلْك قَالَ فَتَعَجَّبَتِ الْمَلَائِكةُ مِنْ حِكمَتِهِ وَ اسْتَحْسَنَ الرَّحْمَنُ مَنْطِقَهُ فَلَمَّا أَمْسَى وَ أَخَذَ مَضْجَعَهُ مِنَ اللَّيلِ أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيهِ الْحِكمَةَ فَغَشَّاهُ بِهَا مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ وَ هُوَ نَائِمٌ وَ غَطَّاهُ بِالْحِكمَةِ غِطَاءً فَاسْتَيقَظَ وَ هُوَ أَحْكمُ النَّاسِ فِى زَمَانِهِ وَ خَرَجَ عَلَى النَّاسِ ينْطِقُ بِالْحِكمَةِ وَ يبَينُهَا فِيهَا قَالَ فَلَمَّا أُوتِى الْحُكمَ وَ لَمْ يقْبَلْهَا أَمَرَ اللَّهُ الْمَلَائِكةَ فَنَادَتْ دَاوُدَ بِالْخِلَافَةِ فَقَبِلَهَا وَ لَمْ يشْتَرِطْ فِيهَا بِشَرْطِ لُقْمَانَ فَأَعْطَاهُ اللَّهُ الْخِلَافَةَ فِى الْأَرْضِ وَ ابْتُلِى فِيهَا غَيرَ مَرَّةٍ وَ كلُّ ذَلِك يهْوِى فِى الْخَطَاءِ يقِيلُهُ اللَّهُ وَ يغْفِرُ لَهُ وَ كانَ لُقْمَانُ يكثِرُ زِيارَةَ دَاوُدَ عَلَيهِ السَّلَامُ وَ يعِظُهُ بِمَوَاعِظِهِ وَ حِكمَتِهِ وَ فَضْلِ عِلْمِهِ وَ كانَ يقُولُ دَاوُدُ لَهُ طُوبَى لَك يا لُقْمَانُ أُوتِيتَ الْحِكمَةَ وَ صُرِفَتْ عَنْك الْبَلِيةُ وَ أُعْطِى دَاوُدُ الْخِلَافَةَ وَ ابْتُلِى بِالْخَطَاءِ وَ الْفِتْنَةِ ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ فِى قَوْلِ اللَّهِ "وَ إِذْ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَ هُوَ يعِظُهُ يا بُنَى لَا تُشْرِك بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْك لَظُلْمٌ عَظِيمٌ" (لقمان–١٣) قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : "قِيلَ لِلُقْمَانَ مَا الَّذِى أَجْمَعْتَ عَلَيهِ مِنْ حِكمَتِك قَالَ : قَالَ لَا أَتَكلَّفُ مَا قَدْ كفِيتُهُ وَ لَا أُضَيعُ مَا وُلِّيتُهُ" [قرب‌الإسناد ، ص٣٥] .

قَالَ الْبَاقِرُع : كانَ فِيمَا وَعَظَ بِهِ لُقْمَانُ ابْنَهُ أَنْ قَالَ يا بُنَى إِنْ تَك فِى شَك مِنَ الْمَوْتِ فَارْفَعْ عَنْ نَفْسِك النَّوْمَ وَ لَنْ تَسْتَطِيعَ ذَلِك وَ إِنْ كنْتَ فِى شَك مِنَ الْبَعْثِ فَادْفَعْ عَنْ نَفْسِك الِانْتِبَاهَ وَ لَنْ تَسْتَطِيعَ ذَلِك فَإِنَّك إِذَا فَكرْتَ فِى هَذَا عَلِمْتَ أَنَّ نَفْسَك بِيدِ غَيرِك وَ إِنَّمَا النَّوْمُ بِمَنْزِلَةِ الْمَوْتِ وَ إِنَّمَا الْيقَظَةُ بَعْدَ النَّوْمِ بِمَنْزِلَةِ الْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ وَ قَالَ : قَالَ لُقْمَانُ عَلَيهِ السَّلَامُ يا بُنَى لَا تَقْتَرِبْ

فَيكونَ أَبْعَدَ لَكَ وَ لَا تَبْعُدْ فَتُهَانَ كلُّ دَابَّةٍ تُحِبُّ مِثْلَهَا وَ ابْنُ آدَمَ لَا يحِبُّ مِثْلَهُ لَا تَنْشُرْ بَزَّكَ إِلَّا عِنْدَ بَاغِيهِ وَ كمَا لَيسَ بَينَ الْكبْشِ وَ الذِّئْبِ خُلَّةٌ كذَلِكَ لَيسَ بَينَ الْبَارِّ وَ الْفَاجِرِ خُلَّةٌ مَنْ يقْتَرِبْ مِنَ الزِّفْتِ تَعَلَّقَ كذَلِكَ مَنْ يشَارِك الْفَاجِرَ يتَعَلَّمْ مِنْ طُرُقِهِ مَنْ يحِبَّ الْمِرَاءَ يشْتَمْ وَ مَنْ يدْخُلْ مَدْخَلَ السَّوْءِ يتَّهَمْ وَ مَنْ يقَارِنْ قَرِينَ السَّوْءِ لَا يسْلَمْ وَ مَنْ لَا يمْلِك لِسَانَهُ ينْدَمْ وَ قَالَ يا بُنَی صَاحِبْ مِائَةً وَ لَا تُعَادِ وَاحِداً يا بُنَی إِنَّمَا هُوَ خَلَاقُك وَ خُلُقُك فَخَلَاقُك دِينُك وَ خُلُقُك بَينَك وَ بَينَ النَّاسِ فَلَا تُبْغِضَنَّ إِلَيهِمْ وَ تَعَلَّمْ مَحَاسِنَ الْأَخْلَاقِ يا بُنَی كنْ عَبْداً لِلْأَخْيارِ وَ لَا تكنْ وَلَداً لِلْأَشْرَارِ يا بُنَی أَدِّ الْأَمَانَةَ تَسْلَمْ دُنْياك وَ آخِرَتُك وَ كنْ أَمِيناً فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی جَلَّ وَ عَلَا لَا يحِبُّ الْخَائِنِينَ يا بُنَی لَا تُرِ النَّاسَ أَنَّك تَخْشَی اللَّهَ وَ قَلْبُك فَاجِرٌ [قصص‌الأنبياء راوندی ، ص۱۹۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ فِيمَا وَعَظَ بِهِ لُقْمَانُ ابْنَهُ يا بُنَی إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا قَبْلَك لِأَوْلَادِهِمْ فَلَمْ يبْقَ مَا جَمَعُوا وَ لَمْ يبْقَ مَنْ جَمَعُوا لَهُ وَ إِنَّمَا أَنْتَ عَبْدٌ مُسْتَأْجَرٌ قَدْ أُمِرْتَ بِعَمَلٍ وَ وُعِدْتَ عَلَيهِ أَجْراً فَأَوْفِ عَمَلَك وَ اسْتَوْفِ أَجْرَك وَ لَا تكنْ فِی هَذِهِ الدُّنْيا بِمَنْزِلَةِ شَاةٍ وَقَعَتْ فِی زَرْعٍ أَخْضَرَ فَأَكلَتْ حَتَّی سَمِنَتْ فَكانَ حَتْفُهَا عِنْدَ سِمَنِهَا وَ لَكنِ اجْعَلِ الدُّنْيا بِمَنْزِلَةِ قَنْطَرَةٍ عَلَی نَهَرٍ جُزْتَ عَلَيهَا وَ تَرَكتَهَا وَ لَمْ تَرْجِعْ إِلَيهَا آخِرَ الدَّهْرِ أَخْرِبْهَا وَ لَا تَعْمُرْهَا فَإِنَّك لَمْ تُومَرْ بِعِمَارَتِهَا وَ اعْلَمْ أَنَّك سَتُسْأَلُ غَداً إِذَا وَقَفْتَ بَينَ يدَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ أَرْبَعٍ شَبَابِك فِيمَا أَبْلَيتَهُ وَ عُمُرِك فِيمَا أَفْنَيتَهُ وَ مَالِك مِمَّا اكتَسَبْتَهُ وَ فِيمَا أَنْفَقْتَهُ فَتَأَهَّبْ لِذَلِك وَ أَعِدَّ لَهُ جَوَاباً وَ لَا تَأْسَ عَلَی مَا فَاتَك مِنَ الدُّنْيا فَإِنَّ قَلِيلَ الدُّنْيا لَا يدُومُ بَقَاؤُهُ وَ كثِيرَهَا لَا يومَنُ بَلَاؤُهُ فَخُذْ حِذْرَك وَ جِدَّ فِی أَمْرِك وَ اكشِفِ الْغِطَاءَ عَنْ وَجْهِك وَ تَعَرَّضْ لِمَعْرُوفِ رَبِّك وَ جَدِّدِ التَّوْبَةَ فِی قَلْبِك وَ اكمُشْ فِی فَرَاغِك قَبْلَ أَنْ يقْصَدَ قَصْدُك وَ يقْضَی قَضَاؤُك وَ يحَالَ بَينَك وَ بَينَ مَا تُرِيدُ [كافی ، ج۲ ، ص۱۳۴] .

۳. گوشه ای از حكمتها

۱ ـ قَالَ لُقْمَانُ عَلَيهِ السَّلَامُ : "حَمَلْتُ الْجَنْدَلَ وَ الْحَدِيدَ وَ كلَّ حِمْلٍ ثَقِيلٍ فَلَمْ أَحمِلْ شَيئاً أَثْقَلَ مِنْ جَارِ السَّوْءِ وَ ذُقْتُ الْمَرَارَاتِ كلَّهَا فَمَا ذُقْتُ شَيئاً أَمَرَّ مِنَ الْفَقْرِ يا بُنَی لَا تَتَّخِذِ الْجَاهِلَ رَسُولًا فَإِنْ لَمْ تُصِبْ عَاقِلًا حَكيماً يكونُ رَسُولَك فَكنْ أَنْتَ رَسُولَ نَفْسِك يا بُنَی اعْتَزِلِ الشَّرَّ يعْتَزِلْك" [قصص‌الأنبياء راوندی ، ص۱۹۶] .

۲ ـ قَالَ لُقْمَانُ (ع) : "لَأَنْ يضْرِبَك الْحَكيمُ فَيوذِيك خَيرٌ مِنْ أَنْ يدْهِنَك الْجَاهِلُ بِدُهْنٍ طَيبٍ" [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۶] .

۳ ـ بدی مردم به تو و خوبی و نيكی خودت را به آنها حتما فراموش كن.

۴ ـ ياد خدا و مرگ را حتما فراموش مكن.

۵ ـ احمق زيبا ، مانند شمشير زيبا ، برنده است؛ و بايد از او فاصله گرفت.

۶ ـ گفته عالم مثل باران است كه زمين را زنده می كند.

۷ ـ سنگين‌ترين بارها قرض است و بهترين لذت‌ها عافيت ، و بدترين عيب‌ها نديدن عيب خود است.

۸ ـ سؤالی كه در شأن تو نيست نپرس؛ از لئيم چيزی نخواه ، خوش اخلاق فاميل مردم و بداخلاق بيگانه فاميل است.

۹ ـ از لقمان (ع) سؤال شد : "چيست كه فايده‌اش به همه می‌رسد؟" گفت : "نابودی بدها".

۱۲ ـ حكمت را به نااهل مده و از اهلش دريغ مدار ، به اندك خيری شاد مشو ، كتمان مشكلات گنج است برای دنيا و ذخيره است برای قيامت ، در سحرخيزی از خروس كمتر مباش ، با مدح و گفته جهّال مغرور مشو.

۱۳ ـ بدا به حال كسی كه سخن نيك را گوش نكند يا بداند و به آن عمل نكند ، به اعمال خود مغرور مشو ، چون آفت آن عجب است.

۱۴ ـ با سفيه منازعه و با احمق مجادله نكن ، زيرا كندن سنگ‌های گران آسانتر از آن است.

۱۵ ـ اگر خواستی كسی را برگزينی اوّل با غضب امتحان كن. اگر در حال غضب منصف است ، برگزين.

۱۶ ـ عقل بدون ادب مثل درخت بی‌بار است.

۱۷ ـ قَالَ لُقْمَانُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لَا يعْرَفُونَ إِلَّا فِی ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ لَا يعْرَفُ الْحَلِيمُ إِلَّا عِنْدَ الْغَضَبِ وَ لَا يعْرَفُ الشُّجَاعُ إِلَّا فِی الْحَرْبِ وَ لَا تَعْرِفُ أَخَاک إِلَّا عِنْدَ حَاجَتِک إِلَيه [إختصاص مفيد ، ص۲۴۶] .

۱۸ ـ يا بُنیّ اوصيک باثنتين ماتزال بخير ما تمسّک بهما : درهمک لمعاشک و دينک لمعادک [لغت‌نامه دهخدا]

قَالَ فَوَعَظَ لُقْمَانُ ابْنَهُ بِآثَارٍ حَتَّی تَفَطَّرَ وَ انْشَقَّ وَ کانَ فِيمَا وَعَظَهُ بِهِ يا حَمَّادُ أَنْ قَالَ يا بُنَی إِنَّک مُنْذُ سَقَطْتَ إِلَی الدُّنْيا اسْتَدْبَرْتَهَا وَ اسْتَقْبَلْتَ الْآخِرَةَ فَدَارٌ أَنْتَ إِلَيهَا تَسِيرُ أَقْرَبُ إِلَيک مِنْ دَارٍ أَنْتَ عَنْهَا مُتَبَاعِدٌ يا بُنَی جَالِسِ الْعُلَمَاءَ وَ ازْحَمْهُمْ بِرُکبَتَيک وَ لَا تُجَادِلْهُمْ فَيمْنَعُوک وَ خُذْ مِنَ الدُّنْيا بَلَاغاً وَ لَا تَرْفُضْهَا فَتَکونَ عِيالًا عَلَی النَّاسِ وَ لَا تَدْخُلْ فِيهَا دُخُولًا يضِرُّ بِآخِرَتِک وَ صُمْ صَوْماً يقْطَعُ شَهْوَتَک وَ لَا تَصُمْ صِياماً يمْنَعُک مِنَ الصَّلَاةِ فَإِنَّ الصَّلَاةَ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ مِنَ الصِّيامِ يا بُنَی إِنَّ الدُّنْيا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ هَلَک فِيهَا عَالَمٌ كثِيرٌ فَاجْعَلْ سَفِينَتَک فِيهَا الْإِيمَانَ وَ اجْعَلْ شِرَاعَهَا التَّوَکلَ وَ اجْعَلْ زَادَک فِيهَا تَقْوَی اللَّهِ فَإِنْ نَجَوْتَ فَبِرَحْمَةِ اللَّهِ وَ إِنْ هَلَکتَ فَبِذُنُوبِک يا بُنَی إِنْ تَأَدَّبْتَ صَغِيراً انْتَفَعْتَ بِهِ کبِيراً وَ مَنْ عَنَی بِالْأَدَبِ اهْتَمَّ بِهِ وَ مَنِ اهْتَمَّ بِهِ تَکلَّفَ عِلْمَهُ وَ مَنْ تَکلَّفَ عِلْمَهُ اشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ وَ مَنِ اشْتَدَّ لَهُ طَلَبُهُ أَدْرَک مَنْفَعَتَهُ فَاتَّخِذْهُ عَادَةً فَإِنَّک تَخْلُفُ فِی سَلَفِک وَ تَنْفَعُ بِهِ خَلْفَک وَ يرْتَجِيک فِيهِ رَاغِبٌ وَ يخْشَی صَوْلَتَک رَاهِبٌ وَ إِياک وَ الْکسَلَ عَنْهُ بِالطَّلَبِ لِغَيرِهِ فَإِنْ غَلَبْتَ عَلَی الدُّنْيا فَلَا تَغْلِبَنَّ عَلَی الْآخِرَةِ فَإِذَا فَاتَک طَلَبُ الْعِلْمِ فِی مَظَانِّهِ فَقَدْ غَلَبْتَ عَلَی الْآخِرَةِ وَ اجْعَلْ فِی أَيامِک وَ لَيالِيک وَ سَاعَاتِک لِنَفْسِک نَصِيباً فِی طَلَبِ الْعِلْمِ فَإِنَّک لَمْ تَجِدْ لَهُ تَضْيِيعاً أَشَدَّ مِنْ تَرْکهِ وَ لَا تُمَارِينَّ فِيهِ لَجُوجاً وَ لَا تُجَادِلَنَّ فَقِيهاً وَ لَا تُعَادِينَّ سُلْطَاناً وَ لَا تُمَاشِينَّ ظَلُوماً وَ لَا تُصَادِقَنَّهُ وَ لَا تُوَاخِينَّ فَاسِقاً وَ لَا تُصَاحِبَنَّ مُتَّهَماً وَ اخْزُنْ عِلْمَک کمَا تَخْزُنُ وَرِقَک يا بُنَی خَفِ اللَّهَ خَوْفاً لَوْ أَتَيتَ يوْمَ الْقِيامَةِ بِبِرِّ الثَّقَلَينِ خِفْتَ أَنْ يعَذِّبَک وَ ارْجُ اللَّهَ رَجَاءً لَوْ وَافَيتَ الْقِيامَةَ بِإِثْمِ الثَّقَلَينِ رَجَوْتَ أَنْ يغْفِرَ اللَّهُ لَک فَقَالَ لَهُ ابْنُهُ يا أَبَتِ وَ کيفَ أُطِيقُ هَذَا وَ إِنَّمَا لِی قَلْبٌ وَاحِدٌ فَقَالَ لَهُ لُقْمَانُ يا بُنَی لَوِ اسْتُخْرِجَ قَلْبُ الْمُومِنِ فَشُقَّ لَوُجِدَ فِيهِ نُورَانِ نُورٌ لِلْخَوْفِ وَ نُورٌ لِلرَّجَاءِ لَوْ وُزِنَا مَا رُجِّحَ أَحَدُهُمَا عَلَی الْآخَرِ بِمِثْقَالِ ذَرَّةٍ فَمَنْ يومِنُ بِاللَّهِ يصَدِّقُ مَا قَالَ اللَّهُ وَ مَنْ يصَدِّقُ مَا قَالَ اللَّهُ يفْعَلُ مَا أَمَرَ اللَّهُ وَ مَنْ لَمْ يفْعَلْ مَا أَمَرَ اللَّهُ لَمْ يصَدِّقْ مَا قَالَ اللَّهُ فَإِنَّ هَذِهِ الْأَخْلَاقَ يشْهَدُ بَعْضُهَا لِبَعْضٍ فَمَنْ يومِنْ بِاللَّهِ إِيمَاناً صَادِقاً يعْمَلْ لِلَّهِ خَالِصاً نَاصِحاً وَ مَنْ يعْمَلْ لِلَّهِ خَالِصاً نَاصِحاً فَقَدْ آمَنَ بِاللَّهِ صَادِقاً وَ مَنْ يطِعِ اللَّهَ خَافَهُ وَ مَنْ خَافَهُ فَقَدْ أَحَبَّهُ وَ مَنْ أَحَبَّهُ اتَّبَعَ أَمْرَهُ وَ مَنِ اتَّبَعَ أَمْرَهُ اسْتَوْجَبَ جَنَّتَهُ وَ مَرْضَاتَهُ وَ مَنْ لَمْ يتَّبِعْ رِضْوَانَ اللَّهِ فَقَدْ هَانَ سَخَطَهُ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ يا بُنَی لَا تَرْکنْ إِلَی الدُّنْيا وَ لَا تَشْغَلْ قَلْبَک بِهَا فَمَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقاً هُوَ أَهْوَنُ عَلَيهِ مِنْهَا أَ لَا تَرَی أَنَّهُ لَمْ يجْعَلْ نَعِيمَهَا ثَوَاباً لِلْمُطِيعِينَ وَ لَمْ يجْعَلْ بَلَاءَهَا عُقُوبَةً لِلْعَاصِينَ" [تفسيرالقمی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۴. معرفی منبع

کتاب امثال لقمان حکیم (ع) به زبان‌های مختلف دنیا ترجمه شده است.

۱. حضرت لوط (ع)

۱. جایگاه حضرت لوط (ع) در قرآن

۱. مقام حضرت لوط (ع)

ـ وَ لُوطاً آتَیناهُ حُکماً وَ عِلْماً [انبیاء/۷۴] .

ـ وَ إِنَّ لُوطاً لَمِنَ الْمُرْسَلینَ [صافات/۱۳۳] .

ـ إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَ لا تَتَّقُونَ [شعراء/۱۶۱] .

۲. ایمان حضرت لوط (ع)

اوّلین مؤمن به پیامبر زمان : فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ [عنکبوت/۲۶] .

مهاجرت با عمو :

ـ قالَ إِنِّی مُهاجِرٌ إِلی رَبِّی [عنکبوت/۲۶] .

ـ وَ نَجَّیناهُ وَ لُوطاً إِلَی الْأَرْضِ الَّتی بارَکنا فیها لِلْعالَمینَ [انبیاء/۷۱] .

۳. همسر حضرت لوط (ع)

ـ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلًا لِلَّذینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا صالِحَینِ فَخانَتاهُما فَلَمْ یغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَیئاً وَ قیلَ ادْخُلَا النّارَ

مَعَ الدّاخِلینَ [تحریم/۱۰] .

۲. جایگاه قوم لوط (ع)

۱. خصوصیات اخلاقی

۱) هیچ‌کدام از پیامبران الهی (علیهم السّلام) را قبول نداشتند :

کذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلین [شعراء/۱۶۰] .

۲) اوّلین قوم که به عمل شنیع دست زده‌اند :

وَ لُوطاً إِذْ قالَ لِقَوْمِهِ أَ تَأْتُونَ الْفاحِشَةَ ما سَبَقَکمْ بِها مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعالَمینَ [اعراف/۸۰] .

۳) اخلاق قوم لوط (ع) :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : سِتَّةٌ فِی هَذِهِ الْأُمَّةِ مِنْ أَخْلَاقِ قَوْمِ لُوطٍ ۱) الْجُلَاهِقُ وَ هُوَ الْبُنْدُقُ ۲) وَ الْخَذْفُ ۳) وَ مَضْغُ الْعِلْک ۴) وَ إِرْخَاءُ الْإِزَارِ خُیلَاءَ ۵ و ۶) وَ حَلُّ الْأَزْرَارِ مِنَ الْقَبَاءِ وَ الْقَمِیصِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۳۰] .

۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْخَذْفُ فِی النَّادِی مِنْ أَخْلَاقِ قَوْمِ لُوطٍ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۲۶۲] .

۵) واکنش در برابر حقّ :

ـ قالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ یا لُوطُ لَتَکونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجین [شعراء/۱۶۷] .

ـ فَما کانَ جَوابَ قَوْمِهِ إِلاّ أَنْ قالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْیتِکمْ إِنَّهُمْ أُناسٌ یتَطَهَّرُونَ [نمل/۵۶] .

ـ کذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ [قمر/۳۳] .

۶) سرسختی و لجاجت در گمراهی :

قالُوا ائْتِنا بِعَذابِ اللّهِ إِنْ کنْتَ مِنَ الصّادِقینَ [عنکبوت/۲۹] .

۷) قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) سَأَلَ جَبْرَئِیلَ کیفَ کانَ مَهْلِک قَوْمِ لُوطٍ؟ فَقَالَ : إِنَّ قَوْمَ لُوطٍ کانُوا أَهْلَ قَرْیةٍ لَا یتَنَظَّفُونَ مِنَ الْغَائِطِ وَ لَا یتَطَهَّرُونَ مِنَ الْجَنَابَةِ بُخَلَاءَ أَشِحَّاءَ عَلَی الطَّعَامِ وَ إِنَّ لُوطاً لَبِثَ فِیهِمْ ثَلَاثِینَ سَنَةً وَ إِنَّمَا کانَ نَازِلًا عَلَیهِمْ وَ لَمْ یکنْ مِنْهُمْ وَ لَا عَشِیرَةَ لَهُ فِیهِمْ وَ لَا قَوْمَ وَ إِنَّهُ دَعَاهُمْ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِلَی الْإِیمَانِ وَ اتِّبَاعِهِ وَ نَهَاهُمْ عَنِ الْفَوَاحِشِ وَ حَثَّهُمْ عَلَی طَاعَةِ اللَّهِ فَلَمْ یجِیبُوهُ وَ لَمْ یطِیعُوهُ وَ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمَّا أَرَادَ عَذَابَهُمْ بَعَثَ إِلَیهِمْ رُسُلًا مُنْذِرِینَ عُذْراً نُذْراً فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ أَمْرِهِ بَعَثَ إِلَیهِمْ مَلَائِکةً لِیخْرِجُوا مَنْ کانَ فِی قَرْیتِهِمْ مِنَ الْمُومِنِینَ فَمَا وَجَدُوا فِیهَا غَیرَ بَیتٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ فَأَخْرَجُوهُمْ مِنْهَا وَ قَالُوا لِلُوطٍ : أَسْرِ بِأَهْلِک مِنْ هَذِهِ الْقَرْیةِ اللَّیلَةَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّیلِ... وَ لا یلْتَفِتْ مِنْکمْ أَحَدٌ وَ امْضُوا حیثُ تُومَرُونَ فَلَمَّا انْتَصَفَ اللَّیلُ سَارَ لُوطٌ بِبَنَاتِهِ وَ

تَوَلَّتِ امْرَأَتُهُ مُدْبِرَةً فَانْقَطَعَتْ إِلَى قَوْمِهَا تَسْعَى بِلُوطٍ وَ تُخْبِرُهُمْ أَنَّ لُوطاً قَدْ سَارَ بِبَنَاتِهِ وَ إِنِّي نُودِيتُ مِنْ تِلْقَاءِ الْعَرْشِ لَمَّا طَلَعَ الْفَجْرُ يا جَبْرَئِيلُ! حَقَّ الْقَوْلُ مِنَ اللَّهِ بِحَتْمِ عَذَابِ قَوْمِ لُوطٍ فَاهْبِطْ إِلَى قَرْيَةِ قَوْمِ لُوطٍ وَ مَا حَوَتْ فَاقْلَعْهَا مِنْ تَحْتِ سَبْعِ أَرَضِينَ ثُمَّ اعْرُجْ بِهَا إِلَى السَّمَاءِ فَأَوْقِفْهَا حَتَّى يأْتِيك أَمْرُ الْجَبَّارِ فِي قَلْبِهَا وَ دَعْ مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً مِنْ مَنْزِلِ لُوطٍ عِبْرَةً لِلسَّيارَةِ فَهَبَطْتُ عَلَى أَهْلِ الْقَرْيةِ الظَّالِمِينَ فَضَرَبْتُ بِجَنَاحِي الْأَيمَنِ عَلَى مَا حَوَى عَلَيهِ شَرْقِيهَا وَ ضَرَبْتُ بِجَنَاحِي الْأَيسَرِ عَلَى مَا حَوَى عَلَيهِ غَرْبِيهَا فَاقْتَلَعْتُهَا يا مُحَمَّدُ! مِنْ تَحْتِ سَبْعِ أَرَضِينَ إِلَّا مَنْزِلَ آلِ لُوطٍ آيةً لِلسَّيارَةِ ثُمَّ عَرَجْتُ بِهَا فِي جَوَافِي جَنَاحِي حَتَّى أَوْقَفْتُهَا حَيثُ يسْمَعُ أَهْلُ السَّمَاءِ زُقَاءَ دُيوكِهَا وَ نُبَاحَ كِلَابِهَا فَلَمَّا طَلَعَتِ الشَّمْسُ نُودِيتُ مِنْ تِلْقَاءِ الْعَرْشِ يا جَبْرَئِيلُ اقْلِبِ الْقَرْيةَ عَلَى الْقَوْمِ فَقَلَبْتُهَا عَلَيهِمْ حَتَّى صَارَ أَسْفَلُهَا أَعْلَاهَا وَ أَمْطَرَ اللَّهُ عَلَيهِمْ حِجارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّك وَ ما هِي يا مُحَمَّدُ! مِنَ الظَّالِمِينَ مِنْ أُمَّتِك بِبَعِيدٍ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۵۰] .

۲. علت گمراهی

۱) بُخل سبب هلاکت قوم لوط (ع) شد :

جهت جلوگیری از ورود مهمان در اثر بخلی که داشتند ، با راهنمایی شیطان ، مبتلابه عمل لواط شدند :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ قَوْمَ لُوطٍ كانُوا أَهْلَ قَرْيةٍ أَشِحَّاءَ عَلَى الطَّعَامِ فَأَعْقَبَهُمُ الْبُخْلُ دَاءً لَا دَوَاءَ لَهُ فِي فُرُوجِهِمْ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۴۸] .

ـ قالُوا أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيتِكمْ إِنَّهُمْ أُناسٌ يتَطَهَّرُونَ [اعراف/۸۲] .

ـ قالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يا لُوطُ لَتَكونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ [شعراء/۱۶۷] .

۳. عذاب قوم لوط

۱. وعده عذاب

۱) وعده عذاب : إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ [هود/۸۱] .

۲. نزول عذاب

۲) نزول بلا :

ـ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيحَةُ مُشْرِقِينَ فَجَعَلْنا عالِيها سافِلَها وَ أَمْطَرْنا عَلَيهِمْ حِجارَةً مِنْ سِجِّيلٍ [حجر/۷۴ -۷۳] .

ـ فَلَمّا جاءَ أَمْرُنا جَعَلْنا عالِيها سافِلَها وَ أَمْطَرْنا عَلَيها حِجارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ [هود/۸۲] .

۳. دیدگاه اسلام نسبت به عمل لوط

۱. حد لوط

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ كانَ ينْبَغِي لِأَحَدٍ أَنْ يرْجَمَ مَرَّتَينِ لَرُجِمَ اللُّوطِي مَرَّتَينِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

۲. عذاب اخروی

ـ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّك وَ ما هِي مِنَ الظّالِمِينَ بِبَعِيدٍ [هود/۸۳] .

۳. صفات مؤمن

چهار خصلت در مؤمن نیست : ۱) جنون ۲) تکدّی ۳) ولادت از زنا ۴) نکاح از دبر [سفینة البحار ، ج۲ ، ص۵۱۷] .

۱. حضرت نوح (ع)

۱. معرفی شخصیت نوح (ع)

۱. القاب نوح (ع) در قرآن

۱) در قرآن ازاو به عنوانعبد صالح ، عبد شکور ، سلام علی نوح ، محسنین ، اصطفاه اللهوعباده المؤمنینستایش شده است :

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً لِلَّذینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا صالِحَین [تحریم/۱۰] .

ذُرِّیةَ مَنْ حَمَلْنا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ کانَ عَبْداً شَکوراً [اسراء/۳] .

سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمینَ [صافات/۷۹] .

وَ وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ کلًّا هَدَینا وَ نُوحاً هَدَینا مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ ذُرِّیتِهِ داوُدَ وَ سُلَیمانَ وَ أَیوبَ وَ یوسُفَ وَ مُوسی وَ هارُونَ وَ کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنینَ [انعام/۸۴] .

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهیمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَی الْعالَمینَ [آل عمران/۳۳] .

سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمین [صافات/۷۹] .

این چنین سلامی به هیچ یک از ابنیه نشده است.

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفی آدَمَ وَ نُوحاً [آل عمران/۳۳] .

و هو ابو الانبیاء ما عدا آدم و ادریس [المیزان ، ج ۱۰ ، ص ۲۶۰] .

إِنَّهُ کانَ عَبْداً شَکوراً [اسراء/۳] .

با این همه زجر و توهین نه تنها راضی ، بلکه شاکر بود.

۱۹ قال شیخنا الطبرسی طاب ثراه : فی قوله تعالی "إِنَّهُ کانَ عَبْداً شَکوراً " (اسراء/۳) معناه أن نوحا کان عبد الله کثیر الشکر و کان إذا لبس ثوبا أو أکل طعاما أو شرب ماء شکر الله تعالی و قال الحمد لله. [قصص‌الأنبیاء جزائری ، ص۶۹] .

۲. اوّل نبی مرسل

اول نبی ارسل

۳. آدم ونوح

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کانَ بَینَ آدَمَ وَ نُوحٍ عَشَرَةُ آبَاءٍ کلُّهُمْ أَنْبِیاءُ اللَّه [تفسیر عیاشی ، ج ۱ ، ص ۳۱۰] .

۴. اولین اولوالعزم

اولین اولوا العزم ، پدر دوم نسل کنونی.

ابو الانبیاء : وَ نُوحاً هَدَینا مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ ذُرِّیتِهِ داوُدَ وَ سُلَیمانَ وَ أَیوبَ وَ یوسُفَ وَ مُوسی وَ هارُونَ وَ کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنینوَ زَکرِیا وَ یحْیی وَ عیسی وَ إِلْیاسَ کلٌّ مِنَ الصّالِحینَ وَ إِسْماعیلَ وَ الْیسَعَ وَ یونُسَ وَ لُوطاً وَ کلاًّ فَضَّلْنا عَلَی الْعالَمین [انعام/۸۴-۸۶] .

نسل کنونی همه فرزند نوح هستند :

وَ جَعَلْنا ذُرِّیتَهُ هُمُ الْباقینَ [صافات/۷۷]

۵. مؤمنین اندک

ما آمَنَ مَعَهُ إِلاّ قَلیلٌ [هود/۴۰] .

۶. معجزه مهم

۲۵۰۰ سال عمر کرد ، ۸۵۰ سال قبل از بعثت ، ۹۵۰ سال رسول ، ۲۰۰ سال مشغول ساخت کشتی ، ۵۰۰ سال بعد از ماجرای کشتی و طوفان و غرق کفار ، ولی به عزرائیل گفت : تمام عمرم به قدری بود که از آفتاب به سایه روم. [کافی ، ج۸ ، ص۲۸۴] .

خود این عمر طولانی معجزه است.

بی‌وفایی (زمان زودگذر) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عَاشَ نُوحٌ (ع) أَلْفَی سَنَةٍ وَ خَمْسَمِائَةِ سَنَةٍ مِنْهَا ثَمَانُمِائَةِ سَنَةٍ وَ خَمْسُونَ سَنَةً قَبْلَ أَنْ يبْعَثَ وَ أَلْفُ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَاماً وَ هُوَ فِی قَوْمِهِ يدْعُوهُمْ وَ مِائَتَا عَامٍ فِی عَمَلِ السَّفِينَةِ وَ خَمْسُمِائَةِ عَامٍ بَعْدَ مَا نَزَلَ مِنَ السَّفِينَةِ وَ نَضَبَ الْمَاءُ فَمَصَّرَ الْأَمْصَارَ وَ أَسْكَنَ وُلْدَهُ الْبُلْدَانَ ثُمَّ إِنَّ مَلَكَ الْمَوْتِ جَاءَهُ وَ هُوَ فِی الشَّمْسِ فَقَالَ السَّلَامُ عَلَيكَ فَرَدَّ عَلَيهِ نُوحٌ (ع) وَ قَالَ لَهُ مَا حَاجَتُكَ يا مَلَكَ الْمَوْتِ فَقَالَ جِئْتُ لِأَقْبِضَ رُوحَكَ فَقَالَ لَهُ تَدَعُنِی أَدْخُلُ مِنَ الشَّمْسِ إِلَی الظِّلِّ فَقَالَ لَهُ نَعَمْ فَتَحَوَّلَ نُوحٌثُمَّ قَالَ يا مَلَكَ الْمَوْتِ فَكَأَنَّ مَا مَرَّ بِی فِی الدُّنْيا مِثْلُ تَحَوُّلِی مِنَ الشَّمْسِ إِلَی الظِّلِّ فَامْضِ لِمَا أُمِرْتَ بِهِ قَالَ فَقَبَضَ رُوحَهُ (ع) [أمالی صدوق ، ص۵۱۱] .

۷. نام نوح در قرآن

بیش از ۴۰ بار نامش در قرآن آمده. نامش نوح نبوده ، به خاطر گریه و نوحه به او نوح گفته شده است. [المیزان ، ج۱۹ ، ص۲۵۶] .

۸. سوره های مشتمل بر تاریخ نوح (ع)

در سوره‌های اعراف ، هود ، مومنون ، شعراء ، و تمام سوره نوح به تاریخ او اشاره شده. [المیزان ، ج۱۰ ، ص۲۴۷] .

۲. جامعه زمان نوح (ع)

۱. رواج بت پرستی

بت پرستی رواج داشت و نام چند بت آن زمان ودا ، سواعا ، یغوث ، یعوق ، نسرا آمده است. [المیزان ، ج۱۰ ، ص۲۵۶] .

۲. وضعیت مردم

مردم دو گروه مستکبر و مستضعف که می گفتند :

أَراذِلُنا بادِیَ الرَّأْیِ [هود/۲۷] .

و منطق نوح :

وَ ما أَنَا بِطارِدِ [هود/۲۹] .

۳. صفات و خصال نوح (ع)

۱. امین

إِنِّی لَكُمْ رَسُولٌ أَمِینٌ [شعراء/۱۰۷] .

۲. محسن

إِنّا كَذلِكَ نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ [صافات/۸۱-۸۰] .

۳. مؤمن

إِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُومِنينَ [صافات/۸۱-۸۰] .

۴. عبد

وَ لا أَقُولُ لَكمْ عِنْدی خَزائِنُ اللّهِ وَ لا أَعْلَمُ الْغَيبَ وَ لا أَقُولُ إِنِّی مَلَك [هود/۳۱] .

۵. اخلاص

فَإِنْ تَوَلَّيتُمْ فَما سَأَلْتُكمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ [يونس/۷۲] .

۶. توكل

إِنْ كانَ كبُرَ عَلَيكمْ مَقامی وَ تَذْكيری بِآياتِ اللّهِ فَعَلَی اللّهِ تَوَكلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكمْ وَ شُرَكاءَكمْ [يونس/۷۱] .

۴. رنج ها ومصائب حضرت نوح (ع)

۱. فرزند ناخلف

۱. اقدام برای نجات فرزند

وَ نادی نُوحٌ ابْنَهُ وَ كانَ فی مَعْزِلٍ يا بُنَی ارْكبْ مَعَنا وَ لا تَكنْ مَعَ الْكافِرين [هود/۴۲] .

۲. اعراض فرزند

ـ فَكذَّبُوهُ [اعراف/۶۴] .

ـ سَآوی إِلی جَبَلٍ يعْصِمُنی مِنَ الْماءِ [هود/۴۳] .

۳. هشدار پدر

قالَ لا عاصِمَ الْيوْمَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِلاّ مَنْ رَحِم [هود/۴۳] .

۴. التماس از خدا

وَ نادی نُوحٌ رَبَّهُ فَقالَ رَبِّ إِنَّ ابْنی مِنْ أَهْلی [هود/۴۵] .

۵. پاسخ ردّ

إِنَّهُ لَيسَ مِنْ أَهْلِك إِنَّهُ عَمَلٌ غَيرُ صالِحٍ [هود/۴۶] .

۶. غرق فرزند

وَ حالَ بَينَهُمَا الْمَوْجُ فَكانَ مِنَ الْمُغْرَقينَ [هود/۴۳] .

۲. همسر نوح (ع)

ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذينَ كفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ كانَتا تَحْتَ عَبْدَينِ مِنْ عِبادِنا صالِحَينِ فَخانَتاهُما فَلَمْ يغْنِيا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَيئاً وَ قيلَ ادْخُلاَ النّارَ مَعَ الدّاخِلين [تحريم/۱۰] .

۳. حرف مردم به نوح (ع) ، عكس العمل مردم ، (توهين وتهديد)

۱. اتهام به گمراهی

ـ إِنّا لَنَراك فی ضَلالٍ مُبينٍ [اعراف/۶۰] .

۲. اتهام به دروغ

ـ فَكذَّبُوهُ [اعراف/۶۴] .

۳. لجاجت

ـ ما نَراکَ إلاّ بَشَراً مِثْلَنا وَ ما نَراکَ اتَّبَعَکَ إلاّ الَّذینَ هُمْ أَراذِلُنا [هود/۲۷] .

۴. تکبر در برابر نوح (ع)

ـ وَ ما نَری لَکُمْ عَلَینا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّکُمْ کاذِبین [هود/۲۷] .

۵. فرار از مناظره

ـ یا نُوحُ قَدْ جادَلْتَنا فَأَکْثَرْتَ جِدالَنا فَأْتِنا بِما تَعِدُنا [هود/۳۲] .

۶. اتهام به افترا

ـ أَمْ یقُولُونَ افْتَراه [هود/۳۵] .

۷. تمسخر

ـ کلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود/۳۸] .

۸. اتهام به برتری جویی

ـ ما هذا إلاّ بَشَرٌ مِثْلُکمْ یریدُ أَنْ یتَفَضَّلَ عَلَیکمْ وَ لَوْ شاءَ اللّهُ لَأَنْزَلَ مَلائِکةً [مومنون/۲۴] .

۹. اتهام به جنون

ـ إنْ هُوَ إلاّ رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ [مومنون/۲۵] .

۱۰. برخوردها

ـ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ یا نُوحُ لَتَکونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومینَ [شعراء/۱۱۶] .

۱۱. اعراض ازحضرت

ـ فَلَمْ یزِدْهُمْ دُعائی إلاّ فِراراً [نوح/۶] .

۱۲.اصرار و لجاجت

ـ جَعَلُوا أَصابِعَهُمْ فی آذانِهِمْ [نوح/۷] .

۱۳. استکبار

ـ وَ اسْتَغْشَوْا ثِیابَهُمْ وَ أَصَرُّوا وَ اسْتَکبَرُوا اسْتِکباراً [نوح/۷] .

۱۴. حیله ورزی

ـ وَ اتَّبَعُوا مَنْ لَمْ یزِدْهُ مالُهُ وَ وَلَدُهُ إلاّ خَساراً وَ مَکرُوا مَکراً کبّاراً [نوح/۲۲-۲۱] .

۱۵. جهود در برابر بت ها

ـ وَ قالُوا لا تَذَرُنَّ آلِهَتَکمْ وَ لا تَذَرُنَّ وَدًّا وَ لا سُواعاً وَ لا یغُوثَ وَ یعُوقَ وَ نَسْراً وَ قَدْ أَضَلُّوا کثیراً [نوح/۲۴-۲۳] .

۱۶. اذیت

ـ وَ لا یلِدُوا إلاّ فاجِراً کفّاراً [نوح/۲۷] .

۵. تبلیغ

۱. آغاز مأموریت ودعوت به توحید

یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَکمْ مِنْ إلهٍ غَیرُهُ [اعراف/۵۹] .

ـ یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَکمْ مِنْ إلهٍ غَیرُهُ [اعراف/۵۹] .

ـ فَما سَأَلْتُكمْ مِنْ أَجْرٍ [یونس/۷۲] .

۲. هشدار به معاد

إِنّی أَخافُ عَلَیکمْ عَذابَ یوْمٍ عَظیم [اعراف/۵۹] .

ـ إِنّی أَخافُ عَلَیکمْ عَذابَ یوْمٍ عَظیمٍ [اعراف/۵۹] .

۳. استقامت درراه هدف

رَبِّ إِنّی دَعَوْتُ قَوْمی لَیلًا وَ نَهاراً [نوح/۵] .

إِنّی دَعَوْتُهُمْ جِهاراً [نوح/۸] .

دعوتی مستمر : إِنّی دَعَوْتُ قَوْمی لَیلًا وَ نَهاراً [نوح/۵] .

مخفی و علنی : ثُمَّ إِنّی أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَ أَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْراراً [نوح/۹] .

۴. طرزوشیوه تبلیغ انبیا

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّکمْ إِنَّهُ کانَ غَفّاراً [نوح/۱۰] .

یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً [نوح/۱۱] .

وَ یمْدِدْکمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنینَ [نوح/۱۲] .

وَ یجْعَلْ لَکمْ جَنّاتٍ وَ یجْعَلْ لَکمْ أَنْهاراً [نوح/۱۲] .

۵. پیامبری دل سوز

ـ أَنْصَحُ لَکمْ [اعراف/۶۲] .

همراه با سوز : إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَ لا تَتَّقُونَ [شعراء/۱۰۶] .

۶. انذار

ـ إِنّی لَکمْ نَذیرٌ مُبینٌ [هود/۲۵] .

۷. دعوتی طولانی

فَلَبِثَ فیهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلاّ خَمْسینَ عاماً [عنکبوت/۱۴] .

۸. دعوتی بی مزد

وَ ما أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلی رَبِّ الْعالَمین [شعراء/۱۰۹] .

۶. هشدارهای حضرت نوح (ع)

۱. هرکار می توانید بکنید

ـ فَأَجْمِعُوا أَمْرَکمْ وَ شُرَکاءَکمْ [یونس/۷۱] .

۲. شما قوم نادانی هستید

ـ وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذینَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلاقُوا رَبِّهِمْ وَ لکنّی أَراکمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ [هود/۲۹] .

۳. ماهم یک روزی شما رامسخره می کنیم

ـ إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْکمْ کما تَسْخَرُونَ [هود/۳۸] .

۴. طعم عذاب را خواهید چشید

ـ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يأْتيهِ عَذابٌ يخْزيهِ [هود/۳۹] .

۷. شکایت و نفرین نوح (ع)

۱. خدایا این مردم حرف مرا گوش نمی دهند

قالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنی وَ اتَّبَعُوا مَنْ لَمْ یزِدْهُ مالُهُ وَ وَلَدُهُ إِلاّ خَساراً [نوح/۲۱] .

۲. خدایا هیچ کافری را در زمین نگذار

قالَ نُوحٌ رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْکافِرینَ دَیاراً [نوح/۲۶] .

قالَ نُوحٌ رَبِّ لا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْکافِرینَ دَیاراً [نوح/۲۶] .

۳. خدایا قومم مرا تکذیب می کنند؛ مرا نجات بده

رَبِّ إِنَّ قَوْمی کذَّبُونِ فَافْتَحْ بَینی وَ بَینَهُمْ فَتْحاً وَ نَجِّنی وَ مَنْ مَعِی مِنَ الْمُومِنینَ [شعراء/۱۱۸-۱۱۷] .

۴. خدایا اگراین کافرین را راحت بگذاری تمام زمین پر از کافر می شود

إِنَّک إِنْ تَذَرْهُمْ یضِلُّوا عِبادَک وَ لا یلِدُوا إِلاّ فاجِراً کفّاراً [نوح/۲۶] .

۵. خدایا براین ظالمین جز نابودی زیاد مکن

وَ لا تَزِدِ الظّالِمینَ إِلاّ تَباراً [نوح/۲۸] .

۸. کشتی نوح (ع)

۱. فرمان ساخت

ـ فَأَوْحَینا إِلَیهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْک بِأَعْینِنا [مومنون/۲۷] .

ـ وَ اصْنَعِ الْفُلْک بِأَعْینِنا وَ وَحْینا [هود/۳۷] .

(آیات پی در پی و تفسیر آن نوشته شده است.)

۲. نظارت نماینده خدا بر ساختمان کشتی

نظارت نماینده خدا بر ساختمان کشتی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَمَرَ جَبْرَئِیلَ أَنْ ینْزِلَ عَلَیهِ وَ یعَلِّمَهُ کیفَ یتَّخِذُهَا فَقَدَّرَ طُولَهَا فِی الْأَرْضِ أَلْفاً وَ مِائَتَی ذِرَاعٍ (طول کشتی ، ۱۲۰۰ ذراع) وَ عَرْضَهَا ثَمَانَ مِائَةِ ذِرَاعٍ (عرض کشتی ۸۰۰ ذراع) وَ طُولَهَا فِی السَّمَاءِ ثَمَانُونَ ذِرَاعاً (ارتفاع کشتی ، ۸۰ ذراع) [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۲۵] .

۳. مسخره مردم

وَ یصْنَعُ الْفُلْک وَ کلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود/۳۸] .

کلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود/۳۸] .

فَأَمَرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یغْرِسَ النَّخْلَ فَأَقْبَلَ یغْرِسُ النَّخْلَ فَکانَ قَوْمُهُ یمُرُّونَ بِهِ فَیسْخَرُونَ مِنْهُ وَ یسْتَهْزِءُونَ بِهِ وَ یقُولُونَ شَیخٌ قَدْ أَتَى لَهُ تِسْعُمِائَةِ سَنَةٍ یغْرِسُ النَّخْلَ وَ کانُوا یرْمُونَهُ بِالْحِجَارَةِ فَلَمَّا أَتَى لِذَلِک خَمْسُونَ سَنَةً وَ بَلَغَ النَّخْلُ وَ اسْتَحْکمَ أُمِرَ بِقَطْعِهِ فَسَخِرُوا مِنْهُ وَ قَالُوا بَلَغَ النَّخْلُ مَبْلَغَهُ قَطَعَهُ إِنَّ هَذَا الشَّیخَ قَدْ خَرِفَ وَ بَلَغَ مِنْهُ الْکبَرُ وَ هُوَ قَوْلُهُ "وَ کلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْکمْ کما تَسْخَرُونَ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ" (هود۳۹/۳۸) فَأَمَرَهُ اللَّهُ أَنْ یتَّخِذَ السَّفِینَةَ وَ أَمَرَ جَبْرَئِیلَ أَنْ ینْزِلَ

عَلَیهِ وَ یعَلِّمَهُ کیفَ یتَّخِذُهَا فَقَدَّرَ طُولَهَا فِی الْأَرْضِ أَلْفاً وَ مِائَتَی ذِرَاعٍ وَ عَرْضَهَا ثَمَانَ مِائَةِ ذِرَاعٍ وَ طُولَهَا فِی السَّمَاءِ ثَمَانُونَ ذِرَاعاً فَقَالَ یا رَبِّ مَنْ یعِینُنِی عَلَی اتِّخَاذِهَا فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ نَادِ فِی قَوْمِک مَنْ أَعَانَنِی عَلَیهَا وَ نَجَرَ مِنْهَا شَیئاً صَارَ مَا ینْجُرُهُ ذَهَباً وَ فِضَّةً فَنَادَی نُوحٌ فِیهِمْ بِذَلِک فَأَعَانُوهُ عَلَیهِمْ [عَلَیهَا] وَ کانُوا یسْخَرُونَ مِنْهُ وَ یقُولُونَ یتَّخِذُ سَفِینَةً فِی الْبَرِّ [بحارالأنوار ، ج ۱۱ ، ص ۳۱۰] .

۴. نزول قهر الهی

وَ فارَ التَّنُّور [هود/۴۰] .

فَفَتَحْنا أَبْوابَ السَّماءِ بِماءٍ مُنْهَمِرٍ وَ فَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُیوناً فَالْتَقَی الْماءُ عَلی أَمْرٍ قَدْ قُدِر [قمر/۱۲-۱۱] .

۵. هنگام سوارشدن

وَ قالَ ارْکبُوا فیها بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها [هود/۴۱] .

حرکت با نام خدا : وَ قالَ ارْکبُوا فیها بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها [هود/۴۱] .

۶. روی امواج

فَإِذَا اسْتَوَیتَ أَنْتَ وَ مَنْ مَعَک عَلَی الْفُلْک فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی نَجّانا مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمینَ [مومنون/۲۸] .

۷. هنگام پیاده شدن

وَ قُلْ رَبِّ أَنْزِلْنی مُنْزَلاً مُبارَکاً وَ أَنْتَ خَیرُ الْمُنْزِلین [مومنون/۲۹] .

۸. عدم پذیرش شفاعت

وَ لا تُخاطِبْنی فِی الَّذینَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُون [هود/۳۷] .

۹. مانند کوه

وَ هِی تَجْری بِهِمْ فی مَوْجٍ کالْجِبالِ وَ نادی نُوحٌ ابْنَهُ [هود/۴۲] .

۱۰. محمولات کشتی

مِنْ کلٍّ زَوْجَینِ اثْنَین [هود/۴۰] .

۹. سرنوشت قوم نوح (ع) وقومش

۱. نجات کشتی واهل آن

ـ فَأَنْجَیناهُ وَ الَّذینَ مَعَهُ فِی الْفُلْک وَ أَغْرَقْنَا الَّذینَ کذَّبُوا بِآیاتِنا [اعراف/۶۴] .

۲. غرق بقیه مردم

ـ ثُمَّ أَغْرَقْنا بَعْدُ الْباقینَ [شعراء/۱۲۰]

۳. سلام

ـ سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمینَ [صافات/۷۹] .

۴. پاداش

ـ إِنّا کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنینَ [صافات/۸۰] .

۱۰. موعظه شیطان به نوح (ع)

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَمَّا دَعَا نُوحٌعرَبَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى قَوْمِهِ أَتَاهُ إِبْلِيسُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَقَالَ يا نُوحُ إِنَّ لَک عِنْدِی یداً أُرِیدُ أَنْ أُکافِیَک عَلَیهَا فَقَالَ لَهُ نُوحٌ (ع) إِنَّهُ لَیبْغُضُ إِلَی أَنْ یکونَ لَک عِنْدِی یدٌ فَمَا هِی قَالَ بَلَی دَعَوْتَ اللَّهَ عَلَی قَوْمِک فَأَغْرَقْتَهُمْ فَلَمْ یبْقَ أَحَدٌ أُغْوِیهُ فَأَنَا مُسْتَرِیحٌ حَتَّی ینْسَقَ قَرْنٌ آخَرُ وَ أُغْوِیهُمْ فَقَالَ لَهُ نُوحٌ (ع) مَا الَّذِی تُرِیدُ أَنْ تُکافِئنِی بِهِ قَالَ اذْکرْنِی فِی ثَلَاثِ مَوَاطِنَ فَإِنِّی أَقْرَبُ مَا أَکونُ إِلَی الْعَبْدِ إِذَا کانَ فِی إِحْدَاهُنَّ اذْکرْنِی إِذَا غَضِبْتَ وَ اذْکرْنِی إِذَا حَکمْتَ بَینَ اثْنَینِ وَ اذْکرْنِی إِذَا کنْتَ مَعَ امْرَأَةٍ خَالِیاً لَیسَ مَعَکمَا أَحَدٌ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۲] .

۲) عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِی اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ إِبْلِیسُ لِنُوحٍ (ع) لَک عِنْدِی یدٌ سَأُعَلِّمُک خِصَالًا قَالَ نُوحٌ وَ مَا یدِی عِنْدَک قَالَ دَعْوَتُک عَلَی قَوْمِک حَتَّی أَهْلَکهُمُ اللَّهُ جَمِیعاً فَإِیاک وَ الْکبْرَ وَ إِیاک وَ الْحِرْصَ وَ إِیاک وَ الْحَسَدَ. [قصص‌الأنبیاء راوندی ، ص۸۶] .

۳) قَالَ عَلِی الْهَادِی (ع) : جَاءَ إِبْلِیسُ إِلَی نُوحٍ (ع) فَقَالَ إِنَّ لَک عِنْدِی یداً عَظِیمَةً فَانْتَصِحْنِی فَإِنِّی لَا أَخُونُک (فَتَأَثَّمَ نُوحٌ [مِنْ] کلَامِهِ) وَ مُسَاءَلَتِهِ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ أَنْ کلِّمْهُ وَ سَلْهُ فَإِنِّی سَأُنْطِقُهُ بِحُجَّةٍ عَلَیهِ فَقَالَ نُوحٌ ص تَکلَّمْ فَقَالَ إِبْلِیسُ إِذَا وَجَدْنَا ابْنَ آدَمَ شَحِیحاً أَوْ حَرِیصاً أَوْ حَسُوداً أَوْ جَبَّاراً أَوْ عَجُولًا تَلَقَّفْنَاهُ تَلَقُّفَ الْکرَةِ فَإِذَا اجْتَمَعَتْ لَنَا هَذِهِ الْأَخْلَاقُ سَمَّینَاهُ شَیطَاناً مَرِیداً [قصص‌الأنبیاء راوندی ، ص۸۵] .

۱۱. بررسی چندآیه وپیام ها

۱. یونس ۷۱

وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قالَ لِقَوْمِهِ یا قَوْمِ إِنْ کانَ کبُرَ عَلَیکمْ مَقامی وَ تَذْکیری بِآیاتِ اللّهِ فَعَلَی اللّهِ تَوَکلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَکمْ وَ شُرَکاءَکمْ ثُمَّ لا یکنْ أَمْرُکمْ عَلَیکمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَی وَ لا تُنْظِرُونِ [یونس/۷۱] .

ترجمه :

"بخوان بر آنها سرگذشت نوح را زمانی که به قوم خود گفت : موقعیت من و تذکراتی که نسبت به آیات خداوند می دهم بر شما سنگین و قابل تحمّل نیست. پس من بر خداوند توکل می‌کنم (و از هیچ چیز هراسی ندارم) شما هم فکر خود را و هم شرکایی که برای خداوند گرفته‌اند جمع کنید و مواظب باشید چیزی از امور برشما پوشیده نماند. (با تمام بصیرت و توان و استمداد هرگونه نقشه بدی نسبت به من دارید عمل کنید. سپس بدون مهلت آخرین رأی خود را نسبت به من اعلام کنید. (حرف آخر و قضاوت و فرمان آخر را صادر کنید و مهلتم ندهید) .

۲. پیام آیه

۱. یکی از وظایف انبیا آشناکردن با تاریخ وفلسفه آن

آشنا کردن با تاریخ و فلسفه آن یکی از وظایف انبیا (علیهم السّلام) است.وَ اتْلُ عَلَیهِمْ [یونس/۷۱] .

۲. تحقیر قدرت ها توسط انبیا

انبیاء (علیهم السّلام) با توکل بر خداوند تمام قدرت‌های مخالف را تحقیر می کردند.فَأَجْمِعُوا أَمْرَکمْ وَ شُرَکاءَکمْ ثُمَّ لا یکنْ أَمْرُکمْ عَلَیکمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَی وَ لا تُنْظِرُونِ [یونس/۷۱] .

(تلاوت این آیات در مکه که مسلمانان در اقلّیت بودند نشانه روح بلند و شجاعت کامل پیامبر اسلام (ص) است.)

۳. ایمان به هدف

ایمان به هدف بزرگترین اهرم مقاومت است. انبیاء (علیهم السّلام) مردم را به مبارزه می‌طلبیدند.

۱۲. آیه دوم

۱. یونس ۷۲

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَما سَأَلْتُكمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ وَ أُمِرْتُ أَنْ أَكونَ مِنَ الْمُسْلِمين [یونس/۷۲] .

ترجمه :

" پس اگر (نسبت به آنچه شما را به آن دعوت می‌کنم) پشت کردید پس من پاداشی از شما نخواستم. من مزدی جز از خداوند نمی‌خواهم. من وظیفه دارم که تسلیم فرمان او باشم".

۲. پیام آیه

۱. پذیرش یا سرپیچی از انبیا اثر مادی برای انبیاء ندارد

ما سَأَلْتُكمْ مِنْ أَجْرٍ [یونس/۷۲] .

۲. مبلغ موفق = عدم چشم داشت به مال مردم

مبلّغ موفّق کسی است که چشم داشتی به مال مردم نداشته باشد و این را به مردم اعلام کند.إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ [یونس/۷۲] .

۳. توتسلیم او باش

اگر همه مردم اعراض کردند تو یک تنه تسلیم او باش.تَوَلَّيْتُمْ فَما سَأَلْتُكمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ وَ أُمِرْتُ أَنْ أَكونَ مِنَ الْمُسْلِمينَ [یونس/۷۲] .

۱۳. آیه سوم

۱. یونس ۷۳

فَكذَّبُوهُ فَنَجَّيناهُ وَ مَنْ مَعَهُ فِی الْفُلْك وَ جَعَلْناهُمْ خَلائِفَ وَ أَغْرَقْنَا الَّذينَ كذَّبُوا بِآياتِنا فَانْظُرْ كيفَ كانَ عاقِبَةُ الْمُنْذَرين [یونس/۷۳] .

ترجمه :

" پس نوح را تکذیب کردند ، پس ما او و کسانی را که با او ایمان آورده بودند در کشتی (نشانده) نجات دادیم و آنان را جانشینان (کفّار غرق‌شده) قرار دادیم و کسانی که آیات را تکذیب کردند (و در برابر نوح سرپیچی کردند) غرق کردیم. پس مشاهده کن که پایان کار مردمی که هشدار داده می‌شوند (ولی همچنان بی‌تفاوتند) چگونه خواهد بود.

۲. پیام آیه

۱. سنت خدا هم مهلت هم قهر

گرچه سنّت خداوند مهلت دادن است؛ امّا یکی دیگر از سنن الهی قهر و غضب است.

۲.اصرار بر کفر =هلاکت

نتیجه اصرار بر کفر هلاک شدن است.

۳. ایمان = نجات

نتیجه ایمان و استقامت ، نجات و حکومت است.فَنَجَّيناهُ وَ مَنْ مَعَهُ فِی الْفُلْك وَ جَعَلْناهُمْ خَلائِفَ [یونس/۷۳] .

۴. با انبیا باشیم

هرگز از انبیا (علیهم السّلام) جدا نشویم.وَ مَنْ مَعَهُ [یونس/۷۳] .

به جایآمَنُوا بِهِ

۵. پیروزی نهایی = اهل ایمان

پیروزی نهایی با اهل ایمان است.وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقینَ [اعراف/۱۲۸] .

و رسوایی نهایی با کفر و شرک است.فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُنْذَرینَ [یونس/۷۳] .

۶. تاریخ مفید = دل گرمی طرفداران حق وتهدید طرفداران باطل

تاریخ مفید آن است که دل گرمی طرفداران حقّ و تهدید طرفداران باطل را در خود جای می‌دهد.وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ نُوحٍ [یونس/۷۱] .

۱۴. آیه چهارم

۱. هود ۲۵-۲۶

وَ لَقَدْ أَرْسَلْنا نُوحاً إِلی قَوْمِهِ إِنِّی لَکمْ نَذیرٌ مُبینٌ أَنْ لا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّهَ إِنِّی أَخافُ عَلَیکمْ عَذابَ یوْمٍ أَلیمٍ [هود/۲۶-۲۵] .

ترجمه :

" همانا ما نوح را (به عنوان پیامبر) به سوی قومش فرستادیم. (او به مردم گفت) من برای شما هشداردهنده آشکاری هستم. جز خداوند را نپرستید؛ من از عذاب دردناک بر شما می‌ترسم. (شاید مراد از عذاب دردناک قهر الهی در همین دنیا باشد ، زیرا در چند آیه بعد می‌خوانیم که کفّار به نوح گفتند : فَأْتِنا بِما تَعِدُنا إِنْ کنْتَ مِنَ الصّادِقین) [اعراف/۷۰] .

۲. پیام آیه

۱.منطقه تبلیغ انبیا = اول قوم خود

منطقه و حوزه تبلیغ انبیا (علیهم السّلام) در مرحله اوّل قوم خودشان است.قَوْمِهِ

۲. نیاز غافل = هشدار

انسان غافل بیش از هر چیز به هشدار نیاز دارد.نَذیرٌ

هشدار انبیا (علیهم السّلام) برای مردم است.لَکمْ

۳. شرط پیام = بدون ابهام

پیام و تبلیغ باید روشن و بدون ابهام و تردید باشد.مُبینٌ

۴. هدف انبیا

اوّلین هدف انبیا (علیهم السّلام) مسأله توحید است و هدف دیگر هشدار دادننَذیرٌو هدف دیگر بیان مصالح.مُبینٌ

۵. دل سوزی انبیا

انبیا (علیهم السّلام) دلسوز بودند.أَخافُ عَلَیکمْ

و افراد بی‌تفاوت در خطّ انبیاء (علیهم السّلام) نیستند.

۶. تاریخ انبیا = تسلی مؤمنین

آشنایی با تاریخ انبیا (علیهم السّلام) برای توبیخ کفّار و تسلّی مؤمنین بسیار مفید است.

۷. انگیزه عبادت ، تواضع

انگیزه عبادت تواضع در برابر بزرگ و تشکر و استمداد و انس با او است که در هر انسانی هست ، لکن انبیا (علیهم السّلام) باید مسیر این عبادت را معین نمایند.لا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّهَ

۸. تاریخ شرک

تاریخ شرک قبل از موسی (ع) و عیسی (ع) بوده ، زیرا حضرت نوح (ع) می‌فرماید : أَلّا تَعْبُدُوا إِلّا إِیاهُ [یوسف/۴۰] .

۱۵. آیه پنجم

۱. هود ۲۷

فَقالَ الْمَلَأُ الَّذینَ کفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ ما نَراک إِلّا بَشَراً مِثْلَنا وَ ما نَراک اتَّبَعَک إِلاَّ الَّذینَ هُمْ أَراذِلُنا بادِی الرَّأْی وَ ما نَری لَکمْ عَلَینا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّکمْ کاذِبینَ [هود/۲۷] .

ترجمه :

" اشراف کافر قومش گفتند : ما تو را جز انسانی مثل خودمان نمی‌بینیم و جز اراذل و اوباش دیگران را پیرو تو نمی‌یابیم. آنان نیز در نگاه اول و غیرعمیق یار تو گشته‌اند. ما برای شما بر خودمان برتری نمی‌بینیم؛ بلکه ما شما را دروغ گو می‌پنداریم". (در این آیه هم تضعیف رهبر است و هم مکتب و هم امّت) .

۲. پیام آیه

۱. مخالفان انبیا

معمولاً اشراف در خط اوّل مخالفان انبیا (علیهم السّلام) بوده‌اند.الْمَلَأُ

۲. شیوه مخالفت

شیوه مخالفت یا تضعیف رهبرانبَشَراً مِثْلَنایا تضعیف امّتأَراذِلُنا (در این آیه هر دو تضعیف شده‌اند) .

۳. فضل وارزش چیست

فضل و ارزش در دید گروهی مال و ثروت است ، نه حقّ و تقوا.ما نَری لَکمْ عَلَینا مِنْ فَضْل

۴. قدرت های بزرگ

قدرت های بزرگ برای گروه های کوچک ارزشی قائل نیستند.أَراذِلُنا

۵. عدم وابستگی به دنیا = اتصال به انبیا

کسانی که وابستگی آنان به دنیا کمتراست بهتر و زودتر به انبیا (علیهم السّلام) می گروند.

۶. پاک کردن صورت مسأله

کسانی که نمی‌خواهند مسأله را حل کنند ، صورت مسأله را پاک می کنند. (به جای ایمان از اول صداقت انبیا را زیر سؤال می‌برند) نَظُنُّکمْ کاذِبینَ

۷. عقیده کفار

کفّار غیر از محسوسات به چیزی عقیده ندارند. (در این آیه دو بار کلمهما نَراکبه کار رفته و یک بار کلمهما نَری)

۸. مستکبران ناراحت

مستکبران از مساوات با توده مردم ناراحت هستند.أَراذِلُنا (چگونه ما و طبقه محروم یکسان باشیم.)

۹. مخالفان بی برهان

مخالفان انبیا (علیهم السّلام) برهان ندارند. تنها گمان دارند آن هم گمانی بر اساس خیال و وَهْم.نَظُنُّکم

۱۶. آیه ششم

۱. هود ۲۸

قالَ یا قَوْمِ أَ رَأَیتُمْ إِنْ کنْتُ عَلی بَینَهٍٔ مِنْ رَبِّی وَ آتانی رَحْمَهًٔ مِنْ عِنْدِهِ فَعُمِّیتْ عَلَیکمْ أَ نُلْزِمُکمُوها وَ أَنْتُمْ لَها کارِهُونَ [هود/۲۸]
.
ترجمه :
" نوح به قوم خود گفت آیا اگر ببینید که من از طرف پروردگارم دلیل روشنی داشته باشم و از طرف او رحمت (ویژه‌ای) دریافت کرده باشم ولی (این ویژگی و رحمت مخصوص نبوّت) بر شما مخفی باشد. آیا باز هم سرپیچی می‌کنید. آیا من می‌توانم شما را بر آن بینه مجبور کنم در حالی که شما نسبت به آن کراهت دارید".
۲. پیام آیه
۱. مهربانی انبیا
انبیا (علیهم السّلام) نسبت به مردم مهربان بودند.یا قَوْم
۲. شیوه تبلیغ
در شیوه تبلیغ از اهرم عاطفه استفاده کنید.یا قَوْم
۳. سعه صدر انبیا
انبیا (علیهم السّلام) سعه صدر دارند. (در برابر آن همه سخنان ناروا که تو بشری مثل ما هستی ، یاران تو افراد فرومایه هستند ، باز هم سخن از منطق و برهان و عاطفه است.)
۴. برهان انبیا
انبیا (علیهم السّلام) از طریق برهان مردم را دعوت می‌کردند.
بَینَهْٔ
۵. مقام نبوت
مقام نبوّت یک رحمت الهی است.وَ آتانی رَحْمَهًٔ
۶. کمالات انبیا
انبیا (علیهم السّلام) تمام کمالات خود را از خدا می‌دانند.رَبِّی وَ آتانی رَحْمَهًٔ مِنْ عِنْدِهِ
۷. درک مقام انبیا
کسی که نمی‌تواند مقام نبوّت و معنویت و برهان را درک کند ، کور است.فَعُمِّیت
۸. انسان آزاد است
أَ نُلْزِمُکمُوها
۹. طبع سالم
تا انسان طبع سالم نداشته باشد ، نمی‌تواند از نور وحی استفاده کند.أَنْتُمْ لَها کارِهون
۱۰. صالح وشعیب
علاوه بر نوح (ع) ، حضرت صالح و شعیب (علیهم السّلام) هم این کلام را با مردم داشتند : إِنْ کنْتُ عَلی بَینَهٍٔ
۱۷. آیه هفتم
۱. هود ۲۹
وَ یا قَوْمِ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ مالاً إِنْ أَجرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذینَ آمَنُوا إِنَّهُمْ مُلاقُوا رَبِّهِمْ وَ لکنِّی أَراکمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ [

هود/۲۹] .

ترجمه :

" (حضرت نوح (ع) در ادامه کلام خود گفت :) ای قوم من! من از شما در برابر ارشادی که می‌کنم مالی درخواست نمی‌کنم. پاداش من تنها بر خدا است و من کسانی را که ایمان آورده‌اند (به خاطر شما) طرد نمی‌کنم ، زیرا آنان پروردگارشان را ملاقات خواهند کرد (و در دادگاه قیامت خصم من خواهند بود.) ولی من شما را قوم جاهلی می‌بینم".

۲. پیام آیه

۱. بی توقّعی پیامبران

بی‌توقّعی پیامبران (علیهم السّلام) یکی از نشانه‌های حقّانیت آنان است.

۲. طرفداران پیامبران

جامعه‌شناسی قرآن می گوید : طرفداران پیامبران (علیهم السّلام) را محرومان تشکیل می‌دهند.

۳. اخلاص انبیا

اگر انبیا (علیهم السّلام) دنبال سوء استفاده بودند به سراغ اشراف می‌رفتند نه فقرا.

۴. توده ها

بیاء (علیهم السّلام) هرگز توده‌ها را رها نمی‌کنند.وَ ما أَنَا بِطارِدِ

۵. ثروت مندان متکبر

قرآن ثروت مندان متکبّر را جاهل معرّفی می کند.قَوْماً تَجْهَلُونَ

۶. رمز موفقیت مبلغ

رمز موفّقیت مبلّغ ، قاطعیت ، صراحت ، بی‌توقّعی به دنیا و بی‌اعتنایی به سرمایه‌داران است.

۷. یاد قیامت

یاد قیامت وسیله موضع گیری صحیح در دنیا است.إِنَّهُمْ مُلاقُوا رَبِّهِم (اگر من آنان را طرد کنم ، آنان نزد خدا شکایت مرا خواهند کرد.)

۸. آبرومندان

کسانی که نزد خدا آبرو دارند نباید طرد شوند.

۹. هدف از تبلیغ

کسی که هدفش از تبلیغ مال نیست ، فقیر و غنی برای او یکسانند.إِنْ أَجرِی إِلّا عَلَی اللّهِ وَ ما أَنَا بِطارِدِ

وَ ما أَنَا بِطارِدِ

۱۰. توقّع مستکبران

به توقّع مستکبران اعتنا نکنید.وَ ما أَنَا بِطارِدِ

۱۱. پندار کافران

کفّار مؤمنان را اراذل می‌پنداشتند. پیامبر (ص) فرمود : " من آنان را با شما عوض نمی کنم".وَ ما أَنَا بِطارِدِ

۱۲.تحقیر مؤمنان از فقر

تحقیر مؤمنان و توقّع طرد آنان به خاطر فقر نشانه جهل شماست.قَوْماً تَجْهَلُونَ

۱۳. حاکم حقّ

حاکم حقّ نباید به خاطر جلب رضایت مرفّهین ، طبقه محروم را از دست بدهد.وَ ما أَنَا بِطارِدِ

۱۸. آیه هشتم

۱. هود ۳۰

وَ یا قَوْمِ مَنْ یَنْصُرُنی مِنَ اللّهِ إِنْ طَرَدْتُهُمْ أَ فَلا تَذَکرُون [هود/۳۰] .

ترجمه :

" نوح (ع) (به کسانی که تقاضای طرد مؤمنان تهی‌دست و گمنام را از او کرده بودند) گفت : اگر من آنان را از دور خود طرد کنم ، کی می‌تواند از قهر خداوند مرا دور کند؟ آیا متذکر نمی‌شوید؟".

۲. پیام آیه

۱. تحقیر حرام است

تحقیر و طرد مردم با ایمان ظلم و حرام و موجب قهر الهی است.فَتَطْرُدَهُمْ فَتَکونَ مِنَ الظّالِمینَ [انعام/۵۲] .

۲. قهر الهی

احدی مانع قهر خداوند نمی‌تواند باشد.مَنْ یَنْصُرُنی [هود/۳۰] .

۳. غضب خدا

هرگز رضای مخلوق را با غضب خداوند معامله نکنید. (رضای گروهی طرد مؤمنان بود ، ولی عمل بدکار ، خشم خدا را در پی دارد.)

۴. مؤمنین طرد نشوند

اگر مؤمنین طرد شوند ، حرکت انبیا (علیهم السّلام) بی‌یاور می‌ماند.مَنْ یَنْصُرُنی

۵.مردم داری انبیا

مردم‌داری انبیا (علیهم السّلام) به خاطر وظیفه الهی است. (نه به خاطر باند و حزب و موقعیت شخصی یا اجتماعی خودشان) مَنْ یَنْصُرُنی مِنَ اللّهِ إِنْ طَرَدْتُهُم

۶. رهبرآسمانی

رهبر آسمانی باید برای کارهایش پاسخ قیامتی داشته باشد.مَنْ یَنْصُرُنی مِنَ اللّهِ إِنْ طَرَدْتُهُم

۷. ملاک جذب یا دفع

در نظام الهی ملاک جذب یا دفع نیروها فقر و غنا نیست ، بلکه ایمان و کفر است.

۸. عاطفه انبیا

انبیا (علیهم السّلام) حتّی با مخالفان خود با عاطفه سخن می گفتند.یا قَوْمِ

۹. شیوه ای د رتبلیغ

در تبلیغ سؤال از وجدان‌های مردم یک شیوه است.مَنْ یَنْصُرُنی

أَ فَلا تَذَکرُون

۱۹. آیه نهم

۱. هود ۳۱

وَ لاـ أَقُولُ لَكمْ عِنْدى خَزائِنُ اللّهِ وَ لاـ أَعْلَمُ الْغَيبَ وَ لاـ أَقُولُ إِنِّى مَلَك وَ لا أَقُولُ لِلَّذينَ تَزْدَرى أَعْيُنُكمْ لَنْ يؤتِيهُمُ اللّهُ خَيراً اللّهُ أَعْلَمُ بِما فى أَنْفُسِهِمْ إِنِّى إِذاً لَمِنَ الظّالِمين [هود/۳۱] .

ترجمه :

" (نوح (ع) به مردم گفت) : من نمی‌گویم که خزائن الهی نزد من است و (از پیش خود) علم غیب ندارم و ادّعای فرشته بودن ندارم و نسبت به کسانی که در پیش چشم شما خوارند نمی‌گویم که خداوند هرگز خیر به آنان نخواهد داد. (بلکه برعکس الطاف خداوند نصیب همین مؤمنانِ گمنام خواهد بود) خداوند به درون همین پابرهنگان مؤمن آگاه‌تر است. اگر غیر از این برخورد کنم و آنان را به خاطر تهی‌دستی از خود برانم قطعا از ستمکاران خواهم بود و یا اگر ادعای فرشته بودن و علم غیب داشتن کنم و یا بگویم خزائن الهی نزد من است و از خط بندگی خارج شوم قطعا از ظالمین خواهم بود".

۲. پیام آیه

۱. کاروهدف انبیا

انبیا (علیهم السّلام) ادّعای توخالی ندارند. کارشان دعوت و هدفشان ارشاد است. آن هم در چارچوب بندگی خدا.

۲. توقّع نابجا

جلو توقّع نابجای مردم را باید گرفت.

۳. صداقت انبیا

همه انبیا (علیهم السّلام) این صداقت را دارند (مشابه این آیه را در سوره انعام ، از قول رسول اکرم (ص) نیز می‌خوانیم)

عِنْدَهُ مَفاتِحُ الْغَيبِ لا يعْلَمُها إِلّا هُوَ [انعام/۵۹] .

۴. غلوّ ممنوع

نباید نسبت به اولیای خداوند غلوّ کرد

۵. قدرت و علم غیب خدا

قدرت و علم غیب به طور استقلال از خداوند است ، ولی خداوند به هر کس بخواهد و به هر مقدار که بخواهد می‌دهد؛

تِلْك مِنْ أَنْباءِ الْغَيبِ نُوحيها إِلَيك [هود/۴۹] .

عالِمُ الْغَيبِ فَلا يظْهِرُ عَلى غَيبِهِ أَحداً [جن/۲۶] .

قُلْ لا أَقُولُ لَكمْ عِنْدى خَزائِنُ اللّهِ وَ لا أَعْلَمُ الْغَيبَ وَ لا أَقُولُ لَكمْ إِنِّى مَلَك إِنْ أَتَّبِعُ إِلّا ما يوحى إِلَى قُلْ هَلْ يسْتَوِى الْأَعْمى وَ الْبَصيرُ أَ فَلا تَتَفَكرُون [انعام/۵۰] .

با این‌که موت و حیات به دست اوست.وَ أَنَّهُ هُوَ أَماتَ وَ أَحْيا [نجم/۴۴] .

لکن عیسی (ع) با اذن او نیز زنده می‌کند.أُحْيِ الْمَوْتى [آل عمران/۴۹] .

با این‌که او جان‌ها را می‌گیرد.اللّهُ يتَوَفَّى الْأَنْفُسَ [زمر/۴۲] .

لکن فرشته نیز با اذن او جان را می‌گیرد.يتَوَفّاكمْ مَلَك الْمَوْتِ [سجده/۱۱] .

با این‌که او خالق است.اللّهُ خالِقُ كلِّ شَىءٍ [زمر/۶۲] .

لکن عیسی (ع) با اذن الهی نیز خلق می‌کند.وَ إِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كهَيئَةِ الطَّيرِ [مائده/۱۱۰] .

۶. لطف خدا

لطف الهی کاری به خیال و وهم ندارد.تَزْدَرى أَعْيُنُكمْ لَنْ يؤتِيهُمُ اللّهُ خَيراً [هود/۳۱] .

در آیه ۴۹ سوره اعراف نیز می‌خوانیم : أَ هولاءِ الَّذینَ أَقْسَمْتُمْ لا ینالُهُمُ اللّهُ بِرَحْمَةٍ [اعراف/۴۹] .

۷. زود اظهار نظر نکنید

زود نسبت به دیگران اظهار نظر نکنید.اللّهُ أَعْلَمُ بِما فی أَنْفُسِهِمْ [هود/۳۱] .

۸. هدف انبیا =ارشاد

هدف انبیا (علیهم السّلام) ارشاد انسان‌هاست نه تقسیم خزائن مادّی.

۲۰. آیه دهم

۱. هود ۳۲

قالُوا یا نُوحُ قَدْ جادَلْتَنا فَأَكْثَرْتَ جِدالَنا فَأْتِنا بِما تَعِدُنا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّادِقینَ [هود/۳۲] .

ترجمه :

مخالفان به نوح گفتند : تو با ما به جدال پرداخته‌ای و جرّ و بحث زیاد با ما کردی. اگر راست می گویی آن تهدیداتی که می کنی محقّق ساز.

۲. چند مقدمه

۱. مجادله برحق

مجادله اگر برحق باشد ، ارزشی است.وَ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِیَ أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .

و اگر بر باطل باشد ، ضدارزشی است.وَ جادَلُوا بِالْباطِلِ لِیدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ [غافر/۵] .

۲. فرق جدال واحتجاج

جدال در مورد برگرداندن شخص از راه باطل است و احتجاج برای دعوت به راه حق [نمونه] .

۳. پیام آیه

۱. کفّار بی منطق

کفّار چون منطق ندارند ، پیشنهاد کفایت مذاکرات را می کنند.

۲. انبیا ، جدّی درکار

انبیا (علیهم السّلام) در دعوت خود جدّی هستند.فَأَكْثَرْتَ جِدالَنا

انبیا (علیهم السّلام) استقامت دارند.فَأَكْثَرْتَ جِدالَنا

۳. دشمن و جدال

دشمن به منطق و برهان رنگ جدال می‌دهد.جِدالَنا

۴. حلم خداوند

حلم خداوند را نباید نشانه خوبی خود یا راهمان بدانیم.فَأْتِنا بِما تَعِدُنا

۵. مقدّرات الهی

در مقدّرات الهی عجله نکنیم.فَأْتِنا بِما تَعِدُناانسان عجول است.فَأْتِنا بِما تَعِدُنا

۶. سیره انبیاء

سیره انبیاء (علیهم السّلام) بحث و استدلال و سیره کفّار سرپیچی و تهمت است.فَأَكْثَرْتَ جِدالَنا

۷. نفرین نوح

ناامیـدی و نفرین نوح (ع) به خـاطر اعلاـم خود مردم بود که مـا حاضـر به هلاـک شـدن هستیم ، ولی حاضر به ایمـان آوردن نیستیم.فَأْتِنا

۸. انسان آزاد است

انسان آزاد است ، می‌تواند در برابر بیشترین تبلیغ از بهترین انسان‌ها مقاومت کند.فَأْتِنا بِما تَعِدُنا

۲۱. آیه یازدهم

۱. هود ۳۳-۳۴

قالَ إِنَّما يأْتيكمْ بِهِ اللّهُ إِنْ شاءَ وَ ما أَنْتُمْ بِمُعْجِزينَ وَ لا ينْفَعُكمْ نُصْحی إِنْ أَرَدْتُ أَنْ أَنْصَحَ لَكمْ إِنْ كانَ اللّهُ يريدُ أَنْ يغْوِيكمْ هُوَ رَبُّكمْ وَ إِلَيهِ تُرْجَعُونَ [هود/۳۴-۳۳] .

ترجمه :

" (در پاسـخ این کفاری که می گوینـد قهر الهی را بر ما بیاور) بگو : اگر خداونـد اراده کنـد و بخواهد البته آن عذاب را برای شما خواهـد آورد و شـما هیـچ گونه قـدرت مقاومتی نخواهید داشت. اگر خداوند (به خاطر عدم لیاقت شـما) بخواهد شـما را گمراه سازد ، نصیحت من برای شما سودی ندارد هر چند اگر بخواهم خیرخواهی کنم به سوی او برمی گردید".

۲. چند مقدمه

۱. تعریف نصح وغی وفرق اضلال واغواء

کلمه نُصـح به کار یا کلامی گفته می‌شود که به قصـد اصـلاح و از روی اخلاص باشـد و کلمه غیّ به جهلی گفته می‌شود که ناشی ازاعتقاد فاسد باشد.

فرق میان اضـلال و اغوا آن است که ضالّ هدف را می‌داند و راه را گم می کند ، ولی در اغوا مقصد و هدف را گم می کند. [المیزان]

۲. نسبت اضلال و اغوا

نسبت اضلال و اغوا به خداوند اگر به عنوان مجازات لجاجت و فساد اخلاق باشد صحیح است ، ولی اگر به عنوان گام اول و ابتدایی باشد صحیح نیست. به دلیل آیه : وَ ما یضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفاسِقِین [بقره/۲۶] .

۳. پیام آیه

۱. قهر وغضب الهی

اختیار قهر و غضب تنها به دست اوست.إِنَّما

پیامبر مأمور ابلاغ است.

۲. خدا مجبور نیست

هیچ قدرتی خداوند را مجبور بر کاری نمی کند.إِنْ شاءَ

۳. قهّاریت خدا

انسان در برابر قهرالهی هیچ گونه قدرت دفاع یا مانور یا خنثی‌سازی ندارد.

مُعْجِزینَ

۴. جهان بینی ما

جهان‌بینی ما این است که اراده غالب در جهان هستی اراده خدا است.

۵. لجاجت کفار

لجاجت کفّار بی‌پاسخ نمی‌ماند.إِلَیهِ تُرْجَعُونَ

۲۲. آیه دوازدهم

۱. هود ۳۵

أَمْ یقُولُونَ افْتَراهُ قُلْ إِنِ افْتَرَیتُهُ فَعَلَی إِجْرامی وَ أَنَا بَریءٌ مِمّا تُجْرِمُون [هود/۳۵] .

ترجمه :

" بلکه می گویند : که نوح (یا محمّد) بر خداوند افترا بسته ، بگو : اگر من چیزی را به دروغ به خداوند نسبت داده‌ام پس کیفرش متوجّه خودم خواهد بود و من از گناه شما بیزارم".

۲. معنی اجرام

کلمه اجرام از جَرْم مثل جَهْل به معنای چیدن میوه نارس است و سپس به کار ناپسند و خلاف ، این کلمه گفته شده است.

۲۳. آیه سیزدهم

۱. هود ۳۶

وَ أُوحِی إِلی نُوحٍ أَنَّهُ لَنْ یومِنَ مِنْ قَوْمِکَ إِلاّ مَنْ قَدْ آمَنَ فَلا تَبْتَئِسْ بِما کانُوا یفْعَلُون [هود/۳۶] .

ترجمه :

" به نوح وحی شد که جز کسانی که ایمان آورده‌اند ، افراددیگری هرگز به تو ایمان نخواهند آورد. بنابراین از کارهایی که می کنند غمگین مباش". (از این آیه استفاده می‌شود که نفرین و گلایه نوح که گفت : رَبِّ لا تَذَرْ عَلَی الْأَرْضِ مِنَ الْکافِرینَ دَیاراً إِنَّکَ إِنْ تَذَرْهُمْ یضِلُّوا عِبادَکَ وَ لا یلِدُوا إِلاّ فاجِراً کفّاراً [نوح/۲۶-۲۵] .

" پروردگارا احدی از کفّار را روی زمین باقی نگذار زیرا آنها بندگان تو را گمراه می کنند و جز نسل کافر از خود به جا نمی‌گذارند"؛ این گونه قاطعیت و آگاهی از نسل آینده به خاطر علمی بود که خداوند در این آیه به او داده بود.)

۲. پیام آیه

۱.اخبار آینده در اختیار انبیا

خداوند اخبار آینده را در اختیار انبیا (علیهم السّلام) قرار می‌دهد.لَنْ یومِن

۲. ناامیدی از نجات برای کفار لجوج

گاهی انسان به مرحله‌ای می‌رسد که هیچ‌گونه امیدی برای نجات او نیست.لَنْ یومِن

۳. کفار لجوج

برای کفّار لجوج نباید اندوه و غصّه خورد.فَلا تَبْتَئِس

۴. دل سوزی انبیا

انبیا (علیهم السّلام) دل سوز مردمند.فَلا تَبْتَئِس

۵. امید به ارشاد

تبلیغ باید نسبت به افرادی باشد که امیدی به ارشادشان باشد.

۲۴. آیه چهاردهم

۱. هود ۳۷

وَ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنا وَ وَحْيِنا وَ لا تُخاطِبْنی فِی الَّذینَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ [هود/۳۷] .
ترجمه :
"در محضر ما و به فرمان ما کشتی بساز و درباره کفّار ستمگر با من چیزی مگو. قطعا آنان از طریق غرق هلاک می‌شوند".
۲. پیام آیه
۱. لزوم وسیله برای لطف یا قهر الهی
برای هر یک از لطف یا قهر الهی وسیله لازم است. (کشتی برای نجات ، آب برای غرق و هلاک) إصْنَعِ
۲. کار برای اولیای خدا
کار برای اولیای خدا عیب نیست.إصْنَعِ
۳. عدم اکتفا به سخنرانی برای نجات مردم
برای نجات مردم سخنرانی کافی نیست.إصْنَعِ
۴. اثر توجّه به خدا
توجّه به این که ما در محضر خدا هستیم. به انسان نشاط و دل گرمی می‌دهد و انسان را در برابر ناگواریها مقاوم می کند.
۵. ابتکارات صنعتی
ابتکارات صنعتی الهامات الهی است.وَحْینا
۶. شفاعت بی فایده
شفاعت انبیا (علیهم السّلام) نسبت به گروهی بی‌فایده است.لا تُخاطِبْنی
۷. بی گناهان واقعی
خداوند هنگام عذاب بی گناهان واقعی را نجات می‌دهد.
۸. ظالم کیست ؟
کافر و مشرک ظالم هستند.فِی الَّذینَ ظَلَمُوا
۲۵. آیه پانزدهم
۱. هود ۳۸
وَ یصْنَعُ الْفُلْكَ وَ كلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْكمْ كما تَسْخَرُون [هود/۳۸] .
ترجمه :
" نوح (به فرمان خداوند) کشتی را می‌ساخت و هرگاه اشراف قوم او بر او می گذشتند ، حضرت را مسخره می کردند (یکی می گفت : پیامبری نگرفت دست به نجّاری زد. دیگری می گفت : تو در وسط خشکی کشتی می‌سازی. دریا از کجا خواهی آورد. سومی می گفت : پیرمرد چه کشتی بزرگی می‌سازد و...) نوح گفت : اگر شما ما را مسخره می کنید قطعا ما نیز شما را همین گونه مسخره خواهیم کرد".
۲. ابعاد کشتی نوح (ع)
کشتی نوح به گفته روایات و تواریخ بسیار بزرگ بود. تا ۱۲۰۰ ذراع طول و ۶۰۰ ذراع عرض آن بوده است.
و به گفته فخر رازی ۳۰۰ ذراع طول و ۵۰ ذراع عرض و ۳۰۰ ذراع ارتفاع در سه طبقه ساخته شده بود که طبقه زیر حیوانات وحشی و طبقه وسط حیوانات اهلی و طبقه بالا انسان‌ها بودند.

۳. پیام آیه

۱. انبیا تسلیم فرمان خدا

انبیا (علیهم السّلام) تسلیم فرمان خدا هستند.اصْنَعِ الْفُلْكَ [هود/۳۷] .

یصْنَعُ الْفُلْكَ

۲. هدف از استهزاء

گر چه مخاطب در مسخره‌ها شخص نوح بود ، ولی هدفشان استهزای نوح و یاران بود.إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا

نَسْخَرُ مِنْكُمْ

۳. پاسخ استهزا

شروع استهزاء زشت است ، ولی پاسخ استهزا را با استهزا دادن عدالت است.إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْكم

فَمَنِ اعْتَدی عَلَیكمْ فَاعْتَدُوا عَلَیهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدی عَلَیكمْ [بقره/۱۹۴] .

وَ جَزاءُ سَیئَةٍ سَیئَةٌ مِثْلُها [شوری/۴۰] .

وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ [نحل/۱۲۶] .

۴. حرکت تند وهمه جانبه

مسأله مسخره کردن نوح یک حرکت تند و همه‌جانبه بود.كلَّما

۵. مسخره مستکبران واشراف

مستکبران و اشراف مسخره می کنند.مَلأٌ

۶. شیوه نقل تاریخ

تاریخ را جوری نقل کنید که زنده باشد. (کلمهیصْنَعبه جای صَنَعَ نشانگر این است که گویا همین الآن مشغول ساختن کشتی است.)

۷. کارمردان خدا

کار مردان خدا را با داوری خودمان محاسبه نکنیم.سَخِرُوا مِنْهُ

۸. مقاومت دربرابر مسخره مردم

در برابر مسخره فاسقان خود را نبازید.نَسْخَرُ مِنْكمْ

۹. اصلاحات دراز مدت

به خاطر فشار حرف مردم و استهزای آنان نباید از اصلاحات درازمدّت و زمینه‌سازی برای آیندگان غفلت کرد.

۲۶. آیه شانزدهم

۱. هود ۳۹

فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ یأْتیهِ عَذابٌ یخْزیهِ وَ یحِلُّ عَلَیهِ عَذابٌ مُقیمٌ [هود/۳۹] .

ترجمه :

" پس خواهید دانست چه کسی عذاب خوارکننده به سراغش خواهد آمد و مجازات جاودانه دامنش را خواهد گرفت". (به گفته المیزان مراد ازعَذابٌ یخْزیهِغرق در دنیا و مراد ازعَذابٌ مُقیمٌعذاب در قیامت است.

۲. پیام آیه

۱. انذار وتهدیدات قطعی

با انذار و تهدیدات قطعی شیرینی مسخره کردن را از کفّار بگیرید.

۲. مقایسه عذاب

تلخی مسخره شدن در راه خدا را با مقایسه عذاب مقیم کفّار از بین ببریم.

۲۷. آیه هفدهم

۱. هود ۴۰

حَتّی إِذا جاءَ أَمْرُنا وَ فارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فیها مِنْ کلٍّ زَوْجَینِ اثْنَینِ وَ أَهْلَك إِلاّ مَنْ سَبَقَ عَلَیهِ الْقَوْلُ وَ مَنْ آمَنَ وَ ما آمَنَ مَعَهُ إِلاّ قَلیلٌ [هود/۴۰] .

ترجمه :

" (کفر و استهزاء به نوح ادامه داشت) تا زمانی که قهر ما آمد و تنور (که مرکز حرارت و خشکی بود) فوران کرد (و طبق آیه ۱۱ سوره قمر درهای آسمان باز شد و سیلابی از آسمان فرو ریخت و چشمه‌های زمین باز و آب زمین و آسمان به یکدیگر متّصل شدند.) فَفَتَحْنا أَبْوابَ السَّماءِ بِماءٍ مُنْهَمِرٍ وَ فَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُیوناً فَالْتَقَی الْماءُ عَلی أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ [قمر/۱۲-۱۱] .

ما به نوح گفتیم از هر جفتی از حیوانات (نر و ماده) یک جفت در آن کشتی حمل کن. خانواده و اهل خودت را نیز سوار کن مگر کسی که قبلاً قول عذاب به او داده شده (همسر و یکی از فرزندانش) و تمام افرادی که ایمان آورده‌اند نیز سوار کن ، امّا جز گروه کمی کسی ایمان نیاورده بود".

۲. مراد از تنور

مراد از تنور همان تنور فارسی است و فوران تنور یا کنایه از قهر الهی است و یا به معنای گسترش و توسعه فوران آب است؛ یعنی برای هشدار کفّار از تنوری که محل آتش و خشکی است آب جوشید تا چه رسد به جاهای دیگر. در تفسیر صافی حدیثی نقل می‌کند که مراد از تنور یک تنور مخصوصی بوده که جوشیدن آب از آن رمزی بوده میان خداوند با نوح (در سفر تکوین تورات جزییات کشتی نوح آمده است.)

۳. پیام آیه

۱. دقّت درکارهای الهی

کارهای الهی برنامه و زمان‌بندی و محاسبه دقیق دارد. (بعد از پایان ساخت کشتی مسأله جوشش آب آمد.) حَتّی إِذا

۲. فوران آب تحت امر الهی

هرگونه فوران آب زیر نظر و تحت امر الهی است.أَمْرُنا

۳. سبب سازوسبب سوز

خداوند هم سبب‌ساز است و هم سبب‌سوز. (در سبب‌سازی همین بس که تنور را محلّ فوران آب قرار می‌دهد و در سبب‌سوزی آتش را گلستان می‌کند) .

۴. حفظ نسل حیوانات

مِنْ کلٍّ زَوْجَینِ اثْنَینِ

۵. حیوانات مقدم بر مردم

در سوار کردن ، حیوانات بر انسان‌ها مقدّم قرار گرفته‌اند. (چون هنگام خطر قدرت فکر ندارند و آسیب‌پذیرترند) .

۶. ضابطه نه رابطه
(حتّی تمام بستگان نباید سوار شوند. زن و فرزند تو چون در خطّ تو نیستند ، باید هلاک شوند) .
۷. حمل انواع گیاهان در کشتی
با توجّه به این‌که مسأله زوجیت و نر و ماده بودن ، مخصوص حیوانات نیست ، حضرت نوح (ع) انواع گیاهان را نیز حمل کرد.
آلوسی از امام صادق (ع) و حضرت علی (ع) روایتی نقل کرده که اشجار را نیز حمل کرده است.
۸. چهار پسر نوح (ع)
آلوسی می‌گوید که حضرت نوح (ع) چهار پسر داشت. کنعان که هلاک شد ، سام که پدر عرب و حام که پدر سودان و یافث که پدر ترک است.
۹. آب وسیله انقراض یک نسل
با اراده الهی آب که مایه حیات است ، وسیله انقراض یک نسل می‌شود.
۱۰. قلّت یاران انبیا
یاران انبیا (علیهم السّلام) کم هستند.إِلاّ قَلیلٌ
در تفاسیر می‌گویند تعداد مؤمنین به نوح (ع) هشتاد نفر بودند.
۲۸. آیه هجدهم
۱. هود ۴۱
وَ قالَ ارْكَبُوا فيها بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها إِنَّ رَبِّی لَغَفُورٌ رَحيمٌ [هود/۴۱] .
ترجمه :
"نوح گفت : در کشتی سوار شوید و هنگام حرکت و توقّف نام خدا را به زبان جاری کنید. همانا پروردگار من آمرزنده و مهربان است".
۲. پیام آیه
۱. شروع با نام خدا
شروع هر کار با نام خداوند علامت توکل و استمداد و عشق و رنگ الهی دادن به آن کار و رمز بقاء و حفظ است.
۲. اراده و استمداد
حرکات و توفیقات بدون اراده و استمداد نیست.بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها
۳. یاد خدا وسیله نجات
فکر نکنید کشتی وسیله نجات شماست. یاد او کنید که همه چیز به اراده اوست.بِسْمِ اللّه
۴. غفاریت خدا
گرچه شما برگزیدگان جامعه و مؤمنان زمین هستید ، ولی گمان نکنید خالی از عیب و گناهید ، بلکه او شما را بخشیده است.إِنَّ رَبِّی لَغَفُورٌ رَحیمٌ
۵. نام خدا یک انگیزه وقداست
نام خدا در هر حال یک تشریفات نیست ، بلکه یک انگیزه و هدف و قداست بخشیدن است.

۲۹. آیه نوزدهم

۱. هود ۴۲

وَ هِی تَجْری بِهِمْ فی مَوْجٍ کالْجِبالِ وَ نادی نُوحٌ ابْنَهُ وَ کانَ فی مَعْزِلٍ یا بُنَی ارْکبْ مَعَنا وَ لا تَکنْ مَعَ الْکافِرِینَ [هود/۴۲] .

ترجمه :

"و آن کشتیِ آنهـا را در لابـه‌لای امواجی همچون کوه حرکت می‌داد. (در این هنگام) نوح فرزنـدش را که در گوشه‌ای قرار داشت ، فریاد زد پسرم (ایمان بیاور) و با ما سوار شو و با کفّار مباش".

۲. روز ورود به کشتی و امر به روزه

امـام صـادق (ع) فرمود : "حضـرت نوح (ع) اولین روز ورودش به کشتی که مصـادف ماه رجب بود را روزه گرفت و به یاران خود نیز دستور روزه داد و فرمود : روزه گرفتن رمز نجات از خطرات است". [مجمع البیان] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ نُوحاً (ع) لَمَّا رَکبَ السَّفِینَةَ رَکبَهَا فِی أَوَّلِ یوْمٍ مِنْ رَجَبٍ فَأَمَرَ مَنْ مَعَهُ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ أَنْ یصُومُوا ذَلِک الْیوْمَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۴ ، ص۳۰۶] .

۳. مقدمه

۱. گفتگوی نوح (ع) با فرزند

گفتگوی نوح (ع) با فرزنـدش قبل از حرکت کشتی بوده وگرنه اگر بعـد از حرکت و آن هم در میان امواجی مثل کوه بود که امکان سوار شدن وجود ندارد.

۲. پسر نوح (ع) فرزند ناتنی

روایتی در نورالثقلین است که پسر نوح فرزند همسرش بود. (آلوسی) یعنی از شوهر دیگر و فرزند حقیقی او نبوده است.

۴. پیام آیه

۱. راهی پرتلاطم برای نجات یافتگان

نجات‌یافتگان نیز راهی پرتلاطم دارند و با ایمان و سوار کشتی شدن و ناخدایی نوح (ع) نیز کار تمام نمی‌شود.

۲. امواج هم چون کوه

عبور از امواجی هم چون کوه نشانه وسعت و بزرگی کشتی و هنر و تخصّص پیامبر و لطف بی‌نهایت خداوند است.

۳. عاطفه پدری

عاطفه پدری تا آخرین لحظه پایدار است.

۴. خطر با کفّار بودن

تنها از کفّار بودن خطر ندارد ، بلکه با کفّار بودن نیز خطرناک است.مَعَ الْکافِرِینَ

۵. خطر بزرگ کفر

کفر به قدری خطرناک است که فرزند به خاطر آن در برابر پدر باید هلاک شود و پدر تسلیم باشد.

۶. اثر متقابل دوری فکری وجسمی

دوری فکری و دوری جسمی در یکدیگر اثر دارند.فی مَعْزِل

۷. امربه معروف ونهی از منکر تا آخرین لحظه

تا آخرین لحظه از امر به معروف و نهی از منکر دست برندارید.وَ نادی نُوحٌ ابْنَه

۸. گوشه گیری ممنوع

باید در صحنه حق حضور داشت و گوشه‌گیری ممنوع است. اگر قهر خداوند برسد گوشه‌گیران را نیز هلاک می‌کند.فی مَعْزِل

۹. علت انحصار دعوت به فرزند

سؤال : چرا فقط فرزند خود را به سوار شدن دعوت کرد؟

پاسخ : اوّلاً ، انسان نسبت به فرزند وظیفه سنگین‌تری دارد.

ثانیا ، فرزند در کناری بود. نوح (ع) فکر کرد پشیمان شده و آمادگی در او بیدار شده است.فی مَعْزِل

۱۰. علت دعوت فرزند در لحظه غرق

سؤال : مگر در قرآن نمی‌خوانیم در آستانه قهر الهی توبه کارساز نیست ، پس چرا نوح (ع) در لحظه غرق ، فرزندش را دعوت کرد؟

پاسخ : باران تند در اول کار نشانه قهر حتمی نبود و لذا فرزند گفت به کوه پناه می‌برم.

۳۰. آیه بیستم

۱. هود ۴۳

قالَ سَآوِی إِلی جَبَلٍ یعْصِمُنی مِنَ الْماءِ قالَ لا عاصِمَ الْیوْمَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِلاّ مَنْ رَحِمَ وَ حالَ بَینَهُمَا الْمَوْجُ فَکانَ مِنَ الْمُغْرَقینَ [هود/۴۳] .

ترجمه :

پسر نوح در برابر تهدید پدر به غرق شدن گفت : من به سوی کوه پناهنده می‌شوم و مَأْوا می گیرم. کوه مرا حفظ می کند. نوح گفت امروز جز (افراد مؤمن و) کسانی که مورد رحم قرار گرفته‌اند ، هیچ مانعی حتی کوه برای قهر الهی نیست. (در این هنگام) موج میان نوح (ع) و پسر جدایی انداخت و پسر از غرق‌شدگان شد".

۲. پیام آیه

۱. عدم اجبار در محیط

محیط انسان را مجبور نمی‌کند. (فرزند نوح (ع) در خانه وحی این همه سرسختی نشان داد.)

۲. قهر خدا درهم کوبنده همه چیز

اگر قهر خدا برسد ، کوه‌های سخت جلو آب نرم را نمی‌گیرند. (اگر قهر خدا برسد تکیه بر شرق و غرب و مال و مقام و زور و زر و تزویر بی‌نتیجه است) .

۳. تکیه بر غیر خدا مساوی گمراهی

هر کس به غیر خداوند تکیه کند ، هم فکر فرزند نوح (ع) است.

۴. تفاوت موحّد با مشرک

تفاوت میان موحّد و مشرک همین است که پدر می گفت : خدا ، پسر می گفت : کوه.

۵. حوادث طبیعی و فرمان خدا

حوادث طبیعی تصادف نیست ، فرمان حکیمانه خداست.أَمْرِ اللّه

۶. پاسداری از تفکر صحیح

برای پاسداری از تفکر صحیح ، انسان باید با چشم خود شاهد حتی هلاک فرزندش باشد.
۷. محو وهلاک افراد فاسد = عدل
محو و هلاک افراد فاسدی که امیدی به اصلاحشان نیست ، عدل است.
۸. نتیجه معیت کافران
نتیجهمَعَ الْکافِرینَ [هود/۴۲] .
بودن ، مِنَ الْمُغْرَقینَشدن است.لا تَکنْ مَعَ الْکافِرین [هود/۴۲] .
مِنَ الْمُغْرَقین
۹. عوامل غیبی در تفسیرها وتحلیل ها
همیشه نباید تفسیرها و تحلیل‌ها جنبه صوری و مادّی داشته باشد ، بلکه گاهی عوامل غیبی در کار است.أَمْرِ اللّهِ
۱۰. پناه به خدااز قهر او
از قهر خـدا بایـد بـه خـدا پنـاه برد. در دعـای ابـوحمزه ثمـالی می‌خـوانیم : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَـینِ : هَـارِبٌ مِنْک إِلَـیک [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۲] .
۱۱. خدای رحیم وحکیم
خداونـد رحیـم اسـت ، ولی حکیم نیز هست. گـاهی از رحمت ، قبـل از تولّـد ، پسـتان مـادر را پر از شیر می‌کنـد و گـاهی از حکمت ، فرزند را در برابر چشم پدر نابود می‌کند.
۳۱. آیه بیست ویکم
۱. هود ۴۴
وَ قیـلَ یـا أَرْضُ ابْلَعی مـاءَک وَ یـا سَـماءُ أَقْلِعی وَ غیضَ الْماءُ وَ قُضِـی الْأَمْرُ وَ اسْـتَوَتْ عَلَی الْجُودِی وَ قیلَ بُعْـداً لِلْقَوْمِ الظّالِمین [هود/۴۴] .
ترجمه :
"گفته شـد ای زمین آبت را فرو بر و ای آسـمان خودداری کن و آب فرونشـست و کار تمام شد و کشتی بر دامنه کوه جودی پهلو گرفت و (در این هنگام) گفته شد که دور باد قوم ستمگر از رحمت خدا".
در این‌که کوه جودی کجاست گفتگوست : ۱) موصل ۲) حدود شام ۳) میان موصل و الجزیره ۴) عربستان
کوهی در سلسله کوه‌های آرارات است یا ممکن است جودی مطلق کوه سخت باشد.
۲. چند مقدمه
۱. سرگردانی شش ماهه کشتی
در روایات می‌خوانیم که شـش ماه کشتی سرگردان بود. (از آغاز ما رجب تا روز عاشورا و این کشتی سرزمین مکه و کعبه را سیر کرد تا سرانجام به فرمان خداوند دوباره حالت عادی پیدا شد و در تهذیب حدیثی آمده که فرمان به زمین و فرو بردن آب زمانی بود که کشتی به وسط مسجد کوفه رسید بود. [صافی] .
۲. بلیغ ترین آیه قرآن
جملات این آیه سخن‌شناسان عصر پیامبر (ص) را تاکنون بهت‌آور کرده که چند جمله ساده و رسا و کوتاه و زنده و زیبا یک ماجرا را بیان می‌کننـد و لـذا گفته‌انـد این آیه بلیغ‌ترین آیه قرآن است و کسانی که به فکر مبارزه با قرآن بوده‌انـد همین که به

این رسیدند صرف نظر کردند.

۳. معنی بلغ واقلاع

بلع به معنای فرو کشیدن و اقلاع به معنی امساک و غیض به معنی جذب شدن آب و کم شدن آن است.

۳. پیام آیه

۱. شعورآسمان وزمین

آسـمان و زمین شـعور دارنـد و مخـاطب خداونـد قرار می‌گیرنـد و اطـاعت آنها اختیاری است. به دلیل آیه : قالَتا أَتَینا طائِعین [فصلت/۱۱] .

همین که ما به زمین و آسمان گفتیم یا با کراهت یا آزادانه بیایید گفتند ما با اختیار می‌آییم.

۲. لعنت کردن ظالم حتی بعد هلاکت

بعد از هلاک شدن هم باید ظالم را لعنت کرد.بُعْداً لِلْقَوْمِ الظّالِمین [هود/۴۴] .

۳۲. آیه بیست ودو

۱. هود ۴۵

وَ نادی نُوحٌ رَبَّهُ فَقالَ رَبِّ إِنَّ ابْنی مِنْ أَهْلی وَ إِنَّ وَعْدَک الْحَقُّ وَ أَنْتَ أَحْکمُ الْحاکمین [هود/۴۵] .

ترجمه :

" نوح پروردگارش را صدا زد و گفت : پروردگارا پسر من از خاندان من است و وعده تو (درباره نجات خاندانم) حقّ است و تو از همه حکم‌کنندگان و داوران برتری (مراد از وعده نجات همان چیزی است که در آیه چهل خواندیم : حَتّی إِذا جاءَ أَمْرُنا وَ فارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فیها مِنْ کلٍّ زَوْجَینِ اثْنَینِ وَ أَهْلَک إِلاّ مَنْ سَبَقَ عَلَیهِ الْقَوْلُ وَ مَنْ آمَنَ وَ ما آمَنَ مَعَهُ إِلاّ قَلیلٌ [هود/۴۰] . که خداونـد فرمود : از هر حیوانی یـک جفت نرو مـاده سوار کشـتی کن و خانـدان و مؤمنـان را نیز سوار کن ، مگر کسـی که محکوم به هلاـک است. و نوح خیـال می‌کرد تنهـا همسـر او محکوم به هلاک است و لـذا از خداونـد نجات او را درخواست کرد) .

۲. چند مقدمه

۱. دعای نوح (ع) قبل از غرق

این دعا قبل از غرق شدن است. گرچه فعلاً بعد از غرق بیان شده است.

۲. عدم علم نوح به کفر فرزند

اگر نوح (ع) می‌دانست که فرزنـدش کافر است هرگز دعا نمی‌کرد. به دلیل آن که برای همسـرش دعا نکرد. مگر می‌شود که از یک سو نفرین کند و بگوید : لا تَذَرْ عَلَی الْأَرْضِ مِنَ الْکافِرینَ دَیاراً [نوح/۲۶] .

خداوندا اَحَدی از کفّار را روی زمین باقی نگذار ، بعد بگوید : فرزند کافر مرا باقی بگذار؟!

۳. پیام آیه

۱. ادب در کلام نوح (ع)

ادب در کلاـم را فراموش نکنیم. (نـوح (ع) به خیـال خود منطق عـالی داشت ، زیرا گفت فرزنـد من از خانـدان من است و تو وعـده نجات خانـدانم را داده‌ای ، ولی نـتیجه‌گیری و تحکم نکرد که بگویـد : پس بایـد فرزنـدم را نجات دهی و چرا نجات ندادی ، بلکه ضمن بیان مطلب با ادب گفت : وَ أَنْتَ أَحْکمُ الْحاکمین

۲. عدم تعلیم وحی الهی موجب اشتباه اولیا

اگر تعلیمات و وحی و امداد الهی نباشد ، اولیای خدا نیز مثل سایر انسان‌ها اشتباه دارند. (فرشتگان به خیال خود که انسان ، مفسد و خون ریز است ، آفرینش او را خلاف می‌پنداشتند. مسأله را با خداوند مطرح و پاسخی لازم شنیدند.)

۳۳. آیه بیست وسوم

۱. هو.د ۴۶

قالَ یا نُوحُ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک إِنَّهُ عَمَلٌ غَیرُ صالِحٍ فَلا تَسْئَلْنِ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنِّی أَعِظُک أَنْ تَکونَ مِنَ الْجاهِلینَ [هود/۴۶] .

ترجمه :

" خداوند (در پاسخ نوح) فرمود : او از خاندان تو نیست. او عملی است غیر صالح. چیزی را که به آن علم نداری از من تقاضا نکن. من به تو موعظه می‌کنم تا از جاهلان مباشی. (فرمانفَلا تَسْئَلْنِنسبت به پیامبر معصوم به معنای آن است که مبادا سؤال کنی وگرنه سؤالی واقع نشده بود. به دلیل آیه بعد که نوح می‌گوید : إِنِّی أَعُوذُ بِک أَنْ أَسْئَلَک ما لَیسَ لی بِهِ عِلْمٌتنها مسأله‌ای که برای نوح پیش آمد آن بود که خیال می‌کرد فرزندش اهل است که خداوند فرمود به خاطر عمل بد ، او از اهل تو نیست) .

۲. مقدمه ؛ گناه موجب جدایی نوح (ع) وفرزند

تفسیر صافی از امام رضا (ع) نقل می‌کند که فرزند نوح (ع) فرزند واقعی بود ، ولی به خاطر گناه نسبت او از پدر جدا شد.

عَنِ الْحُسَینِ بْنِ مُوسَی الْوَشَّاءِ عَنِ الرِّضَا (ع) قَالَ : قَالَ لِی : کیفَ تَقْرَءُونَ قَالَ یا نُوحُ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک إِنَّهُ عَمِلَ غَیرَ صَالِحٍ" فَقُلْتُ : مِنَ النَّاسِ مَنْ یقْرَأُ "إِنَّهُ عَمَلٌ غَیرُ صالِحٍ" (هود-۴۶) نَفَاهُ عَنْ أَبِیهِ. فَقَالَ (ع) : کلَّا لَقَدْ کانَ ابْنَهُ وَ لَکنْ لَمَّا عَصَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ نَفَاهُ عَنْ أَبِیهِ" [معانی الأخبار ، ص۱۰۵] .

۳. پیام آیه

۱. پیوند مکتبی مافوق پیوند خویشاوندی

إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک

سلمان از اهل بیت (علیهم السّلام) می‌شود ، ولی بر ابولهب نفرین نثار می‌شود.

۲. کثرت عمل ، سنخیت با عمل

انسان همین که درکار خیر یا شرّی غوطه‌ور شد ، یک پارچه آن عمل می‌شود.إِنَّهُ عَمَلٌ غَیرُ صالِحٍ

۳. موعظه الهی حتی برای پیامبران

پیامبران (علیهم السّلام) نیز نیاز به موعظه الهی دارند.إِنِّی أَعِظُک

۴. مسلمانان مردود

۱. خائنین به مسلمانان

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَیسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِماً [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۲۷۳] .

هر کس به مسلمانی خیانت کند ، از ما نیست.

۲. حرام خواران

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَیسَ بِوَلِی لِی مَنْ أَکلَ مَالَ مُومِنٍ حَرَاماً [کافی ، ج۵ ، ص۳۱۴] .

کسی که مال مؤمن را به گناه بخورد از ما نیست.

۳. اشرار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكرَمَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ شَرِّهِ فَلَيسَ مِنِّی [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴] .

کسی که مردم از ترس شر او احترامش بگذارند از ما نیست.

۴. مرفهّان بی درد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ رَجُلًا ینَادِی یا لَلْمُسْلِمِینَ فَلَمْ یجِبْهُ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

کسی که ناله مسلمانی را بشنود و بی‌تفاوت باشد ، از ما نیست.

۵. ظالمان

"کسی که به مردم ظلم کند شیعه ما نیست."

۶. بی خیالان

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یحَاسِبْ نَفْسَهُ فِی کلِّ یوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ حَسَناً اسْتَزَادَ اللَّهَ وَ إِنْ عَمِلَ سَیئاً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِنْهُ وَ تَابَ إِلَیهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۳] .

کسی که هر روز به حساب خود نرسد از ما نیست.

۷. ظاهر بینان

کسی که خوبی و بدی خود را از دهان مردم بداند بدون آن‌که خود را با قرآن بشناسد که آیا اوصاف متّقین و مؤمنین را دارد یا ندارد از ما نیست. [سفینهٔ البحار ، ج۲ ، ص۶۹۱] .

۵. شبهه زنازادگی در همسران نوح ولوط (علیهم السلام)

سؤال : در آیه دهم سوره تحریم نسبت به همسر نوح (ع) و لوط (ع) می‌خوانیم که : فَخانَتاهُماخیانت کردند و در اینجا می‌خوانیم که فرزند ازاهل نوح (ع) نیست. آیا از این دو آیه زنازادگی استفاده نمی‌شود؟

پاسخ : هرگز ، زیرا در همین آیه دلیل اهل نبودن راعَمَلٌ غَیرُ صالِحفرزند دانسته نه چیز دیگر. ثانیا ، کلمه خیانت در سوره تحریم به خاطر افشای اسرار بود نه کار دیگر.

۳۴. آیه بیست و چهارم

۱. هود ۴۷

قالَ رَبِّ إِنِّی أَعُوذُ بِک أَنْ أَسْئَلَک ما لَیسَ لی بِهِ عِلْمٌ وَ إِلاّ تَغْفِرْ لی وَ تَرْحَمْنی أَکنْ مِنَ الْخاسِرین [هود/۴۷] .

ترجمه :

" نوح گفت : پروردگارا من به تو پناه می‌برم که از تو خیری بخواهم که از آن آگاهی ندارم و اگر مرا نبخشی و بر من رحم ننمایی از زیانکارانم".

۲. پیام آیه

۱. بهترین راه بیمه انسان

استعاذه و پناهندگی به خداوند بهترین راهِ بیمه انسان از گرفتاری‌ها است.

۲. تقاضای بیجا

اگر پیامبران (علیهم السّلام) از تقاضای بیجا به خدا پناه می‌برند ، تکلیف ما روشن است ، زیرا که دائما برای خدا تکلیف تعیین می کنیم.

۳. عتاب به خاطر فرزند

کسی که به خاطر فرزندش مورد عتاب قرار گیرد ، خاسر است. کسی که از مغفرت و رحمت الهی محروم شود خاسر است

۴. شرط رسیدن به مقصد

انسان بدون لطف خداوند به مقصد نمی‌رسد.وَ إِلاّ تَغْفِرْ لی وَ تَرْحَمْنی

۵. تواضع در برابر مواعظ الهی

در برابر مواعظ الهی تواضع کنید.إِنِّی أَعِظُکَ أَنْ تَکونَ مِنَ الْجاهِلینَ قالَ رَبِّ إِنِّی أَعُوذُ بِکهود/۴۷-۴۶.

۶. نیاز به توبه به خاطر اعمال بیهوده

سؤال بیجا ، کلام بیجا ، دخالت بیجا نیاز به توبه دارد.إِلاّ تَغْفِرْ لی

۳۵. آیه بیست وپنجم

۱. هود ۴۸

قیلَ یا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلامٍ مِنّا وَ بَرَکاتٍ عَلَیک وَ عَلی أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَک وَ أُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ یمَسُّهُمْ مِنّا عَذابٌ أَلیمٌ [هود/۴۸] .

ترجمه :

" به نوح خطاب شد ، با سلامت و برکت بر تو و بر تمام امت‌هایی که با توانـد ، فرود آی ، ولی امت‌هایی (از نسل همین نجات‌یافتگان) خواهند بود که آنان را از انواع نعمت‌ها بهره‌مند خواهیم کرد ، سپس (به خاطر غفلت و کفر و گناه) از طرف ما عذاب دردناکی به آنان می چشانیم".

۲. چند مقدمه

۱. مراد از امم

مراد از امت‌هایی که با نوح (ع) بودند یا به خاطر آن است که هر نفر از آنان سرسلسله قبیله‌ای می‌شوند و یا هر یک از مؤمنانی که سوار کشتی شده بودند از یک قبیله‌ای بودند و یا مراد از أَمَم همان انواع حیوانات است ، زیرا قرآن در آیه ۳۸ سوره انعام درباره جنبنده‌ها تعبیر بهأُمَمٌ أَمْثالُکمْ [انعام/۳۸] .

کرده است که آنها نیز امّت‌هایی مثل شما انسان‌ها هستند.

۲. "اهبط"برای نوح و"اهبطوا " برای آدم

درباره آدم (ع) اهْبِطُوا [بقره/۳۶] . داریم و درباره نوح (ع) اهْبِطْو در کنار هر دو کلمه مردم دو دسته تقسیم شده‌اند : مؤمن و کافر.

۳. پیام آیه

۱. وعده سلام وبرکت

زندگی کردن پس از آن سیل فراگیر دو خطر داشت. یکی باتلاق‌ها و آلودگی‌ها که با کلمه و وعده سلام برطرف می‌شود و یکی نابودی انواع گیاهان که با وعده برکات تأمین می گردد.

۲. سنّت خداوند

سنّت خداوند مهلت و نعمت دادن و بعد به پاداش یا کیفر رساندن است.نُمَتِّعُهُمْیمَسُّهُم

۳. سلام وبرکات بعد از هشدار و موعظه

خداوند هشدار می‌دهد ، موعظه می‌کند ، فرزند کافر را در برابر چشم پدر نابود می‌کند؛ امّا سلام و برکات خود را نیز نثار

می کند.نُمَتِّعُهُم

۴. تفاوت دریافت مؤمن و کافر از نعمت ها

دریافت مؤمن از نعمت‌ها سلامت و برکت است ، ولی دریافت کافر متاع است. (سلام و برکات ـ نُمَتِّعُهُمْ)

پس هر متاع و کالایی نعمت و برکت نیست ، بلکه نعمت آن دریافتی است که عاقبت خوب هم داشته باشد.

۳۶. آیه بیست وششم

۱. هود ۴۹

تِلْكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيبِ نُوحيها إِلَيكَ ما كُنْتَ تَعْلَمُها أَنْتَ وَ لا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هذا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقينَ [هود/۴۹] .

ترجمه :

" اینها از اخبار غیب است که ما به تو وحی کردیم. نه تو و نه قوم تو قبل از وحی ما از این اخبار خبری نداشتید. پس تو نیز (مثل نوح (ع)) صبر کن ، زیرا که قطعا پیروزی با متّقین است".

۲. پیام آیه

۱. نقش وحی در تاریخ

نقش وحی درتاریخ : سالم‌ترین و مفیدترین اخبار و تاریخ را از طریق وحی باید دریافت کرد. (دین از سرچشمه علم بی‌نهایت هیچ گونه حادثه و فشار و غفلتی در ناقل آن وجود ندارد.)

۲. اطلاع انبیا از غیبت

انبیا (علیهم السّلام) از غیب آگاهند. (مقدار علم غیب انبیا (علیهم السّلام) همان قدری است که خداوند به آنان داده است.)

۳. بهترین تسلّی برای رهبران

تاریخ انبیا (علیهم السّلام) بهترین تسلّی برای رهبران بعد است.فَاصْبِر

۴. تلازم صبر وتقوا

صبر و تقوا متلازمند.فَاصْبِر إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقينَبه جای فاصبر ان العاقبهٔ للصابرين

۵. پیرزوی حق و نابودی باطل

إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقينَ

پیروزی در سایه مقاومت است.

۳۷.آیه بیست وهفتم

۱. نوح (ع)

إِنَّا أَرْسَلْنا نُوحاً إِلى قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يأْتِيهُمْ عَذابٌ أَليمٌ [نوح/۱] .

۲. ماجرای نوح (ع) در ۳۹ آیه قرآن

ماجرای حضرت نوح (ع) در ۲۹ سوره و نام مبارکش ۴۳ بار و مدتّ تبلیغ حضرت (ع) ۹۵۰ سال و پیروانش در این چند قرن حدود ۸۰ نفر بیشتر نبودند که تقریبا به هر دوازده سالی یک نفر می‌افتد. نقل داستان نوح (ع) هم تسلّی دل پیامبر اسلام (ص) و تمام کسانی است که در محیط‌های فاسد قصد اصلاح دارند و هم تهدید کفّار لجوج است که مواظب قهر خداوند و غرق مخالفان نوح (ع) باشند.

ما نوح (ع) را فرستادیم و به او گفتیم : قوم خود را قبل از آن‌که عذاب دردناک برسد هشدار بده. آری تأثیر هشدار و کیفر

درترک فساد از بشارت و تشویق به پاداش قوی‌تر است.

۳. داستان نوح (ع) تسلّی دل پیامبر (ص)

۴. داستان نوح (ع) تهدید کفار لجوج

۳۸. آیه بیست و هشتم

۱. نوح ۲-۳

قالَ یا قَوْمِ إِنِّی لَکمْ نَذیرٌ مُبینٌ أَنِ اعْبُدُوا اللّهَ وَ اتَّقُوهُ وَ أَطیعُونِ [نوح/۳-۲] .

۲. هشدار نوح

من شما را هشدار می‌دهم به :

۳. ترک شرک وبندگی خدا

۴. سه اصل توحید ، نبوت و معاد

از عذاب و کیفر او بترسید و از من که احکام خداوند را برای شما نقل می‌کنم پیروی کنید. در این دستورات سه اصل توحید و معاد نبوّت مطرح شده است.

۳۹. آیه بیست و نهم

۱. نوح ۴

یغْفِرْ لَکمْ مِنْ ذُنُوبِکمْ وَ یوخِّرْکمْ إِلی أَجَلٍ مُسَمًّی إِنَّ أَجَلَ اللّهِ إِذا جاءَ لا یوخَّرُ لَوْ کنْتُمْ تَعْلَمُون [نوح/۴] .

۲. محو سیئات با ایمان به خدا

اگر شما ایمان آوردید خداوند از گناهان گذشته شما می‌گذرد. نظیر آیه ۳۸ انفال می‌فرماید : قُلْ لِلَّذینَ کفَرُوا إِنْ ینْتَهُوا یغْفَرْ لَهُمْ ما قَدْ سَلَفَ [انفال/۳۸] .

۳. یک قانون کلی

اگر کفّار دست بردارند گذشته آنان بخشیده می‌شود. چون یک قانون کلّی است که ایمان گذشته را تصفیه می‌کند.

۴. عذاب فوری به خاطر گناه

۵. اجل طبیعی و معلق

۶. اجل طبیعی غیر قابل تغییر

اگر ایمان آوردید تا آخرین مهلت طبیعی عمر می‌کنید وگرنه به خاطر گناهانتان عذاب فوری می‌شوید. زیرا انسان دو اَجل دارد : اجل طبیعی که تا آخرین توان طبیعی بدن عمر می‌کند و اجل معلّق که به خاطر حوادث ، گناهان و نفرین‌ها عمر کوتاه و یا به خاطر صله رحم ، صدقه ، تقوا و... عمر طولانی می‌شود. آری ، همین‌که اجل طبیعی و حتمی و نهایی رسید ، دیگر قابل تغییر و تأخیر نیست. اگر می‌دانستید ولی حیف که غافلید.

۴۰. آیه سی ام

۱. نوح/ ۵-۶

قالَ رَبِّ إِنِّی دَعَوْتُ قَوْمی لَیلاً وَ نَهاراَفَلَمْ یزِدْهُمْ دُعائی إِلاّ فِراراً [نوح/۶-۵] .

۲. شکایت نوح (ع)

۳. آیات قرآن وخسارت برای ظالمین

۴. تکبر ولجاجت لاشه هایی در وجود کفار
در اینجا نوح (ع) به درگاه خدا شکایت و می گوید : پروردگارا من قوم خودم را شب و روز به حق دعوت کردم ، لکن دعوت من در اینها جز فرار بیشتر اثری نکرد. نظیر بارانی که به استخری می‌بارد که در آن لاشه بدبو است که هر چه باران پاک بیشتر بر استخر ببارد ، تعفّن او بیشتر می‌شود. درباره قرآن نیز آمده است که با این کهشفاء و رحمهٔاست ، لکن آیات آن برای ظالمین جز بدبختی و خسارت سودی ندارد. آری تکبّر و لجاجت و کینه و علاقه به دنیا همچون لاشه‌هایی در وجود کفّار است که نزول باران ، تعفّن آنان را بیشتر می کند.
۴۱. آیه سی و یکم
۱. نوح ۷
وَ إِنِّی کلَّما دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصابِعَهُمْ فی آذانِهِمْ وَ اسْتَغْشَوْا ثِیابَهُمْ وَ أَصَرُّوا وَ اسْتَکبَرُوا اسْتِکبارا [نوح/۷] .
۲. لجاجت کفار و شکایت دوباره نوح
۳. سفارش کفر به فرزندان
۴. شعار کفّار مکه
۵. تبعیت لشگر یزید از کفّار
دنباله شکایت را حضرت نوح (ع) این‌چنین می گوید : خداوندا هرگاه این مردم را دعوت می کنم تا ایمان آورده و مورد لطف تو قرار گیرند به جای پذیرش ، انگشتان خودشان را در گوش‌هایشان می گذارند تا حرف مرا نشنوند و لباسشان را بر سر می کشند تا شکل مرا نبینند و بر این کار خود اصرار می‌ورزند تا حدّی که به گفته مفسران به فرزندان خود نیز سفارش می کردند که پای سخن من ننشیند. و شدیدا در برابر کلام حقّ استکبار ورزیدند.
ای پیامبر اسلام این ماجرا را از نوح (ع) ببین تا شعار کفّار مکه که می گفتند : لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ [فصلت/۲۶] . به قرآن محمّد گوش ندهید ، تو را ناراحت نکند.
امام حسین (ع) نیز در کربلا همین که خواست لشگر یزید را موعظه کند ، سر و صدا کردند تا صدای امام (ع) به مردم نرسد. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۸] .
۴۲. آیه سی ودوم
۱. نوح ۸-۹
ثُمَّ إِنِّی دَعَوْتُهُمْ جِهاراً ثُمَّ إِنِّی أَعْلَنْتُ لَهُمْ وَ أَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْراراً [نوح/۹-۸] .
۲. دعوت آشکار ونهانی
۳. دعوت آهسته و بلند
۴. دعوت عمومی وخصوصی
خداوندا من آنان را دائم با صدای بلند دعوت کردم. سپس بار دیگر آشکارا و نهان آنان را دعوت کردم. خدایا از نظر زمانی ، هم شب گفتم و هم روز. از نظر چگونگی ، هم عَلنی گفتم و هم نهانی. هم فریاد زدم و هم آهسته. به قول بعضی روایات به در خانه‌هایشان رفتم ، در مجالس عمومی ، در کوچه و بازار و از هر فرصتی استفاده کردم تا حجّت را بر آنان تمام کردم.
۴۳. آیه سی وسوم
۱. نوح ۱۰-۱۱-۱۲

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً [نوح/۱۲-۱۰] .

۲. رحمت مادی ومعنوی در سایه استغفار

۳. معنی مدارا

۴. اموال و فرزندان زیاد درسایه ایمان

۵. ایمان وتقوا عامل برکت

خداوندا به مردم گفتم از تو استغفار کنند تا هم باران رحمت معنوی تو بر آنان ببارد و تو آنان را ببخشی و هم باران رحمت مادّی تو از آسمان سرازیر شود. باران زیاد و مداوم بر آنان ببارد. (کلمهمِدْراراًبه معنای ریزش شیر از پستان مادر و سپس به ریزش باران گفته شده است.)

به مردم گفتم اگر ایمان آورند خداوند اموال و فرزندان شما را زیاد می‌کند و باغ‌ها و نهرها را برای شما قرار می‌دهد. در سوره اعراف ، آیه ۹۶ می‌فرماید که ایمان و تقوا

عامل باز شدن درهای رحمت و برکت از آسمان و زمین است.

۴۴. آیه سی وچهارم

۱. اعراف ۹۶

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكنْ كذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يكسِبُون [اعراف/۹۶] .

۲. لطف خدا در سایه ایمان و استغفار

۳. سنّت خداوندی

۴. تنگ دستی برای مؤمنان

۵. فرمول وقانون تازه

۶. تعدد سنت های الهی

۷. قانون مهلت وپاداش

آیات و روایات دراین‌باره زیاد است که ایمان و استغفار لطف خداوند را به شما سرازیر و گناه و فساد ، زندگی شما را در فشار قرار می‌دهد.

البته این یکی از برنامه‌ها و سنت‌های خداوندی است که در سایه ایمان ، الطاف مادّی را بر انسان‌های مؤمن مرحمت می کند. ولی گاهی خداوند برای هدف دیگری ممکن است زندگی را بر مؤمنان تنگ کند و این کار نیز طبق یک فرمول و قانون است. درست همان گونه که در شرایط عادی ، انسان در تابستان آب سرد و در زمستان آب گرم می‌طلبد. این یک قانون است ، امّا گاهی شرایط ویژه‌ای پیدا می‌شود که فرمول و قانون تازه‌ای حاکم می‌شود. مثل آن‌که در زمستان انسان تب می کند و لازم است با آب سرد پای او را بشویند و یا در تابستان سرما می‌خورد که لازم است از آب داغ استفاده کند. بنابراین در نظام آفرینش تنها یک قانون حاکم نیست و سنّت خداوند تنها یک سنّت نیست. زمان‌ها ، مکان‌ها ، شرایط ، حالات ، هر کدام در مقدار خاصّی تقاضای قانون ویژه‌ای می کند. بسیار زیباست که به دو آیه ذیل در کنار هم توجّه کنیم. در یک جای قرآن می‌خوانیم : فَلَمّا نَسُوا ما ذُكرُوا بِهِ فَتَحْنا عَلَيهِمْ أَبْوابَ كلِّ شَيءٍ [انعام/۴۴] .

" زمانی که آیات ما را فراموش کردند همه درهای شادی را روی آنان باز کردیم".

ولی در جای دیگر می‌خوانیم : وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

" اگر مردم قریه‌ها ، اهل ایمان و تقوی شوند ما برکات آسمان و زمین را برایشان می گشاییم". در این دو آیه لطف خداوند بر دو گروه کافر و مؤمن بیان شده ، لکن لطفی که بر مؤمن می‌شود ، گوشه‌ای از پاداش اوست. ولی لطفی که بر کافر می‌شود طبق قانون مهلت دادن است.

چون یکی از سنّت‌ها و برنامه‌های قطعی خداوند قانون استدراج است؛ یعنی به خلافکار مهلت بده تا پیمانه‌اش سرآید.

۴۵. آیه سی وپنجم

۱. نوح ۱۳-۱۴

ما لَکمْ لا تَرْجُونَ لِلّهِ وَقاراً وَ قَدْ خَلَقَکمْ أَطْواراً [نوح/۱۴-۱۳] .

۲. معنی وقار ورجا

۳. آفرینش های گوناگون انسان

۴. استعداد و ذوق در انسان

۵. تغییر وتحول حکیمانه

کلمه وقار به معنای سنگینی و عظمت و کلمه رجا به معنای میل و توقّع است. چرا در شما حتّی تمایل و امید به عظمت پروردگار (که ساده‌ترین مرحله ایمان است) وجود ندارد؟ در حالی که خداوند شما را آفرینش‌های گوناگون داد. از ابتدای خلقت شما تاکنون مراحلی را در رحم مادر گذرانده‌اید. بعد از دوران کودکی ، نوجوانی ، جوانی و هر کدام از شما را دارای استعدادی و ذوقی و عشقی و در هر زمانی در شما یک نوع میلی و احساسی قرار دارد. آیا این‌همه تغییر و تحوّل حکیمانه برای ایمان شما کافی نیست؟!

۴۶. آیه سی وشش

۱. نوح ۱۵-۱۸

أَ لَمْ تَرَوْا کیفَ خَلَقَ اللّهُ سَبْعَ سَماواتٍ طِباقاً وَ جَعَلَ الْقَمَرَ فیهِنَّ نُوراً وَ جَعَلَ الشَّمْسَ سِراجاً وَ اللّهُ أَنْبَتَکمْ مِنَ الْأَرْضِ نَباتاً ثُمَّ یعیدُکمْ فیها وَ یخْرِجُکمْ إِخْراجاً [نوح/۱۸-۱۵] .

۲. توضیحات

حضرت نوح (ع) در دعوت خود مردم را به فکر کردن فرا می‌خواند و می‌فرمود : آیا به آسمان‌های هفت گانه‌ای که یکی بالای دیگری آفریده شده است نمی‌نگرید؟ (ممکن است معنایطباقامطابقت و هماهنگی باشد ، یعنی آسمان‌ها هفت گانه‌ای که میانشان مطابقت و هماهنگی است) بارها گفته‌ایم که آنچه را انسان می‌بیند همان آسمان اوّل است ، زیرا تمام ستارگان زینت آسمان اوّلند و ما هنوز تمام ستارگان را ندیده‌ایم.

آیا خداوند در آسمان‌ها ماه را نورافشان شما قرار نداد؟ آیا خورشید را چراغ شما قرار ندارد؟ گرچه در آسمان‌ها ، ماه‌ها و خورشیدها است ، لکن آنچه برای ما مهم است همین خورشید و ماهی است که در منظومه شمسی است.

خداوند شما را همچون گیاهی از زمین رویانید. آفرینش شما از خاک است. غذای شما از خاک است. سبزی‌ها ، میوه‌ها ، روغن و لباس و گوشتی که مصرف می کنید ، همه یا مستقیما از خاک است و یا با واسطه بعد از مدّتی که از دنیا رفتید باز خداوند شما را به خاک برمی گرداند. وارد قبر شده و می‌پوسید و ذرات شما در خاک متلاشی و پخش می‌شود ، ولی هنگام

قیامت باز ذرات پخش‌شده شما دوباره جمع می‌شود. همان گونه که ذرّات پخش‌شده چربی که میان مشک دوغ است با حرکتی همه روی آن جمع می‌شود ، همان خدایی که در دنیا شیر را از درون خوراک حیوانات خارج می کند ، اشک و مو و ناخن و گوشت و خون و استخوان را از غذای انسان خارج می کند ، می‌تواند بعد از مرگ ، ذرّات پخش‌شده شما را هم از درون خاک بیرون آورد.

۴۷. آیه سی وهفتم

۱. نوح ۱۹-۲۰

وَ اللّٰهُ جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ بِساطاً لِتَسْلُکوا مِنْها سُبُلًا فِجاجاً [نوح/۲۰-۱۹] .

۲. توضیحات

حضرت نوح (ع) برای دعوت مردم از نعمت‌های طبیعی که در دسترس همه است برای مردم می‌شمارد و می‌فرماید : خداوند برای شما زمین را گستراند. زمینی که نه گرم است نه سرد. نه نرم است نه سفت. آرام است و در اختیار گسترده و مبارک و آماده پذیرش بذرها ، بناها و به قدری کریم است که اگر دانه‌ای به او بدهی ، خوشه‌ای به شما تحویل می‌دهد.

زمین را برای شما گستراند تا شما از راه‌های وسیع و درّه های آن بگذرید و به هر نقطه‌ای می‌خواهید بروید. (کلمه فجاج جمع فَجّ هم به معنای درّه‌هایی است که میان کوه‌ها است و هم به معنای جاده‌های وسیع آمده است.)

تا اینجا بیان و استدلال و دعوت حضرت نوح (ع) بود که از آیات و نشانه‌های قدرت و حکمت خداوند برای مردم سخن گفت؛ امّا هیچ اثر نکرد.

۴۸. آیه سی هشتم

۱. نوح ۲۱-۲۳

قالَ نُوحٌ رَبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنی وَ اتَّبَعُوا مَنْ لَمْ یزِدْهُ مالُهُ وَ وَلَدُهُ إِلاّ خَساراً وَ مَکرُوا مَکراً کبّاراً وَ قالُوا لا تَذَرُنَّ آلِهَتَکمْ وَ لا تَذَرُنَّ وَدًّا وَ لا سُواعاً وَ لا یغُوثَ وَ یعُوقَ وَ نَسْراً [نوح/۲۳-۲۱] .

۲. توضیحات

حضرت نوح (ع) گزارش عکس‌العمل مردم سنگ دل را به خداوند چنین می گوید : پروردگارا این مردم نسبت به دستوراتی که من از جانب تو آورده بودم سرپیچی کردند. و به جای من از کسانی پیروی کردند که مال و فرزندانشان چیزی جز زیان کاری بر آنها نیفزود. رهبرانی را پذیرفتند که فقط مال و فرزند داشتند. متأسفانه بعد از گذشت ده‌ها قرن ، باز دنیا سرسپرده رهبرانی است که هیچ امتیازی (جز داشتن سرمایه و زور) ندارند و راستی کسانی که به دلیل زور و زر در دنیا حکومت می کنند برای مردم جز خسارت کاری نکردند.

خداوندا این رهبرانی که در جامعه هستند برای جلوگیری از دعوت من نقشه‌های بزرگ کشیدند.وَ مَکرُوا مَکراً کبّاراً [نوح/۲۲] .

(کهکبّارمبالغه از کبر است.)

آری ، از ترس این که مبادا بندگی خدا مردم را نسبت به آنان نافرمان کند تمام حیله خود را به کار بردند که صدای توحید پخش نشود. به پیروان من کلمه اراذل گفتند و آنان را بی‌شخصیت خواندند.

در آیه بعد چنین می‌خوانیم : سران کفّار به مردم می گفتند دست از خدایان و بت‌های خود برندارید و همچنان مقاومت کنید. مخصوصا از پنج بت مهم به نام‌های وُدّ ، سُواع ، یغوث ، یعوق و نَسر هرگز جدا نشوید. در سوره نجم نیز نام سه بت از میان

صدها بت برده شده است. (لات ، عُزّی و منات) در این که این بت‌ها از کجا پیدا شدند و اهمّیت ویژه آن چه بود ، گفتگو زیاد است که ما از آن صرف‌نظر می‌کنیم.

باید توجّه داشته باشیم که نقل مقاومت بت‌پرستان زمان نوح (ع) و سرنوشت شوم غرق شدنشان هشدار مهمّی برای بت‌پرستان زمان حضرت محمّد (ص) است. همان گونه که صبر و مقاومت دعوت نوح (ع) تسلّی کاملی برای شخص پیامبر عزیز (ص) است.

۴۹. آیه سی ونه

۱. نوح ۲۴-۲۵

وَ قَدْ أَضَلُّوا کثیراً وَ لا تَزِدِ الظّالِمینَ إِلاّ ضَلالاً مِمّا خَطیئاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا ناراً فَلَمْ یجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّهِ أَنْصاراً [نوح/۲۵-۲۴] .

حضرت هود (ع)

سیمای قوم عاد

ـ پیامبرشان حضرت هود (ع) که بسیار زیاد در برابر آزار و اذیت آنان صبر کرد.

ـ ۱۳ قبیله بودند و نسبتشان به عاد بن غوص و ارم بن سام بن نوح برمی‌گردد و از این جهت قوم عاد به آنان می‌گویند.

ـ مردمی ثروتمند ، قوی‌هیکل ، طویل العمر (قد بلند و حدود ۴۰۰ سال عمر می‌کردند.)

ـ سرزمین آنان أحقاف جنوب غربی عربستان بین یمن و حضرموت

ـ ۳۴ مورد درباره این قوم در قرآن آمده است. ۲۴ بار کلمه عاد و ۱۰ بار کلمه هود.

ـ ظلم و ستم ، غارتگری ، تجاوز به اموال ضعیفان ، سرکشی و طغیان و بالاخره بت‌سازی و بت‌پرستی.

ـ در این زمان حضرت هود (ع) مبعوث شد.

ـ آنان ایشان را تکذیب کردند.

ـ به نصایح او گوش ندادند.

ـ در اولین برخورد به حضرت نوح (ع) گفتند : "ما تو را امین می‌دانیم."

حضرت هود (ع) / ۱۶۳ / ۲•••

سیمای قوم عاد

ـ ولی تا ادعای پیغمبری وی را شنیدند ، به او حمله‌ور شدند.

ـ او را به حدی کتک زدند که بیهوش بر روی زمین افتاد.

ـ وقتی به هوش آمد ، وحی آمد که رسالتت را انجام بده.

ـ و باز وقتی برای چندمین بار آنان را دعوت کرد ، آنها عصیان کردند.

ـ فرمود به سرنوشت قوم نوح (ع) دچار می‌شوید.

ـ گفتند : "ما مردمی قوی‌پنجه هستیم..."

ـ إِنّا لَنَراک فی سَفاهَةٍ [اعراف/۶۶] .

ـ إِنّا لَنَراک فی ضَلالٍ مُبینٍ [اعراف/۶۰] .

ـ به خاطر فخرفروشی بر مکان‌های مرتفع ساختمان‌های بزرگ می‌ساختند.

ـ برج‌های مستحکم بنا کردند کأنّه هرگز مرگ به سراغ آنان نمی‌آید.

ـ در تنبیه از حد تجاوز کردند و تا سر حد قتل به خاطر خطائی کوچک می‌رساندند.

ـ در برابر پندهای حضرت هود (ع) رسما می‌گفتند ما عذاب نخواهیم شد.

ـ مرگ بر عاد : أَلا بُعْداً لِعادٍ قَوْمِ هُودٍ [هود/۶۰] .

حضرت هود (ع) / ۱۶۳ / ۳•••

سیمای قوم عاد

ـ قوم من العرب [المیزان]

ـ ساکن جزیرهٔ العرب : وَ اذْکرْ أَخا عادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقافِ [احقاف/۲۱] .

ـ در توراهٔ نامی از آنان نیست.

ـ عاد اولی در برابر عاد ثانیه : وَ أَنَّهُ أَهْلَک عاداً الْأُولی [نجم/۵۰] .

ـ بعد از قوم نوح (ع) بود : إِذْ جَعَلَکمْ خُلَفاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ [اعراف/۶۹] .

ـ اجساد طویله :

تَنْزِعُ النَّاسَ کأَنَّهُمْ أَعْجازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ [قمر/۲۰] .

کأَنَّهُمْ أَعْجازُ نَخْلٍ خاوِیةٍ [حاقه/۷] .

ـ قوی هیکل : وَ زادَکمْ فِی الْخَلْقِ بَصْطَةً [اعراف/۶۹] .

ـ قدرتمند و قوی‌پنجه :

حضرت هود (ع) / ۱۶۳ / ۴•••

سیمای قوم عاد

وَ إِذا بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبّارِینَ [شعراء/۱۳۰] .

وَ قالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنّا قُوَّةً [فصلت/۱۵] .

ـ پیشرفته و متمدّن :

أ لَمْ تَرَ کیفَ فَعَلَ رَبُّک بِعادٍ إِرَمَ ذاتِ الْعِمادِالَّتی لَمْ یخْلَقْ مِثْلُها فِی الْبِلادِ [فجر/۸-۶] .

ـ برج‌های بلندی بنا کردند که گویا هرگز نمی‌میرند :

أَ تَبْنُونَ بِکلِّ ریعٍ آیةً تَعْبَثُونَ وَ تَتَّخِذُونَ مَصانِعَ لَعَلَّکمْ تَخْلُدُونَ [شعراء/۱۲۹-۱۲۸] .

ـ خداوند هود (ع) را مبعوث کرد :

وَ إِلی عادٍ أَخاهُمْ هُوداً قالَ یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَکمْ مِنْ إِلهٍ غَیرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلاّ مُفْتَرُون [هود/۵۰] .

ـ بسیار اصرار ورزید در تلیغ و نصیحت :

أُبَلِّغُکمْ رِسالاتِ رَبِّی وَ أَنَا لَکمْ ناصِحٌ أَمینٌ [اعراف/۶۸] .

ـ در مقابل هود (ع) دعوت او را نپذیرفتند و او را مسخره کردند :

وَ تِلْک عادٌ جَحَدُوا بِ‌آیاتِ رَبِّهِمْ وَ عَصَوْا رُسُلَهُ وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ کلِّ جَبّارٍ عَنیدٍ [هود/۵۹] .

وَ ما نَحْنُ بِتارِکی آلِهَتِنا عَنْ قَوْلِک وَ ما نَحْنُ لَک بِمُومِنینَ [هود/۵۳] .

قالُوا سَواءٌ عَلَينا أ وَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكنْ مِنَ الْواعِظينَ [شعراء/۱۳۶] .

حضرت هود (ع) / ۱۶۳ / ۵●●●

سیمای قوم عاد

إِنَّا لَنَراک فی سَفاهَةٍ [اعراف/۶۶] .

إِنَّا لَنَراک فی ضَلالٍ مُبینٍ [اعراف/۶۰] .

وَ إِنَّا لَنَظُنُّک مِنَ الْکاذِبینَ [اعراف/۶۶] .

ـ عذاب آمد :

فَکذَّبُوهُ فَأَهْلَکناهُمْ إِنَّ فی ذلِک لآَیَةً [شعراء/۱۳۹] .

ـ ابری آمد ، اول فکر کردند بارانزا است :

فَلَمّا رَأَوْهُ عارِضاً مُسْتَقْبِلَ أَوْدِیتِهِمْ قالُوا هذا عارِضٌ مُمْطِرُنا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْبِهِ ریحٌ فیها عَذابٌ أَلیمٌ [احقاف/۲۴] .

ـ امّا : تُدَمِّرُ کلَّ شَیءٍ بِأَمْرِ رَبِّها فَأَصْبَحُوا لا یری إِلاّ مَساکنُهُمْ کذلِک نَجْزِی الْقَوْمَ الْمُجْرِمین [احقاف/۲۵] .

ـ پایان :

فَهَلْ تَری لَهُمْ مِنْ باقِیةٍ [حاقه/۸] .

ـ پاسخ خداوند :

"هود را تکذیب کردند ما هم نابودشان کردیم."

ـ عذاب خدا :

الف : خشکسالی : برای تهیه آب دست به حفر چاه‌های عمیق زدند ، ولی باز فایده نداشت. حضرت هود (ع) فرمود ، اگر ایمان بیاورید من وعده

می‌دهم برایتان باران بیاید ، قبول نکردند.

حضرت هود (ع) / ۱۶۳ / ۶●●●

سیمای قوم عاد

یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً وَ یزِدْکمْ قُوَّةً إِلی قُوَّتِکمْ [هود/۵۲] .

ب : باد : قومی که انتظار باران را می‌کشیدند باد صرصر به سراغشان آمد.

خصوصیات باد :

۱ ـ عقیم : وَ فی عادٍ إِذْ أَرْسَلْنا عَلَیهِمُ الرِّیحَ الْعَقیمَ [ذاریات/۴۱] .

۲ ـ صرصر (شدید و سرد) : إِنّا أَرْسَلْنا عَلَیهِمْ ریحاً صَرْصَراً فی یوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ [قمر/۱۹] .

۳ ـ عاتیه (سرکش و طغیان) : وَ أَمّا عادٌ فَأُهْلِکوا بِریحٍ صَرْصَرٍ عاتِیةٍ [حاقه/۶] .

۴ ـ ریحٌ فیها عَذابٌ أَلیمٌ [احقاف/۲۴] .

ج : عذاب آخرت

حضرت هود (ع) / ۱۶۳ / ۷●●●

خاطرات

۱ ـ میرزای شیرازی (حوزه علمیه و مهمان بودند کنار صحن)

۲ ـ آیة الله بروجردی (حسینیه و حمام)

۳ ـ آیة الله بروجردی و احیاء صد طلبه در ماه

۱. حضرت یحیی (ع)

۱. سیما

ـ یا یحیی خُذِ الْکتابَ بِقُوَّةٍ وَ آتَیناهُ الْحُکمَ صَبِیا. وَ حَناناً مِنْ لَدُنّا وَ زَکاةً وَ کانَ تَقِیا [مریم/۱۳ –۱۲] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ أَوْحَشَ مَا یکونُ هَذَا الْخَلْقُ فِی ثَلَاثَةِ مَوَاطِنَ یوْمَ یولَدُ وَ یخْرُجُ مِنْ بَطْنِ أُمِّهِ فَیرَی الدُّنْیا وَ یوْمَ یمُوتُ فَیعَاینُ الْآخِرَةَ وَ أَهْلَهَا وَ یوْمَ یبْعَثُ فَیرَی أَحْکاماً لَمْ یرَهَا فِی دَارِ الدُّنْیا وَ قَدْ سَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی یحْیی (ع) فِی هَذِهِ الثَّلَاثَةِ الْمَوَاطِنِ وَ آمَنَ رَوْعَتَهُ فَقَالَ : وَ سَلامٌ عَلَیهِ یوْمَ وُلِدَ وَ یوْمَ یمُوتُ وَ یوْمَ یبْعَثُ حَیا [(مریم/۱۵)] [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۰۷] .

ـ قال المجلسی (ره) : إن الصبیان قالوا لیحیی اذهب بنا نلعب فقال ما للعب خلقت فأنزل الله تعالی فیه "وَ آتَیناهُ الْحُکمَ صَبِیا" (مریم–۱۲) [بحارالأنوار ، ج۱۴ ، ص۱۷۷] .

ـ عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : "قُلْتُ مَا عَنَی اللَّهُ تَعَالَی بِقَوْلِهِ فِی یحْیی "وَ حَناناً مِنْ لَدُنّا وَ زَکاةً" قَالَ تَحَنُّنَ اللَّهِ قَالَ قُلْتُ فَمَا بَلَغَ مِنْ تَحَنُّنِ اللَّهِ عَلَیهِ قَالَ کانَ إِذَا قَالَ یا رَبِّ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ لَبَّیک یا یحْیی" [بحارالأنوار ، ج۱۴ ، ص۱۶۴] .

۲. گریه حضرت یحیی (ع)

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ زَکرِیا (ع) یا بُنَی مَا یدْعُوک إِلَی هَذَا إِنَّمَا سَأَلْتُ رَبِّی أَنْ یهَبَک لِی لِتَقَرَّ بِک عَینِی قَالَ أَنْتَ أَمَرْتَنِی بِذَلِک یا أَبَهْ قَالَ وَ مَتَی ذَلِک یا بُنَی قَالَ أَ لَسْتَ الْقَائِلَ إِنَّ بَینَ الْجَنَّةِ وَ النَّارِ لَعَقَبَةً لَا یجُوزُهَا إِلَّا الْبَکاءُونَ مِنْ خَشْیةِ اللَّهِ قَالَ بَلَی فَجِدَّ وَ اجْتَهِدْ وَ شَأْنُک غَیرُ شَأْنِی فَقَامَ یحْیی فَنَفَضَ مِدْرَعَتَهُ فَأَخَذَتْهُ أُمُّهُ [أمالی صدوق ، ص۲۸] .

ـ پیامبر (ص) در ضمن حدیثی مفصّل می گوید : در هر مجلسی که یحیی (ع) بود حضرت زکریا نمی‌توانست اسمی از بهشت و جهنم ببرد. روزی به طرف راست و چپ نگاه کرد و :

فَلَمْ یرَ یحْیی فَأَنْشَأَ یقُولُ حَدَّثَنِی حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ (ع) عَنِ اللَّهِ تَبَارَک وَ تَعَالَی إِنَّ فِی جَهَنَّمَ جَبَلًا یقَالُ لَهُ السَّکرَانُ فِی أَصْلِ ذَلِک الْجَبَلِ وَادٍ یقَالُ لَهُ الْغَضْبَانُ لِغَضَبِ الرَّحْمَنِ تَبَارَک وَ تَعَالَی فِی ذَلِک الْوَادِی جُبٌّ قَامَتُهُ مِائَةُ عَامٍ فِی ذَلِک الْجُبِّ تَوَابِیتُ مِنْ نَارٍ فِی تِلْک التَّوَابِیتِ صَنَادِیقُ مِنْ نَارٍ وَ ثِیابٌ مِنْ نَارٍ وَ سَلَاسِلُ مِنْ نَارٍ وَ أَغْلَالٌ مِنْ نَارٍ فَرَفَعَ یحْیی (ع) رَأْسَهُ فَقَالَ وَا غَفْلَتَاهْ مِنَ السَّکرَانِ ثُمَّ أَقْبَلَ هَائِماً عَلَی وَجْهِهِ [أمالی صدوق ، ص۲۸] .

ـ قَالَ الْکاظِمُ (ع) : کانَ یحْیی بْنُ زَکرِیا (ع) یبْکی وَ لَا یضْحَک وَ کانَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ (ع) یضْحَک وَ یبْکی وَ کانَ الَّذِی یصْنَعُ عِیسَی (ع) أَفْضَلَ مِنَ الَّذِی کانَ یصْنَعُ یحْیی (ع) [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۵] .

۳. شهادت

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مَلِکاً کانَ عَلَی عَهْدِ یحْیی بْنِ زَکرِیا (ع) لَمْ یکفِهِ مَا کانَ عَلَیهِ مِنَ الطَّرُوقَةِ حَتَّی تَنَاوَلَ امْرَأَةً بَغِیاً فَکانَتْ تَأْتِیهِ حَتَّی أَسَنَّتْ فَلَمَّا أَسَنَّتْ هَیأَتْ ابْنَتَهَا ثُمَّ قَالَتْ لَهَا إِنِّی أُرِیدُ أَنْ آتِی بِک الْمَلِک فَإِذَاوَاقَعَک فَیسْأَلُک مَا حَاجَتُک فَقُولِی حَاجَتِی أَنْ تَقْتُلَ یحْیی بْنَ زَکرِیا (ع) فَلَمَّا وَاقَعَهَا سَأَلَهَا عَنْ حَاجَتِهَا فَقَالَتْ قَتْلُ یحْیی بْنِ زَکرِیا (ع) فَلَمَّا کانَ فِی الثَّالِثَةِ بَعَثَ إِلَی یحْیی فَجَاءَ بِهِ فَدَعَا بِطَسْتِ ذَهَبٍ فَذَبَحَهُ فِیهَا وَ صَبُّوهُ عَلَی الْأَرْضِ فَیرْتَفِعُ الدَّمُ وَ یعْلُو وَ أَقْبَلَ النَّاسُ یطْرَحُونَ عَلَیهِ التُّرَابَ فَیعْلُو عَلَیهِ الدَّمُ حَتَّی صَارَ تَلًّا عَظِیماً وَ مَضَی ذَلِک الْقَرْنُ فَلَمَّا کانَ مِنْ أَمْرِ بُخْتَنَصَّرَ مَا کانَ رَأَی ذَلِک الدَّمَ فَسَأَلَ عَنْهُ فَلَمْ یجِدْ أَحَداً یعْرِفُهُ حَتَّی دُلَّ عَلَی شَیخٍ کبِیرٍ فَسَأَلَهُ فَقَالَ أَخْبَرَنِی أَبِی عَنْ جَدِّی أَنَّهُ کانَ مِنْ قِصَّةِ یحْیی بْنِ زَکرِیا (ع) کذَا وَ کذَا وَ قَصَّ عَلَیهِ

الْقِصَّةَ وَ الدَّمُ دَمُهُ فَقَالَ بُخْتَنَصَّرُ لَا جَرَمَ لَأَقْتُلَنَّ عَلَيهِ حَتَّى يسْكُنَ فَقَتَلَ عَلَيهِ سَبْعِينَ أَلْفاً فَلَمَّا وَفَى عَلَيهِ سَكَنَ الدَّمُ [قصص‌الأنبياء راوندی ، ص٢١٧] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا رُبَّ شَهْوَةِ سَاعَةٍ أَوْرَثَتْ حُزْناً طَوِيلًا [مجموعه‌ورام ، ج١ ، ص١٢٩] .

١. حضرت یونس (ع)

١. سیما وشخصیت

وَ إِنَّ یونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلینَ [صافات/١٣٩.]

٢. امتحان الهی

وَ ذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغاضِباً [انبیاء/٨٧.]

٣. اخطار الهی

وَ لا تَکنْ کصاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نادی وَ هُوَ مَکظُومٌ [قلم/۴٨.]

۴. تذکر الهی

فَلَوْ لا أَنَّهُ کانَ مِنَ الْمُسَبِّحینَ [صافات/١۴٣.]

لَلَبِثَ فی بَطْنِهِ إِلی یوْم یبْعَثُونَ [صافات/١۴۴.]

فَنادی فِی الظُّلُماتِ أَنْ لا إِلهَ إِلاّ أَنْتَ سُبْحانَک إِنِّی کنْتُ مِنَ الظّالِمینَ [انبیاء/٨٧.]

۵. مشمول لطف الهی

لَوْ لا أَنْ تَدارَکهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَراءِ وَ هُوَ مَذْمُومٌ [قلم/۴٩.]

۶. تعداد مؤمنین

قَالَ الصَّادِقُع : کانَ فِيهِمْ رَجُلَانِ عَابِدٌ وَ عَالِمٌ وَ کانَ اسْمُ أَحَدِهِمَا مَلِيخَا وَ الْآخَرُ اسْمُهُ رُوبِيلُ [تفسیرالقمی ، ج١ ، ص٣١٧.]

٧. فرق عالم و عابد

قَالَ الصَّادِقُع : فَکانَ الْعَابِدُ يشِيرُ عَلَى يونُسَ بِالدُّعَاءِ عَلَيهِمْ وَ کانَ الْعَالِمُ ينْهَاهُ وَ يقُولُ لَا تَدْعُ عَلَيهِمتفسیرالقمی ، ج١ ، ص٣١٧.

عابد فراری ، عالم مقاوم ، ثابت و استوار :

قَالَ الصَّادِقُع : خَرَجَ يونُسُ مِنْ بَينِهِمْ مَعَ الْعَابِدِ وَ بَقِی الْعَالِمُ فِيهَا [تفسیرالقمی ، ج١ ، ص٣١٧.]

راهنمایی توسط عالم (نقش عالم در نجات جامعه) : قَالَ الصَّادِقُع : فَقَالَ الْعَالِمُ لَهُمْ يا قَوْمِ افْزَعُوا إِلَى اللَّهِ فَلَعَلَّهُ يرْحَمُکمْ وَ يرُدُّ الْعَذَابَ عَنْکم [تفسیرالقمی ، ج١ ، ص٣١٧.]

٨. بازگشت حضرت یونس ع

وقتی حضرت یونسعبه شهر بازگشت تا آثار عذاب را ببیند ، کشاورزان را دید که مشغول کارند. از وضع مردم سؤال کرد ، گفتند : یونسعنفرین کرد و رفت و مردم جمع شدند و گریستند و دعا کردند و خداوند رحم کرد به آنان و عذاب را برداشت. [تفسیرالقمی ، ج١ ، ص٣١٧.]

٩. درس ها

١ ـ فرار از حکومت خدا ممکن نیست :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : و لا یمکن الفرار من حکومتك [فرازی از دعای کمیل مصباح‌المتهجد ، ص٨۴۴.]

إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْك الْمَشْحُونِ [صافات/۱۴۰]

فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيه [انبياء/۸۷.]

فَالْتَقَمَهُ الْحُوت [صافات/۱۴۲.]

توجّه : يك لقمه كرد!!

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُع : سَمِعَتْ أُمُّ سَلَمَةَ النَّبِيصيَقُولُ فِي دُعَائِهِ اللَّهُمَّ وَ لَا تَكلْنِي إِلَى نَفْسِي طَرْفَةَ عَينٍ أَبَداً فَسَأَلَتْهُ فِي ذَلِك فَقَالَ ص يا أُمَّ سَلَمَةَ وَ مَا يؤمِنُنِي وَ إِنَّمَا وَكلَ اللَّهُ يونُسَ بْنَ مَتَّى إِلَى نَفْسِهِ طَرْفَةَ عَينٍ فَكانَ مِنْهُ مَا كانَ [بحارالأنوار ، ج۱۴ ، ص۳۸۴.]

بعد از گفتار امّسلمه مبنى بر اين كه : شما هم مى‌ترسيد؟ ، فرمود : مگر حضرت يونسعپيغمبر نبود؟

۳ ـ نقش عالم در نجات جامعه :

امام صادقع : به خاطر حضور يك عالم در بين قوم يونسعو هشدارهاى او ، خداوند آن ملّت را نجات داد. [تفسيرالقمى ، ج۱ ، ص۳۱۷.]

۱. حضور در صحنه

۱. ترغيب به حضور درقرآن

الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِلّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ [آل عمران/۱۷۲] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاكمْ لِما يحْييكمْ [انفال/۲۴] .

إِنَّما يسْتَجِيبُ الَّذِينَ يسْمَعُونَ وَ الْمَوْتى يبْعَثُهُمُ اللّهُ ثُمَّ إِلَيهِ يرْجَعُونَ [انعام/۳۶] .

كسى كه در صحنه حاضر نمى‌شود مرده است.

حضور در صحنه و ايمان ، شرط قبولى دعا و راه يابى است :

وَ إِذا سَأَلَك عِبادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدّاعِ إِذا دَعانِ فَلْيسْتَجِيبُوا لِي وَ لْيومِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يرْشُدُونَ [بقره/۱۸۶] .

۲. حضور مؤثر

۱–سرعت :

اول كسى كه به نماز جمعه مى‌رود...

صف اول جبهه

صف اول جماعت

۲–مدّت :

اول از همه وارد مسجد شويم و آخر از همه بيرون برويم.

۳–داوطلبانه يا اجبارى :

اگر كسى داوطلبانه حاضر شود مؤثرتر است تا كسى كه به اجبار در صحنه اى حاضر شده است.

۳. عوامل مؤثر درحضور

۱. دعوت کنندگان

حضور در صحنه برای : آگاهی ، مشورت ، اقدام سیاسی و اجتماعی ، نهی از منکر ، امر به معروف ، کمک رسانی و حمایت مالی ، بدنی و عرضی.

۲. هدف

کُنْتُمْ خَیرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [آل عمران/۱۱۰] .

حضور برای کسب آگاهی (نماز جمعه)

حضور برای انتخاب.

حضور برای جنگ و مبارزه.

حضور برای کمک‌رسانی.

حضور برای اقدام سیاسی.

کونُوا قَوّامِینَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ [نساء/۱۳۵] .

۴. منع از حضور

وَ کنّا نَخُوضُ مَعَ الْخائِضِینَ [مدثر/۴۵] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أو لعلک رأیتنی آلف مجالس البطالین [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۷] .

فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّکری مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [انعام/۶۸] .

مجلس قمار و غیبت یا مجلس مشروب.

۵. اثرات عدم حضور

۱. دنیوی

اگر حضور در صحنه حق کم شود ، حضور در صحنه‌های فساد ، اعتیاد و لهو و لعب زیاد می‌شود.

اگر مردم در صحنه حاضر بمانند می‌شود ۲۲ بهمن ، اگر صحنه را رها کنند می‌شود ۱۵ خرداد.

انواع حضور

-پیش گام ، صف اول جبهه و جماعت و جمعه

-مداوم ، قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا [فصلت/۳۰] .

الَّذِینَ اسْتَجابُوا لِلّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ [آل عمران/۱۷۲] .

-خالص

تلاش بیگانگان :

۲. اجتماعی و سیاسی

ماجرای امام مجتبی (ع) و صلح ایشان

ماجرای ۲۵ سال ، سکوت تلخ حضرت امیر مؤمنان علی (ع)

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا اجْتَمَعَ لِلْإِمَامِ عِدَّةُ أَهْلِ بَدْرٍ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ وَجَبَ عَلَيهِ الْقِيامُ وَ التَّغْيِيرُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۴۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اللَّهِ يا سَدِيرُ لَوْ كانَ لِی شِيعَةٌ بِعَدَدِ هَذِهِ الْجِدَاءِ مَا وَسِعَنِی الْقُعُودُ وَ نَزَلْنَا وَ صَلَّينَا فَلَمَّا فَرَغْنَا مِنَ الصَّلَاةِ عَطَفْتُ عَلَى الْجِدَاءِ فَعَدَدْتُهَا فَإِذَا هِی سَبْعَةَ عَشَرَ. [كافی ، ج۲ ، ص۲۴۲] .

جداء جمع جَدی : بزغاله

۳. اخروی

کسی که در صحنه هفتگی اسلام (نماز جمعه) سه هفته پیاپی غایب شود و عذری نداشته باشد منافق است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ تَرَكَ الْجُمُعَةَ ثَلَاثاً مُتَتَابِعَةً لِغَيرِ عِلَّةٍ كتِبَ مُنَافِقاً [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۱۸۳] .

آنها که با غیبت صحنه حق را تنها گذاشتند :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِی الَّذِينَ اعْتَزَلُوا الْقِتَالَ مَعَهُ خَذَلُوا الْحَقَّ وَ لَمْ يَنْصُرُوا الْبَاطِلَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ رَجُلًا ينَادِی يا لَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يجِبْهُ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ [كافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

۶. علل عدم حضور

عوامل خروج از صحنه به دست خودی‌ها :

۱- عدم استفاده از نیروها

۲- استفاده نامناسب از نیروها

۳- بی‌اعتنایی به آراء مردم

۴- عدم حضور مسئولین در مشکلات مردم

۵- برخورد خشن

۶- عدم مراعات شرایط (گرما ، نور ، نظافت)

۷- مقدس مآب ها (متحجرین)

۸ ـ تشکیک ، از کجا بدانیم واجب است؟ از کجا بدانم بر من واجب است ؟ از کجا بدانم واجب فوری است؟ از کجا بدانم واجب عینی است؟ از کجا بدانم دستور مولوی است نه ارشادی؟

- رفاه طلبان

فَاذْهَبْ أَنْتَ وَ رَبُّک فَقاتِلا إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده/۲۴] .

إِنَّ بُيوتَنا عَوْرَةٌ [احزاب/۱۳] .

قُلْ نارُ جَهَنَّم أَشَدُّ حَرًّا [توبه/۸۱] .

وَ الصُّلْحُ خَيرٌ [نساء/۱۲۸] .

۱۰- اسیران دنیا

إِنْ كانَ آباوكمْ وَ أَبْناوكمْ وَ إِخْوانُكمْ وَ أَزْواجُكمْ وَ عَشِيرَتُكمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ مِنَ اللّهِ [توبه/۲۴] .

۱۱- جاهلان

اگر مردم در صحنه حاضر بودند ، حضرت علی (ع) در خانه نمی‌نشست. و امام کاظم (ع) زندان نمی‌رفت ، و الآن حضرت

مهدی (ع) غایب نبود. و صلح به امام حسن (ع) تحمیل نمی‌شد.
امام صادق (ع) فرمودند : یا سدیر لو کان لی شیعهٔ بعدد هذه الجداء ما و سعنی القعود. اگر به عدد این بزغاله‌ها یار داشتم ساکت نمی نشستم. سدیر می گوید بزغاله ها را شمردم ۱۷ عدد بود. [کافی ، ج ۲ ، ص۲۴۲] .

۷. تلاش دشمن برای حضور مردم

۱- شایعه و سلب اطمینان
۲- تهدید و ایجاد مشکلات
إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ [آل عمران/۱۷۳] .
۳- فشار اقتصادی
لا تُنْفِقُوا عَلی مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّی ینْفَضُّوا [منافقون/۷]
۴- ایجاد صحنه‌های کاذب و رقیب‌تراشی
وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ [لقمان/۶] .
الف : برخورد نظامی : إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِیماناً [آل عمران/۱۷۳] .
ب : برخورد تبلیغاتی : لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ [فصلت/۲۶] .
ج : برخورد اقتصادی

۱. حضور قلب

۱. در قرآن

لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُکاری حَتّی تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ [نساء/۴۳] .
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) لَا تَقُمْ إِلَی الصَّلَاةِ مُتَکاسِلًا وَ لَا مُتَنَاعِساً وَ لَا مُتَثَاقِلًا
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَالصَّلاةِ الْوُسْطی [(بقره/۲۳۸)] الظُّهْرُ وقُومُوا لِلّهِ قانِتِینَ [(بقره/۲۳۸)] إِقْبَالُ الرَّجُلِ عَلَی صَلَاتِهِ وَ مُحَافَظَتُهُ عَلَی وَقْتِهَا حَتَّی لَا یلْهِیهُ عَنْهَا وَ لَا یشْغَلَهُ شَیءٌ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۴ ، ص۲۳] .
رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ [نور/۳۷] .
هم به معنای سرگرمی قبل از نماز است و هم سرگرمی هنگام نماز.
الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲] .

۲. در روایات

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : یا کمَیلُ لَیسَ الشَّأْنُ أَنْ تُصَلِّی وَ تَصُومَ وَ تَتَصَدَّقَ [إِنَّمَا] الشَّأْنُ أَنْ تَکونَ الصَّلَاةُ فُعِلَتْ بِقَلْبٍ تَقِی وَ عَمَلٍ عِنْدَ اللَّهِ مَرْضِی وَ خُشُوعٍ سَوِی وَ إِبْقَاءٍ لِلْجِدِّ فِیهَا الْوَصِیةَ [بحار الانوار ، ج۷۴ ، ص۲۷۴] .
علی بن یقطین از امام کاظم (ع) نقل می کند که فرمود : مُرْ أَصْحَابَک أَنْ یکفُّوا مِنْ أَلْسِنَتِهِمْ وَ یدَعُوا الْخُصُومَةَ فِی الدِّینِ وَ یجْتَهِدُوا فِی عِبَادَةِ اللَّهِ وَ إِذَا قَامَ أَحَدُهُمْ فِی صَلَاةٍ فَرِیضَةٍ فَلْیحْسِنْ صَلَاتَهُ وَ لْیتِمَّ رُکوعَهُ وَ سُجُودَهُ وَ لَا یشْغِلْ قَلْبَهُ بِشَیءٍ مِنْ أُمُورِ

الدُّنْیا فَإِنِّی سَمِعْتُ أَبِی یقُولُ إِنَّ مَلَک الْمَوْتِ یتَصَفَّحُ وُجُوهَ الْمُومِنِینَ مِنْ عِنْدِ حُضُورِ الصَّلَوَاتِ الْمَفْرُوضَاتِ [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۶۲] .

۳. اهمیت

گاهی دو رکوع و دو سجده از دو نفر در ظاهر یکسان ولیبینهما ما بین السماء و الارض

همان گونه که آسمان از بالای سر شروع و تا... ادامه دارد نمازها نیز از درجات نازله تا عالیه... درجه دارد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ رَکعَتَانِ مُقْتَصَدَتَانِ فِی تَفَکرٍ خَیرٌ مِنْ قِیامِ لَیلَةٍ وَ الْقَلْبُ سَاهٍ [وسائل‌الشیعة ، ج ۴ ، ص ۷۴] .

از نماز به مقداری که با حضور قلب است قبول می‌شود و گرنه بر سر صاحبش فرو می‌آید.

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) : أَنَّهُ قَالَ إِذَا أَحْرَمْتَ فِی الصَّلَاةِ فَأَقْبِلْ عَلَیهَا فَإِنَّک إِذَا أَقْبَلْتَ أَقْبَلَ اللَّهُ عَلَیک وَ إِذَا أَعْرَضْتَ أَعْرَضَ اللَّهُ عَنْک فَرُبَّمَا لَمْ یرْفَعْ مِنَ الصَّلَاةِ إِلَّا الثُّلُثُ أَوِ الرُّبُعُ أَوِ السُّدُسُ عَلَى قَدْرِ إِقْبَالِ الْمُصَلِّی عَلَى صَلَاتِهِ وَ لَا یعْطِی اللَّهُ الْغَافِلَ شَیئاً [دعائم الإسلام ، ج ۱ ص ، ۱۵] .

رَوَى مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ عَنِ النبی (ص) أَنَّهُ قَالَ : "مَنْ عَرَفَ مَنْ عَلَى یمِینِهِ وَ شِمَالِهِ مُتَعَمِّداً فِی الصَّلَاةِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ" [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۴۹] .

قَالَ النَّبِی (ص) : مَنْ صَلَّى رَکعَتَینِ وَ لَمْ یحَدِّثْ نَفْسَهُ فِیهِمَا بِشَیءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْیا غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۴۹] .

قَالَ النَّبِی (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ رَکعَتَانِ مُقْتَصَدَتَانِ فِی تَفَکرٍ خَیرٌ مِنْ قِیامِ لَیلَةٍ وَ الْقَلْبُ لاهٍ [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۴۹] .

اکثر ارزش‌ها و آثار نماز مربوط به حضور قلب است.

نماز بی‌حضور قلب مانند جسد بدون روح است.

شاید در کلمه اقامه معنای عنایت و توجه باشد.

خداوند از اقامه نماز ستایش کرده ، اما در نماز بی‌روح کلمه اقامه به کار نبرده است : لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُکارى [نساء/۴۳] .

من کان غافلا فی صلوته لا یکون مقیما للصلوة [جامع السعادات ، ج ۳ ، ص ۳۲۶] .

عن أبی عبد الله (ع) أنه قرأ "حافِظُوا عَلَى الصَّلَواتِ وَ الصَّلاةِ الْوُسْطى (صلاة العصر) وَ قُومُوا لِلَّهِ قانِتِینَ" (بقره/۲۳۸) فقوله "قُومُوا لِلَّهِ قانِتِینَ" قال : إقبال الرجل على صلاته و محافظته حتى لا یلهیه و لا یشغله عنها شیء [تفسیر قمی ، ج ۱ ، ص ۷] .

امام صادق (ع) فرمود : قنوت به معنای اقبال بر نماز و محافظت بر نماز است به جوری که حتیلا یلهیه و لا...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ کرِهَ لَکمْ أَیتُهَا الْأُمَّةُ أَرْبَعاً وَ عِشْرِینَ خَصْلَةً وَ نَهَاکمْ عَنْهَا کرِهَ لَکمُ الْعَبَثَ فِی الصَّلَاةِ [کافی ، ج ۳ ، ص ۳۰۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَا یتِمُّ رُکوعَهَا وَ سُجُودَهَا [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۵۳] .

قلب مثل آینه است. اگر به سوی خدا رو کند انوار الهی در او متجلی می‌شود.

غبار ، آینه را مکدّر و گناه ، قلب را مکدّر می سازد.

تمام آثار نماز مربوط به حضور قلب است.

نماز با حضور قلب :

تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ [عنكبوت/۴۵] .
أَلا بِذِكرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .
قال علیعیستنزل الرحمة [غررالحكم ، ص۱۸۹] .
قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : الصَّلَاةُ قُرْبَانُ كلِّ تَقِی [من لایحضره‌الفقیه ، ج ۱ ، ص ۲۱۰] .
قال المجلسیره : إن الصلاة معراج المؤمن. [بحار الانوار ، ج۷۹ ، ص۳۰۳] .
نماز بی‌حضور قلب ، اقامه نیست ، بلكه تكان خوردن لب و كمر است.
كلمه اقامه مخصوص به حضور قلب است و گرنه كلمهصلوةگفته می‌شود نهاقامة الصلوة.

۴. آثار

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَلَیسَ مِنْ مُومِنٍ یقْبِلُ بِقَلْبِهِ فِی صَلَاتِهِ إِلَی اللَّهِ إِلَّا أَقْبَلَ اللَّهُ إِلَیهِ بِوَجْهِهِ [أمالی مفید ، ص۱۴۹] .
عن النبی (ص) : لا یزال الله مقبلا علی العبد ما لم یلتفت [مستدرک حاكم ، ج ۱ ، ص۲۳۶] .
عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) : أَنَّهُ قَالَ إِذَا أَحْرَمْتَ فِی الصَّلَاةِ فَأَقْبِلْ عَلَیهَا فَإِنَّک إِذَا أَقْبَلْتَ أَقْبَلَ اللَّهُ عَلَیک وَ إِذَا أَعْرَضْتَ أَعْرَضَ اللَّهُ عَنْک فَرُبَّمَا لَمْ یرْفَعْ مِنَ الصَّلَاةِ إِلَّا الثُّلُثُ أَوِ الرُّبُعُ أَوِ السُّدُسُ عَلَی قَدْرِ إِقْبَالِ الْمُصَلِّی عَلَی صَلَاتِهِ وَ لَا یعْطِی اللَّهُ الْغَافِلَ شَیئاً [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص۲۶۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنِّی لَأُحِبُّ لِلرَّجُلِ مِنْكمُ الْمُومِنِ إِذَا قَامَ فِی صَلَاةِ فَرِیضَةٍ أَنْ یقْبِلَ بِقَلْبِهِ إِلَی اللَّهِ وَ لَا (یشْغَلَ قَلْبَهُ) بِأَمْرِ الدُّنْیا [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۴۰] .
پیامبر (ص) : " برای نماز كامل نور است و درهای آسمان باز است و به نمازگزار می گوید : حَافَظْتَ عَلَی حَفِظَک اللَّهُ [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص۲۶۴] .
پیامبر (ص) : در حدیث دیگر می‌خوانیم كه فرشته‌ها نیز دعا می كنند : صَعِدَتْ إِلَی السَّمَاءِ لَهَا نُورٌ یتَلَأْلَأُ وَ فُتِحَتْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ لَهَا وَ تَقُولُ حَافَظْتَ عَلَی حَفِظَک اللَّهُ فَتَقُولُ الْمَلَائِكةُ صَلَّی اللَّهُ عَلَی صَاحِبِ هَذِهِ الصَّلَاةِ [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص۲۶۴] .
و شاید به خاطر آن دعا باشد كه ما از فحشاء و منكر محفوظ می‌مانیم.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّی صَلَاةً لَا یذْكرُ فِیهَا شَیئاً مِنْ أَمْرِ الدُّنْیا لَا یسْأَلُ اللَّهَ شَیئاً إِلَّا أَعْطَاهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۴ ، ص۱۰۵] .
امام صادق (ع) : "كسی كه حضور قلب داشته باشد خداوند قلوب مؤمنین را به سوی او گرایش می‌دهد".
وَ أَقْبَلَ بِقُلُوبِ الْمُومِنِینَ إِلَیهِ بِالْمَحَبَّةِ بَعْدَ حُبِّ اللَّهِ إِیاهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۳۵] .
امام صادق (ع) : در تورات نوشته : یا ابْنَ آدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِی أَمْلَأْ قَلْبَک غِنًی وَ لَا أَكلْک إِلَی طَلَبِک وَ عَلَی أَنْ أَسُدَّ فَاقَتَک وَ أَمْلَأَ قَلْبَک خَوْفاً مِنِّی وَ إِنْ لَا تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِی أَمْلَأْ قَلْبَک شُغُلًا بِالدُّنْیا ثُمَّ لَا أَسُدَّ فَاقَتَک وَ أَكلْک إِلَی طَلَبِک [كافی ، ج ۲ ، ص۸۳]
.
دریافت رحمت الهی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا قَامَ الْعَبْدُ الْمُومِنُ فِی صَلَاتِهِ نَظَرَ اللَّهُ إِلَیهِ أَوْ قَالَ أَقْبَلَ اللَّهُ عَلَیهِ حَتَّی ینْصَرِفَ وَ أَظَلَّتْهُ الرَّحْمَةُ مِنْ فَوْقِ رَأْسِهِ إِلَی أُفُقِ السَّمَاءِ [كافی ، ج ۳ ، ص۲۶۵] .
شیطان به او رشک می‌برد : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا قَامَ الرَّجُلُ إِلَی الصَّلَاةِ أَقْبَلَ إِبْلِیسُ ینْظُرُ إِلَیهِ حَسَداً لِمَا یرَی مِنْ رَحِمَةِ اللَّهِ الَّتِی تَغْشَاهُ [خصال صدوق ، ج ۲ ، ص۶۳] .

ملائکه او را احاطه می کنند : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَحُفُّ بِهِ الْمَلَائِکَةُ مِنْ تَحْتِ قَدَمَيهِ إِلَى أَعْنَانِ السَّمَاءِ [بحار الانوار ، ج۷۹ ، ص۲۱۵] .

محبوب خدا شده : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَلَيسَ مِنْ عَبْدٍ يقْبِلُ بِقَلْبِهِ فِی صَلَاتِهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى إِلَّا أَقْبَلَ اللَّهُ إِلَيهِ بِوَجْهِهِ [بحار الانوار ، ج۸۱ ، ص۲۴۰] .

قال النبی (ص) : إن الله مقبل على العبد ما لم يلتفت [بحار الانوار ، ج۸۱ ، ص۲۶۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ أَيدَهُ مَعَ مَوَدَّتِهِمْ إِياهُ بِالْجَنَّةِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۲۰۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا قَامَ الْعَبْدُ إِلَى الصَّلَاةِ فَكانَ هَوَاهُ وَ قَلْبُهُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى انْصَرَفَ كيوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ [بحار الانوار ، ج۸۱ ، ص۲۶۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَلَّى رَكعَتَينِ يعْلَمُ مَا يقُولُ فِيهِمَا انْصَرَفَ وَ لَيسَ بَينَهُ وَ بَينَ اللَّهِ ذَنْبٌ [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ لَا يقْبَلُ مِنْ صَلَاتِهِ إِلَّا مَا أَقْبَلَ عَلَيهِ مِنْهَا بِقَلْبِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۴ ، ص۹۹] .

قَالَ النَّبِی (ص) : لَا يقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ امْرِئٍ لَا يحْضُرُ فِيهَا قَلْبُهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۳ ، ص۵۹] .

۵. عوامل حضور قلب

۱ ـ شناخت : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اللَّهِ إِنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَينِ كانَ يعْرِفُ الَّذِی يقُومُ بَينَ يدَيهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۵ ، ص۴۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سكنوا فی أنفسكم معرفة ما تعبدون حتى ينفعكم ما تحركون من الجوارح بعبادة من تعرفون [بحار الانوار ، ج۷۵ ، ص۶۳] .

۲ ـ مقايسه : قال النبی (ص) : يا بن آدم انا خير منک مما تلفت اليه [کنز ، ۱۱۹۹۷۹] .

۳ ـ تقوا : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الْوَرَعَ يفْتَحُ عَلَى الْعَبْدِ أَبْوَابَ الْعِبَادَةِ [بحار الانوار ، ج۷۴ ، ص۲۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) لَيسَ الشَّأْنُ أَنْ تُصَلِّی وَ تَصُومَ وَ تَتَصَدَّقَ [إِنَّمَا] الشَّأْنُ أَنْ تَكونَ الصَّلَاةُ فُعِلَتْ بِقَلْبٍ تَقِی [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۹۴] .

۴ ـ اهتمام و علاقه : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كمَا أَنَّ الشَّمْسَ وَ اللَّيلَ لَا يجْتَمِعَانِ كذَلِک حُبُّ اللَّهِ وَ حُبُّ الدُّنْيا لَا يجْتَمِعَانِ [غررالحکم ، ص۱۴۱] .

۵ ـ توجه به عظمت خدا و ضعف ما : قَالَ النَّبِی (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قُمْ بَينَ يدَی وَ اشْدُدْ مِئْزَرَک قِيامَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ بَينَ يدَی الْمَلِک الْجَلِيلِ فَفَعَلَ ذَلِک مُوسَى (ع) [من لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۳۲۷] .

يا موسى اذا قمت بين يديه فقم قيام العبد الذليل و ناجنی بقلب وجل و لسان صادق [جامع السعادات ، ج۳ ، ص۳۲۷] .

۶ ـ ياد قبر و قيامت : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اذْكرْ وُقُوفَک بَينَ يدَيهِ يوْمَ‌هُنَالِک تَبْلُوا كلُّ نَفْسٍ ما أَسْلَفَتْ وَ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلاهُمُ الْحَقِّ [مصباح‌الشريعة ، ص۸۷] .

۷ ـ فكر اينكه آخرين نماز است : قَالَ النَّبِی (ص) : صَلِّ صَلَاةَ مُوَدِّعٍ فَإِذَا دَخَلْتَ فِی الصَّلَاةِ فَقُلْ هَذَا آخِرُ صَلَاتِی مِنَ الدُّنْيا وَ كنْ كأَنَّ الْجَنَّةَ بَينَ يدَيک وَ النَّارَ تَحْتَک وَ مَلَک الْمَوْتِ وَرَاءَک وَ الْأَنْبِياءَ عَنْ يمِينِک وَ الْمَلَائِكةَ عَنْ يسَارِک وَ الرَّبَّ مُطَّلِعٌ عَلَيک مِنْ فَوْقِک فَانْظُرْ بَينَ يدَی مَنْ تَقِفُ وَمَعَ مَنْ تُنَاجِی وَ مَنْ ينْظُرُ إِلَيک [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۱۰۴] .

۸ ـ فكر اينكه نماز مهمانی خداست : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حَقُّ الصَّلَاةِ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّهَا وِفَادَةٌ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَنْتَ فِيهَا قَائِمٌ بَينَ يدَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۸] .

۹ ـ توجه به برکات حضور قلب : قَالَ عَلِی (ع) : لِلْمُصَلِّی ثَلَاثُ خِصَالٍ مَلَائِكَةٌ حَافِّينَ مِنْ قَدَمَيهِ إِلَی أَعْنَانِ السَّمَاءِ وَ الْبِرُّ يَنْتَثِرُ عَلَيهِ مِنْ رَأْسِهِ إِلَی قَدَمِهِ وَ مَلَكٌ عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ يَسَارِهِ فَإِنِ الْتَفَتَ قَالَ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی إِلَی خَيرٍ مِنِّی تَلْتَفِتُ يا ابْنَ آدَمَ لَوْ يَعْلَمُ الْمُصَلِّی مَنْ يُنَاجِی مَا انْفَتَلَ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۲۸۹] .

۱۰ ـ توجه به هشدارها : فَوَيلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاتِهِمْ ساهُونَ [ماعون/۵-۴] .

لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى حَتّى تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ [نساء/۴۳] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : لَا تَقُمْ إِلَی الصَّلَاةِ مُتَكَاسِلًا وَ لَا مُتَنَاعِساً وَ لَا مُتَثَاقِلًا [کافی ، ج۳ ، ص۲۹۹] .

قَالَ عَلِی (ع) : إِنَّ أَسْرَقَ النَّاسِ مَنْ سَرَقَ صَلَاتَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۳۶] .

قَالَ النَّبِی (ص) : إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَی صُوَرِكُمْ وَ أَعْمَالِكُمْ وَإِنَّما يَنْظُرُ إِلَی قُلُوبِكُمْ [بحار الانوار ، ج۶۷ ، ص۲۴۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اشْتَغَلَ فِی صَلَاتِهِ بِغَيرِی فَهُوَ مِنَ الْمُسْتَهْزِءِينَ بِنَفْسِهِ وَ مَكْتُوبٌ اسْمُهُ فِی دِيوَانِ الْخَاسِرِينَ [مصباح‌الشریعة ، ص۹۱] .

خداوند تا سه بار التفات می‌فرماید : قَالَ عَلِی (ع) : الالتفات فی الصلاة اختلاس من الشیطان فإیاکم و الالتفات فی الصلاة فإن الله تبارک و تعالی یقبل علی العبد إذا قام فی الصلاة فإذا التفت قال الله تبارک و تعالی یا ابن آدم عمن تلتفت ثلاثة فإذا التفت بالرابعة أعرض الله عنه [بحار الانوار ، ج۸۱ ، ص۲۳۹] .

قَالَ عَلِی بْنِ الْحُسَينِ (ع) : الْمُنَافِقُ يَنْهَی وَ لَا يَنْتَهِی وَ يَأْمُرُ بِمَا لَا يَأْتِی إِذَا قَامَ فِی الصَّلَاةِ اعْتَرَضَ وَ إِذْ رَكَعَ رَبَضَ وَ إِذْ سَجَدَ نَقَرَ وَ إِذَا جَلَسَ شَغَرَ [بحار الانوار ، ج۶۹ ، ص۲۰۵] .

۱۱ ـ استمداد از دعاهای رسیده و آداب و مستحبات.

۱۲ ـ ابتدا به معنا توجه کند بعد کلمات را بگوید : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۰] .

۱۳ ـ اسرار و رموز حرکات را یاد کند بعد حرکت کند.

قیام نشانه آماده به خدمت بودن است.

رکوع نشانه تسلیم.

سجود نشانه عبودیت. تکرار سجده ، رمز : مِنْها خَلَقْناكُمْ وَ فِيها نُعِيدُكُمْ وَ مِنْها نُخْرِجُكُمْ تارَةً أُخْرى [طه/۵۵] .

تشهد نشانه اظهار ایمان است. بر فرض هیچ کدام اعمالم قبول نشد ، من گواهی به یگانگی تو می‌دهم.

۱۴ ـ عجله نکردن : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ لَكِنْ أَفْزِعُوا قُلُوبَكُمُ الْقَاسِيَةَ وَ لَا يَكُنْ هَمُّ أَحَدِكُمْ آخِرَ السُّورَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

همین که انسان عجله می کند ، خداوند به فرشتگان می‌فرماید : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَ مَا تَرَوْنَ إِلَی عَبْدِی كَأَنَّهُ يَرَی أَنَّ قَضَاءَ حَوَائِجِهِ بِيدِ غَيرِی [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۹] .

۱۵ ـ احساس نیاز :

یادی از گذشته غافل و پر گناه و نیاز به عفو ، یادی از غرق شدن در انواع خطرات و احساس نیاز ، یادی از خطرات آینده قبر و قیامت ، می‌تواند زمینه حضور قلب باشد.

۶. موانع حضور قلب

۱ ـ نگاه نابجا.

۲ ـ مکان نابجا.

۳ ـ مناظر.

۴ ـ اصوات : رادیو ، تلویزیون ، گریه طفل...

۵ ـ زمان خستگی ، پرخوری ، بی‌حالی ، هیجانات ، نگاه داشتن بول و...

۶ ـ تهاون و استخفات و حب دنیا.

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ لَا يقْبَلُ مِنْ صَلَاتِهِ إِلَّا مَا أَقْبَلَ عَلَيهِ مِنْهَا بِقَلْبِهِ فَقَالَ رَجُلٌ هَلَكنَا فَقَالَ كلَّا إِنَّ اللَّهَ مُتِمُّ ذَلِك بِالنَّوَافِلِ [وسائل‌الشيعة ، ج۴ ، ص۹۹] .

۷. راه های دستیابی

شناخت و معرفت : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اللَّهِ إِنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَينِ كانَ يعْرِفُ الَّذِی يقُومُ بَينَ يدَيهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۵ ، ص۴۷۴] .

هنگام وضو رنگ امام سجاد (ع) زرد می شد و می‌فرمود : أتدرون بين يدی من أريد أن أقوم [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۷۴] .

قال علی (ع) : سكنوا فی أنفسكم معرفة ما تعبدون حتی ينفعكم ما تحركون من الجوارح بعبادة من تعرفون [تحف‌العقول ، ص۲۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ تَعْلَمُ مَنْ تُنَاجِی مَا انْفَلَتَّ [ثواب‌الأعمال ، ص۳۵] .

یاد قبر و قیامت و گناهان و قصورها : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا صَلَّيتَ صَلَاةً فَرِيضَةً فَصَلِّهَا لِوَقْتِهَا صَلَاةَ مُوَدِّعٍ يخَافُ أَنْ لَا يعُودَ إِلَيهَا أَبَداً [وسائل‌الشيعة ، ج۴ ، ص۳۴] .

او تو را می‌بیند : قَالَ النَّبِی (ص) : فَانْظُرْ بَينَ يدَی مَنْ تَقِفُ وَ مَعَ مَنْ تُنَاجِی وَ مَنْ ينْظُرُ إِلَيك [مستدرك‌الوسائل ، ج۴ ، ص۱۰۴] .

قَال زَينُ الْعَابِدِينَ (ع) : أَنْتَ فِيهَا قَائِمٌ بَينَ يدَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۸] .

قال‌الحسن (ع) : يقول الله تعالى المصلی يناجينی [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۷۸] .

اگر نماز از دست رفت همه خیر از دست رفته است : دعا ، ذکر ، قرآن ، استغفار ، تعظیم ، تکبیر ، تحمید ، تهلیل.

قال رسول الله (ص) : لا يؤثر على الصلاة عشاء و لا غيره و كان إذا دخل وقتها كأنه لا يعرف أهلا و لا حميما [مجموعه ورام ، ج۲ ، ص۷۸] .

قَالَ النَّبِی (ص) يا ابْنَ آدَمَ لَوْ تَعْلَمُ مَا لَک فِی صَلَاتِک وَ مَنْ تُنَاجِی مَا سَئِمْتَ وَ مَا الْتَفَتَّ [بحار الانوار ، ج۷۹ ، ص۲۳۳] .

اگر می‌دانستی نماز چه سودهایی برایت دارد و با چه کسی مناجات می کنی ، نه خسته می‌شدی و نه روی دل به جای دیگران می گرداندی.

توجه به زمان ملاقات : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : مَعْنَى قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ فِی الْإِقَامَةِ أَی حَانَ وَقْتُ الزِّيارَةِ وَ الْمُنَاجَاةِ [معانی‌الأخبار ، ص ۴۰] .

توجه به نظاره گری او : الَّذِی يراک حِينَ تَقُومُ وَ تَقَلُّبَک فِی السّاجِدِينَ [شعراء/۲۱۹-۲۱۸] .

قَالَ النَّبِی (ص) : يا أبا ذر ، اعبد الله كأنک تراه ، فإن كنت لا تراه فإنه (عز و جل) يراک [أمالی طوسی ، ص۵۲۵] .

قَالَ النَّبِی (ص) : إِنَّ اللَّهَ لَا ينْظُرُ إِلَى صُوَرِكمْ وَ أَعْمَالِكمَ وَإِنَّما ينْظُرُ إِلَى قُلُوبِكمْ [بحار الانوار ، ج۶۷ ، ص۲۴۸] .

به امام سجادعگفته شد چرا در حادثه تلخی که برای فرزندت پیش آمد و شما در نماز بودید ، توجه به فرزند نکردی؟! امام (ع) فرمود : لَوْ مِلْتُ بِوَجْهِی عَنْهُ لَمَالَ بِوَجْهِهِ عَنِّی أَ فَمَنْ یرَی رَاجِماً بَعْدَهُ [بحار الانوار ، ج۸۱ ، ص۲۴۵] .

توجه به معانی و مفاهیم الفاظ داشته باشد : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۰] .

توجه به رموز : قیام در صف هماهنگ با فرشتگان است. نشانه قیام به تکلیف و آماده به خدمت بودن است.

رکوع ، رمز و ادب است و باید گردن در رکوع کشیده باشد؛ یعنی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : آمَنْتُ بِاللَّهِ وَ لَوْ ضُرِبَتْ عُنُقِی [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۱۱] .

سجده ، یعنی خاکسارم.

تکرار سجده ، نشانه : مِنْها خَلَقْناکمْ وَ فِیها نُعِیدُکمْ وَ مِنْها نُخْرِجُکمْ تارَةً أُخْری [طه/۵۵] .

تشهد : اعترافات و اقرارات.

سلام : پیوند با رهبر و امت است.

یاد و عظمت او و ذلت خود : قَالَ النَّبِی (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قُمْ بَینَ یدَی وَ اشْدُدْ مِئْزَرَک قِیامَ الْعَبْدِ الذَّلِیلِ بَینَ یدَی الْمَلِک الْجَلِیلِ فَفَعَلَ ذَلِک مُوسَی (ع) [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۳۲۷] .

حب خداوند : عَنِ الصَّادِقِ (ع) : قَالَ کانَ فِیمَا نَاجَی اللَّهُ بِهِ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ (ع) أَنْ قَالَ لَهُ : یا ابْنَ عِمْرَانَ کذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یحِبُّنِی فَإِذَا جَنَّهُ اللَّیلُ نَامَ عَنِّی [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۷۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کمَا أَنَّ الشَّمْسَ وَ اللَّیلَ لَا یجْتَمِعَانِ کذَلِک حُبُّ اللَّهِ وَ حُبُّ الدُّنْیا لَا یجْتَمِعَانِ [غررالحکم ، ص۱۴۱] .

فکر دنیا : قلیل ، زهرهٔ ، فانی ، بی‌وفا ، فریبکار است.

تا از حب دنیا خالی و از حب خدا پر و نماز خاشعانه باشد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا اسْتَقْبَلْتَ الْقِبْلَةَ فَانْسَ الدُّنْیا وَ مَا فِیهَا وَ الْخَلْقَ وَ مَا هُمْ فِیهِ (وَ اسْتَفْرِغْ قَلْبَک مِنْ کلِّ شَاغِلٍ یشْغَلُک عَنِ اللَّهِ) [بحار الانوار ، ج۸۱ ، ص۲۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا أَرَادُوا بِالزُّهْدِ فِی الدُّنْیا لِتَفْرُغَ قُلُوبُهُمْ لِلْآخِرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۹] .

توجه به انتقادهای الهی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لِلْمُصَلِّی ثَلَاثُ خِصَالٍ مَلَائِکةٌ حَافِّینَ مِنْ قَدَمَیهِ إِلَی أَعْنَانِ السَّمَاءِ وَ الْبِرُّ ینْتَثِرُ عَلَیهِ مِنْ رَأْسِهِ إِلَی قَدَمِهِ وَ مَلَک عَنْ یمِینِهِ وَ عَنْ یسَارِهِ فَإِنِ الْتَفَتَ قَالَ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی إِلَی خَیرٍ مِنِّی تَلْتَفِتُ یا ابْنَ آدَمَ لَوْ یعْلَمُ الْمُصَلِّی مَنْ ینَاجِی مَا انْفَتَلَ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۲۸۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الِالْتِفَاتُ فِی الصَّلَاةِ اخْتِلَاسٌ مِنَ الشَّیطَانِ فَإِیاکمْ وَ الِالْتِفَاتَ فِی الصَّلَاةِ فَإِنَّ اللَّهَ مُقْبِلٌ عَلَی الْعَبْدِ إِذَا قَامَ فِی الصَّلَاةِ فَإِذَا الْتَفَتَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی یا ابْنَ آدَمَ عَمَّنْ تَلْتَفِتُ ثَلَاثَةً فَإِذَا الْتَفَتَ الرَّابِعَةَ أَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۲۸۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اشْتَغَلَ فِی صَلَاتِهِ بِغَیرِی فَهُوَ مِنَ الْمُسْتَهْزِءِینَ بِنَفْسِهِ وَ مَکتُوبٌ اسْمُهُ فِی دِیوَانِ الْخَاسِرِینَ [مصباح‌الشریعة ، ص۹۱] .

امام رضا (ع) : می‌فرمایند : " نماز بی‌توجه مثل پارچه کهنه درهم پیچیده و پرتاب می‌شود و گفته می‌شود : ضَیعْتَنِی ضَیعَک اللَّهُ [فقه‌الرضا (ع) ، ص۱۰۳] .

۸. خطر بی توجهی

قَالَ النَّبی (ص) : مَنْ تَهَاوَنَ بِصَلَاتِهِ مِنَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ لَا يَنْظُرُ اللَّهُ إِلَيهِ [بحار الانوار ، ج ۸۰ ، ص ۲۲] .
قَالَ النَّبی (ص) : إِنَّ مِنَ الصَّلَاةِ لَمَا يقْبَلُ نِصْفُهَا وَ ثُلُثُهَا وَ رُبُعُهَا وَ خُمُسُهَا إِلَی الْعُشْرِ وَ إِنَّ مِنْهَا لَمَا يلَفُّ كمَا يلَفُّ الثَّوْبُ الْخَلَقُ فَيضْرَبُ بِهَا وَجْهُ صَاحِبِهَا وَ إِنَّمَا لَک مِنْ صَلَاتِک مَا أَقْبَلْتَ عَلَيهِ بِقَلْبِک [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۶۰] .
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ أَوَّلَ مَا يحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ الصَّلَاةُ فَإِنْ قُبِلَتْ قُبِلَ مَا سِوَاهَا وَ إِنَّ الصَّلَاةَ إِذَا ارْتَفَعَتْ فِی وَقْتِهَا رَجَعَتْ إِلَی صَاحِبِهَا وَ هِی بَيضَاءُ مُشْرِقَةٌ تَقُولُ حَفِظْتَنِی حَفِظَک اللَّهُ وَ إِذَا ارْتَفَعَتْ فِی غَيرِ وَقْتِهَا بِغَيرِ حُدُودِهَا رَجَعَتْ إِلَی صَاحِبِهَا وَ هِی سَوْدَاءُ مُظْلِمَةٌ تَقُولُ ضَيعْتَنِی ضَيعَک اللَّهُ [تهذيب الأحكام ، ج ۲ ، ص ۲۳۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا حَمَّادُ لَا تُحْسِنُ أَنْ تُصَلِّی مَا أَقْبَحَ بِالرَّجُلِ أَنْ تَأْتِی عَلَيهِ سِتُّونَ سَنَةً أَوْ سَبْعُونَ سَنَةً فَمَا يقِيمُ صَلَاةً وَاحِدَةً بِحُدُودِهَا تَامَّةً [من لايحضره‌الفقيه ، ج ۱ ، ص ۳۰۰] .

۹. عوامل بی توجهی

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى حَتّى تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ [نساء/۴۳] .
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : لَا تَقُمْ إِلَی الصَّلَاةِ مُتَكاسِلًا وَ لَا مُتَنَاعِساً وَ لَا مُتَثَاقِلًا فَإِنَّهَا مِنْ خِلَالِ النِّفَاقِ [كافی ، ج ۳ ، ص ۲۹۹] .
در حال نگه داشتن بول و... در حال پرخوری. [سفينة البحار ، ج ۱ ، ص ۲۵] .
دوری از مكان‌های نامناسب :
در مسير راه ، سيل ، در برابر درب باز ، در برابر عكس و مجسمه و تلويزيون و نقش و نگار.

۱۰. حضور قلب اوليای خدا

رنگ اميرالمؤمنين (ع) می‌پريد و می‌فرمود : "وقت ادای امانت فرا رسيد. امانتی كه خداوند بر آسمان‌ها و زمين عرضه كرد.عَنْ بَيانِ التَّنْزِيلِ لِابْنِ شَهْرَآشُوبَ عَنْ تَفْسِيرِ الْقُشَيرِی أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) [كانَ] إِذَا حَضَرَ وَقْتُ الصَّلَاةِ تَلَوَّنَ وَ تَزَلْزَلَ فَقِيلَ لَهُ مَا لَک فَقَالَ "جَاءَ وَقْتُ أَمَانَةٍ عَرَضَهَا اللَّهُ عَلَی السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبَالِ فَأَبَينَ أَنْ يحْمِلْنَهَا وَ أَشْفَقْنَ مِنْهَا وَ حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ وَ أَنَا فِی ضَعْفِی فَلَا أَدْرِی أُحْسِنُ أَدَاءَ مَا حُمِّلْتُ أَمْ لَا" [مستدرک‌الوسائل ، ج ۴ ، ص ۹۹] .
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) كانَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) إِذَا قَامَ فِی الصَّلَاةِ كأَنَّهُ سَاقُ شَجَرَةٍ لَا يتَحَرَّک مِنْهُ شَیءٌ إِلَّا مَا حَرَّكهُ الرِّيحُ مِنْهُ [كافی ، ج ۳ ، ص ۳۰۰] .
عَنْ أَبِی أَيوبَ قَالَ : "كانَ أَبُو جَعْفَرٍ وَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِذَا قَامَا إِلَی الصَّلَاةِ تَغَيرَتْ أَلْوَانُهُمَا حُمْرَةً وَ مَرَّةً صُفْرَةً وَ كأَنَّمَا يناجِيانِ شَيئاً يرَيانِهِ" [بحار الانوار ، ج ۸۱ ، ص ۲۴۸] .
امام باقر (ع) سر نماز بود ، چيزی بر سر او افتاد برنداشت تا فرزندش امام صادق (ع) آمد و آن را برداشت. [بحار الانوار ، ج ۸۴ ، ص ۲۵۳] .
السَّيدُ عَلِی بْنُ طَاوُسٍ فِی فَلَاحِ السَّائِلِ ، رُوِی "أَنَّ مَوْلَانَا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ الصَّادِقَ (ع) كانَ يتْلُو الْقُرْآنَ فِی صَلَاتِهِ فَغُشِی عَلَيهِ فَلَمَّا أَفَاقَ سُئِلَ مَا الَّذِی أَوْجَبَ مَا انْتَهَتْ حَالُک إِلَيهِ فَقَالَ مَا مَعْنَاهُ مَا زِلْتُ أُكرِّرُ آياتِ الْقُرْآنِ حَتَّی بَلَغْتُ إِلَی حَالٍ كأَنَّنِی سَمِعْتُهَا مُشَافَهَةً مِمَّنْ أَنْزَلَهَا وَ لَقَدْ صَلَّی أَبُو جَعْفَرٍ (ع) ذَاتَ يوْمٍ فَوَقَعَ عَلَی رَأْسِهِ شَیءٌ فَلَمْ ينْزِعْهُ مِنْ رَأْسِهِ حَتَّی قَامَ إِلَيهِ جَعْفَرٌ ع فَنَزَعَهُ مِنْ رَأْسِهِ تَعْظِيماً لِلَّهِ وَ إِقْبَالًا عَلَی صَلَاتِهِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج ۴ ، ص ۱۰۶] .

أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ فَهْدٍ فِی عُدَّةِ الدَّاعِی ، رُوِیَ "أَنَّ إِبْرَاهِیمَ (ع) کَانَ یسْمَعُ تَأَوُّهُهُ عَلَی حَدِّ مِیلٍ حَتَّی مَدَحَهُ اللَّهُ بِقَوْلِهِ "إِنَّ إِبْرَاهِیمَ لَحَلِیمٌ أَوّاهٌ مُنِیبٌ" (هود/٧۵) وَ کَانَ فِی صَلَاتِهِ یسْمَعُ لَهُ أَزِیزٌ کَأَزِیزِ الْمِرْجَلِ وَ کَذَلِکَ کَانَ یسْمَعُ مِنْ صَدْرِ سَیدِنَا رَسُولِ اللَّهِ ص مِثْلُ ذَلِکَ وَ کَانَتْ فَاطِمَهُس تَنْهَجُ فِی الصَّلَاةِ مِنْ خِیفَةِ اللَّهِ" [بحار الانوار ، ج٨١ ، ص٢۵٨] .

ناله ابراهیم (ع) در مناجات تا مسافت زیادی می‌رفت : أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ فَهْدٍ فِی عُدَّةِ الدَّاعِی رُوِیَ "أَنَّ إِبْرَاهِیمَ (ع) کَانَ یسْمَعُ تَأَوُّهُهُ عَلَی حَدِّ مِیلٍ حَتَّی مَدَحَهُ اللَّهُ بِقَوْلِهِ "إِنَّ إِبْرَاهِیمَ لَحَلِیمٌ أَوّاهٌ مُنِیبٌ" (هود/٧۵) وَ کَانَ فِی صَلَاتِهِ یسْمَعُ لَهُ أَزِیزٌ کَأَزِیزِ الْمِرْجَلِ" [بحار الانوار ، ج٨١ ، ص٢۵٨] .

تیر از پای حضرت علی (ع) در نماز خارج شد.فانه لا یحس بما یجری علیه [محجة البیضاء ، ج١ ، ص٣٩٨] .

عبا از دوش مبارک امام سجاد (ع) افتاد و حضرت اعتنا نکرد و فرمود :

عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِی قَالَ : رَأَیتُ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) یصَلِّی فَسَقَطَ رِدَاهُ عَنْ مَنْکبِیهِ قَالَ فَلَمْ یسَوِّهِ حَتَّی فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ قَالَ : فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ : " وَیحَکَ أَ تَدْرِی بَینَ یدَی مَنْ کُنْتُ إِنَّ الْعَبْدَ لَا تُقْبَلُ مِنْهُ صَلَاةٌ إِلَّا مَا أَقْبَلَ مِنْهَا فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاکَ هَلَکنَا. فَقَالَ : کلَّا إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یتَمِّمُ ذَلِکَ بِالنَّوَافِلِ" [تهذیب الأحکام ، ج٢ ، ص٣۴١] .

گرگ سراغ گوسفندان اباذر آمد و او اعتنا نکرد.قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْکرِی (ع) فِی تَفْسِیرِهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " یا أَبَاذَرٍّ! قَالَ : لَبَّیکَ یا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ : مَا فَعَلَ غُنَیمَاتُکَ؟ قَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لَهَا قِصَّةً عَجِیبَةً. قَالَ : وَ مَا هِی؟ قَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ بَینَا أَنَا فِی صَلَاتِی إِذْ عَدَا الذِّئْبُ عَلَی غَنَمِی فَقُلْتُ یا رَبِّ صَلَاتِی وَ یا رَبِّ غَنَمِی فَآثَرْتُ صَلَاتِی عَلَی غَنَمِی وَ ...." [بحار الانوار ، ج٨١ ، ص ٢٣١] .

إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی (ع) إِذَا قَامَ فِی صَلَاتِهِ تَرْتَعِدُ فَرَائِصُهُ بَینَ یدَی رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا ذَکرَ الْجَنَّةَ وَ النَّارَ اضْطَرَبَ اضْطِرَابَ السَّلِیمِ وَ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَ تَعَوَّذَ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ [بحار الانوار ، ج٨١ ، ص٢۵٨] .

امام زمانعجل الله تعالی فرجه الشریفبه علی بن مهزیار می‌فرماید : "خدا رحمت کند فلانی را نماز خوبی می‌خواند".

١. حق الناس

١. درآیات وروایات

١ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : جعل الله سبحانه حقوق عباده مقدمة لحقوقه (علی حقوقه) فمن قام بحقوق عباد الله کان ذلک مؤدیا إلی القیام بحقوق الله [غرر الحکم ، ص۴٨٠] .

٢ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَاءِ حَقِّ الْمُومِنِ [کافی ، ج٢ ، ص ١٧٠] .

٣ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَبَسَ حَقَّ الْمُومِنِ أَقَامَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ خَمْسَ مِائَةِ عَامٍ عَلَی رِجْلَیهِ حَتَّی یسِیلَ عَرَقُهُ أَوْ دَمُهُ وَ ینَادِی مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هَذَا الظَّالِمُ الَّذِی حَبَسَ عَنِ اللَّهِ حَقَّهُ قَالَ فَیوَبَّخُ أَرْبَعِینَ یوْماً ثُمَّ یومَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ [کافی ، ج٢ ، ص٣۶٧] .

۴ ـ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ [اعراف/٨۵] .

۵ ـ وَیلٌ لِلْمُطَفِّفِینَ [مطففین/١] .

۶ ـ لا تَأْکلُوا أَمْوالَهُمْ إِلی أَمْوالِکمْ [نساء/٢] .

٧ ـ السّارِقُ وَ السّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَیدِیهُما [مائده/٣٨] .

۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا الذَّنْبُ الَّذِی لَا يغْفَرُ فَمَظَالِمُ الْعِبَادِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَی إِذَا بَرَزَ لِخَلْقِهِ أَقْسَمَ قَسَماً عَلَی نَفْسِهِ فَقَالَ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَا يجُوزُنِی ظُلْمُ ظَالِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

۹. رضایت آگاهانه شرط است. داستان راضی شدن پسر یهودی به مقدار کم از ارث

۱۰.یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَأْکلُوا أَمْوالَکمْ بَینَکمْ بِالْباطِلِ إِلاّ أَنْ تَکونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ مِنْکمْ [نساء/۲۹] .

۱۱.وَ لا تَنْقُصُوا الْمِکیالَ وَ الْمیزانَ [هود/۸۴] .

وَ یا قَوْمِ أَوْفُوا الْمِکیالَ وَ الْمیزانَ بِالْقِسْطِ [هود/۸۵] .

۱۲. قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) : لَا يحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يتَصَرَّفَ فِی مَالِ غَيرِهِ بِغَيرِ إِذْنِهِ [کمال الدین ، ج۲ ، ص۵۲۰] .

۱۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَخَذَ أَرْضاً بِغَيرِ حَقٍّ کلِّفَ أَنْ يحْمِلَ تُرَابَهَا إِلَی الْمَحْشَرِ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۲۹۴] .

۱۴ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَخَذَ شِبْراً مِنَ الْأَرْضِ بِغَيرِ حَقٍّ أُتِی بِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ فِی عُنُقِهِ مِنْ سَبْعِ أَرَضِينَ [تهذیب الأحکام ، ج۷ ، ص۱۳۰] .

۱۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَجَرُ الْغَصِيبُ فِی الدَّارِ رَهْنٌ عَلَی خَرَابِهَا [نهج البلاغه ، حکمت ۲۴۰] .

۱۶. انواع غصب : گاهی غصب شخصی است مانند غصب اعیان و منافع.

گاهی غصب نوعی است مانند غصب مدارس وغصب خمس و زکات.

۱۷.قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ حَبَسَ حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَی أَنْ يعْطِيهُ إِيَّاهُ مَخَافَةَ مِنْ أَنَّهُ إِنْ خَرَجَ ذَلِك الْحَقُّ مِنْ يدِهِ أَنْ يفْتَقِرَ كَانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَقْدَرَ عَلَی أَنْ يفْقِرَهُ مِنْهُ عَلَی أَنْ يغْنِی نَفْسَهُ بِحَبْسِهِ ذَلِك الْحَقَّ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۸۴] .

۱۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : (بر بالای منبر فرمود) : يا مَعْشَرَ التُّجَّارِ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ (سه مرتبه) [کافی ، ج۵ ، ص۱۵۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : التَّاجِرُ فَاجِرٌ وَ الْفَاجِرُ فِی النَّارِ إِلَّا مَنْ أَخَذَ الْحَقَّ وَ أَعْطَی الْحَقَّ [کافی ، ج۵ ، ص۱۵۰] .

۱۹. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَوَّلُ قَطْرَةٍ مِنْ دَمِ الشَّهِيدِ کفَّارَةٌ لِذُنُوبِهِ إِلَّا الدَّينَ فَإِنَّ کفَّارَتَهُ قَضَاوهُ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۸۳] .

۲. اهمیت حق الناس

۱. ارزش تقوی در حق الناس

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثٌ مَنْ کنَّ فِيهِ زَوَّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ کيفَ شَاءَ

۱.کظْمُ الْغَيظِ

۲.وَ الصَّبْرُ عَلَی السُّيوفِ لِلَّهِ

۳.وَ رَجُلٌ أَشْرَفَ عَلَی مَالٍ حَرَامٍ فَتَرَکهُ لِلَّهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۸۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ص) : مَنْ خَافَ الْقِصَاصَ کفَّ عَنْ ظُلْمِ النَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱] .

۲. حساسیت حق الناس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يأْخُذَنَّ أَحَدُکمْ مَتَاعَ أَخِيهِ جَادّاً وَ لَا لَاعِباً مَنْ أَخَذَ عَصَا أَخِيهِ فَلْيرُدَّهَا إِلَيهِ [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۱۱] .

تاخیر در پرداخت بدهی معصیت است و اگر قدرت ندارد واجب است قصد ادای دین را داشته باشد.

امام حسین (ع) در شب عاشورا اعلام فرمودند : هر کس بدهکار به مردم است در لشگر ما نباشد.

لا یقاتلن معی رجل علیه دین (حتی شهادت مشکل بدهکاری به مردم را حل نمی‌کند و سبب نجات نمی‌شود.) [احقاق الحق

، ج۱۹ ، ص ۴۳۰]
اگر فرزنـدی قبـل از بلوغ بیش از مخـارج خود کـار کنـد پـدرش بایـد مـازاد را حفظ و بعـد از بلوغ تحویل دهـد. (اسـتفتاء از حضرت امامره)

۳. ضرورت پرداخت دین ومردم

با اینکه بـدهکار واجب است بـدهی خود را بدهـد گرچه به قیمت شکسـتن نماز واجب باشد (مسئله ۱۱۶۱توضیح المسائل) و هرگاه تصمیم بر ماجرای رسول اکرم (ص) بر بالای منبر که فرمودند :

فَالْقِصَـاصُ فِی دَارِ الـدُّنْیا أَحَبُّ إِلَی مِنَ الْقِصَاصِ فِی دَارِ الْآخِرَةِ عَلَی رُءُوسِ الْمَلَائِکَـةِ وَ الْأَنْبِیاءِ (سـپس شخصـی به نام سوادة بن قیس بلند شد و گفت : روزی سوار ناقه بودید و اشـتباهی چوب دست شـما به من خورد.) فَقَامَ إِلَیهِ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَی الْقَوْمِ یقَالُ لَهُ سَوَادَةُ بْنُ قَیسٍ فَقَـالَ لَهُ فِـدَاک أَبِی وَ أُمِّی یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّک لَمَّا أَقْبَلْتَ مِنَ الطَّائِفِ اسْـتَقْبَلْتُک وَ أَنْتَ عَلَی نَاقَتِک الْعَضْـبَاءِ وَ بِیـدِک الْقَضِـیبُ الْمَمْشُوقُ فَرَفَعْتَ الْقَضِـیبَ وَ أَنْتَ تُرِیـدُ الرَّاحِلَـةَ فَأَصَـابَ بَطْنِی فَلَـا أَدْرِی عَمْـداً أَوْ خَطَأً فَقَالَ (ص) مَعَاذَ اللَّهِ أَنْ أَکونَ تَعَمَّدْتُ ثُمَّ قَالَ یا بِلَالُ قُمْ إِلَی مَنْزِلِ فَاطِمَـةَ فَائْتِنِی بِالْقَضِـیبِ الْمَمْشُوقِ فَخَرَجَ بِلَالٌ وَ هُوَ ینَادِی فِی سِـکک الْمَدِینَـةِ مَعَاشِـرَ النَّاسِ مَنْ ذَا الَّذِی یعْطِی الْقِصَـاصَ مِنْ نَفْسِهِ قَبْلَ یوْمِ الْقِیامَـةِ فَهَـذَا مُحَمَّدٌ (ص) یعْطِی الْقِصَاصَ مِنْ نَفْسِهِ قَبْلَ یوْمِ الْقِیامَـةِ وَ سَاقَ الْحَدِیثَ إِلَی أَنْ قَالَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَینَ الشَّیخُ فَقَالَ الشَّیخُ هَا أَنَا ذَا یا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی فَقَالَ تَعَالَ فَاقْتَصَّ مِنِّی حَتَّی تَرْضَـی فَقَالَ الشَّیخُ فَاکشِفْ لِی عَنْ بَطْنِک یا رَسُولَ اللَّهِ فَکشَفَ (ص) عَنْ بَطْنِهِ فَقَالَ الشَّیخُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی یا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَـأْذَنُ لِی أَنْ أَضَعَ فَمِی عَلَی بَطْنِـک فَأَذِنَ لَهُ فَقَالَ أَعُوذُ بِمَوْضِعِ الْقِصَاصِ مِنْ بَطْنِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) مِنَ النَّارِ یوْمَ النَّارِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یـا سَوَادَةُ بْنُ قَیسٍ أَ تَعْفُو أَمْ تَقْتَصُّ فَقَـالَ بَـلْ أَعْفُو یـا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) اللَّهُمَّ اعْفُ عَنْ سَوَادَةَ بْنِ قَیسٍ کمَا عَفَا عَنْ نَبِیک مُحَمَّدٍ ص [أمالی صدوق ، ص۶۳۳] .

هارون الرشید اجناسی را برای امام کاظم (ع) فرستاد.

لَا حَاجَةَ لِی بِالْخِلَعِ وَ الْحُمْلَانِ وَ الْمَالِ إِذَا کانَ فِیهِ حُقُوقُ الْأُمَّةِ [وسائل الشیعة ، ج۱۷ ، ص۲۱۶] .

البته روایـاتی هم داریم که امام کاظم (ع) برای ازدواج سادات می‌پذیرفتنـد و می‌فرمودنـد : وَ اللَّهِ لَوْ لَا أَنِّی أَرَی مَنْ أُزَوِّجُهُ بِهَا مِنْ عُزَّابِ بَنِی أَبِی طَالِبٍ لِئَلَّا ینْقَطِعَ نَسْلُهُ مَا قَبِلْتُهَا أَبَداً [وسائل الشیعة ، ج۱۷ ، ص۲۱۶] .

۴. جزای عدم پرداخت حق مردم

۳. انواع حق الناس

۱. ظلم

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الظلم ثلاثة (ظلم سه نوع است :)

ظلم یغفره الله

و ظلم لا یغفره الله

و ظلم لا یدعه الله

فأما الظلم الذی لا یغفره الله عز و جل فالشرک بالله

و أما الظلم الذی یغفره الله عز و جل فظلم الرجل نفسه فیما بینه و بین الله عز و جل

و أما الظلم الـذی لا یـدعه الله عز و جل فالمداینـة بین العباد [أمالی صدوق ، ص۲۵۳] .و امـا الظلم الـذی لا یترک فظلم العباد

بعضهم بعضا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ أَمَّا الظُّلْمُ الَّذِی لَا یتْرَكُ فَظُلْمُ الْعِبَادِ بَعْضِهِمْ بَعْضاً الْقِصَاصُ هُنَاكَ (در قیامت) شَدِیدٌ لَیسَ هُوَ جَرْحاً بِالْمُدَی (كارد) وَ لَا ضَرْباً بِالسِّیاطِ وَ لَكِنَّهُ مَا یسْتَصْغَرُ ذَلِكَ مَعَهُ (قصاص در قیامت كارد و شلاق نیست بلكه عذابی است كه این شلاق و كارد نزد آن خیری نیست) [نهج البلاغه ، خطبه ۱۷۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَا أُجِیبُ دَعْوَةَ مَظْلُومٍ دَعَانِی فِی مَظْلِمَةٍ ظُلِمَهَا وَ لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِثْلُ تِلْكَ الْمَظْلِمَةِ [أعلام الدین ، ص۴۰۹] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مِنَ الْعَصَبِیةِ أَنْ یعِینَ قَوْمَهُ عَلَی الظُّلْمِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۰۸] .

۲. غصب

انواع غصب : گاهی غصب شخصی است مانند غصب اعیان و منافع.

گاهی غصب نوعی است مانند غصب مدارس وغصب خمس و زكوة.

۳. خسارت

مَنْ قَتَلَ مُومِناً خَطَأً فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُومِنَةٍ وَ دِیةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلی أَهْلِهِ إِلاّ أَنْ یصَّدَّقُوا [نساء/۹۲] .

مباحث دیات و قصاص مربوط به حق الناس است و اگر انسان خسارتی جانی یا مالی زد (مثل تصادفات) و فرار كرد ضامن است و باید این حق رابپردازد.

۴. خمس وزكات

وَ فِی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ [ذاریات/۱۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ أَنَّ النَّاسَ أَدَّوْا حُقُوقَهُمْ لَكَانُوا عَائِشِینَ بِخَیرٍ [كافی ، ج۳ ، ص۴۹۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ فَرَضَ فِی أَمْوَالِ الْأَغْنِیاءِ أَقْوَاتَ الْفُقَرَاءِ فَمَا جَاعَ فَقِیرٌ إِلَّا بِمَا مُتِّعَ بِهِ غَنِی وَ اللَّهُ تَعَالَی سَائِلُهُمْ عَنْ ذَلِكَ [نهج البلاغه ، حكمت ۳۲۸] .

قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكَرِیُّ (ع) : أَغْنِیاوهُمْ یسْرِقُونَ زَادَ الْفُقَرَاءِ [مستدرك الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۸۰] .

۵. حق همسر

۱.وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَةً [نساء/۴] .

۲. امام صادق (ع) : كسیكه مهریه زنش را نمی‌دهد بمنزله سارق است. [روضه المتقین ، ج۶ ، ص۵۲۵] .سی دی؟؟

۳.عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی نَصْرٍ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) قَالَ سُئِلَ أَبُو الْحَسَنِ الْأَوَّلُ (ع) عَنِ الرَّجُلِ یزَوِّجُ ابْنَتَهُ أَ لَهُ أَنْ یأْكُلَ مِنْ صَدَاقِهَا قَالَ لَیسَ لَهُ ذَلِكَ [تهذیب الأحكام ، ج۷ ، ص۳۷۵] .

۶. حق كارگروكارفرما

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ غَافِرٌ كلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ أَحْدَثَ دِیناً وَ مَنِ اغْتَصَبَ أَجِیراً أَجْرَهُ أَوْ رَجُلٍ بَاعَ حُرّاً [صحیفة الرضا (ع) ، ص۶۴] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أیها الناس من انتقص أجیرا أجره فلیتبوأ مقعده النار [تفسیر فرات كوفی ، ص۳۹۲] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ظُلْمُ الْأَجِیرِ أَجْرَهُ مِنَ الْكَبَائِرِ [بحار الأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۱۷۰] .

۴. البته كارگر هم در صورت كم كاری ، بدكاری ، ضرر رسانی و ... ضامن است.

۷. بدترین حق الناس

إِنَّ كَثِيراً مِنَ الأَحْبارِ وَ الرُّهْبانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ [توبه/۳۴] .
در تفسیرنمونه راه حرام خوری علمای یهود و نصاری کتمان حقایق ، خوردن رشوه و قضاوت ناحق شمرده شده است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ مَظْلِمَةٍ أَشَدَّ مِنْ مَظْلِمَةٍ لَا يَجِدُ صَاحِبُهَا عَلَيهَا عَوْناً إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱] .
قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : إِياكَ وَ ظُلْمَ مَنْ لَا يَجِدُ عَلَيكَ نَاصِراً إِلَّا اللَّهَ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱] .

۴. پیامدهای حق الناس

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَكَلَ مَالَ أَخِيهِ ظُلْماً وَ لَمْ يَرُدَّهُ إِلَيهِ أَكَلَ جَذْوَةً مِنَ النَّارِ يوْمَ الْقِيامَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصادِ " (فجر-۱۴) قَنْطَرَةٌ عَلَى الصِّرَاطِ لَا يجُوزُهَا عَبْدٌ بِمَظْلِمَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱] .
در قیامت
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا الذَّنْبُ الَّذِی لَا يغْفَرُ فَمَظَالِمُ الْعِبَادِ بَعْضِهِمْ لِبَعْضٍ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى إِذَا بَرَزَ لِخَلْقِهِ أَقْسَمَ قَسَماً عَلَى نَفْسِهِ فَقَالَ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَا يجُوزُنِی ظُلْمُ ظَالِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۴۳] .
در روایات می‌خوانیم ، شهید تمام گناهانش بخشیده می‌شود جز حق الناس.
با جابجا شدن حسنات و سیئات حق‌ها به حقدار خواهد رسید [بحار ، ج۷ ، ص۲۶۸] .
انتقام خداوند
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ ظَلَمَ مَظْلِمَةً أُخِذَ بِهَا فِی نَفْسِهِ أَوْ فِی مَالِهِ أَوْ فِی وُلْدِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ ارْتَكَبَ أَحَداً بِظُلْمٍ بَعَثَ اللَّهُ مَنْ ظَلَمَهُ مِثْلَهُ أَوْ عَلَى وُلْدِهِ أَوْ عَلَى عَقِبِهِ مِنْ بَعْدِهِ [ثواب الأعمال ، ص۲۷۳] قال.
۱.رُوِی عَنْ أَبِی ثُمَامَةَ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی (ع) إِنِّی أُرِيدُ أَنْ أُلَازِمَ مَكَّةَ وَ الْمَدِينَةَ وَ عَلَی دَينٌ فَمَا تَقُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى مُودَّی دَينِكَ وَ انْظُرْ أَنْ تَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَيسَ عَلَيكَ دَينٌ فَإِنَّ الْمُومِنَ لَا يخُونُ" [من لا يحضره الفقيه ، ج۳، ص۱۸۳] .
۲. در بیشتر عبادات اهمیت حق الناس به چشم می‌خورد (لباس نماز گزار ، مکان نماز گزار ، آب وضو و غسل ، قطع نماز برای بدهکار ، عبادت کسی که حبس حقوق کرده و...)
نما با لباس غصبی یا در لباسی که هنخ یا تکمه یا هرچیز دیگر آن غصبی باشد باطل است. (البته عمدی) [رساله] .
اگردر نماز یادش بیاید لباسش غصبی است اگر وقت دارد باید نماز را بشکند و اگر وقت ندارد بصورت برهنه نماز بخواند.
کسی که قصد دارد پول حمامی را ندهد یا بدون رضایت او نسیه بگذارد اگر چه بعدا راضی شود غسل او باطل است.
اگربخواهد پول حرام یا پول خمس نداده به حمامی بدهد غسل باطل است مگر اینکه غافل باشد. [رساله]
کفن کردن با پارچه نجس و ابریشم خالص و پارچه پشمی حیوان حرام گوشت در حال ناچاری اشکال ندارد؛ اما کفن با پارچه غصبی اشکال دارد و در صورت دفن باید نبش قبر کنند. [مسئله ۵۸۵ - ۵۸۶ - ۵۸۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اقْتَطَعَ مَالَ مُومِنٍ غَصْباً بِغَيرِ حَقِّهِ لَمْ يزَلِ اللَّهُ مُعْرِضاً عَنْهُ مَاقِتاً لِأَعْمَالِهِ الَّتِی يعْمَلُهَا مِنَ الْبِرِّ وَ الْخَيرِ لَا يثْبِتُهَا فِی حَسَنَاتِهِ حَتَّى يتُوبَ وَ يرُدَّ الْمَالَ الَّذِی أَخَذَهُ إِلَى صَاحِبِهِ [ثواب الأعمال ، ص۲۷۳] .

۵. تذکراتی پیرامون حق الناس

۱. مدارا با بدهکار
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَـینِ (ع) : أَمَّا حَقُّ غَرِیمِـک الَّذِی یطَالِبُـک فَإِنْ کنْتَ مُوسِـراً أَعْطَیتَهُ وَ إِنْ کنْتَ مُعْسِـراً أَرْضَـیتَهُ بِحُسْنِ الْقَوْلِ وَ رَدَدْتَهُ عَنْ نَفْسِک رَدّاً لَطِیفاً [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۳] .
۲. تخفیف در پرداختن دین
آری با آن همه تاکیدات بر پرداخت دین نمی‌توان بدهکار را مجبور به فروش خانه کرد و اگر او خود راضـی به فروش خانه و پرداخت دین شد سزاوار نیست که بستانکار این عمل را قبول کند.
در اینجا شما را به دو حدیث شریف توجه می‌دهیم :
۱. یکی از یاران امام رضا (ع) پارچه فروشی بود به نام ابن ابی عمیر؛ این مرد دانشمند و با تقوی
به خاطر هواداری از مکتب امامت به زنـدان نظام طاغوتی افتاد و تمام اموال و کتابهایش از بین رفت. بعـد از آزادی از زندان ـ در حالی که در فقر به سر می‌برد ـ چون به شخصـی قبل از زنـدان رفتن ، ده هزار درهم بـدهکار بود ، منزل مسـکونی خود را فروخت ونزد این مرد بزرگوار آورد. او از بـدهکار سوال کرد و فهمیـد که پول از فروش خانه مسـکونی تهیه شـده ، گفت که امام صادق (ع) فرموده است : نباید بدهکار به خاطر بدهکاری منزل خود را بفروشد؛ به خدا سوگند من به یک درهم این پول نیازمندم ، ولی به خاطر فرمان ونهی امام صادق (ع) از حق مسـلم خود ، آن هم در این شرائط چشم پوشی می کنم. [بحار. ج۱ ، ص۳۱۴] .
۲.رهبر انقلاب در کتـاب تحریر این حـدیث را نقـل کرده که شخصـی به امـام صادق (ع) گفت : من از فلانی طلب دارم و او می‌خواهد منزل خود را بفروشد و قرض مرا بدهد ، امام فرمود : أُعِیذُک بِاللَّهِ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنْ ظِلِّ رَأْسِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۹۷] . من درباره این کار تو به خدا پناه می‌برم که بدهکاری را از سایه سرش (منزلش) محروم نمائی. [تحریر الوسیله ، ج۲ ، ۱۴۹] .
البته تنها مسـئله منزل نیست؛ بلکه تمام لباسـها و فرشـها و مرکبها و ظروف و سایر چیزهایی که مورد نیاز طبیعی اوست وفروش آنها یک نوع توهین به مقام این بدهکار است ، نمی‌توان او را برای پرداخت قرض خود مجبور کرد تا آنها را بفروشد.
۳. پیشگیری
۱. کتابت : إِذا تَدایَنْتُمْ بِدَینٍ إِلی أَجَلٍ مُسَمًّی فَاکتُبُوهُ [بقره/۲۸۲] .
۲. شهادت (گواهی) : وَ اسْتَشْهِدُوا شَهِیدَینِ مِنْ رِجالِکمْ [بقره/۲۸۲] .
۳. کفالت : فَإِنْ کانَ الَّذِی عَلَیهِ الْحَقُّ سَفِیهاً أَوْ ضَعِیفاً أَوْ لا یسْتَطِیعُ أَنْ یمِلَّ هُوَ فَلْیمْلِلْ وَلِیهُ بِالْعَدْلِ [بقره/۲۸۲] .
۴. راه توبه
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ أَحَداً فَفَاتَهُ فَلْیسْتَغْفِرِ اللَّهَ لَهُ فَإِنَّهُ کفَّارَةٌ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ کانَ قَدْ مَاتَ فَلْیتَنَصَّلْ مِنَ الْمَالِ إِلَی وَرَثَتِهِ وَ لْیتُبْ إِلَی اللَّهِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۴۸۵] .
اگر می‌دانـد کـدام جنس از کـدام شـخص است همـان را بایـد رد کنـد؛ اگر نمی‌دانـد از طریق صـل و اگر به هر نحو ، امکان برگرداندن ندارد تصدق بها. [جواهر ، ج۲۲ ، ص۱۷۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) وَ الثَّالِثُ أَنْ تُودِّی إِلَی الْمَخْلُوقِینَ حُقُوقَهُمْ حَتَّی تَلْقَی اللَّهَ أَمْلَسَ (بدون قید و بند) لَیسَ عَلَیک تَبِعَةٌ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یأْخُذُ الْمَظْلُومُ مِنْ دِینِ الظَّالِم أَکثَرَ مِمَّا یأْخُذُ الظَّالِمُ مِنْ دُنْیا الْمَظْلُوم [ثواب الأعمال ، ص۲۷۲] .
عَنْ شَیخٍ مِنَ النَّخَعِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) إِنِّی لَمْ أَزَلْ وَالِیاً مُنْذُ زَمَنِ الْحَجَّاجِ إِلَی یوْمِی هَـذَا فَهَلْ لِی مِنْ تَوْبَةٍ قَالَ فَسَـکتَ ثُمَّ

أَعَدْتُ عَلَيهِ فَقَالَ لَا حَتَّى تُودِّی إِلَی كلِّ ذِی حَقٍّ حَقَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱] .

۵. امکان تقاص

۱. در کتاب وسائل بابی است تحت عنوان استیفاء دین از مال غریم بدون اجازه و لو من الودیعهٔ و ۱۳ حدیث آورده :

بَابُ جَوَازِ اسْتِيفَاءِ الدَّينِ مِنْ مَالِ الْغَرِيمِ الْمُمْتَنِعِ مِنَ الْأَدَاءِ بِغَيرِ إِذْنِهِ وَ لَوْ مِنَ الْوَدِيعَةِ إِذَا لَمْ يسْتَحْلِفْهُ [وسائل الشيعهٔ ، ج۱۷ ، ص۲۷۲] .

۱. شخصی خدمت امام صادق (ع) رسید و گفت : من از معلی بن خنیس طلبکارم. حضرت فرمود : حق تو را قاتل خورد (قتل باعث عدم پرداخت شد) و حضرت دستور دادند از بیت المال پرداخت شود" [وسایل ، ج۱۳ ، ص۹۱] .

۶. مواردی از حق الناس در فقه

۱. طهارت

استفاده از آب غصبی برای وضو و غسل و ظرف غصبی و مکان غصبی ممنوع است.

پول آب غسل را از مال غصبی دادن ممنوع است.

برای کفن غصبی ، حتی نبش قبر جایز است و دفن میت در زمین غصبی جایز نیست.

تیمم بر خاك یا سنگ غصبی باطل است.

لباس نمازگزار ، اگر غصبی باشد نماز باطل است.

نماز در مکان غصبی ، فرش غصبی و محل دیگران که شخص را بلند می کنند ، در مسجد باطل است.

۱. وضو با آب غصبی باطل است ، حتی اگر در مورد آبی شك دارد (واحتمال غصبی بودن آن هست) نباید با آن وضو بگیرد واگر آب دیگری جز آن آب مشکوك وجود ندارد باید تیمم کند. و این ، شدت توجه شارع مقدس را به مساله حق الناس می‌رساند. [مساله ۵. (القول فی شرائط الوضوء) ج۱ ، ص۲۳] .

۲. ویژگی مساله حق الناس اقتضا می کند که فقهاء در دقیق ترین و ریزترین مسائل ، به بحث و کنکاش علمی بپردازند و اینجا یکی از آن مسائل دقیق را ملاحظه می‌فرمائید :

مساله : اگر از روی ناآگاهی با آب غصبی وضو بگیرد وضویش صحیح است و اگر در بین وضو از غصبی بودن آب مطلع شود ، بقیه وضو را باید با آب دیگری بگیرد. [مساله ۶ (القول فی شرائط الوضوء) ، ج۱. ص۲۳] .

نکته : اگر پس از شستن دست چپ ، از غصبی بودن آب مطلع شودآیا مسح او با رطوبت دستها جائز است یا خیر؟

فقهاء در این باره به بحث پرداخته‌اند. بعضی می‌فرمایند : مسح او صحیح است و بعضی دیگر فتوا به بطلان آن می‌دهند؛ زیرامسح با رطوبت باقی مانده از آب غصبی ، خود نوعی تصرف در مال دیگران است. و بعضی دیگر می‌فرمایند : فقط در صورتی که رطوبت آنقدر کم باشد که نتوان برای آن مالیتی و قابلیتی برای تملك درنظرگرفت ، مسح با آن صحیح است.

۳. علاوه بر آب وضو ، ظرف آن نیز بایستی مباح (غیر غصبی) باشد. [مساله۸ (القول فی شرائط الوضوء) ، ج۱ ، ص۲۳] .

۴. اگر بخواهد از حوضخانه مسجد یا مدرسه علوم دینی وضو بگیرد ، ابتدا باید بداند که آب آنجا برای همگان وقف شده نه برای ساکنین و نماز گزاران. واگر این مطلب را نداند وضوی او دارای اشکال است وعلاوه براین نوعی تجاوز به حقوق دیگران می‌باشد. [مساله ۱۰ ، (القول فی شرائط الوضوء) ، ج۱ ، ص۲۴] .

۵. غسل با آب غصبی باطل است و حتی بعضی از فقهاء می‌فرمایند : مکان غسل ومحل ریختن آب و ظرف آب نیز بایستی

مباح و غیر غصبی باشد. (بنابر احتیاط) [الرابع من الواجبات ، (واجبات الغسل) ج ۱ ، ص ۳۹] .
۶. اگر کسی در حمام غسل نمود و در نظر داشت که پول حمامی را ندهد و یا اینکه پول را از مال حرام بدهد غسل او باطل است.
حتی اگر بخواهد نسیه حساب کند باید قبل از رفتن به حمام با حمامی صحبت کند واو را راضی نماید. و اگر بدون کسب رضایت حمامی به حمام رفت و غسل نمود ، غسل او باطل است. (اگر چه بعدا رضایت حمامی را جلب کند) [مساله ۱۰ (فی واجبات الغسل) ، ج ۱ ، ص ۳۹] .
۷. اگر شخصی در زمان حیات خود کفنی را غصب کرده باشد و پس از فوت او بستگانش با همان کفن اورا دفن کنند لازم است نبش قبر نموده و کفن را از او برگیرند ، حتی اگر باعث هتک حرمت شخص متوفی گردد. [مساله (فی کیفیهٔ غسل المیت) ، ج ۱ ، ص ۶۸] .
۸. یکی از مستحبات غسل میت ، آن است که پیراهن متوفا از طرف پای او بیرون آورده شود ولو باعث پاره شدن پیراهن شود. در اینجا باز هم توجه به حق الناس خودنمائی می کند ، چرا که فرموده‌اند : اگر انجام این مستحب منجر به پاره شدن پیراهن خواهد شد بایستی ازورثه اجازه گرفت؛ زیرا پیراهن هم اکنون متعلق به ورثه است. [فی آداب الغسل ، ۱ ، ۹۶] .
۹. دفن کردن میت در زمین غصبی جائز نیست. [(فی کیفیهٔ دفن المیت) ، مساله۸ ، ۱. ۸۶] .
۱۰. اگر زمین خود را اجاره داده باشد وسپس فوت نماید ، تا مادامی که مدت اجاره باقی است نمی‌توان او را در آن زمین دفن کرد زیرا نوعی تجاوز به حق مستاجر است و این تجاوز را از نوع غصب شمرده‌اند. [مساله۸ (فی کیفیهٔ دفن المیت) ، ج ۱ ، ص ۸۶] .
۱۱. تیمم بر روی خاک یا سنگ غصبی باطل است. و حتی از خاک و سنگ مشکوک (که غصبی بودن یا نبودن آن روشن نیست) نیز نباید برای تیمم استفاده کرد. [مساله ۴ (فیما یصح التیمم به) ج ۱ ، ص ۱۰۳] .
کتاب الصلوهٔ
۱۲. لباس نماز گزار بایستی مباح (غیر غصبی) باشد. حتی اگر یک نخ غصبی در لباس باشد نماز با آن لباس باطل است. [مساله ۱۰ (فی شرائط لباس المصلی) ، ج ۱ ، ص ۱۴۰] .
۱۳. اگر لباسی با رنگ غصبی رنگ شود در صورتی که ذرات ماده رنگین روی لباس مانده باشد ، نماز با آن لباس باطل است. [مساله ، ۱۰ (فی شرائط لباس المصلی) ، ج ۱ ، ص ۱۴۰] .
۱۴. اگر لباس با آب و صابون غصبی شسته شود ، در صورتی که ذرات صابون یا آب در آن مانده باشد نماز با آن لباس باطل است. (رطوبت تنها اشکالی ندارد) [مساله ۱۰ ، (فی شرائط لباس المصلی) ج ۱ ، ص ۱۴۰] .
۱۵. الف : نماز در مکان غصبی باطل است.
ب : نماز بر فرش غصبی هم باطل است. (ولو زمین غصبی نباشد)
ج : اگر در مسجد جای کس دیگری را که زودتر جا گرفته است بگیرد ، نمازش باطل است (بنابر احتیاط) [۱۰ ، (المقدمهٔ الرابعهٔ فی المکان) ، ج ۱ ، ص ۱۴۳] .
اگر غصبی بودن مکانی را فراموش کند ، نمازش صحیح است؛ ولی دریک مورد ، سختگیری بیشتری وجود دارد وآن در صورتی است که نماز گزار ، خود ، غاصب آن مکان باشد (نماز او باطل است ولو غصبی بودن مکان را فراموش نموده باشد) [مساله ، ج ۱ ، ص ۱۴۳] .

۱۷. شخص مدیونی که قادر به پرداختن دیون خود می‌باشد ، ولی با این حال به منظور نپرداختن دیونش به سفر می‌رود ، سفر او حرام است و باید نمازش را در سفر تمام خوانده و روزه هایش را نیز بگیرد. [به شرطی که صاحبان دیون ، دین خود را مطالبه کرده باشند وسفر او عملی متضاد باانجام واجب (اداء دین) به شمار رود. فی شرائط التقصیر (خامسها) ج۱ ، ص۲۳۷] .

۲. حج

۱۸. اگر از لحاظ شرعی واجب شده باشد که از طرف شخص متوفی حج نیابتی انجام شود در صورتی که ورثه راضی نباشند یا در میان ورثه ، صغیر وجود داشته باشد لازم است مدتی جستجو نمایند و حتی المقدور شخصی را که اجرت کمتری مطالبه می‌کند برای حج اجیر کنند (تا مقدار کمتری از ارث مصرف شود وحق ورثه پایمال نگردد.) [مساله ۴ (فی شرائط وجوب حجه‌الاسلام) ، ۱ ، ۳۷۶] .

۱۹. هیچگونه استفاده‌ای از مال غصبی جائز نیست حتی برای انجام حج ، عمره ، جهاد و صدقه که از افضل اعمال هستند. [مضمون روایت امام صادق (ع) : وسائل الشیعه ، ج۱۷ ، ص۳۱۲ و ر.ك : تحریر الوسیله ، ج۱ ، ص۳۸۵] .

۲۰. لباس احرام باید مباح و غیر غصبی باشد. [مساله ۲۰. فی کیفیهٔ الاحرام ، ج۱ ، ص۴۰۰] .

۲۱. دررمی جمرات باید از سنگهای غیر غصبی استفاده شود. حتی استفاده از سنگهایی که شخص دیگری جمع آوری نموده ، بدون اجازه اوممنوع است. [القول فی واجبات منی ، ص۴۲۶] .

بدهکاری که قدرت پرداخت دارد؛ ولی برای فرار از پرداخت ، سفر کند ، سفرش حرام و نمازش تمام است.

حج : در حج نیابتی اگر وارثان راضی نباشند یا صغیر باشند ، باید شخصی که کمتر اجرت می گیرد پیدا کرد.

لباس احرام باید مباح و غیر غصبی باشد ، حتی سنگریزه های رمی جمره.

۳. امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف : اگر ناهی از منکر ، شیشه شراب را بشکند ضامن است ، مگر آنکه نهی متوقف برآن باشد.

۲۲. اگر شخص ناهی از منکر ، شیشه شراب شخص گنهکار را بشکند کار حرامی مرتکب شده وباید خسارت آنرا بپردازد. مگر اینکه نهی از منکر تنهابه شکستن شیشه شراب ممکن باشد. [مساله ۶ (فی مراتب الامر بالمعروف و النهی عن المنکر)] .

۴. جهاد

اگر شخصی یقین کند که فلانی دزد است یا قصد حمله دارد و به دفاع برخیزد و ضرر جانی یا مالی وارد کند ، سپس معلوم شود که اشتباه کرده ، باید جبران کند.

۵. مکاسب

مکاسب : غش ، غبن ، عیب مال ، معامله را قابل ابطال و باید ضرر وارده جبران شود.

احتکار در نیازهای ضروری حرام است.

اولیای طفل صغیر ، پدر ، جد پدری ، قیم و حاکم شرع درصورتی حق تصرف در مال صغیر دارند که به مصلحت صغیر باشد.

فروش جنس رهنی که امانت است بدون اجازه مالك جایز نیست.

ساختمانی که مزاحم عابرین یا همسایه باشد ممنوع است.

در خانه شریکی ، هرگونه استفاده باید با رضایت شرکاء باشد ، حتی کوبیدن میخ.

روزه گرفتن (مستحبی) اجیری که در کار او تاثیربگذارد جایز نیست.

اگر وسیله‌ای را برای کار خاصی به امانت گرفتیم ، استفاده‌های دیگر ممنوع است؛ چنانکه استفاده بیش از حدی که اجازه

گرفتیم جایز نیست.
۲۴. بااینکه عین نجس (مانند خون ، بول و...) قابل خرید و فروش نیست ، با اینحال کسی حق ندارد بدون اجازه صاحبش در آن تصرف کند یاآنرا در اختیار خود بگیرد. [تحریر الوسیله ، مساله۲ ، (مقدمه کتاب المکاسب والمتاجر) ، ج۲ ، ص۳] .
۲۵. مخلوط کردن کالای مرغوب با کالای غیر مرغوب به طوری که مشتری نفهمد ، غش در معامله می‌باشد واز آنجا که تجاوز به حقوق دیگران و نوعی کلاهبرداری است ، در شرع مقدس اسلام شدیدا تحریم شده است. [(مقدمه کتاب المکاسب و المتاجر) ، ج۲ ، ص۸ ، مساله۱۷] .
۲۶. جمع آوری و انبار آذوقه عمومی به این منظور که در هنگام احتیاج مردم ، به قیمت بالاتر به فروش رسد احتکار است. و احتکار اخلال درنظم اقتصادی ودر نتیجه تجاوز به حق عمومی جامعه در مورد استفاده از نعم الهی است و لذا دردین اسلام اکیدا ممنوع گردیده است. [(مقدمه کتاب المکاسب و المتاجر) ج۲ ، ص۱۱ ، مساله۲۳] .
۲۷. اولیاء فرزند صغیر می‌توانند در اموال او تصرف نمایند؛ ولی قیود و شرایطی وجود دارد که در ذیل می‌آید (در مورد دوم و سوم به بیشتر شدن قیود و شرایط توجه شود) :
الف : پدر و جد پدری می‌توانند در اموال فرزند صغیر خود تصرف کنند با این شرط که ضرری متوجه این اموال نشود.
ب : قیم فقط در صورتی می‌تواند در مال صغیر تصرف کند که مصلحت یا منفعتی در کار باشد.
ج : حاکم شرع (در صورت فقدان پدر و جد پدری و قیم) بهتر است احتیاط نموده و فقط درصورتی می‌تواند در مال صغیر تصرف کند که ضرری متوجه مال صغیر شده باشد و اگر حاکم شرع دخالت ننماید اموال او تلف شود. [کتاب البیع ، (فی شرائط المتعاقدین) ج۲ ، ص۲۳ مساله ۱۸.۱۹.۲۰] .
۲۸. خرید و فروش رهن بدون اجازه گرفتن از صاحب ، باطل است. [کتاب البیع (فی شروط العوضین) ، ج۲ ، ص۲۵] .
۲۹. وقف ، حقی است مربوط به همگان و یا عده‌ای خاص. (در مورد فروختن موقوفه ، سختگیری زیادی شده است تا تجاوزی به حقوق آن عده صورت نگیرد :
الف : فروختن موقوفه به طور کلی ممنوع است.
ب : مگر در صورتیکه موقوفه غیر قابل استفاده باشد.
ج : اگر موقوفه به طور موقتی از استفاده افتاده باشد باز هم فروختن آن جائزنیست وباید آنرا نگاه داشت تا دوباره قابل استفاده شود. [کتاب البیع ، (فی شروط العوضین) ، مساله۵ ، ج۲ ، ص۲۶] .
۶. ودیعه
واجب است امانات را در حد متعارف حفظ کنیم.مثلا کتاب امانی را در معرض رطوبت یا خرابی قرار ندهیم. (ماجرای پسر حاج شیخ عباس)
برای حفظ ودیعه از دست سارقان ، در صورت ضرورت و انحصار ، قسم دروغ جایز است.
و در صورت مطالبه ، احتمال از بین رفتن و پیدا شدن نشانه‌های مرگ ، برگرداندن ودیعه واجب است.
مخلوط کردن مالی امانی با مال خود ، گرچه از یک جنس هم باشد ، جایز نیست.
درمضاربه ، عامل ، اگر خواست سفر برود ، باید با اجازه صاحب سرمایه باشد و در هزینه سفر اسراف نکند.
هیچ یك از شرکاء بدون اجازه یکدیگر حق تصرف در مال مشترك را ندارند.
پرداخت بدهی دروقت قرار داد واجب است و لو با فروش بعضی از وسایل غیر ضروری ، حتی می‌توان نماز را شکست؛ در

صورتی که نتواند درحال نماز پرداخت کند.

۴۴. شخصی که ودیعه‌ای را می‌پذیرد واجب است در حد متعارف از آن نگهداری و حفاظت کند. مثلا کتاب را در معرض رطوبت و یا در دسترس اطفال قرار ندهد ، و یا جواهرات و اشیاء قیمتی را در صندوق محکمی قرار دهد.... و اگر کوتاهی کند و ضرری به امانت برسد ضامن است. [کتاب الودیعهٔ ، مساله ۷ ، ج۲ ، ص۱۰۰] .

۴۵. در راه حفظ ودیعه از دست دزدان و ظالمان در صورت ضرورت دروغ و حتی قسم دروغ هم جائز ، بلکه واجب است. [کتاب الودیعهٔ ، مساله۱۰ ، ج۲ ، ص۱۰۱] .

۴۶. در سه مورد واجب است هر چه زودتر ، امانت را به صاحبش برگردانند :

الف : صاحب امانت ، آنرا مطالبه کند.

ب : شرائط به گونه‌ای باشد که احتمال دزدیده شدن ، از بین رفتن ، آتش گرفتن و.... در بین باشد.

ج : نشانه‌های مرگ در شخص امانت گیرنده بروز کند. [کتاب الودیعهٔ ، مساله ۱۵ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ج۲ ، ص۱۰۳و۱۰۴]

۴۷. امانت گیرنده حق ندارد شییء امانت را با اموال خود مخلوط کند. لذا اگر برنج امانی را با برنج خود (ولو از یک نوع باشند) مخلوط نمود و یا پولی را که در نزد او امانت است با پولهای خود مخلوط کرد ، خیانت در امانت نموده است. [کتاب الودیعهٔ ، مساله۲۰ ، ج۲ ، ص۱۰۵] .

۷. دفاع

۲۳. اگر درباره شخصی ، یقین کند که او دزد است و قصد حمله به او یا خانه‌اش را دارد و بنابر این اعتقاد به دفاع پرداخته ، ضرری به جان یا مال آن شخص وارد آید و سپس معلوم شود اشتباه کرده و آن شخص دزد نبوده است :

الف : گناهی بر مدافع نیست زیرا طبق اعتقاد خویش ، عمل درستی انجام داده است.

ب : ولی درعین حال ضامن است و باید خسارت جانی یا مالی آن شخص راجبران نماید. [مساله ۱۴ (فی الدفاع عن النفس..) ج۱ ، ص۴۶۹] .

۸. خیارات

۳۰. اگر در معامله‌ای ، شخصی به علت عدم اطلاع از قیمت بازار ، کالای خود را خیلی ارزان بفروشد وبعد بفهمد که متحمل ضرر سنگینی شده است می‌تواند معامله را به هم بزند (خیار غبن) واگرمشتری آن کالا را پس ندهد به حق فروشنده تجاوز کرده است. (و همینطور در مورد خرید) [کتاب البیع ، (الرابع خیار الغبن) ، ج۲ ، ص۳۱] .

۳۱. در فقه متعالی اسلام به این نکته توجه شده که اگر شخص متضرر بخواهد معامله رابه هم بزند حق ندارد در این کار آنقدر تعلل و سستی کند که طرف مقابل کارش کساد شده ویاضرر دیگری به او برسد. (حق الناس مهم است حتی اگر مربوط به کسی باشد که باعث ضرر دیگران شده است) [کتاب البیع ، (الرابع خیار الغبن) مساله۳ ، ج۲ ، ص۳۲] .

۳۲. اگر در موقع معامله عیب و ایرادی در کالا وجود داشته باشد و مشتری از آن بی اطلاع باشد و پس از خرید آنرا ببیند ، به خاطر اینکه حق او پایمال نشود می‌تواند معامله را به هم بزند. (خیار غبن)

۳۳. جامعیت فقه اسلامی آنقدر است که همواره توجه به طرفین معامله دارد ، لذا درمورد خیار عیب :

اگر خریدار ، آن کالا را برده واز آن استفاده کند (مانند خوردن مواد خوراکی و نوشتن در دفتر سفید)

دیگر دارای حق فسخ معامله نیست. (توجه به حقوق فروشنده)

البته در این جا می‌تواند تفاوت قیمت کالای صحیح وسالم وکالای معیوبی راکه فروشنده به اوداده است از فروشنده بگیرد.

(توجه به حقوق خریدار) [کتاب البیع ، (السابع خیار العیب) ج۲ ، ۳۷] .
۳۴. اگر میوه‌ای از بازار بخرد و بعد بفهمد که فروشنده میوه‌های فاسد و سالم را با هم مخلوط کرده و به او داده است ، نمی‌تواند میوه‌های فاسد را جدا نموده و به فروشنده برگرداند و به مقدار آن پولش را پس بگیرد. اوتنها حق دارد همه میوه‌ها را به فروشنده پس داده وتمام پولش را بگیرد. (خیار غبن) [ر.ك کتاب البیع (السابع خیار العیب) ، مساله ۶ ، ج۲ ، ص۳۹] .
۳۵. یکی از موارد تجاوز به حقوق مردم ، ربا است. رسول خدا (ص) می‌فرماید : و آنکس که ربا خورد خداوند شکمش را به اندازه آن مال حرام با آتش جهنم پر کند و اگر از این طریق مالی به دست آورد خداوند هیچ عملی را از او نپذیرد وتا زمانی که (ریالی از) آن مال در نزد او باقی است دائما در لعن و نفرین الهی و ملائکه قرار خواهد داشت. [ج۲ ، ص۴۵ (تحریر) در حدیث (قیراط)]
ذکر شده است.
۹. صلح
۳۶. نصب ناودان ، ساخت بالکن ، طاق یا هر بنای دیگری در جلوی خانه و روی معبر عمومی :
الف : اگر مقداری از بالکن به دیوار همسایه تکیه کند ، بدون اجازه همسایه جائز نیست.
ب : اگر برای عابرین مزاحمت دارد (ولو در این حد که کوچه را خیلی تاریک می‌کند) ، جائز نیست. [مساله۲۱.۲۴.۲۵ کتاب الصلح ، ج۲ ، ص۷۳و۷۲] .
۳۷. در کوچه بن بست بدون اجازه ساکنین آن حتی نصب ناودان بر روی کوچه نیز جائز نیست (ولو مزاحمتی ایجاد نکند) [مساله۲۱.۲۴.۲۵ کتاب الصلح ، ج۲ ، ص۷۳و۷۲] .
۳۸. ساختن بنا و سقف زدن روی دیواری که متعلق به دو شریك است برای هیچ کدام جائز نیست مگر اینکه دیگری اجازه دهد.حتی برای میخ زدن ، فرو کردن چوبی در دیوار و.... هم لازم است رضایت دیگری احراز شود. [کتاب الصلح ، مساله۲۷ ، ج۲ ، ص۷۴]
۳۹. اگر شریك صریحا عدم رضایت خود را ابراز کند ، حتی کارهای ساده نظیر لباس پهن کردن ، تکیه دادن و دست گذاشتن روی دیوار هم حرام است. [کتاب الصلح ، مساله۲۷ ، ج۲ ، ص۷۴] .
۱۰. اجاره
۴۰. اگر خود را برای کسی اجیر نموده که روز خاصی برایش کار کند (و مزد بگیرد) :
روزه گرفتن در آن روز اگر باعث شود که در کار ضعیف و سست شود و نتواند درست کار کند جائز نیست. [کتاب الاجارة ، مساله۲۸ ، ج۲ ، ۸۵] .
۱۱. جعاله
۴۱. حق العمل کاری (یاجعاله) آن است که کارفرما در قبال عملی خاص ، مزدی قرار دهد. در این‌نوع قرار داد ، قبل از پایان عمل ، هر یك از طرفین می‌توانند آنرا به هم بزنند.
ولی در اینجا نکته باریکی است که در فقه به آن توجه شده است چه اینکه فقهاءفرموده‌اند : اگر پس از شروع کار ، تعطیل کردن آن باعث وارد آمدن ضرری بر کارفرما باشد ، ادامه و تکمیل کار بر کارگر واجب می‌شود.
۱۲. عاریه
۴۲. از وسیله عاریه‌ای فقط همان استفاده‌ای را می‌توان نمود که مالك آن اجازه داده است و اگر استفاده‌های دیگر از آن نمود

باید اجرت آن استفاده را بپردازد. (مثلاـ از اتومبیلی که برای گردش خانوادگی عاریه گرفته شده برای حمل و نقل زباله‌های ساختمانی استفاده شود) [کتاب العاریة ، مساله ۱۰ ، ج ۲ ، ص۹۶] .

۴۳. از وسیله عاریه‌ای (در محدوده همان استفاده مجاز) هم نبایدبیش از حد معمول کار کشید (مثلا همان اتومبیل را شب و روز مورد استفاده قرار دهد. (مگربا رضایت مالک) [کتاب العاریة ، مساله ۱۰ ، ج ۲ ، ص۹۶] .

۱۳. مضاربه

۴۸. در مضاربه ، سرمایه ، امانتی است در دست عامل و حق ندارد آنرا با مال دیگر مخلوط نماید (مگر با اجازه سرمایه گذار) . [کتبا المضاربة ، مساله۱۷ ، ج ۲ ، ص۱۱۳.سی دی؟؟]

۴۹. (به شدت اهتمام دین اسلام در مال مردم و مصرف نکردن بیجای آن در مساله زیر توجه کنید :)

اگر عامل (در مضاربه) به سفر تجاری برود فقط با سه شرط می تواند هزینه روزانه خود را اعم از خورد و خوراک و مسکن و.... از سرمایه بپردازد :

۱. سفر با اجازه سرمایه گذار باشد.

۲. سرمایه گذار شرط نکرده باشد که هزینه روزانه بر عهده عامل باشد.

۳. در هزینه روزانه اسراف نکند. [کتاب المضاربة ، مساله ۲۰ ، ج ۲ ، ص۱۱۴] .

۱۴. شرکت

۵۰. کالاـ یا مالی که متعلق به چند نفر است (مانند ارث که قبل از تقسیم ، متعلق به تمام افراد ورثه است) دارای حرمتی ویژه است به طوری که هیچ یک از شرکاء بدون اجازه دیگران حق تصرف در مال مشترک را ندارند. [کتاب الشرکة ، مساله۲ ، ج ۲ ، ص۱۲۴] .

۱۵. دین

۵۱. بر شخص مدیون واجب است پس از رسیدن موعد پرداخت دین ، به هر وسیله ممکن و در اسرع وقت دین خود را بپردازد ولو با فروش بعضی از وسائل غیر ضروری (وسائل ضروری زندگی مانند : لوازم خانه ، لباس‌و... مستثنی هستند و ملاـک آن است که با فروش آن وسائل به عسر و حرج نیافتد.) خود و یا کار کردن. (به شرط اینکه کاری مناسب شان او وجود داشته باشد) . [کتاب الدین ، مساله ۱۰ ، ج ۲ ، ص۱۴۸] .

۵۲. اگر لازم باشد برای اداء دین ، وسائل خود را بفروشد واجب است هرچه زودتر این کار را بکند حتی اگر شرائط بازار به گونه‌ای باشد که آن وسائل را به نرخ پائینتر از قیمت واقعی بخرند ، حق دارد صبر کند تا نرخ بازار تغییرکند و بالا برود. [مساله ۱۵ ، کتاب الدین ، (مگراینکه اختلاف قیمت بیش از حد باشد.)]

۵۳. اگر مدیون قدرت بر ادای دین دارد ، به تعویق انداختن آن معصیت است واگر قدرت ندارد بر او واجب است قصد ادای دین را در آینده داشته باشد. (توجه شریعت مطهره به حالت روانی و تحریم تجاوز به حق الناس حتی در سطوح روانی) . [کتاب الدین ، مساله۱۷ ، ج ۲ ، ص۱۴۹] .

۱۶. مواریث

۷۰. یکی از مسائل مهم مادی ، ارث است. در این مبحث به مسائلی برمی خوریم که دارای پیچیدگی و غموض می‌باشند. و حکم دادن و صدور فتوا در آنها برای مجتهد مشکل می‌شود. فقهاء دراین گونه موارد می‌فرمایند : احتیاط در آن است که ورثه در بین خود مصالحه نمایند. (به این معنی که همگی بر یک امر رضایت دهند و در این صورت نصیبی که به هر کدام از

ارث می‌رسد با رضایت بقیه توام است و لذا شکی نخواهد بود که این نصیب برای او حلال وخالی از حق الناس است) و این به جهت شان ویژه‌ای است که مسائل حق الناس در فقه محمدی (ص) داراست. از آن جمله :

درازدواج موقت ، زن و شوهر از هم ارثی نمی‌برند. حال اگر در عقد شرط کرده باشند که در صورت فوت یکی ، دیگری از او ارث ببرد مساله مشکل می‌شود و احتیاط واجب آنست که با ورثه مصالحه شود. [کتاب المواریث ، مساله۲ ، ج۲ ، ص۵۲۸.سی دی؟؟]

ازدواج دائم ، زوجه شخص میت از خود اعیان زمین (ساختمان ، درختان و...) ارث نمی‌برد و فقط از قیمت آنها سهم می‌برد. حال اگر میان روز وفات و روز تقسیم ارث فاصله بیفتد و در این مدت قیمت اعیان تغییر کند مساله مشکل می‌شود و احتیاط (البته این احتیاط بنابر فتوای امام خمینی (ره) احتیاط مستحب است) در مصالحه زوجه با ورثه است. (تا هیچ یک دچار تجاوز به حق دیگری نشود) [کتاب الواریث ، مساله۷ ، ج۲ ، ص۵۳۰] .

۷۱. درادامه مساله فوق الذکر (ارث بردن زوجه از قیمت اعیان) فرموده‌اند : زوجه بدون رضایت دیگر ورثه حق تصرف در اعیان را ندارد (نه می‌تواند آنرا بفروشد ، نه اجاره دهد ، نه خراب کند....) و دیگر ورثه نیز بنابر احتیاط حق ندارند قبل از پرداخت سهم زوجه ازقیمت اعیان ، تصرفی در آن نمایند. [کتاب المواریث ، مساله۱۱ ، ج۲ ، ص۵۳۰] .

۱۷. قضاء

۷۲. اگر کسی بر علیه فردی دیگر شکایت نمود (و به عنوان مثال ادعا کرد که فلان مقدار به من بدهکار است) و ادعای خود را با دلیل و بینه اثبات نمود در صورتی که آن فرد به مسافرت رفته است با دستور قاضی می‌تواند از اموال او که در شهر موجود است برداشت و به مدعی داد (و لازم نیست منتظر آوردن متهم از سفر شد) این حکم شرطی دارد و آن ، اطمینان از متضرر نشدن متهم است ، (به این صورت که پس از بازگشت از سفر اگر با بینه و دلیل محکم تری بی گناهی خود را اثبات نماید و ادعای شاکی را رد کند ، مدعی بتواند اموال او را به او برگرداند و لذا اگر ترس از آن هست که در چنین صورتی ، مدعی نتواند اموال را برگرداند (به علت فقر یا...) باید منتظر آمدن متهم از سفر شد.) [کتاب القضاء ، مساله۵ ، ج۲ ، ص۵۴۴] .

۷۳. تقاص بدین معنا است که طبق ضوابطی ، طلبکار می‌تواند بدون کسب اجازه ، از اموال شخص بدهکار که به گونه‌ای در دسترس اوست به اندازه طلب خود بردارد (به این شرط که بدهکار ، قصد دادن طلب او را نداشته باشد و یا به مدت طولانی کوتاهی کرده است.)

اما در صورتی که اموال شخص بدهکار به گونه‌ای باشد که مردم در آن ذی حق باشند مثلا اموال شخص متوفائی که قرض هایش بیش از اموالش است ، یا اموال شخصی که طلبکارانش زیاد بوده و اموال او را بلوکه کرده‌اند (حجر) ، در اینجا تقاص ، نوعی دست اندازی به حق دیگران است. و لذا جائز نیست. [کتاب القضاء ، فی المقاصهٔ) مساله۱۳ ، ج۲ ، ص۵۶۹] .

۷۴. از آنجا که تقاص نوعی تصرف و تملک مال دیگری است که بدون اجازه انجام می گیرد (گرچه برای احقاق حق است و اشکالی ندارد) در مکتب نورانی اهل بیت (ع) به این نکته توجه شده که شخص از لحاظ روانی متوجه باطن و محتوای علم خویش باشد و بداند که این عمل با غصب و تصرف غاصبانه متفاوت است. لذا احتیاط (امام ره این احتیاط را مستحب می‌دانند و قول به وجوب هم داریم علی الظاهر) در آن است که در هنگام تقاص گفته شود : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی آخُذُ هَذَا الْمَالَ مَکانَ مَالِی الَّذِی أَخَذَهُ مِنِّی وَ إِنِّی لَمْ آخُذْ مَا أَخَذْتُ مِنْهُ خِیانَةً وَ لَا ظُلْماً [کافی ، ج۵ ، ص۹۸] .

خدایا من این مال را به جای مال خویش که او از من گرفته بود بر می‌دارم و نه به عنوان خیانت و ظلم. [کتاب القضاء ، (فی

المقاصة) مساله ۲۲ ، ج۲ ، ص ۵۷۰] .

۱۸. دیات

۷۵. اگر کسی ، زبالههائی از قبیل پوست هندوانه یا موز را جلوی درب خانه یا درخیابان (در محل عبور و مرور) بریزد و پای یکی از عابرین روی آن رفته و به زمین بخورد شخص زباله ریز در برابر جان و مال او ضامن است. لذا اگر (فرضا) اشیاء شکستنی که در دست دارد با زمین خوردن او بشکند شخص زباله ریز باید قیمت آنرابپردازد.کتاب الدیات ، (فی موجبات الضمان) مساله۱۱ ، ج۲ ، ص۶۹۵.سی دی؟؟

۷۶. تجاوز به حق کافر ذمی (که در سایه دولت اسلامی و تحت قرار داد است) نیز جائز نیست. لذا اگر مسلمانی خوك او را کشت یا شراب او را ریخت..... ضامن است و باید قیمتش را بپردازد (با اینکه خوك و شراب درنزد مسلمانان فاقد مالیت و غیر قابل خرید و فروش است و لذا اگر مسلمانی ، شراب مسلمان دیگر را از بین ببرد ضامن نیست.) [کتاب الدیات ، (فی الجنایة علی الحیوان) مساله ۷ ، ج۲ ، ص۷۳۲] .

۱۹. حجر

۵۴. اگر بدهیهای شخصی بیش از اموال او باشد و موعد پرداخت بدهیها نیز رسیده باشد ، اشخاص ذی حق می‌توانند به حاکم شرع رجوع کنند و از او بخواهند که اموال او را بلوکه (مسدود) کند. و در این صورت آن شخص حق ندارد در اموال خود تصرف کند (تصرفاتی از قبیل : وقف ، هدیه ، خرید و فروش و اجاره....) مگر با اجازه اشخاص ذی حق. (توجه دین اسلام به حقوق اشخاص) [کتاب الحجر ، (القول فی المفلس) مساله۱و۲و۳ ، ص۱۶۸] .

۲۰. وصیت

۵۵. اگر در کسی نشانه‌های مرگ ظاهر شود واجب است آنچه از اموال مردم در نزد اوست (مانند امانات ، سرمایه ، و...) به صاحبانش برگرداند و نیز آنچه از حق الناس بر ذمه دارد (مانند : قرض ، نسیه ، و...) ادا کند واگر خود نمی‌تواند واجب است وصیت نموده به ورثه اعلام کند. [کتاب الوصیة ، مساله۱ ، ج۲ ، ص۲۳۷] .

۲۱. اطعمه واشربه

۵۶. استفاده از مواد غذائی متعلق به دیگران پیش از اجاره یا علم به رضایت مالك حرام است. در حدیث آمده است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَنْ أَكَلَ الرِّبَا مَلَأَ اللَّهُ بَطْنَهُ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ بِقَدْرِ مَا أَكَلَ وَ إِنِ اكْتَسَبَ مِنْهُ مَالًا لَمْ يَقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ شَيئاً مِنْ عَمَلِهِ وَ لَمْ يزَلْ فِي لَعْنَةِ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ مَا كانَ عِنْدَهُ قِيرَاطٌ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَكَلَ طَعَاماً لَمْ يدْعَ إِلَيهِ فَإِنَّمَا أَكَلَ قِطْعَةً مِنَ النَّارِ [کافی ، ج۶ ، ص ۲۷۰] .

آن کس که از طعامی بدون دعوت (و اجازه) بخورد گویاتکه‌ای از آتش خورده است.

۵۷. در مورد استفاده از مواد غذائی موجود در خانه پدر و مادر ، برادر ، خواهر ، عمو ، دائی ، خاله ، عمه و دوستان ، مقداری وسعت عمل وجود دارد به این صورت که لازم نیست قبل از استفاده ، اجازه بگیرد. اما مساله حق الناس آن چنان دارای اهمیت است که درتمام ابواب و مباحث فقهی مورد توجه و بررسی قرار می گیرد. از جمله در این مساله می‌فرمایند :

۱. اگر شخص ، بداند که صاحب خانه (پدر و مادر و....) راضی نیست نمی‌تواند از مواد غذائی استفاده کند.

۲. درمورد خوراکیهایی که برای میهمانیهای مخصوص کنار گذاشته شده یا برای مواقع ضرورت ذخیره شده ، حتما قبل از استفاده باید اجازه بگیرد.

۳. در مورد خوراکیهایی که در دکان و یا محل کسب (کلا در غیر خانه) بستگان وجود دارد نیز کسب اجازه لازم است. [

کتاب الاطعمه و الاشربه ، مساله۲۹ ، ج۲ ، ص۳۰۹] .
۲۲. غصب
۵۸. در اختیار و تحت تسلط در آوردن آنچه متعلق به دیگری است حرام است. (غصب) حضرت امیر المومنین (ع) می‌فرمایند : سنگ غصبی در خانه ، گرو (تضمین کننده‌ای) است بر خراب شدن آن. [کتاب الغصب ، ج۲ ، ص۳۱۲] .
۵۹. انواع غصب :
۱. غصب اشیاء : مانند غصب خانه
۲. غصب حقوق : مانند غصب مکانی در مسجد یا زیارتگاه....که کسی زودتر در آن جا گرفته است. [کتاب الغصب ، مساله۱ ، ج۲ ، ص۳۱۲ (حرمت غصبی بودن در این مورد بنابراحتیط است)]
۶۰. شخص غاصب در معرض ۳ حکم قرار دارد :
۱. کار حرامی مرتکب گشته است و لذا باید در اسرع وقت توبه نموده ، تصمیم بر ترک این گونه اعمال بگیرد.
۲. واجب است مال غصبی را سریعا به صاحبش برگرداند.
۳. دربرابر مال غصبی ضامن است یعنی اگر آسیبی به آن مال برسد یا از بین برود باید به صاحبش خسارت آنرا بپردازد. [کتاب الغصب ، مساله ۳۰ ، ج۲ ، ص۳۱۳] .
۶۱. اگر چوب یا خشتی غصبی در بنا به کار رود ، در صورتی که صاحبش آنرا مطالبه کند واجب است چوب یا خشت غصبی از بنا بیرون آورده شود ولو موجب خراب شدن آن بنا گردد. و همینطوراست اگردر لباسی نخ غصبی به کار رود. [کتاب الغصب ، مساله۱۵ ، ج۲ ، ص۳۱۷] .
۶۲. شخص غاصب علاوه بر اینکه لازم است آنچه را غصب نموده به صاحبش پس دهد ، باید در قبال منافع آن هم ، اجرتی پرداخت نماید ولو استفاده‌ای از آن منافع نکرده باشد. مثلا در مورد خانه غصبی باید علاوه بر برگرداندن خانه به صاحبش ، حق سکونت در خانه (در مدت غصب) را نیز بپردازد اگر چه شخص غاصب اصلا در آن خانه ساکن نشده باشد. [کتاب الغصب ، مساله۱۷ ، ج۲ ، ص۳۱۸] .
۶۳. هرگونه تصرفی در مال دیگران حرام است. فرض کنیم شخصی ، مقداری طلای ساخته شده را دزدیده و سپس آنرا به صورت زیور آلات شکل دهد. اگر این شخص توبه نموده و بخواهد مال سرقت شده را به صاحبش پس بدهد ، باید همان زیور آلات را تحویل دهد و حق ندارد دوباره آنها را ذوب نموده به حالت اول (طلای ساخته شده) برگرداند زیرا این هم یک نوع تصرف دوباره در مال دیگران است. [کتاب الغصب ، مساله۴۳ ، ج۲ ، ص۳۲۶] .
۲۳. احیای موات
(در حکومت غیر اسلامی زمینی که چیزی در آن نیست و انسان خودش آنراسر سبز کند و استفاده نماید)
۶۴. اگر کسی چاهی حفر نماید تا محدوده خاصی ، حریم او شمرده می‌شود و اگر شخص دیگری در این حریم چاه دیگری بزند تجاوز به حق شخص اول نموده است.
اگر شخص دوم در بیرون این حریم ، چاهی حفر نماید و باعث کم شدن آب چاه اولی شود یا بایستی احتیاطا رضایت شخص اول را جلب کند و یا در فاصله‌ای دورتر چاه بزند. [کتاب احیاء الموات ، مساله۸ ، ج۲ ، ص۳۳۹] (اگر چاه برای سیراب کردن دام باشد : ۴۰ ذراع و اگر چاه برای آبیاری زراعت باشد : ۶۰ ذراع)
۶۵. هر کسی حق دارد زمین بائر را آباد نموده و مالک آن شود. حال اگر شخصی ، قطعه‌ای از زمین بائر را سنگ چین نموده

و با علائمی محدوده آنرا معین کند :

الف : چون هنوز آنرا آباد ننموده است : مالک آن نیست.

ب : ولی با مشخص کردن محدوده زمین ، در اولویت قرار گرفته و این حقی است محترم.

ج : لذا دیگران بدون اجازه او حق ندارند به آباد کردن آن بپردازند. [کتاب احیاء الموات ، مساله۱۸ ، ج۲ ، ص۳۴۴] .

۶۶. هر کسی حق دارد از املاح معدنی (همچون نمک) که بر روی سطح زمین قرار دارند به هر مقدار که می‌خواهد بردارد و مالک آن شود. اما حق ندارد آنقدر بردارد که باعث کمیاب شدن آن و در نتیجه ضرر و زحمت دیگران شود. (تجاوز به حق همگانی) [کتاب احیاء الموات و المشترکات ، مساله۳۲ ، ج۲ ، ص ۳۶۰] .

۲۴. لقطه

۶۷. در فقه ، بابی مجزا به احکام مالی که انسان آنرا پیدا می‌کند ، اختصاص یافته است واز آنجا که این موضوع ، مرتبط با حق الناس است ، ریزه کاریهای آن نیز به تفصیل مورد بحث و امعان نظر قرار گرفته است. به مسائلی همچون نحوه اعلام ، مدت اعلام ، حکم اشیاء فاسد شدنی مانند میوه جات ، حکم همراه داشتن این مال درنماز... [کتاب اللقطهٔ] .

اگرمال پیدا شده را از طرف صاحبش صدقه بدهد و پس از مدتی صاحب اصلی معلوم شود و به صدقه رضایت ندهد لازم است عوض آنرا به صاحب اصلی بپردازد.

۲۵. نکاح

۶۹. اگر داماد با رضایت خاطر و طیب نفس ، شیر بها بپردازد اشکالی وجود نخواهد داشت. اما اگر با کراهت و از روی اجبار و از بین بردن مانع ازدواج باشد ، گرفتن و استفاده از شیر بها برای خانواده عروس حرام است و داماد می‌تواند آنرا پس بگیرد. [مساله ۹ ، کتاب النکاح ، ج۲ ، ص۴۳۵] .

این حکم در صورتی است که شیربها چیزی اضافه بر مهر باشد که پدر و مادر یا دیگر بستگان عروس می گویند. ولی اگر جزئی از مهر باشد اشکالی ندارد ولی متعلق به خود عروس است و باید از مقدار مهر کسر شود.)

۱. حق و باطل

۱. ماهیت حق

۱. یقین

إِنَّ الظَّنَّ لا یغْنِی مِنَ الْحَقِّ شَیئاً [یونس/۳۶] .

۲. هدایت

فَما ذا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلالُ [یونس/۳۲] .

۳. راه مستقیم

ما یدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْباطِلُ [مائده/۶۲] .

۲. منشأ حق

۱. از سوی خدا

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ [بقره/۲۶] .

۲. خود خدا

الْحَقُّ مِنْ رَبِّک فَلا تَکونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِینَ [بقره/۱۴۷] .

۳. هدایت خدا

قُلِ اللّهُ یهْدِی لِلْحَقِّ [یونس/۳۵] .

۴. دعوت خدا

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ [رعد/۱۴] .

۵. خلقت خدا خلقت آسمانها و زمین

"أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ بِالْحَقِّ [ابراهیم/۱۹] .

وَ ما خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما إِلاّ بِالْحَقِّ [حجر/۸۵] .

وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِیهِنَّ [مومنون/۷۱] .

رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلاً [آل عمران/۱۹۱] .

وَ ما خَلَقْنَا السَّماءَ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما باطِلاً [ص/۲۷] .

۳. راه شناخت حق از باطل

۱. حق مطابق با وحی

وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلاّ وَحْی یوحی [نجم/۴-۳] .

امام رضا (ع) می‌فرمایند : "هر چه گفتم اگر خواستید دلیل قرآنی آن را می گویم"

۲. از طریق امام

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحَقُّ مَعَ عَلِی [الکافی ، ج ۱ ، ص۲۹۳] .

مَنْ یطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّهَ [نساء/۸۰] .

رسول خدا (ص) درباره امیرالمؤمنینصلوات الله علیهمافرمودند :

الحق لن یزال مع علی و علی مع الحق لن یختلفا و لن یفترقا [کشف‌الغمة ، ج ۱ ، ص۱۴۷] .

۳. سنگینی حق

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ الْحَقُّ كُلُّهُ ثَقِیلٌ وَ قَدْ یخَفِّفُهُ اللَّهُ عَلَی أَقْوَامٍ طَلَبُوا الْعَاقِبَةَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قُلِ الْحَقَّ وَ إِنْ كانَ مُرّاً [معانی‌الأخبار ، ص۳۳۵] .

۴. وظایف ما در قبال حق

۱. قبول آن از هر سنی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أعرفوا الحق لمن عرفه لکم صغیرا کان أو کثیرا وضیعا کان أو رفیعا [غررالحکم ، ص۴۳۶] .

وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ لِأَبِیهِ وَ قَوْمِهِ إِنَّنِی بَراءٌ مِمّا تَعْبُدُونَ [زخرف/۲۶] .

إِذْ قالَ لِأَبِيهِ يا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ ما لا يسْمَعُ وَ لا يبْصِرُ وَ لا يغْنِی عَنْک شَيئاً [مريم/۴۲] .

۲. ممنوعيت کمک از باطل برای پيشرفت حق

وَ ما کنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُداً [کهف/۵۱] .

وَ لا تَرْکنُوا إِلَی الَّذِينَ ظَلَمُوا [هود/۱۱۳] .

۳. در نيفتادن با حق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ صَارَعَ الْحَقَّ صَرَعَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۰۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : من منع شيئا فی حق أعطی فی باطل مثليه [تحف‌العقول ، ص۲۹۶] .

۴. گفتن حق در همه جا

۱. نزد سلطان جائر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أخسر الناس من قدر علی أن يقول الحق و لم يقل [غررالحکم ، ص۷۰] .

۲. در رضا وغضب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أفضل الجهاد کلمهٔ عدل عند سلطان جائر [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲] .

۳. عليه خود

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قل الحق لک و عليک [کشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۱۵۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) إن من حقيقهٔ الإيمان أن تور الحق و إن ضرک علی الباطل و إن نفعک و أن لا ـ تجوز منطقک علمک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۵۳] .

۴. هنگام نفع وضرر

کونُوا قَوّامِينَ لِلّهِ شُهَداءَ بِالْقِسْطِ [مائده/۸] .

کونُوا قَوّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ [نساء/۱۳۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ "ع" : من استحيا من قول الحق فهو أحمق [غررالحکم ، ص۷۰] .

بر دسته شمشير رسول خدا (ص) نوشته بود :

صِلْ مَنْ قَطَعَک وَ قُلِ الْحَقَّ وَ لَوْ عَلَی نَفْسِک وَ أَحْسِنْ إِلَی مَنْ أَسَاءَ إِلَيک [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۷۷] .

۵. منع از کتمان حق

تَکتُمُوا الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۴۲] .

لَيکتُمُونَ الْحَقَّ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [بقره/۱۴۶] .

۶. منع سوء استفاده از حق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کلِمَهُ حَقٍّ يرَادُ بِهَا بَاطِلٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۹۸] .

۷. منع از خلط حق وباطل

انتقاد از اکثريت : همه می گويند عيسی به صليب کشيده شد ، ولی وحی می گويد : ما قَتَلُوهُ وَ ما صَلَبُوهُ وَ لکنْ شُبِّهَ لَهُمْ [نساء/۱۵۷] .

إِنَّ الظَّنَّ لا يغْنِی مِنَ الْحَقِّ شَيئاً [يونس/۳۶] .

۵. مصادیق حق

۱. کتب آسمانی

ذٰلِک بِأَنَّ اللّهَ نَزَّلَ الْکتابَ بِالْحَقِّ [بقره/۱۷۶] .

وَ أَنْزَلَ مَعَهُمُ الْکتابَ بِالْحَقِّ [بقره/۲۱۳] .

تِلْک آیاتُ اللّٰهِ نَتْلُوها عَلَیک بِالْحَقِّ [بقره/۲۵۲] .

وَ أَنْزَلْنا إِلَیک الْکتابَ بِالْحَقِّ [مائده/۴۸] .

وَ بِالْحَقِّ أَنْزَلْناهُ وَ بِالْحَقِّ نَزَلَ [اسراء/۱۰۵] .

وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ [مومنون/۷۱] .

ذٰلِک الْیوْمُ الْحَقُّ [نبأ/۳۹] .

نَزَّلَ عَلَیک الْکتابَ بِالْحَقِّ [آل عمران/۳] .

۲. ارسال پیامبران

قَدْ جاءَکمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ [نساء/۱۷۰] .

خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ بِالْحَقِّ [انعام/۷۳] .

یهْدُونَ بِالْحَقِّ [اعراف/۱۵۹] .

کما أَخْرَجَک رَبُّک مِنْ بَیتِک بِالْحَقِّ [انفال/۵] .

ما نُنَزِّلُ الْمَلائِکةَ إِلاّ بِالْحَقِّ [حجر/۸] .

بَشَّرْناک بِالْحَقِّ [حجر/۵۵] .

أَتَیناک بِالْحَقِّ [حجر/۶۴] .

إِنّا أَرْسَلْناک بِالْحَقِّ بَشِیراً وَ نَذِیراً [بقره/۱۱۹] .

یا أَیهَا النّاسُ قَدْ جاءَکمُ الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّکمْ [نساء/۱۷۰] .

لَقَدْ جاءَتْ رُسُلُ رَبِّنا بِالْحَقِّ [اعراف/۴۳] .

۳. قیامت

۱. میزان

وَ الْوَزْنُ یوْمَئِذٍ الْحَقُّ [اعراف/۸] .

۲. وقوف در قیامت

وَ لَوْ تَری إِذْ وُقِفُوا عَلی رَبِّهِمْ قالَ أَ لَیسَ هذا بِالْحَقِّ [انعام/۳۰] .

۳. فرمانروایی در قیامت

الْمُلْک یوْمَئِذٍ الْحَقُّ [فرقان/۲۶] .

۴. پر کردن جهنم

قالَ فَالْحَقُّ وَ الْحَقَّ أَقُولُ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْک وَ مِمَّنْ تَبِعَک مِنْهُمْ أَجْمَعِینَ [ص/۸۵-۸۴] .

۵. قضاوت در قیامت

وَ قُضِى بَينَهُمْ بِالْحَقِّ وَ هُمْ لا يظْلَمُونَ [زمر/۶۹] .

۳. داستانهای قرآن

۱. پسران آدم

إِنَّ هذا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ [آل عمران/۶۲] .

۲. اصحاب کهف

وَ اتْلُ عَلَيهِمْ نَبَأَ ابْنَى آدَمَ بِالْحَقِّ [مائده/۲۷] .

نَقُصُّ عَلَيک نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ [کهف/۱۳] .

نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ [انبياء/۱۸] .

۳. موسی وفرعون

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيک نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ [کهف/۱۳] .

۵. امداد فرشتگان

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّک بِالْحَقِّ لِيثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ هُدىً وَ بُشْرى لِلْمُسْلِمِينَ [نحل/۱۰۲] .

۶. ميل حق

هُوَ الَّذِى أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدى وَ دِينِ الْحَقِّ [توبه/۳۳] .

۷. وعده های حق

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ [روم/۶۰] .

إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ فَلا تَغُرَّنَّكمُ الْحَياةُ الدُّنْيا [لقمان/۳۳] .

وَعَدَكمْ وَعْدَ الْحَقِّ [ابراهيم/۲۲] .

وَ اللّهُ لا يسْتَحْيى مِنَ الْحَقِّ [احزاب/۵۳] .

۸. قضاوت حق

يا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِيفَةً فِى الْأَرْضِ فَاحْكمْ بَينَ النّاسِ بِالْحَقِّ [ص/۲۶] .

۶. فرق حق و باطل

۱. حق مستقل و باطل طفيلى

۱. جنايات معاويه ويزيد در سايه خدمات پيامبر

باطل به طفيل حق پيدا مى‌شود ، اگر آبى نباشد كفى در كار نيست. معاويه و يزيد هم در سايه خدمات پيامبر و در قالب و ماسک دين فعاليت مى‌كنند ، وقتى يزيد امام حسين را كشت گفت : قتل الحسين بسيف جده. [بحار ، ج۴۴ ، ص۲۹۸]

يعنى يزيد از نيروى پيامبر استفاده كرد و امام را كشت و لشكر يزيد مى‌گفتند :

يا خيل الله اركبى و أبشرى. [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۸۹] .

يا خيل الله اركبى و بالجنة البشرى. [ارشاد ، ج۲ ، ص۹۲] .

امام باقر (ع) : " سى هزار نفر جمع شدند كه جد ما را بكشند وكل يتقرب الى الله بدمه"

۲. باطل انگلى در خون حق

باطل مثل انگلی است که از خون حق تغذیه می‌کند. به خاطر ارزش راستگویی است که دروغ جای خود را باز می‌کند. به خاطر ارزش عدالت است که گروهی دست به ظلم می‌زنند ظالم و استعمار به اشعار خو می‌کند ، سازمانهای جهانی دم از صلح و حقوق بشر می‌زنند ، دم از آزادی می‌زنند.

۳. داستان عالمی از فارس

یکی از علمای فارس به تهران آمده پولهایش را می‌دزدند. به فکرش می‌رسد که فرمان حضرت امیر به مالک اشتر با خط خوش بنویسد و به صدر اعظم بدهد تا هم او را ارشاد کند ، هم خودش از گرفتاری رهایی یابد.

با زحمت زیاد فرمان را نوشته به دست صدر اعظم داد ، صدر اعظم به فرمان نگاه کرد و مشغول کارهایش شد ، اما عالم مدتی نشست و دید خبری نشد. از صدر اعظم پرسید : چرا به من رسیدگی نمی‌کنی؟ صدر اعظم گفت : صبر کن تا همه مردم حتی نوکرها بروند ، آقا صبر کرد تا خلوت شد صدر اعظم گفت : درها را ببندید ، آنگاه از عالم پرسید این نوشته چیست؟ آقا گفت : فرمان امیرالمؤمنین به مالك است ، دستور حکومتی است ، صدر اعظم گفت : آیا خود علی به این عمل می‌کرده؟ عالم گفت : بله ، صدر اعظم گفت : برای همین است که شکست خورد ، عالم گفت : چرا این حرف را در حضور مردم نگفتی ، معلوم می‌شود علی آنقدر عظمت دارد که پس از قرنها تو می‌ترسی شکست او را اعلام کنی ، این خود پیروزی است. [مطهری] .

۲. اصالت حق و نمود باطل

حق مثل آب و باطل مثل کف است ، اما کف روی آب را می‌گیرد ، آدم جاهل چون از قضیه خبر ندارد فریب می‌خورد و فقط کف خروشان را می‌بینید و توجهی به آب باران که زیر کف ها است ندارد.

۷. سیمای باطل

فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيذْهَبُ جُفاءً [رعد/۱۷] .

باطل جفاء است. جفاء : پرتاب شده و بیرون افتاده باطل موقت است مثل کف ، باطل روی واقع را می‌پوشاند مثل کف. باطل جلوه دارد ، ارزش ندارد مثل کف ، ظاهری است که باطن ندارد ، باطل در سایه حق جلوه می‌کند مثل کف ، باطل بالانشین و پر سرو صدا است مثل کف ، باطل سرچشمه‌اش ناخالصی هاست. باطل در هر شرائطی ممکن است جلوه کند ، هم روی آب و هم روی فلزات ذوب شده کف می‌بندد ، حق باطل را از بین می‌برد.بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ [انبیاء/۱۸] .

۸. پیروزی حق

۱. شواهد قرآنی

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَ بَطَلَ ما كانُوا يعْمَلُونَ [اعراف/۱۱۸] .

وَ يريدُ اللّهُ أَنْ يحِقَّ الْحَقَّ بِكلِماتِهِ وَ يقْطَعَ دابِرَ الْكافِرِينَ [انفال/۷] .

لِيحِقَّ الْحَقَّ وَ يبْطِلَ الْباطِلَ وَ لَوْ كرِهَ الْمُجْرِمُونَ [انفال/۸] .

قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ زَهَقَ الْباطِلُ إِنَّ الْباطِلَ كانَ زَهُوقاً [اسراء/۸۱] .

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ فَيدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ [انبیاء/۱۸] .

قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ ما يبْدِئُ الْباطِلُ وَ ما يعِيدُ [سبأ/۴۹] .

وَ يمْحُ اللّهُ الْباطِلَ وَ يحِقُّ الْحَقَّ بِكلِماتِهِ [شورى/۲۴] .

۲. عدم وابستگی به تعداد

۱- پیروزی حق منوط به تعداد نیست : كمْ مِنْ فِئَةٍ قَليلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كثِيرَةً بِإِذْنِ اللّهِ [بقره/۲۴۹] .

۳. عدم حصر در جنگ

۲- پیروزی تنها در جنگ نیست : فَبُهِتَ الَّذِی كفَرَ [بقره/۲۵۸] .

الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ [یوسف/۵۱] .

۴. زمینه عبادت برای اولیا

۳- پیروزی برای اولیای خدا زمینه عبادت است نه غرور و تجاوز : إِذا جاءَ نَصْرُ اللّهِ [نصر/۱] .

در ادامه می‌فرماید : فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّك [نصر/۳] .

۵. با دعا و تلاش

۴- برای رسیدن به پیروزی هم دعا هم تلاش : رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَینا صَبْراً وَ ثَبِّتْ أَقْدامَنا [بقره/۲۵۰] .

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللّهِ [بقره/۲۵۱] .

۶. وعده حتمی الهی

۵- پیروزی حق ، وعده حتمی الهی است.كَتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِی [مجادله/۲۱] .

فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُونَ [مائده/۵۶] .

لِیحِقَّ الْحَقَّ وَ یبْطِلَ الْباطِلَ [انفال/۸] .

۷. پیروزی حق پرستان

۷- آینده با پیروزی حق پرستان است : وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [اعراف/۱۲۸] .

وَ الْعاقِبَةُ لِلتَّقْوی [طه/۱۳۲] .

وَ نُرِیدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَی الَّذِینَ اسْتُضْعِفُوا فِی الْأَرْضِ [قصص/۵] .

انَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِیَ الصّالِحُونَ [انبیاء/۱۰۵] .

إِنَّ جُنْدَنا لَهُمُ الْغالِبُونَ [صافات/۱۷۳] .

فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُونَ [مائده/۵۶] .

أَنْتُما وَ مَنِ اتَّبَعَكمَا الْغالِبُونَ [قصص/۳۵] .

كانَ حَقًّا عَلَینا نَصْرُ الْمُومِنِینَ [روم/۴۷] .

أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِیبٌ [بقره/۲۱۴] .

لِیظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ كلِّهِ [توبه/۳۳] .

إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ [صافات/۱۷۲] .

۸. شرایط پیرزوی حق

۱. ایمان

۱- ایمان : اسْتَعِینُوا بِاللّهِ [اعراف/۱۲۸] .

۲. استقامت

۲–وَ اصْبِرُوا [اعراف/۱۲۸] .

فَاسْتَقِمْ کما أُمِرْتَ [هود/۱۱۲] .

إِنْ یکنْ مِنْکمْ عِشْرُونَ صابِرُونَ یغْلِبُوا مِائَتَینِ [انفال/۶۵] .

۳. وحدت

وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِیحُکمْ [انفال/۴۶] .

۴. تقوا

فَلا تَخْشَوْهُمْ وَ اخْشَوْنِ [مائده/۳] .

۵. اطاعت از رهبر

أَطِیعُوا اللّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّما عَلَیهِ ما حُمِّلَ وَ عَلَیکمْ ما حُمِّلْتُمْ وَ إِنْ تُطِیعُوهُ تَهْتَدُوا [نور/۵۴] .

۶. آمادگی

"وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰] .

۷. امداد الهی

لَقَدْ نَصَرَکمُ اللّهُ فِی مَواطِنَ کثِیرَةٍ [توبه/۲۵] .

ولقد نصرکم الله ببدر [آل عمران_۱۲۳]

۸. دوری از غرور

وَ ما رَمَیتَ إِذْ رَمَیتَ [انفال/۱۷] .

وَ مَا النَّصْرُ إِلاّ مِنْ عِنْدِ اللّهِ الْعَزِیزِ الْحَکیمِ [آل عمران/۱۲۶] .

وَ إِنْ یخْذُلْکمْ فَمَنْ ذَا الَّذِی ینْصُرُکمْ مِنْ بَعْدِهِ [آل عمران/۱۶۰]

۹. شجاعت

وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ [بقره/۲۵۱] .

۱۰. اخلاص

وَ الَّذِینَ جاهَدُوا فِینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

۹. شکست باطل

۱. همگی هیزم آتش

سَیهْزَمُ الْجَمْعُ وَ یوَلُّونَ الدُّبُرَ [قمر/۴۵] .

۲. کافران مغلوب

قُلْ لِلَّذِینَ کفَرُوا سَتُغْلَبُونَ [آل عمران/۱۲] .

۳. باطل نابود شدنی

إِنَّ الْباطِلَ کانَ زَهُوقاً [اسراء/۸۱] .

۴. کف از بین رفتنی

وَ الْباطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيذْهَبُ جُفاءً [رعد/۱۷] .

۵. عقب نشینی وفرار

وَ إِذْ زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُمْ وَ قالَ لا ـ غالِبَ لَكمُ الْيوْمَ مِنَ النّاسِ وَ إِنِّی جارٌ لَكمْ فَلَمّـا تَراءَتِ الْفِئَتانِ نَكصَ عَلی عَقِبَيهِ [انفال/۴۸] .

وَ إِذْ زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُمْ وَ قالَ لا ـ غالِبَ لَكمُ الْيوْمَ مِنَ النّاسِ وَ إِنِّی جارٌ لَكمْ فَلَمّـا تَراءَتِ الْفِئَتانِ نَكصَ عَلی عَقِبَيهِ [انفال/۴۸] .

۶. مکر خدا

وَ اللّهُ خَيرُ الْماكرِينَ [آل عمران/۵۴] .

۷. کیدی بی اساس

أَ لَمْ يجْعَلْ كيدَهُمْ فِی تَضْلِيلٍ [فیل/۲] .

۸. زیان بارترین کید

وَ أَرادُوا بِهِ كيداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرِينَ [انبیاء/۷۰] .

۹. شکست نمرود

يا نارُ كونِی بَرْداً وَ سَلاماً [انبیاء/۶۹] .

۱۰. مکر کفار

وَ إِذْ يمْكرُ بِك الَّذِينَ كفَرُوا [انفال/۳۰] .

۱۱. حسرت کافر

إِنَّ الَّذِينَ كفَرُوا ينْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ لِيصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّهِ فَسَينْفِقُونَها ثُمَّ تَكونُ عَلَيهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يغْلَبُونَ [انفال/۳۶] .

۱۲. سجده سحره

فَأُلْقِی السَّحَرَةُ ساجِدِينَ [شعراء/۴۶] .

۱۳. مبطلین

وَ خَسِرَ هُنالِك الْمُبْطِلُونَ [غافر/۷۸] .

۱۰. سیره تاریخی حق وناحق

۱. گرایش به حق

وَ مِنْ قَوْمِ مُوسی أُمَّةٌ يهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يعْدِلُونَ [اعراف/۱۵۹] .

وَ مِمَّنْ خَلَقْنا أُمَّةٌ يهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ يعْدِلُونَ [اعراف/۱۸۱] .

۲. جاذبه حق

تَری أَعْينَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ [مائده/۸۳] .

۳. اعراض از حق

۱. تکفیر

وَ يكفُرُونَ بِما وَراءَهُ وَ هُوَ الْحَقُّ [بقره/۹۱] .

۲. تکذیب

فَقَدْ كذَّبُوا بِالْحَقِّ [انعام/۵] .

۳. افترا

فَلَمّا جاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنا قالُوا إِنَّ هذا لَسِحْرٌ مُبِينٌ [یونس/۷۶] .

۴. جهل

بَلْ أَكْثَرُهُمْ لا يعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ [انبیاء/۲۴] .

۵. اکراه

وَ أَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كارِهُونَ [مومنون/۷۰] .

۱۱. حق در عرصه قضاوت

۱. قصاوت خدا

وَ اللّهُ يقْضِي بِالْحَقِّ [غافر/۲۰] .

وَ قُضِي بَينَهُمْ بِالْحَقِّ [زمر/۶۹] .

يجْمَعُ بَينَنا رَبُّنا ثُمَّ يفْتَحُ بَينَنا بِالْحَقِّ [سبأ/۲۶] .

يقْتُلُونَ النَّبِيينَ بِغَيرِ الْحَقِّ [بقره/۶۱] .

رَبِّ احْكمْ بِالْحَقِّ [انبیاء/۱۱۲] .

۲. ظنّ نا حق

يظُنُّونَ بِاللّهِ غَيرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجاهِلِيةِ [آل عمران/۱۵۴] .

۳. قرآن حق

قرآن حق استعَمّا جاءَک مِنَ الْحَقِّ [مائده/۴۸] .

۴. غلو ناحق

غلو ناحق است : عَمّا جاءَک مِنَ الْحَقِّ [مائده/۴۸] .

۵. خداوند مولای حق

خداوند مولای حق است : ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللّهِ مَوْلاهُمُ الْحَقِّ [انعام/۶۲] .

۶. تکبر نا حق

تکبر ناحق است : يتَكبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيرِ الْحَقِّ [اعراف/۱۴۶] .

۷. دین حق

هُوَ الَّذی اَرسَلَ رَسولَهُ بِالْهُدی وَ دِينِ الْحَقِّ [توبه/۳۳] .

۸. ضلالت ماورای حق

فَما ذا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلالُ [یونس/۳۲] .

۹. هادی به حق

أَ فَمَنْ يهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يتَّبَعَ [یونس/۳۵] .

۱۰. راههای دسترسی به حق
إِنَّ الظَّنَّ لا یغْنِی مِنَ الْحَقِّ شَیئاً [یونس/۳۶] .
لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ [رعد/۱۴] .

۱۲. سیمای اهل حق و باطل

۱. تفاوت اهل ایمان و نفاق در نماز
اهل ایمان در نماز خشوع دارند : قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲-۱] .
اهل نفاق در نماز کسالت دارند : وَ لا یأْتُونَ الصَّلاةَ إِلاّ وَ هُمْ کسالی [توبه/۵۴] .
۲. تفاوت اهل ایمان و نفاق در امر به معروف و نهی از منکر
اهل ایمان مردم را امر به معروف و نهی از منکر می‌کنند : یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [آل عمران/۱۱۴] . اهل نفاق مردم را امر به منکر و نهی از معروف می کنند : یأْمُرُونَ بِالْمُنْکرِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ [توبه/۶۷] .
۳. تفاوت اهل ایمان و نفاق در انفاق
اهل ایمان ، انفاق در راه خدا را باعث تقرب خود می‌دانند : وَ مِنَ الْأَعْرابِ مَنْ یومِنُ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ یتَّخِذُ ما ینْفِقُ قُرُباتٍ عِنْدَ اللّهِ [توبه/۹۹] .
اهل نفاق ، انفاق را باعث غرامت خود می‌داند : وَ مِنَ الْأَعْرابِ مَنْ یتَّخِذُ ما ینْفِقُ مَغْرَماً [توبه/۹۸] .
۴. تفاوت اهل ایمان و نفاق در جهاد
اهل ایمان به استقبال جهاد می‌روند : تَوَلَّوْا وَ أَعْینُهُمْ تَفِیضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً أَلاّ یجِدُوا ما ینْفِقُونَ [توبه/۹۲] .
اهل نفاق از جهاد فرار می‌کنند : وَ إِذْ یقُولُ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ما وَعَدَنَا اللّهُ وَ رَسُولُهُ إِلاّ غُرُوراً وَ إِذْ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ یا أَهْلَ یثْرِبَ لا مُقامَ لَکمْ فَارْجِعُوا وَ یسْتَأْذِنُ فَرِیقٌ مِنْهُمُ النَّبِی یقُولُونَ إِنَّ بُیوتَنا عَوْرَةٌ وَ ما هِی بِعَوْرَةٍ إِنْ یرِیدُونَ إِلاّ فِراراً وَ لَوْ دُخِلَتْ عَلَیهِمْ مِنْ أَقْطارِها ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْها وَ ما تَلَبَّثُوا بِها إِلاّ یسِیراً وَ لَقَدْ کانُوا عاهَدُوا اللّهَ مِنْ قَبْلُ لا یوَلُّونَ الْأَدْبارَ وَ کانَ عَهْدُ اللّهِ مَسْولاً [احزاب/۱۶-۱۲] .
۵. سبقت اهل ایمان در خوبی ها
اهل ایمان در خوبی‌ها سرعت می‌ورزند : یسارِعُونَ فِی الْخَیراتِ وَ أُولئِک مِنَ الصّالِحِینَ [مائده/۶۲] . اهل کفر در گناه و ظلم سرعت می‌ورزند : وَ تَری کثِیراً مِنْهُمْ یسارِعُونَ فِی الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [رعد/۲۸] .
۶. دلبستکی اهل ایمان به خدا
اهل ایمان به خداوند دل بسته‌اند : الَّذِینَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِکرِ اللّهِ [رعد/۲۸] .
اهل کفر به دنیا دل بسته‌اند : إِنَّ الَّذِینَ لا یرْجُونَ لِقاءَنا وَ رَضُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [یونس/۷] .
۰۷درجات مؤمنین و درکات منافقین
اهل ایمان در دنیا و آخرت از نعمت و عزت برخوردارند :
الف) در دنیا : وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [آل عمران/۱۳۹] .
ب) در آخرت : کلاّ إِنَّ کتابَ الْأَبْرارِ لَفِی عِلِّیینَ [مطففین/۱۸] .
فَأُولئِک لَهُمُ الدَّرَجاتُ الْعُلی [طه/۷۵] .

اما اهل کفر و نفاق در دنیا و آخرت در انحطاط و سقوط هستند الف) در دنیا : فَأَرادُوا بِهِ کیداً فَجَعَلْناهُمُ الأَسْفَلِینَ [صافات/۹۸] .

ب) در آخرت : إِنَّ الْمُنافِقِینَ فِی الدَّرْکِ الْأَسْفَلِ مِنَ النّارِ [نساء/۱۴۵] .

و این علوّ و برتری اهـل ایمـان و انحطـاط اهـل کفر به خاطر آن است که برنامه و هـدف اهل ایمان در علوّ و برتری و برنامه و هدف اهل کفر درانحطاط است : وَ جَعَلَ کلِمَةَ الَّذِینَ کفَرُوا السُّفْلی وَ کلِمَةُ اللّهِ هِی الْعُلْیا [توبه/۴۰] .

۷. قلب سالم برای خدا

یوْمَ لا ینْفَعُ مالٌ وَ لا بَنُونَ إِلاّ مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیم [شعراء/۸۹–۸۸] .

قلب غیر مؤمن مریض : فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً [بقره/۱۰] .

۸. قلب مؤمن و متقی و پرهیزکار

أُولئِک الَّذِینَ امْتَحَنَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوی [حجرات/۳] .

قلب غیر مؤمن معصیت کار : وَ مَنْ یکتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ [بقره/۲۸۳] .

۹. طهارت قلب مؤمن

قلب مؤمن طاهر است : ذلِکمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِکمْ وَ قُلُوبِهِنَّ [احزاب/۵۳] .

اما قلب غیر مؤمن غیر طاهر و پلید و چرکین است :

کذلِک یجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَی الَّذِینَ لا یومِنُونَ [انعام/۱۲۵] .

کلاّ بَلْ رانَ عَلی قُلُوبِهِمْ ما کانُوا یکسِبُونَ [مطففین/۱۴] .

۱۰. رأفت و مهربانی قلب مؤمن

قلب مؤمن رئوف و مهربان است : وَ جَعَلْنا فِی قُلُوبِ الَّذِینَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَ رَحْمَةً [حدید/۲۷] .

قلب غیر مؤمن سخت است : فَوَیلٌ لِلْقاسِیةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِکرِ اللّهِ [زمر/۲۲] .

۱۱. آرامش قلب مؤمن

قلب مؤمن آرام است : أَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .

قلب غیر مؤمن مضطرب و ترسناک است : سَنُلْقِی فِی قُلُوبِ الَّذِینَ کفَرُوا الرُّعْبَ بِما أَشْرَکوا بِاللّهِ [آل عمران/۱۵۱] .

۱۲. شرح صدر برای مؤمن

قلب مؤمن باز است : أَ فَمَنْ شَرَحَ اللّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلی نُورٍ مِنْ رَبِّهِ [زمر/۲۲] .

قلب غیر مؤمن بسته است : أَ فَلا یتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها [محمد/۲۴] .

۱۳. تواضع قلب مؤمن

قلب مؤمن متواضع است : فَیومِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ [حج/۵۴] .

قلب مؤمن با الفت و اتحاد است : وَ اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ کنْتُمْ أَعْداءً فَأَلَّفَ بَینَ قُلُوبِکمْ [آل عمران/۱۰۳] .

قلب غیر مومن با تفرقه و اختلاف است : تَحْسَبُهُمْ جَمِیعاً وَ قُلُوبُهُمْ شَتّی [حشر/۱۴] .

۱۴. تذکر قلب مؤمن

قلب مؤمن متذکر است : إِنَّ فِی ذلِک لَذِکری لِمَنْ کانَ لَهُ قَلْبٌ [ق/۳۷] .

قلب غیر مومن غافل است : وَ لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِکرِنا [کهف/۲۸] .

۱۵. بصیرت قلب مؤمن

قلب مؤمن بینا و بصیر است : إِذا مَسَّهُمْ طائِفٌ مِنَ الشَّیطانِ تَذَکرُوا فَإِذا هُمْ مُبْصِرُونَ [اعراف/۲۰۱] .

قلب غیر مؤمن نابینا است : وَ لکنْ تَعْمَی الْقُلُوبُ الَّتِی فِی الصُّدُورِ [حج/۴۶] .

۱. حقوق حیوان

۱. حقوق حیوانات

۱. حمایت از حیوانات در روایات :

۱ـ قَالَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الدَّابَّةَ تَقُولُ: اللَّهُمَّ ارْزُقْنِی مَلِیک صِدْقٍ یشْبِعُنِی وَ یسْقِینِی وَ لَا یحَمِّلُنِی مَا لَا أُطِیقُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۸۹] .

۲ـ رسول اکرم (ص) : غفر لأمرأة مومسة مرّت بکلب علی رأس رکيٍ یلهث کاد یقتله العطش فنزعت خفّها فاوثقته بخمارها فنزعت له من الماء فغفر لها بذلک [کنز ، خ۴۳۱۱۶]

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِلدَّابَّةِ عَلَی صَاحِبِهَا خِصَالٌ یبْدَأُ بِعَلْفِهَا إِذَا نَزَلَ وَ یعْرِضُ عَلَیهَا الْمَاءَ إِذَا مَرَّ بِهِ وَ لَا یضْرِبُ وَجْهَهَا فَإِنَّهَا تُسَبِّحُ بِحَمْدِ رَبِّهَا وَ لَا یقِفُ عَلَی ظَهْرِهَا إِلَّا فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا یحَمِّلُهَا فَوْقَ طَاقَتِهَا وَ لَا یکلِّفُهَا مِنَ الْمَشْیِ إِلَّا مَا تُطِیقُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۸۶] .

۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِکلِّ شَیءٍ حُرْمَةٌ وَ حُرْمَةُ الْبَهَائِمِ فِی وُجُوهِهَا [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۹] .

۵ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَنَّ عَلِیاً (ع) کانَ یسْهِمُ لِلْفَارِسِ ثَلَاثَةَ أَسْهُمٍ سَهْمَینِ لِفَرَسِهِ وَ سَهْماً لَهُ وَ یجْعَلُ لِلرَّاجِلِ سَهْماً [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۴۷] .

۶ـ قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مِنْ مُرُوَةِ الرَّجُلِ أَنْ یکونَ دَوَابُّهُ سِمَاناً قَال : وَ سَمِعْتُهُ یقُولُ : ثَلَاثَةٌ مِنَ الْمُرُوَةِ فَرَاهَةُ الدَّابَّةِ وَ حُسْنُ وَجْهِ الْمَمْلُوک وَ الْفَرْشُ السَّرِی [کافی ، ج۶ ، ص۴۷۹] .

۷ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَذْبَحِ الشَّاةَ عِنْدَ الشَّاةِ وَ لَا الْجَزُورَ عِنْدَ الْجَزُورِ وَ هُوَ ینْظُرُ إِلَیهِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۲۹] .

۸ـ امام رضا (ع) : به کسی که حیوانی را یک سال نگهداری و بعد ذبح کرده بود در حالی که هنگام ذبح حیوان نگاه به صاحبش می کرد ، فرمود : مَا کنْتُ أُحِبُّ لَک أَنْ تَفْعَلَ لَا تُرَبِّینَّ شَیئاً مِنْ هَذَا ثُمَّ تَذْبَحُهُ [کافی ، ج۴ ، ص۵۴۴] .

۹ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا سِرْتَ فِی أَرْضٍ خِصْبَةٍ فَارْفُقْ بِالسَّیرِ وَ إِذَا سِرْتَ فِی أَرْضٍ مُجْدِبَةٍ فَعَجِّلْ بِالسَّیرِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۹۰] .

۱۰ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ الرِّفْقَ وَ یعِینُ عَلَیهِ فَإِذَا رَکبْتُمُ الدَّوَابَّ الْعُجْفَ فَأَنْزِلُوهَا مَنَازِلَهَا فَإِنْ کانَتِ الْأَرْضُ مُجْدِبَةً فَانْجُوا عَنْهَا وَ إِنْ کانَتْ مُخْصِبَةً فَأَنْزِلُوهَا مَنَازِلَهَا [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۰] .

۱۱ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ سَقَی کبِداً حَرَّی مِنْ بَهِیمَةٍ أَوْ غَیرِهَا أَظَلَّهُ اللَّهُ یوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ [کافی ، ج۴ ، ص۵۸] .

۲. عذاب آزار رساندن به حیوانات درروایات

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَتَّخِذُوا ظُهُورَ الدَّوَابِّ کرَاسِی فَرُبَّ دَابَّةٍ مَرْکوبَةٍ خَیرٌ مِنْ رَاکبِهَا وَ أَطْوَعُ لِلَّهِ وَ أَکثَرُ ذِکراً [النوادر راوندی ، ص۱۴] .

۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا تَتَّقِی اللَّهَ فِی هَذِهِ الْبَهِیمَةِ الَّتِی مَلَّکک اللَّهُ إِیاهَا فَإِنَّهُ یشْکو إِلَی أَنَّک تُجِیعُهُ وَ تُدْئِبُهُ [بحارالأنوار ،

ج۶۱، ص۱۱۱] .

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَعَنَ اللَّهُ مَنْ مَثَّلَ بِالْحَيَوَانِ [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۲۸۲] .

۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) سَمِعَ رَجُلًا يلْعَنُ بَعِيراً فَقَالَ (ص) : ارْجِعْ لَا تَصْحَبْنَا عَلَى بَعِيرٍ مَلْعُونٍ [مستدرک الوسائل ، ج۸ ، ص۲۶۱] .

۵ـ فی حدیث وفاة أمیرالمؤمنین (ع) قَالَتْ أُمُّ كلْثُوم : فَجَعَلْتُ أَرْقُبُ وَقْتَ الْأَذَانِ فَلَمَّا لَاحَ الْوَقْتُ أَتَيْتُهُ وَ مَعِي إِنَاءٌ فِيهِ مَاءٌ ثُمَّ أَيقَظْتُهُ (ع) فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ وَ قَامَ وَ لَبِسَ ثِيابَهُ وَ فَتَحَ بَابَهُ ثُمَّ نَزَلَ إِلَى الدَّارِ وَ كانَ فِي الدَّارِ إِوَزٌّ قَدْ أُهْدِي إِلَى أَخِي الْحُسَينِ (ع) فَلَمَّا نَزَلَ خَرَجْنَ وَرَاءَهُ وَ رَفْرَفْنَ وَ صِحْنَ فِي وَجْهِهِ وَ كانَ قَبلَ تِلْك اللَّيلَةِ لَمْ يصِحْنَ إِلَى أَنْ قَالَ ثُمَّ قَالَ يا بُنَيةُ بِحَقِّي عَلَيك إِلَّا مَا أَطْلَقْتِيهِ فَقَدْ حَبَسْتِ مَا لَيسَ لَهُ لِسَانٌ وَ لَا يقْدِرُ عَلَى الْكلَامِ إِذَا جَاعَ أَوْ عَطِشَ فَأَطْعِمِيهِ وَ اسْقِيهِ وَ إِلَّا خَلِّي سَبِيلَهُ يأْكلْ مِنْ حَشَائِشِ الْأَرْضِ [بحارالأنوار ، ج۴۲ ، ص۲۷۷] .

۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَضْرِبُوا الدَّوَابَّ عَلَى وُجُوهِهَا فَإِنَّهَا تُسَبِّحُ بِحَمْدِ اللَّهِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۸] .

۷ـ حَجَّ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) عَلَى نَاقَةٍ لَهُ أَرْبَعِينَ حَجَّةً فَمَا قَرَعَهَا بِسَوْطٍ. [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۹۳] .

۸ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اضْرِبُوهَا عَلَى النِّفَارِ وَ لَا تَضْرِبُوهَا عَلَى الْعِثَارِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۹] .

۹ـ مُرّ علی النّبیّ (ص) بحمار قد وُسم فی وجهه فقال : "اما بلغکم أنّی لعنت من وسم البهیمة فی وجهها او ضربها فی وجهها" [تا ، ج۴ ، ص۳۵۱ رواه مسلم و ابوداود و ترمذی]

۱۰ـ رسول اکرم (ص) : عُذّبت امرأة فی هرّر بطنة حتّی مات و لم ترسله فیأکل من خشاش الأرض فوجبت لها النّار بذلک [کنز ، ج۵ ، ص۴۳۶۹ و مستدرک ، ج۲ ، ص۴۰۵۸]

۱۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَأَيتُ فِي النَّارِ صَاحِبَ الْهِرَّةِ تَنْهَشُهَا مُقْبِلَةً وَ مُدْبِرَةً كانَتْ أَوْثَقَتْهَا وَ لَمْ تَكنْ تُطْعِمُهَا وَ لَا تُرْسِلُهَا تَأْكلُ مِنْ خِشَاشَةِ الْأَرْضِ [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۲۶۸] .

۱۲ـ رسول اکرم (ص) : ما من دابّة و لا غیره یقتل بغیر الحقّ الّا ستخاصمه یوم القیامة [کنز ، ۳۹۹۶۸]

۱۳ـ رسول اکرم (ص) : من قتل عصفورا بغیر حقّ سأله الله عنه یوم القیامة [کنز ، ۳۹۹۶۹]

۱۴ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ قَتَلَ عُصْفُوراً عَبَثاً أَتَى اللَّهَ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ لَهُ صُرَاخٌ وَ يقُولُ : يا رَبِّ! سَلْ هَذَا فِيمَ قَتَلَنِي بِغَيرِ ذَبْحٍ؟ فَلْيحْذَرْ أَحَدُكمْ مِنَ الْمُثْلَةِ وَ لْيحِدَّ شَفْرَتَهُ لَا يعَذِّبِ الْبَهِيمَةَ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۷۵] .

۱۵ـ عن النّبیّ (ص) انّه : " نهی عن قتل کلّ ذی روح الّا ان یؤذی" [کنز ، ۳۹۹۸۱]

۱۶ـ عَنْ أَبَانٍ عَنْ مِسْمَعٍ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ التَّحْرِيشِ بَينَ الْبَهَائِمِ فَقَالَ : أَكرَهُ ذَلِك إِلَّا الْكلَابَ" [کافی ، ج۶ ، ص۵۵۴] .

۱۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يرْتَدِفْ ثَلَاثَةٌ عَلَى دَابَّةٍ فَإِنَّ أَحَدَهُمْ مَلْعُونٌ [کافی ، ج۶ ، ص۵۴۱] . سه نفری بر اسب سوار نشوید که سوی شما ملعون است.

۱۸ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ سَابِقِ الْحَاجِّ لِأَنَّهُ قَتَلَ رَاحِلَتَه [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۶] .

۱۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَتَوَرَّكوا عَلَى الدَّوَابِّ وَ لَا تَتَّخِذُوا ظُهُورَهَا مَجَالِسَ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۹] .

۲. حیوانات خاص درقرآن

۱. حیوان قربانی

يا أَيها الَّذينَ آمَنُوا لا تُحِلّوا شَعائِرَ اللّهِ وَ لاَ الشَّهْرَ الْحَرامَ وَ لا الْهَدْى وَ لاَ الْقَلائِدَ [مائده/۲] .

حیوانی که در مسیر هدف الهی قرار گیرد ، احترام دارد.

۲. سگ اصحاب کهف

ـ سگ اصحاب کهف ۳۰۹ سال (به گفته مجمع از ظاهر آیه) زنده و لب در غار حافظ آنان بود.

وَ كَلْبُهُمْ باسِطٌ ذِراعَيهِ بِالْوَصيد [كهف/۱۸] .

۳. عنکبوت

ـ لا تَمَسُّوها بِسُوءٍ فَيأْخُذَكمْ عَذابٌ قَريبٌ [هود/۶۴] .

یک اُمت به خاطر یک حیوانی که منسوب به خدا است ، نابود می‌شوند.

۴. غراب

۵. هدهد

۶. اسب

فایده های اسب :

حموله : بهره برای حمل بار

وَ مِنَ الْأَنْعامِ حَمُولَةً وَ فَرْشاً [انعام/۱۴۲] .

مسوّمهٔ : اسب نشان‌دار که به خاطر زیبایی یا تعلیم و تربیت خاصی که دیده ، برجستگی دارد.

وَ الْخَيلِ الْمُسَوَّمَةِ [آل عمران/۱۴] .

رباط الخيل : وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيلِ [انفال/۶۰] .

قَالَ الزَّمَخْشَرِی فِی الْحَدِيثِ : إِنَّ الشَّيطَانَ لَا يقْرُبُ صَاحِبَ فَرَسٍ عَتِيقٍ وَ لَا دَاراً فِيهَا فَرَسٌ عَتِيقٌ [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۱۸۳] .

وَ الْعادِياتِ ضَبْحاً فَالْمُورِياتِ قَدْحاً [عاديات/۲-۱] .

زینت : وَ الْخَيلَ وَ الْبِغالَ وَ الْحَميرَ لِتَرْكَبُوها وَ زينَةً [نحل/۸] .

۳. نکاتی درباب حیوانات

۱ ـ پیامبر اکرم (ص) ۱۹ اسب داشته که هر کدام نام خاصی داشته‌اند. [نهایهٔ الأدب]

۲ ـ همیشه ، اسب مورد نیاز بوده و هست و خواهد بود.

۳ ـ الخیل ثلاثهٔ فرس للرّحمن : برای جهاد

فرس للشّیطان : برای قمار (اسبی که برای نیات شیطانی استفاده شود) .

فرس للإنسان : برای سواری [کشف الأسرار ، خواجه عبدالله ، ج۴ ، ص۳۷ / روح البیان ، ج۳ ، ص۳۶۵]

۴ ـ کل شیء من لهو الدّنیا باطل الّا ثلاثهٔ انتضالک بقوسک ، تأدیبک فرسک ، ملاعبتک أهلک. [روح المعانی ، ذیل تفسیر آیه "و أعدّوا لهم..."]

فرس : به خاطر فراست

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُومِنِ [كافی ، ج۱ ، ص۲۱۸] .

جواد : به خاطر جودش در جنگ‌ها

خیل به خاطر ژست متکبرانه

مرکب

۱ ـ عَنِ ابْنِ طَیفُورٍ الْمُتَطَبِّبِ قَالَ : "سَأَلَنِی أَبُو الْحَسَنِ (ع) أَیَّ شَیْءٍ تَرْکَبُ؟ قُلْتُ : حِمَاراً فَقَالَ : بِکَمِ ابْتَعْتَهُ قُلْتُ : بِثَلَاثَةَ عَشَرَ دِینَاراً. فَقَالَ : إِنَّ هَذَا هُوَ السَّرَفُ أَنْ تَشْتَرِیَ حِمَاراً بِثَلَاثَةَ عَشَرَ دِینَاراً وَ تَدَعَ بِرْذَوْناً قُلْتُ : یَا سَیِّدِی! إِنَّ مَئُونَةَ الْبِرْذَوْنِ أَکْثَرُ مِنْ مَئُونَةِ الْحِمَارِ قَالَ فَقَالَ : إِنَّ الَّذِی یَمُونُ الْحِمَارَ یَمُونُ الْبِرْذَوْنَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ مَنِ ارْتَبَطَ دَابَّةً مُتَوَقِّعاً بِهِ أَمْرَنَا وَ یَغِیظُ بِهِ عَدُوَّنَا وَ هُوَ مَنْسُوبٌ إِلَیْنَا أَدَرَّ اللَّهُ رِزْقَهُ وَ شَرَحَ صَدْرَهُ وَ بَلَّغَهُ أَمَلَهُ وَ کَانَ عَوْناً عَلَی حَوَائِجِهِ"امام ابوالحسن (ع) از من پرسید سوار بر چیستی؟ گفتم : الاغ ، پرسید : چند خریدی؟ ۱۳ درهم برای قاطر داده ام. حضرت فرمود : این اسراف است که الاغ را ۱۳ درهم خریدی ، چرا قاطر نخریدی؟ خرجش زیاد است. نترس. ضمنا قاطر قوی است و شما باید منتظر یک حرکت اسلامی و انقلابی و حالت آماده‌باشی داشته باشی.

[کافی ، ج۶ ، ص۵۳۵] .

درس‌ها : الف : چگونه از مسائل زندگی و ساده و جزیی مردم احوال پرسی می‌کرده.

ب : تعویض مرکب ساده به مرکب قوی‌تر.

ج : هدف ، تعویض آماده‌باش برای حرکت حق؛ نه خودنمایی.

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنْ سَعَادَةِ الْمُومِنِ دَابَّةٌ یَرْکَبُهَا فِی حَوَائِجِهِ وَ یَقْضِی عَلَیْهَا حُقُوقَ إِخْوَانِهِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۶] .

۳ ـ همراه با جنازه سوار آمبولانس نشوید.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کَرِهَ أَنْ یَرْکَبَ الرَّجُلُ مَعَ الْجَنَازَةِ فِی بَدَایَةٍ إِلَّا مِنْ عُذْرٍ وَ قَالَ : یَرْکَبُ إِذَا رَجَع [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۴۶۴] .

۴ ـ بیش از اندازه سوار نشوید :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یَرْتَدِفْ ثَلَاثَةٌ عَلَی دَابَّةٍ فَإِنَّ أَحَدَهُمْ مَلْعُونٌ [کافی ، ج۶ ، ص۵۴۱] .

۱. حقوق زن (ارث ودیه)

۱. حل شبهه نقصان ارث زن نسبت به مرد

سؤال : چرا ارث و دیه زن نصف است؟

پاسخ : ۱ ـ دیه و ارث زن در همه موارد کمتر از مرد نیست ، بلکه در مواردی کاملاً یکسان.

اولاً :

در مواردی ارث زن بیش از مرد است. از جمله :

۱ ـ دیه زن در کمتر از ثلث با مرد برابر است. (به قول مشهور فقهای امامیه)

۲ ـ میراث پدر و مادر یا بستگان مادری بین زن و مرد یکسان است.

ثانیا :

اسلام در شرایطی به زن حق ارث بردن را داد که به کلی زن محروم بود و نه تنها از مرد ارث نمی‌برد بلکه خود زن هم چون کالایی به ارث برده می‌شد.

اسلام به زن استقلال اقتصادی داد و او را در تصرّف دارائی‌های خود استقلال بخشید.

ثالثا :

ـ نفقه زن بر عهده مرد است حتی اگر زن سرمایه‌دار باشد.

رابعا : انتخاب حق مهریه با زن است.

ولی در کشورهای غربی (فِمینیستی) چیزی به نام نفقه وجود ندارد و زن مجبور است برابر امور معاش خود کار کند.

در جهان غرب شخص می‌تواند با وصیت خود شخص واحدی را وارث تمام دارائی‌های خود کند و اندکی از آن مال را به زن ندهد و در موارد متعددی دیده شده که ثروتمندان بزرگی تمام دارائی‌های خود را برای گربه و سگ خود وصیت کردند و تمام اعضای خانواده را از ارث محروم کردند.

۲. حل شبهه نقصان دیه زن نسبت به مرد

به طور معمول ، مردان اقتصاد خانواده را به عهده دارند و لذا خسارتی را که با فقدان یک مرد متوجه خانواده می‌شود بیش از خسارتی است که با فقدان یک زن پیش می‌آید.

ـ در دیه جایگاه اقتصادی و تولیدی قاتل و مقتول در نظر گرفته شده نه ارزش انسانی. تساوی دیه عالم و جاهل ، متّقی و فاسق ، نه از مقام عالم و متقی کم می‌کند و نه بر مقام جاهل و فاسق می‌افزاید. هیچ تلازمی عقلی یا نقلی بین دیه و کمالات معنوی نیست.

قَالَ أَمیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَة [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

ـ اگر فردی زنی را کشت می‌توانیم آن مرد را بکشیم به شرط آنکه نصف دیه ، به بازماندگان قاتل دهیم. (این نصف دیه حق قاتل نیست ، حق بازماندگان قاتل است. به تلافی ضربه اقتصادی که آنها می‌خورند.)

بنابراین تقابل بین زن و مرد نیست و دیه علامت ارزش انسانی یا درجه قرب به خدا نیست بلکه به خاطر جبران خسارتی است که به بازماندگان قاتل خورده به همین دلیل اگر شخصی عالم ، مؤمن ، مجاهد را بکشد با کسی که جاهل ، فاسق ، ترسو را بکشد تفاوتی ندارد. با اینکه در نظر عقل و وحی مقام مؤمن و عالم و مجاهد برتر از فاسق و جاهل و ترسو است. ولی در بحث دیه ، مسأله مقام و شخصیت مطرح نیست. بلکه مسأله جبران اقتصادی در نظر است.

کوتاه سخن آن که ارزش انسان به بهای بدن او نیست تا در مقدار دیه او ارزیابی کنیم.

اسلام برای بعضی از سگ‌ها دیه تعیین کرده است.

دیه یک مرجع تقلید و یک مبتکر متخصص با یک کارگر ساده یکی است. پس دیه نشانه ارزش نیست و تنها جبران خسارت اقتصادی است. ارزش انسان به صفات و مراتب علمی و عملی او است.

دیه به معنای قیمت نهادن به شخص و شخصیت نیست ، بلکه یک مجازاتی است که انسان حواس خود را جمع کند و دیگر از این اشتباهات نکند و خسارات اقتصادی جبران شود. دیه بهای خون نیست. قتل انسان هم وزن قتل همه انسان‌ها است.مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَیرِ نَفْسٍ أَوْ فَسادٍ فِی الْأَرْضِ فَکأَنَّما قَتَلَ النّاسَ جَمیعاً [مائده/۳۲] .

ـ عدالت اقتضا می‌کند که به خاطر ضرر اقتصادی بیشتری که با فقدان مرد بر خانواده و اجتماع وارد می‌شود ، دیه بیشتری برای او در نظر گرفته شود.

۱. حقوق زن وشوهر

۱. حقوق همسر

حقوق مادی

وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذینَ یبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [آل عمران/۱۸۰] .

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَ لا تُضارُّوهُنَّ لِتُضَيقُوا عَلَيهِنَّ وَ إِنْ كُنَّ أُولاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيهِنَّ حَتّى يضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ أْتَمِرُوا بَينَكُمْ بِمَعْرُوفٍ وَ إِنْ تَعاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرى لِينْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَ مَنْ قُدِرَ عَلَيهِ رِزْقُهُ فَلْينْفِقْ مِمَّا آتاهُ اللَّهُ لا يكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلاَّ ما آتاها سَيجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يسْراً [طلاق/۷ -۶] .

حقوق همسر

۱) فَالصّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَيبِ بِما حَفِظَ اللّهُ [نساء/۳۴] .

۲) فَاعْتَزِلُوا النِّساءَ فِی الْمَحيضِ [بقره/۲۲۲] .

۳) وَ إِنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَينِهِما فَابْعَثُوا حَكَماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَكَماً مِنْ أَهْلِها [نساء/۳۵] .

۲. توقعات بجای طرفین (زن و شوهر)

احترام متقابل و ترک نیش و زخم زبان

وَ إِذا حُيیتُمْ بِتَحِيةٍ فَحَيوا بِأَحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها [نساء/۸۶] .

هَلْ جَزاءُ الْإِحْسانِ إِلاَّ الْإِحْسانُ [الرحمن/۶۰] .

خُذِ الْعَفْو [اعراف/۱۹۹] .

وَ الْكاظِمينَ الْغَيظَ وَ الْعافينَ عَنِ النّاسِ [آل عمران/۱۳۴] .

إِذا ما غَضِبُوا هُمْ يغْفِرُونَ [شوری/۳۷] .

وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

آرایش مرد :

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ فِی الْخِضَابِ أَجْراً وَ الْخِضَابُ وَ التَّهْيئَةُ مِمَّا يزِيدُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی عِفَّةِ النِّسَاءِ وَ لَقَدْ تَرَک النِّسَاءُ الْعِفَّةَ بِتَرْک أَزْوَاجِهِنَّ لَهُنَّ التَّهْيئَةَ [کافی ، ج۶ ، ص ۴۸۰] .

وَ إِذْ أَسَرَّ النَّبِی إِلی بَعْضِ أَزْواجِهِ حَديثاً فَلَمّا نَبَّأَتْ بِهِ وَ أَظْهَرَهُ اللّهُ عَلَيهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَ أَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ [تحريم/۳] .

وَ عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ [نساء/۱۹] .

۳. حفظ آبرو همدیگر

يحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ [بقره/۲۷۳] .

لا يحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ [نساء/۱۴۸] .

لا يسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ [حجرات/۱۱] .

لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِكمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذى [بقره/۲۶۴] .

يا لَيتَنى مِتُّ قَبْلَ هذا وَ كنْتُ نَسْياً مَنْسِيا [مريم/۲۳] .
وَ مَنْ يكسِبْ خَطيئَةً أَوْ إِثْماً ثُمَّ يرْمِ بِهِ بَريئاً فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبيناً [نساء/۱۱۲] .
وَ الَّذينَ يرْمُونَ الْمُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ يأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَداءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانينَ جَلْدَةً وَ لا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَداً وَ أُولئِك هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۴] .
إِنَّ الَّذينَ يحِبُّونَ أَنْ تَشيعَ الْفاحِشَةُ فِى الَّذينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَليمٌ فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ اللّهُ يعْلَمُ وَ أَنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ [نور/۱۹] .
إِنَّ الَّذينَ يرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُومِناتِ لُعِنُوا فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ لَهُمْ عَذابٌ عَظيمٌ [نور/۲۳] .
رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَى مِمّا يدْعُونَنى إِلَيهِ [يوسف/۳۳] .
پیشنهاد ازدواج با افراد فاسد برای حفظ آبرو :
إِنَّ هولاءِ ضَيفى فَلا تَفْضَحُونِ [حجر/۶۸] .
وَ لا تَجَسَّسُوا [حجرات/۱۲] .
حتی مرده مسلمان احترام دارد :
۱) زود دفن کنید.
۲) به وصایای او عمل کنید.
۳) دیون او را بپردازید.
۴) او را کفن کنید.
۵) جسد او را تشییع کنید.
۶) روی قبر او آب دهان نباید انداخت.
۷) نبش قبر نکنید.

۴. سازگاری با همسر

روزی حضرت علی (ع) از فاطمه زهرا (س) پرسید در منزل چه داریم؟
فرمود : هیچ. حضرت از خانه بیرون رفت و مقداری پول قرض گرفت تا غذایی به منزل آورد.ایشان مقداد را دید که بی‌موقع در کوچه‌هاست ، پرسید : چرا این وقت بیرون آمده‌ای؟ گفت : فقر و گرسنگی خود و خانواده‌ام. حضرت مبلغ قرض را به مقداد داد تا غذایی تهیه کند که هم خانواده او مصرف کند و هم مقداری را به خانه حضرت علی (ع) آورد.
[تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۷۱] .

۵. توقعات نابجا

چرا زن دختر به دنیا آورد؟
وَ إِذا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَ هُوَ كظيمٌ [نحل/۵۸] .
فَإِذا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلا جُناحَ عَلَيكمْ فيما فَعَلْنَ فى أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ [بقره/۲۳۴] .
إِلّا عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكتْ أَيمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيرُ مَلُومينَ [مومنون/۶] .

(قرار دادن عروسی در مکان و زمان و شرائط خاص که اگر نبود سرزنش‌ها در پی دارد.)

۶. محرّمات

اجْتَنِبُوا کثیراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ [حجرات/۱۲] .

خود آرایی و جلوه برای غیر همسر

وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفینَ مِنْ زینَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیطْمَعَ الَّذی فی قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲] .

وَ لا یبْدینَ زینَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

سحر و افسون

فَیتَعَلَّمُونَ مِنْهُما ما یفَرِّقُونَ بِهِ بَینَ الْمَرْءِ وَ زَوْجِهِ [بقره/۱۰۲] .

۷. چند تذکر به مردها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَیعَ مَنْ یعُول [کافی ، ج۴ ، ص۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْکادُّ عَلَی عِیالِهِ کالْمُجَاهِدِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ [کافی ، ج۵ ، ص۸۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَحِمَ اللَّهُ عَبْداً أَحْسَنَ فِیمَا بَینَهُ وَ بَینَ زَوْجَتِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ مَلَّکهُ نَاصِیتَهَا وَ جَعَلَهُ الْقَیمَ عَلَیهَا [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۴۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوْصَانِی جَبْرَئِیلُ بِالْمَرْأَةِ حَتَّی ظَنَنْتُ أَنَّهُ لَا ینْبَغِی طَلَاقُهَا إِلَّا مِنْ فَاحِشَةٍ مُبَینَةٍ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۰ ، ص۱۷۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ الْمَرْأَةَ رَیحَانَةٌ وَ لَیسَتْ بِقَهْرَمَانَةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۱۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَصْنَافٌ لَا یسْتَجَابُ دُعَاوهُمْ رَجُلٌ تُوذِیهِ امْرَأَتُهُ بِکلِّ مَا تَقْدِرُ عَلَیهِ وَ هُوَ فِی ذَلِک یدْعُو اللَّهَ عَلَیهَا وَ یقُول : اللَّهُمَّ! أَرِحْنِی مِنْهَا فَهَذَا یقُولُ اللَّهُ لَهُ عَبْدِی أَ وَ مَا قَلَّدْتُک أَمْرَهَا فَإِنْ شِئْتَ خَلَّیتَهَا وَ إِنْ شِئْتَ أَمْسَکتَهَا [قرب‌الإسناد ، ص۳۸] .

وَ آتَیتُمْ إِحْداهُنَّ قِنْطاراً فَلا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَیئاً أَ تَأْخُذُونَهُ بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبیناً [نساء/۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إِنِّی أُحِبُّک لَا یذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَداً [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۹] .

إِذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ذلِکمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِکمْ وَ قُلُوبِهِنَّ [احزاب/۵۳] .

۸. تذکراتی به خانم ها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُودِّی الْمَرْأَةُ حَقَّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّی تُودِّی حَقَّ زَوْجِهَا [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۱۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا امْرَأَةٍ بَاتَتْ وَ زَوْجُهَا عَلَیهَا سَاخِطٌ فِی حَقٍّ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّی یرْضَی عَنْهَا وَ أَیمَا امْرَأَةٍ تَطَیبَتْ لِغَیرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّی تَغْتَسِلَ مِنْ طِیبِهَا کغُسْلِهَا مِنْ جَنَابَتِهَا [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا ینْبَغِی لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُجَمِّرَ ثَوْبَهَا إِذَا خَرَجَتْ مِنْ بَیتِهَا [کافی ، ج۵ ، ص۵۱۹] .

پذیرفتن مدیریت مرد : الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَی النِّساءِ [نساء/۳۴] .

وَ قَرْنَ فی بُیوتِکنَّ وَ لا تَبرَّجْنَ تَبرُّجَ الْجاهِلِیةِ الْأُولی [احزاب/۳۳] .

یهودیان از پیامبر اسلام خواستند که فاطمه (س) در عروسی آنان شرکت کند ـ فرمود : باید شوهرش اجازه دهد.

رُوِی أَنَّ الْیهُودَ کانَ لَهُمْ عُرْسٌ فَجَاءُوا إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ قَالُوا : لَنَا حَقُّ الْجِوَارِ فَنَسْأَلُک أَنْ تَبْعَثَ فَاطِمَةَ بِنْتَک إِلَی دَارِنَا حَتَّی یزْدَادَ عُرْسُنَا بِهَا وَ أَلَحُّوا عَلَیهِ فَقَالَ : إِنَّهَا زَوْجَةُ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ هِی بِحُکمِهِ وَ سَأَلُوهُ أَنْ یشْفَعَ إِلَی عَلِی فِی ذَلِک وَ قَدْ جَمَعَ الْیهُودُ الطِّمَّ وَ الرِّمَّ مِنَ الْحُلِی وَ الْحُلَلِ وَ ظَنَّ الْیهُودُ أَنَّ فَاطِمَةَ تَدْخُلُ فِی بِذْلَتِهَا وَ أَرَادُوا اسْتِهَانَةً بِهَا فَجَاءَ جَبْرَئِیلُ بِثِیابٍ مِنَ الْجَنَّةِ وَ حَلِی وَ حُلَلٍ لَمْ یرَوْا مِثْلَهَا فَلَبِسَتْهَا فَاطِمَةُ وَ تَحَلَّتْ بِهَا فَتَعَجَّبَ النَّاسُ مِنْ زِینَتِهَا وَ أَلْوَانِهَا وَ طِیبِهَا فَلَمَّا دَخَلَتْ فَاطِمَةُ دَارَ الْیهُودِ سَجَدَ لَهَا نِسَاوهُمْ یقَبِّلْنَ الْأَرْضَ بَینَ یدَیهَا وَ أَسْلَمَ بِسَبَبِ مَا رَأَوْا خَلْقٌ کثِیرٌ مِنَ الْیهُودِ [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۵۳۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا وَ أَیمَا امْرَأَةٍ لَمْ تَرْفُقْ بِزَوْجِهَا وَ حَمَلَتْهُ عَلَی مَا لَا یقْدِرُ عَلَیهِ وَ مَا لَا یطِیقُ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ مِنْهَا حَسَنَةً وَ تَلْقَی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَلَیهَا غَضْبَانٌ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَبَرَتْ عَلَی سُوءِ خُلُقِ زَوْجِهَا أَعْطَاهَا مِثْلَ ثَوَابِ (ثواب) آسِیةَ بِنْتِ مُزَاحِمٍ [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۱۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَتْ : یا رَسُولَ اللَّهِ! مَا حَقُّ الزَّوْجِ عَلَی الْمَرْأَةِ؟ فَقَالَ لَهَا تُطِیعُهُ وَ لَا تَعْصِیهِ وَ لَا تَتَصَدَّقُ مِنْ بَیتِهِ بِشَیءٍ إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لَا تَصُومُ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ لَا تَمْنَعُهُ نَفْسَهَا وَ إِنْ کانَتْ عَلَی ظَهْرِ قَتَبٍ وَ لَا تَخْرُجُ مِنْ بَیتِهِ إِلَّا بِإِذْنِهِ فَإِنْ خَرَجَتْ بِغَیرِ إِذْنِهِ لَعَنَتْهَا مَلَائِکةُ السَّمَاءِ وَ مَلَائِکةُ الْأَرْضِ وَ مَلَائِکةُ الْغَضَبِ وَ مَلَائِکةُ الرَّحْمَةِ حَتَّی تَرْجِعَ إِلَی بَیتِهَا [عوالی اللئالی ، ج۳ ، ص۳۱۰] .

زنی به پیامبر اکرم (ص) گفت : شوهرم نابینا است آیا آرایش کردن من بیهوده نیست؟ فرمود : از عطر استفاده کن.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَی امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَینَهَا مِنْ غَیرِ زَوْجِهَا أَوْ غَیرِ ذِی مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ فَعَلَتْ ذَلِک أَحْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ کلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْهُ فَإِنْ أَوْطَأَتْ فِرَاشَهُ غَیرَهُ کانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أَنْ یحْرِقَهَا بِالنَّارِ بَعْدَ أَنْ یعَذِّبَهَا فِی قَبْرِهَا [أعلام‌الدین ، ص۴۱۷] .

نزد امام صادق (ع) از نماز و روزه و دعای زنی ستایش شد ، ولی گفتند : بد زبان است ، حضرت فرمود : " اوخوبی ندارد ، او دوزخی است". [آئین همسرداری ، ص۴۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَیرُ نِسَائِکمُ الَّتِی إِنْ أُعْطِیتْ شَکرَتْ وَ إِنْ مُنِعَتْ رَضِیتْ [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۲۳۹] .

۹. واسطه گری و اصلاح

حضرت علی (ع) در تابستان زنی را در کوچه مضطرب دید که شوهرش او را از خانه بیرون و تهدید به کتک کرده بود. حضرت همراه زن به خانه شوهر رفت و شوهر که آقا را نشناخت تهدیدش را زیاد کرد که حضرت شمشیر کشید و او کوتاه آمد و همین که مردم به آن مرد سرکش آقا را معرفی کردند شرمنده و عذر خواهی کرد.

۱. حقوق قرآن

۱.اهمیت قرآن

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لاَ تُؤمِنُوا إِنَّ الَّذينَ أَوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذا يتْلی عَلَيهِمْ يخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً وَ يقُولُونَ سُبْحانَ رَبِّنا إِنْ كانَ وَعْدُ رَبِّنا لَمَفْعُولاً وَ يخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ يبْكونَ وَ يزيدُهُمْ خُشُوعاً [اسراء/۱۰۹-۱۰۷] .

ـ در روايت است كه يكی از اوّلين كارهای امام زمان (عجّل الله تعالی فرجه الشّريف) بعد از ظهور ، تشكيل جلسات قرآنی است.

ـ تذكر به اُنس با قرآن مخصوصا در ايام فراغت

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ فَإِذْ أَفَدْتَنَا الْمَعُونَةَ عَلَی تِلَاوَتِهِ ، وَ سَهَّلْتَ جَوَاسِیَ أَلْسِنَتِنَا بِحُسْنِ عِبَارَتِهِ ، فَاجْعَلْنَا مِمَّنْ یرْعَاهُ حَقَّ رِعَایتِهِ ، وَ یدِینُ لَک بِاعْتِقَادِ التَّسْلِیمِ لِمُحْکمِ آیاتِهِ ، وَ یفْزَعُ إِلَی الْإِقْرَارِ بِمُتَشَابِهِهِ ، وَ مُوضَحَاتِ بَیِّنَاتِهِ. [صحيفه سجاديه ، دعای۴۲] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُم... وَ اجْعَلْنَا مِمَّنْ یعْتَرِفُ بِأَنَّهُ مِنْ عِنْدِک حَتَّی لَا یعَارِضَنَا الشَّک فِی تَصْدِیقِهِ ، وَ لَا یخْتَلِجَنَا الزَّیغُ عَنْ قَصْدِ طَرِیقِهِ. [صحيفه سجاديه ، دعای۴۲] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلْنَا مِمَّنْ یعْتَصِمُ بِحَبْلِهِ ، وَ یأْوِی مِنَ الْمُتَشَابِهَاتِ إِلَی حِرْزِ مَعْقِلِه [صحيفه سجاديه ، دعای۴۲] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِی ظُلَمِ اللَّیالِی مُونِساً ، وَ مِنْ نَزَغَاتِ الشَّیطَانِ وَ خَطَرَاتِ الْوَسَاوِسِ حَارِساً ، وَ لِأَقْدَامِنَا عَنْ نَقْلِهَا إِلَی الْمَعَاصِی حَابِساً ، وَ لِأَلْسِنَتِنَا عَنِ الْخَوْضِ فِی الْبَاطِلِ مِنْ غَیرِ مَا آفَةٍ مُخْرِساً ، وَ لِجَوَارِحِنَا عَنِ اقْتِرَافِ الْآثَامِ زَاجِراً [صحيفه سجاديه ، دعای۴۲] .

سخنان حضرت امام (ره) درباره قرآن ، صحيفه نور ، جلد ۲۰ ، صفحه ۲۰

اين كتاب آسمانی ـ الهی كه صورت عينی و كتبی جميع اسماء و صفات و آيات بينات است و از مقامات غيبی آن دست ما كوتاه است و جز وجود اقدس جامعَمَنْ خُوطِبَ بِهِ ، از اسرار آن كسی آگاه نيست و به بركت آن ذات مقدّس و به تعليم او خلّص اولياى عظام دريافت آن نموده‌اند و به بركت مجاهدات و رياضت‌های قلبيه ، خلّص اهل معرفت به پرتوی از آن به قدر استعداد و مراتب سير بهره‌مند شده‌اند و اكنون صورت كتبی آن كه به لسان وحی بعد از نزول از مراحل و مراتب ، بی كم و كاست و بدون يک حرف كم و زياد به دست ما افتاده است ، خدای نخواسته مباد كه مهجور شود و گر چه ابعاد مختلفه آن و در هر بعد مراحل و مراتب آن از دسترس بشر عادّی دور است ، لكن به اندازه علم و معرفت و استعدادهای اهل معرفت و تحقيق در رشته‌های مختلف ، به بيان‌ها و زبان‌های متفاوت نزديک به فهم از اين خزينه لايتناهای عرفان الهی و بحر موّاج كشف محمّدی (صلّی اللّه عليه و آله و سلّم) بهره‌هايی بردارند و به ديگران بدهند و اهل فلسفه و برهان با بررسی رموزی كه خاص اين كتاب الهی است و با اشارات از آن مسايل عميق گذشته ، براهين فلسفه الهی را كشف و حل كرده ، در دسترس اهلش قرار دهند. و وارستگان صاحب آداب قلبی و مراقبات باطنی رشحه و جرعه‌ای از آنچه قلب عوالم ازأَدَّبَنِی رَبِّیدريافت فرموده ، برای تشنگان اين كوثر به هديه آورند و آنان را مودّب به آداب الله تا حدّ ميسورنمايند و متّقيان تشنه هدايت بارقه‌ای از آنچه به نور تقوا از اين سرچشمه جوشانهُدیً لِلْمُتَّقِینَ [بقره/۲]

هدايت يافته‌اند ، برای تشنگان اين كوثر به هديه آورند و بالاخره هر طايفه‌ای از علمای اعلام و دانشمندان معظّم به بعدی از ابعاد الهی اين كتاب مقدّس دامن به كمر زده و قلم به دست گرفته و آرزوی عاشقان قرآن را برآورند و در ابعاد سياسی ، اجتماعی ، اقتصادی ، نظامی ، فرهنگی و جنگ و صلح قرآن وقت صرف فرمايند تا معلوم شود اين كتاب سرچشمه همه چيز است؛ از عرفان و فلسفه تا ادب و سياست ، تا بی خردان نگويند عرفان و فلسفه بافته‌ها و تخيلاتی بيش نيست و رياضت و سير

و سلوک کار درویشان قلندر است ، یا اسلام به سیاست و حکومت و اداره کشور چه کار دارد که این کار سلاطین و رؤسای جمهور و اهل دنیاست. یا اسلام دین صلح و سازش است و حتّی از جنگ و جدال با ستمکاران بری است و به سر قرآن آن آورند که کلیسای جاهل و سیاستمداران بازیگر به سر دین مسیح عظیم الشّأن آوردند.

هان ای حوزه های علمیه و دانشگاه‌های اهل تحقیق! بپا خیزید و قرآن کریم را از شرّ جاهلان متنسّک و عالمان متهتّک که از روی علم و عمد به قرآن و اسلام تاخته و می‌تازند ، نجات دهید و این جانب از روی جد ، نه تعارف معمولی ، می گویم از عمر به باد رفته خود در راه اشتباه و جهالت تأسّف دارم. و شما از فرزندان برومند اسلام! حوزه‌ها و دانشگاه‌ها را از توجّه به شؤونات قرآن و ابعاد بسیار مختلف آن بیدار کنید. تدریس قرآن در هر رشته‌ای از آن را محط نظر و مقصد اعلای خود قرار دهید. مبادا خدای ناخواسته درآخر عمر که ضعف پیری بر شما هجوم کرد از کرده‌ها پشیمان و تأسف بر ایام جوانی بخورید همچون نویسنده.

۳) باید بدانیم حکمت آن که این کتاب جاوید ابدی که برای راهنمایی بشر به هر رنگ و...

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّمَا يعْرِفُ الْقُرْآنَ مَنْ خُوطِبَ بِهِ [کافی ، ج۸ ، ص۳۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَدَّبَنِی رَبِّی فَأَحْسَنَ تَأْدِيبِی [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۸۲] .

قرآن و کتب آسمانی

مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ [بقره/۹۷] .

وَ أَنْزَلْنا إِلَيكَ الْكِتابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ مِنَ الْكِتابِ [مائده/۴۸] .

قرآن و قیامت

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ دَرَجَاتِ الْجَنَّةِ عَلَى قَدْرِ آياتِ الْقُرْآنِ يقَالُ لَهُ (لِشِيعَتِنا) لاقْرَأْ وَ ارْقَ فَيقْرَأُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۶] .

انتهای فیش ۱۲ و پرونده حق قرآن ۱۹/۲/۸۴

۲. حقوق قرآن

۱. حقوق معنوی

۱) تدبّر : أَ فَلا يتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ [نساء/۸۲] .

ليدّبّروا آياته

۲) تفکر و تعقّل : كذلِكَ يبَينُ اللّهُ لَكمُ الْآياتِ لَعَلَّكمْ تَعْقِلُونَ [نور/۶۱] .

كذلِكَ يبَينُ اللّهُ لَكمُ الْآياتِ لَعَلَّكمْ تَتَفَكرُونَ [بقره/۲۶۶] .

۳) تشکر : كذلِكَ يبَينُ اللّهُ لَكمْ آياتِهِ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [مائده/۸۹] .

۴) تمسّک : وَ الَّذينَ يمَسِّكونَ بِالْكتابِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ [اعراف/۱۷۰] .

۵) تبعیت : وَ هذا كتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَك فَاتَّبِعُوهُ [انعام/۱۵۵] .

۶) تدریس : وَ لكنْ كونُوا رَبّانِيينَ بِما كنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكتابَ وَ بِما كنْتُمْ تَدْرُسُونَ [آل عمران/۷۹] .

۷) جدّی بودن : خُذِ الْكتابَ بِقُوَّةٍ [مریم/۱۲] .

۸) اقامه کتاب : وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجيلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ [مائده/۶۶] .

۹) حقّ تلاوت : يتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ [بقره/۱۲۱] .

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذينَ إِذا ذُكرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ إِذا تُلِيتْ عَلَيهِمْ آياتُهُ زادَتْهُمْ إيماناً [انفال/۲] .
۱۰) حرف زدن با قرآن : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقُرْآنُ بَيانٌ لِشِيعَتِنَا [معانیالأخبار ، ص۲۳] .
وَ ما تَكونُ فی شَأْنٍ وَ ما تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَ لا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاّ كنّا عَلَيكمْ شُهُوداً [یونس/۶۱] .
لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ لَرَأَيتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيةِ اللّهِ [حشر/۲۱] .
۲. حقوق ظاهر قرآن
۱۱) عجله نکردن : لِتَقْرَأَهُ عَلَى النّاسِ عَلى مُكثٍ [اسراء/۱۰۶] .
۱۲) غناء و صوت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ [معانی الأخبار ، ص۲۷۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْناً [عیونأخبارالرضا ، ج۲ ، ص۶۹] .
قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَينِ (ع) كانَ يقْرَأُ فَرُبَّمَا مَرَّ بِهِ الْمَارُّ فَصَعِقَ مِنْ حُسْنِ صَوْتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
۱۳) تکلّم با قرآن :
۱۴) حفظ قرآن
۱۵) نگاه به قرآن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ إِلَی الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ [کشفالغمة ، ج۲ ، ص۲۶۸] .
۱۶) همراه داشتن قرآن
۱۷) تلاوت در هر حال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَيك بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ عَلَى كلِّ حَالٍ [کافی ، ج۸ ، ص۷۹] .
۱۸) احترام قرآن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَمْ يوَقِّرِ الْقُرْآنَ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِحُرْمَةِ اللَّهِ [جامعالأخبار ، ص۴۰] .
۱۹) تدریس دائمی : وَ لكنْ كونُوا رَبّانِيينَ بِما كنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكتابَ وَ بِما كنْتُمْ تَدْرُسُونَ [آل عمران/۷۹] .
۲۰) تعلیم به فرزندان
۲۱) خشوع : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالتَّخَشُّعِ فِی السِّرِّ وَ الْعَلَانِيةِ لَحَامِلُ الْقُرْآنِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۴] .
۲۲) در خانه بخوانید : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اجْعَلُوا لِبُيوتِكمْ نَصِيباً مِنَ الْقُرْآنِ [صحیفهالرضا ، ص۹۱] .
۲۳) رهبری : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْقُرْآنُ إِمَامُنَا وَ إِمَامُكمْ [أمالی طوسی ، ص۷۲۷] .
۲۴) ملاک بودن : قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِالتَّقَدُّمِ فِی الْجَمَاعَةِ أَقْرَوهُمْ لِلْقُرْآنِ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۰۳] .
۲۵) محوریت قرآن : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللَّهَ اللَّهَ فِی الْقُرْآنِ [کافی ، ج۷ ، ص۵۱] .
۲۶) حوصله : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مِنْ أَفْضَلِ مَا عُبِدَ اللَّهُ بِهِ... الصَّبْرُ عَلَى تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ [بحارالأنوار ، ج۴۰ ، ص۶۱] .
۲۷) پناه بردن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا الْتَبَسَتْ عَلَيكمُ الْفِتَنُ كقِطَعِ اللَّيلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيكمْ بِالْقُرْآنِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۹۸] .
۲۸) استظهار : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اقْرَءُوا الْقُرْآنَ وَ اسْتَظْهِرُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَا يعَذِّبُ قَلْباً وَعَى الْقُرْآنَ [جامعالأخبار ، ص۴۱] .
۲۹) سنجش روایات با قرآن است : اعرضوه علی الکتاب... فاضربوه علی الجدار
ظاهر قرآن
۱) تماس : لا يمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ [واقعه/۷۹] .
۲) جدّیت : يا يحْيى خُذِ الْكتابَ بِقُوَّةٍ [مریم/۱۲] .
۳) تلاوت : إِنَّ الَّذينَ يتْلُونَ كتابَ اللّهِ [فاطر/۲۹] .
الَّذينَ آتَيناهُمُ الْكتابَ يتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ [بقره/۱۲۱] .

۴) با وضو

۵) استعاذه : فَإذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّيطانِ الرَّجيمِ [نحل/۹۸] .

۶) ترتيل : وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتيلًا [مزمل/۴] .

۷) آهنگ حزين

۸) مقدار تلاوت : فَاقْرَوا ما تَيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ [مزمل/۲۰] .

۹) مسواک : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ رَسُولُ اللّهِصنَظِّفُوا طَرِيقَ الْقُرْآنِ قِيلَ يا رَسُولَ اللّهِ وَ مَا طَرِيقُ الْقُرْآنِ قَالَ أَفْوَاهُكمْ قِيلَ بِمَا ذَا قَالَ بِالسِّوَاك [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۵۸] .

۱۰) تعليم

۳. ظلم بر قرآن

۱) اختلاف : إنَّ الَّذينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكتابِ لَفی شِقاقٍ بَعيدٍ [بقره/۱۷۶] .

۲) کتمان : إنَّ الَّذينَ يكتُمُونَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ الْكتابِ [بقره/۱۷۴] .

۳) قطعه قطعه کردن : الَّذينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضينَ [حجر/۹۱] .

۴) مهجوريت : يا رَبِّ إنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً [فرقان/۳۰] .

۵) تدبّر نکردن

۶) ناسپاسی : ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيرِ هذا [يونس/۱۵] .

۷) تفسير به رأی

۸) ظاهرگرايی : قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : سَيأْتِی عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ لَا يبْقَی مِنَ الْقُرْآنِ إلَّا رَسْمُهُ [کافی ، ج۸ ، ص۳۰۷] .

۹) أَ فَتُومِنُونَ بِبَعْضِ الْكتابِ [بقره/۸۵] .

۴. قرآن وعترت

قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : إنِّی تَارِک فِيكمُ الثَّقَلَينِ كتَابَ اللّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَيتِی إنْ تَمَسَّكتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَداً [مستدرکالوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۷۲] .

۱. در قرآن

۱. خدا و رسول

۱. حق خدا

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامِينَ لِلّهِ شُهَداءَ بِالْقِسْطِ وَ لا يجْرِمَنَّكمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلی أَلّا تَعْدِلُوا [مائده/۸.]

وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللّهِ إذا عاهَدْتُمْ وَ لا تَنْقُضُوا الأَيمانَ بَعْدَ تَوْكيدِها [نحل/۹۱.]

۲. حق کتاب خدا

إنَّ الَّذِينَ يكتُمُونَ مـا أَنْزَلْنـا مِنَ الْبَينـاتِ وَ الْهُـدی مِنْ بَعْـدِ مـا بَينّاهُ لِلنّاسِ فِی الْكتـابِ أُولئِک يلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ يلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره/۱۵۹.]

وَ مَنْ يلْعَنِ اللّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيراً [نساء/۵۲.]

۳. حق خانه خدا

وَ لا يجْرِمَنَّكمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَ تَعاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوى وَ لا تَعاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [مائده/۲.]

وَ لا تُقاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ حَتّى يقاتِلُوكمْ فِيهِ فَإِنْ قاتَلُوكمْ فَاقْتُلُوهُمْ كذلِك جَزاءُ الْكافِرِينَ [بقره/۱۹۱.]

مساله : اگر کسی برای فرار از اداء حق مردم به حرم خدا پناه بردهوَ مَنْ دَخَلَهُ كانَ آمِناً [آل عمران/۹۷] .برای گرفتن حق می‌توان آنقدر آنرا در فشار نان و آب گذارده تا مجبور شود از حرم بیرون رود و شما حق خود را بگیرید.

کسانی که واسطه بعید در قتل هستند باید تعزیر شوند. مثلا شخصی چاهی حفر می‌کند و شخص دیگری مقتول را در او انداخته و می‌کشد ، در اینجا حافر تعزیر می‌شود و پرتاب کننده قصاص می‌شود.

۴. حق نجوی با پیامبر

لا خَيرَ فِي كثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلاّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاحٍ بَينَ النّاسِ وَ مَنْ يفْعَلْ ذلِك ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً [نساء/۱۱۴.]

۲. حقوق انسان

۱. چهار اصل (حقوق طبیعی بشر وثبوت آن در دین اسلام)

۱. حق حیات

۲- حق زندگی و بهره گیری‌های طبیعی از منابع طبیعی

۳- حق آزادی کار ، هنر ، مسکن ، بیان ،

۴- حق تساوی با سایرین

اما حق حیات (دیگر کشی) : لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ [انعام/۱۵۱.]

مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيرِ نَفْسٍ أَوْ فَسادٍ فِي الْأَرْضِ فَكأَنَّما قَتَلَ النّاسَ جَمِيعاً [مائده/۳۲.]

وَ مَنْ يقْتُلْ مُؤمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤُهُ جَهَنَّمُ خالِداً فِيها [نساء/۹۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَزَوَالُ الدُّنْيا أَيسَرُ عَلَى اللَّهِ مِنْ قَتْلِ الْمُومِنِ [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۶۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَعَانَ عَلَى قَتْلِ مُسْلِمٍ وَ لَوْ بِشَطْرِ كلِمَةٍ جَاءَ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ هُوَ آيسٌ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ [عوالی اللآلی ، ج۲ ، ص۳۳۳.]

رُوِى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : مَرَّ بِقَتِيلٍ فَقَالَ مَنْ لَهُ فَلَمْ يذْكرْ لَهُ أَحَدٌ فَغَضِبَ ثُمَّ قَالَ وَ الَّذِى نَفْسِى بِيدِهِ لَوِ اشْتَرَك فِى قَتْلِهِ أَهْلُ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ لَأَكبَّهُمُ اللَّهُ فِى النَّارِ [عوالی‌اللآلی ، ج۲ ، ص۳۵۹.]

خود کشی :

لا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكمْ إِنَّ اللّهَ كانَ بِكمْ رَحِيماً [نساء/۲۹.]

وَ مَنْ يفْعَلْ ذلِك عُدْواناً وَ ظُلْماً فَسَوْفَ نُصْلِيهِ ناراً وَ كانَ ذلِك عَلَى اللّهِ يسِيراً [نساء/۳۰.]

فرزند کشی : لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكمْ وَ إِياهُمْ [انعام/۱۵۱.]

وَ إِذَا الْمَوْؤدَةُ سُئِلَتْ بِأَى ذَنْبٍ قُتِلَتْ [تکویر/۹-۸.]

۲. حق زندگی

اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الأرْضَ وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَراتِ رِزْقاً لَکمْ وَ سَخَّرَ لَکمُ الْفُلْک لِتَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَ سَخَّرَ لَکمُ الأَنْهارَ [ابراهیم/۳۲.]

وَ هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْکلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِیا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْیةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَی الْفُلْک مَواخِرَ فِیهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [نحل/۱۴.]

مساله : کسی حق ندارد منزل خودش را فرارگاه و به اصطلاح بست مجرمان قرار دهد تا بدینوسیله جلو اجراء حدود را بگیرد این تنها مخصوص خانه خدا (مسجد الحرام) است کهمَنْ دَخَلَهُ کانَ آمِناً [آل عمران/۹۷.]

اما در آن هم می‌توان آنقدر طرف فراری را در مضیقه آب و نان قرار داد تا مجبور شود از آنجا کوچ کند و سپس او را قصاص کرد. البته همین مقدار احترام از حرم خدا برای متجاوزانی است که بیرون جنایت می‌کنند و بدانجا پناهنده می‌شوند اما کسانی که در داخل حرم مرتکب جرم می‌شوند باید قصاص شوند گرچه در حرم باشد.

۳. حق آزادی

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعْتَذِرُ إِلَیک مِنْ مَظْلُومٍ ظُلِمَ بِحَضْرَتِی فَلَمْ أَنْصُرْهُ ، وَ مِنْ مَعْرُوفٍ أُسْدِی إِلَی فَلَمْ أَشْکرْهُ ، وَ مِنْ مُسِیءٍ اعْتَذَرَ إِلَی فَلَمْ أَعْذِرْهُ ، وَ مِنْ ذِی فَاقَةٍ سَأَلَنِی فَلَمْ أُوثِرْهُ ، وَ مِنْ حَقِّ ذِی حَقٍّ لَزِمَنِی لِمُومِنٍ فَلَمْ أُوَفِّرْهُ ، وَ مِنْ عَیبِ مُومِنٍ ظَهَرَ لِی فَلَمْ أَسْتُرْهُ ، وَ مِنْ کلِّ إِثْمٍ عَرَضَ لِی فَلَمْ أَهْجُرْهُ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۳۸.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَ یدِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۳.]

عَنِ الصَّادِقِ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِنَّ رَبَّک لَبِالْمِرْصادِ قَالَ قَنْطَرَةٌ عَلَی الصِّرَاطِ لَا یجُوزُهَا عَبْدٌ بِمَظْلِمَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ أَحَداً فَفَاتَهُ فَلْیسْتَغْفِرِ اللَّهَ لَهُ فَإِنَّهُ کفَّارَةٌ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۴.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من دل جائرا علی جور کان قرین هامان فی جهنم [أمالی صدوق ، ص۴۲۶.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَحَبَّ بَقَاءَ الظَّالِمِینَ فَقَدْ أَحَبَّ أَنْ یعْصَی اللَّهُ [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۸.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا قُدِّسَتْ أُمَّةٌ لَمْ یوخَذْ لِضَعِیفِهَا مِنْ قَوِیهَا بِحَقِّهِ غَیرَ مُتَعْتَعٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۶.]

از نظر حقوقی اسلام حق ندارد عقیده خود را بر دیگران تحمیل کند. تقلید عقائد صحیح نیست تا چه رسد به تحمیل عقائد به آیات ذیل توجه فرمائید :

۱–لا إِکراهَ فِی الدِّینِ [بقره/۲۵۶.]

۲–وَ لَوْ شاءَ رَبُّک لَآمَنَ مَنْ فِی الْأَرْضِ کلُّهُمْ جَمِیعاً أَ فَأَنْتَ تُکرِهُ النّاسَ حَتّی یکونُوا مُومِنِینَ [یونس/۹۹.]

۳–فَذَکرْ إِنَّما أَنْتَ مُذَکرٌ لَسْتَ عَلَیهِمْ بِمُصَیطِرٍ [غاشیه/۲۲–۲۱.]

۴–ادْعُ إِلی سَبِیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵.]

۵–وَ لا تُجادِلُوا أَهْلَ الْکتابِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِلاَّ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ [عنکبوت/۴۶.]

جهاد استیلائی و کشور گشائی و استعمار کردن قوای نظامی و... را مردود می‌شمارد.

تِلْک الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذِینَ لا یرِیدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [قصص/۸۳.]

۴. حق تساوی

شان نزول آیه ۱۰۵ سوره نساء

إِنّا أَنْزَلْنا إِلَیک الْکتابَ بِالْحَقِّ لِتَحْکمَ بَینَ النّاسِ بِما أَراک اللّهُ وَ لا تَکنْ لِلْخائِنِینَ خَصِیماً [نساء/۱۰۵.]

زرهی از یکی از انصار در یکی از جنگها به سرقت رفت. آنها به یک نفر از طایفه بنی ابیرق ظنین شدند ، سارق هنگامیکه متوجه خطر شد زره رابه خانه یک نفر یهودی انداخت و از قبیله خود خواست که نزد پیامبر (ص) گواهی به پاکی او دهند و وجود زره را در خانه یهودی دلیل بر برائت او بگیرندحضرت که چنین دید طبق ظاهر او را تبرئه فرمود. مرد یهودی محکوم شد. آیات فوق نازل شد و حقیقت را روشن ساخت [نمونه ، ج۴ ، ص۱۱۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنما أنا بشر مثلكم و إنكم تختصمون إلي و لعل بعضكم أن يكون ألحن بحجته من بعض فأقضي له على نحو ما أسمع منه فمن قضيت له بشيء من حق أخيه فلا يأخذه فإنما أقطع له قطعة من النار [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۰.]

۲. حقوق در اسلام

۱. حقوق در ازدواج

۱.حق زن

وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَرِيئاً [نساء/۴.]

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا يَحِلُّ لَكُمْ أَنْ تَرِثُوا النِّساءَ كَرْهاً وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَيْتُمُوهُنَّ إِلاّ أَنْ يَأْتِينَ بِفاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَ عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ [نساء/۱۹.]

وَ إِنْ أَرَدْتُمُ اسْتِبْدالَ زَوْجٍ مَكانَ زَوْجٍ وَ آتَيْتُمْ إِحْداهُنَّ قِنْطاراً فَلا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئاً [نساء/۲۰.]

لِلرِّجالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَ لِلنِّساءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ [نساء/۳۲.]

يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكُلُوا أَمْوالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْباطِلِ إِلاّ أَنْ تَكُونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ مِنْكُمْ [نساء/۲۹.]

وَ إِذا طَلَّقْتُمُ النِّساءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَ لا تُمْسِكُوهُنَّ ضِراراً لِتَعْتَدُوا [بقره/۲۳۱.]

وَ لَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّساءِ وَ لَوْ حَرَصْتُمْ فَلا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوها كَالْمُعَلَّقَةِ [نساء/۱۲۹.]

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَ لا تُضارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَ إِنْ كُنَّ أُولاتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ [طلاق/۶.]

باز در ایام طلاق می‌فرماید :

لا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَ لا يَخْرُجْنَ إِلاّ أَنْ يَأْتِينَ بِفاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ [طلاق/۱.]

وَ عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ [نساء/۱۹.]

۲. حق مرد

الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَى النِّساءِ [نساء/۳۴.]

حق مرد بر زن

بخاطر صلاحدید شوهر از خانه بیرون نرود

مدیر خانه باشد همانگونه که پیامبر برای فاطمه وعلی تقسیم نمود

حق آمیزش.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُودِّي الْمَرْأَةُ حَقَّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّى تُودِّيَ حَقَّ زَوْجِهَا [مكارم‌الأخلاق ، ص۲۱۵.]

لِلرِّجالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبُوا وَ لِلنِّساءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَ [نساء/۳۲.]

فَانْكِحُوا ما طابَ لَكُمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنى وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاّ تَعْدِلُوا فَواحِدَةً [نساء/۳.]

۳. حق نطفه

احترام نطفه : وَ الْمُطَلَّقـاتُ يتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِـهِنَّ ثَلاثَـةَ قُرُوءٍ وَ لا يحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يكْتُمْنَ ما خَلَقَ اللَّهُ فِی أَرْحامِهِنَّ إِنْ كنَّ يومِنَّ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ بُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِی ذلِک إِنْ أَرادُوا إِصْـلاحاً وَ لَهُنَّ مِثْلُ الَّذِی عَلَيهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لِلرِّجالِ عَلَيهِنَّ دَرَجَـةٌ وَ اللَّهُ عَزِيزٌ حَكيمٌ [بقره/۲۲۸.]

۴. حق فرزند

وَ الْوالِـداتُ يرْضِـعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَينِ كامِلَينِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يتِمَّ الرَّضاعَةَ وَ عَلَی الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَ كسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لا تُكلَّفُ نَفْسٌ إِلاَّ وُسْعَها لا تُضَارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَ عَلَی الْوارِثِ مِثْلُ ذلِک فَإِنْ أَرادا فِصالاً عَنْ تَراضٍ مِنْهُما وَ تَشاوُرٍ فَلا جُنـاحَ عَلَيهِما وَ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِـعُوا أَوْلادَكمْ فَلا جُناحَ عَلَيكمْ إِذا سَـلَّمْتُمْ ما آتَيتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ [بقره/۲۳۳.]

۵. حقوق والدين

وَ قَضـی رَبُّک أَلاَّ تَعْبُـدُوا إِلاَّ إِياهُ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً إِمَّا يبْلُغَنَّ عِنْدَک الْكبَرَ أَحَدُهُما أَوْ كلاهُما فَلا تَقُلْ لَهُما أُفٍّ وَ لا تَنْهَرْهُما وَ قُلْ لَهُما قَوْلاً كرِيماً [اسراء/۲۳.]

وَ اخْفِضْ لَهُما جَناحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُما كما رَبَّيانِی صَغِيراً [اسراء/۲۴.]

وَ قَضـی رَبُّک أَلاَّ تَعْبُـدُوا إِلاَّ إِياهُ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً إِمَّا يبْلُغَنَّ عِنْدَک الْكبَرَ أَحَدُهُما أَوْ كلاهُما فَلا تَقُلْ لَهُما أُفٍّ وَ لا تَنْهَرْهُما وَ قُلْ لَهُما قَوْلاً كرِيماً [اسراء/۲۳.]

وَ اخْفِضْ لَهُما جَناحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُما كما رَبَّيانِی صَغِيراً [اسراء/۲۴.]

وَ والِد وَ مَا وَلَد [بلد / ۳.]

بعد از توحيد ، احسان به والدين مطرح شده.

بخاطر والدين ، جهاد ممنوع است.

احسان ، برتر از نماز و روزه و حج و عمره است.

مقدم بر خواست خداوند ، مثلا كارهای مستحبی ممنوع بلكه بايد اطاعت پدر و مادر شود.

به اسم صدا نزند ، با آنها به حمام نرود.

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيوتاً غَيرَ بُيوتِكمْ حَتَّی تَسْـتَأْنِسُوا وَ تُسَـلِّمُوا عَلی أَهْلِها ذلِكمْ خَيرٌ لَكمْ لَعَلَّكمْ تَذَكرُونَ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيها أَحَداً فَلا تَدْخُلُوها حَتَّی يوذَنَ لَكمْ وَ إِنْ قِيلَ لَكمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا [نور/۲۸-۲۷.]

مساله : الابوان لهما منع ولدهما من الجهاد اذا لم يجب عليه عينا لتوقف معيشتها به اوانسهما معه كما يدل عليه روايات.

۶. نحوه احقاق حق در هنگام اختلاف

وَ إِنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَينِهِما فَابْعَثُوا حَكماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَكماً مِنْ أَهْلِها إِنْ يرِيدا إِصْلاحاً [نساء/۳۵.]

إِنَّ اللَّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها وَ إِذا حَكمْتُمْ بَينَ النَّاسِ أَنْ تَحْكمُوا بِالْعَدْلِ [نساء/۵۸.]

فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِی شَیءٍ فَرُدُّوهُ إِلَی اللَّهِ وَ الرَّسُولِ [نساء/۵۹.]

وَ لَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَينَ النِّساءِ وَ لَوْ حَرَصْتُمْ فَلا تَمِيلُوا كلَّ الْمَيلِ فَتَذَرُوها كالْمُعَلَّقَةِ [نساء/۱۲۹.]

۷. حكم زنا يا تهمت ناروا نسبت به زنا

۱. حكم

لزّانِيةُ وَ الزَّانِی فَاجْلِدُوا كلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ وَ لا تَأْخُذْكمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِينِ اللَّهِ [نور/۲.]

الزّانیةُ وَ الزّانِی فَاجْلِدُوا کلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ [نور/۲.]

مساله : نسبت زنا و لواط دهنده باید ۸۰ ضربه شلاق بخورد بخاطر حفظ حقوق.

قصاص ، دیات ، تعزیر ، همه بخاطر حفظ حقوق است.

وَ الَّذِینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ یأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَداءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانِینَ جَلْدَةً وَ لا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَداً وَ أُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۴.]

إِنَّ الَّذِینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُومِناتِ لُعِنُوا فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ لَهُمْ عَذابٌ عَظِیمٌ [نور/۲۳.]

۲. حقوق در ارث

۱. حق میت

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَى الَّذِینَ یبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللَّهَ سَمِیعٌ عَلِیمٌ [بقره/۱۸۱.]

مساله : مقدار وصیت ثلث است ، تا هم حق مورث و هم حق وارث مراعات شده باشد.

۲. حق یتیم

وَ آتُوا الْیتامى أَمْوالَهُمْ وَ لا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِیثَ بِالطَّیبِ وَ لا تَأْکلُوا أَمْوالَهُمْ إِلى أَمْوالِکمْ إِنَّهُ کانَ حُوباً کبِیراً [نساء/۲.]

وَ ابْتَلُوا الْیتامى حَتّى إِذا بَلَغُوا النِّکاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْداً فَادْفَعُوا إِلَیهِمْ أَمْوالَهُمْ وَ لا تَأْکلُوها إِسْرافاً وَ بِداراً أَنْ یکبَرُوا وَ مَنْ کانَ غَنِیا فَلْیسْتَعْفِفْ وَ مَنْ کانَ فَقِیراً فَلْیأْکلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذا دَفَعْتُمْ إِلَیهِمْ أَمْوالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَیهِمْ وَ کفى بِاللّهِ حَسِیباً [نساء/۶.]

وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْیتِیمِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ حَتّى یبْلُغَ أَشُدَّهُ وَ أَوْفُوا الْکیلَ وَ الْمِیزانَ بِالْقِسْطِ لا نُکلِّفُ نَفْساً إِلاّ وُسْعَها وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَ لَوْ کانَ ذا قُرْبى [انعام/۱۵۲.]

۳. حق دیوانه

وَ لا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکمُ الَّتِی جَعَلَ اللّهُ لَکمْ قِیاماً وَ ارْزُقُوهُمْ فِیها وَ اکسُوهُمْ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً [نساء/۵.]

۴. حق طلبکار

وَ إِنْ کانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلى مَیسَرَةٍ [بقره/۲۸۰.]

۵. حق وارث

لِلذَّکرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَیینِ [نساء/۱۱.]

لِلرِّجالِ نَصِیبٌ مِمّا تَرَک الْوالِدانِ وَ الْأَقْرَبُونَ وَ لِلنِّساءِ نَصِیبٌ [نساء/۷.]

۶. حق قاتل

ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِی أَیوبَ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ یقْذِفُ الرَّجُلَ بِالزِّنَى فَیعْفُو عَنْهُ وَ یجْعَلُهُ مِنْ ذَلِک فِی حِلٍّ ثُمَّ إِنَّهُ بَعْدُ یبْدُو لَهُ فِی أَنْ یقَدِّمَهُ حَتَّى یجْلِدَهُ قَالَ فَقَالَ لَیسَ لَهُ حَدٌّ بَعْدَ الْعَفْوِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۲.]

۷. شاهد برای وصیت

لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ [مائده/۳۳.]

حفظ حقوق در ارث ووصیت

إِذا حَضَرَ أَحَدَکمُ الْمَوْتُ حِینَ الْوَصِیةِ اثْنانِ ذَوا عَدْلٍ مِنْکمْ أَوْ آخَرانِ مِنْ غَیرِکمْ [مائده/۱۰۶.]

برای گرفتن شهادت بر وصیتتَحْبِسُونَهُما مِنْ بَعْدِ الصَّلاةِ [مائده/۱۰۶.]

برای دقت بیشتر : فَیقْسِمانِ بِاللّهِ [مائده/۱۰۶.]

اگر فهمیدیم که شاهدها خلافکارند دو نفر دیگر علیه دو شاهد قبلی شـهادت می‌دهندیقُومانِ مَقامَهُما مِنَ الَّذینَ اسْتَحَقَّ عَلَیهِمُ الْأَوْلَیانِ [مائده/۱۰۷.]
مساله باطل کردن دو شاهد به شهادت دو نفر دیگر از ورثه به خاطر ایجاد رعب و خوف در شاهد است که خلاف نگوید :
ذلِكَ أَدْنی أَنْ یأْتُوا بِالشَّهادَةِ عَلی وَجْهِها أَوْ یخافُوا أَنْ تُرَدَّ أَیمانٌ بَعْدَ أَیمانِهِمْ [مائده/۱۰۸.]
۳. حقوق در قضاوت
۱.شرایط قاضی
عادل ، شکمش سیر ، گرسنه و تشنه نباشد خودش بازار نرود ، حلال زاده باشد ، مجتهد باشد.
وَ أَنِ احْکمْ بَینَهُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ وَ احْذَرْهُمْ أَنْ یفْتِنُوك عَنْ بَعْضِ ما أَنْزَلَ اللّهُ إِلَیك فَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ أَنَّما یریدُ اللّهُ أَنْ یصِیبَهُمْ بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَ إِنَّ کثِیراً مِنَ النّاسِ لَفاسِقُونَ [مائده/۴۹.]
جمعی از بزرگان یهود تبانی کردنـد که نزد پیامبر رفته شایـد وی را از آیین خود منحرف کننـد. آمدنـد گفتنـد ما دانشـمندان یهودیم بین مـا و گروهی نزاعی واقع شـده. اگر به نفع مـا داوری کنی و از ما پیروی کنی به تو ایمان می‌آوریم. پیامبر از چنین قضاوتی که غیر عادلانه بود خودداری کرد. [نمونه ، ج۴ ، ص۴۰۴.]
۲. قاضی حق ندارد خلاف حکم خدا داوری کند
وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الْکافِرُونَ [مائده/۴۴.]
وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵.]
وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الْفاسِقُونَ [مائده/۴۷.]
قابل توجه اینکه در آیات فوق در یك مورد به این افراد اطلاق کافر شده و در مورد دیگر اطلاق (ظالم) شده و در جای دیگر اطلاق (فاسق) شده. ممکن است این تفاوت تعبیر بخاطر آن باشد
که هر حکم دارای سه جنبه است.
۱- از یك سو به قانونگذار (خداوند) منتهی می‌شود.
۲- از سوی دیگر به مجریان قانون (شخص قاضی و حاکم)
۳- از سوی سوم به شخص محکوم
گویا هر یك از سه تعبیر اشاره به یکی از این سه جنبه باشد. زیرا کسی که بر خلاف حکم خداوند داوری کند.
۱- از یك طرف قانون الهی را زیر پا گذاشته و کفر ورزیده
۲- از سور دیگر به انسان بی گناهی ستم و ظلم کرده.
۳-از طرف سوم از مرز وظیفه و مسوولیت خارج شده و فاسق گردیده است. [نمونه ، ج۴ ، ص۳۹۹.]
۳. شهادت (کسی حق ندارد به نا حق شهادت دهد)
یـا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا کونُوا قَوّامِینَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلی أَنْفُسِکمْ أَوِ الْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبِینَ إِنْ یکنْ غَنِیا أَوْ فَقِیراً فَاللّهُ أَوْلی بِهِما فَلا تَتَّبِعُوا الْهَوی [نساء/۱۳۵.]
۴. تهمت زدن
حق آبرو
۱- تهمت قلب متهم را ذوب می کند

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا اتَّهَمَ الْمُومِنُ أَخَاهُ انْمَاثَ الْإِيمَانُ مِنْ قَلْبِهِ كَمَا يَنْمَاثُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۶۱.]

۲- متهم بر فراز تلی از آتش است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَهَتَ مُومِناً أَوْ مُومِنَةً أَوْ قَالَ فِيهِ مَا لَيسَ فِيهِ أَقَامَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ عَلَى تَلٍّ مِنْ نَارٍ حَتَّى يخْرُجَ مِمَّا قَاله [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۳۳.]

۴. حقوق در جهاد

۱. حق جهاد

حفظ حقوق طبقه ضعیف بر طبقه قوی واجب است گرچه این حفاظت به قیمت جنگ و قتال تمام شود قرآن می گوید در سوره نساء آیه ۷۵ :

وَ ما لَكُمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِينَ يقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْيةِ الظّالِمِ أَهْلُها وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْك وَلِيا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْك نَصِيراً [نساء/۷۵.]

جملهوَ الْمُسْتَضْعَفِينَدر کریمه اشاره است به اینکه جهاد برای دفاع از حقوق مظلوم واجب است بنابراین فریاد رسی کشورهای استعمار زده به خاطر حفظ حقوق طبیعی آنها واجب است.

إِنَّما جَزاءُ الَّذِينَ يحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ يقَتَّلُوا أَوْ يصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيدِيهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ينْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِك لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْيا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِيمٌ [مائده/۳۳.]

إِنَّما ينْهاكمُ اللّهُ عَنِ الَّذِينَ قاتَلُوكمْ فِی الدِّينِ وَ أَخْرَجُوكمْ مِنْ دِيارِكمْ وَ ظاهَرُوا عَلى إِخْراجِكمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [ممتحنه/۹.]

۲. حق منع جهاد

در چهار ماه رجب ، محرم ، ذی القعده ، ذی الحجه در حرم خدا جهاد ممنوع است. اما اگر کسی احترام آن زمان (چهار ماه) یا آن مکان را نگرفت و به شما تجاوز کرد شما هم برای حفظ حقوق خود در همان ماه و همان حرم دفاع کنید و حرمت برداشته می‌شود.

مساله : لو كان مديونا بدين حال يجب عليه اداء دينه و للداين منعه من الجهاد حتى يستوفى دينه بشرط ان يكون المديون موسرا

مساله : الابوان لهما منع ولدهما من الجهاد اذا لم يجب عليه عينا لتوقف معيشتها به اوانسهما معه كما يدل عليه روايات.

۳. حق دفاع

مساله : گرچه برای جهاد شروطی ذکر شده اما برای دفاع به هنگام حمله دشمن هیچ شرطی نیست دفاع واجب است خواه دفاع کننده مرد باشد یا زن.

وَ قاتِلُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يقاتِلُونَكمْ [بقره/۱۹۰.]

فَإِنِ انْتَهَوْا فَلا عُدْوانَ إِلاّ عَلَى الظّالِمِينَ [بقره/۱۹۳.]

فَإِنِ اعْتَزَلُوكمْ فَلَمْ يقاتِلُوكمْ وَ أَلْقَوْا إِلَيكمُ السَّلَمَ فَما جَعَلَ اللّهُ لَكمْ عَلَيهِمْ سَبِيلاً [نساء/۹۰.]

وَ قاتِلُوا الْمُشْرِكينَ كافَّةً كما يقاتِلُونَكمْ كافَّةً [توبه/۳۶.]

أَ لا تُقاتِلُونَ قَوْماً نَكثُوا أَيمانَهُمْ وَ هَمُّوا بِإِخْراجِ الرَّسُولِ وَ هُمْ بَدَؤُكمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ [توبه/۱۳.]

أُذِنَ لِلَّذِينَ يقاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَ إِنَّ اللّهَ عَلى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيارِهِمْ بِغَيرِ حَقٍّ إِلاّ أَنْ يقُولُوا رَبُّنَا اللّهُ وَ لَوْ لا دَفْعُ

اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِيَعٌ وَ صَلَواتٌ وَ مَساجِدُ يذْكرُ فِيهَا اسْمُ اللّهِ كثِيراً وَ لَينْصُرَنَّ اللّهُ مَنْ ينْصُرُهُ إِنَّ اللّهَ لَقَوِى عَزِيزٌ [حج/۴۰-۳۹.]

۴. نمونه ای از دفاع

مساله : به هنگام لزوم دفاع از حریم اسلام یا حفظ حقوق مردم نباید ظلم‌های قبلی را به حساب حقوق فعلی بگذاریم ، شاهد ما اینکه بزرگترین ظلم‌ها به مقام رهبری صحیح و شخصیت حضرت علی (ع) شد ، باز گاه و بیگاه ابوبکر و عمر و عثمان را از فکر عالی خود بهره‌مند می ساخت و مشورت با آنان را به نفع مسلمانان پاسخ می‌داد و بعد از عثمان که برای بیعت با حضرت آمدند فرمود : تنها بیعت را می‌پذیرم بخاطر دفاع از حق مظلوم و در عین حال تظلم هم می‌نمود.

۵. حق حفظ جان

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إنما جعلت التقیة لیحقن بها الدماء فإذا بلغ الدم فلا تقیة [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۵۹.]

۶. حق وجوب هجرت برای حفظ کیان

برای حفظ حقوق و کیان ، هجرت واجب است.إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّاهُمُ الْمَلائِكةُ ظالِمِى أَنْفُسِهِمْ قالُوا فِيمَ كنْتُمْ قالُوا كنّا مُسْتَضْعَفِينَ فِى الْأَرْضِ قالُوا أَ لَمْ تَكنْ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةً فَتُهاجِرُوا فِيها [نساء/۹۷.]

۷. حقوق دشمن

مساله : حفظ حقوق دشمن در میدان جنگ

عن ابی حمزه الثمالی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَرَادَ أَنْ يبْعَثَ سَرِيةً دَعَاهُمْ فَأَجْلَسَهُمْ بَينَ يدَيهِ ثُمَّ يقُولُ سِيرُوا بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللَّهِ لَا تَغُلُّوا (ای لا تخونوا فی المغنم) وَ لَا تُمَثِّلُوا (یعنی مثله نکنند) وَ لَا تَغْدِرُوا (ای لا تنقضوا العهد) وَ لَا تَقْتُلُوا شَيخاً فَانِياً وَ لَا صَبِياً وَ لَا امْرَأَةً وَ لَا تَقْطَعُوا شَجَراً إِلَّا أَنْ تُضْطَرُّوا إِلَيهَا [کافی ، ج۵ ، ص۲۷.]

مساله : در میدان جنگ اگر مسلمانی (اگرچه برده باشد) امانی به کافری داد بر تمام افراد مسلمان احترام به این امان نامه لازم است واین قانون به خاطر احترام به امضاء و حفظ شخصیت یک مسلمان است.

اگر دشمن به خیال آسوده و با غیر قصد تعرض وارد مملکت اسلامی شد کسی حق تعرض به او ندارد.

لا ينْهاكمُ اللّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يقاتِلُوكمْ فِى الدِّينِ وَ لَمْ يخْرِجُوكمْ مِنْ دِيارِكمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيهِمْ إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الْمُقْسِطِينَ [ممتحنه/۸.]

۱-رفتار پیامبر اسلام (ص) با فرستادگان مسیلمه کذاب با آنکه کلمات زشتی به پیامبراکرم گفتند ، ... تا جائیکه حضرت فرمودند : به خدا قسم اگر حرمت کشتن فرستادگان و سفراء نبود گردنتان را می‌زدمآری رفتار حضرت بازگوی روش اوست.

۲-وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها [انفال/۶۱.]

۳-شرائط و آداب انعقاد پیمان صلح از روی پیمانهائیکه پیامبر با دشمنان می‌بست روشن می‌شود از جمله صلح حدیبیه [حقوق بین الملل جلال الدین فارسی ، ص۶۴.]

۸. عهد وپیمان

۱. اقسام

۱- تعهد یک جانبه : قدرتی تعهداتی بر گردن می گیرد که مثلا امنیت و استقلال دولت دیگر را حفظ کند. نمونه این عمل را پیامبر اسلام در خلال جنگ تبوک نسبت به اهالی سوریه نمود که از هر گونه آزادی برخوردار باشند تنها علیه مسلمانها فتنه

انگیزی نکنند

۲- تعهد دوجانبه : نظیر پیمانیکه در سال دوم هجری میان مسلمانان و بنی ضمره و سال ۶ هجری یمان ترک مخاصمه پیمان حضرت و قریش به مدت ده سال بسته شد.

۲. اهمیت

وفای به عهد وپیمان از حقوق انسانی است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إِنَّهُ لَيسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَيءٌ النَّاسُ أَشَدُّ عَلَيهِ اجْتِمَاعاً مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَائِهِمْ وَ تَشَتُّتِ آرَائِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ وَ قَدْ لَزِمَ ذَلِک الْمُشْرِکونَ فِيمَا بَينَهُمْ دُونَ الْمُسْلِمِينَ لِمَا اسْتَوْبَلُوا مِنْ عَوَاقِبِ الْغَدْرِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا أَمَانَةَ لَهُ وَ لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ [جامع‌الأخبار ، ص۷۴و.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثٌ لَمْ يجْعَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِأَحَدٍ فِيهِنَّ رُخْصَةً أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ بِرُّ الْوَالِدَينِ بَرَّينِ كانَا أَوْ فَاجِرَينِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۲.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَوْمَأَ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَوْ أَشَارَ بِالْأَمَانِ إِلَى أَحَدٍ مِنَ الْمُشْرِكينَ فَنَزَلَ عَلَى ذَلِک فَهُوَ فِی أَمَانٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۷۸.]

فَلا وَ رَبِّكَ لا يومِنُونَ حَتّی يحَكمُوك فِيما شَجَرَ بَينَهُمْ ثُمَّ لا يجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَيتَ وَ يسَلِّمُوا تَسْلِيماً» [نساء/۶۵.]

أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِينَ يزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِما أُنْزِلَ إِلَيک وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِک يرِيدُونَ أَنْ يتَحاكمُوا إِلَی الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ يكفُرُوا بِهِ وَ يرِيدُ الشَّيطانُ أَنْ يضِلَّهُمْ ضَلالاً بَعِيداً [نساء/۶۰.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْحُكمُ حُكمَانِ حُكمُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حُكمُ أَهْلِ الْجَاهِلِيةِ فَمَنْ أَخْطَأَ حُكمَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَكمَ بِحُكمِ أَهْلِ الْجَاهِلِيةِ وَ مَنْ حَكمَ بِدِرْهَمَينِ بِغَيرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ كفَرَ بِاللَّهِ تَعَالَی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴.]

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵.]

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [مائده/۴۷.]

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الْكافِرُونَ [مائده/۴۴.]

عن النبی (ص) : من جعل قاضیا فقد ذبح بغیر سکینوسائل الشیعه ج۲۷ ، ص۱۹

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَأَمَّا الرِّشَا فِی الْحُكمِ فَهُوَ الْكفْرُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۷.]

۹. عدم جواز قبول خبر فاسق

إنْ جاءَكمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمِينَ [حجرات/۶.]

۵. حقوق در مسائل قتل

۱. اقسام قتل

قتل سه قسم است ۱- عمد ۲- شبه عمد

۳- خطا. در قرآن قتل عمد وخطا بیان شده و در سنت قتل شبه عمد.

اقسام قتل عمد :

۱- هم قصد قتل دارد و هم آلت ، قتاله است.

۲- قصد قتل دارد ولی آلت ، قتاله نیست.

۳- قصد قتل ندارد ولی آلت ، قتاله است.

در شبه عمد : قصد ندارد و آلت هم قتاله نیست...
قتل خطئی : مثل اینکه قصد حیوانی داشت اما عملا آدمی را زد.
در عمد قصاص بالاصاله و الدیهٔ بالتراضی و فی الخطا الدیه علی العاقله و فی شبه العمد علی القاتل.
قتل گاهی مباشری است ، گاهی سببی ، در مباشری قصاص ابتداء و دیه با تراضی است در سببی گاهی قصاص است مثل آنکه کسی دیگری را نزد حیوان درنده ای اندازد و حیوان آن را بکشد در این صورت آن شخص قصاص می‌شود و گاهی حبس ابد است مثل آنکه کسی فرزند یا بنده یا دیگری را بفرستد تا شخصی را بکشد در اینجا مباشر قصاص می‌شود و سبب حبس ابد می‌شود.
و گاهی دیه مثل آنکه پزشك در اثر عدم علم و یا بی مبالاتی و یا عدم لیاقت داروئی را برای مریض تجویز کند و مباشر خود مریض استلاییعد جریان حکم شبه العمد علیه.
۲. جزای قتل
۱. جزای اخروی قاتل
آیا قتل نفس موجب مجازات جاودانی است. در اینجا سوالی پیش می‌آید که خلود یعنی مجازات جاودانی مخصوص کسانی است که بی ایمان از دنیا بروند در حالیکه قاتل عمدی ممکن است ایمان داشته باشد و حتی پشیمان گردد و از گناه بزرگی که انجام داده جدا توبه کندو گذشته را تا آنجا که قدرت دارد جبران کند. در پاسخ این سوال می‌توان گفت :
۱- منظور از قتل مومن در آیه این است که انسانی را
بخاطر ایمان داشتن به قتل برسانند و یا کشتن او را مباح بشمرند روشن است که چنین قتلی نشانه کفر قاتل است و لازمه‌اش خلود در عذاب می‌باشد. حدیثی از امام صادق (ع) نیز به این مضمون نقل شده.
۲- این احتمال نیز هست که قتل افراد با ایمان و بی گناه سبب شود که انسان بی ایمان از دنیا برود و توفیق توبه نصیب وی نگردد و بخاطر همین موضوع گرفتار عذاب جاویدان شود
۳- این هم ممکن است که منظور از خلود در این آیه عذاب بسیار طولانی باشد نه عذاب جاویدان. [تفسیر نمونه ، ج۴ ، ص۶۸.]
در روایات تعبیراتی لرزاننده‌ای درباره اهمیت قتل افراد با ایمان و بیگناه وارد شده
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَزَوَالُ الدُّنْیا أَیسَرُ عَلَی اللَّهِ مِنْ قَتْلِ الْمُومِنِ [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۶۱.]
قَالَ‌عَلِیُ‌بْن مُوسَی الرِّضَا (ع) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ بِالْمَشْرِقِ فَرَضِیَ بِقَتْلِهِ رَجُلٌ بِالْمَغْرِبِ لَکانَ الرَّاضِی عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ شَرِیک الْقَاتِلِ [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۱ ، ص۲۷۳.]
۲. جزای دنیوی
وَ لَکمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ یا أُولِی الْأَلْبابِ لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۷۹.]
شبهات ذیل آیه :
۱- مرض روانی
۲- انتقام بد است.
۳- از جانی کار بکشیم
۴- آیا خون مرد رنگین‌تر است

قصاص ، دیات ، تعزیر ، همه بخاطر حفظ حقوق است.
مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَیرِ نَفْسٍ أَوْ فَسادٍ فِی الْأَرْضِ فَكَأَنَّما قَتَلَ النّاسَ جَمِیعاً [مائده/۳۲.]
فَلا یسْرِفْ فِی الْقَتْلِ [اسراء/۳۳.]
وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیهِ سُلْطاناً فَلا یسْرِفْ فِی الْقَتْلِ إِنَّهُ كانَ مَنْصُوراً [اسراء/۳۳]
وَكَتَبْنا عَلَیهِمْ فِیها أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَ الْعَینَ بِالْعَینِ وَ الْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَ الْأُذُنَ بِالْأُذُنِ وَ السِّنَّ بِالسِّنِّ وَ الْجُرُوحَ قِصاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفّارَةٌ لَهُ وَ مَنْ لَمْ یحْكُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِكَ هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵.]
مساله : حکم دیه به منزله مال میت است لذا اول وصایا و دیون و سپس برای وارث است.
مساله : اگر مردی زنی را کشت اولیاء زن با پرداخت نصف دیه می‌توانند مرد را قصاص کنند.
شاید رمز این باشد که خون بهای مرد دو برابر زن است. همان نقش اقتصادی مرد و به اصطلاح مقام نان آوری اوست و الله العالم.
مساله : اگر چند نفر یک نفر را بکشند می‌توان همه را کشت به شرط آنکه مازاد از مقدار تقصیر آنان را اولیاء مقتول پرداخت کنند.
مساله : اگر کسی اذن داد به اینکه به او جنایتی وارد سازد اولا این اذن سبب جواز نمی‌شود و اگر طرف انجام داد در قصاص او دو قول است :
۱- عدم قصاص چون حق خود را اسقاط کرده است.
۲- قصاص : چون مصداق قتل عمدی موجب قصاص است.
قال الاستاد شریعتمداری : ادلهٔ القصاص غیر ناظره الی هذه الصوره و الحدود تدرء بالشبهات.
مساله : اگر کسی دیگری را نگه داشت و شخصی او را کشت قاتل قصاص می شود و نگهدارنده به حبس ابد مجازات می‌شود متن این مساله در روایات باب۱۷ از ابواب القصاص آمده است.
مساله : اگر کسی دیگری را می‌کشد و دومی تماشا کند و اقدامی نکند ، روایت می‌گوید : باید نور از چشم تماشاگری که می‌تواند دفاع کند و نکرد گرفته شود گرچه بعضی گفته‌اند که حد تماشاگر در صورتی است که تماشا و دیدن او برای آن باشد که کسی نرسد و مانع شود ، به عبارت دیگر بنا بر توطئه باشد ، یعنی به او بگویند تو بایست و نگاه کن کسی نیاید تا ما کار را انجام دهیم. چنین دیدبانی مستوجب حد است.
مساله : هر حفر چاهی یا عملی که معابر عمومی را خراب کند مثل آب ناودان‌ها ، کثافات ، یا چیزی در کنار راه گذارد که پای انسانی بلغزد ، یا حیوانی را رم کند تا طفلی بترسد ، عامل ضامن است.
مساله : پوشاندن حوض منازل برای اطفال واجب است ،
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا حَفَرَ بِئْراً فِی دَارِهِ ثُمَّ دَخَلَ رَجُلٌ فَوَقَعَ فِیهَا لَمْ یكُنْ عَلَیهِ شَیءٌ وَ لَا ضَمَانٌ وَ لَكِنْ لِیغَطِّهَا [كافی ، ج۷ ، ص۳۵۰. چون امام صادق (ع) به زراره می‌فرماید : که مردی در منزلش چاهی حفر کرد و دیگری آمد و افتاد حضرت فرمود : ضامن نیست. اما (لیغطیها ، باید بپوشاند) باب ۸ من ابواب الضمان.]
باید سواره‌ها از وسط ، پیاده‌ها از کنار بروند به دلیل حدیث موسی بن جعفر (ع) : قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : إِذَا قَامَ قَائِمُنَا (ع) قَالَ یا مَعْشَرَ الْفُرْسَانِ سِیرُوا فِی وَسَطِ الطَّرِیقِ یا مَعْشَرَ الرِّجَالِ سِیرُوا عَلَی جَنْبَی الطَّرِیقِ فَأَیمَا فَارِسٍ أَخَذَ عَلَی جَنْبَی الطَّرِیقِ فَأَصَابَ رَجُلًا عَیبٌ أَلْزَمْنَاهُ الدِّیةَ وَ أَیمَا رَجُلٍ أَخَذَ فِی وَسَطِ الطَّرِیقِ فَأَصَابَهُ عَیبٌ فَلَا دِیةَ لَهُ [تهذیب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۳۱۴.]

وَ إنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ [نحل/۱۲۶.]
وَ ما کانَ لِمُومِنٍ أَنْ یقْتُلَ مُومِناً إِلاّ خَطَأً وَ مَنْ قَتَلَ مُومِناً خَطَأً فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُومِنَةٍ وَ دِیةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلی أَهْلِهِ إِلاّ أَنْ یصَّدَّقُوا فَإِنْ کانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَکمْ وَ هُوَ مُومِنٌ فَتَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُومِنَةٍ وَ إِنْ کانَ مِنْ قَوْمٍ بَینَکمْ وَ بَینَهُمْ مِیثاقٌ فَدِیةٌ مُسَلَّمَةٌ إِلی أَهْلِهِ وَ تَحْرِیرُ رَقَبَةٍ مُومِنَةٍ فَمَنْ لَمْ یجِدْ فَصِیامُ شَهْرَینِ مُتَتابِعَینِ تَوْبَةً مِنَ اللّهِ وَ کانَ اللّهُ عَلِیماً حَکیماً [نساء/۹۲.]
در آیه فوق نکات متعددی است که باید به آن توجه نمود.
۱- در اینجا برای جبران قتل خطا سه موضوع بیان شده که هر کدام آن برای جبران یک نوع خسارت است که از این عمل به وجود می‌آید.
الف) آزاد کردن برده که در واقع یک نوع جبران خسارت اجتماعی کشته شدن یک نفر با ایمان محسوب می‌شود.
ب) پرداختن دیه که در واقع یک نوع جبران خسارت اقتصادی است که از کشته شدن
یک نفر به خانواده او وارد می‌شود
ج) دو ماه روزه پی در پی است که جبران خسارت اخلاقی و معنوی می‌باشد که دامن گیر قاتل خطائی می‌شود. [تفسیر نمونه ، ج۴ ، ص۶۴]
و) ۱۰۰ شتر ، ۲۰۰ گاو ، ۱۰۰۰ گوسفند یا ۱۰۰۰مثقال طلا ، ده هزار درهم که هر درهم ۶/۱۲ نخود سکه را داراست.
عضوهای جفت ، دیه انسان کامل را دارد و یکی از آنها قیمت نصف انسان کامل را دارد. این قاعده تا حدی کلیت دارد. بهای هر انگشت یک دهم دیه کامل است.
دیه سیلی که جای آن سرخ شود یک ونیم مثقال طلا ، و اگر کبود شود ۳مثقال و اگر سیاه شود ۶ مثقال طلا است.
دیه هر یک از ناخن‌ها ده مثقال طلا و دیه دندان‌های جلو ۵۰ مثقال و دندانهای آسیا ۲۵ مثقال طلا.
در قتل عمد ، دیه را تا یک سال باید بپردازد. در شبه عمد دو سال و در خطا تا سه سال.
سوال : چرا در قتل خطا دیه بر عاقله (پدر و فامیلهای پدری) است در حالی که داریم : لا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْری [انعام/۱۶۴.]
پاسخ : اگر پدر و فامیل پدری که نوعا نقش مهم‌تری دارند مواظب نباشند فساد زیاد می‌شود این حکم تعبدی شاید به خاطر آن است که فامیل در حفظ و حراست اطرافیان خود کوشا باشد.
مثال : گاهی کسی اعلامیه سیاسی را به دیوار بازار می‌زنند کلانتری مغازه‌دار را در فشار می‌گذارد با آنکه او نکرده. این بخاطر آن است که مغازه دار حوالی خود را مواظبت کند و امنیت عمومی برقرار باشد.
۳. قتل انبیاء
وَ ضُرِبَتْ عَلَیهِمُ الذِّلَّةُ وَ الْمَسْکنَةُ وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ ذلِک بِأَنَّهُمْ کانُوا یکفُرُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ الْحَقِّ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ [بقره/۶۱.]
۶. حقوق کفار
۱.حق کافران در پذیرش اسلام
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا ضَرَبْتُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ فَتَبَینُوا وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقی إِلَیکمُ السَّلامَ لَسْتَ مُومِناً تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [نساء/۹۴.]
۲. ارتداد بعد از اسلام
با اینکه در ایمان قلبی اکراه راه نداردلا إِکراهَ فِی الدِّینِ [بقره/۲۵۶] .اما بعد از اسلام آوردن اگر کسی مرتد شد به اشد

مجازات گرفتار می‌شود و این نه به خاطر عدم ایمان اوست زیرا او اگر از اول مسلمان نبود این مجازاتها نبود بلکه مجازات کفر بعد از ایمان نقش بزرگی در متزلزل کردن قوای داخلی و پریشان ساختن افکار دارد و بازی کردن با نظام مسلمانان است و به همین دلیل گناه فرار از وسط جنگ از اصل شرکت نکردن بزرگتر است که تزلزل بیشتری می‌آورد و این یکی از سیاستهای ریشه دار یهود بود که گروهی را گماردند که طرف صبح مسلمان شوند غروب از اسلام برگردند تا بدین وسیله به سایر یهود اعلام کنند که در اسلام خبری نیست ما با اینکه مسلمان شدیم دوباره برگشتیم و نیز با این وسیله تازه مسلمانان را متزلزل نمایند.وَ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكِتابِ آمِنُوا بِالَّذِی أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اكفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [آل عمران/۷۲.]

۳. حقوق اهل ذمه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أذى ذميا فقد آذانى [الصراط المستقيم ، ج۳ ، ص۱۳.]

من قذف ذميا فقد حد له يوم القيامة بسياط من نارکنزالعمال ج۵ ، ص۳۸۷ و تفسیرالوسی ج۱۸ ، ص۹۷

حضرت امیر در نامه‌ای به مالک می‌فرماید :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَكونَنَّ عَلَيهِمْ سَبُعاً ضَارِياً تَغْتَنِمُ أَكلَهُمْ فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ إِمَّا أَخٌ لَک فِی الدِّينِ وَ إِمَّا نَظِيرٌ لَک فِی الْخَلْقِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

حق بازنشستگی ، ماجرای پیرمرد مسیحی.

حضرت امیر (ع) خارج از کوفه بود به سوی کوفه با یک نفر اهل کتاب همراه شد به دو راهی که رسیدند کمی در مسیر او همراه او رفت و فرمود : این به خاطر حق سفری بود که تو بر من داشتی. بعد که آن مرد به کوفه آمد و دید که او حضرت امیر (ع) رئیس حکومت بوده مسلمان شد.

۷. حقوق در معاملات

۱. اجرای معامله

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ [مائده/۱.]

عقود شامل : پیمان نظامی ، سیاسی ، اقتصادی ، فرهنگی ، خانوادگی.

وفا از حقوق انسانی است.

هر پیمان و قرار دادی که دیوانه ، سفیه ، محجور بسته باشد صحیح نیست. هر پیمان و قراردادی که جنبه تولیدی واقتصادی نداشته باشد مانند قمار دلال بازی حرام است.

هر پیمان و قراردادی که اجباری یا اشتباهی باشد بی اثر است.

هر پیمان و قراردادی که مقدار دو طرف معادله به طوری که در اجتماع معمول است تعیین نشود بی اثر است.

هر پیمان و قراردادی که روی چیزی شود که فعلا در ملک و اختیار قرارداد کننده نیست بی اثر است

هر پیمان و قراردادی که قدرت بر تحویل نداشته باشیم بی اثر است.

خیار غبن ، خیار شرط ، خیار عیب ، از جمله مسائل حقوقی اسلام است.

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا تَدايَنْتُمْ بِدَينٍ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكتُبُوهُ وَ لْيكتُبْ بَينَكمْ كاتِبٌ بِالْعَدْلِ [بقره/۲۸۲.]

إِنَّ الَّذِينَ يكتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَيناتِ وَ الْهُدى مِنْ بَعْدِ ما بَيَّنّاهُ لِلنّاسِ فِی الْكتابِ أُولئِک يلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ يلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره/۱۵۹.]

وَ مَنْ يلْعَنِ اللّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيراً [نساء/۵۲.]
فَانْكحُوا ما طابَ لَكمْ مِنَ النِّساءِ مَثْنى وَ ثُلاثَ وَ رُباعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاّ تَعْدِلُوا فَواحِدَةً [نساء/۳.]
۲.حرمت ربا
فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هادُوا حَرَّمْنا عَلَيهِمْ طَيباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَ بِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ كثِيراً وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْهُ وَ أَكلِهِمْ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ [نساء/۱۶۱-۱۶۰.]
۳. حق مردم یا بیت المال
حدیث : حضرت علی (ع) گردن بند عاریه‌ای را برای چند روزی چون از بیت المال بود از گردن دخترش بیرون آورد و خزینه دار را تهدید کرد.
حدیث : حضرت امیر (ع) : پیشنهاد برادرش عقیل را برای کمی گندم با آهن سرخ کرده جواب می‌دهد چرا که بیت المال مربوط به همه است.الخ
حدیث : طلحه و زبیر که کاری به امیرالمؤمنین (ع) داشتند حضرت چراغی که از روغن بیت المال بود خاموش و چراغ دیگری را روشن کرد تا از حق مردم استفاده شخصی نشود.
۴. حق مشتری
أَوْفُوا الْكيلَ وَ لا تَكونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِيمِ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ [شعراء/۱۸۳-۱۸۱.]
وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ الَّذِينَ إِذَا اكتالُوا عَلَى النّاسِ يسْتَوْفُونَ وَ إِذا كالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يخْسِرُونَ [مطففين/۳-۱.]
۵. خمس (حق خدا و رسول)
وَ آتِ ذَا الْقُرْبى حَقَّهُ وَ الْمِسْكينَ وَ ابْنَ السَّبِيلِ وَ لا تُبَذِّرْ تَبْذِيراً [اسراء/۲۶.]
۶. ضمان
مساله : گذاردن و انداختن چیزهائی که سبب سر خوردن مردم بشود مثل پوست میوه‌ها که گاهی سبب هزارها تومان خسارت و ضمان می‌شود مسلمانان نباید این چیزها را جلو راه مردم قرار ندهند.
مساله : ضرر حیوان چموش به عهده صاحبش است.
مساله : هر ضرری که در اثر صیحه و نعره وارد شود صیحه زننده ضامن است.
مساله : اگر کشته در جائی بود که آثار و شواهدی نبود دیه او بر عهده بیت المال است همانطوری که ارث اشخاصی که وارث ندارند نیز برای امام است.
رد مال مردم واجب است و اگر گاه و بیگاه ایصال مستقیم موانعی دارد باید به عنوان هبه و هدیه انجام شود.
مساله : اگر شخصی وسط نماز است طلبکاری آمد و مطالبه دین نمود باید نماز را شکست و دین را پرداخت.
مساله : رد حقوق مردم واجب است گرچه اتلاف در سن کودکی صورت گرفته
مساله : بر گردن ، حق مردم واجب است گرچه به عنوان هدیه ، هبه یا سوغات باشد.
۷. حق صاحب خانه بر وارد
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيوتاً غَيرَ بُيوتِكمْ حَتّى تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا على أَهْلِها ذلِكمْ خَيرٌ لَكمْ لَعَلَّكمْ تَذَكرُونَ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيها أَحَداً فَلا تَدْخُلُوها حَتّى يؤذَنَ لَكمْ وَ إِنْ قِيلَ لَكمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا [نور/۲۸-۲۷.]

۸. قاعده لاضرر

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدَبٍ کانَ لَهُ عَذْقٌ فِی حَائِطٍ لِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ کانَ مَنْزِلُ الْأَنْصَارِی بِبَابِ الْبُسْتَانِ وَ کانَ یمُرُّ بِهِ إِلَی نَخْلَتِهِ وَ لَا یسْتَأْذِنُفَکلَّمَهُ الْأَنْصَارِی أَنْ یسْتَأْذِنَ إِذَا جَاءَ فَأَبَی سَمُرَةُ فَلَمَّا تَأَبَّی جَاءَ الْأَنْصَارِی إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَشَکا إِلَیهِ وَ خَبَّرَهُ الْخَبَرَ فَأَرْسَلَ إِلَیهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ خَبَّرَهُ بِقَوْلِ الْأَنْصَارِی وَ مَا شَکا وَ قَالَ إِنْ أَرَدْتَ الدُّخُولَ فَاسْتَأْذِنْ فَأَبَی فَلَمَّا أَبَی سَاوَمَهُ حَتَّی بَلَغَ بِهِ مِنَ الثَّمَنِ مَا شَاءَ اللَّهُ فَأَبَی أَنْ یبِیعَ فَقَالَ لَک بِهَا عَذْقٌ یمَدُّ لَک فِی الْجَنَّةِ فَأَبَی أَنْ یقْبَلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِلْأَنْصَارِی اذْهَبْ فَاقْلَعْهَا وَ ارْمِ بِهَا إِلَیهِ فَإِنَّهُ لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۲.]

۹. حق برهم زدن نماز

مساله : اگر حفظ مال و جان خود یا کسانی که مال و جان آنان محترم است توقف بر شکستن نماز داشت. باید نماز را بشکند.

۱۰.غصب

۱. حکم غصب یا تجاوز به حقوق دیگران

وَ لا تَأْکلُوا أَمْوالَکمْ بَینَکمْ بِالْباطِلِ وَ تُدْلُوا بِها إِلَی الْحُکامِ لِتَأْکلُوا فَرِیقاً مِنْ أَمْوالِ النّاسِ بِالْإِثْمِ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۱۸۸.]

فَمَنِ اعْتَدی عَلَیکمْ فَاعْتَدُوا عَلَیهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدی عَلَیکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِینَ [بقره/۱۹۴.]

۲. دزدی

حدیث : زنی از اشراف دزدی کرد ، هر چه کردند که پیغمبر حد جاری نکندپیامبر فرمودند : والله اگر دخترم فاطمه هم بود حد جاری می کردم

عاقل ،

بالغ با اختیار ،

عنوان مال باشد

ارزشش ربع دینار شرعی کمتر نباشد ،

مساله را بداند.

پدر و اجیر و یا مهمان نباشد.

سرقت طعام و در سال قحطی نباشد.

سرباز و از غنائم جنگی نباشد

شریک مدعی حق نباشد

اگر کالا را بخرد حد جاری نمی‌شود

اگر احتمال بدهیم به قصد سرقت نبوده حد نیست.

مسروق از محرمات نباشد ،

قفلی بشکند دیوار را خراب کند و... به طور مخفیانه بدزدد. شخصا دزدی کند نه اینکه با چارپا یا طفل ،

قبلا توبه نکند ،

بوسیله دو نفر عادل یا دو بار اقرار اثبات شود ،

صاحب مال قضیه را تعقیب کند ،

مجری طبق شرع باشد ،

فضیلت سارقی که با اقرار ثابت شده مراعات شود.

مردی نزد علی (ع) آمد و به دزدی خود اقرار کرد حضرت پرسید : آیا از قرآن چیزی می‌دانی؟ گفت بله سوره بقره را می‌دانم حضرت او را بخشید و دستش را قطع نکرد. مردی ایراد گرفت و گفت : یا علی چرا حد خدا را درباره دزد جاری نمی کنی؟ حضرت فرمودند : لزوم اجراء حد در صورتی است که دزدی با مشاهده ثابت شود نه با اقرار خود طرف و در صورت اقرار امام مختار است بین عفو و حد. نتیجه اینکه : هدف از قطع دست ، زهر چشم گرفتن از مردم و برانداختن ناامنی است که در اجتماع در اثر عمل مشهود دزد پیدا شده و دزدی علنی است که امنیت را به هم می‌زند و عده‌ای شاهد و به محکمه می‌رسد و جلوگیری آن با تنبیه شدید (قطع ید) است اما دزدی مخفی که شاهدی در کار نبوده و به محکمه نرسیده و تنها اقرار خود دزد به طور خصوصی نزد امام روشنگر بود چندان ضربه‌ای به امنیت وارد نمی‌سازد که خبر یا عکس العمل یا هیچ چیز دیگر نتوان آنرا جبران کرد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) فَأَقَرَّ بِالسَّرِقَةِ فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَ تَقْرَأُ شَیئاً مِنْ كتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ نَعَمْ سُورَةَ الْبَقَرَةِ فَقَالَ قَدْ وَهَبْتُ یدَک لِسُورَةِ الْبَقَرَةِ فَقَالَ الْأَشْعَثُ أَ تُعَطِّلُ حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَی فَقَالَ وَ مَا یدْرِیک مَا هَذَا إِذَا قَامَتِ الْبَینَةُ فَلَیسَ لِلْإِمَامِ أَنْ یعْفُوَ وَ إِذَا أَقَرَّ الرَّجُلُ عَلَی نَفْسِهِ فَذَاک إِلَی الْإِمَامِ إِنْ شَاءَ عَفَا وَ إِنْ شَاءَ قَطَعَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۶۲.]

۳. حقوق حیوانات و گیاهان

قَالَ رَ...ṣə...ṣəاللَّهِ (ص) : لَا تَعْقِرُوا مِنَ الْبَهَائِمِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّكمْ مَسْئُولُونَ حَتَّی عَنِ الْبِقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۷.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُحْرِقُوا النَّخْلَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹.]

۱. حکمت

۱. تفسیر الحکمه

یوتِی الْحِكمَةَ مَنْ یشاءُ وَ مَنْ یوتَ الْحِكمَةَ فَقَدْ أُوتِی خَیراً كثِیراً [بقره/۲۶۹] .

لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُومِنِینَ إِذْ بَعَثَ فِیهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَكیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ [آل عمران/۱۶۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) الحکم [الحکمة] ریاض النبلاء [غررالحکم ، ص۵۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) العلوم نزهة الأدباء [غررالحکم ، ص۴۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) الحکمة روضة العقلاء و نزهة النبلاء [غررالحکم ، ص۵۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) الحکمة شجرة تنبت فی القلب و تثمر علی اللسان [غررالحکم ، ص۵۹]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) من عرف الحکمة لم یصبر علی الإزدیاد منها الجمال فی اللسان و الکمال فی العقل [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) لو ألقیت الحکمة علی الجبال لقلقلتها [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۱] .

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ (عليها السلام) إن الحكمة نور كل قلب [تحف‌العقول ، ص۵۱۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) من خزائن الغيب تظهر الحكمة [غررالحكم ، ص۵۸] .
قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : "تعلم الحكمة تشرف فإن الحكمة تدل على الدين و تشرف العبد على الحر و ترفع المسكين على الغنى و تقدم الصغير على الكبير" [كنز الفوائد ، ج۲ ، ص۶۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلمة الحكمة يسمعها المون خير من عبادة سنة [أعلام الدين ، ص۲۹۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) مَنْ عُرِفَ بِالْحِكمَةِ لَحَظَتْهُ الْعُيونُ بِالْوَقَارِ وَ الْهَيبَةِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۲] .
يوتِى الْحِكمَةَ مَنْ يشاءُ وَ مَنْ يوتَ الْحِكمَةَ فَقَدْ أُوتِى خَيراً كثِيراً [بقره/۲۶۹] .
عن أبى بصير قال سمعت أبا جعفر (ع) وَ مَنْ يوتَ الْحِكمَةَ فَقَدْ أُوتِى خَيراً كثِيراً " (بقره/۲۶۹) قال : "المعرفة" [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۲۱۵] .
عن أبى بصير قال سألت أبا عبد الله ع عن قول الله تبارك و تعالى "وَ مَنْ يوتَ الْحِكمَةَ فَقَدْ أُوتِى خَيراً كثِيراً " (بقره/۲۶۹) فقال : "هى طاعة الله و معرفة الإمام" [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۴۸] .
عَنْ أَبِى بَصِيرٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ سَمِعْتُهُ يقُولُ "وَ مَنْ يوتَ الْحِكمَةَ فَقَدْ أُوتِى خَيراً كثِيراً " (بقره/۲۶۹) قَالَ : "مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ وَ اجْتِنَابُ الْكبَائِرِ الَّتِى أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَيهَا النَّارَ" [كافى ، ج۲ ، ص۲۸۴] .
عن سليمان بن خالد قال سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله " وَ مَنْ يوتَ الْحِكمَةَ فَقَدْ أُوتِى خَيراً كثِيراً" (بقره/۲۶۹) فقال : "إن الحكمة المعرفة و التفقه فى الدين ، فمن فقه منكم فهو حكيم ، و ما من أحد يموت من المونين أحب إلى إبليس من فقيه" [تفسير عياشى ، ج۱ ، ص۱۵۱] .
قَالَ الْكاظِمُ (عليه السلام) "ثُمَّ ذَكرَ أُولِى الْأَلْبَابِ بِأَحْسَنِ الذِّكرِ وَ حَلَّاهُمْ بِأَحْسَنِ الْحِلْيةِ فَقَالَ "يوتِى الْحِكمَةَ مَنْ يشاءُ وَ مَنْ يوتَ الْحِكمَةَ فَقَدْ أُوتِى خَيراً كثِيراً وَ ما يذَّكرُ إِلّاأُولُواالْأَلْبابِ " (بقره/۲۶۹) وَ قَالَ "وَ الرّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يقُولُونَ آمَنّا بِهِ كلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ ما يذَّكرُ إِلّا أُولُوا الْأَلْبابِ" (آل عمران/۷) وَ قَالَ إِنَّ فِى خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّيلِ وَ النَّهارِ لَآياتٍ لِأُولِى الْأَلْبابِ " (آل عمران/۱۹۰) وَ قَالَ "أَ فَمَنْ يعْلَمُ أَنَّما أُنْزِلَ إِلَيك مِنْ رَبِّك الْحَقُّ كمَنْ هُوَ أَعْمى إِنَّما يتَذَكرُ أُولُوا الْأَلْبابِ " (رعد/۱۹) وَ قَالَ "أَمَّنْ هُوَ قانِتٌ آناءَ اللَّيلِ ساجِداً وَ قائِماً يحْذَرُ الْآخِرَةَ وَ يرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يسْتَوِى الَّذِينَ يعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لا يعْلَمُونَ إِنَّما يتَذَكرُ أُولُوا الْأَلْبابِ " (زمر/۹) وَ قَالَ "كتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَيك مُبارَك لِيدَّبَّرُوا آياتِهِ وَ لِيتَذَكرَ أُولُوا الْأَلْبابِ " (ص/۲۹) وَ قَالَ "وَ لَقَدْ آتَينا مُوسَى الْهُدى وَ أَوْرَثْنا بَنِى إِسْرائِيلَ الْكتابَ هُدىً وَ ذِكرى لِأُولِى الْأَلْبابِ " (غافر۵۴/۵۳) وَ قَالَ "وَ ذَكرْ فَإِنَّ الذِّكرى تَنْفَعُ الْمُومِنِينَ " (ذاريات/۵۵) يا هِشَامُ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يقُولُ فِى كتَابِهِ "إِنَّ فِى ذلِك لَذِكرى لِمَنْ كانَ لَهُ قَلْبٌ " (ق/۳۷) يعْنِى عَقْلٌ وَ قَالَ "وَ لَقَدْ آتَينا لُقْمانَ الْحِكمَةَ " (لقمان/۱۲) قَالَ الْفَهْمَ وَ الْعَقْلَ" [كافى ، ج۱ ، ص۱۵] .
وَ لَقَدْ آتَينا لُقْمانَ الْحِكمَةَ أَنِ اشْكرْ لِلّهِ [لقمان/۱۲] .
قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) قيل للقمان ما الذى أجمعت عليه من حكمتك قال لا أتكلف ما قد كفيته و لا أضيع ما وليته [قرب الإسناد ، ص۳۵] .
قَالَ الْكاظِمُ : (عليه السلام) قيل للقمان (ع) ما يجمع من حكمتك قال لا أسأل عما كفيته و لا أتكلف ما لا يعنينى [قصص الأنبياء راوندى ، ص۱۹۰] .
روى أنه دخل على داود و هو يسرد الدرع و قد لين الله له الحديد كالطين فأراد أن يسأله فأدركته الحكمة فسكت فلما أتمها لبسها و قال "نعم لبوس الحرب أنت" فقال : "الصمت حكمة و قليل فاعله" فقال له داود : "بحق ما سميت حكيما." [قصص

الأنبياء جزائری ، ص۳۲۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) أول الحكمة ترک اللذات و آخرها مقت الفانيات [غررالحکم ، ص۵۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) حد الحكمة الإعراض عن دار الفناء و التوله بدار البقاء [غررالحکم ، ص۵۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) من الحكمة أن لا تنازع من فوقک و لا تستذل من دونک و لا تتعاطى ما ليس فى قدرتک و لا يخالف لسانک قلبک و لا قولک فعلک و لا تتكلم فيما لا تعلم و لا تترک الأمر عند الإقبال و تطلبه عند الإدبار [غررالحکم ، ص۵۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) من حكمته (المرء) علمه بنفسه [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) و أى كلمة حكم جامعة أن تحب للناس ما تحب لنفسک و تكره لهم ما تكره لها [تحف‌العقول ، ص۷۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) كانَتِ الْفُقَهَاءُ وَ الْحُكَمَاءُ إِذَا كاتَبَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً كَتَبُوا بِثَلَاثٍ لَيسَ مَعَهُنَّ رَابِعَةٌ مَنْ كانَتِ الْآخِرَةُ هَمَّهُ كفَاهُ اللَّهُ هَمَّهُ مِنَ الدُّنْيا وَ مَنْ أَصْلَحَ سَرِيرَتَهُ أَصْلَحَ اللَّهُ عَلَانِيتَهُ وَ مَنْ أَصْلَحَ فِيمَا بَينَهُ وَ بَينَ اللَّهِ أَصْلَحَ اللَّهُ فِيمَا بَينَهُ وَ بَينَ النَّاسِ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۶] .

۲. حکمت نظری وعملی

۱–معلم حکمت : الف– خداوند متعالوَ إِذْ عَلَّمْتُک الْكِتابَ وَ الْحِكمَةَ [مائده/۱۱۰] .
ب : پیامبر اکرم (صلى الله علیه و آله) :
كما أَرْسَلْنا فِيكمْ رَسُولاً مِنْكمْ يتْلُوا عَلَيكمْ آياتِنا وَ يزَكيكمْ وَ يعَلِّمُكمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ وَ يعَلِّمُكمْ ما لَمْ تَكونُوا تَعْلَمُونَ [بقره/۱۵۱] .
۲–قرآن کریم ، کتاب حکمت : يس وَ الْقُرْآنِ الْحَكيمِ [يس/۲–۱] .
۳–نمونه افرادی که به آنها حکمت عطا شده است : ۱–حضرت داود (علیه السلام) : وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ وَ آتاهُ اللّهُ الْمُلْک وَ الْحِكمَةَ وَ عَلَّمَهُ مِمّا يشاءُ [بقره/۲۵۴] .
۲–آل ابراهیم : فَقَدْ آتَينا آلَ إِبْراهِيمَ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ وَ آتَيناهُمْ مُلْكاً عَظِيماً [نساء/۵۴] .
۳–رسول اکرم (صلى الله علیه و آله) : وَ أَنْزَلَ اللّهُ عَلَيك الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ [نساء/۱۱۳] .
۴–لقمان : وَ لَقَدْ آتَينا لُقْمانَ الْحِكمَةَ [لقمان/۱۲] .
۵–راه حکیم شدن : خداوند وقتی که حکیمان را معرفی می‌کند راه حکیم شدن را نیز به انسانها نشان می‌دهد ، لذا در سوره اسراء از آیه ۲۲ تا ۳۹ بیست و پنج دستور اعتقادی عملی و اخلاقی را ذکر می‌کند و در پایان به رسول خدا می‌فرماید ، تمام اینها حکمت است که خداوند به تو وحی نموده است و این دستورات اعتقادی و عملی و اخلاقی (حکمت عملی و نظری) نام دارد.
۱–عدم شرک :
لا تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُوماً مَخْذُولاً [اسراء/۲۲] .
۲–تنها پرستش خدا۳–احسان به والدین۴–اف نگفتن به والدین۵–فریاد نزدن بر آنها۶–سخن کریمانه گفتن با آنها : وَ قَضى رَبُّك أَلّا تَعْبُدُوا إِلّا إِياهُ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً إِمّا يبْلُغَنَّ عِنْدَك الْكبَرَ أَحَدُهُما أَوْ كلاهُما فَلا تَقُلْ لَهُما أُفٍّ وَ لا تَنْهَرْهُما وَ قُلْ لَهُما

قَوْلاً كريماً [اسراء/۲۳] .

۷–تواضع نسبت به والدين۸–دعا برای آنها :

وَ اخْفِضْ لَهُما جَناحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُما كما رَبَّيانِی صَغِيراً [اسراء/۲۴] .

۹– ۱۰– ۱۱–ادا كردن حق خويشاوندان حق مسكين و حق در راه مانده.

۱۲–عدم تبذير : وَ آتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ وَ الْمِسْكِينَ وَ ابْنَ السَّبِيلِ وَ لا تُبَذِّرْ تَبْذِيراً [اسراء/۲۶] .

۱۳–به نرمی سخن گفتن با آنها :

وَ إِمّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّک تَرْجُوها فَقُلْ لَهُمْ قَوْلاً مَيسُوراً [اسراء/۲۸] .

۱۴–۱۵–عدم افراط و تفريط در انفاق :

وَ لا تَجْعَلْ يدَک مَغْلُولَةً إِلی عُنُقِک وَ لا تَبْسُطْها كلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً [اسراء/۲۹] .

۱۶–نكشتن فرزندان :

وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكمْ خَشْيةَ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ إِياكمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كانَ خِطْأً كبِيراً [اسراء/۳۱] .

۱۷_نزديک نشدن به زنا : وَ لا تَقْرَبُوا الزِّنی إِنَّهُ كانَ فاحِشَةً وَ ساءَ سَبِيلاً [اسراء/۳۲] .

۱۸–نكشتن نفس محترمه : وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ [اسراء/۳۳] .

۱۹–عدم اسراف در قتل (در مورد قصاص) : فَلا يسْرِفْ فِی الْقَتْلِ إِنَّهُ كانَ مَنْصُوراً [اسراء/۳۳] .

۲۰–عدم نزديكی به مال يتيم

۲۱–وفای به عهد :

وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْيتِيمِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ حَتّی يبْلُغَ أَشُدَّهُ وَ أَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كانَ مَسْولاً [اسراء/۳۴] .

۲۲–كامل كردن پيمانه

۲۳–وزن نمودن اجناس به عدالت :

وَ أَوْفُوا الْكيلَ إِذا كِلْتُمْ وَ زِنُوا بِالْقِسْطاسِ الْمُسْتَقِيمِ [اسراء/۳۵] .

۲۴–پيروی نكردن از ندانسته‌ها : وَ لا تَقْفُ ما لَيسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ كلُّ أُولئِک كانَ عَنْهُ مَسْولاً [اسراء/۳۶] .

۲۵–با تكبر راه نرفتن : وَ لا تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّک لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَ لَنْ تَبْلُغَ الْجِبالَ طُولاً [اسراء/۳۷] .

۳. الحكيم

قال رسول الله (صلی الله عليه و آله) : كاد الحكيم ان يكون نبيا [كنز ، ۴۴۱۲۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) الحكيم [الحليم] يشفی السائل و يجود بالفضائل [غررالحكم ، ص۵۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) الحكماء أشرف الناس أنفسا و أكثرهم صبرا و أسرعهم عفوا و أوسعهم أخلاقا [غررالحكم ، ص۵۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) لا حكيم إلا ذو عثرة ، و لا سفيه إلا ذو تجربة. [أمالی طوسی ، ص۵۸۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) أعيا ما يكون الحكيم إذا خاطب سفيها [غررالحكم ، ص۵۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) إن كلام الحكيم إذا كان صوابا كان دواء و إذا كان خطاء كان داء [غررالحكم ، ص۵۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) ليس بحكيم من ابتذل بانبساطه إلى غير حميم [غررالحكم ، ص۴۳۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) ليس بحكيم من قصد بحاجته غير حكيم [غررالحكم ، ص۴۳۶] .
قال رسول الله (صلى الله عليه و آله) : ليس بحكيم من لم يعاشر بالمعروف من لابدّ له من معاشرته حتى يجعل الله له من ذلك مخرجا [كنز ، خ ۲۴۷۶۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) أَيهَا النَّاسُ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيسَ بِعَاقِلٍ مَنِ انْزَعَجَ مِنْ قَوْلِ الزُّورِ فِيهِ وَ لَا بِحَكِيمٍ مَنْ رَضِى بِثَنَاءِ الْجَاهِلِ عَلَيهِ [كافى ، ج۱ ، ص ۵۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) ليس الحكيم من لم يدار من لا يجد بدا من مداراته [تحف‌العقول ، ص۲۱۸] .

۴. الحكمه ضالة المؤمن

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) الحكمة ضالة المؤمن ، فاطلبوها و لو عند المشرك ، تكونوا أحق بها و أهلها. [أمالى طوسى ، ص۶۲۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) الْحِكْمَةُ ضَالَّةُ الْمُومِنِ فَخُذِ الْحِكْمَةَ وَ لَوْ مِنْ أَهْلِ النِّفَاقِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۸۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) الحكمة ضالة كل مؤمن فخذوها و لو من أفواه المنافقين [غررالحكم ، ص۵۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) خُذِ الْحِكْمَةَ أَنَّى كَانَتْ فَإِنَّ الْحِكْمَةَ تَكُونُ فِى صَدْرِ الْمُنَافِقِ فَتَلَجْلَجُ فِى صَدْرِهِ حَتَّى تَخْرُجَ فَتَسْكُنَ إِلَى صَوَاحِبِهَا فِى صَدْرِ الْمُومِنِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۷۹] .
قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ (عليها السلام) لو وجدتم سراجا يتوقد بالقطران فى ليلة مظلمة لاستضأتم به و لم يمنعكم منه ريح قطرانه كذلك ينبغى لكم أنتأخذوا الحكمة ممن وجدتموها معه و لا يمنعكم منه سوء رغبته فيها [تحف‌العقول ، ص۵۰۸] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (عليه السلام) لا تحقر اللووة النفيسة أن تجتلبها من الكبا الخسيسة ، فإن أبى حدثنى قال سمعت أمير المؤمنين (عليه السلام) يقول إن الكلمة من الحكمة تتلجلج فى صدر المنافق نزوعا إلى مظانها حتى يلفظ بها ، فيسمعها المؤمن ، فيكون أحق بها و أهلها ، فيلقفها. [أمالى طوسى ، ص۶۲۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الحكمة ضالة المون فحيث وجدها فهو أحق بها [منية المريد ، ص۱۷۳] .

۵.رأس الحكمه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) حفظ الدين ثمرة المعرفة و رأس الحكمة [غررالحكم ، ص۸۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) رأس الحكمة تجنب الخدع [غررالحكم ، ص۲۹۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) رأس الحكمة لزوم الحق و طاعة المحق [غررالحكم ، ص۵۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَأْسُ الْحِكْمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۷۶] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (عليه السلام) رأس الحكم مخافة الله تبارك و تعالى [بحارالأنوار ، ج۱۳ ، ص۲۹۴] .
فى فاتحة الزبور رأس الحكمة خشية الله تعالى [منية المريد ، ص۱۵۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَشْرَفَ الْحَدِيثِ ذِكرُ اللَّهِ تَعَالَى وَ رَأْسَ الْحِكْمَةِ طَاعَتُهُ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۰۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكْمَةِ [عوالى اللآلى ، ج۱ ، ص۳۷۱] .

۶. ما یورث الحکمه

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ زَهِدَ فِی الدُّنْیا أَثْبَتَ اللَّهُ الْحِکمَةَ فِی قَلْبِهِ وَ أَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ وَ بَصَّرَهُ عُیوبَ الدُّنْیا دَاءَهَا وَ دَوَاءَهَا وَ أَخْرَجَهُ مِنَ الدُّنْیا سَالِماً إِلَی دَارِ السَّلَامِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۸] .

فی حدیث المعراج : قَالَ اللَّهُ تَعَالَی : یا أحمد إن العبد إذا أجاع بطنه و حفظ لسانه علمته الحکمة و إن کان کافرا تکون حکمته حجة علیه و وبالا و إن کان مؤمنا تکون حکمته له نورا و برهانا و شفاء و رحمة فیعلم ما لم یکن یعلم و یبصر ما لم یکن یبصر فأول ما أبصره عیوب نفسه حتی یشتغل عن عیوب غیره و أبصره دقائق العلم حتی لا یدخل علیه الشیطان [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) اغلب الشهوة تکمل لک الحکمة [غررالحکم ، ص۳۰۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) کسب الحکمة إجمال النطق و استعمال الرفق [غررالحکم ، ص۲۱۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) کسب الحکمة إجمال النطق و استعمال الرفق [غررالحکم ، ص۲۱۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) لا حکمة إلا بعصمة [غررالحکم ، ص۵۹] .

الشَّیخُ وَرَّامُ بْنُ أَبِی فِرَاسٍ فِی تَنْبِیهِ الْخَاطِرِ ، قَالَ قِیلَ لِلُقْمَانَ : "أَ لَسْتَ عَبْدَ آلِ فُلَانٍ" قَالَ : "بَلَی" قِیلَ : "فَمَا بَلَغَ بِکَ مَا تَرَی" قَالَ : "صِدْقُ الْحَدِیثِ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَ تَرْکُ مَا لَا یعْنِینِی وَ غَضِّی بَصَرِی وَ کفِّی لِسَانِی وَ عِفَّتِی فِی طُعْمَتِی فَمَنْ نَقَصَ عَنْ هَذَا فَهُوَ دُونِی وَ مَنْ زَادَ عَلَیهِ فَهُوَ فَوْقِی وَ مَنْ عَمِلَهُ فَهُوَ مِثْلِی" [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۲۳۰] .

۷. ما یمنع الحکمه

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) التخمة تفسد الحکمة [غررالحکم ، ص۳۶۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : القلب یتحمل الحکمة عند خلو البطن القلب یمج الحکمة عند امتلاء البطن [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۱۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) لا تجتمع الشهوة و الحکمة [غررالحکم ، ص۶۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أکل طعاما للشهوة حرم الله علی قلبه الحکمة [التحصین ، ابن‌فهد حلی ، ص۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) الْغَضَبُ مَمْحَقَةٌ لِقَلْبِ الْحَکیمِ وَ قَالَ مَنْ لَمْ یمْلِک غَضَبَهُ لَمْ یمْلِک عَقْلَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۵] .

قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) یا هِشَامُ إِنَّ الزَّرْعَ ینْبُتُ فِی السَّهْلِ وَ لَا ینْبُتُ فِی الصَّفَا فَکذَلِک الْحِکمَةُ تَعْمُرُ فِی قَلْبِ الْمُتَوَاضِعِ وَ لَا تَعْمُرُ فِی قَلْبِ الْمُتَکبِّرِ الْجَبَّارِ لِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَی جَعَلَ التَّوَاضُعَ آلَةَ الْعَقْلِ [تحف‌العقول ، ص۳۹۵] .

قَالَ الْمَسِیحُ (علیه السلام) إنه لیس علی کل حال یصلح العسل فی الزقاق و کذلک القلوب لیس علی کل حال تعمر الحکمة فیها إن الزق ما لم ینخرق أو یقحل أو یتفل فسوف یکون للعسل وعاء و کذلک القلوب ما لم تخرقها الشهوات و یدنسها الطمع و یقسها النعیم فسوف تکون أوعیة للحکمة [تحف‌العقول ، ص۵۰۴] .

قَالَ الْهَادِی (علیه السلام) الحکمة لا تنجع فی الطباع الفاسدة [أعلام الدین ، ص۳۱۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) غیر منتفع بالحکمة عقل معلول بالغضب و الشهوة [غررالحکم ، ص۶۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) غَیرُ مُنْتَفِعٍ بِالْعِظَاتِ قَلْبٌ مُتَعَلِّقٌ بِالشَّهَوَاتِ [غررالحکم ، ص۶۵] .

۸. آثار الحکمه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) كلما قويت الحكمة ضعفت الشهوة [غررالحكم ، ص۵۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من ثبتت له الحكمة عرف العبرة [غررالحكم ، ص۵۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) كيف يصبر على مباينة الأضداد من لم تعنه الحكمة [غررالحكم ، ص۵۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) كثرة النظر فى الحكمة تلقح العقل [تحف‌العقول ، ص۳۶۴] .

۹. لاتمنع الحكمة غير اهلها

قَالَ الْكَاظِمُ (علیه السلام) يا هشام لا تمنحوا الجهال الحكمة فتظلموها و لا تمنعوها أهلها فتظلموهم [تحف‌العقول ، ص۳۸۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إن الحكماء ضيعوا الحكمة لما وضعوها عند غير أهلها [قصص الأنبياء راوندى ، ص ۱۶۰] .
روى ابن ماجة عن أنس أن النبى (ص) قال : "طلب العلم فريضة على كل مسلم و واضع العلم فى غير أهله كمقلد الخنازير الجوهر و اللووو الدر" [بحارالأنوار ، ج۶۲ ، ص ۷۰] .

۱۰. طرائف الحكم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن هذه القلوب تمل كما تمل الأبدان فاهدوا إليها طرائف الحكم [عوالى اللآلى ، ج۱ ، ص۲۹۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَمَلُّ كَمَا تَمَلُّ الْأَبْدَانُ فَابْتَغُوا لَهَا طَرَائِفَ الْحِكَمِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۹۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) كل شیء يمل ما خلا طرائف الحكم [غررالحكم ، ص۵۸] .

۱. حکومت اسلامی

۱. لزوم حکومت

۱. اولین اقدام پیامبر (ص) در مدینه
ـ پیامبر اکرم (ص) به هنگام ورود به مدینه تشکیل حکومت دارد و اسلام همچون یهودیت و مسیحیت نیست که بگوید کار قیصر را به قیصر و دین تنها یک سری اخلاقیات خشک باشد و اسلام منحصر به زمان پیامبر اسلام (ص) نیست بلکه همان‌گونه که خودش حکومتی تشکیل داد و برای بعد از خودش وصیّ تعین کرد در این زمان هم...
۲. انسجام واتحاد جامعه
ـ اسلام در آیاتی مثل : وَ لا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِيلِهِ [انعام/۱۵۳] .
وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَميعاً [آل عمران/۱۰۳] .
وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا [انفال/۴۶] .
سفارش به وحدت کرده و جز با وجود رهبر و تشکیلات منظّم و واحد و حساب‌شده این اصل عملی نیست.
۳. ضمانت اجرائی احکام
ـ احکام دفاعی اسلام و احکام مالی و جزایی و حقوقی جز با وجود نظام حکومتی و تشکیلات قابل اجراء نیست.
۴. ضرورت حکومت در کلام امام رضا (ع)
ـ قَالَ الرِّضَاع : لَا نَجِدُ فِرْقَةً مِنَ الْفِرَقِ وَ لَا مِلَّةً مِنَ الْمِلَلِ بَقُوا وَ عَاشُوا إِلَّا بِقَيِمٍ وَ رَئِيسٍ لِمَا لَا بُدَّ لَهُمْ مِنْهُ فِی أَمْرِ الدِّينِ وَ الدُّنْيا فَلَمْ

يجُزْ فِي حِكمَـةِ الْحَكيمِ أَنْ يتْرُک الْخَلْقَ مِمَّا يعْلَمُ أَنَّهُ لَا بُـدَّ لَهُمْ مِنْهُ وَ لَا قِوَامَ لَهُمْ إِلَّا بِهِ فَيقَاتِلُونَ بِهِ عَدُوَّهُمْ وَ يقْسِـمُونَ بِهِ فَيئَهُمْ وَ يقِيمُ لَهُمْ جُمُعَتَهُمْ وَ جَمَاعَتَهُمْ وَ يمْنَعُ ظَالِمَهُمْ مِنْ مَظْلُومِهِمْ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۵۱] .

ـ امام رضا (ع) در لزوم رهبر فرمود : و لم يجعل لهم إماما قيما أمينا حافظا مستودعا لدرست الملة و ذهب الدين و غيرت السنن و الأحكام و لزاد فيه المبتدعون و نقص منه الملحدون و شبهوا ذلک على المسلمين [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۵۳] .

۵. احياءخمس

ـ راستی طرح بـودجه به اين مهمّی شـما برای برطرف کردن فقر است؟ خمس معـادن و غوّاصـی‌هـا ، درآمـدها و... به قول آقا خمس بازار بغداد برای مبارزه با فقر کافی است.

همين طرح بودجه با اين

۲. اهداف حکومت

۱. اقدامات حاکمان شايسته

الَّذينَ إِنْ مَكنّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّكاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ لِلّهِ عاقِبَةُ الْأُمُورِ [حج/۴۱] .

۲. تحولات اساسی حکومت

۱. عزل ونصب ها

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : حَتَّى يعُودَ أَسْفَلُكمْ أَعْلَاكمْ وَ أَعْلَاكمْ أَسْفَلَكم [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶] .

َالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : الذَّلِيلُ عِنْدِي عَزِيزٌ حَتَّى آخُذَ الْحَقَّ لَهُ وَ الْقَوِي عِنْدِي ضَعِيفٌ حَتَّى آخُذَ الْحَقَّ مِنْه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳۷] .

۲. رد اموال

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : وَ اللَّهِ لَوْ وَجَدْتُهُ قَدْ تُزُوِّجَ بِهِ النِّسَاءُ وَ مُلِك بِهِ الْإِمَاءُ لَرَدَدْتُه [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵] .

۳. اقدام نه شعار

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَسْنَا نُرْعِدُ حَتَّى نُوقِعَ وَ لَا نُسِيلُ حَتَّى نُمْطِرَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹] .

۴. نهراسيدن از هيچ تهديدی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : وَ مَا أُهَدَّدُ بِالْحَرْبِ وَ لَا أُرَهَّبُ بِالضَّرْبِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : مَا ضَعُفْتُ وَ لَا جُبُنْت [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۴] .

۵. سازش ناپذيری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : وَ لَعَمْرِي مَا عَلَي مِنْ قِتَالِ مَنْ خَالَفَ الْحَقَّ وَ خَابَطَ الْغَي مِنْ إِدْهَانٍ وَ لَا إِيهَان [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۴] .

۶. مسئوليت پذيری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : اللَّهِ لَهِي (نعل) أَحَبُّ إِلَي مِنْ إِمْرَتِكمْ إِلَّا أَنْ أُقِيمَ حَقّاً أَوْ أَدْفَعَ بَاطِلًا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳۳] .

۷. انتقاد پذيری وپذيرش پيشنهادات

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : وَ اعْلَمُوا أَنِّي إِنْ أَجَبْتُكمْ رَكبْتُ بِكمْ مَا أَعْلَمُ وَ لَمْ أُصْغِ إِلَى قَوْلِ الْقَائِلِ وَ عَتْبِ الْعَاتِبِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَا تَظُنُّوا بِي اسْتِثْقَالًا فِي حَقٍّ قِيلَ لِي [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَا تُخَالِطُونِي بِالْمُصَانَعَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَا تُكَلِّمُونِی بِمَا تُكَلَّمُ بِهِ الْجَبَابِرَةُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶] .

۸. حق گرا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَ تَأْمُرُونِّی أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالْجَوْرِ فِيمَنْ وُلِّيتُ عَلَيهِ وَ اللَّهِ لَا أَطُورُ بِهِ مَا سَمَرَ سَمِيرٌ وَ مَا أَمَّ نَجْمٌ فِی السَّمَاءِ نَجْماً لَوْ كانَ الْمَالُ لِی لَسَوَّيتُ بَينَهُمْ فَكيفَ وَ إِنَّمَا الْمَالُ مَالُ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۶] .

۹. مدافع مكتب وجای مظلوم

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : اللَّهُمَّ إِنَّک تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يكنِ الَّذِی كانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِی سُلْطَانٍ وَ لَا الْتِمَاسَ شَیءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ وَ لَكنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِک وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِک فَيأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِک وَ تُقَامَ الْمُعَطَّلَةُ مِنْ حُدُودِک [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۱] .

۱۰. دشمن سوز

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : إِنَّ هَولَاءِ قَدْ تَمَالَئُوا عَلَی سَخْطَةِ إِمَارَتِی [نهج‌البلاغه ، خطبه۱۶۹] .

۱۱. سياست مدار نه سياست باز

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : وَ اللَّهِ مَا مُعَاوِيةُ بِأَدْهَی مِنِّی وَ لَكنَّهُ يغْدِرُ وَ يفْجُرُ وَ لَوْ لَا كرَاهِيةُ الْغَدْرِ لَكنْتُ مِنْ أَدْهَی النَّاسِ وَ لَكنْ كلُّ غُدَرَةٍ فُجَرَةٌ وَ كلُّ فُجَرَةٍ كفَرَةٌ وَ لِكلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يعْرَفُ بِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ اللَّهِ مَا أُسْتَغْفَلُ بِالْمَكيدَةِ وَ لَا أُسْتَغْمَزُ بِالشَّدِيدَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۰] .

۱۲. نظم اجتماعی

قوانين بشری طالب نظم ظاهر است. شما عربده نكشيد و چاقو نكشيد. شرابخواری طوری نيست. امّا اسلام به فكر انسانيت و جسم و روح فرد و جامعه است نه تنها نظم ظاهری.

۱۳. شيوه برخورد واجراء

عاطفه و خشونت در كانال عدالت بايد باشد. حضرت علی (ع) دست دو نفر دزد را قطع كرد و بعد چنان با عاطفه مشغول پذيرايی شد كه هر دو از مدافعان حضرت (ع) می‌شوند. هم مفسد را می كشد ، هم به هنگام شنيدن درآوردن خلخال از پای يک زن اهل ذمّه می‌فرمايد : اگر انسان بميرد جا دارد.

۳. جامعيت در همه ابعاد

اسلام دين جامع برای فرد و جامعه ، تن و روح ، اين جهان و آن جهان ، اقتصاد ، سياست ، رهبری ، عبادات ، اجتماع و... طرح دارد ، حكم تبعيد و نفی بلد و تعزير و حدودو ديات و قضا و... دارد.

۳. اصولی در نظام اداری

۱. اهميت

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : وَ اجْعَلْ لِرَأْسِ كلِّ أَمْرٍ مِنْ أُمُورِک رَأْساً مِنْهُم [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۲. نظام دفاعی

ـ همه ارتشی هستند و گروهی مرزبان.

۳. وزارت رسيدگی به تظلّمات

۱. مؤسس

ـ وزارت رسیدگی به تظلّمات : این نوع وزارت‌خانه در زمان حضرت علی (ع) تشکیل شد و حضرت (ع) خانه‌ای را برای این کار در نظر گرفتند به نام بیت المظالم.

۲. وظائف

و به گفته ابن خلدون در مقدّمه ، صفحه ۲۴۶ تا مدّتی خلفاء شخصا این منصب را عهده‌دار بودند و کارهای این وزارت‌خانه :

الف) شکایات مردم از ولّات و حاکم‌ها

ب) رسیدگی به تجاوز مأمورین جمع‌آوری مالیات‌ها

ج) رسیدگی به گلایه مأمورین از کمی حقوق و یا تأخیر در پرداخت مزد و حقوق

د) رسیدگی به غصب

ه) رسیدگی به اوقاف

و) بازرسی دفترهای خرج و دخل

ز) نظارت بر اقامه شعائر مذهبی

ح) تأدیب رجال بزرگ دولتیِ خلافکار

ط) اجراء احکام صادره از قضات

ی) بازداشت متّهمان به جرم تا رسیدگی به وضعیت و روشن کردن ماجرا

۳. مسئولین

برای این منظور چند گروه بودند : محافظ ، قاضی ، فقیه ، منشی و شهود.

ـ در صدر اسلام مأمورین جارئم عادی به نام شرطه داشتند و مأمورین بررسی جرائم دینی محاسب نام داشتند.

۴. ویژگی

ـ آیین دادرسی در اسلام از دادگاه‌های متعدّد نظامی ، عادی ، دادگاه کارمندان عالی‌رتبه خبر نیست.

بلکه همه و همه در برابر قانون در کنار هم و مساوی با حفظ سه اصل عدالت ، سرعت و دقّت و دیگر هیچ. نه این همه نق و نق و نه قبل از اثبات جرم ، تنبیه و توهین و نه نورچشمی و نه رشوه و نه پرونده‌سازی‌های دست و پاگیر و نه و نه.

۴. ارتش

ـ ارتش در این سیستم نه در اختیار ابرقدرت‌ها برای غارت و توسعه‌طلبی است و نه در اختیار استبداد فردی است و نه ارتشی است بی‌خبر و نه اسیر و نه اجباری.

۵. امور اقتصادی

ـ ایمان به این‌که مالک اصلی خداست و شما مستحلفین در مال هستید و مال وسیله است نه هدف و این‌که همه مسئولیم و شما با آن آزمایش می‌شوید و کنترل درآمد و مصرف و مبارزه با تکاثر و کنز و اصل تکامل و تعاون و ولایت و لا ضرر و خطوط کلّی اقتصاد اسلامی است.

۶. نسبت به منابع زیر زمینی

ـ نسبت به منابع زیرزمینی :

نه ظلم کردن و نه ظلم کشیدن ، نه استخراج بیهوده

نه احتکار ، نه رایگان ، نه حراج و کم ارزش فروختن

نه بودجه آن صرف نیازهای غیر اصیل ، نه صرف نور چشمی‌ها و...
بلکه به مقدار نیاز استخراج و عادلانه فروخته و بودجه آن صرف همه ، آن هم نیازهای اوّلیه

۴. برنامه

۱. اقامه نماز
نماز فردی نیاز بهمَکنّاهُمْ [حج/۴۱] .
ندارد.
بایـد برای آموزش نمـاز ، فیلم نمـاز ، سـرود نمـاز ، تعمیر مساجـد مخروبه ، تأسـیس مساجـد در شـهرک‌های نوبنیاد ، تأسـیس نمازخانه در ادارات ، جادّه‌ها و...
شناسایی تارک الصّلوه‌ها و موعظه و نشر فرهنگ و فلسفه نماز ایجاد تسهیلات برای اقامه نماز جمعه مثل وسیله ایاب و ذهاب ، ایجاد فضای معنوی بر ادارات و ارگان‌های حکومتی
أَقامُواتفاوت دارد باقامُوا
۲. زکات
فقر زدایی و نماز با هم : أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ [بقره/۲۷۷] .
مقوسم و مقسوم علیهاإِنَّمَا الصَّدَقاتُ [توبه/۶۰] .
۳. امر به معروف
به دلیلمَکنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ [حج/۴۱] .
می‌توانیم معروف را در دنیا مطرح کنیم.
الگوهای معروف
معیارهای معروف
تسهیلات برای انجام معروف نظیر ازدواج آسان ، برنامه‌ریزی برای روزه گرفتن نانواها
نظیر حذف ورزش در ماه رمضان در مدرسه
تغییر زمان امتحان
تغییر ساعات کار کارگران
ارسال کتاب برای مستضعفان و مسلمانان جهان
تهیه فیلم و ویدئو برای دل‌های آماده
بسیج افراد برای انجام معروف
آموزش شیوه‌ها
حل مشکلات منکرزا
۴. نهی از منکر
شناخت منکر
بستن مراکز منکرزا

بایکوت کردن مؤسّسین منکر

پر کردن ایام فراغت و کور کردن زمینه‌های منکر

تهیه فیلم‌هایی که معرّف سرنوشت افراد منکراتی است.

معرفی خطوات الشّیطان

توسعه کتاب و کتابخانه‌ها

فعّال کردن مساجد

برخورد با افراد مغرض و لجوج

۵. وظائف

۱. حفظ دین از بدعتها و شبهات

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : إِنَّ النَّاسَ وَرَائِی وَ قَدِ اسْتَسْفَرُونِی بَیْنَک وَ بَیْنَهُمْ وَ وَ اللَّهِ مَا أَدْرِی مَا أَقُولُ لَک مَا أَعْرِفُ شَیْئاً تَجْهَلُهُ وَ لَا أَدُلُّک عَلَی أَمْرٍ لَا تَعْرِفُهُ إِنَّک لَتَعْلَمُ مَا نَعْلَمُ مَا سَبَقْنَاک إِلَی شَیْءٍ فَنُخْبِرَک عَنْهُ وَ لَا خَلَوْنَا بِشَیْءٍ فَنُبَلِّغَکهُ وَ قَدْ رَأَیتَ کمَا رَأَینَا وَ سَمِعْتَ کمَا سَمِعْنَا وَ صَحِبْتَ رَسُولَ اللَّهِ ص کمَا صَحِبْنَا وَ مَا ابْنُ أَبِی قُحَافَةَ وَ لَا ابْنُ الْخَطَّابِ بِأَوْلَی بِعَمَلِ الْحَقِّ مِنْک وَ أَنْتَ أَقْرَبُ إِلَی أَبِی رَسُولِ اللَّهِ ص وَشِیجَةَ رَحِمٍ مِنْهُمَا وَ قَدْ نِلْتَ مِنْ صِهْرِهِ مَا لَمْ ینَالَا فَاللَّهَ اللَّهَ فِی نَفْسِک فَإِنَّک وَ اللَّهِ مَا تُبَصَّرُ مِنْ عَمًی وَ لَا تُعَلَّمُ مِنْ جَهْلٍ وَ إِنَّ الطُّرُقَ لَوَاضِحَةٌ وَ إِنَّ أَعْلَامَ الدِّینِ لَقَائِمَةٌ فَاعْلَمْ أَنَّ أَفْضَلَ عِبَادِ اللَّهِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ عَادِلٌ هُدِیَ وَ هَدَی فَأَقَامَ سُنَّةً مَعْلُومَةً وَ أَمَاتَ بِدْعَةً مَجْهُولَةً وَ إِنَّ السُّنَنَ لَنَیرَةٌ لَهَا أَعْلَامٌ وَ إِنَّ الْبِدَعَ لَظَاهِرَةٌ لَهَا أَعْلَامٌ وَ إِنَّ شَرَّ النَّاسِ عِنْدَ اللَّهِ إِمَامٌ جَائِرٌ ضَلَّ وَ ضُلَّ بِهِ فَأَمَاتَ سُنَّةً مَأْخُوذَةً وَ أَحْیا بِدْعَةً مَتْرُوکةً وَ إِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص یقُولُ یوتَی یوْمَ الْقِیامَةِ بِالْإِمَامِ الْجَائِرِ وَ لَیسَ مَعَهُ نَصِیرٌ وَ لَا عَاذِرٌ فَیلْقَی فِی نَارِ جَهَنَّمَ فَیدُورُ فِیهَا کمَا تَدُورُ الرَّحَی ثُمَّ یرْتَبِطُ فِی قَعْرِهَا وَ إِنِّی أَنْشُدُک اللَّهَ أَلَّا تَکونَ إِمَامَ هَذِهِ الْأُمَّةِ الْمَقْتُولَ فَإِنَّهُ کانَ یقَالُ یقْتَلُ فِی هَذِهِ الْأُمَّةِ إِمَامٌ یفْتَحُ عَلَیهَا الْقَتْلَ وَ الْقِتَالَ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ یلْبِسُ أُمُورَهَا عَلَیهَا وَ یبُثُّ الْفِتَنَ فِیهَا فَلَا یبْصِرُونَ الْحَقَّ مِنَ الْبَاطِلِ یمُوجُونَ فِیهَا مَوْجاً وَ یمْرُجُونَ فِیهَا مَرْجاً فَلَا تَکونَنَّ لِمَرْوَانَ سَیقَةً یسُوقُک حَیثُ شَاءَ بَعْدَ جَلَالِ السِّنِّ وَ تَقَضِّی الْعُمُرِ فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ رَضِی اللَّهُ عَنْهُ کلِّمِ النَّاسَ فِی أَنْ یوَجِّلُونِی حَتَّی أَخْرُجَ إِلَیهِمْ مِنْ مَظَالِمِهِمْ فَقَالَ ع مَا کانَ بِالْمَدِینَةِ فَلَا أَجَلَ فِیهِ وَ مَا غَابَ فَأَجَلُهُ وُصُولُ أَمْرِک إِلَیهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۴] .

۲. اجرای احکام

اجرای احکام ، فیصله بین نزاع‌ها

۳. تأمین امنیت در مرزها وجاده ها

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : أَیتُهَا النُّفُوسُ الْمُخْتَلِفَةُ وَ الْقُلُوبُ الْمُتَشَتِّتَةُ الشَّاهِدَةُ أَبْدَانُهُمْ وَ الْغَائِبَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ أَظْأَرُکمْ عَلَی الْحَقِّ وَ أَنْتُمْ تَنْفِرُونَ عَنْهُ نُفُورَ الْمِعْزَی مِنْ وَعْوَعَةِ الْأَسَدِ هَیهَاتَ أَنْ أَطْلَعَ بِکمْ سَرَارَ الْعَدْلِ أَوْ أُقِیمَ اعْوِجَاجَ الْحَقِّ اللَّهُمَّ إِنَّک تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ یکنِ الَّذِی کانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِی سُلْطَانٍ وَ لَا الْتِمَاسَ شَیْءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ وَ لَکنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِینِک وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِک فَیأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِک وَ تُقَامَ الْمُعَطَّلَةُ مِنْ حُدُودِک اللَّهُمَّ إِنِّی أَوَّلُ مَنْ أَنَابَ وَ سَمِعَ وَ أَجَابَ لَمْ یسْبِقْنِی إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ص بِالصَّلَاةِ وَ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّهُ لَا ینْبَغِی أَنْ یکونَ الْوَالِی عَلَی الْفُرُوجِ وَ الدِّمَاءِ وَ الْمَغَانِمِ وَ الْأَحْکامِ وَ إِمَامَةِ الْمُسْلِمِینَ الْبَخِیلُ فَتَکونَ فِی أَمْوَالِهِمْ نَهْمَتُهُ وَ لَا الْجَاهِلُ فَیضِلَّهُمْ بِجَهْلِهِ وَ لَا الْجَافِی فَیقْطَعَهُمْ بِجَفَائِهِ وَ لَا الْحَائِفُ لِلدُّوَلِ فَیتَّخِذَ قَوْماً دُونَ قَوْمٍ وَ لَا الْمُرْتَشِی فِی الْحُکمِ فَیذْهَبَ بِالْحُقُوقِ وَ یقِفَ بِهَا دُونَ الْمَقَاطِعِ وَ لَا الْمُعَطِّلُ لِلسُّنَّةِ فَیهْلِک الْأُمَّةَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۱] .

۴. اقامه حدود

تأمین امنیت در مرزها ، جاده‌ها و اقامه حدود :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَيَّتُهَا النُّفُوسُ الْمُخْتَلِفَةُ وَ الْقُلُوبُ الْمُتَشَتِّتَةُ الشَّاهِدَةُ أَبْدَانُهُمْ وَ الْغَائِبَةُ عَنْهُمْ عُقُولُهُمْ أَظْأَرُكُمْ عَلَى الْحَقِّ وَ أَنْتُمْ تَنْفِرُونَ عَنْهُ نُفُورَ الْمِعْزَى مِنْ وَعْوَعَةِ الْأَسَدِ هَيهَاتَ أَنْ أَطْلَعَ بِكمْ سَرَارَ الْعَدْلِ أَوْ أُقِيمَ اعْوِجَاجَ الْحَقِّ اللَّهُمَّ إِنَّک تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يكنِ الَّذِی كانَ مِنَّا مُنَافَسَةً فِی سُلْطَانٍ وَ لَا الْتِمَاسَ شَیءٍ مِنْ فُضُولِ الْحُطَامِ وَ لَكنْ لِنَرِدَ الْمَعَالِمَ مِنْ دِينِک وَ نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِی بِلَادِک فَيأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِک وَ تُقَامَ الْمُعَطَّلَةُ مِنْ حُدُودِک اللَّهُمَّ إِنِّی أَوَّلُ مَنْ أَنَابَ وَ سَمِعَ وَ أَجَابَ لَمْ يسْبِقْنِی إِلَّا رَسُولُ اللَّهِ ص بِالصَّلَاةِ وَ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّهُ لَا ينْبَغِی أَنْ يكونَ الْوَالِی عَلَى الْفُرُوجِ وَ الدِّمَاءِ وَ الْمَغَانِمِ وَ الْأَحْكامِ وَ إِمَامَةِ الْمُسْلِمِينَ الْبَخِيلُ فَتَكونَ فِی أَمْوَالِهِمْ نَهْمَتُهُ وَ لَا الْجَاهِلُ فَيضِلَّهُمْ بِجَهْلِهِ وَ لَا الْجَافِی فَيقْطَعَهُمْ بِجَفَائِهِ وَ لَا الْحَائِفُ لِلدُّوَلِ فَيتَّخِذَ قَوْماً دُونَ قَوْمٍ وَ لَا الْمُرْتَشِی فِی الْحُكمِ فَيذْهَبَ بِالْحُقُوقِ وَ يقِفَ بِهَا دُونَ الْمَقَاطِعِ وَ لَا الْمُعَطِّلُ لِلسُّنَّةِ فَيهْلِک الْأُمَّةَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۱] .

۵. تشکیل وحفظ وتقویت توده نظامی

تشکیل و حفظ و تقویت توده نظامی

۶. جهاد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : كلِمَةُ حَقٍّ يرَادُ بِهَا بَاطِلٌ نَعَمْ إِنَّهُ لَا حُكمَ إِلَّا لِلَّهِ وَ لَكنَّ هَولَاءِ يقُولُونَ لَا إِمْرَةَ إِلَّا لِلَّهِ وَ إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ يعْمَلُ فِی إِمْرَتِهِ الْمُومِنُ وَ يسْتَمْتِعُ فِيهَا الْكافِرُ وَ يبَلِّغُ اللَّهُ فِيهَا الْأَجَلَ وَ يجْمَعُ بِهِ الْفَیءُ وَ يقَاتَلُ بِهِ الْعَدُوُّ وَ تَأْمَنُ بِهِ السُّبُلُ وَ يوخَذُ بِهِ لِلضَّعِيفِ مِنَ الْقَوِی حَتَّى يسْتَرِيحَ بَرٌّ وَ يسْتَرَاحَ مِنْ فَاجِرٍ وَ فِی رِوَايةٍ أُخْرَى أَنَّهُ ع لَمَّا سَمِعَ تَحْكيمَهُمْ قَالَ حُكمَ اللَّهِ أَنْتَظِرُ فِيكمْ وَ قَالَ أَمَّا الْإِمْرَةُ الْبَرَّةُ فَيعْمَلُ فِيهَا التَّقِی وَ أَمَّا الْإِمْرَةُ الْفَاجِرَةُ فَيتَمَتَّعُ فِيهَا الشَّقِی إِلَى أَنْ تَنْقَطِعَ مُدَّتُهُ وَ تُدْرِكهُ مَنِيتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۴۰] .

۷. جمع آوری مالیات وصدقات

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : كلِمَةُ حَقٍّ يرَادُ بِهَا بَاطِلٌ نَعَمْ إِنَّهُ لَا حُكمَ إِلَّا لِلَّهِ وَ لَكنَّ هَولَاءِ يقُولُونَ لَا إِمْرَةَ إِلَّا لِلَّهِ وَ إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِيرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ يعْمَلُ فِی إِمْرَتِهِ الْمُومِنُ وَ يسْتَمْتِعُ فِيهَا الْكافِرُ وَ يبَلِّغُ اللَّهُ فِيهَا الْأَجَلَ وَ يجْمَعُ بِهِ الْفَیءُ وَ يقَاتَلُ بِهِ الْعَدُوُّ وَ تَأْمَنُ بِهِ السُّبُلُ وَ يوخَذُ بِهِ لِلضَّعِيفِ مِنَ الْقَوِی حَتَّى يسْتَرِيحَ بَرٌّ وَ يسْتَرَاحَ مِنْ فَاجِرٍ وَ فِی رِوَايةٍ أُخْرَى أَنَّهُ ع لَمَّا سَمِعَ تَحْكيمَهُمْ قَالَ حُكمَ اللَّهِ أَنْتَظِرُ فِيكمْ وَ قَالَ أَمَّا الْإِمْرَةُ الْبَرَّةُ فَيعْمَلُ فِيهَا التَّقِی وَ أَمَّا الْإِمْرَةُ الْفَاجِرَةُ فَيتَمَتَّعُ فِيهَا الشَّقِی إِلَى أَنْ تَنْقَطِعَ مُدَّتُهُ وَ تُدْرِكهُ مَنِيتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۴۰] .

۸. برنامه ریزی عادلانه برای توزیع

برنامه ریزی عادلانه برای توزیع

۹. نظارت و رسیدگب به شکایت و احراءبرنامه هائی که رسول خدا (ص) داشت

نظارت بر امور ، اشخاص ، شکایات و اجرای تمام برنامه‌هایی که رسول خدا (ص) داشت.

با این بیان سیمای کسانی که به اسم حکومت اسلامی در بلاد ، حکومت می کنند ، معین می‌شود.

۱۰. تعلیم تربیت

تعلیم مردم [غرر] .

۱۱. مهربان ونرمخو

حاکم اسلامی همچون پدر مهربان است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لَا تَصْلُحُ الْإِمَامَةُ إِلَّا لِرَجُلٍ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ وَرَعٌ يحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِی اللَّهِ وَ حِلْمٌ يمْلِكُ بِهِ غَضَبَهُ وَ حُسْنُ الْوِلَايةِ عَلَى مَنْ يلِی حَتَّى يكونَ لَهُمْ كالْوَالِدِ الرَّحِيمِ [كافی ، ج ۱ ، ص۴۰۷] .

قاضی و امیر تعیین می کرد. کفّار را دعوت میکرد و هر گاه بر شهر کفری حاکم می‌شد به جای خشونت می گفت : فَأَعْتَقَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ص وَ قَالَ أَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ [قرب‌الإسناد ، ص۱۷۰] .

۱۲. محوریت اجراء احکام بر مبنای قوانین اسلامی

ـ حکومت اسلامی سلطه بر مردم و شهرها و پیروزی از هوس‌ها نیست بلکه مراد اجرای احکام و اداره مملکت طبق قوانین عادله اسلام است.

حاکم خدا است.أَلا لَهُ الْحُكْمُ [انعام/۶۲] .

و حکومت به دست امام عادل است و وظیفه برداشتن غل‌ها (عقائد و رسوم خرافی) و اجرای احکام

اوّل کسی که دولت اسلامی تشکیل داد رسول الله (ص) بود که در کنار رسالت ، سیاستگزار بود.

روش حکومت قوانین الهی بود و چه قانون و حکمی از حکم خدا بهتروَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْماً [مائده/۵۰] .

۱۳. تبین وظائف حاکم در پرتو کلام رسول خدا (ص) به معاذ بن حبل

همین که پیامبر (ص) معاذ بن جبل را حاکم یمن قرار داد فرمود : وظایف تو این است : آموزش مردم به تعلیمات قرآنی وحسن ادب و رفاقت و اظهار برنامه‌های اسلام و برگزاری نماز و موعظه و ارسال مبلّغ به اطراف و نترسیدن از ملامت‌ها و سفارش به تقوی و راستگویی ، وفای به عهد ، ادای امانت ، خوش گویی ، سلام کردن ، توجّه کردن به یتیم‌ها ، خوش‌رفتاری و کظم غیظ و دوری از بدزبانی ، اطاعت گنهکاران و لوزم توبه در برابر هر گناه ، (السّر و بالسّر و العلانیۀ بالعلانیۀ) و مدارا با مردم همراه با خوش‌رویی.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لِمُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ لَمَّا بَعَثَهُ إِلَى الْيمَنِ يا مُعَاذُ عَلِّمْهُمْ كتَابَ اللَّهِ وَ أَحْسِنْ أَدَبَهُمْ عَلَى الْأَخْلَاقِ الصَّالِحَةِ وَ أَنْزِلِ النَّاسَ مَنَازِلَهُمْ خَيرَهُمْ وَ شَرَّهُمْ وَ أَنْفِذْ فِيهِمْ أَمْرَ اللَّهِ وَ لَا تُحَاشِ فِی أَمْرِهِ وَ لَا مَالِهِ أَحَداً فَإِنَّهَا لَيسَتْ بِوَلَايتِك وَ لَا مَالِك وَ أَدِّ إِلَيهِمُ الْأَمَانَةَ فِی كلِّ قَلِيلٍ وَ كثِيرٍ وَ عَلَيك بِالرِّفْقِ وَ الْعَفْوِ فِی غَيرِ تَرْك لِلْحَقِّ يقُولُ الْجَاهِلُ قَدْ تَرَكتَ مِنْ حَقِّ اللَّهِ وَ اعْتَذِرْ إِلَى أَهْلِ عَمَلِك مِنْ كلِّ أَمْرٍ خَشِيتَ أَنْ يقَعَ إِلَيك مِنْهُ عَيبٌ حَتَّى يعْذِرُوك وَ أَمِتْ أَمْرَ الْجَاهِلِيةِ إِلَّا مَا سَنَّهُ الْإِسْلَامُ وَ أَظْهِرْ أَمْرَ الْإِسْلَامِ كلَّهُ صَغِيرَهُ وَ كبِيرَهُ وَ لْيكنْ أَكثَرُ هَمِّك الصَّلَاةَ فَإِنَّهَا رَأْسُ الْإِسْلَامِ بَعْدَ الْإِقْرَارِ بِالدِّينِ وَ ذَكرِ النَّاسَ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ اتَّبِعِ الْمَوْعِظَةَ فَإِنَّهُ أَقْوَى لَهُمْ عَلَى الْعَمَلِ بِمَا يحِبُّ اللَّهُ ثُمَّ بُثَّ فِيهِمُ الْمُعَلِّمِينَ وَ اعْبُدِ اللَّهَ الَّذِی إِلَيهِ تَرْجِعُ وَ لَا تَخَفْ فِی اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ وَ أُوصِيك بِتَقْوَى اللَّهِ وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ وَ تَرْك الْخِيانَةِ وَ لِينِ الْكلَامِ وَ بَذْلِ السَّلَامِ وَ حِفْظِ الْجَارِ وَ رَحْمَةِ الْيتِيمِ وَ حُسْنِ الْعَمَلِ وَ قَصْرِ الْأَمَلِ وَ حُبِّ الْآخِرَةِ وَ الْجَزَعِ مِنَ الْحِسَابِ وَ لُزُومِ الْإِيمَانِ وَ الْفِقْهِ فِی الْقُرْآنِ وَ كظْمِ الْغَيظِ وَ خَفْضِ الْجَنَاحِ وَ إِياك أَنْ تَشْتِمَ مُسْلِماً أَوْ تُطِيعَ آثِماً أَوْ تَعْصِی إِمَاماً عَادِلًا أَوْ تُكذِّبَ صَادِقاً أَوْ تُصَدِّقَ كاذِباً وَ اذْكرْ رَبَّك عِنْدَ كلِّ شَجَرٍ وَ حَجَرٍ وَ أَحْدِثْ لِكلِّ ذَنْبٍ تَوْبَةً السِّرَّ بِالسِّرِّ وَ الْعَلَانِيةَ بِالْعَلَانِيةِ يا مُعَاذُ لَوْ لَا أَنَّنِی أَرَى أَلَّا نَلْتَقِی إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ لَقَصَّرْتُ فِی الْوَصِيةِ وَ لَكنَّنِی أَرَى أَنْ لَا نَلْتَقِی أَبَداً ثُمَّ اعْلَمْ يا مُعَاذُ أَنَّ أَحَبَّكمْ إِلَی مَنْ يلْقَانِی عَلَى مِثْلِ الْحَالِ الَّتِی فَارَقَنِی عَلَيهَا [تحف‌العقول ، ص۲۵]

.

۶. امتیازات

۱. انگیزه ها

اطلاعت خدا ، امر به معروف ، خدمت به خلق ، کوبیدن ظالم ، برقراری عدالت ، برچیدن ظلم و... نه اقتصاد و شکم

۲. بینش و عقائد

اجل را به دست خدا دانستن ، دنیا را نهایت نمی‌داند.

۳. ابزار

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَ تَأْمُرُونِّى أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالْجَوْرِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۶] .

ماجرای ماه گرفتن شب وفات ابراهیم فرزند رسول خدا (ص)

مهلت برای ترک نماز و بت‌پرستی خواستن رسول خدا (ص) اجازه نداد.

بنی عامر به پیامبر (ص) گفت هزار یار به شرط آن که بعد از تو رهبر ما نپذیرفت.

۴. زمینها

چون الهی است و با امداد الهی نوعا در شرایطی قیام می‌فرمودند که کسی احتمال پیروزی نمی‌داد.

۵. مصونیت از هر گونه خطاوشک وانحراف

مصونیت از هرگونه خطا و شک و انحراف

۶. جامعیت

سیاستش همراه با عبادت و عبادتش همراه با سیاست است. نمونه آن را در نماز جمعه و جماعات و حج مشاهده می‌فرمایید.

۷. قداست

از دیگر امتیازات حکومت اسلامی و قوانین آسمانی است زیرا فرمان از خداست نه از انسان‌هایی همچون خود ما ، دستور از آفریدگار هستی است.

همین قداست و ایمان به قانوگزار و مصونیت بزرگترین عامل برای انجام و اجراء فرمان الهی است و حتی موارد خلوت همان قدرت ایمان قوی‌ترین عامل برای انسان است.

۸. دستورات اسلامی برای همه زمانها

هر چه از عمر علم می گذرد حقایقش بازتر و احکامش و فلسفه آن روشن‌تر می‌شود.

۹. مصلحت محور

در قوانین اسلام مصلحت واقعی در نظر گرفته شده نه تمایلات فرد و اکثریت یا اقلّیت

۱۰. غیر وابسته به افراد

از وابستگی‌های شخصی و گروهی و حزبی و از هر گونه عواملی که میتواند در کشش‌های مثبت و منفی اثرپذیر باشد دور است.

۱۱. مساوات

تمام مردم در برابر قانون یکسان و احدی حق وتو ندارد.ب

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَوْ كانَ الْمَالُ لِى لَسَوَّيتُ بَينَهُمْ فَكيفَ وَ إِنَّمَا الْمَالُ مَالُ اللَّهِ أَلَا وَ إِنَّ إِعْطَاءَ الْمَالِ فِى غَيرِ حَقِّهِ تَبْذِيرٌ وَ إِسْرَافٌ وَ هُوَ يرْفَعُ صَاحِبَهُ فِى الدُّنْيا وَ يضَعُهُ فِى الْآخِرَةِ وَ يكرِمُهُ فِى النَّاسِ وَ يهِينُهُ عِنْدَ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۶] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ اللَّهَ جَعَلَكمْ فِى الْحَقِّ جَمِيعاً سَوَاءً أَسْوَدَكمْ وَ أَحْمَرَكمْ وَ جَعَلَكمْ مِنَ الْوَالِى وَ جَعَلَ الْوَالِى مِنْكمْ بِمَنْزِلَةِ الْوَلَدِ مِنَ الْوَالِدِ وَ الْوَالِدِ مِنَ الْوَلَدِ فَجَعَلَ لَكمْ عَلَيهِ إِنْصَافَكمْ وَ التَّعْدِيلَ بَينَكمْ وَ الْكفَّ عَنْ فَيئِكمْ فَإِذَا فَعَلَ مَعَكمْ ذَلِك

وَجَبَتْ عَلَيكمْ طَاعَتُهُ فِيمَا وَافَقَ الْحَق [وقعهٔ صفين ، ص۱۲۶] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِي مَعْصِيةِ الْخَالِقِ لَا يَنْبَغِي أَنْ يكونَ الْمَخْلُوقُ حُبُّهُ لِمَعْصِيةِ اللَّهِ فَلَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيتِهِ وَ لَا طَاعَةَ لِمَنْ عَصَى اللَّهَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۹] .

ـ قَالَ الصَّادِقُع : مَا يحْكمُ لَهُ فَإِنَّمَا يأْخُذُ سُحْتاً وَ إِنْ كانَ حَقّاً ثَابِتاً لِأَنَّهُ أَخَذَهُ بِحُكمِ الطَّاغُوتِ وَ قَدْ أَمَرَ اللَّهُ أَنْ يكفَرَ بِهِ [كافي ، ج۱ ، ص۶۷] .

ـ آيين دادرسی اسلامی از دادگاه‌های نظامی ، دادگاه‌های عادی ، دادگاه کارمندان عالیرتبه خبری نیست. همه یک نوع و با یک معیار خواهد بود.

۱۲. عدالت

ـ در حکومت من شما همه (بدون در نظر گرفتن طبقات و حسب و نسب و نژاد و...) آزمایش می‌شوید. لایق‌ها از نالایق‌ها غربال می‌شوند. یک انقلابی در نظام به وجود می‌آید همچون انقلاب در دیگ جوشان. چه عزیزانی ذلیل و بالعکس و چه عقب نگاه داشته‌شدگانی که به جلو و جلوافتاده‌های نالایقی که به عقب برگردانده خواهند شد.

۱۳. اصالت دادن به ارزشها

ـ حاکم اسلامی اگر گناه و خلافی کرد و از عدالت افتاد خود به خود منعزل می‌شود بدون تشریفات و آحاد ملّت حقّ نظارت و انتقاد از او دارند.

ـ در جنگ بدر پیامبر (ص) پیروز شد و اسیرانی از کفّار گرفت. بعضی از اسراء با دادن پول و مال آزاد ، بعضی با دادن اسلحه آزاد شدند. ولی کسانی که سواد داشتند پیامبر (ص) به جای پول و اسلحه شرط آزادی آنان را آموزش خواندن و نوشتن به ده نفر کودک مسلمان قرار داد.

۱۴. سادگی وصداقت

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لَا تُكلِّمُونِي بِمَا تُكلَّمُ بِهِ الْجَبَابِرَةُ وَ لَا تَتَحَفَّظُوا مِنِّي بِمَا يتَحَفَّظُ بِهِ عِنْدَ أَهْلِ الْبَادِرَةِ وَ لَا تُخَالِطُونِي بِالْمُصَانَعَةِ وَ لَا تَظُنُّوا بِي اسْتِثْقَالًا فِي حَقٍّ قِيلَ لِي [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : إِنَّ اللَّهَ جَعَلَنِي إِمَاماً لِخَلْقِهِ فَفَرَضَ عَلَى التَّقْدِيرَ فِي نَفْسِي وَ مَطْعَمِي وَ مَشْرَبِي وَ مَلْبَسِي كضُعَفَاءِ النَّاسِ كي يقْتَدِي الْفَقِيرُ بِفَقْرِي وَ لَا يطْغِي الْغَنِي غِنَاه [كافي ، ج۱ ، ص۴۱۰] .

۷. مدیران حکومت

۱. کارگزاران

۱. شایسته

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : يكرِمُ كرِيمَ كلِّ قَوْمٍ وَ يوَلِّيهُ عَلَيهِمْ [مكارم‌الأخلاق ، ص۱۳] .

۲) فَاصْطَفِ لِوِلَايةِ أَعْمَالِك أَهْلَ الْوَرَعِ وَ الْعِلْمِ وَ السِّيَاسَةِ وَ تَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجْرِبَةِ وَ الْحَياءِ مِنْ أَهْلِ الْبُيوتَاتِ الصَّالِحَةِ وَ الْقِدَمِ فِي الْإِسْلَام [تحف‌العقول ، ص۱۳۷] .

۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الرِّفْقُ رَأْسُ الْحِكمَةِ اللَّهُمَّ مَنْ وَلِي شَيئاً مِنْ أُمُورِ أُمَّتِي فَرَفَقَ بِهِمْ فَارْفُقْ بِهِ وَ مَنْ شَقَّ عَلَيهِمْ فَاشْقُقْ عَلَيهِ [عوالي‌اللآلي ، ج۱ ، ص۳۷۱] .

۶) و كان النّبيّ (ص) و ينفذ الحق و ان عاد ذلك عليه بالضرر او على اصحابه [الميزان ، ج۶ ، ص۳۲۹ في سيرة النّبيّ (ص)] .

۷) قال رسول الله (ص) : اذا اراد الله بقوم خیرا ولّی علیهم حُلَمائهم و قضی بینهم علمائهم و جعل المال فی سُمَحائهم و اذا اراد بقوم شرّا ولّی علیهم سفهائهم و قضی بینهم جُهّالهم و جَعَل المال فی بُخَلائهم [نهج الفصاحة ، ۱۵۰] .

۲. ناشایسته

۱) (به عثمان حنیف) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : مَا ظَنَنْتُ أَنَّک تُجِیبُ إِلَی طَعَامِ قَوْمٍ عَائِلُهُمْ مَجْفُوٌّ وَ غَنِیهُمْ مَدْعُوٌّ فَانْظُرْ إِلَی مَا تَقْضَمُهُ مِنْ هَذَا الْمَقْضَمِ فَمَا اشْتَبَهَ عَلَیک عِلْمُهُ فَالْفِظْهُ وَ مَا أَیقَنْتَ بِطِیبِ وُجُوهِهِ فَنَلْ مِنْهُ أَلَا وَ إِنَّ لِکلِّ مَأْمُومٍ إِمَاماً یقْتَدِی بِهِ وَ یسْتَضِیءُ بِنُورِ عِلْمِهِ أَلَا وَ إِنَّ إِمَامَکمْ قَدِ اکتَفَی مِنْ دُنْیاهُ بِطِمْرَیهِ (دو لباس کهنه) وَ مِنْ طُعْمِهِ بِقُرْصَیهِ أَلَا وَ إِنَّکمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَی ذَلِک وَ لَکنْ أَعِینُونِی بِوَرَعٍ وَ اجْتِهَادٍ وَ عِفَّةٍ وَ سَدَادٍ فَوَاللَّهِ مَا کنَزْتُ مِنْ دُنْیاکمْ تِبْراً وَ لَا ادَّخَرْتُ مِنْ غَنَائِمِهَا وَفْراً وَ لَا أَعْدَدْتُ لِبَالِی ثَوْبِی طِمْراً وَ لَا حُزْتُ مِنْ أَرْضِهَا شِبْراً وَ لَا أَخَذْتُ مِنْهُ إِلَّا کقُوتِ أَتَانٍ دَبِرَةٍ وَ لَهِی فِی عَینِی أَوْهَی وَ أَوْهَنُ مِنْ عَفْصَةٍ مَقِرَةٍ بَلَی کانَتْ فِی أَیدِینَا فَدَک مِنْ کلِّ مَا أَظَلَّتْهُ السَّمَاءُ فَشَحَّتْ عَلَیهَا نُفُوسُ قَوْمٍ وَ سَخَتْ عَنْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ آخَرِینَ وَ نِعْمَ الْحَکمُ اللَّهُ وَ مَا أَصْنَعُ بِفَدَک وَ غَیرِ فَدَک وَ النَّفْسُ مَظَانُّهَا فِی غَدٍ جَدَثٌ تَنْقَطِعُ فِی ظُلْمَتِهِ آثَارُهَا وَ تَغِیبُ أَخْبَارُهَا وَ حُفْرَةٌ لَوْ زِیدَ فِی فُسْحَتِهَا وَ أَوْسَعَتْ یدَا حَافِرِهَا لَأَضْغَطَهَا الْحَجَرُ وَ الْمَدَرُ وَ سَدَّ فُرَجَهَا التُّرَابُ الْمُتَرَاکمُ وَ إِنَّمَا هِی نَفْسِی أَرُوضُهَا بِالتَّقْوَی لِتَأْتِی آمِنَةً یوْمَ الْخَوْفِ الْأَکبَرِ وَ تَثْبُتَ عَلَی جَوَانِبِ الْمَزْلَقِ وَ لَوْ شِئْتُ لَاهْتَدَیتُ الطَّرِیقَ إِلَی مُصَفَّی هَذَا الْعَسَلِ وَ لُبَابِ هَذَا الْقَمْحِ وَ نَسَائِجِ هَذَا الْقَزِّ وَ لَکنْ هَیهَاتَ أَنْ یغْلِبَنِی هَوَای [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵] .

۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَمِیرُ الْقَوْمِ أَضْعَفُهُمْ دَابَّةً [الجعفریات ، ص۷۹] .

۳) عَنْ مُخْتَارٍ التَّمَّارِ قَالَ : "أَتَی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ سُوقَ الْکرَابِیسِ فَاشْتَرَی ثَوْبَینِ أَحَدُهُمَا بِثَلَاثَةِ دَرَاهِمَ وَ الْآخَرُ بِدِرْهَمَینِ فَقَالَ یا قَنْبَرُ خُذِ الَّذِی بِثَلَاثَةٍ" [المناقب ، ج۲ ، ص۹۷] .

۴) سلمان روی پای پیامبر (ص) افتاد تا ببوسد. پیامبر (ص) او را نهی کرده و فرمود : یا سَلْمَانُ لَا تَصْنَعْ بِی مَا تَصْنَعُ الْأَعَاجِمُ بِمُلُوکهَا أَنَا عَبْدٌ مِنْ عَبِیدِ اللَّهِ آکلُ مِمَّا یأْکلُ الْعَبْدُ وَ أَقْعُدُ کمَا یقْعُدُ الْعَبْد [تأویل‌الآیات‌الظاهرة ، ص۴۷۲] .

۵) امام صادق (ع) می‌فرماید : حضرت علی (ع) دید بعضی دنبالش راه می‌روند. حضرت (ع) فرمود : کاری دارید؟ گفتند نه. فرمود برگردید ، إِنَّ مَشْیَ الْمَاشِی مَعَ الرَّاکبِ مَفْسَدَةٌ لِلرَّاکبِ وَ مَذَلَّةٌ لِلْمَاشِی [کافی ، ج۶ ، ص۵۴۰] .

۶) رئیس دولت روی خاک می‌نشست وأیکم رسول اللهو روز بیعت با حضرت علی (ع) جشنی و تاجگذاری نبود. قدرت خود را تحمیل نمی‌کرد.

عَنْ أَبِی تَمِیمَةَ الْهُجَیمِی قَالَ : "وَفَدْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ ص فَوَجَدْتُهُ قَاعِداً فِی حَلْقَةٍ فَقُلْتُ أَیکمْ رَسُولُ اللَّهِ فَلَا أَدْرِی أَشَارَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ ص فَقَالَ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ ص" [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۱۲] .

۲. شرائط حاکم

۱. بایسته

۱. اخلاقی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لَا تَصْلُحُ الْإِمَامَةُ إِلَّا لِرَجُلٍ فِیهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ وَرَعٌ یحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِی اللَّهِ وَ حِلْمٌ یمْلِک بِهِ غَضَبَهُ وَ حُسْنُ الْوِلَایةِ عَلَی مَنْ یلِی حَتَّی یکونَ لَهُمْ کالْوَالِدِ الرَّحِیم [کافی ، ج۱ ، ص۴۰۷] .

اگر حکومت طبق لیاقت‌ها و به طور طبیعی صورت گرفت ، حکومت خدایی وگرنه مصنوعی و زور است.قُلِ اللَّهُمَّ مالِک الْمُلْک تُوتِی الْمُلْک مَنْ تَشاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْک مِمَّنْ تَشاء [آل عمران/۲۶] .

من تقدم علی قوم من المسلمین و هو یری انّ فیهم من هو أفضل منه فقد خان الله و رسوله و المسلمین [مجمع الزّوائد ، به نقل

روحانی] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : لا تقبلن فی استعمال عمالک و أمرائک شفاعة إلا شفاعة الكفاية و الأمانة [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحديد ، ج ۲۰ ، ص ۲۷۶] .

۲. علمی

من استعمل عاملا من المسلمين و هو يعلم انّ فيهم من هو اولی بذالک منه و اعلم بكتاب الله و سنّة نبيه فقد خان الله و رسوله و جميع المسلمين [سنن بيهقی ، ج ۱۰ ، ص ۱۱ به نقل از حكومت روحانی] .

علاوه بر بلوغ و عقل و رشد و علم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَيهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَيهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِيهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۷۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَا وَلَّتْ أُمَّةٌ قَطُّ أَمْرَهَا رَجُلًا وَ فِيهِمْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ إِلَّا لَمْ يزَلْ يذْهَبُ أَمْرُهُمْ سَفَالًا حَتَّى يرْجِعُوا إِلَى مَا تَرَكُوا [كتاب سليم بن قيس ، ص ۶۵۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : من أم قوما و فيهم أعلم منه أو أفقه منه لم يزل أمرهم فی سفال إلی يوم القيامة [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۹۳] .

۳. اعتقادی

قَالَ الْحُسَينُع : فَلَعَمْرِی مَا الْإِمَامُ إِلَّا الْحَاكِمُ بِالْكِتَابِ الْقَائِمُ بِالْقِسْطِ الدَّائِنُ بِدِينِ الْحَقِّ الْحَابِسُ نَفْسَهُ عَلَى ذَاتِ اللَّه [إرشاد مفيد ، ج ۲ ، ص ۳۹] .

۲. نبایسته

۱. اخلاقی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّهُ لَا ينْبَغِی أَنْ يكونَ الْوَالِی عَلَى الْفُرُوجِ وَ الدِّمَاءِ وَ الْمَغَانِمِ وَ الْأَحْكَام وَ إِمَامَةِ الْمُسْلِمِينَ الْبَخِيلُ فَتَكونَ فِی أَمْوَالِهِمْ نَهْمَتُهُ وَ لَا الْجَاهِلُ فَيضِلَّهُمْ بِجَهْلِهِ وَ لَا الْجَافِی فَيقْطَعَهُمْ بِجَفَائِهِ وَ لَا الْحَائِفُ لِلدُّوَلِ فَيتَّخِذَ قَوْماً دُونَ قَوْمٍ وَ لَا الْمُرْتَشِی فِی الْحُكمِ فَيذْهَبَ بِالْحُقُوقِ وَ يقِفَ بِهَا دُونَ الْمَقَاطِعِ وَ لَا الْمُعَطِّلُ لِلسُّنَّةِ فَيهْلِك الْأُمَّةَ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۱] .

عبدالله بن عبّاس واسطه شد كه امام استانداری بصره را به طلحه و زبير بدهد. فرمود : ... لولا ما ظَهَر لی من حرصهما علی الولاية لكان لی فيهما رأی [الامامة و السياسة ، ج ۱ ، ص ۴۲ ، به نقل روحانی] .

قال رسول الله (ص) : امّا والله لا نُوَلّی هذا العمل احدا سئله او احدا حَرَص عليه. [نظام الحكم و الادارة فی الاسلام ، ص ۳۰۲ ، به نقل حكومت روحانی] .

۲. اجتماعی

لا تَرْكنُوا إِلَى الَّذينَ ظَلَمُوا [هود/۱۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ الرِّئَاسَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِأَهْلِهَا فَمَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَى نَفْسِهِ وَ فِيهِمْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ لَمْ ينْظُرِ اللَّهُ إِلَيهِ يوْمَ الْقِيامَةِ [إختصاص مفيد ، ص ۲۵۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ ضَرَبَ النَّاسَ بِسَيفِهِ وَ دَعَاهُمْ إِلَى نَفْسِهِ وَ فِی الْمُسْلِمِينَ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ فَهُوَ ضَالٌّ مُتَكلِّفٌ [كافی ، ج ۵ ، ص ۲۶] .

قَالَ الصَّادِقُع : اتَّقُوا الْحُكومَةَ فَإِنَّ الْحُكومَةَ إِنَّمَا هِی لِلْإِمَامِ الْعَالِمِ بِالْقَضَاءِ الْعَادِلِ فِی الْمُسْلِمِينَ لِنَبِی أَوْ وَصِی نَبِی [كافی ، ج ۷ ، ص ۴۰۶] .

۳. فاميلی

گردنبند عاریه مضمونه را دید و انتقاد و به دخترش فرمود :
یا بِنْتَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ لَا تَـذْهَبَنَّ بِنَفْسِک عَنِ الْحَقِّ أَ کلُّ نِسَاءِ الْمُهَاجِرِینَ تَتَزَینُ فِی هَـذَا الْعِیـدِ بِمِثْلِ هَـذَا [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۱۵۱] .
۶) با برادر :
عقیل تقاضایی کرد. امام (ع) فرمود : روز جمعه بیا. او آمد. امام (ع) مردم را به او در جمعه نشان داد و فرمود : مَا تَقُولُ فِی مَنْ خَانَ هَولَاءِ أَجْمَعِین [المناقب ، ج۲ ، ص۱۰۹] .
(و ماجرای آهن داغ‌کرده در خطبه ۲۲۴ معروف است که هر دو مطلب مجسّم نمودن داشت.)
۳. وزیر
۱. شایسته
۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَصْلِحْ وَزِیرَک فَإِنَّهُ الَّذِی یقُودُک إِلَی الْجَنَّةِ وَ النَّار [عوالی‌اللآلی ، ج۱ ، ص۲۹۳] .
۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَا مِنْ أَحَدٍ وَلِی شَیئاً مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَأَرَادَ اللَّهُ بِهِ خَیراً إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ لَهُ وَزِیراً صَالِحاً إِنْ نَسِی ذَکرَهُ وَ إِنْ ذَکرَ أَعَانَهُ وَ إِنْ هَمَّ بِشَرٍّ کفَّهُ وَ زَجَرَهُ [أعلام‌الدین ، ص۲۹۵] .
۲. ناشایسته
۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : من خانه وزیره فسد تدبیره [غررالحکم ، ص۳۴۵] .

۱. حکومت بنی عباس در تاریخ

۱. عوامل ظهور و پیدایش

به خاطر اوج فساد در حکومت اموی و شورشهای فراوان جامعه آمادگی کامل برای هر نوع حرکت جدید داشت. عباسیان در چنین شرایطی چند خط‌مشی را انتخاب کردند.
۱- شعارهای فریبنده : نجات مردم از ظلم و ستم بنی‌امیه - نوید آزادی و رهایی - ایجاد حکومت عدل و صلح و برابری و برقراری امنیت و اینها وعده‌های انتخاباتی عباسیان بود.
۲- استفاده از غیر اعراب : شرائط به گونه‌ای بود که بین اعراب چند دستگی حاکم بود و ضمناً در زمان بنی‌امیه غیر اعراب مظلوم و مطرود بودند و به هر ندایی حاضر بودند لبیک بگویند.
حجاج دستور داده بود در کوفه جز عرب کسی حق امامت جماعت ندارد. [عقدالفرید ، ج۱ ، ص۲۰۷] .
غیرعربها (ایرانیان) را از بصره و شهرهای اطراف بیرون رانده در حالی که ناله وامحمدا و وااحمدای آنان بلند بود ، به طوری که اهالی بصره هم با آنها هم ناله شدند. [السیادة العربیة ، ص۵۶] .
توهین و تحقیر ایرانی ها به جایی رسید که گفتند : نماز را نمی‌شکند جز خری یا سگی یایکی از موالی. [عقدالفرید ، ج۲ ، ص۲۷۰] .
مردی از غیراعراب با دختری از اعراب ازدواج کرد ، محمدبن‌بشیر با سرعت خبر را به مدینه برده و به حاکم شکایت کرد. والی ، ازدواج را به هم زده و ۲۰۰ ضربه شلاق به داماد بیچاره زد و موی سر و ریش و ابرویش را تراشید. [اغانی ، ج۱۴ ، ص۱۵۰] .

[زندگانی امام رضا (ع) ، تألیف : جعفر مرتضی ، ص۱۹] .
یکی از علل شکست قیام مختار این بود که او از غیراعراب کمک گرفت و اعراب از دور او پراکنده شدند.
در زمان امویان رسم بود و هرگاه عربی از بازار می‌آمد و باری همراه داشت و مولایی را می‌دید آن بار را به او می‌سپرد و غیرعرب حق خودداری نداشت. [ضحی‌الاسلام ، ج۱ ، ص۲۵] .
حتّی پسران خلیفه که از مادران غیرعرب زاده شده بودند حق خلافت نداشتند. [عقدالفرید ، ج۶ ، ص ۱۳۰] .
[زندگانی امام رضا (ع) ، تألیف : جعفر مرتضی] .
۳- عباسیان در آغاز امر دعوت و انقلاب خود را به اهل بیت مربوط ساختند.
تاریخچه : چون علی (ع) درگذشت ، محمدبن‌حنیفه از دو برادر خود حسن (ع) و حسین (ع) میراث علمی خود را طلب کرد. ایشان صحیفه‌ای به اودادند که علوم و اخباری در آن بود؛ از جمله حکومت عباسیان را پیش گویی کرده بود و محمدبن‌حنیفه این قضیه را فقط برای عبدالله بن عباس بیان کرده بود و صحیفه به دست ابوهاشم فرزند محمدبن‌حنیفه و سپس به دست بنی‌عباس افتاد تا اینکه در اثنای جنگ با مروان صحیفه را از دست دادند (مروان آخرین خلیفه اموی) و در سخنان خلفای بنی‌عباس بسیار از این صحیفه یاد شده از جمله در نامه مأمون به بنی‌عباس.
آغاز پیدایش عباسیان با دعوت ابوهاشم فرزند محمدبن‌حنیفه شروع شده و او کسانی مثل :
محمدبن‌علی‌بن‌عبداللّه‌بن‌عباس و معاویه‌بن‌عبداللّه‌بن‌جعفربن‌ابی‌طالب و عبداللّه‌بن‌حارث و...را تشکیل داد و این ۳ نفر وقت مرگ بر بسترش حاضر شده و او این ۳ نفر را از داعیان خود مطلع کرد. محمد بن علی و معاویهٔ بن عبداللّه آن صحیفه را خواندند و هر کدام برای خود جداگانه تشکیلاتی به راه انداختند و ادّعای وصایت ابوهاشم را کردند. پس از مرگ معاویه پسرش عبد الله بن معاویه ادعای وصایت ابوهاشم را کرده ، پیروانی پیدا کرد که قائل به امامت او شدند تا بالاخره به قتل رسید. [زندگانی امام رضا (ع) ، تألیف : جعفر مرتضی] .
امّا محمد بن علی زیرك و تیزهوش بود؛ تمام نیروها را به دور خود جمع کرد و خط مشی‌اش اینها بود :
۱- از علویانی که از نظر علمی از او بالاتر بودند پروا می‌کرد و حتّی از نفوذ آنان به سود خویش استفاده می‌کرد.
۲- از گروه های سیاسی که در مسیر مصلحت دعوتش نبودند فاصله می‌گرفت.
۳- سعی می‌کرد با مخفی‌کاری و رد گم کردن حاکمان بنی‌امیه را اغفال کند ، حتّی فرزندانش از اهدافش بی‌خبر بودند.
او مرکز فعالیت خود را در خراسان قرار داد و سرزمین ها را به علوی عثمانی ، عمری ابوبکری و عثمانی تقسیم کرد.
او به والیان خود دستور داد از فاطمیان دوری کنند و خودش به علویان وانمود می‌کرد علاقه‌مند است.
او به مبلّغان خود شعارهای مبهمی که با چند گروه قابل انطباق است آموزش داد و فردی را برای رهبری نهضت معرفی نمی‌کرد مانند شعارالرضا من ال محمد (ص) و اهل بیت و امثال آن. (آغاز فعالیت او سال ۱۰۰ شروع کرد)
سفّاح و منصور ۲ فرزند محمدبن علی بودند.
خلاصه ، بنیانگذار سلسله عباسیان تا حدود سی سال با کمال پنهان کاری پایه‌های حکومت خود را ریخت. [زندگانی امام رضا (ع) ، تألیف : جعفر مرتضی ، ص۲۴] .
۲. وضع خلفای بنی عباس :
۱. مالی
۱- منصور :

هنگام مرگ ۶۰۰ میلیون درهم و ۱۴ میلیون دینار به جای گذاشت. [مروج الذهب ، ج۳ ، ص۳۰۸] .

۲- هارون :

فقط درآمد سالیانه مادرش خیزران ۱۶۰ میلیون درهم که معادل نصف مالیات مملکت اسلامی بود. با محاسبه‌ای می‌توان گفت مادر هارون از ثروتمندترین مرد جهان امروز پول دارتر بوده و بعد از مرگش همه به هارون رسید. [جرجی‌زیدان ، ج۲ ، ص۱۵۵] .

عایدات پزشک هارون حدود ۵ میلیون درهم در سال بود. هارون یک نگین یاقوت داشت که ۴۰ هزار دینار خریداری کرد.

۳- معتز :

مادر معتزّ ۲ میلیون دینار طلا و جواهرات در خانه داشت. [جرجی‌زیدان ، ج۲ ، ص۱۹۶] .

۴- محمد بن واثق :

مادرش سالیانه ۱۰ میلیون دینار از بیت المال بر می‌داشت. [طنطاوی ، ج۲۱ ، ص۱۴۴ - جرجی‌زیدان ، ج۲ ، ص۱۵۵] .

۵- المکتفی بالله : هنگام مرگش جمع اموالش حدود ۱۰۰ میلیون دینار بود. [جرجی‌زیدان ، ج۵ ، ص۱۳۸] .

المکتفی صد هزار دست لباس دوخته و ندوخته و هزاران فرش و ملافه و...داشت.

۶- عبدالرحمن ناصر خلیفه اموی در اندلس سالی ۲۰ میلیون دینار پس‌انداز می‌کرد و پس از مرگش حدود ۵ میلیارد دینار در خزانه داشت. [جرجی‌زیدان ، ج۲ ، ص۴۵] .

۷- مستنصر : وزیرش افضل ۵۰۰ صندوق لباس داشت و صد میخ طلا که هر یک ۱۰۰ مثقال وزن داشت. هر ده عدد لباس یک میخ. [جرجی‌زیدان ، ج۲ ، ص۱۹۶] .

۸- المتقی ۸۰ شتر آب کش داشت که روزانه برای مطبخ و حرم سرا آب می‌آوردند.

۹- مستنصر : ۱۸ هزار تکه بلور که بهای هر یک ۱۰ تا هزار دینار بود ، ۲۳ هزار مجسمه و ۴ هزار فرش. [جرجی‌زیدان ، ج۲ ، ص۱۴۸] .

۱۰- مقاتل الطالبین : در زمانی که خلفای عباسی هزاران دست لباس داشتند علویان تنها یک لباس برای نماز داشتند. [سفینه ، ج۲ ، ص۶۸۴] .

۲. اعتقادی

منصور : خداوند با اعطای خلافت به ما که میراث بر پیامبر هستیم ما را اکرام نمود. [طبری ، ج۱۰ ، ص۴۳۲] .

پس از منصور نیز استدلال خلفا بر میراث بود.

منصور در نامه‌ای به محمدبن‌عبدالله بن حسن نوشت که عباس از جمله چیزهایی که از پیامبر (ص) به ارث برد خلافت بود و این میراث بین فرزندان او منتقل شد. [طبری ، ج۱۰ ، ص۲۱۵] .

هارون : ما از پیامبر خدا ارث می‌بریم و خلافت خدا در میان ما باقی می‌ماند. [البدایه ، ج۱۰ ، ص۲۱۷] .

امین : هنگام بیعت با مردم گفت : خلافت خدا و میراث پیامبر به هارون الرشید منجر شد. [تاریخ یعقوبی ، ج۳ ، ص۱۶۳] . [زندگانی امام رضا (ع) ، تألیف : جعفر مرتضی ، ص۵۲] .

۳. اهداف عباسیان در ارتباط با اهل بیت وعلویان

۱. تشکیل حکومت

عباسیان ناگزیر بودند نهضت و دعوت خود را به اهل‌بیت پیوند دهند ، زیرا :

۱- نظر بنی امیه را از خود منصرف کنند.

۲- اعتماد مردم و پشتیبانی آنان را به خود جلب کنند.

۳- دعوتشان با زشتی تلقّی نشود ، چون تا آن زمان عباسیان معروفیتی نداشتند؛ برخلاف علویان.

۴- اطمینان و اعتماد علویان را جلب کنند به شکلی که در مقابل اینها جبهه نگیرند تا اینها تضعیف شوند ، حتی نامه نوشتند به امام صادق (ع) که نهضت را به اسم ایشان عنوان کنند. [تاریخ یعقوبی ، ج۳ ، ص۸۷] .

۵- استمداد از قسمت های بزرگی از کشور پهناور اسلام ، مثل ایران که علاقه‌مند به اهل بیت بودند که همین طور هم شد و پایه‌های حکومت عباسی را مردم خراسان ریختند و بازو و شمشیر آنان بود که پیروزی را تضمین کرد.

توجه : محمد بن علی بنیان گذار عباسیان با سیاست خاصی به تدریج رابطه نهضت را با اهل بیت کمتر می‌کرد.

۱- دعوت در آغاز برای علویان.

۲- دعوت برای اهل بیت و خاندان پیامبر (ص) و عترت.

۳- دعوت برایالرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ص)

۴- طرح خلافت از راه ارث برای ابن عباس و ادعای خون خواهی علویان به عنوان پسرعمو.

[زندگانی امام رضا (ع) ، تألیف : جعفر مرتضی ، ص۲۸] .

منصور سه مرتبه (در راه مکه ، در خود مکه و در مدینه) با محمد بن عبدالله علوی (از فرزندان امام حسن (ع)) بیعت کرد ، ولی بالاخره همین محمدبن عبدالله به دست عباسیان به قتل رسیده و زمانی که شخصی به منصور گفت : وقتی در راه مکه با هم بودیم با او بیعت کردی ، پس چرا بی‌وفایی کردی؟ منصور به او دشنام داده و او هم پاسخ دشنام را داد؛ بالاخره اعدام شد. [کامل ابن اثیر ، ج۵ ، ص۱۲] .

وقتی سر محمد بن عبدالله را به مدینه آوردند؛ مطیر بن عبدالله به منصور گفت : شهادت می‌دهم تو به من گفتی محمد بهترین فرد بنی هاشم است و تو با او بیعت کردی. منصور دستور داد میخ در چشمانش کوفتند. [المحاسن و المساوی ، ص۴۸۲] .

مردم از اهل بیت ، علویان را می‌فهمیدند ، ولی عباسیان به تدریج کلمه اهل بیت را تعمیم دادند ولی این مطلب را حتّی نزدیکان عباسیان هم نمی‌دانستند ، حتّی ابومسلم خراسانی برپا دارنده حکومت عباسی به اشتباه افتاده به امام صادق (ع) نامه می‌نویسد که من مردم را به پیروی از اهل بیت فراخوانده‌ام ، اگر رغبتی داری با شما بیعت می‌کنم که امام (ع) هم پاسخ می‌دهند : " تو از مردان من نیستی و زمانه نیز زمان من نیست". و به دنبال این نامه ابومسلم مؤاخذه می‌شود و بعد از اینکه متوجه شد منظور از اهل بیت عباسیان هستند عذرخواهی کرد. [زندگانی امام رضا (ع) ، تألیف جعفر مرتضی ، ص۳۲] .

پس از گسترش حرکت ، عباسیان یکی از اهداف خود را رو کردند و سلسله وصایت را از علی بن ابیطالب به محمد بن حنیفه و از او به ابوهاشم و آنگاه به علی بن عبدالله بن عباس بعد محمد بن علی...رساندند که در واقع همان عقیده فرقه کیسانیه است.

این نیرنگ بر مردم اثر کرد و آنها موفق شدند به تدریج علویان را کنار بزنند و رازی که مدّتها بود حتّی از خواص پوشیده بود کشف شد. [الامام الصادق (ع) و المذاهب الاربعهٔ] .

از این تاریخ به بعد به تدریج موانع سر راه را برداشتند و کسانی را مثل ابومسلم و ابوسلمه و سلیمان بن کثیر...به قتل رساندند؛ اگرچه این افراد زحمات فراوانی برای حکومت آنها کشیده بودند. ضمناً در اینجا باید گفت : این افراد (ابومسلم و ابوسلمه...) در خط اهل بیت و ائمه هم نبوده‌اند و گرایش علوی خالص نداشته‌اند ، بلکه از اعوان و انصار عباسیان بوده‌اند و اگر هم نامه

به امام می‌نوشتند غرضشان استحکام دولت عباسیان بوده؛ به همین دلیل همین ابومسلم تعدادی از قیام های علویان را سرکوب کرد و زیر هر سنگ و کلوخ و در هر بیابان در جستجوی علویان بود تا آنها را نابود کند و او عبد الله بن معاویهٔ بن عبد الله جعفر و عبیدالله بن حسین بن علی بن الحسین را به قتل رساند. [خوارزمی] .

در آخرین مرحله ، ادعا کردند که خلافت ارثی از رسول الله (ص) است و به ایشان رسیده و رابطه‌شان را با علویان در همین اندازه حفظ کردند که ما به خون خواهی علویان قیام کرده‌ایم ، ولی خلافت حق ماست.؟؟

استدلالشان خویشاوندی نسبی با رسول الله (ص) بود و ترجیح آن بر خویشاوندی سببی.

عباسیان در مرحله قبل ، از ابوبکر و عمر و عثمان تبرّی جستند و خود را مرتبط با علی (ع) دانستند ، ولی در این مرحله آن ارتباط را پاره کرده و خلافت را حق عباس و پسرانش شمرده و نظر معاویه را در مورد خلفا پذیرفتند و بعد از پیامبر (ص) خلفا به ترتیب ابوبکر ، عمر ، عثمان و علی (ع) باشد.

و این مرحله آغاز پیدایش اهل سنت ، با ویژگیها و مختصات مذهبی آنان در تاریخ اسلام است.

داود بن علی نخستین خطیب عباسیان در کوفه در حضور سفّاح بر منبر گفت : به جهت چپاول حق ما و کینه‌توزی نسبت به پسر عموهای ما توسط بنی‌امیه ، ما از عزّت شایسته خود خارج شده بودیم. [طبری ، ج ۱۰ ، ص ۳۱] .

خود سفّاح هم در اوّلین سخنرانی برای مردم گفت : سپاس خدا را که رشته ولایت و وراثت را به هم منتهی کرد و فضل ما را به مردم آموخت و دوستی ما را بر آنها واجب کرد.... [طبری ، ج ۱۰ ، ص ۳۹] .

۲. سوء استفاده از نام اهل بیت

سید امیر علی می‌گوید : کلمه اهل بیت آن کلمه سحرآمیزی بود که دلهای طبقات مختلف مردم را الفت داد و همه را زیر پرچم سیاه گرد می‌آورد. [الامام الصادق و المذاهب الاربعهٔ ، ج ۱ ، ص ۵۳۲] .

در طول دعوت عباسیان ، مردم بیچاره نمی‌دانستند با کی بیعت می‌کنند ، چراکه شخص معینی در میان نبود؛ همین اندازه باالرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ص)

بیعت می‌کردند و این دستورالعمل بود که نام کسی برده نشود. [کامل ابن‌اثیر ، ج ۴ ، ص ۳۲۳] .

محمد بن علی بنیان گذار سلسله عباسیان به ابوعکرمه می‌گوید : باید مردم را به پیرویالرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ص)

فراخوانی ، اگر از میزان عقل و بینش شخصی مطمئن شدی آنگاه قضیه را برای او تشریح کن و نام من باید مخفی باشد سپس به او دستور داد از فاطمیان فاصله بگیر.

و فی رامش افزای أن أبا مسلم الخلال وزیر آل محمد عرض الخلافهٔ علی الصادق (ع) قبل وصول الجند إلیه فأبی و أخبره أن إبراهیم الإمام لا یصل من الشام إلی العراق و هذا الأمر لأخویه الأصغر ثم الأکبر و یبقی فی أولاد الأکبر و أن أبا مسلم بقی بلا مقصود فلما أقبلت الرایات کتب أیضا بقوله و أخبره أن سبعین ألف مقاتل وصل إلینا فننتظر أمرک. فقال : إن الجواب کما شافهتک فکان الأمر کما ذکر فبقی إبراهیم الإمام فی حبس مروان و خطب باسم السفاح و قرأت فی بعض التواریخ لما أتی کتاب أبی مسلم الخلال إلی الصادق (ع) باللیل قرأه ثم وضعه علی المصباح فحرقه فقال : له الرسول و ظن أن حرقه له تغطیهٔ و ستر و صیانهٔ للأمر هل من جواب؟ قال : الجواب ما قد رأیت [المناقب ، ج ۴ ، ص ۲۲۹] .

وقتی ابوسلمه به امام صادق (ع) نامه می‌نویسد که با ایشان بیعت کند و دعوت را به نام امام انجام دهد ، حضرت در نهایت هوشیاری نامه او را سوزانده و او را طرد کرد.

بار دیگر در حالی که هفتاد هزار جنگجو تحت فرماندهی‌اش بود به امام (ع) نامه نوشت و خواست بیعت کند ، امّا امام پاسخ رد داد. (توجه می کنید که حتّی خود فرماندهان و رهبران نهضت از اخبار پشت پرده بی‌اطلاع بوده‌اند)

یکی از حربه‌های پیشرفت عباسیان ادّعای خون خواهی علویان بود و با این کار توانستند کسان زیادی را جلب کنند.

سفّاح : من در مقابل قتل حسین و فرزندان علی ۲۰۰ نفر از بنی‌امیه را کشتم ، به ازای جسد زید جسد هشام را سوزاندم و... : قد قتلت بالحسین (ع) ألفا من بنی أمیة و أحرقت شلو هشام بابن عمی زید بن علی کما أحرقوا شلوه. [شرح نهج البلاغة ، ج۷ ، ص۱۲۸] .

۱. حلم و بردباری

۱. تبیین حلم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لِلْحُسَینِ (علیه السلام) یا بُنَی مَا الْحِلْمُ؟ قَالَ کظْمُ الْغَیظِ وَ مِلْک النَّفْسِ [مشکاه‌الأنوار ، ص۲۱۶] .

رسول الله (ص) : لیس بحلیم من لم یعاشر بالمعروف من لا بد له من معاشرته [کنز ، خ۵۸۱۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لیس الحلیم من عجز فهجم و إذا قدر انتقم إنما الحلیم من إذا قدر عفا و کان الحلم غالبا علی کل أمره [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ الْجَوَادُ (علیه السلام) لَیسَ الْحَلِیمُ الَّذِی لَا یتَّقِی أَحداً فِی مَکانِ التَّقْوَی [کافی ، ج۸ ، ص۵۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إنما الحلم کظم الغیظ و ملک النفس [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا حِلْمَ کالصَّبْرِ وَ الصَّمْتِ [کافی ، ج۸ ، ص۲۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْحِلْمُ سِرَاجُ اللَّهِ یسْتَضِیءُ بِهِ صَاحِبُهُ إِلَی جِوَارِهِ وَ لَا یکونُ حَلِیماً إِلَّا الْمُویدُ بِأَنْوَارِ الْمَعْرِفَةِ وَ التَّوْحِیدِ وَ الْحِلْمُ یدُورُ عَلَی خَمْسَةِ أَوْجُهٍ أَنْ یکونَ عَزِیزاً فَیذِلَّ أَوْ یکونَ صَادِقاً فَیتَّهَمَ أَوْ یدْعُوَ إِلَی الْحَقِّ فَیسْتَخَفَّ بِهِ أَوْ أَنْ یوذَی بِلَا جُرْمٍ أَوْ أَنْ یطْلُبَ بِالْحَقِّ وَ یخَالِفُوهُ فِیهِ فَإِذَا آتَیتَ کلًّا مِنْهُمَا حَقَّهُ فَقَدْ أَصَبْتَ وَ۰۰۰۰۰ [مصباح‌الشریعة ، ص۱۵۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) کمال العلم الحلم و کمال الحلم کثرة الاحتمال و الکظم [غررالحکم ، ص ۴۲۰] .

۲. فضل حلم

۱. فضل حلم وبردباری

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : بسط الوجه زینة الحلم [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : الحلم سجیة فاضلة [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۱۹] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (علیه السلام) : الْحِلْمُ‌زِینَةٌ [معدن‌الجواهر ، ص۶۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : الْحِلْمُ غِطَاءٌ سَاتِرٌ وَ الْعَقْلُ حُسَامٌ قَاطِعٌ فَاسْتُرْ خَلَلَ خُلُقِک بِحِلْمِک وَ قَاتِلْ هَوَاک بِعَقْلِک [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۲۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) العلم] الحلم [حجاب من الآفات [غررالحکم ، ص۶۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) الحلم رأس الرئاسة [غررالحکم ، ص۳۴۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الْحِلْمُ عَشِيرَةٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الْحِلْمُ فِدَامُ السَّفِيهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الحلم] الحكمة [نور جوهره العقل [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الحلم تمام العقل [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الحلم نظام أمر المون [غررالحکم ، ص۲۸۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لا عز أنفع من الحلم [تحف‌العقول ، ص۹۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لَا عِزَّ أَرْفَعُ مِنَ الْحِلْمِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) تعلموا الحلم فإن الحلم خليل المون و وزيره [تحف‌العقول ، ص۲۲۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) كَفَى بِالْحِلْمِ نَاصِراً [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) لَا يكونُ الرَّجُلُ عَابِداً حَتَّى يكونَ حَلِيماً [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) العقل خليل المون و العلم وزيره [غررالحکم ، ص۹۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بُعِثْتُ لِلْحِلْمِ مَرْكَزاً وَ لِلْعَمَلِ مَعْدِناً وَ لِلصَّبْرِ مَسْكَناً [مصباح‌الشریعة ، ص۱۵۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) وجدت الحلم و الاحتمال انصر لي من شجعان الرجال [غررالحکم ، ص۲۷۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إنك مقوم بأدبك فزينه بالحلم [غررالحکم ، ص۲۴۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) جمال الرجل حلمه [غررالحکم ، ص۲۸۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من غاظك بقبح السفه عليك فغظه بحسن الحلم عنه [غررالحکم ، ص۲۸۵] .

۲. حلم به هنگام غضب

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (علیه السلام) لَيعْجِبُنِي الرَّجُلُ أَنْ يدْرِكهُ حِلْمُهُ عِنْدَ غَضَبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الْحِلْمُ يطْفِئُ نَارَ الْغَضَبِ وَ الْحِدَّةُ تُوَجِّجُ إِحْرَاقَهُ [غررالحکم ، ص۲۸۷] .

قَالَ لُقْمَانُ (علیه السلام) لا يعرف الحليم إلا عند الغضب [إختصاص مفيد ، ص۲۴۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) أفضل الحلم كظم الغيظ و ملك النفس مع القدرة [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

۳. فضل تحلّم

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إِنْ لَمْ تَكنْ حَلِيماً فَتَحَلَّمْ فَإِنَّهُ قَلَّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَك أَنْ يكونَ مِنْهُمْ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۰۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) خير الحلم التحلم [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) إِذَا لَمْ تَكنْ حَلِيماً فَتَحَلَّمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من لم يتحلم لم يحلم [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من تحلم حلم [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) قد يتزيا بالحلم غير الحليم [غررالحکم ، ص۲۸۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من أحسن أفعال القادر أن يغضب فيحلم [غررالحکم ، ص۲۴۶] .

۳. موجبات حلم

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) بوفور العقل يتوفر الحلم [غررالحکم ، ص۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لا يكون حليما حتى يكون وقورا [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) عليك بالحلم فإنه ثمرة العلم [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الْحِلْمُ وَ الْأَنَاةُ تَوْأَمَانِ يُنْتِجُهُمَا عُلُوُّ الْهِمَّةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۶۰] .

۴. ثمرات حلم

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من حلم ساد [تحف‌العقول ، ص۷۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) السلم ثمرة الحلم [غررالحکم ، ص۴۴۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) يَظْفَرُ مَنْ يَحْلُمُ [کافی ، ج۱ ، ص۲۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الحلم حلية العلم و علة] عدة [السلم [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من حلم من عدوه ظفر به [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۴۲۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الْحِلْمُ يطْفِئُ نَارَ الْغَضَبِ وَ الْحِدَّةُ تُوَجِّجُ إِحْرَاقَهُ [غررالحکم ، ص۲۸۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) أَوَّلُ عِوَضِ الْحَلِيمِ مِنْ حِلْمِهِ أَنَّ النَّاسَ أَنْصَارُهُ عَلَى الْجَاهِلِ

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) من استعان بالحلم عليك غلبك و تفضل عليك [غررالحکم ، ص۲۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) كفَى بِالْحِلْمِ نَاصِراً [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) بالحلم تكثر الأنصار [غررالحکم ، ص۲۸۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) بِالْحِلْمِ عَنِ السَّفِيهِ تَكْثُرُ الْأَنْصَارُ عَلَيهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۲۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : فأما الحلم فمنه ركوب الجميل و صحبة الأبرار و رفع من الضعة و رفع من الخساسة و تشهى الخير و تقرب صاحبه من معالى الدرجات و العفو و المهل و المعروف و الصمت فهذا ما يتشعب للعاقل بحلمه [تحف‌العقول ، ص۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الْحِلْمُ عِنْدَ شِدَّةِ الْغَضَبِ يومِّنُ غَضَبَ الْجَبَّارِ [غررالحکم ، ص۲۸۷] .

۵. آفت حلم

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) آفة الحلم الذل [غررالحکم ، ص۲۸۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إذا كان الحلم مفسدة كان العفو معجزة [غررالحکم ، ص۲۴۵] .

۶. تلازم حلم با علم

وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ [نساء/۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) عَلَيك بِالْحِلْمِ فَإِنَّهُ رُكنُ الْعِلْمِ [أمالی صدوق ، ص۶۱۱] .

قَالَ الْجَوَادُ (علیه السلام) الْحِلْمُ لِبَاسُ الْعَالِمِ فَلَا تَعْرَينَّ مِنْهُ [کافی ، ج۸ ، ص۵۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) ما شيب شىء بشىء أحسن من حلم بعلم [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۱۶۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لن يثمر العلم حتى يقارنه الحلم [غررالحکم ، ص۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) العلم أصل الحلم [غررالحکم ، ص۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) الحلم زينة العلم [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَا جُمِعَ شَىءٌ إِلَى شَىءٍ أَفْضَلُ مِنْ حِلْمٍ إِلَى عِلْمٍ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) الْمُومِنُ لَهُ قُوَّةٌ فِى دِينٍ وَ حَزْمٌ فِى لِينٍ وَ إِيمَانٌ فِى يقِينٍ وَ حِرْصٌ فِى فِقْهٍ وَ نَشَاطٌ فِى هُدًى وَ بِرٌّ فِى اسْتِقَامَةٍ وَ عِلْمٌ فِى حِلْمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ مَا جُمِعَ شَیءٌ إِلَی شَیءٍ أَفْضَلُ مِنْ حِلْمٍ إِلَی عِلْمٍ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۴] .

۷. حلیم

۱. اوصاف شخص حلیم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) حسب المرء ۰۰۰۰۰۰ من حلمه ترکه الغضب عند مخالفته [کشف‌الغمۀ ، ج۲ ، ص۳۴۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لابد للحلیم من هفوۀ [تحف‌العقول ، ص۲۲۲] .

إِنَّ إِبْراهِیمَ لَحَلِیمٌ أَوّاهٌ مُنِیبٌ [هود/۷۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) الحلیم من احتمل إخوانه [غررالحکم ، ص ۴۲۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) الحلیم الذی لا یشق] لا تشق [علیه موؤ الحلم [غررالحکم ، ص۲۸۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) اللئیم] الحلیم [یعلی همته فیما جنی علیه من طلب سوء المکافاۀ [غررالحکم ، ص ۲۶۱] .

قَالَ زَیدُ بْنُ صُوحَانَ الْعَبْدِی : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَی الْخَلْقِ أَقْوَی قَالَ الْحَلِیمُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص ۳۸۱] .

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) لَا یکونُ الرَّجُلُ عَابِداً حَتَّی یکونَ حَلِیماً [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۱] .

۲. حلیم ترین مردم

سُئِلَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) عَنْ أَحْلَمِ‌النَّاسِ قَالَ ع الَّذِی لَا یغْضَبُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص ۳۸۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أحلم الناس من فر من جهال الناس [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) أحیاکم أحلمکم [غررالحکم ، ص۲۸۵] .

۳. حلم خدای سبحان

وَ اللَّهُ غَفُورٌ حَلِیمٌ [بقره/۲۲۵] .

وَ اللَّهُ غَنِی حَلِیمٌ [بقره/۲۶۳] .

وَ اللَّهُ شَکورٌ حَلِیمٌ [تغابن/۱۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) إن حلم الله تعالی علی المعاصی] إن حلم الله سبحانه عنک [جرأک و بهلکۀ نفسک أغراک [غررالحکم ، ص۱۸۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) الحمد لله الذی یحلم عنی حتی کأنی لا ذنب لی [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۲] .

۱. حلیمه سعدیه

۱ ـ رسول خدا (ص) فرمود : "جبرئیل برای من پیغام آورد که خداوند می‌فرماید : "حرام کردم آتش را بر صلبی که تو از آن فرود آمدی و رحمی که تو را حمل کرد و پستانی که تو را شیر داد." [ریاحین الشّریعه]

۲ ـ در استیعاب ، حلیمه (س) را از صحابیات شمرده و گفته در غزوه حنین خدمت رسول خدا (ص) مشرّف شد و آن حضرت (ص) برخاست و ردای خود را زیر پای او پهن کرد. [ریاحین الشّریعۀ]

۳ ـ وقتی حلیمه (س) می‌خواست خدمت عبدالمطلب برسد ، غسل کرد و خود را معطّر کرد و لباس فاخر پوشید. [ریاحین الشّریعه]

۴ ـ پستان چپ حلیمه (س) شیر داشت و پستان راستش خشک شده بود و تا به حال کسی را از این پستان شیر نداده بود. پیامبر (ص) همین پستان را مکید و برای اولین بار پرشیر شد. [ریاحین الشّریعه]

۵ـ با آمدن این کودک ، منطقه ای را که سال‌ها قحطی‌زده بود ، سرسبز و پربرکت شد. حلیمه (س) می گوید : چنان وضع ما بد شده بود که علف صحرا می‌خوردیم. [ریاحین الشّریعه ، مناقب]

۶ـ وقتی عبدالمطلب نام دایه را پرسید ، گفت : حلیمه سعدیه. عبدالمطلب گفت : به به از این دو خصلت ، نیکوسعادت و حلم. [ریاحین الشّریعه]

۱. حماقت

۱. الحمق والحماقه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحمق أدوأ الداء [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحمق داء لا يداوى و مرض لا يبرأ [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : [الحمق أضر الأصحاب] [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحمق شقاء [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحمق فى الوطن غربة [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأحمق غريب فى بلدته مهان بين أعزته [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أضر شىء الحمق [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أفقر الفقر الحمق [غررالحکم ، ص۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فقر الحمق [الأحمق] لا يغنيه المال [غررالحکم ، ص۷۶] .

قال على (ع) : ما العدوّ الى عدوّة اسو تضييعا من الأحمق الى نفسه [لسعا ، ج۳ ، ص۲۲۵]

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِي (ع) : مَا أَعْرِفُ أَحَداً إِلَّا وَ هُوَ أَحْمَقُ فِيمَا بَيْنَهُ وَ بَيْنَ رَبِّه [تحف‌العقول ، ص۲۳۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العاجلة غرور الحمقى [غررالحکم ، ص۱۴۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الآمال غرور الحمقى [غررالحکم ، ص۳۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللهو قوت الحماقة [غررالحکم ، ص ۴۶۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الفرح بالدنيا حمق [غررالحکم ، ص۱۴۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التكبر عين الحماقة [غررالحکم ، ص۳۰۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من الحمق الدالة على السلطان [غررالحکم ، ص۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مِنَ الْخُرْقِ الْمُعَاجَلَةُ قَبْلَ الْإِمْكانِ وَ الْأَنَاةُ بَعْدَ الْفُرْصَةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۶۳] .

۲. صفات الاحمق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْأَحْمَقُ إِنِ اسْتُنْبِهَ بِجَمِيلٍ غَفَلَ وَ إِنِ اسْتُنْزِلَ عَنْ حُسْنٍ تَرَك وَ إِنْ حُمِلَ عَلَى جَهْلٍ جَهِلَ وَ إِنْ حَدَّثَ كَذَبَ لَا يفْقَهُ وَ إِنْ فُقِّهَ لَمْ يفْقَه [خصال‌صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ هَلَك وَ مَنْ أُعْجِبَ بِرَأْيهِ هَلَك وَ إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيمَ (ع) قَالَ : دَاوَيتُ الْمَرْضَى فَشَفَيتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ أَبْرَأْتُ الْأَكْمَهَ وَ الْأَبْرَصَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَالَجْتُ الْمَوْتَى فَأَحْييتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَالَجْتُ الْأَحْمَقَ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى إِصْلَاحِهِ فَقِيلَ

يـا رُوحَ اللَّهِ وَ مَـا الْأَحْمَقُ قَـالَ الْمُعْجَبُ بِرَأْيِهِ وَ نَفْسِهِ ...ельӨЙЙ...يرَى الْفَضْـلَ كلَّهُ لَهُ لَـا عَلَيهِ وَ يـوجِبُ الْحَـقَّ كلَّهُ لِنَفْسِهِ وَ لَا يوجِبُ عَلَيهَا حَقّاً فَذَاك الْأَحْمَقُ الَّذِى لَا حِيلَةَ فِى مُدَاوَاتِهِ [إختصاص مفيد ، ص ٢٢١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ نَظَرَ فِى عُيوبِ النَّاسِ فَأَنْكرَهَا ثُمَّ رَضِيهَا لِنَفْسِهِ فَذَلِك الْأَحْمَقُ بِعَينِهِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ٣٤٩] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تعرف حماقة الرجل بالأشر فى النعمة و كثرة الذل فى المحنة [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تعرف حماقـة الرجل فى ثلاث فى كلامه فيمـا لا يعنيه و جوابه عما لا يسئل عنه و تهوره فى الأمور [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أمارات الأحمق كثرة تلونه [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من دلائل الحمق دالة بغير آلة و صلف بغير شرف [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : احـذر الأحمق فإن مداراته تعنيك و موافقته ترديك و مخالفته تويك و مصاحبته وبال عليك [غررالحكم ، ص٤٣٢] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحمق يوجب الفضول [غررالحكم ، ص٧٦] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحمق الاستهتار بالفضول و مصاحبة الجهول [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأحمق لا يحسن بالهوان [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ركوب المعاطب عنوان الحماقة [غررالحكم ، ص٣٢٥] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : للأحمق مع كل قول يمين [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من الحمق الاتكال على الأمل [غررالحكم ، ص٣١٢] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا يستخف بالعلم و أهله إلا أحمق جاهل [غررالحكم ، ص ٤١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا ترد على الناس كلما حدثوك فكفى بذلك حمقا [غررالحكم ، ص٤٣٨] .

٣. احمق الناس

سأل زَيـدُ بْنُ صُوحَـانَ الْعَبْدِى أَى النَّاسِ أَحْمَقُ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : " الْمُغْتَرُّ بِالـدُّنْيا وَ هُوَ يرَى مَـا فِيهَا مِنْ تَقَلُّبِ أَحْوَالِهَا" [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج٤ ، ص٣٨١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَحْمَقُ النَّاسِ مَنْ ظن أنه أعقل الناس [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحمق الناس من يمنع البر و يطلب الشكر و يفعل الشر و يتوقع ثواب الخير [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحمق الناس من أنكر على غيره رذيلة و هو مقيم عليها [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أكثر الناس حمقا الفقير المتكبر [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحْمَقُ الْحُمْقِ الْفُجُورُ [كافى ، ج٨ ، ص٨١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحمق الحمق الاغترار [غررالحكم ، ص٣١١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أكبر الحمق الإغراق فى المدح و الذم [غررالحكم ، ص٧٧] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أعظم الحمق موخاة الفجار [غررالحكم ، ص٤١٨] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا حمق أعظم من الفخر [غررالحكم ، ص٣١١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من كمال الحماقة الاختيال فى الفاقة [غررالحكم ، ص٣١٠] .

۴. مصاحبهٔ الاحمق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كن على حذر من الأحمق إذا صاحبته و من الفاجر إذا عاشرته و من الظالم إذا عاملته [غررالحكم ، ص۴۳۲] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَرَدْتُ سَفَراً فَأَوْصَى إِلَى أَبِى عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) فَقَالَ فِى وَصِيتِهِ إياك يا بُنَى أَنْ تُصَاحِبَ الْأَحْمَقَ أَوْ تُخَالِطَهُ وَ اهْجُرْهُ وَ لَا تُحَادِثْهُ فَإِنَّ الْأَحْمَقَ هُجْنَةٌ عَيابٌ غَائِباً كانَ أَوْ حَاضِراً إِنْ تَكلَّمَ فَضَحَهُ حُمْقُهُ وَ إِنْ سَكتَ قَصَرَ بِهِ عِيهُ وَ إِنْ عَمِلَ أَفْسَدَ وَ إِنِ اسْتُرْعِى أَضَاعَ لَا عِلْمُهُ مِنْ نَفْسِهِ يغْنِيهِ وَ لَا عِلْمُ غَيرِهِ ينْفَعُهُ وَ لَا يطِيعُ نَاصِحَهُ وَ لَا يسْتَرِيحُ مُقَارِنُهُ تَوَدُّ أُمُّهُ أَنَّهَا ثَكلَتْهُ وَ امْرَأَتُهُ أَنَّهَا فَقَدَتْهُ وَ جَارُهُ بُعْدَ دَارِهِ وَ جَلِيسُهُ الْوَحْدَةَ مِنْ مُجَالَسَتِهِ إِنْ كانَ أَصْغَرَ مَنْ فِى الْمَجْلِسِ أَعْنَى مَنْ فَوْقَهُ وَ إِنْ كانَ أَكبَرَهُمْ أَفْسَدَ مَنْ دُونَهُ [أمالى طوسى ، ص۶۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ لَمْ يجْتَنِبْ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ أَوْشَك أَنْ يتَخَلَّقَ بِأَخْلَاقِهِ [أمالى صدوق ، ص۲۶۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عَدُوٌّ عَاقِلٌ خَيرٌ مِنْ صَدِيقٍ أَحْمَق [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بعد الأحمق خير من قربه و سكوته خير من نطقه [غررالحكم ، ص۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النَّظَرُ إِلَى الْأَحْمَقِ يسَخِّنُ الْعَين [تحف‌العقول ، ص۲۱۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مقاساة الأحمق عذاب الروح [غررالحكم ، ص۴۳۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : احذر الأحمق فإن مداراته تعنيك و موافقته ترديك و مخالفته تويك و مصاحبته وبال عليك [غررالحكم ، ص۴۳۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مودة الأحمق كشجرة النار يأكل بعضها بعضا [غررالحكم ، ص۷۷] .

۵. جواب الاحمق سكوت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا عُوقِبَ الْأَحْمَقُ بِمِثْلِ السُّكوتِ عَنْهُ [أمالى مفيد ، ص۱۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السكوت على الأحمق أفضل جوابه [غررالحكم ، ص۷۷] .

۶. معالجهٔ الاحمق

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ هَلَك وَ مَنْ أُعْجِبَ بِرَأْيِهِ هَلَك وَ إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيمَ (ع) قَالَ دَاوَيتُ الْمَرْضَى فَشَفَيتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ أَبْرَأْتُ الْأَكمَهَ وَ الْأَبْرَصَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَالَجْتُ الْمَوْتَى فَأَحْييتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَالَجْتُ الْأَحْمَقَ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى إِصْلَاحِهِ فَقِيلَ يا رُوحَ اللَّهِ وَ مَا الْأَحْمَقُ قَالَ الْمُعْجَبُ بِرَأْيِهِ وَ نَفْسِهِ الَّذِى يرَى الْفَضْلَ كلَّهُ لَهُ لَا عَلَيهِ وَ يوجِبُ الْحَقَّ كلَّهُ لِنَفْسِهِ وَ لَا يوجِبُ عَلَيهَا حَقّاً فَذَاك الْأَحْمَقُ الَّذِى لَا حِيلَةَ فِى مُدَاوَاتِهِ [إختصاص مفيد ، ص۲۲۱]

۱. حوزه

۱. سوابق حوزه

۱. در عصر امام صادق (ع)

۱- حدود ۴ هزار نفر شاگرد داشته است : شیخ طوسی در رجال نام ۴ هزار نفر را اسم برده.
۲- فقیه ، محدث ، ادیب و شاعر ، متکلم ، ریاضی دان ، فیزیکدان .
۳- به خاطر کثرت کتب و شاگرد ، مکتب جعفری نام گذاری شد.
- شاگردانش کوفه ، قم ، حلب ، ری ، نیشابور.
- ابن ابی الحدید : مذهب جعفری مقدم است بر ۴ مذهب.
زیرا مالک و ابوحنیفه مستقیما شاگرد امام صادق (ع) و شافعی و احمد حنبل با واسطه.
۲. بعد از امام صادق (ع) تاکنون
۱- اولین حوزه شیعه بلکه و حوزه دنیای اسلام ، حوزه کوفه (فقه و حدیث) است.
۲- اولین کسی که احادیث کوفه را در قم آورد پدر علی بن ابراهیم قمی که این پدر شاگرد یونس بن عبدالرحمن شاگرد امام صادق (ع) بود.
۳- حوزه دوم (قم) ؛لولا القمیین
۳- حوزه سوم (ری) ؛ پدر کلینی و خود کلینی.
۴- حوزه چهارم در نیشابور؛ امالی صدوق یادگار آن است.
۶- حوزه پنجم در بلخ؛ شیخ صدوق در اول من لایحضر می‌گوید : در بلخ من لایحضر را نوشتنم.
۷- حوزه ششم د ربغداد ، که توسط مفید ، سید مرتضی ، سید رضی و طوسی پایه ریزی شد.
۸- حوزه هفتم نجف ، در ۴۴۸ هجری به خاطر حکومت سلجوقی ها و آتش زدن کتابخانه ها حوزه به نجف منتقل شد.
۹- حوزه هشتم حلب؛ مرکز شیعه که فقهای زیادی از شهرهای سوریه از حوزه حلب هستند.
۱۰- حوزه نهم حله؛ مرکز شیعه از شهر یا عراق ابن ادریس بعد محقق اول صاحب شرایع علامه حلی و فخر المحققین همه از حله
۱۱- حوزه دهم در اصفهان؛ زمان صفویه محقق کرکی از جبل عامل آمد به اصفهان ، شیخ بهائی ،
میرداماد ، مجلسی اول و دوم ، صدر المتألهین و انبوه علماء سنتی اصفهانی و کلباسی در احیاء آن نقش داشته‌اند.
۱۲- حوزه یازدهم کاشان؛ علماء از شهرستان ها جمع و تحت نظر ملامحسن فیض ، حاج ملامهدی نراقی ، ملا احمد نراقی ، شاگردان وحید حوزه کاشان را احیاء کردند که شیخ انصاری ۴ سال درکاشان شاگرد بوده است.
۱۳- حوزه دوازدهم کربلا؛ شیخ یوسف بحرانی ، وحید بهبهانی پایه گذار مکتب اجتهاد ۵۰ نفر از شاگردان وحید به تمام کشور پخش و اجتهاد را رونق دادند. جد علامه طباطبائی میرزا محمد تقی قاضی شاگرد وی حوزه تبریز را دائر کردند.
۱۴- حوزه سیزدهم نجف ، به وسیله بحر العلوم احیاء شد.
۱۵- حوزه چهاردهم خراسان؛ میرزامهدی خراسانی (معروف به شهید) ـ که در حرم شهید شد ـ شاگرد معروف وحید بهبهانی موسس حوزه علمیه خراسان است. بعد از وحید بهبهانی حوزه‌های علمیه شهرستان ها به دست نسل یا شاگردان وحید تاسیس شده است. در باختران حوزه های علمیه توسط فرزند وحید تاسیس شده است.

۲. مزایای حوزه

۱- مدرک رسمی چندانی لازم ندارد.

۲- برای شغل نیست.
۳- آزادی سنی (سن مجاز ، حد نصاب مطرح نیست) .
به خاطر یک روز تاخیر شناسنامه ، یک سال عقب افتادگی تحصیلی.
سن عقلی اصل است نه سن شناسنامه‌ای چه علمائی که در کودکی و نوجوانی به درجات عالیه رسیدند.
۴- هم کار و هم درس
۵- مدت تحصیل محدود نیست. نباید همه استعدادها را دریک قالب بریزیم ، مثل قالبهای ریخته گری.
۶- معلم پلیس نیست که شاگرد مقید به سرعت و حرکت خاصی باشد (یک سال ، یک کلاس) ، بلکه شاگرد باید زمینه را برای رشد باز ببیند و با هر سرعتی خواست پیش برود.
۷- در حوزه‌های نجف شاگردان قوی جزء اعضاء استفتاء در می‌آمدند و از این سو از مرجع هم استفاده‌های خصوصی می‌کردند و از سوی دیگر شاگردان قوی مقرر درس برای شاگردان معمولی وضعیف بودند و هم در جلسه استفتاء کار مردم راه می‌افتاد و وظیفه شرعی خود را از نامه‌ها دریافت می‌کردند
و هم مرجع با شاگردان قوی انس داشت.
هم شاگردی که از استاد مرجع تقلید خجالت می‌کشید از مقرر بی پرده سئوال می‌کرد و هم کسانی که احیانا دیر به مدرس می‌آمدند از مطالب مقرر کمبود خود را جبران می‌کردند.
هم شاگرد قوی رشد می‌کرد و هم شاگرد ضعیف به جای ناراحتی و عقده ، به شاگرد قوی به چشم استاد دوم نگاه می‌کرد.
۸- مدرسه از مسجد منشعب شده (در کنار محراب ، منبر) .
۹- در مسجد پیامبر اکرم (ص) خانه پیامبر و فاطمه (یعنی خانه رهبر در کنار خانه خدا و خانه خدا همان خانه مردم) ضمنا حلقه های درس ، هم چنین مهمان سرای مهاجران (اهل صفه) ، نیز قضاوت و عبادت و بسیج به جبهه ، ضمنا شورا و نظر خواهی و رسیدگی به شکایات انجام می شد.
۱۱- در مدارس قدیمه حجره طلاب فاضل و مبتدی یک جور بود و گاهی حجره مدرس و شاگرد یک جور بود (مساوات) ، حجره آیهٔ الله اشرفی با شاگردانش یکجور بود (برخلاف جاهای دیگر)
۱۲- در مدارس قدیمه حجره‌ها در کنار امامزاده‌ها و حرم‌ها بود ، پیوند واقعی رؤسای مکتب با پیروان واقعی.
۱۳- گاهی موسس مدرسه در کنار مدرسه مدفون است. قبر اسماعیل کنار کعبه و پیامبر اکرم (ص) کنار مسجد و قبر شیخ طوسی در کنار مسجد طوسی و قبر مفید در کنار امام کاظم (ع) و علماء در کنار امامان همچون پاسبانان حرم و قبر بروجردی در کنار مسجد اعظم و آقای حجت در کنار مدرسه حجتیه و قبر آیهٔ الله حکیم در کنار کتابخانه اش.
۱۴- پیراهن از پنبه و کرباس و کفش گیوه ، ولی جلد کتاب از چرم.
۱۵- علامه امینی در پشت کتابخانه‌اش قطعه زمینی را به عنوان خانه محققان خریداری نموده بود.
۱۶- کتابدار در کتابخانه ها هست ، ولی کتاب شناس و راهنما که چه کتابی را چه کسی در چه سن بخواند نیست.
۱۷- انتخاب استاد ، آزاد و انتخاب مدرس آزاد ، انتخاب ساعت آزاد و هیچ گونه نظام اداری ندارد.
۱۸- جو علم و قداست جوری است که تقلب بسیار کم است با اینکه بازرس ، ممتحن ، تنبیه ، کنترل ، اوراق بی اسم و لاک و مهر شده و...در کار نیست.
۱۹- در نظام حوزه هر که عالم‌تر ، مقدس‌تر و نسبتا پرکارتر است.

۳. نظام تربیتی حوزه

۱- توأم ساختن تقوا و علم

۲- انگیزه تحصیل برتر از تحصیل مدرک و کسب امتیازات مادی است

۳- عوامل یادگیری مورد توجه است.

۴- ایمان به آنچه فرا گرفته

۵- جامعیت و گسترده بودن هدف ها

۶- مواد برنامه با توجه به هدف ها انتخاب می‌شود.

۷- انعطاف پذیری

۸- یک سو بودن استاد و شاگرد.

۹- استقلال شاگرد در انتخاب ، استاد ، درس ، کتاب ، و ابراز عقیده ،

۱۰- هماهنگی مواد با هدفهای آموزشی ، تربیتی

۴. حوزه از دید شهید مطهری

۱ رابطه طلبه با استادش رابطه علم و تقوا است

۲- محیط سادگی و زهد

۳- صفا و صمیمیت

۴- شیوه اجتهاد تحقیق است نه تقلید وخود باختگی از تئوری و طوطی وار و حفظ و...

۵- هر کس که مستعد باشد استاد زیر دستش می‌شود

۶- هدف فهمیدن است ، نمره نیست.

۷- تعیین استاد انتخابی است نه انتصابی ، انتخاب اصلح حاکم است.

۸- شاگردهم با ذائقه خود استاد را رشد می‌دهد.

۹- مستقل است ، بند دولت نیست ، ولی رئیس الازهر منصوب رئیس جمهور مصر است؟!!

۱۰- آثار تخفیفی علماء شیعه بسیار عمیق‌تر از آثار اهل سنت است.

۱۱- هم قدرت دارد هم حریت (قدرت به خاطر اتصال به مردم ، حریت به خاطر ترک اتصال به دولت)

۵. نواقص حوزه

۱- کنکور ورودی ندارد

۲- در بالا رفتن از کتاب پایین به بالا آزادند.

۳- استعداد یابی نمی‌شوند.

۴- رشته‌ها از توسعه قدیم هیئت ، طب ، تفسیر و... به محدودیت گرائیده و به جای دانشگاه دانشکده شده

۵- لباسش بی حد و حصر

۶- عربی می‌خواند ولی عربی حرف نمی‌زند.

۷- افراط در بعضی مباحث و بی خبری از بعضی علوم.

۸- نظام مالی جالب نیست.

۹- وظیفه اصل باشد نه عنوان و ژست و زینت محافل و تشریفات و...

۱۰- زبان خارجی نمی‌دانند (موسس حوزه قم تصمیم گرفت ، ولی از طرف بعضی عوام تهدید شد و موقتا صرف نظر کرد)

۱۱- همینکه عالم شدند سخنرانی نمی کنند

۱۲- از غیر علوم فقه و اصول لب فرو می‌بندند.

۱۳- تشویق کم رنگ است.

۱۴- برای هر کشوری گروهی باید کار کنند و تاریخ و جغرافیا و جامعه و مردم و مشکلات و عقایدآنجا را بدانند.

۱۵- هر طلبه چند شیوه خطبه و سخنرانی ، کلاسداری و نویسند گی را بداند.

۱۶- در تفسیر از ابتدای تحصیل رسمی شود.

۱۷- برای طلاب فارغ ، تابستان هااز مناطق سردسیر همراه با استاد رحلهٔ الشتاء و الصیف داشته باشند.

۱۸- میزان تحصیلات رسما شناخته و تیتر جهانی داشته باشد.

۱۹- هر سال چند هیئت از حوزه به کشورهای دنیا سفرها داشته باشند.

۶. راه کارها

۱. نکاتی از سخنرانی مقام معظم رهبری

۱- وظیفه فقهاء قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْفَقِيهُ كلُّ الْفَقِيهِ مَنْ لَمْ يقَنِّطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ لَمْ يويسْهُمْ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ وَ لَمْ يومِنْهُمْ مِنْ مَكرِ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۹۰] .

فهم دقیق شریعت و بیان آن برای مردم

۲- نقش حوزه‌ها در حفظ دین و نگه داشتن روحیه فکری و دینی مردم.

نقش علماء در قضایای مشروطیت

مردم باید از حقایقی که بر حوزه می گذرد مطلع شوند.

حوزه برای جامعه نقش حیاتی دارد

حوزه گنجینه‌ای است که اگر دیگران داشتند شبانه روز در حفظ آن می کوشیدند

۳- برنامه ریزی در ابعاد مختلف حوزه به واسطه گروه های متخصص در این فن

۴- اهمیت دادن بر فقه به معنای خاص

فقه باید مبنا رشته باشد.

حوزه باید از همه پیشرفت های جهانی در همه مسائلی که با علوم اسلامی ارتباط پیدا می کند مطلع بشود و خود را با آن هم آهنگ کند.

ما امروز به فقه عمیق تر از زمان شیخ انصاری (ره) احتیاج داریم.

تمام کتاب های فقهی باید مورد بحث قرار گیرد ، نه مثل سابق کتاب جهاد متروکه شده

فقه امروز باید شامل همه مسائل زندگی شود.

امروز بحث مضاربه می‌تواند نظام بانک داری را حل نماید

۵- وحدت دین و سیاست

فکر وحدت دین و سیاست را هم در تفقه و هم در عمل باید دنبال کرد

۶- نوآوری و پیشرفت

۷- غافل نشدن از قرآن

انس با قرآن

قرآن در حوزه‌های ما منزوی شده ، به شکلی که بدون قرآن هم می‌شود مجتهد شود

۸- خلأ عظیم علم رجال

۹- تاریخ به عنوان یک علم مورد توجه قرار گیرد.

۱۰- فلسفه با اینکه کار شده ، ولی هنوز مهجور است.

بقای دین مدیون تلاش علمی حوزه هاست.

۱۱- علم کلام گذشته شبهات امروز را تغذیه نمی‌کند.

باید ما همیشه نسبت به دیگر القائات و گرایشها و مباحث؛ حالت برتری ، برندگی و تهاجمی داشته باشیم.

۱۲- همه ابواب علوم باید ریز و تخصصی شود.

۱۳- اطلاعات قوی و دقیق جهانی از افکار و مطالب جدید.

ما باید همیشه در احتیاجات علمی جهانی مربوط به علوم اسلامی بیشتر باشیم.

۱۴- تحقیق - آشنائی با سبک های نوین آن.

تحقیق گروهی مطمئن‌تراست

۱۵- دستگاه مخصوص برنامه ریزی دقیق در امر تبلیغ ، با این همه نیروی سرشار و جوان در حوزه.

۱۶- توجه به وحدت دین و سیاست در همه ادوار فقه.

۱۷- تربیت طلاب برای نیازهای مختلف اجتماعی.

۱۸- توجه به ارزش های اسلامی طلاب؛

از قبیل مجاهدات ، تبلیغات در نقاط محروم و دور و در ارگانها.

۱۹- رسیدگی به مسائل رفاهی طلاب

۲۰- پرهیز از مسائل جناحی

۲۱- برنامه ریزی برای زندگی آینده علمی ، فقهی بر اساس ذوق و سلیقه و توانها

۲۲- تهذیب اخلاق ، ساده زیستی و اعراض از زخارف و تجملات

۲۳- استفاده از روش صحیح در امتحانات

۲۴- استفاده از روش های نو در تدریس و کتاب.

۲. وظایف یک مدیر

۱-تشویق (تولید ، توزیع ، مصرف)

۲- کشف ، استخراج ، ذوب ، قطعه سازی ، مونتاژ

۳-تقویت انگیزه

۴-ارتباط خصوصی و عاطفی

۵- اخلاق قرآنی نه ضد قرآن

۶- تمرین اذان

۷- سخنرانی چند دقیقه‌ای بعد از نماز

۸- ده دقیقه تفسیر در هر روزلَسْتُمْ عَلی شَیءٍ حَتّی تُقِیمُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیکمْ مِنْ رَبِّکمْ [مائده/۶۸] .

۹- احیاءرِحْلَةَ الشِّتاءِ وَ الصَّیفِ [قریش/۲] .

۱۰- احیاءعَشِیرَتَک الْأَقْرَبِینَ [شعراء/۲۱۴] .

۱۱- هم سنت پذیری و هم سنت شکنی

۱۲- هر روز یک سوال و یک جواب

۱۳-مساله حمد و سوره

۱۴- صندوق انتقادات

۱۵- صندوق خاطرات

۱۶- پدر بودن نه جناح بودن

۱۷- سفرهای دسته جمعی

۱۸- باطلاب ، در طلاب و از طلاب بودن

۱۹- نقل خاطرات علمای پیشین

۲۰- ارشاد نه تحمیل

۲۱- احیاء روحیه ایثار

۲۲- غربت قرآن را کنار زدن

۲۳- نامه ۲۵ نهج البلاغه را گوش زد کردن

۲۴- طلاب و برنامه نماز در مدارس

۲۵-أَضْحَک وَ أَبْکی [نجم/۳۴] .

۱. حیا در اسلام

۱. ارزش حیا

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْحَیاءُ نُورٌ جَوْهَرُهُ صَدْرُ الْإِیمَانِ وَ تَفْسِیرُهُ التَذویبُ عِنْدَ کلِّ شَیءٍ ینْکرُهُ التَّوْحِیدُ وَ الْمَعْرِفَةُ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۳۶] .

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْحَیاءُ سَبَبٌ إِلَی کلِّ جَمِیلٍ [تحف‌العقول ، ص۸۲] .

۳ـ رسول اكرم (ص) : الحياء لا يأتى الا بخير [كنز ، ص۷۶۳] .

۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحسن ملابس الدين [الدنيا] الحياء [غررالحكم ، ص۲۵۷] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحياء [الخنى] مفتاح كل الخير [رأس العيوب] [غررالحكم ، ص۲۵۷] .

۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحَياءُ خَيرٌ كلُّهُ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۷۹] .

۷ـ رسول اكرم (ص) : ان الحياء من شرائع الاسلام [كنز ، ۵۷۷۲] .

۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ كَساهُ الْحَياءُ ثَوْبَهُ لَمْ يرَ النَّاسُ عَيبَهُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۲۲۳] .

۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا كانَ الْفُحْشُ فِي شَيءٍ قَطُّ إِلَّا شَانَهُ وَ لَا كانَ الْحَياءُ فِي شَيءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ [أمالى مفيد ، ص۱۶۷] .

۱۰ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الْحَيِى الْمُتَعَفِّفَ وَ يبْغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِىءَ السَّائِلَ الْمُلْحِفَ [أمالى طوسى ، ص۳۹] .

۱۱ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : الْحَياءُ مِنَ الْإِيمَانِ وَ الْإِيمَانُ فِي الْجَنَّةِ وَ الْبَذَاءُ مِنَ الْجَفَاءِ وَ الْجَفَاءُ فِي النَّارِ [تحف‌العقول ، ص۳۹۴] .

۱۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ خِصَالَ الْمَكارِمِ بَعْضُهَا مُقَيدٌ بِبَعْضٍ يقْسِمُهَا اللَّهُ حَيثُ تَكونُ فِي الرَّجُلِ وَ لَا تَكونُ فِي ابْنِهِ وَ تَكونُ فِي الْعَبْدِ وَ لَا تَكونُ فِي سَيدِهِ صِدْقُ الْحَدِيثِ وَ صِدْقُ الْبَأْسِ وَ إِعْطَاءُ السَّائِلِ وَ الْمُكافَأَةُ عَلَى الصَّنَائِعِ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَ صِلَةُ الرَّحِمِ وَ التَّوَدُّدُ إِلَى الْجَارِ وَ الصَّاحِبِ وَ قِرَى الضَّيفِ وَ رَأْسُهُنَّ الْحَياءُ [أمالى طوسى ، ص۳۰۱] .

۱۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْحَياءَ وَ الْعَفَافَ وَ الْعِى أَعْنِى عِى اللِّسَانِ لَا عِى الْقَلْبِ مِنَ الْإِيمَانِ وَ الْفُحْشَ وَ الْبَذَاءَ وَ السَّلَاطَةَ مِنَ النِّفَاقِ [الزهد ، ص۱۰] .

۱۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِكلِّ دِينٍ خُلُقاً وَ خُلُقُ الْإِسْلَامِ الْحَياءُ [مشكاه‌الأنوار ، ص۲۳۴] .

۱۵ـ رسول اكرم (ص) : الحياء هو الدين كله [كنز ، ج۳ ، ص۱۲۱] .

۱۶ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كثرة حياء الرجل دليل إيمانه [غررالحكم ، ص۲۵۷] .

۱۷ـ قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِى (ع) : لا حياء لمن لا دين له [كشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۵۷۱] .

۱۸ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا حَياءَ لَهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۱۹ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَا بَقِى مِنْ أَمْثَالِ الْأَنْبِياءِ ع إِلَّا كلِمَةٌ إِذَا لَمْ تَسْتَحِ فَاصْنَعْ مَا شِئْتَ وَ إِنَّهَا فِي بَنِى أُمَيةَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۰] .

۲۰ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَرْبَعٌ مَنْ كنَّ فِيهِ كمَلَ إِيمَانُهُ وَ إِنْ كانَ مِنْ قَرْنِهِ إِلَى قَدَمِهِ ذُنُوباً لَمْ ينْقُصْهُ ذَلِك قَالَ وَ هُوَ الصِّدْقُ وَ أَدَاءُ الْأَمَانَةِ وَ الْحَياءُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ [كافى ، ج۲ ، ص۹۹] .

سوء استفاده از حياى ديگران :

۱ـ فَإِذا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَ لا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذلِكمْ كانَ يوذِى النَّبِى فَيسْتَحْيِى مِنْكمْ وَ اللَّهُ لا يسْتَحْيِى مِنَ الْحَقِّ [احزاب/۵۳] .

۲ـ المأخوذ حياء كالمأخوذ غصبا

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا يحل مال امرئ مسلم إلا بطيب من نفسه [عوالى اللئالى ، ج۱ ، ص۲۲۲] .

۲. انواع حيا

۱. حيا از خدا

۱ـ قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : خف الله تعالى لقدرته عليك و استحى منه لقربه منك [أعلام‌الدين ، ص۲۹۹] .

۲ ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إستحيوا من الله فی سرائركم كما تستحيون من الناس فی علانيتكم [تحف‌العقول ، ص۳۹۲] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : استح من الله تعالی استحياءک من صالحی جيرانک فإن فيها زيادة اليقين [مصباح‌الشريعة ، ص۱۶۲] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اسْتَحْيوا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَياءِ فَقِيلَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَنْ يسْتَحْيی مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَياءِ فَقَالَ مَنِ اسْتَحْيا مِنَ اللَّهِ حَقَّ الْحَياءِ فَلْيكْتُبْ أَجَلَهُ بَينَ عَينَيهِ وَ لْيزْهَدْ فِی الدُّنْيا وَ زِينَتِهَا وَ يحْفَظُ الرَّأْسَ وَ مَا حَوَی وَ الْبَطْنَ وَ مَا طَوَی وَ لَا ينْسَی الْمَقَابِرَ وَ الْبِلَی [الزهد ، ص۴۵] .

۵ ـ حياء من الله ثمرة معرفته و من ذلک

حياء الامام زين العابدين (ع) فی صحيفة السجادية : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : "يا إِلَهِی! لَوْ بَكيتُ إِلَيک حَتَّی تَسْقُطَ أَشْفَارُ عَينَی ، وَ انْتَحَبْتُ حَتَّی ينْقَطِعَ صَوْتِی ، وَ قُمْتُ لَک حَتَّی تَتَنَشَّرَ قَدَمَای ، وَ رَكعْتُ لَک حَتَّی ينْخَلِعَ صُلْبِی ، وَ سَجَدْتُ لَک حَتَّی تَتَفَقَّأَ حَدَقَتَای ، وَ أَكلْتُ تُرَابَ الْأَرْضِ طُولَ عُمْرِی ، وَ شَرِبْتُ مَاءَ الرَّمَادِ آخِرَ دَهْرِی ، وَ ذَكرْتُک فِی خِلَالِ ذَلِک حَتَّی يكلَّ لِسَانِی ، ثُمَّ لَمْ أَرْفَعْ طَرْفِی إِلَی آفَاقِ السَّمَاءِ اسْتِحْياءً مِنْک مَا اسْتَوْجَبْتُ بِذَلِک مَحْوَ سَيئَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ سَيئَاتِی." [صحيفه سجاديه ، دعای ۱۶] .

قصيدة الفرزدق لعلی بن الحسين (ع) :

[إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۱۵۱] .

۶ ـ أَ لَمْ يعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يری [علق/۱۴] .

۷ ـ يعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْينِ وَ ما تُخْفِی الصُّدُورُ [غافر/۱۹] .

۸ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أفضل الحياء استحياو من الله [غررالحكم ، ص۲۵۷] .

۹ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحياء من الله يمحو كثيرا من الخطايا [غررالحكم ، ص۲۵۷] .

۲. حيا از فرشتگان

۱ ـ رسول اكرم (ص) : ليستح احدكم من مليكه اللذين معه كما يستحی من رجلين صالحين من جيرانه و هما معه بالليل و النهار [كنز ، ۵۷۵۱] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! اسْتَحْی مِنَ اللَّهِ فَإِنِّی وَ الَّذِی نَفْسِی بِيدِهِ لَأَظَلُّ حِينَ أَذْهَبُ إِلَی الْغَائِطِ مُتَقَنِّعاً بِثَوْبِی اسْتِحْياءً مِنَ الْمَلَكينِ اللَّذَينِ مَعِی [مكارم‌الأخلاق ، ص۴۶۵] .

۳. حيا از خود

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أفضل الورع أن لا تبدی فی خلوتک ما تستحيی من إظهاره فی علانيتک [غررالحكم ، ص۲۷۴] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحسن الحياء استحياو من نفسک [غررالحكم ، ص۲۵۷] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حياء الرجل من نفسه ثمرة الإيمان [غررالحكم ، ص۸۹] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غاية الحياء أن يستحيی المرء من نفسه [غررالحكم ، ص۲۳۶] .

۴. حيا درچشم

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَياءُ غَضُّ الطَّرْفِ [غررالحكم ، ص۲۵۹] .

۲ ـ در روايت آمده است كه فرزند نبايد به والدين خيره نگاه كند ، بلكه بايد با شرم و حيا چشم به چشم آنان اندازد.

۵. حیا درسخن

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ كَثُرَ كَلامُهُ كَثُرَ خَطَوهُ وَ مَنْ كَثُرَ خَطَوهُ قَلَّ حَياوهُ وَ مَنْ قَلَّ حَياوهُ قَلَّ وَرَعُهُ وَ مَنْ قَلَّ وَرَعُهُ مَاتَ قَلْبُهُ وَ مَنْ مَاتَ قَلْبُهُ دَخَلَ النَّارَ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۴۹] .

۲ ـ حضرت امیر (ع) بعضی از سؤالات را که از حضرت رسول الله (ص) حیا داشتند توسط بعضی از اصحاب می‌پرسیدند ، مثل مسئله مذی که توسط مقداد از حضرت رسول پرسیدند. [سفینة البحار] .

۳ ـ لا تَسُبُّوا الَّذِينَ يدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ [انعام/۱۰۸] .

۴ ـ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيطْمَعَ الَّذِى فِى قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲] .

۵ ـ وَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِك إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْواتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ [لقمان/۱۹] .

۶. حیا در مسائل جنسی

۱ ـ در توحید مفضل امام صادق (ع) می‌فرماید : " توجه کن به انسان که خداوند او را به عکس تمام حیوانات قرار داد به واسطه حیایی که به او داده و اگر حیا نبود وفای به عهد ، قضای حوائج ، احترام مهمان و... نبود و اگر حیا نبود بسیاری از حقوق پایمال می‌شد".

۲ ـ وَ لْيسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لا يجِدُونَ نِكاحاً حَتّى يغْنِيهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نور/۳۳] .

۳ ـ وَ غَلَّقَتِ الْأَبْوابَ وَ قالَتْ هَيتَ لَك قالَ مَعاذَ اللّهِ [یوسف/۲۳] .

۴ ـ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيسْتَأْذِنْكمُ الَّذِينَ مَلَكتْ أَيمانُكمْ وَ الَّذِينَ لَمْ يبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ [نور/۵۸] .

۵ ـ فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِى عَلَى اسْتِحْياءٍ قالَتْ إِنَّ أَبِى يدْعُوك لِيجْزِيك أَجْرَ ما سَقَيتَ لَنا فَلَمّا جاءَهُ وَ قَصَّ عَلَيهِ الْقَصَصَ قالَ لا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِين [قصص/۲۵] .

۶ ـ وَ قَرْنَ فِى بُيوتِكنَّ وَ لا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجاهِلِيةِ الْأُولى [احزاب/۳۳] .

۷ ـ وَ لا تَقْرَبُوا الزِّنى [اسراء/۳۲] .

۸ ـ وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاّ ما ظَهَرَ مِنْها [نور/۳۱] .

۷. حیا درمسائل مالی

۱ ـ حياء الفاطمة من امير المؤمنين ان تكلّفه مالا يقدر عليه.

۲ ـ مَنْ كانَ غَنِيا فَلْيسْتَعْفِفْ [نساء/۶] .

۳ ـ يحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ مِنَ التَّعَفُّفِ [بقره/۲۷۳] .

۸. حیا از مردم

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لم يتق وجوه الرجال لم يتق الله سبحانه [غررالحکم ، ص۲۵۷] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لم يستحی من الناس لم يستحی من الله سبحانه [غررالحکم ، ص۲۵۷] .

۳ ـ رسول اکرم (ص) : من لم يستح من الله فی العلانية لم يستح من الله فی السرّ [کنز ، ۵۷۸۹] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأشرار من لا يستحيی من الناس و لا يخاف الله سبحانه [غررالحکم ، ص۲۵۷] .

۳. آثار حیا

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحياء يصد عن فعل القبيح [غررالحکم ، ص۲۵۷] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سبب العفة الحياء [غررالحکم ، ص۲۵۷] .

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : على قدر الحياء تكون العفة [غررالحکم ، ص۲۵۶] .

۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أما الحياء فيتشعب منه اللين و الرأفة و المراقبة لله فى السر و العلانية و السلامة و اجتناب الشر و البشاشة و السماحة و الظفر و حسن الثناء على المرء فى الناس فهذا ما أصاب العاقل بالحياء فطوبى لمن قبل نصيحة الله و خاف فضيحته [تحف‌العقول ، ص۱۵] .

۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من لم يستحى من العيب و يرعوى عند الشيب و يخشى الله بظهر الغيب فلا خير فيه [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۲۰۵] .

۴. جاهایی که نباید حیا کرد

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ رَقَّ وَجْهُهُ رَقَّ عِلْمُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قرن الحياء بالحرمان [غررالحکم ، ص۲۵۷] .

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الحياء يمنع الرزق [غررالحکم ، ص۲۵۷] .

۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحَيَاءُ حَيَاءَانِ حَيَاءُ عَقْلٍ وَ حَيَاءُ حُمْقٍ فَحَيَاءُ الْعَقْلِ هُوَ الْعِلْمُ وَ حَيَاءُ الْحُمْقِ هُوَ الْجَهْلُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من استحيا من قول الحق فهو أحمق [غررالحکم ، ص۷۰] .

۶ـ حیا در تعلیم و تعلم.

۷ـ إِنَّ اللّهَ لا يَسْتَحْيِى أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها [بقره/۲۶] .

۸ـ و در روایت آمده است : " کسی که یک ساعت ذلت تعلم را نپذیرد ، یک عمر در ننگ و ذلت جهل و نادانی خواهد ماند".

۹ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا يستحيين أحد إذا سئل عما لا يعلم أن يقول لا أعلم [غررالحکم ، ص۴۸] .

۱. حیات

۱. اهمیت حیات

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيسَ مِنْ شَىءٍ إِلَّا وَ يكادُ صَاحِبُهُ يشْبَعُ مِنْهُ وَ يمَلُّهُ إِلَّا الْحَياةَ فَإِنَّهُ لَا يجِدُ فِى الْمَوْتِ رَاحَةً وَ إِنَّمَا ذَلِك بِمَنْزِلَةِ الْحِكمَةِ الَّتِى هِى حَياةٌ لِلْقَلْبِ الْمَيتِ وَ بَصَرٌ لِلْعَينِ الْعَمْياءِ وَ سَمْعٌ لِلْأُذُنِ الصَّمَّاءِ وَ رِى لِلظَّمْئانِ وَ فِيهَا الْغِنَى كلُّهُ وَ السَّلَامَةُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ الْحَيَاةَ قَبْلَ الْمَوْتِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۴۵] .

۲. حیات حقیقی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا حَياةَ إِلَّا بِالدِّينِ وَ لَا مَوْتَ إِلَّا بِجُحُودِ الْيقِينِ فَاشْرَبُوا مِنَ الْعَذْبِ الْفُرَاتِ ينَبِّهُكمْ مِنْ نَوْمَةِ السُّبَاتِ وَ إِياكمْ وَ السَّمَائِمَ الْمُهْلِكاتِ [إرشاد مفيد ، ج۱ ، ص۲۹۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التوحيد حياة النفس [غررالحکم ، ص۸۴] .

۳. آب و حیات
وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کلَّ شَیءٍ حَی [انبیاء/۳۰] .
الحدیث :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طَعْمُ الْماءِ طَعْمُ الْحَیاةِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۱] .
۴. چیزی بهتر از حیات نیست
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی الْعَسْکرِی (ع) : خَیرٌ مِنَ الْحَیاةِ مَا إِذَا فَقَدْتَهُ بغضت [أَبْغَضْتَ] الْحَیاةَ وَ شَرٌّ مِنَ الْمَوْتِ مَا إِذَا نَزَلَ بِک أَحْبَبْتَ الْمَوْتَ [تحف‌العقول ، ص۴۸۹] .
۵. موجبات حیات زیبا
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : الذکر الجمیل أحد العمرین [غررالحکم ، ص۴۷۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : الذکر الجمیل إحدی الحیاتین [غررالحکم ، ص۴۷۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : العلم إحدی الحیاتین [غررالحکم ، ص۶۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : السهر أحد الحیاتین [غررالحکم ، ص۳۱۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : اکتسبوا العلم و یکسبکم الحیاة [غررالحکم ، ص۶۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : بالعلم تکون الحیاة [غررالحکم ، ص۶۳] .

خ

۱. خاتمیت

۱. قرآن وخاتمیت پیامبر (ص)

ما کانَ مُحَمَّدٌ أَبا أَحَدٍ مِنْ رِجالِکمْ وَ لکنْ رَسُولَ اللّهِ وَ خاتَمَ النَّبِیینَ وَ کانَ اللّهُ بِکلِّ شَیءٍ عَلِیماً [احزاب/۴۰] .
خاتَم به فتح التاء به معنای چیزی که با آن نامه ، سند ، ظرف و غیره را مُهر می‌زنند و در فارسی به معنای مُهر است. هم در قدیم و هم در امروز رسم است.
اینکه به انگشتر ، خاتَم می‌گویند به خاطر آن است که همان اسم و کنیه را روی نگین آن حکاکی می‌کردند و به دست کرده و در موارد لزوم با همان نگین مُهر می‌کردند و در واقع هم انگشتر و هم زینت و هم مهر بود.
پیغمبر اسلام (ص) هم بر نگین انگشتر خود جملهمحمّـد رسول اللّهرا حکاکی کرده و با آن آخر نامه‌های دعوت را امضا می‌کرد.
وَ تَمَّتْ کلِمَةُ رَبِّک صِدْقاً وَ عَدْلاً لا مُبَدِّلَ لِکلِماتِهِ وَ هُوَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ [انعام/۱۱۵] .
یعنی با نزول قرآن ، کتابهای آسمانی و نبوت از مرحله تدرّج به مرحله تحقق رسید ، لانّ القرآن مهیمن علی سایر الکتب. تعبیر به صدق و عدل اشاره به آن است که بعد از آن هر کتابی عرضه داده شود کذب است و ظلم
إِنَّ الَّذِینَ کفَرُوا بِالذِّکرِ لَمّا جاءَهُمْ وَ إِنَّهُ لَکتابٌ عَزِیزٌ لا یأْتِیهِ الْباطِلُ مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِیلٌ مِنْ حَکیمٍ حَمِیدٍ [فصلت/۴۲-۴۱] .
وَ نَزَّلْنا عَلَیک الْکتابَ تِبْیاناً لِکلِّ شَیءٍ وَ هُدیً وَ رَحْمَةً وَ بُشْری لِلْمُسْلِمِینَ [نحل/۸۹] .

در صورتی که درباره کتاب موسی (ع) می‌فرماید : وَ کَتَبْنا لَهُ فِی الأَلْواحِ مِنْ کلِّ شَیءٍ [اعراف/۱۴۵] .
در صورتی که درباره کتاب عیسی (ع) می‌فرماید : لِیبَینَ لَهُمُ الَّذِی یخْتَلِفُونَ فِیهِ [نحل/۳۹] .
تَبارَک الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ لِیکونَ لِلْعالَمِینَ نَذِیراً [فرقان/۱] .
لفظ عالمین اگر قرینه‌ای در کار نباشد برای همه مردم در همه زمانهاست.
وَ ما أَرْسَلْناک إِلّا کافَّةً لِلنّاسِ [سبأ/۲۸] .

۲. خاتمیت در روایت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَرْسَلَهُ عَلَی حِینِ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ تَنَازُعٍ مِنَ الْأَلْسُنِ فَقَفَّی بِهِ الرُّسُلَ وَ خَتَمَ بِهِ الْوَحْی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۳] .
"إِنِّی تَارِک فِیکمُ الثَّقَلَینِ مَا إِنْ تَمَسَّکتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا کتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیتِی وَ إِنَّهُمَا لَنْ یفْتَرِقَا حَتَّی یرِدَا عَلَی الْحَوْضَ [أمالی صدوق ، ص۴۱۵] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ...إن القرآن حی لا یموت [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۲۰۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ ذِکرُهُ خَتَمَ بِنَبِیکمُ النَّبِیینَ فَلَا نَبِی بَعْدَهُ أَبَداً وَ خَتَمَ بِکتَابِکمُ الْکتُبَ فَلَا کتَابَ بَعْدَهُ أَبَداً وَ أَنْزَلَ فِیهِ تِبْیانَ کلِّ شَیءٍ [کافی ، ج۱ ، ص۲۶۹] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : شَرِیعَةُ مُحَمَّدٍ (ص) لَا تُنْسَخُ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ لَا نَبِی بَعْدَهُ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۱۲۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِی بَعْدِی [کافی ، ج۸ ، ص۱۰۶] .
این حدیث از ۱۷۰ طریق آمده که صد طریق از اهل سنّت و هفتاد طریق از اهل بیت است. المراجعات نامه ۳۲ ، نمونه ، ج۶ ، ۳۴۷.
در غایة المرام از صد و هفتاد طریق این حدیث را روایت کرده (نقل من از کتاب رهبر سعادت در اثبات نبوت از حاج آقا حسین خادمی است)
آقای سبحانی ۴۵ حدیث را از عامه و خاصّه به طور دسته‌بندی شده در این باره نقل می‌کند به این ترتیب :
۳۱ حدیث از شخص رسول گرامی که ما بعضی از آنها را از مدارک دیگری اینجا آورده‌ایم.
۸ حدیث از علی بن ابیطالب غیر از آنچه را که ما از حضرت (ع) در اینجا آورده‌ایم. و همچنین جمله ای از امام حسن ، از امام سجّاد (ع) ، از امام باقر ، صادق ، کاظم و رضا (علیهم الصلوات اللّه) نقل کرده که ذکر آن سبب طول است.

۳. نیاز به پیامبر خاتم

الف) فرستادن پیغمبران پی‌درپی همیشه ضرورت ندارد. برای تقریب به ذهن به مثالهای ذیل توجه کنید تا به دلیل برسیم.
۱- کودکی که مرتبا کتاب را هر چند روز یکبار پاره می‌کند محتاج به کتاب دیگری است ، امّا جوانی که کتاب را برای همیشه نگاهداری می‌کند تهیه کتاب دوم برای او لغو است.
۲- حوضی که آب آن کاسته و یا متعفّن می‌شود باید آن را عوض و یا پُر کرد ، امّا حوضی که هم پُر است از آب و هم صاف ، ریختن آب روی آن عبث است.

۳- در راهنمائیهای جزیی ، هرچند یکبار باید رهبر دیگر آنرا تتمیم کند ، امّا راهنمائی که نقشه کلی به دست انسان می‌دهد و خود انسان می‌تواند از روی آن نقشه برود و به منزل برسد در اینجا دیگر راهنمائی لازم نیست.

۴- در هر چهارراه یک پلیس برای امر و نهی لازم است ، امّا اگر با نصب چراغ اتوماتیک سبز و سرخ به رانندگان اعلام حرکت و سکون داده شود دیگر محتاج به امر و نهی جدیدی از شخص دیگری نداریم. آری ، بودن پلیس برای متخلّفین و حفظ خود چراغ از خاموشی و یا شکستن لازم است ، امّا امر و نهی لازم نداریم.

بنابراین ما اصل ثابتی به نام اصل ضرورت پیغمبر در هر عصر نداریم ، بلکه آنچه را عقل و قاعده لطف لازم می‌داند اتمام حجّت است ، به هر نحو که باشد.

"شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ ما وَصّى بِهِ نُوحاً وَ الَّذِى أَوْحَينا إِلَيك وَ ما وَصَّينا بِهِ إِبْراهِيمَ وَ مُوسى وَ عِيسى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ [شوری/۱۳] .

تمام وصیتهای پیغمبران اولوالعزم را به تو نیز وحی کردیم و شریعت تو جامع همه آنهاست ، پایداری کنید ، متفرق نشوید ، اختلاف از ناحیه وحی نیست ، بلکه در راه وصول به آن هست.

در سوره هود خداوند داستان عده‌ای از پیغمبران را نقل می‌کند که همه می‌گفتندوَ إِلى عادٍ أَخاهُمْ هُوداً قالَ يا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَكُمْ مِنْ إِلهٍ غَيرُهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلاّ مُفْتَرُونَ [هود/۵۰] .

تحوّل ، یک اصل ثابتی نیست که در همه چیز جاری باشد.

تحوّل در اقتصاد ، در فکر ، در مردم ، در قانون هست ، امّا این مستلزم نیست که در تمام قوانین تحوّل به وجود آید. اگر قانون بر اساس مسائل طبیعی و فطری نهاده شود تا انسان طبیعی هست باید قانون باشد.

توضیح آنکه تحول و انقلاب در قوانین به خاطر آن است که وضع آن قانون یا بر خواستهای مردم یا شرائط سیاسی ، اقتصادی ، استبدادی نباشد و خواسته‌ها و سیاستها و اقتصاد و افراد مستبد با گذشت زمان تغییر می‌یابند بنابراین قانون هم خواه و ناخواه باید تغییر یابد.

امّا اگر موضوع قانون طبیعت و فطرت بود تا انسان ، انسان است قانون هم قانون خواهد بود. در بسیاری از نیازمندیها تحوّل پیدا شده ، امّا مسئله نیاز به علم و نیکی و پرستش ، عدالت ، تعاون ، معاشرت ، مساوات و آزادی قابل تحوّل نیست.

د) مقدمه دیگری که نباید از آن غافل شد آن است که خاتمیت به این معنا نیست که یک سری امور و قوانینی خشک بر مردم برای همیشه تحمیل شود ، بلکه به این معنا است که کلیاتی بر مردم عرضه داده شده که همه آنها مطابق با فطرت است و کارشناسانی نیز معرّفی شده‌اند که آن کلیات را در هر لباسی که مفاسدی بار نمی‌آورد پیاده کنند و کارشناس (مجتهد عادل و بصیر) می‌توانند در راه پیاده کردن آن ، بلکه در استفاده از آن کلیات از عقل خود استمداد بگیرد و به عبارت دیگر مسئله اقتضای زمان و تحول افکار به طور کلّی طرد نشده ، بلکه در بسیاری از مسائل اخلاقی ، اجتماعی ، حقوقی ، سیاسی و اقتصادی مجتهد بصیر به زمان با استفاده از کلیات دینی و استمداد از عقل در پیشرفت حقائق کوشش می‌کند.

همین اسلامی که خاتمیت را پذیرفته حکومت و ولایت فقیه را نیز پذیرفته ، حتّی سفارش کرده که باید به زمان خود بصیر باشد تا گول نخورد. بالاتر آنکه در روایت می‌فرماید : امام در خطبه نماز جمعه مردم را هم از آنچه در آفاق صورت می‌گیرد خبر دهد تا مردم نیز روشن باشند. مسئله مشورت بر اساس همین پیشرفت فکری است.

کوتاه سخن آنکه خاتمیت در اصل وحی با استمداد از عقلهای روشن مردم و مشورت و تحولات در امور (غیرعبادی) منافات ندارد و همچنین خاتمیت به معنای قطع شدن فیوضات عینی نیست. در هر زمان و برای هر شخصی فیض و امداد هست ، منتهی

به شرط آنکه ریاضات صحیح را خالصانه تحمّل کند. روح را پرورش دهد. قرآن می‌فرمایدإِنْ تَتَّقُوا اللّهَ یجْعَلْ لَکمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

انّ للّه عبادا لیسوا بانبیاء و لا شهداء یغبطهم اشهدأو النبیون [مستدرک حاکم ، ج۴ ، ص ۱۷۰ و کنزالعمال ، ج۹ ، ص۱۴] .

وَ مَنْ یتَّقِ اللّهَ یجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً [طلاق/۲] .

وَ الَّذِینَ جاهَدُوا فِینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

وَ اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره/۴۵] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یوتِکمْ کفْلَینِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یجْعَلْ لَکمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ [حدید/۲۸] .

۴. جانشینان پیامبر (ص)

سؤال :

پنج نفر اولوالعزم و باقی پیغمبران مبلغ بودند و رسالت پیغمبر اسلام کامل و جامع بود پس چرا رسول مبلغ نفرستاد؟

پاسخ :

افکار در زمان محمد (ص) رشد علم پیشرفته بود ، لذا مسئله تبلیغ به دوش دانشمندان و مسلمانان مطلع گذاشته شد و به دلیل آیات :

فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ کلِّ فِرْقَةٍ [توبه/۱۲۲] .

وَ لْتَکنْ مِنْکمْ أُمَّةٌ یدْعُونَ إِلَی الْخَیرِ وَ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [آل عمران/۱۰۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا ظَهَرَتِ الْبِدَعُ فِی أُمَّتِی فَلْیظْهِرِ الْعَالِمُ عِلْمَهُ فَمَنْ لَمْ یفْعَلْ فَعَلَیهِ لَعْنَةُ اللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴] .

دلیل این رشد پیدا شدن مردان شریف و حفاظ قرآن بود. چقدر فرق است بین امّتی که قرآن را حفظ کنند و میان امّتی که کتابشان (تورات و انجیل) را تحریف کنند.

ثانیا امامان (ع) در نظر شیعه حافظ قرآن و وارث کمال و تمام در آیهالْیوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دِینَکمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیکمْ نِعْمَتِی [مائده/۳] . هستند و لزوم امام را حکمت خدا ، عقل و رحمت پیغمبر برای رشد دادن مردم ، حفظ قانون از تحریف و تأویل متشابه و حفظ مردم از القای شبهات و ... ایجاب می کند.

سؤال :

گیرم قانون اسلام کامل و جامع ، امّا همین قطع شدن ارتباط به عالم غیب خودش لطفی است که این امّت محرومند.

پاسخ :

این ارتباط هرگز قطع نمی‌شود ، راه سیر و سلوک و مکاشفه و بندگی از طرف ما و معرفت و بینش از طرف خدا باز است.إِنْ تَتَّقُوا اللّهَ یجْعَلْ لَکمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یوتِکمْ کفْلَینِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یجْعَلْ لَکمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ [حدید/۲۸] .

وَ الَّذِینَ جاهَدُوا فِینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أخلص لله أربعین صباحا ظهرت ینابیع الحکمة من قلبه علی لسانه [جامع‌الأخبار ، ص۹۴] .

۵. رابطه پیامبر خاتم با ادیان گذشته

کوتاه سخن آنکه اجمالاً در سوره شوری خداوند فرمود : مکتب تو همان مکتبهای سابق است. بررسی کوتاه نیز این مطلب را تأیید می کند که اساس دین و وحی بر همه پیغمبران یکی بوده.

۱- توحیدأَنِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَکمْ مِنْ إِلهٍ غَيْرُهُ [مومنون/۳۲] .

۲- نبوتأَنِ اعْبُدُوا اللّهَ وَ اتَّقُوهُ وَ أَطِيعُونِ [نوح/۳] .

۳- معادإِنِّی أَخافُ عَلَيكمْ عَذابَ يوْمٍ أَلِيمٍ [هود/۲۶] .

۴- نمازأَوْصانِی بِالصَّلاةِ [مریم/۳۱] .

۵- زکاتأَوْصانِی بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ ما دُمْتُ حَيا [مریم/۳۱] .

۶- حجوَ أَذِّنْ فِی النّاسِ بِالْحَجِّ [حج/۲۷] .

۷- روزهکتِبَ عَلَيکمُ الصِّيامُ کما کتِبَ عَلَی الَّذِينَ مِنْ قَبْلِکمْ [بقره/۱۸۳] .

۸- جهادقالُوا لِنَبِی لَهُمُ ابْعَثْ لَنا مَلِکاً نُقاتِلْ فِی سَبِيلِ اللّهِ [بقره/۲۴۶] .

۹-يا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ [لقمان/۱۷] .

بنابراین آمدن پیغمبران پی‌درپی ، نه اینکه به خاطر آوردن مطلب نوی باشد تا حسّ نوخواهی و تحول اقتضا کند؛ امروز هم پیغمبر نوی لازم است و دستورات تازه‌ای.

مطالب دین که تاریخ بر نمی‌دارد مثل مسائل ریاضی است. در هر تاریخ ۲×۲=۴ است ، زیرا دین می گوید خدا (هر اثر مؤثر دارد) ، پیغمبر (هر متحیر راهنما می‌خواهد) ، معاد (جزای خوبان و بدان فرق دارد) ، عبادات (از مُنعم تشکر کن و برای خدا کار کن) ، اخلاق (عفو ، امید ، اتحاد ، مبارزه ، انفاق ، حسن معاشرت) ، امر به معروف و نهی از منکر و ... داشته باشد.

دنیا هر تحولی پیدا کند و علم به هرجا رود این حقائق که تاریخ بر نمی‌دارد. پیغمبر بعد بیاید چه بگوید؟ کسروی با بی ما و بهائی‌ها با بیانی دیگر از داخل هزار نوع مغالطه می کنند و فروید و طرفدارانش از سوی دیگر حمله‌ها می کنند. وقتی از آنها می‌پرسیم کدام حقائق دینی با دنیای علم و صنعت مخالفت دارد ، جواب جز سکوت خبری نیست.

۶. خاتمیت در دین یهود ومسیح

۱- انجیل یوحنّا باب ۱۶ آیه ۱۲ و ۱۳ (بسیار خبرهای دیگر نیز دارد که به شما بگویم لکن الآن طاقت آنرا ندارید و لیکن چون او؛ یعنی روح راستی آید شما را جمیع راستی هدایت خواهد کرد ، زیرا که از خود تکلّم نمی کند ، بلکه به آنچه شنیده است سخن خواهد گفت) .

۲- انجیل یوحنّا فصل ۱۴ آیه ۱۶.

۳- بَرنابا فصل ۳۶ آیه ۶.

۴- برنابا فصل ۹۷ تمام فصل مربوط به همین مسئله خاتمیت است.

۷. شبهات پیرامون خاتمیت

۱-يا بَنِی آدَمَ إِمّا يأْتِينَّکمْ رُسُلٌ مِنْکمْ يقُصُّونَ عَلَيکمْ آياتِی فَمَنِ اتَّقی وَ أَصْلَحَ فَلا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [اعراف/۳۵] .

این اشکال را از فوائد گلیگانی ص۳۱۴ در یک کتابخانه دیدم.

می گوئیدیأْتِیَنَّکمْفعل مضارع دلالت دارد که در آینده نیز پیغمبرانی می‌آید.

پاسخ :

۱- فعل مضارع گاهی منسلخ از زمان مضارع است ، مانند زید یکرم الضیف ، لا یعْزُبُ عَنْهُ مِثْقالُ ذَرَّةٍ [سبأ/۳] .فَمَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ [زلزال/۷] . همانطوری که فعل ماضی نیز منسلخ می‌شود. در همین آیه فعلاتَّقی وَ أَصْلَحَ [اعراف/۳۵] . منسلخ از زمان ماضی است. در آیه تنها مسئله لزوم پیروی در صورت وجود پیغمبر مطرح است و نظری به آینده ندارد ، بلکه در مقام سنّت جاریه الهی است و بس.

۲- مسئله تبعیت از رسل در این آیه در دنباله داستان حضرت آدم بیان شده و در سوره بقره ۳۸ و طه ۱۲۳ نیز دنبال داستان آدم (ع) همین مضمون به تبعیت از هدایت های انبیا (بدون توجه به پیغمبری در آن) مطرح شده.

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْها جَمِیعاً فَإِمّا یأْتِینَّکمْ مِنِّی هُدیً فَمَنْ تَبعَ هُدای فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۳۸] .

قالَ اهْبِطا مِنْها جَمِیعاً بَعْضُکمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمّا یأْتِینَّکمْ مِنِّی هُدیً فَمَنِ اتَّبَعَ هُدای فَلا یضِلُّ وَ لا یشْقی [طه/۱۲۳] .

۳- راستی اگر آیه در مقام اخبار بود ، چرا با لفظ (امّا...اِنْ ما) آمد و چرا به جای این تغییر (اذا) به کار نرفت تا مسئله را روشن‌تر و از صورت تردید بیرون برد.

۴- بر فرض احتمال که آیه می گوید (اگر آمد پیغمبری چنین و چنان) آیه (و خاتم النبیین) از محکمات است و این متشابه را حلّ می کند.

کوتاه سخن آنکه آیات متشابه در سوره‌های بقره و طه از یک سو ، انسلاخ افعال ماضی در آیه از یک سو وجود آیه روشن (و خاتم النبیین) از یکسو جایی برای این شبهه باقی نمی گذارد.

شبهه دوم

رَفِیعُ الدَّرَجاتِ ذُو الْعَرْشِ یلْقِی الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلی مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ لِینْذِرَ یوْمَ التَّلاقِ [غافر/۱۵] .

از مضارع بودن (یلقی) در خاتمیت شبهه کرده‌اند. فوائد گلیگانی البته اشکال نسبی است بر آنکه مراد از روح جبرئیل باشدکما هوالظاهر.

پاسخ :

آیه در مقام بیان صفات و قدرتهای الهی است و جایی برای زمان گذشته و آینده نیست ، بلکه در حدّی فوق زمان سخن می گوید و اگر به جای فعل مضارع ، ماضی هم بود تفاوتی نداشت و بر فرض استمداد از صیغه مضارع آیات داله صریحه این استمداد را از شما می گیرد.

شبهه سوّم

وَ لِکلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ فَإِذا جاءَ رَسُولُهُمْ قُضِی بَینَهُمْ بِالْقِسْطِ وَ هُمْ لا یظْلَمُونَ [یونس/۴۷] .

وِلکلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذا جاءَ أَجَلُهُمْ فَلا یسْتَأْخِرُونَ ساعَةً وَ لا یسْتَقْدِمُونَ [یونس/۴۹] .

پاسخ :

آیه دوم دلالتی بر مدت رسالت ندارد و صریح در این است که برای هر امّتی پیغمبری است تا آنکه مرگ آنها در رسد.

أَجَلُهُمْیعنی عمر و مهلت مردم و نظری به مدت رسالت ندارد.

پاسخ :

در آیه دو لفظاَجَلآمده و هر دو لفظ در مقام بیان یک معنا است و مسلّما لفظ دوّماَجَلهممدت عمر مردم است ، پس لفظ

اوّلاَجَلنیز در همان معنا است و آخر آیه نیز تأیید می کند که معنا چنین است.
برای هر دسته‌ای مهلت و مدتی است که وقتی این زمان سرآمد ساعتی کم و زیاد نمی‌شود.
بر فرض مفاد آیه این باشد که برای هر دینی مدّتی است؛ از کجا مدت دین اسلام تا پایان عمر جهان نباشد؟ و به قانونالقرآن یفسّر بعضه بعضا. با استمداد از آیاتی که دلالت بر خاتمیت می کند به این شبهات اعتنا نمی‌شود.
شبهه چهارم
يوْمَئِذٍ يوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ [نور/۲۵] .
می گوینديوَفِّيهِمُمضارع است و خدا دینی را کاملًا ایستا قرار نداده و وحی قطع نشده
پاسخ :
آیه می گوید : يوْمَئِذٍو آیه قبل آن که می‌فرمایديوْمَ تَشْهَدُ عَلَيهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَ أَيدِيهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ بِما كانُوا يعْمَلُونَ [نور/۲۴] .
معلوم می‌شود مراد روز قیامت است و مراد از استیفای دین استیفای جزا هست کما فی التفاسیر نه دین نو. از همه گذشته آیه در مقام تهدیدإِنَّ الَّذِينَ يرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ [نور/۲۳] است که می‌فرماید در آینده خدا استیفا می کند ، جزای شما را.
شبهه پنجم
يدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّماءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يعْرُجُ إِلَيهِ فِي يوْمٍ كانَ مِقْدارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمّا تَعُدُّونَ [سجده/۵] .
می گویند تدبیر امر ، انزال شریعت است و عروج ، تمام شدن مدت شریعت است.
پاسخ :
از کجا تدبیر به معنای انزال و از کجا امر به معنای شریعت و از کجا عروج به معنای انتهای مدت شریعت و از کجا ابتدای هزارسال را زمان غیبت امام زمان (ع) می گیرید نه زمان بعثت یا صدور آیه یا فوت پیغمبر (ص) .
الْيوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دِينَكمْ [مائده/۳] .
و گرنه ریشه لغوی خاتم همان وسیله امضا و مهر و یا هر چیزی که با آن خبری را امضا می کردند.
دسته‌های گمراه‌کننده و گمراه شده برای تراشیدن رهبران دروغین در معنای خاتم تصرّفاتی کرده تا بتوانند در کار خود پیشرفت کنند. دو تصرّف کرده‌اند.
۱- گفته‌اند خاتم به معنای انگشتر و زینت است و خاتم النبیین در قرآن به معنای زینت پیغمبران است نه آنکه آخرین آنان.
۲- خاتم به معنای مُهر است ، امّا هدف از توصیف محمّد (ص) به خاتم پیغمبران نه آخرین آنها ، بلکه چون مُهر در ذیل نامه و سند تصدیق کننده نوشته‌هائی است ، محمد (ص) هم تصدیق کننده پیغمبران است. خاتم النبیین یعنی مصدّق النبیین
پاسخ :
در تفسیر قرآن و مفردات آن باید به کتب لغت مراجعه کنیم و هرگز لغت به ما اجازه نمی‌دهد خاتَم را به معنای زینت معنا کنیم و به جای اینکه بگوئیم فلان چراغ زینت اطاق است بگوئیم خاتَم اطاق است و نام خاتم بر انگشتر هم به همان ملاکی بود که گفتیم نه به خاطر جنبه تزین به علاوه تاج از انگشتر بیشتر سبب زینت می‌شود ، پس باید او را بیان کند.
امّا پاسخ از تأویل دوم هم روشن است ، زیرا اگر به خاطر تصدیق پیغمبران قبلی به پیغمبر اسلام خاتم گفته شده باید به حضرت مسیح هم خاتَم اطلاق می شد ، زیرا او هم پیغمبران قبلی را تصدیق کردهوَ إِذْ قالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ يا بَنِي إِسْرائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللّهِ إِلَيكمْ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَي مِنَ التَّوْراةِ [صف/۶] .
و چرا با کنایه تصدیق پیغمبر را بیان می کند؟! خوب بود همان واژه تصدیق را بکار برد.

۱. خاطرات علماء

۱. شرف الدین

۱. خلاصه زندگی

۱ ـ سید عبدالحسین شرف الدین از بزرگان عالم اسلام و از نوابغ شیعه به سال ۱۲۹۰ ه. ق در شهر کاظمین متولد شد ودر سن ۸۰ سالگی وقتی که پدرش تحصیلات خود رادر عراق به پایان رساند بهمراه پدر راهی زادگاه اجدادی خویش "جبل عامل" گشت و از آنجا برای آغاز تحصیلات به عامل رفت و تا سن ۱۷ سالگی در آنجا بزیست و دروس سطح را فراگرفت و در همان جوانی به فضل و معلومات نائل شد. سپس راهی نجف اشرف گشته و به تکمیل مراحل تحصیلی پرداخت و در محضر بزرگانی چون مرحوم آخوند ملا محمد کاظم خراسانی ، آقا سید محمد کاظم یزدی ، شیخ الشریعه اصفهانی و...تلمذ نمود. وی حدود ۱۵ سال در نجف ماند و در سن ۳۲ سالگی در حالی که صاحب چندین اجازه اجتهاد بود و اجتهاد مطلق او مورد قبول همگان قرار داشت روانه جبل عامل شد و در سال ۱۳۲۹ ه.ق در بحبوحه کوششهای استعمار برای ایجاد تفرقه و اختلاف میان مسلمین به دیار مصر رفته و در این سفر با عالمان اهل سنت و کسانی که نفوذ کلمه داشتند نزدیک شد و دردها و مصائبی که متوجه اسلام ومسلمین شده بود در میان گذاشت و پس از مدتی با کسب موفقیتهایی در راه هدف خود که همان وحدت اسلامی بود به لبنان بازگشت و در حدود سالهای ۱۳۳۸ تا ۱۳۴۰ ه.ق که مسلمانان مظلوم در عراق با انگلیس ستمگر و مسلمانان لبنان با فرانسه استعمار گر روبرو بودند شرف الدین پرچمدار مبارزات ضد استعماری و ضد امپریالیستی در لبنان بود ، کما اینکه مسلمین عراق را در این راه میرزا محمد تقی شیرازی رهبری می نمود.

شرف الدین دشمن حکام فرانسوی بود و در برابر استعمار فرانسویان مقاومت کرد و اعلام "جهاد مقدس" داد و با این اعلام سرتاسر جبل عامل شعله ور شد و فرانسویان در برابر ایستادگی و مقاومتهای مستمر شرف الدین صدمات بسیار دیدند. وی در اثر فشار قوای فرانسه مجبور شد تا مدتی به فلسطین برود و سپس به لبنان باز گردد.

شرف الدین در مدت حیات پر برکت خویش خدمات ارزندهای به اسلام و مسلمین ارائه نمود و تألیفات گرانقدری را به جامعه اسلامی تقدیم کرد که بعداً اشاراتی به آن خواهیم داشت.

سرانجام وی در روز دهم جمادی الثانی سال ۱۳۷۷ ه.ق در سن ۸۷ سالگی در یکی از بیمارستانهای بیروت به رحمت خدا پیوست .پیکر شریفش را پس از آنکه در بیروت مورد تشییع رسمی قرار گرفت به بغداد برده و از آنجا تا کاظمین بر سر دست حمل کردند و سپس جنازه او را به کربلا بردند و با تجلیل و احترام خاصی جنازه را روانه نجف اشرف و در جوار مرقد مولانا و مقتدانا علی بن ابیطالبعلیه السلامدر حجره مجاور آرامگاه سید محمد کاظم یزدی در سمت
جنوبی صحن مطهر علوی به خاک سپردند.رحمت الله علیه.

نقش شرف الدین در هدایت و تربیت جامعه :

در لبنان که سالها محل تهاجمات و تغییرات سیاسی بود ، از نظر مذهبی نیز چندین جریان وجود داشت ، و نیز ضرورت وجود یک برنامه ریزی جهت تربیت و تعلیم جوانان و پرورش ماهیت شعوری ایشان بخوبی ملموس بود. به همین منظور شرف الدین که اهتمام و تلاش بسیار در راه حفظ فرهنگ دینی و اصیل مردمی بویژه جوانان داشت حرکت ریشهای خود را با این رمز شروع می‌کند و می‌گوید : لا ینتشر الهدی الّا من حیث انتشر الضالهدایت انتشار نخواهد یافت مگر از آنجاییکه گمراهی انتشار یافته. در نظر وی علت عمده و نقطه شروع فساد و گمراهی ، برنامه‌های آموزش و پرورش استعماری بود .استعمارگران

مدارس جدیدی تأسیس کردند تا نسلی بپرورند دور از دین و موضع گیرهای دینی تا بتوانند زمینه‌های تفکر مذهبی جوانان را نابود سازند ، علمای دین این خطر را حس کردند و برخی دست به مبارزه منفی با این سیاست زدند و از مردم خواستند تا فرزندان خود را به مدارس جدید نفرستند و لکن متأسفانه این مسئله به علت تبلیغات دشمن بد فهمیده شد و به صورت مخالفت با علم و تحصیلات و تمدن و تجدد معرفی شد.

ولی شرف الدین علاوه بر مبارزه منفی به مبارزه مثبت نیز دست زد ، و بر این اساس جامعه را به تشکیل مدارس نو سوق داد تا از نظر برنامه و اطلاعات علمی همسان مدارس جدید باشد. و بجای مبارزه با اعتقادات و سنت های مذهبی ، برنامه‌هایی جایگزین شود که حاوی تعالیم اسلامی باشد و روحیه و دید مذهبی را در جوانان و نوجوانان حفظ و تقویت کند.

و در پی این دعوت اساسی ، خود او به این اقدام پرداخت و درشهر صور المدرسه الجعفریه را تأسیس کرد. در اینجا برای روشن شدن اهتمام و تلاش و اخلاص شرف الدین درراه تعلیم و تربیت ، ذکر داستانی از زبان یکی از نوادگان آن بزرگ مرد مناسب است ، وی چنین می گوید : وقتی پدربزرگ (شرف الدین) المدرسه الجعفریه را ساخت مخالفان سیاسی او مدرسه‌ای را دایر کرده و اداره می‌کردند و من نیز که در ایام خردسالی بودم و تحت تأثیر درگیری‌های پدربزرگ و مخالفان سیاسی قرار گرفته بودم یک روز عصر نزدیک آن مدرسه رفتم و چند سنگ پرتاب نمودم که خسارتهای اندکی به مدرسه وارد شد. شب هنگام پدر بزرگ به منزل ما آمد من باخوشحالی نزد وی رفتم و او از من چوب خواست همینکه آوردم گرفت و باآن چوب مرا زد و گفت : مشکلات سیاسی که من دارم همه در ارتباط با دین است ، من با مخالفان سیاسی خود برای خدا درگیر می‌شوم اما آنان برای منافع شخصی خود مشکل آفرینی می‌کنند وقتی من جعفریه را ساختم آنان برای رقابت با من مدرسه خیریه را افتتاح کردند اما اینان اشتباه می‌کنند ، مگر من مدرسه را برای چه ساختم برای اینکه فرزندان خود و مردم را از مدارس تبلیغی مسیحی (تبشیری) نجات دهم ، بویژه فرزندان بینوایان و ناتوانان را ، و به همین دلیل مدرسه را مجانی قرار دادم ، مخالفان من نیز همین کار را برای رقابت با من انجام دادند ، یعنی مدرسه‌ای برپا کردند برای بینوایان شیعه. حالا اگر بتوانم آنان رابه راه صواب بکشانم و برنامه مدرسه جعفریه را در آنجاهم به مورد عمل درآورم چه بهتر ، و اگر نتوانم چون آنان می‌خواهند با من رقابت کنند ناچارند راه مرا در پیش گیرند و مدرسه خود را مانند جعفریه اداره کنند و در این صورت کاری که موجب رضای خداست انجام یافته چه بخواهند چه نخواهند (یعنی باسواد شدن و تربیت یافتن اطفال بینوایان در مدرسه‌ای رایگان ، و مقصود همین است چه به دست من چه به دست مخالفان)

اصولاً خدمات فرهنگی و فکری او منحصر به نسل جوان نبود بلکه عموم مردم را درنظر داشت. وقتی این بزرگ مرد به شهر صور رفت شیعیان این شهر نه مسجدی داشتند برای ادای فرایض ونه محلی برای گردهمایی ، شرف الدین خانه‌ای خرید و آن را به صورت حسینیه‌ای وقف کرد. او توانست از طریق این حسینیه مردمی که پراکنده بودند و از تربیت دینی بی بهره مانده بودند گردآورد و تربیت کند و سپس مسجدی ساخت با بنای مجلل در محلی مناسب که مردم برای ادای فرایض جمع شوند و شرف الدین در آنجا به وعظ و ارشاد می‌پرداخت.

۵ ـ شرف الدین مصلح اکبر :

چیزی که روح آن بزرگ مرد را می‌آزرد ، تشتت و تفرقه مسلمین و در نتیجه تسلط بیگانگان بود ، فلذا او سعی در ایجاد وحدت بین فرق مسلمین داشت به این معنا که اتحاد پیروان مذاهب مختلف در عین اختلاف مذهبی ، در برا
بر بیگانگان او می گفت :

فرّقتها السیاسه فلتجتمعهما السیاسه (شیعه و سنی را سیاست و مطامع سیاسی از هم دور کرد و اکنون بایدسیاست و مصالح

سیاسی اسلام و مسلمین آنان راکنار هم آورد.) کوششها و تلاشهای او در رسیدن به این هدف از تألیفات ، مسافرتها ، رفتارها و برخوردهای او بخوبی روشن است که ذکر چندی از آنان گذشت و به دو نمونه اشاره می کنیم : شرف الدین روز میلاد رسول اکرم (ص) را ۱۲ ربیع الاول جشن می گرفت و پس از پایان مراسم درمسجد به جشن اهل سنت می‌رفت و با آنان در برگذاری این جشن بزرگ اسلامی مشارکت می‌نمود. [المرجعات مقدمه ص۳۰ - النص و الاجتهاد مقدمه ص۳۲ و ۵۸ - شرف الدین ص۱۷۰]

نمونه دیگر از علاقه خالصانه او به اتحاد اسلامی و اقدامات آگاهانه او اینکه : در زمان او مسیحیان که اقلیتی درشهر صور بودند به مناسبت ورود مسطران (مقامی بالاتر از اسقف) جشن جدیدی در صور براه انداختند و دولت نیز جهت باشکوه جلوه دادن جشن امکانات خویش را در اختیار آنان گذارد. درهمان ایام یک جوان سنی صوری که درجامع الازهر درس خوانده بودبه صور بازمی گشت ، شرف الدین از بازگشت او مطلع شد ، مردم جبل عامل را دعوت کرد و جشن مفصلی برپاکرده و مردم را ۳۰ (سی) کیلومتر به استقبال آن جوان سنی برد و تامرزهای فلسطین به استقبال او رفت. ["شرف الدین ص۲۲۹"]

در پایان چون دراین مختصر تمام ابعاد وجودی این شخصیت بیان شد سخنی از عالم معاصر و دوست شرف الدین یعنی شیخ آقابزرگ تهرانی دربیان وصف شرف الدین نقل می کنیم :

فماذا یقول الواصف فیه؟ أهو مجتهد فاضِل؟ أم متکلم بارع؟ أم فیلسوف محقق؟ أم اصولی ضَلِع؟ أم مفسر کبیر؟ أم مُحدّث صدوق؟ أم مورخ ثبت؟ أم خطیبِ مصقَع؟ أم باحث ناقِد؟ أم ادیب کبیر؟ نعم : هو کل ذلک ، أَضِفْ الیه أنّه ذلک المجاهد الدّائب علی المناضَله دون الدین و المکافح المتواصل دفاعه عن المذهب الحقّ ، تشهد بذلک کلّه ، المَحابر و امَزابر و الکتب و الدفاتر ، الخطب و المنابر ، و اعماله الناجعه و محاضَراته البدیعه ، و حِجاجه الدّامِغ. [نقباء البشر ، ج۳ ، ص۱۰۸۳و۱۰۸۴ - شرف الدین ، ص۷۶و۷۷] .

والسلام علی من یخدم الحق لذات الحق.

۲. ویژگیها و خصلتهای علمی

(۱) محدث متبحر ـ شیخ آقا بزرگ تهرانی درباره‌اش می‌نویسد : شرف الدین احادیثی که از پیامبر و صحابه و اهل بیت روایت شده ، همه را خواند چه از مآخذ سنی و چه شیعه ، آنهم بصورتی دقیق توام با تحقیق تا جایی که می‌توان گفت : او همه احادیث را فراگرفت ، و از اینجا بود که به نشان دادن مسائلی و روشن کردن حقایقی توفیق یافت که بسیاری از عالمان نیز ، تا پیش از آنکه قلم آزاد و منزه او آنها را بپراکند ، اطلاعی از آن مسائلو حقایق نداشتند. "ترجمه"

["نقباء البشر ، ج۳ ، ص۱۰۸۳" شرف الدین ص۵۸]

(۲) محقق تاریخ ـ باز علامه بزرگوار شیخ آقا بزرگ تهرانی در این باره چنین می‌نگارد : شرف الدین کار خویش را تحقیق در مسائل شیعی قرار داد و روزگارو خانه خویش را وقف این کار ساخت و بدین منظور اسناد و مدارک و نوشته‌های تاریخ اسلام را بدقت خواند و غربال کرد تا معتبر را از نامعتبر باز شناخت و وقایع و حوادث را چه کوچک و چه بزرگ همه را در غربال ببیخت تا سره از ناسره پاک ساخت و حقیقت مسلم را از اوهام و خیالات جدا کرد."ترجمه" ["نقباءالبشر ، ج۳ ، ص۱۸۳" شرف الدین ص۶۸]

(۳) متکلم زبردست ـ با اینکه ویژگی ممتاز شرف الدین رجوع به اصول و متون است با این وصف در مقام عرضه و تبیین از مبانی کلامی نیز بخوبی بهره می گیرد بطوریکه خود او وقتی سخن از تألیفات تلف شده‌اش "که ذکر آن میآید" می گوید از دو کتاب به نامسبیل المؤمنیندر ۳ جلد پیرامون امامت دوازده امام و کتابالنصوص الجایه فی امامهٔ العترهٔ الزکیهٔیاد می کند و

می گوید در این دو کتاب تاجایی که بخواهید دلیلهای عقلی و نقلی و استدلالهای حکمی عرضه شده بود. ["الفصول المهمه ص۲۴۶ ، پاورقی ـ شرف الدین ص۷۰"]
(۴) شاعر و شعر شناس : شرف الدین خود می‌توانست شعر را در سطح بالا بسراید و در آغاز عمر از این گونه شعر می‌سرود ، لیکن با اشتغال به کارهای علمی و تحقیقی از پرداختن به شاعری دست کشید اما از تلطیف ذوق خویش غافل نماند و در کار شعر و شناخت آن تا آنجا وارد بود که به وقوع زحاف در بیت زود پی می‌برد. ["مقدمه النص و الاجتهاد به قلم سید محمد صادق صدر ص۴۲ و ۱۱ ـ شرف الدین ص۷۳"]
(۵) خطیب توانا : گفته‌اند سید عبدالحسین شرف الدین در مقام سخنرانی و القاء خطابه به پایگاهی بلند رسید که خطبای عرب بر آن غبطه می‌بردند و دین و علم و فرهنگ بدان عزت می‌یافت ـ ودرباره تأثیر و تسلط وی بر سخن و خطابه آورده‌اند : هنگامی که سید به مصر رفت نخست با لباس اعراب کوچه و بازار ظاهر شد و روزی با همین لباس به یکی از مجامع بزرگ که جمع کثیری حضور داشتند رفت و پا بر منبر گذاشت و دو سخن آغاز کرد ، تسلط او بر ادای معانی و مسائل دقیق با الفاظی گزیده آن اجتماع را شیفته کرد و همه از هم می‌پرسیدند این گوینده توانا و خطیب دانا کیست؟
["المراجعات ، مقدمه ص۱۴ و النص و الاجتهاد مقدمه ص۱۶و۱۷ ـ شرف الدین ص۷۳و۷۴ "]
(۶) نویسنده بزرگ : از خدمات ارزنده شرف الدین تألیفات و آثار گرانقدر اوست که با سبکی ویژه ، محققانه و عالی نگارش یافته است. شیخ مرتضی آل یس درباره تألیفات وی می گوید : نوشته او ، همه ، از این امتیازها برخوردار است : وارسی دقیق ، تتبع گسترده ، پی جویی دقیق و همه گیر ، نتیجه‌گیری درست ، بخوبی صیقل دادن به واژه‌ها و جمله‌ها ، درستی در نقل ، ارتباط و پیوستگی همه قسمتها به هم."المرجعات مقدمه ص۲۶ ـ شرف الدین ص۱۰۶"
۳. تألیفات
۳ـ و اینک شماری از نوشته‌های عالی و مقدس شرف الدین :
(۱) الفصول المهمه فی تألیف الامهٔ ـ حاوی فصلهای مهم در راه متحد ساختن امت اسلامی
(۲) الکلمهٔ الغراء فی تفضیل الزهراء ـ این کتاب در بیان مقام برترو فضیلت مسلّم بانوی اکرم حضرت فاطمه زهراءسلام الله علیهااست.
(۳) المراجعات ـ مجموعه ۱۱۲ نامه بین شرف الدین و شیخ الاسلام سلیم بشری مفتی و رئیس اسبق جامع الازهر مبادله شده است. این دو عالم اسلامی ، دراین نامه‌ها حقایق بسیاری را مورد بحث و نظر قرار داده‌اند.
(۴) النص والاجتهاد ـ این کتاب که در واقع به همان معنای اجتهاد در مقابل نص است کتابی است بسیار مهم و بیدارگر ودر آنجا شرف الدین حدوداً۹۹ مورد رابر اساس موثق‌ترین مأخذ اسلامی در نزد اهل سنت بر می‌شمارد که در آنها همه بر خلاف نص پیامبرصلی الله علیه وآلهعمل شده است ، چیزی که بسیار قابل توجه است این است که کتابی بااین عمق و روح و هیجان و غنا و استناد را شرف الدین پس از سن ۸۰ سالگی نوشته است. ["النص و الاجتهادمقدمه ص۲۰ ـ شرف الدین ص۱۳۲و۱۳۷"]
(۵) ابوهریره ـ در شرح حال ابوهریره و نشان دادن مقدار اعتبار احادیث اوست.
(۶) المجالس الفاخره ـ شرحی بر حرکت عاشورا و فلسفه اقامه شعائرحسینی
(۷) فلسفه المیثاق و الولایهٔ ـ شرح آیهالست بربکمو بیانی از ولایت ، گفته‌اند در موضوع خود بی نظیر است.
(۸) اجوبهٔ مسائل جارالله ـ پاسخی است علمی و مستند به ۲۰ سؤال موسی جارالله که از علمای شیعه کرده است.

(۹) مسائل خلافیه ـ کتابی است فقهی که در آن مسائلی بر اساس مذاهب خمسه مطرح شده است.
(۱۰) کلمه حول الرؤیه ـ رساله ایست اعتقادی شامل بحثی فلسفی وعمیق.
(۱۱) الی المجمع العلمی العربی بدمشق ـ بحث در مورد تهمتهای مجمع علمی دمشق در آن ایام نسبت به شیعه و ردّ اتهامات و دعوت به وحدت
(۱۲) ثبت الاثبات فی سلسله عن رواۀ – ذکر استادان مؤلف و آنان که به سلسله اسناد متصل تا پیامبر (ص) و امامانعلیهم السلامنقل حدیث کرده‌اند.
(۱۳) مُولّفوا الشیعه فی صدر الاسلام – تحقیقی پیرامون کتاب نویسان اسلامی از شیعه ، کتاب ناتمام است و معرفی ویژه‌ای است از مؤلفان شیعه در عصر نبوت تا عصر امام هادی (ع) ، بیشتر مطالب کتاب از مدارک اهل سنت است. ["مُولّفوا الشیعه – مقدمه ، ص۹ – شرف‌الدین ، ص۱۰۸ و ۱۰۹"]
(۱۴) "زینب الکبری" – پیرامون زندگانی صدیقه صغری زینب کبری [سلام الله علیها] .
(۱۵) "بغیۀ الراغبین" – کتابی است ادبی در شرح حال عالمان ، بزرگان خاندان شرف الدین و خاندان صدر. این کتاب خطی است.
اینها تألیفات بجا مانده از حضرت شرف‌الدین است و برخی از تألیفات دیگرش داستانی جدا دارد که به قرار ذیل است :
کار شرف‌الدین در مبارزات سیاسی بویژه در مقابل فرانسوی‌ها به جایی رسید که حکم اعدام او را صادر کردند و به خانه او هجوم بردند و خانه و کتابخانه او را به آتش کشیدند و هرچه بود را سوزاندند و ۱۹ کتاب خطی شرف‌الدین طعمه حریق شد و او مجبور شد با عائله خویش لبنان را ترک کند و مدتی به فلسطین برود ، خود شرف الدین این فاجعه غم‌بار را یاد کرده و فرموده : غم از دست دادن فرزند چه بسا از دل رخت بربندد امّا غم از دست دادن فرزندان فکر و زاده‌های اندیشه ، تا روزگار باقی‌است ، باقی است.
برخی از تألیفات تلف شده عبارتند از :
۱– شرح التبصره ۲– تعلیقۀ علی الاستصحاب (حاشیه بر استصحاب رسائل) ۳– سبیل المؤمنین (۳جلد درباره امامت) ۴– النصوص الجلیۀ (امامت) ۵– نزیل الآیات الباهره (امامت – صد آیه که بنابر اسناد اهل سنّت درباره ائمه طاهرینعلیهم السلامنازل شده) ۶– المجالس الفاخره (۴ جلد پیرامون زندگانی پیامبر و ائمهصلوات الله علیهم– آنچه بجا مانده و چاپ شده است قسمت مقدمه آن است)
۴. نکات
۱– روایت امام موسی بن جعفر (ع) فی قول اللّه عزوجل : انّما حرّم ربی الفواحش ما ظهر منها و ما بطن فقال : انّ القرآن له ظهر و بطن ، جمیع ما حرّم فی الکتاب هو الظّهر الظاهر و باطن ذلک ائمه الجوار و جمیع ما احلّ اللّه فی الکتاب هو الظاهر و الباطن من ذلک ائمه الحققرآن را ظاهری است و باطنی همه چیزهایی که در قرآن حرام شده ظاهر امر است و باطن این کارهای زشت راهبران جائر بدکاره‌اند و آنچه در قرآن حلال شمرده شده ظاهر امر است و باطن (منشأ اصلی) این کارهای خوب رهبران درست‌کردار و برحقند. ["شرف الدین ، ص۳۹–۴۰] .
۲–عن یونس بن عبدالرحمن عن بعض اصحابه عن خَیثَمَۀ عن ابی عبداللّه جعفر بن محمد (ع) قال : دخلت علیه اُودّعه و أنا ارید الشخوص الی المدینۀ فقال : ابلغ موالینا السلام و اوصهم بتقوی اللّه و العمل الصالح و أن یعود صحیحهم مریضهم ولیعد غنیهم علی فقیرهم و أن یشهد حیهم جنازۀ میتهم و أن یتلاقوا فی بیوتهم و أن یتناوضوا علم الدین فان فی ذلک حیاۀ لامرنا ،

رحم اللّه عبداً احیی امرنا و اعلمهم یا خیثمه انه لایغنی عنهم من اللّه شیئاً الا العمل الصالح فانّ ولایتنا لاتنال الّا بالورع و أن اشد الناس عذاباً یوم القیامة من وصف عدلاً ثمّ خالفه الی غیره [الفصول المختاره ، ص۲۸۷ ، چاپ۴ ، شرف‌الدین ، ص۹۶] .

۳- مناظره و آداب آن

...قلت لابی عبداللّه (ع) : بلّغنی انّک کرهت منّا مناظرة الناس و کرهت الخصومة فقال : امّا کلام مثلک فلانکره ، من اذا طار احسن عن یطع و ان وقع یحسن ان یطیر فمن کان هکذا لانکره کلامه [رجال الکسی ، ص۳۴۸ ، شرف‌الدین ، ص۹۷] .

- اگر بحثها و مناظره‌ها بر پایه حسن روابط انسانی و رعایت آداب فنّی و اصول اسلامی عملی نگردد پنـج نتیجه زیانبار در پی خواهد داشت : ۱- حق روشن نمی‌شود. ۲- موضع حق تأیید نمی گردد. ۳- روح کینه و تنافر در طرفین زنده یا تقویت می‌شود. ۴- قلب کدر و آلوده می‌شود و نفس در جهت ضد پاکی و صفا و تهذیب قرار می گیرد. ۵- روابط اجتماعی رفته رفته به سستی و خلل‌پذیری رو می‌نهد. [شرف‌الدین ، ص۱۰۲] .

۴- پیامبر اکرم (ص) : من أحبّ أن یحیی حیاة تشبه حیاة الانبیاء و یموت میتةً تشبه میتة الشهداء و یسکن الجنان الّتی غرسها الرحمن فلیتولّ علیاً ولیوال ولیه و لیقتد بالأئمة من بعده [الکاخ ، ج۱ ، ص۲۰۸ - حلیه‌الاولیاء ، ج۱ ، ص۸۶ - شرف‌الدین ، ص۱۱۹] .

عن علی (ع) : انّ لِ لااله الّا اللّه شروطاً و أنا و ذریتی من شروطها [غررالحکم ، ص۱۰۴ - الحیاة ، ج۲ ، ص۳۹۳ - شرف‌الدین ، ص۱۱۹] .

امام محمّد باقر (ع) : کلّ من دان اللّه بعبادة یجهدُ فیها نفسه و لاالامام له من اللّه فسیعیه غیر مقبول و هو ضال متحیر [الکافی ، ج۱ ، ص۳۷۴ - شرف‌الدین ، ص۱۲۰] .

امام صادق (ع) : لایقبل اللّه من العباد الاعمال الصالحه الّتی یعملونها اذا تولّوا الامام الجائر الذی لیس من اللّه تعالی... [امالی الشیخ الطوسی ، ج۲ ، ص۳۲ - شرف‌الدین ، ص۱۲۱] .

امام صادق (ع) : فی بیان قوله تعالی و من یؤت الحکمة فقد اوتی خیراً کثیراً قال : هی طاعة اللّه و معرفة الامام [الکافی ، ج۱ ، ص۱۸۵ - شرف‌الدین ، ص۱۲۲] .

۵-عن علی (ع) : یا نوف... شیعتی - فی اموالهم یتواسون و فی اللّه یتباذلون یا نوف درهمٌ و درهمٌ و ثوب و ثوبٌ و الّا فلا : ای نوف (بکالی) شیعیان من ، اموال و دارایی خود را در اختیار یکدیگر قرار می‌دهند و برای خدا به یکدیگر بذل و بخشش می کنند ، یک درهم این دارد و یک درهم آن یک جامه این دارد و یک جامه آن. اگر رفتارشان غیر از این باشد شیعه نیستند. [بحارالانوار ، ج۶۸ ، ص۱۹۱ - الحیاة ، ج۱ ، ص۲۴۷ -شرف‌الدین ، ص۲۳۵] .

والسلام علی من یخدم الحق لذات الحق

۲. اسکندر

درزمان اسکندر ، حکیم یونان معروف به دیوژن کمترین توجهی به اسکندر نداشت تا اینکه اسکندر با جمعی به دیدن دیوژن آمدند اسکندر بعد از سلام گفت : اگر تقاضایی از من داری بگو. دیوژن گفت : یک تقاضا بیشتر ندارم ، من از آفتاب استفاده می کردم تو جلو آفتاب راگرفته‌ای کمی آنطرفتر بایست. اسکندر درفکر فرورفت وبه اطرافیانش گفت : براستی اگر اسکندر نبودم دلم می‌خواست دیوژن باشم. [داستان راستان ، ج۲ ، ص۶۶]

۳. ابوسعید ابوالخیر

۱ ـ ابوسعید فضل بن الخیر از اعظم مشایخ صوفیه است پدرش ابو الخیر عطار بود و دوستار سلطان محمودغزنوی. ابوسعید طفل بود و از پدرش خواست که برای او اطاقی تهیه کند ابوسعید همه آن خانه را الله نوشت. پدرش گفت : تو چرا این کلمه را نوشتی؟ جواب داد تو نام سلطان خویش می‌نویسی و من هم نام سلطان خویش. پدرابوسعید از کرده خود پشیمان شد وآن نقشها همه محو کرد. شیخ ابوالقاسم گرگانی درباره شیخ گفته که : اکنون که این فرزند را دیدم ایمن گشتم که عالم را از این کودک نصیب خواهد بود. [آخرین گفتارها ، ص۴۲۶ تا۴۲۹]

۴. مقدس اردبیلی

درجلسات عمومی گاهی درمقام بحث با ملاعبدالله تستری سکوت می‌کرد و می‌فرمود : باشد تا مراجعه کنم و بعداً خصوصی مطالب را بیان می‌کرد ، بخاطر اینکه بحثهای علمی درحضور توده مردم همراه با جدال خوشایند نیست. [حوزه ، ۹]

۵. ابن سیرین

۱ ـ ابوبکر محمدبن سیرین ازتابعین و فقهاء بصره در قرن اول هجری بود. گویند جوان زیبایی بود و به شغل بزازی می‌پرداخت از قضا زنی بر او عاشق شد و به بهانه خریدن جنس او را به خانه خود دعوت کرد تا از او کام بگیرد ولی ابن سیرین نپذیرفت و هرچه برای آن زن از مضرات زنا گفت فایده نکرد تا سرانجام ابن سیرین به بهانه قضاء حاجت بیرون رفت و خود را به نجاست آلوده کرد و همینکه آن زن او را به این وضع دید از او متنفّر شد و او را از خانه خود بیرون کرد ، خداوند به پاداش این عمل علم تعبیر خواب به او عنایت کرد و در این رابطه حکایت عجیب ذیل را از وی نقل کرده‌اند : گفته‌اند زنی پیش ابن سیرین آمد و گفت : درخواب دیده‌ام که تخم مرغ زیر چوب می‌گذارم جوجه می‌شود ابن سیرین گفت : وای از تو از خدابترس و توبه کن. گفت : مگرمن چه کرده‌ام گفت : تو زنان نامحرم را برای مردان می‌بری که زنا کنند. به ابن سیرین گفتند : تو این تعبیر را از کجا کردی گفت : من از این آیه قرآن استفاده کرده‌ام که خدادرباره زنان می‌فرماید : كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ [صافات/۴۹] . و درباره منافقین میگوید : كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ [منافقون/۴] . پس تخم زنانند و چوب سمبل منافقان است و جوجه‌ها بچه‌های حرام زاده‌اند. [آخرین گفتارهای ص۲۳۸ تا ۲۴۰]

۶. مدرّس

شبی رضاخان ده هزار تومان برای مرحوم مدرّس فرستاد پیشخدمت رضاخان پول را زیر نمد سید گذاشت. مدرس گفت : به رضاخان بگو بخدا قسم این ده هزار تومان را خرج نابودی خودت می‌کنم اگر راضی هستی فبها وگرنه پیشخدمت را بفرست تاپول را بردارد!

این ماجرا شبیه فرستادن ۱۰۰۰ سکه طلا از طرف معاویه برای ابوذر است که صبح فردا به بهانه اینکه اشتباهی رخ داده از ابوذر پس گرفت. [سیری در تاریخ محمود حکیمی]

مدرس در نامه‌ای به سلطان وقت می‌نویسد : خداوند دو چیز را به من نداده ، یکی ترس و دیگری طمع. هرکس با مصالح ملّی و امور مذهبی همراه باشد منهم با او همراهم والّافلا [کیهان فرهنگی ، ۹]

روزی رضاخان یقه مـدرس راگرفت و گفت : آخر سید تو از جان من چه می‌خواهی؟مـدرس هم با آرامی گفت : می‌خواهم تونباشی. [کیهان فرهنگی ، ۹]

۷. میرداماد

در یکی از سفرها که شیخ بهایی و میرداماد با شاه عباس بودند شاه عباس به میرداماد که چاق بود و عقب می‌آمدگفت : ببین شیخ چگونه جلو افتاده و مثل شما متین و مؤدب حرکت نمی‌کند. گفت : مگرنمی دانی اسب او چه شخصیتی را حمل می‌کند اسب از شوق وشادی باسرعت میرود. شاه عباس نزد شیخ بهایی رفت و گفت : ببین چاقی میرداماد را عالم باید مثل شما لاغر و سبک باشد و اهل ریاضت باشد. شیخ گفت : نه ای پادشاه خستگی اسب او بخاطر این است که کسی را حمل می‌کند که کوههای سخت و استوار از تحمل آن ناتوانند. [حوزه ، ۹]

۸. شیخ محمد شوشتری

چنـد سالی که درعتبات بودم کفران نعمت زیاد می‌شـد من از نانها که دور می‌ریختنـد برمی‌داشـتم و نان نمی‌خریدم . [کیهان فرهنگی ، ۱]

۹. علامه طباطبائی

درنجف که بودیم کراراً بچه دار می‌شدیم ولی زود فوت می‌شد ، روزی مرحوم قاضـی که از خویشان ما بود به منزل ما آمد و وقت رفتن به همسر من که حـامله بودگفت : دختر عمو این بـار فرزنـدت می‌مانـد پسر است نامش هم عبـدالباقی است علامه می‌گوید همینطور هم شد. [ناقل : استاد جعفر سبحانی (همراز عرشیان ـ روزنامه رسالت)]

۱۰. علامه امینی

در تدوین الغدیر خیلی دوست داشـتم کتاب صـراط المسـتقیم (شیخ زین الدین عاملی بیاضی) را ببینم شنیدم شخصی دارد ، او را درحرم حضـرت امیر (ع) دیـدم از او خواسـتم به طور امانت بدهد یا بروم به خانه‌اش حتی در دالان خانه ، به هیچ وجه قبول نکرد مثل اینکه آسمان را به سرم زدند حال گریه عجیبی داشتم به کربلا آمدم یکی از دوستان به من رسید و گفت : ازمرحوم والـد کتابهایی مانـده نفیس ولی قابل اسـتفاده نیست شـما به طور امانت اسـتفاده کنید بخانه‌اش رفتم اولین کتاب همین صـراط مستقیم بود. [ناقل ، آیت الله نجومی ، کیهان فرهنگی ، شماره ۲]

۱۱. میرزا جواد آقا تهرانی

۱ ـ برای رفتن به طبقه دوم مدرسه پابرهنه می‌رفت تاصدای پای او حجره‌های کنار پلّه ها را آزار ندهد.
۲ ـ از درخـت تـوت خـانه اجـاره‌ای اسـتفاده نمی‌کرد و میگفـت : مـادرخت را اجـاره نکرده‌ایـم و میـوه هـا را برای صـاحبش میفرستاد.
۳ ـ وصیت کرد بخاطر مراعات وقت مردم یک جلسه ختم برایم بگیرید.

۴ـ مخارج جبهه خود را می پرداخت و میگفت : من که سرباز نیستم.

۵ـ به فرزندانش عتاب که چرا درساعات کار به خانه سر می زنید.

۶ـ نام آیة الله را پاک کنید.

۷ـ همینکه در دعوت‌ها از نام ایشان تجلیل می‌شد نمی‌پذیرفتند.

۸ـ هنگام رسیدن وقت غروب کلام را قطع و می گفتندوَ سَبِّحُوهُ بُكرَةً وَ أَصيلاً [احزاب/۴۲] .

و سبحان الله می گفتند.

۹ـ به مساجدی می‌رفت که اورا نشناسند.

۱۰ـ همینکه متوجّه شد مادرش درتهران ناراحت است نجف را رهاکرد.

۱۱ـ نیمه شب سرما پشت درنشست که مبادا همسرش را بیدار کند ولی همسر خواب دید که شوهرش پشت در نشسته بیدار شد و درب را باز کرد.

۱۲ـ میگفت من عاشق دیدار خداوند هستم.

۱۳ـ سیدی در کتابی به او اهانت کرده بود برای عذرخواهی به منزلش آمد گفت : اگر اهانت بجابوده که عذر ندارد و اگر بیجا بوده درعوض ، جدّت ازمن شفاعت می کند.

۱۴ـ در برابر تهدید به قتل منافقین ذره‌ای نهراسید و گفت : شهادت افتخار من است.

۱۵ـ بارها به جبهه رفت و ۱۴ خمپاره را بادعایی به هدف انداخت.

۱۶ـ می گفت : دچار سردرد شدیدی شدم خالصانه استغفار کردم برای همیشه سردردم خوب شد.

۱۲. آیة الله جوادی آملی

ـ دربحث نماز جمعه روزی جدال بین ما و دوستانمان پیش آمد و بجایی رسید که کلماتی که نباید گفته میشد گفته شد بعد از مباحثه پشیمان و نادم در حال بیداری ولی چشم بسته آیت‌الله اراکی را دیدم سلام کردم ، ایشان پس از جواب فرمودند : إِنَّکَ مَیتٌ وَ إِنَّهُمْ مَیتُون [زمر/۳۰] . از آن پس با خدا عهد کردم مانند آن تعبیرات نگویم. [کیهان فرهنگی ، شماره ۹] .

۱۳. آقای ستوده

ـ روزی کسی مرابه مجلس عقدی دعوت کرد گفتم من درمجلس عقد خودم هم شرکت نکردم چه رسد عقد دیگری. روز عقد خودم دوستان به مجلس عروسی ما میرفتند و من مباحثه میکردم. درشب ازدواج ۶۲ ریال بیشتر نداشتم.
ـ آقای ستوده روزی در درس فرمود : دوستان ، فرزندم فوت کرده و جنازه‌اش در منزل است ومن چون قول داده بودم سرساعت در درس حاضر شوم آمدم تا بعداز درس به تشییع جنازه بروم.

۱. خانه ومسکن

۱. خانه دنیا

۱. ویژگی ها

۱. ویژگی های خوب

۱. زمین

ـ قَالَ اللَّهُ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى : لَا تَسْكُنُوا مَسَاكِنَ أَعْدَائِی فَتَكُونُوا أَعْدَائِی كَمَا كَانَ أُولَئِكَ أَعْدَائِی [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۲۴۸] .

ـ باید معماری ما طوری باشد که ارزش‌های فرهنگ ما زنده شود و عزّت ما خدشه‌دار نشود.

ـ باید جرأت شکستن اصول معماری غرب و تأسیس أصول اسلامی را داشته باشیم.

ـ تقلید کورکورانه در اسلام مردود است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا تطیب السکنی إلا بثلاث الهواء الطیب و الماء الغزیر العذب و الأرض الخوارة [تحف العقول ، ص۳۱۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن للدار شرفا و شرفها الساحة الواسعة و الخلطاء الصالحون و إن لها برکة و برکتها جودة موضعها و سعة ساحتها و حسن جوار جیرانها [مکارم الأخلاق ، ص۱۲۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اسْكُنِ الْأَمْصَارَ الْعِظَامَ فَإِنَّهَا جِمَاعُ الْمُسْلِمِینَ وَ احْذَرْ مَنَازِلَ الْغَفْلَةِ وَ الْجَفَاءِ [نهج البلاغه ، نامه ۶۹] .

ـ محل زندگی یک مسلمان باید در بین مسلمانان باشد و باید از اختلاط با غیرمسلمانان و امتزاج روحی با آنان پرهیز شود ، چرا که چه بسا انگیزه‌های تخریبی داشته باشد و اساس فرهنگ اسلام منهدم شود.

ـ لا تَتَّخِذُوا الْیهُودَ وَ النَّصاری أَوْلِیاءَ [مائده/۵۱] .

وَدُّوا لَوْ تَکفُرُونَ کما کفَرُوا فَتَکونُونَ سَواءً فَلا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ أَوْلِیاءَ حَتّی یهاجِرُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ [نساء/۸۹] .

ـ وَدَّ کثِیرٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ لَوْ یرُدُّونَکمْ مِنْ بَعْدِ إِیمانِکمْ [بقره/۱۰۹] .

ـ شاید یکی از رازهای نجس بودن اهل کتاب جلوگیری از اختلاط باشد.

ـ فَلا یقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ [توبه/۲۸] .

حضور غیرمسلمانان در مجامع مسلمین ، ممنوع [توبه ، ۲۸]

ـ لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکمْ [آل عمران/۱۱۸] .

ـ قبل أن یسبق الیکم المرجئه

اختلاط زمینه مناسبی برای نفوذ منحرفین است.

ـ ابنیه مذهبی اهل کتاب نباید از مساجد مسلمین بلندتر باشد.

ـ پیامبر (ص) بازار مسلمین را از بازار مختلط بین آنها و یهود جدا کرد.

ـ کسانی که غیر خدا را ولیّ خود قرار دهند ، خانه‌هایشان بر بنیانی متزلزل استوار گردیده.

مَثَلُ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْلِیاءَ کمَثَلِ الْعَنْکبُوتِ اتَّخَذَتْ بَیتاً وَ إِنَّ أَوْهَنَ الْبُیوتِ لَبَیتُ الْعَنْکبُوتِ لَوْ کانُوا یعْلَمُونَ [عنکبوت/۴۱] .

قطب راوندی :

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ! أُوصِیک فَاحْفَظْ لَعَلَّ اللَّهَ ینْفَعُک بِهِ جَاوِرِ الْقُبُورَ تَذْکرْ بِهَا الآخِرَةَ [الدعوات ، ص۲۷۷] .

عَنْ عَبْدِ الْعَزِیزِ بْنِ مُحَمَّدٍ الدَّرَاوَرْدِی قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَمَّنْ أَخَذَ أَرْضاً بِغَیرِ حَقِّهَا وَ بَنَی فِیهَا قَالَ : یرْفَعُ بِنَاءَهُ وَ یسَلِّمُ التُّرْبَةَ إِلَی صَاحِبِهَا لَیسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ حَقٌّ" [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۲۹۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اتَّقُوا الْبُنْیانَ فِی الْحَرَامِ فَإِنَّهُ أَسَاسُ الْخَرَابِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۷۲] .

۲. ساختمان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا عَمِلَ أَحَدُكمْ عَمَلًا فَلْيتْقِنْ [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۲] .

همانگونه که خداوندالَّذِی أَحْسَنَ کلَّ شَیءٍ خَلَقَهُ [سجده/۷] .

ما نیز باید به بهترین وجه خانه را بسازیم.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ التَّجَمُّلَ وَ يكرَهُ الْبُوسَ وَ التَّبَاوسَ فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يرَى عَلَيهِ أَثَرَهَا [أمالی طوسی ، ص۲۵۷] .

ـ معماری همراه با فرهنگ تقوا :

زنگ در خانه‌ها ، اتاق‌های برابر هم.

۱۱ ـ اشراف بر همسایگان نداشتن و بالعکس.

ـ قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى : لَا تَسْكنُوا مَسَاكنَ أَعْدَائِی فَتَكونُوا أَعْدَائِی كمَا كانَ أُولَئِک أَعْدَائِی [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۲۴۸] .

ـ باید معماری ما طوری باشد که ارزش‌های فرهنگ ما زنده شود و عزّت ما خدشه‌دار نشود.

ـ باید جرأت شکستن اصول معماری غرب و تأسیس أصول اسلامی را داشته باشیم.

ـ تقلید کورکورانه در اسلام مردود است.

ـ آفرینش این جهان بر نقشه و حساب مبتنی است :

الَّذِی خَلَقَ فَسَوّی وَ الَّذِی قَدَّرَ فَهَدی [اعلی/۳-۲] .

ـ اجزاء خانه هر کدام به صورت منظم و مطلوب و با نقشه سر جای خود باشد. (اطاق‌ها ، سرویس‌ها)

ـ باید مراقب بود که مستراح به طرف قبله نباشد.

دارای سبزه زار باشد.

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : ثَلَاثَةٌ يجْلُونَ الْبَصَرَ النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِی وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۹۲] .

ـ قرآن وقتی بهشت را توصیف می‌کند ، بارها از نهرهای بهشتی نام می‌بردتَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ [بقره/۲۵] .

ـ ابعاد حوض سه وجب و نیم در سه وجب و نیم در سه وجب و نیم اگر باشد ، طاهر و مطهر است.

ـ آب حوض عامل نشاط ، طهارت ـ همچون آینه‌ای در صحن حیاط منعکس‌کننده خوبی‌ها و بدی‌هاست.

ـ فواره در وسط حوض و بیرون آمدن آب از شکاف سنگ پیام پیروزی را دارد.

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : ثَلَاثَةٌ يجْلُونَ الْبَصَرَ النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِی وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۹۲] .

ـ اگر به گونه‌ای نقشه ساختمان را طرّاحی کنند که اطاق‌ها رو به قبله باشد ، خیلی مناسب است. در نتیجه در نقشه جغرافیایی شهرهای مسلمان‌نشین خواهیم دید که خود مسلمانان و خانه‌هایشان همه به طرف کعبه قرار گرفته‌اند و در نقشه شهرهای غیرمسلمان از خانه مسلمانان مشخص خواهد بود.

وَ اجْعَلُوا بُيوتَكمْ قِبْلَةً [یونس/۸۷] .

لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيهِمْ مَسْجِداً [کهف/۲۱] .

عن عایشه قالت : امر رسول الله (ص) ببناء المساجد فی الدور و ان تُنَظّف و تُطیب. [سنن ابی‌داود ، ج۱ ، ص۱۲۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَعَمْ صَوْمَعَهُ الْمُسْلِمِ بَیْتُهُ [کافی ، ج۸ ، ص۱۲۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّخِذْ مَسْجِداً فِی بَیْتِک [کافی ، ج۳ ، ص ۴۸۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کان لعلی بیت لیس فیه شیء إلا فراش و سیف و مصحف و کان یصلی فیه أو قال کان یقیل فیه [بحار الأنوار ، ج۷۳ ، ص ۱۶۱] .

ـ امام صادق (ع) به مسمع فرمود : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنِّی أُحِبُّ لَک أَنْ تَتَّخِذَ فِی دَارِک مَسْجِداً فِی بَعْضِ بُیوتِک [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۱۲] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ عَلِی (ع) قَدْ جَعَلَ بَیتاً فِی دَارِهِ لَیسَ بِالصَّغِیرِ وَ لَا بِالْکبِیرِ لِصَلَاتِهِ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۱۲] .

أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ [آل عمران/۹۶] .

ـ اللّهُ نُورُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ کمِشْکاهٍ فِیها مِصْباحٌ الْمِصْباحُ فِی زُجاجَهٍ الزُّجاجَهُ کأَنَّها کوْکبٌ دُرِّی یوقَدُ مِنْ شَجَرَهٍ مُبارَکهٍ زَیتُونَهٍ لا شَرْقِیهٍ وَ لا غَرْبِیهٍ یکادُ زَیتُها یضِیءُ وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نارٌ نُورٌ عَلی نُورٍ یهْدِی اللّهُ لِنُورِهِ مَنْ یشاءُ وَ یضْرِبُ اللّهُ الْأَمْثالَ لِلنّاسِ وَ اللّهُ بِکلِّ شَیءٍ عَلِیمٌ فِی بُیوتٍ أَذِنَ اللّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ یذْکرَ فِیهَا اسْمُهُ یسَبِّحُ لَهُ فِیها بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ [نور/۳۶-۳۵] .

ـ قَالَ‌الرِّضَا (ع) : أَسْرِجِ السِّرَاجَ قَبْلَ مَغِیبِ الشَّمْسِ کلُّ ذَلِک ینْفِی الْفَقْرَ وَ یزِیدُ فِی الرِّزْقِ [فقه الرضا (ع) ، ص۳۵۴] .

ـ مرکز اسکان اصحاب کهف طوری بود که هم صبح و هم عصر از نور آفتاب استفاده می‌کردند.

وَ تَرَی الشَّمْسَ إِذا طَلَعَتْ تَتَزاوَرُ عَنْ کهْفِهِمْ ذاتَ الْیمِینِ وَ إِذا غَرَبَتْ تَقْرِضُهُمْ ذاتَ الشِّمالِ [کهف/۱۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اجْعَلُوا الْحَمَامَ فِی أَکنَافِ الدَّارِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنْ حُسْنِ التَّقْدِیرِ فِی بِنَاءِ الدَّارِ أَنْ یکونَ الْخَلَاءُ فِی أَسْتَرِ مَوْضِعٍ فِیهَا [توحید المفضل ، ص ۷۰] .

فاصله ، میان چاه آب آشامیدنی و چاه فاضلاب در زمین نرم یا سفت باشد و اگر چاه فاضلاب بالاتر است ، فاصله زیادترباشد. [وسائل ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

عَنْ قُدَامَهَ بْنِ أَبِی یزِیدَ الْحَمَّارِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِنَا عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ کمْ أَدْنَی مَا یکونُ بَینَ الْبِئْرِ بِئْرِ الْمَاءِ وَ الْبَالُوعَهِ" [کافی ، ج۳ ، ص۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کرِهَ أَنْ یبِیتَ الرَّجُلُ فِی بَیتٍ لَیسَ لَهُ بَابٌ وَ لَا سِتْرٌ [قرب الإسناد ، ص۶۸] .

قال النّبیّ (ص) : لکل شیء زکوهٔ و زکوهٔ الدار بیت الضیافهٔ [الفصاحهٔ ، ص۴۷۸ ، حدیث ۲۲۵۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا قَطَّعُوا الْأَرْحَامَ جُعِلَتِ الْأَمْوَالُ فِی أَیدِی الْأَشْرَارِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۴۸] .

(با قطع ارتباطات امنیت اجتماعی مختل می‌شود.)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلَهُ الرَّحِمِ تَعْمُرُ الدِّیارَ [أمالی طوسی ، ج۱۷ ، ص ۴۸۰] .

به دلیل اهمیت ارتباط و اُنس بین انسانها و وحدت و یکپارچگی مجتمع و سفارشات اسلام به نیکی به والدین ، صله رحم و همسایه ، باید وضع ساختمان ها طوری با.....که ارتباط آسان باشد و زمینه برای آزار و اذیت نباشد.

شاعر می گوید :

وَ لا تَکونُوا کالَّذِینَ تَفَرَّقُوا وَ اخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْبَیناتُ وَ أُولئِک لَهُمْ عَذابٌ عَظِیمٌ [آل عمران/۱۰۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ یدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۲۷] .

ضمنا نباید از برکات ارتباطات غافل بود : کمک رسانی ، تفقد ، اطلاع رسانی ، امر به معروف ، نهی از منکر و...

- إِنَّ هذِهِ أُمَّتُكمْ أُمَّةً واحِدَةً وَ أَنَا رَبُّكمْ فَاعْبُدُونِ [انبیاء/۹۲] .
اگر مردم متحد باشند ، تنها خدای واحد را خواهند پرستید.
- شهر مدینه ، نمونه یک شهر متحد و منسجم است. با آمدن پیامبر (ص) قبیله های اوس و خزرج متحد شدند. پس از مدتی پیامبر (ص) پیمان برادری و اخوت را بین مسلمین خواند. با مهاجرت مسلمین از مکه به مدینه یک صمیمیت و همدلی بین مسلمان مکی و مدنی در خانه‌های شهر مدینه پیدا شد. به طوری که شهر مدینه هم از نظر عقیدتی موحد بودند ، هم رهبرشان یکی بود و هم قوانین یکی باعث وحدت مردم بود و عملاً مردم در استفاده از امکانات و ایثار جان و مال و حضور در جبهه و ساختن مسجد از یکپارچگی و همستبگی برخوردار بودند.
- باید توجه داشت شهرها دوقطبی نشود : بالا و پائین ، پولدار و فقیر و...
- تفرق مردم خواسته مستکبران است.وَ جَعَلَ أَهْلَها شِیعاً [قصص/۴] .
- اگر بنا باشد هر خانه با ۴۰ خانه از چهار طرف رابطه داشته باشد ، در مشکلات و غم و شادی‌ها شریک باشد ، دیگر آن شهر مشکلی خواهد داشت؟
- صرف زکات ، انفاقات و صدقات در محلّه و به همسایه که از اولویت خاصی برخوردار است. شاید از این جهت باشد.
- حضور اهل محل در مسجد محل و روزهای جمعه در مصلای جمعه حاکی از اهمیت دادن اسلام به مجتمع و ارتباطات است.
- پیامبر (ص) تهدید کرد کسانی را که به جماعت حاضر نمی‌شوند به سوزاندن در خانه‌شان. [بحار] .
- کسانی که روابط انسانی را پاره می‌کنند ، مورد نکوهش قرآن هستند.
وَ الَّذِینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ مِیثاقِهِ وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِك لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدّارِ [رعد/۲۵] .
- ارتباط و آگاهی رسیدگی با همسایگان دور و نزدیک مورد توجه قرآن است.
وَ الْجارِ ذِی الْقُرْبی (همسایه خویشاوند) وَ الْجارِ الْجُنُبِ (همسایه دور) وَ الصّاحِبِ بِالْجَنْبِ [نساء/۳۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا آمَنَ بِی مَنْ بَاتَ شَبْعَانَ وَ جَارُهُ جَائِعٌ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۸] .
- در شهرهای صدر اسلام بعضی از محلات بر اساس اسکان شکل گرفته بود؛ در یک محله همه خویشاوند بودند.
- پیامبر (ص) شهر مدینه را به چند محله تقسیم کرده و برای هر محل رئیسی تعیین فرمودند [شهرنشینی در ایران ، ص۹۶] .
۲. ویژگی های بد
۱. خانه مغرورانه باشد
الشَّیخُ وَرَّامُ بْنُ أَبِی فِرَاسٍ فِی تَنْبِیهِ الْخَوَاطِرِ ، قَالَ : مَرَّ الْحُسَینُ (ع) بِدَارِ بَعْضِ الْمَهَالِبَةِ فَقَالَ : "رَفَعَ الطِّینَ وَ وَضَعَ الدِّینَ" [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۶۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ كلَّ بِنَاءٍ وَبَالٌ عَلَی صَاحِبِهِ إِلَّا مَا لَا بُدَّ مِنْهُ [مکارم الأخلاق ، ص۱۲۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ هَوَاناً أَنْفَقَ مَالَهُ فِی الْبُنْیانِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۵۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ سُوءاً أَهْلَك مَالَهُ فِی الْمَاءِ وَ الطِّینِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۶۷] .
تجمّلات در خانه سازی :
قال النّبیّ (ص) : لیس لنبیّ ان یدخل بیتا مُزَوّقا (مزینا) [کنز العمال ، ج۱۵ ، ص۴۰۲] .

أَ تَبْنُونَ بِكلِّ رِيعٍ آيةً تَعْبَثُونَ [شعراء/۱۲۸] .
وَ تَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبالِ بُيوتاً فارِهِينَ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [شعراء/۱۵۰-۱۴۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَنَى بُنْياناً رِياءً وَ سُمْعَةً حَمَلَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ مِنَ الْأَرْضِ السَّابِعَةِ وَ هُوَ نَارٌ تَشْتَعِلُ ثُمَّ تُطَوَّقُ فِي عُنُقِهِ وَ يلْقَى فِي النَّارِ فَلَا يحْبِسُهُ شَيءٌ مِنْهَا دُونَ قَعْرِهَا إِلَّا أَنْ يتُوبَ. قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ! كيفَ يبْنِي رِياءً وَ سُمْعَةً؟ قَالَ : يبْنِي فَضْلًا عَلَى مَا يكفِيهِ اسْتِطَالَةً مِنْهُ عَلَى جِيرَانِهِ وَ مُبَاهَاةً لِإِخْوَانِهِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .
ـ عَنْ سُلَيمَانَ بْنِ أَبِي شَيخٍ يرْفَعُهُ قَالَ : مَرَّ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) بِبَابِ رَجُلٍ قَدْ بَنَاهُ مِنْ آجُرٍّ فَقَالَ : "لِمَنْ هَذَا الْبَابُ؟" فَقِيلَ لِمَغْرُورٍ الْفُلَانِي. ثُمَّ مَرَّ بِبَابٍ آخَرَ قَدْ بَنَاهُ صَاحِبُهُ بِالْآجُرِّ فَقَالَ : "هَذَا مَغْرُورٌ آخَرُ" [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۸] .

۲. کاخ سازی

۱ ـ کاخ سبز معاویه با پول بیت المال ، اولین کاخ در تاریخ اسلام بود.

۲ ـ قبهٔ الصّخرهٔ ، کاخ عبدالملک مروان شراب خوار.

۳ ـ با روی کار آمدن عثمان رفاه‌طلبی و کاخ سازی رواج پیدا کرد. ارزش املاک عثمان ، بعد از فوتش ۱۰۰ هزار دینار و ارزش اموالش یک میلیون و ۱۵۰ هزار دینار.

۴ ـ زبیر مرد و ۵۰ هزار دینار و ۱۰۰۰ اسب و ۱۰۰۰ غلام و قطعات بسیاری زمین و باغ به جا گذاشت.سه طویله خانه معروف طلحه در کوفه صد اسب و هزار شتر داشت و در مدینه هم کاخی مجلل بنا کرد.

ـ جرجی زیدان می گوید : معاویه اولین خلیفه‌ایست که مقرّ حکومت خود را مثل قیصرهای روم و پادشاهان ایران قرار داد. قابل مقایسه با معابد کفّار و کلیسا نیست. (مسجد جامع دمشق به دست ولید بن عبد الملک بنا شد.) سال ۸۸ هجری.

ـ امویان برای فصل‌های بارانی قصرهایی همچون قصر الحیر ، قصر امره ، خربهٔ المفجر و مُشتّی و بر دیوارهای کاخ نقش‌هایی به ارتفاع ۵ متر و عرض ۴۳ متر بر سنگ کندند. [هنر اسلامی ، ص۲۸] .

ـ وقتی المکتفی بالله خلیفه عباسی مرد ، قیمت باغ و مستغلات او ۲۰ میلیون دینار بود. [تاریخ تمدن جرجی زیدان] .
ابوذر به معاویه گفت : اگر این پول‌ها را که کاخ ساخته‌ای از بیت المال است خیانت کرده‌ای و اگر از مال خودت است ، اسراف نموده‌ای.

۳. آپارتمان سازی

مفاسد آپارتمان

۱ ـ اختلافات در آپارتمان‌ها بیشتر است ، آرامش کمتر است.

۲ ـ مزاحمت در آپارتمان‌ها بیشتر است.

۳ ـ تجسّس در آپارتمان‌ها بیشتر است.

۴ ـ سوء قصد در آپارتمان‌ها بیشتر است.

۵ ـ رقابت در آپارتمان‌ها بیشتر است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُنْزِلُوا النِّسَاءَ الْغُرَفَ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۳۷۴] .

۴. سد معبر باشد

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا قَامَ : الْقَائِمُ (عج الله) سَارَ إِلَى الْكوفَةِ وَ هَدَمَ بِهَا أَرْبَعَةَ مَسَاجِدَ وَ لَمْ يبْقَ مَسْجِدٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ لَهُ شُرَفٌ إِلَّا

هـدَمَهَا وَ جَعَلَهَا جَمَّاءَ وَ وَسَّعَ الطَّرِيقَ الْأَعْظَمَ وَ كَسَّرَ كلَّ جَنَاحٍ خَارِجٍ فِي الطَّرِيقِ (تراس ، بالكن) وَ أَبْطَلَ الْكُنُفَ وَ الْمَيازِيبَ إِلَى الطُّرُقَاتِ فَلَا يتْرُك بِدْعَةً إِلَّا أَزَالَهَا وَ لَا سُنَّةً إِلَّا أَقَامَهَا [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۳۸۵] .

وَ أَلْقى فِي الْأَرْضِ رَواسِي أَنْ تَمِيدَ بِكمْ وَ أَنْهاراً وَ سُبُلاً لَعَلَّكمْ تَهْتَدُونَ [نحل/۱۵] .

قال النبی (ص) : "مانع را از راه دور کن تا حسنات تو زیاد شود" [فصاحه ، ص۲۰۹] .

قال النبی (ص) : "بدترین نشستن‌گاه‌ها بازارها و راه‌هاست" [فصاحه ، ص۳۸۳ ، حدیث ۱۸۰۹] .

قال النبی (ص) : "شاخه درختی در راه بود که مردم را آزار می‌داد ، مردی آن را دور کرد و او را بهشت بردند." [فصاحه ، ص۴۸۰] .

حضرت علی (ع) : "مسلمانی را مترسان و بر زمین و باغ او گذر نکن در صورتی که کراهت دارد." [نهج البلاغه ، حدیث ۱۸۸۰] .

ـ تذکر : چقدر خوبست که در بافت یک شهر مسلمان نشین ضمن اینکه راه‌ها مردم را به مقاصدشان هدایت می‌کند ، آنها را به مقاصد معنوی هم هدایت کند : مقبره یک شهید ، مسجد ، حسینیه ، قبر یک عالم ، مخترع ، خدمتگزار و... بر مسیر راه‌ها و چهارراه‌ها عامل ذکر است و راه ساختگی بشر برای رسیدن به خدا است.

ـ امام زمان (ع) که تشریف بیاورند راه‌ها را وسیع و موانع را برخواهند داشت.

ـ امام صادق (ع) : "باید سواره به پیاده و کسی که مرکب بهتر دارد به صاحب مرکب پست‌تر سلام کند."

(با توجه به معنای سلام)

(باید در شهر اسلامی ایمنی باشد) .

ـ نصب ناودان افقی ممنوع چون خطر دارد و خلاف فرهنگ اسلام است.

ـ پیامبر (ص) پیاده می‌رفتند و آنگاه که سواره می‌رفتند پیادگان را سوار می‌کردند.

مانع راه نباشد

قُلْ إِنْ كانَ آباؤُكمْ وَ أَبْناؤُكمْ وَ إِخْوانُكمْ وَ أَزْواجُكمْ وَ عَشِيرَتُكمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ مِنَ اللهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّى يأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا يهْدِي الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ [توبه/۲۴] .

تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِها قُصُوراً وَ تَنْحِتُونَ الْجِبالَ بُيوتاً فَاذْكرُوا آلاءَ اللهِ وَ لا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ [اعراف/۷۴] .

الَّذِينَ جابُوا الصَّخْرَ بِالْوادِ [فجر/۹] .

وَ كانُوا ينْحِتُونَ مِنَ الْجِبالِ بُيوتاً آمِنِينَ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيحَةُ مُصْبِحِينَ [حجر/۸۳-۸۲] .

أَ تَبْنُونَ بِكلِّ رِيعٍ آيةً تَعْبَثُونَ [شعراء/۱۲۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الدنیا دار زوال و دار الآخرة دار قرار [تحف العقول ، ص۳۷۷] .

۵. بیشتر از حد کفاف نباشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ بِنَاءٍ لَيسَ بِكفَافٍ فَهُوَ وَبَالٌ عَلَى صَاحِبِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ بَنَى فَوْقَ مَا يسْكنُهُ كلِّفَ حَمْلَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۸] .

قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ! كيفَ يبْنِي رِياءً وَ سُمْعَةً؟ قَالَ : "يبْنِي فَضْلًا عَلَى مَا يكفِيهِ اسْتِطَالَةً مِنْهُ عَلَى جِيرَانِهِ وَ مُبَاهَاةً لِإِخْوَانِهِ" [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَا إِنَّ كلَّ بِنَاءٍ وَبَالٌ عَلَى صَاحِبِهِ إِلَّا مَا لَا بُدَّ مِنْهُ [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۷۱] .

رسول خدا (ص) عبور می‌کرد. به ساختمانی رسید که دارای قبّه‌ای بود. پرسید : "از کیست؟" گفتند : از فلانی.
فمکث حتی اذا جاء صاحبها فَسَلَّم فی النّاس. أَعْرَض (ص) عنه و صنع ذل به مرارا حتی عرف الرجل الغضب و الاعراض عنه فشکی ذلک الی أصحابه و قال : و الله انّی لَأُنکر نظر رسول الله (ص) و ما ادری ما حَدَث فیَّ و ما صنعتُ؟ قالوا : خرج رسول الله (ص) فرأی قُبّتک و قال : لمن هذه؟ فَأَخبرناه. فرجع الی قبّته فَسَوّاها بالأرض فخرج رسول الله (ص) ذات یوم فلم یرَ القبّة فقال (ص) : "ان لکلّ بناء یبنی وبال علی صاحبها یوم القیامة الّا ما لابدّ منه" [مجمع البیان ، ج۷ ، ص۱۹۸ از الحیوة ، ج۴ ، ص۲۱۲] .
عَنْ أَنَسٍ رَفَعَهُ قَالَ : رَأَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) قُبَّةً مُشْرِفَةً فَسَأَلَ عَنْهَا فَقِیلَ لِفُلَانٍ الْأَنْصَارِی فَجَاءَ فَسَلَّمَ عَلَیهِ فَأَعْرَضَ عَنْهُ فَشَکَا ذَلِکَ إِلَی أَصْحَابِهِ فَقَالُوا خَرَجَ فَرَأَی قُبَّتَک فَهَدَمَهَا حَتَّی سَوَّاهَا بِالْأَرْضِ فَأُخْبِرَ بِذَلِک فَقَالَ : "أَمَا إِنَّ کلَّ بِنَاءٍ وَبَالٌ عَلَی صَاحِبِهِ إِلَّا مَا لَا بُدَّ مِنْهُ" [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۷۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَبْنُوا مَا لَا تَسْکنُونَ وَ لَا تَجْمَعُوا مَا لَا تَأْکلُونَ وَ اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِی إِلَیهِ تُرْجَعُونَ [کافی ، ج۲ ، ص۵۲] .
حضرت علی (ع) در عیادت علاء بن زیاد همین که دید خانه ، بسیار بزرگ است ، فرمود : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا کنْتَ تَصْنَعُ بِسَعَةِ هَذِهِ الدَّارِ فِی الدُّنْیا وَ أَنْتَ إِلَیهَا فِی الآخِرَةِ کنْتَ أَحْوَجَ وَ بَلَی إِنْ شِئْتَ بَلَغْتَ بِهَا الْآخِرَةَ تَقْرِی فِیهَا الضَّیفَ وَ تَصِلُ فِیهَا الرَّحِمَ وَ تُطْلِعُ مِنْهَا الْحُقُوقَ مَطَالِعَهَا فَإِذاً أَنْتَ قَدْ بَلَغْتَ بِهَا الْآخِرَةَ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۰۹] .
۶. سقف خانه از ۸ذراع بشتر نباشد
کسانی که سقف را بالاتر از چهار متر می‌گیرند ، مورد انتقادند. [بحار ، ج۷۶ ، ص ۱۵۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَکلَ مَلَکاً بِالْبِنَاءِ یقُولُ لِمَنْ رَفَعَ سَقْفاً فَوْقَ ثَمَانِیةِ أَذْرُعٍ أَینَ تُرِیدُ یا فَاسِقُ [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۸] .
۷. پشت بام حصار نداشته باشد
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ عَلَی سَطْحٍ غَیرِ مُحَجَّرٍ فَأَصَابَهُ شَیءٌ فَلَا یلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ [کافی ، ج۶ ، ص ۵۳۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ یبَاتَ عَلَی سَطْحٍ غَیرِ مُحَجَّرٍ [کافی ، ج۶ ، ص ۵۳۰] .
۸. خانه کثیف ومخروبه باشد
رسول الله (ص) : ثلاثهٔ لایجیبهم ربّک عزّ و جلّ رجلٌ نزل بیتا خربا [فصاحهٔ ، ص۲۴۹ ، حدیث۱۲۲۵] .
نظافت خانه
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَظِّفُوا بُیوتَکمْ مِنْ حَوْک الْعَنْکبُوتِ فَإِنَّ تَرْکهُ فِی الْبَیتِ یورِثُ الْفَقْرَ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۲۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَجِیفُوا أَبْوَابَکمْ (در خانه را ببندید) وَ خَمِّرُوا آنِیتَکمْ وَ أَوْکوا أَسْقِیتَکمْ فَإِنَّ الشَّیطَانَ لَا یکشِفُ غِطَاءً وَ لَا یحِلُّ وِکاءً وَ أَطْفِئُوا سُرُجَکمْ فَإِنَّ الْفُوَیسِقَةَ تُضْرِمُ الْبَیتَ عَلَی أَهْلِهِ وَ احْبِسُوا مَوَاشِیکمْ وَ أَهْلِیکمْ مِنْ حِینِ تَجِبُ الشَّمْسُ إِلَی أَنْ تَذْهَبَ فَحْمَةُ الْعِشَاءِ [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۵۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُبَیتُوا الْقُمَامَةَ فِی بُیوتِکمْ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .
رسول اکرم (ص) : غسل الاناء و طهارهٔ الفناء یورثان الغناء [فصاحهٔ ، ۲۰۳۱] .
نظافت داخل و خارج ساختمان
داخل خانه :
۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اکنُسُوا أَفْنِیتَکمْ وَ لَا تَشَبَّهُوا بِالْیهُودِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۱] .

و فی حدیث : کنس البیت ینفی الفقر
خارج خانه :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تُوُوُوا التُّرَابَ خَلْفَ الْبَابِ فَإِنَّهُ مَأْوَى الشَّيَاطِينِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۱] .
۹. تجملاتی نباشد
وَ لَوْ لا أَنْ يكونَ النّاسُ أُمَّةً واحِدَةً لَجَعَلْنا لِمَنْ يكفُرُ بِالرَّحمنِ لِبُيوتِهِمْ سُقُفاً مِنْ فِضَّةٍ وَ مَعارِجَ عَلَيها يظْهَرُونَ وَ لِبُيوتِهِمْ أَبْواباً وَ سُرُراً عَلَيها يتَّكونَ [زخرف/۳۴-۳۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا ابْنَ مَسْعُودٍ! لَا تُزَخْرِفِ الْبُنْيانَ [مکارم الأخلاق ، ص۴۵۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَرَكَ الْقَوْمُ الطَّرِيقَ وَ رَكَنُوا إِلَى الدُّنْيا وَ رَفَضُوا الآخِرَةَ وَ أَكلُوا الطَّيبَاتِ وَ لَبِسُوا الثِّيَابَ الْمُزَينَاتِ وَ خَدَمَهُمْ أَبْنَاءُ فَارِسَ وَ الرُّومِ فَهُمْ يعَيدُونَ فِي طَيبِ الطَّعَامِ وَ لَذِيذِ الشَّرَابِ وَ ذَكِي الرِّيحِ وَ مُشَيدِ الْبُنْيانِ وَ مُزَخْرَفِ الْبُيوتِ وَ مُنَجَّدَةِ الْمَجَالِسِ [التحصین ابن فهدحلی ، ص۲۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زخارف الدنیا تفسد العقول الضعیفة [غرر الحکم ، ص۶۵] .
قال النّبیّ (ص) : لیس لنبیّ ان یدخل بیتا مُزَوّقا (مزینا) [کنز العمال ، ج۱۵ ، ص۴۰۲] .
أَ تَبْنُونَ بِكلِّ رِيعٍ آيةً تَعْبَثُونَ [شعراء/۱۲۸] .
وَ تَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبالِ بُيوتاً فارِهِينَفَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [شعراء/۱۵۰-۱۴۹] .
۱۰. خانه ای که در آن سگ باشد
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) رَخَّصَ لِأَهْلِ الْقَاصِيةِ (مناطق دوردست) فِي كلْبٍ يتَّخِذُونَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۵۵۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ جَبْرَئِيلَ (ع) أَتَانِي فَقَالَ : إِنَّا مَعْشَرَ الْمَلَائِكةِ لَا نَدْخُلُ بَيتاً فِيهِ كلْبٌ [کافی ، ج۳ ، ص۳۹۳] .
۱۱. خانه ای که درآن تمثال باشد
ـ جاسازی کلمات جالب و حک بر دیوارها و کلاس‌ها.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَتَانِي جَبْرَئِيلُ فَقَال : يا مُحَمَّدُ! إِنَّ رَبَّك ينْهَى عَنِ التَّمَاثِيلِ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۱۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من مثل تماثیل کلف یوم القیامة أن ینفخ فیها الروح [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
قال النّبیّ (ص) : لاتدخل الملائکة بیتا فیه صورة تمثال و المصورون یعذّبون یوم القیامة [کنز ، ج۱۵ ، ص۳۹۵] .سی دی؟؟
قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "يعْمَلُونَ لَهُ ما يشاءُ مِنْ مَحارِيبَ وَ تَماثِيلَ" (سبأ-۱۳) : "وَ اللَّهِ مَا هِي تَمَاثِيلَ الرِّجَالِ وَ النِّسَاءِ وَ لَكنَّهَا الشَّجَرُوَ شِبْهُهُ" [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۷] .
قال النّبیّ (ص) : ... فانّه لایزالُ تصاویره تعرض لی فی صلوتی [کنز العمال ، ج۵ ، ص۴۰۴] .
۱۲. از بقعه هایی که از مال حرام باشد
قَالَ الْهَادِي (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ مِنْ أَرْضِهِ بِقَاعاً تُسَمَّى الْمُنْتَقِمَاتِ فَإِذَا كسَبَ الرَّجُلُ مَالًا مِنْ غَيرِ حِلِّهِ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِ بُقْعَةً مِنْهَا فَأَنْفَقَهُ فِيهَا [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۲] .
۱۳. از مال حرام باشد
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اتَّقُوا الْبُنْيانَ فِي الْحَرَامِ فَإِنَّهُ أَسَاسُ الْخَرَابِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۷۲] .
انّ المؤمن یوجر فی نفقته کلها الا شیئا جعله فی التّراب او البناء [الفصاحه] .
انسان در مخارجی که می‌کند پاداش می‌برد مگر مقداری که به خاک بسپرد و ساختمان کند.

قَالَ رَجُلٌ لِلْحُسَینِ (ع) : بَنَیتُ داراً أُحِبُّ أَنْ تَدْخُلَهَا وَ تَدْعُوَ اللَّهَ فَدَخَلَهَا فَنَظَرَ إِلَیهَا فَقَالَ : "أَخْرَبْتَ دَارَكَ (خانه آخرتت را خراب کردی) وَ عَمَرْتَ دَارَ غَیرِكَ (خانه وارثت را آباد کردی) غَرَّكَ مَنْ فِی الْأَرْضِ وَ مَقَتَكَ مَنْ فِی السَّمَاءِ" [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۷۰] .

۱۴. امنیت نداشته باشد

ـ القاء سلام رمز امنیت در جامعه است. یعنی دو طرف اعلام مصونیت می‌کنند (از طرف من به تو ضرری نخواهد رسید.) فَإِذا دَخَلْتُمْ بُیوتاً فَسَلِّمُوا عَلی أَنْفُسِكُمْ تَحِیةً مِنْ عِنْدِ اللّهِ مُبارَكَةً طَیبَةً [نور/۶۱] .

ـ حضرت علی (ع) : "خداوند سلام را واجب گردانید برای ایمنی و آسودگی" [المیزان فارسی ، ج۳۷ ، ص۱۸۸] .

ـ علّامه طباطبایی امینت را نتیجه عدالت اجتماعی می‌داند. اگر در جامعه ۲ قطب باشد ، تضاد پایان نخواهد پذیرفت.

وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَیسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ كَما اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَیمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِینَهُمُ الَّذِی ارْتَضی لَهُمْ وَ لَیبَدِّلَنَّهُمْ

مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً یعْبُدُونَنِی لا یشْرِكُونَ بِی شَیئاً وَ مَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذلِكَ فَأُولئِكَ هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۵۵] .

ـ در روایات از امنیت و سلامتی به عنوان ۲ نعمت ویژه یاد شده است :

نعمتان مغبونتان الصّحّهٔ و الأمان

ـ یکی از فلسفه‌های امر به معروف و نهی از منکر ایجاد امنیت است.

ـ حتّی اقلّیت‌های مذهبی باید در کشور اسلامی از امنیت برخوردار باشند.

ـ مکه به عنوان شهر نمونه اسلام شهر امن لقب گرفته.

ـ باید در مقابل اشرار داخلی و دشمن خارجی با همبستگی از ناموس مسلمین و امنیت حفاظت کرد.

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰] .

ـ در اسلام اولین خندق دور شهر مدینه کشیده شد که برای حفظ شهر بود.

ـ در طول تاریخ اسلام به دلیل اختلافات فرقه‌ای شیعه و سنی و... سال‌های سال بعضی از شهرها روی امنیت را ندیده است.

ـ وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً قَرْیةً كانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً یأْتِیها رِزْقُها رَغَداً [نحل/۱۱۲] .

اگر امنیت باشد ، آرامش خواهد بود و مردم با آرامش به کار و تولید خواهند پرداخت و در نتیجه وضع اقتصادی هم مطلوب خواهد بود. [المیزان] .

ـ شهر اسلامی باید هم از خطر اشرار و هم از خطرات طبیعی مثل سیل و زلزله امن باشد و باید به استحکام شهر اهمیت داده شود تا مردم با آرامش به کار بپردازند و رفاه مقصود حاصل شود. [المیزان] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَلَقَ بَابَهُ خَوْفاً مِنْ جَارِهِ عَلَی أَهْلِهِ وَ مَالِهِ فَلَیسَ جَارُهُ بِمُومِنٍ [مستدرک الوسائل ، ج۸ ، ص۴۲۷] .

قال النبی (ص) : الدّار حرم فمن دخل علیک حرمک فاقتله [فصاحهٔ ، ۱۵۸۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : شر الأوطان ما لم یأمن فیه القطان (ساکنین) [غرر الحکم ، ص۴۴۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : شر البلاد بلد لا أمن فیه و لا خصب (ارزانی) [غرر الحکم ، ص۴۴۷] .

۲. آداب

۱. مراعات بیت المال بشود

ـ آفرینش این جهان بر نقشه و حساب مبتنی است :

الَّذِی خَلَقَ فَسَوّی وَ الَّذِی قَدَّرَ فَهَدی [اعلی/۳-۲] .
ـ اجزاء خانه هر کدام به صورت منظم و مطلوب و با نقشه سر جای خود باشد. (اطاق‌ها ، سرویس‌ها)
۲. در شهرباشد
ـ در قرآن از ۲ سبک زندگی بحث شده : بادیه‌نشینی ، شهرنشینی.
الف : بادیه نشینی :
الْأَعْرابُ أَشَدُّ کفْراً وَ نِفاقاً [توبه/۹۷] .
(چون از تمدن و معارف دورند.)
امام صادق (ع) فرمود : "دین را خوب بفهمید ، زیرا هر کس دین را نفهمد مانند بادیه‌نشین است" [کافی ، ج۱ ، ص۳۵] .
ب : شهرنشینی :
شهر زمینه مناسبی برای رشد یوسف (ع) :
ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شاءَ اللّٰهُ آمِنِینَ [یوسف/۹۹] .
أَ لَمْ تَکنْ أَرْضُ اللّٰهِ واسِعَةً [نساء/۹۷] .
تعَرُّب بَعْدَ الْهِجْرَةِ
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اسْكُنِ الْأَمْصَارَ الْعِظَامَ فَإِنَّهَا جِمَاعُ الْمُسْلِمِينَ [نهج البلاغه ، نامه ۶۹] .
۳. رعایت حقوق همسایه باشد
قَالَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : "مَنْ غَلَقَ بَابَهُ خَوْفاً مِنْ جَارِهِ عَلَى أَهْلِهِ وَ مَالِهِ فَلَيسَ جَارُهُ بِمُومِنٍ". فَقِيلَ لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ! فَمَا حَقُّ الْجَارِ عَلَى الْجَارِ؟فَقَالَ : مِنْ أَدْنَى حُقُوقِهِ عَلَيهِ إِنِ اسْتَقْرَضَهُ أَقْرَضَهُ وَ إِنِ اسْتَعَانَهُ أَعَانَهُ وَ إِنِ اسْتَعَارَ مِنْهُ أَعَارَهُ وَ إِنِ احْتَاجَ إِلَى رِفْدِهِ رَفَدَهُ وَ إِنْ دَعَاهُ أَجَابَهُ وَ إِنْ مَرِضَ عَادَهُ وَ إِنْ مَاتَ شَيعَ جَنَازَتَهُ وَ إِنْ أَصَابَ خَيراً فَرِحَ بِهِ وَ لَمْ يحْسُدْهُ عَلَيهِ وَ إِنْ أَصَابَ مُصِيبَةً حَزِنَ لِحُزْنِهِ وَ لَا يسْتَطِيلُ عَلَيهِ بِبِنَاءٍ سَكَنَهُ فَيوذِيهُ بِإِشْرَافِهِ عَلَيهِ وَ سَدِّهِ مَنَافِذَ الرِّيحِ عَنْهُ [مستدرک الوسائل ، ج۸ ، ص۴۲۷] .
قال رسول الله (ص) : حق الجار... و لاترفع بنائک فوق بنائه فتسدّ علیه الریح [فصاحۀ ، ۱۳۸۷] .
ـ رسول الله (ص) : اذا اراد احدکم ان یبیع عقاره فلیعرضه علی جاره [فصاحه ، ج۱۶۸]
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : جَارُ الدَّارِ أَحَقُّ بِدَارِ الْجَارِ وَ الْأَرْضِ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۵۸] .
همسایه خانه در خرید خانه همسایه مقدّم است.
۴. بزرگ باشد
عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ : إِنَّ أَبَا الْحَسَنِ (ع) اشْتَرَى دَاراً وَ أَمَرَ مَوْلًى لَهُ أَنْ يتَحَوَّلَ إِلَيهَا وَ قَالَ : "إِنَّ مَنْزِلَک ضَيقٌ" فَقَالَ : قَدْ أَحْدَثَ هَذِهِ الدَّارَ أَبِی. فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) : "إِنْ كَانَ أَبُوک أَحْمَقَ ينْبَغِی أَنْ تَكُونَ مِثْلَهُ" [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۵] .
یکی از انصار به رسول خدا (ص) گفت : "خانه‌ام تنگ است." فَقَالَ النَّبِی (ص) : ارْفَعْ صَوْتَک مَا اسْتَطَعْتَ وَ سَلِ اللَّهَ أَنْ يوَسِّعَ عَلَيک [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۶] .
عَنْ سَعِيدٍ عَنْ غَيرِ وَاحِدٍ أَنَّ أَبَا الْحَسَنِ (ع) سُئِلَ عَنْ فَضْلِ عَيشِ الدُّنْيا قَالَ : " سَعَةُ الْمَنْزِلِ وَ كَثْرَةُ الْمُحِبِّينَ" [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ سَعَادَةِ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ الْمَسْكَنُ الْوَاسِعُ [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۶] .
توضیح :

ـ خانه بزرگ اما :

ـ از حلال.

ـ برای جلسات مفید و اطعام و نشر فرهنگ اسلام.

ـ به شرطی که دیگران هم از نظر مسکن در حد مطلوبی باشند.

ـ نه عیاشی و فخرفروشی و نه اسراف و تبذیر. بزرگ ، ولی ساده.

ـ برای دوری از مفاسدی که به خاطر تنگی مکان پیدا می‌شود ، مثل خوابیدن در کنار هم و...خانه وسیع توصیه شده است.

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لِلْمُومِنِ فِيهَا رَاحَةٌ دَارٌ وَاسِعَةٌ تُوَارِی عَوْرَتَهُ وَ سُوءَ حَالِهِ مِنَ النَّاسِ وَ امْرَأَةٌ صَالِحَةٌ تُعِينُهُ عَلَى أَمْرِ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ ابْنَةٌ يخْرِجُهَا إِمَّا بِمَوْتٍ أَوْ بِتَزْوِيجٍ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۷] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن للدار شرفا و شرفها الساحة الواسعة [مکارم الأخلاق ، ص۱۲۵] .

رسول الله (ص) : ثلاثة من السّعادة... و الدّار تکون واسعة کثیرة المرافق [فصاحه ، ۱۲۴۲] .

وسعت خانه به حسب نفرات ، مسئولیت‌ها ، آمد و رفت‌ها و... تفاوت دارد.

۵. قبل از غروب چراغ روشن کنیم

رُوِی : جَصِّصِ الدَّارَ وَ اكسَحِ الْأَفْنِيةَ وَ نَظِّفْهَا وَ أَسْرِجِ السِّرَاجَ قَبْلَ مَغِيبِ الشَّمْسِ كلُّ ذَلِك ينْفِی الْفَقْرَ وَ يزِيدُ فِی الرِّزْقِ [فقه الرضا (ع) ، ص۳۵۴] .

و فی حدیث : ینفی الفقر و یزید فی الرّزق

۶. رنگ آمیزی مناسب داشته باشد

۱ ـ بهترین رنگ ، سفید است :

۲ ـ رنگ سبز ، لباس اهل بهشت است :

۳ ـ رنگ آبی آرام بخش است : برای چشم مفید است (توحید مفضل) ، دیدن فیروزه نور چشم را زیاد می کند.

۴ ـ رنگ زرد شادی‌بخش است : إِنَّها بَقَرَةٌ صَفْراءُ فاقِعٌ لَوْنُها تَسُرُّ النّاظِرِينَ [بقره/۶۹] .

۵ ـ رنگ قرمز ، رنگ شیطان است.

۷. محل تلاوت قرآن وقرائت نماز باشد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صَوْمَعَةُ الْمُسْلِمِ بَيْتُهُ يكفُّ فِيهِ بَصَرَهُ وَ لِسَانَهُ وَ نَفْسَهُ وَ فَرْجَهُ [کافی ، ج۸ ، ص۱۲۸] .

ـ محیط خانه یک مسلمان باید به گونه‌ای باشد که یاد خدا را زنده کند ، نه نمودهایی از شرک و الحاد به همین دلیل از مجسمه و نقاشی نهی شده. پیامبر خدا (ص) حتی برای حیوانات و اسلحه و اثاث خود اسم می گذاشت و این اسم تأثیر تربیتی داشت.

قال النّبیّ (ص) : لاتتّخذوا بیوتکم مقابر و صَلّوا فیها فانّ الشیطان لیفرّ من البیت یسمع بیه القرآن [کنز العمال ، ج۱۵ ، ص۳۹۴] .

وَ اجْعَلُوا بُيوتَكمْ قِبْلَةً وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ [یونس/۸۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نَوِّرُوا بُيوتَكمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۰] .

صلوة الرّجل فی بیته نور ، فنوّروا بیوتکم [کنز العمال ، ج۱۵ ، ص۳۹۲] .

قال النّبیّ (ص) : افقر البیوت بیت لایقرء فیه کتاب الله [کنز العمال ، ج۱۵ ، ص۳۹۳] .

۸. درخانه ای که سقف بلند است آیۀالکرسی بنویسیم؛

ـ راوی می گوید : امام صادق (ع) بر دورا دور حجره‌اش آیۀ الکرسی را نوشته بود :

عَنْ أَبِی خَدِیجَةَ قَالَ : رَأَیتُ مَکتُوباً فِی بَیتِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) آیةَ الْکرْسِیِ قَدْ أُدِیرَتْ بِالْبَیتِ وَ رَأَیتُ فِی قِبْلَةِ مَسْجِدِهِ مَکتُوباً آیةَ الْکرْسِی. [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا کانَ الْبَیتُ فَوْقَ ثَمَانِیةِ أَذْرُعٍ فَاکتُبْ فِی أَعْلَاهُ آیةَ الْکرْسِی [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۹] .

۹. زیبائی حقیقی داشته باشد

ـ قران مجید ، ۲ نوع زینت را مطرح کرده :

۱ ـ زینتی که وسیله رسیدن به خدا و آخرت باشد : قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّهِ [اعراف/۳۲] .

۲- زینتی که وسیله غفلت و تصرف شیطان باشد : لَأُزَیِّنَنَّ لَهُمْ فِی الْأَرْضِ [حجر/۳۹] .

ـ حضرت علی (ع) : "بر در خانه پیامبر (ص) پرده نقش داری بود ، پیامبر (ص) به همسرش فرمود : این پرده را بردار که وقتی من به آن نگاه می کنم به یاد دنیا و زینت‌های آن می‌افتم" [نهج البلاغه ، خطبه ۵۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : زینة البواطن أجمل من زینة الظواهر [غرر الحکم ، ص۲۵۴] .

حضرت علی (ع) فرمود : "زینت باطن زیباتر از زینت ظاهر است"

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْحَیاءَ زِینَةُ الْإِسْلَام [مستدرک الوسائل ، ج۱ ، ص۴۸۸] .

پیامبر (ص) فرمود : "حیا مایه زینت است"

ـ بنابراین سخن ، شهرسازی و معماری ما باید این زیبایی را دارا باشد.

ـ طوری طرّاحی شود که احکام اسلام درباره محرمیت ، اشراف و تفاخر مراعات شود.

زیبایی خانه یک مسلمان به این است که از چشم نامحرمان محفوظ باشد و انسان‌هایی باحیا در آن تربیت شوند.

ـ در مقایسه زیبائی‌های معنوی و مادی ، زیبائی‌های معنوی به مراتب جالب‌تر است. مثل زیبایی ایمانوَ لکنَّ اللّهَ حَبَّبَ إِلَیکمُ الْإِیمانَ وَ زَینَهُ فِی قُلُوبِکمْ [حجرات/۷] .

ـ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّیباتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِی لِلَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا خالِصَةً یوْمَ الْقِیامَةِ کذلِک نُفَصِّلُ الْآیاتِ لِقَوْمٍ یعْلَمُونَقُلْ إِنَّما حَرَّمَ رَبِّی الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ [اعراف/۳۳-۳۲] .

ـ امام خمینی (ره) : ما با هنر و سینما مخالف نیستیم ، با فحشاء مخالفیم.

ـ إِنّا زَینَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِزِینَةٍ الْکواکبِ [صافات/۶] .

أَ فَلَمْ ینْظُرُوا إِلَی السَّماءِ فَوْقَهُمْ کیفَ بَنَیناها وَ زَینّاها وَ ما لَها مِنْ فُرُوجٍ [ق/۶] .

ـ وَ أَنْبَتْنا فِیها مِنْ کلِّ زَوْجٍ بَهِیجٍ [ق/۷] .

ـ وَ أَنْزَلَ لَکمْ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَنْبَتْنا بِهِ حَدائِقَ ذاتَ بَهْجَةٍ [نمل/۶۰] .

۱۰. توصیه به نگهداری مرغ و کبوتر درخانه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَکثِرُوا مِنَ الدَّوَاجِنِ فِی بُیوتِکمْ یتَشَاغَلُ بِهَا الشَّیاطِینُ عَنْ صِبْیانِکمْ [طب الأئمة (ع) ، ص۱۱۲] .

۱۱. پول فروش منزل صرف خرید منزل شود

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : و لتکن دارک أول ما یبتاع و آخر ما یباع [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۱۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاعَ دَاراً فَلَمْ یجْعَلْ ثَمَنَهَا فِی مِثْلِهَا لَمْ یبَارَک لَهُ فِی ثَمَنِهَا أَوْ قَالَ لَمْ یبَارَک لَهُ فِیهَا [عوالی اللئالی ، ج۱

، ص۱۰۸] .
رسول الله (ص) : من باع عن دارٍ من غیر ضرورۀ سلّط الله علی ثمنها تالفا یتلفه [فصاحه ، ص۶۰۰ ، حدیث ۲۹۳۳] .
امام صادق (ع) به بستانکاری که می‌خواست پول خود را از فروش خانه بدهکار دریافت کند ۳ مرتبه فرمود :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُعِیذُک بِاللَّهِ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنْ ظِلِّ رَأْسِه (سرپناه) [کافی ، ج۵ ، ص۹۷] .
ـ رسول الله (ص) : اللهم اغفر لی ذنبی و وسّع لی فی داری و بارک لی فی رزقی [فصاحه ، ص۹۷]
۱۲. برای بدهکاری منزل را نفروشیم
۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُبَاعُ الـدَّارُ وَ لَا الْجَارِیةُ فِی الدَّینِ وَ ذَلِک لِأَنَّهُ لَا بُدَّ لِلرَّجُلِ مِنْ ظِلٍّ یسْکُنُهُ وَ خَادِمٍ یخْدُمُهُ [کافی ، ج۵ ، ص۹۶] .
۲ ـ به امام صادق (ع) گفتم : از فلانی مبلغی طلب دارم که بنا دارد خانه‌اش را بفروشد و بدهکاری خود را بدهد.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُعِیذُک بِاللَّهِ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنْ ظِلِّ رَأْسِه [کافی ، ج۵ ، ص۹۷] .
محمد بن ابی عمیر ، بزّاز بود. تمام اموالش رفت و فقیر شد ، لکن از شخصی ده هزار درهم طلب داشت. بدهکار منزلش به ده هزار درهم فروخت و پول ابن عمیر را آورد. پرسید : آیا ارث برده‌ای؟ گفت : نه. به تو بخشیده‌اند؟ نه. پس از کجا آوردی؟ گفت : منزلم را فروختم تا بدهی خود را بدهم. ابن عمیر گفت : بااینکه به یک درهم آن نیز نیاز دارم ، ولی چون اسلام اجاره نداده که انسان به خاطر بدهکاری منزل خود را بفروشد هرگز این پول را از تو نمی‌گیرم. [وسائل ، ج۱۳ ، ص۹۵] .
۱۳. با اجازه وارد منزل شویم
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُیوتاً غَیرَ بُیوتِکمْ حَتّی تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلی أَهْلِها ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ لَعَلَّکمْ تَذَکرُونَ [نور/۲۷] .
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُیوتاً غَیرَ بُیوتِکمْ حَتّی تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلی أَهْلِها ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ لَعَلَّکمْ تَذَکرُونَ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِیها أَحَداً فَلا تَدْخُلُوها حَتّی یوذَنَ لَکمْ وَ إِنْ قِیلَ لَکمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْکی لَکمْ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ عَلِیمٌ لَیسَ عَلَیکمْ جُناحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُیوتاً غَیرَ مَسْکونَةٍ فِیها مَتاعٌ لَکمْ وَ اللّهُ یعْلَمُ ما تُبْدُونَ وَ ما تَکتُمُونَ [نور/۲۹-۲۷] .
آیات استیذان با آیات پوشش یک جا آمده.
آیه ۲۷ ، ۲۸ ، ۲۹ نور.
پیامبر (ص) فرمود برای استعلام ذکر خدا را بگوئید ، سبحان الله ، الله اکبر.
در کتب فقه و احادیث :
در مجازات کسی که بدون اجازه به منزل مردم نگاه و به ناموس مردم چشم‌چرانی می‌کند.
مرحله اول : نهی.
مرحله دوم : دور کردن با سنگ.
مرحله سوم : حمله با آلت قتّاله و اگر کشته شد ، خونش هدر است. [تفسیر نمونه ، ج۱۴ ، ص۴۳۳] .
پیامبر (ص) : "حتی برای ورود به خانه مادر و خواهر هم اجازه بگیرید".
در حدیث می‌خوانیم حتی اگر به اتاق مادرت می‌روی با اذن وارد شوید. [نمونه ، از نور الثقلین ، ج۳ ، ص۵۸۶] .
رسول خدا (ص) هر گاه منزل فاطمه (س) می‌رفتند و شخصی همراهشان بود ، دو بار اجازه می‌گرفتند ، یک بار برای خودشان و یک بار برای مهمان و همراهان [نمونه ، ج۱۴ ، ص۴۳۱ از نورالثقلین ، ج۳ ، ص۵۸۷] .
ـ پیامبر (ص) وقتی می‌خواستند وارد خانه کسی شوند ، پشت در می‌ایستادند و می‌فرمودند : السَّلَامُ عَلَیکمْ یا أَهْلَ الْبَیتِ

اگر اجازه می‌دادند وارد می‌شدند و اگر صدایی نمی‌آمد تکرار می‌کردند تا سه بار؛ و این روش را حتی در ورود به خانه حضرت زهرا (س) ، اجرا می‌کردند. [تفسیر آیه] .

ـ وَ إِنْ قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا [نور/۲۸] .

رسول خدا (ص) هر گاه درِ خانه‌ای را می‌زدند ، روبروی در می‌ایستادند یا سمت راست یاسمت چپ قرار می‌گرفتند که نگاهشان به داخل منزل نیفتد. [نمونه ، ج۱۴ ، ص۴۳۱] .

[از فخر رازی ، جلد ۲۳ ، ص۱۹۸] .

۱۴. برکت داشته باشد

رسول الله (ص) : بیت لا صبیان فیه لا برکهٔ فیه [فصاحهٔ ۱۰۹۶] .

۱۵. ساده باشد

ـ حضرت علی (ع) هنگام ازدواج با حضرت زهرا (س) ، اطاق را با شن پوشاند. [بحار ، ج۷۹ ، ص۳۳۲] .

۳. اثاث منزل در قرآن

در قرآن از بیش از ۵۰ چیزی که در خانه از آن استفاده می‌شود ، سخن به میان آمده است :

۱ ـ آئینه : ظرف :

وَ يطافُ عَلَيهِمْ بِآنِيةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَ أَكوابٍ كانَتْ قَوارِيرَا [دهر/۱۵] .

۲ ـ اباریق :

بِأَكوابٍ وَ أَبارِيقَ وَ كَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ [واقعه/۱۸] .

۳ ـ اثاث : کالای خانه :

جَعَلَ لَكمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعامِ بُيوتاً تَسْتَخِفُّونَها يوْمَ ظَعْنِكمْ وَ يوْمَ إِقامَتِكمْ وَ مِنْ أَصْوافِها وَ أَوْبارِها وَ أَشْعارِها أَثاثاً وَ مَتاعاً إِلى حِينٍ [نحل/۸۰] .

۴ ـ قفل :

أَ فَلا يتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلى قُلُوبٍ أَقْفالُها [محمد/۲۴] .

۵ ـ اکواب : کاسه :

يطافُ عَلَيهِمْ بِصِحافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَ أَكوابٍ وَ فِيها ما تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَ تَلَذُّ الْأَعْينُ [زخرف/۷۱] .

۶ ـ اوتاد :

وَ فِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتادِ [ص/۱۲] .

۷ ـ اوعیه : جوال :

فَبَدَأَ بِأَوْعِيتِهِمْ قَبْلَ وِعاءِ أَخِيهِ [يوسف/۷۶] .

۸ ـ ثیاب : جامه :

عالِيهُمْ ثِيابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَ إِسْتَبْرَقٌ [دهر/۲۱] .

۹ ـ جفان : کاسه بزرگ :

يعْمَلُونَ لَهُ ما يشاءُ مِنْ مَحارِيبَ وَ تَماثِيلَ وَ جِفانٍ كالْجَوابِ وَ قُدُورٍ راسِياتٍ [سبأ/۱۳] .

۱۰ ـ جلابیب : چادر :

يا أَيهَا النَّبِى قُلْ لِأَزْواجِك وَ بَناتِك وَ نِساءِ الْمُومِنِينَ يدْنِينَ عَلَيهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ [احزاب/۵۹] .

۱۱ ـ جواب : آبگير و حوض :

يعْمَلُونَ لَهُ ما يشاءُ مِنْ مَحارِيبَ وَ تَماثِيلَ وَ جِفانٍ كالْجَوابِ وَ قُدُورٍ راسِياتٍ [سبأ/۱۳] .

۱۲ ـ حرير : پرنيان :

وَ لِباسُهُمْ فِيها حَرِيرٌ [حج/۲۳] .

۱۳ ـ خياط : سوزن :

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِنا وَ اسْتَكبَرُوا عَنْها لا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوابُ السَّماءِ وَ لا يدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّى يلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ الْخِياطِ [اعراف/۴۰] .

۱۴ ـ دِفْء : پوشش گرم :

وَ الْأَنْعامَ خَلَقَها لَكمْ فِيها دِفْءٌ وَ مَنافِعُ وَ مِنْها تَأْكلُونَ [نحل/۵] .

۱۵ ـ دلو : آبكش :

وَ جاءَتْ سَيارَةٌ فَأَرْسَلُوا وارِدَهُمْ فَأَدْلى دَلْوَهُ قالَ يا بُشْرى هذا غُلامٌ [يوسف/۱۹] .

۱۶ ـ دهان : پوست چرم :

فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّماءُ فَكانَتْ وَرْدَةً كالدِّهانِ [الرحمن/۳۷] .

۱۷ ـ رفرف : بالش ، فرش :

مُتَّكئِينَ عَلى رَفْرَفٍ خُضْرٍ [الرحمن/۷۶] .

۱۸ ـ سراج : چراغ :

تَبارَك الَّذِى جَعَلَ فِى السَّماءِ بُرُوجاً وَ جَعَلَ فِيها سِراجاً وَ قَمَراً مُنِيراً [فرقان/۶۱] .

۱۹ ـ سرادق : پرده :

إِنّا أَعْتَدْنا لِلظّالِمِينَ ناراً أَحاطَ بِهِمْ سُرادِقُها [كهف/۲۹] .

۲۰ ـ سرر : تخت :

عَلى سُرُرٍ مُتَقابِلِينَ [حجر/۴۷] .

۲۱ ـ سلّم : نردبان :

أَوْ سُلَّماً فِى السَّماءِ [انعام/۳۵] .

۲۲ ـ صحاف : كاسه پهن :

يطافُ عَلَيهِمْ بِصِحافٍ مِنْ ذَهَبٍ [زخرف/۷۱] .

۲۳ ـ صواع : پيمانه آب :

قالُوا نَفْقِدُ صُواعَ الْمَلِك وَ لِمَنْ جاءَ بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَ أَنَا بِهِ زَعِيمٌ [يوسف/۷۲] .

۲۴ ـ ظلّه : سايبان :

وَ إِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كأَنَّهُ ظُلَّةٌ [اعراف/۱۷۱] .

۲۵ ـ عبقرى : فرش :

وَ عَبْقَرِى حِسانٍ [الرحمن/۷۶] .

۲۶ ـ عصا : چوب دستی :

فَقُلْنا اضْرِبْ بِعَصاكَ الْحَجَرَ [بقره/۶۰] .

۲۷ ـ غشاوه : پرده :

وَ عَلى أَبْصارِهِمْ غِشاوَةٌ [بقره/۷] .

۲۸ ـ غطاء : پرده :

الَّذِينَ كانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِى غِطاءٍ عَنْ ذِكْرِى [كهف/۱۰۱] .

۲۹ ـ فراش : بستر :

الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِراشاً [بقره/۲۲] .

۳۰ ـ قدور : دیگ :

يعْمَلُونَ لَهُ ما يشاءُ مِنْ مَحارِيبَ وَ تَماثِيلَ وَ جِفانٍ كالْجَوابِ وَ قُدُورٍ راسِياتٍ [سبأ/۱۳] .

۴. توجه مسئولین به موضوع مسکن

در سراسر عراق رعیت من در نعمتند. آبشان شیرین و گوارا ، نانشان گندم و همه سرپناهی دارند و احدی نیست که چنین نباشد. [مناقب شهر آشوب ، ج۱ ، ص۳۰۶ به نقل از مسلم بن عقیل ، کمره‌ای ، ص۳۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بَنَى رَجُلٌ مِنْ عُمَّالِهِ بِنَاءً فَخْماً فَقَالَ (ع) أَطْلَعَتِ الْوَرِقُ (سکه نقره) رُءُوسَهَا إِنَّ الْبِنَاءَ يصِفُ لَكَ الْغِنَى [نهج البلاغه ، حکمت ۳۵۵] .

سکه‌های طلا و نقره سر و کله خود را نشان داده‌اند. این ساختمان می گوید تو مرد ثروتمندی هستی. [نهج البلاغه ، حکمت ۳۵۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَقَدْ وُلِّى خَمْسَ سِنِينَ وَ مَا وَضَعَ آجُرَّةً عَلَى آجُرَّةٍ وَ لَا لَبِنَةً عَلَى لَبِنَةٍ وَ لَا أَقْطَعَ قَطِيعاً وَ لَا أَوْرَثَ بَيضَاءَ وَ لَا حَمْرَاءَ [المناقب ، ج۲ ، ص۹۵] .

ـ تُوُفِّى رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَا وَضَعَ لَبِنَةً عَلَى لَبِنَةٍ وَ لَا قَصَبَةً [التحصين ابن فهد حلی ، ص۳۰] .

ـ خانه پیامبر (ص) و حضرت علی (ع) در کنار خانه‌های محرومان و به همان سادگی بود ، اما با کمال تأسف از زمان عثمان و معاویه به تقلید از شاهان جهان ، خانه‌ها تبدیل به کاخ‌ها و در نقاط خوش آب و هوا به دور از توده‌های مردم ساخته می‌شد و امکانات و مالیات‌ها هم به جای اینکه به طور مساوی بین مردم تقسیم شود ، بیشتر در شهرها و شهرهای بزرگ به خصوص اطراف کاخ‌ها صرف می‌شد و کم کم سیمای شهرهای بزرگ و محلات اعیان‌نشین ، با سیمای روستاها و شهرهای کوچک به کلی فرق کرد. مردم دیگر مسئولان را در کنار خود نمی‌دیدند و باید عدالت اجتماعی را دیگر در بین سطور کتابها ببینند.

۲. خانه آخرت

روی جماد کار می کنیم ، اما خود و فرزند و همسر و کارگر را همچنان رها کنیم : قَالَ الْحُسَينُ (ع) : رَفَعَ الطِّينَ وَ وَضَعَ الدِّينَ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۶۷] .نشود.

۲ ـ رنگ خدائی دادن به کار و قلیل بودن دنیا.

ـ وَ مَساكنَ طَيبَةً فِى جَنّاتِ عَدْنٍفِيها عَينٌ جارِيةٌ فِيها سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌ وَ أَكوابٌ مَوْضُوعَةٌ وَ نَمارِقُ مَصْفُوفَةٌ وَ زَرابِى مَبْثُوثَةٌ [غاشيه/۱۶-۱۲] .

ـ هُمْ وَ أَزْواجُهُمْ فِی ظِلالٍ عَلَی الأرائِک مُتَّکونَ [یس/۵۶] .

ـ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ [عنکبوت/۵۸] .

وَ لَدارُ الْآخِرَةِ خَیرٌ [یوسف/۱۰۹] .

رَبِّ ابْنِ لِی عِنْدَک بَیتاً فِی الْجَنَّةِ [تحریم/۱۱] .

شب معراج رسول خدا (ص) دید افرادی در بهشت خانه می‌سازند و گاهی متوقف می‌شوند :

رأی رَسُولُ اللَّهِ (ص) بعض الصحابة یبنی بیتا من جص فقال : "ما أری الأمر إلا أعجل من هذا و أنکر ذلک و إلی هذا أشار عیسی (ع) حیث" [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۱۴۷] .

(امر آخرت شتابان‌تر است)

قَالَ الْهَادِی (ع) : إن الله جعل الدنیا دار بلوی و الآخرة دار عقبی و جعل بلوی الدنیا لثواب الآخرة سببا و ثواب الآخرة من بلوی الدنیا عوضا [تحف العقول ، ص۴۸۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : دار الدنیا دار زوال و دار الآخرة دار قرار [تحف العقول ، ص۳۷۷] .

ـ أَینَما تَکونُوا یدْرِککمُ الْمَوْتُ وَ لَوْ کنْتُمْ فِی بُرُوجٍ مُشَیدَةٍ [نساء/۷۸] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : و اعلموا و أنتم تعلمون أنکم تارکوها لا بد و إنما هی کما نعت الله لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِینَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَینَکمْ وَ تَکاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ (حدید/۲۰) [تحف العقول ، ص ۱۸۰] .

ـ کمْ تَرَکوا مِنْ جَنّاتٍ وَ عُیونٍ وَ زُرُوعٍ وَ مَقامٍ کرِیمٍ [دخان/۲۶-۲۵] .

ـ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِی دارِهِمْ جاثِمِینَ [اعراف/۷۸] .

ـ أَ لَمْ تَرَ کیفَ فَعَلَ رَبُّک بِعادٍ إِرَمَ ذاتِ الْعِمادِ الَّتِی لَمْ یخْلَقْ مِثْلُها فِی الْبِلادِ وَ ثَمُودَ الَّذِینَ جابُوا الصَّخْرَ بِالْوادِ وَ فِرْعَوْنَ ذِی الْأَوْتادِ [فجر/۱۰-۶] .

ـ وَ دَمَّرْنا ما کانَ یصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَ قَوْمُهُ وَ ما کانُوا یعْرِشُونَ [اعراف/۱۳۷] .

۱. خبرنگاری

۱. انواع خبرنگاری

ـ خبرگیری :

آشکار

مخفی : جاسوسی ، استراق سمع

۲. امپریالیزیم خبری

ـ امپریالیزم خبری ، جریان یک طرفه خبری است. ریشه تأسیس خبرگزاری‌ها یک ریشه استعماری است.

خبرگزاری رویتر اوّلین خبرگزاری استعماری است. (رویتر اسم یک تاجر است (زمان ناصر الدّین شاه) و صاحب یک کمپانی بزرگ)

۳. بعد اقتصادی خبر

ـ بُعد اقتصادی خبرگزاری‌ها بسیار قوی است.

رویتر ، آخرین خبرهای اقتصادی را به شما می‌دهد.

رویتر : انگلیس
آسوشیتدپرس و یونایتدپرس : آمریکا
۴. جاسوسی
۱. لزوم توجه خاص به خبرنگاری
ـ خبرنگاران معمولاً یک وظیفه پنهانی دارند و ما باید با خبرنگاران رفتاری محتاط داشته باشیم.
۲. جاسوسی خطری مهم برای کشور است
ـ شیوه‌های گسترده و متنوع از تکنیک‌های ساده گرفته (میکروفون در پاشنه کفش یک دیپلمات) تا فرستنده‌هایی به اندازه یک سوزن.
ـ ماجرای واتر گیت : مقابل محل مرکز انتخاباتی (واتر گیت) اطاقی گرفتند و حرف‌ها را توسط گوشی تلفن ضبط کردند.
ـ سفارت‌خانه‌های ما أمن نیست و هر چند وقت یک بار چک می‌کنند که میکروفون و... نباشد.
ـ بعد از انقلاب موارد زیادی فرستنده‌های مخفی حتی در داخل کشف شده (وزارت خارجه و...)
ـ هدیه انگشتر و خودکار و... بعد مشخص می‌شود که فرستنده است.
خلاصه ، ابزارآلات استراق سمع بسیار پیچیده و یک توازن قدرتی در دنیا است.
۳. جاسوسی الکترونیک
ـ جاسوسی الکترونیک
ـ ایستگاه‌های استراق سمع زمینی
ـ زمان شاه ، آمریکا در ایران مراکزی داشت بر ضد شوروی که اطلاعات شوروی را جمع‌آوری می‌کرد.
ـ ماهواره از چیزی که ۳۰ متر در ۳۰ متر باشد ، عکس می‌گیرد و کارهای علمی یا سیاسی و نظامی را روی عکس ثبت می‌کند.
ـ ما هم ماهواره‌ای در کرج داریم که ارتباط با ماهواره آمریکا دارد و ارتباطات کشاورزی و زمین‌شناسی را منتقل می‌کند.
۴. جاسوسی علمی
ـ جاسوسی علمی رقابت شدیدی است در کشف اختراعات از کشورهای دیگر.
مغز انرژی اتمی پاکستان از اروپا آمده است.
ـ شوروی‌ها از ما خواستند که بعضی سلاح‌های آمریکایی را به آنها بدهیم؛ مشابه کار لیبی.
۵. اخلاق خبر رسانی
ـ علم : إِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا [حجرات/۶] .
وَ لا تَقْفُ ما لَيسَ لَك بِهِ عِلْمٌ [اسراء/۳۶] .
ـ عدم جعل :
عدم صحنه‌سازی خبر : مفید ، مضرّ
ـ عدم وضّاعیت : امانت در خبر
ـ عدم کذّاب در خبر
ـ کتمان اسرار و افشای ظلم در خبر رسانی

۱. خدمتگزاری

۱. اسلام و خدمتگزاری

ـ انسان موجودی اجتماعی است و در جمع ، استعدادش شکوفا می‌شود.

ـ انسان‌ها مانند حلقه‌های یک زنجیره‌اند که حیات و قوامشان در گرو پیوستگی و وابستگی است و نمی‌توانند از یکدیگر بی‌خبر و بی ارتباط باشند.

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَیرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۳۹۱] .

ـ مفهوم خدمتگزاری ، گذشت ، فداکاری ، ایثار ، تحمل سختی و ناگواری و احساس همبستگی به همنوعان است.

ـ در انسان‌های والا و نمونه روحیه خدمتگزاری بیشتر به چشم می‌خورد :

امام خمینی (ره) : به من خدمتگزار بگویند بهتر از این است که رهبر بگویند.

شهید بهشتی : ما شیفتگان خدمتیم نه تشنگان قدرت.

قال النّبی (ص) : أحب الأعمال الی الله من أطعم من جوع او دفع عنه مغرما او کشف عنه کربة [نهج الفصاحة ، جمله ۷۵] .

قال النبی (ص) : کان علی الطریق غصن شجرة یؤذی النّاس فاعاطها فَاُدخل الجنة [نهج الفصاحه ، ۲۱۱۸] .

من رفع حجرا عن الطریق کتبت له حسنة [نهج الفصاحة ، ۳۰۱۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَی اللَّهِ؟ قَالَ : أَنْفَعُ النَّاسِ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

کافی ، باب اهتمام به امور مسلمین :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِم [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَنَافَسُوا فِی الْمَعْرُوفِ لِإِخْوَانِکمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مِنْ کفَّارَاتِ الذُّنُوبِ الْعِظَام إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ وَ التَّنْفِیسُ عَنِ الْمَکرُوبِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَرْبَعَةٌ ینْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَیهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ مَنْ أَقَالَ نَادِماً أَوْ أَغَاثَ لَهْفَانَ أَوْ أَعْتَقَ نَسَمَةً أَوْ زَوَّجَ عَزَباً [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۲۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَضَی لِأَخِیهِ الْمُومِنِ حَاجَةً کانَ کمَنْ عَبَدَ اللَّهَ دَهْراً [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۳۰۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ لِلْجَنَّةِ بَاباً یقَالُ لَهُ الْمَعْرُوفُ لَا یدْخُلُهُ إِلَّا أَهْلُ الْمَعْرُوفِ وَ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِی الدُّنْیا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِی الْآخِرَةِ [کافی ، ج۴ ، ص۳۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ارْحَمُوا عَزِیزاً ذَلَّ وَ غَنِیاً افْتَقَرَ وَ عَالِماً ضَاعَ فِی زَمَانِ جُهَّالٍ [کافی ، ج۸ ، ص ۱۵۰] .

ابان بن تغلب می‌گوید : با امام صادق (ع) طواف می‌کردم. یکی از بیرون طواف به من اشاره می‌کرد و کاری داشت. نخواستم طواف همراه امام را قطع کنم. امام متوجه شد و فرمود : چرا نمی‌روی؟ گفتم در حال طواف خدمت شما هستم.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَمَا إِنَّک أَنْ تُعِینَ أَخَاک الْمُسْلِمَ أَحَبُّ إِلَی مِنْ طَوَافِ أُسْبُوعٍ بِالْبَیتِ مُبْتَدِئاً [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَعَی لِمَرِیضٍ فِی حَاجَةٍ قَضَاهَا أَوْ لَمْ یقْضِهَا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ کیوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّه [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَصْلَتَانِ لَیسَ فَوْقَهُمَا مِنَ الْبِرِّ شَیءٌ الْإِیمَانُ بِاللَّهِ وَ النَّفْعُ لِعِبَادِ اللَّهِ [تحف‌العقول ، ص۳۵] .

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُومِنُونَ خَدَمٌ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ قُلْتُ وَ کیفَ یکونُونَ خَدَماً بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ قَالَ یفِیدُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً [کافی ،

ج۲ ، ص۱۶۷] .

۳) امام خمینی (ره) در نامه به فرزندش : پسرم!... آنچه گفتم بدان معنی نیست که خود را از خدمت به جامعه کنار کشی و گوشه‌گیر شوی و کلّ بر خلق الله باشی که این صفات جاهلان متنسّک است یا درویشان دکاندار...

از زیر بار مسئولیت انسانی که خدمت به حق در صورت خدمت به خلق است ، شانه خالی مکن که تاخت و تاز شیطان در این میدان کمتر از تاخت و تاز در بین مسئولین و دست‌اندرکاران نیست.

۲. مصادیق خدمتگزاری

۱. خدمت مادی

۱) نفع‌رسانی :

ـ نفع‌رسانی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ قَالَ أَنْفَعُ النَّاسِ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

ـ وصف مؤمن :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مَثَلَ الْمُومِنِ کمَثَلِ النَّخْلَةِ إِنْ صَاحَبْتَهُ نَفَعَک وَ إِنْ شَاوَرْتَهُ نَفَعَک وَ إِنْ جَالَسْتَهُ نَفَعَک وَ کلُّ شَأْنِهِ مَنَافِعُ وَ کذَلِک النَّخْلَةُ کلُّ شَأْنِهَا مَنَافِعُ [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۲۳۸] .

ـ قرآن : وَ أَمّا ما ینْفَعُ النّاسَ فَیمْکثُ فِی الْأَرْضِ [رعد/۱۷] .

امام صادق (ع) در ذیل آیهوَ جَعَلَنی مُبارَکاً أَینَ ما کنْتُ [(مریم–۳۱)] می‌فرماید : أی نَفَّاعاً

ـ برآوردن حاجت‌ها :

قَالَ الْحُسَینُ بْنُ عَلِی (ع) : اعْلَمُوا أَنَّ حَوَائِجَ النَّاسِ إِلَیکمْ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ عَلَیکمْ فَلَا تَمَلُّوا النِّعَمَ فَتَتَحَوَّلُ إِلَی غَیرِکمْ [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۲۹] .

مفاهیم و عناوین دیگر

ـ قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مَنْ أَتَاهُ أَخُوهُ الْمُومِنُ فِی حَاجَةٍ فَإِنَّمَا هِی رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ سَاقَهَا إِلَیهِ فَإِنْ فَعَلَ ذَلِک فَقَدْ وَصَلَهُ بِوَلَایتِنَا وَ هِی مَوْصُولَةٌ بِوَلَایةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِنْ رَدَّهُ عَنْ حَاجَتِهِ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَیهَا فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَ أَسَاءَ إِلَیهَا [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۳۱۳] .

یاری به دیگران و مواسات :

امام رضا (ع) در مورد سیره پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید : أَعْظَمُهُمْ عِنْدَهُ مَنْزِلَةً أَحْسَنُهُمْ مُوَاسَاةً وَ مُوَازَرَةً [معانی الأخبار ، ص۸۲] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یحِقُّ عَلَی الْمُسْلِمِینَ الِاجْتِهَادُ فِی التَّوَاصُلِ وَ التَّعَاوُنُ عَلَی التَّعَاطُفِ وَ الْمُوَاسَاةُ لِأَهْلِ الْحَاجَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۵] .

برّ و احسان : لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِکةِ وَ الْکتابِ وَ النَّبِیینَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبیلِ وَ السّائِلینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حینَ الْبَأْسِ أُولئِک الَّذینَ صَدَقُوا وَ أُولئِک هُمُ الْمُتَّقُون [بقره/۱۷۷] .

۲. خدمت معنوی

۳. عوامل مؤثر در روحیه خدمتگزاری

۱) تبلیغات :

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِيـاک وَ الْمَنَّ عَلَى رَعِيتِک بِإِحْسَانِک أَوِ التَّزَيـدَ فِيمَـا کـانَ مِنْ فِعْلِک أَوْ أَنْ تَعِـدَهُمْ فَتُتْبِعَ مَوْعِـدَک بِخُلْفِک فَإِنَّ الْمَنَّ يبْطِلُ الْإِحْسَانَ وَ التَّزَيدَ يذْهَبُ بِنُورِ الْحَقِّ وَ الْخُلْفَ يوجِبُ الْمَقْتَ عِنْدَ اللَّهِ وَ النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِظْهَارُ الشَّیءِ قَبْلَ أَنْ يسْتَحْکمَ مَفْسَدَةٌ لَهُ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۳] .

عوامل مؤثر در روحیه خدمتگزاری :

ایجاد جوّ اعتماد و امنیت

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : فَلْيکنْ مِنْک فِی ذَلِک أَمْرٌ يجْتَمِعُ لَک بِهِ حُسْنُ الظَّنِّ بِرَعِيتِک فَإِنَّ حُسْنَ الظَّنِّ يقْطَعُ عَنْک نَصَباً طَوِيلا [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

انتخاب صالحین

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ شَرَّ وُزَرَائِک مَنْ کانَ لِلْأَشْرَارِ قَبْلَک وَزِيراً وَ مَنْ شَرِکهُمْ فِی الْآثَامِ فَلَا يکونَنَّ لَک بِطَانَةً فَإِنَّهُمْ أَعْوَانُ الْأَثَمَةِ وَ إِخْوَانُ الظَّلَمَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أُولَئِک أَخَفُّ عَلَيک مَئُونَـةً وَ أَحْسَنُ لَک مَعُونَـةً وَ أَحْنَى عَلَيک عَطْفاً وَ أَقَلُّ لِغَيرِک إِلْفاً فَاتَّخِذْ أُولَئِک خَاصَّةً لِخَلَوَاتِک وَ حَفَلَاتِک [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

عوامل مؤثر در روحیه خدمتگزار :

تشویق و تنبیه

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا يکونَنَّ الْمُحْسِنُ وَ الْمُسِیءُ عِنْدَک بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ فَإِنَّ فِی ذَلِک تَزْهِيداً لِأَهْلِ الْإِحْسَانِ فِی الْإِحْسَانِ وَ تَدْرِيباً لِأَهْلِ الْإِسَاءَةِ عَلَى الْإِسَاءَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۴. آفات خدمتگزاری

آفات خدمتگزاری

زیاده‌روی :

ـ وَ الَّذينَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ يسْرِفُوا وَ لَمْ يقْتُرُوا وَ کانَ بَينَ ذلِک قَواماً [فرقان/۶۷] .

ریا و شهرت‌طلبی :

ـ کالَّذی ينْفِقُ مالَهُ رِئاءَ النّاسِ وَ لا يومِنُ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ کمَثَلِ صَفْوانٍ عَلَيهِ تُرابٌ [بقره/۲۶۴] .

منّت و آزار :

ـ لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذى [بقره/۲۶۴] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِيـاک وَ الْمَنَّ عَلَى رَعِيتِک بِإِحْسَانِک أَوِ التَّزَيـدَ فِيمَـا کـانَ مِنْ فِعْلِک أَوْ أَنْ تَعِـدَهُمْ فَتُتْبِعَ مَوْعِـدَک بِخُلْفِک فَإِنَّ الْمَنَّ يبْطِلُ الْإِحْسَان [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، و أَجْرِ لِلنَّاسِ عَلَى يـدِی الْخَيرَ وَ لَا تَمْحَقْهُ بِالْمَن [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۵ـ روحانیان و خدمتگزاری

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِعْمَ الرَّجُلُ الْفَقِيهُ فِی الدِّينِ إِنِ احْتِيجَ إِلَيهِ نَفَعَ وَ إِنْ لَمْ يحْتَجْ إِلَيهِ نَفَعَ نَفْسَهُ [الدعوات راوندی ، ص۲۱] .

ـ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ (ع) : إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِالْخِدْمَةِ الْعَالِمِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۷] .

امام خمینی (ره) : تا حیات دارم خدمتگزار همه هستم ، خدمتگزار همه ملت‌های اسلامی ، خدمتگزار ملّت بزرگ ایران ، خدمتگزار دانشگاهیان و روحانیون ، خدمتگزار همه قشرهای کشور ، همه قشرهای کشور اسلام و همه مستضعفین. [صحیفه نور] .

۶. ابعاد کار

۱) کمک به مردم کمک به خداست.یقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَنا [بقره/۲۴۵] .

إنْ تَنْصُرُوا اللّهَ ینْصُرْکمْ [محمد/۷] .

۲) کمک به مردم ، کمک به رسول الله (ص) .

۳) سبب لطف خداوندی قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا نَوْفُ ارْحَمْ تُرْحَمْ [أمالی صدوق ، ص۲۰۹] .

(با رحمت محدود خود به مردم رحمت بی‌نهایت خدا را دریافت کنید.)

۴) خیررسانی به نسل خودمان است.

وَ کانَ أَبُوهُما صالِحا [کهف/۸۲] .

۵) رضای مردم ، استواری انقلاب است.

۶) رضای مردم ، رحماء بینهم [فتح/۲۹] .

است.

۷) آسان گرفتن امروز آسان رفتن فرداست.

یخافُونَ سُوءَ الْحِساب [رعد/۲۱] .

۸) خدمت ، برکت است : وَ جَعَلَنی مُبارَکا [مریم/۳۱] .

امام صادق (ع) فرمود : ای نفاعًا.

۹) قضاء حاجت مؤمن بهتر از طواف و طواف و طواف...

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَضَاءُ حَاجَةِ الْمُومِنِ أَفْضَلُ مِنْ طَوَافٍ وَ طَوَافٍ حَتَّی عَدَّ عَشْراً [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۴] .

۱۰) دریافت بهشت است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَدَّ عَنْ قَوْمٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ عَادِیةَ مَاءٍ أَوْ نَارٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .

۱۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْخَلْقُ عِیالِی فَأَحَبُّهُمْ إِلَی أَلْطَفُهُمْ بِهِمْ وَ أَسْعَاهُمْ فِی حَوَائِجِهِم [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۹] .

۱۲) سعی در صفا و مروه است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا ابْنَ جُنْدَبٍ الْمَاشِی فِی حَاجَةِ أَخِیهِ کالسَّاعِی بَینَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ [تحف‌العقول ، ص۳۰۳] .

۱۳) امنیت در قیامت است : قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً فِی الْأَرْضِ یسْعَوْنَ فِی حَوَائِجِ النَّاسِ هُمُ الْآمِنُونَ یوْمَ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۷] .

۱) با تقوی ، بن‌بستی وجود ندارد.

۲) با اخلاص عقده و قهری وجود ندارد :

فَصَلِّ لِرَبِّک وَ انْحَرْ [کوثر/۲] .

۳) با تکلیف پیشمانی وجود ندارد.

۴) با توجه به الطاف الهی منّتی بر مردم نیست.

۵) خدمت باید در کنار عبادت باشد.یقیمُونَ الصَّلاةَ وَ یوتُونَ الزَّکاةَ [توبه/۷۱] .

۶) فرصت را از دست ندهید.

۷) کارهای عام (زیر گذر یا مجسّمه) گل یا کلمات زیبا.

۸) کارهای چند منظوره

۹) انقلاب در جایزه‌ها

۱۰) فرهنگ سراها به مسجد ملحق شود.

۱. خرافات

۱. ریشه های خرافات

۱ ـ تبلیغات و تلقین :

أَنَا رَبُّکمُ الْأَعْلی [نازعات/۲۴]

می گفتند مردم هم سر تعظیم فرود می‌آوردند.

وَ الشُّعَراءُ یتَّبِعُهُمُ الْغاوُونَ أَ لَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِی کلِّ وادٍ یهِیمُونَ وَ أَنَّهُمْ یقُولُونَ ما لا ـ یفْعَلُونَ إِلاَّ ـ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ ذَکرُوا اللّهَ کثِیراً [شعراء/۲۲۷-۲۲۴] .

(یهیمون ، از هیام : حرکت بی‌هدف است.)

۲ ـ حدس و خیال درونی :

إِنْ هُمْ إِلاّ یخْرُصُونَ [انعام/۱۱۶] .

خیال می کند کفر سبب ثروت می‌شود.

أَ فَرَأَیتَ الَّذِی کفَرَ بِآیاتِنا وَ قالَ لَأُوتَینَّ مالاً وَ وَلَداً [مریم/۷۷] .

۳ ـ تقلید : وَجَدْنا آباءَنا [انبیاء/۵۳] .

ـ آداب و رسوم کهن.

۴ ـ توطئه دشمن و سادگی دشمن.

۵ ـ جهل.

جهل نسبت به علل و حوادث و دریافت صحیح نداشتن ، بی‌خدائی ، درست مانند کسی که به جهت نداشتن غذای صحیح ، هر غذائی را می‌خورد.

۶ ـ از حادثه جزئی یک اصل کلی ساخته‌اند.

۷ ـ خواب دیدن‌ها.

۸ ـ خرافات در میان زنان بیشتر است ، چون ایام فراغت بیشتر ، ترس بیشتر و بیسواد در میان آنان بیشتر است.

۹ ـ ضعف اندیشه : کان النملة

۲. ابعاد خرافات

۱ ـ درباره خداوند :

ـ إِنَّ اللّهَ فَقِيرٌ وَ نَحْنُ أَغْنِياءُ [آل عمران/۱۸۱] .
ـ أَمْ لَهُ الْبَناتُ وَ لَکمُ الْبَنُونَ [طور/۳۹] .
ـ وَ جَعَلُوا لِلّهِ مِمّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَ الْأَنْعامِ نَصِيباً فَقالُوا هذا لِلّهِ بِزَعْمِهِمْ وَ هذا لِشُرَكائِنا فَما كانَ لِشُرَكائِهِمْ فَلا يصِلُ إِلَى اللّهِ وَ ما كانَ لِلّهِ فَهُوَ يصِلُ إِلى شُرَكائِهِمْ ساءَ ما يحْكمُونَ [انعام/۱۳۶] .
اگر بلا و آفتی کشت و حیوانات آنان را از بین می‌برد می گفتند : "خدا بی‌نیاز است" و از سهم خدا کم می کردند و در همه جا سهم بتها را مقدم داشته مثلاً گوسفندهای چاق را صرف متولیان بتخانه می کردند و از سهم خدا به مهمانان و کودکان و از سهمیه بتها ، خودشان می‌خوردند. [نمونه ، ج۵ ، ص ۴۵۰] .
۲ ـ درباره انبیا :
ـ أَوْ یکونَ لَک بَیتٌ مِنْ زُخْرُفٍ [اسراء/۹۳] .
ـ قالُوا اطَّیرْنا بِک [نمل/۴۷] .
ـ فَقالُوا أَ بَشَرٌ یهْدُونَنا [تغابن/۶] .
ـ قالُوا إِنّا تَطَیرْنا بِکمْ [یس/۱۸] .
۳ ـ درباره رهبری :
ـ أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْک عَلَینا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْهُ وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ [بقره/۲۴۷] .
(مسأله غلاة)
۴ ـ درباره معاد :
ـوَ قالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النّارُ إِلاّ أَیاماً مَعْدُودَةً [بقره/۸۰] .
۵ ـ درباره فرشتگان :
ـ إِنَّ الَّذِینَ لا یومِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَیسَمُّونَ الْمَلائِکةَ تَسْمِیةَ الْأُنْثی [نجم/۲۷] .
ـ وَ جَعَلُوا الْمَلائِکةَ الَّذِینَ هُمْ عِبادُ الرَّحْمنِ إِناثاً [زخرف/۱۹] .
۶ –در عبادت :
ـ وَ ما کانَ صَلاتُهُمْ عِنْدَ الْبَیتِ إِلاّ مُکاءً وَ تَصْدِیةً فَذُوقُوا الْعَذابَ بِما کنْتُمْ تَکفُرُونَ [انفال/۳۵] .
تصدیة : صَدَو ، کف زدن.
۳. آثار واهداف خرافات
۱ ـ استحمار : أَ لَیسَ لِی مُلْک مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرِی مِنْ تَحْتِی [زخرف/۵۱] .
۲ ـ مشوّه کردن چهره حقائق یا شخصیت‌ها.
ـ رسیدن به دنیافَوَیلٌ لِلَّذِینَ یکتُبُونَ الْکتابَ بِأَیدِیهِمْ ثُمَّ یقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ لِیشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً [بقره/۷۹] .
۳ ـ سرگرمی یا گمراه کردن مردم.
ـ وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ یتَّخِذَها هُزُواً أُولئِک لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ [لقمان/۶] .
ـ بعضی از مفسران می‌گویند : "نضر بن حارث تاجری که به ایران سفر می کرد و به قریش می گفت : "اگر محمد (ص) داستان قوم عاد و ثمود را برایتان می‌گویند ، من داستان رستم و اسفندیار را برایتان می گویم."
ـ بعضی مراد را غنا و روایات مغنیة که امام ذیل آیه آورده مؤید همین است.

۴ ـ بزرگ کردن برخی افراد.

۵ ـ توجیه ضعف‌ها و قوتّ‌ها.

آثار

۱ ـ اسیر کردن روح آزاد و متوکل به صد مسأله جانبی.

۲ ـ فراری دادن تحصیل کرده از اصول به خاطر خرافات.

۳ ـ گاهی سرنوشت انسان‌ها و عصرها و نسل‌ها بند به یک خرافه است و چه بسا زندگی‌ها فلج می‌شود.

۴ ـ محرومیت از بسیاری از نعمت‌ها.

قَدْ خَسِرَ الَّذِینَ قَتَلُوا أَوْلادَهُمْ سَفَهاً بِغَیرِ عِلْمٍ وَ حَرَّمُوا ما رَزَقَهُمُ اللّهُ افْتِراءً عَلَی اللّهِ قَدْ ضَلُّوا وَ ما کانُوا مُهْتَدِینَ [انعام/۱۴۰] .

۵ ـ تحقیر انسان‌ها :

وَ الَّذِینَ یتَوَفَّوْنَ مِنْکمْ وَ یذَرُونَ أَزْواجاً یتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَ عَشْراً [بقره/۲۳۴] .

این آیه کجا و عقائدی که زن همیشه ممنوع یا مدتی کنار قبر شوهر زیر خیمه سیاه و چرکینی دور از هرگونه آرایش زندگی و...

۴. مبارزه با خرافات

۱ ـ قال النبی (ص) : من أتی ذا بدعة فوقره فقد سعی فی هدم الإسلام [بحار الأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۶۵] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) رَأَی قَاصّاً فِی الْمَسْجِدِ فَضَرَبَهُ بِالدِّرَّةِ وَ طَرَدَهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۳] .

۳ ـلَئِنْ لَمْ ینْتَهِ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِی الْمَدِینَةِ لَنُغْرِینَّک بِهِمْ ثُمَّ لا یجاوِرُونَک فِیها إِلاّ قَلِیلاً مَلْعُونِینَ أَینَما ثُقِفُوا أُخِذُوا وَ قُتِّلُوا تَقْتِیلاً [احزاب/۶۱-۶۰] .

مرجفون ، از ارجاف و اراجیف ـ اشاعه اباطیل به منظور غمگین کردن دیگران.

۴ ـ تمام عقائد حقّه و مسأله نبوت و جهاد و... برای مبارزه با خرافات است. اصل شرک بزرگترین خرافه است.

۵ ـ ثُمَّ أَفِیضُوا مِنْ حَیثُ أَفاضَ النّاسُ [بقره/۱۹۹] .

۶ ـ یحِلُّونَهُ عاماً وَ یحَرِّمُونَهُ عاماً لِیواطِوا عِدَّةَ ما حَرَّمَ اللّهُ [توبه/۳۷] .

۷ ـ لِکی لا یکونَ عَلَی الْمُومِنِینَ حَرَجٌ فِی أَزْواجِ أَدْعِیائِهِمْ [احزاب/۳۷] .

۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کفَّارَةُ الطِّیرَةِ التَّوَکلُ [کافی ، ج۸ ، ص۱۹۸] .

۹ ـ مِنَ الَّذِینَ هادُوا سَمّاعُونَ لِلْکذِبِ [مائده/۴۱] .

۱۰ ـ لا یسْمَعُونَ فِیها لَغْواً [مریم/۶۲] .

۱۱ ـ وَ کنّا نَخُوضُ مَعَ الْخائِضِینَ [مدثر/۴۵] .

۱۲ ـ وَ إِذا رَأَیتَ الَّذِینَ یخُوضُونَ فِی آیاتِنا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ وَ إِمّا ینْسِینَّک الشَّیطانُ فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّکری مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [انعام/۶۸] .

۱۳ ـ بی اعتنائی :

ـ وَ إِذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کراماً [فرقان/۷۲] .

ـ وَ الَّذِینَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳] .

ـ وَ الشُّعَراءُ یتَّبِعُهُمُ الْغاوُونَ [شعراء/۲۲۴] .

۱۴ ـ همینکه ابراهیم (ع) فرزند رسول الله (ص) از دنیا رفت ، خورشید گرفت. گروهی خیال کردند به خاطر فوت پسرش است. پیامبر (ص) فوری بالای منبر رفت و فرمود : إِنَّ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ آيَتَانِ مِنْ آياتِ اللَّهِ يجْرِيانِ بِأَمْرِهِ مُطِيعَانِ لَهُ لَا ينْكسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَ لَا لِحَياتِهِ [کافی ، ج۳ ، ص۲۰۸] .

۵. نکاتی پیرامون خرافات

۱ ـ خرافه‌گو خود را حق به جانب می‌داند.

۲ ـ به نام خرافه اصول کوبیده نشود. اگر خداوند یا ولیّ او از چیزی خبر دادند و ما آن را نفهمیدیم ، خرافه نیست.

ـ هر استبعادی خرافه نیست.

ـ حساب فوق عقل با ضد عقل جداست.

۳ ـ بیشترین میدان رشد خرافات ، بت‌پرستی است.

۴ ـ هر چه از انبیاء و علما فاصله بیشتر بگیریم ، به خرافات نزدیکتر می‌شویم.

۵ ـ در اسلام طیره و فال بد ، تکیه بر گفته ساحر و کاهن و... ممنوع.

۶ ـ در نظام آفرینش همه چیز بر اساس علل و اسباب است :

الف ـ طبیعی و مادی.

ب ـ معنوی مثل تأثیر دعا یا نفرین یا...

عوامل طبیعی از طریق تجربه.

عوامل غیر طبیعی از طریق وحی و پیامبر (ص) و امامان (علیهم السلام) که شناخت آن بزرگواران نیز از طریق تجربه و حس است. ما باید یقین کنیم به اعجاز و...

۷ ـ یکی از وظائف انبیاء مبارزه با خرافات بوده :

ـ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ [اعراف/۱۵۷] .

ـ پیامبر اکرم (ص) به منبر رفت و فرمود : "خورشید و ماه به خاطر مرگ هیچ کس نمی‌گیرد."

۸ ـ خرافات گاهی عمومی است ، مثل عدد ۱۳ و گاهی در یک کشور ، گاهی در شهر ، گاهی در روستا ، گاهی در یک خانه و گاهی در یک فرد است.

۹ ـ دوای خرافات : توکل و دعا و صدقه است.

۱۰ ـ علامه طباطبایی در جلد ۱۹ المیزان به مناسبت نحوست ایام مطالبی و روایاتی در جمع‌بندی می‌فرماید : نحس بودن یا مبارک بودن روز و شب به خاطر حوادث خوب و بدی است که در آن زمان قرار می‌گیرد و گرنه خود زمان به خودی خود نه نحس است و نه مبارک و اگر روایاتی خلاف این می‌گوید یا بی‌اعتبار است و یا تقیه است. [المیزان ، ج۱۹ ، ص۸۳] .

۱. خسارت

۱. عوامل خسارت :

۱.هدف را نشناختن :

وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِیعْبُدُونِ [ذاریات/۵۶] .

یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَکمْ مِنْ إِلهٍ غَیرُهُ هُوَ أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها فَاسْتَغْفِرُوهُ [هود/۶۱] .

لِيَبْلُوَكمْ أَيكمْ أَحْسَنُ عَمَلاً [ملک/۲] .

لِيَبْلُوَكمْ فِى ما آتاكمْ [انعام/۱۶۵] .

۲.مشتری را نشناختن : وَ زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُمْ [نمل/۲۴] .

۳. نرخ را ندانستن : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَيسَ لِأَنْفُسِكمْ ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةَ فَلَا تَبِيعُوهَا إِلَّا بِهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۴۵۶] .

۴.محل فروش : (مسجد و بیع) قیمت گرانتر می‌شود.

۵.زمان فروش : جوانی ، را از دست دادن

۶.حفظ نکردن سرمایه : در دستبرد دیگران گذاردن ، حصار نداشتن.

۲. درجات خسارت در قرآن

۱.أُولئِک الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدى فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ [بقره/۱۶] .

۲. جهنم نرفتن مهم نیست کودک و دیوانه هم نمی‌روند ، بهشت نرفتن خسارت است.

۳.لِيشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً [بقره/۷۹] .

ـ همه دنیا هم قلیل ، چه برسد به ...

ـ در یک آیه ۳ بار ویل آمده برای این خسارت :

فَوَيلٌ لِلَّذِينَ يكتُبُونَ الْكتابَ بِأَيـدِيهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ لِيشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَوَيلٌ لَهُمْ مِمّا كتَبَتْ أَيدِيهِمْ وَ وَيلٌ لَهُمْ مِمّا يكسِبُونَ [بقره/۷۹] .

۳.إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِى خُسْرٍ [عصر/۳] .

۴. خسران مبین است ، زیرا :

ـ سرمایه مال نیست جان و عمر و عقل و هدایت است.

ـ نه تنها سرمایه از دست و بی رنج ، بلکه دارای عذاب :

عَذابٌ أَلِيمٌ [بقره/۱۰۴] .

عَذابٌ شَدِيد [آل عمران/۴] .

عَذابٌ مُهِينٌ [بقره/۹۰] .

است.

ـ خسارتی است که قابل برگشت و جبران نیست.

۳. زیان کاران

۱. درعمل

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المغبون من باع جنۀ علیۀ بمعصیۀ دنیۀ [غرر الحکم ، ص۱۸۵] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أغبن ممن باع الله سبحانه بغیره [غرر الحکم ، ص۱۸۶] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من باع نفسه بغیر نعیم الجنۀ فقد ظلمها [غرر الحکم ، ص۲۳۲] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أخسر ممن تعوض عن الآخرۀ بالدنیا [غرر الحکم ، ص۱۴۱] .

۵.الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لا يومِنُونَ [انعام/۱۲] .

۶.وَ مَنْ خَفَّتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِک الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ [اعراف/۹] .

۷.قُلْ إِنَّ الْخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِيهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ أَلا ذلِك هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِينُ [زمر/۱۵] .
۸.وَ مَنْ يبْتَغِ غَيرَ الْإِسْلام دِيناً فَلَنْ يقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخاسِرِينَ [آل عمران/۸۵] .
۹.وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْبُدُ اللّهَ عَلى حَرْفٍ فَإِنْ أَصابَهُ خَيرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَ إِنْ أَصابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةَ ذلِك هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبِينُ [حج/۱۱] .
۱۰. کسانی که اعمالشان حبط می‌شود و با عجب ومنت گذاردن...
۱۱. ریاکارها ، هباء شدگان :
هَباءً مَنْثُوراً [فرقان/۲۳] .
۲. درقیامت
۱.ان اشد الناس ندامة یوم القیامة رجل باع اخرته بدنیا غیره [کنز ، ج۶ ، ص۸۱] .
۱.یوْمَ یجْمَعُکمْ لِیوْمِ الْجَمْعِ ذلِك یوْمُ التَّغابُنِ [تغابن/۹] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما من عبد مون یدخل الجنة إلا أری مقعده من النار لو أساء لیزداد شکرا و ما من عبد مون یدخل النار إلا أری مقعده فی الجنة لو أحسن لیزداد حسرة [جامع الأخبار ، ص۱۸۳] .
۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یوم التغابن یوم یغبن أهل الجنة أهل النار [معانی الأخبار ، ص۱۵۶] .
۴. التغابن : از غبن خفا ، در کم گرفتن است که در قیامت آن مخفی آشکار می گردد.
"وَ بَدا لَهُمْ مِنَ اللّهِ ما لَمْ یکونُوا یحْتَسِبُونَ [زمر/۴۷] . [المیزان ، ج۱۹ ، ص۳۴۹] .
۵. تغابن : تفاعل ، کلاه سر یکدیگر گذاشتن. مستکبرین بر سر ضعفاء با تطمیع و تهدید و تحمیق و ضعفا بر سر مستکبرین بامدح و تملق و اطاعت. [المیزان ، ج۱۹ ، ص۳۴۹] .
۶.و انذرهم یوم الحساب
وَ أَنْذِرْهُمْ یوْمَ الْحَسْرَةِ [مریم/۳۹] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یوم الحسرة یوم یوی بالموت فیذبح [معانی الأخبار ، ص۱۵۶] .
۷.قَالَ الصَّادِقُ (ع) فی معنی قوله جل و عز "كَذلِك یرِیهِمُ اللّهُ أَعْمالَهُمْ حَسَراتٍ عَلَیهِمْ" (بقره/۱۶۷) : "الرجل یکسب مالا فیحرم أن یعمل فیه خیرا فیموت فیرثه غیره فیعمل فیه عملا صالحا فیری الرجل ما کسب حسنات فی میزان غیره" [أمالی مفید ، ص۲۰۵] .
۸.وَ أَنْذِرْهُمْ یوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِی الْأَمْرُ [مریم/۳۹] .
قال الطبرسی رحمه الله : فی قوله تعالی "وَ أَنْذِرْهُمْ یوْمَ الْحَسْرَةِ " (مریم/۳۹) الخطاب للنبی (ص) أی خوف کفار قریش یوم یتحسر المسیء هلاـ أحسن العمل و المحسن هلاـ ازداد من العمل و هو یوم القیامة و قیل إنما یتحسر من یستحق العقاب فأما المؤمن فلا یتحسر" [بحار الأنوار ، ج۸ ، ص۳۴۳] .
۹.أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ یا حَسْرَتی عَلی ما فَرَّطْتُ فِی جَنْبِ اللّهِ [زمر/۵۶] .
۱۰.یا لَیتَنِی اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِیلًا [فرقان/۲۷] .
۳. درعبادت
۲.وَ أَرادُوا بِهِ کیداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرِینَ [انبیاء/۷۰] .
۳.قُلْ هَلْ نُنَبِّئُکمْ بِالْأَخْسَرِینَ أَعْمالاً الَّذِینَ ضَلَّ سَعْیهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ هُمْ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ یحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۳-۱۰۴] .

۴.زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ [فاطر/۸] .

خوارج کشتن حضرت علی (ع) راعبادت می دانستند.

ـ گروه فرقان شهید کردن مطهری را عبادت می دانستند.

ـ بعضی از مقدسین ، کنار کشیدن خود را عبادت می دانستند.

ـ بعضی از روشنفکران تحلیل و تفسیرهای بی پشتوانه از حدیث را عبادت می دانند.

ـ بعضی پخش یک مقاله ، مجله ، نوار و افشاگری را عبادت می دانند.

ـ بعضی خشونت را قاطعیت و عبادت می دانند.

ـ بعضی سادگی را سالمی و عبادت می دانند.

ـ بعضی مسجد سازی را عبادت می دانند.

ـ بعضی نرسیدن به زن و فرزند و رها کردن و به کارهای اجتماعی رسیدن را عبادت می دانند.

ـ بعضی تقسیم سیگار را در مساجد و حسینیه عبادت می دانند.

ـ بعضی آهنگ نامناسب را روی روی عزاداری و نوحه خوانی گذاردن عبادت می دانند.

ـ بعضی نوار قرآن و مدح را روی بلندگو عبادت می دانند.

ـ بعضی نیش زدن را عبادت و بعضی سکوت نابجا را عبادت می دانند.

ـ بعضی چاپهای زیاد عکس را عبادت می دانند.

أَلا فِی الْفِتْنَةِ سَقَطُوا [توبه/۴۹] .

۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أخسر الناس من قدر علی أن يقول الحق و لم يقل [غرر الحکم ، ص۷۰] .

۶. قال النبی (ص) : اشد الناس حسرهٔ يوم القيامهٔ رجل امکنه طلب العلم فی الدنيا فلم يطلبه و رجل علم علما فانتفع به من سمعه منه دونه [الفصاحهٔ ، ۳۰۵] .

۴. درتجارت

۱. افراد مؤمن معاملات و قرار دادهای مهم و سندها را ثبت می‌کنند.

۲.إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يقاتِلُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ فَيقْتُلُونَ وَ يقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيهِ حَقًّا فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفی بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيعِكُمُ الَّذِی بايعْتُمْ بِهِ وَ ذلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۱۱۱] .

۳. ثمن‌ها فرق دارد : جَنّاتِ عَدْنٍ [توبه/۷۲] .

الْفِرْدَوْسِ [کهف/۱۰۷] .

جَنَّتانِ [الرحمن/۴۶] .

ـ جنتی : وَ ادْخُلِی جَنَّتِی [فجر/۳۰] .

ـ فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِی لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْينٍ [سجده/۱۷] .

ـ لَهُمْ ما يشاونَ فِيها وَ لَدَينا مَزِيدٌ [ق/۳۵] .

ـ فِی مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيک مُقْتَدِرٍ [قمر/۵۵] .

ـ فِی مَقام أَمِينٍ [دخان/۵۱] .

ـ سَلامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ [يس/۵۸] .

ـ وَ رِضْوانٌ مِنَ اللّهِ أَكبَرُ [توبه/۷۲] .
۴. تجارت : مقطعی است ، اجباری است ، نه هر کجا را خواستی بفروشی و هر کجا راخواستی بگذاری ، تمام عمر تجارت است. (در هرلحظه حتی خواب در حال تجارت است.)
۵. اوصاف تجارت در قرآن :
ـ وَ أَنْفَقُوا مِمّا رَزَقْناهُمْ سِرًّا وَ عَلانِيةً يرْجُونَ تِجارَةً لَنْ تَبُورَ [فاطر/۲۹] .
ـ حَتّى نَسُوا الذِّكرَ وَ كانُوا قَوْماً بُوراً [فرقان/۱۸] .
ـ هَلْ أَدُلُّكمْ عَلى تِجارَةٍ تُنْجِيكمْ مِنْ عَذابٍ أَلِيمٍ [صف/۱۰] .
۵. قتله کربلا
اما شمر :
ابن ابی الکنود او را کشت و لاشه او را نزد سگان انداختند. [نفس المهموم ، ۴۷۷] .
اما خولی :
زیر سبدی در مستراح پنهان شده بود ، او را بیرون آورده و جلو چشم زنش کشتند و سوزاندند و زن خولی دشمن شوهرش بود.
اما عمر سعد :
در همان اول کار به جای او فرمانداری معین و حکم فرمانداری را از او پس گرفتند. ابو عمره او را کشت وسرش را نزد مختار آورد. هم چنین حفص پسر عمر سعد را هم کشت. مختار گفت : او به جای امام حسین (ع) و این به جای علی اکبر ، ولی اگر ۴۳ نفر از قریش را بکشم تلافی یک بند انگشت امام هم نیست.
سر آن دو را نزد برادر امام حسین (ع) محمد بن حنفیهٔ فرستاد.
مردم هر که او را می‌دید از کنارش دور می‌شد که او قاتل امام حسین (ع) است. با اینکه پسر سعد وقاص فرمانده فتح ایران بود ، ولی مزدور شد.
اما طفیل طائی :
پیراهن ابی الفضل را در آورد و یک تیر به امام حسین (ع) رهاکرد. مختار پیراهنش را بیرون و بدنش را تیر باران کرد.
اما ابن زیاد :
لشگرش سخت تعقیب شده به رودخانه افتاده و بسیاری از آنها غرق شدند.برادر زنش ، خواهرش که زن ابن زیاد بود را از او جدا کرد و او را با رسوایی کشت و سرش را کند و مختار سر را در ۱۱ محرم (چهار سال بعد از تاریخ کربلا) نزد امام سجاد (ع) فرستاد و امام شاد شد و سجده شکر بجا آوردند و آشپزخانه‌ها راه افتاد و عمه‌ها وخواهرها را دعوت کرده و جشنها گرفتند.
اما یزید :
در حال مستی مرد ، در حالی که رنگش برگشته بود.
اما حرمله :
اول بندهای انگشت وی ، بعد آرنج ، بعد کتف ، بعد پاها و گوشهای او را بریدند و در آتش انداختند.
مختار به منهال که از علماء و محدثین شیعه بود گله کرد که چرا حمایت ما را نمی‌کنی؟ منهال می گوید :

در این حال مرد بدقیافه‌ای (حرمله) را آوردند و چنین کردند ، گفتم : سبحان الله ، سبحان الله ، سبحان الله ، سبحان الله ، مختار گفت : چرا تکرار می‌کنی؟ گفتم : امام سجاد ، را در مدینه دیدم (منهال در برگشت از حج بود که مختار را دید) پرسید : آیا حرمله گرفتار شده؟ گفتم : نمی‌دانم.

نفرین کرد که خدا مزه آهن و آتش را به او بچشاند.

ما بقی أحد ممن تابعه (عمر سعد) علی قتله أو کان فی محاربته إلا أصابه جنون أو جذام أو برص و صار ذلک وراثة فی نسلهم [کامل الزیارات ، ص۶۱] .

۲. ماجرای طه حسین در بازار مصر که یخ فروشی التماس می‌کند بیائید از من بخرید.

۱. خشم

۱. پیش گیری

۱. عوامل درونی

با خود شرط کنیم که اگر تندی کردیم ، خود را جریمه کنیم.

انتظارات و توقعات خود را از دیگران کم کنیم.

۲. عوامل بیرونی

تفریحات سالم

مشورت با افراد عاقل و پخته و دوری از اقدامات عجولانه

رفاقت با افراد خوش‌اخلاق و غیرعصبی

دوری از صحنه‌هایی که انسان را هیجانی می‌کند؛ مثلاً گوش ندادن به صحبت کسانی که یاوه می‌گویند.

مطالعه تحمل مردان بزرگ :

لَیسَ بی ضَلالَةٌ [اعراف/۶۱] .

لَیسَ بی سَفاهَةٌ [اعراف/۶۷] .

۲. علاج

تغییر حالات فیزیکی

شستن صورت با آب سرد.

یاد خدا و توجه به این که ما در محضر خدا هستیم و دوربین‌های هستی غضب ما را فیلم برداری می‌کنند.

توجه به پاداش کظم غیظ

۱.خشونت

۱. انواع خشونت مثبت

۱. در برابر ظلم

۱ـ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک [هود/۴۶] .

وَ لا تُخاطِبْنِی فِی الَّذِینَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ [هود/۳۷] .
۲ ـ شنیده‌ام که خلخال از پای زن... قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَلَوْ أَنَّ امْرَأً مُسْلِماً مَاتَ مِنْ بَعْدِ هَذَا أَسَفاً مَا کانَ بِهِ مَلُوماً بَلْ کانَ بِهِ عِنْدِی جَدِیراً [نهج البلاغه ، خطبه ۲۷] .
۳ ـ امام رضا (ع) با شلاق تهدید می کند که چرا مسئول کارگران حق کارگر سیاه پوست را قبلا تعیین نکرده است :
عَنْ سُلَیمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِی قَالَ : "کنْتُ مَعَ الرِّضَا (ع) فِی بَعْضِ الْحَاجَةِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَنْصَرِفَ إِلَی مَنْزِلِی فَقَالَ لِی انْصَرِفْ مَعِی فَبِتْ عِنْدِی اللَّیلَةَ فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ فَدَخَلَ إِلَی دَارِهِ مَعَ الْمُعَتِّبِ فَنَظَرَ إِلَی غِلْمَانِهِ یعْمَلُونَ بِالطِّینِ أَوَارِی الدَّوَابِّ وَ غَیرَ ذَلِک وَ إِذاً مَعَهُمْ أَسْوَدُ لَیسَ مِنْهُمْ فَقَالَ مَا هَذَا الرَّجُلُ مَعَکمْ فَقَالُوا یعَاوِنُنَا وَ نُعْطِیهِ شَیئاً قَالَ قَاطَعْتُمُوهُ عَلَی أُجْرَتِهِ فَقَالُوا لَا هُوَ یرْضَی مِنَّا بِمَا نُعْطِیهِ فَأَقْبَلَ عَلَیهِمْ یضْرِبُهُمْ بِالسَّوْطِ وَ غَضِبَ لِذَلِک غَضَباً شَدِیداً فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک لِمَ تُدْخِلُ عَلَی نَفْسِک فَقَالَ إِنِّی قَدْ نَهَیتُهُمْ عَنْ مِثْلِ هَذَا غَیرَ مَرَّةٍ أَنْ یعْمَلَ مَعَهُمْ أَحَدٌ حَتَّی یقَاطِعُوهُ أُجْرَتَهُ وَ اعْلَمْ أَنَّهُ مَا مِنْ أَحَدٍ یعْمَلُ لَک شَیئاً بِغَیرِ مُقَاطَعَةٍ ثُمَّ زِدْتَهُ لِذَلِک الشَّیءِ ثَلَاثَةَ أَضْعَافٍ عَلَی أُجْرَتِهِ إِلَّا ظَنَّ أَنَّک قَدْ نَقَصْتَهُ أُجْرَتَهُ وَ إِذَا قَاطَعْتَهُ ثُمَّ أَعْطَیتَهُ أُجْرَتَهُ حَمِدَک عَلَی الْوَفَاءِ فَإِنْ زِدْتَهُ حَبَّةً عَرَفَ ذَلِک لَک وَ رَأَی أَنَّک قَدْ زِدْتَهُ" [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۸] .
در برابر تجاوز
۱ ـ ماجرای جنگ قینقاع بعد از جنگ بدر به خاطر غیرت بود؛ زیرا زرگر یهودی در بازار لباس زن مسلمانی را کنار زد. یهودیان به آن زن پاک خندیدند. زن شرمنده شد. مسلمانی به غیرت آمد ، به یهودی حمله و او را کشت. یهودیان به آن مسلمان حمله و او را شهید کردند. بستگان مرد مسلمان که شهید شده بود مسئله را مطرح ورسول اکرم در روز شنبه لشکری برای محاصره یهودیان تشکیل داد. [مغازی ، ج۱ ، ص۱۷۷] .
[سیره ابن اسحاق ، ج۱ ، ص۵۱. از پیامبر و جهاد] .
۱ ـ اللهم إن هذا یوم تنزل فیه اللعنة علی آل زیاد و آل أمیة و ابن آکلة الأکباد اللعین بن اللعین علی لسان نبیک فی کل موطن و موقف وقف فیه نبیک (ص) اللهم العن أبا سفیان و معاویة و علی یزید بن معاویة اللعنة أبد الآبدین [بحار الأنوار ، ج۹۸ ، ص۲۹۲] .
۲. در برابر کفر
۱ ـ تَبَّتْ یدا أَبِی لَهَبٍ وَ تَبَّ [مسد/۱] .
۲ ـ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ [فتح/۲۹] .
۳ ـ أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونِی وَ أُمِّی إِلهَینِ مِنْ دُونِ اللّهِ [مائده/۱۱۶] .
ـ لَقَدْ کفَرَ الَّذِینَ قالُوا إِنَّ اللّهَ ثالِثُ ثَلاثَةٍ [مائده/۷۳] .
۴ ـ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْکفْرَ عَلَی الْإِیمانِ [توبه/۲۳] .
۵ ـ لَکمْ دِینُکمْ وَ لِی دِینِ [کافرون/۶] .
۶ ـ قاتَلَهُمُ اللّهُ أَنّی یوفَکونَ [توبه/۳۰] .
۷ ـ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِی خَوْضِهِمْ یلْعَبُونَ [انعام/۹۱] .
۸ ـ وَ اغْلُظْ عَلَیهِمْ [توبه/۷۳] .
۹ ـ أُولئِک کالْأَنْعامِ [اعراف/۱۷۹] .
مَثَلُ الَّذِینَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ یحْمِلُوها کمَثَلِ الْحِمارِ [جمعه/۵] .

فَمَثَلُهُ كمَثَلِ الْكلْبِ [اعراف/۱۷۶] .
۱۰ ـ ما قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكتُمُوها قائِمَةً عَلى أُصُولِها فَبِإِذْنِ اللّهِ وَ لِيخْزِى الْفاسِقِينَ [حشر/۵] .
۱۱ ـ يأكل كما يأكل الانعام [طه ، ۹۷] .
۳. در برابر شرک
۱ ـ شرک الهی : "لَئِنْ أَشْرَكتَ لَيحْبَطَنَّ عَمَلُک" (زمر/۶۵) وَ أَشَدُّ الْمُعَاقِبِينَ فِى مَوْضِعِ النَّكالِ وَ النَّقِمَةِ [تهذيب الأحكام ، ج۳ ، ص۱۰۸] .
۲ ـ مظاهر شرک ابراهیمی : وَ تَاللّهِ لَأَكيدَنَّ أَصْنامَكمْ [انبياء/۵۷] .
فَجَعَلَهُمْ جُذاذاً [انبياء/۵۸] .
موسوی : لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِى الْيمِّ نَسْفاً [طه/۹۷] .
وَ أَلْقَى الْأَلْواحَ وَ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يجُرُّهُ إِلَيهِ [اعراف/۱۵۰] .
محمدی : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكونَ نَجَسٌ [توبه/۲۸] .
بَراءَةٌ مِنَ اللّهِ [توبه/۱] .
علوی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا أَشْبَاهَ الرِّجَالِ وَ لَا رِجَالَ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۷] .
۲ ـ قُلْ مُوتُوا بِغَيظِكمْ [آل عمران/۱۱۹] .
۳ ـ صُمٌّ بُكمٌ عُمْى [بقره/۱۸] .
۴. در برابر انحراف
۱ ـ يحَرِّفُونَ الْكلِمَ [نساء/۴۶] .
۲ ـ وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ [حاقه/۴۴] .
۳ ـ وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللّهِ [انعام/۲۱] .
۴ ـ کتمان.
در برابر بی تفاوتی و تن پروری
۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَشْبَاحاً بِلَا أَرْوَاحٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۰۸] .
۲ ـ قَالَ الْحُسَينُ (ع) : يا أهل الكوفة قبحا لكم [كشف الغمه ، ج۲ ، ص۱۹] .
۳ ـ قَالَ الْحُسَينُ (ع) : تبا لكم [احتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۰۰] .
۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَاتَلَكمُ اللَّهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۷] .
۵ ـ قُلْ نارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا [توبه/۸۱] .
دربرابر فساد
۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ نَلْقَى أَهْلَ الْمَعَاصِى بِوُجُوهٍ مُكفَهِرَّةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۸] .
در برابر فساد داریم.
۲ ـ من ترک الامر بالمعروف... بيده و لسانه و قلبه بين الاحبار
۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ قَدْ تَرَوْنَ عُهُودَ اللَّهِ مَنْقُوضَةً فَلَا تَغْضَبُونَ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۰۶] .
۶. با منافقین

۱ ـ لَئِنْ لَمْ یَنْتَهِ الْمُنـافِقُونَ وَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِی الْمَدِینَهِٔ لَنُغْرِیَنَّک بِهِمْ ثُمَّ لاـ یجاوِرُونَـک فِیهـا إِلاّـ قَلِیلاً ـ [احزاب/۶۰] .

۲ ـ قُلِ اعْمَلُوا فَسَیرَی اللّهُ عَمَلَکمْ [توبه/۱۰۵] .

۳ ـ تمام آیات لعنت در مورد منافقین

۴ ـ خودشان : وَ اغْلُظْ عَلَیهِمْ [توبه/۷۳] .

۵ ـ مرده شان : وَ لا تُصَلِّ عَلی أَحَدٍ مِنْهُمْ ماتَ أَبَداً وَ لا تَقُمْ عَلی قَبْرِهِ [توبه/۸۴] .

۶ ـ ساختمانشان : مَسْجِداً ضِراراً [توبه/۱۰۷] .

۲. میانه روی در خشونت

۱ ـ خشونت هم مقدار دارد :

ـ فَلا یسْرِفْ فِی الْقَتْلِ [اسراء/۳۳] .

ـ وَ لا تَعْتَدُوا [بقره/۱۹۰] .

ـ ملامت زیاد لجبازی می‌آورد.

ـ با هر کس بد شدی تمام بدیهای او را نگو؛ شاید فردا رفیق شدی.

ـ حضرت علی (ع) سه ضربه شلاق اضافه را به قنبر پس زد :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أَمَرَ قَنْبَرَ أَنْ یضْرِبَ رَجُلًا حَدّاً فَغَلُظَ قَنْبَرٌ فَزَادَهُ ثَلَاثَهَٔ أَسْوَاطٍ فَأَقَادَهُ عَلِی (ع) مِنْ قَنْبَرٍ ثَلَاثَهَٔ أَسْوَاطٍ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۰] .

ـ برای تأدیب یک یا دو یا سه ضربه شلاق سبک.

ـ قاضی هنگام عصبانیت قضاوت نکند.

ـ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ إِثْمُهُما أَکبَرُ مِنْ نَفْعِهِما [بقره/۲۱۹] .

ـ ابوذر مأمور بود شمشیر دست نگیرد.

ـ ینْبَغِی لِمَنْ یحَدُّ فِی الشِّتَاءِ أَنْ یحَدَّ فِی حَرِّ النَّهَارِ وَ لِمَنْ حُدَّ فِی الصَّیفِ أَنْ یحَدَّ فِی بَرْدِ النَّهَارِ [وسائل الشیعهٔ ، ج۲۸ ، ص۲۲] .

[ص۳۱۵] .

امام کاظم (ع) : در زمستان گرمترین و در تابستان در خنک‌ترین ساعات حدّالهی را جاری کنید :

۲ ـ تنبیه ساده برای نماز پسران و دخترانی که در آستانه بلوغ هستند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَبْلِغُوا مُعَلِّمَکمْ إِنْ ضَرَبَکمْ فَوْقَ ثَلَاثِ ضَرَبَاتٍ فِی الْأَدَبِ اقْتُصَّ مِنْهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۸] .

۳. برخورد قاطعانه با خواص

۱ ـ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ [توبه/۴۳] .

۲ ـ عَبَسَ وَ تَوَلّی [عبس/۱] .

۳ـ لَئِنْ أَشْرَكتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُك [زمر/۶۵] .
۴ـ وَ لَئِنْ شِئْنا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِی أَوْحَینا إِلَیک ثُمَّ لا تَجِدُ لَک بِهِ عَلَینا وَکیلًا [اسراء/۸۶] .
۵ـ وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَینا بَعْضَ الْأَقاوِیلِ لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْیمِینِ ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِینَ [حاقه/۴۶-۴۴] .
۶ـ وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ [نور/۲] .
۷ـ تَبْتَغِی مَرْضاتَ أَزْواجِک [تحریم/۱] .
۱ـ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخِیهِ [اعراف/۱۵۰] .
۲ـ نامه به عثمان بن حنیف.
۳ـ احضارها و عزل‌های قاطعانه عمال.
۴ـ داماد حضرت علی (ع) تقاضای اضافه حقوق کرد. فرمود : شب بیا تا با هم به دزدی برویم. او تعجب کرد. حضرت فرمود : اضافه حقوق دزدی است.
۵ـ آهن داغ کردن حضرت امیر (ع) .
۶ـ حضرت امیر (ع) نامه به عثمان بن حنیف که چرا در مجلسی حاضر شده‌ای که...
۷ـ ابورافع از امام حسن (ع) می پرسد خاطره‌ای از کودکی خود با رسول الله بگو : امام می فرماید : چیزی از بیت المال در دهانم گذاردم و رسول الله با سرعت مرا گرفت الخ.
۸ـ یا بْنَ أُمَّ لا تَأْخُذْ بِلِحْیتِی وَ لا بِرَأْسِی [طه/۹۴] .
۹ـ أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونِی وَ أُمِّی إِلهَینِ مِنْ دُونِ اللّهِ [مائده/۱۱۶] .

۱.خطبه همام

۱. تقوی

۱. اهل فضائل
۱ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَالْمُتَّقُونَ فِیهَا هُمْ أَهْلُ الْفَضَائِلِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
فضائل ، تنها بر اساس تقوا است ، نه زبان و نژاد و مال و...
۲. گفتار صواب
۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْطِقُهُمُ الصَّوَابُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : لسانک سبع إن أطلقته أکلک [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۱۰ ، ص۱۳۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا مِنْ شَیءٍ أَحَقَّ بِطُولِ السِّجْنِ مِنَ اللِّسَانِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ عَلِمَ أَنَّ کلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ قَلَّ کلَامُهُ إِلَّا فِیمَا یعْنِیهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۴۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من کثر کلامه کثر سقطه [غررالحکم ، ص۲۱۲] .
۳. پوشش اقتصاد
۳ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ مَلْبَسُهُمُ الِاقْتِصَادُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
کان رسول الله (ص) یلبس اللین تارة و الخشن أخری. [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۱۰ ، ص ۱۴۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : البس ما لا تشتهر [تتشهر] به و لا يزرى بك [غررالحكم ، ص۴۳۵] .

۴. تواضع

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ مَشْيُهُمُ التَّوَاضُعُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وَ اقْصِدْ فِی مَشْیِک [لقمان/۱۹] .

وَ لا تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً [اسراء/۳۷] .

الَّذِینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً [فرقان/۶۳] .

۵. حیاء

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غَضُّوا أَبْصَارَهُمْ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ عَینٍ بَاكیةٌ یوْمَ الْقِیامَةِ إِلَّا ثَلَاثَةً عَینٌ غُضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ وَ عَینٌ سَهِرَتْ فِی طَاعَةِ اللَّهِ وَ عَینٌ بَكتْ فِی جَوْفِ اللَّیلِ مِنْ خَشْیةِ اللَّهِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۸۲] .

قُلْ لِلْمُومِنِینَ یغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ [نور/۳۰] .

اسلام از اول زمینه گناه را منع می‌کند ، شراب را حرام ، بدمستی را بد ، فحشا و زنا را بد می‌داند.

۲. علم

۱. علم نافع

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ وَقَفُوا أَسْمَاعَهُمْ عَلَی الْعِلْمِ النَّافِعِ لَهُمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الفكر فی غیر الحكمة هوس [غررالحكم ، ص۵۸] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنْ عِلْمٍ لَا ینْفَعُ [مصباح‌المتهجد ، ص۷۵] .

وَ یتَعَلَّمُونَ ما یضُرُّهُمْ وَ لا ینْفَعُهُمْ [بقره/۱۰۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وجدت علم الناس فی أربع أحدها أن تعرف ربک و الثانی أن تعرف ما أراد منک و الثالث أن تعرف ما صنع بک و الرابع أنتعرف ما یخرجک من دینک [أعلام‌الدین ، ص۸۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَیرَ الْعِلْمِ مَا نَفَعَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۰۲] .

۲.حال یکسان

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نُزِّلَتْ أَنْفُسُهُمْ مِنْهُمْ فِی الْبَلَاءِ كالَّتِی نُزِّلَتْ فِی الرَّخَاءِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

به خاطر سعه صدر و دریا شدنش ، سختی و شادی برای او فرقی ندارد.

اذا كانوا فی رخاء كانهم فی بلاء و اذا كانوا فی بلاء كانّهم كانوا فی رخاء

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا یكمل إیمان المؤمن حتی یعد الرخاء فتنة و البلاء نعمة [غررالحكم ، ص۸۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ وَ لِلْمُومِنِ امْتِحَانٌ وَ لِلْأَنْبیاءِ دَرَجَةٌ وَ لِلْأَوْلِیاءِ كرَامَةٌ [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۱۹۸] .

۳. عظمت خدا

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عَظُمَ الْخَالِقُ فِی أَنْفُسِهِمْ فَصَغُرَ مَا دُونَهُ فِی أَعْینِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۴. درک آخرت

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَهُمْ وَ الْجَنَّةُ كمَنْ قَدْ رَآهَا فَهُمْ فِیهَا مُنَعَّمُونَ وَ هُمْ وَ النَّارُ كمَنْ قَدْ رَآهَا فَهُمْ فِیهَا مُعَذَّبُونَ [

نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۳. بلند نظری

۱. قلب محزون

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قُلُوبُهُمْ مَحْزُونَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من طال حزنه على نفسه فى الدنيا أقر الله عينه يوم القيامة و أحله دار المقامة [غررالحكم ، ص۱۴۷] .

۲. بی آزاری

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ شُرُورُهُمْ مَأْمُونَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَ يدِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۳۳] .

"اقالیم سبعه را برای گرفتن یک پوست جو از دهان مورچه ای نمی‌گیرم"

۳. نیاز اندک

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ حَاجَاتُهُمْ خَفِيفَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

لقناعتهم و عدم طول املهم

۴. صبر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صَبَرُوا أَياماً قَصِيرَةً أَعْقَبَتْهُمْ رَاحَةً طَوِيلَةً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غرى غيرى لا حاجة لى فيك قد طلقتك ثلاثاً لا رجعة فيها فعيشُك قَصِيرٌ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۷۷] .

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يسْرا [انشراح/۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا خَيرَ فِى لَذَّةٍ بَعْدَهَا النَّارُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۲] .

كم من لقمة منعت اكلات

۵. دنیا گرائی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَرَادَتْهُمُ الدُّنْيا فَلَمْ يرِيدُوهَا وَ أَسَرَتْهُمْ فَفَدَوْا أَنْفُسَهُمْ مِنْهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

زهدش به خاطر تن پروری و ناکامی نیست.

مثل سایه که اگر پشت کردی عقب تو می‌آید و اگر رو کردی هر چه بدوی او هم می‌دود.

۶. تلاوت قرآن

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا اللَّيلَ فَصَافُّونَ أَقْدَامَهُمْ تَالِينَ لِأَجْزَاءِ الْقُرْآنِ يرَتِّلُونَهَا تَرْتِيلًا يحَزِّنُونَ بِهِ أَنْفُسَهُمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

فَصَافُّونَ : تَتَجافى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ [سجده/۱۶] .

وَ الَّذِينَ يبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَ قِياماً [فرقان/۶۴] .

"با تأمل قرآن می‌خوانند"

وَ مِنَ اللَّيلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَک [اسراء/۷۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَسْهَرَ عُيونَهُمْ خَوْفُ مَعَادِهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵] .

۷. اجساد نحیف

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ أَجْسَادُهُمْ نَحِيفَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

بالقناعة و الصیام و القیام

۴. عبودیت

۱. تعبد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مُفْتَرِشُونَ لِجِبَاهِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : طول القنوت و السجود ینجی من عذاب النار [غررالحکم ، ص۱۷۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ يحْشُرَكَ اللَّهُ مَعِی فَأَطِلِ السُّجُودَ بَينَ يدَی اللَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ [أعلام‌الدین ، ص۲۶۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَكْثَرُ النَّاسِ مَعْرِفَةً لِنَفْسِهِ أَخْوَفُهُمْ لِرَبِّهِ [غررالحکم ، ص۲۳۲] .

۲. میل به عبادت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يرْضَوْنَ مِنْ أَعْمَالِهِمُ الْقَلِيلَ وَ لَا يسْتَكْثِرُونَ الْكَثِيرَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۳. دوری از نام

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا زُكِّی أَحَدٌ مِنْهُمْ خَافَ مِمَّا يقَالُ لَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

فَلا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقی [نجم/۳۲] .

وَ يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [آل عمران/۱۸۸] .

۴. قوت دردین

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَمِنْ عَلَامَةِ أَحَدِهِمْ أَنَّكَ تَرَی لَهُ قُوَّةً فِی دِينٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وسواس در او اثر ندارد

إِذا مَسَّهُمْ طائِفٌ [اعراف/۲۰۱] .

۵. بزرگواری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ حَزْماً فِی لِينٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

نرمی او بر اساس پستی نیست ، بلکه بر اساس بزرگواری است.

وَ اخْفِضْ جَناحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُومِنِينَ [شعراء/۲۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ إِيمَاناً فِی يقِينٍ وَ حِرْصاً فِی عِلْمٍ وَ عِلْماً فِی حِلْمٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۶. ایمان با یقین

۷. میانه روی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ قَصْداً فِی غِنًی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

این جمله دو معنا دارد ۱- در طلب مال حریص نیست. ۲- در حال غنا ولخرج نیست.

۸. فروتن در عبادت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خُشُوعاً فِی عِبَادَةٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۵. قناعت

۱. آراستگی در تهیدستی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ تَجَمُّلًا فِی فَاقَةٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

یحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِیاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ [بقره/۲۷۳] .

لا یسْئَلُونَ النّاسَ إِلْحافاً [بقره/۲۷۳] .

شکوی ندارد ، قانع است ، راضی است و همت بلند دارد.

۲. بردباری در سختی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ صَبْراً فِی شِدَّةٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وَ لَنَجْزِینَّ الَّذِینَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما کانُوا یعْمَلُونَ [نحل/۹۶] .

وَ بَشِّرِ الصّابِرِینَ [بقره/۱۵۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللهم إنی أسألک صبر الشاکرین لک [مصباح‌المتهجد ، ص۸۰۲] .

وَ تَمَّتْ کلِمَتُ رَبِّک الْحُسْنی عَلی بَنِی إِسْرائِیلَ بِما صَبَرُوا [اعراف/۱۳۷] .

وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا [سجده/۲۴] .

۳. کسب حلال

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ طَلَباً فِی حَلَالٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یحْمِلَنَّکمُ اسْتِبْطَاءُ شَیءٍ مِنَ الرِّزْقِ أَنْ تَطْلُبُوهُ بِشَیءٍ مِنْ مَعْصِیةِ اللَّهِ [کافی ، ج۵ ، ص۸۰] .

تِجارَةً عَنْ تَراضٍ [نساء/۲۹] .

وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ [جمعه/۱۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ [کافی ، ج۵ ، ص۷۸] .

۴. نشاط در دین

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ نَشَاطاً فِی هُدًی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

ریشه نشاط ، یقین است.

وَ لا یأْتُونَ الصَّلاةَ إِلاّ وَ هُمْ کسالی [توبه/۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْضَلُ النَّاسِ مَنْ عَشِقَ الْعِبَادَةَ [کافی ، ج۲ ، ص۸۳] .

علامت ریاکار : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثَلَاثُ عَلَامَاتٍ لِلْمُرَائِی ینْشَطُ إِذَا رَأَی النَّاسَ وَ یکسَلُ إِذَا کانَ وَحْدَهُ وَ یحِبُّ أَنْ یحْمَدَ فِی جَمِیعِ أُمُورِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۹۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ إِقْبَالًا وَ إِدْبَاراً فَإِذَا أَقْبَلَتْ فَاحْمِلُوهَا عَلَی النَّوَافِلِ وَ إِذَا أَدْبَرَتْ فَاقْتَصِرُوا بِهَا عَلَی الْفَرَائِضِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۱۲] .

۵. دوری از طمع

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ تَحَرُّجاً عَنْ طَمَعٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إیاکم و دنائة الشره و الطمع فإنه رأس کل شر و مزرعة الذل و مهین النفس و متعب الجسد [غررالحکم ، ص۲۹۶] .

قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ : الطمع یورث الذل و الحقارة و الحسد و الحقد و العداوة و الغیبة و الوقیعة و ظهور الفضائح و الظلم و

المداهنة و النفاق و الرياء و الصبر على باطل الخلق و الإعانة عليه و عدم التوكل على الله و التضرع إليه و الرضا بقسمة و التسليم لأمره إلى غير ذلك من المفاسد التي لا تحصى. [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص ۱۷۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَكثَرُ مَصَارِعِ (زمين خوردنها) الْعُقُولِ تَحتَ بُرُوقِ الْمَطَامِعِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۹] .

۶. ترس از خدا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يعْمَلُ الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ وَ هُوَ عَلَى وَجَلٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وَ الَّذِينَ يوتُونَ ما آتَوْا وَ قُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ [مومنون/۶۰] .

امام سجاد هنگام تلبیه غش کرد ، و بعد به هوش آمد و فرمود : می‌ترسم خطاب آیدلالبیک [شرح ابن میثم ، ج ۳ ، ص ۴۲۱] .

وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَ يتِيماً وَ أَسِيراً إِنَّما نُطْعِمُكمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِيدُ مِنْكمْ جَزاءً وَ لا شُكوراً إِنّا نَخافُ مِنْ رَبِّنا يوْماً عَبُوساً قَمْطَرِيراً [دهر/۱۰-۸] . (قماطر = شدید)

وَ لِمَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ جَنَّتانِ [الرحمن/۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يكونُ الْمُومِنُ مُومِناً حَتَّى يكونَ خَائِفاً رَاجِياً [كافى ، ج ۲ ، ص ۷۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُومِنُ بَينَ مَخَافَتَينِ ذَنْبٍ قَدْ مَضَى لَا يدْرِى مَا صَنَعَ اللَّهُ فِيهِ وَ عُمُرٍ قَدْ بَقِى لَا يدْرِى مَا يكتَسِبُ فِيهِ مِنَ الْمَهَالِك فَهُوَ لَا يصْبِحُ إِلَّا خَائِفاً وَ لَا يصْلِحُهُ إِلَّا الْخَوْفُ [كافى ، ج ۲ ، ص ۷۱] .

۶. شكرانه

۱. شكرانه در شب وروز

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يمْسِى وَ هَمُّهُ الشُّكرُ وَ يصْبِحُ وَ هَمُّهُ الذِّكرُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

لَئِنْ شَكرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكمْ [ابراهیم/۷] .

فَاذْكرُونِى أَذْكرْكمْ وَ اشْكرُوا لِى وَ لا تَكفُرُونِ [بقره/۱۵۲] .

ما يفْعَلُ اللّهُ بِعَذابِكمْ إِنْ شَكرْتُمْ وَ آمَنْتُمْ [نساء/۱۴۷] .

وَ قَلِيلٌ مِنْ عِبادِى الشَّكورُ [سبأ/۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الطَّاعِمُ الشَّاكرُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ كأَجْرِ الصَّائِمِ الْمُحْتَسِبِ [كافى ، ج ۲ ، ص ۹۴] .

۲. یاد خدا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من اشتغل بذكر الناس قطعه الله سبحانه عن ذكره [غررالحکم ۱۹۰]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من اشتغل بذكر الله طيب الله ذكره [غررالحکم ۱۸۸]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يبِيتُ حَذِراً وَ يصْبِحُ فَرِحاً حَذِراً لِمَا حُذِّرَ مِنَ الْغَفْلَةِ وَ فَرِحاً بِمَا أَصَابَ مِنَ الْفَضْلِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

حذرا= من الغفلة ، فرحا = بما اصاب من الفضل و الرحمة

۳. جاودانگی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قُرَّةُ عَينِهِ فِيمَا لَا يزُولُ وَ زَهَادَتُهُ فِيمَا لَا يبْقَى [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

ما عِنْدَكمْ ينْفَدُ وَ ما عِنْدَ اللّهِ باقٍ [نحل/۹۶] .

وَ الْآخِرَةُ خَيرٌ وَ أَبْقى [اعلى /۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا لِعَلِی وَ لِنَعِیمٍ یفْنَی وَ لَذَّةٍ لَا تَبْقَی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴] .

۴. صبر وعلم –قول وعمل

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : یمْزُجُ الْحِلْمَ بِالْعِلْمِ وَ الْقَوْلَ بِالْعَمَلِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

کَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّهِ أَنْ تَقُولُوا ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَقِيقَةُ الْحِلْمِ أَنْ تَعْفُوَ عَمَّنْ أَسَاءَ إِلَيک وَ خَالَفَک وَ أَنْتَ الْقَادِرُ عَلَى الِانْتِقَامِ مِنْهُ [مصباح‌الشريعة ، ص۱۵۴] .

امام صادق (ع) غلامی را به کاری فرستاد ، غلام دیر کرد ، امام به سراغش رفت ، دید خوابیده؛ او را باد زد تا کم کم بیدار شد. امام فرمود : " تو هم شب و هم روز می‌خوابی ، شبها کافی است".

عَنْ حَفْصِ بْنِ أَبِی عَائِشَةَ قَالَ : "بَعَثَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) غُلَاماً لَهُ فِی حَاجَةٍ فَأَبْطَأَ فَخَرَجَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَلَى أَثَرِهِ لَمَّا أَبْطَأَ فَوَجَدَهُ نَائِماً فَجَلَسَ عِنْدَ رَأْسِهِ یرَوِّحُهُ حَتَّى انْتَبَهَ فَلَمَّا تَنَبَّهَ قَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) یا فُلَانُ وَ اللَّهِ مَا ذَلِک لَک تَنَامُ اللَّیلَ وَ النَّهَارَ لَک اللَّیلُ وَ لَنَا مِنْک النَّهَارُ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

۷. ظرفیت

۱. آرزوی نزدیک

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَرَاهُ قَرِيباً أَمَلُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

طول امل از حب دنیا و فراموشی آخرت است

۲. لغزش اندک

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَلِیلًا زَلَلُهُ خَاشِعاً قَلْبُهُ قَانِعَةً نَفْسُهُ مَنْزُوراً أَکلُهُ سَهْلًا أَمْرُهُ حَرِیزاً دِینُهُ مَیتَةً شَهْوَتُهُ مَکظُوماً غَیظُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

چون عدالت دارد : قَلِیلًا زَلَلُهُ

چون علم دارد : خَاشِعاً قَلْبُهُ

إِنَّما یخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ [فاطر/۲۸] .

چون دنیا را عبورگاه می‌داند : قَانِعَةً نَفْسُهُ

چون می‌داند پرخوری عامل قساوت و کسالت است : مَنْزُوراً أَکلُهُ (منزور = قلیل)

چون تلف را عامل رکود می‌داند. : سَهْلًا أَمْرُهُ

چون دین خود را ثمره خون شهداء و راه را راه خدا و عامل سعادت دنیا و آخرت و از علم و استدلال و فطرت می‌داند ، نمی‌گذارد تخلل در او پیدا کند. کسی که دین خود را حرز قرار می‌دهد؛ آنرا به دنیا نمی‌فروشد.

۳. غلبه بر شهوت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَیتَةً شَهْوَتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

نَهَی النَّفْسَ عَنِ الْهَوی [نازعات/۴۰] .

نرفتن در راه حرام

هَیتَ لَک قالَ مَعاذَ اللّهِ [یوسف/۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ وُقِی شَرَّ ثَلَاثٍ فَقَدْ وُقِی الشَّرَّ کلَّهُ لَقْلَقَةً وَ قَبْقَبَةً وَ ذَبْذَبَةً فَلَقْلَقَتُهُ لِسَانُهُ وَ قَبْقَبَتُهُ بَطْنُهُ وَ ذَبْذَبَتُهُ فَرْجُهُ [

معدن‌الجواهر ، ص۳۲] .

۴. کظم غیظ

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَكظُوماً غَيظُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وَ الْكاظِمِينَ الْغَيظَ [آل عمران/۱۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ أَحَبِّ السَّبِيلِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ جُرْعَتَانِ جُرْعَةُ غَيظٍ تَرُدُّهَا بِحِلْمٍ وَ جُرْعَةُ مُصِيبَةٍ تَرُدُّهَا بِصَبْرٍ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۰] .

حلم ، انسان راجوش نمی‌آورد.

و صبر ، انسان جوش آمده رانگاه می‌دارد [مستفاد از مراة العقول]

۵. دارای خیر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْخَيرُ مِنْهُ مَأْمُولٌ وَ الشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَرُّ النَّاسِ مَنْ أَكرَمَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ فُحْشِهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

۶. محیط اورا عوض نمی کند

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنْ كَانَ فِي الْغَافِلِينَ كتِبَ فِي الذَّاكرِينَ وَ إِنْ كَانَ فِي الذَّاكرِينَ لَمْ يكتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

لا يزال ذاكر الله تعالى سواء كان جالسا مع الغافلين أو مع الذاكرين [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۱۰ ، ص۱۵۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الذاكر لله فى الغافلين كالمقاتل عن [الهاربين] فى المحاربين [عده‌الداعى ، ص۲۵۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ذاكر الله فى الغافلين كالشجرة الخضراء فى وسط الهشيم [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۱۰ ، ص۱۵۳] .

قال رسول الله (ص) : ذاكر الله فى الغافلين كالمصباح فى البيت المعظم [نهج الفصاحة ، ص۳۳۸] .

۸. کرامت

۱. دارای عفو وبخشش

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَ يعْطِي مَنْ حَرَمَهُ وَ يصِلُ مَنْ قَطَعَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وَ لْيعْفُوا وَ لْيصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ يغْفِرَ اللَّهُ لَكمْ وَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [نور/۲۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالعفو تستنزل [تنزل] الرحمة [غررالحكم ، ص۲۴۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَنْدَمَنَّ عَلَى عَفْوٍ وَ لَا تَبْجَحَنَّ بِعُقُوبَةٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما عفا عن الذنب من قرع به [من فزع] به [غررالحكم ، ص۲۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قلة العفو أقبح العيوب [غررالحكم ، ص۴۶۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَوْلَى النَّاسِ بِالْعَفْوِ أَقْدَرُهُمْ عَلَى الْعُقُوبَةِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحق الناس بالإسعاف طالب العفو [غررالحكم ، ص۴۴۷] .

دعاء مكارم الاخلاق : قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ وَ أُثِيبَ مَنْ حَرَمَنِي بِالْبَذْلِ ، وَ أُكافِي مَنْ قَطَعَنِي بِالصِّلَةِ [صحيفه سجاديه ، دعای ۲۰] .

قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [بقره/۸۳] .
فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَيناً [طه/۴۴] .
۲. زشتگو نیست
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بَعِيداً فُحْشُهُ لَيناً قَوْلُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
وَ لا تَسُبُّوا الَّذِينَ يدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَيسُبُّوا اللّهَ عَدْواً [انعام/۱۰۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّی أَكرَهُ لَكمْ أَنْ تَكونُوا سَبَّابِينَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۶] .
امام صادق دوست ۳۰ ساله را که به مادر غلامش ناسزا گفت (با آنکه آن مادر مسلمان نبود) رها فرمود.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سِبَابُ الْمُومِنِ فُسُوقٌ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۹] .
وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ [حجرات/۱۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسُبُّوا النَّاسَ فَتَكتَسِبُوا الْعَدَاوَةَ بَينَهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص ۳۶۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ الْمُومِنِ أُفٍّ خَرَجَ مِنْ وَلَايتِهِ وَ إِذَا قَالَ أَنْتَ عَدُوِّی كفَرَ أَحَدُهُمَا وَ لَا يقْبَلُ اللَّهُ مِنْ مُومِنٍ عَمَلًا وَ هُوَ مُضْمِرٌ عَلَى أَخِيهِ الْمُومِنِ سُوءاً [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۱] .
۳. خیر دارد
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غَائِباً مُنْكرُهُ حَاضِراً مَعْرُوفُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
۴. متجاهر به فسق نیست و حیا دارد.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ قَلَّ حَياوهُ قَلَّ وَرَعُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۴۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کثرة حياء الرجل دليل إيمانه [غررالحکم ، ص۲۵۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لا حياء له فلا خير فيه [غررالحکم ، ص۲۵۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثمرة الحياء العفة [غررالحکم ، ص۲۵۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحسن الحياء استحياو من نفسک [غررالحکم ، ص۲۵۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أفضل الحياء استحياو من الله [غررالحکم ، ص۲۵۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ قَلَّ حَياوهُ قَلَّ وَرَعُهُ وَ مَنْ قَلَّ وَرَعُهُ مَاتَ قَلْبُهُ وَ مَنْ مَاتَ قَلْبُهُ دَخَلَ النَّارَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۴۹] .

حیاء ابی الحسن الثانی (امام رضاعلیه السلام) حیث عرف وجهه حین سمع انّ من شیعته من یشرب الخمر. [سفینة ، حیا] .
امام صادق (ع) : "اگر حیا نبود احترام به والدین وصله رحم و عفو و قضای حوایج و مهمانداری انجام نمی‌شد".
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : انظر يا مفضل إلى ما خص به الإنسان دون جميع الحيوان من هذا الخلق الجليل قدره العظيم غناو أعنی الحياء فلولاه لم يقر ضيف و لم يوف بالعداة و لم تقض الحوائج و لم يتحر الجميل و لم يتنكب القبيح فی شیء من الأشياء حتى إن كثيرا من الأمور المفترضة أيضا إنما يفعل للحياء فإن من الناس من لو لا الحياء لم يرع حق والديه و لم يصل ذا رحم و لم يو أمانة و لم يعف عن فاحشة أ فلا ترى كيف وفی الإنسان جميع الخلال التی فيها صلاحه و تمام أمره [توحیدالمفضل ، ص۷۹] .

۵. انسان خوبی است
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مُقْبِلًا خَيرُهُ مُدْبِراً شَرُّهُ فِی الزَّلَازِلِ وَقُورٌ وَ فِی الْمَكارِهِ صَبُورٌ وَ فِی الرَّخَاءِ شَكورٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳

.[

ظرفیت دارد؛ چون دید وسیع دارد و خودش را زیر نظر خدا و اجرش را در جلو می‌بیند.

۶. بر دشمن ستم روا نمی دارد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يحِيفُ عَلَى مَنْ يبْغِضُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

فَمَا اسْتَقامُوا لَكمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ [توبه/۷] .

لا يجْرِمَنَّكمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلى أَلاّ تَعْدِلُوا [مائده/۸] .

حتی غیبت متجاهر به فسق تنها در همان گناه علنی او است.

فَاعْتَدُوا عَلَيهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدى عَلَيكمْ [بقره/۱۹۴] .

فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ [نحل/۱۲۶] .

وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقى إِلَيكمُ السَّلامَ لَسْتَ مُومِناً [نساء/۹۴] .

فَإِنْ قاتَلُوكمْ فَاقْتُلُوهُمْ [بقره/۱۹۱] .

فَلا يسْرِفْ فِي الْقَتْلِ [اسراء/۳۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَقْتُلُنَّ بِي إِلَّا قَاتِلِي انْظُرُوا إِذَا أَنَا مِتُّ مِنْ ضَرْبَتِهِ هَذِهِ فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

نمونه جنگ ما با صدام.

آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی (قدس سره) فرمود : می‌خواهم نمایندگی خودم را پس بگیرم ، ولی می‌ترسم تمام آبروی او بریزد.

فی الحدیث : با هرکه دشمن شدی هر چه می‌خواهی مگو ، شاید فردا دوست شدی.

همین که دشمن در جبهه شکست خورد قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَا تَقْتُلُوا مُدْبِراً وَ لَا تُصِيبُوا مُعْوِراً وَ لَا تُجْهِزُوا عَلَى جَرِيحٍ وَ لَا تَهِيجُوا النِّسَاءَ بِأَذًى وَ إِنْ شَتَمْنَ أَعْرَاضَكمْ وَ سَبَبْنَ أُمَرَاءَكمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۴] .

۷. ظرفیت دارد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا يأْثَمُ فِيمَنْ يحِبُّ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

إِنَّهُ لَيسَ مِنْ أَهْلِك [هود/۴۶] .

وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَ لَوْ كانَ ذا قُرْبى [انعام/۱۵۲] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلى أَنْفُسِكمْ أَوِ الْوالِدَينِ وَ الْأَقْرَبِينَ [نساء/۱۳۵] .

لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ [منافقون/۹] .

برّ الوالدين ، اداء الامانة و الوفاء ، از حقوق انسانی است.

۹. حق خواهی

۱. حق میگوید

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يعْتَرِفُ بِالْحَقِّ قَبْلَ أَنْ يشْهَدَ عَلَيهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

چنین شخصی از نظر روحی :

۱– محیط زده نیست.

۲- تکلف ندارد.

۳- حیا و حمق ندارد.

۴- حق را برای حق ، دوست دارد.

۵- قلبش صاف است.

۶- معتقد به نظام و استقرار قوانین است.

۷- نفس لوامه و وجدان او زنده است.

۸- شهامت دارد.

از نظر فقهی امام چنین کسی را می‌تواند عفو کند و حد جاری نکند.

إِلَّا الَّذِينَ تابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَيهِمْ [مائده/۳۴] .

۲. امانتدار است

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يضِيعُ مَا اسْتُحْفِظَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

الثانیة و الأربعون کونه لا یضیع أماناته و لا یفرط فیما استحفظه الله من دینه و کتابه و ذلک لورعه و لزوم حدود الله. [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص۳۴۰] .

الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] .

اگر اهل حرفه و تدریس و صنعت هست ، کم کاری نمی کند.

اگر پزشک است و مرض را تشخیص نداد بامریض بازی نمی‌کند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أعظم الفجائع إضاعة الصنائع [غررالحکم ، ص۳۸۷] .

۳. نسیان ندارد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا ينْسَى مَا ذُكرَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وَ ذَكرْ فَإِنَّ الذِّكرى تَنْفَعُ الْممُومِنِينَ [ذاریات/۵۵] .

نَسُوا اللَّهَ [توبه/۶۷] .

نَسُوا يوْمَ الْحِسابِ [ص/۲۶] .

أَتَتْك آياتُنا فَنَسِيتَها [طه/۱۲۶] .

إِنَّما يتَذَكرُ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۹] .

وَ ما يتَذَكرُ إِلَّا مَنْ ينِيبُ [غافر/۱۳] .

۴. رعایت حقوق دیگران

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا ينَابِزُ بِالْأَلْقَابِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

گاهی یک تعبیر سبک ، مایه فتنه‌ها می‌شود. رسول خدا نام شخصی که بغیض بود حبیب ، عبد الجان را عبد الله و عاصیه را جمیله نامید.

۵. حفظ حقوق همسایه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا يضَارُّ بِالْجَارِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

وَ الْجارِ ذِی الْقُرْبى [نساء/۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أوصانی ربی بالجار حتی ظننت أن يورثه [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج ۱۰ ، ص ۱۶۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما عز من ذل جيرانه [غررالحكم ، ص۴۳۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جار السوء أعظم الضراء و أشد البلاء [غررالحكم ، ص۴۳۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حُرْمَةُ الْجَارِ عَلَى الْجَارِ كَحُرْمَةِ أُمِّهِ [كافی ، ج ۲ ، ص۶۶۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَيعَ حَقَّ جَارِهِ فَلَيسَ مِنَّا [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَانَ جَارَهُ شِبْراً مِنَ الْأَرْضِ جَعَلَهُ اللَّهُ طَوْقاً فِی عُنُقِهِ مِنْ تُخُومِ الْأَرْضِ السَّابِعَةِ حَتَّى يلْقَى اللَّهَ يوْمَ الْقِيامَةِ مُطَوَّقاً إِلَّا أَنْ يتُوبَ وَ يرْجِعَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۱] .

۶. دوری از شماتت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا يشْمَتُ بِالْمَصَائِبِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
مردم را به خاطرمصايب شماتت نمی‌كند اين طور نمی گويد كه حقش است ، من به او گفتم او بايد چنين شود و...
۱–وَ لَا يشْمَتُ بِالْمَصَائِبِ و ذلك لعلمه بأسرار القدر
۲–و ملاحظته لأسباب المصائب [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص ۳۴۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُبْدِی الشَّمَاتَةَ لِأَخِيك فَيرْحَمَهُ اللَّهُ وَ يصَيرَهَا بِك وَ قَالَ مَنْ شَمِتَ بِمُصِيبَةٍ نَزَلَتْ بِأَخِيهِ لَمْ يخْرُجْ مِنَ الدُّنْيا حَتَّى يفْتَتَنَ [كافی ، ج۲ ، ص۳۵۹] .
سئل أيوب بعد ما عافاه الله أی شیء كان أشد عليك مما مر عليك؟ قال : شماتة الأعداء [تفسيرالقمی ، ج۲ ، ص۲۴۱] .
امام سجاد (ع) سه مرتبه فرمود : الشام ، الشام ، الشام

۷. دنباله روی حق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا يدْخُلُ فِی الْبَاطِلِ وَ لَا يخْرُجُ مِنَ الْحَقِّ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكرى مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِينَ [انعام/۶۸] .
وَ يقُولُونَ خَمْسَةٌ سادِسُهُمْ كلْبُهُمْ رَجْماً بِالْغَيبِ [كهف/۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا يعز من لجأ إلی الباطل [غررالحكم ، ص۷۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تكرهوا سخط من يرضيه الباطل [غررالحكم ، ص۴۳۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من شهد لك بالباطل شهد عليك بمثله [غررالحكم ، ص۴۸۲] .

۱۰. صمت

۱. خاموش است وبلند نمی خندد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنْ صَمَتَ لَمْ يغُمَّهُ صَمْتُهُ وَ إِنْ ضَحِك لَمْ يعْلُ صَوْتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
در لغت ، صمت ، صحيح است.
اللسان صغير الجِرم عظيم الجُرم. [شرح خوئی] .
كارش كم و بارش زياد است.
قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الصَّمْتَ يكسِبُ الْمَحَبَّةَ إِنَّهُ دَلِيلٌ عَلَى كلِّ خَيرٍ [كافی ، ج۲ ، ص۱۱۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحسن الصمت ما كان عن الزلل [غررالحكم ، ص۲۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لزم الصمت أمن الملامة [غررالحکم ، ص۲۱۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لزم الصمت أمن المقت [غررالحکم ، ص۲۱۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنَ الصَّمْتِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصمت روضة الفکر [غررالحکم ، ص۲۱۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزم الصمت یستر [یستتر] فکرک [غررالحکم ، ص۲۱۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصمت آیة النبل و ثمرة [ثمر] العقل [غررالحکم ، ص۲۱۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الصَّمْتَ زَینٌ لَک عِنْدَ الْعُلَمَاءِ سُتْرَةٌ لَک عِنْدَ الْجُهَّالِ [مستدرکالوسائل ، ج۹ ، ص۱۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : علیک بطول الصمت فإنه مطردة للشیاطین و عون لک علی أمر دینک [معانی الأخبار ، ص۳۳۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما یستحق اسم الصمت المضطلع بالإجابة و إلا فالعی به أولی [غررالحکم ، ص۲۱۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کانَ ضَحِکُ النَّبِی ص التَّبَسُّمَ [أمالی طوسی ، ص ۲۲۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خیر الضحک التبسم [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کثرة ضحک الرجل تفسد و قاره [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من کثر ضحکه قلت هیبته [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من کثر ضحکه مات قلبه [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من کثر ضحکه استرذل [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تفرحن بسقطة غیرک فإنک لا تدری ما یحدث بک الزمان [غررالحکم ، ص۳۰۱] .

۱۱. صبر

۱. به هنگام ستم صبر نمی کند
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنْ بُغِی عَلَیهِ صَبَرَ حَتَّی یکونَ اللَّهُ هُوَ الَّذِی ینْتَقِمُ لَهُ [نهجالبلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
البته امید به انتقام خدا ، غیر از دفاع و تلاش و قصاص است.
۲. نفس اماره را مهار زده
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَفْسُهُ مِنْهُ فِی عَنَاءٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِی رَاحَةٍ أَتْعَبَ نَفْسَهُ لِآخِرَتِهِ وَ أَرَاحَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ [نهجالبلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
نفس اماره او که وی را به شر و تجاوز و وسوسه می کشد. با قهر مهار؛ ولی در عوض مردم از فساد و تجاوزش در رفاهند.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیمَا مُسْلِم خَدَمَ قَوْماً مِنَ الْمُسْلِمِینَ إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ مِثْلَ عَدَدِهِمْ خُدَّاماً فِی الْجَنَّةِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۰۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) لَا یسَافِرُ إِلَّا مَعَ رِفْقَةٍ لَا یعْرِفُونَهُ وَ یشْتَرِطُ عَلَیهِمْ أَنْ یکونَ مِنْ خُدَّامِ الرِّفْقَةِ [عیونأخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۴۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : الْخَلْقُ عِیالِی فَأَحَبُّهُمْ إِلَی أَلْطَفُهُمْ بِهِمْ وَ أَسْعَاهُمْ فِی حَوَائِجِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۹] .

۱. خمس

۱. سیمای خمس

۱. خمس در قرآن

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمّا رَزَقْناكمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يأْتِی يوْمٌ لا بَيعٌ فِيهِ وَ لا خُلَّةٌ وَ لا شَفاعَةٌ وَ الْكافِرُونَ هُمُ الظّالِمُونَ [بقره/۲۵۴] .

وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْيتامی وَ الْمَساكينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ وَ ما أَنْزَلْنا عَلی عَبْدِنا يوْمَ الْفُرْقانِ يوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ وَ اللّهُ عَلی كلِّ شَیءٍ قَدِيرٌ [انفال/۴۱] .

نکته‌ها :

۱- باید خمس دادن باورتان بشود.وَ اعْلَمُوا

۲- درخمس سهم امام مقدم بر سهم سادات استلِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی ، زیرا سهم امام ـ که سهم خدا و رسول و امام معصوم است ـ مربوط به زندگی شخصی کسی نیست ، بلکه برای حفظ مکتب وپاسداران مکتب است.

۳- جانبازی.

شرکت در جبهه.

کنار پیامبر بودن.

اهل نماز و روزه بودن.

عقاید سالم داشتن.

و از مهاجرین ، انصار و سابقین بودن.

مادامی که خمس ندهند ایمان واقعی ندارند.إِنْ كنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ [انفال/۴۱] .

۴- با این که در شب جنگ بدر پیغمبر نخوابید ، دعا می‌کرد و می‌گفت : اللهم إنک إن تهلک هذه العصابة الیوم لا تعبد بعد الیوم [المناقب ، ج۱ ، ص۱۸۸] .

اگر مسلمانان خمس ندهند ایمان ندارندإِنْ كنْتُمْ آمَنْتُم [انفال/۴۱] .

خمس نشانه ایمان است :

۱-فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْيتامی وَ الْمَساكينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ [انفال/۴۱] .

۲-إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذِينَ إِذا ذُكرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَ إِذا تُلِيتْ عَلَيهِمْ آياتُهُ زادَتْهُمْ إِيماناً وَ عَلی رَبِّهِمْ يتَوَكلُونَ الَّذِينَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ أُولئِك هُمُ الْمُومِنُونَ حَقًّا [انفال/۴-۲] .

۳-وَ لكنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِكةِ وَ الْكتابِ وَ النَّبِيينَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْيتامی وَ الْمَساكينَ وَ ابْنَ السَّبِيلِ وَ السّائِلِينَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّكاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرِينَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ أُولئِك الَّذِينَ صَدَقُوا وَ أُولئِك هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره/۱۷۷] .

لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .

انسانی کهزُينَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ [آل عمران/۱۴] .

أَخْلَدَ إِلَی الْأَرْضِ [اعراف/۱۷۶] .

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا [كهف/۴۶] .

برای پیدایش انگیزه در دادن خمس :

۱-فَهُوَ يخْلِفُهُ [سبأ/۳۹] .

٢-ما تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّهِ هُوَ خَيراً وَ أَعْظَمَ أَجْراً [مزمل/٢٠] .
٣-وَ الْباقِياتُ الصّالِحاتُ خَيرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَواباً وَ خَيرٌ أَمَلًا [كهف/۴۶] .
۴- نگاه به ديگران : وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ [دهر/٨] .
۵-وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ [آل عمران/١۴] .
أَنْزَلْنا عَلى عَبْدِنا [انفال/۴١] .
وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْيمِينِ [حاقه/۴۵-۴۴] .
نكته : در قرآن گاهى مى‌فرمايد "من" گاهى مى گويد "ما" هرجا كه سخن از توحيد است مى گويد "من" : يا مُوسى إِنِّى أَنَا رَبُّكَ [طه/١٢-١١] .
إِنَّنِى أَنَا اللّهُ [طه/١۴] .
أَقِمِ الصَّلاةَ لِذِكرِى [طه/١۴] .
٢- سخن از تهديد است.
ذَرْنِى وَ مَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً [مدثر/١١] .
وَ ذَرْنِى وَ الْمُكذِّبِينَ [مزمل/١١] .
٣- هركجا سخن از ترحم استأَنّى أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ [حجر/۴٩] .
وَ إِذا سَأَلَكَ عِبادِى عَنِّى [بقره/١٨۶] .
أَنْزَلْنا عَلى عَبْدِنا [انفال/۴١] .
۴- در روايات معصومين مى‌خوانيم كه امام كاظم (ع) و امام جواد (ع) فرمودند : فِى كلِّ مَا أَفَادَ النَّاسُ مِنْ قَلِيلٍ أَوْ كثِيرٍ [كافى ، ج١ ، ص۵۴۵] .
فَعِنْدَ اللّهِ مَغانِمُ كثِيرَةٌ [نساء/٩۴] .
مِنْ شَىءٍ
٢. خمس درروايات
١- حديثى از امام جواد (ع) نقل شده :
عَلِى بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : كنْتُ عِنْدَ أَبِى جَعْفَرٍ الثَّانِى (ع) إِذْ دَخَلَ عَلَيهِ صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ وَ كانَ يتَوَلَّى لَهُ الْوَقْفَ بِقُمَّ فَقَالَ : يا سَيدِى اجْعَلْنِى مِنْ عَشَرَةِ آلَافٍ فِى حِلٍّ فَإِنِّى أَنْفَقْتُهَا. فَقَالَ لَهُ : "أَنْتَ فِى حِلٍّ فَلَمَّا خَرَجَ صَالِحٌ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) أَحَدُهُمْ يثِبُ عَلَى أَمْوَالِ حَقِّ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَيتَامِهِمْ وَ مَسَاكينِهِمْ وَ فُقَرَائِهِمْ وَ أَبْنَاءِ سَبِيلِهِمْ فَيأْخُذُهُ ثُمَّ يجِىءُ فَيقُولُ اجْعَلْنِى فِى حِلٍّ أَ تَرَاهُ ظَنَّ أَنِّى أَقُولُ لَا أَفْعَلُ وَ اللَّهِ لَيسْأَلَنَّهُمُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ عَنْ ذَلِك سُؤالًا حَثِيثاً" [كافى ، ج١ ، ص۵۴٨] .
٢- سَهْلٌ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ الْمُثَنَّى قَالَ : حَدَّثَنِى مُحَمَّدُ بْنُ زَيدٍ الطَّبَرِى قَالَ : كتَبَ رَجُلٌ مِنْ تُجَّارِ فَارِسَ مِنْ بَعْضِ مَوَالِى أَبِى الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) يسْأَلُهُ الْإِذْنَ فِى الْخُمُسِ فَكتَبَ إِلَيهِ" بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ كرِيمٌ ضَمِنَ عَلَى الْعَمَلِ الثَّوَابَ وَ عَلَى الضِّيقِ الْهَمَّ لَا يحِلُّ مَالٌ إِلَّا مِنْ وَجْهٍ أَحَلَّهُ اللَّهُ وَ إِنَّ الْخُمُسَ عَوْنُنَا عَلَى دِينِنَا وَ عَلَى عِيالَاتِنَا وَ عَلَى مَوَالِينَا وَ مَا نَبْذُلُهُ وَ نَشْتَرِى مِنْ أَعْرَاضِنَا مِمَّنْ نَخَافُ سَطْوَتَهُ فَلَا تَزْوُوهُ عَنَّا وَ لَا تَحْرِمُوا أَنْفُسَكمْ دُعَاءَنَا مَا قَدَرْتُمْ عَلَيهِ فَإِنَّ إِخْرَاجَهُ مِفْتَاحُ رِزْقِكمْ وَ تَمْحِيصُ ذُنُوبِكمْ وَ مَا تُمَهِّدُونَ لِأَنْفُسِكمْ لِيوْمِ فَاقَتِكمْ وَ الْمُسْلِمُ مَنْ يفِى لِلَّهِ بِمَا عَهِدَ إِلَيهِ وَ لَيسَ الْمُسْلِمُ مَنْ أَجَابَ بِاللِّسَانِ وَ خَالَفَ بِالْقَلْبِ وَ السَّلَامُ" [كافى ، ج١ ، ص۵۴٧] .

۳-مُحَمَّدُ بْنُ يزِيدَ قَالَ : قَدِمَ قَوْمٌ مِنْ خُرَاسَانَ عَلَى أَبِى الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) فَسَأَلُوهُ أَنْ يجْعَلَهُمْ فِى حِلٍّ مِنَ الْخُمُسِ فَقَالَ : " مَا أَمْحَلَ هَذَا تَمْحَضُونَّا الْمَوَدَّةَ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَ تَزْوُونَ عَنَّا حَقّاً جَعَلَهُ اللَّهُ لَنَا وَ جَعَلْنَا لَهُ وَ هُوَ الْخُمُسُ لَا نَجْعَلُ أَحَداً مِنْكُمْ فِى حِلٍّ " [إستبصار ، ج۲ ، ص۶۰] .

۴- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنِ اشْتَرَى شَيئاً مِنَ الْخُمُسِ لَمْ يعْذِرْهُ اللَّهُ اشْتَرَى مَا لَا يحِلُّ لَهُ [تهذيب الأحكام ، ج۴ ، ص۱۳۶] .

۵- عده‌ای توسط نایب خاص امام زمان (ع) راجع به کسانی که خمس را حلال می‌دانند پرسیدند جواب آمد : " هر که حلال بداند اموال ما را و مثل اموال خودش تحت تصرفش باشد او لعنت شده و ما خصم او هستیم". سپس امام زمان (عج) اضافه می کند "جدم حضرت رسول (ص) فرمودند : هر که حلال بداند ا زاهل بیت من آنچه را خدا حرام می داند لعنت شده به زبان من و به زبان هر پیغمبر آبرومندی ، هر که به ما ظلم کند از ظالمین است و خدا می‌فرماید : أَلا لَعْنَةُ اللّهِ عَلَى الظّالِمِينَ [هود/۱۸] .

تا آنجا که می‌فرماید حق ندارد کسی بدون رضای کسی در مال او تصرف کند ، پس چرا در مال ماتصرف می کنند". قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) : مَنْ أَكَلَ مِنْ مَالِنَا شَيئاً فَإِنَّمَا يأْكُلُ فِى بَطْنِهِ نَاراً وَ سَيصْلَى سَعِيراً [كمال الدين ، ج۲ ، ص۵۲۰] .

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِى بْنُ أَبِى طَالِبٍ (ع) : هَلَكَ النَّاسُ فِى بُطُونِهِمْ وَ فُرُوجِهِمْ لِأَنَّهُمْ لَمْ يودُّوا إِلَينَا حَقَّنَا أَلَا وَ إِنَّ شِيعَتَنَا مِنْ ذَلِك وَ آبَاءَهُمْ فِى حِلٍّ [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۳۷۷] .

۷- تحلیل خمس در فرصتی بوده که رساندن پول به امام جرم و سخت تحت تعقیب سفاکان حکومتی قرار می گرفته‌اند نه اینکه معارضه با نص قرآن باشد.

۸- قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ عَلَى مَنِ اسْتَحَلَّ مِنْ مَالِنَا دِرْهَماً [كمال الدين ، ج۲ ، ص۵۲۲] .

۹- قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) : مَنْ أَكَلَ مِنْ مَالِنَا شَيئاً فَإِنَّمَا يأْكُلُ فِى بَطْنِهِ نَاراً وَ سَيصْلَى سَعِيراً [كمال الدين ، ج۲ ، ص۵۲۰] .

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ زَعَمَ أَنَّ الْإِمَامَ يحْتَاجُ إِلَى مَا فِى أَيدِى النَّاسِ فَهُوَ كَافِرٌ إِنَّمَا النَّاسُ يحْتَاجُونَ أَنْ يقْبَلَ مِنْهُمُ الْإِمَامُ [كافى ، ج۱ ، ص۵۳۷] .

-وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ

طبق برخی از روایات کسانی هستند که هنگام پرداخت خمس ، کم می‌دهند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِى قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ : يعْنِى النَّاقِصِينَ لِخُمُسِك يا مُحَمَّدُ [تأويل الآيات الظاهرة ، ص۷۴۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِى بْنُ أَبِى طَالِبٍ (ع) : من تيقن أن الله مخلف ما ينفقه لم يمسک عن الإنفاق [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۳۸] .

۳. ابعاد خمس

۱- بعد اقتصادی : تعدیل ثروت.

۲- بعد عبادی : قرب به خدا.

۳- بعد انسانی و تربیتی : شکوفائی روح سخاوت و کم کردن وابستگی به دنیا.

۴- بعد اجتماعی : پرکردن کمبودها و خلاءها.

۵- بعد سیاسی : رابطه مردم با مقام رهبری و تقویت فکر معصوم.

۶- بعد اعتقادی : نشانه ایمان به خداست : إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ [انفال/۴۱] .

در پایان آیه خمس آمده است.

۷- بعد روانی : انسان خود را شریک و همراه و حامی حکومت حق و بدین وسیله در مدارتوحید و از یک نورانیت مخصوص برخوردار است و برعکس مسلمانانی که خمس نمی‌دهند دهن کجی به حکومت می کنند و با مال محرومان کار می کند.

لطیفه : جملهفَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ [انفال/۴۱] .

خداوند در کنار موارد مصرف قرار گرفته تا محرومان احساس حقارت نکنند.

۸- حسابرس بار آمدن مردم ، یک نوع عقل معاش و محاسبه و تقدیر المعیشه است.

سعدی می گوید :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْكَمَالُ كلُّ الْكمَالِ التَّفَقُّهُ فِي الدِّينِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَ تَقْدِيرُ الْمَعِيشَةِ [كافى ، ج۱ ، ص۳۲] .

۴. موارد خمس

۱- غنائم جنگی.

۲- منافع کسب.

۳- معادن.

۴- گنج.

۵- مال مخلوط به حرام.

۶- جواهرات غواصی.

۷- زمینی که کافر ذمی از مسلمان بخرد.

۵. شواهد تاریخی

۱- در جلد ۴۸ ، صفحه ۷۳ منتهی الامال احوال امام کاظم (ع) می‌خوانیم.

زنی به نام شطیطه یک درهم به عنوان حق امام از نیشابور خدمت امام کاظم (ع) فرستاد و گفت : إن الله لا يسْتَحْيِى مِنَ الْحَقِّ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۹۱] .

باکلافه نخی با اینکه سی هزار دینار و پنجاه هزار درهم نیز از سایر مردم داشت ، ولی امام یک درهم شطیطه را پذیرفت و باقی را برگرداند. بعد معلوم شد همه صاحبان مال انحراف فکری پیدا کردند ، ولی آن زن مورد تفقد قرار گرفت و امام (ع) فرمود : أبلغ شطيطة سلامى [المناقب ، ج۴ ، ص۲۹۱] .

و سپس پارچه‌ای از کفن که برای خودش تهیه کرده بود را برای آن زن مومنه با پولی فرستاد و پیام داد تا چند روز دیگر از دنیا می رود و من خودم برای نماز او به نیشابور خواهم آمد ، ولی اگر تو مرا دیدی کتمان کن و لو نده ، چون مردم مرا نمی‌شناسند.

۱- شخصی از قم خدمت امام جواد (ع) رسید و عرض کرد : من متولی موقوفات قم هستم و ۱۰۰۰۰ درهم نزد من بود که خرج کرده ام ، لطفا حلال کنید.امام جواد (ع) انتقاد از این عمل کرده و فرمودند : "چگونه اموال آل محمد و طبقه محروم را مصرف و توقع دارند من او را حلال کنم : وَ اللَّهِ لَيسْأَلَنَّهُمُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ عَنْ ذَلِك سُوالًا حَثِيثاً [كافى ، ج۱ ، ص۵۴۸] .

۲- تاجری از فارس نامه به امام رضا (ع) نوشت که خمس را برای من حلال فرمائید. امام در جواب نوشتند : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ كرِيمٌ ضَمِنَ عَلَى الْعَمَلِ الثَّوَابَ وَ عَلَى الضِّيقِ الْهَمَّ لَا يحِلُّ مَالٌ إِلَّا مِنْ وَجْهٍ أَحَلَّهُ اللَّهُ وَ إِنَّ الْخُمُسَ عَوْنُنَا عَلَى دِينِنَا وَ عَلَى عِيالَاتِنَا وَ عَلَى مَوَالِينَا وَ مَا نَبْذُلُهُ وَ نَشْتَرِى مِنْ أَعْرَاضِنَا مِمَّنْ نَخَافُ سَطْوَتَهُ فَلَا تَزْوُوهُ عَنَّا وَ لَا تَحْرِمُوا أَنْفُسَكمْ دُعَاءَنَا مَا

قَدَرْتُمْ عَلَيهِ فَإِنَّ إِخْرَاجَهُ مِفْتَاحُ رِزْقِكُمْ وَ تَمْحِيصُ ذُنُوبِكُمْ وَ مَا تُمَهِّدُونَ لِأَنْفُسِكُمْ لِيوْمِ فَاقَتِكُمْ وَ الْمُسْلِمُ مَنْ يفِي لِلَّهِ بِمَا عَهِدَ إِلَيهِ وَ لَيسَ الْمُسْلِمُ مَنْ أَجَابَ بِاللِّسَانِ وَ خَالَفَ بِالْقَلْبِ وَ السَّلَامُ [کافی ، ج ۱ ، ص۵۴۷] .

۳- در مرتبه دیگری که از امام رضا (ع) خواستند خمس را عفو کنـد ، سه مرتبه فرمود : لَا نَجْعَلُ لَا نَجْعَلُ لَا نَجْعَلُ لِأَحَدٍ مِنْكُمْ فِي حِلٍّ [کافی ، ج ۱ ، ص۵۴۸] .

۲. احکام خمس

۱- خمس بعـد از مئونه است : قـال الامام فی تحریره : المراد بالمئونه ما ینفق علی نفسه و عیاله و زیاراته و صـدقاته و جوائزه و هدایاه و ضیافاته ، نذرهو کفار و دابه او عبد او دار او فرش او اثاث او کتب و ما ینفقه فی تزویج اولاده و...

نعم یعتبر فی ما ذکر الاقتصاد علی اللائق بحارله دون ما یعد سفها و سرفا فلوزاد علی ذلک لا یحسب منها نعم التوسعهٔ المتعارفه من مثله من المؤنهٔ و المراد من المؤنهٔ مـا یصـرفه فعلاـ لامقـدارها فلوقتر علی نفسه او تبرع بها متبرع لم یحسب معـداغره منها [تحریر ، ج ۱ ، ص۳۷۵] .

۲- اگر بخواهد پول حرام یا پولی که خمس نداده را به حمامی بدهد غسل او باطل است. [مساله ، ۳۸۳] .

۳- مـالی که خمس داده نیست اگر بخشیده شود یـک پنجم آن مـال کسـی که مورد هبه قرارگرفته (متهب) نمی‌شود. [مساله ۱۷۶۳] .

۴- اگر بـا عین پولی که خمس یـا زکـات آن را نـداده لباس بخرد نماز او در آن لباس باطل است به احتیاط واجب. [توضـیح المسائل ، مساله ۸۲۰] .

۵- بیش از مخارج یک سال نباید پرداخت و او هم نباید بگیرد [تحریر ، ج ۱ ، ص۳۶۱] .

۶- تعیین مبـداء سال : کسانی که درآمـد روزانه دارنـد اول سالشان روز شـروع به کار است و کسانی که اول ماه یا در فصـلی درآمدی دارند مبداء سالشان روزی است که درآمد در اختیار شان قرار می گیرد. [استفتائات ، پاسدار اسلام] .

۷- پولی که برای زیارت مستحب سال بعد به حساب واریز کرده خمس دارد.

۸- کسـی که خمس نمی‌داد و اکنون از دنیـا رفته تـا خمس پرداخت نشود وارثـان حق تصـرف ندارنـد. [اسـتفتائات ، پاسـدار اسلام] .

۹- کسی که سال دارد همین که اول سال شد حق تصرف ندارد مگر اجازه بگیرد یا دست گردان کند یا ادا کند و مجرد کنار گذاردن کافی نیست. [نقل از آقای راستی] .

۱۰- کسانی که خمس بدهکارند و یک دفعه قادر به پرداخت نیستند دست گردان کنند با مرجع یا نماینده رسمی او.

۱۱- اگر شخصـی خانه‌ای را کم کم ساخت بعـد می‌فروشـد تا منزل دیگری تهیه کند همین که فروخت باید خمس بدهد مگر اینکه خانه را با خانه‌ای تبدیل یا خانه اولی هبه‌ای یا مهریه باشد.

۱۲- بیش از شأن خرج نکند و گرنه باید خمس بدهد.

۱۳- هر چه خمس تاخیر افتـد مشکل‌تر می‌شود ، زیرا به طور تصاعـدی بالامی رود ، زیرا اگر امسال یک پنجم نـداد سال بعد دو کار بایـد بکنـد داول یک پنجم سال قبل و خمس سود چهار پنجم دیگر و اگرچند سال ندهد تا نصف مالش ممکن است بدهکار شود.

۱۴-عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) عَنِ الْخُمُسِ فَقَالَ : "فِي كلِّ مَا أَفَادَ النَّاسُ مِنْ قَلِيلٍ أَوْ كثِيرٍ" [کافی ، ج ۱ ، ص۵۴۵

. [

۱۵- قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْخُمُسَ بَعْدَ الْمُئُونَةِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۴۲] .

۱۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَتَى رَجُلٌ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ص) فَقَالَ إِنِّی کَسَبْتُ مَالًا أَغْمَضْتُ فِی مَطَالِبِهِ حَلَالًا وَ حَرَاماً وَ قَدْ أَرَدْتُ التَّوْبَةَ وَ لَا أَدْرِی الْحَلَالَ مِنْهُ وَ الْحَرَامَ وَ قَدِ اخْتَلَطَ عَلَی فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) تَصَدَّقْ بِخُمُسِ مَالِکَ فَإِنَّ اللَّهَ جَلَّ اسْمُهُ رَضِیَ مِنَ الْأَشْياءِ بِالْخُمُسِ وَ سَائِرُ الْأَمْوَالِ لَکَ حَلَالٌ [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۵] .

البته مشروط بر اینکه علم نداشته باشد که بیش از خمس حرام مخلوط دارد و صاحبش را هم نشناسد.

۱۷- جواز پرداخت خمس به دست خود ، شاید به خاطر این بوده که رساندن به امام مسئولیت های سیاسی و شکنجه داشته.

۱۸- خمس برای مقام امامت نه ملک شخصی به دلیل حدیثی که در مستدرک ، کتاب الخمس ، باب ۲ آمده است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْخُمُسُ لَنَا أَهْلَ الْبَيتِ [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۳۸۶] .

امام فرمودند : همین که نیاز ما برطرف شد نمی‌توانیم خانه‌ها و قصرها بنا کنیم ، بلکه باید در مصارف عمومی خرج نمائیم" [مستدرک ، ج کتاب الخمس] ،

۳. آثار منع خمس

۲-قال الامام فی تحریره : ... و من منع درهما منه کان من الظالمین لهم و الغاصبین لحقهم عفن مولانا الصادق (ع) :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَمَّا حَرَّمَ عَلَينَا الصَّدَقَةَ أَنْزَلَ لَنَا الْخُمُسَ فَالصَّدَقَةُ عَلَينَا حَرَامٌ وَ الْخُمُسُ لَنَا فَرِيضَةٌ وَ الْکَرَامَةُ لَنَا حَلَالٌ [من لا یحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۴۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يعْذَرُ عَبْدٌ اشْتَرَی مِنَ الْخُمُسِ شَيئاً أَنْ يقُولَ يا رَبِّ اشْتَرَيتُهُ بِمَالِی حَتَّی يأْذَنَ لَهُ أَهْلُ الْخُمُسِ [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۶۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا يحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ يشْتَرِی مِنَ الْخُمُسِ شَيئاً حَتَّی يصِلَ إِلَينَا نَصِيبُنَا [المقنعة ، ص ۲۸۰] .

۳-وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ

طبق برخی از روایات کسانی هستند که هنگام پرداخت خمس کم می‌دهند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ : يعْنِی النَّاقِصِينَ لِخُمُسِکَ يا مُحَمَّدُ [تأويل الآيات الظاهرة ، ص۷۴۷] .

۴- روایاتی که تحریم اموال یتیم کرده شامل خمس هم می‌شود : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا أَيسَرُ مَا يدْخُلُ بِهِ الْعَبْدُ النَّارَ قَالَ مَنْ أَکَلَ مِنْ مَالِ الْيتِيمِ دِرْهَماً وَ نَحْنُ الْيتِيمُ [من لا یحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۴۱] .

۵- رُوِی عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) أَصْلَحَکَ اللَّهُ مَا أَيسَرُ مَا يدْخُلُ بِهِ الْعَبْدُ النَّارَ؟ قَالَ : "مَنْ أَکَلَ مِنْ مَالِ الْيتِيمِ دِرْهَماً وَ نَحْنُ الْيتِيمُ" [من لا یحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۴۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَ تَدْرِی مِنْ أَينَ دَخَلَ عَلَی النَّاسِ الزِّنَا فَقُلْتُ لَا أَدْرِی فَقَالَ مِنْ قِبَلِ خُمُسِنَا أَهْلَ الْبَيتِ إِلَّا لِشِيعَتِنَا الْأَطْيبِينَ فَإِنَّهُ مُحَلَّلٌ لَهُمْ وَ لِمِيلَادِهِمْ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۶] .

۶- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ أَشَدَّ مَا فِيهِ النَّاسُ يوْمَ الْقِيامَةِ أَنْ يقُومَ صَاحِبُ الْخُمُسِ فَيقُولَ يا رَبِّ خُمُسِی وَ قَدْ طَيبْنَا ذَلِکَ لِشِيعَتِنَا لِتَطِيبَ وِلَادَتُهُمْ وَ لِتَزْکُوَ وِلَادَتُهُمْ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۶] .

الشَّيطانُ يعِدُکُمُ الْفَقْرَ وَ يأْمُرُکُمْ بِالْفَحْشاءِ وَ اللَّهُ يعِدُکُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَ فَضْلاً وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ [بقره/۲۶۸] .

۴. موارد مصرف خمس

۱. بررسی آیه خمس

وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیَتامی وَ الْمَساکینِ وَ ابْنِ السَّبیلِ إِنْ کُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ [انفال/۴۱] .

۱- جملهوَ اعْلَمُوا

کلمهفَأَنَّ

جمله آخر همه تاکید است.

۲- غنیمت به چیزهائی که بدون دردسر به دست می‌آید و مخصوص غنائم جنگی نیست. غنم یعنی رسیدن به گوسفند سپس رسیدن به هر چیز گفته شده.

فَعِنْدَ اللّهِ مَغانِمُ کَثِیرَةٌ [نساء/۹۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) : اغْتَنَمَ الْمَهَلَ [نهج البلاغه ، خطبه ۷۶] .

سئوال : مورد آیه غنائم جنگی است؟

پاسخ : مورد آیهما آتاکُمُ الرَّسُولُ [حشر/۷] .

هم فییء است ، ولی یک قانون کلی است.

لا تُکَلَّفُ نَفْسٌ إِلاّ وُسْعَها [بقره/۲۳۳] .

اجرت زنان شیرده است ، ولی یک قانون کلی است.

قرطبی ، ج۴ ، ص۲۸۴ وج۱۵ ، ص۱۶۴ و روح المعانی آلوسی ، ج۱۰. ص۲ و المنار ، ج۱۰ ، ص۳۰۷.

گفته‌اند که معنای لغوی غنیمت مخصوص غنائم جنگی نیست. از همه گذشته بر فرض آیه غنائم جنگی را بگوید ، خمس سایر چیزها را از روایات می‌فهمیم ، مثلا نماز یومیه و طواف را در قرآن ونماز آیات را از حدیث می‌فهمیم.

مثلا بعضی از غسل ها را در قرآن و بعضی دیگر را از حدیث می‌فهمیم.

نکته : وجود لام در سه مورد اولی و عدم آن در سه مورد دیگر اشاره به چیست؟

اشاره به این است که آن سه مورد مالک و متصدی هستند و سه مورد دیگر مصرف هستند نه مالک و متصدی.

در قرآن می‌فرماید : وَ لِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبَیتِ [آل عمران/۹۷] .

اما مسائل میقات ، لباس کندن ، لبیک گفتن ، تعداد طواف و سعی و رمی جمرات ، در قرآن نیست. و ما از سنت پیامبر و اهل بیت اینها را می فهمیمما آتاکُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ [حشر/۷] .

در آیه خمس نیز کیفیت آن را از روایات استفاده می کنیم. قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْخُمُسَ بَعْدَ الْمَئُونَةِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۴۲] .

۱- در قرآن در دو موردلِلّهآمده ۱- حج : وَ لِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبَیتِ [آل عمران/۹۷] .

۲- خمس : فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ [انفال/۴۱] .

سهم خدا باید در راه اهداف الهی صرف شود : ۱- قانون الهی ۲- شناخت خدا ۳- اجرای احکام

۲-وَ لِلرَّسُولِ : [انفال/۴۱] .

سهم پیامبر بایـد در راه حفظ مکتب و امت پیامبر صـرف شود نه شـخص پیغمبر (آری پیامبری که اجازه نـداد پرده گل دار در برابرش باشد چگونه حاضر است خمس صرف منافع شخصی اش شود) .

کلمهوَ لِذِی الْقُرْبی [انفال/۴۱] .

غیر از ذوی القربی استذِی الْقُرْبیشخص خاص است ولیذَوِی الْقُرْبی [بقره/۱۷۷] .

همه بستگان هستند. روایات ذی القربی را امام معصوم معرفی کرده است. این سـهم صـرف زنـدگی شخصـی امام نمی‌شود ، بلکه در راه اهداف امامت صرف می‌شود.

۴–وَ الْیتامی : [انفال/۴۱] .

سه سهم دیگر مربوط به فقرای جامعه است.

۲. جایگاه خمس

در یک حرکت عمومی باید اقویا ضعفا را تقویت کنند و خلأها را پر کنند.

زنـدگی اجتمـاعی حکـومت لازم دارد. حکومت خرج دارد. خرجش را بایـد خود مردم بدهنـد ، لکن از مردم گرفتن‌هـا فرق دارد. از باب نمونه.

امتیازات خمس :

۱– به مردم اطمینان است تا خودشان حساب کنند.

۲– به محبوب‌ترین فرد و عالم‌ترین و باتقواترین انسانها می‌دهد.

۳– خطوط کلی مصرف را هم می‌دانند.

۴– با قصد قربت می‌دهند.

۵– پرداختن را غنیمت می‌دانند نه غرامت.

۶– تنها از طبقه‌ای که در رفاهند و از مخارج سالانه اضافه دارند گرفته نمی شود.

۷– هـدف گیرنـده نیز رشـد دادن است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنِّی لَآخُذُ مِنْ أَحَدِکمُ الدِّرْهَمَ وَ إِنِّی لَمِنْ أَکثَرِ أَهْلِ الْمَدِینَةِ مَالًا مَا أُرِیدُ بِذَلِك إِلَّا أَنْ تُطَهَّرُوا [کافی ، ج۱ ، ص۵۳۸] .

۸– زمینه منت و تحقیر ندارد ، زیرا مردم به فقیه می دهند و مستحقان از او می گیرند.

۹– قَالَ الرِّضَا (ع) : فَعَلَی کلِّ مَنْ غَنِمَ مِنْ هَذِهِ الْوُجُوهِ مَالًا فَعَلَیهِ الْخُمُسُ فَإِنْ أَخْرَجَهُ فَقَدْ أَدَّی حَقَّ اللَّهِ مَا عَلَیهِ وَ تَعَرَّضَ لِلْمَزِیدِ وَ حَلَّ لَهُ بَاقِی مَالِهِ وَ طَابَ وَ کانَ اللَّهُ أَقْدَرَ عَلَی إِنْجَازِ مَا وَعَدَهُ الْعِبَادَ مِنَ الْمَزِیدِ وَ التَّطْهِیرِ مِنَ الْبُخْلِ عَلَی أَنْ یغْنِی نَفْسَهُ مِمَّا فِی یدَیهِ مِنَ الْحَرَامِ الَّذِی یحِلَّ فِیهِ بَلْ قَدْ خَسِرَ الدُّنْیا وَ الآخِرَةَ وَ ذَلِك هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِینُ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَخْرِجُوا حَقَّ اللَّهِ مِمَّا فِی أَیدِیکمْ یبَارِك اللَّهُ لَکمْ فِی بَاقِیهِ وَ یزْکو فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ الْغَنِی وَ نَحْنُ الْفُقَرَاءُ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُلَنْ ینالَ اللّهَ لُحُومُها وَ لا دِماوها وَ لکنْ ینالُهُ التَّقْوی مِنْکمْ [حج/۳۷] فَلَا تَدَعُوا التَّقَرُّبَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالْقَلِیلِ وَ الْکثِیرِ عَلَی حَسَبِ الْإِمْکانِ وَ بَادِرُوا بِذَلِك الْحَوَادِثَ وَ احْذَرُوا عَوَاقِبَ التَّسْوِیفِ فِیهَا فَإِنَّمَا هَلَك مَنْ هَلَك مِنَ الْأُمَمِ السَّالِفَةِ بِذَلِك وَ بِاللَّهِ الِاعْتِصَامُ [فقه الرضا (ع) ، ص۲۹۳] .

۱۰– در بینش مـا که از روایات گرفته‌ایم این است که زمین و همه ذخائر آن برای خـدا و خلیفه اوست اگر چه افراد و گروهها غصب کردنـد.فی الوافی کتاب الخمس... قَالَ الْکلَینِی (ره) فَکانَتِ الدُّنْیا بِأَسْرِهَا لِآدَمَ وَ صَارَتْ بَعْدَهُ لِأَبْرَارِ وُلْدِهِ وَ خُلَفَائِهِ فَمَا غَلَبَ عَلَیهِ أَعْدَاوهُمْ ثُمَّ رَجَعَ إِلَیهِمْ بِحَرْبٍ أَوْ غَلَبَةٍ سُمِّی فَیئاً (فییء یعنی رجوع) [کافی ، ج۱ ، ص۵۳۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَجَدْنَا فِی کتَابِ عَلِی (ع) "إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ یورِثُها مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ " (اعراف/۱۲۸) ئأَنَا وَ أَهْلُ بَیتِی الَّذِینَ أَوْرَثَنَا اللَّهُ الْأَرْضَ وَ نَحْنُ الْمُتَّقُونَ وَ الْأَرْضُ کلُّهَا لَنَا" [کافی ، ج۱ ، ص۴۰۷] .

۳. فلسفه سهم سادات

۱- آیا پرداخت نصف خمس به سادات تبعیض خویشاوندی و امتیاز نژادی نیست؟

اولا : خمس به همه سادات داده نمی‌شود ، بلکه به فقراء سادات.

ثانیا : تنها به مقدار نیاز یک سال نه بیشتر؛ بنابراین مخصوص از کارمانده ها ، کودکان و یتیمان و...

ثالثا : سادات از زکات محرومند.

رابعا : از نصف خمس می‌توانند استفاده کنند نه آنکه تمام خمس مال آنهاست ، بلکه به مقدار رفع نیاز و باقی به خزانه دولت ریخته می شود؛ همانگونه که اگر خمس کم بود باید از بیت المال و یا سهم زکات به آنهاداد. بنابراین دو صندوق است؛ یکی خمس یکی زکات هر صندوقی یکنواخت (تامین نیاز یک سال برای کسانی که بالقوه و نه بالفعل درآمدی ندارند) سادات از خمس و بقیه از زکات سهم دارند فرق زکات و خمس از مالیات و جزء اموال عمومی ، ولی خمس از اموال هائی است که مربوط به حکومت است و پیامبر (ص) خواسته تا دست بستگان خود را از اموال عمومی دور نگهدارد تا نگویند پیامبر (ص) خواسته تا دست بستگان خودرا بر اموال عمومی حاکم کند و اگر فقیری در سادات بود خود حکومت او را به مقدار سایر فقراء تامین کند.

۱- سادات از گرفتن زکات محرومند.

۲- جدا شدن دو صندوق (خمس - زکات) برای مشخص شدن سادات است. تا نسب پیغمبر از بین نرود و هر سیدی نشانه‌ای از پیغمبر باشد.

۳- تا محبت مردم به سادات سبب قرب آنها به رسول الله باشد. رسول الله (ص) فرمودند : "من شفیع چهارگروه هستم :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ أَنَا لَهُمْ شَفِیعٌ یوْمَ الْقِیامَةِ :

الف : الْمُکرِمُ لِذُرِّیتِی مِنْ بَعْدِی

ب : وَ الْقَاضِی لَهُمْ حَوَائِجَهُمْ

ج : وَ السَّاعِی لَهُمْ فِی أُمُورِهِمْ عِنْدَ مَا اضْطُرُّوا إِلَیهِ

د : وَ الْمُحِبُّ لَهُمْ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۱ ، ص۲۵۳] .

۴. پاسخ شبهه

حفظ حوزه‌ها :

سهم امام (ع) پشتوانه مرزبانان دین است.

قَالَ الْهَادِی (ع) : لو لا من یبقى بعد غیبة (قائمنا) الإمام من العلماء الداعین إلیه و الدالین علیه و الذابین (عنه) و عن دینه بحجج الله و المنقذین لضعفاء عباد الله من شباک إبلیس و مردته (و من فخاخ النواصب) لما بقی أحد إلا ارتد عن دین الله و لکنهم الذین یمسکون أزمة قلوب ضعفاء الشیعة کما یمسک صاحب السفینة سکانها أولئک هم الأفضلون عند الله عز و جل [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۱۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : علماء شیعتنا مرابطون فی الثغر (مرز) الذی یلی إبلیس و عفاریته یمنعوهم عن الخروج على ضعفاء شیعتنا و عن أن یتسلط علیهم إبلیس و شیعته و النواصب ألا فمن انتصب لذلک من شیعتنا کان أفضل ممن جاهد الروم و الترک و الخزر

ألف ألف مرة لأنه يدفع عن أديان محبينا و ذلك يدفع عن أبدانهم [احتجاج ، ج ۱ ، ص ۱۷] .
وَ لَقَدْ زَيَّنَّا السَّماءَ الدُّنْيا بِمَصابِيحَ وَ جَعَلْناها رُجُوماً لِلشَّياطِينِ وَ أَعْتَدْنا لَهُمْ عَذابَ السَّعِيرِ [ملک/۵] .
الأفضلون عند الله عز و جل [عوالی اللآلی ، ج ۱ ، ص ۱۹] .

۱. خنده

۱.انواع خنده

۱. خنده پسندیده

۱- خنده‌های ناپیدا :

- هرگاه خاری را از پای شخصی بیرون می‌کشید گرچه دست شما خونی و مجروح می‌شود ، ولی روح شما می‌خندندو برعکس گاهی بر لب خنده ، ولی وجدان های بیدار گریانند.

- در اجرای عدالت روح خندان است.

۲- خنده سازنده :

خنده محبت ، خنده تشویق ، خنده مسالمت ، تبسم به کودک ، تبسم به مریض و به خدمتگزار ، هم دردی

۳- امام صادق (علیه السلام) : " در گزینش همسر زنی را انتخاب کنید که متبسم و شاد باشد". [وسایل ، ج۱۴ ، ص۳۷] .

۴- خنده با مردم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْقَ أَخَاكَ بِوَجْهٍ مُنْبَسِطٍ [کافی ، ج ۲ ، ص۱۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : نَزْعُكَ الْقَذَاةَ عَنْ وَجْهِ أَخِيكَ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِهِ حَسَنَةٌ وَ أَوَّلُ مَنْ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ [الدعوات ، ص۱۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : حُسْنُ الْبِشْرِ لِلنَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص ۶۰] .

- قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يُحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِي الْجَمَاعَةِ بِلَا رَفَثٍ الْمُتَوَحِّدَ بِالْفِكْرِ الْمُتَخَلِّي بِالْعِبَرِ السَّاهِرَ بِالصَّلَاةِ [من لایحضره الفقیه ، ج ۱ ، ص۴۷۴] .

- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَا مِنْ مُومِنٍ إِلَّا وَ فِيهِ دُعَابَةٌ قُلْتُ وَ مَا الدُّعَابَةُ قَالَ الْمِزَاحُ [کافی ، ج ۲ ، ص۶۶۳] .

- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يُدَاعِبُ الرَّجُلَ يُرِيدُ أَنْ يَسُرَّهُ [کافی ، ج ۲ ، ص۶۶۳] .

-کان النبی لایحدث حدیثا الا بتبسم [کنز ، ج۷ ، ص ۱۴۰] .

۵- خنده تواض (علیه السلام) : قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : مَنْ ضَحِكَ فِي وَجْهِ أَخِيهِ الْمُومِنِ تَوَاضُعاً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ [فقه الرضا (علیه السلام) ، ص۳۹۷] .

۶- خنده به خاطر رضای خدا : قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : وَ اجْتَهِدْ أَنْ لَا تَلْقَى أَخاً مِنْ إِخْوَانِكَ إِلَّا تَبَسَّمْتَ فِي وَجْهِهِ وَ ضَحِكْتَ مَعَهُ فِي مَرْضَاةِ اللَّهِ [فقه الرضا (علیه السلام) ، ص۳۹۷] .

۷- خنده به خاطر رسیدن به درجات معنوی : شوخی اصحاب امام حسین (علیه السلام) در شب شهادت.

۲. خنده ناپسند

۱-مقدار خنده :

قال الصادق (علیه السلام) : القهقهة من الشيطان [میزان الحکمة ، ج ، ص] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : خیر الضحک التبسم [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : کثرة الضحک توحش الجلیس و تشین الرئیس [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
۲-جبران قهقهه : قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِذَا قَهْقَهْتَ فَقُلْ حِینَ تَفْرُغُ اللَّهُمَّ لَا تَمْقُتْنِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۴] .
۳-خنده بی جا : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : کفی بالمرء جهلا أن یضحک من غیر عجب [غررالحکم ، ص۲۲۲] .
۴-خنده سوزنده : خنده تحقیرآمیز.
۵-خنده زیاد : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کَمْ مِمَّنْ کَثُرَ ضَحِکُهُ لَاغِیاً یکثُرُ یوْمَ الْقِیامَةِ بُکاوه [وسائل الشیعة ، ج۱۲ ، ص۱۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کثْرَةُ الضِّحْک یمْحُو الْإِیمَانَ مَحواً [أمالی صدوق ، ص ۲۷۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الضَّحِک یمِیتُ الْقَلْبَ [وسائل الشیعة ، ج۷ ، ص۷۶] .
۶-جوک گوئی حرفه‌ای :
قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یبْغِضُ الضَّحَّاک مِنْ غَیرِ عَجَبٍ [تحف‌العقول ، ص۳۹۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فِی وَصِیتِهِ لِلْحَسَنِ (علیه السلام) : "إِیاک أَنْ تَذْکرَ مِنَ الْکلَامِ مَا کانَ مُضْحِکاً وَ إِنْ حَکیتَ ذَلِک مِنْ غَیرِک" [أعلام الدین ، ص۲۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ! وَیلٌ لِلَّذِی یحَدِّثُ فَیکذِبُ لِیضْحِک بِهِ الْقَوْمَ وَیلٌ لَهُ وَیلٌ لَهُ وَیلٌ له [أمالی طوسی ، ص۵۳۷] .
۷-خنده در تشییع جنازه :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَحِک عَلَی جِنَازَةٍ أَهَانَهُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ عَلَی رُءُوسِ الْأَشْهَادِ وَ لَا یسْتَجَابُ دُعَاوه [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۷۵] .
۸-خنده ، تأیید مکتب غلط نشود : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : مَنْ ضَحِک فِی وَجْهِ عَدُوٍّ لَنَا مِنَ النَّوَاصِبِ وَ الْمُعْتَزِلَةِ وَ الْخَارِجِیةِ وَ الْقَدَرِیةِ وَ مُخَالِفِ مَذْهَبِ الْإِمَامِیةِ وَ مَنْ سِوَاهُمْ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ طَاعَةً أَرْبَعِینَ سَنَةً [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۳۲۲] .
۹-خنده در مسجد : قَالَ أَبُو بَصِیرٍ : قَالَ لِی مَوْلَای أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام) : "إِذَا رَجَعْتَ إِلَی الْکوفَةِ یولَدُ لَک وَلَدٌ وَ تُسَمِّیهِ عِیسَی وَ یولَدُ لَک وَلَدٌ وَ تُسَمِّیهِ مُحَمَّداً وَ هُمَا مِنْ شِیعَتِنَا وَ اسْمُهُمَا فِی صَحِیفَتِنَا وَ مَا یولَدُونَ إِلَی یوْم الْقِیامَةِ" قَالَ فَقُلْتُ : "وَ شِیعَتُکمْ مَعَکمْ" قَالَ : "نَعَمْ إِذَا خَافُوا اللَّهَ وَ اتَّقَوْهُ" قَالَ وَ رُوِی أَنَّهُ (ع) دَخَلَ الْمَسْجِدَ یوْماً فَرَأَی شَابّاً یضْحَک فِی الْمَسْجِدِ فَقَالَ لَهُ : "تَضْحَک فِی الْمَسْجِدِ وَ أَنْتَ بَعْدَ ثَلَاثَةٍ مِنْ أَهْلِ الْقُبُورِ فَمَاتَ الرَّجُلُ فِی أَوَّلِ الْیوْمِ الثَّالِثِ وَ دُفِنَ فِی آخِره" [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۲۷۴] .
۱۰-خنده غفلت : قَالَ اللَّهُ تَعَالَی : عَجِبْتُ مِنْ عَبْدٍ لَا یدْرِی أَنِّی رَاضٍ عَنْهُ أَمْ سَاخِطٌ عَلَیهِ وَ هُوَ یضْحَک [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص ۲۰۰] .
فَلَمّا جاءَهُمْ بِآیاتِنا إِذا هُمْ مِنْها یضْحَکونَ [زخرف/۴۷] .
امام سجاد (علیه السلام) به کسی که با بطالی مردم را می‌خنداند فرمود : إِنَّ لِلَّهِ یوْماً یخْسَرُ فِیهِ الْمُبْطِلُونَ [أمالی صدوق ، ص ۲۲۰] .
۱۱-خنده نیش دار :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) فِی وَصِیتِهِ لِابْنِهِ الْحَسَنِ (علیه السلام) : "الْمِزَاحُ یورِثُ الضَّغَائِنَ" [تحف‌العقول ، ص۸۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْمِزَاحُ السِّبَابُ الْأَصْغَرُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۵] .

۱۲–خنده به خاطر فرار از مسئولیت و قانون شکنی : فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلافَ رَسُولِ اللّهِ [توبه/۸۱] . تا آیه نازل شد.

فَلْيَضْحَكوا قَليلاً وَ لْيَبْكوا كثيرا [توبه/۸۲] .

برای استعدادهای به هدر رفته ، رشدهای از دست داده ، برای تاریکی و عقاب قیامت

۲. خنده در قیامت

إِنَّ الَّذينَ أَجْرَمُوا كانُوا مِنَ الَّذينَ آمَنُوا يضْحَكونَ وَ إِذا مَرُّوا بِهِمْ يتَغامَزُونَ وَ إِذَا انْقَلَبُوا إِلى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكهينَ وَ إِذا رَأَوْهُمْ قالُوا إِنَّ هولاءِ لَضالُّونَوَ ما أُرْسِلُوا عَلَيهِمْ حافِظينَفَالْيوْمَ الَّذينَ آمَنُوا مِنَ الْكفّارِ يضْحَكون [مطففین/۳۴–۲۹] .

سَواءٌ عَلَينا أَ وَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكنْ مِنَ الْواعِظين [شعراء/۱۳۶] .

سَواءٌ عَلَينا أَ جَزِعْنا أَمْ صَبَرْنا [ابراهیم/۲۱] .

وُجُوهٌ يوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ضاحِكةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ [عبس/۳۹–۳۸] .

۱– قال النبی (ص) : اکثر الناس امانا یوم القیامهٔ اکثرهم کرا فی الدنیا و اکثر الناس ضحکا فی الاخرهٔ اکثرهم بکاء فی الدنیا [محجهٔ ، ج۱ ، ص۱۵۸] .

۳. تذکرات

۱– وسیله خنده :

حماقت دیگران را برای خنده خود استثمار نکنیم.

حمایت از ناقص الخلقه و عصا دادن به او ، نه خندیدن بر او.

بخندیم ، ولی سرمایه خنده ما گریه دیگران نباشد.

بخندیم ، ولی نه با صدایی که دیگر ناله مظلوم را نشنویم.

خنده خوب است به شرط آنکه هم چون خواب آرام بخش باشد ، نه همچون قرص مخدر سست کننده باشد.

۲– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّ الزَّاهِدِينَ فِي الدُّنْيا تَبْكِي قُلُوبُهُمْ وَ إِنْ ضَحِكوا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۳] .

۱. خواب

۱. انواع خواب در روایت پیامبر (ص)

۱. رسول اکرم (ص) : ۷ نوع خواب داریم :

نوم الغفلهٔ فهو الذی فی مجلس الذکر

نوم الشقاوهٔ وقت الصبح

نوم العقوبهٔ وقت الصلوهٔ

نوم اللعنهٔ بعد صلوهٔ الفجر

نوم الراحهٔ عند استواء النهار

نوم الرقضة بعد العشاء

نوم الحسرة ليلة الجمعة [اثنى عشرية ، ص۲۴۶] .

۲. اهمیت خواب درقرآن

خواب از نعمت های الهی است :

هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ اللَّیلَ لِباساً وَ النَّوْمَ سُباتاً [فرقان/۴۷] .

وَ جَعَلْنا نَوْمَکمْ سُباتاً (قطع و باز ایستادن [نبأ/۹] .

وَ مِنْ آیاتِهِ مَنامُکمْ بِاللَّیلِ وَ النَّهارِ [روم/۲۳] .

بعد از پایان جنگ احد ، رمقی نمانده بود که می‌فرماید : ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَیکمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعاساً [آل عمران/۱۵۴] .

۳. نکاتی درمورد خواب

۱. اگر غذا خوردن در بیداری است ، غذا رسانی در خواب است.

۲. شیرین‌ترین و عمیق‌ترین بخش خواب ، نیمه اول شب است که در روایت هم آمده است.

۳. یک سوم عمر انسان را خواب تشکیل می دهد ، و هرچه بر عمرش اضافه شود از خوابش کم می‌شود.

۴. در خواب ضربان قلب ، فشار خون ، حرارت بدن ، فعالیت کلیه‌ها کم و همه عضلات در استراحتند. (مگر عضلات پلک چشم و عضلات مثانه و مخرج)

۵. اولین عضله‌ای که شل می‌شود عضلات گردن است که سر را تحمل نمی‌کند و به این طرف و آن طرف می‌افتد.

۶. از شش ساعت خواب کمتر ضرر دارد.

۷. غلتیدن در خواب از اسرار حکمت الهی است وگرنه خون جریان خوبی نخواهد داشت. هفتاد کیلو بر یک عضله فاجعه است ، فشار قلب است ، اگر غلتیدن نبود خستگی بعد از خواب بیش از استراحت خواب به حساب می‌آمد. زیر آن عضله‌ای که زیر بار بود خرف می‌شد.

۱۰. صد نفر را در یک تاریک خانه مطلق ، ولی با آب و غذا و وسایل آسایش قرار دادند و گفتند : با صبر و مقاومت تحمل کنید و نخوابید و آخرین فرصت که دیگر تاب ندارید دکمه خطر را فشار دهید. سرسخت‌ترین و صبورترین آنان بعد از چهار شبانه روز مقاومتش تمام و میان این صد نفر بسیاری روانی شدند.إِنْ جَعَلَ اللّهُ عَلَیکمُ اللَّیلَ سَرْمَداً [قصص/۷۱] .

این ماه و ستارگان از تاریکی مطلق می‌کاهد. آسمان نیل گون از سیاهی مطلق می‌کاهد. شفق در غروب و فجر در طلوع نقش حیاتی دارند.

نوزاد بیش از نصف خوابش را خواب می‌بیند و افراد بالغ بیست درصد.

مقدار خواب نباید زیاد باشد :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یبْغِضُ کثْرَةَ النَّوْمِ وَ کثْرَةَ الْفَرَاغِ [کافی ، ج۵ ، ص۸۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : قال موسی (ع) : أی عبادک! أبغض إلیک؟ قال : جیفة باللیل ، بطال بالنهار [قصص‌الأنبیاء راوندی ، ص۱۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إیاکم و کثرة النوم ، فإن کثرة النوم یدع صاحبه فقیرا یوم القیامة [إختصاص ، ص۲۱۸] .

۳.نکاتی در مورد خواب

۱. خواب به سراغ ما می‌آید نه اینکه ما به سراغ خواب برویم و اگر اختیاری بود انسان آنرا به قدری به تاخیر می‌انداخت تا تمام نیروهایش تحلیل برود.

۲ اگر در خواب به کلی بی هوش می‌شدیم ، خطراتی ما را تهدید می کرد.
۳. اگر خواب انسان فصلی بود ، کارها مختل می‌شد.
۴. اگر هر چند لحظه از خواب می‌پریدیم ، استراحت ما شکنجه بود.
۵. اگر در خواب غلطیدن نبود ، بخشی از بدن ما خرف می‌شد.
۶. اگر بعضی شب و بعضی روز خوابشان می گرفت ، بیدارها مزاحم خوابها می شدند.
۴. نقل چند خواب درقرآن وروایت
خواب دیدن در قرآن :
إِنِّی رَأَیتُ أَحَدَ عَشَرَ کوْکباً [یوسف/۴] .
إِنِّی أَرانِی أَعْصِرُ خَمْراً [یوسف/۳۶] .
إِنِّی أَری سَبْعَ بَقَراتٍ سِمانٍ [یوسف/۴۳] .
إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک [صافات/۱۰۲] .
لَقَدْ صَدَقَ اللّهُ رَسُولَهُ الرُّویا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرامَ إِنْ شاءَ اللّهُ آمِنِینَ مُحَلِّقِینَ رُوسَکمْ وَ مُقَصِّرِینَ [فتح/۲۷] .
(پیامبر (ص) قبل از حدیبیه خواب دید که وارد مسجد الحرام می‌شوند ، ولی چون مانع شدند و کفار مکه جلو مسلمانان را گرفتند ، منافقان نق زدند که آیه مسئله را تثبیت فرمود.)
إِذْ یرِیکهُمُ اللّهُ فِی مَنامِک قَلِیلاً وَ لَوْ أَراکهُمْ کثِیراً لَفَشِلْتُمْ وَ لَتَنازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ [انفال/۴۳] .
پیامبر (ص) در خواب دشمنان مسلمانان را کم دید تا در جنگ بدر مسلمانان اقدام نمایند و اگر زیاد می دید سستی پیش می‌آمد.
إِذْ أَوْحَینا إِلی أُمِّک ما یوحی أَنِ اقْذِفِیهِ فِی التّابُوتِ [طه/۳۹-۳۸] .
فی الروایات انه کان رویا [المیزان ، ج۱۱ ، ص۲۹۵] .
امام حسین (ع) در خواب دیدند که قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أتانی رسول الله (ص) بعد ما فارقتك ، فقال : یا حسین (ع) ! اخرج فإن الله قد شاء أن یراك قتیلا [اللهوف ، ص۶۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَأَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی مَنَامِهِ بَنِی أُمَیةَ یصْعَدُونَ عَلَی مِنْبَرِهِ مِنْ بَعْدِهِ وَ یضِلُّونَ النَّاسَ عَنِ الصِّرَاطِ الْقَهْقَرَی ، فَأَصْبَحَ کئِیباً حَزِیناً [کافی ، ج۴ ، ص۱۵۹] .
۵. دستورالعمل ها
۱. دمر خوابیدن ، فشار بر معده و قلب و بسته شدن یکی از لوله‌های بینی و تحریک بی مورد جنسی است و طرف راست خوابیدن ، کمکی بر قلب و در روایات سفارش شده است. به علاوه عاملی برای خوابهای پریشان است.
۲. انسان فطرتا سحر خیز است و کودکان معمولا سحرها بیدارند.
۳. هنوز در جهان پدیده‌ای برای رفع خستگی؛ از خواب بهتر پیدا نشده است ، نه ورزش ، نه دارو ، نه حمام و....
۴. برخلاف تصور گروهی که خواب زیاد را راحتی می‌دانند ، خواب زیاد کسل آورتر است.
۵. آمار جنایات در بین الطلوعین بسیار کم است. بهترین وقت برای فکر کردن و نوشتن و تنفس و ورزش در بین الطلوعین است.
۶. یکی از عوامل آرامش خواب شستن صورت قبل از خواب است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَطَهَّرَ ثُمَّ أَوَى إِلَى فِرَاشِهِ بَاتَ وَ فِرَاشُهُ كَمَسْجِدِهِ [كافى ، ج۳ ، ص۴۶۸] .

۷. عامل دیگر برای آرامش ، خاموشی است که در روایات آمده است.

۸. با دست چرب و کثیف خواب ممنوع است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يَبِيتَنَّ أَحَدُكُمْ وَ يَدُهُ غَمِرَةٌ فَإِنْ فَعَلَ فَأَصَابَهُ لَمَمُ الشَّيطَانِ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

۹. گرسنه خوابیدن ممنوع است و کراهت دارد.

۱۰. خوابیدن در مسجد کراهت دارد.

۱۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كرِهَ أَنْ يَبِيتَ الرَّجُلُ فِي بَيتٍ لَيسَ لَهُ بَابٌ وَ لَا سِتْرٌ [قرب‌الإسناد ، ص۶۸] .

۱۲. بیدار کردن شخص خواب بسیار مضر است ، به خصوص ناگهانی (مگر کسی که دمر خوابیده او را بیدار کنید تا درست بخوابد) . [قصار الجمل ، نوم]

۱۳. از بستر یکباره بلند شدن برای قلب ضرر دارد ، بلکه اندکی در رختخواب بنشین و بعد بلند شو.

رسول اکرم (ص) همینکه از خواب بیدار می‌شد می‌فرمود : باسمک اللهم أموت و أحیا ، و إذا استیقظ قال : الحمد لله الذی أحیانا بعد ما أماتنا و إلیه النشورو بعد به سجده و شکرا لله بعد قیام می‌فرمود. [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۰۴] .

۱۴. در آزمایشاتی که در آلمان شده روی چند پرستار جوان نتیجه این شد که خواب روز گرچه در اتاق تاریک و بی سر و صدا و بهداشتی باشد هرگز دارای مزایای خواب شب نیست.

۱۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا مِنْ أَحَدٍ يَقْرَأُ آخِرَ الْكَهْفِ عِنْدَ النَّوْمِ إِلَّا تَيَقَّظَ فِي السَّاعَةِ الَّتِي يرِيدُ [كافى ، ج۲ ، ص۵۴۰] .

۱۶. تنهائی خوابیدن مکروه است.

۱۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ عَلَى طُهْرٍ فَكَأَنَّمَا أَحْيَا اللَّيلَ كلَّهُ [أمالی صدوق ، ص۳۳] .

۶. خواب در حیوانات

۱. اسب و زرافه ایستاده می‌خوابند.

۲. خفاش آویزان می‌خوابد.

۳. لک لک روی یک پا می‌خوابد.

۴. جوجه تیغی چهار ماه می‌خوابد.

۵. گوسفند پر خواب است.

۶. گاو کم خواب است.

۷. خرس زمستان می‌خوابد.

۸. خزندگان هنگام سیر شدن می‌خوابند.

۹. زنبور عسل هماهنگ با باز شدن گل بیدار می‌شود.

۱۰. پرندگان هنگام تاریک شدن هوا می‌خوابند.

۱۱. ماهی‌ها در خواب مضطربند.

۱۲. حیوانات بچه دار یا بیدارند یا قبل از حادثه تلخ بیدار می‌شوند.

۱۳. خواب مادر کنار کودک نشانه پیوند معنوی است ، زیرا زود بیدار می‌شود.

۷. ترجمه ابن سیرین بزرگترین معبر خواب

۱. ابوبکر محمد بن سیرین البصری از تابعین و فقهای بصره در قرن اول هجری بود. می گویند جوان زیبائی بود و به شغل بزازی می‌پرداخت. از قضا زنی بر او عاشق شد و به بهانه خریدن جنس او را به خانه خود دعوت کرد. تا از او کام بگیرد. ولی ابن سیرین نپذیرفت و هر چه برای آن زن از مضرات زنا گفت ، فایده نکرد. تا سر انجام ابن سیرین به بهانه قضای حاجت بیرون رفت و خود را به نجاسات آلوده کرد و همین که آن زن او را به این وضع دید از او متنفر شد و او را از خانه خود بیرون کرد. خداوند به پاداش این عمل ، علم تعبیر خواب را به او عنایت کرد و در این رابطه حکایت عجیب ذیل را از وی نقل کرده‌اند :

گفته‌اند زنی پیش ابن سیرین آمد و گفت : در خواب دیده‌ام که تخم مرغ زیر چوب می گذارم جوجه می‌شود. ابن سیرین گفت : وای بر تو از خدا بترس و توبه کن. گفت : مگر من چه کرده‌ام. گفت : تو زنان نامحرم را برای مردان می بری که زنا کنند ، به ابن سیرین گفتند : تو این تعبیر را از کجا آوردی؟ گفت : من از این آیه قرآن استفاده کرده‌ام که درباره زنان می‌فرماید : كَأَنَّهُنَّ بَيضٌ مَكنُونٌ [صافات/۴۹] . و درباره منافقین می گوید : كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ [منافقون/۴] . پس تخم مرغ زنانند و چوب سمبل منافقان است و جوجه‌ها بچه‌های حرام زاده‌اند. [آخرین گفتارهای ، ص۲۳۸تا۲۴۰] .

۱. خوارج

۱. سیمای خوارج

۱. نادانی وجهالت

منبع : [جاذبه و دافعه ، آقای مطهری.سی دی] ؟؟

۱- جهالت و نادانی همراه با عبادت. ۲- شجاع بودند اما جاهل.

- مجاهدان زمان پیامبر به تعبیر امیرالمؤمنین (ع) حَمَلُوا بَصَائِرَهُمْ عَلَى أَسْيافِهِمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۵۰] .

بودند.

اما خوارج به عکس شمشیرها بر عقل آنها غالب بود ، جاهل و احمق بودند لذا امیرالمؤمنین (ع) خوارج را چنین توصیف می کند.

-جُفَاةٌ طَغَامٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۳۸] .

(مردمی خشن و فاقد احساسات و عواطف)

-وَ عَبِيدٌ أَقْزَامٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۳۸] .

(پست و برده صفت)

-جُمِعُوا مِنْ كلِّ أَوْبٍ وَ تُلُقِّطُوا مِنْ كلِّ شَوْبٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۳۸] .

(اوباش که از هر گوشه یا جمع شده‌اند)

-مِمَّنْ ينْبَغِي أَنْ يفَقَّهَ وَ يودَّبَ وَ يعَلَّمَ وَ يدَرَّبَ وَ يوَلَّى عَلَيهِ وَ يوخَذَ عَلَى يدَيهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۳۸] .

(اینها باید ابتدا تعلیمات اسلامی ببینند ، ادب و فرهنگ اسلامی بیاموزند.)

- اینها والی و قیم می‌خواهند نه آن که آزاد و رها باشند) [خطبه۲۳۸] .

به خاطر همین ویژگیها در مدت زمان کوتاهی سریع رشد کردند و این یک بیماری ساری شد که حضرت فرمود : تا ریشه کن نشود خطرش باقی است.

۲. مقدس مآبی

۱- ظاهر مذهبی و مقدس

ابن عباس می گوید : پیشانیهای خوارج پینه بسته و دستها از بس سجده رفته چون پای شتر و پیراهنهای پاره.

۲- آنها به اسرار ، نقاط ضعف و قوت ، نقش شخصیتها در پیشبرد نهضت ، برنامه‌های دراز مدت و کوتاه مدت آگاه بودند.

۳. افراط درعقیده

- تعصب و پافشاری تا پای جان : شعارهای تند اسلامی.

ابن ابی الحدید اخبار خوارج را نقل می کند : [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۴ ، ص۱۳۲ تا ۲۷۸] .

خوارج به معنای شورشیان. شروع این شورش در اواخر جنگ صفین شد که قرآن را سر نیزه کردند.و دارای عقیده تند بودند ولی هیچ وقت حکومتی تشکیل ندادند.

۴. شقاوت

عروهٔ بن اذنیه اولین کسی بود که در نهروان شمشیر زد ، از سران خوارج بود. زیاد بن ابیه نظرش را در مورد ابوبکر و عمر و عثمان و علی پرسید. درباره ۲ نفر اول نیکو گفت. و درباره ۲ نفر دوم گفت نیمی از عمرشان مؤمن و نیم دیگر کافر بوده‌اند. درباره معاویه هم بسیار ناسزا گفت. درباره زیاد هم با صراحت گفت تو اولت زنا و آخرت وابستگی به ابوسفیان و در میان معصیت کار. زیاد هم دستور داد گردنش را زدند.سپس از غلامش پرسد : کارهای او را برای من گزارش کن. گفت : مفصل بگویم یا مختصر. زیاد گفت : مختصر. جواب داد؛ هیچ روزی برایش طعام نیاوردم و هیچ شبی برایش رختخواب نیانداختم؛ یعنی همیشه روزه دار و شب زنده دار بود. [مسلم بن عقیل ، ۱۶۵] .

۵. دربیان حضرت امیر (ع)

۱- باطل خود را در شعار زیبا مطرح می کردند. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كلِمَـةُ حَقٍّ يرَادُ بِهَا" بَاطِلٌ نَعَمْ إِنَّهُ لَا حُكمَ إِلَّا لِلَّهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۴۰] .

۲- بی دلیل. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عَلَى غَيرِ بَيَنَةٍ مِنْ رَبِّكمْ وَ لَا سُلْطَانٍ مُبِينٍ مَعَكمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۳۶] .

۳- دنیا شما را به دره گمراهی پرتاب کرده. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَدْ طَوَّحَتْ بِكمُ الدَّارُ [نهج البلاغه ، خطبه ۳۶] .

۴- شما سبک مغز هستید. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنْتُمْ مَعَاشِرُ أَخِفَّاءُ الْهَامِ سُفَهَاءُ الْأَحْلَامِ [نهج البلاغه ، خطبه ۳۶] .

۵- بعد از هلاک خوارج در نهروانلما قتل الخوارج فقيل له يا أمير المونين هَلَك الْقَوْمُ بِأَجْمَعِهِمْ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) كلَّا وَ اللَّهِ إِنَّهُمْ نُطَفٌ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَ قَرَارَاتِ النِّسَاءِ كلَّمَا نَجَمَ مِنْهُمْ قَرْنٌ قُطِعَ حَتَّى يكونَ آخِرُهُمْ لُصُوصاً سَلَّابِينَ (دزدان - غارتگر) [نهج البلاغه ، خطبه ۶۰] .

۶- انقلابی افراطی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سُيوفُكمْ عَلَى عَوَاتِقِكمْ (دوش) تَضَعُونَهَا مَوَاضِعَ الْبُرْءِ وَ السُّقْمِ وَ تَخْلِطُونَ مَنْ أَذْنَبَ بِمَنْ لَمْ يذْنِبْ وَ قَدْ عَلِمْتُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) رَجَمَ الزَّانِي الْمُحْصَنَ ثُمَّ صَلَّى عَلَيهِ ثُمَّ وَرَّثَهُ أَهْلَهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۲۷] .

سپس می‌فرماید : پیابر زانی را رجم می کرد ولی بر او نماز می‌خواند و اموالش را میان فرزندانش تقسیم می کرد.

۲. افکار خوارج

۱. عقاید باطل
منبع : [جاذبه و دافعه ، آقای مطهری] .
– آنها نه تنها علی را کافر بلکه هر کس که علی را کافر نداند ، کافر می‌دانستند! – آنها نه مثل شیعه خلافت را الهی و نه مثل اهل سنت خلافت را در قریش می‌دانستند ، آنها ابتدا می گفتند حاکم نمی‌خواهیم سپس از این نظر عدول کرده و با عبدالله بن وهب راسبی بیعت کردند. [خلاصه از خطبه ۴۰ و شرح ابن ابی الحدید ت. ج۲. ص۳۰۸ ، کامل بن اثیر ، ج ۲ ، ص۳۳۶] .
۲. اعتراضات واهی
۱– حاکمیت خدا نه انسان (لَا حُکمَ إِلَّا لِلَّهِ) : خوارج امرحکمیت را مخالف نص قرآن قلمداد نموده و در شعار خود می گفتند : الحکم لله لا ـ لک یا علی و لا لأصحابک (سخن ابن ملجم به هنگام ضربت زدن حضرت علی (ع)) [کشف الغمة ، ج۱ ، ص ۴۳۰] .
شعار اقتباس از آیات ۴۰ و ۶۷ سوره یوسف. ۵۷ و ۶۲ سوره انعام و ۱۲ سوره غافر است :
إِنِ الْحُکمُ إِلاّ لِلّهِ [یوسف/۴۰] .
إِنِ الْحُکمُ إِلاّ لِلّهِ [یوسف/۶۷] .
إِنِ الْحُکمُ إِلاّ لِلّهِ [انعام/۵۷] .
أَلا لَهُ الْحُکمُ [انعام/۶۲] .
فَالْحُکمُ لِلّهِ [غافر/۱۲] .
و مفاد آن حاکمیت و فرمانروایی را به عنوان یک حق اصیل از آن خدا می‌داند. و می گوید هیچ انسانی چنین حقی بر انسان دیگر ندارد ، درحالی که انحصار حق حاکمیت به خدا مانع از آن نیست که گروهی با ضوابطی خاص (که اهم آن اذن خداست) در جهان حکومت کرده و تجلی گاه حق حاکمیت خداوند کردند.
امیر مؤمنان علی (ع) در پاسخ این شعار فرمود : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کلِمَةُ حَقٍّ یرَادُ بِهَا" بَاطِلٌ نَعَمْ إِنَّهُ لَا حُکمَ إِلَّا لِلَّهِ وَ لَکنَّ هَولَاءِ یقُولُونَ لَا إِمْرَةَ إِلَّا لِلَّهِ وَ إِنَّهُ لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِیرٍ بَرٍّ أَوْ فَاجِرٍ یعْمَلُ فِی إِمْرَتِهِ الْمُومِنُ وَ یسْتَمْتِعُ فِیهَا الْکافِرُ" [نهج البلاغه ، خطبه ۴۰] .
اگر به راستی نفی تأسیس حکومت هدف نهائی است ، حکومت پیامبر (ص) و شیخین را چگونه می‌توان توجیه نموده؟
خواج خود در عقیده و عمل در کشمکش بودند. از طرفی بر اثر کج فهمی اقامه هر نوع حکومتی را مخالف نص صریح قرآن دانسته و از سوی دیگر در آغاز حرکت امیری برای خود انتخاب می‌نمایند.
طبری می گوید : در ماه شوال سال ۳۷ هجری عده‌ای از خوارج در منزل عبدالله بن وهب گرد آمده و حمزه بن سنان در پایان صحبت خود گفت : فولّوا امرکم رجلا فانّه لابد لکم من عماد و سناد و رایة تخفون بها و ترجعون الیها [تاریخ طبری ، ج۴ ، ص۵۵] .
۱– حاکمیت افراد بر دین خدا : خوارج می گفتند چرا امیرالمؤمنین (ع) دو نفر از دو گروه مخالف را حاکم بر سرنوشت مسلمانان قرارداد تا با عقول ناقص خود بر رای رهبر شناخته شده مسلمین حاکم شوند و می گفتند : حکم الرجال فی دین الله [المناقب ، ج۱ ، ص۲۶۸] .
اشکال حاکی از عدم آگاهی خوارج از شرایط پذیرش حکمیت و داوری حکمین است و فکر می کردند ، امیرالمؤمنین (ع) دست حکمین را درباره سرنوشت مسلمانان باز گذاشته است تا هر نوع بخواهندتصمیم بگیرند. امیرالمؤمنین (ع) در پاسخ این

اعتراض فرمود : إِنَّا لَمْ نُحَكمِ الرِّجَالَ وَ إِنَّمَا حَكمْنَا الْقُرْآنَ هَذَا الْقُرْآنُ إِنَّمَا هُوَ خَطٌّ مَسْطُورٌ بَينَ الدَّفَّتَينِ لَا ينْطِقُ بِلِسَانٍ وَ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ تَرْجُمَانٍ وَ إِنَّمَا ينْطِقُ عَنْهُ الرِّجَالُ وَ لَمَّا دَعَانَا الْقَوْمُ إِلَى أَنْ نُحَكمَ بَينَنَا الْقُرْآنَ لَمْ نَكنِ الْفَرِيقَ الْمُتَوَلِّي عَنْ كتَابِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَى وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ "فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِي شَيءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَ الرَّسُولِ " (نساء/۵۹) فَرَدُّهُ إِلَى اللَّهِ أَنْ نَحْكمَ بِكتَابِهِ وَ رَدُّهُ إِلَى الرَّسُولِ أَنْ نَأْخُذَ بِسُنَّتِهِ فَإِذَا حُكمَ بِالصِّدْقِ فِي كتَابِ اللَّهِ فَنَحْنُ أَحَقُّ النَّاسِ بِهِ وَ إِنْ حُكمَ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَنَحْنُ أَحَقُّ النَّاسِ وَ أَوْلَاهُمْ بِهَا [نهج البلاغه ، خطبه ۱۲۵] .

۳- چرا برای حکمیت مدت گذاشته شد؟

می‌گفتند چرا قرار شد دو داور در نقطه‌ای (دومۀ الجندل) تا پایان ماه رمضان نظر خود را درباره اختلاف دو گروه صادر کنند و چرا این کار در همان صحرای صفین در روز به نیزه کردن قرآنها انجام نشد؟

پاسخ : ۱- این قضاوت کار آسانی نبود که ظرف یک یا دو روز انجام گیرد. ۲- هرچه در این امر صبر و حوصله اعمال می‌شد امکان بیداری جهال بیشتر می‌شد. امام در پاسخ این اعتراض فرمود : فَإِنَّمَا فَعَلْتُ ذَلِك لِيتَبَينَ الْجَاهِلُ وَ يتَثَبَّتَ الْعَالِمُ وَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يصْلِحَ فِي هَذِهِ الْهُدْنَةِ أَمْرَ هَذِهِ الْأُمَّةِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۲۵] .

۳. اعمال خوارج

وقتی به یک مسلمان و یک مسیحی برخوردند مسلمان را کشتند و مسیحی را با احترام رها کردند به عنوان اینکه در ذمه اسلام است.

خوکی که در اطرافشان بود بخاطر آنکه فساد در زمین نشود نمی‌کشند و از خوردن خرمای خشکیده‌ای که در روی زمین افتاده خودداری می‌کنند اما عبد الله بن خباب را به جرم طرفداری از امیرالمؤمنین (ع) همانند گوسفندی در کنار جوی آب سر می‌برند. همسر باردارش را می‌کشند و فرزندش را از شکم بیرون آورده و ذبح می‌کنند امیرالمؤمنین (ع) با دیدن این جریان بسیار خشمگین می‌شود اما باز جنگ را شروع نمی‌کند.

× برای خنثی کردن خطبه‌های‌امیرالمؤمنین (ع) کارهای تبلیغاتی می‌کنند. عبد الله بن رهب سخنرانیهای داغ می‌کند و درباره امر به معروف و نهی از منکر سخن می‌گوید. ابوموسی اشعری جریان را تقویت می‌کند و از فرمان امیرالمؤمنین (ع) سرپیچی می‌کند ، وقتی که عامل حضرت بود.

خوارج گماشته امیرالمؤمنین (ع) را تعقیب کردند تا لب نهر آبی او را گرفتند. گفتند : کیستی؟ گفت : عبدالله پسر خباب صحابی رسول خدا (ص) سرش را از تن جدا کردند سپس به سراغ همسرش رفتند حامله بود شکمش را شکافتند سر کودک را از تن جدا کردند و بعد سرمادر را نیز بریدند.

مسلم جنّبی می‌گوید : همینکه گروهی از نیروهای سپاه علی که من هم در بین آنان بودم به خوارج رسیدیم.ما را تیر باران کردند. برای امیرالمؤمنین (ع) پیام فرستادند و بعد از دفعه سوم فرمان حمله دادند. [مسلم بن عقیل ، ۱۶۲] .

۴. دسته هاو شاخه ها

دسته‌های بزرگ خوارج شش تاست.

۱- فرقه نافع بن ازرق که بزرگترین فرقه است در اهواز ، فارس ، کرمان هستند. ۲- فرقه نجدات که رئیس آنها نجدۀ بن عامر

حنفی بود ۳- فرقه بیهیه رئیس آنها ابی بیهس در حجاز بود و در زمان ولید کشته شد. ۴- فرقه عجارده رئیس اینها عبدالکریم بن عجرد

۵- فرقه اباضیه که رئیس آنها عبد الله بن اباض در عمان و مسقط مستقر هستند. ۶- فرقه ثعالبه که رئیس آنها ثعلبة بن عامر که خرافات زیادی در بین آنهاست.

ذوالخویصره یا ذوالثدیة

بیشتر مورخین ذوالخویثره را همان ذوالثدیه می‌دانند که نام اصلی او حرقوق بن زهیر از قبیله بنی تمیم است" [الکامل مبرد ، ج۳ ، ص۱۰۰۷ و الکشاف ، ج۲. ص۲۸۱ و تنقیح المقال ، ج۳ ، ص۶۳] .

اما برخی مانند شهرستانی در جلد دوم ملل و نحل صفحه ۱۱۶ و دکتر نایف محمود در صفحه ۱۷ کتاب الخوارج فی العصر الاموی ذوالخویصره را غیر از حرقوص بن زهیر می‌داند.

۵. سیر حرکت

۱. پیدایش

۱. آغاز حرکت

۲-امیرالمؤمنین (ع) را تحت فشار می‌گذارند که در حساسترین شرائط اعلام آتش بس کند.

۳- اول ماجرای حکمیت را بر امیرالمؤمنین (ع) تحمیل می‌کنند و بعد خود حکم را.

۴- در قضیه حکمیت شکست می‌خورند امیرالمؤمنین (ع) را مقصر اصلی می‌دانند در راه بازگشت به کوفه با زخم زبانهای مردم صورت حق به جانبی گرفتند و از امیرالمؤمنین (ع) جدا شدند.

۵- ازامیرالمؤمنین (ع) می‌خواهند که توبه کنند. امیرالمؤمنین (ع) می‌فرمایند : توبه خوب استأَسْـتَغْفِرُ اللَّهَ رَبِّیمی گویند : نه به خصوص در رابطه با حکمیت توبه کن و گرنه کافری!

۶- کسانی که تا دیروز سرباز امیرالمؤمنین (ع) بودند با کمال پرروئی خود را در جبهه حق وامیرالمؤمنین (ع) را کافر و محارب اعلام کردند و به همین خاطر در نماز جماعت شرکت نمی‌کردند اما برای آزار رساندن به امیرالمؤمنین (ع) به مسجد می‌رفتند.

۷- افرادی مثل اشعث که امیرالمؤمنین (ع) درباره‌اش فرمودند : منافق بن کافر دست به شایعه سازی زدند و وقتی‌امیرالمؤمنین (ع) انکار می‌کرد آنها در عقیده افراطی خود محکمتر می‌شدند.

۸- وقتی به یک مسلمان و یک مسیحی برخوردند مسلمان را کشتند و مسیحی را با احترام رها کردند به عنوان اینکه در ذمه اسلام است.

۱۳- از ۱۲ هزار لشگر خوارج ۴ هزار نفر در جنگ شرکت می‌کنند و ۸ هزار نفر به واسطه نصایح‌امیرالمؤمنین (ع) پشیمان می‌شوند و مورد عفو قرار می‌گیرند.

[از جاذبه و دافعه] .

خوارج یعنی شورشیان از خوارج به معنی سرکشی و طغیان.

- اواخر جنگ صفین و در آستانه سقوط معاویه ، با مشورت عمروعاص قرآنها بر سر نیزه شد.

- هر قدرامیرالمؤمنین (ع) فریاد زد این توطئه است سودی نبخشید.

- عده‌ای گفتند جنگ با قرآن ، منکر و ما با اهل آن می‌جنگیم.
- دور امیرالمؤمنین (ع) را گرفتند که دستور دهد مالک جنگ را متوقف کند.
- مالک پیام داد اگر ساعتی صبر کنید جنگ به نفع شما تمام است که امیرالمؤمنین (ع) فرمودند اگر می‌خواهی علی زنده بماند فورا برگرد.
بنابر حکمیت شد ، لشگر معاویه عمروعاص را حکم قرار دادند.
- پیشنهاد امیرالمؤمنین (ع) ابن عباس یا مالک اشتر بود ولی مردم احمق ابوموسی اشعری که بی تدبیر بود و باامیرالمؤمنین (ع) میانه خوبی نداشت را پیشنهاد کردند.
۲. علل پیدایش
۱- مسلمین منهای رهبر معصوم : انحراف در عمل.
۲- قران منهای مفسر و مبین : انحراف در بینش و علم.
۳- جهالت در علم و عمل اصلی‌ترین ریشه پیدایش و رشد خوارج است. برداشتهای لفظی از قرآن و شعارهای تند نتیجه قرآن منهای عترت است.
۵- منحرف شدن مهره‌های درشت و شخصیتهای تاریخ مثل طلحه و زبیر و عایشه در ریشه اینها بسیار اثر داشت به طوری که به امیرالمؤمنین (ع) می گفتند : ایمکن ان یجتمع زبیر و طلحه و عایشه علی باطل؟ (مثل بنی صدر. تهرانی ، ...) . امیرالمؤمنین (ع) در جواب فرمود : اعرف الحق تعرف اهله و اعرف الباطل تعرف اهله [سی دی] ؟؟
۶- حضور بعضی از عالمان لاابالی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قصم ظهری عالم متهتک و جاهل متنسک فالجاهل یغش الناس بتنسکه و العالم ینفرهم بتهتکه [منیة المرید ، ص۱۸۱] .
۷- نداشتن تفقه در دین و سطحی نگری : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا خَيرَ فِي عِبَادَةٍ لَيسَ فِيهَا تَفَقُّهٌ [معانی الأخبار ، ص۲۲۶] .
- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المتعبد علی غیر فقه کحمار الطاحونة یدور و لا یبرح [اختصاص مفید ، ص۲۴۵] .
-سَمِعَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) رَجُلًا مِنَ الْحَرُورِيةِ يتَهَجَّدُ وَ يقْرَأُ فَقَالَ نَوْمٌ عَلَى يقِينٍ خَيرٌ مِنْ صَلَاةٍ فِي شَک [نهج البلاغه ، حکمت ۹۷] .
۸- گول ظاهر را خوردن ماجرای سامری.
۹- به خاطر عبادات و ظاهر اسلامی خود را حق به جانب دید.
-عن إمام بن ربعی قال : "قام ابن الكواء إلى أمير المونين (ع) فقال أخبرني عن قول الله "قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمالًا الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يحْسِنُونَ صُنْعاً" (کهف ۱۰۴ -۱۰۳) قال أولئك أهل الكتاب كفروا بربهم و ابتدعوا فی دینهم فحبط أعمالهم و ما أهل النهر منهم ببعيد" [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۳۵۲] .
امیرالمؤمنین (ع) فرمودند این آیه در مورد خوارج است.
مقدس به خاطر ظاهر مذهبی اش مردم را جذب می کند و وقتی مردم دور او را گرفتند فکر می کند راستی کسی است و این آغاز انحراف است.
۲. حکمیت
منبع : [جاذبه دافعه ، مرتضی مطهری] .
عمروعاص و ابوموسی ماهها مشورت کردند. عمروعاص به ابوموسی گفت : نه علی ، نه معاویه ، شخص ثالثی و آنهم عبدالله

بن عمر که داماد توست.
- ابوموسی در حضور مردم امیرالمؤمنین (ع) را از خلافت عزل کرد و گفت همانطور که انگشتر از انگشت خارج می‌کنم علی را از خلافت عزل کردم. سپس عمروعاص بر منبر گفت من معاویه را به خلافت نصب کردم چنانکه انگشتر را به دست کردم.
- مجلس به هم ریخت و مردم با تازیانه به ابوموسی حمله کردند و او به مکه فرار کرد. و عمروعاص به شام رفت.
- خوارج که به وجود آورنده این حکمیت بودند پی به اشتباه خود بردند و گفتند حاکم خداست ما چرا دیگران را حکم قرار دادیم.
- به امیرالمؤمنین (ع) گفتند : توبه کن!
- امیرالمؤمنین (ع) فرمودند : استغفار در هر حال خوب است اما من گناهی نکردم.
- خوارج کم‌کم به این نتیجه رسیدند که عثمان و علی و معاویه همه گنهکارند و باید با همه جنگید.
- خوارج نه بصیرت دینی داشتند نه بصیرت عملی.
بعد حزب خوارج و فکرشان به قدری تند بود که نام خود را شراهٔ نهادند یعنی خود را به خدا فروخته ، دیوانه وار خود را به صدد برهم زدن پایتخت کوفه و حکومت علی برآمدند. [مسلم بن عقیل ، ص۱۵۱] .
بعد از جنگ صفین امام در کوفه منتظر می‌زیست تا مدت قرار داد بگذرد در این هنگام طائفه‌ای کم کم با امام سرسنگین شدند و این طائفه از خواص اصحاب بودند ، عباد و نساک بودند.
این که چهار هزار نفر بودند علم مخالفت را بر افراشتند و با شعارلَا حُكمَ إِلَّا لِلَّهاز شهر خارج شدند و حدود هشت هزار نفر به آنان پیوستند و در منطقه حروراء مستقر شدند و عبدالله بن کوّا را به عنوان امیر خود قرار دادند. امام (ع) عبد اله بن عباس را به نمایندگی خود نزد آنان فرستاد تا گفتگو کند نپذیرفتند و گفتند خود علی باید بیاید. امیرالمؤمنین (ع) همراه با گروهی به میان آنان رفت. امام و یارانش یک طرف ، ابن کوا و یارانش طرف مقابل. امیرالمؤمنین (ع) فرمودند : ای ابن کوّا سخن بسیار است بیا دو به دو با هم گفتگو کنیم. او گفت : در امانم ، امام (ع) فرمود : بله. ابن کوّا همراه با ده نفر خدمت امام آمد. امام از اول قضیه جنگ صفین را توضیح داد. تا به آخر...
در پایان ابن کوّا گفت : شما صدق فرمودی. اینک چرا برنمی گردی جنگ را ادامه دهی؟ فرمود : منتظرم مدت سر برسد و پس از اتمام مدت مصمم به جنگیدن هستم. در اینجا ابن کوّا و ده نفر همراهش برگشتند و جزء یاران حضرت شدند و از دین خوارج توبه کردند. خوارج بعد از این قصه ۲ نفر دیگر را امیر خود قرار دادند و در منطقه نهروان مستقر شدند. مجددا امیرالمؤمنین (ع) به سراغ آنان رفت و فرمود : چه دلتنگی از علی دارید. ۱۵ اعتراض داشتند مطرح کردند و امیرالمؤمنین (ع) به تک تک آنها پاسخ داد. بعد فرمود : مطلب دیگری مانده؟ سکوت کردند و گروهی در حدود هشت هزار نفر صیحه زدند التوبهٔ التوبهٔ و به زیر بیرق ابوایوب انصاری آمدند.امام مجبور شد با چهار هزار نفر باقیمانده بجنگد. جنگ به ظاهر تمام شد ، ولی ریشه این حزب در اعماق خانواده ماند؛ البته در بین هشت هزار نفر هم کسانی بودند که از ترس جانشان توبه کرده بودند.
در نهج البلاغه آمده ، بعد از جنگ ، بعضی گفتند : این قوم به کل تمام شد. حضرت فرمود : هرگز؛ به خدا قسم نطفه هایی هستند در پشت پدران و رحم مادران. [مسلم بن عقیل. ۱۵۶] .
۳. جنگ نهروان
۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أمرنی رسول الله (صلی الله علیه و آله) بقتال الناکثین طلحهٔ و الزبیر ، و القاسطین معاویهٔ و أهل الشام

، و المارقین و هم أهل النهروان ، و لو أمرنی بقتال الرابعهٔ لقاتلتهم. [أمالی طوسی ، ج۴۴ ، ص۷۲۶] .

۲- در مسند احمد از قول میروق آمده : عایشه از مخدج (رئیس خوارج = ذوالثدیهٔ) از من پرسید. گفتم در نهروان به دست امیرالمؤمنین (ع) کشته شد. شاهد خواست ، افرادی را نام بردم و او را قسم به پیامبر دادم تا آنچه درباره او می‌داند بگوید. گفت : پیامبر فرمود : إنهم شر الخلق و الخلیقهٔ یقتلهم خیر الخلق و الخلیقهٔ و أقربهم عند الله وسیلهٔ [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۲ ، ص۲۶۷] .

امیرالمؤمنین (ع) برای آخرین بار پیکی را برای آنان می‌فرستد که دست از این کارها بردارند. اما آنها سفیر حضرت را می کشند.

جنگ آغاز شد ، ابتدا خوارج شروع به حمله می کنند. امیرالمؤمنین (ع) لشگرش را آماده می کند برای مقابله و برای تقویت سربازانش یک خبر غیبی می‌دهد که از آنان بیش از ۱۰ نفر نمی‌ماند و از شما بیش از ده نفر شهید نمی‌شود.

۶. برخوردهای حضرت امیر (ع)

۱. نصیحت

حضرت امیر (ع) به خوارج فرمود : الْزَمُوا السَّوَادَ الْأَعْظَمَ فَإِنَّ یدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ وَ إِیاکمْ وَ الْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّاذَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّیطَانِ کمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْغَنَمِ لِلذِّئْبِ أَلَا مَنْ دَعَا إِلَى هَذَا الشِّعَارِ (شعار خوارج) فَاقْتُلُوهُ وَ لَوْ کانَ تَحْتَ عِمَامَتِی هَذِهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۲۷] .

۲. آزادی و گفتمان

۱- نصیحت و دلسوزی در میدان صفین.

۲- آزاد گذاشتن آنها ، بحث و مناظره کردن.

۳- تحت فشار نگذاشتن ، نه زندانی ، ، نه شکنجه‌ای حتی حقوقشان را از بیت المال قطع نکرد.

۴- مدارا : وقتی یکی از آنها نسبت به حضرت در مسجد گفتقَاتَلَهُ اللَّهُ کافِراً مَا أَفْقَهَهُ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۲۰] .

حضرت فرمود : معترض او نشوید او به من فحش می‌دهد.

۵- حتی بعد از ترورهای غم‌انگیز یارانش سعه صدر به خرج می‌دهد و نصیحت می کند.

۶- به میان خوارج می‌رفت و مناظراتی صورت می‌داد و حجت را تمام می کرد و به آنان آزادی می‌داد تا حرفشان را بزنند و سپس با گرمی و سوز پدرانه جواب می‌داد.

۷- حضرت فرمود : ما شما را از صفوف خود جدا نمی کنیم اما اگر بجنگید ما هم با شما می‌جنگیم.

۳- امام (ع) برای هدایت خوارج ابن عباس را برای احتجاج پیش آنها فرستاد. گفتند : چون علی حکمیت را پذیرفت کافر شده است.

پاسخ داد : در مساله صید در حال احرام قرآن گفته کفاره‌ای عادل آن بدهد کهیحْکمُ بِهِ ذَوا عَدْلٍ مِنْکمْ [(مائده/۹۵)] [المناقب ، ج۱ ، ص۲۶۸] .

بنابراین در مساله امامت نیز حکمیت کفر به شمار نمی‌رود.

گفتند : حال که حکمین رای داده‌اند چرا نمی‌پذیرید؟

پاسخ داد : اگر امام راه خلاف پیش گیرد ، امت اسلامی بایـد به مخالفت او برخیزد. حال داور (ابوموسی) راه خلاف رفته و

باید امام با او مخالفت کند. خوارج وقتی محکوم شدند گفتند : احتجاج قریش به درد خودشان می‌خوردبَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ [(زخرف/۵۸)] .
۴- حضرت علی (ع) در مناظره خود از آیه ۳۵ سوره نساء استفاده می کند که فرموده : وَ إِنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَینِهِما فَابْعَثُوا حَکماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَکماً مِنْ أَهْلِها إِنْ یرِیدا إِصْلاحاً یوَفِّقِ اللّهُ بَینَهُما إِنَّ اللّهَ کانَ عَلِیماً خَبِیراً [(نساء/۳۵)] [المناقب ، ج۱ ، ص۲۶۸] .
۵- امام (ع) با خوارج چون پدری مهربان بود لذا چون دید آنان به یزید بن قیس ارحبی بیشتر توجه دارند در حروراء حاضر و در مقابل خیمه یزید دو رکعت نماز خواند و بر کمان خود تکیه زده و فرمود : هذا مقام من فلج فیه فلج یوم القیامۀ [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۲ ، ص۲۷۹] .
پس آنان را نصیحت و مساله پذیرش حکمیت که با اصرار آنان بود را مطرح کرد و در مقابل اصرار آنان به توبه گفت : أنا أستغفر الله من کل ذنب [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۲ ، ص۲۷۹] .
و با این برخورد شش هزار نفر از خوارج با حضرت به کوفه برگشتند.
اما اشعث بن قیس شایع نمود که امام قصد بازگشت به جنگ را دارد تا جائی که حضرت علی (ع) مجبور شد دوباره عدم عدول خود را از پیمان تحکیم یادآور شود لذا مجددا تائبین به حروراء برگشتند." [شرح ابن ابی الحدید ، ج۲ ، ص۲۸۰] .
منبع : [از جاذبه و دافعه ، از ابن ابی الحدید ، ج۲ ، ص۳۱۱] .
عدالت علی (ع) : حضرتش با خوارج در منتهی درجه آزادی و دموکراسی رفتار می‌کرد. آنها را زندان نکرد ، شلاق نزد ، از بیت المال محروم نکرد.
-پای خطبه حضرت در مسجد ، اغتشاش ایجاد می‌کردند.
- روزی شخصی وارد مسجد شد و سوالی از حضرت کرد و حضرت جواب دادند. یکی از خوارج گفت : قَاتَلَهُ اللَّهُ کافِراً مَا أَفْقَهَهُ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۲۰] .
- مردم خواستند متعرض او شوند. حضرت فرمود : او را آزاد بگذارید.
- خوارج به مسجد می‌آمدند اما به علی (ع) اقتدا نمی‌کردند.
- ابن کوّاء یکی از خوارج به هنگام نماز جماعت علی (ع) با صدای بلند گفت : وَ لَقَدْ أُوحِی إِلَیک وَ إِلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِک لَئِنْ أَشْرَکتَ لَیحْبَطَنَّ عَمَلُک وَ لَتَکونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ [زمر-۶۵] .
که علی (ع) به خاطروَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکمْ تُرْحَمُونَ [اعراف-۲۰۴] .
سکوت کرد و سپس به نماز ادامه داد؛ اما او همان آیه را تکرار کرد و بالاخره امیرالمؤمنین (ع) در نماز این آیه را خواند : فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَ لا یسْتَخِفَّنَّک الَّذِینَ لا یوقِنُونَ [(روم/۶۰)] [تهذیب الأحکام ، ج۳ ، ص۳۵] .
۱- خوارج به عنوان اعتراض به امیرالمؤمنین (ع) در مسجد کوفه جمع شده و در نماز جماعت شرکت نمی‌کردند و گاهی با شعارهای تند و زننده مخالفت خود را علنی می‌کردند. روزی امیرالمؤمنین (ع) مشغول نماز بود که ابن کوّاء (از سران خوارج) در نماز فرادای خود به عنوان اعتراض این آیه را تلاوت کرد : وَ لَقَدْ أُوحِی إِلَیک وَ إِلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِک لَئِنْ أَشْرَکتَ لَیحْبَطَنَّ عَمَلُک وَ لَتَکونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ [(زمر-۶۵) تهذیب الأحکام ، ج۳ ، ص۳۵] .
امام به حکم قرآن : وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکمْ تُرْحَمُونَ [(اعراف/۲۰۴)]
سکوت کرد تا آیه تمام شد و سپس به نماز ادامه داد. اما ابن کوّاء مجددا آیه را تلاوت کرد تا چند بار. حضرت سرانجام با آیه‌ای از قرآن (که به نمازش هم آسیب نرسد) فرمود : فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَ لا یسْتَخِفَّنَّک الَّذِینَ لا یوقِنُونَ [(روم/۶۰)] .

۳. عدم مداهنه وسازش

۲- روزی هنگام سخنرانی امیرالمؤمنین (ع) در مسجد کوفه عده‌ای از خوارج یکی یکی و سپس گروهی برخاسته و شعارلَا حُکمَ إِلَّا لِلَّهِ

سر دادند. امام فرمود : کلِمَةُ حَقٍّ یرَادُ بِهَا البَاطِلُ

و فرمودند : تا وقتی دست به شمشیر نبرده‌اید از سه حق برخوردارید.

اولا : لَا نَمْنَعُکمْ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ تُصَلُّوا فِیهَا

ثانیا : وَ لَا نَمْنَعُکمُ الْفَیءَ مَا کانَتْ أَیدِیکمْ مَعَ أَیدِینَا

ثالثا : وَ لَا نَبْدَوکمْ بِحَرْبٍ حَتَّی تَبْدَءُونَا (بِهِ) [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۳۹۳] .

- خوارج در ابتدا مشغول انتقاد و بحث آزاد ولی کم کم دست به شورش زندند.

- در منزل یکی از هم مسلکان خود جمع شدند و با خطابه او به نام نهی از منکر طغیان کردند.

- امنیت راههارا سلب و غارتگری را پیشه خود کردند.

- امام (ع) آنها را تعقیب و در کنار نهروان با آنها برخورد کرد.

- پرچم امان را به دست ابوایوب انصاری داد و فرمود هر کس در سایه او قرار گیرد در امان است. از ۱۲۰۰۰ نفر ۸۰۰۰ نفر توبه کردند و باقی شکست خوردند.

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ خَطَبَ بِالْکوفَةِ فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْخَوَارِجِ فَقَالَ لَا حُکمَ إِلَّا لِلَّهِ فَسَکتَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) ثُمَّ قَامَ آخَرُ وَ آخَرُ فَلَمَّا أَکثَرُوا قَالَ کلِمَةُ حَقٍّ یرَادُ بِهَا البَاطِلُ لَکمْ عِنْدَنَا ثَلَاثُ خِصَالٍ (۱) لَا نَمْنَعُکمْ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ تُصَلُّوا فِیهَا (۲) وَ لَا نَمْنَعُکمُ الْفَیءَ مَا کانَتْ أَیدِیکمْ مَعَ أَیدِینَا (۳) وَ لَا نَبْدَوکمْ بِحَرْبٍ حَتَّی تَبْدَءُونَا (بِهِ) وَ أَشْهَدُ لَقَدْ أَخْبَرَنِی النَّبِی الصَّادِقُ (ص) عَنِ الرُّوحِ الْأَمِینِ عَنْ رَبِّ الْعَالَمِینَ أَنَّهُ لَا یخْرُجُ (عَلَینَا) مِنْکمْ مِنْ فِئَةٍ قَلَّتْ أَوْ کثُرَتْ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ حَتْفَهَا (هلاکت) عَلَی أَیدِینَا وَ إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ جِهَادُکمْ وَ أَفْضَلَ الْمُجَاهِدِینَ مَنْ قَتَلَکمْ وَ أَفْضَلَ الشُّهَدَاءِ مَنْ قَتَلْتُمُوهُ فَاعْمَلُوا مَا أَنْتُمْ عَامِلُونَ فَیوْمَ الْقِیامَةِ یخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ وَ لِکلِّ نَبَإٍ مُسْتَقَرٌّ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۳۹۳] .

۴. نفرین

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا أَبَا لَکمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۳۶] .

۲- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَصَابَکمْ حَاصِبٌ وَ لَا بَقِی مِنْکمْ آثِرٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۵۸] .

(گرد بادی شما را فرا گیرد و انسانی از شما نماند)

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَأُوبُوا شَرَّ مئَآبٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۵۸] .

(خدا شما را به بدترین جایگاه بر گرداند.)

۴- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَمَا إِنَّکمْ سَتَلْقَوْنَ بَعْدِی ذُلًّا شَامِلًا [نهج البلاغه ، خطبه ۵۸] .

(خداوند بعد از من شما را ذلیل خواهد کرد.)

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بُعْداً لَهُمْ کمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۸۱] .

۷. نکته ها

۱. درسها

۱- ارزشها و ملاکها را فدای ظاهر مذهبی نکنیم.
۲- به هر کس به اندازه ظرفیتش اطلاعات بدهیم که اگر دشمن شد خطرش کمتر باشد.
۳- از تعصبهای نابجا بپرهیزیم و انسانهایی انتقادپذیر و متواضع باشیم.
۴- جامعه اسلامی ایده‌آل جامعه‌ای است که اول معیارها را بشناسد و تا وقتی که افراد این ارزشها را دارند بها دهد و هرگونه سقوط کردند رها کند.
۵- رمز رستگاری مسلمین رابطه با امام معصوم است ، هم در علم ، هم در عمل و رهبری.
۶- در مطالعات خود با افراد دین شناس و فقیه در ارتباط باشیم.

۲. ولایتمداری

منبع : [الغدیر ، ج۷ ، ص۲۱۶] .

ثبات الخلیفهٔ علی المبدأ

عن أبی سعید الخدری : ان أبابکر جاء الی رسول الله (ص) فقال : یا رسول الله! انّی مررت بوادی کذا و کذا فاذا رجل متخشع حسن الهیئهٔ یصلی ، فقال له رسول الله (ص) اذهب الیه فاقتله. قال : فذهب الیه ابوبکر فلما رآه علی تلک الحالهٔ کره ان یقتله فجاء الی رسول الله (ص) فقال آلنبی (ص) لعمر : "اذهب الیه فاقتله. قال فذهب عمر فرآه علی تلک الحال التی رآه ابوبکر فکره ان یقتله فرجع فقال : یا رسول الله! انی رأیته متخشعا فکرهت ان اقتله قال : یا علی! اذهب فاقتله. فذهب علی فلم یره فرجع فقال : یا رسول الله انی لم راه ، فقال النبی (ص) : ان هذا و اصحابه یقرؤن القرآن لا یجاوز تراقیهم یمرقون من الدین کما یمرق السهم من الرمیهٔ ثم لا یعودون فیه حتی یعود السهم فی فوقهٔ فاقتلوهم هم شر البریهٔ.

و عن انس بن مالک قال : کان فی عهد رسول الله (ص) رجل یعجبنا تعبده و اجتهاده و قد ذکرنا ذلک لرسول الله (ص) باسمه فلم یعرفه فوصفناه بصفته فلم یعرفه فینا نحن نذکره و اذ طلع الرجل قلنا : هو هذا. قال : انک لتخبرونی عن رجل ان فی وجهه لسفعهٔ من الشیطان فاقبل حتی وقف علیهم و لم یسلم فقال له رسول الله (ص) انشدک الله هل قلت حین وفت علی المجلس : ما فی القوم احد افضل من او خیر منّی؟ قال : اللهم نعم. ثم دخل یصلی فقال رسول الله : من یقتل الرجل؟ فقال ابوبکر انا ، فدخل علیه فوجده یصلی فقال : سبحان الله! اقتل رجلا یصلی؟ و قد نهی رسول الله (ص) عن قتل المصلین ، فخرج. فقال رسول الله (ص) ما فعلت؟ قال : کرهت ان اقتله و هو یصلی و انت قد نهیت عن قتل المصلین. فقال : من یقتل الرجل؟ قال عمر : انا. فدخل فوجده واضعا جبهته فقال عمر ابوبکر افضل منّی فخرج فقال له النبی (ص) مه؟ قال : وجدته واضعا وجهه لله فکرهت ان اقتله. فقال : من یقتل الرجل؟ فقال علی : انا. فقال : انت ان ادرکته. فدخل علیه فوجده قد خرج فرجع الی رسول الله (س) قال له : مه؟ قال : وجدته قد خرج. قال لو قتل ما اختلف من امتی رجلان کان اولهم و آخرهم.

صاحب القصهٔ هو ذوالثدیهٔ رأس الفتنه یوم النهروان قتله امیر المؤمنین الامام علی یوم ذالک کما فی صحیح مسلم و سنن ابی داوود ، قال الثعالبی فی ثمار القلوب" ۲۳۲ : ذو الثدیهٔ شیخ الخوارج و کبیرهم الذی علمهم الضلال ، و کان النبی (ص) امر بقله و هو فی الصلاهٔ ، فکعّ عنه ابوبکر و عمر رضی الله عنهما ، فلما قصده علی رضی الله عنه لم یره ، فقال له النبی (ص) : اما انک لو قتلته لکان اوّل فتنهٔ و آخرها ، و لمّا کان یوم النهروان وجد بین القتلی فقال علی رضی الله عنه : ائتونی ببده المخدجهٔ. فاتی بها فامر بنصبها.

قال الامینی : هلم معی نسائل الرجلین ممن اخذا انّ الصلاهٔ تحقن دم صاحبها؟ هل اخذاها عن شریعهٔ غاب الصادع بها ، فارتبکا بین قولیه؟ أليست هی الشریعهٔ المحمدیهٔ و صاحبها هو الذی امر بقتل الرجل؟ و هو ینظر الیه من کثب ، و یعلم انّه یصلی و قد

اخبرته الصحابة و فيهم الرجلان بخضوعه و خشوعه فی صلاته و اعجابهم بتعبّده و اجتهاده و فی المخبرين ابوبكر نفسه ، غير انّ رسول الله (ص) عرف بواسع علمه النبویّ انّ كلّ ذلك عن دهاء و تصنّع يريد به اغراء الدهماء للحصول علی امنيته الفاسدة التی لم نتمكن منها الا ـ علی عهد الخوارج فاراد (ص) قمع بكل الجرثومة الخبيثة بقتله ، و لقد اراد (ص) تعريف الناس بالرجل و اغيقافهم علی ما انطوت عليه اضالعه فاستحفاه عمّ دارفی خلده حين وقف علی القوم و فيهم النبی (ص) و اراد ان يعلموا انّه يجد نفسه خيرا او افضل منهم و منه (ص) .

ای كافر هذا يجب قتله لاسيما بعد قوله (ص) : انّ فی وجهه لسفعة من الشيطان؟ و ایّ شقیّ هذا يقف علی المنتدی و قد ضمّ صدره نبیّ العظمة و لم يسّلم؟ و ایّ صفيق يعربق عن سوء ما هجس فی ضميره بكل صراحة. غر محتشم عن موقفه ، و لامكترث ،

۱. خواستگاری

۱. قداست ازدواج

اسلام ازدواج را مقدس می‌داند.

مسیحیت ازدواج را خلاف تقدس می‌داند و لذا پاپ و بزرگان باید ازدواج نکرده باشند و اجازه ازدواج در مسیحیت به خاطر جلوگیری از فساد بیشتر و به اصطلاح دفع افسد به فاسد است. قداست ازدواج عللی دارد :

۱- کم شدن گناه :

۲- کانون نسل سازی : گروهی می گویند : بچه در زایشگاه متولد ، بعد کودکستان ، دبستان ، دبیرستان ، دانشگاه ، کارمند مربی همه حکومت و به جای حقوق پدر بر فرزند حق دولت بر مردم.

۲. فلسفه ازدواج

۱. آرامش روحی

وَ مِنْ آياتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكمْ مِنْ أَنْفُسِكمْ أَزْواجاً لِتَسْكنُوا إِلَيها وَ جَعَلَ بَينَكمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

یکی از خصایص و نیازهای بشر انس و الفت است. تنهایی برای انسان دشوار است و نیاز به کسی دارد که امین و غمخوار و مهربان و رازدار باشد تا با او انس بگیرد.

نیاز به کسی دارد که عشقش را و مودت خالصانه‌اش را ، نثار او کند. بهترین فردی که می‌تواند این نیاز را تامین کند همسر است؛ چه زن و چه شوهر. از میان فوائد بسیار ازدواج تنها این یک مورد را نام برده معلوم می‌شود مهم‌ترین فائده است.

قَالَ‌الرِّضَا (ع) : مَا أَفَادَ عَبْدٌ فَائِدَةً خَيراً مِنْ زَوْجَةٍ صَالِحَةٍ إِذَا رَآهَا سَرَّتْهُ وَ إِذَا غَابَ عَنْهَا حَفِظَتْهُ فِی نَفْسِهَا وَ مَالِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۷] .

سئوال : قرآن فلسفه ازدواج را چه می‌داند؟

جواب : آرامش روحی

وَ جَعَلَ مِنْها زَوْجَها لِيسْكنَ إِلَيها [اعراف/۱۸۹] .

وَ مِنْ آياتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكمْ مِنْ أَنْفُسِكمْ أَزْواجاً لِتَسْكنُوا إِلَيها وَ جَعَلَ بَينَكمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

۲. حفظ دین

ابوذر غفاری از رسول خدا (ص) پرسید آیا ممکن است لذت بردن از همسر هم ثواب داشته باشد؟ حضرت فرمود : " اگر این همسر نبود به صورت غیر مشروع انجام می‌دادی و گناهکار بودی ، پس حتما پاداش خواهی برد".

در تاریخ اسلام افرادی بوده‌اند که فقط به خاطر اطاعت از خدا و سنت رسول ازدواج کرده‌اند.

اذا تزویج العبد فقد استکمل نصف الدین فلیتق الله فی النصف الباقی. [کنزالمعال /۴۴۴۰۳]

۳. پیش گیری از گناه

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَزَوَّجَ أَحْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۸] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحَبَّ أَنْ يلْقَى اللَّهَ طَاهِراً مُطَهَّراً فَلْيلْقَهُ بِزَوْجَةٍ [النوادر راوندی ، ص۱۲] .

۳- رسول خدا (ص) به جوانان فرمود : " با ازدواج چشم و دامن خود را از گناه پاک بدارید" [مستدرک ، ج۲ ، ص۵۳۱] .

۴- رسول خدا (ص) فرمود : "هر کس که در جوانی ازدواج کند صدای ناله شیطان بلند می‌شود که واویلا دو ثلث دینش از دستبرد من مصون می‌ماند" [مستدرک ، ج۲ ، ص۵۳۰] .

سئوال : آیا اسلام برای پیش گیری از گناه طرحی دارد؟

جواب : آری ، ازدواج.

قالَ یا قَوْمِ هولاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لکمْ [هود/۷۸]

۴. عمل به سنت پیامبر (ص)

النکاح سنتی فمن رغب عن سنت فلیس منّی . [بحار ، ج۱۰۳/ص۲۲۰]

۵. تولید مثل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَنَاکحُوا تَنَاسَلُوا أُبَاهِی بِکمُ الْأُمَمَ يوْمَ الْقِيامَةِ [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۲۶۱] .

در روایات انتخاب همسر به صفاتی اشاره شده که در نسل اثر می‌گذارد و معلوم است که یکی از هدفهای ازدواج تولدی نسلی سالم و صالح است.

اسلام به انتخاب همسر "و داشتن فرزند " تشویق کرده است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا يمْنَعُ الْمُومِنَ أَنْ يتَّخِذَ أَهْلًا لَعَلَّ اللَّهُ أَنْ يرْزُقَهُ نَسَمَةً تُثْقِلُ الْأَرْضَ بِهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۸۲] .

رسول خدا (ص) فرمودند : "چه مانع دارد همسری انتخاب کنید شاید خداوند فرزندی به شما عطا کند که با گفتن : لا اله الا اللهزمین را سنگین کند" [وسائل ، ج۱۴ ، ص۳] .

۳. فواید ازدواج

۱. سلامتی

دانشمندان می‌گویند : ارضای صحیح و به موقع غریزه جنسی برای سلامت جسم و جان یک ضرورت است و ترک آن باعث بیماری‌های روانی وامراضی از قبیل ضعف اعصاب ، اضطراب ، افسردگی ، یأس ، تشنج ، تندخویی ، بد بینی ، گوشه‌گیری و گاهی سوء هاضمه و سردرد می‌شود. / انتخاب همسر ، امینی ، ص۲۶.

۲. استقلال

دختر و پسر قبل از ازدواج جزء خانواده و تابع محسوب می‌شوند ، در حالی که بعد از ازدواج مستقل ، مبتکر و تصمیم گیرند و مسؤلیت می‌پذیرند و محصول کسب و کارشان به واحد نوبنیاد خانواده تعلق می گیرد.

۳. امنیت

اگر بنیاد خانواده‌ها مستحکم باشد؛ به طور محسوس از فسادها ، طغیان ها ، ولگردی ها ، قتل و سرقت ها ، جنایت ها و ناامنیتی ها ، تجاوز به عنف‌ها و اعتیادها و خودکشی‌ها کاسته می‌شود. چون اکثر این افراد از کسانی هستند که از کانون گرم خانواده محرومند. [انتخاب همسر ، ص۲۹] .

۴. توسعه روحی

انسان مجرد می گوید : خودم ، معیل می گوید : خودم و همسرم و فرزندم.

۵. تلاش

کسی که مخارجش سنگین شد مجبور به فکر کار و تلاش است.

وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها [هود/۶۱] .

خانه سازی

ایجاد کار

بازار رقابت

۶. آینده نگری

کسی که ازدواج کرد و فرزند داشت برای تامین زندگی نسل خود آینده نگری هم دارد.

۷. نقش ازدواج

گستردگی فامیل : انسان که فامیل نسبی دارد ، فامیل سببی نیز پیدا می کند.

پر کردن اوقات فراغت :

نجات از خود بینی به دیگران

تربیت نسل

انگیزه کار و تلاش

تقویت روحیه خدمت رسانی ، عاطفه ، استقلال در زندگی ، تحمل و کظم غیظ ، صبر ، اطعام ، امر به معروف ، ایثار ، آماده باش ، آینده نگری ، زندگی اجتماعی ، صرف نظر از خواسته‌های خود به خاطر خواسته‌های دیگران.

۴. موانع ازدواج

۱. تجملات

توقعات زاید و دست و پا گیر

مراسم سنگین عقد و عروسی

مهریه‌های سنگین و جهاز مفصل

توقع مسکن مستقل

بیکاری و یا حقوق کم داماد

نداشتن امکانات والدین و مخارج سنگین زندگی باعث تاخیر ازدواج می‌شود. خانواده‌ها دو دسته هستند : دسته اول که واقعا فقیرند یا اصلا کار ندارند یا بیمارند یا درآمدشان از حداقل زندگی کمتر است؛ عذر اینها قبول است و به کسی که قدرت نفقه ندارد نمی شود گفت : ازدواج کن ، بلکه باید به دنبال درآمد مشروع هم باشد.

۲. فقر

و صبر کنند قرآن می‌فرماید : وَ لْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لا يجِدُونَ نِكاحاً حَتّى يغْنِيهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نور/۳۳] .

بهتر است تا زمان مناسب اینگونه جوانان عفت و پاکدامنی خود را حفظ کنند ، البته اولیای آنها و حکومت اسلامی و افراد خیر جامعه مسئول رسیدگی به چنین جوانهایی هستند.

دسته دوم : کسانی هستند که واقعا فقیر نیستند ، بلکه توقعات و بلند پروازی های بی جا و تجمل پرستی مانع راه شده است.

این دسته با ساده گرفتن مراسم و حذف تشریفات می‌توانند به این سنت نبوی عمل کنند ، به جای منزل مستقل منزل اجاره‌ای یا منزل پدر و مادر؛ به جای یک خانه ، یک اطاق؛ به جای فرش ، موکت؛ به جای تشریفات ، قناعت و...چطور وقتی گرسنه‌ایم منتظر میز وصندلی و دسر سفره رنگین نمی‌نشینیم.

۳. ادامه تحصیلات

راه حل این مشکل :

۱- خانواده دختر به اندازه توان کمک کند؛ فرض کند دختر در حال تحصیل و مجرد است.

۲- خانواده پسر نیز نگوید پسرمان زن گرفته به ما ربطی ندارد؛ مخارج او را تامین کند.

۳- دختر و پسر هم توقعات خود را کم کنند تا فراغت از تحصیل و پیدا شدن شغل.

۴- تا خاتمه تحصیل در خانه پدر عروس بمانند.

۵- مسئولین کشور و مراکز آموزشی با دادن تحصیلات و امور خوابگاه کمک کنند.

۷- افراد خیر که اطاق دارند موقّتا در اختیار تازه عروس و داماد قرار دهند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَينَ اثْنَينِ فِی نِكَاحٍ حَتَّى يجْمَعَ اللَّهُ بَينَهُمَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۱] .

ادامه تحصیلات

دنیای امروز دنیای علم است و اغلب پسران و دختران علاقه دارند حداقل دیپلم بگیرند. اما ازدواج را با درس خواندن ناسازگار می‌دانند ، زیرا برای پسر : ۱- ازدواج مسئولیت آفرین است. ۲- شغل و درآمدی ندارد تا اداره کند و نان خور پدر است. ۳- فکرش آزاد است و با ازدواج فرصت را از دست می‌دهد.

و برای دختر : ۱

- باید شوهر داری کند و فراغتی برای درس خواندن ندارد.

۲- از هم ردیف‌های خود عقب می‌افتد.

در نتیجه : تحت شدیدترین فشارهای غریزه جنسی می‌سوزند و می‌سازند ، چون ادامه تحصیلات را لازم می‌دانند. اما غریزه جنسی از طریق غیر مجاز خود را آشکار می کند. مفاسد اخلاقی ، انحرافات جنسی ، تجاوزات نامشروع ، چشم چرانی ، و ولگردی معلول تاخیر ازدواج است.

۴. تذکراتی به جوانان مجرد :

۱. نکات اخلاقی

سئوال : اگر مشکل مالی بود چه کنیم؟ اگر همسر پیدانشد چه کنیم؟
جواب : ۱ ـ توکل : إِنْ یکونُوا فُقَراءَ یغْنِهِمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نور/۳۲] .
۲ ـ تاخیر همراه باعفت : وَ لْیسْتَعْفِفِ الَّذِینَ لا یجِدُونَ نِکاحاً [نور/۳۳] .
۳ ـ از بیت المال : جوانی که استمناء کرده بود ، حضرت پس از تعزیر ، از بیت المال او را داماد کرد.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أُتِی بِرَجُلٍ عَبِثَ بِذَکرِهِ فَضَرَبَ یدَهُ حَتَّی احْمَرَّتْ ثُمَّ زَوَّجَهُ مِنْ بَیتِ الْمَالِ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۵] .
تذکراتی به جوانان مجرد :
۱.عفت خود را نگهدارید.
۲. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا مِنْ عِبَادَةٍ أَفْضَلَ مِنْ عِفَّةِ بَطْنٍ وَ فَرْجٍ [کافی ، ج۲ ، ص۸۰] .
وَ لا تَقْرَبُوا الزِّنی إِنَّهُ کانَ فاحِشَةً وَ ساءَ سَبِیلًا [اسراء/۳۲] .
زنا ، لواط و استمنا پایانش بدبختی دنیا و آخرت است.
۲- به نامحرم نگاه نکنید.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ مَسْمُومٌ وَ کمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِیلَةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .
۳- اگر صحنه گناه پیش آمد فورا با کاری دیگر خودتان را مشغول کنید؛ برخیزید وضو بگیرید و دو رکعت نماز بخوانید و از خدا استمداد بطلبید.
۴- اشتغال پیدا کنید. سرچشمه بسیاری از معاصی ایام فراغت است ، با کار ، ورزش ، مطالعه و... اوقات خود را پر کنید.
۵- با نامحرم خلوت نکنید. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کان یؤمن بالله و الیوم الآخر فلا یبیت فی موضع یسمع نفسه امرأة لیست له بمحرمة [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۹۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یخْلُو بِامْرَأَةٍ رَجُلٌ فَمَا مِنْ رَجُلٍ خَلَا بِامْرَأَةٍ إِلَّا کانَ الشَّیطَانُ ثَالِثَهُمَا [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۲۱۴] .
۶- با نامحرم شوخی نکنید. گرم گرفتن و شوخی و خندیدن زن و مرد نامحرم خطرناک است. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ فَاکهَ امْرَأَةً لَا یمْلِکهَا (حَبَسَهُ اللَّهُ) بِکلِّ کلِمَةٍ کلَّمَهَا فِی الدُّنْیا أَلْفَ عَامٍ [وسائل‌الشیعة ، ج ۲۰ ، ص۱۹۸] .
۷- در یک رختخواب نخوابید. پسر با پسر ، دختر با پسر و لو محرم باشند نباید در یک بستر بخوابند.
۸- با نامحرم مصافحه نکنید. رسول خدا (ص) می‌فرمایند : "هر کس به صورت حرام با نامحرمی مصافحه کند در قیامت دست بسته محشور می‌شود" [وسائل ، ج۱۴ ، ص۲۷۰] .
عن الامام الباقر (ع) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَافَحَ امْرَأَةً تَحْرُمُ عَلَیهِ فَقَدْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .
۹- به فیلم‌های مبتذل نگاه نکنید.
۱۰- پوشش و حجاب اسلامی را رعایت کنید.
۱۱- در انتخاب دوست دقت کنید. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَارِنْ أَهْلَ الْخَیرِ تَکنْ مِنْهُمْ وَ بَایِنْ أَهْلَ الشَّرِّ تَبِنْ عَنْهُمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .
۱۲- پرهیز از سیر شدن کامل (روزه گرفتن)
۱۳- پرهیز از دوست ناباب

۱۴- یاد خطرات گناه و کیفرهای الهی.

۲. استفاده از فرصت جوانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یـا أَبَـاذَرٍّ! اغْتَنِمْ خَمْساً قَبْـلَ خَمْسٍ شَـبَابَک قَبْـلَ هَرَمِک وَ صِـحَّتَک قَبْلَ سُـقْمِک وَ غِنَاک قَبْلَ فَقْرِک وَ فَرَاغَک قَبْلَ شُغْلِک وَ حَیاتَک قَبْلَ مَوْتِک [أمالی طوسی ، ص۵۲۵] .

رسول خدا (ص) می‌فرمایند : " قبل از اینکه جوانی را از دست بدهی قدرش را بدان ، دوران جوانی بهترین ایام عمر است".

صحت و سلامت فرصت و فرصت و فراغت نیرو و قدرت عشق به علم و معرفت و... از ویژگیهای جوانی است.

۱- اگر به تحصیل اشتغال دارید؛ خوب درس بخوانید ، وقت را تلف نکنید ، نظم داشته باشید ، مشکلات را از استاد بپرسید و مطالعه زیاد داشته باشید.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لست أحب أن أری الشاب منکم إلا غادیا فی حالین إما عالما أو متعلما [أمالی طوسی ، ص۳۰۳] .

۲- اگر مشغول کار هستید به کار خود دلگرم و جدی باشید ، تلاش کنید ، تجربه استاد را بیاموزید و از خدا بخواهید که شما را صنعتگری امین قرار دهد. از خدا طلب رزق حلال کنید و کارتان را بدون عیب انجام دهید.

۳- اگر حقوق دارید ، ول خرجی نکنید ، به فکر آینده و نیازهای آینده باشید ، درآمدتان را بیهوده صرف نکنید ، وسایل منزل را آرام آرام تهیه کنید ، به امید پدر و مادر نباشید ، از توقع خود بکاهید و تقدیر المعیشهٔ را از جوانی بکار ببرید.

۴- اگر بیکار هستید ، به هر طریقی شده شغلی پیدا کنید؛ آدم بیکار احترام و ارزش ندارد.

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَ عَزَّ یبْغِضُ الْعَبْدَ النَّوَّامَ الْفَارِغَ [کافی ، ج۵ ، ص۸۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا خَیرَ فِی مَنْ لَا یحِبُّ جَمْعَ الْمَالِ مِنْ حَلَالٍ یکفُّ بِهِ وَجْهَهُ وَ یقْضِی بِهِ دَینَهُ وَ یصِلُ بِهِ رَحِمَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۷۲] .

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَی کلَّهُ عَلَی النَّاسِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۲] .

حتی اگر وضع پدر و مادرتان خوب است و زندگی شما تأمین است به سراغ شغلی بروید.

۵. شرایط ازدواج

۱. سن ازدواج

طبیعت و آفرینش سن ازدواج را تعیین کرده و آن سن بلوغ است ، لکن به تناسب شرایط جغرافیائی ، محیط اجتماعی و خانوادگی و روحی نوسان پیدا می کند.

غریزه جنیسی در سنین ۱۷ و ۱۸ در پسران و ۱۴ و ۱۵ در دختران کاملا بیدار شده است. و جوان تحت فشار قرار می گیرد و مانند نیاز به آب و غذا است. و جز ارضای مشروع چاره‌ای نیست. فقط با ورزش و تفریح و... می شود ازدواج را مقداری به تاخیر انداخت .

۲. اجازه ولی

در ازدواج پسر اراده والدین شرط نیست و خود پسر باید تصمیم بگیرد و در حد امکان رضایت والدین را جلب نماید. اما در مورد دختر؛ او هم در امر ازدواج آزاد است و کسی حق ندارد بر او تحمیل کند ، ولی علاوه بر اجازه و رضایت دختر اجازه ولیّ شرعی او هم لازم است.البته احادیث بین دختر باکره و بیوه فرق گذاشته ، اسلام از دختر سلب استقلال نکرده ، بلکه برای جلوگیری از خطا و اشتباه توصیه کرده از تجربیات پدر و جد استفاده کند ، چون دختر دوشیزه از یک نوع خوش بینی و زود

باوری برخوردار است و از حیله و نیزنگ بعضی شیادان بی اطلاع است و لذا نیاز به مشاوره دارند و چه مشاوری دل سوزتر از پدر. البته اجازه ولی در ۲ مورد استثناء شده؛ ۱- دسترسی به پدر و جد پدری نیست. ۲- همسر مناسبی پیدا شده و پدر بی جهت مخالفت می کند.

تذکر : در صورت نبود پدر و جد پدری هیچ کس حق ولایت ندارد.

۳. دقت در انتخاب

قال الصادق (ع) : "زن به منزله گلوبندی است که بر گردن می‌افکنند ، پس مراقب باش".

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : انْظُرْ أَينَ تَضَعُ نَفْسَک؟ وَ مَنْ تُشْرِكهُ فِی مَالِك وَ تُطْلِعُهُ عَلَی دِینِك وَ سِرِّك [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ! إِنِّی أَعُوذُ بِك وَ مِنْ زَوْجَةٍ تُشَیِّبُنِی قَبْلَ أَوَانِ مَشِیبِی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۵۸] .

در انتخاب همسر احساسات غلبه نکند.

عجله نکنید؛ پس از فکر و مشورت و گفتگو اقدام کنید. بخش زیادی از اختلافات خانوادگی ریشه‌اش عدم تدبیر در انتخاب همسر است.

انتخاب همسر انتخاب لباس نیست؛ انتخاب شریک زندگی است وتاثیرش تا پایان عمر و تا قیامت هست.

ازدواج های سطحی که با یک تلفن یا برخوردی در اتوبوس و یا پارک و غیره صورت می گیرد عاقبت خوبی ندارد.

۴. توجه به اصالت خانوادگی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیهَا النَّاسُ! إِیاکمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ. قِیلَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ؟ قَالَ : الْمَرْأَةُ الْحَسْنَاءُ فِی مَنْبِتِ السَّوْءِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۲] .

(خضراء الدمن = سبزه هائی که روی زباله می روید)

وَ وَرِثَ سُلَیمانُ داوُدَ [نمل/۱۶] .

یا وَارِثَ آدَمَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَشْهَدُ أَنَّك كنْتَ نُوراً فِی الْأَصْلَابِ الشَّامِخَةِ (زیارت اربعین) [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَهْلِ الْبُیوتَاتِ الصَّالِحَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

وَ ما كانَتْ أُمُّك بَغِیا [مریم/۲۸] .

ما كانَ أَبُوك امْرَأَ سَوْءٍ [مریم/۲۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّةَ مِنْ وُلْدِك (زیارت اربعین) [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا کرم [أکرم] أصل الرجل کرم مغیبه و محضره [غررالحکم ، ص۴۰۹] .

قَالَ عُمَرُ : انظر فی أی نصاب تضع ولدک فإن العرق دساس. [شرح‌نهج‌البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۲ ، ص۱۱۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : حسن الأخلاق برهان کرم الأعراق [غررالحکم ، ص۲۵۴] .

لا یلِدُوا إِلّا فاجِراً كفّاراً [نوح/۲۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : السعید من سعد فی بطن أمه [توحید صدوق ، ص۳۵۶] .

۵. ازدواج های ممنوع

۱- محارم نسبی ، مانند : پدر ، مادر ، فرزند ، خواهر ، برادر ، نوه ، عمو ، عمه ، دائی ، خاله ، فرزندان خواهر ، فرزندان برادر ،

جد و جده.

۲- محارم سببی ، ماننـد : مادر زن ، پـدر شوهر ، نامادری ، (زن پـدر) ، ناپـدری (شوهر مادر) ناپسری (پسر شوهر) نادختری (دختر زن) و خواهر همسر (البته خواهر همسر محرم نیست) .

۳- محـارم رضاعی ، اگر کودکی یک شـبانه روز به طور کامل یا پانزده مرتبه به طور متوالی و کامل از زنی شـیر بنوشـد و در این فاصـله غـذای دیگری نخورد و از طریق پسـتان باشد به این افراد محرم می‌شود : ۱- خود زن ، ۲- شوهر زن ، ۳- فرزندان زن ، ۴- خـواهر و برادر زن ، ۵- عمـو وعمه زن ، ۶- پـدر و مادر زن ، ۷- پـدر و مادر شوهر ، ۸- خـواهر و برادر شوهر ، ۹- عمو و عمه و دائی و خاله شوهر ، ۱۰- دائی و خاله زن.

۴- کسـی که با مردی یا پسری لواط کنـد نمی‌توانـد با مادر یا خواهر یا دختر او ازدواج کنـد و اگر ازدواج کرده اگر بچه دار هم شده باید جدا شوند.

۵- بر مرد و زن مسـلمان ازدواج بـا کـافر ، چه به صورت دائم و چه به صورت موقت حرام است. مرد مسـلمان می‌توانـد بـا زن اهل کتاب عقد موقت داشته باشد ، اما زن مسلمان نمی‌تواند.

۶- آقـای ابراهیم امینی دربـاره ازدواج فـامیلی مطـالب تحقیقی و علمی نوشـته و درپایـان نتیجه گرفته که آمـار بچه‌های ناقص الخلقه در ازدواج هـای فامیلی به مراتب بیشتر است و توصـیه کرده تا حـد امکان از ازدواج فامیلی پرهیز کنیـد. البته اگر کسـی مطمئن باشد که در پدرانشان و مادرانشان بیماری وجود نداشـته می‌تواند ازدواج فامیلی کند ، مثل ازدواج حضـرت علی (ع) و حضرت فاطمه زهرا (س) .

۶. وظیفه دیگران

۱. مسئولین حکومتی

- وظیفه مردم و مسئولین

امیرالمومنین (ع) به دختر فقیری فرمود : " آیا سـرپرستی داری؟ برادرانش را نشان داد. حضـرت از برادرانش پرسـید حرف مرا در مورد خواهرتان می‌پذیرید؟ گفتند : بله.

حضـرت فرمود : خداوند و حاضـرین را شاهد می گیرم که این زن را در برابر چهارصد درهم مهریه به این پسر تزویج نمودم و مهریه از مال من باشد". [وسایی ، ج ۱۴ ، ص ۱۹۶]

۲. عامه مردم

سئوال : وظیفه مردم نسبت به دختر و پسرها

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج ۲ ، ص۱۶۳] .

حدیثی داریم که پیامبر اکرم (ص) به هر جوانی می‌رسید دو سئوال می‌کرد؛ کار داری؟ همسر داری؟

۲ ـ وساطت : مَنْ یشْفَعْ [نساء/۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَینَ اثْنَینِ فِی نِكاحٍ حَتَّی یجْمَعَ اللَّهُ بَینَهُمَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۱] .

۳ ـ اقدام : وَ أَنْكحُوا الْأَیامی مِنْكمْ [نور/۳۲] .

۷. مقدمات ازدواج

۱. انتخاب

۱. صفات همسر خوب

۱. ایمان

سئوال : قرآن ملاک انتخاب همسر رادرچه می‌داند؟ زیبایی ، ثروت و یا ایمان؟

جواب : ایمان.

۱–وَ لا تَنْکحُوا الْمُشْرِکاتِ حَتّی یومِنَّ وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِکةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْکمْ وَ لا تُنْکحُوا الْمُشْرِکینَ حَتّی یومِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُومِنٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِك وَ لَوْ أَعْجَبَکمْ أُولئِك یدْعُونَ إِلَی النّارِ وَ اللّهُ یدْعُوا إِلَی الْجَنَّةِ [بقره/۲۲۱] .

۲– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ لِجَمَالِهَا أَوْ مَالِهَا وُکلَ إِلَی ذَلِك وَ إِذَا تَزَوَّجَهَا لِدِینِهَا رَزَقَهُ اللَّهُ الْجَمَالَ وَ الْمَالَ [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۳] .

۳– قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَتَی رَجُلٌ النَّبِی (ص) یسْتَأْمِرُهُ فِی النِّکاحِ فَقَال : لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) انْکحْ وَ عَلَیك بِذَاتِ الدِّینِ تَرِبَتْ یدَاك [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۲] .

۲. عقل وهوش

حضرت علی (ع) می‌فرماید : "با احمق ازدواج نکن ، زیرا معاشرت با او بلایی عظیم است".

برای تشخیص عقل و هوش از راههای زیر می‌توان استفاده کرد :

۱– معاشرت و گفتگو : دختر و پسر قبل از عقد مقداری با هم صحبت کنند بدون خجالت و از لابلای صحبتها به عقل یکدیگر پی ببرند. از همدیگر بخواهند برنامه آینده ، آرزوها ، توقعات و انتظارات خود را بیان کنند. و برای برخورد با مشکلات چه اندیشیده‌اند؟

۲– سوال و تحقیق : تحقیق از خانواده ، از دوستان و آشنایان و همکلاسی ها....

۳– محل زندگی : از محل زندگی هم می‌شود به فهم افراد پی برد ، مقدار تحصیلات هم معیاری است.

۳. اخلاق

۱–عَنِ الْحُسَینِ بْنِ بَشَّارٍ الْوَاسِطِی قَالَ : "کتَبْتُ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) أَنَّ لِی قَرَابَةً قَدْ خَطَبَ إِلَی وَ فِی خُلُقِهِ شَیءٌ فَقَالَ : لَا تُزَوِّجْهُ إِنْ کانَ سَیئَ الْخُلُقِ" [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۳] .

اخلاق در زندگی باعث شیرینی ، رشد و نجات است. تقوا ، راستگویی ، امانتداری ، خوش زبانی ، خیر خواهی ، پاکیزگی ، گذشت ، بردباری ، وظیفه‌شناسی ، نجابت ، عفّت ، کم توقعی ، نرم خویی ، رعایت اقتصاد ، شجاعت و ایثار و... امتیاز یک انسان است.

در اسلام که اینقدر به انتخاب دوست اهمیت داده شده و فرموده‌اند : حتما دوست راامتحان کنید با قرض ، سفر ، خشم و... چطور ممکن است نسبت به اخلاق بی توجه باشد؟!

۴. جمال

زیبایی فطری است و برای همسر یک مزیت است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اطْلُبُوا الْخَیرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ فَإِنَّ فِعَالَهُمْ أَحْرَی أَنْ یکونَ حَسَناً [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۷۴] .

رسول خدا (ص) می‌فرماید : "هنگامی که خواستید خواستگاری کنید در مورد زیبایی و صورت و مو سؤال کنید. به همین دلیل در فقه اسلامی اهمیت داده شده است که اگر توافق‌های دیگر صورت گرفت ، در مرحله آخر پسر به بدن و موهای دختر

نظر کند؛ البته بدون ریبه.

تذکرات : ۱–زیبائی و زشتی نسبی است.

۲– دین واخلاق را فدای زیبایی نکنیم.

۳– اگر در شکل و ظاهر ایرادی هست با صداقت بگوئید.

۴– در مورد زیبایی افراط نکنید. مردم سه دسته‌اند :

بسیار زیبا : فتنه دارد.

بسیار زشت : کم پیدا می‌شود.

متوسط : اکثرا همین طور هستند.

۵. تحصیلات

علم و دانش برای انسان یک کمال و برای همسر یک مزیت است. با فرد باسواد زودتر می‌شود به تفاهم رسید و برنامه‌های بهتری برای آینده ریخت ، لکن هر فرد باسوادی با فهم و عاقل و باتدبیر نیست؛ متاسفانه در کشور ما تحصیلات ، درس زندگی نمی‌دهند و تنها اطلاعاتی است غیر مفید که جوانان را پرتوقع می‌کند.

۶. سلامت جسم

سلامت جسم از نعمت های بزرگ الهی و از مزایای یک همسر است. در روایت است که با کسانی که بیماریهای مسری دارند مانند : جذام و سل و سفلیس.... ازدواج نکنید. البته شایسته است انسانهای ایثارگر با جانبازان انقلاب ازدواج کرده و آنها را از تنهایی نجات دهند. سلامتی از اعتیاد هم در انتخاب همسر مهم است.

در روایات از ازدواج با شرابخوار به شدت نهی شده است.

۷. شرافت خانوادگی

الْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ [اعراف/۵۸] .

۱– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَيهَا النَّاسُ! إِياكمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ قِيلَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ؟قَالَ : الْمَرْأَةُ الْحَسْنَاءُ فِی مَنْبِتِ السَّوْءِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۹۱] .

۲– در انتخاب همسر گفته‌اند : صفات دایی او را بررسی کنید.

۸. تناسب سنی

انسان در سنین مختلف حالات متفاوت دارد. تمایلات هم در هر سنی یکسان نیست ، پس یک نوع تناسبی باید بین سن دختر و پسر باشد و بهتر است زن چندسالی از مرد کوچکتر باشد ، اما نه تفاوت فاحش (چنانچه در بعضی شهرها رسم است) که زندگی را با مشکلات فراوان روبرو می‌کند. (الا ما شذ و ندر) .

۹. باکره بودن

در روایات توصیه شده که با دختر باکره ازدواج کنید.اما واقعیتی در جامعه ما وجود دارد و آن وجود دهها هزار دختر بیوه است که شوهرانشان را به خاطر اسلام و کشور از دست داده‌اند ، لذا باید به پسران مجرد تفهیم کنیم که شرط باکره بودن امری بسیار کوچک است و باید با شرایط دیگر در نظر گرفت. اگر جوانان ما بپذیرند این مطلب را.... ، اگر خانواده‌های آنان دست از لجاجت بردارند و به فکر نوامیس جامعه اسلامی باشند ، اگر مسئولین ، به خصوص مسئولین بنیاد شهید امکاناتی فراهم کنند ، و اگر بانوان همسر از دست داده ازدواج مجدد را قبیح ندانند؛ زمینه ازدواج صدها همسر شهید که نیز احتیاج به

انس و مودت دارند فراهم خواهد شد.

۱۰. هم کفو بودن

در بحار و مناقب ابن شهر آشوب آمده است که عبد الله بن جعفر طیار دختری زیبا داشت. معاویه او را برای یزید خواستگاری کرد و گفت : اگر دخترت را برای پسر من عقد کنی من هم چند کار می کنم :

۱- اختیار مهر با شما هر چه می‌خواهید مهر کنید.

۲- رفاقت با بنی هاشم توسط این وصلت.

۳- همان طور که دختر تو خیلی خواستگار دارد ، پسر من هم خیلی خواستار دارد.

عبدالله گفت : اختیار ما با حضرت امام حسن و امام حسینعلیهما السلاماست. بنا بر اختلافی که در بحار و مناقب است با مروان فرستاده معاویه شرفیاب خدمت امام شدند. حضرت فرمود : اما این اختیار زیادی مهر با شما ، ما بنی هاشم دخترمان را به مهر نمی‌فروشیم ، به انسانیت می‌فروشیم. اما رفاقت با بنی هاشم خیالی بیش نیست ، چون هدف ما اخروی و سعادت ابدی است و هدف شما خیالی و غرور دنیوی ، بین این دو هدف تبانی کلی است و قابل رفاقت نیست. اما اینکه گفتی یزید هم خیلی خواستار دارد مثل دختر شما درست ، ولی باید ببینیم خواستاران یزید چه کسانی هستند و خواستگاران دختر ما چه افرادی.

۲. نحوه انتخاب دختر

سئوال : درانتخاب همسر ، خود همسر ملاک است یا خانواده او؟

جواب : هر دو

وَ الْبَلَدُ الطَّيبُ يخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ [اعراف/۵۸] .

ما كانَ أَبُوک امْرَأَ سَوْءٍ [مریم/۲۸] .

زَوْجَةٌ مِنْ أَهْلِ الْبُيوتَاتِ الصَّالِحَةِ

۲. استخاره

۱- جای استخاره بعد از مرحله تحقیق و مشاوره است.

۲- در احادیث به ۳ نوع استخاره اشاره شده است.

نوع اول : هنگام تصمیم گیری که دو رکعت نماز بخواند و بعد از نماز دست به دعا بردارد و از خداوند طلب خیر کند. حضرت علی (ع) برای استخاره دو رکعت نماز می‌خواند و صد مرتبهأَسْتَخِيرُ اللَّهَ [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۲۰] .

سپس این دعا را می‌خواند : اللَّهُمَّ! إِنِّی قَدْ هَمَمْتُ بِأَمْرٍ قَدْ عَلِمْتَهُ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ خَيرٌ لِی فِی دِينِی وَ دُنْيای وَ آخِرَتِی فَيسِّرْهُ لِی وَ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّهُ شَرٌّ لِی فِی دِينِی وَ دُنْيای وَ آخِرَتِی فَاصْرِفْهُ عَنِّی كرِهَتْ نَفْسِی ذَلِک أَمْ أَحَبَّتْ فَإِنَّک تَعْلَمُ وَ لَا أَعْلَمُ وَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيوبِ ثُمَّ يعْزِمُ

نوع دوم : استخاره ذات الرقا (ع) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَرَدْتَ أَمْراً فَخُذْ سِتَّ رِقَاعٍ فَاكتُبْ فِی ثَلَاثٍ مِنْهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ خِيرَةً مِنْ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكيمِ لِفُلَانِ بْنِ فُلَانَةَ افْعَلْهُ وَ فِی ثَلَاثٍ مِنْهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ خِيرَةً مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكيمِ لِفُلَانِ بْنِ فُلَانَةَ لَا تَفْعَلْ ثُمَّ ضَعْهَا تَحْتَ مُصَلَّاک ثُمَّ صَلِّ رَكعَتَينِ فَإِذَا فَرَغْتَ فَاسْجُدْ سَجْدَةً وَ قُلْ فِيهَا مِائَةَ مَرَّةٍ أَسْتَخِيرُ اللَّهَ بِرَحْمَتِهِ خِيرَةً فِی عَافِيةٍ ثُمَّ اسْتَوِ جَالِساً وَ قُلِ : اللَّهُمَّ! خِرْ لِی وَ اخْتَرْ لِی فِی جَمِيعِ أُمُورِی فِی يسْرٍ مِنْک وَ عَافِيةٍ ثُمَّ اضْرِبْ بِيدِک إِلَی الرِّقَاعِ فَشَوِّشْهَا وَ أَخْرِجْ وَاحِدَةً فَإِنْ خَرَجَ ثَلَاثٌ مُتَوَالِياتٌ افْعَلْ فَافْعَلِ الْأَمْرَ الَّذِی تُرِيدُهُ وَ إِنْ خَرَجَ ثَلَاثٌ مُتَوَالِياتٌ لَا تَفْعَلْ فَلَا تَفْعَلْهُ وَ إِنْ خَرَجَتْ وَاحِدَةٌ افْعَلْ وَ الْأُخْرَی لَا تَفْعَلْ فَأَخْرِجْ مِنَ الرِّقَاعِ إِلَی خَمْسٍ فَانْظُرْ أَكثَرَهَا فَاعْمَلْ بِهِ وَ دَعِ السَّادِسَةَ لَا تَحْتَاجُ إِلَيهَا [كافی

، ج۳، ص ۴۷۰] .

که حضرت صادق (ع) فرمودند : "در شش قطعه کاغذ بنویسبسم الله الرحمن الرحیم خیرة من اللهدر سه تاافعلو در سه تالاتفعلو زیر سجاده بگذار بعد از نماز درهم بریز اگر سه تا مثل هم آمد که معلوم است و گرنه تا ۵ قطعه را بردار ، هر طرف که اکثریت داشت عمل کن"

نوع سوم : استخاره با قرآن : حضرت صادق (ع) می‌فرمایند "شیطان در حال نماز از همه حالات به انسان دورتر است ، بعد از نماز قرآن را بگشا و در اولین آیه‌ای که چشمت به آن رسید توجه کن و آن‌چه به قلبت القا شده انجام بده. [مکارم الاخلاق ، ۳۶۹]

۳. خواستگاری

۱. علت

۱- خواستگاری مرد از زن بر طبق ناموس آفرینش است و عکس آن مطلوب نیست؛ از مرد طلب و عشق مطلوب و از زن حیا وناز و کرشمه.

۲- البته در موارد استثنائی اشکالی ندارد که دختر از پسر خواستگاری کند؛ مثل پیشنهاد خدیجه به رسول خدا (ص) یا خانواده دختر پیشنهاد کند مثل حضرت شعیب.

۳- در دوران نامزدی پسر و دختر به هم محرم نیستند تا زمان عقد و باید مسائل شرعی را مراعات کنند.

۴- درست است که مراسم نامزدی از استحکام برخوردار نیست و هنوز عقد صورت نگرفته ، امّا خانواده‌ها باید به تعهدات خود عمل کنند و بر عهد خود استوار و وفادار بمانند ، مگر در صورتی که عذر موجه داشته باشند. در هر حال باید به هم زدن عقد به طور مسالمت‌آمیز باشد و با رعایت اخلاق اسلامی و از هتک آبرو و بدگویی ، کینه توزی ، اذیت و آزار جدا بپرهیزید.

۲. مراسم بله برون

آیا پیشنهاد ازدواج از طرف خانواده دختر عیبی دارد؟

جواب : درموارد استثنایی خیر ، اگر جوان دیندار و متعهدّی پیدا شد ، چه اشکالی داردکه خانواده دختر پیشنهاد دهد؟!

إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أُنْکِحَکَ إِحْدَى ابْنَتَی هاتَینِ عَلى أَنْ تَأْجُرَنِی ثَمانِی حِجَجٍ [قصص/۲۷] .

مراسم بله برون بر چه اساسی باشد؟

جواب : سهل گرفتن از طرف پدر دختر : وَ ما أُرِیدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَیکَ [قصص/۲۷] .

تعهّد دادن و جدی گرفتن داماد : سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِینَ [قصص/۲۷] .

سئوال : شرط روابط دختر و پسر چیست؟

جواب : باحفظ حیاو متانت

قالَ ما خَطْبُکما قالَتا لا نَسْقِی حَتّى یصْدِرَ الرِّعاءُ وَ أَبُونا شَیخٌ کبِیرٌ [قصص/۲۳] .

فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی عَلَى اسْتِحْیاءٍ [قصص/۲۵] .

۴. مهریه

۱. فلسفه مهریه

ـ پیامبر (ص) در مراسم عقدی که پیشنهاد ازدواج هم از طرف خانم بود و داماد فقیر بود ، فرمود : قَدْ زَوَّجْتُکَهَا عَلَى مَا تُحْسِنُ

مِنَ الْقُرْآنِ فَعَلِّمْهَا إِياهُ [کافی ، ج۵ ، ص ۳۸۰] .

ـ مخارج زن به عهده شوهر است ، گر چه زن ثروتمند باشد.

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَی کلَّهُ عَلَی النَّاسِ مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَیعَ مَنْ یعُولُ [کافی ، ج۴ ، ص۱۲] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کفَی بِالْمَرْءِ إِثْماً أَنْ یضَیعَ مَنْ یعُولُهُ [کافی ، ج۴ ، ص۱۲] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السُّرَّاقُ ثَلَاثَةٌ مَانِعُ الزَّکاةِ وَ مُسْتَحِلُّ مُهُورِ النِّسَاءِ وَ کذَلِک مَنِ اسْتَدَانَ دَیناً وَ لَمْ ینْوِ قَضَاءَهُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۳] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ امْرَأَةً مَهْرَهَا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ زَانٍ یقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ یوْمَ الْقِیامَةِ عَبْدِی زَوَّجْتُک أَمَتِی عَلَی عَهْدِی فَلَمْ تُوفِ بِعَهْدِی وَ ظَلَمْتَ أَمَتِی فَیوخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَیدْفَعُ إِلَیهَا بِقَدْرِ حَقِّهَا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .

ـ البته عند المطالبه با توجه به آیهفَنَظِرَةٌ إِلى مَیسَرَةٍ [بقره/۲۸۰] .

ـ امام رضا (ع) در پاسخ فلسفه مهر فرمود : دلایل زیادی دارد ، از جمله این که معمولاً زن از تجارت و درآمد محروم است. [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۰۱] .

ـ امام صادق (ع) در فلسفه مهر فرمود : فَإِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَضَی حَاجَتَهُ مِنْهَا قَامَ عَنْهَا وَ لَمْ ینْتَظِرْ فَرَاغَهَا فَصَارَ الصَّدَاقُ عَلَیهِ دُونَهَا لِذَلِک [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۱۳] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ غَافِرٌ کلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ أَحْدَثَ دِیناً أَوِ اغْتَصَبَ أَجِیراً أَجْرَهُ أَوْ رَجُلٌ بَاعَ حُرّا [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۳۳] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تُغَالُوا بِمُهُورِ النِّسَاءِ فَتَکونَ عَدَاوَةً [وسائل‌الشیعة ، ج۲۱ ، ص۲۵۲] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قْذَرُ الذُّنُوبِ ثَلَاثَةٌ قَتْلُ الْبَهِیمَةِ وَ حَبْسُ مَهْرِ الْمَرْأَةِ وَ مَنْعُ الْأَجِیرِ أَجْرَهُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۳۷] .

ـ امام صادق (ع) ماجرای دامادی علی (ع) و فاطمه (سلام الله علیها) را این چنین بیان می‌کند :

"حضرت علی (ع) زره خود را فروخت و خدمت پیامبر (ص) آورد. پیامبر (ص) بلال و ابوبکر و عمّار را صدا زد و دستور داد کمی اثاثیه خانه و جهیزیه برای زهرا (سلام الله علیها) بخرند. اینها بازار رفتند و جهیزیه فاطمه (سلام الله علیها) را خریدند؛ یک پیراهن ، یک روسری ، یک چادر ، یک تخت طناب‌پیچ ، یک جفت تشک ، چهار بالش ، یک پرده ، یک حصیر ، یک آسیاب دستی ، یک طشت مس ، یک مشک آب ، یک ظرف شیردوشی ، یک سطل آبکشی (دولچه) و یک آفتابه"

ـ امام رضا (ع) در بیان علت وجوب مهر بر مرد فرمود : "برای اینکه مخارج زندگی بر مرد است و زن کأنّه خود را در معرض فروش گذاشته و مرد مشتری است با اینکه زن از معامله و تجارت محذور است."

[علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۰۱] .

وَ ما أُرِیدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَیک سَتَجِدُنی إِنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّالِحینَ [قصص/۲۷] .

السَّلَامُ عَلَینَا وَ عَلَی عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِین

۲. سئوال : آیامهریه قیمت و بهای زن است؟

جواب : خیر ، مهریه نشانه صداقت پسر است ، نشانه عشق و اعتقاد مردبه خانواده است .

وَ آتُوا النِّساءَ صَدُقاتِهِنَّ نِحْلَةً [نساء/۴] .

ارکان عقد ازدواج دختر وپسر هستند نه مهریه لذااگر مهریه فراموش شود عقد صحیح است و مهر المثل تعیین می‌شود درصورتی که در بیع اگر بها فراموش شود معامله باطل است.

۱- مرد برای اثبات صدق خویش مهریه را نثار زن می‌کند. (صداق) .
۲- یکی از فلسفه‌های مهر این است که زن نیازهای زمان بارداری خود را تامین کند و آرامش و سکونی داشته باشد ، چون بعد از آمیزش مرد به دنبال کارش می‌رود ، امّا این زن است که باید ۹ ماه بارداری کند. (امام صادقعلیه السلام)
۳- مهر می‌تواند پول ، ملک ، طلا و یا حتی کاری ارزشمند باشد.
۴- مقدار مهر در اسلام تعین نشده ، اما در احادیث از مهریه‌های بسیار زیاد و بسیار کم بدگویی شده. مهر زیاد کینه آور و مهر کم یأس آور است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تُغَالُوا بِمُهُورِ النِّسَاءِ فَتَكونَ عَدَاوَةً [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۳۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّي أَكرَهُ أَنْ يكونَ الْمَهْرُ أَقَلَّ مِنْ عَشَرَةِ دَرَاهِمَ لِكی لَا يشْبِهَ مَهْرَ الْبَغْی [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۰۱] .
۵- اگر بقیه شرایط آماده است ، بخاطر مقدار مهر عروسی را به هم نزنید.
۶- با مهریه‌های بالا دل دختران فقیر را نسوزانید.
۷- با مهریه‌های بالا شعله کینه و چشم و هم چشمی را افزون نکنید.
۸- اگر انتظار دارید مهریه کم باشد ، پس انتظار جهیزیه زیاد هم نداشته باشید .
۹- تا آنجا که ممکن است مهریه را نقدی بپردازید؛ اصل در مهریه نقدی بودن است.
۱۰- رسول خدا (ص) به حضرت علی (ع) فرمودند : "از مال دنیا چه داری؟ عرض کرد : یک شمشیر ، یک شتر و یک زره. فرمود : شمشیر را برای جنگ و شتر را هم برای کار لازم داری ، امّا زره را بفروش. با اجازه حضرت علی (ع) و فاطمه (س) زره را فروخت و جهیزیه خریداری کرد.
نکات : ۱- از این داستان فهمیده می‌شود گویا مهر باید نقد باشد؛ می‌پرسد چه داری؟
۲- پدر عروس در تعیین مهر تمکن مالی داماد را ملاحظه کند.
۳- رسول خدا (ص) همان زره را می‌پذیرد و می گوید : فلان مبلغ بر ذمه.
۴- پدر عروس با پول مهریه جهیزیه تهیه می‌کند.
۳. مهر حضرت زهرا (س)
یک خم سبز رنگ و چند کوزه سفالی.
خرید بازار تمام شد. اجناس را خدمت پیامبر (ص) آوردند. پیامبر (ص) پس از بازدید فرمود : مبارک باشد. نه از بیت المال مصرف کرد نه به داماد فشار آورد نه هزینه زندگی را بالا برد و نه از کسی توقّع داشت. صدور انقلاب یعنی معرفی این الگوها. [نقل از بحار] .
شبی که فاطمه (سلام الله علیها) را به خانه حضرت علی (ع) می‌بردند ، آهنگ تکبیر از فرشتگان و پیامبر (ص) و یاران بلند بود و بدین وسیله تکبیر گفتن یک سنت قرار گرفت. پیامبر (ص) به دختران و زنان اصحاب و یاران فرمود : شادی کنید و رجز و شعر بخوانید والله اکبربگویندالحمد للهبگویند ، ولی حرف خلافی نزنند.
كتَابُ مَوْلِدِ فَاطِمَةَ عَنِ ابْنِ بَابَوَيهِ فِی خَبَرٍ : "أَمَرَ النَّبِی (ص) بَنَاتِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَ نِسَاءَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ أَنْ يمْضِينَ فِی صُحْبَةِ فَاطِمَـةَ (همراه فاطمه (سلام الله علیها) به طرف خانه داماد حرکت کنند) وَ أَنْ يفْرَحْنَ (شادی کنند) وَ يرْجُزْنَ (رجز و شعر بخوانند) وَ يكبِّرْنَ وَ يحْمَدْنَ وَ لَا يقُلْنَ مَا لَا يرْضِی اللَّهَ" [المناقب ، ج۳ ، ص۳۵۴] .
و اکنون آهنگ‌ها لهو لعب و شب اوّل زندگی شب معصیت خدا است که چه بسا آمار گناه در آن شب از هر شبی بیشتر

است.

۴. مقدار مهریه

قال رسول الله (ص) : تیاسروا فی الصداق فان الرجل لیعطی المرأه حتی یبقی ذلک فی نفسه علیها.... [کنزالعمال/۴۴۷۳۱]

در مهریه آسان بگیرید ، زیرا مهریه سنگین موجب عداوت و دشمنی می شود.

قال رسول الله (ص) : افضل نساء امتی احسنتهنّ وجهاً واقلهّن مهراً. [بحار ج۱۰۳/ص۲۳۷]

۵. احکام مهریه

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ وَ لَا یجْعَلُ فِی نَفْسِهِ أَنْ یعْطِیهَا مَهْرَهَا فَهُوَ زِنًى [کافی ، ج۵ ، ص۳۸۳] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَمْهَرَ مَهْراً ثُمَّ لَا ینْوِی قَضَاءَهُ کانَ بِمَنْزِلَةِ السَّارِقِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۸۳] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ لَیغْفِرُ کلَّ ذَنْبٍ یوْمَ الْقِیامَةِ إِلَّا مَهْرَ امْرَأَةٍ وَ مَنِ اغْتَصَبَ أَجِیراً أَجْرَهُ وَ مَنْ بَاعَ حُرّاً [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۱ ، ص۲۶۶] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْإِمَامَ یقْضِی عَنِ الْمُومِنِینَ الدُّیونَ مَا خَلَا مُهُورَ النِّسَاءِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۸۲] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ أَحَقَّ الشُّرُوطِ أَنْ یوفَى بِهَا مَا اسْتَحْلَلْتُمْ بِهِ الْفُرُوج [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۹۹] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ امْرَأَةً مَهْرَهَا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ زَانٍ یقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ یوْمَ الْقِیامَةِ عَبْدِی زَوَّجْتُک أَمَتِی عَلَى عَهْدِی فَلَمْ تُوفِ بِعَهْدِی وَ ظَلَمْتَ أَمَتِی فَیوخَذُ مِنْ حَسَنَاتِهِ فَیدْفَعُ إِلَیهَا بِقَدْرِ حَقِّهَا فَإِذَا لَمْ تَبْقَ لَهُ حَسَنَةٌ أَمَرَ بِهِ إِلَى النَّارِ بِنَکثِهِ لِلْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ کانَ مَسْئُولًا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا صَارَ الصَّدَاقُ عَلَى الرَّجُلِ دُونَ الْمَرْأَةِ وَ إِنْ کانَ فِعْلُهُمَا وَاحِداً لِأَنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَضَى حَاجَتَهُ مِنْهَا قَامَ عَنْهَا وَ لَمْ ینْتَظِرْ فَرَاغَهَا فَصَارَ الصَّدَاقُ عَلَیهِ دُونَهَا لِذَلِک [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۱۳] .

سئوال : آیا عقد ازدواج تعهدآور است؟ شرایطی که امضاء می‌شود جدّی است؟

جواب : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ [مائده/۱] .

مهریه کی داد ، کی گرفت ، ضد قرآنی است.

۱۱- بعد از عقد مرد حق ندارد در مهر زن تصرف کند ، مگر با اجازه او.

۱۲- مرد باید سعی کند در اولین فرصت که تمکن پیدا کرد مهر زن را بپردازد.

۱۳- زن مالک مهر است و هر کاری بخواهد می‌تواند با آن بکند ، ببخشد ، تجارت کند و...

۱۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ وَ لَا یجْعَلُ فِی نَفْسِهِ أَنْ یعْطِیهَا مَهْرَهَا فَهُوَ زِنًا [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۱ ، ص۲۶۶] .

حضرت صادق (ع) به مردی که از اول قصد دادن مهر را نداشته لفظ زناکار اطلاق کرد [وسائل ، ج۱۵ ، ص۲۱] .

در حدیث دیگر لقب دزد به او داده‌اند. [وسائل ، ج۱۵ ، ص۲۱] .

۱۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیمَا امْرَأَةٍ تَصَدَّقَتْ عَلَى زَوْجِهَا بِمَهْرِهَا قَبْلَ أَنْ یدْخُلَ بِهَا إِلَّا کتَبَ اللَّهُ لَهَا بِکلِّ دِینَارٍ عِتْقَ رَقَبَةٍ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ! فَکیفَ بِالْهِبَةِ بَعْدَ الدُّخُولِ قَالَ : إِنَّمَا ذَلِک مِنَ الْمَوَدَّةِ وَ الْأُلْفَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۸۲] .

در روایات نسبت به بخشیدن مهر به شوره (تمام یا بخشی از آن) تشویق شده ، چون رسول خدا (ص) فرمود : "بخشش بعد از عروسی سبب الفت می‌شود" [وسائل ، ج۱۵ ، ص۳۶] .

۱۶- شیر بهاء اگر جزئی از مهر است که والدین برای تهیه جهیزیه می گیرند اشکال ندارد ، اما اگر اضافه بر مهر به عنوان حق الزحمهٔ از داماد می گیرند تا در ازدواج کارشکنی نکنند غیر مشروع است.

قَالَ الرِّضَا (ع) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَ جَعَلَ مَهْرَهَا عِشْرِينَ أَلْفاً وَ جَعَلَ لِأَبِيهَا عَشَرَةَ آلَافٍ كانَ الْمَهْرُ جَائِزاً وَ الَّذِی جَعَلَ لِأَبِیهَا فَاسِداً [كافی ، ج۵ ، ص۳۸۴] .

امام رضا (ع) فرمود : "اگر مردی با زنی ازدواج کند و مهر او را ۲۰ هزار درهم قرار دهد و شرط کند ده هزار درهم هم به پدرش بدهد مهر جایز ، ولی شرط فاسد است" [وسائل ، ج۱۵ ، ص۱۹] .

۴. جهیزیه

۱- گرچه داماد نه شرعا و نه قانونا حق مطالبه جهاز ندارد ، ولی مرسوم است خانواده عروس اسباب و لوازم زندگی را خریداری می‌کنند و رسم خوبی هم هست.

۲- جهاز و اسباب زندگی برای تامین آسایش است نه به منظور تجمل و خودنمایی.

۳- درست نیست که همیشه به مهریه‌های زیاد انتقاد کنیم ، بلکه درباره توقع جهیزیه زیاد هم صحبت کنیم.

گویا همه پذیرفته‌اند خانواده دختر به جرم دختر دار شدن باید جهاز کاملی تهیه کنند.

۴- دامادها چشمشان به جهاز همسر است تا ببینند چه چیزی کم است ، آیا بی انصافی نیست؟

۵- لیست جهاز حضرت فاطمه :

۱- یک پیراهن سفید ، ۲- یک روسری بزرگ ، ۳- یک حله سیاه ، ۴- دو عدد تشک ، ۵- یک تختخواب از لیف خرما ۶- چهار عدد بالش ۷-یک حصیر ۸- یک آسیاب دستی ۹- یک کاسه مسی ۱۰- یک مشک چرمی ۱۱- یک طشت لباسشویی ۱۲- یک کاسه شیر ۱۳- یک ظرف آبخوری

۱۴- یک پرده ۱۵- یک آفتابه ، ۱۶- یک کوزه ۱۷- یک عدد پوست برای فرش ۱۸- دو کوزه سفالین ۱۹- یک عبا

۵. مراسم عقد

در اسلام سفارش شده مراسم عقد با تشریفات و حضور مردم و همراه با شادی برگزار شود. رسول خدا (ص) عقد فاطمه زهرا (س) را در مسجد در حضور انصار و مهاجرین اجرا کردند و دستور دادند بین حاضرین خرما پخش کنند : رسول خدا (ص) فرمود : ازدواج را سند دار کنید و شادی به پا کنید مراسم عقد از چند جهت سودمند است :

۱- احترام و بزرگداشتی است نسبت به عروس و داماد ۲- استحکام ازدواج را زیاد می‌کند ، عروس و داماد بخاطر حیثیت خودشان هم که شده تفاهم می‌کنند ۳- زن احساس می‌کند پشتوانه‌ای دارد ، چرا که مرد به او احترام گذاشته و این مراسم را به پا کرده است ۴- زمینه کمک فامیل به عروس و داماد فراهم می‌شود (کمک مالی و فکری) ۵- اقوام و خویشان احساس احترام می‌کنند.

۶. عروسی

۱-أمر رسول الله (ص) أزواجه أن یزین فاطمة (ع) و یطیبنها و یفرشن لها بیتا لیدخلنها علی بعلها ففعلن ذلک [کشف‌الغمة ، ج۱۰ ، ج۳۶۰] .

هنگام عروسی حضرت زهرا (س) رسول خدا (ص) به همسرانش فرمود : "فاطمه را آرایش کنید و خوشبو سازید ، اطاقش را فرش کنید تا به خانه شوهر بفرستیم" [بحار ، ج۴۳ ، ص۱۳۱] .

۲- رسول خدا (ص) شب عروسی زهرا به دختران عبدالمطلب و زنان مهاجر و انصار فرمود : "فاطمه را تا خانه شوهر همراهی کنید و شعر بخوانید و شادانی کنید ، لیکن مواظب باشید. چیزی نگوئید که خدا بدان راضی نباشد"

در صورتی که داماد تمکن مالی دارد خوب است مجلس شام یا ناهاری در جمع خویشان و دوستان تشکیل شود. پیامبر (ص)

به حضرت علی (ع) می‌فرماید : یا علی! در عروسی باید ولیمه داده شود. حضرت علی (ع) پول نداشت ، یکی از انصار داوطلب شد که گوسفندی قربانی کند چند تذکر :

۱- در جشن عروسی از اعتدال خارج نشوید ، از تشریفات زائد و اسراف و تبذیر بپرهیزید.

۲- در جشن عروسی عمل خلاف شرع انجام نشود ، شعر خواندن و کف زدن و خندیدن مانعی ندارد ، لیکن از موسیقی های غیر مشروع اجتناب کنید.

۳- از اختلاط زن و مرد و دختران و پسران جوان به شدت جلوگیری کنید.

۴- عروس خانم در طول زمان عروسی و رفتن به خانه داماد رضای خدا را ملاحظه کند و خود را از دید نامحرمان بپوشاند.

۵- با آمدن داماد به جمع خانم‌ها خودشان را بپوشانند.

۶- مواظب باشید با لباسهای بسیار فاخر و تشریفات زیاد دل خانواده‌های محروم را نسوزانید.

در حجله عروسی :

شب عروسی شب بسیار حساس و به یاد ماندنی است ، لذا باید سعی شود خاطره تلخی پیش نیاید. رسول خدا (ص) به علی (ع) فرمود : وقتی عروس وارد خانه ات می‌شود کفشهایش را بیرون آور و پاهایش را شست و شو بده و آب را اطراف منزل بپاش.

مستحب است از عروس بخواهد که دو رکعت نماز بخواند و خودش هم دو رکعت نماز بخواند و بعد از نماز خوشبختی و انس و الفت را از خدا طلب کنند و سپس با گفتگوهای شیرین اظهار عشق و علاقه کنند.

عروسی متقین

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقِيامَةُ عُرْسُ الْمُتَّقِينَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳] .

۲- عروسی :

سالن عروسی : قیامت

مدعوین : انبیاء و اولیاء ،

پذیرایی کنندگان : حوریان

فی تفسیر الامام الحسن العسکری (ع) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : "فأما فی القیامة ، فإنا و أهلنا نجزی عن شیعتنا کل جزاء ، لیکونن علی الأعراف بین الجنة و النار "محمد و علی و فاطمة و الحسن و الحسین (ع) و الطیبون من آلهم" فنری بعض شیعتنا فی تلک العرصات ممن کان منهم مقصرا فی بعض شدائدها فنبعث علیهم خیار شیعتنا کسلمان و المقداد و أبی ذر و عمار و نظائرهم فی العصر الذی یلیهم ، ثم فی کل عصر إلی یوم القیامة ، فینقضون علیهم کالبزاة و الصقور و یتناولونهم کما تتناول البزاة و الصقور صیدها ، فیزفونهم إلی الجنة زفا" [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۲۴۱] .

حجله :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من مات علی حب آل محمد یزف إلی الجنة کما تزف العروس إلی بیت زوجها [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۱۰۷] .

مشابعین مومن به سوی بهشت : ملائکه.

خصوصیات حجلة : در سوره الرحمن و سوره حوامیم ذکر شده است : لکل شیء عروس و عروس القرآن الرحمن [جامع الصغیر ، ج۲ ، ص۴۱۳] . همچنین در تفسیر ابوالفتوح. ج۱۷ جدید ، ص۲ آمده : سعدبن ابراهیم گفت : حوامیم را عرایس

خوانده‌اند.
و از پیغمبر اکرم (ص) در همانجا نقل کرده است.
قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَیءٍ عَرُوسٌ وَ عَرُوسُ الْقُرْآنِ سُورَةُ الرَّحْمَنِ جَلَّ ذِكرُهُ [المصباح كفعمی ، ص۴۴۶] .
عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَيشٍ قَالَ : قَرَأْتُ الْقُرْآنَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَى آخِرِهِ فِی الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ بِالْكوفَةِ عَلَى أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) قَالَ : فَلَمَّا بَلَغْتُ الْحَوَامِيمَ قَالَ لِی أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) قَدْ بَلَغْتَ عَرَائِسَ الْقُرْآنِ [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۲۰۶] .
قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَیءٍ ثَمَرَةٌ وَ ثَمَرَةُ الْقُرْآنِ الْحَوَامِيمُ مِنْ رَوْضَاتٍ حَسَنَاتٍ مُحَصَّنَاتٍ مُتَجَاوِرَاتٍ فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يرْتَعَ فِی رِياضِ الْجَنَّةِ فَلْيقْرَأِالْحَوَامِيمَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱۹] .

۸. خطرات ازدواج

۱- مردسالاری ۲- زن سالاری ۳- ولخرجی ۴- بخل مرد ۵- تصرف مرد در مال یا حقوق زن ۶- دخالت فامیل ۷- تکیه به مدرک و مال ۸- جهل به وظایق و حقوق (مثلا از زن توقع کلفتی دارد می گوید : زن پیدا می‌شود مادر پیدا نمی‌شود) ۹- چشم و هم چشمی
۲.خیال می کند دیگران بی عیب اند و ضعفها را در کنار کمالات نمی‌بینند ، در حالی که اگر ضعفی دیدیم باید در رفع آن بکوشیم و کظم غیظ کنیم.

۹. مسئله ازدواج در سنین پایین

۱. چالشها
بلوغ در معنای محدود آن؛ یعنی فعال شدن اندامهای تناسل ، تقریبا در ۱۳ الی ۱۴ سالگی در پسران و در ۱۱ الی ۱۲ سالگی در دختران آغاز می‌شود. همزمان با پیدا شدن این تحول در نوجوانان ، تمایلات عاطفی نسبت به جنس مخالف نیز بروز می کند ، لذا به طور طبیعی این سن ، زمان برآورده شدن امیال جنسی است. بدین معنی که اگر شرایط مساعد باشد و جوان در این سن ازدواج کند ، بعدا راه غیر طبیعی ارضای خواسته و امیال جنسی را انتخاب نخواهد کرد. این سخن ، سخنی سهل و ممتنع است. سهل از آن جهت که طبیعی‌ترین و عاقلانه‌ترین راه برای حل مشکل ارضای جنسی جوانان است. اما ممتنع از آن سو که تحقق آن به سادگی گفتن آن نیست ، زیرا هر چه زندگی اجتماعی در جامعه‌ای ساده‌تر و از پیچیدگی هائی که مغز برای درک آنها آمادگی‌های خاصی را طلب می کند کمتر بهره برده باشد ، هماهنگی رشد همه جانبه (جنسی ، عاطفی ، ذهنی ، اجتماعی) فرد سریع‌تر رخ داده و به حد مطلوب آن جامعه می‌رسد و لذا این راهکار طبیعی‌ترین و سالمترین روش می‌باشد. اما در شرایط اجتماعی امروز که جامعه از پیچیدگی‌های خاص برخوردار است ، اجرای آن با مشکلاتی مواجه می‌باشد و همانگونه که اشاره شد لازم است.
۵- احتمالا ازدواج دختران در سنین بلوغ مانع ادامه تحصیل آنان است.
۶- در مناطقی با سطح فرهنگی نازل ، سوء تعبیر از "طرح ازدواج در سنین پائین" موجب کاهش غیر معقول سن ازدواج دختران می‌شود واحتمالا مشکلاتی را برای این دختران و فرزندان آنان فراهم می‌آورد.
۷- احتمالا ، نسبت جدایی زوجینی که در سنین پائین ازدواج کرده‌اند و سپس به دلایلی چون تحصیل ، تغییر طبقه اجتماعی -

اقتصادی و... به رشد اجتماعی و بلوغ فکری دست یافته‌اند ، بالا است.

۸- با عنایت به اینکه در حال حاضر حدودا ۵ درصد جمعیت کشور (تقریبا ۳ میلیون نفر) را دختران مجرد و بالای ۲۵ سال تشکیل می‌دهند و امکان ازدواج آنان تنها با هم سالانشان منطقی به نظر می‌رسد ، احتمالا با مطرح شدن طرح ترغیب و تشویق ازدواج در سنین پائین آنان دچار نوعی احساس ناکامی و شکست خواهند شد که در شرایط فعلی چنین حالتی را ندارند.

۹- بسیاری از نوجوانان و جوانان بگونه‌ای تربیت شده‌اند که از طرح مساله ازدواج در سنین پائین خجالت می‌کشند و حجب و حیای آن به حدی است که از طرح این مساله به شدت گریزان هستند.

۱۰- پسران جوان باید پس از هیجده سالگی دو سال خدمت نظام وظیفه انجام دهند. شرط استخدام در موسسات دولتی و غیر دولتی مستلزم ارائه کارت پایان خدمت نظام است.

۱۱- به محض پائین آمدن سن ازدواج ، میزان زاد و ولد زیاد خواهد شد ، لذا دولت باید امکانات و خدمات بهداشتی لازم را برای زوجهای جوان و نوزادان آنان فراهم کند.

۱۲- حضور دختران دانش‌آموز متاهل در کنار دانش‌آموزان مجرد در مدارس سبب بروز مشکلات تربیتی و اخلاقی خواهد شد.

۲. راه کارها

۱- ضمن اینکه وزارتخانه یا نهادی متکفل برنامه‌ریزی اجرای طرح می‌شود لازم است همه دستگاه‌های تبلیغی کشور اعم از صدا و سیما ، مطبوعات ، تبلیغات شهرداری ها و امکانات فرهنگی و هنری در این امر جدی وارد شود و این فکر را در جامعه تجاری نمایند. اظهار نظر مثبت منابع مورد وثوق و قبول مردم مانند مقام معظم رهبری ، ریاست جمهوری ، ... علما ، دانشمندان علوم تربیتی ، روانشناسی ، جامعه‌شناسی ، پزشکی و.... بسیار حائز اهمیت است. باید کنفرانس‌ها ، سمینارها ، و تبلیغات به نوعی گسترده باشد که جوانان که خود در فشار ارضاء غرائز جنسی هستند به عامل ترغیب کننده طرح در خانواده‌ها تبدیل شوند.

۲-ازدواج نیمه مستقل به عنوان یکی از راه حل ها می‌تواند کارساز باشد. بدین معنی که اگر امکانات زندگی کامل فراهم نیست ، جوانان در اوایل بلوغ همسری انتخاب نمایند و عقد ازدواج صورت گیرد و صرف داشتن ارتباط در این مرحله مد نظر باشد. با این روش فشار مالی از عهده مزدوجین جوان برداشته خواهد شد و تا مرحله‌ای که طرفین بتوانند تمکن مالی پیدا کنند و به زندگی مستقل دست یابند ادامه کمکهای خانواده و دولت ضروری است.

۳- نمونه‌ها و الگوهائی موفق از مدل ازدواج نیمه مستقل باید تبلیغ و تشویق شود.

۴- در توصیه‌های تبلیغی و ترویجی طرح ازدواج نیمه مستقل لازم است تاکید شود که داشتن فرزند در دوران اولیه این چنین ازدواجها جایز نیست. زیرا وجود فرزند در این دوران مشکلات عدیده‌ای را فراهم می‌آورد.

۵- اهدای هدایائی از طرف نظام به عنوان هدیه رهبری و مانند آن به هر یک از اینگونه زوجین که می‌تواند حداقل شامل قرآنی نفیس و دو حلقه ازدواج باشد ، توصیه می‌شود.

۶- پرداخت فوری کمک هزینه بیشتر به دانشجویانی که ازدواج می‌کنند.

۷- پرداخت کمک هزینه به دانش آموزانی که ازدواج می‌کنند.

۸- پرداخت مبلغ ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار تومان وام با کارمزد کم (مثلا ۲ درصد) بصورت ماهیانه و به مبلغ ۵ الی ۷ هزار تومان در طی مدت ۵ سال به افرادی که در این سنین ازدواج می‌کنند. ضمنا توصیه می‌شود که بازپرداخت این چنین وام هایی در طول

پانزده سال پس از آخرین پرداخت ، انجام‌پذیرد.
۹- آپارتمان سازی انبوه با متراژ ۳۰ تا ۵۰ متر توسط وزارت مسکن و نهادهای مسئول و نیز تشویق بخش خصوصی و بنیادهای خیریه در ای جهت بـا تصـویب تسـهیلاتی ماننـد : افزایش تراکم بـدون اخـذ عوارض شـهرداری ، پرداخت وام از تبصـره ۵۲ ، اهدای زمین مجانی و... به منطور فروش ارزان قیمت و یا اجاره این آپارتمانها صرفا به متاهلین جوان توصیه می‌شود.
۱۰- فراهم سازی آپارتمان هائی مشابه بند ۹ برای هر دانشگاه صرفا به عنوان خوابگاه دانشجویان متاهل.
۱۱- لازم است نظام آموزش دبیرسـتانی به گونه‌ای تغییر یابد که نوجوان در خاتمه دبیرسـتان صاحب حرفه‌ای نیز باشد تا بدین وسیله زمینه استقلال اقتصادی وی فراهم آید.
ابن سـینا نظام آموزش را از ده ساگی به بعد ، از شامل آموزش نظری و حرفه‌ای می‌داند ، بدین معنی که در این دوران شاگرد تحت نظر معلم ، حرفه‌ای را نیز برای کسب درآمد انتخاب می‌نماید و در نیمی از روز به آن می‌پردازند و پس از ۱۳ سالگی از محـل درآمـد همین حرفه توان اقتصـادی لازم را برای ازدواج پیـدا می‌کنـد. ضـمنا بر اسـاس نظر وی شـاگردان از آن پس نیز می‌توانند در صورت توان و تمایل به کسب آموزش‌های علمی ادامه دهند.
۱۲- توصـیه می‌شود برای شاغلین و مزدوجین امکان تحصـیل شبانه و یا پاره وقت فراهم آید. برای مثال ، تاسیس دبیرستانهای شبانه ، افزایش دوره تحصیلات کارشناسی و... پیشنهاد می‌شود.
۱۳- رشـد اخلاق روانی - اجتمـاعی بـا ازدواجهای همزمان با بلوغ جنسـی کمال می‌یابـد. بـدین معنی که افراد در حسـرتهای لـذت‌طلبی جنسـی و ناکامی های آن گرفتار نخواهنـد شد و لذا آرامش حاصل از آن بسـیاری از مشـکلات اخلاقی ، روانی و اجتماعی آنان را می‌کاهد.
۱۴- تاسـیس کانونهـای ازدواج متشـکل از نماینـدگان همه اقشـار محلی (به ویژه زنان) در شـهرها و روسـتاها به منظور تشویق جوانان و والدین آنان برای زمینه سازی ازدواج توصیه می‌شود.
- پیشـنهاد می‌شـود در خصـوص اجرای طرح ترغیـب ازدواج در بیـن جوانـان ایرانی نخسـت تحقیقـاتی دقیـق و گسـترده در زمینه‌های زیر صورت پذیرد :
الف : بررسی آمار جرائم و تخلفات جنسی در گروههای سنی مختلف کشور.
ب : بررسی استحقاق عملی ازدواج گروه‌های مختلف نوجوانان و جوانان (دانش‌آموزان ، دیپلمه‌ها و دانش‌آموزان) .
ج : بررسـی نظرات اندیشـمندان حوزه و دانشگاه در خصوص ارائه طریق و نحوه برخورد با ارضای نیازهای جنسی نوجوانان و جوانان.
د : بررسی نظرات مسئولان دبیرستان ها در خصوص ارائه طریق و نحوه برخورد با ارضای نیازهای جنسی نوجوانان و جوانان.
ه ـ: بررسـی نظرات خـانواده‌هـا از سـطوح مختلف اجتمـاعی در خصوص ارائه طریق و نحوه برخورد با ارضای نیازهای جنسـی نوجوانان و جوانان.

۱۰. نتیجه ازدواج

۱. تشکیل خانواده

۱.اساس وبنیان خانواده

سئوال : بنیان و اساس دوام و بقاء خانواده چیست؟

جواب : محبّتو جَعَلَ بَينَكمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

وقتی امیرالمومنین ، همسر مظلومه‌اش رابه خاک سپرد این اشعارراخواند :

[دیوان‌إمام‌علی (ع) ، ص۸۶] .

۲. شایسته سالاری

پسر بهتر است یادختر؟

جواب : گاهی دختر به مقامی می‌رسد که پسر نمی‌تواند.

وَ لَیسَ الذَّکرُ کالأُنْثی [آل عمران/۳۶] .

یهَبُ لِمَنْ یشاءُ إناثاً وَ یهَبُ لِمَنْ یشاءُ الذُّکورَ [شوری/۴۹] .

۳. سرپرست خانواده

سئوال : قرآن سرپرستی خانه رابه چه کسی داده و چرا؟

جواب : خداوند به دلیل بعضی از شایستگی‌ها و به دلیل نان آوری سرپرستی رابه مرد داده است .

الرِّجالُ قَوّامُونَ عَلَی النِّساءِ بِما فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلی بَعْضٍ وَ بِما أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوالِهِمْ [نساء/۳۴] .

۴. هدف داری غرایز

سئوال : آیاروابط جنسی زن و شوهر از دیدگاه قرآن فقط یک امر غریزی است؟

جواب : خیر ، قرآن آمیزش جنسی هدف دار راتوصیه می کند.

نِساوکمْ حَرْثٌ لَکمْ فَأْتُوا حَرْثَکمْ أَنّی شِئْتُمْ وَ قَدِّمُوا لِأَنْفُسِکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّکمْ مُلاقُوهُ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِینَ [بقره/۲۲۳] .

۵. آداب آمیزش

سئوال : آیاآمیزش هم آدابی دارد؟

جواب : بله.

فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَیثُ أَمَرَکمُ اللّهُ [بقره/۲۲۲] .

نکته : بعضی از احادیث آداب آمیزش در کتابهای تفسیری ذیل این آیه آمده است.

۲. وظایف

۱. آراستگی

سئوال : نظر اسلام درباره آرایش زن چیست ؟

جواب : زینت وآرایش امری فطری است و اسلام زینت و آرایش برای همسر را سفارش فرموده است .

وَ لا یبْدِینَ زِینَتَهُنَّ إلّا لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

البته مردهم بایدآرایش کند. رسول خداعلاوه بر زینتی که درمقابل مردم داشت زینت خاصّی برای همسرش داشت .

قَالَ الطَّبْرسِیره : وَ لَقَدْ کانَ یتَجَمَّلُ لِأَصْحابِهِ فَضْلًا عَلَی تَجَمُّلِهِ لِأَهْلِهِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِیتَهَیأْ أَحَدُکمْ لِزَوْجَتِهِ کمَا تَتَهَیأُ زَوْجَتُهُ لَهُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ینْفِقُ فِی الطِّیبِ أَکثَرَ مِمَّا ینْفِقُ فِی الطَّعَامِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۱۲] .

۲. روابط زن و شوهر

هن لباس لکم وانتم لباس لهنّ. [بقره/۱۷۸]

رعایت کفویت در هنگام انتخاب
حفظ آبروی دیگران
ارتباط تنگاتنگ
گرم نگه داشتن کانون خانواده
۳. حجاب زن
سئوال : آیامرد درقبال حجاب همسرش وظیفه‌ای دارد؟
جواب : بله. حتّی رسول الله (ص)
یـا أَیهَا النَّبی قُلْ لِأَزْواجِـک وَ بَناتِک وَ نِساءِ الْمُومِنِینَ یـدْنِینَ عَلَیهِنَّ مِنْ جَلَابِیبِهِنَّ ذلِك أَدْنی أَنْ یعْرَفْنَ فَلا یوذَینَ وَ کانَ اللّهُ غَفُوراً رَحِیماً [احزاب/۵۹] .
۴. نشوز زن
واللاتی تخافون نشوزهم فغطوهن واهجروهنّ فی المضاجع واضربوهن. [نساء /۳۴]
-موعظه
-ترک هم بستری
-خشونت وشدت عمل
۵. زن وکار درخانه
سئوال : آیا زن وظیفه دارد در خانه مرد کار کند؟
جواب : بر زن واجب نیست ، ولی قرآن می گوید : زن شایسته زنی است که درغیاب مرد از خانه نگه داری و حراست کند.
فَالصّالِحاتُ قانِتاتٌ حافِظاتٌ لِلْغَیبِ بِما حَفِظَ اللّهُ [نساء/۳۴] .
حضرت فاطمه زهرا (س) زن نمونه اسلام آنقدر درخانه کار کرد که دستهایش تاول زد وگاهی خون جاری می‌شد.
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : تَقَاضَی عَلِی وَ فَاطِمَةُ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی الْخِدْمَةِ فَقَضَی عَلَی فَاطِمَةَ ع بِخِدْمَتِهَا مَا دُونَ الْبَابِ وَ قَضَی عَلَی عَلِی (ع) بِمَا خَلْفَهُ [قرب‌الإسناد ، ص۲۵] .
۶. مرد وکار درخانه
ـ از حضرت علی (ع) روایت شده که فرمود : " رسول خدا برما وارد شد در حالی که فاطمه زهرا نزدیک نشسته بودند ومن عدس پاک می کردم. فرمودند : ابوالحسن ، عرض کردم لبیک یا رسول الله (ص) ! فرمود : از من بشو و من نمی گویم مگر از طرف پروردگارم ، مردی نیست که در خانه کمک به همسرش کند مگر آنکه برای او باشد به عدد هر موئی که در بدنش هست عبادت یک سال که روزها روزه و شبها به عبادت ایستاده باشد و عطا کند او را از ثواب آنچه که به صابرین عطا کرده که داود نبی ویعقوب وعیسی (علیهم السلام) باشند. یا علی! کسی که در خانه در خدمت عیالش باشد و کراهت نداشته باشد خداوند اسمش را دردیوان شهدا بنویسد وبه هر شب و روزی ثواب هزار شهید ثبت کند وبنویسد وبرای هر قدمی ثواب یک حج وعمره خداوند عطا کند او را به هر رگی که در بدنش هست شهری در بهشت .یا علی! یک ساعت در خدمت خانه بهتر از عبادت هزار سال و هزار حج وهزار عمره و بهتر است از آزاد کردن هزار عبد وبنده وهزار جنگ در راه خدا واز عیادت هزار مریض و هزار نماز جمعه و تشییع هزار جنازه و از هزار گرسنه که ایشان را سیر کند وهزار برهنه که ایشان را بپوشاند.وهزار اسب که در راه خدا بفرستد و بهتر است از هزار دینار که در راه خدا صدقه به مساکین بدهد و بهتر است از

خواندن تورات و انجیل وزبور و قرآن و بهتر است از هزار اسیر که اسیر کرده و در راه خدا آزاد کند. و از هزار شتر قربانی که به مساکین بدهد واز دنیا خارج نشود مگر وقتی که جایش را در بهشت ببیند .

یا علی! کسی که از خدمت عیال کراهت نداشته باشد ، پس آن کفاره گناهان بزرگ باشد وغضب خدا را فراموش کند و مهریه حور العین باشد وحسنات و درجاتش را زیاد کند.

یا علی! خدمت نکند عیال را مگر صدیق (راستگو) یا شهید یا مردی که خداوند خیر دنیا وآخرتش را خواسته باشد [بحار ، ج۱۰۳/ص۱۳۲]

۷. مالکیت زن در خانه

سئوال : آیادراسلام مالکیت زن پذیرفته شده؟

جواب : بله. زن و مرد مالک دستاوردهای خود هستند و مرد حق ندارد بازور و قلدری حقوق زن رابگیرد البته اگر خود زن داوطلبانه داد نشانه کمال و عشق او به خانواده است.

لِلرِّجالِ نَصِیبٌ مِمَّا اکتَسَبُوا وَ لِلنِّساءِ نَصِیبٌ مِمَّا اکتَسَبْنَ [نساء/۳۲] .

۸. نزاع

و ان خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکماً من اهله وحکماً مت اهلها یریدا اصلاحاً [نساء/۳۵]

۹. عدالت بین همسران

آیا عدالت بین چند همسر ممکن است ؟

جواب : عدالت در نفقه آریوان خفتم ان لا تعدلوا فواحدهٔ [نساء۳] ولی عدالت در محبت خیرولن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء ولو حرصتم [نساء ۱۲۹]

ابن ابی العوجا (از منحرفین در دین) از هشام بن حکم سئوال کرد مگر خدا حکیم نیست ؟هشام گفت : بله. از همه حکیمان هم حکیم تر است ابن ابی العوجاء گفت : پس بگو بدانم اینکه در سوره نساء آیه ۳فرموده ۲تاو ۳تا و چهار تا زن بگیرید پس اگر از عدالت بین آنها می ترسیدید یک زن اختیار کنید ، پس ۴ زن گرفتن حکم خداست. هشام فرمود : بله. ابن ابی العوجاءگفت : پس چگونه است که در سوره نساء آیه ۱۲۹فرموده شما هرگز نمی توانید بین زنان عدالت ایجاد کنید هر چند که بخواهید (پس یعنی همسر بیشتر نمی توانید بگیرید چون شرط عدالت هیچ گاه محقق نمی شود) این چه سخن حکیمانه ای است .هشام گفت : جوابی نزد من نبود پس به مدینه مسافرت کردم ونزد امام صادق (ع) رسیدم .امامعلیه السلامفرمودند : هشام اینجا چه می کنی وحال آنکه نه وقت حج است ونه وقت عمره هشام گفت : بله به خاطر مسئله مهمی نزد شما آمده ام و قضیه ابن ابی العوجاءرا بازگو کرد ، حضرت فرمودنداَمّا قول خداوند که فرموده : فانکحوا ماطاب لکم من النساءمثنی وثلاث و رباع فان... : یعنی فی النفقه (منظور از عدالت در نفقه است) و قول خداوند حکیم که فرموده : ولن تسطیعوا ان تعدلوا بین النساءولوا حرصتم فلاـ تمیلوا کل المیل فتذرها کالمعلمهٔیعنی فی المودهٔ (منظور عدالت در محبت ومودت است) هشام می گوید : وقتی بازگشتم و ابن ابی العوجاء را خبر کردم که بین این دو آیه تعارضی نیست. گفت : خدا را قسم می دهم که این جواب از تو نیست. [کافی ج۵ص۳۶۲- تهذیب ج۷ص۴۲۰]

۳. بچه داری

۱. اهمیت فرزند

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زینَهُ الْحَیاهِ الدُّنْیا [کهف/۴۶] .

۲. انواع فرزند :

۱. فرزند خوب

۱ ـ هُنالِكَ دَعا زَكَرِيا رَبَّهُ قالَ رَبِّ هَبْ لی مِنْ لَدُنْکَ ذُرِّيَةً طَيِبَةً إِنَّکَ سَميعُ الدُّعاءِ [آل عمران/۳۸] .

۲ ـ قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْوَلَدَ الصَّالِحَ رَيحَانَةٌ مِنْ رَياحِينِ الْجَنَّةِ [کافی ، ج۶ ، ص۳] .

۲. فرزند بد

ـ يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْواجِكُمْ وَ أَوْلادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ [تغابن/۱۴] .

۲ ـ قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَلَدُ السَّوْءِ يهْدِمُ الشَّرَفَ وَ يشِينُ السَّلَفَ [غررالحکم ، ص۴۰۷] .

۳. تأثیرات

۱. تأثیرات والدین برفرزند

سئوال : آیاخوبی و صلاح پدر در نسل او اثردارد؟

جواب : بله ، پیامبر خدا به دلیل صلاح پدر به فرزندانش خدمت کرد.

وَ أَمَّا الْجِدارُ فَكانَ لِغُلامَينِ يتِيمَينِ فِی الْمَدِينَةِ وَ كانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُما وَ كانَ أَبُوهُما صالِحاً فَأَرادَ رَبُّکَ أَنْ يبْلُغا أَشُدَّهُما وَ يسْتَخْرِجا كَنزَهُما رَحْمَةً مِنْ رَبِّکَ [کهف/۸۲] .

۲. تأثیرات فرزند بروالدین

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا زَالَ الزُّبَيرُ مِنَّا أَهْلَ الْبيتِ حَتَّى أَدْرَکَ فَرْخُهُ (کنایة عن ابنه عبدالله) فَنَفَاهُ عَنْ رَأْيهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۷] .

۴. فرزند دختر

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَالَ ثَلَاثَ بَنَاتٍ أَوْ ثَلَاثَ أَخَوَاتٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ [کافی ، ج۶ ، ص۶] .

۲ ـ انتقاد از کسی که دختر را بد می‌دانند :

وَ إِذا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَ هُوَ كَظيمٌ يتَوارى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ ما بُشِّرَ بِهِ أَ يمْسِكُهُ عَلى هُونٍ أَمْ يدُسُّهُ فِی التُّرابِ أَلا ساءَ ما يحْكُمُونَ [نحل/۵۹ -۵۸] .

فرزند هدیه الهی است؛ چه پسر و چه دختریهَبُ لِمَنْ يشاءُ إِناثاً وَ يهَبُ لِمَنْ يشاءُ الذُّكُور [شوری/۴۹] .

نقش دعای والدین برای فرزند : إِنِّی أُعيذُها بِكَ وَ ذُرِّيتَها مِنَ الشَّيطانِ الرَّجيمِ [آل عمران/۳۶] .

(مثل مریمسلام الله علیها) و عیسی بن مریم (ع)) .

درخواست فرزند صالح : فَهَبْ لی مِنْ لَدُنْکَ وَلِيا يرِثُنی وَ يرِثُ مِنْ آلِ يعْقُوبَ وَ اجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيا [مریم/۶ -۵] .

(مریم)

هُنالِكَ دَعا زَكَرِيا رَبَّهُ قالَ رَبِّ هَبْ لی مِنْ لَدُنْکَ ذُرِّيَةً طَيِبَةً إِنَّکَ سَميعُ الدُّعاءِ [آل عمران/۳۸] .

فرزند چه بسا موجب طغیان است ، گر چه صالح باشد.فَلَمّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّهَ رَبَّهُما لَئِنْ آتَيتَنا صالِحاً لَنَكونَنَّ مِنَ الشّاكِرينَ فَلَمّا آتاهُما صالِحاً جَعَلا لَهُ شُرَكاءَ فيما آتاهُما فَتَعالَى اللّهُ عَمّا يشْرِكونَ [اعراف/۱۹۰ -۱۸۹] .

وَ أَمَّا الْغُلامُ فَكانَ أَبَواهُ مُومِنَينِ فَخَشينا أَنْ يرْهِقَهُما طُغْياناً وَ كفْراً [کهف/۸۰] .

فرزند بعد از اموال وسیله فتنه و آزمایش است : وَ اعْلَمُوا أَنَّما أَمْوالُكُمْ وَ أَوْلادُكُمْ فِتْنَةٌ [انفال/۲۸] .

به تفسیر نور ، ج۵ ، ص۳۱۵ تا ۳۱۸ مراجعه شود.

۵. اهمیت غذا

۱. غذای زنان حامله

سئوال : بهترین غذابرای زائو و حامله چیست؟

جواب : رطب

وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا [مریم/۲۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا تَأْکلُ الْحَامِلُ مِنْ شَیءٍ وَ لَا یتَدَاوَی بِهِ أَفْضَلَ مِنَ الرُّطَبِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِیکنْ أَوَّلُ مَا تَأْکلُ النُّفَسَاءُ الرُّطَبَ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَی قَالَ لِمَرْیمَ "وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا " (مریم-۲۵) قِیلَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! فَإِنْ لَمْ یکنْ أَوَانُ الرُّطَبِ قَالَ سَبْعُ تَمَرَاتٍ مِنْ تَمرِ الْمَدِینَةِ فَإِنْ لَمْ یکنْ فَسَبْعُ تَمَرَاتٍ مِنْ تَمرِ أَمْصَارِکمْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یقُولُ : وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی وَ عَظَمَتِی وَ ارْتِفَاعِ مَکانِی لَا تَأْکلُ نُفَسَاءُ یوْمَ تَلِدُ الرُّطَبَ فَیکونُ غُلَاماً إِلَّا کانَ حَلِیماً وَ إِنْ کانَتْ جَارِیةً کانَتْ حَلِیمَةً [کافی ، ج۶ ، ص۲۲] .

۲. غذای نوزادان

سئوال : تصمیم از شیر گرفتن بچه برعهده کیست؟

جواب : با مشورت پدرو مادر

۴. والدین

۱. مرز اطاعت واحترام والدین

سئوال : مرز اطاعت و احترام والدین تاکجاست؟

جواب : حفظ عقیده

وَ إِنْ جاهَداک عَلی أَنْ تُشْرِک بِی ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [لقمان/۱۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أطیعوا آباءکم فیما أمروکم و لا تطیعوهم فی معاصی الله [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۴۸] .

۲. اطاعت از خدا و نیکی به پدرومادر

۳. همکاری والدین با فرزندان

سئوال : درباره همکاری والدین وفرزندان مطلبی درقرآن آمده؟

جواب : بله. همکاری اسماعیل وپدرش ابراهیم درساختن کعبه درحدیث می‌خوانیم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَحِمَ اللَّهُ وَالِداً أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَی الْبِرِّ [فقه‌الرضا ، ص۳۳۶] .

وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ وَ إِسْماعِیلُ [بقره/۱۲۷] .

۴. رابطه مکتبی (اعتقادی) مقدم بر روابط فامیلی

سئوال : روابط فامیلی یاروابط مکتبی ، حاکمیت باکدام؟

جواب : روابط مکتبی (اعتقادی)

قُلْ إِنْ کانَ آباؤُکمْ وَ أَبْناؤُکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشِیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِی سَبِیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ [توبه/۲۴] .

۱. خودبینی وخدابینی

۱. خدابینی انبیاء

۱ ـ حضرت آدم (علیه السلام) :

رَبَّنا ظَلَمْنا أَنْفُسَنا وَ إِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنا وَ تَرْحَمْنا لَنَكونَنَّ مِنَ الْخاسِرينَ [اعراف/۲۳.]

۲ ـ حضرت نوح (علیه السلام) :

رَبِّ اغْفِرْ لی وَ لِوالِدَی وَ لِمَنْ دَخَلَ بَيتِی مُؤمِناً وَ لِلْمُؤمِنينَ وَ الْمُؤمِنات [نوح/۲۸.]

۳ ـ حضرت ابراهیم (علیه السلام) :

الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی وَهَبَ لی عَلَی الْكِبَرِ إِسْماعيلَ وَ إِسْحاقَ إِنَّ رَبِّی لَسَميعُ الدُّعاء [ابراهیم/۳۹.]

رَبَّنَا اغْفِرْ لی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُؤمِنينَ يوْمَ يقُومُ الْحِسابُ [ابراهیم/۴۱.]

۴ ـ حضرت موسی (علیه السلام) :

رَبِّ إِنِّی لِما أَنْزَلْتَ إِلَی مِنْ خَيرٍ فَقيرٌ [قصص/۲۴.]

۵ ـ حضرت عیسی (علیه السلام) :

أَنِّی أَخْلُقُ لَكمْ مِنَ الطِّينِ كهَيئَةِ الطَّيرِ فَأَنْفُخُ فيهِ فَيكونُ طَيراً بِإِذْنِ اللّهِ [آل عمران/۴۹.]

۶ ـ حضرت شعیب (علیه سلام) :

وَ ما تَوْفيقی إِلاّ بِاللّهِ عَلَيهِ تَوَكلْتُ وَ إِلَيهِ أُنيبُ [هود/۸۸.]

۷ ـ حضرت هود (علیه السلام) :

إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی الَّذی فَطَرَنی [هود/۵۱.]

۸ ـ حضرت یوسف (علیه السلام) :

وَ قَدْ أَحْسَنَ بی إِذْ أَخْرَجَنی مِنَ السِّجْنِ [یوسف/۱۰۰.]

رَبِّ قَدْ آتَيتَنی مِنَ الْمُلْك وَ عَلَّمْتَنی مِنْ تَأْويلِ الْأَحاديث [یوسف/۱۰۱.]

۹ ـ حضرت سلیمان (علیه السلام) :

هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِيبْلُوَنی أَ أَشْكرُ أَمْ أَكفُرُ [نمل/۴۰.]

۱۰ ـ حضرت پیامبر اکرم (ص) :

إِنَّ رَبِّی يبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يشاءُ وَ يقْدِرُ [سبأ/۳۶.]

قرآن کریم وقتی از انبیاء سخن می‌گوید ، آنها را به تواضع توصیف می‌کند. چون اعتراف به عجز و تقصیر خود می‌کردند و از طرفی تمام نعمت‌های مادی و معنوی را از ناحیه خداوند می‌دانستند.

۲. خودبینی مخالفان انبیاء

خداوند وقتی از مخافان انبیاء سخن می‌گوید ، آنها را به تکبر و خودبینی توصیف می‌کند ، به خاطر اینکه آنها یا خود را برتر از دیگران می‌دانستند یا فضیلت‌ها را به خود نسبت می‌دادند و به طور کلی انبیاء را مسخره می‌کردند.

۱ ـ شیطان :

أَنَا خَيرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنی مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طينٍ [اعراف/۱۲.]

۲ـ برخی از اقوام حضرت نوح (علیه السلام) :

کلَّما مَرَّ عَلَیهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْه [هود/۳۸.]

۳ـ قارون :

إِنَّما أُوتیتُهُ عَلی عِلْمٍ عِنْدی [قصص/۷۸.]

۴ـ فرعون :

أَنَا رَبُّکُمُ الْأَعْلی [نازعات/۲۴.]

۵ـ قوم حضرت شعیب (علیه السلام) :

ما نَفْقَهُ کثیراً مِمّا تَقُولُ وَ إِنّا لَنَراک فینا ضَعیفاً [هود/۹۱.]

۶ـ قوم حضرت هود (علیه السلام) :

قالُوا یا هُودُ ما جِئْتَنا بِبَینَةٍ وَ ما نَحْنُ بِتارِکی آلِهَتِنا عَنْ قَوْلِک وَ ما نَحْنُ لَک بِمُؤْمِنینَ [هود/۵۳.]

۷ـ قوم طالوت :

نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْه [بقره/۲۴۷.]

۸- اکثر مردم :

یا حَسْرَةً عَلَی الْعِبادِ ما یأْتیهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلّا کانُوا بِهِ یسْتَهْزِؤُنَ [یس/۳۰]

۱. خوردن و آشامیدن

۱. تغذیه در قرآن

قرآن کریم در نوع مواردی که دستور تغذیه داده ، بعد از آن یک دستور عملی می‌دهد؛ گاهی به عنوان امر و گاهی به عنوان نهی. بنابراین مسئله تغذیه جنبه مقدمی دارد و مقصود اصلی عمل صالح انجام دادن و پرهیز از معاصی است. به این آیات توجه کنید :

۱.بخورید و بیاشامید اما اسراف نکنید :

کلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا [اعراف/۳۱] .

۲.بخورید و بیاشامید اما فساد نکنید :

کلُوا وَ اشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّهِ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ [بقره/۶۰] .

۳.بخورید اما از شیطان پیروی نکنید :

کلُوا مِمّا رَزَقَکمُ اللّهُ وَ لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّیطانِ [انعام/۱۴۲] .

۴.بخورید اما در خوردن طغیان نکنید :

کلُوا مِنْ طَیباتِ ما رَزَقْناکمْ وَ لا تَطْغَوْا فِیهِ [طه/۸۱] .

۵.بخورید اما شکر خداوند کنید :

کلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّکمْ وَ اشْکرُوا لَهُ [سبأ/۱۵] .

۶.بخورید اما در خوردن متقی باشید :

فَكلُوا مِمّا غَنِمْتُمْ حَلالاً طَيباً وَ اتَّقُوا اللّهَ [انفال/۶۹] .

۷.بخورید و به فقراء هم بدهید :

فَكلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا الْبائِسَ الْفَقِيرَ [حج/۲۸] .

۸.بخورید و عمل صالح انجام دهید :

يا أَيهَا الرُّسُلُ كلُوا مِنَ الطَّيباتِ وَ اعْمَلُوا صالِحاً [مومنون/۵۱] .

۹.بخورید و به حیوان خود هم بدهید :

كلُوا وَ ارْعَوْا أَنْعامَكمْ [طه/۵۴] .

۱۰.بخورید اما از حلال بخورید :

كلُوا مِمّا رَزَقَكمُ اللّهُ حَلالاً طَيباً [مائده/۸۸] .

۱.يا أَيهَا النّاسُ كلُوا مِمّا فِي الْأَرْضِ حَلالاً طَيباً وَ لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيطانِ [بقره/۱۶۸] .

۲.وَ كلُوا مِمّا رَزَقَكمُ اللّهُ حَلالاً طَيباً وَ اتَّقُوا اللّهَ الَّذِی أَنْتُمْ بِهِ مُومِنُونَ [مائده/۸۸] .

۳.فَكلُوا مِمّا غَنِمْتُمْ حَلالاً طَيباً وَ اتَّقُوا اللّهَ [انفال/۶۹] .

۴.فَكلُوا مِمّا رَزَقَكمُ اللّهُ حَلالاً طَيباً وَ اشْكرُوا نِعْمَتَ اللّهِ [نحل/۱۱۴] .

۵.كلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا [اعراف/۳۱] .

۶.فَكلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا الْبائِسَ الْفَقِيرَ [حج/۲۸] .

ملاحظه می‌کنید که هر جا خوردن و آشامیدن مطرح است در کنارش مسولیتی مثل تقوی ، اطعام ، شکر ، عدم اسراف و... بیان شده است.

۲. مواد غذایی

۱. خوردنی های حلال

۱. نان جو : قَالَ الرِّضَا (ع) : فَضْلُ خُبْزِ الشَّعِيرِ عَلَى الْبُرِّ كفَضْلِنَا عَلَى النَّاسِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۰۴] .

۲. آرد با روغن ـ سویق

قَالَ الرِّضَا (ع) : نِعْمَ الْقُوتُ السَّوِيقُ إِنْ كنْتَ جَائِعاً أَمْسَک وَ إِنْ كنْتَ شَبْعَاناً [شَبْعَانَ] هَضَمَ طَعَامَک [کافی ، ج۶ ، ص۳۰۵] .

۳. عدس : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَيكمْ بِالْعَدَسِ فَإِنَّهُ مُبَارَک مُقَدَّسٌ يرَقِّقُ الْقَلْبَ وَ يكثِّرُ الدَّمْعَةَ وَ قَدْ بَارَک فِيهِ سَبْعُونَ نَبِياً آخِرُهُمْ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۴۱] .

۴. گوشت :

اگر ۴۰ روز گوشت به بدن نرسد در اخلاق اثرمی گذارد و جواز قرض برای خرید گوشت بعد از ۴۰ روز. [وسائل ، ج۱۷ ، ص۲۶و۲۷]

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَيدُ طَعَامِ الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ اللَّحْمُ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۳۵] .

ـ در روایاتی که از خانه‌ای که در آن گوشت می خورند مذمت شده ، مراد خوردن گوشت برادران دینی است با غیبت کردن.

ـ عَنْ إِدْرِيسَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : كنْتُ عِنْدَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَذُكرَ اللَّحْمُ فَقَالَ : " كلْ يوْماً بِلَحْمٍ وَ يوْماً بِلَبَنٍ وَ يوْماً بِشَيءٍ آخَرَ" [

المحاسن ، ج۲ ، ص۴۷۰] .
۵. تخم مرغ با پیاز : عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِی حَسَنَةَ الْجَمَّالِ قَالَ : شَکَوْتُ إِلَى أَبِی الْحَسَنِ (ع) قِلَّةَ الْوَلَدِ فَقَالَ لِی : "اسْتَغْفِرِ اللَّهَ وَ کلِ الْبَیضَ بِالْبَصَلِ" [کافی ، ج۶ ، ص۳۲۴] .
۶. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا ضَعُفَ الْمُسْلِمُ فَلْیأْکلِ اللَّحْمَ بِاللَّبَنِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۱۶] .
۷. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَلْبَانُ الْبَقَرِ دَوَاءٌ وَ سُمُونُهَا شِفَاءٌ وَ لُحُومُهَا دَاءٌ [کافی ، ج۶ ، ص۳۱۱] .
۸. زیتون : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَیکمْ بِالزَّیتِ فَإِنَّهُ یکشِفُ الْمِرَّةَ وَ یذْهَبُ بِالْبَلْغَمِ وَ یشُدُّ الْعَصَبَ وَ یذْهَبُ بِالضَّنَى وَ یحَسِّنُ الْخُلُقَ وَ یطَیبُ النَّفَسَ وَ یذْهَبُ بِالْغَمِّ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۳۵] .
۹. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا تَأْکلُ الْحَامِلُ مِنْ شَیءٍ وَ لَا تَتَدَاوَى بِهِ أَفْضَلَ مِنَ الرُّطَبِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَرْیمَ (ع) وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا فَکلِی وَ اشْرَبِی وَ قَرِّی عَیناً [(مریم/۲۶)] [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۶] .
۱۰. انار
۱۱. سرکه : لثه را محکم می‌کند.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَلُّ الْخَمْرِ یشُدُّ اللِّثَةَ وَ یقْتُلُ دَوَابَّ الْبَطْنِ وَ یشُدُّ الْعَقْلَ [کافی ، ج۶ ، ص۳۳۰] .
۱۲. عسل : ۱۵ حدیث در خوبی عسل و اینکه : قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مَا اسْتَشْفَى مَرِیضٌ بِمِثْلِ الْعَسَلِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۳۲] .
۱۳. خرما
۱۴. شیر
۱۵. گلابی : یحسن الولد
۱۶. کشمش سرخ
۱۷. کاسنی
۱۸. شروع غذا خوردن با نمک
۱۹. خربزه و رطب
۲۰. سیب : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : التُّفَّاحُ نَضُوحُ الْمَعِدَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۵۵] .
۲۱. ترب : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْفُجْلُ أَصْلُهُ یقْطَعُ الْبَلْغَمَ وَ لُبُّهُ یهْضِمُ وَ وَرَقُهُ یحْدِرُ الْبَوْلَ حَدْراً [کافی ، ج۶ ، ص۳۷۱] .
۲۲. از پنیر و گوشت خشک شده مذمت شده.
۲۳. کلم : عربی آن (گرنب) است و قاموس می‌گوید : مراد ، کلم پیچ است که همچون کاهو برگهای زیادی دارد.
۲۴. از پرندگان گوشت کبک ، باباقره و مرغ تعریف شده است." [کافی ، ج۶ ، ص۳۱۲] .
۲۵. امام صادق (ع) : زردی تخم مرغ سبک و سفیده آن سنگین است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مُخُّ الْبَیضِ خَفِیفٌ وَ الْبَیاضُ ثَقِیلٌ [کافی ، ج۶ ، ص۳۲۵] .
و طبق چند روایت برای ازدیاد نسل موثر است.
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : کثْرَةُ أَکلِ الْبَیضِ تَزِیدُ فِی الْوَلَدِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۲۵] .
۲۶. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تُدْمِنُوا أَکلَ السَّمَک فَإِنَّهُ یذِیبُ الْجَسَدَ [کافی ، ج۶ ، ص۳۲۳] .
۲۷. سه حدیث داریم که پیغمبر (ص) را عقرب زد و حضرت کمی نمک روی آن ریخت و فشار داد خوب شد و فرمود : با وجود نمک نیازی به پادزهر دیگری نیست.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْعَقْرَبَ لَدَغَتْ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالَ : لَعَنَكَ اللَّهُ فَمَا تُبَالِينَ مُومِناً آذَيتِ أَمْ كافِراً ثُمَّ دَعَا بِمِلْحٍ فَدَلَكَهُ فَهَدَأَتْ ثُمَّ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : لَوْ عَلِمَ النَّاسُ مَا فِى الْمِلْحِ مَا بَغَوْا مَعَهُ دِرْياقاً [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۹۱] .

۲۸. تحف العقول عن الصادق (ع) : در حبوبات ، سبزی جات ، میوه‌ها هر کدام را که در آن ضرری برای بدن و قوت انسان داشته باشد حرام است (ضمن حدیث مفصل)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ أَمَّا مَا يحِلُّ لِلْإِنْسَانِ أَكلُهُ مِمَّا أَخرَجَتِ الْأَرْضُ فَثَلَاثَةُ صُنُوفٍ مِنَ الْأَغْذِيةِ صِنْفٌ مِنْهَا جَمِيعُ الْحَبِّ كلِّهِ مِنَ الْحِنْطَةِ وَ الشَّعِيرِ وَ الْأَرُزِّ وَ الْحِمَّصِ وَ غَيرِ ذَلِك مِنْ صُنُوفِ الْحَبِّ وَ صُنُوفِ السَّمَاسِمِ وَ غَيرِهِمَا كلُّ شَيءٍ مِنَ الْحَبِّ مِمَّا يكونُ فِيهِ غِذَاءُ الْإِنْسَانِ فِى بَدَنِهِ وَ قُوَّتُهُ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ كلُّ شَيءٍ يكونُ فِيهِ الْمَضَرَّةُ عَلَى الْإِنْسَانِ فِى بَدَنِهِ فَحَرَامٌ أَكلُهُ إِلَّا فِى حَالِ الضَّرُورَةِ وَ الصِّنْفُ الثَّانِى مَا أَخْرَجَتِ الْأَرْضُ مِنْ جَمِيعِ صُنُوفِ الثِّمَارِ كلِّهَا مِمَّا يكونُ فِيهِ غِذَاءُ الْإِنْسَانِ وَ مَنْفَعَةٌ لَهُ وَ قُوَّةٌ بِهِ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ مَا كانَ فِيهِ الْمَضَرَّةُ عَلَى الْإِنْسَانِ فِى أَكلِهِ فَحَرَامٌ أَكلُهُ وَ الصِّنْفُ الثَّالِثُ جَمِيعُ صُنُوفِ الْبُقُولِ وَ النَّبَاتِ وَ كلُّ شَيءٍ تَنْبُتُ مِنَ الْبُقُولِ كلِّهَا مِمَّا فِيهِ مَنَافِعُ الْإِنْسَانِ وَ غِذَاءٌ لَهُ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ مَا كانَ مِنْ صُنُوفِ الْبُقُولِ مِمَّا فِيهِ الْمَضَرَّةُ عَلَى الْإِنْسَانِ فِى أَكلِهِ نَظِيرِ بُقُولِ السُّمُومِ الْقَاتِلَةِ وَ نَظِيرِ الدِّفْلَى وَ غَيرِ ذَلِك مِنْ صُنُوفِ السَّمِّ الْقَاتِلِ فَحَرَامٌ أَكلُهُ وَ أَمَّا مَا يحِلُّ أَكلُهُ مِنْ لُحُومِ الْحَيوَانِ فَلُحُومُ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ وَ الْإِبِلِ وَ مَا يحِلُّ مِنْ لُحُومِ الْوَحْشِ وَ كلُّ مَا لَيسَ فِيهِ نَابٌ وَ لَا لَهُ مِخْلَبٌ وَ مَا يحِلُّ مِنْ أَكلِ لُحُومِ الطَّيرِ كلِّهَا مَا كانَتْ لَهُ قَانِصَةٌ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ مَا لَمْ يكنْ لَهُ قَانِصَةٌ فَحَرَامٌ أَكلُهُ وَ لَا بَأْسَ بِأَكلِ صُنُوفِ الْجَرَادِ وَ أَمَّا مَا يجُوزُ أَكلُهُ مِنَ الْبَيضِ فَكلُّ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ مَا اسْتَوَى طَرَفَاهُ فَحَرَامٌ أَكلُهُ وَ مَا يجُوزُ أَكلُهُ مِنْ صَيدِ الْبَحْرِ مِنْ صُنُوفِ السَّمَك مَا كانَ لَهُ قُشُورٌ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ مَا لَمْ يكنْ لَهُ قُشُورٌ فَحَرَامٌ أَكلُهُ وَ مَا يجُوزُ مِنَ الْأَشْرِبَةِ مِنْ جَمِيعِ صُنُوفِهَا فَمَا لَمْ يغَيرِ الْعَقْلَ كثِيرُهُ فَلَا بَأْسَ بِشُرْبِهِ وَ كلُّ شَيءٍ يغَيرُ مِنْهَا الْعَقْلَ كثِيرُهُ فَالْقَلِيلُ مِنْهُ حَرَامٌ [تحف‌العقول ، ص۳۳۷] .

نان

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ بَارِك لَنَا فِى الْخُبْزِ وَ لَا تُفَرِّقْ بَينَنَا وَ بَينَهُ فَلَوْ لَا الْخُبْزُ مَا صُمْنَا وَ لَا صَلَّينَا وَ لَا أَدَّينَا فَرَائِضَ رَبِّنَا عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۷] .

شیر

شیر نقشی دارد که محرمیت می‌آورد ، گویا از یک مادر متولد شده‌اند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللبن من طعام المرسلين [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۹۱] .

۲. خوردنی های حرام :

۱. گوشت خوک

خوردن گوشت خوک برای یهود و مسلمین منهی است.

عیسویان گوشت خوک را می‌خورند.

در کشورهائی که خوک می‌خورند مرض (لادری) فراوان و در کشورهای اسلامی برعکس .

اروپائیان هر که را می‌خواهند به بی غیرتی توصیف کنند او را به خوک تشبیه می کنند و یکی از فحش های آنها است.

خوک در امور زناشوئی هیچ حیائی از خود نشان نمی‌دهد ، مضافا به اینکه تغذیه در روح اثرشایانی دارد.

و نتیجتا در بی حیائی بی اثر نخواهد بود خوردن گوشت خوک.

خوک از خوردن هیچ کثافتی دوری نمی کند.

اروپائیان روده خوک را از خون و چربی خود آن پر کرده و با قیمت گرانی می‌خرند.

در انجیل برنابا خوک را مظهر شیطان معرفی می کند. در انجیل متی ، لوتا ، مرقس در ضمن داستانی می گوید : که عیسی شیطان را در بدن خوک جا داد. سخن کوتاه آنکه در نزد عیسویان نیز خباثت دارد.
یکی از ضررهای گوشت خوک تریکین یا تیشین است. دیگری مرض کرم کدو تریکین حیوان کوچکی است در میان گوشت خوک لانه می کند ، اولین مرتبه یک نفر انگلیسی و بعد شخصی آلمانی و بعد دیگران با بررسی‌ها به فساد آن برخوردند. چندین سال قبل درقسمتی از کشور روسیه خوردن خوک از طرف دولت قدغن شد.
تریکین کرم کوچکی است که نر و ماده دارد و در یک ماه تا ۱۵۰۰۰ تخم می‌ریزد.
دراثر فعالیت این کرم در بدن انسان دچار کم خونی می‌شود.
دراثر فعالیت این کرم در بدن انسان مبتلا به سر گیجه ، تب‌های مخصوص ، اسهال ، تب مزمن و... می‌شود.
در اثر فعالیت این کرم در بدن انسان مبتلا به دردهای رماتیسمی ، کشش اعصاب ، خارش داخل بدن ، تراکم پی‌ها ، کوفتگی و خستگی و گاهی پس از چند روز می‌میرد. سختی عمل مضغ و بلع و تنفس.
در بعضی دائرة المعارف ها چنین می‌خوانیم : رهائی از خطرات این کرم تریکین نخوردن گوشت خوک است.
دواهای کرم کش حریف این کرم نمی‌شوند.
در یک کیلو گوشت خوک ممکن است ۴۰۰ میلیون نوزاد تریکین باشد.
مرض دیگری که از گوشت خوک تولید می‌شود کرم کدو است و داری چند قسم است که در معده خود را به دیوار معده می‌چسباند و تا چندین متر می تواند بشود. بدنش حلقه حلقه و در هر حلقه تخم های نر و ماده وجود دارد.
گوشت خوک ثقیل الهضم و سبب پیدایش یک نوع سمی هم می‌شود.
ضررهای گوشت خوک منحصر به دو کرم تریکین و کدو نیست. (نقل از مجموعه انتشارات انجمن تبلیغات اسلامی
۲. درندگان
اعضاء هضم استعداد دارند که غذا را از بیرون بگیرند و مبدل به خون تازه کنند. لذا بهترین غذا برای انسان سبزی جات ومیوه جات و کمی گوشت است گوشت حیوانات علفخوار که یک واسطه بیشتر در کار نیست. علف بوده گوشت شده وگوشت خون انسان می‌شود. بنابراین حیوانات گوشت خوار که دارای چنگال و ناخن و نیش قوی هستند ، چون برای انسان مضر هستند در اسلام حرام شده ، چون اول گوشت حیوانی صید شده بوده بعد گوشت و خون درنده شده و بعد این خون وبعد گوشت درنده می‌خواهد گوشت انسان شود و واضح است چنین گوشتی قابلیت تولید خون تازه وشفاف ندارد ، چون فاصله بین گوشت انسان و سبزی جات و میوه‌ها دور است و هرچه دور باشد خون فاسدتری تولید می کند. [اقتباس ازآئین جاویدان ، ج۲]
۳. حیوانات زهردار
چون بعد از مرگ نیز سم آنها در بدن باقی است و انسان را مسموم می کند حرام هستند.
۴. لا شخور
مفاسد گوشت اینها نیز روشن است. این پشه است حامل میکروب مالاریا ، این کبک است حامل میکروب طاعون. این موش است حامل میکروب طاعون نیز و الخ.
۵. سایر
۱. امام صادق (ع) در فلسفه کلی خوردنی ها و نخوردنی ها فرمود : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی لَمْ یحَرِّمْ ذَلِک عَلَی عِبَادِهِ وَ أَحَلَّ

لَهُمْ سِوَاهُ رَغْبَةً مِنْهُ فِيمَا حَرَّمَ عَلَيهِمْ وَ لَا زُهْداً فِيمَا أَحَلَّ لَهُمْ وَ لَكَنَّهُ خَلَقَ الْخَلْقَ وَ عَلِمَ عَزَّ وَ جَلَّ مَا تَقُومُ بِهِ أَبْدَانُهُمْ وَ مَا يصْلِحُهُمْ فَأَحَلَّهُ لَهُمْ وَ أَبَاحَهُ تَفَضُّلًا مِنْهُ عَلَيهِمْ بِهِ تَبَارَك وَ تَعَالَى لِمَصْلَحَتِهِمْ وَ عَلِمَ مَا يضُرُّهُمْ فَنَهَاهُمْ عَنْهُ وَ حَرَّمَهُ عَلَيهِمْ [كافى ، ج۶ ، ص۲۴۲] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَمَّا الْمَيتَةُ فَإِنَّهُ لَا يدْمِنُهَا أَحِدٌ إِلَّا ضَعُفَ بَدَنُهُ وَ نَحلَ جِسْمُهُ وَ ذَهَبَتْ قُوَّتُهُ وَ انْقَطَعَ نَسْلُهُ وَ لَا يمُوتُ آكلُ الْمَيتَةِ إِلَّا فَجْأَةً [كافى ، ج۶ ، ص۲۴۲] .

۳. تخم حيواناتى كه دو طرفش مساوى است حرام است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا يجُوزُ أَكلُهُ مِنَ الْبَيضِ فَكلُّ مَا اخْتَلَفَ طَرَفَاهُ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ مَا اسْتَوَى طَرَفَاهُ فَحَرَامٌ أَكلُهُ [تحف‌العقول ، ص۳۳۸] .

۴. هر مشروبى كه در عقل اثر سوءگذارد حرام است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا يجُوزُ مِنَ الْأَشْرِبَةِ مِنْ جَمِيعِ صُنُوفِهَا فَمَا لَمْ يغَيرِ الْعَقْلَ كثِيرُهُ فَلَا بَأْسَ بِشُرْبِهِ وَ كلُّ شَيءٍ يغَيرُ مِنْهَا الْعَقْلَ كثِيرُهُ فَالْقَلِيلُ مِنْهُ حَرَامٌ [تحف‌العقول ، ص۳۳۸] .

۵. هر ماهى كه پولك داشته باشد حلال است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا يجُوزُ أَكلُهُ مِنْ صَيدِ الْبَحْرِ مِنْ صُنُوفِ السَّمَك مَا كانَ لَهُ قُشُورٌ فَحَلَالٌ أَكلُهُ وَ مَا لَمْ يكنْ لَهُ قُشُورٌ فَحَرَامٌ أَكلُهُ [تحف‌العقول ، ص۳۳۸] .

۳. تهيه غذا

۱.فَلْينْظُرْ أَيها أَزْكى طَعاماً فَلْيأْتِكمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ [كهف/۱۹] .

۲. روز جمعه ميوه و گوشت براى اهل خانه تهيه كنيد ، كه آنان به روز جمعه علاقه مند شوند.

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يقُولُ مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَاباً ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [قرب‌الإسناد ، ص۵۵] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ مَا يتَّخِذُهُ الرَّجُلُ فِى مَنْزِلِهِ لِعِيالِهِ الشَّاةُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۶] .

۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوباً لَا يكفِّرُهَا صَلَاةٌ وَ لَا صَدَقَةٌ قِيلَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَمَا يكفِّرُهَا قَالَ : الْهُمُومُ فِى طَلَبِ الْمَعِيشَةِ [الدعوات راوندى ، ص۵۶] .

۴. پختن غذا

۱.ان اطيب طعامكم ما مسته النار [اولين دانشگاه ، ج۳ ، ص۳۰۹]

۲. قَالَ الرِّضَا (ع) : أَكلُ اللَّحْمِ النِّيءِ يوَلِّدُ الدُّودَ فِى الْبَطْنِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۳۰۵] .

۳. روايات كباب و آبگوشت

۵. استفاده

۱. آثار پرخورى

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كثُرَ طَعْمُهُ سَقِمَ بَدَنُهُ وَ قَسَا قَلْبُهُ [الدعوات راوندى ، ص۷۷] .

۲. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا مِنْ شَیءٍ أَبْغَضَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ بَطْنٍ مَمْلُوءٍ [کافی ، ج۶ ، ص ۲۷۰] .
۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُمِیتُوا الْقُلُوبَ بِکَثْرَةِ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ فَإِنَّ الْقُلُوبَ تَمُوتُ کَالزَّرْعِ إِذَا أَکْثَرَ عَلَیهِ الْمَاءُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۴۹] .
۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا کُمَیلُ! صِحَّةُ الْجَسَدِ مِنْ قِلَّةِ الطَّعَامِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۱۹] .
۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَکْثَرَ النَّاسِ فِی الدُّنْیا شِبَعاً أَکْثَرُهُمْ جُوعاً یوْمَ الْقِیامَةِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۳۸] .
۶. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کَثْرَةُ الْأَکلِ وَ النَّوْمِ یفْسِدَانِ النَّفْسَ وَ یجْلِبَانِ الْمَضَرَّةَ [غررالحکم ، ص ۳۶۰] .
۷. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کَثْرَةُ الْأَکلِ یذَفِّرُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۱۴] .
۸. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ کَثُرَ أَکلُهُ قَلَّتْ صِحَّتُهُ وَ ثَقُلَتْ عَلَی نَفْسِهِ مَئُونَتُهُ [غررالحکم ، ص ۳۶۰] .
۹. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کَثْرَةُ الْأَکلِ مِنَ الشَّرَهِ وَ الشَّرَهُ مِنَ الْعُیوبِ [غررالحکم ، ص ۳۶۱] .
۱۰. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ لَیسَ شَیءٌ أَضَرَّ لِقَلْبِ الْمُومِنِ مِنْ کَثْرَةِ الْأَکلِ وَ هِی مُورِثَةٌ لِشَیئَینِ قَسْوَةِ الْقَلْبِ وَ هَیجَانِ الشَّهْوَةِ [مصباح‌الشریعة ، ص ۷۷] .
۱۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِیاکمْ وَ الْبِطْنَةَ فَإِنَّهَا مَفْسَدَةٌ لِلْبَدَنِ وَ مَوْرَثَةٌ لِلسَّقَمِ وَ مَکسَلَةٌ عَنِ الْعِبَادَةِ [الدعوات راوندی ، ص ۷۴] .
۱۲. قال عیسی (ع) : یا بنی إسرائیل! لا تکثروا الأکل فإنه من أکثر من الأکل أکثر من النوم و من أکثر النوم أقل الصلاة و من أقل الصلاة کتب من الغافلین [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۴۷] .
۱۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : القلب یتحمل الحکمة عند خلو البطن القلب یمج الحکمة عند امتلاء البطن [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۱۸] .
۱۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مَلَأَ آدَمِی وِعَاءً شَرّاً مِنْ بَطْنِهِ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص ۱۰۰] .
۱۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا یدخل ملکوت السماوات و الأرض من ملأ بطنه [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص ۱۰۰] .
۱۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بِئْسَ الْعَوْنُ عَلَی الدِّینِ قَلْبٌ نَخِیبٌ وَ بَطْنٌ رَغِیبٌ وَ نَعْظٌ شَدِیدٌ [کافی ، ج۶ ، ص۲۶۹] .
۱۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِیاکمْ وَ فُضُولَ الْمَطْعَمِ فَإِنَّهُ یسِمُ الْقَلْبَ بِالْقَسْوَةِ و یبطئ بالجوارح عن الطاعة و یصم الهمم عن السماع الموعظة [أعلام‌الدین ، ص۳۳۹] .
۱۸. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ زَادَ شِبَعُهُ کظَّتْهُ الْبِطْنَةُ وَ مَنْ کظَّتْهُ الْبِطْنَةُ حَجَبَتْهُ عَنِ الْفِطْنَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۲۱] .
۱۹. امام علی (ع) : ایاک و البطنة فمن لزمها کثرت اسقامه و فسدت احلامه [غرر]
۲۰. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاکمْ وَ الْبِطْنَةَ فَإِنَّهَا مَقْسَاةٌ لِلْقَلْبِ مَکسَلَةٌ عَنِ الصَّلَاةِ مَفْسَدَةٌ لِلْجَسَدِ [غررالحکم ، ص ۳۶۰] .
۲۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا ملئ البطن من المباح عمی القلب عن الصلاح [غررالحکم ، ص ۳۶۰] .
۲۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَشْبَعُوا فَیطْفَأَ نُورُ الْمَعْرِفَةِ مِنْ قُلُوبِکمْ [مکارم‌الأخلاق ، ص ۱۵۰] .
۲۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الشِّبَعُ یفْسِدُ الْوَرَعَ [غررالحکم ، ص ۳۶۰] .
۲۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الشِّبَعُ یورِثُ الْأَشَرَ وَ یفْسِدُ الْوَرَعَ [غررالحکم ، ص۳۶۱] .
۲۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نِعْمَ عَوْنُ الْمَعَاصِی الشِّبَعُ [غررالحکم ، ص۳۶۱] .
۲۶. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ الْبَطْنَ لَیطْغَی مِنْ أَکلِهِ وَ أَقْرَبُ مَا یکونُ الْعَبْدُ مِنَ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ إِذَا خَفَّ بَطْنُهُ وَ أَبْغَضُ مَا یکونُ الْعَبْدُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا امْتَلَأَ بَطْنُهُ [کافی ، ج۶ ، ص۲۶۹] .

۲۷. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كَثْرَةُ الْأَكلِ مَكرُوهٌ [كافى ، ج۶ ، ص۲۶۹] .

۲۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُومِنُ يأْكلُ فِى مِعَاءٍ وَاحِدَةٍ وَ الْمُنَافِقُ يأْكلُ فِى سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۱] .

۲۹. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لَوْ أَنَّ النَّاسَ قَصَدُوا فِى (الطُّعَم لَاعْتَدَلَتْ) أَبْدَانُهُمْ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۴ ، ص۲۴۱] .

۳۰. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ظَهَرَ إِبْلِيسُ لِيحْيى بْنِ زَكريا (ع) وَ إِذَا عَلَيهِ مَعَالِيقُ مِنْ كلِّ شَیءٍ فَقَالَ لَهُ يحْيى مَا هَذِهِ الْمَعَالِيقُ؟ فَقَالَ : هَذِهِ الشَّهَوَاتُ الَّتِى (أُصِيبُ بِهَا) ابْنَ آدَمَ فَقَالَ هَلْ لِى مِنْهَا شَیءٌ؟ فَقَالَ : رُبَّمَا شَبِعْتَ (فَشَغَلْنَاك) عَنِ الصَّلَاةِ وَ الذِّكرِ قَالَ لِلَّهِ عَلَى أَنْ لَا أَمْلَأَ بَطْنِى مِنْ طَعَام أَبَداً وَ قَالَ إِبْلِيسُ لِلَّهِ عَلَى أَنْ لَا أَنْصَحَ مُسْلِماً أَبَداً [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۳۹] .

۳۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْأَكلُ عَلَى الشِّبَع يورِثُ الْبَرَصَ [كافى ، ج۶ ، ص۲۶۹] .

۳۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) لِلْحَسَنِ (ع) : أَ لَا أُعَلِّمُك أَرْبَعَ خِصَالٍ تَسْتَغْنِى بِهَا عَنِ الطِّبِّ قَالَ بَلَى قَالَ لَا تَجْلِسْ عَلَى الطَّعَامِ إِلَّا وَ أَنْتَ جَائِعٌ وَ لَا تَقُمْ عَنِ الطَّعَام
إِلَّا وَ أَنْتَ تَشْتَهِيهِ وَ جَوِّدِ الْمَضْغَ وَ إِذَا نِمْتَ فَاعْرِضْ نَفْسَك عَلَى الْخَلَاءِ فَإِذَا اسْتَعْمَلْتَ هَذَا اسْتَغْنَيتَ عَنِ الطِّبِّ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۲۸] .

۳۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَكثَرَ النَّاسِ شِبَعاً فِى الدُّنْيا أَكثَرُهُمْ جُوعاً فِى الآخِرَةِ يا سَلْمَانُ إِنَّمَا الدُّنْيا سِجْنُ الْمُومِنِ وَ جَنَّةُ الْكافِرِ [أمالى طوسى ، ص۳۴۶] .

۳۴. عَنْ عَلِى بْنِ حَدِيدٍ رَفَعَهُ قَالَ : قَامَ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ خَطِيباً فَقَالَ : يا بَنِى إِسْرَائِيلَ! لَا تَأْكلُوا حَتَّى تَجُوعُوا وَ إِذَا جُعْتُمْ فَكلُوا وَ لَا تَشْبَعُوا فَإِنَّكمْ إِذَا شَبِعْتُمْ غَلُظَتْ رِقَابُكمْ وَ سَمِنَتْ جُنُوبُكمْ وَ نَسِيتُمْ رَبَّكمْ [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۴۷] .

۳۵. قال لقمان : لابنه يا بنى! إذا امتلأت المعدة نامت الفكرة و خرست الحكمة و قعدت الأعضاء عن العبادة [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۰۲] .

۲. آثار كم خورى

۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قِلَّةُ الْغِذَاءِ أَكرَمُ لِلنَّفْسِ وَ أَدْوَمُ لِلصِّحَّةِ [غررالحكم ، ص۳۲۰] .

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ قَلَّ طَعَامُهُ قَلَّتْ آلامُهُ [غررالحكم ، ص۳۲۰] .

۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَلَّ أَكلُهُ قَلَّ حِسَابُهُ [طب‌النبى ، ص۲۱] .

۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من قل طعمه صح بدنه و صفا قلبه و من كثر طعمه سقم بدنه و قسا قلبه [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۲۹] .

۹. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : البسوا و كلوا و اشربوا فى أنصاف البطون فإنه جزء من النبوة [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۰۰] .

۱۰. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من كثر تسبيحه و تمجيده و قل طعامه و شرابه و منامه اشتاقته الملائكة [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۱۵] .

۱۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ صَلَاحَ عَبْدِهِ أَلْهَمَهُ قِلَّةَ الْكلَامِ وَ قِلَّةَ الطَّعَامِ وَ قِلَّةَ الْمَنَامِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۱۳] .

۱۲. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لَوْ أَنَّ النَّاسَ قَصَدُوا فِى (الطُّعَم لَاعْتَدَلَتْ) أَبْدَانُهُمْ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۴ ، ص۲۴۱] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لَوْ أَنَّ النَّاسَ قَصَّرُوا فِى الطَّعَام لَاسْتَقَامَتْ أَبْدَانُهُمْ [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۳۹] .

۱۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كمْ مِنْ أَكلَةٍ تَمْنَعُ أَكلَاتٍ [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج۱۸ ، ص۳۹۷] .

۱۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياك وَ الْبِطْنَةَ فَمَنْ لَزِمَهَا كثُرَتْ أَسْقَامُهُ وَ فَسُدَتْ أَحْلَامُهُ [غررالحكم ، ص۳۶۰] .

۱۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يجْتَمِعُ الْجُوعُ وَ الْمَرَضُ [غررالحکم ، ص ۳۲۰] .

گرسنگی

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَى! لِمَنْ طَوَى وَ جَاعَ أُولَئِک الَّذِينَ يشْبَعُونَ يوْمَ الْقِيامَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۰۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طوبى! لمن طوى و جاع و صبر أولئك الذين يشبعون يوم القيامة [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۶۲] .

۲. قَالَ عَلِي الْهَادِي (ع) : السهر ألذ للمنام و الجوع يزيد فى طيب الطعام يريد به الحث على قيام الليل و صيام النهار [أعلام‌الدين ، ص ۳۱۱] .

۳. قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : بطونهم خفيفة من أكل الحلال [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص ۲۱] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا رب! ما علامات أولئك قال : هم فى الدنيا مسجونون قد سجنوا ألسنتهم من فضول الكلام و بطونهم من فضول الطعام [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۳] .

۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نور الحكمة الجوع و التباعد من الله الشبع و القربة إلى الله حب المساكين و الدنو منهم لا تشبعوا فيطفأ نور المعرفة من قلوبكم و من بات فى خفة من الطعام بات حور العين حوله [جامع‌الأخبار ، ص۱۸۳] .

۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا رَبِّ! مَا مِيرَاثُ الْجُوعِ؟ قَالَ : الحِكمَةُ وَ حِفْظُ الْقَلْبِ وَ التَّقَرُّبُ إِلَى وَ الْحُزْنُ الدَّائِمُ وَ خِفَّةُ الْمَئُونَةِ بَينَ النَّاسِ وَ قَوْلُ الْحَقِّ وَ لَا يبَالِي عَاشَ بِيسْرٍ أَوْ بِعُسْرٍ [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص ۲۰۰] .

۷. قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : يااحمد! إن العبد إذا أجاع بطنه و حفظ لسانه علمته الحكمة و إن كان كافرا تكون حكمته حجة عليه و وبالا و إن كان مؤمنا تكون حكمته له نورا و برهانا و شفاء و رحمة [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۸] .

۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَى! لِمَنْ طَوَى وَ جَاعَ أُولَئِک الَّذِينَ يشْبَعُونَ يوْمَ الْقِيامَةِ [الجعفريات ، ص۱۶۵] .

۳. فوائد

۱.فَلْينْظُرْ أَيها أَزْكى طَعاماً فَلْيأْتِكمْ بِرِزْقٍ مِنْهُ [كهف/۱۹] .

۲. روز جمعه میوه و گوشت برای اهل خانه تهیه کنید ، که آنان با جمعه علاقمند شوند.

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يقُولُ مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَاباً ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [قرب‌الإسناد ، ص۵۵] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ مَا يتَّخِذُهُ الرَّجُلُ فِي مَنْزِلِهِ لِعِيالِهِ الشَّاةُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۶] .

۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوباً لَا يكفِّرُهَا صَلَاةٌ وَ لَا صَدَقَةٌ قِيلَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَمَا يكفِّرُهَا؟ قَالَ : الْهُمُومُ فِي طَلَبِ الْمَعِيشَةِ [الدعوات راوندى ، ص۵۶] .

۴. اطعام به دیگران

غذا رسانی

۱.وَ لَمْ نَک نُطْعِمُ الْمِسْكينَ [مدثر/۴۴] .

۲.وَ لا يحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكينِ [حاقه/۳۴] .

۳.درباره کفاره سوگندمی فرماید :

فَكفّارَتُهُ إِطْعامُ عَشَرَةِ مَساكينَ مِنْ أَوْسَطِ ما تُطْعِمُونَ أَهْلِيكمْ [مائده/۸۹] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا (آمَنَ بِی) مَنْ بَاتَ شَبْعَاناً [شَبْعَانَ] وَ جَارُهُ الْمُسْلِمُ جَائِعٌ [وسائل‌الشيعة ، ج۹ ، ص۵۲] .

۵. ایتالیا کلم را زیر خاک و یا بعضی از کشورها گندم را به دریا می‌ریزند و در آفریقا یک استخوان را دست به دست می‌لیسند. مسئله گرسنگی در دنیا از یک سو و صدها مرض که از پرخوری دسته دیگر پیدا می‌شود از سوی دیگر.

۶.وَ لا يحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكينِ [ماعون/۳] .
۷.وَ الَّذِى هُوَ يطْعِمُنِى وَ يسْقِينِ [شعراء/۷۹] .
۸.الَّذِى أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ [قريش/۴] .
۹.وَ لا تَحاضُّونَ عَلى طَعامِ الْمِسْكينِ [فجر/۱۸] .
۱۰.فَلاَ اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ وَ ما أَدْراك مَا الْعَقَبَةُ فَك رَقَبَةٍ أَوْ إِطْعامٌ فِى يوْمٍ ذِى مَسْغَبَةٍ [بلد/۱۴-۱۱] .
۱.وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ [دهر/۸] .
۲.أَ نُطْعِمُ مَنْ لَوْ يشاءُ اللّهُ أَطْعَمَهُ [يس/۴۷] .
۳. قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : مَنْ أَطْعَمَ مُومِناً مِنْ جُوعٍ أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِنْ ثِمَارِ الْجَنَّةِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۰۱] .
۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لذة الكرام فى الإطعام و لذة اللئام فى الطعام [غررالحكم ، ص۳۷۷] .
۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا (آمَنَ بِى) مَنْ بَاتَ شَبْعَاناً] شَبْعَانَ [وَ جَارُهُ الْمُسْلِمُ جَائِعٌ [وسائل‌الشيعة ، ج۹ ، ص۵۲] .
۵. نكاتى در باب خوردن و آشاميدن
۱. تازه خورى : كلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ [انعام/۱۴۱] .
لِتَأْكلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِيا [نحل/۱۴] .
وَ آتُوا حَقَّهُ يوْمَ حَصادِهِ [انعام/۱۴۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلُوا جَمِيعاً وَ لَا تَتَفَرَّقُوا فَإِنَّ الْبَرَكةَ فِى الْجَمَاعَةِ [طب‌النبى ، ص۲۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سموا و كلوا [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۳۶۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كثْرَةُ الْأَكلِ شُومٌ [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۲۹۱] .
۶. آداب مصرف غذا
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلُوا مِنْ كد أَيدِيكمْ [بحارالأنوار ، ج۶۳ ، ص۳۱۴] .
لِيأْكلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَ ما عَمِلَتْهُ أَيدِيهِمْ [يس/۳۵] .
كلُوا وَ اشْرَبُوا هَنِيئاً بِما أَسْلَفْتُمْ فِى الْأَيامِ الْخالِيةِ [حاقه/۲۴] .
ريخت و پاش ممنوع
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كلُوا مَا يسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ كلِّ دَاءٍ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يسْتَشْفِى بِهِ [كافى ، ج۶ ، ص۲۹۹] .
خوردن و خورانيدن
فَكلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا الْقانِعَ وَ الْمُعْتَرَّ [حج/۳۶] .
وَ لا يحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكينِ [ماعون/۳] .
خوردن و ذخيره كردن
قال الجزرى فى حديث الأضاحى : كلوا و ادخروا و اتجروا [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۳۲۹] .
خوردن غافلانه
الَّذِينَ كفَرُوا يتَمَتَّعُونَ وَ يأْكلُونَ كما تَأْكلُ الْأَنْعامُ [محمد/۱۲] .
ذَرْهُمْ يأْكلُوا وَ يتَمَتَّعُوا وَ يلْهِهِمُ الْأَمَلُ [حجر/۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْأَكلُ مَعَ الْخُدَّام مِنَ التَّوَاضُع فَمَنْ أَكلَ مَعَهُمُ اشْتَاقَتْ إِلَيهِ الْجَنَّةُ [طب‌النبی ، ص ۲۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَرَّتِ امْرَأَةٌ بَذِيـةٌ بِرَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ هُوَ يأْكـلُ وَ هُوَ جَالِسٌ عَلَى الْحَضِيضِ فَقَالَتْ يا مُحَمَّدُ إِنَّكَ لَتَأْكلُ أَكلَ الْعَبْدِ وَ تَجْلِسُ جُلُوسَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۲۷۱] .
در غذای خود دقت کنید.
دراین درس نکاتی درباره آیه
فَلْينْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ [عبس/۲۴] .
که از تفاسیر و محققان استفاده شده تقدیم می‌شود.
۱. نگاه کن : لقمه‌ای که می‌خوری حلال است یا حرام .
۲. نگاه کن : چه نیروهایی به کار افتاده تا این غذا سر سفره تو حاضر شود؟
۳. نگاه کن : چگونه این غذا در بدن تبدیل به گوشت و پوست و استخوان و مو و... می‌شود.
۴. نگاه کن : این غذا از چه به وجود آمده است؟ قدرت نمایی خدا را تماشا کن از آب و خاک صدها نوع....
۵. نگاه کن : غذائی که می‌خوری برای بدن تو مفید است یا مضر.
۶. نگاه کن : لابه لای غذا استخوانی ، سنگی ، یا چیزی که مزاحم دستگاه گوارش است نباشد.
۷. نگاه کن ، تا غذایت خوب هضم شود ، چون آرامش و نشاط هنگام خوردن در هضم غذا موثر است.
۸. نگاه کن ، تا مهمان ها سیر بخورند.
۹. نگاه کن ، و فکر کن که آیا دیگران هم چنین غذایی دارند یا ندارند؟
۱۰.نگاه کن ، قدرتی که از این غذا به دست می‌آوری کجا مصرف می کنی؟
۱۱. نگاه کن ، هدفت از این غذا چیست؟ لذت است ، رفع گرسنگی یا....
۱۲. نگاه کن این غذا از چه اجزائی ترکیب شده ،
۱۳. نگاه کن ، این غذا به نجاست تبدیل می شود ، اگر انسان هدفی عالی نداشته باشد با حیوانات چه تفاوتی دارد.
۱۴. نگاه کن که امام (ع) در تفسیر این آیه فرمود : "انسان باید توجه کند که علومش را از چه کسی می‌آموزد و نسبت به غذا ی روح حساس باشد".
عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّفَلْينْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ [(عبس/۲۴)] قَالَ قُلْتُ مَا طَعَامُهُ قَالَ عِلْمُهُ الَّذِی يأْخُذُهُ عَمَّنْ يأْخُذُهُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۹] .

۶. آداب غذا خوردن

۱. قبل از غذا
۱. شستن دست قبل از غذا
۲. قبل از غذا که دست را شستشو دادید خشک نکنید ، ولی بعد از غذا بشوئید.
۳. میوه‌ها را بشوئید ، ولی با پوست بخورید.
۴. اول و آخر با نمک بخورید.
۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ غَسَلَ يدَهُ قَبْلَ الطَّعَامِ وَ بَعْدَهُ عَاشَ فِی سَعَةٍ وَ عُوفِی مِنْ بَلْوَى فِی جَسَدِهِ [کافی ، ج۶ ، ص ۲۹۰] .

ـ دست خود را که قبل از غذا می‌شویید با پارچه و حوله خشک نکنید. صفوان جمال می گوید : با امام صادق (ع) بودیم وقت غذا شد آب آوردند امام دست خود را شست. حوله دادند نگرفت و فرمود : "به خاطر تماس با همین پارچه هاو غیره دست را شستم ، دوباره به آنها دست بزنم؟".

قهرا پارچه ایکه برای خشک کردن با امام عرضه داده شده تمیز و پاک بوده درعین حال امام نپذیرفت و فرمود : آلوده می‌شود. آیا این عمل غیر از آن است که مراد حضرت تماس با میکربهای احتمالی در پارچه است؟

ـ ابتدا کردن به نمک سفارش شده و نیز در خاتمه غذا ، نمک برای مرض (پیوره) که یکی از مرض های دهان است و سبب پیدایش چرک در لثه می‌شود و همچنین برای جریان خون مفید است.

۲. هنگام غذا

ـ از خوردن چیز داغ نهی شده. در طب کسانی که به سوء هاضمه مبتلا می‌شوند از خوردن چیز داغ نهی می کنند.

ـ دمیدن در خوردن با نوشیدنی مکروه است. (چه آنکه کربن که ماده سم الودی است که خدا آنرا توسط تنفس از بدن خارج می کند و این ماده از سوخت و ساز سلولهائی است که در بدن می‌میرند که اگر در غذا دمیده شود آن ماده سمی به غذا منتقل می‌شود و چیزی که باید از بدن دور شود به بدن روانه می‌شود.

ـ در اسلام برای جنب غذا مکروه است. مگر بعد از غسل یا وضو یا شستن دست و صورت و مضمضه کردن و استنشاق ، زیرا جنابت بر تمام بدن اثر می گذارد و از جمله جهاز عصبی که سر کار داشتن با آب آنرا بر طرف می کند. ورود غذا به معده جنب قبل از غسل و وضو و... سبب اخلال به دستگاه هضم است.

ـ در اسلام سفارش شده که از سفره آنچه نزد شماست بخورید ، به اطراف دست دراز نکنید ، به صورت دیگران نگاه نکنند ، اگر سیر شدید ، اما رفیق شما می‌خورد کنار نروید ، شاید خجالت بکشد ، چیزی از دهان بیرون نیاورید و کنار غذائی که می‌خورید نگذارید ، حالت بد پدید می‌آورد ، با پدر و مادر هم غذا نشوید ، شاید دست شما سبقت گرفت به لقمه ای که آنها مایل بودند ، احترام نان را گرفته با کارد پاره نکنید ، وقتی نان سر سفره آمد احترام کنید و منتظر غذای دیگر ننشینید ، ظرفی روی آن نگذارید ، و پامال نکنید ، صاحب خانه اول دست خود را بشوید تا مهمانان توهم نکنند که دست شوئی به خاطر کثیف بودن آنهاست ، صاحب خانه اول شروع کند و آخر ختم کند.

ـ در اسلام (با توجه به اینکه سفارش شده دست را بشوئید) سفارش شده که انگشت را و ظرف را بلیسید ، احترام به غذاست. لیسیدن تحریک غده‌های هضم و معرف تواضع است.

ـ در اسلام آمده است که : با ۳ انگشت غذا بخورید ، در مقابل متکبرین که با دو انگشت غذا می خورند شاید وادار کردن قهری باشد برای اینکه لقمه را کوچک و قهرا جویدن آسان باشد و هضم سهل. و الله اعلم.

ـ با اشتها سر سفره بنشینید ، و با اشتها بر خیزید ، (تا به معده فشار نیاورد و عمل هضم آسان و سبب پیدایش امراضی نشود)

ـ بدون تشنگی آب نخورید ، مثل حیوانات صورت را به سوی آب دراز نکنید ، از آشامیدن با یک نفس (به خاطر دوری از اکسیژن هوا) دوری کنید ، در تنفس هوائی که بیرون می‌دهید نگذارید به آب برسد ، و نفس را از آب دور دارید ، روی غذا آب بنوشید که مفید و وسیله و به چرخ افتادن معده است ، و شستشوی مری ، آب ته ظرف را نخورید ، و از جای دستگیره ظرف و جای شکستگی ظرف آب نیاشامید ، (چون جای جمع شدن میکربها و به قول روایات شیطان است) در چاه آب آشامیدنی آب دهن نیاندازید.

فاصله چاه آب آشامیدنی از بالوعه نسبتا زیاد باشد و هر چه زمین نرم‌تر است فاصله بیشتر باشد.

آب را چون مکیدن نیاشامید ، و قورت قورت خوردن ورم کبد و به هم زدن نظام گوارش به وجود می‌آورد. لیوان آب را پس از نوشیدن وارونه بگذار تا کثافت هوا یا غیره داخل آن نشود.

احترام نان را بگیرید؛ یعنی همین که در سفره آمد منتظر چیز دیگر نشوید.

. هنگام راه رفتن غذا نخورید :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَأْكُلْ وَ أَنْتَ مَاشٍ إِلَّا أَنْ تَضْطَرَّ إِلَى ذَلِكَ [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۵۹] .

چون هنگام راه رفتن عضلات ، خون بیشتری جذب می‌کنند و به اندازه کافی خون به معده نمی‌رسد. [پاک نژاد ، ج۳ ، ص۲۸۲ اولین دانشگاه]

غذای داغ نخورید.

به غذا فوت نکنید.

. صبحانه مفصل ، ولی شام ساده باشد.

. پنیر را با گردو و تخم مرغ را با پیاز و با میوه آب نخورید.

با سه انگشت (تالقمه کوچک گرفته شود) زیاد جویدن و از یک طرف جویدن.

۱۴.در بازار و محل رفت و آمد و در مستراح غذا نخوریم.

۱۵. آرامش داشته باشید :

(اینکه می گویند فوت نکنید ، ساعت غذا را جزء عمر حساب نکنید ، لقمه را کوچک بگیرید ، غذا را خوب بجوید ، با آمدن نان منتظر چیز دیگری نباشید ، در راه غذا نخورید ، حرف نزنید ، به غذا نگاه نکنید ، در همه این دستورات آرامش نهفته است.)

۱۶.قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كلُوا مَا يسْقُطُ مِنَ الْخِوَانِ فَإِنَّهُ شِفَاءٌ مِنْ كلِّ دَاءٍ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يسْتَشْفِى بِهِ [كافى ، ج۶ ، ص۲۹۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ يأْكلُ أَكلَ الْعَبْدِ وَ يجْلِسُ جِلْسَةَ الْعَبْدِ وَ يعْلَمُ أَنَّهُ عَبْدٌ [كافى ، ج۶ ، ص۲۷۱] .

. کراهت غذا خوردن به تنهائی

۱۹.خیر الطعام ما کثر الیه الایدی

۲۰. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا قَعَدَ عَلَى الْمَائِدَةِ يقْعُدُ قِعْدَةَ الْعَبْدِ وَ كانَ يتَّكِئُ عَلَى فَخِذِهِ الْأَيسَرِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۲۲۸] .

۲۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَكلْتُمْ فَاخْلَعُوا نِعَالَكمْ فَإِنَّهُ أَرْوَحُ لِأَقْدَامِكمْ [أمالى طوسى ، ص۳۱۱] .

۳. بعد از غذا

ـ شستشوی دست بعد از غذا مثل شستن قبل از غذا با این تفاوت که در اول غذا نباید دست شسته را به چیزی بمالید شاید آلوده و غذا آلوده شود ، اما بعد از غذا با پارچه دست را خشک کند. (شایدبا آب آلودگی غذا از بین نرفته و در پاک کردن با پارچه پاک شود)

با چوب انار و ریحان و... خلال نکنید.

ـ یکی از دستورات طبی جالب اسلام در غذا آن است که بعد از غذا به پشت بخوابید و پای راست را روی پای چپ بیاندازید ، اما استراحت به خاطر آن که هر گونه حرکت و فعالیت روی غذا فشار به معده هست کراهت دارد. به خاطر آن که رشته‌هایی

که به معده آویخته است وقتی خوابیدیم آنها زحمت خود را از معده بر می‌دارند و انداختن پای راست روی پای چپ وسیله است برای جمع شدن و تنگ شدن روده کور ، (آپاندیسیت)

ـ مسواک کردن در هضم غذا مفید و در اسلام همین بس که فرمود : اگر مردم به زحمت نمی افتادند مسواک را واجب می‌کردم. کثیف بودن دندان در امراض مختلف به خصوص مربوط به معده تاثیر زیادی دارد.

ـ خوب جویدن ، طول دادن ، لقمه را کوچک گرفتن در روایات سفارش شده و علت آن هم معلوم است؛ کار معده را آسان می‌کند.

ـ در اسلام مستحب است بعد از غذا مضمضه شود و آب آن را فرو برند. (چون در اثر جویدن غذا در دهان لعابی پیدا می‌شود که مضمضه ، آن لعاب را ـ که مفید است ـ برای هضم ، به معده می‌رساند.

ـ شستشوی دست بعد از غذا مثل شستن دست قبل از غذا با این تفاوت که در اول غذا نباید دست شسته را به چیزی بمالید شاید آلوده و غذا آلوده شود ، اما بعد از غذا با پارچه دست را خشک کند. (شاید با آب ، آلودگی غذا از بین نرفته و در پاک کردن با پارچه پاک شود)

خلال کنید. پیغمبر فرمود : "ملائکه از کسی که لای دندانش غذا باشد نفرت دارند".

پیمغمبر (ص) فرمود : "آنچه به وسیله خلال از لای دندای بیرون می‌آید دور افکنید شاید با چیزی که مضر است در میان دندانها آلوده و فرو بردن آن سبب سوء هاضمه شود. اما آنچه با گردش زبان به دور دهان جمع می‌شود فرو ببرید".

امام کاظم (ع) فرمود : "چوب خلال تیز نباشد تا لثه رابه خون بیاندازد".

امام صادق (ع) فرمود : "با چوب نی خلال نکیند".

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَخَلَّلَ بِالْقَصَبِ لَمْ تُقْضَ لَهُ حَاجَةٌ سِتَّةَ أَيام [کافی ، ج۶ ، ص۳۷۷] .

پیغمبر (ص) فرمود : "خلال با چوب انار و ریحان رگ خوره را تحریک می‌کند". از حقوق مهمان تهیه کردن خلال است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ التَّخَلُّلِ بِالرُّمَّانِ وَ الْآسِ وَ الْقَصَبِ وَ قَالَ (ص) إِنَّهُنَّ يحَرِّكنَ عِرْقَ الْآكلَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۷۷] .

ـ اگر وقت نماز غذا حاضر شد نماز را مقدم انداخته ، مگر آنکه دیگران منتظر باشند یا خودش خیلی اشتها داشته باشد.

ـ از خوردن غذا روی غذا نهی شده و ضررش روشن است.

ـ پرخوری در ۱۳ حدیث جدا نهی شده ، در حال تکیه دادن ، در حال راه رفتن ، به غذا و مهمانی کافر و منافق رفتن ، همه و همه جلوگیری شده ،

ـ از پست شمردن غذا ـ چه نزد خود و چه برای مهمان ـ جداً نهی شده است.

۴. آداب مهمانی

۱. صاحب خانه قبل از مهمان شروع و بعد از همه دست بکشد.

۲. صاحب خانه اول دست خود را بشویدبعد مهمان واز دست راست مهمان شروع ، ولی بعد از غذا از دست چپ و لو عبد باشد.

۳. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنْ قُمْتُ عَلَى رُءُوسِكمْ وَ أَنْتُمْ تَأْكلُونَ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَفْرُغُوا وَ لَرُبَّمَا دَعَا بَعْضَنَا فَيَقَالُ لَهُ هُمْ يأْكلُونَ فَيقُولُ دَعْهُمْ حَتَّى يفْرُغُوا [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۸] .

اگر دست از غذا کشیدن شما سبب می‌شود دیگران نیمه سیرکنار روند ، این کار را نکنید.

۴. شاید دلیلفافْسَحُوا [مجادله/۱۱] .

۵. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ مِنَ التَّضْعِيفِ تَرْكَ الْمُكافَأَةِ وَ مِنَ الْجَفَاءِ اسْتِخْدَامَ الضَّيفِ فَإِذَا نَزَلَ بِكمُ الضَّيفُ فَأَعِينُوهُ وَ إِذَا ارْتَحَلَ فَلَا تُعِينُوهُ فَإِنَّهُ مِنَ النَّذَالَةِ وَ زَوِّدُوهُ وَ طَيبُوا زَادَهُ فَإِنَّهُ مِنَ السَّخَاءِ [كافى ، ج۶ ، ص۲۸۳] .

۱. خيال

۱. بيهوده بودن آفرينش انسان ها

أَ فَحَسِبْتُمْ أَنَّما خَلَقْناكمْ عَبَثاً [مومنون/۱۱۵] .

وَ هُمْ يلْعَبُونَ [اعراف/۹۸] .

لاهِيةً قُلُوبُهُم [انبياء/۳] .

اتَّخَذُوا دينَهُمْ لَهْواً وَ لَعِباً وَ غَرَّتْهُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا [اعراف/۵۱] .

وَ إِذا ذُكرَ الَّذينَ مِنْ دُونِهِ إِذا هُمْ يسْتَبْشِرُونَ [زمر/۴۵] .

۲. نديدن خدا

أَ يحْسَبُ أَنْ لَمْ يرَهُ أَحَدٌ [بلد/۷] .

فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُم [حشر/۱۹] .

۳. عدم قدرت الهى

أَمْ حَسِبَ الَّذينَ يعْمَلُونَ السَّيئاتِ أَنْ يسْبِقُونا ساءَ ما يحْكمُون [عنكبوت/۴] .

فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيه [انبياء/۸۷] .

وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ مانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّهِ [حشر/۲] .

يظُنُّونَ بِاللّهِ غَيرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجاهِلِيةِ [آل عمران/۱۵۴] .

۴.آزمايش نشدن در دنيا

أَ حَسِبَ النّاسُ أَنْ يتْرَكوا أَنْ يقُولُوا آمَنّا وَ هُمْ لا يفْتَنُون [عنكبوت/۲] .

۵. خلود دردنيا

يحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .

وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا قالُوا قَدْ سَمِعْنا لَوْ نَشاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هذا إِنْ هذا إِلاّ أَساطيرُ الْأَوَّلينَ [انفال/۳۱] .

بَلْ هُمْ مِنْها عَمُونَ [نمل/۶۶] .

اقْتَرَبَ لِلنّاسِ حِسابُهُمْ [انبياء/۱] .

۶. افشا نشدن

أَمْ حَسِبَ الَّذينَ فى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يخْرِجَ اللّهُ أَضْغانَهُمْ [محمد/۲۹] .

۷. تساوى خوبان با بدان

أَمْ حَسِبَ الَّذينَ اجْتَرَحُوا السَّيئاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كالَّذينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ [جاثيه/۲۱] .

۸. وحدت منافقان

تَحْسَبُهُمْ جَميعاً وَ قُلُوبُهُمْ شَتّى [حشر/۱۴] .

۹. خوب دیدن اعمال خود

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرينَ أَعْمالاً الَّذينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يحْسِنُونَ صُنْعاً [كهف/۱۰۴ -۱۰۳] .

قالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النّارُ إِلاّ أَياماً مَعْدُودات [آل عمران/۲۴] .

زُينَ لِلْمُسْرِفينَ ما كانُوا يعْمَلُونَ [يونس/۱۲] .

زُينَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمالِهِمْ [توبه/۳۷] .

۱۰. گمان خیر بودن مهلت الهی

وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذينَ كفَرُوا أَنَّما نُمْلى لَهُمْ خَيرٌ لِأَنْفُسِهِمْ [آل عمران/۱۷۸] .

۱۱. پیروی از شیطان وهدایت

إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّياطينَ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُون [اعراف/۳۰] .

الَّذى يوَسْوِسُ فى صُدُورِ النّاسِ [ناس/۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السُّكرُ أَرْبَعُ سُكرَاتٍ سُكرُ الشَّرَابِ وَ سُكرُ الْمَالِ وَ سُكرُ النَّوْمِ وَ سُكرُ الْمُلْك [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

در حديثى ديگر : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ينْبَغِى لِلْعَاقِلِ أَنْ يحْتَرِسَ مِنْ سُكرِ الْمَالِ وَ سُكرِ الْقُدْرَةِ وَ سُكرِ الْعِلْمِ وَ سُكرِ الْمَدْحِ وَ سُكرِ الشَّبَابِ فَإِنَّ لِكلِّ ذَلِك رِياحاً خَبِيثَةً تَسْلُبُ الْعَقْلَ وَ تَسْتَخِفُّ الْوَقَارَ [غررالحكم ، ص۶۶] .

۱۲. زنده نبودن شهدا

وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذينَ قُتِلُوا فى سَبيلِ اللّهِ أَمْواتاً [آل عمران/۱۶۹] .

۱۳. مصلح دیدن خویش

وَ لْنَحْمِلْ خَطاياكمْ [عنكبوت/۱۲] .

وَ إِذا قيلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ قالُوا إِنَّما نَحْنُ مُصْلِحُونَ أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَ لكنْ لا يشْعُرُونَ [بقره/۱۲ -۱۱] .

۱۴. سفیه دیدن اهل ایمان

أَ نُومِنُ كما آمَنَ السُّفَهاءُ أَلا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهاءُ وَ لكنْ لا يعْلَمُونَ [بقره/۱۳] .

۱۵. خون ریز بودن بشر

أَ تَجْعَلُ فيها مَنْ يفْسِدُ فيها وَ يسْفِك الدِّماءَ وَ نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِك وَ نُقَدِّسُ لَك [بقره/۳۰] .

۱۶. گمان باطل درباره مرگ

وَ لَقَدْ كنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيتُمُوهُ وَ أَنْتُمْ تَنْظُرُونَ [آل عمران/۱۴۳] .

سآوى إِلى جَبَلٍ يعْصِمُنى مِنَ الْماءِ [هود/۴۳] .

۱۷. مؤمن دیدن خود

أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذينَ يزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِما أُنْزِلَ إِلَيك وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِك يريدُونَ أَنْ يتَحاكمُوا إِلَى الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ يكفُرُوا بِهِ وَ يريدُ الشَّيطانُ أَنْ يضِلَّهُمْ ضَلالاً بَعيداً [نساء/۶۰] .

هُمْ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يحْسِنُونَ صُنْعاً [كهف/۱۰۴] .

أُولئِك كالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِك هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹] .

۱۸. خیال شخصیت

إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِياءُ لِلّهِ مِنْ دُونِ النّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صادِقِين [جمعه/۶] .
قالَ أَنَا خَيرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنى مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طينٍ [اعراف/۱۲] .
خیال شخصیت وادار می‌کرد که پیشنهاد طرد فقرا را به رسول الله (ص) بدهند که آیهوَ لا تَطْرُدِ الَّذينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِىِ يريدُونَ وَجْهَهُ ما عَلَيكَ مِنْ حِسابِهِمْ مِنْ شَىءٍ وَ ما مِنْ حِسابِكَ عَلَيهِمْ مِنْ شَىءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكونَ مِنَ الظّالِمينَ [انعام/۵۲] .
نازل شد.
یعنی محاسبات دیپلماسی ، که فعلاً صلاح نیست اینها باشند. شاید اگر اینها بروند رجال بیایند و... همه خیال است که قرآن می‌کوبد.
أَ يبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ [نساء/۱۳۹] .
۱۹. خیالات پراکنده
انسان سرمایه عمر خود را یا در منقل آتش گذشته می‌ریزد و می سوزاند که ای کاش دیروز...
و یا دقائق و ساعات را در آتش عدم آینده ریخته و می سوزاند
که باید در آینده چنین و چنان کنم ، و گاهی سال ها سرمایه زمان را به دیار عدم می‌فرستیم و در حال زندگی نمی‌کنیم. در شعر منسوب به حضرت علی (ع) می خوانیم : مافات مضی و ما سیأتیک فاین قم فاغتنم الفرصته بین العدمین.
افسوس گذشته ، غم آینده مخور/ کآینده نیامده است و بگذشته گذشت.
۲۰. آرزوی لذت طولانی دنیا
أَ يحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنينَ نُسارِعُ لَهُمْ فِى الْخَيراتِ بَلْ لا يشْعُرُون [مومنون/۵۶-۵۵] .
يا لَيتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِى قارُونُ [قصص/۷۹] .
يحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .
۲۱. آرزوی زندگی دوباره پس ازمرگ
رَبَّنا أَخْرِجْنا نَعْمَلْ صالِحاً غَيرَ الَّذى كنّا نَعْمَلُ [فاطر/۳۷] .
رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّى أَعْمَلُ صالِحاً فيما تَرَكتُ كلاّ إِنَّها كلِمَةٌ هُوَ قائِلُها [مومنون/۱۰۰ -۹۹] .
ما أَظُنُّ أَنْ تَبيدَ هذِهِ أَبَدا وَ ما أَظُنُّ السّاعَةَ قائِمَةً وَ لَئِنْ رُدِدْتُ إِلى رَبِّى لَأَجِدَنَّ خَيراً مِنْها مُنْقَلَباً [كهف/۳۶ -۳۵] .
۲۲. سنگین دیدن عبادت وبندگی
وَ إِنَّها لَكبيرَةٌ إِلاّ عَلَى الْخاشِعين [بقره/۴۵] .
إِذا قامُوا إِلَى الصَّلاةِ قامُوا كسالى [نساء/۱۴۲] .
نادُوا شُرَكائِى الَّذينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يسْتَجيبُوا لَهُم [كهف/۵۲] .
وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا قالُوا قَدْ سَمِعْنا لَوْ نَشاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هذا إِنْ هذا إِلاّ أَساطيرُ الْأَوَّلينَ [انفال/۳۱] .
۲۳. خیر دیدن بخل
وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذينَ يبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيراً لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ [آل عمران/۱۸۰] .
۲۴. پیروی از گمان به جای علم
ما لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّباعَ الظَّنِ [نساء/۱۵۷] .

إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنِ [انعام/۱۱۶] .

وَ ما يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلاّ ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لا يغْنى مِنَ الْحَقِّ شَيئاً [يونس/۳۶] .

تَقُولُونَ بِأَفْواهِكمْ ما لَيسَ لَكمْ بِهِ عِلْمٌ وَ تَحْسَبُونَهُ هَيناً وَ هُوَ عِنْدَ اللّهِ عَظيمٌ [نور/۱۵] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يشْتَرى لَهْوَ الْحَديثِ لِيضِلَّ عَنْ سَبيلِ اللّهِ بِغَيرِ عِلْمٍ وَ يتَّخِذَها هُزُواً [لقمان/۶] .

۲۵. برحق دیدن خویش

وَ لْنَحْمِلْ خَطاياكمْ [عنکبوت/۱۲] .

أَمْ حَسِبَ الَّذينَ فى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يخْرِجَ اللّهُ أَضْغانَهُمْ [محمد/۲۹] .

وَ كانَ الْإِنْسانُ أَكثَرَ شَىءٍ جَدَلاً [کهف/۵۴] .

وَ كنّا نَخُوضُ مَعَ الْخائِضينَ [مدثر/۴۵] .

الَّذى يوَسْوِسُ فى صُدُورِ النّاسِ [ناس/۵] .

سَوَّلَتْ لى نَفْسى [طه/۹۶] .

أَ لَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فى كلِّ وادٍ يهيمُونَ وَ أَنَّهُمْ يقُولُونَ ما لا يفْعَلُونَ [شعراء/۲۲۶ –۲۲۵] .

۱. خیانت

۱. سیمای خیانت وخائن در قرآن و سنت

۱.خیانت چیست؟ خائن کیست؟

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِفْشَاوك سِرَّ أَخِيك خِيانَةٌ فَاجْتَنِبْ ذَلِك [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۳۷] .

۲. قَالَ الْجَوَادُ (ع) : كفى بالمرء خيانة أن يكون أمينا للخونة [بحار الأنوار ، ج۷۲ ، ص ۳۸۰] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الخائن من شغل نفسه بغير نفسه و كان يومه شرا من أمسه [غرر الحكم ، ص ۴۶۰] .

۴. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَيمَا رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا اسْتَعَانَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِهِ فِى حَاجَةٍ فَلَمْ يبَالِغْ فِيهَا بِكلِّ جُهْدٍ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الْمُومِنِينَ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۲] .

خائن کیست؟

توصیف خائن :

۱. خائن به خود خیانت می‌کند : وَ لا تُجادِلْ عَنِ الَّذِينَ يخْتانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ مَنْ كانَ خَوّاناً أَثِيماً [نساء/۱۰۷] .

عَلِمَ اللّهُ أَنَّكمْ كنْتُمْ تَخْتانُونَ أَنْفُسَكمْ [بقره/۱۸۷] .

۲. خائن اصرار بر خیانت می‌کند. (يختانون ـ خوانا)

۳. خداوند خائنین را دوست ندارد : إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ مَنْ كانَ خَوّاناً أَثِيماً [نساء/۱۰۷] .

۴. خائن از مردم شرم می‌کند ، ولی از خدا شرم نمی‌کند.

يسْتَخْفُونَ مِنَ النّاسِ وَ لا يسْتَخْفُونَ مِنَ اللّهِ [نساء/۱۰۸] .

ـ دفاع از خائن اگر فایده‌ای داشته باشد در دنیا است.

۵. خائن در روز قیامت مدافعی ندارد.

ها أَنْتُمْ هولاءِ جادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا [نساء/۱۰۹] .

فَمَنْ یجادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ یوْمَ الْقِیامَةِ أَمْ مَنْ یکونُ عَلَیهِمْ وَکیلًا [نساء/۱۰۹] .

۶. خائن جهت تبرئه خود و تحریک عواطف دیگران تلاش می کند.

وَ لَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَیک وَ رَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ [نساء/۱۱۳] .

۷. نسبت دادن خیانت به دیگری اثری ندارد.

وَ مَنْ یکسِبْ خَطِیئَةً أَوْ إِثْماً ثُمَّ یرْم بِهِ بَرِیئاً [نساء/۱۱۲] .

فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتاناً وَ إِثْماً مُبِیناً [نساء/۱۱۲] .

[با استفاده از تفسیر المیزان ، ج۵ ، ص۱۱۸ و نمونه ، ج۴ ، ص۱۱۸ و سوره نساء ، ۱۰۵ تا ۱۰۷] .

۱.بدترین معصیت :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاک وَ الْخِیانَةَ فَإِنَّهَا شَرُّ مَعْصِیةٍ فَإِنَّ الْخَائِنَ لَمُعَذَّبٌ بِالنَّارِ عَلَی خِیانَتِهِ [غرر الحکم ، ص۴۶۰] .

۲.زشتی دین :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثَلَاثٌ شَینُ الدِّینِ الْفُجُورُ وَ الْغَدْرُ وَ الْخِیانَةُ [غرر الحکم ، ص۴۶۲]

۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِماً فِی أَهْلِهِ وَ مَالِهِ [الاختصاص ، ص۲۴۸] .

. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رَأْسُ النِّفَاقِ الْخِیانَةُ [غرر الحکم ، ص۴۶۰] .

۱۰. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رَأْسُ الْکفْرِ الْخِیانَةُ [غرر الحکم ، ص۴۶۰] .

۳.خائن در واقع به خودش خیانت کرده : وَ لا تُجادِلْ عَنِ الَّذِینَ یخْتانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ مَنْ کانَ خَوّاناً أَثِیماً [نساء/۱۰۷] .

۴.خدا خائن را دوست ندارد : إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ مَنْ کانَ خَوّاناً أَثِیماً [نساء/۱۰۷] .

۶.انتقاد از بینش خائن : یسْتَخْفُونَ مِنَ النّاسِ وَ لا یسْتَخْفُونَ مِنَ اللّهِ [نساء/۱۰۸] .

۲. نشانه های خائن :

رسول الله (ص) :

علایم خائن چهار چیز است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : علامة الخائن فأربعة : عصیان الرحمن و أذی الجیران و بغض الأقران و القرب إلی الطغیان [تحف العقول ، ص۲۱] .

توصیف خیانت و خیانت کار

علی (ع) : به یکی از کارگزارانش که مرتکب خیانتی شده بود فرمود :

۱. با عجله به جان بیت المال افتادی.

۲. آنچه در قدرت داشتی از اموالشان که برای بیوه زنان و ایتام بود ربودی.

۳. همانند گرگ گرسنه‌ای که گوسفند زخمی و استخوان شکسته‌ای را برباید.

۴. سپس آن را با سینه‌ای گشاده و دلی خوش (به سوی حجاز) حمل نمودی بدون هیچ احساس گناهی.

۵. گویا میراث پدر و مادر را به سرعت به خانه خود حمل می‌کردی. [نهج البلاغه ، نامه۴۱] .

خائن از مانیست.

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِماً فِی أَهْلِهِ وَ مَالِهِ [الاختصاص ، ص۲۴۸] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ خَانَ بِالْأَمَانَهِ [مشکاهْ الأنوار ، ص۵۲] .
خائن فاجر است.

قال أمیر المونین (ع) : الرجال ثلاثهْ عاقل و أحمق و فاجر فالعاقل الدین شریعته و الحلم طبیعته و الرأی سجیته إن سئل أجاب و إن تکلم أصاب و إن سمع وعی و إن حدث صدق و إن اطمأن إلیه أحد وفی و الأحمق إن استنبه جمیل غفل و إن استنزل عن حسن نزل و إن حمل علی جهل جهل و إن حدث کذب لا یفقه و إن فقه لا یتفقه و الفاجر إن ائتمنته خانک و إن صاحبته شانک و إن وثقت به لم ینصحک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۶] .
خیانتکار منافق است.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِنَّ الْمُنَافِقَ ینْهَی وَ لَا ینْتَهِی وَ یأْمُرُ بِمَا لَا یأْتِی وَ إِذَا قَامَ إِلَی الصَّلَاهِ اعْتَرَضَ قُلْتُ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ مَا الِاعْتِرَاضُ قَالَ الِالْتِفَاتُ وَ إِذَا رَکعَ رَبَضَ یمْسِی وَ هَمُّهُ الْعَشَاءُ وَ هُوَ مُفْطِرٌ وَ یصْبِحُ وَ هَمُّهُ النَّوْمُ وَ لَمْ یسْهَرْ إِنْ حَدَّثَک کذَبَک وَ إِنِ ائْتَمَنْتَهُ خَانَک وَ إِنْ غِبْتَ اغْتَابَک وَ إِنْ وَعَدَک أَخْلَفَک [کافی ، ج۲ ، ص۳۹۶] .
هشدار قرآن در مورد خیانت

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَماناتِکمْ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [انفال/۲۷] .

امانت خدا : آئین او

امانت رسول : سنت او

امانت مومنان : اموال واسرار آنها

امانت در منطق قرآن : تمام شئون زندگی اجتماعی ، سیاسی و اخلاقی را در بر می گیرد. [نمونه ، ج۷ ، ص۱۳۷]
وصیت پیامبر (ص) :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ فِی وَصِیهِ النَّبِی (ص) لِعَلِی (ع) أَنْ قَالَ یا عَلِی! أُوصِیک فِی نَفْسِک بِخِصَالٍ فَاحْفَظْهَا عَنِّی ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ أَعِنْهُ أَمَّا الْأُولَی فَالصِّدْقُ وَ لَا تَخْرُجَنَّ مِنْ فِیک کذِبَهٌ أَبَداً وَ الثَّانِیهُ الْوَرَعُ وَ لَا تَجْتَرِئْ عَلَی خِیانَهٍ أَبَداً [کافی ، ج۸ ، ص۷۹] .
سفارش امام باقر (ع) :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : یا مَعْشَرَ شِیعَتِنَا اسْمَعُوا وَ افْهَمُوا. إِلَی أَنْ قَالَ : وَ اجْتَمِعُوا عَلَی أُمُورِکمْ وَ لَا تُدْخِلُوا غِشّاً وَ لَا خِیانَهً عَلَی أَحَدٍ. إِلَی أَنْ قَالَ : وَ لَا عَمَلَکمْ لِغَیرِ رَبِّکمْ وَ لَا إِیمَانَکمْ وَ قَصْدَکمْ لِغَیرِ نَبِیکمْ [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۶۴] .
مشخص کننده ماهیت افراد است

کم رکعهْ طویلهْ فیها بکاء بخشیهْ قد صلاها صاحبها لا تساوی عندی فتیلا حین (حیث) نظرت فی قلبه فوجدته إن سلم من الصلاهْ و برزت له امرأهْ و عرضت علیه نفسها أجابها و إن عامله مون خاتله (خانه) . [عدهْ الداعی ، ص۳۸] .
پرتگاه کفر است

به امام صادق (ع) عرض شد : مردی است که دروغ می گوید ، خلف وعده می‌نماید ، خیانت هم می کند ، حکم او چیست؟
عَنْ یزِیدَ الصَّائِغِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) رَجُلٌ عَلَی هَذَا الْأَمْرِ إِنْ حَدَّثَ کذَبَ وَ إِنْ وَعَدَ أَخْلَفَ وَ إِنِ ائْتُمِنَ خَانَ مَا مَنْزِلَتُهُ؟ قَالَ : " هِی أَدْنَی الْمَنَازِلِ مِنَ الْکفْرِ وَ لَیسَ بِکافِرٍ " [کافی ، ج۲ ، ص۲۹۰] .
خیانت از نشانه‌های جاهل است

قال شمعون : فأخبرنی عن أعلام الجاهل. فقال رسول الله (ص) : " إن صحبته عناک و إن اعتزلته شتمک و إن أعطاک من

عليك و إن أعطيته كفرك و إن أسررت إليه خانك و إن أسر إليك اتهمك" [تحف العقول ، ص١٨] .

خيانت بدترين تجارت است

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَرُّ النَّاسِ التُّجَّارُ الْخَوَنَةُ [بحار الأنوار ، ج١٠٠ ، ص١٠٣] .

(كيفر اخروى)

انگشت نما شدن :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ينصب لكل غادر لواء يوم القيامة يعرف به [العدد القوية ، ص١٥۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ ذَنْبٍ أَجْدَرَ أَنْ يعَجِّلَ اللَّهُ لِصَاحِبِهِ الْعُقُوبَةَ فِى الدُّنْيا مَعَ مَا ادَّخَرَهُ فِى الآخِرَةِ مِنَ الْبَغْى وَ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ [مشكاة الأنوار ، ص١۶۵] .

كيفر خيانت سريع است.

خيانت كار سريعا كيفر مى‌بيند.

خيانت كار سريعا به سزاى اعمال خود مى‌رسد.

۲. انواع خيانت

۱. اعتقادى

ـ انكار دين حق :

ان الله يدافع عن الذين امنوا ان الله لايحب كل خوان كفور [حج ، ۳۸]

إِنَّ اللّهَ يدافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ كلَّ خَوّانٍ كفُورٍ [حج/۳۸]

[الميزان ، ۲۸ ، ص۲۶۳] .

مشاوره و راهنمائى غلط

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و منها أن يستشار فيشير بخلاف الصواب تعمدا [معانى الأخبار ، ص۲۰۸] .

خيانت در داورى

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و منها أن يومن على حكم بين اثنين أو فوقها فلا يعدل [معانى الأخبار ، ص۲۰۸] .

زيان كار بودن خائن

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الخائن من شغل نفسه بغير نفسه و كان يومه شرا من أمسه [غرر الحكم ، ص ۴۶۰] .

زشت ترين خيانت در امانت است

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أفحش الخيانة خيانة الودائع [غرر الحكم ، ، ص۲۵۳] .

نپرداختن زكات (خيانت بزرگ)

عَنْ عَلِى (ع) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ "وَيلٌ لِلْمُشْرِكينَ الَّذِينَ لاـ يوتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كافِرُونَ " (فصلت۶/۷) قَالَ : " لَا يعَاقِبُ اللَّهُ الْمُشْرِكينَ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَهُ "فَوَيلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاتِهِمْ ساهُونَ الَّذِينَ هُمْ يراونَ وَ يمْنَعُونَ الْماعُونَ" (ماعون/۷ -۴) أَلَا إِنَّ الْمَاعُونَ الزَّكاتُ ثُمَّ قَالَ : " وَ الَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيدِهِ مَا خَانَ اللَّهَ أَحَدٌ شَيئاً مِنْ زَكاةِ مَالِهِ إِلَّا مُشْرِك بِاللَّهِ" [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۲۴۷] .

۲. اجتماعى

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَمَّا حَقُّ الشَّرِیک فَإِنْ غَابَ کفَیتَهُ وَ إِنْ حَضَرَ سَاوَیتَهُ وَ لَا تَعْزِمْ عَلَی حُکمِک دُونَ حُکمِهِ وَ لَا تَعْمَلْ بِرَأْیک دُونَ مُنَاظَرَتِهِ وَ تَحْفَظُ عَلَیهِ مَالَهُ وَ تَنْفِی عَنْهُ خِیانَتَهُ فِیمَا عَزَّ أَوْ هَانَ [تحف العقول ، ص۲۶۶] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : فَإِنَّهُ بَلَغَنَا أَنَّ یدَ اللَّهِ عَلَی الشَّرِیکینِ مَا لَمْ یتَخَاوَنَا [تحف العقول ، ص۲۶۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لربما خان النصیح المومن و نصح المستخان [غرر الحکم ، ص۴۲۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ خَانَ بِالْأَمَانَةِ [مشکاة الأنوار ، ص۵۲] .

مصقلة بن هبیره کارگزار امیر مومنان بود ، مال خراج را صرف کرد .از ترس این که علی (ع) او را مواخذه نماید به معاویه ملحق شد.

وقتی خبر به علی (ع) رسید فرمود :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا لَهُ تَرَّحَهُ اللَّهُ فَعَلَ فِعْلَ السَّیدِ وَ فَرَّ فِرَارَ الْعَبِیدِ وَ خَانَ خِیانَةَ الْفَاجِرِ [الغارات ، ج۱ ، ص۲۴۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّی بِقَوْمٍ فَاخْتَصَّ نَفْسَهُ بِالدُّعَاءِ دُونَهُمْ فَقَدْ خَانَهُمْ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۴۰۰] .

قَالَ الْجَوَادُ (ع) : کفی بالمرء خیانة أن یکون أمینا للخونة [بحار الأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۸۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَعَی فِی حَاجَةٍ لِأَخِیهِ فَلَمْ ینْصَحْهُ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۲] .

خائن در پناه و جوار خدا نیست.

عن منذر بن یزید قال : حدثنی أبو هارون المکفوف قال : قال لی أبو عبد الله (ع) : " یا أبا هارون إن الله تبارک و تعالی آلی علی نفسه أن لا یجاوره خائن قال قلت و ما الخائن قال من ادخر عن مون درهما أو حبس عنه شیئا من أمر الدنیا قال أعوذ بالله من غضب الله " [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۱] .

عدم راه اندازی کار مردم خیانت است

امام صادق (ع) : چنانچه کسی از یکی از یاران ما کمک بخواهد

و او نهایت تلاش خود رانتماید :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا مُومِنٍ مَشَی فِی حَاجَةِ أَخِیهِ فَلَمْ ینَاصِحْهُ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۲] .

ارتکاب گناه

أُحِلَّ لَکمْ لَیلَةَ الصِّیامِ الرَّفَثُ إِلی نِسائِکمْ هُنَّ لِباسٌ لَکمْ وَ أَنْتُمْ لِباسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللّهُ أَنَّکمْ کنْتُمْ تَخْتانُونَ أَنْفُسَکمْ [بقره/۱۸۷] .

امر به معروف و نهی از منکر بدون عمل خیانت است.

امام صادق (ع) : کسی که از هواهی نفسانی خلاصی نیافته و امر به معروف بکند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ لَمْ ینْسَلِخْ عَنْ هَوَاجِسِهِ وَ لَمْ یتَخَلَّصْ مِنْ آفَاتِ نَفْسِهِ وَ شَهَوَاتِهَا وَ لَمْ یهْزِمِ الشَّیطَانَ وَ لَمْ یدْخُلْ فِی کنَفِ اللَّهِ وَ أَمَانِ عِصْمَتِهِ لَا یصْلُحُ لَهُ الْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْکرِ "لِأَنَّهُ إِذَا لَمْ یکنْ بِهَذِهِ الصِّفَةِ فَکلَّمَا أَظْهَرَ أَمْراً کانَ حُجَّةً عَلَیهِ وَ لَا ینْتَفِعُ النَّاسُ بِهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکمْ وَ یقَالُ لَهُ یا خَائِنُ أَ تُطَالِبُ خَلْقِی بِمَا خُنْتَ بِهِ نَفْسَک وَ أَرْخَیتَ عَنْهُ عِنَانَک" [مصباح الشریعة ، ص۱۸] .

صلاحیت امر به معروف و نهی از منکر را ندارد : لِأَنَّهُ إِذَا لَمْ یکنْ بِهَذِهِ الصِّفَةِ فَکلَّمَا أَظْهَرَ أَمْراً کانَ حُجَّةً عَلَیهِ وَ لَا ینْتَفِعُ النَّاسُ بِهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَتَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکمْ وَ یقَالُ لَهُ یا خَائِنُ أَ تُطَالِبُ خَلْقِی بِمَا خُنْتَ بِهِ نَفْسَک وَ أَرْخَیتَ عَنْهُ عِنَانَک [مصباح الشریعة ، ص۱۸] .

درخواست کمک برای پیروزی باطل

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : طلب التعاون على نصرة الباطل جناية و خيانة [غرر الحكم ، ص ۴۶۰] .
کتمان رسالت پیامبر (ص) خیانت دانشمندان یهود است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَيمَا مُومِنٍ مَنَعَ مُومِناً شَيئاً مِمَّا يحْتَاجُ إِلَيهِ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَيهِ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ مِنْ عِنْدِ غَيرِهِ أَقَامَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ مُسْوَدّاً وَجْهُهُ مُزْرَقَّةً عَينَاهُ مَغْلُولَةً يدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ فَيقَالُ هَذَا الْخَائِنُ الَّذِى خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ ثُمَّ يومَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ [کافى ، ج ۲ ، ص ۳۶۷] .
الأصبغ بن نباتة قال على (ع) : دخلت بلادکم بأشمالى هذه و رحلتى و راحلتى ها هى فإن أنا خرجت من بلادکم بغير ما دخلت فإننى من الخائنين و فى رواية يا أهل البصرة! ما تنقمون منى أن هذا لمن غزل أهلى و أشار إلى قميصه [المناقب ، ج ۲ ، ص ۹۸] .
توضيح : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا أهل الکوفة! إذا أنا خرجت من عندکم بغير رحلى و راحلتى و غلامى فأنا خائن و کانت نفقته تأتيه من غلته بالمدينة من ينبع و کان يطعم الناس الخبز و اللحم و يأکل هو الثريد بالزيت [الغارات ، ج ۱ ، ص ۴۴] .
پیامبر (ص) : هر کس از شخص ذمى ، جزيه واجب الهى را دريافت نکند و يا واسطه عدم دريافت گردد خيانت کار است :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ وَضَعَ عَنْ ذِمِّى جِزْيةً أَوْجَبَهَا اللَّهُ عَلَيهِ أَوْ يشْفَعُ لَهُ فِى وَضْعِهَا عَنْهُ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ جَمِيعَ الْمُومِنِينَ [دعائم الإسلام ، ج ۱ ، ص ۳۸۰] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَ الْعُلَمَاءُ فِى أَنْفُسِهِمْ خَانَةٌ إِنْ کَتَمُوا النَّصِيحَةَ [کافى ، ج ۸ ، ص ۵۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تناصحوا فى العلم ، فإن خيانة أحدکم فى علمه أشد من خيانته فى ماله ، و إن الله سائلکم يوم القيامة. [أمالى طوسى ، ج ۵ ، ص ۱۲۶] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أَمَّا حَقُّ رَعِيتِک بِالْعِلْمِ فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ جَعَلَک لَهُمْ فِيمَا آتَاک مِنَ الْعِلْمِ وَ وَلَّاک مِنْ خِزَانَةِ الْحِکْمَةِ فَإِنْ أَحْسَنْتَ فِيمَا وَلَّاک اللَّهُ مِنْ ذَلِک وَ قُمْتَ بِهِ لَهُمْ مَقَامَ الْخَازِنِ الشَّفِيقِ النَّاصِحِ لِمَوْلَاهُ فِى عَبِيدِهِ الصَّابِرِ الْمُحْتَسِبِ الَّذِى إِذَا رَأَى ذَا حَاجَةٍ أَخْرَجَ لَهُ مِنَ الْأَمْوَالِ الَّتِى فِى يدَيهِ [کُنْتَ] رَاشِداً وَ کُنْتَ لِذَلِک آمِلًا مُعْتَقِداً وَ إِلَّا کُنْتَ لَهُ خَائِناً وَ لِخَلْقِهِ ظَالِماً [تحف العقول ، ص ۲۶۱] .
۱.يفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْکَذِبَ [مائده/۱۰۳] .
۲.تَکْتُمُونَ الْحَقَّ [آل عمران/۷۱] .
۳.فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ [طه/۹۶] .
۴.وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْجِبُک قَوْلُهُ فِى الْحَياةِ الدُّنْيا [بقره/۲۰۴] .
۵.وَ اتْلُ عَلَيهِمْ نَبَأَ الَّذِى آتَيناهُ آياتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّيطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِينَ [اعراف/۱۷۵] .
خيانت علماء يهود
پيامبر (ص) در حضور عوام يهود ، خيانت علماى آنها را نسبت به اموال ضعفاثابت مى کند. (در ضمن يک حديث نسبتا مفصل) [بحار. ج ۹ ، ص ۳۱۰] .
وَ لا تَشْتَرُوا بِآياتِى [بقره ، ۴۱] :
المنزلة بنبوة محمد (ص) و إمامة على (ع) و الطيبين من عترته [بحار الأنوار ، ج ۹ ، ص ۱۷۸] .
ـ غزوه بنى نضير ـ طرح ترور پيامبر (ص) [فروغ ، ج ۲ ، ص ۹۱] .
وَ لا تَزالُ تَطَّلِعُ عَلى خائِنَةٍ مِنْهُمْ إِلاّ قَلِيلاً مِنْهُمْ [مائده/۱۳] .
ـ نقض پيمان :

ـ تحریف آیات.
ـ به فراموشی سپردن آیات.
خیانت نویسندگان و مورخین
تحریف تاریخ :
وارونه نشان دادن حقایق ، سرپوش گذاشتن روی واقعیات ، مصداق روشن خیانت. [فروغ ابدیت ، ج۱ ، ص۲۵۹] .
۱. طبری در تفسیری حدیث یوم الانذار را از قول پیامبر (ص) چنین نقل کرده است :
علی ان یکون اخی و کذا و کذا (بجای وصی و خلیفتی) [همان بنقل از تفسیر طبری ج۱۹ ، ص۷۴] .
۲. [ابن اثیر در البدایه و النهایة. ج۳ ، ص۴۰ و تفسیر خود ، ج۳ ، ص۳۵۱] همان راه را پیموده است.
۳ محمد حسین هیکل در کتاب حیات محمد.
در چاپ اول : فقط قسمت اول را بیان کرده و قسمت دوم که این جوان برادر و وصی و جانشین من است را نقل نکرده و در چاپ دوم و سوم همه را حذف نموده است. [فروغ ، ج۱ ، ص۲۵۹] .
خیانت نفس :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ نَفْسَک لَخَدُوعٌ إِنْ تَثِقْ بِهَا يقْتَدْک الشَّيطَانُ إِلَى ارْتِكابِ الْمَحَارِمِ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ وَ الْفَحْشَاءِ فَمَنِ ائْتَمَنَهَا خَانَتْهُ [مستدرک الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۴۰] .
خیانت چشم
۱. فردی از مخالفان اسلام از محضر پیامبر (ص) امان گرفت و خارج شد. یکی از یاران پیامبر (ص) گفت : چرا اشاره‌ای نفرمودید تا گردنش را بزنیم؟
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن النبی لا یکون له خائنة الأعین [شرح نهج البلاغه ، ج۱۸ ، ص۱۲] .
۳. اقتصادی
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ خَفِ اللَّهَ فِي مُوَافَقَةِ هَوَى الْمُسْتَشِيرِ فَإِنَّ الْتِمَاسَ مُوَافَقَتِهِ لُومٌ وَ سُوءَ الِاسْتِمَاعِ مِنْهُ خِيانَةٌ [بحار الأنوار ، ج۷۲ ، ص۱۰۴] .
سرانجام خیانت :
داستان خیانت عطار در زمان عضد الدوله و به دار آویخته شدن او. [گفتار ، فلسفی ، اخلاق ، ۱۴۳] .
(غش در معامله) :
پیامبر (ص) خطاب به فروشنده‌ای فرمودند : چه خوراکی پاکیزه است؟
آنگاه پیامبر آنرا زیر و رو کرد ، از داخل آن مواد پست‌تری بیرون آورد ، فرمود :
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَرَّ النَّبِی (ص) فِي سُوقِ الْمَدِينَةِ بِطَعَامٍ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ : مَا أَرَى طَعَامَک إِلَّا طَيباً وَ سَأَلَهُ عَنْ سِعْرِهِ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيهِ أَنْ يدُسَّ يدَيهِ فِي الطَّعَامِ فَفَعَلَ فَأَخْرَجَ طَعَاماً رَدِياً فَقَالَ لِصَاحِبِهِ : مَا أَرَاک إِلَّا وَ قَدْ جَمَعْتَ خِيانَةً وَ غِشّاً لِلْمُسْلِمِينَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۱] .
وَ إِلى مَدْينَ أَخاهُمْ شُعَيباً قالَ يا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَكُمْ مِنْ إِلهٍ غَيرُهُ قَدْ جاءَتْكُمْ بَينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكيلَ وَ الْمِيزانَ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها ذلِكُمْ خَيرٌ لَكُمْ إِنْ كنْتُمْ مُومِنِينَ [اعراف/۸۵] .
نکته :

ـ اطمینان و اعتماد عمومی بزرگ ترین پشتوانه اقتصادی ملت ها
ـ خیانت و تقلب در معامله این اعتماد و اطمینان را متزلزل و ویران می‌سازد. [نمونه ، ج۶ ، ص ۲۵۰]
خواری دنیا و آخرت
علی (ع) خطاب به ماموران وصول زکات :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ بُوسَى لِمَنْ خَصْمُهُ عِنْدَ اللَّهِ الْفُقَرَاءُ وَ الْمَسَاكِينُ وَ السَّائِلُونَ وَ الْمَدْفُوعُونَ وَ الْغَارِمُونَ وَ ابْنُ السَّبِيلِ وَ مَنِ اسْتَهَانَ بِالْأَمَانَةِ وَ رَتَعَ فِي الْخِيانَةِ وَ لَمْ يَنَزِّهْ نَفْسَهُ وَ دِينَهُ عَنْهَا فَقَدْ أَحَلَّ بِنَفْسِهِ الذُّلَّ وَ الْخِزْى فِي الدُّنْيا وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ أَذَلُّ وَ أَخْزَى وَ إِنَّ أَعْظَمَ الْخِيانَةِ خِيانَةُ الْأُمَّةِ وَ أَفْظَعَ الْغِشِّ غِشُّ الْأَئِمَّةِ وَ السَّلَامُ [نهج البلاغه ، نامه ۲۶] .
۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَانَ أَمَانَةً فِي الدُّنْيا وَ لَمْ يرُدَّهَا إِلَى أَهْلِهَا ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ مَاتَ عَلَى غَيرِ مِلَّتِي وَ يلْقَى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيهِ غَضْبَانُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اشْتَرَى خِيانَةً وَ هُوَ يعْلَمُ فَهُوَ كالَّذِى خَانَهَا [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ خَانَ بِالْأَمَانَةِ [مشكاة الأنوار ، ص۵۲] .
کسی که بنا دارد مهریه همسر را ندهد خائن است.
کسی که قول به کودک بدهد باید وفا کند.
ماجرای اصحاب سبت و خیانت کردن آنها که در قرآن آمده است.
عدم پرداخت دیون
ابی اثامه :
به امام باقر (ع) عرض کردم :
می خواهم (همراه شما در سفر) مکه شوم در حالی که به مرجئه بدهکارم ، چه کنم؟ فرمود :
رُوِى عَنْ أَبِى ثُمَامَةَ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِى جَعْفَرٍ الثَّانِى (ع) : إِنِّى أُرِيدُ أَنْ أُلَازِمَ مَكةَ وَ الْمَدِينَةَ وَ عَلَى دَينٌ فَمَا تَقُولُ؟ قَالَ (ع) : " ارْجِعْ إِلَى مُودَّى دَينِك وَ انْظُرْ أَنْ تَلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَيسَ عَلَيك دَينٌ فَإِنَّ الْمُومِنَ لَا يخُونُ" [من لا يحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۱۸۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غشك من أرضاك بالباطل و أغراك بالملاهى و الهزل [غرر الحكم ، ص ۴۶۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و منها أن يكتم شهادة [معانى الأخبار ، ص۲۰۸] .
خیانت مالی و اقتصادی (مال یتیم)
وَ آتُوا الْيتامى أَمْوالَهُمْ وَ لا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيبِ وَ لا تَأْكلُوا أَمْوالَهُمْ إِلى أَمْوالِكمْ إِنَّهُ كانَ حُوباً كبِيراً [نساء/۲] .
[تفسیر نمونه ، ج۳ ، ص۲۴۹] .
عقیل خواهش کمک از بیت المال نمود . حضرت علی (ع) :
صبر کن تا روز جمعه.
پس از نماز جمعه امام فرمودند : " نظرت درباره کسی که به این مردم خیانت کند چیست؟"
عقیل : آدم بدی است.
امام : فإنك أمرتنى أن أخونهم و أعطيك [شرح نهج البلاغة ، ج۴ ، ص۹۲] .
خیانت به آیندگان

عدم حفظ سابقه خوب (دست آوردها) :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لم يود قديمه بحديثه شأن سلفه و خان خلفه [غرر الحكم ، ص٣٨٣] .
خيانت قضائی (کتمان شهادت)
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و منها أن يكتم شهادة [معانی الأخبار ، ص٢٠٨] .
خرید مالی مه از خیانت حاصل آمده است خیانتی :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اشْتَرَى خِيانَةً وَ هُوَ يعْلَمُ أَنَّهَا خِيانَةٌ فَهُوَ كمَنْ خَانَهَا فِی عَارِهَا وَ إِثْمِهَا [ثواب الأعمال ، ص٢٨٦] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و منها أن يغل من المغنم شيئا [معانی الأخبار ، ص٢٠٨] .
افزایش قیمت برای بازارگرمی :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَنَاجَشُوا وَ لَا تَدَابَرُوا [معانی الأخبار ، ص٢٨٤] .
مَعْنَاهُ أَنْ يزِيدَ الرَّجُلُ فِی ثَمَنِ السِّلْعَةِ وَ هُوَ لَا يرِيدُ شِرَاءَهَا لِيسْمَعَهُ غَيرُهُ فَيزِيدَ بِزِيادَتِهِ وَ النَّاجِشُ خَائِنٌ وَ التَّدَابُرُ الْهِجْرَانُ [وسائل الشيعة ، ج١٧ ، ص٤٥٩] .
معنا : کسی قیمت کالائی را افزایش دهد در حالی که قصد خرید ندارد ، لکن می‌خواهددیگری بشنود واو قیمت بالاتری را پیشنهاد دهد.والناجش خائن [بحار. ج٧٦ ، ص٣٤٨] .
جواب خیانت خیانت نیست :
سلیمان بن خالد به امام صادق (ع) عرض کرد : مالی از من پیش کسی بود ، او به من خیانت کرد ، اکنون مالی از او پیش من است می‌توانم همانند او عمل کنم؟ امام فرمود :
عَنْ سُلَيمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ رَجُلٍ وَقَعَ لِی عِنْدَهُ مَالٌ فَكابَرَنِی عَلَيهِ وَ حَلَفَ ثُمَّ وَقَعَ لَهُ عِنْدِی مَالٌ فَآخُذُهُ مَكانَ مَالِی الَّذِی أَخَذَهُ وَ أَجْحَدُهُ وَ أَحْلِفُ عَلَيهِ كمَا صَنَعَ فَقَالَ إِنْ خَانَک فَلَا تَخُنْهُ وَ لَا تَدْخُلْ فِيمَا عِبْتَهُ عَلَيهِ [كافی ، ج٥ ، ص٩٨] .
٢. مشابه همین سؤال را زنی از امام صادق (ع) سوال می کند. می‌فرمایند :
فَقَالَ : لَا؛ أَدِّ الْأَمَانَةَ إِلَى مَنِ ائْتَمَنَک وَ لَا تَخُنْ مَنْ خَانَک [تهذيب الأحكام ، ج٦ ، ص٣٤٨] .
٣. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَخُنْ مَنْ خَانَک فَتَكونُ مِثْلَهُ [بحار الأنوار ، ج ١٠٠ ، ص١٧٥] .
توجه : احادیث مخالف هم وجود دارد.
١. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ مُسْلِماً فَلَا يمْكرْ وَ لَا يخْدَعْ فَإِنِّی سَمِعْتُ جَبْرَئِيلَ يقُولُ : إِنَّ الْمَكرَ وَ الْخَدِيعَةَ فِی النَّارِ ثُمَّ قَالَ : لَيسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِماً وَ لَيسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُومِناً [وسائل الشيعة ، ج١٩ ، ص٧٧] .
٢. عَنْ أَحْمَدَ بْنِ حَمَّادٍ قَالَ : أَخْبَرَنِی مُحَمَّدُ بْنُ مُرَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَوْ عَمِّهِ قَالَ شَهِدْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ هُوَ يحَاسِبُ وَكيلًا لَهُ وَ الْوَكيلُ يكثِرُ أَنْ يقُولَ وَ اللَّهِ مَا خُنْتُ وَ اللَّهِ مَا خُنْتُ؟ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : " يا هَذَا خِيانَتُک وَ تَضْييعُک عَلَى مَالِی سَوَاءٌ لِأَنَّ الْخِيانَةَ شَرُّهَا عَلَيک" ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "لَوْ أَنَّ أَحَدَكمْ هَرَبَ مِنْ رِزْقِهِ لَتَبِعَهُ حَتَّى يدْرِكهُ كمَا أَنَّهُ إِنْ هَرَبَ مِنْ أَجَلِهِ تَبِعَهُ حَتَّى يدْرِكهُ مَنْ خَانَ خِيانَةً حُسِبَتْ عَلَيهِ مِنْ رِزْقِهِ وَ كتِبَ عَلَيهِ وِزْرُهَا" [كافی ، ج٥ ، ص٣٠٤] .
٤. اخلاقی
وجدان مؤمن مانع خیانت (اتهام زدن)
رفع اتهام از انسان : ذلِک لِيعْلَمَ أَنِّی لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيبِ وَ أَنَّ اللّهَ لا يهْدِی كيدَ الْخائِنِينَ [يوسف/٥٢. ص٤٣٢]

علی (ع) : مسلمانی که از خیانت به دور باشد :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كَذَلِكَ الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ الْبَرِيءُ مِنَ الْخِيانَةِ يَنْتَظِرُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ إِمَّا دَاعِيَ اللَّهِ فَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيرٌ لَهُ (دعوت الهی فرا رسد...) وَ إِمَّا رِزْقَ اللَّهِ فَإِذَا هُوَ ذُو أَهْلٍ وَ مَالٍ وَ مَعَهُ دِينُهُ وَ حَسَبُهُ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۳] .

مومن هرگز خیانت نمی کند :

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مَحْبُوبٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) يكونُ الْمُومِنُ بَخِيلًا؟ قَالَ نَعَمْ" قَالَ : قُلْتُ فَيكونُ جَبَاناً؟ قَالَ : " نَعَمْ" قُلْتُ : فَيكونُ كذَّاباً؟ قَالَ : " لَا وَ لَا جَافِياً" ثُمَّ قَالَ : "جُبِلَ الْمُومِنُ عَلَى كلِّ طَبِيعَةٍ إِلَّا الْخِيانَةَ وَ الْكذِبَ" [الاختصاص ، ص۲۳۱] .

پیامبران از خیانت منزه هستند :

وَ ما كانَ لِنَبِي أَنْ يغُلَّ وَ مَنْ يغْلُلْ يأْتِ بِما غَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ [آل عمران/۱۶۱] .

(خیانت اعم از امانت مردم ، گرفتن و رسانیدن وحی ، تقسیم غنائمو...)

خیانت در ناموس

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أما الخيانة فإنها تدخل فی أشياء كثيرة سوى الخيانة فی المال منها أن يومن على فرج فلا يوى فيها الأمانة [معانی الأخبار ، ص۲۰۸] .

۲. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) رَجُلًا ينْظُرُ إِلَى فَرْجِ امْرَأَةٍ لَا تَحِلُّ لَهُ وَ رَجُلًا خَانَ أَخَاهُ فِی امْرَأَتِهِ [كافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَانَ امْرَأً فِی زَوْجَتِهِ فَلَيسَ مِنَّا وَ عَلَيهِ لَعَنَةُ اللَّهِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۴ ، ص۳۳۱] .

نهایت در خیانت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : غاية الخيانة خيانة الخل الودود و نقض العهود [غرر الحكم ، ص۴۱۹] .

افشاء سر

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و منها أن يستودع سرا يكون إن أفشاه فيه عطب المستودع أو فيه شينه [معانی الأخبار ، ص۲۰۸] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ وَ إِفْشَاؤُک سِرَّ أَخِيک خِيانَةٌ فَاجْتَنِبْ ذَلِک [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۳۷] .

جاسوسی خیانت است (اطلاع اخبار به سایرین)

فخانتاهما :

قال ابن عباس : كانت امرأة نوح كافرة تقول للناس إنه مجنون و إذا آمن بنوح أحد أخبرت الجبابرة من قوم نوح به و كانت امرأة لوط تدل على أضيافه و كان ذلک خيانتهما لهما و ما بغت امرأة نبی قط و إنما كانت خيانتهما فی الدين و قال السدی : كانت خيانتهما أنهما كانتا كافرتين و قيل : كانتا منافقتين و قال الضحاک : خيانتهما النميمة إذا أوحى الله إليهما أفشتاه إلى المشركين. [بحار الأنوار ، ج۱۱ ، ص۳۰۷] .

فكم خاننی خل وثقت بعهده [شرح نهج البلاغة ، ج۱۹ ، ص۲۲۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمَائِنَةُ الْخَئُونُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَمِنَ الزَّمَانَ خَانَهُ [نهج البلاغه ، نامه ۳۱] .

شاعر :

۱خائنة الاعين :

قال الطبرسی رحمه الله : خائِنَةَ الْأَعْيُنِ [غافر ، ۱۹] :

أی خيانتها و هی مسارقة النظر إلی ما لا يحل النظر إليه و قيل تقديره يعلم الأعين الخائنة و قيل هو الرمز بالعين و قيل هو قول الإنسان ما رأيت و قد رأی و رأيت ما رأی. [بحار الأنوار ، ج۴ ، ص۸۰] .

۲. عن عبد الرحمن بن مسلمة الجريری قال : سألت أبا عبد الله (ع) عن قوله عز و جليعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْيُنِ [غافر ، ۱۹] :

فقال : أ لم تر إلی الرجل ينظر إلی الشیء و كأنه لا ينظر إليه فذلك خائنة الأعين [معانی الأخبار ، ص۱۴۷] .

آن کس که مراقب اعضاء و جوارح خود و وظایف الهی آنها باشد با ایمان کامل خدا را ملاقات می کند :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ لَقِیَ اللَّهَ حَافِظاً لِجَوَارِحِهِ مُوقِياً كُلَّ جَارِحَةٍ مِنْ جَوَارِحِهِ مَا فَرَضَ اللَّهُ عَلَيهَا لَقِیَ اللَّهَ كامِلَ الْإِيمَانِ وَ كانَ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ مَنْ خَانَ [اللَّهَ] شَيئاً مِنْهَا وَ تَعَدَّى مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ لَقِیَ اللَّهَ نَاقِصَ الْإِيمَانِ [دعائم الإسلام ، ج۱ ، ص۸] .

۳. زمینه های خیانت

از بین رفتن حیا

عَنْ سَلْمَانَ رَحِمَهُ اللَّهُ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا أَرَادَ هَلَاك عَبْدٍ نَزَعَ مِنْهُ الْحَياءَ فَإِذَا نَزَعَ مِنْهُ الْحَياءَ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا خَائِفاً مَخُوفاً فَإِذَا كانَ خَائِفاً مَخُوفاً نُزِعَتْ مِنْهُ الْأَمَانَةُ فَإِذَا نُزِعَتْ مِنْهُ الْأَمَانَةُ لَمْ تَلْقَهُ إِلَّا شَيطَاناً مَلْعُوناً فَلَعَنَّاهُ [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۱] .

دشمنی

نهج البلاغه : زن هنگامی که تو را دوست بدارد اذیت می کند و هنگامی که تو را دشمن بدارد ، خیانت به تو می کند ، پس محبتش موجب اذیت است و دشمنیش درد بی امان. [شرح نهج البلاغة ابن ابی الحدید ، ۲۰ ، ص۲۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَفَارَقْتَهُ مَعَ الْمُفَارِقِينَ وَ خَذَلْتَهُ مَعَ الْخَاذِلِينَ وَ خُنْتَهُ مَعَ الْخَائِنِينَ [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .

تظاهر به عبادت

۱. علی (ع) در نامهای به یکی از کارگزارانش که مرتکب خیانتی شده بود :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ كأَنَّك لَمْ تَكنِ اللَّهَ تُرِيدُ بِجِهَادِك وَ كأَنَّك لَمْ تَكنْ عَلَى بَينَةٍ مِنْ رَبِّك وَ كأَنَّك إِنَّمَا كنْتَ تَكيدُ هَذِهِ الْأُمَّةَ عَنْ دُنْياهُمْ وَ تَنْوِی غِرَّتَهُمْ عَنْ فَيئِهِمْ [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .

فرصت یافتن

علی (ع) در نامه به یکی از کارگزارانش که به او خیانت کرده بود :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَمَّا أَمْكنَتْك الشِّدَّةُ فِی خِيانَةِ الْأُمَّةِ أَسْرَعْتَ الْكرَّةَ [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .

با عجله به جان بیت المال آنها افتادی.

هم رنگی با جماعت و جو نامطلوب عینی

علی (ع) یکی از کارگزارانش را که علیرغم اعتمادی که به او داشت به حضرت خیانت نمود سرزنش می کند و از هم سوئی او با زمانه و سایر خیانت کاران یاد می‌نماید.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَمَّا رَأَيتَ الزَّمَانَ عَلَى ابْنِ عَمِّك قَدْ كلِبَ وَ الْعَدُوَّ قَدْ حرِبَ وَ أَمَانَةَ النَّاسِ قَدْ خَزِيتْ (خوار) وَ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَدْ فَنَكتْ وَ شَغَرَتْ قَلَبْتَ لِابْنِ عَمِّك ظَهْرَ الْمِجَنِّ [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .

از بین بردن زمینه ها

علی (ع) خطاب به مالک اشتر :

۱. حقوق کافی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثُمَّ أَسْبِغْ عَلَیهِمُ الْأَرْزَاقَ فَإِنَّ ذَلِک قُوَّةٌ لَهُمْ عَلَی اسْتِصْلَاحِ أَنْفُسِهِمْ وَ غِنًی لَهُمْ عَنْ تَنَاوُلِ مَا تَحْتَ أَیدِیهِمْ وَ حُجَّةٌ عَلَیهِمْ إِنْ خَالَفُوا أَمْرَک أَوْ ثَلَمُوا أَمَانَتَک [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

/ پیش گیری از خیانت

علی (ع) ، به ماموران وصول زکات :

۱.امره بتقوی

۲. نهی از تظاهر به عملی که در خفا انجام نمی‌دهند.

۳. وعده سهیم بودن در زکات :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ لَک فِی هَذِهِ الصَّدَقَةِ نَصِیباً مَفْرُوضاً [نهج البلاغه ، نامه ۲۶] .

۴. یادآوری ضعیف و فقیر بودن شرکاء او در زکات.

۵. تاکید مجدد برای پرداخت حق مامور : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّا مُوَفُّوک حَقَّک فَوَفِّهِمْ حُقُوقَهُمْ وَ إِلَّا تَفْعَلْ فَإِنَّک مِنْ أَکثَرِ النَّاسِ خُصُوماً یوْمَ الْقِیامَةِ [نهج البلاغه ، نامه ۲۶] .

۶. درخواست مراعات حقوق دیگران : فَوَفِّهِمْ حُقُوقَهُمْ [نهج البلاغه ، نامه ۲۶] .

۷. هشدار و اخطار : وَ إِلَّا تَفْعَلْ فَإِنَّک مِنْ أَکثَرِ النَّاسِ خُصُوماً یوْمَ الْقِیامَةِ [نهج البلاغه ، نامه ۲۶] .

علی (ع) در نامه‌ای به زیاد بن ابیه که جانشین عبد الله بن عباس فرماندار بصره بود نوشت :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ إِنِّی أُقْسِمُ بِاللَّهِ قَسَماً صَادِقاً لَئِنْ بَلَغَنِی أَنَّک خُنْتَ مِنْ فَیءِ الْمُسْلِمِینَ شَیئاً صَغِیراً أَوْ کبِیراً لَأَشُدَّنَّ عَلَیک شَدَّةً تَدَعُک قَلِیلَ الْوَفْرِ ثَقِیلَ الظَّهْرِ ضَئِیلَ الْأَمْرِ وَ السَّلَامُ [نهج البلاغه ، نامه ۲۰] .

پیش گیری و لطف و رحمت خدا

وَ ما أُبَرِّئُ نَفْسِی إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی إِنَّ رَبِّی غَفُورٌ رَحِیمٌ [یوسف/۵۳] .

اشاره به : ذلِک لِیعْلَمَ أَنِّی لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَیبِ وَ أَنَّ اللّهَ لا یهْدِی کیدَ الْخائِنِینَ [یوسف/۵۲] .

[المیزان ، ج۲۲ ، ص۳۰] .

۴. مجازات خائن

لغو پیمان با او

وَ إِمّا تَخافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِیانَةً فَانْبِذْ إِلَیهِمْ عَلی سَواءٍ إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْخائِنِینَ [انفال/۵۸] .

۱. آشکار شدن علائم خیانت از طرف دشمنان.

۲. اعلام لغو پیمان از طرف مسلمانان.

۳. هشدار به مسلمانان که مورد حمله واقع نشوند.

۴. رعایت اصول انسانی تعهدات از طرف مسلمانان [نمونه ، ج۷ ، ص۲۱۸] ، پرهیز از خائن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احـذر من الناس ثلاثـة الخائن و الظلوم و النمام لأن من خان لک خانک و من ظلم لک سیظلمک و من نم إلیک سینم علیک [تحف العقول ، ص۳۱۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فِی وَصِیته لِکمَیلِ بْنِ زِیادٍ : یا کمَیلُ! جَانِبِ الْمُنَافِقِینَ وَ لَا تُصَاحِبِ الْخَائِنِینَ [بشارة المصطفی ، ص۲۶] .

شهادت خائن مورد قبول نیست

قال النبی (ص) : لا یجوز شهادهٔ خائن و لا خائنهٔ [بحار الأنوار ، ج۹۶ ، ص۲۸۷] .

عدم فراگرفتن معارف دین از خیانتکاران

معالم دین را از خائنین نیاموزید.

یکی از شیعیان از امام هفتم (ع) در حالی که در زندان بود سوال کرد : معالم دینم را از چه شخصی بیاموزم؟

امام نوشت :

لَا تَأْخُذَنَّ مَعَالِمَ دِینِک عَنْ غَیرِ شِیعَتِنَا فَإِنَّک إِنْ تَعَدَّیتَهُمْ أَخَذْتَ دِینَک عَنِ الْخَائِنِینَ الَّذِینَ خَانُوا اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ خَانُوا أَمَانَاتِهِمْ إِنَّهُمُ اوتُمِنُوا عَلَی کتَابِ اللَّهِ فَحَرَّفُوهُ وَ بَدَّلُوهُ فَعَلَیهِمْ لَعْنَهُ اللَّهِ وَ لَعْنَهُ رَسُولِهِ وَ لَعْنَهُ مَلَائِکتِهِ وَ لَعْنَهُ آبَائِی الْکرَامِ الْبَرَرَهِ وَ لَعْنَتِی وَ لَعْنَهُ شِیعَتِی إِلَی یوْمِ الْقِیامَهِ [رجال الکشی ، ص۳] .

برکنار کردن شخص خائن

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یزِیلُ الْوَصِی عَنِ الْوَصِیهِ إِلَّا زَوَالُ الْعَقْلِ أَوِ ارْتِدَادٌ أَوْ تَبْذِیرٌ أَوْ خِیانَهٌ أَوْ تَرْک سُنَّهٍ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۳۶۳] .

عدم اعتماد به خائن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سبعهٔ یفسدون أعمالهم الرجل الحلیم ذو العلم الکثیر لا یعرف بذلک و لا یذکر به و الحکیم الذی یدبر ماله کل کاذب منکر لما یوی إلیه و الرجل الذی یأمن ذا المکر و الخیانهٔ و السید الفظ الذی لا رحمهٔ له و الأم التی لا تکتم عن الولد السر و تفشی علیه و السریع إلی لائمهٔ إخوانه و الذی یجادل أخاه مخاصما له [بحار الأنوار ، ج۲ ، ص۵۰] .

إیضاح قوله لا یعرف بذلک أی لا ینشر علمه لیعرف به و قوله منکر لما یوی إلیه صفهٔ للکاذب أی کلما یعطیه ینکره و لا یقر به أو لا یعرف ما أحسن إلیه. قال الفیروزآبادی : أتی إلیه الشیء ساقه إلیه و قوله یأمن ذا المکر أی یکون آمنا منه لا یحترز من مکره و خیانته.

پیامبر و حاکم اسلامی نباید حمایت از خائن کند : وَ لا تُجادِلْ عَنِ الَّذِینَ یخْتانُونَ أَنْفُسَهُمْ إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ مَنْ کانَ خَوّاناً أَثِیماً [نساء/۱۰۷] .

طوقی از آتش :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ خَانَ جَارَهُ شِبْراً مِنَ الْأَرْضِ طَوَّقَهُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَهِ إِلَی سَبْعِ أَرَضِینَ نَاراً حَتَّی یدْخِلَهُ نَارَ جَهَنَّمَ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۰] .

اعتماد به خائن

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من ائتمن خائنا علی أمانهٔ لم یکن له علی الله ضمان [تحف العقول ، ص۳۶۰] .

۲. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ عَرَفَ مِنْ عَبْدٍ مِنْ عَبِیدِ اللَّهِ کذِباً إِذَا حَدَّثَ وَ خُلْفاً إِذَا وَعَدَ وَ خِیانَهً إِذَا اوتُمِنَ ثُمَّ ائْتَمَنَهُ عَلَی أَمَانَهٍ کانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ تَعَالَی أَنْ یبْتَلِیهُ فِیهَا ثُمَّ لَا یخْلِفَ عَلَیهِ وَ لَا یأْجُرَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۹] .

به کار گماشتن

علی (ع) : به رفاعهٔ ، قاضی خود در اهواز نوشت.

بدان ای رفاعه... :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنِ اسْتَعْمَلَ خَائِناً فَإِنَّ مُحَمَّداً (ص) مِنْهُ بَرِیءٌ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَهِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۱] .

توبیخ و سرزنش

علی (ع) به یکی از کارگزارانش که مرتکب خیانت :
۱. آیا به معاد ایمان نداری؟
۲. از حساب در روز قیامت نمی‌ترسی؟
۳. چگونه خوردنی وآشامیدنی را در دهان فرو می‌بری در حالی که می‌دانی حرام است.
۴. چگونه با اموال ایتام ، مساکین ، مومنان و مجاهدان در راه خدا (خرید می کنی) کنیزی می‌خری و زنان را به همسری می گیری.
در حالی که می دانی ، این اموال را خدا به آنها اختصاص داده است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ أَحْرَزَ بِهِمْ هَذِهِ الْبِلَادَ [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .
نصیحت
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) :
۱.فَاتَّقِ اللَّهَ
۲.وَ ارْدُدْ إِلَى هَولَاءِ الْقَوْمِ أَمْوَالَهُمْ [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .
۳. اگر این کار را نکنی ، و خداوند به من امکان دهد وظیفه‌ام را نسبت به تو انجام خواهم داد.
۴. اگر حسن وحسینم این کار را کرده بودند هیچ پشتیبانی از من دریافت نمی کردند.
۵. پس اندیشه نما ، فکر کن به مرحله آخر زندگی رسیده‌ای و در زیر خاک ها مدفون شده‌ای.
و اعمالت به تو عرضه شده
در جائی که ستمگر حسرت می‌خورد
و تباه کننده عمر ، آرزوی بازگشت ،
ولی راه چاره و فرار مسدود است.
نامه علی (ع) به فرماندار خیانت کار
علی (ع) خطاب به منذر بن الجارود :
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ صَلَاحَ أَبِيك غَرَّنِي مِنْك وَ ظَنَنْتُ أَنَّك تَتَّبِعُ هَدْيَهُ وَ تَسْلُك سَبِيلَهُ فَإِذَا أَنْتَ فِيمَا رُقِّيَ إِلَيَّ عَنْك لَا تَدَعُ لِهَوَاك انْقِياداً
گمان کردم تو هم پیرو او هستی.
۲. ناگهان به من خبر رسید که در پیروی از هوا و هوس فرو گذار نمی کنی
۳.وَ لَا تُبْقِي لآخِرَتِك عَتَاداً
۴.تَعْمُرُ دُنْيَاك بِخَرَابِ آخِرَتِك
۵.وَ تَصِلُ عَشِيرَتَك بِقَطِيعَةِ دِينِك [نهج البلاغه ، نامه ۷۱] .
۶. اگر این مطالب درست باشد شتر بارکش خانواده ات و بند کفشت از تو بهتر است.
۷. همانند توئی شایستگی حفظ مرزداری را ندارد.
۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَئِنْ كَانَ مَا بَلَغَنِي عَنْك حَقّاً لَجَمَلُ أَهْلِك وَ شِسْعُ نَعْلِك خَيرٌ مِنْك وَ مَنْ كَانَ بِصِفَتِك فَلَيسَ بِأَهْلٍ أَنْ يسَدَّ بِهِ ثَغْرٌ أَوْ ينْفَذَ بِهِ أَمْرٌ أَوْ يعْلَى لَهُ قَدْرٌ أَوْ يشْرَك فِي أَمَانَةٍ أَوْ يومَنَ عَلَى جِبَايةٍ فَأَقْبِلْ إِلَى حِينَ يصِلُ إِلَيك كِتَابِي هَذَا إِنْ

شَاءَ اللَّهُ [نهج البلاغه ، نامه ۷۱] .

۹. یا در امانتی شریکش نمایند.

۱۰. یا در بیت المال به او اعتماد کنند.

۱۱. به مجرد رسیدن این نامه به سوی من حرکت کن.

برخورد با خائن

علی (ع) از خیانت ابن هرمه که بازرس (یا مسئولیتی داشته) بازار بود مطلع گشت ، دستورات زیر را جهت اجراءبرای رفاعه نوشت :

عَنْ عَلِی (ع) أَنَّهُ اسْتَدْرَک عَلَی ابْنِ هَرْمَةَ خِیانَةً وَ کانَ عَلَی سُوقِ الْأَهْوَازِ فَکتَبَ إِلَی رِفَاعَةَ : " فَإِذَا قَرَأْتَ کتَابِی هَذَا :

۱.فَنَحِّ ابْنَ هَرْمَةَ عَنِ السُّوقِ

۲.وَ أَوْقِفْهُ لِلنَّاسِ

۳.وَ اسْجُنْهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

۴.وَ نَادِ عَلَیهِ

۵.وَ اکتُبْ إِلَی أَهْلِ عَمَلِک لِتُعْلِمَهُمْ رَأْیی فِیهِ

۶.وَ لَا تَأْخُذْک فِیهِ غَفْلَةٌ وَ لَا تَفْرِیطٌ فَتَهْلِک عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ ذَلِک وَ أَعْزِلُک أَخْبَثَ عُزْلَةٍ وَ أُعِیذُک بِاللَّهِ مِنْ ذَلِک

۷.فَإِذَا کانَ یوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرِجْهُ مِنَ السِّجْنِ

۸.وَ اضْرِبْهُ خَمْسَةً وَ ثَلَاثِینَ سَوْطاً

۹.وَ طُفْ بِهِ فِی الْأَسْوَاقِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

۱۰. (پرداخت حقوق دیگران از اموال او) : فَمَنْ أَتَی عَلَیهِ بِشَاهِدٍ فَحَلِّفْهُ مَعَ شَاهِدِهِ وَ ادْفَعْ إِلَیهِ مِنْ مَکسَبِهِ مَا شُهِدَ بِهِ عَلَیهِ

۱۱.وَ مُرْ بِهِ إِلَی السِّجْنِ مِهَانًا مَقْبُوضاً

۱۲.وَ احْزِمْ رِجْلَیهِ بِحِزَامٍ وَ أَخْرِجْهُ وَقْتَ الصَّلَاةِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

علی (ع) :

(ارتکاب جرم) :

الف : چنانچه فردی از کارگزارانت خیانتی کرد.

ب : بازرسان اطلاع دادند. (داد رسی) .

ج : گزارش بازرسان در حکم شهادت شهود است.

(برای صدور کافی است)

۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَبَسَطْتَ عَلَیهِ الْعُقُوبَةَ فِی بَدَنِهِ

۲.وَ أَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ

۳.ثُمَّ نَصَبْتَهُ بِمَقَامِ الْمَذَلَّةِ

۴.وَ وَسَمْتَهُ بِالْخِیانَةِ

۵.وَ قَلَّدْتَهُ عَارَ التُّهَمَةِ [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

یادآوری اعتماد به او

علی (ع) :

۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنِّی کنْتُ أَشْرَکتُک فِی أَمَانَتِی

۲. تو را صاحب اسرار خود ساختم : وَ جَعَلْتُک شِعَارِی وَ بِطَانَتِی [نهج البلاغه ، نامه ۴۱] .

برخورد با خائن

۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَإِنْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بَسَطَ یدَهُ إِلَی خِیانَةٍ اجْتَمَعَتْ بِهَا عَلَیهِ عِنْدَک أَخْبَارُ عُیونِک اکتَفَیت بِذَلِک شَاهِداً فَبَسَطْتَ عَلَیهِ الْعُقُوبَةَ فِی بَدَنِهِ وَ أَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ ثُمَّ نَصَبْتَهُ بِمَقَامِ الْمَذَلَّةِ وَ وَسَمْتَهُ بِالْخِیانَةِ وَ قَلَّدْتَهُ عَارَ التُّهَمَةِ [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

۲. قال النبی (ص) : ....و لا تخن من خانک.... [نهج الفصاحهٔ ، جمله۱۱۷. ۳] . قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْوَفَاءُ لِأَهْلِ الْغَدْرِ غَدْرٌ عِنْدَ اللَّهِ وَ الْغَدْرُ بِأَهْلِ الْغَدْرِ وَفَاءٌ عِنْدَ اللَّهِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۵۹] .

۱. امام خیانت کار را به حضور نمی‌پذیرد.

۲. هدیه خیانت شده را رد می کند.

پادشاه هند هدایا و کنیزی را توسط یکی از اطرافیان خود برای امام صادق (ع) فرستاد ، فرستاده در طول راه (نسبت به‌کنیز) خیانت کرد.

امام به او اجازه ورود نداد و فرمود : لا تأذن للنجس الخائن [الخرائج و الجرائح ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

پس از مدتی معطلی و اصرار و التماس.... و حضور امام : ارجع أیها الخائن ما کنت بالذی أقبلها لأنک خائن فیما اومنت علیه [الخرائج و الجرائح ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

طرفدار خائن نباشید

وَ لا تَکنْ لِلْخائِنِینَ خَصِیماً [نساء/۱۰۵] .

فهرست

۱. خیانت چیست؟ خائن کیست؟

۲. انواع خیانت (اعتقادی ، اقتصادی ، اجتماعی ، قضائی...)

۳. اقسام خیانت کاران (نفس ، دنیا ، کاسب ، دانشمندان ، ....)

۴. زمینه‌های خیانت (زمینه‌ها و ریشه‌ها) .

۵. آثار خیانت (دنیوی ، اخروی) .

۶. برخورد با خیانت کار.

۷. توبه ، جبران لغزش ها.

۸. پیش گیری از خیانت.

خیانت ار دید خدا پنهان نیست

فصل علی محمد و آله و أعطنی سوی و بلغنی أملی و اجبر فقری و ارحم عصیانی و اعف عنی ذنوبی [البلد الأمین ، ص۳۹۹]

.

و لا تخفی علیک من أعمالهم خافیهٔ و لا یذهب عنک من أعمالهم خائنهٔ و أنت علام الغیوب عالم ما فی الضمائر و القلوب [بحار الأنوار ، ج۹۲ ، ص۲۷۶] .

۵. آثار خیانت

۱. دنیوی

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْأَمَانَةُ تَجْلِبُ الرِّزْقَ وَ الْخِيانَةُ تَجْلِبُ الْفَقْرَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۳] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَهَى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ الْخِيانَةِ وَ قَالَ مَنْ خَانَ أَمَانَةً فِى الدُّنْيا وَ لَمْ يرُدَّهَا إِلَى أَهْلِهَا ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ مَاتَ عَلَى غَيرِ مِلَّتِى وَ يلْقَى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيهِ غَضْبَانُ وَ قَالَ (ع) مَنْ شَهِدَ شَهَادَةَ زُورٍ عَلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ عُلِّقَ بِلِسَانِهِ مَعَ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَ مَنِ اشْتَرَى خِيانَةً وَ هُوَ يعْلَمُ فَهُوَ كَالَّذِى خَانَهَا [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَرْبَعٌ لَا تَدْخُلُ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ بَيتاً إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ يعْمَرْ بِالْبَرَكَةِ :

الف : الْخِيانَةُ

ب : وَ السَّرِقَةُ

ج : وَ شُرْبُ الْخَمْرِ

د : وَ الزِّنَا [أمالی صدوق ، ص۳۹۸] .

۴. گیرم دوستانی در دنیا خائن را تبرئه کردند. در آخرت چه؟

ها أَنْتُمْ هولاءِ جادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا فَمَنْ یجادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ یوْمَ الْقِیامَةِ أَمْ مَنْ یکونُ عَلَیهِمْ وَکیلًا [نساء/۱۰۹] .

۵. ضَرَبَ اللّهُ مَثَلًا لِلَّذِینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا صالِحَینِ فَخانَتاهُما فَلَمْ یغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَیئاً وَ قِیلَ ادْخُلَا النّارَ مَعَ الدّاخِلِینَ [تحریم/۱۰] .

ـ قال الراغب : الخیانة و النفاق واحد الا ان الخیانة تقل اعتبارا بالعهد و الامانة و النفاق یقال اعتبارا بالدین یتداخلان

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا ظهرت الجنایات ارتفعت البرکات [غرر الحکم ، ص۴۵۸] .

خائن محکوم به شکست است.

وَ إِنْ یرِیدُوا خِیانَتَک فَقَدْ خانُوا اللّهَ مِنْ قَبْلُ فَأَمْکنَ مِنْهُمْ وَ اللّهُ عَلِیمٌ حَکیمٌ [انفال/۷۱] .

۱. ممکن است برخی به قصد خیانت اظهار اسلام کنند.

۲. اخطار به آنها

۳. هشدار به مسلمانان

۴. باز هم گرفتار شکست خواهند شد. [نمونه ، ج۷ ، ص۲۵۲]

علی (ع) پس از اطلاع از حمله بسر به یمن

در توصیف و مقایسه لشگریان معاویه و خود :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ بِأَدَائِهِمُ الْأَمَانَةَ إِلَى صَاحِبِهِمْ وَ خِيانَتِكمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۵] .

کمر شکن است. (خیانت زن به شوهر)

قال رسول الله (ص) : خمس هن من قواصم الظهر... و المراة یاتمنها زوجها تخونه [نهج الفصاحة ، حدیث۱۴۶۴]

ارتباط و خویشاوندی در خیانت سودی ندارد.

ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذِینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا صالِحَینِ فَخانَتاهُما فَلَمْ یغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَیئاً وَ قِیلَ ادْخُلَا النّارَ مَعَ الدّاخِلِینَ [تحریم/۱۰] .

خرابی بدون آبادانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ لَا تَدْخُلُ وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ بَيتاً إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ يعْمَرْ بِالْبَرَكةِ الْخِيانَةُ وَ السَّرِقَةُ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ الزِّنَا [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۳۰] .

ناکامی

ذلِك لِيعْلَمَ أَنِّى لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيبِ وَ أَنَّ اللّهَ لا يهْدِى كيدَ الْخائِنِينَ [یوسف/۵۲] .

خائن هیچ وقت (بطور مطلق) به نتیجه دلخواه خود نمی‌رسد. [المیزان ، ج۲۲ ، ص۲۸]

(خیانت زنان مصر)

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الخيانة تجر الفقر [تحف العقول ، ص۲۲۱] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْأَمَانَةُ تَجْلِبُ الرِّزْقَ وَ الْخِيانَةُ تَجْلِبُ الْفَقْرَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۳] .

۲. اخروی

از امیر مومنان سوال شد از آیه شریف :

ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَكمْ [(غافر/۶۰)] فَمَا بَالُنَا نَدْعُو فَلَا يجَابُ قَالَ إِنَّ قُلُوبَكمْ خَانَتْ بِثَمَانِ خِصَالٍ أَوَّلُهَا أَنَّكمْ عَرَفْتُمُ اللَّهَ فَلَمْ تُودُّوا حَقَّهُ كمَا أَوْجَبَ عَلَيكمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْكمْ مَعْرِفَتُكمْ شَيئاً وَ الثَّانِيةُ أَنَّكمْ آمَنْتُمْ بِرَسُولِهِ ثُمَّ خَالَفْتُمْ سُنَّتَهُ وَ أَمَتُّمْ شَرِيعَتَهُ فَأَينَ ثَمَرَةُ إِيمَانِكمْ وَ الثَّالِثَةُ أَنَّكمْ قَرَأْتُمْ كتَابَهُ الْمُنْزَلَ عَلَيكمْ فَلَمْ تَعْمَلُوا بِهِ وَ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَ أَطَعْنَا ثُمَّ خَالَفْتُمْ وَ الرَّابِعَةُ (أَنَّكمْ) قُلْتُمْ إِنَّكمْ تَخَافُونَ مِنَ النَّارِ وَ أَنْتُمْ فِی كلِّ وَقْتٍ تَقْدَمُونَ إِلَيهَا بِمَعَاصِيكمْ فَأَينَ خَوْفُكمْ وَ الْخَامِسَةُ أَنَّكمْ قُلْتُمْ إِنَّكمْ تَرْغَبُونَ فِی الْجَنَّةِ وَ أَنْتُمْ فِی كلِّ وَقْتٍ تَفْعَلُونَ مَا يبَاعِدُكمْ مِنْهَا فَأَينَ رَغْبَتُكمْ فِيهَا وَ السَّادِسَةُ أَنَّكمْ أَكلْتُمْ نِعْمَةَ الْمَوْلَى وَ لَمْ تَشْكرُوا عَلَيهَا وَ السَّابِعَةُ أَنَّ اللَّهَ أَمَرَكمْ بِعَدَاوَةِ الشَّيطَانِ وَ قَالَ إِنَّ الشَّيطانَ لَكمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا فَعَادَيتُمُوهُ بِلَا قَوْلٍ وَ وَالَيتُمُوهُ بِلَا مُخَالَفَةٍ وَ الثَّامِنَةُ أَنَّكمْ جَعَلْتُمْ عُيوبَ النَّاسِ نُصْبَ عُيونِكمْ وَ عُيوبَكمْ وَرَاءَ ظُهُورِكمْ تَلُومُونَ مَنْ أَنْتُمْ أَحَقُّ بِاللَّوْمِ مِنْهُ فَأَی دُعَاءٍ يسْتَجَابُ لَكمْ مَعَ هَذَا وَ قَدْ سَدَدْتُمْ أَبْوَابَهُ وَ طُرُقَهُ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ أَصْلِحُوا أَعْمَالَكمْ وَ أَخْلِصُوا سَرَائِرَكمْ وَ أْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ فَيسْتَجِيبَ اللَّهُ لَكمْ دُعَاءَكمْ [أعلام الدين ، ص۲۶۹] .

۱. شناختید خدا را و حق معرفت او را اداء نکردید.

۲. ایمان به رسول آوردید ، و لی با روش او مخالفت کردید.

۳. کتاب خدا را خواندید ، ولی عمل نکردید.

۴. گفتید از آتش می‌ترسیم ، ولی با گناهانتان به سوی او نزدیک شدید.

۵. گفتید خواستار بهشتید ، ولی کارهائی می کنید که از آن دور می‌شوید.

۶. نعمت خدا را استفاده کردید ، ولی شکر ننمودید.

۷. خدا شما راامر به دشمنی با شیطان کرد ، ولی عملا از او پیروی کردید و او را دوست داشتید.

۸. عیوب مردم را پیش چشم خود قرار دادید و عیوب خود را پشت سر انداختید. و ملامت کردید کسانی را که خود به ملامت سزاوار ترید.

پس کدام دعا با چنین حالتی برای شما مستجاب شود درحالی که شما درهای استجابت دعا را بسته‌اید...

روزی را کم می کند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ خَانَ خِيانَةً حُسِبَتْ عَلَيهِ مِنْ رِزْقِهِ وَ كتِبَ عَلَيهِ وِزْرُهَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۰۴] .

قطع مائده آسمانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نَزَلَتِ الْمَائِدَةُ خُبْزاً وَ لَحماً وَ ذَلِك أَنَّهُمْ سَأَلُوا عِيسَى طَعَاماً لَا يَنْفَدُ يأْكلُونَ مِنْهَا قَالَ فَقِيلَ لَهُمْ إِنَّهَا مُقِيمَةٌ لَكمْ مَا لَمْ تَخُونُوا أَوْ تَخْبَئُوا أَوْ تَرْفَعُوا فَإِنْ فَعَلْتُمْ ذَلِك عُذِّبْتُمْ قَالَ فَمَا مَضَى يوْمُهُمْ حَتَّى خَبَئُوا وَ رَفَعُوا وَ خَانُوا [بحار الأنوار ، ج۱۴ ، ص۲۶۲] .

خروج خدا ازشرکت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يقُولُ اللَّهُ تَعَالَى أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكينِ مَا لَمْ يخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ فَإِذَا خَانَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ خَرَجْتُ مِنْ بَينِهِمَا [عوالی اللآلی ، ج۳ ، ص۲۴۵] .

برکت برداشته می‌شود.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا التَّاجِرَانِ صَدَقَا بُورِك لَهُمَا فَإِذَا كذَبَا وَ خَانَا لَمْ يبَارَك لَهُمَا وَ هُمَا بِالْخِيارِ مَا لَمْ يفْتَرِقَا فَإِنِ اخْتَلَفَا فَالْقَوْلُ قَوْلُ رَبِّ السِّلْعَةِ أَوْ يتَتَارَكا [كافی ، ج۵ ، ص۱۷۴] .

ازمیان رفتن برکات

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا ظهرت الجنايات ارتفعت البركات [غرر الحكم ، ص۴۵۸] .

دشمنی علی (ع) نشانه خیانت مادرشان است :

آیا شنیده‌ای سخن پیامبر (ص) را که فرمود :

إن من كان مبغضا لعلی (؟؟) فهو لا شك خائن الأمهات [بحار الأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۶۷] .

برغیر ملت پیامبر می‌میرد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَانَ أَمَانَةً فِی الدُّنْيا وَ لَمْ يرُدَّهَا إِلَى أَهْلِهَا ثُمَّ أَدْرَكهُ الْمَوْتُ مَاتَ عَلَى غَيرِ مِلَّتِی وَ يلْقَى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيهِ غَضْبَانُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .

مردود شدن اعمال

عن الباقر (ع) : [وسائل ، ج۱۱ ، ص۱۴۵ حديث ۱۴۴۸۲]

عذاب الهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياك وَ الْخِيانَةَ فَإِنَّهَا شَرُّ مَعْصِيةٍ فَإِنَّ الْخَائِنَ لَمُعَذَّبٌ بِالنَّارِ عَلَى خِيانَتِهِ [غرر الحكم ، ص ۴۶۰] .

سرانجام خیانت هلاکت و شقاوت است

(همسران حضرت نوح و لوط :)

وَ قِيلَ ادْخُلَا النّارَ مَعَ الدّاخِلِينَ [تحریم/۱۰] .

محشور شدن به همراه خیانت

وَ ما كانَ لِنَبِی أَنْ يغُلَّ وَ مَنْ يغْلُلْ يأْتِ بِما غَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ ثُمَّ تُوَفّی كلُّ نَفْسٍ ما كسَبَتْ وَ هُمْ لا يظْلَمُونَ [آل عمران/۱۶۱] .

آیه تاثیر عجیبی در تربیت مسلمانان گذاشت وچنان بود که غنائم گرانبها را کاملا۔ دست نخورده به خدمت پیامبر و یا زمامداران بعدی می‌آوردند... [تفسیرنمونه ، ج۳ ، ص۱۵۳] .

غضب الهی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَانَ أَمَانَةً فِی الدُّنْيا وَ لَمْ يرُدَّهَا إِلَى أَهْلِهَا ثُمَّ أَدْرَكهُ الْمَوْتُ مَاتَ عَلَى غَيرِ مِلَّتِی وَ يلْقَى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيهِ غَضْبَانُ [من لا يحضره الفقيه ، ص۴ ، ص۱۵] .

ـ عشق و علاقه به مال و فرزند : وَ اعْلَمُوا أَنَّما أَمْوالُكمْ وَ أَوْلادُكم فِتْنَةٌ وَ أَنَّ اللّهَ عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ [انفال/۲۸] .

ـ حفظ منافع شخصی :

علی (ع) به رفاعه قاضی اهواز نوشت :

عَنْ عَلِی (ع) أَنَّهُ كتَبَ إِلَی رِفَاعَةَ قَاضِيهِ عَلَی الْأَهْوَازِ : اعْلَمْ يا رِفَاعَةُ أَنَّ هَذِهِ الْإِمَارَةَ أَمَانَةٌ فَمَنْ جَعَلَهَا خِيانَةً فَعَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ إِلَی يوْمِ الْقِيامَةِ وَ مَنِ اسْتَعْمَلَ خَائِناً فَإِنَّ مُحَمَّداً (ص) مِنْهُ بَرِیءٌ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ۵۳۱] .

۶. توبه جبران لغزش ها

راه توبه باز است. (ترغيب به استغفار)

وَ مَنْ يعْمَلْ سُوءاً أَوْ يظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يسْتَغْفِرِ اللّهَ يجِدِ اللّهَ غَفُوراً رَحِيماً [نساء/۱۱۰] .

ـ ماموريت ابولبابه :

ـ افشاء اسرار جنگی اسلام : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَماناتِكمْ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [انفال/۲۷] .

ـ پشيمانی و توبه : وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صالِحاً [توبه/۱۰۲] .

[نمونه ، ج۷ ، ص۱۳۶ و ج۸ ، ص۱۳۴ ، و فروغ ابديت ، ج۲ ، ص۱۵۱] .

د

۱. دختر

۱. اهميت دختر در اسلام

كوثر است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَكثَرُ الْخَيرِ فِی النِّسَاءِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۳۸۵] .

۲. جاهليت عرب نسبت به دختر

وَ إِذا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَ هُوَ كظيمٌ يتَوارى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ ما بُشِّرَ بِهِ أَ يمْسِكهُ عَلى هُونٍ أَمْ يدُسُّهُ فِی التُّراب [نحل/۵۹-۵۸] .

۳. دختر نعمت است

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِعْمَ وَلَدُ الْبَنَاتُ مُلْطِفَاتٌ مُجَهِّزَاتٌ مُونِسَاتٌ مُبَارَكاتٌ مُفَلِّياتٌ [كافی ، ج۶ ، ص۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْبَنَاتُ حَسَنَاتٌ وَ الْبَنُونَ نِعْمَةٌ فَإِنَّمَا يثَابُ عَلَی الْحَسَنَاتِ وَ يسْأَلُ عَنِ النِّعْمَةِ [كافی ، ج۶ ، ص۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَتْ لَهُ ابْنَةٌ وَاحِدَةٌ كانَتْ خَيراً لَه [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۱۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ بَيتٍ فِيهِ الْبَنَاتُ إِلَّا نَزَلَتْ كلَّ يوْمٍ عَلَيهِ اثْنَتَا عَشْرَةَ بَرَكةً وَ رَحْمَةً مِنَ السَّمَاءِ وَ لَا ينْقَطِعُ زِيارَةُ الْمَلَائِكةِ مِنْ ذَلِك الْبَيتِ يكتُبُونَ لِأَبِيهِمْ كلَّ يوْمٍ وَ لَيلَةٍ عِبَادَةَ سَنَةٍ [جامع‌الأخبار ، ص۱۰۵] .

۴. استحباب طلب دختر از خدا

بَابُ اسْتِحْبَابِ طَلَبِ الْبَنَاتِ وَ إِكرَامِهِنَّ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۳۶۱] .

۵. كراهت بد دانستن دختر

بَابُ كرَاهَةِ كرَاهَةِ الْبَنَاتِ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۳۶۳] .

۶. دختر ، نشانه خوش قدمی زن است

فرزند اوّل اگر دختر است ، نشانه خوش‌قدمی زن است.

۷. اکرام دختر در اسلام

اسلام مهربانی بیشتر و اکرام به دختران را سفارش کرده. [وسائل‌الشیعة ، ج ۲۱ ، ص۳۶۳] .

تحفه را اول به دختر بدهید.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مَنْ فَرَّحَ ابْنَةً فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيل [أمالی صدوق ، ص۵۷۷] .

۸. توجه خداوند به دختران

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى عَلَى الْإِنَاثِ أَرَقُّ مِنْهُ عَلَى الذُّكور [وسائل‌الشیعة ، ج ۲۱ ، ص۳۶۷] .

۱. درد انسان از دیدگاههای مختلف

۱. درد مثل عقربه ای میزان سنج

– درد ، مثل عقربه‌های میزان سنج (آب و برق و باطری ماشین و دینام و کارخانجات و ...)

هر که او بیدارتر پردردتر – هر که او آگاه‌تر زردتر

منشأ درد بد است ولی درد در عین حالی که انسان را ناراحت می کند ولی موجب آگاهی می‌شود [انسان کامل ، شهید مطهری.]

مثل : انسان اگر سقراطی باشد نحیف و لاغر بهتراست از اینکه خوکی باشد فربه.

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) صَدِيقُ كلِّ امْرِئٍ عَقْلُهُ وَ عَدُوُّهُ جَهْلُهُ [کافی ، ج ۱ ، ص۱۱.]

بشنو از نی چون حکایت می‌کند

از جدائیها شکایت می‌کند

کز نیستان تا مرا ببریده‌اند

از نفیرم مرد و زن نالیده اند

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق

تا بگویم شرح درد اشتیاق

۲.درد بدن در دنیا و درد روح در عرش

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) صَحِبُوا الدُّنْيا بِأَبْدَانٍ أَرْوَاحُهَا مُعَلَّقَةٌ بِالْمَحَلِّ الْأَعْلَى [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۴۷.]

۳. دعا از خدا ، جواب از خدا

تمثیل : مردی مشغول ذکر خدا و دعای زیاد بود ولی جواب نشنید ، هاتفی از جانب خدا ندا داد کهالله ، الله ، گفتن تو جواب ماست.

نی که آن الله تو لبیک ماست

آن نیاز و سوز و دردت پیک ماست

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي الذُّنُوبَ الَّتِي تَحْبِسُ الدُّعَاءَ [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۴.]

گویند : دعا هم مطلوب است و هم وسیله ، یعنی همیشه برای استجابت نیست.

جائی صفات حیوانات از آنها نشاید ولی جدائی انسانیت از انسان شاید [انسان کامل شهید مطهری.]

لزوم همراهی گرایشهای درونی و بیرونی.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ [فتح/۲۹.]

التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاکعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْکرِ [توبه/۱۱۲.]

۴. داستان جوانی به یقین رسیده

کیفَ أَصْبَحْتَ یا فُلَانُ قَالَ أَصْبَحْتُ یا رَسُولَ اللَّهِ مُوقِناً فَعَجِبَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مِنْ قَوْلِهِ وَ قَالَ إِنَّ لِکلِّ یقِینٍ حَقِیقَةً فَمَا حَقِیقَةُ یقِینِک فَقَالَ إِنَّ یقِینِی یا رَسُولَ اللَّهِ هُوَ الَّذِی أَحْزَنَنِی وَ أَسْهَرَ لَیلِی وَ أَظْمَأَ هَوَاجِرِی فَعَزَفَتْ نَفْسِی عَنِ الدُّنْیا وَ مَا فِیهَا حَتَّی کأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی عَرْشِ رَبِّی وَ قَدْ نُصِبَ لِلْحِسَابِ وَ حُشِرَ الْخَلَائِقُ لِذَلِک وَ أَنَا فِیهِمْ وَ کأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی أَهْلِ الْجَنَّةِ یتَنَعَّمُونَ فِی الْجَنَّةِ وَ یتَعَارَفُونَ وَ عَلَی الْأَرَائِک مُتَّکئُونَ وَ کأَنِّی أَنْظُرُ إِلَی أَهْلِ النَّارِ وَ هُمْ فِیهَا مُعَذَّبُونَ مُصْطَرِخُونَ وَ کأَنِّی الْآنَ أَسْمَعُ زَفِیرَ النَّارِ یدُورُ فِی مَسَامِعِی فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِأَصْحَابِهِ هَذَا عَبْدٌ نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ بِالْإِیمَانِ ثُمَّ قَالَ لَهُ الْزَمْ مَا أَنْتَ عَلَیهِ فَقَالَ الشَّابُّ ادْعُ اللَّهَ لِی یا رَسُولَ اللَّهِ أَنْ أُرْزَقَ الشَّهَادَةَ مَعَک فَدَعَا لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَلَمْ یلْبَثْ أَنْ خَرَجَ فِی بَعْضِ غَزَوَاتِ النَّبِی (ص) فَاسْتُشْهِدَ بَعْدَ تِسْعَةِ نَفَرٍ وَ کانَ هُوَ الْعَاشِرَ [کافی ، ج۲ ، ص۵۳.]

رسول خدا (ص) جوانی از اصحاب صفه را دید بسیار لاغر و ضعیف فرمود : کیف اصبحت؟ گفت : اصبحت موقنا یا رسول الله (ص) .حضرت فرمود : ما علامهٔ یقینک؟

گفت : ... هو الذی احزننی و اسهر لیلی و اضمأ هو اجری و...

فرمود : آرزویت چیست؟

گفت : شهادت در راه خدا [انسان کامل شهید مطهری.]

سری که درد نمی‌کند دستمال نبندید.

۱–الَّذِینَ آمَنُوا یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِنساء ، ۷۶

۲–وَ الَّذِینَ کفَرُوا یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ الطّاغُوتِ [نساء/۷۶.]

مُذَبْذَبِینَ بَینَ ذلِک لا إِلی هؤلاءِ وَ لا إِلی هؤلاءِ [نساء/۱۴۳.]

۵. شعر

حسرت و زاری که در بیماری است

وقت بیماری همه بیداری است

هر که او بیدارتر پر دردتر

هر که او آگاه‌تر رخ زردتر

از درد سخن گفتن و از درد شنیدن

با مردم بی درد ندانی که چه دردی است

از مردم افتاده درد جو که این قوم

با بی پرو بالی پروبال دیگرانند

انسان از فرشته بهتر است زیرا فرشته درد ندارد

عَزِیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیکمْ [توبه/۱۲۸.]

باخِعٌ نَفْسَک [کهف/۶.]

ای موسی در تو سوزی بود که در دیگران نبود

من از بی نوایی نیم روی زرد

غم بی نوایان رخم زرد کرد

۲. شاخه ها و ابعاد در وتعهد

۱. نسبت به مردم

وَ أَمَّا الْجِدارُ فَکانَ لِغُلامَینِ یتِیمَینِ فِی الْمَدِینَةِ [کهف/۸۲.]

۲. نسبت به محروم

مِسْکیناً وَ یتِیماً وَ أَسِیراً [دهر/۸.]

۳. نسبت به خانواده

إِنّا کنّا قَبْلُ فِی أَهْلِنا مُشْفِقِینَ [طور/۲۶.]

۴. نسبت به یتیم

فَأَمَّا الْیتِیمَ فَلا تَقْهَرْ [ضحی/۹.]

۵. نسبت به زن

وَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَینِ تَذُودانِ قالَ ما خَطْبُکما [قصص/۲۳.]

۶. نسبت به غیر مسلمان

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) لَقَدْ بَلَغَنِی أَنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ کانَ یدْخُلُ عَلَی الْمَرْأَةِ الْمُسْلِمَةِ وَ الْأُخْرَی الْمُعَاهِدَةِ فَینْتَزِعُ حِجْلَهَا وَ قُلُبَهَا وَ قَلَائِدَهَا وَ رُعُثَهَا مَا تَمْتَنِعُ مِنْهُ إِلَّا بِالِاسْتِرْجَاعِ وَ الِاسْتِرْحَامِ ثُمَّ انْصَرَفُوا وَافِرِینَ مَا نَالَ رَجُلًا مِنْهُمْ کلْمٌ وَ لَا أُرِیقَ لَهُمْ دَمٌ فَلَوْ أَنَّ امْرَأً مُسْلِماً مَاتَ مِنْ بَعْدِ هَذَا أَسَفاً مَا کانَ بِهِ مَلُوماً بَلْ کانَ بِهِ عِنْدِی جَدِیراً [نهج‌البلاغه ، خطبه۲۷.]

۷. نسبت به انحراف

إِذْ قالَ لِأَبِیهِ وَ قَوْمِهِ ما ذا تَعْبُدُونَ [صافات/۸۵.]

أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَیرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [یوسف/۳۹.]

فَقُلْ هَلْ لَک إِلی أَنْ تَزَکی [نازعات/۱۸.]

قالَ مُوسی لِأَخِیهِ هارُونَ اخْلُفْنِی فِی قَوْمِی [اعراف/۱۴۲.]

۸. نسبت به مستضعفان

وَ ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ [نساء/۷۵.]

۹. نسبت به انقلاب

باید نسبت به ارزشها و مقدسات و دست آوردها دردمند بود.

۱۰. نسبت به خلق خدا

۱. نزول قرآن برای هدایت خلق

-طه ما أَنْزَلْنا عَلَیک الْقُرْآنَ لِتَشْقی إِلاّ تَذْکرَةً لِمَنْ یخْشی [طه/۳-۱.]

۲. پیامبر خدا رئوف به مؤمنین

-لَقَدْ جاءَکمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِکمْ عَزِیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ حَرِیصٌ عَلَیکمْ بِالْمُومِنِینَ رَوفٌ رَحِیمٌ [توبه/۱۲۸.]

۳. گلایه امیرالمؤمنین (علیه السلام) از بی دردی عثمان بن حنیف

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) مَا ظَنَنْتُ أَنَّک تُجِیبُ إِلَی طَعَامِ قَوْمٍ عَائِلُهُمْ مَجْفُوٌّ وَ غَنِیهُمْ مَدْعُوٌّ فَانْظُرْ إِلَی مَا تَقْضَمُهُ مِنْ هَذَا الْمَقْضَمِ فَمَا اشْتَبَهَ عَلَیک عِلْمُهُ فَالْفِظْهُ وَ مَا أَیقَنْتَ بِطِیبِ وُجُوهِهِ فَنَلْ مِنْهُ أَلَا وَ إِنَّ لِکلِّ مَأْمُومٍ إِمَاماً یقْتَدِی بِهِ وَ یسْتَضِیءُ بِنُورِ عِلْمِهِ أَلَا وَ إِنَّ إِمَامَکمْ قَدِ اکتَفَی مِنْ دُنْیاهُ بِطِمْرَیهِ وَ مِنْ طُعْمِهِ بِقُرْصَیهِ أَلَا وَ إِنَّکمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَی ذَلِک وَ لَکنْ أَعِینُونِی بِوَرَعٍ وَ اجْتِهَادٍ وَ عِفَّةٍ وَ سَدَادٍ فَوَاللَّهِ مَا کنَزْتُ مِنْ دُنْیاکمْ تِبْراً وَ لَا ادَّخَرْتُ مِنْ غَنَائِمِهَا وَفْراً وَ لَا أَعْدَدْتُ لِبَالِی ثَوْبِی طِمْراً وَ لَا حُزْتُ مِنْ أَرْضِهَا شِبْراً وَ لَا أَخَذْتُ مِنْهُ إِلَّا کقُوتِ أَتَانٍ دَبِرَةٍ وَ لَهِی فِی عَینِی أَوْهَی وَ أَوْهَنُ مِنْ عَفْصَةٍ مَقِرَةٍ بَلَی کانَتْ فِی أَیدِینَا فَدَک مِنْ کلِّ مَا أَظَلَّتْهُ السَّمَاءُ فَشَحَّتْ عَلَیهَا نُفُوسُ قَوْمٍ وَ سَخَتْ عَنْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ آخَرِینَ وَ نِعْمَ الْحَکمُ اللَّهُ وَ مَا أَصْنَعُ بِفَدَک وَ غَیرِ فَدَک وَ النَّفْسُ مَظَانُّهَا فِی غَدٍ جَدَثٌ تَنْقَطِعُ فِی ظُلْمَتِهِ آثَارُهَا وَ تَغِیبُ أَخْبَارُهَا وَ حُفْرَةٌ لَوْ زِیدَ فِی فُسْحَتِهَا وَ أَوْسَعَتْ یدَا حَافِرِهَا لَأَضْغَطَهَا الْحَجَرُ وَ الْمَدَرُ وَ سَدَّ فُرَجَهَا التُّرَابُ الْمُتَرَاکمُ وَ إِنَّمَا هِی نَفْسِی أَرُوضُهَا بِالتَّقْوَی لِتَأْتِی آمِنَةً یوْمَ الْخَوْفِ الْأَکبَرِ وَ تَثْبُتَ عَلَی جَوَانِبِ الْمَزْلَقِ وَ لَوْ شِئْتُ لَاهْتَدَیتُ الطَّرِیقَ إِلَی مُصَفَّی هَذَا الْعَسَلِ وَ لُبَابِ هَذَا الْقَمْحِ وَ نَسَائِجِ هَذَا الْقَزِّ وَ لَکنْ هَیهَاتَ أَنْ یغْلِبَنِی هَوَای وَ یقُودَنِی جَشَعِی إِلَی تَخَیرِ الْأَطْعِمَةِ وَ لَعَلَّ بِالْحِجَازِ أَوْ الْیمَامَةِ مَنْ لَا طَمَعَ لَهُ فِی الْقُرْصِ وَ لَا عَهْدَ لَهُ بِالشِّبَعِ أَوْ أَبِیتَ مِبْطَاناً وَ حَوْلِی بُطُونٌ غَرْثَی وَ أَکبَادٌ حَرَّی أَوْ أَکونَ کمَا قَالَ الْقَائِلُ وَ حَسْبُک دَاءً أَنْ تَبِیتَ بِبِطْنَةٍ وَ حَوْلَک أَکبَادٌ تَحِنُّ إِلَی الْقِدِّ أَقْنَعُ مِنْ نَفْسِی بِأَنْ یقَالَ هَذَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ وَ لَا أُشَارِکهُمْ فِی مَکارِهِ الدَّهْرِ أَوْ أَکونَ أُسْوَةً لَهُمْ فِی جُشُوبَةِ الْعَیشِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵.]

۴. عدم اهتمام به امور مسلمین ، خروج از مسلمانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳.]

۱۲. نسبت به دشمن

۱. نبستن آب بر لشگر معاویه توسط مولا علی (علیه السلام)

– لشگر معاویه در مقابل امیرالمؤمنین (علیه السلام) و سپاهش آب فرات را بر روی وی بستند جضرت پیشنهاد صلح و دوستی کرد. معاویه نپذیرفت و مقاومت کرد و شکست خوردند معاویه فردی را فرستاده که سربازان من تشنه هستند سپاه امیرالمؤمنین (علیه السلام) گفتند آب ندهیم حضرت فرمودند : خیر این اخلاق نیست.

۲. پناه دادن به کردهای عراق در ایران

۳. پذیرفتن کویتی ها توسط ایران

۴. کمک به شوروی توسط ایران

۵. برخورد خوب ایران با اسیران عراقی

۳. آثار درد

۱. کمک رسانی ، خمس و زکات ، غیرت ، محبت ، مدارا ، تولی ، انصاف ، امربه معروف ونهی از منکر ، انفاق ، ایثار ، قرض الحسنه ، هجرت ، عفو ، تعاون ، موعظه وانتقاد ، یاد شهیدان عزاداری ، گریه

۴. راههای ایجاد درد

۱. رفتن به روضه

۲. نشستن با یتیمان و مسکینان

یتِیماً ذا مَقْرَبَةٍ [بلد/۱۵.]

أَوْ مِسْكيناً ذا مَتْرَبَةٍ [بلد/۱۶.]

۳. فکر عاقبت کار

سَيطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ [آل عمران/۱۸۰.]

۴. روزه گرفتن

روزه بگیرید تا بدانید گرسنگان چه می‌کشند.

۵. درد پسندیده

۵. دردمندان نمونه

انسان را به مجلس ذکر مصیبت اهل بیت علیهم السلام دعوت می‌کنند با رغبت هم می‌رود اشک می‌ریزد صفا هم می‌کند... .

۵. دردمندان نمونه

۱. کمک امام علی (علیه السلام) به پیرزن

۲. لباس ۱۲ درهمی

۳. امام حسین (علیه السلام)

قَالَ الْحُسَيْنُألا ترون أن الحق لا يعمل به و الباطل لا يتناهى عنه [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۳۲.]

۴. آب نخوردن حضرت عباس

۵. ليلة المبيت

۶. تقسیم ارث امام خمینی

امام خمینی ارث خود را در خمین تقسیم می‌کند

۷. موضع بزرگان و تهمت به شیعه

شیخ آقا بزرگ تهرانی و آیت الله صدر و سید محسن امین در مقابل یک تهمت به شیعه احساس درد کردند.

۸. قطع اعتکاف امام حسین (علیه السلام)

امام حسن (علیه السلام) اعتکاف را رها کرد و به دنبال گره گشایی رفت.

۶. آثار بی دردی

۱. ضرر رسانی ، قساوت ، بغض وکینه ، انحصار طلبی ، افشاگری ، اغفال ، انزوا ، فرار از جبهه ، احتکار وکم فروشی ، بیکاری ، اختلاص ، بی حجابی ، دیوثی ، غش وبدکاری ، بیکاری قمار.

۷. هشدار به بی دردان جامعه

۱. عذاب استدراجی

الَّذِينَ كذَّبُوا بِ‌آياتِنا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيثُ لا يعْلَمُونَوَ أُمْلِی لَهُمْ إِنَّ كيدِی مَتِينٌ [اعراف/۱۸۳-۱۸۲.]

۲. گمراهی

الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيهُمْ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يحْسِنُونَ صُنْعاً [كهف/۱۰۴.]

۳. عذاب دردنیا

فَلا تُعْجِبْک أَمْوالُهُمْ وَ لا أَوْلادُهُمْ إِنَّما يرِيدُ اللَّهُ لِيعَذِّبَهُمْ بِها فِی الْحَياةِ الدُّنْيا [توبه/۵۵.]

۴. عذاب ناگهانی

حَتّى إِذا فَرِحُوا بِما أُوتُوا أَخَذْناهُمْ بَغْتَةً [انعام/۴۴.]

۵. گناه روی گناه

إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِیَزْدادُوا إِثْماً [آل عمران/۱۷۸.]

۶.فهم نادرست

أَ یحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنِینَ نُسارِعُ لَهُمْ فِی الْخَیراتِ بَلْ لا یشْعُرُونَ [مومنون/۵۶-۵۵.]

۷. رهایی در رفاه

قال الصادق (علیه السلام) : خداوند دوستانش را با تلخی هشدار می‌دهد و نا اهل را در رفاه رها می‌کند

۸.ویل بر بی دردان

تفسیرنمونه به نقل از تفسیر برهان ذیل آیهإِنَّ کیدِی مَتِینٌ [اعراف/۱۸۳.]

کسانی که هرلحظه خودشان را با رئیسی تطبیق می‌دهند تا راحت باشند مشمولسنستدرجهم من حیث لا-یعلمون هستند.اعراف۱۸۲ و قلم۴۴ [تفسیر نمونه به نقل از نورالثقلین امیرالمؤمنین ذیل ایه ان کیدی متین.]

وَیلٌ لِکلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱.]

وَیلٌ لِلْمُطَفِّفِینَ [مطففین/۱.]

وَ لا یحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْکینِ [حاقه/۳۴]

۱. دردو درمان

۱. از نگاه قرآن و سنت

به او

به وعده‌های او

به تاریخ اولیاء او

به سنت‌های او

به جبران‌های؟؟؟ او

دردها و درمان‌ها

۱ ـ به هدف نرسیدیم

لَیسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعی [نجم/۳۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : نِیةُ الْمُومِنِ خَیرٌ مِنْ عَمَلِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۸۴] .

۲ ـ تحقیر شدیم.

ساحر ـ کاهن ـ ... قَالَ الْحُسَینُ بْنُ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ : هَوَّنَ عَلَی مَا نَزَلَ بِی أَنَّهُ بِعَینِ اللَّهِ [اللهوف ، ص۱۱۵] .

۳ ـ خودی‌ها رفتند.

غریبه‌ها می‌آیند.جاءَتْ سَیارَةٌ [یوسف/۱۹] .

۴ ـ بن‌بست‌ها

خاطرات قرآن از : جوشیدن آب از سنگ ، رطب از درخت خشک ، باز شدن درب بسته

۵ ـ گناهان

توبه

۶ ـ دلهره

یاد خدا

۷ ـ خوشی فاسدان

إِنَّما نُمْلی لَهُمْ [آل عمران/۱۷۸] .

۸ ـ خلاف‌های خود

إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئات [هود/۱۱۴] .

تابُوا وَ أَصْلَحُوا [بقره/۱۶۰] .

۹ ـ سختی‌ها

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یسْرا [انشراح/۶] .

۱۰ ـ باختن‌ها

مخلص باخت ندارد.إِحْدَی الْحُسْنَیین [توبه/۵۲] .

۱۱ ـ رزق فرزندان

نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ [اسراء/۳۱] .

۱۲ ـ هدر رفتن این همه زحمات

فَمَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَیراً یرَه [زلزال/۷] .

نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲] .

ـ تهمت‌ها و تکبّرها

إِنّا لَنَراک فی ضَلالٍ مُبینٍ [اعراف/۶۰] .

إِنّا لَنَراک فی سَفاهَةٍ [اعراف/۶۶] .

إِنّا لَنَراک فینا ضَعیفاً [هود/۹۱] .

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَما أَرْسَلْناک عَلَیهِمْ حَفیظاً [شوری/۴۸] .

ـ توقّعات

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَما أَرْسَلْناک عَلَیهِمْ حَفیظاً [شوری/۴۸] .

وَ قَلیلٌ مِنْ عِبادِی الشَّکورُ [سبأ/۱۳] .

ـ انحراف و کج‌فهمی

خداوند مردم را آزاد آفریدهلَعَلَّک باخِعٌ نَفْسَک [شعراء/۳] .

ـ فکر بیهودگی

رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلا [آل عمران/۱۹۱] .

ـ نگرانی از آینده

إِنَّ اللّهَ لا يضيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنينَ [توبه/۱۲۰] .

عبرت از تاریخ و سنت‌های الهی

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : لِكلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ وَ دَوَاءُ الذُّنُوبِ الِاسْتِغْفَارُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۶۴] .

۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّك قَدْ جُعِلْتَ طَبِيبَ نَفْسِك وَ بُينَ لَك الدَّاءُ وَ عُرِّفْتَ آيَةَ الصِّحَّةِ وَ دُلِلْتَ عَلَى الدَّوَاءِ فَانْظُرْ كيفَ قِيامُك عَلَى نَفْسِك [كافی ، ج۲ ، ص۴۵۴] .

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : يا أَبَا ذَرٍّ مَا زَهِدَ عَبْدٌ فِی الدُّنْيا إِلَّا أَثْبَتَ اللّهُ الْحِكمَةَ فِی قَلْبِهِ وَ أَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ وَ بَصَّرَهُ عُيوبَ الدُّنْيا وَ دَاءَهَا وَ دَوَاءَهَا وَ أَخْرَجَهُ مِنْهَا سَالِماً إِلَى دَارِ السَّلَامِ [أمالی طوسی ، ص۵۳۱] .

۲. درد ها

۱ـ جلوه‌ها : زُينَ لِلْمُسْرِفينَ ما كانُوا يعْمَلُونَ [يونس/۱۲] .

۲ـ ثروت‌ها : يا لَيتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ [قصص/۷۹] .

۳ـ فرزندها : أَ يحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنينَ [مومنون/۵۵] .

۴ـ عزّت‌ها : أَ يبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ [نساء/۱۳۹] .

۵ـ تكيه گاه‌ها : سَآوی إِلی جَبَلٍ يعْصِمُنی مِنَ الْماءِ [هود/۴۳] .

۶ـ رهائی‌ها : أَ يحْسَبُ أَنْ لَمْ يرَهُ أَحَدٌ [بلد/۷] .

۷ـ برج‌ها : وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ مانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّهِ [حشر/۲] .

۸ـ الهام‌ها : إِنَّ الشَّياطينَ لَيوحُونَ [انعام/۱۲۱] .

۹ـ مهلت‌ها : وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذينَ كفَرُوا أَنَّما نُمْلی لَهُمْ خَيرٌ لِأَنْفُسِهِمْ [آل عمران/۱۷۸] .

۱. درس های کربلا

۱. اعتقادی

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : هيهات منا الذلة [احتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۰۰] .

اتمام حجت و پاسخ دعوت کوفیان.

ارزش دین به قدری است که باید همه چیز فدا شود. دین بی خون نمی شود.

تفکیک دین داران واقعی و دین داران سطحی.

در هر حال از خدا راضی بود :

الهی رضاً برضاك

مهم عمل به وظیفه است خواه پیروزی خواه شهادت.

علم کافی نیست ، اراده و ایمان نیز لازم است. بسیاری علم داشتند ولی ایمان و اراده نداشتند.

ایمان به حضور خدا مشکلات را آسان می کند :

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : هون علی ما نزل بی أنه بعين الله. [اللهوف ، ص۱۱۵]

امان از ارتداد و بد عاقبت شدن.

۲. اخلاقی

از کسی نترسید حتی اگر امام حسین تنها بماند.

همیشه دین ارزان به دست نمی‌آید.

همه دعوت کنندگان و بیعت کنندگان و طومار نویسان وفادار نیستند و ایمان همه یکسان نیست.

هرگز برای توبه دیر نیست : حر ، سعد و ابو الهتوف.

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : یا شیعهٔ آل أبی سفیان إن لم یکن لکم دین و کنتم لا تخافون المعاد [اللهوف ، ص۱۱۹] .

آخرین مناجات امام :

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أدعوک محتاجا و أرغب إلیک فقیرا و أفزع إلیک خائفا و أبکی إلیک مکروبا و أستعین بک ضعیفا و أتوکل علیک کافیا [مصباح المتهجد ، ص۸۲۷] .

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : فقد ملئت بطونکم من الحرام [بحار الأنوار ، ج۴۵ ، ص۷] .

جان نثاری ۷۲ نفر برای چند لحظه ادامه عمر امام (اسلام) .

وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [اعراف/۱۲۸] .

۳. سیاسی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من رأی سلطانا جائرا مستحلا لحرم الله ناکثا لعهد الله مخالفا لسنهٔ رسول الله یعمل فی عباد الله بالإثم و العدوان ثم لم یغیر بقول و لا فعل کان حقا علی الله أن یدخله مدخله [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۱] .

افشا گری بنی امیه و درس به تاریخ.

خون بر شمشیر پیروز است.

برنامه ریزی جوری باشد که هم مقدمات مفید باشد و هم ذی المقدمه (از مدینه رفتن ، از مکه رفتن ، نامه های دعوت کنندگان ، سخنرانی ها و ...) در جنگ ها پیشگام نباشیم.

قَالَ أَبُو الْفَضْلِ الْعَبَّاس (ع) : و الله إن قطعتموا یمینی إنی أحامی أبدا عن دینی [المناقب ، ج۴ ، ص۱۰۸] .

ضربه خوردگان سیاسی زمان حضرت علی (ع) در کوفه نیرو برای کربلا فرستادند و عاشقان سیاسی حکومت ری و شام وجایزه ها به کشتن امام قیام کردند.

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : مثلی لا یبایع مثله [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۲۴] .

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : إنا لله و إنا إلیه راجعون و علی الإسلام السلام إذ قد بلیت الأمة براع مثل یزید و لقد سمعت جدی رسول الله (ص) یقول الخلافهٔ محرمهٔ علی آل أبی سفیان [اللهوف ، ص۲۴] .

هیچ گاه تبلیغ را رها نکیند : من ده سخنرانی در نصف روز عاشورا داشتم.

۴. اجتماعی

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : إنی لم أخرج بطرا و لا أشرا و لا مفسدا و لا ظالما و إنما خرجت لطلب الاصلاح فی أمهٔ جدی محمد (ص) أرید ان آمر بالمعروف و أنهی عن المنکر و أسیر بسیرهٔ جدی و سیرهٔ أبی علی بن أبی طالب [المناقب ، ج۴ ، ص۸۹] .

احیاء امر به معروف.
احیاء مکتب شهادت و این که اسلام تنها نماز و روزه و حج نیست.
کار فرهنگی همراه با شجاعت ، ایثار و اخلاص نجات بخش است.
در حرکت ها همه با هم (پیر و جوان و زن و مرد و سیاه و سفید و...) منتظر نتیجه برای امروز نباشید.
از نقش زن غافل نشویم (در کنار همه حرکت ها زن بوده است.)
حمایت از حقوق مردم : امام سرزمین کربلا را از مالکین خریداری و وقف کرد.
روز عاشورا فرمود هر که بدهکار است با من نباشد.
قاتلان به هدف نرسیدند.

۵. نظامی

نهراسیدن از محاصره نظامی و اقتصادی.
مقاومت تا آخرین نفر و آخرین نفس و آخرین فشنگ.

۱. دروغ

۱. سیمای دروغ از نظر قرآن وروایات

۱. سیمای دروغ
۱. تمام انبیاء دروغ را تحریم کردند. دروغ غیر از دروغگو است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ یبْعَثْ نَبِیاً إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِیثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَی الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۴] .
۲. فطرت مخالف آن است حتی کودک در مراحل اول دروغ را به صورت راست نقل می کند :
(می‌آید دم رو می گوید مادرم گفت که بگو نیستم)
۳. دروغگو هم دست و پا می‌زند که سخنش راست جلوه کند.
۴. ساده‌ترین گناه که نیاز به قدرت ، پول ، زمان و مکان ندارد.
۵. دروغ گناه کلیدی است ، زیرا :
الف : با دروغقَلَّبُوا لَكَ الْأُمُورَ [توبه/۴۸] .
دیدها انحرافی و همه تصمیمات و اعمال از مدار حق خارج می‌شود.
ب : با دروغ همه جنایات توجیه می‌شود تا جائی که یوسف (ع) به زندان و امام حسین (ع) خارجی معرفی می کنند و شهید می‌شود.
ج : با دروغ نااهل‌ها اهل و بر مردم حاکم و سبب هزاران جنایت می‌شوند.
د : با دروغ پیوندها گسسته ، انسانها بی اعتبار ، بدبینی زیاد و مریم (س) پاک ، متهم می‌شود. خواجه نصیر طوسی متهم به کفر شد و فخر المحققین فرزند علامه حلی از شهر به نقطه‌ای رفت که معلوم نشد کجارفت و کجا ماند و کجا مرد و قبرش کجاست.

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الْكذِبَ يهْدِی إِلَی الْفُجُورِ [أمالی صدوق ، ص۴۱۹] .
۷. قَالَ‌الْحَسَنُ الْعَسْكرِی (ع) : جعلت الخبائث كلها فی بيت و جعل مفتاحها الكذب [جامع الأخبار ، ص۱۴۸] .
۸. حتی خطرناک تر از زنا شمرده شده است.
۹. با دروغ‌شَجَرَةُ الْخُلْدِ‌آدم از بهشت خارج شد.
۱۰. اگر حضرت علی (ع) یک قول دروغ در شورای ۶ نفری می‌داد ۱۲ سال حکومتش جلو بود.
۱۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَی الرِّبَا الْكذِبُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۷۷] .
(ربا خوار مالی دارد و آن را زیاد می کند و دروغ گو از هیچ ، چیزی درست می کند)
۱۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُنَبِّئُكمْ بِأَكبَرِ الْكبَائِرِ قُلْنَا بَلَی يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْإِشْرَاك بِاللَّهِ وَ عُقُوقُ الْوَالِدَينِ وَ كانَ مُتَّكئاً فَجَلَسَ ثُمَّ قَالَ أَلَا وَ قَوْلُ الزُّورِ فَمَا زَالَ يكرِّرُهَا حَتَّی قُلْنَا لَيتَهُ سَكتَ [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۸۵] .
۱۳. مومن ترسو ، بخیل می‌شود؛ اما دروغگو نمی‌شود. (دروغ سازی انسان را از حقیقت خالی و قهرا هیچ حقیقتی را جذب نمی کند حتی ایمان به خدا)
۱۴. شخصی به پیامبر (ص) گفت : معتاد به آلودگی ها هستم ، چه کنم؟ فرمود : "پیمان ببند که دروغ نگویی". بعد دید همه کارهای دیگر او در بردارنده دروغ است ، به خاطر پیمان با پیامبر (ص) دروغ را ترک و همه کارهایش اصلاح شد.
۱۵. به عباداتش گول نخورید.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَغْتَرُّوا بِصَلَاتِهِمْ وَ لَا بِصِيامِهِمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا لَهِجَ بِالصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ حَتَّی لَوْ تَرَكهُ اسْتَوْحَشَ وَ لَكنِ اخْتَبِرُوهُمْ عِنْدَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۰۴] .
۱۶. دروغ از پستی انسان است :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يكذِبُ الْكاذِبُ إِلَّا مِنْ مَهَانَةِ نَفْسِهِ [اختصاص مفيد ، ص۲۳۲] .
۱۷. دروغ مادر گناه است : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الكذب فساد كل شیء [غرر الحكم ، ص۲۲۰] .
ـ راهنمائی ناآگاهانه در طب و... ، کلاه برداری‌ها ، اغراء به جهل‌ها ، مدح یا مذمت خلاف از انسان یا چیز دیگر ، وارونه جلوه دادن سبب وارونه فکر کردن و وارونه فکر کردن سبب وارونه عمل کردن است.
۱۸. زمان ، عقربه شخصیت است؛ کج که رفت نشانه عدم سلامت خود انسان است.
۱۹. هرچه درجامعه دروغ بیشتر از بهشت دورتر ، زیرا در بهشتلا يسْمَعُونَ فِيها لَغْواً وَ لا كذّاباً [نبأ/۳۵] .
۲۰. دروغ هم گناه است و هم مقدمه فتنه‌ها.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الْكذِبَ يهْدِی إِلَی الْفُجُورِ وَ الْفُجُورَ يهْدِی إِلَی النَّارِ [أمالی صدوق ، ص۴۱۹] .
۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْتِيادُ الْكذِبِ يورِثُ الْفَقْرَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۰۴] .
شاید چون بیشتر معاملات جهان وعده‌ای و نسیه‌ای است و آدم دروغگو اعتبار ندارد و کسی با او داد و ستد نمی کند.
۲. هفتاد هزار فرشته بر دروغ گو لعنت می‌فرستد. [معراج السعادة]
۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الكذب يوی إلی النفاق [غرر الحكم ، ص۲۲۰] .
۴. چون به او اعتبار نیست تنها می‌ماند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا خير فی علم الكذابين [غرر الحكم ، ص۲۲۰] .
۵. چون آبرویش ریخته مایوس و بی حیا می‌شود : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا حياء للكذاب [غرر الحكم ، ص۲۲۱] .
۶. دیگران را هم مثل خود دروغگو می بیند و به همه بدبین است.

۷. گاهی برای تفریح او را مسخره می کنند و می گویند دروغی بساز.

۸. گاهی برای توجیه دروغ های خود صدها دروغ دیگر می‌بافد و دروغ‌پردازی کارش می‌شود.

۹. در دادگاه وجدان شرمنده است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كفاك موبخا على الكذب علمك بأنك كاذب [غرر الحكم ، ص۲۲۱] .

۱۰. ازنماز شب محروم می‌شود.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الرَّجُلَ لَيكذِبُ الْكذِبَةَ فَيحْرَمُ بِهَا صَلَاةَ اللَّيلِ فَإِذَا حُرِمَ صَلَاةَ اللَّيلِ حُرِمَ بِهَا الرِّزْقَ [تهذيب الأحكام ، ج۲ ، ص۱۲۲] .

۲. آثار دروغ

۱۱. بی آبروئی است. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الكذب يزرى بالإنسان [غرر الحكم ، ص۲۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كثْرَةُ الْكذِبِ تَذْهَبُ بِالْبَهَاءِ [أمالى صدوق ، ص۲۷۰] .

۱۲. رسوائی : وَ اللّهُ مُخْرِجٌ ما كنْتُمْ تَكتُمُونَ [بقره/۷۲] .

الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا راوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَ إِنَّهُ لَمِنَ الصّادِقِينَ [يوسف/۵۱] .

ـ به قول علامه طباطبائی هر جزء نظام هستی با اجزاء دیگر و لوازمش مرتبط است. دروغگو اگر چیزی را پنهان کند لوازمش را چه کند لذا زود رسوا می‌شود. بر فرض گرگ یوسف (ع) را پاره کرد پیراهنش چرا سالم است؟ بر فرض گندم کاشتی پس چرا جو سبز شد همین است که قرآن می‌فرماید :

إِنَّ اللّهَ لا يهْدِى مَنْ هُوَ كاذِبٌ كفّارٌ [زمر/۳] .

إِنَّ اللّهَ لا يهْدِى مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كذّابٌ [غافر/۲۸] .

۱۳. دروغ گو در اضطراب است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصدق طمأنينة و الكذب ريبة [كشف الغمة ، ج۱ ، ص۵۳۵] .

(در هیجان است که مبادا حرف امروزش با فردا تضاد داشته باشد.)

۱۴. دروغ گو مطرود است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ينْبَغِى لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ أَنْ يجْتَنِبَ مُوَاخَاةَ الْكذَّابِ فَإِنَّهُ يكذِبُ حَتَّى يجِىءَ بِالصِّدْقِ فَلَا يصَدَّقُ [كافى ، ج۲ ، ص۳۴۱] .

۱۵. دروغ گو کم حافظه است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مِمَّا أَعَانَ اللَّهُ بِهِ عَلَى الْكذَّابِينَ النِّسْيانَ [كافى ، ج۲ ، ص۳۴۱] .

۱۶. دروغ گو بی اعتبار و گویا مرده است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الكذاب و الميت سواء فإن (لأن) فضيلة الحى على الميت الثقة به فإذا لم يوثق بكلامه [فقد] بطلت حياته [غرر الحكم ، ص۲۲۰] .

۱۷. بعد از رسوائی ناراحت است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عاقبة الكذب ملامة و ندامة [غرر الحكم ، ص۲۲۱] .

۱۸. دانش دروغگو ارزشی ندارد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا خیر فی علم الکذابین [غرر الحکم ، ص ۲۲۰] .
۱۹. سوء ظن دارد خیال می‌کند همه مردم هم مثل خودش هستند.
۲۰. چاپلوس است ، چون می‌خواهد خلاف را خورد بدهد باید تملق شنونده را...
۲۱. تنهاست ، فریادش را لبیک نمی‌گویند ، چون آبرو ندارد و اطمینان به او نیست.
۲. عوامل دروغ گوئی :
۱.ضعف ایمان که انسان خدا را شاهد نمی‌داند.
ـ أَ لَمْ یعْلَمْ بِأَنَّ اللّهَ یری [علق/۱۴] .
ـ وَ رُسُلُنا لَدَیهِمْ یکتُبُونَ [زخرف/۸۰] .
ـ ما یلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلاّ لَدَیهِ رَقِیبٌ عَتِیدٌ [ق/۱۸] .
۲.تبرئه خود :
"قدرتم کم نبود ، دشمن زیاد بود. درسم خوب بود ، معلم صفر داد. امتحان کنکور سخت است نه اینکه من کم مطالعه ام و..."
۳.به قصد تفریح و شوخی :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَیلٌ! لِلَّذِی یحَدِّثُ فَیکذِبُ لِیضْحِک بِهِ الْقَوْمَ وَیلٌ لَهُ وَیلٌ لَهُ وَیلٌ لَهُ [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۳۷] .
۴.تلقین :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تلقنوا الکذب فتکذبوا فإن بنی یعقوب لم یعلموا أن الذئب یأکل الإنسان حتی لقنهم أبوهم [قصص الأنبیاء جزائری ، ص۱۵۹] .
۵.احساس کمبود :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یکذِبُ الْکاذِبُ إِلَّا مِنْ مَهَانَةِ نَفْسِهِ [اختصاص مفید ، ص۲۳۲] .
(آری عطر نیاز به ستایش عطار ندارد)
افرادی که اهل چاپلوسی و تملق هستند و از کاه کوه می‌سازند فرومایگان هستند. متکبر هم از ذلت درونی تکبر می‌کنند.
۶.نجات یافتن : با اینکه در حدیث آمده است که رَسُولُ اللَّهِ (ص) فرمود : مَنْ صَدَقَ اللَّهَ نَجَا [کافی ، ج۲ ، ص۹۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أنجحکم أصدقکم [غرر الحکم ، ص۲۱۸] .
۷.خجالت نابجا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحَیاءُ حَیاءَانِ حَیاءُ عَقْلٍ وَ حَیاءُ حُمْقٍ فَحَیاءُ الْعَقْلِ هُوَ الْعِلْمُ وَ حَیاءُ الْحُمْقِ هُوَ الْجَهْلُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .
۸.دشمنی و حسد.
۹.انکار حق درباره رقیب ، شهادت باطل علیه رقیب ، خنثی کردن کمالات رقیب ، عیب تراشی برای رقیب.
۹.طمع در مال و مقام :
– به دروغ چاپلوسی تا به مقام برسد ، به دروغ اظهار فقر یا غنا تا به اهداف خود برسد.
ـ سمرة ۴۰۰ هزار درهم گرفته تا دو حدیث جعل کند.
یکی : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یعْجِبُک قَوْلُهُ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یشْهِدُ اللّهَ عَلی ما فِی قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ (که بر علیه حضرت علی (ع) ساخت) . [بقره/۲۰۴] .

و دوم آیه : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ اللّهُ رَوفٌ بِالْعِبادِ (را در مورد ابن ملجم و مدح او قرار داد) [بقره/۲۰۷] .

۱۰.تکیه بر افراد غیر موثق :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تحدث من غیر ثقة فتکون کذابا [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص ۱۰] .

۱۱.نقل همه چیز :

قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : حسبک من الکذب أن تحدث بکل ما سمعت [مجموعۀ ورام ، ج۲ ، ص ۱۲۱] .

وَ إذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ [نساء/۸۳] .

۱۲.دروغ شوخی ، دروغ کوچک ، دروغ به طفل ، مبالغه‌های بیش از حد ، رفیق دروغ گو.

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یجِدُ عَبْدٌ طَعْمَ الْإِیمَانِ حَتَّی یتْرُک الْکذِبَ هَزْلَهُ وَ جِدَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص ۳۴۰] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ویل للذی یحدث فیکذب فیضحک به القلوب ویل له ویل له [مشکاة الأنوار ، ص۱۷۵] .

۱۳.پیش گوئی‌ها : من حدثک انه یعلم مافی غد فقد کذب [معجم احادیث النبوی ، ج۵ ، ص۵۴۹] .

۳. موارد مجاز دروغ گفتن

۱.لزوم کتمان : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تک صادقا حتی تکتم بعض ما تعلم [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۸] .

۲.اصلاح : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَحَبَّ الْکذِبَ فِی الصَّلَاحِ وَ أَبْغَضَ الصِّدْقَ فِی الْفَسَادِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

۳.در جنگ :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کل الکذب مکتوب کذبا لا ـ محالة إلا أن یکذب الرجل فی الحرب فإن الحرب خدعة أو یکون بین رجلین شحناء فیصلح بینهما أو یحدث امرأته یرضیها [بحار الأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۵۴] .

۴.بازن : والرجل یکذب المرئة فیرضیها و لیصلح بین اثنین

۵.حفظ آبروی دیگران :

ـ هرگاه به خاطر دروغی جان ، مال ، آبروی مومنی حفظ می‌شود. جایز است. [معراج السعادة] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا مُسْلِمٍ سُئِلَ عَنْ مُسْلِمٍ فَصَدَقَ فَأَدْخَلَ عَلَی ذَلِک الْمُسْلِمِ مَضَرَّةً کتِبَ مِنَ الْکاذِبِینَ وَ مَنْ سُئِلَ عَنْ مُسْلِمٍ فَکذَبَ فَأَدْخَلَ عَلَی ذَلِک الْمُسْلِمِ مَنْفَعَةً کتِبَ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الصَّادِقِینَ [اختصاص مفید ، ص۲۲۴] .

۶.حفظ آبروی خود :

هرگاه از گناه انسان سوال شد ، می‌شود دروغ گفت (البته گناهان بین خود وخدا نه حق الناس)

۷.خلاف وعده عمل کردن به خاطر بعضی از تهدیدات مانعی ندارد.

۸.نقل به معنا کذب نیست

۹.حدیث امامی را به امام دیگر نسبت دادن کذب نیست.

۱۰.گناه دروغ در روزنامه ، مجلس ، تلویزیون ، رادیو ، آمار دروغ ، به تعداد شنونده است نه گوینده.

۱۱.دروغ دیگران را با گفتن دروغ خود انتقام نگیرید.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تُکذِّبَنَّ مَنْ کذَّبَک وَ لَا تَخُنْ مَنْ خَانَک [غرر الحکم ، ص ۲۵۱] .

۱۲.دروغ در ایمان و تشیع :

ـ قالَتِ الأَعْرابُ آمَنّا قُلْ لَمْ تُومِنُوا وَ لکنْ قُولُوا أَسْلَمْنا وَ لَمّا یـدْخُلِ الْإِیمانُ فِی قُلُوبِکمْ وَ إِنْ تُطِیعُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ لا یلِتْکمْ مِنْ أَعْمالِکمْ شَیئاً إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [حجرات/۱۴] .

در حالی که خود قرآن می‌فرماید : إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یرْتابُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ أُولئِک هُمُ الصّادِقُونَ [حجرات/۱۵] .

ـ دروغ در تشیع که امام رضا (ع) ۲ ماه مدعیان تشیع را به منزل راه نداد. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مِنْ شِيعَتِنَا وَ هُوَ مُتَمَسِّک بِعُرْوَةِ غَيرِنَا [صفات الشيعة ، ص۳] .

ـ دروغ در انتظار فرج :

در عمر خود اشک فراغ ، ولی همین که نایب و سفیر حضرت آمد و جمهوری اسلامی را تشکیل داد خود را کنار کشیده و یا به جای تکمیل تضعیف کردند.

۱۳.مبالغه : مبالغه مانعی ندارد ، مثلا من صد دفعه آمدم شما نبودید.

۱. توریه جایز است.

روایات توریه در جلد ۶۸ بحار ۱۴ چاپ بیروت به بعد نمونه هائی نقل شده از اصحاب ائمه که مورد تایید امامان معصوم بوده است.

قَالَ الرِّضَا (ع) : إن الله تعالى جعل هذه التورية مما رحم بها شيعتنا و محبينا [بحار الأنوار ، ج۶۸ ، ص۱۵]

۴. انواع تکذیب :

۱. تکذیب بعد از تکفیر

۱.کذَبُوا عَلی أَنْفُسِهِمْ [انعام/۲۴] .

۲.یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلی شَیءٍ [مجادله/۱۸] .

۳.کذَّبُوا بِما لَمْ یحِیطُوا بِعِلْمِهِ [یونس/۳۹] .

۴.کذَّبُوا بِآیاتِ رَبِّهِمْ [انفال/۵۴] .

۵.کذَّبُوا بِالسّاعَةِ [فرقان/۱۱] .

۶.کذَّبُوا الرُّسُلَ [فرقان/۳۷] .

۷.کذَّبُوا بِالْحَقِّ [انعام/۵] .

۸.کذَّبُوا بِالْکتابِ [غافر/۷۰] .

۹.فَکذَّبُوا عَبْدَنا [قمر/۹] .

۱۰.کذَّبُوکمْ بِما تَقُولُونَ [فرقان/۱۹] .

۱۱.کلاّ بَلْ تُکذِّبُونَ بِالدِّینِ [انفطار/۹] .

۱۲.فَذَرْنِی وَ مَنْ یکذِّبُ بِهذَا الْحَدِیثِ [قلم/۴۴] .

۱۳.وَ جاو عَلی قَمِیصِهِ بِدَمٍ کذِبٍ [یوسف/۱۸] .

۱۴. تکذیب ، بعد از تکفیر است : وَ الَّذِینَ کفَرُوا وَ کذَّبُوا بِ‌آیاتِنا أُولئِک أَصْحابُ النّارِ [بقره/۳۹] .

۲. دروغ برخدا

۱.فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّهِ [زمر/۳۲] .

۲.وَ يوْمَ الْقِيامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ [زمر/۶۰] .

۳يكتُبُونَ الْكتابَ بِأَيدِيهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ [بقره/۷۹] .

۴.وَ يقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكذِبَ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [آل عمران/۷۵] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْكذِبُ عَلَى اللَّهِ وَ عَلَى رَسُولِهِ (ص) مِنَ الْكبَائِرِ [كافى ، ج۲ ، ص۳۳۹] .

۶. كذب بر خدا و رسول و ائمه سبب بطلان روزه است :

قَالَ الشَّيخُ رَحِمَهُ اللَّهُ الْكذِبُ عَلَى اللَّهِ وَ عَلَى رَسُولِهِ وَ الْأَئِمَّةِ (ع) يفْسِدُ الصِّيامَ [تهذيب الأحكام ، ج۴ ، ص۲۰۲] .

۳. دروغ های مشهور

۱. سازمان های جهانی با این عناوین دروغ می گوینـد : عدالت اجتماعی ، حمایت حقوق بشـر ، تامین اجتماعی ، دموکراسـی ، آزادی خواهی ، عدم مداخله در امور یکدیگر ، عدم مسابقه تسلیحاتی وادعای صلح

۲. سازمان های انقلابی با این عناوین دروغ می گویند : مجاهدین خلق ، فدائی ، زحمت کشان.

۳. دروغ گفتن با بوق؛ با آژیر میگوید مریض دارم ، در حالی که دروغ می گوید.

ـ با اشاره سر

ـ با دکور سازی و قفسه بندی کتابخانه

ـ با کارت و گواهینامه

ـ با تدلیس

ـ با اعلام اتمام جنس

ـ با تفاوت رو و زیر صندوقهای میوه

۴. می گوید سیرم ، دل تنگ شما هستم ، به دختر می گوید عاشقم ، سن خود را کم یا سوادرا زیاد می گوید.

۵. شهادت دروغ هم دروغ است.

۶. نسخه پزشک بدون تشخیص هم دروغ است.

۷. تکذیب راست هم دروغ است.

۸. انکارحق دروغ است.

۹. تحریف مطالب (کم کردن یا زیاد کردن) دروغ است.

۱۰. ریاکار ، دروغگوی عملی است.

۱۱. خلف وعده ، دروغ عملی است.

۱۲. آمـار سازمـان ها و ادارات ، اختصاص بودجه دروغ در مورد گزارش کار به زن ، شوهر ، همکار ، مـدیر ، گزارش خرج ، قدرت و اعتبار ، سابقه ، دولت ، هنرو....

۵. نکاتی پیرامون دروغ

۱.دروغ به بچه :

پیـامبر (ص) مهمـان بودنـد زن صـاحب خـانه به کودک گفت : تعـال اعطیک.فقـال (ص) : ان لم تفعلی کتبت علیک کذبـهٔ [

محجهٔ ، ج۵ ، ص۲۴۱] .

۲.دروغ های نامرئی :

الف : نفاق

ب : ژست‌های خلاف واقع (کتاب خانه‌های بزرگ ، قیافه‌های مقدس مابانه یا روشنفکرانه یا هدف ما خداست....)

ج : جملهلَیسَ مِنَّادر روایات متعدد آمده است (لیس شیعتنا) :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مِنْ شِيعَتِنَا وَ هُوَ مُتَمَسِّك بِعُرْوَةِ غَيرِنَا [صفات الشيعهٔ ، ص۳] .

يزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِما أُنْزِلَ إِلَيک وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِك [نساء/۶۰] .

۳.دروغ های عملی :

ـ ریاکار دروغ گو است.

ـ تکذیب حرف راست هم دروغ است.

ـ نوشتن دروغ هم دروغ است.

ـ اشاره دروغ هم دروغ است.

ـ تدلیس هم ـ که جنس را زیبا نشان دادن است ـ دروغ است.

۴.ستایش‌های دروغ :

ـ زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ [فاطر/۸] .

ـ هُمْ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يحْسِنُونَ صُنْعاً [كهف/۱۰۴] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : احْثُوا فِي وُجُوهِ الْمَدَّاحِينَ التُّرَابَ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۱] .

ـ المادح بما ليس له مستهزء

۵.گاهی با خدا دروغ می گوئیم :

ـ در روایات آمده بعضی وقت ها در آغاز نماز که تکبیر می‌گوید ، فرشته‌ای می‌آید و به او می گوید :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا اطَّلَعَ عَلَى قَلْبِ الْعَبْدِ وَ هُوَ يكبِّرُ وَ فِي قَلْبِهِ عَارِضٌ عَنْ حَقِيقَةِ تَكبِيرِهِ قَالَ يا كاذِبُ أَ تَخْدَعُنِي وَ عِزَّتِي وَ جَلَالِي لَأَحْرِمَنَّك حَلَاوَةَ ذِكرِي وَ لَأَحْجُبَنَّك عَنْ قُرْبِي وَ الْمُسَارَّةِ بِمُنَاجَاتِي وَ اعْلَمْ أَنَّهُ غَيرُ مُحْتَاجٍ إِلَى خِدْمَتِك وَ هُوَ غَنِي عَنْ عِبَادَتِك وَ دُعَائِك وَ إِنَّمَا دَعَاك بِفَضْلِهِ لِيرْحَمَك وَ يبْعِدَك مِنْ عُقُوبَتِهِ وَ ينْشُرَ عَلَيك مِنْ بَرَكاتِ حَنَانِيتِهِ وَ يهْدِيك إِلَى سَبِيلِ رِضَاهُ وَ يفْتَحَ عَلَيك بَابَ مَغْفِرَتِهِ فَلَوْ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى ضِعْفِ مَا خَلَقَ مِنَ الْعَوَالِمِ أَضْعَافاً مُضَاعَفَةً عَلَى سَرْمَدِ الْأَبَدِ لَكانَ عِنْدَهُ سَوَاءً كفَرُوا بِأَجْمَعِهِمْ بِهِ أَوْ وَحَّدُوهُ فَلَيسَ لَهُ مِنْ عِبَادَةِ الْخَلْقِ إِلَّا إِظْهَارُ الْكرَمِ وَ الْقُدْرَةِ فَاجْعَلِ الْحَياءَ رِدَاءً وَ الْعَجْزَ إِزَاراً وَ ادْخُلْ تَحْتَ سِتْرِ سُلْطَانِ اللَّهِ تَغْنَمْ فَوَائِدَ رُبُوبِيتِهِ مُسْتَعِيناً بِهِ وَ مُسْتَغِيثاً إِلَيهِ [بحار الأنوار ، ج۸۱ ، ص۲۳۰] .

ـ سُبْحَانَ اللَّهولی او را متهم به...

ـ اللَّهُ أَكبَرُولی او در نظرما...

ـ إِياك نَعْبُدُولی...

و خلاصه کارهای خدا را به نام خود نسبت می‌دهیم.

ـ در حدیث آمده که انسان گاهی به دروغ می‌گوید : خدا می داند ، خدا شاهد است ، خطاب می فرماید : از خدا ضعیفتر پیدا نکردی که این عمل بفرموده حضرت عیسی (ع) از اعظم گناهان است. [معراج السعادهٔ] .

۶.وعده دروغ :

ـ وَ اذْكرْ فِی الْكتابِ إِسْماعِيلَ إِنَّهُ كانَ صادِقَ الْوَعْدِ وَ كانَ رَسُولاً نَبِيا [مريم/۵۴] .

– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ [جامع الأخبار ، ص۷۴] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ عَامَلَ النَّاسَ فَلَمْ يظْلِمْهُمْ وَ حَدَّثَهُمْ فَلَمْ يكذِبْهُمْ وَ وَعَدَهُمْ فَلَمْ يخْلِفْهُمْ كانَ مِمَّنْ حُرِّمَتْ غِيبَتُهُ وَ كمَلَتْ مُرُوءَتُهُ وَ ظَهَرَ عَدْلُهُ وَ وَجَبَتْ أُخُوَّتُهُ [كافی ، ج۲ ، ص۲۳۹] .

۷.در ستايش‌ها مبالغه نكنيد.

ـ وَ جَعَلْنا لَهُمْ لِسانَ صِدْقٍ عَلِيا [مريم/۵۰] .

ـ قال العلامه فی الميزان : جعلنا لهم ثناء جميلا صادقا رفيع القدر.

۸.گوش دادن به دروغ :

ـ وَ لا تَعاوَنُوا عَلَی الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [مائده/۲] .

ـ سَمّاعُونَ لِلْكذِبِ [مائده/۴۱] .

ـ لا يسْمَعُونَ فِيها لَغْواً وَ لا كذّاباً [نبأ/۳۵] .

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَصْغَی إِلَی نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كانَ النَّاطِقُ يودِّی عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كانَ النَّاطِقُ يودِّی عَنِ الشَّيطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّيطَانَ [كافی ، ج۶ ، ص۴۳۴] .

۹.برخورد با دروغ گو :

ـ إِنْ جاءَكمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمِينَ [حجرات/۶] .

ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : إِياك وَ مُصَاحَبَةَ الْكذَّابِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرَابِ يقَرِّبُ لَك الْبَعِيدَ وَ يبَعِّدُ لَك الْقَرِيبَ [كافی ، ج۲ ، ص۶۴۱] .

ـ در زمان قديم يكی از علما به خاطر نقل حديث ضعيف از قم اخراج شد.

۱۰.سوگند دروغ :

شخصی به دروغ از امام صادق (ع) نزد منصور سعايت كرد و امام از مدينه به عراق فراخوانده شد و در جلسه ای منصور به آن شخص گفت : سوگند ياد كن. او هم سوگندی ياد كرد : امام صادق (ع) فرمود : اين چنين سوگند ياد كن او هم با كمال بی حيائی صيغه سوگند دروغ را برای گرفتار كردن امام جاری و فوری مرد.

۱.دروغ های عادی و معمولی : تعارفات ، دروغ به كودك به همسر ، تعريف خواب (با كم و زياد)

۲.دروغ های شوخی

۳.دروغ های عمدی

۴.دروغهای مكتبی : تحريف ، كج فهمی ، داغی منبر ، كتمان

۵.وعده دروغ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثٌ مَنْ كنَّ فِيهِ كانَ مُنَافِقاً وَ إِنْ صَامَ وَ صَلَّی وَ زَعَمَ أَنَّهُ مُسْلِمٌ مَنْ إِذَا ائْتُمِنَ خَانَ وَ إِذَا حَدَّثَ كذَبَ وَ إِذَا وَعَدَ أَخْلَفَ [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۰] .

۶.قسم دروغ : لا يؤاخِذُكمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِی أَيمانِكمْ وَ لكنْ يؤاخِذُكمْ بِما عَقَّدْتُمُ الْأَيمانَ فَكفّارَتُهُ إِطْعامُ عَشَرَةِ مَساكينَ مِنْ أَوْسَطِ ما تُطْعِمُونَ أَهْليكمْ أَوْ كسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يجِدْ فَصِيامُ ثَلاثَةِ أَيامٍ ذلِك كفّارَةُ أَيمانِكمْ إِذا حَلَفْتُمْ وَ احْفَظُوا أَيمانَكمْ كذلِك يبَينُ اللَّهُ لَكمْ آياتِهِ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [مائده/۸۹] .

وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأيمانِكمْ [بقره/۲۲۴] .
امام صادق (ع) : به خدا سوگند نخورید ، نه راست و نه دروغ". [کافی] .
امام صادق (ع) : "حواریون به عیسی عرض کردند ما را ارشاد کن ، فرمود : موسی شما را امر کرد که به خداوند قسم دروغ نخورید من به شما می‌گویم به خدا قسم نخورید نه راست نه دروغ".
محقق در شرایع : قسمهای راست همه‌اش مکروه است.
امام صادق (ع) : "اگرکسی مالی را بر شما ادعا کرد و از شما سوگند خواست اگر تا حدود ۳۰ درهم بود آنرا بده و سوگند نخور".
امام صادق (ع) : "قسم خورنده دروغ محارب با خداست".
رسول خدا (ص) : "قسم دروغ مملکت را ویران می‌کند".
رسول خدا (ص) : "قسم دروغ اعقاب شما را مبتلا به فقر می‌کند".
رسول خدا (ص) : "قسم دروغ و قطع رحم شهرها را خالی و نسل ها را قطع می‌کند". [وسائل] .
إنَّ الَّذِینَ یشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَ أَیمانِهِمْ ثَمَناً قَلِیلاً أُولئِک لا خَلاقَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ وَ لا یکلِّمُهُمُ اللّهُ وَ لا ینْظُرُ إِلَیهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ لا یزَکیهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [آل عمران/۷۷] .
نقض قسم : وَ لا تَنْقُضُوا الْأَیمانَ بَعْدَ تَوْکیدِها وَ قَدْ جَعَلْتُمُ اللّهَ عَلَیکمْ کفِیلاً [نحل/۹۱] .
وَ لا تَکونُوا کالَّتِی نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ أَنْکاثاً [نحل/۹۲] .
وَ لا تَتَّخِذُوا أَیمانَکمْ دَخَلاً بَینَکمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِها وَ تَذُوقُوا السُّوءَ بِما صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ وَ لَکمْ عَذابٌ عَظِیمٌ [نحل/۹۴] .

شهادت دروغ :
وَ مَنْ یکتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ [بقره/۲۸۳] .
وَ أَقِیمُوا الشَّهادَةَ لِلّهِ ذلِکمْ یوعَظُ بِهِ مَنْ کانَ یومِنُ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ [طلاق/۲] .
وَ الَّذِینَ لا یشْهَدُونَ الزُّورَ [فرقان/۷۲] .
وَ لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ [اسراء/۳۶] .
دروغ به جز آثار سوء اخلاقی که در شاکله خود انسان دارد بنیان و شالوده جامعه را ویران می‌کند ، مثل موش هایی که سد سبا را با آن استحکام ویران کردند. دروغ درخانه ، دروغ در مدرسه ، دروغ در بازار ، دروغ در محله ، دروغ دراداره ، نظام خانواده و مدرسه و بازار و اداره.... را از هم می‌پاشد.
دروغ آثار زیانباری از جهت فرهنگی ، اقتصادی ، سیاسی و اجتماعی ، به دنبال دارد.
کونُوا مَعَ الصّادِقِینَ [توبه/۱۱۹] .
أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونِی وَ أُمِّی إِلهَینِ مِنْ دُونِ اللّهِ قالَ سُبْحانَک ما یکونُ لِی أَنْ أَقُولَ ما لَیسَ لِی بِحَقٍّ إِنْ کنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ ما فِی نَفْسِی وَ لا أَعْلَمُ ما فِی نَفْسِک إِنَّک أَنْتَ عَلاّمُ الْغُیوبِ ما قُلْتُ لَهُمْ إِلاّ ما أَمَرْتَنِی بِهِ أَنِ اعْبُدُوا اللّهَ رَبِّی وَ رَبَّکمْ وَ کنْتُ عَلَیهِمْ شَهِیداً ما دُمْتُ فِیهِمْ فَلَمّا تَوَفَّیتَنِی کنْتَ أَنْتَ الرَّقِیبَ عَلَیهِمْ وَ أَنْتَ عَلی کلِّ شَیءٍ شَهِیدٌ إِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبادُک وَ إِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّک أَنْتَ الْعَزِیزُ الْحَکیمُ قالَ اللّهُ هذا یوْمُ ینْفَعُ الصّادِقِینَ صِدْقُهُمْ [مائده/۱۱۹-۱۱۶] .
فَمَنِ افْتَری عَلَی اللّهِ الْکذِبَ مِنْ بَعْدِ ذلِک فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [آل عمران/۹۴] .

وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَری عَلَی اللّهِ الْکذِبَ وَ هُوَ یدْعی إِلَی الْإِسْلامِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [صف/۷] .
إِنَّما یفْتَرِی الْکذِبَ الَّذِینَ لا یؤمِنُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْکاذِبُونَ [نحل/۱۰۵] .
در این آیات خداوند دروغ گفتن را ستم و نتیجه بی ایمانی و باعث پیدا شدن گمراهی و محرومیت دروغ گو از سعادت شمرده است.
پیامبر (ص) : "هرخصلتی ممکن است در مسلمان یافت شود به جز خیانت و دروغ".
پیامبر (ص) : " نیکوترین مردم اصحاب من هستند بعد کسانی که بعد از آنها خواهند آمد ، بعد دروغ رائج می‌شود تا حدی که مردم قسم دروغ می‌خورند بی آن که کسی آنها را سوگند دهد و شهادت دهند بی آن که کسی از آنها شهادت بخواهد".
پس معلوم می‌شود سر وحدت و شوکت و عزت مسلمین صادق بودن آنها بوده.
از موسای کلیم نقل شده که به خدا عرض کرد : کدام یک از بندگانت از همه بهترند؟ فرمود : "آنکه زبانش دروغ نگوید و دلش گناه نکند و دامنش زنا ندهد".
پیامبر (ص) : "چهار خصلت اگر در شما باشد آنچه از دنیااز دست شما برود ضرر نخواهید کرد. راستی ، امانت ، حسن خلق ، عفت".
عبد الله بن عامر می گوید : پیامبر (ص) به خانه آمد ، من کودک بودم ، رفتم بازی کنم. مادرم گفت : بیا که به تو چیزی بدهم. پیامبر (ص) فرمود : " چه چیزی می‌خواستی به او بدهی". مادرم گفت : خرما. پیامبر (ص) فرمود : " اما بدان اگر ندهی برای همین سخن ، دروغی بر تو نوشته می‌شود".
اسماء بنت عمیس می گوید : شبی که عایشه را به خانه پیامبر (ص) بردیم ، پیامبر (ص) غذایی تهیه نکرده بود و فقط یک ظرف شیر در کنارش بود. اول خودش مقداری میل فرمود ، بعد داد به عایشه. او نگرفت و خجالت کشید. من گرفتم و به او دادم. آن گاه پیامبر (ص) فرمود : " به همراهانت بده تا بنوشند. زنها گفتند : ما میل نداریم. رسول خدا (ص) فرمود : " گرسنگی و دروغ را با هم جمع نکنید". من گفتم : یا رسول الله (ص) اگر کسی چیزی بخواهد و بگوید نمی‌خواهم این دروغ است. فرمود : "آری ، دروغ نوشته می‌شود".
پیامبر (ص) فرمود : " از بزرگترین گناهان این است که کسی خودش را به غیر پدرش نسبت دهد یا آنچه در خواب ندیده بگوید دیده‌ام یا سخنی به من نسبت دهد".

۱. دریا

۱. درقرآن و روایات

۱ ـ وَ الَّذِی خَلَقَ الْأَزْواجَ کلَّها وَ جَعَلَ لَکمْ مِنَ الْفُلْک وَ الْأَنْعامِ ما تَرْکبُونَ لِتَسْتَوُوا عَلی ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْکرُوا نِعْمَةَ رَبِّکمْ إِذَا اسْتَوَیتُمْ عَلَیهِ وَ تَقُولُوا سُبْحانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنا هذا وَ ما کنّا لَهُ مُقْرِنِینَ وَ إِنّا إِلی رَبِّنا لَمُنْقَلِبُونَ [زخرف/۱۴-۱۲] .
۲ ـ مَرَجَ الْبَحْرَینِ یلْتَقِیانِ بَینَهُما بَرْزَخٌ لا یبْغِیانِ فَبِأَی آلاءِ رَبِّکما تُکذِّبانِ یخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّولُو وَ الْمَرْجانُ [الرحمن/۲۲-۱۹] .
۳ ـ وَ مِنْ آیاتِهِ الْجَوارِ فِی الْبَحْرِ کالْأَعْلامِ إِنْ یشَأْ یسْکنِ الرِّیحَ فَیظْلَلْنَ رَواکدَ عَلی ظَهْرِهِ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِکلِّ صَبّارٍ شَکورٍ [شوری/۳۳-۳۲] .
(۲ مرتبه آیات آمده.)

۴ـ وَ لَهُ الْجَوارِ (سفن) الْمُنْشَآتُ فِی الْبَحْرِ کالأعْلامِ فَبِأی آلاءِ رَبِّکما تُکذِّبانِ [ارحمن/۲۵-۲۴] .

۵ـ بیش از ۴۰ بار در قرآن کلمه دریا آمده است. در عالم بالا ستارگان در فلک شناور و در زمین کشتی‌ها در اقیانوسها در حال حرکت هستند.

۶ـ وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [اسراء/۷۰] .

۷ـ فَالْجارِیاتِ یسْراً [ذاریات/۳] .

(سوگند به کشتی‌ها که به آسانی در حرکتند)

۸ـ قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ الدُّنْیا بَحْرٌ عَمِیقٌ قَدْ غَرِقَ فِیهَا عَالَمٌ کثِیرٌ فَلْتَکنْ سَفِینَتُک فِیهَا تَقْوَی اللَّهِ وَ حَشْوُهَا الْإِیمَانَ [کافی ، ج۱ ، ص۱۵] .

۹ـ ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِما کسَبَتْ أَیدِی النّاسِ لِیذِیقَهُمْ بَعْضَ الَّذِی عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ یرْجِعُونَ [روم/۴۱] .

قال الصادق (ع) : حیاة دواب البحر بالمطر فإذا کف المطر ظهر الفساد فی البر و البحر و ذلک إذا کثرت الذنوب و المعاصی [تفسیر القمی ، ج۲ ، ص۱۶۰] .

۱۰ـ قُلْ مَنْ ینَجِّیکمْ مِنْ ظُلُماتِ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعاً وَ خُفْیةً لَئِنْ أَنْجانا مِنْ هذِهِ لَنَکونَنَّ مِنَ الشّاکرِینَ [انعام/۶۳] .

۱۱ـ وَ إِذا مَسَّکمُ الضُّرُّ فِی الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلاّ إِیاهُ فَلَمّا نَجّاکمْ إِلَی الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَ کانَ الْإِنْسانُ کفُوراً [اسراء/۶۷] .

۱۲ـ أَمَّنْ یهْدِیکمْ فِی ظُلُماتِ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [نمل/۶۳] .

۲. اطلاعاتی پیرامون دریا

۱ـ یک نوع ماهی به نام دلفین که قابل تعلیم بود را برای کارهای نظامی تربیت کرده‌اند که غرق شده را نجات می‌دهد ، از انسان دستور می‌گیرد ، مین کار می‌گذارد ، پیام می‌برد ، در کارهای تفریحی از او استفاده می‌کنند ، دیدند او صدایی تولید می‌کند ، ضبط کردند و مشابه آن صدا را ساختند و به او پیام دادند ، دستور را عمل می‌کند.

۲ـ حدود ۵۰۰۰۰۰ کشتی ماهیگیری ماهی صید می‌کند.

۳ـ در سال ۱۹۵۷ حدود سی میلیون تن ماهی صید شده.

۴ـ از بعضی از انواع ماهی‌ها خوراک مرغ و طیور و کود شیمیایی درست می‌کنند.

۵ـ بعضی از گیاهان دریایی خوراک انسان قرار می‌گیرند.

۶ـ از مواد دریایی مواد دارویی و شیمیایی تهیه می‌کنند. منیزیم (فلز بسیار سبک) از دریا استخراج می‌شود.

۷ـ هیتلر در زمان جنگ از آب دریا طلا استخراج کرد.

۸ـ در ایتالیا و هلند شهرک هایی روی آب ساخته شده که به جای تاکسی قایق و به جای کوچه رودخانه دارند.

۹ـ بیش از ۱۴۰۰۰۰ نوع حیوان دریایی شناخته شده است.

۱۰ـ ۱۵ نوع ماهی خوراکی در دریاها شناخته شده است.

۱۱ـ تا عمق ۵۰۰۰ تا ۶۰۰۰ متری دریا حدود ۷۰۰ نوع آن بیشتر دیده نمی‌شود.

۱۲ـ ماهی پرنده تا ۶۰ متر از آب بیرون و پرواز می‌کند. (البته پرواز روی آب است)

۱۳ـ ماهی برقی که سر دم آن برق دارد که دشمن را با آن دفع می‌کند.

۱۴ـ حیواناتی در دریاست که جگرش یک تن ، زبانش سه تن و قلبش ۵۰۰ کیلو.

۱۵ ـ در عمق دریا غوغاست؛ حیوانات مواد غذائی مورد نیاز خود را از عمق دریا تامین می کنند.

۱۶ ـ اندام حیوانات دریایی چنان ساخته شده که فشار آب را تحمل می کنند.

۱۷ ـ گاهی رودخانه‌های بزرگی از وسط اقیانوسها در حرکتند که از مناطق گرمسیر شروع و به سوی سردسیر می‌روند.

۳. نعمت های دریا

۱ ـ وَ هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحماً طَرِیا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْیةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَی الْفُلْك مَواخِرَ فِیهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ [نحل/۱۴] .

۲ ـ یخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّولُو وَ الْمَرْجانُ [الرحمن/۲۲] .

از آب آسمان و آب دریا (بحار) ـ وقتی باران می‌بارد صدف ها باز می‌شوند.

۳ ـ تجارت : قَالَ عَلِی (ع) : مَا أَجْمَلَ فِی الطَّلَبِ مَنْ رَكبَ الْبَحْرَ لِلتِّجَارَةِ [كافی ، ج۵ ، ص۲۵۶] .

۴ ـ قَالَ عَلِی (ع) : سخر لكم الماء یغدو علیكم و یروح صلاحا لمعاشكم و البحر سببا لكثرة أموالكم [بحار الأنوار ، ج۵۷ ، ص۳۹] .

یغدو و یروح : جذر و مد كه یكی از خواصش آبیاری مزارع اطراف است.

۵ ـ أُحِلَّ لَكمْ صَیدُ الْبَحْرِ وَ طَعامُهُ مَتاعاً لَكمْ وَ لِلسَّیارَةِ [مائده/۹۶] .

۶ ـ دریا بخار و ابر و باران ، عامل پاك سازی هوا ، دریا عامل باد است ، دریا سرزمین عجائب است؛ بهترین درخت و حیوان در دریاست.

۷ ـ گوشت تازه ، مفید ، سالم ، مجانی ، بدون اینكه زحمت پرورش كشیده باشید.

تَسْتَخْرِجُونَ حِلْیةً [فاطر/۱۲] .

۸ ـ مواد معدنی از قبیل الكل صنعتی ، ید ، تولید برق از جزر و مدّ دریا است.

۹ ـ مسئله نفت با دریا رابطه دارد.

۱۰ ـ مروارید ، صدف ، مرجان و دُر زینت آلات دریایی هستند.

۴. راههای دریائی

۱ ـ وَ لَقَدْ أَوْحَینا إِلی مُوسی أَنْ أَسْرِ بِعِبادِی فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِیقاً فِی الْبَحْرِ یبَساً لا تَخافُ دَرَكاً وَ لا تَخْشی [طه/۷۷] .

۲ ـ أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ سَخَّرَ لَكمْ ما فِی الْأَرْضِ وَ الْفُلْك تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ [حج/۶۵] .

تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ : توحید : به تكنیك متكی نباشید ، همیشه به یاد خدا باشید.

اللّهُ الَّذِی سَخَّرَ لَكمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِی الْفُلْك فِیهِ بِأَمْرِهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [جاثیه/۱۲] .

وَ الْفُلْك الَّتِی تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِما ینْفَعُ النّاسَ [بقره/۱۶۴] .

۳ ـ امام باقر (ع) فرمود : وقتی می‌خواهی سوار كشتی شوی بگو : بِسْمِ اللّهِ مَجْراها وَ مُرْساها إِنَّ رَبِّی لَغَفُورٌ رَحِیمٌ [هود/۴۱] .

و اگر دریا طوفانی شد بگو : فَإِنِ اضْطَرَبَ بِك الْبَحْرُ فَاتَّك عَلَی جَانِبِك الْأَیمَنِ وَ قُلْ بِسْمِ اللَّهِ اسْكنْ بِسَكینَةِ اللَّهِ و قِرْ بِوَقَارِ اللَّهِ وَ اهْدَأْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۴۵۹] .

۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ رُكوبِ الْبَحْرِ فِی هَیجَانِهِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۴۶۰] .

۵ـ راه هایی صاف ، ارزان ، وسیع ، عمومی ، آماده حمل كالاهایی كه از طریق دریا حمل و نقل می‌شود و قابل مقایسه با هیچ وسیله نقلیه نیست.

۶ـ وَ تَرَی الْفُلْكَ فِیهِ مَواخِرَ [فاطر/۱۲] .

مواخر جمع ماخرة از ماده مّخر بر وزن فخر.

شكافتن آب از چپ و راست. اگر همه چیز از آب سنگین‌تر بود هرگز نمی‌توانستیم از كشتی بهره‌مند شویم.

۷ـ و لقد كرمنا بنی آدم و حملناهم فی البرّ و البحر [اسراء ، ۷۰] .

۸ـ فَالْجارِیاتِ یسْراً [ذاریات/۳] .

سوگند به كشتی‌ها كه به آسانی در حركتند.

۹ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِیاكمْ وَ تَعَلُّمَ النُّجُومِ إِلَّا مَا یهْتَدَی بِهِ فِی بَرٍّ أَوْ بَحْرٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۷۹] .

۵. جنگ های دریائی

۱ـ قال النبی (ص) : غزوة فی البحر مثل عشر غزوات فی البرّ [سنن ابن ماجة ، ج۲ ، ص۹۲۸ ، باب جهاد] .

۲ـ قال النبی (ص) : شهید البحر مثل شهید فی البرّ [سنن ابن ماجة ، ج۲ ، ص۹۲۸ ، باب جهاد] .

۳ـ ویژگی های شهدای دریا. [اصول كافی ، ج۲ ، ص۵۹۶] .

۴ـ قال النبی (ص) : ان الله عز و جل وكل ملك الموت یقبض الارواح الا شهید البحر فانه یتولی (توفیه رسلنا ـ یتوفاه الملك الموت ـ الله یتوفی الانفس) قبض ارواحهم و یغفر الشهید البر الذنوب كلها الا الدین و شهید البحر الذنوب و الدین [ابن ماجة ، ج۲ ، ص۹۲۸] .

۶. خاطرات

۱ـ تشبیه اهل بیت به سفینه نوح.

۲ـ كشتی‌سازی نوح.

۳ـ كشتی‌سواری موسی (ع) و خضر كه كشتی را سوراخ كرد.

۴ـ حضرت یونس (ع) را از كشتی پرتاب و خوراك ماهی بزرگ شد.

۵ـ لاشه‌ای كه در كنار دریا و خوراك پرندگان و حیوانات صحرایی و دریایی شد و ابراهیم (ع) فرمود : رَبِّ أَرِنِی كیفَ تُحْی الْمَوْتی [بقره/۲۶۰] .

۱. دشمن

۱.با تأثیر در افكار

۱. از طریق تبلیغات و جوسازی :

إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكم [آل عمران/۱۷۳] .

۲. از طریق تحقیر رهبر ، مکتب ، مردم و کشور

۳. از طریق قرارداد

(تنباکو)

(کاپیتولاسیون)

۴. از طریق قهرمان‌تراشی :

وَ إِذا قیلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ قالُوا إِنَّما نَحْنُ مُصْلِحُونَ [بقره/۱۱] .

۵. از طریق نظم نوین جهانی و یک دست شدن :

وَ کذلِکَ نُوَلِّی بَعْضَ الظّالِمینَ بَعْضاً بِما کانُوا یکسِبُون [انعام/۱۲۹] .

۶. ایجاد شبکه داخلی :

إِنَّ الشَّیاطینَ لَیوحُونَ إِلی أَوْلیائِهِمْ [انعام/۱۲۱] .

۷. از طریق ارعاب :

یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ حَقٍّ وَ یقْتُلُونَ الَّذینَ یأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النّاسِ [آل عمران/۲۱] .

۸. از طریق آموزش مسائل مضر :

وَ یتَعَلَّمُونَ ما یضُرُّهُمْ وَ لا ینْفَعُهُم [بقره/۱۰۲] .

۹. از طریق تفرقه :

وَ جَعَلَ أَهْلَها شِیعاً [قصص/۴] .

۱۰. از طریق تطمیع :

وَ إِنِّی جارٌ لَکمْ [انفال/۴۸] .

۱۱. از طریق اغفال :

وَدَّ الَّذینَ کفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِکمْ وَ أَمْتِعَتِکمْ [نساء/۱۰۲] .

۱۲. از طریق ایجاد دردسر :

وَدُّوا ما عَنِتُّم [آل عمران/۱۱۸] .

۱۳. پیشنهاد سازش :

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَیدْهِنُونَ [قلم/۹] .

۲.با استفاده از ابزار مادّی

۱. از طریق مال :

ما کانَ لِلْمُشْرِکینَ أَنْ یعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ [توبه/۱۷] .

۲. از طریق وام دادن :

قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعاً أَوْ کرْهاً لَنْ یتَقَبَّلَ مِنْکمْ إِنَّکمْ کنْتُمْ قَوْماً فاسِقینَ وَ ما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلاّ أَنَّهُمْ کفَرُوا بِاللّهِ وَ بِرَسُولِهِ [توبه/۵۴ -۵۳] .

۳. از طریق ساختمان :

أَ تَبْنُونَ بِكلِّ ريعٍ آيةً تَعْبَثُونَ [شعراء/۱۲۸] .

وَ الَّذينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَ كفْراً وَ تَفْريقاً بَينَ الْمُؤمِنينَ وَ إِرْصاداً لِمَنْ حارَبَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَ لَيحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنا إِلاَّ الْحُسْنى وَ اللّهُ يشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكاذِبُون [توبه/۱۰۷] .

۴. از طریق ورزش :

۵. از طریق پست و مقام :

أَ جَعَلْتُمْ سِقايةَ الْحاج [توبه/۱۹] .

۶. از طریق ایجاد مانع :

الَّذينَ يصُدُّونَ عَنْ سَبيلِ اللّهِ وَ يبْغُونَها عِوَجاً وَ هُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كافِرُونَ [هود/۱۹]

۷. از طریق تبعید رادمردان :

أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيتِكمْ [اعراف/۸۲] . (مانند اخراج فلسطینی ها از سرزمینشان توسط رژیم اشغالگر قدس)

۸. از طریق مسافرت‌ها :

إِنَّ الْمُلُوك إِذا دَخَلُوا قَرْيةً أَفْسَدُوها [نمل/۳۴] .

۹. از طریق توطئه :

لا يضُرُّكمْ كيدُهُمْ شَيئاً [آل عمران/۱۲۰] .

۱۰. از طریق عامل نفوذی :

لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِكمْ [آل عمران/۱۱۸] .

۱۱. معکوس کردن واقعیت‌ها :

ما جَزاءُ مَنْ أَرادَ بِأَهْلِك سُوءاً [يوسف/۲۵] .

۱۲. از طریق زرق و برق و لذّات :

زُينَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ [آل عمران/۱۴] .

۱. دعا

۱. حقیقت دعا

۱. تعریف دعا

۱. لغوی

در لغت ، به معنای نداو صدا زدن استدعوتُ فلاناً؛ یعنی او را صدا زدم.

۲. اصطلاحی

در اصطلاح ، فردی پست وپائین از فردی بالاتر از خود با حالت خضوع و سرافکندگی چیزی طلب کند .

۲. حقیقت دعا از منظر روایات

۱. دعا سرّ مؤمن است

علی (ع) : تُرسُ المؤمن و متی تکثر قَرع الباب یفتح لک [عدة الداعی ، ۲۵]

۲. دعا از سر نیزه آهنین برنده تر و نافذتر است.

الدعا انفذ من السنان الحدید. [عدة الداعی ، ۲۵]

۳. دعا سلاح مؤمن است

عن رسول الله (ص) : "الا ادلکم علی سلاح ینجیکم من اعدئکم و یدرُّ ارزاقکم؟" قالوا : بلی ، یا رسول الله . قال : " تدعون ربکم بالیل و النهار فان سلاح المؤمن الدعا". [عدة الداعی ، ۲۴]

۲. ادب و آداب نیایش گر

۱. آداب و چگونگی دعا

۱. دعا همراه ستایش خداوند باشد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن کل دعاء لا یکون قبله تمجید فهو أبتر [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۰۸] .

۲. دعا همراه اعتراف به گناهان باشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا هِیَ الْمِدْحَةُ ثُمَّ الثَّنَاءُ ثُمَّ الْإِقْرَارُ بِالذَّنْبِ ثُمَّ الْمَسْأَلَةُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۸۴] .

۳. در دعا اصرار ورزیده شود

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ کرِهَ إِلْحَاحَ النَّاسِ بَعْضِهِمْ عَلَی بَعْضٍ فِی الْمَسْأَلَةِ وَ أَحَبَّ ذَلِک لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحِبُّ أَنْ یسْأَلَ وَ یطْلَبَ مَا عِنْدَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۷۵] .

۴. تمام نیازهای خود را از خداوند بخواهیم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِیسْأَلْ أَحَدُکمْ رَبَّهُ حَاجَتَهُ کلَّهَا حَتَّی یسْأَلَهُ شِسْعَ نَعْلِهِ إِذَا انْقَطَعَ [مکارم‌الأخلاق ، ص ۲۷۰] .

۵. دعا به وسیله اسماء الهی باشد

معرفت و تمجید : فَلَهُ الْأَسْماءُ الْحُسْنی [اسراء/۱۱۰] .

۲. آداب نیایش گر ودعا کننده

۱. اهمیت دعا را بداند و آن را کم نشمارد

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ شَیئاً مِنْ دُعَائِهِ فَرُبَّمَا وَافَقَ إِجَابَتَهُ وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ وَ أَخْفَی وَلِیهُ فِی عِبَادِهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۰۹] .

۲. به اجابت دعا خوش گمان باشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَعَوْتَ فَظُنَّ أَنَّ حَاجَتَک بِالْبَابِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۷۳] .

۳. در دعا تضرع و ابتهال داشته باشد

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ یرْفَعُ یدَیهِ إِذَا ابْتَهَلَ وَ دَعَا کمَا یسْتَطْعِمُ [أمالی طوسی ، ص۵۸۵] .

۴. با خوف و طمع دعا کنند

وَ ادْعُوهُ خَوْفاً وَ طَمَعاً [اعراف/۵۶] .

۵. یقین به اجابت دعا داشته باشد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْعُوا اللَّهَ وَ أَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ [عده‌الداعی ، ص۱۴۴] .

۶. هنگام دعا امید به غیر خدا نداشته باشد

وَ یسْتَجِیبُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ [شوری/۲۶] .

۷. با اخلاص دعا نماید وحضور قلب داشته باشد

مُخْلِصِینَ [اعراف/۲۹] .

۸. در دعا بلند نظر باشد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ أَغْنِ كلَّ فَقِیرٍ اللَّهُمَّ أَشْبِعْ كلَّ جَائِعٍ [المصباح كفعمی ، ص۶۱۷] .

۳. آداب زمان دعا

۱. روز عرفه

این روز ، روز دعا به درگاه الهی است. به همین خاطر هرچند روزه اش مستحب است ، ولی اگرموجب ضعف دعا شود روزه نگرفتن و دعا خواندن بهتر است. [عدهٔ الداعی ، ۸۸]

۲. شب قدر

۳. شب های احیا

چهار شب در آن احیا و بیداری مستحب است ۱- شب اول ماه رجب ۲- شب نیمه شعبان ۳- شب عید فطر ۴- شب عید قربان

۴. روز جمعه

امام صادق (ع) ما طلعت الشمس من یوم الجمعه .... [عدهٔ الداعی ، ۷۵]

۵. شب جمعه

ان الله تعالی لینادی كل لیلهٔ جمعهٔ من فوق عرشه من اوّل الیل الی اخره الاعبدمؤمن یدعونی لدینه او دنیاه قبل طلوع فجر فاجبیه؟.... [عدهٔ الداعی ۷۶]

۶. هنگام وزش باد ، بارش باران ، اذان ظهر و ریختن اولین قطره خون شهید.

امام صادق (ع) : اطلبوا الدعا فی اربعه ساعات : عند هبوب الریاح ، وزوال الافیاء ، و نزول المطر ، و اوّل من دم القتیل المؤمن.

۷. بین الطلوعین

امام باقر (ع) : ان الله عزوجل یحب من عباده كل الدعا ، فعلیكم بالدعا فی السحر الی طلوع الشمس فانها ساعهٔ تفتح فیها ابواب السماء و تُقسم فیها الارزاق ، و تقضی فیها الحوائج العظام.

۸.وقت نماز عشاء

پیامبر اكرم (ص) : من كان له حاجهٔ فلیطلبها فی العشاء الاخره فانها لم یطعها احدٌ من التم قبلكم [عدهٔ الداعی ، ۸۰]

۹. یک سوم آخر شب

پیامبر اكرم (ص) : اذا كان اخر اللیل یقول الله سبحانه و تعالی هل من داعٍ فاحبیبه ؟ هل من سائل فاعطیه سئواله ؟ هل من مستغفر فاغفرله ؟ هل من تائب فاتوب علیه؟

۴. آداب مكان دعا

۱. سرزمین عرفات

من الذنوب مالا یغفر الّا بعرفهٔ و المشعر الحرام. قال الله تعالی " فاذا افضتم من عرفات فاذكروا الله عند المشعر الحرام " و لیلهٔ من لیالی الاحیاء. [عده الداعی ، /۹۱]

۲. مسجد الحرام و كعبه

ما وقف احد تلک الجبال الا استجیب له فامّا المؤمنون مستجاب لهم فی اخراهم و امّا الکفار فیستجاب لهم فی دنیاهم. [کافی/ ج ۴ ، ص ۲۵۶] .

۳. مساجد

الف) در حدیث قدسی آمده است که : الّا ان بیوتی فی الارض المساجد ، فطوبی لعبد تطهّر فی بیته ثم زارنی فی بیتی [عدة الداعی ، ۹۲]

ب) اقیموا وجوهکم عند کل مسجد وادعوه مخلصین له الدین [اعراف/۲۹]

۴. تحت قبهٔ شریفه سید الشهداء (ع)

انّ الله سبحانه و تعالی عوّض الحسین من قتله باربع خصال؛ جعل الشفاء فی تربته ، و اجابهٔ الدعا تحت قبته ، و الائمة من ذریته ، و ان لا تُعد ایام زائریه من اعمارهم. [عده الداعی ، ۹۳]

۵. رو به قبله دعا کردن

رو به قبله دعا کنید و دست‌های خود را به طرف آسمان بلند کنید.

۳. استجابت دعا

۱. عوامل استجابت دعا

۱. عوامل نظری و اعتقادی

۱. ارزش دعای خود را کم نداند وکوچک نشمارد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ شَيئاً مِنْ دُعَائِهِ فَرُبَّمَا وَافَقَ إِجَابَتَهُ وَ أَنْتَ لَا تَعْلَمُ وَ أَخْفَى وَلِيَهُ فِي عِبَادِهِ [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص ۲۰۹] .

۲. حسن ظن به اجابت خدا داشته باشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَعَوْتَ فَظُنَّ أَنَّ حَاجَتَک بِالْبَابِ [کافی ، ج ۲ ، ص ۴۷۳] .

حسن ظن : فَإِنِّی قَرِيبٌ أُجِيبُ [بقره/۱۸۶] .

۳. حضور قلب در دعا داشته باشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يسْتَجِيبُ دُعَاءً بِظَهْرِ قَلْبٍ سَاهٍ فَإِذَا دَعَوْتَ فَأَقْبِلْ بِقَلْبِک ثُمَّ اسْتَيقِنْ بِالْإِجَابَةِ [کافی ، ج ۲ ، ص ۴۷۳] .

۴. ایمان داشته باشد

وَ يسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ [شوری/۲۶] .

از روی ترس و طمع دعا کنید : وَ ادْعُوهُ خَوْفاً وَ طَمَعاً [اعراف/۵۶] .

۵. فقط خداوند خوانده شود

برای اجابت دعا فقط خداوند را بخوانید : ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکمْ [غافر/۶۰] .

۲. عوامل عملی و رفتاری

۱. بانام خدا شروع شود

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يرَدُّ دُعَاءٌ أَوَّلُهُ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ [الدعوات راوندی ، ص ۵۲] .

۲. باصلوات بر پیامبر واهل بیت شروع شود

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوباً حَتَّی یصَلَّی عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۱] .

۳. پس از نماز

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی الْمَسْجِدِ فَصَلَّی رَکعَتَینِ ثُمَّ أَثْنَی عَلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ صَلَّی عَلَی النَّبِی وَ آلِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) سَلْ تُعْطَ [کافی ، ج۲ ، ص۴۸۵] .

بعد از عمل واجب دعا کنید : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَدَّی فَرِیضَةً فَلَهُ عِنْدَ اللَّهِ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ [أمالی مفید ، ص۱۱۷] .

۴. وفای به عهد الهی نماید

وَ أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکمْ [بقره/۴۰] .

۵.حلال بودن غذا و طهارت بطن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لمن قال له أحب أن یستجاب دعائی قال له طهر مأکلک لا تدخل بطنک الحرام [عدهالداعی ، ص۱۳۹] .

لقمه حلال : أَیها أَزْکی طَعاماً [کهف/۱۹] .

۶. انجام عمل صالح ونیک

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ یکفِی مِنَ الدُّعَاءِ مَعَ الْبِرِّ مَا یکفِی الطَّعَامَ مِنَ الْمِلْحِ [أمالی طوسی ، ص۵۳۳] .

وَ یسْتَجِیبُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ [شوری/۲۶] .

۷. دعا برای دیگران

برای دیگران نیز دعا کنید : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَدَّمَ فِی دُعَائِهِ أَرْبَعِینَ مِنَ الْمُومِنِینَ ثُمَّ دَعَا لِنَفْسِهِ اسْتُجِیبَ لَهُ [أمالی صدوق ، ۴۵۶] .

۸. توبه

توبه : قولوا حِطَّةٌ [بقره/ ۵۸]

۲. عوامل عدم استجابت دعا

۱. عوامل نفی استجابت دعا

۱. معصیت الهی وذنب

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ یسْأَلُ اللَّهَ الْحَاجَةَ فَیکونُ مِنْ شَأْنِهِ قَضَاوهَا إِلَی اجَلٍ قَرِیبٍ أَوْ إِلَی وَقْتٍ بَطِیءٍ فَیذْنِبُ الْعَبْدُ ذَنْباً فَیقُولُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی لِلْمَلَک لَا تَقْضِ حَاجَتَهُ وَ احْرِمْهُ إِیاهَا فَإِنَّهُ تَعَرَّضَ لِسَخَطِی وَ سْتَوْجَبَ الْحِرْمَانَ مِنِّی [کافی ، ج۲ ، ص۲۷۱] .

۲. عدم معرفت وشناخت به خداوند

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : قَالَ قَوْمٌ لِلصَّادِقِ (ع) نَدْعُو فَلَا یسْتَجَابُ لَنَا قَالَ أَنَّکمْ تَدْعُونَ مَنْ لَا تَعْرِفُونَهُ [توحید صدوق ، ص۲۸۸] .

۳. دعا با خیر و شر انسان تطابق نداشته باشد

عَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئاً وَ هُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ عَسی أَنْ تُحِبُّوا شَیئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَکمْ [بقره/۲۱۶] .

۴. استجابت دعا خلاف حکمت الهی باشد

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن کرم الله سبحانه لا ینقض حکمته فلذلک لا یقع [لا تقع] الإجابة فی کل دعوة [غررالحکم ، ص۱۹۳] .

۵. کفر به خدا و رسول خدا

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يغْفِرَ اللّهُ لَهُمْ ذلِك بِأَنَّهُمْ كفَرُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ اللّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ [توبه/۸۰] .

۲. عوامل تأخیر استجابت دعا

۱. عدم سلامت نیت

گاهی نیت انسان سالم نیست و باید نیت را اصلاح کرد : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا يقنطنك تأخير إجابة الدعاء فإن العطيةعلى قدر النية [غررالحكم ، ص۱۹۳] .

۲. خداوند دوست دارد صدای دعای بنده خویش را بشنود

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ لَيَدْعُو فَيقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِلْمَلَكينِ قَدِ اسْتَجَبْتُ لَهُ وَ لَكنِ احْبِسُوهُ بِحَاجَتِهِ فَإِنِّی أُحِبُّ أَنْ أَسْمَعَ صَوْتَهُ وَ إِنَّ الْعَبْدَ لَيَدْعُو فَيقُولُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى عَجِّلُوا لَهُ حَاجَتَهُ فَإِنِّی أُبْغِضُ صَوْتَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۸۹] .

۴. نمونه های قرآنی دعا

۱. دعا کننده و نیایش گر

۱. حضرت ابراهیم (ع) ان ابراهیم لحلیمٌ

۲.پیامبر اکرم (ص)

وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ [نساء/۶۴] .

۳.حضرت زکریا (ع)

هُنا لِک دَعا زکریا ربه قال رب هب لی من لدنک ذریة طیبه إنّک سمیع الدعا - فنادته الملائکة وهو قائم یصلی فی المحراب ان الله یبشرک [آل عمران /۳۸ و۳۹]

۲. موضوع دعا

۱. امنیت

رَبِّ اجْعَلْ هذا بَلَداً آمِناً [بقره] /

۲. رسول وامام

رَبَّنا وَ ابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يتْلُوا عَلَيهِمْ آياتِک وَ يعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ وَ يزَكيهِمْ إِنَّک أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكيمُ [ابراهيم/۴۰] .

۳. اقامه صلاة

رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِيمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّيتِی رَبَّنا وَ تَقَبَّلْ دُعاءِ [بقره/۱۲۹] .

۴. ذریه طیبه

۵. حسن عافیت

۱. فوت در حال اسلام

رَبَّنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَيتَنا وَ هَبْ لَنا مِنْ لَدُنْک رَحْمَةً إِنَّک أَنْتَ الْوَهّابُ [آل عمران/۸] .

۲. عدم تمایل به باطل پس از هدایت

رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ [اسراء/۸۰] .

۶. والدین

رب اغفرلی ولوالدی [نوح/۲۸]

۷. ثبات قدم

ثَبِّتْ أَقْدامَنا [آل عمران/۱۴۷] .

۸. قبولی عمل

رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا [بقره/۱۲۷] .

۹. علم

رَبِّ زِدْنِي عِلْماً [طه/۱۱۴] .

۱۰. سعه صدر

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي [طه/۲۵] .

۱. دعای ندبه

۱. نیاز به دعا

دعا غذای روح است.

دعا تیرگی دل را برطرف می کند.

دعا روح عبودیت است ، چون احساس و بیان فقر و نیاز را با منبع همه قدرت ها مطرح می کند.

دعا روزنه امید ونجات بخش از بن بست‌ها است.

دعا فشار مصائب را کم می کند. خستگی را برطرف می کند. انسان را بالا می‌برد.

دعا یکی از منابع معارف است از مسائل اعتقادی و تربیتی ، وظایف و مسؤلیتها ، توجه به کارهای خلافی که باید جبران شود ، یادی از کارها و وظایفی که باید انجام گیرد ، شمارش نعمتهایی که باید هدر نرود ، هشدار خطرهایی که باید پیش گیری شود ، توجه به حقوقی که باید مراعات شود ، سوز و شوری که باید در جان و جامعه باشد و...

۲. سند دعای ندبه

اولا : اطمینان به صدور که از مضامین عالیه پیدا شود در دعا و مستحبات کافی است.

ثانیا : عموما دعا که در قرآن و حدیث آمده شامل هر دعایی می‌شود و نیازی به صدور قطعی از معصوم نیست.

ثالثا : روایات من بلغ.

رابعا : سید بن طاووس در قرن هفتم درباره سند این دعا می‌فرمایدبعض اصحابنااو با آن همه ورع به همه کس اصحاب نمی گوید. در قرن ششم نیز یکی از اعلام شیعه این دعا را درکتاب مزارش نقل کرده و علامه مجلسی از او باز گو کرده.

در قرن پنجم نیز یکی از اعلام شیعه نقل کرده (ابوالفرج محمد بن علی بن یعقوب بن اسحاق بن ابی قرّهٔ قنانی)

علامه مجلسی در زادالمعاد درباره دعای ندبه (به سند معتبر) می‌فرماید : "سید علامه صدر الدین طباطبائی (متوفی ۱۱۵۴) در

ابتدای شرحی که به دعای ندبه نوشته روایت را مستند به امام صادق (ع) دانسته.
از همه گذشته متن دعا شاهد زنده صدور آن از امام است به هر حال این دعا را در قرن‌های اول در همان زمان غیبت صغری در مجامع شیعه در حضور اعلام علماء نسلا بعد نسل می‌خوانده‌اند.

۳. اهمیت دعای ندبه

سید بن طاووس متولد ۶۴۴ در اقبال ص ۲۶۰ ندبه بر امام را از وظایف شیعه دانسته و می‌فرماید اگر فراق پدر مهربتان و برادر پشتیبان ، سوز دارد؛ امام از هر دو مهربانتر و پشتیبان‌تر است.
پیامبر اسلام و امامان معصومعلیهم السلامگاهی که به یاد فتنه‌های آخر الزمان می‌افتادند اظهار نگرانی و تأسف می کردند.
مفضّل ، سدیر صیرفی ، ابان بن تغلب و ابوبصیر خدمت امام صادق (ع) رسیدند و دیدند امام (ع) ندبه می کند و می‌فرماید : "سیدی غیبتک نفت رقادی [دوری تو خوابم را گرفته] و ضیقت علی مهادی [و خوابگاهم را بر من تنگ کرده] " [بحار الانوار ، ج ۵۱ ، ص ۲۱۹] .
ماجرای آه و سوز امام مفصلا در کمال الدین از صفحه ۳۵۲ تا ۳۵۷ آمده است.همه یاران از ندبه امام متحیر شدند و سبب را پرسیدند. امام صادق (ع) فرمود : امروز یاد زمان مهدی کردم که چه غیبت طولانی خواهد داشت و چگونه مردم در فتنه و شک می افتند و از دین برخواهند گشت.

۴. مفاد دعای ندبه

۱. کلی وعمومی
۱- اقتصادی و عاطفی ۲- نعره و فریاد در قالب ناله ۳- تنفر از اهل طاغوت در قالب تأسف ۴- اعتراض در قالب انتظار ۵- شور در قالب سوز ۶- نفرین در قالب اشک.
دعای ندبه دعای عشق است.
آه فراق است. روشن کردن امید است.
ناله فراق؛أَینَ الْحَسَنُ أَینَ الْحُسَینُ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
دعای ندبه : اظهار نگرانی از وضع موجود. شوق لقاء امام (عج) ، تأسف بر نظام های طاغوتی و انتظار به حکومت آینده حق و در واقع انکار منکرات و اعلام پشتیبانی از حق است.
۲. فرازها
۱. تاریخ انبیا
۱-حضرت آدم : فَبَعْضٌ أَسْکَنْتَهُ جَنَّتَک [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۲] .
۲-حضرت نوح : وَ بَعْضٌ حَمَلْتَهُ فِی فُلْکک [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۲] .
۳-حضرت ابراهیم : وَ بَعْضٌ اتَّخَذْتَهُ لِنَفْسِک خَلِیلا [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۳] .
۴-حضرت موسی : وَ بَعْضٌ کلَّمْتَهُ مِنْ شَجَرَةٍ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۳] .
۵-حضرت عیسی : وَ بَعْضٌ أَوْلَدْتَهُ مِنْ غَیرِ أَبٍ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۳] .

۶ـ فلسفه بعثت انبياء : وَ لا يقُولَ أَحَدٌ لَوْ لا أَرْسَلْتَ إِلَينا رَسُولا مُنْذِرا [الإقبال‌بالأعمال‌الحسنة ، ص۵۰۵] .

۷ـ اسلام و پيامبر اسلام

الف : ختم نبوت : إِلَى أَنِ انْتَهَيتَ بِالْأَمْرِ إِلَى حَبِيبِک وَ نَجِيبِک مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۳] .

ب : اهل بيت : وَ قُلْتَ إِنَّمَا يرِيدُ اللَّهُ لِيذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيتِ وَ يطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرا [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۳] .

ج : ولايت و امامت : فَلَمَّا انْقَضَتْ أَيامُهُ ، أَقَامَ وَلِيهُ [الإقبال‌بالأعمال‌الحسنة ، ص۵۰۶] .

د : داستان غدير (بيعت عمومى) فَقَالَ وَ الْمَلَأُ أَمَامَهُ مَنْ كُنْتُ مَوْلاهُ فَعَلِى مَوْلاهُ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

۲. يادى از امير المؤمنين عليه السلام

أَنَا وَ عَلِى مِنْ شَجَرَةٍ وَاحِدَةٍ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

أَحَلَّهُ مَحَلَّ هَارُونَ مِنْ مُوسَى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

زَوَّجَهُ ابْنَتَهُ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

أَحَلَّ لَهُ مِنْ مَسْجِدِهِ مَا حَلَّ لَهُ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

أَحَلَّ لَهُ مِنْ مَسْجِدِهِ مَا حَلَّ لَهُ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

سَدَّ الْأَبْوَابَ إِلا بَابَهُ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِى بَابُهَا [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

أَنْتَ أَخِى وَ وَصِيى وَ وَارِثِى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

لَوْ لا أَنْتَ يا عَلِى لَمْ يعْرَفِ الْمُومِنُونَ بَعْدِى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

خط شيعه : وَ شِيعَتُک عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

وَ هُمْ جِيرَانِى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

حضرت على در جنگ ها : قَدْ وَتَرَ فِيهِ صَنَادِيدَ الْعَرَبِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

ريشه اختلافات : أَحْقَادا بَدْرِيةً وَ خَيبَرِيةً وَ حُنَينِيةً [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

دشمنى با على : فَأَضَبَّتْ عَلَى عَدَاوَتِهِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

جنگ هاى داخلى : حَتَّى قَتَلَ النَّاكِثِينَ وَ الْقَاسِطِينَ وَ الْمَارِقِينَ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

شهادت : وَ قَتَلَهُ أَشْقَى الْأَشْقِياءِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۴] .

۳. شكوايه ودرد دل با امام (ع)

انتقام خون حسين يک اصل است : أَينَ الطَّالِبُ بِدَمِ الْمَقْتُولِ بِكَرْبَلاءَ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

رابطه با امام زمان (عج) : عَزِيزٌ عَلَى أَنْ أَرَى الْخَلْقَ وَ لا تُرَى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۶] .

وَ لا أَسْمَعَ لَک حَسِيسا وَ لا نَجْوَى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۶] .

درد فراق : إِلَى مَتَى أَحَارُ فِيک يا مَوْلاى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۶] .

مَتَى نَرِدُ مَنَاهِلَک الرَّوِيةَ فَنَرْوَى [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۶] .

مَتَى نُغَادِيک وَ نُرَاوِحُک فَنَقِرَّ عَينا [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۶] .

ناله فراق؛أَينَ الْحَسَنُ أَينَ الْحُسَينُ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

پيام عشق؛يا ابْنَ السَّادَةِ الْمُقَرَّبِينَ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۶] .

تاریخ مظلومیت؛فَقُتِلَ مَنْ قُتِلَ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
نامسلمانی حکام جور؛لَمْ یمْتَثَلْ أَمْرُ رَسُولِ اللَّهِ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۴] .
انتظار؛مَتَی نَرِدُ مَنَاهِلَک الرَّوِیةَ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۶] .
انتقام؛أَینَ هَادِمُ أَبْنِیةِ الشِّرْک [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
امید؛أَینَ مُعِزُّ الْأَوْلِیاءِ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
أَینَ الطَّالِبُ بِدَمِ الْمَقْتُولِ بِکرْبَلاءَ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
۴. مهدی کیست ؟وکجاست؟
أَ بِرَضْوَی أَوْ غَیرِهَا أَمْ ذِی طُوًی [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۶] .
برخی از فرق کیسانیه عقیده دارند محمد بن حنفیه نمرده و غیبت کرده و در کوههای رَضْوی مقیم شده (البته بعضی فرقه‌های دیگر کیسانیه می گویند مرده است) .
رضْوی : کوه مقدس و مبارکی از کوههای مدینه در نزدیکی ینبع ابتدای کوههای تهامه است که روایاتی در قداست آن محل آمده است.
ذوطوی : منطقه حرم در کنار مکه است که رسول اکرم (ص) قبل از ورود به مکه در آن‌جا فرود آمده و شب را توقف نمودند و نماز صبح را آنجا می‌خواندند.
بیان این دو محل یا اشاره به مکه و مدینه است ، لکن چون در مقام ندبه است به مقتضای حال به جای شهر مکه و مدینه کوههای آن دو منطقه را بیان کرده ، که مناسبت با غربت و آوارگی و ندبه داشته باشد. اما عقیده شیعه :
عقیده شیعه
شیعه به دلایل زیر هرگز عقیده ندارد که مکان امام (ع) یکی از دو مکان است؛
۱- عبارتاو غَیرِهَا
۲- جملهبِنَفْسِی أَنْتَ مِنْ مُغَیبٍ لَمْ یخْلُ مِنَّا [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۶] .
۳- جمله زیارت : الغائب عن الأبصار الحاضر فی الأمصار [البلدالأمین ، ص۳۳۶] .
۴- جملهلَیتَ شِعْرِی أَینَ اسْتَقَرَّتْ بِک النَّوَی بَلْ أَی أَرْضٍ تُقِلُّک أَوْ ثَرَی [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۶] .
بنابراین هرگز عقیده ما که می گوئیمأینَ الحَسن و أینَ الحسینکه راه حکومت ائمه اطهارعلیهم السلاماست با راه طرفداران محمد حنفیه (کیسانیه) که کاری به ائمه اطهارعلیهم السلامندارند قابل تطبیق نیست. [تلخیص از کتاب امامت و مهدویت آیةالله صافی ، بحث دعای ندبه]
انحراف در جامعه اسلامی : لَمْ یمْتَثَلْ أَمْرُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۴] .
مظلومیت اهل بیت : فَقُتِلَ مَنْ قُتِلَ وَ سُبِی مَنْ سُبِی وَ أُقْصِی مَنْ أُقْصِی [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
پایان امیدبخش : إِذْ کانَتِ الْأَرْضُ لِلَّهِ یورِثُهَا مَنْ یشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
هم دردی : فَلْیبْک الْبَاکونَ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
فَلْینْدُبِ النَّادِبُونَ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .
وَ یضِجَّ الضَّاجُّونَ [الإقبال‌بالأعمال‌الحسنة ، ص۵۰۸] .
وَ یعِجُّ الْعَاجُّونَ [مفاتیح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

انتظار : أَينَ الْحَسَنُ أَينَ الْحُسَينُ أَينَ أَبْنَاءُ الْحُسَينِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

صَالِحٌ بَعْدَ صَالِحٍ وَ صَادِقٌ بَعْدَ صَادِقٍ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

سیمای رهبری که مسلمین در انتظار او هستند : أَينَ بَقِيةُ اللَّهِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

أَينَ الْمُعَدُّ لِقَطْعِ دَابِرِ الظَّلَمَةِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

أَينَ الْمُنْتَظَرُ لِإِقَامَةِ الْأَمْتِ وَ الْعِوَجِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

أَينَ الْمُدَّخَرُ لِتَجْدِيدِ الْفَرَائِضِ وَ السُّنَنِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

أَينَ الْمُتَخَيرُ لِإِعَادَةِ الْمِلَّةِ وَ الشَّرِيعَةِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

أَينَ هَادِمُ أَبْنِيةِ الشِّرْك وَ النِّفَاقِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

أَينَ مُعِزُّ الْأَوْلِياءِ وَ مُذِلُّ الْأَعْدَاءِ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۵] .

۵. دعاها

ستایش خدا : الحمد لله رب العالمین

گزینش خدا : اسْتَخْلَصْتَهُمْ لِنَفْسِك وَ دِينِك إِذِ اخْتَرْتَ لَهُمْ [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۲] .

نماینده خدا : جَعَلْتَهُمُ الذَّرِيعَةَ إِلَيك وَ الْوَسِيلَةَ إِلَى رِضْوَانِك [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۲] .

قبولی عبادات به برکت امام است : وَ اجْعَلْ صَلاتَنَا بِهِ مَقْبُولَةً [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۸] .

و ذُنُوبَنَا بِهِ مَغْفُورَةً [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۸] .

و دُعائَنا بِهِ مُسْتَجابا [الإقبال بالأعمال الحسنة ، ص۵۱۳] .

وَ اجْعَلْ أَرْزَاقَنَا بِهِ مَبْسُوطَةً [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۸] .

وَ هُمُومَنَا بِهِ مَكفِيةً [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۸] .

وَ حَوَائِجَنَا بِهِ مَقْضِيةً [مفاتيح‌الجنان ، ص۵۳۸] .

۱. دل آرام

۱. نعمت قلب مطمئن

وَ رَبَطْنا عَلى قُلُوبِهِمْ [کهف/۱۴] .

أَنْ رَبَطْنا عَلى قَلْبِها [قصص/۱۰] .

فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .

می گویند بیش از ۲۰۰ نوع بیماری روانی طبقه بندی شده است.

افسردگی و اضطراب بیماری شایعی است. یأس ، در خود فرورفتگی ، انزواگزینی و خودکم‌انگاری در زمان ما بسیار است.

۲. اسباب اطمینان قلب

وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَ هَمَّ بِها لَوْ لا أَنْ رَأى بُرْهانَ رَبِّهِ [یوسف/۲۴] .

امام سجّاد (ع) می‌فرماید : با داشتن قرآن اگر شرق و غرب نباشند ، نگران نیستیم.
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : لَوْ مَاتَ مَنْ بَینَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ لَمَا اسْتَوْحَشْتُ بَعْدَ أَنْ یکونَ الْقُرْآنُ مَعِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۲]
.

مؤمن تنها خداوند را وکیل می‌کند : عَلَیهِ تَوَکلْتُ [توبه/۱۲۹] .
و او را وکیل خوبی می‌داند : حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَکیل [آل عمران/۱۷۳] .
او علاوه بر وکیل ، مولای من است : نِعْمَ الْمَوْلی وَ نِعْمَ النَّصیرُ [انفال/۴۰] .
او معتقد است وکیل بودن خداوند کافی است : أَ لَیسَ اللّهُ بِکافٍ عَبْدَه [زمر/۳۶] .
مؤمن در مرحله‌ای می‌گوید : پسندم آنچه را جانان پسندد.
در مرحله بالاتر می‌گوید : من کیستم که پسندم و من چه‌کاره‌ام.
هُوَ الَّذی أَنْزَلَ السَّکینَهَ فی قُلُوبِ الْمُومِنین [فتح/۴] .

۳. فرق اضطراب و خوف

در قرآن دو آیه هست ، چگونه میان آنها جمع کنیم؟
۱ ـ إِذا ذُکرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ [انفال/۲] .
أَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸]
چند نوع تفسیر می‌توان نمود :
۱ ـ با عدل و قهر اووجلتبا لطف و عفو اواطمئنّت [مجمع البیان]
۲ ـ در آغاز قلبش می‌طپد ، ولی بعد از اُنس آرام می‌گیرد. [آیهٔ الله جوادی آملی]
تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذینَ یخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلینُ جُلُودُهُمْ وَ قُلُوبُهُمْ إِلی ذِکرِ اللّهِ [زمر/۲۳] .
هنگام وضو رنگش می‌پرد.
هنگام تکبیرهٔ الاحرام رنگش زرد است.
هنگام گفتن لبّیک صدا در گلوی امام گیر می‌کند ، بعد اشک خوف و اشک شوق می‌شود.
مثل کسی که به ملاقات بزرگی می‌رود ، در آغاز قلبش می‌طپد ، بعد احساس آرامش می‌کند.
در قرآن غم و خوف به انبیاء نسبت داده شده ، ولی اضطراب نه.
مؤمن حزن دارد ، اشک می‌ریزد ، ولی مضطرب نیست.

۱. دنیا

۱. توصیف دنیا

قـالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَـا أَصِفُ مِنْ دَارٍ أَوَّلُهَـا عَنَاءٌ وَ آخِرُهَا فَنَاءٌ فِی حَلَالِهَا حِسَابٌ وَ فِی حَرَامِهَا عِقَابٌ مَنِ اسْـتَغْنَی فِیهَا فُتِنَ وَ مَنِ افْتَقَرَ فِیهَا حَزِنَ وَ مَنْ سَاعَاهَا فَاتَتْهُ وَ مَنْ قَعَدَ عَنْهَا وَاتَتْهُ وَ مَنْ أَبْصَـرَ بِهَا بَصَّرَتْهُ وَ مَنْ أَبْصَرَ إِلَیهَا أَعْمَتْهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۲
. [

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما لكم و الدنيا فمتاعها إلى انقطاع و فخرها إلى وبال و زينتها إلى زوال و نعيمها إلى بو و صحتها إلى سقم [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۹] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من ساعى الدنيا فاتته [للدنيا فاتته] [غررالحكم ، ص۱۲۹] .

۲. نگاه به دنیا

۱. عبرت

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا الدُّنْيا مُنْتَهَى بَصَرِ الْأَعْمَى لَا يبْصِرُ مِمَّا وَرَاءَهَا شَيئاً وَ الْبَصِيرُ ينْفُذُهَا بَصَرُهُ وَ يعْلَمُ أَنَّ الدَّارَ وَرَاءَهَا فَالْبَصِيرُ مِنْهَا شَاخِصٌ وَ الْأَعْمَى إِلَيهَا شَاخِصٌ وَ الْبَصِيرُ مِنْهَا مُتَزَوِّدٌ وَ الْأَعْمَى لَهَا مُتَزَوِّدٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۳] .

روى أن النبى (ص) : لما مات عثمان بن مظعون كشف الثوب عن وجهه ثم قبل ما بين عينيه ثم بكى طويلا فلما رفع السرير قال : طوباك يا عثمان! لمتلبسك الدنيا و لم تلبسها [مسكن‌الفؤاد ، ص۱۰۵] .

۲. غفلت

قالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ! لَا تَشْغَلْنِي فِي الدُّنْيا عَنْ شُكرِ نِعْمَتِك وَ لَا بِإِكثَارٍ فِيهَا فَتُلْهِينِي عَجَائِبُ بَهْجَتِهَا وَ تَفْتِنَنِي زَهْرَتُهَا وَ لَا بِإِقْلَالٍ يضِرُّ بِعَمَلِي ضَرُّهُ وَ يمْلَأُ صَدْرِي هَمُّهُ أَعْطِنِي مِنْ ذَلِك غِنًى عَنْ شِرَارِ خَلْقِك وَ بَلَاغاً أَنَالُ بِهِ رِضَاك يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۵۹۷] .

۳. نحوه ارتباط دنيا و آخرت

۱. دنيا مزرعه آخرت

عن‌الْبَاقِرُ (ع) فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : "وَ لَنِعْمَ دارُ الْمُتَّقِينَ" (نحل–۳۰) قَالَ : الدُّنْيا" [تفسير عياشى ، ج۲ ، ص۲۵۸] .

قالَ الصَّادِقُ (ع) : نِعْمَ الْعَوْنُ الدُّنْيا عَلَى الْآخِرَةِ [كافى ، ج۵ ، ص۷۲] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الدُّنْيا ذُخرٌ [غررالحكم ، ص۸۴] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بِالدُّنْيا تُحرَزُ الآخِرَةُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۶] .

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَلْيأْخُذِ الْعَبْدُ الْمُومِنُ مِنْ نَفْسِهِ لِنَفْسِهِ وَ مِنْ دُنْياهُ لِآخِرَتِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۷۰] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فلتكن حظك من الدنيا قوام صلبك و إمساك نفسك و تزود لمعادك [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۲۲] .

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسُبُّوا الدُّنْيا فَنِعْمَ الْمَطِيةُ الدُّنْيا لِلْمُومِنِ عَلَيهَا يبْلُغُ الْخَيرَ وَ بِهَا ينْجُو مِنَ الشَّرِّ [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۷۶] .

قالَ الْهَادِي (ع) : الدنيا سوق ربح فيها قوم و خسر آخرون [تحف‌العقول ، ص۴۸۳] .

۲. هدف خلقت

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الدُّنْيا خُلِقَتْ لِغَيرِهَا وَ لَمْ تُخْلَقْ لِنَفْسِهَا [نهج‌البلاغه ، حكمت ۴۶۳] .

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الدنيا خلقت لكم و أنتم خلقتم للآخرة [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۳۱] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ قَدْ جَعَلَ الدُّنْيا لِمَا بَعْدَهَا وَ ابْتَلَى فِيهَا أَهْلَهَا لِيعْلَمَ أَيهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَ لَسْنَا لِلدُّنْيا خُلِقْنَا وَ لَا بِالسَّعْي فِيهَا أُمِرْنَا [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۵] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنكم إن رغبتم فى الدنيا أفنيتم أعماركم فى ما لا تبقون له و لا يبقى لكم [غررالحكم ، ص۱۴۲] .

۴. خطر دنياگرائى

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكتابَ يأْخُذُونَ عَرَضَ هذَا الأدْنى [اعراف/۱۶۹] .
فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ فَسَوْفَ يلْقَوْنَ غَيا [مريم/۵۹] .
۵. مظاهر دنیا
حب الثناء من الناس يعمى و يصم [كنز ، ج۳ ، ص۴۵۹] .
وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا إلاّ لَعِبٌ وَ لَهْوٌ [انعام/۳۲] .
اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَينَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِى الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حديد/۲۰] .
امام باقرعبه جابر بن عبدالله فرمود : " لذات دنیا خلاصه می‌شود در هفت چیز؛ خوردنی ، نوشیدنی ، پوشیدنی ، همسر ، مرکب ، شنیدنی ، بوییدنی.
بهترین خوردنی عسل است که بزاق حشره‌ای است
بهترین نوشیدنی آب است که همه جا فراوان است.
بهترین پوشیدنی ابریشم است که ترشح یک کرم است.
بهترین منکوح همسر است که نکاح خلاصه می‌شود در دخول آلتی در آلتی. بهترین مرکب اسب است که قاتل انسان است.
بهترین بوییدنی مشک است که از ناف یک حیوان است.
بهترین شنیدنی غنا و ترانه است که گناه است.
نمی ارزد که انسان به چنین دنیایی دل ببندد.
ملاذ الدنيا سبعة المأكول و المشروب و الملبوس و المنكوح و المركوب و المشموم و المسموع فألذ المأكولات العسل و هو بصق من ذبابة و أحلى المشروبات الماء و كفى بإباحته و سباحته على وجه الأرض و أعلى الملبوسات الديباج و هو من لعاب دودة و أعلى المنكوحات النساء و هو مبال فى مبال و مثال لمثال و إنما يراد أحسن ما فى المرأة لأقبح ما فيها و أعلى المركوبات الخيل و هو قواتل و أجل المشمومات المسك و هو دم من سرة دابة و أجل المسموعات الغناء و الترنم و هو إثم فما هذه صفته لم يتنفس عليه عاقل قال : جابر بن عبد الله فو الله ما خطرت الدنيا بعدها على قلبى [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۱] .
زُينَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِينَ وَ الْقَناطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَيلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ الْأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ ذلِك مَتاعُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ [آل عمران/۱۴] .
الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ الْباقِياتُ الصّالِحاتُ خَيرٌ عِنْدَ رَبِّك ثَواباً وَ خَيرٌ أَمَلاً [كهف/۴۶] .
۶. تشبیهات درباره دنیا
نکوهش دنیا
۱ ـ دنیا امر ناپایدار :
تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَياةِ الدُّنْيا فَعِنْدَ اللّهِ مَغانِمُ كثِيرَةٌ [نساء/۹۴] .
تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيا وَ اللّهُ يرِيدُ الْآخِرَةَ [انفال/۶۷] .
۲ ـ دنیا مایه غرور و فریب :
وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا إلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ [حديد/۲۰] .
۳ ـ دنیا ابزار سرگرمی و بازی :
وَ ما هذِهِ الْحَياةُ الدُّنْيا إلاّ لَهْوٌ وَ لَعِبٌ [عنكبوت/۶۴] .

قُلْ مَتاعُ الدُّنْیا قَلِیلٌ [نساء/۷۷] .

۴ـ خیره نشدن به بهره‌های دنیوی :

وَ لا تَمُدَّنَّ عَینَیک إِلی ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [طه/۱۳۱] .

۵ـ علاقه به دنیا و رها کردن آخرت :

کلّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعاجِلَةَ وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ [قیامت/۲۱-۲۰] .

۶ـ خشنودی به دنیا و اعتماد به آن :

إِنَّ الَّذِینَ لا یرْجُونَ لِقاءَنا وَ رَضُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [یونس/۷] .

۷ـ تفاخر و تکاثر به دنیا :

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَیاةُ الدُّنْیا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِینَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَینَکمْ وَ تَکاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حدید/۲۰] .

ستایش دنیا :

۱ـ دنیا ابزار خیر و برکت :

کتِبَ عَلَیکمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَکمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَک خَیراً الْوَصِیةُ لِلْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبِینَ [بقره/۱۸۰] .

۲ـ دنیا فضل الهی :

وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ [جمعه/۱۰] .

۳ـ نباید بهره‌های مادی را فراموش کرد :

وَ لا تَنْسَ نَصِیبَک مِنَ الدُّنْیا [قصص/۷۷] .

۴ـ استفاده از زینتها و روزیهای پاکیزه ی دنیا :

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّیباتِ مِنَ الرِّزْقِ [اعراف/۳۲] .

۵ـ رحمت بودن نعمت‌های دنیا :

وَ إِذا أَذَقْنَا النّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذا لَهُمْ مَکرٌ فِی آیاتِنا [یونس/۲۱] .

۶ـ حسنه بودن نعمت‌های دنیا :

وَ اکتُبْ لَنا فِی هذِهِ الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ [اعراف/۱۵۶] .

۷ـ نعمت‌های دنیوی برای استفاده انسان‌ها آفریده شده است :

هُوَ الَّذِی خَلَقَ لَکمْ ما فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً [بقره/۲۹] .

۸ـ دعوت به تحصیل از نعمت‌های دنیوی :

هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِی مَناکبِها وَ کلُوا مِنْ رِزْقِهِ [ملک/۱۵] .

سؤال :

در اکثر آیات قرآن از دنیا نکوهش شده و در برخی از آن ستایش گردیده است. جمع بین این دو دسته از آیات چگونه است؟

پاسخ آن را می‌توان از خود قرآن دریافت کرد و آن اینکه اگر دنیا ابزار و وسیله رسیدن به آخرت باشد از آن ستایش و اگر هدف و مطلوب حقیقی خود دنیا باشد از آن نکوهش شده است :

وَ ابْتَغِ فِیما آتاک اللّهُ الدّارَ الْآخِرَةَ وَ لا تَنْسَ نَصِیبَک مِنَ الدُّنْیا [قصص/۷۷] .

حضرت علی (ع) می‌فرماید :
مَنْ أَبْصَرَ بِهَا بَصَّرَتْهُ وَ مَنْ أَبْصَرَ إِلَيهَا أَعْمَتْهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۲] .
آنکس که به دنیا از دید وسیله بنگرد به او درس آگاهی و بینایی می‌دهد و آنکس که به عنوان هدف بنگرد چشم و دل او را نابینا می‌سازد.
و به تعبیر دیگر استفاده از دنیا ذاتا مورد نکوهش واقع نشده بلکه آن قسمت از دنیا مذموم است که انسان را از آخرت باز دارد. لذا قرآن کریم در توصیف مردانی که دنیا آنان را از توجه به آخرت باز نمی‌دارد ، می‌فرماید :
رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ [نور/۳۷] .
و اصولا نکوهش قرآن نسبت به کسانی است که جز بندگی دنیا به هیچ چیز نمی‌اندیشند :
وَ لَمْ يرِدْ إِلَّا الْحَياةَ الدُّنْيا [نجم/۲۹] .
۷. نکوهش و مذمت دنیا
۱. امر ناپایدار
تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَياةِ الدُّنْيا فَعِنْدَ اللّهِ مَغانِمُ كثِيرَةٌ [نساء/۹۴] .
تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيا وَ اللّهُ يرِيدُ الْآخِرَةَ [انفال/۶۷] .
۲. مایه غرور و فریب
دنیا مایه غرور و فریب :
وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا إِلّا مَتاعُ الْغُرُورِ [حدید/۲۰] .
۳. ابزار بازی و سرگرمی
وَ ما هذِهِ الْحَياةُ الدُّنْيا إِلّا لَهْوٌ وَ لَعِبٌ [عنکبوت/۶۴] .
قُلْ مَتاعُ الدُّنْيا قَلِيلٌ [نساء/۷۷] .
۴. خیره نشدن به بهره های دنیوی
وَ لا تَمُدَّنَّ عَينَيك إِلى ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَياةِ الدُّنْيا [طه/۱۳۱] .
۵. علاقه به دنیا و رها کردن آخرت
كلّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعاجِلَةَ وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ [قیامت/۲۱-۲۰] .
۶. خشنودی به دنیا و اعتماد به آنها
إِنَّ الَّذِينَ لا يرْجُونَ لِقاءَنا وَ رَضُوا بِالْحَياةِ الدُّنْيا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [یونس/۷] .
۷. تفاخر و تکاثر به دنیا
اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَينَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حدید/۲۰] .
۸. ستایش و مدح دنیا
۱. ابزار خیر و برکت
كتِبَ عَلَيكمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَكمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَك خَيراً الْوَصِيةُ لِلْوالِدَينِ وَ الْأَقْرَبِينَ [بقره/۱۸۰] .
۲. فضل الهی
وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ [جمعه/۱۰] .

۳. استفاده از بهره های مادی

وَ لا تَنْسَ نَصِيبَکَ مِنَ الدُّنْيا [قصص/۷۷] .

۴. استفاده از روزیهای پاکیزه

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّهِ الَّتِى أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيباتِ مِنَ الرِّزْقِ [اعراف/۳۲] .

۵. رحمت بودن نعم الهی

وَ إِذا أَذَقْنَا النّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذا لَهُمْ مَكرٌ فِى آياتِنا [یونس/۲۱] .

۶. حسنه بودن نعم الهی

وَ اكتُبْ لَنا فِى هذِهِ الدُّنْيا حَسَنَةً وَ فِى الْآخِرَةِ [اعراف/۱۵۶] .

۷. استفاده همه انسانها

هُوَ الَّذِى خَلَقَ لَكمْ ما فِى الْأَرْضِ جَمِيعاً [بقره/۲۹] .

۸. دعوت به تحصیل نعم الهی

هُوَ الَّذِى جَعَلَ لَكمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِى مَناكبِها وَ كلُوا مِنْ رِزْقِهِ [ملک/۱۵] .

۹. توشه ای برای آخرت

شخصی به امام صادق (ع) عرض کرد ، من دنیا را دوست دارم. حضرت فرمود : چه نوع استفاده‌ای از دنیا می‌کنی؟ عرض کرد : أَتَزَوَّجُ مِنْهَا وَ أُنْفِقُ عَلَى عِيالِى وَ أُنِيلُ إِخْوَانِى وَ أَتَصَدَّقُ قَال : لِى لَيسَ هَذَا مِنَ الدُّنْيا هَذَا مِنَ الآخِرَةِ [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص۱۰۶] .

۹. نتیجه حب دنیا

۱. آثار دنیوی :

۱. فکری

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ حُبَّ الدُّنْيا يعْمِى وَ يصِمُّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حُبُّ الدُّنْيا يفْسِدُ الْعَقْلَ وَ يصِمُّ الْقَلْبَ عَنْ سَمَاعِ الْحِكمَةِ وَ يوجِبُ أَلِيمَ الْعِقَابِ [غررالحکم ، ص۶۵] .

۲. اخلاقی

قالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِالدُّنْيا تَعَلَّقَ قَلْبُهُ بِثَلَاثِ خِصَالٍ هَمٍّ لَا يفْنَى وَ أَمَلٍ لَا يدْرَك وَ رَجَاءٍ لَا ينَالُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۲۰] .

قالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَحَبَّهَا أَوْرَثَتْهُ الْكبْرَ وَ مَنِ اسْتَحْسَنَهَا أَوْرَثَتْهُ الْحِرْصَ وَ مَنْ طَلَبَهَا (أَوْرَدَتْهُ إِلَى) الطَّمَعِ وَ مَنْ مَدَحَهَا أَلْبَسَتْهُ الرِّياءَ وَ مَنْ أَرَادَهَا مَكنَتْهُ مِنَ الْعُجْبِ [مصباح الشريعة ، ص۱۳۹] .

۱ ـ مردم را به بردگی می‌کشاند : أَ لَيسَ لِى مُلْك مِصْرَ [زخرف/۵۱] .

۲ ـ مسخره : وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

۳ ـ توق (ع) : لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ عَلى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَينِ عَظِيم [زخرف/۳۱] .

۴ ـ غفلت : لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ [منافقون/۹] .

۵ ـ طغیان : فَأَمّا مَنْ طَغى وَ آثَرَ الْحَياةَ الدُّنْيا [نازعات/۳۸-۳۷] .

۶ ـ انکار : أَنْ كانَ ذا مالٍ وَ بَنِينَ إِذا تُتْلى عَلَيهِ آياتُنا قالَ أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [قلم/۱۵-۱۴] .

۷ـ نیش حتی به بزرگان : وَ مِنْهُمْ مَنْ یلْمِزُک فِی الصَّدَقاتِ فَإِنْ أَعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ یعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ یسْخَطُونَ [توبه/۵۸] .

۸ـ غرور : غَرَّتْهُمُ الْحَیاةُ الدُّنْیا [انعام/۷۰] .

۹ـ کتمان : ثَمَناً قَلِیلًا [بقره/۴۱] .

۱۰ـ جلوه : زُینَ لِلَّذِینَ کفَرُوا الْحَیاةُ الدُّنْیا [بقره/۲۱۲] .

۱۱ـ بخل : وَ لَمْ نَک نُطْعِمُ الْمِسْکینَ [مدثر/۴۴] .

هذا ما کنَزْتُمْ لِأَنْفُسِکمْ فَذُوقُوا ما کنْتُمْ تَکنِزُونَ [توبه/۳۵] .

وَ یمْنَعُونَ الْماعُونَ [ماعون/۷] .

۱۲ـ در حصار قرار گرفتن : رَضُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [یونس/۷] .

فَرِحُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا [رعد/۲۶] .

۲. آثار اخروی

فَتُکوی بِها جِباهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ هذا ما کنَزْتُمْ لِأَنْفُسِکمْ فَذُوقُوا ما کنْتُمْ تَکنِزُونَ [توبه/۳۵] .

وَ أَمّا مَنْ أُوتِی کتابَهُ بِشِمالِهِ فَیقُولُ یا لَیتَنِی لَمْ أُوتَ کتابِیهْ وَ لَمْ أَدْرِ ما حِسابِیهْ یا لَیتَها کانَتِ الْقاضِیةَ ما أَغْنی عَنِّی مالِیهْ [حاقه/۲۸-۲۵] .

ما سَلَککمْ فِی سَقَرَ قالُوا لَمْ نَک مِنَ الْمُصَلِّینَ وَ لَمْ نَک نُطْعِمُ الْمِسْکینَ [مدثر/۴۴-۴۲] .

کلاّ إِنَّها لَظی نَزّاعَةً لِلشَّوی تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَ تَوَلّی وَ جَمَعَ فَأَوْعی إِنَّ الْإِنْسانَ خُلِقَ هَلُوعاً إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً وَ إِذا مَسَّهُ الْخَیرُ مَنُوعاً [معارج/۲۱-۱۵] .

قالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَعمَنْ کانَتِ الدُّنْیا هِمَّتَهُ اشْتَدَّتْ حَسْرَتُهُ عِنْدَ فِرَاقِهَا [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۸۱] .

بی‌توجهی به آخرت :

قالَ الْکاظِمُعمَنْ أَحَبَّ الدُّنْیا ذَهَبَ خَوْفُ الْآخِرَةِ مِنْ قَلْبِهِ [تحف‌العقول ، ص۳۹۹] .

۳. ریشه تمام خطاها

وَ إِنَّهُ لِحُبِّ الْخَیرِ لَشَدِیدٌ [عادیات/۸] .

وَ تَأْکلُونَ التُّراثَ أَکلًا لَمًّا وَ تُحِبُّونَ الْمالَ حُبًّا جَمًّا [فجر/۲۰-۱۹] .

قالَ الصَّادِقُعرَأْسُ کلِّ خَطِیئَةٍ حُبُّ الدُّنْیا [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۵] .

۱۰. صفات دنیائی ها

قالَ اللَّهَ تَعَالَیأَهْلُ الدُّنْیا مَنْ کثُرَ أَکلُهُ وَ ضِحْکهُ وَ نَوْمُهُ وَ غَضَبُهُ قلیل الرضا لا یعتذر إلی من أساء إلیه و لا یقبل عذر من اعتذر إلیه کسلان عند الطاعة شجاع عند المعصیة أمله بعید و أجله قریب لا یحاسب نفسه قلیل المنفعة کثیر الکلام قلیل الخوف کثیر الفرح عند الطعام و إن أهل الدنیا لا یشکرون عند الرخاء و لا یصبرون عند البلاء کثیر الناس عندهم قلیل یحمدون أنفسهم بما لا یفعلون و یدعون بما لیس لهم و یتکلمون بما یتمنون و یذکرون مساوئ الناس و یخفون حسناتهم [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۲۰۰] .

۱۱. مواعظ در باب دنیا

قالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَعاعلموا أنکم میتون و مبعوثون من بعد الموت و موقوفون علی أعمالکم و مجزون بها فَلا تَغُرَّنَّکمُ الْحَیاةُ الدُّنْیا

فإنها دار بالبلاء محفوفة و بالعناء معروفة و بالغدر موصوفة و كل ما فيها إلى زوال [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص۱۱۷] .

قالَ لُقْمَانُ ع "يا بُنَی إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا قَبْلَک لِأَوْلَادِهِمْ فَلَمْ يبْقَ مَا جَمَعُوا وَ لَمْ يبْقَ مَنْ جَمَعُوا لَهُ وَ إِنَّمَا أَنْتَ عَبْدٌ مُسْتَأْجَرٌ قَدْ أُمِرْتَ بِعَمَلٍ وَ وُعِدْتَ عَلَيهِ أَجراً فَأَوْفِ عَمَلَک وَ اسْتَوْفِ أَجْرَک وَ لَا تَکنْ فِی هَذِهِ الدُّنْيا بِمَنْزِلَةِ شَاةٍ وَقَعَتْ فِی زَرْعٍ أَخْضَرَ فَأَکلَتْ حَتَّی سَمِنَتْ فَکانَ حَتْفُهَا عِنْدَ سِمَنِهَا" [کافی ، ج ۲ ، ص۱۳۴] .

قال لقمان لابنه يا بنی بع دنياک بآخرتک تربحهما جميعا و لا تبع آخرتک بدنياک تخسرهما جميعا [مجموعة ورام ، ج ۱ ، ص۱۳۷] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَعأيها الذام للدنيا أنت المتجرم عليها أم هی المتجرمة عليک فقال قائل من الحاضرين بل أنا المجترم عليها يا أمير المونين فقال له فلم ذممتها أ ليست دار صدق لمن صدقها و دار غنی لمن تزود منها و دار عافية لمن فهم عنها مسجد أحبائه و مصلی أنبيائه و مهبط الملائکة و متجر أوليائه اکتسبوا فيها الطاعة و ربحوا فيها الجنة فمن ذا يذمها و قد آذنت بانتهائها و نادت بانقضائها و أنذرت ببلائها فإن راحت بفجيعة فقد غدت بمبتغی و إن أعصرت بمکروه فقد أسفرت بمشتهی ذمها رجال يوم الندامة و مدحها آخرون حدثتهم فصدقوا و ذکرتهم فتذکروا يا أَيهَا الذَّامُّ لِلدُّنْيا الْمُغْتَرُّ بِغُرُورِهَا الْمَخْدُوعُ بِأَبَاطِيلِهَا أَ تَغْتَرُّ بِالدُّنْيا ثُمَّ تَذُمُّهَا أَنْتَ الْمُتَجَرِّمُ عَلَيهَا أَمْ هِی الْمُتَجَرِّمَةُ عَلَيک مَتَی اسْتَهْوَتْک أَمْ مَتَی غَرَّتْک أَ بِمَصَارِعِ آبَائِک مِنَ الْبِلَی أَمْ بِمَضَاجِعِ أُمَّهَاتِک تَحْتَ الثَّرَی کمْ عَلَّلْتَ بيديک و مرضت و أذاقتک شهدا و صبرا فإن ذممتها لصبرها فامدحها لشهدها و إلا فاطرحها لا مدح و لا ذم [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۷] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَعاعلم أن کل شیء تصيبه من الدنيا فوق قوتک فإنما أنت فيه خازن لغيرک [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص۱۶] .

قالَ لُقْمَانُ ع "لِابْنِهِ خُذْ مِنَ الدُّنْيا بَلَاغاً" [تفسير القمی ، ج ۲ ، ص۱۶۴] .

۱۲. درمان دنياگرائی

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَعمن کرمت نفسه صغرت الدنيا فی عينه [غررالحکم ، ص۲۳۱] .

قالَ الصَّادِقُعإِنْ کانَتِ الدُّنْيا فَانِيةً فَالطُّمَأْنِينَةُ إِلَيهَا لِمَا ذَا [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج ۴ ، ص۳۹۳] .

تنها عامل تهذيب نفس و مؤثرترين عامل تهذيب اخلاق ، ياد قبر و قيامت است :

إِنّا أَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِکرَی الدّارِ [ص/۴۶] .

و تنها عامل انحراف و گناه و فراموشی قيامت است :

خداوند می‌فرمايد : يا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِيفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکمْ بَينَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی فَيضِلَّک عَنْ سَبِيلِ اللّهِ إِنَّ الَّذِينَ يضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِيدٌ بِما نَسُوا يوْمَ الْحِسابِ [ص/۲۶] .

قالَ الصَّادِقُعذِکرُ الْمَوْتِ يمِيتُ الشَّهَوَاتِ فِی النَّفْسِ وَ يقْطَعُ مَنَابِتَ الْغَفْلَةِ وَ يقَوِّی النَّفْسَ بِمَوَاعِدِ اللَّهِ وَ يرِقُّ الطَّبْعَ وَ يکسِرُ أَعْلَامَ الْهَوَی وَ يطْفِئُ نَارَ الْحِرْصِ وَ يحَقِّرُ الدُّنْيا [مصباح الشريعة ، ص۱۷۱] .

اين دنيا آنقدر ارزش ندارد که ما به آن دل بستيم.

۱۳. دنيا در دعاها

رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنْيا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَ قِنا عَذابَ النّارِ [بقره/۲۰۱] .

قالَ الْبَاقِرُعاللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ الدُّنْيا عَلَی سِجْناً وَ لَا تَجْعَلْ فِرَاقَهَا عَلَی حُزْناً [کافی ، ج ۲ ، ص۵۸۷] .

قالَ رَسُولُ اللَّهِصاللَّهُمَّ لَا تَجْعَلِ الدُّنْيا أَکبَرَ هَمِّنَا وَ لَا مَبْلَغَ عِلْمِنَا [إقبال الأعمال ، ص۶۹۹] .

۱. دوستی و برادری

۱. اهمیت دوستی وبرادری

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن لله تبارک و تعالی حرمات حرمة کتاب الله و حرمة رسول الله (ص) و حرمة بیت المقدس و حرمة المؤمن [بحار الأنوار ، ج ۷۱ ، ص ۲۳۲] .

۲- ابان بن تغلب در کنار امام طواف می‌کرد و یکی بیرون طواف با ابان کار داشت ، امام به او فرمود : آیا با تو کار دارد؟ گفت : بله. فرمود : برو. گفت : در طوافم. فرمود : طواف را قطع کن (البته در طواف واجب نیاز به بررسی فقهی دارد) [بحار ج ۷۴ ، ص ۴۸] .

۳-إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰] .

۴- قال الصادق (ع) : مودة یوم صلة و مودة شهر قرابة و مودة سنة رحم ماسة من قطعها قطعه الله [محجه‌البیضاء ، ص ۳۳۸] .

۵- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الغریب من لیس له حبیب [غرر الحکم ، ص ۴۱۴] .

۶- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الأخ المکتسب فی الله أقرب الأقرباء و أحم (أرحم) من الأمهات و الآباء [غرر الحکم ، ص ۴۲۳] .

۷- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من فقد أخا فی الله فکأنما فقد أشرف أعضائه [غرر الحکم ، ص ۴۱۴] .

۸-یا وَیلَتی لَیتَنِی لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلِیلًا [فرقان/۲۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : انْظُرُوا مَنْ تُحَادِثُونَ فَإِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَحَدٍ ینْزِلُ بِهِ الْمَوْتُ إِلَّا مُثِّلَ لَهُ أَصْحَابُهُ إِلَی اللَّهِ إِنْ کانُوا خِیاراً فَخِیاراً وَ إِنْ کانُوا شِرَاراً فَشِرَاراً وَ لَیسَ أَحَدٌ یمُوتُ إِلَّا تَمَثَّلْتُ لَهُ عِنْدَ مَوْتِهِ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۳۸] .

۱۰–من اراد الله به خیرا رزقه الله خلیلا صالحا

۱۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رب أخ لم تلده أمک [غرر الحکم ، ص ۴۲۴] .

۱۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ تَتَکافَأُ دِمَاوهُمْ وَ هُمْ یدٌ عَلَی مَنْ سِوَاهُمْ یسْعَی بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ [کافی ، ج ۱ ، ص ۴۰۳] .

۱۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ جَدَّدَ أَخاً فِی الْإِسْلَامِ بَنَی اللَّهُ لَهُ بُرْجاً فِی الْجَنَّةِ مِنْ جَوْهَرَةٍ [اختصاص ، ص ۲۲۷] .

۱۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أقل ما یکون فی آخر الزمان أخ یوثق به أو درهم من حلال [تحف العقول ، ص ۵۴] .

۱۵ ـ پیامبر (ص) یک مرتبه در مکه میان اصحاب اخوت قرار داد. ابوبکر را که از عشیره تیم است با عمر که از عشیره عدی بود برادر قرار داد. عثمان از بنی امیه را با عبدالرحمن عوف از بنی زهرهٔ برادر قرار داد و خودش را با علی (ع) برادر قرار داد. [بحار ، ج ۳۸ ، ص ۳۴۷ و ۳۳۰ به بعد] .

در مدینه هم میان مهاجرین و انصار هر یک از مهاجرین را با فردی از انصار برادر قرار داد. نتیجه : این کار جایگزین کردن معیارهای اسلامی به جای تعصب های فامیلی و... بود.

۱۶- نیاز انسان به دوست مثل نیاز گرسنه به غذا و نیاز بیمار به دارو است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الإخوان ثلاثة فواحد کالغذاء الذی یحتاج إلیه کل وقت فهو العاقل و الثانی فی معنی الداء و هو الأحمق و الثالث فی معنی الدواء فهو اللبیب [تحف العقول ، ص ۳۲۲] .

۱۷- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْمُومِنُ مَأْلُوفٌ وَ لَا خَیرَ فِیمَنْ لَا یأْلَفُ وَ لَا یولَفُ [کافی ، ج ۲ ، ص ۱۰۲] .

۱۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لکل شیء شیء یستریح إلیه و إن المؤمن یستریح إلی أخیه کما یستریح الطیر إلی شکله [مشکاة الأنوار ، ص ۱۰۴] .

۱۹- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُومِنَ لَيَسْكُنُ إِلَى الْمُومِنِ كَمَا يَسْكُنُ الظَّمْآنُ إِلَى الْمَاءِ الْبَارِدِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۴۷] .

۲۰- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من لم يرغب فی الاستكثار من الإخوان ابتلی بالخسران [تحف العقول ، ص۳۱۹] .

۲. روش دوست یابی

۱ ـ سقراط حکیم می گوید : "برای انتخاب رفیق توجه کن که این شخص : الف) نسبت به پدر و مادر خود چگونه عمل میکند اگر نسبت به آن‌ها وفا ندارد به تو نخواهد داشت.

ب) اینکه نسبت به رفقایی که قبل از شما را انتخاب کرده ، چگونه رفتار کرده است.

ج) ذوق او به چه کاری است که در تو اثر می کند ، به ورزش است ، به مطالعه است ، به شعر خواندن است.

۲- خوش رویی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْبَشَاشَةُ حِبَالَةُ الْمَوَدَّةِ [نهج البلاغه ، حکمت ۶] .

۳- عن النبی (ص) : اذا احببت احدا فساله عن اسمه واسم اليه و عن منزله فان كان مريضا عدته و ان كان مشغولا اعنته

امتحان دوست

۱- نماز :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اخْتَبِرُوا إِخْوَانَكُمْ بِخَصْلَتَيْنِ فَإِنْ كَانَتَا فِيهِمْ وَ إِلَّا فَاعْزُبْ ثُمَّ اعْزُبْ ثُمَّ اعْزُبْ مُحَافَظَةٍ عَلَى الصَّلَوَاتِ فِی مَوَاقِيتِهَا [کافی ، ج۲ ، ص۶۷۲] .

۲- نیکی در عسر و یسر :

وَ الْبِرِّ بِالْإِخْوَانِ فِی الْعُسْرِ وَ الْيُسْرِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۷۲] .

۳- مسافرت :

و حتى تسافر معه. [أمالی طوسی ، ج۳۳ ، ص۶۴۶] .

۴-قرض

۵- کظم غیظ :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تسم الرجل صديقا سمة معرفة حتى تختبره بثلاث تغضبه فتنظر غضبه يخرجه من الحق إلى الباطل ، و عند الدينار و الدرهم ، و حتى تسافر معه [أمالی طوسی ، ج۳۳ ، ص۶۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ غَضِبَ عَلَيك ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمْ يقُلْ فِيك شَرّاً فَاتَّخِذْهُ لِنَفْسِك صَدِيقاً [وسائل الشیعة ، ج۱۲ ، ص۱۴۷] .

۶- پول : و عند الدينار و الدرهم. [أمالی طوسی ، ج۳۳ ، ص۶۴۶] .

امتحان دوست :

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من اتخذ أخا بعد حسن الاختبار دامت صحبته و تأكدت مودته [غرر الحكم ، ص۴۱۶] .

۸-اذا رايت من اخيك ثلاث خصال فارجه : الحياءو الامانة و الصدق و اذا لم ترها فلا ترجه [کنز ، ۲۴۷۵۵] .

۹-عَنْ شِهَابِ بْنِ عَبْدِ رَبِّهِ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَدْ عَرَفْتَ حَالِی وَ سَعَةَ يَدِی وَ تَوَسُّعِی عَلَى إِخْوَانِی فَأَصْحَبُ النَّفَرَ مِنْهُمْ فِی طَرِيقِ مَكَّةَ فَأَتَوَسَّعُ عَلَيهِمْ قَالَ لَا تَفْعَلْ يا شِهَابُ إِنْ بَسَطْتَ وَ بَسَطُوا أَجْحَفْتَ بِهِمْ وَ إِنْ أَمْسَكُوا أَذْلَلْتَهُمْ فَاصْحَبْ نُظَرَاءَك" [کافی ، ج۴ ، ص۲۸۷] .

۱۰-عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) يخْرُجُ الرَّجُلُ مَعَ قَوْمٍ مَياسِيرَ (ثروتمند) وَ هُوَ أَقَلُّهُمْ شَيئاً فَيخْرِجُ الْقَوْمُ النَّفَقَةَ وَ لَا يقْدِرُ هُوَ أَنْ يخْرِجَ مِثْلَ مَا أَخْرَجُوا فَقَالَ مَا أُحِبُّ أَنْ يذِلَّ نَفْسَهُ لِيخْرُجْ مَعَ مَنْ هُوَ مِثْلُهُ" [کافی ، ج۴ ، ص۲۸۷] .

۱۱– قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا صَحِبْتَ فَاصْحَبْ نَحْوَكَ وَ لَا تَصْحَبَنَّ مَنْ يكفِيك فَإِنَّ ذَلِك مَذَلَّةٌ لِلْمُومِنِ [كافى ، ج۴ ، ص۲۸۶] .
۱۲–عَنْ مُحَمَّدٍ الْحَلَبِى قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) عَنِ الْقَوْمِ يصْطَحِبُونَ فِيهِمُ الْمُوسِرُ وَ غَيرُهُ فَينْفِقُ عَلَيهِمُ الْمُوسِرُ قَالَ إِنْ طَابَتْ بِذَلِك أَنْفُسُهُمْ فَلَا بَأْسَ بِهِ قُلْتُ فَإِنْ لَمْ تَطِبْ بِذَلِك أَنْفُسُهُمْ قَالَ يصْبِرُ مَعَهُمْ يأْكلُ مِنَ الْخُبْزِ وَ يدَعُ أَنْ يسْتَثْنِى مِنْ ذَلِك الْهِرَات" [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۵۷] .
آثار تربيتى :
۱۳– يكى از بزرگان گفته : الاخ الصالح خير من نفسك لان النفس لامارة بالسوء و الاخ الصالح لا يامر الا بالخير

۳. عوامل استحكام دوستى

۱– مشايعت ، مشورت ، جادادن در مجلس ، پند شنيدن ، عذر پذيرى ، باادب حرف زدن و جستجو نكردن.
۲– قالَ الصَّادِقُ (ع) : لِلْمَوَدَّةِ بَينَكمَا [كافى ، ج۲ ، ص۶۴۴] .
۳– قالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَأَخْبِرْهُ بِذَلِك فَإِنَّهُ أَثْبَتُ لِلْمَوَدَّةِ بَينَكمَا [كافى ، ج۲ ، ص۶۴۴] .
۴– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من جانب (حاسب) الإخوان على كل ذنب قل أصدقاو [غرر الحكم ، ص۴۲۲] .
۵– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَعْجَزُ النَّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ اكتِسَابِ الْإِخْوَانِ وَ أَعْجَزُ مِنْهُ مَنْ ضَيعَ مَنْ ظَفِرَ بِهِ مِنْهُمْ [نهج البلاغه ، حكمت ۱۲] .
۶– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن أردت أن يصفو لك ود أخيك فلا تمازحنه و لا تمارينه و لا تباهينه و لا تشارنه [تحف العقول ، ص۳۱۲] .
۷– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تحتاج الإخوة فيما بينهم إلى ثلاثة أشياء فإن استعملوها و إلا تباينوا و تباغضوا و هى التناصف و التراحم و نفى الحسد [تحف العقول ، ص۳۲۲] .
۸– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكمْ صَاحِبَهُ أَوْ أَخَاهُ فَلْيعْلِمْهُ [وسائل الشيعة ، ج۱۲ ، ص۵۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَحَبَّ أَحَدُكمْ أَخَاهُ فَلْيعْلِمْهُ فَإِنَّهُ أَصْلَحُ لِذَاتِ الْبَينِ [الجعفريات ، ص۱۹۵] .
و در روايت ديگر : عَنْ يحْيى بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِى الْبِلَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِأَبِى جَعْفَرٍ (ع) : "إِنِّى لَأُحِبُّ هَذَا الرَّجُلَ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : فَأَعْلِمْهُ فَإِنَّهُ أَبْقَى لِلْمَوَدَّةِ وَ خَيرٌ فِى الْأُلْفَةِ" [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۶۶] .
۹– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من اتخذ أخا بعد حسن الاختبار دامت صحبته و تأكدت مودته [غرر الحكم ، ص۴۱۶] .

۴. انواع دوستى ها

۱. درستى
۱– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْإِخْوَانُ صِنْفَانِ إِخْوَانُ الثِّقَةِ وَ إِخْوَانُ الْمُكاشَرَةِ فَأَمَّا إِخْوَانُ الثِّقَةِ فَهُمُ الْكفُّ وَ الْجَنَاحُ وَ الْأَهْلُ وَ الْمَالُ فَإِذَا كنْتَ مِنْ أَخِيك عَلَى حَدِّ الثِّقَةِ فَابْذُلْ لَهُ مَالَك وَ بَدَنَك وَ صَافِ مَنْ صَافَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ وَ اكتُمْ سِرَّهُ وَ عَيبَهُ وَ أَظْهِرْ مِنْهُ الْحَسَنَ وَ اعْلَمْ أَيهَا السَّائِلُ أَنَّهُمْ أَقَلُّ مِنَ الْكبْرِيتِ الْأَحْمَرِ وَ أَمَّا إِخْوَانُ الْمُكاشَرَةِ (كسيكه با لبخند برخورد مى كند و عمقى ندارد) فَإِنَّك تُصِيبُ لَذَّتَك مِنْهُمْ فَلَا تَقْطَعَنَّ ذَلِك مِنْهُمْ وَ لَا تَطْلُبَنَّ مَا وَرَاءَ ذَلِك مِنْ ضَمِيرِهِمْ وَ ابْذُلْ لَهُمْ مَا بَذَلُوا لَك مِنْ طَلَاقَةِ الْوَجْهِ وَ حَلَاوَةِ اللِّسَانِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۴۸] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الإخوان ثلاثة مواس بنفسه و آخر مواس بماله و هما الصادقان فى الإخاء و آخر يأخذ منك البلغة و يريدك لبعض اللذة فلا تعده من أهل الثقة [تحف العقول ، ص۳۲۲] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْإِخْوَانُ أَرْبَعَةٌ فَأَخٌ لَک وَ لَهُ وَ أَخٌ لَک وَ أَخٌ عَلَيک وَ أَخٌ لَا لَک وَ لَا لَهُ [تحف العقول ، ص۲۴۷] .

۲. انگيزه

۱- پيامبر (ص) از مردم پرسيد : " کدام يک از رشته‌هاى ايمان محکم‌تر است؟ هر کس چيزى گفت ، تا خودش فرمود : علاقه ومحبت در راه خدا ، غضب و ناراحتى در راه خدا" [محجة البيضاء] .

۲-لکل اخاء منقطع الا اخاء کان على غير الطمع [کنز ، ۴۴۲۱۹] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مودة أبناء الدنيا تزول لأدنى عارض يعرض [غرر الحکم ، ص۱۳۷] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من وادک لأمر ولى عند انقضائه [غرر الحکم ، ص۴۱۸] .

۳. دوستى هاى پايدار

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الإخوان فى الله تعالى تدوم مودتهم لدوام سببها [غرر الحکم ، ص۴۲۲] .

۲-الْأَخِلاّءُ يوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلاَّ الْمُتَّقِينَ [زخرف/۶۷] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ود أبناء الآخرة يدوم لدوام سببه [غرر الحکم ، ص۴۱۷] .

۴. دوستى خدائى

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يقُولُ اللَّهُ أَنَا وَ حَقَّتْ مَحَبَّتِى لِلَّذِينَ يتَحَابُّونَ مِنْ أَجْلِى [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۲۵] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من فقد أخا فى الله فکأنما فقد أشرف أعضائه [غرر الحکم ، ص۴۱۴] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وُدُّ الْمُومِنِ لِلْمُومِنِ فِى اللَّهِ مِنْ أَعْظَمِ شُعَبِ الْإِيمَانِ [کافى ، ج۲ ، ص۱۲۵] .

۴- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : من استفاد أخا فى الله على إيمان بالله و وفاء بإخائه طلبا لمرضاة الله فقد استفاد شعاعا من نور الله [تحف العقول ، ص۲۹۵] .

۵- قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنِ اسْتَفَادَ أَخاً فِى اللَّهِ اسْتَفَادَ بَيتاً فِى الْجَنَّةِ [وسائل الشيعة ، ج۱۲ ، ص۱۶] .

۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا اسْتَفَادَ امْرُو مُسْلِمٌ فَائِدَةً بَعْدَ الْإِسْلَامِ مِثْلَ أَخٍ يسْتَفِيدُهُ فِى اللَّهِ [أمالى طوسى ، ج۲ ، ص۴۶] .

۷-من فقد اخا فى الله فکانهما فقد اشرف اعضائه [غرر] .

۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالتواخى فى الله تثمر الأخوة [غرر الحکم ، ص۴۲۳] .

۹- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأخ المکتسب فى الله أقرب الأقرباء و أحم [أرحم] من الأمهات و الآباء [غرر الحکم ، ص۴۲۳] .

۵. بعد مکتبى

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا قالَ الرَّجُلُ لِأَخِيهِ أُفٍّ انْقَطَعَ مَا بَينَهُمَا مِنَ الْوَلَايةِ وَ إِذَا قَالَ أَنْتَ عَدُوِّى کفَرَ أَحَدُهُمَا فَإِذَا اتَّهَمَهُ انْمَاثَ الْإِيمَانُ فِى قَلْبِهِ کمَا ينْمَاثُ الْمِلْحُ فِى الْمَاءِ [کافى ، ج۲ ، ص۱۷۰] .

۶. دوستى ممنوع

۱-لا يتَّخِذِ الْمُومِنُونَ الْکافِرِينَ أَوْلِياءَ [آل عمران/۲۸] .

۲-يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّى وَ عَدُوَّکمْ أَوْلِياءَ [ممتحنه/۱] .

۳-الَّذِينَ يتَّخِذُونَ الْکافِرِينَ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِ الْمُومِنِينَ أَ يبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [نساء/۱۳۹] .

۴-لا تَتَّخِذُوا آباءَکمْ وَ إِخْوانَکمْ أَوْلِياءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْکفْرَ عَلَى الْإِيمانِ [توبه/۲۳] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى مَنْ لَمْ تَنْتَفِعْ بِدِينِهِ وَ لَا دُنْيَاهُ فَلَا خَيرَ لَک فِى مُجَالَسَتِهِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدَعِ وَ لَا تُجَالِسُوهُمْ فَتَصِيرُوا عِنْدَ النَّاسِ كَوَاحِدٍ مِنْهُمْ [كافى ، ج۲ ، ص۶۴۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ مُجَالَسَتُهُمْ تُمِيتُ الْقَلْبَ الْجُلُوسُ مَعَ الْأَنْذَالِ وَ الْحَدِيثُ مَعَ النِّسَاءِ وَ الْجُلُوسُ مَعَ الْأَغْنِيَاءِ [كافى ، ج۲ ، ص۶۴۱] .

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : افْرِرْ كُلَّ الْفِرَارِ مِنَ اللَّئِيمِ الْأَحْمَقِ [كافى ، ج۲ ، ص۶۳۸] .

۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِياك وَ كُلَّ مُحْدِثٍ لَا عَهْدَ لَهُ وَ لَا أَمَانَ وَ لَا ذِمَّةَ وَ لَا مِيثَاقَ وَ كُنْ عَلَى حَذَرٍ مِنْ أَوْثَقِ النَّاسِ عِنْدَك [كافى ، ج۲ ، ص۶۳۸] .

۹- قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ص) : يا بُنَى انْظُرْ خَمْسَةً فَلَا تُصَاحِبْهُمْ وَ لَا تُحَادِثْهُمْ وَ لَا تُرَافِقْهُمْ فِى طَرِيقٍ فَقُلْتُ يا أَبَهْ مَنْ هُمْ؟ قَالَ :

إِياك وَ مُصَاحَبَةَ الْكَذَّابِ فَإِنَّهُ بِمَنْزِلَةِ السَّرَابِ يقَرِّبُ لَك الْبَعِيدَ وَ يبَاعِدُ لَك الْقَرِيبَ

وَ إِياك وَ مُصَاحَبَةَ الْفَاسِقِ فَإِنَّهُ بَائِعُك بِأُكلَةٍ أَوْ أَقَلَّ مِنْ ذَلِك

وَ إِياك وَ مُصَاحَبَةَ الْبَخِيلِ فَإِنَّهُ يخْذُلُك فِى مَالِهِ أَحْوَجَ مَا تَكونُ إِلَيهِ

وَ إِياك وَ مُصَاحَبَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يرِيدُ أَنْ ينْفَعَك فَيضُرُّك

وَ إِياك وَ مُصَاحَبَةَ الْقَاطِعِ لِرَحِمِهِ فَإِنِّى وَجَدْتُهُ مَلْعُوناً فِى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِى ثَلَاثَةِ مَوَاضِعَ [كافى ، ج۲ ، ص۳۷۶] .

۱۰-يحْسَبُونَ كلَّ صَيحَةٍ عَلَيهِمْ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ [منافقون/۴] .

۱۱-إذا سَمِعْتُمْ آياتِ اللّهِ يكفَرُ بِها وَ يسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّى يخُوضُوا فِى حَدِيثٍ غَيرِهِ [نساء/۱۴۰] .

۱۲-يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا آباءَكمْ وَ إِخْوانَكمْ أَوْلِياءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكفْرَ عَلَى الْإِيمانِ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [توبه/۲۳] .

۱۳-لا تَجِدُ قَوْماً يومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ يوادُّونَ مَنْ حادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ كانُوا آباءَهُمْ أَوْ أَبْناءَهُمْ أَوْ إِخْوانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ [مجادله/۲۲] .

۱۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احذر من الناس ثلاثة الخائن و الظلوم و النمام لأن من خان لك خانك و من ظلم لك سيظلمك و من نم إليك سينم عليك [تحف العقول ، ص۳۱۵] .

۱۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَتَّخِذَنَّ عَدُوَّ صَدِيقِك صَدِيقاً فَتُعَادِى صَدِيقَك [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۸] .

۱۶- كسى كه به اولياى خدا فحش مى دهد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا ابْنَ النُّعْمَانِ مَنْ قَعَدَ إِلَى سَابِّ أَوْلِيَاءِ اللَّهِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ [تحف العقول ، ص۳۱۳] .

۱۷-كسى كه بادت مى كند :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إياك و صحبة من ألهاك و أغراك فإنه يخذلك و يوبقك [غرر الحكم ، ص۴۳۳] .

۱۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احذر أن توخى من أرادك الطمع أو خوف أو ميل أو مال أو أكل أو شرب و اطلب موخاة الأتقياء و لو فى ظلمات الأرض وإن أفنيت عمرك فى طلبهم [مصباح الشريعة ، ص۱۵۰] .

۱۹- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تواخ من يستر مناقبك و ينشر مثالبك [غرر الحكم ، ص۴۱۸] .

۵. انواع دوست

۱. دوست خوب

۱. ویژگیهای دوست خوب

سوال : یک دوست خوب باید چه ویژگی هایی داشته باشد؟

پاسخ : ۱- در آیات و روایات برای دوست بسیار سفارش شده است ، از جمله :

۱- تمام دوستان در قیامت دشمنانند ، جز متقین.

۲- دوزخیان می گویند : ای کاش با فلانی دوست نمی‌شدی ، ما و مرا از یاد خدا گمراه کرد.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اتَّبِعْ مَنْ يبْكِيك وَ هُوَ لَك نَاصِحٌ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۸] .

قَالَ عِيسَى (ع) : جَالِسُوا مَنْ يذَكرُكمُ اللَّهَ رُويتُهُ يزِيدُ فِي عِلْمِكمْ مَنْطِقُهُ [کافی ، ج۱ ، ص۳۹] .

۳- عاقل باشد.

۴- از خیانت و ستم و سخن چینی دور باشد.

۵- الطاف خدا را نادیده نگیرد.

۶- الطاف والدین را نادیده نگیرد.

۷- الطاف دوستان قبل از تو را نادیده نگیرد.

۸- دنیا او را عوض نکند.

۹- در شادی و غم ، در فقر و غنا ، در رفاه وسختی تو را فراموش نکند.

۲. فواید

۱- تربیت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصديق من كان ناهيا عن الظلم و العدوان معينا على البر و الإحسان [غرر الحکم ، ص۴۱۵] .

۲- قال رسول الله (ص) : مثل الاخوين اذا التقيا مثل اليدين يغسل احداهما الاخرى [محجۀ ، ج۳ ، ص۳۱۹] .

وما التقيا المومنان قط الا افاد الله احدهما من صاحبه خيرا [محجۀ ج ۳ ، ص۳۱۹]

۳-استكثروا من الاخوان فان لكل مومن شفاعۀ يوم القيامۀ [کنز ۲۴۶۴۲و ۲۴۶۴۳] .

۴- رشد اعتقادی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَجْلِسُوا إِلَّا عِنْدَ كلِّ عَالِمٍ يدْعُوكمْ مِنْ خَمْسٍ إِلَى خَمْسٍ مِنَ الشَّك إِلَى الْيقِينِ [مصباح الشريعۀ ، ص۲۰] .

۵- رشد اخلاقی : وَ مِنَ الْكبْرِ إِلَى التَّوَاضُعِ وَ مِنَ الرِّياءِ إِلَى الْإِخْلَاصِ وَ مِنَ الرَّغْبَةِ إِلَى الرَّهْبَةِ وَ مِنَ الْغِشِّ إِلَى النَّصِيحَةِ [مصباح الشريعۀ ، ص۲۰] .

۶- رشد علمی و عقلی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التَّوَدُّدُ نِصْفُ الْعَقْلِ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۴۲] .

۷- تلقین. ۸- مشورت. ۹- شفیع.

۱۰- روابط : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَوَدَّةُ الْآبَاءِ قَرَابَةٌ بَينَ الْأَبْنَاءِ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۰۸] .

۲. بهترین دوست

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المعين على الطاعۀ خير الأصحاب [غرر الحکم ، ص۴۱۶] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصاحب كالرقعۀ فاتخذه مشاكلا [غرر الحکم ، ص۴۲۳] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اختر من كل شيء جديده و من الإخوان أقدمهم [غرر الحکم ، ص۴۱۶] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن أخاك حقا من غفر زلتك و سد خلتك [غرر الحکم ، ص۴۲۱] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير إخوانک من كثر إغضابه لک فی الحق [غرر الحكم ، ص۴۱۷] .
۶ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خَيرُ إِخْوَانِک أَنْصَحُهُمْ [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۳۰] .
۷ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير الإخوان من لم تكن على الدنيا أخوته [غرر الحكم ، ص۴۱۷] .
۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خَيرُ الْإِخْوَانِ مَنْ لَمْ يكنْ عَلَى إِخْوَانِهِ مُسْتَقْصِياً [غرر الحكم ، ص۴۱۷] .
۹ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير الإخوان من كانت فی الله مودته [غرر الحكم ، ص۴۲۳] .
۱۰ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير الإخوان أقلهم مصانعة فی النصيحة [غرر الحكم ، ص۴۱۶] .
۱۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير الإخوان من لا يحوج إخوانه إلى سواه [غرر الحكم ، ص۴۱۷] .
۱۲- قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِی (ع) : خير إخوانک من نسب ذنبک إليه [بحار الأنوار ، ج۷۱ ، ص۱۸۸] .
۱۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير إخوانكم من أهدى إليكم عيوبكم [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳] .
۱۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحَبُّ إِخْوَانِی إِلَی مَنْ أَهْدَى إِلَی عُيوبِی [كافی ، ج۲ ، ص۶۳۹] .
۱۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير إخوانک من عنفک فی طاعة الله سبحانه [غرر الحكم ، ص۴۱۶] .
۱۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير إخوانک من واساک و خير منه من كفاک [غرر الحكم ، ص۴۱۵] .
۱۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير إخوانک من إذا احتجت إليه كفاک و إذا احتاج إليک أعفاک [غرر الحكم ، ص۴۱۵] .
۱۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خير إخوانک من سارع إلى الخير و جذبک إليه و أمرک بالبر و أعانک عليه [غرر الحكم ، ص۴۱۷] .
۱۹- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير إخوانک من أعانک على طاعة الله و صدک عن معاصيه و أمرک برضاه [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳] .
۲۰- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خير الإخوان المساعد على أعمال الآخرة [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۲۳] .

۳. دوست نمونه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كانَ لِی فِيمَا مَضَى أَخٌ فِی اللَّهِ :

۱ـ وَ كانَ يعْظِمُهُ فِی عَينِی صِغَرُ الدُّنْيا فِی عَينِهِ
۲ـ وَ كانَ خَارِجاً مِنْ سُلْطَانِ بَطْنِهِ
۳ـ فَلَا يشْتَهِی مَا لَا يجِدُ
۴ـ وَ لَا يكثِرُ إِذَا وَجَدَ
۵ـ وَ كانَ أَكثَرَ دَهْرِهِ صَامِتاً
۶ـ فَإِنْ قَالَ بَذَّ الْقَائِلِينَ وَ نَقَعَ غَلِيلَ السَّائِلِينَ
۷ـ وَ كانَ ضَعِيفاً مُسْتَضْعَفاً
۸ـ فَإِنْ جاءَ الْجِدُّ فَهُوَ لَيثُ غَابٍ وَ صِلُّ وَادٍ
۹ـ لَا يدْلِی بِحُجَّةٍ حَتَّى يأْتِی قَاضِياً
۱۰ـ وَ كانَ لَا يلُومُ أَحَداً عَلَى مَا يجِدُ الْعُذْرَ فِی مِثْلِهِ حَتَّى يسْمَعَ اعْتِذَارَهُ
۱۱ـ وَ كانَ لَا يشْكو وَجَعاً إِلَّا عِنْدَ بُرْئِهِ
۱۲ـ وَ كانَ يقُولُ مَا يفْعَلُ وَ لَا يقُولُ مَا لَا يفْعَلُ

۱۳ ـ وَ كانَ إِذَا غُلِبَ عَلَى الْكَلَامِ لَمْ يغْلَبْ عَلَى السُّكوتِ

۱۴ ـ وَ كانَ عَلَى مَا يسْمَعُ أَحْرَصَ مِنْهُ عَلَى أَنْ يتَكلَّمَ

۱۵ ـ وَ كانَ إِذَا بَدَهَهُ أَمْرَانِ ينْظُرُ أَيهُمَا أَقْرَبُ إِلَى الْهَوَى فَيخَالِفُهُ فَعَلَيكمْ بِهَذِهِ الْخَلَائِقِ فَالْزَمُوهَا وَ تَنَافَسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِيعُوهَا فَاعْلَمُوا أَنَّ أَخْذَ الْقَلِيلِ خَيرٌ مِنْ تَرْك الْكثِيرِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۸۹] .

۶. حقوق و حدود

۱- امام صادق (ع) می‌فرمایند : "به رفیق خود زیاد تکیه نکن ، گاهی در اثر تکیه بی‌جا افتادنی است که قابل جبران نیست"

۲- اخباری را با دوست در میان بگذار که اگر دشمن فهمید نتواند ضرری برساند شاید دوست امروز دشمن فردای شما شود.

۳- امیر المومنین (ع) می‌فرمایند : "در مورد دوستان صمیمی از هرگونه فداکاری کوتاهی نکن ، لکن در رفاقتهای ظاهری همان مقدار که آنها با لبخند و تعریف و تعارف برگزار می‌کنند تو هم همان مقدار بیشتر اظهار دوستی واطمینان نکن"

۴- با هر که دوست شدی زیاد خودمانی نشو ، زیرا از بین بردن حشمت و وقار ، مثل از بین بردن حیا است.

۱- أَرْوِی عَنِ الْكاظِمِ (ع) : أَنَّهُ وَقَفَ حِيالَ الْكعْبَةِ ثُمَّ قَالَ : مَا أَعْظَمَ حَقَّك يا كعْبَةُ وَ اللَّهِ إِنَّ حَقَّ الْمُومِنِ لَأَعْظَمُ مِنْ حَقِّك [بحار الأنوار ، ج ۷۱ ، ص۲۲۷] .

۲- قَالَ الْكاظِمُ (ع) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ غَشَّ أَخَاهُ ، مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ لَمْ ينْصَحْ أَخَاهُ ، مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنِ احْتَجَبَ عَنْ أَخِيهِ ، مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنِ اغْتَابَ أَخَاهُ [عدة الداعی ، ص۱۸۷] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَقٌّ عَلَى الْمُسْلِمِ إِذَا أَرَادَ سَفَراً أَنْ يعْلِمَ إِخْوَانَهُ وَ حَقٌّ عَلَى إِخْوَانِهِ إِذَا قَدِمَ أَنْ يأْتُوهُ [كافی ، ج ۲ ، ص ۱۷۴] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيكمْ زَكاةَ جَاهِكمْ كمَا فَرَضَ عَلَيكمْ زَكاةَ مَا مَلَكتْ أَيدِيكمْ [تفسير القمی ، ج ۱ ، ص ۱۵۲] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يلزم الحق لأمتی فی أربع :

يحبون التائب

و يرحمون الضعيف

و يعينون المحسن

و يستغفرون للمذنب [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص۲۳۹] .

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَاءِ حَقِّ الْمُومِنِ [كافی ، ج ۲ ، ص ۱۷۰] .

۷- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَحِبَ أَخَاهُ الْمُومِنَ فِی طَرِيقٍ فَتَقَدَّمَهُ بِقَدْرِ مَا يغِيبُ عَنْهُ بَصَرُهُ فَقَدْ أَشَاطَ بِدَمِهِ وَ أَعَانَ عَلَيهِ [أمالی طوسی ، ج ۱۴ ، ص۴۱۳] .

۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من المروة احتمال جنايات الإخوان [غرر الحكم ، ص ۴۲۰] .

۹ ـ يكی از ياران امام صادق (ع) حق مومن را بر مومن پرسيد. امام فرمود ، می‌ترسم عمل نكنی تا بالاخره با اصرار فرمود :

۱ ـ أَيسَرُ حَقٍّ مِنْهَا أَنْ تُحِبَّ لَهُ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِك وَ تَكرَهَ لَهُ مَا تَكرَهُ لِنَفْسِك

۲ ـ وَ الْحَقُّ الثَّانِی أَنْ تَجْتَنِبَ سَخَطَهُ وَ تَتَّبِعَ مَرْضَاتَهُ وَ تُطِيعَ أَمْرَهُ

۳ ـ وَ الْحَقُّ الثَّالِثُ أَنْ تُعِينَهُ بِنَفْسِك وَ مَالِك وَ لِسَانِك وَ يدِك وَ رِجْلِك

۴ـ وَ الْحَقُّ الرَّابِعُ أَنْ تَكونَ عَينَهُ وَ دَلِيلَهُ وَ مِرْآتَهُ

۵ـ وَ الْحَقُّ الْخَامِسُ أَنْ لَا تَشْبَعَ وَ يجُوعُ وَ لَا تَرْوَى وَ يظْمَأُ وَ لَا تَلْبَسَ وَ يعْرَى

۶ـ وَ الْحَقُّ السَّادِسُ أَنْ يكونَ لَک خَادِمٌ وَ لَيسَ لِأَخِيک خَادِمٌ فَوَاجِبٌ أَنْ تَبْعَثَ خَادِمَک فَيغْسِلَ ثِيابَهُ وَ يصْنَعَ طَعَامَهُ وَ يمَهِّدَ فِرَاشَهُ

۷ـ وَ الْحَقُّ السَّابِعُ أَنْ تُبِرَّ قَسَمَهُ وَ تُجِيبَ دَعْوَتَهُ وَ تَعُودَ مَرِيضَهُ وَ تَشْهَدَ جَنَازَتَهُ. [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۹] .

۱۰- قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : وَ أَمَّا حَقُّ أَخِيک فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّهُ يدُک وَ عِزُّک وَ قُوَّتُک فَلَا تَتَّخِذْهُ سِلَاحاً عَلَى مَعْصِيةِ اللَّهِ وَ لَا عُدَّةً لِلظُّلْمِ لِخَلْقِ اللَّهِ وَ لَا تَدَعْ نُصْرَتَهُ عَلَى عَدُوِّهِ وَ النَّصِيحَةَ لَهُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۶۲۱] .

۱۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِلْمُومِنِ عَلَى الْمُومِنِ سَبْعَةُ حُقُوقٍ وَاجِبَةٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيهِ :

۱- احترام : الْإِجْلَالُ لَهُ فِی عَينِهِ

۲- محبت : وَ الْوُدُّ لَهُ فِی صَدْرِهِ

۳- مواسات : وَ الْمُوَاسَاةُ لَهُ فِی مَالِهِ

۴- حمايت : وَ أَنْ يحَرِّمَ غِيبَتَهُ

۵- عيادت : وَ أَنْ يعُودَهُ فِی مَرَضِهِ

۶- تشييع : وَ أَنْ يشَيعَ جَنَازَتَهُ

۷- ياد خير : وَ أَنْ لَا يقُولَ فِيهِ بَعْدَ مَوْتِهِ إِلَّا خَيراً [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۸] .

۱۲- رسول خدا (ص) با يکی از ياران خويش وارد نيزاری شدند و دو قطعه مسواک از آن گرفتند ، يکی صاف و ديگری کج سپس مسواک صاف را به يارش عطا فرمود.فقال : " يا رسول الله کنت احق بالمستقيم منی.فقال (ص) : ما من صاحب يصحب صاحبا و لو ساعهٔ من نهار الا يسئل عن صحبته هل اقام فيه حق اللهام اضاعه؟" فقال الفيض الکاشانی : فاشار (ص) الی ان الايثار هو القيام بحق الله فی الصحبه. [محجهٔ البيضاء ، ج۳ ، ص۳۲۰] .

۱۳- ايثار : قال رسول الله (ص) : ليس من المروهٔ الربح علی الاخوان [نهج الفصاحهٔ ، ص۵۰۹] .

۱۴- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مِنْ حَقِّ الْمُومِنِ عَلَى أَخِيهِ الْمُومِنِ أَنْ يشْبِعَ جَوْعَتَهُ وَ يوَارِی عَوْرَتَهُ وَ يفَرِّجَ عَنْهُ كرْبَتَهُ وَ يقْضِی دَينَهُ فَإِذَا مَاتَ خَلَفَهُ فِی أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۹] .

۱۵- امام سجاد (ع) در رساله حقوق می‌فرمايد : "الف- با دوست ، خوش انصاف و اهل گذشت باش و در احترام گرفتن همان طوری که او احترام می‌کند احترامش کن. نگو که من بالاترم بايد او احترام از من بگيرد.ب- اگر دوست شما در احسان سبقت گرفت شما تلافی کنيد. ج- با دوست خود طوری باش که شما هميشه وسيله خوشی او باشی و برای او رحمت باشی نه عذاب.

د- در برآوردن حاجات او کوتاهی نکند ، بادوست خود با ادب سخن گويد ، درکارها از او مشورت کند ، راهنمائی‌های مفيد بنمايد.

ه- در غفلتها ، بيچارگی ها ، ترس ها ، ورشکستگی ها ، محروميت ها ، مسافرت ها ، تربيت ها ، اولادها و تجارت ها از هر گونه فداکاری دريغ نکند.

و- راهنمايی او ازراه دلسوزی باشد ، نه مسخره کردن.

ز- رفيق نبايدعيبهای رفيق را به خاطر بسپارد تا روزی که دشمن او شد آنرا ظاهر کند ، چنين شخصی مورد غضب خداوند

است.

ح- اگررفیقش خطائی کرد وعذرآورد عذرش را بپذیرد.

ط- اگر لغزشهای رفیق را دید به رو نیاورد و به طور عاقلانه او را نهی کند

ی- از تهمت زدن به او ، غیبت کردن او ، اهانت و خوار شمردن او دوری کند".

۱۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُومِنِ عَلَى الْمُومِنِ أَنْ لَا يقُولَ لَهُ أُفٍّ وَ إِذَا قَالَ لَهُ أُفٍّ فَلَيسَ بَينَهُمَا وَلَايـةٌ وَ إِذَا قَالَ لَهُ أَنْتَ عَدُوِّى فَقَدْ كفَرَ أَحَدُهُمَا وَ إِذَا اتَّهَمَهُ انْمَاثَ الْإِيمَانُ فِى قَلْبِهِ كمَا ينْمَاثُ الْمِلْحُ فِى الْمَاءِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۷۱] .

۷. آفات دوستی

۱- افسردگی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الملل (الملک) يفسد الأخوة [غرر الحكم ، ص۴۱۹] .

۲- بی توجهی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إيـاك أن تغفل عن حق أخيك اتكالا على واجب حقك عليه فإن لأخيك عليك من الحق مثل الذى لك عليه [غرر الحكم ، ص۴۲۱] .

۳- طمع : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من آخى فى الدنيا (للدنيا) حرم [غرر الحكم ، ص۴۲۳] .

۴- خودبینی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من ناقش الإخوان قل صديقه [غرر الحكم ، ص۴۱۹] .

۵- انگیزه غیر خدائی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احذر أن توخى من أرادك الطمع أو خوف أو ميل أو مال أو أكل أو شـرب [مصباح الشريعة ، ص ۱۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مـا تواخى قوم على غير ذات الله سبحانه إلاـ كـانت أخوتهم عليهم ترة (ترة عليهم) يوم العرض على الله سبحانه [غرر الحكم ، ص۴۲۳] .

۷- خجالت دادن : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا احْتَشَمَ الْمُومِنُ أَخَاهُ فَقَدْ فَارَقَهُ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۸۰] .

۷- سخن چینی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَطَاعَ الْوَاشِى ضَيعَ الصَّدِيقَ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۳۹] .

۸- حسد : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حَسَدُ الصَّدِيقِ مِنْ سُقْمِ الْمَوَدَّةِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۱۸] .

۹- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ وَضَعَ حُبَّهُ فِى غَيرِ مَوْضِعٍ فَقَدْ تَعَرَّضَ لِلْقَطِيعَةِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۶۶] .

۱۰- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا تفتش الناس عن أديانهم فتبقى بلا صديق [تحف العقول ، ص۳۶۹] .

۱۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : احتمـل أخـاك على ما فيه و لا تكثر العتاب فإنه يورث الضـغينة و يجر إلى البغضـة و استعتب من رجوت إعتابه [تحف العقول ، ص۸۲] .

۸. نوع رفتار با دوست از نظر قرآن وسنّت

اسلام عزیز دسـتوراتی برای زیـاد کردن رفیـق از نظر کمیت و کیفیـت دارد کـه بـه اجمـالی از آن اشـاره می کنیم ، ولی برای تفصیل آن به روایات کتاب العشرة مراجعه شود.

۱- جواب سلام رابهتر بگوئیم إِذا حُيیتُم بِتَحِيةٍ فَحيوا بِأَحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها إِنَّ اللّهَ كانَ عَلى كلِّ شَيءٍ حَسِيباً [نساء/۸۶] .

۲- در سلام پیشی بگیریم ، اجر سلام کننده بیشتر است.

۳- مصافحه کنیم : چندین حدیث داریم که گناهان را مثل برگ درختان خشک می کند.

۴- دست را از دست رفیقت برندارد ، تا او اول بردارد.

۵- برخورد با مردم با لبخند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْقَ أَخَاكَ بِوَجْهٍ مُنْبَسِطٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۳] .

۶- مهربانی کردن با مردم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ نِصْفُ الْعَقْلِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۳] .

۷- احترام به عقیده و حرف مردم گذاشتن (در بین حرفشان حرف نزنیم ، یک دفعه مخالف عقیده آنها چیزی نگوئیم) ، چه هر شخصی به حرف و عقیده خود علاقه دارد.

۸- با نام نیک صدا زدن : وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمانِ [حجرات/۱۱] .

و لایسخر قوم من قوم

۹- در برخورد با مردم از اسم و شهرت او سوال کنیم و الا- جفاکرده‌ایم (گویند از نظر روانی هر شخصی علاقه به معروفیت دارد)

۱۰- دیدار رفیق (در حدیثی است که رفیق به منزل دوست خود که آید ملک ندا می‌کند تو زائر خدایی)

۱۱-عفو واغماض : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَيكُمْ بِالْعَفْوِ فَإِنَّ الْعَفْوَ لَا يزِيدُ الْعَبْدَ إِلَّا عِزّاً فَتَعَافَوْا يعِزَّكُمُ اللَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

۱۲- رو آوردن به کسانی که از تو اعراض می‌کنند : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثٌ لَا يزِيدُ اللَّهُ بِهِنَّ الْمَرْءَ الْمُسْلِمَ إِلَّا عِزّاً الصَّفْحُ عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَ إِعْطَاءُ مَنْ حَرَمَهُ وَ الصِّلَةُ لِمَنْ قَطَعَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

۱۳- تواضع : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مِنَ التَّوَاضُعِ أَنْ يجْلِسَ الرَّجُلُ دُونَ شَرَفِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنَ التَّوَاضُعِ أَنْ تُسَلِّمَ عَلَى مَنْ لَقِيتَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مَنْ تَوَاضَعَ لِلَّهِ رَفَعَهُ اللَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۲] .

۱۴- انصاف ، گرچه به ضررش باشد : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فِي كَلَامٍ لَهُ : أَلَا إِنَّهُ مَنْ ينْصِفِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ لَمْ يزِدْهُ اللَّهُ إِلَّا عِزّاً [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَنْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ رُضِي بِهِ حَكَماً لِغَيرِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۶] .

بیست حدیث در کافی راجع به انصاف داریم.

۱۵- ادخال سرور مومن :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَحَبَّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِدْخَالُ السُّرُورِ عَلَى الْمُومِنِينَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۹] .

۱۶- مهمانی کردن یکی از بهترین وسائل دوست یابی است ، البته باید مهمان نوازی برای رضای خدا باشد و دوست یابی از آثار قهری آن است.

۱۷- هدیه : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الهدیة تورث المودة و تجدد الإخوة و تذهب الضغینة [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۹۴] .

هدیه دوستی را زیاد می‌کند ، .بهترین هدیه چیست؟

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نِعْمَ الشَّيءُ الْهَدِيةُ أَمَامَ الْحَاجَةِ وَ قَالَ تَهَادَوْا تَحَابُّوا فَإِنَّ الْهَدِيةَ تَذْهَبُ بِالضَّغَائِنِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۷] .

۱۸- وفای به عهد از موجبات باقی داشتن رفاقت وخلف وعده از اسباب به هم خوردن رفاقت است.

۱۹- راستی و صداقت علاقه را زیاد می کند ، هم چنان که دورویی و نفاق دوستی را متلاشی می کند.

۲۰- مراعات حیا در کلام وتمام کارها : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ كَسَاهُ الْحَيَاءُ ثَوْبَهُ لَمْ يرَ النَّاسُ عَيبَهُ [نهج البلاغه ، حکمت

. [۲۲۳

۲۱- قَالَ الْکاظِمُ (ع) : أ یأتی أحدکم إلی دکان أخیه أو منزله عند الضائقة فیستخرج کیسه و یأخذ ما یحتاج إلیه فلا ینکر علیه قال لا قال فلستم علی ما أحب فی التواصل [بحار الأنوار ، ج۷۱ ، ص۲۳۱] .

۲۲- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ابذل لأخیک دمک و مالک و لعدوک عدلک و إنصافک [تحف العقول ، ص۲۱۲] .

۲۳-عَنْ جَابِرٍ الْجُعْفِی قَالَ : "تَقَبَّضْتُ بَینَ یدَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک رُبَّمَا حَزِنْتُ مِنْ غَیرِ مُصِیبَةٍ تُصِیبُنِی أَوْ أَمْرٍ ینْزِلُ بِی حَتَّی یعْرِفَ ذَلِک أَهْلِی فِی وَجْهِی وَ صَدِیقِی فَقَالَ نَعَمْ یا جَابِرُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ الْمُومِنِینَ مِنْ طِینَةِ الْجِنَانِ وَ أَجْرَی فِیهِمْ مِنْ رِیحِ رُوحِهِ فَلِذَلِک الْمُومِنُ أَخُو الْمُومِنِ لِأَبِیهِ وَ أُمِّهِ فَإِذَا أَصَابَ رُوحاً مِنْ تِلْک الْأَرْوَاحِ فِی بَلَدٍ مِنَ الْبُلْدَانِ حُزْنٌ حَزِنَتْ هَذِهِ لِأَنَّهَا مِنْهَا" [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۶] .

" بعضی اوقات ناراحتم ، نمی دانم چرا بی جهت به طوری که اهل وعیال می فهمند ، فرمود : بله! خداوند مومنین را از یک طینت خلق کرده و از یک روح ، از یک پدر ومادر و چون گاهی بعضی از مومنین در بعضی از نقاط ناراحت می‌شوند ، روح شما هم در شهر خود ناراحت است".

۲۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ بَنُو أَبٍ وَ أُمٍّ وَ إِذَا ضَرَبَ عَلَی رَجُلٍ مِنْهُمْ عِرْقٌ سَهِرَ لَهُ الْآخَرُونَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۵] .

۲۵ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُومِنُ أَخُو الْمُومِنِ کالْجَسَدِ الْوَاحِدِ إِنِ اشْتَکی شَیئاً مِنْهُ وَجَدَ أَلَمَ ذَلِک فِی سَائِرِ جَسَدِهِ وَ أَرْوَاحُهُمَا مِنْ رُوحٍ وَاحِدَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۶] .

۲۶-عن صالح بن الحکم قال : "سمعت رجلا یسأل أبا عبد الله (ع) عن الرجل یقول إنی أودک فکیف أعلم أنه یودنی قال امتحن قلبک فإن کنت توده فإنه یودک" [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۶۶] .

۲۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ فِی عَوْنِ الْعَبْدِ مَا دَامَ الْعَبْدُ فِی عَوْنِ أَخِیهِ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۱۰۷] .

۲۸- علی (ع) : لعشرون درهما اعطیها اخی فی الله احب الی من مأته درهم أتصدق بها علی المساکین

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا عَلَیک أَنْ تَصْحَبَ ذَا الْعَقْلِ وَ إِنْ لَمْ تَحْمَدْ کرَمَهُ وَ لَکنِ انْتَفِعْ بِعَقْلِهِ وَ احْتَرِسْ مِنْ سَیئِ أَخْلَاقِهِ وَ لَا تَدَعَنَّ صُحْبَةَ الْکرِیمِ وَ إِنْ لَمْ تَنْتَفِعْ بِعَقْلِهِ وَ لَکنِ انْتَفِعْ بِکرَمِهِ بِعَقْلِک [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۸] .

۲۹- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَ مِنْ أَخِیهِ وَثِیقَةَ دِینٍ وَ سَدَادَ طَرِیقٍ فَلَا یسْمَعَنَّ فِیهِ أَقَاوِیلَ الرِّجَالِ. [نهج البلاغه ، خطبه ۱۴۱] .

۳۰- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اسْتَکثِرُوا مِنَ الْإِخْوَانِ فَإِنَّ لِکلِّ مُومِنٍ شَفَاعَةً [وسائل الشیعة ، ج۱۲ ، ص۱۷] .

۳۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُومِنُ مِرْآةٌ لِأَخِیهِ الْمُومِنِ [الجعفریات ، ص۱۹۷] .

۳۲-مثل الاخوین مثل الیدین تغسل احدهما الاخری [نهج الفصاحة ، ص۵۶۶] .

۳۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مثل المؤمن فی توادهم و تراحمهم کمثل الجسد إذا اشتکی بعضه تداعی سائره بالسهر و الحمی [بحار الأنوار ، ج۵۸ ، ص ۱۵۰] .

۴- قال رسول الله (ص) : مثل الاخوین التقیا مثل الیدین یغسل احداهما الاخری و ما التقی المومنان قط الا افاد الله احدهما من صاحبه خیرا [محجة البیضاء ، ج‌ص ، ص۳۱۹] .

۳۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَحِبَ مُومِناً أَرْبَعِینَ خُطْوَةً سَأَلَهُ اللَّهُ عَنْهُ یوْمَ الْقِیامَةِ [أمالی طوسی ، ج۱۴ ، ص۴۱۳] .

۱-وَ لا تَطْرُدِ الَّذِینَ یدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِی یرِیدُونَ وَجْهَهُ [انعام/۵۲] .

۲- سرشناسان قریش دیدند که بلال و خبّاب و عمار گرد رسول خدا (ص) جمع شدند گفتند : آیا با اینها راضی و قانعی؟ آنان را طرد کن تا ما به سوی تو بیائیم ، ولی قرآن با این آیه دست رد بر سینه آنان زد. [بحار. ج ۷۴ ، ص۱۸۳]

۳-وَ اصْبِرْ نَفْسَک مَعَ الَّذِینَ یدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِی [کهف/۲۸] .

۴-عَبَسَ وَ تَوَلّی أَنْ جاءَهُ الْأَعْمی وَ ما یدْرِیک لَعَلَّهُ یزَّکی [عبس/۳-۱] .

۱. دید سالم ودید انحرافی

۱. دید سالم و اهمیت آن درقرآن

۱.یوْمَ تُبْلَی السَّرائِرُ [طارق /۹] .

۲....فَبَصَرُک الْیوْمَ حَدِیدٌ [ق /۲۲] .

۳. اصولاً دید حضرت آدم با سوگند ابلیس (قاسمها) این شد که گندم... شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَ مُلْک لا یبْلی [طه /۱۲۰] . است و او را گرفتار کرد.

۴. نقش دید در عمل :

... إِذْ یرِیکهُمُ اللّهُ فِی مَنامِک قَلِیلاً [انفال /۴۳] .

۵. آیات : وَ إِذْ زَینَ لَهُمُ الشَّیطانُ أَعْمالَهُمْ... [انفال /۴۸] .

حسبو ویحسبون و...

وَ لا تُعْجِبْک أَمْوالُهُمْ وَ أَوْلادُهُمْ... [توبه /۸۵] .

کلُّ حِزْبٍ بِما لَدَیهِمْ فَرِحُونَ [مومنون /۵۳ و روم /۳۲] .

...عَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئاً وَ هُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ عَسی أَنْ تُحِبُّوا شَیئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَکمْ... [بقره /۲۱۶] .

و امثال آن همه و همه برای این است که : دید انسان اگر منهای راهنمائی وحی و اولیای معصوم باشد ، به انحراف کشیده می‌شود.

۲. دید انحرافی و اهمیت آن درقرآن

۱.قل لا یستوی الخبیث و الطیب ولو اعجبک کثرة الخبیث [مائده ، ۱۰۱] .

۲.... فلم یغنیا من الله شیئا [تحریم ، ۱۰] .

۳.و ما اموالکم و لا او لادکم بالتی تقربکم عندنا زلفی [سبا ، ۳۷] .

۴.و ما هذه الحیوة الدنیا الا لهو و لعب و ان الدار الاخرة لهی الحیوان [عنکبوت ، ۶۴] .

۵.... قالوا بل نتبع ما وجدنا علیه آباءنا [لقمان ، ۲۱] .

۶.لا یستوی من انفق من قبل الفتح و قاتل اولئک اعظم درجة [حدید ، ۱۰] .

۷.ان ابنی من اهلی انه لیس من اهلک [هود ، ۴۶] .

۸.انومن لک واتبعک الارذلون [شعراء ، ۱۱۱] .

۹.افمنیهدی الی الحق احق ان یتبع امن لا یهدی الا ان یهدی فما لکمکیف تحکمون [یونس ، ۳۵] .

۱۰.و ما یتبع اکثرهم الا ظنا ان الظن لا یغنی من الحق شیئا [یونس ، ۳۹] .

۱۱.اجعلتم سقایة الحاج و عمارة المسجد الحرام کمن امن بالله... [توبه ، ۱۹] .

۱۲.اتخشونهم والله احق ان تخشونه ان کنتم مومنین [توبه ، ۱۳] .

۱۳.و قالوا لولانزل هذا القران علی رجل من القریتین عظیم [زخرف ، ۳۱] .

۱۴.انی یکون له الملک و لم یوت سعة من المال [بقره ، ۲۴۸] .

۳. انواع انحراف درقرآن

۱. توحید

۱.سیقول الذین اشرکوا لو شاءالله ما اشرکنا و لو اباؤنا و لاحرمنا من شییء کذلک کذب الذین من قبلهم حتی ذاقوا باسنا [انعام ، ۱۴۸] .

۲.قال الذین اشرکوا لو شاء الله ما عبدنا من دونه من شییء [نحل ، ۳۵] .

۳.احسب الذین یعملون السیئات ان یسبقونها [عنکبوت ، ۴] .

۴.و ما کنتم تستترون ان یشهد علیکم سمعکم و لا ابصارکم و لاجلودکم ولکن ظننتم ان الله لا یعلم کثیرا مماتعملون (خیال می‌کردند خدا نمی‌داند.) [فصلت ، ۲۲] .

۵.و قالوا اتخذ الله و ولدا سبحانه [بقره ، ۱۱۵]

۶.افامنوا مکر الله [اعراف ، ۹۸]

۷.اجعل لنا الها کما لهم الهة [اعراف ، ۱۴۰]

۸.رب ارنی انظر الیک قال لن ترانی [اعراف ، ۱۴۰]

۹.یا صاحبی السجن ءارباب متفرقون خیر ام الله الواحد القهار [یوسف ، ۳۸]

۱۰.... اسباب السموات فاطلع الی اله موسی [غافر ، ۳۸]

۱۱.فظن الن نقدر علیه (آری ، یک لحظه توجه غلط او را به درون ماهی انداخت)

۱۲.ام حسبت ان اصحاب الکهف و الرقیم کانوا من ایاتنا عجبا [کهف ، ۹] .سی دی؟؟

۱۳.افحسبتم انما خلقناکم عبثا [مومنون ، ۱۱۵] .

۱۴.و لا تحسبن الله غافلا عما یعمل الظالمون [ابراهیم ، ۴۲] .

۱۵.فلا تحسبن الله فحلف وعده رسله [ابراهیم ، ۴۷] .

۱۶.ایحسب ان لن یقدر علیه احد [بلد ، ۵] .

۱۷.ایحسب ان لم یره احد [بلد ، ۷] .

۱۸.ام یحسبون انا لا نسمع سرهم ونجویهم [زخرف ، ۸۰] .

۲. پیامبران

۱.وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ ما ذا أَنْزَلَ رَبُّکُمْ قالُوا أَساطِیرُ الْأَوَّلِینَ [نحل /۲۴] .

۲.وَ قالُوا لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ عَلى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْیَتَیْنِ عَظِیمٍ [زخرف /۳۱] .

۳.ما کانَ إِبْراهِیمُ یَهُودِیا وَ لا نَصْرانِیا وَ لکِنْ کانَ حَنِیفاً مُسْلِماً وَ ما کانَ مِنَ الْمُشْرِکینَ [آل عمران /۶۷] .

۴.أَ وَ عَجِبْتُمْ أَنْ جاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَ لِتَتَّقُوا وَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ [اعراف /۶۳] .

۵.... فَقالُوا أَ بَشَرٌ يهْدُونَنا... [تغابن /۶] .

۶....وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَيئَةٌ يطَّيرُوا بِمُوسى وَ مَنْ مَعَهُ... [اعراف /۱۳۱] .

۷....وَ يقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ... [توبه /۶۱] .

۸....وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا بَيناتٍ قالُوا ما هـذا إِلاّ رَجُلٌ يرِيدُ أَنْ يصُدَّكُمْ عَمّا كانَ يعْبُدُ آباوكُمْ وَ قالُوا ما هذا إِلاّ إِفْكٌ مُفْتَرىً... [سبأ /۴۳] .

۹.وَ إِنْ يرَوْا آيةً يعْرِضُوا وَ يقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ [قمر /۲] .

۱۰.وَ يصْنَعُ الْفُلْكَ وَ كلَّما مَرَّ عَلَيهِ مَلأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ... [هود /۳۸] .

۱۱.وَ قالُوا ما لِهذَا الرَّسُولِ يأْكلُ الطَّعامَ وَ يمْشِي فِي الْأَسْواقِ ... [فرقان /۷] .

۱۲.وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لَوْ لا نُزِّلَ عَلَيهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً ... [فرقان /۳۲] .

۱۳.قالُوا أَ نُومِنُ لَكَ وَ اتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ [شعراء /۱۱۱] .

۱۴.قالَ أَ جِئْتَنا لِتُخْرِجَنا مِنْ أَرْضِنا بِسِحْرِكَ يا مُوسى [طه /۵۷] .

۳. انسان

۱.أَ حَسِبَ النّاسُ أَنْ يتْرَكوا أَنْ يقُولُوا آمَنّا وَ هُمْ لا يفْتَنُونَ [عنكبوت /۲] .

۲.أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يعْمَلُونَ السَّيئاتِ أَنْ يسْبِقُونا [عنكبوت /۴] .

۳.أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيئاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كالَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَواءً مَحْياهُمْ وَ مَماتُهُمْ... [جاثيه /۲۱] .

۴.أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يخْرِجَ اللّهُ أَضْغانَهُمْ [محمد /۲۹] .

۵.أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا يأْتِكمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكمْ... [بقره /۲۱۴] .

۶.أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا يعْلَمِ اللّهُ الَّذِينَ جاهَدُوا مِنْكمْ... [آل عمران /۱۴۲] .

۷.أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُتْرَكوا وَ لَمّا يعْلَمِ اللّهُ الَّذِينَ جاهَدُوا مِنْكمْ ... [توبه /۱۶] .

۸.وَ الَّذِينَ كفَرُوا أَعْمالُهُمْ كسَرابٍ بِقِيعَةٍ يحْسَبُهُ الظَّمْآنُ ماءً [نور /۳۹] .

۹.يحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ مِنَ التَّعَفُّفِ... [بقره /۲۷۳] .

۴. نعمت

۱.يحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه /۳] .

۲.وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذِينَ يبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيراً لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ... [آل عمران /۱۸۰] .

۳.أَ يحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنِينَنُسارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيراتِ بَلْ لا يشْعُرُونَ [مومنون /۵۵ و۵۶]

۴.وَ ما آتَيتُمْ مِنْ رِباً لِيرْبُوَا فِي أَمْوالِ النّاسِ فَلا يرْبُوا عِنْدَ اللّهِ وَ ما آتَيتُمْ مِنْ زَكاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّهِ فَأُولئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ [روم /۳۹] .

۵.قالَ إِنَّما أُوتِيتُهُ عَلى عِلْمٍ عِنْدِي [قصص /۷۸] .

۶.فَأَمَّا الْإِنْسانُ إِذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَكرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَيقُولُ رَبِّي أَكرَمَنِ
وَ أَمّا إِذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيقُولُ رَبِّي أَهانَنِ
كلاّ بَلْ لا تُكرِمُونَ الْيتِيمَ [فجر /۱۵-۱۷] .

۷.... قالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنّا قُوَّةً أَ وَ لَمْ يرَوْا أَنَّ اللّهَ الَّذِى خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً... [فصلت /۱۵] .

۵. طبيعت

۱.وَ تَرَى الْجِبالَ تَحْسَبُها جامِدَةً وَ هِى تَمُرُّ مَرَّ السَّحابِ... [نمل /۸۸] .

۲.وَ تَحْسَبُهُمْ أَيقاظاً وَ هُمْ رُقُودٌ [كهف /۱۸] .

۶. جهان

۱....وَ ما خَلَقْنَا السَّماءَ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَينَهُما باطِلاً ذلِك ظَنُّ الَّذِينَ كفَرُوا... [ص /۲۷] .

۷. جامعه

۱.أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكثَرَهُمْ يسْمَعُونَ أَوْ يعْقِلُونَ... [فرقان/۴۴] .

۲.لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يفْرَحُونَ بِما أَتَوْا وَ يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ... [آل‌عمران/۱۸۸] .

۳.لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كفَرُوا مُعْجِزِينَ فِى الْأَرْضِ... [نور/۵۷] .

۴....تَحْسَبُهُمْ جَمِيعاً وَ قُلُوبُهُمْ شَتّى... [حشر/۱۴] .

۵.وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذِينَ كفَرُوا أَنَّما نُمْلِى لَهُمْ خَيرٌ لِأَنْفُسِهِمْ... [آل‌عمران/۱۷۸] .

۶....يحْسَبُونَ كلَّ صَيحَةٍ عَلَيهِمْ... [منافقون/۴] .

۷.... وَ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلى شَيءٍ... [مجادله/۱۸] .

۸.... عَلَيكمْ أَنْفُسَكمْ لا يضُرُّكمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيتُمْ... [مائده/۱۰۵] .

۸. اعمال

۱.وَ إِنْ تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يقُولُوا هذِهِ مِنْ عِنْدِ اللّهِ وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَيئَةٌ يقُولُوا هذِهِ مِنْ عِنْدِك قُلْ كلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّهِ... [نساء /۷۸] .

۲.فَإِذا جاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قالُوا لَنا هذِهِ وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَيئَةٌ يطَّيرُوا بِمُوسى وَ مَنْ مَعَهُ... [اعراف /۱۳۱] .

۳.لَيسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لكنَّ الْبِرَّ ... [بقره /۱۷۷] .

۴.ذلِك بِأَنَّهُمْ قالُوا إِنَّمَا الْبَيعُ مِثْلُ الرِّبا [بقره /۲۷۵] .

۵.... ما رَمَيتَ إِذْ رَمَيتَ وَ لكنَّ اللّهَ رَمى... [انفال /۱۷] .

۶.وَ ما كانَ صَلاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيتِ إِلاّ مُكاءً وَ تَصْدِيةً... [انفال /۳۵] .

۷.إِنَّكمْ لَتَأْتُونَ الرِّجالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّساءِ... [اعراف /۸۱] .

۸....وَ إِذا جاوك حَيوْك بِما لَمْ يحَيك بِهِ اللّهُ... [مجادله /۸] .

۹.وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ أَنْفِقُوا مِمّا رَزَقَكمُ اللّهُ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَ نُطْعِمُ مَنْ لَوْ يشاءُ اللّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنْتُمْ إِلاّ فِى ضَلالٍ مُبِينٍ [يس /۴۷] .

۱۰.يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا يسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسى أَنْ يكونُوا خَيراً مِنْهُمْ... [حجرات /۱۱] .

۱۱.قالُوا يا شُعَيبُ أَ صَلاتُک تَأْمُرُک أَنْ نَتْرُک ما يعْبُدُ آباونا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِى أَمْوالِنا ما نَشوا... [هود/۸۷] .

۱۲....وَ ما كيدُ الْكافِرِينَ إِلاّ فِى ضَلالٍ [غافر/۲۵] .

۱۳.لَنْ ينالَ اللّهَ لُحُومُها وَ لا دِماوها وَ لكنْ ينالُهُ التَّقْوى... [حج/۳۷] .

۱۴.وَ مِنَ الْأَعْرابِ مَنْ يتَّخِذُ ما ينْفِقُ مَغْرَماً وَ يتَرَبَّصُ بِكمُ الدَّوائِرَ... [توبه/۹۸] .

۹. دشمنان

۱.وَدَّتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يضِلّونَكمْ وَ ما يضِلّونَ إِلاّ أَنْفُسَهُمْ... [آل‌عمران/۶۹] .
۲.بَلْ يريدُ كلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يوتى صُحُفاً مُنَشَّرَةً
كلّا بَلْ لا يخافُونَ الْ‌آخِرَةَ
كلّا إِنَّهُ تَذْكرَةٌ [مدثر/۵۲-۵۴] .
۳.وَ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ آمِنُوا بِالَّذِى أُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اكفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [آل‌عمران/۷۲] .
۴.وَدَّ الَّذِينَ كفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكمْ وَ أَمْتِعَتِكمْ فَيمِيلُونَ عَلَيكمْ مَيلَةً واحِدَةً [نساء/۱۰۲] .

۴. آثار دید انحرافی درقرآن

۱. انحصارطلبی
وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ ما ذا أَنْزَلَ رَبُّكمْ قالُوا أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [نحل /۲۴] .
ذلک بانهم قالوا لن تمسنا النار الا ایاما معدودات [آل عمران ، ۲۳] .
۲. شعار منهای عمل
قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی [آل عمران ، ۳۹] .
ان اولی الناس بابراهیم للذین اتبعوه [آل عمران ، ۶۸] .
۳. ایمان بی تسلیم
فلا و ربک لا یومنون حتی یحکموک فیما شجر بینهم [نساء ، ۶۴] .
۴. ایمان بی دردسر
الم‌تر الی الذین یزعمون انهم امنوا الیک و ما انزل من قبلک یریدون ان یتحاکموا الی الطاغوت و قد امروا ان یکفروا به [نساء ، ۵۹] .
۵. امید به دشمن
و لن ترضی عنک الیهود و لا النصاری حتی تتبع ملتهم [بقره ، ۱۱۹] .
و قالوا کونوا هودا او نصاری تهتدوا [بقره ، ۱۳۴] .

۱. دین وسیاست

۱. رابطه دین وسیاست

سوره اعراف آیات ۱۷۵ و ۱۷۶ ، داستان بَلْعَم کهآتَیناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوین [اعراف/۱۷۵] .
بلعم از علمای بنی اسرائیل ، مبلغ رسمی موسی و مستجاب الدّعوه بود ، ولی با وعده و وعید فرعون گول خورد و در زمره مخالفان موسی قرار گرفت.
الف : آتَیناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها [اعراف/۱۷۵] .
در اوّل ، آیات و علوم الهی همچون پوست او را پوشانیده بود ، لکن از پوست جدا شد.
ب : فَأَتْبَعَهُ الشَّیطان [اعراف/۱۷۵] .

اول شیطان از او مأیوس شد ، ولی او قدم اول انحراف را که برداشت ، شیطان هم او را تعقیب کرد.

ج : وَ لَوْ شِئْنا لَرَفَعْناهُ بِها [اعراف/۱۷۶] .

اگر می‌خواستیم می‌توانستیم او را در مسیر حق اجبارا به مقام رفیع رسانیم ، لکن برنامه و سنت خدا آزادی است.

د : فَمَثَلُهُ کَمَثَلِ الْکَلْبِ [اعراف/۱۷۶] .

مثل او (در دنیاپرستی و سیر نشدن از دنیا) مثل سگی است که اگر به او حمله کنی ، دهانش باز و زبان بیرون می‌آورد و اگر به حال خودش بگذاری باز همین کار را می‌کند.

ه : امام باقر (ع) می‌فرماید : موضوع آیه مربوط به بلعم است ، لیکن هر کسی که از اهل قبله هوای خود را بر هُدی غلبه دهد ، این چنین خواهد بود.

عَنْ سُلَیمَانَ اللَّبَّانِ قَالَ : "قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَیهِ السَّلَامُ : أَ تَدْرِی مَا مَثَلُ الْمُغِیرَةِ بْنِ سَعِیدٍ؟ قَالَ قُلْتُ : لَا. قَالَ : مَثَلُهُ مَثَلُ بَلْعَمَ الَّذِی أُوتِیَ الِاسْمَ الْأَعْظَمَ الَّذِی قَالَ اللَّهُ "آتَیناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِین" (اعراف/۱۷۵)) [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۴۲] .

۲. دلایل سیاست در دین

۱. آیات وروایات بامحور سیاست

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یکونُ السَّفِیهُ إِمَامَ التَّقِی [کافی ، ج۱ ، ص۱۷۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ الْإِمَامُ الْمُسْتَحِقُّ لِلْإِمَامَةِ لَهُ عَلَامَاتٌ فَمِنْهَا أَنْ یعْلَمَ أَنَّهُ مَعْصُومٌ مِنَ الذُّنُوبِ کلِّهَا صَغِیرِهَا وَ کبِیرِهَا لَا یزِلُّ فِی الْفُتْیا وَ لَا یخْطِئُ فِی الْجَوَابِ وَ لَا یسْهُو وَ لَا ینْسَی وَ لَا یلْهُو بِشَیءٍ مِنْ أَمْرِ الدُّنْیا وَ الثَّانِی أَنْ یکونَ أَعْلَمَ النَّاسِ بِحَلَالِ اللَّهِ وَ حَرَامِهِ وَ ضُرُوبِ أَحْکامِهِ وَ أَمْرِهِ وَ نَهْیهِ جَمِیعِ مَا یحْتَاجُ إِلَیهِ النَّاسُ فَیحْتَاجُ النَّاسُ إِلَیهِ وَ یسْتَغْنِی عَنْهُمْ وَ الثَّالِثُ یجِبُ أَنْ یکونَ أَشْجَعَ النَّاسِ لِأَنَّهُ فِئَةُ الْمُومِنِینَ الَّتِی یرْجِعُونَ إِلَیهَا إِنِ انْهَزَمَ مِنَ الزَّحْفِ انْهَزَمَ النَّاسُ لِانْهِزَامِهِ وَ الرَّابِعُ یجِبُ أَنْ یکونَ أَسْخَی النَّاسِ وَ إِنْ بَخِلَ أَهْلُ الْأَرْضِ کلُّهُمْ لِأَنَّهُ إِنِ اسْتَوْلَی الشُّحُّ عَلَیهِ شَحَّ بِمَا فِی یدَیهِ مِنْ أَمْوَالِ الْمُسْلِمِینَ الْخَامِسُ الْعِصْمَةُ مِنْ جَمِیعِ الذُّنُوبِ وَ بِذَلِک یتَمَیزُ عَنِ الْمَأْمُومِینَ الَّذِینَ هُمْ غَیرُ مَعْصُومِینَ لِأَنَّهُ لَوْ لَمْ یکنْ مَعْصُوماً لَمْ یومَنْ عَلَیهِ أَنْ یدْخُلَ فِیمَا یدْخُلُ النَّاسُ فِیهِ مِنْ مُوبِقَاتِ الذُّنُوبِ الْمُهْلِکاتِ وَ الشَّهَوَاتِ وَ اللَّذَّاتِ وَ لَوْ دَخَلَ فِی هَذِهِ الْأَشْیاءِ لَاحْتَاجَ إِلَی مَنْ یقِیمُ عَلَیهِ الْحُدُودَ فَیکونُ حِینَئِذٍ إِمَاماً مَأْمُوماً وَ لَا یجُوزُ أَنْ یکونَ إِمَامٌ بِهَذِهِ الصِّفَةِ وَ أَمَّا وُجُوبُ کوْنِهِ أَعْلَمَ النَّاسِ فَإِنَّهُ لَوْ لَمْ یکنْ عَالِماً لَمْ یومَنْ أَنْ یقْلِبَ الْأَحْکامَ وَ الْحُدُودَ وَ تَخْتَلِفَ عَلَیهِ الْقَضَایا الْمُشْکلَةُ فَلَا یجِیبُ عَنْهَا أَوْ یجِیبُ عَنْهَا ثُمَّ یجِیبُ بِخِلَافِهَا وَ أَمَّا وُجُوبُ کوْنِهِ أَشْجَعَ النَّاسِ فَبِمَا قَدَّمْنَاهُ لِأَنَّهُ لَا یصِحُّ أَنْ ینْهَزِمَ فَیبُوءُ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ تَعَالَی وَ هَذِهِ لَا یصِحُّ أَنْ تَکونَ صِفَةَ الْإِمَامِ وَ أَمَّا وُجُوبُ کوْنِهِ أَسْخَی النَّاسِ فَبِمَا قَدَّمْنَاهُ وَ ذَلِک لَا یلِیقُ بِالْإِمَامِ وَ سَاقَهُ بِطُولِهِ إِلَی أَنْ قَالَ رَدّاً عَلَی مُسْتَحِلِّی الْقِیاسِ وَ الرَّأْی وَ ذَلِک أَنَّهُمْ لَمَّا عَجَزُوا عَنْ إِقَامَةِ الْأَحْکامِ عَلَی مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی کتَابِهِ وَ عَدَلُوا عَنْ أَخْذِهَا مِنْ أَهْلِهَا مِمَّنْ فَرَضَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ طَاعَتَهُمْ عَلَی عِبَادِهِ مِمَّنْ لَا یزِلُّ وَ لَا یخْطِئُ وَ لَا ینْسَی الَّذِینَ أَنْزَلَ اللَّهُ کتَابَهُ عَلَیهِمْ وَ أَمَرَ الْأُمَّةَ بِرَدِّ مَا اشْتَبَهَ عَلَیهِمْ مِنَ الْأَحْکامِ إِلَیهِمْ وَ طَلَبُوا الرِّئَاسَةَ رَغْبَةً فِی حُطَامِ الدُّنْیا وَ رَکبُوا طَرِیقَ أَسْلَافِهِمْ مِمَّنِ ادَّعَی مَنْزِلَةَ أَوْلِیاءِ اللَّهِ لَزِمَهُمُ الْمُعْجِزُ فَادَّعَوْا أَنَّ الرَّأْی وَ الْقِیاسَ وَاجِبٌ [بحارالأنوار ، ج۲۵ ، ص۱۶۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْإِمَامَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِرَجُلٍ فِیهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ وَرَعٌ یحْجُزُهُ عَنِ الْمَحَارِمِ وَ حِلْمٌ یمْلِک بِهِ غَضَبَهُ وَ حُسْنُ الْخِلَافَةِ عَلَی مَنْ وَلِی [وُلِّی] عَلَیهِ حَتَّی یکونَ لَهُ کالْوَالِدِ الرَّحِیمِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۶] .

عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) مَا عَلَامَةُ الْإِمَامِ الَّذِی بَعْدَ الْإِمَامِ؟ فَقَالَ : طَهَارَةُ الْوِلَادَةِ وَ حُسْنُ الْمَنْشَإِ وَ لَا يَلْهُو وَ لَا يَلْعَبُ"كافی ، ج۱ ، ص۲۸۴.

۲. سیره رسول الله (ص)

ـ علاوه بر دهها آیه و صدها حدیث که مربوط به مسایل سیاسی است ، در سیره پیامبر (ص) و اهل بیت (علیهم السّلام) جلوه‌هایی از سیاست را می‌بینیم ، از جمله :

۱ ـ پیامبر اسلام (ص) در آغاز دعوت جانشین خود را معین کرده است.

۲ ـ پیامبر (ص) قبل از بعثت حتّی با مشرکین برای امنیت زائران مکه هم‌پیمان شدند.

۳ ـ بیعت‌ها ، پیمان‌ها ، قراردادها ، عهدنامه‌ها ، صلح‌نامه‌ها ، نامه‌ها ، برنامه‌ریزی‌ها ، زمان‌بندی در اوامر و نواهی ، فرستادن‌پیک‌ها ، عزل و نصب فرمانده ، نمونه‌هایی از برنامه‌های سیاسی پیامبر اکرم (ص) است.

الف ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِی مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَ عَلِی [إحتجاج طبرسی ، ج۱ ، ص۷۵] .

ب ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّی مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِی [أمالی صدوق ، ص۱۰۲] .

ج ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حُسَينٌ مِنِّی وَ أَنَا مِنْ حُسَين [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

د ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَمَّار تَقْتُلُكَ الْفِئَةُ الْبَاغِيةُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۹۲] .

ه ـ توبیخ کسانی که از فرمانده منصوب او سر باز زنند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَعَنَ اللَّهُ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْ جَيشِ أُسَامَةَ [بحارالأنوار ، ج۳۰ ، ص۴۳۲] .

۴ ـ عصبانی بودن بنی أمیه و بنی عبّاس از اهل بیت (علیهم السّلام) و طرّاحی برای به شهادت رساندن آنها ، بهترین نمونه سیاسی بودن آنها است.

۵ ـ نیاز به حاکمبَرّاً کانَ أَوْ فَاجِراً.

۶ ـ اطاعت بی‌قید و شرط ازاولوا الأمر

۷ ـ تسلیم امّت نسبت به پیامبر (ص) : وَ يسَلِّمُوا تَسْليماً [نساء/۶۵] .

۳. سیره اهل بیت (ع)

عملکرد پیامبر (ص) و علیّ ابن ابیطالب (علیهما السّلام)

ـ ناله اهل بیت (علیهم السّلام) از اینکه حق حاکمیت آنان غصب شده است.

۴. عقل

ـ اجرای بسیاری از احکام بدون قدرت و حاکمیت امکان ندارد.

ر

۱. روحانیت

۱. وظیفه روحانیت

۱. توجه به قرآن ونماز

وَ ما تَكونُ فِی شَأْنٍ [یونس/۶۱] .

مداراة [الحیاة]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَرَنِی رَبِّی بِمُدَارَاةِ النَّاسِ کمَا أَمَرَنِی بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۷] .

قَوْلاً سَدِیداً [نساء/۹] .

یسَّرْنَا الْقُرْآنَ [قمر/۱۷] .

ادْعُ إِلی سَبِیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [نحل/۱۲۵] .

۲. آبادکردن

طَهِّرا بَیتِی [بقره/۱۲۵] .

اینکه مستحب است مسجد سقف نداشته باشد شاید به خاطر هوای سالم و نور کافی باشد.

اگر سیر و پیاز خوردید به مسجد نروید :

رَوَی جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی قَالَ : " نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ أَکلِ الْکرَّاثِ فَلَمْ ینْتَهُوا وَ لَمْ یجِدُوا مِنْ ذَلِک بُدّاً فَوَجَدَ رِیحَهَا فَقَالَ أَ لَمْ أَنْهَکمْ عَنْ أَکلِ هَذِهِ الْبَقْلَةِ الْخَبِیثَةِ مَنْ أَکلَهَا فَلَا یغْشَانَا فِی مَسْجِدِنَا فَإِنَّ الْمَلَائِکةَ تَتَأَذَّی بِمَا یتَأَذَّی مِنْهُ الْإِنْسَانُ " [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۷۷] .

زنان دسته جمعی مسئول آراستگی مساجد شوند.

نَذَرْتُ لَک ما فِی بَطْنِی مُحَرَّراً [آل عمران/۳۵] .

حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .

کتاب پاره و فرش کهنه را وقف نکنید.

احترام خادم مسجد : پیامبر (ص) فرمود : " چرا مردن پیر زن خادم رابه من نگفتید".

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : أن الجنة و الحور لتشتاق إلی من یکسح المساجد و یأخذ منها القذی [بحار الأنوار ، ج۸۰ ، ص۳۸۲] .

۳. عمل

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۲] .

أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکمْ [بقره/۴۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نعوذ بالله من علم لا ینفع و هو العلم الذی یضاد العمل [مصباح الشریعة ، ص۱۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : آفة العلم ترک العمل به [غرر الحکم ، ص۴۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أراد فی العلم رشدا فلم یزدد فی الدنیا زهدا لم یزدد من الله إلا بعدا [کنز الفوائد ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِنَّ الْعِلْمَ إِذَا لَمْ یعْمَلْ بِهِ لَمْ یزْدَدْ صَاحِبُهُ إِلَّا کفْراً وَ لَمْ یزْدَدْ مِنَ اللَّهِ إِلَّا بُعْداً [کافی ، ج۱ ، ص۴۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَ الْعُلَمَاءُ فِی أَنْفُسِهِمْ خَانَةٌ إِنْ کتَمُوا النَّصِیحَةَ إِنْ رَأَوْا تَائِهاً ضَالًّا لَا یهْدُونَهُ أَوْ مَیتاً لَا یحْیونَهُ [کافی ، ج۸ ، ص۵۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أما لیحملن ذنوب سفهائکم علی علمائکم ثم مضی قال ثم أتیته فاستأذنت علیه فقلت جعلت فداک لم قلت لیحملن ذنوب سفهائکم علی علمائکم فقد دخلنی من ذلک أمر عظیم فقال لی نعم ما یمنعکم إذا بلغکم عن الرجل منکم ما تکرهونه مما یدخل به علینا الأذی و العیب عند الناس أن تأتوه فتوبوه و تعظوه و تقولوا له قولا بلیغا [بحار الأنوار ، ج۹۷ ، ص۸۵] .

طیار به امام صادق (ع) گفت : شنیده‌ام که شما از مناظره ما ناراحت هستید؟

امام فرمود : أما كلام مثلك للناس فلا نكرهه ، من إذا طار أحسن أن يقع و إن وقع يحسن أن يطير ، فمن كان هكذا فلا نكره كلامه. [رجال الكشى ، ص۳۴۸] .

۴. تفقد

تفقد از محرومان و مسافران و....

۵. سعه صدر

رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی [طه/۲۵] .

لَوْ كنْتَ فَظًّا غَلِیظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِك [آل عمران/۱۵۹] .

محور باید عاطفه و محبت باشد.

۶. توجه به نسل نو

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عَلَیك بِالْأَحْدَاثِ فَإِنَّهُمْ أَسْرَعُ إِلَى كلِّ خَیرٍ [كافى ، ج۸ ، ص۹۳] .

وَ أْمُرْ أَهْلَك بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَیها [طه/۱۳۲] .

یا بُنَی [یوسف/۵] .

یا بُنَی [لقمان/۱۳] .

یا بُنَی [صافات/۱۰۲] .

۷. خشیت وتقوى

إِنَّما یخْشَى اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ [فاطر/۲۸] .

۸. شجاعت

الَّذِینَ یبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللّهِ وَ یخْشَوْنَهُ وَ لا یخْشَوْنَ أَحَداً إِلاَّ اللّهَ [احزاب/۳۹] .

۹. مساوات

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ آسِ بَینَهُمْ فِی اللَّحْظَةِ وَ النَّظْرَةِ وَ الْإِشَارَةِ وَ التَّحِیةِ [نهج البلاغه ، نامه ۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من العلماء من یرى أن یضع العلم عند ذوى الثروة و الشرف و لا یرى له فى المساكین وضعا فذاك فى الدرك الثالث من النار [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

۱۰. هجرت

فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ كلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِیتَفَقَّهُوا فِی الدِّینِ وَ لِینْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذا رَجَعُوا إِلَیهِمْ لَعَلَّهُمْ یحْذَرُونَ [توبه/۱۲۲] .

شناخت عمیق

هجرت

مسئولیت ناآگاهان منطقه

هشدار

۱۱. توجه به كنش مردم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خَالِطُوا النَّاسَ بِمَا یعْرِفُونَ وَ دَعُوهُمْ مِمَّا ینْكرُونَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَحِمَ اللَّهُ عَبْداً اجْتَرَّ مَوَدَّةَ النَّاسِ إِلَى نَفْسِهِ حَدِّثُوهُمْ بِمَا یعْرِفُونَ وَ اسْتُرُوا عَنْهُمْ مَا ینْكرُونَ [كافى ، ج۲] ،

۲. شیوه کار

۱.یاد آوری نعمت ها و سلب نعمت ها

مِنْ آیاتِهِ [روم/۲۲] .

لَوْ نَشاءُ جَعَلْناهُ أُجاجاً فَلَوْ لا تَشْکرُونَ [واقعه/۷۰] .

لَوْ نَشاءُ لَجَعَلْناهُ حُطاماً فَظَلْتُمْ تَفَکهُونَ [واقعه/۶۵] .

۲.امید دادن و هشدار دادن : نَبِّئْ عِبادِی أَنِّی أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِیمُ [حجر/۴۹] .

إِنَّها تَرْمِی بِشَرَرٍ کالْقَصْرِ [مرسلات/۳۲] .

۳.استفاده از عواطف :

یتِیماً ذا مَقْرَبَةٍ [بلد/۱۵] .

أَوْ مِسْکیناً ذا مَتْرَبَةٍ [بلد/۱۶] .

أَ یوَدُّ أَحَدُکمْ [بقره/۲۶۶] .

۴.استفاده از تاریخ :

وَ اذْکرْ فِی الْکتابِ [مریم/۴۱] .

وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلًا لِلَّذِینَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ [تحریم/۱۱] .

۵.استفاده از تشویق و تهدید :

صَلِّ عَلَیهِمْ [توبه/۱۰۳] .

لا تَقُمْ عَلی قَبْرِهِ [توبه/۸۴] .

۶.استفاده از فطرت :

وَ لکنَّ اللّهَ حَبَّبَ إِلَیکمُ الْإِیمانَ وَ زَینَهُ فِی قُلُوبِکمْ وَ کرَّهَ إِلَیکمُ الْکفْرَ وَ الْفُسُوقَ وَ الْعِصْیانَ [حجرات/۷] .

۷.استفاده از عقل.

۸.استفاده از تمثیل : مشک دوغ ، چاقو در چشم ، ثابت بودن ابرو ، مَکاناً ضَیقاًو...

۹.استفاده از قصه : یعقوب (ع) به یوسف (ع) گفت : یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاک عَلی إِخْوَتِک [یوسف/۵] .

۱۰.استفاده از هنر (نمایش)

۱۱.استفاده ازکمکهای مالی ، علمی

۱۲.آزادی دادن به بچه ها

۱۳.خودمانی بودن

۱۴.ساده گویی

۱۵.مطالب مورد نیاز

۱۶.مشورت با بچه ها

۱۷.مطالب دسته بندی

۱۸.خلاصه گویی

۱۹.مستند گویی

۲۰.نوشتن سرفصلها

۲۱.آگاهی از آگاهی‌های مخاطب

اسکلت و محور قرآن باشد.

مواد کار

فَذَكِرْ بِالْقُرْآنِ مَنْ يخافُ وَعِيدِ [ق/۴۵] .

نه هر خوابی.

نه هر شعری.

نه هر داستانی.

نه هر حدیثی.

نه هر تاریخی.

قرآن کتاب نعمتها ، امید ، عاطفه ، تاریخ ، تشویق ، تهدید ، عقل ، فطرت ، تمثیل و داستان است.

فلسفه نماز از قرآن.

سیمای نفاق در قرآن.

حدیث.

سیره.

در مرحله آخر؛ سخنان حکما ، شعرا ، نمونه‌های تاریخی و....

۱.اخلاص ۱۱ مورد : لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً

ما أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ مِنْ أَجْرٍ

(نه درآینده از شما مزدی می‌خواهم.)

قُلْ ما سَأَلْتُكمْ مِنْ أَجْرٍ (در گذشته نیز... [سبأ/۴۷] .

نه تنها به زبان ، در دل هم اراده نکند : إِنَّما نُطْعِمُكمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِيدُ مِنْكمْ جَزاءً وَ لا شُكوراً [دهر/۹] .

۲.سادگی و بی تکلفی : وَ ما أَنَا مِنَ الْمُتَكلِّفِينَ [ص/۸۶] .

۳.دعوت عملی : وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا إِلَى اللّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً [فصلت/۳۳] .

۴.آمادگی برای پاسخ به سوالات مغرضانه : سَيقُولُ السُّفَهاءُ مِنَ النّاسِ [بقره/۱۴۲] .

يسْئَلُونَك [بقره/۱۸۹] .

۵.هجرت : لِيتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَ لِينْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذا رَجَعُوا إِلَيهِمْ لَعَلَّهُمْ يحْذَرُونَ [توبه/۱۲۲] .

برای شکر نعمت

برای صله رحم

اتمام حجت

الرَّسُولَ النَّبِي الْأُمِّي

رسالت داشتن.

الَّذِی یجِدُونَهُ مَکتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِیلِ

معرفی از منابع ...

یأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ

وَ ینْهاهُمْ عَنِ الْمُنْکرِ

وَ یحِلُّ لَهُمُ الطَّیباتِ

وَ یحَرِّمُ عَلَیهِمُ الْخَبائِثَ

وَ یضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ

بار سنگین

وَ الْأَغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ

۳. وظیفه مردم

فَالَّذِینَ آمَنُوا بِهِ

وَ عَزَّرُوهُ

وَ نَصَرُوهُ

وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِی أُنْزِلَ مَعَهُ

أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۱۵۷] .

بَلْ کذَّبُوا بِما لَمْ یحِیطُوا بِعِلْمِهِ [یونس/۳۹] .

توقع نابجا.

سوء استفاده از روحانیت.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَمَّا حَقُّ سَائِسِک بِالْعِلْمِ فَالتَّعْظِیمُ لَهُ وَ التَّوْقِیرُ لِمَجْلِسِهِ وَ حُسْنُ الِاسْتِمَاعِ إِلَیهِ وَ الْإِقْبَالُ عَلَیهِ وَ الْمَعُونَةُ لَهُ عَلَی نَفْسِک فِیمَا لَا غِنَی بِک عَنْهُ مِنَ الْعِلْمِ بِأَنْ تُفَرِّغَ لَهُ عَقْلَک وَ تُحَضِّرَهُ فَهْمَک وَ تُذَکی لَهُ [قَلْبَک] وَ تُجَلِّی لَهُ بَصَرَک بِتَرْک اللَّذَّاتِ وَ نَقْصِ الشَّهَوَاتِ [تحف العقول ، ص ۲۶۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا جلست إلی عالم فکن علی أن تسمع أحرص منک علی أن تقول [المحاسن ، ج ۱ ، ص۲۳۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : زیارة العلماء أحب إلی الله تعالی من سبعین طوافا حول البیت [عدة الداعی ، ص۷۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا مِنْ مُومِنٍ یقْعُدُ سَاعَةً عِنْدَ الْعَالِمِ إِلَّا نَادَاهُ رَبُّهُ عَزَّ وَ جَلَّ جَلَسْتَ إِلَی حَبِیبِی فَوَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأَسْکنْتُک الْجَنَّةَ مَعَهُ وَ لَا أُبَالِی [أمالی صدوق ، ص۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاکرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ مِنْ قِیامِ أَلْفِ لَیلَةٍ یصَلَّی فِی کلِّ لَیلَةٍ أَلْفُ رَکعَةٍ [جامع الأخبار ، ص۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا بَا ذَرٍّ الْجُلُوسُ سَاعَةً عِنْدَ مُذَاکرَةِ الْعِلْمِ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ کلِّهِ اثْنَا عَشَرَ أَلْفَ مَرَّةٍ [جامع الأخبار ، ص۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ إِلَی وَجْهِ الْوَالِدَینِ عِبَادَةٌ [عوالی اللآلی ، ج۴ ، ص۷۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ إِلَی وَجْهِ الْعَالِمِ خَیرٌ لَک مِنْ عِتْقِ أَلْفِ رَقَبَةٍ [جامع الأخبار ، ص۳۷] .

۱. شناخت عالم وارسته.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من وقر عالما فقد وقر ربه [غرر الحكم ، ص۴۷] .

فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكرِ [نحل/۴۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ مِنْ حَقِّ الْعَالِمِ أَنْ لَا تُكثِرَ عَلَيهِ السُّوالَ وَ لَا تَأْخُذَ بِثَوْبِهِ وَ إِذَا دَخَلْتَ عَلَيهِ وَ عِنْدَهُ قَوْمٌ فَسَلِّمْ عَلَيهِمْ جَمِيعاً وَ خُصَّهُ بِالتَّحِيةِ دُونَهُمْ وَ اجْلِسْ بَينَ يدَيهِ وَ لَا تَجْلِسْ خَلْفَهُ وَ لَا تَغْمِزْ بِعَينِك وَ لَا تُشِرْ بِيدِك وَ لَا تُكثِرْ مِنَ الْقَوْلِ [كافى ، ج۱ ، ص۳۷] .

۱. ترک سوالاتی که در فهم آن رشد نیست.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سَلْ تَفَقُّهاً وَ لَا تَسْأَلْ تَعَنُّتاً [نهج البلاغه ، حکمت ۳۲۰] .

۱. رهبری

۱. اهمیت پیشوا ورهبر از منظر قرآن

يا أَيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَيك مِنْ رَبِّك وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷] .

مَنْ يطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللَّهَ [نساء/۸۰] .

وَ ما جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِی كنْتَ عَلَيها إِلاّ لِنَعْلَمَ مَنْ يتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ ينْقَلِبُ عَلى عَقِبَيهِ وَ إِنْ كانَتْ لَكبِيرَةً إِلاّ عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَ ما كانَ اللَّهُ لِيضِيعَ إِيمانَكمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ [بقره/۱۴۳] .

۲. ویژگی های رهبر از منظر قرآن

۱.ایمان به هدف و مکتب : آمَنَ الرَّسُولُ بِما أُنْزِلَ إِلَيهِ مِنْ رَبِّهِ [بقره/۲۸۵] .

۲.استقامت : فَاسْتَقِمْ كما أُمِرْتَ [هود/۱۱۲] .

۳.همراه با مستضعفان : وَ اصْبِرْ نَفْسَک مَعَ الَّذِينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِی [کهف/۲۸] .

۴.قاطعیت در اصول : لَكمْ دِينُكمْ وَ لِی دِينِ [کافرون/۶] .

۵.مصالحه در مسائل جزئی : فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ [آل عمران/۱۵۹] .

۶.تواضع : وَ اخْفِضْ جَناحَك لِلْمُومِنِينَ [حجر/۸۸] .

۷.سوز : عَزِيزٌ عَلَيهِ ما عَنِتُّمْ [توبه/۱۲۸] .

۸.سعه صدر : أَ لَمْ نَشْرَحْ لَک صَدْرَک [انشراح/۱] .

۹.عدالت : لا ينالُ عَهْدِی الظّالِمِينَ [بقره/۱۲۴] .

۱۰.تربیت و تعلیم : يزَكيهِمْ وَ يعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ [جمعه/۲] .

۱۱.پیشگام بودن : وَ أُمِرْتُ لِأَنْ أَكونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ [زمر/۱۲] .

۱۲.سادگی : أَ هذَا الَّذِی بَعَثَ اللَّهُ رَسُولاً [فرقان/۴۱] .

۱۳.برداشتن قید و بندها و خرافات : وَ يضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی كانَتْ عَلَيهِمْ [اعراف/۱۵۷] .

۳. وظایف رهبر

۱. درمقابل مردم

الَّذِينَ يتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِی الْأُمِّی الَّذِی يجِدُونَهُ مَكتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ يأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهاهُمْ عَنِ الْمُنْكرِ وَ

يحِلُّ لَهُمُ الطَّيباتِ وَ يحَرِّمُ عَلَيهِمُ الْخَبائِثَ وَ يضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی كانَتْ عَلَيهِمْ [اعراف/۱۵۷] .

يتْلُوا عَلَيهِمْ آياتِهِ وَ يزَكيهِمْ وَ يعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ [آل عمران/۱۶۴] .

۲. تكيه گاه مردم

قَالَ الْهَادِی (ع) وَ بِكمْ ينَفِّسُ الْهَمَّ وَ يكشِفُ الضُّرَّ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۵] .

۳. كشورداری

۱. سياسی

قَالَ الْهَادِی (ع) : قَادَةَ الْأُمَمِ وَ أَوْلِيَاءَ النِّعَمِ وَ عَنَاصِرَ الْأَبْرَارِ وَ دَعَائِمَ الْأَخْيارِ وَ سَاسَةَ الْعِبَادِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۰۹] .

أَطِيعُوا اللّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْكمْ [نساء/۵۹] .

النَّبِی أَوْلی بِالْمُومِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ [احزاب/۶] .

۲. نظامی

وَ كأَينْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ [آل عمران/۱۴۶] .

الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِلّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَ اتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ [آل عمران/۱۷۲] .

وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ [نساء/۸۳] .

۴. وظايف مردم در مقابل رهبر

قَالَ الْهَادِی (ع) : مُوَالٍ لَكمْ وَ لِأَوْلِيائِكمْ مُبْغِضٌ لِأَعْدَائِكمْ وَ مُعَادٍ لَهُمْ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۳] .

قَالَ الْهَادِی (ع) : مَنْ وَالَاكمْ فَقَدْ وَالَى اللَّهَ وَ مَنْ عَادَاكمْ فَقَدْ عَادَى اللَّهَ وَ مَنْ أَحَبَّكمْ فَقَدْ أَحَبَّ اللَّهَ وَ مَنْ أَبْغَضَكمْ فَقَدْ أَبْغَضَ اللَّهَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۳] .

تبرک الصحابةقُلْ لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۳] .

الْعَبَّاسُ بْنِ عَلِی (ع) : و الله إن قطعتمو يمينی إنی أحامی أبدا عن دينی [المناقب ، ج۴ ، ص۱۰۸] .

۱.ايمان و اطاعت :

قالُوا سَمِعْنا وَ أَطَعْنا [بقره/۲۸۵] .

مَنْ يطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّهَ [نساء/۸۰] .

ما آتاكمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ [حشر/۷] .

وَ إِذا كانُوا مَعَهُ عَلی أَمْرٍ جامِعٍ لَمْ يذْهَبُوا حَتّی يسْتَأْذِنُوهُ [نور/۶۲] .

۲.ادب :

لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَينَكمْ كدُعاءِ بَعْضِكمْ بَعْضاً [نور/۶۳] .

۳.پيش مرگ شدن : وَ لا يرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ [توبه/۱۲۰] .

فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِی أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۱۵۷] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاكمْ لِما يحْييكمْ [انفال/۲۴] .

۴.وحدت : وَ أَطِيعُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا [انفال/۴۶] .

۵. ريشه تبعيت از رهبری

تقوا ريشه تبعيت :

فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ وَ لا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ [شعراء/۱۵۱-۱۵۰] .
وَ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [آل عمران/۵۰] .
إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّی لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [شعراء/۱۰۸-۱۰۶] .
إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّی لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [شعراء/۱۲۶-۱۲۴] .
إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صالِحٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّی لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [شعراء/۱۴۴-۱۴۲] .
إِذْ قالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّی لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [شعراء/۱۶۳-۱۶۱] .
إِذْ قالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَ لا تَتَّقُونَ إِنِّی لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [شعراء/۱۷۹-۱۷۷] .
لَمّا جاءَ عِيسى بِالْبَيِّناتِ قالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَ لِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِی تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِيعُونِ [زخرف/۶۳] .
إِنّا أَرْسَلْنا نُوحاً إِلى قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَك مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ قالَ يا قَوْمِ إِنِّی لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ أَنِ اعْبُدُوا اللّهَ وَ اتَّقُوهُ وَ أَطِيعُونِ [نوح/۳-۱] .

۶. آثار تبعیت از رهبری

عمل صالح :

ما كانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَ مَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّهِ وَ لا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذلِك بِأَنَّهُمْ لا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَ لا نَصَبٌ وَ لا مَخْمَصَةٌ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ لا يَطَؤُنَ مَوْطِئاً يَغِيظُ الْكُفّارَ وَ لا يَنالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلاً إِلّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صالِحٌ إِنَّ اللّهَ لا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ [توبه/۱۲۰] .

رهبری / ۱۶●●●

تبعیت از رهبری / آثار

آرامش : لَقَدْ رَضِيَ اللّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبايِعُونَك تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ ما فِی قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَ أَثابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً [فتح/۱۸] .

رضوان ،

پیروزی

۱.هدایت : وَ إِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا [نور/۵۴] .
۲.بهشت : مَنْ يُطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ [نساء/۱۳] .
۳.پیروزی بر دشمن : إِذْ قالَ اللّهُ يا عِيسى إِنِّی مُتَوَفِّيك وَ رافِعُك إِلَیَّ وَ مُطَهِّرُك مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا [آل عمران/۵۵] .

۷. قرآن ومذمت طاغیان در مقابل رهبری

وَ يَوْمَ يَعَضُّ الظّالِمُ عَلى يَدَيْهِ يَقُولُ يا لَيْتَنِی اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً [فرقان/۲۷] .
وَ مِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُك فِی الصَّدَقاتِ [توبه/۵۸] .
لَوْ خَرَجُوا فِيكُمْ ما زادُوكُمْ إِلّا خَبالاً [توبه/۴۷] .
سَمِعْنا وَ عَصَيْنا [بقره/۹۳] .
أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ صالِحاً مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ [اعراف/۷۵] .
قالَ الصّادِقُ (ع) : كَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ مِنْ شِيعَتِنَا وَ هُوَ مُتَمَسِّك بِعُرْوَةِ غَيْرِنَا [صفات‌الشیعة ، ص۳] .
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ما لَكُمْ إِذا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ اثّاقَلْتُمْ إِلَى الْأَرْضِ أَ رَضِيتُمْ بِالْحَياةِ الدُّنْيا مِنَ الآخِرَةِ فَما مَتاعُ الْحَياةِ

الدُّنْیا فِیالآخِرَهِإلاّ قَلِیلٌ [توبه/۳۸] .

۱. ریاء

۱. سیمای ریاء

۱. درقرآن

فَوَیلٌ لِلْمُصَلِّینَ الَّذِینَ هُمْ عَنْ صَلاتِهِمْ ساهُونَ الَّذِینَ هُمْ یراونَ وَ یمْنَعُونَ الْماعُونَ [ماعون/۷-۴] .

ـ وَ ما أُمِرُوا إلاّ لِیعْبُدُوا اللّهَ مُخْلِصِینَ لَهُ الدِّینَ حُنَفاءَ [بینه/۵] .

فَمَنْ کانَ یرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْیعْمَلْ عَمَلاً صالِحاً وَ لا یشْرِک بِعِبادَهِ رَبِّهِ أَحَداً [کهف/۱۱۰] .

ـ إلاّ مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیم [(شعراء-۸۹) کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقَلْبُ السَّلِیمُ الَّذِی یلْقَی رَبَّهُ وَ لَیسَ فِیهِ أَحَدٌ سِوَاهُ قَالَ وَ کلُّ قَلْبٍ فِیهِ شِرْک أَوْ شَک فَهُوَ سَاقِطٌ

ـ قُلْ هَلْ نُنَبِّئُکمْ بِالأَخْسَرِینَ أَعْمالاً الَّذِینَ ضَلَّ سَعْیهُمْ فِی الْحَیاهِ الدُّنْیا وَ هُمْ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ یحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۴-۱۰۳] .

ـ مَنْ کانَ یریدُ الْعاجِلَهَ عَجَّلْنا لَهُ فِیها ما نَشاءُ لِمَنْ نُرِیدُ ثُمَّ جَعَلْنا لَهُ جَهَنَّمَ یصْلاها مَذْمُوماً مَدْحُوراً (یعنی : مردود [اسراء/۱۸] .

۲. درروایات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کلُّ رِیاءٍ شِرْک [کافی ، ج۲ ، ص۲۹۳] .

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ کانَ ظَاهِرُهُ أَرْجَحَ مِنْ بَاطِنِهِ خَفَّ مِیزَانُهُ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۴۰۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تُرِ النَّاسَ أَنَّک تَخْشَی اللَّهَ فَیکرِمُوک وَ قَلْبُک فَاجِرٌ [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۳۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنْ أَنْ تُحَسِّنَ فِی لَامِعَهِ الْعُیونِ عَلَانِیتِی وَ تُقَبِّحَ فِیمَا أُبْطِنُ لَک سَرِیرَتِی مُحَافِظاً عَلَی رِئَاءِ النَّاسِ مِنْ نَفْسِی بِجَمِیعِ مَا أَنْتَ مُطَّلِعٌ عَلَیهِ مِنِّی فَأُبْدِی لِلنَّاسِ حُسْنَ ظَاهِرِی وَ أُفْضِی إِلَیک بِسُوءِ عَمَلِی تَقَرُّباً إِلَی عِبَادِک وَ تَبَاعُداً مِنْ مَرْضَاتِک [نهج البلاغه ، حکمت ۲۷۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا ابن مسعود إیاک أن تظهر من نفسک الخشوع و التواضع للآدمیین و أنت فیما بینک و بین ربک مصر علی المعاصی و الذنوب یقول الله تعالی یعْلَمُ خائِنَهَ الْأَعْینِ وَ ما تُخْفِی الصُّدُورُ [مکارم الأخلاق ، ص۴۵۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ویل للذین یجتلبون الدنیا بالدین یلبسون للناس جلود الضأن من لین ألسنتهم کلامهم أحلی من العسل و قلوبهم قلوب الذئاب یقول الله تعالی أ بی یغترون أم علی یجترون فو عزتی و جلالی لأبعثن علیهم فتنهً تذر الحلیم منهم حیران [أعلام الدین ، ص۲۹۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مِنْهُمْ مَنْ یطْلُبُ الدُّنْیا بِعَمَلِ الْآخِرَهِ وَ لَا یطْلُبُ الْآخِرَهَ بِعَمَلِ الدُّنْیا قَدْ طَامَنَ مِنْ شَخْصِهِ وَ قَارَبَ مِنْ خَطْوِهِ وَ شَمَّرَ مِنْ ثَوْبِهِ وَ زَخْرَفَ مِنْ نَفْسِهِ لِلْأَمَانَهِ وَ اتَّخَذَ سِتْرَ اللَّهِ ذَرِیعَهً إِلَی الْمَعْصِیهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۳۲] .

من الأخبار النبویه قوله (ص) و قد سأله رجل یا رسول الله فیم النجاه فقال ألا تعمل بطاعه الله و ترید بها الناس [شرح نهج البلاغه ، ج۲ ، ص۱۷۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَیکمُ الشِّرْک الْأَصْغَرُ قَالُوا وَ مَا الشِّرْک الْأَصْغَرُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) هُوَ الرِّیاءُ [منیه المرید ، ص۳۱۷] .

.فی الحدیث : ان للریا سبعون بابا

.فی الحدیث : تعوذوا بالله من خشوع النفاق

. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحْشُرُ النَّاسَ عَلَى نِیاتِهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۰] .

. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من أخلص النیة تنزه عن الدنیة [غرر الحکم ، ص۱۹۸] .

عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ قَالَ : "دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَرَأَیتُ فِی وَجْهِهِ مَا سَاءَنِی فَقُلْتُ مَا الَّذِی أَرَى بِک فَقَالَ أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی الشِّرْک فَقُلْتُ أَ یشْرِکونَ مِنْ بَعْدِک فَقَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَا یعْبُدُونَ شَمْساً وَ لَا قَمَراً وَ لَا وَثَناً وَ لَا حَجَراً وَ لَکنَّهُمْ یرَاءُونَ بِأَعْمَالِهِمْ وَ الرِّیاءُ هُوَ الشِّرْک "فَمَنْ کانَ یرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْیعْمَلْ عَمَلًا صالِحاً وَ لا یشْرِک بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً " (کهف-۱۱۰) " [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۲۳۳] .

۲. سیمای ریاکار

۱. درقرآن

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذى کالَّذِی ینْفِقُ مالَهُ رِئاءَ النّاسِ وَ لا یومِنُ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ [بقره/۲۶۴] .

۲. درروایات

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : المرائی ظاهره جمیل و باطنه علیل [غرر الحکم ، ص۳۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا ابن مسعود إذا عملت عملا من البر و أنت ترید بذلک غیر الله فلا ترج بذلک منه ثوابا فإنه یقولفَلا نُقِیمُ لَهُمْ یوْمَ الْقِیامَةِ وَزْناً [(کهف-۱۰۵)] [مکارم الأخلاق ، ص۴۵۳] .

عَنِ ابْنِ جُبَیرٍ قَالَ : "جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِی (ص) فَقَالَ إِنِّی أَتَصَدَّقُ وَ أَصِلُ الرَّحِمَ وَ لَا أَصْنَعُ ذَلِک إِلَّا لِلَّهِ فَیذْکرُ مِنِّی وَ أُحْمَدُ عَلَیهِ فَیسُرُّنِی ذَلِک وَ أُعْجَبُ بِهِ فَسَکتَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ لَمْ یقُلْ شَیئاً فَنَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَى "قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُکمْ یوحى إِلَی أَنَّما إِلهُکمْ إِلهٌ واحِدٌ فَمَنْ کانَ یرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْیعْمَلْ عَمَلًا صالِحاً وَ لا یشْرِک بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً " (کهف-۱۱۰) " [عدة الداعی ، ص۲۲۳] .

عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْفُضَیلِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنْ تَفْسِیرِ هَذِهِ الْآیةِ فَمَنْ کانَ یرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْیعْمَلْ عَمَلًا صالِحاً وَ لا یشْرِک بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً قَالَ مَنْ صَلَّى أَوْ صَامَ أَوْ أَعْتَقَ أَوْ حَجَّ یرِیدُ مَحْمَدَةَ النَّاسِ فَقَدْ أَشْرَک فِی عَمَلِهِ وَ هُوَ شِرْک مَغْفُورٌ" [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من قرأ القرآن یرید به السمعة و التماس شیء لقی الله تعالی یوم القیامة [ثواب الأعمال ، ص۲۸۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ وَجْهُهُ عَظْمٌ لَیسَ عَلَیهِ لَحْمٌ وَ زَجَّ الْقُرْآنُ فِی قَفَاهُ حَتَّى یدْخِلَهُ النَّارَ وَ یهْوِی فِیهَا مَعَ مَنْ هَوَى [ثواب الأعمال ، ص۲۸۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یور برجال إلی النار فیقول الله عز و جل لمالک قل للنار لا تحرقی لهم أقداما فقد کانوا یمشون بها إلی المساجد و لا تحرقی لهم وجوها فقد کانوا یسبغون الوضوء و لا تحرقی لهم أیدیا فقد کانوا یرفعونها بالدعاء و لا تحرقی لهم ألسنة فقد کانوا یکثرون تلاوة القرآن قال فیقول لهم خازن النار یا أشقیاء ما کان حالکم قالوا کنا نعمل لغیر الله عز و جل فقیل لنا خذوا ثوابکم ممن عملتم لهم [ثواب الأعمال ، ص۲۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یجاء بعبد یوم القیامة قد صلی فیقول یا رب صلیت ابتغاء وجهک فیقال له بل صلیت لیقال ما أحسن صلاة اذهبوا به إلی النار [الزهد ، ص۶۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَوَّلَ مَنْ يدْعَی يوْمَ الْقِيامَةِ رَجُلٌ جَمَعَ الْقُرْآنَ وَ رَجُلٌ قُتِلَ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ رَجُلٌ كثِيرُ الْمَالِ فَيقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِلْقَارِئِ أَ لَمْ أُعَلِّمْک مَا أَنْزَلْتُ عَلَی رَسُولِی فَيقُولُ بَلَی يا رَبِّ فَيقُولُ مَا عَمِلْتَ فِيمَا عَلِمْتَ فَيقُولُ يا رَبِّ قُمْتُ بِهِ فِی آنَاءِ اللَّيلِ وَ أَطْرَافِ النَّهَارِ فَيقُولُ اللَّهُ تَعَالَی كذَبْتَ وَ تَقُولُ الْمَلَائِكةُ كذَبْتَ وَ يقُولُ اللَّهُ تَعَالَی إِنَّمَا أَرَدْتَ أَنْ يقَالَ فُلَانٌ قَارِئٌ فَقَدْ قِيلَ ذَلِک وَ يوتَی بِصَاحِبِ الْمَالِ فَيقُولُ اللَّهُ تَعَالَی أَ لَمْ أُوَسِّعْ عَلَيک حَتَّی لَمْ أَدَعْک تَحْتَاجُ إِلَی أَحَدٍ فَيقُولُ بَلَی يا رَبِّ فَيقُولُ فَمَا عَمِلْتَ فِيمَا آتَيتُک قَالَ كنْتُ أَصِلُ الرَّحِمَ وَ تَصَدَّقُ فَيقُولُ اللَّهُ تَعَالَی كذَبْتَ وَ تَقُولُ الْمَلَائِكةُ كذَبْتَ وَ يقُولُ اللَّهُ تَعَالَی بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يقَالَ فُلَانٌ جَوَادٌ وَ قَدْ قِيلَ ذَلِک وَ يوتَی بِالَّذِی قُتِلَفِی سَبِيلِ اللَّهِ فَيقُولُ اللَّهُ تَعَالَی مَا فَعَلْتَ فَيقُولُ أُمِرْتُ بِالْجِهَادِ فِی سَبِيلِک فَقَاتَلْتُ حَتَّی قُتِلْتُ فَيقُولُ اللَّهُ تَعَالَی كذَبْتَ وَ تَقُولُ الْمَلَائِكةُ ذَبْتَ وَ يقُولُ اللَّهُ تَعَالَی بَلْ أَرَدْتَ أَنْ يقَالَ فُلَانٌ شُجَاعٌ جَرِیءٌ فَقَدْ قِيلَ ذَلِک ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أُولَئِک تَسَعَّرُ لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ [بحار لأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۰۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن أولی الناس أن يقضی يوم القيامة عليه رجل استشهد فأتی به فعرفه نعمه فعرفها قال فما عملت فيها قال قاتلت فيک حتی استشهدت قال كذبت و لكنک قاتلت ليقال جریء فقد قيل ذلک ثم أمر به فسحب علی وجهه حتی ألقی فی النار [بحار لأنوار ، ج۶۷ ، ص۲۴۹] .

. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثَلَاثُ عَلَامَاتٍ لِلْمُرَائِی ينْشَطُ إِذَا رَأَی النَّاسَ وَ يكسَلُ إِذَا كانَ وَحْدَهُ وَ يحِبُّ أَنْ يحْمَدَ فِی جَمِيعِ أُمُورِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۵] .

عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يعْمَلُ الشَّیءَ مِنَ الْخَيرِ فَيرَاهُ إِنْسَانٌ فَيسُرُّهُ ذَلِک فَقَالَ لَا بَأْسَ مَا مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ هُوَ يحِبُّ أَنْ يظْهَرَ لَهُ فِی النَّاسِ الْخَيرُ إِذَا لَمْ يكنْ صَنَعَ ذَلِک لِذَلِک" [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۷] .

۳. نشانه های رياكار

۱. درعبادت

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَمَلُ الْخَالِصُ الَّذِی لَا تُرِيدُ أَنْ يحْمَدَک عَلَيهِ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [كافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

۲. گاهی ريا با مقدسی توام می‌شود ، گاهی روزه نيست ولی نمی‌گويد روزه نيستم تا دروغ شود. می گويد ، از غذا خوردن معذورم در اينجا دو ريا شده :

الف : ظاهرش را روزه دار جلوه داده است.

ب : ظاهرش را مخلص نشان داده است.

۳. گاهی كاری را قلبا ميل دارد ولی در ظاهر می‌گويد برای اينكه فلانی قلبش نشكند اين كار را كردم.

۴. گاهی ترک عبادت می‌كند تا مردم نگويند رياكار است ، غافل از آنكه اين ترک برای مردم خود رياء است ، آری اگر خوف ريا هست انجام ندهد ، ولی اگر می‌داند كه برای خداست ولی می‌ترسد كه مردم او را رياكار بدانند اين ترک هم برای حب نفس و شرک و رياء است.

۵. گاهی اصل كار ريائی است ، اما گاهی اصل كار خدائی است ولی بخاطر ريا كار را آسان و با نشاط انجام ميدهد ، مثلا هر شب نماز شب برای خدا می‌خواند ولی با كسالت ولی امشب كه ريا و ديدن مردم مطرح است با نشاط انجام می‌دهد.

۶. گاهی نفس زدن و اظهار خستگی ، چرت و قيافه گريه؟ لباس خاكی به مردم می‌فهمانند كه من در فلان كار خير خودم را خسته و خاكی يا بيدار و در حال مناجات و....

۷. گاهی عبادت را دور از ريا انجام ميدهد ولی در درون از مردم توقع احترام ، فروش جنس بهتر يا قيمت ارزانتر ، بلند شدن ،

رای دادن و... دارد که اگر آن عبادت را نداشت این توقعات را هم نداشت گویا عجب او را از خداوند طلبکار و اگر نشد گله‌مند می‌کند آریاخفی من و بیب النمل فی لیله...

ان الله عز و جل یقول للقراء یوم القیامهٔ الم یکن یرخص علیکم السعر؟

بخاطر موقعیت شما قیمتها بریا شما ارزان شد.

الم تکونوا تبتدون بالسلام؟ الم تکن تقضی لکم الحوائج؟

و فی الحدیث الاخر : لا اجر لکم قد استوفیتم اجورکم.

همه نافله می‌خوانند او هم می‌خواند تا نگویند کسل است. همه انفاق می‌کنند او هم می‌کند تا نگویند فلانی بخیل است.

۲. درجامعه

گاهی لباس گران قیمت ولی از نظر برق و جلوه ساده برای خود تهیه می‌کند که هم میل خود به دنیا را اشباع کند و هم جلو دهن مردم را به سادگی آن بگیرد.

اسم گناه که میبرد چنان نستجیر بالله میگوید که مردم به چه جراتی گناه می‌کنند که گویا فکر گناه به ذهنش خطور نمی‌کند.

. سعی می کند با مقامات مملکتی یا علماء و مقدسین آمد و شد کند تا بگویند فلانی مردم دار و در میان همه طبقات محترم است.

گاهی میگوید چه بزرگانی را زیارت کرده‌ایم یعنی من هم...

گاهی از جامعه کنار می‌رود ولی دل خوش است که قضاوت مردم درباره او این است که فلانی اهل دنیا و ریاست نیست. او طمع به مال و ریاست بر مردم ندارد ولی طمع به عقیده خوب مردم نسبت به او دارد.

شوخی می‌کند می‌بیند جلسه بد شد. فوری بخاطر مردم (نه خدا) می‌گوید : استغفر الله در صورتی که اگر بد نمی‌شد و مردم نبودند نمی‌گفت : أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ

میل دارد در مجالس علما و روسا مسئله علمی را حل کند و هر چه اهل مجلس بیشتر ناظرند شادتر می‌شود و اگر حرفش را تصدیق کنند بیشتر شاد می‌شود.

۳.فردی

با اینکه گاهی به ضرورتی باید بدود با فشار و تحمیل بر خود آهسته راه می‌رود.

ساعت‌ها در خلوت یاد خدا نیست ولی در میان مردم فوری یاد خدا می‌کند.

۴. آثار ریاء

۱. دنیوی

. رسول اکرم (ص) : ابغض العباد الی الله تعالی من کان ثوباه خیرا من عمله : ان تکون ثیابه ثیاب الانبیاء و عمله عمل الجبارین [کنز ، ۷۴۸۳] .

. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ تَفْسِيرِ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّفَمَنْ كانَ يَرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صالِحاً وَ لا يُشْرِكْ بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [(کهف-۱۱۰)] فَقَالَ مَنْ صَلَّى مُرَاءَاةَ النَّاسِ فَهُوَ مُشْرِكٌ إِلَى أَنْ قَالَ وَ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا مِمَّا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ مُرَاءَاةَ النَّاسِ فَهُوَ مُشْرِكٌ وَ لَا يَقْبَلُ اللَّهُ عَمَلَ مُرَاءٍ [تفسیر القمی ، ج۲ ، ص۴۷] .

. قَالَ لُقْمَانُ (ع) لِابْنِهِ : أخلص العمل فإن الناقد بصير [اختصاص مفید ، ص۳۴۱] .

یکی از مروجین دین را بعد از مرگش در خواب دیدند و از احوال او پرسیدند. گفت : من در دنیا مروج دین بودم. گفتند : هدفت این بود که دین ترویج شود یا ترویج کنی.

. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَيَأْتِي عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ تَخْبُثُ فِيهِ سَرَائِرُهُمْ وَ تَحْسُنُ فِيهِ عَلَانِيَتُهُمْ طَمَعاً فِي الدُّنْيَا لَا يرِيدُونَ بِهِ مَا عِنْدَ رَبِّهِمْ يكونُ دِينُهُمْ رِياءً لَا يخَالِطُهُمْ خَوْفٌ يعُمُّهُمُ اللَّهُ بِعِقَابٍ فَيدْعُونَهُ دُعَاءَ الْغَرِيقِ فَلَا يسْتَجِيبُ لَهُمْ [كافى ، ج۲ ، ص۲۹۶] .

. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَا خَيرُ شَرِيک مَنْ أَشْرَک مَعِي غَيرِي فِي عَمَلٍ عَمِلَهُ لَمْ أَقْبَلْهُ إِلَّا مَا كَانَ لِي خَالِصاً [كافى ، ج۲ ، ص۲۹۵] .

. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من أراد الله عز و جل بالقليل من عمله أظهره الله له أكثر مما أراد و من أراد الناس بالكثير من عمله فى تعب من بدنه و سهر من ليله أبى الله عز و جل إلا أن يقلله فى عين من سمعه [بحار الأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۹۰] .

. قال رسول (ص) : لا يقبل الله عملا فيه مقدار ذرة من رياء [محجة ، ج۶ ، ص۱۴۱] .

۲. اخروى

. رسول اکرم (ص) : اشد الناس عذابا يوم القيامة من يرى الناس ان فيه خيرا و لا خير فيه [كنز ، ۷۴۸۵] .

. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْمَلَک لَيصْعَدُ بِعَمَلِ الْعَبْدِ مُبْتَهِجاً بِهِ فَإِذَا صَعِدَ بِحَسَنَاتِهِ يقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ اجْعَلُوهَا فِي سِجِّينٍ إِنَّهُ لَيسَ إِيای أَرَادَ بِهَا [كافى ، ج۲ ، ص۲۹۴] .

. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من راءى بعمله ساعة حبط عمله الذى كان قبله [بحار الأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۷۴] .

۵. درمان رياء

۱. توجه به اراده خدا

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قال الله عز و جل أنا أغنى الشركاء عن الشرك فمن عمل عملا أشرك فيه غيرى فأنا منه برىء فهو للذى أشرك [بحار الأنوار ، ج۶۷ ، ص۲۲۱] .

۲. پرده‌ها کنارميرود و انسان به آرزوی خود که محبوبيت در دنيا است نمی‌رسد و اگر برسد فوری خنثی می‌شود زيرا قلب انسان دست خداست جز از راه خدا و اراده خدا احدی حق تصرف در قلوب ندارد : خَتَمَ عَلى قُلُوبِكمْ [انعام/۴۶] .

طَبَعَ اللّهُ عَلى قُلُوبِهِمْ [توبه/۹۳] .

يا مقلب القلوب

۳. آبرو نزد مردم بدست خداست او بايد دل مردم را به فردی مهربان و خوش بين کند.

سَيجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مريم/۹۶] .

وَ رَفَعْنا لَک ذِکرَک [انشراح/۴] .

وَ اجْعَلْ لِي لِسانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ [شعراء/۸۴] .

إِنَّ اللّهَ يدافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا [حج/۳۸] .

فکر در اينکه انسان و قلب او از نواميس الهيه است و خداوند غيور اجازه نمی‌دهد که انسان به ناموس او آنقدر پرده دری شود.

۲. تو.جه به عاقبت کار

عاقبت ريا و سالوس رسوائی است.

وَ اللّهُ مُخْرِجٌ ما کنْتُمْ تَکتُمُونَ [بقره/۷۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ عَبْدٍ أَسَرَّ خیراً فَذَهَبَتِ الْأَیامُ أَبَداً حَتَّی یظْهِرَ اللَّهُ لَهُ خَیراً وَ مَا مِنْ عَبْدٍ یسِرُّ شَرّاً فَذَهَبَتِ الْأَیامُ أَبَداً حَتَّی یظْهِرَ اللَّهُ لَهُ شَرّاً [کافی ، ج۲ ، ص۲۹۳] .
۵. در آخرت دست خالی است :
وَ ما أُمِرُوا إِلاّ لِیعْبُدُوا اللّهَ مُخْلِصِینَ [بینه/۵] .
یوْمَ لا ینْفَعُ مالٌ وَ لا بَنُونَ [شعراء/۸۸] .
فَإِنَّ خَیرَ الزّادِ التَّقْوی [بقره/۱۹۷] .
۶. توجه به اینکه شهرت ومحبوبیت بر فرض در دنیا پیدا شد رسوائی قیامت چطور؟
خسارت‌ها چطور؟
اینهمه آیات داریم کهفَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ [بقره/۱۶] .
۷. توجه به سرنوشت محبوبان دنیوی و مشهورانی که پس از چندی گمنام شدند :
کمْ تَرَکوا مِنْ جَنّاتٍ وَ عُیونٍ وَ زُرُوعٍ [دخان/۲۶-۲۵] .
۸. فکر اینکه وجود ما ، آفرینش ما ، شیر مادر و مهر والدین و اکسیژن و آب و غذا و سلامتی و امکانات ما همه و همه از اوست ، خود ما از او هستیم ، آیا سزاوار است برای غیر او کار کنیم.
۹. خدا که نیازی به عبادت ما ندارد :
إِنَّ اللّهَ غَنِی عَنِ الْعالَمِینَ [آل عمران/۹۷] .
ما هم حق منت بر رهبران نداریمقُلْ لا تَمُنُّوا عَلَی إِسْلامَکمْ [حجرات/۱۷] .
۱۰. فکر اینکه چرا در دل من غیر خداست؟ مبادا من مومن هستم؟ در حدیث قدسی آمده.
۳. توجه به ضعف خلق
لَنْ یخْلُقُوا ذُباباً [حج/۷۳] .
فَمَنْ یأْتِیکمْ بِماءٍ مَعِینٍ [ملک/۳۰] .
مَنْ إِلهٌ غَیرُ اللّهِ یأْتِیکمْ بِضِیاءٍ [قصص/۷۱] .
أَمَّنْ یجِیبُ الْمُضْطَرَّ [نمل/۶۲] .
أَ یبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ [نساء/۱۳۹] .
لا یسْمَعُوا دُعاءَکمْ وَ لَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجابُوا لَکمْ [فاطر/۱۴] .
فَمَنْ ینْصُرُنِی مِنَ اللّهِ إِنْ عَصَیتُهُ [هود/۶۳] .
فَمَنْ یمْلِک مِنَ اللّهِ شَیئاً [مائده/۱۷] .
لِمَنِ الْمُلْک الْیوْمَ [غافر/۱۶] .
مَنْ ذَا الَّذِی یشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاّ بِإِذْنِهِ [بقره/۲۵۵] .
۴. سایر
سوال : چه کنیم که از ریا دور باشیم؟
پاسخ : ۱. فکر کنیم که رضای خدا ، لذت ابدی را در پی دارد. و رضای مردم اگرتحصیل شود ، اگر واقعی باشد نه خیالی

اگر تغییر نکند ، موقتی است.

۲. بدانیم که غیر خدا نیز محتاج است و توجه محتاج به محتاج ، خسارت است.

۳. بـدانیم معامله ابـدی به فانی بی عقلی است.وَ الدّارُ الْآخِرَةُ خَيرٌ لِلَّذِينَ يتَّقُونَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [اعراف/۱۶۹] .وَ الدّارُ الْآخِرَةُ خَيرٌ لِلَّذِينَ يتَّقُونَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [اعراف/۱۶۹] .

۴. عبادتهای خود را پنهانی انجام دهیم.

در خاتمه باید بدانیم دوری از ریا این نیست که خود را هرزه و گنهکارجلوه دهیم و یا از ترس ریا عبادات را ترک کنیم.

۶. اخلاص

. اگر ما اخلاص داریم چرا چشمه‌های حکمت روی قلب و زبان ما جاری نمی‌شود؟

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أخلص لله أربعين يوما فجر الله ينابيع الحكمة من قلبه على لسانه [عدة الداعی ، ص۲۳۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أخلص النية تنزه عن الدنية [غرر الحكم ، ص۱۹۸] .

عَنْ شَـدَّادِ بْنِ أَوْسٍ قَـالَ : "دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَرَأَيتُ فِي وَجْهِهِ مَـا سَـاءَنِي فَقُلْتُ مَـا الَّذِی أَرَى بِـك فَقَالَ أَخَافُ عَلَى أُمَّتِي الشِّرْك فَقُلْتُ أَ يشْـرِكونَ مِنْ بَعْدِك فَقَالَ أَمَا إِنَّهُمْ لَا يعْبُدُونَ شَـمْساً وَ لَا قَمَراً وَ لَا وَثَناً وَ لَا حَجَراً وَ لَكِنَّهُمْ يرَاءُونَ بِأَعْمَالِهِمْ وَ الرِّيـاءُ هُوَ الشِّرْك "فَمَنْ كـانَ يرْجُوا لِقـاءَ رَبِّهِ فَلْيعْمَلْ عَمَلًا صالِحاً وَ لا يشْـرِك بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَـداً " (كهف-۱۱۰) " [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۲۳۳] .

۱. ریاست

۱. عدم پذیرش ریاست به خاطر ضعف

در صـحیح مسلم ، جلد ۳ ، صـفحه ۱۴۵۷ دو حـدیث می‌خـوانیم کـه در یکی آمـده ابی‌ذر به پیـامبر اکرم (ص) گفت : به من مسئولیتی واگذار کنید.یا رسول الله! الا تستعملنی؟ فضرب بيديه على منكبتی ثم قال : يا أباذر! انّک ضعيف و انّها أمانة و انّها يوم القيامة خزیٌ و ندامة الّا من أخذها بحقّها و ادّى الّذی عليرفها

در حدیث دیگری می‌خوانیم :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا ابَاذَرٍّ! إِنِّی أُحِبُّ لَك مَا أُحِبُّ لِنَفْسِـی إِنِّی أَرَاك ضَعِيفاً فَلَا تَأَمَّرَنَّ عَلَى اثْنَينِ وَ لَا تَوَلَّينَّ مَالَ يتِيمٍ [أمالی طوسی ، ص۳۸۴] .

۲. ریاست وستایش

۱ ـ تِلْك الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذينَ لا يريدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقينَ [قصص/۸۳] .

يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا [آل عمران/۱۸۸] .

مذمت ریاست :

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَلْعُونٌ مَنْ تَرَأَّسَ مَلْعُونٌ مَنْ هَمَّ بِهَا مَلْعُونٌ مَنْ حَدَّثَ بِهَا نَفْسَهُ [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَرَادَ الرِّئَاسَةَ هَلَك [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۸] .

۴. ریاست وحب مقام

ـ تِلْكَ الدّارُ الآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذينَ لا يريدُونَ عُلُوًّا فِي الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقينَ [قصص/۸۳] .
ـ مَنْ كانَ يريدُ الْحَياةَ الدُّنْيا وَ زينَتَها نُوَفِّ إِلَيهِمْ أَعْمالَهُمْ فيها وَ هُمْ فيها لا يبْخَسُونَ أُولئِك الَّذينَ لَيسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلاَّ النّارُ وَ حَبِطَ ما صَنَعُوا فيها [هود/۱۶ –۱۵] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حب الجاه و المال ينبتان النفاق فی القلب کما ينبت الماء البقل [کشف‌الريبة ، ص۵۱] .

۵. رياست و حق کشی

در جنگ صفين مردی از دوستان که ريگی در کفش داشت يا پالانش کج بود يا آدم بی‌پروايی بود ، مرتّب نظر امام را درباره خلفا می‌پرسيد. امام هم خودداری می‌کرد تا اينکه در يک جمله کوتاه جوابش را داد. فرمود : خلافت اثره است و کسی نمی‌تواند جز من آن را بگيرد. در عين حال غارتی بوده گذشته ، فعلاً غارت بزرگتری رخ داده.

چند مثال برای اثره :

۱ ـ موقع ازدحام مردم در سوار شدن به اتوبوس هر کسی بی‌توجه به حق ديگران می‌خواهد سوار شود ، دستش را جلو ديگران می‌گيرد و به بهانه اينکه جلوی درب اتوبوس را گرفته خود سوار می‌شود و ديگران را پس می‌زند.

قال اميرالمومنين (ع) : فَإِنَّهَا كانَتْ أَثَرَةً شَحَّتْ عَلَيهَا نُفُوسُ قَوْمٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۲] . (شح تبی است که همراه با بی‌تابی است) .

۲ ـ روزهای شلوغ نانوايی يا حمام تا نوبت به يکی از مشتری‌ها می‌رسد؛ اگر چه نوبت ديگران باشد ، چشم از حق ديگران می‌پوشد و خود جلو می‌افتد. همچنين وقت گرفتن گذرنامه و...

ز

۱. زکات

۱. تاريخچه زکات

۱. در اسلام

در سوره‌های مکی مثل اعراف ، آيه ۱۵۶ ـ نمل ، آيه ۳ ـ لقمان ، آيه ۴ ـ فصلت ، آيه ۷ ، حکم زکات آمده است که مسلمانان بايد بدهند ، اما در مدينه قانون آمد که بايد زکات را از مردم بگيری : خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً [توبه ، ۱۰۳] .

به هر حال بعضی دانشمندان درباره زکاتی که در آيات مکی آمده ، می‌گويند پرداخت زکات در مکه واجب بوده که بايد مسلمانان خودشان بدهند ، زيرا در روايات می‌خوانيم نماز و زکات با هم واجب شدند :

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَا فَرَضَ اللَّهُ الزَّكاةَ مَعَ الصَّلَاةِ [کافی ، ج۳ ، ص۴۹۷] .

اما در مدينه فرمان دادن زکات نبود ، بلکه فرمان گرفتن بود همراه با تعيين نصاب و فرستادن مأمور و... [نمونه ، ج۱۴ ، ص۱۹۷] .

بعضی می‌گويند که زکات مکه زکات مستحب و زکات مدينه ، زکات واجب بوده است. [نمونه ، ج۱۴ ، ص۱۹۷] . ضمنا آيهخُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً [توبه ، ۱۰۳] . در ماه رمضان نازل شد. [ميزان الحکمة] .

۲. درادیان سابق

وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَينا إِلَيهِمْ فِعْلَ الْخَيراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِيتاءَ الزَّكاةِ وَ كانُوا لَنا عابِدِينَ [انبياء ، ۷۳] .

۲. معنای عمومی زکات

۱ـ و لکل شیء زکوة [حکمت ۱۳۶] .

۲ـ عَلَى كلِّ جُزْءٍ مِنْ أَجْزَائِك زَكاةٌ وَاجِبَةٌ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بَلْ عَلَى كلِّ مَنْبِتِ شَعرٍ مِنْ شَعْرِك بَلْ عَلَى كلِّ لَحْظَةٍ مِنْ لَحَظَاتِك زَكاةٌ فَزَكاةُ الْعَينِ النَّظْرَةُ بِالْعِبْرَةِ وَ الْغَضُّ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَ مَا يضَاهِيهَا وَ زَكاةُ الْأُذُنِ اسْتِمَاعُ الْعِلْمِ وَ الحِكمَةِ وَ الْقُرْآنِ وَ فَوَائِدِ الدِّينِ مِنَ الْمَوْعِظَةِ وَ النَّصِيحَةِ وَ مَا فِيهِ نَجَاتُك وَ الْإِعْرَاضُ عَمَّا هُوَ ضِدُّهُ مِنَ الْكذِبِ وَ الْغِيبَةِ وَ أَشْبَاهِهَا وَ زَكاةُ اللِّسَانِ النُّصْحُ لِلْمُسْلِمِينَ وَ التَّيقُّظُ لِلْغَافِلِينَ وَ كثْرَةُ التَّسْبِيحِ وَ الذِّكرِ وَ غَيرِهَا وَ زَكاةُ الْيدِ الْبَذْلُ وَ الْعَطَاءُ وَ السَّخَاءُ بِمَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيك بِهِ وَ تَحْرِيكهَا بِكتَابَةِ الْعِلْمِ وَ مَنَافِعَ ينْتَفِعُ بِهَا الْمُسْلِمُونَ فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَ الْقَبْضُ عَنِ الشُّرُورِ وَ زَكاةُ الرِّجْلِ السَّعْي فِي حُقُوقِ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ زِيارَةِ الصَّالِحِينَ وَ مَجَالِسِ الذِّكرِ وَ إِصْلَاحِ النَّاسِ وَ صِلَةِ الرَّحِمِ وَ الْجِهَادِ وَ مَا فِيهِ صَلَاحُ قَلْبِك وَ سَلَامَةُ دِينِك هَذَا مِمَّا يحْتَمِلُ الْقُلُوبُ فَهْمَهُ وَ النُّفُوسُ اسْتِعْمَالَهُ وَ مَا لَا يشْرِفُ عَلَيهِ إِلَّا عِبَادُهُ الْمُخْلِصُونَ وَ الْمُقَرَّبُونَ أَكثَرُ مِنْ أَنْ يحْصَى وَ هُمْ أَرْبَابُهُ وَ هُوَ شِعَارُهُمْ دُونَ غَيرِهِمْ [بحار الأنوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

۳ـ تَفْسِيرُ الْإِمَامِ العسكری (ع) و فی قوله "آتُوا الزَّكاةَ" (بقره-۴۳) مِنَ الْمَالِ وَ الْجَاهِ وَ قُوَّةِ الْبَدَنِ وَ مِنَ الْمَالِ مَوَاسَاةُ إِخْوَانِكمُ الْمُومِنِينَ وَ مِنَ الْجَاهِ إِيصَالُهُمْ إِلَى مَا يتَقَاعَسُونَ عَنْهُ لِضَعْفِهِمْ مِنْ حَوَائِجِهِمُ الْمُتَرَدِّدَةِ فِي صُدُورِهِمْ وَ بِالْقُوَّةِ مَعُونَةُ أَخٍ لَك قَدْ سَقَطَ حِمَارُهُ أَوْ حَمْلُهُ فِي صَحْرَاءَ أَوْ طَرِيقٍ وَ هُوَ يسْتَغِيثُ فَلَا يغَاثُ [بحار الأنوار ، ج۹۳ ، ص۹] .

۴ـ عن الامير (ع) : ان الله ليسئل الرجل عن جاهه و ما بذله كما يسئله عن ماله فيما انفقه [كنز ، ج۶ ، ص۵۹۷] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زَكاةُ الْعِلْمِ نَشْرُهُ زَكاةُ الْجَاهِ بَذْلُهُ زَكاةُ الْحِلْمِ الِاحْتِمَالُ زَكاةُ الْمَالِ الْإِفْضَالُ زَكاةُ الْقُدْرَةِ الْإِنْصَافُ زَكاةُ الْجَمَالِ الْعَفَافُ زَكاةُ الظَّفَرِ الْإِحْسَانُ زَكاةُ الْبَدَنِ الْجِهَادُ وَ الصِّيامُ زَكاةُ الْيسَارِ بِرُّ الْجِيرَانِ وَ صِلَةُ الْأَرْحَامِ زَكاةُ الصِّحَّةِ السَّعْي فِي طَاعَةِ اللَّهِ زَكاةُ الشَّجَاعَةِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ زَكاةُ السُّلْطَانِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ زَكاةُ النِّعَمِ اصْطِنَاعُ الْمَعْرُوفِ زَكاةُ الْعِلْمِ... [مستدرك الوسائل ، ج۷ ، ص۴۶] .

۶ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الصَّدَقَةَ فِي كلِّ شَيءٍ أَنْبَتَتِ الْأَرْضُ إِلَّا مَا كانَ فِي الْخُضَرِ وَ الْبُقُولِ وَ كلَّ شَيءٍ يفْسُدُ مِنْ يوْمِهِ [كافی ، ج۳ ، ص۵۱۰] .

۷ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَفْوُ زَكاةُ الظَّفَرِ [نهج البلاغه ، حكمت ۲۱۱] .

۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِكلِّ شَيءٍ زَكاةٌ وَ زَكاةُ الْبَدَنِ الصِّيامُ [نهج البلاغه ، حكمت۱۳۶] .

۹ـ قال الصادق (ع) : لكل شیء زكاة و زكاة العلم أن يعلمه أهله [بحار الانوار ، ج۲ ، ص۲۵] .

۱۰ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المعروف زكاة النعم [غرر الحكم ، ۳۸۲] ..

قال الصادق (ع) : الشفاعة زكاة الجاه [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۲۶۸] .

۱۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَزَكاةُ الْعَينِ النَّظْرَةُ بِالْعِبْرَةِ وَ الْغَضُّ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَ مَا يضَاهِيهَا [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

۱۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : زَكاةُ اللِّسَانِ النُّصْحُ لِلْمُسْلِمِينَ وَ التَّيقُّظُ لِلْغَافِلِينَ وَ كثْرَةُ التَّسْبِيحِ وَ الذِّكرِ وَ غَيرِهَا [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

۱۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ زَكاةُ الْيدِ الْبَذْلُ وَ الْعَطَاءُ [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

۱۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : زَكاةُ الرِّجْلِ السَّعْي فِي حُقُوقِ اللَّهِ تَعَالَى [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

۱۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : زَكاةُ الْأُذُنِ اسْتِمَاعُ الْعِلْمِ وَ الحِكمَةِ وَ الْقُرْآنِ [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

۱۶ ـ امام صادق (ع) فرمود : زکات باطنی آن است که آن گاه که برادرت به چیزی بیشتر محتاج است ، آن را انتخاب نکنی : عَنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَسَأَلَهُ رَجُلٌ فِی كَمْ تَجِبُ الزَّكَاةُ مِنَ الْمَالِ فَقَالَ لَهُ : " الزَّكَاةُ الظَّاهِرَةُ أَمِ الْبَاطِنَةُ تُرِيدُ؟ فَقَالَ : أُرِيدُهُمَا جَمِيعاً. فَقَالَ : أَمَّا الظَّاهِرَةُ فَفِی كلِّ أَلْفٍ خَمْسَةٌ وَ عِشْرُونَ وَ أَمَّا الْبَاطِنَةُ فَلَا تَسْتَأْثِرْ عَلَى أَخِيك بِمَا هُوَ أَحْوَجُ إِلَيْهِ مِنْك" [كافی ، ج۳ ، ص۵۰۰] .

دردها ، زکات بدنها است :

۱۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زَكَاةُ الْبَدَنِ الْجِهَادُ وَ الصِّيامُ [غرر الحكم ، ص۶۱۱] .

۱۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی قَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ " وَ يَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ" (ماعون / ۷) " هُوَ الْقَرْضُ يُقْرِضُهُ وَ الْمَعْرُوفُ يَصْطَنِعُهُ وَ مَتَاعُ الْبَيْتِ يُعِيرُهُ وَ مِنْهُ الزَّكَاةُ" [كافی ، ج۳ ، ص۴۹۹] .

۳. سفارش به زکات

ـ گاهی قبل از نماز ، مثل عید فطر : قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَی وَ ذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّی [اعلی ، ۱۵-۱۴] .

ـ گاهی داخل نماز : الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يوتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ رَاكِعُونَ [مائده ، ۵۵] .

گاهی (۲۷) بار عدل نماز.

ـ گاهی با نام زکات.

ـ گاهی در قالب نحر : فَصَلِّ لِرَبِّك وَ انْحَرْ [كوثر ، ۲] .

ـ گاهی در قالب اطعام : قالُوا لَمْ نَك مِنَ الْمُصَلِّينَ وَ لَمْ نَك نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ [مدثر ، ۴۴-۴۳] .

ـ گاهی در قالب صدقه : فَلا صَدَّقَ وَ لا صَلّی [قيامة ، ۳۱] .

۴. فلسفه زکات

۱. تشکر از رازق

قَالَ الرِّضَا (ع) : عِلَّةُ الزَّكَاةِ مِنْ أَجْلِ قُوتِ الْفُقَرَاءِ وَ تَحْصِينِ أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ كَلَّفَ أَهْلَ الصِّحَّةِ الْقِيَامَ بِشَأْنِ أَهْلِ الزَّمَانَةِ وَ الْبَلْوَى كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى "لَتُبْلَوُنَّ فِی أَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ" (آل عمران / ۱۸۶) فِی أَمْوَالِكُمْ إِخْرَاجُ الزَّكَاةِ وَ فِی أَنْفُسِكُمْ تَوْطِينُ الْأَنْفُسِ عَلَى الصَّبْرِ مَعَ مَا فِی ذَلِك مِنْ أَدَاءِ شُكْرِ نِعَمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۸] .

۲. ازدیاد مال

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أَدَّى أَحَدٌ الزَّكَاةَ فَنَقَصَتْ مِنْ مَالِهِ وَ لَا مَنَعَهَا أَحَدٌ فَزَادَتْ فِی مَالِهِ [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۱۱] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ مَنَعَ حَقّاً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْفَقَ فِی بَاطِلٍ مِثْلَيْهِ [كافی ، ج۳ ، ص۵۰۶] .

قال الباقر (ع) : الزكاة تزيد فی الرزق [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۱۴] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّدَقَةَ لَا تَزِيدُ الْمَالَ إِلَّا كَثْرَةً فَتَصَدَّقُوا يرْحَمْكُمُ اللَّهُ [مستدرك الوسائل ، ج۷ ، ص۱۶۰] .

ـ قال الباقر (ع) : الزكاة تزيد فی الرزق [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۱۴] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَرَضَ اللَّهُ الْإِيمَانَ تَطْهِيراً مِنَ الشِّرْك وَ الصَّلَاةَ تَنْزِيهاً عَنِ الْكِبْرِ وَ الزَّكَاةَ تَسْبِيباً لِلرِّزْقِ [نهج البلاغه ، حكمت۲۵۲] .

ـ قَال الحسن بن علی (ع) : مَا نَقَصَتْ زَكاةٌ مِنْ مَالٍ قَطَّ [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۲۳] .

ـ قال ابوعبد الله (ع) : یا مفضل قل لأصحابک یضعون الزکاة فی أهلها و إنی ضامن لما ذهب لهم [بحار الانوار ، ج۷۵ ، ص ۳۸۰] .

۳. تطهیر مال وجان

وَ ما آتَيتُمْ مِنْ زَكاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللّهِ فَأُولئِک هُمُ الْمُضْعِفُونَ [روم ، ۳۹] .

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكيهِمْ بِها [توبه ، ۱۰۳] .

ـ عبرتی برای اغنیا از فقر قیامت :

قَال الرِّضَا (ع) : هُوَ عِظَةٌ لِأَهْلِ الْغِنَى وَ عِبْرَةٌ لَهُمْ لِيسْتَدِلُّوا عَلَى فَقْرِ الآخِرَةِ بِهِمْ [وسائل الشیعة ، ج۹ ، ص۱۲] .

زکات نشان دهنده برخی از صفات بر جسته انسانی مثل :

سخاوت ، عطوفت ، ایثار ، نوع دوستی ، مبارزه عملی با فقر در جهت تعادل و ایجاد وحدت و هماهنگی است.

قَالَ أَبُو الْحَسَن مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (ع) : حَصِّنُوا أَمْوَالَكمْ بِالزَّكاةِ [کافی ، ج۴ ، ص۶۱] .

در روایات و آیات از زکات به عنوان :

پاک کننده گناه ، وسیله آزمایش ، نشانه عابد ، زیاد کننده روزی ، سبب رحمت خدا ، عامل حفظ مال و جان و بدن و برائت از آتش یاد شده است.

و از مانع زکات به عنوان :

کافر ، سارف ، ملعون ، معذب در آخرت ، مقتول به دست امام زمان علیه السلام ، و پذیرفته نشدن نماز و... یاد شده است.

وَ الْمُومِنُونَ وَ الْمُومِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يوتُونَ الزَّكاةَ وَ يطِيعُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِک سَيرْحَمُهُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكيمٌ [توبه ، ۷۱] .

وَ لَقَدْ أَخَذَ اللّهُ مِيثاقَ بَنِی إِسْرائِيلَ وَ بَعَثْنا مِنْهُمُ اثْنَی عَشَرَ نَقِيباً وَ قالَ اللّهُ إِنِّی مَعَكمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاةَ وَ آتَيتُمُ الزَّكاةَ وَ آمَنْتُمْ بِرُسُلِی وَ عَزَّرْتُمُوهُمْ وَ أَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً لَأُكفِّرَنَّ عَنْكمْ سَيئاتِكمْ وَ لَأُدْخِلَنَّكمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ فَمَنْ كفَرَ بَعْدَ ذلِک مِنْكمْ فَقَدْ ضَلَّ سَواءَ السَّبِيلِ [مائده ، ۱۲] .

وسائل الشیعه ، ج ۶ ، میزان الحکمة ، ماده زکات؛ بحار ، ج۹۶ و سفینة البحار ، ماده زکات.

ـ جمع ثروت‌ها موجب طغیان و هلاکت است.

وَ أَنْفِقُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ لا تُلْقُوا بِأَيدِيكمْ إِلَى التَّهْلُكةِ [بقره ، ۱۹۵] .

۴. فقر زدائی

ـ در روایات آمده : به فقیر به مقداری زکات دهید تا بی نیاز شود ، تا مانند دیگر مردم شود.

ـ اسحاق بن عمار ، به امام صادق (ع) می گوید :

آیا صد دینار یا درهم بدهم؟ فرمود : بله.

گفتم : دویست چطور؟ فرمود : بله.

گفتم : سیصد چطور؟ فرمود : بله.

گفتم : چهار صد چطور؟ فرمود : بله.

فرمود : تا وقتی که بی نیاز شود. (فقیر حق دارد تا وقتی بی نیاز شود ، بگیرد.)

بنابراین ، ملاک پرداخت زکات ، یک زندگی عادی در سطح سایر مردم است.

ـ نکته مهم آن است که این توازن دور از اسراف و تبذیر و تجمل و زیر نظر حاکم اسلامی که یا معصوم است و یا عادل انجام می گیرد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا وُضِعَتِ الزَّكَاةُ اخْتِبَاراً لِلْأَغْنِيَاءِ وَ مَعُونَةً لِلْفُقَرَاءِ وَ لَوْ أَنَّ النَّاسَ أَدَّوْا زَكَاةَ أَمْوَالِهِمْ مَا بَقِيَ مُسْلِمٌ فَقِيراً مُحْتَاجاً وَ لَاسْتَغْنَى بِمَا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ وَ إِنَّ النَّاسَ مَا افْتَقَرُوا وَ لَا احْتَاجُوا وَ لَا جَاعُوا وَ لَا عَرُوا إِلَّا بِذُنُوبِ الْأَغْنِيَاءِ وَ حَقِيقٌ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يَمْنَعَ رَحْمَتَهُ مَنْ مَنَعَ حَقَّ اللَّهِ فِي مَالِهِ وَ أُقْسِمُ بِالَّذِي خَلَقَ الْخَلْقَ وَ بَسَطَ الرِّزْقَ أَنَّهُ مَا ضَاعَ مَالٌ فِي بَرٍّ وَ لَا بَحْرٍ إِلَّا بِتَرْكِ الزَّكَاةِ وَ مَا صِيدَ صَيْدٌ فِي بَرٍّ وَ لَا بَحْرٍ إِلَّا بِتَرْكِهِ التَّسْبِيحَ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ وَ إِنَّ أَحَبَّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَسْخَاهُمْ كَفّاً وَ أَسْخَى النَّاسِ مَنْ أَدَّى زَكَاةَ مَالِهِ وَ لَمْ يَبْخَلْ عَلَى الْمُؤمِنِينَ بِمَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُمْ فِي مَالِهِ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۷] .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَضَعَ الزَّكَاةَ قُوتاً لِلْفُقَرَاءِ وَ تَوْفِيراً لِأَمْوَالِكُمْ [کافی ، ج ۳ ، ص۴۹۸] .

۵. درکلام امام رضا (ع)

كَتَبَ الرِّضَا عَلِيِ بْنُ مُوسَى (ع) إِلَى مُحَمَّدِ بْنِ سِنَانٍ فِيمَا كَتَبَ إِلَيْهِ مِنْ جَوَابِ مَسَائِلِهِ أَنَّ عِلَّةَ الزَّكَاةِ مِنْ أَجْلِ قُوتِ الْفُقَرَاءِ وَ تَحْصِينِ أَمْوَالِ الْأَغْنِيَاءِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ كَلَّفَ أَهْلَ الصِّحَّةِ الْقِيَامَ بِشَأْنِ أَهْلِ الزَّمَانَةِ وَ الْبَلْوَى كَمَا قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَ أَنْفُسِكُمْ فِي أَمْوَالِكُمْ إِخْرَاجُ الزَّكَاةِ وَ فِي أَنْفُسِكُمْ تَوْطِينُ الْأَنْفُسِ عَلَى الصَّبْرِ مَعَ مَا فِي ذَلِكَ مِنْ أَدَاءِ شُكْرِ نِعَمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الطَّمَعِ فِي الزِّيَادَةِ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ الزِّيَادَةِ وَ الرَّأْفَةِ وَ الرَّحْمَةِ لِأَهْلِ الضَّعْفِ وَ الْعَطْفِ عَلَى أَهْلِ الْمَسْكَنَةِ وَ الْحَثِّ لَهُمْ عَلَى الْمُوَاسَاةِ وَ تَقْوِيَةِ الْفُقَرَاءِ وَ الْمَعُونَةِ لَهُمْ عَلَى أَمْرِ الدِّينِ وَ هُوَ عِظَةٌ لِأَهْلِ الْغِنَى وَ عِبْرَةٌ لَهُمْ لِيَسْتَدِلُّوا عَلَى فُقَرَاءِ الْآخِرَةِ بِهِمْ وَ مَا لَهُمْ مِنَ الْحَثِّ فِي ذَلِكَ عَلَى الشُّكْرِ لِلَّهِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى لِمَا خَوَّلَهُمْ وَ أَعْطَاهُمْ وَ الدُّعَاءِ وَ التَّضَرُّعِ وَ الْخَوْفِ مِنْ أَنْ يَصِيرُوا مِثْلَهُمْ فِي أُمُورٍ كَثِيرَةٍ فِي أَدَاءِ الزَّكَاةِ وَ الصَّدَقَاتِ وَ صِلَةِ الْأَرْحَامِ وَ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۸] .

۶. درطرح یک واقعه

ـ داستان بسیار جالب از مصطفی منفلوطی درالنظرات

شبی به هنگام عبور به مردی برخورد کردم؛ دیدم به خود می‌نالد در حالی که دست روی شکم گذاشته است. علت پرسیدم ، گفت : از گرسنگی است. به اندازه توان به او کمک کردم. به خانه دوستم که ثروتمند بود آمدم ، دیدم او هم دست به روی شکم ، می‌نالد. گفتم برای چه درد می‌بری؟ گفت : از پر خوری. گفتم : شگفتا اگر این زیادی طعامش را به او می‌داد ، هیچ کدام دردمند نمی‌شدند. [شرح رساله حقوق؟؟ امام سجاد علیه السلام] .

۵. راه حل برای اختلاف طبقاتی در جامعه

۱. راه مکاتب غیر اسلامی

اختلاف طبقات که یک عده برای ضروریات معطل و یک عده شاهانه و... مردم را به سر و صدا انداخته و از دیر زمانی تولید مکتب هائی کرده ، ولی همه این مکتب‌ها راه هایی برای رفع این اختلاف طبقاتی پیموده‌اند که خالی از ایراد نیست و تنها راهی که می‌تواند حل اشکال کند نظر مبارک اسلام است.برای اثبات این مدعا اول فکر این مکاتب را می گوئیم ، سپس نظر اسلام را :

۱ ـ مارکسیسم یا سوسیالیزم علمی می گوید : راه حل این است که ابزار تولید را از دست طبقه سرمایه دار بگیریم و آن را ملی

و عمومی کنیم و تنها موجب این اختلاف اختصاص مالکیت طبقه سرمایه دار است نسبت به ابزار تولید.

ـ اشکال : علت این شکاف تنها این عامل نیست. با گرفتن شرکت‌ها ، کارخانه‌ها ، از مالکین آن‌ها حل مسئله نمی‌شود؛ به دلیل اینکه در کشورهای سوسیالیستی نیز با برگزاری این قانون اختلافات عجیبی بین طبقات مختلف موجود است. محیط‌های بزرگی داریم که اصلا کارخانه نیست. ابزار تولیدی نیست ، اما باز اختلاف طبقاتی بسیار است.

۲ ـ کشورهای مترقی سرمایه داری برای حل این موضوع یک سلسله اقداماتی کرده‌اند. مقدار اقل وسایل زندگی را برای طبقه محروم (به عنوان شیر و خورشید ، بیمه کارمندان و... قرار داده‌اند.)

اشکال :

این مقدار برای جلوگیری از مرگ خوب است ، ولی رفع اختلافات را نمی‌کند. اما اسلام ، با نظر واقع بینی این اختلاف را ملاحظه فرموده است.

۲. راه اسلام

... خمس و زکات را از واجبات قرار داده.

خمس و زکات تقسیم می‌شود. بیشتر آن برای ضعفا و فقرا است.

خمس ، ۶ قسمت می‌شود :

اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَيءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْيَتامی وَ الْمَساكِينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ [انفال ، ۴۱] .

زکوة ، ۸ قسمت می‌شود :

إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيها وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمِينَ وَ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّهِ وَ اللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ [توبه ، ۶۰] .

در حدیثی معتبر زراره و محمد بن مسلم از امام صادق (ع) نقل می‌کنند که خداوند در اموال اغنیا حقی به مقدار کفاف برای آنها قرار داده و اگر می‌دانست که کفاف نمی‌دهد ، زیادتر قرار می‌داد.

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ اللّهَ جَلَّ وَ عَزَّ جَعَلَ لِلْفُقَرَاءِ فِی أَمْوَالِ الْأَغْنِياءِ مَا يكفِيهِمْ وَ لَوْ لَا ذَلِك لَزَادَهُمْ وَ إِنَّمَا يوتَوْنَ مِنْ مَنْعِ مَنْ مَنَعَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۴۹۷] .

ملاحظه می‌کنید که در مصرف خمس؛ یتیم ، فقیر و ابن سبیل ذکر شده و همچنین در زکات؛ فقرا ، مساکین ، برده ، بدهکار و ابن السبیل ذکر شده. این‌ها ، برای رفع شکاف مهم اختلاف طبقاتی است و سهممؤلفهٔ قلوبهمیکسهم سیاسی است.

با گفتار ما ثابت شد که مالیات بر خمس و زکات اطلاق می‌شود ، زیرا حکومت‌ها بودجه را که به اسم مالیات می‌گیرند ، بودجه برای سازمان‌های دولتی است ، ولی خمس و زکات برای طبقه زیر دست است نه سازمان‌های حکومتی.

در صورت لزوم حاکم شرع و ولی مسلمین می‌تواند بر چیزهایی مالیات ببندد ، مثل اینکه حضرت امیر (ع) در زمان خلافت خود بر هر اسبی ۲ دینار و بر هر الاغی ۱ دینار مالیات قرار داد و تعبیر حدیث این است :

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَى عَنْ حَرِيزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ وَ زُرَارَةَ عَنْهُمَا جَمِيعاً (ع) قَالَا وَضَعَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ص) عَلَى الْخَيلِ الْعِتَاقِ الرَّاعِيةِ فِی كلِّ فَرَسٍ فِی كلِّ عَامٍ دِينَارَينِ وَ جَعَلَ عَلَى الْبَرَاذِينِ دِينَاراً [کافی ، ج ۳ ، ص۵۳۰] .

این تعبیر یک حکم شرعی ثابت نیست؛ بلکه حکم موقتی اس ت که طبق مصلحت روز قرار داده شده. گر چه عده‌ای این حدیث را دلیل بر استحباب دائمی گرفته ، ولی لحن این حدیث ظهور در این ندارد :

الف : در زکات فقر و احتیاج به حب شأن است و ممکن است شأن شخصی ، مرکب عالی ، منزل بزرگ و... باشد.
ب : مستحب است زکات را مثل هدیه بدهد و در قلب نیت زکات کند. اگر گیرنده از اشخاص آبرومند است که خجالت می‌کشد از گرفتن زکات در حدیث من لا یحضر حضرت فرمود : مؤمنین را ذلیل نکن!
ج : الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمشامل کفار می‌شود که با مسلمین کمک جنگی کنند یا مسلمان شوند یا مسلمین ضعیف الایمان و در این زمان ساقط نشده است.
د : وَ الْغارِمُونَباید غارم به واسطه خرج کردن مال مردم در معصیت و اسراف مصرف نکرده باشد.
ه : ابن سبیل اگر به وطن رسید و چیزی زیاد آورد ، ولو برای تنگ گرفتن به خود باید زیادی را رد کند به هر وسیله که هست به دافع و یا وکیل آن رد کند.
قانون اسلام می گوید به محرومین باید آن قدر عطا شود که مثل سایر مردم عادی زندگی خود را اداره کنند و تنها به ساختن یک بیمارستان و یک داروی مجانی اکتفا نکرد. به حدیث ذیل توجه کنید :
در کتاب مستطاب من لا یحضر ، حدیث شریفی دیدم که ابی بصیر از امام صادق (ع) می‌پرسد که مردی کفاش عیالمند است و ۸۰۰ درهم سرمایه دارد. آیا می‌تواند از زکات استفاده کند؟
حضرت می‌فرماید : آیا از این سرمایه استفاده می کند به مقدار قوت زن و بچه خود؟ بله ، آقا.
آیا زیادی بر قوت پیدا می کند؟ نمی‌دانم. حضرت فرمود : اگر کم تر از نصف برای قوت استفاده می کند ، می‌تواند از زکات استفاده کند و بر عیال خود توسعه دهد تا مثل مردم عادی شود در زندگی.
سَأَلَ أَبُو بَصِيرٍ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يكونُ لَهُ ثَمَانُمِائَةِ دِرْهَم وَ هُوَ رَجُلٌ خَفَّافٌ وَ لَهُ عِيالٌ كثِيرٌ أَ لَهُ أَنْ يأْخُذَ مِنَ الزَّكاةِ فَقَالَ يا أَبَا مُحَمَّدٍ أَ يرْبَحُ فِي دَرَاهِمِهِ مَا يقُوتُ بِهِ عِيالَهُ وَ يفْضُلُ قَالَ نَعَمْ قَالَ كمْ يفْضُلُ قَالَ لَا أَدْرِي قَالَ إِنْ كانَ يفْضُلُ عَنِ الْقُوتِ مِقْدَارُ نِصْفِ الْقُوتِ فَلَا يأْخُذِ الزَّكاةَ وَ إِنْ كانَ أَقَلَّ مِنْ نِصْفِ الْقُوتِ أَخَذَ الزَّكاةَ قَالَ قُلْتُ فَعَلَيهِ فِي مَالِهِ زَكاةٌ تَلْزَمُهُ قَالَ بَلَى قَالَ قُلْتُ كيفَ يصْنَعُ قَالَ يوَسِّعُ بِهَا عَلَى عِيالِهِ فِي طَعَامِهِمْ وَ كسْوَتِهِمْ وَ يبْقِي مِنْهَا شَيئاً يناوِلُهُ غَيرَهُمْ وَ مَا أَخَذَ مِنَ الزَّكاةِ فَضَّهُ عَلَى عِيالِهِ حَتَّى يلْحِقَهُمْ بِالنَّاسِ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۳۴] .
در حدیث دیگر فرمود : اگر پدر یا عمو کفیل خرج هستند ، اما تمام لوازم زندگی با کمک آنها تأمین نمی‌شود ، می‌تواند از زکات بگیرد و به زندگی خود توسعه بدهد.
عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع) قَالَ : " سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يكونُ أَبُوهُ أَوْ عَمُّهُ أَوْ أَخُوهُ يكفِيهِ مَئُونَتَهُ أَ يأْخُذُ مِنَ الزَّكاةِ فَيتَوَسَّعَ بِهِ إِنْ كانُوا لَا يوَسِّعُونَ عَلَيهِ فِي كلِّ مَا يحْتَاجُ إِلَيهِ فَقَالَ لَا بَأْسَ " [کافی ، ج۳ ، ص۵۶۱] .
حدیث دیگری حضرت می‌فرماید : نوکر و خانه و شتر مانع از گرفتن زکات نیست؛ اگر در خرج باقی کار شود و داشتن خانه و خادم از شأن او باشد معنای فقر در هر زمان فرق می کند. سابقا همه مردم یا بیشتر پیاده مسافرت می کردند ، ولی امروز اگر پیاده مسافرت کنیم از فقر است و هم چنین پابرهنگی و.... .
مخفی نماند که زکات باید به دست رئیس مسلمین باشد تا او به هر مصلحتی که می‌خواهد برساند تا اشکال زنندگی
در کار نباشد و اصولا پیدایش این اختلافات طبقاتی برای عمل نکردن به قوانین اسلام است ، چه آن که در اسلام از بسیاری چیزها که مهم‌ترین موجد اختلاف است جلوگیری شده. ربا ، بانک داری ، احتکار ، معاملات جزاف و غرری ، قمار ، لزوم تقسیم ارث و تبدیل کردن به چند سرمایه کوچک ، ممنوعیت از تظاهر به سرمایه داری و ثروتمندی در مقابل دیگران ، ممنوعیت از اسراف و تبذیر ، به قول یکی دوری از لباس شهرت ، چون سبب تظاهر به تجمل است؛ حرام شده. این در مورد

راه حل اختلاف طبقاتی از نظر مال.

اما اختلاف طبقاتی از نظر قوای فکری و بدنی و ذوقی این خود نه بد است ، بلکه موجب رحمت است. چه آن که زندگی همگانی احتیاجاتی مختلف دارد که هر که بر حسب استعداد یک گوشه آن را که مناسب می‌داند ، می گیرد و زندگی اداره می‌شود. بله ممکن است سوء تفاهمی ، عزت و ذلتی در پاره‌ای از جاها و شغل‌ها دیده شود و این را اسلام با دادن دستورات واجب و مستحبی اکیدا از سوء تفاهم جلوگیری کرده است و دستورات اخلاقی اسلام برای گرم کردن جامعه و برای گرم کردن محیط خانه ، شهر و کشور است. گفتنی است در مورد آداب معاشرت آن قدر حدیث داریم که تا حال کسی احصاء دقیق نکرده و کسانی که سوء استفاده از اختلاف ذوق‌ها و استعدادها می کنند ، خود مریض هستند. مناسب است به پاره‌ای از دستورات دقیق اخلاقی اشاره شود. مثل :

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات ، ۱۰] .

لا يغْتَبْ بَعْضُكمْ بَعْضاً [حجرات ، ۱۲] .

لا تَجَسَّسُوا [حجرات ، ۱۲] .

وَ لا تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً [اسراء ، ۳۷] .

۶. ارتباط زکات با سایر عبادات و احکام

۱. نماز

ماه رمضان ، قانون زکات آمد. منادی به امر پیامبر فریاد زد :

أَنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَی قَدْ فَرَضَ عَلَيكمُ الزَّكاةَ كمَا فَرَضَ عَلَيكمُ الصَّلَاةَ [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۱۳] .

أَيهَا الْمُسْلِمُونَ زَكوا أَمْوَالَكمْ تُقْبَلْ صَلَاتُكمْ [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۱۳] .

بعد از یک سال مهلت ، مأمور وصول به اطراف فرستاد.

قال النبی (ص) : لا یقبل الله الایمان و الصلوة الا بالزکاۀ [کنز ، ج۶ ، ص۲۹۸] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی خُطْبَةِ الْوَدَاعِ : أَيهَا النَّاسُ أَدُّوا زَكاةَ أَمْوَالِكمْ فَمَنْ لَا يزَكی لَا صَلَاةَ لَهُ وَ مَنْ لَا صَلَاةَ لَهُ لَا دِينَ لَهُ وَ مَنْ لَا دِينَ لَهُ لَا حَجَّ وَ لَا جِهَادَ لَهُ [مستدرک الوسائل ، ج۷ ، ص۱۱] .

۲. ایمان

ـ منکر زکات کافر است. [تحریر الوسیله امام (ره)] .

پیامبر (ص) روزی در مسجد افرادی را با جمله قم یا فلان (که زکات نمی‌دادند) از مسجد بیرون کرد.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : بَينَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی الْمَسْجِدِ إِذْ قَالَ قُمْ يا فُلَانُ قُمْ يا فُلَانُ حَتَّی أَخْرَجَ خَمْسَةَ نَفَرٍ فَقَالَ اخْرُجُوا مِنْ مَسْجِدِنَا لَا تُصَلُّوا فِيهِ وَ أَنْتُمْ لَا تُزَكونَ [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ مَنَعَ قِيرَاطاً مِنَ الزَّكاةِ فَلَيسَ بِمُومِنٍ وَ لَا مُسْلِمٍ [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۳] .

فی وصیه النبی (ص) لعلی (ع) : يا عَلِی كفَرَ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ عَشَرَةٌ الْقَتَّاتُ وَ السَّاحِرُ وَ الدَّيوثُ وَ نَاكحُ الْمَرْأَةِ حَرَاماً فِی دُبُرِهَا وَ نَاكحُ الْبَهِيمَةِ وَ مَنْ نَكحَ ذَاتَ مَحْرَمٍ وَ السَّاعِی فِی الْفِتْنَةِ وَ بَائِعُ السِّلَاحِ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ وَ مَانِعُ الزَّكاةِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۶] .

عَنْ عَلِی (ع) عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ فَقَالَ يا رَسُولَ اللَّهِ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ وَيلٌ لِلْمُشْرِكينَ الَّذِينَ لا يوتُونَ الزَّكاةَ وَ

هُمْ بِالآخِرَةِ هُمْ كافِرُونَ قَالَ لَا يعَاقِبُ اللَّهُ الْمُشْرِكينَ أَ مَا سَمِعْتَ قَوْلَهُ فَوَيلٌ لِلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاتِهِمْ ساهُونَ الَّذِينَ هُمْ يراوُنَ وَ يمْنَعُونَ الْماعُونَ أَلَا إِنَّ الْمَاعُونَ الزَّكَاةُ ثُمَّ قَالَ وَ الَّذِى نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيدِهِ مَا خَانَ اللَّهَ أَحَدٌ شَيئاً مِنْ زَكَاةِ مَالِهِ إِلَّا مُشْرِك بِاللَّهِ [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۲۹] .

قال الامام فى تحريره : ... الزكوة فى الجملة من ضروريات الدين و منكرها ، مندرج فى الكفار. [ج۱ ، ص۳۱۱] .

قال الصادق (ع) فى قوله تعالى : "إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كفَرُوا ثُمَّ ازْدادُوا كفْرا" (نساء/۱۳۷) مَنْ زَعَمَ أَنَّ الْخَمْرَ حَرَامٌ ثُمَّ شَرِبَهَا وَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ الزِّنَا حَرَامٌ ثُمَّ زَنَى وَ مَنْ زَعَمَ أَنَّ الزَّكَاةَ حَقٌّ وَ لَمْ يودِّهَا [بحار الانوار ، ج ۷۰، ص ۳۶۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يوْماً لِأَصْحَابِهِ : مَلْعُونٌ كلُّ مَالٍ لَا يزَكى مَلْعُونٌ كلُّ جَسَدٍ لَا يزَكى وَ لَوْ فِى كلِّ أَرْبَعِينَ يوْماً مَرَّةً [كافى ، ج۲ ، ص۲۵۸] .

۷. آثار منع پرداخت زکات

۱. در دنیا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللَّهَ اللَّهَ فِى الزَّكاةِ فَإِنَّهَا تُطْفِئُ غَضَبَ رَبِّكمْ اللَّهَ [كافى ، ج۷ ، ص۵۱] .

عَنْ أَبِى ذَرٍّ قَالَ : "رَأَيتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ هُوَ جَالِسٌ فِى ظِلِّ الْكعْبَةِ وَ هُوَ يقُولُ هُمُ الْأَخْسَرُونَ وَ رَبِّ الْكعْبَةِ فَقُلْتُ مَنْ هُمْ يا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ مَا مِنْ صَاحِبِ إِبِلٍ أَوْ غَنَمٍ لَا يودِّى زَكاتَهُ إِلَّا جَاءَتْ يوْمَ الْقِيامَةِ أَعْظَمَ مَا كانَتْ وَ أَسْمَنَهُ تَنْطَحُهُ بِقُرُونِهَا وَ تَطَوهُ بِأَخْفَافِهَا كلَّمَا نَفِدَتْ عَلَيهِ آخِرُهَا أُعِيدَتْ أَوَّلُهَا" [مستدرك الوسائل ، ج۷ ، ص۲۰] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَل" سَيطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ" (آل عمران –۱۸۰) فَقَالَ يا مُحَمَّدُ مَا مِنْ أَحَدٍ يمْنَعُ مِنْ زَكاةِ مَالِهِ شَيئاً إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ ذَلِك يوْمَ الْقِيامَةِ ثُعْبَاناً مِنْ نَارٍ مُطَوَّقاً فِى عُنُقِهِ ينْهَشُ مِنْ لَحْمِهِ حَتَّى يفْرُغَ مِنَ الْحِسَابِ" [كافى ، ج۳ ، ص۵۰۲] .

ابوذر از لقمان : دنیا دریائی است که بسیاری در آن غرق می‌شوند. باید سوار کشتی نجات شوی. کشتی ، ایمان است و ارکان کشتی زکات و نماز و روزه است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَمَانِيةٌ لَا تُقْبَلُ لَهُمْ صَلَاةٌ الْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّى يرْجِعَ إِلَى مَوْلَاهُ وَ النَّاشِزُ عَنْ زَوْجِهَا وَ هُوَ عَلَيهَا سَاخِطٌ وَ مَانِعُ الزَّكاةِ وَ.... [بحار الانوار ، ج۷۷ ، ص۲۳۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوَّلَ مَنْ يدْخُلُ النَّارَ ثَلَاثَةٌ أَمِيرٌ مُتَسَلِّطٌ لَمْ يعْدِلْ وَ صَاحِبُ مَالٍ لَا يعْطِى زَكاةَ مَالِهِ وَ فَقِيرٌ مُتَكبِّرٌ [مستدرك الوسائل ، ج۷ ، ص۲۳] .

ما سَلَككمْ فِى سَقَرَ قالُوا لَمْ نَك مِنَ الْمُصَلِّينَ وَ لَمْ نَك نُطْعِمُ الْمِسْكينَ [مدثر ، ۴۴-۴۲] .

وَ أَمّا مَنْ أُوتِى كتابَهُ بِشِمالِهِ فَيقُولُ يا لَيتَنِى لَمْ أُوتَ كتابِيهْ وَ لَمْ أَدْرِ ما حِسابِيهْ يا لَيتَها كانَتِ الْقاضِيةَ ما أَغْنى عَنِّى مالِيهْ هَلَك عَنِّى سُلْطانِيهْ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُها سَبْعُونَ ذِراعاً فَاسْلُكوهُ وَ لا يحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكينِ [حاقه ، ۳۴-۲۵] .

وَ الَّذِينَ يكنِزُونَ الذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا ينْفِقُونَها فِى سَبِيلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذابٍ أَلِيمٍ [توبه ، ۳۴] .

۲. درآخرت

قال النبى (ص) : اذا اديت زكات مالك فقد اذهبت عنك شره [كنز ، ج۶ ، ص۲۹۳. و مستدرک ، ج۱ ، ص۵۰۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَدَّى زَكاةَ مَالِهِ وَ قَرَى الضَّيفَ وَ أَعْطَى فِى النَّائِبَةِ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الشُّحِّ [مستدرك الوسائل ، ج۱۶ ،

ص۲۴۲] .
قَالَ أَبو عَبْدِ اللّهِ (ع) : إِذَا قَامَ الْقَائِمُ أَخَذَ مَانِعَ الزَّكَاةِ فَضَرَبَ عُنُقَهُ [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۲۱] .

۸. تفاوت خمس با زکات

۱ ـ زکات مالیات بر مال است ، خمس مالیات بر پس انداز.

۲ ـ زکات برای جامعه است ، خمس برای حکومت.

۳ ـ زکات مصرف خاص دارد ، خمس ، زیر نظر حاکم اسلامی ، مصرف عام‌تری دارد.

۴ ـ زکات برای غیر سادات است ، از خمس سادات فقیر می‌توانند به قدر کفاف بردارند.

۹. معیار تشخیص مؤمن از منافق

یقْبِضُونَ أَيدِيهُمْ [توبه ، ۶۷] .
الْمُنافِقُونَ وَ الْمُنافِقاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمُنْكرِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَ يقْبِضُونَ أَيدِيهُمْ نَسُوا اللّهَ فَنَسِيهُمْ إِنَّ الْمُنافِقِينَ هُمُ الْفاسِقُونَ [توبه ، ۶۷] .
وَ يقْبِضُونَ أَيدِيهُمْ نَسُوا اللّهَ [توبه ، ۶۷] .
يوتُونَ الزَّكاةَ [توبه ، ۷۱] .
وَ الْمُومِنُونَ وَ الْمُومِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ يوتُونَ الزَّكاةَ وَ يطِيعُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِك سَيرْحَمُهُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكيمٌ [توبه ، ۷۱] .
يوتُونَ الزَّكاةَ وَ يطِيعُونَ اللّهَ وَ رَسُولَه [توبه ، ۷۱] .
چند نکته مهم :

۱ ـ نماز معیار تشخیص مؤمن از منافق نیست. (ممکن است منافق نماز بخواند. در آیه سخنی از نخواندن نماز در کار نیست.)

۲ ـ معیار پول دادن و ندادن است.یقبضون.... یؤتون ، یطیعون الله

۳ ـ فراموش کردن فقرا ، فراموش کردن خدا است.یقبضون... نسوا الله

۱۰. به چه چیزهایی زکات واجب است؟

ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللّهِ (ع) قَالَ : وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الزَّكَاةَ عَلَى تِسْعَةِ أَشْيَاءَ الْحِنْطَةِ وَ الشَّعِيرِ وَ التَّمْرِ وَ الزَّبِيبِ وَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْإِبِلِ وَ الْبَقَرِ وَ الْغَنَمِ وَ عَفَا عَمَّا سِوَى ذَلِك قَالَ يونُسُ مَعْنَى قَوْلِهِ إِنَّ الزَّكَاةَ فِی تِسْعَةِ أَشْيَاءَ وَ عَفَا عَمَّا سِوَى ذَلِك إِنَّمَا كَانَ ذَلِك فِی أَوَّلِ النُّبُوَّةِ كمَا كَانَتِ الصَّلَاةُ رَكعَتَينِ ثُمَّ زَادَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِيهَا سَبْعَ رَكعَاتٍ وَ كذَلِك الزَّكَاةُ وَضَعَهَا وَ سَنَّهَا فِی أَوَّلِ نُبُوَّتِهِ عَلَى تِسْعَةِ أَشْيَاءَ ثُمَّ وَضَعَهَا عَلَى جَمِيعِ الْحُبُوبِ [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۹] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الصَّدَقَةَ فِی كلِّ شَیءٍ أَنْبَتَتِ الْأَرْضُ إِلَّا الْخُضَرَ وَ الْبُقُولَ وَ كلَّ شَیءٍ يفْسُدُ مِنْ يوْمِهِ [تهذیب الاحکام ، ج۴ ، ص۶۵] .

۱ ـ نه چیز :

گندم ، جو ، خرما ، کشمش ، طلا ، نقره ، شتر ، گاو و گوسفند.
ولی از بعض روایات معتبره استفاده می‌شود که زکات بنا به اصل تشریع برای تمام محصولات زمینی بوده نه منحصر به ۹ چیز و نبی اکرم از غیر ۹ چیز که بخشیده قهرا بخشش او بخشش حکومتی است و دولت اسلامی هر زمان به حسب صلاح دید و نیاز مجتمع اسلامی می‌تواند بخشش را بردارد و از روئیدنی‌های دیگر هم زکات بگیرد. [مالکیت اسلام ، علی تهرانی]
۲ ـ دسته‌ای دیگر از روایات می گویند زکات بر هر چیز غیر از سبزی و امثال آن است. از آن طرف در آخر روایات که زکات را بر ۹ چیز می‌داند ، جمله : عفی رسول اللهآمده. جمع این دو دسته به این است که بگوئیم :
زکوۀ و مقدار و تعیین آن به دست حکومت اسلامی است و شخص پیامبر چون در زمان حکومتش زکوۀ ۹ چیز برای مصرف اهدافش کافی بود ، از بقیه عفو کرد. شاهدش این که :
الف : علی (ع) بر اسبان عربی ، دو دینار و غیر عربی ، ۱ دینار مالیات بست. از متن حدیث استفاده می‌شود که قبل از حضرت در زمان پیامبر (ص) بر اسب مالیات نبوده و بر حسب صلاح دید مقام حکومت ، مالیات اضافه شده.
علی بن مهزیار ، گوید : عبد الله بن محمد ، به امام رضا (ع) نوشت که امام صادق (ع) فرموده که زکات بر ۹ چیز است و زکات باقی اموال را عفو فرمود. کسی از امام صادق (ع) پرسید که در مناطق ما برنج چند برابر گندم موجود است. آیا زکات ندهند؟ فرمود : عجبا من به تو می گویم پیامبر از باقی اموال عفو فرمود ، تو می گوئی برنج داریم؟ هر چه داری ، ...داشته باش. پیامبر می‌دانست که بعضی مناطق ، برنج دارند ، ولی در عین حال عفو فرمود. آری این ماجرا را به امام رضا (ع) می‌نویسد. امام رضا (ع) بعد از تصدیق سخنان و نقل و بیان کار پیامبر و امام صادق (ع) می‌فرماید : ولی زکات بر هر چیزی است که با صاع کیل شود. اشاره به اینکه کار پیامبر (ص) و امام صادق در زمان حکومت آن دو بزرگوار ، صحیح است ، ولی در زمان حکومت من برنج و هر چیزی که با صاع کیل شود ، باید زکاتش داده شود :
عَنْ عَلِیِ بْنِ مَهْزِیارَ قَالَ : "قَرَأْتُ فِی کتَابِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ (ع) جُعِلْتُ فِدَاک رُوِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّهُ قَالَ وَضَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الزَّکاةَ عَلَی تِسْعَةِ أَشْیاءَ عَلَی الْحِنْطَةِ وَ الشَّعِیرِ وَ التَّمْرِ وَ الزَّبِیبِ وَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْغَنَمِ وَ الْبَقَرِ وَ الْإِبِلِ وَ عَفَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَمَّا سِوَی ذَلِک فَقَالَ لَهُ الْقَائِلُ عِنْدَنَا شَیءٌ کثِیرٌ یکونُ بِأَضْعَافِ ذَلِک فَقَالَ لَهُ مَا هُوَ فَقَالَ لَهُ الْأَرُزُّ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَقُولُ لَک إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَضَعَ الصَّدَقَةَ عَلَی تِسْعَةِ أَشْیاءَ وَ عَفَا عَمَّا سِوَی ذَلِک وَ تَقُولُ إِنَّ عِنْدَنَا أَرُزّاً وَ عِنْدَنَا ذُرَةً قَدْ کانَتِ الذُّرَةُ عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِفَوَقَّعَ کذَلِک هُوَ وَ الزَّکاةُ فِی کلِّ مَا کیلَ بِالصَّاعِ" [تهذیب الاحکام ، ج۴ ، ص۵] .
ولی اکثر فقها عموم زکات را حمل بر استحباب کرده‌اند ، نظیر اینکه روایاتی آمده در تحلیل خمس. با اینکه متن و صریح قرآن است و مصارفش در هر زمانی هست. پس تحلیل موسمی و حکومتی بوده تا شیعیانش که پول به امام می‌رساندند شناخته نشوند و خطری برای امام و خودشان پیش نیاید؛ زیرا در آن روایات آمده که اگر ما در این زمان شما را به دادن خمس وادار کنیم ، با انصاف با شما عمل نکرده‌ایم. زیرا از یک سو پرداخت مشکل است و از سوی دیگر اگر تحلیل نکنیم ، مال مخلوط و سبب عدم طهارت ولد می‌شود. (و روایاتی که تحلیل کلی را در تمام سال‌ها می‌داند ، ضعیف السند است.)
ـ گر چه طبق فتاوای مراجع ، زکات به ۹ چیز تعلق می گیرد ، ولی به گفته علامه محمد تقی جعفری ، چون دلیل زکات ، در آیات و روایات آمده ، (فقر زدایی) تا آنجا که می‌خوانیم : اگر زکات پرداخت شود ، فقیری باقی نمی‌ماند و اگر خدا می‌دانست این مقدار کافی نیست ، مقدار زکات را بیشتر می کرد.
این دلیل می‌تواند با محوریت و اصل فقر زدایی ، دست فقیه را بازگذارد که به مقدار نیاز بگیرد و بپردازد.

ـ در اصطلاح اصولی ، آن جا که حکمی همراه با علت است و به اصطلاح منصوص العلة است ، تا محقق شدن معلول ، قدرت مانور هست.

۱۱. آداب پرداخت زکات

ـ زکات دهنده نمی‌تواند احساس برتری و گیرنده احساس خواری داشته باشد ، چون :
الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لا يُتْبِعُونَ ما أَنْفَقُوا مَنًّا وَ لا أَذىً لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [بقره ، ۲۶۲] .
ـ برای جلوگیری از تن پروری و بی کاری ، اسلام از افراط و تفریط در امر زکات خود داری کرده. [الفردوس الاعلی علامه کاشف الغطاء ، ص ۱۸۰] .
۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نَهَى أَنْ يخْفِي الْمَرْءُ زَكاتَهُ عَنْ إِمَامِهِ وَ قَالَ إِخْفَاءُ ذَلِك مِنَ النِّفَاقِ [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۲۸] .
۲ ـ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : "قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) يا إِسْحَاقُ كيفَ تَصْنَعُ بِزَكاةِ مَالِك إِذَا حَضَرَتْ قَالَ يأْتُونِّي إِلَى الْمَنْزِلِ فَأُعْطِيهِمْ فَقَالَ لِي مَا أَرَاك يا إِسْحَاقُ إِلَّا قَدْ أَذْلَلْتَ الْمُومِنِينَ فَإِياك إِياك إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يقُولُ مَنْ أَذَلَّ لِي وَلِياً فَقَدْ أَرْصَدَ لِي بِالْمُحَارَبَةِ" [أمالی مفید ، ص۱۷۷] .
۳ ـ از محمد حنفیه ، هنگامی که حضرت علی (ع) را غسل می‌داد ، پرسیدند که این کبودی و تورم روی شانه امام چیست؟ گفت : اثر غذارسانی و حمل خواروبار به فقرا است.
عن محمد بن علی : " أنه لما غسل أباه علیا (ع) نظروا إلی مواضع المساجد من رکبتیه و ظاهر قدمیه کأنها مبارک البعیر و نظروا إلی عاتقه و فیه مثل ذلک فقالوا لمحمد یا ابن رسول الله (ص) قد عرفنا أن هذا من إدمان السجود فما هذا الذی تری علی عاتقه قال أما لو لا أنه مات ما حدثتکم عنه کان لا یمر به یوم إلا أشبع فیه مسکینا فصاعدا ما أمکنه و إذا کان اللیل نظر إلی ما فضل عن قوت عیاله فجعله فی جراب فإذا هدأ الناس وضعه علی عاتقه و تخلل المدینة و قصد قوما "لا يسْئَلُونَ النّاسَ إِلْحافا" (بقره/۲۷۳) و فرغه فیهم من حیث لا یعلمون من هو و لا یعلم بذلک أحد من أهله غیری فإنی کنت اطلعت علی ذلک منه یرجو بذلک فضل إعطاء الصدقة بیده و دفعها سرا و کان یقول إن صدقة السر تطفی غضب الرب کما یطفی الماء النار فإذا تصدق أحدکم فأعطی بیمینه فلیخفها عن شماله" [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۲۳] .
۴ ـ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) أَنَّهُ قَالَ : "مَا كانَ مِنَ الصَّدَقَةِ وَ الصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ وَ أَعْمَالِ الْبِرِّ كلِّهَا تَطَوُّعاً فَأَفْضَلُهَا مَا كانَ سِرّاً وَ مَا كانَ مِنْ ذَلِك وَاجِباً مَفْرُوضاً فَأَفْضَلُهُ أَنْ يعْلَنَ بِهِ" [بحار الانوار ، ج۹۳ ، ص۲۴] .
۵ ـ یستحب دفع لها علی وجه الصلة ظاهرا و الزکاة واقعا (فی القصد و النیة) اذا کان ممن یترفع و یدخله الحیاء منها (زکوة) [تحریر الوسیلة ، ج۱ ، ص۳۱۹] .
۶ ـ تعجیل در پرداخت :
اظهارا للرغبة فی الامتثال [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .
۱ ـ فوری تا :
ـ شیطان او را وسوسه و پشیمان نکند.
ـ فقرا از اضطراب راحت شوند.
ـ فقرا آبروی خود را با سؤال نزد این و آن نریزند.

۲ ـ حفظ آبرو :

امام باقرعلیه السلام ، فرمود : اگر از کلمه زکات خجالت می کشد به او نگو زکات است. [جامع السعادات نراقی؟؟]

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذی [بقره ، ۲۶۴] .

۳ ـ کار خود را بزرگ نپندارد ، خودش را نیز برتر نداند ، زیرا که از مال آن چه ممدوح است ، (کفاف) برای فقیر هست

۴ ـ مال مرغوب بدهد :

لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران ، ۹۲] .

وَ یجْعَلُونَ لِلّهِ ما یکرَهُونَ [نحل ، ۶۲] .

۵ ـ بستگان اولویت دارند.

۶ ـ به کمک مالی اکتفا نکند ، از علم و آبروی خود نیز انفاق کند.

۷ ـ پنهان داشتن :

حفظا عن الریا (در صدقات مستحب) [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .

۸ ـ اظهار علنی ، اگر در ترغیب مردم مؤثر باشد. [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .

۹ ـ عدم افساد آن با منت گذاشتن. [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .

۱۰ ـ کوچک شمردن عطیه خود. [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .

۱۱ ـ بهترین را انتخاب کردن : [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .

لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران ، ۹۲] .

۱۲ ـ به بهترین اشخاص دادن. [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .

۱۳ ـ پس از پرداخت دست را بوسیدن. [محجه ، ج۲ ، ص۷۷ تا ۹۳] .

۱۲. متصدی زکات و آداب زکات گرفتن

۱ ـ شخص پیامبر (ص) ، متصدی مقام ریاست :

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً [توبه ، ۱۰۳] .

و یکی از مصارف زکات و العاملین علیها و عامل از طرف مقام حکومت است.

همین که آیهخُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةًنازل شد ، به مردم اعلام کردند و پس از یک سال عاملان صدقات برای جمع آوری از طرف پیامبر اکرم (ص) به اطراف فرستاده شد و به دلیل نامه علی (ع) به مالک اشتر و روایاتی که برای تخمین مقدار بار درخت‌های انگور و خرما آمده ، همه دلیل آن است که متصدی مقام جمع و توزیع مقام رهبر اسلامی مانند پیامبر و امام و نایب آنها... بوده‌اند.

در نهج البلاغه ، حدود ۲۰ دستور برای عاملان زکات بیان فرموده.

جواهر از اکثر فقهای عامه نقل می کند که مردم واجب است زکات را به حکام خود (گر چه حکام جور باشد) ، بپردازند. روایاتی که می گویند خود زکوة دهنده متصدی پرداخت به طبقه ضعیف است همه و همه محمول بر زمان تقیه است که رساندن زکات به امام درد سر داشته و لذا دستور می‌دادند که مسلمانان با دست خود بپردازند. [ص۷۶] .

راوی به امام رضا (ع) می‌نویسد : زکات فطره و قیمت آن نزد من جمع شده. چه کنم؟ فرمود : آن چه به شهرت می‌انجامد ،

صدایش را در نیاور. هر کس داده به اهلش برسان و هر که نداد ، ساکت بمان. امثال این روایات دلیل بر این است که اگر مخاطره نبود ، باید به دست امام برسد و گر نه خود طرف بپردازد. [وسایل الشیعه] .

الْعامِلِینَ عَلَیها [توبه ، ۶۰] .

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً [توبه ، ۱۰۳] .

۱ ـ تشویق و محبت از زکات ده :

وَ صَلِّ عَلَیهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَکنٌ لَهُمْ [توبه ، ۱۰۳] .

۲ ـ با ارعاب و ژست هرگز.

مهمان آنان شدن ، هرگز.

با سلام و متانت و وقار می‌روی و می گوئی من فرستاده ولی خدا... :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثُمَّ امْضِ إِلَیهِمْ بِالسَّکینَةِ وَ الْوَقَارِ حَتَّی تَقُومَ بَینَهُمْ فَتُسَلِّمَ عَلَیهِمْ وَ لَا تُخْدِجْ بِالتَّحِیةِ لَهُمْ ثُمَّ تَقُولَ عِبَادَ اللَّهِ أَرْسَلَنِی إِلَیکمْ وَلِی اللَّهِ وَ خَلِیفَتُهُ لِآخُذَ مِنْکمْ حَقَّ اللَّهِ فِی أَمْوَالِکمْ فَهَلْ لِلَّهِ فِی أَمْوَالِکمْ مِنْ حَقٍّ فَتُودُّوهُ إِلَی وَلِیهِ [نهج البلاغه ، نامه ۲۵] .

۳ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : انْطَلِقْ عَلَی تَقْوَی اللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِیک لَهُ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تُرَوِّعَنَّ مُسْلِماً [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۴ ـ فی تحریر الوسیلة : لا یؤخذ المریضه من نصاب السلیم و لا الهرمة من نصاب الشاب و لا ذات العوار من نصاب الصحیح... اما لو النصاب جمیعه مریضا... اجزأت"

۵ ـ همراه با تقوا :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : انْطَلِقْ عَلَی تَقْوَی اللَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِیک لَهُ وَ لَا تُرَوِّعَنَّ مُسْلِماً [نهج البلاغه ، نامه ۲۵] .

۶ ـ احدی را نترسان :

وَ لَا تُرَوِّعَنَّ مُسْلِماً [نهج البلاغه ، نامه ۲۵] .

۷ ـ وارد منزل کسی نشوی ، بلکه کنار آب آنها منزل کن :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَإِذَا قَدِمْتَ عَلَی الْحَی فَانْزِلْ بِمَائِهِمْ مِنْ غَیرِ أَنْ تُخَالِطَ أَبْیاتَهُمْ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۸ ـ با وقار وارد شو و سلام کن :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثُمَّ امْضِ إِلَیهِمْ بِالسَّکینَةِ وَ الْوَقَارِ حَتَّی تَقُومَ بَینَهُمْ فَتُسَلِّمَ عَلَیهِمْ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۹ ـ مأموریت خود را برای وصول اعلام کن و اگر گفتند زکات نداریم ، ... :

فَتُودُّوهُ إِلَی وَلِیهِ فَإِنْ قَالَ قَائِلٌ لَا فَلَا تُرَاجِعْهُ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۰ ـ اگر مهمان کسی شوی ، او را نترسان و وعده هم به او نده :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ إِنْ أَنْعَمَ لَک مُنْعِمٌ فَانْطَلِقْ مَعَهُ مِنْ غَیرِ أَنْ تُخِیفَهُ أَوْ تُوعِدَهُ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۱ ـ هر گاه چهار پا دارد ، بدون اجازه او وارد بر حصار آنها نشو :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَإِنْ کانَ لَهُ مَاشِیةٌ أَوْ إِبِلٌ فَلَا تَدْخُلْهَا إِلَّا بِإِذْنِهِ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۲ ـ اگر اجازه داد با تسلط و عنف وارد نشو و چهار پایان را... :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَإِذَا أَتَیتَهَا فَلَا تَدْخُلْ عَلَیهَا دُخُولَ مُتَسَلِّطٍ عَلَیهِ وَ لَا عَنِیفٍ بِهِ وَ لَا تُنَفِّرَنَّ بَهِیمَةً وَ لَا تُفْزِعَنَّهَا وَ لَا تَسُوأَنَّ

صَاحِبَهَا فِيهَا [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۳ ـ حيوانات را دو قسمت كن. هر كدام را صاحبش قبول كرد ، طرف ديگر را تو بردار و همين طور تا سهم زكات را با رفق او دريافت كنی :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اصْدَعِ الْمَالَ صَدْعَينِ ثُمَّ خَيرْهُ فَإِذَا اخْتَارَ فَلَا تَعْرِضَنَّ لِمَا اخْتَارَهُ ثُمَّ اصْدَعِ الْبَاقِی صَدْعَينِ ثُمَّ خَيرْهُ فَإِذَا اخْتَارَ فَلَا تَعْرِضَنَّ لِمَا اخْتَارَهُ فَلَا تَزَالُ كذَلِك حَتَّی يبْقَی مَا فِيهِ وَفَاءٌ لِحَقِّ اللَّهِ فِی مَالِهِ فَاقْبِضْ حَقَّ اللَّهِ مِنْهُ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۴ ـ اگر تقاضای اقاله كرد و خواست دوباره تقسيمات شروع شود ، قبول كن :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِنِ اسْتَقَالَك فَأَقِلْهُ ثُمَّ اخْلِطْهُمَا ثُمَّ اصْنَعْ مِثْلَ الَّذِی صَنَعْتَ أَوَّلًا حَتَّی تَأْخُذَ حَقَّ اللَّهِ فِی مَالِهِ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۵ ـ حيوانات پير و شاخ شكسته را قبول نكن :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَأْخُذَنَّ عَوْداً وَ لَا هَرِمَةً وَ لَا مَكسُورَةً وَ لَا مَهْلُوسَةً وَ لَا ذَاتَ عَوَارٍ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۶ ـ در راهی كه آنها را می‌آوری ، آزار نده :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا يجْهَدَنَّهَا رُكوباً وَ لْيعْدِلْ بَينَ صَوَاحِبَاتِهَا فِی ذَلِك وَ بَينَهَا [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۷ ـ هنگامی كه چهار پايان را می‌آوری نزد من ، ميان راه بين آن‌ها و اطفالشان جدائی نينداز و از شير خوردن آن‌ها از مادرشان جلوگيری نكن :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِذَا أَخَذَهَا أَمِينُك فَأَوْعِزْ إِلَيهِ أَلَّا يحُولَ بَينَ نَاقَةٍ وَ بَينَ فَصِيلِهَا وَ لَا يمْصُرَ لَبَنَهَا فَيضُرَّ [فَيضِرَّ] ذَلِك بِوَلَدِهَا [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۸ ـ به هنگام خوردن از سبزی‌های زمين آن‌ها را باز ندار.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يعْدِلْ بِهَا عَنْ نَبْتِ الْأَرْضِ إِلَی جَوَادِّ الطُّرُقِ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۹ ـ اگر خواستی آن‌ها را توسط كسی بفرستی آن شخص مورد اطمينان باشد و سفارشات لازم را به او بنما. به هنگامی كه مال زكات به دست ما رسيد ، طبق قانون خدا و سنت پيامبر (ص) عمل می كنيم.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَأْمَنَنَّ عَلَيهَا إِلَّا مَنْ تَثِقُ بِدِينِهِ رَافِقاً بِمَالِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّی يوَصِّلَهُ إِلَی وَلِيهِمْ فَيقْسِمَهُ بَينَهُمْ وَ لَا تُوَكلْ بِهَا إِلَّا نَاصِحاً شَفِيقاً وَ أَمِيناً حَفِيظاً غَيرَ مُعْنِفٍ وَ لَا مُجْحِفٍ وَ لَا مُلْغِبٍ وَ لَا مُتْعِبٍ ثُمَّ احْدُرْ إِلَينَا مَا اجْتَمَعَ عِنْدَك نُصَيرْهُ حَيثُ أَمَرَ اللَّهُ بِهِ [نهج البلاغه ، نامه۲۵] .

۱۳. رعايت احترام زكات دهنده

۱ ـ تخمين از خود انسان است.

۲ ـ ؟؟ مصرف با نظارت خود انسان است.

۳ ـ هدف خداوند است.

۴ ـ با اراده پرداخت می‌شود.

جامعه محتاج به هزينه است. (هر گونه كه باشد.)

جوامع غير دينی به عنوان باج سرانه يا به اسم ماليات يا خراج يا عشرية؛ اما اسلام ، خمس و زكات را بر اساس : ايمانِ دهنده.

اختیارِ دهنده.

اعتمادِ بر دهنده (بدون بازرس)

و از طریق افراد عالم زاهد متقی می گیرد.

گاهی به خود فرد اجازه داده می‌شود که به افرادی که می‌شناسند ، بپردازد.

ایجاد تعادل و توازن.

یا تثبیت تعادل و توازن همراه با اعتماد ، اخلاص ، انتخاب.

ممکن است در هشت گروه گیرنده زکات ، نام هر کس مقدم است ، رمز اولویت باشد.

۱۴. مصرف

۱. مصارف زکات

۱ ـ إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَ الْمَسَاكِينِ وَ الْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِي الرِّقَابِ وَ الْغَارِمِينَ وَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ [توبه ، ۶۰] .

ـ فقرا به حسب روایات نادارانی هستند که چندان در تنگنا قرار نگرفته‌اند تا سئوال کنند ، ولی مساکین به نادارانی که سائلند می گویند.

ـ امام باقر (ع) فرمود : زکات بر صاحب حرفه و کسی که قوّه کار و اعضای سالم دارند ، حلال نیست. [وسائل؟؟]

ـ از امام کاظم (ع) پرسیدند : مخارج شخصی را دیگری از فامیل می‌دهد. آیا او می‌تواند برای توسعه زکات بگیرد؟ فرمود : عیبی ندارد.

ـ زکات بر کسی که خرج سال را دارد نباید داد و زکات فطره دادن بر چنین شخصی واجب است. [وسائل ، ص۱۸۴] .

۲ ـ فی تحریر الوسیلة امام خمینی : و الثانی (المسکین) اسوء حالا من الاول و هم الذین لا یملکون مؤنة سنتهم اللائقة بحالهم لهم و لمن یقومون به لا فعلا و لا قوة.

ـ به فقرائی که در اثر تن پروری فقیرند ، هرگز :

قال فی التحریر : لو کان قادر علی الاکتساب لکن لم یفعل تکاسلا فلا یترک الاحتیاط بالاجتناب عن اخذها و اعطاءها ایاه بل عدم الجواز لا یخلوا من قوة. کسانی که می‌توانند بدون مشقت حرفه‌ای را فرا گیرند و از آن امرار معاش کنند ، لازم است آن حرفه را فرا گیرند... [تحریر] .

...در شناسائی فقیر گمانی که از ظاهر حال به دست آید ، کافی است و لباس و منزل و مرکب مانع فقر و دادن زکات نیست. [تحریر] .

۳ ـ وَ الْعَامِلِينَ عَلَيْهَا

و ان کانوا اغنیاء لاجل عملهم [تحریر]

۴ ـ وَ الْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ

الکفار و المسلمون الذین عقائدهم ضعیفة [تحریر]

۵ ـ وَ فِي الرِّقَابِ

المکاتب العاجز عن اداء مال الکتابة و غیرهم [تحریر]

۶ـ وَ الْغارِمِينَ
الذين علمتهم الذيون فی غير معصيئ و لا اسراف [تحرير]
۷ـ وَ فِی سَبِيلِ اللّهِ
المصالح العامئ كايجاد القنطره و الشوارع و دفع الفتن و تعظيم شعائر و علو كلمئ الاسلام لاـ مطلق القربات كالاصلاح بين الزوجين و الولد و الوالد [تحرير]
۸ـ وَ ابْنِ السَّبِيل
اذا كان سفره مباحا [تحرير؟؟]
رُوِی عَنْ عَلِی بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی الرِّضَا (ع) أَنَّهُمَا قَالَا : "مَنْ قَالَ بِالْجِسْمِ فَلَا تُعْطُوهُ مِنَ الزَّكَاةِ وَ لَا تُصَلُّوا وَرَاءَهُ" [تهذيب الاحكام ، ج۳ ، ص۲۸۳] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ قَالَ بِالْجَبْرِ فَلَا تُعْطُوهُ مِنَ الزَّكَاةِ شَيئاً وَ لَا تَقْبَلُوا لَهُ شَهَادَةً أَبَداً [بحار الانوار ، ج۱۰۱ ، ص۳۱۵] .
۲. حرمت مصرف درغير مورد خودش
رُوِی عَنْ عَلِی بْنِ مُحَمَّدٍ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی الرِّضَا (ع) أَنَّهُمَا قَالَا : "مَنْ قَالَ بِالْجِسْمِ فَلَا تُعْطُوهُ مِنَ الزَّكَاةِ وَ لَا تُصَلُّوا وَرَاءَهُ" [تهذيب الاحكام ، ج۳ ، ص۲۸۳] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ قَالَ بِالْجَبْرِ فَلَا تُعْطُوهُ مِنَ الزَّكَاةِ شَيئاً وَ لَا تَقْبَلُوا لَهُ شَهَادَةً أَبَداً [بحار الانوار ، ج۱۰۱ ، ص۳۱۵] .
۱ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : تُعْطِيهِ مِنَ الزَّكَاةِ حَتَّى تُغْنِيهُ [كافی ، ج۳ ، ص۵۴۸] .
۲ـ يتَزَوَّجُ بِهَا وَ يحُجُّ مِنْهَا [كافی ، ج۳ ، ص۵۵۶] .
۳ـ عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَى (ع) قَالَ : أَغْنِهِ إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تُغْنِيهُ [كافی ، ج۳ ، ص۵۴۸]
ـ لا تجوز الصدقئ على غنی و لا على ذی مرئ سوی
صدقه بر توانگر و توانای درست اندام ، جايز نيست.
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَى كَلَّهُ عَلَى النَّاسِ [كافی ، ج۵ ، ص۷۲] .
ـ گدايی نزد پيامبر آمد. حضرت يک درهم به او داد و فرمود : ريسمانی بخر و هيزم كشی كن و فرمود : لئن يحتطب الرجل على ظهره فيبيعه و يستغنی به و يتصدق بفضله خير من أن يسأل رجلا آتاه الله من فضله فيعطيه أو يمنعه إن اليد العليا خير من اليد السفلی [مجموعه ورام ، ج۲ ، ص۲۲۹] .
۱۴. چند سئوال درباره زكات
دلايل اهميت زكات ،
هيچ كتاب دينی و غير دينی ، مردم را دعوت به انفاق و كمک به محرومان نكرده است.
أَنْفِقُوا ، ۱۹ بار.
ينْفِقُونَ ، ۲۲ بار.
و حدود ۷۰ مرتبه از انفاق صحبت شده است.
و عدد ۷۰ علامت كثرت است.
ائمه ، گاهی هم مال و گاهی نصف مال را می‌دادند.
از نظر انسانی چه چيز بهتر از انفاق موجب

تعادل ، اشتغال ، دعای مردم و جلوگیری از مفاسد می‌شود؟

امنیت و آرامش اجتماعی در سایه انفاق ایجاد می‌شود

زکات : رابطه با خدا در کنار رابطه با مردم است.

سؤال :

چگونه مردم را به زکات ترغیب کنیم؟

ـ بیان احکام و اسرار و آثار و خطر ترک آن.

ـ بیان آیات و روایات زکات و تبلیغ.

ـ تشویق مردم.

سؤال :

آیا زکات مردمی است یا دولتی و حکومتی؟

ـ ولی مسلمین مأمور می‌فرستد ، اما حکم جلب ندارد و باید حرف مردم را قبول کرد و اساس بر تربیت این است.

سؤال :

آیا رسیدگی به فقرا جدای از زکات است که در سوره بقره چنین آمده :

آتَی الْمـالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیَتـامی وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ [بقره ، ۱۷۷] .

ـ در آیه بر ، آتَی الْمالَ عَلی حُبِّه [بقره ، ۱۷۷] .

سیمای ابرار است.

سؤال :

آیا مالیات جای خمس و زکات را می گیرد؟

از نظر فقهی نه.

اولا در دولت‌های قبلی ، عشریه و خراج بود ، ولی فقها زکات را واجب می دانستند.

اگر جایگزین بود ، ائمه می گفتند با وجود خراج دیگر خمس ندهید.

ثانیا ، مالیات‌ها هزینه زندگی شماست ، ولی زکات جبران کمبودهاست.

(با توجه به مصارف زکات)

ثالثا ، در مالیات قصد قربت نیست؛ مالیات را می گیرند ، ولی زکات را با اخلاص می‌دهند.

رابعا ، در مالیات تفاوت بین ضعیف و قوی نیست ، از همه مالیات می گیرند؛ فقیر و غنی.

خامسا ، بر فرض که مالیات دولت ، همان خمس و زکات باشد ، دوبار دادنش چه اشکالی دارد؟

سادسا ، در تمام کشورهای پیشرفته ، غیر از مالیات ، جا برای مؤسسات خیریه هست.

سؤال :

آیا صدقه و انفاق و زکات یکی است؟

انفاق اعم است و شامل کمک‌های غیر مالی ، واجب و مستحب و...است.

سؤال :

آیا زکات منحصر در ۹ چیز است؟

فقها منحصر دانسته‌اند ، ولی بعضی از آن‌ها ، مال التجارة را مشمول زکات دانسته ، مانند آیت الله سیستانی و دیگر فقها در غیر از این مورد ، احتیاط مستحب دانسته‌اند.

این همه گرسنه با وضع زکات فعلی چه می‌شود؛ با توجه به این که طلا و نقره و انعام قابل زکات نیست؟

پاسخ : خمس جانشین زکات است.

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكيهِمْ بِها وَ صَلِّ عَلَيهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَكَنٌ لَهُمْ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ [توبه ، ۱۰۳] .

ـ بعضی از متعصبان اهل سنت ، صلوات بر آل پیامبر را مستقلا جایز نمی‌دانند؛ یعنی اگر کسی بگویداللهم صل علی علی امیر المؤمنینیااللهم صل علی فاطمهٔاو را منع می کنند. در حالی که منع دلیل می‌خواهد ، نه جواز.

قرآن به افراد عادی که بخشی از مال را داده‌اند صلوات پیامبر را جایز می‌داند ، به اهل بیتی که همه چیز خود را در راه خدا داده‌اند ، صلوات جایز نیست.

۱. زلزله

۱.آیات در مضمون زلزله

وَ یمْسِک السَّماءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلاّ بِإِذْنِهِ [حج/۶۵] .

إِنَّ اللّهَ یمْسِک السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ أَنْ تَزُولا وَ لَئِنْ زالَتا إِنْ أَمْسَكَهُما مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كانَ حَلیماً غَفُوراً [فاطر/۴۱] .

أَ فَأَمِنْتُمْ أَنْ یخْسِفَ بِكُمْ جانِبَ الْبَرِّ [اسراء/۶۸] .

(در خشکی با زلزله شما فرو روید)

أَوْ یرْسِلَ عَلَیكُمْ حاصِباً [اسراء/۶۸] .

(طوفانی از سنگریزه)

وَ ما نُرْسِلُ بِالْآیاتِ إِلاّ تَخْویفاً [اسراء/۵۹] .

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكم مَّا فِی الْأَرْضِ وَالْفُلْک تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَیمْسِک السَّمَاء أَن تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُوفٌ رَّحِیمٌ [جاثیه/۱۴]

أَفَأَمِنتُمْ أَن یخْسِفَ بِكمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ یرْسِلَ عَلَیكمْ حَاصِبًا ثُمَّ لاَ تَجِدُواْ لَكمْ وَكیلًا [اسراء ، ۶۸]

وَمَا مَنَعَنَا أَن نُّرْسِلَ بِالآیاتِ إِلاَّ أَن كـذَّبَ بِهَا الأَوَّلُونَ وَآتَینَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُواْ بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالآیاتِ إِلَّا تَخْوِیفًا [اسـراء ، ۵۹]

۲. عوامل (فراموشی یاد خدا ، پرداخت نکردن زکات ، گسترش فساد و فحشا)

۳. راههای جلوگیری از بالاهای طبیعی مخصوصاً زلزله

۱ ـ سَأَلَ سُلَیمَانُ الدَّیلَمِی : "أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع عَنِ الزَّلْزَلَةِ مَا هِی؟ فَقَالَ : آیةٌ فَقَالَ وَ مَا سَبَبُهَا؟ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَى وَكلَ بِعُرُوقِ الْأَرْضِ مَلَكاً فَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ أَنْ یزَلْزِلَ أَرْضاً أَوْحَى إِلَى ذَلِک الْمَلَک أَنْ حَرِّک عِرْقَ كذَا وَ كذَا قَالَ : فَیحَرِّک ذَلِک الْمَلَک عِرْقَ تِلْک الْأَرْضِ الَّتِی أَمَرَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى فَتَتَحَرَّک بِأَهْلِهَا قَالَ ، قُلْتُ : فَإِذَا كانَ ذَلِک فَمَا أَصْنَعُ؟ قَالَ : صَلِّ صَلَاةَ الْكسُوفِ فَإِذَا فَرَغْتَ خَرَرْتَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سَاجِداً وَ تَقُولُ : فِی سُجُودِک یا مَنْ یمْسِک السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا! وَ لَئِنْ زَالَتَا إِنْ أَمْسَكهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كانَ حَلِیماً غَفُوراً یا مَنْ یمْسِک السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ أَمْسِک عَنَّا السُّوءَ إِنَّک

عَلَی کلِّ شَیءٍ قَدِیر" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۴۳] .

۲ ـ علیّ بن مهزیار به امام جواد (ع) نوشت که در اهواز زلزله‌های زیادی می‌شود. اجازه می‌فرمائید کوچ کنیم به منطقه دیگر؟ امام در نامه نوشت : "اهواز را رها نکن. چهارشنبه و پنج‌شنبه و جمعه روزه بگیر و روز جمعه غسل کنید و لباس خوب بپوشید و به نماز جمعه بروید و دسته‌جمعی دعا کنید ، خطر برطرف می‌شود".

رُوِی عَنْ عَلِی بْنِ مَهْزِیارَ قَالَ : کتَبْتُ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) وَ شَکوْتُ إِلَیهِ کثْرَةَ الزَّلَازِلِ فِی الْأَهْوَازِ وَ قُلْتُ : تَرَی لِی التَّحْوِیلَ عَنْهَا فَکتَبَ (ع) : لَا تَتَحَوَّلُوا عَنْهَا وَ صُومُوا الْأَرْبِعَاءَ وَ الْخَمِیسَ وَ الْجُمُعَةَ وَ اغْتَسِلُوا وَ طَهِّرُوا ثِیابَکمْ وَ ابْرُزُوا یوْمَ الْجُمُعَةِ وَ ادْعُوا اللَّهَ فَإِنَّهُ یرْفَعُ عَنْکمْ قَالَ : فَفَعَلْنَا فَسَکنَتِ الزَّلَازِلُ

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الزَّلَازِلَ وَ الْکسُوفَینِ وَ الرِّیاحَ الْهَائِلَةَ مِنْ عَلَامَاتِ السَّاعَةِ فَإِذَا رَأَیتُمْ شَیئاً مِنْ ذَلِک فَتَذَکرُوا قِیامَ السَّاعَةِ وَ افْزَعُوا إِلَی مَسَاجِدِکمْ [أمالی صدوق ، ص۴۶۵] .

۴. وظیفه مردم در موقع حوادث طبیعی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فی وصف المتّقین : فِی الزَّلَازِلِ وَقُورٌ وَ فِی الْمَکارِهِ صَبُورٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

زلزله ، وسیله تهدید و دعوت به تقوا : یا أَیهَا النّاسُ اتَّقُوا رَبَّکمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السّاعَةِ شَیءٌ عَظیمٌ [حج/۱] .

۵. زلزله وسیله ای در دست اولیای خدا است

وَ رَفَعْنا فَوْقَکمُ الطُّورَ [بقره/۶۳] .

معتصم ، وزرا را دعوت کرد که علیه امام جواد (ع) گواهی دهید. همه قبول کردند. امام (ع) را احضار و گفتند : تو سوء قصد داری. فرمود : نه. گفتند : وزرا شاهدند. همه آمدند و طبق توطئه پیش‌بینی شده گواهی دادند. امام جواد (ع) دست به آسمان بلند نمود و نفرین کرد. چنان آن ایوان و صفّه لرزید که هر کدام قیام کردند ، به زمین خوردند. معتصم توبه کرد و عذرخواهی نمود.

إِنَّ الْمُعْتَصِمَ دَعَا جَمَاعَةً مِنْ وُزَرَائِهِ فَقَالَ : اشْهَدُوا لِی عَلَی مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی بْنِ مُوسَی زُوراً وَ اکتُبُوا أَنَّهُ أَرَادَ أَنْ یخْرُجَ ثُمَّ دَعَاهُ فَقَالَ : إِنَّک أَرَدْتَ أَنْ تَخْرُجَ عَلَی. فَقَالَ : وَ اللَّهِ مَا فَعَلْتُ شَیئاً مِنْ ذَلِک. قَالَ : إِنَّ فُلَاناً وَ فُلَاناً شَهِدُوا عَلَیک فَأُحْضِرُوا فَقَالُوا : نَعَمْ. هَذِهِ الْکتُبُ أَخَذْنَاهَا مِنْ بَعْضِ غِلْمَانِک قَالَ وَ کانَ جَالِساً فِی بَهْوٍ فَرَفَعَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) یدَهُ وَ قَالَ : اللَّهُمَّ! إِنْ کانُوا کذَبُوا عَلَی فَخُذْهُمْ قَالَ : فَنَظَرْنَا إِلَی ذَلِک الْبَهْوِ کیفَ یرْجُفُ وَ یذْهَبُ وَ یجِیءُ وَ کلَّمَا قَامَ وَاحِدٌ وَقَعَ فَقَالَ الْمُعْتَصِمُ : یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! إِنِّی تَائِبٌ مِمَّا قُلْتُ فَادْعُ رَبَّک أَنْ یسَکنَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ سَکنْهُ إِنَّک تَعْلَمُ أَنَّهُمْ أَعْدَاوک وَ أَعْدَائِی فَسَکنَ [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص ۶۷۱] .

۱. زمین و آسمان

۱. خلقت زمین و آسمان

۱. درقرآن

در قرآن ۱۹۰ مورد از زمین و آسمان سخن به میان آمده [دکترصادقی]

و ۱۷ مرتبه لفظما بَینَهُماهم هست.

هُوَ الَّذی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فی سِتَّةِ أَیامٍ وَ کانَ عَرْشُهُ عَلَی الْماءِ [هود/۷] .

قال رسول الله (ص) : يعنى و كان عرشه على الماء قبل أن يخلق السماوات و الأرض [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۸۷] .
تفسير على بن إبراهيم : " وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّةِ أَيامٍ وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَی الْماءِ " (هود-۷) و ذلك فى مبدأ الخلق [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص ۷۰] .
عرش كنايه از سلطنت است. [مفردات]
۲. درروايات
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَطِيةَ قَالَ : " جَاءَ رَجُلٌ إِلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) مِنْ أَهْلِ الشَّامِ مِنْ عُلَمَائِهِمْ فَقَالَ : يا أَبَا جَعْفَرٍ! جِئْتُ أَسْأَلُك عَنْ مَسْأَلَةٍ قَدْ أَعْيتْ عَلَی أَنْ أَجِدَ أَحَداً يفَسِّرُهَا وَ قَدْ سَأَلْتُ عَنْهَا ثَلَاثَةَ أَصْنَافٍ مِنَ النَّاسِ : فَقَالَ كلُّ صِنْفٍ مِنْهُمْ شَيئاً غَيرَ الَّذِی قَالَ الصِّنْفُ الْآخَرُ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : مَا ذَاك؟ قَالَ فَإِنِّی أَسْأَلُك عَنْ أَوَّلِ مَا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ خَلْقِهِ؛ فَإِنَّ بَعْضَ مَنْ سَأَلْتُهُ قَالَ : الْقَدَرُ وَ قَالَ بَعْضُهُمْ : الْقَلَمُ وَ قَالَ بَعْضُهُمُ الرُّوحُ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : مَا قَالُوا شَيئاً أُخْبِرُك أَنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَی كانَ وَ لَا شَیءَ غَيرُهُ وَ كانَ عَزِيزاً وَ لَا أَحَدَ كانَ قَبْلَ عِزِّهِ وَ ذَلِك قَوْلُهُ . سُبْحانَ رَبِّك رَبِّ الْعِزَّةِ عَمّا يصِفُونَ " (صافات/۱۸۰) وَ كانَ الْخَالِقُ قَبْلَ الْمَخْلُوقِ وَ لَوْ كانَ أَوَّلُ مَا خَلَقَ مِنْ خَلْقِهِ الشَّیءَ مِنَ الشَّیءِ إِذاً لَمْ يكنْ لَهُ انْقِطَاعٌ أَبَداً وَ لَمْ يزَلِ اللَّهُ إِذاً وَ مَعَهُ شَیءٌ لَيسَ هُوَ يتَقَدَّمُهُ وَ لَكنَّهُ كانَ إِذْ لَا شَیءَ غَيرُهُ وَ خَلَقَ الشَّیءَ الَّذِی جَمِيعُ الْأَشْياءِ مِنْهُ وَ هُوَ الْمَاءُ الَّذِی خَلَقَ الْأَشْياءَ مِنْهُ فَجَعَلَ نَسَبَ كلِّ شَیءٍ إِلَی الْمَاءِ وَ لَمْ يجْعَلْ لِلْمَاءِ نَسَباً يضَافُ إِلَيهِ وَ خَلَقَ الرِّيحَ مِنَ الْمَاءِ ثُمَّ سَلَّطَ الرِّيحَ عَلَی الْمَاءِ فَشَقَّقَتِ الرِّيحُ مَتْنَ الْمَاءِ حَتَّی ثَارَ مِنَ الْمَاءِ زَبَدٌ عَلَی قَدْرِ مَا شَاءَ أَنْ يثُورَ فَخَلَقَ مِنْ ذَلِك الزَّبَدِ أَرْضاً بَيضَاءَ نَقِيةً لَيسَ فِيهَا صَدْعٌ وَ لَا ثَقْبٌ وَ لَا صُعُودٌ وَ لَا هُبُوطٌ وَ لَا شَجَرَةٌ ثُمَّ طَوَاهَا فَوَضَعَهَا فَوْقَ الْمَاءِ ثُمَّ خَلَقَ اللَّهُ النَّارَ مِنَ الْمَاءِ فَشَقَّقَتِ النَّارُ مَتْنَ الْمَاءِ حَتَّی ثَارَ مِنَ الْمَاءِ دُخَانٌ عَلَی قَدْرِ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يثُورَ فَخَلَقَ مِنْ ذَلِك الدُّخَانِ سَمَاءً صَافِيةً نَقِيةً لَيسَ فِيهَا صَدْعٌ وَ لَا ثَقْبٌ وَ ذَلِك قَوْلُهُ" السَّماءُ بَناها رَفَعَ سَمْكها فَسَوّاها وَ أَغْطَشَ لَيلَها وَ أَخْرَجَ ضُحاها " (نازعات/۲۹-۲۶) " [كافى ، ج۸ ، ص۹۴] .
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : كانَ كلُّ شَیءٍ مَاءً وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَی الْمَاءِ فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّ ذِكرُهُ الْمَاءَ فَاضْطَرَمَ نَاراً ثُمَّ أَمَرَ النَّارَ فَخَمَدَتْ فَارْتَفَعَ مِنْ خُمُودِهَا دُخَانٌ فَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ مِنْ ذَلِك الدُّخَانِ وَ خَلَقَ الْأَرْضَ مِنَ الرَّمَادِ ثُمَّ اخْتَصَمَ الْمَاءُ وَ النَّارُ وَ الرِّيحُ فَقَالَ الْمَاءُ : أَنَا جُنْدُ اللَّهِ الْأَكبَرُ وَ قَالَتِ الرِّيحُ : أَنَا جُنْدُ اللَّهِ الْأَكبَرُ وَ قَالَتِ النَّارُ : أَنَا جُنْدُ اللَّهِ الْأَكبَرُ فَأَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی الرِّيحِ أَنْتِ جُنْدِی الْأَكبَرُ [كافى ، ج۸ ، ص۹۵] .
از تعبير (دخان) و دو حديث فوق كه با لفظ (نار) بيان شده چنين استفاده می‌شود كه ماده اوليه زمين و آسمان آب بوده و آب به صورت آتش و دود بوده و آسمان از آن دود آفريده شده ، اما در خطبه اوّل نهج البلاغه آمده ، ماده نخستين آب بوده ، آن آب مثل مشك دوغ توسط بادهای عجيب و پر صدا چنان به هم خورد كه كف توليد شد و آسمان از همان كف آفريده شد. كوتاه سخن اينكه خلقت آسمان از كدام است دود يا كف؟
شارح بحرانى جمع بين دو قول كرده به حديثى كه امام باقر (ع) فرمود از همان كف دود برخاست و آسمان شد و چنين می‌گويد كه مراد ازدخان بخار است و كف و بخار در حقيقت يكى است اگر ذرات هوا بيشتر باشد بخار و اگر ذرات آب بيشتر باشد كف است و می‌توان هر يكى را كنايه از ديگرى آورد و وجه مشابهت از دو جهت در كار هست هستى و معنوى. انتهى كلامه. [به نقل خوئى ، ج۱ ، ص۳۹۸. فى شرح نهج البلاغه] .
ثم قال الخوئى فى هذا الجمع نظر لوجوه
۱- قرآن : ثُمَّ اسْتَوی إِلَی السَّماءِ وَ هِی دُخانٌ فَقالَ لَها وَ لِلْأَرْضِ ائْتِيا طَوْعاً أَوْ كرْهاً قالَتا أَتَينا طائِعِينَ [فصلت/۱۱] .
۲-حديثان نقلناهما فى صفحة قبل

۳- عقل : لم یکن الدخان من الماء.

سپس خوئی در جلد ۱ ، صفحه ۴۰۱ یک وجه جمعی را خودش نقل می‌کند که تا جملات خطبه نقل نشود آن وجه جمع روشن نمی‌شود. لذا آن گوشه از خطبه را نقل می‌کنیم :

قالعلیه السلامفی ضمن خطبهٔ الاولی : ثُمَّ أَنْشَأَ سُبْحَانَهُ فَتْقَ الْأَجْوَاءِ وَ شَقَّ الْأَرْجَاءِ وَ سَكَائِكَ الْهَوَاءِ فَأَجْرَى فِيهَا مَاءً مُتَلَاطِماً تَيَّارُهُ مُتَرَاكِماً زَخَّارُهُ حَمَلَهُ عَلَى مَتْنِ الرِّيحِ الْعَاصِفَةِ وَ الزَّعْزَعِ الْقَاصِفَةِ فَأَمَرَهَا بِرَدِّهِ وَ سَلَّطَهَا عَلَى شَدِّهِ وَ قَرَنَهَا إِلَى حَدِّهِ الْهَوَاءُ مِنْ تَحْتِهَا فَتِيقٌ وَ الْمَاءُ مِنْ فَوْقِهَا دَفِيقٌ ثُمَّ أَنْشَأَ سُبْحَانَهُ رِيحاً اعْتَقَمَ مَهَبَّهَا وَ أَدَامَ مُرَبَّهَا وَ أَعْصَفَ مَجْرَاهَا وَ أَبْعَدَ مَنْشَأَهَا فَأَمَرَهَا بِتَصْفِيقِ الْمَاءِ الزَّخَّارِ وَ إِثَارَةِ مَوْجِ الْبِحَارِ فَمَخَضَتْهُ مَخْضَ السِّقَاءِ وَ عَصَفَتْ بِهِ عَصْفَهَا بِالْفَضَاءِ تَرُدُّ أَوَّلَهُ إِلَى آخِرِهِ وَ سَاجِيَهُ إِلَى مَائِرِهِ حَتَّى عَبَّ عُبَابُهُ وَ رَمَى بِالزَّبَدِ رُكَامُهُ فَرَفَعَهُ فِي هَوَاءٍ مُنْفَتِقٍ وَ جَوٍّ مُنْفَهِقٍ فَسَوَّى مِنْهُ سَبْعَ سَمَوَاتٍ جَعَلَ سُفْلَاهُنَّ مَوْجاً مَكْفُوفاً وَ عُلْيَاهُنَّ سَقْفاً مَحْفُوظاً وَ سَمْكاً مَرْفُوعاً بِغَيْرِ عَمَدٍ يَدْعَمُهَا وَ لَا دِسَارٍ يَنْظِمُهَا ثُمَّ زَيَّنَهَا بِزِينَةِ الْكَوَاكِبِ وَ ضِيَاءِ الثَّوَاقِبِ وَ أَجْرَى فِيهَا سِرَاجاً مُسْتَطِيراً وَ قَمَراً مُنِيراً فِي فَلَكٍ دَائِرٍ وَ سَقْفٍ سَائِرٍ وَ رَقِيمٍ مَائِرٍ. [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱] .

سپس باد را مجبور کرد تا همچون مشک ، آب را به طور عجیبی زیر و رو کند.

در عبارتتَرُدُّ (ای الریح) أَوَّلَهُ (ای الماء) إِلَى آخِرِهِ (ای الماء) وَ سَاجِيَهُ (ساکنه) إِلَى مَائِرِهِ (متحرکه) حَتَّى عَبَّ (ارتفع) عُبَابُهُ (معظم الماء و طغیانه) وَ رَمَى (در اثر حرکت قوی) بِالزَّبَدِ رُكَامُهُ (تراکم آب) فَرَفَعَهُ (الزبد)

فِي هَوَاءٍ مُنْفَتِقٍ وَ جَوٍّ مُنْفَهِقٍ فَسَوَّى مِنْهُ (یافتن مرجع این ضمیر مهم است) سَبْعَ سَمَوَاتٍ.

اختلاف میان قرآن و نهج البلاغه در صورتی است که ضمیر به (زیر) بر گردد. مرحوم خوئی می‌فرماید : ممکن است ضمیر به (ماء) بر گردد؛ یعنی ساخت از آب هفت آسمان را و این نسبت به واسطه دور است ، چون آب اضطرب ثم صار دخانا ثم صار سماء و مانعی ندارد که عملی منسوب به وسیله بعید باشد. ثم کلامه رفع مقامه.

در اینکه ماده نخستین آب بوده و از همان آب آتش و دود و سپس آسمان به وجود آمده روایات نقل شد ، اما یکدسته روایات دیگرداریم که می‌فرماید : آسمان از بخار است. ناگفته پیداست که بخار و دود و گاز تقریبا بیان کننده یک حقیقت هستند همه فرزندان اشیاء آتشگیرهستند؛ اگر آتشگیرآب بود همراهش بخار و اگر ذغال و سنگ و هیزم بود همراهش دود است و اگر فولاد و آهن و اتم بود همراهش گازاست دلیل این جمع این است که مراد از دخان بخار غلیظ است.

ورد فی الخبر" أن الله تعالی لما أراد خلق السماء و الأرض خلق جوهرا أخضر ثم ذوبه فصار ماء مضطربا ثم أخرج منه بخارا کالدخان فخلق منه السماء" [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۲۹] .

باز جای این احتمال هست که آیا مراد از آب در ماده نخستین همین آب معمولی و آشامیدنی است یا مطلق مایع است یا آب است ، اما جور دیگر و یا خاصیت دیگر به هر حال آنچه در قرآن و حدیث ونهج البلاغه آمده کلمه (ماء) است و این لفظ تاب هر یک از احتمالات فوق را دارد.

۳. تقدم وتأ خر درآفرینش زمین وآسمان

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ ما فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ اسْتَوى إِلَى السَّماءِ فَسَوّاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ [بقره/۲۹] .

قُلْ أَ إِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَ تَجْعَلُونَ لَهُ أَنْداداً ذلِكَ رَبُّ الْعالَمِينَ وَ جَعَلَ فِيها رَواسِيَ مِنْ فَوْقِها وَ بارَكَ فِيها وَ قَدَّرَ فِيها أَقْواتَها فِي أَرْبَعَةِ أَيامٍ سَواءً لِلسّائِلِينَ ثُمَّ اسْتَوى إِلَى السَّماءِ وَ هِيَ دُخانٌ [فصلت/۱۱-۹] .

ظاهر این دو آیه آن است که خلقت آسمان بعد از زمین بوده ، اما در سوره نازعات می‌فرماید : أَ أَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمِ السَّماءُ بَناها رَفَعَ سَمْكَها فَسَوّاها وَ أَغْطَشَ لَيلَها وَ أَخْرَجَ ضُحاها وَ الْأَرْضَ بَعْدَ ذلِكَ دَحاها [نازعات/۳۰-۲۷] .

این آیه دحو زمین را بعد از آسمان می‌داند. گفته شده میان این دو تناقض است و در مقام جواب مطالبی گفته‌اند :

۱- لفظثُمَّبرای تراخی زمانی نیست.

۲- لفظبَعْدَ ذلِکبرای تراخی زمانی نیست.

۳- لفظبَعْدَ ذلِکبه معنای مع ذلک است. به نظرعُتُلٍّ بَعْدَ ذلِک زَنِیمٍ [قلم/۱۳] . زنیم زنا زاده است.

بد اخلاق است؟؟؟

۴- خلقت زمین قبل از آسمان بوده ، امادحو الارضبعد است. ویویده الروایه

أن دحو الأرض کان بعد خلقها بألفی سنهٔ [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۳۱۱] .

۵- دحی به معنای گسترش خلقی نیست ، بلکه مراد گسترشی است ، که مقدمه برای زراعت باشد به دلیل جملهأَخْرَجَ مِنْها ماءَها وَ مَرْعاها [نازعات/۳۱] . که بعد ازدَحاهاآمده.

۴. مراد از ۶روز

قرآن در هشت مورد مساله خلقت شش روزه آفرینش زمین و آسمان را فرموده است :

إِنَّ رَبَّکُمُ اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّهِٔ أَیام [اعراف/۵۴] .

إِنَّ رَبَّکُمُ اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّهِٔ أَیامٍ [یونس/۳] .

وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّهِٔ أَیام وَ کانَ عَرْشُهُ عَلَی الْماءِ [هود/۷] .

الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما فِی سِتَّهِٔ أَیام [فرقان/۵۹] .

وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما فِی سِتَّهِٔ أَیامٍ وَ ما مَسَّنا مِنْ لُغُوبٍ [ق/۳۸] .

اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما فِی سِتَّهِٔ أَیام [سجده/۴] .

قُلْ أَ إِنَّکُمْ لَتَکفُرُونَ بِالَّذِی خَلَقَ الْأَرْضَ فِی یوْمَینِ وَ تَجْعَلُونَ لَهُ أَنْداداً ذلِک رَبُّ الْعالَمِینَ وَ جَعَلَ فِیها رَواسِی مِنْ فَوْقِها وَ بارَک فِیها وَ قَدَّرَ فِیها أَقْواتَها فِی أَرْبَعَهِٔ أَیام سَواءً لِلسّائِلِینَ ثُمَّ اسْتَوی إِلَی السَّماءِ وَ هِی دُخانٌ فَقالَ لَها وَ لِلْأَرْضِ ائْتِیا طَوْعاً أَوْ کرْهاً قالَتا أَتَینا طائِعِینَ فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِی یوْمَینِ وَ أَوْحی فِی کلِّ سَماءٍ أَمْرَها وَ زَینَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِمَصابِیحَ وَ حِفْظاً ذلِک تَقْدِیرُ الْعَزِیزِ الْعَلِیم [فصلت/۱۲-۹] .

هُوَ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّهِٔ أَیام [حدید/۴] .

می‌فرماید که ما زمین و آسمان یا زمین و آسمان و مافیها را در شش روز آفریدیم. در این موارد تنها در دو موردی که در سوره فرقان است لفظو ما فیهانیز آمده است.

مساله آفرینش در شش روز اول تورات باب یک نیز آمده ، اما در باب دو می گوید خداوند روز هفتم آرام گرفت و فارغ شد و آن روز را تقدیس نمود و استراحت نمود. برای رد این تفکر غلط در سوره ق ، آیه ۳۸ بعد از ذکر شش روز می‌فرماید : ما مَسَّنا مِنْ لُغُوبٍ [ق/۳۸] .

علامه در ج۱۷ ، ص۳۸۵ در بحث از همین آفرینش می‌فرماید : ما لفظه و المراد بالیوم فی قوله خلق الارض فی یومین برههٔ من الزمان دون الیوم الذی نعهده و هو مقدار حرکه الکرهٔ الارضیه حول نفسها واحدهٔ فانه ظاهر الفساد و اطلاق الیوم علی قطعهٔ من الزمان تحوی حادثهٔ من الحوادث کثیر الورود شایع الاستعمال و من ذلک قولهفَهَلْ ینْتَظِرُونَ إِلاّ مِثْلَ أَیامِ الَّذِینَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ [یونس/۱۰۲] .

فالیومان الذان خلق الله فیهماالارض قطعتان من الزمان ثم فیهما تکون الارض ارضا تامه و فی عدهما یومین لایوما واحد دلیل

علی ان الارض لاقت... تکونها الاولی مرحلتین متغایرتین کمرحلة النیء و النضج او الزوبان و الانقطاع او نحو ذلک تم کلامه.

دکتر صادق در کتاب زمین و آسمان ، ص ۸۹ می گوید : در ۴۴۹ مرتبه که نام یوم و ایام در قرآن به کار رفته تنها حدود بیست مورد از آن مراد روز معمولی و باقی همه در مطلق زمان است که دارای کم و زیاد به حسب حوادثی که در آن است می‌باشد.

در عرف نیز بسیار می‌شود که لفظ روز گفته می‌شود و مراد برهه‌ای از زمان است مثلا :

دیروز کودک بودی ، امروز جوانی و فردا پیر می‌شوی.

دنیا دو روز است؛ روزی به نفع تو و روزی به ضرر تو

امروز قناعت ، فردا عزت و... در قرآن نیز آیات زیادی است.

بنابراین معنای روز ، نه ۲۴ ساعت است

نه ۱۲ ساعت

نه ۱۰۰۰ سال به دلیلوَ إِنَّ یوْماً عِنْدَ رَبِّک کأَلْفِ سَنَةٍ مِمّا تَعُدُّونَ [حج/۴۷] . (ذهب الیه المجلسی فی بحاره ، ج۵۷ ، ص۲۱۸ و سماه بالیوم الربانی و استحسنه بان خلق الانسان یحتاج الی ستة اشهر کیف یکون خلق السموات فی ستة ایام و قد قال الله لخلق السموات و الارض ؟؟؟ الناس و فیه نظر) .

و نه ۵۰ هزار سال به دلیل : تَعْرُجُ الْمَلائِکةُ وَ الرُّوحُ إِلَیهِ فِی یوْمٍ کانَ مِقْدارُهُ خَمْسِینَ أَلْفَ سَنَةٍ [معارج/۴] . که (سماه المجلسی بیوم الله)

زیرا معنای ۱ و ۲ در اثر حرکت زمین و پیدایش شب و روز است و قبل از خلقت زمین معنا ندارد و به همین جهت علامه نیز در کلامشان فرمودندفانه ظاهر الفسادو معنای ۴ با روایات زیاد که در دست است مراد روز قیامت است و معنای سوم نیز مربوط به تدبیر امر از آسمان به زمین است بعد از خلقت آنها و کلام ما در قبل از خلقت است.

گفتیم که در قرآن چندین مورد می‌فرماید : زمین و آسمان را در شش روز آفریدیم؛ یعنی در شش برهه ، شش مرحله ، شش دفعه ، شش حادثه و نظر و این تعبیرات همه صحیح است. در سوره فصلت این شش روز تقسیم شدهقُلْ أَ إِنَّکمْ لَتَکفُرُونَ بِالَّذِی خَلَقَ الْأَرْضَ فِی یوْمَینِ وَ تَجْعَلُونَ لَهُ أَنْداداً ذلِک رَبُّ الْعالَمِینَ وَ جَعَلَ فِیها رَواسِی مِنْ فَوْقِها وَ بارَک فِیها وَ قَدَّرَ فِیها أَقْواتَها فِی أَرْبَعَةِ أَیامٍ سَواءً لِلسّائِلِینَ ثُمَّ اسْتَوی إِلَی السَّماءِ وَ هِی دُخانٌ فَقالَ لَها وَ لِلْأَرْضِ ائْتِیا طَوْعاً أَوْ کرْهاً قالَتا أَتَینا طائِعِینَ فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِی یوْمَینِ وَ أَوْحی فِی کلِّ سَماءٍ أَمْرَها وَ زَینَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِمَصابِیحَ وَ حِفْظاً ذلِک تَقْدِیرُ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ [فصلت/۱۲-۹] .

همان طوری که ملاحظه می‌فرمایید در همین آیه برای آفریش زمین دو دوران و برای آسمان دو دوران؛ روی هم رفته دو به اضافه دو می‌شود چهار ، وقتی چهار را از شش کم کنیم می‌شود دو ، یعنی دو دوران دیگر برای آنچه ما بین زمین و آسمان است که در سوره فرقان می‌فرمایدخَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما فِی سِتَّةِ أَیامٍ [فرقان/۵۹] .

سوال : در آیه مورد بحث (فصلت) هشت دوران ذکر شده و این با چندین مورد از قرآن که سته‌ایام دارد تناقض دارد؟

پاسخ : آن چهار دوران که میان شکل بیضی است در آیه مربوط به چهار فصل استکما فی تفسیر القمی و مال الیه العلامه فی المیزانکه این ایام و دورانها برای ایجاد اقوات است نه مربوط به ایامی که خلقت اولیه را بیان می‌کند و به عبارت روشن‌تر دو لفظ یومین که آفرینش زمین و آسمان را بیان می‌کند از سنخ همان ۶ روزاست ، اما این چهار روز در آیه در مسائل و چگونگی‌های بعدی برای ساکنین زمین است.

شاید نظر ایشان این بوده که قرآن می‌فرماید : سبع سماوات در دو وقت و مرحله بوده است ، اما در آیه قبل از آنکه خدا آسمان را به هفت قسمت تقسیم کند می‌فرماید : ثُمَّ اسْتَوى إِلَى السَّماءِ وَ هِيَ دُخانٌ [فصلت/۱۱] .

و مربوط به آن ۶ روزی که اساس آفرینش را می گوید نیست. مفسران تلاشهای دیگری کرده‌اند که مخدوش است.

دکتر صادقی با تفصیلی که داده عاقبت بحث را به اینجا کشانده که چهار روز غیر از سنخ ۶ روز است و اما آن ۶ روز را اینطور تقسیم کرده : ۲ روز برای زمین ، ۲ روز برای طبقات آسمان ، ۱ روز برای گاز و دخان (ماده نخستین آسمان) ، ۱ روز برای ستارگان و برای این نظریه‌ای که داده تلاشها کرده ، ولی برای اینکه یک روز را به گاز و دخان نسبت داده هیچ گونه دلیلی از قرآن و حدیث نمی‌آورد و برای ستارگان هم تلاش نابجایی دارند. گمان می کنم طبق قانون (الجواد لا یبخل) ایشان ازوَ ما بَيْنَهُماکه در دو مورد سوره فرقان است غافل شده و به جای اینکه بگوید.

دو روز برای آسمان ، دو روز برای زمین ، دو روز برایوَ ما بَيْنَهُما ، راه را کج کرده و مثل کسی که دو روز زیادی دارد و می‌خواهد برای آن کار درست کند یکی را به گاز و یکی را به ستاره داده و الله الهادی.

مرحوم مجلسی در ج۵۷ ، بحار ص۳۰۹ تحت عنوان فائدة جلیلة [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۳۰۹] .) می‌فرماید که اشکال شده بین دو دسته آیات؛ یک دسته که می‌فرماید آفریش در ۶ روز واقع شد ، دسته دیگر که سوره فصلت است و آفرینش را در ۸ روز می‌داند ، سپس برای جمع ، چهار وجه نقل می کند بدین قرار :

۱- وجهی که مشهور مفسران انتخاب کرده‌اند که اربعة ایام در تقدیر تتمه اربعة ایام است که دو روز آن خلقت زمین و در تتمه آن رواسی و اقوات و دو روز هم برای آسمان ، سپس اضافه می کند که : یوده کثیر من الأخبار المتقدمة.

۲- که أربعة أيام مربوط به رواسی و اقوات و غیره و دو روزی که زمین را آفرید با دو روزی که آسمان را آفرید یکی بوده؛ یعنی در همان دو روزی که آسمان را آفرید زمین را نیز آفرید ، پس عدد ایام از شش تجاوز نمی کند.

۳- وجه سوم آن که دو روزی که آسمان را آفرید داخل در همان چهار روز باشد.

۴- همان وجهی که قبلاـ در صفحه پشت گفتیم که این چهار روز مربوط به خصوصیات زمین است و ارتباطی به آن شش روزی که اصل آفرینش را می گوید ندارد.

۵. خلقت زمین در ۲ روز

دو روز زمین چگونه بوده؟

طبق صریح قرآنقُلْ أَ إِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ [فصلت/۹] . زمین در دو دوره خلق شده ، حال این دوره‌ها چگونه بوده چند احتمال است :

۱- دوره اول انفجار آن مایع اولیه ، بعد دوره دوم به صورت کره خاکی درآمدن.

۲- آن هنگامی که قابل سکونت نبوده و بعد هنگامی که رام شدهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً [ملک/۱۵] . این زمین چموش بود.

۳- دوره اول مذاب و جامد ، بعد دوره دوم دحو الارض و غلطان و متحرک شدن که ثمره این غلطیدن روئیدن گیاه و...وَ الْأَرْضَ بَعْدَ ذلِكَ دَحاها أَخْرَجَ مِنْها ماءَها وَ مَرْعاها [نازعات/۳۱-۳۰] .

۶. عدد آسمانها وزمین

در ده مورد از قرآن اعلام شده که عدد آسمانها هفت است که آنها محکمسَبْعاً شِداداً [نبأ/۳] . و فوق یکدیگرطِباقاً [ملک/۳] . و دارای قطرهاأَقْطارِ السَّماواتِ [الرحمن/۳۳] . و دارای سنگینییمْسِكُ السَّماءَ [حج/۶۵] . هست.

بعضی گمان کرده‌اند که مراد از هفت عدد معین بیش از ۶ و کمتر از ۸ نیست ، بلکه برای کثرت است ، مانند آیهوَ لَوْ أَنَّ ما فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلامٌ وَ الْبَحْرُ يمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ ما نَفِدَتْ كلِماتُ اللّهِ [لقمان/۲۷] . نظریه فوق قابل قبول نیست و اگر قرینه‌ای در کار نباشد این عدد را برای تکثیر گرفتن خلاف ظاهر است و در آیه قرینه داریم و در مقام بیان علم بی نهایت خداوند هستیم.

در باره شش آسمان دیگر وصف دیگری جز کلمهشِداداًو کلمهطباقاًنیست و علم بشر نیز از آنها خبری ندارد.

اللّهُ الَّذِی خَلَقَ سَبْعَ سَماواتٍ وَ مِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ [طلاق/۱۲] .

قال فی معجم البیان مثلهن فی العدد لا فی الکیفیة ثم نقل روایة عن العیاشی عن ابی الحسن ما مضمونه : ان کل ارض له سماء و فوق هذا السماء ارض آخر و له سماء و فوق هذا السماء ارض آخر و له سماء و هکذا فعلی هذا یکون الارضین کالسموات طباقا و فوق کل ارض سماء و هکذا نقل فی الصافی عن القمی عن الرضا (ع)

۲- مساله تعدد زمین در دعاها زیاد است.

قَالَالکاظِمُ (ع) : اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَ الْأَرَضِينَ السَّبْعِ وَ مَا فِيهِنَّ وَ مَا بَيْنَهُنَّ وَ رَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ [کافی ، ج۴ ، ص۷۲] .

از تعبیرمَا بَیْنَهُنمعلوم می‌شود میان هر زمینی با زمین دیگر فاصله‌ها موجود است.

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَا تُوَارِي عَنْهُ سَمَاءٌ سَمَاءً وَ لَا أَرْضٌ أَرْضاً [نهج‌البلاغه خطبه ۱۷۲] .

۴- قال الحسین (ع) : تسبح لک السماوات السبع و الأرضون و من فیهن [بلدالأمین ، ص۲۵۸] .

قرآن همین حقیقت را با جملهتُسَبِّحُ لَهُ السَّماواتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِيهِنَّ [اسراء/۴۴] .

فرموده : از مجموع استفاده می‌شود که مراد از ارض در قرآن جنس ارض است. و ممکن است از کلمه (مِن) در سوره طلاق نیز استفاده شود که زمینهای دیگری از جنس زمین ما هست و به اصطلاح کلمه (من) برای بیان جنس است.

۴-تفسیر الامام ذیل آیه الذی جعل لکم الارض فراشا... ۱- قال رسول الله (ص) : " فی قول الله عز و جل " الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِراشاً " (بقره/۲۲) إن الله تعالی لما خلق الماء فجعل عرشه علیه قبل أن یخلق السماوات و الأرض ، و ذلک قوله عز و جل" هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيامٍ وَ كانَ عَرْشُهُ عَلَى الْماءِ " (هود/ ۷) [یعنی و کان عرشه علی الماء] قبل أن یخلق السماوات و الأرض. [قال] فأرسل الریاح علی الماء ، فبخر الماء من أمواجه ، و ارتفع عنه الدخان و علا فوقه الزبد ، فخلق من دخانه السماوات السبع ، و خلق من زبده الأرضین السبع " [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۸۷] .

ممکن است که آیهخَلَقَ الْأَرْضَ فِي يوْمَينِ [فصلت/۹] . مربوط به تمام این هفت زمین باشد ، احتمالی هم که درباره هفت آسمان داده شده که شاید مراد از عدد هفت کثرت باشد درباره زمین نیز هست و الجواب الجواب.

۷. دحوالارض

وَ الْأَرْضَ بَعْدَ ذلِک دَحاها [نازعات/۳۰] .

۲. صفات

۱. صفات آسمان

سنگهای آسمان ،

عیسی در آسمان

قسم به آسمان

نگاه به آسمان

لا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوابُ السَّماءِ [اعراف/۴۰] .
رَفَعَ السَّماواتِ بِغَيرِ عَمَدٍ تَرَوْنَها [رعد/۲] .
وَ لَقَدْ جَعَلْنا فِی السَّماءِ بُرُوجاً [حجر/۱۶] .
خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ بِالْحَقِّ [انعام/۷۳] .
وَ السَّماواتِ الْعُلی [طه/۴] .
وَ جَعَلْنَا السَّماءَ سَقْفاً مَحْفُوظاً [انبیاء/۳۲] .
یوْمَ نَطْوِی السَّماءَ كَطَی السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ [انبیاء/۱۰۴] .
یمْسِک السَّماءَ أَنْ تَقَعَ عَلَی الْأَرْضِ [حج/۶۵] .
وَ لَقَدْ خَلَقْنا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرائِقَ [مومنون/۱۷] .
وَ السَّماءَ بِناءً [بقره/۲۲] .
ثُمَّ اسْتَوی إِلَی السَّماءِ وَ هِی دُخانٌ [فصلت/۱۱] .
وَ السَّماءِ ذاتِ الْحُبُک [ذاریات/۷] .
وَ فِی السَّماءِ رِزْقُكُمْ وَ ما تُوعَدُونَ [ذاریات/۲۲] .
وَ السَّماءَ بَنَیناها بِأَیدٍ وَ إِنّا لَمُوسِعُونَ [ذاریات/۴۷] .
فَإِذَا انْشَقَّتِ السَّماءُ فَكانَتْ وَرْدَةً كالدِّهانِ [الرحمن/۳۷] .
الَّذِی خَلَقَ سَبْعَ سَماواتٍ طِباقاً [ملک/۳] .
وَ بَنَینا فَوْقَكُمْ سَبْعاً شِداداً [نبأ/۱۲] .
یوْمَ تَكونُ السَّماءُ كالْمُهْلِ [معارج/۸] .
أَقْطارِ السَّماواتِ [الرحمن/۳۳] .
۲. صفات زمین
۱-أَ لَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كفاتاً [مرسلات/۲۵] .
۲-الَّذِی جَعَلَ لَكمُ الْأَرْضَ فِراشاً [بقره/۲۲] .
۳-هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَكمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً [ملک/۱۵] .
۴-اللّهُ الَّذِی جَعَلَ لَكمُ الْأَرْضَ قَراراً [غافر/۶۴] .
۵-أَ لَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهاداً [نبأ/۶] .
كفت قبض و جمع ای جامع للناس احیائهم و امواتهم یسهل للركوب من غیر اضطراب.
علامه در المیزان در تفسیر این آیات مطلبی ندارند. دکتر صادقی در صفحات ۱۴۳ به بعد این صفات را جرقه‌ها و روزنه هایی برای حقائق می‌داند ، مثلا صفتكفاتًارا در مفردات راغب می گوید به معنای قبض و جمع و باز مفردات نقل می کند که کفات به معنای طیران سریع و سوق شدید است.
از مجموعه این معانی قبض ، جمع ، سوق شدید ، طیران سریع روزنه‌ای به سوی حرکت سریعی است که با فضای صد کیلومتر دارد. اگر جاذبه و فضای دور زمین با زمین نبود نمی‌توانست کفات باشد؛ یعنی ساکنین خود را حفظ کند ، همانطور که هواپیما در فضای خودش حرکت می کند نه با فضای دور خود و اگر سقف نداشته باشد مسافران خود را به فضا پرتاب می کند

، امـا زمین چون هم خود و هم فضـای دور خود بـا حفـظ جاذبه مجموعاً در حرکت است بـدون ناراحتی گردش خود را ادامه می‌دهد و از صفات ذلول و قرار نیز استشمام می‌شود که قبلا رام نبوده.

۳. اوضاع زمین

۴. رتق و فتق

أَ وَ لَمْ یرَ الَّذِینَ کفَرُوا أَنَّ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ کانَتا رَتْقاً فَفَتَقْناهُما وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کلَّ شَیءٍ حَی أَ فَلا یومِنُونَ [انبیاء/۳۰] .

از مباحث گذشته معنای رتق و فتق معلوم شد.

رتق : الف) وَ کانَ عَرْشُهُ عَلَی الْماءِ [هود/۷] . قبل از زمین و آسمان ماده نخستین تنها آب بوده.

ب) آسمان از دخان و قابل باران نبود و زمین هم قابل زراعت نبود.

ج) آسمانها یک دخان بودند.

فتق : الف) ماء دو قسم است؛ دخان و بخار و کف و خاکستر

ب) فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ [فصلت/۱۲] .

تایید معنای دوم روایات تا سر حد تواتر است.

۳. ناگفته ها

۱. زمین روی شاخ گاو

روایاتی که به این مضامین است و در توحید صدوق و بحار باید تاویل و توجیه یا رد شود.

مرحوم شهرستانی در اسلام و هیئت صفحه ۱۷۰ به بعد برای حل این که زمین روی شاخ گاو است دست و پا می‌زند و توجیهی دارد که به سختی می‌توان آن را پذیرفت ، ولی خودش شکر می‌کند که موفق به حل آن شده. در پاورقی آن از علامه کاشف الغطاء نقل شده که این اخبار ، ضعیف و مردود و از اسرائیلیات است.

۱. زمین

۱. ویژگیهای زمین در قرآن

رام است :

جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِی مَناکِبِها [ملک ، ۱۵] .

مهین است :

الْأَرْضَ بِساطاً [نوح ، ۱۹] .

کلاس درس است :

وَ فِی الْأَرْضِ آیاتٌ لِلْمُوقِنِینَ [ذاریات ، ۲۰] .

محل زندگی است :

جَعَلَ الْأَرْضَ قَراراً [نمل ، ۱۶] .

گهواره است :

جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ مَهْداً [طه ، ۵۳] .

مواد غذایی خود را در اختیار ما می گذارد :

تُنْبِتُ الْأَرْضُ [بقره ، ۶۱] .
خودش را برای ما آرایش می‌کند :
وَ ازَّيَنَتْ [یونس ، ۲۴] .
آب و بذر ما را می‌پذیرد :
تَرَى الْأَرْضَ خاشِعَةً [فصلت ، ۳۹] .
به ما راه می‌دهد :
جَعَلَ لَكُمْ فِيها سُبُلًا [زخرف ، ۱۰] .
زنده ما را حمل و مرده ما را بایگانی می‌کند :
أَ لَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كفاتاً (جامعا جایگاه مرده و زنده [مرسلات ، ۲۵] .
آرام و بی سر و صدا در حرکت است :
تَرَى الْأَرْضَ هامِدَةً [حج ، ۵] .
آب زلال را بایگانی و به ما می‌دهد :
فَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيونا [قمر ، ۱۲] .
آب آلوده ما را در خود محو می‌کند.
رنگش برای دید ، وسعتش برای سیر ، حرکتش برای رشد و تواضعش برای کار مناسب است.
گنج‌ها و معادن را برای ما حفظ می‌کند :
خَزائِنِ الْأَرْضِ [یوسف ، ۵۵] .
نجاسات ما را پاک می‌کند.
زمین بسیار سخی است؛ یک دانه می‌گیرد ، یک خوشه می‌دهد.
اگر سفت بود کشاورزی و دفن محال می شد و اگر نرم بود ، ساختمان غیر ممکن می‌شد.
زمین وجود با برکتی است :
بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف ، ۹۶] .
حوادث ما را می‌گیرد و ضبط می‌کند :
تُحَدِّثُ أَخْبارَها [زلزله ، ۴] .
تسبیح خدا دارد :
تُسَبِّحُ لَهُ السَّماواتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ [اسراء ، ۴۴] .
و بالاخره در انتظار صالحان است :
أَنَّ الْأَرْضَ يرِثُها عِبادِيَ الصّالِحُونَ [انبیاء ، ۱۰۵] .
و حالا ما مسئولیم ، حتی :
فَإِنَّكُمْ مَسْئُولُونَ حَتَّى عَنِ الْبِقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۱۶۷ ، ۲۴۲] .
و دولت مسئول است ولیکن :
وَ لْيكنْ نَظَرُك فِي عِمَارَةِ الْأَرْضِ [نهج‌البلاغة ، نامه ۵۳ ، ۴۳۶] .

و حق نداریم :

وَ یهْلِکَ الْحَرْثَ [بقره ، ۲۰۵] .

احیاء کنیم که خودش مزد همان احیای ما است :

کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یقُولُ : مَنْ أَحْیا أَرْضاً مِنَ الْمُومِنِینَ فَهِی لَهُ

آباد کنیم :

أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها [هود ، ۶۱] .

بندگی خدا نمائیم که :

قَالَ النَّبِی (ص) ... : جُعِلَتْ لِی الْأَرْضُ مَسْجِداً وَ طَهُوراً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۴۰] .

با سیر و هجرت رشد کنیم و رشد دهیم که :

إِنَّ أَرْضِی واسِعَةٌ فَإِیای فَاعْبُدُونِ [عنکبوت ، ۵۶] .

با همه حرکاتش آرام است :

اللّهُ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ قَراراً [غافر ، ۶۴] .

۲. آماری پیرامون زمین

سرعت سیر زمین به قدری منظم است که اختلاف یک لحظه در یک قرن موجب به هم خوردن ریاضیات فلکی می‌شود. مثل ساعتی بسیار دقیق

چند نوع حرکت دارد؛ وضعی ، انتقالی و تبعی.

این سفینه که ۵ میلیارد مسافر را با خود حمل می‌کند و با سرعت سرسام آور؛ یعنی ۱۴۴۰ کیلومتر ، بدور خود و در ساعت ۷۰۰۰۰ کیلومتر به سوی کهکشان و ساعتی ۱۰۷۲۲۸۰ کیلومتر به دور خورشید می چرخد بدون این که احتیاج به تعمیر و اصلاح و تعویض قطعات و...داشته باشد.

الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ مَهْداً [طه ، ۵۳] .

أَ لَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهاداً [نبأ ، ۶] .

فاصله زمین تا خورشید بسیار دقیق است. اگر کمتر بود از گرما و اگر بیشتر بود از سرما همه نابود می‌شدیم.

الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ فِراشاً [بقره ، ۲۲] .

بَوَّأَکمْ فِی الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِها قُصُوراً وَ تَنْحِتُونَ الْجِبالَ بُیوتاً فَاذْکرُوا آلاءَ اللّهِ [اعراف ، ۷۴] .

هُوَ الَّذِی مَدَّ الْأَرْضَ وَ جَعَلَ فِیها رَواسِی (کوه‌ها) وَ أَنْهاراً [رعد ، ۳] .

وَ تَرَی الْأَرْضَ هامِدَةً فَإِذا أَنْزَلْنا عَلَیهَا الْماءَ اهْتَزَّتْ وَ رَبَتْ وَ أَنْبَتَتْ مِنْ کلِّ زَوْجٍ بَهِیجٍ [حج ، ۵] .

إِنَّ أَرْضِی واسِعَةٌ فَإِیای فَاعْبُدُونِ [عنکبوت ، ۵۶] .

الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ مَهْداً وَ جَعَلَ لَکمْ فِیها سُبُلاً [زخرف ، ۱۰] .

وَ إِلَی الْأَرْضِ کیفَ سُطِحَتْ [غاشیه ، ۲۰] .

۴۶۱ بار در قرآن نام زمین آمده است.

۱ـ کره زمین چند نوع حرکت دارد ، هم به دور خودش می‌چرخد و هم به دور خورشید و هم به سوی کهکشان در حرکت است.

۲ ـ زلزله تکان کوچکی است تا لغت آرامش زمین برای ما مفهوم باشد.

۳. کوه

۱. آمار و نمونه آیات پیرامون کوه

۳۹ بار در قرآن از کوه‌ها به عنوان جبل و جبال و ۹ بار به عنوان رواسی یاد شده.

وَ أَلْقی فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِکمْوَ أَنْهاراً وَ سُبُلًا لَعَلَّکمْ تَهْتَدُونَ [نحل ، ۱۵] .

وَ جَعَلْنا فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِهِمْ وَ جَعَلْنا فِیها فِجاجاً (دره‌ها) سُبُلًا لَعَلَّهُمْ یهْتَدُونَ [انبیاء ، ۳۱] .

وَ تَرَی الْجِبالَ تَحْسَبُها جامِدَةً وَ هِی تَمُرُّ مَرَّ السَّحابِ [نمل ، ۸۸] .

وَ مِنَ الْجِبالِ جُدَدٌ بِیضٌ وَ حُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُها وَ غَرابِیبُ سُودٌ [فاطر ، ۲۷] .

وَ الْجِبالَ أَوْتاداء[نبأ ، ۷] .

۲. ویژگیهای کوه درقرآن

۱ ـ کوه‌ها از آیات الهی هستند :

وَ إِلَی الْجِبالِ کیفَ نُصِبَتْ [غاشیه ، ۱۹] .

۲ ـ کوه‌ها عامل آرامش زمین هستند :

وَ جَعَلْنا فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِهِمْ [انبیاء ، ۳۱] .

۳ ـ کوه‌ها از ما حفاظت می‌کنند :

وَ جَعَلَ لَکمْ مِنَ الْجِبالِ أَکناناً (حافظ و نگهدار [نحل ، ۸۱] .

۴ ـ امام صادق (ع) در مورد فواید کوه‌ها می‌فرمایند :

۱ ـ نگه داری برف‌ها برای موارد احتیاج.

۲ ـ رویش انواع گیاهان دارویی.

۳ ـ جایگاه حیوانات وحشی.

۴ ـ جای بسیار مناسبی برای سنگرسازی.

۵ ـ مخزن سنگ‌های معدنی و قیمتی.

۶ ـ .ستون زمین است

[بحار ، ج۳ ، ص۱۲۷] .

۴. خاک

خاک دنیایی از شگفتی ها است.

وقتی شهر نشینان از کنار روستایی عبور می‌کنند و مزارع سر سبز را می‌بینند ، می‌دانند که این همه محصول از خاک است ، اما توجهی به اهمیت خاک ندارند.

تمام مواد از نباتات و نباتات از خاک گرفته می‌شود.

خاک دربردارنده انواع و اقسام معادن و فلزات گران بها است.

رشد اعجاب‌انگیز صنعت رهین فلزات است و فلزات از خاک است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَکرْ یا مُفَضَّلُ فِی هَذِهِ الْمَعَادِنِ وَ مَا یخْرَجُ مِنَ الْجَوَاهِرِ الْمُخْتَلِفَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۸۵] .

فَهَلْ يخْفَى عَلَى ذِى عَقْلٍ أَنَّ هَذِهِ كلَّهَا ذَخَائِرُ ذُخِرَتْ لِلْإِنْسَانِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۸۵] .

قال الصادق (ع) : ففى هذا دلالة واضحة على أن العالم مخلوق بتقدير و حكمة [توحیدالمفضل ، ، ص۴۷] .

۱ ـ بیش از ۴۶۰ مرتبه در قرآن نامش آمده.

۱۷ ـ عمر مشخصی دارد : يوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غيرَ الْأَرْضِ [ابراهيم ، ۴۸] .

۵. وظیفه ما

از زمین حفاظت کنیم :

فَإِنَّكمْ مَسْئُولُونَ حَتَّى عَنِ الْبِقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۱۶۷ ، ج۲۴۲] .

زمین را آباد کنیم :

وَ اسْتَعْمَرَكمْ فِيها [هود ، ۶۱] .

وَ لْيكنْ نَظَرُك فِی عِمَارَةِ الْأَرْضِ [نهج‌البلاغة ، نامه ۵۳ ، ج۴۳۶] .

زمین را احیا کنیم :

مَنْ أَحْيا أَرْضاً [تهذیب‌الأحکام ، ج۴ ، ص۱۴۵] .

بندگی خدا را بنمائیم :

جُعِلَتْ لِی الْأَرْضُ مَسْجِداً وَ طَهُوراً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۴۰] .

با سیر و هجرت رشد کنیم :

إِنَّ أَرْضِی واسِعَةٌ فَإِيای فَاعْبُدُونِ [عنكبوت ، ۵۶] .

۱. زمینه بعثت

۱. عربستان

۱. زندگی در عربستان

۶۱ درصد مردم عربستان شهرنشین و بقیه صحرانشین بودند. تنها سه شهر داشتند : مکه ، مدینه ، طائف.

دلخوشی‌های عرب ، شتر ، شمشیر وشعر بود.

عربستان منطقه‌ای بود که مورد طمع غارتگران بین‌المللی قرار نگرفت ، چون نه محصول قابلی و نه مردم تسلیم‌پذیری داشت.

تابع حکومتی نبودند جز شیخ قبیله که همه کاره آنها بود و رسیدگی به کارهای اجتماعی را بر عهده داشت.

تعصب کاملاً حکومت می‌کرد. سایر قبیله‌ها از نظر این قبیله احترام و حقوقی نداشتند مگر با پیمان.

جنگ‌های قبائل دائمی بود یا به خاطر تعصب و یا بر سر چراگاه‌ها.

بزرگ ترین مصیبت آن بود که شخصی را از قبیله طرد کنند.

غارت ، راه رسمی معاش آنان بود.

تعدد زوجات بدون قید و شرطی انجام می‌شد. دختر دادن به قبیله دیگر ممنوع بود جز قریش که حق داشتند دختر از هر فامیل دیگری بگیرند.

برای اینکه بتوانند تجارتی کنند و آرامشی موقت داشته باشند ، جنگ در ۴ ماه سال را ممنوع کرده بودند. (ذیقعده ، ذی

الحجة ، محرّم و رجب) از آنجا که این ماه‌ها در فصول سال تغییر می کرد و با تجارت مناسب نبود در محاسبه این ۴ ماه تغییراتی می‌دادند که قرآن به عنوان نسییء از آن منع کرده است.
بازارهایی داشتند به نام عُکاظ ، صنعاء ، عدن که معمولاً جنگ در آنها ممنوع و از همه مهمتر بازار عکاظ بود که در ماه‌های حرام نزدیک طائف تشکیل و کالاهای قریش عرضه می‌شد.
شعر عرب عالی بود ولی عالم و فیلسوف نداشتند. در بازار عکاظ بهترین شعر سال انتخاب و روی ابریشم مصری با خط طلائی نوشته و به کعبه نصب می‌شد.
یعقوبی ۱۰ شاعر را در ایام بعثت نام می‌برد که سالار آنان (امرو القیس) بود اهمیت اشعار در الفاظ و اصوات بود نه در محتوا و معانی.
۲. دین در عربستان
دین در عربستان :
از حضرت ابراهیم (ع) آئین خداپرستی با یک سری فضائل اخلاقی و سنن مذهبی و آداب اجتماعی میان ملت عرب متداول شد که از جمله مراسم باشکوه حج بود. ولی با گذشت زمان خرافاتی نیز اضافه شد.
ابن هشام گوید : عمرو بن لحی خزاعی بعد از آنکه دشمن خود را از مکه راند و ریاست آن شهر را به دست گرفت به شام رفت. عمالقه را دید که مجسمه‌های زیبائی را می‌پرستند. پرسید اینها چیست؟
گفتند : اینها بر ما باران می‌فرستند و مشکلات ما را حل می کنند.
عمرو گفت بتی را به من ده تا به مکه برم.
هبل را که بتی قیمتی و از عقیق سرخ و به شکل انسان بود به او دادند به مکه آورد و برای او قربانی کرد ، مردم هم تحت تأثیر او قرار گرفتند. زیرا هم رئیس مکه بود و هم سفره‌ای گسترده داشت. دست این بت شکسته بود ، قریش دستی از طلا برای او ساختند. این بت در درون کعبه جای گرفت.
ابوسفیان در جنگ احد برای تحریک مردم شعاراعل هبل ، اعل هبلرا ساخت.
در فتح مکه به دست امیرالمؤمنین (ع) شکسته شد و آن را در چاهی ریختند.
دامنه بت‌پرستی توسعه پیدا کرد تا آنجا که بت‌هایی به شکل حیوان و گیاه و انسان ، جن و فرشته و... ساختند و حتی سنگ‌های نتراشیده گاهی مورد پرستش قرار می گرفت. به تراشیده‌ها صنم و وثن و به نتراشیده‌ها انصاف می گفتند.
لات : در طائف بود. از بزرگترین بت‌های عرب بود ، به صورت سنگی چهار گوش بود. مردم مکه برای زیارتش به طائف می‌رفتند. دور آن طواف می کردند. هنگامی که مغیرهٔ بن شعبه تیر بر سر لات زد ، زنان طائف گریه می کردند. [سیره ابن هشام]
ولی پس از چندی که با معارف عالیه اسلام آشنا شدند ، بر آن گریه‌ها می‌خندیدند.
عزّی : خدای بسیار عزیز آنها بود. معادل ستاره زهره بود. در محلی به نام نخله که در شرق مکه بود ، نصب بود. قبیله بنی شیبان پاسدار آن بودند ، در اطرافش سه درخت بود. قربانی‌هایی برای آن انجام می‌شد.
و گوشت آن تقسیم حاضران می‌شد.
منات : خدای قضا و قدر و معبد اصلی آن سنگی سیاه بر سر راه مکه و مدینه بود و خدای دو قبیله اوس و خزرج بود.
(این سه بت ، لات ، عزّی و منات ، خدایان مؤنث و تماثیل ملائکه بودند و حتی در موقع طواف به دور کعبه چنین می گفتند :

اللات و العزّی و مناة الثالثه الاخری ، فانّعت غرانیق (سفینه) العلی ، و ان شفاعتهن لَتُرتجی)
قرآن مجید این عقیده را در سوره نجم ، ۲۰ ـ ۱۸ رد می کند.لَقَدْ رَأی مِنْ آیاتِ رَبِّهِ الْکبْری أَ فَرَأَیتُمُ اللاّتَ وَ الْعُزّی وَ مَناةَ الثّالِثَةَ الْأُخْری [نجم/۲۰-۱۸.]
بت‌های دیگر هم بود به نام یغوث ، یعوق ، نسر ، فلس ، بعل ، ودّ ، سواع که نام آنها در قرآن آمده است.
طایفه بنی ملیح ، جنّ را پرستش می کردند.
طایفه حمیه ، خورشید را پرستش می کردند.
طایفه کنانه ، ماه را پرستش می کردند.
طایفه لحم و جذام ، مشتری را پرستش می کردند.
طایفه طیّ ، سهیل را پرستش می کردند.
طایفه قیس ، شعری را پرستش می کردند.
طایفه اسد ، عطارد را پرستش می کردند. [طبق نقل فروغ ابدیت از تاریخ کلبی ، متوفی ۲۰۶ هجری]
۳. شهرت بت پرستی
نام‌های عبدالشّمس ، عبدالشّارق ، عبدالنّجم ، عبدالثّریا باز گوی همین پرستش‌هاست. پرستش منات که از واژه منیه و منات که به معنای مقام عالی و ودّ که از واژه مودّت است. نمودار پرستش مفاهیم معنوی و نیروهای نادیدنی است.
کار بت‌پرستی به جایی رسیده بود که گاهی مسافر بت‌پرست در هر منزلی که می‌رسید ، چهار سنگ برمی‌داشت ، و زیباترین آنها را نصب و پرستش می کرد.
ازلام : چوبه‌های تیری بود که در برابر بت هبل قرار داشت و توسط کاهنی فال می‌زدند و قرعه می کشیدند. روزی امروالقیس برای انتقام خون پدرش با ازلام فال گرفت و سه بار نفی آمد. چوبه‌ها را به صورت هبل پرتاب کرد و گفت ای لعنتی! اگر پدر خودت را کشته بودند ، مرا از خون خواهی پدرم منع نمی کردی. آلوسی در بلوغ العرب می گوید : مجموعاً ۲۲ نفر در آن محیط بت‌پرست نبودند ، اعم از کسانی که مسیحی بودند یا غیر آن.
چون مکه حاصلخیز نبود ، مردم آنجا زمستان به یمن و تابستان به شام می رفتند تا تجارتی کنند. ۳۶۰ بت در کعبه بود و همه قبایل بدان سو کشیده می‌شدند و جمعیتی و تجارتی پدید می آمد و امرار معاش می کردند.
از قبائل هر که به کعبه منزلش نزدیک تر بود مهمتر بود.
قصیّ بن کلاب جدّ پنجم حضرت محمد (ص) در قرن ۵ میلادی پرده‌دار و حاکم مطلق مکه گردید و تا ظهور اسلام این منصب در دودمانش می گشت.
جنگ بسوس که بین دو قبیله بکر و تعلب درگرفت و ۴۰ سال طول کشید بدان سبب بود که شتر قبیله بسوس ازخانه بسّاس بن مُرّد شیبانی به چراگاهی از کلیب بن وائل وارد شده بود و تخم شترمرغی را که کلیب به آن پناه برده بود ، بشکست. [محمد (ص) خاتم پیامبران]
وَ لَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ لَیقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِیزُ الْعَلِیمُ [زخرف/۹.]
وَ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِیاءَ ما نَعْبُدُهُمْ إِلاّ لِیقَرِّبُونا إِلَی اللّهِ زُلْفی [زمر/۳.]
قال أمیر المؤمنین (ع) : وَ أَهْلُ الْأَرْضِ یوْمَئِذٍ مِلَلٌ مُتَفَرِّقَةٌ وَ أَهْوَاءٌ مُنْتَشِرَةٌ وَ طَرَائِقُ مُتَشَتِّتَةٌ بَینَ مُشَبِّهٍ لِلَّهِ بِخَلْقِهِ (برای خدا اعضاء پذیرفته بودند) أَوْ مُلْحِدٍ فِی اسْمِهِ (مثلاً لات را الله و عزّی را از عزیز گرفته بودند.) أَوْ مُشِیرٍ إِلَی غَیرِهِ فَهَدَاهُمْ بِهِ مِنَ الضَّلَالَةِ وَ

أَنْقَذَهُمْ بِمَكانِهِ مِنَ الْجَهالَةِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱.]

روشنفکران آنها ستاره‌پرست بودند و طبقه منحط که اکثریت بودند علاوه بر بت‌های قبیله‌ای به تعداد روزهای سال ۳۶۰ بت می‌پرستیدند و حوادث هر روز را به یکی از آنها نسبت می‌دادند.

بتهائی که دور کعبه چیده شده بود ، مورد قبول همه ، اما بتهای فامیلی نه.

بتها درمعابد نگهداری و کلیددار داشت و مقام کلیددار ارثی بود.

بتهای خانگی در خانه‌ها هرروز و شب مورد احترام بود و حتی هنگام مسافرت خود را به آن می‌مالیدند تا از خطرات محفوظ باشند و در بیابان‌ها سنگی را انتخاب می کردند و می‌پرستیدند.

انصاب اوثان اصنام بود. انصاب شاید همان سنگ‌های صاف و بی‌شکلی بود که به هنگام سفراز حرم (که مورد تقدس آنهابود) با خود می‌بردند. اوثان سنگ‌های پرنقش و نگار تراشیده. اصنام بت‌های چوبی و طلائی و نقره‌ای تراشیده.

قربانی می‌کردند و خونشان را به بت‌ها می‌مالیدند.

۴. وضع اعراب

وَ كُنْتُمْ عَلى شَفا حُفْرَةٍ مِنَ النّارِ فَأَنْقَذَكمْ مِنْها [آل عمران/۱۰۳.]

قال أمير المؤمنين (ع) : إِنَّ اللَّهَ بَعَثَ مُحَمَّداً (ص) نَذِيراً لِلْعالَمِينَ وَ أَمِيناً عَلَى التَّنْزِيلِ وَ أَنْتُمْ مَعْشَرَ الْعَرَبِ عَلَى شَرِّ دِينٍ وَ فِي شَرِّ دَارٍ مُنِيخُونَ (اقامت) بَينَ حِجَارَةٍ خُشْنٍ وَ حَياتٍ صُمٍّ (مارهایی که از هیچ صدائی نمی‌هراسیدند) تَشْرَبُونَ الْكدِرَ (آب لجن) وَ تَأْكلُونَ الْجَشِبَ (خشن مثل آرد هسته خرما و سوسمار و...) وَ تَسْفِكونَ دِمَاءَكمْ وَ تَقْطَعُونَ أَرْحَامَكمْ الْأَصْنَامُ فِيكمْ مَنْصُوبَةٌ وَ الْآثَامُ بِكمْ مَعْصُوبَةٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۶.]

اسعد بن زراره از سران خزرج بر امداد گرفتن از قریش به مکه آمد تا قبیله اوس (دشمن صد ساله) را بکوبد. وارد منزل عتبهٔ بن ربعه شد و ماجرا را نقل کرد. او گفت الآن ما خود گرفتار مسأله داخلی هستیم؛ از امداد به شما معذوریم. محمد (ص) ادعای نبوت می‌کند. بیان شیرینی دارد. جوانان ما را جذب کرده. در حجر اسماعیل قرآن می‌خواند. اگر رفتی پنبه‌ای در گوشت کن تا تو دیگر مسحور نشوی...

او رفت و صحنه را دید و کم کم جلو رفت و سلام کرد و پرسید هدف تو چیست؟ پیامبر (ص) آیات ۱۵۲ و ۱۵۳ سوره انعام را تلاوت فرمود. او ایمان آورد و مبلّغی از پیامبر (ص) خواست تا به مدینه ببرد. انتخاب این آیات می‌تواند راهنمای وضع اعراب آن زمان باشد.قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّكمْ عَلَيكمْ أَلاّ تُشْرِكوا بِهِ شَيئاً وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكمْ وَ إِياهُمْ وَ لا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ ذلِكمْ وَصّاكمْ بِهِ لَعَلَّكمْ تَعْقِلُونَ وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْيتِيمِ إِلاّ بِالَّتِي هِي أَحْسَنُ حَتّى يبْلُغَ أَشُدَّهُ وَ أَوْفُوا الْكيلَ وَ الْمِيزانَ بِالْقِسْطِ لا نُكلِّفُ نَفْساً إِلاّ وُسْعَها وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَ لَوْ كانَ ذا قُرْبى وَ بِعَهْدِ اللّهِ أَوْفُوا ذلِكمْ وَصّاكمْ بِهِ لَعَلَّكمْ تَذَكرُونَ [انعام/۱۵۲-۱۵۱.]

۵. رمز تعدد الهه

آنها معتقد بودند که هر موجود و پدیده‌ای باید علت مستقلی داشته باشد و خدای یکتا قادر بر آفریدن تمام آنها نیست و توجه نداشتند که همه جهان یک مخلوق واحد است و همه اجزاء آن به هم مربوط و هر کدام در دیگری تأثیر متقابل دارد.

اهمیت و نقش تاریخ سازنده مردان آسمانی و سرنوشت پیشینیان نیازی به گفتگو ندارد.

قرآن می گوید : لَقَدْ كانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ [يوسف/۱۱۱.]

أَ وَ لَمْ يسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَينْظُرُوا٠٠٠٠ [روم/۹.]

حضرت علی (ع) می‌فرماید : أَی بُنَی إِنِّی وَ إِنْ لَمْ أَكُنْ عُمِّرْتُ عُمُرَ مَنْ كانَ قَبْلِی فَقَدْ نَظَرْتُ [نهج البلاغه ، نامه ۳۱.]
قال أمیر المؤمنین (ع) : فِی أَعْمَالِهِمْ وَ فَكَرْتُ فِی أَخْبَارِهِمْ وَ سِرْتُ فِی آثَارِهِمْ حَتَّی عُدْتُ كأَحَدِهِمْ بَلْ كأَنِّی بِمَا انْتَهَی إِلَی مِنْ أُمُورِهِمْ قَدْ عُمِّرْتُ مَعَ أَوَّلِهِمْ إِلَی آخِرِهِمْ [نهج البلاغه ، نامه ۳۱.]
در جمله بالا حضرت می‌فرماید : نظر و فکر و سیر در اعمال و رفتار آنها گویا در میان آنهایم و از اولین نفر تا آخرین نفر آنها را درک کرده ام.
۶. وضع جغرافیائی
مساحت سه میلیون کیلومتر مربع که مقدار زیادی از آن ریگزار است. دارای معادن طلا و نقره و نفت و سنگ‌های قیمتی است. مرکز نفت آن در شهر ظهران است.
از اطراف به خلیج و بحر أحمر و فلسطین پیوسته است. هوائی خشك و گرم دارد. در قدیم معمولاً شترچران بودند.
مکه از زمان ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) بنا شده است. قابل زراعت نیست و ۳۰۰ متر از دریا بالاتر است.

۲. ایران

۱. دین ایرانیان
سلاطین ایران ، بسیار مستبد بودند تا جائی که خسروپرویز به رئیس زندان فرمان می‌دهد که ۳۷ هزار زندانی را هلاك کند. مذهب رسمی آنها زرتشتی بوده.
گرچه ممکن است و بعید نیست که زرتشتیان همان (مجوس) واهل کتاب و مکتب توحیدی داشته‌اند ، ولی به هر حال تصرفاتی شد و به صورت ثنویت یا بیشتر درآمده است.
یزدگرد دوم به هنگام سوگند می گوید : قسم به آفتاب ، خدای بزرگ که از پرتو خویش جهان را منوّر کردو در اوستای فعلی علاوه بر جنبه الوهیت آتش ، فرزند اهورامزدا معرفی شده است.
هنگام ظهور اسلام دین رسمی ایران زرتشتی بود ولی نصرانیت و یهود و مانوی و مزدکی نیز هر یک پیروانی داشتند.
زرتشت حدود ۷ قرن قبل از میلاد در غرب ایران به دنیا آمد و پس از تحصیلاتی چند انزوا را برگزید و سپس بنا بر تواریخ زرتشتیان حالت مکاشفه‌ای پیدا کرد و با فرشته ای تماس یافت و به معراج رفت و در آنجا به مقام پیامبری رسید و به زمین برگشت و نزد گشتاسب که شاه بود رفت و او نیز به زرتشت ایمان آورد و کم کم مذهب رسمی ایران شد.
اوستا به قولی در ابتداء روی ۱۲ هزار پوست گاو نوشته و تا حمله اسکندر (۳۲۶ قبل از میلاد) موجود بود ولی در اثر حمله مفقود شد. اشکانیان و سپس اردشیر و شاهپور اول و دوم مطالبی را از سینه‌ها و افکار پیشوایان زرتشتی جمع کردند تا اوستای جدیدی به دست شاهپور دوم در شورای بزرگ موبدان تنظیم شد و مطالب علمی آن روز نیز به آن اضافه کردند و دوباره اوستا تجدید شد.
پس از نفوذ اسلام اوستا سبب سرشکستگی شد ، لذا توسط خود زرتشتیان جمع و باتغییراتی بار دیگر تنظیم شد.
ممکن است از آیه ۱۷ سوره حجإِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ الَّذِینَ هادُوا وَ الصّابِئِینَ وَ النَّصاری وَ الْمَجُوسَ وَ الَّذِینَ أَشْرَكوا إِنَّ اللّهَ یفْصِلُ بَینَهُمْ یوْمَ الْقِیامَةِ إِنَّ اللّهَ عَلی كلِّ شَیءٍ شَهِیدٌ [حج/۱۷.] مجوس ، زرتشتیان و اهل کتاب و اصل آن بر اساس توحید ولی کم کم تحریف و شرک عارض شد. برخی روایات نیز اهل کتاب بودن آنان را تأیید می کند.
۲. اوضاع ایرانیان

آنچه مهم است ، ببینیم وضع ایران در زمان بعثت چه جور بوده و اسلام چه خدمتی کرده چون ما همیشه می گوئیم عربها دختر را زنده به گور می کردند و جنگها و مثل اینکه وضع ما جور دیگری بود ، در حالی که وضع ایران قدیم کمتر از عربها نبوده است. [(به کتاب ایران در زمان ساسانیان مراجعه شود.)]
روزی که سلطان ساسانی دوا می‌خورد یا حجامت می‌کرد ، احدی حق دوا خوردن و حجامت نداشت ، زیر ممکن است اثر دوای او کم شود.
به هر کجا که سلطان ساسانی می‌رفت مالیات از صاحب آنجا برداشته می‌شد.
حدود ۳۰ نوع عوارض در دوره ساسانیان از مردم گرفته می‌شد و حتی طبقه بالا از طبقه پائین
جزیه می گرفت.
حق تحصیل علوم و فنون جز برای اشراف زادگان ممنوع بود.
۷ فیلسوف یونانی به خیال اینکه انوشیروان عادل و علم‌دوست است ، به ایران پناه بردند ، ولی تبعیضات وحشیانه سبب شد از ایران بروند.
خسروپرویز ۱۲ هزار نفر را مسئول خواندن دعا در آتشکده‌هائی که ساخته بود قرار داد. [تاریخ طبری ، ۴۱]
یک مرد می‌توانست چندین زن بگیرد. (بدون حساب)
ازدواج با محارم (دختر ، خواهر و...) جایز بود گرچه زرتشتیان امروز سعی دارند ، منکر شوند. ولی شواهد و براهین مانع انکار آنان است ، زیرا در منابع اصیل زرتشتیان ازدواج با محارم عبادت شمرده شده و با وعده ثواب و اجر عالی و آثار عالی بیان شده است.
۳. علم ایرانیان
تعلیم و تربیت و منابع علمی در دست پیشوایان مذهبی بود و حتی گاهی با خط مرموزی تدوین و تدریس می‌شد که جنبه سرّی داشته باشد و علم آن انحصاری باشد.
قسمتی از پیشرفت‌های علمی و از جمله دانشگاه جندی شاپور که مایه افتخار ایران ساسانی است ، در واقع به خاطر مهاجران مسیحی بود که از روم آمده بودند و به حکومت انوشیروان عادل پناه برده بودند. بعد که تبعیضات غیرقابل تحمل را دیدند ، بر گشتند. می گویند آثار علمی ایرانیان را نابود
کردند. ولی این افراد خام یا مغرض نمی‌توانند نام چند کتاب یا مرکز علمی را که به دست مسلمانان عرب نابود شده ببرند. تنها سوزاندن اوستا و بخش‌های کتب مذهبی را به رخ می‌کشند غافل از آنکه همان مسلمانان عرب مجوسی را اهل کتاب و هرگز کتب مذهبی او را ولو احتمالاً باشد نمی‌سوزانند.
کریستین سن دانمارکی ایران‌شناس معروف ـ که اکثر آنهایی که اخیراً درباره ایران چیزی نوشته‌اند به گفته‌های او اعتماد و استنباط کرده‌اند می‌گوید ـ پس از شکست ایران از مسلمین و رواج معارف بلند اسلام طبعاً اوستا مایه سرشکستگی پیروان زرتشت و روحانیون زرتشتی بود. لذا توسط خود زرتشتیان جمع‌آوری شد و در قرن ۹ میلادی پس از تغییرات کلی دوباره اوستا را تنظیم کردند.
اگر عربها مخالف علم و کتاب‌سوز بودند ، پس چرا علوم و فنون شرق و غرب را به زبان عربی برگرداندند چرا کتاب تورات و انجیل را نسوزاندند.
مخفی نماند ماجرای کتاب سوزی عربها در ایران تهمتی دیگراست بر مسلمانان و همان گونه که آقای مطهری در خدمات

متقابل فرموده ، اسلام به ایران علم و تمدن داد و وطن‌پرستی و ناسیونالیسم نباید ما را منکر واقعیات کند و نام تبعیضات و تجاوزات ساسانیان و ظلم انوشیروان را به عدل و قاچاق بودن تحصیل را به فرهنگ پیشرفته و یک سری بازی با الفاظ و تغییر وقایع ، خدمت اسلام را

به ایران نادیده بگیریم.

اگر گروهی منصف می‌گویند مسلمانها فرهنگی قوی و نیرومند و پرمایه تحویل ایران دادند ، کاری که یک هزارم آن را دانشگاه جندی شاپور نکرده است.

۳. هند

۱. دین در هند

از قدیم مرکز ادیان بوده است که اساسی‌ترین آن هندوئیسم می باشد که قبل از میلاد نفوذ زیادی داشت.

کم کم فساد و انحراف در جامعه هندوئیسم پیدا شد. پیشوایان مذهبی در اواسط قرن ۶ (که زمان تقریبی ظهور اسلام بود) تغییر و انقلابی در هندوئیسم دادند و به رهبری بودا مکتب جدیدی به وجود آوردند.

معارف بودا پس از خودش توسط یکی از شاگردانش تنظیم و تحریر شد و گفته‌های بودا در سه جلد کتاب ـ که مهمترین کتاب مقدس بودائیان است ـ آمده است. سپس کتاب‌های دیگری تصنیف و مورد تقدیس قرار گرفت که یکی از آنها «جاکارتا» مخصوص شرح دوره‌های مختلف زندگی بوداست. این کتاب می گوید :

بودا ۵۳۰ بار به این جهان آمده (با تناسخ) ۴۲ بار خدا بوده ، ۸۵ بار سلطان ، ۲۴ بار شاهزاده ، ۲۲ بار دانشمند ، ۲ بار راهزن و یاغی ، ۱ بار برده ، ۱ بار قمارباز ، بارها به صورت اسب و غزال و عقاب و گاومیش و مار و قورباغه و سایر حیوانات بوده است. [نقل از دین‌های بزرگ.]

بعد از بودا اختلافاتی رخ داد و ۱۸ فرقه شدند.

یکی از مذهب‌های هند قبل از ظهور اسلام به بعد (که گاندی هم آن را پذیرفته بود) جینیسم است که او قهرمان بزرگ و شاهزاده بود. او نیز برای اصلاح هندوئیسم تغییراتی در آن داد.

همچون بودا که برای اصلاح هندوئیسم تغییراتی داد اگر چه نوع تغییرات این دو نفر فرق داشت.

این قهرمان بزرگ و شاهزاده می گفت : شخم زدن ، کشاورزی ، جوشاندن آب ، بریدن درخت و استفاده از کوره تنور ممنوع است. زیرا ممکن است حشره‌ای کشته شود و روی چراغ را با توری بپوشانید تا مبادا پروانه‌ای مثلاً کشته شود. می گفت : باید برای درندگان و گزندگان بیمارستان بسازند. به نظر او تنها انسان ارزش ندارد و انتحار با گرسنگی عملی مقدس است.

ولی با تغییراتی که بودا و رفیقش در هندوئیسم دادند ، ارزش او را از بین نبرد و لذا بار دیگر هندوئیسم رونق گرفت و تقریباً مذهب رسمی حاکم بر اکثریت هندوستان همان هندوئیسم شد. (البته با تحولاتی در اصول و فروع ، غیر آنچه که آن دو نفر دادند)

۲. اوضاع هند

زمان ظهور اسلام : در هند یک نوع تثلیث بود ، نه به صورت تثلیث نصارا بلکه بدین صورت که خدای آفریدگار (برَهْما) خدای اداره‌کننده (ویشنو) خدای نابودکننده (شیوا) .

ویل دورانت نام ۵ خدا را می‌برد و می گویند این ۵ خدا از ۳۰ میلیون خدای هند است.

نویسنده کتاب جامع ادیان از قول یک هندی نقل می‌کند که تعداد خدایان آنها سیصد و سی میلیون است.
هندی‌ها بر اساس مسأله تناسخ و حلول عقیده دارند که روح خدا در بسیاری از موجودات حتّی
حیوانات و حشرات می‌رود و خدائی می‌کند ، مثلاً فیل ، میمون ، افعی ، مار ، مخصوصاً مار خطرناک
ناگاه در میان هندوان به مرتبه خدایی می‌رسند.
به افتخار افعی‌ها معابد زیادی ساخته‌اند که در آن معابد از خزندگان با موز و شیر توسط روحانیون پذیرائی می‌شوند.
به افتخار افعی‌ها جشن‌های مذهبی می‌گیرند.
نهنگ‌ها ، شیرها ، طوطی‌ها ، موشها و به خصوص گاوها نیز بهره زیادی از خدائی دارند.
۳. تبعیض درهند
هندوئیسم عقیده دارد برهما (خدای آفریدگار) اولین مرد و زن را که آفرید :
برهمنان را از انسان اوّلی (مَنُو) ، پادشاهان و پهلوانان را از دست انسان اوّلی (منو) صنعتگران و پیشه‌وران را از ران انسان اوّلی و بقیه مردم را از پاهای او آفرید.
طبق این عقیده تبعیضات حتمی و جبری بر هر طبقه‌ای حاکم حواهد بود به نحوی که کسی قدرت تکامل و خروج از وضع سابق خود را ندارد.
طبقه اوّل از مالیات معاف و اموال جهان در درجه اوّل مال آنهاست. هرگز محکوم به اعدام نمی‌شدند. در برابر این قبیل امتیازات ، باید دوران تحصیل را بگذرانند. هر روز غسل کنند. اهل ریاضت باشند. خوابگاه خود را با تپاله گاو تمیز کنند. غذاهای حیوانی ، تخم مرغ ، مشروبات ، سیر ، قارچ و تره نخورند.
اگر از طبقه پائین به کتاب‌های مقدس گوش می‌دادند باید گوشش از مواد مذاب پر شود و اگر خواند زبانش بریده شود و اگر حفظ کند ، بدنش دو نیم شود. نباید از چاه‌های عمومی آب بردارند. در معابد طبقه بالا نباید وارد شوند و ۲۴ قدمی طبقه متوسّط و ۷۰ قدمی طبقه بالا حق نزدیک شدن ندارند.
درباره زن می‌گویند : زن باید وقت خواب پای شوهر را ببوسد. زن سرچشمه بی‌آبروئی است. غیر از زنان طبقه بالا بقیه از تحصیل محروم ، زن بیوه با شوهرش سوزانده شود.
اگر پدری محکوم به مصلوب شدن یا سوختن می‌شد فرزندان بالغ او نیز در سرنوشت پدر باید شریک باشند و فرزندان غیربالغ هم بعد از بلوغ نفی بلد می‌شوند.
مرد حق داشت فرزند خود را به خاطر بی‌عفتی به قتل رساند و حق داشت فرزند خود را به عنوان بردگی بفروشد.
خواندن و نوشتن از سرگرمی‌های اشراف بود.

۴. ژاپن

ژاپنی ها تمام دنیا را در جزایر ژاپن خلاصه می‌دیدند و برای آفرینش آن افسانه کودکانه‌ای بافته بودند.
تمام فامیلها و عشائر ژاپن از نسل خدا هستند.
مذهب آن بودیəŠو تحت حمایت زمامداران ژاپن موجودیت خود را حفظ کرده است.
پادشاه کره که پیرو بودا بود ، اوائل قرن ۶ تمثال بودا را که از زر ناب ساخته شده بود ، با چند جلد کتاب از کتاب‌های مقدس بودا به عنوان هدیه نزد امپراطور ژاپن فرستاد. هدایا توجه و علاقه امپراطور را به خود جلب کرد و بدین وسیله درسال ۵۲۲ پای

بودیسم به ژاپن باز و کم کم مذهب رسمی شد.

۵. فرانسه

۱ ـ پس از مرگ سلطان فرزندان خزانه مملکت را همچون مال شخصی تقسیم می کردند.
۲ ـ پدرکشی ، ازدواج با محارم ، شکنجه ، مثله ، خیانت و برادر کشی معمول بود.
۳ ـ اگر مدرکی دال بر ثبوت اتهام نبود ، متهم باید دست خود را در آب جوش فرو برده و یا آهن سرخ را در دست گرفته و چند قدم برود. اگر بعد از سه روز اثری بر دستش بود ، گناهکار و اگر نه ، بی‌تقصیر است.
۴ ـ در قضاوت میان متخاصمین باید جنگ شود و حق برای کسی است که پیروز شود.
۵ ـ علم مخصوص طبقه روحانیون بود.
۶ ـ سحر و جادو حلّال مشکلات بود.
۷ ـ گاهی مقام اسقفی با پول واگذار می‌شد.

۶. چین

۱. افتخارات

به نظر بسیاری از مورّخان رویهم رفته کشور چین افتخارآمیزترین افتخارات را دارد. در آستانه طلوع اسلام ، رئیس حکومتش ، حکومت را به فرزندی ۲۱ ساله ولی لایق واگذار کرد. او به جای تجمل ، به سراغ حقیقت رفت. ۳ هزار زن را از حرمسرا مرخص کرد. ۲۹۰ زندانی اعدامی را با تعهد اخلاقی به مزارع فرستاد تا کشاورزی کنند و بعد به زندان برگردند و رفتند و برگشتند.

برای کنترل قاضی از قضاوت سریع ، فرماندار و هر قاضی که خواست حکم اعدامی را امضاء کند قبلاً باید سه روز روزه بگیرد ، عقیده را آزاد گذارد. حکومت در آنجا دموکراسی بود. حکم آخرین برای او بود ولی مقید. دستگاه تفتیش داشت که حتی حق داشت به شخص اول مصالح را بگوید یاانتقاد کند. مقامات و مشاغل دولتی ارثی نبود. برای هر پست و مقامی مقررات و شرائطی بود. هر سه سال یکبار مأمورین امتحان می‌دادند.

قطب نما را یک قرن قبل از بعثت اختراع کردند. کاغذسازی ، استفاده از ذغال‌سنگ و باروت از آنهاست. یک قرن بعد از بعثت چاپ را اختراع کردند.

تحصیل مخصوص دسته خاصی نبود و با آنکه زبان چینی مشکل است ، تقریباً ۴۰ هزار شکل و علامت اصلی و ۱۵۰۰ شکل فرعی دارد. آموزش برای همه آزاد بود.

۲. انحرافات

با این وضع تا قبل از سرایت اسلام ، انحرافات عقیده‌ای را که از مذهب بودا تبلیغ شده بود ، داشتند.

و مخصوصاً نسبت به زن ظلم می‌شد ، به نحوی که اگر در خانه ، نوزاد دختری بر دختران افزوده می‌شد ممکن بود نوزاد بیگناه را دور اندازند تا در سرمای شب بمیرد یا خوراک گراز قرار گیرد.

به کارگر ظلم می‌شد. تعدد زوجات به طور نامحدود جایز بود. اولیاء اطفال را به ازدواج در می‌آوردند. قبل از آنکه بگذارند

بزرگ شده و اختیار همسری با عشق صورت گیرد.

طبقات چهارگانه دانشمندان ، کشاورزان ، صنعتگران ، بازرگانان ، همچنان باقی بود و استثمار به صورت کم‌رنگ تر از مناطق دیگر وجود داشت.

یتیمان و دختران را در مواقع قحطی همچون بردگان می‌فروختند.

۷. روم شرقی

۱ـ دو دسته در مسابقه بر سر یک مسأله جزیی (که فلانی کمک فلانی کرده یا نکرده) نزاع و تماشاچیان بسیار بودند. رئیس حکومت استبدادی ۳۰۰۰۰ جنازه در میدان به زمین ریخت تا سر و صدا تمام شود.

۲ـ در اثر کثرت فحشاء بعضی ازمورخان همه زنان آن منطقه را فاسد می‌دانستند.

۳ـ بردگان و کارگران برای فرار از گرسنگی جبراً تن به کار با مزد کم می‌دادند.

۴ـ پیرو حرف‌های انجیل بودند که نمونه آن را در بحثی جداگانه می‌خوانید.

۸. یهودیان

۱. مطالب تورات

۱ـ تورات دارای ۴ سفر است :

الف : سفر تکوین (پیدایش) که از تاریخ اول خلقت تا وفات یعقوب بحث می کند و ۵۰ باب دارد.

ب : سفر خروج ، که درباره تأسیس احکام در سینا است و ۳۴ باب دارد.

ج : سفر احبار یا لاویان ، در تنظیم احکام دین و شرایع و قواعد و حدود ۲۷ باب است.

د : سفر اعداد ، که از مسافرت‌های بنی‌اسرائیل در بیابان تیه و فتح کنعان سخن می گوید و ۳۶ باب است.

ه : سفر تثنیه ، درباره شرایع و احکام عمومی در ۳۴ باب است.

۲. تحریف تورات

قرآن تورات اصلی را هدایت و نور و موعظه می داند. ولی تورات کنونی را تحریف شده.

دلیل تحریف :

آدم و حوا (علیهما السلام) وقتی در بهشت از درختان معرفت نیک و بد خوردند صدای خدا را شنیدند که دربهشت قدم می‌زد ، آنان خود را در بین درختان بهشت مخفی کردند. خداآدم (ع) را صدا زد و به او گفت : کجا هستی؟گفت : صدایت را در بهشت شنیدم و چون برهنه بودم ، ترسیدم و پنهان شدم.خدا گفت : چه کسی به تو یاد داد که برهنه هستی؟ آیا از درختی که سفارش کرده بودم نخوری ، خوردی؟خدا گفت : این انسان هم مثل ما به خیر و شر معرفت پیدا کرد و ممکن است به درخت حیات دست دراز کند و بخورد و همیشه زنده بماند و از این رو او را از بهشت عدل بیرون کرد. [سفر تکوین ، فصل ۳]

خدا دید شر آدمی روی زمین زیاد شد ، غمگین و متأسف شد و تصمیم گرفت تا همه انسانها و جانوران را هلاک کند. [سفر تکوین ، فصل ۷ ، بند ۲]

خدا وبائی در بین بنی‌اسرائیل فرستاد از کسانی که نزد بئر سبع بودند ، هفتاد هزار مردند و فرشته غضب دست به اورشلیم دراز کرد تا او را خراب کند. خدا از شری که کرده بود پشیمان شد و به وی گفت : بس است [کتاب دوم ، شموئیل ، فصل ۲۴ ، بند ۱۵ و ۱۶]

در این نمونه‌ها دیدید که خدا را حسود ، غمگین ، نادان و پشیمان ، راه‌رو و... معرفی کرده است.

۳. تلمود

تحولاتی که در یهود پیدا شد ، ۱۵۰ عالم یهودی در مقام تفسیری برای تورات برآمده و میشنا را که مشتمل بر ۴۰۰۰ مسأله بود ، به وجود آوردند. کم کم برای توضیح و شرح میشنا مجموعه‌ای به نام گمارا ساختند. از مجموع میشنا و گمارا تلمود را تألیف کردند که در واقع مشتمل بر تمام معارف دین یهود و مهم‌ترین وسیله وحدت و مایه دلبستگی یهود است. در آستانه بعثت تلمود ، نماینده کلیه آراء و خرافات قوم یهود بود و اینک سخنانی از تلمود :

خدای تلمود مانند انسان محبت و تنفر ، خشم و خنده ، گریه و پشیمانی دارد ، تعویذ می‌بندد بر أریکه تکیه و اطرافش فرشتگان حلقه زدند و هر روز سه بار تورات می‌خواند.

زن تا ۴۰ روز پس از زائیدن یک پسر و تا ۸۰ روز پس از زائیدن یک دختر ، نجس است و مقاربت با او حرام.

اعتدال در باده نوشی ، بهتر از امساک است.

شهادت ۱۰۰ زن به پای شهادت یک مرد نمی‌رسد.

عوائد و درآمد زنان از هر راه به شوهرانشان تعلق دارد.

تا ۴۰ سالگی خوردن و بعد نوشیدن سودبخش است.

۹. مسیحیان

۱. مطالب انجیل

۱ ـ مرغان هوا را نظر کنید که نه می‌کارند و نه درو می‌کنند و نه در انبارها ذخیره می‌کنند و پدر آسمانی آنها را پرواز می‌دهد. [متّی ، باب ۶ ، آیه ۲۶]

۲ ـ با شریر مقاومت نکنید. بلکه هر که به رخساره راستت طپانچه زند ، طرف دیگر را سوی او بگردان. [متّی ، باب ۵ ، بند ۲۹]

۳ ـ هر کس به زنی نظر شهوت اندازد ، همان دم در دل خود بااو زنا کرده است. [متّی ، باب ۵ ، بند ۲۸]

۴ ـ مال قیصر را به قیصر ادا کنید و مال خدا را به خدا. (دین از سیاست جداست.) [متّی ، باب ۲۲ ، بند ۲۱]

۵ ـ هیچ چیز در ذات خود نجس نیست ، مگر برای کسی که نجس پندارد. [رومیان ، باب ۱۴ ، بند۱۴]

۶ ـ خدا محبت است. هر کس در محبت ساکن است ، در خدا ساکن است. [یوحنّا ، باب ۴ ، بند ۱۶]

۷ ـ نزد یکدیگر به گناهان اقرار و برای یکدیگر دعا کنید تا شفا یابید. [رساله یعقوب ، باب ۵ ، بند ۱۶]

۸ ـ مزد گناه ، مرگ است. [رومیان ، باب ۲۳]

۹ ـ خدا را نظر به ظاهر نیست. [اعمال رسولان ، باب ۱۰ ، آیه ۳۴]

۱۰ ـ اگر دشمن تو گرسنه بود او را سیر و اگر تشنه بود سیرابش کن ، زیرا اگر چنین کاری کنی اخگرهای آتش بر سرش خواهی انباشت. [رومیان ، باب ۱۲]

۱۱ ـ دشمنان خود را دوست دارید و با کسانی که از شما نفرت دارند ، احسان کنید. [لوتا ، باب ۶ ، بند ۲۷]

۲. زمینه های تثلیث

گروهی او را موجودی فوق بشر و (فرزند انسان) دانستند.

گروهی او را أب ، ابن ، روح‌القدس و صورتهای گوناگون دانستند که خدا بدانها خود را آشکار کرده است.

گروهی گفتند : أب ، ازلی و عیسی (ع) اول مخلوق است و مقامش از پدر پائین‌تر و در برابر أب خاضع است.

گروهی گفتند : ابن زائیده ازلی از پدر و روح‌القدس پرتو پدر و فروغی است که از پدر جلوه‌گر شده است.

گروهی گفتند : ابن از أب جدا شده و روح‌القدس از ابن.

گروهی گفتند : مریم (س) هم خداست ، همانگونه که عیسی (ع) خداست.

آری این زمینه‌ها بود که قرآن را وادار کرد ، تثلیث را بگوید و عیسی (ع) را دائما یک انسان و زائیده مریم (س) و با صفات انسانی ذکر کند.

۱. زمینه ها

۱. زمینه های خیر

۱ ـ وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجيلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ [مائده ، ۶۶] .

۲ ـ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف ، ۹۶] .

فَلَمّا نَسُوا ما ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنا عَلَيهِمْ أَبْوابَ كلِّ شَيءٍ حَتّى إِذا فَرِحُوا بِما أُوتُوا أَخَذْناهُمْ بَغْتَةً فَإِذا هُمْ مُبْلِسُونَ [انعام ، ۴۴] .

عمل خیر در مرحله ایمان فتح برکات است ، ولی در مرحله امهال فتح ابواب است منهای برکت.

۳ ـ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً [نوح ، ۱۲-۱۰] .

۴ ـ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ يهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمانِهِمْ [يونس ، ۹] .

۵ ـ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزادَتْهُمْ إِيماناً وَ هُمْ يسْتَبْشِرُونَ [توبه ، ۱۲۴] .

۶ ـ وَ أَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ يمَتِّعْكمْ مَتاعاً حَسَناً إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى وَ يوتِ كلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ [هود ، ۳] .

یک فایده عمومی : یمتعکمیک فایده خصوصی : یؤت کل ذی فضل فضله

۷ ـ وَ يا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يزِدْكمْ قُوَّةً إِلى قُوَّتِكمْ [هود ، ۵۲] .

۸ ـ إِنَّ إِبْراهِيمَ كانَ أُمَّةً قانِتاً لِلّهِ حَنِيفاً وَ لَمْ يك مِنَ الْمُشْرِكينَ شاكراً لِأَنْعُمِهِ اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [نحل ، ۱۲۰ و۱۲۱] .

۹ ـ موسی می گوید :

فَفَرَرْتُ مِنْكمْ لَمّا خِفْتُكمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكماً وَ جَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ [شعراء ، ۲۱] .

۲. زمینه های شر

۱ ـ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً [بقره ، ۱۰] .

۲ ـ إِنَّما نَحْنُ مُسْتَهْزِونَ اللّهُ يسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَ يمُدُّهُمْ فِی طُغْيانِهِمْ يعْمَهُونَ [بقره ، ۱۴ و۱۵] .
۳ ـ أَمَّا الَّذِينَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَتْهُمْ رِجْساً إِلَی رِجْسِهِمْ وَ ماتُوا وَ هُمْ کافِرُونَ [توبه ، ۱۲۵] .
۴ ـ فَکفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّهِ فَأَذاقَهَا اللّهُ لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِما کانُوا يصْنَعُونَ [نحل ، ۱۱۲] .
ثُمَّ أَنْتُمْ هولاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَکمْ وَ تُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِنْکمْ مِنْ دِيارِهِمْ تَظاهَرُونَ عَلَيهِمْ بِالْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ وَ إِنْ يأْتُوکمْ أُساری تُفادُوهُمْ وَ هُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيکمْ إِخْراجُهُمْ أَ فَتُومِنُونَ بِبَعْضِ الْکتابِ وَ تَکفُرُونَ بِبَعْضٍ فَما جَزاءُ مَنْ يفْعَلُ ذلِک مِنْکمْ إِلاّ خِزْی فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يوْمَ الْقِيامَةِ يرَدُّونَ إِلی أَشَدِّ الْعَذابِ وَ مَا اللّهُ بِغافِلٍ عَمّا تَعْمَلُونَ [بقره ، ۸۵] .
فَلَمّا کشَفْنا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلی أَجَلٍ هُمْ بالِغُوهُ إِذا هُمْ ينْکثُونَ [اعراف ، ۱۳۵] .
فَلَمّا نَسُوا ما ذُکرُوا بِهِ أَنْجَينَا الَّذِينَ ينْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَ أَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذابٍ بَئِيسٍ بِما کانُوا يفْسُقُونَ [اعراف ، ۱۶۵] .
فَلَمّا عَتَوْا عَنْ ما نُهُوا عَنْهُ قُلْنا لَهُمْ کونُوا قِرَدَةً خاسِئِينَ [اعراف ، ۱۶۶] .
صُمٌّ بُکمٌ عُمْی فَهُمْ لا يعْقِلُونَ [بقره ، ۱۷۱] .
قالَ فَاخْرُجْ مِنْها فَإِنَّک رَجِيمٌ [ص ، ۷۷] .

۳. زمينه های تعقل وتدبر

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَيکمْ أَنْفُسَکمْ لا يضُرُّکمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيتُمْ [مائده ، ۱۰۵] .
وَ هُوَ الَّذِی يحْيی وَ يمِيتُ وَ لَهُ اخْتِلافُ اللَّيلِ وَ النَّهارِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [مومنون ، ۸۰] .
ثُمَّ کلِی مِنْ کلِّ الثَّمَراتِ فَاسْلُکی سُبُلَ رَبِّک ذُلُلاً يخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ إِنَّ فِی ذلِک لَآيةً لِقَوْمٍ يتَفَکرُونَ [نحل ، ۶۹] .
أَ لَمْ يرَوْا إِلَی الطَّيرِ مُسَخَّراتٍ فِی جَوِّ السَّماءِ ما يمْسِکهُنَّ إِلَّا اللّهُ إِنَّ فِی ذلِک لَآياتٍ لِقَوْمٍ يومِنُونَ [نحل ، ۷۹] .

۴. زمينه سازی ها

زمينه سازی گناه : وَ راوَدَتْهُ الَّتِی هُوَ فِی بَيتِها عَنْ نَفْسِهِ [يوسف ، ۲۳] .
نا فرمانی آل فرعون : فَأَرْسَلْنا عَلَيهِمُ الطُّوفانَ وَ الْجَرادَ وَ الْقُمَّلَ وَ الضَّفادِعَ وَ الدَّمَ آياتٍ مُفَصَّلاتٍ فَاسْتَکبَرُوا وَ کانُوا قَوْماً مُجْرِمِينَ [اعراف ، ۱۳۳] .
زمينه سستی : وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُکمْ [انفال ، ۴۶] .
زمينه صلح : وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها وَ تَوَکلْ عَلَی اللّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ [انفال ، ۶۱] .
وَ لا تَرْکنُوا إِلَی الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّکمُ النّارُ [هود ، ۱۱۳] .
حسد : داستان حضرت يوسف و برادرانش.
مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَکرٍ أَوْ أُنْثی وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْيينَّهُ حَياةً طَيبَةً وَ لَنَجْزِينَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما کانُوا يعْمَلُونَ [نحل ، ۹۷] .
وَ إِذا أَرَدْنا أَنْ نُهْلِک قَرْيةً أَمَرْنا مُتْرَفِيها فَفَسَقُوا فِيها فَحَقَّ عَلَيهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْناها تَدْمِيراً [اسراء ، ۱۶] .
إِنْ کلٌّ إِلّا کذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقابِ [ص ، ۱۴] .
وأَصْحابُ الْأَيکةِ وَ قَوْمُ تُبَّعٍ کلٌّ کذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ [ق ، ۱۴] .

وَ يدْعُ الْإِنْسانُ بِالشَّرِّ دُعاءَهُ بِالْخَيرِ وَ كانَ الْإِنْسانُ عَجُولاً [اسراء ، ۱۱] .
نَسُوا اللّهَ فَنَسِيهُمْ إِنَّ الْمُنافِقِينَ هُمُ الْفاسِقُونَ [توبه ، ۶۷] .
اختلاف زمينه آزمايش :
وَ هُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلائِفَ الْأَرْضِ وَ رَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجاتٍ لِيبْلُوَكُمْ فِى ما آتاكُمْ [انعام ، ۱۶۵] .
بر اثر صبر نوبت ظفر مى‌آيد :
وَ لَقَدْ كذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِك فَصَبَرُوا عَلى ما كذِّبُوا وَ أُوذُوا حَتّى أَتاهُمْ نَصْرُنا [انعام ، ۳۴] .

۵. زمينه عبرت

أَ وَ لَمْ يعْلَمْ أَنَّ اللّهَ قَدْ أَهْلَك مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَ أَكثَرُ جَمْعاً [قصص ، ۷۸] .
فَأَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيغٌ فَيتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِيلِهِ [آل عمران ، ۷] .
وَ لَئِنْ أَذَقْناهُ نَعْماءَ بَعْدَ ضَرّاءَ مَسَّتْهُ لَيقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيئاتُ عَنِّى إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ [هود ، ۱۰] .
أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا يأْتِكمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ وَ الضَّرّاءُ وَ زُلْزِلُوا حَتّى يقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتى نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِيبٌ [بقره ، ۲۱۴] .
فَأَرادَ أَنْ يسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْأَرْضِ فَأَغْرَقْناهُ وَ مَنْ مَعَهُ جَمِيعاً [اسراء ، ۱۰۳] .
وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكتابِ آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَكفَّرْنا عَنْهُمْ سَيئاتِهِمْ وَ لَأَدْخَلْناهُمْ جَنّاتِ النَّعِيمِ [مائده ، ۶۵] .
وَ لَوْ أَشْرَكوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ ما كانُوا يعْمَلُونَ [انعام ، ۸۸] .
وَ لَوْ بَسَطَ اللّهُ الرِّزْقَ لِعِبادِهِ لَبَغَوْا فِى الْأَرْضِ وَ لكنْ ينَزِّلُ بِقَدَرٍ ما يشاءُ إِنَّهُ بِعِبادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ [شورى ، ۲۷] .
وَ إِذا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَ لَبِئْسَ الْمِهادُ [بقره ، ۲۰۶] .
يا أَيهَا النَّبِى قُلْ لِمَنْ فِى أَيدِيكمْ مِنَ الْأَسْرى إِنْ يعْلَمِ اللّهُ فِى قُلُوبِكمْ خَيراً يؤتِكمْ خَيراً مِمّا أُخِذَ مِنْكمْ وَ يغْفِرْ لَكمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [انفال ، ۷۰] .
كذلِك يطْبَعُ اللّهُ عَلى كلِّ قَلْبِ مُتَكبِّرٍ جَبّارٍ [غافر ، ۳۵] .
وَ تِلْك عادٌ جَحَدُوا بِآياتِ رَبِّهِمْ وَ عَصَوْا رُسُلَهُ وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ كلِّ جَبّارٍ عَنِيدٍ وَ أُتْبِعُوا فِى هذِهِ الدُّنْيا لَعْنَةً وَ يوْمَ الْقِيامَةِ أَلا إِنَّ عاداً كفَرُوا رَبَّهُمْ أَلا بُعْداً لِعادٍ قَوْمِ هُودٍ [هود ، ۵۹-۶۰] .
يقَلِّبُ اللّهُ اللَّيلَ وَ النَّهارَ إِنَّ فِى ذلِك لَعِبْرَةً لِأُولِى الْأَبْصارِ [نور ، ۴۴] .
فَلَمّا فَصَلَ طالُوتُ بِالْجُنُودِ قالَ إِنَّ اللّهَ مُبْتَلِيكمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيسَ مِنِّى وَ مَنْ لَمْ يطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّى إِلاّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيدِهِ فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلاّ قَلِيلاً مِنْهُمْ فَلَمّا جاوَزَهُ هُوَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قالُوا لا طاقَةَ لَنَا الْيوْمَ بِجالُوتَ وَ جُنُودِهِ قالَ الَّذِينَ يظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاقُوا اللّهِ كمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كثِيرَةً بِإِذْنِ اللّهِ وَ اللّهُ مَعَ الصّابِرِينَ [بقره ، ۲۴۹] .
الَّذِينَ آتَيناهُمُ الْكتابَ يعْرِفُونَهُ كما يعْرِفُونَ أَبْناءَهُمْ وَ إِنَّ فَرِيقاً مِنْهُمْ لَيكتُمُونَ الْحَقَّ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [بقره ، ۱۴۶] .

۶. زمينه گناه

وَ الْبَلَدُ الطَّيبُ يخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ الَّذِى خَبُثَ لا يخْرُجُ إِلاّ نَكداً [اعراف ، ۵۸] .

فَوَسْوَسَ إِلَيهِ الشَّيطانُ قالَ يا آدَمُ هَلْ أَدُلُّکَ عَلی شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَ مُلْکٍ لا يبْلی [طه ، ۱۲۰] .
وَ سَکنْتُمْ فِی مَساکنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَ تَبَينَ لَکمْ کيفَ فَعَلْنا بِهِمْ وَ ضَرَبْنا لَکمُ الْأَمْثالَ [ابراهيم ، ۴۵] .
وَ يدْعُ الْإِنْسانُ بِالشَّرِّ دُعاءَهُ بِالْخَيرِ وَ کانَ الْإِنْسانُ عَجُولاً [اسراء ، ۱۱] .

۷. زمينه نابودی

وَ لَمّا جاءَتْ رُسُلُنا إِبْراهِيمَ بِالْبُشْری قالُوا إِنّا مُهْلِکوا أَهْلِ هذِهِ الْقَرْيةِ إِنَّ أَهْلَها کانُوا ظالِمِينَ [عنکبوت ، ۳۱] .
ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِما کسَبَتْ أَيدِی النّاسِ لِيذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِی عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [روم ، ۴۱] .

۸. زمينه مقاومت

تهديد دشمن ، زمينه مقاومت است :
الَّذِينَ قالَ لَهُمُ النّاسُ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِيماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَکيلُ [آل عمران ، ۱۷۳] .
به دست آوردن گمراهی در قبال از دست دادن هدايت ، زمينه ضرر است :
أُولئِک الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدی فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ وَ ما کانُوا مُهْتَدِينَ [بقره ، ۱۶] .

۹. از بين بردن زمينه های گناه

أُحِلَّ لَکمْ لَيلَةَ الصِّيامِ الرَّفَثُ إِلی نِسائِکمْ [بقره ، ۱۸۷] .
فَأَمَّا الَّذِينَ فِی قُلُوبِهِمْ زَيغٌ فَيتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِيلِهِ [آل عمران ، ۷] .
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللّهَ يجْعَلْ لَکمْ فُرْقاناً وَ يکفِّرْ عَنْکمْ سَيئاتِکمْ وَ يغْفِرْ لَکمْ وَ اللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ [انفال ، ۲۹] .
وَ قاتِلُوهُمْ حَتّی لا تَکونَ فِتْنَةٌ [انفال ، ۳۹] .
الْمُنافِقُونَ وَ الْمُنافِقاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمُنْکرِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَ يقْبِضُونَ أَيدِيهُمْ نَسُوا اللّهَ فَنَسِيهُمْ إِنَّ الْمُنافِقِينَ هُمُ الْفاسِقُونَ [توبه ، ۶۷] .

۱. زنان نمونه

۱. رمز سيادت چند زن

"" [بحار ، ج ۲ ، ص ۵۴]
"" [ال عمران / ۱۵]
۱- مريم بخاطر مادر عيسی بودنش سختی‌ها کشيد.
يا لَيتَنِی مِتُّ قَبْلَ هذا وَ کنْتُ نَسْياً مَنْسِيا [مريم/۲۳] .
ما کانَ أَبُوک امْرَأَ سَوْءٍ [مريم/۲۸] .
۲- آسيه : وَ قالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَينٍ لِی وَ لَک لا تَقْتُلُوهُ عَسی أَنْ ينْفَعَنا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً وَ هُمْ لا يشْعُرُونَ [قصص/۹] .
۳- خديجه تمام اموالش را در راه رهبری حق داد و وصيت کرد که مار در عبای رسول الله کفن کنيد

۴- فاطمه زهرا که در راه رهبری حق با شکنجه خود و نوزادش را قربانی کرد.

۲. مادر و خواهر موسی (ع)

وَ أَوْحَینا إِلی أُمِّ مُوسی أَنْ أَرْضِعِیهِ فَإِذا خِفْتِ عَلَیهِ فَأَلْقِیهِ فِی الْیمِّ وَ لا تَخافِی وَ لا تَحْزَنِی إِنّا رَادُّوهُ إِلَیک وَ جاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِینَ [قصص/۷] .

وَ أَصْبَحَ فُوCV'دُ أُمِّ مُوسی فارِغاً [قصص/۱۰] .

فَرَدَدْناهُ إِلی أُمِّهِ کی تَقَرَّ عَینُها وَ لا تَحْزَنَ وَ لِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ [قصص/۱۳] .

با اینکه دستگاه فرعون دستور ذبح بچه‌ها را داده بود و ماموران محفی در همه جا حاضر بودند و تفتیش می کردند و ده‌ها هزار کودک را کشتند. امدادها غیبی شامل حال نبنی اسرائیل شکد و آثار حمل مادر موسی دیده نشد و قابله‌ای هم ه موسی را متولد کرد نوری در پیشانی موسی دید و محبت او در دلش قرار گرفت و به کسی نگفت.[مجمع البیان ، ج ۷، ص ۲۴۳] .

برای به آب انداختن مادر سراغ جربیل نجار رفت و دستور داد صندوقی بسازد و با کمال احتیاط به خانه آورد و کودک را در آن نهاد و به رود نیل انداخت.

وقتی کودک به دست فرعون افتاد خواهر موسی که صندوق را تعقیب می کرد به شکلی خود را به کاخ رسانید و دید دنبال دایه می گردند .پیشنهاد کرد زنی را و رفت مادر موسی را آورد. فرعون از مادر پرسید چطور فقط از پستان تو شیر می‌خورد؟ گفت : من خوشبو هستم و شیرم خوش طعم است. [مجمع البیان ، ج ۷، ص ۲۴۳] .

۳. آسیه زن فرعون

وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذِینَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قالَتْ رَبِّ ابْنِ لِی عِنْدَک بَیتاً فِی الْجَنَّةِ وَ نَجِّنِی مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجِّنِی مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [تحریم/۱۱] .

وَ قالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَینٍ لِی وَ لَک لا تَقْتُلُوهُ عَسی أَنْ ینْفَعَنا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً وَ هُمْ لا یشْعُرُونَ [قصص/۹] .

رسول خدا فرمود آسیه در یک چشم به هم زدن به وحی الهی کافر نشد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : ثلاثة لم یکفروا بالوحی طرفة عین مون آل یس و علی بن أبی طالب ع و آسیة امرأة فرعون [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۷۴] .

رسول خدا : افضل الناس اربع : خدیجه بنت خویلد ، قاطمه بنت محمد ، مریم بنت عمران و آسیه بنت مزاحم.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أفضل نساء الجنة أربع خدیجة بنت خویلد و فاطمة بنت محمد و مریم بنت عمران و آسیة بنت مزاحم امرأة فرعون [قصص الأنبیاء جزائری ، ص۲۵۹] .

"همسر فرعون مخفیانه به انقلاب موسی خیلی کمک می کرد و ایمان خود را مخفی نگهمیداشت تا زمانیکه همسر و فرزندان جربیل (مومن آل

فرعون) را فرعون به آتش کشید در اینجا بود که آسیه رو کرد به فرعون و گفت ای فرعون تا به کی در خواب غفلت فرو رفته‌ای و بندگان خدا را می‌سوزانی؟ فرعون گفت مگر تو هم در مورد خدائی من شک داری؟ آسیه گفت : مگر من به خدائی تو اعتقاد داشتم که امروز شک کنم؟ من از روزی که موسی (ع) را از آب گرفتم به پیامبری او ایمان آوردم و به

همین دلیل از او محافظت کردم. فرعون بشدت ناراحت شد و گفت : به گونه‌ای تو را بکشم که هیچ کس را نکشته‌ام. آنگاه دستور داد او را به زمین خواباندند و دست و پایش را به چهار میخ آهنین به زمین کوبیدند سنگ بزرگی بر روی سینه او گذاشتند تا به شهادت رسید." [بحارالأنوار ، ج۱۳ ، ص۱۶۴] .

جالب اینجاست که وقتی او را در برابر خورشید شکنجه می‌دادند فرشتگان صف کشیده و برای او سایه قرار دادند. [بحار ج ۱۳ ، ص ۱۶۵ ومجمع البیان ، ج ۱۰ ، ص ۳۱۹] .

۴. مریم مادر عیسی (ع)

۳۴ مرتبه نامش در قرآن آمده است : بانوی الگو : وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلًا لِلَّذِینَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ إِذْ قالَتْ رَبِّ ابْنِ لِی عِنْدَک بَیتاً فِی الْجَنَّةِ وَ نَجِّنِی مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجِّنِی مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ وَ مَرْیمَ ابْنَتَ عِمْرانَ الَّتِی أَحْصَنَتْ فَرْجَها فَنَفَخْنا فِیهِ مِنْ رُوحِنا وَ صَدَّقَتْ بِکلِماتِ رَبِّها وَ کتُبِهِ وَ کانَتْ مِنَ الْقانِتِینَ [تحریم/۱۲-۱۱] .

مادر مریم بچه دار نمی‌شد تا روزی زیر درختی غذا دادن پرنده‌ای را به بچه‌اش دید و این منظره او را تکان داد که کاش من هم فرزندی داشتم.دعا کرد و مستجاب شد.

مادر مریم می‌خواست فرزندش پسر باشد و خادم بیت المقدس شود اما تاین صفا و صمیمیت مریم را به او داد (الفبد یفکر و الله یقدر)

مادر مریم از تولد تدختر غمناک شدرَبِّ إِنِّی وَضَعْتُها أُنْثی [آل عمران/۳۶] .

اما خدا این دختر را از برگزیدگان قرار قرار داد.عَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئاً [بقره/۲۱۶] .

مادر مریم بعد از تولد دختر او را در خدمت مسجد (بیت المقدس) قراد داد و نام آن ار مریم که در لفت به معنی زن عبادت کننده است (یا زن خادمه) قراردادوَ إِنِّی سَمَّیتُها مَرْیمَ [آل عمران/۳۶] .

(نامگذاری همراه با انگیزه ، اسم با مسمی)

مریم بانوئی که قبل از تولد کاندید خدمت شد : إِنِّی نَذَرْتُ لَک ما فِی بَطْنِی مُحَرَّراً [آل عمران/۳۵] .

بانوئی که فرشتگان با او سخن گفتند : إِذْ قالَتِ الْمَلائِکةُ یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ یبَشِّرُک بِکلِمَةٍ مِنْهُ اسْمُهُ الْمَسِیحُ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ وَجِیهاً فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ مِنَ الْمُقَرَّبِینَ [آل عمران/۴۵] .

مریم بانوی برگزیده خدا : یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاک وَ طَهَّرَک وَ اصْطَفاک عَلی نِساءِ الْعالَمِینَ [آل عمران/۴۲] .

تحت تکفل پیامبر خدا بزرگ شد : وَ کفَّلَها زَکرِیا [آل عمران/۳۷] .

مریم مهمان خاص خدا : أَنّی لَک هذا قالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ [آل عمران/۳۷] .

مریم بانوئی که هنگام زایمان خدا او را تنسلی می‌دهد : فَناداها مِنْ تَحْتِها أَلّا تَحْزَنِی قَدْ جَعَلَ رَبُّک تَحْتَک سَرِیا (نهر جاری [مریم/۲۴] .

وَ هُزِّی (تکان بده) إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا [مریم/۲۵] .

مریم بانوئی پاکدامن : أَحْصَنَتْ فَرْجَها [تحریم/۱۲] .

قرآن انتقاد می کند از یهود : وَ بِکفْرِهِمْ وَ قَوْلِهِمْ عَلی مَرْیمَ بُهْتاناً عَظِیماً [نساء/۱۵۶] .

احترام به مریم از افتخارات عیسی است : وَ بَرًّا بِوالِدَتِی [مریم/۳۲] .

مریم و عیسی از آیات الهی هستند : وَ جَعَلْناها وَ ابْنَها آیةً لِلْعالَمِینَ [انبیاء/۹۱] .

مریم یکی از چهاز زن نمونه تاریخ

طبق روایات اوئ در شکم مادر سخن گفت و در بیت المقدس متولد شد. [ریاحین الشریعه ، ج ۲ ص ۲۷۹] .

بانوئی معصوم و مصون از شیطان : إِنِّی أُعِیذُها بِک وَ ذُرِّیتَها مِنَ الشَّیطانِ الرَّجِیم [آل عمران/۳۶] .

آنقدر در محراب عبادت کرد که پاهایش ورم کرد و د رسن ۹ سالگی در عبادت و روزه و ماز از تمام زنان سبقت تگرفت و در براب رتنهمت‌ها نیش زبانها صبر کرد. [ریاحین ، ج ۲ ، ص ۲۸۰] .

او مستجاب الدعوهٔ بود چون معصومه بود وعیسی او را غسل داد چون معصوم را معصوم باید غسل دهد. [ریاحین ، ج ۲ ، ص ۲۸۰ ،]

در کتاب لئالی الاخبار ص ۴۸۸ روایت شده که :

عیسی بن مریم به مادرش گفت این دنیا فانی است و باید توشه‌ای بر گریم. با هم به طرف تکوه لبنان رفتند تو روزها روزه وت شبها را به عبادت می‌گذراندند تا این که روزی عیسی (ع) برای تحصیل قوتی از کوه پائین آمد و در این وقت ملک الموت بر مریم نازل شد در حالیکه در حال عبادت بود و مریم با دیدن ملک لموت از هوش رفت و به هوش آمد تا

مرتبه فرشته قبض روح گفت : من مامور خدایم و مریم گفت : منهم تسلیم خدا. جانم را بگیر. شب هنگام وقتی عیسی آمد و برای مادرش مقداری افطاری آورد بود مادر را د رحال خواب دید. با خود گفت : کثرت عبادت او را به خواب برده مقداری استراحت کند. افطاری را کناری گذاشت و مشفول عبادت شد تا ثلثی از شب گذشت با قلب شکسته کنار مادر آم‌د و گفت :

السلام علیک یا اماه قد هجم اللیل و افطرالصائمون و قام القائم‌ون ما لک لا تقومین لعبادهٔ الرحمن.باز باز با خود گفت :

شاید در خواب شیرین باشد بگذار بخوابد من بجای او نماز می‌خوانم و تا طلوع فجر افطار نکرد اما وحشت او را گرفت که مادر من هرگز ایتنقدر نمی‌خوابید بر سر مادر آمد تو دید از دنیا رفته است. [ریاحین ، ج ۲ ، ص ۲۸۰] .

۵. هاجر مادراسماعیل (ع)

رَبَّنا إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَیتِک الْمُحَرَّمِ [ابراهیم/۳۷] .

ماجرای سعی صفا و مروه

قبر هاجر در حجر اسماعیل

صبر تو شکیبائی هاجر در ذبح اسماعیل

امام صادق (ع) چون شیطان خبر ذبح را برای هاجر آورد که او را فریب دهد هاجر اول گفت : ابراهیم رحیم‌ترین افراد است و اینکار را نمی‌کند و اگر اینکار را بکند اطاعت از خدا کرده و من هم تسلیم حکم خدا هستم. [حیوهٔ القلوب]

۶. خدیجه همسر پیامبر (ص)

اول زنی که به رسول اله ایمان آورد.

قال ابن عباس : أول من آمن برسول الله (صلی الله علیه و آله) من الرجال علی ، و من النساء خدیجهٔ (رضی الله عنهما) . [أمالی طوسی ، ص۲۵۹] .

پیامبر فرمود : او افضل زنان بهشت است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أفضل نساء أهل الجنة أربع خديجة بنت خويلد و فاطمة بنت محمد و مريم بنت عمران و آسية بنت مزاحم امرأة فرعون [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۰۵] .

زنی که خداوند از طریق جبریل و پیامبر به او سلام می‌رساند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إن جبرئيل قال لی ليلة أسری بی و حين رجعت فقلت يا جبرئيل هل لک من حاجة فقال حاجتی أن تقرأ علی خديجة من الله و منی السلام [تفسير عياشی ، ج۲ ، ص۲۷۹] .

همسری که بعد از وفاتش پیامبر بارها یاد او می کند و گاهی برایش اشک می‌ریخت و به زنان خود می‌فرمود : " زمانی که شما کافر بودید او به من ایمان آورد".

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : ذكر النبی ص خديجة يوما و هو عند نسائه فبكی فقالت عائشة ما يبكيك علی عجوز حمراء من عجائز بنی أسد فقال ص صدقتنی إذ كذبتم و آمنت بی إذ كفرتم و ولدت لی إذ عقمتم قالت عائشة فما زلت أتقرب إلی رسول الله بذكرها [كشف الغمة ، ج۱ ، ص۵۰۸] .

خدیجه تنها یک همسر نبود بلکه در حقیقت یا رو همراه و بازوی پیامبر بود. خداوند بسیاری از ناگواریهای پیامبر را از طریق خدیجه آسان می‌نمود". [اعیان الشیعه] .

اموال این بانو در پیشبرد اهداف پیامبر اکرم نقش مهمی داشت بخصوص در شعب ابی طالب .

بعد از وفات خدیجه پیامبر گوسفندی ذبح و بین دوستان خدیجه پخش کرد و بدینوسیله یادش را گرامی میداشت. [اعیان الشیعه]

بر خلاف تبلیغات سوئی که تنتها عایشه را تنها همسر باکره معرفی کرده‌اند خدیجه بگفته بسیاری باکره بوده و شوهران و فرزندانی که برایش نقل شده جای بحث است [الصحیح من السیره ، ج ۱ ، ص ۱۲۱] .

او خاستگاران زر و زور را در کرد و تنها بخاطر امانت و شارفت و صداقت و کمال پیامبر با او ازدواج کرد.

خدیجه زنی بود که روی کره زمین تا مدتها تنها زن نماز گزار بود و در برابر هزاران زخم زبان و تمسخر استوار ایستاد.

پیامبر ۲۰ شتر جوان مهر خدیجه کردند و ابوطالب خطبه عقد را خواند.

خدیجه ۲۵ سال خدمت رسول خدا بود

هنگام دفن ، رسول خدا وارد قبر او شد و به یاد او گریست. [سفینه]

۷. سمیه اولین زن شهید در اسلام

او کنیز ابو حذیفه بود. یاسر با او ازدواج کرد اولین کسیکه ا زاین خانواده اسلام آورد عمار جوان بود. عمار پس از چندی پدرش یاسر و بعد از آن مادرش سمیه و برادرش عبدالله را به اسلام دعوت کرد و آنها مسلمان شدند و این خانواده در سخت‌ترین شرائط به رسول خدا لبیک گفتند و از سابقین در اسلامند.

مشرکین تلاش زیادی کردند تا این‌ها را برگردانند اما این زن با ایمان مقاومت کرد و با چشمان خود دید شوهرش یاسر در زیر شکنجه به شهادت رسید .

صاحب اعیان الشیعه می‌فرماید : "چون مشرکین می‌خواستند زهر چشمی بگیرند و مردم محروم جرات نکنند به اسلام گرایش پیدا کنند لذا اولین کسان را با فجیع‌ترین وضعی شکنجه می کردند و تاریخها در مورد شکنجه سمیه و یاسر بسیار حرفها نوشته‌اند

نوشته‌اند پاهای سمیه را به ۲ شتر و آن‌ها را از یکدیگر جدا کردند و سپس با شمشیر او را شقه کردند [یعقوبی ، اعیان الشیعه ، پیامبر و یاران]

یاسر و سمیه اولین شهیدان تاریخ پر خون اسلام هستند و اولین برگهای این کتاب با خون این زن و مرد رنگین شد [اعیان الشیعه ، عمار]

وقتی شکنجه عمار را به اوج خود رساندند و این خبر به رسول خدا رسید ایشان فرمودند : صبرا یا أبا الیقظان اللهم لا تعذب أحدا من آل یاسر بالنار [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۲۰ ، ص۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : صبرا آل یاسر موعدکم الجنة ، [رجال الکشی ، ص ۳۰] .

آثار شکنجه تا آخر عمر عمار بر پشتش پیدا بود. [اعیان الشیعه ، عمار] .

۸. لبابه (ام الفضل) همسرعباس عموی پیامبر (ص)

اول زنی بود که بعد از خدیجه ایمان آورد. رسولخدا به زیارت او می‌رفت او بانویی نجیب و مومن بود رسول خدا فرمود : "الاخوات الاربع مومنات ام الفضل و میمونة و اسماء و سلمی. شیخ توسی او را از صحابه رسول خدا شمرده

قَالَ الْبَاقِرُع : رحم الله الأخوات من أهل الجنة فسماهن أسماء بنت عمیس الخثعمیة و کانت تحت جعفر بن أبی طالب ع و سلمی بنت عمیس الخثعمیة و کانت تحت حمزة و خمس من بنی هلال میمونة بنت الحارث کانت تحت النبی ص و أم الفضل عند العباس اسمها هند و الغمیصاء أم خالد بن الولید و عزة کانت فی ثقیف عند الحجاج بن غلاظ و حمیدة و لم یکن لها عقب [خصال صدوق ، ج ۲ ، ص۳۶۳] .

فرزند بزرگش فضل از خواص امیر المومنین (ع) بود و در فتح مکه و غزوه حنین با رسول خدا بود. در حجه الوداع ردیف رسولخدا بود و با امیر المومنین (ع) در غسل دادن و دفن کردن پیامبر شریک بود.

فرزند دیگرش قثم خیلی شبیه رسولخدا بتد و عامل امیر المومنین در مکه بود و حضرت نامه‌ای به او نوشتند که د رنهج البلاعه هست و از این نامه شخصیت او معلوم است. بالاخره برای جهاد به سمرقند رفت و شهید شد.

فرزند سومش معبد در افریقا به شهادت رسید.

فرزند دیگرش عبد الله بن عباس فقیه بنی هاشم (ابن عباس) که از دوستان امیرالمومنین و شاگردان آن‌حضرت بود

سابقه اسلام ام الفضل زیاد است. شوهرش عباس وقتی مسلمان شد ابراز نیم کرد اما او اسلامش علنی بود و دفالع می‌کرد. ابو رافع می‌گوید وقتی ابوسفیان از جنگ بدر برگشت گفت : وقتی با لشگر محمد مواجه شدیم من مردان سفید پوش دیدم که بر اسبان سوار و در میان زمین و آسمان بودند. ابورافع می‌گوید : من گفتم آنها ملائکه بوده‌اند. وقتی ابولهب این را شنید برخاست و سیلی سختی به صورت من زد و مرا گرفت که بزند. در این حال ام الفضل همسر عباس ستون خیمه را گرفت و چنان بر فرق ابولهب زد که سرش شکافت و خون جاری شد.

شیخ مفید در ارشاد می‌گوید که ام الفضل پرستاری امام حسین (ع) را به عهده داشته و روزی در حالیکه این کودکش به بغلش بود رسول خدا او را دید و گریست و خبر شهادت حضرت را به آن بانود داد. [ریاحین الشریعه ج ۳، ص ۴۲۹] .

۹. سلمی همسر ابورافع

خادم رسول خدا بود و به دست پیامبر آزاد گشت
او در چند جنگ از جمله خیبر در خدت رسول خدا بود
چون به امور مامائی و پرستاری وارد بود مامائی فاطمه زهرا (س) و پرستاری فرزندانش را به عهده اشت
هنگامی که فاطمه (ع) به بستر بیماری افتاد سلمی آن بانو را پرستاری می‌کرد و تا آخرین لحظات حیات همواره همراه دختر گرامی رسول خدا بود.
آن‌قدر مورد اعتماد حضرت زهرا (س) بود که حضرت وظیت خود را به او سپرد. [فضیلت زنان ، ص ۱۴۳]

۱۰. جمیله همسر حنظله

فردای شبی که مراسم زفاف این عروس و داماد بود جنگ احد بد. حنظله در تردید بود که چه کند جنگ را رها کند که مورد خشم خدا و رسول قرار می گیرد ، مراسم را رها کند ۲ فامیل ناراحت می‌شوند بهتر دید خدمت رسولخدا برسد. رسول خدا (ص) اجازه فرمود آن شب را برود و صبح در جبهه حاضر شود. به خانه آمد و صبحت آم‌اده رفتن به جبهه شد. جمیله در آن شب خواب دیده بود که درهای آسمان باز شد و حنظله به آسمان رفت. تعبیر کرد که او شهید می‌شود. لحظه خداحافظی مانع او نشد خئاهش کرد که کمی صبر کند و ۴ نفر از انصار را آورد و شاهد گرفت که دیشب عروسی کرده‌اند اگر فرزندی...
حنظله به جبهه رفت و این عروس یکشبه تنها ماند تا تاینکه کودکی متولد شد نامش را عبد الله گذاشت و در تربیت او کوشش بسیار کرد. عبد الله رهبری مردم را در ماجرای حره که مردم مدینه با سپاه یزید در گیر شدند بر عده داشت و در این جنگ با افراد کمی در حالیکه علمدار بود مقاومت کرد هشت پسر داشت یکی را پس از دیگری به میدان فرستاد و همه به شهادت رسیدند و سرانجام خودش قهرمانانه در خون خویش غلطید." [بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص۵۷] .

۱۱. ام سلیم

ام سلیم زمانی که دختر بود مسلمان شد. ابوطلحه جوان خوش سیما و از خانواده شریفی بود و دوست داشت با او ازدواج کند. اما ام سلیم در پاسخ او گفت همسر تو می‌شوم به شرطی که مسلمان شوی و سرانجام با صحبت کردن با او مسلمان شد و با هم ازدواج کردند و همان اسلام را مهریه قرار داد
پس از مدتی دارای پسری شدند. روزی این پسر مریض شد و سپس مرد ام سلیم کودک را در پارچه‌ای پیچید و در کناری گذاشت غذای مطبوعی پخته و از شوهرش استقبال کرد و به او لبخند زد و شوهررا فرق شادی کرد و با صبر و سعه صدر داستان مردن کودک را برای او تعریف کرد که اگر کسی امانتی به تو داده باشد و بخواهد پس بگیر چه کار می کنی گفت : پس می‌دهم گفت : فرزند ما هم امانت خدا بود ابو طلحه خدمت رسولخدا رسید و ماجرای برخورد همسرش را تعریف کرد أ پیامبر (ص) فرمودند : الحمد لله الذی جعل فی أمتی مثل صابرة بنی إسرائیلپرسیدند : صابره بنی اسرائیل کی بوده است؟ فرمودند : زنی بو که وقتی میهمان برای او رسیده بود ۲ فرزندش در چاه افتادند آن‌ها را بیرون آ ، رد دید مرده‌اند بدون اینکه بگذارد میهمانان بفهمند آن‌ها را در اطاقی گذارد تا آنه‌آل رفتند شوهرش از فرزندان پرسید. ماجرا را تعریف کرد و به سوی بچه‌ها رفتند دیدند بچه‌ها بلند شدند و خداوند مزد صبر این زن ، دوباره بچه هایش را زنده کرد." [بحارالأنوار ، ج۷۹ ،

ص ۱۵۱] .
پس از این فرزنـد خداونـد فرزنـد دیگری به این زن و شوهر داد که برای نامگـذاری و کام برداری خدمت رسول خدا ، (ص) آوردنـد. پیامبر کاهش راباخرما برداشت و نامش را عبـد الله گـذاشت و به او دعا کرد. این فرزند از مردان بزرگ صدر اسلام شد. ۷ پسر داشت که همه قاری قرآن بودند.
ام سـلیم پس از اسـلام آوردن در بیعت مسـلمین بـا پیـامبر شـرکت داشت به فرزنـدش عبـد الله بـاردار بود که در جنـگ حنین شرکت کرد. قبلا هم دجنگ احد و نخیبر شـرکت جسـته بود و او عهده دار سـیراب کردن تشنگان و پانسمان کردن مجروحان بـود. شـوهرش روز جنـگ به رسول خـدا عرض کرد : ام سـلیم خنجری به دنبـال خود آورد. فرمود برای حفـاظت از جـان من آورده." [سیره ابن هشام ، ج ۳ ، ص ۳۵۴ و اسد الغایه ، ج۵ ، ص ۵۹۱] .

۱۲. بانوئی که مسجد را تمیز می کرد

پیرزنی فثیر که مردم چنـدان ارزشـی برای او قائل نبودنـد نگهداری و نظافت مسـجد را به عهده داشت و روز و شب را با جارو کردن و تمیز کردن مسـجد می‌گذرانـد. روزی پیامبر وارد مسـجد شدنـد ولی پیرزن را ندیدند ساعغش را گرفتند مردم پاسـخ دادند شب گذشـته مرده و چون مردم فکر نمی‌کردند شـخص ممی باشد لذا به شـما اطلاع ندادند. پیامبر بسیار رنجیده خاطر و ناراحت شدند و فرمودند : چرا از پیرزنی که مدتها به نگاهداری از این مکان مقدس پرداخته بود به نیکی یاد نمی‌کنید؟ سپس نشانی قبرش را گرفت و با جمعیت بر سر قبر او رفتتند و بر او نماز خواندند." [فضیلت زنان ، ص ۱۴۵] .

۱۳. حلیمه سعدیه

رسولخـدا (ص) فرمـود : جبرئیـل برای من پیغـام آورد که خداتونـد می‌فرماینـد حرام کردم آتش را بر ضـلبی که تو از او فرود آمدی و رحمی که تو را حمل کرد و پستانی که تو را شیر داد." [ریاحین الشریعه] .
در استیفاب حلیمه را ناز صـحابیات شـمرده و گفته د رغزوه حنین خدمت رسولخا مشرف شد و ان‌حضرت برخواسنت و ردای خود را زیر پای او پهن کرد." [ریاحین الشریعه] .
وقتی حلیمه می‌خواست خدمت عبدالمطلب برسد غسل کرد و خود را معطر کرد و لباسهای فاخر پوشید [سند قبل]
پسـتان چپ حیمه شـیر داشت و پستان راستش خشکك بود و ا به حال از این پستان کسی را شیر نداده بود پیامبر همین پستان را مکید و برای اولین با پر شیر شد [سند قبل]
بـا آم‌دن این کودک منطقه که سالهـا قحطی زده بود سر سبز و پربرکت شـد. حلیمه می‌گویـد چنان وضع ما بـد شـده بود که علف صحرا می‌خوردیم. [سند قبل و مناقب و ضرائح]
وقتی عبدالمطلب نام دایه را پرسـید گفت حلیمه سمعدیه عبدالمطلب گفت به به از این دو حلت نیکو سعادت و حل [سند قبل]

۱۴. سراقه

حاربثه فرزندش در جنگ بدر شـهید شد وقتی به او خبر دادند گفت بخدا فسم تا پیامبر را پیدا نکنم و ا زاو نپرسم که پسرم در

بهشت است یا دوزخدست ردار نیستم. اگر فرمودک در بهشت است هیچن گریه نمی‌کنم بلکه خوشحالم و اگر فرمود در دوزخ آن‌قدر گریه می‌کنم که با اشکهایم آتش دوزخ را خاموش کنم وقتی رسولخدا به مدینه آمد ماد رحارثه خدمت حضرت رسید و گفت فرزندم نور دیده بود او را خیل یدوست داشتم و شهید شد. اما گریه نکردم تا از شما سوال کنم پامبر (ص) فرمودند بهشت دارای درات است و پسرت در فردوس اعلی است" [بحارالأنوار ، ج۱۹ ، ص۳۴۱] .

۱۵. رفیده

در زمان رسول خدا (ص) در کنار مسجد خیمه‌ای زد و اورژانسی برپا کرد و مجروحان را مداوا می‌کرد.و کان رسول الله قد قال لقمه حین اصابهٔ السهم بالخندق اجعلوه فی خیمه رفیده حتی اعوده من قریب. [تاریخ طبری ، ج ، ص ۵۸۴] .

۱۶. فاطمه خواهر عمر

هنگامی که مسلمان شد عمر فهمید که تخواهرش مسلمان شده خشمگین شد و او را مورد ضرب و شتم قرارد داد و وی را تهدید کرد که چنین و چنان می‌کنم و بالاخره سرش را شکست اما فاطمه د ربرابر این تهدیدات به عمر گفت : من مسلمان شده‌ام و به خدا و پیامبر ایمان آورده‌ام تو ه رچه می‌خواهی بکن من دست بر نمی‌دارم." [فضیلت زنان ، ص ۲۵] .

۱۷. خناء

همراه چهار فرزندش در چنگ قادسه شرکت کرده بود هنگام غروب آفتاب هر کدام سخنی گفتند. مادر نیز سخنی گفت و آنها را برای رزم و شهادت بسیار تشویق کرد و مژده بهشت به آنان داد وآیهیا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۲۰۰] .

را برایشان خواند و گفت :

فرزندانم وقتی شعله‌های جنگ به آسمانها شکشیده شد در راه حمایت از دین و عقده جان فشانی کنید. این سخنان ه از قلب پر ایمان ماد ربرخاست فرزندان را متحول کرد و فردای آنروز هر یک به مصاف دشمن رفتند و خبر شهادت را برای مادر آ ، ردند تا اینکه خبر شهادت چهارمین پسر را آوردند گفت : الحمد لله الذی شرفنی بقتلهم و ارجوا من ربی ان یجمعنی فی مسبقر رحمته [فضیلت زنان ، ص۱۵۷] .

۱۸. عمره بنت علقمه حارثی پرچمدار

جنگ احد وقتی که به مرحله حساسی رسید تمام پرچمداران اسلام یکی پس از دیگری به شهادت رسیدند و برای مدتی پرچم اسلام بر زمین افتاده بود و احدی چرات نمی‌کرد بلند کند تا اینکه زنی از اهل مکه بنام عمره با کمال شهامت جلو رفت و پرچم اسلام را تا آخرین مرحله چنگ برافراشته داشت. حسان بن ثابت با مشاهده این صحنه اشعاری گفت از جمله :

اگر آن حارثی نبود مردها به بردگی در بازار فروخته می‌شدند." [فضیلت زنان ، ص۲۸] .

۱۹. ام زیاد

زنی بود که با یک گروه ۶ نفری از زنان به خیبر آم‌ده بود تا لشگر اسلام را یاری دهند. این زن مهمات اسلام را نگهداری می‌گرد و در گرما نگرم جنگ سلاح لازم را به آنها می‌رساند." [فضیلت زنان ، ص۲۳] .

۲۰. ام عطیه وام سلمه

امام باقر ع می‌فرمایند : در جنگ احد شصت مورد از بدن حضرت علی (ع) مجروح شد. پیامبر دو زن را به نامهای ام عطیه وام سلیم مامور مداوای حضرت کرد و آنها مشغول زخم بندی شدند. دیدند از بس حراحات زیاد بود و هز زخمی را می‌بستند زخمی دیر می‌شکافت تا اینکه رسولخدا (ص) آمدند و دستشان را بر زخم بزرگ گذاشتند و خون بند آمد." [المیزان ، ج۴ ، ص۶۹] .

ام عطیه در ۷ جنگ شرکت داشت و برای رزمندگان نان می‌پخت و آن‌ها را مداوا می‌کرد." [فضیلت زنان ، ص۲۲] .

۲۱. ام رعله (بانوی آرایشگر)

او زنی سخنور و خوش صحبت بود. روزی خدمت رسولخدا رسید و گفت : یا رسول الله چه کنم تا به خدا نزدیک شویم؟ حضرتفرمود : همیشه به یاد خدا باش و از نامحرم اجتناب کن و صدایب را از حد معمول بلندتر نکن أ ام رعله گفت من آرایشگر زنان هستم و آنان را برای شوهرانشان آرایش می‌کنم. پیامبر فرمود : یک زن باید خود را برای شوهرش بیاراید پس چنین کاری را ادامه بده چون در اثر آراستگی زنان مردان به همسران خود دل خوش می‌کنند و فساد و حرام در جامعه شیوع پیدا نمی‌کند.هنگامی که رسول خدا (ص) از دنیا رفت این زن مرثیه هایی سروده بد و در جلسات می‌خواند و مردم گریه می کردند." [زنان ، ج۱ ، ص۲۱۸] .

۲۲.همسر سعید بن عبدالرحمن

وقتی چنگی پیش می‌آمد رسول خدا بین ۲ نفر از مسلمانان پیمان می‌بست که یکی چبهه رود و دیگری در شهر بماند و عهده دار برادر رزمنده خود باشد. در چنگی این پیمان را بین ثعلبه و سعید بست. ثفلبه هر روز به خانه سعید می‌رفت و مایحتاجش را فراهم می‌کرد. روزی شیطان بر او غلبه کرد و پرده را کنار زد و نگاهش به همسر سعید افتاد جلو رفت تا او را در آغوش بگیرد اما این زن عفیف بانگ زد که برادرت سعید به یاریخدا و رولش شتافته و تو خیانت مه او می‌کنی؟ این سخنان چون صاعقه‌ای تمام وود ثعلبه را سوزاند و سر به بیابان گذاشت تا سعید آمد و ماجرا را شنیدأ به جستجوی او رفت. او را در بیابان بر تخته سنگی دید که به استغفار مشغول است سعید گفت : بیا برویم نزد پیامبر تا بر تو حکم کندأ ثعلبه گفت : مگر ایکه بر دست و پایم بند ببندی و مرا ببری. بالاخره با همین وضع و حال ثعلبه را نزد پیامبر آورد. پیامبر هم که ماجرا را شنید فرمود : خطای بزرگی از او سرزده است بگذارید همانجا که بوده برگردد تا ببینیم خداونهد چه جکمی می‌کند. در راه دختر ثعلبه او را دید و دلش به حال او سوخت و گفت ای پدر دلم به حالت می‌سوزد اما چه کنم که رسول خدا (ص) تو را از خود رانده است من چگونه تو را پناه دهم؟

ثعلبه دوباره به کوه پناه برد و با خدا راز ونیاز می‌کرد تا اینه جبرئیل نازل شد و گفت یا رسول الله چرا بنده ما را از خود راندی. ازما بخواه تا او را بامرزیم. پیامبر (ص) حضرت علی و سلمان را فرستاد تا ثعلبه را بیاورند. این دو نفر رفتند و ثعلبه را

آوردند.

وقتی رسیدند نماز جماعت بر پاشده بد و پیامبر سوره تکاثر را می‌خواند. هنگامی که پیامبر به آیهکلّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ [تکاثر/۳ .]

رسید ثعلبه نعره‌ای کشید و افتاد و از دنیا رفت." [فضیلت زنان ، ص۵۳] .

۲۳. سعوی

مادر شهی ، وقتی خبر شهادت فرزندانش رد احد را شنیده هیچ اعتنائی نکرد و فقط نگران حال پیامبر بود تا اینکه خبر سلامت حضرت را شنید پرسید : کجاست؟ فورا خود را به رسول خدا (ص) رسانید و گفت دیگر همه صیبتهایم آسان است شما سالم باشی دیگر غم ندارم.

با روحیه قوی فرزندان شهیدش را در میدان جنگ بر بار شتر بست وبه طرف مدینه رهسپار شد." [شرح ابن‌ابی‌الحدید ، ج۳ ، ص۳۹۵] .

روزی معاویه در جای خوش آب و هوائی نشسته بود که دید مردی اعرابی از دور با شتاب می‌آید دستورد داد او را اجاره دهید تا حرفش را بزند. اعرابی وارد شد. معاویه گفت ت کیستی؟ اعرابی گفت از قبیله بنی تمیم هستم و در شدت گرما راه دارژزی پیموده‌ام و از عامل تو مروان بن حکم شکایت دارم شکایتش این بود. من با زنی بنام سعدی زندگی می‌کردم و او را خیلی دوست می‌داشتم و زندگی گرمی داشتیم و وضع مالی مننت خوب بود. ناگاه روزگار بر من سخت شد و قحطی شتران و چهار پایان مرا از بین برد و من فقیر شدم و وقتی اینطور شد دوست دشمن شد و پدر زن من بخانه من آمد و دخترش را برد و مرا منع کرد. ناچار به عامل تو مروان رفتم وفصه را گفتم ، او پدر زن مرا و پس همسرم را احضار کرد. وقتی نگاهش به سعدی افتاد فریفته او شد و بدون یک کلمه پرسش از آنان دستور داد تا مرا زندان کنند و رو کرد به پدر زن من و گفت اگر این زن را به عقد من در آوری ده هزار دینار به تو میدهم او هم موافقت کرد. حاکم رو به من کرد ودستور داد او را طلاق بده گفتم نمی‌دهم دستور داد مرا شکنجه کنند. آن‌قدر مرا شکنه کردند تا اجبارا حاضر شدم او را طلاق دهم و مرا در زندان کرد تا عده تمام شود. حالا من به تو پناهنده شده‌اممعاویه ۲ نفر را فرستاد و نامه‌ای برای مروان نوشت که سعدی را بیاورند. وقتی سعدی را آوردند و نگاه معاویه به او افتاد فریفته او شد و به اعرابی گفت :

حاضری ۳ کنیز که به هر یک ۱۰۰۰ دینار دهم به تو ببخشم و و هزار دینار هم به خود تو و یک مقری از بیت المال که این زن از آن من باشد؟ اعرابی صیحه‌ای زد و گفت من از جور عامل تو به نزد تو استغاثه می‌کنم ، حالا شکایت ترا کجا ببرم؟ اعرابی گفت : قسم به خدا اگر خلافت خود را به من دهی دست از همسرم بر نمیدارم معاویه گفت پیشنهاد می‌دهم از خود سعدی بپرسیم. به سعدی گفت : چه کسی رامی خواهی امیر المومنین را با آن عز و شرف و حشمت و سلطنت و قصر هاو... اژیا این اعرابی فقیر و گرسنهرا؟

سعدی این زن با شرف و با وفا جواب دندان شکنی داد و گفت من بخاطر حوادث روزگار دست از شوهرم بر نمی‌دارم و او را خوار نمی‌کنم. وقتی معاویه این جواب را شنید زن و شوهر را رها کرد." [ریاحین الشریعه ، ج۴ ، ص۳۲۱] .

۲۴. صفیه خواهر حمزه سید الشهدا

در شرائط سخت و شکنجه همراه برادرش حمزه دعوت پیامبر را پذیرفت در متن مشلات بد هماره فاطمه بنت اسد و فاطمه زهرا با علی بن ابیطالب از مکه به سوی مدینه هجرت کرد

در نگک بدر یا خند) قوت قلب و دلیری صفیه زبانزد شده بود زنان رسولخدا در قلعه حسان بن ثابت بودند وتی یک اسوس یهودی به منطقه داشت نزدیک می‌شد صفیه او را دید و به حسان گفت : خطر نزدیک است او را به قتل رسان. حسان ترسید با او روبرو شود صفیه عصبانی شده و سلاح را گرفت و به جنتگ او رفته و او را کشت

در چنگک بدر احد در قلعه بود تا اینکه شست مسلمین را شنید بیرون آمد منقلب شد و به مردم تخت و ت نبت باد بر شما. از کنار رسولخدا فرار می‌کنید و او را تنها می‌گذارید نیزه‌اش را در دست گرفته بود و نگاهش به پیامبر بود که دمه نبیند.

وقتی جنگک پایان یافت و خبر شهادت برادرش حمزه را به او دادند خواست بر بالین او حاضر شود مسلمانان نداشتند که بد پاره پاره برادر را ببیندد تا این زن دلیر گفت چرا به جسد برادرم نزدیک نشوم در حالیکه آن‌چه به او رسیده در راه خدا است و ما در این راه صبر می‌کنیم رسول خدا اجازه فرمود یکبار دیگر برادر را ببیند. او دو جامه اورده بد که برادر را در ان کفن کند اما نوقتی بدن مطهر یکی از انظار را در کنار برادر دید گفت شایسته نیست این بدن تنها بماند یکی را کفن جمزه و دیگر یر را کفن آن انصاری کرد.

۲۵. رمله (ام حبیبه) دختر ابوسفیان

رمله دختر ابوسفیان رهبر دشمنان پیامبر اکر مبد. او با علائق خانوادگی و سنن ریشه دار قبیلگی و وابستگی‌های طبقاتی قیع رابهط کرد و بهاسلام رو آورد. در همان شرائط سخت به اسلام گرایش پیدا کرد. با عبید الله بن جحش ازدواج کرد و در هجرت جبشه جزء مهاجرین بود اما شوهرش در سال هفتم هجری از اسلام دست برداشت و در حبشه مسیحی شد و رمله به همین دلیل از او جدا شد و به عقد رسولخدا (ص) درآمد." [ابن اثیر ، ج۲ ، ص۲۱۳] .

بیش از ۶۰ حدیث در کتب صحیحین از او نقل شده [دهخدا زا الاصابه]

وقتی که ابو سفیان فهمید دخترش با رسولخدا ازدواج کرده به منزل پیامبر آمد و به دخترش فت آیا من را بیشتر دوست داری یا محمد را؟ ام حبیبه گفت : او رسول خدا سات و تو مشرک نجسی هستی." [ابن اثیر ، ج۲ ، ص۲۴۱] .

اعیان الشیعه می‌گوید : نامش ام حبیبه است و شیخ در رجالش او را از اصحاب رسول خدا شمرده

۲۶. نسیبه مادر دو شهید

در تمام جنگهای پیامبر برای آب دادن به سپاهیان و مداوای مجروحین حضور داشت در جنگک احد مشکی بدوش داشت و به تشنگان آب میداد پس از شست مسلمین مش را کنار انداخت و خود را سپر رسولخدا (ص) کرد و از هر سو دفاع می‌کرد که پیامبر (ص) فرمودند : به هر طرف نگاه می‌کردم نسیبه از من دفاع می‌کرد تا آنکه سزده زخم برداشت که یکی به شانه اشت رسید و تا آخر عمر اثرش بود. پیامبر دید یکی از مسلیمنی با سپر در حال فرار است با او فرمود صپر را بینداز. او سپر را انداخت نسیبه آن را برداشت کافری رسید شمشیری بر او فرود آ ، رد و او با سپر دفاع کرد و با کمک پسرش او را کشتند. نسیبه دید فرزندش عبد الله می‌خواهد فرار کند جلو او را گرفت و گفت کجا فرار می‌کنمی؟ از پیامبر خدا فرار می‌کنی و او را برگداند تا اینکه زخمی شد مادر زخمهای پسر پانسمان کرد و گفت برخیز و جنگک را ادامه بده و خودش هم به سواری حمل

کرد و او را زخمی کرد. رسول خدا (ص) از چابکی این زن آنچنان خندید که دندانهای آسیایش اشکار شد وفرمود : آفرین بر تو که خوب انتقام گرفتی

فرزندش عبالله به شهادت رسید ولی با شهادت او هم با شمشیر از جان پیامبر داع می‌کرد به طوری که پیامبر فرمود مقام نسیبه از فلان و فلان بهتر است نسبه به رسل خدا عرض کرد : از خدا بخواه تا ما را در بهشت همراه شما قرار دهد پیامر هم دعا کد

فرزند دیگر نسیبه حبیب بود که پیامبر توسط او پیامی به مسیلمه کذاب فرستاد که وقتی رسید به دست او شهید شد و بعدا که خودش در جنگ یمانمه با مسیلمه (خود نسیبه) شرکت کرد و مسیلمه را کشتند ولی در عین حال نسیبه هم مجروح شد و یک دستش قطع شد" [بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص۱۳۲] .

سابقه اسلام نسیبه زاد است و قتی ۶۲ مرد و ۲ زن از مدینه برای بیعن با رسولخدا به مکه آم‌دهند آن ۲ زن نسیبه و خواهرش بودند و همین‌ها در بیعت رضوان هم بودند. ریاحین الشیعه و پیامبر با گذاردن دست خود در آب با آنها بیعن کرد

نسیبه در جنگهای حنین ، حدیبیه ، خیبر ، احد ، فتح مکن حضور داشت. [فضیلت زنان ، ۱۵۳]

۲۷. فاطمه بنت اسد

او یازدهمین کسی بود که به رسول خدا ایمان آورد

مادر علی (ع) و همسر ابوطالب است مدتی سرپرستی پیامبر را به عهده داشت و برای آن‌حضرت مادری مهربان بود او افتخار داشت که در خانه خدا فرزندش را به دنیا آورده است و سه شبانه روز د رخانه خدا بود. همراه امام علی (ع) به شوی مدین هجرت کرد پیامبر هر وقت خشته می‌شد به خانه خدا بود. همراه امام علی (ع) به سوی مدینه هجرت کرد پیامبر هر وقت خسته می‌شد به خانه فاطمه بنت اسد می‌رفت و استراحت می‌کرد این زن تا آنجا که توان داشت به اسلام خدمت کرد و فرزندانی چون علی (ع) و جعفر طیار پرورش داد.

وقتی فاطمه از دنیا رفت پیامبر با چشم گریان نزد جسد او آمد و فرمود خدا او را بیامرزد تنها مادر علی نبود مادر من نیز بود. عمامه و پیراهن خود را کفن او کرد و در نمازش چهل تکبیر گفت و سپس وارد قبر شد و در ققبر خوابید و به علی (ع) و امام حسن (ع) فرمود شما نیز وارد قب شوید سپس تلقین داد و در حق او دعا کر دعمار پرسید چطور این همه تعظیم؟ فرمود : سزاوار بود او نیز فرزند خود را سیر نمی‌کرد و مرا سر می‌کرد کودکانش را برهنه میداشت و مرا می‌پوشاند. عمار پرسید : چرا عمامه و لباس خود را کفن او کردی؟ فرمود : روزی درباره برهنه بودن و رسوائی قیامت صحبت می‌کردم او فریادی کشید و گریست به‌ای دلیل این کار را کردم." [أمالی صدوق ، ص۳۱۴] .

او یازدهمین کسی بود که به رسو خدا ایمان آورد.

۲۸. ام سلمه

در ماجزای مواخات ، رسولخدا بین زنها هم عقد اخوت بست از جمله بین فاطمه زهرا و ام سلمه [الغدیر ، ج ۳، ص ۱۱۲]

زنی پاک ازداده بود که در بخش تعمیرات سپاه اهسلام خدمت می‌کرد و لوازم جنگی رزمندگان را تعمیر می‌کرد. شوهرش در جنگ احد مجرح شد و پس از ۸ ماه به شهادت رسدید .

او در ۷ جنگ پیامبر شرکت داشت.

قبل از ازدواج با رسول خدا همسر ابوسلمه بود و چهار فرزند داشت از مهاجرین به حبشه بود و زینت یک از دختران او از زنان دانشمند اسلام است

وقتی شوهرش در بستر خوابیده بود ام سلمه چون در طول زندگی بسیار زنج کشید ه بود ناراحت از دست دادن شوهر بود اما شوهرش با این جمله او را تسلی می‌داد :

قال رسول الله : اذا اصابت احدکم مصیبهٔ فلیقل انا لله و انا الیه راجعون الهم عندک احتسب مصیبتی فاخحرنی بها وابدلنی خیرا منها

ام سلمه می‌گوید بعد از شهادت شوهرم این دعا را خواندم و در فکر بودم که آیا بهتر از او کیست؟ که ابوبکر و عمر به خواستگاریم آمدند نپذیرفتمتا اینکه رسولخدا برایم خواستگار فرستاد جواب دادم من زنی بچه دار هستم و ضمنا خویشان و اقوامم هیچکدام اینجا نیستند و زنی حسود هستم. حضرت فرمود : اما

حضرت فرمود : اما فرزندانت را خودت سرپرستی خواهی کرد و نبودن فامیلت هم مهم نیست در مورد حسادت هم دعا می‌کنم ریشه کن شود. بعد از این جواب ازدواج صورت گرفت." [اسدالغابه ، ج۵ ، ص۵۸۹-۲۱۸] .

از امام رضا نقل شده که ام سلمه گفت : آیه تطهیر در خانه من و روزی که پیامبر در خانه بد نازل شد در آن روز پیامبر فاطمه و علی و حسن و حسی نرا هم آورد و کساء خیبری را بر آنها پوشید و عرضه داشت : خدایا اینان اهل بیت من هستند." [بحارالأنوار ، ج۳۵ ، ص۲۰۸] .

او از کسانی بود کهبعد از خطبه حضرت زهرا بلند شد و به ابوبکر اعتراض کرد و ابوبکر بخاطر این اعتراض حقوق یکسال او را از بیت المال فطع کرد. [سفینه ، سلم]

وقتی طلحه نو زبیر نزد عایشه رفتند عایشه گفت اگر ام سلمه موافقت کرد من هم موافقت می‌کنم. بدیدن ام سلمه آمد. ام سلمه به شدت او را نهی کرد و خاطرات رسولخدا را به یادش آورد و سفارشات آن حضرت را درباره حضرت علی (ع) عایشه ابتدا موافقت نکرد اما وقتی قافله حرکت کرد او هم پیوست. [بحارالأنوار ، ج۳۲ ، ص۱۶۷] .

بعد از حرکت عایشه نامه‌ای به او نوشت و شمنا نامه‌ای به حضرت علی (تع) نوشت وایشان را از تصمیمات طلحه زیر مطلع ساخت. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۲۱۸] .

حضرت علی (ع) نامه‌ها و وصیت نانمه خود را از عراق برای ام سلمه فرستاد تا نز او امانت باشد

حضرت امام حسین (ع) وقتی به سئی کربلا می‌رفت وصیت نامه خود را به‌ام سلمه سپرد

۲۹. اسماء بنت یزید

بانوئی با کفایت و شجاعت وفصاحت در شمار صحابه رسولخدا او را خطیبهٔ النساء می‌گفتند. روزی از طرف جماعتی از زنان صحابیه بخ خدمت رسولخدا مشرف شد و عرض کرد : بابی انت و امی یا رسول الله انا وافده النساء الیک ان الله عزوجل بعثک الی الرجال و النساء کافهٔ فامنا بک و بالهک و انا معشر النساء محصورات مقصورات فواعدبیوتکم و مقضی شهواتکم و حاملات اولادکم وانکم معشر الرجال فضلتم علینا بالجمع والجماعات وفیاده المررضی و شهود الجنائز و الحج بعد الحج و افضل من ذلک الجهاد فی سبیل الله عزو جل و ان الرجل اذا خرج حاجا او معتما او مجاهدا حفظنا لکم اموالکم و غزلنا اثوابکم و ربینا لکم اولادکم افما نشارککم فی هذا الاجر و الخیر....

رسول خدا فرمود به اصحاب : گمان نمی‌کنم هیچ زنی باین نیکویی صحبت کند بعد فرمود یا اسماء تو خود بدان و به دیگر

زنان هم بگ اگر بانوان با شوهرن خود خنوشرفتاری کنند و آنها را از خود خشنود نمایند همین عمل آنها باتمام اعمال خیری که برای مردان ذکر کردی متعادل است [ریاحین الشریعه نقل از االصابه]
این زن در جنگ یرموک با عمود خیمه ۹ نفر از دشمنان را کشت.
پدرش در جنگ احد به شهادت رسید [ریاحین]

۳۰. فضه شاگرد حضرت زهرا (سلام الله)

فاطمه زهرا (س) به دلیل مشکلات زیاد در خانه چند مرتبه خدت رسول خدا رسید و درخواست خادمه‌ای کرد و هر بار رسول خدا جوابی می‌فرمود تا این که فضه را برای آن حضرت فرستاد (و این نام را نخود رسول خدا بر او نهاد .
او د رخانه زهراء (س) کمک کاری مهربان و مطیع و پرستاری کودکان را بر عهده داشت .
از افتخارات بسیار بزرگ او شریک بودن او در ماجرای آیات سوره هل اتی و خوردن از طعام بهشتی است
حضرت امیر (ع) فرمود : الهم بارک لنا فی فضتنا و با این دعا فضه را در شمار اهل بیت قرارد داد. [ریاحین ، ج ا" ، ص ۳۱۷]
روزی عمر درباره‌اش گفت : شعرة من آل أبی طالب أفقه من عدی [المناقب ، ج۲ ، ص ۳۶۱] .
(یک موی علی از قبیله عدی فقیه‌تر است)
در عبدت و اطاعت پروردگار اهتمام بسیار داشت
وقتی عمر خواست در خانه زهرا (س) را بسوزاند فضه آمۀ و احتجاج کرد و بعد از اینکه در به پهلوی جضرت خورد فرمود : یا فضُ خذینی. [ریاحین ، ج۲ ، ص۳۱۷] .
فضه تا آخر عمر در خط اهل بیت بود و در کربلا در کنا رزنان خدمت می‌کرد [ریاحین ، ج ۲ ، ص ۳۲۶]
ابوالقاسم قشیری نقل می‌کند که روزی رد ربیابان از قافله باز ماندم زن یرا دیدم پرسدم تو کیستی؟ گفت : و قل سلام فسوف تعلمون
سلام کردم و گفتم در این بیابان چه می‌کنی؟ گفت : مَنْ یهْدِ اللّهُ فلا مضل له
گفتم : آیا از آدمیانی؟ یا از پری؟ گفت : یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ [(اعراف-۳۱)] .
گفتم از کجا می‌آیی؟ گفت : ینادَوْنَ مِنْ مَکانٍ بَعِیدٍ [(فصلت-۴۴)]
گفتم : اراده کجا داری؟ گفت : وَ لِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبیتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَیهِ سَبِیلًا [(آل عمران-۹۷)]
گفتم : چند روز است از خانه بیرون آمدی؟ گفت : وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما فِی سِتَّةِ أَیامٍ [(ق-۳۸)]
گفتم : غذا و طعامی میل داری؟ گفت : وَ ما جَعَلْناهُمْ جَسَداً لا یأْکلُونَ الطَّعامَ [(انبیاء-۸)]
آنچه که داشتم به او دادم تناول کرد و خواهش کردم عجله کن در راه رفتن گفت : لا یکلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلّا وُسْعَها [(بقره-۲۸۶)]
گفتم بیا به ردیف من سوار شو. گفت : لَوْ کانَ فِیهِما آلِهَةٌ إِلَّا اللّهُ لَفَسَدَتا [(انبیاء-۲۲)]
پیاده شدم او را سوار کردم گفت : سُبْحانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنا هذا [(زخرف-۱۳)] [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۸۶] .
وَ ما مُحَمَّدٌ إِلاّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ [(آل عمران-۱۴۴)]
یا یحْیی خُذِ الْکتابَ بِقُوَّةٍ [(مریم-۱۲)]

یا مُوسی إِنِّی أَنَا اللّهُ رَبُّ الْعالَمِینَ [(قصص–۳۰)]
وقتی به قافله رسیدیم پرسیدم : آیا در این قافله کسی راداری گفت : یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ [(ص–۲۶)] به میان قافله آمد و این اسامی را صدا زدم چهار جوان آمدند به سوی زن. پرسیدم این نوجوانان کیانند؟ گفت : الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا [(کهف–۴۶)] . پس روکرد به جوانان و گفت : یا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمِینُ [(قصص–۲۶)]
پس آن‌ها مرا اکرام کردند پس گفت : وَ اللّهُ یضاعِفُ لِمَنْ یشاءُ [(بقره–۲۶۱)]
گفتند این زن مادر ما فضه جاریه حضرت زهرا (س) است. [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۸۷] .

۳۱. ام حکیم

در فتح مکه مسلمان شد شوهرش عکرمه از مکه فرار کرد و به سوی یمن گریخت. ام حکیم او را تعقیب کرد تا در ساحل یمن او را یافت وقتی که می‌خواست سوار کشتی شود به او گفت کجا میری؟ که من از حلیم‌ترین و کریم‌ترین مردم برایت امان نامه گرفته‌ام عکرمه هم برگشت و حضور رسولخدا رسید و مسلمان شد و در جنگ یرموک شهید شد.
بعدا با خالد بن العاص نامزد شد که جنگ پیش آمد و هر دو به طرف جبهه رفتند در بین راه خالد گفت به قلب من گذشته که در این جنگ شهید می‌شوم اگر مایلی شب زفاف را در همین بین راه قرار دهیم أ ام حکیم گفت : خوب است شب زفاف گذشت فردای آن روز جنگ شروع شد و خالد کشته شد و به دنبالش همسرش با عمود خیمه به چنگ دشمن رفت و ۷ نفر را شت و بالاخره خودش هم کشته شد [ریاحین الشریعه]
شوهر ام حکیم خالد بن العاص از یاران وفادار حضرت امیر بوده و از کسانی است که به ابوبکر اعتراض و احتجاج کرد و سخنان پیامبر را درباره حضرت علی (ع) به یادش آورد و وقتی عمر خواست او را خاموش کند به او گفت : ساکت باش مردخ تو را می‌شناسند تو لئیم‌ترین مردمی ، ترسو و بخیل و بدنهاد و بدسیرتی [ریاحین از مامقانی]

۳۲.ام ایمن

کنیز رسول خدا بود پیمبر او را آزاد کرد و به همسری عبید خزرجی و پس از مر او به همسری زید بن حارثه در آورد از همسر اولش پسری بنام ایمن داشت و از شوهر دوم پسری به نام اسامه
فرزند اولش در جنگ حنین به شهادت رسید و فرزند دومش اسامه را رسول خدا در حالیکه۹ سال بیش نداشت بر مسلمین فرمانده قرار داد.
ام ایمن در جنگ احد در کنار رزمندگان تلاش می‌کرد و بقدری شجاع بود که وقتی مسلمانان فرار کردند ناراحت شد و مشتی خاک برداشت و به صورت آنها پاشید و فریاد زد : شما زن هستید بروید پشت چرخ نخ ریسی بنشینید وای بر شما. [شرح ابن ابی الحدید ، ج۳ ، ص ۳۹۰]
ام ایمن پس از رسل خدا تغیر جهت نداد و همواره با فاطمه بود و با اهل بیت او از کسانی است که حضرت زهرا (س) اجازه داد در تشیع آن حضرت شرکت کند.
وقتی حضرت علی (ع) را برای بیعت به مسجد آوردند ام ایمن به ابوبکر پرنخاش کرد و گفت : یا أبا بکر ما أسرع ما أبدیتم

حسدکم و نفاقکمعمر دستور داد او ورا از مسجد بیرون کردند. [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۲۷۶] .
پس از شهادت زهرا (س) ام ایمن قسم خرد که دیگر مدینه نماند ریرا طاقت ندارد صحه‌ها را بیند و به مکه رفت [سفینه]
ام ایمن از زنان شجاعی است ه در ایراد خطبه فرک فاطمه را مراهی کردند و از حکومت وقت نترسیدند [زنان قهرمان]
در محاجه فاطمه زهراو ابوبکر وقتی ابوبکر شاهد خواست بر ادعای حضرت زهرا او علی و ام ایمن را معرفی کرد. ابوبکر به‌ام ایمن گفت : از پیامبر چه شنیدی؟ او گفت شنیدم فرمود : فاطه سیده نساء اهل الجنه و کسیکه سده زنان بهشت باشد ادعای بیمورد نمی‌کند. عم رگفت این داستانها را کنار بگذار چگونه گواهی بر فدک میدهی؟ ام ایمن گفت در خانه فاطمه نشسته بودم و رسول خدا هم بود که جبرئیل نازل شد و عرض کرد یا محمد خدا مرا مامور کرده تا حدود فدک را علامت گذاری کم. پیامبر بیرون رفتند و برگشتند و فدک را به فاطمه بخشیدند و فرمودند من علی و تو را شاهد می‌گیرم. [إختصاص مفید ، ص۱۸۳] .

۳۳. ام الخیر پیرزن سخنران

او زنی بود عابد و اهل نماز و عبادت و رزمنده و سخنران
در کوفه زندگی می‌کمرد
در جنگ صفین شرکت داشت و با اشعار و سخنرانی‌های آتشین و کوبنده خود سپاهیان اسلام را تقویت می‌کرد معاویه دستورد داد او را دستگیر کنند به فرماندار کوفه دستور داد او را احضار و به شام بفرستد. فرماندار او را خواست و به او گفت به شام که می‌روی اگر معاویه راجع به من سوالکرد اگر چیزی بگوئی حرف تو سند و مدرک است. استدعا دارم گزارش بد ندهی. ام الخیر در جواب گفت تو فکر کرده‌ای با ای حرفها میتوانی مرا از راه حق منحرف کنی؟ زهی خیال باطل. من هم خدمتهایت را خواهم گفت یادت هست سخنانی که در صفین در موقع کشته شدن عمار یاسر گفتی؟ ام الخیر جواب داد آن سخنان را از پیش تهیهنکرده بتدم که بیاد داشته باشم. معاویه به اطرافیان گفت کدامیک از شما بیاد دارد؟ مردی برخاست و سخنان تکان دهنده او را گفت.
آنگاه معاویه گفت : توا از این سخنان جز کشتن من هدفی نداشتی و اکنون سزای تو ای است که کشته شوی
ام اخیر جواب داد : به خدا قسم این کمال سعادت من است که مرگ من به دست کسی واقع شد که خداوند او را شقی وتیره روز قرار داده است [ریاحین الشریعه ، ج۳ ، ص۳۸۳] .

۳۴. اسماء بنت عمیس

عمیس چهار دختر داشت : یکی سلمی همسر حمزه سید الشهداء ، دومی اسماء همسر جعفر بن ابیطالب سومی لبابه همسر عباس عموی پیامرژبر و چهارمی میمونه همسر رسولخدا
پیامبر به عمیس و همسرش فرمود : شمادارای بهترین دامادهای روی زمین هستید و نیز فرمود : خداوند رحمت کند این چهار خواهر را که اهل بهشتند.
در بحرانی‌ترین شرائط اسلام هماره همسرش به حبشه هجرت کرد و فرزندانش (عبدالله ، محمد و عون) در آن‌جا به دنیا آم‌دندأ سالها در حبشه بود تا اینکه در سال هفتم هجری به مکه بازگشت و در سال هشتم تهجری شوهرش در چنگ موته که

فرماندهی لشگر اسلام بتود ۲ دستش فطع شد و به شهادت رسید از آن به بعد سرپرستی کودکانش را به عدهده گرفت. خبر شهادت شوهرش را رسولخدا شخصا برای اسماء آورد و او را دلداری داد و فرمود در بهشت خداوند ۲ بال به او مید هد که با فرشتگان بر فراز بهشت پرواز کند.

در همان روزی که جعفر طیار شهید شد اسماء چهل پوست گوسفند دباغی کرده بود تا فرشی تهیهکند و فرزندانش راتمیز کرده بود و شسبشود داده بود که رسولخدا وارد شد و خبر آورد. [اعیان الشیعه]

صاحب اعیان الشیعه می گوید : براستی این دلالت می کند بر مدیریت اسماء در خانه و سرپرستی فرزندان

زنی که سه فرزند کوچك دارد و شوهرش جبهه است تا قبل از ظهر ۴۰ پوست دباغی کمند و فرزندانش را شستشو دهد بسیار مهم است.

از ویژگی‌های اسماء این بود که به حضرت زهراء بسیار عشق می‌ورزید و تا آخرین لحات در کنار او بد در روزهای بیماری زهرا (س) روزی حضرتبه اسماء فرمود من دوست ندارم بر جسد زن جامه‌ای بیفکنند و اندام او از زیر جامه نمایان باشد أ اسماء گفت من در جبشه چیزی دیدم صورتش را برایت می‌سازم اگر پسندیدی شا را در آن می گذاریم و اسماء تابوت را ساخت فاطمه (س) با خوشحالی خندید و فرمود : چه چیز خوبی بعد وصیت فرمود مرا در این بگذارید [اعیان الشیعه]

فاطمه زهرا (س) وصیت کمرد اسماء و علی او را غسل دهند. [اعیان الشیعه]

از اسماء رواياتی نقل شده از جمله حدیث رد الشمس." [بحارالأنوار ، ج۴۱ ، ص۱۷۱] .

روزی عمر به اسماء گفت ما از تو بهتر هستیم چون که ما در هجرت شرکت داشتیم و شما نبودید. اسماء این حرف را به رسول خدا گفت پیامر فرمود : چنین نیست بلکه شما از نظر هجرت هم بر آنان مقدم هستید زیرا شما ۲هجرت کرده‌اید به حبشه و مدینه. [اسد الغابۀ]

اسماء بعد از جعفر با ابوبکر ازدواج کرد که محمد بن ابی بکر از او به دنیا آمد که حضرت علی بسیار او را دوست داشت و بعد از مرگ ابوبکر با جضرت علی ازدواج کرد که یحیی را به دنیا آورد [اسد الغابۀ]

۳۵. زنان مسلح

در صدر اسلام زنان در تمام صحنه‌ها حضور داشتند امام علی (ع) پس از جنگ جمل چهل زن اسلح دار را محافظ عایشه کرد که او را به مدینه برسانند و در راه دشمنان به او آسیب نرسانند و سوء استفاده کنند. [مروج الذهب ، ج ۲ ، ص ۱۲]

۳۶. ام مسلم مشاجعی

اهل مدائن است وقتی عثمان کشته شد حضرت علی (ع) نامه‌ای به حذیفه نوشت که بر منبر رود و از مردم بیعت بگیرد وحذیفه بر منبر رفت و از مناقب حضرت بر شمرد و گفت : الحمد لله که احیاء حق شد و اقامه باطل. و عدل و داد ظاهر شد و گفت : إنما ولیکم الله و رسوله و أمیر المونین حقا حقا [إرشاد القلوب ، ج۲ ، ص۳۲۱] .

فرزند ام مسلم که جوانی بود بلند شد و در حالیکه شمشیری حمایل کرده بود و فریاد زد که چرا با کنایه حرف میزنی؟ با صراحت بگو خلفای قبلی بر حق نبودند و حق را کتمان نکن. حذیفه آن جوان را به منزل بردو قصه روز غدیر را برلا-یش تعریف کرد و داستان رم دادن شتر پیامبر و مشاجرات سقیفه را و سایر مصائب اهل بیت را برایش گفت تا اینکه این جوان قسم

یاد کرد که از حق طرفداری کند و از باطل رائت جوید و آرزوی شهادت کند.
در جنگ جمل وقتی که ۲ لشگر روبروی هم بودند حضرت فرمود کیست از شما که این قرآن را در مقابل این قوم ببرد و آنها را به کلام خدا دعوت کرد؟ همین مسلم که تازه خط عارضش دمیده بود از جا برخاست و عرشضکرد من حاضرم أ حضرت فرمود : دستهایت را قطع می‌کنند عرضکرد : در راه خدا سهل است تا ۳ مرتبه حضرت ندا داد و هر سه مرتبه این جواتن سبقت جست و به سنوین میدان رفت در حالیکه مادرش او را تماشا می‌کرد. قرآن را بر سر دست گرفت و مردم را دعوت کرد. ظالمی ضربت به دست راستش زد و قطع شد. قرآن را به دست چپ گرفت.
دست چپش را تیر قطع کردند. با دوبازوی بریده قرآن را به سیه خود چسباند. زخم دیگری بر او زدند و او را به شهادت رساندند. مادرش در کنار میدان فرزند آغشته به خون را میدید و این اشعار را می‌خواند
[ریاحین الشریعه ، ج۳، ص ۴۳۹]

۳۷. ام فروه

سلمان فارسی می‌وید : زنی از انصار که او را ام فروه می‌گفتند تا آنجا هتوان داشت مردم را از بیعت با ابوبکر باز میداشت و به آنها می‌فرمود : بیعت کنید با علی بن ابیطالب (ع) که او امام متقین است. این خبر به ابوبکر رسیرد او رااحضر رکد و به او عتاب کدر و گفت این حرفها چیست که میزنی؟ و مردم را بر من می‌شورانی از یان کار توبه کن. ام فروه گفت : گناهی نکرده‌ام که توبه کنم. ابوبکر گفت : تو حاکم را تضعیف کرده و تفرقه انداخته‌ای تو درباره امامت من چه میگوئی؟ امر فروه گفت : تو امام نیستی ، بلکه خلافت مختص کسی است که منوب خدا و رسول است واو عالم است به آنه حادث می‌شود از مشرق تا مغرب و محیط است به جمیع علوم و جائر نیست امامت بر کسی که سالها بت پرست بوده سپس مسلمان شده پرسید : ای ابوبکر تو از کدام ائمه هستی؟ جواب داد خدا مرا برگزیده گفت بر خدا دروغ بستی اگر تو امامی پس بگو اسمهای آسمانهای هفتگانه را؟ ابوبکر گفت : کسی کهخلق کرده نامهایش را می‌داند. ام فروه گفت : دروغ گفتی من که یک زن بیش نیستم نامهایش را بلدم و اگر میشد ترا تغلیم مدادم ابوبکر با کمال خشونت گفت : ای دشمن خدا بگو چیست آن نامها؟ و گرنه تو را به قتل می‌رسانم. ام فروه گفت : مرا به قتل تهدید می‌کنی که من هیچ باکی از آن ندارم که خونم به دست تو ریخته شود و بعد اسمامی آسمانها را برایسش گفت و حاضرین از دانش این زن تعجب کردند.
ابوبکر گفت : چه می‌گوئی در حق علی بن ابیطالب؟ گفت چه بگویم در حق امام الائمه و وصی الاوصیاء که آسمانها به نور او روشن است و کسیکه معرفت ه ولایت و امامت او نداشته باشد خداپرست نمی‌شود ای پسر ابوقحافه تو بیعت او شکستی که در روز عید غدیر با او بیعت کردی و دینخود ار به دنیا فروختی. ابوبکر گفت : این زن مرتد شده است باید او را بهقتل رسانید و به هر وسیله بود ام فروه را شهید کرد چون دید وجود او برای خلافت خطرناک است. در این وقت امیر المومنین (ع) در خارج شهر مشغول زراعت بود وقتی وارد شهر شد و خبر شهادت این بانو را شنید بر سر قبر او آمد و... [بحارالأنوار ، ج۴۱ ، ص۱۹۹] .

۳۸. آمنه همسر عمروبن حمق

عمرو بن حمق از یاران مخلص حضرت علی (ع) است پس از شهادت علی (ع) در هر فرصتی افشاگری کرده و مردم را بر

ضـد معـاویه می‌شورانـد. ماجرای او به گوش معاویه رسـید. معاویه به فرمانـدار کوفه (زیاد) نوشت که او را دسـتگیر و بکشـد. عمرو مخفی شـد. همسـرش را زندان کردند تا ۲ سال و در این مـدت عمرو کارهای چریکی می کرد و سـرانجام عمرو توسـط ماموران مغغویه د رموصل دسـتگیر شـد. معاویه به فرمانـدار موصل نوشت یا بیزاری از علی (ع) بجویـد یا کشـته شود. عمو در پاسـخ گفت : بیزاری از علی (ع) محـال است چـون معـاویه بر باطـل است و آمـاده‌ایم برای کشـته شـدن. دیگر عمرو را مهلت ندادند حتی ۲ رکعت نماز بخواند و سـر از بدنش خدا برای معاویه فرستادند و سرش را در شام و وفه در شهر گرداندند (اولین سری که در اسلام مسر نیزه کردند) از جمله شخصیت هائی که به معاویه اعتراض کرد یکی حسین بن علی (ع) بود.

اما همسـرش : چون بارها برای دستیری او به سـراع همسـرش رفته بودند و او جواب سـر بالاداده بود و معاویه از رشادتهای این زن ناداحت بود ، دسـتور داد سـر عمرو را برای همسـرش در زنـدان ببرنـد و در دامنش بیندازند. آم‌نه وقتی این صـحنه را دید شروع کرد به گریه کردن و یـاد سـلحشوری‌هـای عمرو افتـاد و گفت به معاویه بگوئیـد بزودی انتقام او را از تو خواهم گرفت. سپس سر را به سینه چسباند و شروع کرد با آن صحبت کردن مامور سخن آمنه را به معاویه رساند. معاویه او را احضار کرد.

آمنه بـا جرات حرفهـایش را تکرا رکرد و گفت غـذاب الهی در انتظـار تو است. معـاویه در برابر سـخنان آتشـین آمنه طـاقت نیـاورد و دسـتور داد او را اخراج کننـد. آمنه گفت : تعجب می کنم معـاویه قـدرت سـخن گفتن بـا مـا را نـدارد. دوباره معاویه دستور داد او را برگرداننـد و گفت رویت سیاه باد ای معاویه ، همسرم را کشتی حالا به من جایزه می‌دهی؟

قسم به خدا حاضر نیستم صد برابر اینها را با یک ناخن شوهرم عوض کنم. معاویه گفت : از علی بیزاری بجوی تا آزادت کنم. اشک در چشمان آمنه حلقه زد و با گریه فریاد زد خدایا بدان که معاویه سزاوار لعن است نه علی (ع) .

معاویه شـرمسار شد و دسـتور داد دوباره آمنه را به زندان بردند و پس از مدتی برای پشـگیری از شورش مردم دستور داد او را آزاد کنند. [الغدیر ، ج ۱۱ ، ص ۴۴ و ریاحین الشریعه ، ج ۳ ، ص ۳۲۷ ، و الغدیر ، ج ۹]

۳۹. حبابه والبیه

شیخ طوسی و ارباب رجا نام او را ذکر کرده‌اند.

مرحوم کلینی دربَابُ مَا یفْصَلُ بِهِ بَینَ دَعْوَی الْمُحِقِّ وَ الْمُبْطِلِ فِی أَمْرِ الْإِمَامَةِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۴۳] .

روایت کرده که حبـابه از علی بن ابیطـالب خواست که او را راهنمـائی کـد در تشـخیص امامـان بعـدی امام فرمودنـد : سـنگ ریزه‌ای به من بـده و حضـرت خـاتم بر او نهـاد و نقش برداشت و فرمود هر کس بعـد از من ادعـای امامت کمرد اگر توانسـت چنین کند او امام امت حبابه ۷ امام را با ین محک شناخت و در زمانی که مردم گروه گروه راه باطل را میرفتند و به سوی کاخ معاویه و منصور و... رفتند حبابه از خانه اهلبیت قدم بیرون نگذاشت.

امامان شیعه به او احترام میگذاشتند. امام حسین (ع) مریض شد این ۲ امام برایش دعا کردند شفا پیدا کرد و بالاخره امام هشتم فرمودند : پیراهن ما به این بانو دهید تا کفن خود قرار دهد.

او بانوءی باتقوی و اهل زهد و عبادت بود. پیشانی اش سیاه و پینه بسته بود.

او یـک یـا زشـاگردان امـام باقر (ع) بو و او در مکه هزار مساله مشـکل را از امام باقر (ع) پرسـید و برای مردم نقل کرد. بـدین ترتیب او تـوانست یـک عمر طولاـنی پر برکت و در خـط اهـل بیت داشـته باشـد و از لحـاظ تقـوی و ایمـان و دانش ومبـازه با دستگاههای ستمگری نمونه بود. [سفینه ، حبیب و ریاحین الشریعه ، ج ۴ ، ص ۱۳۹]

۴۰. پیرزنی که بر شهادت حضرت علی علیه السلام گریست

روزی معاویه از یکی ز دهات مدینه می گذشت اطلاع یافت که یکی از زنان شیعه در آنجا زندگی می کند از حالش جویا شد. گفتند : پیره زنی است که کارش گریه و زاری بر شهادت علی بن ابیطالب است و پیوسته حکومت وقت را لعن و نفرین می کند دستور داد او را احضر کردند. وقتی پیره زن وارد شد معاویه به او گفت : تو زنی هستی که خاطه‌های علی (ع) را یادآ ، ری می کنی؟ زن با کمال غرور و شجاعت پاسخد داد : بلی خودم هستم از من چه میخواهید؟ معاویه گفت : از تو چیزی نمی‌خواتهم آمده‌ام تو را کمک کنم. پیرزن گفت : اولااین اطافیانت را مگذار که چون سگان پارس کنند و مردم را بترسانند و ثانیا من به تو هیچ احتیاجی ندارم زیرا خدایی یگانه و بی نیاز دارم.

آری او زا فقدان مردان حق ناراحت بود و از آنان تجلیل می کرد و بر حکام ظالم نفرین می کرد و او گرچه بسیار درمانه بود ولی هدیه ظالم را نپذیرفت و به خدا توکل داشت. [فضیلت زنان ، ۱۴۸]

۴۱. ام البنین مادر ۴شهید

بعد از وفات زهرای اطهر (س) امیر المومنین به عقیل فرمود : همسری برای من پیدا کن که فرزندانی شجاع بزاید عقیل از نسابه بود ام البنین رابرگزید زنی شجاع و امام با او ازدواج کرد و فرزندانی بنام عباس ، عبدالله ، جعفر وعثمان که هر چهار فرزندش در کربلا در رکاب اباعبدالله (ع) به شهادت رسدند به دنیا آورد.

ام البنین شاعره‌ای فصیح بود و هر روز با نوه‌اش (فرزند ابوالفضل (ع)) به بقیع می‌آمد و مرثیه خوانی می کرد. مردم گرد او جمع می‌شدند و حتی دشمن به گریه می‌افتاد (مثل مروان قسی القلب)

وقتی که خبر شهادت چهار فرزندش به او رید گریست و اشعاری درباره ابوالفضل گفت. وقتی بشیر به مدینه آمد و اخبار کربلا را در مسجد به مردم گفت ام البنین جلو آمد و پرسد از امام حسین ما خبر بده فرزدانم همه فدای حسین.

وقتی خبر شهادت امام (ع) را شنید ناله اشت بلند شد و گفت رگهای دلم را پاره کردی. [ریاحین ، ج ۳، ص ۲۹۲] .

۴۲. عمره همسر مختار

دختر نعمان بن بشیر بود که با مختار ثقفی ازدواج کرد پس از شهادت مختار مصعب بن زبیر کسی را فرستاد به منزل عمرهنژتا نظر او را درباره مخترا بپرسد او با کمال شهامت پاسخ داد ، همسر من مختار از بندگان شایسته و آزاده خداوند بود. وقتی این پاسخ به گوش مصعب رسید دستور داد او را به زندان افکندند و بعد از اینکه به او تهمت زد که تو مخترا را پیامبر میدانی ، در زندان او را به شهادت رساند. [زنان قهرمان ، ص ۲۰۲] .

۴۳. حضرت سکینه

زنی ادیب ، فصیح و شاعر بود. در کربلا ۲۰ ساله بود. مادرش رباب دختر امر ، الفیس بود و شوهرش عبدالله فرزند امام حسن (ع) بود. ابن خلکان می گوید : کانت سیده نساء عصره و من اجمل النساء و اظرفهن و احسنهن اخلاقا. [اعیان الشیعه]

سید شبلنتجی می گوید : سکینه کانت من الجملا و الادب و الفصاحه به منزله عظیمه و کان منزلها مالف الادباء و الشعراء

ابو لافرج اصفهانی : سکینه در غریزه بلاغت و ملکه فصاحت نصیبی عظیم داشت و در سخن سنجی و شعرشناسی از اساتید

زمان خود بود. شعراء اشعار خود ار خدمت ایشان عرضه می‌کردند تا نقد کند. حتب روزی فرزدق و جریر و کثیر و نصیب و جمیل اجازه گرفتند و اشعار خود را خواندند و حضرت نقد کرد. [ریاحین الشریعه]
در مجلسی دختر عثمان خلیفه سوم گت : من دختر شهیدم. حضرت سکینه سکوت کرد تا موذن اذان گفت و رسید بهاشهد ان محمدا رسول الله

در این وقت فرمود : این پدر من است یا پدر تو؟ دختر عثمان شرمنده شد و گفت : لا فخر علیکم ابدا. [ریاحین الشریعه]
حضرت سکینه جماعتی از مردم کوفه آم‌دند بر ان مخدره سلام کنند فموداللّه یعلم انی ابغضکم قتلتم جدی علیا و قتلتماب الحسین و اخی علیا و زوجی مصعبا بای وجه انام تلقوننی ایتمتونی و ارملتمونی [ریاحین الشریعه]
ابن مطیر خالد بن عبدالملک هنگامی ه حاکم مدینه شد در روز جمعه بالای منبر سب و شتم امیرالمومنین می‌نمود خبر به حضرت سکینه رسید هر جمعه می‌آمد و در مقابل ابن مطیر می‌ایستاد. هرگاه او حضرت امیر (ع) را سب می‌کرد حضرت سکینه با کنیزان خود ابن مطیر را سبمی‌کردند و چون ابن مطیر به آن حضرت دست نداشت دستورد میداد کنیزان را بزنند و اذیت کنندریاحین الشریعه
ابوالفرج می‌گوید : برای گزینش بهترین شاعر در مدینه حضرت سکینه را داور قرار دادند.
امام حسین ـ (ع) خیلی حضرت سکینه را دوست داشت و در حق او و مادرش فرمود :
در ماجرای کربلا و کاروان اسرا سهم بزرگی در اداره حرم و کودکان داشت وامام او را توصیه به صبر می‌فرمودند.

۴۴. صفیه دختر عبد الله بن غفیف

عبدالله بن عفیف از دوستان امام علی (ع) بود. در جنگ جمل یک چشم و در جنگ صفین چشم دیگرش را ازد دست داد تا اینکه ماجرای کربال پیش امد از شنیدن ظلمهائی که بر امام حسین (ع) شد بسیار ریج می‌برد. وقتی ابن زیاد در مسجد کوفه جن پیروزی می‌گرفت او در گوشه‌ای از مسجد جای گرفت و در بین سخنان ابن زیاد بلند شدو فریاد زد و پرخاش کرد. ابن زیاد دستورد داد او رادستگیر کنند اما ماو فرار کرد و به خانه آمد. دخترش صفیه به پدر گفت ماموران می‌آیند. عبدالله شمشیر به دست گرفت و گفتک دخترم تو مرا راهنمائی کن که کجا بزنم أ درگیری شدید بود تا اینکه دستگیر شد و به زندان افتاد و سرش را قطع کردند. پس از قتل او دخترش صفیه را دستگیر و زندان کردندو مدتها زندان بود تا اینکه پس از مرگ یزید زندانیان سرپرستی سلیمان بن صرد شورش کردند و بیرون آمدند. [خوهران قهرمان اشتهاردی]
عبدالله بن عفیف وقتی دستگیر شد او را به کاخ ابن زیاد آوردند. او وانمود کرد که میخواهد مطلبی خصوصی به ابن زیاد بگوید و قتی ابن زیاد سرس را جلو آورد عبد الله گوش او را با دندانهای خند مجروح ساخت. [فضیلت زنان ، ص ۶۰] .
صفیه نامزد محمد بن سلیمان صرد بود و محمد بخاطر پیش آمدن حادثه کربلا بطرف کربلا رفته بود.
ابن زیاد صفیه را در منزل پزشک مسیحی خود زندانی کرده بود که نامش یوحنا بود تا بعدا با او ازدواج کند. صفیه زنی پارسا و با ایمان بود و در این مدت توانست این پزشک را با حقانیت اسلام آشنا کند. بالاخره پزشک مسلمان شد و با صفیه با مهم به سوی قادسیه فرار کردند. در راه باری رفع خستگی ایستادند. و به نوبت کشیک میدادند وقتی که نوبت به صفیه رسد ناگهان فریاد زنی را شنید که کمک می‌طلبد به طرف صدا براه افتاد. به خرابه‌ای رسید ۲ کودک در خون غلطیده را دید کمی جلوتر رفت ، زنی را در چنگال مردی دید. صفیه که لباس مردانه پوشیده بود جلو رفت و با یک ضربه شمشیر مرد را به هلاکت رساند و بعد فهمید آن زن از دوستان و دوستداران علی بن ابیطالب (ع) بوه و به سوی قادسه میرفته تا به شوهرش

ملحق شود. همگی به طرف قادسیه رفتند.
صفیه بالاخره به شوهرش رسید و با هم عروسی کردند و از آن به بعد هر دو فعالانه در قیام توابین شرکت داشتند. [فضیلت نان ، ص ۶۲]
او در زندان ظالم از خود عجز و ضعف نشان نداد
او به ازدواج با ظالم گرچه حاکم بود و صاحب مقام راضی نشد و گریخت
او با استدلال و برهان اسلام را برای بیگانه‌ای اثبات کرد و او را به قبول اسلام واداشت
او با اینکه خود در خیر بود باز به کمک زنی درمانده شتافت
او با بدکاره‌ای در آویخت و او را سرکوب کرد.
او شیفته حق بود و می‌خواست خود را به سپاه حق برساند و در کنار همسر خود که فردی سپاهی بود بجنگد
او مردم را بر علیه ستمگران شوراند و ضربات مهلکی به رژیم زد.

۴۵. همسر کمیت اسدی شاعر معروف

کمیت اسدی قصیده‌ای هاشمیات را در ۵۷۸ بیت سروده بود د رمدح بنی هاشم و مذت بنی امیه. وقتی اشعار او منتشر شدو خبر به هشام بن عبد الملک رسید نامه‌ای نوشت برای خالد بن عبدالله فرماندار کوفه که کمیت دا دستگیر کرده ، دست و پا و زبانش را قطع کن سپس گردنش را بزن و خانه او را خراب کن و بدنش را در همان خابه به دار بزن. وقتی نامه به خالد رسید او را گرفته و در زندان کرد. این خبر به ابان بن ولید که عامل واسط بود رسی واو دوست کمیت بود غلامش را گفت : به سرعت خودت را به کمیت برسان وبگو به همسرت بگو یکدست لباس زنانه برایت بیاورد زندان ، آن‌ها را بپوش واز زندان فرار کن. کمیت این پیشنهاد ا به همسرش داد واین زن شجاع و شیعه خلص امیر المومنین این کار پر خطر را پذیرفت. به ملاقات کمیت آمد و کمیت با لباس زنانه فرا کرد و این زن در زنان مان د. مامور زن آن وقتی فهمید او زا نزد حاکم بردند. خالد خواست او را محاکمه کند که قبیله بنی اسد اجتماع کردند و گفتند او زنی بوده و فکر می‌کرده تو حق نداری به جرم شوهرش او را اذیت کنی و خالد از ترس او را آزاد کرد. [الغدیر ، ج ۲] علامه امینی درشرح حال کمیت می‌نویسد که او موصوف به ۱۰ خصلت بود و امام سجاد (ع) و امام باقر (ع) و امام صادق (ع) از سی هزار تا پنجاه هزار برای او انعام فرستادند. اما او قبول نکرد و بالاخره درسال ۱۲۶ بعد از شهادت زید بن علی (ع) به شهادت رسید.

۴۶. حره دختر حلیمه سعدیه

روزی حره بر حجاج وارد شد. حجاج گفت : شنیده‌ام تو علی (ع) را بر ابوبکر وعمر و عثمان ترجیح می‌دهی؟ حره جواب داد بر غیر ایشان هم ترجیح می‌دهم. من علی (ع) را بر آدم و نوح و ابراهیم و لوط و داود و سلیمان و موسی و عیسی ترجیح و تفضیل می‌دهم حجاج گفت : وای بر تو اگر این سخنت را؟ نیاوری من تا خواهم زد. حره گفت من ترجیح نمیدهم بلکه خدا ترجیح می‌دهد. اما در حق آدم می‌فرماید : وَ عَصی آدَمُ رَبَّهُ فَغَوی [(طه-۱۲۱)] اما درباره علی (ع) می‌فرماید : و کان سعیه مشکوراویرضی الله تعالی لرضاها و یسخط لسخطها
و اما درباره نوح می‌فرماید (و لوط) : ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذِینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا

صالِحَین فَخانَتاهُما فَلَمْ یغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَیئاً وَ قِیلَ ادْخُلاَ النّارَ مَعَ الدّاخِلِینَ [(تحریم-۱۰)]

درباره داوود و سلیمان می‌فرماید : یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکمْ بَینَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی فَیضِلَّک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ إِنَّ الَّذِینَ یضِلُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِیدٌ بِما نَسُوا یوْمَ الْحِسابِ [(ص-۲۶)]

درباره ابراهیم : وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّ أَرِنِی کیفَ تُحْی الْمَوْتی قالَ أَ وَ لَمْ تُومِنْ قالَ بَلی وَ لکنْ لِیطْمَئِنَّ قَلْبِی [(بقره-۲۶۰)]

اما علیع : لَوْ کشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ یقِیناً

درباره موسی : فَخَرَجَ مِنْها خائِفاً یتَرَقَّبُ [(قصص-۲۱)]

درباره علی ع : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [(بقره-۲۰۷)]

درباره سلیمان : فَفَهَّمْناها سُلَیمانَ وَ کلاًّ آتَینا حُکماً وَ عِلْماً وَ سَخَّرْنا مَعَ داوُدَ الْجِبالَ یسَبِّحْنَ وَ الطَّیرَ وَ کنّا فاعِلِینَ [(انبیاء-۷۹)]

اما علیع : سَلُونِی عَمَّا فَوْقَ الْعَرْشِ سَلُونِی عَمَّا تَحْتَ الْعَرْشِ سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی

درباره سلیمان : رَبِّ اغْفِرْ لِی وَ هَبْ لِی مُلْکاً لا ینْبَغِی لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِی إِنَّک أَنْتَ الْوَهّابُ [(ص-۳۵)]

اما علی (ع) : طَلَّقْتُک یا دُنْیا ثَلَاثاً لَا حَاجَةَ لِی فِیک.

رُوِی عَنْ جَمَاعَةٍ ثِقَاتٍ أَنَّهُ : "لَمَّا وَرَدَتْ حُرَّةُ بِنْتُ حَلِیمَةَ السَّعْدِیةِ عَلَی الْحَجَّاجِ بْنِ یوسُفَ الثَّقَفِی فَمَثَّلَتْ بَینَ یدَیهِ قَالَ لَهَا أَنْتِ حُرَّةُ بِنْتُ حَلِیمَةَ السَّعْدِیةِ قَالَتْ لَهُ فِرَاسَةٌ مِنْ غَЉР...مُومِنٍ فَقَالَ لَهَا اللَّهُ جَاءَ بِک فَقَدْ قِیلَ عَنْک إِنَّک تُفَضِّلِینَ عَلِیاً عَلَی أَبِی بَکرٍ وَ عُمَرَ وَ عُثْمَانَ فَقَالَتْ لَقَدْ کذَبَ الَّذِی قَالَ إِنِّی أُفَضِّلُهُ عَلَی هَولَاءِ خَاصَّةً قَالَ وَ عَلَی مَنْ غَیرُ هَولَاءِ قَالَتْ أُفَضِّلُهُ عَلَی آدَمَ وَ نُوحٍ وَ لُوطٍ وَ إِبْرَاهِیمَ وَ دَاوُدَ وَ سُلَیمَانَ وَ عِیسَی ابْنِ مَرْیمَ ع فَقَالَ لَهَا وَیلَک إِنَّک تُفَضِّلِینَهُ عَلَی الصَّحَابَةِ وَ تَزِیدِینَ عَلَیهِمْ سَبْعَةً مِنَ الْأَنْبِیاءِ مِنْ أُوْلِی الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ إِنْ لَمْ تَأْتِینِی بِبَیانِ مَا قُلْتِ ضَرَبْتُ عُنُقَک فَقَالَتْ مَا أَنَا مُفَضِّلَتَهُ عَلَی هَولَاءِ الْأَنْبِیاءِ وَ لَکنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ عَلَیهِمْ فِی الْقُرْآنِ بِقَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی حَقِّ آدَمَ وَ عَصی آدَمُ رَبَّهُ فَغَوی وَ قَالَ فِی حَقِّ عَلِی وَ کانَ سَعْیکمْ مَشْکوراً فَقَالَ أَحْسَنْتِ یا حُرَّةُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی نُوحٍ وَ لُوطٍ فَقَالَتْ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ عَلَیهِمَا بِقَوْلِهِ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلًا لِلَّذِینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ کانَتا تَحْتَ عَبْدَینِ مِنْ عِبادِنا صالِحَینِ فَخانَتاهُما فَلَمْ یغْنِیا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَیئاً وَ قِیلَ ادْخُلَا النّارَ مَعَ الدّاخِلِینَ وَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ کانَ مَلَاکهُ تَحْتَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَی زَوْجَتُهُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ فَاطِمَةُ الزَّهْرَاءُ الَّتِی یرْضَی اللَّهُ تَعَالَی لِرِضَاهَا وَ یسْخَطُ لِسَخَطِهَا فَقَالَ الْحَجَّاجُ أَحْسَنْتِ یا حُرَّةُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی أَبِی الْأَنْبِیاءِ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلِ اللَّهِ فَقَالَتْ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ بِقَوْلِهِ وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّ أَرِنِی کیفَ تُحْی الْمَوْتی قالَ أَ وَ لَمْ تُومِنْ قالَ بَلی وَ لکنْ لِیطْمَئِنَّ قَلْبِی وَ مَوْلَای أَمِیرُ الْمُومِنِینَ قَالَ قَوْلًا لَا یخْتَلِفُ فِیهِ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِینَ لَوْ کشِفَ الْغِطَاءُ مَا ازْدَدْتُ یقِیناً وَ هَذِهِ کلِمَةٌ مَا قَالَهَا أَحَدٌ قَبْلَهُ وَ لَا بَعْدَهُ فَقَالَ أَحْسَنْتِ یا حُرَّةُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی مُوسَی کلِیمِ اللَّهِ قَالَتْ یقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَخَرَجَ مِنْها خائِفاً یتَرَقَّبُ وَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ ع بَاتَ عَلَی فِرَاشِ رَسُولِ اللَّهِ ص لَمْ یخَفْ حَتَّی أَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَی فِی حَقِّهِ وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ قَالَ الْحَجَّاجُ أَحْسَنْتِ یا حُرَّةُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی دَاوُدَ وَ سُلَیمَانَ ع قَالَتْ اللَّهُ تَعَالَی فَضَّلَهُ عَلَیهِمَا بِقَوْلِهِ عَزَّ وَ جَلَّ یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکمْ بَینَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی فَیضِلَّک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ قَالَ لَهَا فِی أَی شَیءٍ کانَتْ حُکومَتُهُ قَالَتْ فِی رَجُلَینِ رَجُلٍ کانَ لَهُ کرْمٌ وَ الْآخَرِ لَهُ غَنَمٌ فَنَفَشَتِ الْغَنَمُ بِالْکرْمِ فَرَعَتْهُ فَاحْتَکمَا إِلَی دَاوُدَ ع فَقَالَ تُبَاعُ الْغَنَمُ وَ ینْفَقُ ثَمَنُهَا عَلَی الْکرْمِ حَتَّی یعُودَ إِلَی مَا کانَ عَلَیهِ فَقَالَ لَهُ وَلَدُهُ لَا یا أَبَهْ بَلْ یوخَذُ مِنْ لَبَنِهَا وَ صُوفِهَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَی فَفَهَّمْناها سُلَیمانَ وَ إِنَّ مَوْلَانَا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ عَلِیاً ع قَالَ سَلُونِی عَمَّا فَوْقَ الْعَرْشِ سَلُونِی عَمَّا تَحْتَ الْعَرْشِ سَلُونِی قَبْلَ أَنْ تَفْقِدُونِی وَ إِنَّهُ ع دَخَلَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ ص یوْمَ فَتْحِ خَیبَرَ فَقَالَ النَّبِی ص لِلْحَاضِرِینَ أَفْضَلُکمْ وَ أَعْلَمُکمْ وَ أَقْضَاکمْ عَلِی فَقَالَ لَهَا أَحْسَنْتِ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی سُلَیمَانَ فَقَالَتْ اللَّهُ تَعَالَی فَضَّلَهُ عَلَیهِ بِقَوْلِهِ تَعَالَی رَبِّ... هَبْ لِی مُلْکاً لا ینْبَغِی لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِی وَ مَوْلَانَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ عَلِی ع قَالَ طَلَّقْتُک یا دُنْیا ثَلَاثاً لَا حَاجَةَ لِی فِیک فَعِنْدَ

ذَلِک أَنْزَلَ اللَّهُ تَعالَی فِیهِ تِلْک الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذِینَ لا یرِیدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً فَقَالَ أَحْسَنْتِ یا حُرَّةُ فَبِمَا تُفَضِّلِینَهُ عَلَی عِیسَی ابْنِ مَرْیمَ ع قَالَتْ اللَّهُ تَعالَی عَزَّ وَ جَلَّ فَضَّلَهُ بِقَوْلِهِ تَعالَی إِذْ قالَ اللّهُ یا عِیسَی ابْنَ مَرْیمَ أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونِی وَ أُمِّی إِلهَینِ مِنْ دُونِ اللّهِ قالَ سُبْحانَک ما یکونُ لِی أَنْ أَقُولَ ما لَیسَ لِی بِحَقٍّ إِنْ کنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ ما فِی نَفْسِی وَ لا أَعْلَمُ ما فِی نَفْسِک إِنَّک أَنْتَ عَلّامُ الْغُیوبِ ما قُلْتُ لَهُمْ إِلّا ما أَمَرْتَنِی بِهِ الْآیةَ فَأَخَّرَ الْحُکومَةَ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ لَمَّا ادَّعَوُا النَّصِیرِیةُ فِیهِ مَا ادَّعَوْهُ قَتَلَهُمْ وَ لَمْ یوخِّرْ حُکومَتَهُمْ فَهَذِهِ کانَتْ فَضَائِلَهُ لَمْ تُعَدَّ بِفَضَائِلِ غَیرِهِ قَالَ أَحْسَنْتِ یا حُرَّةُ خَرَجْتِ مِنْ جَوَابِک وَ لَوْ لَا ذَلِک لَکانَ ذَلِک ثُمَّ أَجَازَهَا وَ أَعْطَاهَا وَ سَرَّحَهَا سَرَاحاً حَسَناً رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَیهَا" [الفضائل ، ص۱۳۶] .

۴۷. زینب دختر عبد الله محض

بانویی متقی پرهزگار و زاهد بود در طول حیاتش رنجهای بسیرا کشید

پدرش عبد اله محض و برادرانش محمد و ابراهیم بدست منصور دوانیقی به شهادت رسیدند.

شوهرش ابوالحسن علی بن حسن مثلث مردی عابد بود که در زندان منصور دوانیقی زیر غل و زنجیر به شهادت رسید (و در حال سجده) فرزندش حسین رهبر قیام فخ بود که در سال ۱۶۹ به امر موسی الهادی به شهادت رسید حسین به همراه صد نفر از یارانش شهید شد و ۳ شبانه روز اجساد پاکشان در بیابان افتاده بود. اما او پیوسته صبر می‌کرد و این دعا را میخواند : یا فاطر السموات و الارض یا عالم الغیب و الشهاده و الحاکم بین العباده احکم بیننا وبین قومنا بالحق و انت خیر الحاکمین [ریاحین الشریعه]

شیعیان نیشابوری سهم مبارک امام را جمع آوری کردند طبق عادت هر ساله و گردهم جمع شدند و گفتند مدعیان امامت زاید هستند باید پولها به دست امام راستین برسد. ابوجعفر را انتخاب کردند که اموال را به مدینه ببرد و اوراقی به او دادند همسائلی در آنها نوشته شده بود و به او گفتند اگر این اوراق راکسی یکشبه جواب داد و مهر زد او امام است. پولها را به او بده. مقدار سی هزار دینار و پنجاه هزار درهم و دو هزار قطعه لباس بود. وقتی می‌خئاست حرکت کند زنی به نام شطیطه که از زنان نفاضله شیعه بود یک درهم صحیح و یک پارچه‌ای که به دست خئد بافته بود و چهار درهم ارزش داشت به ابوجعفر داد. ابوجعفر گفت : من خجالت می‌کشم این‌ها را به دست امام برسانم شطیطه گفت : إن الله لا یسْتَحْیی مِنَ الْحَقِّآنچه بر ذمه من است همین است میخواهم خدا را ملاقات نکن مدر حالیکهاز حق اام چیزی بر گردن من باشد تو رسولی اینها را برسان.

ابوجعفر به مدینه آمد. اول به سراغ عبدالله افطح آمد و او را امتحان کرد و فهمید که او امام نیست تا اینکه بالاخره امام موسی بن جعفر (ع) را پیدا کرد. امام به او فرمود جواب مسائل را دادم. حالا بیاور درهم شطیطه را که وزنش یک درهم و ۲ دانق است و آن پارچه او را.

ابوجعفر می‌گوید متحیر شدم آنها را حاضر کردم. آنحضرت دست برد درهم شطیطه را با پارچه خامش گرفت و همه آن اموال را رد کرد و فرمود همان سخن شطیطه را که گفت : إن الله لا یسْتَحْیی مِنَ الْحَقِّ

۴۸. شطیطه نیشابوری

و فرمود : سلام مرا به شطیطه برسان و این چهل درهم را به او بده و پارچه‌ای داد که به شطیطه بدهم تا کفن خود کند و فرمود به او بگو که پنبه این پارچه از مزرعه خود ما است و خواهرم آن را رشته وبافته است. به اوئ بگو بعد از رسیدن ابو جعفر تا

۱۹ روز زنده خاهی بود. ۱۶ درهم این پول را خرج کن و ۲۴ درهمرا بگذار برای خرج کفن و دفن و به او بگومن برای نماز بر جنازه تو خواهم آمد. سپس امام به ابوجعفر فرمود تو پولها را به صاحبانش برگردان واگر مرا در نیشابور دیدی کتمان کن. [بحارالأنوار ، ج۴۸ ، ص۷۳] .

۴۹. ام کلثومدختر محمد بنعثمان بن سعید عمری

زنی بسیار فاضله بود. روایاتی از پدرش نقل می‌کند. بانوئی بود از زنان نامی روزگار خویش در فضل وعلم و دانش و زهد و عبادت و تقوی .

شیخ طوسی در کتاب غیبت از این مخدره نقل می‌کند که ام کلثوم حدیث کند که در بعضی اوقات اموالی از قم و نواحی قم برای ابوجعفر محمد بن عثمان حمل می‌نمودند. ابو جعفر گفت یک چیز باقی مانده که ندادی. مسوول اوال گفت : یاسیدی چیزی در دست من باقی نمانده ابوجعفر فرمود آن ۲ جامه سردانی که فلانی و فلانی به شما داد که بیاوردی چکار کردی؟ مرد فت عقلا در خاطرم نیست و برگشت و هر چه گشت پیدا نگرد. ابوجعفر گفت : برو دکان پنبه فروش عدل پنبه را بازکن در میان آن است. مرد رفت و آورد و عذر خواست و گفت در میان عدل گذاشته بودم که محفوظ بماند. [ریاحین الشریعه ، ج ۳ ، ص ۴۳۷]

۵۰. ام الاسمود خواهر زراره

او اولین کسیکه از خاندان اعین شیعه شد و او بود که سبب شیعه شدن زراره شد و زراره با آنهمه خدماتش مدیون این خواهر است.

خاندان اعین خاندانی پر برکت برای تشیع بودند و در طول قرنها فقهاء و محدثان و ادباء و رواهو قراء فراوانی داشتند که اعیان الشیعه ۱۴ نفر آنان را می‌شمرد که از جمله زراره است. [اعیان الشیعه]

صاحب اعیان الشیعه می‌گوید از شح درایه شهید معلوم می‌شود که این زن از علماء و روات بوده و از امام صادق (ع) روایت نقل کرده [اعیان الشیعه]

۵۱. فاطمه مادر سیدرضی وسید مرتضی

او از نسل امام سجاد (ع) بود زنی پاکدامن و عفیف بود او توانست با تربیت فرزندانی به عالم انسانیت ختژدمت کند. شیخ مفید شبی خواب دید فاطمه زهرا (س) دست حسن و حسین را گرفته وارد مسجد شد و فرمود : فرزندانم را بپزیر و به آنها فقه بیاموز. فردای آن روز شیخ مفید در محل درس بود که مادر این ۲ سید آمد و گفت : فرزندانم را بپذیر و به آنها فقه بیاموز وقتی شیخ این را شنید شروع به گریه کرد و خوابش را تعریف کرد.

سید رضی در سوگ مادر چنین سرود :

[اعیان الشیعه]

شیخ مفید بسیار از او تجلیل می‌کرد و هرگاه بر او وارد می‌شد به تمام قامت از پیش پای او بلند می‌شد و کتاب احکام النساء را برای او تالیف کرد (که شامل همسرداری ، تربیت کودک ، مسائل خاص بانوان بود) [ریاحین الشریعه ، الذریعه]

۵۲. شریفه دختر سید بن طاووس

ریاض العلماء : کانت عالمه فاضله کامله کاتبه حافظهٔ للقرآن
سید بن طاوس در سن دازده سالگی به او اجازه داد و فرمود این قرآن را وقف کردم بر دخترم شریفه که حافظه قرآن اس وذلِک فَضْلُ اللّهِ یوتِیهِ مَنْ یشاءُ [مائده/۵۴] . [ریاحین الشریعه] .

۵۳. آمنه دختر مجلسی بزرگ

ملا صالح مازندرانی از خانواده بسیار فقر زا مازندارن به خوزه اصفهان آمد و درکمال فقر زندگی و تحصیل می کرد. حتی شبها برای مطالعه کنار چراغ توالت می‌ایستاد و درس می‌خواند. استادش علامه مجلسی او را طلبه‌ای درس خوانده و خوب تشخیص داد. روزی به او گفت : بعد از درس بماندو پیشنهاد ازدواج بادخترش را داد. علامه به دخترش آمنه که دختری درس خانده و باکمال بود گفت می‌خاهم ترا به شخصی که ثروتی ندارد ولی فاضل و عالم است شوهر دهم این منوط به رضایت تو است. آمنه گفت : فقر عیب نیست و علامه رضایت را فهمید و این ازدواج صورت گرفت.
این زن بقدری باکمال بود که گاهی شوهرش در مشکلات علمی می‌ماندا‌و راکمک می کرد و مساله را حل می کرد.
مشکلات قواعد علامه را این مخدره با کمال سهولت حل می‌نمود. [ریاحین الشریعه]
روزی در همان آغاز ازدواج وقتی ملا صالح از منزل بیرون رفتو برگشت دید مساله اشت را همسرش با کملا صحت تنظیم کرده به سجده افتاد واا صتبح به عبادت پرداخت و این جریان تا ۳ روز ادامه داشت وقتب علامه فهمید به ناو گفت مگر به زن علاقه نداری؟ جواب داد چرا؟ بلکه از این موهبت الهی ه به من داده شده هر چه شکر می کنم می‌بینم نمی‌توانم شکر کنم.. [سفینه ، ج ۲ ، ص ۴۱]
جالب اینجا سات که ملاصالح خود از علما و فقهای درجه اول است.

۵۴. حمیده دختر محمد شریف اصفهانی

متولد ۱۰۶۵۶ و متوقی ۱۱۳۰
قال : فی الریاض إنها کانت فاضلهٔ عالمهٔ عارفهٔ معلمهٔ لنساء عصرنا بصیرهٔ بعلم الرجال نقیهٔ الکلام بقیهٔ الفضلاء الأعلام تقیهٔ من بین الأنام [بحارالأنوار ، ج۱۰۲ ، ص۷۷] .
بعد می گوید : از برای حمیده حواشب بر کتب حدیثه مثل استبصار شیخ طوسی است که آن حواشی دلالت بر فضل و فهم سرشار و اطلاع بر علم رجال دارد و من یک نسخه از استبصار شیخ توسی است که آن حواشی دلالت بر فضل و فهم سرشار و اطلاع او بر علم رجال دارد و من یک نسخه از استبصار با حاشیه ایشان را بادستخط خودش دیدم. [ریاحین الشریعه ، ج ۴ ، ص ۱۸۵]

۵۵. بانوی اصفهانی

سال ۱۲۷۴ شمسی رد اصفهان به دنیا آمد و در سن ۱۵ سالگی با پسر عموی خود ازدواج کرد. از دوران کودکی علاقه فراوان به فراگیر ی علوم اسلامی داشت. یکی از استاتیدش مرحوم آیه الله میر سید علی نجف آبادی بود که به منزل این مخدره می

آمد و از پشت پرده برایش درس می‌گفت روزی شنید فرزند بانوی اصفهانی فوت کرده و ۲ روز درس را تعطیل کرد بعد از دو روز پیغام فرستاد به استاد که چرا نمی‌آیی و گفت هزگر سزاوار نیست برای این مطالب درس تعطیل شود.

صاحب ریاحین الشریه از ایت الله نجف مرعشی نقل می‌کند که فرمود ایشان (بانو) به منزل من آمدند و من از او اجازه گرفتم و به او اجازه دادم سپس مائلی را بیان کرد که دلالت بر سطح بالای علمی او داشت. [ریاحین الشریعه ، ج ۳ ، ص ۴۳۱]

اما تالیفاتی دارد از جمله :

۱- معاد یا آخرین سیر بشر

۲- تفسیر مخزن العرفان (۱۵ جلد)

۳- مخزن اللئالی فی مناقب مولی الموالی امیر المومنین (ع)

۴- روش خوشبختی

۵- سیر و سلوک که چهل حدیث در این کتاب شرح شده

۶- اخلاق و راه سعادت

۷- نفحات الرحمانیه

۸- جامع الشتات

از کارهای دیگر او تاسیس مدارس علمیه دخترانه و تدریس در آن‌ها بود و پرورش شاگردانی عالمه بود. [خواهران قهرمان اشتهاردی ، ص ۱۸۷]

۵۶. نقش زنان در انقلاب مهدی (عج)

مفضل گوید : امام صادق (ع) فرمودند : همراه حضرت مهدی (ع) ۱۳ زن هستند عرض کردم برای چه فرمود : یداوین الجرحی و یقمن علی المرضی کما کان مع رسول اللهچنانچه د رعصر رسولخدا چنین می‌کردند. [محمدی اشتهاردی نقل از اثباه الهداۀ]

۱. زندان

۱. زندان در قرآن

-إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ [مائده/۳۳] .

عن الرضا (ع) : "کسی که در جاده‌ای ایجاد ترس می‌کند (گرچه سرقت و قتلی صورت نگیرد) باید به زندان برودفَإِنَّ ذَلِک مَعْنَى نَفْیهِمْ مِنَ الْأَرْضِ بِإِخَافَتِهِمُ السَّبِیلَ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۱۴] .

وَ اللاّتِی یأْتِینَ الْفاحِشَةَ مِنْ نِسائِکمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَیهِنَّ أَرْبَعَةً مِنْکمْ فَإِنْ شَهِدُوا فَأَمْسِکوهُنَّ فِی الْبُیوتِ [نساء/۱۵] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا شَهادَةُ بَینِکمْ إِذا حَضَرَ أَحَدَکمُ الْمَوْتُ حِینَ الْوَصِیةِ اثْنانِ ذَوا عَدْلٍ مِنْکمْ أَوْ آخَرانِ مِنْ غَیرِکمْ إِنْ أَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِی الْأَرْضِ فَأَصابَتْکمْ مُصِیبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُما مِنْ بَعْدِ الصَّلاةِ فَیقْسِمانِ بِاللّهِ [مائده/۱۰۶] .

هنگام وصیت یا دو مسلمان را به گواهی بگیرید و یا اگر در مسافرت بودید و مسلمانی نبود دو نفر غیر مسلمان را گواه بگیرید ، لکن اگر در گواهی این دو غیر مسلمان شک داشتید آنان را حبس کنید برای مدت کمی تا وقت نماز عصر (یا وقت عبادت

خودشان) فرارسد و بعد از نماز که انسان در مدار تقوا قرار می گیرد اقرار و اعتراف بگیرید.
– آیاتی که می‌فرماید : خُذُوهُمْ وَ احْصُرُوهُمْ [توبه/۵] .
زندان در قرآن
۱–سجنکه ۹ بار در قرآن آمده است.
۲–حبس : تَحْبِسُونَهُما [مائده/۱۰۶] .
۳–وقف : وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْولُونَ [صافات/۲۴] .
۴–امساک : فَأَمْسِکوهُنَّ فِی الْبُیوتِ [نساء/۱۵] .
۵–حصر : فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ [بقره/۱۹۶] .
وَ خُذُوهُمْ وَ احْصُرُوهُمْ [توبه/۵] .
لِلْفُقَراءِ الَّذِینَ أُحْصِرُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ [بقره/۲۷۳] .
۷–نفی : إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِکلَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ [مائده/۳۳] .
۸–اثبات : وَ إِذْ یمْکرُ بِک الَّذِینَ کفَرُوا لِیثْبِتُوک أَوْ یقْتُلُوک أَوْ یخْرِجُوک [انفال/۳۰] .

۲. زندان در روایات

۱– شخصی خدمت رسول الله (ص) رسید و گفت : هر برنامه‌ای انجام می‌دهم تا مادرم گناه نکند نمی‌توانم. حضرت فرمود : فَقَیدْهَا فَإِنَّک لَا تَبَرُّهَا بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ تَمْنَعَهَا مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۷۲] .
از این حدیث استفاده می‌شود آنجا که نهی از منکر زبانی بی اثر است ، حبس لازم است.
۲– در حدیث می‌خوانیم حضرت علی بدهکاران متهم را به زندان می‌انداخت و وقتی فقر و نداری آنها روشن شد آنها را آزاد می کرد تا جبران کنند.
عَنْ غِیاثِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ : "أَنَّ عَلِیاً (ع) کانَ یحْبِسُ فِی الدَّینِ فَإِذَا تَبَینَ لَهُ حَاجَةٌ وَ إِفْلَاسٌ خَلَّی سَبِیلَهُ حَتَّی یسْتَفِیدَ مَالًا" [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۸ ، ص۴۱۸] .
۳– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یجِبُ عَلَی الْإِمَامِ أَنْ یحْبِسَ الْفُسَّاقَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَ الْجُهَّالَ مِنَ الْأَطِبَّاءِ وَ الْمَفَالِیسَ مِنَ الْأَکرِیاءِ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۳۱] .
در زمان رسول خدا (ص) زندانیان را در قسمتی از مسجد جا می‌دادند. با توجه به نهی پیامبر از اقامه حدود در مسجد معلوم می‌شود حبس از تعزیرات است و تعزیرات قابل عفو و تخفیف حاکم است. [احکام زندان ، ص ۱۳۴] .
ولی امر مسلمین تمام تعزیرات و بعضی از حدود را می تواند عفو کند.
مردی در حضور علی (ع) به سرقت اعتراف کرد؛ حضرت فرمود : آیا از قرآن چیزی می‌توانی بخوانی؟ گفت : سوره بقره را بلد هستم. حضرت فرمود : تو را بخشیدم. مردی به نام اشعث اعتراض کرد که شما حق نداری حد خدا را عفو کنی حضرت فرمود : تو چه می‌فهمی؟ حرف تو مربوط به وقتی است که بینه باشد ، اما اگر با اقرار ثابت شود ، امام می تواند عفو کند. [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۶۲] .

۳. حصارهای نامریی

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المرض أحد الحبسين [غررالحكم ، ص۴۸۴] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمَسْجُونُ مَنْ سَجَنَتْهُ دُنْيَاهُ عَنْ آخِرَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۵] .

۴. هدف زندان

زندان باید برای اصلاح فرد یا حفظ نظام و مصالح مردم باشد. نه برای انتقام و نابودی و شکستن شخصیت.

زندانبانان باید مثل طبیب باشند.

حفظ نظام و حفظ امنیت و حفظ حقوق مردم.

مقدم داشتن مصلحت عامه بر مصلحت فرد.

حبس برای جلوگیری از گناه

۱- سارق در مرحله سوم (بعد از اجراء حد درباره دست در مرحله اول و پا در مرحله دوم)

حبس ابد می شود (شاید از دسته اول محسوب شود) "

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يخَلَّدُ فِی السِّجْنِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ الَّذِی يمْسِک عَلَی الْمَوْتِ يحْفَظُهُ حَتَّی يقْتَلَ وَ الْمَرْأَةُ الْمُرْتَدَّةُ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ السَّارِقُ بَعْدَ قَطْعِ الْيدِ وَ الرِّجْلِ [من لايحضره الفقيه ، ج۳، ص۳۱] .

۲- حبس مادر برای حفظ او از زنا [وسائل ، ج۱۸ ، ص۴۱۴] .

حبس برای پرداخت حق مردم

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُتِی أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) بِرَجُلٍ قَدْ تَكَفَّلَ بِنَفْسِ رَجُلٍ فَحَبَسَهُ وَ قَالَ اطْلُبْ صَاحِبَک [وسائل الشيعة ، ج۱۸ ، ص۴۳۰] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا تَحَمَّلَ الرَّجُلُ بِوَجْهِ الرَّجُلِ إِلَی أَجَلٍ فَجَاءَ الْأَجَلُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يأْتِی بِهِ حُبِسَ إِلَّا أَنْ يودِّی عَنْهُ مَا وَجَبَ عَلَيهِ إِنْ كَانَ الَّذِی يطَالَبُ بِهِ مَعْلُوماً وَ لَهُ أَنْ يرْجِعَ بِهِ عَلَيهِ وَ إِنْ كَانَ الَّذِی قَدْ طُلِبَ بِهِ مَجْهُولًا مَا لَا بُدَّ فِيهِ مِنْ إِحْضَارِ الْوَجْهِ كَانَ عَلَيهِ إِحْضَارُهُ إِلَّا أَنْ يمُوتَ فَإِنْ مَاتَ فَلَا شَیءَ عَلَيهِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۶۴] .

۳- حبس کسی که پول دارد و مال مردم را نمی‌دهد.

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ قَضَی أَنْ يحْجَرَ عَلَی الْغُلَامِ حَتَّی يعْقِلَ وَ قَضَی (ع) فِی الدَّينِ أَنَّهُ يحْبَسُ صَاحِبُهُ فَإِنْ تَبَينَ إِفْلَاسُهُ وَ الْحَاجَةُ فَيخَلَّی سَبِيلُهُ حَتَّی يسْتَفِيدَ مَالًا وَ قَضَی ع فِی الرَّجُلِ يلْتَوِی عَلَی غُرَمَائِهِ أَنَّهُ يحْبَسُ ثُمَّ يومَرُ بِهِ فَيقْسِمَ مَالَهُ بَينَ غُرَمَائِهِ بِالْحِصَصِ فَإِنْ أَبَی بَاعَهُ فَقَسَمَهُ بَينَهُمْ [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۲۴۸] .

۴- کسی که قاتل را از دست مقتول فرار دهد ، حبس می‌شود تا قاتل را بیاورد.

عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَتَلَ رَجُلًا عَمْداً فَرُفِعَ إِلَی الْوَالِی فَدَفَعَهُ الْوَالِی إِلَی أَوْلِياءِ الْمَقْتُولِ لِيقْتُلُوهُ فَوَثَبَ عَلَيهِمْ قَوْمٌ فَخَلَّصُوا الْقَاتِلَ مِنْ أَيدِی الْأَوْلِياءِ فَقَالَ : "أَرَی أَنْ يحْبَسَ الَّذِينَ خَلَّصُوا الْقَاتِلَ مِنْ أَيدِی الْأَوْلِياءِ حَتَّی يأْتُوا بِالْقَاتِلِ" قِيلَ : "فَإِنْ مَاتَ الْقَاتِلُ وَ هُمْ فِی السِّجْنِ" قَالَ : "فَإِنْ مَاتَ فَعَلَيهِمُ الدِّيةُ يودُّونَهَا جَمِيعاً إِلَی أَوْلِياءِ الْمَقْتُولِ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۸۶] .

۵. حبس

۱. حبس به عنوان مجازات

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يجِبُ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يحْبِسَ الْفُسَّاقَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَ الْجُهَّالَ مِنَ الْأَطِبَّاءِ وَ الْمَفَالِيسَ مِنَ الْأَكرِيَاءِ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۳۱] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ عَلِياً (ع) كانَ إِذَا أَخَذَ شَاهِدَ زُورٍ فَإِنْ كانَ غَرِيباً بَعَثَ بِهِ إِلَى حيهِ وَ إِنْ كانَ سُوقِياً بَعَثَ بِهِ إِلَى سُوقِهِ فَطِيفَ بِهِ ثُمَّ يحْبِسُهُ أَياماً ثُمَّ يخَلِّى سَبِيلَهُ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۵۹] .

۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُرْتَدُّ يسْتَتَابُ فَإِنْ تَابَ وَ إِلَّا قُتِلَ قَالَ وَ الْمَرْأَةُ تُسْتَتَابُ فَإِنْ تَابَتْ وَ إِلَّا حُبِسَتْ فِى السِّجْنِ وَ أُضِرَّ بِهَا [تهذيب الأحكام ، ج ۱۰ ، ۱۴۴] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا ارْتَدَّتِ الْمَرْأَةُ عَنِ الْإِسْلَامِ لَمْ تُقْتَلْ وَ لَكنْ تُحْبَسُ أَبَداً [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص ۱۵۰] .

۵-عَلِى بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِى عُمَيرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ رَفَعَهُ : "أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) كانَ لَا يرَى الْحَبْسَ إِلَّا فِى ثَلَاثٍ رَجُلٍ أَكلَ مَالَ الْيتِيمِ أَوْ غَصَبَهُ أَوْ رَجُلٍ اوتُمِنَ عَلَى أَمَانَةٍ فَذَهَبَ بِهَا" [كافى ، ج۷ ، ص۲۶۳] .

۶- آمير به قتل (حبس ابد)

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فِى رَجُلٍ أَمَرَ رَجُلًا بِقَتْلِ رَجُلٍ فَقَتَلَهُ فَقَالَ : "يقْتَلُ بِهِ الَّذِى قَتَلَهُ وَ يحْبَسُ الْآمِرُ بِقَتْلِهِ فِى السِّجْنِ حَتَّى يمُوتَ" [كافى ، ج۷ ، ص۲۸۵] .

۷- كسى را نگاه دارد تا ديگرى او را بكشد (حبس ابد و ضربت تازيانه هر سال ۵۰ تازيانه) [وسائل ، ج۱۹ ، ص۳۵] .

عَنْ عَمْرِو بْنِ أَبِى الْمِقْدَامِ : "أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِأَبِى جَعْفَرٍ الْمَنْصُورِ وَ هُوَ يطُوفُ : "يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ إِنَّ هَذَينِ الرَّجُلَينِ طَرَقَا أَخِى لَيلًا فَأَخْرَجَاهُ مِنْ مَنْزِلِهِ فَلَمْ يرْجِعْ إِلَى وَ اللَّهِ مَا أَدْرِى مَا صَنَعَا بِهِ" فَقَالَ لَهُمَا : "مَا صَنَعْتُمَا بِهِ" فَقَالَا : "يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ كلَّمْنَاهُ" ثُمَّ رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ إِلَى أَنْ قَالَ فَقَالَ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) : "اقْضِ بَينَهُمْ" إِلَى أَنْ قَالَ فَقَالَ : "يا غُلَامُ اكتُبْ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) كلُّ مَنْ طَرَقَ رَجُلًا بِاللَّيلِ فَأَخْرَجَهُ مِنْ مَنْزِلِهِ فَهُوَ ضَامِنٌ إِلَّا أَنْ يقِيمَ عَلَيهِ الْبَينَةَ أَنَّهُ قَدْ رَدَّهُ إِلَى مَنْزِلِهِ يا غُلَامُ نَحِّ هَذَا فَاضْرِبْ عُنُقَهُ" فَقَالَ : "يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ وَ اللَّهِ مَا أَنَا قَتَلْتُهُ وَ لَكنِّى أَمْسَكتُهُ" ثُمَّ جَاءَ هَذَا فَوَجَأَهُ فَقَتَلَهُ فَقَالَ : "أَنَا ابْنُ رَسُولِ اللَّهِ يا غُلَامُ نَحِّ هَذَا فَاضْرِبْ (عُنُقَهُ لِلْآخَرِ) " فَقَالَ : "يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا عَذَّبْتُهُ وَ لَكنِّى قَتَلْتُهُ بِضَرْبَةٍ وَاحِدَةٍ" فَأَمَرَ أَخَاهُ فَضَرَبَ عُنُقَهُ ثُمَّ أَمَرَ بِالْآخَرِ فَضَرَبَ جَنْبَيهِ وَ حَبَسَهُ فِى السِّجْنِ وَ وَقَّعَ عَلَى رَأْسِهِ يحْبَسُ عُمُرَهُ وَ يضْرَبُ فِى كلِّ سَنَةٍ خَمْسِينَ جَلْدَةً" [وسائل الشيعة ، ج۲۹ ، ص۵۱] .

۸- زن مرتده از اسلام بعد از آنكه توبه نكند (محكوم به حبس ابد همراه با تازيانه در اوقات نماز مى شود و محكوم تنگ گرفتن در وقت احتياجات)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِى الْمُرْتَدِّ عَنِ الْإِسْلَامِ قَالَ : "لَا تُقْتَلُ وَ تُسْتَخْدَمُ خِدْمَةً شَدِيدَةً وَ تُمْنَعُ عَنِ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ إِلَّا مَا تُمْسِك بِهِ نَفْسَهَا وَ تُلْبَسُ أَخْشَنَ الثِّيابِ وَ تُضْرَبُ عَلَى الصَّلَوَاتِ" [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص ۱۵۰] .

۹-عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَتَلَ رَجُلًا عَمْداً فَرُفِعَ إِلَى الْوَالِى فَدَفَعَهُ الْوَالِى إِلَى أَوْلِيَاءِ الْمَقْتُولِ لِيقْتُلُوهُ فَوَثَبَ عَلَيهِمْ قَوْمٌ فَخَلَّصُوا الْقَاتِلَ مِنْ أَيدِى الْأَوْلِيَاءِ فَقَالَ : "أَرَى أَنْ يحْبَسَ الَّذِينَ خَلَّصُوا الْقَاتِلَ مِنْ أَيدِى الْأَوْلِيَاءِ حَتَّى يأْتُوا بِالْقَاتِلِ" قِيلَ : "فَإِنْ مَاتَ الْقَاتِلُ وَ هُمْ فِى السِّجْنِ؟" قَالَ : "فَإِنْ مَاتَ فَعَلَيهِمُ الدِّيةُ يودُّونَهَا جَمِيعاً إِلَى أَوْلِيَاءِ الْمَقْتُولِ" [كافى ، ج۷ ، ص۲۸۶] .

۱۰- حبس علماى فسّاق و پزشكان جاهل و اجاره نشينان مفلس (شايد از قبيل تعزير باشد كه مقدارش به دست حاكم است) "

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يجِبُ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يحْبِسَ الْفُسَّاقَ مِنَ الْعُلَمَاءِ وَ الْجُهَّالَ مِنَ الْأَطِبَّاءِ وَ الْمَفَالِيسَ مِنَ الْأَكرِيَاءِ وَ قَالَ ع

حَبْسُ الْإِمَامِ بَعْدَ الْحَدِّ ظُلْمٌ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۳۱] .

۱۱- دو مورد دیگر که در فقه قائل ندارد (کسی عبدش را بکشد ، یک سال حبس که صاحب جواهر احتمال تعزیر داده است. و دیگر کسی که زنای با محرم بکند که با شمشیر زده می شود و اگر زنده بماند حبس ابد که این قول ضعیف است."

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) رُفِعَ إِلَيهِ رَجُلٌ عَذَّبَ عَبْدَهُ حَتَّى مَاتَ فَضَرَبَهُ مِائَةً نَكالًا وَ حَبَسَهُ سَنَةً وَ أَغْرَمَهُ قِيمَةَ الْعَبْدِ فَتَصَدَّقَ بِهَا عَنْهُ [کافی ، ج۷ ، ص۳۰۳] .

۲. حبس متهم

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا حَبسَ فِى تُهَمَةٍ إِلَّا فِى دَم [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۹] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ النَّبِى (ص) كانَ يحْبِسُ فِى تُهَمَةِ الدَّمِ سِتَّةَ أَيامٍ فَإِنْ جَاءَ أَوْلِياءُ الْمَقْتُولِ بِبَينَةٍ وَ إِلَّا خَلَّى سَبِيلَهُ [کافی ، ج۷ ، ص ۳۷۰] .

۳۲۵۱عن بهز بن حکیم ، عن ابیه ، عن جده ، انّ النبی (ص) حبس رجلا فی تهمة. [سنن ، خ ۳۶۳۰] .

۳. حبس ابد

۱-عن مولانا امیرالمؤمنین (ع) لمنجم : "... لئن بلغنی انک تنظر فی النجوم لاخلدنک فی الحبس مادام لی سلطان ، فوالله ما کان محمد منجما و لاکاهنا" [میزان الحکم ، حبس] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يخَلَّدُ فِى السِّجْنِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ الَّذِى يمْسِك عَلَى الْمَوْتِ وَ الْمَرْأَةُ تَرْتَدُّ حَتَّى تَتُوبَ وَ السَّارِقُ بَعْدَ قَطْعِ الْيدِ وَ الرِّجْلِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۸ ، ص۱۹۳] .

۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يخَلَّدُ فِى السِّجْنِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ الَّذِى يمْسِك عَلَى الْمَوْتِ يحْفَظُهُ حَتَّى يقْتَلَ وَ الْمَرْأَةُ الْمُرْتَدَّةُ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ السَّارِقُ بَعْدَ قَطْعِ الْيدِ وَ الرِّجْلِ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۳۱] .

۴-قَالَ الْبَاقِرُ (ع) فِى رَجُلٍ أَمَرَ رَجُلًا بِقَتْلِ رَجُلٍ فَقَتَلَهُ فَقَالَ : "يقْتَلُ بِهِ الَّذِى قَتَلَهُ وَ يحْبَسُ الْآمِرُ بِقَتْلِهِ فِى السِّجْنِ حَتَّى يمُوتَ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۸۵] .

۵- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَضَى أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فِى رَجُلَينِ أَمْسَك أَحَدُهُمَا وَ قَتَلَ الْآخَرُ قَالَ يقْتَلُ الْقَاتِلُ وَ يحْبَسُ الْآخَرُ حَتَّى يمُوتَ غَمّاً كَمَا كانَ حَبَسَهُ عَلَيهِ حَتَّى مَاتَ غَمّاً [کافی ، ج۷ ، ص۲۸۷] .

۶. تعزیر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِنْ رَأَيتَ لَهُ طَاقَةً أَوِ اسْتِطَاعَةً فَاضْرِبْهُ بَعْدَ ثَلَاثِينَ يوْماً خَمْسَةً وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً بَعْدَ الْخَمْسَةِ وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً الْأُولَى [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

۷. در انتظار اجرای حکم

۱- عَنْ عَلِى (ع) : أَنَّهُ اسْتَدْرَك عَلَى ابْنِ هَرْمَةَ خِيانَةً وَ كانَ عَلَى سُوقِ الْأَهْوَازِ فَكَتَبَ إِلَى رِفَاعَةَ فَإِذَا قَرَأْتَ كِتَابِى هَذَا فَنَحِّ ابْنَ هَرْمَةَ عَنِ السُّوقِ وَ أَوْقِفْهُ لِلنَّاسِ وَ اسْجُنْهُ وَ نَادِ عَلَيهِ وَ اكتُبْ إِلَى أَهْلِ عَمَلِك لِتُعْلِمَهُمْ رَأْيِى فِيهِ وَ لَا تَأْخُذْك فِيهِ غَفْلَةٌ وَ لَا تَفْرِيطٌ فَتَهْلِك عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ ذَلِك وَ أَعْزِلُك أَخْبَثَ عُزْلَةٍ وَ أُعِيذُك بِاللَّهِ مِنْ ذَلِك فَإِذَا كانَ يوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرِجْهُ مِنَ السِّجْنِ وَ اضْرِبْهُ خَمْسَةً وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً وَ طُفْ بِهِ فِى الْأَسْوَاقِ فَمَنْ أَتَى عَلَيهِ بِشَاهِدٍ فَحَلِّفْهُ مَعَ شَاهِدِهِ وَ ادْفَعْ إِلَيهِ مِنْ مَكسَبِهِ مَا شُهِدَ بِهِ عَلَيهِ وَ

مُرْ بِهِ إِلَى السِّجْنِ مِهَانًا مَقْبُوضاً وَ احْزِمْ رِجْلَيهِ بِحِزَامٍ وَ أَخْرِجْهُ وَقْتَ الصَّلَاةِ وَ لَا تَحُلْ بَينَهُ وَ بَينَ مَنْ يأْتِيهِ بِمَطْعَمٍ أَوْ مَشْرَبٍ أَوْ مَلْبَسٍ أَوْ مَفْرَشٍ وَ لَا تَدَعْ أَحَداً يدْخُلُ إِلَيهِ مِمَّنْ يلَقِّنُهُ اللَّدَدَ وَ يرَجِّيهِ الْخَلَاصَ فَإِنْ صَحَّ عِنْدَك أَنَّ أَحَداً لَقَّنَهُ مَا يضُرُّ بِهِ مُسْلِماً فَاضْرِبْهُ بِالدِّرَّةِ وَ احْبِسْهُ حَتَّى يتُوبَ وَ مُرْ بِإِخْرَاجِ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى صَحْنِ السِّجْنِ فِی اللَّيلِ لِيتَفَرَّجُوا غَيرَ ابْنِ هَرْمَةَ إِلَّا أَنْ تَخَافَ مَوْتَهُ فَتُخْرِجُهُ مَعَ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى الصَّحْنِ فَإِنْ رَأَيتَ لَهُ طَاقَةً أَوِ اسْتِطَاعَةً فَاضْرِبْهُ بَعْدَ ثَلَاثِينَ يوْماً خَمْسَةً وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً بَعْدَ الْخَمْسَةِ وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً الْأُولَى وَ اكْتُبْ إِلَى بِمَا فَعَلْتَ فِی السُّوقِ وَ مَنِ اخْتَرْتَ بَعْدَ الْخَائِنِ وَ اقْطَعْ عَنِ الْخَائِنِ رِزْقَهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

۲- حبس زانيه تا وضع حمل كند. [وسائل ، ج۱۸ ، ص۳۸۰] .

حبس فقط يك شب : در مورد كسی كه شرب خمر در ماه رمضان كرده است كه بعد از اجرای حد ۸۰ تازيانه تا فردا ۲۰ تازيانه برای هتك احترام ماه رمضان (روايت ضعيفی است) . [وسائل ، ج۱۸ ، ص۴۷۴] .

۸. عوارض منفی زندان

۱ ـ بيكار شدن نيروهای فعال كشور

۲- هزينه سنگين ساختن و اداره زندان

۳- فاسد شدن زندانيان

۴- فاسد شدن خانواده‌های زندانيان

۵- پيدا شدن روحيه بی تفاوتی

۶- به وجود آمدن امراض جسمی و روانی در زندان با توجه به دوری مردان از همسرانشان

۷- پيدا شدن روحيه انتقام

۹. پيشنهادات

۱- پر كردن اوقات فراغت با كار و هنر

۲- استفاده از فرصت زندان برای اصلاح و ارشاد و آموزش

۳- جدا كردن زندانيان بر اساس جرم و انگيزه

۴- تلاش برای آزادی و ارائه راه حل و كمك از مردم

۵- ايجاد فضای معنويت و اقامه نماز

۱۰. حقوق زندانی

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مُرْ بِإِخْرَاجِ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى صَحْنِ السِّجْنِ فِی اللَّيلِ لِيتَفَرَّجُوا غَيرَ ابْنِ هَرْمَةَ إِلَّا أَنْ تَخَافَ مَوْتَهُ فَتُخْرِجُهُ مَعَ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى الصَّحْنِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حَبْسُ الْإِمَامِ بَعْدَ الْحَدِّ ظُلْمٌ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۳۱] .

۳- عن اميرالمؤمنين (ع) : حبس الامام بعد الحد ظلم [وسائل ، ج۱۸ ، ص۲۲۰] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَبْسُ بَعْدَ مَعْرِفَةِ الْحَقِّ ظُلْمٌ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۹] .

۵- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يخْرِجَ الْمُحْبَسِينَ فِى الدَّينِ يوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ يوْمَ الْعِيدِ إِلَى الْعِيدِ وَ يرْسِلَ مَعَهُمْ فَإِذَا قَضَوُا الصَّلَاةَ وَ الْعِيدَ رَدَّهُمْ إِلَى السِّجْنِ [تهذيب الأحكام ، ج۳ ، ص۲۸۵] .

۶- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَنَّ عَلِياً ع كانَ يخْرِجُ أَهْلَ السُّجُونِ مِنَ الْحَبْسِ فِى دَينٍ أَوْ تُهَمَةٍ إِلَى الْجُمُعَةِ فَيشْهَدُونَهَا وَ يضَمِّنُهُمُ الْأَوْلِياءَ حَتَّى يرُدُّونَهُمْ [الجعفريات ، ص۴۴] .

۷- عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّهُ كَانَ يعْرِضُ السُّجُونَ كلَّ جُمُعَةٍ فَمَنْ كَانَ عَلَيهِ حَدٌّ أَقَامَهُ وَ مَنْ لَمْ يكنْ عَلَيهِ حَدٌّ خَلَّى سَبِيلَهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

۱۱.انواع زندانیان

۱) زندان در نظام های مختلف

الف) در نظام طاغوت :

۱- زندانی بی گناه

۲- زندانی مجرم

ب) در نظام الهی :

۱- زندان بی گناه

۲- مجرم

۲) نوع جرم نسبت به :

- سیاسی

- کیفری

- حقوقی

اخلاقی

زنان

مردان

غیر مکلفین (زیر شانزده سال)

بیشترین زندانی در زمان حجاج بن یوسف ثقفی ۱۲۰۰۰۰ نفربود که۲۰۰۰۰ نفر از آنها زن بودند.

امامان پنجم ، ششم ، هفتم ، دهم ، یازدهم (علیهم السلام) به زندان رفتند.

۱۲. زندان یوسف (ع)

۱-قالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَى مِمّا يدْعُونَنِى إِلَيهِ [یوسف/۳۳] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السجن أحد القبرين [غررالحکم ، ص۴۷۹] .

۳-عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِى قَوْلِهِ تَعَالَى" إِنّا نَراك مِنَ الْمُحْسِنِينَ " (یوسف/۳۶) قَالَ : "كانَ يقُومُ عَلَى الْمَرِيضِ وَ يلْتَمِسُ

الْمُحْتَاجَ وَ يوَسِّعُ عَلَى الْمَحْبُوسِ " [تفسيرالقمی ، ج۱ ، ص۳۴۴] .
۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : دخل یوسف السجن و هو ابن اثنتی عشرة سنة و مکث فیه ثمان عشرة سنة و بقی بعد خروجه ثمانین سنة فذلک
مائة سنة و عشر سنین [أمالی صدوق ، ص۲۵۰] .

۱۳. اولین زندان در اسلام

منب (ع) : [احکام زندان ، در اسلام ، محمد حسن بکائی ، ص۲۷۳] .
اولین کسی که در اسلام زندان ساخت حضرت علی (ع) بود. آن حضرت در کوفه دو زندان یکی بنام نافع و دیگر بنام فحیس ساخت. چنانکه از نام زندان ها فهمیده می‌شود زندان اصلاحی و عامل نفع رسانی و تمرین دادن بوده است. در زندان های امام علی (ع) عبادت های شرعی و آموزش قرآن و آموزش سواد خواندن و نوشتن اجرا می‌شد و گاهی از برنامه‌های اجباری بود. حضرت زندانیان را در صورت ترک شعائر دینی تأدیب می کرد.
در عین حال با رأفت به اصلاح آنان می کوشید.
به زندانیان اجازه می‌داد برای نماز عید و نماز جمعه و تشییع جنازه بستگان یا به خاطر بیماری مرخصی بگیرند و زندانیان بد حال را عفو می‌فرمود. حضرت به حاکم اهواز نوشت اجازه بده زندانیان شبها برای هواخوری به حیاط زندان بیایند. حضرت مکرر از زندانها بازدید می کرد.
منب (ع) : [احکام زندان در اسلام ، محمد حسن بکائی ، ص۲۷۳] .
و برای لباس و خوراک زندانیان مقرراتی وضع فرمود. حضرت اجازه می‌داد بدهکار آزاد شده و کار کند و بدهی خود را بپردازد.

۱. زهد

۱.جایگاه

۱. اهمیت
۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا اتَّخَذَ اللَّهُ نَبِياً إِلَّا زَاهِداً [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۵۱] .
۲) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ الزُّهْدِ إِخْفَاءُ الزُّهْدِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۸] .
۳) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزهد شيمة المتقين و سجية الأوابين [غررالحکم ، ص۲۷۵] .
۴) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزهد متجر رابح [غررالحکم ، ص۲۷۶] .
۵) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزُّهْدُ ثَرْوَةٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴] .
۶) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جُعِلَ الْخَيرُ كُلُّهُ فِي بَيتٍ وَ جُعِلَ مِفْتَاحُهُ الزُّهْدَ فِي الدُّنْيا [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۸] .
۷) قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ عَلَامَةَ الرَّاغِبِ فِي ثَوَابِ الآخِرَةِ زُهْدُهُ فِي عَاجِلِ زَهْرَةِ الدُّنْيا [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۹] .
۸) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا ابن مسعود النار لمن رکب محرما و الجنة لمن ترک الحلال فعلیک بالزهد فإن ذلک مما یباهی الله به الملائکة و به یقبل الله علیک بوجهه و یصلی علیک الجبار [مکارم الأخلاق ، ص۴۴۸] .

۹) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا علی إن الله تعالی زینک بزینة لم یزین العباد بزینة هی أحب إلیه منها زهدک فیها و بغضها إلیک و حبب إلیک الفقراء فرضیت بهم أتباعا و رضوا بک إماما [کشف الیقین ، ص۸۵] .
۱۰) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الزهد أصل الدین [غررالحکم ، ص۲۷۵] .
۱۱) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الزهد ثمرة الدین [غررالحکم ، ص۲۷۵] .
۱۲) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الزهد أساس الیقین [الدین] [غررالحکم ، ص۲۷۵] .
۱۳) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : علیک بالزهد فإنه عون الدین [غررالحکم ، ص۲۷۵] .
۱۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ مِنْ أَعْوَنِ الْأَخْلَاقِ عَلَى الدِّینِ الزُّهْدَ فِی الدُّنْیا [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۸] .
۱۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فعلیک بالزهد فإن ذلک مما یباهی الله به الملائکة [مکارم الأخلاق ، ص۴۴۸] .
۱۶) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَرَامٌ عَلَى قُلُوبِکمْ أَنْ تَعْرِفَ حَلَاوَةَ الْإِیمَانِ حَتَّى تَزْهَدَ فِی الدُّنْیا [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۸] .
۲. فلسفه و حقیقت زهد

داشتن با زهد منافات ندارد ، حضرت سلیمان داشت ولی زاهد بود.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَصْلُ الزُّهْدِ حُسْنُ الرَّغْبَةِ فِیمَا عِنْدَ اللَّهِ [غررالحکم ، ص۲۷۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا لُبْسَ الْخَشِنِ وَ أَکلَ الْجَشِبِ وَ لَکنَّ الزُّهْدَ فِی الدُّنْیا قَصْرُ الْأَمَلِ [مشکاة الأنوار ، ص۱۱۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَیسَ الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا بِإِضَاعَةِ الْمَالِ وَ لَا بِتَحْرِیمِ الْحَلَالِ بَلِ الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا أَنْ لَا تَکونَ بِمَا فِی یدِک أَوْثَقَ مِنْک بِمَا فِی یدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [معانی الأخبار ، ص۲۵۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الزهد کله فی کلمتین من القرآن قال الله تعالی "لِکیلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَکمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاکمْ" (حدید/۲۳) فمن لم یأس علی الماضی و لم یفرح بالآتی فهو الزاهد [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۷۰] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلْ ثَنَائِی عَلَیک ، وَ مَدْحِی إِیاک ، وَ حَمْدِی لَک فِی کلِّ حَالَاتِی حَتَّى لَا أَفْرَحَ بِمَا آتَیتَنِی مِنَ الدُّنْیا ، وَ لَا أَحْزَنَ عَلَى مَا مَنَعْتَنِی فِیهَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّمَا النَّاسُ ثَلَاثَةٌ زَاهِدٌ وَ رَاغِبٌ وَ صَابِرٌ فَأَمَّا الزَّاهِدُ فَلَا یفْرَحُ بِشَیءٍ مِنَ الدُّنْیا أَتَاهُ وَ لَا یحْزَنُ عَلَى شَیءٍ مِنْهَا فَاتَهُ وَ أَمَّا الصَّابِرُ فَیتَمَنَّاهَا بِقَلْبِهِ فَإِنْ أَدْرَک مِنْهَا شَیئاً صَرَفَ عَنْهَا نَفْسَهُ لِمَا یعْلَمُ مِنْ سُوءِ عَاقِبَتِهَا وَ أَمَّا الرَّاغِبُ فَلَا یبَالِی مِنْ (حِلٍّ أَصَابَهَا أَمْ) مِنْ حَرَامٍ [أمالی صدوق ، ص۳۴۳] .
قِیلَ لِلْحَسَنِ بْنِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) : "ما الزهد؟" قال : "الرغبة فی التقوى و الزهادة فی الدنیا" [تحف‌العقول ، ص۲۲۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الزُّهْدُ مِفْتَاحُ بَابِ الْآخِرَةِ وَ الْبَرَاءَةُ مِنَ النَّارِ وَ هُوَ تَرْکک کلَّ شَیءٍ یشْغَلُک عَنِ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ غَیرِ تَأَسُّفٍ عَلَى فَوْتِهَا وَ لَا إِعْجَابٍ فِی تَرْکهَا وَ لَا انْتِظَارِ فَرَجٍ مِنْهَا وَ لَا طَلَبِ مَحْمَدَةٍ عَلَیهَا وَ لَا عِوَضٍ لَهَا بَلْ تَرَى فَوْتَهَا رَاحَةً وَ کوْنَهَا آفَةً وَ تَکونُ أَبَداً هَارِباً مِنَ الْآفَةِ مُعْتَصِماً بِالرَّاحَةِ [مصباح الشریعة ، ص۱۳۷] .
زهد اسلامی؛ یعنی ترک تجمل برای رسیدن به درد جامعه ، رهبانیت؛ یعنی ترک جامعه برای رسیدن به خود. زاهد به معنای فقیر نیست ، زاهد یعنی؛ اسیر ماده نیست.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ الزَّهَادَةُ قِصَرُ الْأَمَلِ وَ الشُّکرُ عِنْدَ النِّعَمِ وَ التَّوَرُّعُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۱] .
آرزوی دراز انسان را از آنچه بر او و جامعه‌اش می گذرد دور نگه می‌دارد.
در خطبه ۲۰۹ می‌خوانیم که حضرت علی (ع) به عیادت علا ابن زیاد رفت. ابتدا به خانه وسیع او ایراد گرفتند و سپس فرمودند

: اگر در این منزل از مردم مهمانی کنی ، به فامیل رسیدگی کنی و حقوق آن را ادا کنیفَإِذاً أَنْتَ قَدْ بَلَغْتَ بِهَا الْآخِرَةَ.
سپس علا به امام گفت که برادرم عاصم ، دنیا را رها کرده و لباس خشن می پوشد و به اصطلاح زاهد شده. امام او را احضار وتوبیخ شدید نمود که شیطان بر تو سوار شده ، چرا به زن و فرزندت رحم نمی‌کنی؟أَحَلَّ لَکَ الطَّیبَاتِ وَ هُوَ یکرَهُ أَنْ تَأْخُذَهَا أَنْتَ أَهْوَنُ عَلَی اللَّهِ مِنْ ذَلِکَ. قَالَ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ هَذَا أَنْتَ فِی خُشُونَةِ مَلْبَسِکَ وَ جُشُوبَةِ مَأْکَلِکَ. قَالَ : وَیحَکَ إِنِّی لَسْتُ کَأَنْتَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی فَرَضَ عَلَی أَئِمَّةِ الْعَدْلِ أَنْ یقَدِّرُوا أَنْفُسَهُمْ بِضَعَفَةِ النَّاسِ کیلَا یتَبَیغَ بِالْفَقِیرِ فَقْرُهُ.
قَالَ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) : الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا قَصْرُ الْأَمَلِ وَ شُکرُ کلِّ نِعْمَةٍ وَ الْوَرَعُ عَنْ کلِّ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۵ ، ص۷۱] .
۳. عوامل تقویت زهد
۱) ایمان : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ تَعَالَی یا مُوسَی إِنَّ عِبَادِی الصَّالِحِینَ زَهِدُوا فِی الدُّنْیا بِقَدْرِ عِلْمِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۷] .
ایمان انسانی را که می‌گفت : أَ إِنَّ لَنا لَأَجْراً [شعراء/۴۱] می‌برد به جائی که به فرعون می‌گوید : فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .
وَ الَّذِینَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .
۲) شناخت حقیقت دنیا ، که به قول قرآن :
مَتاعٌ قَلِیلٌ [آل عمران/۱۹۴] .
عَرَضَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [نساء/۹۴] .
زَهْرَةَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [طه/۱۳۱] .
مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا إِلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ [آل عمران/۱۸۵] .
۳) توجه به تاریخ دنیا طلبان :
إِرَمَ ذاتِ الْعِمادِ الَّتِی لَمْ یخْلَقْ مِثْلُها فِی الْبِلادِ [فجر/۸-۷] .
أَ لَیسَ لِی مُلْکُ مِصْرَ وَ هذِهِ الأَنْهارُ تَجْرِی مِنْ تَحْتِی [زخرف/۵۱] .
۴) توجه به آثار سوء دنیا طلبی :
وَیلٌ لِکلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ الَّذِی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ [همزه/۲-۱] .
فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ [بقره/۱۶] .
یشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً [بقره/۱۷۴] .
۵) توجه به ارزش انسان که نباید مبدا آن دنیا وحیوان و فرش و طلا باشد.
إِنَّ الْخاسِرِینَ الَّذِینَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ [زمر/۱۵] .
۶) هدف زهد : ترک دنیا برای قیامت است نه تن پروری
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : سُئِلَ الصَّادِقُ (ع) عَنِ الزَّاهِدِ فِی الدُّنْیا قَالَ الَّذِی یتْرُک حَلَالَهَا مَخَافَةَ حِسَابِهِ وَ یتْرُک حَرَامَهَا مَخَافَةَ عَذَابِهِ [أمالی صدوق ، ص۳۵۸] .
۷) راه رسیدن به زهد :
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَکثِرْ ذِکرَ الْمَوْتِ فَإِنَّهُ لَمْ یکثِرْ إِنْسَانٌ ذِکرَ الْمَوْتِ إِلَّا زَهِدَ فِی الدُّنْیا [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التزهد [النزهد] يوى إلى الزهد [غررالحكم ، ص۲۷۶] .

نبود دنیا را در کنار بودهای معنوی قرار ده ، به نبود دنیا دلگرم می‌شوی. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا طلبت شيئا من الدنيا فزوى عنک فاذکر ما خصک الله به من دينک و صرفه عن غيرک فإن ذلک أحرى أن تستحق نفسک بما فاتک [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص۸۱] .

۸. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی مُنَاجَاةِ مُوسَی (ع) يا مُوسَی إِنَّ الدُّنْيا دَارُ عُقُوبَةٍ عَاقَبْتُ فِيهَا آدَمَ عِنْدَ خَطِيئَتِهِ وَ جَعَلْتُهَا مَلْعُونَةً مَلْعُونٌ مَا فِيهَا إِلَّا مَا كانَ فِيهَا لِی يا مُوسَی إِنَّ عِبَادِی الصَّالِحِينَ زَهِدُوا فِی الدُّنْيا بِقَدْرِ عِلْمِهِمْ وَ سَائِرَ الْخَلْقِ رَغِبُوا فِيهَا بِقَدْرِ جَهْلِهِمْ وَ مَا مِنْ أَحَدٍ عَظَّمَهَا فَقَرَّتْ عَيْنَاهُ فِيهَا وَ لَمْ يحَقِّرْهَا أَحَدٌ إِلَّا انْتَفَعَ بِهَ [كافی ، ج۲ ، ص۳۱۷] .

۹) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من صور الموت بين عينيه هان أمر الدنيا عليه [غررالحکم ، ص۱۴۶] .

۱۰) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أکثر ذکر الآخرة و ما فيها من النعيم و العذاب الأليم فإن ذلک يزهدک فی الدنيا و يصغرها عندک و قد نبأک الله عنها و نعت لک نفسها [تحف‌العقول ، ص۷۶] .

۱۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کيف يزهد فی الدنيا من لا يعرف قدر الآخرة [غررالحکم ، ص۱۴۶] .

۱۲) قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : إِنَّ الْعُقَلَاءَ زَهِدُوا فِی الدُّنْيا وَ رَغِبُوا فِی الآخِرَةِ لِأَنَّهُمْ عَلِمُوا أَنَّ الدُّنْيا طَالِبَةٌ مَطْلُوبَةٌ وَ الآخِرَةَ طَالِبَةٌ وَ مَطْلُوبَةٌ فَمَنْ طَلَبَ الْآخِرَةَ طَلَبَتْهُ الدُّنْيا حَتَّی يسْتَوْفِی مِنْهَا رِزْقَهُ وَ مَنْ طَلَبَ الدُّنْيا طَلَبَتْهُ الْآخِرَةُ فَيأْتِيهِ الْمَوْتُ فَيفْسِدُ عَلَيهِ دُنْياهُ وَ آخِرَتَهُ [كافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

۱۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ فِی لَيلَةِ الْإِسْرَاءِ يا أَحْمَدُ إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَكونَ أَوْرَعَ النَّاسِ فَازْهَدْ فِی الدُّنْيا وَ ارْغَبْ فِی الآخِرَةِ فَقَالَ إِلَهِی وَ كيفَ أَزْهَدُ فِی الدُّنْيا (وَ أَرْغَبُ فِی الآخِرَةِ) فَقَالَ خُذْ مِنَ الدُّنْيا خِفّاً مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ وَ اللِّبَاسِ وَ لَا تَدَّخِرْ شَيئاً لِغَدٍ وَ دُمْ عَلَی ذِكرِی [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۹۹] .

۴. موانع زهد

۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کيف يزهد فی الدنيا من لا يعرف قدر الآخرة [غررالحکم ، ص۱۴۶] .

۲) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کيف يصل إلی حقيقة الزهد من لم تمت شهوته [غررالحکم ، ص۲۷۶] .

۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کيف يعمل للآخرة من لا ينقطع من الدنيا رغبته و لا تنقضی فيها شهوته [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۸۴] .

۵.ثمرات و پیامدهای زهد

بهره‌گیری‌های مادّی تنها تأمین‌کننده خوشی و سعادت نیست.

سرنوشت سعادت فرد از سعادت جامعه جدا نیست.

بین روح و بدن ارتباط تنگاتنگ است و غرق شدن جسم در مادیات راه را برای پیشرفت روح می گیرد. ـ روح هم مثل بدن نیاز به تغذیه و تقویت دارد. روح هم مثل بدن لذّت‌هایی دارد.

چون دل را از دنیا آزاد کرده ، فراغت برای معارف دارد :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالزهد تثمر الحکمة [غررالحکم ، ص۲۷۶] .

چون از دنیا گذشته سخاوت و انفاق برای او آسان است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رأس السخاء الزهد فی الدنيا [غررالحکم ، ص۲۷۵] .

چون دل نبسته ، کمبودها در وی بی اثر است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من زهد هانت عليه المحن [غررالحكم ، ص۲۷۷] .
چون علاقه مفرط به دنیا ندارد ، حرص نمی‌ورزد :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الزهد فی الدنیا راحۀ القلب و البدن [تحف‌العقول ، ص۳۵۸] .
چون عاشق دنیا نیست ، از درآمدهای حرام دوری می کند :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من زهد فی الدنیا حصن دینه [غررالحکم ، ص۲۷۷] .
چون چشمی به مال مردم ندارد ، محبوب است :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَزْهَدْ فِيمَا فِي أَيدِي النَّاسِ يحِبَّك النَّاسُ [أمالی طوسی ، ص۲۰۱] .
زاهد قانع و از خدا راضی است :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من زهد فی الدنیا أعتق نفسه و أَرْضَى رَبَّهُ [غررالحکم ، ص۲۷۷] .
زاهد آزاد است :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ زَهِدَ فِي الدُّنْيا أَعْتَقَ نَفْسَهُ وَ أَرْضَى رَبَّهُ [غررالحکم ، ص۲۷۷] .
چون از دنیا کنار است ، عیوب را بهتر می‌فهمد :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ازْهَدْ فِي الدُّنْيا يبَصِّرْك اللَّهُ عُيوبَهَا [غررالحکم ، ص۲۷۶] .
زاهد فوق دنیا است :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزاهد فی الدینار و الدرهم أعز من الدینار و الدرهم [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۰۱] .
لِكيلا تَأْسَوْا عَلى ما فاتَكمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاكمْ [حدید/۲۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّكمْ إِنْ زَهِدْتُمْ خَلَصْتُمْ مِنْ شَقَاءِ الدُّنْيا وَ فُزْتُمْ بِدَارِ الْبَقَاءِ [غررالحکم ، ص۲۷۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! مَا زَهِدَ عَبْدٌ فِي الدُّنْيا إِلَّا أَثْبَتَ اللَّهُ الْحِكمَةَ فِي قَلْبِهِ وَ أَنْطَقَ بِهَا لِسَانَهُ وَ بَصَّرَهُ عُيوبَ الدُّنْيا وَ دَاءَهَا وَ دَوَاءَهَا وَ أَخْرَجَهُ مِنْهَا سَالِماً إِلَى دَارِ السَّلَامِ [أمالی طوسی ، ص۵۳۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من یرغب فی الدنیا فطال فیها أمله أعمی الله قلبه علی قدر رغبته فیها و من زهد فیها فقصر فیها أمله أعطاه الله علما بغیر تعلم و هدی بغیر هدایۀ و أذهب عنه العمی و جعله بصیرا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۶۵] .
خرج رسول الله (ص) ذات یوم فقال : " هل منكم من یرید ان یوتیه الله علما بغیر تعلم و هدیا بغیر هدایۀ؟! هل منكم من یرید ان یذهب عنه العمی و یجعله بصیراً
الا انه من زهد فی الدنیا و قصر امله فیها اعطاه الله علما بغیر تعلم و هدیا بغیر هدایۀ" [منثور ، ج۱ ، ص۶۷]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! إِذَا رَأَيتَ أَخَاك قَدْ زَهِدَ فِي الدُّنْيا فَاسْتَمِعْ مِنْهُ فَإِنَّهُ يلْقِي [إِلَيك] الْحِكمَةَ [أمالی طوسی ، ص۵۳۱] .

در دعای ندبه می خوانیم : اللهم لك الحمد علی ما جری به قضاو فی أولیائك الذین استخلصتهم لنفسك و دینك إذا اخترت لهم جزیل ما عندك من النعیم المقیم الذی لا زوال له و لا اضمحلال بعد أن شرطت علیهم الزهد فی درجات هذه الدنیا الدنیۀ و زخرفها و زبرجها فشرطوا لك ذلك و علمت منهم الوفاء به فقبلتهم و قربتهم و قدمت [و قدرت] لهم الذكر العلی و الثناء الجلی و أهبطت علیهم ملائكتك و أكرمتهم [كرمتهم] بوحیك و رفدتهم بعلمك [إقبال الأعمال ، ص۲۹۵] .
روی أن النبی (ص) قرأ "أَ فَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ" (زمر/۲۲) فقال إن النور إذا وقع فی القلب انفسح

لـه و انشـرح فقـالوا : يـا رسـول الله! فهـل لـذلك علامـة يعرف بهـا؟ قـال : "التجـافى عن دار الغرور و الإنابـة إلى دار الخلـود و الاستعداد للموت قبل نزول الموت" [مشكاة الأنوار ، ص۲۶۸] .

عن حنظله بن كـالب الاسـيدى و كـان من كتـاب النبى (ص) قـال : " كنا عنـد النبى فـذكرنا الجنـة و النار حتى كانا راى عين ، فقمت الى اهلى و ولـدى فضـحكت و لعبت فـذكرت الـذى كنـا فيه ، فخرجت فلقيت ابـابكر فقلت نـافقت يا ابابكر ، قال : و ما ذلك؟ قلت : نكون عنـد النبى (ص) يذكرنا الجنة و النار كانا راى عين فاذا خرجنا من عنده عافسـنا الارواح و الازواج و الاولاد و الضـيعات فنسـينا. فقال ابوبكر : انا لنفعل ذلك فاتيت النبى (ص) فـذكرت له ذلك فقال : يا حنظلـة! لو كنتم عند اهليكم كما تكونون عندى لصافحتكم الملائكة على فرشكم و فى الطريق يا حنظله ساعة و ساعة" [كنز ، ۱۶۹۶]

قـال الحواريون لعيسـى (ع) : "مـا لـك تمشـى على المـاء و نحن لاـ نقـدر على ذلك؟ فقال لهم : و ما منزلـة الـدينار و الـدرهم عندكم؟ قالوا : حسن. قال : لكنهما عندى و المدر سواء". [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزهـد ثروة و الورع جنة و أفضل الزهد إخفاء الزهد الزهد يخلق الأبدان و يجدد الآمال و يقرب المنية و يباعد الأمنية من ظفر به نصب و من فاته تعب [مشكاة الأنوار ، ص۱۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العلم يرشدك إلى ما أمرك الله به و الزهد يسهل لك الطريق إليه [غررالحكم ، ص۶۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ازْهَدْ فِى الدُّنْيا يبَصِّرْك اللَّهُ عَوْرَاتِهَا وَ لَا تَغْفُلْ فَلَسْتَ بِمَغْفُولٍ عَنْك [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۹۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ازهد فى الدنيا تنزل عليك الرحمة [غررالحكم ، ص۲۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّكمْ إِنْ زَهِدْتُمْ خَلَصْتُمْ مِنْ شَقَاءِ الدُّنْيا وَ فُزْتُمْ بِدَارِ الْبَقَاءِ [غررالحكم ، ص۲۷۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا أَرَادُوا الزُّهْدَ فِى الدُّنْيا لِتَفْرُغَ قُلُوبُهُمْ لِلآخِرَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ زَهِدَ فِى الدُّنْيا أَعْتَقَ نَفْسَهُ وَ أَرْضَى رَبَّهُ [غررالحكم ، ص۲۷۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أفلح الزاهد فى الدنيا حظى بعز العاجلة و بثواب الآخرة [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج۶ ، ص۲۳۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَرَامٌ عَلَى قُلُوبِكمْ أَنْ تَعْرِفَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ حَتَّى تَزْهَدَ فِى الدُّنْيا [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ زَهِدَ فِى الدُّنْيا هَانَتْ عَلَيهِ الْمُصِيبَاتُ [كافى ، ج۲ ، ص۵۰] .

قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : من زهد فى الدنيا هانت عليه مصائبها [تحف‌العقول ، ص۲۸۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ زَهِدَ فِى الدُّنْيا اسْتَهَانَ بِالْمُصِيبَاتِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزُّهْدُ فِى الدُّنْيا الرَّاحَةُ الْعُظْمَى [غررالحكم ، ص۲۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السَّلَامَةُ فِى التَّفَرُّدِ الرَّاحَةُ فِى التَّزَهُّدِ [مستدرك الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۹۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لن يفتقر من زهد [غررالحكم ، ص۲۷۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الرغبـة فى الدنيا تكثر الهم و الحزن و الزهد فى الدنيا يريح القلب و البدن [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۷۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن الله خلق خلقا ضـيق عليهم الـدنيا نظرا لهم فزهدهم فيها و فى حطامها فرغبوا فى دار السـلام [مشكاة الأنوار ، ص۱۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَحْيِ قَلْبَك بِالْمَوْعِظَةِ وَ أَمِتْهُ بِالزَّهَادَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من رغب فيها أتعبته و أشقته [غررالحكم ، ص۱۲۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من زهد فى الدنيا لم تفته [غررالحكم ، ص۲۷۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من كانت الدنيا همه كثر فى القيامهْ غمه [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۲۰ ، ص ۳۱۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّكمْ إِنْ زَهِدْتُمْ خَلَصْتُمْ مِنْ شَقَاءِ الدُّنْيا وَ فُزْتُمْ بِدَارِ الْبَقَاءِ [غررالحكم ، ص۲۷۶] .

۶. آثار ترک زهد

۱) حسادت :

چون می‌دود و به هر چه می‌خواهد نمی‌رسد ، واکنش نشان می‌دهد ، از داشتن دیگران ناراحت است ، حسادت غیر از غبطه است.

حسادت نگذاشت واقعیات را بگویند و حقانیت رسول اکرم (ص) را کتمان کردندإِنَّ الَّذِينَ يكتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبيناتِ وَ الْهُدی مِنْ بَعْدِ ما بَينّاهُ لِلنّاسِ فِی الْكتابِ أُولئِک يلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ يلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره/۱۵۹] .

حسادت نگذاشت متحد شوند ، ما پیامبران را برای رفع اختلافات ناشی از جهل و تحیر فرستادیم ، لکن اختلافات ناشی از حسد نگذاشت متحد شوند.

وَ ما تَفَرَّقُوا إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَينَهُمْ [شوری/۱۴] .

حسادت مایه تلاش برای کفر و ارتجاع استوَدَّ كثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يرُدُّونَكمْ مِنْ بَعْدِ إِيمانِكمْ كفّاراً حَسَداً [بقره/۱۰۹] .

حسادت مایه برادر کشی است : إِذْ قالُوا لَيوسُفُ وَ أَخُوهُ أَحَبُّ إِلی أَبِينا مِنّا وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ [یوسف/۸] .

۲) ذلت و تملق :

حرص و طمع او را ذلیل می کند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الطَّمَعُ رِقٌّ مُوبَّدٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۸۰] .

۳) دین فروشی و شخصیت فروشی :

برای یک لقمه نان همچون لنگ هر ساعتی دور پای شخصی است. عمر سعد اگر دل از ملک ری می کند قاتل امام حسین (ع) نمی‌شد.

افرادی که با پول خریداری می‌شوند ، زهد ندارند ، مخالفان را ه حق همیشه مهره‌ها را با پول می‌خریدند.

۴) بد عاقبت مردن :

کسی که به دنیا دل بسته ، وقتی هنگام مرگ می‌خواهد از دلبند خود جدا شود ناراحت است و با بغض خدا و دریائی از حسرت از دنیا می‌رود. (مثال چسب که به مو می‌چسبد)

۵) قدرت شناخت را از دست می‌دهد :

اصولاـ هر نوع علاقه سبب می‌شود که انسان واقعیت‌ها را آن چنان که هست ، نبیند. (علامه حلی در چاه را بست و بعد فکر کرد) .

۶) جامعه بدون زهد تجمل پرست بار می‌آید و بودجه مملکت صرف اشیاء بی فایده و دکوری و مصرفی می‌شود. ملتی که زهد را یک اصل می‌داند ، هرگز در محاصره اقتصادی قرار نمی گیرد. او کم می‌خورد ، ساده می‌خورد ، روزه می گیرد ، اما زیر بار ظلم نمی‌رود. پیروان مکتب مارکس که زهد را کج معنا می کنند ، و آن را یک اصل تحذیری می‌دانند ، در مقام مدح رهبران خود زندگی ساده آنان را به رخ می کشند.

۷) نداشتن زهد و تجمل پرستی گروهی سبب می‌شود که محرومان جامعه با احساس تفاوت ها بسوزند و گرفتار عقده‌ها شوند

و میان خود و دیگران احساس بیگانگی کنند.

۸) رفتن زهد مساوی است با آمدن حرص که منشاء رشوه ، ربا ، کم فروشی ، دروغ ، تقلب ، و... بشود.

۲. سیمای زهد

۱. زاهد حقیقی

۱) قـال علی (ع) : لو ان رجلاـ اخـذ جمیع مـا فی الاـرض و اراد به وجه الله فهو زاهـد و لو انه ترک الجمیع و لم یرد به وجه الله فلیس بزاهد [محجة البیضاء ، ج۶ ، ص ۹۰]

۲) قَالَ الْکاظِمُ (ع) : سُئِلَ الصَّادِقُ (ع) عَنِ الزَّاهِدِ فِی الدُّنْیا قَالَ : الَّذِی یتْرُک حَلَالَهَا مَخَافَةَ حِسَابِهِ وَ یتْرُک حَرَامَهَا مَخَافَةَ عَذَابِهِ [أمالی صدوق ، ص۳۵۸] .

۳) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَـینِ (ع) : إن علامة الزاهدین فی الدنیا الراغبین فی الآخرة ترکهم کل خلیط و خلیل و رفضـهم کل صاحب لا یرید ما یریدون ألا و إن العامل لثواب الآخرة هو الزاهد فی عاجل زهرة الدنیا [تحف‌العقول ، ص۲۷۲] .

۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الزاهد فی الدنیا من لم یغلب الحرام صبره و لم یشغل الحلال شکره [تحف‌العقول ، ص ۲۰۰] .

۵) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الزاهد فی الدنیا کلما ازدادت له تحلیا ازداد عنها تولیا [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۲۹۸] .

۶) قَالَ الرِّضَا (ع) فی صفة الزاهد : متبلغ بدون قوته مستعد لیوم موته متبرم بحیاته [العدد القویة ، ص۲۹۸] .

۷) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الزَّاهِـدُونَ فِی الدُّنْیا قَوْمٌ وُعِظُوا فَاتَّعَظُوا وَ أَیقَنُوا فَحَذِرُوا وَ عَلِمُوا فَعَمِلُوا إِنْ أَصَابَهُمْ یسْـرٌ شَـکرُوا وَ إِنْ أَصَابَهُمْ عُسْرٌ صَبَرُوا [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۲۱۳] .

۸) قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قُلْتُ یا جَبْرَئِیلُ فَمَا تَفْسِـیرُ الزُّهْـدِ؟ قَالَ : یحِبُّ مَنْ یحِبُّ خَالِقَهُ وَ یبْغِضُ مَنْ یبْغِضُ خَالِقَهُ وَ یتَحَرَّجُ مِنْ حَلَـالِ الـدُّنْیا وَ لَـا یلْتَفِتُ إِلَی حَرَامِهَـا فَإِنَّ حَلَالَهَا حِسَابٌ وَ حَرَامَهَا عِقَابٌ وَ یرْحَمُ جَمِیعَ الْمُسْـلِمِینَ کمَا یرْحَمُ نَفْسَهُ وَ یتَحَرَّجُ مِنَ الْکلَامِ کمَا یتَحَرَّجُ مِنَ الْمَیتَةِ الَّتِی قَدِ اشْـتَدَّ نَتْنُهَا وَ یتَحَرَّجُ عَنْ حُطَامِ الدُّنْیا وَ زِینَتِهَا کمَا یتَجَنَّبُ النَّارَ أَنْ یغْشَاهَا وَ أَنْ یقَصِّرَ أَمَلَهُ وَ کانَ بَینَ عَینَیهِ أَجَلُهُ [معانی الأخبار ، ص ۲۶۰] .

۹) قَـالَ الصَّادِقُ (ع) : الزَّاهِـدُ الَّذِی یخْتَـارُ الْآخِرَةَ عَلَی الـدُّنْیا وَ الـذُّلَّ عَلَی الْعِزِّ وَ الْجَهْـدَ عَلَی الرَّاحَـةِ وَ الْجُوعَ عَلَی الشِّبَعِ وَ عَافِیةَ الْآجِلِ عَلَی مِحْنَةِ الْعَاجِلِ وَ الذِّکرَ عَلَی الْغَفْلَةِ وَ تَکونُ نَفْسُهُ فِی الدُّنْیا وَ قَلْبُهُ فِی الْآخِرَةِ [مصباح الشریعة ، ص۱۳۷] .

۱۰) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا یکون زاهدا حتی یکون متواضعا [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۸] .

۱۱) قَـالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کـانُوا قَوْماً مِنْ أَهْـلِ الـدُّنْیا وَ لَیسُوا مِنْ أَهْلِهَـا فَکانُوا فِیهَا کمَنْ لَیسَ مِنْهَا عَمِلُوا فِیهَا بِمَا یبْصِـرُونَ وَ بَـادَرُوا فِیهَا مَا یحْـذَرُونَ تَقَلَّبُ أَبْـدَانِهِمْ بَینَ ظَهْرَانَی أَهْلِ الآخِرَةِ وَ یرَوْنَ أَهْلَ الـدُّنْیا یعَظِّمُونَ مَوْتَ أَجْسَادِهِمْ وَ هُمْ أَشَـدُّ إِعْظَاماً لِمَوْتِ قُلُوبِ أَحْیائِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۳۰] .

۱۲) زهـد او وسـیله رشـد است نه دکـان داری. بعضـی علاـقه شدیـد به دنیـا دارنـد ، ولیحِبُّونَ أَنْ یحْمَـدُوا بِمـا لَمْ یفْعَلُوا [آل عمران/۱۸۸] .

و لذا سادگی را وسیله محبوبیت قرار داده‌اند.

۱۳) ریشه زهد زاهد ناشی از ایمان به آیات : مَتاعُ الدُّنْیا قَلِیلٌ [نساء/۷۷] .

وَ الْآخِرَةُ خَیرٌ وَ أَبْقی [اعلی/۱۷] . می‌باشد ، بنابراین زهد اسلامی براساس یک جهان بینی عمیق اسلامی است.

۱۴) زهد او برای رضای خداست ، او با کم زندگی می کند و از خدا راضی است تا خدا هم به اعمال کم او راضی باشد ، زیرا

در فرهنگ اسلامی باور کرده است سخن امام صادق (ع) را کهمَنْ رَضِىَ مِنَ اللّهِ بِالْقَلِيلِ مِنَ الرِّزْقِ قَبِلَ اللّهُ مِنْهُ الْيسيرَ مِنَ الْعَمَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۸] .

۱۵) زاهد کسی است که قلبا دنیا را نخواهد ، وگرنه بعضی که می‌دوند و نمی‌رسند و مجبورند ساده زندگی کنند اینها زاهد نیستند.

۱۶) زاهد واقعی کسی است که اگر روزی وظیفه شرعی او کنار گذاردن سادگی شد به راحتی در رفاه زندگی می کند و اگر روزی وظیفه او ایجاب کرد تمام وسایل رفاه را برای خدا می‌دهد و سادگی یک عادت خشک برای او نشده باشد.

۱۷) زاهد واقعی سادگی را برای نجات از عذاب خدا و بازرسی روز قیامت انتخاب کرده (فرق است میان کسی که پول ندارد سوغات بخرد ، با کسی که سخاوت خرید سوغات ندارد یا حال آوردن آن را ندارد.

یا به خاطر اینکه درگمرک معطل نشود و زودتر عبور کند و به جوار اولیای خدا برسد بار بر نمی‌دارد.

۱۸) زاهد واقعی کسی است که تاسف برنداشتن نخورد.

۱۹) زهد او را به عجب نکشاند.

۲۰) منتظر رفاه در آینده نباشد.

۲۱) زاهد کسی است که نه بر از دست رفته‌ها تاسف خورد و نه نسبت به داده شده‌ها شاد شود.

همان گونه که قرآن می‌فرماید : لِكيلا تَأْسَوْا عَلى ما فاتَكمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاكمْ [حدید/۲۳] .

به قدری رشد کرده باشد و آگاهانه انتخاب کرده باشد که این مسائل او راتغییر ندهد.

۲۲) بعضی در مال زاهد هستند ، ولی نسبت به مدح و انتقاد حساسیت دارند. زاهد واقعی کسی است که زهد در جاه و مقام هم داشته باشد. اگر کاندیدا نشد قهر نکند. زاهد دنیا را رها می کند تا آزاد شود ، ولی گاه خودش اسیر مقام می‌شود.

گاهی می گویند دنیا ارزش ندارد ، یعنی آن را دور بیاندازید تا من بردارم. در این رابطه در قرآن داریم : زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ [فاطر/۸] .

۲۳) نشانه زاهد واقعی ایثار مال است نه بدبینی به مال وتنبلی.

۲۴) زاهد کسی است که دلی دارد که از مهر دنیا و مقام خالی شده و از مهر خدا پر گشته است :

وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .

و گرنه اگر دنیا را رها کرد و مزه معنویت را نچشید که خسارت است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا أَرَادُوا الزُّهْدَ فِى الدُّنْيا لِتَفْرُغَ قُلُوبُهُمْ لِلآخِرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

۲. زاهد نما

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا طلب الزاهد الناس فاهرب منه [غررالحکم ، ص۲۷۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تكن ممن يرجو الآخرة بغير عمل و يور التوبة لطول الأمل و يقول فى الدنيا قول الزاهدين و يعمل فيها عمل الراغبين [أمالی مفيد ، ص۳۲۹] .

سفیان ثوری محضر امام صادق (ع) رسید. لباس سفید امام را دید و گفت : این لباس برای شماخوب نیست لباس ساده‌تری بپوشید. امام صادق (ع) فرمود : "پیامبر (ص) که لباس بسیار ساده می‌پوشید در زمانی بودکه مردم در بدبختی بودند. اما اگر وضع مردم خوب شد ابرار و مومنان سزاوارترند که از مال حلال بهره‌مند شوند.

ثانیا : ای سفیان هیچ حقی را از حقوق الهی رها نکرده‌ام. سپس امام صادق (ع) داستانی را برای ثوری نقل کرد ، که گروهی

زاهد نما مردم را به ترک دنیاو ایثار دعوت می‌کردند. همین که با آنان برخورد کردم گفتم : دلیل شماچیست؟ زاهد نماها گفتند : قرآنوَ یوثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [(حشر/۹) کافی ، ج۵ ، ص۶۷] .
ونیز آیه : وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتِیماً وَ أَسِیراً [(دهر/۸)]
یک نفر از جلسه خواست جواب دهد که هدف شما از این زهد نمایی این است که مردم از مال خود بگذرند و شما آن را تصاحب کنید ، ولی امام (ع) وی را ساکت و خودش به بحث پرداخت وگفت : قرآن و سخنان پیامبر (ص) دارای ناسخ و منسوخ است ، هر کلامی در موردی است که در غیر آن مورد معنا نمی‌دهد (آری اگر چشم را از محل خود خارج کنی دیگر نمی‌بیند) و تمام افرادی که گمراه می‌شوند به خاطر بی اطلاعی آنان نسبت به محکم و متشابه و ناسخ و منسوخ است.
سپس امام صادق (ع) فرمود : مگر خبر نداری که یکی از اصحاب تمام اموالش را انفاق کرد و چیزی برای اطفال خود نگذاشته بود. پیامبر (ص) فرمود : اگر به من خبر می‌دادید نمی‌گذاشتم درقبرستان مسلمانان او را دفن کنید. مگر در قرآن نیامده : وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یسْرِفُوا وَ لَمْ یقْتُرُوا وَ کانَ بَینَ ذلِک قَواماً [(فرقان/۶۷)]
مگر در اسلام در جزو کسانی که دعایشان مستجاب نمی‌شود ، نیامده که یکی از آنهارَجُلٌ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا کثِیراً فَأَنْفَقَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ یدْعُومگر در قرآن نیامده : وَ لا تَجْعَلْ یدَک مَغْلُولَةً إِلی عُنُقِک وَ لا تَبْسُطْها کلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً [(اسراء/۲۹)]
سپس امام صادق (ع) به این زاهدنمایان مطالبی از سلمان و ابوذر نقل کرد که سلمان خوراک سال خود را تهیه می کرد ، گفتند : شاید فردا مردی. سلمان گفت : وجود غذا در خانه (در حالی که غذا زیاد و در دسترس همه است) سبب آرامش خاطر است. چرا شما از زمان و مکان و نقش آن غافلید. مگر نمی‌دانید که در ابتدای جنگ یک مسلمان حق فرار نداشت. مگر نمی‌دانید که اگر عدد کفار از ده برابر بیشتر باشد چون روحیه قوی دارند و مسلمانان کم بودند ، باید هر مسلمانی با ده کافر بجنگند ، سپس که روحیه و عدد آنان تغییر کرد هر مسلمانی با ۲ کافر می‌جنگید و حق ترک نداشت. اما اگر بیشتر از ۲ نفر می‌شدند می توانستند. سپس امام صادق (ع) به این زاهد نمایان از وضع یوسف و سلیمان و داود سخن فرمود و در پایان کمی آنان را نصیحت کرد ، که از پیش خود چیزی را نتراشید تنها به قاضی نروید. زهد حد و مرز دارد. شرط و حساب داد. زمان و مکان دارد. "ظرفیتها فرق می‌کند و شما این قدر سطحی نگر نباشید و به خاطر فرا گرفتن یک آیه و حدیث از سایر آیات و روایات و سیره پیامبران غافل نشوید". [محجه‌البیضاء ، ج۷ ، ص ۳۷۰الی۳۷۵ و کافی ، ج۵ ، ص۶۸] .
یادم آمد که در سمیناری به من گفتنداللَّهَ اللَّهَ فِی نَظْمِ أَمْرِکمْ؛ شما هم بروید در صف ، ولی غافل از آن که :
اولا : من میهمان آنان بودم.
ثانیا : ساعتهاآنان نشسته و من ایستاده بودم و با گرد گچ خوردن مجانی درس دادم.
ثالثا : گویندهااللَّهَ اللَّهَ فِی نَظْمِ أَمْرِکمْفرمود : من علمنی حرفا فقدصیرنی عبداً
۳. ازهد الناس
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَزْهَدُ النَّاسِ مَنِ اجْتَنَبَ الْحَرَامَ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یقول الله یا ابن آدم ارض بما آتیتک تکن من أزهد الناس ابن آدم اعمل بما افترضت علیک تکن من أعبد الناس ابن آدم اجتنب مما حرمت علیک تکن من أورع الناس [تحف‌العقول ، ص۲۸۱] .
قَالَ أَبُو ذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ : "قُلْتُ یا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ أَزْهَدُ النَّاسِ؟ قَالَ : مَنْ لَمْ ینْسَ الْمَقَابِرَ وَ الْبِلَی وَ تَرَک مَا یفْنَی لِمَا یبْقَی وَ مَنْ لَمْ یعُدَّ غَداً مِنْ أَیامِهِ وَ عَدَّ نَفْسَهُ فِی الْمَوْتَی" [أمالی طوسی ، ص۵۳۱] .
۴. اهداف زاهد

از جمله اهداف زاهد آرامش دادن و تسکین به فقرا و شریک شدن در غم دیگران است ، نه بی تفاوتی.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَ أَقْنَعُ مِنْ نَفْسِی بِأَنْ یقَالَ هَذَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ وَ لَا أُشَارِکهُمْ فِی مَکارِهِ الدَّهْرِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵] .
هـدف دیگرش اثرمعنوی و اجتماعی و روانی سادگی است. امام علی (ع) در فلسفه لباس کهنه می‌فرماید : علت پوشیدنم قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یخْشَعُ لَهُ الْقَلْبُ وَ تَذِلُّ بِهِ النَّفْسُ وَ یقْتَدِی بِهِ الْمُومِنُونَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۰۳] .
زهد نباید به لباس شهرت و زندگی بکشد.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ الزَّاهِدِینَ فِی الدُّنْیا تَبْکی قُلُوبُهُمْ وَ إِنْ ضَحِکوا وَ یشْتَدُّ حُزْنُهُمْ وَ إِنْ فَرِحُوا وَ یکثُرُ مَقْتُهُمْ أَنْفُسَهُمْ وَ إِنِ اغْتَبَطُوا بِمَا رُزِقُوا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن الزهاد فی الدنیا نور الجلال علیهم و أثر الخدمهٔ بین أعینهم و کیف لا یکونون کذلک و إن الرجل لینقطع إلی بعض ملوک الدنیا فیری علیه أثره فکیف بمن ینقطع إلی الله تعالی لا یری أثره علیه [أعلام الدین ، ص۳۰۴] .
۱) وَ شَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَراهِمَ مَعْدُودَةٍ وَ کانُوا فِیهِ مِنَ الزّاهِدِینَ [یوسف/۲۰] .
۲) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تزهدن فی شیء حتی تعرفه [غررالحکم ، ص۲۷۶] .
۳) قال رجل فی دعائه : اللهم ارنی الـدنیا کما تراها فقال (ص) : لا تقل هکـذا و لکن قل : ارنی الـدنیا کما اریتها الصالحین من عبادک [محجهٔ البیضاء] .
۳. تفاوت زهد اسلامی و رهبانیت مسیحی
۱) آیا اسلام از فقر تعریف کرد؟ خیر.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کادَ الْفَقْرُ أَنْ یکونَ کفْراً [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الفقر سواد الوجه فی الدارین [عوالیاللآلی ، ج۱ ، ص۴۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْفَقْرُ الْمَوْتُ الْأَکبَرُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۶۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) لِابْنِهِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِیةِ : یا بُنَی! إِنِّی أَخَافُ عَلَیک الْفَقْرَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْهُ فَإِنَّ الْفَقْرَ مَنْقَصَةٌ لِلدِّینِ مَدْهَشَةٌ لِلْعَقْلِ دَاعِیةٌ لِلْمَقْتِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۱۹] .
۲) پس مدح از فقر و مذمت دنیا؛ یعنی چه؟
پاسخ : الف : منظور از فقر مورد ستایش سادگی است.
ب : فقر انتخابی است : لِلْفُقَراءِ الَّذِینَ أُحْصِرُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ [بقره/۲۷۳] .
مواردی که طرفداران حق به خاطر حمایت از مکتب از طرف ستمگران در محاصره قرار می‌گیرند ، نظیر ظلمی که به پیروان مکتب اهل بیت می‌شده که فرمودند : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من أحبنا أهل البیت فلیعد للفقر جلبابا [بحارالأنوار ، ج۲۵ ، ص۱۵] .
امروز ایران ، فقر و محاصره اقتصادی را انتخاب کرده و به این فقر افتخار می‌کند. انتقاد از فقر تحمیلی است ، نه فقر انتخابی.
ج : آن فقری که مورد ستایش است ، فقر الی الله است که انسان هیچ گاه خود را مستغنی نداند ، مال خود و خود را زیر نظر و محتاج به او ببیند.
۴. سیمای زاهد و راهب :
سیمای زاهد :
۱) از لذت گرایی دوری می‌کند ، به مسئولیت‌های اجتماعی رو می‌آورد و آن را از آخرت جدا نمی‌داند.

۲) آخرتگرای جامعه‌گرا

۳) حفظ سلامت و نظافت و همسرداری و تولید نسل را وظیفه می شمارد.

۴) دنیا و آخرت را به‌هم پیوند خورده می‌بیند.

سیمای راهب :

۱) از لذت گرایی دوری می‌کند ، امّا از مسئولیت‌های اجتماعی می‌گریزد و آن را پست و دنیایی می‌شمرد.

۲) آخرتگرای جامعه‌گریز

۳) سلامت و نظافت وانتخاب همسر و تولید فرزند را تحقیر می‌کند.

۴) دنیا و آخرت را از هم مجزّا می‌داند.

۱. زیارت عاشورا

۱. فلسفه زیارت عاشورا

۱ ـ تقرب :

أَتَیتُکمْ یا أَهْلَ التَّوْحِیدِ زَائِرا وَ بِحَقِّکمْ عَارِفا وَ بِزِیارَتِکمْ إِلَی اللَّهِ مُتَقَرِّبا [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۳۳۴] .

۲ ـ شناخت :

اللَّهُمَّ انْفَعْنِی بِزِیارَتِهِمْ وَ ثَبِّتْنِی عَلَی قَصْدِهِمْ وَ تَوَفَّنِی عَلَی مَا تَوَفَّیتَهُمْ عَلَیهِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۳۳۴] .

۳ ـ قدرشناسی.

۴ ـ الگوگیری.

۵ ـ طلب شفاعت.

۶ ـ توسل.

۷ ـ زنده نگه داشتن نام قهرمانان.

۸ ـ ابراز هم دردی.

۹ ـ اعلام موضع.

۲. مراحل زیارت عاشورا

۱ ـ حمایت ـ مخالفت :

یا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّی سِلْمٌ لِمَنْ سَالَمَکمْ وَ حَرْبٌ لِمَنْ حَارَبَکمْ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۶] .

۲ ـ اقامه عزا :

بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی لَقَدْ عَظُمَ مُصَابِی بِک [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۶] .

۳ ـ اعلام برائت :

بَرِئْتُ إِلَی اللَّهِ وَ إِلَیکمْ مِنْهُمْ.... بِالْبَرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِکمْ وَ النَّاصِبِینَ لَکمُ الْحَرْبَ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۴ ـ اعلام ولایت :

أَتَقَرَّبُ إِلَى اللّهِ ثُمَّ إِلَيكمْ بِمُوَالاتِكمْ وَ مُوَالاةِ وَلِيكمْ [مفاتيح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

اللّهُمَّ إِنِّى أَتَقَرَّبُ إِلَيک فِى هَـٰذَا الْيوْمِ وَ فِى مَوْقِفِى هَذَا وَ أَيامِ حَياتِى بِالْبَرَاءَةِ مِنْهُمْ وَ اللَّعْنَةِ عَلَيهِمْ وَ بِالْمُوَالاةِ لِنَبِيک وَ آلِ نَبِيک [عَلَيهِ وَ] عَلَيهِمُ لسَّلامُ [مفاتيح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۵ ـ سپاسگزاری :

اللّهُمَّ لَک الْحَمْدُ حَمْدَ الشَّاكرِينَ لَک عَلَى مُصَابِهِمْ الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى عَظِيمِ رَزِيتِى [مفاتيح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۸] .

۶ ـ پایان دعا ، سجده به پیشگاه خدا است تا اعلام کنیم خدایا عشق ما به حسین به خاطر این است که او بنده تو و فدایی توست. ما در حالی که در پیشگاه تو خضوع می‌کنیم ، نام حسین و انصارش را گرامی می‌داریم.

۳. موارد لعن وسلام

۱. حقیقت سلام

سلام ، نشانه ادب و احترام است.

سلام ، نشانه عشق و محبت است.

سلام ، نشانه هم خطی و هم فکری است.

سلام ، نشانه صلح و مسالمت است.

سلام ، اعلام حضور و اجازه ورود است.

سلام ، تحیت اهل بهشت است.

سلام ، اولین حق هر مسلمان بر مسلمان دیگر است.

سلام ، نشانه تواضع و فروتنی است.

سلام ، کلید شروع است. (ما زیارت را با سلام شروع می‌کنیم)

سلام ، وسیله ادخال سرور و جلب رضایت است.

سلام بر شهیدان ، یک شعار سیاسی ـ اجتماعی مهم است.

سلام‌ها ، نشانه ولایت است ، در مقابل لعن‌ها که نشانه برائت است.

۲. سلام های قرآنی

الف : در قرآن به اولیای خدا سلام داده شده :

۱ ـ سلام بر پیامبر اسلام : ... و سلموا تسلیما

۲ ـ سلام به عیسی : وَ سَلامٌ عَلَيهِ يوْمَ وُلِدَ وَ يوْمَ يمُوتُ وَ يوْمَ يبْعَثُ حيا [مریم ۷ ۱۵] .

۳ ـ سلام به نوح : سَلامٌ عَلى نُوحٍ فِى الْعالَمِينَ [صافات ، ۷۹] .

۴ ـ سلام به ابراهیم : سَلامٌ عَلى إِبْراهِيمَ [صافات ، ۱۰۹] .

۵ ـ سلام به موسی و هارون : سَلامٌ عَلى مُوسى وَ هارُونَ [صافات ، ۱۲۰] .

۶ ـ سلام بر آل یس : سَلامٌ عَلى إِلْياسِينَ [صافات ، ۱۳۰] .

۷ ـ سلام بر پیامبران : سَلامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ [صافات ، ۱۸۱] .

۸ ـ سلام به صابران : سَلامٌ عَلَيكمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدّارِ [رعد ، ۲۴] .

ب : در هر نمازی به پیامبر و صالحان و نماز گزاران ، سلام می‌دهیم.
السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته
السلام علینا و علی عباد الله الصالحین
السلام علیکم و رحمة الله و برکاته
۳. سلام های زیارت عاشورا
در زیارت عاشورا ۳۱۰ مرتبه سلام می‌دهیم. سلام بر امام شهیدان و انصارش. سلام‌ها مثل لعن‌ها باید تکرار شوند. شعارها مثل لعن‌ها باید تکرار شوند. شعارها احتیاج به تکرار دارند تا فضای جامعه را معطر کنند. تکرارها عامل ثبات و دوام است. هیچ وقت جامعه نباید از شور انقلابی بیفتد.
دو فراز صد مرتبه‌ای در زیارت عاشورا است. یکی همین سلام ها است که معلوم می‌شود اصلی‌ترین رکن زیارت ، همین سلام‌ها و لعن هاست.
۴. حقیقت لعن
ـ لعنت ، نشانه برائت است.
ـ لعنت ، نشانه نهی از منکر است.
ـ لعنت ، نشانه بغض فی الله است.
ـ لعنت ، نشانه موضع گیری نسبت به ستمگران امروز است.
ـ لعنت ، جدایی خط حق از خط باطل است.
ـ امامان ما بعد از هر نماز به چند نفر و یا چند گروه لعنت می کرده‌اند.
ـ لعن‌ها ، نفرین و طلب افزایش عذاب برای تبه کاران است.
ـ لعن‌ها باید تکرار شود و به صورت شعار همیشگی مسلمانان در آید.
ـ بسیاری از صفات ملعونین قرآنی در قاتلین امام حسین (ع) هست.
ـ در زیارت عاشورا ۳۲۰ مرتبه لعن و بارها تعبیر برائت آمده است.
۵. لعن های قرآنی
الف : در قرآن اقوامی مورد لعن قرار گرفته‌اند. بیش از چهل مرتبه واژه لعن در قرآن آمده.
۱ ـ کافرین : فَلَعْنَةُ اللّهِ عَلَی الْکافِرِینَ [بقره ، ۸۹] .
۲ ـ کاذبین : ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَی الْکاذِبِینَ [آل‌عمران ، ۶۱] .
۳ ـ ظالمین : أَلا لَعْنَةُ اللّهِ عَلَی الظّالِمِینَ [هود ، ۱۸] .
۴ ـ مفسدین : یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِک لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدّارِ [رعد ، ۲۵] .
۵ ـ کتمان کنندگان : إِنَّ الَّذِینَ یکتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبیناتِ وَ الْهُدی مِنْ بَعْدِ ما بَیّنّاهُ لِلنّاسِ فِی الْکتابِ أُولئِک یلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ یلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره ، ۱۵۹] .
۶ ـ یهود : وَ قالَتِ الْیهُودُ یدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَیدِیهِمْ وَ لُعِنُوا بِما قالُوا [مائده ، ۶۴] .
۷ ـ تهمت زنندگان : إِنَّ الَّذِینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُومِناتِ لُعِنُوا فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [نور ، ۲۳] .
۸ ـ اصحاب سبت : کما لَعَنّا أَصْحابَ السَّبْتِ [نساء ، ۴۷] .

۹ ـ پیمان کنندگان : فَبِما نَقْضِهِمْ مِيثاقَهُمْ لَعَنّاهُمْ وَ جَعَلْنا قُلُوبَهُمْ قاسِيَةً [مائده ، ۱۳] .

۱۰ ـ منافقین : وَعَدَ اللّهُ الْمُنافِقِينَ وَ الْمُنافِقاتِ وَ الْكُفّارَ نارَ جَهَنَّمَ خالِدِينَ فِيها هِى حَسْبُهُمْ وَ لَعَنَهُمُ اللّهُ [توبه۷ ۶۸] .

۱۱ ـ اذیت کنندگان به پیامبر (ص) : إِنَّ الَّذِينَ يوذُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّهُ فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [احزاب ، ۵۷] .

۱۲ ـ قاتل : وَ مَنْ يقْتُلْ مُومِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاوهُ جَهَنَّمُ خالِداً فِيها وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَيهِ وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذاباً عَظِيماً [نساء ، ۹۳] .

۱۳ ـ شیطان : إِنْ يدْعُونَ إِلاّ شَيطاناً مَرِيداً لَعَنَهُ اللّهُ [نساء ، ۱۱۷ و ۱۱۸] .

۱۴ ـ پیروان طاغوت : قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذلِك مَثُوبَةً عِنْدَ اللّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللّهُ وَ غَضِبَ عَلَيهِ وَ جَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَ الْخَنازِيرَ وَ عَبَدَ الطّاغُوتَ [مائده ، ۶۰] .

۱۵ ـ لجوجها : وَ قالُوا قُلُوبُنا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّهُ بِكفْرِهِمْ [بقره ، ۸۸] .

۱۶ ـ قاطعین رحم : فَهَلْ عَسَيتُمْ إِنْ تَوَلَّيتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ وَ تُقَطِّعُوا أَرْحامَكمْ أُولئِك الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّهُ [محمد ، ۲۲ و ۲۳] .

۱۷ ـ شایعه افکنان : لَئِنْ لَمْ ينْتَهِ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِى الْمَدِينَةِ لَنُغْرِينَّك بِهِمْ ثُمَّ لا يجاوِرُونَك فِيها إِلاّ قَلِيلاً مَلْعُونِينَ أَينَما ثُقِفُوا أُخِذُوا وَ قُتِّلُوا تَقْتِيلاً [احزاب ، ۶۰و ۶۱] .

۱۸ ـ بنی امیه : وَ الشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْآنِ [اسراء ، ۶۰] .

۶. لعن های زیارت عاشورا

مشمولین لعن در زیارت عاشورا :

۱ ـ پیشتازان و جلو داران :

فَلَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً أَسَّسَتْ أَساسَ الظُّلْمِ وَ الْجَوْرِ عَلَيكمْ أَهْلَ الْبيتِ [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۶] .

۲ ـ غاصبین :

وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً دَفَعَتْكمْ عَنْ مَقَامِكمْ وَ أَزَالَتْكمْ عَنْ مَرَاتِبِكمُ الَّتِى رَتَّبَكمُ اللَّهُ فِيهَا [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۶] .

۳ ـ قاتلین :

وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً قَتَلَتْكمْ [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۶] .

۴ ـ زمینه سازان :

وَ لَعَنَ اللَّهُ الْمُمَهِّدِينَ لَهُمْ بِالتَّمْكينِ مِنْ قِتَالِكمْ [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۶] .

۵ ـ عاملان :

وَ لَعَنَ اللَّهُ أُمَّةً أَسْرَجَتْ وَ أَلْجَمَتْ وَ تَنَقَّبَتْ لِقِتَالِك [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۶] .

۶ ـ بیعت کنندگان ـ پیروان ـ راضیان :

اللهم الْعَنِ الْعِصَابَةَ الَّتِى [الَّذِينَ] جاهَدَتِ الْحُسَينَ وَ شَايعَتْ وَ بَايعَتْ وَ تَابَعَتْ [تَابَعَتْ] عَلَى قَتْلِهِ [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۸] .

۷ ـ دودمان زیاد و مروان و بنی امیه :

وَ لَعَنَ اللَّهُ آلَ زِيادٍ وَ آلَ مَرْوَانَ وَ لَعَنَ اللَّهُ بَنِى أُمَيةَ قَاطِبَةً [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۶] .

۸ ـ ابن زیاد و عمر سعد و شمر :

وَ لَعَنَ اللَّهُ ابْنَ مَرْجَانَةَ وَ لَعَنَ اللَّه عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ وَ لَعَنَ اللَّهُ شِمْرا [شَمِرا] [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۶] .

۹ـ ابوسفیان و معاویه و یزید :

اللَّهُمَّ الْعَنْ أَبَا سُفْيانَ وَ مُعَاوِيَةَ وَ يزِيدَ بْنَ مُعَاوِيَةَ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۱۰ ـ خلفای سه گانه :

اللَّهُمَّ خُصَّ أَنْتَ أَوَّلَ ظَالِمٍ بِاللَّعْنِ مِنِّی وَ ابْدَأْ بِهِ أَوَّلا ثُمَّ [الْعَنِ] الثَّانِی وَ الثَّالِثَ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۸] .

۴. درخواست های زیارت عاشورا

۱. دنیوی

۱. مقام محمود

وَ أَسْأَلُهُ أَنْ يبَلِّغَنِی الْمَقَامَ الْمَحْمُودَ لَكمْ عِنْدَ اللَّهِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۲. نزول رحمت

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی فِی مَقَامِی هَذَا مِمَّنْ تَنَالُهُ مِنْک صَلَوَاتٌ وَ رَحْمَةٌ وَ مَغْفِرَةٌ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۳. معیت با ائمه (ع)

فَأَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِی أَكرَمَنِی بِمَعْرِفَتِكمْ وَ مَعْرِفَةِ أَوْلِيائِكمْ وَ رَزَقَنِی الْبَرَاءَةَ مِنْ أَعْدَائِكمْ أَنْ يجْعَلَنِی مَعَكمْ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۴. خونخواهی

فَأَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِی أَكرَمَ مَقَامَک وَ أَكرَمَنِی [بِک] أَنْ يرْزُقَنِی طَلَبَ ثَارِک مَعَ إِمَامٍ مَنْصُورٍ مِنْ أَهْلِ بَيتِ مُحَمَّدٍ صَلَّی اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۶] .

۵. روسفیدی

اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی عِنْدَک وَجِيها بِالْحُسَينِ علیه السلام فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۶] .

۶. ثواب عزاداری

وَ أَسْأَلُ اللَّهَ بِحَقِّكمْ وَ بِالشَّأْنِ الَّذِی لَكمْ عِنْدَهُ أَنْ يعْطِينِی بِمُصَابِی بِكمْ أَفْضَلَ مَا يعْطِی مُصَابا بِمُصِيبَتِهِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۷. استمرار

لا جَعَلَهُ اللَّهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّی لِزِيارَتِكمْ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۸] .

۸. زندگی محمدی (ص)

اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيای مَحْيا مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَمَاتِی مَمَاتَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۲. اخروی

۱. طلب شفاعت

اللَّهُمَّ ارْزُقْنِی شَفَاعَةَ الْحُسَينِ يوْمَ الْوُرُودِ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۸] .

۲. مرگ محمدی (ص)

اللَّهُمَّ اجْعَلْ مَحْيای مَحْيا مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَمَاتِی مَمَاتَ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [مفاتیح‌الجنان ، ج ۱ ، ص۴۵۷] .

۳. معیت با ائمه (ع) درآخرت

وَ أَنْ يثَبِّتَ لِی عِنْدَكمْ قَدَمَ صِدْقٍ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۷] .

۴. لعن وعذاب برای ظالمین

اللَّهُمَّ الْعَنْ أَوَّلَ ظَالِمٍ ظَلَمَ حَقَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۷] .

اللَّهُمَّ فَضَاعِفْ عَلَیهِمُ اللَّعْنَ مِنْک وَ الْعَذَابَ [الْأَلِیمَ] [مفاتیح‌الجنان ، ج۱ ، ص۴۵۷] .

۱. زیارت قبور

۱. اهمیت و فضیلت

۱. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : مَنْ لَمْ یسْتَطِعْ أَنْ یزُورَ قُبُورَنَا فَلْیزُرْ قُبُورَ صُلَحَاءِ إِخْوَانِنَا [كافی ، ج۴ ، ص۵۹] .

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اذكروا محاسن أمواتكم و كفوا عن مساویهم [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۱۵۹] .

۲. قال رسول الله (ص) : ساب الموتی كالمشرف علی الهلكه [فصاحة ، ۱۷۲۲]

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تسبوا الأموات فتووا الأحیاء [الدعوات ، ص۲۷۸] .

۲. زیارت قبور والدین

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبَوَیهِ أَوْ أَحَدِهِمَا فِی كلِّ جُمُعَةٍ غُفِرَ لَهُ وَ كتِبَ بَرّاً [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۳۵۹] .

۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : زُورُوا مَوْتَاكمْ فَإِنَّهُمْ یفْرَحُونَ بِزِیارَتِكمْ وَ لْیطْلُبْ أَحَدُكمْ حَاجَتَهُ عِنْدَ قَبْرِ أَبِیهِ وَ عِنْدَ قَبْرِ أُمِّهِ بِمَا یدْعُو لَهُمَا [كافی ، ج۳ ، ص۲۲۹] .

۳. آداب زیارت قبور

۱. طهارت

۲. از طرف پا به سوی قبر برود نه سر

۳. وقت زیارت رویش به طرف میت باشد.

۴. بایستد و دعا كند.

۵. مقداری قرآن بخواند. مستحب است یس و توحید را بنشیند و بخواند.

۶. به طرف قبله بایستد و برای میت دعا كند.

۷. آب تمیز بر روی قبر بریزد.

۸. صدقه برای میت بدهد.

آدب زائر قبور

۱. عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : نَّهُ نَهَی عَنِ ادِّخَارِ لُحُومِ الْأَضَاحِی فَوْقَ ثَلَاثٍ وَ عَنْ زِیارَةِ الْقُبُورِ " ثُمَّ قَالَ بَعْدَ ذَلِك : إِنَّ النَّاسَ یتْحِفُونَ ضَیفَهُمْ وَ یخْبَئُونَ لِغَائِبِهِمْ فَكلُوا وَ أَمْسِكوا مَا شِئْتُمْ وَ كنْتُ نَهَیتُكمْ عَنْ زِیارَةِ الْقُبُورِ أَلَا فَزُورُوهَا وَ لَا تَقُولُوا هُجْراً فَإِنَّهُ بَدَا لِی أَنْ یرِقَّ الْقَلْبَ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۴۵] .

۲.رَوَی الزُّبَیرُ بْنُ بَكارٍ : " أَنَّ النَّبِی (ص) لَمَّا خَرَجَ بِإِبْرَاهِیمَ خَرَجَ یمْشِی ثُمَّ جَلَسَ عَلَی قَبْرِهِ ثُمَّ وَلَّی فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَدْ وُضِعَ فِی الْقَبْرِدَمَعَتْ عَینَاهُ فَلَمَّا رَأَی الصَّحَابَةُ ذَلِك بَكوْا حَتَّی ارْتَفَعَتْ أَصْوَاتُهُمْ فَأَقْبَلَ عَلَیهِ أَبُو بَكرٍ فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ تَبْكی وَ أَنْتَ تَنْهَی عَنِ الْبُكاءِ. فَقَالَ النَّبِی (ص) : تَدْمَعُ الْعَینُ وَ یوْجَعُ الْقَلْبُ وَ لَا نَقُولُ مَا یسْخِطُ الرَّبَّ " [مسكن الفؤاد ، ص۱۰۴] .

۳. قال رسول الله (ص) : من اراد ان یزور قبرا فلیزره و لا یقول الا خیرا فان المیت یتاذی مما یتاذی منه الحی [الغدیر ، ج۵ ،

امیر المومنین (ع) چگونه به قبرستان می‌رفت؟

۱.قد مرأَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) علی المقابر و قَالَ : " السلام علیکم یا أهل القبور! أنتم لنا سلف و نحن لکم خلف و إنا إن شاء الله بکم لاحقون أما المساکن فسکنت و أما الأزواج فنکحت و أما الأموال ، فقسمت هذا خبر ما عندنا فلیت شعری ما خبر عندکم؟ ثم قال : أما إنهم إن نطقوا لقالوا وجدنا التقوی خیر زاد" [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۷۱] .

۲.عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُنْدَبٍ قَالَ : " لَمَّا رَجَعَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مِنْ صِفِّينَ وَ جَازَ دُورَ بَنِى عَوْفٍ وَ كُنَّا مَعَهُ إِذَا نَحْنُ عَنْ أَيْمَانِنَا بِقُبُورٍ سَبْعَةٍ أَوْ ثَمَانِيَةٍ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا هَذِهِ الْقُبُورُ فَقَالَ لَهُ قُدَامَةُ بْنُ عَجْلَانَ الْأَزْدِى : يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ! إِنَّ خَبَّابَ بْنَ الْأَرَتِّ تُوُفِّى بَعْدَ مَخْرَجِك فَأَوْصَى أَنْ يدْفَنَ فِى الظَّهْرِ وَ كانَ النَّاسُ يدْفَنُونَ فِى دُورِهِمْ وَ أَفْنِيتِهِمْ فَدُفِنَ النَّاسُ إِلَى جَنْبِهِ فَقَالَ (ع) : رَحِمَ اللَّهُ خَبَّاباً فَقَدْ أَسْلَمَ رَاغِباً وَ هَاجَرَ طَائِعاً وَ عَاشَ مُجَاهِداً وَ ابْتُلِى فِى جِسْمِهِ أَحْوَالًا وَ لَنْ يضِيعَ اللَّهُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا فَجَاءَ حَتَّى وَقَفَ عَلَيهِمْ ثُمَّ قَالَ : عَلَيكمُ السَّلَامُ يا أَهْلَ الدِّيارِ الْمُوحِشَةِ! وَ الْمَحَالِّ الْمُقْفِرَةِ مِنَ الْمُومِنِينَ وَ الْمُومِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ أَنْتُمْ لَنَا سَلَفٌ وَ فَرَطٌ وَ نَحْنُ لَكمْ تَبَعٌ وَ بِكمْ عَمَّا قَلِيلٍ لَاحِقُونَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَ لَهُمْ وَ تَجَاوَزْ عَنَّا وَ عَنْهُمْ ثُمَّ قَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى جَعَلَ الْأَرْضَ كفَاتاً أَحْياءً وَ أَمْوَاتاً الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى مِنْهَا خَلَقَنَا وَ فِيهَا يعِيدُنَا وَ عَلَيهَا يحْشُرُنَا طُوبَى لِمَنْ ذَكرَ الْمَعَادَ وَ عَمِلَ لِلْحِسَابِ وَ قَنِعَ بِالْكفَافِ وَ رَضِى عَنِ اللَّهِ بِذَلِك" [وقعهٔ صفین ، ص۵۳۱] .

۴. اثرات زیارت قبور

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : زر القبور تذکر بها الآخرهٔ [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۲۸۸] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : زوروا موتاکم و صلوا علیهم و سلموا علیهم فإن لکم فیهم عبرهٔ [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۲۸۸] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ لَمْ يقْدِرْ عَلَى زِيارَتِنَا فَلْيزُرْ صَالِحِى مَوَالِينَا يكتَبْ لَهُ ثَوَابُ زِيارَتِنَا [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۷۳] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زُورُوا مَوْتَاكمْ فَإِنَّهُمْ يفْرَحُونَ بِزِيارَتِكمْ [کافی ، ج۳ ، ص۲۲۹] .

روشنایی قبر

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَاجْعَلُوا طَاعَةَ اللَّهِ مَصَابِيحَ لِبُطُونِ قُبُورِكمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۸] .

تابلویی زیبا برای قبرستان

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ضَعْ فَخْرَك وَ احْطُطْ كبْرَك وَ اذْكرْ قَبْرَك فَإِنَّ عَلَيهِ مَمَرَّك [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۳] .

۵. باخبر بودن اموات از اوضاع ما

اطلاعات مرده‌ها از این عالم

۱. قال رسول الله (ص) : ان المیت اذا دفن سمع خفق نعالهم اذا ولوا عنه منصرفین [فصاحهٔ ، ۸۳۱]

۲. قال رسول الله (ص) : ان المیت یعرف من یحمله و من یغسله و من یدلیه فی قبره [فصاحهٔ ، ۸۳۲]

قال البراء بن عازب : خرجنا مع رسول الله (ص) علی جنازهٔ رجل من الأنصار فجلس رسول الله (ص) علی قبره منکسا رأسه ثم قال : اللهم إنی أعوذ بک من عذاب القبر ثلاثا ثم قال : إن المؤمن إذا کان فی إقبال من الآخرهٔ بعث الله له ملائکهٔ کان وجوههم الشمس معهم حنوطه و کفنه فیجلسون مد بصره فإذا خرجت روحه صلی علیه کل ملک بین السماء و الأرض و کل ملک فی السماء و فتحت له أبواب السماء فلیس منها باب إلا یحب أن تدخل روحه منه فإذا صعد بروحه قیل : أی رب عبدک فلان فیقول : أرجعوه فأروه ما أعددت له من النعیم فإنی وعدته منها خلقناکم و فیها نعیدکم و منها نخرجکم تارهٔ أخری و أنه لیسمع خفق نعالهم إذا ولوا مدبرین حتی یقال : یا هذا من ربک و من نبیک و من إمامک؟ فیقول : ربی الله و نبیی محمد و

إمامي علي و يعد الأئمة واحدا ، واحدا [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۲۹۰] .
۶. گزارشی از بهشت زهرا توسط آقای افشار مسئول بهشت زهرا
۱. فروش قبر در اماکن متبرکه ، تبدیل منازل به مقابر
۲. خروج اجساد از تهران ، خرید و فروش مواد مخدر در بهشت زهرا ، حمل سلاح و مسائل جنایی (قتلی واقع شده) ، قساوت قلب.
۳. حمل یک بچه برای گدایی ، (قساوت)
۴. آمار ، ۱۰۰ تا ۱۴۰ نفر مرده در روز ، که ۲۰ تا ۴۰ نفر بچه هستند.
۵. تقریبا ۲۰۰۰۰ دستگاه در سطح تهران داریم ، ۵ ماشین پزشک قانونی برای حمل جسد و ترمینال اینها مرکز شهر است.
۶. راننده آمبولانس ، اوراقی به خانواده مرده می‌دهد : نقشه رنگی بهشت زهرا ، مشخصات و اطلاعات از حمل تا نصب.
۷. کمبود غسال (سفارش دستگاه شستشو) ،
۸. غساله ۲۰۰ تومان به خاطر در آوردن گوشواره گرفته. به فرزندش گفته شد : چرا خودت درنیاوردی؟ گفت : می‌ترسم.
۹. به دلیل اینکه اکثر مرگ و میرها در اثر بیماری است ، ارتباط مرده و غسال را با مردم قطع کردیم. تا عوارض ضد بهداشتی نداشته باشد و به خاطر مسائل تربیتی از پشت شیشه می‌بینند.
۱۰. غسال هم بعد از اتمام کار ضد عفونی می‌شود.
۱۱. ۴ میلیون متر ، مساحت بهشت زهرا است.
۱۲. برای رفاه و راحتی مردم تمام امور بهشت زهرا را در یک سالن متمرکز کردیم.
۱۳. مسائل رفاهی ، مجلس تذکر ، حتی باجه آگهی تسلیت به روزنامه‌ها ، تلفن راه دور.
۱۴. باجه فروش مشکی جات برای کسانی که عجولانه آمده‌اند و لباس مشکی ندارند ، گل فروشی ، غذاخوری.
۱۵. اتوبوس برای حمل خانواده‌ها.
۱۶. ۵ غسالخانه حلقه چاه آب دارد. ۸۰ درصد آلوده است. سال اول آب آنجا را از شبکه آب خوراکی قطع کردیم. ۳ تا چاه در خارج از بهشت زهرا زدیم که ۱۰
درصد آلوده است و این هم ضد عفونی می‌شود. شبکه آب خوردن جدای از بقیه است. منتهی مردم رعایت نمی‌کنند و آب سرد خوراکی را روی قبر می‌ریزند.
۱۷. مسائل منکرات فراوان است و الان کم شده است. (ارتباط نامشروع روی قبر در حضور بچه)
۱۸. به قطعه ۲۴ رسیدم صدای گریه مردم ، به آسمان می‌رفت. جلو رفتم ، دیدم روضه خوان دختر چهار ساله‌ای است که که با پدر شهیدش صحبت می‌کند.
۱۹. مسئله تابلو : تابلوهای گران قیمت ، تابلوی ۲۵ هزار تومانی ، این مسئله عامل جذب دزدها است.
ماهم دستمان بسته است برای دستگیری ، می‌گوید : من خودم خانواده شهیدم.
۲۰. وکیل مجلس به خود من گفت : بیکار بودی مرده شور شدی؟ (برخوردهای عاطفی)
۲۱. بهترین جا برای تبادل ارتباط منافقین ، قبرستان منافقین است. سال گذشته ، ۲ اتوبوس روز عید فطر دستگیر شدند. که اعلام نماز عید فطر کرده بودند.
۲۲. قبرستانی است که برای مرتدین گرفتاری سیاسی دارد.

۲۳. رئیس بخش خاور میانه سازمان ملل (پاکستانی) آنچنان می گریست و بعد خود شروع به نوحه خوانی کرد.
۲۴. ترکیب بچه بسیجی و سرهنگ ارتش و فرمانده و... (اثرات تبلیغات خارجی)
۲۵. بودجه سال گذشته ۱۳۰ میلیون تومان
۲۶. ماشین قبرکنی از ژاپن وارد کردیم.
۲۷. مطالعاتی داریم که چه نوع درختی بکاریم که بیشترین اکسیژن را پخش کند و بیشترین سموم را بگیرد و تولید پشه و مگس هم نکند.
۲۸. مطالعاتی روانی می‌شود که چه نوع افرادی می‌توانند در یک گورستان کارکنند و چه امکاناتی باید در اختیارشان گذاشته شود. (اثرات روانی محیط کار)
۲۹. پدری ۹ روز از شهادت فرزندش گذشته بود آمد و صورت به قبر گذاشت واز دنیا رفت.
۳۰. تلفن زدند به ترمینال، راننده می‌رود درب خانه، کسی در را باز نمی کند. بعد راننده تلفن می‌زند به خانه، گوشی را بر می‌دارند، می گوید: مگر کسی نمرده؟ می گویند: چرا مرده و طبقه زیر است، ولی ما می‌ترسیم. بعد کلید خانه را از طبقه دوم پرت می کنند و راننده به تنهایی مرده را به داخل ماشین می‌برد.
۳۱. تلفن زدند به ترمینال بهشت زهرا راننده رفت. گفتند: چرا زود آمدی، هنوز نمرده است. گفت: شما که گواهی دفن گرفته اید. گفتند: چون نزدیک مردن است فرزندش که پزشک است گواهی را زودتر نوشته است

۱.زیارت وارث

۱. مقدمه

مقدّمه: تقابل بین خط حق و خط باطل یک سنت است، جریان است، از آدم تا خاتم.
وحدت در افکار، انگیزه و هدفها، حرکت، دین، رسالت، فریاد و عصمت.
در قرآن آنچه آمده است، کلمه «دین» است، نه «ادیان».
لکلّ موسی فرعون، لکلّ ابراهیم نمرود، لکلّ ارض کربلا و لکلّ یوم عاشورا

۲. بعضی از فرازهای دعا

۱. امام حسین (ع) وارث آدم صفی (ع)
السَّلَامُ عَلَیكَ یا وَارِثَ آدَمَ صَفْوَةِ اللَّهِ [إقبال‌الأعمال، ص۳۳۳.]
خلیفه خدا بودن: إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلیفَةً [بقره/۳۰.]
مسجود فرشتگان: قُلْنا لِلْمَلائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ [بقره/۳۴.]
علم بی‌نهایت داشتن: وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ كُلَّها [بقره/۳۱.]
روح الهی داشتن: وَ نَفَخْتُ فیهِ مِنْ رُوحی [حجر/۲۹.]
۲. امام حسین (ع) وارث نوح نبی (ع)
السَّلَامُ عَلَیكَ یا وَارِثَ نُوحٍ نَبِی اللَّهِ [إقبال‌الأعمال، ص۳۳۳.]

۱- کشتی‌سازی او را مسخره می‌کردند: حرکت امام نیز مورد انتقاد بود.

۲- کشتی نوح مؤمنان را نجات داد: قیام امام حسین (ع) وظیفه مؤمنان را روشن کرد.

۳- نوح گفت: لا یَنْفَعُکُمْ نُصْحی [هود/۳۴.]

امام‌حسین (ع): لَقَدِ اسْتَحْوَذَ عَلَیکُمُ الشَّیطَانُ [المناقب، ج۴، ص۱۰۰.]

۴- در برابر نوح: أَصَرُّوا وَ اسْتَکبَرُوا اسْتِکباراً [نوح/۷.]

در برابر امام نیز...

۵- به نوح گفته شد: وَ اصْنَعِ الْفُلْک بِأَعْیننا [هود/۳۷.]

امام حسین (ع): هَوَّنَ عَلَی مَا نَزَلَ بِی أَنَّهُ بِعَینِ اللَّهِ [اللهوف، ص۱۱۵.]

۶- پسر نوح در فکر، آرزوی نجات داشت: سَآوِی إِلی جَبَلٍ [هود/۴۳.]

پسر سعد در فکر، آرزوی حکومت ری داشت.

۷- نوح گفت: إِنْ کانَ کبُرَ عَلَیکمْ مَقامی وَ تَذْکیری بِآیاتِ اللّهِ فَعَلَی اللّهِ تَوَکلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَکمْ وَ شُرَکاءَکمْ ثُمَّ لا یکنْ أَمْرُکمْ عَلَیکمْ غُمَّةً [یونس/۷۱.]

همین آیه را امام حسین (ع) تلاوت نمود.

۳. امام حسین (ع) وارث ابراهیم خلیل (ع)

السَّلَامُ عَلَیک یا وَارِثَ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلِ اللَّهِ [إقبال‌الأعمال، ص۳۳۳.]

۱- در اطمینان: وَ لکنْ لِیطْمَئِنَّ قَلْبی [بقره/۲۶۰.]

یا أَیتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ [فجر/۲۷.]

۲- در یقین: لِیکونَ مِنَ الْمُوقِنینَ [انعام/۷۵.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع): عَبَدْتَ اللَّهَ حَتَّی أَتَاک الْیقِینُ بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [تهذیب‌الأحکام، ج۶، ص۵.]

۳- در به خطر انداختن اهل بیت خود: رَبَّنا إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتی بِوادٍ غَیرِ ذی زَرْعٍ عِنْدَ بَیتِک الْمُحَرَّمِ [ابراهیم/۳۷.]

۴- در تحقیر دشمنان: أُفٍّ لَکمْ وَ لِما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ [انبیاء/۶۷.]

۵- در جنایت دشمن: قالُوا حَرِّقُوهُ وَ انْصُرُوا آلِهَتَکمْ [انبیاء/۶۸.]

آتش زدن خیمه‌ها، سرقت و فتنه کردن.

۶- در محبوبیت: فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوی إِلَیهِمْ [ابراهیم/۳۷.]

۷- در نام نیک: وَ اجْعَلْ لی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرینَ [شعراء/۸۴.]

۸- در فدا کردن فرزند و تسلیم هر دو: یا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک [صافات/۱۰۲.]

۹- در الگو بودن: قَدْ کانَتْ لَکمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فی إِبْراهِیمَ [ممتحنه/۴.]

لَقَدْ کانَ لَکمْ فی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱.]

۱۰- در اخلاص و تسلیم و رضا: إِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِی لِلَّذی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنیفاً [انعام/۷۹.]

۴. امام حسین (ع) وارث موسی کلیم (ع)

السَّلَامُ عَلَيك يا وَارِثَ مُوسَى كَلِيمِ اللَّهِ [إقبالالأعمال ، ص۳۳۳.]

۱- در اینکه به سراغ فرعون زمان رفت : اذْهَبْ إِلى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغى [طه/۲۴.]

۲- در اینکه مدینه را به انتظار سرنوشت گذاشت : فَخَرَجَ مِنْها خائِفاً يَتَرَقَّب [قصص/۲۱.]

۳- در اینکه یاری نداشت : رَبِّ إِنِّی لا أَمْلِك إِلاّ نَفْسی وَ أَخی [مائده/۲۵.]

۴- در اینکه شهادت به خاطر حق : وَ ما تَنْقِمُ مِنّا إِلاّ أَنْ آمَنّا بِآياتِ رَبِّنا [اعراف/۱۲۶.]

۵- در اینکه مردان را شهید و زنان را اسیر کردند : يقَتِّلُونَ أَبْناءَكمْ وَ يسْتَحْيونَ نِساءَكم [اعراف/۱۴۱.]

۶- در اینکه امّت اسلام امام را تنها گذاشتند : إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونی [اعراف/۱۵۰.]

۷- در مقاومت یاران : فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲.]

۸- در اینکه موسی گفت : وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [اعراف/۱۲۸.]

۹- در اینکه طرفداران سامری و یزید به نکبت گرفتار شدند : إِنَّ الَّذينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَينالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ ذِلَّةٌ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ كذلِك نَجْزِی الْمُفْتَرِينَ [اعراف/۱۵۲.]

۵. امام حسین (ع) وارث عیسی روح الله (ع)

السَّلَامُ عَلَيك يا وَارِثَ عِيسَى رُوحِ اللَّهِ [إقبالالأعمال ، ص۳۳۳.]

۱- قالَ مَنْ أَنْصاری إِلَى اللّهِ [آل عمران/۵۱.]

هَلْ مِنْ نَاصِرٍ ينْصُرُنِی

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : مَنْ كانَ فِينَا بَاذِلًا مُهْجَتَهُ مُوَطِّناً عَلَى لِقَاءِ اللَّهِ نَفْسَهُ فَلْيرْحَلْ مَعَنَا فَإِنِّی رَاحِلٌ مُصْبِحاً إِنْ شَاءَ اللَّهُ [كشفالغمة ، ج۲ ، ص۲۹.]

۲- وَ ما قَتَلُوهُ وَ ما صَلَبُوهُ وَ لكنْ شُبِّهَ لَهُمْ وَ إِنَّ الَّذينَ اخْتَلَفُوا فيهِ لَفی شَك مِنْهُ ما لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّباعَ الظَّنِّ وَ ما قَتَلُوهُ يقيناً بَلْ رَفَعَهُ اللّهُ إِلَيهِ وَ كانَ اللّهُ عَزيزاً حَكيماً [نساء/۱۵۸ -۱۵۷.]

۳- وَ أُمُّهُ صِدِّيقَةٌ [مائده/۷۵.]

فَاطِمَةُ سَيدَةُ نِسَاءِ الْعَالَمِينَ

۶. امام حسین (ع) وارث محمد حبیب الله (ص)

السَّلَامُ عَلَيك يا وَارِثَ مُحَمَّدٍ حَبِيبِ اللَّهِ [إقبالالأعمال ، ص۳۳۳.]

۱- درقُمْ فَأَنْذِرْ [مدثر/۲.]

۲- درليخْرِجَكمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ [احزاب/۴۳.]

۳- دريضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتی كانَتْ عَلَيهِم [اعرف/۱۵۷.]

۴- درقُلْ هذِهِ سَبيلی أَدْعُوا إِلَى اللّهِ عَلى بَصيرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنی [يوسف/۱۰۸.]

۵- دريعْرِفُونَهُ كما يعْرِفُونَ أَبْناءَهُمْ [بقره/۱۴۶.]

۶- دروَ رَفَعْنا لَك ذِكرَك [انشراح/۴.]

۷- درإِنَّ شانِئَک هُوَ الْأَبْتَرُ [کوثر/۳.]

۸- دروَ لَسَوْفَ یعْطیک رَبُّک فَتَرْضی [ضحی/۵.]

۷. امام حسین (ع) فرزند علی مرتضی (ع)

السَّلَامُ عَلَیک یا ابْنَ عَلِی الْمُرْتَضَی [إقبال‌الأعمال ، ص۳۳۳.]

۱- در صبر و مظلومیت.

۲- در ارتداد مردم.

۳- در فراموش کردن غدیر والْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۳.]

۴- در شهادت و مناجات و نماز.

۵- در تربیت فرزند و رسیدگی به محرومان.

۸. امام حسین (ع) فرزند فاطمه زهرا (س)

السَّلَامُ عَلَیک یا ابْنَ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ [إقبال‌الأعمال ، ص۳۳۳.]

۱- در بقاء نبوت و حفظ خط رهبری معصوم.

۲- در ایثار فرزندان در راه خدا.

۳- در مشاهده بزرگترین ظلمها در برابر چشمان او به علی و به فرزندان امام حسین (ع) در کربلا.

۱. زیارت

۱. آداب زیارت

۱. توجه به شخصیت مزور

توجه به اینکه ائمه حیات و ممات ندارند ، لذا باید ادب را در حضورشان رعایت کرد.

۲. شرایط وصفات زایر

۱ـ صالح و متّقی باشد :

زیارت حضرت علی (ع) : اللَّهُمَّ! أَنْتَ وَلِی نِعْمَتِی وَ الْقَادِرُ عَلَی طَلِبَتِی تَعْلَمُ حَاجَتِی وَ مَا تُضْمِرُهُ هَوَاجِسُ الصُّدُورِ وَ خَوَاطِرُ النُّفُوسِ فَأَسْأَلُک بِمُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی الَّذِی قَطَعْتَ بِهِ حُجَجَ الْمُحْتَجِّینَ وَ عُذْرَ الْمُعْتَذِرِینَ وَ جَعَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِینَ أَنْ لَا تَحْرِمَنِی زِیارَةَ وَلِیک وَ أَخِی نَبِیک أَمِیرِ الْمُومِنِینَ وَ قَصْدَهُ وَ تَجْعَلَنِی مِنْ وَفْدِهِ الصَّالِحِینَ وَ شِیعَتِهِ الْمُتَّقِینَ بِرَحْمَتِک یا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۱] .

۲ـ در زیارت حضرت امیر (ع) آمده : قَصَدْتُک یا مَوْلَای! یا أَمِینَ اللَّهِ! وَ حُجَّتَهُ زَائِراً عَارِفاً بِحَقِّک مُوَالِیاً لِأَوْلِیائِک مُعَادِیاً لِأَعْدَائِک مُتَقَرِّباً إِلَی اللَّهِ بِزِیارَتِک فَاشْفَعْ لِی عِنْدَ اللَّهِ رَبِّی وَ رَبِّک فِی خَلَاصِ رَقَبَتِی مِنَ النَّارِ وَ قَضَاءِ حَوَائِجِی حَوَائِجِ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۳۰۵] .

مجلسی (ره) از شهید (ره) در مورد آداب زیارت نقل می کند :

۱ـ غسل

۲ـ خشوع و رقّت

۳ـ دعا لب درب حرم

۴ـ ایستادن کنار ضریح و بوسیدن ضریح و گونه‌ها را گذاشتن

۵ـ نماز زیارت

۶ـ دعا و درخواست شفاعت از خدا

۷ـ تلاوت قرآن و هدیه ثواب آن به روح مزور

۸ـ بعد از زیارت خوبتر شود.

۹ـ نماز را بر زیارت ترجیح دهد. اگر اول وقت است به نماز بشتابد و مکروه است اول وقت نماز زیارت کردن.

زیارت عهد امام بر گردن مردم :

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ لِكلِّ إِمَامٍ عَهْداً فِی عُنُقِ أَوْلِيائِهِ وَ شِيعَتِهِ وَ إِنَّ مِنْ تَمَامِ الْوَفَاءِ بِالْعَهْدِ وَ حُسْنِ الْأَدَاءِ زِيارَةَ قُبُورِهِمْ فَمَنْ زَارَهُمْ رَغْبَةً فِی زِيارَتِهِمْ وَ تَصْدِيقاً بِمَا رَغِبُوا فِيهِ كانَ أَئِمَّتُهُمْ شُفَعَاءَهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [کافی ، ج۴ ، ص۵۶۷] .

ـ باید زایر سعی الی الله داشته باشد :

در زیارت أمیرالمؤمنین (ع) آمده وقتی قبه شریفه آن حضرت را مشاهده کردی ، این چنین بگو : اللَّهُمَّ! فَتَقَبَّلْ سَعْيی إِلَيک وَ تَضَرُّعِی بَينَ يدَيک [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۱] .

باید قبل از زیارت معرفت باشد :

در همان زیارت آمده است که : اللَّهُمَّ! كمَا مَنَنْتَ عَلَی بِمَعْرِفَتِهِ فَاجْعَلْنِی مِنْ شِيعَتِهِ وَ أَدْخِلْنِی الْجَنَّةَ بِشَفَاعَتِهِ يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ! [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۳] .

در جای دیگری از آن زیارت : وَ الطَّالِبِ بِک عَنْ مَعْرِفَةٍ غَيرُ مَرْدُودٍ إِلَّا بِقَضَاءِ حَوَائِجِهِ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۶] .

باید با شوق و محبت به سوی زیارت شتافت :

اللَّهُمَّ! اجْعَلْ لِی قَدَمَ صِدْقٍ فِی أَوْلِيائِک وَ حَبِّبْ إِلَی مَشَاهِدَهُمْ وَ مُسْتَقَرَّهُمْ حَتَّی تُلْحِقَنِی بِهِمْ وَ تَجْعَلَنِی لَهُمْ تَبَعاً فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ! [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۶] .

۳. توجه به محتویات زیارت

عبد بودن معصومین (علیهم السّلام) :

یعنی اینکه بزرگترین مقام را برای آنها همان عبد الله بودنشان ذکر شده است. در زیارت أمیرالمؤمنین (ع) آمده : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَنِی مِنْ زُوَّارِ قَبْرِ وَصِی رَسُولِهِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيک لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ جَاءَ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ أَشْهَدُ أَنَّ عَلِياً عَبْدُ اللَّهِ وَ أَخُو رَسُولِ اللَّهِ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۳] .

اعتقاد به یگانگی خداوند در زیارت :

که نمونه‌های فراوانی را می‌توان برایش ذکر کرد. به عنوان نمونه در دعایی که بعد از نماز زیارت أمیرالمؤمنین (ع) وارد شده ، آمده است : اللَّهُمَّ! لَک صَلَّيتُ وَ لَک رَكعْتُ وَ لَک سَجَدْتُ وَحْدَک لَا شَرِيک لَک لِأَنَّهُ لَا تَكونُ الصَّلَاةُ وَ الرُّكوعُ وَ السُّجُودُ إِلَّا لَک لِأَنَّک أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۷] .

۲. زیارت مقبول چگونه زیارتی است؟

زیارت باید این نتایج را داشته باشد و الّا زیارت واقعی نیست :

در زیارت حضرت امیر (ع) : فَأَسْأَلُک یا اللّهُ یا رَحْمَانُ یا رَحِیمُ یا جَوَادُ یا مَاجِدُ یا أَحَدُ یا صَمَدُ یا مَنْ لَمْ یلِدْ وَ لَمْ یولَدْ وَ لَمْ یکنْ لَهُ کفُواً أَحَدٌ وَ لَمْ یتَّخِذْ صَاحِبَةً وَ لَا وَلَداً أَنْ تُصَلِّی عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تَجْعَلَ تُحْفَتَک إِیای مِنْ زِیارَتِی أَخَا رَسُولِک فَکاک رَقَبَتِی مِنَ النَّارِ وَ أَنْ تَجْعَلَنِی مِمَّنْ یسَارِعُ فِی الْخَیرَاتِ وَ یدْعُوک رَغَباً وَ رَهَباً وَ تَجْعَلَنِی لَک مِنَ الْخَاشِعِینَ اللَّهُمَّ! إِنَّک مَنَنْتَ عَلَی بِزِیارَةِ مَوْلَای عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ وَ وَلَایتِهِ وَ مَعْرِفَتِهِ فَاجْعَلْنِی مِمَّنْ ینْصُرُهُ وَ ینْتَصِرُ بِهِ وَ مُنَّ عَلَی بِنَصْرِک لِدِینِک اللَّهُمَّ! وَ اجْعَلْنِی مِنْ شِیعَتِهِ وَ تَوَفَّنِی عَلَی دِینِهِ اللَّهُمَّ! أَوْجِبْ لِی مِنَ الرَّحْمَةِ وَ الرِّضْوَانِ وَ الْمَغْفِرَةِ وَ الْإِحْسَانِ وَ الرِّزْقِ الْوَاسِعِ الْحَلَالِ الطَّیبِ مَا أَنْتَ أَهْلُهُ یا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۳۸۱] .

۳. هدف از زیارت ائمه (علیهم السلام) چیست؟

۱ ـ تقرب به خدا به وسیله آنها :

أَتَیتُکمْ یا أَهْلَ التَّوْحِیدِ! زَائِراً وَ بِحَقِّکمْ عَارِفاً وَ بِزِیارَتِکمْ إِلَی اللَّهِ مُتَقَرِّباً [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۲۱] .

۲ ـ شناخت و همپیمانی و تجدید پیمان با هدف‌های آنها :

اللَّهُمَّ! انْفَعْنِی بِزِیارَتِهِمْ وَ ثَبِّتْنِی عَلَی قَصْدِهِمْ وَ تَوَفَّنِی عَلَی مَا تَوَفَّیتَهُمْ عَلَیهِ وَ اجْمَعْ بَینِی وَ بَینَهُمْ فِی مُسْتَقَرِّ دَارِ رَحْمَتِک أَشْهَدُ أَنَّکمْ لَنَا فَرَطٌ وَ نَحْنُ بِکمْ لَاحِقُونَ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۲۱] .

هدف‌ها و آرمان‌های آنها نیز در همان زیارت‌ها به خوبی بیان شده است.

۳ ـ سعی به سوی زیارت ، سعی به سوی خدا است :

در زیارت حضرت علی (ع) آمده است وقتی قبه مبارکش نمایان شود ، اینچنین بگو : اللَّهُمَّ! فَتَقَبَّلْ سَعْیی إِلَیک وَ تَضَرُّعِی بَینَ یدَیک وَ اغْفِرْ لِی الذُّنُوبَ الَّتِی لَا تَخْفَی عَلَیک إِنَّک أَنْتَ اللَّهُ الْمَلِک الْغَفَّارَ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۱] .

باز در همان زیارت آمده است که : اللَّهُمَّ! لِبَابِک وَقَفْتُ وَ بِفِنَائِک نَزَلْتُ وَ بِحَبْلِک اعْتَصَمْتُ وَ بِرَحْمَتِک تَعَرَّضْتُ وَ بِوَلِیک صَلَوَاتُک عَلَیهِ تَوَسَّلْتُ فَاجْعَلْهَا زِیارَةً مَقْبُولَةً وَ دُعَاءً مُسْتَجَاباً [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۳] .

باز در همان زیارت : اللَّهُمَّ! إِنَّ هَذَا الْحَرَمَ حَرَمُک وَ الْمَقَامَ مَقَامُک وَ أَنَا أَدْخُلُ إِلَیهِ أُنَاجِیک بِمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّی وَ مِنْ سِرِّی وَ نَجْوَای [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۳] .

زیارت آنها ، زیارت خدا است :

در قسمتی از زیارت مخصوصه حضرت أمیر (ع) آمده : اللَّهُمَّ! وَ إِنِّی عَبْدُک وَ زَائِرُک مُتَقَرِّباً إِلَیک بِزِیارَةِ أَخِی رَسُولِک [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۳۸۱] .

۴ ـ برای شاهد گرفتن بقعه‌ها در قیامت که من در چه صفی بودم :

در زیارت حضرت امیر (ع) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَدْخَلَنِی هَذِهِ الْبُقْعَةَ الْمُبَارَکةَ الَّتِی بَارَک اللَّهُ فِیهَا وَ اخْتَارَهَا لِوَصِی نَبِیهِ اللَّهُمَّ! فَاجْعَلْهَا شَاهِدَةً لِی [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۳] .

۴. آیا زیارت مخصوص زمان حیات زائر است؟

زیارت در حیات و ممات از طرف او مورد قبول است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ زَارَنِی حَیاً أَوْ مَیتاً کنْتُ لَهُ شَفِیعاً یوْمَ الْقِیامَةِ [قرب‌الإسناد ، ص ۳۱] .

۵. آیازیارت سیره ائمه (علیهم السلام) است؟

امامان ما هم به زیارت امام قبلی می‌رفتند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْحُسَینَ بْنَ عَلِی (ع) کانَ یزُورُ قَبْرَ الْحَسَنِ (ع) فِی کلِّ عَشِیةِ جُمُعَةٍ [قرب‌الإسناد ، ص ۶۵] .

در بین امامان زیارت امام حسین (ع) بیشتر از همه سفارش شده و فرموده‌اند : حداقل سالی یک بار به زیارت امام حسین (ع) برویم.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ائْتُوا قَبْرَ الْحُسَینِ (ع) فِی کلِّ سَنَةٍ مَرَّةً [کامل‌الزیارات ، ص ۲۹۴] .

۶. اهمیت زیارت امام علی (ع)

از زیارت بسیاری از ائمّه (علیهم السّلام) همراه زیارت آن حضرات ، زیارت آقا امام حسین (ع) نیز آورده شده است. [مفاتیح / ۳۴۵ ، ۳۵۴ ، ۳۵۷] .

۳ ـ اگر بخواهیم ، بـدانیم کـدام آیات در رابطه با حضرت علی (ع) است ، زیارت حضـرت أمیر (ع) در روز عید غدیر را باید مطالعه کرد. [مفاتیح / ۳۶۳ تا ۳۳۷] .

۴ ـ اگر کسی بخواهد خدمات حضرت به اسلام را بداند ، زیارت آن حضرت در روز عید غدیر و دعای ندبه را بخواند.

۵ ـ در روز ولادت پیامبر اکرم (ص) و روز مبعث آن حضـرت زیارات مخصوصه‌ای برای حضرت امیر (ع) وارد شده ، امّا برای خود پیـامبر گرامی نه. در حالی که مناسب دومی بود و این شایـد به خاطر این باشـد که حضـرت علی (ع) نفس پیامبر است به نص قرآن شریف. [مفاتیح / ۳۷۹]

شاید علت قانع‌کننده‌ترش این باشد که عظمت و مقام پیامبر (ص) در میان همه مسلمین آشکار و معلوم است و کسی را یارای انکـار مقـام آن حضـرت و یا جسارت به او نیست ، امّا حضـرت علی (ع) علی رغم آن مقامات بلنـد به جهت وجود دشـمنان و حسّاد زیادش سال‌ها مورد غضب آنها قرار گرفته و مـدّت زیادی مورد لعن آن پلیـدان و نااهلان بود. شاید این کار برای توجه دادن مسلمین به مقام و منزلت آن حضرت باشد.

۱. زبان

۱. اهمیت زبان

زبان معرف شخصیت انسان است. حضرت علی (ع) فرمود : تَکلَّمُوا تُعْرَفُوا فَإِنَّ الْمَرْءَ مَخْبُوءٌ تَحْتَ لِسَانِهِ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۹۲] .

حضرت علی (ع) فرمود : زبان عضوی است کوچک ، امّا جرائم و گناهانش بزرگ است.

قال الصادق (ع) : إِنَّ رِضَا النَّاسِ لَا یمْلَک وَ أَلْسِنَتَهُمْ لَا تُضْبَطُ وَ کیفَ تَسْلَمُونَ مِمَّا لَمْ یسْلَمْ مِنْهُ أَنْبِیاءُ اللَّهِ وَ رُسُلُه [أمالی صدوق ، ص ۱۰۲] .

أَ لَمْ ینْسُبُوا یوسُفَ (ع) إِلَی أَنَّهُ هَمَّ بِالزِّنَا

أَ لَمْ ینْسُبُوا أَیوبَ (ع) إِلَی أَنَّهُ ابْتُلِی بِذُنُوبِهِ.

أَ لَمْ ینْسُبُوا دَاوُدَ (ع) إِلَی أَنَّهُ تَبِعَ الطَّیرَ حَتَّی نَظَرَ إِلَی امْرَأَةِ أُورِیا فَهَوَاهَا وَ أَنَّهُ قَدَّمَ زَوْجَهَا أَمَامَ التَّابُوتِ حَتَّی قُتِلَ ثُمَّ تَزَوَّجَ بِهَا.

أَ لَمْ يَنْسُبُوا مُوسَى (ع) إِلَى أَنَّهُ عِنِّينٌ وَ آذَوْهُ حَتَّى بَرَّأَهُ اللَّهُ مِمَّا قَالُوا وَ كانَ عِنْدَ اللَّهِ وَجِيهاً
أَ لَمْ يَنْسُبُوا جَمِيعَ أَنْبِياءِ اللَّهِ إِلَى أَنَّهُمْ سَحَرَةٌ طَلَبَةُ الدُّنْيا
أَ لَمْ يَنْسُبُوا مَرْيَمَ بِنْتَ عِمْرَانَ (ع) إِلَى أَنَّهَا حَمَلَتْ بِعِيسَى مِنْ رَجُلٍ نَجَّارٍ اسْمُهُ يوسُفُ أَ لَمْ يَنْسُبُوا نَبِينَا مُحَمَّداً (ص) إِلَى أَنَّهُ شَاعِرٌ مَجْنُون.

سایر اعضای انسان از نظر گناه و معصیت محدود است؛ مگر زبان که گناهان مختلفی انجام می‌دهد ، لذا پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید :

إن أكثر خطايا ابن آدم في لسانه [مشكاة الأنوار ، ص۱۷۴] .

۲. وظایف زبان

۱–قُولُوا لِلنّاسِ حُسْنا [بقره/۸۳] .

۲–قُولُوا قَوْلاً سَديدا [احزاب/۷۰] .

۳–قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَيرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يتْبَعُها أَذىً [بقره/۲۶۳] .

۴– قال امير المومنين (ع) : لِسَانُ الْعَاقِلِ وَرَاءَ قَلْبِهِ وَ قَلْبُ الْأَحْمَقِ وَرَاءَ لِسَانِهِ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۰] .

آثار سکوت

۱– راحتی در دنیا

۲– رضای خدا

۳– پوشش جاهل

۴– ریاضت

۵– عزّت و کسب محبّت.قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : احْفَظْ لِسَانَک تُعَز [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الصَّمْتَ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْحِكمَةِ إِنَّ الصَّمْتَ يكسِبُ الْمَحَبَّةَ إِنَّهُ دَلِيلٌ عَلَى كلِّ خَيرٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۳] .

۳. برکات زبان

۱– با زبان خدا را عبادت می‌کنیم.

۲– با زبان کتاب خدا را تلاوت می‌کنیم.

۳– با زبان امر به معروف و نهی از منکر می‌کنیم.

۴– با زبان از دین و ناموس و وطن خود دفاع می‌کنیم.

۵– با زبان بر سر ظالم فریاد می‌زنیم و از مظلوم حمایت می‌کنیم.

۶– با زبان بین دلها پیوند می‌زنیم ، صفا و صمیمیت را برقرار می‌کنیم.

۷– با زبان مردم را هدایت و رهبری می‌کنیم.

۸– با زبان اذان می‌گوئیم ، شعار می‌دهیم و از دین خدا حفاظت می‌کنیم.

۹- با زبان دلی را به دست می‌آوریم و خاطری را شاد می‌کنیم.

۴. گناهان زبان

۱- با زبان اشعار و سخنان باطل و بیهوده می‌گوئیم.

۲- با زبان امر به منکر و نهی از معروف می‌کنیم.

۳- با زبان برای اجانب و بیگانگان و کفار تبلیغ می‌کنیم.

۴- با زبان مظلوم را تحقیر و ظالم را تشویق می‌کنیم.

۵- با زبان سخن‌چینی و فحاشی کرده ، بذر کینه را در دلها می‌کاریم.

۶- با زبان جوانان پاک را منحرف می‌کنیم.

۷- با زبان شایعه می‌سازیم ، غیبت و تهمت و بهتان می‌زنیم.

۸- با زبان نیشی به دلها فرو می‌کنیم و خاطر مردم را رنجیده می‌کنیم.

مرحوم فیض کاشانی حدود ۲۰ گناه را برای زبان شمرده است.

۱-غیبت :

وَ لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضا [حجرات/۱۲] .

۲-کتمان شهادت :

وَ لا تَکتُمُوا الشَّهادَةَ [بقره/۲۸۳] .

۳-سخن‌چینی :

وهَمّازٍ مَشّاءٍ بِنَمیم [قلم/۱۱] .

۴-همراهی با باطل :

وَ کنّا نَخُوضُ مَعَ الْخائِضین [مدثر/۴۵] .

۵-بدعت :

وَ لا تَقُولُوا لِما تَصِفُ أَلْسِنَتُکمُ الْکذِبَ هذا حَلالٌ وَ هذا حَرامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَی اللّهِ الْکذِب [نحل/۱۱۶] .

۶-نفاق :

یقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ ما لَیسَ فی قُلُوبِهِمْ [فتح/۱۱] .

۷-استهزا :

لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسی أَنْ یکونُوا خَیراً مِنْهُمْ [حجرات/۱۱] .

۸-دروغ گویی :

إِنَّما یفْتَرِی الْکذِبَ الَّذینَ لا یومِنُونَ بِ‌آیاتِ اللّه [نحل/۱۰۵] .

۹-عیب جویی :

وَیلٌ لِکلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

۱۰- غنا ۱۱- مراء و مجادله ۱۳- فحش ۱۴- افشای سر ۱۵- مدح بیجا ۱۶- ذمّ بیجا ۱۷- مزاح خارج از حد شرعی ۱۸- سخنان بیجا ۱۹- سخنان بیش از حدّ و اندازه ۲۰- سخنان خصومت‌آفرین. [محجة البیضاء ، ج۵ ، ص۱۹۸] .

۵. آداب سخن گفتن

۱- حسن نیت نه استکبار و مباهات و تحقیر و...

۲- دلپسندوَ هُدُوا إِلَی الطَّیبِ مِنَ الْقَوْلِ وَ هُدُوا إِلی صِراطِ الْحَمیدِ [حج/۲۴] .

۳- نیکووَ قُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنا [بقره/۸۳] .

۴- رشد دهندهیهْدی إِلَی الرُّشْد [جن/۲] .

۵- سادهوَ ما أَنَا مِنَ الْمُتَکلِّفین [ص/۸۶] .

۶- نرمقُولا لَهُ قَوْلاً لَینا [طه/۴۴] .

۷- گاهی تکرار باشدوَ لَقَدْ وَصَّلْنا لَهُمُ الْقَوْل [قصص/۵۱] .

۸- گام به گاملِتَقْرَأَهُ عَلَی النّاسِ عَلی مُکث [اسراء/۱۰۶] .

۹ ـ نه تحقیر دیگران و رسوا کردن

۱۰ ـ نه برتری جویی

۱۱ ـ نه روبروی مردم

۱۲ ـ نه خشونت نه لجاجت

جدال احسن چیست؟

جدال آن است که انسان طبق معتقدات طرف حرف می‌زند. ممکن است؛ انسان مطلبی را قبول نداشته باشد ، ولی چون او قبول دارد طبق عقیده او مشغول بحث می‌شود.

۱- او احساس تحمیل عقیده نکند.

۲- او احساس حقارت نکند.

۳- بداند که شما انگیزه شخصی ندارید.

۴- در دعوت توکل بر خدا کنید و از سرپیچی مردم دلسرد نشوید.

هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبیلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدینَ [نحل/۱۲۵] .

۶. سخن نیکو

۱-آگاهانه سخن بگوئیم :

لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ [اسراء/۳۶] .

۲-نرم و ملایم سخن بگوئیم :

فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَیناً لَعَلَّهُ یتَذَکرُ أَوْ یخْشی [طه/۴۴] .

۳-گفتار خود را با عمل همراه کنیم :

لِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۲] .

۴-منصفانه سخن بگوئیم :

وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا [انعام/۱۵۲] .

۵-مستدل و محکم سخن بگوئیم :

قُولُوا قَوْلاً سَديدا [احزاب/۷۰] .

۶-ساده و آسان سخن بگوئیم :

فَقُلْ لَهُمْ قَوْلاً مَيسُوراً [اسراء/۲۸] .

۷-بلیغ سخن بگوئیم :

قُلْ لَهُمْ فی أَنْفُسِهِمْ قَوْلاً بَليغا [نساء/۶۳] .

۸-فصیح سخن بگوئیم :

وَ أَخی هارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّی لِساناً فَأَرْسِلْهُ مَعی [قصص/۳۴] .

۹-به طرز نیکو و خوب سخن بگوئیم :

وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْنا [بقره/۸۳] .

۱۰-بلکه به طرز نیکوتر و خوبتر سخن بگوئیم :

قُلْ لِعِبادی يقُولُوا الَّتی هِی أَحْسَنُ [اسراء/۵۳] .

۱۱-به طرز شایسته سخن بگوئیم :

وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً [نساء/۸] .

۱۲-کریمانه سخن بگوئیم :

وَ قُلْ لَهُما قَوْلاً كريما [اسراء/۲۳] .

۱۳-پاکیزه و دلپسند سخن بگوئیم :

وَ هُدُوا إِلَی الطَّيبِ مِنَ الْقَوْلِ [حج/۲۴] .

۱۴- سعی کنیم در سخنان خود مردم را به سوی خداوند دعوت کنیم :

وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا إِلَی اللّهِ وَ عَمِلَ صالِحا [فصلت/۳۳] .

۱. زیبایی

۱. التجمّل

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التجمل مروءۀ ظاهرۀ [غررالحکم ، ص۴۳۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التجمل من أخلاق المومنين [غررالحکم ، ص ۴۳۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا قل أهل الفضل هلك أهل التجمل [غررالحکم ، ص ۳۸۰] .

۲. زینت

۱ ـ اِسناد زینت به خداوند متعال :

كذلِك زَينّا لِكلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ [انعام/۱۰۸] .

۲ ـ اِسناد زینت به شیطان :

وَ زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ ما كانُوا يعْمَلُون [انعام/۴۳] .

۳ ـ عدم حرمت استفاده از زینت الهی :

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زينَةَ اللّهِ الَّتى أَخْرَجَ لِعِبادِهِ [اعراف/۳۲] .

۴ ـ ایمان ، زینت انسان :

وَ لكنَّ اللّهَ حَبَّبَ إِلَيكمُ الْإيمانَ وَ زَيَنَهُ فى قُلُوبِكمْ [حجرات/۷] .

۵ ـ اشیاء مادّی و طبیعی ، زینت زمین :

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَى الْأَرْضِ زينَةً لَها [کهف/۷] .

۶ ـ ستارگان ، زینت آسمان :

إِنّا زَيَنَّا السَّماءَ الدُّنْيا بِزينَةٍ الْكواكبِ [صافات/۶] .

۷ ـ عدم اظهار زینت جز برای همسر :

وَ لا يبْدينَ زينَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

۸ ـ زینت عمل زشت فرزندکشی برای مشرکان :

كذلِك زَينَ لِكثيرٍ مِنَ الْمُشْرِكينَ قَتْلَ أَوْلادِهِمْ [انعام/۱۳۷] .

۹ ـ زینت عمل زشت برای مسرفان :

كذلِك زُينَ لِلْمُسْرِفينَ ما كانُوا يعْمَلُونَ [یونس/۱۲] .

۱۰ ـ استفاده از زینت ، هنگام رفتن به مسجد :

يا بَنى آدَمَ خُذُوا زينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .

۱۱ ـ ثروت و فرزندان ، زینت زندگی دنیا است :

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا [کهف/۴۶] .

۳. زیبایی درون

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عُقُولُ النِّسَاءِ فِی جَمَالِهِنَّ وَ جَمَالُ الرِّجَالِ فِی عُقُولِهِم [معانیالأخبار ، ص۲۳۴] .

قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكرِی (ع) : حُسْنُ الصُّورَةِ جَمَالٌ ظَاهِرٌ وَ حُسْنُ الْعَقْلِ جَمَالٌ بَاطِنٌ [أعلامالدین ، ص۳۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ صُورَةَ الْمَرْأَةِ فِی وَجْهِهَا وَ صُورَةَ الرَّجُلِ فِی مَنْطِقِهِ [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْجَمَالُ فِی اللِّسَانِ [تحفالعقول ، ص۳۷] .

قال رسول الله (ص) : ألجمال فی الرّجل اللّسان [کنز ، ج۲ ، ص۱۰] .

قَالَ الْعَبَّاسُ لِلنَّبِی (ص) : مَا الْجَمَالُ بِالرَّجُلِ يا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَال : "صَوَابِ الْقَوْلِ بِالْحَقِّ قَالَ : فَمَا الْكمَالُ؟ قَالَ : تَقْوَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ" [أمالی طوسی ، ص۴۹۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حسن العقل جمال الظواهر و البواطن [غررالحکم ، ص۵۲] .

قال رسول الله (ص) : جمال الرّجال فصاحهٔ لسانه [کنز ، خ۲۸۷۷۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْجَمَالُ صَوَابُ الْقَوْلِ بِالْحَقِّ [أمالی طوسی ، ص۴۹۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجمال الظاهر حسن الصورهٔ الجمال الباطن حسن السریرهٔ [غررالحکم ، ص۲۵۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال الرجل حلمه [غررالحکم ، ص۲۸۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال الرجل الوقار [غررالحکم ، ص۲۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال المؤمن ورعه [غررالحکم ، ص۲۶۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال العبد الطاعة [غررالحكم ، ص١٨١] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال الحر تجنب العار [غررالحكم ، ص٣٢۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال العيش القناعة [غررالحكم ، ص٣٩١] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال الإحسان ترك الامتنان [غررالحكم ، ص٣٩٠] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال القرآن البقرة و آل عمران [غررالحكم ، ص١١٠] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال المعروف إتمامه [غررالحكم ، ص٣٨٣] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال العالم عمله بعلمه [غررالحكم ، ص۴۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال العلم نشره [غررالحكم ، ص۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا جَمَالَ أَحْسَنُ مِنَ الْعَقْل [تحف‌العقول ، ص٩٢] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا لِبَاسَ أَجْمَلُ مِنَ الْعَافِيةِ [كافى ، ج٨ ، ص١٨] .

۴. زیبایی صورت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصورة الجميلة أول السعادتين [غررالحكم ، ص٣٢۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حسن الصورة أقل [أول] السعادة [غررالحكم ، ص٣٢۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حسن وجه المؤمن [المرء] من حسن عناية الله به [غررالحكم ، ص٩١] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : آفَةُ الْجَمَالِ الْخُيلَاء [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص٣٧١] .
قَالَ السَّيدُ قَدَّسَ اللَّهُ رُوحَهُ : رَأَيتُ فِى الزَّبُورِ فِى السُّورَةِ الثَّالِثَةِ وَ الثَّلَاثِين مَنْ أَجْرَمَ الـذُّنُوبَ وَ أَعْجَبَهُ حُسْنُهُ فَلْيَنْظُرِ الْأَرْضَ كيف لَعِبَتْ بِالْوُجُوهِ فِى الْقُبُورِ وَ تَجْعَلُهَا رَمِيماً إِنَّمَا الْجَمَالُ جَمَالُ مَنْ عُوفِى مِنَ النَّارِ [سعدالسعود ، ص۵٢] .
قال رسول الله (ص) : خير ما أُعطى الرّجل المؤمن خلق حسن و شرّ ما اُعطى الرّجل قلب سوء فى صورة حسنة [كنز ، خ۵١٧٠]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا ينفع الحسن بغير نجابة [نجاحة] [غررالحكم ، ص۴٠٩] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَيمَا عَبْدٍ كانَ لَهُ صُورَةٌ حَسَنَةٌ مَعَ مَوْضِعٍ لَا يشِينُهُ ثُمَّ تَوَاضَعَ لِلَّهِ كانَ مِنْ خَالِصَةِ اللَّهِ قَالَ قُلْتُ مَا مَوْضِعٌ لَا يشِينُهُ قَالَ لَا يكونُ ضُرِبَ فِيهِ سِفَاحٌ [الزهد ، ص۶٨] .

۵. اكرام الشعر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الشَّعْرُ الْحَسَنُ مِنْ كسْوَةِ اللَّهِ تَعَالَى فَأَكرِمُوهُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج١ ، ص١٢٩] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اتَّخَذَ شَعْراً فَلْيحْسِنْ وِلَايتَهُ أَوْ لِيجُزَّهُ [كافى ، ج۶ ، ص۴٨۵] .

۶. انّ‌الله جميل ويحب الجمال

الكتاب :

يا بَنِى آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَيكمْ لِباساً يوارى سَوْآتِكمْ وَ رِيشاً وَ لِباسُ التَّقْوى ذلِك خَيرٌ [اعراف/٢۶] .
قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِى أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيباتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِى لِلَّذِينَ آمَنُوا فِى الْحَياةِ الـدُّنْيا خالِصَةً يوْمَ الْقِيامَةِ [اعراف/٣٢] .

الحديث :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِيتَزَينْ أَحَدُكمْ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ كمَا يتَزَينُ لِلْغَرِيبِ الَّذِى يحِبُّ أَنْ يرَاهُ فِى أَحْسَنِ الْهَيئَةِ [كافى ، ج۶ ، ص۴٣٩] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْبَسْ وَ تَجَمَّلْ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يحِبُّ الْجَمَالَ مَا كانَ مِنْ حَلَالٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۵۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدِهِ أَنْ يرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَيهِ وَ يبْغِضُ الْبُوسَ وَ التَّبوسَ [تحف‌العقول ، ص۵۶]
.

قال رسول الله (ص) : انّ الله جميل يحبّ الجمال و يحبّ معالى الأخلاق و يكره سفسافها [كنز ، خ۱۷۱۶۸]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ التَّجَمُّلَ وَ يكرَهُ الْبُوسَ وَ التَّبَاوسَ فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يرَى عَلَيهِ أَثَرَهَا قِيلَ كيفَ ذَلِك قَالَ ينَظِّفُ ثَوْبَهُ وَ يطَيبُ رِيحَهُ وَ يجَصِّصُ دَارَهُ وَ يكنُسُ أَفْنِيتَهُ حَتَّى إِنَّ السِّرَاجَ قَبْلَ مَغِيبِ الشَّمْسِ ينْفِي الْفَقْرَ وَ يزِيدُ فِي الرِّزْقِ [أمالى طوسى ، ص۲۷۵] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : أَنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى يحِبُّ الْجَمَالَ وَ التَّجَمُّلَ وَ يبْغِضُ الْبُوسَ وَ التَّبَاوسَ وَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يبْغِضُ مِنَ الرِّجَالِ الْقَاذُورَةَ وَ أَنَّهُ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدِهِ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يرَى أَثَرَ تِلْك النِّعْمَةِ [فقه‌الرضا ، ص۳۵۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَبْصَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) رَجُلًا شَعِثاً شَعْرُ رَأْسِهِ وَسِخَةً ثِيابُهُ سَيئَةً حَالُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص مِنَ الدِّينِ الْمُتْعَةُ وَ إِظْهَارُ النِّعْمَةِ [كافى ، ج۶ ، ص۴۳۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا خَرَجَ إِلَى إِخْوَانِهِ أَنْ يتَهَيأَ لَهُمْ وَ يتَجَمَّلَ [مكارم‌الأخلاق ، ص۳۴] .
قال رسول الله (ص) : أحسنوا لباسكم و أصلحوا رحالكم حتّى تكونوا كانّكم شامة فى النّاس [كنز ، خ۱۷۱۶۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِيأْخُذْ أَحَدُكمْ مِنْ شَارِبِهِ وَ ينْتِفُ شَعْرَ أَنْفِهِ فَإِنَّ ذَلِك يزِيدُ فِي جَمَالِهِ [الجعفريات ، ص۱۵۶] .
۷. اطلبوا الخير عند حسان الوجوه
قال رسول الله (ص) : إبتغوا الخير عند حسان الوجوه [كنز ، خ۱۶۷۹۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اطْلُبُوا الْخَيرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۴] .
قال رسول الله (ص) : إلتمسوا الخير عند حسان الوجوه [كنز ، خ۱۶۷۹۶] .
قال رسول الله (ص) : اطلبوا حوائجكم عند حسان الوجوه ، فإن قضى حاجتك قضاها بوجه طليق و إن ردّك ، ردّك بوجه طليق فربّ حسن الوجه دميمٌ عند طلب الحاجة و ربّ دميم الوجه حسنٌ عند طلب الحاجة [كنز ، خ۱۶۸۱۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اطْلُبُوا الْخَيرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ فَإِنَّ فِعَالَهُمْ أَحْرَى أَنْ تَكونَ حَسَناً [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۷۴] .

۱. زيد بن على (ع)

۱. ولادت

۱. تأويل رؤياى صادقانه امام (عليه السلام)
ابو حمزه ثمالى گويد : در حج بودم ، خدمت امام سجاد (عليه السلام) رسيدم. به من فرمود از خوابى كه ديده‌ام ميل دارى بگويم؟
من (امام سجاد (عليه السلام)) در خواب ديدم كه :
"عن أبى حمزة الثمالى قال حججت فأتيت على بن الحسين (عليه السلام) فقال لى يا أبا حمزة أ لا أحدثك عن رؤيا رأيتها رأيت كأنى أدخلت الجنة فأتيت بحوراء لم أر أحسن منها فبينا أنا متكى على أريكتى إذ سمعت قائلا يقول يا على بن الحسين

لیهنئک زید یا علی بن الحسین لیهنئک زید فیهنئک زید".

ابو حمزه سال بعد که به مکه رفت ، در خانه امام سجاد (علیه السلام) را زد. امام در حالی که طفلی به نام زید در دست داشت ، به ابو حمزه فرمود :

قال أبو حمزة : ثم حججت بعده فأتیت علی بن الحسین (علیه السلام) فقرعت الباب ففتح لی و دخلت فإذا هو حامل زیدا علی یده أو قال حامل غلاما علی یده فقال لی : " یا أبا حمزة هذه تَأْوِیلُ رُءْیای مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَها رَبِّی حَقًّا"

۲. مادر زید

جالب این که نام این کنیز (مادر زید) نیز حوراء بوده است و مختار که این کنیز را به امام سجاد (علیه السلام) داد ، گفت این کنیز در شعور والائی است و برای من زیاد است.

۳. بشارت رسول الله (ص) به ولادت زید

این همان کودکی است که رسول الله (ص) به او بشارت داده است.

شیخ مفید می گوید : بعد از امام باقر (علیه السلام) بهترین فرزند امام چهارم است.

عابد ، فقیه ، سخی ، شجاع و به خون خواهی امام حسین (علیه السلام) قیام کرد.

۴. بشارت امیرالمؤمنین (علیه السلام) به ظهور او

این همان کودکی است که امیر المؤمنین (علیه السلام) بشارت ظهور و قیام او را داده و مردم را به یاری او تشویق فرموده و با اشک از او یاد فرموده است.

۵. نام گذاری

این همان فرزندی است که بارها پدرش امام سجاد (علیه السلام) از او یاد کرده و فرموده :

علی بن الحسین قال : "إی و الذی بعث محمدا بالحق إن عشت بعدی لترین هذا الغلام فی ناحیة من نواحی الکوفة مقتولا مدفونا منبوشا (نبش قبر) مسلوبا (لباس‌های او کنده) مسحوبا (جره علی وجه الارض) مصلوبا فی الکناسة" [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۸۳] .

۲. بررسی شخصیت وفضیلت زید

۱. بهترین فرزند

شیخ مفید می گوید : بعد از امام باقر (علیه السلام) بهترین فرزند امام چهارم است.

عابد ، فقیه ، سخی ، شجاع و به خونخواهی امام حسین (علیه السلام) قیام کرد.

۲. القاب وی

دو لقب داشته : حلیف القرآن ، به خاطر تلاوت زیاد قرآن و گریه‌های طولانی.

ستون مسجد ، به خاطر قیام به نماز.

۳. زید مصداق آیه (وجاهدوا.....)

امام رضا (علیه السلام) فرمود : زید مصداق این آیه است :

وَ جاهِدُوا فِی اللّهِ حَقَّ جِهادِهِ هُوَ اجْتَباکُمْ [حج ، ۷۸] .

۴. بهشت بی حساب برای زید

قال رسول الله (ص) للحسين : يا حسين يخرج من صلبک رجل يقال له زيد يتخطی هو و أصحابه يوم القيامۀ رقاب الناس غرا محجلين يدخلون الجنۀ بلا حساب [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص ۱۷۰] .

جابر جعفی از امام باقر (عليه السلام) روايت می کند که جدم رسول الله (ص) به امام حسين (عليه السلام) فرمود :

عن جابر بن يزيد الجعفی عن أبی جعفر محمد بن علی الباقر عن آبائه قال : " قال رسول الله (ص) للحسين (عليه السلام) يا حسين يخرج من صلبک رجل يقال له زيد يتخطی هو و أصحابه يوم القيامۀ رقاب الناس غرا محجلين يدخلون الجنۀ بلا حساب" [الأمالی للصدوق ، ۳۳۰] ..

۵. زيد مصداق آيه قوامين بالقسط

امام باقر (عليه السلام) اين آيه را هنگام ورود زيد به خانه‌اش تلاوت کرد :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا كونُوا قَوّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ [نساء ، ۱۳۵] .

و سپس فرمود :

انت والله يا زيد من اهل ذلک

۷. نعم العم از زبان امام

دخلنا علی الصادق (عليه السلام) فدفعنا إليه الكتابۀ فقرأه و بكی ثم قال إنا لله و إنا إليه راجعون عند الله تعالی أحتسب عمی إنه كان نعم العم إن عمی كان رجلا لدنيانا و آخرتنا مضی و الله عمی شهيدا [عيون‌أخبارالرضا (عليه السلام) ، ج۱ ، ص۲۵۲] .

۸. بهشت برای گريه كنان برزيد

قال الصادق (عليه السلام) لأبی ولاد الكاهلی : "رأيت عمی زيدا؟ قال : نعم رأيته مصلوبا و رأيت الناس بين شامت حنق و بين محزون محترق فقال : أما الباكی فمعه فی الجنۀ و أما الشامت فشريک فی دمه" [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۹۳] .

۹. زيد عالم آل محمد

فقال الرضا (عليه السلام) : يا أمير المؤمنين لا تقس أخی زيدا إلی زيد بن علی (عليه السلام) فإنه كان من علماء آل محمد غضب لله عز و جل فجاهد أعداءه حتی قتل [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۷۴] .

كان من كبار علماء الاسلام

۱۰. روايات مستفيض در مقام زيد

آيۀ الله خوئی در جلد ۷ معجم رجال الحديث از ص۳۴۵ تا ص۳۵۶ درباره زيد ، روايات مقام والای او را مستفيضه و سپس روايات انتقاد از زيد را يكی يكی نقل و همه را ضعيف می‌داند و در پايان می گويد : ان زيد جليل ممدوح ليس شیء يدل علی قدح فيه او انحراف

۱۱. عابد و شجاع

كان زيد بن علی بن الحسين عين إخوته بعد أبی جعفر (عليه السلام) و أفضلهم و كان عابدا ورعا فقيها سخيا شجاعا و ظهر بالسيف يأمر بالمعروف و ينهی عن المنكر و يطالب بثارات الحسين (ع) ...قدمت المدينۀ فجعلت كلما سألت عن زيد بن علی قيل لی ذلک حليف القرآن ...يبكی من خشيۀ الله حتی تختلط دموعه بمخاطه [الإرشاد ، ج۲ ، ص۱۷۰] .

۱۲. متصف به صفات امام (عليه السلام)

يحيی بن زيد قال : رحم الله أبی زيدا كان و الله أحد المتعبدين قائم ليله صائم نهاره يجاهد فی سبيل الله عز و جل حق جهاده فقلت يا ابن رسول الله هكذا يكون الإمام بهذه الصفۀ؟ فقال : يا عبد الله إن أبی لم يكن بإمام و لكن من سادات الكرام و

زهادهم و کان من المجاهدین فی سبیل الله. [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۹۹] .

۱۳. سید اهل بیت

امام باقر (علیه السلام) به زید اشاره کرد و فرمود :

عن أبی الجارود قال : " إنی لجالس عنـد أبی جعفر محمد بن علی الباقر (علیه السـلام) إذا أقبل زید بن علی (علیه السـلام) فلما نظر إلیه أبو جعفر (علیه السـلام) و هو مقبل قال هذا سید من أهل بیته و الطالب بأوتارهم (انتقام خون) لقد أنجبت أم ولدتک یا زید" [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۷۰] .

۱۴. صاحب کرامت

شبی یا سحری با زید بن علی بیرون رفتیم و دست او خالی بود ، همین که دید گرسنه‌ام ، گلابی بزرگی به من داد که نفهمیدم از کجا آورد.

۱۵.عصمت زید

ان زید ابن علی لم تهیک لله محرما منذ عرف یمینه من شماله من اطاع الله اطاعه ما خلق. [قاموس الرجال ، ج۴ ، ص۲۷۱] .؟؟

۱۶. شهید نورانی

در قیامت میان شهدا می‌درخشد :

قائد الغر المحجلین [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۲۳۸] .

۱۷. تأکید امام (علیه السلام) برادامه راه زید

امام سجاد (علیه السلام) درباره زید و سرمشق شدن او فرمود :

لا یدرکه الاخرون الا من عمل بمثله [مقاتل الطالبین فارسی ، ص۱۳۱] .؟؟

۱۸. محبوب رسول الله (ص)

عن حذیفهٔ بن الیمان قال : نظر رسول الله (ص) إلی زید بن حارثهٔ فقال : " المقتول فی الله و المصلوب فی أمتی و المظلوم من أهل بیتی سمی هذا و أشار بیده إلی زید بن حارثهٔ فقال ادن منی یا زید زادک اسمک عندی حبا فأنت سمی الحبیب من أهل بیتی" [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۹۲] .

۱۹. وجوب احترام به نام زید

نزد امام حسین (علیه السلام) به زید پارچه فروشی که دروغ گو بود ، اشاره شد. امام فرمود ، چون نام یکی از اولیای خدا زید است و او در راه خدا قیام می‌کند ، لذا بر هم نام او جسارتی نشود. [کتاب زید ، ص۳۳ ، از وقایع الایام شهر صیام ، ص۶۴] .؟؟

۳. فرزندان زید

۱. عیسی بن زید

۱. داستان ولادت عیسی

حضرت زید با همسرش به دربار طاغوت احضار شد. در مسیر راه همسر درد زایمان گرفت. در مسیر نزدیک دیر و کلیسائی بودند و تصادفا شب میلاد حضرت عیسی بود.این همسر که کنیز بود ، از ناچاری به کلیسا رفته و در آن جا وضع حمل نمود. پدرش به خاطر این مکان و زمان نام عیسی روی آن گذاشت. [بحار ، ج۴۶ ، ص۱۵۸] .؟؟

۲. بهترین شخص خاندان

عیسی بهترین شخص خاندان از نظر علم ، دین ، زهد و طبع شعر بود. از راویان و عاشقان حدیث که روایاتش زیاد است.

۳. دختر عیسی

عیسی دختری داشت در کوفه مخفی. تـا سن ازدواج زنـده بود. بعـد از دنیـا رفت ، عیسـی گریه می‌کرد که این دختر از ترس نسبت خود را به رسول الله (ص) مخفی می‌کرد. [مقاتل الطالبین ، ص۴۰۸] .

۲. یحیی ابن زید

۱. یحیی شهید از سنای شهید

یحیی شـهید ، پدرش زید شـهید ، امام سـجاد (علیه السـلام) که جد او است. شهید ، امیر المؤمنین ، علی (علیه السلام) شهید... شهید در چند نسل.

۲. راوی صحیفه سجادیه

یحیی از راویان صـحیفه سـجادیه است. امام صادق (علیه السـلام) از طریق إخبار به شخصی (متوکل بن هارون بلخی) به یحیی خبر می‌دهد که تو مثل پدرت شهید می‌شوی. یحیی صحیفه سجادیه را به حامل پیام می‌دهد.

۳. شهادتی مشابه شهادت پدر

او بعد از شهادت پدر به ایران آمد. در جوانی مثل پدرش :

در این که سـر بریـده‌اش را برای مادرش فرسـتادند ، در تیر خوردن ، در به پیشانی خوردن تیر ، در شـهادت روز جمعه ، در به دار آویختن ، در پیش گوئی نسبت به شـهادت او از طرف امام صادق (علیه السلام) ، در گریه امام معصوم بر شهادت یحیی ، در قیام کردن علیه طاغوت ، در این که روز سوم قیام شهید شد.

۴. یحیی در زندان طاغوت

یحیی مدتی به زندان طاغوت افتاد. زنجیری که یحیی را با آن بسته بودند ، به قیمت بیست هزار درهم توسط شیعیان خریداری شده و قطعه قطعه شد و نگین انگشترش کردند. [مقاتل الطالبین] ،

۵. تعداد یاران یحیی

تعداد یاران یحیی هنگام قیام مانند تعداد یاران امام حسین (علیه السلام) با هفتاد نفر شروع شد.

۶. محل قیام یحیی

محل قیام نیشابور.

۷. محبوبیت در مردم

در سال شهادت یحیی ، مردم خراسان نام پسرانی که به دنیا می‌آمدند یحیی می گذارند.

۸. خون خواهی یحیی علت قیام ابومسلم خراسانی

قیـام ابو مسـلم خراسـانی به خـاطر خون خواهی یحیی بود و از کتـابی که نام افراد حکومت در آن بود ، یک یک را پیـدا و به سزای اعمالشان رساند.

۹. سوگواری مردم در شهادتش

بعـد از شـهادت زیـد و یحیی مردم به سوگ نشسـته و لبـاس سـیاه پوشـیدند. ابو مسـلم خراسـانی و بنی العبـاس نیز برای حفظ موقعیت ، لباس سـیاه پوشـیده و اظهار هم دردی با مردم کردند. کم کم بنی العباس لباس سیاه را کنار گذاشته و لباس و عمامه

سیاه رمز تشیع شد. در سفینه (عمامه) می‌خوانیم در جنگ جمل عمامه سیاهی دور سر مبارک حضرت علی (علیه السلام) بود و فرشتگان در جنگ بدر با عمامه سفید به کمک مسلمانان آمدند.

۴. مقام علمی

۱. اهمیت نظر علمی زید

ابو حمزه ثمالی واسطی با هم رساله‌ای نوشتند و خدمت امام باقر (علیه السلام) آوردند. امام تشکر کرد و پرسید : آیا زید دیده است؟ گفتند نه. فرمود : به او ارائه دهید و نظرش را بگیرید. نزد زید آمدند و رساله را خواندند. ایشان تشکر کرد و سپس مطالب را رد کرد و شیوه نوی ارائه داد که نویسندگان تعجب کردند ، بعد خدمت امام باقر رسیده و نظرهای جالب زید را گفتند.

۲. تربیت شاگردان

محمد بن مسلم ، ابو حمزه ثمالی ، محمد بن بکیر ، زهری ، یحیی بن زید ، ابو حنیفه ، تا ۲۳ نفر را در کتاب زید آورده‌اند.

۳. تسلط به آیات

امام باقر (علیه السلام) فرمود : " روزی پدرم زید را خواست و دستور داد تا قرآن بخواند. او خواند پدرم آیات مشکل را پرسید. او یکی یکی جواب صحیح می‌داد. پدرم به قدری تحت تأثیر زید و استعداد فوق العاده او قرار گرفت که بلند شد و میان دو چشم زید را بوسید". [کتاب زید ، ص۵۱] .

زید ۵ ماه زندانی بود و زندان را تبدیل به کلاس کرد و تفسیر سوره حمد و بقره را در این مدت برای زندانیان گفت. [زید ، ص۴۶] .

۴. راوی امام سجاد (علیه السلام)

۶۱ حدیث از کتب اربعه از طریق زید از امام سجاد (علیه السلام) در کتاب شریف زید ص۵۱ نقل شده است.

۵. تألیفات جامع

بعد از امام باقر (علیه السلام) اعلم و افضل مردم بود. ده کتاب نوشته یکی به نام الصفوهٔ که با استناد ۱۵۰ آیه مسئله امامت را ثابت کرده که در کتابخانه انگلستان موجود است.

کتابهای دیگرش عبارتند از : تفسیر ، مناسک حج ، المجموع الحدیثی ، المجموع الفقهی ، اثبات الوصیه ، قلت و کثرت که شامل احتجاجات اواست.

۵. عبادت

۱. شب زنده دار

عن المتوکل بن هارون قال : لقیت یحیی بن زید...فسألته عن أبیه فقال...أنه کان (علیه السلام) یصلی فی نهاره ما شاء الله فإذا جن اللیل علیه نام نومهٔ خفیفهٔ ثم یقوم فیصلی فی جوف اللیل ما شاء الله ثم یقوم قائما علی قدمیه یدعو الله تبارک و تعالی و یتضرع له و یبکی بدموع جاریهٔ حتی یطلع الفجر. [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۹۹] .

۲. محو ذکر خدا

عاصم بن عمر : زید را در نوجوانی دیدم که وقتی ذکر خدا را می‌شنید از هوش می‌رفت. گویا دیگر به دنیا باز نمی‌گردد. [اعیان الشیعه] .؟؟

سالی سه ماه روزه می‌گرفت. [اعیان الشیعه] .؟؟

۳. حلیف القرآن

زید می‌گویدخلوت بالقرآن ثلاثهٔ عشرهٔ اقرءه و اتدبره. [زید ، ص۴۵] .؟؟

در مدینه از هر کس سراغ زید گرفته می‌شد ، می‌گفتند حلیف قرآن است و قرائت خاصی دارد که کشاف نقل کرده است.

۶. سیاست

۱. خنثی کردن توطئه بنی امیه

میان زید و نوه عمویش بر سر موقوفات مشاجراتی شد. خالد (فرماندار مدینه) مشاجره را به مسجد کشید و از مردم دعوت کرد تا گفتگوی این خاندان را مشاهده و بد بین شوند. مدینه مثل دیگ می‌جوشید و مردم مدینه همه با هم گفتگومی کردند که آیا بنی الحسن در دادگاه فردا برنده می‌شود. یا بنی الحسین. فردا که خالد علاقه مند به درگیری و مشاجره بود ، صبح اول وقت به مسجد آمد و مردم را جمع کرد. زید که از سوء نیت و توطئه و نشان دادن اختلافات فامیلی و داخلی به جامعه متوجه شد. یک سره بحث را عوض کرد و به طرف خود (بنی الحسن) گفت : تمام بردگانم آزاد اگر حرفی بزنم. (من امروز هیچ نمی‌گویم و مسئله مختومه باشد.) سپس شروع به گفتگو و رسوا کردن خالد حاکم مدینه نمود و توطئه را خنثی کرد. [ابن ابی الحدید ، ج۳ ، ص۲۸۵] .؟؟

۲. چهره انقلابی

۲. ترس بنی امیه از زید

۱. به دلیل اخلاق و بیان خوش

وقتی وارد شام شد ، چون خوش بیان و خوش برخورد بود ، خبر آمدنش به هشام رسید. عصبانی شد و در مجلس به او جا نداد و جواب سلامش را نداد و او را تحقیر کرد. [اعیان الشیعهٔ] .

بعد از جلسه هشام به زید گفت : حوائجت را از من بخواه. زید گفت : تو خودت ناظر امور مسلمین هستی.

۲. به دلیل منطق و استدلال

هشام وقتی معرفت و استدلالات زید را شنید ، ترسید که او مردم شام را عوض کند به همین دلیل دستور داد زید حتی یک شب در بین سربازان نباشد. [اعیان الشیعهٔ] .؟؟

۳. قیام زید

۱. اعلام و دعوت مردم

زید روز خروج به مردم اعلام و دعوت کرد که :

عن الفضیل قال : انتهیت إلی زید بن علی (علیه السلام) صبیحهٔ خرج بالکوفهٔ فسمعته یقول من یعیننی منکم علی قتال أنباط أهل الشام فو الذی بعث محمدا بالحق بشیرا لا یعیننی منکم علی قتالهم أحد إلا أخذت بیده یوم القیامهٔ فأدخلته الجنهٔ بإذن الله. [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۷۱] .

۲. ۴۰۰۰۰بیعت کننده

وقتی زیـد به کوفه آمد ، ۱۵۰۰۰ نفر بـا او بیعت کردنـد و به جز کوفه مردم مـدائن ، بصـره ، واسـط ، موصل ، خراسان ، ری ، جرجان و جزیره با او بیعت کردند که گفته‌اند تعداد بیعت کنندگان به ۴۰۰۰۰ نفر می‌رسد. [اعیان الشیعۀ] .؟؟

۳. صورت بیعت

انا نـدعوکم الی کتاب الله و سـنۀ نبیه و جهاد الظالمین و الدفع عن المستضـعفین و اعطاء المحرومین و قسم هذا الفییء بین اهله بـالسواء و رد المظـالم و نصـرۀ اهـل البیت اتبـایعون علی ذلـک فاذا قالوا نعم وضع یـده علی ایـدیهم و... . [اعیان الشـیعۀ ، ج۷ ص۱۱۸]

۴. فلسفه وعلت قیام

۱. مبنای قیام

و الله مـا خرجت و لاـ قمت مقـامی هـذا حـتی قرأت القرآن و اتقنت الفرائض و احکمت السـنۀ و الآـداب و عرفت التأویـل کما عرفت التنزیل و فهمت الناسـخ و المنسوخ و المحکم و المتشابه و انصاص و العام و ما یحتاج الیه الامۀ فی دینها مما لابد لها منه و لا غنی عنه و... [زید ، ص۳۸] .

۲. کسب رضای اهل بیت

قال الصادق (علیه السـلام) : رحم الله عمی زیـدا لو ظفر لوفی انما دعی الرضا من آل محمد و انا الرضا [الغدیر ، ج۳ ، ص۷۱] .؟؟ ، [سفینۀ البحار ، زید] .؟؟

۳. انتقام خون اما م حسین (علیه السلام)

انما خرجت علی الذین قاتلوا جدی الحسین.

۴. انتقام حرّه ورمی کعبه

ـ انما خرجت علی الذین اغارو علی المدینه یوم الحرۀ ثم رموا بیت الله لحجر المنجنیق. [زید ، ص۱۱۴] .؟؟

۵. مبارزه با سلطان جور

أَبوعَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قال : ... إِنَّمَا خَرَجَ إِلَی سُلْطَانٍ مُجْتَمِعٍ لِیَنْقُضَهُ [کافی ، ج۸ ، ص۲۶۴] .

۶. اصلاح امت رسول الله (ص)

عبد الله بن مسـلم می‌گوید : با زید به مکه می‌رفتیم ، در شبی سـتاره‌ای را به من نشان داد و فرمود : این سـتاره ثریا را می‌بینی؟ گفتم : بله. زیدفرمود : لوددت ان یدی ملصقۀ بها فاقع علی الارض او حیث اقع فانقطع قطعۀ قطعۀ و ان الله اصلح بین امۀ محمد. [فارسی مقاتل الطالبین ، ج۱۳۱] .؟؟ ، . [زید ، ص۱۱۶] .؟؟

۷. امر به معروف ونهی از منکر

شیخ مفید ، مجلسی و راوندی می‌گویند : فلسفه قیام زید امر به معروف ، نهی از منکر و خون خواهی امام حسین (علیه السلام) . [ارشاد مفید فارسی ، ص۱۶۸] .؟؟ ، . [زید ، ص۱۱۸] .؟؟

۸. یاری اهل بیت

عن أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) ... لَوَدِدْتُ أَنَّ الْخَارِجِی مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ خَرَجَ وَ عَلَی نَفَقَةُ عِیالِهِ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۵ ، ص۵۴] .

۵. صحنه جنگ

۱. محل جنگ

کوفه.

۲. رمز عملیات

یا مَنْصُورُ أَمِتْ ، یا لَثَارَاتِ الْحُسَینِ

۳. زمان جنگ

چهار شنبه.

۴. خلیفه مخالف

هشام بن عبد الملک.

۵. قاتل زید

فرماندار کوفه : یوسف بن عمرو که قاتل زید هم هست. شعارشان الله اکبر بود.

۶. محاصره یاران در مسجد

یوسف فرماندار کوفه حکومت نظامی اعلام کرد و مردم را در مسجد دعوت کرد. همین که جمع شدند ، مسجد را محاصره کرد و بیعت کنندگان زید در مسجد ماندند و خیلی تأسف خوردند و زید با ۲۰۰ نفر در بیرون مشغول جنگ و حدود ۲۰۰ نفر را روز اول به درک فرستادند. روز دوم ۲۰۰ نفر و هر چه خواستند محاصره مسجد را بشکنند نشد ، تا نیروی تازه نفس از شام آمد و طرفداران زید تار و مار شدند. اگر حکومت نظامی شکسته می‌شد و مردم در مسجد محاصره نمی‌شدند. زید موفق می‌شد. (مانند شکستن حکومت نظامی توسط حضرت امام) .

۷. سفارشات زید

هنگام حمله سفارشات حضرت امیر (علیه السلام) را زید با مردم داشت که درخت را قطع نکنید ، به زخمی و خردسال و آب آشامیدنی و فراری و...کار نداشته باشید ، درهای بسته را باز نکنید...

۸. شجاعتی مثال زدنی

شجاعت زید ضرب المثل است. (مسعودی ، طبری ، مفید ، زمخشری ، کمیت ، بلاذری و...) گفته‌اند :

فلما رأی الناس فارسا اشجع منه ، ما ولدت النساء افضل و اشجع من زید بن علی. [زید ، ص۱]

۹. غربت زید

چون یاران بیرون مسجد کم بودند ، زید هر چند نفر را به محله‌ای از کوفه فرستاد. زید به در خانه‌ای رسید. (انس بن عمرو) که بیعت کرده ، ولی از ترس حکومت نظامی در خانه نشسته بود. او را صدا زد ، ولی حمایت نکرد و زید ناراحت شد و فرمود : چرا شما...؟

۱۰. غیرت فاطمی (س)

در وسط جنگ ، مرد هتاکی به فاطمه زهرا (س) جسارت کرد. یک مرتبه زید قهرمان با صدای بلند گریه مفصلی کرد و فریاد کرد : آیا کسی نیست برای خدا و رسول خدا و فاطمه زهرا غضب کند؟ سعید بن خیثم که از یاران زید بود ، آن مرد را زیر نظر گرفت. با لباس مبدل (چادر زنانه) وارد دشمن شد و سرش را جدا کرد و مرکبش را به غنیمت گرفت و زید را شاد کرد به نحوی که زید میان دو چشمش را بوسید.

۷. سر نوشت

۱. خبر شهادت از زبان پدر

این همان فرزندی است که بارها پدرش امام سجاد (علیه السلام) از او یاد کرده و فرموده :

علی بن الحسین قال : "إی و الذی بعث محمدا بالحق إن عشت بعدی لترین هذا الغلام فی ناحیة من نواحی الکوفة مقتولا مدفونا منبوشا (نبش قبر) مسلوبا (لباس‌های او کنده) مسحوبا (جره علی وجه الارض) مصلوبا فی الکناسة" [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۸۳] .

امام سجاد (علیه السلام) از طلوع فجر بعد از نماز تا آفتاب مشغول دعا بود و سخنی نمی‌گفت. روزی در آن ساعت خبر تولد زید به او رسید. امام از مردم درباره نام گذاری او سئوالاتی کرد. هر که نام او را چیزی گفت. امام سجاد (علیه السلام) فرمود قرآن آوردند. آن را باز کرد. آیه آمد :

فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدِینَ [نساء۷ ۹۵] .

قرآن را هم گذاشت و بار دیگر باز کرد. آیه آمد :

إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنِینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ فَیقْتُلُونَ وَ یقْتَلُونَ وَعْداً عَلَیهِ حَقًّا فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِیلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفی بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَیعِکمُ الَّذِی بایعْتُمْ بِهِ وَ ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [توبه ، ۱۱۱] .

فرمود : باید نام او را زید بگذارم ، چون جدم از فرزند مجاهدی که شهید شود ، به من خبر داده.

۳. رؤیای صادقه

سعید بن جبیر از نازلی نقل می‌کند که در سفر مکه با زید بودم. شبانه روز نماز می‌خواند و گریه و تضرع می‌کرد ونیمه شب آیات قرآن می‌خواند. پرسیدم : یابن رسول الله خیلی گریه می‌کنی؟ زید گفت : در سجده خوابم برد و خواب دیدم جماعتی را با لباس‌های بسیار زیبا که رئیس آنان فرمود :

عن سعید بن جبیر قال : قلت لمحمد بن خالد : کیف زید بن علی فی قلوب أهل العراق؟ فقال : لا أحدثک عن أهل العراق و لکن أحدثک عن رجل یقال له النازلی بالمدینة قال : صحبت زیدا ما بین مکة و المدینة و کان یصلی الفریضة ثم یصلی ما بین الصلاة إلی الصلاة و یصلی اللیل کله و یکثر التسبیح و یردد وَ جاءَتْ سَکرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذلِک ما کنْتَ مِنْهُ تَحِیدُ فصلی بنا لیلة ثم ردد هذه الآیة إلی قریب من نصف اللیل فانتبهت و هو رافع یده إلی السماء و یقول : إلهی عذاب الدنیا أیسر من عذاب الآخرة ثم انتحب فقمت إلیه و قلت : یا ابن رسول الله لقد جزعت فی لیلتک هذه جزعا ما کنت أعرفه؟ قال : ویحک یا نازلی إنی رأیت اللیلة و أنا فی سجودی إذ رفع لی زمرة من الناس علیهم ثیاب ما رأته الأبصار حتی أحاطوا بی و أنا ساجد فقال کبیرهم الذی یسعون منه : أ هو ذلک؟ قالوا : نعم. قال : أبشر یا زید فإنک مقتول فی الله و مصلوب و محروق بالنار و لا تمسک النار بعدها أبدا.

می‌گوید : بیدار شدم و گریه می‌کردم؛

فانتبهت و أنا فزع و الله یا نازلی لوددت أنی أحرقت بالنار ثم أحرقت بالنار و أن الله أصلح لهذه الأمة أمرها. [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۲۰۸] .

۴. تیر خوردن زید

بالاخره تیری به پیشانی مبارک زید خورد. او را به مخفی گاهی بردند. روز جمعه شهید شد و به فرزندش یحیی گفت : تو نهضت را ادامه بده.

۵. بالای چوبه دار

فرید در دائرة المعارف می‌گوید : خفقان و دیکتاتوری بنی امیه همین بس که بهترین نواده رسول الله (ص) بالای چوبه دار

است و کسی حق حرف زدن ندارد.

۶. ماجرای سر شهید

۱. فرستادن سر به شام

سر زید را یوسف بن عمرو (فرماندار کوفه) برای هشام در شام فرستاد. ۱۰۰۰۰ درهم جایزه داد و دستور داد بر بلندی دروازه جلو مردم قرار دهند. بعد سر را از شام به مدینه فرستادند نزد زینب خواهر زید و در دامن خواهر قرار دادند.

۲. سر زید در دامن خواهر

یک شبانه روز سر فرزند پیامبر (ص) را نزد قبر پیامبر (ص) آویختند؛ مردم مدینه عصبانی شده و جلسات سوگواری تشکیل دادند. والی مدینه به وحشت افتاد. افرادی را گرفت و زندان کرد. مدینه متشنج شد. سر را روی نیزه‌ای در مسجد نصب و مردم اجبارا به دیدن سر و گفتن ناسزا به اهل بیت و انقلابیون وادار شدند.

۳. فرستادن سر به مصر

سپس سر را از مدینه به مصر فرستادند ، مردم رشید مصر سر را دزدیده و در محراب مسجد دفن کردند و الآن زیارت گاه است.

۴. کرامات متعدد

کرامات متعددی در هنگام دار آویخته شدن نقل شده است.

۷. ماجرای دفن شهید

۱. دفن بدن در مسیرآب

آخرین نظر این بود : مسیر جوی آبی را موقتا تغییر و بدن را دفن و سپس دوباره آب را در مسیر خود قرار دادند. کسی فهمید و به حکومت خبر داد. آنها آمدند. قبر را نبش کرده و بدن را با طنابی به شتری بسته و حمل کردند. بعد پیاده و بعد به دار آویختند. مدت ۴ سال بر دار آویخته بود ، سپس از دار پائین آورده و آتش زدند و خاکسترش را بر آب دادند.

۸. پیش گوئی ها

۱. به دار آویخته ای در کوفه

عن النبی (ص) : ...رجل یقال له زید یقتل بالکوفهٔ و یصلب بالکناسهٔ یخرج من قبره نبشا تفتح لروحه أبواب السماء یبتهج به أهل السماوات [الأمالیللصدوق ، ۴۰] .

۲. گریه امیر المؤمنین (علیه السلام) برای زید

قد وقف امیر المؤمنین (علیه السلام) علی موضع صلیه بالکوفهٔ فبکی و بکی اصحابه و سئل عن بکائه فقال (علیه السلام) : " ان رجلا من ولدی یصلب فی هذا الموضع من رضی ان ینظر الی عورته اکبه الله علی وجهه فی النار".

۳. معرض قاتل زید

در پیش گوئی امیر المؤمنین آمده که قاتل زید یوسف بن عمرو است :

قال علیعلیه السلام : ...رجل یقال له یوسف بن عمر ، و یقوم عند ذلک رجل منّا أهل البیت فانصروه ، فانه داع إلی الحق [بحارالأنوار ، ج۳۴ ، ص۳۴] .؟؟

۴. خبر جبرئیل از شهادت زید

ضمن حرکت حضرت امیر (علیه السلام) به مسجد کوفه به منطقه‌ای خیره شد و گریه کرد و فرمود : " پدرم فدایت ، پدرم

فدایت. اصبغ بن نباته علت پرسید؟ فقال (علیه السلام) : رسول اکرم از جبرئیل از خداوند به من خبر داد که : یولد لی ولد ما ولد ابواه بعد یلقی الله غضبان فی الله و راضیا عنه و انه یمثل به فی هذا الموضع مثلهٔ ما مثل با حد قبله و لا بعده صلوات الله علی روحه و الارواح التی تتوفی منه. [زید ، ص۳۳] .؟؟

۸. شعرا و زید

۱. شعر کمیت برای زید : و کان شهادته (ع) مصدر وحی للشعراء.

کمیت برای زید شعر گفته و امام به خاطر شعر هائی که در مرثیه اهل بیت گفته فرمود :

عن الکمیت بن أبی المستهل قال : " دخلت علی سیدی أبی جعفر محمد بن علی الباقر (علیه السلام) فقلت یا ابن رسول الله إنی قد قلت فیکم أبیاتا أ فتأذن لی فی إنشادها؟ فبکی (علیه السلام) و بکی أبو عبد الله (علیه السلام) ثم أخذ بیدی ثم قال : اللهم اغفر للکمیت ما تقدم من ذنبه و ما تأخر. [بحارالانوار ، ج۳۶ ، ص۳۸۷]

۹. زید از دیدگاه اهل سنت

۱. مدح زید از دیدگاه ابوحنیفه

شاهدت زید بن علی (علیه السلام) کما شاهدت اهله (اهل بیت) فما رأیت فی زمانه افقه منه و لا اسرع جوابا و لا ابین قولا. [زید ، ص ۴۱] .؟؟

۲. اتصاف به صفات ممدوحه

ابو طالب که از علمای اهل تسنن است می گوید : اگر سخن از متکلمین است ، زید از آن هاست.

اگر سخن از زهاد است ، زید از آنان است.

اگر سخن از شجاعان است ، زید از آنان است.

اگر سخن از اهل معرفت و حفظ و سیاست است ، زید از آنان است. [زید ، ص۴۲] .؟؟

۳. تهمت فسق

این تیمیه و الوسی به شیعه حمله کرده‌اند که چرا زید بن علی (علیه السلام) را فاسق و کافر می دانید با این که در علم و رده در مقام بالائی است. [الغدیر ، ج۳ ، ص۷۴] .؟؟

و علامه امینی مفصل این تهمت را رد کرده و مقام زید را در چند صفحه از روایات و سخنان اعلام نموده و در همان جلد ۳ آورده است.

۱۰. زید واهل بیت

۱. مورد تأیید اهل بیت

۱. دعوت ائمه به یاری زید

قال جعفر بن محمد (علیه السلام) : ویل لمن سمع واعیته فلم یجبه [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۷۴] .

۲. گریه امام بر زید

عن الفضيل بن يسار قال : وجهت نحو المدينة فدخلت على الصادق جعفر بن محمد (عليه السلام) ...فأقبل يبكى و دموعه تنحدر على ديباجتى خده... و هو يقول : " أشركنى الله فى تلك الدماء مضى و الله عمى و أصحابه شهداء مثل ما مضى على بن أبى طالب (عليه السلام) و أصحابه" [الأمالى للصدوق ، ۳۴۹] ..

۳. زید داعی به حق

قال عليعليه السلام... : و يقوم عند ذلك رجل منّا أهل البيت فانصروه ، فانه داع إلى الحق [قاموس الرجال ، ج۴ ، ص۲۶۵] .؟؟

۴. کمک مالی امام به قیام زید

امام صادق (علیه السلام) ۱۰۰۰ دینار به خانواده‌های شهدا و قیام زید داد. [منتهی الآمال ، سی دی] ؟؟.

۵. قیام زید به اذن امام

شهید در قواعد در باب امر به معروف قضیه زید را نقل کرده و گفته که به اذن امام بوده است.

۲. رابطه با امام

۱. مدح ائمه از زید

۱ ـ مأمون گلایه کرد به امام رضا (علیه السلام) که زید (برادر امام رضا (علیه السلام)) مثل زید بن علی است. امام فرمود :

عنِ الرِّضَا (عليه السلام) فِی حَدِيثٍ أَنَّهُ قَالَ لِلْمَأْمُونِ : " لَا تَقِسْ أَخِی زَيداً إِلَی زَيدِ بْنِ عَلِی فَإِنَّهُ كانَ مِنْ عُلَمَاءِ آلِ مُحَمَّدٍ (ص) غَضِبَ لِلَّهِ فَجَاهَدَ أَعْدَاءَهُ حَتَّی قُتِلَ فِی سَبِيلِهِ وَ لَقَدْ حَدَّثَنِی أَبِی مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَاهُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (عليه السلام) يقُولُ : رَحِمَ اللَّهُ عَمِّی زَيداً إِنَّهُ دَعَا إِلَی الرِّضَا مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ وَ لَوْ ظَفِرَ لَوَفَی بِمَا دَعَا إِلَيهِ لَقَدِ اسْتَشَارَنِی فِی خُرُوجِهِ" [وسائل‌الشيعة ، ج۱۵ ، ص۵۳] .

۲ ـ جعفر و زيد (عليه السلام) فما كان بينهما خلاف و الدليل على صحة قولنا قول زيد بن على (عليه السلام) من أراد الجهاد فإلى و من أراد العلم فإلى ابن أخى جعفر. [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۹۸] .

قال زيد : جعفر إمامنا فى الحلال و الحرام. [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۹۶] .

۳.امامان شیعه و زنده نگه داشتن نام زید

۱. کثرت یاد زید و طلب رحمت برای او

امامان ما بسیار نام زید را می‌بردند. گریه‌ها می‌کردند. از کسانی که از کوفه می‌آمدند ، سئوال می‌فرمودند که آیا کناسه و محل دار زید را دیده‌ای؟

شخصی از کوفه خدمت امام صادق (علیه السلام) شرفیاب شد و خواست وضع زید را بگوید ، امام فرمود : " صبر کن تا پرده‌ها را بالا بزنم و زنان هم بشنوند". سپس او مصائب را گفت وامام و زنان با صدای بلند گریه‌ها کردند. [زید] .؟؟

قال الصادق (عليه السلام) : رحم الله عمى زيدا خرج على ما خرج آبائه و وددت انى استطعت ان اصنع فاكون مثل عمى و اقل (عليه السلام) من قتل مع زيد بن على كمن قتل مع حسين بن على.

۱. زینت

۱. ارزش واهمیت زینت

۱. انسان فطرتاً زیبائی را دوست دارد.

۲. کار انسان تعدیل غرائز و توجه به تمام ابعاد و جلوگیری از افراط و تفریط هاست.

۳. اگر به هر غریزه‌ای پاسخ کامل داده شود. غرائز دیگر هدر می‌رود.

۴. روان شناسان می گویند : انسان دارای چند نوع حس است. حس نیکی ، حس دانائی ، حس مذهبی ، حس زیبائی ، که تمام هنر و صنایع ظریف و... مولود آن است.

۵.یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .

۶. امام حسن (ع) به استناد همین آیه هنگام نماز بهترین لباس را می‌پوشد و می‌فرماید : إِنَّ اللَّهَ جَمِیلٌ یحِبُّ الْجَمَالَ فَأَتَجَمَّلُ لِرَبِّی [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۳۲۱] .

۷. زینت ، کار خداست.وَ زَینَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِمَصابِیحَ [فصلت/۱۲] .

۸. زینت ، می تواند دعوت به خدا پرستی باشد.

۹. زینت وسیله امتحان مردم است.

۱۰. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَنْعَمَ عَلَی عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ یرَی عَلَیهِ أَثَرَهَا [أمالی طوسی ، ص۲۷۵] .

۱۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الدُّهْنُ یظْهِرُ الْغِنَی وَ الثِّیابُ تُظْهِرُ الْجَمَالَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۹۱] .

۱۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الثَّوْبُ النَّقِی یکبِتُ الْعَدُوَّ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۱] .

۱۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اتَّخَذَ ثَوْباً فَلْینَظِّفْهُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۱] .

۱۴. عباد بن کثیر به امام صادق (ع) به خاطر لباس خوب اعتراض کرد. امام فرمود : وَیلَک یا عَبَّادُ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللَّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّیبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ در مورد دیگر به وضع اقتصادی توده مردم اشاره فرمود که اگر وضعشان خوب باشد چنین و اگر بد چنان خواهد شد. [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۳] .

۱۵.عَنْ عَلِی بْنِ أَسْبَاطٍ قَالَ : قَالَ : سُفْیانُ بْنُ عُیینَةَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّهُ یرْوَی أَنَّ عَلِی بْنَ أَبِی طَالِبٍ (ع) کانَ یلْبَسُ الْخَشِنَ مِنَ الثِّیابِ وَ أَنْتَ تَلْبَسُ الْقُوهِی الْمَرْوِی قَالَ : "وَیحَک إِنَّ عَلِیاً (ع) کانَ فِی زَمَانٍ ضَیقٍ فَإِذَا اتَّسَعَ الزَّمَانُ فَأَبْرَارُ الزَّمَانِ أَوْلَی بِهِ" [رجال الکشی ، ص۳۹۲] .

۱۶. زینت ها در دیدگاه یک مومن ، راه خداشناسی است.أَ فَلَمْ ینْظُرُوا إِلَی السَّماءِ فَوْقَهُمْ کیفَ بَنَیناها وَ زَینّاها وَ ما لَها مِنْ فُرُوجٍ [ق/۶] .

۱۷. زینت‌ها در دیدگاه یک مومن ، وسیله آزمایشند.إِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الْأَرْضِ زِینَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَیهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [کهف/۷] .

۲. آفرینش زینت ، یک لطف الهی است.

۱.قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ [اعراف/۳۲] .

۲.وَ الْخَیلَ وَ الْبِغالَ وَ الْحَمِیرَ لِتَرْکبُوها وَ زِینَةً وَ یخْلُقُ ما لا تَعْلَمُونَ [نحل/۸] .

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الْأَرْضِ زِینَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَیهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [کهف/۷] .

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا [کهف/۴۶] .

إِنّا زَینَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِزِینَةٍ الْکواکبِ [صافات/۶] .

۳. زینت های معنوی

۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الخشوع زینة الصلاة [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۹] .

۲. قال النبی (ص) : زینة الاخرة العلم و الورع و الصدقة [مواعظ عددیه ، ص۸۱]
۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْقُرْآنُ سَيدُ الْكَلَام [مستدرک الوسائل ، ج۴ ، ص۳۳۶] .
۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَيءٍ حِلْيَةٌ وَ حِلْيَةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى الْإِسْلَامُ عُرْيانٌ فَلِبَاسُهُ الْحَياءُ وَ زِينَتُهُ الْوَفَاءُ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۶۲] .
۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زَينُ الْمُلْك الْعَدْلُ [غررالحکم ، ص۳۳۹] .
۷. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زَينُ الْإِيمَانِ الْوَرَعُ [غررالحکم ، ص۲۶۹] .
۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زین الدین الصبر و الرضا [غررالحکم ، ص۲۸۱] .
۹.وَ لكنَّ اللّهَ حَبَّبَ إِلَيكمُ الْإِيمانَ وَ زَينَهُ فِى قُلُوبِكمْ [حجرات/۷] .
۱۰. از ادیبی نقل شده که یک شعر حافظ دو بار او را بی هوش کرده.
۱۱. خواجه نصیر الدین طوسی همین که مسئله‌ای را حل می کرد ، می گفت : این الملوک.
۱۲. دانشمندی شب زفاف احساس می‌کند یک ساعتی وقت دارد ، وارد کتابخانه می‌شود و یادش می‌رود. صبح عروس ناراحت که داماد مرا نمی‌خواهد. (سید محمد باقر حجة الاسلام) سوگند می خورد که من چنان غرق در مطالعه شدم که همه چیز یادم رفت. [فلسفه اخلاق ، ص۴۷]
۱۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال الإحسان ترک الامتنان [غررالحکم ، ص۳۹۰] .
۱۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال المعروف إتمامه [غررالحکم ، ص۳۸۳] .
۱۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ترک المن زینة المعروف [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۷] .
۱۶.الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا [کهف/۴۶] .
۱۷.زینة البدن ثلاثة : قلة الکلام ، قلة النوم ، قلة الاکل [المواعظ العددیه]
۱۸.إنّا زَينَّا السَّماءَ الدُّنْيا بِزِينَةٍ الْكواكبِ [صافات/۶] .
۱۹. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كونُوا لَنَا زَيناً [أمالی صدوق ، ص۴۰۰] .
۲۰. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : زَينُوا مَجَالِسَكمْ بِذِكرِ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) [بشارة المصطفی ، ص۶۰] .
۲۱.زینوا العیدین بالتکبیر و التحمید و التقدیس [میزان الحکمه ، ج۳ ، ص۲۱۹۸] .زینوا اعیادکم بالتکبیر [کنزالعمال ، ج۸ ، ص۵۴۶] .
۲۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حِلْيَةُ الْخِوَانِ الْبَقْلُ [أمالی طوسی ، ص۳۰۳] .
۲۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : زَينُوا مَوَائِدَكمْ بِالْبَقْلِ [طب النبی (ص) ، ص۳۰] .
۲۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال العلم نشره [غررالحکم ، ص۴۴] .
۲۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خفض الجناح زینة العلم [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۹] .
۲۶. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَ تَزَينُوا مَعَهُ بِالْحِلْمِ وَ الْوَقَارِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۶] .
۲۷.حسن الادب زینة العقل [بحارالانوار ، ج۷۴ ، ص ۱۳۱] .
۲۸.جمال العلم نشره [میزان الحکمه ، ج۱ ، ص۴۱۶] وجمال العلم عمله بعلمه [میزان الحکمه ، ج۱ ، ص۴۱۶] .
۲۹. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السکینة زینة العبادة [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۹] .
۳۰.جمال الرجل فصاحة لسانه و الوقار و انصافه [میزان الحکمة]

۳۱.العفاف زينة النساء [الفصحاة ، ۲۰۰۸]
۳۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْجُنُودُ بِإِذْنِ اللَّهِ حُصُونُ الرَّعِيةِ وَ زَينُ الْوُلَاةِ وَ عِزُّ الدِّينِ وَ سُبُلُ الْأَمْنِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
۳۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الشُّكرُ زِينَةُ الْغِنَى [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۴۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر زينة البلاء [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الإيثار زينة الزهد [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الفصاحة زينة الكلام [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۷] .

۴. زیبائی های طبیعی

۱.وَ لَكمْ فِيها جَمالٌ حِينَ تُرِيحُونَ (اراحه برگشت به آغل) وَ حِينَ تَسْرَحُونَ (سروح بیرون آمدن از آغل [نحل/۶] .
۲.وَ الْخَيلَ وَ الْبِغالَ وَ الْحَمِيرَ لِتَرْكبُوها وَ زِينَةً وَ يخْلُقُ ما لا تَعْلَمُونَ [نحل/۸] .

۵. عطریات

۱. فاطمه (س) بوی خوش بهشت داشت که رسول الله (ص) او را می‌بوئید.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلما اشتقت إلى رائحة الجنة شممت رائحة ابنتي فاطمة [أمالي صدوق ، ص ۴۶۰] .
عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ قَالَ قُلْتُ لِأَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : "مَا مَنَعَک مِنَ الْخِضَابِ وَ قَدِ اخْتَضَبَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) " قَالَ : "أَنْتَظِرُ أَشْقَاهَا أَنْ يخْضِبَ لِحْيتِي مِنْ دَمِ رَأْسِي بِعَهْدٍ مَعْهُودٍ أَخْبَرَنِي بِهِ حَبِيبِي رَسُولُ اللَّهِ ص" [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۱۷۳] .
۲. حضرت علی (ع) می‌فرمود : خضاب از سنت است ، لکن من در ماتم فقدان رسول الله (ص) هستم و لذا خضاب نمی کنم ، به علاوه منتظرم روز موعود که ریش صورتم با خون سرم خضاب شود.
۳ رسول اکرم (ص) با عطر و مشک چنان معطر بود که حتی بعد از فراق حضرت ، مخاطب احساس بوی خوش می کرد. در تاریکی که درکوچه عبور می کرد ، از بوی خوش او می گفتند : او رسول الله (ص) است.
كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يعرف في الليلة المظلمة قبل أن يرى بالطيب فيقال هذا النبي (ص) [مكارم الأخلاق ، ص۳۳] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا يمُرُّ فِي طَرِيقٍ فَيمَرُّ فِيهِ بَعْدَ يوْمَينِ أَوْ ثَلَاثَةٍ إِلَّا عُرِفَ أَنَّهُ قَدْ مَرَّ فِيهِ لِطِيبِ عَرْفِهِ [كافی ، ج۱ ، ص۴۴۲] .
۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن ماء الورد يزيد في ماء الوجه و ينفي الفقر [مكارم الأخلاق ، ص۴۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من مسح وجهه بماء الورد لم يصبه في ذلك اليوم بو و لا فقر و من أراد التمسح بماء الورد فليمسح به وجهه و يديه و ليحمد ربه و ليصل على النبي (ص) [مكارم الأخلاق ، ص۴۴] .
۵. سفارش به زینت ولباس بهتر و گرفتن ناخن و شارب و غسل جمعه در روز جمعه.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِيتَزَينْ أَحَدُكمْ يوْمَ الْجُمُعَةِ يغْتَسِلُ وَ يتَطَيبُ وَ يسَرِّحُ لِحْيتَهُ وَ يلْبَسُ أَنْظَفَ ثِيابِهِ وَ لْيتَهَيأْ لِلْجُمُعَةِ وَ لْيكنْ عَلَيهِ فِي ذَلِک الْيوْمِ السَّكينَةُ وَ الْوَقَارُ وَ لْيحْسِنْ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَ لْيفْعَلِ الْخَيرَ مَا اسْتَطَاعَ فَإِنَّ اللَّهَ يطَّلِعُ عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ لِيضَاعِفَ الْحَسَنَاتِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَخَذَ مِنْ شَارِبِهِ وَ قَلَّمَ مِنْ أَظْفَارِهِ يوْمَ الْجُمُعَةِ ثُمَّ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ عَلَى سُنَّةِ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كتَبَ اللَّهُ لَهُ

بِكلِّ شَعْرَةٍ وَ كلِّ قُلَامَةٍ عِتْقَ رَقَبَةٍ وَ لَمْ يمْرَضْ مَرَضاً يصِيبُهُ إِلَّا مَرَضَ الْمَوْتِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۷] .

۶. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعِطْرُ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۰] .

۷. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لَا ينْبَغِی لِلرَّجُلِ أَنْ يدَعَ الطِّيبَ فِی كلِّ يوْمٍ فَإِنْ لَمْ يقْدِرْ عَلَيهِ فَيوْمٌ وَ يوْمٌ لَا فَإِنْ لَمْ يقْدِرْ فَفِی كلِّ جُمُعَةٍ وَ لَا يدَعْ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۰] .

۸. قَالَ الرِّضَا (ع) : الطِّيبُ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِياءِ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۰] .

۹. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الطِّيبُ يشُدُّ الْقَلْبَ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۰] .

۱۰. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الطِّيبُ فِی الشَّارِبِ مِنْ أَخْلَاقِ النَّبِيينَ (ع) وَ كرَامَةٌ لِلْكاتِبِينَ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۰] .

۱۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ينْفِقُ فِی الطِّيبِ أَكثَرَ مِمَّا ينْفِقُ فِی الطَّعَامِ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۲] .

۱۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طِيبُ النِّسَاءِ مَا ظَهَرَ لَوْنُهُ وَ خَفِی رِيحُهُ وَ طِيبُ الرِّجَالِ مَا ظَهَرَ رِيحُهُ وَ خَفِی لَوْنُهُ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۲] .

۱۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُتِی أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) بِدُهْنٍ وَ قَدْ كانَ ادَّهَنَ فَادَّهَنَ فَقَالَ إِنَّا لَا نَرُدُّ الطِّيبَ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۲] .

۱۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّ النَّبِی (ص) كانَ لَا يرُدُّ الطِّيبَ وَ الْحَلْوَاءَ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۳] .

۶. تزیین برای مردم

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِيتَزَينْ أَحَدُكمْ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ كمَا يتَزَينُ لِلْغَرِيبِ الَّذِی يحِبُّ أَنْ يرَاهُ فِی أَحْسَنِ الْهَيئَةِ [كافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .

۲.عَنِ ابْنِ أَبِی عَبَّادٍ قَالَ : كانَ جُلُوسُ الرِّضَا (ع) فِی الصَّيفِ عَلَى حَصِيرٍ وَ فِی الشِّتَاءِ عَلَى مِسْحٍ (عبای ضخیم – پلاس) وَ لُبْسُهُ الْغَلِيظَ مِنَ الثِّيابِ حَتَّى إِذَا بَرَزَ لِلنَّاسِ تَزَينَ لَهُمْ. [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۷۸] .

۳. سفیان ثوری در مسجد الحرام به امام صادق (ع) گفت : جد شما این لباسهای شما را تن نمی‌کرد. امام فرمود : كانَ يأْخُذُ لِقَتْرِهِ وَ اقْتِدَارِهِبعد لباس کهنه و ساده و خشن زیر را نشان داد و فرمود : "لباس زیر را برای خود سازی و لباس رو را برای مردم می پوشم؛

كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی زَمَانٍ قَتْرٍ مُقْتِرٍ وَ كانَ يأْخُذُ لِقَتْرِهِ وَ اقْتِدَارِهِ وَ إِنَّ الدُّنْيا بَعْدَ ذَلِك أَرْخَتْ عَزَالِيهَا فَأَحَقُّ أَهْلِهَا بِهَا أَبْرَارُهَا ثُمَّ تَلَا قُلْ "مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيباتِ مِنَ الرِّزْقِ " (اعراف/۳۲) وَ نَحْنُ أَحَقُّ مَنْ أَخَذَ مِنْهَا مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ غَيرَ أَنِّی يا ثَوْرِی مَا تَرَى عَلَی مِنْ ثَوْبٍ إِنَّمَا أَلْبَسُهُ لِلنَّاسِ ثُمَّ اجْتَذَبَ يدَ سُفْيانَ فَجَرَّهَا إِلَيهِ [كافی ، ج۶ ، ص۴۴۲] .

۷.زینت زن

۱. برای شوهر

۱. رها کردن سر و وضع جایز نیست.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ التَّجَمُّلَ وَ يبْغِضُ الْبُوسَ وَ التَّبَاوسَ [كافی ، ج۶ ، ص۴۴۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ا ينْبَغِی لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُعَطِّلَ نَفْسَهَا وَ لَوْ تُعَلِّقُ فِی عُنُقِهَا قِلَادَةً [كافی ، ج۵ ، ص۵۰۹] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى فَوَّضَ إِلَى الْمُومِنِ كلَّ شَیءٍ إِلَّا إِذْلَالَ نَفْسِهِ [كافی ، ج۵ ، ص۶۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَتْ يا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ الزَّوْجِ عَلَى الْمَرْأَةِ؟ قال : أَكْثَرُ مِنْ ذَلِك. فَقَالَتْ فَخَبِّرْنِی عَنْ شَیءٍ مِنْهُ. فَقَالَ : لَیسَ لَهَا أَنْ تَصُومَ إِلَّا بِإِذْنِهِ یعْنِی تَطَوُّعاً وَ لَا تَخْرُجَ مِنْ بَیتِهَا إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ عَلَیهَا أَنْ تَطَیبَ بِأَطْیبِ طِیبِهَا وَ تَلْبَسَ أَحْسَنَ ثِیابِهَا وَ تَزَینَ بِأَحْسَنِ زِینَتِهَا وَ تَعْرِضَ نَفْسَهَا عَلَیهِ غُدْوَةً وَ عَشِیةً وَ أَكْثَرُ مِنْ ذَلِك حُقُوقُهُ عَلَیهَا [كافی ، ج۵ ، ص۵۰۸] .

۲. برای غیر شوهر

۱. زینت زن برای غیر شوهر فساد است؛ چون :

مال شوهر را برای بیگانه مصرف کردن ، خود زن را فاسد می کند. زنان دیگر را به رقابت و حسادت وا می‌دارد. مردان را وسوسه می کند. ولخرجی است.

۲.وَ لا یبْدِینَ زِینَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبائِهِنَّ [نور/۳۱] .

۳.وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفِینَ مِنْ زِینَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَی امْرَأَةٍ تَطَیبَتْ ثُمَّ خَرَجَتْ مِنْ بَیتِهَا فَهِی تُلْعَنُ حَتَّى تَرْجِعَ إِلَى بَیتِهَا مَتَى مَا رَجَعَتْ [كافی ، ج۵ ، ص۵۱۸] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا امْرَأَةٍ تَطَیبَتْ لِغَیرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ مِنْ طِیبِهَا كغُسْلِهَا مِنْ جَنَابَتِهَا [كافی ، ج۵ ، ص۵۰۷] .

۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رأیت امرأة تأكل لحم جسدها و النار توقد من تحتها و... و أما التی كانت تأكل لحم جسدها فإنها كانت تزین بدنها للناس [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۰] .

۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَطَیبِی وَ زَوْجُک غَائِبٌ یا حَوْلَاءُ مَنْ كانَتْ مِنْكنَّ تُومِنُ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ لَا تَجْعَلُ زِینَتَهَا لِغَیرِ زَوْجِهَا وَ لَا تُبْدِی خِمَارَهَا وَ مِعْصَمَهَا وَ أَیمَا امْرَأَةٍ جَعَلَتْ شَیئاً مِنْ ذَلِک لِغَیرِ زَوْجِهَا فَقَدْ أَفْسَدَتْ دِینَهَا وَ أَسْخَطَتْ رَبَّهَا عَلَیهَا [مستدرک الوسائل ، ج۱۴ ، ص۲۴۳] .

۸. (نابینا) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : "سُئِلَ النَّبِی (ص) مَا زِینَةُ الْمَرْأَةِ لِلْأَعْمَى؟" قَالَ : "الطِّیبُ" [كافی ، ج۵ ، ص۵۶۴] .

۸. زینت شوهر برای زن

۱. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : تهیئة الرجل للمرأة مما یزید فی عفتها [بحارالأنوار ، ج۷۶ ، ص۳۰۷] .

۲. سه نفر زن ، شكایت شوهران خود را به رسول الله (ص) این چنین گزارش دادند. یكی گفت : شوهرم گوشت نمی‌خورد. دومی گفت : شوهرم عطر نمی‌زند. سومی : شوهرم نزدیكی نمی كند.فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یجُرُّ رِدَاءَهُ حَتَّى صَعِدَ الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَیهِ ثُمَّ قَالَ : "مَا بَالُ أَقْوَامٍ مِنْ أَصْحَابِی لَا یأْكلُونَ اللَّحْمَ وَ لَا یشَمُّونَ الطِّیبَ وَ لَا یأْتُونَ النِّسَاءَ أَمَا إِنِّی آكلُ اللَّحْمَ وَ أَشَمُّ الطِّیبَ وَ آتِی النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِی فَلَیسَ مِنِّی" [كافی ، ج۵ ، ص۴۹۶] .

۹.تزئینات شیطانی

۱.قالَ رَبِّ بِما أَغْوَیتَنِی لَأُزَینَنَّ لَهُمْ فِی الْأَرْضِ وَ لَأُغْوِینَّهُمْ أَجْمَعِینَ [حجر/۳۹] .

۲.كذلِك زُینَ لِلْكافِرِینَ ما كانُوا یعْمَلُونَ [انعام/۱۲۲] .

۳.زُینَ لِلَّذینَ کفَرُوا الْحَیاةُ الدُّنْیا وَ یسْخَرُونَ مِنَ الَّذینَ آمَنُوا وَ الَّذینَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ یوْمَ الْقِیامَةِ [بقره/۲۱۲] .
۴.کذلِك زُینَ لِلْمُسْرفِینَ ما کانُوا یعْمَلُونَ [یونس/۱۲] .
۵.وَ کذلِك زَینَ لِکثِیرٍ مِنَ الْمُشْرِکینَ قَتْلَ أَوْلادِهِمْ شُرَکاوهُمْ لِیرْدُوهُمْ وَ لِیلْبِسُوا عَلَیهِمْ دِینَهُمْ وَ لَوْ شاءَ اللّهُ ما فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَ ما یفْتَرُونَ [انعام/۱۳۷] .

۱۰. تجمل پرستی

۱.کانَ یرِیدُ الْحَیاةَ الدُّنْیا وَ زِینَتَها نُوَفِّ إِلَیهِمْ أَعْمالَهُمْ فِیها وَ هُمْ فِیها لا یبْخَسُونَ أُولئِك الَّذِینَ لَیسَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ إِلاَّ النّارُ [هود/۱۶–۱۵] .
۲.زُینَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِینَ وَ الْقَناطِیرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَیلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ الْأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ ذلِك مَتاعُ الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ [آل عمران/۱۴] .
۳.یا أَیها النَّبِی قُلْ لِأَزْواجِك إِنْ کنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَیاةَ الدُّنْیا وَ زِینَتَها فَتَعالَینَ أُمَتِّعْکنَّ وَ أُسَرِّحْکنَّ سَراحاً جَمِیلًا [احزاب/۲۸] .
۴. قالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : غَیبِیهِ عَنِّی فَإِنِّی إِذَا نَظَرْتُ إِلَیهِ ذَکرْتُ الدُّنْیا وَ زَخَارِفَهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۰] .
۵. قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من لبس ثیاب شهرة فی الدنیا ألبسه الله ثیاب الذل یوم القیامة ، [رجال الکشی ، ص۳۹۲] .
۶. قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ الْبَسِ الْخَشِنَ مِنَ اللِّبَاسِ وَ الصَّفِیقَ مِنَ الثِّیابِ لِئَلَّا یجِدَ الْفَخْرُ فِیك مَسْلَکاً [أمالی طوسی ، ص۵۳۷] .

۱۱. زینت های ممنوع

۱.برای تکبر : فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فِی زِینَتِهِ [قصص/۷۹] .
۲.برای ذلت : یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ [قصص/۷۹] .
۳.برای اسراف
۴.برای غفلت
۵.زینت درحال احرام ممنوع است.
۶.زینت مرد با طلا ، حرام. [وسائل ، ج۳ ، ص۲۹۹ رساله امام]
۷.زینت مسجد با طلا.

۱۲. سوء استفاده از زینت ها

وَ قالَ مُوسی رَبَّنا إِنَّك آتَیتَ فِرْعَوْنَ وَ مَلَأَهُ زِینَةً [یونس/۸۸] .
فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فِی زِینَتِهِ [قصص/۷۹] .
إعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَیاةُ الدُّنْیا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِینَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَینَکمْ وَ تَکاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حدید/۲۰] .
وَ لا یبْدِینَ زِینَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .
وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفِینَ مِنْ زِینَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

۱۳. باید از زینت ها استفاده خوب کرد

یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ [اعراف/۳۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ جَمِیلٌ یحِبُّ الْجَمَالَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۸] .
ان الله یبغض الوسح (چرکین) الشعث (ژولیدگی) [الفصاحة ، ۷۴۱]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا أَنْعَمَ عَلَی عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ یرَاهَا عَلَیهِ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۱۶] .

۱۴. مرزهای زینت

از نظر جنس : الذهب و الحریر حل لاناث امتی و حرام علی ذکورها [کنز الحدیث ، ۱۷۳۵۷]
از نظر مورد : وَ لا یبْدِینَ زِینَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ [نور/۳۱] .
از نظر مقدار : یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ وَ کلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْرِفِینَ [اعراف/۳۱] .
(اسراف شامل زینت نیز می‌شود)
زمان : در زمانی که مردم تحمل ندارند و مشکلات و حوادث آنان را بیچاره کرده است. از نظر سن : حضرت امیر (ع) لباس بهتر را به قنبر داد و فرمود : تو جوان هستی.
امام حسین (ع) می‌فرماید : شهادت برای انسان مثل گردن بند به گردن دختران جوان است.

۱۵. سیره رهبران معصوم علیهم السلام

امام رضا (ع) روی حصیر می‌نشست ولباس خشن می‌پوشید.
عَنِ ابْنِ أَبِی عَبَّادٍ قَالَ : کانَ جُلُوسُ الرِّضَا (ع) فِی الصَّیفِ عَلَی حَصِیرٍ وَ فِی الشِّتَاءِ عَلَی مِسْحٍ وَ لُبْسُهُ الْغَلِیظَ مِنَ الثِّیابِ حَتَّی إِذَا بَرَزَ لِلنَّاسِ تَزَینَ لَهُمْ. [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۷۸] .
در برابر امتحان
امام کاظم (ع) یکی از یاران خود را دید که چیز پستی در دست دارد فرمود : "دور انداز ، شما شریف هستی و مخالفان ما زیادند".
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَبَلَةَ قَالَ اسْتَقْبَلَنِی أَبُو الْحَسَنِ (ع) وَ قَدْ عَلَّقْتُ سَمَکةً فِی یدِی فَقَالَ : "اقْذِفْهَا إِنِّی لَأَکرَهُ لِلرَّجُلِ السَّرِی أَنْ یحْمِلَ الشَّیءَ الدَّنِی بِنَفْسِهِ" ثُمَّ قَالَ : "إِنَّکمْ قَوْمٌ أَعْدَاوکمْ کثِیرٌ عَادَاکمُ الْخَلْقُ یا مَعْشَرَ الشِّیعَةِ إِنَّکمْ قَدْ عَادَاکمُ الْخَلْقُ فَتَزَینُوا لَهُمْ بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَیهِ" [صفات الشیعة ، ص۱۶] .

۱۶. توصیه ها

۱. مرز خود آرائی باید حفظ شود و گرنه :
تجمل پرستی که مانع حق پرستی است و مد پرستی که مانع استقلال فکری است و چشم و هم چشمی که مانع آرامش روانی است و اسراف که مانع صفا و یک پارچگی است
پیدا می‌شود.

۲. طبق تحقیقات دانشمندان مواد شیمیائی و سمی آرایشی آثار سوئی در پوست بدن می‌گذارد. [آئین بهزیستی ، ج۱ ، ص۸۲ دکتر صبورا دوبادی] .

۳. ازحلال باشد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْبَسْ وَ تَجَمَّلْ فَإِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ لْيكنْ مِنْ حَلَالٍ [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۶] .

۴. توجه اصلی به آرایش باطن باشد.

يا بَنِى آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَيكمْ لِباساً يوارِى سَوْآتِكمْ وَ رِيشاً وَ لِباسُ التَّقْوى ذلِك خَيرٌ [اعراف/۲۶] .

لباس زیبا ، پرهای پرندگان ، نمونه.

۵. در زینت اسراف نکنید.

يا بَنِى آدَمَ خُذُوا زِينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ وَ كلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا [اعراف/۳۱] .

اسراف در خوردن و آشامیدن و زینت کردن نشود.

قرآن بیش از ۲۰ مرتبه نهی از اسراف کرده است.

س

۱. سادگی

سادگی : قَالَ أَبُو تَمِيمَةَ الْهُجَيمِى : وَفَدْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَوَجَدْتُهُ قَاعِداً فِى حَلْقَةٍ فَقُلْتُ أَيكمْ رَسُولُ اللَّهِ فَلَا أَدْرِى أَشَارَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَوْ أَشَارَ إِلَى بَعْضِ الْقَوْمِ فَقَالُوا هَذَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَإِذَا عَلَيهِ بُرْدَةٌ حَمْرَاءُ تَتَنَاثَرُ هَدَبُهَا عَلَى قَدَمَيهِ [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۱۲.]

تجمّل : فَخَرَجَ عَلى قَوْمِهِ فى زِينَتِهِ [قصص/۷۹]

۱ ـ عبای خود را زیر پای مهمان پهن می‌کند.

۲ ـ ابوتراب روی خاک می‌نشیند.

۳ ـ پرده زینتی را از لب در برمی‌دارد.

۴ ـ بند کفش امام صادق (ع) که پاره می‌شود پابرهنه می‌رود.

۵ ـ امام سجّاد (ع) ناشناس به حج می‌رود تا کار کند.

۶ ـ حضرت علی (ع) لباس گرانتر را به قنبر می‌دهد.

۷ ـ امام سجاد (ع) اجازه نمی‌دهد حمّام را قرق کنند.

۸ ـ امام رضا (ع) در حمّام کیسه می‌کشد.

۹ ـ جهیزیه حضرت زهرا (سلام الله علیها)

۱۰ ـ مقایسه حسینیه جماران و کاخ نیاوران

۱. سجده

۱. سیمای سجده

۱. در قرآن

۱-زیاد سجده کردن : فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک وَ کنْ مِنَ السّاجِدِینَ [حجر ، ۹۸] .

۲-هماهنگی با ملائکه : فَسَجَدَ الْمَلائِکةُ کلُّهُمْ أَجْمَعُونَ [حجر ، ۳۰] .

۳-فارق بین مؤمن و شیطان : فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلِیسَ أَبی [طه ، ۱۱۶] .

۴-هم گامی با مخلوقات : وَ لِلّهِ یسْجُدُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ کرْهاً [رعد ، ۱۵] .

۶-علامت مؤمن : لَیسُوا سَواءً مِنْ أَهْلِ الْکتابِ أُمَّةٌ قائِمَةٌ یتْلُونَ آیاتِ اللّهِ آناءَ اللَّیلِ وَ هُمْ یسْجُدُونَ [آل عمران ، ۱۱۳] .

فَما لَهُمْ لا یومِنُونَ وَ إِذا قُرِئَ عَلَیهِمُ الْقُرْآنُ لا یسْجُدُونَ [انشقاق ، ۲۰-۲۱] .

۷-از کردار مقربین است : إِنَّ الَّذِینَ عِنْدَ رَبِّک لا یسْتَکبِرُونَ عَنْ عِبادَتِهِ وَ یسَبِّحُونَهُ وَ لَهُ یسْجُدُونَ [اعراف ، ۲۰۶] .

۸-سجده در شب از ویژگی خاص برخوردار است : وَ مِنَ اللَّیلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَ سَبِّحْهُ لَیلاً طَوِیلاً [انسان ، ۲۶] .

أَمَّنْ هُوَ قانِتٌ آناءَ اللَّیلِ ساجِداً وَ قائِماً یحْذَرُ الْآخِرَةَ وَ یرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّه [زمر ، ۹] .

۹-موجب تقرب است...کلاّ لا تُطِعْهُ وَ اسْجُدْ وَ اقْتَرِبْ [علق ، ۱۹] .

۱۰-سیمای پیروان راستین پیامبر : مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ تَراهُمْ رُکعاً سُجَّداً یبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُود [فتح ، ۲۹] .

۱۱-روش صالحان و انبیا در طول تاریخ :

(بعد از نام انبیاء) ...أُولئِک الَّذِینَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمْ مِنَ النَّبِیینَ مِنْ ذُرِّیةِ آدَمَ وَ مِمَّنْ حَمَلْنا مَعَ نُوحٍ وَ مِنْ ذُرِّیةِ إِبْراهِیمَ وَ إِسْرائِیلَ وَ مِمَّنْ هَدَینا وَ اجْتَبَینا إِذا تُتْلی عَلَیهِمْ آیاتُ الرَّحْمنِ خَرُّوا سُجَّداً وَ بُکیا [مریم ، ۵۸] .

یا مَرْیمُ اقْنُتِی لِرَبِّک وَ اسْجُدِی وَ ارْکعِی مَعَ الرّاکعِینَ [آل عمران ، ۴۳] .

۱۲-پاک کردن بیت برای اینان :

وَ طَهِّرْ بَیتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْقائِمِینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [حج ، ۲۶] .

۱۳-از علائم عباد الرحمن :

وَ الَّذِینَ یبِیتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَ قِیاماً [فرقان ، ۶۴] .

۱۴-از افعال عبادی که مورد عنایت است :

الَّذِی یراک حِینَ تَقُومُ وَ تَقَلُّبَک فِی السّاجِدِین [شعرا ، ۲۱۸-۲۱۹] .

۱۵-سجده هنگام تذکر آیات الهی نشانه ایمان است :

إِنَّما یومِنُ بِآیاتِنَا الَّذِینَ إِذا ذُکرُوا بِها خَرُّوا سُجَّداً وَ سَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِم [سجده ، ۱۵] .

۱۶-سجده مخصوص خدا است :

وَ أَنَّ الْمَساجِدَ لِلّهِ فَلا تَدْعُوا مَعَ اللّهِ أَحَداً [جن ، ۱۸] .

۲. در روایات

۱-نزدیک ترین حالت عبد به خدا :

قال الرضا (علیه السلام) : أَقْرَبُ مَا یکونُ الْعَبْدُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ سَاجِدٌ وَ ذَلِک قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ " وَ اسْجُدْ وَ اقْتَرِب "۰(علق-۱۹) [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۴] .

۲-نهایت درجه عبادت است :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : السُّجُودُ مُنْتَهَى الْعِبَادَةِ مِنْ بَنِی آدَمَ [بحارالأنوار ، ج۸۲، ص۱۶۴] .

۳-زیبایی نماز به تمامیت رکوع و سجود است :

عن الصادق (علیه السلام) : إِذَا أَحْسَنَ الْمُومِنُ عَمَلَهُ ضَاعَفَ اللَّهُ عَمَلَهُ لِكلِّ عَمَلٍ سَبْعَمِائَةٍ وَ ذَلِک قَوْلُ اللَّهِ تَبَارَک وَ تَعَالَى " وَ اللّهُ يضاعِفُ لِمَنْ يشاء" (بقره/۲۶۱) فَأَحْسِنُوا أَعْمَالَكُمُ الَّتِی تَعْمَلُونَهَا لِثَوَابِ اللَّهِ فَقُلْتُ لَهُ : وَ مَا الْإِحْسَانُ؟ قَالَ : فَقَالَ : إِذَا صَلَّيتَ فَأَحْسِنْ رُكوعَک وَ سُجُودَک [بحارالأنوار ، ج۶۸، ص۲۴۷] .

۴-سجده رمز است :

سُئِلَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) عَنْ مَعْنَى السُّجُودِ فَقَالَ : " مَعْنَاهُ اللَّهُمَّ مِنْهَا خَلَقْتَنِی يعْنِی مِنَ التُّرَابِ وَ رَفْعُ رَأْسِک مِنَ السُّجُودِ مَعْنَاهُ مِنْهَا أَخْرَجْتَنِی وَ السَّجْدَةُ الثَّانِيةُ وَ إِلَيهَا تُعِيدُنِی وَ رَفْعُ رَأْسِک مِنَ السَّجْدَةِ الثَّانِيةِ وَ مِنْهَا تُخْرِجُنِی تَارَةً أُخْرَى" [بحارالأنوار ، ج۸۲، ص۱۳۹] .

۵-هماهنگی با ملائکه :

قال علی (علیه السلام) : لَيسَ فِی أَطْبَاقِ السَّمَاءِ مَوْضِعُ إِهَابٍ إِلَّا وَ عَلَيهِ مَلَک سَاجِدٌ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۹۱] .

عن علی (علیه السلام) : ثُمَّ فَتَقَ مَا بَينَ السَّمَوَاتِ الْعُلَا فَمَلَأَهُنَّ أَطْوَاراً مِنْ مَلَائِكتِهِ مِنْهُمْ سُجُودٌ لَا يرْكعُونَ وَ رُكوعٌ لَا ينْتَصِبُونَ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۱]..

۶-همانگی با خلقت :

عَنِ النَّبِی (ص) : قَالَ خُلِقْتُمْ مِنْ سَبْعٍ وَ رُزِقْتُمْ مِنْ سَبْعٍ فَاسْجُدُوا لِلَّهِ عَلَى سَبْعٍ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴، ص۴۵۵] .

- عبادت عظمی است :

قال الرضا (علیه السلام) : أَنَّ الْعِبَادَةَ الْعُظْمَى إِنَّمَا هِی الرُّكوعُ وَ السُّجُودُ [بحارالأنوار ، ج۶، ص۶۵] .

كان رسول الله يمكث فی ركوعه و سجوده قدر ما يقول سبحان الله و بحمده ثلاثا. [مسند احمد ، ج۵، ص۲۷۱] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : كانَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) إِذَا قَامَ فِی الصَّلَاةِ تَغَيرَ لَوْنُهُ فَإِذَا سَجَدَ لَمْ يرْفَعْ رَأْسَهُ حَتَّى يرْفَضَّ عَرَقاً [كافی ، ج۳، ص۳۰۰] .

هزار بار ذکر در سجده :

عَلِی بْنُ مُوسَى بْنِ طَاوُسٍ فِی كتَابِ الْمَلْهُوفِ عَلَى قَتْلَى الطُّفُوفِ عَنْ عَلِی بْنِ الْحُسَينِ (علیه السلام) : أَنَّهُ بَرَزَ إِلَى الصَّحْرَاءِ فَتَبِعَهُ مَوْلًى لَهُ فَوَجَدَهُ سَاجِداً عَلَى حِجَارَةٍ خَشِنَةٍ فَأَحْصَى عَلَيهِ أَلْفَ مَرَّةٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقّاً حَقّاً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَعَبُّداً وَ رِقّاً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِيمَاناً وَ صِدْقاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ. [بحارالأنوار ، ج۸۲، ص۱۶۶] .

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی بْنِ الْحُسَينِ قَالَ كانَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (علیه السلام) يسْجُدُ بَعْدَ مَا يصَلِّی فَلَا يرْفَعُ رَأْسَهُ حَتَّى يتَعَالَى النَّهَارُ. [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۳۳۱] .

عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِی الضَّحَّاک فِی حَدِيثٍ قَالَ : كانَ الرِّضَا (علیه السلام) إِذَا أَصْبَحَ صَلَّى الْغَدَاةَ فَإِذَا سَلَّمَ جَلَسَ فِی مُصَلَّاهُ يسَبِّحُ اللَّهَ وَ يحْمَدُهُ وَ يكبِّرُهُ وَ يهَلِّلُهُ وَ يصَلِّی عَلَى النَّبِی وَ آلِهِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ ثُمَّ يسْجُدُ سَجْدَةً يبْقَى فِيهَا حَتَّى يتَعَالَى النَّهَارُ. [بحارالأنوار ، ج۴۹، ص۹۱] .

۲. انواع سجده

۱. سجده بر خاک

– عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فِی حَدِیثٍ قَالَ : السُّجُودُ عَلَی الْأَرْضِ أَفْضَلُ لِأَنَّهُ أَبْلَغُ فِی التَّوَاضُعِ وَ الْخُضُوعِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۷۲] .

– عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (علیه السلام) أَنَّهُ قَالَ : یَنْبَغِی لِلْمُصَلِّی أَنْ یُبَاشِرَ بِجَبْهَتِهِ الْأَرْضَ وَ یُعَفِّرَ وَجْهَهُ فِی التُّرَابِ لِأَنَّهُ مِنَ التَّذَلُّلِ لِلَّهِ [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۵۶] .

– قال رسول الله (ص) : أفضل ما یسجد علیه المصلی الأرض النقیة [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۷۸] .

–عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ الْفَضْلِ أَنَّهُ : " سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنِ السُّجُودِ عَلَی الْحُصُرِ وَ الْبَوَارِی. فَقَالَ : لَا بَأْسَ وَ أَنْ یَسْجُدَ عَلَی الْأَرْضِ أَحَبُّ إِلَیَّ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کَانَ یُحِبُّ ذَلِکَ أَنْ یُمَکِّنَ جَبْهَتَهُ مِنَ الْأَرْضِ فَأَنَا أُحِبُّ لَکَ مَا کَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یُحِبُّهُ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۳۱۱] .

– قال علی (علیه السلام) : إِنَّ الدُّنْیَا دَارُ صِدْقٍ لِمَنْ صَدَقَهَا و.... مَسْجِدُ أَحِبَّاءِ اللَّهِ وَ مُصَلَّی مَلَائِکَةِ اللَّه [نهج‌البلاغة ، حکمت ۱۳۱] .

۲. سجده شکر

أَنَّهُ (علی علیه‌السلام) کانَ إِذَا سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّکْرِ غُشِیَ عَلَیهِ. [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۰۵] .

عَنْ صَاحِبِ الزَّمَانِ (علیه السلام) : " سَجْدَةُ الشُّکْرِ مِنْ أَلْزَمِ السُّنَنِ وَ أَوْجَبِهَ" [الاحتجاج ، ج۲ ، ص۴۸۷] .

عَنِ الصَّادِقِ (علیه السلام) قَالَ : إِذَا قَامَ الْعَبْدُ نِصْفَ اللَّیلِ بَینَ یدَی رَبِّهِ فَصَلَّی لَهُ أَرْبَعَ رَکَعَاتٍ فِی جَوْفِ اللَّیلِ الْمُظْلِمِ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّکْرِ بَعْدَ فَرَاغِهِ فَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ مَا شَاءَ اللَّهُ مِائَةَ مَرَّةٍ نَادَاهُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ مِنْ (فَوْقِ عَرْشِهِ) عَبْدِی إِلَی کَمْ تَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنَا رَبُّکَ وَ إِلَی الْمَشِیئَةُ وَ قَدْ شِئْتُ قَضَاءَ حَاجَتِکَ فَسَلْنِی مَا شِئْتَ [أمالی صدوق ، ص۲۳۹] .

عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ الْعَسْکَرِی (علیه السلام) أَنَّهُ قَالَ : عَلَامَاتُ الْمُؤمِنِ خَمْسٌ صَلَاةُ الْخَمْسِینَ وَ زِیارَةُ الْأَرْبَعِینَ وَ التَّخَتُّمُ فِی الْیمِینِ وَ تَعْفِیرُ الْجَبِینِ وَ الْجَهْرُ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۵۲] .

۱-اعضا و جوارح را به زمین بچسباند :

عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ خَاقَانَ قَالَ : " رَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ الثَّالِثَ (علیه السلام) سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّکْرِ فَافْتَرَشَ ذِرَاعَیهِ فَأَلْصَقَ جُؤجُؤهُ وَ بَطْنَهُ بِالْأَرْضِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِکَ فَقَالَ : کَذَا نُحِبُّ" [کافی ، ج۳ ، ص۳۲۴] .

۲-گونه را بر خاک گذاردن :

قَال الصادق (علیه السلام) : إِذَا ذَکَرْتَ نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَیکَ وَ کُنْتَ فِی مَوْضِعٍ لَا یرَاکَ أَحَدٌ فَأَلْصِقْ خَدَّکَ بِالْأَرْضِ وَ إِذَا کُنْتَ فِی مَلَإٍ مِنَ النَّاسِ فَضَعْ یدَکَ عَلَی أَسْفَلِ بَطْنِکَ وَ احْنِ ظَهْرَکَ وَ لْیکُنْ تَوَاضُعاً لِلَّهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

– عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : إِذَا ذَکَرَ أَحَدُکُمْ نِعْمَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلْیضَعْ خَدَّهُ عَلَی التُّرَابِ شُکْراً لِلَّهِ فَإِنْ کَانَ رَاکِباً فَلْینْزِلْ فَلْیضَعْ خَدَّهُ عَلَی التُّرَابِ وَ إِنْ لَمْ یکُنْ یقْدِرُ عَلَی النُّزُولِ لِلشُّهْرَةِ فَلْیضَعْ خَدَّهُ عَلَی قَرَبُوسِهِ وَ إِنْ لَمْ یقْدِرْ فَلْیضَعْ خَدَّهُ عَلَی کَفِّهِ ثُمَّ لْیحْمَدِ اللَّهَ عَلَی مَا أَنْعَمَ عَلَیهِ [کافی ، ج۲ ، ص۹۸] .

۳-دست کشیدن بر موضع سجده و مسح کردن صورت و غیره :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : أَوْحَی اللَّهُ إِلَی مُوسَی بْنِ عِمْرَانَ (علیه السلام) أَ تَدْرِی یا مُوسَی لِمَ انْتَجَبْتُکَ مِنْ خَلْقِی وَ.... فَخَرَّ مُوسَی سَاجِداً وَ عَفَّرَ خَدَّیهِ فِی التُّرَابِ تَذَلُّلًا مِنْهُ لِرَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ ارْفَعْ رَأْسَکَ یا مُوسَی وَ أَمِرَّ یدَکَ عَلَی مَوْضِعِ سُجُودِکَ وَ امْسَحْ بِهَا وَجْهَکَ وَ مَا نَالَتْهُ مِنْ بَدَنِکَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنْ کُلِّ سُقْمٍ وَ دَاءٍ وَ آفَةٍ وَ عَاهَةٍ [أمالی طوسی ، ص۱۶۵] .

۴-دعا کردن و حمد کردن :

مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ فِی الْمِصْبَاحِ عَنْ عَلِی بْنِ الْحُسَینِ (علیه السلام) أَنَّهُ : کانَ یقُولُ فِی سَجْدَةِ الشُّکرِ مِائَةَ مَرَّةٍ الْحَمْدُ لِلَّهِ شُکرا. [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۲۱۴]ً

عن الامام الرضا (علیه السلام) : "رُوِی عَنْ سُلَیمَانَ بْنِ حَفْصٍ الْمَرْوَزِی أَنَّهُ قَالَ : کتَبَ إِلَی أَبُو الْحَسَنِ الرِّضَا (علیه السلام) قُلْ فِی سَجْدَةِ الشُّکرِ مِائَةَ مَرَّةٍ شُکراً شُکراً وَ إِنْ شِئْتَ عَفْواً عَفْواً" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۳۲] .

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (علیه السلام) قَالَ : السَّجْدَةُ بَعْدَ الْفَرِیضَةِ شُکراً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی مَا وَفَّقَ لَهُ الْعَبْدَ مِنْ أَدَاءِ فَرْضِهِ وَ أَدْنَی مَا یجْزِی فِیهَا مِنَ الْقَوْلِ أَنْ یقَالَ شُکراً لِلَّهِ شُکراً لِلَّهِ شُکراً لِلَّهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قُلْتُ فَمَا مَعْنَی قَوْلِهِ شُکراً لِلَّهِ قَالَ یقُولُ هَذِهِ السَّجْدَةُ مِنِّی شُکراً لِلَّهِ عَلَی مَا وَفَّقَنِی لَهُ مِنْ خِدْمَتِهِ وَ أَدَاءِ فَرْضِهِ وَ الشُّکرُ مُوجِبٌ لِلزِّیادَةِ فَإِنْ کانَ فِی الصَّلَاةِ تَقْصِیرٌ لَمْ یتِمَّ بِالنَّوَافِلِ تَمَّ بِهَذِهِ السَّجْدَةِ [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۱۹۸] .

قَال الرِّضَا (علیه السلام) : إِنَّمَا الشُّکرُ إِذَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَی عَبْدِهِ أَنْ یقُولَ سُبْحَانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنا هذا وَ ما کنَّا لَهُ مُقْرِنِینَ وَ إِنَّا إِلی رَبِّنا لَمُنْقَلِبُونَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۳۲] .

عَنِ الرِّضَا (علیه السلام) أَنَّهُ قَالَ : مَنْ دَعَا فِی سَجْدَةِ الشُّکرِ بِهَذَا] الدُّعَاءِ [کانَ کالرَّامِی مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) یوْمَ بَدْرٍ قَالَا قُلْنَا فَنَکتُبُهُ قَالَ اکتُبَا إِذَا (أَنْتَ سَجَدْتَ) سَجْدَةَ الشُّکرِ فَقُلِ اللَّهُمَّ الْعَنِ اللَّذَینِ بَدَّلَا دِینَک وَ غَیرَا نِعْمَتَک وَ اتَّهَمَا رَسُولَک (ص) وَ خَالَفَا مِلَّتَک وَ صَدَّا عَنْ سَبِیلِک وَ کفَرَا آلَاءَک وَ رَدَّا عَلَیک کلَامَک وَ اسْتَهْزَءَا بِرَسُولِک وَ قَتَلَا ابْنَ نَبِیک وَ حَرَّفَا کتَابَک وَ جَحَدَا آیاتِک وَ سَخِرَا بِآیاتِک وَ اسْتَکبَرَا عَنْ عِبَادَتِک وَ قَتَلَا أَوْلِیاءَک وَ جَلَسَا فِی مَجْلِسٍ لَمْ یکنْ لَهُمَا بِحَقٍّ وَ حَمَلَا النَّاسَ عَلَی أَکتَافِ آلِ مُحَمَّدٍ (علیه السلام) اللَّهُمَّ الْعَنْهُمَا لَعْناً یتْلُو بَعْضُهُ بَعْضاً وَ احْشُرْهُمَا وَ أَتْبَاعَهُمَا إِلَی جَهَنَّمَ زُرْقاً اللَّهُمَّ إِنَّا نَتَقَرَّبُ إِلَیک بِاللَّعْنَةِ عَلَیهِمَا وَ الْبَرَاءَةِ مِنْهُمَا فِی الدُّنْیا وَ الآخِرَةِ اللَّهُمَّ الْعَنْ قَتَلَةَ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ وَ قَتَلَةَ الْحُسَینِ بْنِ عَلِی ابْنِ بِنْتِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) اللَّهُمَّ زِدْهُمَا عَذَاباً فَوْقَ الْعَذَابِ وَ هَوَاناً فَوْقَ هَوَانٍ وَ ذُلًّا فَوْقَ ذُلٍّ وَ خِزْیاً فَوْقَ خِزْی [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۲۲۳] .

۳. سجده مخفیانه

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ مَا یتَقَرَّبُ الْعَبْدُ إِلَی اللَّهِ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنَ السُّجُودِ الْخَفِی [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۲۹۶] ٍ

قَال أَبو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) وَ هُوَ یقُولُ : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَطَالَ السُّجُودَ حَیثُ لَا یرَاهُ أَحَدٌ قَالَ الشَّیطَانُ یا وَیلَاهْ أَطَاعُوا وَ عَصَیتُ وَ سَجَدُوا وَ أَبَیتُ [وسائل‌الشیعة ، ج۶ ، ص ۳۸۰] .

۴. سجده تلاوت

۱-در هر حال باید انجام داد :

قَالَ : " إِذَا قُرِئَ شَیءٌ مِنَ الْعَزَائِمِ الْأَرْبَعِ فَسَمِعْتَهَا فَاسْجُدْ وَ إِنْ کنْتَ عَلَی غَیرِ وُضُوءٍ وَ إِنْ کنْتَ جُنُباً وَ إِنْ کانَتِ الْمَرْأَةُ لَا تُصَلِّی" [کافی ، ج۳ ، ص۳۱۸] .

۲-تکرار تلاوت ولو برای تعلیم سجده باید تکرار پیدا کند.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یعَلِّمُ السُّورَةَ مِنَ الْعَزَائِمِ فَتُعَادُ عَلَیهِ مِرَاراً فِی الْمَقْعَدِ الْوَاحِدِ قَالَ : عَلَیهِ أَنْ یسْجُدَ کلَّمَا سَمِعَهَا وَ عَلَی الَّذِی یعَلِّمُهُ أَیضاً أَنْ یسْجُدَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۲۹۳] .

۳-دعای پیامبر (ص) در سجده تلاوت :

رُوِی فِی الْحَدِیثِ : " أَنَّهُ لَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ تَعَالَی " وَ اسْجُدْ وَ اقْتَرِب" (علق/۱۹) سَجَدَ النَّبِی (ص) فَقَالَ فِی سُجُودِهِ أَعُوذُ بِرِضَاک مِنْ سَخَطِک وَ بِمُعَافَاتِک مِنْ عُقُوبَتِک وَ أَعُوذُ بِک مِنْک لَا أُحْصِی ثَنَاءً عَلَیک أَنْتَ کمَا أَثْنَیتَ عَلَی نَفْسِک" [بحارالأنوار ، ج۸۲ ،

ص۱۶۹] .

۵. سجده برآدم (علیه السلام)

سجده بر آدم عبادت آدم نبوده ، بلکه آدم قبله آنها بوده است. [مستدرک سفینة البحار ، ج۴ ، ص۴۱۶] .

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الثَّالِثِ (علیه السلام) قَالَ : إِنَّ السُّجُودَ مِنَ الْمَلَائِكَةِ لَمْ یكنْ لِآدَمَ وَإِنَّمَا كانَ ذَلِک طَاعَةً لِلَّهِ وَ مَحَبَّةً مِنْهُمْ لِآدَمَ (علیه السلام) [بحارالأنوار ، ج۱۰ ، ص۳۸۸] .

قال رسول الله : إن الله تبارک و تعالی خلق آدم...و أمر الملائكة بالسجود له تعظیما لنا و إكراما و كان سجودهم لله عز و جل عبودیة و لآدم إكراما و طاعة لكوننا فی صلبه [بحارالأنوار ، ج۱۱ ، ص۱۳۹] .

قال رسول الله (ص) : أَمَرَ الْمَلَائِكَةَ بِالسُّجُودِ لَهُ تَعْظِیماً لَنَا وَ إِكرَاماً [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۳۴۵] .

قال علی (علیه السلام) : إنما كان سجودهم طاعة لأمر الله عز و جل و تكرمة و تحیة مثل السلام [بحارالأنوار ، ج۱۶ ، ص۳۴۱] .

قَالَ عَلِی (علیه السلام) : وَ لَكنْ أَسْجَدَ اللَّهُ لِآدَمَ مَلَائِكتَهُ فَإِنَّ سُجُودَهُمْ لَمْ یكنْ سُجُودَ طَاعَةٍ إِنَّهُمْ عَبَدُوا آدَمَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَكنِ اعْتِرَافاً لِآدَمَ بِالْفَضِیلَةِ وَ رَحْمَةً مِنَ اللَّهِ لَهُ [بحارالأنوار ، ج۱۱ ، ص۱۳۹] .

عن امیر المومنین (علیه السلام) : جعل الله آدم محرابا و كعبة و قبلة أسجد إلیها الأنوار و الروحانیین و الأبرا [بحارالأنوار ، ج۵۴ ، ص۲۱۲] .ر

عَنِ النَّبِی (ص) : قَالَ لَمْ یكنْ سُجُودُهُمْ یعْنِی الْمَلَائِكةَ لِآدَمَ إِنَّمَا كانَ آدَمُ قِبْلَةً لَهُمْ یسْجُدُونَ نَحْوَهُ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ كانَ بِذَلِک مُعَظَّماً مُبَجَّلًا [بحارالأنوار ، ج۱۱ ، ص۱۳۶] .

قال رسول الله (ص) : كانَ سُجُودُهُمْ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عُبُودِیةً وَ لِآدَمَ (علیه السلام) إِكرَاماً وَ طَاعَةً لِكوْنِنَا فِی صُلْبِهِ [بحارالأنوار ، ج۱۱ ، ص۱۴۰] .

۶. سجده بر نعمت ها

رسول الله (ص) را دیدند از شتر پیاده و پنج سجده انجام داد و فرمود : " جبرئیل پنج بشارت به من داد كه من پنج سجده كردم" [محجه ، ج۱ ، ص۳۴۶] .؟؟

عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ قَالَ : " كنْتُ أَسِیرُ مَعَ أَبِی الْحَسَنِ (علیه السلام) فِی بَعْضِ أَطْرَافِ الْمَدِینَةِ إِذْ ثَنَی رِجْلَهُ عَنْ دَابَّتِهِ فَخَرَّ سَاجِداً فَأَطَالَ وَ أَطَالَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ رَكبَ دَابَّتَهُ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاك قَدْ أَطَلْتَ السُّجُودَ فَقَالَ : إِنَّنِی ذَكرْتُ نِعْمَةً أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَی فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَشْكرَ رَبِّی " [كافی ، ج۲ ، ص۹۸] .

امام كاظم (علیه السلام) در اطراف مدینه از مركب پیاده شد و سجده طولانی كرد و فرمود یاد نعمتی افتادمفاحببت ان اشكر له [بحار ، ج۴۸ ، ص۱۱۶] .

علی بن مهزیار در سجده به هزار نفر از دوستانش دعا می كرد. [جامع الاحادیث ، ج۵ ، ص۴۷۰] .

۳. اهمیت وفضیلت سجده

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَجَدَ سَجْدَةً حُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِیئَةٌ وَ رُفِعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ [بحارالأنوار ، ج۸۲، ص۱۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَكثِرِ السُّجُودَ فَإِنَّهُ یحُطُّ الذُّنُوبَ كمَا تَحُطُّ الرِّیحُ وَرَقَ الشَّجَرِ [بحارالأنوار ، ج۸۲، ص۱۶۲] .

عن رسول الله (ص) : من سجد سجدة كتب الله له بها حسنة و حط بها عنه خطیئة و رفع له بها درجة [مسند احمد ، ج۴ ،

ص۱۴۸] .

قال النبی (ص) : مَا مِنْ عَبْدٍ يسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۷۵] ؛

– مورد مباهات الهی قرار می گیرد :

قال النبی (ص) : مَا مِنْ عَبْدٍ سَجَدَ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ بِهَا سَيئَةً وَ رَفَعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةً وَ بَاهَی بِهِ مَلَائِكتَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۷۶] .

– نور افشانی مکان سجده :

قَالَ‌النبیَ (ص) : إِنَّ الْأَرْضَ الَّتِی يسْجُدُ عَلَيهَا الْمُومِنُ يضِیءُ نُورُهَا إِلَی السَّمَاءِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۸۵] .

عن الصادق (علیه السلام) : وجدت النور فی البکاء والسجدة. [اسرار الصلاة میرزا ، ص۲۶۹] .

عن النبی (ص) : اذا سجد العبد طهّر سجوده ما تحت جبهته الی سبع ارضین [کنز ، ج۷ ، ح۱۹۷۶۲] .

قال النبی (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! مَا مِنْ رَجُلٍ يجْعَلُ جَبْهَتَهُ فِی بُقْعَةٍ مِنْ بِقَاعِ الْأَرْضِ إِلَّا شَهِدَتْ لَهُ بِهَا يوْمَ الْقِيامَةِ [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۸۶] .

عن النبی (ص) : ما من حاله یکون علیها العبد احبّ الی الله تعالی من ان یراه ساجدا یعفر وجهه فی التراب. [کنز ، ج۷ ، ح۲۹۰] .

قال الرضا (علیه السلام) : إِذَا نَامَ الْعَبْدُ وَ هُوَ سَاجِدٌ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی عَبْدِی قَبَضْتُ رُوحَهُ وَ هُوَ فِی طَاعَتِی [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۶۲] .

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! إِنَّ رَبَّک عَزَّ وَ جَلَّ يبَاهِی الْمَلَائِكةَ بِثَلَاثَةِ نَفَرٍ إِلَی أَنْ قَالَ وَ رَجُلٍ قَامَ مِنَ اللَّيلِ يصَلِّی وَحْدَهُ فَسَجَدَ وَ نَامَ وَ هُوَ سَاجِدٌ فَيقُولُ اللَّهُ تَعَالَی انْظُرُوا إِلَی عَبْدِی رُوحُهُ عِنْدِی وَ جَسَدُهُ فِی طَاعَتِی [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۷۱] .

قال النَّبِی (ص) : يا أُسَامَةُ! عَلَيک بِالسُّجُودِ فَإِنَّهُ أَقْرَبُ مَا يكونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ إِذَا كانَ سَاجِداً وَ مَا مِنْ عَبْدٍ سَجَدَ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ بِهَا سَيئَةً وَ رَفَعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةً وَ بَاهَی بِهِ مَلَائِكتَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۷۵] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا صَلَّی ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّكرِ فَتَحَ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی الْحِجَابَ بَينَ الْعَبْدِ وَ بَينَ الْمَلَائِكةِ فَيقُولُ يا مَلَائِكتِی انْظُرُوا إِلَی عَبْدِی أَدَّی فَرْضِی وَ أَتَمَّ عَهْدِی ثُمَّ سَجَدَ لِی شُكراً عَلَی مَا أَنْعَمْتُ بِهِ عَلَيهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۳۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَجَدَ فَقَالَ يا رَبِّ يا رَبِّ حَتَّی ينْقَطِعَ نَفَسُهُ قَالَ لَهُ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی لَبَّيک مَا حَاجَتُک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۳۳] .

عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (علیه السلام) قَالَ : إِذَا قَالَ الْعَبْدُ وَ هُوَ سَاجِدٌ يا اللَّهُ يا رَبَّاهْ يا سَيدَاهْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ أَجَابَهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی لَبَّيک عَبْدِی سَلْ حَاجَتَک [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۸۶] .

ربّاه یا سیداه ثلاثا قیل له : لبیک عبدی سل حاجتک تعط [جامع الاحادیث ، ج۵ ، ص۴۷۹] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! مَا يتَقَرَّبُ الْعَبْدُ إِلَی اللَّهِ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنَ السُّجُودِ الْخَفِی [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۲۹۶] .

[بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۶۳] .

قال الصادق (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَطَالَ السُّجُودَ حَيثُ لَا يرَاهُ أَحَدٌ قَالَ الشَّيطَانُ يا وَيلَاهْ أَطَاعُوا وَ عَصَيتُ وَ سَجَدُوا وَ أَبَيتُ.

۱. اهمیت سجده برخاک

– عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فِی حَدِيثٍ قَالَ : السُّجُودُ عَلَی الْأَرْضِ أَفْضَلُ لِأَنَّهُ أَبْلَغُ فِی التَّوَاضُعِ وَ الْخُضُوعِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من

لایحضره الفقیه ، ج ۱ ، ص ۲۷۲] .
– عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (علیه السلام) أَنَّهُ قَالَ : یَنْبَغِی لِلْمُصَلِّی أَنْ یُبَاشِرَ بِجَبْهَتِهِ الْأَرْضَ وَ یُعَفِّرَ وَجْهَهُ فِی التُّرَابِ لِأَنَّهُ مِنَ التَّذَلُّلِ لِلَّهِ [بحارالأنوار ، ج ۸۲ ، ص ۱۵۶] .
– قال رسول الله (ص) : أفضل ما یسجد علیه المصلی الأرض النقیة [دعائم‌الإسلام ، ج ۱ ، ص ۱۷۸] .
–عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ الْفَضْلِ أَنَّهُ : " سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنِ السُّجُودِ عَلَى الْحُصُرِ وَ الْبَوَارِی فَقَالَ : لَا بَأْسَ وَ أَنْ یَسْجُدَ عَلَى الْأَرْضِ أَحَبُّ إِلَیَّ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کَانَ یُحِبُّ ذَلِکَ أَنْ یُمَکِّنَ جَبْهَتَهُ مِنَ الْأَرْضِ فَأَنَا أُحِبُّ لَکَ مَا کَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یُحِبُّهُ" [تهذیب‌الأحکام ، ج ۲ ، ص ۳۱۱] .
– قال علی (علیه السلام) : إِنَّ الدُّنْیَا دَارُ صِدْقٍ لِمَنْ صَدَقَهَا و.... مَسْجِدُ أَحِبَّاءِ اللَّهِ وَ مُصَلَّى مَلَائِکَةِ اللَّهِ [نهج‌البلاغة ، حکمت ۱۳۱] .

۴. آثار سجده

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ! مَا یَتَقَرَّبُ الْعَبْدُ إِلَى اللَّهِ بِشَیْءٍ أَفْضَلَ مِنَ السُّجُودِ الْخَفِیِّ [وسائل‌الشیعة ، ج ۵ ، ص ۲۹۶] .
[بحارالأنوار ، ج ۸۲ ، ص ۱۶۳] .
قال الصادق (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَطَالَ السُّجُودَ حَیْثُ لَا یَرَاهُ أَحَدٌ قَالَ الشَّیْطَانُ یَا وَیْلَاهْ أَطَاعُوا وَ عَصَیْتُ وَ سَجَدُوا وَ أَبَیْتُ
قال علی (علیه السلام) : لو یعلم المصلی ما یغشاه من الرحمة لما رفع رأسه من السجود [غررالحکم ، ص ۱۷۵]
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَا خَسِرَ وَ اللَّهِ مَنْ أَتَى بِحَقِیقَةِ السُّجُودِ وَ لَوْ کَانَ فِی الْعُمُرِ مَرَّةً وَاحِدَةً [بحارالأنوار ، ج ۸۲ ، ص ۱۳۶] .
قال سَلْمَانُ الْفَارِسِی رَضِیَ اللَّهُ عَنْهُ : لَوْ لَا السُّجُودُ لِلَّهِ وَ مُجَالَسَةُ قَوْمٍ یَتَلَفَّظُونَ طَیِّبَ الْکَلَامِ کَمَا یَتَلَفَّظُ طَیِّبُ التَّمْرِ لَتَمَنَّیْتُ الْمَوْتَ. [بحارالأنوار ، ج ۶ ، ص ۱۳۰] .
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام) : السَّاجِدُ بِمَکَّةَ کَالْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۲ ، ص ۲۲۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَوْ یَعْلَمُ الْمُصَلِّی مَا یَغْشَاهُ مِنْ جَلَالِ اللَّهِ مَا سَرَّهُ أَنْ یَرْفَعَ رَأْسَهُ مِنْ سُجُودِهِ [بحارالأنوار ، ج ۷۹ ، ص ۲۰۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَجَدَ سَجْدَةً حُطَّ عَنْهُ بِهَا خَطِیئَةٌ وَ رُفِعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ [بحارالأنوار ، ج ۸۲ ، ص ۱۶۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَکْثِرِ السُّجُودَ فَإِنَّهُ یَحُطُّ الذُّنُوبَ کَمَا تَحُطُّ الرِّیحُ وَرَقَ الشَّجَرِ [بحارالأنوار ، ج ۸۲ ، ص ۱۶۲] .
عن رسول الله (ص) : من سجد لله سجدة کتب الله له بها عنه خطیئة و رفع له بها درجة [سند احمد ، ج ۴ ، ص ۱۴۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ عَبْدٍ یَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَة [مستدرک‌الوسائل ، ج ۴ ، ص ۴۷۵] .
رکوع و سجود طولانی سبب بقای نعمت و طول عمر است :
عن ابی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : ثَلَاثَةٌ إِنْ یَعْلَمْهُنَّ الْمُومِنُ کَانَتْ زِیَادَةً فِی عُمُرِهِ وَ بَقَاءَ النِّعْمَةِ عَلَیْهِ فَقُلْتُ وَ مَا هُنَّ قَالَ تَطْوِیلُهُ فِی رُکُوعِهِ وَ سُجُودِهِ فِی صَلَاتِهِ وَ... [کافی ، ج ۴ ، ص ۴۹] .
عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ! عَفِّرْ وَجْهَهُ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الْکِبْرِ [وسائل‌الشیعة ، ج ۵ ، ص ۵۴] .
رسول الله (ص) می‌فرمایند : " من در قیامت امّتم را از آثار سجده بر پیشانی می‌شناسم". [مسند احمد ، ج ۴ ، ص ۱۸۹] .
۱–سِیمَاهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ [فتح ، ۲۹] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : يسْتَحَبُّ لِلْمُصَلِّى أَنْ يكونَ بِبَعْضِ مَسَاجِدِهِ شَىءٌ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۳] .

۳- عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَقَدْ رَأَيتُ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ ص.... كَأَنَّ بَينَ أَعْينِهِمْ رُكبَ الْمِعْزَى مِنْ طُولِ سُجُودِهِم [نهج‌البلاغة ، خطبه ۹۷] :

۴- قَالَ عَلِى (علیه السلام) : إِنِّى لَأَكرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ أَرَى جَبْهَتَهُ جَلْحَاءَ لَيسَ فِيهَا أَثَرُ السُّجُودِ [تهذيب الأحكام ، ج۲ ، ص۳۱۳] .

۵- عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ (علیه السلام) : قَالَ إِنَّ أَبِى عَلِى بْنَ الْحُسَينِ (علیه السلام) كانَ أَثَرُ السُّجُودِ فِى جَمِيعِ مَوَاضِعِ سُجُودِهِ فَسُمِّى السَّجَّادَ لِذَلِك [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۲۰۱] .

۶- عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ (علیه السلام) : فِى حَدِيثٍ أَنَّ عَلِى بْنَ الْحُسَينِ (علیه السلام) لَقَدْ كانَ يسْقُطُ مِنْهُ كلَّ سَنَةٍ سَبْعُ ثَفِنَاتٍ مِنْ مَوَاضِعِ سُجُودِهِ لِكثْرَةِ صَلَاتِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۱۷] .

۷- عن رسول الله : حرّم الله على النار أن تأكل من ابن آدم اثر السجود [مسند احمد حنبل ، ج۲ ، ص۲۷۶] . سی دی؟؟

۸- عده‌ای به درب خانه امام سجاد (علیه السلام) مراجعه نموده و خود را شیعیان آن حضرت معرفی کردند ، حضرت به عجله به درب خانه آمده.فَلَمَّا فَتَحَ الْبَابَ وَ نَظَرَ إِلَيهِمْ رَجَعَ وَ قَالَ : " كذَبُوا فَأَينَ السَّمْتُ فِى الْوُجُوهِ؟ أَينَ أَثَرُ الْعِبَادَةِ؟ أَينَ سِيمَاءُ السُّجُودِ؟ إِنَّمَا شِيعَتُنَا يعْرَفُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَ شَعَثِهِمْ قَدْ قَرِحَتِ [الْعِبَادَةُ] مِنْهُمُ الْآنَافَ وَ دَثَرَتِ الْجِبَاهَ وَ الْمَسَاجِدَ" [بحارالأنوار ، ج۶۵ ، ص۱۶۹] .

السّمت : حالت سکینه و وقار و حسن سیرت که از ظاهر حال شخص نمایان است.شعث : الامر.

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : سَجْدَةُ الشُّكرِ وَاجِبَةٌ عَلَى كلِّ مُسْلِمٍ [۱] تُتِمُّ بِهَا صَلَاتَك [۲] وَ تُرْضِى بِهَا رَبَّك [۳] وَ تَعْجَبُ الْمَلَائِكةُ مِنْك [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۳۳۳] .

دعای مستجاب :

وَ رَوَى جَهْمُ بْنُ أَبِى جَهْمٍ قَالَ : " رَأَيتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ (علیه السلام) وَ قَدْ سَجَدَ بَعْدَ الثَّلَاثِ الرَّكعَاتِ مِنَ الْمَغْرِبِ فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاك رَأَيتُك سَجَدْتَ بَعْدَ الثَّلَاثِ فَقَالَ : وَ رَأَيتَنِى؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ قَالَ : فَلَا تَدَعْهَا فَإِنَّ الدُّعَاءَ فِيهَا مُسْتَجَابٌ" [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۳۳۱] .

ذهاب غم :

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : إِذَا أَصَابَك هَمٌّ فَامْسَحْ يدَك عَلَى مَوْضِعِ سُجُودِك ثُمَّ أَمِرَّ بِيدِك عَلَى وَجْهِك يعْنِى مِنْ جَانِبِ خَدِّك الْأَيسَرِ وَ عَلَى جَبْهَتِك إِلَى جَانِبِ خَدِّك الْأَيمَنِ [تهذيب‌الأحكام ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

درود خداوند و محو گناهان :

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) أَنَّهُ قَالَ : مَنْ سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّكرِ وَ هُوَ مُتَوَضِّئٌ كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عَشْرَ صَلَوَاتٍ وَ مَحَا عَنْهُ عَشْرَ خَطَايا عِظَامٍ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۳۳۲] .

۷- کشف حجاب بین او و ملائکهٔ :

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا صَلَّى ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّكرِ فَتَحَ الرَّبُّ تَبَارَك وَ تَعَالَى الْحِجَابَ بَينَ الْعَبْدِ وَ بَينَ الْمَلَائِكةِ فَيقُولُ يا مَلَائِكتِى انْظُرُوا إِلَى عَبْدِى أَدَّى فَرْضِى وَ أَتَمَّ عَهْدِى ثُمَّ سَجَدَ لِى شُكراً عَلَى مَا أَنْعَمْتُ بِهِ عَلَيهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۳۳۳] .

۸- مباهات الهی بین او و ملائکه : ...انظروا الی عبدی ادّی فرضی و تمّ عهدی ثمّ سجد لی شکرا علی ما انعمت به علیه

۹- اجر سجده شکر از زبان ملائکه :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ : ... مَلَائِکَتِی مَا ذَا لَهُ عِنْدِی قَالَ فَتَقُولُ الْمَلَائِکَةُ یا رَبَّنَا رَحْمَتُک ثُمَّ یقُولُ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی ثُمَّ مَا ذَا لَهُ فَتَقُولُ الْمَلَائِکَةُ یا رَبَّنَا جَنَّتُک ثُمَّ یقُولُ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی ثُمَّ مَا ذَا فَتَقُولُ الْمَلَائِکَةُ یا رَبَّنَا کفَایةُ مُهِمِّهِ فَیقُولُ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی ثُمَّ مَا ذَا قَالَ وَ لَا یبْقَی شَیءٌ مِنَ الْخَیرِ إِلَّا قَالَتْهُ الْمَلَائِکَةُ فَیقُولُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی یا مَلَائِکَتِی ثُمَّ مَا ذَا فَتَقُولُ الْمَلَائِکَةُ رَبَّنَا لَا عِلْمَ لَنَا قَالَ فَیقُولُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی أَشْکرُ لَهُ کمَا شَکرَ لِی وَ أُقْبِلُ إِلَیهِ بِفَضْلِی وَ أُرِیهِ وَجْهِی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۳۴] .

۱۰- مرتفع شدن نقص در نماز :

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (علیه السلام) قَالَ : السَّجْدَةُ بَعْدَ الْفَرِیضَةِ شُکراً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی مَا وَفَّقَ لَهُ الْعَبْدَ مِنْ أَدَاءِ فَرْضِهِ وَ أَدْنَی مَا یجْزِی فِیهَا مِنَ الْقَوْلِ أَنْ یقَالَ شُکراً لِلَّهِ شُکراً لِلَّهِ شُکراً لِلَّهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ قُلْتُ : فَمَا مَعْنَی قَوْلِهِ شُکراً لِلَّهِ؟ قَالَ : یقُولُ هَذِهِ السَّجْدَةُ مِنِّی شُکراً لِلَّهِ عَلَی مَا وَفَّقَنِی لَهُ مِنْ خِدْمَتِهِ وَ أَدَاءِ فَرْضِهِ وَ الشُّکرُ مُوجِبٌ لِلزِّیادَةِ فَإِنْ کانَ فِی الصَّلَاةِ تَقْصِیرٌ لَمْ یتِمَّ بِالنَّوَافِلِ تَمَّ بِهَذِهِ السَّجْدَةِ [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۱۹۸] .

۱۱- بیمه شدن از مرض ها و بلاها :

عن الصادق (علیه السلام) : أوحی الله إلیه ارفع رأسک یا موسی و أمرر یدک فی موضع سجودک و امسح بها وجهک و ما نالته من بدنک فإنه أمان من کل سقم و داء و آفة و عاهة [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۱۹۹] .

۱۲- ازدیاد نعمت : عن أبی عبد الله (علیه السلام) : ما أنعم الله علی عبده بنعمة فشکرها بسجدة یحمد الله فیها ففرغ منها حتی یون له بالمزید من الدارین [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۶۵] .

۵. آداب سجده

۱- دست ها قبل از زانو به زمین برسد :

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (علیه السلام) قَالَ : إِذَا هَوَیتَ إِلَی السُّجُودِ فَقَدِّمْ یدَیک إِلَی الْأَرْضِ قَبْلَ رُکبَتَیک بِشَیءٍ [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۳۸] .

عَنْ طَلْحَةَ السُّلَمِی أَنَّهُ : " سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) لِأَی عِلَّةٍ تُوضَعُ الْیدَانِ عَلَی الْأَرْضِ فِی السُّجُودِ قَبْلَ الرُّکبَتَینِ؟ قَالَ : لِأَنَّ الْیدَینِ هُمَا مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ" [وسائل‌الشیعة ، ج۶ ، ص۳۳۸] .

۲- در سجده دست‌ها مقابل گوش باشد :

عن الباقر (علیه السلام) قال : إذا سجدت فلتکن کفاک علی الأرض مبسوطتین و أطراف أصابعک حذاء أذنیک [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۳۸] .

۳- مرفق را بالا نگاه داریم :

عَنِ الصَّادِقِ (علیه السلام) قَالَ : إِذَا سَجَدْتَ فَلَا تَبْسُطْ ذِرَاعَیک کمَا یبْسُطُ السَّبُعُ ذِرَاعَیهِ وَ لَکنِ اجْنَحْ بِهِمَا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ یجْنَحُ بِهِمَا حَتَّی یرَی بَیاضُ إِبْطَیهِ [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۳۷] .

۴- تماس بیشتر پیشانی با مهر :

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ : الْجَبْهَةُ إِلَی الْأَنْفِ أَی ذَلِک أَصَبْتَ بِهِ الْأَرْضَ فِی السُّجُودِ أَجْزَأَک وَ السُّجُودُ عَلَیهِ کلِّهِ أَفْضَلُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۲۹۸] .

۵- بعد از هر سجده بنشینید :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِنَّ هَذَا مِنْ تَوْقِیرِ الصَّلَاةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۳۱۴] .
۶- به محل سجده فوت نکنند :
رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ (علیه السلام) أَنَّهُ قَالَ : إِنَّمَا یکرَهُ ذَلِک خَشْیةَ أَنْ یوذِیَ مَنْ إِلَی جَانِبِهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۷۱] .
شاید به همین ملاک بوی جوراب و صدای بلند نیز مکروه باشد ، چون سبب ایذای افراد کنار ما هست.
۷- بینی بر مهر :
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام) : الْإِرْغَامُ بِالْأَنْفِ سُنَّةٌ مِنَ النَّبِی (ص) [وسائل‌الشیعة ، ج۶ ، ص۳۴۳] .
۸- دعا : اذا سجدتم فاجتهدوا فی الدعاء [معجم احادیث نبوی ، ج۲ ، ص۴۱۶] .
عن أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی (علیه السلام) : لَا بَأْسَ أَنْ یتَکلَّمَ الرَّجُلُ فِی صَلَاةِ الْفَرِیضَةِ بِکلِّ شَیءٍ ینَاجِی بِهِ رَبَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۱۶] .
۹- دست‌ها بلند و تکبیر گفتن :
عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) : فَإِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَسْجُدَ فَارْفَعْ یدَیک بِالتَّکبِیرِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۳۴] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : فِی الرَّجُلِ یرْفَعُ یدَهُ کلَّمَا أَهْوَی لِلرُّکوعِ وَ السُّجُودِ وَ کلَّمَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنْ رُکوعٍ أَوْ سُجُودٍ قَالَ : هِی الْعُبُودِیةُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۷۵] .
۱۰- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : إِذَا جَلَسْتَ فِی الصَّلَاةِ فَلَا تَجْلِسْ عَلَی یمِینِک وَ اجْلِسْ عَلَی یسَارِک [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۸۳] .
قَالَ رَجُلٌ لِأَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : یا ابْنَ عَمِّ خَیرِ خَلْقِ اللَّهِ مَا مَعْنَی رَفْعِ رِجْلِک الْیمْنَی وَ طَرْحِک الْیسْرَی فِی التَّشَهُّدِ؟ قَالَ : تَأْوِیلُهُ اللَّهُمَّ أَمِتِ الْبَاطِلَ وَ أَقِمِ الْحَقَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۲۰] .
۱۱- لِقَوْلِهِ (ص) : أَمَّا الرُّکوعُ فَعَظِّمُوا فِیهِ الرَّبَّ وَ أَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِی الدُّعَاءِ فَقَمِنٌ أَنْ یسْتَجَابَ لَکمْ [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۳۵۰] .
۱۲- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : أَدْنَی التَّسْبِیحِ ثَلَاثُ مَرَّاتٍ وَ أَنْتَ سَاجِدٌ لَا تَعْجَلْ بِهِنَّ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۷۹] .
۱۳- عَنِ النَّبِی (ص) أَنَّهُ قَالَ : إِذَا سَجَدْتَ فَمَکنْ جَبْهَتَک مِنَ الْأَرْضِ وَ لَا تَنْقُرْ نَقْراً [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۶۹] .
۱۴-قال رسول الله (ص) : " إن أخبث الناس سرقة من یسرق من صلاته. فقال علی (علیه السلام) : فکیف ذلک یا رسول الله؟ قال : الذی لا یتم رکوعه و لا سجوده و هو سارق صلاته ممحوق عند الله فی دینه" [جامع‌الأخبار ، ص۷۴] .
۱۵ ـ فضیلت سجده برتربت سید الشهداء (علیه السلام)
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : السُّجُودُ عَلَی طِینِ قَبْرِ الْحُسَینِ (علیه السلام) ینَوِّرُ إِلَی الْأَرْضِ السَّابِعَةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۶۸] .
عن أبی عبد الله (علیه السلام) السجود علی تربة الحسین (علیه السلام) یخرق الحجب السبع (خرق الحجب کنایة عن قبول الصلاة و رفعها إلی السماء) . [بحارالأنوار ، ج۸۵] ، ؟؟)
الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدَّیلَمِی فِی الْإِرْشَادِ قَالَ : کانَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَا یسْجُدُ إِلَّا عَلَی تُرْبَةِ الْحُسَینِ (علیه السلام) تَذَلُّلًا لِلَّهِ وَ اسْتِکانَةً إِلَیهِ. [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۵۸]

عَنِ الشَّهِيدِ رَحِمَهُ اللَّهُ : أَنَّ السُّجُودَ عَلَى التُّرْبَةِ الْحُسَيْنِيةِ تُقْبَلُ بِهِ الصَّلَاةُ وَ إِنْ كَانَتْ غَيرَ مَقْبُولَةٍ لَوْ لَا السُّجُودُ عَلَيهَا. [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۱۲] .

۱۶ ـ طول دادن سجده

۱- عکس العمل به شیطان :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا سَجَدَ فَأَطَالَ السُّجُودَ نَادَى إِبْلِيسُ يا وَيلَاهْ أَطَاعَ وَ عَصَيتُ وَ سَجَدَ وَ أَبَيتُ [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۴] .

۲- سخت‌ترین حالت بر شیطان :

عَنْ عَلِی (علیه السلام) : أَطِيلُوا السُّجُودَ فَمَا مِنْ عَمَلٍ أَشَدَّ عَلَى إِبْلِيسَ مِنْ أَنْ يرَى ابْنَ آدَمَ سَاجِداً لِأَنَّهُ أُمِرَ بِالسُّجُودِ فَعَصَى وَ هَذَا أُمِرَ بِالسُّجُودِ فَأَطَاعَ فَنَجَ [بحارالأنوار ، ج۱۰ ، ص۹۵] .

۳- راه دست یابی به بهشت :

شخصی پیامبر (ص) را کمی کمک کرد ، بعد حضرت به او فرمودند : ما حَاجَتُک؟ قَالَ الْجَنَّةُ. فَأَطْرَقَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ثُمَّ قَالَ : نَعَمْ. فَلَمَّا وَلَّى قَالَ لَهُ : يا عَبْدَ اللَّهِ! أَعِنَّا بِطُولِ السُّجُودِ [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۶] .

۴- روش توبه کنندگان :

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : يا أَبَا مُحَمَّدٍ عَلَيک بِطُولِ السُّجُودِ فَإِنَّ ذَلِک مِنْ سُنَنِ الْأَوَّابِينَ [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۶۲] .

۵- روش ائمه‌علیهم السلام :

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (علیه السلام) قَالَ : كانَ أَبِی يصَلِّی فِی جَوْفِ النَّهَارِ فَيسْجُدُ السَّجْدَةَ فَيطِيلُ السُّجُودَ حَتَّى يقَالَ إِنَّهُ رَاقِدٌ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۶ ، ص۳۸۱] .

عَنِ الرِّضَا (علیه السلام) : فِيمَا كتَبَهُ لِلْمَأْمُونِ قَالَ وَ مِنْ دِينِ الْأَئِمَّةِ (علیه السلام) الْوَرَعُ وَ الْعِفَّةُ وَ الصِّدْقُ وَ الصَّلَاحُ وَ طُولُ السُّجُودِ [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۶۲] .

۶- حشر با رسول الله (ص) :

عَنِ النَّبِی (ص) قَالَ : وَ إِذَا أَرَدْتَ أَنْ يحْشُرَک اللَّهُ مَعِی فَأَطِلِ السُّجُودَ بَينَ يدَی اللَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۶۴] .

۱۰- فریاد شیطان :

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : عَلَيكُمْ بِطُولِ الرُّكوعِ وَ السُّجُودِ فَإِنَّ أَحَدَكمْ إِذَا أَطَالَ الرُّكوعَ وَ السُّجُودَ هَتَفَ إِبْلِيسُ مِنْ خَلْفِهِ وَ قَالَ يا وَيلَهُ أَطَاعَ وَ عَصَيتُ وَ سَجَدَ وَ أَبَيتُ [کافی ، ج۲ ، ص۷۷] .

۱۱- نجات از عذاب جهنّم :

قال علی (علیه السلام) : طول القنوت و السجود ينجی من عذاب النار [غررالحکم ، ج ، ص۱۷۵] .

۱۲- سجده طولانی هم استحقاق نمی‌آورد :

امام سجاد (علیه السلام) : يا إِلَهِی لَوْ بَكيتُ إِلَيک حَتَّى تَسْقُطَ أَشْفَارُ عَينَی ، وَ انْتَحَبْتُ حَتَّى ينْقَطِعَ صَوْتِی ، وَ قُمْتُ لَک حَتَّى تَتَنَشَّرَ قَدَمَاى ، وَ رَكعْتُ لَک حَتَّى ينْخَلِعَ صُلْبِی ، وَ سَجَدْتُ لَک حَتَّى تَتَفَقَّأَ حَدَقَتَاى ، وَ أَكلْتُ تُرَابَ الْأَرْضِ طُولَ عُمْرِی ، وَ شَرِبْتُ مَاءَ الرَّمَادِ آخِرَ دَهْرِی ، وَ ذَكرْتُک فِی خِلَالِ ذَلِک حَتَّى يكلَّ لِسَانِی ، ثُمَّ لَمْ أَرْفَعْ طَرْفِی إِلَى آفَاقِ السَّمَاءِ اسْتِحْياءً مِنْک مَا اسْتَوْجَبْتُ بِذَلِک مَحْوَ سَيئَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ سَيئَاتِی. [صحیفه سجادیه ، ص۷۸ ، دعاء ۱۶] .

۱۳- اصحاب رسول الله (ص) این چنین بودند :

قال علی (علیه السلام) : لَقَدْ رَأَیتُ أَصْحَابَ مُحَمَّدٍ (ص) فَمَا أَرَی أَحَداً یشْبِهُهُمْ مِنْکمْ لَقَدْ کانُوا یصْبِحُونَ شُعْثاً غُبْراً وَ قَدْ بَاتُوا سُجَّداً وَ قِیاماً یرَاوِحُونَ بَینَ جِبَاهِهِمْ وَ خُدُودِهِمْ [نهج‌البلاغهٔ ، خطبه ۹۷] .

یراوحون : یضعوا الحدود مرهٔ و الجباه اخری علی الارض خضوعا لله.

۱۴- از یکی از علمای وارسته سؤال کردند از علل مجرب و مؤثر در اصلاح قلب ، فقال قدس الله سره : ما رأیت عملا مؤثرا فی ذلک مثل المداومهٔ علی سجدهٔ طویلهٔ فی کل یوم و لیلهٔ مرهٔ واحدهٔ یقال فیها : "لا اله الا انت سبحانک انّی کنت من الظالمین"

(یقوله و هو یری نفسه مسبوحهٔ فی سجن الدنیا مقیده بقیود الاخلاق الرذیله مقرا بان الله لم تظلمه بل هو الذی ظلم نفسه) . [اسرار الصلاهٔ میرزا جواد آقا ملکی تبریزی ، ص۲۷۰] .

۱۵-عَنِ ابْنِ فَضَّالٍ قَالَ : رَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ (علیه السلام) وَ هُوَ یرِیدُ أَنْ یوَدِّعَ لِلْخُرُوجِ إِلَی الْعُمْرَهٔ فَأَتَی الْقَبْرَ مِنْ مَوْضِعِ رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) بَعْدَ الْمَغْرِبِ فَسَلَّمَ عَلَی النَّبِی (ص) وَ لَزِقَ بِالْقَبْرِ ثُمَّ أَتَی الْمِنْبَرَ وَ انْصَرَفَ حَتَّی أَتَی الْقَبْرَ فَقَامَ إِلَی جَانِبِهِ یصَلِّی وَ أَلْصَقَ مَنْکبَهُ الْأَیسَرَ بِالْقَبْرِ قَرِیباً مِنَ الْأُسْطُوَانَهٔ الَّتِی دُونَ الْأُسْطُوَانَهٔ الْمُخَلَّقَهٔ الَّتِی عِنْدَ رَأْسِ النَّبِی (ص) فَصَلَّی سِتَّ رَکعَاتٍ أَوْ ثَمَانِی رَکعَاتٍ فِی نَعْلَیهِ قَالَ : فَکانَ مِقْدَارُ رُکوعِهِ وَ سُجُودِهِ ثَلَاثَ تَسْبِیحَاتٍ أَوْ أَکثَرَ فَلَمَّا فَرَغَ مِنْ ذَلِک سَجَدَ سَجْدَهًٔ أَطَالَ فِیهَا السُّجُودَ حَتَّی بَلَّ عَرَقُهُ الْحَصَی. [عیون أخبار الرضا (علیه السلام) ، ج۲ ، ص۱۷] .

۱۶-عَنْ زُرْعَهَٔ عَنْ سَمَاعَهَٔ قَال : " سَأَلْتُهُ عَنِ الرُّکوعِ وَ السُّجُودِ.... مَنْ کانَ یقْوَی عَلَی أَنْ یطَوِّلَ الرُّکوعَ وَ السُّجُودَ فَلْیطَوِّلْ مَا اسْتَطَاعَ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۷۷] .

۱۷ ـ کثرت سجده

۱- مانند برگ درختان گناهان می‌ریزد :

عَنِ الصَّادِقِ (علیه السلام) قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! کثُرَتْ ذُنُوبِی وَ ضَعُفَ عَمَلِی. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَکثِرِ السُّجُودَ فَإِنَّهُ یحُطُّ الذُّنُوبَ کمَا تَحُطُّ الرِّیحُ وَرَقَ الشَّجَرِ [أمالی‌للصدوق ، ص۴۹۹] .

۲- موجب تقرّب است :

قال علی (علیه السلام) : لا یقرب من الله سبحانه إلا کثرهٔ السجود و الرکوع [غررالحکم ، ص۱۷۵] .

۳- موجب خلّت است :

عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیرٍ عَمَّنْ ذَکرَهُ قَالَ : " قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) لِمَ اتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلًا قَالَ لِکثْرَهِٔ سُجُودِهِ عَلَی الْأَرْضِ" [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۶۳] .

۴- ضمانت بهشت است :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِی (ص) فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّی أُرِیدُ أَنْ أَسْأَلَک فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَلْ مَا شِئْتَ. قَالَ : تَحَمَّلْ لِی عَلَی رَبِّک الْجَنَّهَٔ. قَالَ : تَحَمَّلْتُ لَک وَ لَکنْ أَعِنِّی عَلَی ذَلِک بِکثْرَهِٔ السُّجُودِ [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۱۶۴] .

۵- سیره ائمه (علیه السلام) :

کان ابوالحسن الکاظم (علیه السلام) کثیر السجود حلیف السجدات الطویلهٔ. [مستدرک سفینه ، ج۴ ، ص۴۲۲] .

۶- شفاعت و هم جواری رسول الله (ص) :

...رجلاـ قـال لرسول الله (ص) : ادع الله ان يجعلنى من اهل شـفاعتك و يرزقنى مرافقتك فى الجنـة. قال : اعنّى بكثرة السـجود [محجة ، ج۱ ، ص۳۴۵] .

أَنَّهُ (على عليه‌السلام) كانَ إِذَا سَجَدَ سَجْدَةَ الشُّكرِ غُشِي عَلَيهِ [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۰۵] .

عَنْ صَاحِبِ الزَّمَانِ (عليه السلام) : سَجْدَةُ الشُّكرِ مِنْ أَلْزَمِ السُّنَنِ وَ أَوْجَبِهَ [الاحتجاج ، ج۲ ، ص۴۸۷] .

عَنِ الصَّادِقِ (عليه السـلام) : قَالَ إِذَا قَامَ الْعَبْـدُ نِصْفَ اللَّيلِ بَينَ يدَی رَبِّهِ فَصَـلَّی لَهُ أَرْبَعَ رَكعَاتٍ فِی جَوْفِ اللَّيلِ الْمُظْلِمِ ثُمَّ سَـجَدَ سَجْـدَةَ الشُّكرِ بَعْدَ فَرَاغِهِ فَقَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ مَا شَاءَ اللَّهُ مِائَةَ مَرَّةٍ نَادَاهُ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ مِنْ (فَوْقِ عَرْشِهِ) عَبْدِی إِلَی كمْ تَقُولُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنَا رَبُّك وَ إِلَی الْمَشِيئَةُ وَ قَدْ شِئْتُ قَضَاءَ حَاجَتِك فَسَلْنِی مَا شِئْتَ [أمالی صدوق ، ص۲۳۹] .

عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ الْعَسْـكرِی (عليه السـلام) أَنَّهُ قَـالَ : عَلَامَـاتُ الْمُومِنِ خَمْسٌ صَـلَاةُ الْخَمْسِـينَ وَ زِيارَةُ الْأَرْبَعِينَ وَ التَّخَتُّمُ فِی الْيمِينِ وَ تَعْفِيرُ الْجَبِينِ وَ الْجَهْرُ بِبِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۵۲] .

۱۸ ـ نهی از سجده برمأكول وملبوس

قَـالَ هِشَـامُ بْنُ الْحَكمِ لِـأَبِی عَبْـدِ اللَّهِ (عليه السـلام) : " أَخْبِرْنِی عَمَّا يجُوزُ السُّجُودُ عَلَيهِ وَ عَمَّا لَا يجُوزُ؟ قَالَ : السُّجُودُ لَا يجُوزُ إِلَّا عَلَی الْأَرْضِ أَوْ عَلَی مَا أَنْبَتَتِ الْأَرْضُ إِلَّا مَا أُكلَ أَوْ لُبِسَ فَقَالَ لَهُ : جُعِلْتُ فِـدَاك مَا الْعِلَّةُ فِی ذَلِك؟ قَالَ : لِأَنَّ السُّجُودَ خُضُوعٌ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَا ينْبَغِی أَنْ يكونَ عَلَی مَا يوكلُ أَوْ يلْبَسُ لِأَنَّ أَبْنَاءَ الدُّنْيا عَبِيدُ مَا يأْكلُونَ وَ يلْبَسُونَ وَ السَّاجِدُ فِی سُـجُودِهِ فِی عِبَادَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَا ينْبَغِی أَنْ يضَعَ جَبْهَتَهُ فِی سُـجُودِهِ عَلَی مَعْبُودِ أَبْنَاءِ الدُّنْيا الَّذِينَ اغْتَرُّوا بِغُرُورِهَا وَ السُّجُودُ عَلَی الْأَرْضِ أَفْضَلُ لِأَنَّهُ أَبْلَغُ فِی التَّوَاضُعِ وَ الْخُضُوعِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۲۷۲] .

۶. موارد سجده

۱- هنگام دفع بلا و كيد كايد؛ ۲- سجده تلاوت؛ ۳- بعد از انجام فريضه؛ ۴- بعد از توفيق برای عمل صالح و ۵- سجده سهو.

قَـالَ أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی الْبَـاقِرُ (عليه السلام) : إِنَّ أَبِی عَلِی بْنَ الْحُسَـينِ (عليه السـلام) : مَـا ذَكرَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ نِعْمَـةً عَلَيهِ إِلَّا سَجَدَ وَ لَا قَرَأَ آيةً مِنْ كتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهَا سُـجُودٌ إِلَّا سَـجَدَ وَ لَا دَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ سُوءاً يخْشَاهُ أَوْ كيدَ كائِدٍ إِلَّا سَـجَدَ وَ لَا فَرَغَ مِنْ صَلَاةٍ مَفْرُوضَةٍ إِلَّا سَـجَدَ وَ لَا وُفِّقَ لِإِصْـلَاحٍ بَينَ اثْنَينِ إِلَّا سَجَدَ وَ كانَ أَثَرُ السُّجُودِ فِی جَمِيعِ مَوَاضِعِ سُجُودِهِ فَسُمِّی السَّجَّادَ لِذَلِك [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۲۰۱] .

عن النبی (ص) : لكل سهو سجدتان بعد ما يسلم [مسند احمد ، ج۵ ، ص۸۰] .

عن النبی (ص) : من نسی شيئا من الصلوة فليسجد سجدتين و هو جالس [كنز ، ح ۱۹۸۲۶] .

قَالَ : صَلَّی بِنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) هُمَا الْمُرْغِمَتَانِ تُرْغِمَانِ الشَّيطَانَ. [كافی ، ج۳ ، ص۳۵۷] .

عَنْ مِنْهَـالٍ الْقَصَّابِ قَـالَ : " قُلْتُ لِـأَبِی عَبْـدِ اللَّهِ (عليه السـلام) أَسْـهُو فِی الصَّلَـاةِ وَ أَنَا خَلْفَ الْإِمَامِ. قَالَ : فَقَالَ : إِذَا سَـلَّمَ فَاسْـجُدْ سَجْدَتَينِ وَ لَا تَهَبْ " [تهذيب‌الأحكام ، ج۲ ، ص۳۵۳] .

بينی شيطان را به خاك می‌مالد (خوار می كند او را) .

۷- بين اذان و اقامه :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (عليه السـلام) قَالَ : كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (عليه السـلام) يقُولُ لِأَصْـحَابِهِ مَنْ سَـجَدَ بَينَ الْأَذَانِ وَ الْإِقَامَـةِ فَقَـالَ فِی سُـجُودِهِ سَـجَدْتُ لَـك خَاضِـعاً خَاشِـعاً ذَلِيلًا يقُولُ اللَّهُ مَلَائِكتِی وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَأَجْعَلَنَّ مَحَبَّتَهُ فِی قُلُوبِ عِبَادِی الْمُومِنِينَ وَ هَيبَتَهُ فِی قُلُوبِ الْمُنَافِقِينَ [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۵۲] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : مَنْ أَذَّنَ ثُمَّ سَجَدَ فَقَالَ : لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبِّی سَجَدْتُ لَک خَاضِعاً خَاشِعاً غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۱۵۳] .

۸- بعد ازنماز مغرب

رَوَی جَهْمُ بْنُ أَبِی جَهْمٍ قَالَ : رَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَی بْنَ جَعْفَرٍ (علیه السلام) وَ قَدْ سَجَدَ بَعْدَ الثَّلَاثِ الرَّکعَاتِ مِنَ الْمَغْرِبِ فَقُلْتُ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاک رَأَیتُک سَجَدْتَ بَعْدَ الثَّلَاثِ. فَقَالَ : وَ رَأَیتَنِی؟ فَقُلْتُ : نَعَمْ. قَالَ : فَلَا تَدَعْهَا فَإِنَّ الدُّعَاءَ فِیهَا مُسْتَجَابٌ. [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۳۳۱] .

۹- دعا بر دشمن در حال سجده :

ادْعُ اللَّهَ عَلَیهِ إِذَا کنْتَ فِی صَلَاةِ اللَّیلِ وَ أَنْتَ سَاجِدٌ فِی السَّجْدَةِ الْأَخِیرَةِ مِنَ الرَّکعَتَینِ الْأَوَّلَتَینِ فَاحْمَدِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَجِّدْهُ وَ قُلِ اللَّهُمَّ إِنَّ فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ قَدْ شَهَرَنِی وَ نَوَّهَ بِی وَ غَاظَنِی وَ عَرَّضَنِی لِلْمَکارِهِ. اللَّهُمَّ اضْرِبْهُ بِسَهْمٍ عَاجِلٍ تَشْغَلُهُ بِهِ عَنِّی. اللَّهُمَّ قَرِّبْ أَجَلَهُ وَ اقْطَعْ أَثَرَهُ وَ عَجِّلْ ذَلِک یا رَبِّ السَّاعَةَ السَّاعَةَ ثُمَّ ذَکرَ أَنَّهُ فَعَلَ ذَلِک وَ دَعَا عَلَیهِ فَهَلَک [بحارالأنوار ، ج۴۷ ، ص۳۶۱] .

۱۰- هنگام حصول نعمت :

الْفَضْلُ بْنُ الْحَسَنِ الطَّبْرِسِی فِی مَجْمَعِ الْبَیانِ فِی قَوْلِهِ تَعَالَی " وَ خَرُّوا لَهُ سُجَّدا" (یوسف/۱۰۰) قَالَ : قِیلَ : إِنَّ السُّجُودَ کانَ لِلَّهِ شُکراً لَهُ کمَا یفْعَلُ الصَّالِحُونَ عِنْدَ تَجَدُّدِ النِّعَمِ. [وسائل‌الشیعة ، ج۶ ، ص۳۸۷] .

۷. دعای سجده

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (علیه السلام) : أَحَبُّ الْکلَامِ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی أَنْ یقُولَ الْعَبْدُ وَ هُوَ سَاجِدٌ" إِنِّی ظَلَمْتُ نَفْسِی فَاغْفِرْ لِی" (قصص/۱۶) ثَلَاثاً [بحارالأنوار ، ج۸۳ ، ص۲۱۷] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ : ادْعُ فِی طَلَبِ الرِّزْقِ فِی الْمَکتُوبَةِ وَ أَنْتَ سَاجِدٌ یا خَیرَ الْمَسْئُولِینَ وَ یا خَیرَ الْمُعْطِینَ ارْزُقْنِی وَ ارْزُقْ عِیالِی مِنْ فَضْلِک الْوَاسِعِ فَإِنَّک ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیمِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۵۱] .

حَدَّثَنِی جَعْفَرٌ عَنْ أَبِیهِ (علیه السلام) قَالَ : کانَ عَلِی (علیه السلام) یقُولُ فِی دُعَائِهِ وَ هُوَ سَاجِدٌ اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک أَنْ تَبْتَلِینِی بِبَلِیةٍ تَدْعُونِی ضَرُورَتُهَا (عَلَی أَنْ أَتَغَوَّثَ بِشَیءٍ مِنْ مَعَاصِیک) اللَّهُمَّ وَ لَا تَجْعَلْ لِی حَاجَةً إِلَی أَحَدٍ مِنْ شِرَارِ خَلْقِک وَ لِئَامِهِمْ فَإِنْ جَعَلْتَ لِی حَاجَةً إِلَی أَحَدٍ مِنْ خَلْقِک فَاجْعَلْهَا إِلَی أَحْسَنِهِمْ وَجْهاً وَ خَلْقاً وَ خُلُقاً وَ أَسْخَاهُمْ بِهَا نَفْساً وَ أَطْلَقِهِمْ بِهَا لِسَاناً وَ أَسْمَحِهِمْ بِهَا کفّاً وَ أَقَلِّهِمْ بِهَا عَلَی امْتِنَاناً [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۴۹] .

۸. خاطرات

۱-عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ : " شَکوْتُ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) تَفَرُّقَ أَمْوَالِنَا وَ مَا دَخَلَ عَلَینَا فَقَالَ عَلَیک بِالدُّعَاءِ وَ أَنْتَ سَاجِدٌ فَإِنَّ أَقْرَبَ مَا یکونُ الْعَبْدُ إِلَی اللَّهِ وَ هُوَ سَاجِدٌ" [الکافی ، ج۳ ، ص۳۲۴] .

۲- کشی نقل می‌کند از فضل بن شاذان که در عراق دیده است کسی دوستش را ملامت می‌کند و می‌گوید تو عیالمند هستی ، می‌ترسم چشم هایت را از دست بدهی ، به خاطر طول دادن سجده هایت. آن مرد جواب می‌دهد : لو ذهب عین احد من طول السجود لذهبت عین ابن ابی عمیر ما ظنّک برجل تستجد سجدة الشکر بعد صلاة الفجر فما رفع رأسه الا عند الزوال. همین شخص می‌گوید : به ابن ابی عمیر طول دادن سجده هایش را گفتم ، گفت : کیف لو رأیت جمیل بن دراج ، ثم حدثه أنه

دخل علی جمیل فوجده ساجدا فأطال السجود جدا ، فلما رفع رأسه قال له محمد بن أبی عمیر أطلت السجود فقال کیف لو رأیت معروف بن خربوذ. [رجال‌الکشی ، ص۲۵۲] .

۳- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ فِی سَفَرٍ یسِیرُ عَلَی نَاقَةٍ لَهُ إِذَا نَزَلَ فَسَجَدَ خَمْسَ سَجَدَاتٍ فَلَمَّا أَنْ رَکبَ قَالُوا : یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّا رَأَینَاک صَنَعْتَ شَیئاً لَمْ تَصْنَعْهُ؟ فَقَالَ : نَعَمْ اسْتَقْبَلَنِی جَبْرَئِیلُ (علیه السلام) فَبَشَّرَنِی بِبِشَارَاتٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَسَجَدْتُ لِلَّهِ شُکراً لِکلِّ بُشْرَی سَجْدَةً [کافی ، ج۲ ، ص۹۸] . [محجة ، ج۱ ، ص۳۴۶] .

۴-عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ قَالَ : " کنْتُ أَسِیرُ مَعَ أَبِی الْحَسَنِ (علیه السلام) فِی بَعْضِ أَطْرَافِ الْمَدِینَةِ إِذْ ثَنَی رِجْلَهُ عَنْ دَابَّتِهِ فَخَرَّ سَاجِداً فَأَطَالَ وَ أَطَالَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ رَکبَ دَابَّتَهُ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاک قَدْ أَطَلْتَ السُّجُودَ؟ فَقَالَ : إِنَّنِی ذَکرْتُ نِعْمَةً أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَی فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَشْکرَ رَبِّی " [کافی ، ج۲ ، ص۹۸] .

۵-کان علی بن مهزیار نصرانیا فهداه الله کانَ إِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ سَجَدَ فَکانَ لَا یرْفَعُ رَأْسَهُ حَتَّی یدْعُوَ لِأَلْفٍ مِنْ إِخْوَانِهِ بِمِثْلِ مَا دَعَا لِنَفْسِهِ وَ کانَ عَلَی جَبْهَتِهِ سَجَّادَةٌ مِثْلُ رُکبَةِ الْبَعِیرِ. [رجال کشی ، ص۵۴۸] .

امام باقر (علیه السلام) می‌فرمایند : " روزی رسول الله (ص) با اصحابش سواره در حرکت بود ، آن حضرت پیاده شد و سجده کرد عرض کردند : صَنَعْتَ شَیئاً لَمْ تَک تَصْنَعُهُ قَبْلَ الْیوْمِ. فَقَالَ : أَتَانِی مَلَک مِنْ عِنْدِ رَبِّی فَقَالَ : یا مُحَمَّدُ! إِنَّ رَبَّک یقْرِئُک السَّلَامَ وَ یقُولُ : یا مُحَمَّدُ! إِنِّی أَسُرُّک فِی أُمَّتِک فَلَمْ یکنْ عِنْدِی مَالٌ أَصَّدَّقُ وَ لَا عَبْدٌ أُعْتِقُهُ فَسَجَدْتُ لِلَّهِ شُکراً" [بحارالأنوار ، ج۸۳، ص۲۲۲] .

۶-عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ : " سَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَأَطَالَ السُّجُودَ فَقُلْنَا لَهُ سَجَدْتَ فَأَطَلْتَ السُّجُودَ؟ فَقَالَ : نَعَمْ أَتَانِی جَبْرَئِیلُ فَقَالَ : مَنْ صَلَّی عَلَیک مَرَّةً صَلَّی اللَّهُ بِهَا عَلَیهِ عَشْراً فَسَجَدْتُ لِلَّهِ شُکراً". [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۱۵۴] .

۷- عَن النبی (ص) : لَمَّا أُتِی بِرَأْسِ أَبِی جَهْلٍ سَجَدَ شُکراً لِلَّهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۵ ، ص۱۵۴] .

۸- در لیلة المبیت موقعی که حضرت رسول (ص) به حضرت امیر (علیه السلام) فرمودند : " جای من بخواب. حضرت علی (علیه السلام) عرضه داشت : آیا شما سالم می‌مانی؟ یا نبی الله! حضرت فرمودند : آری.فَتَبَسَّمَ عَلِی (علیه السلام) ضَاحِکاً وَ أَهْوَی إِلَی الْأَرْضِ سَاجِداً (شَاکراً لَمَّا أَنْبَأَهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ) (ص) مِنْ سَلَامَتِهِ فَکانَ عَلِی (علیه السلام) أَوَّلَ مَنْ سَجَدَ لِلَّهِ شُکراً وَ أَوَّلَ مَنْ وَضَعَ وَجْهَهُ عَلَی الْأَرْضِ بَعْدَ سَجْدَتِهِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) " [بحارالأنوار ، ج۱۹ ، ص۶۰] .

۱. سخاوت

۱. عظمت سخاوت

رسول خدا (ص) : السّخاء خلق الله الأعظم [کنز ، ۱۵۹۲۶] .

۲. سخاوت از اخلاق انبیا است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السَّخَاءُ مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِیاءِ وَ هُوَ عِمَادُ الْإِیمَانِ وَ لَا یکونُ مُومِناً إِلَّا سَخِی وَ لَا یکونُ سَخِیاً إِلَّا ذُو یقِینٍ وَ هِمَّةٍ عَالِیةٍ لِأَنَّ السَّخَاءَ شُعَاعُ نُورِ الْیقِینِ وَ مَنْ عَرَفَ مَا قَصَدَ هَانَ عَلَیهِ مَا بَذَلَ [مصباح‌الشریعه ، ص۸۲] .

۳. اهمیت سخاوت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : السخاء یزرع المحبة [غررالحکم ، ص۳۷۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : السخاء یثمر الصفاء [غررالحکم ، ص۳۷۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : السخاء یکسب المحبة و یزین الأخلاق [غررالحکم ، ص۳۷۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السَّخَاءُ يمَحِّصُ الذُّنُوبَ [غررالحكم ، ص۳۷۸] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : السَّخِی قَرِيبٌ مِنَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْجَنَّةِ قَرِيبٌ مِنَ النَّاسِ [کافی ، ج۴ ، ص ۴۰] .

۴. ثمره سخاوت حاتم در آخرت

پیامبر (ص) به عدی بن حاتم فرمود : "عذاب جهنّم از پدرت برداشته شد ، چون سخاوتمند بود." [بحار ، ج۷۱ ، ص۳۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِعَدِی بْنِ حَاتِمٍ إِنَّ اللَّهَ دَفَعَ عَنْ أَبِيک الْعَذَابَ الشَّدِيدَ لِسَخَاءِ نَفْسِه [إختصاص مفيد ، ص۲۵۳] .

۵. مقام انسان سخی نزد خدا

عدّه‌ای از اسراء را خدمت پیامبر (ص) آوردند. حضرت (ص) دستور دادند همه را بکشند ، به جز یک نفر ، او پرسید : "چطور همه را دستور قتل دادید ، به جز من؟" فرمود : "چون تو سخاوتمند هستی ، او هم اسلام آورد". [بحار ، ج۷۱ ، ص۳۵۴] .

رُوِی أَنَّ جَمَاعَةً مِنَ الْأَسَارَی جَاءُوا بِهِمْ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَمَرَ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) بِضَرْبِ أَعْنَاقِهِمْ ثُمَّ أَمَرَ بِإِفْرَادِ وَاحِدٍ لَا يقْتُلْهُ فَقَالَ الرَّجُلُ لِمَ أَفْرَدْتَنِی مِنْ أَصْحَابِی وَ الْجِنَايةُ وَاحِدَةٌ فَقَالَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی أَوْحَی إِلَی أَنَّک سَخِی قَوْمِک وَ لَا أَقْتُلُک فَقَالَ الرَّجُلُ فَإِنِّی أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّک مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ قَالَ فَقَادَهُ السَّخَاءُ إِلَی الْجَنَّةِ [فقه‌الرضا ، ص ۳۶۲] .

۶. فضل انسان سخی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جَاهِلٌ سَخِی أَفْضَلُ مِنْ نَاسِک بَخِيلٍ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۵۷] .

۷. مرام انسان سخی

قَالَ الرِّضَا (ع) : السَّخِی يأْكُلُ مِنْ طَعَامِ النَّاسِ لِيأْكُلَ النَّاسُ مِنْ طَعَامِهِ وَ الْبَخِيلُ لَا يأْكُلُ مِنْ طَعَامِ النَّاسِ لِئَلَّا يأْكُلُوا مِنْ طَعَامِهِ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۲] .

۸. مذمت خساست

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طَعَامُ السَّخِی دَوَاءٌ وَ طَعَامُ الشَّحِيحِ دَاءٌ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۵۷] .

۱. سکولاریسم

۱. آیا دین کشف شدنی وفهم پذیر است

آیا دین فهمیدنی است؟ آیا دین کشف‌شدنی است؟

بله؛ زیرا :

۱) کلماتی از قبیل :

بَينَةٌ [انعام/۱۵۷] .

بَصيرَةٍ [یوسف/۱۰۸] .

بَصائِرُ [جاثیه/۲۰] .

لا رَيبَ فيه [بقره/۲] .

نُورٌ [مائده/۱۵] .

یقین [نمل ، ۱۵]

أَ فِی اللّهِ شَک [ابراهیم/۱۰] .

إِنْ کنْتُمْ فی رَیبٍ [بقره/۲۳] .

۲) دستور تفقّه : فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ کلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِیتَفَقَّهُوا فِی الدِّینِ وَ لِینْذِرُوا قَوْمَهُمْ [توبه/۱۲۲] .

دستور تدبّر : أَ فَلا یتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ [نساء/۸۲] .

دستور سؤال : فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّکرِ [نحل/۴۳] .

دستور هجرت : أَ فَلَمْ یسیرُوا فِی الْأَرْضِ فَینْظُرُوا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الَّذینَ مِنْ قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللّهُ عَلَیهِمْ وَ لِلْکافِرینَ أَمْثالُها [محمد/۱۰]
.

دستور مراجعه به اهل استنباط : لَعَلِمَهُ الَّذینَ یسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ [نساء/۸۳] .

دستور مراجعه به پیامبر (ص) : فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فی شَیءٍ فَرُدُّوهُ إِلَی اللّهِ وَ الرَّسُولِ [نساء/۵۹] .

انتقاد از بی‌دین‌ها : وَ لا یدینُونَ دینَ الْحَق [توبه/۲۹] .

انتقاد از ناباورها : فَلا صَدَّقَ وَ لا صَلّی [قیامت/۳۱] .

انتقاد از کسانی که نمی‌فهمند : لَهُمْ قُلُوبٌ لا یفْقَهُونَ بِها [اعراف/۱۷۹] .

بگذریم که افرادی علاوه بر فهمیدن ، به یقین رسیدند و هستی و جان خود را در راه آن نثار کردند.

و بگذریم که این نوع سؤال‌ها ما را به یاد تشکیک اقوام قبل می‌اندازد که می گفتند : أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ صالِحاً مُرْسَلٌ [اعراف/۷۵]
.

یا شُعَیبُ ما نَفْقَهُ کثیراً مِمّا تَقُولُ [هود/۹۱] .

۲. آیا تمام حقایق دینی قابل دسترسی است ؟

نه؛زیرا :

قُلْ إِنَّما عِلْمُها عِنْدَ رَبِّی [اعراف/۱۸۷] .

قُلْ إِنْ أَدْری [جن/۲۵] .

ما أَدْری [احقاف/۹] .

لا أَجِدُ فی ما أُوحِی إِلَی [انعام/۱۴۵] .

وَ فَوْقَ کلِّ ذی عِلْمٍ عَلیمٌ [یوسف/۷۶] .

فی لَوْحٍ مَحْفُوظٍ [بروج/۲۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِکلِّ اسْمٍ هُوَ لَک أَوْ تَسَمَّیتَ بِهِ لِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِک أَوِ اسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِی عِلْمِ الْغَیبِ عِنْدَک [کافی ، ج۴ ، ص۴۵۲] .

و بحقّ علمک الذی استأثرت به لنفسک

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بِحَقِّ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ الَّتِی لَا یعْلَمُ تَفْسِیرَهَا وَ لَا تَأْوِیلَهَا [بحارالأنوار ، ج۸۷ ، ص۱۰۰] .

بعضی از اصحاب ائمّه اطهار (علیهم السّلام) ، مثل جابر جعفی هزاران حدیث می‌دانستند که دیگران نمی‌دانستند.

بگذریم که :

فَأَمَّا الَّذینَ فی قُلُوبِهِمْ زَیغٌ فَیتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ [آل عمران/۷] .

بگذریم که دین در غدیر خم کامل شد و سال‌ها مردم درباره هر بخشی که وحی می‌رسید ، به آن عمل می‌کردند و هیچ نیازی نبود که سال اول همه دین را بفهمند ، زیرا دین در مدت ۲۳ سال تکمیل شد.

۳. منابع فهم دین چیست ؟

منابع فهم دین چیست؟
۱) قرآن و وحی : لا أَجِدُ فی ما أُوحِی إِلَی [انعام/۱۴۵] .
۲) کلام رسول اکرم (ص) : وَ ما ينْطِقُ عَنِ الْهَوینجم/۳.
۳) کلام اهل بیت (علیهم السّلام) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی تَارِك فِيكُمُ الثَّقَلَينِ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا كتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَيتِی وَ إِنَّهُمَا لَنْ يفْتَرِقَا حَتَّی يرِدَا عَلَی الْحَوْضَ [معانی الأخبار ، ص۹۱] .
۴) عقل : أَ فَلا تَعْقِلُونَ [بقره/۴۴] .
ما لَكمْ كيفَ تَحْكمُون [صافات/۱۵۴] .

۴. آیا فهم دین روشمند است؟

آیا فهم صحیح دین دارای منطق مشخّصی است؟ (فهم دین رَوِشمند است؟)
بله :
عقل و فطرت (نه سلیقه و عادت) یک میزان است.
آیاتی که از بت‌پرستی انتقاد می‌کند بر اساس همین عقل انتقاد می‌کند.
فهمیدن هرمطلبی روش دارد. روش همان مقدمات و علوم پایه مقدماتی آن مطلب است.

۵. علل تنوع و تطور فهم دین چیست ؟

اوّلاً بسیاری ازمسائل دینی ، مشمول قانون تنوّع و تطوّر نیست. (شما رساله مراجع را بررسی کنید. بیشتر عمل به احتیاط است و شاید ۰۵/۰٪ تفاوت رسمی داشته باشد.)
مثلاً مسأله توجه به خداوند و ستایش او ثابت است.
مثل توجه به غذا و لباس
نیاز انسان ناآگاه و متحیر و محکوم غرائز به رهبری عالم و معصوم همیشه ثابت است.
نیاز به کیفر و پاداش در برابر خلاف و صلاح ، ثابت است.
تشکر از ولیّ نعمت ، مثل توجه انسان به لباس و دارو ثابت است.
امّا تطوّر و تنوّع گاهی در مصداق است : برای هدیه قند ببریم یا گل؟
گاهی در ابزار است : با اسب مکه برویم یا هواپیما؟
گاهی در مقدّمات است : وسیله ادب کردن تنبیه بدنی است یا چیز دیگر؟
گاهی در افراد است : آدم (ع) که گندم خورد عفو شد ، ولی ابلیس که سجده نکرد عفو نشد به خاطر حالات دو موجود

است.

۶. رابطه قضا و قدر با اراده ما چیست ؟

سؤال : رابطه قضا و قدر با اراده ما چیست؟

پاسخ : مقدّرات در جای خود و انتخاب ما در جای خود است.

مثال : منبع آب دور از انتخاب ما ساخته شده ، ولی باز کردن شیر آب در منزل که با اراده ماست.

سؤال : آیا زمینه‌هایی مثل جبن و ترس و فقر و دین نوعی جبر نیست؟ این زمینه علّت نیست. ممکن است ترس زمینه رو به خدا رفتن باشد ، ولی رو به خدا رفتن غیر از اصل خداست.

سؤال : گاهی اراده انسان با اراده خداوند تعارض دارد.

پاسخ : خداوند انسان را آزاد آفریده ، مثل این‌که شما فرزند خودتان را در خرید چیزی آزاد می‌گذارید ولی هر لحظه بخواهید می‌توانید او را ممنوع کنید.

۷. فلسفه شرور

سؤال : اگر خداوند عالم قادر خیرخواه است ، پس فلسفه شرور چیست؟ وجود شر یا به خاطر آن است که خداوند علم ندارد یا قدرت نفی آن را ندارد پس خدا نیست.

پاسخ : خداوند عالم است و قادر ، ولی خیرخواهی یا شرخواهی او مربوط به انتخاب ماست.

لَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ [اسراء/۷] .

۸. ثبات و تغییر درونی

ثبات و تغییر معرفت دینی

آیا فهم و برداشت‌های عالمان از کتاب و سنّت ثابت است یا متغیر؟

آیا فهم ثابت از متون دینی داریم؟

معایب تغییر :

تغییر کمّی : (عدم ثبات در مقدار و کمیت برداشت های دینی)

تغییر کیفی : (عدم ثبات قضایا و گذاره های دینی ، در سلب و ایجاب و یا ابطال و قبول)

تعمیق : فهم ما از اجتماع نقیض عمیق‌تر می‌شود.

علّت تغییر معرفت‌های دینی :

ترابط معارف دینی با معارف غیردینی و تحوّل معارف غیردینی

نظریه قبض و بسط ، و قرائت‌های مختلف از دین و خاص بودن متون

تغییر موضوع ، خطای در قواعدِ رجالی ، اصولی ، فقهی

تغییر و ثبات دین یا پارادوکس ثبات دین و تغییر دنیا
آیا تمام آموزه‌های دین اسلام اعم از آموزه‌های توصیفی و توصیه‌ای ثابت‌اند یا متغیر؟
اگر ثابتند چگونه به نیازهای متغیر پاسخ می‌دهند؟
ـ پاسخ : همه آموزه‌های توصیفی مانند عقاید ثابت‌اند. زیرا واقعیت ثابت ، توصیف و گزارش ثابت می‌طلبد.
آموزه‌های توصیه‌ای مانند احکام و اخلاق به دو دسته ثابت و متغیر تقسیم‌پذیرند ، زیرا تابع مصالح و مفاسد واقعی‌اند و مصالح و مفاسد واقعی نیز تابع نیازهای واقعی انسان‌اند که در صورت تغییر ، مصلحت و مفسده نیز تغییر پیدا می کند و احکام نیز چنین است و این سیستم دراسلام در غالب احکام ثانوی و حکومتی موجود است.

۹. آیا تغییر احکام نشانه جهل است ؟

پاسخ : پدر برای سنین مختلف فرزند خود ، کفش های مختلف می‌خرد. آیا این تغییر خرید ، نشانه جهل است؟!!

۱۰.آیا علم با دین تعارض دارد ؟

پاسخ : هرگز؛ به شرط آن که علم واقعا علم باشد نه حدس و نظریه و به شرط آن که دین واقعا دین باشد نه استنباط همراه با اوهام و خیال و تحت تأثیر غرائز درونی و شرائط بیرونی.
سؤال : اختلاف عقلا و علما نشانه آن است که حقیقت ثابتی نداریم.
پاسخ : اوّلاً ، همه جا و در همه چیز اختلاف نیست.
ثانیا ، برای حل اختلاف میزان و مرجعِ تشخیص قرار دارد.

۱۱. اختلاف علما و عقلا

همه علوم به هم ارتباط دارد و ما زمانی دین را می‌پذیریم که همه اسرار هستی روشن باشد.
پاسخ : شما در هیچ عمل و فکری اینگونه عمل نمی کنید که بگویید ما زمانی به پزشک مراجعه می کنیم که در تمام بیماری‌ها متخصّص باشد ، یا زمانی به صاحب این حرفه مراجعه می کنیم که در تمام حرفه‌ها متخصّص باشد.
سؤال : تا ما راز خیر بودن موضوعی را نفهمیم ، عمل نمی کنیم.
پاسخ : طبق این عقیده ، باید همه بیماران بمیرند ، چون می گویند تا ما راز دارو را نفهمیم مصرف نمی کنیم.

۱۲. علت اختلاف فتوا

اختلاف فتوا چرا؟
مثلاً مرحوم نایینی موافق مشروطه و شیخ فضل الله نوری مخالف شد.
پاسخ :
۱) گاهی مراد از مشروطه آزادی در چهارچوب شرع است که هر مجتهدی آن را حلال می‌داند.
گاهی مراد از مشروطه آزادی به معنای بی‌بند و باری است که هر مجتهدی آن را حرام می‌داند.

۲) گاهی در مواردی بلامانع است که فقیه حلال می‌داند ، ولی فقیه دیگر به خاطر عوارض دیگر آن را حرام می‌داند. (مثلًا خانمی برای آمپول...)

۳) گاهی فقیه به راوی اعتماد و به گفته‌اش فتوا می‌دهد. دیگری بی‌اعتماد و احتیاط می‌کند.

۴) در قواعد فقهی اختلاف نیست. در تطبیق اختلاف است. (مثلًا در حج لباس دوخته ممنوع است.) فقیهی کفش را جزء لباس می‌داند ، ولی فقیه دیگر کفش را جزء لباس نمی‌داند. یا مثلًا خوردن و آشامیدن برای روزه‌دار حرام است. فقیهی سیگار را جزء آشامیدنی‌ها می‌داند و دیگری نمی‌داند.

۱۳. آیا ادیان همه می توانند حق باشند؟

پاسخ : اگر بگوییم همه حق برابر دارند (پلورالیسم دینی یا کثرت‌گرایی)

پس باید تضاد و تناقض را بپذیریم. (توحید و تثلیث) (تناسخ و معاد)

پس باید نظریات ضد شما و رقیب شما هم حق باشد.

پس آیات و روایاتی که در ردّ عقاید دیگران است ، یا احتجاجات ائمّه معصومین (علیهم السّلام) چیست؟

وَ لُعِنُوا بِما قالُوا [مائده/۶۴] .

لَقَدْ كفَرَ الَّذينَ قالُوا إِنَّ اللّهَ ثالِثُ ثَلاثَهٔ [مائده/۷۳] .

ذلِك مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ [نجم/۳۰] .

إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّهِ الْإِسْلامُ [آل عمران/۱۹] .

وَ مَنْ يبْتَغِ غَيرَ الْإِسْلامِ ديناً فَلَنْ يقْبَلَ مِنْه [آل عمران/۸۵] .

۱۴. آیا پیروان ادیان دیگر همه دوزخی هستند؟

پاسخ : کثرت‌گرایی دینی می‌گوید همه بهشتی هستند.

انحصارگرایی می‌گوید تنها یک گروه که دینی حق دارند اهل بهشتند.

ولی پاسخ آن است که اگر حق را بفهمد و عمل کند ، بهشتی است ، اما اگراز روی تقصیر نفهمد یا لجوجانه عمل نکند دوزخی است. امّا مستضعفان از آنان دوزخی نیستند زیرا :

فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبالِغَهٔ [انعام/۱۴۹] .

وَ ما كنّا مُعَذِّبينَ حَتّى نَبْعَثَ رَسُولاً [اسراء/۱۵] .

۱۵. با طرفداران سایر ادیان چگونه رفتار کنیم؟

چند نظریه است :

۱) تساهل و تسامح (تولرانس) یعنی نفی برخورد نظری و عملی.

۲) برخورد نظری باشد ، عملی نباشد.

۳) برخورد نظری و عملی (خشونت)

پاسخ : برخورد نظری با حفظ ادب لازم است. در قرآن بسیار می‌خوانیم :
إِنّا أَوْ إِیاکمْ لَعَلی هُدیً أَوْ فی ضَلالٍ مُبینٍ [سبأ/۲۴] .
قالُوا... قُل
قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ [بقره/۱۱۱] .
برخورد عملی : اگر او تقاضا کرد شما بپذیرید :
تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکمْ [آل عمران/۶۱] .
وَ هُمْ بَدَوکمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ [توبه/۱۳] .
لکن با حفظ عدالت : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .
و اگر عملکردشان سبب تضعیف عقاید ، اخلاق و امنیت است ، حتّی اگر مسلمان باشد ، باید او را نابود کرد :
فَإِنْ بَغَتْ إِحْداهُما عَلَی الْأُخْری فَقاتِلُوا الَّتی تَبْغی حَتّی تَفیءَ إِلی أَمْرِ اللّه [حجرات/۹] .
پلورالیسم دینی
آیا ادیان موجود و در عرض هم ، حق‌اند یا برخی حق و برخی باطل‌اند؟
کثرت گرایی دینی
شمول‌گرایی دینی
انحصارگرایی دینی
آیا متدینان به ادیان مختلف ، اهل سعادت و نجات‌اند؟
کثرت‌گرایی
شمول‌گرایی
انحصارگرایی
نظریه اسلام
متدینان با یکدیگر چه برخوردی باید داشته باشند؟ (رفتار حکومت ، رفتار فرد)
تولرانس
مدارا
خشونت

۱۶. دلائل واهی سکولاریزم

دلائل واهی سکولاریزم
دلیل ۱ : احکام سیاسی و اجتماعی تغییرپذیرند در حالی که دین ثابت است.
پاسخ :
اوّلاً ، نه همه دین ثابت است و نه همه احکام سیاسی و اجتماعی متغیر.
الْآنَ خَفَّفَ اللّهُ عَنْکمْ وَ عَلِمَ أَنَّ فیکمْ ضَعْفاً [انفال/۶۶] .
ثانیا ، تغییرات دینی بر اساس روش تربیت است که باید تدریجی باشد ، مثلاً شراب و ربا در چند مرحله حرام شد.

مثلاًـ آیاتی که با جان و مال سر و کار دارند در سال پانزدهم بعثت (یعنی دوم هجری) نازل شد. مثل قانون زکات ، روزه ، جهاد و خمس.

ثالثا ، در خود دین ناسخ و منسوخ نیز وجود دارد ، اما نسخ و تغییر باید از طرف همان کسی باشد که قانون را آورده ، نه مردم.

دلیل ۲ : سیاست نامقدّس و دین مقدّس است ، پس باید از هم جدا باشند.

پاسخ :

اگرمراد از قداست آن است که هیچ کس سؤال و نقدی نداشته باشد ، ما قبول نداریم. راه بحث و نقد و احتجاج همیشه باز بوده و هست.

اگر مراد از قداست شیطنت است ، که حرف شما درست است.

ولی اگر مراد از قداست آن است که دستورات خداوند محدود است و تنها مربوط به مسائل روحی و شخصی و قیامت است ، با صدها آیه و هزاران حدیث تضاد دارد.

سیاست یعنی تدبیر امور که خداوندیدَبِّرُ الْأَمْرَ [یونس/۳] .

فرشتگانفَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .

انبیا و اولیا (علیهم السّلام) وَ سَاسَةَ الْعِبَاد [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۰۹] .

دلیل ۳ : ائمّه معصومین (علیهم السّلام) رفتار غیرسیاسی داشتند و این رمز آن است که حساب دین از مسائل زندگی و سیاسی و اجتماعی جدا است.

پاسخ : سراسر زندگی ائمّه ما (علیهم السّلام) سیاست و تدبیر بوده و امام‌شناسی و تدبیرشناسی لازم است تا به بررسی بنشیند.

ـ بهترین نمونه آن شرط امام رضا (ع) با مأمون است که فرمود : "من ولیعهدی تو را می‌پذیریم به شرط آن که در هیچ کاری از امور دنیا دخالت نکنم."

در حالی که مأمون حدود ده نقشه سیاسی داشت که امام رضا (ع) با همین شرطِ عدم دخالت ، تمام نقشه‌های او را بر باد داد. (شرح آن را در رواق نور نوشته‌ام.)

دلیل ۴ : احکام سیاسی و اجتماعی دین شأن نزول‌هایی دارد که نشانه آن است که آن احکام مربوط به آن زمان و قبیله و مکان بوده است.

پاسخ : بسیاری از آیات شأن نزول دارد و هرگز شأن نزول نشانه محدودیت نیست وگرنه دستور به تدبّر لغو است. تدبّر در آیات یعنی از جرقّه‌های گذشته درس جریان امروز را بگیر. در سراسر قرآن کلمه سنت الله ، فطرت الله و مشابه آن زیاد است : سُنَّةَ اللّهِ الَّتی قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدیلًا [فتح/۲۳] .

فِطْرَتَ اللّهِ الَّتی فَطَرَ النّاسَ عَلَیها لا تَبْدیلَ لِخَلْقِ اللّه [روم/۳۰] .

که همه نشان از یک نظام قانون‌مند دارد که مثلاً مسأله یوسف (ع) یک حادثه تاریخی و منحصر به فرد نیست : وَ کَذلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنینَ [انعام/۸۴] .

وَ کَذلِکَ نُنْجِی الْمُومِنین [انبیاء/۸۸] .

فرمان مطالعه تاریخ و سیر در زمین به خاطر آن است که مسائل منحصر به زمان و زمین نیست.قُلْ سیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُجْرِمین [نمل/۶۹] .

و گرنه سیر کردن و فرمان :

فَاعْتَبِرُوا یا أُولِی الْأَبْصارِ [حشر/۲] . لغو است.

دلیل ۵ : مسائل سیاسی و اجتماعی را فقها به خاطر پیش‌فرض‌هایی بر آیات و روایات تحمیل کرده‌اند.

پاسخ : صدها آیه و هزاران حدیث داریم که اگر به دیوار هر کشوری به عنوان شعار نوشته شود ، پیام سیاسی و اجتماعی دارد. گرچه در آن کشور ، مسلمان و فقیهی نباشد. مثلاً آیات :

وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمیعاً [آل عمران/۱۰۳] .

وَ لَکمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ [بقره/۱۷۹] .

لَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرِینَ عَلَی الْمُومِنِینَ سَبیلاً [نساء/۱۴۱] .

لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُون [بقره/۲۷۹] .

لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّی وَ عَدُوَّکمْ أَوْلِیاءَ [ممتحنه/۱] .

فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْکفْر [توبه/۱۲] .

وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰] .

شما را به خدا ، فهم این آیات نیازی به پیش‌فرض دارد؟

دلیل ۶ : احکام ثانوی ، نشانه غروب دین است.

پاسخ : مثال احکام ثانوی مثل ابر است که موقّتا روی خورشید است و ابر نشانه غروب نیست.

به علاوه احکام ثانوی خود متن دینی و قرآنی است نه ناسخ آن :

ما جَعَلَ عَلَیکمْ فِی الدِّینِ مِنْ حَرَجٍ [حج/۷۸] .

إِلّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَیه [انعام/۱۶۹] .

إِلّا مَنْ أُکرِهَ وَ قَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِیمان [نحل/۱۰۶] .

إِلّا أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقاةً [آل عمران/۲۸] .

إِلّا مُتَحَرِّفاً لِقِتال [انفال/۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ فِی الْإِسْلَامِ [معانی الأخبار ، ص ۲۸۱] .

یا مثل نماز خوف.

دلیل ۷ : ولایت مطلقه فقیه نشانه آن است که فقیه می‌تواند مصلحت‌سنجی نظام کند و مصلحت‌سنجی نشانه غروب دین اصلی است.

پاسخ : ولایت فقیه به معنای آن است که فقیه از متن آیات و روایاتی که خداوند و پیامبر آورده مرهمی برای درد امروز جامعه می‌سازد که موارد این مرهم همان متون اصلی دین است. فقیه از نزد خودش نه حرف تازه‌ای می‌زند و نه شیوه جدیدی ارائه می‌دهد ، بلکه همین که مسائل جدید و مستحدثه‌ای رخ داد ، از اصول مسلّم دین بر این حکم استنباط می کند. مثلاً اگر هرج و مرج در جامعه اسلامی ، حرام است ، فقیه می گوید شما در چهارراه که چراغ قرمز است ، واجب است توقّف کنی. وجوب توقّف برگرفته از حرمت هرج و مرج است که در متن دین است.

۱۷. جدول مقایسه علوم دین‌پژوهی

تذکر : با توجّه به ظهور دانش‌های جدید در قلمرو دین‌پژوهی ، لازم است با بازآرایی علوم سنّتی ، به طور جدی به منقّح‌سازی تعریف ، موضوع ، غایت ، روش‌شناسی شاخه‌ها و تعیین نسبت و مناسبات هر یک با دیگری پرداخته شود.

۱) عنوان : دانش فهم دین

تعریف : دانش کشف و کاربرد رهیافت شناخت دین و فهم گزاره‌ها و آموزه‌های دینی و ساز و کارهای سنجش و آسیب‌شناسی معرفت دینی

موضوع : روش و ساز و کارهای عام شناخت دین و گزاره‌ها و آموزه‌های دینی

غایت : شناخت دین و کشف گزاره‌ها و آموزه‌های دینی

روشگان : امتزاجی در پروسه تعامل متناوب و متداخل راه‌ها و ابزارهای شناخت

۲) عنوان : دین‌پژوهی

تعریف : هرگونه بحث و پژوهش در دین و درباره دین و دینداری و دینداران

موضوع : برحسب مورد : دین و گزاره‌ها و آموزه‌های دینی ، متن دینی ، دانش‌های دینی ، رفتار دینداران و...

غایت : برحسب مورد : شناخت دین ، منطق فهم ، دینداری و رفتار دینداران

غایت : برحسب مورد : شناخت دین ، منطق فهم ، دینداری و رفتار دینداران

روشگان : چند روشگانی : به حسب شاخه‌های علمی مربوط

۳) عنوان : فلسفه دینی

تعریف : هستی‌پژوهی و هست مدشناسی عقلانی با رویکردی سازوار با دین

موضوع : هستی و اقسام هست مندان

غایت : شناخت هستی و هست مندان

روشگان : عقلانی و برهانی

۴) عنوان : فلسفه دین (شامل همه دانش‌های درجه ۲ متعلّق بر دین)

تعریف : دانش مطالعه فرادینیِ عقلانی درباره دین و گزاره‌ها و آموزه‌های دینی

موضوع : دین و گزاره‌ها و آموزه‌های دینی

غایت : شناخت منشأ و ماهیت دین و گزاره‌ها و آموزه‌های آن

روشگان : برون‌دینی عقلانی

۵) عنوان : کلام

تعریف : دانش اثبات و تبیینِ گزارهای دینی و دفاع از مدّعیات دینی

موضوع : گزاره‌های دینی

غایت : اثبات و دفاع

روشگان : چندروشگانی : بسته به رویکرد مخاطب و مسأله مورد بحث

۶) عنوان : اصول فقه

تعریف : منطق استنباط احکام شرعی (تنجیزی) و تعیین تکالیف عملی (تعذیری)

موضوع : ادلّه عام استنباط و همچنین اصول عملی

غايت : استخراج احكام شرعی و تحديد تكليف عملی مكلّف

روشگان : چندروشگانی (چند ابزاری)

نسبت و مناسبات با دانش فهم دين : مايبحث فيه عملا يقع فی طريق تعيين تكليف المكلّفين ، تركا أو فعلًا ، تنجيزا و تعذيرا

۷) عنوان : قواعد فقه

تعريف : دانش قواعد عام (احكام شرعی كلّی) قابل تعميم بر جزئيات فقهی

موضوع : قواعد كلّی

غايت : كشف احكام و مصاديق جزيی فقهی

روشگان : چندروشگانی (چندافزاری)

۸) عنوان : تفسير

تعريف : دانش فهم كلام الهی

موضوع : كلام الهی

غايت : فهم كلام الهی

روشگان : انواع رويكردها ، اسلوب‌های تفسيری

۱. انواع تفسير (به لحاظ نحوه پی‌جويی و بررسی مفاهيم) : ۱/۱. ترتيبی ۱/۲. تنزيلی ۱/۳. موضوعی ۱/۴. مفرداتی و بيانی

۲. رويكردهای تفسير (به لحاظ گرايش فكری مفسّر) : ۲/۱. عقلانی فلسفی ۲/۲. ذوقی عرفانی ۲/۳. سياسی اجتماعی ۲/۴. علمی ۲/۵. ادله لغوی

۳. اسلوب‌های تفسيری (به لحاظ منطق و اسلوب فهم) : ۳/۱. استنادی و نقلی (تصلب و اكتفاء بر آيات ، سنّت و روايات / اقوال صحابه و تابعين / و...) ۳/۲. اجتهادی و تحقيقی (اعمال منطق فهم دين برای كشف مقاصد آيات) ۳/۳. اصطيادی و مشربی (تعويل و تأويل معانی آيات بر ذوق و ذهنيت شخصی)

۹) عنوان : علم الحديث

تعريف : دانش قوانين شناخت احوال سند و متن و اصول فهم كلام معصوم (ع) (رواية الحديث / دراية الحديث)

موضوع : قوانين شناخت حديث و فهم كلام معصوم (ع)

غايت : شناخت و فهم كلام معصوم (ع)

روشگان : چندروشگانی

۱. سلام

۱. سيمای سلام

۱. سلام نام خدا

هُوَ اللّهُ الَّذِی لا إِلهَ إِلاّ هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلامُ الْمُومِنُ الْمُهَيمِنُ [حشر/۲۳] .

السلام : معناه ذو السلام و السلام فی صفته تعالی هو الذی سلم من كل عيب و برأ من كل آفة و نقص [عدةالداعی ، ص۳۲۴]
.

سلام؛ یعنی : خلق از ظلم او در سلامتی هستند.

سلام؛ یک پارچه لطف و تحیت بر بندگان است.سَلامٌ قَوْلاً مِنْ رَبٍّ رَحِیم [یس/۵۸] .

سلام یعنی : معطی السلامهنظیرالَّذِی أَحْسَنَ کلَّ شَیءٍ خَلَقَهُ [سجده/۷] . و نظیر : صُنْعَ اللّهِ الَّذِی أَتْقَنَ کلَّ شَیءٍ [نمل/۸۸] . و نظیر : ما تَری فِی خَلْقِ الرَّحْمنِ مِنْ تَفاوُتٍ [ملک/۳] .

قَالَ الْهَادِی (ع) : اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَ مِنْک السَّلَامُ وَ لَک السَّلَامُ وَ إِلَیک یعُودُ السَّلَامُ [المصباح کفعمی ، ص۴۰۳] .

۲. سلام نام بهشت

لَهُمْ دارُ السَّلامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ [انعام/۱۲۷] .

مرض ، مرگ ، پیری ، فحش ، نفرین ، لغو و گناه و عیب در بهشت نیست.

۳. جایگاه سلام درقرآن

۱-در سلام تسلیم است : وَ یسَلِّمُوا تَسْلِیماً [نساء/۶۵] .

۲-در سلام حسن ظن است : وَ لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقی إِلَیکمُ السَّلامَ لَسْتَ مُومِناً [نساء/۹۴] .

۳-در سلام تواضع است : فَقُلْ سَلامٌ عَلَیکمْ [انعام/۵۴] .

۴-در سلام هم آهنگی با فرشتگان است : سَلامٌ عَلَیکمْ بِما صَبَرْتُمْ [رعد/۲۴] .

سَلامٌ عَلَیکمْ طِبْتُمْ [زمر/۷۳] .

۵-شعار اهل بهشت است : تَحِیتُهُمْ فِیها سَلامٌ [ابراهیم/۲۳] .

۶-نجات از خطر است : قِیلَ یا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلامٍ مِنّا وَ بَرَکاتٍ [هود/۴۸] .

ادْخُلُوها بِسَلامٍ آمِنِینَ [حجر/۴۶] .

یا نارُ کونِی بَرْداً وَ سَلاماً [انبیاء/۶۹] .

۷-پاسخی به یاوه گویان است : وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .

۸-تحیت الهی است : سَلامٌ عَلی إِبْراهِیمَ [صافات/۱۰۹] .

۹-رمز برکت است : سَلامٌ عَلی مُوسی وَ هارُونَ [صافات/۱۲۰] .

سَلامٌ هِی حَتّی مَطْلَعِ الْفَجْرِ [قدر/۵] .

فِی لَیلَةٍ مُبارَکةٍ [دخان/۳] .

۱۰-در فضای سلام لغوی نیست : لا یسْمَعُونَ فِیها لَغْواً وَ لا تَأْثِیماً إِلاّ قِیلاً سَلاماً سَلاماً [واقعه/۲۶-۲۵] .

۱۱-سلام اذن ورود است : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُیوتاً غَیرَ بُیوتِکمْ حَتّی تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلی أَهْلِها [نور/۲۷] .

۴. جایگاه سلام درجامعه

۱- عامل زیادی محبت و پیوند بین دلهاست و تسخیر قلوب است.

۲- سلام ارزانترین احسان است. هدیه و تحفه است.

۳- احترام به شخصیت افراد است.

۴- سلام آرام بخش دلهاست.

۵. جایگاه سلام دراخلاق

۱- سلام دعوت به خیر همراه بالطف است.

۲- تفال به خیر است.

۳- نشانه نشاط است.

۴- عامل عفو و صفح و ستر است.

۵- سلام از بین برنده بخل و تکبر است.

۶- سلام کلید هر سخن است ، سفیر خیر است. آغاز هر نوشته است.

۶. اهمیت سلام

۱- شعار مخصوص اسلام است.

۲- در ۴۶ مورد در قرآن به کار رفته است.

۳- ۳۰۰ حدیث از پیامبر و اهل بیت درباره سلام آمده است.

۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السَّلَامُ تَحِيةٌ لِمِلَّتِنَا وَ أَمَانٌ لِذِمَّتِنَا [جامع ال.....ØΘȘ، ص۸] .

۵- اول سلام ، آخر سلام ، شعاع سلام در همه هستی پرتو افکنده است.

توحید : مبدء سلام : (نام خدا) ، درود خدا ، هدیه خدا ، تسلیم خدا.

معاد : مقصد سلام : دارُ السَّلامِ [انعام/۱۲۷] .

وَ تَحِيتُهُمْ فِيها سَلامٌ [یونس/۱۰] .

ادْخُلُوها بِسَلامٍ [حجر/۴۶] .

نبوت : راه سالم ، قلب سلیم ، عقل سالم ، سُبُلَ السَّلامِ [مائده/۱۶] .

دعوت به سلام ، تسلیم پیامبر ،

۲. آداب سلام

۱. تقدم در سلام

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوْلَى النَّاسِ بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ مَنْ بَدَأَ بِالسَّلَامِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۴] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ قَالَ إِنَّ الْبَخِيلَ مَنْ يبْخَلُ بِالسَّلَامِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۵] .

۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْبَادِي بِالسَّلَامِ أَوْلَى بِاللَّهِ وَ بِرَسُولِهِ [کافی ، ج۲. ص۶۴۵] .

۴-اطوعکم لله الذی یبدء صاحبه بالسلام [کنزالعمال ، ج۹ ، ص۱۱۶] .

۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لکل داخل دهشة فابدئوا بالسلام [غررالحکم ، ج۴۳۵ ، ص۴۳۵] .

۶- سلام ۷۰ ثواب دارد ۶۹ ثواب از سلام کننده و یک ثواب از جواب دهنده و در حدیثی صد ثواب که تنها یکی برای جواب دهنده : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : للسلام سبعون حسنة تسع و ستون للمبتدی و واحدة للراد [مشکاةالأنوار ، ص۱۹۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بَينَ الْمُسَلِّمِ وَ الْمُجِيبِ مِائَةُ حَسَنَةٍ تِسْعَةٌ وَ تِسْعُونَ مِنْهَا لِمَنْ يسَلِّمُ وَ حَسَنَةٌ وَاحِدَةٌ لِمَنْ يجِيبُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۸ ، ص۳۵۷] .

۲. سلام قبل از کلام

۱-يقُولُونَ سَلامٌ عَلَيكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ [نحل/۳۲] .

۲-قالَ سَلامٌ عَلَيكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي [مریم/۴۷] .

۳-فَقُلْ سَلامٌ عَلَیکمْ کتَبَ رَبُّکمْ علی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ [انعام/۵۴] .
۴-فَقالُوا سَلاماً قالَ إنّا مِنْکمْ وَجِلُونَ [حجر/۵۲] .
۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَدَأَ بِالْکلَامِ قَبْلَ السَّلَامِ فَلَا تُجِیبُوهُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۴] .
۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَدْعُ إِلَی طَعَامِک أَحَداً حَتَّی یسَلِّمَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۹] .
۷- شخصی به حضرت حسین (ع) رسید و پرسید : کیفَ أَنْتَ عَافَاک اللَّهُ [تحف‌العقول ، ص۲۴۶] .
قال (ع) : السَّلَامُ قَبْلَ الْکلَامِ عَافَاک اللَّهُ ثُمَّ قَالَ : لَا تَأْذَنُوا لِأَحَدٍ حَتَّی یسَلِّمَ.
۳. کیفیت سلام
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَالَ السَّلَامُ عَلَیکمْ فَهِی عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ مَنْ قَالَ السَّلَامُ عَلَیکمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ فَهِی عِشْرُونَ حَسَنَةً وَ مَنْ قَالَ السَّلَامُ عَلَیکمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکاتُهُ فَهِی ثَلَاثُونَ حَسَنَةً [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۵] .
امام باقر (ع) می‌فرمایند : حضرت امیر از کنار مؤمنین عبور می کرد ، سلام کرد و پاسخ دادند : عَلَیک السَّلَامُ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکاتُهُ وَ مَغْفِرَتُهُ وَ رِضْوَانُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۶] . حضرت فرمود : پاسخ شما از پاسخ فرشتگان به ابراهیم تجاوز نکند؛ زیرا ملائکه به ابراهیم گفتند : رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکاتُهُ عَلَیکمْ أَهْلَ الْبَیتِ.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یسَلِّمُ الصَّغِیرُ عَلَی الْکبِیرِ وَ الْمَارُّ عَلَی الْقَاعِدِ وَ الْقَلِیلُ عَلَی الْکثِیرِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقَلِیلُ یبْدَءُونَ الْکثِیرَ بِالسَّلَامِ وَ الرَّاکبُ یبْدَأُ الْمَاشِی وَ أَصْحَابُ الْبِغَالِ یبْدَءُونَ أَصْحَابَ الْحَمِیرِ وَ أَصْحَابُ الْخَیلِ یبْدَءُونَ أَصْحَابَ الْبِغَالِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا کانَ قَوْمٌ فِی مَجْلِسٍ ثُمَّ سَبَقَ قَوْمٌ فَدَخَلُوا فَعَلَی الدَّاخِلِ أَخِیراً إِذَا دَخَلَ أَنْ یسَلِّمَ عَلَیهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۷] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ لَقِی فَقِیراً مُسْلِماً فَسَلَّمَ عَلَیهِ خِلَافَ سَلَامِهِ عَلَی الْغَنِی لَقِی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ هُوَ عَلَیهِ غَضْبَانُ [أمالی صدوق ، ص۴۴۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مِنْ تَمَامِ التَّحِیةِ لِلْمُقِیمِ الْمُصَافَحَةَ وَ تَمَامِ التَّسْلِیمِ عَلَی الْمُسَافِرِ الْمُعَانَقَةَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا سَلَّمَ أَحَدُکمْ فَلْیجْهَرْ بِسَلَامِهِ لَا یقُولُ سَلَّمْتُ فَلَمْ یرُدُّوا عَلَی وَ لَعَلَّهُ یکونُ قَدْ سَلَّمَ وَ لَمْ یسْمِعْهُمْ فَإِذَا رَدَّ أَحَدُکمْ فَلْیجْهَرْ بِرَدِّهِ وَ لَا یقُولُ الْمُسَلِّمُ سَلَّمْتُ فَلَمْ یرُدُّوا عَلَی [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۵] .
۴. افشای سلام
۱- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کانَ سَلْمَانُ رَحِمَهُ اللَّهُ یقُولُ : أَفْشُوا سَلَامَ اللَّهِ فَإِنَّ سَلَامَ اللَّهِ لَا ینَالُ الظَّالِمِینَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۴] .
۲- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحِبُّ إِفْشَاءَ السَّلَامِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۵] .
۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْشِ السَّلَامَ یکثُرْ خَیرُ بَیتِک [خصال صدوق ، ج۱ ، ص ۱۸۰] .
۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی ثَلَاثٌ کفَّارَاتٌ إِفْشَاءُ السَّلَامِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَ الصَّلَاةُ بِاللَّیلِ وَ النَّاسُ نِیامٌ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۲ ، ص۵۹] .
۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْشُوا السَّلَامَ تَسْلَمُوا [جامع‌الأخبار ، ص۸۹] .
۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : افشو السلام کی تعلوا [کنز ، ح۲۵۲۴۹] .
۵. جواب سلام
وَ إذا حُییتُمْ بِتَحِیةٍ فَحَیوا بِأَحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها إِنَّ اللّهَ کانَ عَلی کلِّ شَیءٍ حَسِیباً [نساء/۸۶] .

ابن عباس می گوید : برای مومنین احسن منها و برای کفار : ردوها.
سه نفر خدمت رسول الله رسیدند ، اولی گفت : السلام علیک یا نبی الله؛ پاسخ شنید : و علیک و رحمهٔ الله. [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۱۲] . دومی گفت : السلام علیک یا نبی الله و رحمهٔ الله؛ پاسخ شنید : و علیک و رحمهٔ الله و برکاته. سومی گفت : السلام علیک یا نبی الله و رحمهٔ الله و برکاته؛ پاسخ شنید : و علیک. پرسیدند : برای دو نفر اول زیاد کردی ، ولی سومی زیاد نکردی. فرمود : چیزی باقی نگذاشت که من زیاد کنم.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا سلم علیکم أهل الکتاب فقولوا : و علیکم [بحارالأنوار ، ج۸۱ ، ص۲۷۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَبْدَئوا أَهْلَ الْکتَابِ بِالتَّسْلِیمِ وَ إِذَا سَلَّمُوا عَلَیکمْ فَقُولُوا وَ عَلَیکمْ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : السَّلَامُ تَطَوُّعٌ وَ الرَّدُّ فَرِیضَةٌ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ردُّ جَوَابِ الْکتَابِ وَاجِبٌ کوُجُوبِ رَدِّ السَّلَامِ وَ الْبَادِی بِالسَّلَامِ أَوْلَی بِاللَّهِ وَ رَسُولِهِ [کافی ، ج۲ ، ص ۶۷۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الرَّجُلَ الْمُسْلِمَ إِذَا مَرَّ بِالْقَوْمِ فَسَلَّمَ عَلَیهِمْ فَإِنْ لَمْ یرُدُّوا عَلَیهِ یرُدُّ عَلَیهِ مَنْ هُوَ خَیرٌ مِنْهُمْ وَ أَطْیبُ [مشکاهالأنوار ، ص۱۹۹] .
در روایات وارده در [وسائل ج۱۲ ، ص۷۲] می‌خوانیم که جواب سلام در نماز هم واجب است ، لکن صیغه جواب باید مثل همان صیغه سلام باشد ، اگر گفت : سلام علیکم ، شما هم بگویید : سلام علیکم.
۶. ابلاغ سلام
یوسف از طریق افرادی سلام یعقوب را می‌رساند. [کمال الدین ، ج۱ ، ص۱۴۱] .
خداوند از طریق جبرئیل سلام محمد (ص) را می‌رساند. [بحار ، ج۱۸ ، ص۳۱۳] .
جابر بن عبدالله انصاری سلام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را به امام باقر علیه السلام می‌رساند. [کمال الدین ، ج۱ ، ص۲۵۴] .
امام کاظم (ع) سلام یک زن مؤمنه‌ای که ۴ درهم برای حضرت فرستاده بود به نام شطیطه را پاسخ داد ، با اینکه بیش از سی هزار دینار از دیگران برای امام برده بودند. [بحار ، ج۴۸ ، ص۷۳ ، ۷۵] .
ابی کهمس به امام صادق (ع) گفت : عبدالله ابی یعفور به سلام شما رساند. حضرت فرمود : عَلَیک وَ عَلَیهِ السَّلَامُ إِذَا أَتَیتَ عَبْدَ اللَّهِ فَأَقْرِئْهُ السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُ إِنَّ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ یقُولُ : لَک انْظُرْ مَا بَلَغَ بِهِ عَلِی (ع) عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَالْزَمْهُ فَإِنَّ عَلِیاً (ع) إِنَّمَا بَلَغَ مَا بَلَغَ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) بِصِدْقِ الْحَدِیثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۴] .
در دعای ندبه می‌خوانیم : فبلغه منا تحیهٔ و سلاما [إقبال‌الأعمال ، ص۲۹۸] . سلمان فارسی به دو نفر گفت : برای من امانتی نزد شماست ، گفتند : هرگز ، فقط مردم به شما سلام رساندند. فرمود : همین سلام مردم امانت است که باید به من برسانید. [امالی طوسی ، ج۱ ، ص۳۵۷-۳۵۶] .
در زیارت اولیاء خدا می‌خوانیم که سلام ما را به اولیاء خود برسانند ، نظیر آنچه در کامل الزیارت صفحه ۱۸ از خداوند می‌خواهیم : بلغ روح نبیک محمد (ص) منی السلام [کامل‌الزیارات ص۱۷] .
همین که رسول خدا صلی الله علیه و آله از معراج بر می گشت ، به جبرئیل گفت : حاجتی در زمین داری؟ گفت : سلام خداوند و مرا به خدیجه برسان. خدیجه هم بعد از شنیدن این پیام گفت : هُوَ السَّلَامُ وَ مِنْهُ السَّلَامُ وَ إِلَیهِ یعُودُ السَّلَامُ [کشف‌الغمهٔ ، ج۱ ، ص۵۱۲] .
۷. موارد منع سلام

۱- شرابخور ۲- رباخور ۳- یهودی و نصرانی و مجوسی ۴- قمار باز ۵- شاعر هرزه گو ۷- نمازگزار ۸- کسی که در توالت است ۸- کسی که در حمام است ۹- قمارباز ۱۰- فاسق علنی ۱۱- کسی که تشییع جنازه می‌کند ۱۲- مرد به زن جوان ۱۳- بد دهن و فحاش ۱۴- قاذف المحصنات ۱۵- مجسمه ساز.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تُسَلِّمُوا عَلَى الْيَهُودِ وَ لَا النَّصَارَى وَ لَا عَلَى الْمَجُوسِ وَ لَا عَلَى عَبَدَةِ الْأَوْثَانِ وَ لَا عَلَى شُرَّابِ الْخَمْرِ وَ لَا عَلَى صَاحِبِ الشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ وَ لَا عَلَى الْمُخَنَّثِ وَ لَا عَلَى الشَّاعِرِ الَّذِي يَقْذِفُ الْمُحْصَنَاتِ وَ لَا عَلَى الْمُصَلِّي وَ ذَلِكَ أَنَّ الْمُصَلِّي لَا يسْتَطِيعُ أَنْ يَرُدَّ السَّلَامَ لِأَنَّ التَّسْلِيمَ مِنَ الْمُسْلِمِ تَطَوُّعٌ وَ الرَّدَّ فَرِيضَةٌ وَ لَا عَلَى آكِلِ الرِّبَا وَ لَا عَلَى رَجُلٍ جَالِسٍ عَلَى غَائِطٍ وَ لَا عَلَى الَّذِي فِي الْحَمَّامِ وَ لَا عَلَى الْفَاسِقِ الْمُعْلِنِ بِفِسْقِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۸۴] .

نهی از سلام به کفار نشانه نهی از ولایت آنهاست.لا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَ النَّصارى أَوْلِياءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ [مائده/۵۱] .

نهی از سلام به کفار نشانه نهی از تعاون بر اثم است.وَ لا تَعاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [مائده/۲] .

نهی از سلام به کفار نشانه نهی از رکون به ظالم است.وَ لا تَرْكَنُوا إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا [هود/۱۱۳] .

نهی از سلام به کفار نشانه نهی از دوستی با آنان است.تُلْقُونَ إِلَيهِمْ بِالْمَوَدَّةِ [ممتحنه/۱]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَبْدَءُوا الْيَهُودَ وَ النَّصَارَى بِالسَّلَامِ وَ إِنْ سَلَّمُوا عَلَيكُمْ فَقُولُوا عَلَيكُمْ وَ لَا تُصَافِحُوهُمْ وَ لَا تُكَنُّوهُمْ إِلَّا أَنْ تُضْطَرُّوا إِلَى ذَلِكَ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۲ ، ص۸۰] .

اما مصلحت و ضرورت گاهی ایجاب سلام می‌کند که می‌فرمایدالا ان تضطروا. از امام کاظم پرسیدند ، به پزشک مسیحی نیازمندم ، سلام بکنم؟ فرمودند : نَعَمْ إِنَّهُ لَا ينْفَعُهُ دُعَاوک [کافی ، ج۲ ، ص ۶۵۰] .

سلام به عنوانتَحِيةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبارَكَةً طَيبَةً [نور/۶۱] . برای جلب قلوب و تبلیغ و ارشاد مانعی ندارد به خصوص سلام در نامه اشکال ندارد. رسول اکرم در نامه به کسری و قیصر برای دعوت به نحوی سلام نوشتند. [کتاب السلام ، ص۱۶۴] .

۱-فَأْتِياهُ فَقُولا إِنّا رَسُولا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنا بَنِي إِسْرائِيلَ وَ لا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْناكَ بِآيةٍ مِنْ رَبِّكَ وَ السَّلامُ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدى [طه/۴۷] .

۲- امام باقر (ع) می‌فرمایند کفار نزد ابوطالب از حضرت محمد شکایت کردند ، همین که حضرت وارد شد و قیافه‌ها را دید گفت : السَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَبْدَءُوا أَهْلَ الْكِتَابِ بِالتَّسْلِيمِ وَ إِذَا سَلَّمُوا عَلَيكُمْ فَقُولُوا وَ عَلَيكُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۸] .

۸. سلام استیذان

۱-يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيوتاً غَيرَ بُيوتِكُمْ حَتّى تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلى أَهْلِها [نور/۲۷] .

۲- رسول خدا (ص) فرمودند : الاستيناس يعنى يتكلم الرجل بتسبيحه و تحميده و تكبيره و بتنحنح على اهل البيت [مجمع] .

۳- امام صادق (ع) می‌فرمایند : سه مرتبه باید اجازه گرفت : الِاسْتِئْذَانُ ثَلَاثَةٌ أَوَّلُهُنَّ يسْمَعُونَ وَ الثَّانِيةُ يحْذَرُونَ وَ الثَّالِثَةُ إِنْ شَاءُوا أَذِنُوا وَ إِنْ شَاءُوا لَمْ يفْعَلُوا فَيرْجِعُ الْمُسْتَأْذِنُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۹۱] .

۴- در زمان جاهلیت سر زده وارد خانه مردم می‌شدند و یا جمله‌ای می گفتند و سریع وارد می‌شدند و چه بسا زن و شوهر در حالتی بودند که دوست نداشتند کسی آنها را ببیند؛ این آیه نازل شد.

۵- برای ورود به اعتاب مقدسه هم اذن لازم است.

۶- وارد خانه‌های خویشاوندان هم که می‌شوید سلام اذن بدهید : إِذا دَخَلْتُمْ بُيوتاً فَسَلِّمُوا عَلى أَنْفُسِكُمْ [نور/۶۱] .

امام باقر (ع) حتی اگر کسی در منزلتان نیست سلام بدهید : السَّلَامُ عَلَينَا مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا يقُولُ اللَّهُتَحِيةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبارَكَةً طَيبَةً [

(نور/۶۱)] [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۱۰۹] .
وَ إِنْ قِيلَ لَكمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكى لَكمْ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ [نور/۲۸] .
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيوتَ النَّبِى إِلاّ أَنْ يوذَنَ لَكمْ [احزاب/۵۳] .
بزرگترین شخصیت هم باید سلام استیذان داشته باشد.
۷ ـ لباس رسول الله کهنه شده بود ، ۱۲ درهم به حضرت علی (ع) داد که لباس خریداری کند ، همین که لباس را آورد حضرت نگاهی کرد و فرمود : برای من لباس ارزان‌تر بهتر است ، اگر ممکن است معامله را اقاله و لباس دیگری خریداری کنید. خود حضرت همراه علی با هم به بازار رفتند ، در راه کنیزی را گریان دیدند و احوال پرسی کردند ، او گفت : ۴ درهم برای خرید به من داده‌اند که آنرا گم کردم ، حضرت ۴ درهم به او داد به راه ادامه دادند؛ پیراهنی به مبلغ ۴ درهم خرید و پوشید و حمد خدا کرد. در راه برگشت برهنه‌ای را دیدند که دعا می‌کند ، پیراهن را از تن بیرون و به او دادند ، دوباره به بازار برگشت و پیراهنی از ۴ درهم باقیمانده خریداری کرده و پوشیدند و حمد خدا کرد. این دفعه همان کنیز را گریان دیدند که گفت می‌ترسم کتکم بزنند که چرا دیر کردی؟ خود حضرت همراه کنیز تا در خانه رفت و فرمود : السَّلَامُ عَلَيكمْ يا أَهْلَ الدَّارِ [أمالی صدوق ، ص۲۳۸] .
سه مرتبه تکرار کرد ، از درون خانه پاسخ آمد.عَلَيك السَّلَامُ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكاتُهُ
فرمود : چرا جواب سلام را در مرحله اول ندادید گفتند : دوست داشتیم بیشتر نظر تو را به خود جلب کنیم و صدای سلام شما را بشنویم. حضرت برای تاخیر کنیز شفاعت کرد؛ صاحب کنیز گفت : به افتخار قدوم شما به در خانه ما من او را برای همیشه آزاد می‌کنم. حضرت رسول (ص) به حضرت علی (ع) فرمودند : چه ۱۲ درهم با برکتی بود ، دو برهنه را پوشاند و یک کنیز را آزاد کرد.
۷- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَخَلْتَ مَنْزِلَك فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ وَ سَلِّمْ عَلَى أَهْلِك فَإِنْ لَمْ يكنْ فِيهِ أَحَدٌ فَقُلْ بِسْمِ اللَّهِ وَ سَلِّمْ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ عَلَى أَهْلِ بَيتِهِ وَ السَّلَامُ عَلَينَا وَ عَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ فَإِذَا قُلْتَ ذَلِك فَرَّ الشَّيطَانُ مِنْ مَنْزِلِك [جامع‌الأخبار ، ص۸۹] .
۸- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا قَامَ أَحَدُكمْ مِنْ مَجْلِسِهِ فَلْيوَدِّعْهُمْ بِالسَّلَام [جامع‌الأخبار ، ص۸۸] .
۹-يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيسْتَأْذِنْكمُ الَّذِينَ مَلَكتْ أَيمانُكمْ وَ الَّذِينَ لَمْ يبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ [نور/۵۸] .
خداوند نهی فرموده که در این اوقات بدون اجازه وارد اطاق پدر ، مادر ، خواهرو خادم نشوید ، مگر با اجازه و اجازه هم باسلام است. [تفسیر قمی] .
۱۰- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ بَلَغَ الْحُلُمَ مِنْكمْ فَلَا يلِجُ عَلَى أُمِّهِ وَ لَا عَلَى أُخْتِهِ وَ لَا عَلَى ابْنَتِهِ وَ لَا عَلَى مَنْ سِوَى ذَلِك إِلَّا بِإِذْنٍ وَ لَا يأْذَنْ لِأَحَدٍ حَتَّى يسَلِّمَ فَإِنَّ السَّلَامَ طَاعَةُ الرَّحْمَنِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۳۰] .
۱۱- صاحب مجمع می‌فرماید : اگر اوقاتی دیگر هم چنین شرائطی داشته باشد (مثل اوقات ثلاثه) حکمش همین است و باید اجازه گرفت ، چون مقصود مراعات ستر و خلوت است.
۱۲- جابر می گوید : با پیامبر (ص) به خانه حضرت فاطمه (س) می‌رفتیم به در خانه که رسیدیم رسول الله (ص) در زد و سپس فرمود : السَّلَامُ عَلَيكمْ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ عَلَيك السَّلَامُ يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَدْخُلُ قَالَتْ ادْخُلْ يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أَدْخُلُ أَنَا وَ مَنْ مَعِى فَقَالَتْ يا رَسُولَ اللَّهِ لَيسَ عَلَى قِنَاعٌ [کافی ، ج۵ ، ص۵۲۸] .
حضرت رسول (ص) فرمودند : مقنعه سرت کن. مجددا حضرت اجازه خواستند و وارد شدند. رسول الله (ص) پرسیدند :

دخترم چرا رنگت پریده؟ حضرت فاطمه (س) فرمودند : الجوعحضرت دعا کرد : اللَّهُمَّ مُشْبِعَ الْجَوْعَةِ وَ دَافِعَ الضَّيعَةِ أَشْبِعْ فَاطِمَةَ بِنْتَ مُحَمَّدٍ [کافی ، ج۵ ، ص۵۲۸] .

۱۳- وقتی آیهوَ أْمُرْ أَهْلَك بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَيها لا نَسْئَلُك رِزْقاً نَحْنُ نَرْزُقُك وَ الْعاقِبَةُ لِلتَّقْوى [(طه-۱۳۲)] [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۶۷] . نازل شد ، رسول الله (ص) هر روز وقت نماز صبح می‌آمدند درخانه فاطمه زهرا (س) و می‌فرمودند : السلام علیکم و رحمة الله و برکاتهاهالی خانه جواب می‌دادند.و علیک السلام یا رسول الله و رحمة الله و برکاتهسپس حلقه در را می‌گرفتند و می‌فرمودند : الصلاة الصلاة یرحمکم اللهإنَّما يرِيدُ اللّهُ لِيذْهِبَ عَنْكمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيتِ وَ يطَهِّرَكمْ تَطْهِيراً [(احزاب/۳۳)]

این عمل را انجام می‌دادند تا زمانی که از دنیا رفتند.

۹. سلام وداع

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا قَامَ أَحَدُكمْ مِنْ مَجْلِسِهِ مُنْصَرِفاً فَلْيسَلِّمْ لَيسَتِ الْأُولَى بِأَوْلَى مِنَ الْأُخْرَى [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۶] .

سلام آخر قبل از سلام اول است و سلام اول برتر از سلام آخر نیست.

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا قَامَ أَحَدُكمْ مِنْ مَجْلِسِهِ فَلْيوَدِّعْهُمْ بِالسَّلَام [جامع‌الأخبار ، ص۸۸] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا جِئْتُمْ فَسَلِّمُوا وَ إِذَا قُمْتُمْ فَسَلِّمُوا [مستدرک‌الوسائل ، ج۸ ، ص۳۷۸] .

امام سجاد (ع) سلام وداع با ماه رمضان دارند. [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۵] .

در روایات برای وداع قبر رسول الله (ص) سفارشاتی می‌خوانیم. [کامل الزیادة ، ص۲۶] .

در روایات برای وداع قبر حضرت امیر و امام حسین و سایر ائمه جملاتی است. [بحار ، ج۹۹ ، ص۱۳] .

در روایات می‌خوانیم : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا صَلَّيتَ صَلَاةً فَرِيضَةً فَصَلِّهَا لِوَقْتِهَا صَلَاةَ مُوَدِّعٍ يخَافُ أَنْ لَا يعُودَ إِلَيهَا أَبَداً [أمالی صدوق ، ص۲۵۶] .

امام حسین (ع) در آخرین ساعات عمر که ۷۲ نفر یاران خویش را شهید دید : التفت إلی الخیمة و نادی : یا سکینة یا فاطمة یا زینب یا أم کلثوم علیکن منی السلام [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۴۷] .

سلام نماز ، تحیت به دو فرشته مامور انسان است.

امام صادق (ع) می‌فرمایند : سلام نماز رمز سلامتی از آتش است. [علل الشرایع ، ج۲ ، ص۳۵۹] .

چون قطع رابطه با مخلوق از طریق الله اکبر می‌شود اتصال نمازگزار با مخلوق از طریق سلام است. [وسائل ، ج۴ ، ص۱۰۰۵] .

۳. سلام خداوند به حضرت زهرا (سلام الله علیها)

فاطمه زهراء بعد از رحلت مادرش افسرده و جایگاه مادرش را از حضرت خواست ، جبرئیل نازل شد و به حضرت رسول گفت : خداوند به فاطمه سلام می‌رساند و می‌فرماید : جایگاه مادرت در جایگاه بسیار عالی است. [امالی طوسی ، ص۱۷۵] .

در حدیث کساء خداوند سلام ابلاغ کرده و این جمله زیاد است : الْعَلِي الْأَعْلَى يقْرِئُك السَّلَامَ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵] .

۴. نکات تربیتی

۱- معلم و دبیر وقتی وارد کلاس می‌شود سلام کند ، اساتید دانشگاه هم سلام کنند.

۲- نظامی ها ضمن مراعات نظم باید به زیردستشان سلام کنند.

۳- روحانیون توقع نداشته باشند همه به آنها سلام کنند ، بلکه آنها هم سلام کنند.

۴- سلام در تلفن‌ها به جای الو ، مرسی...

۵ـ مسافرین قطار ، هواپیما ، اتوبوس و تاکسی موقع ورود سلام کنند.

۶ـ مشتری در ورود به فروشگاه سلام کند.

۵. معرفی چند کتاب

۱- دارالسلام رساله‌ای که ۱۰۰۰ مساله درباره سلام دارد ، سید میرزا عبدالهادی شیرازی متوفای ۱۳۸۲.

۲- رسالهٔ فی السلام ، اثر محقق کرکی ،

۳- شیخ طوسی و فیض کاشانی ، کتابهایی درباره سلام نوشته اند.

۱. سلمان رشدی

۱. سلمان رشدی در یک نگاه

۱. زندگینامه (بیوگرافی)

۲. محتوای کتاب :

۱. در سال ۱۳۲۶ در بمبئی در خانواده‌ای تحصیل کرده به دنیا آمد.

۲. در سیزده سالگی برای تحصیل به انگلستان رفت.

۳. ابتدا با زنی انگلیسی ازدواج کرده.

۴. همسرش هم کتابهایی علیه مذهب و تمسخر و استهزاء مسیحیت نوشته.

۵. کتاب آیات شیطانی را در ۵۴۷ صفحه نوشت.

۶. سازمان جاسوسی اسرائیل برای حمایت از جان رشدی اعلام حمایت کرد.

۷.از همان ابتدای نگارش از گارد محافظ برخوردار بود.

افسانه غرانیق ،

توهین به سلمان و بلال ،

توهین به حضرت ابراهیم (ع) ،

توهین به جبرئیل ،

توهین به پیامبر (ص) و همسرانش ،

توهین به حضرت موسی و عیسی (علیهما السلام) .

۹. بعد از نگارش بنا بود فیلم بر اساس کتاب تهیه شود در انگلیس.

۱۰. برای حفاظت اوانگلیس سالیانه ۲۰۰ هزار خرج می کند.

۱۱. شش نفر محافظ غذایش را بررسی می‌کنند که مسموم نباشد.

۱۲. قبل از تاریک شدن هوا حتی برای هواخوری حق ندارد به حیاط منزل بیاید

بیایدضاقَتْ عَلَیهِمُ الْأَرْضُ [توبه ، ۱۱۸] .

لا یمُوتُ فِیها وَ لا یحْیی [اعلی ، ۱۳] .

۱۳. مجبورم وقتم را صرف فیلمهای بد تلویزیون و ویدئو کنم به تلویزیون معتاد شده‌ام.

۲. اعترافات عجیب سلمان رشدی بعد از نوشتن کتاب.

۱. تعجب می‌کنم که چرا دیوانه نشده‌ام.

[روزنامه جمهوری اسلامی ، ۳۱/۶/۷۰] .

۲. در حال گریه گفت من در کشور آزاد نیستم.

[روزنامه جمهوری اسلامی ، ۲۶/۶/۷۰] .

۳. سلمان رشدی کتاب جدیدی نوشت و موقع دریافت جایزه خود گریست و گفت آزاد نیستم.

[روزنامه جمهوری اسلامی ۳۱/۶/۷۰] .

۴. من فکر می‌کنم که دیگر به آخر خط رسیده‌ام.

[روزنامه جمهوری اسلامی ، ۳۱/۶/۷۰] .

۵. از بس دنیا برایم تنگ شده قفسه‌های سینه‌ام را فشار می‌دهم

رابطه من تنها با تلفن است.وضع من سبب شد زنم نیز از من جدا شود. کار روزمرّه من آشپزی و شستشوی ظرف و خانه است.

[روزنامه جمهوری اسلامی ، ۱۴/۱۰/۷۰] .

۶. حالاـ که مترجم ایتالیایی کتاب من کشته شد و مترجم ژاپنی مجروح شد و دو ملیون دلار جایزه برای قتلم معین شد کار مشکل‌تر شد. من می‌خواستم بگویم مسلمانم ولی غربی‌ها نگذاشتند.

[روزنامه جمهوری اسلامی ، ۱۴/۱۰/۷۰] .

۲. توهین به رسول الله (ص)

۱. از نظر آیات و روایات

۱.حکم اذیت به پیامبر

وَ مِنْهُمُ الَّذِینَ یؤْذُونَ النَّبِی وَ یقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ [توبه/ ۶۱] .

إِنَّ الَّذِینَ یؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَهِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذاباً مُهِیناً [احزاب/ ۵۷] .

یرِیدُونَ لِیطْفِؤُا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ [صف/ ۸] .

وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی [نجم/ ۳] .

وَ مَنْ یرْتَدِدْ مِنْکمْ عَنْ دِینِهِ [بقره/۲۱۷] .

۲. وجوب احترام به پیامبر (ص)

۱. در قرآن

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُقَدِّمُوا بَینَ یدَی اللّهِ وَ رَسُولِهِ [حجرات/ ۱] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَرْفَعُوا أَصْواتَكمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِی وَ لا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كجَهْرِ بَعْضِكمْ لِبَعْضٍ [حجرات/۲] .

۲. در روايات

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ شَتَمَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالَ : " يقْتُلُهُ الْأَدْنَى فَالْأَدْنَى قَبْلَ أَنْ يرْفَعَ إِلَى الْإِمَامِ" [تهذيب‌الأحكام ، ج ۱۰ ، ص۱۴۱] .

عَنْ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : مَنْ تَنَقَّصَ نَبِياً فَلَا تُنَاظِرْهُ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۸ ، ص۱۰۶] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَبَّ نَبِياً قُتِلَ [أمالی طوسی ، ص۳۶۵] .

لا فرق بين فی الساب بين المسلم و الكافر [جواهر ، ج۴۱ ، ص۶۰۵] .

لايقبل توبة المرتد و يتحتّم لاقتل و تقسيم امواله [جواهر الكلام ، ج۴۱ ، ص۶۰۵] .

احاديثی كه در آن تعبيرتغير لونهواسودّ وجههست.

۲. سابقه توهين به رسول الله (ص)

وَ قالَ الْكافِرُونَ هذا ساحِرٌ كذّابٌ [ص/ ۴] .

لَساحِرٌ مُبِينٌ [يونس/ ۲] .

لِشاعِرٍ مَجْنُونٍ [صافات/ ۳۶] .

شاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيبَ الْمَنُونِ [طور/۳۰] .

مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ [دخان/ ۱۴] .

يدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ [مائده/۶۴] .

لَوْ نَشاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هذا إِنْ هذا إِلاّ أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [انفال/ ۳۱] .

۳. نمونه‌های اعدام در تاريخ

۱- مردی از قبيله هذيل

۱- مردی از قبيله هذيل به رسول الله (ص) دشنام می‌داد. خبر به حضرت رسيد ، فرمود : چه كسی حاضر است شر او را كم كند؟ دو نفر از انصار به صحرا رفتند؛ اسم و رسمش را پرسيده ، وقتی مطمئن شدند او را كشتند. عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : إِنَّ رَجُلًا مِنْ هُذَيلٍ كانَ يسُبُّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَبَلَغَ ذَلِك النَّبِی (ص) فَقَالَ مَنْ لِهَذَا؟ فَقَامَ رَجُلَانِ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَا نَحْنُ يا رَسُولَ اللَّهِ فَانْطَلَقَا حَتَّى أَتَيا عَرَبَةَ فَسَأَلَا عَنْهُ فَإِذَا هُوَ يتَلَقَّى غَنَمَهُ فَلَحِقَاهُ بَينَ أَهْلِهِ وَ غَنَمِهِ فَلَمْ يسَلِّمَا عَلَيهِ فَقَالَ مَنْ أَنْتُمَا وَ مَا اسْمُكمَا فَقَالَا لَهُ أَنْتَ فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ فَقَالَ نَعَمْ فَنَزَلَا وَ ضَرَبَا عُنُقَهُ [كافی ، ج۷ ، ص۲۶۷] .

۲- زن كافره‌ای به حضرت رسول اكرم (ص) دشنام می‌داد

زن كافره‌ای به حضرت رسول اكرم (ص) دشنام می‌داد. مردی او را خفه كرد و حضرت رسول (ص) خونش را هدر ناميد. [جواهر ، ج۴۱ ، ص۴۳۹] .

۳- شخصی كنيزش را به خاطر بدگوئی به رسول الله (ص) كشت.

شخصی كنيزش را به خاطر بدگوئی به رسول الله (ص) كشت. مساله را با حضرت در ميان گذاشت. حضرت در ميان اصحاب فرمود : "اشهدوا انّ دمها هدر" [صحيح مسلم كتاب حدود ، ج۳ ، ص] .

۴. عابد و زاهد

عابـد و زاهـدی که در خـارج شـهر مشـغول عبـادت بود گرفتار غرور شـد و گفت. من باتقواتر از پیامبر (ص) هسـتم و نسـبت عیاشـی به حضـرت داد. قضاهٔ مـذاهب اربعه ، شـهاب الـدین مالکی ، ناصـر الـدین عدیم حنفی ، تقی الدین شافعی و عز الدین حنبلی به قتل او فتوا دادند.

۵. ابو رافع یهودی با هجو خود مشرکین را تحریک می کرد که حضرت ، دستور اعدامش را دادند.

[فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۳۱ و کامل ابن اثیر ، ج۲ ،]

۶. روز فتح مکه

فرمان رسول الله (ص) این بود که کسـی کشـته نشود غیر از چند نفری که حضرت را هجو می کردند.اقتلوهم و إن وجدتموهم متعلقین بأستار الكعبهٔ [بحارالأنوار ، ج۹ ، ص۱۳۶] .

۴. حکم فقهی مرتد

۱. از نظر فقهای شیعه

۱. کشته شود

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّهُ سُـئِلَ عَنْ رَجُلٍ شَـتَمَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالَ : " يَقْتُلُهُ الْأَدْنَى فَالْأَدْنَى قَبْلَ أَنْ يُرْفَعَ إِلَى الْإِمَامِ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۱۰ ، ص۱۴۱] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَدَّلَ دِينَهُ فَاقْتُلُوهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۸ ، ص۱۶۳] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فِی حَدِيثٍ قَالَ : "وَ مَنْ جَحَدَ نَبِياً مُرْسَلًا نُبُوَّتَهُ وَ كَذَّبَهُ فَدَمُهُ مُبَاحٌ" [بحارالأنوار ، ج۷۶ ، ص۲۲۵] .

۲. اسلام مرتد فطری قبول نیست

فالفطری لایقبل اسلامه ظاهرا و یقتل ان کان رجلا. [تحریر ، ج۲ ، ص۴۴۵] .

۳. توبه او قبول نیست

قال الباقر (ع) : مَنْ رَغِبَ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ (ص) بَعْدَ إِسْلَامِهِ فَلَا تَوْبَةَ لَهُ وَ قَدْ وَجَبَ قَتْلُهُ وَ بَانَتْ مِنْهُ امْرَأَتُهُ وَ يُقْسَمُ مَا تَرَكَ عَلَى وُلْدِهِ [کافی ، ج۶ ، ص۱۷۴] .

۴. نجاست او

دهم از نجاسات کسانی هسـتند که ضروریات دین را منکر شوند به نحوی کهیرجح جحوده الی انکار الرسالهٔ ، تکذیب الرسالهٔ ، تنیض شریعته المطهره. [تحریرالوسیله ، ج۱ ، ص۱۰۶] .

۲. از دیدگاه علمای اهل سنت

۱. احمد حنبل :

فمن سبّ النبی و رسوله کفر.

۲. ابن تیمیه :

انّ الساب ان کان مسلما فانّه یکفر و یقتل بغیر خلاف.

۳. شافعی :

من سبّ الانبیاء قتل. [مستدرک حاکم ، ج۴ ، ص۳۵۴] .

الودهٔ هی قطع الاسلام نبیه او قول کفر او فعل سوء قاله استهزاء او عناد او اعتقادا [السراج الوهاج] .

۴. ابوحنیفه

من سب النبی او عابه و کان مسلما فقد صار مرتدا. [انتصار سید مرتضی ، ص۲۳۴] .

۵. مالك :

ان سبّ مکلف نبیا.. او لعنه او عابه قتل [شرح کبیر ، ۳۰۹] .

۵. احترام به مقدسات در اروپا

۱. در کشور سوئیس :

مجازات ناسزاگویی به قوای کشور و حکومت از نظر قانونی و کیفری اعدام است.

۲. ویل دورانت :

خورشید دین هرگز غروب نمی‌کند. [امدادهای غیبی ، مرتضی مطهری ، ص۱۹] .

اگر بزرگی مربوط به تأثیر کلام است. محمد (ص) بزرگترین بزرگان تاریخ است.

[ص۱۰۱] .

۶. فتوای امام خمینی (قدس سره)

۱. متن فتوای امام خمینی (قدس سره)

إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَیهِ راجِعُونَ [بقره ، ۱۵۶] .

به اطلاع مسلمانان غیور سراسر جهان می‌رسانم؛ مؤلف کتاب آیات شیطانی ـ که علیه اسلام و پیامبر و قرآن تنظیم و چاپ و منتشر شده است ـ و همچنین ناشرین مطلع از محتوای آن محکوم به اعدام می‌باشند. از مسلمانان غیور می‌خواهم تا در هر نقطه که آنان را یافتند سریعا اعدام کنند تا دیگر کسی جرأت نکند به مقدسات مسلمین توهین کند و هر کس در این راه کشته شود شهید است انشاء الله. ضمنا اگر کسی دسترسی به مؤلف کتاب دارد ، ولی قدرت اعدام آنرا ندارد او را به مردم معرفی نماید تا به جزای اعمالش برسانند.

والسلام علیکم و رحمهٔ الله./ روح الله الموسوی الخمینی.

آیه الله خامنه‌ای : حکم حضرت امام درباره سلمان رشدی تغییرناپذیر است و با ادامه مقاومت مسلمانان دیگر کسی جرأت اهانت به مقدسات اسلامی را نخواهد یافت.

۲. ابعاد فتوی :

۱.قدرت اسلام ،

۲.صدور انقلاب

۳. موقعیت رهبری

۴. مقابله با تحریفات

۵. فرو ریختن ابهت غرب

۶. آشکار شدن ماهیت سران سازشکار

۷. ضعف غرب در تحلیل انقلاب و شناخت مردم

۳. بازتاب فتوای امام (ره)

۱.انگلیس

هزار مسجد در انگلیس در یک روز در حمایت از فتوای امام سخن گفتند که در هر کدام حداقل سیصد نفر بودند. [کلیم صدیقی] .

۲. آمریکا :

بعد از فتوای امام ۱۷۸ مورد تهدید به انفجار داشته‌ایم.

۳.جامعه اقتصادی اروپا و بازار مشرک

کتابی انتشار یافت که سیصد واقعه را که بعد از فتوای امام حادث شد بانام ذکر می کند و اینکه دوازده عضو جامعه اقتصادی اروپا و بازار مشرک که اول دفاع کردند در مدت کوتاهی عقب نشینی کردند.

۴.شوروی

بعد از فتوای امام (ره) شوروی اجازه چاپ کتاب را نداد.

وقتی سفیر شوروی برای پاسخ دعوت به اسلام امام به گورباچف به ایران می‌آید سفیر انگلیس نامه‌ای می‌دهد که آنرا به امام (ره) دهد ، ولی سفیر شوروی از وحشت سلمان رشدی نامه سفیر انگلیس را تحویل نمی گیرد.

گروهی از دانشمندان شوروی نیز بعد از فتوای امام می گویند : ما به ادیان آسمانی احترام می گذاریم. ناشر کتاب به خاطر جبران ، کتابی در عظمت قرآن و محمد چاپ می کند. (ولی چه سود) بنا بود فیلمی در انگلیس بر اساس این کتاب تهیه شود که بعد از فتوای امام متوقف شد.

۴. حمایت دیگران از فتوای امام (ره)

۱. خلیفه ارامنه

۲.خلیفه گری آشوری و کلدانی مرجع دینی کلیمیان از رشدی متنفرشدند.

۷. سخنی چند با حامیان سلمان رشدی

۱.انگلستان علیه شاه زاده فیلمی ساخت روابط آن کشور قطع شد ولی نسبت به توهین به رسول الله (ص) حساسیتی نداشتند.

۲. غربی‌ها در کشتن ۵ هزار نفر در حلبچه ، خفه شدند ولی در کشتن یک نفر این همه شعار آزادی .

۳. اگر شما می گویید آزادی چرا از مطرح شدن اسلام در کشورتان می‌ترسید.

۴. اگر شما می گویید آزادی چرا مانع حجاب می‌شوید.

۵. ترحم بر پلنگ تیز دندان.

۶. اعدام یک نفر مساوی است با سلامت فکر میلیون‌ها انسان.

۷. غرب از رسول اکرم (ص) که میلون‌ها انسان را هدایت کرد حمایت نمی کند.ولی از سلمان رشدی حمایت می کند.

۸. آمریکا هواپیمای مسافری را در هوا هدف و مردم را به آب می‌ریزد ولی در اعدام یک نفر اینهمه حساس می‌شود استدلال آری توطئه و فحش هرگز.

۹. دفاع از حریم اسلام کمتر از دفاع از مرز خاکی نیست

۱۰. عن النبی (ص) "ان عرض بلاء فاجعل مالك و دمک دون دینک"
۱۱. کسی نباید بگوید من جای صندلی خودم را در کشتی سوراخ می‌کنم به باقی ربطی ندارد.
۱۲. مساله سلمان رشدی فتنه بود
وَ قاتِلُوهُمْ حَتّی لا تَکونَ فِتْنَةٌ [بقره ، ۱۹۳] .
الْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ [بقره ، ۱۹۱] .
۱۳. مساله سلمان رشدی آزمایش بیگانه بود از غیرت اسلامی.
۱۴. آقای رفسنجانی :
کتاب سلمان رشدی شروع یک هجوم فرهنگی و جنگ صلیبی بود لکن از روزنه آزادی و فاقد هرگونه استدلال .
۱۵. اگر جلو ارتداد گرفته شود زمینه برای فریبکاران زیاد می‌شود مصلحت جمع بر فرد اولویت دارد. در همه دنیا آزادی تولید میکرب ممنوع است.
۱۶. از چند زاویه مطرح است
۱.مرتد است
۲. سابّ النبی است
۳. محارب فرهنگی است
۱۷. انقلاب ایران از یک اهانت به امام شروع شد.
در روزنامه ۱۷/۱۰/۵۶ جسارتی به امام شد که طلاب و مردم قم حرکت کردند و ماجرای ۱۹ دی پیش آمد و در چهلم آن تبریز حرکت کرد و... .

۱. سلمان فارسی

۱. سیما وشخصیت

۱. نام وکنیه
۱) از اصحاب رسول خدا (ص) و امیرالمؤمنین (ع) است. کنیه‌اش ابوعبدالله ، سلمان محمدی ، سلمان الخیر و افضل صحابه است.

۲. مقام و منزلت

۱. از ارکان اربعه بود
او یکی از ارکان اربعه است : [بحرالعلوم]
۲. فقیه ترین مردم بود
قَالَ الْفَضْلُ بْنِ شَاذَانَ : مَا نَشَأَ فِی الْإِسْلَامِ رَجُلٌ مِنْ سائرِ النَّاسِ کانَ أَفْقَهَ مِنْ سَلْمَانِ الْفَارِسِی. [رجال‌الکشی ، ص۴۸۴] .
۳. جزءجمع آورندگان قرآن بود
ابن شهر آشوب : بعد از علی (ع) به جمع و تصنیف قرآن پرداخت.

۴. سعی وافر داشت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو كان الدين فى الثريا لناله رجل من فارس [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۸ ، ص۳۶] .

قَالَتْ عَائِشَةُ : كان لسلمان مجلس من رسول الله (ص) ينفرد به بالليل حتى كاد يغلبنا على رسول الله (ص) . [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۸ ، ص۳۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَدْرَكَ سَلْمَانُ الْعِلْمَ الْأَوَّلَ وَ الْعِلْمَ الْآخِرَ وَ هُوَ بَحْرٌ لَا يَنْزَحُ وَ هُوَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ [رجال‌الکشی ، ص۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سَلْمَانُ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ وَ مَنْ لَكُمْ بِمِثْلِ لُقْمَانَ الْحَكِيمِ [إحتجاج طبرسی ، ج۱ ، ص۲۵۹] .

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "كَانَ عَلِي مُحَدَّثاً وَ كَانَ سَلْمَانُ مُحَدَّثاً قَالَ قُلْتُ فَمَا آيَةُ الْمُحَدَّثِ قَالَ يَأْتِيهِ مَلَكٌ فَيَنْكُتُ فِي قَلْبِهِ كَيْتَ وَ كَيْتَ" [أمالی طوسی ، ص۷۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ سَلْمَانَ عَلِمَ الِاسْمَ الْأَعْظَمَ [رجال‌الکشی ، ص۱۳] .

۵. از اصحاب سرّ بود

صحبت تقیه بود خدمت امام سجاد (ع) که فرمود :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ذُكِرَتِ التَّقِيَّةُ يَوْماً عِنْدَ عَلِي بْنِ الْحُسَيْنِ (ع) فَقَالَ وَ اللَّهِ لَوْ عَلِمَ أَبُوذَرٍّ مَا فِي قَلْبِ سَلْمَانَ لَقَتَلَهُ وَ لَقَدْ آخَى رَسُولُ اللَّهِ ص بَيْنَهُمَا فَمَا ظَنُّكُمْ بِسَائِرِ الْخَلْقِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۰۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا أَبَاذَرٍّ إِنَّ سَلْمَانَ لَوْ حَدَّثَكَ بِمَا يَعْلَمُ لَقُلْتَ رَحِمَ اللَّهُ قَاتِلَ سَلْمَانَ يا أَبَاذَرٍّ إِنَّ سَلْمَانَ بَابُ اللَّهِ فِي الْأَرْضِ مَنْ عَرَفَهُ كَانَ مُومِناً وَ مَنْ أَنْكَرَهُ كَانَ كَافِراً وَ إِنَّ سَلْمَانَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيْتِ [رجال‌الکشی ، ص۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا سَلْمَانُ لَوْ عُرِضَ عِلْمُكَ عَلَى مِقْدَادٍ لَكَفَرَ يا مِقْدَادُ لَوْ عُرِضَ عِلْمُكَ عَلَى سَلْمَانَ لَكَفَرَ [رجال‌الکشی ، ص۱۱] .

از وصیت حضرت زهرا (س) : "احدی بر جنازه‌ام حاضر نشود الّا ام سلمهٔ ، امّ ایمن ، سلمان ، ابوذر ، مقداد ، عمّار و حذیفه."

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَمَّا انْتَبَهَتْ مِنْ مَرْقَدِهَا صَاحَتْ بِي فَأَتَيْتُهَا فَقُلْتُ لَهَا مَا تَشْتَكِينَ فَخَبَّرَتْنِي بِخَبَرِ الرُّويا ثُمَّ أَخَذَتْ عَلَى عَهْدَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ أَنَّهَا إِذَا تَوَفَّتْ لَا أُعْلِمُ أَحَداً إِلَّا أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ أُمَّ أَيمَنَ وَ فِضَّةَ وَ مِنَ الرِّجَالِ ابْنَيهَا وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ وَ سَلْمَانَ الْفَارِسِي وَ عَمَّارَ بْنَ ياسِرٍ وَ الْمِقْدَادَ وَ أبو [أَبَ] ذَرٍّ وَ حُذَيفَةَ وَ قَالَتْ إِنِّي أَحْلَلْتُكَ مِنْ أَنْ تَرَانِي بَعْدَ مَوْتِي فَكُنْ مَعَ النِّسْوَةِ فِيمَنْ يغَسِّلُنِي وَ لَا تَدْفِنِّي إِلَّا لَيلًا [دلائل‌الإمامة ، ص۴۳] .

۶. محبوب خدا وپیغمبر بود

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَرَنِي رَبِّي بِحُبِّ أَرْبَعَةٍ وَ أَخْبَرَنِي أَنَّهُ يحِبُّهُمْ عَلِي وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ سَلْمَانُ [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۸ ، ص۳۶] .

امام باقر (ع) فرمود : " نگویید سلمان فارسی ، بگویید سلمان محمدی".

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَقُلْ سَلْمَانَ الْفَارِسِي وَ لَكِنْ قُلْ سَلْمَانَ الْمُحَمَّدِي [أمالی طوسی ، ص۳۳۱] .

امیرالمؤمنین (ع) فرمود : "من و سلمان خدمت پیامبر (ص) بودیم. عربی آمد و سلمان را کنار زد و جای او نشست ، پیامبر (ص) آنقدر ناراحت شد که عرق از پیشانیش جاری گردید و چهره‌اش افروخته شده و فرمود : " ای اعرابی! آیا کسی را که خدا در آسمان‌ها و پیامبرش در زمین دوست دارد دور می‌سازی. تو مردی را کنار زدی که هر گاه جبرئیل بر ما نازل شود از طرف خدا مرا امر می‌کند سلام کنم. سلمان از من است و هر کس بر او ستم کند ، بر من ستم کرده. هر که او را بیازارد ، مرا آزرده است. ای اعرابی تو اشتباه کردی. خدا مرا فرمان داده تا علم تعبیر خواب و قضاوت و انساب و حوادث را به او بیاموزم."

[إختصاص مفید ، ص ۲۲۱] .

۷. بهشت مشتاق او بود

انس می گوید : پیامبر (ص) فرمود : إِنَّ الْجَنَّةَ تَشْتَاقُ إِلَى أَرْبَعَةٍ مِنْ أُمَّتِي [الیقین ، ص۱۴۷] .

دلم می‌خواست بدانم کیانند ، به سراغ ابوبکر رفتم و گفتم تو از پیامبر (ص) بپرس. او گفت می‌ترسم من از آنان نباشم و قبیله‌ام مرا سرزنش کنند. به سراغ عمر رفتم و سپس عثمان. آنان هم همین را گفتند. به سراغ علی (ع) رفتم. فرمود من می‌پرسم. اگر جزء آنان بودم خدا را شکر و اگر نبودم از خدا می‌خواهم مرا از آنان قرار دهد. وارد بر پیامبر (ص) شدیم و پیامبر (ص) به علی (ع) فرمود : تو اوّل آنان هستی و سه بار این جمله را تکرار کرد. سپس فرمود : سلمان ، ابوذر ، مقداد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْجَنَّةَ تَشْتَاقُ إِلَى ثَلَاثَةٍ عَلِي وَ عَمَّارٍ وَ سَلْمَانَ [رجال‌الکشی ، ص ۳۰] .

۸. روزی دیگران به برکت او بود

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ضَاقَتِ الْأَرْضُ بِسَبْعَةٍ بِهِمْ يرْزَقُونَ وَ بِهِمْ ينْصَرُونَ وَ بِهِمْ يمْطَرُونَ مِنْهُمْ سَلْمَانُ الْفَارِسِي وَ الْمِقْدَادُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ عَمَّارٌ وَ حُذَيفَةُ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيهِمْ وَ كانَ عَلِي (ع) يقُولُ وَ أَنَا إِمَامُهُمْ وَ هُمُ الَّذِينَ صَلَّوْا عَلَى فَاطِمَةَ ع [رجال‌الکشی ، ص۶] .

۹. قدرت بدنی و شرکت درجنگ ها

اولین جنگی که شرکت کرد جنگ احزاب بود. آن جنگ استثنایی و پرخطر بود. رسول خدا (ص) مشورت کرد با اصحاب. سلمان طرح خندق را داد و به دلیل اینکه اعراب چنین تاکتیک جنگی را ندیده بودند شکست خوردند.

ابوسفیان با دیدن خندق گفت : إن هذه مکیدهٔ ما کانت العرب تکیده [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۹۴] .

بعد از خندق در تمام جنگ‌ها شرکت کرد [اسد الغابه] .

سلمان مردی قدرتمند بود. مهاجرین می گفتند او از ما است. انصار می گفتند از ما است. و این ماجرا وقتی بود که پیامبر (ص) حفر خندق را قسمت بندی کرده بود. قسمت‌هایی برای انصار و بخش‌هایی دیگر برای مهاجرین و برای هر ده نفر چهل ذراع تعیین کرده بود. [اسد الغابه] .

در جنگ طائف

هنگامی که قلعه در محاصره مسلمانان قرار گرفت و نمی‌توانستند فتح کنند با پیشنهاد سلمان منجنیقی ساخته شد و بدان وسیله پیروزی حاصل شد.

۳. سرآمد ولایت مداران

۱) پس از رحلت رسول خدا (ص) در کنار امیرالمؤمنین (ع) بود و بیعت نکرد تا روزی که الزاما و اکراها از او بیعت گرفتند. [بحر العلوم] .

۲) بعد از اجبار علی (ع) به بیعت ، مهاجر و انصار نزد حضرت رسیدند و گفتند : و الله تو امیر المؤمنین هستی و احقّ النّاس به بیعتی و ما پیش مرگ تو هستیم. حضرت فرمود : اگر در گفته‌های خود صادق هستید فردا صبح با سرهای تراشیده بیرون بیایید. فردای آن روز تنها ۴ نفر جرأت کردند با سر تراشیده بیرون بیایند و آنها سلمان ، مقداد ، ابوذر و خود امیرالمؤمنین (ع) بود : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : جَاءَ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ وَ غَيرُهُمْ بَعْدَ ذَلِك إِلَى عَلِي (ع) فَقَالُوا لَهُ : أَنْتَ وَ اللَّهِ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ وَ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَحَقُّ النَّاسِ وَ أَوْلَاهُمْ بِالنَّبِی ص هَلُمَّ يدَك نُبَايعْك فَوَ اللَّهِ لَنَمُوتَنَّ قُدَّامَك فَقَالَ عَلِي (ع) : إِنْ كنْتُمْ صَادِقِينَ فَاغْدُوا عَلَى غَداً مُحَلِّقِينَ فَحَلَقَ عَلِي (ع) وَ حَلَقَ سَلْمَانُ وَ حَلَقَ مِقْدَادُ وَ حَلَقَ أَبُو ذَرٍّ وَ لَمْ يحْلِقْ غَيرُهُمْ ثُمَّ انْصَرَفُوا فَجَاءُوا مَرَّةً أُخْرَى بَعْدَ ذَلِك

فَقَالُوا لَهُ : أَنْتَ وَ اللَّهِ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ وَ أَنْتَ أَحَقُّ النَّاسِ وَ أَوْلَاهُمْ بِالنَّبِی (ص) هَلُمَّ يدَک نُبَايعْک وَ حَلَفُوا فَقَالَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ فَاغْدُوا عَلَى مُحَلِّقِينَ فَمَا حَلَقَ إِلَّا هَولَاءِ الثَّلَاثَةُ قُلْتُ فَمَا كانَ مِنْهُمْ عَمَّارٌ قَالَ لَا قُلْتُ فَعَمَّارٌ مِنْ أَهْلِ النَّارِ؟ فَقَالَ : إِنَّ عَمَّاراً قَدْ قَاتَلَ مَعَ عَلِی (ع) [رجال‌الکشی ، ص۸] .

مجدّدا انقلابیون آمدند و با قسم و تأکید ابراز علاقه کردند. حضرت باز همان سخن را گفت تا سه مرتبه کسی حاضر نشد با سر تراشیده در اجتماع حاضر شود مگر همان سه نفر.

۳) مشهوراست که بعد از سقیفه سلمان گفت : (به فارسی) کردید و نکردید و ندانید چه کردید؛ یعنی خلیفه تعیین کردید و کار شایسته‌ای بود ، امّا عدول از علی (ع) کار نادرستی بود و به قول علّامه سید محن این علامت تشیع سلمان است.

۴) در نهج البلاغه نامه‌ای از امیر المؤمنین به سلمان آمده قبل از خلافت حضرت :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّمَا مَثَلُ الدُّنْيا مَثَلُ الْحَيةِ لَينٌ مَسُّهَا قَاتِلٌ سَمُّهَا فَأَعْرِضْ عَمَّا يعْجِبُک فِيهَا لِقِلَّةِ مَا يصْحَبُک مِنْهَا وَ ضَعْ عَنْک هُمُومَهَا لِمَا أَيقَنْتَ بِهِ مِنْ فِرَاقِهَا وَ تَصَرُّفِ حَالَاتِهَا وَ كنْ آنَسَ مَا تَكونُ بِهَا أَحْذَرَ مَا تَكونُ مِنْهَا فَإِنَّ صَاحِبَهَا كلَّمَا اطْمَأَنَّ فِيهَا إِلَى سُرُورٍ أَشْخَصَتْهُ عَنْهُ إِلَى مَحْذُورٍ أَوْ إِلَى إِينَاسٍ أَزَالَتْهُ عَنْهُ إِلَى إِيحَاشٍ وَ السَّلَامُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۸] .

۴. استانداری مدائن

۱) در زمان عمر و به امر علی (ع) استانداری مدائن را پذیرفت.

۲) حقوق خود را که ۵۰۰۰ درهم بود ، تماما انفاق می‌کرد و خارج از وقت اداری حصیربافی می‌کرد.

گروهی به سلمان گفتند : شما استاندار هستی؛ حصیربافی زیبنده شما نیست. سلمان فرمود :

عَنْ أَبِی عُمَرَ قَالَ : كانَ سَلْمَانُ يسُفُّ الْخُوصَ وَ هُوَ أَمِيرٌ عَلَى الْمَدَائِنِ وَ يبِيعُهُ وَ يأْكلُ مِنْهُ وَ يقُولُ : لَا أُحِبُّ أَنْ آكلَ إِلَّا مِنْ عَمَلِ يدِی وَ قَدْ كانَ تَعَلَّمَ سَفَّ الْخُوصِ مِنَ الْمَدِينَةِ. [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۸ ، ص۳۴] .

۳) تمام دارایی سلمان عبائی بود که شب‌ها به عنوان فرش از آن استفاده می‌کرد و آفتابه‌ای و خانه نداشت. چیزی هم از کسی قبول نمی‌کرد. در سایه درختی یا دیواری استراحت می‌کرد و مردی به او گفت : نمی‌خواهی خانه‌ای برایت بسازیم. گفت نیازی نیست ، آن مرد آنقدر اصرار کرد تا اینکه خانه ای را پیشنهاد کرد که مورد قبول سلمان قرار گرفت. خانه‌ای که اگر بایستد سرش به سقف برسد و اگر بخوابد پایش به دیوار بخورد.

۵. داستان اسلام آوردن سلمان

و به سوی کاروان حرکت کردم تا به شام رسیده و به سراغ اسقف رفتم و به او گفتم من می‌خواهم خدمتگزار تو باشم. با تو نماز بخوانم. مقداری که با او بودم فهمیدم مرد حقّه بازی است. صدقات را از مردم می‌گیرد و برای خود ذخیره می‌کند و ظرف‌هایی از طلا‌ و... پر کرده. وقتی که مرد این کارها را به مردم گفتم. ابتدا ناراحت شده و خواستند مرا تنبیه کنند ، امّا وقتی محل طلاها را به آنان نشان دادم او را سنگسار کردند.

بعد از او اسقف دیگری بر مسند نشست که مردی دانشمند و زاهد و مشتاق آخرت بود و محبتش در قلبم جا گرفت. با او بودم تا این که لحظات مرگش فرا رسید. از او خواستم مرا به کسی رهنمون کند. عالمی در موصل را معرفی کرد. به طرف موصل رفته او را پیدا کردم. با او بودم تا وفاتش رسید. از او ادامه راه مستقیم را خواستم. عالمی را معرفی کرد. به سراغ او رفتم و در

صومعه او بـا اوعبادت می‌کردم. (این صومعه الآن هم هست) تا زمان وفاتش رسـید از او خواهش کردم عالمی را به من معرفی کنـد. گفت : کسـی را نمی‌شـناسم مگر شخصـیتی درعمّـوریه در روم. به عمّوریه رفتم. او را پیـدا کردم. خـدمتش کردم و در کنارش عبادت خدا کردم تا لحظات وفاتش رسید از او راهنمایی خواستم. او گفت :

۶. سلمان از اهل بیت سخن می گوید

۱) سـلمان می‌گوید : در محضـر فاطمه (س) بودیم و امام حسـین (ع) از شدّت گرسنگی گریه می‌کرد و حضرت (س) مشغول تهیه غذا بود. به او گفتم این فضّه است. او را به کمک بگیر. گفت :
أَوْصَانِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ تَکونَ الْخِدْمَةُ لَهَا یوْماً فَکانَ أَمْسِ یوْمَ خِدْمَتِهَا [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۵۳۰] .
۲) دعـای نـور را فـاطمه (س) به سـلمان آمـوخت و سـلمان می‌گویـد به بیش از هزار نفر در مکه و مـدینه آمـوختم و همه تب داشتند و شفا یافتند. [مکارم‌الأخلاق ، ص۴۱۸] .
۳) عَنْ سَـلْمَانَ قَالَ : قَرَأْتُ فِی التَّوْرَاةِ أَنَّ بَرَکةَ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ فَذَکرْتُ لِلنَّبِی (ص) وَ أَخْبَرْتُهُ بِمَا قَرَأْتُ فِی التَّوْرَاةِ فَقَالَ (ص) بَرَکةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ وَ الْوُضُوءُ بَعْدَهُ. [بحارالأنوار ، ج۶۳ ، ص۳۵۷] .
۴) سـلمان می‌گویـد بر پیامبر (ص) وارد شدم. برایم متکایی گذاشت و فرمود : ما من مسـلم یدخل علی أخیه المسلم فیلقی له وسادة اکراما له الا غفر الله له [اعیان الشیعه] .

۷. مواعظی از سلمان

۱) شخصـی از سـلمان پرسـید فرزنـد کی هستی؟ جواب داد : أنـا سـلمان ابـن الإسـلام أنـا مـن بنی آدم. [شـرح‌نهـج‌البلاـغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۸ ، ص۳۴] .
۲) در ماجرای عقد اخوّت ، سلمان و ابودرداء برادر شدند. بعدا سلمان به عراق رفت و ابودرداء به شام. ابودرداء نامه‌ای نوشت برای سـلمان : سلام علیک ، أمّا بعد فان الله رَزَقَنی بعدک مالاً و ولدا و نزلت الأرض المقدّسة.سلمان در جوابش نوشت : سلام علیـک فـاعلم انّ الخیر لیس بکثرة المـال و الولـد و لکن الخیر ان یکثر حلمـک و ان ینفعـک علمـک و کتبت الیّ انـک نزلت الأرض المقدّسة و ان الأرض لاتعمل لأحد اعمل کأنّک‌تری و اعدد نفسک من الموتی.
۳) روزی سـلمان به خانه ابودرداء رفت. دید همسـرش با لباس ساده و بدون آرایش است. علت را پرسـید. امدرداء گفت : این برادر تو نیـازی به دنیـا در خود نمی‌بینـد. وقتی شب شـد ابودرداء بلنـد شـد تـا نمـاز شب بخوانـد. سـلمان دست او را گرفته و نگذاشت و گفت : یا أَبَا الدَّرْدَاءِ إِنَّ لِرَبِّک عَلَیک حَقّاً إِنَّ لِجَسَدِک عَلَیک حَقّاً وَ لِأَهْلِک عَلَیک حَقّاً فَصُمْ وَ أَفْطِرْ وَ صَلِّ وَ نَمْ وَ أَعْطِ کلَّ ذِی حَقٍّ حَقَّه. [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۲] .
و بالاخره او را به رختخواب فرسـتاد. صـبح که شـد فرمود حالا وقت نماز است؛ بلنـد شو. پس از نماز نافله خدمت پیامبر (ص) رسیدند ، و ابودرداء قصه را برای حضرت تعریف کرد. پیامبر (ص) هم نظر سلمان را تأیید کرد.
امام صادق (ع) : "پیامبر به ابودرداء فرمود : سلمان أفقه منک [بخاری] .
۴) حضـرت سـلمان از بـازار آهنگران کوفه می‌گـذشت. دیـد جوانی افتـاده و غش کرده و مردم دور او جمع شـده‌انـد سـلمان نشسـت. جوان به هوش آمـد و داسـتان را اینگونه تعریف کرد : از بازار آهنگران عبور می‌کردم. آنها را دیدم پتک می‌زنند به

یاد این آیه افتادم : و لهم مقامع من حدیدمحبت جوان در قلب سلمان قرار گرفت و او را به عنوان برادرانتخاب کرد و پیوسته با هم بودند تا زمان مرگ جوان رسید. بالای سرش نشست و گفت : یا مَلَكَ الْمَوْتِ ارْفُقْ بِأَخِی قَالَ : یا ابَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّی بِكلِّ مُومِنٍ رَفِیقٌ. [رجال‌الكشی ، ص۱۸] .

۵) وقتی سلمان وارد عراق شد به منطقه کربلا که رسید فرمود : "هَذِهِ مَصَارِعُ إِخْوَانِی هَذَا مَوْضِعُ رِحَالِهِمْ وَ هَذَا مُنَاخُ رِكابِهِمْ وَ هَذَا مُهَرَاقُ دِمَائِهِمْ یقْتَلُ بِهَا خَیرُ الْأَوَّلِینَ وَ یقْتَلُ بِهَا خَیرُ الْآخِرِینَ (و وقتی به حرورا رسید گفت) ثُمَّ سَارَ حَتَّى انْتَهَى إِلَى حَرُورَا [حَرُورَاءَ] فَقَالَ مَا تُسَمُّونَ هَذِهِ الْأَرْضَ قَالُوا حَرُورَا [حَرُورَاءَ] فَقَالَ حَرُورَا [حَرُورَاءُ] خَرَجَ بِهَا شَرُّ الْأَوَّلِینَ وَ یخْرُجُ بِهَا شَرُّ الْآخِرِینَ" [رجال‌الكشی ، ص۱۹] .

۶) در جلسه‌ای مسلمین برای همدیگر سوابق و افتخارات و نَسَب خود را می‌گفتند. عمر بن خطاب از سلمان پرسید نسبت تو چیست؟ گفت : أَنَا سَلْمَانُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ كنْتُ ضَالًّا فَهَدَانِی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِمُحَمَّدٍ (ص) وَ كنْتُ عَائِلًا فَأَغْنَانِی اللَّهُ بِمُحَمَّدٍ (ص) وَ كنْتُ مَمْلُوكاً فَأَعْتَقَنِی اللَّهُ بِمُحَمَّدٍ ص هَذَا نَسَبِی وَ هَذَا حَسَبِی. [کافی ، ج۸، ص۱۸۱] .

بعدا سلمان به پیامبر گله کرد. حضرت برای مردم فرمود :

یا مَعْشَرَ قُرَیشٍ إِنَّ حَسَبَ الرَّجُلِ دِینُهُ وَ مُرُوَّتَهُ خُلُقُهُ وَ أَصْلَهُ عَقْلُه [کافی ، ج۸، ص۱۸۱] .

۸. کتاب نامه

۱) نفس الرحمن فی أحوال سلمان اثر میرزا حسین نوری

۱. سمرهٔ بن جندب

۱. جایگاه او

۱. در جنگ احد

سمرهٔ بن جندب در جنگ احد هنوز بالغ نشده بود و در جنگ شرکت کرد.

۲. در زمان معاویه (لعنت الله علیه)

معاویه با او چهارصد هزار دینار مقاطعه کرد که شأن نزول ۲ آیه را تطبیق کند. گفت : کم است ، پانصد هزار ، سپس روایت کرد که آیهوَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ اللّهُ رَوفٌ بِالْعِبادِ [(بقره/۲۰۷)] در شأن ابن‌ملجم و آیهوَ مِنَ النّاسِ مَنْ یعْجِبُک قَوْلُهُ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یشْهِدُ اللّهَ عَلی ما فی قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ وَ إِذا تَوَلّی سَعی فِی الْأَرْضِ لِیفْسِدَ فیها وَ یهْلِک الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ وَ اللّهُ لا یحِبُّ الْفَسادَ [(بقره/۲۰۵-۲۰۴)] در شأن حضرت علی (ع) است. [شرح‌نهج‌البلاغه ابن ابی‌الحدید ، ج۴ ، ص۷۲] .

۳. نقش او در واقعه کربلا

سمرهٔ رئیس شهربانی کوفه در زمان ابن زیاد و هنگام آمدن حسین بن علی (علیهما السّلام) به کربلا بود و مردم را برای جنگ تشویق و تهییج می‌کرد. روز عاشورا در کربلا حضور داشت. [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۴ ، ص۷۸] .

از شرطه‌های ابن زیاد بود و مردم را بر خروج بر امام (ع) تشویق می‌کرد.

۲. لجاجت او

حاضر نشد درختش را بفروشد و دست از مردم‌آزاری بردارد. بالاخره پیامبر (ص) را غضب ناک کرد.

۳. سیمای او

در زمان حکومت موقت خود در بصره ، در غیاب زیاد بن ابیه هشت هزار نفر را کشت.

۴. عاقبت او

گرفتار تب و لرز شدید شد و با بدترین وضعی مرد.

۱. سنن الهی

۱. قوانین وضع شده از طرف خدا

سنت های الهی عبارت است از قوانینی که خداوند متعال در جهان برقرار نموده که دارای ویژگی هایی است.

۲. ویژگی ها

۱. کلی وعمومی

۲. تغییر ناپذیر

لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدِيلًا [فتح/۲۳] .

فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدِيلًا [فاطر/۴۳] .

۳. راجع به انسان

۱. هدایت

۱. خاصّه وعامّه

إِنَّ عَلَينا لَلْهُدى [لیل/۱۲] .

وَ ما كانَ اللّهُ لِيضِلَّ قَوْماً بَعْدَ إِذْ هَداهُمْ حَتّى يبَينَ لَهُمْ ما يتَّقُونَ [توبه/۱۱۵] .

وَ ما كانَ اللّهُ لِيضِلَّ قَوْماً بَعْدَ إِذْ هَداهُمْ حَتّى يبَينَ لَهُمْ ما يتَّقُونَ [توبه/۱۱۵] .

۲. در پرتو جهاد

وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِينَّهُمْ سُبُلَنا [عنكبوت/۶۹] .

۳. پیامبران

وَ لَقَدْ سَبَقَتْ كلِمَتُنا لِعِبادِنَا الْمُرْسَلِينَ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ [صافات/۱۷۲-۱۷۱] .

۲. رحمت

كتَبَ رَبُّكمْ عَلى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ [انعام/۵۴] .

۳. ادامه فیض

ما نَنْسَخْ مِنْ آيةٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَيرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها [بقره/۱۰۶] .

۴. آزمایش

۱. نعمت

وَ لَوْ شاءَ اللّهُ لَجَعَلَکمْ أُمَّةً واحِدَةً وَ لکنْ لِیبْلُوَکمْ فِی ما آتاکمْ [مائده/۴۸] .

أَ حَسِبَ النّاسُ أَنْ یتْرَکوا أَنْ یقُولُوا آمَنّا وَ هُمْ لا یفْتَنُونَ وَ لَقَدْ فَتَنَّا الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ [عنکبوت/۳-۲] .

۲. اهل ایمان

وَ لِیمَحِّصَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ یمْحَقَ الْکافِرِینَ [آل عمران/۱۴۱] .

۳. جهاد وصبر

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا یعْلَمِ اللّهُ الَّذِینَ جاهَدُوا مِنْکمْ وَ یعْلَمَ الصّابِرِینَ [آل عمران/۱۴۲] .

۴. خوف وجوع

وَ لَنَبْلُوَنَّکمْ بِشَیءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ [بقره/۱۵۵] .

۵. امداد وکمک رسانی به اهل دنیاوآخرت

کلاًّ نُمِدُّ هولاءِ وَ هَولاءِ مِنْ عَطاءِ رَبِّک وَ ما کانَ عَطاءُ رَبِّک مَحْظُوراً [اسراء/۲۰] .

۶. امداد خاص در پرتو صبرو تقوا

بَلی إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُسَوِّمِینَ [آل عمران/۱۲۵]

۷. مبارزه حق وباطل

۱.ضرورت تضادّبین حق وباطل

وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ [بقره/۲۵۱] .

۸. پیروزی حق برباطل

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَی الْباطِلِ فَیدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ [انبیاء/۱۸] .

قُلْ جاءَ الْحَقُّ وَ ما یبْدِئُ الْباطِلُ وَ ما یعِیدُ [سبأ/۴۹] .

۱کتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِی [مجادله/۲۱] .

۲.کذلِک حَقًّا عَلَینا نُنْجِ الْمُومِنِینَ [یونس/۱۰۳] .

۹. دشمنی شیاطین با رهبران الهی

وَ کذلِک جَعَلْنا لِکلِّ نَبِی عَدُوًّا شَیاطِینَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ [انعام/۱۱۲] .

وَ کذلِک جَعَلْنا لِکلِّ نَبِی عَدُوًّا شَیاطِینَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ [انعام/۱۱۲] .

۱۰. پیروزی رهبران الهی

۱. غلبه

کتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِی [مجادله/۲۱] .

۲. نصرت

إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا [غافر/۵۱] .

وَ لَقَدْ سَبَقَتْ کلِمَتُنا لِعِبادِنَا الْمُرْسَلِینَ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ وَ إِنَّ جُنْدَنا لَهُمُ الْغالِبُونَ [صافات/۱۷۳-۱۷۱] .

۱۱. نابودی طغیانگران و ستمکاران

۱. قوم ثمود

فَأَمّا ثَمُودُ فَأُهْلِکوا بِالطّاغِیةِ [حاقه/۵] .

۲. ظلم

وَ لَقَدْ أَهْلَكنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكمْ لَمّا ظَلَمُوا [يونس/۱۳] .

۳. خوش گذرانی

وَ كمْ أَهْلَكنا مِنْ قَرْيةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَها [قصص/۵۸] .

۱۲. نجات اهل ایمان

۱. پیامبران

ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا كذلِك حَقًّا عَلَینا نُنْجِ الْمُومِنِینَ [یونس/۱۰۳] .

فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّیناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كذلِك نُنْجِی الْمُومِنِینَ [انبیاء/۸۸] .

۱.ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا كذلِك حَقًّا عَلَینا نُنْجِ الْمُومِنِینَ [یونس/۱۰۳] .

۲.إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یوْمَ یقُومُ الْأَشْهادُ [غافر/۵۱] .

۳.وَ أُوذُوا حَتّی أَتاهُمْ نَصْرُنا وَ لا مُبَدِّلَ لِكلِماتِ اللّهِ [انعام/۳۴] .

۴.وَ كانَ حَقًّا عَلَینا نَصْرُ الْمُومِنِینَ [روم/۴۷] .

۵.كتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِی [مجادله/۲۱] .

۲. مؤمنین

ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا كذلِك حَقًّا عَلَینا نُنْجِ الْمُومِنِینَ [یونس/۱۰۳] .

فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّیناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كذلِك نُنْجِی الْمُومِنِینَ [انبیاء/۸۸] .

۱.ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا كذلِك حَقًّا عَلَینا نُنْجِ الْمُومِنِینَ [یونس/۱۰۳] .

۲.إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یوْمَ یقُومُ الْأَشْهادُ [غافر/۵۱] .

۳.وَ أُوذُوا حَتّی أَتاهُمْ نَصْرُنا وَ لا مُبَدِّلَ لِكلِماتِ اللّهِ [انعام/۳۴] .

۴.وَ كانَ حَقًّا عَلَینا نَصْرُ الْمُومِنِینَ [روم/۴۷] .

۵.كتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِی [مجادله/۲۱] .

۱۳. رفاه اجتماعی در پرتو تقوا و ایمان

۱. نزول بركات

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

۲. آب گوارا

وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِیقَةِ لَأَسْقَیناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

۱۴. اعراض از یاد خدا موجب تنگدستی

وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكرِی فَإِنَّ لَهُ مَعِیشَةً ضَنْكاً [طه/۱۲۴] .

۱۵. تغییر نعمت به خاطر تغییر روش

۱.ذلِك بِأَنَّ اللّهَ لَمْ یك مُغَیراً نِعْمَةً أَنْعَمَها عَلی قَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [انفال/۵۳] .

۲.یرِیدُ اللّهُ أَنْ یحِقَّ الْحَقَّ بِكلِماتِهِ وَ یقْطَعَ دابِرَ الْكافِرِینَ [انفال/۷] .

۱۶. تغییر سرنوشت

إِنَّ اللّهَ لا يغَيرُ ما بِقَوْمٍ حَتّى يغَيرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .
۱۷. امدادهای غیبی
۱.بَلى إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ يأْتُوكمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا يمْدِدْكمْ رَبُّكمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِكةِ مُسَوِّمِينَ [آل عمران/۱۲۵] .
۱۸. رشد وافزایش
۱. احسان
لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنى وَ زِيادَةٌ [یونس/۲۶] .
۲. عمل صالح
مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيئَةِ فَلا يجْزى إِلاّ مِثْلَها [انعام/۱۶۰] .
۱۹. آزادی
۱. عقیده
وَ ما كانَ اللّهُ لِيضِلَّ قَوْماً بَعْدَ إِذْ هَداهُمْ حَتّى يبَينَ لَهُمْ ما يتَّقُونَ [توبه/۱۱۵] .
۲. عمل
وَ اتَّبَعَ هَواهُ فَتَرْدى [طه/۱۶] .
۳. آزادی قومی
وَ لَوْ شاءَ اللّهُ لَجَعَلَكمْ أُمَّةً واحِدَةً وَ لكنْ لِيبْلُوَكمْ فِی ما آتاكمْ [مائده/۴۸] .
۲۰.تذکر
۱.وَ كمْ أَهْلَكنا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشاً فَنَقَّبُوا فِی الْبِلادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ إِنَّ فِی ذلِك لَذِكرى لِمَنْ كانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَ هُوَشَهِيدٌ [ق/۳۷-۳۶] .
۲۱.اراده
۱.إِنَّ اللّهَ لا يغَيرُ ما بِقَوْمٍ حَتّى يغَيرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .
۲.وَ إِنْ عُدْتُمْ عُدْنا [اسراء/۸] .
۲۲. آرامش فقط با ارتباط با خدا
۱.أَلا بِذِكرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .
۲۳. رابطه متقابل با خدا
۱. ذکر خدا
۱.فَاذْكرُونِی أَذْكرْكمْ [بقره/۱۵۲] .
۲. نصرت خدا
إِنْ تَنْصُرُوا اللّهَ ينْصُرْكمْ وَ يثَبِّتْ أَقْدامَكمْ [محمد/۷] .
۳. وفای به عهد
أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِكمْ [بقره/۴۰] .
۴. فراموشی یاد خدا
نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

۵. مکر خدا

وَ مَکرُوا وَ مَکرَ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُ الْماکرِینَ [آل عمران/۵۴] .

۶. دعا

ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکمْ [غافر/۶۰] .

۲۴. محرومیت فاسق از ایمان

۱.کذلِک حَقَّتْ کلِمَةُ رَبِّک عَلَی الَّذِینَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لا یومِنُونَ [یونس/۳۳] .

۲۵. تحریکات شیطانی

۱.أَ لَمْ تَرَ أَنّا أَرْسَلْنَا الشَّیاطِینَ عَلَی الْکافِرِینَ تَوزُّهُمْ أَزًّا [مریم/۸۳] .

(از به هم زدن و زیر و رو شدن همچون جوشش آب ـ مفردات) شیطان آشفته و تحریک می کند.

۲۶.اصالت حقیقت نه مصلحت

۱.وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ [مومنون/۷۱] .

۲۷. محبوبیت الهی

۱.إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَیجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم/۹۶] .

۲۸. روشن بینی نتیجه تقوا

۱.یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ یوتِکمْ کفْلَینِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ یجْعَلْ لَکمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ [حدید/۲۸] .

۲۹. مسئولیت

۱.فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِینَ أُرْسِلَ إِلَیهِمْ وَ لَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِینَ [اعراف/۶] .

۳۰. نتیجه عمل

۱. خیر

۱. مکنت و دولت

وَ کذلِک مَکنّا لِیوسُفَ فِی الْأَرْضِ یتَبَوَّأُ مِنْها حَیثُ یشاءُ نُصِیبُ بِرَحْمَتِنا مَنْ نَشاءُ وَ لا نُضِیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِینَ [یوسف/۵۶] .

۲. عدم تضییع اجر

إِنّا لا نُضِیعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً [کهف/۳۰] .

۳. عدل خدا

لا یظْلِمُ رَبُّک أَحَداً [کهف/۴۹] .

۴. ازدیاد نعمت در شکر

لَئِنْ شَکرْتُمْ لَأَزِیدَنَّکمْ وَ لَئِنْ کفَرْتُمْ إِنَّ عَذابِی لَشَدِیدٌ [ابراهیم/۷] .

۵. امنیت و هدایت

الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَمْ یلْبِسُوا إِیمانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولئِک لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ [انعام/۸۲] .

۲. شر

۱.عذاب سخت

وَ كَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّها وَ رُسُلِهِ فَحاسَبْناها حِساباً شَدِيداً وَ عَذَّبْناها عَذاباً نُكراً [طلاق/۸] .

۲. طبع قلوب

كذلِكَ نَطْبَعُ عَلى قُلُوبِ الْمُعْتَدِينَ [يونس/۷۴] .

۳. ذلت دنيا و آخرت

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يجادِلُ فِى اللّهِ بِغَيرِ عِلْمٍ وَ لا هُدىً وَ لا كتابٍ مُنِيرٍ ثانِى عِطْفِهِ لِيضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ لَهُ فِى الدُّنْيا خِزْى وَ نُذِيقُهُ يوْمَ الْقِيامَةِ عَذابَ الْحَرِيقِ ذلِك بِما قَدَّمَتْ يداك وَ أَنَّ اللّهَ لَيسَ بِظَلّامٍ لِلْعَبِيدِ [حج/۱۰-۸] .

وَ ضُرِبَتْ عَلَيهِمُ الذِّلَّةُ وَ الْمَسْكنَةُ وَ باؤ بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ ذلِك بِأَنَّهُمْ كانُوا يكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ يقْتُلُونَ النَّبِيينَ بِغَيرِ الْحَقِّ ذلِك بِما عَصَوْا وَ كانُوا يعْتَدُونَ [بقره/۶۱] .

در حديث آمده است كهوَ يقْتُلُونَ النَّبِيينَ بِغَيرِ الْحَقِّ

با كشف اسرار بوده نه با شمشير :

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ ذلِك بِأَنَّهُمْ كانُوا يكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ يقْتُلُونَ النَّبِيينَ بِغَيرِ الْحَقِّ ذلِك بِما عَصَوْا وَ كانُوا يعْتَدُونَ قَالَ وَ اللَّهِ مَا قَتَلُوهُمْ بِأَيدِيهِمْ وَ لَا ضَرَبُوهُمْ بِأَسْيافِهِمْ وَ لَكنَّهُمْ سَمِعُوا أَحَادِيثَهُمْ فَأَذَاعُوهَا فَأُخِذُوا عَلَيهَا فَقُتِلُوا فَصَارَ قَتْلًا وَ اعْتِدَاءً وَ مَعْصِيةً [كافى ، ج۲ ، ص۳۷۱] .

۴. جهنم

إِنّا أَعْتَدْنا جَهَنَّمَ لِلْكافِرِينَ نُزُلاً [كهف/۱۰۲] .

۵. هلاكت

وَ ما كنّا مُهْلِكى الْقُرى إِلاّ وَ أَهْلُها ظالِمُونَ [قصص/۵۹] .

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ فَسَوْفَ يلْقَوْنَ غَيا [مريم/۵۹] .

۶. گمراهى

كذلِك يضِلُّ اللّهُ الْكافِرِينَ ذلِكمْ بِما كنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِى الْأَرْضِ بِغَيرِ الْحَقِّ وَ بِما كنْتُمْ تَمْرَحُونَ [غافر/۷۵-۷۴] .

۷. غفلت قلب

"فَبِما نَقْضِهِمْ مِيثاقَهُمْ وَ كفْرِهِمْ بِآياتِ اللّهِ وَ قَتْلِهِمُ الْأَنْبِياءَ بِغَيرِ حَقٍّ وَ قَوْلِهِمْ قُلُوبُنا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّهُ عَلَيها بِكفْرِهِمْ فَلا يومِنُونَ إِلاّ قَلِيلاً [نساء/۱۵۵] .

۸. رعب

سَنُلْقِى فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كفَرُوا الرُّعْبَ بِما أَشْرَكوا بِاللّهِ ما لَمْ ينَزِّلْ بِهِ سُلْطاناً [آل عمران/۱۵۱] .

۹. بازگشت عمل به خود انسان

وَ لا يحِيقُ الْمَكرُ السَّيئُ إِلاّ بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳] .

۱۰. مصيبت

وَ ما أَصابَكمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كسَبَتْ أَيدِيكمْ [شورى/۳۰] .

۱۱. حبط عمل

أُولئِك الَّذِينَ كفَرُوا بِآياتِ رَبِّهِمْ وَ لِقائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ [كهف/۱۰۵] .

۱۲. غفلت و نسيان

وَ لا تَکونُوا کالَّذِینَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

۱۳. انحراف

فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

۱۴.محرومیت

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِینَ هادُوا حَرَّمْنا عَلَیهِمْ طَیباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَ بِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ کثِیراً وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْهُ وَ أَکلِهِمْ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ [نساء/۱۶۱-۱۶۰] .

۱۵. قساوت

فَبِما نَقْضِهِمْ مِیثاقَهُمْ لَعَنّاهُمْ وَ جَعَلْنا قُلُوبَهُمْ قاسِیةً یحَرِّفُونَ الْکلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ وَ نَسُوا حَظًّا مِمّا ذُکرُوا بِهِ [مائده/۱۳] .

۱۶. تازیانه ای از آتش

فَأَکثَرُوا فِیهَا الْفَسادَ فَصَبَّ عَلَیهِمْ رَبُّک سَوْطَ عَذابٍ [فجر/۱۳-۱۲] .

۳۱. استدراج

۱.فَلَمّا نَسُوا ما ذُکرُوا بِهِ فَتَحْنا عَلَیهِمْ أَبْوابَ کلِّ شَیءٍ حَتّی إِذا فَرِحُوا بِما أُوتُوا أَخَذْناهُمْ بَغْتَةً فَإِذا هُمْ مُبْلِسُونَ فَقُطِعَ دابِرُ الْقَوْمِ الَّذِینَ ظَلَمُوا وَ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۴۵-۴۴] .

۲.وَ تِلْک الْقُری أَهْلَکناهُمْ لَمّا ظَلَمُوا وَ جَعَلْنا لِمَهْلِکهِمْ مَوْعِداً [کهف/۵۹] .

۳۲. کیفر پس از حجت

۱.وَ ما کنّا مُعَذِّبِینَ حَتّی نَبْعَثَ رَسُولاً [اسراء/۱۵] .

۳۳. بقای عمل

۱.وَ أَنْ لَیسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعی [نجم/۳۹] .

۳۴. اراده خدا مربوط به انتخاب ما

۱.فَمَنْ یرِدِ اللّهُ أَنْ یهْدِیهُ یشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ وَ مَنْ یرِدْ أَنْ یضِلَّهُ یجْعَلْ صَدْرَهُ ضَیقاً حَرَجاً کأَنَّما یصَّعَّدُ فِی السَّماءِ کذلِک یجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَی الَّذِینَ لا یومِنُونَ [انعام/۱۲۵] .

۳۵. تبیین و سپس قهر وعذاب

۱. ظالمین

وَ کذلِک نُوَلِّی بَعْضَ الظّالِمِینَ بَعْضاً بِما کانُوا یکسِبُونَ [انعام/۱۲۹] .

۲. اقوام سلف

ذلِک أَنْ لَمْ یکنْ رَبُّک مُهْلِک الْقُری بِظُلْمٍ وَ أَهْلُها غافِلُونَ [انعام/۱۳۱] .

۳۶. رحمت عام

۱.کتَبَ رَبُّکمْ عَلی نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ [انعام/۵۴] .

۲.وَ رَحْمَتِی وَسِعَتْ کلَّ شَیءٍ [اعراف/۱۵۶] .

۳۷. ضابطه

۱. رسالت

۱.لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .

۲. اطاعت

وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَکلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ [مائده/۶۶] .

۴. سنن الهی راجع به مکتب

۱.ادامه فیض

ما نَنْسَخْ مِنْ آیةٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَیرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها [بقره/۱۰۶] .

۲. توجه به ظرفیت انسان

یرِیدُ اللَّهُ أَنْ یخَفِّفَ عَنْکمْ وَ خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِیفاً [نساء/۲۸] .

۳. مسئله هدایت

إِنَّ عَلَینا لَلْهُدی [لیل/۱۲] .

۴. آسان گیری و نفی حرج

ما یرِیدُ اللَّهُ لِیجْعَلَ عَلَیکمْ مِنْ حَرَجٍ وَ لکنْ یرِیدُ لِیطَهِّرَکمْ وَ لِیتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَیکمْ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [مائده/۶] .

۵. قوانین ثابت خدا

لا مُبَدِّلَ لِکلِماتِهِ [انعام/۱۱۵] .

۶. نابودی ارتجاع وحفظ مکتب

۱.یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا مَنْ یرْتَدَّ مِنْکمْ عَنْ دِینِهِ فَسَوْفَ یأْتِی اللَّهُ بِقَوْمٍ یحِبُّهُمْ وَ یحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنِینَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرِینَ یجاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِک فَضْلُ اللَّهِ یوتِیهِ مَنْ یشاءُ وَ اللَّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [مائده/۵۴] .

۲. حفظ قرآن :

إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّکرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر/۹] .

۵. سنن الهی راجع به جامعه و تاریخ

۱. مهلت

۱. مهلت یک نعمت خدایی

کلًّا نُمِدُّ هولاءِ وَ هَولاءِ مِنْ عَطاءِ رَبِّک وَ ما کانَ عَطاءُ رَبِّک مَحْظُوراً [اسراء/۲۰] .

۲. نعمت زیاد موجب طغیان انسان

وَ لَوْ رَحِمْناهُمْ وَ کشَفْنا ما بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِی طُغْیانِهِمْ یعْمَهُونَ [مومنون/۷۵] .

۳. استدراج

سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَیثُ لا یعْلَمُونَ [اعراف/۱۸۲] .

۲. نابودی تمدنها به خاطر ظلم

۱. عذاب بعد از اتمام حجت

وَ لَقَدْ أَهْلَکنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِکمْ لَمّا ظَلَمُوا وَ جاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیناتِ وَ ما کانُوا لِیومِنُوا کذلِک نَجْزِی الْقَوْمَ الْمُجْرِمِینَ ثُمَّ جَعَلْناکمْ خَلائِفَ فِی الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ کیفَ تَعْمَلُونَ [یونس/۱۴-۱۳] .

۲. شیوه خدا در عذاب

وَ إِذا أَرَدْنا أَنْ نُهْلِک قَرْیةً أَمَرْنا مُتْرَفِیها فَفَسَقُوا فِیها فَحَقَّ عَلَیهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْناها تَدْمِیراً [اسراء/۱۶] .

۳. قضا و قدر الهی

وَ إِنْ مِنْ قَرْيَةٍ إِلاّ نَحْنُ مُهْلِكوها قَبْلَ يوْمِ الْقِيامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوها عَذاباً شَدِيداً كانَ ذلِك فِى الْكتابِ مَسْطُوراً [اسراء/۵۸] .

۴. عذاب پشت سر نعمت فراوان

أَ لَمْ يرَوْا كمْ أَهْلَكنا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكنّاهُمْ فِى الْأَرْضِ ما لَمْ نُمَكنْ لَكمْ وَ أَرْسَلْنَا السَّماءَ عَلَيهِمْ مِدْراراً وَ جَعَلْنَا الْأَنْهارَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكناهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَ أَنْشَأْنا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْناً آخَرِينَ [انعام/۶] .

۵. موعد عذاب

وَ تِلْك الْقُرى أَهْلَكناهُمْ لَمّا ظَلَمُوا وَ جَعَلْنا لِمَهْلِكهِمْ مَوْعِداً [كهف/۵۹] .

۶. عذاب فراگیر

وَ اتَّقُوا فِتْنَةً لا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكمْ خَاصَّةً [انفال/۲۵] .

وقتی بنی اسرائیل سرگردان بیابانها شدند قهرا موسای پاک و پاک باخته هم دربین آنان بود. (اگر گروهی ظلم کنند چوبش را همه خواهند خورد.)

۷. کوری قلب ودل

فَكأَينْ مِنْ قَرْيةٍ أَهْلَكناها وَ هِى ظالِمَةٌ فَهِى خاوِيةٌ عَلى عُرُوشِها وَ بِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَ قَصْرٍ مَشِيدٍ أَ فَلَمْ يسِيرُوا فِى الْأَرْضِ فَتَكونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يعْقِلُونَ بِها أَوْ آذانٌ يسْمَعُونَ بِها فَإِنَّها لا تَعْمَى الْأَبْصارُ وَ لكنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِى فِى الصُّدُورِ [حج/۴۶-۴۵] .

۳. ثبت عملکرد های امت ها

۱. احضار فردی

۱. امت ها هم کارنامه دارند و عملکرد آنها ثبت می‌شود :

وَ تَرى كلَّ أُمَّةٍ جاثِيةً كلُّ أُمَّةٍ تُدْعى إِلى كتابِهَا الْيوْمَ تُجْزَوْنَ ما كنْتُمْ تَعْمَلُونَ هذا كتابُنا ينْطِقُ عَلَيكمْ بِالْحَقِّ إِنّا كنّا نَسْتَنْسِخُ ما كنْتُمْ تَعْمَلُونَ [جاثيه/۲۹-۲۸] .

۲. آری ۲ کارنامه است. کارنامه فردی و کارنامه اجتماعی و دو احضار. احضار فردی و احضار اجتماعی.

احضار فردی : وَ كلُّهُمْ آتِيهِ يوْمَ الْقِيامَةِ فَرْداً [مريم/۹۵] .

۲. احضار اجتماعی

وَ تَرى كلَّ أُمَّةٍ جاثِيةً كلُّ أُمَّةٍ تُدْعى إِلى كتابِهَا [جاثيه/۲۸] .

در آنروز است که مسئولان نالایق شاغل و مسئولان لایق منزوی روشن خواهد شد. علمکردهای غرض ورزانه ، رشوه خواری ، ارتباطات و...

۴. پیروزی حق

۱.كتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِى [مجادله/۲۱] .

۲.كذلِك حَقًّا عَلَينا نُنْجِ الْمُومِنِينَ [يونس/۱۰۳] .

۵. برتری ایمان

وَ لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كنْتُمْ مُومِنِينَ [آل عمران/۱۳۹] .

۶. ضرورت تضاد حق وباطل

وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِيعٌ [حج/۴۰] .

۷. مخالفت با راه حق

وَ كذلِك جَعَلْنا لِكلِّ نَبِی عَدُوًّا شَياطِينَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ [انعام/۱۱۲] .

۸. خود محوری

كذلِك زَيَّنّا لِكلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلی رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَينَبِّئُهُمْ بِما كانُوا يعْمَلُونَ [انعام/۱۰۸] .

(نظیر كلُّ حِزْبٍ بِما لَدَيهِمْ فَرِحُونَ) [مومنون/۵۳] .

۹. تغییر نعمت به خاطرتغییر روش

۱.ذلِك بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يك مُغَيراً نِعْمَةً أَنْعَمَها عَلی قَوْمٍ حَتّی يغَيرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [انفال/۵۳] .

۲.يرِيدُ اللّهُ أَنْ يحِقَّ الْحَقَّ بِكلِماتِهِ وَ يقْطَعَ دابِرَ الْكافِرِينَ [انفال/۷] .

۱۰. اراده خدا بر تأیید حق

۱.يرِيدُ اللّهُ أَنْ يحِقَّ الْحَقَّ بِكلِماتِهِ وَ يقْطَعَ دابِرَ الْكافِرِينَ [انفال/۷] .

۱۱. نجات مؤمنین

۱.ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذِينَ آمَنُوا كذلِك حَقًّا عَلَينا نُنْجِ الْمُومِنِينَ [یونس/۱۰۳] .

۲.إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذِينَ آمَنُوا فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يوْمَ يقُومُ الْأَشْهادُ [غافر/۵۱] .

۳.وَ أُوذُوا حَتّی أَتاهُمْ نَصْرُنا وَ لا مُبَدِّلَ لِكلِماتِ اللّهِ [انعام/۳۴] .

۴.وَ كانَ حَقًّا عَلَينا نَصْرُ الْمُومِنِينَ [روم/۴۷] .

۵.كتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلِی [مجادله/۲۱] .

۱۲. هدایت همگانی

۱.وَ لِكلِّ أُمَّةٍ رَسُولٌ [یونس/۴۷] .

۲.إِنَّ عَلَينا لَلْهُدی [لیل/۱۲] .

۱۳. حکمت کیفرهای خدا

۱.وَ ما كانَ رَبُّك لِيهْلِك الْقُری بِظُلْمٍ وَ أَهْلُها مُصْلِحُونَ [هود/۱۱۷] .

۱۴. آینده جهان

۱. مؤمنین خلفاء فی الارض

وَعَدَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَيسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ [نور/۵۵] .

۲. عاقبت ازآن مؤمنین

وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [اعراف/۱۲۸] .

۱۵. طغیان

۱. بدترین جایگاه

إِنَّ لِلطّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ [ص/۵۵] .

۲. قوم ثمود

فَأَمّا ثَمُودُ فَأُهْلِكوا بِالطّاغِيةِ [حاقه/۵] .

۱۶. روزگاران باطل بر آب

۱.وَ کذلِکَ جَعَلْنا فِی کلِّ قَرْیةٍ أَکابِرَ مُجْرِمِیها لِیمْکرُوا فِیها وَ ما یمْکرُونَ إِلاّ بِأَنْفُسِهِمْ وَ ما یشْعُرُونَ [انعام/۱۲۳] .

۱۷. نابودی باطل

۱.إِنَّ الْباطِلَ کانَ زَهُوقاً [اسراء/۸۱] .

۲.بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَی الْباطِلِ فَیدْمَغُهُ [انبیاء/۱۸] .

۱۸. شکست وپیروزی

۱.پیروزی نتیجه مقاومت

إِنْ یمْسَسْکمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهُ وَ تِلْک الْأَیامُ نُداوِلُها بَینَ النّاسِ وَ لِیعْلَمَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا [آل عمران/۱۴۰] .

۲. پیروزی در سایه صبر

وَ لَقَدْ کذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِک فَصَبَرُوا عَلی ما کذِّبُوا وَ أُوذُوا حَتّی أَتاهُمْ نَصْرُنا وَ لا مُبَدِّلَ لِکلِماتِ اللّهِ وَ لَقَدْ جاءَک مِنْ نَبَإِ الْمُرْسَلِینَ [انعام/۳۴] .

۳. اراده خدا قطعی

وَ إِذا أَرَدْنا أَنْ نُهْلِک قَرْیةً أَمَرْنا مُتْرَفِیها فَفَسَقُوا فِیها فَحَقَّ عَلَیهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْناها تَدْمِیراً [اسراء/۱۶] .

۱۹. عدم حضور در صحنه

۱. عذاب دردناک

إِلاّ تَنْفِرُوا یعَذِّبْکمْ عَذاباً أَلِیماً وَ یسْتَبْدِلْ قَوْماً غَیرَکمْ وَ لا تَضُرُّوهُ شَیئاً [توبه/۳۹] .

۲. خداوند بی نیاز از مخلوق

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا مَنْ یرْتَدَّ مِنْکمْ عَنْ دِینِهِ فَسَوْفَ یأْتِی اللّهُ بِقَوْمٍ یحِبُّهُمْ وَ یحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنِینَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرِینَ یجاهِدُونَ فِیسَبِیلِ اللّهِ وَ لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِک فَضْلُ اللّهِ یوتِیهِ مَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [مائده/۵۴] .

۲۰. تغییر ناپذیری سنت الهی

۱. عبرت گیری

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِکمْ سُنَنٌ فَسِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُروا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُکذِّبِینَ [آل عمران/۱۳۷] .

۲. تداوم سنت

وَ لا تَجِدُ لِسُنَّتِنا تَحْوِیلاً [اسراء/۷۷] .

تداوم سنت خود یک سنت است.

۳. امتحان الهی برای همه

إِلاّ أَنْ تَأْتِیهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِینَ [کهف/۵۵] .

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا یأْتِکمْ مَثَلُ الَّذِینَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِکمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ وَ الضَّرّاءُ وَ زُلْزِلُوا حَتّی یقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ مَتی نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِیبٌ [بقره/۲۱۴] .

از لحن آیه بر می‌آید که مخاطبان ، انتظار استثنا داشتند ، اماباید گفتوَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدِیلًا [احزاب/۶۲] .

-وَ لا تَجِدُ لِسُنَّتِنا تَحْوِیلاً [اسراء/۷۷] .

ـ لا مُبَدِّلَ لِکلِماتِهِ [انعام/۱۱۵] .

۲۱. رابطه ایمان و رفاه اجتماعی

۱.وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .
۲.وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

۱. سوء استفاده

۱. از قوانين

۱ ـ از قانون حَرَج : فَمَنِ اضْطُرَّ غَيرَ باغٍ وَ لا عادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيه [بقره/۱۷۳] .

۲ ـ از خون : فَلا يسْرِفْ فِی الْقَتْلِ [اسراء/۳۳] .

۳ ـ از مقام : ما كانَ لِبَشَرٍ أَنْ يوتِيهُ اللّهُ الْكِتابَ وَ الْحُكمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ يقُولَ لِلنّاسِ كونُوا عِباداً لی مِنْ دُونِ اللّهِ [آل عمران/۷۹] .

۴ ـ از سوگند : يحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنْ أَرَدْنا إِلاّ إِحْساناً وَ تَوْفيقا [نساء/۶۲] .

۵ ـ از غيرت دينی : لا تَقُولُوا لِمَنْ أَلْقی إِلَيكمُ السَّلامَ لَسْتَ مُومِناً [نساء/۹۴] .

از حق مرخّصی : با اينكه پيامبر اكرم (ص) حق مرخصی دادن داشت ، فَأْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ [نور/۶۲] .

ولی چون منافقان سوء استفاده كردند ، عَفَا اللّهُ عَنْكَ لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ [توبه/۴۳] .

۲. از امور معنوی

۱ ـ از عبادت و علم : إِنَّ كثيراً مِنَ الْأَحْبارِ وَ الرُّهْبانِ لَيأْكلُونَ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ [توبه/۳۴] .

۲ ـ از ژست و تظاهر به تقوا : وَ مِنْهُمْ مَنْ يقُولُ ائْذَنْ لی وَ لا تَفْتِنِّی [توبه/۴۹] .

۳ ـ از مسجد : وَ الَّذينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً [توبه/۱۰۷] .

۴ ـ از لطف خداوند و نجات : فَلَمّا أَنْجاهُمْ إِذا هُمْ يبْغُونَ فِی الْأَرْضِ بِغَيرِ الْحَقِّ [يونس/۲۳] .

از شب و گريه : وَ جاو أَباهُمْ عِشاءً يبْكونَ [يوسف/۱۶] .

۳. از ادبيات

از شعار حق : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كلِمَةُ حَقٍّ يرَادُ بِهَا بَاطِلٌ [نهج‌البلاغه ، حكمت۲۹۸] .

۱ ـ از سكوت : يقُولُونَ هُوَ أُذُن [توبه/۶۱] .

۲ ـ از تشبيه : قالُوا إِنَّمَا الْبَيعُ مِثْلُ الرِّبا [بقره/۲۷۵] .

۳ ـ از قلم : فَوَيلٌ لِلَّذينَ يكتُبُونَ الْكِتابَ بِأَيديهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ لِيشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَليلاً [بقره/۷۹] .

۴ ـ از بيان : وَ إِنْ يقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِم [منافقون/۴] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يشْهِدُ اللّهَ عَلی ما فی قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ [بقره/۲۰۴] .

۴. از امور ظاهری

از صحنه سازی : بِدَم كذِب [يوسف/۱۸] .

۱ ـ از ورزش : أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً يرْتَعْ وَ يلْعَبْ [يوسف/۱۲] .

۲ ـ از مسائل داخلی : إِنَّ بُيوتَنا عَوْرَةٌ [احزاب/۱۳] .

۳ ـ از هوا : لا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ [توبه/۸۱] .

۱. سياست

۱.ریشه لغوی کلمه سیاست

سیاست از واژه "سوس" به معنای تصدّی شئون و تدبیر امور مملکت است.

۲. نظر مکاتب درمورد رابطه دین وسیاست

دنیا از سیاست جدا نیست ، برخلاف بهائی‌ها و مسیحیان که دین را جدا از سیاست می‌دانند.
حکومت اسلامی بر اساس ایمان و عقیده است نه کودتا و سلطه ، لذا در حکومت‌های دیگر یک دفعه رژیم عوض می‌شود ، اما حکومت پیغمبر (ص) تدریجا و بر اثر فکر و شعور و ایمان و... است.
رهبر از خود مردم باشد نه بیگانه و سوز داشته باشد.
وَ إِلی عادٍ أَخاهُمْ هُوداً قالَ یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ [اعراف/۶۵] .
خودداری از چیزهایی که دشمن را حساس و به فکر می‌اندازد :
یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاک عَلی إِخْوَتِک فَیکیدُوا لَک کیداً [یوسف/۵] .
امتیازات سیاست اسلامی : آزادی کار و فکر ، مساوات درعمل به قانون و اجرای حدود ، اخلاق و عاطفه ، حیله ممنوع ، خلف وعده ممنوع ، صراحت لازم.
مکتب اسلام پیرو هیچ یک از مکتب‌های سیاسی نیست ، بلکه خود سیاست مستقل و هماهنگی گاه و بیگاه در پاره‌ای از امور با بعضی از مکتب‌ها جنبه استثنایی دارد.
تحریم فروش اسلحه به دشمنان اسلام ، ففی الحدیث : أنه کفر بالله العظیم [وسائل ، ج۱۲ ، ص۷۱]
قانون تنها برای خدا :
وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [مائده/۴۷] .
وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الْکافِرُون [مائده/۴۴] .
وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵] .
سیاست اسلام درباره اقلیت‌های مذهبی صلح و صفا است تا مادامی که فتنه و فساد نکنند و جزیه در برابر وظیفه حکومت در برابر آنان و بهره بردن از مزایای حکومت است.
خطبه مفصل و پرارج حضرت علی (علیه السلام) به مالک در نهج البلاغه پیرامون حکومت‌داری مطالعه شود.
نقشه استعمار برای متزلزل کردن مسلمانان : آمِنُوا بِالَّذی أُنْزِلَ عَلَی الَّذینَ آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اکفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ یرْجِعُونَ [آل عمران/۷۲] .
رفتار رئیس : به عامل آذربایجان می‌نویسد :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ إِنَّ عَمَلَک لَیسَ لَک بِطُعْمَ ۃٍ وَ لَکنَّهُ فِی عُنُقِک أَمَانَ ۃٌ وَ أَنْتَ مُسْتَرْعًی لِمَنْ فَوْقَک لَیسَ لَک أَنْ تَفْتَاتَ فِی رَعِیۃٍ (به دلخواه عمل کنی) [نهج‌البلاغه ، نامه ۵] .
به مأمور مالیات می گوید :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فَإِنَّکمْ خُزَّانُ الرَّعِیۃِ وَ وُکلَاءُ الْأُمَّۃِ وَ سُفَرَاءُ الْأَئِمَّۃِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۱] .
در فرمان معروف به مالک اشتر می‌فرماید :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : وَ أَشْعِرْ قَلْبَک الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللُّطْفَ بِهِمْ وَ لَا تَکونَنَّ عَلَيهِمْ سَبُعاً ضَارِياً تَغْتَنِمُ أَکلَهُمْ فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ إِمَّا أَخٌ لَک فِی الدِّينِ وَ إِمَّا نَظِيرٌ لَک فِی الْخَلْقِ يفْرُطُ مِنْهُمُ الزَّلَلُ وَ تَعْرِضُ لَهُمُ الْعِلَلُ وَ يوتَی عَلَی أَيدِيهِمْ فِی الْعَمْدِ وَ الْخَطَإِ فَأَعْطِهِمْ مِنْ عَفْوِک وَ صَفْحِک مِثْلِ الَّذِی تُحِبُّ وَ تَرْضَی أَنْ يعْطِيک اللَّهُ مِنْ عَفْوِهِ وَ صَفْحِهِ فَإِنَّک فَوْقَهُمْ وَ وَالِی الْأَمْرِ عَلَيک فَوْقَک وَ اللَّهُ فَوْقَ مَنْ وَلَّاک وَ قَدِ اسْتَکفَاک أَمْرَهُمْ وَ ابْتَلَاک بِهِمْ وَ لَا تَنْصِبَنَّ نَفْسَک لِحَرْبِ اللَّهِ فَإِنَّهُ لَا يدَ لَک بِنِقْمَتِهِ وَ لَا غِنَی بِک عَنْ عَفْوِهِ وَ رَحْمَتِهِ وَ لَا تَنْدَمَنَّ عَلَی عَفْوٍ وَ لَا تَبْجَحَنَّ بِعُقُوبَةٍ وَ لَا تُسْرِعَنَّ إِلَی بَادِرَةٍ وَجَدْتَ مِنْهَا مَنْدُوحَةً وَ لَا تَقُولَنَّ إِنِّی مُومَّرٌ آمُرُ فَأُطَاعُ فَإِنَّ ذَلِک إِدْغَالٌ فِی الْقَلْبِ وَ مَنْهَکةٌ لِلدِّينِ وَ تَقَرُّبٌ مِنَ الْغِيرِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

در بخشنامه ديگر (نامه ۵۰) می‌نويسد :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : فَإِنَّ حَقّاً عَلَی الْوَالِی (به مقامی نائل شدی) أَلَّا يغَيرَهُ عَلَی رَعِيتِهِ فَضْلٌ نَالَهُ وَ لَا طَوْلٌ خُصَّ بِهِ وَ أَنْ يزِيدَهُ مَا قَسَمَ اللَّهُ لَهُ مِنْ نِعَمِهِ دُنُوّاً مِنْ عِبَادِهِ وَ عَطْفاً عَلَی إِخْوَانِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۰] .

۳. مبانی روابط سياسی در اسلام

۱) قطع رابطه با بيگانگان : يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا الْيهُودَ وَ النَّصاری أَوْلِياءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْکمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ لا يهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمينَ [مائده/۵۱] .

(مرز سياست اسلام از يک سو قرآن ، از سوی ديگر سنت و از طرف ديگر آن عدالت و از سوی چهارم شورا است.)

۲) لزوم وحدت :

وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ ريحُکمْ وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللّهَ مَعَ الصّابِرين [انفال/۴۶] .

وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَميعاً وَ لا تَفَرَّقُوا [آل عمران/۱۰۳] .

در سياست اسلامی و تدبير ، امور فاميلی ، تملق ، خواهش ، کمک به ظلم و ظالم ، شايعه و دروغ‌سازی ، دل سوزی بيجا و بخشش بيجا ممنوع است.

کمک به ظلم و ظالم : وَ لا تَرْکنُوا إِلَی الَّذينَ ظَلَمُوا [هود/۱۱۳] .

دل سوزی بيجا : وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ [نور/۲] .

بخشش بيجا : إِنَّ الْمُبَذِّرينَ کانُوا إِخْوانَ الشَّياطينِ [اسراء/۲۷] .

۳) داشتن نظام کافی و تشکيلات : وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّکمْ [انفال/۶۰] .

عملاً پيروی نکنيد تا کم کم فکرتان پيرو اغيار نشود و آنها طمع نورزند :

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا إِنْ تُطيعُوا فَريقاً مِنَ الَّذينَ أُوتُوا الْکتابَ يرُدُّوکمْ بَعْدَ إيمانِکمْ کافِرينَ [آل عمران/۱۰۰] .

اجتماع سالم :

وَ لْتَکنْ مِنْکمْ أُمَّةٌ يدْعُونَ إِلَی الْخَيرِ وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [آل عمران/۱۰۴] .

بيگانگان را محرم اسرار قرار ندهيد :

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً (لباس زيرين کنايه از اسرار محرمانه) مِنْ دُونِکمْ لا يأْلُونَکمْ خَبالاً وَدُّوا ما عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضاءُ مِنْ أَفْواهِهِمْ وَ ما تُخْفی صُدُورُهُمْ أَکبَرُ [آل عمران/۱۱۸] .

آگاهی :

هَا أَنْتُمْ أُولاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَ لا يُحِبُّونَكُمْ [آل عمران/۱۱۹] .
تشخیص اردوگاه زیر نظر کارشناس :
وَ إِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤمِنِينَ مَقاعِدَ (پایگاه) لِلْقِتالِ [آل عمران/۱۲۱] .
دشمن چه می‌کند؟ :
وقتی مشرکان در جنگ بدر شکست خوردند و با دادن ۷۰ کشته و ۷۰ اسیر وارد مکه شدند ، ابوسفیان اخطار کرد نگذارید زنان بر کشته‌های خود گریه کنند زیرا گریه آتش بغض و اندوه را کم می‌کند. [تفسیر نمونه ، ج۳، ص۷۰]
إِنَّما ذلِكُمُ الشَّيْطانُ يُخَوِّفُ أَوْلِياءَهُ فَلا تَخافُوهُمْ وَ خافُونِ إِنْ كُنْتُمْ مُؤمِنِينَ [آل عمران/۱۷۵] .
مرزداری و پایداری در برابر دشمن :
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۲۰۰] .

۴. ارکان سیاست در اسلام

۱. رهبر
أَطِيعُوا اللّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ [نساء/۵۹] .
از پیغمبر (ص) روایت شده که محبوب‌ترین افراد در قیامت زمامدار عادل و مبغوض‌ترین آنان زمامدار ستمگر است.
لزوم هجرت و تلاش برای استقلال :
قالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قالُوا كُنّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ [نساء/۹۷] .
۲. ملت
إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [نساء/۵۸] .
قال الباقر (علیه السلام) فی ذیل این آیه که ولات امر باید صدقات و غنائم و آنچه به حقوق رعیت بستگی دارد را تقسیم نمایند.
دنباله این آیه که در سوره نساء ، آیه ۵۹ آمده است آیه زیر است که با آیه بالا قرینه است. آیه اول حق رعیت بر حکمران و آیه دوم عکس آن را می‌گوید :
يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكم [نساء/۵۹] .
اسلام جباری را برای رهبر ممنوع می‌کند :
وَ لَمْ يَكُنْ جَبّاراً عَصِيا [مريم/۱۴] .
وَ ما أَنْتَ عَلَيهِمْ بِجَبّارٍ [ق/۴۵] .
لَسْتَ عَلَيهِمْ بِمُصَيطِرٍ [غاشيه/۲۲] .
وَ ما أَرْسَلْناكَ عَلَيهِمْ وَكِيلًا [اسراء/۵۴] .
حکومت اسلامی براساس ایمان و عقیده است نه کودتا و سلطه ، لذا در حکومت‌های دیگر یک دفعه رژیم عوض می‌شود ، اما حکومت پیغمبر (ص) تدریجا بر اثر فکر و شعور و ایمان و... است.
رهبر از خود مردم باشد نه بیگانه و سوز داشته باشد.
وَ إِلى عادٍ أَخاهُمْ هُوداً قالَ يا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ [اعراف/اعراف/۶۵] .

خودداری از چیزهایی که دشمن را حساس و به فکر می‌اندازد :
یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاک عَلی إِخْوَتِک فَیکیدُوا لَک کیداً [یوسف/۵] .

۵. ریشه وحدت درجامعه اسلامی

یا أَیهَا النّاسُ اتَّقُوا رَبَّکمُ الَّذی خَلَقَکمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدَةٍ [نساء/۱] .

۶. شرایط مجریان حکومت اسلامی

به افراد قاصر و ناتوان پست و مقام واگذار نکنید (به عنوان اینکه کمکی به او باشد تا اعاشه زندگی کند.) و کمک را از راه دیگر بکنید. معمولاً فردی را ترحمّا به مقامی وامی‌دارند ......درآمدی برایش باشد. حتی گاهی رهبری و امام جماعتی را ترحمّا در مرکزی وامی‌دارند.
وَ لا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکمُ الَّتی جَعَلَ اللّهُ لَکمْ قِیاماً وَ ارْزُقُوهُمْ فیها وَ اکسُوهُمْ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً [نساء/۵] .
قاعده کلی در هر کار اجتماعی : إِنَّ اللّهَ یأْمُرُکمْ أَنْ تُوَدُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها [نساء/۵۸] .
با توجه به اینکه امانت معنای وسیعی دارد؛ از جمله هر مقام و پستی را به اهلش باید داد ، مراجعان به طاغوت در واقع ایمان ندارند :
أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذینَ یزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِما أُنْزِلَ إِلَیک وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِک یریدُونَ أَنْ یتَحاکمُوا إِلَی الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ یکفُرُوا بِهِ وَ یریدُالشَّیطانُ أَنْ یضِلَّهُمْ ضَلالاً بَعیداً [نساء/۶۰] .
افرادی که در دستگاه حکومت اسلامی باید نصب یا طرد شوند :
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : الْبَرَاءَةُ مِمَّنْ نَفَی الْأَخْیارَ وَ شَرَّدَهُمْ وَ آوَی الطُّرَدَاءَ اللُّعَنَاءَ وَ جَعَلَ الْأَمْوَالَ دُولَةً بَینَ الْأَغْنِیاءِ وَ اسْتَعْمَلَ السُّفَهَاءَ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۲۶] .
حفظ مرز :
دعای امام سجاد (علیه السلام) برای مرزبانان ، رمز توجه و عنایت عموم است ، راجع به حافظان مرز ، فرا گرفتن تیراندازی ، اقسام شنا ، اسب‌سواری و رانندگی و اجتماع در مسجد جمعه و آگاهی از اوضاع جهان ضروری است.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی کفَرَ بِاللَّهِ الْعَظِیمِ مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ عَشَرَةٌ الْقَتَّاتُ إِلَی أَنْ قَالَ وَ بَائِعُ السِّلَاحِ مِنْ أَهْلِ الْحَرْبِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۵۰] .
کوتاه سخن آنکه اسلام تمام مسلمانان را در مواقع لزوم ارتشی می‌داند.
لزوم استقلال :
تشبّه به کفار ممنوع
ماجرای تغییر قبله

۱. سیره معصومین (ع)

۱. نکات تربیتی

۱. تحقیر و توهین

امام صادق (علیه السلام) به شخصی فرمود : "چرابه ما اهانت کردی؟" گفت : معاذالله. فرمود : "در فلان سفر مومنی از تو خواست به قدر یک میل او را سوار کنی که خسته شده بود ولی تو....وَ اللَّهِ مَا رَفَعْتَ بِهِ رَأْساً وَ لَقَدِ اسْتَخْفَفْتَ بِهِ وَ مَنِ اسْتَخَفَّ بِمُومِنٍ فِینَا اسْتَخَفَّ وَ ضَیعَ حُرْمَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ". عَنْ أَبِی هَارُونَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ قَالَ لِنَفَرٍ عِنْدَهُ وَ أَنَا حَاضِرٌ : " مَا لَکمْ تَسْتَخِفُّونَ بِنَا". قَالَ : فَقَامَ إِلَیهِ رَجُلٌ مِنْ خُرَاسَانَ. فَقَالَ : مَعَاذٌ لِوَجْهِ اللَّهِ أَنْ نَسْتَخِفَّ بِک أَوْ بِشَیءٍ مِنْ أَمْرِک. فَقَالَ : " بَلَی إِنَّک أَحَدُ مَنِ اسْتَخَفَّ بِی". فَقَالَ : مَعَاذٌ لِوَجْهِ اللَّهِ أَنْ أَسْتَخِفَّ بِک. فَقَالَ لَهُ : " وَیحَک أَ وَ لَمْ تَسْمَعْ فُلَاناً وَ نَحْنُ بِقُرْبِ الْجُحْفَةِ وَ هُوَ یقُولُ لَک احْمِلْنِی قَدْرَ مِیلٍ فَقَدْ وَ اللَّهِ أَعْییتُ وَ اللَّهِ مَا رَفَعْتَ بِهِ رَأْساً وَ لَقَدِ اسْتَخْفَفْتَ بِهِ وَ مَنِ اسْتَخَفَّ بِمُومِنٍ فِینَا اسْتَخَفَّ وَ ضَیعَ حُرْمَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ" [کافی ، ج۸ ، ص۱۰۲] .

۲. تشویق وتنبیه

تشویق نباید تنها جنبه مالی داشته باشد ، گر چه گاهی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به برندگان مسابقات درخت خرمای باردار می‌دادند؛ اما بیشتر جنبه معنوی داشت. همین که وارد مسجد شدند گروهی را دیدند که مشغول نماز مستحبی و گروه دیگر در حال مذاکره علم بودند. حضرت هر دو را تشویق کردند اما به گروه مذاکره علمی ملحق شدند.

برادر و خواهر رضاعی حضرت به نوبت مهمان وی شدند. پیامبر به خواهر رضاعی خویش بیشتر احترام گذاشت. مردم علت را پرسیدند. فرمودند : " این خواهر به پدر و مادرش بیشتر ادب می کند".

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَتَتْهُ أُخْتٌ لَهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیهَا سُرَّ بِهَا وَ بَسَطَ مِلْحَفَتَهُ لَهَا فَأَجْلَسَهَا عَلَیهَا ثُمَّ أَقْبَلَ یحَدِّثُهَا وَ یضْحَک فِی وَجْهِهَا ثُمَّ قَامَتْ وَ ذَهَبَتْ وَ جَاءَ أَخُوهَا فَلَمْ یصْنَعْ بِهِ مَا صَنَعَ بِهَا. فَقِیلَ لَهُ یا رَسُولَ اللَّهِ صَنَعْتَ بِأُخْتِهِ مَا لَمْ تَصْنَعْ بِهِ وَ هُوَ رَجُلٌ فَقَالَ : لِأَنَّهَا کانَتْ أَبَرَّ بِوَالِدَیهَا مِنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

امام باقر (علیه السلام) : " رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با اینکه خودش سه روز پی در پی از غذا و نان سیر نبود ، لکن برای تشویق گاهی به یک نفر صد شتر جایزه می‌داد.وَ اللَّهِ مَا شَبِعَ مِنْ خُبْزِ الْبُرِّ ثَلَاثَةَ أَیامٍ مُتَوَالِیةً مُنْذُ بَعَثَهُ اللَّهُ إِلَی أَنْ قَبَضَهُ أَمَا إِنِّی لَا أَقُولُ إِنَّهُ کانَ لَا یجِدُ لَقَدْ کانَ یجِیزُ الرَّجُلَ الْوَاحِدَ بِالْمِائَةِ مِنَ الْإِبِلِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۲۹] .

گروهی خدمت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) ایمان آوردند. حضرت در ستایش آنها فرمود : أَعْذَبَهَا أَفْوَاهاًاصحاب معنای جمله را پرسیدند. حضرت فرمود : این قومتَسْتَاک فِی الْجَاهِلِیةِدر جاهلیت نیز مسواک می کردند.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَمَّا دَخَلَ النَّاسُ فِی الدِّینِ أَفْوَاجاً أَتَتْهُمُ الْأَزْدُ أَرَقَّهَا قُلُوباً وَ أَعْذَبَهَا أَفْوَاهاً فَقِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَرَقُّهَا قُلُوباً عَرَفْنَاهُ فَلِمَ صَارَتْ أَعْذَبَهَا أَفْوَاهاً فَقَالَ إِنَّهَا کانَتْ تَسْتَاک فِی الْجَاهِلِیةِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۳] .

هرگاه هشام وارد می‌شد با اینکه نوجوان بود امام صادق (علیه السلام) از او تجلیل کرده و می فرمود : هَذَا نَاصِرُنَا بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ یدِهِ [الفصول‌المختارة ، ص۵۲] .

به امام صادق (علیه السلام) گفتند : غلامی دارم ، گاهی بدی می کند؛ او رامی زنم. فرمود : "چقدر؟" گفتم : صد شلاق. امام دوبار با تعجب فرمود : "صد ضربه؟" ثم قال : "حد زنا؟" گفتم : پس چقدر؟ فرمود : "یک ضربه". گفتم : اگر بداند من یک ضربه می‌زنم افسادمی کند. امام گفت : "دوبار". همین طور چانه زدم تا فرمود :
" ۵ ضربه".

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) رُبَّمَا ضَرَبْتُ الْغُلَامَ فِی بَعْضِ مَا یحْرُمُ فَقَالَ : " وَ کمْ تَضْرِبُهُ" فَقُلْتُ رُبَّمَا ضَرَبْتُهُ مِائَةً. فَقَالَ : " مِائَةً مِائَةً" فَأَعَادَ ذَلِک مَرَّتَینِ ثُمَّ قَالَ : " حَدَّ الزِّنَی اتَّقِ اللَّهَ". فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاک فَکمْ ینْبَغِی لِی أَنْ أَضْرِبَهُ فَقَالَ :

"وَاحِداً" فَقُلْتُ وَ اللَّهِ لَوْ عَلِمَ أَنِّی لَا أَضْرِبُهُ إِلَّا وَاحِداً مَا تَرَکَ لِی شَیئاً إِلَّا أَفْسَدَهُ. فَقَالَ : "فَاثْنَتَینِ" فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاکَ هَذَا هُوَ هَلَاکِی إِذاً. قَالَ : فَلَمْ أَزَلْ أُمَاکِسُهُ حَتَّی بَلَغَ خَمْسَةً ثُمَّ غَضِبَ فَقَالَ : "یا إِسْحَاقُ إِنْ کُنْتَ تَدْرِی حَدَّ مَا أَجْرَمَ فَأَقِمِ الْحَدَّ فِیهِ وَ لَا تَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۷] .

۳. تفریح

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِکٍ قَالَ : إِنَّ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) أَدْرَکَهُ أَعْرَابِی فَأَخَذَ بِرِدَائِهِ فَجَبَذَهُ جَبْذَةً شَدِیدَةً حَتَّی نَظَرْتُ إِلَی صَفْحَةِ عُنُقِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ قَدْ أَثَّرَتْ بِهِ حَاشِیةُ الرِّدَاءِ مِنْ شِدَّةِ جَبْذَتِهِ ثُمَّ قَالَ لَهُ یا مُحَمَّدُ! مُرْ لِی مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِی عِنْدَکَ فَالْتَفَتَ إِلَیهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَضَحِکَ وَ أَمَرَ لَهُ بِعَطَاءٍ. [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : "کیفَ مُدَاعَبَةُ بَعْضِکُمْ بَعْضاً" قُلْتُ : قَلِیلٌ. قَالَ : "فَلَا تَفْعَلُوا فَإِنَّ الْمُدَاعَبَةَ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ وَ إِنَّکَ لَتُدْخِلُ بِهَا السُّرُورَ عَلَی أَخِیکَ وَ لَقَدْ کَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یدَاعِبُ الرَّجُلَ یرِیدُ أَنْ یسُرَّهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۳] .

کانَ النَّبِی ص یمْزَحُ وَ لَا یقُولُ إِلَّا حَقّاً [المناقب ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

قال أبو الدرداء : "کان رسول الله (صلی الله علیه و آله) فی بعض الأوقات یمشی مع الأصحاب فیأمرهم بالتقدم و یمشی فی غمارهم" [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص۲۸۵] .

جمعی از مشرکان به قصد دستبرد گوسفندان مردم به اطراف مدینه می‌آمدند. پیامبر و جمعی از اصحاب برای سرکوبی آنان از مدینه خارج شدند. مشرکان فرار کردند؛ در راه برگشت قتاده عرض کرد : یا رسول الله مایلید مسابقه بدهیم. پیامبر فرمود : "بله". مسابقه انجام و پیامبر برنده شدند.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : قَالَ أَغَارَ الْمُشْرِکونَ عَلَی سَرْحِ الْمَدِینَةِ فَنَادَی فِیهَا مُنَادٍ یا سُوءَ صَبَاحَاهْ فَسَمِعَهَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی الْخَیلِ فَرَکبَ فَرَسَهُ فِی طَلَبِ الْعَدُوِّ وَ کانَ أَوَّلَ أَصْحَابِهِ لَحِقَهُ أَبُو قَتَادَةَ عَلَی فَرَسٍ لَهُ وَ کانَ تَحْتَ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) سَرْجٌ دَفَّتَاهُ لِیفٌ لَیسَ فِیهِ أَشَرٌ وَ لَا بَطَرٌ فَطَلَبَ الْعَدُوَّ فَلَمْ یلْقَوْا أَحَداً وَ تَتَابَعَتِ الْخَیلُ. فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ الْعَدُوَّ قَدِ انْصَرَفَ فَإِنْ رَأَیتَ أَنْ نَسْتَبِقَ؟ فَقَالَ نَعَمْ فَاسْتَبَقُوا فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) سَابِقاً عَلَیهِمْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَیهِمْ فَقَالَ أَنَا ابْنُ الْعَوَاتِکِ مِنْ قُرَیشٍ إِنَّهُ لَهُوَ الْجَوَادُ الْبَحْرُ یعْنِی فَرَسَهُ [کافی ، ج۵ ، ص ۵۰] .

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) اسب دوانی می‌کرد و در مسابقات اسب دوانی چند مثقال نقره به عنوان جایزه انتخاب می‌فرمود.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَجْرَی الْخَیلَ وَ جَعَلَ سَبَقَهَا أَوَاقِی مِنْ فِضَّةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۴۹] .

۴. تکبیر

در فتح مکه در حالی که پیامبر لباس نظامی به تن داشتند وارد مسجد الحرام شدند؛ به حجر الاسود اشاره نمودند و تکبیر گفتند. [فرازهایی از تاریخ اسلام]

رسول اکرم در نماز دفن فاطمه بنت اسد چهل تکبیر گفتند.

قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ : فَصَلَّی عَلَیهَا النَّبِی (ص) صَلَاةً لَمْ یصَلِّ عَلَی أَحَدٍ قَبْلَهَا مِثْلَ تِلْکَ الصَّلَاةِ ثُمَّ کبَّرَ عَلَیهَا أَرْبَعِینَ تَکبِیرَةً. [أمالی صدوق ، ص۳۱۴] .

هنگامی که پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) متولد شدند ، گفتند : اللَّهُ أَکبَرُ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ کثِیراً سُبْحَانَ اللَّهِ بُکرَةً وَ أَصِیلًا [فرازهایی از تاریخ اسلام ، ۵۹ و بحار ، ج۱۵ ، ص۲۸۴]

در صلح حدیبیه پیامبر با گفتنبسم اللهوالله اکبربا صدای بلند شتر قربانی خود را نحر می‌کردند. [الغازی ، ج۲ ، ص۶۱۲]
هنگامی که جسد سعد بن معاذ (که در جنگ خندق مجروح شده بود و بعداً به شهادت رسید) را وارد قبر می‌کنند. پیامبر سه بار الله کبر می‌گوید و بانگ تکبیر ، مسلمانان بقیع را می‌لرزاند. [پیامبری و جهاد ، ص۵۰۷ ترجمه : جلال الدین فارسی]
در جنگ خندق مسلمانان به سنگ سختی برخوردند. کلنگ شکست ، ولی سنگ نشکست. پیامبر آمدند و کلنگ زد.
فَكَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) تَكْبِيرَةَ فَتْحٍ وَ كَبَّرَ الْمُسْلِمُونَ ثُمَّ ضَرَبَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) ثَانِيَةً فَبَرَقَ مِنْهَا بَرْقٌ أَضَاءَ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا حَتَّى لَكَأَنَّ مِصْبَاحاً فِي جَوْفِ بَيْتٍ مُظْلِمٍ فَكَبَّرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) تَكْبِيرَةَ فَتْحٍ وَ كَبَّرَ الْمُسْلِمُونَ
حضرت فرمودند : از لابه لای برقها شکست ، قصرهای روم و ایران را دیدم. [بحارالأنوار ، ج۱۷ ، ص۱۶۹] .
رسول خدا دررأس لشگر اسلام به سوی مکه حرکت کردند. ابوسفیان مخفیانه خود را به سپاه اسلام رسانید. عموی پیامبر ابوسفیان را شناخت. لشگر ، به دستور پیامبر در شب ، همه جا آتش روشن کرده بود. ابو سفیان دید تا چشم کار می‌کند بیابان با آتش مسلمانان روشن است. فردای آن روز ابوسفیان به صلح حاضر شد. حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) اجازه ندادند. ابوسفیان به مکه باز گردد تا توطئه کند و حضرت دستور دادند سپاه اسلام گردان به گردان ، جلوی هر کدام یک نفر با پرچم حرکت کند و هر گروه وقتی مقابل جایگاه رسید ، فریاد تکبیر شان بلند بود و دل ابو سفیان می‌لرزید و از عباس می‌پرسید : اینها چه قبیله‌ای هستند. عباس هم یک به یک تو ضیح می‌داد. [بحار ، ج۲۱ ، ص۱۰۷]
هنگام خواستگاری علی (علیه السلام) از فاطمه (س) پیامبر فرمودند : شما مقداری صبر کنید ، موضوع را با دخترم درمیان بگذارم. وقتی موضوع مطرح شد سکوت سراپای زهرا را فراگرفت.پیامبر برخاست و فرمود : اللَّهُ أَكْبَرُ سُكُوتُهَا إِقْرَارُهَا [أمالی طوسی ، ص۳۹] .
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در احد بر جنازه حضرت حمزه هفتاد تکبیر گفتند.
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَى حَمْزَةَ سَبْعِينَ صَلَاةً [کافی ، ج۳ ، ص۱۸۶] .
۵. گریه
ام سلمه می‌گوید : یاد خدیجه کردیم پیامبر (صلی الله علیه و آله) گریه کردند و فرمودند :
خدیجة و أین مثل خدیجة صدقتنی حین کذبنی الناس و آزرتنی علی دین الله و أعانتنی علیه بمالها إن الله عز و جل أمرنی أن أبشر خدیجة ببیت فی الجنة من قصب الزمرد لا صخب فیه و لا نصب [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۳۶۰] .
پیامبر خودشان با اسامه مسابقه اسب دوانی می‌دادند.
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : سَابَقَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ وَ أَجْرَى الْخَيْلَ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۸] .
علماء و فقهاء سوء : فی حدیث یذکر فیه ما یقبلی الامة من فساد العلماء قال الراوی : ...فَبَكَى رَسُولُ اللَّهُ (ص) وَ بَكَيْنَا لِبُكَائِهِ وَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا يبْكِيك؟ قَالَ : " رَحْمَةٌ لِلْأَشْقِيَاءِ يقول الله تعالی" وَ لَوْ تَرى إِذْ فَزِعُوا فَلا فَوْتَ وَ أُخِذُوا مِنْ مَكانٍ قَرِيبٍ" (سبأ/۵۱) یعنی العلماء و الفقهاء" [مکارم‌الأخلاق ، ص۴۵۰] .
عَنْ أَنَسٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى النَّبِی (صلی الله علیه و آله) وَ هُوَ نَائِمٌ عَلَى حَصِيرٍ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ قَالَ : " أَ مَعَك أَحَدٌ غَيرُک؟" قُلْتُ : لَا. قَالَ : " اعْلَمْ أَنَّهُ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلِي وَ طَالَ شَوْقِی إِلَى لِقَاءِ رَبِّی وَ إِلَى لِقَاءِ إِخْوَانِی الْأَنْبِيَاءِ قَبْلِی". ثُمَّ قَالَ : "لَيسَ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَى مِنَ الْمَوْتِ وَ لَيسَ لِلْمُومِنِ رَاحَةٌ دُونَ لِقَاءِ اللَّهِ" ثُمَّ بَكَى. قُلْتُ : لِمَ تَبْكِی؟ قَالَ : " وَ كيفَ لَا أَبْكِی وَ أَنَا أَعْلَمُ مَا ينْزِلُ بِأُمَّتِی مِنْ بَعْدِی". قُلْتُ : وَ مَا ينْزِلُ مِنْ بَعْدِك يا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ : " الْأَهْوَاءُ الْمُخْتَلِفَةُ وَ قَطِيعَةُ الرَّحِمِ وَ حُبُّ الْمَالِ وَ الشَّرَفِ وَ إِظْهَارُ الْبِدْعَةِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۶۴] .

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : رَأَيتُ إِبْرَاهِيمَ بْنَ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ هُوَ يجُودُ بِنَفْسِهِ فَدَمَعَتْ عَينَاهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : " تَدْمَعُ الْعَينُ وَ يحْزَنُ الْقَلْبُ وَ لَا أَقُولُ إِلَّا مَا يرْضَى رَبُّنَا وَ إِنَّا بِك يا إِبْرَاهِيمُ لَمَحْزُونُونَ " [مكارم‌الأخلاق ، ص۲۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : "خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) وَ عَلَيهِ قَمِيصَةٌ قَدِ اشْتَمَلَ بِهَا". فَقِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ كسَاك هَذِهِ الْقَمِيصَةَ فَقَالَ : " كسَانِي حَبِيبِي وَ صَفِيي وَ خَاصَّتِي وَ خَالِصَتِي وَ الْمُوَدِّي عَنِّي وَ وَصِيي وَ وَارِثِي وَ أَخِي وَ أَوَّلُ الْمُومِنِينَ إِسْلَاماً وَ أَخْلَصُهُمْ إِيمَاناً وَ أَسْمَحُ النَّاسِ كفّاً سَيدُ النَّاسِ بَعْدِي قَائِدُ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ إِمَامُ أَهْلِ الْأَرْضِ عَلِي بْنُ أَبِي طَالِبٍ فَلَمْ يزَلْ يبْكي حَتَّى ابْتَلَّ الْحَصَى مِنْ دُمُوعِهِ شَوْقاً إِلَيهِ" [امالى صدوق ، ص۱۸۳] .

۶. رحم وعاطفه

از او پرسیدم چه کسی دست تو را قطع کرد؟قال : قطعنی خیر الناس.

ما هشت نفر بودیم که نزد علی (علیه السلام) اقرار به دزدی کردیم. او پرسید : "آیا حکم خداوند را می‌دانستید؟" گفتیم : بله. فرمان قطع صادر فرمود.

ثُمَّ أَمَرَ بِنَا فَحُبِسْنَا فِي بَيتٍ يطْعِمُنَا فِيهِ السَّمْنَ وَ الْعَسَلَ حَتَّى بَرَأَتْ أَيدِينَا ثُمَّ أَمَرَ بِنَا فَأُخْرِجْنَا وَ كسَانَا فَأَحْسَنَ كسْوَتَنَا ثُمَّ قَالَ لَنَا : " إِنْ تَتُوبُوا وَ تَصْلُحُوا فَهُوَ خَيرٌ لَكم يلْحِقْكمُ اللَّهُ بِأَيدِيكمْ فِي الْجَنَّةِ وَ إِنْ لَا تَفْعَلُوا يلْحِقْكمُ اللَّهُ بِأَيدِيكمْ فِي النَّارِ"

عَنِ الْحَارِثِ بْنِ حَصِيرَةَ قَالَ : مَرَرْتُ بِحَبَشِي وَ هُوَ يسْتَسْقِي بِالْمَدِينَةِ وَ إِذَا هُوَ أَقْطَعُ. فَقُلْتُ لَهُ : مَنْ قَطَعَك؟ فَقَالَ : قَطَعَنِي خَيرُ النَّاسِ؛ إِنَّا أُخِذْنَا فِي سَرِقَةٍ وَ نَحْنُ ثَمَانِيةُ نَفَرٍ فَذُهِبَ بِنَا إِلَى عَلِي بْنِ أَبِي طَالِبٍ (عليه السلام) فَأَقْرَرْنَا بِالسَّرِقَةِ فَقَالَ لَنَا : " تَعْرِفُونَ أَنَّهَا حَرَامٌ؟" قُلْنَا : نَعَمْ. فَأَمَرَ بِنَا فَقُطِعَتْ أَصَابِعُنَا مِنَ الرَّاحَةِ وَ خُلِّيتِ الْإِبْهَامُ ثُمَّ أَمَرَ بِنَا فَحُبِسْنَا فِي بَيتٍ يطْعِمُنَا فِيهِ السَّمْنَ وَ الْعَسَلَ حَتَّى بَرَأَتْ أَيدِينَا ثُمَّ أَمَرَ بِنَا فَأُخْرِجْنَا وَ كسَانَا فَأَحْسَنَ كسْوَتَنَا ثُمَّ قَالَ لَنَا : " إِنْ تَتُوبُوا وَ تَصْلُحُوا فَهُوَ خَيرٌ لَكم يلْحِقْكمُ اللَّهُ بِأَيدِيكمْ فِي الْجَنَّةِ وَ إِنْ لَا تَفْعَلُوا يلْحِقْكمُ اللَّهُ بِأَيدِيكمْ فِي النَّارِ" [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۴] .

امیر المومنین (علیه السلام) به دختر فقیری می‌فرمود : "سرپرستی داری؟" برادرانش را نشان داد. حضرت از برادرانش پرسید : "حرف مرا در مورد خواهرتان می‌پذیرید؟" گفتند : بله. حضرت فرمود : "خداوند و حاضرین را شاهد می گیرم که این زن را در برابر چهارصد درهم مهریه به این پسر تزویج نمودم و مهریه از مال من می‌باشد". [وسائل ، ج۱۴ ، ص۱۹۶]

مردی در حضور حضرت علی (علیه السلام) به سرقت اعتراف کرد. حضرت فرمود : " آیا از قرآن چیزی می توانی بخوانی؟" گفت : سوره بقره را بلد هستم. حضرت فرمود : "تو را بخشیدم". مردی به نام اشعث اعتراض کرد که شما حق نداری حد خدا را عفو کنی. حضرت فرمود : " تو چه می‌فهمی؟ این حرف تو مربوط به زمانی است که بینه باشد؛ اگر با اقرار ثابت شود ، امام می‌تواند عفو کند". [احکام زندان از صاحب جواهر]

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : كانَ عَلِي (ع) يعْلَمُ الْخَيرَ الْحَلَالَ وَ الْحَرَامَ وَ يعْلَمُ الْقُرْآنَ وَ لِكلِّ شَيءٍ مِنْهُمَا حَدٌّ [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص ۱۷۰] .

مردی خدمت حضرت علی (علیه السلام) آمد و گفت : طهرنی؛ من با یک نوجوان لواط کرده‌ام. علی (علیه السلام) گفت : " برو منزل ، مثل اینکه حالت خوب نیست". رفت و فردا آمد و گفت : طهرنی. باز علی (علیه السلام) همان حرف را تکرار کرد. رفت و روز سوم آمد و همان حرف را تکرار کرد. بار چهارم فرمود : " سه عذاب و حد برای تو هست ، شمشیر ، سقوط از کوه ، احراق". پرسید : کدام سخت‌تر است؟ فرمود : " احراق". گفت : من او را انتخاب کردم. حضرت فرمود : "آماده باش". دو رکعت نماز به جاآورد و این دعارا بعد از تشهد خواند : خداوندا گناهی کردم ، نزد علی (علیه السلام) آمدم تا حد بخورم

، دیگر مرا بـه آتش دوزخ نسوزان. در حـالی کـه گریه می کرد به گـودالی که برای آتش زدن آمـاده شـده بـود رفت. آتش افروخته شـد ، نزدیکش آوردند. علی (علیه السـلام) و اصـحاب همه به گریه افتادند. علی (علیه السـلام) فرمودند : " ملائکه به این حال گریان شدند ، بیرون بیا ، خدا تو را بخشید". [وسائل ، ج۲ ، ص۴۷۰]

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السـلام) : بَینَمَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فِی مَلَإٍ مِنْ أَصْحابِهِ إِذْ أَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) إِنِّی أَوْقَبْتُ عَلَی غُلَام فَطَهِّرْنِی فَقَالَ لَهُ : یا هَذَا امْضِ إِلَی مَنْزِلِک لَعَلَّ مِرَاراً هَاجَ بِک ، فَلَمَّا کانَ مِنْ غَدٍ عَادَ إِلَیهِ. فَقَالَ لَهُ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی أَوْقَبْتُ عَلَی غُلَام فَطَهِّرْنِی. فَقَالَ لَهُ اذْهَبْ إِلَی مَنْزِلِک لَعَلَّ مِرَاراً هَاجَ بِک حَتَّی فَعَلَ ذَلِک ثَلَاثاً بَعْدَ مَرَّتِهِ الْأُولَی ، فَلَمَّا کانَ فِی الرَّابِعَةِ قَالَ لَهُ یا هَذَا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) حَکمَ فِی مِثْلِک بِثَلَاثَةِ أَحْکام فَاخْتَرْ أَیهُنَّ شِئْتَ ، قَالَ وَ مَا هُنَّ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ؟ قَالَ ضَرْبَةٌ بِالسَّیفِ فِی عُنُقِک بَالِغَةً مَا بَلَغَتْ أَوْ إِهْدَابٌ مِنْ جَبَلٍ مَشْدُودَ الْیدَینِ وَ الرِّجْلَینِ أَوْ إِحْرَاقٌ بِالنَّارِ. قَالَ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! أَیهُنَّ أَشَدُّ عَلَی؟ قَالَ : الْإِحْرَاقُ بِالنَّارِ. قَالَ : فَإِنِّی قَدِ اخْتَرْتُهَا یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ. فَقَالَ : خُذْ لِذَلِک أُهْبَتَک. فَقَالَ : نَعَمْ. قَالَ : فَصَلَّی رَکعَتَینِ ثُمَّ جَلَسَ فِی تَشَهُّدِهِ فَقَالَ : اللَّهُمَّ إِنِّی قَدْ أَتَیتُ مِنَ الذَّنْبِ مَا قَدْ عَلِمْتَهُ وَ إِنِّی تَخَوَّفْتُ مِنْ ذَلِک فَأَتَیتُ إِلَی وَصِی رَسُولِک وَ ابْنِ عَمِّ نَبِیک فَسَأَلْتُهُ أَنْ یطَهِّرَنِی فَخَیرَنِی ثَلَاثَةَ أَصْنَافٍ مِنَ الْعَذَابِ اللَّهُمَّ فَإِنِّی اخْتَرْتُ أَشَدَّهُنَّ اللَّهُمَّ فَإِنِّی أَسْأَلُک أَنْ تَجْعَلَ ذَلِک کفَّارَةً لِذُنُوبِی وَ أَنْ لَا تُحْرِقَنِی بِنَارِک فِی آخِرَتِی ثُمَّ قَامَ وَ هُوَ بَاک حَتَّی دَخَلَ الْحَفِیرَةَ الَّتِی حَفَرَهَا لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السـلام) وَ هُوَ یرَی النَّارَتَتَأَجَّجُ حَوْلَهُ. قَالَ : فَبَکی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السـلام) وَ بَکی أَصْحَابُهُ جَمِیعاً. فَقَالَ لَهُ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السـلام) : قُمْ یا هَذَا فَقَدْ أَبْکیتَ مَلَائِکةَ السَّمَاءِ وَ مَلَائِکةَ الْأَرْضِ فَإِنَّ اللَّهَ قَدْ تَابَ عَلَیک فَقُمْ وَ لَا تُعَاوِدَنَّ شَیئاً مِمَّا فَعَلْتَ [وسائل‌الشیعۀ ، ج۲۸ ، ص۱۶۲] .

عصام بن مصـطلق می گوید : داخل مدینه شدمفرایت الحسـین بن علی (علیه السلام) فاعجبنی سمته و رواؤه. و آثار من الحسد مـا کـان یخفیه صـدری لأبیه من البغض. فقلت له : انت ابن ابی تراب. فقال (علیه السـلام) : نعم ، فبالغت فی شـتمه و شـتم ابیه. فنظر الی نظرۀ عاطف رئوف.

ثم قال (علیه السـلام) : اعوذ بالله من الشیطان الرجیم. بسم الله الرحمن الرحیم.خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجاهِلِینَ وَ إِمّا ینْزَغَنَّک مِنَ الشَّیطانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ إِنَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ [اعراف/۲۰۰-۱۹۹] .

ثم قـال (علیه السـلام) لی : " خفض علیـک ، اسـتغفر الله لی و لک...اگر یاری می‌خواهی تو را نصـرت دهم اگر انتظار عطائی داری به تو عطا نمایم ، اگر احتیاجی به هدایت داری تو راهدایت نمایم."

ـ از گفته‌های خود پشیمان شدم : امام فرمود : لا تَثْرِیبَ عَلَیکمُ الْیوْمَ [یوسف/۹۲] .

خداوند شـما را می‌آمرزد. هر حاجتی داری بدون خجالت از من بخواه که برآورده خواهدشد؟ عصام گفت : از خوش رفتاری آن حضرت در مقابل آن همه جسارت و دشنام ، آنچنان عرصه برمن تنگ شد که دوست داشتم به زمین فرو روم.

به ناچار از حضور آن حضـرت به آهسـتگی خارج شـدم. در میان مردم به نوعی راه می‌رفتم که امام حسـین (علیه السـلام) مرا نبیند.

بعد از این جریان کسی از امام حسین (ع) و پدرش علی (ع) نزد من محبوبتر نبود. [موسوعه کلمات امام حسین (علیه السلام) ، ص۶۹۶ و کتاب ستارگان درخشان ، ج۵ ، ص۵۴]

امام باقر (علیه السلام) فرمود : " پدرم شتری داشت که با او ۲۳ سفر حج رفت و یک تازیانه به او نزد".

۷. شکر

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السـلام) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مُکفَّراً لَا یشْکرُ مَعْرُوفُهُ وَ لَقَدْ کانَ مَعْرُوفُهُ عَلَی الْقُرَشِی وَ

الْعَرَبِی وَ الْعَجَمِی وَ مَنْ کانَ أَعْظَمَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) مَعْرُوفاً عَلَی هَذَا الْخَلْقِ وَ کذَلِک نَحْنُ أَهْلَ الْبَیتِ مُکفَّرُونَ لَا یشْکرُ مَعْرُوفُنَا وَ خِیارُ الْمُومِنِینَ مُکفَّرُونَ لَا یشْکرُ مَعْرُوفُهُمْ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۶۰] .

در جنگ احد پیامبر خبر شهادت امیر المؤمنین (علیه السلام) را داد و پرسید : فَکیفَ صَبْرُک إِذاًحضرت عرض کرد : لَیسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَ لَکنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَی وَ الشُّکرِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۶] .

گفتگوی مختار با منهال که از محدثین و علمای شیعه بود.

منهال در برگشت از حج ، مختار را دید گله کرد که چرا حمایت ما را نمی‌کنی؟ منهال می‌گوید : در این حال مرد بد قیافه‌ای (حرمله) را آوردند و اول بندهای انگشت وی ، بعد آرنج ، بعد کتف ، بعد پاها و گوشت های او را بریدند و در آتش انداختند. گفتم : سبحان الله! سبحان الله! سبحان الله...مختار گفت : چرا تکرار می‌کنی؟ گفتم : امام سجاد (علیه السلام) را در مدینه دیدم. پرسید آیا حرمله گرفتار شده؟ گفتم : نمی‌دانم. نفرین کرد که خدا مزه آهن و آتش را به او بچشاند.

اصل حدیث چنین است : مِنْ کتَابِ الدَّلَائِلِ لِلْحِمْیرِی عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ : حَجَجْتُ فَدَخَلْتُ عَلَی عَلِی بْنِ الْحُسَینِ فَقَالَ لِی : " یا مِنْهَالُ مَا فَعَلَ حَرْمَلَةُ بْنُ کاهِلٍ الْأَسَدِی؟ قُلْتُ : تَرَکتُهُ حَیاً بِالْکوفَةِ. قَالَ : فَرَفَعَ یدَیهِ ثُمَّ قَالَ : " اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِیدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ النَّارِ". قَالَ : فَانْصَرَفْتُ إِلَی الْکوفَةِ وَ قَدْ خَرَجَ بِهَا الْمُخْتَارُ بْنُ أَبِی عُبَیدٍ وَ کانَ لِی صَدِیقاً فَرَکبْتُ لِأُسَلِّمَ عَلَیهِ فَوَجَدْتُهُ قَدْ دَعَا بِدَابَّتِهِ فَرَکبَ وَ رَکبْتُ مَعَهُ حَتَّی أَتَی الْکنَاسَةَ فَوَقَفَ وُقُوفَ مُنْتَظِرٍ لِشَیءٍ وَ قَدْ کانَ وَجَّهَ فِی طَلَبِ حَرْمَلَةَ بْنِ کاهِلٍ فَأُحْضِرَ فَقَالَ : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی مَکنَنِی مِنْک ثُمَّ دَعَا بِالْجَزَّارِ فَقَالَ اقْطَعُوا یدَیهِ فَقُطِعَتَا ثُمَّ قَالَ اقْطَعُوا رِجْلَیهِ فَقُطِعَتَا ثُمَّ قَالَ النَّارَ النَّارَ فَأُتِی بِطُنٍّ قَصَبٍ ثُمَّ جُعِلَ فِیهَا ثُمَّ أُلْهِبَتْ فِیهِ النَّارُ حَتَّی احْتَرَقَ فَقُلْتُ : سُبْحَانَ اللَّهِ سُبْحَانَ اللَّهِ فَالْتَفَتَ إِلَی الْمُخْتَارُ فَقَالَ : مِمَّ سَبَّحْتَ؟ فَقُلْتُ لَهُ : دَخَلْتُ عَلَی عَلِی بْنِ الْحُسَینِ فَسَأَلَنِی عَنْ حَرْمَلَةَ فَأَخْبَرْتُ أَنِّی تَرَکتُهُ بِالْکوفَةِ حَیاً فَرَفَعَ یدَیهِ وَ قَالَ : اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ الْحَدِیدِ اللَّهُمَّ أَذِقْهُ حَرَّ النَّارِ فَقَالَ الْمُخْتَارُ : اللَّهَ اللَّهَ أَ سَمِعْتَ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (علیه السلام) یقُولُ هَذَا؟ فَقُلْتُ اللَّهَ اللَّهَ لَقَدْ سَمِعْتُهُ یقُولُ هَذَا فَنَزَلَ الْمُخْتَارُ وَ صَلَّی رَکعَتَینِ ثُمَّ أَطَالَ ثُمَّ سَجَدَ وَ أَطَالَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ ذَهَبَ وَ مَضَیتُ مَعَهُ حَتَّی انْتَهَی إِلَی بَابِ دَارِی. فَقُلْتُ لَهُ : إِنْ رَأَیتَ أَنْ تُکرِمَنِی بِأَنْ تَنْزِلَ وَ تَتَغَدَّی عِنْدِی فَقَالَ : یا مِنْهَالُ تُخْبِرُنِی أَنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ دَعَا اللَّهَ بِثَلَاثِ دَعَوَاتٍ فَأَجَابَهُ اللَّهُ فِیهَا عَلَی یدِی ثُمَّ تَسْأَلُنِی الْأَکلَ عِنْدَک هَذَا یوْمُ صَوْمٍ شُکراً لِلَّهِ عَلَی مَا وَفَّقَنِی لَهُ. [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

مختار لشکر ابن زیاد را سخت تحت تعقیب قرار داد تا به رودخانه افتادند و بسیاری از آنها غرق شدند ، برادر زن ابن زیاد را از آب گرفت و او را با رسوائی کشته و سرش را جدا کرد و سر را در ۱۱ محرم (چهار سال بعد از تاریخ کربلا) نزد امام سجاد (علیه السلام) فرستاد ، امام (علیه السلام) شاد شدند و سجده شکر بجا آوردند و آشپزخانه‌ها راه افتاد و عمه‌ها و خواهرها را دعوت کردند و جشنها برپا شد. [بحار ، ج۴۵]

۸. موارد مذموم

۱.طلب کاری از ندار

امام صادق (علیه السلام) به بستانکاری که می‌خواست پول خود را از فروش خانه بدهکار دریافت کند ۳ مرتبه فرمود : أُعِیذُک بِاللَّهِ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنْ ظِلِّ رَأْسِهِ

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ زِیادٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) إِنَّ لِی عَلَی رَجُلٍ دَیناً وَ قَدْ أَرَادَ أَنْ یبِیعَ دَارَهُ فَیقْضِینِی. قَالَ : فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : " أُعِیذُک بِاللَّهِ أَنْ تُخْرِجَهُ مِنْ ظِلِّ رَأْسِهِ" [کافی ، ج۵ ، ص۹۷] .

۲. گران فروشی

به دلیل بالا رفتن مخارج امام صادق (علیه السلام) ایشان برای گذراندن امورات ، تجارت را انتخاب کرد حضرت ۱۰۰۰ درهم

تهیه کرد و به مصادف داد تا تجارت کند. مصادف متاعی خرید و به مصر برد. قبل از ورود به مصر از تجاری که بیرون می‌آمدند خبردار شد که این متاع نایاب شده است. مصادف با رفقا هم عهد شد که متاع را به کمتر از دو برابر نفروشند. مردم مسلمان محتاج مصر ، مجبور به خرید شدند. بعد دو کیسه هر کدام هزار درهم نزد امام آورد. حضرت از زیادی سود تعجب کرد و سوال کرد : از کجاست؟ مصادف گفت : چون متاع ما نایاب بود ما هم عهد کردیم کمتر از دو برابر نفروشیم حضرت عصبانی شد فرمود : من این استفاده را نمی خواهم.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ الْفَزَارِی قَالَ : دَعَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) مَوْلًی لَهُ یقَالُ لَهُ مُصَادِفٌ فَأَعْطَاهُ أَلْفَ دِینَارٍ وَ قَالَ لَهُ تَجَهَّزْ حَتَّی تَخْرُجَ إِلَی مِصْرَ فَإِنَّ عِیالِی قَدْ كَثُرُوا قَالَ فَتَجَهَّزَ بِمَتَاعٍ وَ خَرَجَ مَعَ التُّجَّارِ إِلَی مِصْرَ فَلَمَّا دَنَوْا مِنْ مِصْرَ اسْتَقْبَلَتْهُمْ قَافِلَةٌ خَارِجَةٌ مِنْ مِصْرَ فَسَأَلُوهُمْ عَنِ الْمَتَاعِ الَّذِی مَعَهُمْ مَا حَالُهُ فِی الْمَدِینَةِ وَ كَانَ مَتَاعَ الْعَامَّةِ فَأَخْبَرُوهُمْ أَنَّهُ لَیسَ بِمِصْرَ مِنْهُ شَیءٌ فَتَحَالَفُوا وَ تَعَاقَدُوا عَلَی أَنْ لَا ینْقُصُوا مَتَاعَهُمْ مِنْ رِبْحِ الدِّینَارِ دِینَاراً فَلَمَّا قَبَضُوا أَمْوَالَهُمْ وَ انْصَرَفُوا إِلَی الْمَدِینَةِ فَدَخَلَ مُصَادِفٌ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ مَعَهُ كِیسَانِ فِی كُلِّ وَاحِدٍ أَلْفُ دِینَارٍ فَقَالَ : جُعِلْتُ فِدَاكَ هَذَا رَأْسُ الْمَالِ وَ هَذَا الْآخَرُ رِبْحٌ. فَقَالَ : " إِنَّ هَذَا الرِّبْحَ كَثِیرٌ وَ لَكِنْ مَا صَنَعْتَهُ فِی الْمَتَاعِ" فَحَدَّثَهُ كَیفَ صَنَعُوا وَ كَیفَ تَحَالَفُوا فَقَالَ : " سُبْحَانَ اللَّهِ تَحْلِفُونَ عَلَی قَوْمٍ مُسْلِمِینَ أَلَّا تَبِیعُوهُمْ إِلَّا رِبْحَ الدِّینَارِ دِینَاراً". ثُمَّ أَخَذَ أَحَدَ الْكِیسَینِ فَقَالَ : " هَذَا رَأْسُ مَالِی وَ لَا حَاجَةَ لَنَا فِی هَذَا الرِّبْحِ" ثُمَّ قَالَ : " یا مُصَادِفُ مُجَادَلَةُ السُّیوفِ أَهْوَنُ مِنْ طَلَبِ الْحَلَالِ" [كافی ، ج۵ ، ص۱۶۱] .

۳. ضرر رسانی

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : "فِی رَجُلٍ أَتَی جَبَلًا فَشَقَّ فِیهِ قَنَاةً فَذَهَبَتْ قَنَاةُ الْأُخْرَی بِمَاءِ قَنَاةِ الْأُولَی قَالَ : فَقَالَ : " یتَقَاسَمَانِ بِحَقَائِبِ الْبِئْرِ لَیلَةً لَیلَةً فَینْظَرُ أَیهُمَا أَضَرَّتْ بِصَاحِبَتِهَا فَإِنْ رُئِیتِ الْأَخِیرَةُ أَضَرَّتْ بِالْأُولَی فَلْتُعَوَّرْ" [كافی ، ج۵ ، ص۲۹۴] .

از امام صادق (علیه السلام) در مورد انداختن اشیاء در کوچه و خیابان سوال شد (اشیائی که موجب لغزنده شدن راه می‌شوند" امام فرمود : كُلُّ شَیءٍ یضِرُّ بِطَرِیقِ الْمُسْلِمِینَ فَصَاحِبُهُ ضَامِنٌ لِمَا یصِیبُهُ

عَنِ الْحَلَبِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الشَّیءِ یوضَعُ عَلَی الطَّرِیقِ فَتَمُرُّ الدَّابَّةُ فَتَنْفِرُ بِصَاحِبِهَا فَتَعْقِرُهُ فَقَالَ : " كُلُّ شَیءٍ یضِرُّ بِطَرِیقِ الْمُسْلِمِینَ فَصَاحِبُهُ ضَامِنٌ لِمَا یصِیبُهُ" [كافی ، ج۷ ، ص۳۴۹] .

۴. احتكار

مر النبی (صلی الله علیه و آله) برجل بسوق یبیع طعاما بسعر هو ارخص من سعر السوق فقال لم؟ قال صبرا و احتسابا. قال (صلی الله علیه و آله) : " ابشر فان الجالب الی سوقنا كالمجاهد فی سبیل الله و المحتكر فی سوقنا كالمجاهد فی كتاب الله. [مستدرک الوسیله ، ج۲ ، ص۱۲]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یسْأَلُ النَّاسَ عَمَّا فِی النَّاسِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۱ ، ص۳۱۸] .

۵. كفران نعمت

شخصی بر امام صادق (علیه السلام) وارد شد. حضرت مشغول خوردن خرما بودند و او را نیز به خوردن خرما دعوت کردند. مرد هسته‌های خرما را دور می‌ریخت. حضرت فرمود : " چرا جمع نمی‌کنی تا اینکه برای آتش استفاده کنی و یا آنها را بکوبی و غذای شتر کنی". [شكر گوهری از منهاج السرور ، ج۳ ، ص۲۵۳]

شخصی می گوید : خدمت امام صادق (علیه السلام) مشغول صرف غذا بودم. حضرت خیلی دقیق کاسه را با انگشت پاک

می‌کرد و فرمود : " می‌ترسم غذایی در ظرف بماند و دور بریزند و خداوند سلب نعمت کند".

۶. غش در معامله

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنْ أَنْ یَشَابَ اللَّبَنُ بِالْمَاءِ لِلْبَیعِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۶۰] .

۹. عفو

عَنْ مُعَتِّبٍ قَالَ : کانَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی (علیه السلام) فِی حَائِطٍ لَهُ یصْرِمُ فَنَظَرْتُ إِلَی غُلَامٍ لَهُ قَدْ أَخَذَ کارَةً مِنْ تَمْرٍ فَرَمَی بِهَا وَرَاءَ الْحَائِطِ فَأَتَیتُهُ وَ أَخَذْتُهُ وَ ذَهَبْتُ بِهِ إِلَیهِ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاک إِنِّی وَجَدْتُ هَذَا وَ هَذِهِ الْکارَةَ. فَقَالَ لِلْغُلَام : " یا فُلَانُ" قَالَ : لَبَّیک. قَالَ : " أَ تَجُوعُ" قَالَ : لَا یا سَیدِی. قَالَ : " فَتَعْرَی" قَالَ : لَا یا سَیدِی. قَالَ : " فَلِأَی شَیءٍ أَخَذْتَ هَذِهِ" قَالَ : اشْتَهَیتُ ذَلِک. قَالَ : " اذْهَبْ فَهِی لَک" وَ قَالَ : " خَلُّوا عَنْهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

قال المجلسی (ره) : صرم النخل جزه و الفعل کضرب و فی القاموس الکارة مقدار معلوم من الطعام و یدل علی استحباب العفو عن السارق و ترک ما سرقه له. [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۴۰۲] .

۱۰. شرط قبولی عمل

حجب علی بن یقطین ابراهیم الجمال فحجبه موسی بن جعفر (علیه السلام) و قال له : " ابی الله ان یشکر سعیک الا ان یغفر لک ابراهیم الجمال". فسار علی بن یقطین من المدینه الی الکوفه فی لیله بمعجزه موسی بن جعفر (علیه السلام) . فقرع باب ابراهیم و دعاه و امره ان یطاخذه. ما مسع ابراهیم فالی علیه علی ففعل ، فلم یزل ابراهیم یطاء خده وعلی یقول : اللهم اشهد ت ، ثم انصرف من لیله الی المدینه فاذن له المولی. [سفینه البحار ، (باب العین بعده ، ص۴۴۰ ، اللام)]

۱۱. زاهد نمایان

سفیان ثوری محضر امام صادق (علیه السلام) رسید؛ لباس سفید امام را دید و گفت : این لباس برای شما خوب نیست ، لباس ساده‌تری بپوشید. امام صادق (علیه السلام) فرمود : " پیامبر (صلی الله علیه و آله) که لباس بسیار ساده می‌پوشید در زمانی بود که مردم در بدبختی بودند؛ امّا اگر وضع مردم خوب باشد ابرار و مؤمنان از کفار و منافقان سزاوارترند که از مال حلال بهره‌مند شوند. ثانیا ، ای سفیان هیچ حقی را از حقوق الهی رها نکرده‌ام". سپس گروهی زاهد نما که مردم را به ترک دنیا و ایثار دعوت می‌کردند وارد شدند حضرت فرمودند : " دلیل شماچیست؟" زاهد نمایان گفتند : قرآنوَ یوثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ وَ مَنْ یوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [(حشر/۹)] و نیز آیهوَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتِیماً وَ أَسِیراً [(دهر/۸)] . یک نفر از جلسه خواست جواب دهد که هدف شما از این زهدنمایی این است که مردم از مال خود بگذرند و شما آنرا تصاحب کنید؟ ولی امام (علیه السلام) وی را ساکت و خودش به بحث پرداخت و گفت : " قرآن و سخنان پیامبر (صلی الله علیه و آله) دارای ناسخ و منسوخ است ، هر کلام در موردی است که در غیر آن مورد معنا نمی‌دهد. (آری اگر چشم را از محل خود خارج کنی دیگر نمی‌بینی) و تمام افرادی که گمراه می‌شوند به خاطر بی اطلاعی آنان نسبت به محکم و متشابه و ناسخ و منسوخ است". سپس امام صادق (علیه السلام) فرمود : " مگر خبر نداری که یکی از اصحاب قبل از مرگ تمام اموالش را انفاق و چیزی برای اطفال خود نگذاشته بود ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : اگر به من خبر می‌دادید نمی‌گذاشتم او را در قبرستان مسلمانان دفن کنید. مگر در قران نیامده : وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یسْرِفُوا وَ لَمْ یقْتُرُوا وَ کانَ بَینَ ذلِک قَواماً [(فرقان/۶۷)] مگر در اسلام جزو کسانی که دعایشان مستجاب نمی‌شود کسی که تمام مالش را انفاق می کند و از خداوند طلب روزی دوباره دارد نیامدهوَ لا تَجْعَلْ یدَک مَغْلُولَةً إِلی عُنُقِک وَ لا تَبْسُطْها کلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً [(اسراء/۲۹)] سپس امام صادق (علیه السلام) به این زاهد نمایان مطالبی از سلمان و ابوذر نقل کرد که سلمان

خوراک سال خود را تهیه می‌کرد گفتند : شاید فردا مردی. سلمان گفت : وجود غذا در خانه (در حالی که غذا زیاد و در دسترس همه است.) سبب آرامش خاطر است. چرا شما از زمان و مکان و نقش آن غافلید سپس امام صادق (علیه السلام) به‌این زاهد نمایان از وضع یوسف و سلیمان و داود سخن فرمود و در پایان کمی آنان را نصیحت کرد که ازپیش خود چیزی را نتراشید و تنها به قاضی نروید. زهد حد و مرز دارد. شرط و حساب دارد. زمان و مکان دارد. ظرفیتها
فرق می‌کند و شما این قدر سطحی نگر نباشید و به خاطر فراگرفتن یک آیه و حدیث از سایر آیات و روایات و سیره پیامبران غافل نشوید.

عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ : دَخَلَ سُفْيَانُ الثَّوْرِی عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فَرَأَى عَلَيهِ ثِيَابَ بِيضٍ كَأَنَّهَا غِرْقِئُ الْبَيضِ فَقَالَ لَهُ : إِنَّ هَذَا اللِّبَاسَ لَيسَ مِنْ لِبَاسِک؟ فَقَالَ لَهُ : " اسْمَعْ مِنِّی وَ (ع) مَا أَقُولُ لَک فَإِنَّهُ خَيرٌ لَک عَاجِلًا وَ آجِلًا إِنْ أَنْتَ مِتَّ عَلَى السُّنَّةِ وَ الْحَقِّ وَ لَمْ تَمُتْ عَلَى بِدْعَةٍ أُخْبِرُک أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) كَانَ فِی زَمَانٍ مُقْفِرٍ جَدْبٍ فَأَمَّا إِذَا أَقْبَلَتِ الدُّنْيا فَأَحَقُّ أَهْلِهَا بِهَا أَبْرَارُهَا لَا فُجَّارُهَا وَ مُومِنُوهَا لَا مُنَافِقُوهَا وَ مُسْلِمُوهَا لَا كفَّارُهَا فَمَا أَنْكرْتَ يا ثَوْرِی فَوَ اللَّهِ إِنَّنِی لَمَعَ مَا تَرَى مَا أَتَى عَلَى مُنْذُ عَقَلْتُ صَبَاحٌ وَ لَا مَسَاءٌ وَ لِلَّهِ فِی مَالِی حَقٌّ أَمَرَنِی أَنْ أَضَعَهُ مَوْضِعاً إِلَّا وَضَعْتُهُ". قَالَ : فَأَتَاهُ قَوْمٌ مِمَّنْ يظْهِرُونَ الزُّهْدَ وَ يدْعُونَ النَّاسَ أَنْ يكونُوا مَعَهُمْ عَلَى مِثْلِ الَّذِی هُمْ عَلَيهِ مِنَ التَّقَشُّفِ فَقَالُوا لَهُ إِنَّ صَاحِبَنَا حَصِرَ عَنْ كلَامِک وَ لَمْ تَحْضُرْهُ حُجَجُهُ فَقَالَ لَهُمْ : " فَهَاتُوا حُجَجَكمْ" فَقَالُوا لَهُ : إِنَّ حُجَجَنَا مِنْ كتَابِ اللَّهِ ، فَقَالَ لَهُمْ : " فَأْدْلُوا بِهَا فَإِنَّهَا أَحَقُّ مَا اتُّبِعَ وَ عُمِلَ بِهِ" فَقَالُوا : يقُولُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى مُخْبِراً عَنْ قَوْمٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِی (ص) "وَ يوثِرُونَ عَلى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ " (حشر/۹) فَمَدَحَ فِعْلَهُمْ وَ قَالَ فِی مَوْضِعٍ آخَرَ"وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكيناً وَ يتِيماً وَ أَسِيراً " (دهر/۸) فَنَحْنُ نَكتَفِی بِهَذَا. فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْجُلَسَاءِ : إِنَّا رَأَينَاكمْ تَزْهَدُونَ فِی الْأَطْعِمَةِ الطَّيبَةِ وَ مَعَ ذَلِک تَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْخُرُوجِ مِنْ أَمْوَالِهِمْ حَتَّى تَمَتَّعُوا أَنْتُمْ مِنْهَا. فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : " دَعُوا عَنْكمْ مَا لَا تَنْتَفِعُونَ بِهِ أَخْبِرُونِی أَيهَا النَّفَرُ أَ لَكمْ عِلْمٌ بِنَاسِخِ الْقُرْآنِ مِنْ مَنْسُوخِهِ وَ مُحْكمِهِ مِنْ مُتَشَابِهِهِ الَّذِی فِی مِثْلِهِ ضَلَّ مَنْ ضَلَّ وَ هَلَک مَنْ هَلَک مِنْ هَذِهِ الْأُمَّةِ" فَقَالُوا لَهُ أَوْ بَعْضِهِ فَأَمَّا كلُّهُ فَلَا. فَقَالَ لَهُمْ : " فَمِنْ هُنَا أُتِيتُمْ وَ كذَلِک أَحَادِيثُ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَمَّا مَا ذَكرْتُمْ مِنْ إِخْبَارِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِيانَا فِی كتَابِهِ عَنِ الْقَوْمِ الَّذِينَ أَخْبَرَ عَنْهُمْ بِحُسْنِ فَعَالِهِمْ فَقَدْ كانَ مُبَاحاً جَائِزاً وَ لَمْ يكونُوا نُهُوا عَنْهُ وَ ثَوَابُهُمْ مِنْهُ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ذَلِک أَنَّ اللَّهَ جَلَّ وَ تَقَدَّسَ أَمَرَ بِخِلَافِ مَا عَمِلُوا بِهِ فَصَارَ أَمْرُهُ نَاسِخاً لِفِعْلِهِمْ وَ كانَ نَهَى اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى رَحْمَةً مِنْهُ لِلْمُومِنِينَ وَ نَظَراً لِكيلَا يضِرُّوا بِأَنْفُسِهِمْ وَ عِيالَاتِهِمْ مِنْهُمُ الضَّعَفَةُ الصِّغَارُ وَ الْوِلْدَانُ وَ الشَّيخُ الْفَانِی وَ الْعَجُوزُ الْكبِيرَةُ الَّذِينَ لَا يصْبِرُونَ عَلَى الْجُوعِ فَإِنْ تَصَدَّقْتُ بِرَغِيفِی وَ لَا رَغِيفَ لِی غَيرُهُ ضَاعُوا وَ هَلَكوا جُوعاً فَمِنْ ثَمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) خَمْسُ تَمَرَاتٍ أَوْ خَمْسُ قُرَصٍ أَوْ دَنَانِيرُ أَوْ دَرَاهِمُ يمْلِكهَا الْإِنْسَانُ وَ هُوَ يرِيدُ أَنْ يمْضِيهَا فَأَفْضَلُهَا مَا أَنْفَقَهُ الْإِنْسَانُ عَلَى وَالِدَيهِ ثُمَّ الثَّانِيةُ عَلَى نَفْسِهِ وَ عِيالِهِ ثُمَّ الثَّالِثَةُ عَلَى قَرَابَتِهِ الْفُقَرَاءِ ثُمَّ الرَّابِعَةُ عَلَى جِيرَانِهِ الْفُقَرَاءِ ثُمَّ الْخَامِسَةُ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ هُوَ أَخَسُّهَا أَجْراً وَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لِلْأَنْصَارِی حِينَ أَعْتَقَ عِنْدَ مَوْتِهِ خَمْسَةً أَوْ سِتَّةً مِنَ الرَّقِيقِ وَ لَمْ يكنْ يمْلِک غَيرَهُمْ وَ لَهُ أَوْلَادٌ صِغَارٌ : لَوْ أَعْلَمْتُمُونِی أَمْرَهُ مَا تَرَكتُكمْ تَدْفِنُوهُ مَعَ الْمُسْلِمِينَ يتْرُک صِبْيةً صِغَاراً يتَكفَّفُونَ النَّاسَ ثُمَّ قَالَ حَدَّثَنِی أَبِی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) قَالَ ابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ الْأَدْنَى فَالْأَدْنَى ثُمَّ هَذَا مَا نَطَقَ بِهِ الْكتَابُ رَدّاً لِقَوْلِكمْ وَ نَهْياً عَنْهُ مَفْرُوضاً مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَكيمِ قَالَ "وَ الَّذِينَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ يسْرِفُوا وَ لَمْ يقْتُرُوا وَ كانَ بَينَ ذلِک قَواماً" (فرقان/۶۷) أَ فَلَا تَرَوْنَ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَى قَالَ غَيرَ مَا أَرَاكمْ تَدْعُونَ النَّاسَ إِلَيهِ مِنَ الْأَثَرَةِ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ سَمَّى مَنْ فَعَلَ مَا تَدْعُونَ النَّاسَ إِلَيهِ مُسْرِفاً وَ فِی غَيرِ آيةٍ مِنْ كتَابِ اللَّهِ يقُولُ إِنَّهُ لا يحِبُّ الْمُسْرِفِينَ فَنَهَاهُمْ عَنِ الْإِسْرَافِ وَ نَهَاهُمْ عَنِ التَّقْتِيرِ وَ لَكنْ أَمْرٌ بَينَ أَمْرَينِ لَا يعْطِی جَمِيعَ مَا عِنْدَهُ ثُمَّ يدْعُو اللَّهَ أَنْ يرْزُقَهُ فَلَا يسْتَجِيبُ لَهُ لِلْحَدِيثِ الَّذِی جَاءَ عَنِ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) إِنَّ أَصْنَافاً مِنْ أُمَّتِی لَا يسْتَجَابُ لَهُمْ دُعَاوهُمْ رَجُلٌ يدْعُو

عَلَى وَالِدَيهِ وَ رَجُلٌ يدْعُو عَلَى غَرِيمٍ ذَهَبَ لَهُ بِمَالٍ فَلَمْ يكْتُبْ عَلَيهِ وَ لَمْ يشْهِدْ عَلَيهِ وَ رَجُلٌ يدْعُو عَلَى امْرَأَتِهِ وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ تَخْلِيةَ سَبِيلِهَا بِيدِهِ وَ رَجُلٌ يقْعُدُ فِي بَيتِهِ وَ يقُولُ رَبِّ ارْزُقْنِي وَ لَا يخْرُجُ وَ لَا يطْلُبُ الرِّزْقَ فَيقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ عَبْدِي أَ لَمْ أَجْعَلْ لَكَ السَّبِيلَ إِلَى الطَّلَبِ وَ الضَّرْبِ فِي الْأَرْضِ بِجَوَارِحَ صَحِيحَةٍ فَتَكُونَ قَدْ أُعْذِرْتَ فِيمَا بَينِي وَ بَينَكَ فِي الطَّلَبِ لِاتِّبَاعِ أَمْرِي وَ لِكَيلَا تَكُونَ كَلًّا عَلَى أَهْلِكَ فَإِنْ شِئْتُ رَزَقْتُكَ وَ إِنْ شِئْتُ قَتَّرْتُ عَلَيكَ وَ أَنْتَ غَيرُ مَعْذُورٍ عِنْدِي وَ رَجُلٌ رَزَقَهُ اللَّهُ مَالًا كَثِيراً فَأَنْفَقَهُ ثُمَّ أَقْبَلَ يدْعُو يا رَبِّ ارْزُقْنِي فَيقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَ لَمْ أَرْزُقْكَ رِزْقاً وَاسِعاً فَهَلَّا اقْتَصَدْتَ فِيهِ كَمَا أَمَرْتُكَ وَ لِمَ تُسْرِفُ وَ قَدْ نَهَيتُكَ عَنِ الْإِسْرَافِ وَ رَجُلٌ يدْعُو فِي قَطِيعَةِ رَحِمٍ ثُمَّ عَلَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِيهُ (صلى الله عليه و آله) كَيفَ ينْفِقُ وَ ذَلِكَ أَنَّهُ كَانَتْ عِنْدَهُ أُوقِيةٌ مِنَ الذَّهَبِ فَكَرِهَ أَنْ يبِيتَ عِنْدَهُ فَتَصَدَّقَ بِهَا فَأَصْبَحَ وَ لَيسَ عِنْدَهُ شَيءٌ وَ جَاءَهُ مَنْ يسْأَلُهُ فَلَمْ يكُنْ عِنْدَهُ مَا يعْطِيهِ فَلَامَهُ السَّائِلُ وَ اغْتَمَّ هُوَ حَيثُ لَمْ يكُنْ عِنْدَهُ مَا يعْطِيهِ وَ كَانَ رَحِيماً رَقِيقاً فَأَدَّبَ اللَّهُ تَعَالَى نَبِيهُ (صلى الله عليه و آله) بِأَمْرِهِ فَقَالَ "وَ لا تَجْعَلْ يدَكَ مَغْلُولَةً إِلى عُنُقِكَ وَ لا تَبْسُطْها كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً" (اسراء/۲۹) يقُولُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ يسْأَلُونَكَ وَ لَا يعْذِرُونَكَ فَإِذَا أَعْطَيتَ جَمِيعَ مَا عِنْدَكَ مِنَ الْمَالِ كُنْتَ قَدْ حَسَرْتَ مِنَ الْمَالِ فَهَذِهِ أَحَادِيثُ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) يصَدِّقُهَا الْكِتَابُ وَ الْكِتَابُ يصَدِّقُهُ أَهْلُهُ مِنَ الْمُومِنِينَ وَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ عِنْدَ مَوْتِهِ حَيثُ قِيلَ لَهُ أَوْصِ فَقَالَ أُوصِي بِالْخُمُسِ وَ الْخُمُسُ كَثِيرٌ فَإِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ رَضِيَ بِالْخُمُسِ فَأَوْصَى بِالْخُمُسِ وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ الثُّلُثَ عِنْدَ مَوْتِهِ وَ لَوْ عَلِمَ أَنَّ الثُّلُثَ خَيرٌ لَهُ أَوْصَى بِهِ ثُمَّ مَنْ قَدْ عَلِمْتُمْ بَعْدَهُ فِي فَضْلِهِ وَ زُهْدِهِ سَلْمَانُ وَ أَبُوذَرٍّ رَضِي اللَّهُ عَنْهُمَا فَأَمَّا سَلْمَانُ فَكَانَ إِذَا أَخَذَ عَطَاهُ رَفَعَ مِنْهُ قُوتَهُ لِسَنَتِهِ حَتَّى يحْضُرَ عَطَاوهُ مِنْ قَابِلٍ فَقِيلَ لَهُ يا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَنْتَ فِي زُهْدِكَ تَصْنَعُ هَذَا وَ أَنْتَ لَا تَدْرِي لَعَلَّكَ تَمُوتُ الْيوْمَ أَوْ غَداً فَكَانَ جَوَابَهُ أَنْ قَالَ مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِي الْبَقَاءَ كَمَا خِفْتُمْ عَلَى الْفَنَاءِ أَ مَا عَلِمْتُمْ يا جَهَلَةُ أَنَّ النَّفْسَ قَدْ تَلْتَاثُ عَلَى صَاحِبِهَا إِذَا لَمْ يكُنْ لَهَا مِنَ الْعَيشِ مَا يعْتَمِدُ عَلَيهِ فَإِذَا هِي أَحْرَزَتْ مَعِيشَتَهَا اطْمَأَنَّتْ وَ أَمَّا أَبُوذَرٍّ فَكَانَتْ لَهُ نُوَيقَاتٌ وَ شُوَيهَاتٌ يحْلُبُهَا وَ يذْبَحُ مِنْهَا إِذَا اشْتَهَى أَهْلُهُ اللَّحْمَ أَوْ نَزَلَ بِهِ ضَيفٌ أَوْ رَأَى بِأَهْلِ الْمَاءِ الَّذِينَ هُمْ مَعَهُ خَصَاصَةً نَحَرَ لَهُمُ الْجَزُورَ أَوْ مِنَ الشِّيَاهِ عَلَى قَدْرِ مَا يذْهَبُ عَنْهُمْ بِقَرَمِ اللَّحْمِ فَيقْسِمُهُ بَينَهُمْ وَ يأْخُذُ هُوَ كَنَصِيبِ وَاحِدٍ مِنْهُمْ لَا يتَفَضَّلُ عَلَيهِمْ وَ مَنْ أَزْهَدُ مِنْ هَوُلَاءِ وَ قَدْ قَالَ فِيهِمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) مَا قَالَ وَ لَمْ يبْلُغْ مِنْ أَمْرِهِمَا أَنْ صَارَا لَا يمْلِكَانِ شَيئاً الْبَتَّةَ كَمَا تَأْمُرُونَ النَّاسَ بِإِلْقَاءِ أَمْتِعَتِهِمْ وَ شَيئِهِمْ وَ يوثِرُونَ بِهِعَلَى أَنْفُسِهِمْ وَ عِيالَاتِهِمْ" [كافى ، ج۵ ، ص۶۵] .

۲. نكات بهداشتى

۱. مسواک

كَانَ النَّبِي (ص) لَا ينَامُ إِلَّا وَ السِّوَاكُ عِنْدَ رَأْسِهِ فَإِذَا نَهَضَ بَدَأَ بِالسِّوَاكِ. [مكارم‌الأخلاق ، ص۳۹] .

رسول الله (صلى الله عليه و آله) در هر شب سه بار مسواک مى‌كردند : كَانَ النَّبِي (ص) يسْتَاكُ كُلَّ لَيلَةٍ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مَرَّةً قَبْلَ نَوْمِهِ وَ مَرَّةً إِذَا قَامَ مِنْ نَوْمِهِ إِلَى وِرْدِهِ وَ مَرَّةً قَبْلَ خُرُوجِهِ إِلَى صَلَاةِ الصُّبْحِ. [مكارم‌الأخلاق ، ص۳۹] .

عَنْ أَبِي يحْيى الْوَاسِطِي عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ : قِيلَ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) : " أَ تَرَى هَذَا الْخَلْقَ كُلَّهُمْ مِنَ النَّاسِ فَقَالَ أَلْقِ مِنْهُمُ التَّارِكَ لِلسِّوَاكِ" [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۱] .

گروهى خدمت پيامبر اكرم (صلى الله عليه و آله) ايمان آوردند. حضرت در ستايش آنها فرمود : أَعْذَبَهَا أَفْوَاهاًاصحاب معناى جمله را پرسيدند. حضرت فرمود : اين قومتَسْتَاكُ فِي الْجَاهِلِيةِدر جاهليت نيز مسواک مى كردند.

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : لَمَّا دَخَلَ النَّاسُ فِي الدِّينِ أَفْوَاجاً أَتَتْهُمُ الْأَزْدُ أَرَقَّهَا قُلُوباً وَ أَعْذَبَهَا أَفْوَاهاً فَقِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَرَقُّهَا قُلُوباً عَرَفْنَاهُ فَلِمَ صَارَتْ أَعْذَبَهَا أَفْوَاهاً فَقَالَ إِنَّهَا كَانَتْ تَسْتَاكُ فِي الْجَاهِلِيةِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۵۳] .

گروهی خدمت حضرت رسول ص رسیدند.ایشان فرمودند : مَا لِی أَرَاکمْ قُلْحاً مَا لَکمْ لَا تَسْتَاکونَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۶] .

۲. اهمیت آب

پیامبر روی ظرف آب را می‌پوشاندند.

در جنگ احد رسول الله (صلی الله علیه و آله) تشنه می‌شود. آبی می‌آورند. حضرت از بوی او کراهت پیدا کرده و میل نمی‌فرماید. تا می روند از قنات های اطراف منطقه با مشکی آب می‌آورند و میل می‌فرماید و دعا می کند.

۳. نحوه غذا خوردن

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أُتِی النَّبِی (ص) بِطَعَامٍ حَارٍّ فَقَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ یطْعِمْنَا النَّارَ نَحُّوهُ حَتَّی یبْرُدَ فَتُرِک حَتَّی بَرَدَ [کافی ، ج۶ ، ص۳۲۲] .

عَنِ النَّبِی (ص) : "أَنَّهُ نَهَی أَنْ یتَنَفَّسَ فِی الْإِنَاءِ أَوْ ینْفَخَ فِیهِ" [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۷۰] .

برای امام صادق (علیه السلام) غذای گرمی آوردند. حضرت به دلیل داغ بودن غذا دست خود را کنار کشیدو فرمود : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ هَذَا لَا نَقْوَی عَلَیهِ فَکیفَ النَّارُ

عَنْ سُلَیمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ : حَضَرْتُ عَشَاءَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فِی الصَّیفِ فَأُتِی بِخِوَانٍ عَلَیهِ خُبْزٌ وَ أُتِی بِجَفْنَةٍ ثَرِیدٍ وَ لَحْمٍ فَقَالَ : " هَلُمَّ إِلَی هَذَا الطَّعَام" فَدَنَوْتُ فَوَضَعَ یدَهُ فِیهِ فَرَفَعَهَا وَ هُوَ یقُولُ : " أَسْتَجِیرُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ هَذَا لَا نَقْوَی عَلَیهِ فَکیفَ النَّارُ هَذَا لَا نُطِیقُهُ فَکیفَ النَّارُ هَذَا لَا نَصْبِرُ عَلَیهِ فَکیفَ النَّارُ" قَالَ : فَکانَ یکرِّرُ ذَلِک حَتَّی أَمْکنَ الطَّعَامُ فَأَکلَ وَ أَکلْنَا مَعَهُ. [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۰۷] .

۴. قضای حاجت

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (علیه السلام) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَنْ یتَغَوَّطَ عَلَی شَفِیرِ بِئْرِ مَاءٍ یسْتَعْذَبُ مِنْهَا أَوْ نَهَرٍ یسْتَعْذَبُ أَوْ تَحْتَ شَجَرَةٍ فِیهَا ثَمَرَتُهَا [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۳۵۳] .

۵. نحوه آشامیدن

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنْ أَنْ یشْرَبَ الْمَاءُ کمَا تَشْرَبُ الْبَهَائِمُ وَ قَالَ اشْرَبُوا بِأَیدِیکمْ فَإِنَّهَا (مِنْ خَیرِ أَوَانِیکمْ) وَ نَهَی عَنِ الْبُزَاقِ فِی الْبِئْرِ الَّتِی یشْرَبُ مِنْهَا [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) یعْجِبُهُ أَنْ یشْرَبَ فِی الْقَدَحِ الشَّامِی وَ کانَ یقُولُ هِی أَنْظَفُ آنِیتِکمْ [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۷۷] .

رسول الله (صلی الله علیه و آله) آب را از ظرف شیشه‌ای که از شام می‌آوردند میل می‌فرمود و می فرمودند : هُوَ أَنْظَفُ آنِیتِکمْ [کافی ، ج۶ ، ص۳۸۶] .

۶. گرفتن ناخن با دندان

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنْ تَقْلِیمِ الْأَظْفَارِ بِالْأَسْنَانِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

۷. بوی خوش

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مَمْسَکةٌ إِذَا هُوَ تَوَضَّأَ أَخَذَهَا بِیدِهِ وَ هِی رَطْبَةٌ فَکانَ إِذَا خَرَجَ عَرَفُوا أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ ص بِرَائِحَتِهِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۱۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) ینْفِقُ فِی الطِّیبِ أَکثَرَ مِمَّا ینْفِقُ فِی الطَّعَامِ [کافی ، ج۶ ،

ص۵۱۲] .

قَالَ‌الرضا (ع) : لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ أَخَذَ بِیدِی جَبْرَئِیلُ فَأَدْخَلَنِی الْجَنَّةَ فَنَاوَلَنِی مِنْ رُطَبِهَا فَأَكَلْتُهُ فَتَحَوَّلَ ذَلِک نُطْفَةً فِی صُلْبِی فَلَمَّا هَبَطْتُ إِلَی الْأَرْضِ وَاقَعْتُ خَدِیجَةَ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ فَفَاطِمَةُ حَوْرَاءُ إِنْسِیةٌ فَكُلَّمَا اشْتَقْتُ إِلَی رَائِحَةِ الْجَنَّةِ شَمِمْتُ رَائِحَةَ ابْنَتِی فَاطِمَةَ [أمالی صدوق ، ص ۴۶۰] .

۸. نظافت

پیامبر (صلی الله علیه و آله) شخصی را دید که موهای پریشان و لباس های کثیفی دارد ، فرمود : مِنَ الدِّینِ الْمُتْعَةُ وَ إِظْهَارُ النِّعْمَةِ

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَبْصَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) رَجُلًا شَعِثاً شَعْرُ رَأْسِهِ وَسِخَةً ثِیابُهُ سَیئَةً حَالُهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مِنَ الدِّینِ الْمُتْعَةُ وَ إِظْهَارُ النِّعْمَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) لباسش را به عایشه داد و فرمود : " آن را بشوی". گفت : دیروز شستم. فرمود : " کثیف شده"اما علمت ان الثوب یسبحن فاذا التسخ انقطع تسبیحه ، آیا نمی‌دانی لباس تسبیح خدا می کند و همین که چرک شد تسبیح او قطع می‌شود. [المیزان از حلیه الاولیاء]

کانَ النَّبی (ص) یحِبُّ الدُّهْنَ وَ یكرَهُ الشَّعَثَ (پراکندگی موی سر) وَ یقُولُ إِنَّ الدُّهْنَ یذْهِبُ الْبُوسَ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲ ، ص۱۵۷] .

۹. زینت

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کان رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یتَطَیبُ بِالْمِسْکِ حَتَّی یرَی وَبِیصُهُ فِی مَفْرَقِهِ وَ کانَ (ص) یتَطَیبُ بِذُکورِ الطِّیبِ وَ هُوَ الْمِسْکُ وَ الْعَنْبَرُ وَ کانَ (ص) یتَطَیبُ بِالْغَالِیةِ تُطَیبُهُ بِهَا نِسَاؤهُ بِأَیدِیهِنَّ وَ کانَ (ص) یسْتَجْمِرُ بِالْعُودِ الْقَمَارِی وَ کانَ یعْرَفُ فِی اللَّیلَةِ الْمُظْلِمَةِ قَبْلَ أَنْ یرَی بِالطِّیبِ فَیقَالُ هَذَا النَّبی (ص) [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : کانَ فِی رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) ثَلَاثُ خِصَالٍ لَمْ یكنْ فِی أَحَدٍ غَیرِهِ لَمْ یكنْ لَهُ فَیءٌ وَ کانَ لَا یمُرُّ فِی طَرِیقٍ فَیمَرُّ فِیهِ بَعْدَ یوْمَینِ أَوْ ثَلَاثَةٍ إِلَّا عُرِفَ أَنَّهُ قَدْ مَرَّ فِیهِ لِطِیبِ عَرْفِهِ وَ کانَ لَا یمُرُّ بِحَجَرٍ وَ لَا بِشَجَرٍ إِلَّا سَجَدَ لَهُ وَ کانَ (ص) لَا یعْرَضُ عَلَیهِ طِیبٌ إِلَّا تَطَیبَ بِهِ وَ یقُولُ هُوَ طَیبٌ رِیحُهُ خَفِیفٌ مَحْمِلُهُ وَ إِنْ لَمْ یتَطَیبْ وَضَعَ إِصْبَعَهُ فِی ذَلِک الطِّیبِ ثُمَّ لَعِقَ مِنْهُ وَ کانَ (ص) یقُولُ جُعِلَ لَذَّتِی فِی النِّسَاءِ وَ الطِّیبِ وَ جُعِلَ قُرَّةُ عَینِی فِی الصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : کانَ النَّبی (صلی الله علیه و آله) کانَ لَا یرُدُّ الطِّیبَ وَ الْحَلْوَاءَ [کافی ، ج۶ ، ص۵۱۳] .

کانَ النَّبی (صلی الله علیه و آله) یكتَحِلُ فِی عَینِهِ الْیمْنَی ثَلَاثاً وَ فِی الْیسْرَی ثِنْتَینِ وَ قَالَ مَنْ شَاءَ اكتَحَلَ ثَلَاثاً (فِی كلِّ عَینٍ) وَ مَنْ فَعَلَ دُونَ ذَلِک أَوْ فَوْقَهُ فَلَا حَرَجَ وَ رُبَّمَا اكتَحَلَ وَ هُوَ صَائِمٌ وَ کانَ لَهُ مُكحُلَةٌ یكتَحِلُ بِهَا (فِی اللَّیلِ) وَ کانَ كحْلُهُ الْإِثْمِدَ. [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲ ، ص۱۰۲] .

الْحَسَنُ بْنُ الْفَضْلِ الطَّبْرِسِی فِی مَكارِمِ الْأَخْلَاقِ : عَنِ النَّبی (ص) أَنَّهُ کانَ ینْظُرُ فِی الْمِرْآةِ وَ یرَجِّلُ جُمَّتَهُ وَ یمْتَشِطُ وَ رُبَّمَا نَظَرَ فِی الْمَاءِ وَ سَوَّی جُمَّتَهُ فِیهِ وَ لَقَدْ کانَ یتَجَمَّلُ لِأَصْحَابِهِ فَضْلًا عَلَی تَجَمُّلِهِ لِأَهْلِهِ وَ قَالَ إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ مِنْ عَبْدِهِ إِذَا خَرَجَ إِلَی إِخْوَانِهِ أَنْ یتَهَیأَ لَهُمْ وَ یتَجَمَّلَ. [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۵ ، ص۱۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یزْجُرُ الرَّجُلَ أَنْ یتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ وَ ینْهَی الْمَرْأَةَ أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ فِی لِبَاسِهَا [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۵ ، ص۲۵] .

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) علاوه بر زینتی که در مقابل مردم داشت زینت خاصی برای همسرش داشت.

وَ لَقَدْ كانَ يتَجَمَّلُ لِأَصْحَابِهِ فَضْلًا عَلَى تَجَمُّلِهِ لِأَهْلِهِ. [مكارم‌الأخلاق ، ص۳۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) ينْفِقُ فِى الطِّيبِ أَكثَرَ مِمَّا ينْفِقُ فِى الطَّعَامِ [كافى ، ج۶ ، ص۵۱۲] .
قال : خرجنا مع رسول الله (صلى الله عليه و آله) فى سفر فرأى (صلى الله عليه و آله) على ارواحنا و على ابلنا اكسيه فيها خطوط عهن حمد. فقال رسول الله (صلى الله عليه و آله) : " الا أرى هذه الحرمه قد علتكم" فقمنا سراعا لقول رسول الله (صلى الله عليه و آله) حتى نفربعض ابلنا ، فاخذنا الاكسيه فنزعناها عنها. [سنن ابى داود ، ج۴ ، ص۵۳]
قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : أُتِى أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) بِدُهْنٍ وَ قَدْ كانَ ادَّهَنَ فَادَّهَنَ فَقَالَ إِنَّا لَا نَرُدُّ الطِّيبَ [كافى ، ج۶ ، ص۵۱۲] .
رسول خدا (صلى الله عليه و آله) مشغول خطبه بود؛ حسنين (عليهما السلام) با لباس سرخ درحالى كه كودک بودند وارد شدند.
گاهى ائمه لباس زرد مى‌پوشيدند. [ابن ماجه ، ج۲ ، ص۱۱۹۰]
لباس خوب بپوشيد :
عن خيثمة بن أبى خيثمه قال : كان الحسن بن على (عليه السلام) إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ لَبِسَ أَجْوَدَ ثِيابِهِ فَقِيلَ لَهُ يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَ تَلْبَسُ أَجْوَدَ ثِيابِک فَقَالَ : "إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يحِبُّ الْجَمَالَ فَأَتَجَمَّلُ لِرَبِّى وَ هُوَ يقُولُ "خُذُوا زِينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ " (اعراف/۳۱) فَأُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَ أَجْمَلَ ثِيابِى"
از امام ، شخصى سوال كرد كه شخصى مال دارد و چند نوع لباس مى‌خرد ، آيا اسراف است؟امام صادق (عليه السلام) فرمود : لِينْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ
عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيبٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُوسِرِ يتَّخِذُ الثِّيابَ الْكثِيرَةَ الْجِيادَ وَ الطَّيالِسَةَ وَ الْقُمُصَ الْكثِيرَةَ يصُونُ بَعْضُهَا بَعْضاً يتَجَمَّلُ بِهَا أَ يكونُ مُسْرِفاً؟ قَالَ : " لَا لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ "لِينْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ" (طلاق/۷) " [كافى ، ج۶ ، ص۴۴۳.تفسيرعياشى ، ج۲ ، ص۱۴] .
عباد بن كثير به امام صادق (عليه السلام) به خاطر لباس خوب اعتراض كرد. امام فرمود : مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِى أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ [(اعراف/۳۲)] و در مورد ديگر به وضع اقتصادى توده مردم اشاره فرمود كه اگر وضعشان خوب باشد چنين و اگر بد باشد چنان.
عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ قَالَ : كانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) مُتَّكئاً عَلَى أَوْ قَالَ عَلَى أَبِى فَلَقِيهُ عَبَّادُ بْنُ كثِيرٍ الْبَصْرِى وَ عَلَيهِ ثِيابٌ مَرْوِيةٌ حِسَانٌ فَقَالَ : يا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ! إِنَّک مِنْ أَهْلِ بَيتِ النُّبُوَّةِ وَ كانَ أَبُوک وَ كانَ فَمَا هَذِهِ الثِّيابُ الْمَرْوِيةُ عَلَيک؟ فَلَوْ لَبِسْتَ دُونَ هَذِهِ الثِّيابِ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) : " وَيلَک يا عَبَّادُ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِى أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَ الطَّيبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ " (اعراف/۳۲) إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدِهِ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يرَاهَا عَلَيهِ لَيسَ بِهَا بَأْسٌ وَيلَک يا عَبَّادُ إِنَّمَا أَنَا بَضْعَةٌ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فَلَا تُوذِنِى وَ كانَ عَبَّادٌ يلْبَسُ ثَوْبَينِ قِطْرِيينِ" [كافى ، ج۶ ، ص۴۴۳] .
امام كاظم (عليه السلام) يكى از ياران خود را ديد كه چيز پستى در دست دارد. حضرت فرمود : " دور انداز ، شما شريف هستى و مخالفان ما زيادند".
يا مَعْشَرَ الشِّيعَةِ إِنَّكمْ قَدْ عَادَاكمُ الْخَلْقُ فَتَزَينُوا لَهُمْ بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَيهِ
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ جَبَلَةَ الْكنَانِى قَالَ : اسْتَقْبَلَنِى أَبُو الْحَسَنِ (عليه السلام) وَ قَدْ عَلَّقْتُ سَمَكةً فِى يدِى فَقَالَ : " اقْذِفْهَا إِنَّنِى لَأَكرَهُ لِلرَّجُلِ السَّرِى أَنْ يحْمِلَ الشَّىءَ الدَّنِى بِنَفْسِهِ" ثُمَّ قَالَ : " إِنَّكمْ قَوْمٌ أَعْدَاؤُكمْ كثِيرَةٌ عَادَاكمُ الْخَلْقُ يا مَعْشَرَ الشِّيعَةِ إِنَّكمْ قَدْ عَادَاكمُ الْخَلْقُ

فَتَزَيَّنُوا لَهُمْ بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَيهِ". [كافى ، ج۶ ، ص ۴۸۰] .

۱۰. شرب خمر

یکی از افسران ارتش منصور دوانیقی به مناسبت ختنه فرزند خود مهمانی برپا کرد. عده‌ای را دعوت کرد؛ از جمله امام صادق (علیه السلام) در کنار سفره یکی از مهمانها آب خواست.ولی عوض آب به او شراب داده شد. امام صادق (علیه السلام) فورا از وسط مجلس برخاست. علت را پرسیدند ، فرمود : " جدم پیغمبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ جَلَسَ طَائِعاً عَلَى مَائِدَةٍ يشْرَبُ عَلَيهَا الْخَمْرُ

عَنْ هَارُونَ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ : كنَّا مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) بِالْحِيرَةِ حِينَ قَدِمَ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ الْمَنْصُورِ فَخَتَنَ بَعْضُ الْقُوَّادِ ابْناً لَهُ وَ صَنَعَ طَعَاماً وَ دَعَا النَّاسَ وَ كانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فِيمَنْ دُعِی فَبَينَا هُوَ عَلَى الْمَائِدَةِ يأْكلُ وَ مَعَهُ عِدَّةٌ عَلَى الْمَائِدَةِ فَاسْتَسْقَى رَجُلٌ مِنْهُمْ مَاءً فَأُتِی بِقَدَحٍ فِيهِ شَرَابٌ لَهُمْ فَلَمَّا أَنْ صَارَ الْقَدَحُ فِی يدِ الرَّجُلِ قَامَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنِ الْمَائِدَةِ فَسُئِلَ عَنْ قِيامِهِ فَقَالَ : " قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مَلْعُونٌ مَنْ جَلَسَ عَلَى مَائِدَةٍ يشْرَبُ عَلَيهَا الْخَمْرُ وَ فِی رِوَايةٍ أُخْرَى مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ جَلَسَ طَائِعاً عَلَى مَائِدَةٍ يشْرَبُ عَلَيهَا الْخَمْرُ" [كافى ، ج۶ ، ص۲۶۸] .

مُحَمَّدُ بْنُ يحْيى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَينِ رَفَعَهُ قَالَ : قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُؤمِنِينَ (علیه السلام) إِنَّك تَزْعُمُ أَنَّ شُرْبَ الْخَمْرِ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا وَ السَّرِقَةِ فَقَالَ (ع) : " نَعَمْ إِنَّ صَاحِبَ الزِّنَا لَعَلَّهُ لَا يعْدُوهُ إِلَى غَيرِهِ وَ إِنَّ شَارِبَ الْخَمْرِ إِذَا شَرِبَ الْخَمْرَ زَنَى وَ سَرَقَ وَ قَتَلَ النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَرَك الصَّلَاةَ" [كافى ، ج۶ ، ص۴۰۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فِی الْخَمْرِ عَشَرَةً غَارِسَهَا (کسی که از اول درخت را برای شراب سازی می کارد.) وَ حَارِسَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِيهَا وَ شَارِبَهَا وَ الْآكلَ ثَمَنَهَا وَ عَاصِرَهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَيهِ وَ سَاقِيهَا [كافى ، ج۶ ، ص۴۲۹] .

۳. صوم وصلات

۱. نماز

۱. طهارت

امام حسن (علیه السلام) فرمودند : " گروهی از یهودیان از رسول اکرم از علت وضو پرسیدند؟ حضرت فرمود : چون آدم به شجره منهیه نگاه کرد شستن صورت لازم شد و چون به سوی آن رفت مسح پا و چون دست دراز کرد شستن دست لازم شد".

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (علیه السلام) : جَاءَ نَفَرٌ مِنَ الْيهُودِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَسَأَلُوهُ عَنْ مَسَائِلَ فَكانَ فِيمَا سَأَلُوهُ أَخْبِرْنَا يا مُحَمَّدُ لِأَی عِلَّةٍ تُوَضَّأُ هَذِهِ الْجَوَارِحُ الْأَرْبَعُ وَ هِی أَنْظَفُ الْمَوَاضِعِ فِی الْجَسَدِ؟ قَالَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) : لَمَّا أَنْ وَسْوَسَ الشَّيطَانُ إِلَى آدَمَ (علیه السلام) دَنَا مِنَ الشَّجَرَةِ فَنَظَرَ إِلَيهَا فَذَهَبَ مَاءُوَجْهِهِ ثُمَّ قَامَ وَ مَشَى إِلَيهَا وَ هِی أَوَّلُ قَدَمٍ مَشَتْ إِلَى الْخَطِيئَةِ ثُمَّ تَنَاوَلَ بِيدِهِ مِنْهَا مَا عَلَيهَا فَأَكلَ فَطَارَ الْحُلِی وَ الْحُلَلُ مِنْ جَسَدِهِ فَوَضَعَ آدَمُ يدَهُ عَلَى أُمِّ رَأْسِهِ وَ بَكى فَلَمَّا تَابَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَيهِ فَرَضَ اللَّهُ عَلَيهِ وَ عَلَى ذُرِّيتِهِ تَطْهِيرَ هَذِهِ الْجَوَارِحِ الْأَرْبَعِ فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِغَسْلِ الْوَجْهِ لِمَا نَظَرَ إِلَى الشَّجَرَةِ وَ أَمَرَهُ بِغَسْلِ الْيدَينِ إِلَى الْمِرْفَقَينِ لِمَا تَنَاوَلَ بِهِمَا وَ أَمَرَهُ بِمَسْحِ الرَّأْسِ لِمَا وَضَعَ يدَهُ عَلَى أُمِّ رَأْسِهِ وَ أَمَرَهُ بِمَسْحِ الْقَدَمَينِ لِمَا مَشَى بِهِمَا إِلَى الْخَطِيئَةِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۵۵] .

عَنْ زُرْعَةَ عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الَّذِی يجْزِی مِنَ الْمَاءِ لِلْغُسْلِ فَقَالَ : " اغْتَسَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بِصَاعٍ وَ تَوَضَّأَ

بِمُدٍّ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۱۳۶] .
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : اغْتَسَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ بَعْضُ نِسَائِهِ بِصَاعٍ مِنْ مَاءٍ [فقه‌الرضا ، ص۸۱] .
۲. اهمیت نماز
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) به فرماندار یمن فرمودند :
وَ لْیکنْ أَکثَرُ هَمِّک الصَّلَاةَ [تحف‌العقول ، ص۳۵] .
وظیفه امام : هم کوتاه ، هم کامل :
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَخَفَّ صَلَاةٍ فِی تَمَامٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۵۲] .
رسول خدا (صلی الله علیه و آله) با سرعت نمازی را به آخر رساند؛ علت پرسیدند : فرمود : " مگر صدای گریه بچه را نشنیدید".
کان النبی (صلی الله علیه و آله) إذا أصبح مسح علی رءوس ولده و ولد ولده و صلی بالناس یوما فخفف فی الرکعتین الأخیرتین فلما انصرف قال له الناس یا رسول الله رأیناک خففت هل حدث فی الصلاة أمر؟ فقال : " و ما ذاک" قالوا : خففت فی الرکعتین الأخیرتین فقال (ص) : " أ و ما سمعتم صراخ الصبی" و فی حدیث آخر "خَشِیتُ أَنْ یشْتَغِلَ بِهِ خَاطِرُ أَبِیهِ" [عده‌الداعی ، ص۸۹] .
قَالَ النُّعْمَانُ : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یسَوِّی صُفُوفَنَا کأَنَّمَا یسَوِّی بِهَا الْقِدَاحَ (تیرهای ناتمام که کاملا تراشیده نشده.) حَتَّی رَأَی أَنَّا قَدْ أَغْفَلْنَا عَنْهُ ثُمَّ خَرَجَ یوْماً فَقَامَ حَتَّی کادَ أَنْ یکبِّرَ فَرَأَی رَجُلًا بَادِئاً صَدْرُهُ فَقَالَ : " عِبَادَ اللَّهِ لَتُسَوُّونَ صُفُوفَکمْ أَوْ لَیخَالِفَنَّ اللَّهُ بَینَ وُجُوهِکمْ" [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۶۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : عَلَیک بِصَلَاةِ اللَّیلِ وَ طُولِ الْقُنُوتِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۳۶۳] .
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در احد بر جنازه حضرت حمزه هفتاد تکبیر گفت.
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : صَلَّی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَی حَمْزَةَ سَبْعِینَ صَلَاةً [کافی ، ج۳ ، ص۱۸۶] .
طبرانی در کتاب آورده است : مردی به خاطر حاجتی که به عثمان بن عفان داشت به دستگاه حکومتی وی چند بار مراجعه کرد اما وی توجهی به او ننمود تا اینکه روزی به عثمان بن حنیف (از اصحاب پیامبر) برخورد و از بی مهری عثمان به او شکایت کرد. ابن حنیف گفت : به محل وضو برو و وضو بساز و آنگاه در مسجد دو رکعت نماز گزار و سپس بگو : اللهم انی اسئلك و اتوجه الیك بنبینا محمد (صلی الله علیه و آله) نبی الرحمه یا محمد (صلی الله علیه و آله) انی اتوجه بك الی ربك ان تقشی حاجتی.او رفت و چنان عمل نمود و تا به در خانه عثمان رسید دربان دستش راگرفت و نزد عثمان برد و و در کنار عثمان نشاند. عثمان نه تنها حاجتش را برآورد ، بلکه گفت : از این به بعد هر حاجتی داشتی نزد ما بیا. مرد با تعجب خارج شد و به نزد ابن حنیف رفت و به او گفت : خدا به تو جزای نیک بدهد. نزد عثمان شفاعتم کردی. ابن حنیف گفت : به خدا قسم من حرفی نزد عثمان نزدم ، ولی رمز کار این است که روزی نزد پیامبر بودم مرد نابینایی وارد شد واز نابینایی شکایت کرد. پیامبر فرمود : " اگر بخواهی دعا می‌کنم وگرنه صبرکن". گفت : ای رسول خدا کسی را ندارم که دستم را بگیرد و راهم ببرد ، لذا کار بر من دشوار شده است. پیامبر فرمود : " به محل وضو برو و وضو بگیر و دو رکعت نماز بخوان و پس از آن بگو : اللهم انی اسئلك و اتوجه الیك بنبیك محمد..." ابن حنیف گفت : به خدا قسم هنوز مشغول سخن گفتن بودیم که همان مرد وارد مجلس شد در حالی که بینا شده بود و گویی اصلا کور نبوده. [کشف الارتیاب ، ص۳۱۱ و وفاء الوفاء ، ج۴ ، ص۱۳۷۳]

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا رَکعَ لَوْ صُبَّ عَلَى ظَهْرِهِ مَاءٌ لَاسْتَقَرَّ [معانی الأخبار ، ص۲۸۰] .

۳. لباس نماز

۱. لباس نماز پیامبر

پیامبر اکرم (صلى الله علیه و آله) لباسش را به عایشه داد و فرمود : " آن را بشوی". گفت : دیروز شستم. فرمود : " کثیف شده ، اما علمت ان الثوب یسبحن فاذا التسخ انقطع تسبیحه؛ آیا نمی‌دانی لباس تسبیح خدا می‌کند و همین که چرک شد تسبیح او طع می‌شود". [المیزان از حلیه الاولیاء]

کانَ لَهُ (صلى الله علیه و آله) ثَوْبَانِ لِلْجُمُعَةِ خَاصَّةً سِوَى ثِيَابِهِ فِي غَيرِ الْجُمُعَةِ. [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۶] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : أَنَّهُ کانَ لَهُ بُرْدَانِ مَعْزُولَانِ لِلصَّلَاةِ لَا يلْبَسُهُمَا إِلَّا فِيهَا. [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۸۵] .

۲. لباس نماز گزار

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله علیه و آله) : "أَنَّهُ نَهَى الرِّجَالَ عَنْ حِلْيةِ الذَّهَبِ قَالَ هِيَ حَرَامٌ فِي الدُّنْيا" [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله علیه و آله) : "أَنَّهُ نَهَى عَنِ الصَّلَاةِ فِي ثِيَابِ الْيهُودِ وَ النَّصَارَى وَ الْمَجُوسِ يعْنِي الَّتِي لَبِسُوهَا" [بحارالأنوار ، ج۸۰ ، ص۲۶۲] .

پیامبر اکرم (صلى الله علیه و آله) با انگشتر عقیق یمانی نمازشان را تمام سپس انگشتر را به علی (علیه السلام) داد و فرمود : " با انگشتر نماز بخوان که نماز در آن هفتاد نماز است. انگشتر تسبیح و استغفار می‌کند و ثوابش برای صاحبش است".

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (علیه السلام) : خَرَجَ عَلَينَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله علیه و آله) وَ فِي يدِهِ خَاتَمٌ فَصُّهُ جَزْعٌ يمَانِي فَصَلَّى بِنَا فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ دَفَعَهُ إِلَي وَ قَالَ لِي يا عَلِي تَخَتَّمْ بِهِ فِي يمِينِک وَ صَلِّ فِيهِ أَ وَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ الصَّلَاةَ فِي الْجَزْعِ سَبْعُونَ صَلَاةً وَ أَنَّهُ يسَبِّحُ وَ يسْتَغْفِرُ وَ أَجْرُهُ لِصَاحِبِهِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۳۲] .

۴. قنوت

الشَّهِيدُ فِي الذِّكرَى : يجُوزُ الدُّعَاءُ فِيهِ لِلْمُؤمِنِينَ بِأَسْمَائِهِمْ وَ الدُّعَاءُ عَلَى الْكفَرَةِ وَ الْمُنَافِقِينَ لِأَنَّ النَّبِي (صلى الله علیه و آله) دَعَا فِي قُنُوتِهِ لِقَوْمٍ بِأَعْيانِهِمْ وَ عَلَى آخَرِينَ بِأَعْيانِهِمْ. [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۴۱۱] .

شخصی از امام صادق (علیه السلام) پرسید : آیا می‌شود حاجات دنیوی و اخروی را در قنوت به زبان آورد. فرمودند : " بله ، رسول خدا گروهی را با نام و مشخصات در قنوت نمازش نفرین می‌کرد؛ بعد از پیغمبر حضرت علی (علیه السلام) هم همین کار را کرد". [بحار ، ج۸۲ ، ص۲۰۲]

حضرت رسول در قنوت نماز وتر هفتاد مرتبه استغفار می‌کرد و هفت مرتبه می‌فرمود : هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِک مِنَ النَّارِ

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله علیه و آله) يسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِي الْوَتْرِ سَبْعِينَ مَرَّةً وَ يقُولُ هَذَا مَقَامُ الْعَائِذِ بِک مِنَ النَّارِ سَبْعَ مَرَّاتٍ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۸۹] .

[ص۲۶۷]

۵. مسجد

" وَ إِرْصاداً لِمَنْ حارَبَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ " (توبه/۱۰۷) و هو أبو عامر الراهب و کان من قصته أنه کان قد ترهب فی الجاهلیة و لبس المسوح فلما قدم النبی (ص) المدینة حزب علیه الأحزاب ثم هرب بعد فتح مکة إلى الطائف فلما أسلم أهل الطائف لحق بالشام و خرج إلى الروم و تنصر و هو أبو حنظلة غسیل الملائکة الذی قتل مع النبی (ص) یوم أحد و کان جنبا

فغسلته الملائکۀ و سمی رسول الله أبا عامر الفاسق و کان قد أرسل إلی المنافقین أن استعدوا و ابنوا مسجدا فإنی أذهب إلی قیصر و آتی من عنده بجنود و أخرج محمدا من المدینۀ فکان هواء المنافقون یتوقعون أن یجیئهم أبو عامر فمات قبل أن یبلغ ملک الروم" وَ لَیَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنا إِلَّا الْحُسْنی " (توبه/۱۰۷) أی یحلفون کاذبین ما أردنا ببناء هذا المسجد إلا الفعلۀ الحسنی من التوسعۀ علی أهل الضعف و العلۀ من المسلمین فاطلع الله نبیه علی خبث سریرتهم فقال" وَ اللّهُ یشْهَدُ إِنَّهُمْ لَکاذِبُونَ " (توبه/۱۰۷) فوجه رسول الله (صلی الله علیه و آله) عند قدومه من تبوک عاصم بن عوف العجلانی و مالک بن الدخشم و کان مالک من بنی عمرو بن عوف فقال لهما : انطلقا إلی هذا المسجد الظالم أهله فاهدماه و حرقاه و روی أنه بعث عمار بن یاسر و وحشیا فحرقاه و أمر بأن یتخذ کناسۀ تلقی فیه الجیف. [بحارالأنوار ، ج۲۱ ، ص۲۵۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنِ‌التَّنَخُّعِ فِی الْمَسَاجِدِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

عن عایشه قالت : امر رسول الله (صلی الله علیه و آله) ببناء المساجد فی الدور و ان تنظف و تطیب. [سنن ابی داوود ، ج۱ ، ص۱۲۴]

پیامبر (صلی الله علیه و آله) اصرار داشت که مسجد در کمال سادگی ساخته شود و مسجد النبی را با خشت و سقفش را با چوب خرما پوشانید حتی نسبت به پیشنهاد وسعت مسجد به دلیل افزایش مسلمین روی خوشی نشان نداد و فرمود : "لا ، عرش کعرش موسی" [تاریخ یعقوبی ، ج۱ ، ص۴۰۱]

زمین ، مسجد پیامبر بود؛ هرکس دامنی از شن می‌برد و برای خودجایی درست می‌کرد و پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : " همه مسجد را از شن فرش کنید" و تا آخر عمر پیامبر (صلی الله علیه و آله) هم زینت مسجد همین بود.

مردم مدینه مقداری پول جمع کردند برای تعمیر و زینت مسجد و گفتند : تا کی زیر این حصیرها نماز بخوانیم. فرمود : " در آینده مسلمانانی خواهند آمد که به زینت مساجد تفاخر خواهند کرد".

پیامبر (صلی الله علیه و آله) خانه خدا را طوری بنا کرد که بندگان خدا و محرومان برایشان آشنا بود. [نهج الفصاحه ، ص۴۶و۴۷]

اولین اقدام پیامبر اکرم در مدینه ساختن مسجد بود.

حضرت علی (علیه السلام) به مسجدی در کوفه رسیدند که کنگره داشت. فرمود : "گویا کنیه یهود است ، مساجد را ساده بسازید". [وسائل ، ج۳ ، ص۴۹۴]

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : أَنَّ عَلِیاً (علیه السلام) مَرَّ عَلَی مَنَارَةٍ طَوِیلَةٍ فَأَمَرَ بِهَدْمِهَا ثُمَّ قَالَ : لَا تُرْفَعُ الْمَنَارَةُ إِلَّا مَعَ سَطْحِ الْمَسْجِدِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۳۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ لِعَلِی (علیه السلام) بَیتٌ لَیسَ فِیهِ شَیءٌ إِلَّا فِرَاشٌ وَ سَیفٌ وَ مُصْحَفٌ وَ کانَ یصَلِّی فِیهِ أَوْ قَالَ کانَ یقِیلُ فِیهِ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ عَلِی (علیه السلام) قَدْ جَعَلَ بَیتاً فِی دَارِهِ لَیسَ بِالصَّغِیرِ وَ لَا بِالْکبِیر ، لِصَلَاتِهِ وَ کانَ إِذَا کانَ اللَّیلُ ذَهَبَ مَعَهُ بِصَبِی لَا یبِیتُ مَعَهُ فَیصَلِّی فِیهِ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : رُفِعَ إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) بِالْکوفَةِ أَنَّ قَوْماً مِنْ جِیرَانِ الْمَسْجِدِ لَا یشْهَدُونَ الصَّلَاةَ جَمَاعَةً فِی الْمَسْجِدِ فَقَالَ (علیه السلام) لَیحْضُرُنَّ مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً أَوْ لَیتَحَوَّلُنَّ عَنَّا وَ لَا یجَاوِرُونَّا وَ لَا نُجَاوِرُهُمْ [أمالی طوسی ، ص۶۹۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) رَأَی قَاصّاً فِی الْمَسْجِدِ فَضَرَبَهُ بِالدِّرَّهِْ وَ طَرَدَهُ [کافی ، ج۷ ، ص۲۶۳] .

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) از غائبین سوال می‌کرد و درباره مسافران دعا می‌فرمود و با نماز گزاران به عیادت مریض می‌رفت.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آب دهانی در مسجد دیدند با سرعت لیف خرمایی آورده و تمیز کردند ، بعد به سراغ نماز رفتند. [من لا یحضر ، ج۱ ، ص۱۸۰]

۶. قبله

تا مادامی که روی کعبه بت بود پیامبر و مسلمانان رو به کعبه نماز نخواندند.

پیامبر به قدری با ادب بود که سخنی نگفت ، بلکه با نگاه خود تقاضای قبله کرد.

قَدْ نَری تَقَلُّبَ وَجْهِک فِی السَّماءِ [بقره/۱۴۴] .

قبله : (عمل ، متناسب با زمان و مکان)

تا پیامبر در مکه بود رو به بیت المقدس نماز می‌خواند. بعد از هجرت ـ که سوژه دست یهود آمد ـ قبله عوض شد.

۲. اهمیت استغفار

رَبِّ اغْفِرْ وَ ارْحَمْ وَ تَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ إِنَّک أَنْتَ الْأَعَزُّ الْأَجَلُّ الْأَکرَمُ. [بحارالأنوار ، ج۸۲ ، ص۳۲] .

قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک الرَّاحَهَْ عِنْدَ الْمَوْتِ وَ الْعَفْوَ عِنْدَ الْحِسَابِ یرَدِّدُهَا [کافی ، ج۳ ، ص۳۲۳] .

قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : عَظُمَ الذَّنْبُ مِنْ عَبْدِک فَلْیحْسُنِ الْعَفْوُ مِنْ عِنْدِک [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

الْفَضْلُ بْنُ الْحَسَنِ الطَّبْرِسِی فِی مَجْمَعِ الْبَیانِ عَنِ الرَّبِیعِ بْنِ صَبِیحٍ أَنَّ رَجُلًا أَتَی الْحَسَنَ (علیه السلام) فَشَکا إِلَیهِ الْجُدُوبَهَْ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ : " اسْتَغْفِرِ اللَّهَ" وَ أَتَاهُ آخَرُ فَشَکا إِلَیهِ الْفَقْرَ فَقَالَ لَهُ : " اسْتَغْفِرِ اللَّهَ" وَ أَتَاهُ آخَرُ فَقَالَ لَهُ ادْعُ اللَّهَ أَنْ یرْزُقَنِی ابْناً فَقَالَ : " اسْتَغْفِرِ اللَّهَ" فَقُلْنَا لَهُ أَتَاک رِجَالٌ یشْکونَ أَبْوَاباً وَ یسْأَلُونَ أَنْوَاعاً فَأَمَرْتَهُمْ کلَّهُمْ بِالِاسْتِغْفَارِ فَقَالَ : " مَا قُلْتُ ذَلِک مِنْ ذَاتِ نَفْسِی إِنَّمَا اعْتَبَرْتُ فِیهِ قَوْلَ اللَّهِ" اسْتَغْفِرُوا رَبَّکمْ إِنَّهُ کانَ غَفّاراً " (نوح/۱۰) [وسائل‌الشیعهْ ، ج۷ ، ص۱۷۷] .

شخصی از رسول خدا پرسید : کفاره گناه غیبت چیست؟

فرمود : تَسْتَغْفِرُ لِمَنِ اغْتَبْتَهُ

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : "کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کلِّ یوْمٍ سَبْعِینَ مَرَّهًْ وَ یتُوبُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سَبْعِینَ مَرَّهًْ". قَالَ : قُلْتُ : کانَ یقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَیهِ. قَالَ : " کانَ یقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ سَبْعِینَ مَرَّهًْ وَ یقُولُ وَ أَتُوبُ إِلَی اللَّهِ وَ أَتُوبُ إِلَی اللَّهِ سَبْعِینَ مَرَّهًْ" [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کلِّ یوْمٍ سَبْعِینَ مَرَّهًْ [کافی ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۳. اهمیت جوشن کبیر

زره ، رسول اکرم را درجنگ خسته کرد و جبرئیل دعای جوشن را آورد و گفت : "آن لباس را از تن در آور و این دعا را بخوان" سپس جبرئیل گفت : "مَنْ کتَبَهُ عَلَی کفَنِهِ اسْتَحَی اللَّهُ أَنْ یعَذِّبَهُ بِالنَّارِ" إِلَی أَنْ قَالَ : قَالَ الْحُسَینُ (ع) : " أَوْصَانِی أَبِی (علیه السلام) بِحِفْظِ هَذَا الدُّعَاءِ وَ تَعْظِیمِهِ وَ أَنْ أَکتُبَهُ عَلَی کفَنِهِ وَ أَنْ أُعَلِّمَهُ أَهْلِی وَ أَحُثَّهُمْ عَلَیهِ ثُمَّ ذَکرَ الْجَوْشَنَ الْکبِیرَ" [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۳۳۱] .

قال الحسين (علیه السلام) : اوصانی ابی بحفظ هذا الدعا و تعظیمه و ان اکتبه علی کفنه و ان اعلمه اهلی و احثهم علیه بم ذکر الجوشن الکبیر. [جامع الاحادیث ، ج۳ ، ص۲۵۱]

۴. اهمیت روزه

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : سَمِعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) امْرَأَةً تَسُبُّ جَارِیَةً لَهَا وَ هِیَ صَائِمَةٌ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بِطَعَامٍ فَقَالَ لَهَا : کُلِی فَقَالَتْ : إِنِّی صَائِمَةٌ. فَقَالَ : کیفَ تَکونِینَ صَائِمَةً وَ قَدْ سَبَبْتِ جَارِیتَک إِنَّ الصَّوْمَ لَیسَ مِنَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ [کافی ، ج۴ ، ص۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّا نَأْمُرُ صِبْیانَنَا بِالصِّیامِ إِذَا کانُوا بَنِی سَبْعِ سِنِینَ بِمَا أَطَاقُوا مِنْ صِیامِ الْیوْمِ فَإِنْ کانَ إِلَی نِصْفِ النَّهَارِ وَ أَکثَرَ مِنْ ذَلِک أَوْ أَقَلَّ فَإِذَا غَلَبَهُمُ الْعَطَشُ وَ الْغَرَثُ أَفْطَرُوا حَتَّی یتَعَوَّدُوا الصَّوْمَ وَ یطِیقُوهُ فَمُرُوا صِبْیانَکمْ إِذَا کانُوا أَبْنَاءَ تِسْعِ سِنِینَ بِمَا أَطَاقُوا مِنْ صِیامٍ فَإِذَا غَلَبَهُمُ الْعَطَشُ أَفْطَرُوا [کافی ، ج۴ ، ص۱۲۴] .

۵.اهمیت حج

اسحاق بن عمار به امام صادق (علیه السلام) گفت : قرار دارم هر سال به حج بروم یا یکی از فامیلم را به حج بفرستم. امام فرمود : " یقین بدان که مالت بسیار می‌شود".

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) إِنِّی قَدْ وَطَّنْتُ نَفْسِی عَلَی لُزُومِ الْحَجِّ کلَّ عَامٍ بِنَفْسِی أَوْ بِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ بَیتِی بِمَالِی فَقَالَ : " وَ قَدْ عَزَمْتَ عَلَی ذَلِک" قَالَ : قُلْتُ : نَعَمْ. قَالَ : " إِنْ فَعَلْتَ فَأَبْشِرْ بِکثْرَةِ الْمَالِ" [کافی ، ج۴ ، ص۲۵۳] .

سیره امام رضا (علیه السلام) ؛ کسانی که کمک به حج رفتن دیگران می کنند :

امام رضا (علیه السلام) فرمودند : " هرکس سه نفر مومن را حج بفرستد ، خودرا از خداوند خریده است و خدا از او سوال نمی‌کند که مالش را از کجا آورده است".

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : مَنْ حَجَّ بِثَلَاثَةٍ مِنَ الْمُومِنِینَ فَقَدِ اشْتَرَی نَفْسَهُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالثَّمَنِ وَ لَمْ یسْأَلْهُ مِنْ أَینَ اکتَسَبَ مَالَهُ مِنْ حَلَالٍ أَوْ حَرَامٍ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۱۶] .

امام صادق (علیه السلام) خیمه می‌زد و راه مبارزه فرهنگی را به دشمنان تعلیم می‌داد.

امام ششم (علیه السلام) به کسی که مواظب اثاثیه بود و بقیه به زیارت رفته بودند فرمودند : " اجر بزرگتر را تو برده‌ای".

آن سال سود زیاد بردم. تصمیم گرفتم به حج بروم. مادرم گفت : اول قرضت را بده ، با باقیمانده پولت برو. همین کار را کردم. در سفر حج وقتی داستان را برای امام صادق (علیه السلام) تعریف کردم ، وسط صحبت کردن من امام پرسیدند : " هزار درهم قرض چه شد؟" عرض کردم : پرداختم. حضرت تشویقم کردند. [سفینه البحار لفظ عبدالرحمن]

شخصی می گوید : در طواف دستم در دست امام صادق بود. مردی مرا صدا زد. حضرت فرمود : " قضیه چیست؟" عرض کردم : مردی با من کاری دارد. فرمود : "برو و حاجت او را برآور". گفتم : در طواف هستم. فرمود : " طواف را قطع کن".

عَنْ سُکینِ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا یکنَّی أَبَا أَحْمَدَ قَالَ : کنْتُ مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فِی الطَّوَافِ یدُهُ فِی یدِی إِذْ عَرَضَ لِی رَجُلٌ لَهُ إِلَی حَاجَةٌ فَأَوْمَأْتُ إِلَیهِ بِیدِی فَقُلْتُ لَهُ کمَا أَنْتَ حَتَّی أَفْرُغَ مِنْ طَوَافِی فَقَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : " مَا هَذَا" قُلْتُ : أَصْلَحَک اللَّهُ رَجُلٌ جَاءَنِی فِی حَاجَةٍ فَقَالَ لِی : "مُسْلِمٌ هُوَ" قُلْتُ : نَعَمْ. فَقَالَ لِی : " اذْهَبْ مَعَهُ فِی حَاجَتِهِ" فَقُلْتُ لَهُ أَصْلَحَک اللَّهُ فَأَقْطَعُ الطَّوَافَ؟ فَقَالَ : " نَعَمْ" قُلْتُ : وَ إِنْ کنْتُ فِی الْمَفْرُوضِ؟ قَالَ : " نَعَمْ وَ إِنْ کنْتَ فِی الْمَفْرُوضِ" قَالَ : وَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : " مَنْ مَشَی مَعَ أَخِیهِ الْمُسْلِمِ فِی حَاجَتِهِ کتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ أَلْفِ سَیئَةٍ وَ رَفَعَ

لَهُ أَلْفَ أَلْفِ دَرَجَةٍ" [کافی ، ج۴ ، ص۴۱۴] .

۶. اهمیت تولا و تبرا

امـام رضـا (علیه السـلام) فرمود : کلمه لاـ إله إلاـ الله حصـنی فمن دخـل حصـنی أمن من عـذابیقال فلما مرت الراحلـهٔ نادانا : " بشروطها و أنا من شروطها"

مردم یا تند می‌روند یا کند ، یا کج می‌روند یا نمی‌روند. امام الگوی حرکت است.

عن إسـحاق بن راهویه قـال : لمـا وافی أبو الحسن الرضـا (علیه السـلام) بنیسـابور و أراد أن یخرج منهـا إلی المأمون اجتمع إلیه أصحاب الحدیث فقالوا له یا ابن رسول الله ترحل عنا و لا تحدثنا بحدیث فنستفیده منک و کان قد قعد فی العماریهٔ فأطلع رأسه و قال : " سـمعت أبی موسی بن جعفر یقول : سمعت أبی جعفر بن محمد یقول : سمعت أبی محمد بن علی یقول : سمعت أبی علی بن الحسـین یقول : سـمعت أبی الحسین بن علی بن أبی طـالب یقول : سـمعت أبی أمیر المونین علی بن أبی طالب یقول : سمعت رسول الله (صـلی الله علیه و آله) یقول : سـمعت جبرئیـل یقول : سـمعت الله جل جلاله یقول : لا إله إلا الله حصـنی فمن دخل حصـنی أمن من عذابی" قال : فلما مرت الراحلهٔ نادانا" بشـروطها و أنا من شـروطها". قال مصنف هذا الکتاب من شروطها الإقرار للرضا (ع) بأنه إمام من قبل الله عز و جل علی العباد مفترض الطاعهٔ علیهم. [توحید صدوق ، ص۲۵] .

شخصـی در حضور امام باقر (علیه السلام) خود را به کعبه چسبانده بود و فقط صلوات بر محمد می فرستاد ، حضرت فرمود : " این صلوات ابتراست و ظلم به ماست ، ...".

عَنِ ابْنِ الْقَدَّاحِ عَنْ أَبِی عَبْـدِ اللَّهِ (علیه السـلام) قَـالَ : "سَـمِعَ أَبِی رَجُلًا مُتَعَلِّقاً بِالْبَیتِ وَ هُوَ یقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ فَقَالَ لَهُ أَبِی : یـا عَبْـدَ اللَّهِ لَـا تَبْتُرْهَـا لَـا تَظْلِمْنَـا حَقَّنَـا قُـلِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَیتِهِ" [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۵.وسائل الشیعهٔ ج۷ ، ص۲۰۲]

امیرالمؤمنین روزهای آخر عمرش در حال سجده گریه می کرد ، آن هم با صدای بلند. مردم گفتند : تاکنون این طوری ندیده بودیم. فرمود : " در سجده خوابم برد ، رسول خدا را دیدم که فرمود : یا أبا الحسن طالت غیبتک عنی.عرض کردم : یا رسول خـدا شـیعیان مـا چـه می‌شونـد؟ فرمـود : بـا مـا هسـتند. جـان دادن برای شـیعه عـاشق مثـل نوشـیدن آب سـرد در تابسـتان است".قـالالحـارث الهمـدانی : دخلت علی أمیر المونین علی بن أبی طـالب (علیه السـلام) و هو ساجـد یبکی حتی علا نحیبه و ارتفع صوته بالبکاء فقلنا یا أمیر المونین لقد أمرضـنا بکاءک و أمضنا و شجانا و ما رأیناک قد فعلت مثل هذا الفعل قط فقال : " کنت ساجـدا أدعو ربی بدعاء الخیرات فی سـجدتی فغلبنی عینی فرأیت رؤیا هالتنی و اقلقتنی رأیت رسول الله (صـلی الله علیه و آله) قائما و هو یقول : یا أبا الحسن طالت غیبتک عنی و قـد اشـتقت إلی رؤیاک و قـد أنجز لی ربی ما وعـدنی فیک فقلت : یا رسول الله و ما الـذی أنجز لک فی؟ قال : أنجز لی فیک و فی زوجتک و ابنیک و ذریتک فی الدرجات العلی فی علیین و قلت : بأبی أنت و أمی یا رسول الله فشـیعتنا؟ قال شیعتنا معنا و قصورهم بحذأ قصورنا و منازلهم مقابل منازلنا فقلت : یا رسول الله فما لشیعتنا فی الدنیا؟ قال : الأمن و العافیهٔ. قلت : فما لهم عند الموت؟ قال : یحکم الرجل فی نفسه و یؤمر ملک الموت بطاعته قلت فما لـذلک حـد یعرف؟ قال : بلی إن أشد شـیعتنا لنا حبا یکون خروج نفسه کشـرب أحدکم فی الیوم الصیف الماء البارد الذی ینتفع منه القلوب و إن سـائرهم لیموت کما یغبط أحـدکم علی فراشه کأقر ما کانت عینه بموته" [تأویلالآیاتالظاهرهٔ ، ص۷۵۱] .

یزید بن حجبه نماینده و والی حضرت امیر در ری بود.

خراج را از میزان مقرر اضـافه و برای خود برداشت. همین که حضـرت متوجه شـد او را عزل و حبس کرد و یک نفر را محافظ

او قرار داد. محافظ خوابش برد.او فرار و به معاویه ملحق شد و از آنجا اعلام دشمنی با حضرت کرد و اشعاری را در مذمت حضرت سرود. امام (علیه السلام) بعد از نمازهای جماعت همراه با اصحاب به او نفرین می کرد و می‌فرمود : دستها را به دعا بلند و بر او نفرین کنند و می‌فرمود : " خدایا یزید بن حجبه مال مردم را برداشت و فرار کرد و به فاسقین پیوست مارا از کید ومکر او کفایت کن و جزای او را جزای ظالم قرار بده". [قاموس الرجال (یزید بن حجبه)]

۴. احکام جزایی

۱. اجرای عدالت

زندگی ساده دولتمردان :

ماجرای عثمان بن حنیف ، لباس و خوراک حضرت علی (علیه السلام)

روزی طلحه و زبیر پیش امیر المونین (علیه السلام) آمدند :

قَالَا لَیسَ کذَلِک کانَ یعْطِینَا عُمَرُ. قَالَ (علیه السلام) : فَمَا کانَ یعْطِیکمَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) ؟ فَسَکتَا فَقَالَ (علیه السلام) : " أَ لَیسَ کانَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) یقْسِمُ بَینَ الْمُسْلِمِینَ بِالسَّوِیةِ" قَالَا : نَعَمْ. قَالَ : فَسُنَّةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَوْلَی بِالِاتِّبَاعِ عِنْدَکمَا أَمْ سُنَّةُ عُمَرَ؟" قَالَا : سُنَّةُ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ لَکنْ لَنَا یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ سَابِقَةٌ وَ عَنَاءٌ وَ قَرَابَةٌ فَإِنْ رَأَیتَ أَنْ لَا تُسَوِّینَا بِالنَّاسِ فَافْعَلْ. قَالَ : سَابِقَتُکمَا أَسْبَقُ أَمْ سَابِقَتِی؟" قَالَا : سَابِقَتُک. قَالَ : "فَقَرَابَتُکمَا أَقْرَبُ أَمْ قَرَابَتِی؟" قَالَا : قَرَابَتُک. قَالَ : " فَعَنَاوکمَا أَعْظَمُ أَمْ عَنَائِی؟" قَالَا : بَلْ أَنْتَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَعْظَمُ عَنَاءً. قَالَ : " فَوَ اللَّهِ مَا أَنَا وَ أَجِیرِی هَذَا فِی الْمَالِ إِلَّا بِمَنْزِلَةٍ وَاحِدَةٍ" وَ أَوْمَأَ بِیدِهِ إِلَی الْأَجِیرِ الَّذِی بَینَ یدَیهِ. [بحارالأنوار ، ج۴۱ ، ص۱۱۶] .

حضور حضرت علی (علیه السلام) درزمان خلافت در دادگاه درکنار مرد نصرانی.

اشعث بن قیس برای پیروزی بر طرف دعوی خود در محکمه عدل علی (علیه السلام) متوسل به رشوه شد وشبانه ظرفی پر از حلوای لذیذ به درخانه علی (علیه السلام) آورد و نام آن را هدیه گذاشت. علی (علیه السلام) برآشفت و فرمود : هَبِلَتْک الْهَبُولُ أَ عَنْ دِینِ اللَّهِ أَتَیتَنِی لِتَخْدَعَنِی أَ مُخْتَبِطٌ أَنْتَ أَمْ ذُو جِنَّةٍ أَمْ تَهْجُرُ وَ اللَّهِ لَوْ أُعْطِیتُ الْأَقَالِیمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاکهَا عَلَی أَنْ أَعْصِی اللَّهَ فِی نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا جُلْبَ شَعِیرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ وَ إِنَّ دُنْیاکمْ عِنْدِی لَأَهْوَنُ مِنْ وَرَقَةٍ فِی فَمِ جَرَادَةٍ تَقْضَمُهَا مَا لِعَلِی وَ لِنَعِیمٍ یفْنَی وَ لَذَّةٍ لَا تَبْقَی نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ سُبَاتِ الْعَقْلِ وَ قُبْحِ الزَّلَلِ وَ بِهِ نَسْتَعِینُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴] .

علی (علیه السلام) مامور فرستاد که لبید بن عطار را دستگیر کنند. در بین راه که او را خدمت حضرت می‌بردند نعیم بن دجاجه که از شرطه الخمیس بود و همشهری متهم بود بلند شد و دست متهم را از مامورین جدا کرد. امام امر کرد نعیم را بیاورند و دستور داد تا او را سخت تازیانه بزنند. بعد از شلاق ها وقتی بیرون می‌رفت گفت : یا امیر المومنین اقامت با تو ذلت و مفارقت از تو کفر است. [مسلم بن عقیل کمره‌ای ، ص۱۴۳]

اولین قضاوت امام علی (علیه السلام) بعد از رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) و حاکم شدن ابوبکر درباره شارب خمری بود که مدعی بود خبر از حکم نداشته و ابوبکر و عمر مسئله را نمی‌دانستند. از علی (علیه السلام) پرسیدند؛ حضرت دستور داد او را در میان مردم بگردانید که اگر کسی آیه را برای او نخوانده و در ادعای خود صادق است حکم جاری نشود.

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ : أَخَذَ رَجُلًا مِنْ بَنِی أَسَدٍ فِی حَدٍّ وَجَبَ عَلَیهِ لِیقِیمَهُ عَلَیهِ فَذَهَبَ بَنُو أَسَدٍ إِلَی الْحُسَینِ بْنِ عَلِی (علیه السلام) یسْتَشْفِعُونَهُ فَأَبَی عَلَیهِمْ فَانْطَلَقُوا إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) فَسَأَلُوهُ فَقَالَ : " لَا تَسْأَلُونَنِی شَیئاً أَمْلِکهُ إِلَّا أَعْطَیتُکمُوهُ" فَخَرَجُوا مَسْرُورِینَ فَمَرُّوا بِالْحُسَینِ (علیه السلام) فَأَخْبَرُوهُ بِمَا قَالَ فَقَالَ : " إِنْ کانَ لَکمْ بِصَاحِبِکمْ حَاجَةٌ فَانْصَرِفُوا فَلَعَلَّ أَمْرَهُ قَدْ قُضِی

فَانْصَرَفُوا إِلَيهِ فَوَجَدُوهُ (ص) قَدْ أَقَامَ عَلَيهِ الْحَدَّ". فَقَالُوا : أَ وَ لَمْ تَعِدْنَا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ. قَالَ : "قَدْ وَعَدْتُكُمْ بِمَا أَمْلِكُ وَ هَذَا شَيءٌ لِلَّهِ لَسْتُ أَمْلِكُهُ" [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۳] .

۲. حدود

عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ عَنِ الْعَبْدِ الصَّالِحِ (ع) قَالَ : كانَ جَالِساً فِي الْمَسْجِدِ وَ أَنَا مَعَهُ فَسَمِعَ صَوْتَ رَجُلٍ يضْرَبُ صَلَاةَ الْغَدَاةِ فِي يوْمٍ شَدِيدِ الْبَرْدِ قَالَ : فَقَالَ : مَا هَذَا؟ فَقَالُوا : رَجُلٌ يضْرَبُ. فَقَالَ : "سُبْحَانَ اللَّهِ فِي مِثْلِ هَذِهِ السَّاعَةِ إِنَّهُ لَا يضْرَبُ أَحَدٌ فِي شَيءٍ مِنَ الْحُدُودِ فِي الشِّتَاءِ إِلَّا فِي آخِرِ سَاعَةٍ مِنَ النَّهَارِ وَ لَا فِي الصَّيفِ إِلَّا فِي أَبْرَدِ مَا يكونُ مِنَ النَّهَارِ" [كافی ، ج۷ ، ص۲۱۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : كانَ أُسَامَةُ بْنُ زَيدٍ يشْفَعُ فِي الشَّيءِ الَّذِي لَا حَدَّ فِيهِ فَأُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِإِنْسَانٍ قَدْ وَجَبَ عَلَيهِ حَدٌّ فَشَفَعَ لَهُ أُسَامَةُ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا يشَفَّعُ فِي حَدٍّ [كافی ، ج۷ ، ص۲۵۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : كانَ لِأُمِّ سَلَمَةَ زَوْجَةِ النَّبِي (صلى الله عليه و آله) أَمَةٌ فَسَرَقَتْ مِنْ قَوْمٍ فَأُتِيَ بِهَا النَّبِي (ص) فَكَلَّمَتْهُ أُمُّ سَلَمَةَ فِيهَا فَقَالَ النَّبِي (صلى الله عليه و آله) : يا أُمَّ سَلَمَةَ هَذَا حَدٌّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يضَيعُ فَقَطَعَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) [كافی ، ج۷ ، ص۲۵۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فَقَالَتْ يا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قُلْتُ لِأَمَتِي يا زَانِيةُ فَقَالَ : هَلْ رَأَيتِ عَلَيهَا زِنًا؟ فَقَالَتْ : لَا فَقَالَ : أَمَا إِنَّهَا سَتُقَادُ مِنْك يوْمَ الْقِيامَةِ فَرَجَعَتْ إِلَى أَمَتِهَا فَأَعْطَتْهَا سَوْطاً ثُمَّ قَالَتِ : اجْلِدِينِي فَأَبَتِ الْأَمَةُ فَأَعْتَقَتْهَا ثُمَّ أَتَتْ إِلَى النَّبِي (ص) فَأَخْبَرَتْهُ فَقَالَ : عَسَى أَنْ يكونَ بِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۱۷۴] .

مسلمانی در جنگ احد ، خورده حسابهای جاهلیت خود را تصفیه کرد ، به این صورت که قاتل پدرش را که فعلاً مسلمان و در صف پیامبر بود را به انتقام کشت. حضرت رسول از طریق غیب (وحی) مطلع شد و فرمان اعدام قاتل انتقام جو را نمود. آری ، در هدف الهی بعد از گذشت جاهلیت و عفو و توبه و حاضر شدن به دادن خون بهاء نباید مسیر فکری چیز دیگری باشد.

أُتِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِرَجُلٍ كبِيرِ الْبَطْنِ عَلِيلٍ قَدْ زَنَى فَأُتِي رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) بِعُرْجُونٍ فِيهِ مِائَةُ شِمْرَاخٍ فَضَرَبَهُ ضَرْبَةً وَاحِدَةً مَكانَ الْحَدِّ وَ كرِهَ أَنْ يبْطَلَ حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ تَعَالَى. [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۸ ، ص۹] .

شَكا رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) خَدَمَهُ فَقَالَ لَهُ : "اعْفُ عَنْهُمْ تَسْتَصْلِحْ بِهِ قُلُوبَهُمْ". فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ يتَفَاوَتُونَ فِي سُوءِ الْأَدَبِ. فَقَالَ : "اعْفُ عَنْهُمْ فَفَعَلَ" [مستدرك‌الوسائل ، ج۹ ، ص۷] .

۳. زندان

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) فَقَالَ إِنَّ أُمِّي لَا تَدْفَعُ يدَ لَامِسٍ قَالَ : فَاحْبِسْهَا قَالَ قَدْ فَعَلْتُ قَالَ فَامْنَعْ مَنْ يدْخُلُ عَلَيهَا قَالَ قَدْ فَعَلْتُ قَالَ فَقَيدْهَا فَإِنَّك لَا تَبَرُّهَا بِشَيءٍ أَفْضَلَ مِنْ أَنْ تَمْنَعَهَا مِنْ مَحَارِمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۷۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : إِنَّ النَّبِي (صلى الله عليه و آله) كانَ يحْبِسُ فِي تُهَمَةِ الدَّمِ سِتَّةَ أَيامٍ فَإِنْ جَاءَ أَوْلِياءُ الْمَقْتُولِ بِثَبَتٍ وَ إِلَّا خَلَّى سَبِيلَهُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۱۰ ، ص۱۷۴] .

رَوَى حَمَّادٌ عَنِ الْحَلَبِي عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) فِي الْمُرْتَدِّ عَنِ الْإِسْلَامِ قَالَ : "لَا تُقْتَلُ وَ تُسْتَخْدَمُ خِدْمَةً شَدِيدَةً وَ تُمْنَعُ عَنِ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ إِلَّا مَا تُمْسِك بِهِ نَفْسَهَا وَ تُلْبَسُ أَخْشَنَ الثِّيابِ وَ تُضْرَبُ عَلَى الصَّلَوَاتِ" [من لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۱۵۰] .

عَنْ حَرِيزٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَتَلَ رَجُلًا عَمْداً فَرُفِعَ إِلَى الْوَالِي فَدَفَعَهُ الْوَالِي إِلَى أَوْلِياءِ الْمَقْتُولِ لِيقْتُلُوهُ فَوَثَبَ عَلَيهِمْ قَوْمٌ فَخَلَّصُوا الْقَاتِلَ مِنْ أَيدِي الْأَوْلِياءِ فَقَالَ : "أَرَى أَنْ يحْبَسَ الَّذِينَ خَلَّصُوا الْقَاتِلَ مِنْ أَيدِي الْأَوْلِياءِ حَتَّى

يأْتُوا بِالْقَاتِلِ". قِيلَ فَإِنْ مَاتَ الْقَاتِلُ وَ هُمْ فِى السِّجْنِ؟ قَالَ : "فَإِنْ مَاتَ فَعَلَيهِمُ الدِّيةُ يودُّونَهَا جَمِيعاً إِلَى أَوْلِياءِ الْمَقْتُولِ" [كافى ، ج۷، ص۲۸۶] .

قَالَ الْبَاقِرُ (عليه السلام) : كانَ عَلِى (عليه السلام) لَا يحْبِسُ فِى الدَّينِ إِلَّا ثَلَاثَةً الْغَاصِبَ وَ مَنْ أَكلَ مَالَ الْيتِيمِ ظُلْماً وَ مَنِ اوتُمِنَ عَلَى أَمَانَةٍ فَذَهَبَ بِهَا وَ إِنْ وَجَدَ لَهُ شَيئاً بَاعَهُ غَائِباً كانَ أَوْ شَاهِداً [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۲۴۸] .

اولين كسى كه در اسلام زندان ساخت حضرت على (عليه السلام) بود. آن حضرت در كوفه دو زندان به نام نافع و مخيس ساخت. اين زندان ها اصلاحى و عامل نفع رسانى و تمرين دادن بود. در زندان هاى حضرت عبادت هاى شرعى وآموزش قرآن و سواد خواندن و نوشتن اجرا مى‌شد. حضرت زندانيان را در صورت ترک شعائر دينى تأديب مى‌كرد. و در عين حال با رأفت به اصلاح آنان مى‌كوشيد به زندانيان اجازه مى‌داد براى نماز عيد و جمعه وتشييع جنازه بستگان يا به خاطر بيمارى مرخصى بگيرند. زندانيان بدحال را عفو مى‌فرمود. حضرت به حاكم اهواز نوشت : به زندانيان اجازه بده شب ها براى هواخورى به حياط زندان بيايند و حضرت مكرر از زندانها بازديد مى‌كرد. [احكام زندان در اسلام ، ص۲۷۳ ، محمد حسن بكائى] .

على (عليه السلام) عامل السوق اهواز را در اثر خيانت دستور داد زندانى با اعمال شاقه نمودند. [دعائم الاسلام ، ج۲ ، ص ۵۳۰]

عَنْ عَلِى (عليه السلام) أَنَّهُ : اسْتَدْرَک عَلَى ابْنِ هَرْمَةَ خِيانَةً وَ كانَ عَلَى سُوقِ الْأَهْوَازِ فَكتَبَ إِلَى رِفَاعَةَ : "فَإِذَا قَرَأْتَ كتَابِى هَذَا فَنَحِّ ابْنَ هَرْمَةَ عَنِ السُّوقِ وَ أَوْقِفْهُ لِلنَّاسِ وَ اسْجُنْهُ وَ نَادِ عَلَيهِ وَ اكتُبْ إِلَى أَهْلِ عَمَلِک لِتُعْلِمَهُمْ رَأْيِى فِيهِ وَ لَا تَأْخُذْک فِيهِ غَفْلَةٌ وَ لَا تَفْرِيطٌ فَتَهْلِک عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ ذَلِک وَ أَعْزِلُک أَخْبَثَ عُزْلَةٍ وَ أُعِيذُک بِاللَّهِ مِنْ ذَلِک فَإِذَا كانَ يوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرِجْهُ مِنَ السِّجْنِ وَ اضْرِبْهُ خَمْسَةً وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً وَ طُفْ بِهِ فِى الْأَسْوَاقِ فَمَنْ أَتَى عَلَيهِ بِشَاهِدٍ فَحَلِّفْهُ مَعَ شَاهِدِهِ وَ ادْفَعْ إِلَيهِ مِنْ مَكسَبِهِ مَا شُهِدَ بِهِ عَلَيهِ وَ مُرْ بِهِ إِلَى السِّجْنِ مِهَانًا مَقْبُوضاً وَ احْزِمْ رِجْلَيهِ بِحِزَامٍ وَ أَخْرِجْهُ وَقْتَ الصَّلَاةِ وَ لَا تَحُلْ بَينَهُ وَ بَينَ مَنْ يأْتِيهِ بِمَطْعَمٍ أَوْ مَشْرَبٍ أَوْ مَلْبَسٍ أَوْ مَفْرَشٍ وَ لَا تَدَعْ أَحَداً يدْخُلُ إِلَيهِ مِمَّنْ يلَقِّنُهُ اللَّدَدَ وَ يرَجِّيهِ الْخَلَاصَ فَإِنْ صَحَّ عِنْدَک أَنَّ أَحَداً لَقَّنَهُ مَا يضُرُّ بِهِ مُسْلِماً فَاضْرِبْهُ بِالدِّرَّةِ وَ احْبِسْهُ حَتَّى يتُوبَ وَ مُرْ بِإِخْرَاجِ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى صَحْنِ السِّجْنِ فِى اللَّيلِ لِيتَفَرَّجُوا غَيرَ ابْنِ هَرْمَةَ إِلَّا أَنْ تَخَافَ مَوْتَهُ فَتُخْرِجُهُ مَعَ أَهْلِ السِّجْنِ إِلَى الصَّحْنِ فَإِنْ رَأَيتَ لَهُ طَاقَةً أَوِ اسْتِطَاعَةً فَاضْرِبْهُ بَعْدَ ثَلَاثِينَ يوْماً خَمْسَةً وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً بَعْدَ الْخَمْسَةِ وَ ثَلَاثِينَ سَوْطاً الْأُولَى وَ اكتُبْ إِلَى بِمَا فَعَلْتَ فِى السُّوقِ وَ مَنِ اخْتَرْتَ بَعْدَ الْخَائِنِ وَ اقْطَعْ عَنِ الْخَائِنِ رِزْقَهُ" [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۵۳۲] .

قَالَ‌أَبو مَرْيم : أُتِى أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) بِالنَّجَاشِى الشَّاعِرِ قَدْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِى شَهْرِ رَمَضَانَ فَضَرَبَهُ ثَمَانِينَ ثُمَّ حَبَسَهُ لَيلَةً ثُمَّ دَعَا بِهِ مِنَ الْغَدِ فَضَرَبَهُ عِشْرِينَ سَوْطاً فَقَالَ لَهُ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ فَقَدْ ضَرَبْتَنِى فِى شُرْبِ الْخَمْرِ وَ هَذِهِ الْعِشْرُونَ مَا هِى؟ فَقَالَ : "هَذَا لِتَجَرِّيک عَلَى شُرْبِ الْخَمْرِ فِى شَهْرِ رَمَضَانَ" [كافى ، ج۷ ، ص۲۱۶] .

زندان (توجه به زندانيان)

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : أَنَّ عَلِياً (عليه السلام) كانَ يحْبِسُ فِى الدَّينِ ثُمَّ ينْظُرُ فَإِنْ كانَ لَهُ مَالٌ أَعْطَى الْغُرَمَاءَ وَ إِنْ لَمْ يكنْ لَهُ مَالٌ دَفَعَهُ إِلَى الْغُرَمَاءِ فَيقُولُ لَهُمُ اصْنَعُوا بِهِ مَا شِئْتُمْ إِنْ شِئْتُمْ آجِرُوهُ وَ إِنْ شِئْتُمُ اسْتَعْمِلُوهُ [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۳۰۰] .

براى لباس و خوراک زندانيان مقرراتى وضع فرمود.

حضرت اجازه مى‌داد زندانيان بدهكار آزاد شده و كار كنند و بدهى خود را بپردازند. [احكام زندان در اسلام ، محمد حسن بكائى ، ص۲۷۳]

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : قَضَی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فِی رَجُلَینِ أَمْسَک أَحَدُهُمَا وَ قَتَلَ الْآخَرُ قَالَ یقْتَلُ الْقَاتِلُ وَ یحْبَسُ الْآخَرُ حَتَّی یمُوتَ غَمّاً کمَا کانَ حَبَسَهُ عَلَیهِ حَتَّی مَاتَ غَمّاً [کافی ، ج۷ ، ص۲۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَنَّ ثَلَاثَهً نَفَرٍ رُفِعُوا إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) وَاحِدٌ مِنْهُمْ أَمْسَک رَجُلًا وَ أَقْبَلَ آخَرُ فَقَتَلَهُ وَ الْآخَرُ یرَاهُمْ فَقَضَی فِی الرُّوِیهِ أَنْ تُسْمَلَ عَینَاهُ وَ فِی الَّذِی أَمْسَک أَنْ یسْجَنَ حَتَّی یمُوتَ کمَا أَمْسَکهُ وَ قَضَی فِی الَّذِی قَتَلَ أَنْ یقْتَلَ [کافی ، ج۷ ، ص۲۸۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : أَتَتِ امْرَأَهٌ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فَقَالَتْ إِنِّی قَدْ فَجَرْتُ فَأَعْرَضَ بِوَجْهِهِ عَنْهَا فَتَحَوَّلَتْ حَتَّی اسْتَقْبَلَتْ وَجْهَهُ فَقَالَتْ إِنِّی قَدْ فَجَرْتُ فَأَعْرَضَ عَنْهَا بِوَجْهِهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَتْهُ فَقَالَتْ إِنِّی قَدْ فَجَرْتُ فَأَعْرَضَ عَنْهَا ثُمَّ اسْتَقْبَلَتْهُ فَقَالَتْ إِنِّی قَدْ فَجَرْتُ فَأَمَرَ بِهَا فَحُبِسَتْ وَ کانَتْ حَامِلًا فَتَرَبَّصَ بِهَا حَتَّی وَضَعَتْ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا بَعْدَ ذَلِک فَحُفِرَ لَهَا حَفِیرَهٌ فِی الرَّحَبَهِ وَ خَاطَ عَلَیهَا ثَوْباً جَدِیداً وَ أَدْخَلَهَا الْحُفْرَهَ إِلَی الْحَقْوِ وَ مَوْضِعِ الثَّدْیینِ وَ أَغْلَقَ بَابَ الرَّحَبَهِ وَ رَمَاهَا بِحَجَرٍ وَ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ عَلَی تَصْدِیقِ کتَابِک وَ سُنَّهِ نَبِیک ثُمَّ أَمَرَ قَنْبَرَ فَرَمَاهَا بِحَجَرٍ ثُمَّ دَخَلَ مَنْزِلَهُ وَ قَالَ یا قَنْبَرُ ائْذَنْ لِأَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ص فَدَخَلُوا فَرَمَوْهَا بِحَجَرٍ حَجَرٍ ثُمَّ قَامُوا لَا یدْرُونَ أَ یعِیدُونَ حِجَارَتَهُمْ أَوْ یرْمُونَ بِحِجَارَهٍ غَیرِهَا وَ بِهَا رَمَقٌ فَقَالُوا یا قَنْبَرُ أَخْبِرْهُ أَنَّا قَدْ رَمَینَاهَا بِحِجَارَتِنَا وَ بِهَا رَمَقٌ فَکیفَ نَصْنَعُ فَقَالَ عُودُوا فِی حِجَارَتِکمْ فَعَادُوا حَتَّی قُضِیتْ فَقَالُوا لَهُ قَدْ مَاتَتْ فَکیفَ نَصْنَعُ بِهَا قَالَ فَادْفَعُوهَا إِلَی أَوْلِیائِهِمَا وَ مُرُوهُمْ أَنْ یصْنَعُوا بِهَا کمَا یصْنَعُونَ بِمَوْتَاهُمْ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۰] .

۴. برخورد با خلاف کاران

عایشه : ما رایت رسول الله (صلی الله علیه و آله) منتصرا من مظلمه ظلمها قط ما لم ینتهک صرمه من محارم الله فاذا انتهک من محارم الله شیء کان اشدهم فی ذلک غضبا و ما خیر بین الامرین الا اختار السیر هما مما لم یکن مأثما. [المحجه البیضاء ، ج۵ ، ص۳۱۸]

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : کانَ عَلِی (علیه السلام) کلَّ بُکرَهٍ یطُوفُ فِی أَسْوَاقِ الْکوفَهِ سُوقاً سُوقاً وَ مَعَهُ الدِّرَّهُ عَلَی عَاتِقِهِ وَ کانَ لَهَا طَرَفَانِ وَ کانَتْ تُسَمَّی السبیته السَّبِیبَهَ فَیقِفُ عَلَی سُوقٍ سُوقٍ فَینَادِی یا مَعْشَرَ التُّجَّارِ قَدِّمُوا الِاسْتِخَارَهَ وَ تَبَرَّکوا بِالسُّهُولَهِ وَ اقْتَرِبُوا مِنَ الْمُبْتَاعِینَ وَ تَزَینُوا بِالْحِلْمِ وَ تَنَاهَوْا عَنِ الْکذِبِ وَ الْیمِینِ وَ تَجَافَوْا عَنِ الظُّلْمِ وَ أَنْصِفُوا الْمَظْلُومِینَ وَ لَا تَقْرَبُوا الرِّبَا "وَ أَوْفُوا الْکیلَ وَ الْمِیزانَ وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ" (هود/۸۵) یطُوفُ فِی جَمِیعِ أَسْوَاقِ الْکوفَهِ فَیقُولُ هَذَا [امالی صدوق ، ص۴۹۷] .

چون علی (علیه السلام) مشاهده کرد که جمعی در بازار ، از محوطه‌ای که برای خود داشتند تجاوز کرده‌اند. دستور داد جایگاهی که درست کرده بودند خراب کنند. [کنز ، ج۵ ، ص۴۸۸ و سنن بیهقی ، ج۵ ، ص۱۵۰]

علی (علیه السلام) ، علی بن اصمع را که والی بارجاه بود؛ چون آشکار شد که خیانت کرده دستش را قطع کرد. [اشتقاق ، ج۲ ، ص۲۷۲]

امام علی (علیه السلام) دستور داد تا ریختن فاضلاب پشت بام ها و حوض ها در کوچه‌ها و همچنین آب کنیف‌ها (توالت‌ها) قطع گردد. [کنز ، ج۵ ، ص۴۸۸]

۵. معجزات وکرامات

۱. معجزات و کرامات حضرت رسول (صلی الله علیه و آله)

بخاری در صحیح خود آورده است که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) درمکانی بود. عربی گفت : چرا وعده‌ای را که

داده‌ای عمل نمی‌کنی؟ پیامبر فرمود :
" بشارت" عرب گفت : این سخن را بسیار گفته‌اید. حضرت خشمگین شد و رو به بلال و ابوموسی کرد و فرمود : " عرب بشارت را رد کرد ، شما قبول کنید". گفتند پذیرفتیم. سپس حضرت ظرف آبی طلبیدند و دست و صورت خود را در آن آب شستند و مقداری از آب دهان خود در آن ریختند و فرمودند : " بنوشید و به صورت و سینه خود بپاشید". آن دو نفر این کار را کردند. ام سلمه از پشت پرده گفت : قدری هم برای مادرتان بگذارید. [صحیح بخاری ، باب۲۸ ، حدیث۱۴]
مسلم در صحیح می‌گوید : پیامبر در حال سر تراشیدن بودند ، هر تاری از موی ایشان در دست یکی از اصحاب بود ، همین طور زره و عصا و شمشیر و ظروف ، مهر ، انگشتر ، کفش رسول خدا در زمان حیات و پس از آن مورد تبرک قرار می‌گرفت. [صحیح مسلم ، ج۴ ، ۱۸۱۲]
در فتح خیبر آب دهان به چشم علی مالید ، دردش منتفی شد.
رَوَی ابْنُ بُطَّةَ أَنَّ : "تَفَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی عَینِ عَلِی (ع) وَ هُوَ أَرْمَدُ یوْمَ خَیبَرَ فَصَحَّ مِنْ وَقْتِهِ" [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۴۰] .
زنی کودکش را که کچل بود نزد حضرت آورد و دست بر سرش کشید و مو بر آن روئید .
زنی دیگر کودکی آورد که موی سرش می‌ریخت. رسول خدا بر سر او دست کشید و سر کودک خوب شد و موها دیگر نریخت.
رُوِیَ عَنِ الْفَائِقِ : إِنَّ النَّبِی (ص) مَسَحَ عَلَی رَأْسِ غُلَامٍ وَ قَالَ عِشْ قَرْناً فَعَاشَ مِائَةً وَ إِنَّ امْرَأَةً أَتَتْهُ (صلی الله علیه و آله) بِصَبِی لَهَا لِلتَّبَرُّک وَ کانَتْ بِهِ عَاهَةٌ فَمَسَحَ یدَهُ عَلَی رَأْسِ الصَّبِی فَاسْتَوَی شَعْرُهُ وَ بَرَأَ دَاوهُ" [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۳۹] .
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : "سَأَلْتُ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) عَنِ الْکلِمَاتِ الَّتِی تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَیهِ قَالَ سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِی وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ إِلَّا تُبْتَ عَلَی فَتَابَ عَلَیهِ" [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۷۰] .
عده زیادی در یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ شهید شدند پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان را به خاک سپرد اما سنگ بزرگی را روی قبر عثمان بن مظعون نصب کرد و فرمود : چون او افسر شهیدان است می‌خواهم قبرش معلوم باشد.
فَعَلَ النَّبِی (ص) حَیثُ أَمَرَ رَجُلًا یحْمِلُ صَخْرَةً لِیعْلِمَ بِهَا قَبْرَ عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ فَعَجَزَ الرَّجُلُ فَحَسَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنْ ذِرَاعَیهِ فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَأْسِهِ وَ قَالَ : " أُعْلِمُ بِهَا قَبْرَ أَخِی وَ أَدْفِنُ إِلَیهِ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِهِ" [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۴۷] .
شخصی اعرابی خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمد و گفت : یا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِی عَمَّا فِی بَطْنِ نَاقَتِیتا بفهمم کلامت حق است و به پروردگارت ایمان بیاورم.پیامبر (صلی الله علیه و آله) : " علی (علیه السلام) تو را یاری می‌کند". علی (علیه السلام) آمد و سر به سوی آسمان فرمود : "اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَیتِهِ وَ بِأَسْمَائِک الْحُسْنَی وَ بِکلِمَاتِک التَّامَّاتِ ، این ناقه صحبت کند و خبر از ما فی بطنش بدهد". در آن هنگام ناقه رو به علی (علیه السلام) گفت : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنَّهُ رَکبَنِی یوْماً وَ هُوَ یرِیدُ زِیارَةَ ابْنِ عَمٍّ لَهُ وَ وَاقَعَنِی فَأَنَا حَامِلٌ مِنْهُ فَقَالَ الْأَعْرَابِی : وَیحَکمْ! النَّبِی هَذَا أَمْ هَذَا؟ فَقِیلَ : هَذَا النَّبِی وَ هَذَا أَخُوهُ وَ ابْنُ عَمِّهِ. فَقَالَ الْأَعْرَابِی : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّک رَسُولُ اللَّهِ.
قَالَ سَلْمَانُ الْفَارْسِی رِضْوَانُ اللهِ عَلَیهِ : کنْتُ ذَاتَ یوْمٍ عِنْدَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) إِذْ أَقْبَلَ أَعْرَابِی عَلَی نَاقَةٍ لَهُ فَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ : أَیکمْ مُحَمَّدٌ؟ فَأُومِئَ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ : یا مُحَمَّدُ أَخْبِرْنِی عَمَّا فِی بَطْنِ نَاقَتِی حَتَّی أَعْلَمَ أَنَّ الَّذِی جِئْتَ بِهِ حَقٌّ وَ أُومِنَ بِإِلَهِک وَ أَتَّبِعَک فَالْتَفَتَ النَّبِی (ص) فَقَالَ : " حَبِیبِی عَلِی یدُلُّک" فَأَخَذَ عَلِی بِخِطَامِ النَّاقَةِ ثُمَّ مَسَحَ یدَهُ عَلَی نَحْرِهَا ثُمَّ رَفَعَ طَرْفَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ : " اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَیتِهِ وَ بِأَسْمَائِک الْحُسْنَی وَ بِکلِمَاتِک التَّامَّاتِ لَمَّا أَنْطَقْتَ هَذِهِ النَّاقَةَ حَتَّی تُخْبِرَنَا بِمَا فِی بَطْنِهَا" فَإِذَا النَّاقَةُ قَدِ الْتَفَتَ إِلَی عَلِی (علیه السلام) وَ هِی تَقُولُ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! إِنَّهُ

رَكِبَنِی یوْماً وَ هُوَ یرِیدُ زِیارَةَ ابْنِ عَمٍّ لَهُ وَ وَاقَعَنِی فَأَنَا حَامِلٌ مِنْهُ فَقَالَ الْأَعْرَابِی : وَیحَکمْ! النَّبِی هَذَا أَمْ هَذَا؟ فَقِیلَ هَذَا النَّبِی وَ هَذَا أَخُوهُ وَ ابْنُ عَمِّهِ فَقَالَ الْأَعْرَابِی أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّک رَسُولُ اللَّهِ. [قصص‌الأنبیاء راوندی ، ص۲۹۵] .
رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بالای چاه بدر با کشتگان گفتگو می‌کرد. همینکه پرسیدند مگر می‌شنوند. فرمود : انهم لأسمع منکم [صحیح مسلم ، ج۸ ، ص۱۳۶]
پس از اینکه در جنگ بدر اجساد کفار را در چاه انداختند. پیامبر سر چاه آمد و فرمود : یا فلان یافلان ، قد وجدت ماوعدنی ربی حقا فهل وجدتم ما وعد ربکم حقا.گفتند : یا رسول الله اتنادیهم و هم اموات؟حضرت فرمود : والذی نفسی بیده انهم لاسمع هذا الکلام منکم الا انهم لا یقدرون علی الجواب [المحجه ، ج۸ ، ص۲۹۶ و صحیح مسلم ، ج۸ ، ص۱۳۶]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یا أَبَا الْحَسَنِ! إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ قَبْرَک وَ قَبْرَ وُلْدِک بِقَاعاً مِنْ بِقَاعِ الْجَنَّةِ وَ عَرْصَةً مِنْ عَرَصَاتِهَا وَ إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ قُلُوبَ نُجَبَاءَ مِنْ خَلْقِهِ وَ صَفْوَتِهِ مِنْ عِبَادِهِ تَحِنُّ إِلَیکمْ وَ تَحْتَمِلُ الْمَذَلَّةَ وَ الْأَذَی فِیکمْ فَیعْمُرُونَ قُبُورَکمْ وَ یکثِرُونَ زِیارَتَهَا تَقَرُّباً مِنْهُمْ إِلَی اللَّهِ مَوَدَّةً مِنْهُمْ لِرَسُولِهِ أُولَئِک یا عَلِی! الْمَخْصُوصُونَ بِشَفَاعَتِی وَ الْوَارِدُونَ حَوْضِی وَ هُمْ زُوَّارِی غَداً فِی الْجَنَّةِ یا عَلِی مَنْ عَمَرَ قُبُورَکمْ وَ تَعَاهَدَهَا فَکأَنَّمَا أَعَانَ سُلَیمَانَ بْنَ دَاوُدَ عَلَی بِنَاءِ بَیتِ الْمَقْدِسِ وَ مَنْ زَارَ قُبُورَکمْ عَدَلَ ذَلِک لَهُ ثَوَابَ سَبْعِینَ حَجَّةً بَعْدَ حَجَّةِ الْإِسْلَامِ وَ خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ حَتَّی یرْجِعَ مِنْ زِیارَتِکمْ کیوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ فَأَبْشِرْ وَ بَشِّرْ أَوْلِیاءَک وَ مُحِبِّیک مِنَ النَّعِیمِ وَ قُرَّةِ الْعَینِ بِمَا لَا عَینٌ رَأَتْ وَ لَا أُذُنٌ سَمِعَتْ وَ لَا خَطَرَ عَلَی قَلْبِ بَشَرٍ وَ لَکنَّ حُثَالَةً مِنَ النَّاسِ یعَیرُونَ زُوَّارَ قُبُورِکمْ بِزِیارَتِکمْ کمَا تُعَیرُ الزَّانِیةُ بِزِنَاهَا أُولَئِک شِرَارُ أُمَّتِی لَا نَالَتْهُمْ شَفَاعَتِی وَ لَا یرِدُونَ حَوْضِی [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۲۲] .
صبر : جابر بن عبد اله انصاری در زمان حفر خندق پیامبر را به مهمانی دعوت کرد و گوسفندی ذبح کرد. دو فرزند داشت ، یکی از دیگری پرسید : بابا چگونه گوسفند را ذبح کرد؟ او هم کاردی برداشت و برادر را برد به پشت بام و عملا نشان داد. وقتی خون فواره زد وحشت کرد و عقب عقب رفت و از پشت بام افتاد و مرد. مادرشان که مشغول پخت غذا بود صدای بچه را شنید ، به کوچه آمد ، دید خون از ناودان جاری است. به پشت بام رفت ، دید فرزندش مرده است. بچه‌ها را پنهان کرد و مشغول پخت نان شد. پیامبر با اصحاب وارد شد ومشغول صرف غذا شد که جبرئیل نازل شد و عرض کرد تا بچه‌های جابر نیامدند شروع نکن. حضرت به جابر گفت : بچه‌ها را بیاور. جابر آنهارا پیدا نکرد تا اینکه جبرئیل قضیه را به پیامبر گفت و پیامبر دعا کرد و علی (علیه السلام) آمین گفت و بچه‌ها زنده شدند. [کافی باب ابتلاء] .
مشرکین نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) آمدند و گفتند : که اگر راست می‌گویی برای ما ماه را پاره کن. فرمود : " اگر چنین کنم اسلام را قبول می‌کنید". گفتند : بلی. از خدا خواست ماه دو نیم شد. پیامبر صدا زد : " ای فلان شهادت دهید و ببینید". ماه طوری دو نیم شد که نیمی در روی این کوه و نصف دیگر روی کوه مقابل. گفتند : این سحر است. فرمود : " اگر شما را سحر کرده‌ام همه مردم را که سحر نکرده‌ام ، از آنها بپرسید". این مسئله مورد اتفاق مسلمین از نظر روایات است. اما قرآن : اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ [قمر/۱] .
جبرئیل نزد رسول خدا (صلی الله علیه و آله) آمد و دست او را گرفت و او را به بقیع برد. درکنار قبر ، صاحب قبر را صدا زد و گفت : به اذن خدا برخیز. او که از صالحان بود با چهره درخشان برخواست و خاک‌ها را پاک کرد و گفت : الحمدلله و الله اکبر. سپس به کنار قبر دیگری آمد که ازافراد بد بود. او با صورت سیاه برخواست و فریاد می‌زد : یا حسرتنا یا لثبورا. بعد هردو به جای خود بازگشتند.
سپس حضرت جبرئیل فرمود : " یا محمد (صلی الله علیه و آله) ! در قیامت هم همین طور مبعوث خواهند شد". [تفسیر علی بن ابراهیم قمی ، ص۱۱۵]

خدیجه از رسول اکرم تقاضای کفن کرد و حضرت آن بزرگوار را در عبای خوددفن کرد.

۲. مقام اهل بیت

قَالَ‌الرضا : لَمَّا عُرِجَ بِی إِلَی السَّمَاءِ أَخَذَ بِیدِی جَبْرَئِیلُ فَأَدْخَلَنِی الْجَنَّةَ فَنَاوَلَنِی مِنْ رُطَبِهَا فَأَكَلْتُهُ فَتَحَوَّلَ ذَلِک نُطْفَةً فِی صُلْبِی فَلَمَّا هَبَطْتُ إِلَی الْأَرْضِ وَاقَعْتُ خَدِیجَةَ فَحَمَلَتْ بِفَاطِمَةَ فَفَاطِمَةُ حَوْرَاءُ إِنْسِیةٌ فَكلَّمَا اشْتَقْتُ إِلَی رَائِحَةِ الْجَنَّةِ شَمِمْتُ رَائِحَةَ ابْنَتِی فَاطِمَةَ [أمالی صدوق ، ص ۴۶۰] .

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : سَأَلْتُ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) عَنِ الْكلِمَاتِ الَّتِی تَلَقَّاهَا آدَمُ مِنْ رَبِّهِ فَتَابَ عَلَیهِ قَالَ : " سَأَلَهُ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ عَلِی وَ فَاطِمَةَ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ إِلَّا تُبْتَ عَلَی فَتَابَ عَلَیهِ" [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص ۲۷۰] .

مردی صحرانشین محضر پیامبر آمد ، پرسید : وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِیعاً وَلاتَفرَّقُوا [آل عمران/۱۰۳] .

یعنی چه؟ سپس پیامبر دست روی شانه علی گذاشت و فرمود : یا أَعْرَابِی! هَذَا حَبْلُ اللَّهِ فَاعْتَصِمْ بِهِ [المناقب ، ج۳ ، ص۷۶] .

وقتی آیهإِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌنازل شد پیامبر (صلی الله علیه و آله) بین مسلمین عقد اخوت خواند و در پایان حضرت ، با علی (علیه السلام) عقد برادری خواند و فرمود : أَنْتَ أَخِی وَ وَصِیی وَ وَارِثِی

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِی أَوْفَی قَالَ : آخَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بَینَ أَصْحَابِهِ وَ تَرَک عَلِیاً (علیه السلام) فَقَالَ لَهُ : " آخَیتَ بَینَ أَصْحَابِک وَ تَرَكتَنِی" فَقَالَ : " وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ مَا أَخَّرْتُک إِلَّا لِنَفْسِی أَنْتَ أَخِی وَ وَصِیی وَ وَارِثِی" قَالَ : " مَا أَرِثُ مِنْک یا رَسُولَ اللَّهِ" قَالَ : مَا أَوْرَثَ النَّبِیونَ قَبْلِی أَوْرَثُوا كتَابَ رَبِّهِمْ وَ سُنَّةَ نَبِیهِمْ وَ أَنْتَ وَ ابْنَاک مَعِی فِی قَصْرِی فِی الْجَنَّةِ" [أمالی صدوق ، ص۳۴۶] .

قَالَ عَلِی (علیه السلام) : طَلَبَنِی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَوَجَدَنِی فِی حَائِطٍ نَائِماً فَضَرَبَنِی بِرِجْلِهِ وَ قَالَ قُمْ وَ اللَّهِ لَأُرْضِینَّک أَنْتَ أَخِی وَ أَبُو وُلْدِی تُقَاتِلُ عَلَی سُنَّتِی مَنْ مَاتَ عَلَی عَهْدِی فَهُوَ فِی كنْزِ كنَفِ اللَّهِ وَ مَنْ مَاتَ عَلَی عَهْدِك فَقَدْ قَضَی نَحْبَهُ وَ مَنْ مَاتَ یحِبُّك بَعْدَ مَوْتِك یخْتِمُ اللَّهُ لَهُ بِالْأَمْنِ وَ الْإِیمَانِ مَا طَلَعَتْ شَمْسٌ أَوْ غَرَبَتْ [كشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۳۲۷] .

نه تنها در داستان مواخات ، بلکه بارها در موارد مختلف مثل ماجرای انذار یا مباهله یا... پیامبر ، علی (علیه السلام) را به عنوان برادر خطاب کرد.

قَالَ عَلِی (علیه السلام) : جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فِیهِمْ رَهْطٌ یأْكلُ الْجَذَعَةَ وَ یشْرَبُ الْفَرَقَ قَالَ فَصَنَعَ لَهُمْ مُدّاً مِنْ طَعَامٍ فَأَكلُوا حَتَّی شَبِعُوا قَالَ وَ بَقِی الطَّعَامُ كمَا هُوَ كأَنَّهُ لَمْ یمَسَّ ثُمَّ دَعَا بِغُمَرٍ فَشَرِبُوا حَتَّی رَوُوا وَ بَقِی الشَّرَابُ كأَنَّهُ لَمْ یشْرَبْ مِنْهُ وَ لَمْ یمَسَّ فَقَالَ یا بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ إِنِّی بُعِثْتُ إِلَیكمْ خَاصَّةً وَ إِلَی النَّاسِ عَامَّةً وَ قَدْ رَأَیتُمْ مِنْ هَذِهِ الْآیةِ مَا رَأَیتُمْ فَأَیكمْ یبَایعُنِی عَلَی أَنْ یكونَ أَخِی وَ صَاحِبِی قَالَ فَلَمْ یقُمْ إِلَیهِ أَحَدٌ فَلَمَّا كانَ فِی الثَّالِثَةِ ضَرَبَ بِیدِهِ عَلَی یدِی [كشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۳۲۷] .

وقتی در ماجرای برادری حضرت علی (علیه السلام) تنها ماند شروع کرد به گریه کردن و نزد فاطمه (س) آمد و فرمود : من تنهایم.

مِنْ مَنَاقِبِ الْفَقِیهِ أَبِی الْحَسَنِ بْنِ الْمَغَازِلِی عَنْ أَنَسٍ قَالَ : لَمَّا كانَ یوْمُ الْمُبَاهَلَةِ آخَی النَّبِی (صلی الله علیه و آله) بَینَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ عَلِی وَاقِفٌ یرَاهُ وَ یعْرِفُ مَكانَهُ وَ لَمْ یوَاخِ بَینَهُ وَ بَینَ أَحَدٍ فَانْصَرَفَ عَلِی بَاكی الْعَینِ فَافْتَقَدَهُ النَّبِی (ص) فَقَالَ : " مَا فَعَلَ أَبُو الْحَسَنِ؟" قَالُوا : انْصَرَفَ بَاكی الْعَینِ یا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : " یا بِلَالُ اذْهَبْ فَأْتِنِی بِهِ" فَمَضَی بِلَالٌ إِلَی عَلِی (علیه السلام) وَ قَدْ دَخَلَ مَنْزِلَهُ بَاكی الْعَینِ فَقَالَتْ فَاطِمَةُ (س) : " مَا یبْكیك؟ لَا أَبْكی اللَّهُ عَینَیك". قَالَ : " یا فَاطِمَةُ آخَی النَّبِی (صلی الله علیه و

آله) بَینَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ وَ أَنَا وَاقِفٌ یرَانِی وَ یعْرِفُ مَکانِی وَ لَمْ یوَاخِ بَینِی وَ بَینَ أَحَدٍ" قَالَتْ (س) : " لَا یحْزُنُک اللَّهُ لَعَلَّهُ إِنَّمَا ذَخَرَک لِنَفْسِهِ" فَقَالَ بِلَالٌ : یا عَلِی أَجِبِ النَّبِی. فَأَتَی عَلِی النَّبِی فَقَالَ النَّبِی : " مَا یبْکِیک یا أَبَا الْحَسَنِ؟ فَقَالَ : " وَاخَیتَ بَینَ الْمُهَاجِرِینَ وَ الْأَنْصَارِ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ أَنَا وَاقِفٌ تَرَانِی وَ تَعْرِفُ مَکانِی وَ لَمْ تُوَاخِ بَینِی وَ بَینَ أَحَدٍ" قَالَ : " إِنَّمَا ذَخَرْتُک لِنَفْسِی أَ لَا یسُرُّک أَنْ تَکونَ أَخَا نَبِیک". قَالَ : " بَلَی یا رَسُولَ اللَّهِ أَنَّی لِی بِذَلِک" فَأَخَذَ بِیدِهِ فَأَرْقَاهُ الْمِنْبَرَ فَقَالَ : " اللَّهُمَّ هَذَا مِنِّی وَ أَنَا مِنْهُ أَلَا إِنَّهُ مِنِّی بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی أَلَا مَنْ کنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِی مَوْلَاهُ" قَالَ : فَانْصَرَفَ عَلِی قَرِیرَ الْعَینِ فَاتَّبَعَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ : بَخْ بَخْ یا أَبَا الْحَسَنِ أَصْبَحْتَ مَوْلَای وَ مَوْلَی کلِّ مُسْلِمٍ. [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۳۲۸] .

۳. بعضی کرامات اهل بیت

عَنْ أَبِی حَسَّانَ الْعِجْلِی قَالَ : لَقِیتُ أَمَةَ اللَّهِ بِنْتَ رَاشِدٍ الْهَجَرِی فَقُلْتُ لَهَا : أَخْبِرِینِی بِمَا سَمِعْتِ مِنْ أَبِیک. قَالَتْ : سَمِعْتُهُ یقُولُ : قَالَ لِی حَبِیبِی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : " یا رَاشِدُ کیفَ صَبْرُک إِذَا أَرْسَلَ إِلَیک دَعِی بَنِی أُمَیةَ فَقَطَعَ یدَیک وَ رِجْلَیک وَ لِسَانَک؟" فَقُلْتُ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَ یکونُ آخِرُ ذَلِک إِلَی الْجَنَّةِ؟ قَالَ : "نَعَمْ یا رَاشِدُ وَ أَنْتَ مَعِی فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ" قَالَتْ : فَوَ اللَّهِ مَا ذَهَبَتِ الْأَیامُ حَتَّی أَرْسَلَ إِلَیهِ الدَّعِی عُبَیدُ اللَّهِ بْنُ زِیادٍ فَدَعَاهُ إِلَی الْبَرَاءَةِ مِنْهُ. فَقَالَ لَهُ ابْنُ زِیادٍ : فَبِأَی مِیتَةٍ قَالَ لَک صَاحِبُک تَمُوتُ؟ قَالَ : خَبَّرَنِی خَلِیلِی صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِ أَنَّک تَدْعُونِی إِلَی الْبَرَاءَةِ مِنْهُ فَلَا أَتَبَرَّأُ فَتُقَدِّمُنِی فَتَقْطَعُ یدَی وَ رِجْلَی وَ لِسَانِی. فَقَالَ : وَ اللَّهِ لَأُکذِّبَنَّ صَاحِبَک قَدِّمُوهُ وَ اقْطَعُوا یدَهُ وَ رِجْلَهُ وَ اتْرُکوا لِسَانَهُ فَقَطَعُوهُ ثُمَّ حَمَلُوهُ إِلَی مَنْزِلِنَا فَقُلْتُ لَهُ : یا أَبَتِ جُعِلْتُ فِدَاک هَلْ تَجِدُ لِمَا أَصَابَک أَلَماً قَالَ : لَا وَ اللَّهِ یا بُنَیةُ إِلَّا کالزِّحَامِ بَینَ النَّاسِ ثُمَّ دَخَلَ عَلَیهِ جِیرَانُهُ وَ مَعَارِفُهُ یتَوَجَّعُونَ لَهُ فَقَالَ : آتُونِی بِصَحِیفَةٍ وَ دَوَاةٍ أَذْکرْ لَکمْ مَا یکونُ مِمَّا أَعْلَمَنِیهِ مَوْلَای أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فَأَتَوْهُ بِصَحِیفَةٍ وَ دَوَاةٍ فَجَعَلَ یذْکرُ وَ یمْلِی عَلَیهِمْ أَخْبَارَ الْمَلَاحِمِ وَ الْکائِنَاتِ وَ یسْنِدُهَا إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) فَبَلَغَ ذَلِک ابْنَ زِیادٍ فَأَرْسَلَ إِلَیهِ الْحَجَّامَ حَتَّی قَطَعَ لِسَانَهُ فَمَاتَ مِنْ لَیلَتِهِ تِلْک وَ کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یسَمِّیهِ رَاشِدَ الْمُبْتَلَی وَ کانَ قَدْ أَلْقَی إِلَیهِ عِلْمَ الْبَلَایا وَ الْمَنَایا فَکانَ یلْقَی الرَّجُلَ وَ یقُولُ لَهُ یا فُلَانَ بْنَ فُلَانٍ تَمُوتُ مِیتَةَ کذَا وَ أَنْتَ یا فُلَانُ تُقْتَلُ قِتْلَةَ کذَا فَیکونُ الْأَمْرُ کمَا قَالَهُ رَاشِدٌ رَحِمَهُ اللَّهُ. [بحارالأنوار ، ج۴۲ ، ص۱۲۱] .

حضرت علی (علیه السلام) گاهی به وادی السلام می‌رفت و با اهل آنجا گفتگو می کرد و به افرادی می‌فرمود : وَ لَوْ کشِفَ لَک لَرَأَیتَهُمْ حَلَقاً حَلَقاً

قَالَ حَبَّةُ الْعُرَنِیُّ : خَرَجْتُ مَعَ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) إِلَی الظَّهْرِ فَوَقَفَ بِوَادِی السَّلَامِ کأَنَّهُ مُخَاطِبٌ لِأَقْوَامٍ فَقُمْتُ بِقِیامِهِ حَتَّی أَعْیيتُ ثُمَّ جَلَسْتُ حَتَّی مَلِلْتُ ثُمَّ قُمْتُ حَتَّی نَالَنِی مِثْلُ مَا نَالَنِی أَوَّلًا ثُمَّ جَلَسْتُ حَتَّی مَلِلْتُ ثُمَّ قُمْتُ وَ جَمَعْتُ رِدَائِی فَقُلْتُ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! إِنِّی قَدْ أَشْفَقْتُ عَلَیک مِنْ طُولِ الْقِیامِ فَرَاحَةَ سَاعَةٍ ثُمَّ طَرَحْتُ الرِّدَاءَ لِیجْلِسَ عَلَیهِ فَقَالَ لِی : " یا حَبَّةُ إِنْ هُوَ إِلَّا مُحَادَثَةُ مُومِنٍ أَوْ مُوَانَسَتُهُ" قَالَ : قُلْتُ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! وَ إِنَّهُمْ لَکذَلِک؟ قَالَ : " نَعَمْ وَ لَوْ کشِفَ لَک لَرَأَیتَهُمْ حَلَقاً حَلَقاً مُحْتَبِینَ یتَحَادَثُونَ" فَقُلْتُ : أَجْسَامٌ أَمْ أَرْوَاحٌ؟ فَقَالَ : " أَرْوَاحٌ وَ مَا مِنْ مُومِنٍ یمُوتُ فِی بُقْعَةٍ مِنْ بِقَاعِ الْأَرْضِ إِلَّا قِیلَ لِرُوحِهِ الْحَقِی بِوَادِی السَّلَامِ وَ إِنَّهَا لَبُقْعَةٌ مِنْ جَنَّةِ عَدْنٍ" [کافی ، ج۳ ، ص۲۴۳] .

النَّطَنْزِی فِی الْخَصَائِصِ : لَمَّا جَاءُوا بِرَأْسِ الْحُسَینِ وَ نَزَلُوا مَنْزِلًا یقَالُ لَهُ قِنَّسْرِینُ اطَّلَعَ رَاهِبٌ مِنْ صَوْمَعَتِهِ إِلَی الرَّأْسِ فَرَأَی نُوراً سَاطِعاً یخْرُجُ مِنْ فِیهِ وَ یصْعَدُ إِلَی السَّمَاءِ فَأَتَاهُمْ بِعَشَرَةِ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ أَخَذَ الرَّأْسَ وَ أَدْخَلَهُ صَوْمَعَتَهُ فَسَمِعَ صَوْتاً وَ لَمْ یرَ شَخْصاً قَالَ : طُوبَی لَک وَ طُوبَی لِمَنْ عَرَفَ حُرْمَتَهُ فَرَفَعَ الرَّاهِبُ رَأْسَهُ وَ قَالَ : یا رَبِّ بِحَقِّ عِیسَی تَأْمُرُ هَذَا الرَّأْسَ بِالتَّکلُّمِ مَعِی فَتَکلَّمَ الرَّأْسُ وَ قَالَ : " یا رَاهِبُ أَی شَیءٍ تُرِیدُ؟" قَالَ : مَنْ أَنْتَ؟ قَالَ : " أَنَا ابْنُ مُحَمَّدٍ الْمُصْطَفَی وَ أَنَا ابْنُ عَلِی الْمُرْتَضَی وَ أَنَا ابْنُ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ أَنَا الْمَقْتُولُ بِکرْبَلَاءَ أَنَا الْمَظْلُومُ أَنَا الْعَطْشَانُ" وَ سَکتَ فَوَضَعَ الرَّاهِبُ وَجْهَهُ عَلَی وَجْهِهِ فَقَالَ : لَا أَرْفَعُ وَجْهِی عَنْ

وَجْهِک حَتَّی تَقُولَ أَنَا شَفِیعُک یوْمَ الْقِیامَهِٔ فَتَکلَّمَ الرَّأْسُ وَ قَالَ : " ارْجِعْ إِلَی دِینِ جَدِّی مُحَمَّدٍ" فَقَالَ الرَّاهِبُ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ فَقَبِلَ لَهُ الشَّفَاعَهَٔ فَلَمَّا أَصْبَحُوا أَخَذُوا مِنْهُ الرَّأْسَ وَ الدَّرَاهِمَ فَلَمَّا بَلَغُوا الْوَادِی نَظَرُوا الدَّرَاهِمَ قَدْ صَارَتْ حِجَارَهًٔ" [المناقب ، ج۴ ، ص ۶۰] .

درزمان امام سجاد (علیه السلام) در مکه خشک سالی شد. جمعی از معروفین بصره در حج بودند. مردم از آنها درخواست دعای باران کردند. آنان دعا کردند ، ولی مستجاب نشد. همین که ایستاده بودند جوانی وارد مسجدالحرام شد و شروع به طواف کرد و فرمود : " آیا از میان شما کسی نیست که خدا او را دوست داشته باشد تادعایش را مستجاب کند؟"

شما دور شوید تا من دعا کنم. زاهدان و عارفان بصره دور شدند. این جوان آمد و در کنار کعبه سجده کرد و گفت :

سَیدِی بِحُبِّک لِی إِلَّا سَقَیتَهُمُ الْغَیثَباران همچون دهانه مشک سرازیر شد. پرسیدیم : این جوان کیست؟ گفتند : علی بن الحسین (علیه السلام) .

در مکه قحطی شد ابوطالب با نوجوانی بیرون آمد وکمر این نوجوان را به کعبه چسبانید. و این بچه با دستهای خود دعا کرد که ناگهان ابرها ظاهر و باران آمد و ابوطالب این سرود را خواند :

عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِی قَالَ : کنْتُ حَاجّاً وَ جَمَاعَهًٔ عُبَّادِ الْبَصْرَهِٔ مِثْلَ أَیوبَ السِّجِسْتَانِی وَ صَالِحٍ الْمُرِّی وَ عُتْبَهَٔ الْغُلَّامِ وَ حَبِیبٍ الْفَارِسِی وَ مَالِک بْنِ دِینَارٍ فَلَمَّا أَنْ دَخَلْنَا مَکهَٔ رَأَینَا الْمَاءَ ضَیقاً وَ قَدِ اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْعَطَشُ لِقِلَّهِٔ الْغَیثِ فَفَزِعَ إِلَینَا أَهْلُ مَکهَٔ وَ الْحُجَّاجُ یسْأَلُونَا أَنْ نَسْتَسْقِی لَهُمْ فَأَتَینَا الْکعْبَهَٔ وَ طُفْنَا بِهَا ثُمَّ سَأَلْنَا اللَّهَ خَاضِعِینَ مُتَضَرِّعِینَ بِهَا فَمُنِعْنَا الْإِجَابَهَٔ فَبَینَمَا نَحْنُ کذَلِک إِذَا نَحْنُ بِفَتًی قَدْ أَقْبَلَ وَ قَدْ أَکرَبَتْهُ أَحْزَانُهُ وَ أَقْلَقَتْهُ أَشْجَانُهُ فَطَافَ بِالْکعْبَهِٔ أَشْوَاطاً ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَینَا فَقَالَ یا مَالِک بْنَ دِینَارٍ وَ یا ثَابِتُ الْبُنَانِی وَ یا أَیوبُ السِّجِسْتَانِی وَ یا صَالِحُ الْمُرِّی وَ یا عُتْبَهُٔ الْغُلَّامُ وَ یا حَبِیبُ الْفَارِسِی وَ یا سَعْدُ وَ یا عَمْرُو وَ یا صَالِحُ الْأَعْمَی وَ یا رَابِعَهُٔ وَ یا سَعْدَانَهُٔ وَ یا جَعْفَرَ بْنَ سُلَیمَانَ فَقُلْنَا لَبَّیک وَ سَعْدَیک یا فَتَی فَقَالَ أَ مَا فِیکمْ أَحَدٌ یحِبُّهُ الرَّحْمَنُ فَقُلْنَا یا فَتَی عَلَینَا الدُّعَاءُ وَ عَلَیهِ الْإِجَابَهُٔ فَقَالَ : " ابْعُدُوا عَنِ الْکعْبَهِٔ فَلَوْ کانَ فِیکمْ أَحَدٌ یحِبُّهُ الرَّحْمَنُ لَأَجَابَهُ" ثُمَّ أَتَی الْکعْبَهَٔ فَخَرَّ سَاجِداً فَسَمِعْتُهُ یقُولُ فِی سُجُودِهِ : " سَیدِی بِحُبِّک لِی إِلَّا سَقَیتَهُمُ الْغَیثَ قَالَ فَمَا اسْتَتَمَّ الْکلَامَ حَتَّی أَتَاهُمُ الْغَیثُ کأَفْوَاهِ الْقِرَبِ" فَقُلْتُ یا فَتَی مِنْ أَینَ عَلِمْتَ أَنَّهُ یحِبُّک؟ قَالَ : لَوْ لَمْ یحِبَّنِی لَمْ یسْتَزِرْنِی فَلَمَّا اسْتَزَارَنِی عَلِمْتُ أَنَّهُ یحِبُّنِی فَسَأَلْتُهُ بِحُبِّهِ لِی فَأَجَابَنِی" ثُمَّ وَلَّی عَنَّا وَ أَنْشَأَ یقُولُ :

فَقُلْتُ : یا أَهْلَ مَکهَٔ مَنْ هَذَا الْفَتَی؟ قَالُوا : عَلِی بْنُ الْحُسَینِ بْنِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (علیه السلام) . [احتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۱۶] .

[کافی ، ج۱ ، ص۴۴۹] .

مَجْمُوعَهُٔ الشَّهِیدِ : قِیلَ لَمَّا کانَ الْعَبَّاسُ وَ زَینَبُ وَلَدَی عَلِی (علیه السلام) صَغِیرَینِ قَالَ عَلِی (علیه السلام) لِلْعَبَّاسِ : " قُلْ وَاحِدٌ" فَقَالَ : وَاحِدٌ. فَقَالَ : " قُلِ اثْنَانِ" قَالَ أَسْتَحِی أَنْ أَقُولَ بِاللِّسَانِ الَّذِی قُلْتُ وَاحِدٌ اثْنَانِ فَقَبَّلَ عَلِی (علیه السلام) عَینَیهِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۲۱۵] .

(چشمهای او را بوسید.) "

در زمان حضرت علی (علیه السلام) خشک سالی شد. امام علی (علیه السلام) از امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) تقاضای دعا کردند.

قَالَ الْحَسَنُ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ هَیجْ لَنَا السَّحَابَ بِفَتْحِ الْأَبْوَابِ بِمَاءٍ عُبَابٍ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۳۵] .

قَالَ الْحُسَینُ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ مُعْطِی الْخَیرَاتِ مِنْ مَظَانِّهَا وَ مُنْزِلَ الرَّحَمَاتِ مِنْ مَعَادِنِهَا [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۳۵] .

از دعا فارغ نشده بودند که باران نازل شد.

مردم از سلمان فارسی پرسیدند : آیا خطبه‌های امام حسن و امام حسین (علیهماالسلام) برای استسقاء را کسی به آنها آموخته بود؟

قَالَ‌سلمانُ ره : وَیحکمْ أَ لَمْ تَسْمَعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) حَیثُ یقُولُ : " أُجْرِیتِ الْحِکمَةُ عَلَی لِسَانِ أَهْلِ بَیتِی " [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۳۵] .

عَنْ أَبِی هَاشِمٍ الْجَعْفَرِی عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْأَسْوَدِ قَالَ : دَعَانِی سَیدِی أَبُو مُحَمَّدٍ (علیه السلام) فَدَفَعَ إِلَی خَشَبَةً کأَنَّهَا رِجْلُ بَابٍ مُدَوَّرَةٍ طَوِیلَةٍ مِلْءَ الْکفِّ فَقَالَ : " صِرْ بِهَذِهِ الْخَشَبَةِ إِلَی الْعَمْرِی " فَمَضَیتُ فَلَمَّا صِرْتُ فِی بَعْضِ الطَّرِیقِ عَرَضَ لِی سَقَّاءٌ مَعَهُ بَغْلٌ فَزَاحَمَنِی الْبَغْلُ عَلَی الطَّرِیقِ فَنَادَانِی السَّقَّاءُ : ضَحِّ عَلَی الْبَغْلِ فَرَفَعْتُ الْخَشَبَةَ الَّتِی کانَتْ مَعِی فَضَرَبْتُ بِهَا الْبَغْلَ فَانْشَقَّتْ فَنَظَرْتُ إِلَی کسْرِهَا فَإِذَا فِیهَا کتُبٌ فَبَادَرْتُ سَرِیعاً فَرَدَدْتُ الْخَشَبَةَ إِلَی کمِّی فَجَعَلَ السَّقَّاءُ ینَادِینِی وَ یشْتِمُنِی وَ یشْتِمُ صَاحِبِی فَلَمَّا دَنَوْتُ مِنَ الدَّارِ رَاجِعاً اسْتَقْبَلَنِی عِیسَی الْخَادِمُ عِنْدَ الْبَابِ الثَّانِی فَقَالَ : یقُولُ لَک مَوْلَای أَعَزَّهُ اللَّهُ لِمَ ضَرَبْتَ الْبَغْلَ وَ کسَرْتَ رِجْلَ الْبَابِ فَقُلْتُ لَهُ یا سَیدِی لَمْ أَعْلَمْ مَا فِی رِجْلِ الْبَابِ فَقَالَ وَ لِمَ احْتَجْتَ أَنْ تَعْمَلَ عَمَلًا تَحْتَاجُ أَنْ تَعْتَذِرَ مِنْهُ إِیاک بَعْدَهَا أَنْ تَعُودَ إِلَی مِثْلِهَا وَ إِذَا سَمِعْتَ لَنَا شَاتِماً فَامْضِ لِسَبِیلِک الَّتِی أُمِرْتَ بِهَا وَ إِیاک أَنْ تُجَاوِبَ مَنْ یشْتِمُنَا أَوْ تُعَرِّفَهُ مَنْ أَنْتَ فَإِنَّا بِبَلَدِ سَوْءٍ وَ مِصْرِ سَوْءٍ وَ امْضِ فِی طَرِیقِک فَإِنَّ أَخْبَارَک وَ أَحْوَالَک تُرَدُّ إِلَینَا فَاعْلَمْ ذَلِک. [المناقب ، ج۴ ، ص۴۲۷] .

۴. اخبار در مورد حضرت قائم (عج)

امام صادق (علیه السلام) : امام زمان پیراهنی را که رسول اکرم در جنگ احد پوشیده بودند ودندان مبارکشان شکست و خون روی آن پیراهن ریخت و آثارش مانده است بر تن خواهد کرد. [بحار ، ج۵۲ ، ص۳۵]

امام زمان (علیه السلام) با عمامه سبز رنگ دیده شده‌اند. [مستدرک سفینه ، ج۳ ، ص۲۳۷]

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : العلم سبعة و عشرون جزءا فجمیع ما جاءت به الرسل جزءان فلم یعرف الناس حتی الیوم غیر الجزءین فإذا قام القائم أخرج الخمسة و العشرین جزءا فبثها فی الناس و ضم إلیها الجزءین حتی یبثها سبعة و عشرین جزءا [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۸۴۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : أول ما ینطق به هذه الآیة " بَقِیتُ اللَّهِ خَیرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ " (هود/۸۶) ثم یقول أنا بقیة الله فی أرضه و خلیفته و حجته علیکم فلا یسلم علیه مسلم إلا قال السلام علیک یا بقیة الله فی أرضه [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۳۳۰] .

۶. جهاد و زکات

۱. اطلاعات

رسول الله (صلی الله علیه و آله) قبل از هجرت در لیلة العقبه هنگامی که انصار با آن حضرت ملاقات کردند و بیعت نمودند حضرت برای آنان نقیب تعیین فرمودند و برای هر طایفه‌ای از طوائف انصار یک یا دو نفر را از خودشان به عنوان نقابت نصب کردند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یسْأَلُ النَّاسَ عَمَّا فِی النَّاسِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۱ ، ص۳۱۸] .

به فرمان پیامبر زید بن ثابت مأمور شد زبان یهودیان رافرا گیرد تا بتواند گزارش تهیه کند.

شبکه اطلاعاتی پیامبر درمکه عباس عموی پیامبر بود که پیامبر را از نقشه جنگی قریش آماده می‌کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص ۴۴۷]

رسول خدا جمعی را به نام (عاصم) برای کسب خبر به مکه فرستاد. [پیامبر و یاران ، ج۴ ، ص۴۵]

هم چنین حضرت نشستن در معابر عمومی را ممنوع کرد و جایی را که جوانان و اشخاص هرزه تجمع می‌کردند خراب کرد. [البیان و التبیین ، ج۲ ، ص۱۰۲ و نثر الدر ، ج۱ ، ص۱۵۲]
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : کَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِذَا بَعَثَ جَیشاً فَاتَّهَمَ أَمِیراً بَعَثَ مَعَهُ مِنْ ثِقَاتِهِ مَنْ یتَجَسَّسُ لَهُ خَبَرَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۵ ، ص۶۰] .
قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : إن المؤمن لا یلدغ من جحر مرتین [شرح نهج‌البلاغة ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۵ ، ص۴۵] .
علی (علیه السلام) نیز از سیره پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) تبعیت کرده و در طول چهار سالی که روی کار آمده بود عریفهایی داشت واموال و عطایا را به وسیله آنان تقسیم و اوضاع و احوال را قهرا به واسطه آنان تحقیق و گاهی مجرمین را به وسیله آنان تنبیه می‌کرد.
حضرت علی (علیه السلام) در شهرها به وسیله عیون و جاسوسان مخفی و مورد اعتماد خود ، کارمندان حکومت را مراقبت شدید نموده و حتی در دستور العمل ها (مخصوصاً در نامه به مالک بن الحارث الاشتر) دستور تعیین چنین افرادی را صادر می‌کند.
امیر المومنین برای جلوگیری از خطرات مخالفین داخلی ، طلحه و زبیر و هواخواهان بنی امیه و جاسوسان معاویه که در دوران خلافت چند ساله گرفتار کار شکنی و توطئه‌های آنان بود مراقبت کامل می‌کرد. و به قیس بن سعد بن عباده در مصر و دیگر عمّال و کارگزاران حکومتی دستور می‌داد که در مورد افراد مشکوک (مریب) شدیدا مراقبت کنند.
در شب ششم جنگ خیبر ، یک یهودی جاسوس را دستگیر و نزد پیامبر آوردند؛ او تأمین خواست ، به او تامین دادند. مرکز مهمات و زاغه‌های دشمن را فاش کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۶۵۷]
۲۱.عن حنظله بن کالب الاسیدیو کان من کتّاب النبی (صلی الله علیه و آله) قال : کنا عند النبی فذکرنا الجنة و النار حتی کانا رای عین ، فقمت الی اهلی و ولدی فضحک و لعبت فذکرت الذی کنا فیه ، فخرجت فلقیت ابابکر. فقلت : نافقت یا ابابکر. قال : و ما کذلک؟ قلت : نکون عند النبی (صلی الله علیه و آله) یذکرنا الجنه و النار کانا رای عین فاذا خرجنا من عندی عافسنا الارواح و الازواج و الاولاد و الضیعات فنسینا. فقال ابوبکر : انا لنفعل ذلک فاتیت النبی (صلی الله علیه و آله) فذکرت له ذلک فقال : یا حنظله! لو کنتم عند اهلیکم کما تکونون عندی لصافحتکم الملائکه علی فرشکم و فی الطریق یا حنظله ساعه و ساعه.
[کنز ، ۱۶۹۶]
در جنگ بدر یک گروه گشتی به سرپرستی علی (علیه السلام) سر چاه بدر آمدند و دو غلام که مربوط به دشمن بود را دستگیر کردند و نزد پیامبر (صلی الله علیه و آله) بردند و اطلاعاتی از آن دو کسب کردند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) پرسید : " عدد شما چند نفر است؟" گفتند : نمی‌دانیم. پرسید : "روزی چند شتر می‌کشید؟" گفتند : یک روز دو شتر و یک روز ۹ شتر. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : " جمعیت دشمن بین ۹۰۰ تا ۱۰۰۰ نفر است". از سران قریش پرسید و استنباط فرمودند که از همه سران و ابر قدرتهاهستند. [فروغ ابدیت ، ج۱ ، ص۴۰۹]
قال محمد بن کعب : قال حذیفة الیمانی و الله لقد رأینا یوم الخندق و بنا من الجهد و الجوع و الخوف ما لا یعلمه إلا الله و قام رسول الله (صلی الله علیه و آله) فصلی ما شاء الله من اللیل ثم قال : " أ لا رجل یأتینا بخبر القوم یجعله الله رفیقی فی الجنة". قال حذیفة : فوالله ما قام منا أحد مما بنا من الخوف و الجهد و الجوع فلما لم یقم أحد دعانی فلم أجد بدا من إجابته. قلت : لبیک. قال : " اذهب فجئنی بخبر القوم و لا تحدثن شیئا حتی ترجع" قال : و أتیت القوم فإذا ریح الله و جنوده یفعل بهم ما یفعل ما یستمسک لهم بناء و لا یثبت لهم نار و لا یطمئن لهم قدر فإنی لکذلک إذ خرج أبو سفیان من رحله ثم قال : یا معشر قریش!

لینظر أحدکم من جلیسه. قال حذیفة : فبدأت بالذی عن یمینی فقلت من أنت؟ قال : أنا فلان. قال : ثم عاد أبو سفیان براحلته. فقال یا معشر قریش! و الله ما أنتم بدار مقام هلک الخف و الحافر و أخلفتنا بنو قریظة و هذه الریح لا یستمسک لنا معها شیء ثم عجل فرکب راحلته و إنها لمعقولة ما حل عقالها إلا بعد ما رکبها. قال : قلت فی نفسی لو رمیت عدو الله فقتلته کنت قد صنعت شیئا فوترت قوسی ثم وضعت السهم فی کبد القوس و أنا أرید أن أرمیه فأقتله فذکرت قول رسول الله (صلی الله علیه و آله) لاتحدثن شیئا حتی ترجع. قال : فحططت القوس ثم رجعت إلی رسول الله (صلی الله علیه و آله) و هو یصلی فلما سمع حسی فرج بین رجلیه فدخلت تحته و أرسل علی طائفة من مرطه فرکع و سجد. ثم قال : " ما الخبر" فأخبرته. [بحارالأنوار ، ج۲۰ ، ص۲۰۶] .

فی روایة حذیفة و تسیف علی رجلیه بالسیف من أسفل فوقع علی قفاه و ثارت بینهما عجاجة فسمع علی یکبر فقال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : " قتله و الذی نفسی بیده" فکان أول من ابتدر العجاج عمر بن الخطاب فإذا علی (علیه السلام) یمسح سیفه بدرع عمرو فکر عمر بن الخطاب و قال : یا رسول الله قتله فجز علی رأسه و أقبل نحو رسول الله (صلی الله علیه و آله) و وجهه یتهلل فقال عمر بن الخطاب : هلا استلبته درعه فإنه لیس للعرب درع خیرا منها فقال : "ضربته فاتقانی بسوأته فاستحییت من ابن عمی أن أستلبه." [شواهد التنزیل ، ج۲ ، ص۱۰] .

عبید الله بن ابی رافع قال سمعت علیا (علیه السلام) یقول : " بعثنی رسول الله (صلی الله علیه و آله) انا و الزبیر و المقداد. فقال : انطلقوا حتی تاتوا روضه خاخ فان بها ظعینه معها کتاب فخذوه منها ، فانطلقا تتعادی بنا خلیلناحتی اتینا الروضه فاذا نحن بالظعینه ، فقلنا : هلمی الکتاب ، فقالت ما عندی کتاب. فقلت : لتخرجن الکتاب او لنلقین الثیاب. فاخرجه من عقاصها فاتینا بها النبی (صلی الله علیه و آله) فاذا هم من حاطب بن ابی بلته الی ناس من المشرکین یخبرهم ببعض امر رسول الله (صلی الله علیه و آله) . فقال : ما هذا یا حاطب؟ فقال : یا رسول الله (صلی الله علیه و آله) لا تعجل علی فانی کنت امرا ملصقا فی قریش و لم اکن من انفسها ، و ان قریشا لهم بها قرابات یحمون بها اهلیهم بمکه ، فاحببت اذ فاتنی ذلک ان اتخذ فیهم یدا یحمون قرابتی بها و الله ما کان بی من کفر و لا ارتداد. فقال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : (صدقکم) . فقال عمر : دعنی اضرب عنق هذا المنافق. فقال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : شهد بدرا و ما یدریک لعل الله اطلع علی اهل بدر. فقال : اعملوا ما شئتم فقد غفرت لکم." [سنن ابی داود ، ج۳ ، ص۴۷]

۲. توجه به اسراء

گروهی اسیر را خدمت پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) آوردند به یکی از آنان لطف خاصی کرد.اسیر علت را پرسید؟ فرمود : " خداوند به من خبر داد در تو چند کمال هست؛ صداقت ، شجاعت ، سخاوت ، حسن خلق و غیرت نسبت به خانواده". آن اسیر مسلمان شد و در جبهه شهید شد. [وسائل ، ج۱۴ ، ص۱۰۹]

۳. حقوق کفار

گویندهلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُدر امان است.

یکی از سربازان اسلام فردی از دشمنان را در جنگ تعقیب نموده و او را می‌کشد. پیامبر او را سرزنش می‌کند و می فرماید چرا با اینکه می گفتلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ"اوراکشتی؟

سرباز عرضه می دارد : برای در امان ماندن می‌گفت.

پیامبر : چرا قلبش را نشکافتی تا بدانی راست می‌گوید یادروغ؟!

قَالَ أسامَةُ بنِ زیدٍ : بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی سَرِیةٍ فَصَبَّحْنَا الْحُرُقَاتِ مِنْ جُهَینَةَ فَأَدْرَکتُ رَجُلًا فَقَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ فَطَعَنْتُهُ فَوَقَعَ فِی

نَفْسِی مِنْ ذَلِکَ فَذَکَرْتُهُ لِلنَّبِی (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ : " أَ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ قَتَلْتَهُ" قُلْتُ : یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّمَا قَالَهَا خَوْفاً مِنَ السِّلَاحِ. قَالَ : " أَ فَلَا شَقَقْتَ قَلْبَهُ حَتَّی تَعْلَمَ أَ قَالَهَا أَمْ لَا" فَمَا زَالَ یکرِّرُهَا حَتَّی تَمَنَّیتُ أَنِّی أَسْلَمْتُ یوْمَئِذٍ" [المناقب ، ج۲ ، ص۱۸] .

کفار قریش در حضور ابو طالب خطاب به پیامبر : دست از ما و خدایان ما بردار ، ما هم دست از تو بر می‌داریم.

پیامبر : حاضرید پیشنهاد مرا بپذیرید : وَ لَکنْ یعْطُونِی کلِمَةً یمَلِّکونَ بِهَا الْعَرَبَ وَ یدِینُ لَهُمْ بِهَا الْعَجَمُ وَ یکونُونَ مُلُوکاً فِی الْجَنَّةِ

ابوجهل : ما حاضریم ده کلمه بگوییم.

پیامبر : تَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وأنی رسول الله

گفتار پیامبر مانند آب سردی بود...

ابوجهل : نَدَعُ ثَلَاثَمِائَةٍ وَ سِتِّینَ إِلَهاً وَ نَعْبُدُ إِلَهاً وَاحِداً.

لَمَّا أَظْهَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الدَّعْوَةَ بِمَکةَ اجْتَمَعَتْ قُرَیشٌ إِلَی أَبِی طَالِبٍ فَقَالُوا : یا أَبَا طَالِبٍ إِنَّ ابْنَ أَخِیک قَدْ سَفِهَ أَحْلَامَنَا وَ سَبَّ آلِهَتَنَا وَ أَفْسَدَ شَبَابَنَا وَ فَرَّقَ جَمَاعَتَنَا فَإِنْ کانَ الَّذِی یحْمِلُهُ عَلَی ذَلِک الْعَدَمُ جَمَعْنَا لَهُ مَالًا حَتَّی یکونَ أَغْنَی رَجُلٍ فِی قُرَیشٍ وَ نُمَلِّکهُ عَلَینَا فَأَخْبَرَ أَبُو طَالِبٍ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) بِذَلِک فَقَالَ لَوْ وَضَعُوا الشَّمْسَ فِی یمِینِی وَ الْقَمَرَ فِی یسَارِی مَا أَرَدْتُهُ وَ لَکنْ یعْطُونِی کلِمَةً یمَلِّکونَ بِهَا الْعَرَبَ وَ یدِینُ لَهُمْ بِهَا الْعَجَمُ وَ یکونُونَ مُلُوکاً فِی الْجَنَّةِ فَقَالَ لَهُمْ أَبُو طَالِبٍ ذَلِک فَقَالُوا : نَعَمْ وَ عَشْرَ کلِمَاتٍ. فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : " تَشْهَدُونَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنِّی رَسُولُ اللَّهِ" فَقَالُوا : نَدَعُ ثَلَاثَمِائَةٍ وَ سِتِّینَ إِلَهاً وَ نَعْبُدُ إِلَهاً وَاحِداً. [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۲۲۸] .

۴. فرماندهی قوی

در جنگ احد انصار پیشنهاد کردند که از یهود هم کمک گرفته شود. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : در جنگ با مشرک از مشرک کمک نخواهید.

روزی که اوسیان و خزرجیان دوستانه در کنار هم نشسته بودند یهودیان جوانی را تحریک کردند که برود جنگ بغاث را که اوسیان پیروز شدند نقل کند تا خزرجیان به دفاع برخیزند تا شاید کشمکش های دیرینه تازه شود. رفت و نقشه را عملی و صحنه تفاخر را زنده کرد و نزدیک بود که آشوب و فتنه درگیرد که پیامبر (صلی الله علیه و آله) مطلع شد و آمد و به قدری موعظه کرد که گریه کردند و آرام شدند و نقشه یهود نقش بر آب شد.

وقتی ابو سلمه به امام صادق (علیه السلام) نامه می‌نویسد که با ایشان بیعت کند و دعوت را به نام امام انجام دهد حضرت در نهایت هشیاری نامه او را سوزاند و او را طرد کرد. بار دیگر در حالی که هفتاد هزار جنگجو تحت فرماندهی اش بود به امام نامه نوشت و خواست بیعت کند؛ اما امام پاسخ را منفی داد (توجه می کنید حتی فرماندهان و رهبران نهضت از اخبار پشت پرده بی اطلاع بوده‌اند) . [بحار ، ج۴۷ ، ص۱۳۳]

۵. مقام فرمانده

عده زیادی در یاری پیامبر (صلی الله علیه و آله) در جنگ شهید شدند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) آنان را به خاک سپرد ، اما سنگ بزرگی را روی قبر عثمان بن مظعون نصب کرد و فرمود : چون او افسر شهیدان است می‌خواهم قبرش معلوم باشد.

فَعَلَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) حَیثُ أَمَرَ رَجُلًا یحْمِلُ صَخْرَةً لِیعْلِمَ بِهَا قَبْرَ عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ فَعَجَزَ الرَّجُلُ فَحَسَرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنْ ذِرَاعَیهِ فَوَضَعَهَا عِنْدَ رَأْسِهِ وَ قَالَ : " أُعْلِمُ بِهَا قَبْرَ أَخِی وَ أَدْفِنُ إِلَیهِ مَنْ مَاتَ مِنْ أَهْلِهِ" [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۴۷] .

۶. جهاد برای غیر خدا

جوانی در جنگ عالی می‌جنگید. به رسول الله (صلی الله علیه و آله) از چگونگی جنگ وی خبر دادند که حضرت اعتنایی نکرد و فرمود : " نزد خدا مقامی ندارد". همین که از اسب افتاد به او گفتند انگیزه ات چیست؟ گفت : در مدینه زنان به من گفتند : تنبل و ترسو ، من ناراحت شدم و به جبهه آمدم. [جنگ از دیدگاه قرآن ، ۲۰]

جوانی در جبهه شرکت کرده و فعال بود. رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود : " او منافق است". تیر خورد. باز فرمود : " منافق است". می گویند او را تحت نظر گرفتند ، دیدند در لحظات آخر با اسلحه ، خود کشی کرد. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : " سعادت و شقاوت انسان موقع مردن معلوم می‌شود". [پیامبر و یاران ، ج۱ ، ص۲۵]

شخصی در جبهه پارچه‌ای از غنائم را قبل از تقسیم تصاحب کرد و همین که مشغول انداختن سجاده پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود تیری آمد و کشته شد. مسلمانان گفتند : بهشت بر او گوارا باد. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : "چنین نیست ، بلکه الان پارچه‌ای که از غنائم برداشته بر تنش آتشی است که او را می‌سوزاند". [پیامبر و یاران ، ج۵ ، ص۲۴۵]

شخصی (بشیر بن یزید) نزد رسول اکرم خواست ایمان بیاورد. حضرت فرمود : "ایمان ، نماز و روزه و حج و زکات و جهاد دارد". او همه را قبول کرد جز زکات و جهاد. حضرت فرمود : لا‌ـ صدقه و جهاد فیما تدخل الجنه؟ [پیامبر و یاران ، ج۵ ، ص۲۱۱]

۷. مقام شهادت

هرچه به ظهر عاشورا نزدیک می‌شدند رنگشان برافروخته تر می شد.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : تُشْرِقُ أَلْوَانُهُمْ وَ تَهْدَأُ جَوَارِحُهُمْ وَ تَسْکنُ نُفُوسُهُمْ [معانی الأخبار ، ص۲۸۸] .

۸. تکبر ممدوح

ابودجانه پارچه سرخی را به پیشانی بسته و با تکبر در احد قدم می‌زد. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : " تکبر و این نحوه راه رفتن در همه جا بد است ، مگر در جنگ".

۹. عوامل پیشرفت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. خوش رفتاری نسبت به اهل کتاب

عدی بن حاتم وقتی رفتار پیامبر را دید گفت : والله ما هذا بملک. [الاعلام من الصحابهٔو التابعین ، ج۹ ، ص۱۵] .

۲. استقلال

در جنگ احد ۳۰۰ نفر از یهودیان به عنوان همکاری با مسلمانان علیه مشرکان اعلام آمادگی کردند. پیامبر آنان را از نیمه راه باز گرداند و کمک آنهارا نپذیرفت. درحالی که این تعداد در جنگ احد می‌توانستند نقش موثری داشته باشند. چرا؟

زیرا بعید نبود که آنها در لحظات حساس جنگ علیه مسلمانان با دشمنان همکاری کنند. [نمونه ، ج۴ ، ص۴۱۴]

۳. یقین پیامبر (صلی الله علیه و آله)

اگر خورشید را در دست راست و ماه را در دست دیگرم بگذارند هرگز بر نمی‌گردم.

۴. غیرت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

ماجرای جنگ ینقاع بعد از جنگ بدر به خاطر غیرت بود؛ زیرا زرگر یهودی در بازار لباس زن مسلمانی را کنار زد و یهودیان به آن زن پاک خندیدند. زن شرمنده شد. مسلمانی به غیرت آمد ، به یهودی حمله کرد و او را کشت. یهودیان هم به آن مسلمان هجوم آوردند و او را شهید کردند. بستگان مرد مسلمان که شهید شده بود مسئله را مطرح و رسول اکرم (صلی الله

علیه و آله) در روز شنبه لشکری برای محاصره یهودیان تشکیل داد. [مغازی (سیره ابن اسحاق ، ج۱ ، ص۵۱) ، ج۱ ، ص۱۷۷]

۵. توجه به جاسوسان

به پیامبر (صلی الله علیه و آله) گفتند : خانه سویلم یهودی مرکز جنبش های ضد اسلامی است و منافقان دور هم جمع شده و نقشه می کشند. پیامبر گروهی را فرستاد تا خانه را محاصره و در حال جلسه ، آن را به آتش کشیدند. توطئه گران غافل گیر ، همه از میان شعله‌ها فرار کردند و یکی پایش شکست و بدین وسیله ارعابی در دل توطئه گران افتاد. [فروغ ابدیت و سیره ابن هشام ، ج۲و۳ ، ص۷۷۴و۵۱۷]

۶. سیاست بحران

پیامبر در احد مجروح شدند. مسلمانی برای شاد کردن گفت : " محمد (صلی الله علیه و آله) زنده است". حضرت با نهادن انگشت به دهان (رمز سکوت) اشاره فرمود : " این بشارت دشمن را حساس می کند و مرا می کشند". [مغازی ، ج۱ ، ص۲۳۶]

۷. حفاظت اطلاعات

پیامبر اکرم در خندق ، احد و... به مامور اطلاعات فرمود : " حتی کلمه از گزارشات خود را در حضور مردم به من مگو". [مغازی ، ج۱ ، ص۲۰۸]

۸. احترام به شهیدان

فاطمه زهرا (س) هفته‌ای دوبار سر قبرحضرت حمزه و شهیدان احد می‌رفت و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) دستور به زیارت شهداء می دادند.

در احد رسول الله (صلی الله علیه و آله) تشنه می‌شود. آبی می‌آورند. حضرت از بوی او کراهت پیدا کرده و میل نمی‌فرماید. تا می روند از قنات های اطراف منطقه با مشکی آب می‌آورند ، میل می‌فرماید و دعا می کند.

۹. ذکاوت پیامبر (صلی الله علیه و آله)

قال رسول الله (ص) : إن المؤمن لا یلدغ من جحر مرتین [شرح نهج‌البلاغهٔ ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۵ ، ص۴۵] .

یکی از کفار که شاعر بود در بدر اسیر مسلمانان شد و رسول اکرم او را آزاد کرد مشروط بر اینکه بار دیگر علیه مسلمانان حرکتی نکنند. لکن در سال بعد همراه کفار در احد شرکت کرد وبار دیگر اسیر شد. باز التماس کرد ، لکن پیامبر فرمود : " مومن از یک سوراخ دوبار گزیده نمی‌شود؛ تو می‌خواهی به مکه باز گردی و بگویی من محمد (صلی الله علیه و آله) را مسخره کردم".

۱۰. اهمیت جهاد و زکات

شخصی (بشیر بن یزید) نزد رسول اکرم خواست ایمان بیاورد. حضرت فرمود : "ایمان ، نماز و روزه و حج و زکات و جهاد دارد. او همه را قبول کرد جز زکات و جهاد. حضرت فرمود : لا ـ صدقه و جهاد فیما تدخل الجنه؟ [پیامبر و یاران ، ج۵ ، ص۲۱۱]

رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) شنید که شخصی در دعا می گوید : اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُکَ خَیرَ مَا تُسْأَلُ فَأَعْطِنِی أَفْضَلَ مَا تُعْطِی فَقَالَ ص إِنِ اسْتُجِیبَ لَکَ أُهَرِیقَ دَمُکَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ. [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۳] .

۱.إِنْ تُقْتَلْ کنْتَ حَیاً عِنْدَ اللَّهِ تُرْزَقُ (از بقره و آل عمران که : وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْیاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ

يرْزَقُونَ [آل عمران/۱۶۹] .

۲.وَ إنْ مِتَّ (در راه یا در بازگشت) فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُک عَلَی اللَّهِ (از نساء که : وَ مَنْ یخْرُجْ مِنْ بَیتِهِ مُهاجِراً إِلَی اللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ یدْرِکهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَی اللّهِ وَ کانَ اللّهُ غَفُوراً رَحِیماً [نساء/۱۰۰] .

همین که آیهإِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنِینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ فَیقْتُلُونَ وَ یقْتَلُونَ وَعْداً عَلَیهِ حَقًّا فِی التَّوْراهِٰ وَ الْإِنْجِیلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفی بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَیعِکمُ الَّذِی بایعْتُمْ بِهِ وَ ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [توبه/۱۱۱] . نازل شد؛ پیامبر در مسجد بودند ، با صدای بلند تلاوت کردند ، مردم تکبیر گفتند. یکی از انصار پیش آمد و با تعجب پرسید : آیا این وحی است؟ فرمود : " بله". گفت : بیع ربیح لا نقیل و لا نستقیل. [نمونه ، ج۸ ، ص۴۷]

در حدیثی آمده که : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَقِی عَبَّادٌ الْبَصْرِی عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) فِی طَرِیقِ مَکةَ فَقَالَ لَهُ یا عَلِی بْنَ الْحُسَینِ تَرَکتَ الْجِهَادَ وَ صُعُوبَتَهُ وَ أَقْبَلْتَ عَلَی الْحَجِّ وَ لِینَتِهِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یقُولُ" إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنِینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ فَیقْتُلُونَ وَ یقْتَلُونَ وَعْداً عَلَیهِ حَقًّا فِی التَّوْراهِٰ وَ الْإِنْجِیلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفی بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَیعِکمُ الَّذِی بایعْتُمْ بِهِ وَ ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ" (توبه/۱۱۱) فَقَالَ لَهُ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) أَتِمَّ الْآیةَ فَقَالَ "التّائِبُونَ الْعابِدُونَ الْحامِدُونَ السّائِحُونَ الرّاکعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَ بَشِّرِ الْمُومِنِینَ " (توبه/۱۱۲) فَقَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) إِذَا رَأَینَا هَولَاءِ الَّذِینَ هَذِهِ صِفَتُهُمْ فَالْجِهَادُ مَعَهُمْ أَفْضَلُ مِنَ الْحَجِّ [کافی ، ج۵ ، ص۲۲] .

۱۰. اهمیت زکات مال

یزید بن حجبهٔ نماینده و والی حضرت امیر در ری بود.

خراج را از میزان مقرر اضافه و برای خود برداشت؛ همین که حضرت متوجه شد او را عزل و حبس کرد و یک نفر را محافظ او قرار داد. محافظ خوابش برد.او فرار کرد و به معاویه ملحق شد و از آنجا اعلام دشمنی با حضرت کرد و اشعاری را در مذمت حضرت سرود. امام (علیه السلام) بعد از نمازهای جماعت همراه با اصحاب به او نفرین می‌کرد و می‌فرمود : " دستها را به دعا بلند کنید و بر او نفرین کنید". و می‌فرمود : " خدایا یزید بن حجبه مال مردم را برداشت و فرار کرد و به فاسقین پیوست ، مارا از کید ومکر او کفایت کن و جزای او را جزای ظالم قرار بده". [قاموس الرجال (یزید بن حجبه)]

بازرگانان خراسانی خدمت امام رضا (علیه السلام) آمدند و درخواست نمودند که خمس را برای آنهاببخشد. امام (علیه السلام) فرمود : " که خمس قدرت مالی خط امامت است. پشتوانه تبلیغات و نشر فکر ماست. ما با این خمس شرها را از خود دور و هواداران را کمک می‌کنیم ، به علاوه شما با کناره‌گیری از پرداخت خمس خود را از دعای ما و سعادت آخرت محروم می‌کنید".

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زَیدٍ قَالَ : قَدِمَ قَوْمٌ مِنْ خُرَاسَانَ عَلَی أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (علیه السلام) فَسَأَلُوهُ أَنْ یجْعَلَهُمْ فِی حِلٍّ مِنَ الْخُمُسِ فَقَالَ : "مَا أَمْحَلَ هَذَا تَمْحَضُونَّا بِالْمَوَدَّةِ بِأَلْسِنَتِکمْ وَ تَزْوُونَ عَنَّا حَقّاً جَعَلَهُ اللَّهُ لَنَا وَ جَعَلَنَا لَهُ وَ هُوَ الْخُمُسُ لَا نَجْعَلُ لَا نَجْعَلُ لَا نَجْعَلُ لِأَحَدٍ مِنْکمْ فِی حِلٍّ" [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۸] .

تاجری از فارس نامه به امام رضا (علیه السلام) نوشت که خمس را برای من حلال فرمائید : امام در جواب نوشت :

" اموال زیادی خدمت امام کاظم (علیه السلام) آوردند ، لکن امام توجهش به چند درهمی بود که خانمی به نام شطیطه برای حضرت فرستاده بود. امام همان مبلغ کم را از نماینده گرفت و فرمود : سلام مرابه شطیطه برسان و این کفن و چهل درهم را به او بده و بگو پنبه ی این کفن در مزرعه مادرم فاطمه کاشته شده. پارچه را برای کفن به او بده و بافتن این کفن را خواهرم

حکیمه انجام داده. شما ۱۹ روز بیشتر زنده نیستی. خودم برای نماز جنازه تو به نیشابور می‌آیم".

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ سَعِیدٍ عَنْ أَبِی عَلِی بْنِ رَاشِدٍ : فِی حَدِیثٍ طَوِیلٍ فِی اجْتِمَاعِ الشِّیعَةِ بِنَیسَابُورَ وَ بَعْثِهِمْ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِیمَ إِلَی الْمَدِینَةِ مَعَ أَمْوَالٍ کثِیرَةٍ وَ فِیهَا هَدِیةٌ لِامْرَأَةٍ یقَالُ لَهَا شَطِیطَةُ وَ رَدِّ الْکاظِمِ (ع) الْأَمْوَالَ إِلَّا مَا بَعَثَتْهُ شَطِیطَةُ وَ إِخْبَارِهِ الرَّسُولَ بِمَوْتِ شَطِیطَةَ بَعْدَ تِسْعَ عَشْرَةَ لَیلَةً مِنْ یوْمِ وُرُودِهِ وَ أَنَّهُ (ع) یحْضُرُ جِنَازَتَهَا إِلَی أَنْ قَالَ فَمَاتَتْ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَیهَا فَتَزَاحَمَتِ الشِّیعَةُ عَلَی الصَّلَاةِ عَلَیهَا فَرَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ (علیه السلام) عَلَی نَجِیبٍ فَنَزَلَ عَنْهُ وَ هُوَ آخِذٌ بِخِطَامِهِ وَ وَقَفَ یصَلِّی عَلَیهَا مَعَ الْقَوْمِ وَ حَضَرَ نُزُولَهَا إِلَی قَبْرِهَا وَ شَهِدَهَا وَ طَرَحَ فِی قَبْرِهَا مِنْ تُرَابِ قَبْرِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) . [مستدرک‌الوسائل ، ج۲ ، ص۲۱۶] .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ کرِیمٌ ضَمِنَ عَلَی الْعَمَلِ الثَّوَابَ وَ عَلَی الضِّیقِ الْهَمَّ لَا یحِلُّ مَالٌ إِلَّا مِنْ وَجْهٍ أَحَلَّهُ اللَّهُ وَ إِنَّ الْخُمُسَ عَوْنُنَا عَلَی دِینِنَا وَ عَلَی عِیالَاتِنَا وَ عَلَی مَوَالِینَا وَ مَا نَبْذُلُهُ وَ نَشْتَرِی مِنْ أَعْرَاضِنَا مِمَّنْ نَخَافُ سَطْوَتَهُ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۷] .

در مرتبه دیگری که از امام رضا (علیه السلام) خواستند خمس را عفو کند سه مرتبه فرمود : لَا نَجْعَلُ لَا نَجْعَلُ لَا نَجْعَلُ لِأَحَدٍ مِنْکمْ فِی حِلٍّ [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۸] .

در شرایطی حضرت جواد (علیه السلام) مقداری از مالیات را می‌بخشد و فرمود : تَخْفِیفاً مِنِّیاین کم کردن مالیات قانون دائمی نیست ، بلکه در این شرائط خاص که شما گرفتار طاغوتیان هستید و آنها مقداری از اموالتان را به ناحق و با زور می گیرند. من کمی از مالیات و خمس را برای شما تخفیف می‌دهم.

عَنْ عَلِی بْنِ مَهْزِیارَ قَالَ : کتَبَ إِلَیهِ أَبُو جَعْفَرٍ (علیه السلام) وَ قَرَأْتُ أَنَا کتَابَهُ إِلَیهِ فِی طَرِیقِ مَکةَ قَالَ : " الَّذِی أَوْجَبْتُ فِی سَنَتِی هَذِهِ وَ هَذِهِ سَنَةُ عِشْرِینَ وَ مِائَتَینِ فَقَطْ لِمَعْنًی مِنَ الْمَعَانِی أَکرَهُ تَفْسِیرَ الْمَعْنَی کلِّهِ خَوْفاً مِنَ الِانْتِشَارِ وَ سَأُفَسِّرُ لَک بَعْضَهُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَی إِنَّ مَوَالِی أَسْأَلُ اللَّهَ صَلَاحَهُمْ أَوْ بَعْضَهُمْ قَصَّرُوا فِیمَا یجِبُ عَلَیهِمْ فَعَلِمْتُ ذَلِک فَأَحْبَبْتُ أَنْ أُطَهِّرَهُمْ وَ أُزَکیهُمْ بِمَا فَعَلْتُ فِی عَامِی هَذَا مِنْ أَمْرِ الْخُمُسِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی "خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَکیهِمْ بِها وَ صَلِّ عَلَیهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَکنٌ لَهُمْ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ. أَ لَمْ یعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ یقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبادِهِ وَ یأْخُذُ الصَّدَقاتِ وَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوّابُ الرَّحِیمُ. وَ قُلِ اعْمَلُوا فَسَیرَی اللّهُ عَمَلَکمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُومِنُونَ وَ سَتُرَدُّونَ إِلی عالِمِ الْغَیبِ وَ الشَّهادَةِ فَینَبِّئُکمْ بِما کنْتُمْ تَعْمَلُونَ" (توبه/۱۰۵-۱۰۳) وَ لَمْ أُوجِبْ ذَلِک عَلَیهِمْ فِی کلِّ عَامٍ وَ لَا أُوجِبُ عَلَیهِمْ إِلَّا الزَّکاةَ الَّتِی فَرَضَهَا اللَّهُ عَلَیهِمْ وَ إِنَّمَا أَوْجَبْتُ عَلَیهِمُ الْخُمُسَ فِی سَنَتِی هَذِهِ فِی الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ الَّتِی قَدْ حَالَ عَلَیهَا الْحَوْلُ وَ لَمْ أُوجِبْ ذَلِک عَلَیهِمْ فِی مَتَاعٍ وَ لَا آنِیةٍ وَ لَا دَوَابَّ وَ لَا خَدَمٍ وَ لَا رِبْحٍ رَبِحَهُ فِی تِجَارَةٍ وَ لَا ضَیعَةٍ إِلَّا ضَیعَةً سَأُفَسِّرُ لَک أَمْرَهَا تَخْفِیفاً مِنِّی عَنْ مَوَالِی وَ مَنّاً مِنِّی عَلَیهِمْ لِمَا یغْتَالُ السُّلْطَانُ مِنْ أَمْوَالِهِمْ وَ لِمَا ینُوبُهُمْ فِی ذَاتِهِمْ فَأَمَّا الْغَنَائِمُ وَ الْفَوَائِدُ فَهِی وَاجِبَةٌ عَلَیهِمْ فِی کلِّ عَامٍ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی "وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ إِنْ کنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللّهِ وَ ما أَنْزَلْنا عَلی عَبْدِنا یوْمَ الْفُرْقانِ یوْمَ الْتَقَی الْجَمْعانِ وَ اللّهُ عَلی کلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ " (انفال/۴۱) وَ الْغَنَائِمُ وَ الْفَوَائِدُ یرْحَمُک اللَّهُ فَهِی الْغَنِیمَةُ یغْنَمُهَا الْمَرْءُ وَ الْفَائِدَةُ یفِیدُهَا وَ الْجَائِزَةُ مِنَ الْإِنْسَانِ لِلْإِنْسَانِ الَّتِی لَهَا خَطَرٌ عَظِیمٌ وَ الْمِیرَاثُ الَّذِی لَا یحْتَسَبُ مِنْ غَیرِ أَبٍ وَ لَا ابْنٍ وَ مِثْلُ عَدُوٍّ یصْطَلَمُ فَیوخَذُ مَالُهُ وَ مِثْلُ مَالٍ یوخَذُ لَا یعْرَفُ لَهُ صَاحِبُهُ وَ مِنْ ضَرْبِ مَا صَارَ إِلَی قَوْمٍ مِنْ مَوَالِی مِنْ أَمْوَالِ الْخُرَّمِیةِ الْفَسَقَةِ فَقَدْ عَلِمْتُ أَنَّ أَمْوَالًا عِظَاماً صَارَتْ إِلَی قَوْمٍ مِنْ مَوَالِی فَمَنْ کانَ عِنْدَهُ شَیءٌ مِنْ ذَلِک فَلْیوصِلْ إِلَی وَکیلِی وَ مَنْ کانَ نَائِیاً بَعِیدَ الشُّقَّةِ فَلْیتَعَمَّدْ لِإِیصَالِهِ وَ لَوْ بَعْدَ حِینٍ فَإِنَّ نِیةَ الْمُومِنِ خَیرٌ مِنْ عَمَلِهِ فَأَمَّا الَّذِی أُوجِبُ مِنَ الْغَلَّاتِ وَ الضِّیاعِ فِی کلِّ عَامٍ فَهُوَ نِصْفُ السُّدُسِ مِمَّنْ کانَتْ ضَیعَتُهُ تَقُومُ بِمَئُونَتِهِ وَ مَنْ کانَتْ ضَیعَتُهُ لَا تَقُومُ بِمَئُونَتِهِ فَلَیسَ عَلَیهِ نِصْفُ سُدُسٍ وَ لَا غَیرُ ذَلِک" [تهذیب‌الأحکام ، ج۴ ، ص۱۴۱] .

شخصی از قم خدمت امام جواد (علیه السلام) رسید و عرض کرد : من متولی موقوفات قم هستم و ۱۰۰۰۰ درهم نزد من جمع

شد و خرج کرده‌ام؛ لطفا حلال کنید.
امام (علیه السلام) فرمود : "أَنْتَ فِی حِلٍّ". فَلَمَّا خَرَجَ صَالِحٌ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : "أَحَدُهُمْ یثِبُ عَلَی أَمْوَالِ حَقِّ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَیتَامِهِمْ وَ مَسَاکینِهِمْ وَ فُقَرَائِهِمْ وَ أَبْنَاءِ سَبِیلِهِمْ فَیأْخُذُهُ ثُمَّ یجِیءُ فَیقُولُ اجْعَلْنِی فِی حِلٍّ أَ تَرَاهُ ظَنَّ أَنِّی أَقُولُ لَا أَفْعَلُ وَ اللَّهِ لَیسْأَلَنَّهُمُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ عَنْ ذَلِک سُؤالًا حَثِیثاً انت"امام جواد (علیه السلام) انتقاد از این عمل کرد و فرمود : " چگونه اموال آل محمد (صلی الله علیه و آله) و طبقه محروم را مصرف و توقع دارند من او را حلال کنم".
عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ قَالَ : کنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ الثَّانِی (علیه السلام) إِذْ دَخَلَ عَلَیهِ صَالِحُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ وَ کانَ یتَوَلَّی لَهُ الْوَقْفَ بِقُمَّ فَقَالَ یا سَیدِی اجْعَلْنِی مِنْ عَشَرَةِ آلَافٍ فِی حِلٍّ فَإِنِّی أَنْفَقْتُهَا فَقَالَ لَهُ : " أَنْتَ فِی حِلٍّ". فَلَمَّا خَرَجَ صَالِحٌ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : " أَحَدُهُمْ یثِبُ عَلَی أَمْوَالِ حَقِّ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَیتَامِهِمْ وَ مَسَاکینِهِمْ وَ فُقَرَائِهِمْ وَ أَبْنَاءِ سَبِیلِهِمْ فَیأْخُذُهُ ثُمَّ یجِیءُ فَیقُولُ اجْعَلْنِی فِی حِلٍّ أَ تَرَاهُ ظَنَّ أَنِّی أَقُولُ لَا أَفْعَلُ وَ اللَّهِ لَیسْأَلَنَّهُمُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ عَنْ ذَلِک سُؤالًا حَثِیثاً" [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۸] .

۷. اخلاق خانواده

۱. توجه به کودکان
پیامبر (صلی الله علیه و آله) در نماز جماعت دو رکعت آخر نماز را سریع خواندند.
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : صَلَّی رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالنَّاسِ الظُّهْرَ فَخَفَّفَ فِی الرَّکعَتَینِ الْأَخِیرَتَینِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ لَهُ النَّاسُ هَلْ حَدَثَ فِی الصَّلَاةِ حَدَثٌ قَالَ وَ مَا ذَاک قَالُوا خَفَّفْتَ فِی الرَّکعَتَینِ الْأَخِیرَتَینِ فَقَالَ لَهُمْ أَمَا سَمِعْتُمْ صُرَاخَ الصَّبِی [کافی ، ج۶ ، ص۴۸] .
عبد الله بن عامر : پیامبر (صلی الله علیه و آله) در خانه مابود. مادرم گفت : (صدا زد) عبدالله بیا تا چیزی به تو بدهم ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : ام انک لو لم تعطیه شیئا کتبت علیک کذبته.
رسول خدا فرمودند : من قال لصبی : تعال هاک ثم لم یعطه فهی کذبه [اسلام و تربیت کودکان ، ج۲ ، ص۳۴]
قَبَّلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الْحَسَنَ وَ الْحُسَینَ (علیه السلام) فَقَالَ : "الْأَقْرَعُ بْنُ حَابِسٍ إِنَّ لِی عَشَرَةً مِنَ الْأَوْلَادِ مَا قَبَّلْتُ وَاحِداً مِنْهُمْ فَقَالَ مَا عَلَی إِنْ نَزَعَ اللَّهُ الرَّحْمَةَ مِنْک أَوْ کلِمَةً نَحْوَهَا" [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۲۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِی (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ مَا قَبَّلْتُ صَبِیاً قَطُّ فَلَمَّا وَلَّی قَالَ رَسُولُ اللَّهِ هَذَا رَجُلٌ عِنْدِی أَنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۰] .
پیامبر (صلی الله علیه و آله) مشغول خطبه بودند. حسنین (علیه السلام) که کودک بودند وارد شدند و به زمین خوردند. حضرت از منبر پائین آمدند و هر دو را با خود به بالای منبر برد ، و جلو خود نشاند.
حسنین (علیه السلام) را روی دو کتف خود سوار کرده بودند. ابوبکر خواست یکی از آنها را بگیرد. فرمود : " این دو خوب راکبهائی هستند" و آن دو را با خود تا مسجد برد. [فضائل الخمسه ، ص۱۸۷]
قال أنس : کانت الولیدة من ولائد المدینة تأخذ بید رسول الله (ص) و لا ینزع منها یده حتی تذهب به حیث شائت. [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص۲۰۶] .
۲. توجه به همسر
رسول خدا (صلی الله علیه و آله) علاوه بر زینتی که در مقابل مردم داشت زینت خاصی برای همسرش داشت.
وَ لَقَدْ کانَ یتَجَمَّلُ لِأَصْحَابِهِ فَضْلًا عَلَی تَجَمُّلِهِ لِأَهْلِهِ. [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۴] .

۳. اهمیت فرزند

عَنِ السَّکونِی قَالَ : دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) وَ أَنَا مَغْمُومٌ مَکرُوبٌ فَقَالَ لِی : " یا سَکونِی مِمَّا غَمُّک؟" قُلْتُ : وُلِدَتْ لِی ابْنَةٌ. فَقَالَ : " یا سَکونِی عَلَی الْأَرْضِ ثِقْلُهَا وَ عَلَی اللَّهِ رِزْقُهَا تَعِیشُ فِی غَیرِ أَجَلِک وَ تَأْکلُ مِنْ غَیرِ رِزْقِک". فَسَرَّی وَ اللَّهِ عَنِّی. فَقَالَ لِی : " مَا سَمَّیتَهَا" قُلْتُ : فَاطِمَةَ. قَالَ : " آهِ آهِ" ثُمَّ وَضَعَ یدَهُ عَلَی جَبْهَتِهِ فَقَالَ : " قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) حَقُّ الْوَلَدِ عَلَی وَالِدِهِ إِذَا کانَ ذَکراً أَنْ یسْتَفْرِهَ أُمَّهُ وَ یسْتَحْسِنَ اسْمَهُ وَ یعَلِّمَهُ کتَابَ اللَّهِ وَ یطَهِّرَهُ وَ یعَلِّمَهُ السِّبَاحَةَ وَ إِذَا کانَتْ أُنْثَی أَنْ یسْتَفْرِهَ أُمَّهَا وَ یسْتَحْسِنَ اسْمَهَا وَ یعَلِّمَهَا سُورَةَ النُّورِ وَ لَا یعَلِّمَهَا سُورَةَ یوسُفَ وَ لَا ینْزِلَهَا الْغُرَفَ وَ یعَجِّلَ سَرَاحَهَا إِلَی بَیتِ زَوْجِهَا أَمَّا إِذَا سَمَّیتَهَا فَاطِمَةَ فَلَا تَسُبَّهَا وَ لَا تَلْعَنْهَا وَ لَا تَضْرِبْهَا" [کافی ، ج۶ ، ص۴۸] .

عَنْ أَبِی هَارُونَ مَوْلَی آلِ جَعْدَةَ قَالَ : کنْتُ جَلِیساً لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) بِالْمَدِینَةِ فَفَقَدَنِی أَیاماً ثُمَّ إِنِّی جِئْتُ إِلَیهِ فَقَالَ لِی : " لَمْ أَرَک مُنْذُ أَیام یا أَبَا هَارُونَ؟" فَقُلْتُ : وُلِدَ لِی غُلَامٌ. فَقَالَ : بَارَک اللَّهُ فِیهِ فَمَا سَمَّیتَهُ" قُلْتُ : سَمَّیتُهُ مُحَمَّداً. قَالَ : فَأَقْبَلَ بِخَدِّهِ نَحْوَ الْأَرْضِ وَ هُوَ یقُولُ : " مُحَمَّدٌ مُحَمَّدٌ مُحَمَّدٌ" حَتَّی کادَ یلْصَقُ خَدُّهُ بِالْأَرْضِ ثُمَّ قَالَ : " بِنَفْسِی وَ بِوُلْدِی وَ بِأَهْلِی وَ بِأَبَوَی وَ بِأَهْلِ الْأَرْضِ کلِّهِمْ جَمِیعاً الْفِدَاءُ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لَا تَسُبَّهُ وَ لَا تَضْرِبْهُ وَ لَا تُسِئْ إِلَیهِ وَ اعْلَمْ أَنَّهُ لَیسَ فِی الْأَرْضِ دَارٌ فِیهَا اسْمُ مُحَمَّدٍ إِلَّا وَ هِی تُقَدَّسُ کلَّ یوْمٍ" [کافی ، ج۶ ، ص۳۹] .

قال جابر : من عادة الرسول (صلی الله علیه و آله) التلطف بالصبیان. [محجه ، ج۲ ، ص۳۶۹]

کانَ النَّبِی (ص) إِذَا أَصْبَحَ مَسَحَ عَلَی رُءُوسِ وُلْدِهِ وَ وُلْدِ وُلْدِهِ. [عدهالداعی ، ص۸۹] .

۴. چگونگی امر به صلات

عَنْ یوسُفَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ : أَنَّ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) کانَ إِذَا نَزَلَ بِأَهْلِهِ شِدَّةٌ أَمَرَهُمْ بِالصَّلَاةِ ثُمَّ قَرَأَ" وَ أْمُرْ أَهْلَک بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَیها (طه/۱۳۲) " [مسکن‌الفؤاد ، ص۵۰] .

۵. تعلیم و تربیت

پیامبر سرزنش می‌کند پدران آخر الزمان را به دلیل بی اعتنائی آنان نسبت به تربیت فرزندان و آموزش واجبات دینی آنان و می‌فرماید : " بهترین عطیه پدر برای فرزند ، ادب نیکو است". [مستدرک الوسیله ، ج۱۵ ، ص۱۶۴]

۶. احترام مادر

حادثه ـ همان جوانی که به یقین رسیده بود ـ بعد از شهادت مادرش از جایگاهش سوال کرد. حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) فرمود : " در فردوس است و من در شب معراج صدای قرآن او را شنیدم و این مقام به خاطر نیکویی به مادرش بود". [پیامبر و یاران ، ج۲ ، ص۲۰۵]

برادر و خواهر رضاعی حضرت به نوبت مهمان وی شدند. پیامبر به خواهر رضاعی خویش بیشتر احترام کرد. مردم علت را پرسیدند. فرمودند : " این خواهر به پدر و مادرش بیشتر ادب می‌کند".

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَتَتْهُ أُخْتٌ لَهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیهَا سُرَّ بِهَا وَ بَسَطَ مِلْحَفَتَهُ لَهَا فَأَجْلَسَهَا عَلَیهَا ثُمَّ أَقْبَلَ یحَدِّثُهَا وَ یضْحَک فِی وَجْهِهَا ثُمَّ قَامَتْ وَ ذَهَبَتْ وَ جَاءَ أَخُوهَا فَلَمْ یصْنَعْ بِهِ مَا صَنَعَ بِهَا فَقِیلَ لَهُ یا رَسُولَ اللَّهِ صَنَعْتَ بِأُخْتِهِ مَا لَمْ تَصْنَعْ بِهِ وَ هُوَ رَجُلٌ فَقَالَ لِأَنَّهَا کانَتْ أَبَرَّ بِوَالِدَیهَا مِنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ الْکوفِی : قَالَ رَجُلٌ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) إِنَّ وَالِدَتِی بَلَغَهَا الْکبَرُ وَ هِی عِنْدِی الْآنَ أَحْمِلُهَا عَلَی ظَهْرِی وَ أُطْعِمُهَا مِنْ کسْبِی وَ أُمِیطُ عَنْهَا الْأَذَی بِیدِی وَ أَصْرِفُ عَنْهَا مَعَ ذَلِک وَجْهِی اسْتِحْیاءً مِنْهَا وَ إِعْظَاماً لَهَا فَهَلْ کافَأْتُهَا قَالَ : " لَا لِأَنَّ بَطْنَهَا کانَ لَک وِعَاءً وَ ثَدْیهَا کانَ لَک سِقَاءً وَ قَدَمَهَا لَک حِذَاءً وَ یدَهَا لَک وِقَاءً وَ حِجْرَهَا لَک حِوَاءً وَ کانَتْ تَصْنَعُ ذَلِک لَک وَ هِی

تَمَنَّی حَیاتَک وَ أَنْتَ تَصْنَعُ هَذَا بِهَا وَ تُحِبُّ مَمَاتَهَا" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۸۰] .
جوانی مادرش را به دوش گرفته طواف می‌داد. از رسول خدا پرسید : آیا حق مادر را ادا کردم؟ حضرت فرمود : " به اندازه یکی از ناله‌های وضع حمل او هم جبران نکرده‌ای". [نمونه ، ج۱۲ ، ص۶۰]
رُوِی أَنَّ رَجُلًا قَالَ لِلنَّبِی (صلی الله علیه و آله) یا رَسُولَ اللَّهِ أَی الْوَالِدَینِ أَعْظَمُ قَالَ : " الَّتِی حَمَلَتْهُ بَینَ الْجَنْبَینِ وَ أَرْضَعَتْهُ بَینَ الثَّدْیینِ وَ حَضَنَتْهُ عَلَی الْفَخِذَینِ وَ فَدَتْهُ بِالْوَالِدَینِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۸۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِی (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَبَرُّ؟ قَالَ : أُمَّک قَالَ : ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ : أُمَّک. قَالَ : ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ : أُمَّک. قَالَ : ثُمَّ مَنْ؟ قَالَ أَبَاک [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۹] .
جوانی خدمت پیامبر برای جهاد آمد. پیامبر فرمود : آیا مادر داری؟ گفت : بله ، فرمود : الزمها فان الجنه تحت قدمها
امام صادق (علیه السلام) : جوانی به پیامبر عرض کرد : یا رسول الله من جهاد را دوست دارم ، ولی مادرم از این موضوع ناراحت است. پیامبر فرمود :
ارْجِعْ فَکنْ مَعَ وَالِدَتِک فَوَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیاً لَأُنْسُهَا بِک لَیلَةً خَیرٌ مِنْ جِهَادِک فِی سَبِیلِ اللَّهِسَنَةٍ
عَمْرِو بْنِ شِمْرٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ : أَتَی رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ إِنِّی رَجُلٌ شَابٌّ نَشِیطٌ وَ أُحِبُّ الْجِهَادَ وَ لِی وَالِدَةٌ تَکرَهُ ذَلِک فَقَالَ لَهُ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) : " ارْجِعْ فَکنْ مَعَ وَالِدَتِک فَوَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیاً لَأُنْسُهَا بِک لَیلَةً خَیرٌ مِنْ جِهَادِک فِی سَبِیلِ اللَّهِسَنَةٍ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .
لال شدن فرزند هنگام احتضار و خواهش پیامبر از مادرش برای رضایت ازاو و کلمه شهادت گفتن فرزند. [پرونده والدین]
اویس قرنی از مادرش اجازه گرفت به مدینه برود ، و به زیارت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) برسد. مادرش گفت : به شرط آنکه بیش از نصف روز توقف نکنی. به مدینه رفت؛ امّا حضرت خارج شهر بودند. نصف روزکه گذشت به یمن برگشت. پیامبر وقتی وارد شهر شد ، فرمود : " نوری می‌بینم که اویس در خانه مابه هدیه گذاشته است" و فرمود : تَفُوحُ رَوَائِحُ الْجَنَّةِ مِنْ قِبَلِ قَرَنٍ وَا شَوْقَاهْ إِلَیک یا أُوَیسُ الْقَرَنِی [الفضائل ، ص۱۰۷] .
شخصی به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عرض کرد : گناهان زیادی کرده‌ام ، آیا راهی برای بخشش هست؟ حضرت فرمود : " آیا پدر و مادر داری؟"
گفت : پدر دارم. فرمود : " برو به او نیکی کن". وقتی رفت حضرت فرمود : " ای کاش مادر داشت".
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِی (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ : مَا مِنْ عَمَلٍ قَبِیحٍ إِلَّا قَدْ عَمِلْتُهُ فَهَلْ لِی مِنْ تَوْبَةٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : " فَهَلْ مِنْ وَالِدَیک أَحَدٌ حَی" قَالَ : أَبِی. قَالَ : " فَاذْهَبْ فَبِرَّهُ" قَالَ : فَلَمَّا وَلَّی قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " لَوْ کانَتْ أُمُّهُ" [الزهد ، ص۳۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : ذَکرَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الْجِهَادَ فَقَالَتِ امْرَأَةٌ لِرَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یا رَسُولَ اللَّهِ فَمَا لِلنِّسَاءِ مِنْ هَذَا شَیءٌ فَقَالَ : بَلَی لِلْمَرْأَةِ مَا بَینَ حَمْلِهَا إِلَی وَضْعِهَا إِلَی فِطَامِهَا مِنَ الْأَجْرِ کالْمُرَابِطِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَإِنْ هَلَکتْ فِیمَا بَینَ ذَلِک کانَ لَهَا مِثْلُ مَنْزِلَةِ الشَّهِیدِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۶۱] .
قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ مَا حَقُّ الْوَالِدِ؟ قَالَ : " أَنْ تُطِیعَهُ مَا عَاشَ". فَقِیلَ : وَ مَا حَقُّ الْوَالِدَةِ؟ فَقَالَ : " هَیهَاتَ هَیهَاتَ لَوْ أَنَّهُ عَدَدَ رَمْلِ عَالِجٍ وَ قَطْرِ الْمَطَرِ أَیامَ الدُّنْیا قَامَ بَینَ یدَیهَا مَا عَدَلَ ذَلِک یوْمَ حَمَلَتْهُ فِی بَطْنِهَا" [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۶۹] .
ام سلمه خدمت پیامبر رسید و عرض کرد : همه افتخارات نصیب مردان شده زنان چه سهمی از این افتخارات دارند؟
پیامبر فرمود : " بلی".

بَلی إذَا حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ کانَتْ بِمَنْزِلَةِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْمُجَاهِدِ بِنَفْسِهِ وَ مَالِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ [أمالی صدوق ، ص۴۱۱] .

همراه مادرم دیر وقت در تاریکی شب از خانه امام صادق (علیه السلام) خارج شدیم. در بین راه با مادرم بحث می‌کردم تا اینکه به تندی کشیده شد. فردا صبح که به خدمت امام صادق (علیه السلام) رسیدم حضرت به من عتاب کرد : " چرا با مادرت این گونه سخن گفتی؟ آیا نمی‌دانی که شکم او مسکن تو ، دامن او گهواره تو و سینه او محل تغذیه تو بود".

عَنِ ابْنِ مِهْزَمٍ قَالَ : خَرَجْتُ مِنْ عِنْدِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) لَیلَةً مُمْسِیاً فَأَتَیتُ مَنْزِلِی بِالْمَدِینَةِ وَ کانَتْ أُمِّی مَعِی فَوَقَعَ بَینِی وَ بَینَهَا کلَامٌ فَأَغْلَظْتُ لَهَا فَلَمَّا أَنْ کانَ مِنَ الْغَدِ صَلَّیتُ الْغَدَاةَ وَ أَتَیتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فَلَمَّا دَخَلْتُ عَلَیهِ قَالَ لِی مُبْتَدِئاً : " یا أَبَا مِهْزَمٍ! مَا لَک وَ لِخَالِدَةَ أَغْلَظْتَ فِی کلَامِهَا الْبَارِحَةَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ بَطْنَهَا مَنْزِلٌ قَدْ سَکنْتَهُ وَ أَنَّ حِجْرَهَا مَهْدٌ قَدْ غَمَرْتَهُ وَ ثَدْیهَا وِعَاءٌ قَدْ شَرِبْتَهُ" قَالَ : قُلْتُ بَلَی. قَالَ : " فَلَا تُغْلِظْ لَهَا" [بصائرالدرجات ، ص۲۴۳] .

۷. احترام به بزرگ و مسن

قال أنس : جاء شیخ إلی رسول الله (صلی الله علیه و آله) فی حاجة فابطئوا عن الشیخ أن یوسعوا له. فقال (ص) : " لیس منا من لم یرحم صغیرنا و لم یوقر کبیرنا" [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳۴] .

۸. آداب

عَنْ عَلِی بْنِ مِیثَم عَنْ أَبِیهِ قَالَ : سَمِعْتُ أُمِّی تَقُولُ سَمِعْتُ نَجْمَةَ أُمَّ الرِّضَا (علیه السلام) تَقُولُ فِی حَدِیثٍ لَمَّا وَضَعْتُ ابْنِی عَلِیاً دَخَلَ إِلَی أَبُوهُ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (علیه السلام) فَنَاوَلْتُهُ إِیاهُ فِی خِرْقَةٍ بَیضَاءَ فَأَذَّنَ فِی أُذُنِهِ الْیمْنَی وَ أَقَامَ فِی الْیسْرَی وَ دَعَا بِمَاءِ الْفُرَاتِ فَحَنَّکهُ بِهِ ثُمَّ رَدَّهُ إِلَی فَقَالَ : " خُذِیهِ فَإِنَّهُ بَقِیةُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ" [عیون‌أخبارالرضا ، ج۱ ، ص۲۰] .

در تفسیر آیهوَ إِنْ قِیلَ لَکمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا [نور/۲۸] .

پیامبر (صلی الله علیه و آله) وقتی می‌خواستند وارد خانه کسی شوند پشت در می‌ایستادند و می‌فرمودند : السَّلَامُ عَلَیکمْ یا أَهْلَ الْبَیتِ

اگر اهل خانه اجازه می‌دادند وارد می‌شدند و اگر صدائی نمی‌آمد تکرار می‌کردند تا سه بار و این را حتی در ورود به خانه حضرت زهرا (س) اجرا می‌کردند.

۹. اهمیت پدر ومادر

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنِّی رَاغِبٌ فِی الْجِهَادِ نَشِیطٌ قَالَ : فَجَاهِدْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَإِنَّک إِنْ تُقْتَلْ کنْتَ حَیاً عِنْدَ اللَّهِ تُرْزَقُ وَ إِنْ مِتَّ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُک عَلَی اللَّهِ وَ إِنْ رَجَعْتَ خَرَجْتَ مِنَ الذُّنُوبِ کمَا وُلِدْتَ فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ لِی وَالِدَینِ کبِیرَینِ یزْعُمَانِ أَنَّهُمَا یأْنَسَانِ بِی وَ یکرَهَانِ خُرُوجِی. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَقِمْ مَعَ وَالِدَیک فَوَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَأُنْسُهُمَا بِک یوْماً وَ لَیلَةً خَیرٌ مِنْ جِهَادِ سَنَةٍ [أمالی صدوق ، ص۴۶۱] .

۱۰. مهمان

عربی که مسلمان نبود مهمان رسول خدا (صلی الله علیه و آله) شد. شب رختخواب را آلوده کرد. از خجالت فرار کرد. اصحاب خواستند رختخواب را بشویند. حضرت فرمود : " مهمان خودم بوده ، خودم می‌شویم". عرب فراری عصای خودش را جا گذاشته بود ، برگشت بردارد دید رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رختخواب می‌شوید؛ مسلمان شد. [اخلاق محتشمی چاپ حسینه ارشاد ، ص۱۹۳]

۱۱. آداب عیادت

در عیادت مریضی که از ترس مرگ گریه می‌کرد ، فرمود : انک لا تعرفه ، الموت الحماماگر انواع آلودگی‌ها را داشته باشی میل نداری به حمام بروی و پاک و راحت شوی. آری کودکان از حمام وحشت دارند. [میزان الحکمه ، ترجمه باب الموت]

۸. توجهات

۱. توجه به بردگان

پیامبر (صلی الله علیه و آله) از مسیری می‌گذشت. فردی‌برده خود را می‌زد. و برده مرتب می‌گفت : أَعُوذُ بِاللَّهِ؛ ولی هم چنان کتک می‌خورد. همین که نگاه برده به پیامبر (صلی الله علیه و آله) افتاد ، گفت : أَعُوذُ بِمُحَمَّدٍ. مولا دیگر او را کتک نزد ، پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود :

یتَعَوَّذُ بِاللَّهِ فَلَا تُعِیذُهُ وَ یتَعَوَّذُ بِمُحَمَّدٍ فَتُعِیذُهُ وَ اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ یجَارَ عَائِذُهُ مِنْ مُحَمَّدٍآنگاه مرد او را در راه خدا آزاد کرد.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِی فَهْدٍ کانَ یضْرِبُ عَبْداً لَهُ وَ الْعَبْدُ یقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ فَلَمْ یقْلِعْ عَنْهُ فَقَالَ أَعُوذُ بِمُحَمَّدٍ فَأَقْلَعَ الرَّجُلُ عَنْهُ الضَّرْبَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یتَعَوَّذُ بِاللَّهِ فَلَا تُعِیذُهُ وَ یتَعَوَّذُ بِمُحَمَّدٍ فَتُعِیذُهُ وَ اللَّهُ أَحَقُّ أَنْ یجَارَ عَائِذُهُ مِنْ مُحَمَّدٍ فَقَالَ الرَّجُلُ هُوَ حُرٌّ لِوَجْهِ اللَّهِ فَقَالَ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیاً لَوْ لَمْ تَفْعَلْ لَوَاقَعَ وَجْهُک حَرَّ النَّارِ [الزهد ، ص۴۴] .

۲. توجه به جوانان

فردی از طرف امام صادق (علیه السلام) به بصره اعزام شد جهت تبلیغ؛ در موقع بازگشت امام (علیه السلام) نتیجه کار را پرسید؟ عرض کرد : عده ی کمی استقبال کردند و نتیجه کم بود. حضرت فرمودند : " بر تو باد توجه به جوانان ، چون آنان در حرکت به سوی خیر سرعت بیشتری دارند".عَلَیک بِالْأَحْدَاثِ فَإِنَّهُمْ أَسْرَعُ إِلَی کلِّ خَیرٍ

عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَبْدِ الْخَالِقِ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) یقُولُ لِأَبِی جَعْفَرٍ الْأَحْوَلِ وَ أَنَا أَسْمَعُ : " أَتَیتَ الْبَصْرَةَ؟" فَقَالَ : نَعَمْ. قَالَ : " کیفَ رَأَیتَ مُسَارَعَةَ النَّاسِ إِلَی هَذَا الْأَمْرِ وَ دُخُولَهُمْ فِیهِ" قَالَ : وَ اللَّهِ إِنَّهُمْ لَقَلِیلٌ وَ لَقَدْ فَعَلُوا وَ إِنَّ ذَلِک لَقَلِیلٌ فَقَالَ : " عَلَیک بِالْأَحْدَاثِ فَإِنَّهُمْ أَسْرَعُ إِلَی کلِّ خَیرٍ" [کافی ، ج۸ ، ص۹۳] .

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) جوانی ۲۱ ساله با نام عتاب را فرماندار مکه قرار داده بود و فرمود : " من بهتر از تو سراغ ندارم" و در پاسخ اعترافات مردم می‌فرمود : " کمال با سن نیست ، او با کمی سن افضل است". [جوان فلسفی ، ج۱ ، ص۱۹]

ابن عمر : عرضنی رسول الله (صلی الله علیه و آله) یوم احد و انا ابن اربع عشرة سنه فلم یجزنیو در روز خندق که ۱۵ ساله بودم فاجازنی. [احکام الطفل ، ص۴۹۱]

۳. توجه به کودکان

قال جابر : من عادة الرسول (صلی الله علیه و آله) التلطف بالصبیان. [محجه ، ج۲ ، ص۳۶۹]

کانَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) إِذَا أَصْبَحَ مَسَحَ عَلَی رُءُوسِ وُلْدِهِ وَ وُلْدِ وُلْدِهِ. [عده‌الداعی ، ص۸۹] .

۴. توجه به کار

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وقتی به مردی می‌رسید می‌پرسید : هل له حرفة‌اگر می گفتند نه می‌فرمود : سقط من عینی. سپس فرمود : لأن المؤمن إذا لم یکن له حرفة یعیش بدینه

پایان بیکاری بی دینی

روی ابن عباس قال : کان رسول الله إذا نظر الرجل فأعجبه قال : هل له حرفة" فإن قالوا : لا قال : " سقط من عینی" قیل و کیف

ذاک یا رسول الله؟ قال : " لأن المؤمن إذا لم یکن له حرفهٔ یعیش بدینه" [جامع‌الأخبار ، ص۱۳۹] .
پیامبر تعریف جوانی را شنید ، پرسید : " کارش چیست؟" گفتند : بیکار است. فرمود : " از چشم من افتاد".
رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به هر جوانی می‌رسید در سوال می‌پرسید ، ازدواج کرده‌ای یا نه؟ کار می کنی یا نه؟
حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) با یارانش از مرکب پیاده شدند وبارها را بر زمین نهادند ، تصمیم بر آن شد ، برای غذا گوسفندی را ذبح کنند. اولی گفت : سر بریدن از من. دومی گفت : کندن پوست آن از من. سومی گفت : پختن از من. حضرت رسول فرمود : " جمع هیزم از من". اصحاب هر چه خواستند این کار را انجام دهند ، حضرت قبول نفرمود. و حاضر نشدند برای خود ، نسبت به دیگران امتیازی قائل باشد ، سپس به صحرا رفته و به مقدار لازم هیزم آوردند.
قافله مدتی راه رفته و خسته بودند. برای آب خوردن پیاده شدند. حضرت رسول همین که قدری نزدیک آب آمد برگشت. اصحاب خیال کردند حضرت محل آب را برای استراحت نپسندیدند. حضرت زانوی شتر را بست و بعد برگشت. اصحاب گفتند : باید به ما دستور دهید. حضرت فرمودند : " در کارها به دیگران اتکا نکنید و دستور ندهید ولو برای چوب مسواک".
بند کفش امام صادق (علیه السلام) پاره شد.اصحاب کفش تقدیم کردند وحضرت نپذیرفت و فرمود : " در مورد بلا اولی به هر کس خود صاحب بلا است".
رُوِی أَنَّهُ ، یعْنِی أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) لَمَّا کانَ یفْرُغُ مِنَ الْجِهَادِ یتَفَرَّغُ لِتَعْلِیمِ النَّاسِ وَ الْقَضَاءِ بَینَهُمْ فَإِذَا فَرَغَ مِنْ ذَلِکَ اشْتَغَلَ فِی حَائِطٍ لَهُ یعْمَلُ فِیهِ بِیدَیهِ وَ هُوَ مَعَ ذَلِکَ ذَاکرٌ لِلَّهِ تَعَالَی. [إرشادالقلوب ، ج۲ ، ص۲۱۸] .
عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ : أَتَیتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) وَ إِذَا هُوَ فِی حَائِطٍ لَهُ بِیدِهِ مِسْحَاةٌ وَ هُوَ یفْتَحُ بِهَا الْمَاءَ وَ عَلَیهِ قَمِیصٌ شِبْهَ الْکرَابِیسِ کأَنَّهُ مَخِیطٌ عَلَیهِ مِنْ ضِیقِهِ. [کافی ، ج۵ ، ص۷۶] .
ماجرای امام و خادمش سراج. [وافی ، ج۴ ، ص۱۳۰]
امام صادق (علیه السلام) بیلی در دست داشت و کشاورزی می‌کرد. [وسائل ، ج۱۲ ، ص۲۳]
عَنْ صَالِحِ بْنِ عَلِی بْنِ عَطِیةَ عَنْ رَجُلٍ ذَکرَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : مَرَّ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) بِنَاسٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ هُمْ یحْرُثُونَ فَقَالَ لَهُمْ : " احْرُثُوا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) قَالَ : ینْبِتُ اللَّهُ بِالرِّیحِ کمَا ینْبِتُ بِالْمَطَرِ قَالَ فَحَرَثُوا فَجَادَتْ زُرُوعُهُمْ". [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۲] .
مردی از امام صادق (علیه السلام) پرسید : شنیده ام زراعت مکروه است؟ امام صادق (علیه السلام) فرمودند : " زراعت کنید ، درختکاری کنید ، به خدا قسم کاری از آن پاکتر و حلالتر نیست؟".
عَنْ سَیابَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : سَأَلَهُ رَجُلٌ فَقَالَ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاک أَسْمَعُ قَوْماً یقُولُونَ إِنَّ الزِّرَاعَةَ مَکرُوهَةٌ فَقَالَ لَهُ : " ازْرَعُوا وَ اغْرِسُوا فَلَا وَ اللَّهِ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَحَلَّ وَ لَا أَطْیبَ مِنْهُ وَ اللَّهِ لَیزْرَعُنَّ الزَّرْعَ وَ لَیغْرِسُنَّ النَّخْلَ بَعْدَ خُرُوجِ الدَّجَّالِ" [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۰] .
۵. توجه به حیوانات
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) عَنْ ضَرْبِ وُجُوهِ الْبَهَائِمِ وَ نَهَی عَنْ قَتْلِ النَّحْلِ وَ نَهَی عَنِ الْوَسْمِ فِی وُجُوهِ الْبَهَائِمِ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۱ ، ص۴۸۳] .
۶. توجه به آبرو
کان رسول الله (صلی الله علیه و آله) اذا بلغه عن الرجل شیء لم یقل ما بال فلان و لکن یقول ما بال اقوام یقولون حتی لا یفضح احدا. [اخلاق فلسفی ، ۳۷۶ و المستطرف ، ج۱ ، ص۱۱۶]

۷. توجه به روزها

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) در روز عاشورا ، دایه های امام حسین (علیه السلام) را فرا می‌خواند و به آنان می‌فرمود که چیز تلخی بنوشند.

فِی رِوَایَةِ السَّکونِی : أَنَّ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) کانَ إِذَا خَرَجَ إِلَی الْعِیدِ لَمْ یرْجِعْ فِی الطَّرِیقِ الَّذِی بَدَأَ فِیهِ یأْخُذُ فِی طَرِیقٍ غَیرِهِ" [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۱۰] .

۸. توجه به آخرت

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عبور می کرد. رسید به ساختمانی؛ پرسید از کیست؟ گفتند از فلانی.فمکث حتی اذا جاء صاحبها فسلم فی الناس ، اعرض (صلی الله علیه و آله) عنه و صنع ذلک به مرارا حتی عرف الرجل الغضب و الاعراض عنه ، فشکا ذلک الی اصحابه و قال : والله انی لانکر نظر رسول الله (صلی الله علیه و آله) ، ماادری ما حدث فی و ما صنعت؟

قالوا : خرج رسول الله (صلی الله علیه و آله) فرای قبتک فقال : "لمن هذه"؟ فاخبرناه. فرجع الی قبته فسواها بالارض ، فخرج رسول الله (صلی الله علیه و آله) ذات یوم فلم یر القبه ، فقال : " فعلت القبه التی کانت ههنا؟" قالوا : شکا الینا صاحبها اعراضک عنه فخبرناه فهدمها. فقال : "ان لکل بناء یبنی و بال علی صاحبها یوم القیامه الا مالا بد منه." [الحیاه (مجمع البیان ، ج۷ ، ص۱۹۸) ، تغییرنورالثقلین ، ج۴ ، ص۶۳] .

۹. توجه به بلا

ماجرای پیامبر (صلی الله علیه و آله) که به دعوت شخصی برای طعام به منزلش رفته بودند. مرغی بر روی دیوار تخمی گذاشت و افتاد پایین و روی میخی قرار گرفت. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) تعجب کرد. صاحب خانه گفت : چرا تعجب می کنید؟ هرگز بلائی به من نرسیده. پیامبر (صلی الله علیه و آله) بلند شدند و از خانه بیرون رفتند و فرمودند : مَنْ لَمْ یرْزَأْ فَمَا لِلَّهِ فِیهِ مِنْ حَاجَةٍ

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : دُعِی النَّبِی (صلی الله علیه و آله) إِلَی طَعَامٍ فَلَمَّا دَخَلَ مَنْزِلَ الرَّجُلِ نَظَرَ إِلَی دَجَاجَةٍ فَوْقَ حَائِطٍ قَدْ بَاضَتْ فَتَقَعُ الْبَیضَةُ عَلَی وَتِدٍ فِی حَائِطٍ فَثَبَتَتْ عَلَیهِ وَ لَمْ تَسْقُطْ وَ لَمْ تَنْکسِرْ فَتَعَجَّبَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) مِنْهَا فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : أَ عَجِبْتَ مِنْ هَذِهِ الْبَیضَةِ فَوَ الَّذِی بَعَثَک بِالْحَقِّ مَا رُزِئْتُ شَیئاً قَطُّ قَالَ : فَنَهَضَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ لَمْ یأْکلْ مِنْ طَعَامِهِ شَیئاً وَ قَالَ مَنْ لَمْ یرْزَأْ فَمَا لِلَّهِ فِیهِ مِنْ حَاجَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۶] .

۱۰. توجه به محیط زیست

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا بَأْسَ بِالرَّجُلِ یمُرُّ عَلَی الثَّمَرَةِ وَ یأْکلُ مِنْهَا وَ لَا یفْسِدُ قَدْ نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَنْ تُبْنَی الْحِیطَانُ بِالْمَدِینَةِ لِمَکانِ الْمَارَّةِ قَالَ وَ کانَ إِذَا بَلَغَ نَخْلَةٌ أَمَرَ بِالْحِیطَانِ فَخُرِقَتْ لِمَکانِ الْمَارَّةِ [کافی ، ج۳ ، ص۵۶۹] .

۱۱. توجه به فقرا

زنی خدمت پیامبر (صلی الله علیه و آله) رسید و پارچه‌ای آورد و گفت : با دست خودم برای شما بافته‌ام. حضرت پذیرفت و پوشید واز خانه بیرون آمد. شخصی گفت : یا رسول الله چه لباس خوبی داری؟ آن را به ما عطا فرما. حضرت به خانه برگشت و لباس را از تن بیرون آورد و برای او فرستاد. مردم به او گفتند : چرا این تقاضا را کردی؟ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به آن لباس نیاز داشت. گفت : سئلته ایاه لتکون کفنی. [ابن ماجه ، ج۲ ، ص۱۱۷۷]

در شب ششم جنگ خیبر اصحاب یک یهودی جاسوس را دستگیر کردند و نزد پیامبر آوردند ، از خدمت پیامبر تامین خواست به او تامین دادند. مرکز مهمات و زاغه‌های دشمن را فاش کرد. [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۶۵۷]

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به علی (علیه السلام) دستور داد لباسی برای حضرت بخرد. امام به بازار رفته و لباسی را ۱۲ درهم خرید و پیامبر فرمود : اگر ارزان تر بود بهتر بود؛ اگر صاحبش معامله را اقاله می‌کند لباس را عوض کن. امیرالمؤمنین بعد از پس دادن پیراهن ۱۲درهمی با حضرت برگشت که لباس دیگری را به چهار درهم بخرد ، پیامبر در وسط راه کنیزی که پولش را گم کرده و گریه می‌کرد را دید. ۴ درهم به او داد. به بازار رفت و لباس چهار درهمی خرید و برگشت. برهنه‌ای را دید در کوچه ، لباس را به او داد و دوباره به بازار برگشت. از آخرین چهار درهمی که داشت پیراهنی خرید. باز همان کنیز را دید که گریه می‌کند و می‌گوید : می‌ترسم به من بگوید : چرا دیر آمدی؟ حضرت همراه کنیز به در خانه مولای او رفت. مولا به احترام رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) کنیز را آزاد کرد. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بسیار خوشحال شد و فرمود : " چه ۱۲ درهم با برکتی بود. ۲ برهنه را پوشاند و یک برده را آزاد کرد و این همه از برکات صرفه جویی در یک پیراهن بود".

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) وَ قَدْ بَلِيَ ثَوْبُهُ فَحَمَلَ إِلَيهِ اثْنَي عَشَرَ دِرْهَماً فَقَالَ : يا عَلِي! خُذْ هَذِهِ الدَّرَاهِمَ فَاشْتَرِ لِي ثَوْباً أَلْبَسُهُ قَالَ عَلِي (ع) : فَجِئْتُ إِلَى السُّوقِ فَاشْتَرَيتُ لَهُ قَمِيصاً بِاثْنَي عَشَرَ دِرْهَماً وَ جِئْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَنَظَرَ إِلَيهِ فَقَالَ يا عَلِي غَيرُ هَذَا أَحَبُّ إِلَي أَ تَرَى صَاحِبَهُ يقِيلُنَا؟ فَقُلْتُ : لَا أَدْرِي. فَقَالَ : انْظُرْ فَجِئْتُ إِلَى صَاحِبِهِ فَقُلْتُ : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَدْ كرِهَ هَذَا يريدُ ثَوْباً دُونَهُ فَأَقِلْنَا فِيهِ فَرَدَّ عَلَي الدَّرَاهِمَ وَ جِئْتُ بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَمَشَى مَعِي إِلَى السُّوقِ لِيبْتَاعَ قَمِيصاً فَنَظَرَ إِلَى جَارِيةٍ قَاعِدَةٍ عَلَى الطَّرِيقِ تَبْكي فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَا شَأْنُک؟ قَالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَهْلَ بَيتِي أَعْطَوْنِي أَرْبَعَةَ دَرَاهِمَ لِأَشْتَرِي لَهُمْ بِهَا حَاجَةً فَضَاعَتْ فَلَا أَجْسُرُ أَنْ أَرْجِعَ إِلَيهِمْ فَأَعْطَاهَا رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَرْبَعَةَ دَرَاهِمَ وَ قَالَ : ارْجِعِي إِلَى أَهْلِک وَ مَضَى رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِلَى السُّوقِ فَاشْتَرَى قَمِيصاً بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ وَ لَبِسَهُ وَ حَمِدَ اللَّهَ وَ خَرَجَ فَرَأَى رَجُلًا عُرْياناً يقُولُ : مَنْ كسَانِي كسَاهُ اللَّهُ مِنْ ثِيابِ الْجَنَّةِ. فَخَلَعَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) قَمِيصَهُ الَّذِي اشْتَرَاهُ وَ كسَاهُ السَّائِلَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى السُّوقِ فَاشْتَرَى بِالْأَرْبَعَةِ الَّتِي بَقِيتْ قَمِيصاً آخَرَ فَلَبِسَهُ وَ حَمِدَ اللَّهَ وَ رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ وَ إِذَا الْجَارِيةُ قَاعِدَةٌ عَلَى الطَّرِيقِ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ : مَا لَک لَا تَأْتِينَ أَهْلَک؟ قَالَتْ : يا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي قَدْ أَبْطَأْتُ عَلَيهِمْ وَ أَخَافُ أَنْ يضْرِبُونِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مُرِّي بَينَ يدَي وَ دُلِّينِي عَلَى أَهْلِک فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) حَتَّى وَقَفَ عَلَى بَابِ دَارِهِمْ ثُمَّ قَالَ : السَّلَامُ عَلَيكمْ يا أَهْلَ الدَّارِ فَلَمْ يجِيبُوهُ فَأَعَادَ السَّلَامَ فَلَمْ يجِيبُوهُ فَأَعَادَ السَّلَامَ فَقَالُوا : عَلَيک السَّلَامُ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكاتُهُ. فَقَالَ لَهُمْ : مَا لَكمْ تَرَكتُمْ إِجَابَتِي فِي أَوَّلِ السَّلَامِ وَ الثَّانِي؟ قَالُوا : يا رَسُولَ اللَّهِ سَمِعْنَا سَلَامَک فَأَحْبَبْنَا أَنْ تَسْتَكثِرَ مِنْهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ هَذِهِ الْجَارِيةَ أَبْطَأَتْ عَلَيكمْ فَلَا تُواخِذُوهَا فَقَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ هِي حُرَّةٌ لِمَمْشَاک. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحَمْدُ لِلَّهِ مَا رَأَيتُ اثْنَي عَشَرَ دِرْهَماً أَعْظَمَ بَرَكةً مِنْ هَذِهِ كسَا اللَّهُ بِهَا عُرْيانَينِ وَ أَعْتَقَ بِهَا نَسَمَةً [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۹۰] .

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در شب معراج بر در جهنم دید نوشته شده است : مَنْ أَرَادَ أَنْ لَا يكونَ عُرْياناً يوْمَ الْقِيامَةِ فَلْيكسُ الْجُلُودَ الْعَارِيةَ فِي الدُّنْيا. [الفضائل ، ص۱۵۲] .

۹. موارد قابل تأمل

۱. فکر

عَنْ مُعَمَّرِ بْنِ خَلَّادٍ قَالَ : إِنَّ أَبَا الْحَسَنِ (علیه السلام) اشْتَرَى دَاراً وَ أَمَرَ مَوْلًى لَهُ أَنْ يتَحَوَّلَ إِلَيهَا وَ قَالَ إِنَّ مَنْزِلَک ضَيقٌ فَقَالَ قَدْ أَحْدَثَ هَذِهِ الدَّارَ أَبِي فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (علیه السلام) : " إِنْ كانَ أَبُوک أَحْمَقَ ينْبَغِي أَنْ تَكونَ مِثْلَهُ" [کافی ، ج۶ ، ص۵۲۵] .

امیر المومنین (علیه السلام) در حین سفر ناگهان از مرکب پیاده و سجده طولانی کردند. علت را پرسیدند فرمود : " نعمت های

خدا به یادم آمد وهنگام ذکر نعمت سجده شکر را دوست دارم". [کافی ، ج۲ ، ص۸۰]
امیرالمومنین (علیه السلام) دستور داد به نیابت از ابوطالب حج به جا آورند. [الغدیر ، ج۷، ص ۳۸۰]
پیامبر (صلی الله علیه و آله) از اصحاب درباره نعمت ها سوال فرمود ، هرکه جوابی داد. بعد ، از امیر المومنین (علیه السلام) سوال کرد. او عرض کرد : اولین نعمت "أَنْ خَلَقَنِی جَلَّ ثَنَاوهُ وَ لَمْ أَکُ شَیئاً مَذْکوراً". قَالَ : " صَدَقْتَ فَمَا الثَّانِیةُ؟" قَالَ : " أَنْ أَحْسَنَ بِی إِذْ خَلَقَنِی فَجَعَلَنِی حَیاً لَا مَوَاتاً" قَالَ : " صَدَقْتَ فَمَا الثَّالِثَةُ؟" قَالَ : " أَنْ أَنْشَأَنِی فَلَهُ الْحَمْدُ فِی أَحْسَنِ صُورَةٍ وَ أَعْدَلِ تَرْکیبٍ" قَالَ : " صَدَقْتَ فَمَا الرَّابِعَةُ؟ قَالَ : " أَنْ جَعَلَنِی مُتَفَکراً وَاعِیاً لَا بَلِهاً سَاهِیاً". [المناقب ، ج۲ ، ص۳۵۵] .
۲. غیرت
۳. زهد
۴. غضب
کتَابُ الرَّوْضَةِ ، أَنَّهُ : دَخَلَ سُفْیانُ الثَّوْرِی عَلَی الصَّادِقِ (علیه السلام) فَرَآهُ مُتَغَیرَ اللَّوْنِ فَسَأَلَهُ عَنْ ذَلِک فَقَالَ کنْتُ نَهَیتُ أَنْ یصْعَدُوا فَوْقَ الْبَیتِ فَدَخَلْتُ فَإِذَا جَارِیةٌ مِنْ جَوَارِی مِمَّنْ تُرَبِّی بَعْضَ وُلْدِی قَدْ صَعِدَتْ فِی سُلَّمٍ وَ الصَّبِی مَعَهَا فَلَمَّا بَصُرَتْ بِی ارْتَعَدَتْ وَ تَحَیرَتْ وَ سَقَطَ الصَّبِی إِلَی الْأَرْضِ فَمَاتَ فَمَا تَغَیرَ لَوْنِی لِمَوْتِ الصَّبِی وَ إِنَّمَا تَغَیرَ لَوْنِی لِمَا أَدْخَلْتُ عَلَیهَا مِنَ الرُّعْبِ وَ کانَ (ع) قَالَ لَهَا : أَنْتِ حُرَّةٌ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا بَأْسَ عَلَیك مَرَّتَینِ. [المناقب ، ج۴ ، ص۲۷۴] .
یکی از کینزان امام علی بن الحسین (علیه السلام) برای وضو ، آب روی دست امام می‌ریخت ، ظرف آب از دستش افتاد و بدن امام را مجروح ساخت ، امام (علیه السلام) از روی خشم سر بلند کرد. کنیز بلا فاصله گفت : خداوند در قرآن می‌فرماید : وَ الْکاظِمِینَ الْغَیظَ [(آل عمران/۱۳۴)] امام فرمود : " خشم خود را فرو بردم". عرض کرد : وَ الْعَافِینَ عَنِ النّاسِ [(آل عمران/۱۳۴)] فرمود : " تو را بخشیدم ، خدا تو را ببخشد". او مجددا گفت : وَ اللّهُ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ [(آل عمران/۱۳۴)] . امام فرمود : " تو را در راه خدا آزاد کردم".
عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ قَالَ : جَعَلَتْ جَارِیةٌ لِعَلِی بْنِ الْحُسَینِ (علیه السلام) تَسْکبُ الْمَاءَ عَلَیهِ وَ هُوَ یتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ فَسَقَطَ الْإِبْرِیقُ مِنْ یدِ الْجَارِیةِ عَلَی وَجْهِهِ فَشَجَّهُ فَرَفَعَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) رَأْسَهُ إِلَیهَا فَقَالَتِ الْجَارِیةُ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یقُولُ"وَ الْکاظِمِینَ الْغَیظَ " (آل عمران/۱۳۴) فَقَالَ (علیه السلام) لَهَا : " قَدْ کظَمْتُ غَیظِی " قَالَتْ"وَ الْعافِینَ عَنِ النّاسِ " (آل عمران/۱۳۴) قَالَ (علیه السلام) لَهَا : " قَدْ عَفَی اللَّهُ عَنْك" قَالَتْ "وَ اللّهُ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ " (آل عمران/۱۳۴) قَالَ (علیه السلام) : " اذْهَبِی فَأَنْتِ حُرَّةٌ" [أمالی صدوق ، ص۲۰۱] .
۵. حبط عمل
عَنْ سماعة بن مهران قَالَ : سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجِبَالِ عَنْ رَجُلٍ أَصَابَ مَالًا مِنْ أَعْمَالِ السُّلْطَانِ فَهُوَ یصَّدَّقُ مِنْهُ وَ یصِلُ قَرَابَتَهُ أَوْ یحُجُّ لِیغْفَرَ لَهُ مَا اکتَسَبَ وَ هُوَ یقُولُ إِنَّ الْحَسَنَاتِ یذْهِبْنَ السَّیئَاتِ قَالَ : فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : " إِنَّ الْخَطِیئَةَ لَا تُکفِّرُ الْخَطِیئَةَ وَ لَکنَّ الْحَسَنَةَ تَحُطُّ الْخَطِیئَةَ" ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : " إِنَّ کانَ خَلَطَ الْحَرَامَ حَلَالًا فَاخْتَلَطَا جَمِیعاً فَلَمْ یعْرِفِ الْحَرَامَ مِنَ الْحَلَالِ فَلَا بَأْسَ ". [تفسیرعیاشی ، ج۲ ، ص۱۶۲] .
مردی روزی گفت : وَ اللَّهِ لَا یغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ
قَالَ جُنْدَبُ الْغِفَارِی : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِنَّ رَجُلًا قَالَ یوْماً وَ اللَّهِ لَا یغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ ذَا الَّذِی تَأَلَّی عَلَی أَنْ لَا أَغْفِرَ لِفُلَانٍ فَإِنِّی قَدْ غَفَرْتُ لِفُلَانٍ وَ أَحْبَطْتُ عَمَلَ الثَّانِی بِقَوْلِهِ لَا یغْفِرُ اللَّهُ لِفُلَانٍ. [وسائل‌الشیعة ، ج۱۵ ، ص۳۳۶] .

۶. حیاء

در حضور پیامبر (صلی الله علیه و آله) جوان گناه کاری مورد انتقاد قرار گرفت. حضرت فرمود : " همه گناهان و عیوب او جبران و بخشیده شد؛ زیرا مومنی خوابیده و عورتش پیدا شده‌بود. این جوان همین که عبور می کرد با پارچه‌ای او را پوشاند و به کسی نگفت.

مومن همین که بیدار شد فهمید شخصی او را حفظ کرده دعاکرد. آن دعا مستجاب شد و این تبه کار نجات یافت". خبر نجات جوان تبه کار به خود جوان رسید. او منقلب شد و توبه کرد و در جبهه شرکت کرد و پس از ۷ روز به مقام شهادت رسید.

حضرت امیر بعضی از سوالات راکه از حضرت رسول حیا داشتند توسط بعضی از اصحاب می‌پرسیدند. مثل مسئله مذی را که توسط مقداد از حضرت رسول پرسیدند. [سفینه البحار]

حیاء الفاطمه من امیر المومنین ان تکلفه ما لا یقدر علیه.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لِابْنِهِ الْحَسَنِ (علیه السلام) : لَا تَدْعُوَنَّ إِلَى مُبَارَزَةٍ وَ إِنْ دُعِيتَ إِلَيهَا فَأَجِبْ فَإِنَّ الدَّاعِی إِلَيهَا بَاغٍ وَ الْبَاغِی مَصْرُوعٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۳۳] .

با مادرش غذا نمی‌خورد و می‌فرمود :

اخاف ان اکل شیئا سبق الیه نظرک فاکون عاقا لک

حضرت قبل از ابراز نیاز عطا می کرد.

ماجرای سوره هل اتی... و نذر سه روزه حضرت علی و فاطمه برای سلامتی او

کان علی (علیه السلام) یکرم الحسن اکراما زائدا و یعظمه....

و قد قال له یوما لا تخطب؟ قال انی استحیی ان اخطب و اراک فذهب علی (علیه السلام) مجلس حیث لا یراه الحسن ثم قام الحسن خطیبا و علی یسمع فادی خطبه بلیغه ، فصیحه فلما انصرف جعل علی (علیه السلام) .

به علی (علیه السلام) طعن می‌زدندکه امام حسن قدرت سخنرانی ندارد. حضرت به فرزندش فرمود : سخنرانی کن. گفت در حضور شما نمی‌توانم. حضرت دور شد. امام حسن مردم را دعوت و روی منبر سخنرانی مهمی کرد وبه طوری که صدای گریه مردم بلند شد. حضرت علی از پشت سرمردم آمد و بالای منبر رفت و میان دو چشم امام حسن را بوسید.

قِيلَ طَعَنَ أَقْوَامٌ مِنْ أَهْلِ الْكوفَةِ فِی الْحَسَنِ بْنِ عَلِی (علیه السلام) فَقَالُوا إِنَّهُ عِی لَا يقُومُ بِحُجَّةٍ فَبَلَغَ ذَلِك أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) فَدَعَا الْحَسَنَ فَقَالَ : " يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ أَهْلَ الْكوفَةِ قَدْ قَالُوا فِيك مَقَالَةً أَكرَهُهَا " قَالَ : " وَ مَا يقُولُونَ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ " قَالَ : " يقُولُونَ إِنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی عِی اللِّسَانِ لَا يقُومُ بِحُجَّةٍ وَ إِنَّ هَذِهِ الْأَعْوَادُ فَأَخْبِرِ النَّاسَ " فَقَالَ : " يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ لَا أَسْتَطِيعُ الْكلَامَ وَ أَنَا أَنْظُرُ إِلَيك " فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : " إِنِّی مُتَخَلِّفٌ عَنْك فَنَادِ أَنِ لصَّلَاةَ جَامِعَةً ". فَاجْتَمَعَ الْمُسْلِمُونَ فَصَعِدَ ع الْمِنْبَرَ فَخَطَبَ خُطْبَةً بَلِيغَةً وَجِيزَةً فَضَجَّ الْمُسْلِمُونَ بِالْبُكاءِ ثُمَّ قَالَ : " أَيهَا النَّاسُ اعْقِلُوا عَنْ رَبِّكمْ إِنَّ اللَّهَ عز و جل اصْطَفى آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِيمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَى الْعالَمِينَ ذُرِّيةً بَعْضُها مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ " (آل عمران/۳۴و۳۳) فَنَحْنُ الذُّرِّيةُ مِنْ آدَمَ وَ الْأُسْرَةُ مِنْ نُوحٍ وَ الصَّفْوَةُ مِنْ إِبْرَاهِيمَ وَ السُّلَالَةُ مِنْ إِسْمَاعِيلَ وَ آلٌ مِنْ مُحَمَّدٍ ص نَحْنُ فِيكمْ كالسَّمَاءِ الْمَرْفُوعَةِ وَ الْأَرْضِ الْمَدْحُوَّةِ وَ الشَّمْسِ الضَّاحِيةِ وَ كالشَّجَرَةِ الزَّيتُونَةِ " لا شَرْقِيةٍ وَ لا غَرْبِيةٍ " (نور/۳۵) الَّتِی بُورِك زَيتُهَا النَّبِی أَصْلُهَا وَ عَلِی فَرْعُهَا وَ نَحْنُ وَ اللَّهِ ثَمَرَةُ تِلْك الشَّجَرَةِ فَمَنْ تَعَلَّقَ بِغُصْنٍ مِنْ أَغْصَانِهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا فَإِلَى النَّارِ هَوَى " فَقَامَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ مِنْ أَقْصَی النَّاسِ يسْحَبُ رِدَاءَهُ مِنْ خَلْفِهِ حَتَّى عَلَا الْمِنْبَرَ مَعَ الْحَسَنِ (ع) فَقَبَّلَ بَينَ عَينَيهِ ثُمَّ قَالَ : " يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ أَثْبَتَّ عَلَى الْقَوْمِ حُجَّتَك

أَوْجَبْتَ عَلَيهِمْ طَاعَتَک فَوَيلٌ لِمَنْ خَالَفَک". [العددالقوية ، ص۳۱] .

۷. صبر

عَنْ يونُسَ بْنِ يعْقُوبَ قَالَ : أَمَرَنِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) أَنْ آتِی الْمُفَضَّلَ وَ أُعَزِّيهُ بِإِسْمَاعِيلَ وَ قَالَ : " أَقْرِئِ الْمُفَضَّلَ السَّلَامَ وَ قُلْ لَهُ إِنَّا قَدْ أُصِبْنَا بِإِسْمَاعِيلَ فَصَبَرْنَا فَاصْبِرْ كمَا صَبَرْنَا إِنَّا أَرَدْنَا أَمْراً وَ أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَمْراً فَسَلَّمْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " [كافی ، ج۲ ، ص۹۲] .

زنی خدمت حضرت صادق (عليه السلام) رسيد و گفت : فرزندم به مسافرت رفته و سفرش طول كشيده و من ناراحتم. حضرت فرمود : " صبر كن". مدتی گذشت مجددا آمد حضرت فرمود : " صبر كن". عرض كرد چقدر صبر كنم.فَوَ اللَّهِ لَقَدْ فَنِی الصَّبْرُحضرت فرمود : " به خانه برو پسرت از سفر برگشته". زن پرسيد از كجا فهميديد؟ حضرت فرمود : عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يأْتِی الْفَرَجُ

أَنَّهُ جَاءَتْ إِلَيهِ امْرَأَةٌ فَقَالَتْ إِنَّ ابْنِی سَافَرَ عَنِّی وَ قَدْ طَالَتْ غَيبَتُهُ عَنِّی وَ اشْتَدَّ شَوْقِی إِلَيهِ فَادْعُ اللَّهَ لِی فَقَالَ لَهَا : " عَلَيک بِالصَّبْرِ " فَاسْتَعْمَلَتْهُ ثُمَّ جَاءَتْ بَعْدَ ذَلِک فَشَكتْ إِلَيهِ طُولَ غَيبَةِ ابْنِهَا فَقَالَ لَهَا : " أَ لَمْ أَقُلْ لَک عَلَيک بِالصَّبْرِ " فَقَالَتْ : يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ كم الصَّبْرُ فَوَ اللَّهِ لَقَدْ فَنِی الصَّبْرُ فَقَالَ : " ارْجِعِی إِلَی مَنْزِلِک تَجِدِی وَلَدَک قَدْ قَدِمَ مِنْ سَفَرِهِ " فَنَهَضَتْ فَوَجَدَتْهُ قَدْ قَدِمَ فَأَتَتْ بِهِ إِلَيهِ فَقَالَتْ أَ وَحْی بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ : " لَا وَ لَكنْ عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يأْتِی الْفَرَجُ فَلَمَّا قُلْتِ فَنِی الصَّبْرُ عَرَفْتُ أَنَّ اللَّهَ قَدْ فَرَّجَ عَنْک بِقُدُومِ وَلَدِک " [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۵۰] .

در نامه‌ای از امام ابوالحسن از فقر شكايت كردم. حضرت فرمود : "اصبر تور فإنک إن لم تصبر لم تور و لم ترد قضاء الله عز و جل" عن مهران قال : كتبت إلی ابن الحسن (عليه السلام) أشكو إليه الدين و تغير الحال فكتب لی : " اصبر تور فإنک إن لم تصبر لم تور و لم ترد قضاء الله عز و جل". [مشكاه‌الأنوار ، ص۲۱] .

۸. وقف

امام صادق (عليه السلام) می‌فرمايند : " در يكی از جنگها پيامبر (صلی الله عليه و آله) زمينهايی را كه از دشمن گرفته شده بود تقسيم كرد. پس قسمتی از آن به علی (عليه السلام) رسيد. آن حضرت در آن زمين چاهی حفر نمود كه آب آن فواره می كرد و به آسمان می‌رفت. علی (عليه السلام) زمين را وقف نمود برای حجاج و عابرين و سپس فرمود : اين چاه نه فروخته می‌شود و نه هديه داده می‌شود و نه به ارث می‌رسد". [وسائل ، ج۶ ، ص۳۰۳]

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله عليه و آله) الْفَيءَ فَأَصَابَ عَلِياً أَرْضٌ فَاحْتَفَرَ فِيهَا عَيناً فَخَرَجَ مِنْهَا مَاءٌ ينْبُعُ فِی السَّمَاءِ كهَيئَةِ عُنُقِ الْبَعِيرِ فَسَمَّاهَا عَينَ ينْبُعَ فَجَاءَ الْبَشِيرُ لِيبَشِّرَهُ فَقَالَ : بَشِّرِ الْوَارِثَ هِی صَدَقَةٌ بَتّاً بَتْلًا فِی حَجِيجِ بَيتِ اللَّهِ وَ عَابِرِ سَبِيلِهِ لَا تُبَاعُ وَ لَا تُوهَبُ وَ لَا تُورَثُ فَمَنْ بَاعَهَا أَوْ وَهَبَهَا فَعَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا [تهذيب‌الأحكام ، ج۹ ، ص۱۴۸] .

امام صادق (عليه السلام) فرمود : حضرت علی (عليه السلام) خانه خود را درمدينه وقف نمود.

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : تَصَدَّقَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) بِدَارٍ لَهُ فِی الْمَدِينَةِ فِی بَنِی زُرَيقٍ فَكتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا تَصَدَّقَ بِهِ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ وَ هُوَ حَی سَوِی تَصَدَّقَ بِدَارِهِ الَّتِی فِی بَنِی زُرَيقٍ صَدَقَةً لَا تُبَاعُ وَ لَا تُوهَبُ حَتَّی يرِثَهَا اللَّهُ الَّذِی يرِثُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ أَسْكنَ هَذِهِ الصَّدَقَةَ خَالَاتِهِ مَا عِشْنَ وَ عَاشَ عَقِبُهُنَّ فَإِذَا انْقَرَضُوا فَهِی لِذِی الْحَاجَةِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۳۴۳] .

مجلسی در بحار جلد ۲۲ صفحه ۲۹۷ چندين حديث در مورد موقوفات پيامبر (صلی الله عليه و آله) نقل می كند ، از جمله :

موقوفات پیامبر (صلی الله علیه و آله) عبارت بودند از ۷ زمین حصار دار (باغ و قلعه) که حضرت برای فاطمه (س) وقف کرده بودند که یکی از آنها فدک است.

۹. اخلاق عملی ائمه

قافله‌ای از مسلمین عازم حج بود؛ در مدینه مقداری توقف کرد. در بین راه مکه و مدینه کسی که با آن قافله آشنا بود مصادف شد. آن شخص دید در بین قافله شخصی با چابکی هر چه تمام حوائج اهل قافله را انجام می‌دهد. او را شناخت به اهل قافله گفت : این شخص را می‌شناسید؟گفتند : در مدینه به قافله ما ملحق شده است. مرد صالح و متقی است ما او را به کار امر نکرده‌ایم ، خودش خدمت می‌کند. آن شخص مصادف گفت : معلوم است که او را نمی‌شناسید والا اینقدر بی ادب نبودید. گفتند : مگر کیست؟

گفت : علی بن الحسین زین العابدین است. همه جمعیت ناراحت از مجلس بلند شدند تا دست و پای او را ببوسند و شکایت کردند که چرا چنین کردی ، شاید ما به شما جسارتی می‌کردیم. امام فرمود : عمداً در قافله‌ای شرکت کردم که مرا نشناسند تا خدمت آنها را کنم؛ زیرا قافله هایی که مرامی شناسند از خدمت آنها محروم هستم ، لذا همسفر ناشناس انتخاب می‌کنم و خودداری می‌کنم تا خود را بتوانم معرفی کنم.

ماجرای وضوی حسنین

امام حسن (علیه السلام) با داشتن مرکب پیاده به حج می‌رفتند.

مردی نزد امام حسن (علیه السلام) آمد و عرض کرد : پدر و مادرم قربانت ، مرا به برآوردن حاجتی کمک کن. آن حضرت نعلین به پا کرد و با او برخاست. بر حسین (علیه السلام) گذرکرد که ایستاده بود و نماز می‌خواند. به آن مرد فرمود : کجابودی که ابی عبدالله الحسین (علیه السلام) را برای حاجت خود به یاری‌طلبی؟ گفت : همین کار را کردم. پدر و مادرم به قربانت ، در پاسخ فرمود که معتکف است. به آن مرد فرمود : راستش این است که اگر به تو کمک کرده بود برای او بهتر بود از اعتکاف یک ماه.

قَال صَفْوَانُ الْجَمَّال : إِنَّ رَجُلًا أَتَی الْحَسَنَ بْنَ عَلِی (علیه السلام) فَقَالَ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی أَعِنِّی عَلَی قَضَاءِ حَاجَةٍ فَانْتَعَلَ وَ قَامَ مَعَهُ فَمَرَّ عَلَی الْحُسَینِ (صلی الله علیه و آله) وَ هُوَ قَائِمٌ یصَلِّی فَقَالَ لَهُ أَینَ کنْتَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ تَسْتَعِینُهُ عَلَی حَاجَتِک قَالَ قَدْ فَعَلْتُ بِأَبِی أَنْتَ وَ أُمِّی فَذُکرَ أَنَّهُ مُعْتَکفٌ فَقَالَ لَهُ أَمَا إِنَّهُ لَوْ أَعَانَک کانَ خَیراً لَهُ مِنِ اعْتِکافِهِ شَهْراً" [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۸] .

داستان کیسه کشیدن در حمام توسط حضرت رضا (علیه السلام) معروف است.

عدس پاک کردن حضرت امیر در خانه برای کمک به حضرت زهرا (س) .

مردی از سفر حج برگشت و سرگذشت خود را برای امام صادق (علیه السلام) تعریف کرد و از جمله شروع کرد به تعریف مردی که بسیار خوب است.

و می گفت : ما افتخار خدمت او را داشتیم. چون به محلی می‌رسید فوری مشغول عبادت می‌شد. حضرت فرمود : " کارهای او را چه کسی انجام می‌داد؟" عرض کرد : ما افتخار خدمت و کارهای او را داشتیم. حضرت فرمود : " پس همه شما از او بهترید" .

امام موسی بن جعفر مشغول اصلاح زمینی که متعلق به خودشان بود ، بودند. عرق از بدنشان جاری بود. شخصی گفت : این کار را به عهده دیگران بگذارید. حضرت فرمود : " از من بهترها این کارها را می‌کردند". گفت : چه کسانی؟ فرمودند : "حضرت رسول ، امیر المومنین ، پیغمبران".

شخصی به طعامی دعوت شد ، عذر خواهی نمود : اعْفُنِی.

عَنِ الْحَسِینِ بْنِ عَلِی (علیه السلام) أَنَّهُ : رَأَی رَجُلًا دُعِی إِلَی طَعَامٍ فَقَالَ لِلَّذِی دَعَاهُ اعْفُنِی فَقَالَ الْحَسِینُ بْنُ عَلِی (علیه السلام) : " قُمْ فَلَیسَ فِی الدَّعْوَةِ عَفْوٌ إِنْ کنْتَ مُفْطِراً فَکلْ وَ إِنْ کنْتَ صَائِماً فَبَارِک". [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

مردی از اهل شام می گوید : وارد مدینه شدم. مردی را دیدم با لباس های پاکیزه و زیبا ، که بر موکب خوبی نیز سوار شده. پرسیدم او کیست؟ گفتند : حسن بن علی (علیه السلام) . به علی رشک و حسد ورزیدم که چنین فرزندانی دارد. و کینه این فرزند در دلم پر شد و شروع کردم به دشنام دادن به او و پدرش. چون سخنم تمام شد. حضرت فرمود (سلام کرد وخندید) : " به گمانم غریبی؛ اگر نیازی به خانه داری به تو منزل می‌دهم ، اگر نیاز به مال داری به تو مال می‌دهم و اگر حاجتی داری برآورده می کنم". مرد شامی می گوید :

فانصرفت و ما علی الارض احد احب الی منه. [ملحقات احقاق ، ج۱۱ ، ص۱۱۷]

غلام را دید که یک لقمه می خورد و لقمه‌ای به سگ می‌داد ، فرمود : انگیزه ات چیست؟ گفت : انی استحیی ان اکل و لا اطعمه.سپس امام فرمود : " از جایت بلند نشو تا برگردم. سپس نزد مولای غلام رفت و او را و باغی که درآن کار می کرد خریداری کرد. آنگاه غلام را آزاد کرد و باغ را به او بخشید". [البدایه و نهایه ، ج۸ ، ص۳۸]

مردی اظهار نیاز کرد ، حضرت فرمود : " حاجتت را در کاغذی بنویس و برای ما بفرست" او هم نوشت و حضرت دو برابر مقدار نوشته شده به او بخشید. شخصی گفت : عجب نامه پربرکتی. امام فرمود : " برکتش برای ما بیشتر بود تا او ، چون او ما را لایق معروف دانست. آیا نمی‌دانی معروف آن است که بدون سوال باشد و در صورت سوال بذل و بخشش به ازاء آبروی طرف است". [المحاسن ، ص۵۵]

عَنْ شِهَابِ بْنِ أَبِی عَامِرٍ : أَنَّ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی (علیه السلام) قَاسَمَ اللَّهَ مَالَهُ مَرَّتَینِ حَتَّی تَصَدَّقَ بِفَرْدِ نَعْلِهِ. [المناقب ، ج۴ ، ص۱۴] .

دوبار اموال خود را نصف کرد ، نصفی برای خود و نصفی برای فقراء.

امام حسن (علیه السلام) گوسفندی داشت که بدان علاقه داشت ، روزی مشاهده کرد پای گوسفندش شکسته؛ به غلامش فرمود : " چه کسی پایش را شکسته". گفت : من. فرمود : " چرا؟" گفت : می‌خواستم شما راغمگین کنم. حضرت فرمود : "من هم غمگین می کنم کسی را که به تو این دستور را داده؛ یعنی شیطان را و او را آزاد کرد". [ملحقات احقاق ، ج۱۱ ، ص۱۱۷]

در کودکی آیات را از جدش شنیده و در خانه برای مادرش می‌خواند و هرگاه علی (علیه السلام) از فاطمه می‌پرسید : " چگونه این آیات را شنیده‌ای؟"می‌فرمود : " از حسن (علیه السلام) ".

هیچگاه سائلی را رد نمی کرد و می فرمود : انی لله سائل و فیه راغب و انا استحیی ان اکون سائلا و ارد سائلا و ان الله عودنی عاده ان یفیض نعمه علی و عودته ان افیض نعمه علی الناس فاخشی ان قطعت العاده ان یمنعنی الماده. [بحار ، ج۴۳ ، ص۱۲۱]

هنگام وضو رنگش می‌پرید و تنش می‌لرزید.

وقتی به درب مسجد می‌رسید سرش را بلند می کرد. می گفت : کانَ (علیه السلام) إِذَا بَلَغَ بَابَ الْمَسْجِدِ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ یقُولُ : " إِلَهِی ضَیفُک بِبَابِک یا مُحْسِنُ قَدْ أَتَاک الْمُسِیءُ فَتَجَاوَزْ عَنْ قَبِیحِ مَا عِنْدِی بِجَمِیلِ مَا عِنْدَک یا کرِیم". [المناقب ، ج۴ ، ص۱۴] .

رسم امام این بود که هر شب وقت خواب سوره کهف را تلاوت می کرد. [ملحقات احقاق ، ج۱۱ ، ص۱۱۴]

۱۰. آداب اسلامی

۱. عقد اخوت

پیامبر درمنطقه نخیله به سرمی برد و ۷۴۰ مرد با حضرت بودند. جبرئیل نازل شد و گفت : " خداوند بین فرشتگان عقد اخوت بسته" بعد از شنیدن این خبر پیامبر هم بین اصحابش عقد اخوت بست واین حادثه مقارن با نزول آیهإِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌبود.

۲. دعا

امام صادق (علیه السلام) : " پدرم امام باقر (علیه السلام) وقتی مشکلی برایش پیش می آمد زنان و بچه‌ها را دستور می‌دادند جمع شوند و دعا می کردند و آنهاآمین می گفتند".

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ أَبِی (ع) إِذَا حَزَنَهُ أَمْرٌ جَمَعَ النِّسَاءَ وَ الصِّبْیانَ ثُمَّ دَعَا وَ أَمَّنُوا [کافی ، ج۲ ، ص۴۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنْ دُنْیا تَمْنَعُ خَیرَ الْآخِرَةِ وَ عَاجِلٍ یمْنَعُ خَیرَ الْآجِلِ وَ حَیاةً تَمْنَعُ خَیرَ الْمَمَاتِ وَ أَمَلٍ یمْنَعُ خَیرَ الْعَمَلِ [مصباح‌المتهجد ، ص۶۳] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ إِنِّی أُشْهِدُک وَ کفَی بِک شَهِیداً ، وَ أُشْهِدُ سَمَاءَک وَ أَرْضَک وَ مَنْ أَسْکنْتَهُمَا مِنْ مَلائِکتِک وَ سَائِرِ خَلْقِک فِی یوْمِی هَذَا وَ سَاعَتِی هَذِهِ وَ لَیلَتِی هَذِهِ وَ مُسْتَقَرِّی هَذَا ، أَنِّی أَشْهَدُ أَنَّک أَنْتَ اللَّهُ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، قَائِمٌ بِالْقِسْطِ ، عَدْلٌ فِی الْحُکمِ ، رَئوفٌ بِالْعِبَادِ ، مَالِک الْمُلْک ، رَحِیمٌ بِالْخَلْقِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۶] .

امام حسن عسگری (علیه السلام) برای کسی که به شدت گرفتار شده بود دستور دعایی دادند همراه بانماز شب و در پایان فرمودند : تُطِیلُ الْقُنُوتَ بِخُشُوعٍ وَ تَضَرُّعٍ وَ اسْتِکانَةٍ [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص ۲۴۰] .

۳. تسبیحات حضرت زهرا (س)

امام صادق (علیه السلام) ما بچه‌ها را از کودکی به تسبیحات فاطمه (س) سفارش می کنیم.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : یا أَبَا هَارُونَ إِنَّا نَأْمُرُ صِبْیانَنَا بِتَسْبِیحِ فَاطِمَةَ (ع) کمَا نَأْمُرُهُمْ بِالصَّلَاةِ فَأَلْزِمْهُ فَإِنَّهُ لَمْ یلْزِمْهُ عَبْدٌ فَشَقِی [کافی ، ج۳ ، ص۳۴۳] .

قَالَ بَعْضُ أَصْحَابِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : شَکوْتُ إِلَیهِ ثِقْلًا فِی أُذُنِی فَقَالَ (علیه السلام) : " عَلَیک بِتَسْبِیحِ فَاطِمَةَ (س) " [الدعوات ، ص۱۹۷] .

۴. اهمیت قرآن

اول کسی که سه روز در خانه نشست و تمام قرآن را جمع آوری کرد ، حضرت علی (علیه السلام) بود. [اوائل ، ص۱۰۴]

امام حسین (علیه السلام) هنگام تلاوت آیات عذاب گریه می کرد.

وَجَدْنَاهُ یقْرَأُ الْقُرْآنَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ. [بحارالأنوار ، ج ۵۰ ، ص ۲۱۱] .

امام رضا (علیه السلام) هنگام تلاوت آیات قرآن هرگاه به آیه‌هاییا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوامی‌رسیدند ، می‌فرمودند : لَبَّیک اللَّهُمَّ لَبَّیکعَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِی الضَّحَّاک عَنِ الرِّضَا (ع) فِی حَدِیثٍ أَنَّهُ : کانَ إِذَا قَرَأَ یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا قَالَ لَبَّیک اللَّهُمَّ لَبَّیک. [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۸۲] .

عَنْ أَبِی خَدِیجَةَ قَالَ : رَأَیتُ مَکتُوباً فِی بَیتِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) آیةَ الْکرْسِی قَدْ أُدِیرَتْ بِالْبَیتِ وَ رَأَیتُ فِی قِبْلَةِ مَسْجِدِهِ مَکتُوباً آیةَ الْکرْسِی. [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۹] .

۵. مبارزه باخرافه وعلم بی ثمر

یکی از وظایف انبیا مبارزه با خرافات بود : وَ الأغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ [اعراف/۱۵۷] .
پیامبر (صلی الله علیه و آله) به منبر رفت و فرمود : " خورشید و ماه به خاطر مرگ هیچ کس نمی‌گیرد". همین که ابراهیم فرزند رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) از دنیا رفت خورشید گرفت. گروهی خیال کردند به خاطر فوت پسرش است. پیامبر فوری به بالای منبر رفت و فرمود : یا أَیهَا النَّاسُ إِنَّ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ آیتَانِ مِنْ آیاتِ اللَّهِ یجْرِیانِ بِأَمْرِهِ مُطِیعَانِ لَهُ لَا ینْکسِفَانِ لِمَوْتِ أَحَدٍ وَ لَا لِحَیاتِهِ [کافی ، ج۳ ، ص۲۰۸] .
رسول خدا وارد مسجد شد و جمعی را دید که گرد مردی را گرفته‌اند. فرمود : "این چیست؟" گفتند : علامه است؟ فرمود : " علامه یعنی چه؟" گفتند : داناترین مردم است به انساب عرب و نبردهای عرب و ایام جاهلیت و اشعار عرب و علوم عربیت ، فرمود : " این علمی است که ندانستن آن زیانی ندارد و دانستنش سودی ندهد". سپس پیغمبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : " همانا علم سه است : آیه محکم ، فریضه عادلانه ، سنت زنده و برجا و جز اینها فضل است".
قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الْمَسْجِدَ فَإِذَا جَمَاعَةٌ قَدْ أَطَافُوا بِرَجُلٍ فَقَالَ مَا هَذَا فَقِیلَ عَلَّامَةٌ فَقَالَ وَ مَا الْعَلَّامَةُ فَقَالُوا لَهُ أَعْلَمُ النَّاسِ بِأَنْسَابِ الْعَرَبِ وَ وَقَائِعِهَا وَ أَیامِ الْجَاهِلِیةِ وَ الْأَشْعَارِ الْعَرَبِیةِ قَالَ فَقَالَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) ذَاک عِلْمٌ لَا یضُرُّ مَنْ جَهِلَهُ وَ لَا ینْفَعُ مَنْ عَلِمَهُ ثُمَّ قَالَ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) إِنَّمَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ آیةٌ مُحْکمَةٌ أَوْ فَرِیضَةٌ عَادِلَةٌ أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ وَ مَا خَلَاهُنَّ فَهُوَ فَضْلٌ [کافی ، ج۱ ، ص۳۲] .
۶. زهد ائمه
مَرَّ الْحُسَینُ (ع) بِدَارِ بَعْضِ الْمَهَالِبَةِ فَقَالَ : " رَفَعَ الطِّینَ وَ وَضَعَ الدِّینَ " [مستدرک‌الوسائل ، ج۳ ، ص۴۶۷] .
امام سجاد (علیه السلام) در زمستان لباس خز ولی در تابستان آن را فروخته و پولش را صدقه می‌دادند.
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : یا إِلَهِی لَوْ بَکیتُ إِلَیک حَتَّی تَسْقُطَ أَشْفَارُ عَینَی ، وَ انْتَحَبْتُ حَتَّی ینْقَطِعَ صَوْتِی ، وَ قُمْتُ لَک حَتَّی تَتَنَشَّرَ قَدَمَای ، وَ رَکعْتُ لَک حَتَّی ینْخَلِعَ صُلْبِی ، وَ سَجَدْتُ لَک حَتَّی تَتَفَقَّأَ حَدَقَتَای ، وَ أَکلْتُ تُرَابَ الْأَرْضِ طُولَ عُمُرِی ، وَ شَرِبْتُ مَاءَ الرَّمَادِ آخِرَ دَهْرِی ، وَ ذَکرْتُک فِی خِلَالِ ذَلِک حَتَّی یکلَّ لِسَانِی ، ثُمَّ لَمْ أَرْفَعْ طَرْفِی إِلَی آفَاقِ السَّمَاءِ اسْتِحْیاءً مِنْک مَا اسْتَوْجَبْتُ بِذَلِک مَحْوَ سَیئَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ سَیئَاتِی. [صحیفه سجادیه ، دعای ۱۶] .
قال الفرزدق : یغْضِی حَیاءً وَ یغْضَی مِنْ مَهَابَتِهِ. [المناقب ، ج۴ ، ص ۱۷۰] .
امام باقر می فرماید : " در محل سجده پدرم آثار سجده آنقدر بود که سالی دوبار آن را می‌بریدو ۵ جای پینه درشت داشت؛ به همین دلیل به ذوالثفنات مشهور بود".
امام سجاد (علیه السلام) در محوطه حیاط دید پوست میوه‌ای افتاده که خوب گوشت آن تراشیده نشده بود. غلام خود را طلبید و فرمود : " از فردا میوه کمتری برای منزل خریداری کن؛ زیرا پوست میوه‌ای دیدم کهلم یشتهی اکلها". سپس وارد اندرون شدند و باتندی با اهل بیت خود فرمود : " اگر درخانه میوه زیاد دارید ، هستند افرادی که قادر به خریدن میوه نیستند". [شکر گوهری]
گریه :
امام سجاد (علیه السلام) سی وپنج سال برای امام حسین (علیه السلام) گریه کرد.
زهد امام :
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ أَبِی ضَرَبَ غُلَاماً لَهُ وَاحِدَةً بِسَوْطٍ وَ کانَ بَعَثَهُ فِی حَاجَةٍ فَأَبْطَأَ عَلَیهِ فَبَکی الْغُلَامُ وَ قَالَ اللَّهَ تَبْعَثُنِی فِی حَاجَتِک ثُمَّ تَضْرِبُنِی قَالَ فَبَکی أَبِی وَ قَالَ یا بُنَی اذْهَبْ إِلَی قَبْرِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَصَلِّ رَکعَتَینِ وَ قُلِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ

لِعَلِی بْنِ الْحُسَینِ خَطِیئَتَهُ ثُمَّ قَالَ لِلْغُلَامِ اذْهَبْ فَأَنْتَ حُرٌّ فَقُلْتُ کانَ الْعِتْقُ کفَّارَةً لِلذَّنْبِ فَسَکتَ [الزهد ، ص۴۳] .
عَلِی بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ بُنْدَارَ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی رَفَعَهُ قَالَ : مَرَّ سُفْیانُ الثَّوْرِی فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَرَأَی أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) وَ عَلَیهِ ثِیابٌ کثِیرَةُ الْقِیمَةِ حِسَانٌ فَقَالَ : " وَ اللَّهِ لَآتِیَنَّهُ وَ لَأُوَبِّخَنَّهُ فَدَنَا مِنْهُ فَقَالَ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا لَبِسَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مِثْلَ هَذَا اللِّبَاسِ وَ لَا عَلِی (علیه السلام) وَ لَا أَحَدٌ مِنْ آبَائِک فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : " کانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فِی زَمَانِ قَتْرٍ مُقْتِرٍ وَ کانَ یأْخُذُ لِقَتْرِهِ وَ اقْتِدَارِهِ وَ إِنَّ الدُّنْیا بَعْدَ ذَلِک أَرْخَتْ عَزَالِیهَا فَأَحَقُّ أَهْلِهَا بِهَا أَبْرَارُهَا ثُمَّ تَلَا" قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّیباتِ مِنَ الرِّزْقِ " (اعراف/۳۲) وَ نَحْنُ أَحَقُّ مَنْ أَخَذَ مِنْهَا مَا أَعْطَاهُ اللَّهُ غَیرَ أَنِّی یا ثَوْرِی مَا تَرَی عَلَی مِنْ ثَوْبٍ إِنَّمَا أَلْبَسُهُ لِلنَّاسِ" ثُمَّ اجْتَذَبَ یدَ سُفْیانَ فَجَرَّهَا إِلَیهِ ثُمَّ رَفَعَ الثَّوْبَ الْأَعْلَی وَ أَخْرَجَ ثَوْباً تَحْتَ ذَلِک عَلَی جِلْدِهِ غَلِیظاً فَقَالَ : " هَذَا أَلْبَسُهُ لِنَفْسِی وَ مَا رَأَیتَهُ لِلنَّاسِ" ثُمَّ جَذَبَ ثَوْباً عَلَی سُفْیانَ أَعْلَاهُ غَلِیظٌ خَشِنٌ وَ دَاخِلُ ذَلِک ثَوْبٌ لَینٌ فَقَالَ : " لَبِسْتَ هَذَا الْأَعْلَی لِلنَّاسِ وَ لَبِسْتَ هَذَا لِنَفْسِک تَسُرُّهَا" [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۲] .
به امام صادق (علیه السلام) گفتند : شنیده‌ایم که شما دارایی بسیار داری. فرمود : "از این سخن بدم نمی‌آید". سپس فرمود : " روزی حضرت علی (علیه السلام) از محلی می گذشت. پیراهنش شکاف خورده بود. بعضی با مسخره گفتند : روزگار است ، علی ندارد.حضرت علی (علیه السلام) به والی صدقات خود دستور داد امسال محصولات نخلستان شخصی خود را جمع و تبدیل به پول کند و دراهم را در انبار جمع کند. مسخره کنندگان را دعوت کرد سپس پولهارا نشان داد و فرمود : این اموال از آن کسی است که شماآو را ندار خیال می کردید.سپس دستور داد همه را صدقه بدهند". [مسلم بن عقیل ، ص۴۱]
پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) برای زدودن غبار روح در اثر معاشرت با مردم در هیچ مجلسی نمی‌نشست مگر آنکه ۲۵ مرتبه استغفار می کرد.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّهُ لَیغَانُ عَلَی قَلْبِی وَ إِنِّی لَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ فِی کلِّ یوْمٍ سَبْعِینَ مَرَّةً [مفتاح‌الفلاح ، ص۱۵۰] .
از حضرت امیر سوال شد چرا لباس وصله دار می‌پوشی؟ فرمود :
الف : یقْتَدِی بِهِ الْمُومِنُونَاجتماعی ، سیاسی ، تربیتی
ب : یخْشَعُ لَهُ الْقَلْبُروانی
ج : یقْصِدُ بِهِ الْمُبَالِغُاقتصادی
د : احصن لفرجیجنسی چون وسیله تحریک قرار نمی گیرد.
حضرت امیر (علیه السلام) در احد ۲۶ ساله بود. جراحاتی فراوان داشت ، لکن گریان بود که چرا شهید نشده. رسول اکرم فرمود : " درآینده شهید می‌شوی لکن صبر تو چگونه خواهد بود؟" حضرت امیر (علیه السلام) عرض کرد : " مقام شکر است نه صبر". [میزان الحکمه ، ج۵ ، ص۱۹۰]
رُئِی عَلَیهِ إِزَارٌ مَرْقُوعٌ فَقِیلَ لَهُ فِی ذَلِک فَقَالَ : " یقْتَدِی بِهِ الْمُومِنُونَ وَ یخْشَعُ لَهُ الْقَلْبُ وَ تَذِلُّ بِهِ النَّفْسُ وَ یقْصِدُ بِهِ الْمُبَالِغُ" [المناقب ، ج۲ ، ص۹۶] .و فی روایة اشبه بشعارالصالحین وفی روایة احصن لفرجی. [بحارالانوار ، ج۴ ، ص۳۲۳] .
حضرت امیر (علیه السلام) دو لباس خرید یکی سه درهم و دیگری دو درهم. لباس بهتر را به قنبر داد و او گفت : " توخطیب وامام هستی لباس تو باید بهتر باشد". امام فرمود :
أَنْتَ شَابٌّ وَ لَک شَرَهُ الشَّبَابِ
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) أَتَی الْبَزَّازِینَ فَقَالَ لِرَجُلٍ بِعْنِی ثَوْبَینِ فَقَالَ الرَّجُلُ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ عِنْدِی حَاجَتُک فَلَمَّا عَرَفَهُ مَضَی عَنْهُ فَوَقَفَ عَلَی غُلَامٍ فَأَخَذَ ثَوْبَینِ أَحَدُهُمَا بِثَلَاثَةِ دَرَاهِمَ وَ الْآخَرُ بِدِرْهَمَینِ فَقَالَ یا قَنْبَرُ خُذِ الَّذِی بِثَلَاثَةٍ

فَقَالَ أَنْتَ أَوْلَى بِهِ تَصْعَدُ الْمِنْبَرَ وَ تَخْطُبُ النَّاسَ فَقَالَ وَ أَنْتَ شَابٌّ وَ لَک شَرَهُ الشَّبَابِ وَ أَنَا أَسْتَحِی مِنْ رَبِّی أَنْ أَتَفَضَّلَ عَلَیک سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص یقُولُ أَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ وَ أَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْکلُونَ فَلَمَّا لَبِسَ الْقَمِیصَ مُدَّ کمُّ الْقَمِیصِ فَأَمَرَ بِقَطْعِهِ وَ اتِّخَاذِهِ قَلَانِسَ لِلْفُقَرَاءِ فَقَالَ الْغُلَامُ هَلُمَّ أَکفَّهُ قَالَ دَعْهُ کمَا هُوَ فَإِنَّ الْأَمْرَ أَسْرَعُ مِنْ ذَلِک [الغارات ، ج۱ ، ص۶۵] .

حضرت امیر (علیه السلام) همین که دید آستین بلند است از خیاط قیچی گرفت و تا مچ کوتاه کرد.

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ عَلِیاً أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) اشْتَرَى بِالْعِرَاقِ قَمِیصاً سُنْبُلَانِیاً غَلِیظاً بِأَرْبَعَةِ دَرَاهِمَ فَقَطَعَ کمَّیهِ إِلَى حَیثُ یبْلُغُ أَصَابِعَهُ مُشَمِّراً إِلَى نِصْفِ سَاقِهِ فَلَمَّا لَبِسَهُ حَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَى عَلَیهِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۱] .

درخطبه ۲۰۹ می خوانیم که حضرت علی (علیه السلام) به عیادت علاء بن زیاد رفت. ابتداء به خانه وسیع او ایراد گرفت و سپس فرمود : " اگر در این منزل از مردم مهمانی کنی ، به فامیل رسیدگی کنی و حقوق آن را ادا کنی.فَإِذاً أَنْتَ قَدْ بَلَغْتَ بِهَا الْآخِرَةَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۹] .

(داشتن خانه در یک صورت دنیا پرستی است و در صورت دیگر زهد و آخرت) از دریچه فردی دنیا پرستی و از دریچه کمک رسانی به مردم آخرت است. در دنباله خطبه ، علاء بن زیاد به امام گفت که برادرم عاصم دنیا را رها و لباس خشن و به اصطلاح زاهد شده. امام او را احضار وتوبیخ شدید نمود که شیطان بر تو سوار شده ، چرا به زن و فرزندت رحم نمی‌کنی.أَ تَرَى اللَّهَ أَحَلَّ لَک الطَّیبَاتِ وَ هُوَ یکرَهُ أَنْ تَأْخُذَهَا أَنْتَ أَهْوَنُ عَلَى اللَّهِ مِنْ ذَلِک قَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ هَذَا أَنْتَ فِی خُشُونَةِ مَلْبَسِک وَ جُشُوبَةِ مَأْکلِک قَالَ وَیحَک إِنِّی لَسْتُ کأَنْتَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى فَرَضَ عَلَى أَئِمَّةِ الْعَدْلِ أَنْ یقَدِّرُوا أَنْفُسَهُمْ بِضَعَفَةِ النَّاسِ کیلَا یتَبَیغَ بِالْفَقِیرِ فَقْرُهُ

۷. اهمیت عبادت

حضرت علی (علیه السلام) در هنگام وضو توجه به نعمت آب داشت :

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ الْمَاءَ طَهُوراً

و هم توجه به قیامت داشت : اللَّهُمَّ بَیضْ وَجْهِی یوْمَ تَسْوَدُّ فِیهِ الْوُجُوهُ وَ لَا تُسَوِّدْ وَجْهِی یوْمَ تَبْیضُّ فِیهِ الْوُجُوهُ

هنگام شستن دست راست : اللَّهُمَّ أَعْطِنِی کتَابِی بِیمِینِی وَ الْخُلْدَ بِیسَارِی

به هنگام دست چپ :

اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِی کتَابِی بِشِمَالِی وَ لَا تَجْعَلْهَا مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِی وَ أَعُوذُ بِک مِنْ مُقَطَّعَاتِ النِّیرَانِ

به هنگام مسح پا :

اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَی عَلَى الصِّرَاطِ یوْمَ تَزِلُّ فِیهِ الْأَقْدَامُ وَ اجْعَلْ سَعْیی فِیمَا یرْضِیک عَنِّی

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : بَینَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) قَاعِدٌ وَ مَعَهُ ابْنُهُ مُحَمَّدٌ إِذْ قَالَ یا مُحَمَّدُ ائْتِنِی بِإِنَاءٍ مِنْ مَاءٍ فَأَتَاهُ بِهِ فَصَبَّهُ بِیدِهِ الْیمْنَى عَلَى یدِهِ الْیسْرَى ثُمَّ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ الْمَاءَ طَهُوراً وَ لَمْ یجْعَلْهُ نَجِساً ثُمَّ اسْتَنْجَى فَقَالَ اللَّهُمَّ حَصِّنْ فَرْجِی وَ أَعِفَّهُ وَ اسْتُرْ عَوْرَتِی وَ حَرِّمْهَا عَلَى النَّارِ ثُمَّ اسْتَنْشَقَ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَا تُحَرِّمْ عَلَى رِیحَ الْجَنَّةِ وَ اجْعَلْنِی مِمَّنْ یشَمُّ رِیحَهَا وَ طِیبَهَا وَ رَیحَانَهَا ثُمَّ تَمَضْمَضَ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَنْطِقْ لِسَانِی بِذِکرِک وَ اجْعَلْنِی مِمَّنْ تَرْضَى عَنْهُ ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ بَیضْ وَجْهِی یوْمَ تَسْوَدُّ فِیهِ الْوُجُوهُ وَ لَا تُسَوِّدْ وَجْهِی یوْمَ تَبْیضُّ فِیهِ الْوُجُوهُ ثُمَّ غَسَلَ یمِینَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ أَعْطِنِی کتَابِی بِیمِینِی وَ الْخُلْدَ بِیسَارِی ثُمَّ غَسَلَ شِمَالَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِی کتَابِی بِشِمَالِی وَ لَا تَجْعَلْهَا مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِی وَ أَعُوذُ بِک مِنْ مُقَطَّعَاتِ النِّیرَانِ ثُمَّ مَسَحَ رَأْسَهُ فَقَالَ اللَّهُمَّ غَشِّنِی بِرَحْمَتِک وَ بَرَکاتِک وَ عَفْوِک ثُمَّ مَسَحَ عَلَى رِجْلَیهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَی عَلَى الصِّرَاطِ یوْمَ تَزِلُّ فِیهِ الْأَقْدَامُ وَ اجْعَلْ سَعْیی فِیمَا یرْضِیک عَنِّی ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَى مُحَمَّدٍ فَقَالَ یا مُحَمَّدُ مَنْ تَوَضَّأَ بِمِثْلِ مَا تَوَضَّأْتُ وَ قَالَ مِثْلَ مَا قُلْتُ خَلَقَ اللَّهُ لَهُ مِنْ کلِّ

قَطْرَةٍ مَلَكاً يقَدِّسُهُ وَ يسَبِّحُهُ وَ يكَبِّرُهُ وَ يهَلِّلُهُ وَ يكْتُبُ لَهُ ثَوَابَ ذَلِک [کافی ، ج۳ ، ص۷۰] .

و هم چنین به هنگام شستن دهان و بینی دعاهای مناسب می‌خواندند و سپس حضرت علی (علیه السلام) به فرزندش محمد بن حنفیه فرمود :

یا محمد توضا مثل وضوئی

قَالَ مُحَمَّدُ بْنِ إِسْمَاعِیلَ بْنِ بَزِی (علیه السلام) : رَأَیتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) یرْکعُ رُکوعاً أَخْفَضَ مِنْ رُکوعِ کلِّ مَنْ رَأَیتُهُ یرْکعُ وَ کانَ إِذَا رَکعَ جَنَّحَ بِیدَیهِ. [کافی ، ج۳ ، ص۳۲۰] .

در تاریخ زندگانی امام حسن (علیه السلام) می‌خوانیم که هنگامی که به نماز برمی خواست بهترین لباسهای خود را می‌پوشید. سوال کردند : چرا بهترین لباسهای خود را می‌پوشید؟ فرمود : إِنَّ اللَّهَ جَمِیلٌ یحِبُّ الْجَمَالَ فَأَتَجَمَّلُ لِرَبِّی وَ هُوَ یقُولُ" خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ " (اعراف/۳۱) " رَوَی الْعَیاشِی بِإِسْنَادِهِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی (ع) أَنَّهُ : کانَ إِذَا قَامَ إِلَی الصَّلَاةِ لَبِسَ أَجْوَدَ ثِیابِهِ فَقِیلَ لَهُ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ لِمَ تَلْبَسُ أَجْوَدَ ثِیابِک؟ فَقَالَ : " إِنَّ اللَّهَ جَمِیلٌ یحِبُّ الْجَمَالَ فَأَتَجَمَّلُ لِرَبِّی وَ هُوَ یقُولُ" خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ " (اعراف/۳۱) فَأُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَ أَجْمَلَ ثِیابِی" [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۴۵۵] .

امام حسین (علیه السلام) چند لحظه قبل از شهادت به ابوثمامه صیداوی فرمود : "اذان بگو تا نماز بخوانیم". [الاذان و الموذن]

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ : "کانَتْ لِعَلِی بْنِ الْحُسَینِ (علیه السلام) قَارُورَةُ مِسْک فِی مَسْجِدِهِ فَإِذَا دَخَلَ لِلصَّلَاةِ أَخَذَ مِنْهُ فَتَمَسَّحَ بِهِ" [کافی ، ج۶ ، ص۵۱۵] .

حضرت امام زین العابدین در قنوت نماز وتر سیصد مرتبهالعفومی‌فرمود.

کانَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) سَیدُ الْعَابِدِینَ یقُولُ الْعَفْوَ الْعَفْوَ ثَلَاثَمِائَةِ مَرَّةٍ فِی الْوَتْرِ فِی السَّحَرِ. [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۸۹] .

از امام شخصی سوال کرد که : شخصی مال دارد چند نوع لباس می‌خرد آیا اسراف است؟امام صادق (علیه السلام) فرمود : لِینْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ

عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیبٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُوسِرِ یتَّخِذُ الثِّیابَ الْکثِیرَةَ الْجِیادَ وَ الطَّیالِسَةَ وَ الْقُمُصَ الْکثِیرَةَ یصُونُ بَعْضُهَا بَعْضاً یتَجَمَّلُ بِهَا أَ یکونُ مُسْرِفاً؟ قَالَ : " لَا لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یقُولُ "لِینْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ" (طلاق-۷) " [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۳] .

لباس مخصوص دعا :

أَنَّهُ کانَ لِجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) ثَوْبَانَ خَشِنَانِ یصَلِّی فِیهِمَا فِی بَیتِهِ وَ إِذَا أَرَادَ أَنْ یسْأَلَ اللَّهَ الْحَاجَةَ لَبِسَهُمَا. [مستدرک‌الوسائل ، ج۳ ، ص۲۲۷] .

عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : "کانَ لِأَبِی ثَوْبَانِ خَشِنَانِ یصَلِّی فِیهِمَا صَلَاتَهُ وَ إِذَا أَرَادَ أَنْ یسْأَلَ الْحَاجَةَ لَبِسَهُمَا وَ سَأَلَ اللَّهَ حَاجَتَهُ" [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۳] .

ضرر رسانی :

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ فِی رَجُلٍ أَتَی جَبَلًا فَشَقَّ فِیهِ قَنَاةً فَذَهَبَتْ قَنَاةُ الْأُخْرَی بِمَاءِ قَنَاةِ الْأُولَی قَالَ : فَقَالَ : " یتَقَاسَمَانِ بِحَقَائِبِ الْبِئْرِ لَیلَةً لَیلَةً فَینْظَرُ أَیهُمَا أَضَرَّتْ بِصَاحِبَتِهَا فَإِنْ رُئِیتِ الْأَخِیرَةُ أَضَرَّتْ بِالْأُولَی فَلْتُعَوَّرْ" [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۴] .

از امام صادق (علیه السلام) در مورد انداختن اشیاء در کوچه و خیابان سوال شد (اشیائی که موجب لغزنده شدن می‌شوند"

امام فرمود : كلَّ شَیءٍ یضِرُّ بِطَرِیقِ الْمُسْلِمِینَ فَصَاحِبُهُ ضَامِنٌ لِمَا یصِیبُهُ

عَنِ الْحَلَبِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الشَّیءِ یوضَعُ عَلَی الطَّرِیقِ فَتَمُرُّ الدَّابَّةُ فَتَنْفِرُ بِصَاحِبِهَا فَتَعْقِرُهُ فَقَالَ كلُّ شَیءٍ یضِرُّ بِطَرِیقِ الْمُسْلِمِینَ فَصَاحِبُهُ ضَامِنٌ لِمَا یصِیبُهُ [كافی ، ج۷ ، ص۳۴۹] .

سجده گاه امام صادق (علیه السلام) از بوی معطر آن قابل شناسایی بود.

قَالَ الْكاظِمُ (علیه السلام) : كانَ یعْرَفُ مَوْضِعُ سُجُودِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) بِطِیبِ رِیحِهِ [كافی ، ج۶ ، ص۵۱۱] .

امام صادق (علیه السلام) مریض بودند؛ دستور دادند كه شب ۲۳ رمضان او را به مسجد پیامبر (صلی الله علیه و آله) حمل و تا صبح بیتوته فرمودند.

عَنْ یحْیی بْنِ الْعَلَاءِ قَالَ : كانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) مَرِیضاً مُدْنِفاً فَأَمَرَ فَأُخْرِجَ إِلَی مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) فَكانَ فِیهِ حَتَّی أَصْبَحَ لَیلَةَ ثَلَاثٍ وَ عِشْرِینَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ" [مستدرك‌الوسائل ، ج۷ ، ص۴۷۴] .

امام كاظم (علیه السلام) بعد از نماز صبح سر به سجده می گذاشتندتا طلوع آفتاب.

سجده‌های طولانی امام كاظم (علیه السلام) هر عیادت كننده‌ای را "حتی مامون" بهت زده می‌كرد. مامون می گوید : بر پدرم پیر مردی وارد شد كه صورتش از بیداری شب و كثرت عبادت زرد و ورم كرده بود. و زیادی سجده صورت و بینی او را زخمی كرده بود. [منتهی الامال] ،

شخصی می گوید : در سفر خراسان همراه امام رضا (علیه السلام) بودم تمام نوافل و فرائض را با قنوت می‌خواند.

عَنِ ابْنِ أَبِی عَبَّادٍ قَالَ : "كانَ جُلُوسُ الرِّضَا (علیه السلام) فِی الصَّیفِ عَلَی حَصِیرٍ وَ فِی الشِّتَاءِ عَلَی مِسْحٍ (عبای ضخیم) وَ لُبْسُهُ الْغَلِیظَ مِنَ الثِّیابِ حَتَّی إِذَا بَرَزَ لِلنَّاسِ تَزَینَ لَهُمْ" [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۷۸] .

امام رضا (علیه السلام) وقت نماز شانه می‌زدند و لباس تمیز می‌پوشیدند. [تفسیر صافی ، ج۱ ، ص۵۷۲]

قداست لباس :

امام رضا (علیه السلام) لباس خود را به دعبل داد و فرمود : هزار شب نماز خواندم و در هر شبی هزار ركعت. "یعنی ۱۰۰۰۰۰۰"

عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ عَلِی عَنْ أَبِیهِ أَخِی دِعْبِلِ بْنِ عَلِی عَنِ الرِّضَا (علیه السلام) فِی حَدِیثٍ أَنَّهُ : "خَلَعَ عَلَی دِعْبِلٍ قَمِیصاً مِنْ خَزٍّ وَ قَالَ لَهُ احْتَفِظْ بِهَذَا الْقَمِیصِ فَقَدْ صَلَّیتُ فِیهِ أَلْفَ لَیلَةٍ أَلْفَ رَكعَةٍ وَ خَتَمْتُ فِیهِ الْقُرْآنَ أَلْفَ خَتْمَةٍ" [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۹۹] .

۸. شرط قبولی عمل

حجب علی بن یقطین ابراهیم الجمال فحجبه موسی بن جعفر (علیه السلام) و قال له : ابی الله ان یشكر سعیك الا ان یغفر لك ابراهیم الجمال ، فسار علی بن یقطین من المدینه الی الكوفه فی لیله بمعجزه موسی بن جعفر (علیه السلام) . فقرع باب ابراهیم و دعاه و امره ان یطاخذه. ما مسع ابراهیم فالی علیه علی ففعل ، فلم یزل ابراهیم یطاء خده وعلی یقول : اللهم اشهدت ، ثم انصرف من لیله الی المدینه فاذن له المولی. [سفینه البحار ، (باب العین بعده ، ص ۴۴۰ ، اللام)]

ش

۱. شادكردن دیگران

۱. اهمیت

۱. موجب خلق ملک می شود

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مَا مِنْ مُومِنٍ أَدْخَلَ عَلَی قَوْمٍ سُرُوراً إِلَّا خَلَقَ اللَّهُ مِنْ ذَلِکَ السُّرُورِ مَلَکاً یعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَی وَ یمَجِّدُهُ وَ یوَحِّدُه [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

۲. کفاره گناهان است

۴ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مِنْ کفَّارَاتِ الذُّنُوبِ الْعِظَامِ إِغَاثَةُ الْمَلْهُوفِ وَ التَّنْفِیسُ عَنِ الْمَکرُوبِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۴] .

۳. موجب حسنه است

قَالَ الْکاظِمُ (ع) لِعَلِی بْنِ یقْطِینٍ : إِنَّ لِلَّهِ حَسَنَةً ادَّخَرَهَا لِثَلَاثَةٍ لِإِمَامٍ عَادِلٍ وَ مُومِنٍ حَکمَ أَخَاهُ فِی مَالِهِ وَ مَنْ سَعَی لِأَخِیهِ الْمُومِنِ فِی حَاجَتِه [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۳۱۴] .

۴. برترین عمل بعد از نماز

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ بَعْدَ الصَّلَاةِ إِدْخَالُ السُّرُورِ فِی قَلْبِ الْمُومِنِ بِمَا لَا إِثْمَ فِیه [المناقب ، ج۴ ، ص۷۵] .

۵. سنت رسول الله است

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کیفَ مُدَاعَبَةُ بَعْضِکمْ بَعْضاً؟ قُلْتُ : قَلِیلٌ قَالَ : فَلَا تَفْعَلُوا فَإِنَّ الْمُدَاعَبَةَ مِنْ حُسْنِ الْخُلُقِ وَ إِنَّک لَتُدْخِلُ بِهَا السُّرُورَ عَلَی أَخِیک وَ لَقَدْ کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یدَاعِبُ الرَّجُلَ یرِیدُ أَنْ یسُرَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۳] .

۲. موارد ادخال السرور

۱. در برادران دینی

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْقَ أَخَاک بِوَجْهٍ مُنْبَسِطٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : الْخَلْقُ عِیالِی فَأَحَبُّهُمْ إِلَی أَلْطَفُهُمْ بِهِمْ وَ أَسْعَاهُمْ فِی حَوَائِجِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْمُومِنُ مَأْلُوفٌ وَلَا خَیرَ فِیمَنْ لَا یأْلَفُ وَ لَا یولَفُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۲] .

قَالَ الْکاظِمُ (ع) لِعَلِی بْنِ یقْطِینٍ : مَنْ سَرَّ مُومِناً فَبِاللَّهِ بَدَأَ وَ بِالنَّبِی ص ثَنَّی وَ بِنَا ثَلَّثَ [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۳۱۴] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مَنْ قَالَ لِأَخِیهِ مَرْحَباً کتَبَ اللَّهُ لَهُ مَرْحَباً إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [مصادقه‌الإخوان ، ص۷۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ! إِنَّکمْ لَنْ تَسَعُوا النَّاسَ بِأَمْوَالِکمْ فَالْقَوْهُمْ بِطَلَاقَةِ الْوَجْهِ وَ حُسْنِ الْبِشْرِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۳] .

۲. در کودکان

قال رسول الله (ص) ان فی الجنه دارا یقال له دار الفرح لا یدخلها الا من فرح الصبیان.

لطافت و محبّت و عاطفه و اخلاق رسول الله (ص) :

ـ قال أنس : کانت الولیدة من ولائد المدینة تأخذ بید رسول الله (ص) و لا ـ ینزع منها یده حتی تذهب به حیث شاءت. [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص۲۰۶] .

ـ قال أبو الدرداء : لا یزال العبد یزداد من الله بعدا ما مشی خلفه و کان رسول الله (ص) فی بعض الأوقات یمشی مع الأصحاب فیأمرهم بالتقدم و یمشی فی غمارهم. [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص]

۳. در یتیم ها

۱ ـ حضرت علی (ع) و بچه‌های شهید

۴. در بیمار

۱ ـ قال أنس : "دخل رجل علی رسول الله (ص) و علیه جدری (آبله) قد یقشر (پوست می‌انداخت) و عنده أصحابه یأکلون فما جلس عند أحد إلا قام من جنبه فأجلسه النبی (ص) بجنبه." [بحارالأنوار ، ج ۷۰، ص۲۰۶] .

۵. در اهل و عیال

شاد کردن خانواده

۱ ـ با توسعه

۲ ـ با سوغات

۳ ـ بوسیدن بچه

۳. آثار

۱. دنیوی

۱. خدا او را مسرور می کند

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا مُسْلِمٍ لَقِی مُسْلِماً فَسَرَّهُ سَرَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۲] .

۲. حوایج او برآورده می شود

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا مُومِنٍ نَفَّسَ عَنْ مُومِنٍ کرْبَةً وَ هُوَ مُعْسِرٌ یسَّرَ اللَّهُ لَهُ حَوَائِجَهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةً [کافی ، ج۲ ، ص ۲۰۰] .

۳. موجب رفع شداید می شود

جبران سرور با لطف :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا مِنْ أَحَـدٍ أَوْدَعَ قَلْباً سُـرُوراً إِلَّا وَ خَلَقَ اللَّهُ لَهُ مِنْ ذَلِک السُّرُورِ لُطْفاً فَإِذَا نَزَلَتْ بِهِ نَائِبَةٌ جَرَی إِلَیهَا کالْمَاءِ فِی انْحِدَارِهِ حَتَّی یطْرُدَهَا عَنْهُ کمَا تُطْرَدُ غَرِیبَةُ الْإِبِلِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۷] .

۲. اخروی

۱. بهشت براو واجب می شود

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثٌ مَنْ أَتَی اللَّهَ بِوَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ الْإِنْفَاقُ مِنْ إِقْتَارٍ وَ الْبِشْرُ لِجَمِیعِ الْعَالَمِ وَ الْإِنْصَافُ مِنْ نَفْسِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَدَّ عَنْ قَوْمٍ مِنَ الْمُسْلِمِینَ عَادِیةَ مَاءٍ أَوْ نَارٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .

۲. آتش براو حرام می شود

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لأخبرنکم علی من تحرم النار علیه غدا علی کل هین لین قریب سهل [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۹۵] .

۳. بر طرف کردن سختی د رآخرت

قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُومِنٍ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْ قَلْبِهِ یوْمَ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۲ ، ص ۲۰۰] .

۴. بشارت به بهشت می دهد

سرور در قیامت مجسّم می شود و می گوید : أَنَا السُّرُورُ الَّذِی کنْتَ أَدْخَلْتَ عَلَی أَخِیک الْمُومِنِ فِی الـدُّنْیا خَلَقَنِی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْهُ لِأُبَشِّرَک [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۰] .

۵. در امان بودن در روز قیامت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَدْخَلَ عَلَى مُومِنٍ فَرَحاً فَقَدْ أَدْخَلَ عَلَى فَرَحاً وَ مَنْ أَدْخَلَ عَلَى فَرَحاً فَقَدِ اتَّخَذَ عِنْدَ اللَّهِ عَهْداً وَ مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ اللَّهِ عَهْداً جَاءَ مِنَ الْآمِنِينَ يوْمَ الْقِيامَةِ [فقه‌الرضا ، ص۳۷۳] .

۱. شادی

۱. اقسام شادی

۱. شادی برای خدا

۱ ـ ابْن شَهْرَ آشُوبَ فِی الْمَنَاقِبِ : كانَ النَّبِی (ص) يمْزَحُ وَ لَا يقُولُ إِلَّا حَقّاً. [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۳۶] .

شادی‌های بجا :

۲ ـ شادی مؤمنان به فضل الهی و لطف او :

قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِك فَلْيفْرَحُوا هُوَ خَيرٌ مِمّا يجْمَعُونَ [يونس ، ۵۸] .

۳ ـ شادی مؤمنان به نصر الهی :

يوْمَئِذٍ يفْرَحُ الْمُومِنُونَ بِنَصْرِ اللّهِ ينْصُرُ مَنْ يشاءُ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ [روم ، ۴-۵] .

۴ ـ شادی شهيدان به فضل الهی :

وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يرْزَقُونَ فَرِحِينَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [آل عمران ، ۱۶۹-۱۷۰] .

۲. شادی برای آخرت

قال السجاد (ع) : اوْجِدْنِی بَرْدَ عَفْوِك ، وَ حَلَاوَةَ رَحْمَتِك [صحيفه سجاديه ، ص۲۳۰ ، دعای ۴۷] .

قال علی (ع) : كلُّ يوْم لَا يعْصَى اللَّهُ فِيهِ فَهُوَ عِيدٌ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۴۲۸] .

قال السجاد (ع) : أَذِقْنِی حَلَاوَةَ الْمَغْفِرَةِ [صحيفه سجاديه ، ص۸۴ ، دعای ۱۶] .

قال السجاد (ع) : أَوْجِدْنِی حَلَاوَةَ الْعَافِيةِ [صحيفه سجاديه ، ص۷۶ ، دعای ۱۵] .

قال السجاد (ع) : أَبْدِلْنِی مِنْ مَرَارَةِ خَوْفِ الظَّالِمِينَ حَلَاوَةَ الْأَمَنَةِ. [صحيفه سجاديه ، ص۹۴] .

قال علی (ع) : سرور المؤمن بطاعة ربه و حزنه علی ذنبه [غررالحكم ، ص۱۸۱] .

قال النبی (ص) : يا عَلِی ثَلَاثٌ فَرَحَاتٌ لِلْمُومِنِ فِی الدُّنْيا لِقَاءُ الْإِخْوَانِ وَ تَفْطِيرُ الصَّائِمِ وَ التَّهَجُّدُ مِنْ آخِرِ اللَّيلِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۶۰] .

۳. شادی برای نعمت ها

۱ ـ قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَ بِرَحْمَتِهِ فَبِذلِك فَلْيفْرَحُوا هُوَ خَيرٌ مِمّا يجْمَعُونَ [يونس ، ۵۸] .

۴. شادی برای پيروزی

۱ ـ غُلِبَتِ الرُّومُ فِی أَدْنَى الْأَرْضِ وَ هُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيغْلِبُونَ فِی بِضْعِ سِنِينَ لِلّهِ الْأَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ بَعْدُ وَ يوْمَئِذٍ يفْرَحُ الْمُومِنُونَ [روم ، ۴-۲] .

۵. شاديهای تلخ

۱ ـ قال النبی (ص) : وَيلٌ لِلَّذِی يحَدِّثُ فَيكذِبُ لِيضْحِك بِهِ الْقَوْمَ وَيلٌ لَهُ وَيلٌ لَهُ وَيلٌ لَهُ [امالی للطوسی ، ص۵۳۷] .

۲ ـ شادی به شركت نكردن در جنگ :

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلافَ رَسُولِ اللّهِ [توبه ، ۸۱] .

۳ـ شادی منافقان در رسیدن مصیبت به رهبر اسلام (پیامبر اکرمصلی الله علیه و آله) :

إنْ تُصِبْك حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَ إنْ تُصِبْك مُصِيبَةٌ يقُولُوا قَدْ أَخَذْنا أَمْرَنا مِنْ قَبْلُ وَ يتَوَلَّوْا وَ هُمْ فَرِحُونَ [توبه ، ۵۰] .

۴ـ شادی به رفتن راه باطل :

فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَينَهُمْ زُبُراً كلُّ حِزْبٍ بِما لَدَيهِمْ فَرِحُونَ [مومنون ، ۵۳] .

وَ لا تَكونُوا مِنَ الْمُشْرِكينَ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَ كانُوا شِيعاً كلُّ حِزْبٍ بِما لَدَيهِمْ فَرِحُونَ [روم ، ۳۱-۳۲] .

۵ـ شادی به امکانات مادی و دنیوی :

اللّهُ يبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يشاءُ وَ يقْدِرُ وَ فَرِحُوا بِالْحَياةِ الدُّنْيا وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا فِی الْآخِرَةِ إلّا مَتاعٌ [رعد ، ۲۶] .

لاـ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يفْرَحُونَ بِما أَتَوْا وَ يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [آل عمران ، ۱۸۸] .

۶ـ شادی به علم و دانش :

فَلَمّا جاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيناتِ فَرِحُوا بِما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَ حاقَ بِهِمْ ما كانُوا بِهِ يسْتَهْزِؤُنَ [غافر ، ۸۳] .

۷ـ شادی به هنگام رسیدن مصیبت به مسلمان‌ها :

إنْ تَمْسَسْكمْ حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَ إنْ تُصِبْكمْ سَيئَةٌ يفْرَحُوا بِها [آل عمران ، ۱۲۰] .

۸ـ شادی عذاب آور :

ذلِكمْ بِما كنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِی الْأَرْضِ بِغَيرِ الْحَقِّ وَ بِما كنْتُمْ تَمْرَحُونَ [غافر ، ۷۵] .

قال أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا خَيرَ فِی لَذَّةٍ بَعْدَهَا النَّارُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۲] .

قال علی (ع) : حلاوة المعصية يفسدها أليم العقوبة [غررالحکم ، ج ، ص۱۸۶] .

قال علی بن الحسين (ع) : إياك و الابتهاج بالذنب فإن الابتهاج به أعظم من ركوبه [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۵۹] .

قال علی (ع) : رب طرب يعود بالحرب [كالحرب] [غررالحکم ، ص۱۰۲] .

قال علی (ع) : مَا بَالُكمْ تَفْرَحُونَ بِالْيسِيرِ مِنَ الدُّنْيا تُدْرِكونَهُ وَ لَا يحْزُنُكمُ الْكثِيرُ مِنَ الْآخِرَةِ تُحْرَمُونَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۳]

.

كلُّ حِزْبٍ بِما لَدَيهِمْ فَرِحُونَ [روم ، ۳۲] .

قال علی (ع) : من تلذذ بمعاصی الله أورثه الله ذلا [غررالحکم ، ص۱۸۶] .

۲. انگیزه های شادی

۱ـ باید قرب به خدا و بر اساس علاقه باشد.

۲ـ نه بر اساس بزرگ دیدن خود و تحقیر دیگران و مسخره و استهزا.

۳ـ قال امیر المومنین (ع) : يفْرَحُونَ لِفَرَحِنَا وَ يحْزَنُونَ لِحُزْنِنَا [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۲۸۷] .

۱. شأن در اسلام

۱. همسران پیامبر (ص)

ـ يا نِساءَ النَّبِی لَسْتُنَّ كأَحَدٍ مِنَ النِّساءِ إنِ اتَّقَيتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيطْمَعَ الَّذی فی قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفا [احزاب۳۲]

۲. نزدیکان اهل بیت

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا شَقْرَانِی إِنَّ الْحَسَنَ مِنْ کلِّ أَحَدٍ حَسَنٌ وَ إِنَّهُ مِنْک أَحْسَنُ لِمَکانِک مِنَّا وَ إِنَّ الْقَبِیحَ مِنْ کلِّ أَحَدٍ قَبِیحٌ وَ إِنَّهُ مِنْک أَقْبَحُ وَعَظَهُ عَلَی جِهَةِ التَّعْرِیضِ لِأَنَّهُ کانَ یشْرَبُ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۳۶] .

۳. شأن شیعه

ـ امام کاظم (ع) یکی از هواداران خود را دید که ماهی به دست به منزل می‌رود. فرمود : إِنِّی لَأَکرَهُ لِلرَّجُلِ أَنْ یحْمِلَ الشَّیءَ الدَّنِی بِنَفْسِهِ ثُمَّ قَالَ : إِنَّکمْ قَوْمٌ أَعْدَاوکمْ کثِیرٌ یا مَعْشَرَ الشِّیعَةِ إِنَّکمْ قَوْمٌ عَادَاکمُ الْخَلْقُ فَتَزَینُوا لَهُمْ مَا قَدَرْتُمْ عَلَیهِ [صفات‌الشیعه ، ص۱۶] .

(معلوم می‌شود ماهی را به صورتی در دست گرفته بوده که در عرف سبک به حساب می آمده است) .

۴. شأن مرد

ـ عَنْ مُعَاوِیةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ : "رَآنِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ أَنَا أَحْمِلُ بَقْلًا فَقَالَ : یکرَهُ لِلرَّجُلِ السَّرِی أَنْ یحْمِلَ الشَّیءَ الدَّنِی فَیجْتَرَأَ عَلَیهِ" [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .

۵. شأن دختر دار

ـ روایاتی می گوید : هر کس چند دختر دارد ، به او قرض بدهید و به او کمک کنید.

۶. شأن فقیر

ـ إِنَّ صَلاتَک سَکنٌ لَهُمْ [توبه/۱۰۳] . نه (ان الصلوة سکنٌ لهم)

ـ لِلْفُقَرَاءِ الَّذینَ أُحْصِرُوا فی سَبیلِ اللّهِ لا یسْتَطیعُونَ ضَرْباً فِی الْأَرْضِ یحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِیاءَ [بقره/۲۷۳] .

۷. شأن بدهکار

ـ جایز نیست بدهکار خانه واثاثیه‌اش را بفروشد.

۸. شأن درخور موقعیت زمانه

ملاک جرأت مردم است. گاهی انسان جوری است که هر کاری بکند ، مردم به او احترام می گذارند. آنجا است که رسول خدا (ص) هم شیر می‌دوشد و سوار الاغ بی‌جهاز می‌شود و... ، امّا گاهی موقعیت انسان آن چنان نیست؛ که قهرا باید مراعات افکار عمومی را بکند.

۱. شاه ایران

۱ ـ ۲۵ میلیارد دلار ارز از کشور خارج کرده. اگر او ۱۰۰۰ سال عمر می کرد می‌توانست روزی ۶۸ هزار دلار (۵۵۰ هزار تومان) خرج کند.

۱. شایعه

۱. حرمت شایعه

ـ وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلی أُولِی الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذینَ یسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَیکمْ وَ رَحْمَتُهُ لَاتَّبَعْتُمُ الشَّیطانَ إِلاّ قَلیلاً [نساء/۸۳] . ـ

۲. شایعه سازان

۱. دشمن

ـ شایعه را منتشر می کنند ، گرچه بدانند تکذیب می‌شود.

ـ شایعه ، کار دشمن است.

ـ إِنَّما یریدُ الشَّیطانُ أَنْ یوقِعَ بَینَکمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ [مائده/۹۱] .

۲. نمّام

ـ لَوْ خَرَجُوا فیکمْ ما زادُوکمْ إِلاّ خَبالاً وَ لَأَوْضَعُوا خِلالَکمْ یبْغُونَکمُ الْفِتْنَةَ وَ فیکمْ سَمّاعُونَ لَهُمْ وَ اللّهُ عَلیمٌ بِالظّالِمینَ [توبه/۴۷] .

۳. منافق

ـ لَئِنْ لَمْ ینْتَهِ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذینَ فی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِی الْمَدینَةِ لَنُغْرِینَّک بِهِمْ ثُمَّ لا ـ یجاوِرُونَک فیها إِلاَّ ـ قَلیلاً ـ [احزاب/۶۰] .

۴. مروجین فحشا

ـ إِنَّ الَّذینَ یحِبُّونَ أَنْ تَشیعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذینَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلیمٌ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ اللّهُ یعْلَمُ وَ أَنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ [نور/۱۹] .

۵. بهانه جویان

ـ وَ إِذْ قالَتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ یا أَهْلَ یثْرِبَ لا مُقامَ لَکمْ فَارْجِعُوا وَ یسْتَأْذِنُ فَریقٌ مِنْهُمُ النَّبی یقُولُونَ إِنَّ بُیوتَنا عَوْرَةٌ وَ ما هِی بِعَوْرَةٍ إِنْ یریدُونَ إِلاّ فِراراً [احزاب/۱۳] .

۳. وظیفه دیگران درقبال شایعه

۱. اطلاع رسانی

ـ در برابر شایعات ، وظیفه آگاهان جامعه ، اطلاع رسانی است.

ـ إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا [حجرات/۶] .

۲. حق گرائی

تَواصَوْا بِالْحَقِّ [عصر/۳] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَمَا إِنَّهُ لَیسَ بَینَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ إِلَّا أَرْبَعُ أَصَابِعَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْبَاطِلُ أَنْ تَقُولَ سَمِعْتُ وَ الْحَقُّ أَنْ تَقُولَ رَأَیتُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۱] .

۳. نگفتن کل شنیده ها

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کفَی بِالْمَرْءِ کذِباً أَنْ یحَدِّثَ بِکلِّ مَا سَمِع [أمالی طوسی ، ص۵۳۵] .

۴. از روی علم سخن گفتن

ـ بَابُ النَّهْی عَنِ الْقَوْلِ بِغَیرِ عِلْم [کافی ، ج۱ ، ص۴۲] .

ـ وَ لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کلُّ أُولئِک کانَ عَنْهُ مَسْؤلاً [اسراء/۳۶] .

۵. جهاد و مقابله

ـ اسلام برای حفظ امنیت جامعه ، کسانی را که با جنگ سرد امنیت را به مخاطره می‌اندازند ، به شدیدترین وجهی پاسخ می‌دهد و اتمام حجت می کند.

ـ سعه صدر اندازه دارد.لَئِنْ لَمْ ینْتَهِ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذینَ فی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِی الْمَدینَةِ لَنُغْرِینَّک بِهِمْ ثُمَّ لا یجاوِرُونَک

فیها إِلاّ قَلیلًا [احزاب/۶۰] .
ـ جهاد علیه فتنه گران ، یک سنت الهی است.

۱. شب قدر

۱. سیمای شب قدر

۱. شبی بهتر از هزار ماه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ... أَیهَا النَّاسُ إِنَّ هَذَا الشَّهْرَ قَدْ خَصَّکمُ اللَّهُ بِهِ وَ حَضَرَکمْ وَ هُوَ سَیدُ الشُّهُورِ لَیلَةٌ فِیهِ خَیرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ تُغْلَقُ فِیهِ أَبْوَابُ النَّارِ وَ تُفَتَّحُ فِیهِ أَبْوَابُ الْجِنَانِ فَمَنْ أَدْرَکهُ وَ لَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَدْرَک وَالِدَیهِ وَ لَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [الکافی ، ج۴ ، ص۶۷] .

۲. شب عبادت و بیداری

ـ رسول الله (ص) در ده شب آخر ماه رمضان رختخوابشان را جمع و اهلش را در شب ۲۳ بیدار می کرد و حتی آب به صورتشان می‌پاشید تا نخوابند وفاطمه (ع) با کم غذا دادن در آن شب و فرصت خوابیدن در روز بستگانشان را آماده احیا می کردند و می فرمود : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ تَقُولُ مَحْرُومٌ مَنْ حُرِمَ خَیرَهَا [مستدرک الوسائل ، ج۷ ، ص۴۷۰] .

۳. شب تقدیر مقدرات

در نظام هستی حساب دقیق در کار است :
... وَ کلُّ شَیءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدارٍ [رعد/۸] .
... قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِکلِّ شَیءٍ قَدْراً [طلاق/۳] .
ـ وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلاّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ [حجر/۲۱] .
ـ إِنّا کلَّ شَیءٍ خَلَقْناهُ بِقَدَرٍ [قمر/۴۹] .
بنابر این انسان هم در عالم اجل دارد : وَ لَنْ یوخِّرَ اللّهُ نَفْساً إِذا جاءَ أَجَلُها.... [منافقون/۱۱] .
رزق دارد : لَهُ مَقالِیدُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ یبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یشاءُ وَ یقْدِرُ... [شوری/۱۲] .
این اجل و رزق باید در زمانی معین شود.
ـ این زمان شب قدر است : فِیها یفْرَقُ کلُّ أَمْرٍ حَکیمٍ [دخان/۴] .
ـ هر کار محکمی در آن شب فیصله داده می شود.
ـ در آن شب برنامه‌های کلی الهی تجربه و تقسیم می‌شود.المیزان.
ـ در آن شب هر امری با حکمت معین و ممتاز می گردد. (قمشه‌ای) .
ـ و کم من فتی یمسی و یصبح آمنا و قد نسجت أکفانه و هو لا یدری [دیوان الإمام علی (ع) ، ص۱۹۶]
ـ و کم من عروس زینوها لزوجها و قد قبضت ارواحهم لیلة القدر [روح البیان ، ج۱۰ ، ص۴۸۲] .
شب قدر مقدرات یک سال تحکیم میشود : فوق السند.

۴. شبی مبارک وخجسته

ـ شب بسیار مبارکی است :
إِنّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیلَةٍ مُبارَکةٍ... [دخان/۳] .

۵. شب نزول ملائکه

۱۶ ـ و ما ادراک ما لیلة القدر [قدر/۲] .

۱۷ ـ لَیلَةُ الْقَدْرِ خَیرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ [قدر/۳] .

احیا و عبادت آن شب از هزار ماه بیشتر است.

۱۸ ـ تَنَزَّلُ الْمَلائِکةُ وَ الرُّوحُ... [قدر/۴] .

علامه طباطبایی می فرماید : ... قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّی... [اسراء/۸۵] .

صافی از امام صادق (ع) : ... قَالَ الرُّوحُ هُوَ أَعْظَمُ مِنْ جبْرَئِیلَ إِنَّ جبْرَئِیلَ مِنَ الْمَلَائِکةِ وَ إِنَّ الرُّوحَ هُوَ خَلْقٌ أَعْظَمُ مِنَ الْمَلَائِکةِ... [الکافی ، ج۱ ، ص۳۸۵] .

۱۹ ـ سَلامٌ هِی... [قدر/۵] .

سلامتی و عنایت و رحمت خدا در آن شب تا صبح شامل متعبدین می شود.

شبی که ملائکه بر امام زمان نازل میشود ، چون همان گونه که در زمان رسول خدا (ص) بر رسول نازل می شدند ، در زمان امام بر امام نازل می شود.

۶. روز قدر مثل شب قدر

ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَیلَةُ الْقَدْرِ فِی کلِّ سَنَةٍ وَ یوْمُهَا مِثْلُ لَیلَتِهَا [تهذیب الأحکام ، ج۴ ، ص۳۳۱] .

۷. شبی مجهول بین شب ها

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَیلَةُ الْقَدْرِ هِی أَوَّلُ السَّنَةِ وَ هِی آخِرُهَا [الکافی ، ج۴ ، ص۱۶۰] .

آن شب در ماه رمضان است :

شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ... [بقره/۱۸۵] .

زراره از امام صادق (ع) نقل می کند که : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : التَّقْدِیرُ فِی لَیلَةِ تِسْعَ عَشْرَةَ وَ الْإِبْرَامُ فِی لَیلَةِ إِحْدَی وَ عِشْرِینَ وَ الْإِمْضَاءُ فِی لَیلَةِ ثَلَاثٍ وَ ِشْرِینَ [الکافی ، ج۴ ، ص۱۵۹] .

قیل إمروالقیس : یا أمیر المؤمنین! قال هو قیل : فأخبرنا عن لیلة القدر. قال : ما أخلو من أن أکون أعلمها فأستر علمها و لست أشک أن الله إنما یسترها عنکم نظرا لکم لأنه لو أعلمکموها عملتم فیها و ترکتم غیرها [شرح نهج البلاغة ، ج۲۰ ، ص۱۵۴] .

۳ ـ عَنْ حُمْرَانَ أَنَّهُ سَأَلَ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " إِنَّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیلَةٍ مُبارَکةٍ" (دخان/۳) قَالَ : نَعَمْ لَیلَةُ الْقَدْرِ وَ هِی فِی کلِّ سَنَةٍ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فِی الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ فَلَمْ ینْزَلِ الْقُرْآنُ إِلَّا فِی لَیلَةِ الْقَدْرِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ " فِیها یفْرَقُ کلُّ أَمْرٍ حَکیمٍ" (دخان/۴) " [الکافی ، ج۴ ، ص۱۵۷] .

... یقَدَّرُ فِی لَیلَةِ الْقَدْرِ کلُّ شَیءٍ یکونُ فِی تِلْک السَّنَةِ إِلَی مِثْلِهَا مِنْ قَابِلٍ خَیرٍ وَ شَرٍّ وَ طَاعَةٍ وَ مَعْصِیةٍ وَ مَوْلُودٍ وَ أَجَلٍ أَوْ رِزْقٍ فَمَا قُدِّرَ فِی تِلْک السَّنَةِ وَ قُضِی فَهُوَ الْمَحْتُومُ وَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِیهِ الْمَشِیئَةُ قَالَ قُلْت" لَیلَةُ الْقَدْرِ خَیرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ" (قدر/۳) أَی شَیءٍ عُنِی بِذَلِک فَقَالَ الْعَمَلُ الصَّالِحُ فِیهَا مِنَ الصَّلَاةِ وَ الزَّکاةِ وَ أَنْوَاعِ الْخَیرِ خَیرٌ مِنَ الْعَمَلِ فِی أَلْفِ شَهْرٍ لَیسَ فِیهَا لَیلَةُ الْقَدْرِ ... [الکافی ، ج۴ ، ص۱۵۷] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ لَیلَةَ الْقَدْرِ یکتَبُ مَا یکونُ مِنْهَا فِی السَّنَةِ إِلَی مِثْلِهَا مِنْ خَیرٍ أَوْ شَرٍّ أَوْ مَوْتٍ أَوْ حَیاةٍ أَوْ مَطَرٍ وَ یکتَبُ فِیهَا وَفْدُ الْحَاجِّ... [مستدرک الوسائل ، ج۷ ، ص۴۶۲] .

۸. شب غنیمتی برای اموات

قَالَ (ص) : إِنَّ لَيلَةَ الْقَدْرِ تكرِمَةُ الْأَحْياءِ وَ غَنِيمَةُ الْأَمْوَاتِ [مستدرک الوسائل ، ج۷ ، ص۴۵۸] .

۲. مناسبت های شب قدر

۱. نزول سوره قدر

پیامبر (ص) در خواب دید که بنی امیه روی منبرش بالا می روند و مردم را گمراه می کنند. صبح بسیار ناراحت بود. جبرئیل نازل شد و سبب را پرسید ، پیامبر (ص) ماجرا را بیان کرد. جبرئیل بالا رفت و برگشت و این آیات را آورد : أَ فَرَأَيتَ إِنْ مَتَّعْناهُمْ سِنِينَ ثُمَّ جاءَهُمْ ما كانُوا يوعَدُونَ

ما أَغْنى عَنْهُمْ ما كانُوا يمَتَّعُونَ [شعراء/۲۰۵ -۲۰۷] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : ... وَ أَنْزَلَ عَلَیه "إِنّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیلَةِ الْقَدْرِ وَ ما أَدْراک ما لَیلَةُ الْقَدْرِ لَیلَةُ الْقَدْرِ خَیرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْر" (قدر/۱-۳) جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَيلَةَ الْقَدْرِ لِنَبِيهِ (ص) خَيراً مِنْ أَلْفِ شَهْرِ مُلْك بَنِی أُمَيةَ [الكافی ، ج۴ ، ص۱۵۹] .

إِنّا أَنْزَلْناهُ فِی لَيلَةِ الْقَدْرِ [قدر/۱] .

[علامه در المیزان ، ج۲۰ ، ص۴۶۹ به بعد] می فرماید تمام قرآن یک مرتبه و یک جا بر قلب پیامبر نازل شد و بعد در ۲۳ سال تدریجیوَ قُرْآناً فَرَقْناهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النّاسِ عَلى مُكْثٍ وَ نَزَّلْناهُ تَنْزِيلاً [اسراء/۱۰۶] .

۲. شب شهادت امیرالمؤمنین (ع)

امشب شب موعود است که ۳۰ سال پیش رسول اکرم (ص) برای امشب گریست. هنگامی که رسول الله درباره ماه رمضان خطبه می خواند و علی (ع) پا شد و پرسید :

عن الرضا عن آبائه عن أمیر المؤمنین (ع) فی خطبة النبی (ص) فی فضل شهر رمضان فقال (ع) : فقمت فقلت : یا رسول الله ما أفضل الأعمال فی هذا الشهر؟ فقال : یا أبا الحسن أفضل الأعمال فی هذا الشهر الورع عن محارم الله عز و جل ثم بكی فقلت یا رسول الله ما یبكیک؟ [بحارالأنوار ، ج۴۲ ، ص۱۹۰] .

آخرین سخن‌ها عصاره عمر انسان است : و لما ضربه ابن ملجم قال فزت و رب الكعبة [الطرائف ، ج۲ ، ص۵۱۹] .

۳. اعمال شب قدر

۱ـ شب قدر شب دعا است :

استمداد از خدایی که با یک عصا... أَنِ اضْرِبْ بِعَصاك الْبَحْرَ فَانْفَلَقَ [شعراء/۶۳] .

... فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصاك الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ [بقره/۶۰] .

چوبی است و جماد ، اما همین که اراده خداوند در کنار این چوب قرار گرفت فرعون از او ترسید. آبها خشک میشود. خشکی‌ها آب میشود.

۲ـ بیائید از یکدیگر عفو کنیم :

ـ ... وَ لْيعْفُوا وَ لْيصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ يغْفِرَ اللَّهُ لَكمْ... [نور/۲۲]

ـ فَاصْبِرْ صَبْراً جَمِيلاً [معارج/۵] .

ـ ... فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ [حجر/۸۵] .

ـ ... وَ اهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلاً [مزمل/۱۰] .

۳ـ غسل توبه.

۴ـ درباره زیارت امام حسین (ع) ، در شب قدر روایاتی وارد شده. [بحار ، ج۹۸ ، ص۱۶۶] .

۵ـ امام صادق (ع) مریض بودند. دستور دادند که شب ۲۳ او را به مسجد پیامبر (ص) حمل و تا صبح بیتوته فرمودند. [مستدرک ، ج۱ ، ص۵۸۵] .

[بحار ، ج۹۸ ، ص۱۶۹] .

۶ـ در روایات می خوانیم که شب قدر هم چون خورشید است که بر همه می تابد ، پس برای همه دعا کنید. [بحار ، ج۹۸ ، ص۱۶۷] .

ـ قیل للنبی (ص) : ما اسئل ربی فی لیلة القدر؟ قال (ص) : العافیة [مستدرک ، ج۱ ، ص۵۸۲] .

ـ در دعاهای این شب سفارش شده که بخوانیم : اللهم انی اسئلک ان تصلی علی محمد (ص) ...

... و آل محمد و ان تجعل اسمی فی هذه اللیلة فی السعداء و روحی مع الشهداء [بحار ، ج۹۸ ، ص۱۵۴] . [مستدرک ، ج۱ ، ص۵۸۴] .

۷ـ از معصومین نقل شده که همیشه و در هر زمان از ماه رمضان در هر حال و در شب ۲۳ بعد از حمد و صلوة بگو :

اللَّهُمَّ کنْ لِوَلِیک فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ فِی هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِی کلِّ سَاعَةٍ :

عَنِ الصَّالِحِینَ (ع) قَالَ : تُکرِّرُ فِی لَیلَةِ ثَلَاثٍ وَ عِشْرِینَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ هَذَا الدُّعَاءَ سَاجِداً وَ قَائِماً وَ قَاعِداً وَ عَلَی کلِّ حَالٍ وَ فِی الشَّهْرِ کلِّهِ وَ کیفَ أَمْکنَک وَ مَتَی حَضَرَک مِنْ دَهْرِک تَقُولُ بَعْدَ تَحْمِیدِ اللَّهِ تَبَارَک وَ تَعَالَی وَ الصَّلَاةِ عَلَی النَّبِی (ص) اللَّهُمَّ کنْ لِوَلِیک فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ فِی هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِی کلِّ سَاعَةٍ [الکافی ، ج۴ ، ص۱۶۲] .

۸ـ برای صد رکعت نماز در شب ۲۳ پاداش های دنیوی و اخروی زیادی نقل شده است" [بحار ، ج۹۸ ، ص۱۶۸] .

۹ـ احیا :

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِی الرِّضَا (ع) عَنْ آبَائِهِ عَنْ عَلِی (ع) قَالَ : "قَالَ النَّبِی (ص) مَنْ أَحْیا لَیلَةَ الْقَدْرِ غُفِرَتْ لَهُ ذُنُوبُهُ وَ لَوْ کانَتْ عَدَدَ نُجُومِ السَّمَاءِ وَ مَثَاقِیلَ الْجِبَالِ وَ مَکاییلَ الْبِحَارِ" [وسائل الشیعة ، ج۸ ، ص۲۱] .

۱. شباهت های امام حسین (ع) وقرآن

۱. هر دو مبارک هستند :

اللهم فبارک لی فی قتله [مقتل خوارزمی ، ج۱ ، ص۱۶۴] .

کتَاباً مُبارَکاً

۲. هر دو نور هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کنت فیها نورا ساطعا لا یطفی [کامل‌الزیارات ، ص۲۳۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَنْزَلَ عَلَیهِ الْکتَابَ نُوراً لَا تُطْفَأُ مَصَابِیحُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کنت نورا فی الأصلاب الشامخة و نورا فی ظلمات الأرض و نورا فی الهواء و نورا فی السماوات العلی کنت فیها نورا ساطعا لا یطفی [کامل‌الزیارات ، ص۲۳۰] .

وَ أَنْزَلْنا إِلَیکمْ نُوراً مُبِیناً [نساء/۱۷۴] .

إمام شهید [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص۳۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : للمهاجرین و الأنصار علیکم بالقرآن فاتخذوه إماما [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

۳. هر دو کریم هستند :

و بأبی عبدالله أکرم المستشهدین (زیارت ناحیه) [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۳۳۳] .
إِنَّهُ لَقُرْآنٌ کرِیمٌ [واقعه/۷۷] .
۴. هر دو عزیز هستند :
قَالَ الْحُسَینُ (ع) : هیهات منا الذلة [احتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۰۰] .
إِنَّهُ لَکتابٌ عَزِیزٌ [فصلت/۴۱] .
۵. هر دو شفا هستند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی طِینِ قَبْرِ الْحُسَینِ (ع) شِفَاءٌ مِنْ کلِّ دَاءٍ وَ هُوَ الدَّوَاءُ الْأَکبَرُ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۵۹۹] .
وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ [اسراء/۸۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ عِنْدَ رَأْسِ الْحُسَینِ (ع) لَتُرْبَةً حَمْرَاءَ فِیهَا شِفَاءٌ مِنْ کلِّ دَاءٍ إِلَّا السَّامَ [کافی ، ج۴ ، ص۵۸۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَاتِحَةُ الْکتَابِ شِفَاءٌ مِنْ کلِّ سَمٍّ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۰۱] .
۶. هر دو شریک هستند :
السلام علیک یا شریک القرآن (فرازی از زیارتنامه امام حسین ع) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۱۲] .
السلام علیکم أئمة المؤمنین و سادة المتقین و کبراء الصدیقین و أمراء الصالحین و قادة المحسنین و أعلام المهتدین و أنوار العارفین و ورثة الأنبیاء و صفوة الأوصیاء و شموس الأتقیاء و بدور الخلفاء و عباد الرحمن و شرکاء القرآن و منهج الإیمان و معادن الحقائق و شفعاء الخلائق و رحمة الله و برکاته [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۶۲] .
۷. هر دو امام هستند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمْ تَمِلْ مِنْ حَقٍّ إِلَی بَاطِلٍ [کامل‌الزیارات ، ص۲۳۳] .
وَ لَمْ یجْعَلْ لَهُ عِوَجاً [کهف/۱] .
۸. هر دو مطهر هستند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَشْهَدُ أَنَّک طُهْرٌ طَاهِرٌ [کامل‌الزیارات ، ص۱۹۴] .
لا یمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ [واقعه/۷۹] .
۹. هر دو هادی هستند :
هُدیً وَ بُشْری لِلْمُومِنِینَ [بقره/۷۹] .
وَ بَذَلَ مُهْجَتَهُ فِیک لِیسْتَنْقِذَ عِبَادَک مِنَ الضَّلَالَةِ وَ الْجَهَالَةِ وَ الْعَمَی وَ الشَّک وَ الِارْتِیابِ إِلَی بَابِ الْهُدَی وَ الرَّشَادِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۵۹] .
کتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَیک لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ [ابراهیم/۱] .
۱۰. هر دو عظیم هستند :
عظیم السوابق [بحارالأنوار ، ج۹۸ ، ص۳۲۰] .
وَ لَقَدْ آتَیناک سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِیمَ [حجر/۷۸]
۱۱. هر دو آقاترین هستند :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الحسین بن علی (ع) سید الشهداء. [کامل الزیارات ، ص۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ الْقُرْآنُ سَیدُ الْکلَامِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۳۶] .

۱۲. هر دو ناطق وصادق هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أنت الناطق [کامل‌الزیارات ، ص۲۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنْتَ الصَّادِقُ الْمُصَدَّقُ [کامل‌الزیارات ، ص۲۳۷] .

قرآن کتاب ناطق و صادق است. [کلمة الله ، ص۸۳] .

۱۳. هر دو یقینی هستند :

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ عَبَدْتَهُ صَادِقاً حَتَّی أَتَاکَ الْیَقِینُ [کافی ، ج۴ ، ص۵۷۲] .

وَ إِنَّهُ لَحَقُّ الْیَقِینِ [حاقه/۵۱] .

۱۴. هر دو موعظه هستند :

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أیها الناس اسمعوا قولی و لا تعجلوا حتی أعظکم [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۷] .

یا أَیهَا النّاسُ قَدْ جاءَتْکمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّکمْ [یونس/۵۷] .

۱۵. هر دو بینه هستند :

أَشْهَدُ أَنَّک کنْتَ عَلَی بَینَةٍ مِنْ رَبِّک [کامل‌الزیارات ، ص۲۰۹] .

فَقَدْ جاءَ کمْ بَینَةٌ مِنْ رَبِّکمْ [انعام/۱۵۷] .

۱۶. هر دو شفاعت کننده هستند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ یشْفَعُونَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَیشَفِّعُهُمْ الْأَنْبِیاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

نعم الشفیع القرآن لصاحبه یوم القیامة [نهج الفصاحة] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اللَّهُمَّ ارْزُقْنِی شَفَاعَةَ الْحُسَینِ یوْمَ الْوُرُودِ [مصباح المتهجد ، ص۷۷۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۶] .

۱۷. هر دو رشد دهنده هستند :

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : إنما أدعوکم إِلَی سَبِیلِ الرَّشَادِ [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۷] .

۱۸. هر دو امر به معروف هستند :

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أرید آمر بالمعروف [المناقب ، ج۴ ، ص۸۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَالْقُرْآنُ آمِرٌ زَاجِرٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۳]

۱۹. هر دو کشتی نجات هستند.

۲۰. هر دو حق هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ الْحَقَّ مَعَک وَ إِلَیک وَ أَنْتَ أَهْلُهُ وَ مَعْدِنُهُ [کافی ، ج۴ ، ص۵۷۴] .

قُلْ یا أَیهَا النّاسُ قَدْ جاءَ کمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّکمْ [یونس/۱۰۸] .

۲۱. هر دو دلیل هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السَّلَامُ عَلَیک یا أَمِینَ اللَّهِ وَ حُجَّةَ اللَّهِ وَ بَابَ اللَّهِ وَ الدَّلِیلَ عَلَی اللَّهِ وَ الدَّاعِی إِلَی اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّک قَدْ حَلَّلْتَ حَلَالَ اللَّهِ وَ... [کامل‌الزیارات ، ص۲۱۲] .

۲۲. هر دو میزان حق هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : و أشهد أنک أمرت بالقسط [أمرت بالقسط و دعوت إلیه] و العدل [کامل‌الزیارات ، ص۲۳۵] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : وَ مِیزَانَ قِسْطٍ لَا یحِیفُ عَنِ الْحَقِّ لِسَانُهُ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۲] .

۲۳. هر دو مرز حق و باطل هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ أَشْهَدُ أَنَّ الْأَئِمَّهَ مِنْ وُلْدِک کلِمَهُ التَّقْوَی وَ أَعْلَامُ الْهُدَی وَ الْعُرْوَهُ الْوُثْقَی [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

۲۴. هر دو باب حکمت هستند :

السلام علیک یا باب حکمهٔ رب العالمین [إقبال‌الأعمال ، ص۷۱۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِیهِ مَصَابِیحُ الْهُدَی وَ مَنَارُ الْحِکمَهِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۹۸] .

۲۵. هر دو سپر آتش هستند :

السَّلَامُ عَلَیک یا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ أَنْتَ لِی جُنَّهٌ مِنَ الْعَذَابِ [کامل الزیارات ، ص۲۵۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یعَذِّبُ اللَّهُ قَلْباً وَعَی الْقُرْآنَ [أمالی طوسی ، ص۶] .

۲۶. هر دو قابل تحدی هستند :

ـ قَالَ الْحُسَینُ (ع) : فإن کنتم فی شک من هذا أ فتشکون أنی ابن بنت نبیکم [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۹۷] .

وَ إِنْ کنْتُمْ فِی رَیبٍ مِمّا نَزَّلْنا عَلی عَبْدِنا فَأْتُوا بِسُورَهٍ مِنْ مِثْلِهِ [بقره/۲۳] .

۲۷. هر دو در معرض تحریف هستند :

تلاش دشمن برای تحریف عاشورا (تحریف‌های عاشورا ، شهید مطهری و لؤلؤمرجان)

تلاش دشمن برای تحریف قرآن

۲۸. هر دو از تحریف مصون هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمْ تَمِلْ مِنْ حَقٍّ إِلَی بَاطِلٍ [کامل‌الزیارات ، ص۲۳۳] .

وَ لَمْ یجْعَلْ لَهُ عِوَجاً [کهف/۱] .

۲۹. هر دو از مندرس شدن به دور هستند :

سخن حضرت زینب (س) به امام سجاد (ع) : و ینصبون لهذا الطف علما لقبر أبیک سید الشهداء لا یدرس أثره و لا یعفو رسمه علی کرور اللیالی و الأیام [کامل‌الزیارات ، ص۲۶۰] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : ان الله لم ینزله لزمان دون زمان و لا لناس دون ناس فهو فی کل زمان جدید و عند کل قوم غض إلی یوم القیامهٔ [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۸۷] .

۳۰. هر دو وارث کتب آسمانی قبلی هستند :

السلام علیک یا وارث التوراهٔ و الإنجیل و الزبور (فرازی از زیارتنامه امام حسین (ع)) [إقبال‌الأعمال ، ص۷۱۲] .

قرآن وارث و جامع تورات و انجیل و زبور است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أُعْطِیتُ السُّوَرَ الطِّوَالَ مَکانَ التَّوْرَاهِ وَ أُعْطِیتُ الْمِئِینَ مَکانَ الْإِنْجِیلِ وَ أُعْطِیتُ الْمَثَانِی مَکانَ الزَّبُورِ وَ فُضِّلْتُ بِالْمُفَصَّلِ ثَمَانٌ وَ سِتُّونَ سُورَهً وَ هُوَ مُهَیمِنٌ عَلَی سَائِرِ الْکتُبِ وَ التَّوْرَاهُ لِمُوسَی وَ الْإِنْجِیلُ لِعِیسَی وَ الزَّبُورُ لِدَاوُدَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۱] .

۳۱. کلام هر دو مورد قبول است :

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : فتسمعوا قولی [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۷] .

وَ إذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ [اعراف/۲۰۴]

۳۲. هر دو مورد هجوم هستند :

امام حسین (ع) به دشمنان فرمود : انکم زخفتم (هجوم کردید) الی ذریهٔ رسول الله [لواعج الاشجان ، ص۱۲۵] .

الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ [حجر/۹۱] .

۳۳. هر دو مورد تکذیب قرار گرفتند :

ابن زیاد در مسجد کوفه گفت : الحمد لله الذی أظهر الحق و أهله و نصر أمیر المؤمنین یزید و حزبه و قتل الکذاب ابن الکذاب و شیعته [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۱۶] .

وَ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذا إِلاّ إِفْكٌ افْتَراهُ [فرقان/۴] .

فأبوا أن ینصتوا [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۷] .

وَ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶] .

۳۴. هر دو مورد حسنه و محوسیئه هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا يمْنَعُ التَّاجِرَ مِنْكمُ الْمَشْغُولَ فِی سُوقِهِ إِذَا رَجَعَ إِلَى مَنْزِلِهِ أَنْ لَا يَنَامَ حَتَّى يقْرَأَ سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ فَتُكتَبَ لَهُ مَكانَ كلِّ آيةٍ يقْرَؤهَا عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ يمْحَى عَنْهُ عَشْرُ سَيئَاتٍ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۱] .

۳۵. گریه برای امام حسین (ع) موجب بهشت است ، مثل حاملان قرآن :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من بکی أو أبکی غیره و لو واحدا ضمنا له علی الله الجنهٔ و من لم یتأت له البکاء فتباکی فله الجنهٔ [مثیرالأحزان ، ص۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۶] .

۳۶. زیارت حزین مانند قرائت حزین است :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَرَدْتَ زِيارَةَ الْحُسَينِ (ع) فَزُرْهُ وَ أَنْتَ حَزِينٌ [کافی ، ج۴ ، ص۵۸۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزْنِ فَاقْرَءُوهُ بِالْحُزْنِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

۳۷. زیارت با تأنی مانند قرائت با تأنی است :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) وَ امْشِ حَافِياً وَ امْشِ مَشْيَ الْعَبْدِ الذَّلِيلِ [کامل‌الزیارات ، ص۱۳۳] .

رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً [مزمل/۴] .

۳۸. زیارت امام حسین (ع) مانند قرائت قرآن از افضل اعمال است :

سُئِلَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : أَی الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ قَالَ قِرَاءَةُ الْقُرْآنِ [جامع‌الأخبار ، ص۴۱] .

عَنْ أَبِی خَدِيجَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ زِيارَةِ قَبْرِ الْحُسَينِ (ع) فَقَالَ إِنَّهُ أَفْضَلُ مَا يكونُ مِنَ الْأَعْمَالِ" [کامل‌الزیارات ، ص۱۴۷] .

۳۹. کوهها در برابر هر دو خاشع هستند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْجِبَالَ تَقَطَّعَتْ وَ انْتَثَرَتْ وَ إِنَّ الْبِحَارَ تَفَجَّرَتْ وَ إِنَّ الْمَلَائِكةَ بَكتْ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً عَلَى الْحُسَينِ (ع) [کامل‌الزیارات ، ص۸۰] .

لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللّهِ [حشر/۲۱] .

۴۰. در مورد هردو باید از شیطان به خدا پناه برد :

ـ به هنگام زیارت امام حسین (ع) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللهم إنی أعوذ بک من وسوسهٔ الشیطان [کامل‌الزیارات ، ص۲۲۲] .
فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّیطانِ الرَّجِیم [نحل/۹۸] .
۴۱. هر دو از دست امت شکایت می کنند :
امام حسین (ع) در روز عاشورا هنگامی که خون از بدنش جاری بود فرمود : اللهم إنی أشکو إلیک ما یفعل بابن بنت نبیک [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۰۸] .
وَ قالَ الرَّسُولُ یا رَبِّ إِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً [فرقان/۳۰] .
۴۲. هر دو از حقوق فرزندان هستند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَنِّکوا أَوْلَادَکمْ بِتُرْبَةِ الْحُسَینِ (ع) فَإِنَّهَا أَمَانٌ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۷۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : حَقُّ الْوَلَدِ عَلَی الْوَالِدِ أَنْ یحَسِّنَ اسْمَهُ وَ یحَسِّنَ أَدَبَهُ وَ یعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۹۹] .
۴۳. به هر دو رجوع مکرر باید کرد :
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنْ تَزُورَ قَبْرَ الْحُسَینِ (ع) فِی الْجُمْعَةِ خَمْسَ مَرَّاتٍ وَ فِی کلِّ یوْمٍ مَرَّةً [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقُرْآنُ عَهْدُ اللَّهِ إِلَی خَلْقِهِ فَقَدْ ینْبَغِی لِلْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ ینْظُرَ فِی عَهْدِهِ وَ أَنْ یقْرَأَ مِنْهُ فِی کلِّ یوْمٍ خَمْسِینَ آیةً [کافی ، ج۲ ، ص۶۰۹] .
۴۴. عدم فهم هر دو دلیل قفل قلب است :
امام حسین (ع) به دشمنان فرمود : فطبع الله علی قلوبکم [مقتل خوارزمی] .أَ فَلا یتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها [محمد/۲۴] .
۴۵. ائمه ازهر دو به یک شکل سخن می گویند :
ـ بیان عظمت قرآن و امام حسین (ع) از زبان معصومینعلیهم السلاممشابه است.
برداشت دانشمندان ملل دیگر در رابطه با قرآن و امام حسین (ع) و عاشورا مشابه است. رجوع شود به : حسین (ع) پیشوای انسان‌ها ، درسی که حسین (ع) به انسان‌ها آموخت ، تمدن و علوم اسلامی ، عذر تقصیر به پیشگاه محمد و قرآن.

۱.شر

۱.تعریف شر

تعریف شر : بدی ، زیان ، ضرر مقابل خیر وجمع آن شرور.
شر اسمی است جامع همه رذائل و خطایا (اقرب الموارد) آنچه همه از آن دوری می کنند (مفردات راغب)
عمل شر :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا ظَفِرَ مَنْ ظَفِرَ الْإِثْمُ بِهِ وَ الْغَالِبُ بِالشَّرِّ مَغْلُوبٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۲۷] .
پیروزی به وسیله گناه ، پیروزی نیست.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الشر ندامهٔ [غررالحکم ، ص۱۰۵] .
نتیجه شر ، ندامت و پشیمانی است.
۲.اسباب شر
۱.بدترین مال

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأموال ما لم يخرج منه حق الله سبحانه [غررالحكم ، ص۳۶۹] .

بدترین مال آن است که حقوق واجبه آن داده نشده است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأموال ما اكتسب المذام [غررالحكم ، ص۳۶۹] .

بدترین مال‌ها ، مالی است که نکوهش به بار آورد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأموال ما لم يغن عن صاحبه [غررالحكم ، ص۳۶۹] .

بدترین مال‌ها ، مالی است که دارنده خود را بی‌نیاز نکند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر المال ما لم ينفق فی سبيل الله منه و لم توت زكاته [غررالحكم ، ص۳۶۹] .

بدترین مال‌ها ، مالی که در راه خدا انفاق شود و زکات آن داده شود.

۲.اطرافیان شر

۱.شر به دیگران

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما أمن عذاب الله من لم يأمن الناس شره [غررالحكم ، ص۴۶۵] .

از عذاب خدا ایمن نیست کسی که مردم از شر او امان نداشته باشند.

۲.بدترین دوست

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شَرُّ الْإِخْوَانِ مَنْ تُكلِّفَ لَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۷۹] .

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر أصدقائك من تتكلف له [غررالحكم ، ص۴۱۹] .

بدترین برادر آن است که تو را به زحمت و رنج اندازد.

۳.خوار کردن دوست

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الإخوان الخاذل [غررالحكم ، ص۴۱۸] .

برادر خوارکنند ، بدترین برادر است.

۴.بدترین یار

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأصحاب الجاهل [غررالحكم ، ص۴۳۲] .

بدترین یاران ، یار نادان است.

۵.زمان همراهی و جدایی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الإخوان المواصل عند الرخاء و المفاصل عند البلاء [غررالحكم ، ص۴۱۹] .

بدترین برادر آن است که روز نعمت ، همراه و روز نقمت جدا می‌شود.

۶.برادران چاپلوس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر إخوانك من داهنك فی نفسك و ساترك عيبك [غررالحكم ، ص۴۱۸] .

بدترین برادران ، چاپلوس عیب‌پوش است.

۷.نیرنگ به برادران

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر إخوانك الغاش المداهن [غررالحكم ، ص۴۱۹] .

بدترین برادرانت آن است که به تو نیرنگ زند.

۸.مانعان از خیر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر إخوانک من تثبط عن الخير و ثبطک معه [غررالحکم ، ص۴۱۹] .
بدترین برادرانت کسی است که خود در کار خیر کندی می‌کند ، و تو را نیز بازمی‌دارد.
۹.علاقه مند کردن به دنیا
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر إخوانک و أغشهم لک من أغراک بالعاجلة و ألهاک عن الآجلة [غررالحکم ، ص۴۱۹] .
بدترین برادرانت کسی است که علاقه تو را به دنیا تشدید و از آخرت بازت دارد.
۱۰.بدترین اصحاب
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأصحاب السریع الانقلاب [غررالحکم ، ص۴۳۳] .
بدترین اصحابت کسی است که در مقابل هر سخنی دگرگون شود.
۱۱.بدترین همسر
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شَرُّ الزَّوْجَاتِ مَنْ لَا تُواتِی [غررالحکم ، ص۴۰۵] .
بدترین همسران زنی است که با شوی خود همخوابی نکند.
۱۲.بدترین اولاد
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأولاد العاق [غررالحکم ، ص۴۰۷] .
بدترین اولاد کسی است که عاق والدین باشد.
۱۳.خوشنود کردن باطل
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر إخوانک من أرضاک بالباطل [غررالحکم ، ص۴۱۸] .
بدترین برادران آن است که به باطل خوشنودت کند.
۳.صفات شر
۱.حسد
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شَرُّ مَا صَحِبَ الْمَرْءَ الْحَسَدُ [غررالحکم ، ص ۳۰۰] .
حسد ، بدترین مصاحب و رفیق انسان است.
۲.کینه
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر ما سکن القلب الحقد [غررالحکم ، ص۲۹۹] .
بدترین چیزی که در دل قرار می‌گیرد کینه است.
۳.عجب
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأمور الرضا عن النفس [غررالحکم ، ص۳۰۷] .
بدترین کارها از خود راضی بودن است.
۴.دروغ
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الشیم الکذب [غررالحکم ، ص۲۱۹] .
بدترین خوی‌ها دروغ است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الروایات أکثرها إفکا [غررالحکم ، ص۲۱۹] .
بدترین گفتارها آن است که بهتان و دروغ داشته باشد.

۵.منّت گذاری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر النوال ما تقدمه المطل و تعقبه المن [غررالحکم ، ص۳۸۹] .

بدترین احسان آن است که اوّل آن طفره و آخرش منّت باشد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر المحسنين الممتن بإحسانه [غررالحکم ، ص۳۸۹] .

بدترین احسان‌کنندگان منّت گزاران بعد از احسان‌اند.

۶.علم فاسد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر العلم ما أفسدت به رشادك [غررالحکم ، ص۴۸] .

بدترین علم ، دانشی است که رشد و هدایت آدمی را تباه کند.

۷.ستمگری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر أخلاف النفوس الجور [غررالحکم ، ص۴۵۵] .

بدترین خوی ، ستمگری است.

۸.فقر نفس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الفقر فقر النفس [غررالحکم ، ص۲۳۲] .

بدترین فقر ، تنگ دستی نفس است.

۹.شک و تردید

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الإيمان ما دخله الشك [غررالحکم ، ص۷۲] .

ایمان توأمِ با شک ، بدترین ایمان است.

۱۰.نادانی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر المصائب الجهل [غررالحکم ، ص۷۳] .

نادانی ، بدترین مصیبت‌ها است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر من صاحبت الجاهل [غررالحکم ، ص۴۳۲] .

نادان ، بدترین کسی است که با او همنشین می‌شوی.

۳.عاملان شر

۱.سلطان

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأمراء من ظلم رعيته [غررالحکم ، ص۳۴۷] .

بدترین فرمانروایان ، آن است که به رعیت ظلم کند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الملوك من خالف العدل [غررالحکم ، ص۳۴۷] .

بدترین سلطان آن است که برخلاف عدالت کار کند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأمراء من كان الهوى عليه (عليه الهوى) أميرا [غررالحکم ، ص۳۴۷] .

بدترین فرماندهان کسی است که مطیع هوا و هوس باشد.

۲.وزیر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الوزراء من كان للأشرار وزيرا [غررالحکم ، ص۳۴۵] .

بدترین وزیران کسی است که وزیر اشرار باشد.

۳.قاضی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر القضاۀ من جارت أقضیته [غررالحکم ، ص۳۳۵] .

بدترین قاضی آن است که در داوری ستم کند.

۴.اعمال شر

۱.بدترین چیز

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر ما شغل به المرء وقته الفضول [غررالحکم ، ص۴۷۶] .

۲.خرابی آخرت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر العمل ما أفسدت به معادک [غررالحکم ، ص۱۵۸] .

بدترین کردارها آن است که آخرت خود را با آن خراب کنی

۳.جلب گناه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأفعال ما جلب الآثام [غررالحکم ، ص۱۵۸] .

بدترین کارها کاری است که جلب گناه کند.

۴.خشمگین بر قضا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأمور السخط [التسخط] للقضاء [غررالحکم ، ص۱۰۳] .

بدترین کارها ، خشمگین شدن بر قضا است.

۵.بازی ، ضایع کننده عمر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر ما ضیع فیه العمر اللعب [غررالحکم ، ص۴۶۱] .

بدترین چیزی که عمر را ضایع می‌کند ، لهو است.

۶.ازبین برنده دوستی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأفعال ما هدم الصنیعۀ [غررالحکم ، ص۳۸۷] .

بدترین کارها کاری است که دوستی را از بین ببرد.

۷.مخالفت شریعت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الآراء ما خالف الشریعۀ [غررالحکم ، ص۴۴۳] .

بدترین رأی‌ها ، رأی مخالف شریعت است.

۸.پیروزی گناه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا ظَفِرَ مَنْ ظَفِرَ الْإِثْمُ بِهِ وَ الْغَالِبُ بِالشَّرِّ مَغْلُوبٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۲۷] .

پیروزی به وسیله گناه ، پیروزی نیست.

۹.تأخیر گناه

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَخِّرِ الشَّرَّ فَإِنَّک إِذَا شِئْتَ تَعَجَّلْتَهُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

بدی و شر را تأخیر بینداز ، که هر زمان خواهی ، میسور است.

۱۰.اطاعت شر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : طاعة دواعی الشرور تفسد عواقب الأمور [غررالحکم ، ص۱۰۵] .

اطاعت از انگیره‌های بد ، بدی عاقبت دارد.

۵.مکان شر

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأوطان ما لم یأمن فیه القطان [غررالحکم ، ص۴۴۷] .

بدترین وطن جائی است که ایمنی نباشد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر البلاد بلد لا أمن فیه و لا خصب [غررالحکم ، ص۴۴۷] .

بدترین شهر ، شهری است که ایمنی و ارزانی در آن نباشد.

۱. شراب

۱. حکم شراب

۱. حرمت شراب در قرآن

۱. ابتدا شراب به عنوان یک نوشیدنی نامطلوب و نقطه مقابلرزقا حسنا.

وَ مِنْ ثَمَراتِ النَّخِيلِ وَ الأَعْنابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكراً وَ رِزْقاً حَسَناً [نحل/۶۷] . (در مکه)

۲. سپس مقایسه کهإِثْمُهُما أَكبَرُ [بقره/۲۱۹] .

۳. سپس ترک نماز در حال مستی.لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى [نساء/۴۳] .

۴. سپسیا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيسِرُ وَ الأَنْصابُ وَ الأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۹۰] .

لطائف :

۱. خطاب بهیا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُواتا بگوید مخالفت با آن با روح ایمان سازگار نیست.

۲.إِنَّمَابرای حصر و تاکید است.

۳. شراب و قمار را در کنار انصاب ذکر کرده است و انصاب جمع نصب است؛ یعنی سنگهایی که در اطرف کعبه نصب شده بودند و صورت و شکل خاصی نداشت. [نمونه ، ج۴ ، ص۲۶۰]

۴.أَزْلامجمع ازلم چوبه‌های تیری بود که به عنوان قرعه وارد کیسه کرده و هر کسی دست کرده ، بخت آزمائی می کرد و یکی را در می‌آورد. (چوبها ده قطعه بود ۷ برنده و۳ بازنده ، حیوانی را خریده و می‌کشتند و ده نفر دور آن را می‌گرفتند و دست در کیسه میکردند ۷ نفر برنده و هر یک ، یک هفتم گوشت را مجانی می‌بردند و ۳ نفر بازنده هر یک ، یک سوم پول گوسفند را بدون آنکه سهمی از گوشت داشته باشند می‌دادند. [تفسیر نمونه ، ج۴ ، ص۲۶۰]

۵. اجتناب رساتر ازنخوردن است.لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَگویا با شرابخواری فلاحی در کار نیست. به علاوه آیه بعد می‌فرماید : إِنَّما يرِيدُ الشَّيطانُ أَنْ يوقِعَ بَينَكمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِي الْخَمْرِ وَ الْمَيسِرِ وَ يصُدَّكمْ عَنْ ذِكرِ اللَّهِ وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱] .

۲. حرمت شراب درروایات

نوشیدن شراب حرام است ، گرچه خیلی کم باشد :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حَرَّمَ الْخَمْرَ بِعَينِهَا فَقَلِيلُهَا وَ كثِيرُهَا حَرَامٌ كمَا حَرَّمَ الْمَيتَةَ وَ الدَّمَ وَ لَحْمَ الْخِنْزِيرِ [کافی ، ج۶ ،

ص۴۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ شَرِبَ جُرْعَةً مِنْ خَمْرٍ لَعَنَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَلَائِكَتُهُ وَ رُسُلُهُ وَ الْمُومِنُونَ فَإِنْ شَرِبَهَا حَتَّى يسْكرَ مِنْهَا نُزِعَ رُوحُ الْإِيمَانِ مِنْ جَسَدِهِ وَ رَكبَتْ فِيهِ رُوحٌ سَخِيفَةٌ خَبِيثَةٌ مَلْعُونَةٌ [كافی ، ج۶ ، ص۳۹۹] .

هر کس یک جرعه‌ای از شراب بنوشد مورد لعنت خدا و فرشتگان و مومنان قرار می گیرد. (گرچه مست هم نشود) . و هرگاه آنقدر بخورد تا مست شود روح ایمان از او گرفته و روح پست براو حاکم می‌شود.

در روایات متعدد می‌خوانیم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلُّ مَا أَسْكرَ كثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۹] .

امام باقر (ع) فرمود : " کسی که شراب بخورد تا مست شود ، نمازش تا چهل روز پذیرفته نمی‌شود و هرگاه در این مدت نماز نخواند عذابش دو برابر می‌شود".

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فَسَكرَ مِنْهَا لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ يوْماً فَإِنْ تَرَك الصَّلَاةَ فِی هَذِهِ الْأَيامِ ضُوعِفَ عَلَيهِ الْعَذَابُ لِتَرْكهِ الصَّلَاةَ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۵۷۰] .

۱. قَالَ الرِّضَا (ع) : كلُّ شَرَابٍ يتَغَيرُ الْعَقْلُ مِنْهُ كثِيرُهُ وَ قَلِيلُهُ حَرَامٌ [فقه الرضا (ع) ، ص۲۵۴] .

۲.عَنْ مُعَاوِيةَ بْنِ وَهْبٍ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِی عَمِّی وَ هُوَ رَجُلٌ مِنْ صُلَحَاءِ مَوَالِيك أَمَرَنِی أَنْ أَسْأَلَك عَنِ النَّبِيذِ فَأَصِفَهُ لَك. فَقَالَ (ع) لَهُ : أَنَا أَصِفُهُ لَك. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلُّ مُسْكرٍ حَرَامٌ فَمَا أَسْكرَ كثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ قَالَ : قُلْتُ فَقَلِيلُ الْحَرَامِ يحِلُّهُ كثِيرُ الْمَاءِ فَرَدَّ عَلَيهِ بِكفِّهِ مَرَّتَينِ : لَا لَا" [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۸] .

۳. حرمت شراب در تمام ادیان

خمر به معنای پوشش و خمار روسری را گویند ، چون شراب عقل را می‌پوشاند به آن خمر می گویند.

درتمام ادیان خمر حرام است ، از جمله : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ نَبِياً قَطُّ إِلَّا وَ فِی عِلْمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنَّهُ إِذَا أَكمَلَ لَهُ دِينَهُ كانَ فِيهِ تَحْرِيمُ الْخَمْرِ وَ لَمْ تَزَلِ الْخَمْرُ حَرَاماً إِنَّ الدِّينَ أَنَّمَا يحَوَّلُ مِنْ خَصْلَةٍ إِلَى أُخْرَى فَلَوْ كانَ ذَلِك جُمْلَةً قُطِعَ بِهِمْ دُونَ الدِّينِ [کافی ، ج۶ ، ص۳۹۵] .

انجیل لوقا باب ۱ بند ۱۵

امثال سلیمان باب ۲۰ بند ۱

کتاب اشعیاء باب ۵ بند ۲۲ و باب ۲۸ بند ۱.

کتاب یوشع باب ۴ بند ۱۱. [نقل از قاموس قرآن (خمر)]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَقَاهَا يهُودِياً أَوْ نَصْرَانِياً أَوْ صَابِئاً أَوْ مَنْ كانَ مِنَ النَّاسِ فَعَلَيهِ كوِزْرِ مَنْ شَرِبَهَا [ثواب الأعمال ، ص۲۸۵] .

۴. حرمت نشستن در مجلس شراب

یکی از افسران ارتش منصور دوانیقی به مناسبت ختنه فرزند خود مهمانی گرفت عده ای را دعوت کرد و از جمله مهمانها امام صادق (ع) بود ، در کنار سفره یکی از مهمانها آب خواست. پیش خدمت عوض آب شراب به او داد. امام صادق (ع) فورا از وسط مجلس پاشد. علت را پرسیدند ، فرمود : جدم پیغمبر اکرم (ص) فرمود :

ـ نشستن در مجلسی که خمر است حرام است.

ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی الْخَمْرِ عَشَرَةً غَارِسَهَا وَ حَارِسَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِيهَا وَ شَارِبَهَا وَ الْآكلَ ثَمَنَهَا وَ عَاصِرَهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَيهِ وَ سَاقِيهَا [کافی ، ج۶ ، ص۴۲۹] . (البته کسی که از اول درخت را برای قصد شراب سازی می کارد)

ـ از برکات جمهوری اسلامی بر انداختن این سم مهلک بود.

۵. برخورد باشرابخوار در اسلام

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ فِی كِتَابِهِ "وَ لا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمْ " (نساء/۵) فَأَی سَفِيهٍ أَسْفَهُ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ إِنَّ شَارِبَ الْخَمْرِ لَا يزَوَّجُ إِذَا خَطَبَ وَ لَا يشَفَّعُ إِذَا شَفَعَ وَ لَا يوتَمَنُ عَلَى أَمَانَةٍ فَمَنِ ائْتَمَنَهُ عَلَى أَمَانَةٍ فَاسْتَهْلَكَهَا لَمْ يكنْ لِلَّذِی ائْتَمَنَهُ عَلَى اللَّهِ أَنْ يأْجُرَهُ وَ لَا يخْلِفَ عَلَيهِ [كافی ، ج۵ ، ص۲۹۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَارِبُ الْخَمْرِ لَا يعَادُ إِذَا مَرِضَ وَ لَا يشْهَدُ لَهُ جَنَازَةٌ وَ لَا تُزَكوهُ إِذَا شَهِدَ وَ لَا تُزَوِّجُوهُ إِذَا خَطَبَ وَ لَا تَأْتَمِنُوهُ عَلَى أَمَانَةٍ [كافی ، ج۶ ، ص۳۹۶] .

عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يكونُ مُسْلِماً عَارِفاً إِلَّا أَنَّهُ يشْرَبُ الْمُسْكرَ هَذَا النَّبِيذَ فَقَالَ : "يا عَمَّارُ إِنْ مَاتَ فَلَا تُصَلِّ عَلَيهِ" [تهذيب الأحكام ، ج۹ ، ص۱۱۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُجَالِسُوا شَارِبَ الْخَمْرِ [أمالی صدوق ، ص۴۱۶] . (باوا نشست و برخاست نکنید)

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِياک أَنْ تُزَوِّجَ شَارِبَ الْخَمْرِ فَإِنْ زَوَّجْتَهُ فَكأَنَّمَا قُدْتَ إِلَى الزِّنَى وَ لَا تُصَدِّقْهُ إِذَا حَدَّثَک وَ لَا تَقْبَلْ شَفَاعَتَهُ وَ لَا تَأْمَنْهُ عَلَى شَيءٍ مِنْ مَالِک فَإِنِ ائْتَمَنْتَهُ فَلَيسَ لَک عَلَى اللَّهِ ضَمَانٌ وَ لَا تُوَاكلْهُ وَ لَا تُصَاحِبْهُ وَ لَا تَضْحَک فِی وَجْهِهِ وَ لَا تُصَافِحْهُ وَ لَا تُعَانِقْهُ [فقه الرضا (ع) ، ص ۲۸۰] .

۶. پاداش ترک شراب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِی مَنْ تَرَک الْخَمْرَ لِغَيرِ اللَّهِ سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ فَقَالَ عَلِی (ع) لِغَيرِ اللَّهِ فَقَالَ نَعَمْ وَ اللَّهِ صِيانَةً لِنَفْسِهِ فَيشْكرُهُ اللَّهُ عَلَى ذَلِک [وسائل الشيعة ، ج۲۵ ، ص۳۰۳] .

پیامبر (ص) فرمود : " هر کس شراب را رها کند ، گرچه برای غیر خدا ، خداوند از شرابهای دست نخورده بهشتی به او می‌نوشاند. حضرت علی (ع) : با تعجب پرسید : گرچه برای غیر خدا باشد؟ پیامبر (ص) پاسخ داد : آری گرچه برای حفظ جان و سلامتی او باشد".

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَرَک الْخَمْرَ لِلنَّاسِ لَا لِلَّهِ صِيانَةً لِنَفْسِهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ [أمالی طوسی ، ص۶۹۵] .

در روایاتی می‌خوانیم که اگر انسان به کودک خود شراب دهد ، گرچه خدا او را ببخشد و اهل بهشت شود به خاطر این عمل از آب جوشان جهنم به او خورانده خواهد شد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ شَرِبَ مُسْكراً أَوْ سَقَاهُ صَبِياً لَا يعْقِلُ سَقَيتُهُ مِنْ مَاءِ الْحَمِيمِ مُعَذَّباً أَوْ مَغْفُوراً لَهُ وَ مَنْ تَرَک الْمُسْكرَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِی أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ وَ سَقَيتُهُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ وَ فَعَلْتُ بِهِ مِنَ الْكرَامَةِ مَا أَفْعَلُ بِأَوْلِيائِی [كافی ، ج۶ ، ص۳۹۷] .

۷. احکام مسکرات

الکل صنعتی که برای رنگ کردن درب و میز و صندلی و تزریق آمپول و مانند اینها به کار می‌برند ، اگر انسان نداند از چیزی که مست کننده و روان است درست کرده‌اند پاک می‌باشد. [مسئله ، ۱۱۲]

خرما و مویز و کشمش و آب آنها اگر جوش بیایند پاک و خوردن آنها حلال است ، اگر چه مستحب آن است که از آنها اجتناب کند. [مسئله ، ۱۱۴]

فقاع که از جو گرفته می‌شود و به آن آب جو می گویند نجس است ، ولی آبی که به دستور طبیب از جو می گیرند و به آن ماء الشعیر می گویند پاک می‌باشد. [مسئله ، ۱۱۵]

۸. شواهد تاریخی
متجاوز از صدها آیه و حدیث در تحریم و فساد شراب وجود دارد. و پیغمبر اسلام (ص) مسلمانهائی را که شراب می‌خوردند تادیب می کرد.
ابن حجر در کتاب فتح الباری ، ص ۳۰ می‌نویسد : روزی ابی بکر و عمر و ۸ نفر دیگر در منزل ابوطلحه زید بن سهل جمع شدند و شراب خوردند. ابی بکر در حال مستی اشعاری در مرثیه شهدای بدر سرود. پیغمبر (ص) مطلع شد و با تازیانه خواست او را بزند ، ابی بکر به التماس افتاد که به خدا دیگر شراب نمی‌خورم.
۲. مفاسد شراب
۱. فردی
۱. اثرات مغزی و عصبی :
اثر الکل در مغز بسیار محسوس است و غالبا موجب پاره شدن شریان و ریختن خون به دماغ می‌شود. و در نتیجه عارضه سکته و یا فلج به وجود می آید.
۲. مرض کلیه :
طبق آمار مبتلایان به مرض کلیه ۸۷ درصد به واسطه مشروبات الکلی است.
۳. دستگاه گوارش :
دانشمندان پزشکی معتقدند که الکل زبان را ضخیم و آنرا می‌ترکاند ، گلو و حلق را متورم و در معده موثر و آن را خراب می کند ، دلدردهای دائمی ، گشاد شدن معده و اسهالهای سخت تولید می کند.
۴. امراض جلد :
پوست اشخاص الکلی قرمز و اکثرا مبتلا به مرض (اکزما) و جوش صورت و پیه کردن که گاهی محتاج به عمل جراحی است ، می گردد.
۵. چشم :
اعصاب چشم را ضعیف می کند.
۶. گوش :
سامعه را از کار انداخته و موجب حدوث صداهای مختلف هولناکی در گوش می شود.
۷. اعضای تناسلی :
دانشمندان معتقدند که شیوع مسکرات سبب نقص در بقای نسل بشر می‌شود. اولاد الکلی در معرض امراض بسیاری واقع می گردند.
مشروبات الکلی و امراض :
گلبولهای سفید را ضعیف می کند و بدن را مهیای برای امراض می کند.
۸. جنون و اقسام آن که ۹۰درصد در اثر مسکرات است. وقتی آیت الله بروجردی با دکتر آرشه تونک دبیرکل سازمان بین المللی مبارزه با الکل ملاقات کردند ، آقا فرمودند : انسان به خاطر دارا بودن عقل اشرف مخلوقات است. و غرض از خلقت وی پیمودن راه تکامل است. در راه خداشناسی و برای حفظ این ودیعه الهی دستوراتی داده شده و لذا شرب مسکرات حرام شده است.

۹. سرطان گلو :

روزنامه اطلاعات شماره ۱۱۷۷۳ ، در تاریخ ۱۴/۶/۴۴ می نویسد : استاد طب در نیویورک اعلام کرد که بررسی آمار نشان می‌دهد نوشیدن مشروبات الکلی باعث پیدا شدن سرطان دهان و گلو می‌شود. بعد به بیان خود ادامه داد تا آنجا که می‌فرماید مشروب خوردن تقریبا به اندازه سیگار کشیدن در ایجاد سرطان موثر است.

۱۰. مرض الکلیس :

۱۱. امراض قلبی :

دانشمندان ثابت کرده‌اند که الکل و سیفلیس درخرابی قلب نقش موثری دارد.

۱۲.فساد خون :

الکل چون در خون اثر می‌بخشد کم کم آنرا فاسد می کند.

۱۳. جهاز تنفس و سل :

حنجره و قصبهٔ الریه در اثر خوردن مشروبات الکلی متورم و صدا را خشن و سرفه‌های سخت و در نتیجه انسان مهیا برای پذیرفتن سل می گردد.

قَالَ الرِّضَا (ع) : الْخَمْرُ تُورِثُ انْفِسَادَ الْقَلْبِ وَ یسَوِّدُ الْأَسْنَانَ وَ یبْخِرُ الْفَمَ وَ یبَعِّدُ مِنَ اللَّهِ وَ یقَرِّبُ مِنْ سَخَطِهِ وَ هُوَ مِنْ شَرَابِ إِبْلِیسَ [بحارالأنوار ، ج۷۶ ، ص۱۴۱] .

۲. اجتماعی

اصولاـ کسانی که خمر می‌خورند : مردم آزار ، قاتل و جنایتکارند. لذا در ممالکی که از خمر جلوگیری شده طبق آمار ۵۰ درصد قتل و ضرب و دعوا کاهش پیدا کرده است.

۳. دینی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ینَالُ شَفَاعَتِی مَنْ شَرِبَ الْمُسْکرَ وَ لَا یرِدُ عَلَی الْحَوْضَ لَا وَ اللَّهِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَارِبُ الْمُسْکرِ لَا عِصْمَةَ بَینَنَا وَ بَینَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۳۹۸] .

۴. خانوادگی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ زَوَّجَ کرِیمَتَهُ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ فَقَدْ قَطَعَ رَحِمَهَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۴۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ زَوَّجَ کرِیمَتَهُ مِنْ شَارِبِ الْخَمْرِ فَکأَنَّمَا سَاقَهَا إِلَی الزِّنَی [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۲۷۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أیما امرأة أطاعت زوجها و هو شارب الخمر کان لها من الخطایا بعدد نجوم السماء و کل مولود یلد منه فهو نجس [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۷۵] .

۵. مفاسد اخلاقی

حیا نقش بزرگی برای جلوگیری از مفاسد دارد ، امام صادق (ع) به مفضل می‌فرماید :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من الناس من لو لا الحیاء لم یرع حق والدیه و لم یصل ذا رحم و لم یؤد أمانة و لم یعف عن فاحشة [توحید المفضل ، ص۷۹] .

خمر و قمار پرده حیائی را که اینقدر اهمیت دارد پاره می کند و کسی که حیا نداشته باشد ، چه خیانتها را که نمی کند.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : الذُّنُوبُ الَّتِی تَهْتِك الْعِصَمَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ اللَّعِبُ بِالْقِمَارِ [وسائل الشیعة ، ج۱۶ ، ص۲۸۱] .

کارگر ۳۹ ساله مزد یک هفته خود را باخت. به هیجان آمد چاقوی خود را بیرون کشید و در قلب کسی که جزء بازیکنان

نبود فرو کرد.

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی حَرَّمَ الْخَمْرَ لِمَا فِيهَا مِنَ الْفَسَادِ وَ بُطْلَانِ الْعُقُولِ فِی الْحَقَائِقِ وَ ذَهَابِ الْحَياءِ مِنَ الْوَجْهِ [فقه الرضا (ع) ، ص۲۸۲] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحُسَينِ رَفَعَهُ قَالَ : "قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) إِنَّکَ تَزْعُمُ أَنَّ شُرْبَ الْخَمْرِ أَشَدُّ مِنَ الزِّنَا وَ السَّرِقَةِ" فَقَالَ (ع) : "نَعَمْ إِنَّ صَاحِبَ الزِّنَا لَعَلَّهُ لَا يعْدُوهُ إِلَی غَيرِهِ وَ إِنَّ شَارِبَ الْخَمْرِ إِذَا شَرِبَ الْخَمْرَ زَنَی وَ سَرَقَ وَ قَتَلَ النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَرَک الصَّلَاةَ" [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۳] .

۶. اقتصادی

ضررهای مستقیم خمر که چقدر پول می‌دهد معلوم است.

ضررهای غیرمستقیم که ممکن است مستی چه یاوه خرجیهائی کند بماند.

۳. شراب در کشورهای کنونی

در ایالات متحده آمریکا در شهر شیکاگو ۲۵۰ نفر از پزشکان و دانشمندان معروف اروپا و آمریکا در یک شورای پزشکی قررا داد طبی بین المللی متضمن ۱۰ ماده بر تحریم مشروبات الکلی صادر کرده و آنرا به ممالک اروپا و آمریکا اعلام کردند.

در ایران قانون می گوید : هر کس علنا استعمال تریاک ، شیره ، هروئین ، کوکائین ، بنگ و مشروبات کند به حبس تادیبی از ۳ تا ۶ ماه محکوم است.

دولت بلژیک به طور کلی استعمال مشروبات ، حتی خرید و فروش آنرا برای دارو و استعمالات لازم ممنوع کرد.

دولت دانمارک برای آنکه مردم کمتر بتوانند از مشروبات الکلی استفاده کنند ، مالیات های سنگینی بر آن بسته که در نتیجه مردم از آن دست کشیدند.

در آلمان خبرگزاری عمومی اعلام کرد ، زمامدار آلمان (هیتلر) در اثر توجه پیدا کردن به ضررهای شراب از استعمال آن خودداری می کند.

در شوروی اعلام شد که افراد این مملکت به طور کلی از خرید و فروش مسکرات باید خودداری کنند و ۲۵ مغازه آبجو فروشی در اثر تخلف این اعلامیه از طرف دولت بسته شد.

درهند پیشنهادات دولت هند راجع به جلوگیری از مسکرات را درجریدهٔ الاهرام نقل کرده است.

در کویت منع مسکرات به مردم اعلام شد.

۱. شرطهٔ الخمیس

۱. تعریف

ارتش را به زبان عربی شرطهٔ الخمیس می گویند ، چون پنج قسمت است : مقدمه ، قلب ، میمنه ، میسره و ساق.

شرطه؛ یعنی پیش مرگان که شرط می کردند تا جان در تن دارند بدون پیروزی برنگردند.ابن مسعود : یشترط المسلمون شرطهٔ للموت فلا ترجع إلا غالبهٔ. [العمدهٔ ، ص۴۲۵] .

۲. ویژگیها

۱. جانباز

جانبازی ، پیش مرگی

۲. خط شکنی

خط‌شکنی ، خطاول : اول کتیبةٍ تشهد الحرب

۳. داوطلبی

داوطلبی

۴. نشان داری

نشان‌داری : شرطه نشانه‌ای داشته که از بقیه متمایز بوده است.

۳. شرطهٔ الخمیس حضرت علی (ع)

۱. تعداد

شرطهٔ الخمیس حضرت علی (ع) شش هزار نفر بودند که از بهترین شیعیان حضرت (ع) بودند.

اصبغ بن نباته می گوید : ما برای علی (ع) ضامن ذبح شدیم و او برای ما ضامن فتح.

۲. مقام والای شرطهٔ الخمیس

حضرت (ع) می‌فرمود : وارد این شرطه شوید. این شرطه برای طلاـ و نقره نیست ، بلکه برای تعهد مرگ است. قومی از بنی اسرائیل این کار را کردند و هیچ کدام نمردند مگر اینکه پیغمبری شدند بر امتی یا قریه‌ای یا بر نفس خویشتن. اکنون شما در آن سرمنزل هستید جز آنکه پیغمبری نیست. [مسلم بن عقیل ، ص۳۵۱] . [معانی بالا از قاموس و نهایه و احادیث گرفته شد] .

به نظر می‌رسد تأسیس چنین پادگانی و نیرویی با این نام و ویژگی‌ها از ابتکارات حضرت (ع) بوده و سپاه شام و... چنین واحدی نداشته اند.

در کتاب اختصاص دارد که حضرت (ع) فرمود : " من به غیر بهشت شرط بندی نمی‌کنم".

۳. اسامی گروهی از شرطهٔ الخمیس

گروهی از شرطهٔ الخمیس :

۱ ـ سلمان فارسی

۲ ـ مقداد

۳ ـ عمّار یاسر

۴ ـ ابوسنان انصاری

۵ ـ سهل بن حنیف

۶ ـ عثمان بن حنیف

۷ ـ جابر بن عبدالله

۸ ـ عمرو بن حمق

۹ ـ میثم تمّار

۱۰ ـ رشید هجری

۱۱ ـ حبیب بن مظاهر

۱۲ ـ محمد بن ابی بکر

۱۳ ـ ابوعمرو انصاری

۱۴ ـ علم ازدی

۱۵ ـ سوید بن غفله

۱۶ ـ سُلیم بن قیس

۱۷ ـ قنبر

۱۸ ـ ابوفاخته

۱۹ ـ عبیدالله بن ابورافع

۲۰ ـ اصبغ بن نباته

۴. ارکان حرب وعلم

۱. پیش قدمان در علم (کتاب شیعه)

اولین کسی که تفسیر نوشت.

اولین کسی که حدیث نوشت.

اولین کسی که تاریخ نگاشت.

اولین کسی که سیره نوشت.

در باب سایر اختراعات هم مخترع اول شیعه بوده است.

در تاریخ اسلام

۲. میثم تمار صاحب تألیف

شیعه و فنون اسلام می‌گوید : میثم تمّار ، آن رزمنده مخلص ، صاحب سرّ أمیرالمؤمنین کتاب جلیل در حدیث دارد. شیخ طوسی و شیخ کشی و طبری در بشارة المصطفی هم آورده اند.

۳. سلیم بن قیس صاحب تألیف

سلیم بن قیس هلالی ، یار حضرت (ع) ، کتاب بزرگ و مهمی دارد. او هنگام وصیت کردن حضرت (ع) حضور داشت.

اهل تهجد و عبادت بود و در زمان حجّاج متواری بود.

۴. جعدةبن هبید صاحب شجاعتی مثال زدنی

جعدة بن هبیر پسر أمّ هانی از سرداران ارتش حضرت علی (ع) بود ، از بس شجاع بود به او می‌گفتند این شجاعت را از دائی‌ات علی (ع) داری. محمد عبده می‌گوید : کان فارسا فقیها.

۵. کامل ترین اهل قبیله شرطة الخمیس

حضرت باقر (ع) فرمود : " شیعیان علی (ع) اگر مردی از آنها در قبیله‌ای بود ، امانت‌داریش زینت آن قبیله بود".

۶. شیعیان علی ، حکما وفقها

از همه بهتر ، ادای حقوقش از همه بیشتر ، حدیثش از همه صادق‌تر ، وصایا ، ودایع و امانت مردم متوجه او بود.

قَالَ الْبَاقِرُع : أَنَّ الرَّجُلَ كَانَ يكونُ فِي الْقَبِيلَةِ مِنْ شِيعَةِ عَلِي (ع) فَيكونُ زَينَهَا آدَاهُمْ لِلْأَمَانَةِ وَ أَقْضَاهُمْ لِلْحُقُوقِ وَ أَصْدَقَهُمْ لِلْحَدِيثِ إِلَيهِ وَصَايَاهُمْ وَ وَدَائِعُهُمْ تُسْأَلُ الْعَشِيرَةُ عَنْهُ فَتَقُولُ مَنْ مِثْلُ فُلَانٍ إِنَّهُ لَآدَانَا لِلْأَمَانَةِ وَ أَصْدَقُنَا لِلْحَدِيثِ [كافی ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

آری ، سربازان حضرت علی (ع) حکیم شدند ، امّا نه حکمایی عاجز از اعمال اسلحه و غرق در وادی تصوّر؛ فقهایی بودند نه فقط فقیه استنباط ، بلکه فقیه اجرای حکم و فقیه در پیراهن زره سلحشوری.

۷. اصبغ بن نباته صاحب مقتل الحسین (ع)

أصبغ بن نباته رئیس قبیله ، پارسا ، عبادت‌پیشه ، شمشیرزن از نویسندگان مهم است. عمری طولانی کرد تا کتاب مقتل حسین (ع) را نوشت. عهدنامه مالک اشتر از او روایت شده و وصیت امام حسین (ع) به محمد بن حنفیه از اصبغ رسیده است.

شیخ طوسی در فهرست می‌نویسد اصبغ کتابی به نام "کتاب خون" در مقتل حضرت حسین (ع) نوشت و اگر خودش در کربلا نبود ، پیغام شهدا را برای ابد رساند. اصبغ خطیب و سخنور بود. فرمانده امیرالمؤمنین (ع) بود.

اصبغ می‌گوید : من برای خطابه آنقدر سخنان علی (ع) را حفظ کرده‌ام که هر چه از آن انفاق کنم ، بر وسعت و کثرت آن افزوده می‌شود. یک صد فصل از مواعظ حضرت (ع) را حفظ کرده‌ام. [مسلم بن عقیل ، ص۳۶۲] .

۸. اول مصنفین اسلام

سپاه مخصوص حضرت علی (ع) هم ارکان حرب بودند و هم ارکان علم.

معالم العلما گوید : صحیح این است که اولین مصنّفین اسلام ، امیرالمؤمنین (ع) و سلمان فارسی و ابوذر غفاری. سپس اصبغ بن نباته ، سپس عبیدالله بن ابورافع ، سپس صحیفه سجّادیه است؛ نه آنچه غزالی گفته است که اول کتاب ابن جریح ، سپس معمر بن راشد ، سپس الموطا ، سپس جامع سفیان ثوری است.

۱. شعار

۱. اصول شعار

اصولی که در شعار باید مراعات شود :

۱ ـ کوتاه باشد.

۲ ـ روشن باشد.

۳ ـ جهت‌گیری داشته باشد.

۱ ـ مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ فَإِنَّها مِنْ تَقْوَی الْقُلُوب [حج/۳۲] .

۲. نقش شعار

۱ ـ معرّفی مکتب و ترسیم خط :

قُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تُفْلِحُوا

۲ ـ تشویق مؤمنین :

حَرِّضِ الْمُومِنِینَ عَلَی الْقِتال [انفال/۶۵] .

۳ ـ ارعاب دشمن :

اللّهُ‌أَکبَرُرسول اکرم (ص) و اصحاب در تخلّف بنی‌نضیر

۴ ـ انرژی‌زا :

در کندن خندق شعار زمزمه می‌کردند.

۵ ـ شعائر جمع شعیره به معنای علامت‌ها :

۳. اهداف مقدس شعار

۱. شعار ائمه علیهم السلام

۱ ـ قطیفه حمراء

۲ ـ زیارت کربلا

۳ ـ نقش انگشتر ائمّه (علیهم السّلام) در زمان خفقان شعار بود.

۲. در حج

۱ ـ إِنَّ الصَّفا وَ الْمَرْوَةَ مِنْ شَعائِرِ اللّه [بقره/۱۵۸] .

۲ ـ وَ الْبُدْنَ جَعَلْناها لَکمْ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ [حج/۳۶] .

۳ ـ وَ مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ فَإِنَّها مِنْ تَقْوَی الْقُلُوب [حج/۳۲] .

۴ ـ یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تُحِلُّوا شَعائِرَ اللّهِ وَ لاَ الشَّهْرَ الْحَرامَ [مائده/۲] .

۵ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَرَضَ عَلَیکمْ حَجَّ بَیتِهِ الْحَرَامِ الَّذِی جَعَلَهُ قِبْلَةً لِلْأَنَامِ جَعَلَهُ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی لِلْإِسْلَامِ عَلَماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱] .

۳. در اذان

۴. در دعا

۱ ـ بِک یا اللَّهُ (شب قدر ، ۱۰ مرتبه)

۲ ـ اللَّهُمَّ الْعَنْ قَتَلَةَ أَمِیرِ الْمُومِنِین (شب قدر ، ۱۰۰ مرتبه)

۳ ـ زیارت عاشورا (صد مرتبه لعن ، صد مرتبه سلام)

۵. در جنگ

۱ ـ اعْلُ هُبَل ، اعْلُ هُبَل ، رجزها

۶. در انقلاب

۱ ـ شب‌هایاللَّهُ‌أَکبَرُ

۲ ـ عزاداری‌های امام حسین (ع)

۴. اهداف نا مقدس شعار

۱ ـ لَا حُکمَ إِلَّا لِلَّه

۱ ـ پیراهن عثمان

۱.شعور هستی

۱. سلام امام به موجودات

امام سجاد (ع) در دعای وداع ماه رمضان بیست (نوزده) مرتبه ، السلام علیکمی‌فرماید.

قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ (ع) : السَّلَامُ عَلَیک یا أَکرَمَ مَصْحُوبٍ مِنَ الْأَوْقَاتِ ، وَ یا خَیرَ شَهْرٍ فِی الْأَیامِ وَ السَّاعَاتِ. السَّلَامُ عَلَیک مِنْ شَهْرٍ قَرُبَتْ فِیهِ الآمَالُ ، وَنُشِرَتْ فِیهِ الْأَعْمَالُ.السَّلَامُ عَلَیک مِنْ قَرِینٍ جَلَّ قَدْرُهُ مَوْجُوداً ، وَ أَفْجَعَ فَقْدُهُ مَفْقُوداً ، وَ مَرْجُوٍّ آلَمَ فِرَاقُهُ. السَّلَامُ عَلَیک مِنْ أَلِیفٍ آنَسَ مُقْبِلًا فَسَرَّ ، وَ أَوْحَشَ مُنْقَضِیاً فَمَضَّ السَّلَامُ عَلَیک مِنْ مُجَاوِرٍ رَقَّتْ فِیهِ الْقُلُوبُ ، وَ قَلَّتْ فِیهِ الذُّنُوبُ. السَّلَامُ

عَلَیک مِنْ نَاصِرٍ أَعَانَ عَلَی الشَّیطَانِ ، وَ صَاحِبٍ سَهَّلَ سُبُلَ الْإِحْسَان السَّلَامُ عَلَیک مَا أَکثَرَ عُتَقَاءَ اللَّهِ فِیک ، وَ مَا أَسْعَدَ مَنْ رَعَی حُرْمَتَک بِک السَّلَامُ عَلَیک مَا کانَ أَمْحَاک لِلذُّنُوبِ ، وَأَسْتَرَک لِأَنْوَاعِ الْعُیوبِ السَّلَامُ عَلَیک مَاکانَ أَطْوَلَک عَلَی الْمُجْرِمِینَ ، وَ أَهْیبَک فِی صُدُورِ الْمُومِنِینَ السَّلَامُ عَلَیک مِنْ شَهْرٍ لَا تُنَافِسُهُ الْأَیامُ. السَّلَامُ عَلَیک مِنْ شَهْرٍ هُوَ مِنْ کلِ أَمْرٍ سَلَامٌ السَّلَامُ عَلَیک غَیرَ کرِیهِ الْمُصَاحَبَةِ ، وَلَاذَمِیمِ الْمُلَابَسَةِ السَّلَامُ عَلَیک کمَا وَفَدْتَ عَلَینَا بِالْبَرَکاتِ ، وَ غَسَلْتَ عَنَّا دَنَسَ الْخَطِیئَاتِ السَّلَامُ عَلَیک غَیرَ مُوَدَّعٍ بَرَماً وَ لَا مَتْرُوک صِیامُهُ سَأَماً. السَّلَامُ عَلَیک مِنْ مَطْلُوبٍ قَبْلَ وَقْتِهِ ، وَ مَحْزُونٍ عَلَیهِ قَبْلَ فَوْتِهِ. السَّلَامُ عَلَیک کمْ مِنْ سُوءٍ صُرِفَ بِک عَنَّا ، وَ کمْ مِنْ خَیرٍ أُفِیضَ بِک عَلَینَا السَّلَامُ عَلَیک وَعَلَی لَیلَةِ الْقَدْرِ الَّتِی هِی خَیرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ السَّلَامُ عَلَیک مَا کانَ أَحْرَصَنَا بِالْأَمْسِ عَلَیک ، وَ أَشَدَّ شَوْقَنَا غَداً إِلَیک. السَّلَامُ عَلَیک وَ عَلَی فَضْلِک الَّذِی حُرِمْنَاهُ ، وَ عَلَی مَاضٍ مِنْ بَرَکاتِک سُلِبْنَاهُ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۵] .

در دعای رؤیت هلال ، ماه را مخاطب ساخته و می‌فرماید :

قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ (ع) : أَیهَا الْخَلْقُ الْمُطِیعُ ، الدَّائِبُ السَّرِیعُ ، الْمُتَرَدِّدُ فِی مَنَازِلِ التَّقْدِیرِ ، الْمُتَصَرِّفُ فِی فَلَک التَّدْبِیرِ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۳] .

۲. شعور در هستی

أَ وَ لَمْ یرَوْا إِلی ما خَلَقَ اللَّهُ مِنْ شَیءٍ یتَفَیؤُا ظِلالُهُ عَنِ الْیمِینِ وَ الشَّمائِلِ سُجَّداً لِلَّهِ وَ هُمْ داخِرُونَ [نحل/۴۸] .

وَ لِلَّهِ یسْجُدُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ مِنْ دابَّةٍ وَ الْمَلائِکةُ وَ هُمْ لا یسْتَکبِرُونَ [نحل/۴۹] .

یخافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَ یفْعَلُونَ ما یومَرُونَ [نحل/۵۰] .

إِنّا عَرَضْنَا الْأَمانَةَ عَلَی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الْجِبالِ فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ إِنَّهُ کانَ ظَلُوماً جَهُولاً [احزاب/۷۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ما من شیء و لا من آدمی و لا إنسی و لا جنی و لا ملک فی السماوات إلا و نحن الحجج علیهم و ما خلق الله خلقا إلا و قد عرض ولایتنا علیه و احتج بنا علیه فمؤمن بنا و کافر و جاحد حتی السماوات و الأرض و الجبال الآیة [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۴۶] .

ثُمَّ ادْعُهُنَّ یأْتِینَک سَعْیاً [بقره/۲۶۰] .

ذرات خرد شده و مخلوط شده ، با ندای تو سریعا حاضر می‌شوند.

تُسَبِّحُ لَهُ السَّماواتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِیهِنَّ وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ یسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لکنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ إِنَّهُ کانَ حَلِیماً غَفُوراً [اسراء/۴۴] .

ضمیر هم در این آیه نشانه شعور است و گرنه ازتسبیحهااستفاده می کردسَبَّحَ لِلَّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [حدید/۱] .

۲-یسَبِّحُ لِلَّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ [جمعه/۱] .

۳-یسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَ الْمَلائِکةُ مِنْ خِیفَتِهِ [رعد/۱۳] .

۴-أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ یسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ الطَّیرُ صَافّاتٍ کلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِیحَهُ وَ اللَّهُ عَلِیمٌ بِما یفْعَلُونَ کلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِیحَهُ وَ اللَّهُ عَلِیمٌ بِما یفْعَلُونَ [نور/۴۱] .

وَ سَخَّرْنا مَعَ داوُدَ الْجِبالَ یسَبِّحْنَ وَ الطَّیرَ وَ کنّا فاعِلِینَ [انبیاء/۷۹] .

إِنّا سَخَّرْنَا الْجِبالَ مَعَهُ یسَبِّحْنَ بِالْعَشِی وَ الْإِشْراقِ [ص/۱۸] .

یسَبِّحُونَ اللَّیلَ وَ النَّهارَ لا یفْتُرُونَ [انبیاء/۲۰] .

تعداد ۱۵ حدیث در صفحه ۲۳۰ به بعد از جلد ۴۱ بحار درباره شعور و نطق حیوانات آمده است و ۳۰ حدیث در شعور جمادات آورده است.

مرحوم مجلسی در جلد ۲۷ بحار صفحه ۲۶۱ به بعد بابی دارند که ائمهعلیهم السلامنطق پرندگان و چهارپایان را می‌دانند و آنها امام را دوست دارند سپس ۲۵ حدیث نقل می‌کند

سپس می‌فرماید : رد اخبار مستفیضه در این باب به خاطر استبعادلا یلیق بالأفاضل الأعلام [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۲۷۳] .

به خصوص که در قرآن آیاتی از قبیل ماجرای نملهٔ و هدهد مطرح است

۳. جماد و حیوان عبادت خدا می کنند

۱-یسَبِّحُ لِلّهِ ما فِی السَّماوات وَ ما فِی الْأَرْضِ [جمعه/۱] .

۲-فَما بَکتْ عَلَیهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ [دخان/۲۹] .

۳-وَ ما مِنْ دَابَّةٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا طائِرٍ یطِیرُ بِجَناحَیهِ إِلاّ أُمَمٌ أَمْثالُکمْ ما فَرَّطْنا فِی الْکتابِ مِنْ شَیءٍ ثُمَّ إِلی رَبِّهِمْ یحْشَرُونَ [انعام/۳۸] .

۴- ماجرای هدهد

۵- ماجرای مورچه

۶- ابابیل

۷- ماجرای ستون حنانه در تمام کتب شیعه و سنی آمده است.

۸- تسبیح سنگ ریزه

۹- ضامن آهو

۱۰- ماهیان روز شنبه روی آب می‌آمدند.

ثُمَّ اسْتَوی إِلَی السَّماءِ وَ هِی دُخانٌ فَقالَ لَها وَ لِلْأَرْضِ ائْتِیا طَوْعاً أَوْ کرْهاً قالَتا أَتَینا طائِعِینَ [فصلت/۱۱] .

۴. تسبیح موجودات

وَ تَرَی الْمَلائِکةَ حَافِّینَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ یسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ قُضِی بَینَهُمْ بِالْحَقِّ وَ قِیلَ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [زمر/۷۵] .

فَإِنِ اسْتَکبَرُوا فَالَّذِینَ عِنْدَ رَبِّک یسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ هُمْ لا یسْأَمُونَ [فصلت/۳۸] .

إِنَّ الَّذِینَ عِنْدَ رَبِّک لا یسْتَکبِرُونَ عَنْ عِبادَتِهِ وَ یسَبِّحُونَهُ وَ لَهُ یسْجُدُونَ [اعراف/۲۰۶] .

هیجده دستور تسبیح به انسان داده شده است

قُلْنا یا نارُ کونِی بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ [انبیاء/۶۹] .

وَ قِیلَ یا أَرْضُ ابْلَعِی ماءَک وَ یا سَماءُ أَقْلِعِی [هود/۴۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ما من طیر یصاد فی بر و لا بحر ، و لا شیء یصاد من الوحش إلا بتضییعه التسبیح [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۲۹۴] .

۵. خشوع موجودات

وَ لِلّهِ یسْجُدُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ کرْهاً وَ ظِلالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ [رعد/۱۵] .

وَ لِلّهِ یسْجُدُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ مِنْ دابَّةٍ وَ الْمَلائِکةُ وَ هُمْ لا یسْتَکبِرُونَ [نحل/۴۹] .

وَ النَّجْمُ وَ الشَّجَرُ یسْجُدانِ [الرحمن/۶] .

وَ لَهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ کلٌّ لَهُ قانِتُونَ [روم/۲۶] .
وَ إِنَّ مِنْها لَما یهْبِطُ مِنْ خَشْیةِ اللَّهِ [بقره/۷۴] .
إِنَّما یخْشَی اللَّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ [فاطر/۲۸] .
ثُمَّ اسْتَوی إِلَی السَّماءِ وَ هِی دُخانٌ فَقالَ لَها وَ لِلْأَرْضِ ائْتِیا طَوْعاً أَوْ کرْهاً قالَتا أَتَینا طائِعِینَ [فصلت/۱۱] .
حَتّی إِذا ما جاوها شَهِدَ عَلَیهِمْ سَمْعُهُمْ وَ أَبْصارُهُمْ وَ جُلُودُهُمْ بِما کانُوا یعْمَلُونَ [فصلت/۲۰] .
شکایت مسجد و قرآن متروک

شهادت زمین

۶. غفلت انسان

أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ یسْجُدُ لَهُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ وَ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ وَ النُّجُومُ وَ الْجِبالُ وَ الشَّجَرُ وَ الدَّوَابُّ وَ کثِیرٌ مِنَ النّاسِ وَ کثِیرٌ حَقَّ عَلَیهِ الْعَذابُ وَ مَنْ یهِنِ اللَّهُ فَما لَهُ مِنْ مُکرِمٍ إِنَّ اللَّهَ یفْعَلُ ما یشاءُ [حج/۱۸] .
وَ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ یدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لا یسْتَجِیبُ لَهُ إِلی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ هُمْ عَنْ دُعائِهِمْ غافِلُونَ [احقاف/۵] .
وَ إِذا حُشِرَ النّاسُ کانُوا لَهُمْ أَعْداءً وَ کانُوا بِعِبادَتِهِمْ کافِرِینَ [احقاف/۶] .
در آن روز تمام معبودها از بت‌ها و سنگ تا انسان‌ها دشمن مشرکان خواهند بود اگر سنگ علم و شعور نداشته باشد چگونه دشمن خواهد شد.

طبقات مردم

۱- بعضی نه می‌فهمند نه باور دارند

۲- بعضی نمی‌فهمند ولی باور دارند به خاطر خبر صادق و وحی

۳- بعضی هم می‌فهمندعُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّیرِ [نمل/۱۶] . و هم باور دارند

۴- بعضی می‌فهمند ولی باور ندارندوَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَیقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَ عُلُوًّا فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُفْسِدِینَ [نمل/۱۴] .

۷. نمونه هایی از شعور در هستی

۱. کعبه

کعبه از طواف مشرکین به خداوند شکایت می کند. قوله‌تعالیطَهِّرا بَیتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْعاکِفِینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [(بقره/۱۲۵)] قال الصادق (ع) یعنی نحی عن المشرکین و قال لما بنی إبراهیم البیت و حج الناس شکت الکعبة إلی الله تبارک و تعالی ما تلقی من أیدی المشرکین و أنفاسهم فأوحی الله إلیها قری کعبة فإنی أبعث فی آخر الزمان قوما یتنظفون بقضبان الشجر و یتخللون [تفسیر قمی ، ج۱ ، ص۵۹] .

۲. ماه

قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ (ع) : السَّلَامُ عَلَیک یا شَهْرَ اللَّهِ الْأَکبَرَ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۵] .

۳. مار

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) إن جمیع دواب الأرض لتصلی علی طالب العلم حتی الحیتان فی البحر [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۷۳] .

۴. مکانها

سراسر ابواب فقه مطالبی به چشم می‌خورد که نمی‌توان همه را مجاز و کنایه دانست از جمله :

۱- روایاتی که می‌فرماید نمازهای نافله را در مکان‌های متعدد بخوانید تا مکان‌ها به نفع شما گواهی دهند ولی نماز فریضه را

یک جای ثابت بخوانید ، روایات شهادت زمین و مسجد متروکه نیز مؤید همین مطلب است.

۵. انگشتان

روایاتی که سفارش می‌کند تسبیح را با انگشتان بشمارید ، تا به نفع شما گواه باشند

۶. عصای موسی

زدن عصا به کوه و دریا و نیمه کردن ماه یک کار فیزیکی و کهربایی نیست

زیرا ایجاد برق کار هر بر و فاجر است

۷. سنگریزه

گواهی سنگ ریزه معجزه نیست؛ شنوا کردن گوش مردم معجزه است و گرنه سنگ ریزه که هر لحظه در حال تسبیح هستند.

۸. زمین

روایاتی که زمین می‌گوید : انا بیت الوحشهیا می‌گوید من خوشحالم که مومن روی من راه می‌رود.

زمین از برهنگی انسان شکایت می‌کند. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَوْحَى اللَّهُ إِلَى إِبْرَاهِيمَ أَنَّ الْأَرْضَ قَدْ شَكَتْ إِلَى الْحَياءَ مِنْ رُويةِ عَوْرَتِك فَاجْعَلْ بَيْنَك وَ بَيْنَهَا حِجَاباً فَجَعَلَ شَيْئاً هُوَ أَكْبَرُ مِنَ الثِّيَابِ مِنْ دُونِ السَّرَاوِيلِ فَلَبِسَهُ فَكَانَ إِلَى رُكْبَتَيهِ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۸۵] .

زمین به خاطر میلاد رسول الله (ص) خنده کرد.و الله لقد ضحکت الأرض یوم ولدت فهی ضاحکهٔ إلی یوم القیامهٔ فرحا بک [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۱۸۵] .

زمین به خاطر خون حرام روی آن یا زنا یا خواب قبل از طلوع خورشید ناله می‌کند.

۹. لباس

رسول اکرم (ص) لباسش را به عایشه دادند و فرمودند : آنرا بشوی. گفت دیروز شستم. فرمود : باز کثیف شده و فرمودند آیا نمی‌دانی لباس تسبیح خدا می‌کند و همینکه کثیف شود تسبیح او قطع می‌شوداما علمت ان الثوب یسبحن فاذا الشخ انقطع

۱۰. حقوق چهارپا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) لِلدَّابَّةِ عَلَى صَاحِبِهَا سِتَّةُ حُقُوقٍ

۱–لَا يحَمِّلُهَا فَوْقَ طَاقَتِهَا

۲–وَ لَا يتَّخِذُ ظَهْرَهَا مَجَالِسَ يتَحَدَّثُ عَلَيهَا

۳–وَ يبْدَأُ بِعَلْفِهَا إِذَا نَزَلَ

۴–وَ لَا يسِمُهَا

۵–وَ لَا يضْرِبُهَا فِي وَجْهِهَا فَإِنَّهَا تُسَبِّحُ

۶–وَ يعْرِضُ عَلَيهَا الْمَاءَ إِذَا مَرَّ بِهِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۷] .

۸. داستانهای واقعی

۱. ماجرای حجر الاسود

ماجرای فرشته‌ای که گواه بود بعد جماد شد (حجر الاسود) همانگونه که جماد حیوان می‌شود (عصا اژدها می‌شود)

عن بکیر بن أعین قال سألت أبا عبد الله (ع) لأی علهٔ وضع الله الحجر فی الرکن الذی هو فیه و لم یوضع فی غیره و لأی علهٔ یقبل و لأی علهٔ أخرج من الجنهٔ و لأی علهٔ وضع فیه میثاق العباد و العهد و لم یوضع فی غیره و کیف السبب فی ذلک تخبرنی

جعلت فداك فإن تفكرى فيه لعجب قال فقال سألت و أعضلت فى المسألة و استقصيت فافهم و فرغ قلبك و أصغ سمعك أخبرك إن شاء الله إن الله تبارك و تعالى وضع الحجر الأسود و هو جوهرة أخرجت من الجنة إلى آدم فوضعت فى ذلك الركن لعلة الميثاق و ذلك أنه لما أخذ من بنى آدم من ظهورهم ذريتهم حين أخذ الله عليهم الميثاق فى ذلك المكان و فى ذلك المكان تراءى لهم ربهم و من ذلك الركن يهبط الطير على القائم فأول من يبايعه ذلك الطير و هو و الله جبرئيل (ع) و إلى ذلك المقام يسند ظهره و هو الحجة و الدليل على القائم و هو الشاهد لمن وافى ذلك المكان و الشاهد لمن أدى إليه الميثاق و العهد الذى أخذ الله به على العباد و أما القبلة و الالتماس فلعلة العهد تجديدا لذلك العهد و الميثاق و تجديدا للبيعة و ليووا إليه فى ذلك العهد الذى أخذ عليهم فى الميثاق فيأتونه فى كل سنة و ليووا إليه ذلك العهد أ لا ترى أنك تقول أمانتى أديتها و ميثاقى تعاهدته لتشهد لى بالموافاة و الله ما يوى ذلك أحد غير شيعتنا و لا حفظ ذلك العهد و الميثاق أحد غير شيعتنا و إنهم ليأتونه فيعرفهم و يصدقهم و يأتيه غيرهم فينكرهم و يكذبهم و ذلك أنه لم يحفظ ذلك غيركم فلكم و الله يشهد و عليهم و الله يشهد بالخفر و الجحود و الكفر و هو الحجة البالغة من الله عليهم يوم القيامة يجيء و له لسان ناطق و عينان فى صورته الأولى يعرفه الخلق و لا ينكرونه يشهد لمن وافاه و جدد العهد و الميثاق عنده بحفظ الميثاق و العهد و أداء الأمانة و يشهد على كل من أنكر و جحد و نسى الميثاق بالكفر و الإنكار و أما علة ما أخرجه الله من الجنة فهل تدرى ما كان الحجر قال قلت لا قال كان ملكا عظيما من عظماء الملائكة عند الله تعالى فلما أخذ الله من الملائكة الميثاق كان أول من آمن به و أقر ذلك الملك فاتخذه الله أمينا على جميع خلقه فألقمه الميثاق و أودعه عنده و استعبد الخلق أن يجددوا عنده فى كل سنة الإقرار بالميثاق و العهد الذى أخذ الله به عليهم ثم جعله الله مع آدم فى الجنة يذكره الميثاق و يجدد عنده الإقرار فى كل سنة فلما عصى آدم فأخرج من الجنة أنساه الله العهد و الميثاق الذى أخذ الله عليه و على ولده لمحمد و وصيه و جعله باهتا حيران فلما تاب على آدم حول ذلك الملك فى صورة درة بيضاء فرماه من الجنة إلى آدم و هو بأرض الهند فلما رآه أنس إليه و هو لا يعرفه بأكثر من أنه جوهرة فأنطقها الله عز و جل فقال يا آدم أ تعرفنى قال لا قال أجل استحوذ عليك الشيطان فأنساك ذكر ربك و تحول إلى الصورة التى كان بها فى الجنة مع آدم فقال لآدم أين العهد و الميثاق فوثب إليه آدم و ذكر الميثاق و بكى و خضع له و قبله و جدد [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۴۲۹] .

۲. ماجرای هدهد در سوره نمل

از ماجرای هدهد در سوره نمل چند نکته استفاده می‌شود

۱- اگر هدهد شعور نداشت تهدید سلیمان چرا؟لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذاباً شَدِيداً أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطانٍ مُبِينٍ [نمل/۲۱] .

۲- هدهد می‌تواند احاطه علمی به خبری پیدا کند که انبیاء ندارند.

۳- هدهد نام منطقه را می‌داندجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ [نمل/۲۲] .

۴- تشخیص خبر می‌دهدبِنَبَإٍ يَقِينٍ [نمل/۲۲] .

۵- زن و مرد را می‌شناسدإِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً [نمل/۲۳] .

۶- حکومت را می‌فهمدتَمْلِكُهُم [نمل/۲۳] .

۷- مالکیت را می‌فهمدوَ أُوتِيت [نمل/۲۳] .

۸- تخت و تاج را می‌فهمدعَرْشٌ [نمل/۲۳] .

۹- بزرگ و کوچک را می‌فهمدعَظِيمٌ [نمل/۲۳] .

۱۰- خورشید را می‌شناسد

۱۱- خورشید پرستی را می‌فهمد

۱۲- عیب بودن شرک را می‌فهمد

۱۳- مسوولیت گزارش این عیب به سلیمان را می‌داند

۱۴- دشمن انسان را می‌شناسد

۱۵- راه حق را و انحراف از آنرا می‌فهمدفَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِیلِ فَهُمْ لا یهْتَدُونَ [نمل/۲۴] .

۱۶- نامه می‌برد و گیرنده نامه را می‌شناسد

۱۷- ماموریت کنترل اوضاع را به عهده می گیردثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانْظُرْ ما ذا یرْجِعُونَ [نمل/۲۸] .

۱۸- هدهد می‌تواند راستگو یا دروغگو باشدأَ صَدَقْتَ أَمْ کنْتَ مِنَ الْکاذِبِینَ [نمل/۲۷] .

۳. ماجرای حضرت ابراهیم (ع) وآتش

همین که ابراهیم (ع) را به آتش انداختند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) خَالَفَ إِبْرَاهِیمُ (ع) قَوْمَهُ وَ عَابَ آلِهَتَهُمْ حَتَّی أُدْخِلَ عَلَی نُمْرُودَ فَخَاصَمَهُ فَقَالَ إِبْرَاهِیمُ (ع) "رَبِّی الَّذِی یحْیی وَ یمِیتُ قالَ أَنَا أُحْیی وَ أُمِیتُ قَالَ إِبْرَاهِیمُ فَإِنَّ اللَّهَ یأْتِی بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِها مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِی کفَرَ وَ اللَّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظَّالِمِینَ " (بقره/۲۵۸) وَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) عَابَ آلِهَتَهُمْ "فَنَظَرَ نَظْرَةً فِی النُّجُومِفَقالَ إِنِّی سَقِیمٌ "صافات/۸۸) قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) وَ اللَّهِ مَا کانَ سَقِیماً وَ مَا کذَبَ فَلَمَّا تَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِینَ إِلَی عِیدٍ لَهُمْ دَخَلَ إِبْرَاهِیمُ (ع) إِلَی آلِهَتِهِمْ بِقَدُومٍ فَکسَرَهَا إِلَّا کبِیراً لَهُمْ وَ وَضَعَ الْقَدُومَ فِی عُنُقِهِ فَرَجَعُوا إِلَی آلِهَتِهِمْ فَنَظَرُوا إِلَی مَا صُنِعَ بِهَا فَقَالُوا لَا وَ اللَّهِ مَا اجْتَرَأَ عَلَیهَا وَ لَا کسَرَهَا إِلَّا الْفَتَی الَّذِی کانَ یعِیبُهَا وَ یبْرَأُ مِنْهَا فَلَمْ یجِدُوا لَهُ قِتْلَةً أَعْظَمَ مِنَ النَّارِ فَجُمِعَ لَهُ الْحَطَبُ وَ اسْتَجَادُوهُ حَتَّی إِذَا کانَ الْیوْمُ الَّذِی یحْرَقُ فِیهِ بَرَزَ لَهُ نُمْرُودُ وَ جُنُودُهُ وَ قَدْ بُنِی لَهُ بِنَاءٌ لِینْظُرَ إِلَیهِ کیفَ تَأْخُذُهُ النَّارُ وَ وُضِعَ إِبْرَاهِیمُ (ع) فِی مَنْجَنِیقٍ وَ قَالَتِ الْأَرْضُ یا رَبِّ لَیسَ عَلَی ظَهْرِی أَحَدٌ یعْبُدُک غَیرُهُ یحْرَقُ بِالنَّارِ قَالَ الرَّبُّ إِنْ دَعَانِی کفَیتُهُ فَذَکرَ أَبَانٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَرْوَانَ عَمَّنْ رَوَاهُ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) أَنَّ دُعَاءَ إِبْرَاهِیمَ (ع) یوْمَئِذٍ کانَ یا أَحَدُ یا صَمَدُ یا مَنْ لَمْ یلِدْ وَ لَمْ یولَدْ وَ لَمْ یکنْ لَهُ کفُواً أَحَدٌ ثُمَّ قَالَ تَوَکلْتُ عَلَی اللَّهِ فَقَالَ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی کفَیتُ فَقَالَ لِلنَّارِ "کونِی بَرْداً " (انبیاء/۶۹) قَالَ فَاضْطَرَبَتْ أَسْنَانُ إِبْرَاهِیمَ (ع) مِنَ الْبَرْدِ حَتَّی قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ "سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ" (انبیاء/۶۹) وَ انْحَطَّ جَبْرَئِیلُ (ع) وَ إِذَا هُوَ جَالِسٌ مَعَ إِبْرَاهِیمَ (ع) یحَدِّثُهُ فِی النَّارِ قَالَ نُمْرُودُ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهاً فَلْیتَّخِذْ مِثْلَ إِلَهِ إِبْرَاهِیمَ قَالَ فَقَالَ عَظِیمٌ مِنْ عُظَمَائِهِمْ إِنِّی عَزَمْتُ عَلَی النَّارِ أَنْ لَا تُحْرِقَهُ قَالَ فَأَخَذَ عُنُقٌ مِنَ النَّارِ نَحْوَهُ حَتَّی أَحْرَقَهُ قَالَ فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَ خَرَجَ مُهَاجِراً إِلَی الشَّامِ هُوَ وَ سَارَةُ وَ لُوطٌ" [کافی ، ج۸ ، ص۳۶۸] .

۴. ماجرای رد شمس حضرت علی (ع)

در روایات رد شمس در جلد ۴۱ بحار صفحه ۱۶۹ رسول اکرم (ص) به حضرت علی (ع) فرمودیا أبا الحسن کلم الشمس فإنها تکلمک [بحارالأنوار ، ج۴۱ ، ص۱۶۹] .

۵. ماجرای منحنی شدن دیوار

همین که جنازه مطهر حضرت امیر (ع) را از کوفه به سمت نجف می‌بردند دیواری بود کهانحنی أسفا و حزنا علی أمیر المؤمنین (علیه السلام)

عن عبد الله بن مسکان ، عن جعفر بن محمد (علیهما السلام) ، قال سألته عن القائم المائل فی طریق الغری. فقال نعم ، إنه لما جاوز سریر أمیر المؤمنین علی (علیه السلام) انحنی أسفا و حزنا علی أمیر المؤمنین (علیه السلام) ، و کذلک سریر أبرهة لما دخل علیه عبد المطلب انحنی و مال." [أمالی طوسی ، ص۶۸۲] .

الان هم درهمان مکان مسجدی است که دو رکعت نماز در آن انجام می‌دهند.

۶. ماجرای امام باقر (ع) و گنجشکان

حضرت امام باقر (ع) صدای گنجشکان را شنید؛ به ابوحمزه ثمالی فرمودند آیا می‌دانی اینها چه می گویند؟ گفت : نه. امام (ع) فرمودند :

یسبحن ربهن و یهللن و یسألنه قوت یومهن ثم قال یا ابا حمزة" عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّیرِ وَ أُوتِینا مِنْ کلِّ شَیءٍ" (نمل-۱۶) [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۳۰۲] .

۷. ماجرای گریه موجودات

قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ (ع) : فلقد بکت السبع الشداد لقتله و بکت البحار و السماوات و الأرض و الأشجار و الحیتان و الملائکة المقربون و أهل السماوات أجمعون [مثیرالأحزان ، ص۱۱۳] .

همه خلق بر امام حسین (ع) گریست مگر بصره و دمشق و آل عثمان و در زیارت آن داریم :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَشْهَدُ أَنَّ دَمَک سَکنَ فِی الْخُلْدِ وَ اقْشَعَرَّتْ لَهُ أَظِلَّةُ الْعَرْشِ وَ بَکی لَهُ جَمِیعُ الْخَلَائِقِ وَ بَکتْ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَ الْأَرَضُونَ السَّبْعُ وَ مَا فِیهِنَّ وَ مَا بَینَهُنَّ وَ مَنْ یتَقَلَّبُ فِی الْجَنَّةِ وَ النَّارِ مِنْ خَلْقِ رَبِّنَا وَ مَا یرَی وَ مَا لَا یرَی [کافی ، ج۴ ص۵۷۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أبا ذر ، إن الأرض لتبکی علی المؤمن إذا مات أربعین صباحا. [أمالی طوسی ، ص۵۳۵] .

فَما بَکتْ عَلَیهِمُ السَّماءُ وَ الْأَرْضُ وَ ما کانُوا مُنْظَرِینَ [دخان/۲۹] .

در جلد هجدهم تفسیر المیزان ص ۱۵۱ می‌خوانیم : نیازی نداریم که حمل بر کنایه کنیم. زراره از امام صادق (ع) : بکت السماء علی یحیی بن زکریا و علی الحسین بن علی (ع) أربعین صباحا و لم تبک إلا علیهما قلت فما بکاوا قال کانت الشمس تطلع حمراء و تغیب حمراء [المناقب ، ج۴ ، ص۵۴] .

قال مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) : إِذَا مَاتَ الْمُومِنُ بَکتْ عَلَیهِ بِقَاعُ الْأَرْضِ الَّتِی کانَ یعْبُدُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فِیهَا وَ الْبَابُ الَّذِی کانَ یصْعَدُ مِنْهُ عَمَلُهُ وَ مَوْضِعُ سُجُودِهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۳۹] .

۸. ماجرای حنانه

در جلد ۱۷ بحار ص۳۸۰ از جابر بن عبد الله انصاری ، ابن عباس و امام سجاد (ع) آمده است که رسول اکرم به تنه درختی تکیه می‌داد و خطبه می‌خواند ، جمعیت زیاد شد؛ منبری ساختند. همین که رسول الله (ص) به آن تکیه نکرد همچون ناقه ناله زد؛ همینکه حضرت نزد او آمد آرام شد.

۹. شعور در هستی از منظر بزرگان

۱. علامه طباطبائی

صاحب المیزان از آیاتوَ لکنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ [اسراء/۴۴] .

یوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَها [زلزال/۴] .

أَتَینا طائِعِینَ [فصلت/۱۱] .

وَ قالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَینا قالُوا أَنْطَقَنَا اللّهُ الَّذِی أَنْطَقَ کلَّ شَیءٍ وَ هُوَ خَلَقَکمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ إِلَیهِ تُرْجَعُونَ [فصلت/۲۱] .

می‌فرماید ظاهر آیات آن است که علم و شعور در کل هستی جریان دارد لکن درجات آن فرق دارد. [المیزان ، ج۱۷ ، ص۴۰۵] .

صاحب المیزان در جلد ۱۳ ، ص۱۱۶ در ذیل آیه ۴۴ اسراء که می‌فرماید : وَ لکنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ [اسراء/۴۴] .

مطالبی دارند که در اینجا می‌آید :

العلم سارّ فی الموجوداتگرچه درجاتش فرق کند و گرچه ما آن را نفهمیمو الحق ان التسبیح فی الجمیع حقیقی قالی (لاحالتی)

سپس در صفحه ۱۱۸ ، ذیل آیه ده سوره سباء که می‌فرماید : یا جِبالُ أَوِّبِی مَعَهُ وَ الطَّیرَ [سبأ/۱۰] .

آمده است : لامعنی لحملها علی لسان الحال

سپس در صفحه ۱۳۰ آمده : و الروایات فی تسبیح الاشیاء علی اختلاف انواعها کثیرة جدا ثم قال.. ان لها کلاما بحقیقته معنی الکلامو به همین دلیل سنگ ریزه‌ها شهادت به نبوت و رسالت حضرت محمد (ص) دادند و مردم شنیدند.

۲. امام خمینی

۱- دخترم! عجب و خودپسندی از غایت جهل به حقارت خود و عظمت خالق است. دخترم! اگر اندکی به عظمت خود.... تفکر شود حقارت خود و همه منظومه شمسی و کهکشان‌ها درک می‌شود و از عجب و خودپسندی خجالت می‌کشد.

نملهٔ ، سلیمان و همراهانش را به لایشعرون توصیف می‌کندلا یحْطِمَنَّکمْ سُلَیمانُ وَ جُنُودُهُ وَ هُمْ لا یشْعُرُونَ [نمل/۱۸] .

هدهد به او می‌گوید : أَحَطْتُ بِما لَمْ تُحِطْ بِهِ [نمل/۲۲] .

کوردلانی که نطق نمل و طیر را نمی‌توانند تحمل کنند چه رسد به نطق ذرات وجود و آنچه در آسمان‌ها و زمین است که خالق آنان می‌فرماید : وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ یسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لکنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ [اسراء/۴۴] .

۲- امام خمینی در صفحه اول ره عشق شعر مثنوی را آورده که

۳. مثنوی مولوی

در جلد ۶ شرح مثنوی آقای جعفری اشعاری آمده است درباره مارگیری که اژدهایی را در کوهسار مرده دید آنرا به بغداد آورد تا معرکه‌ای بگیرد همینکه آفتاب گرم عراق به او خورد بیدار شد و مارگیر را بلعید. مثنوی می‌گوید اژدها در نظر مارگیر مرده بود ولی در حقیقت زنده بود سپس می‌گوید همه هستی نزد ما مرده است ولی در واقع زنده هستند

۱. شفاعت

۱. اثبات شفاعت درقرآن

۱-الایات المثبتهٔ : ما مِنْ شَفِیعٍ إِلاّ مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ [یونس/۳] .

وَ لا تَنْفَعُ الشَّفاعَةُ عِنْدَهُ إِلاّ لِمَنْ أَذِنَ لَهُ [سبأ/۲۲] . وغیره.

۲-الایات النافیهٔ : تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبابُ [بقره/۱۶۶] .

یوْمٌ لا بَیعٌ فِیهِ وَ لا خُلَّةٌ وَ لا شَفاعَةٌ [بقره/۲۵۴] .

۳ـ وجه الجمع ان الاصل فی هذا الیوم عدم الشفاعهٔ الا ان یأذن الله لاحد فی احد کوجه الجمع فی الایات المثبته و النافیه لعلم الغیب لغیر الله

اصل شفاعت قابل تردید نیست نزد شیعه و سنی

قال العلامهٔ قدس الله روحه فی شرحه علی التجرید : اتفقت العلماء علی ثبوت الشفاعهٔ للنبی (ص) . [بحارالأنوار ، ج۸ ، ص۶۱] . ۵- فخر رازی می‌گوید : امت اسلامی اجماع دارند بر اینکه در قیامت مقام شفاعت برای حضرت رسول است.

محمد بن عبد الوهاب رئیس وهابی‌ها نیز شفاعت را برای پیغمبر و ملائکه و اولیا و اطفال قبول دارد. [آیهٔ الکرسی فلسفی] .

۲. شفاعت کنندگان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ يشْفَعُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَيشَفِّعُهُمْ الْأَنْبِياءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لنا شفاعة و لأهل مودتنا شفاعة [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا كان يوم القيامة جمع الله الأولين و الآخرين فى صعيد واحد فتغشاهم ظلمة شديدة فيضجون إلى ربهم و يقولون يا رب اكشف عنا هذه الظلمة قال فيقبل قوم يمشى النور بين أيديهم قد أضاء أرض القيامة فيقول أهل الجمع هواء أنبياء الله فيجيئهم النداء من عند الله ما هواء بأنبياء فيقول أهل الجمع فهواء ملائكة فيجيئهم النداء من عند الله ما هواء بملائكة فيقول أهل الجمع هواء شهداء فيجيئهم النداء من عند الله ما هواء بشهداء فيقولون من هم فيجيئهم النداء يا أهل الجمع سلوهم من أنتم فيقول أهل الجمع من أنتم فيقولون نحن العلويون نحن ذرية محمد رسول الله (ص) نحن أولاد على ولى الله نحن المخصوصون بكرامة الله نحن الآمنون المطمئنون فيجيئهم النداء من عند الله عز و جل اشفعوا فى محبيكم و أهل مودتكم و شيعتكم فيشفعون فيشفعون [أمالى صدوق ، ص۲۸۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شيعتنا من نور الله خلقوا و إليه يعودون و الله إنكم لملحقون بنا يوم القيامة و إنا لنشفع فنشفع و و الله إنكم لتشفعون فتشفعون و ما من رجل منكم إلا و سترفع له نار عن شماله و جنة عن يمينه فيدخل أحباءه الجنة و أعداءه النار [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۹۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُومِنَ مِنْكُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ لَيمُرُّ بِهِ الرَّجُلُ لَهُ الْمَعْرِفَةُ بِهِ فِى الدُّنْيا وَ قَدْ أُمِرَ بِهِ إِلَى النَّارِ وَ الْمَلَک ينْطَلِقُ بِهِ فَيقُولُ لَهُ يا فُلَانُ أَغِثْنِى فَقَدْ كنْتُ أَصْنَعُ إِلَيک الْمَعْرُوفَ فِى الدُّنْيا وَ أُسْعِفُک بِالْحَاجَةِ تَطْلُبُهَا مِنِّى فَهَلْ عِنْدَک الْيوْمَ مُكافَأَةٌ قَالَ فَيقُولُ الْمُومِنُ لِلْمَلَک الْمُوَكلِ بِهِ خَلِّ سَبِيلَهُ قَالَ فَيسْمَعُ اللَّهُ قَوْلَ الْمُومِنِ فَيأْمُرُ الْمَلَک (الْمُوَكلَ بِهِ) أَنْ يجِيزَ قَوْلَ الْمُومِنِ فَيخَلِّى سَبِيلَهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۷۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الشفعاء خمسة القرآن و الرحم و الأمانة و نبيكم و أهل بيت نبيكم [المناقب ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا كان يوم القيامة بعث الله عز و جل العالم و العابد فإذا وقفا بين يدى الله عز و جل قيل للعابد انطلق إلى الجنة و قيل للعالم قف تشفع للناس بحسن تأديبک لهم [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۳۹۴] .

وَ كمْ مِنْ مَلَک فِى السَّماواتِ لا تُغْنِى شَفاعَتُهُمْ شَيئاً إِلاَّ مِنْ بَعْدِ أَنْ يأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يشاءُ وَ يرْضى [نجم/۲۶] .

توبه ، اعمال حسنة و... نیز شفیع هستند ، یعنی از مجازات ها رهائی می‌دهند : إِنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئاتِ [هود/۱۱۴] .

البته مراتب شفاعت کنندگان فرق دارد.

۳. مشمولین شفاعت

۱. محبین اهل بیت (ع)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ أَنَا لَهُمْ شَفِيعٌ يوْمَ الْقِيامَةِ الْمُكرِمُ لِذُرِّيتِى مِنْ بَعْدِى وَ الْقَاضِى لَهُمْ حَوَائِجَهُمْ وَ السَّاعِى لَهُمْ فِى أُمُورِهِمْ عِنْدَ مَا اضْطُرُّوا إِلَيهِ وَ الْمُحِبُّ لَهُمْ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ [أمالى طوسى ، ص۳۶۶] .

البته شفاعت شوندگان گاهی بعد از آنکه مدتها در آتش می‌سوزد مورد شفاعت قرار می گیرند و در وحشت‌ها ، عذاب قبر و قبض روح بهره ندارند.

وَ نَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلى جَهَنَّمَ وِرْداً لا يمْلِكونَ الشَّفاعَةَ إِلاّ مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمنِ عَهْداً [مريم/۸۷-۸۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا كان يوم القيامة جمع الله الأولين و الآخرين فى صعيد واحد فتغشاهم ظلمة شديدة فيضجون إلى ربهم و يقولون يا رب اكشف عنا هذه الظلمة قال فيقبل قوم يمشى النور بين أيديهم قد أضاء أرض القيامة فيقول أهل الجمع هؤلاء

أنبیاء الله فیجیئهم النداء من عند الله ما هواء بأنبیاء فیقول أهل الجمع فهواء ملائکة فیجیئهم النداء من عند الله ما هواء بملائکة فیقول أهل الجمع هواء شهداء فیجیئهم النداء من عند الله ما هواء بشهداء فیقولون من هم فیجیئهم النداء یا أهل الجمع سلوهم من أنتم فیقول أهل الجمع من أنتم فیقولون نحن العلویون نحن ذریة محمد رسول الله (ص) نحن أولاد علی ولی الله نحن المخصوصون بکرامة الله نحن الآمنون المطمئنون فیجیئهم النداء من عند الله عز و جل اشفعوا فی محبیکم و أهل مودتکم و شیعتکم فیشفعون فیشفعون [أمالی صدوق ، ص۲۸۴] .

۲- اصحاب کبائر.

قرآن می‌فرماید : إِنْ تَجْتَنِبُوا کبائِرَ ما تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُکفِّرْ عَنْکمْ سَیئاتِکمْ [نساء/۳۱] .پس گناهان صغیره در همین دنیا مورد عفو می‌شود در صورت اجتناب از کبائر پس گناهی که در قیامت دامن گیر انسان می‌شود کبیره است و لذا پیغمبر فرمود : إِنَّمَا شَفَاعَتِی لِأَهْلِ الْکبائِرِ مِنْ أُمَّتِی فَأَمَّا الْمُحْسِنُونَ فَمَا عَلَیهِمْ مِنْ سَبِیلٍ [أمالی صدوق ، ص۷. شیعه و سنی این حدیث را نقل کرده] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِی جَوَابِ نَفَرٍ مِنَ الْیهُودِ سَأَلُوهُ عَنْ مَسَائِلَ وَ أَمَّا شَفَاعَتِی فَفِی أَصْحَابِ الْکبَائِرِ مَا خَلَا أَهْلَ الشِّرْک وَ الظُّلْمِ [بحارالأنوار ، ج۸ ، ص۳۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا قمت المقام المحمود تشفعت فی أصحاب الکبائر من أمتی فیشفعنی الله فیهم و الله لا تشفعت فیمن آذى ذریتی [أمالی صدوق ، ص۲۹۴] .

۳- مؤمنین

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من لم یؤمن بحوضی فلا أورده الله حوضی و من لم یؤمن بشفاعتی فلا أناله الله شفاعتی [أمالی صدوق ، ص۷] .

۴- همسایگان و فامیل مومنان

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن للجنة ثمانیة أبواب باب یدخل منه النبیون و الصدیقون و باب یدخل منه الشهداء و الصالحون و خمسة أبواب یدخل منها شیعتنا و محبونا فلا أزال واقفا على الصراط أدعو و أقول رب سلم شیعتی و محبی و أنصاری و من تولانی فی دار الدنیا فإذا النداء من بطنان العرش قد أجیبت دعوتک و شفعت فی شیعتک و یشفع کل رجل من شیعتی و من تولانی و نصرنی و حارب من حاربنی بفعل أو قول فی سبعین ألف من جیرانه و أقربائه و باب یدخل منه سائر المسلمین ممن شهد أن لا إله إلا الله و لم یکن فی قلبه مقدار ذرة من بغضنا أهل البیت [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۰۷] .

۵- فساق

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أصحاب الحدود مسلمون لا مؤمنون و لا کافرون فإن الله تبارک و تعالى لا یدخل النار مؤمنا و قد وعده الجنة و لا یخرج من النار کافرا و قد أوعده النار و الخلود فیها و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء و أصحاب الحدود فساق لا مؤمنون و لا کافرون و لا یخلدون فی النار و یخرجون منها یوما و الشفاعة جائزة لهم و للمستضعفین إذا ارتضى الله عز و جل دینهم [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۰۸] .

۶- جن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أن أناسا من بنی هاشم أتوا رسول الله ص فسألوه أن یستعملهم على صدقات المواشی و قالوا یکون لنا هذا السهم الذی جعله للعالمین علیها فنحن أولى به فقال رسول الله ص یا بنی عبد المطلب إن الصدقة لا تحل لی و لا لکم و لکنی وعدت الشفاعة ثم قال و الله أشهد أنه قد وعدها فما ظنکم یا بنی عبد المطلب إذا أخذت بحلقة الباب أ ترونی مورا علیکم

غيركم ثم قال إن الجن و الإنس يجلسون يوم القيامة فى صعيد واحد فإذا طال بهم الموقف طلبوا الشفاعة فيقولون إلى من فيأتون نوحا فيسألونه الشفاعة فقال هيهات قد رفعت حاجتى فيقولون إلى من فيقال إلى إبراهيم فيأتون إلى إبراهيم فيسألونه الشفاعة فيقول هيهات قد رفعت حاجتى فيقولون إلى من فيقال ائتوا موسى فيأتونه فيسألونه الشفاعة فيقول هيهات قد رفعت حاجتى فيقولون إلى من فيقال ائتوا محمدا فيأتونه فيسألونه الشفاعة فيقوم مدلا حتى يأتى باب الجنة فيأخذ بحلقة الباب ثم يقرعه فيقال من هذا فيقول أحمد فيرحبون و يفتحون الباب فإذا نظر إلى الجنة خر ساجدا يمجد ربه بالعظمة فيأتيه ملك فيقول ارفع رأسک و سل تعط و اشفع تشفع فيرفع رأسه فيدخل من باب الجنة فيخر ساجدا و يمجد ربه و يعظمه فيأتيه ملک فيقول ارفع رأسک و سل تعط و اشفع تشفع فيقوم فما يسأل شيئا إلا أعطاه إياه [بحارالأنوار ، ج۸، ص۴۷] .

۴. محرومين شفاعت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من لم يؤمن بشفاعتى فلا أناله الله شفاعتى [أمالى صدوق ، ص۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و الله لا تشفعت فيمن آذى ذريتى [أمالى صدوق ، ص۲۹۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن المؤمن ليشفع لحميمه إلا أن يكون ناصبا و لو أن ناصبا شفع له كل نبى مرسل و ملک مقرب ما شفعوا [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۸۶] .

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : إِنَّهُ لَمَّا حَضَرَ أَبِي الْوَفَاةُ قَالَ لِي يا بُنَى إِنَّهُ لَا يَنَالُ شَفَاعَتَنَا مَنِ اسْتَخَفَّ بِالصَّلَاةِ [كافى ، ج۳، ص ۲۷۰] .

مخفى نماند كه حديث ۳۶ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا جابر لا تستعن بعدونا فى حاجة و لا تستطعمه و لا تسأله شربة ماء إنه ليمر به المؤمن فى النار فيقول يا مؤمن أ لست فعلت بک كذا و كذا فيستحيى منه فيستنقذه من النار و إنما سمى المؤمن مؤمنا لأنه يؤمن على الله فيؤمن أمانه [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۸۵] .

وحديث ۴۴ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الله رحيم بعباده و من رحمته أنه خلق مائة رحمة جعل منها رحمة واحدة فى الخلق كلهم فبها يتراحم الناس و ترحم الوالدة ولدها و تحنن الأمهات من الحيوانات على أولادها فإذا كان يوم القيامة أضاف هذه الرحمة الواحدة إلى تسع و تسعين رحمة فيرحم بها أمة محمد ثم يشفعهم فيمن يحبون له الشفاعة من أهل الملة حتى إن الواحد ليجىء إلى مؤمن من الشيعة فيقول اشفع لى فيقول و أى حق لک على فيقول سقيتک يوما ماء فيذكر ذلک فيشفع له فيشفع فيه و يجيئه آخر فيقول إن لى عليک حقا فاشفع لى فيقول و ما حقک على فيقول استظللت بظل جدارى ساعة فى يوم حار فيشفع له فيشفع فيه و لا يزال يشفع حتى يشفع فى جيرانه و خلطائه و معارفه فإن المؤمن أكرم على الله مما تظنون [بحارالأنوار ، ج۸، ص۴۴] .

در جلد هشتم بحار باب الشفاعة ، دلالت دارد بر اينكه دشمن اهل بيت (ع) اگر خدمتى به مؤمن كرده باشد از دوزخ رهائى مى‌يابد ، چون مومنى كه به او خدمت كرده منت مى‌گذارد و او را شفيع مى‌كند.

البته اين شفاعت بعد از آن است كه مدت ها در آتش دوزخ مى‌سوزد و شايد مراد از دشمن غير ناصبى باشد؛ يعنى كسانى كه طرفدار مكتب اهل بيت (ع) نيستند نه آنكه عناد و بغض خاصى داشته باشد ، مضافا به اينكه اين حديث در برابر احاديثى كه نفى شهادت مى‌كند كم است.

۵. فرق شفاعت در دنيا وآخرت

در دنيا شفيع از طرف مجرم انتخاب و برانگيخته مى‌شود ، در آخرت از طرف مشفوع عنه (خدا) .

در دنيا ممكن است گناهكار در هر وضعى كه باشد مشمول شفاعت شود ، ولى در آخرت مشمولان شفاعت شرائطى دارند.

شفاعت ها در دنيا گاهى بر اساس ظلم صورت مى‌گيرد ، اما در آخرت نه.

۶. پرسش وپاسخ

۱- مقتضای قانون آن است که مجرم به دوزخ رود ، در حالی که شفاعت آن را بر می‌دارد. حال یا قانون اول ظلم استفتعالی الله عن وضعهو یا شفاعت ظلم است.

پاسخ : در معنای شفاعت گفتیم که شفاعت ضدیت با قانون اولی ندارد ، بلکه اثر شفاعت به حکومت است یعنی مصداق مجرم را عوض می‌کند. توضیح اینکه مقررات می گوید باید مجرم به دوزخ رود ، اما مقررات نیز می گوید کسی که چون علی (ع) عمری را در راه حق داد مقام دارد و پاداشی دارد و یکی از مقام‌ها و پاداشهای او مقام شفاعت است که از مقام خود برای گروهی که لایق درک آن شفاعت باشند استفاده می کند. شفاعت در حقیقت جزائی است که خداوند به اولیای خود داده و یکی از مقررات الهی است و دوزخ رفتن گروهی نیز از مقررات است و هر دو مطابق عدل است و حاکم شدن جزای اولیای خدا بر جزای گناهکار حاکم شدن عدل است بر عدل.

۲- خداوند راهی را برای مردم معین کرده است و به نام صراط مستقیم توسط انبیا معرفی فرموده است و سیر در این راه به کمال و بهشت و تخلفش انسان را به دوزخ می‌کشاند و این سنت الهی استوَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدِيلًا [احزاب/۶۲] .بنابراین شفاعت نسبت به همه مردم نقض غرض و نسبت به بعضی تغییر سنت خواهد بود.

پاسخ : خداوند صفاتی دارد که هر یک اقتضائی دارد ، مثلا خدا قادر است ، اما از این قدرت سوء استفاده نمی‌کند ، زیرا غیر از صفت قدرت ، صفت عدل نیز دارد ، صفت حکمت نیز دارد و... . در مورد بحث که گفته می شود تخلف از قانون اقتضای دوزخ رفتن دارد ، صحیح است ، ولی خدا صفات دیگری دارد که اقتضای عفو و نجات دارند ، مانند رحیم ، غفار و...

و همان طور که اقتضای جهت عدل آن است که متخلف به دوزخ برود مقتضای جهت مغفرت آن است که مورد عفو قرار گیرد و معنای جملهلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدِيلًا [احزاب/۶۲] .آن است که هر چیزی در نظام تکوین و تشریع سنت و راهی دارد ، اما نه اینکه تنها علت یکی است و نمی‌تواند جهات و علل دیگر نقشی داشته باشد ، بلکه در شفاعت صفات دیگر الهی نقش دارد.

۳- قبول شفاعت مستلزم آن است که بگوئیم خدا دست از اراده خود برداشته است و این عمل در حق ظالم و اشتباه کار صحیح است نه خدا.

پاسخ : اراده خدا ثابت است ، بلکه مراد حالاتی به خود می گیرد و الا خدا از اول می‌داند وضع بنده چگونه است و بعد چگونه می‌شود و اشتباه نیست ، جواب ظلم نیز از سخنان سابق معلوم شد که شفاعت عمل خرافی نیست بلکه با استمداد از صفات الهی است و یا جزء پاداشهای اولیای شفاعت کننده است.

و یا به قول آقای فلسفی : شفاعت نیز از اراده ازلی خدا است که به تعبیر مقام محمود به مردم اعلام شده و در این صورت هیچ تغییری تصور نمی‌شود.

۴- عقیده به شفاعت باعث تجری مردم است ، پس باید آیات شفاعت را حمل برمعنای دیگری کرد.

پاسخ : جرئت در صورتی است که شخص گ......کار یا نوع گناه معین باشد و ثانیا آیات توبه را چه جواب می‌دهید.

۵- آیات شفاعت میان مثبته و نافیه و از متشابهات است.

پاسخ : بر فرض مشابه با رجوع به محکمات قابل حل است. [اشکالات و پاسخ ها از المیزان ، ج ۱]

۶- اصلا شفاعت یک نوع شرک و توجه به غیر خدا است (این اشکال از وهابی‌ها در عدل الهی نقل شده است) .

پاسخ : در قرآن آنچه به عنوان شرکت معرفی شده با کلمه من دوگونه ذکر شده اما اولیای خدا که به اذن خدا شفاعت می کنندما مِنْ شَفِيعٍ إِلاّ مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ [یونس/۳] . از شرکت دور است.

به علاوه شفاعت خواهی از غیر خدا به هر صورت شرک نیست ، بلکه ممکن است شرک باشد اگر برای شفیع استقلال قائل شویم و ممکن است شرك نباشد ، اگر شفیع را پرتوی از لطف خدا با اذن و امر خدا بدانیم.

۷- لازمه شفاعت آن است که رحمت شفیع بیش از خدا باشد

پاسخ : رحمت شفیع وقتی مفید قرار می گیرد که با اذن خدا باشدمَنْ ذَا الَّذِی یشْفَعُ عِنْدَهُ إِلّا بِإِذْنِهِ [بقره/۲۵۵] بنابراین رحمت شفیع پرتوی است از لطف خدا که شفیع را نصب کرده و اذن به شفاعت داده است.

۸- قرآن در آیاتی شفاعت را باطل می‌داد.

پاسخ : شفاعت دو نوع است : واقعی و موهومی ، قرآن شفاعت موهوم را رد می کند ویعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ ما لا یضُرُّهُمْ وَ لا ینْفَعُهُمْ وَ یقُولُونَ هولاءِ شُفَعاونا عِنْدَ اللّهِ [یونس/۱۸] بت‌ها را شفیع می‌دانستند ، آن هم با صفتمِنْ دُونِ اللّهِ

۹- اصل شفاعت با اصلی که قرآن داردوَ أَنْ لَیسَ لِلْإِنْسانِ إِلّا ما سَعی [نجم/۳۹] منافات دارد.

پاسخ : بهره برداری از شفاعت مرهون همان سعی و عمل انسان است ، یعنی باید عملی و ایمانی باشد و شفاعت کمبود آن را جبران کند و به عبارت دیگر شفاعت اثر عمل است و تا عمل نباشد شفاعت نیست و در حقیقت شفاعت شعاع عمل است.

۱۰- شفاعت مستلزم آن است که بگوئیم خدا تحت تاثیر شفیع قرار می گیرد و انفعال می‌پذیرد.

پاسخ : تاثیر و تغییر در ذات خدا راه ندارد و آن‌چه هست تغییر در موضوع خارج است

۱. شفاعت

۱. اثبات شفاعت درقرآن

۱-الایات المثبتهٔ : ما مِنْ شَفِیعٍ إِلّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ [یونس/۳] .

وَ لا تَنْفَعُ الشَّفاعَةُ عِنْدَهُ إِلّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ [سبأ/۲۲] . وغیره.

۲-الایات النافیهٔ : تَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْأَسْبابُ [بقره/۱۶۶] .

یوْمٌ لا بَیعٌ فِیهِ وَ لا خُلَّةٌ وَ لا شَفاعَةٌ [بقره/۲۵۴] .

۳ـ وجه الجمع ان الاصل فی هذا الیوم عدم الشفاعهٔ الا ان یأذن الله لاحد فی احد کوجه الجمع فی الایات المثبته و النافیه لعلم الغیب لغیر الله

اصل شفاعت قابل تردید نیست نزد شیعه و سنی

قال العلامهٔ قدس الله روحه فی شرحه علی التجرید : اتفقت العلماء علی ثبوت الشفاعهٔ للنبی (ص) . [بحارالأنوار ، ج۸ ، ص۶۱] . ۵- فخر رازی می گوید : امت اسلامی اجماع دارند بر اینکه در قیامت مقام شفاعت برای حضرت رسول است.

محمد بن عبد الوهاب رئیس وهابی‌ها نیز شفاعت را برای پیغمبر و ملائکه و اولیا و اطفال قبول دارد. [آیهٔ الکرسی فلسفی] .

۲. شفاعت کنندگان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ یشْفَعُونَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَیشَفِّعُهُمْ الْأَنْبِیاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لنا شفاعهٔ و لأهل مودتنا شفاعهٔ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا کان یوم القیامهٔ جمع الله الأولین و الآخرین فی صعید واحد فتغشاهم ظلمهٔ شدیدهٔ فیضجون إلی ربهم و یقولون یا رب اکشف عنا هذه الظلمهٔ قال فیقبل قوم یمشی النور بین أیدیهم قد أضاء أرض القیامهٔ فیقول أهل الجمع هواء أنبیاء

الله فيجيئهم النـداء من عنـد الله ما هواء بأنبياء فيقول أهل الجمع فهواء ملائكـة فيجيئهم النـداء من عند الله ما هواء بملائكة فيقول أهل الجمع هواء شـهداء فيجيئهم النداء من عند الله ما هواء بشـهداء فيقولون من هم فيجيئهم النداء يا أهل الجمع سلوهم من أنتم فيقول أهل الجمع من أنتم فيقولون نحن العلويون نحن ذريـة محمد رسول الله (ص) نحن أولاد علی و ولی الله نحن المخصوصون بكرامة الله نحن الآمنون المطمئنون فيجيئهم النداء من عند الله عز و جل اشـفعوا فی محبيكم و أهل مودتكم و شـيعتكم فيشفعون فيشفعون [أمالی صدوق ، ص۲۸۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شـيعتنا من نور الله خلقوا و إليه يعودون و الله إنكم لملحقون بنـا يوم القيامـة و إنا لنشـفع فنشـفع و و الله إنكم لتشـفعون فتشـفعون و مـا من رجـل منكم إلا ـو سترفع له نـار عن شـماله و جنـة عن يمينه فيـدخل أحباءه الجنـة و أعـداءه النار [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۹۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُومِنَ مِنْكمْ يوْمَ الْقِيامَـةِ لَيمُرُّ بِهِ الرَّجُـلُ لَهُ الْمَعْرِفَـةُ بِهِ فِی الـدُّنْيا وَ قَـدْ أُمِرَ بِهِ إِلَی النَّارِ وَ الْمَلَـک ينْطَلِقُ بِهِ فَيقُولُ لَهُ يا فُلَانُ أَغِثْنِی فَقَـدْ كنْتُ أَصْـنَعُ إِلَيک الْمَعْرُوفَ فِی الـدُّنْيا وَ أُسْـعِفُک بِالْحَاجَةِ تَطْلُبُهَا مِنِّی فَهَلْ عِنْدَک الْيوْمَ مُكافَأَةٌ قَالَ فَيقُولُ الْمُومِنُ لِلْمَلَـک الْمُوَكـلِ بِهِ خَـلِّ سَبِيلَهُ قَالَ فَيسْـمَعُ اللَّهُ قَوْلَ الْمُومِنِ فَيأْمُرُ الْمَلَک (الْمُوَكلَ بِهِ) أَنْ يجِيزَ قَوْلَ الْمُومِنِ فَيخَلِّی سَبِيلَهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۷۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الشفعاء خمسة القرآن و الرحم و الأمانة و نبيكم و أهل بيت نبيكم [المناقب ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا كـان يوم القيامـة بعث الله عز و جل العالم و العابـد فإذا وقفا بين يـدی الله عز و جل قيل للعابـد انطلق إلی الجنة و قيل للعالم قف تشفع للناس بحسن تأديبک لهم [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۳۹۴] .

وَ كمْ مِنْ مَلَک فِی السَّماواتِ لا تُغْنِی شَفاعَتُهُمْ شَيئاً إِلاّ مِنْ بَعْدِ أَنْ يأْذَنَ اللّهُ لِمَنْ يشاءُ وَ يرْضی [نجم/۲۶] .

توبه ، اعمال حسنة و... نيز شفيع هستند ، يعنی از مجازات ها رهائی می‌دهند : إِنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئاتِ [هود/۱۱۴] .

البته مراتب شفاعت كنندگان فرق دارد.

۳. مشمولين شفاعت

۱. محبين اهل بيت (ع)

قَالَ رَسُـولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَـةٌ أَنَـا لَهُمْ شَـفِيعٌ يوْمَ الْقِيامَـةِ الْمُكرِمُ لِـذُرِّيتِی مِنْ بَعْـدِی وَ الْقَاضِـی لَهُمْ حَوَائِجَهُمْ وَ السَّاعِی لَهُمْ فِی أُمُورِهِمْ عِنْدَ مَا اضْطُرُّوا إِلَيهِ وَ الْمُحِبُّ لَهُمْ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ [أمالی طوسی ، ص۳۶۶] .

البته شـفاعت شوندگان گاهی بعد از آنكه مدتها در آتش می‌سوزد مورد شفاعت قرار می گيرند و در وحشت‌ها ، عذاب قبر و قبض روح بهره ندارند.

وَ نَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلی جَهَنَّمَ وِرْداً لا يمْلِكونَ الشَّفاعَةَ إِلاّ مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمنِ عَهْداً [مريم/۸۷-۸۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا كان يوم القيامـة جمع الله الأولين و الآخرين فی صـعيد واحـد فتغشاهم ظلمة شديدة فيضـجون إلی ربهم و يقولون يا رب اكشف عنا هـذه الظلمـة قال فيقبل قوم يمشـی النور بين أيـديهم قـد أضاء أرض القيامـة فيقول أهل الجمع هؤلاء أنبيـاء الله فيجيئهم النـداء من عنـد الله ما هواء بأنبياء فيقول أهل الجمع فهواء ملائكـة فيجيئهم النـداء من عنـد الله ما هواء بملائكة فيقول أهل الجمع هواء شـهداء فيجيئهم النـداء من عند الله ما هواء بشـهداء فيقولون من هم فيجيئهم النداء يا أهل الجمع سـلوهم من أنتم فيقـول أهـل الجمع من أنتم فيقولـون نحن العلويـون نحن ذريـة محمـد رسـول الله (ص) نحن أولاـد علی و ولی الله نحن المخصوصون بكرامـة الله نحن الآـمنون المطمئنون فيجيئهم النـداء من عنـد الله عز و جـل اشـفعوا فی محبيكم و أهـل مودتكم و شيعتكم فيشفعون فيشفعون [أمالی صدوق ، ص۲۸۴] .

۲- اصحاب کبائر.

قرآن می‌فرمایـد : إِنْ تَجْتَنِبُوا کبائِرَ ما تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُکفِّرْ عَنْکمْ سَیِّئاتِکمْ [نساء/۳۱] .پس گناهان صـغیره در همین دنیا مورد عفو می‌شود در صورت اجتنـاب از کبـائر پس گنـاهی که در قیـامت دامن گیر انسـان می‌شود کبیره است و لـذا پیغمبر فرمود : إِنَّمَا شَفَاعَتِی لِأَهْلِ الْکبَائِرِ مِنْ أُمَّتِی فَأَمَّا الْمُحْسِنُونَ فَمَا عَلَیهِمْ مِنْ سَبِیلٍ [أمالی صدوق ، ص۷. شیعه و سنی این حدیث را نقل کرده] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِی جَوَابِ نَفَرٍ مِنَ الْیهُودِ سَأَلُوهُ عَنْ مَسَائِلَ وَ أَمَّا شَفَاعَتِی فَفِی أَصْحَابِ الْکبَائِرِ مَا خَلَا أَهْلَ الشِّرْک وَ الظُّلْمِ [بحارالأنوار ، ج۸ ، ص۳۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا قمت المقام المحمود تشـفعت فی أصـحاب الکبائر من أمتی فیشـفعنی الله فیهم و الله لا تشفعت فیمن آذی ذریتی [أمالی صدوق ، ص۲۹۴] .

۳- مؤمنین

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من لم یؤمن بحوضی فلا أورده الله حوضی و من لم یؤمن بشفاعتی فلا أناله الله شفاعتی [أمالی صدوق ، ص۷] .

۴- همسایگان و فامیل مومنان

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن للجنـهٔ ثمانیـهٔ أبواب باب یـدخل منه النبیون و الصـدیقون و باب یـدخل منه الشـهداء و الصالحون و خمسـهٔ أبواب یـدخل منها شیعتنا و محبونا فلا أزال واقفا علی الصـراط أدعو و أقول رب سـلم شـیعتی و محبی و أنصاری و من تولانی فی دار الـدنیا فإذا النداء من بطنان العرش قد أجیبت دعوتک و شـفعت فی شـیعتک و یشـفع کل رجل من شـیعتی و من تولانی و نصـرنی و حارب من حاربنی بفعل أو قول فی سـبعین ألف من جیرانه و أقربائه و باب یـدخل منه سائر المسـلمین ممن شهد أن لا إله إلا الله و لم یکن فی قلبه مقدار ذرهٔ من بغضنا أهل البیت [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۰۷] .

۵- فساق

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أصحاب الحدود مسلمون لا مؤمنون و لا کافرون فإن الله تبارک و تعالی لا یدخل النار مؤمنا و قد وعده الجنهٔ و لا یخرج من النار کافرا و قد أوعده النار و الخلود فیها و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء و أصـحاب الحدود فساق لا مؤمنون و لا کافرون و لا یخلدون فی النار و یخرجون منها یوما و الشـفاعهٔ جائزهٔ لهم و للمستضعفین إذا ارتضی الله عز و جل دینهم [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۰۸] .

۶- جن

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أن أناسا من بنی هاشم أتوا رسول الله ص فسألوه أن یستعملهم علی صـدقات المواشـی و قالوا یکون لنا هـذا السـهم الـذی جعله للعالمین علیها فنحن أولی به فقال رسول الله ص یا بنی عبـد المطلب إن الصدقهٔ لا تحل لی و لا لکم و لکنی وعـدت الشـفاعهٔ ثم قال و الله أشـهد أنه قـد وعـدها فما ظنکم یا بنی عبـد المطلب إذا أخـذت بحلقهٔ الباب أ ترونی مورا علیکم غیرکم ثم قـال إن الجن و الإنـس یجلسون یوم القیامـهٔ فی صـعید واحـد فـإذا طـال بهم الموقف طلبوا الشـفاعهٔ فیقولون إلی من فیـأتون نوحـا فیسـألونه الشـفاعهٔ فقـال هیهـات قـد رفعت حـاجتی فیقولون إلی من فیقال إلی إبراهیم فیأتون إلی إبراهیم فیسألونه الشـفاعهٔ فیقول هیهـات قـد رفعت حـاجتی فیقولون إلی من فیقـال ائتوا موسـی فیأتونه فیسألونه الشـفاعهٔ فیقول هیهات قـد رفعت حاجتی فیقولون إلی من فیقال ائتوا محمدا فیأتونه فیسألونه الشفاعهٔ فیقوم مدلا حتی یأتی باب الجنهٔ فیأخذ بحلقهٔ الباب ثم یقرعه فیقال من هـذا فیقول أحمـد فیرحبون و یفتحون الباب فإذا نظر إلی الجنـهٔ خر ساجـدا یمجـد ربه بالعظمهٔ فیأتیه ملک فیقول ارفع

رأسک و سل تعط و اشفع تشفع فیرفع رأسه فیدخل من باب الجنة فیخر ساجدا و یمجد ربه و یعظمه فیأتیه ملک فیقول ارفع رأسک و سل تعط و اشفع تشفع فیقوم فما یسأل شیئا إلا أعطاه إیاه [بحارالأنوار ، ج۸، ص۴۷] .
۴. محرومین شفاعت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من لم یؤمن بشفاعتی فلا أناله الله شفاعتی [أمالی صدوق ، ص۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و الله لا تشفعت فیمن آذی ذریتی [أمالی صدوق ، ص۲۹۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن المؤمن لیشفع لحمیمه إلا أن یکون ناصبا و لو أن ناصبا شفع له کل نبی مرسل و ملک مقرب ما شفعوا [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۸۶] .
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّهُ لَمَّا حَضَرَ أَبِی الْوَفَاةُ قَالَ لِی یا بُنَی إِنَّهُ لَا ینَالُ شَفَاعَتَنَا مَنِ اسْتَخَفَّ بِالصَّلَاةِ [کافی ، ج۳، ص۲۷۰] .
مخفی نماند که حدیث ۳۶ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : یا جابر لا تستعن بعدونا فی حاجة و لا تستطعمه و لا تسأله شربة ماء إنه لیمر به المؤمن فی النار فیقول یا مؤمن أ لست فعلت بک کذا و کذا فیستحیی منه فیستنقذه من النار و إنما سمی المؤمن مؤمنا لأنه یون علی الله فیؤمن أمانه [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۸۵] .
وحدیث ۴۴ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الله رحیم بعباده و من رحمته أنه خلق مائة رحمة جعل منها رحمة واحدة فی الخلق کلهم فبها یتراحم الناس و ترحم الوالدة ولدها و تحنن الأمهات من الحیوانات علی أولادها فإذا کان یوم القیامة أضاف هذه الرحمة الواحدة إلی تسع و تسعین رحمة فیرحم بها أمة محمد ثم یشفعهم فیمن یحبون له الشفاعة من أهل الملة حتی إن الواحد لیجیء إلی مؤمن من الشیعة فیقول اشفع لی فیقول و أی حق لک علی فیقول سقیتک یوما ماء فیذکر ذلک فیشفع له فیشفع فیه و یجیئه آخر فیقول إن لی علیک حقا فاشفع لی فیقول و ما حقک علی فیقول استظللت بظل جداری ساعة فی یوم حار فیشفع له فیشفع فیه و لا یزال یشفع حتی یشفع فی جیرانه و خلطائه و معارفه فإن المؤمن أکرم علی الله مما تظنون [بحارالأنوار ، ج۸، ص۴۴] .
در جلد هشتم بحار باب الشفاعة ، دلالت دارد بر اینکه دشمن اهل بیت (ع) اگر خدمتی به مؤمن کرده باشد از دوزخ رهائی می‌یابد ، چون مومنی که به او خدمت کرده منت می‌گذارد و او را شفیع می‌کند.
البته این شفاعت بعد از آن است که مدت ها در آتش دوزخ می‌سوزد و شاید مراد از دشمن غیر ناصبی باشد؛ یعنی کسانی که طرفدار مکتب اهل بیت (ع) نیستند نه آنکه عناد و بغض خاصی داشته باشد ، مضافا به اینکه این حدیث در برابر احادیثی که نفی شهادت می‌کند کم است.
۵. فرق شفاعت در دنیا وآخرت
در دنیا شفیع از طرف مجرم انتخاب و برانگیخته می‌شود ، در آخرت از طرف مشفوع عنه (خدا) .
در دنیا ممکن است گناهکار در هر وضعی که باشد مشمول شفاعت شود ، ولی در آخرت مشمولان شفاعت شرائطی دارند.
شفاعت ها در دنیا گاهی بر اساس ظلم صورت می‌گیرد ، اما در آخرت نه.
۶. پرسش وپاسخ
۱- مقتضای قانون آن است که مجرم به دوزخ رود ، در حالی که شفاعت آن را بر می‌دارد. حال یا قانون اول ظلم استفتعالی الله عن وضعهو یا شفاعت ظلم است.
پاسخ : در معنای شفاعت گفتیم که شفاعت ضدیت با قانون اولی ندارد ، بلکه اثر شفاعت به حکومت است یعنی مصداق مجرم را عوض می‌کند. توضیح اینکه مقررات می‌گوید باید مجرم به دوزخ رود ، اما مقررات نیز می‌گوید کسی که چون علی (ع) عمری را در راه حق داد مقام دارد و پاداشی دارد و یکی از مقام‌ها و پاداشهای او مقام شفاعت است که از مقام خود برای

گروهی که لایق درک آن شفاعت باشند استفاده می کند. شفاعت در حقیقت جزائی است که خداوند به اولیای خود داده و یکی از مقررات الهی است و دوزخ رفتن گروهی نیز از مقررات است و هر دو مطابق عدل است و حاکم شدن جزای اولیای خدا بر جزای گناهکار حاکم شدن عدل است بر عدل.

۲- خداوند راهی را برای مردم معین کرده است و به نام صراط مستقیم توسط انبیا معرفی فرموده است و سیر در این راه به کمال و بهشت و تخلفش انسان را به دوزخ می‌کشاند و این سنت الهی استوَ لَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدِیلًا [احزاب/۶۲] .بنابراین شفاعت نسبت به همه مردم نقض غرض و نسبت به بعضی تغییر سنت خواهد بود.

پاسخ : خداوند صفاتی دارد که هر یک اقتضائی دارد ، مثلا خدا قادر است ، اما از این قدرت سوء استفاده نمی‌کند ، زیرا غیر از صفت قدرت ، صفت عدل نیز دارد ، صفت حکمت نیز دارد و... . در مورد بحث که گفته می شود تخلف از قانون اقتضای دوزخ رفتن دارد ، صحیح است ، ولی خدا صفات دیگری دارد که اقتضای عفو و نجات دارند ، مانند رحیم ، غفار و...

و همان طور که اقتضای جهت عدل آن است که متخلف به دوزخ برود مقتضای جهت مغفرت آن است که مورد عفو قرار گیرد و معنای جملهلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّهِ تَبْدِیلًا [احزاب/۶۲] .آن است که هر چیزی در نظام تکوین و تشریع سنت و راهی دارد ، اما نه اینکه تنها علت یکی است و نمی‌تواند جهات و علل دیگر نقشی داشته باشد ، بلکه در شفاعت صفات دیگر الهی نقش دارد.

۳- قبول شفاعت مستلزم آن است که بگوئیم خدا دست از اراده خود برداشته است و این عمل در حق ظالم و اشتباه کار صحیح است نه خدا.

پاسخ : اراده خدا ثابت است ، بلکه مراد حالاتی به خود می گیرد و الا خدا از اول می‌داند وضع بنده چگونه است و بعد چگونه می‌شود و اشتباه نیست ، جواب ظلم نیز از سخنان سابق معلوم شد که شفاعت عمل خرافی نیست بلکه با استمداد از صفات الهی است و یا جزء پاداشهای اولیای شفاعت کننده است.

و یا به قول آقای فلسفی : شفاعت نیز از اراده ازلی خدا است که به تعبیر مقام محمود به مردم اعلام شده و در این صورت هیچ تغییری تصور نمی‌شود.

۴- عقیده به شفاعت باعث تجری مردم است ، پس باید آیات شفاعت را حمل برمعنای دیگری کرد.

پاسخ : جرئت در صورتی است که شخص گناه کار یا نوع گناه معین باشد و ثانیا آیات توبه را چه جواب می‌دهید.

۵- آیات شفاعت میان مثبته و نافیه و از متشابهات است.

پاسخ : بر فرض مشابه با رجوع به محکمات قابل حل است. [اشکالات و پاسخ ها از المیزان ، ج ۱]

۶- اصلا شفاعت یک نوع شرک و توجه به غیر خدا است (این اشکال از وهابی‌ها در عدل الهی نقل شده است) .

پاسخ : در قرآن آنچه به عنوان شرکت معرفی شده با کلمه من دوگونه ذکر شده اما اولیای خدا که به اذن خدا شفاعت می‌کنندما مِنْ شَفِیعٍ إِلاّ مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ [یونس/۳] . از شرکت دور است.

به علاوه شفاعت خواهی از غیر خدا به هر صورت شرک نیست ، بلکه ممکن است شرک باشد اگر برای شفیع استقلال قائل شویم و ممکن است شرک نباشد ، اگر شفیع را پرتوی از لطف خدا با اذن و امر خدا بدانیم.

۷- لازمه شفاعت آن است که رحمت شفیع بیش از خدا باشد

پاسخ : رحمت شفیع وقتی مفید قرار می گیرد که با اذن خدا باشدمَنْ ذَا الَّذِی یشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاّ بِإِذْنِهِ [بقره/۲۵۵] بنابراین رحمت شفیع پرتوی است از لطف خدا که شفیع را نصب کرده و اذن به شفاعت داده است.

۸- قرآن در آیاتی شفاعت را باطل می‌داد.

پاسخ : شفاعت دو نوع است : واقعی و موهومی ، قرآن شفاعت موهوم را رد می کند ویَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ ما لا یضُرُّهُمْ وَ لا ینْفَعُهُمْ وَ یقُولُونَ هولاءِ شُفَعاونا عِنْدَ اللّهِ [یونس/۱۸] بت‌ها را شفیع می‌دانستند ، آن هم با صفتمِنْ دُونِ اللّهِ

۹- اصل شفاعت با اصلی که قرآن داردوَ أَنْ لَیسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعی [نجم/۳۹] منافات دارد.

پاسخ : بهره برداری از شفاعت مرهون همان سعی و عمل انسان است ، یعنی باید عملی و ایمانی باشد و شفاعت کمبود آن را جبران کند و به عبارت دیگر شفاعت اثر عمل است و تا عمل نباشد شفاعت نیست و در حقیقت شفاعت شعاع عمل است.

۱۰- شفاعت مستلزم آن است که بگوئیم خدا تحت تاثیر شفیع قرار می گیرد و انفعال می‌پذیرد.

پاسخ : تاثیر و تغییر در ذات خدا راه ندارد و آنچه هست تغییر در موضوع خارج است

۱. شک

۱.علل

۱. فتنه

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یعْبُدُ اللّهَ عَلی حَرْفٍ فَإِنْ أَصابَهُ خَیرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَ إِنْ أَصابَتْهُ فِتْنَهٌ انْقَلَبَ عَلی وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْیا وَ الْآخِرَهَ ذلِک هُوَ الْخُسْرانُ الْمُبینُ [حج/۱۱] .

۲. ستمگری

کذلِک یضِلُّ اللّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتابٌ [غافر/۳۴] .

۳. استهرا

بَلْ هُمْ فی شَک یلْعَبُونَ [دخان/۹] .

۴. بی ایمانی

عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی قَوْلِهِ "کذلِک یجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَی الَّذِینَ لا یومِنُونَ" (انعام-۱۲۵) قَالَ : " هُوَ الشَّک" [تفسیرعیاشی ، ج۱ ، ص۳۷۷] .

۵. دشمنی با انبیا

وَ إِنّا لَفی شَک مِمّا تَدْعُونَنا إِلَیهِ مُریب [ابراهیم/۹] .

وَ إِنَّهُمْ لَفی شَک مِنْهُ مُریبٍ [هود/۱۱۰] .

قالَتْ رُسُلُهُمْ أَ فِی اللّهِ شَک فاطِرِ السَّماواتِ وَ الْأَرْض [ابراهیم/۱۰] .

بَلْ هُمْ فی شَک مِنْها بَلْ هُمْ مِنْها عَمُون [نمل/۶۶] .

إِلاّ لِنَعْلَمَ مَنْ یومِنُ بِالْآخِرَهِ مِمَّنْ هُوَ مِنْها فی شَک [سبأ/۲۱] .

إِنَّهُمْ کانُوا فی شَک مُریب [سبأ/۵۴] .

أَءُنْزِلَ عَلَیهِ الذِّکرُ مِنْ بَینِنا بَلْ هُمْ فی شَک مِنْ ذِکری [ص/۸] .

فَما زِلْتُمْ فی شَک مِمّا جاءَکمْ بِه [غافر/۳۴] .

وَ إِنَّ الَّذینَ أُورِثُوا الْکتابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفی شَک مِنْهُ مُریب [شوری/۱۴] .

۲. صفات

۱. صفات مشکوکین در قرآن

مَنّاعٍ لِلْخَیرِ مُعْتَدٍ مُریبٍ [ق/۲۵] .

کذلِک یضِلُّ اللّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتابٌ [غافر/۳۴] .

إِنَّما یسْتَأْذِنُک الَّذینَ لا یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ وَ ارْتابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فی رَیبِهِمْ یتَرَدَّدُون [توبه/۴۵] .

وَ لکنَّکمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَکمْ وَ تَرَبَّصْتُمْ وَ ارْتَبْتُم [حدید/۱۴] .

۲. صفات مؤمنان

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذینَ آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یرْتابُوا [حجرات/۱۵] .

وَ أَرْوِی فِی قَوْلِهِ "الَّذینَ آمَنُوا وَ لَمْ یلْبِسُوا إِیمانَهُمْ بِظُلْمٍ" (انعام/۸۲) قَالَ : "الشَّک الشَّاک فِی الآخِرَةِ مِثْلُ الشَّاک فِی الْأُولَی نَسْأَلُ الثَّبَاتَ وَ حُسْنَ الْیقِینِ" [فقه‌الرضا ، ص۳۸۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یتَعَوَّذُ فِی کلِّ یوْمٍ مِنْ سِتٍّ مِنَ الشَّک وَ الشِّرْک وَ الْحَمِیةِ وَ الْغَضَبِ وَ الْبَغْی وَ الْحَسَدِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۲۹] . /

وَ لا یرْتابَ الَّذینَ أُوتُوا الْکتابَ وَ الْمُومِنُونَ [مدثر/۳۱] .

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ الَّذینَ آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یرْتابُوا [حجرات/۱۵] .

۳. موضوعات (در قرآن)

۱. در مورد حضرت عیسی (ع)

وَ إِنَّ الَّذینَ اخْتَلَفُوا فیهِ لَفی شَک مِنْهُ [نساء/۱۵۷] .

۲. در مورد کتاب خداوند و دین اسلام

فَإِنْ کنْتَ فی شَک مِمّا أَنْزَلْنا إِلَیک فَسْئَلِ الَّذینَ یقْرَونَ الْکتابَ مِنْ قَبْلِک [یونس/۹۴] .

یا أَیهَا النّاسُ إِنْ کنْتُمْ فی شَک مِنْ دینی فَلا أَعْبُدُ الَّذینَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ [یونس/۱۰۴] .

وَ لکنْ تَصْدیقَ الَّذی بَینَ یدَیهِ وَ تَفْصیلَ الْکتابِ لا رَیبَ فیهِ [یونس/۳۷] .

تَنْزیلُ الْکتابِ لا رَیبَ فیهِ مِنْ رَبِّ الْعالَمین [سجده/۲] .

ذلِک الْکتابُ لا رَیبَ فیه [بقره/۲] .

وَ إِنْ کنْتُمْ فی رَیبٍ مِمّا نَزَّلْنا عَلی عَبْدِنا [بقره/۲۳] .

أَ فی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتابُوا [نور/۵۰] .

۳. دشمنان انبیا

وَ إِنّا لَفی شَک مِمّا تَدْعُونَنا إِلَیهِ مُریب [ابراهیم/۹] .

وَ إِنَّهُمْ لَفی شَک مِنْهُ مُریبٍ [هود/۱۱۰] .

قالَتْ رُسُلُهُمْ أَ فِی اللّهِ شَک فاطِرِ السَّماواتِ وَ الْأَرْض [ابراهیم/۱۰] .

بَلْ هُمْ فی شَک مِنْها بَلْ هُمْ مِنْها عَمُون [نمل/۶۶] .

إِلاّ لِنَعْلَمَ مَنْ یومِنُ بِالآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْها فی شَک [سبأ/۲۱] .

إِنَّهُمْ کانُوا فی شَک مُریب [سبأ/۵۴] .

أَءُنْزِلَ عَلَیهِ الذِّکرُ مِنْ بَینِنا بَلْ هُمْ فی شَک مِنْ ذِکری [ص/۸] .

فَما زِلْتُمْ فی شَک مِمّا جاءَکُمْ بِهِ [غافر/۳۴] .
وَ إِنَّ الَّذینَ أُورِثُوا الْکِتابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفی شَک مِنْهُ مُریب [شوری/۱۴] .
۴.در مورد مرگ و قیامت و محشر و روز جزا
وَ جَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لا رَیبَ فیهِ [اسراء/۹۹] .
لِیعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَ أَنَّ السّاعَةَ لا رَیبَ فیها [کهف/۲۱] .
یا أَیهَا النّاسُ إِنْ کنْتُمْ فی رَیبٍ مِنَ الْبَعْث [حج/۵] .
وَ أَنَّ السّاعَةَ آتِیةٌ لا رَیبَ فیها [حج/۷] .
إِنَّ السّاعَةَ لَآتِیةٌ لا رَیبَ فیها وَ لکنَّ أَکثَرَ النّاسِ لا یومِنُونَ [غافر/۵۹] .
وَ تُنْذِرَ یوْمَ الْجَمْعِ لا رَیبَ فیهِ [شوری/۷] .
ثُمَّ یجْمَعُکمْ إِلی یوْمِ الْقِیامَةِ لا رَیبَ فیهِ [جاثیه/۲۶] .
وَ إِذا قیلَ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَ السّاعَةُ لا رَیبَ فیها قُلْتُمْ ما نَدْری مَا السّاعَةُ [جاثیه/۳۲] .
۵. در مورد حضرت رسول اکرم (ص)
أَمْ یقُولُونَ شاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَیبَ الْمَنُون [طور/۳۰] .
إِذاً لَارْتابَ الْمُبْطِلُونَ [عنکبوت/۴۸] .
۴. نتیجه شرک ارتداد
۱. کسانی که بعد از ایمان مرتد شدند
وَدَّ کثیرٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ لَوْ یرُدُّونَکمْ مِنْ بَعْدِ إیمانِکمْ کفّاراً حَسَدا [بقره/۱۰۹] .
وَ نُرَدُّ عَلی أَعْقابِنا بَعْدَ إِذْ هَدانَا اللّهُ [انعام/۷۱] .
وَ مَنْ یرْتَدِدْ مِنْکمْ عَنْ دینِهِ [بقره/۲۱۷] .
۲. هشدار
وَ لا تَرْتَدُّوا عَلی أَدْبارِکمْ [مائده/۲۱] .
۵. راهی برای رفع شک
ذلِکمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللّهِ وَ أَقْوَمُ لِلشَّهادَةِ وَ أَدْنی أَلّا تَرْتابُوا [بقره/۲۸۲] .

۱. شکر

۱. سیمای شکر

۱. وجوب شکر
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الشُّکرُ مَفْرُوضٌ [غرر الحکم ، ص۲۷۷.]
۲. حرزی برای نعمت
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الشکر حصن النعم [غرر الحکم ، ص۲۷۸.]
۳. زینت نعمت ها

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الشکر زينة للنعماء زين النعماء [غرر الحکم ، ص۲۷۷.]

۴. صفت کریم

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الکريم يشکر القليل و اللئيم يکفر الجزيل [غرر الحکم ، ص۲۷۷.]

۵. کلید نیکی ها

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الْمَعْرُوفُ غُلٌّ لَا يفُكهُ إِلَّا شُكرٌ أَوْ مُكافَأَةٌ [غرر الحکم ، ص۳۸۵.]

۶. اصلاح قضا و قدر

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الْمُومِنُ بينَ نِعْمَةً وَ خَطِيئَةٍ لَا يصْلِحُهُمَا إِلَّا الشُّكرُ وَ الِاسْتِغْفَارُ [غرر الحکم ، ص۹۰.]

۷. کلام اهل بهشت

قالُوا الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی صَدَقَنا وَعْدَهُ [زمر/۷۴.]

۲. آثار شکر

۱. عامل افزایش

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الشُّكرُ زِيادَةٌ [غرر الحکم ، ص۲۷۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : ثمر ة الشُّكرُ زِيادَةٌ النِّعِم [غرر الحکم ، ص۲۷۹.]

لَئِنْ شَكرْتُمْ لأَزِيدَنَّكمْ [ابراهیم/۷.]

۲. دوام نعمت

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الشکر يدوم بذر النعم [غرر الحکم ، ص۲۷۸.]

رسول الله (ص) : ان للنعم أوابد کأوابد الوحش فقيدوها بکثرة الشکر [جامع السعادات ج۳ ، ص۱۹۲]

۳. موجب جلب رزق

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : الشکر على النعمة جزاء لماضيها و اجتلاب لآتيها [غرر الحکم ، ص۲۷۸.]

۴. عامل رشد و کمال

شاكراً لِأَنْعُمِهِ اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [نحل/۱۲۱.]

۵. موجب برکت زیاد

وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِيلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ [مائده/۶۶.]

۳. موارد شکر در قرآن

۱. یاری خدا

وَ اذْكرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِی الْأَرْضِ تَخافُونَ أَنْ يتَخَطَّفَكمُ النّاسُ فَآواكمْ وَ أَيدَكمْ بِنَصْرِهِ وَ رَزَقَكمْ مِنَ الطَّيباتِ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [انفال/۲۶.]

۲. رزق خدا

فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِی إِلَيهِمْ وَ ارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَراتِ لَعَلَّهُمْ يشْكرُونَ [ابراهیم/۳۷.]

فَكلُوا مِمّا رَزَقَكمُ اللّهُ حَلالاً طَيباً وَ اشْكرُوا نِعْمَتَ اللّهِ إِنْ كنْتُمْ إِياهُ تَعْبُدُونَ [نحل/۱۱۴.]

۳. نعمت خدا

وَ هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكلُوا مِنْهُ لَحماً طَرِيا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَى الْفُلْك مَواخِرَ فِيهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [نحل/۱۴.]

۴. ولادت

وَ اللّهُ أَخْرَجَكمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِكمْ لا تَعْلَمُونَ شَيئاً وَ جَعَلَ لَكمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [نحل/۷۸.]

۵. تعالیم خدا

وَ عَلَّمْناهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكمْ لِتُحْصِنَكمْ مِنْ بَأْسِكمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شاكرُونَ [انبیاء/۸۰.]

۶. نعمت حیوانات

وَ الْبُدْنَ جَعَلْناها لَكمْ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ لَكمْ فِيها خَيرٌ فَاذْكرُوا اسْمَ اللّهِ عَلَيها صَوافَّ فَإِذا وَجَبَتْ جُنُوبُها فَكلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا الْقانِعَ وَ الْمُعْتَرَّ كذلِك سَخَّرْناها (حیوانات) لَكمْ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [حج/۳۶.]

۷. آب

لَوْ نَشاءُ جَعَلْناهُ أُجاجاً فَلَوْ لا تَشْكرُونَ [واقعه/۷۰.]

أَ فَرَأَيتُمُ الْماءَ الَّذِی تَشْرَبُونَ أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ [واقعه/۶۹-۶۸.]

۸. دوری از اندوه ها

وَ قالُوا الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنا لَغَفُورٌ شَكورٌ [فاطر/۳۴.]

۹. عفو

ثُمَّ عَفَوْنا عَنْكمْ مِنْ بَعْدِ ذلِك لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [بقره/۵۲.]

۱۰. حیات مجدد

ثُمَّ بَعَثْناكمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكمْ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [بقره/۵۶.]

۱۱. برنامه های الهی

شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَيناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكمُ الشَّهْرَ فَلْيصُمْهُ وَ مَنْ كانَ مَرِيضاً أَوْ عَلی سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْأَيامٍ أُخَرَ يرِيدُ اللّهُ بِكمُ الْيسْرَ وَ لا يرِيدُ بِكمُ الْعُسْرَ وَ لِتُكمِلُوا الْعِدَّةَ وَ لِتُكبِّرُوا اللّهَ عَلی ما هَداكمْ وَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [بقره/۱۸۵.]

۱۲. پیروزی

وَ لَقَدْ نَصَرَكمُ اللّهُ بِبَدْرٍ وَ أَنْتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [آل عمران/۱۲۳.]

۱۳. تسهیل دردین

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا قُمْتُمْ إِلَی الصَّلاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكمْ وَ أَيدِيكمْ إِلَی الْمَرافِقِ وَ امْسَحُوا بِرُؤُسِكمْ وَ أَرْجُلَكمْ إِلَی الْكعْبَينِ وَ إِنْ كنْتُمْ جُنُباً فَاطَّهَّرُوا وَ إِنْ كنْتُمْ مَرْضی أَوْ عَلی سَفَرٍ أَوْ جاءَ أَحَدٌ مِنْكمْ مِنَ الْغائِطِ أَوْ لامَسْتُمُ النِّساءَ فَلَمْ تَجِدُوا ماءً فَتَيمَّمُوا صَعِيداً طَيباً فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكمْ وَ أَيدِيكمْ مِنْهُ ما يرِيدُ اللّهُ لِيجْعَلَ عَلَيكمْ مِنْ حَرَجٍ وَ لكنْ يرِيدُ لِيطَهِّرَكمْ وَ لِيتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيكمْ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [مائده/۶.]

۱۴. نباتات

وَ الْبَلَدُ الطَّيبُ يخْرُجُ نَباتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَ الَّذِى خَبُثَ لا يخْرُجُ إِلّا نَكداً كذلِك نُصَرِّفُ الْآياتِ لِقَوْمٍ يشْكرُونَ [اعراف/۵۸.]

۱۵. مسئوالیت های الهی

قالَ يا مُوسى إِنِّى اصْطَفَيتُك عَلَى النّاسِ بِرِسالاتِى وَ بِكلامِى فَخُذْ ما آتَيتُك وَ كنْ مِنَ الشّاكرِينَ [اعراف/۱۴۴.]

۱۶. استقرار در زمین

وَ لَقَدْ مَكنّاكمْ فِى الْأَرْضِ وَ جَعَلْنا لَكمْ فِيها مَعايِشَ قَلِيلًا ما تَشْكرُونَ [اعراف/۱۰.]

الَّذِينَ إِنْ مَكنّاهُمْ فِى الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّكاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْكرِ وَ لِلّهِ عاقِبَةُ الْأُمُورِ [حج/۴۱.]

۱۷. رسالت انبیاء

قالَ يا مُوسى إِنِّى اصْطَفَيتُك عَلَى النّاسِ بِرِسالاتِى وَ بِكلامِى فَخُذْ ما آتَيتُك وَ كنْ مِنَ الشّاكرِينَ [اعراف/۱۴۴.]

۱۸. علم کتاب

قالَ الَّذِى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكتابِ أَنَا آتِيك بِهِ قَبْلَ أَنْ يرْتَدَّ إِلَيك طَرْفُك فَلَمّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قالَ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيبْلُوَنِى أَ أَشْكرُ أَمْ أَكفُرُ وَ مَنْ شَكرَ فَإِنَّما يشْكرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ كفَرَ فَإِنَّ رَبِّى غَنِى كرِيمٌ [نمل/۴۰.]

۴. مصادیق شکر

۱. قناعت

کن قنعاً تکن اشکر الناس [مستدرک الوسائل ج ۱۱ ، ص۱۷۵]

۲. بیان نعمت

التحدث بنعمة الله شکر و ترکه کفر [بحار الأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۸.]

۳. شکر در قلیل

من لم یشکر القلیل لم یشکر الکثیر [کنزالعمال ج۳ ، ص۲۶۶]

۴. شکر قلبی

لسان ذاکر و قلب شاکر [درالمنثور ج۳ ، ص۲۳۲]

۵. اظهار عجز از شکر

فانکم لن تقوموا بشکره [البدایه و النهایه ج ۲ ، ص۱۰۵]

۶. روزه

فصام موسی شکراً لله [عمدة القاری ج ۱۵ ، ص۲۹۳]

۷. اظهار نعمت

گاهی اظهار نعمت و شکر سر پوشی برای گناه می شود :

فَأَمَّا الْإِنْسانُ إِذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَكرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَيقُولُ رَبِّى أَكرَمَنِ [فجر/۱۵.]

وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ الَّذِى جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ [همزه/۲-۱.]

وَ نادى فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهِ قالَ يا قَوْمِ أَ لَيسَ لِى مُلْك مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرِى مِنْ تَحْتِى أَ فَلا تُبْصِرُونَ [زخرف/۵۱.]

۸. عدم غفلت از الطاف الهی

قبل اظهار نعمت از الطاف خداوند غافل نشوید.

۹. بخشش و إعطا

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أحسن شكر النعم الإنعام بها [غرر الحكم ، ص۲۷۹.]

۱۰. برخورد خوب با مردم

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : شكر من فوقك بصدق الولاء [غرر الحكم ، ص۲۷۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : شكر نظيرك بحسن الإخاء [غرر الحكم ، ص۴۱۴.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : شكر من دونك بسيب بسبب العطاء [غرر الحكم ، ص۲۷۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : شكر المومن يظهر فى عمله [غرر الحكم ، ص۲۷۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : شكر المنافق لا يتجاوز لسانه [غرر الحكم ، ۴۵۹.]

۱۱. عمل به علم و انتشار آن

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : شكر العالم على علمه عمله به و بذله لمستحقه [غرر الحكم ، ص۴۴.]

من نظر فى الدنيا الى من هو دونه و نظر فى الدين الى من هو فوقه كتبه الله صابرا شاكرا [محجه ، ج۷ ، ص۲۲۰.]

۱۲. نگاه به زیر دست خود در دنیا و به بهتر ازخود دردین

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : شكر العالم على علمه عمله به و بذله لمستحقه [غرر الحكم ، ص۴۴.]

من نظر فى الدنيا الى من هو دونه و نظر فى الدين الى من هو فوقه كتبه الله صابرا شاكرا [محجه ، ج۷ ، ص۲۲۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أَكْثِرْ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى مَنْ فُضِّلْتَ عَلَيهِ فَإِنَّ ذَلِك مِنْ أَبْوَابِ الشُّكرِ [نهج البلاغه ، نامه ۶۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إظهار الغنى من الشكر [غرر الحكم ، ص۲۷۹.]

۱۳. بديهاى خود را زياد و خوبيهاى خود را كم دانستن

أَ لَمْ يجِدْك يتِيماً فَآوى وَ وَجَدَك ضَالاًّ فَهَدى وَ وَجَدَك عائِلًا فَأَغْنى فَأَمَّا الْيتِيمَ فَلا تَقْهَرْ وَ أَمَّا السّائِلَ فَلا تَنْهَرْ [ضحى/۱۰-۶]

۱۴. عمل به خوبی ها

أَ لَمْ يجِدْك يتِيماً فَآوى وَ وَجَدَك ضَالاًّ فَهَدى وَ وَجَدَك عائِلًا فَأَغْنى فَأَمَّا الْيتِيمَ فَلا تَقْهَرْ وَ أَمَّا السّائِلَ فَلا تَنْهَرْ [ضحى/۱۰-۶.]

۱۵. خدمت به مردم

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا تَدايَنْتُمْ بِدَينٍ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكتُبُوهُ وَ لْيكتُبْ بَينَكمْ كاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَ لا يأْبَ كاتِبٌ أَنْ يكتُبَ كما عَلَّمَهُ اللّهُ فَلْيكتُبْ وَ لْيمْلِلِ الَّذِى عَلَيهِ الْحَقُّ وَ لْيتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ وَ لا يبْخَسْ مِنْهُ شَيئاً فَإِنْ كانَ الَّذِى عَلَيهِ الْحَقُّ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً أَوْ لا يسْتَطِيعُ أَنْ يمِلَّ هُوَ فَلْيمْلِلْ وَلِيهُ بِالْعَدْلِ وَ اسْتَشْهِدُوا شَهِيدَينِ مِنْ رِجالِكمْ فَإِنْ لَمْ يكونا رَجُلَينِ فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَداءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْداهُما فَتُذَكرَ إِحْداهُمَا الْأُخْرى وَ لا يأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا وَ لا تَسْئَمُوا أَنْ تَكتُبُوهُ صَغِيراً أَوْ كبِيراً إِلى أَجَلِهِ ذلِكمْ أَقْسَطُ عِنْدَ اللّهِ وَ أَقْوَمُ لِلشَّهادَةِ وَ أَدْنى أَلاّ تَرْتابُوا إِلاّ أَنْ تَكونَ تِجارَةً حاضِرَةً تُدِيرُونَها بَينَكمْ فَلَيسَ عَلَيكمْ جُناحٌ أَلاّ تَكتُبُوها وَ أَشْهِدُوا إِذا تَبايعْتُمْ وَ لا يضارَّ كاتِبٌ وَ لا شَهِيدٌ وَ إِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ يعَلِّمُكمُ اللّهُ وَ اللّهُ بِكلِّ شَىءٍ عَلِيمٌ [بقره/۲۸۲.]

۱۶. عبادت

بَلِ اللّهَ فَاعْبُدْ وَ كنْ مِنَ الشّاكرِينَ [زمر/۶۶.]

إِنَّما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْثاناً وَ تَخْلُقُونَ إِفْكاً إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ لا يمْلِكونَ لَكمْ رِزْقاً فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّهِ الرِّزْقَ وَ اعْبُدُوهُ وَ اشْكرُوا لَهُ إِلَيهِ تُرْجَعُونَ [عنكبوت/۱۷.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : إِنَّ قَوْماً عَبَدُوا اللَّهَ شُكراً فَتِلْك عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۳۷.]

۱۷. ایمان

إِنّا أَرْسَلْنا عَلَیهِمْ حاصِباً إِلّا آلَ لُوطٍ نَجَّیناهُمْ بِسَحَرٍ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنا کذلِک نَجْزِی مَنْ شَکرَ [قمر/۳۵-۳۴.]

إِنّا هَدَیناهُ السَّبِیلَ إِمّا شاکراً وَ إِمّا کفُوراً [انسان/۳.]

۱۸. دوری از گناه

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شُکرُ النِّعْمَةِ اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ [کافی ، ج۲ ، ص۹۵.]

افضل انواع الشکر ترک المحرمات و فی طلیعتها کف الاذی عن الناس [مجمع الانوار ، ص۶۷.]

۱۹. پرداخت حق

عَنْ أَبِی بَصِیرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) هَلْ لِلشُّکرِ حَدٌّ إِذَا فَعَلَهُ الْعَبْدُ کانَ شَاکراً قَالَ نَعَمْ قُلْتُ مَا هُوَ؟ (امام در پاسخ شکر چیست فرمود :) قَالَ یحْمَدُ اللَّهَ عَلَی کلِّ نِعْمَةٍ عَلَیهِ فِی أَهْلٍ وَ مَالٍ وَ إِنْ کانَ فِیمَا أَنْعَمَ عَلَیهِ فِی مَالِهِ حَقٌّ أَدَّاهُ [کافی ، ج۲ ، ص۹۵.]

۲۰. رضایت به کم

حقیقة الشکر الرضا بالیسیریقولون : فرس شکور اذا کفاه لسمنه العلف القلیل [معجم مقاییس اللغه ج۳، ص۲۰۷]

در ضرب المثل عربی است : أشکر من بروقهگیاهی است که از ابر بدون باران سبز می شود. [معجم مقاییس اللغه ج۳ ، ص۲۰۷]

۲۱. عفو هنگام قدرت

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : إِذَا قَدَرْتَ عَلَی عَدُوِّک فَاجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُکراً لِلْقُدْرَةِ عَلَیهِ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی مَنْ تَرَک الْخَمْرَ لِغَیرِ اللَّهِ سَقَاهُ اللَّهُ مِنَ الرَّحِیقِ الْمَخْتُومِ فَقَالَ عَلِی (ع) لِغَیرِ اللَّهِ قَالَ نَعَمْ وَ اللَّهِ صِیانَةً لِنَفْسِهِ یشْکرُهُ اللَّهُ عَلَی ذَلِک [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۲.]

۲۲. اظهار بی نیازی از مردم

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : أَکثِرْ أَنْ تَنْظُرَ إِلَی مَنْ فُضِّلْتَ عَلَیهِ فَإِنَّ ذَلِک مِنْ أَبْوَابِ الشُّکرِ [نهج البلاغه ، نامه ۶۹.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : إظهار الغنی من الشکر [غرر الحکم ، ص۲۷۹.]

۵. شکوریت خدا

۱. در اعمال حج

إِنَّ الصَّفا وَ الْمَرْوَةَ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَیتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُناحَ عَلَیهِ أَنْ یطَّوَّفَ بِهِما وَ مَنْ تَطَوَّعَ خَیراً فَإِنَّ اللّهَ شاکرٌ عَلِیمٌ [بقره/۱۵۸.]

۲. پاداش برای شاکرین

نکته :

دو بار در قرآن :

سَیجْزِی اللّهُ الشّاکرِینَ [آل عمران/۱۴۴ .]

و سَنَجْزِی الشّاکرِینَ [آل عمران/۱۴۵.]

و هر دو پشت سر هم.

در آیه ۱۵۴ ـ ۱۵۵ مربوط به جنگ احد و به فرموده امام باقر (ع) در مجمع البیان مربوط به عدم فرار علی (ع) است.

۳. آخرت طلبان

وَ مَنْ أَرادَ الْآخِرَةَ وَ سَعی لَها سَعْیَها وَ هُوَ مُومِنٌ فَأُولئِک کانَ سَعْیُهُمْ مَشْکوراً [اسراء/۱۹.]

۴. عید روزه

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : فِی بَعْضِ الْأَعْیادِ إِنَّمَا هُوَ عِیدٌ لِمَنْ قَبِلَ اللَّهُ صِیامَهُ وَ شَکرَ قِیامَهُ وَ کلُّ یوْمٍ لَا یعْصَی اللَّهُ فِیهِ فَهُوَ عِیدٌ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۲۸]

۵. ازدیاد حسن

مَنْ یقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِیها حُسْناً إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ شَکورٌ [شوری/۲۳.]

۶. اجری مضاعف

إِنْ تُقْرِضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً یضاعِفْهُ لَکمْ وَ یغْفِرْ لَکمْ وَ اللّهُ شَکورٌ حَلِیمٌ [تغابن/۱۷] .

۷. اجر زیاد در قبال عمل کم

قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یا مَنْ یجْتَبِی صَغِیرَ مَا یتْحَفُ بِهِ ، وَ یشْکرُ یسِیرَ مَا یعْمَلُ لَهُ وَ یا مَنْ یشْکرُ عَلَی الْقَلِیلِ وَ یجَازِی بِالْجَلِیلِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۶.]

۸. بهشت برای دورکعت نماز

(خداوند در قبال دو رکعت نماز بهشت می دهد.)

۹. دعا از او اجابت از او

إِنَّ هذا کانَ لَکمْ جَزاءً وَ کانَ سَعْیکمْ مَشْکوراً [انسان/۲۲.]

المیزان : یشکر بحسن قبوله و شکره تفضل علی تفضل

دعا از او توفیق از او اجابت از او سرمایه از او سود از او.

۱۰. صاحب فضل عظیم

وَ اللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیمِ [آل عمران/۷۴.] [المیزان ، ج۳ ، ص۶۹.]

۱۱. خداوند متولی امور اطاعت کنندگان

قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : تَشْکرُ لِلْمُطِیعِ مَا أَنْتَ تَوَلَّیتَهُ لَهُ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۶.]

۱۲. طول عمر ابلیس

زرارة از امام صادق پرسید : چرا خداوند به ابلیس آن لطف را کرد؟ (شاید همان طول عمر باشد.) فرمود :

عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی حَدِیثٍ أَنَّهُ سَأَلَهُ عَنْ إِبْلِیسَ بِمَا اسْتَوْجَبَ مِنَ اللَّهِ أَنْ أَعْطَاهُ مَا أَعْطَاهُ فَقَالَ بِشَیءٍ کانَ مِنْهُ شَکرَهُ اللَّهُ عَلَیهِ قُلْتُ وَ مَا کانَ مِنْهُ قَالَ رَکعَتَینِ رَکعَهُمَا فِی السَّمَاءِ فِی أَرْبَعَةِ آلَافِ سَنَةٍ [تفسیر قمی ، ج۱ ، ص۴۲.]

۶. حدّ شکر در قبال مردم

۱. تملّق ، شکر زیاد از استحقاق

قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَنْ أَشْکرَ الْحَسَنَةَ ، وَ أُغْضِی عَنِ السَّیئَةِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰.]

۲. عجز یا حسادت ریشه ناسپاسی

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : الثَّناءُ بِأَكثَرَ مِنَ الِاسْتِحْقَاقِ مَلَقٌ وَ التَّقْصِيرُ عَنِ الِاسْتِحْقَاقِ عِی أَوْ حَسَدٌ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۴۷.]

۳. ناشکری و برگشت به حیوانیت

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من لم يشكر الإنعام فليعد من الأنعام [غرر الحكم ، ص۲۸۰.]

۴. منّت ، مسقط شکر

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من مَنَّ بمعروفه أسقط شكره [غرر الحكم ، ص۳۹۰.]

۵. شکر ، نوعی درخواست تکرار

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من شكر إليك معروفك فقد سألك [غرر الحكم ، ص۳۹۰.]

۶. عدم اطمینان به دشمن شاکر

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لا تأمن عدوا و إن شكر [غرر الحكم ، ص۴۸۳.]

۷. منع از معروف ، کفر از معروف

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَعَنَ اللَّهُ قَاطِعِی سَبِيلِ الْمَعْرُوفِ قِيلَ وَ مَا قَاطِعِی سَبِيلِ الْمَعْرُوفِ قَالَ الرَّجُلُ يصْنَعُ إِلَيهِ الْمَعْرُوفُ فَيكفُرُهُ فَيمْنَعُ صَاحِبَهُ مِنْ أَنْ يصْنَعَ ذَلِك إِلَى غَيرِهِمن [لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۵۷.]

۸. شاکرترین به مردم ، شاکرترین به خدا

قَالَ زَينُ الْعَابِدِينَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أَشْكرُكمْ لِلَّهِ أَشْكرُكمْ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۹۹.]

۹. سلامی نیکوتر درقبال سلامی نیکو

وَ إِذا حُيیتُمْ بِتَحِيةٍ فَحَيوا بِأَحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها إِنَّ اللّهَ كانَ عَلی كلِّ شَیءٍ حَسِيباً [نساء/۸۶.]

۱۰. صلوات پیامبر ، تسکین قلوب

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكيهِمْ بِها وَ صَلِّ عَلَيهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَكنٌ لَهُمْ وَ اللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ [توبه/۱۰۳] .

۱۱. شکر شعیب از موسی (ع)

فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی عَلَی اسْتِحْياءٍ قالَتْ إِنَّ أَبِی يدْعُوك لِيجْزِيك أَجْرَ ما سَقَيتَ لَنا فَلَمّا جاءَهُ وَ قَصَّ عَلَيهِ الْقَصَصَ قالَ لا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِينَ [قصص/۲۵.]

۱۲. احسان ، جزاء احسان

هَلْ جَزاءُ الْإِحْسانِ إِلَّا الْإِحْسانُ [الرحمن/۶۰.]

۱۳. ترک شکر ، منع از خیر

مَنّاعٍ لِلْخَيرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ [ق/۲۵.]

بخاطر ترک شکر مردم را پشیمان کرد.

۱۴. وصیت به حق ، نوعی شکر

تَواصَوْا بِالْحَقِّ [عصر/۳.]

۱۵. ذکر نام افراد ، نوعی شکر

۱۶. زیارت ، نوعی شکر

سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمِينَ [صافات/۷۹.]

۷. شیوه وروش شکر گذاری از زبان اهل بیت

۱. در حال سجده

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا ذَكَرَ أَحَدُكُمْ نِعْمَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلْيَضَعْ خَدَّهُ عَلَى التُّرَابِ شُكراً لِلَّهِ فَإِنْ كانَ رَاكِباً فَلْيَنْزِلْ فَلْيَضَعْ خَدَّهُ عَلَى التُّرَابِ وَ إِنْ لَمْ يكنْ يقْدِرُ عَلَى النُّزُولِ لِلشُّهْرَةِ فَلْيَضَعْ خَدَّهُ عَلَى قَرَبُوسِهِ (بلندی زین اسب) وَ إِنْ لَمْ يقْدِرْ فَلْيَضَعْ خَدَّهُ عَلَى كفِّهِ ثُمَّ لْيَحْمَدِ اللَّهَ عَلَى مَا أَنْعَمَ عَلَيهِ [کافی ، ج ۲ ، ص۹۸]

۲. بعد از نماز صبح و مغرب

بعد از نماز صبح و مغرب این دعا را که برای دنیا و آخرت مفید است بخوان :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ عَلَيک صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ اجْعَلِ النُّورَ فِی بَصَرِی وَ الْبَصِيرَةَ فِی دِينِی وَ الْيَقِينَ فِی قَلْبِی وَ الْإِخْلَاصَ فِی عَمَلِی وَ السَّلَامَةَ فِی نَفْسِی وَ السَّعَةَ فِی رِزْقِی وَ الشُّكرَ لَک أَبَداً مَا أَبْقَيتَنِی [کافی ، ج ۲ ، ص۵۴۹]

۳. شکر در هر حال

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : نَحْمَدُهُ عَلَى مَا أَخَذَ وَ أَعْطَى وَ عَلَى مَا أَبْلَى وَ ابْتَلَى [نهج البلاغه ، خطبه ۱۳۲]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : اللَّهُمَّ لَک الْحَمْدُ عَلَى مَا تَأْخُذُ وَ تُعْطِی وَ عَلَى مَا تُعَافِی وَ تَبْتَلِی حَمْداً يكونُ أَرْضَى [نهج البلاغه ، خطبه ۱۶۰]

۸. انتقاد از ناشکری در قرآن

أَ فَرَأَيتُمُ الْماءَ الَّذِی تَشْرَبُونَ أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ لَوْ نَشاءُ جَعَلْناهُ أُجاجاً فَلَوْ لا تَشْكرُونَ [واقعه/۷۰-۶۸]

قَلِيلًا ما تَشْكرُونَ [اعراف/۱۰]

أَكثَرَ النّاسِ لا يشْكرُونَ [بقره/۲۴۳]

قَلِيلٌ مِنْ عِبادِیَ الشَّكورُ [سبأ/۱۳]

۵. خدا بی نیاز از شکر ما

مَنْ شَكرَ فَإِنَّما يشْكرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ كفَرَ فَإِنَّ رَبِّی غَنِی كرِيمٌ [نمل/۴۰]

مَنْ يشْكرْ فَإِنَّما يشْكرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ كفَرَ فَإِنَّ اللّهَ غَنِی حَمِيدٌ [لقمان/۱۲]

إِنْ تَكفُرُوا فَإِنَّ اللّهَ غَنِی عَنْكمْ وَ لا يرْضى لِعِبادِهِ الْكفْرَ وَ إِنْ تَشْكرُوا يرْضَهُ لَكمْ [زمر/۷]

۹. صحنه ها وزمینه های شکر

۱. هنگام دیدن شخص مبتلا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا رَأَيتَ الرَّجُلَ وَ قَدِ ابْتُلِی وَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيک فَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی لَا أَسْخَرُ وَ لَا أَفْخَرُ وَ لَكنْ أَحْمَدُک عَلَى عَظِيمِ نَعْمَائِک عَلَی [کافی ، ج ۲ ، ص۹۸]

۲. هنگام دیدن اهل بلا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا رَأَيتُمْ أَهْلَ الْبَلَاءِ فَاحْمَدُوا اللَّهَ وَ لَا تُسْمِعُوهُمْ فَإِنَّ ذَلِک يحْزُنُهُمْ [کافی ، ج ۲ ، ص۹۸]

۳. هنگام دیدن بالا دست

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أكثر النظر إلى من فضلت عليه فإن ذلك من أبواب الشكر [غرر الحكم ، ص۲۷۹.]

۱۰. عجز از شکر خدا

۱. سخن امام حسین (ع) در دعای عرفه

لو عمرتها أن أوی شکر واحدة من أنعمک ما استطعت ذلك إلا بمنك الموجب على به شكرك [البلد الأمين ، ص۲۵۱.]

بنده همان به که ز تقصیر خویش عذر به درگاه خدای آورد

ور نه سزاوار خداوندیش کس نتواند که به جای آورد

۲. از زبان امیرالمؤمنین

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : يعْجِزُ عَنْ شُكرِ مَا أُوتِيَ وَ يبْتَغِي الزِّيادَةَ فِيمَا بَقِي [نهج البلاغه ، حکمت ۱۵۰.]

۳. اعتراف به عجز ، تمام الشکر

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تمام الشكر اعتراف لسان السر خاضعا لله تعالى بالعجز عن بلوغ أدنى شكره لأن التوفيق للشكر نعمة حادثة يجب الشكر عليها [بحار الأنوار ، ج۶۸ ص۵۲.]

۴. هزار شکر برای یک نفس

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فی کل نفس من أنفاسک شکر لازم لک بل ألف أو أكثر [مصباح الشريعه ، ص۲۴.]

۵. شکر برای شکر

قَالَ زَينُ الْعَابِدِينَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) (فی مناجات الشاکرین) : کیف لی بتحصیل الشکر و شکری إیاک یفتقر إلى شكر فكلما قلتلك الحمد وجب على لذلك أن أقول لك الحمد [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۶.]

۶. وحی خدا به موسی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِيمَا أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى مُوسَى (ع) : يا مُوسَى اشْكرْنِي حَقَّ شُكرِي فَقَالَ يا رَبِّ وَ كيفَ أَشْكرُك حَقَّ شُكرِك وَ لَيسَ مِنْ شُكرٍ أَشْكرُك بِهِ إِلَّا وَ أَنْتَ أَنْعَمْتَ بِهِ عَلَي قَالَ يا مُوسَى الْآنَ شَكرْتَنِي حِينَ عَلِمْتَ أَنَّ ذَلِك مِنِّي [کافی ، ج۲ ، ص۹۸.]

۱۱. شکر نعمت ها ، ایجاد روحیه شکر

۱. یاد گذشته ها

۱. وجودی از خاک

تُرابٍ [فاطر/۱۱.]

۲. آبی گوارا

ماءٍ مَهِينٍ [سجده/۸.]

۳. ظلمت های سه گانه

ظُلُماتٍ ثَلاثٍ [زمر/۶.]

۴. در شکم مادر

وَ اللّهُ أَخْرَجَكمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِكمْ لا تَعْلَمُونَ شَيئاً وَ جَعَلَ لَكمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [نحل/۷۸.]

۵. پیامبری یتیم

أَ لَمْ يجِدْك يتِيماً فَآوى [ضحى/۶.]

۶. قلّت مسلمانان

وَ اذْكرُوا إِذْ كنْتُمْ قَلِيلًا [اعراف/۸۶.]

۷. دشمنی با یکدیگر

إِذْ كنْتُمْ أَعْداءً [آل عمران/۱۰۳.]

۲. توجه به الآن

در فضای اسلام ـ خط اهل بیت ـ والدین ـ خورشید و آب و گیاه و استعداد ـ اختراعات ـ وسائل هجرت ـ تحصیل ـ عبادت ـ امنیت و ...

۳. توجه به نعمت های مخفی

وَ أَسْبَغَ عَلَيكمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً [لقمان/۲۰]

(معرفت ، ستر عیوب ، عشق به حق ، فطرت ، الطاف خفیه.)

۴. فرض نابودی

قُلْ أَرَأَيتُمْ إِنْ أَصْبَحَ ماؤُكمْ غَوْراً فَمَنْ يأْتِيكمْ بِماءٍ مَعِينٍ [ملك/۳۰.]

قُلْ أَ رَأَيتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّهُ عَلَيكمُ اللَّيلَ سَرْمَداً إِلى يوْمِ الْقِيامَةِ مَنْ إِلهٌ غَيرُ اللّهِ يأْتِيكمْ بِضِياءٍ أَ فَلا تَسْمَعُونَ [قصص/۷۱.]

۵. سیر در زمین

انسان ها ، مریض ها ، ناقص الخلقه ، کمبودهای دیگران ، مردگان و ...

۶. نگاهی به دعای معصومین

۷. دوستی و آشنایی با شاکرین

۱۲. آثار شکر در بلا

۱. گرفتار نشدن در بلای بزرگتر

کسی که از کشتی می ترسید به دریا انداختند بعد او را گرفتند ، آرام شد.

۲. گرفتار نشدن در مصیبت در دین

عَنْ أَحَدِهِمَا (ع) : لَا تَجْعَلْ مُصِيبَتَنَا فِي دِينِنَا [تهذیب الأحکام ، ج۳ ، ص۹۲.]

۳. کفاره گناهان

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ [بحار الأنوار ، ج۷۸ ، ص۱۹۸.]

۴. درجات اخروی

وَ لِلْأَوْلِياءِ كرَامَةٌ

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا يأْتِكمْ [بقره/۲۱۴.]

۵. وسیله رشد وتکاپو

وَ لِلْمُومِنِ امْتِحَانٌ

۶. کم کردن حب دنیا

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : دَارٌ بِالْبَلَاءِ مَحْفُوفَةٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۲۶.]

۷. عامل قدر دانی از نعمت

قال المجلسی ره : إن الأشياء إنما تعرف بأضدادها [بحار الأنوار ، ج۲ ، ص۳۳.]

۸. مانع غرور انسان

قال رسول الله (ص) : لو لا ثلاث فی ابن آدم ما طأطأ رأسه شیء المرض و الفقر و الموت كلهم فيه و إنه معهن لوثاب [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳.]

فَرَجَعُوا إِلى أَنْفُسِهِمْ فَقالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظّالِمُونَ [انبياء/۶۴.]

۹. یاد آور گرفتاران و دردمندان

یاد سایر گرفتاران افتاده و درد آشنا و از بی تفاوتی خارج می شود.

۱۰.هشدار سختیهای قیامت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ اذْكُرُوا بِجُوعِكُمْ وَ عَطَشِكُمْ فِيهِ جُوعَ يوْمِ الْقِيامَةِ وَ عَطَشَهُ [أمالی صدوق ، ص۹۳.]

۱۱. محک صبر

هم خودش را می شناسد که چقدر صبور است و هم دوستان واقعی و خیالی را که در وقت گرفتاری او را رها کردند یا نکردند.

۱۲. موجب رشد

عواطف انسان ها را تحریک می کند و در این مهربانی رشد می کنند و پیوندها محکم می شود.

۱۳. موجب انکسار و تواضع

امام سجاد در دعای ۱۵ صحیفه هنگام مرض :

فَمَا أَدْرِی ، يَا إِلَهِی ، أَی الْحَالَينِ أَحَقُّ بِالشُّكْرِ لَک ، وَ أَی الْوَقْتَينِ أَوْلَی بِالْحَمْدِ لَک أَ وَقْتُ الصِّحَّةِ الَّتِی هَنَّأْتَنِی فِيهَا طَيبَاتِ رِزْقِک ، وَ نَشَّطْتَنِی بِهَا لِابْتِغَاءِ مَرْضَاتِک وَ فَضْلِک ، وَ قَوَّيتَنِی مَعَهَا عَلَی مَا وَفَّقْتَنِی لَهُ مِنْ طَاعَتِک أَمْ وَقْتُ الْعِلَّةِ الَّتِی مَحَّصْتَنِی بِهَا ، وَ النِّعَمِ الَّتِی أَتْحَفْتَنِی بِهَا ، تَخْفِيفاً لِمَا ثَقُلَ بِهِ عَلَی ظَهْرِی مِنَ الْخَطِيئَاتِ ، وَ تَطْهِيراً لِمَا انْغَمَسْتُ فِيهِ مِنَ السَّيئَاتِ ، وَ تَنْبِيهاً لِتَنَاوُلِ التَّوْبَةِ ، وَ تَذْكِيراً لِمَحْوِ الْحَوْبَةِ بِقَدِيمِ النِّعْمَةِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۱۵.]

۱۴. امام علی (ع) مصداق شکر در بلا

حضرت علی (ع) در جنگ احد در جواب پیغمبر (ص) فرمود :

لَيسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَ لَكِنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَی وَ الشُّكْرِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۵۶.]

۱۳.شاکران نمونه

۱. حضرت نوح (ع)

ذُرِّيةَ مَنْ حَمَلْنا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كانَ عَبْداً شَكُوراً [اسراء/۳.]

آن همسرش ، آن فرزندش ، آن امتش ، آن موفقیتش هر نه سال ، آن همه شکنجه ، آن همه مسخره تازه شکور است.

۲. مردی در زمان عیسی روح الله (ع)

قال المجلسی (ره) : قد نقل أن عیسی (ع) مّر علی رجل أعمی مجذوم مبروص مفلوج فسمع منه یشکر و یقول الحمد لله الذی عافانی من بلاء ابتلی به أکثر الخلق فقال (ع) ما بقی من بلاء لم یصبک قال عافانی من بلاء هو أعظم البلایا و هو الکفر فمّسه (ع) فشفاه الله من تلک الأمراض و حسن وجهه فصاحبه و هو یعبد معه. [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۳.]

۳. عابدی کریم

سائلی در زد ، عابد او را دعوت کرد و نصف پول ها را به او داد عیالش گفت : سبحان الله یک باره نصف مالت را به سائل دادی؟! طولی نکشید که سائل بر گشت و کیسه زر را گذاشت و گفت بخور ، گوارا باد! من فرشته ای از فرشتگان بودم ، خدا مرا فرستاد تا تو را امتحان کنم که آیا چگونه شکر نعمت را به جا می آوری. [شکر گوهری ، ص۳۷۶.]

۴. ایوب پیامبر

شیطان به خدا گفت : اگر ایوب را شاکر می بینی چون در رفاه است. اگر نبود شکر نمی کرد خداوند برای این که اخلاص ایوب را در شکر به شیطان ثابت کند و نمونه جهانیان باشد به شیطان اجازه داد تا در دنیای او مسلط باشد. شیطان خواست اموال ـ زراعت ، دامداری و فرزندان ایوب از بین بروند. آفات همه را از بین برد ولی او هم چنان شکر می کرد. شیطان خواست ایوب سخت مریض شود. او سال ها مریض و در بستر بود ولی شاکر بود ، جز همسرش تمام بستگانش او را رها کردند ، مردم به او نیش می زدند که تو اگر رسول خدا هستی پس چرا این چنین دچار شدی؟! ۷ سال و به روایتی ۱۸ سال در ناراحتی بود سپس که امتحان خود را در شکر و رضا داد فرمان خدا آمد :

ارْکضْ بِرِجْلِکَ هذا مُغْتَسَلٌ بارِدٌ وَ شَرابٌ [ص/۴۲.] پای خود را به زمین بزن ، چشمه آب گوارا و خنکی پیدا می شود که هم برای شستشو و هم آشامیدن باشد و بدینوسیله سالم می شوی.

وَ وَهَبْنا لَهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنّا وَ ذِکری لِأُولِی الْأَلْبابِ [ص/۴۳.]

اهل ایوب هم همین که دیدند او سالم شد به سوی او برگشتند و مثل تعداد قبلی بر فرزندان او اضافه شد ، این رحمت ما بر او بود تا صاحبان عقل به فکر و توجه آیند. [تلخیص از تفسیر نمونه ، ج۱۹ ، ص۲۹۳ به بعد.]

۵. همسری شاکر در بنی اسرائیل

قال الرضا (ع) : اتقوا الله و علیکم بالتواضع و الشکر و الحمد إنه کان فی بنی إسرائیل رجل فأتاه فی منامه من قال له إن لک نصف عمرک سعهٔ فاختر أی النصفین شئت فقال إن لی شریکا فلما أصبح الرجل قال لزوجته قد أتانی فی هذه اللیلهٔ رجل فأخبرنی أن نصف عمری لی سعهٔ فاختر أی النصفین شئت فقالت له زوجته اختر النصف الأول فقال لک ذاک فأقبلت علیه الدنیا فکان کلما کانت نعمهٔ قالت زوجته جارک فلان محتاج فصله و تقول قرابتک فلان فتعطیه و کانوا کذلک کلما جاءتهم نعمهٔ أعطوا و تصدقوا و شکروا فلما کان لیلهٔ من اللیالی أتاه رجل فقال یا هذا إن النصف قد انقضی فما رأیک قال لی شریک فلما أصبح الصبح قال لزوجته أتانی الرجل فأعلمنی أن النصف قد انقضی فقالت له زوجته قد أنعم الله علینا فشکرنا و الله أولی بالوفاء قال فإن لک تمام عمرک [مشکاهٔ الأنوار ، ص۳۰.]

حضرت رضا (ع) فرمود : در بنی اسرائیل مردی بود. شبی خواب دید که کسی گفت : نصف عمرت در رفاه هستی و تو انتخاب کن. نصف اول را یا نصف آخر را. مرد در خواب گفت : من شریکی دارم باید با او مشورت کنم. صبح از خواب بلند شد و با همسرش صحبت کرد و بالاخره نصف اول را انتخاب کرد. دنیا به او رو آورد. او هم مفصل به محرومان رسیدگی می

کرد تا این که شبی شخصی به او گفت : نصف اول تمام شد. زنش به او گفت : خداوند به ما نعمت داد ، ما هم شکر نعمت کردیم و خدا وعده داده :

لئن شکرتم لازیدنکم

شب پیام رسید به او که نصف دیگر عمرت هم در رفاه خواهی بود.

۵ ـ جویبر مسلمانی کوتاه ، سیاه و فقیر از اصحاب صفه بود. پیامبر از او پرسید : داماد شده ای؟ گفت : کدام زن رغبت می کند با من ازدواج کند؟! حضرت او را فرستاد به خانه زیاد بن لبید انصاری تا از دخترش ذلفا خواستگاری کند. زیاد شگفت زده شد و بالاخره با وساطت پیامبر (ص) و تمایل دختر ، عقد صورت گرفت و پدر زن جهیزیه و لباس داماد در خانه برای جویبر تهیه کرد. جویبر هم به شکرانه این همه نعمت تا سه روز روزه می گرفت و شب ها تا به صبح عبادت می کرد تا این که پیامبر (ص) ... [داستان راستان.]

۶. ملا صالح مازندرانی

ملا صالح مازندارانی طلبه ای بود بسیار فقیر در اصفهان ، در درس مجلسی بزرگ شرکت می کرد. علاقه مجلسی دختری داشت ، درس خوانده. به او گفت : ملا صالح طلبه خوبی است اما فقیراست. حاضری با او ازدواج کنی؟ آمنه گفت : فقر که عیب نیست. ازدواج به پیشنهاد مجلسی صورت گرفت. عروس که به خانه داماد آمد ، دید مشکلی فقهی بلا جواب در اطاق ملا صالح مانده ، جوابش را نوشت. داماد که آمد و با جواب مسئله ای که مدت ها تحقیق کرده بود و به جایی نمی رسید روبه رو شد ، تا صبح به سجده افتاد مجلسی فردای آن روز به داماد گفت : چرا پیش عروس نرفتی؟ او گفت شکر این نعمت را می کردم. [ریاحین الشریفه.]

۷. حضرت زهرا (س) و نزول آیه "ولسوف یعطیک..."

جابر بن عبد الله انصاری می گوید : هنگامی که رسول خدا (ص) فاطمه را دید لباسی از پشم شتر پوشیده و با دست؛ آسیا می گرداند و فرزند خود را شیر می دهد ، اشکش روان شد و فاطمه عرض کرد :

تفسیر الثعلبی عن جعفر بن محمد (ع) و تفسیر القشیری عن جابر الأنصاری أنه رأی النبی (ص) فاطمهٔ و علیها کساء من أجلهٔ الإبل و هی تطحن بیدیها و ترضع ولدها فدمعت عینا رسول الله (ص) فقال یا بنتاه تعجلی مرارهٔ الدنیا بحلاوهٔ الآخرهٔ فقالت یا رسول الله الحمد لله علی نعمائه و الشکر لله علی آلائه فأنزل اللهوَ لَسَوْفَ یعْطِیک رَبُّک فَتَرْضی [(ضحی-۵)] [المناقب ، ج۳ ، ص۳۴۲.]

۸. امام صادق (ع) و ظرف غذا

شخصی می گوید : در خدمت امام صادق (ع) مشغول صرف غذا بودم ، حضرت خیلی دقیق کاسه را با انگشت پاک می کرد و فرمود می ترسم غذایی در ظرف بماند و دور بریزند و خداوند نعمت را سلب کند.

۹. امام سجاد (ع) وپوست میوه

امام سجاد (ع) در محوطه حیاط دید پوست میوه ای افتاده که خوب گوشت آن تراشیده نشده. غلام خود را طلبید و فرمود : از فردا میوه کمتری برای منزل خریداری کن ، زیرا پوست میوه ای دیدم کهلم یشتهی اکلهاسپس وارد اندرون شدند و با تندی با اهل بیت خود فرمود : اگر در خانه میوه زیاد دارید ، هستند افرادی که قادر به خریدن میوه نیستند. [شکر گوهری.]

۱۰. امام صادق (ع) و هسته خرما

شخصی بر امام صادق (ع) وارد شد ، حضرت مشغول خوردن خرما بودند ، تعارف کردند مرد هسته های خرما را دور می

ریخت. حضرت فرمود : چرا جمع نمی کنی تا این که برای آتش استفاده کنی و یا آن ها را بکوبی و غذای شتر کنی؟ [شکر گوهری از منهاج السرور ، ج۳، ص۲۵۳.]

۱۱. داستان عابد و ماهی فاسد

امام باقر (ع) : مرد عابدی به هر کار دست می زد شکست می خورد و ضرر می کرد و مدتی زنش نفقه او را می داد تا این که اموال خانم هم تمام شد ، آمد لب دریا وضو بگیرد ، ماهی گیری را دید که تنها یک ماهی فاسد دارد ، عابد ریسمانی داشته به صیاد داد و ماهی را گرفت ، شکمش را شکافت ، اتفاقا مرواریدی پیدا کرد و فروخت به ۲۰ هزار درهم کیسه های پول را به منزل آورد...

۱۴.شکرهای نابجا

۱. شکر بدون عمل

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : من شكرك من غير صنيعة فلا تأمن ذمه من غير قطيعة [غرر الحكم ، ص۴۶۷.]

۲. شکر بر بدی

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنينَ (ع) : من شكر على الإساءة سخر به [غرر الحكم ، ص۳۴۴.]

۱۵ کلمات دانشمندان درباره شکر

۱. شکر برطرف کننده تلخی انتقاد

تشکر تلخی انتقاد را برطرف می کند. [دیل کارنگی.]

۲. شکر زمینه ساز عمل دوباره

شکر از حاجت اول ، زمینه ساز بر آورده شدن حاجت دوم است.

۱۶. سجده

۱. سجده آنچه در زمین و آسمان

وَ لِلّهِ يسْجُدُ ما فِي السَّماواتِ وَ ما فِي الْأَرْضِ مِنْ دابَّةٍ وَ الْمَلائِكَةُ وَ هُمْ لا يسْتَكبِرُونَ [نحل/۴۹.]

۲. سجده خورشید و ماه و ستارگان

أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ يسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّماواتِ وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ وَ الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ وَ النُّجُومُ وَ الْجِبالُ وَ الشَّجَرُ وَ الدَّوَابُّ وَ كثِيرٌ مِنَ النّاسِ وَ كثِيرٌ حَقَّ عَلَيهِ الْعَذابُ وَ مَنْ يهِنِ اللّهُ فَما لَهُ مِنْ مُكرِمٍ إِنَّ اللّهَ يفْعَلُ ما يشاءُ [حج/۱۸.]

۳. سجده تمام موجودات عالم

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّكمْ وَ افْعَلُوا الْخَيرَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [حج/۷۷.]

۴. سجده ، موجب رستگاری

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّكمْ وَ افْعَلُوا الْخَيرَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [حج/۷۷.]

۵. سجده ، علامت ایمان

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ الَّذِينَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَى الْكفّارِ رُحَماءُ بَيْنَهُمْ تَراهُمْ رُكعاً سُجَّداً يبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللَّهِ وَ رِضْواناً سِيماهُمْ فِى وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ [فتح/۲۹.]

الرّاكعُونَ السّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ وَ بَشِّرِ الْمُؤمِنِينَ [توبه/۱۱۲.]

۶. سجده امام سجاد (ع) در بارش باران

عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِى قَالَ : كنْتُ حَاجّاً وَ جَمَاعَةَ عُبَّادِ الْبَصْرَةِ مِثْلَ أَيوبَ السِّجِسْتَانِى وَ صَالِحِ الْمُرِّى وَ عُتْبَةَ الْعَلَّامِ وَ حَبِيبٍ الْفَارِسِى وَ مَالِك بْنِ دِينَارٍ فَلَمَّا أَنْ دَخَلْنَا مَكةَ رَأَينَا الْمَاءَ ضَيقاً وَ قَدِ اشْتَدَّ بِالنَّاسِ الْعَطَشُ لِقِلَّةِ الْغَيثِ فَفَزِعَ إِلَينَا أَهْلُ مَكةَ وَ الْحُجَّاجُ يسْأَلُونَا أَنْ نَسْتَسْقِىَ لَهُمْ فَأَتَينَا الْكعْبَةَ وَ طُفْنَا بِهَا ثُمَّ سَأَلْنَا اللَّهَ خَاضِعِينَ مُتَضَرِّعِينَ بِهَا فَمُنِعْنَا الْإِجَابَةَ فَبَينَمَا نَحْنُ كذَلِك إِذَا نَحْنُ بِفَتًى قَدْ أَقْبَلَ وَ قَدْ أَكرَبَتْهُ أَحْزَانُهُ وَ أَقْلَقَتْهُ أَشْجَانُهُ فَطَافَ بِالْكعْبَةِ أَشْوَاطاً ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَينَا فَقَالَ يا مَالِك بْنَ دِينَارٍ وَ يا ثَابِتُ الْبُنَانِى وَ يا أَيوبُ السِّجِسْتَانِى وَ يا صَالِحُ الْمُرِّى وَ يا عُتْبَةُ الْعَلَّامُ وَ يا حَبِيبُ الْفَارِسِى وَ يا سَعْدُ وَ يا عَمْرُو وَ يا صَالِحُ الْأَعْمَى وَ يا رَابِعَةُ وَ يا سَعْدَانَةُ وَ يا جَعْفَرَ بْنَ سُلَيمَانَ فَقُلْنَا لَبَّيك وَ سَعْدَيك يا فَتَى فَقَالَ أَ مَا فِيكمْ أَحَدٌ يحِبُّهُ الرَّحْمَنُ فَقُلْنَا يا فَتَى عَلَينَا الدُّعَاءُ وَ عَلَيهِ الْإِجَابَةُ فَقَالَ ابْعُدُوا عَنِ الْكعْبَةِ فَلَوْ كانَ فِيكمْ أَحَدٌ يحِبُّهُ الرَّحْمَنُ لَأَجَابَهُ ثُمَّ أَتَى الْكعْبَةَ فَخَرَّ سَاجِداً فَسَمِعْتُهُ يقُولُ فِى سُجُودِهِ سَيدِى بِحُبِّك لِى إِلَّا سَقَيتَهُمُ الْغَيثَ قَالَ فَمَا اسْتَتَمَّ الْكلَامَ حَتَّى أَتَاهُمُ الْغَيثُ كأَفْوَاهِ الْقِرَبِ فَقُلْتُ يا فَتَى مِنْ أَينَ عَلِمْتَ أَنَّهُ يحِبُّك قَالَ لَوْ لَمْ يحِبَّنِى لَمْ يسْتَزِرْنِى فَلَمَّا اسْتَزَارَنِى عَلِمْتُ أَنَّهُ يحِبُّنِى فَسَأَلْتُهُ بِحُبِّهِ لِى فَأَجَابَنِى ثُمَّ وَلَّى عَنَّا وَ أَنْشَأَ يقُولُ [الاحتجاج ، ج۲ ، ص۳۱۶.]

حاجیان با قحطی مواجه شدند به جوانی رسیدند. جوان به سجده افتاد و گفت : سیدی بحبک لی الا سقیتهم الغیثابرهای آسمان مکه را پر کردند و باران بارید. پرسیدند شما کی هستی؟ فرمود : علی بن الحسین (ع) . پرسیدند ازکجا دانستی خدا تو را دوست دارد؟ فرمود : اگر دوست نمی داشت ، مرا به خانه اش دعوت نمی کرد.

۷. سجده امام سجاد (ع) بر سنگهای خشن

امام سجاد به صحرا رفت. در حال سجده بر سنگ های زبر و خشن شروع کرد به ذکر :

عَلِى بْنُ مُوسَى بْنِ طَاوُسٍ فِى كتَابِ الْمَلْهُوفِ عَلَى قَتْلَى الطُّفُوفِ عَنْ عَلِى بْنِ الْحُسَينِ (ع) أَنَّهُ بَرَزَ إِلَى الصَّحْرَاءِ فَتَبِعَهُ مَوْلًى لَهُ فَوَجَدَهُ سَاجِداً عَلَى حِجَارَةٍ خَشِنَةٍ فَأَحْصَى عَلَيهِ أَلْفَ مَرَّةٍ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حَقّاً حَقّاً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ تَعَبُّداً وَ رِقّاً لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ إِيمَاناً وَ صِدْقاً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ [وسائل الشیعه ، ج۶ ، ص۳۸۲.]

۸. امام سجّاد ، ذوالثفنات

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ لِأَبِى (ع) فِى مَوْضِعِ سُجُودِهِ آثَارٌ نَاتِئَةٌ وَ كانَ يقْطَعُهَا فِى السَّنَةِ مَرَّتَينِ فِى كلِّ مَرَّةٍ خَمْسَ ثَفِنَاتٍ فَسُمِّى ذَا الثَّفِنَاتِ لِذَلِك [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۲۳۳.]

امام باقر (ع) می فرماید در محل سجده پدرم آثار سجده آن قدر بود که سالی دوبار آن را می برید و ۵ جای پینه داشت. به همین دلیل به ذو الثفنات مشهور بود.

۹. ضمانت بهشت بطول السجود

عده ای به رسول خدا (ص) عرض کردند بهشت را برای ما ضمانت کن :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ قَوْماً أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ اضْمَنْ لَنَا عَلَى رَبِّك الْجَنَّةَ قَالَ فَقَالَ عَلَى أَنْ تُعِينُونِى بِطُولِ السُّجُودِ [أمالی طوسی ، ص۶۶۴.]

در خطبه شعبان :

۱۰. طول سجده موجب سبکی بار گناه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ظُهُورَكُمْ ثَقِيلَةٌ مِنْ أَوْزَارِكُمْ فَخَفِّفُوا عَنْهَا بِطُولِ سُجُودِكُمْ [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۱ ، ص۲۹۶.]

۱۱. سجده های طولانی امام کاظم (ع)

سجده هـای طولانی امام کاظم هر عیادت کننـده ای (حتی مأمون) را بهت زده می کرد. مأمون می گویـد بر پـدرم پیر مردی وارد شد که صورت او از بیداری شب و کثرت عبادت زرد و ورم کرده بود و زیادی سجده صورت و بینی او را مجروح کرده بود. [منتهی الآمال.]

۱۲. حالات اویس قرنی

در حالات اویس قرن نوشته اند یک شب را به رکوع و شب دیگر را به سجده و یک شب را به قیام اختصاص می داد.

۱۳. علی بن مهزیار

علی بن مهزیار به سجده می رفت و در حال سجده برای هزار نفر از برادران خود دعا می کرد. [شکر گوهری.]

۱۴. کثرت سجده و مقام خلیل الله

عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیرٍ عَمَّنْ ذَکرَهُ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) لِمَ اتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلًا قَالَ لِکثْرَةِ سُجُودِهِ عَلَی الْأَرْضِ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۳۴.]

۱۵. سجده شکر

۱. اکمال نماز با سجده شکر

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سَجْدَةُ الشُّکرِ وَاجِبَةٌ عَلَی کلِّ مُسْلِمٍ تُتِمُّ بِهَا صَلَاتَک وَ تُرْضِی بِهَا رَبَّک [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۳۳۳.]

۲. سجده شکر مولا علی (ع)

عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ قَالَ : کنْتُ أَسِیرُ مَعَ أَبِی الْحَسَنِ (ع) فِی بَعْضِ أَطْرَافِ الْمَدِینَةِ إِذْ ثَنَی رِجْلَهُ عَنْ دَابَّتِهِ فَخَرَّ سَاجِداً فَأَطَالَ وَ أَطَالَ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ وَ رَکبَ دَابَّتَهُ فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک قَدْ أَطَلْتَ السُّجُودَ فَقَالَ إِنَّنِی ذَکرْتُ نِعْمَةً أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَی فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَشْکرَ رَبِّی [کافی ، ج۲ ، ص۹۸.]

امیر المومنین در حین سـفر ناگهان از مرکب پیاده و سـجده طولانی کردند. علت پرسـیدند ، فرمودند : نعمت های خدا به یادم آمد و هنگام ذکر نعمت سجده شکر را دوست دارم.

۳. بایاد نعمت خدا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا ذَکرَ أَحَدُکمْ نِعْمَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلْیضَعْ خَدَّهُ عَلَی التُّرَابِ شُکراً لِلَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۹۸.]

۴ .پنج سجده رسول خدا (ص)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ فِی سَفَرٍ یسِیرُ عَلَی نَاقَةٍ لَهُ إِذَا نَزَلَ فَسَجَدَ خَمْسَ سَجَدَاتٍ فَلَمَّا أَنْ رَکبَ قَالُوا یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا رَأَینَاک صَنَعْتَ شَیئاً لَمْ تَصْنَعْهُ فَقَالَ نَعَمِ اسْتَقْبَلَنِی جَبْرَئِیلُ (ع) فَبَشَّرَنِی بِبِشَارَاتٍ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَسَجَدْتُ لِلَّهِ شُکراً لِکلِّ بُشْرَی سَجْدَةً [کافی ، ج۲ ، ص۹۸.]

رسول خدا (ص) درسـفری ناگهان پیاده شدند و پنج مرتبه سجده کردند. علت پرسیدند ، جبرئیل آمد و پنج بشارت داد. برای هر بشارت یک سجده کردم.

۵. سجده ای از نماز صبح تا طلوع آفتاب

امام کاظم (ع) بعد از نماز صبح سر به سجده می گذاشتند تا طلوع آفتاب.

۱. شگفتی ها

۱. غفلت انسان

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّى لَمْ أَرَ مِثْلَ الْجَنَّةِ نَامَ طَالِبُهَا وَ لَا كالنَّارِ نَامَ هَارِبُهَا وَ لَا أَكْثَرَ مُكتَسِباً مِمَّنْ كسَبَهُ لِيوْمٍ تُذْخَرُ فِيهِ الذَّخَائِرُ وَ تُبْلَى فِيهِ السَّرَائِرُ [تحف‌العقول ، ص۱۵۲] .

عَنِ الرِّضَا عَنْ آبَائِهِ عَنِ الْحُسَينِ بْنِ عَلِى (ع) قَال : "وُجِدَ لَوْحٌ تَحْتَ حَائِطِ مَدِينَةٍ مِنَ الْمَدَائِنِ مَكتُوبٌ فِيهِ أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا وَ مُحَمَّدٌ نَبِيى عَجِبْتُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْمَوْتِ كيفَ يفْرَحُ! وَ عَجِبْتُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْقَدَرِ كيفَ يحْزَنُ! وَ عَجِبْتُ لِمَنِ اخْتَبَرَ الدُّنْيا كيفَ يطْمَئِنُّ إِلَيهَا! وَ عَجِبْتُ لِمَنْ أَيقَنَ بِالْحِسَابِ كيفَ يذْنِبُ!" [صحيفه‌الرضا ، ص۸۱] .

۲. تکبر انسان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعَجَبُ كلُّ الْعَجَبِ لِلْمُخْتَالِ الْفَخُورِ الَّذِى خُلِقَ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ يصِيرُ جِيفَةً وَ هُوَ فِيمَا بَينَ ذَلِك وَ لَا يدْرِى كيفَ يصْنَعُ بِهِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۴۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عَجِبْتُ لِابْنِ آدَمَ أَوَّلُهُ نُطْفَةٌ وَ آخِرُهُ جِيفَةٌ وَ هُوَ قَائِمٌ بَينَهُمَا وِعَاءً لِلْغَائِطِ ثُمَّ يتَكبَّرُ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۷۵] .

۳. نشناختن خدا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أَقْبَحَ بِالرَّجُلِ يأْتِى عَلَيهِ سَبْعُونَ سَنَةً أَوْ ثَمَانُونَ سَنَةً يعِيشُ فِى مُلْك اللَّهِ وَ يأْكلُ مِنْ نِعَمِهِ ثُمَّ لَا يعْرِفُ اللَّهَ حَقَّ مَعْرِفَتِهِ [كفايه‌الأثر ، ص۲۶۰] .

۴. یک عمر نماز غلط

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا حَمَّادُ! لَا تُحْسِنُ أَنْ تُصَلِّى مَا أَقْبَحَ بِالرَّجُلِ مِنْكمْ يأْتِى عَلَيهِ سِتُّونَ سَنَةً أَوْ سَبْعُونَ سَنَةً فَلَا يقِيمُ صَلَاةً وَاحِدَةً بِحُدُودِهَا تَامَّةً [کافی ، ج۳ ، ص۳۱۱.]

۵. غفلت حسود

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَجَبُ لِغَفْلَةِ الْحُسَّادِ عَنْ سَلَامَةِ الْأَجْسَادِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۲۵] .

۶. غضب

قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : لَيعْجِبُنِى الرَّجُلُ أَنْ يدْرِكهُ حِلْمُهُ عِنْدَ غَضَبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

۷. قرائت قرآن

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّى لَأَعْجَبُ كيفَ لَا أَشِيبُ إِذَا قَرَأْتُ الْقُرْآنَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۲] .

۱. شناخت

۱. ارزش و اهمیت

رُوِى فِى بَعْضِ الْأَخْبَارِ "أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) رَجُلٌ اسْمُهُ مُجَاشِعٌ فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! كيفَ الطَّرِيقُ إِلَى مَعْرِفَةِ الْحَقِّ؟ فَقَالَ (ص) : مَعْرِفَةُ النَّفْسِ. فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى مُوَافَقَةِ الْحَقِّ؟ قَالَ : مُخَالَفَةُ النَّفْسِ. فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى رِضَاءِ الْحَقِّ؟ قَالَ (ص) : سَخَطُ النَّفْسِ. فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى وَصْلِ الْحَقِّ؟ فَقَالَ (ص) : هِجْرَةُ النَّفْسِ. فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى طَاعَةِ الْحَقِّ؟ قَالَ : عِصْيانُ النَّفْسِ. فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى

ذِكرِ الْحَقِّ؟ قالَ (ص) : نِسْيانُ النَّفْسِ. فَقالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى قُرْبِ الْحَقِّ؟ قالَ (ص) : التَّباعُدُ مِنَ النَّفْسِ. فَقالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى أُنْسِ الْحَقِّ؟ قالَ (ص) : الْوَحْشَةُ مِنَ النَّفْسِ. فَقالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ! فَكيفَ الطَّرِيقُ إِلَى ذَلِك؟ قالَ (ص) : الِاسْتِعَانَةُ بِالْحَقِّ عَلَى النَّفْسِ". [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ أَعِنِّی عَلَى نَفْسِی بِمَا تُعِينُ بِهِ الصَّالِحِينَ عَلَى أَنْفُسِهِم [کافی ، ج۲ ، ص۵۸۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُم جَنِّبْنِی اتِّبَاعَ الْهَوَی [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۶۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ خُذْ لِنَفْسِك مِنْ نَفْسِی مَا يخَلِّصُهَا ، وَ أَبْقِ لِنَفْسِی مِنْ نَفْسِی مَا يصْلِحُهَا ، فَإِنَّ نَفْسِی هَالِكةٌ أَوْ تَعْصِمَهَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

يا داوُدُ إِنّا جَعَلْناك خَليفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْكمْ بَينَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوى فَيضِلَّك عَنْ سَبيلِ اللّهِ [ص/۲۶] .

۲. امکان

بـا اینکه گـاهی انسـان اشـتباه می‌کنـد و بـا اینکه افراد شـناخت‌هـای متفاوتی دارنـد ، امّا نمی‌توان انکار کرد که انسان قـدرت شناخت دارد و بالوجـدان می‌فهمد که می‌فهمد و به خاطر اشـتباه در دیدها نمی‌توان منکر اصل شـناخت شد. چون معلومات و شنـاخت‌های بـدیهی داریم که قابل تردیـد و اشـتباه برای کسـی نیست و آنچه از اشـتباه و تفاوت رخ می‌دهـد در مسائل نظری است نه بدیهی و بر فرض با تفصیـل نتوانیم نسـبت به چیزی شـناخت پیدا کنیم ، اجمالاً می‌توانیم شناخت پیدا کنیم. بنابراین نه اشـتباه انسـان نه تفـاوت شـناخت‌ها و نه عـدم امکان شـناخت بعضـی چیزها ، هیـچ یك دلیل انکار اصل شـناخت به طور کلی نمی‌شود.

۳. محدودیت

البته مراد مـا این نیست که همه مردم در هر وقت و هر مکـان و با هر نوع وسـیله ، هر چیزی را می‌تواننـد بشناسـند ، زیرا دانش انسـان محـدود است. مثلاًـ حقیقت روح را که از همه چیز به انسـان نزدیك‌تر است و گوهر انسانیت است را نمی‌شـناسد تا چه رسد به حوادث آینده ، نزول باران ، مدت عمر ، استعدادهای جنین ، زشتی و زیبایی و انواع بیماری‌های آن ،

در جهان‌بینی و دید الهی جهان پر از غلغله تسبیح و حمد ذرات هستی است که از شـنیدن تسبیح آنان محرومیم. بسیار می‌شود کـه مـا خیر خودمـان را در رفـاه و نـاگواری‌هـا را شـر می‌دانیـم. بـا اینکـه ممکن است برعکس باشـد. خداونـد که در قرآن به پیامبرش می‌گوید تو خبر نداری ، تکلیف دیگران روشن است.

در قرآن آیات زیادی دلالت بر محدودیت علم انسان دارد.

وَ ما أُوتيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاّ قَليلا [اسراء/۸۵] .

إِنَّ اللّهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السّاعَةِ وَ ينَزِّلُ الْغَيثَ وَ يعْلَمُ ما فِی الْأَرْحامِ وَ ما تَدْری نَفْسٌ ما ذا تَكسِبُ غَداً وَ ما تَدْری نَفْسٌ بِأَی أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللّهَ عَليمٌ خَبيرٌ [لقمان/۳۴] .

تُسَبِّحُ لَهُ السَّماواتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فيهِنَّ وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ يسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لكنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبيحَهُمْ إِنَّهُ كانَ حَليماً غَفُوراً [اسراء/۴۴] .

كتِبَ عَلَيكمُ الْقِتالُ وَ هُوَ كرْهٌ لَكمْ وَ عَسى أَنْ تَكرَهُوا شَيئاً وَ هُوَ خَيرٌ لَكمْ وَ عَسى أَنْ تُحِبُّوا شَيئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَكمْ وَ اللّهُ يعْلَمُ وَ أَنْتُمْ

لا تَعْلَمُونَ [بقره/۲۱۶] .
يـا أَيهَـا النَّبِى إِذا طَلَّقْتُمُ النِّسـاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِـدَّتِهِنَّ وَ أَحْصُوا الْعِـدَّةَ وَ اتَّقُوا اللّهَ رَبَّكُمْ لا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيوتِهِنَّ وَ لا يخْرُجْنَ إِلاّ أَنْ يأْتِينَ بِفاحِشَةٍ مُبَينَةٍ وَ تِلْك حُدُودُ اللّهِ وَ مَنْ يتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لا تَدْرِى لَعَلَّ اللّهَ يحْدِثُ بَعْدَ ذلِك أَمْرا [طلاق/۱] .
قُلْ لا أَمْلِك لِنَفْسِـی نَفْعاً وَ لا ضَـرًّا إِلاّ ما شاءَ اللّهُ وَ لَوْ كنْتُ أَعْلَمُ الْغَيبَ لَاسْـتَكثَرْتُ مِنَ الْخَيرِ وَ ما مَسَّنِى السُّوءُ إِنْ أَنَا إِلاّ نَـذِيرٌ وَ بَشِيرٌ لِقَوْمٍ يومِنُون [اعراف/۱۸۸] .
مِنْ بَعْـدِ وَصِـيةٍ يوصـی بِهـا أَوْ دَينٍ آباوكمْ وَ أَبْناوكمْ لا تَـدْرُونَ أَيهُمْ أَقْرَبُ لَكمْ نَفْعاً فَرِيضَـةً مِنَ اللّهِ إِنَّ اللّهَ كانَ عَليماً حَكيما [نساء/۱۱] .
امام حسین (ع) در دعای عرفه می گوید : إِلَهِی أَنَا الْجَاهِلُ فِی عِلْمِی فَکیفَ لَا أَکونُ جَهُولًا فِی جَهْلِی [إقبال‌الأعمال ، ص۳۴۸] .

مگر مـا تـا چنـد کیلومتر را می‌توانیم ببینیم و مگر وسایـل علمی تـا چه مقـدار آخرین مرحله را به ما نشان می‌دهـد ، چه بسـیار رنگ‌ها که دیدنی و صداهایی که شـنیدنی نیسـتند. (بالاتر از رنگ بنفش و مادون قرمز رنگ‌های فراوانی است که قابل دیدن نیست.)
اساسا تمام عالم همچون رشـته زنجیری است که از ازل کشـیده شده و تا ابد پیش رفته و ما تنها در کنار یکی از حلقه‌ها به سر می‌بریم و انسـان بـا داشـتن کتابخانه‌هایی که قفسه‌های آن از صـد کیلومتر و یا تعـداد کتاب‌هایش از بیست و پنـج میلیون جلد می گـذرد ، ولی مگر همـه را فهیمـده؟ اقرار دانشـمندان به نـاچیزی علـوم انسـان مؤیـد این مطلب است که نمـونه آن انیشـتن ، آلکس کـارل ، موریسن ، فلامـاریون و... است. اثر توجه به محـدودیت‌هـا و کوتـاهی علم انسـان ، او را از غرور علمی باز می دارد و به خداوندی که هستی از علم بی‌نهایت او سرچشمه می گیرد راهنمایی می کند.

۴. راههای شناخت

۱ ـ حسّ و تجربه :
برخلاف مادیون که تجربه را یگانه راه شـناخت می‌دانند و بر خلاف افرادی همچون دکارت که اساس علم و شـناخت را عقل می‌داننـد و هر کـدام علیه دیگری اشـتباهات یکدیگر را به رخ هم می کشـند. عقلیون می گویند : گاهی حواس خطا می‌روند و حسیون می گویند : گاهی عقل خطا می‌رود. اسلام راه‌های شناخت را متعدد می‌داند. هم به حواس و تجربه توجه دارد و هم به عقـل ، زیرا در قرآن ده‌هـا آیه انسـان را دعوت به مطـالعه در طبیعت کرده و هم برای اثبـات خداونـد و هم برای امکـان معاد ، فرمان به مطالعه و مشاهده طبیعت و آفریده‌ها داده است.
مهم ترین راه خداشناسـی که دلیل نظم است از مطالعه در پدیده‌ها به دست می‌آید و برای معاد که دومین اصل اساسـی اسلام است ما را به مطالعه شکوفه‌هایی که در اثر بارندگی بر زمین مرده ، سر از خاک بیرون می‌آورند ، دعوت می کند و می‌فرماید : وَ نَزَّلْنـا مِنَ السَّمـاءِ مـاءً مُبارَكاً فَأَنْبَتْنا بِهِ جَنّاتٍ وَ حَبَّ الْحَصـيدِ وَ النَّخْلَ باسِـقاتٍ لَها طَلْعٌ نَضـيدٌ رِزْقاً لِلْعِبادِ وَ أَحْيينا بِهِ بَلْدَةً مَيتاً كذلِك الْخُرُوج [ق/۱۱-۹] .
حس تنهـا کـافی نیست ، ولی نبایـد فراموش کرد که حسّ تنها راه نیست ، زیرا ما اگر هیـچ حسّـی هم نـداشتیم با قـدرت عقل می‌توانستیم بفهمیم که مثلاً جمع میان دو نقیض محال است و از طرفی حسّ و تجربه موارد جزیی را مشاهـده می کنـد که مثلاً چنـد ظرف آب در فلان درجه بخار شدند ، ولی ایمان به یک قاعده کلی و اسـتنباط آن کار عقل است و از سوی دیگر حسّ

ظاهر و سطح اشیاء را درک می‌کند و این عقل است که از دیدن ظاهر اشیاء ، حقیقت آنها را برای ما روشن می‌کند.

به هر حال مقام تجربه و حسّ بالای سر ، ولی تنها کافی نیست. شما قطعه گچی که استاد در کلاس به دست دارد را حسّ می‌کنید. امّا هر چه بگوئید ، آثارِ گچ است ، نه حقیقت گچ. مثلاً می‌گویند من رنگ گچ را حسّ می‌کنم ، وزن آن را حسّ می‌کنم ، شکل آن راحسّ می‌کنم ، تأثیر آن را روی تابلو حسّ می‌کنم ، ولی همه می‌دانیم که رنگ و وزن و شکل و تأثیراتِ گچ همه از نشانه‌ها و آثار گچ است؛ یعنی گچ چیزی است که دارای فلان رنگ و وزن و تأثیر باشد. پس شما حتی در شناخت محسوس مانند گچ ، نیازمند به پادرمیانی عقل دارید که از جمع‌بندی آثار و خواص آن حقیقت گچ را برای شما بیان کند.

۵. موانع شناخت

۱. خودبینی و هوای نفس

أَ فَرَأَيتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَ أَضَلَّهُ اللّهُ عَلى عِلْمٍ وَ خَتَمَ عَلى سَمْعِهِ وَ قَلْبِهِ وَ جَعَلَ عَلى بَصَرِهِ غِشاوَةً [جاثیه/۳۵] .

الَّذينَ يجادِلُونَ فى آياتِ اللّهِ بِغَيرِ سُلْطانٍ أَتاهُمْ كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّهِ وَ عِنْدَ الَّذينَ آمَنُوا كذلِك يطْبَعُ اللّهُ عَلى كلِّ قَلْبِ مُتَكبِّرٍ جَبّارٍ [غافر/۳۵] .

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : آفَةُ الْعَقْلِ الْهَوَى [غررالحکم ، ص۶۴] .

۲. حبّ

قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : حُبُّك لِلشَّیءِ يعْمِی وَ يصِمُّ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۹۰] .

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السُّكرُ أَرْبَعُ سُكرَاتٍ سُكرُ الشَّرَابِ وَ سُكرُ الْمَالِ وَ سُكرُ النَّوْمِ وَ سُكرُ الْمُلْك [معانی‌الأخبار ، ص۳۶۵] .

امام علی (ع) : صاحب الحاجة اعمی لایری الّا حاجته [خطبه ، ۱۰۹] .

حضرت علی (ع) : من عشق شيئا أعمى بصره [تفسیر مراغی ، ج۲۵] .

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ينْبَغِی لِلْعَاقِلِ أَنْ يحْتَرِسَ مِنْ سُكرِ الْمَالِ وَ سُكرِ الْقُدْرَةِ وَ سُكرِ الْعِلْمِ وَ سُكرِ الْمَدْحِ وَ سُكرِ الشَّبَابِ فَإِنَّ لِكلِّ ذَلِك رِياحاً خَبِيثَةً تَسْلُبُ الْعَقْلَ وَ تَسْتَخِفُّ الْوَقَار [غررالحکم ، ص۶۶] .

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ حُبَّ الدُّنْيا يعْمِی وَ يصِمُّ وَ يبْكمُ وَ يذِلُّ الرِّقَاب [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

۳. غرور

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بَينَكمْ وَ بَينَ الْمَوْعِظَةِ حِجَابٌ مِنَ الْغِرَّةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۸۲] .

وَ إِنْ يرَوْا كلَّ آيةٍ لا يومِنُوا بِها [انعام/۲۵] .

۴. لجاجت

وَ قالُوا قُلُوبُنا فى أَكنَّةٍ مِمّا تَدْعُونا إِلَيهِ وَ فى آذانِنا وَقْرٌ وَ مِنْ بَينِنا وَ بَينِك حِجابٌ [فصلت/۵] .

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ليس سجوج تدبير [غررالحکم ، ص۴۶۴] .

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللجوج لا رأی له [غررالحکم ، ص۶۵] .

قَالَ أَميرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللجاج يفسد الرأی [غررالحکم ، ص۶۵] .

۵. تقلید

رَبَّنا هولاءِ أَضَلُّونا [اعراف/۳۸] .

ما وَجَدْنا عَلَیهِ آباءَنا [مائده/۱۰۴] .
إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبراءَنا [احزاب/۶۷] .
لَوْ لا أَنْتُمْ لَکنّا مُومِنینَ [سبأ/۳۱] .
۶. شخصیت زدگی
۷. عشق به نیاکان
۸. تعصب وگروه گرائی
۹. آرزوها
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْأَمَانِی تُعْمِی أَعْینَ الْبَصَائِر [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۷۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اعْلَمُوا أَنَّ الْأَمَلَ یسْهِی الْعَقْلَ وَ ینْسِی الذِّکر [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۶] .
۱۰. ظلم وگناه
ثُمَّ کانَ عاقِبَةَ الَّذینَ أَساوا السُّوای أَنْ کذَّبُوا بِ‌آیاتِ اللّهِ وَ کانُوا بِها یسْتَهْزِونَ [روم/۱۰] .
کلاّ بَلْ رانَ عَلی قُلُوبِهِمْ ما کانُوا یکسِبُونَ [مطففین/۱۴] .
وَ ما یجْحَدُ بِآیاتِنا إِلاَّ الظّالِمُونَ [عنکبوت/۴۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ شَیءٍ أَفْسَدَ لِلْقَلْبِ مِنْ خَطِیئَةٍ إِنَّ الْقَلْبَ لَیوَاقِعُ الْخَطِیئَةَ فَمَا تَزَالُ بِهِ حَتَّی تَغْلِبَ عَلَیهِ فَیصِیرَ أَعْلَاهُ أَسْفَلَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۲۶۸] .
یطْبَعُ اللّهُ عَلی کلِّ قَلْبِ مُتَکبِّرٍ جَبّار [غافر/۳۵] .
نَطْبَعُ عَلی قُلُوب الْمُعْتَدین [یونس/۷۴] .
یطْبَعُ اللّهُ عَلی قُلُوبِ الْکافِرین [اعراف/۱۰۱] .
۱۱. تجاوز و عدوان
کذلِک نَطْبَعُ عَلی قُلُوبِ الْمُعْتَدین [یونس/۷۴] .
۱۲. محیط و نظام
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : النَّاسُ بِأُمَرَائِهِمْ أَشْبَهُ مِنْهُمْ بِ‌آبَائِهِم [تحف‌العقول ، ص۲۰۸] .
فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .
وَ نادی فِرْعَوْنُ فی قَوْمِهِ قالَ یا قَوْمِ أَ لَیسَ لی مُلْک مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْری مِنْ تَحْتی أَ فَلا تُبْصِرُون [زخرف/۵۱] .
۱۳. دوست
لَقَدْ أَضَلَّنی عَنِ الذِّکر [فرقان/۲۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ یرِیدُ أَنْ ینْفَعَک فَیضُرَّک وَ إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْبَخِیلِ فَإِنَّهُ یقْعُدُ عَنْک أَحْوَجَ مَا تَکونُ إِلَیهِ وَ إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْفَاجِرِ فَإِنَّهُ یبِیعُک بِالتَّافِهِ وَ إِیاک وَ مُصَادَقَةَ الْکذَّابِ فَإِنَّهُ کالسَّرَابِ یقَرِّبُ عَلَیک الْبَعِیدَ وَ یبَعِّدُ عَلَیک الْقَرِیبَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تُدْخِلَنَّ فِی مَشُورَتِک بَخِیلًا یعْدِلُ بِک عَنِ الْفَضْلِ وَ یعِدُک الْفَقْرَ وَ لَا جَبَاناً یضْعِفُک عَنِ الْأُمُورِ وَ لَا حَرِیصاً یزَینُ لَک الشَّرَهَ بِالْجَوْرِ فَإِنَّ الْبُخْلَ وَ الْجُبْنَ وَ الْحِرْصَ غَرَائِزُ شَتَّی یجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ بِاللَّه [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مُجَالَسَةُ الْأَشْرَارِ تُورِثُ سُوءَ الظَّنِّ بِالْأَخْیارِ [صفات‌الشیعة ، ص۶] .

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ وَ قَرِينِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۳۷۵] .

۱۴. زرق وبرق

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوار [طه/۸۸] .

فَخَرَجَ عَلى قَوْمِهِ فى زينَتِه [قصص/۷۹] .

فَلَوْ لا أُلْقِى عَلَيهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَب [زخرف/۵۳] .

وَ نادى فِرْعَوْنُ فى قَوْمِهِ قالَ يا قَوْمِ أَ لَيسَ لى مُلْك مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرى مِنْ تَحْتى أَ فَلا تُبْصِرُونَ [زخرف/۵۱] .

لا تَمُدَّنَّ عَينَيك إِلى ما مَتَّعْنا بِهِ أَزْواجاً مِنْهُم [حجر/۸۸] .

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَينَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِى الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلاد [حديد/۲۰] .

۱۵. وسوسه ها

زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُم [نمل/۲۴] .

الشَّيطانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَ أَمْلى لَهُم [محمد/۲۵] .

وَ كذلِك جَعَلْنا لِكلِّ نَبِى عَدُوًّا شَياطينَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ يوحى بَعْضُهُمْ إِلى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً [انعام/۱۱۲] .

۱۶. غفلت

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سكر الغفلة و الغرور أبعد إفاقة من سكر الخمور [غررالحكم ، ص ۲۶۶] .

۱۷. معاشرت هاى بى حساب

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أجيعوا أكبادكم و أعروا صوركم و أشعثوا رءوسكم و صبوا عليكم جلباب الحزن و جالسوا الناس قليلا و مع الله كثيرالعلكم ترون الحق بقلوبكم [مشكاهالأنوار ، ص۲۵۶] .

۱. شهادت

۱. شهادت

۱. معنى

ـ قالَتْ يا أَيهَا الْمَلَأُ أَفْتُونى فِى أَمْرِى ما كنْتُ قاطِعَةً أَمْراً حَتّى تَشْهَدُونِ [نمل/۳۲] .

ـ شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِى أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدىً لِلنّاسِ وَ بَيناتٍ مِنَ الْهُدى وَ الْفُرْقانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكمُ الشَّهْرَ فَلْيصُمْهُ [بقره/۱۸۵] .

ـ لِيشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُمْ [حج/۲۸] .

ـ عالِمُ الْغَيبِ وَ الشَّهادَةِ [انعام/۷۳] .

ـ گواهى

ـ كشته شدن در راه خدا

ـ شهادت

ـ ديدن با چشم و سپس اظهار آن

ـ اقرارى است كه از شاهد در پيشگاه محكمه و قاضى گرفته مى‌شود. [فلسفه الصلوة كورانى ، ۱۶۹]

۲. تشهد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : التَّشَهُّدُ ثَنَاءٌ عَلَى اللَّهِ فَكنْ عَبْداً لَهُ بِالسِّرِّ خَاضِعاً لَهُ بِالْفِعْلِ كمَا أَنَّک عَبْدٌ لَهُ بِالْقَوْلِ وَ الدَّعْوَى [مصباح‌الشریعهٔ ، ص۹۳] .

ـ جهان آفرینش محکمه ای است که نماز گزاران در آن به وحدانیت خدا شهادت می‌دهند. و همه را به شنیدن و گواهی دادن دعوت می کنند.وَ اشْهَدْ بِأَنّا مُسْلِمُونَ [آل عمران/۵۲] .

۳. شهدا

اطلاق شهید که از ماده شهود است ، بر کشته شدگان در راه خدا به خاطر :

یا ۱. حضورشان در میدان نبرد

یا ۲. مشاهده فرشتگان رحمت هنگام شهادت

یا ۳. مشاهده نعمتهای بزرگی که برای آنها آماده شده است.

یا ۴. حضورشان در پیشگاه خداوند.

ـ سمی بذلک لان ملائکهٔ الرحمهٔ تشهده فهو شهید ، بمعنی الشهود.

ـ لان الله و ملائکته شهود له فی الجنهٔ.

ـ لانه ممن استشهد یوم القیامهٔ مع النبی علی الامم الخالیه.

ـ لانه لم یمت کانه شاهد ای حاضر.

ـ لقیامه بشهاده الحق فی الله حتی قتل.

ـ لانه شهد ما اعد الله له من الکرامهٔ و غیره لا یشهدها الی یوم القیامهٔ. [حیات شهید ، ص ۱۸ لسان العرب المحیط ، ج۲ ، ص۳۷۴]

۲. شهادت دادن

۱. شرایط شاهد

۱.قَالَ صَاحِبُ وَسَائِلِ الشِّيعَةِ : وَ الَّذِی يفْهَمُ مِنَ الْأَحَادِيثِ الْكثِيرَةِ عَدَمُ وُجُوبِ التَّفَحُّصِ وَ أَنَّ الْأَصْلَ الْعَدَالَةُ لكنْ بَعْدَ ظُهُورِ الْمُوَاظَبَةِ عَلَى الصَّلَوَاتِ وَ عَدَمِ ظُهُورِ الْفِسْقِ. [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۷ ، ص۳۹۳] .

۲.رُوِی عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ سَيابَةَ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ شَهَادَةِ مَنْ يلْعَبُ بِالْحَمَامِ قَالَ : لَا بَأْسَ إِذَا كانَ لَا يعْرَفُ بِفِسْقٍ. [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۸] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا بَأْسَ بِشَهَادَةِ الضَّيفِ إِذَا كانَ عَفِيفاً صَائِناً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۴] .

۴. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ عَامَلَ النَّاسَ فَلَمْ يظْلِمْهُمْ وَ حَدَّثَهُمْ فَلَمْ يكذِبْهُمْ وَ وَعَدَهُمْ فَلَمْ يخْلِفْهُمْ كانَ مِمَّنْ حُرِّمَتْ غِيبَتُهُ وَ كمَلَتْ مُرُوءَتُهُ وَ ظَهَرَ عَدْلُهُ وَ وَجَبَتْ أُخُوَّتُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۹] .

۵. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : تُقْبَلُ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ وَ النِّسْوَةِ إِذَا كنَّ مَسْتُورَاتٍ مِنْ أَهْلِ الْبُيوتَاتِ مَعْرُوفَاتٍ بِالسِّتْرِ وَ الْعَفَافِ مُطِيعَاتٍ لِلْأَزْوَاجِ تَارِكاتِ الْبَذَاءِ وَ التَّبَرُّجِ إِلَى الرِّجَالِ فِی أَنْدِيتِهِمْ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۲۴۲] .

۶.عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فِی قَوْلِهِ "مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَداءِ" قَالَ : مِمَّنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَ أَمَانَتَهُ وَ صَلَاحَهُ وَ عِفَّتَهُ وَ تَيقُّظَهُ فِيمَا يشْهَدُ بِهِ وَ تَحْصِيلَهُ وَ تَمْييزَهُ فَمَا كلُّ صَالِحٍ مُمَيزاً وَ لَا مُحَصِّلًا وَ لَا كلُّ مُحَصِّلٍ مُمَيزٍ صَالِحٌ" [تفسیرالإمام‌العسکری ، ص۶۷۲] .

۷. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِعْلَمْ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ عُدُولٌ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا مَجْلُوداً فِی حَدٍّ لَمْ يتُبْ مِنْهُ أَوْ مَعْرُوفٌ بِشَهَادَةِ زُورٍ أَوْ ظَنِينٌ [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۲] .

۲. تحمل شهادت

۱. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : جَاءَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ إِلَى النَّبِی (ص) فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ أُحِبُّ أَنْ تَشْهَدَ لِی عَلَی نَخْلٍ نَحَلْتُهَا ابْنِی قَالَ : مَا لَکَ وَلَدٌ سِوَاهُ؟ قَالَ : نَعَمْ. قَالَ : فَنَحَلْتَهُمْ کَمَا نَحَلْتَهُ قَالَ : لَا. قَالَ : فَإِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِیاءِ لَا نَشْهَدُ عَلَی الْجَنَفِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۶۹] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَشْهَدْ عَلَی مَنْ یطَلِّقُ لِغَیرِ السُّنَّةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۶۹] .

۳. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : تَبْطُلُ الشَّهَادَةُ فِی الرِّبَا وَ الْجَنَفِ وَ إِذَا قَالَ الشُّهُودُ إِنَّا لَا نَعْلَمُ خَلَّ سَبِیلَهُمْ وَ إِذَا عَلِمُوا عَزِّرْهُمْ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۶۸] .

۴. قِیلَ لِلصَّادِقِ (ع) : إِنَّ شَرِیکاً یرُدُّ شَهَادَتَنَا فَقَالَ : لَا تُذِلُّوا أَنْفُسَکمْ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۷۵] .

قَالَ‌الصَّدوقُ رَحِمَهُ اللَّهُ : لَیسَ یرِیدُ (ع) بِذَلِکَ النَّهْی عَنْ إِقَامَتِهَا لِأَنَّ إِقَامَةَ الشَّهَادَةِ وَاجِبَةٌ إِنَّمَا یعْنِی بِهَا تَحَمُّلَهَا یقُولُ لَا تَتَحَمَّلُوا الشَّهَادَاتِ فَتُذِلُّوا أَنْفُسَکمْ بِإِقَامَتِهَا عِنْدَ مَنْ یرُدُّهَا.

۳. کتمان شهادت

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من علم علما و کتمه ألجمه الله یوم القیامة بلجام من النار [نهج‌الحق ، ص۳۷] .

وَ لا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْباطِلِ وَ تَکْتُمُوا الْحَقَّ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۴۲] .

إِنَّ الَّذِینَ یکْتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الْهُدی مِنْ بَعْدِ ما بَیَّناهُ لِلنّاسِ فِی الْکتابِ أُولئِک یلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ یلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره/۱۵۹] .

وَ إِذْ أَخَذَ اللّهُ میثاقَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ لَتُبَینُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَکْتُمُونَهُ [آل عمران/۱۸۷] .

گاهی سرگرم کردن خلق خدا به مسائل جزیی و فرعی که سبب شود مسائل‌اصلی و حیاتی را فراموش کنند نوعی کتمان حق است. [تفسیر نمونه ، ج۱ ، ص۵۵۰]

ـ وَ لا تَکْتُمُوا الشَّهادَةَ وَ مَنْ یکْتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ عَلِیمٌ [بقره/۲۸۳] .

لعن و نفرین خدا و...إِنَّ الَّذِینَ یکْتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَیناتِ وَ الْهُدی مِنْ بَعْدِ ما بَیَّناهُ لِلنّاسِ فِی الْکتابِ أُولئِک یلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ یلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره/۱۵۹] .

إِنَّ الَّذِینَ یکْتُمُونَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ الْکتابِ وَ یشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً [بقره/۱۷۴] .

۴. موارد شهادت

۱. فلسفه نیاز به چهار شاهد درزنا و دو شاهد در قتل :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِأَنَّ الْقَتْلَ فِعْلٌ وَاحِدٌ وَ الزِّنَی فِعْلَانِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِأَنَّ الرَّجُلَ وَ الْمَرْأَةَ جَمِیعاً عَلَیهِمَا الْحَدُّ وَ الْقَتْلُ إِنَّمَا یقَامُ عَلَی الْقَاتِلِ وَ یدْفَعُ عَنِ الْمَقْتُولِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۴] .

۳. برخی از گواهان روز قیامت

۱. خدا

وَ مـا تَكونُ فِی شَـأْنٍ وَ ما تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَ لا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاّ كنّا عَلَيكمْ شُـهُوداً إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَ ما يعْزُبُ عَنْ رَبِّک مِنْ مِثْقالِ ذَرَّةٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی السَّماءِ وَ لا أَصْغَرَ مِنْ ذلِک وَ لا أَكبَرَ إِلاّ فِی كتابٍ مُبِينٍ [يونس/۶۱] .

ـ ثُمَّ اللّهُ شَهِيدٌ عَلى ما يفْعَلُونَ [يونس/۴۶] .

ـ وَ هُوَ عَلى كلِّ شَیءٍ شَهِيدٌ [سبأ/۴۷] .

قُلْ أَی شَیءٍ أَكبَرُ شَهادَةً قُلِ اللّهُ شَهِيدٌ بَينِی وَ بَينَكمْ [انعام/۱۹] .

۲. پيامبر

وَ يكونَ الرَّسُولُ عَلَيكمْ شَهِيداً [بقره/۱۴۳] .

إِنّا أَرْسَلْنا إِلَيكمْ رَسُولاً شاهِداً عَلَيكمْ [مزمل/۱۵] .

لِيكونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيكمْ [حج/۷۸] .

يا أَيهَا النَّبِی إِنّا أَرْسَلْناک شاهِداً وَ مُبَشِّراً وَ نَذِيراً [احزاب/۴۵] .

وَ جِئْنا بِک شَهِيداً عَلى هولاءِ [نحل/۸۹] .

۳. ملائكه

وَ جاءَتْ كلُّ نَفْسٍ مَعَها سائِقٌ وَ شَهِيدٌ [ق/۲۱] . (ظاهر آيه و به نظر غالب مفسران ۲ فرشته‌اند)

سائق فرشته‌ای است كه انسان را به دادگاه الهی سوق می‌دهد. و شهيد بر اعمال اوگواهی می‌دهد. فرشته اول مانع از فرار و فرشته دوم مانع از انكار است.

۴. اعضا

۸. شهادت اعضای بدن :

يوْمَ تَشْهَدُ عَلَيهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَ أَيدِيهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ بِما كانُوا يعْمَلُونَ [نور/۲۴] .

الْيوْمَ نَخْتِمُ عَلى أَفْواهِهِمْ وَ تُكلِّمُنا أَيدِيهِمْ وَ تَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِما كانُوا يكسِبُونَ [يس/۶۵] .

حَتّى إِذا ما جاوها شَهِدَ عَلَيهِمْ سَمْعُهُمْ وَ أَبْصارُهُمْ وَ جُلُودُهُمْ بِما كانُوا يعْمَلُونَ [فصلت/۲۰] .

وَ قالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَينا قالُوا أَنْطَقَنَا اللّهُ الَّذِی أَنْطَقَ كلَّ شَیءٍ وَ هُوَ خَلَقَكمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَ إِلَيهِ تُرْجَعُونَ [فصلت/۲۱] .

۵. شهدا

ـ رَبَّنا آمَنّا بِما أَنْزَلْتَ وَ اتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكتُبْنا مَعَ الشّاهِدِينَ [آل عمران/۵۳] .

ـ وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِک مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيهِمْ مِنَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولئِک رَفِيقاً [نساء/۶۹] .

شهدا : كشته شدگان در راه خدا ، و يا افراد برجسته كه روز قيامت شاهد و گواه اعمال انسانها هستند. [تفسير نمونه ، ج۳ ، ص ۴۶۱]

وَ إِذا سَمِعُوا ما أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرى أَعْينَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يقُولُونَ رَبَّنا آمَنّا فَاكتُبْنا مَعَ الشّاهِدِينَ [مائده/۸۳] .

يوْمَ يقُومُ الْأَشْهادُ [غافر/۵۱] .

فَوَيلٌ لِلَّذِينَ كفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يوْمٍ عَظِيمٍ [مريم/۳۷] .

۱. شهرت

۱. سیمای شهرت

۱. درآیات

تِلْک الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذینَ لا یریدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقینَ [قصص/۸۳] .

ـ مردم سه دسته هستند :

الف : کار می‌کنند و میل دارند کسی نفهمد.لا نُریدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹] .

ب : کار می‌کنند و میل دارند مردم بفهمند.الَّذینَ هُمْ یراونَ وَ یمْنَعُونَ الْماعُونَ [ماعون/۷-۶] .

ج : کار نکرده پز می‌دهند.یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا [آل عمران/۱۸۸] .

۲. در روایات

۱ – رسول الله (ص) : ما ذئبان ضاریان أُرسلا فی زریبة غنم بأکثر فسادا من حبّ المال و الجاه فی دین المسلم [نبه / ص۱۲۶]
.

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا ذِئْبَانِ ضَارِیانِ فِی غَنَمٍ قَدْ فَارَقَهَا رِعَاوهَا أَحَدُهُمَا فِی أَوَّلِهَا وَ الْآخَرُ فِی آخِرِهَا بِأَفْسَدَ فِیهَا مِنْ حُبِّ الْمَالِ وَ الشَّرَفِ فِی دِینِ الْمُسْلِمِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۵] .

۳ ـ رسول الله (ص) : الزّهد فی زماننا فی الدّنانیر و الدّراهم و لیأتینّ علی النّاس زمان الزّهد فی النّاس أنفع لهم من الزّهد فی الدّنانیر و الدّراهم [کنز ، ۳۱۰۰۲] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یحسب المرء من الشر إلا من عصمه الله من السوء أن یشیر الناس إلیه بالأصابع فی دینه و دنیاه إن الله لا ینظر إلی صورکم و لکن ینظر إلی قلوبکم و أعمالکم [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲ ، ص۱۸۱] .

۵ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) (فی أوصاف المؤمن) : یکرَهُ الرِّفْعَةَ وَ یشْنَأُ السُّمْعَةَ [کافی ، ج۲ ، ص۲۲۶] .

۶ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ما أری شیئا أضر بقلوب الرجال من خفق النعال وراء ظهورهم [مجموعه ورام ، ج۱ ، ص ۶۵] .

۲. انواع شهرت

۱. منفی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَشْهَرْ وَ وَارِ شَخْصَک [إختصاص مفید ، ص۲۳۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کفَی بِالرَّجُلِ بَلَاءً أَنْ یشَارَ إِلَیهِ بِالْأَصَابِعِ فِی دِینٍ أَوْ دُنْیا [مشکاه‌الأنوار ، ص۳۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَوَّلَ مَا عُصِی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ سِتٌّ حُبُّ الدُّنْیا وَ حُبُّ الرِّئَاسَةِ وَ حُبُّ الطَّعَامِ وَ حُبُّ النَّوْمِ وَ حُبُّ الرَّاحَةِ وَ حُبُّ النِّسَاء [کافی ، ج۲ ، ص۲۸۹] .

۲. مثبت

۱ ـ اگر شهرت و محبوبیت الهی بود ، بدون دست و پا زدن ما یا علاقه و دلبستگی ما خوب است و نعمت الهی است.

وَ رَفَعْنا لَک ذِکرَک [انشراح/۴] .

سَیجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم/۹۶] .

وَ اجْعَلْ لی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرینَ [شعراء/۸۴] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَفَرَّغُوا مِنْ هُمُومِ الدُّنْیا مَا اسْتَطَعْتُمْ فَإِنَّهُ مَنْ أَقْبَلَ عَلَی اللَّهِ تَعَالَی بِقَلْبِهِ جَعَلَ اللَّهُ قُلُوبَ الْعِبَادِ مُنْقَادَةً إِلَیهِ

بِالْوُدِّ وَ الرَّحْمَةِ وَ كانَ اللَّهُ إِلَيهِ بِكلِّ خَيرٍ أَسْرَع [بحارالانوار ، ج ۷۴ ، ص۱۶۸] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَحَبَّ اللَّهُ تَعَالَى عَبْداً نَادَى مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ أَلَا إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدْ أَحَبَّ فُلَاناً فَأَحِبُّوهُ فَتَعِيهِ الْقُلُوبُ وَ لَا يلْقَى إِلَّا حَبِيباً مُحَبَّباً مَذَّاقاً عِنْدَ النَّاس [الجعفريات ، ص۱۹۶] .

۴ ـ فی الدّعاء : اللَّهُمَّ اقْذِفْ فِی قُلُوبِ الْعِبَادِ مَحَبَّتِی [مصباح‌المتهجد ، ص۲۰۸] .

۵ ـ قَالَ أَبُوذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ : "قُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجُلُ يعْمَلُ لِنَفْسِهِ وَ يحِبُّهُ النَّاسُ. قَالَ : تِلْك عَاجِلُ بُشْرَى الْمُومِنِ" [معانی‌الأخبار ، ص۳۲۲] .

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيسْأَلُ الْعَبْدَ فِی جَاهِهِ كمَا يسْأَلُ فِی مَالِهِ فَيقُولُ يا عَبْدِی رَزَقْتُك جاهاً فَهَلْ أَعَنْتَ بِهِ مَظْلُوماً أَوْ أَغَثْتَ بِهِ مَلْهُوفاً [عوالی الآللی ، ج۱ ، ص۳۷۲] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يأْتِی عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ مَنْ سَأَلَ النَّاسَ عَاشَ وَ مَنْ سَكتَ مَاتَ قُلْتُ : فَمَا أَصْنَعُ إِنْ أَدْرَكتُ ذَلِك الزَّمَانَ؟ قَالَ : تُعِينُهُمْ بِمَا عِنْدَك فَإِنْ لَمْ تَجِدْ فَتُجَاهِدُ [كافی ، ج۴ ، ص۴۶] .

۳. مواردی از شهرت

۱. لباس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَبِسَ ثِيابَ شُهْرَةٍ فِی الدُّنْيا أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثِيابَ الذُّلِّ يوْمَ الْقِيامَةِ [مكارم‌الأخلاق ، ص۱۱۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يبْغِضُ الشُّهْرَتَينِ شُهْرَةَ اللِّبَاسِ وَ شُهْرَةَ الصَّلَاةِ [مشكاه‌الأنوار ، ص۳۲۰] .

۲. اسكورت

اياكم ان توطأ اعقابكم [سنن دارمی ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

رأى عمر ناسا يتبعون أبی بن كعب فرفع عليه الدرة فقال يا أمير المؤمنين اتق الله قال فما هذه الجموع خلفك يا ابن كعب أ ما علمت أنها فتنة للمتبوع مذلة للتابع [شرح نهج البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۱۲ ، ص۶۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَ تَرَى لَا أَعْرِفُ خِيارَكمْ مِنْ شِرَارِكمْ بَلَى وَ اللَّهِ وَ إِنَّ شِرَارَكمْ مَنْ أَحَبَّ أَنْ يوطَأَ عَقِبُهُ إِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ كذَّابٍ أَوْ عَاجِزِ الرَّأْی [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۹] .

در سنن دارمی از بزرگانی نقل می‌كند كه هرگاه افرادی دنبال آنان به راه می‌افتاند ، می‌ايستادند و می‌گفتند : أ لَك حَاجَةٌ؟.... [سنن دارمی ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

۴. نمونه ای از بزرگان گمنام

گمنام‌ها و فقرائی كه به درجات عالی رسيدند :

۱ -إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَكمْ طالُوتَ مَلِكاً [بقره/۲۴۷] .

طالوت مردی چوپان بود كه گوسفندان پدر را به چراگاه می‌برد. بعضی از چهارپايان او فرار كردند و او آنها را تعقيب كرد تا به شهر رسيد. دوستش گفت : خدمت اشموئيل برسيم ، شايد خبر از گوسفندان فراری داشته باشد. (او ولیّ خداست و از غيب خبر دارد.) همين كه چشم‌های اشموئيل به طالوت افتاد ، حضرت (ع) فهميد اين جوان همان كسی است كه بايد رهبر شود و بعد از بشارت به گوسفندهای فراری مسأله رهبری بنی اسرائيل را با او طرح و او هم پذيرفت.

۲ ـ عبدالله بن مكتوب اعمی مؤذّن پيامبر (ص) و مورد ستايش قرآن و از صحابه بزرگ است.

۱. شهيدبهشتی

۱. زندگی علمی

۱. ۱۳۲۹ عزیمت به تهران کرد در حالی که سال آخر دانشکده بود ، و علت عزیمتش جهت استفاده بیشتر از دروس جدید و کامل تر کردن زبان انگلیسی بود و تدریس جهت تأمین هزینه را شروع کرد.

۲. هم گامی با مبارزات نهضت ملی نفت

۳. ۱۳۳۰ اخذ درجه ، لیسانس فلسفه ، قبول در بورس خارج از کشور ، بازگشت به قم برای ادامه تحصیل و شروع جلسات درس با علامه طباطبائی (ره)

۴. ورود به آموزش و پرورش و تدریس زبان انگلیسی در دبیرستان حکیم نظامی

۵. ۱۳۳۱ تابستان ، رفتن به اصفهان و فعالیت در اعتصابات ۲۶ تا ۳۰ تیر

۶. سخنرانی برای اعتصابیون در ساختمان تلگراف خانه اصفهان

۷. ۱۳۳۱ ازدواج با یکی از بستگان

۸. ۱۳۳۳ تأسیس مدرسه دین و دانش ، به سبک جدید ، دائر کردن کلاس زبان برای طلاب

۹. ۱۳۳۵ شروع دوره دکترا

۱۰ . ۱۳۳۸ اخذ درجه دکترا ـ شروع جلسات "گفتار ماه" در تهران در هر ماه ، در کوچه قائن

۱۱. ۱۳۳۹ اقدام به تشکیل کانون اسلامی دانش‌آموزان و فرهنگیان قم ـ تشکیل جلسات متعدد جهت برنامه‌ریزی نظم حوزه و سازمان‌دهی به آن. با شرکت آقایان : ربانی شیرازی ، سعیدی ، مشکینی.

۱۲. ۱۳۴۰ اقدام به تأسیس مدارس برنامه‌ریزی شده برای طلاب ، همراه با عده‌ای از مدرسین مبارز حوزه.

۱۳. ۱۳۴۱ سخنرانی در جشن مبعث در غذاخوری کوی دانشگاه تهران ، شروع کار تحقیقاتی بر روی مسأله حکومت در اسلام ، تدوین اعلامیه‌ها و ایفاء نقش فعال در تجمع‌ها

۱۴. ۱۳۴۲ تأسیس مدرسه حقّانی یا منتظریه.

۱۵. زمستان ، منتظر خدمت شدن ایشان از کارهای آموزش و پرورش.

۱۶. ترک اجباری قم و عزیمت به تهران به فشار ساواک.

۱۷. شرکت در شورای فقهی جمعیت هیأت‌های مؤتلفه به همراه آقایان : مطهری ، انواری و مولایی

۱۸. شرکت در برنامه‌ریزی کتب تعلیمات دینی به همراه آقایان : باهنر ، غفوری ، برقعی ، رضی شیرازی و مرحوم روزبه

۱۹. ۱۳۴۳ دستگیری توسط ساواک اصفهان به دنبال سخنرانی در مدرسه چهار باغ (امام جعفر صادق (ع)) اصفهان در ۱۷ ربیع الأول

۲. ویژگی های بهشتی

۱. قانون کشورهای پیشرفته دنیا را دیده و به چهار زبان مسلّط بود.

۲. نماز اول وقت او ، نظم او

ـ نقش او در کتاب‌های دینی و قبول نقطه ضعف

۳. عقیده به تشکیلات

نقش ۷۲ تن که مدت‌ها تلگراف نزدند که دیگر جمهوری اسلامی در کار نیست.

هم مقننه ، هم مجریه ، هم قضائیه ، هم بیان ، هم قلم

۴. جدیت و نظم در کارها
۵ـ اعتقاد به کارهای دراز مدت و پرثمر علمی و عملی ، می‌گفت : این طور نوعی خودخواهی است که مأمور هستیم نتیجه کار خودمان را حتما در زمان حیات خودمان ببینیم ، عمل صالح باید انجام داد و عمل صالح جای خود را باز می‌کند. اگر امروز نکرد فردا و اگر فردا نشد ، فرداهای دیگر.
۶ـ شنیدن سخنان دیگران.
۷. احترام به نظرات دیگران
۸. تعهد ، تخصص و تلاش
۱. چند دقیقه از تحویل سال نگذشته بود که فرمود ما باید به سراغ کار برویم.
۲. آیت الله خامنه‌ای (حفظه الله تعالی) :
در سال ۳۹ بهشتی حدود ۳۰ نفر از فضلا را جمع کرد که باید یک زبان خارجی بیاموزند و برای آنان کلاس گذاشت.
ـ در سال ۳۷ بهشتی قصد مسافرت تبلیغی به ژاپن داشت که نشد. باهنر رفتند و خودشان به آلمان رفتند.
۳. آقا میرزا جواد تهرانی به آقای خزعلی در خبرگان فرمود
باید لب‌های بهشتی را بوسید.
۴ـ بهشتی می‌فرمود؛ رفتن من منوط به اجازه یکی از مراجع است که به دستور آیة الله العظمی میلانی رفتند.
۵ـ بهشتی در سال ۲۵ قبل از رمضان با ۱۷ نفر از فضلا در حجره آیت الله ایزدی امام جمعه نجف‌آباد قرار می‌گذاشتند که به روستاهائی بروند که هیچ‌کس برای تبلیغ به آنجا نمی‌رود بعضی از ۱۸ نفر عبارتند از مطهری ، منتظری ، ایزدی ، بهشتی
[صحیفه شماره / ۲۷]
(گاهی به فکر ژاپن ، گاهی به فکر هامبورک ، گاهی به فکر یاسوج و فریدن)
۶ـ بهشتی از من دعوت کرد که در خیابان دکتر فاطمی کلاس سمینارگونه‌ای است برای دبیران تعلیمات دینی
۷ـ اولین کسی که در خبرگان تسخیر لانه جاسوسی را تأیید کرد ، بهشتی بود.
۸ـ علاوه بر چند زبان و اجتهاد که امام او را مجتهد جامع الشّرائط دانسته ، مدتی در رصدخانه خارج تحصیل کرد ، و معیارهای هیأت را فرا گرفت.
۹ـ متانت در خارج ، هنگام عبور از قبرستانی که ضمنا رهبر یکی از مکاتب الحادی دفن است سگی است که یکی از همکاران می‌گوید قبر فلانی آنجاست.
۱۰ـ کتاب نماز به زبان ساده می‌نویسد ، همچون داستان راستان‌نویسی مطهری ، نقد فلسفه هگل و حاشیه بر سرمایه مارکس را هم نوشته است.
۱۱ـ نقش ایشان در کتاب‌های درسی
۱۲ـ پیوند دین و دانش ، حوزه و دانشگاه
۱۳ـ در ۱۶ سالگی با هوادارن حزب توده در اصفهان درگیر می‌شود.
[کتاب ترور فکر ، ص۲۱]
۱۴ـ مدیریت ایشان در چند جا تبلور کرد :
خبرگان

روحانیت مبارز
ـ تشکیلات قضایی
ـ حزب جمهوری
بهشت زهرا
فرودگاه امام
نیروگاه امت
میعادگاه رزمندگان
خوابگاه برندگان
۳. بهشتی در کلام دوست و دشمن
۱. امام قدس سره
ملت عزیز! این کوردلان مدعی مجاهدت برای خلق گروهی را از خلق گرفتند که از خدمتگزاران فعال و صدیق خلق بودند. گیرم که شما به شهید بهشتی که مظلوم زیست و مظلوم مرد و خار در چشم دشمنان اسلام و خصوص شما بود دشمنی سرسختانه داشتید ، با بیش از ۷۰ نفر بی‌گناه که بسیاری از ایشان از بهترین خدمت گزاران خلق و مخالف سرسخت با دشمنان کشور و ملت بودند چه دشمنی داشتید.
ما گر چه برادران بسیار متعهدی را از دست دادیم کهأَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُم [فتح/۲۹] . بودند و برای ملت مظلوم و نهادهای انقلاب سدی استوار و شجره‌ای ثمربخش به شمار می‌رفتند. ۹/۴/۶۰
ـ ضمن عیادت امام در بیمارستان قلب تقاضای استعفا و کار فرهنگی کردند که امام فرمود : اگر شما کنار روید ، من چه کنم؟
۲. فرزند بهشتی در روزنامه جمهوری
ـ روزی که بهشتی شهید شد ، به خاطر انتقال اثاثیه منزل قلهک به خیابان ایران منزل خالی قلهک بود که دوباره آن را فرش کردیم ، و مردم دسته دسته گریان می آمدند و می گفتند ما پشت سر ایشان تهمت‌ها زده‌ایم که نوید می‌دادند که ایشان در آخرین سخنرانی‌ها گفته من هر کس را که نسبت به من ناحقی روا داشته ، از خطای نادانسته و یا دانسته او می گذرم.
۳. آیت الله مشکینی
دکتر بهشتی در مدرسه حجتیه اذان می گفت.
۴. در شرکت واحد
گفتگو شد که بهشتی منزل عَلَم یا کاخ فلان و یا... زندگی می کند. راننده که اهل محله بهشتی بود گفته. من الآن شما را به در خانه او می‌برم. همه مسافران را تا در خانه برد. مردم که دیدند شرمنده شدند.
۵. مسئول تعمیر تلفن
سه روز تأخیر خود را توجیه می کند که من طبق آدرس می‌آمدم ، ولی فکر نمی کردم خانه بهشتی این است.
۶. زنی که فرزند قاتلش محاکمه و محکوم به اعدام شده
وارد دادگستری شده و با صدای بلند به بهشتی فحش می‌دهد. به بهشتی خبر دادند. گفت تا مادامی که به من ناسزا می گوید بگوید؛ ولی اگر کارهای دادگستری را مختل می کند ، او را بیرون کنید.
۷. یکی از منافقان

تیتر روزنامه مجاهد را با صدای بلند پشت چهارراه کریم‌خان زند در مسیر بهشتی می‌خواند و ایشان گوش می‌داد.

۸. ـ خودم بودم که چند مصاحبه‌گر از خارج مشغول مصاحبه بودند که اذان مغرب شد فوری ایشان پا شد ، مَغرب را خواند و بعد ادامه داد.

۴. ثمرات خون بهشتی

۱. ـ تحلیل دنیا از بهشت زهراء ـ پیام خون شهدا : پیش به سوی جبهه‌ها

۲ ـ خون بهشتی معرفت داد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِیسْتَنْقِذَ عِبَادَک مِنَ الْجَهَالَةِ وَ حَیرَةِ الضَّلَالَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

إِلّا لِیعْبُدُونِ [ذاریات/۵۶] .

وَ جَعَلَنی مُبارَکاً أَینَ ما کنْت [مریم/۳۱] .

أُمَّةً واحِدَةً (شعاع شخصیت ، معلم انسانیت ، سرچشمه پیدایش امت ، یک تشکیلات بود)

۳. مؤسس انقلاب مکرر

وَ لِتَسْتَبینَ سَبیلُ الْمُجْرِمینَ [انعام/۵۵] .

رَبِّ الْعالَمینَ

إِنَّ اللّهَ یدافِعُ عَنِ الَّذینَ آمَنُوا [حج/۳۸] .

وَ اللّهُ مُخْرِجٌ ما کنْتُمْ تَکتُمُونَ [بقره/۷۲] .

لِیمیزَ اللّهُ الْخَبیثَ مِنَ الطَّیب [انفال/۳۷] .

مَثَلُهُمْ کمَثَلِ الَّذِی اسْتَوْقَدَ ناراً فَلَمّا أَضاءَتْ ما حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّهُ بِنُورِهِمْ وَ تَرَکهُمْ فی ظُلُماتٍ لا یبْصِرُون [بقره/۱۷] .

لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِم [مائده/۵۴] .

وَ صَلِّ عَلَیهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَکنٌ لَهُم [توبه/۱۰۳] . (وجود ایشان سَکنٌ بود)

۴. نگاهی به ترکیب شهیدان (نمونه شهیدان کربلا)

ـ مسئولان ، رئیس جمهور ، نخست‌وزیر ، وزراء ، نمایندگان ، فرماندهان ، چمران ، نامجو ، فلاحی ، فکوری ، بسیجی ، سرباز و کودک.

۱. شیر

۱. شیر مادر

۱. ویژگیهای شیر مادر

۱ ـ محبت :

مادر با محبت شیر می دهد و کودک همراه شیر محبت و عاطفه می گیرد. در ضرب المثل آمده که از شیر مادر حلال تر؛ یعنی من صد در صد راضی هستم.

ضربان قلب مادر ، نگاه مادر و بوی مادر برای نوزاد آرام بخش است.

معمولا سر نوزاد در شکم مادر در کنار قلب و مأنوس با صدای قلب بوده و بعد از تولد نیز آن صدا وسیله آرام بخش بدن

است.

در هر نژاد و نسل نر و ماده های پستان دار ، راه تغذیه از طریق مکیدن است. هم تولید شیر طبیعی است و هم مصرف آن بدون تشریفات است ، همیشه تازه است ، هیچ تقلب در آن راه ندارد و هضم آن سریع است.

شیر خشک سبب تشنج ، نزدیکی به اسهال ، مرگ ناگهانی و کم عاطفگی است.

۲ ـ کامل ترین است :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا مِنْ لَبَنٍ یرْضَعُ بِهِ الصَّبِی أَعْظَمَ بَرَکةً عَلَیهِ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۰] .

۲. احکام فقهی

چنانچه روزه در ماه رمضان موجب ضرر به مادر یا شیر دادن او شود روزه گرفتن واجب نیست. [تحریر ، ج۱ ، ص۲۶۹] .

شیر ، افراد را با هم محرم می کند و باید افراد در ازدواج دقت نمایند که با محارم ازدواج ننمایند.

فقها می گویند : اگرکودکی از زنی به مقداری شیر بخورد که استخوانش محکم گردد و گوشتش بروید ، این کودک به آن زن محرم می شود. (و هم چنین نسبت به شوهرآن زن و بعضی دیگر از کسان آنها) ، اما از سوی دیگر می گویند ۱۵ بار شیر نوشیدن متوالی و حتی یک شبانه روز پی در پی نوشیدن شیر سبب این محرمیت می گردد. آیا اگر این دو سخن را به یکدیگر ضمیمه کنیم ، مفهومش این نمی شود که حتی تغذیه از شیر در یک شبانه روز اثر در تقویت استخوانها و رویاندن گوشت را دارد؟ [تفسیر نمونه ، ج۱۱ ، ص۲۹۴] .

۳. آداب شیردهی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ لِلصَّبِی لَبَنٌ خَیرٌ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ [صحیفهٔ الرضا (ع) ، ص۵۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرَّضَاعُ وَاحِدٌ وَ عِشْرُونَ شَهْراً فَمَا نَقَصَ فَهُوَ جَوْرٌ عَلَی الصَّبِی [کافی ، ج۶ ، ص۴۰] .

وَ الْوالِداتُ یرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَینِ کامِلَینِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ یتِمَّ الرَّضاعَةَ وَ عَلَی الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَ کسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لا تُکلَّفُ نَفْسٌ إِلاَّ وُسْعَها لا تُضَارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَ عَلَی الْوارِثِ مِثْلُ ذلِک فَإِنْ أَرادا فِصالاً عَنْ تَراضٍ مِنْهُما وَ تَشاوُرٍ فَلا جُناحَ عَلَیهِما وَ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلادَکمْ فَلا جُناحَ عَلَیکمْ إِذا سَلَّمْتُمْ ما آتَیتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصِیرٌ [بقره/۲۳۳] .

مدت لازم نیست حتما دو سال باشد :

حَوْلَینِ کامِلَینِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ یتِمَّ الرَّضاعَةَ [بقره/۲۳۳] .

و طبق روایات اهل بیت ، می توان مدت را تا ۲۱ ماه کم کرد که از آیه ۱۵ سوره احقاف نیز می توان استفاده کرد که می فرماید :

وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً [احقاف/۱۵] .

هزینه زندگی مادر ، حتی اگر طلاق داده شود در ایام شیر دادن به عهده پدر است :

وَ عَلَی الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَ کسْوَتُهُنَّ [بقره/۲۳۳] .

در اختلافات زن و شوهر کودک نباید مال المصالحه و متضرر شود :

لا تُضَارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ [بقره/۲۳۳] .

اگر در ایام شیر دادن پدر مرد ، وارثان باید هزینه مادر را تأمین نمایند :

وَ عَلَی الْوارِثِ مِثْلُ ذلِک [بقره/۲۳۳] .

با این که مدت شـیر دادن معلوم است لکن پدر و مادر با مشورت و با توجه به صلاح جسمی می توانند در هر فرصتی کودک را از شیر باز دارند :

فَإِنْ أَرادا فِصالاً عَنْ تَراضٍ مِنْهُما وَ تَشاوُرٍ فَلا جُناحَ عَلَيهِما [بقره/۲۳۳] .

هرگز مادر را از شیر دادن منع نکنید ، مگر آن که خود مادر امتناع ورزد یا مانعی پیش آید که درآن صورت دایه بگیرید :

لا جُناحَ عَلَيكُمْ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلادَكُمْ [بقره/۲۳۳] .

در دستورات اسلامی به شیر آغوز که در لغت عرب به آن لباء می گویند اهمیت فوق العاده‌ای داده شده است ، تا آنجا که در کتب فقهی اسـلامی می خـوانیم حیـات کودک بسـتگی به آن دارد و به همین دلیـل دادن شـیر آغوز را به کودک از واجبـات شمرده‌اند. [شرح لمعه ، کتاب نکاح احکام الاولاد و منها الرضاع] .

و نیز شاید به همین جهت است که درباره موسی (ع) در سوره قصص آیه ۷ چنین می خوانیم :

وَ أَوْحَينا إِلى أُمِّ مُوسى أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذا خِفْتِ عَلَيهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ [قصص/۷] .

شیر دادن مادر باید بر اساس رضایت باشد :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُجْبَرُ الْمَرْأَةُ عَلَى رَضَاعِ وَلَدِهَا [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۲۹۰] .

هنگام بیماری های خاص شیر ندهید.

از دو پستان شیر دهید و نگذارید شیر در پستان جمع شود :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُرْضِعِيهِ مِنْ ثَدْي وَاحِدٍ وَ أَرْضِعِيهِ مِنْ كلَيهِمَا يكونُ أَحَدُهُمَا طَعَاماً وَ الآخَرُ شَرَاباً [کافی ، ج۶ ، ص۴۰] .

اگر کمتر از ۲۱ ماه شیر دهید نوزاد دچار کمبود عاطفه خواهد شد.

در محیط آرام و در حالت آرام شیر دهید.

پستان را از دهان کودک نکشید ، بلکه چانه او را کشیده به طرف پائین تا خودش پستان را رها کند.

۱ بعد از شیر دادن کودک را به پهلوی راست بخوابانید.

۴. خواص غذایی شیر مادر

ترکیب آغوز شیر با شیر متفاوت است. مواد پروتئین بسیار و چربی کم دارد ، نیازهای اولیه کودک در آن بسیار است.

شیر آغوز بیمه کننده کودک از بعضـی امراض است. در آغوز مواد ضد تمام میکرو بهایی است که در بدن مادر و در مجرای زایمان طفل وجود دارد.

تمام انواع گلبول های سفید نیز هست.

بخصوص در خانواده مستضـعف این آغوز و شـیر مادر یک پزشک سر خانه است. [دکتر عمیـد زنجانی در خصوص وجوب دادن آغوز] .

شیر مادر از زبان دکتر صبور اردو بادی در کتاب غذای انسان ، ص۱۹۲ به بعد :

مصـرف شـیر تازه مادر در برابر میکروب مقاومت بیشتر دارد. مصـرف شـیر کهنه خشک در اطفال سبب ضعف و زود رنجی و لجاجت است.

در بیست و پنجمین سـال سازمـان بهـداشت جهـانی در نشـریه ای به تقلیل ارزش غـذایی و کمی مقاومت در برابر مرگ و میر نوزادان شیر خشک اعتراف شد.

پروتئین شیر مادر از شیر گاو بیشتر است.

چربی شیر مادر برای هضم نوزاد آسان تر است و با چربی شیر گاو فرق دارد.
ویتامین ها به همان مقداری است که نوزاد نیاز دارد ، ولی مادر باید در آفتاب زندگی کند که شیرش سبب نرمی استخوان نشود.
تمام فلزات و آهن و املاح مورد نیاز نوزاد در شیر مادر هست.
دنیای علم هنوز نتوانسته است نیاز واقعی نوزاد را درک کند و شیر خشک را از روی شیر مادر تنظیم می کنند.
تا کنون هفتاد نوع مواد مختلف که امروز به آنها آنزیم می گوئیم در شیر مادر کشف شده است.
از آغاز روز تا آخر شب و در هر فصلی و در هر نوبتی و در هر مرتبه ای اول شیر با آخر آن ترکیب متفاوت دارد. (اولش اشتها آور است و کم کم مواد چربی اضافه می شود.)
۵. آثار شیردهی
۱. برای کودکان
دندان نوزادی که از پستان شیر می خورد سالم تر از دندانی است که از پستانک می خورد و در مقابل امراض مقاوم تر است.
کودکانی که شیر مادر می خورند به عفونت گوش ، تنفس و گوارش کمتر مبتلا نمی شوند ، اگر هم پیدا شد خفیف تر و قهرا مرگ و میر کمتر است. [دکتر عمید زنجانی] .
کودکانی که شیر مادر را می مکند ، کمتر دچار امراض آلرژی و حساسیت می شوند.
۲. برای مادر
شیر دادن چربی ذخیره شده در بدن مادر را که به طور طبیعی در طول حاملگی ایجاد شده می سوزاند و برای تناسب اندام مادر شیر دادن مفید است.
مکیدن طفل موادی در بدن مادر ترشح می کند که موجب می شود سریع تر وضع رحم مادر به حال عادی برگردد. شکم کوچک و خون ریزی قطع شود.
سرطان پستان در مادرانی که شیر می دهند کمترا ست.
۳. هماهنگی در شیردهی
ـ خود مکیدن شیر را زیاد می کند.
ـ همراه با رشد کودک ترکیب شیر مادر متفاوت می شود.
۶. وظیفه مرد در دوران شیردهی
۱ ـ در تغذیه :
اگر گوشت کم است یا غذای بهتری که در سفره است کم است ، مرد مردانه کنار رود.
۲ ـ در خواب :
شیر دادن نیاز به خواب کافی دارد ، پدران حمایت کنند.
۳ ـ در اخلاق :
شیر دادن نیاز به آرامش دارد. مرد با اخلاق خود به زن آرامش بدهد ، در کار منزل کمک کند و از او تشکر کند.
۴ ـ در تشویق :
مرد بگوید اجر داری و در هر کار خیری که کودک انجام دهد تو شریک هستی.

۵ـ شوهر از زن بخواهد و امکانات رفاهی و غذایی در اختیار خانم قرار دهد و کار زیاد به دوش زن نگذارد.

۷. دایه

۱. شرایط دایه

۱ـ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلادَكُمْ فَلا جُناحَ عَلَيكُمْ [بقره/۲۳۳] .

۲ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَبَنُ الْيهُودِيةِ وَ النَّصْرَانِيةِ وَ الْمَجُوسِيةِ أَحَبُّ إِلَى مِنْ لَبَنِ وَلَدِ الزِّنَا [كافى ، ج۶ ، ص۴۳] .

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسْتَرْضِعُوا الْحَمْقَاءَ فَإِنَّ اللَّبَنَ يعْدِى وَ إِنَّ الْغُلَامَ ينْزِعُ إِلَى اللَّبَنِ يعْنِى إِلَى الظِّئْرِ فِى الرُّعُونَةِ وَ الْحُمْقِ [كافى ، ج۶ ، ص۴۳] .

۴ـ از امام صادق (ع) پرسيد آيا زن زنا زاده اى را دايه فرزندم بگيرم؟

قالعليه السلام : لَا تَسْتَرْضِعْهَا وَ لَا ابْنَتَهَا [كافى ، ج۶ ، ص۴۲] .

۵ـ اگر مجبور شديد از زن غير مسلمان به عنوان دايه استفاده كنيد :

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) هَلْ يصْلُحُ لِلرَّجُلِ أَنْ تُرْضِعَ لَهُ الْيهُودِيةُ وَ النَّصْرَانِيةُ وَ الْمُشْرِكةُ قَالَ لَا بَأْسَ وَ قَالَ امْنَعُوهُنَّ مِنْ شُرْبِ الْخَمْرِ" [كافى ، ج۶ ، ص۴۳] .

۶ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَوَقَّوْا عَلَى أَوْلَادِكمْ مِنْ لَبَنِ الْبَغِى مِنَ النِّسَاءِ وَ الْمَجْنُونَةِ فَإِنَّ اللَّبَنَ يعْدِى [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

۷ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ الرَّضَاعَ يغَيرُ الطِّبَاعَ [قرب الإسناد ، ۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَخَيرُوا لِلرَّضَاعِ كمَا تَخَيرُونَ لِلنِّكاحِ فَإِنَّ الرَّضَاعَ يغَيرُ الطِّبَاعَ [قرب الإسناد ، ۴۵] .

۸ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اسْتَرْضِعْ لِوَلَدِك بِلَبَنِ الْحِسَانِ وَ إِياك وَ الْقِبَاحَ فَإِنَّ اللَّبَنَ قَدْ يعْدِى [كافى ، ج۶ ، ص۴۴] .

۹ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَضَاعُ الْيهُودِيةِ وَ النَّصْرَانِيةِ خَيرٌ مِنْ رَضَاعِ النَّاصِبِيةِ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۲۴۳] .

شيخ فضل الله نورى قبل از اعدام در زندان گفت : من مى دانستم پسرم لا ابالى مى شود ، زيرا مادرش شير نداشت و او را به دايه اى دادم كه بعد فهميدم ناصبى است. [خانواده در اسلام ، آقاى مظاهرى.]

۲. دايه نمونه

۱ـ رسول خدا (ص) فرمود : جبرئيل براى من پيغام آورد كه خداوند مى فرمايد حرام كردم آتش را بر صلبى كه تو از آن فرود آمدى و رحمى كه تو را حمل كرد و پستانى كه تو را شير داد. [رياحين الشريعه] .

۲ـ در استيعاب حليمه را از صحابيات شمرده و گفته در غزوه حنين خدمت رسول خدا (ص) مشرف شد و آن حضرت بر خواست و رداى خود را زير پاى او پهن كرد. [رياحين الشريعۀ] .

۳ـ وقتى حليمه مى خواست خدمت عبد المطلب برسد غسل كرد و خود را عطر كرد و لباس هاى فاخر پوشيد. [رياحين الشريعۀ] .

۴ـ پستان چپ حليمه شير داشت و پستان راستش خشك بود و تا بحال از اين پستان كسى را شير نداده بود. پيامبر (ص) همين پستان را مكيد و براى اولين بار پر شير شد. [رياحين الشريعۀ] .

۵ـ با آمدن اين كودك منطقه اى كه سال ها قحطى زده بود سر سبز شد و پر بركت شد. حليمه مى گويد چنان وضع ما بد شده بود كه علف صحرا مى خورديم. [رياحين الشريعه ، مناقب] ،

۶ـ وقتى عبد المطلب نام دايه را پرسيد : گفت : حليمه سعديه. عبد المطلب گفت : به به از اين ۲ خصلت نيكو : سعادت و

حلم. [ریاحین الشریعه ، مناقب ،]

۸. آمار تغذیه شیر مادر در جهان

در آمریکا در زایشگاه نوزاد را در کنار مادر قرار می دهند تا اولین برخورد اثر مثبت داشته باشد.

بی خود به زنان زائو می گویند آب نخورید.

ایران بـا ۴۰ میلیون جمعیت سـالی ۶۰ میلیـون قـوطی و در ترکیه بـا جمعیت ۸۰ میلیون نفر سـالی ۲ میلیون قوطی شـیر خشک مصرف می شود.

در اروپا تلاش برای شیر مادر است ، در جهان سوم تبلیغ برای شیر خشک تا بازار فروش کالای غرب باشد.

در آمریکا با تبلیغات ، ۳ درصد استعمال سیگار کم شد ، ولی در جهان سوم ۵۰ درصد استعمال سیگار خارجی را با تبلیغ بالا بردند.

سه اشتباه :

الف : گاهی به سینه نگاه می کنند و می گویند شیر مادر کم است. اندازه سینه اصلا ملاک نیست.

ب : گاهی شیر را در دست ریخته می گویند رقیق است.

ج : گاهی به گریه کودک نگاه کرده و می گویند شیر مادر کم است و لابد گرسنه است و سیر نشده پس شیر خشک بدهید.

صد میلیون دلار در سال پول شیر خشک می شود.

بیش از ۵۱٪ از مـادران بیش از یک سال شـیر خودشان را می دهنـد ، با این که ۹۸٪ مادران می توانند شـیر خودشان را تا دو سال بدهند.

زنان غربی شیر خودشان را به کودک می دهند.

۹. یک مقاله پیرامون تغذیه کودک با شیر مادر

بسمه تعالی

سخنی با ناشران فرهنگ وحی و پاسداران حریم ولایت

درباره :

تغذیه کودکان با شیر مادر :

به مناسبت روز جهانی تغذیه با شیر مادر

مرداد ۱۳۷۳

نویسنده : محمد مهدی اصفهانی

عضو هیأت علمی دانشگاه علوم پزشکی ایران.

انتشارات : دفتر آموزش بهداشت.

بسم الله الرحمن الرحیم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ لِلصَّبِی لَبَنٌ خَیرٌ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۳۴] .

برای کودک شیری بهتر از شیر مادرش نیست.

پیش گفتار :

یکی از نعمت هـای بزرگ پروردگـار مهربـان و نمـونه آشـکار از لطف و عنـایت عـام او و جلوه ای از رحمـانیت ، حکمت و

قیومیت او نسبت به انسان به ویژه در آغاز زندگی او ، نعمت گران قدر شیر مادر بر مائده بخشش و کرم خداوندی است. شیر مادر به دلیل ترکیب مخصوص و متناسب با نیاز طفل ، بهره مندی از مواد ایمنی بخش که هم چون سپر و جنگ افزاری کودک را در برابر عوامل بیماری زای محیطی مقاوم و پر توان نگهداری می کند و با صدها خصوصیت استثنائی ضامن تأمین و حفظ سلامت جسمی و روانی کودک است و در عین حال در تأمین تندرستی مادر نیز مؤثر می باشد ، و نهایتا به صورت مستقیم و غیر مستقیم درسلامت و نیک بختی جامعه نیز نقش دارد. یک غذای بی نظیر ، یک داروی شفا بخش و یک اکسیر بی مانند است.

خداوند ، حکیم است۱ و اقتضای حکمت کامله او همه چیز را در جای خود قرار دادن ، و آفرینش را بر مبنای انتظام عالمانه و همه سو نگر Holistic صورت دادن است ، نگاهی به ترکیب شیر مادر از آغاز ترشح تا پایان دوره شیر دهی و بررسی اثرات آن بر تأمین عوامل غذائی مورد نیاز کودک و آثار بی مانند آن در پاسداری از سلامت کودک و اثرات استثنایی آن در تأمین تندرستی مادر ، نمونه خوبی برای یک بررسی آسان در حکمت خداوندی است و چه بسیار که در کلام معصومین علیهم السلام همین نکته مورد اشاره واقع شده است.۲

جالب توجه این که شیر مادر فقط زمینه ساز سلامت کودک در دوره شیر خواری نیست ، بلکه برخی مطالعات کاملا تازه نشان می دهد که حتی به هنگام سالمندی ، آنان که در دوران شیر خواری از شیر مادر بهره مند بوده اند به مراتب بیش از آنان که از این نعمت خداداد محروم بوده اند از سلامت دستگاه قلب و عروق برخوردار خواهند بود و افزایش چربی و کلسترول در خون آنها کمتر از کسانی است که طفولیت آنها با محرومیت از شیر مادر سپری شده است.

در دنیای ما تا کنون داروئی که ضریب هوشی کودکان (I.Q) را افزایش دهد ساخته نشده است ، اما شیر مادر تنها دارویی است که این ضریب را تا ۸ واحد افزایش می دهد.

نیازهای کودکان در هر روز از زندگی به گونه ای است که تأمین آنها با توجه به اطلاعات امروزی ما ، به طور دقیق میسر نیست ، اما در شیر مادر به تناسب نیازهای خاص و عمومی کودک تغییرات مداومی پیدا می شود که بسیار آموزنده و شگفت انگیز است ، چنان که در حدیث نبوی (ص) نیز مورد اشاره واقع شده است :

...حَتَّى إِذَا رَضَعَ آتَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كلَّ يوْمٍ بِمَا قَدَّرَ لَهُ فِيهِ مِنْ رِزْقٍ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۱۳] .

اگر چه در هیچ نوع از حیوانات سابقه نداشته که نوزاد خود را با شیر حیوان دیگری تغذیه کنند ، مع الوصف استثناءا نزد انسان این اشتباه بزرگ اتفاق افتاده که برخی به جای استفاده از شیر مادر ، کودکان خود را با شیر حیوانات پرورش می دهند.

در دو قرن گذشته باورهای نادرست ، تبلیغات گمراه کننده کمپانی های فروشنده شیر خشک ، کم اطلاعی کسانی که می بایست به عنوان راهنما ، خانواده ها را به استفاده از شیر مادر ترغیب کنند ، نا آگاهی مادران از نحوه صحیح شیر دادن ، دور بودن مادر از کودک حتی برای چندین ساعت در روز ، استفاده از شیشه شیر و پستانک ، استفاده نادرست و بی موقع ازغذاهای کمکی ، جدا سازی مادر و کودک پس از زایمان و نکاتی از این قبیل ، سبب شد که بسیاری از کودکان از این حق مشروع و قطعی خود محروم شوند ، و به همین دلیل میلیون ها مورد مرگ اطفال اتفاق افتاد که اگر محرومیت ازنعمت شیر مادر نبود ، این اطفال نمی مردند.

یونیسف که یک سازمان بین المللی است و در زمینه مسائل تغذیه و مراقبت های بهداشتی کودکان و بطور کلی مسائل مربوط به زندگی کودکان فعالیت دارد ، بر اساس یک بررسی قابل استناد اعلام کرده که اگر همه کودکان در زمان ما ، از شیر مادر استفاده کنند ، سالیانه از بیش از یک میلیون مرگ کودکان در جهان پیش گیری خواهد شد ، این رقم بیانگر اهمیت بی مانند

شیر مادر در بقاء و رشد کودک است.
در سال های اخیر در سایه پیشرفت های علمی ، بیش از هر زمان دیگر ارزش واقعی شیر مادر برای تأمین تندرستی و حفظ حیات کودکان مورد توجه قرار گرفته است ، لذا یک نهضت جهانی برای بازگشت به شیر مادر و عدم استفاده از شیر خشک برای کودکان در ۲ سال اول زندگی آغاز شده است و در کشورهای توسعه یافته و پیشرفته به سرعت مادران به شیر دادن از پستان روی آورده اند ، مثلا در طی ده سال تعداد مادرانی که شخصا کودک خود را از پستان شیر می دهند در سه کشور سوئد ، نروژ و فنلاند از کمتر از ۳۰ درصد به بیش از ۹۰ درصد افزایش یافته است ، در آمریکا ، استرالیا ، انگلستان ، فرانسه ، ژاپن و... نیز کم و بیش چنین وضعیتی وجود دارد ، به عبارت دیگر دنیای پیشرفته با سرعت در حال جبران اشتباهات گذشته و ظلم بد فرجامی نا آگاهی ها نسبت به کودکان است. سازمان جهانی بهداشت و یونیسف یک حرکت علمی ، آموزشی و عملی را به کلیه کشورهای جهان گسترش داده اند ، دنیا با اطمینان درصدد ترویج مجدد تغذیه کودکان با شیر مادر است تا میلیون‌ها کودک در سراسر جهان از حق مسلم خود برخوردار شوند و همان گونه که اشاره شد از مرگ بی موقع میلیون ها کودک امروز و سرمایه های فردای اجتماع پیش گیری شود. امت سرافراز اسلامی ، با استظهار به منبع فیاض وحی و گنجینه گرانقدر روایات ، بهترین پشتوانه را برای ترویج تغذیه کودکان با شیر مادر در اختیار دارد؛ در قرآن کریم چندین آیه و در مجموعه های روائی تعداد بسیار زیادی از احادیث به مسأله شیر مادر پرداخته است ، نکات آموزنده و نوآوری در این مجموعه بی مانند وجود دارد که نه تنها در زمینه شیر مادر ، بلکه حتی در زمینه مسائل دیگری نیز به انسان تعلیماتی می دهد و پژوهش گران پویا را به فراگیری ، نوآفرینی و راه گشائی در اندیشه و علم و عمل فرا می خواند.
تمسک به این مجموعه به همه کودکان امروز و نسل فردا و فرداها وعده می دهد که دوران حرمان کودکان از شیر مادر ، به پایان می رسد و مادران نیز با شیر دادن به کودکان خود ، علاوه بر لذت داشتن فرزند سالم ، در پیشگاه پروردگار اجر مجاهد در راه خدا ، و پاسدار حریم کشور اسلام خواهند داشت.۳ و در جامعه اسلامی شیر دادن از پستان به عنوان یک ارزش مورد تکریم و بزرگداشت خواهد بود.
اینک در آستانه این تحول بزرگ و بازگشت مجدد به شیر مادر و سپاس گزاری خاضعانه از پروردگار مهربان و حکیم ، فرصتی است که از روحانیت معظم برای مشارکت در ترویج تغذیه با شیر مادر برای پاسداری از سرمایه های فردای انقلاب اسلامی استمداد شود.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ نَشَرَ عِلْماً فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهِ۴ [مستدرک الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۰۱] .
و نیز از همان حضرت (ص) نقل شد که :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَدَّ عَنْ قَوْمٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ عَادِيَةَ مَاءٍ أَوْ نَارٍ وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ۵ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .
با توجه به این که ترویج تغذیه کودکان با شیرمادر ، ترویج یک آموزش خالص اسلامی بر مبنای قرآن و سنت است و مصداق روشنی از دفع بلاـ از جامعه اسلامی می باشد ، لبیک گفتن به یک خیر اندیشی ، خیر خواهی و خدمت به امت اسلامی و حفظ جان و سلامت سربازان فردای اسلام و در حقیت یاری دین خدا و یاوران دین او و دفاع از ارزش های الهی در دنیای ظلمانی و پر هیاهوی ما است و از قرآن آموخته ایم که اگر در امر دین از شما یاری طلبیده شود ، یاری کردن بر عهده شما است :
وَ إِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ [انفال/۷۲] .
شیر مادر در قرآن کریم :

قرآن کریم به عنوان مهمترین منبع معارف اسلامی و کتاب سعادت دو سرای ، طی چند آیه مسأله شیر مادر را مطرح فرموده است و تقریبا می توان دریافت که در هر یک از آیات کریمه به جنبه خاصی تأکید شده است.

معمولاـ در قوانین اساسی و کلی به ذکر موضوع اکتفا می شود و به جزئیات پرداخته نمی شود ، قرآن نیز که در حقیقت قانون اساسی اسلام است مع الوصف ، اهمیت شیر مادر به پایه ای است که قرآن کریم ، گاهی به جزئیات مسأله تغذیه با شیر مادر اشاره دارد.

اینک با ذکر آیات مذکور و ترجمه اجمالی آن ، در نهایت اختصار به نکات عمده ای که مفسرین و محققین از آن ها در زمینه اهمیت و ویژگی های تغذیه کودک با شیر مادر استنباط نموده اند اشاره ای خواهیم داشت.

الف ـ وَ الْوالِداتُ یرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَینِ کامِلَینِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ یتِمَّ الرَّضاعَةَ وَ عَلَی الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَ کسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لا تُکلَّفُ نَفْسٌ إِلاّ وُسْعَها لا تُضارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَ عَلَی الْوارِثِ مِثْلُ ذلِک فَإِنْ أَرادا فِصالاً عَنْ تَراضٍ مِنْهُما وَ تَشاوُرٍ فَلاـ جُناحَ عَلَیهِما وَ إِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلادَکمْ فَلا جُناحَ عَلَیکمْ إِذا سَلَّمْتُمْ ما آتَیتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصِیرٌ [بقره/۲۳۳] .

مادرانی که می خواهند به نحو کامل به فرزندان خود شیر دهند لازم است ۲ سال تمام آن ها را از پستان خود شیر دهند و در این مدت بر پدران است که خوراک و پوشاک آنان را به اندازه متعارف فراهم سازند و بیش از توان ، بر آن ها تکلیف نیست و نه پدر و نه مادر نباید به واسطه فرزند خود ضرری ببینند و (اگر پدر از دنیا رفت) بر عهده وارث است که بر همین منوال خوراک و پوشاک بانوی شیر ده را فراهم سازد ، اگر پدر و مادر خواستند کودک را از شیر بگیرند ، با رضایت و مشاوره طرفین ، مانعی ندارد و هر گاه خواستید برای شیر دادن دایه بگیرید در صورتی که خوراک و پوشاک او را در حدود متعارف و نیکو تأمین کنید مانعی نیست ، (در این مسأله بسیار مهم و سرنوشت ساز) تقوای خدا را پیشه سازید و از خداوند پروا کنید و بدانید خداوند بر آنچه که می کنید بینا است.

ب ـ وَ وَصَّینَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیهِ إِحْساناً حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کرْهاً وَ وَضَعَتْهُ کرْهاً وَ حَمْلُهُ وَ فِصالُهُ ثَلاثُونَ شَهْراً [احقاف/۱۵] .

به انسان نیکی کردن به پدر و مادرش را سفارش کردیم ، مادرش او را با ناراحتی حمل کرده و با ناراحتی زائید و دوران حمل و از شیر باز گرفتنش سی ماه است.

ج ـ وَ وَصَّینَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْناً عَلی وَهْنٍ وَ فِصالُهُ فِی عامَینِ أَنِ اشْکرْ لِی وَ لِوالِدَیک إِلَی الْمَصِیرُ [لقمان/۱۴] .

و ما به انسان درباره پدر و ماردش سفارش کردیم ، مادرش او را با زحمت حمل کرد و دوران شیر خوارگی او در دو سال پایان می یابد.

د ـ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَکمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَ أْتَمِرُوا بَینَکمْ بِمَعْرُوفٍ وَ إِنْ تَعاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْری [طلاق/۶] .

اگر زنان مطلقه برای شما فرزند را شیر دهند ، پاداش آن ها را بپردازید و (درباره فرزندان ، کار را) با مشاوره شایسته انجام دهید و اگر به توافق نرسیدید ، زن دیگری شیر دادن آن بچه را بر عهده گیرد.

ه ـ آیات دیگر :

در آیات دیگر ، از جمله آیه ۲۳ سورهٔ النساء مسأله خویشاوندی رضاعی ، آیه ۲ سوره حج پیوستگی وانس مادر شیر ده و طفل شیر خوار و آیه ۱۲ سورهٔ القصص شرح وقایع به آب افکندن موسی و از آب گرفتن او توسط دربار فرعون و توجه پروردگار به مسأله تغذیه این کودک باشیر مادر خودش عنوان شده است.

از آیات کریمه مورد اشاره نکات جالبی استنباط شده است که با توجه به موضوع این کتاب و مسأله ترویج تغذیه کودکان با

شیر مادران مواردی از آن ها را بازگو می کنیم.۶

۱ ـ حق شیر دادن در درجه اول با مادر (والده یا بانوئی که کودک را زائیده است) می باشد و متقابلا کودک نیز در درجه اول حق بهره مندی از شیر مادر خود را خواهد داشت.

۲ ـ حق حضانت کودک در دوران شیر خواری با مادر است.

۳ ـ مادر می تواند برای شیر دادن طلب هزینه کند.

۴ ـ پدر و سرپرست کودک برای بهره مند ساختن کودک از شیر مادر مسئولیت دارند.

۵ ـ طول مدت شیر دادن کامل ۲۴ ماه هلالی (۲ سال کامل) است.

۶ ـ حد اقل مدت شیر دادن برای کودکی که دوران ۹ ماه زندگی جنینی را به پایان برده اند ۲۱ ماه است.

۷ ـ هنگام از شیر گرفتن ، مشاوره و گفتگو برای چگونگی انجام این کار به نحوی که زیانی متوجه کودک و سلامت او نگردد ضروری است.

۸ ـ مسأله شیر دادن به کودک مسأله بسیار مهمی است و لازم است در چنین امر مهمی تقوای خدا پیشه کنند و امر و نهی او را مراعات نمایند.

۹ ـ مناسب ترین غذا برای کودک شیر مادر خود اوست ، حتی اگرنوزاد نارس متولد شده باشد.

۱۰ ـ یکی از دلایل ضرورت رعایت حقوق مادر ، حقی است که مادر به دلیل شیر دادن به کودک دارد.

۱۱ ـ شیر دایه با شرایط ویژه ، موجب پیوند خویشاوندی رضاعی میان شیر دهنده و نیز همسر شیر دهنده و شیر خوار و بستگان آنها می گردد.

۱۲ ـ در دوران شیر خوارگی ، جایگاه مناسب کودک شیر خوار ، آغوش مادر یا کنار او است.

شیر مادر در روایات معصومینعلیهم السلامو کتب فقهی :

طبیعی است مسأله ای به اهمیت تغذیه کودک با شیر مادر ، وقتی در قرآن کریم با ظرایف و دقایقی که به برخی از آن ها اشاره کرده ایم مطرح شده باشد ، در کلام پیامبر اکرم (ص) و ائمه معصومینعلیهم السلامو به دنبال آنها در کتب فقهی کرارا مورد بحث قرار گرفته باشد. و در این جا به قصد تبرک جستن به رهنمودهای اسلامی و فرا گرفتن نکات دیگری از این منبع فیاض و دنباله رو و هماهنگ با قرآن کریم تنها به قطره ای از دریا و خوشه ای از خرمن ، اکتفا می کنیم.

الف ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ لِلصَّبِی لَبَنٌ خَیرٌ مِنْ لَبَنِ أُمِّهِ [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۳۴] .

برای کودک هیچ شیری بهتر از شیر مادرش نیست.

ب ـ قال امیر المؤمنین (ع) : ما من لبن رضع به الصبی اعظم برکهٔ علیه من لبن امه [وسایل الشیعهٔ ، ج۲۱ ، ص۴۵۲] .

کودک با هیچ شیری تغذیه نمی شود که به اندازه شیر مادر خویش مبارک و با برکت باشد.

ج ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْفَرْضُ فِی الرَّضَاعِ أَحَدٌ وَ عِشْرُونَ شَهْراً فَمَا نَقَصَ عَنْ أَحَدٍ وَ عِشْرِینَ شَهْراً فَقَدْ نَقَصَ الْمُرْضَعُ وَ إِنْ أَرَادَ أَنْ یتِمَّ الرَّضَاعَ فَحَوْلَینِ کامِلَینِ [تهذیب الأحکام ، ج۸ ، ص۱۰۶] .

حد واجب شیر دادن ۲۱ ماه است و به هر میزان که از ۲۱ ماه کمتر به کودک شیر داده شود ، شیر دهنده کمتر از حد لازم شیر داده است و اگر بخواهد دوره شیر دهی را کامل و تمام کند ، پس لازم است ۲ سال تمام شیر بدهد.

د ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرَّضَاعُ وَاحِدٌ وَ عِشْرُونَ شَهْراً فَمَا نَقَصَ فَهُوَ جَوْرٌ عَلَی الصَّبِی [کافی ، ج۶ ، ص۴۰] .

حد ضروری شیر دادن ۲۱ ماه است و آن چه که کمتر از این مدت شیر داده شود ستمی است که بر کودک رفته است.

ه ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : جعل الله تعالى ذكره رزقه فى ثدى أمه فى إحداهما طعامه و فى الأخرى شرابه حتى إذا رضع آتاه الله فى كل يوم بما قدر له فيه من الرزق [بحار الأنوار ، ج۵۷ ، ص۳۵۲] .

خداوند متعال روزی کودک را در دو پستان مادر قرار داده ، در بخشی از آن آب و در بخش دیگر غذای او را و از هنگامی که مادر فرزند را به دنیا می آورد به تناسب نیاز هر روز بچه ، روزی متناسب آن روز او را مقدر فرموده است.

و ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُرْضِعِيهِ مِنْ ثَدْیٍ وَاحِدٍ وَ أَرْضِعِيهِ مِنْ كِلَيهِمَا يكونُ أَحَدُهُمَا طَعَاماً وَ الآخَرُ شَرَاباً [کافی ، ج۶ ، ص۴۰] .

(ای ام اسحق) ، فقط از یک پستان شیر مده ، بلکه از هر دو پستان شیر بده تا بخشی از آن تأمین کننده غذا و بخشی تأمین کننده آب مورد نیاز کودک باشد.

ز ـ قال رسول الله (ص) : اما ترضى احديكن انها اذا كانت حاملا من زوجها و هو عنها راض ان لها مثل اجر الصائم القائم فى سبيل الله فاذا وضعت لم يخرج من لبنها جرعة و لم يمص من ثديها مصة الاكان لكل جرعة و لكل مصة حسنة فان اسهر هاليلة كان لها مثل اجر سبعين رقبة تعتقهم فى سبيل الله [نهج الفصاحه] .

آیا شما بانوان خوشنود نمی شوید که وقتی یکی از شما از همسر خود در حالی که او از شما راضی است باردار شود ، ثواب کسی را دارد که روزها روزه بگیرد و شب ها برای عبادت خدا به پا خیزد و هنگامی که زایمان کند هر جرعه ای که از شیر او درآید و هر بار که پستان او مکیده شود برای هر جرعه و هر مکیده شدن پستان ثوابی است و اگر برای شیر دادن و مراقبت از کودک شیر خوار ، شبی بیدار گردد ، پاداشی برای او معادل آزاد کردن هفتاد بنده در راه خدا است.

ح ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن للمرأة فى حملها إلى وضعها إلى فصالها من الأجر كالمرابط فى سبيل الله فإن هلكت فيما بين ذلك فلها أجر شهيد [مكارم الأخلاق ، ۲۳۸] .

زن در دوران بارداری ، زایمان و شیر دادن اجر مجاهد در راه خدا را دارد و اگر در این میان بمیرد برای او اجر شهید است.

ط ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا حَمَلَتِ الْمَرْأَةُ كانَتْ بِمَنْزِلَةِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْمُجَاهِدِ بِنَفْسِهِ وَ مَالِهِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِذَا وَضَعَتْ كانَ لَهَا مِنَ الْأَجْرِ مَا لَا يدْرِی أَحَدٌ مَا هُوَ لِعِظَمِهِ فَإِذَا أَرْضَعَتْ كانَ لَهَا بِكلِّ مَصَّةٍ كعِدْلِ عِتْقِ مُحَرَّرٍ مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ فَإِذَا فَرَغَتْ مِنْ رَضَاعِهِ ضَرَبَ مَلَک كرِيمٌ عَلَى جَنْبِهَا وَ قَالَ اسْتَأْنِفِی الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَک [أمالی صدوق ، ۴۱۱] .

وقتی زنی باردارد ، در ثواب مانند سرباز روزه داری است که جان و مال بر کف گرفته و در راه خدا جانبازی می کند ، وقتی زایمان کرد اجر او آن چنان زیاد است که به حساب نمی آید و هنگامی که کودک را شیر می دهد هر مرتبه مکیده شدن پستان او معادل با آزاد کردن بنده ای از نسل حضرت اسماعیل (ع) پاداش دارد و آنگاه که از شیر دادن فراغت حاصل می کند فرشته ای به پهلوی او می زند و می گوید : عملت را برگیر که خدای گناهانت را آمرزید.

ی ـ در تمام کتب فقهی کم و بیش موضوع شیر مادر ، آغوز (لبأ ، clostrum یا شیر روزهای نخستین پس از زایمان که غلیظ تر از سایر ایام شیر دهی است) ، ضرورت صیانت و پاسداری از سلامت کودک شیر خوار و تأکید بر شیر دادن یا دادن آغوز به کودک به عنوان صیانت ازسلامت او۷ مورد بحث قرار گرفته است. به هر حال اگر بخواهیم اجمالاـ نظری به چند حدیث نمونه که در این مبحث آورده ایم داشته باشیم؛ برخی از نکاتی که در وهله اول جلب توجه می کند عبارتند از :

۱ ـ شیر مادر بی نظیر است :

مناسب ترین شیر برای هر کودک در درجه اول شیر مادر خود او است و در درجه دوم شیر مادران دیگر.

توضیح این نکته که تغییرات تدریجی شیر مادر به تناسب تغییرات تدریجی نیازهای طفل و داشتن مواد ایمنی بخش (آنتی

کورهـا و ایمونوگلوبولین ها) متناسب با نوع بیماری ها و عوامل بیماری زای محیطی است می توانـد شاهـد خوبی بر بی رقیب بودن شیر مادر به طور کلی و شیر مادر خود کودک به طور اخص باشد.

۲ـ حق لبأ یا آغوز :

کودک در صورتی که از شیر مـادر خودش محروم نباشـد ، در چنـد روز اول زنـدگی از آغوز یـا کلستروم که حـاوی مقادیر زیادی آنتی کور و ایمونوگلوبولین است و او را در برابر عوامل بیماری زای محیط خارج از رحم پشتیبانی و سلامت او را بیمه می کنـد ، بهره مند خواهد شد.۸ اهمیت آغوز برای کودک به انـدازه ای زیاد است که در گذشـته بسـیاری از فقهای عظام به وجوب دادن آغوز به نوزاد حکم می کردند ، ۹ زیرا در شرایط آن روزگارها ، ندرتا ممکن بود کودکی علی رغم محرومیت از آغوز و شیر مادر زنده بماند.

۳ـ ترکیب شیر مادر متناسب با نیاز کودک است ، حتی اگر کودک نارس متولد شده باشد.

۴ـ در هر بار شـیر دادن باید از هر دو پسـتان استفاده کرد. (در این صورت علاوه بر بهره مندی طفل از شیر با کیفیت بهتر ، هر دو پستان تخلیه و تحریک لازم برای شیر سازی مجدد بیشتر در هر دو پستان ایجاد می شود.)

۵ـ حد اقل مدت لازم برای شیر دادن به کودکی که ۹ ماهه متولد شده ۲۱ ماه است و شیر دادن کمتر از این مدت ستمی است که به کودک تحمیل می گردد.

۶ـ حد مطلوب شیر دادن ۲۴ ماه هلالی است.

۷ ـ ۲۱ مـاه یا ۲ سـال شـیر دادن به طفـل به معنـای انحصـار تغـذیه کودک بـا شـیر مادر نیست ، بلکه لازم است پس از ۴ تا ۶ ماهگی از غذاهای تکمیلی مناسب استفاده شود.

۸ـ تغـذیه انحصاری طفل با شـیر مادر ، نه تنها غذا ، بلکه آب مورد نیاز او را نیز تأمین می کند. (تغذیه انحصاری با شـیر مادر مربوط به ۴ تا ۶ ماه اول زنـدگی است و همان گونه که اشاره شـد ، هم بر مبنای رهنمودهای معصومین علیهم السـلام و هم بر اساس دست یافته های علمی پس ازی ۴ تا ۶ ماهگی لازم است کودک از غذاهای تکمیلی و مناسب استفاده نماید) .

۹ـ کودک پس از تولد باید در کنار مادر باشد ، حتی در رهنمودهای اسلامی کنار پهلوی چپ مادر توصیه شده است.

امروزه اصطلاح هم اتاقی Rooming in برای همین منظور توسط سازمان جهانی بهـداشت و یونیسف به کار گرفته می شود و توصیه می شود کودک به فاصله نیم ساعت پس از ولادت به پستان مادر گذاشته شود.

در رهنمودهای اسـلامی چیزی فراتر از هم اتاقی؛ یعنی در واقع هم آغوشی مادر و نوزاد مطرح شده است ، هم از طریق مکیده شدن پسـتان مادر به کرات و هم از طریق تماس بدن و حتی استشـمام بوی کودک موجب تحریک سیسـتم شیر ساز در بدن و موجب افزایش شیر مادر و تضمینی برای تداوم شیر دهی است.

۱۰ـ شیر دادن به هنگام شب پر فایده است.

شیر دادن در شب از عوامل عمـده افزایش سـطح ترشـح هرمون پرولاکتین و موجبی برای افزایش شـیر مادر و تداوم شـیر دهی است.۱۰

۱۱ـ مکیده شدن مکرر پسـتان راز تداوم و فزونی شـیر مادر است. و در حقیقت هیچ عاملی به اندازه آن نمی تواند تداوم شـیر دهی و کفایت شـیر را تأمین کنـد ، لذا در زمان ما عدم توفیق بسـیاری از مادران در یک شـیر دهی موفق مربوط به جدا سازی کودکان آنها پس از زایمان و نگهداری نوزادان در اطاق دیگر و عدم مکیده شدن پسـتان آنها به دفعات و اسـتفاده از شیرها و غـذاهای کمکی که خود موجبی برای کـاهش تمایل کودک به مکیـدن پسـتان مادر می شود و اسـتفاده از وسایل بسـیار زیان

بخشـی مانند پستانک (گول زنک) و شیشه شیر و... است. در واقع رمز موفقیت مادر در شیر دهی عزم او به انجام این رسالت ، به پسـتان گذاشتن به هنگام نوزاد در کوتاه ترین فاصله پس از زایمان ، مکرر به پستان گذاشتن به هنگام تمایل کودک ، خود داری از مصـرف غـذاهای کمکی بی موقع و اجتناب از به کار گیری شـیشه شـیر و پسـتانک و پس از همه این ها داشـتن یک شیوه مناسب تغذیه است ، زیرا با هر بار مکیده شدن پسـتان ، یک موج عصبی که از نوک پستان آغاز می شود پس از رسیدن به هیپوتالاموس از آن جا به غـده هیپوفیز می رود و از تحریک قسـمت خلفی هورمون اکسیتوسـین ترشح می گردد و هورمون پرولاکتین موجب شیر سازی می گردد و هورمون اکسیتوسین که انقباض دهنده است به تخلیه شیر کمک می کند.

چنان که ملاحظه می شود نقش پرولاکتین نقش بسـیار مهمی است و تحریک مکرر ترشـح پرولاکتین از طریق مکیـدن پسـتان انجام می شود.

۱۲ ـ شـیر دادن از پسـتان جهاد در راه خدا و مایه خوشـنودی پروردگار است ، لذا باید شیر دادن به عنوان یک ارزش والا مایه سربلندی و افتخار بانوان با اعتقاد باشد.

شیر مادر در منابع علمی روز :

کم و بیش قبلاـ توضـیح داده ایم که امروزه ارزش شـیر مـادر به دلیل بالا رفتن میزان آگاهی های علمی بشـر بیش از هر زمان دیگر است. حتی اگر چه از زمان های گذشـته می دانستند شیر مادر بهترین غذا برای کودک است و کارخانجات سازنده شیر خشـک بـا تقلیـد از نسـبت برخی ترکیبـات مواد در شـیر مـادر ادعـا و تبلیغ می کردنـد که این شـیر به بشـیر مـادر شبیه است و اصطلاحاتی مانند شیر ماترنیزه ، ۱۱ شیر هومونیزه۱۲ و شیر آداپته۱۳ در واقع بیانگر همین اعتراف بود ، مع الوصف تـدریجا با شناخت بیشتری که از شیر مادر در اثر پژوهش های علمی به وجود آمده این حقیقت روشن شده است که :

۱ ـ شیر مادربهترین و مناسب ترین غذا برای کودک شیر خوار است.

۲ ـ ترکیب آن هر روز اندکی به تناسب نیاز کودک تغییر می کند.

۳ ـ ترکیب آن در هر بار شیر دادن هم کمی تغییر می کند؛ یعنی شیری که ابتدا از پستان ترشح می شود با شیری که در پایان هر بار شیر خوردن ، طفل دریافت می کند تفاوت هائی دارد.

۴ ـ مواد ایمنی بخش موجود در شیر مادر قابل تقلید نیست.

۵ ـ سلول های زنده موجود در شیر مادر (گلبول های سفید) نمی تواند در شیر خشک وجود داشته باشد.

۶ ـ ترکیبات کم یاب و احیانا ناشناخته ای در شیر مادر وجود دارد که شیر مادر را بی مانند می کند.

و در نـتیجه می تـوان گفت دنیـای علم امروزه به خوبی می دانـد شـیر مـادر بی نظیر و بی رقیب است و هماننـد سـازی آن غیر ممکن است.

در زمان ما مجموعه ای عظیم از مقالات علمی درباره شـیر مادر منتشر شده و اگر نگوئیم هر روز ، می توانیم بگوئیم لا اقل هر ماه خبرهای علمی تازه ای درباره شـیر مادر در معتبرترین مجلات علمی مربوط به طب اطفال انتشار می یابـد که همه حاکی از ارزش فوق العاده زیاد شیر مادر است.

اصولا منافع شیر مادر را می توانیم در سه بخش طبقه بندی کنیم :

بخش اول ـ منابع شیر مادر برای کودک

که این بخش مهم ترین قسـمت منافع شیر مادر را تشکیل می دهد. برای انسان های موحد ، باور این نکته آسان است که وقتی خـدای حکیم برای کودک غـذایی را بر اساس علم و حکمت بی پایان خود مقدر می کند چیزی را برای او فراهم و به او اعطا

می فرماید که هرگز با آن چه بندگان او با محدودیت علم و آگاهی فراهم می کنند قابل قیاس نیست.
نمونه هایی از مزایای شیر مادر را برای کودکان در لابلای این بحث ها ارائه کرده ایم۱۴ و موارد دیگری را نیز به یاری خدا در این کتاب بیان خواهیم داشت.
بخش دوم ـ منافع شیر دادن برای مادر :
مادر نیز منافع فراوانی از شیردادن به کودک می برد ، داشتن فرزند سالم ، احساس رضایت از پرورش طفل با شیره جان خود ، کاهش چربی ذخیره ای دوره بار داری ، پیش گیری از بارداری ناخواسته ، بازگشت سریعتر رحم و ضمائم آن به جای خود پس از زایمان و ایمنی بیشتر در برابر سرطان پستان از آن جمله است.
بخش سوم ـ منافع شیر مادر برای جامعه :
جامعه با داشتن افراد سالم ، با عاطفه به خوشبختی نزدیک تر خواهد بود ، شیر مادر بدون اتکا به منابع خارجی با هزینه بسیار کمتر ، به صورت کاملا سالم در اختیار کودکان یک جامعه قرار می گیرد و با خود وابستگی سیاسی ، اقتصادی و فرهنگی به همراه ندارد. موقعیت مادر در خانواده و تحکیم نظام خانواده از منافع نهفته ، اما بسیار پر ارزش شیر مادر برای جامعه است.
برخی از مزایای بی پایان شیر مادر :
۱ ـ ترکیب شیر مادر کاملا با نیازهای طفل هماهنگ است و همان گونه که قبلا اشاره کرده ایم به تناسب تغییر نیازهای طفل ، این ترکیب نیز تغییر می یابد. این یک مزیت استثنایی و غیر قابل تقلید است.
۲ ـ آغوز یک غذای استثنایی و تکرار نشدنی برای آغاز زندگی کودک در دنیای خارج رحم است. این غذای استثنایی شیری است که در چند روز اول زندگی ترشح می شود و سرشار از انواع آنتی کورها و ایمونوگلوبولین های لازم برای مبارزه موفق کودک با عوامل بیماری زای محیطی است و به عبارت دیگر آغوز سلاح لازم را برای کودک تازه متولد شده به همراه دارد تا او را در رویارویی با عوامل بیماری زای محیطی یاری کند.
۳ ـ ترکیب شیر مادر در ابتدا و انتهای شیر دادن اندکی تغییر می کند ، شیر اول رقیق و اشتها آور است و پروتئین بیشتر دارد ، شیر انتها غلیظ تر و پر چربی و سیر کننده است ، وقتی کودک در هر بار شیر خوردن از هر دو پستان استفاده می کند شیری با کیفیت برتر دریافت می کند. به علاوه اگر شیر غذای منحصر به فرد کودک باشد (از بدو تولد تا حدود ۴ تا ۶ ماهگی) در این صورت نیازی به مصرف آب آشامیدنی نخواهد داشت ، حتی اگر هوا گرم باشد!
۴ ـ شیر مادر آلودگی میکروبی ندارد ، لذا نه به جوشاندن نیاز دارد و نه به دلیل آلودگی شیشه ، پستانک و ظروفی که برای تغذیه با شیر خشک به کار می رود مشکلی به بار می آورد.
۵ ـ درجه حرارت شیر مادر در طول شیر دادن ثابت و مناسب است ، در حالی که شیری که با شیشه پستانک به کودک داده می شود ، درجه حرارتش در ابتدا و انتها یکسان نیست.
۶ ـ شیر مادر همیشه و در همه جا می تواند در دسترس کودک باشد ، چه در سفر ، چه در خانه ، چه در زمان جنگ و حصر اقتصادی و چه در شرایط بحرانی مثل سیل ، زلزله و حوادث دیگر ، آن هم به صورتی که هیچ یک از مزایای آن در این شرایط از بین نرفته و هزینه ای هم به خانواده تحمیل نمی شود.
۷ ـ از مظاهر لطف عمومی و عنایات جهان شمول الهی این است که وقتی مادران از یک تغذیه کافی (نه عالی) برخوردار باشند ترکیب شیر آن ها در تمام نقاط جهان یکسان است؛ یعنی شیر فلان ملکه هرگز بر شیر فلان خانم روستایی مزیت و برتری ندارد.۱۵

۸ ـ بندرت ممکن است مسأله ای به نام حساسیت به شیر مادر مطرح شود ، در حالی که حساسیت به شیر گاو و شیر خشک های مختلف بسیار اتفاق می افتد.
۹ ـ شیر مادر حتی برای کودکان مبتلا به کم کاری تیروئید و فنیل کتونوری و ... بهتر از هر شیر دیگر است.
۱۰ ـ شیر مادر سهل الهضم است.
۱۱ ـ اختلالات تغذیه و سوء تغذیه و چاقی های زیان بخش نزد اطفالی که از شیر خشک و شیر گاو استفاده می کنند فراوان است ، اما این گرفتاری ها ، در تغذیه از شیر مادر وجود ندارد.
۱۲ ـ احساس آرامش کودک در آغوش مادر به خصوص هنگام نوشیدن شیر از پستان مادر و اثرات عاطفی متقابل آن ، یک مزیت انحصاری مربوط به شیر مادر است.
۱۳ ـ شیر مادر تنها ماده غذایی یا داروئی شناخته شده است که ضریب هوشی طفل (IQ) را تا ۸ واحد افزایش دهد.
۱۴ ـ میزان مرگ و میر در شرایط یکسان میان دو گروه از کودکان (گروهی که از شیر مادر تغذیه می کنند و گروهی که محروم از شیر مادرند و از انواع شیر خشک استفاده می کنند) به نحو چشم گیری متفاوت است. در یک بررسی نشان داده اند که مرگ و میر کودکان محروم از شیر مادر ، اما برخوردار از شیر خشک ۱۸ برابر مرگ و میر کودکان بهره مند از شیر مادر است.
۱۵ ـ مشکلات ناشی از اشتباه در برنامه غذایی کودکانی که از شیر مادر تغذیه می کنند به مراتب کم تر از کودکانی است که از شیر های دیگر استفاده می کنند.
۱۶ ـ مدفوع کودکانی که از شیر مادر تغذیه می کنند دارای حالت شل تر و رنگ آن زرد طلائی است. نوع میکروب هایی که در مدفوع این گونه اطفال دیده می شود از دسته میکروب هایی است که محیط را برای فعالیت میکروب های بیماری نامساعد می کند۱۶ ، در حالی که اطفال محروم از شیر مادر وضعیت دیگری دارند.
۱۷ ـ در شیر مادر نوعی پروتئین به نام لاکتوفرین وجود دارد که سبب می شود تقریبا تمام آهن موجود در شیر مادر جذب شود. در این صورت هم کودک بهره بیشتری می برد و هم به دلیل نبودن آهن جذب نشده در مدفوع ، میکروب های بیماری زای موجود در روده نمی تواند تکثیر و رشد پیدا کنند.
۱۸ ـ وجود مقدار کافی قند از نوع لاکتوز در شیر مادر ، علاوه براین که موجب جذب مقدار بیشتر کلسیم می شود ، از حالت یبوست نیز جلو گیری می کند.
۱۹ ـ شیر خوارانی که شیر مادر می خورند خیلی کمتر از کودکان محروم از شیر مادر به بیماری های عفونی و اسهال دچار می شوند.
۲۰ ـ میزان مواد معدنی و ترکیبات موجود در شیر مادر به گونه ای است که هیچ گاه موجب صدمه به کلیه های کامل نشده نوزاد نمی گردد.
۲۱ ـ در شیر مادر به خصوص در دو هفته اول تعداد زیادی گلبول سفید وجود دارد و نقش گلبول های سفید در مبارزه با میکروب ها بسیار مهم است.
۲۲ ـ شیر مادر برای کودکان نارس نیز بهترین و مناسب ترین غذا است ، کودکان نارس به دلیل از دست دادن برخی فرصت ها برای تکمیل در رحم مادر ، بیشتر از سایر کودکان به مراقبت و ایمنی در برابر عوامل بیماری زای محیطی نیاز دارند. در نظام سراسر حکمت آفرینش در شیر مادرانی که فرزندان نارس متولد کرده اند به تناسب این نیاز فوق العاده تغییراتی حادث

می شود ، مثلاـ آغوز که شیر چند روز اول در زایمان های طبیعی و به موقع است ، در زایمان کودکان نارس تا چند هفته ترشح آن از پستان تدوام پیدا می کند ، هم چنین در مورد برخی مواد معدنی موجود در شیر مادر به تناسب نیازهای استثنائی کودکان نارس تغییراتی پیدا می شود.

۲۳ ـ شیر مادر یک سرمایه ملی است و ترویج تغذیه با شیر مادر گامی در جهت استقلال و خود کفایی میهن اسلامی‌مان است.

۲۴ ـ پروردگار مهربان ، ساختمان پستان را طوری قرار داده است که مکیدن شیر از آن ایجاد گوش درد ، ناراحتی های تنفسی ، خفگی و دل درد برای طفل نخواهد کرد. در حالی که این عوارض به دلیل مکیدن از پستانک ، نزد اطفال محروم از شیر مادر فراوان است.

۲۵ ـ مکیده شدن سینه مادر توسط طفل شیر خوار موجب ترشح هورمون اکسیتوسین از قسمت پسین غده هیپوفیز می شود و این هورمون سبب تسریع درجمع شدن رحم مادر و بازگشت آن به وضع طبیعی بعد از زایمان می گردد.

۲۶ ـ میزان موارد ابتلا به سرطان پستان ، نزد مادرانی که به کودکان خود از پستان شیر می دهند به مراتب کمتر از موارد ابتلا نزد سایر مادران می باشد.

۲۷ ـ وقتی مادر از پستان شیر می دهد امکان تخمک گذاری و در نتیجه بارداری زود رس به تعویق می افتد ، لذا با فاصله گذاری مناسب بین بارداری ها و تولد فرزندان هم اثر مثبت روی سلامت مادر و هم فرزندان آینده او خواهد داشت.

۲۸ ـ علاوه بر مزایای بی شمار دیگر ، ۱۷ در یک جمله باید گفت غذایی را که دست قدرت و حکمت و علم بی انتهای خدا برای کودک ساخته و به او هدیه کرده است ، نمی توان با غذائی که کارخانجات شیر خشک با انگیزه های اقتصادی و جلب منافع مادی می سازند مقایسه کرد.

پاسخ به چند ابهام و چند سئوال :

گاهی که درباره شیر مادر صحبت می شود بعضی ها سئوالاتی مطرح می کنند که بد نیست به نمونه هائی از آن ها بپردازیم.

۱ ـ آیا شما به دلیل مشکلات ارزی به ترویج تغذیه با شیر مادر اهمیت می دهید؟

اگر چه اکثریت قریب به اتفاق مردم ، هم بر اساس اعتقادات درونی و هم بر اساس آنچه که آموخته اند به اهمیت شیر مادر آگاهی دارند ، اما بعضی ها این سئوال را مطرح می کنند؛ در پاسخ باید گفت :

ترویج تغذیه با شیر مادر یک حرکت مقطعی نیست ، شروع این حرکت در سال های اخیر از کشورهایی بوده که نه تنها مشکلات ارزی نداشته اند ، بلکه خودشان ، غالبا صادر کننده شیر خشک هم می باشند.

ترویج تغذیه با شیر مادر یک نهضت عالم گیر است که پشتوانه های مطمئن علمی دارد و سازمان های علمی بین المللی مثل سازمان جهانی بهداشت و یونیسف نیز در این حرکت سهم به سزائی دارند.

آموزش های اسلامی چهارده قرن قبل از این نهضت ، اهمیت شیر مادر را به مردم آموخته است ، آن چه که ما در این کتاب آوردیم گوشه ای از مزایای بی شمار شیر مادر را توضیح می دهد. وانگهی چنان چه مشکلات ارزی و دشواری های روابط اقتصادی و مانند این ها هم اگر نباشد آیا استفاده از شیر مادر عاقلانه تر نیست؟

۲ ـ آیا شیر مادر در پستان فاسد می شود؟

این سئوال یک پاسخ روشن دارد : نه ، شیر مادر در پستان خراب نمی شود.

۳ ـ چگونه باید به کودک شیر داد؟

روش درست شیردادن از پستان این است که نوک پستان داخل دهان طفل باشد و لب طفل روی هاله اطراف نوک پستان

(آروئول یا قسمت قهوه ای رنگ اطراف نوک پستان) فشار بیاورد و صورت طفل باید مقابل پستان مادر قرار گیرد.
۴ ـ آیا در موقع اسهال شیر مادر را قطع کنیم؟
سابقا گفته می شد در موقع بروز اسهال شیر مادر را قطع کنید و محلول آب و الکترولیت بدهید ، اما امروزه با تأکید فراوان گفته می شود شیر مادررا به هنگام اسهال ، هرگز قطع نکنید ، حتی اگر بچه از شیر مادر محروم است و شیر خشک یا شیر گاو می خورد آن ها را هم نباید قطع کرد ، فقط توصیه می شود ، شیر گاو و شیر خشک را کمی رقیق کنید.
۵ ـ مگر می شود در این زمانه شیر کافی داشت؟
ما در این کتاب به اختصار چگونگی ترشح شیر و نقش مکرر به پستان گذاشتن طفل را در زیاد شدن و تدوام شیرمادر ذکر کرده ایم و نیازی به تکرار آن ها نیست. ممکن است برخی مشکلات اجتماعی ، عصبانیت ها و کمبود تحمل نزد بعضی ها سبب کاهش ترشح اکسیتوسین (هورمون انقباض دهنده) شود ، اما خوش بختانه روی هورمون پرولاکتین (هورمون سازنده شیر) اثر ندارد.
همین تغذیه معمولی خانواده ها حتی خانواده های کم درآمد برای ترشح شیر کافی ، کفایت می کند ، البته تغذیه بهتر (نه تغذیه پر هزینه) برای دوران شیردهی لازم است ، لیکن درنظام سراسر حکمت آمیز آفرینش پیش بینی های لازم برای یک شیر دهی موفقیت آمیز به دنبال زایمان صورت گرفته و ذخائر چربی موجود در بدن مادر به همین منظور در دوره شیر دهی مورد استفاده قرار می گیرد.
۶ ـ شیر من کافی نیست ، چه کنم؟
خیلی از مادران گمان می کنند شیر آن ها کافی نیست ، به همین جهت به سرعت به مصرف شیر خشک رو می آورند ، بچه وقتی از شیر خشک و شیشه شیر استفاده کرد کمتربه پستان مادر علاقه نشان خواهد داد و همین موضوع سبب کاهش شیر مادر خواهد گردید.
۷ ـ شیر من رقیق است ، چه کنم تا شیر خوب داشته باشم؟
ما در این کتاب توضیح داده ایم که شیر مادر در ابتدا رقیق تر و در انتها غلیظ تر است ، علت این که شیر مادر می تواند احساس تشنگی کودک را نیز بر طرف کند همین است.
البته شیر مادر در انتها غلیظ تر می شود ، اما نباید فراموش کرد که شیر انسان مشابه شیر حیوانات نیست ، شیر انسان ترکیب خاص خود را دارد.
۸ ـ آیا کودکانی که از شیر خشک استفاده می کنند رشد بهتری دارند؟
گفتیم شیر مادر ترکیب ویژه ای دارد که بچه انسان در عرض مدت ۵ ماه از هنگام تولد ، با تغذیه کافی وزنش دو برابر می شود ، اما بچه گاو در کمتر از ۲ ماه وزنش با شیر گاو دو برابر می شود.
افزایش سریع وزن بچه با زیاد خوری به معنای سلامت بیشتر نیست ، شیر مادر مناسب ترین میزان رشد را برای کودک تأمین می کند.
۹ ـ من از ابتدا شیر نداشتم ، حالا چه کنم؟
بحثی درباره هم اتاقی مادر و نوزاد Rooming in داشتیم و گفتیم این هم اتاقی در رهنمودهای اسلامی هم آغوشی مادر و نوزاد است. هر چه زمان به پستان گذاشتن طفل با زمان زایمان نزدیک تر باشد احتمال موفقیت مادر بیشتر خواهد بود.
بهتر است در همان نیم ساعت اول بعد از تولد بچه را به پستان بگذارند و بعد از آن هم بچه را پیش مادر نگهداری کنند و از

مادر جدا ننمایند.

۱۰ ـ چگونه غذای تکمیلی بدهیم؟

غذای تکمیلی مثل حریره ، فرنی ، آب میوه و سوپ صاف کرده را باید پس از ماه چهارم و حتی بعد از ماه ششم بعد ازتولد به بچه داد ، دادن غذای تکمیلی به کودکی که از شیر مادر استفاده می کند قبل از پایان چهار ماهگی درست نیست. ضمنا از دادن غذای تکمیلی با شیشه شیر و پستانک باید خود داری نمود ، بلکه آن را با قاشق و استکان باید به کودک داد.

۱۱ ـ آیا دادن آب قند به کودک کار درستی است؟

اگر چه در گذشته برای روز اول و دوم که مقدار شیر مادر کم به نظر می رسد یا ظاهرا ترشح نشده است تجویز آب قند معمول بود ، اما امروزه با تأکید فراوان گفته می شود هرگز این کار را نباید کرد. همان قطرات اندکی که در یکی دو روز اول تولد از طریق پستان وارد دهان طفل می شود کافی است.

۱۲ ـ آیا استفاده پستانک (گول زنک) ضرری دارد؟

بله ، پستانک علاوه بر بد آموزی ، خطر آلودگی های ثانوی فراوانی را دارد ، استفاده کودک از پستانک باعث کاهش میل کودک به مکیدن پستان مادر و در نتیجه کاهش ترشح شیر او می شود.

۱۳ ـ آیا شیر خوار به آب احتیاج ندارد؟

گفتیم وقتی تغذیه شیر خوار در ۴ ماه اول زندگی منحصر به شیر مادر باشد ، در این صورت آب مورد نیاز بدن او تأمین می شود و نیازی به دادن آب اضافی نیست ، حتی سازمان جهانی بهداشت به خاطرحفظ سلامت کودکان توصیه می کند در چنین شرایطی به کودک آب ندهید ، حتی اگر هوا گرم باشد.

۱۴ ـ برای ترویج تغذیه کودک با شیر مادر چه کسانی مسئولیت دارند؟

با در نظر گرفتن اهمیت موضوع و توضیحاتی که دراین کتاب داده ایم حقیقتا باید گفت ترویج تغذیه کودکان با شیر مادران یک مسئولیت فردی و اجتماعی برای همه کسانی است که نسبت به جامعه ، کودکان و آینده کشور احساس مسئولیت می کنند.

۱۵ ـ برای موفقیت در شیر دادن چه باید کرد؟

کم و بیش توضیحات این کتاب به طورکلی ، این اطلاعات را در بر دارد ، مع الوصف لازم است متذکر شویم خوشبختانه یک کتابچه مصور ۲۰ برگی به زبان ساده ، تحت عنوان "چه کنم تا در شیر دادن به کودکم موفق شوم" توسط کمیته کشوری ترویج تغذیه با شیر مادرتهیه و توسط وزارت بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی در تیراژ بالا انتشاریافته است و به صورت رایگان توسط مراکز بهداشت و مراکز بهداشتی درمانی در اختیار علاقه مندان قرارمی گیرد ، مطالعه کتابچه مذکور اطلاعات سود مندی در اختیار مادران قرار می دهد.

سخن پایانی :

تضمین سلامت کودکان ، بدون بهره گیری آنان از شیر مادر یک تصور دور از واقعیت است ، این که جهان علم با تکیه به دستاوردهای دانش بشری ، بیش از هر زمان دیگر به اهمیت تغذیه با شیر مادر پی برده و با سرعت فزاینده ای در صدد جبران غفلت های گذشته است و اینک که یک نهضت جهانی برای بازگشت به شیر مادر آغاز شده است برای امت سرفراز اسلام که افتخار دارد ظرایف و دقایق مربوط به تغذیه کودک را چهارده قرن قبل از شروع این نهضت از رهنمودهای اسلامی فرا گیرد و برای میهن اسلامی ما به طور اخص که در میان بد اندیشی ها و نابکاری های دنیای کفر سر بلند و استوار پرچم

نهضت جهانی اسلام را به دوش دارد. احیاء ارزش های اسلامی از جمله در مسأله بسیار مهم تغذیه با شیرمادر که زمینه ساز سلامت نسل فردای انقلاب است معنا و اهمیت ویژه ای دارد.

ما بر اساس آن چه که در فرهنگ متعالی اسلامی آموخته ایم به مسئولیت های فردی ، اجتماعی و مشترک خود می اندیشیم ، امر به معروف و نهی از منکر را در دامنه وسیع آن که خیر اندیشی فراگیر برای امروز و فردای امت اسلامی است و ضامنی برای گسترش خیر در جامعه و کلید باب خوشبختی است وظیفه عمومی به ویژه وظیفه برگزیدگان جامعه اسلامی می شناسیم.۱۸

اینک فرصتی است که از روحانیت همیشه پیش تاز جامعه اسلامی برای احیای این شیوه پسندیده اسلامی و این سرمایه گذاری سود بخش برای تأمین تندرستی نسل نو و مدیران فردای کشور؛ یعنی ترویج تغذیه کودکان با شیر مادران استمداد کنیم و انتظار داشته باشیم که از پایگاه های نشر و فرهنگ اسلامی برای توان مندی بیشتر امت اسلامی توصیه به بهره مند ساختن کودکان از این نعمت برگزیده مائده الهی شود.

باشد که در میهن ما ، به برکت تعالیم قرآن و عترت کمتر کودکی از این حق ویژه محروم بماند :

وَ إِنِ اسْتَنْصَرُوكمْ فِی الدِّينِ فَعَلَيكمُ النَّصْرُ [انفال/۷۲] .

۲. شیر حیوان

۱. آیت الهی

وَ إِنَّ لَكمْ فِی الْأَنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكمْ مِمّا فِی بُطُونِهِ مِنْ بَينِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشّارِبِينَ [نحل/۶۶] .

۲. سفارش به مصرف شیر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اسقوا نسائکم الحوامل الألبان فإنها تزید فی عقل الصبی [طب النبی (ص) ، ص۲۴] .

ـ عن شرحبیل بن أبی سعید قال : "لما کان صبیحة عرس فاطمة جاء النبی بعس فیه لبن فقال لفاطمة : اشربی فداک أبوک و قال لعلی (ع) : اشرب فداک ابن عمک [إعلام الوری ، ص۱۵۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ عَلِياً (ع) كانَ يسْتَحِبُّ أَنْ يفْطِرَ عَلَى اللَّبَنِ [تهذیب الأحکام ، ج۴ ، ص۱۹۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شُرْبُ اللَّبَنِ مِنَ الْإِيمَانِ [طب النبی ، ص۲۵] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ النَّبِی (ص) إِذَا شَرِبَ اللَّبَنَ قَالَ اللَّهُمَّ بَارِك لَنَا فِيهِ وَ زِدْنَا مِنْهُ [کافی ، ج۶ ، ص۳۳۶] .

۳. شیر عصاره ومعجون است

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَيكمْ بِأَلْبَانِ الْبَقَرِ فَإِنَّهَا تُخْلَطُ مِنَ الشَّجَرِ [وسائل الشیعة ، ج۲۵ ، ص۱۱۲] .

۴. بهترین نوشیدنی

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ النَّبِی (ص) يحِبُّ مِنَ الشَّرَابِ اللَّبَنَ [المحاسن ، ج۲ ، ص ۴۹۰] .

پیامبر اکرم (ص) در معراج با شیر پذیرائی شد. [صحیح بخاری ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّبَنُ طَعَامُ الْمُرْسَلِينَ [کافی ، ج۶ ، ص۳۳۶] .

۵. درمان دردها

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَصْبَهَانِی قَالَ : "كنْتُ عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ وَ أَنَا أَسْمَعُ جُعِلْتُ فِدَاك إِنِّی أَجِدُ الضَّعْفَ فِی بَدَنِی فَقَالَ لَهُ : عَلَيك بِاللَّبَنِ فَإِنَّهُ ينْبِتُ اللَّحْمَ وَ يشُدُّ الْعَظْمَ" [کافی ، ج۶ ، ص۳۳۶] .

عَنْ يحْيى بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِى الْبِلَادِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ قَالَ : "شَكَوْتُ إِلَى أَبِى جَعْفَرٍ (ع) ذِرْباً وَجَدْتُهُ فَقَالَ لِى مَا يمْنَعُك مِنْ شُرْبِ أَلْبَانِ الْبَقَرِ فَقَالَ لِى : أَ شَرِبْتَهَا قَطُّ؟ فَقُلْتُ لَهُ : نَعَمْ مِرَاراً فَقَالَ : كيفَ وَجَدْتَهَا فَقُلْتُ : وَجَدْتُهَا تَدْبُغُ الْمَعِدَةَ وَ تَكسُو الْكلْيتَينِ الشَّحْمَ وَ تُشَهِّى الطَّعَامَ فَقَالَ لِى : لَوْ كانَتْ أَيامُهُ لَخَرَجْتُ أَنَا وَ أَنْتَ إِلَى ينْبُعَ حَتَّى نَشْرَبَهُ" [كافى ، ج۶ ، ص۳۳۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حَسْوُ اللَّبَنِ شِفَاءٌ مِنْ كلِّ دَاءٍ إِلَّا الْمَوْتَ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَلْبَانُ الْبَقَرِ دَوَاءٌ وَ سُمُونُهَا شِفَاءٌ وَ لُحُومُهَا دَاءٌ [كافى ، ج۶ ، ص۳۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عليكم باللبان فإنه يمسح الحر من القلب كما يمسح الإصبع العرق عن الجبين و يشد الظهر و يزيد فى العقل و يذكى الذهن و يجلو البصر و يذهب النسيان [بحار الأنوار ، ج۵۹ ، ص۲۹۴] .

برای بیماری های کم خونی ، سر درد ، اعصاب ، زخم معده ، ریزش مو ، بیماری های رحم ، سودا ، رماتیسم ، سوء هاضمه ، اسهال مزمن ، بواسیر ، آپاندیس ، نارسائی کبد ، نارسائی جنسی ، مرض قند ، ادرار ، حصبه ، صرع و سل مفید است.

۶. ارزش غذائی شیر

نیم لیتر شیر مساوی با ۳ کیلو گوشت کلسیم دارد که برای استخوان مفید است.

در تمام حیوانات از موش تا فیل در شیرشان مواد و ویتامین هائی قرار داده شده است که مورد نیاز نوزاد همان حیوان است. [دکتر مرندی ، وزیر بهداشت و بهداری] .

شیر گاو مولد خون و مقوی قلب و دماغ است. شیر خالص و سالم خاصیت خون را دارد.

مواد معدنی شیر عبارت است از سدیم ، پتاسیم ، کلسیم ، منیزیم ، روی ، مس و کمی آهن و همچنین فسفر و کلر و گوگرد و ید.

در شیر گازهای اکسیژن و ازت و اسید کربنیک نیز وجود دارد.

مواد قندی شیر به قدر کافی و به صورت لاکتوز می باشد.

ویتامین های محلول در شیر ویتامین ب ، پ ، آ و د می باشد. امروز ثابت شده است که اگر حیوان خوب چرا شده باشد تمام اقسام ویتامین ها در شیر آن وجود دارد که شرح همه آنها در این مختصر نمی گنجد و این مسئله نیز تقریبا مورد اتفاق است که شیر تازه یک غذای کامل محسوب می شود و شاید به همین دلیل است که در حدیثی از پیامبر (ص) می خوانیم :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ يجْزِئُ مَكانَ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ إِلَّا اللَّبَنُ [طب النبى (ص) ، ۲۵] .

تنها چیزی که می تواند جای آب و غذا را کاملا بگیرد شیر است.

و نیز در روایات می خوانیم شیر عقل انسان را زیاد می کند و ذهن انسان را صفا می بخشد. روشنایی چشم را می افزاید و نسیان و فراموشی را بر طرف می کند. قلب را تقویت می کند و پشت را محکم می گرداند و می دانیم هر یک از این آثار ارتباط نزدیکی با مواد حیاتی موجود در شیر دارد.

[تفسیر نمونه ، ج۱۱ ، ص۲۹۳ ، به نقل از اولین دانشگاه و آخرین پیامبر (ص) ، ج۶] .

۱. شیعه

۱. معرفی شیعه

۱. معنای شیعه

۱. در لغت
۲. درقرآن و روایات
کلیات / معنی و مفهوم
شیعه در "لغت" به معنای پیروان و یاران و انصار امت ، و به مفرد و تثنیه و جمع و مذکر و مؤنث اطلاق می‌شود و به تدریج در تاریخ اسلام ، شیعه اختصاصاً به دوستداران و علاقه مندان علی (ع) و فرزندانش گفته شد. [ابن‌خلدون (العِبَر)]
و الشِّيعةُ : القوم الذين يجْتَمِعون على الأَمر و كلُّ قوم اجتَمَعوا على أَمْر ، فهم شِيعةٌ و كلُّ قوم أَمرُهم واحد يتْبَعُ بعضُهم رأْى بعض ، فهم شِيَعٌ
قال الأَزهرى : و معنى الشيعة الذين يتبع بعضهم بعضاً و ليس كلهم متفقين ، قال الله عز و جل : "الذين فرَّقوا دِينَهم و كانوا شِيعاً" كلُّ فِرْقةٍ تكفِّر الفرقة المخالفة لها؛ يعنى به اليهود و النصارى ، لأَنّ النصارى بعضُهُم يكفر بعضاً ، و كذلك اليهود ، و النصارى تكفِّرُ اليهود و اليهودُ تكفرهم و كانوا أُمروا بشىء واحد.
و فى حديث جابر لما نزلت : أَو يلْبِسَكمْ شِيعاً و يذيقَ بعضَكم بأْس بعض ، قال رسول الله ، صلى الله عليه و سلم : هاتان أَهْوَنُ و أَيسَرُ؛ الشِّيَعُ الفِرَقُ ، أَى يجْعَلَكم فرقاً مختلفين
و أَما قوله تعالى : " و إِنَّ من شيعته لإِبراهيم" ، فإِن ابن الأَعرابى قال : الهاءُ لمحمد ، صلى الله عليه و سلم ، أَى إِبراهيم خَبَرَ نَخْبَره ، فاتَّبَعَه و دَعا له ، و كذلك قال الفراء : يقول هو على مِناجه و دِينه و إِن كان ابراهيم سابقاً له ، و قيل : معناه أَى من شِيعة نوح و من أَهل مِلَّتِه ، قال الأَزهرى : و هذا القول أَقرب لأَنه معطوف على قصة نوح ، و هو قول الزجاج
عنةُ : أَتباع الرجل و أَنْصارُه ، و جمعها شِيَعٌ ، و أَشْياعٌ جمع الجمع
و يقال : شايَعَه كما يقال والاهُ من الوَلْى؛ و حكى فى تفسير قول الأَعشى : "يشَوِّعُ عُوناً و يجْتابُها"
يشَوِّعُ : يجْمَعُ ، و منه شيعة الرجل ، فإِن صح هذا التفسير فعين الشِّيعة واو ، و هو مذكور فى بابه
و فى الحديث : القَدَرِيةُ شِيعةُ الدَّجَّالِ أَى أَولِياوه و أَنْصارُه ، و أَصلُ الشِّيعة الفِرقة من الناس ، و يقع على الواحد و الاثنين و الجمع و المذكر و المؤنث بلفظ واحد و معنى واحد ، و قد غلَب هذا الاسم على من يتَوالى عَلِيا و أَهلَ بيته ، رضوان الله عليهم أَجمعين ، حتى صار لهم اسماً خاصّاً فإِذا قيل : فلان من الشِّيعة عُرِف أَنه منهم
و فى مذهب الشيعة كذا أَى عندهم
و أَصل ذلك من المُشايعةِ ، و هى المُتابَعة و المُطاوَعة؛ قال الأَزهرى : و الشِّيعةُ قوم يهْوَوْنَ هَوى عِتْرةِ النبى ، صلى الله عليه و سلم ، و يوالونهم
و الأَشْياعُ أَيضاً : الأَمثالُ
و فى التنزيل : كما فُعِلَ بأَشْياعِهم من قبل؛ أَى بأَمْثالهم من الأُمم الماضية و من كان مذهبُه مذهبهم؛ قال ذو الرمة : أَسْتَحْدَثَ الرَّكبُ عن أَشْياعِهِم خَبَراً ، أَمْ راجَعَ القَلْبَ من أَطْرابِهِ طَرَبُ؟
يعنى عن أَصحابهم
يقال : هذا شَيعُ هذا أَى مِثْله
و الشِّيعةُ : الفِرْقةُ ، و به فسّر "الزجاج" قوله تعالى : "و لقد أَرسلنا من قبلك فى شِيَعِ الأَوّلِينَ"
و الشِّيعةُ : قوم يرَوْنَ رأْى غيرهم
و تَشايَعَ القومُ : صاروا شِيَعاً

و شيَع الرجلُ إِذا ادَّعى دَعْوى الشِّيعةِ

و شايَعَه شِياعاً و شَيَعَه : تابَعه. [لسان‌العرب ج : ٨ ص : ١٨٨]

و الشِّيو الشيعة : الفرقة إذا اختلفوا فی مذهب و طريقة

قوله تعالی : و لقد أهلكنا أشياعكم (حجر ، ٥۴) أی أشباهكم و نظراءكم فی الكفر

قوله تعالی : كما فعل بأشياعهم من قبل (قمر ، ٣۴) أی بأمثالهم من الشيع الماضية

قوله تعالی : الذين يحبون أن تشيع الفاحشة فی الذين آمنوا (مريم ، ٢۴) أی يشيعونها عن قصد الإشاعة و محبة لها

و روی فيما صحيحة عن هشام عن أبی عبد الله ع قال : من قال فی مون ما رأت عيناه و سمعت أذناه كان من الذين قال الله فيهم إن الذين يحبون أن تشيع الفاحشة الآية

و قال أبو علی : فی الآية دلالة علی أن العزم علی الفسق ، فسق

قوله تعالی : و إن من شيعته لإبراهيم (مطففين ، ٣٧) قيل : أی و إن من شيعة نوح إبراهيم؛ يعنی أنه علی منهاجه و سنته فی التوحيد و العدل و اتباع الحق

قيل : و إن من شيعة محمد (ص) إبراهيم كما قال تعالی" إنا حملنا ذريتهم أی من هو أب لهم فجعلهم ذرية و قد سبقوهم"

و روی أن النبی (ص) جلس ليلا يحدث أصحابه فی المسجد فقال : يا قوم إذا ذكرتم الأنبياء الأولين فصلوا عليهم ، و إذا ذكرتم أبی إبراهيم فصلوا عليه ثم صلوا علی. قالوا : يا رسول الله بما نال إبراهيم ذلك؟ قال : اعلموا أن ليلة عرج بی إلی السماء ، فرقيت السماء الثالثة نصب لی منبر من نور ، فجلست علی رأس المنبر ، و جلس إبراهيم تحتی بدرجة و جلس جميع الأنبياء الأولين حول المنبر ، فإذا بعلی (ع) قد أقبل و هو راكب ناقة من نور ، و وجهه كالقمر ، و أصحابه حوله كالنجوم ، فقال إبراهيم : يا محمد هذا أی نبی معظم و أی ملك مقرب؟ قلت : لا ـ نبی معظم و لا ملك مقرب ، هذا أخی و ابن عمی و صهری و وارث علمی ، علی بن أبی طالب. قال : و ما هواء الذين حوله كالنجوم؟ قلت : شيعته. فقال إبراهيم : اللهم اجعلنی من شيعة علی ، فأتی جبرئيل بهذه و إن من شيعته لإبراهيم

و الشيعة : الأتباع و الأعوان و الأنصار مأخوذ من الشياع ، و هو الحطب الصغار التی تشتعل بالنار ، و تعين الحطب الكبار علی إيقاد النار ، و كل قوم اجتمعوا علی أمر فهم شيعة ، ثم صارت الشيعة جماعة مخصوصة ، والجمع شيع؛ مثل سدرة و سدر

و فی "النهاية" : أصل الشيعة الفرقة من الناس ، و تقع علی الواحد و الاثنين و الجمع و المذكر و المؤنث بلفظ واحد و معنی واحد ، و غلب هذا الاسم علی كل من يزعم أنه يوالی علياً و أهل بيته (عليهم السلام) حتی صار لهم اسما خاصا

فإذا قيل فلان من الشيعة عرف أنه منهم ، و فی مذهب الشيعة [كذا أی عندهم] و أصلها من المشايعة و هی المتابعة و المطاوعة -" انتهی كلامه"

و فی "الحديث" طالما اتكئوا علی الأرائك و قالوا نحن من شيعة علی (ع)

و لعل هذا الحديث و غيره ، مما يقتضی بظاهره نفی الاسم عمن ليس فيهم أوصاف مخصوصة زيادة علی المذكور المتعارف مخصوص بنفی الكمال من التشيع. و تشيع الرجل : إذا ادعی دعوی الشيعة. ["مجمع‌البحرين" ، ج۴ ، ص٣۵۵]

٢. مبانی شيعه

١. ولايت اهل بيت (عليهم السلام)

١. ولايت ائمه معصومين

وَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ قالَ : أَهْلُ بَيتِی کسَفِینَةِ نُوحٍ مَنْ رَکبَهَا نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهَا غَرِقَ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۳۴] .

۱- کشتی به امر خدا ساخته شد.

فَأَوْحَينا إِلَيهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْک بِأَعْيننا وَ وَحْينا فَإِذا جاءَ أَمْرُنا وَ فارَ التَّنُّورُ فَاسْلُک فِيها مِنْ کلٍّ زَوْجَينِ اثْنَينِ وَ أَهْلَک إِلاّ مَنْ سَبَقَ عَلَيهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَ لا تُخاطِبْنِی فِی الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ [هود/۳۷] .

۲- ساختن کشتی را مسخره می‌کردند : وَ يصْنَعُ الْفُلْک وَ کلَّما مَرَّ عَلَيهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ قالَ إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْکمْ کما تَسْخَرُونَ [هود/۳۸] .

۳- کشتی برای آینده تاریخ و بقاء نسل‌ها بود.

۴- هر کس به غیر اهل بیت (ع) تمسک کند (مانند) پسر نوح است که می‌گفت : قالَ سَآوِی إِلی جَبَلٍ يعْصِمُنِی مِنَ الْماءِ قالَ لا عاصِمَ الْيوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِلاّ مَنْ رَحِمَ وَ حالَ بَينَهُمَا الْمَوْجُ فَکانَ مِنَ لْمُغْرَقِينَ [هود/۴۳] .

من رکبها نجی و الظلمات و من رکبها غرق فی الکفر و الشرک و الجهل.

مبانی تشیع :

عَنْ عَمَّارِ بْنِ مُوسَى السَّابَاطِی قَالَ : " قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّ أَبَا أُمَيةَ يوسُفَ بْنَ ثَابِتٍ حَدَّثَ عَنْک أَنَّک قُلْتَ لَا يضُرُّ مَعَ الْإِيمَانِ عَمَلٌ وَ لَا ينْفَعُ مَعَ الْکفْرِ عَمَلٌ فَقَالَ (ع) إِنَّهُ لَمْ يسْأَلْنِی أَبُو أُمَيةَ عَنْ تَفْسِيرِهَا إِنَّمَا عَنَيتُ بِهَذَا أَنَّهُ مَنْ عَرَفَ الْإِمَامَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ (ص) وَ تَوَلَّاهُ ثُمَّ عَمِلَ لِنَفْسِهِ بِمَا شَاءَ مِنْ عَمَلِ الْخَيرِ قُبِلَ مِنْهُ ذَلِک وَ ضُوعِفَ لَهُ أَضْعَافاً کثِيرَةً فَانْتَفَعَ بِأَعْمَالِ الْخَيرِ مَعَ الْمَعْرِفَةِ فَهَذَا مَا عَنَيتُ بِذَلِک وَ کذَلِک لَا يقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ الَّتِی يعْمَلُونَهَا إِذَا تَوَلَّوُا الْإِمَامَ الْجَائِرَ الَّذِی لَيسَ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِی يعْفُورٍ أَ لَيسَ اللَّهُ تَعَالَى قَالَ مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيرٌ مِنْها وَ هُمْ مِنْ فَزَعٍ يوْمَئِذٍ آمِنُونَ فَکيفَ لَا ينْفَعُ الْعَمَلُ الصَّالِحُ مِمَّنْ تَوَلَّى أَئِمَّةَ الْجَوْرِ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ هَلْ تَدْرِی مَا الْحَسَنَةُ الَّتِی عَنَاهَا اللَّهُ تَعَالَى فِی هَذِهِ الْآيةِ هِی وَ اللَّهِ مَعْرِفَةُ الْإِمَامِ وَ طَاعَتُهُ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَنْ جاءَ بِالسَّيئَةِ فَکبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِی النّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلّا ما کنْتُمْ تَعْمَلُونَ وَ إِنَّمَا أَرَادَ بِالسَّيئَةِ إِنْکارَ الْإِمَامِ الْخَبَرَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۵۴] .

سَمِعْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (ع) يقُولُ إِنَّمَا يعْرِفُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يعْبُدُهُ مَنْ عَرَفَ اللَّهَ وَ عَرَفَ إِمَامَهُ مِنَّا أَهْلَ الْبَيتِ وَ مَنْ لَا يعْرِفِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا يعْرِفِ الْإِمَامَ مِنَّا أَهْلَ الْبَيتِ فَإِنَّمَا يعْرِفُ وَ يعْبُدُ غَيرَ اللَّهِ هَکذَا وَ اللَّهِ ضَلَالًا"

[الکافی ، ج۱ ، ص۱۸۱] .

عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی (ع) فِی الْخَبَرِ الَّذِی رُوِی عَنْ آبَائِهِ (ع) أَنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ حُجَّةٍ لِلَّهِ عَلَى خَلْقِهِ وَ أَنَّ مَنْ مَاتَ وَ لَمْ يعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيةً فَقَالَ إِنَّ هَذَا حَقٌّ کمَا أَنَّ النَّهَارَ حَقٌّ فَقِيلَ يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَمَنِ الْحُجَّةُ وَ الْإِمَامُ بَعْدَک فَقَالَ ابْنِی مُحَمَّدٌ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدِی فَمَنْ مَاتَ وَ لَمْ يعْرِفْهُ مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيةً [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۲۴۶ ، نهج‌الحق ، ص۲۶۰] .

حضرت رسول (ص) امیر المؤمنین (ع) را در غدیر معین کرد :

بیعت کردند ، تبریک گفتند ، طرح امامت در کنار توحید و معاد و نبوت مطرح شد.نصب همراه با عملیات بود نه سخنرانی (خداوند فرمود وان لم تفعلنفرمودندو ان لم تبلغبعد از نماز ظهر ، خطبه طولانی ، چند روز معطلی ، سال آخر عمر به فرمان وحی نه چیز دیگر زیرا...

روایات أحمد بن حنبل فی مسنده لحدیث یوم الغدیر فمنها ما اتفق علی معناه الثعلبی فی تفسیر قوله تعالی یا أَیهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیکَ الآیة بإسنادهما إلی البراء بن عازب قال أقبلنا مع رسول الله (ص) فی حجته التی حج فنزلنا بغدیر خم فنودی فینا

الصلاة جامعة و كسح لرسول الله (ص) بين شجرتين فصلى بنا الظهر و أخذ بيد على (ع) و قال أ لست أولى بالمؤمنين من أنفسهم قالوا بلى يا رسول الله قال أ لست أولى بكل مؤمن من نفسه قالوا بلى قال من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه قال فلقيه عمر بن الخطاب فقال هنيئا لك يا ابن أبى طالب أصبحت مولاى و مولى كل مؤمن و مؤمنة [الطرائف ، ج ۱ ، ص ۱۵۰] .

فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مِنْ حَجَّةِ الْوَدَاعِ نَزَلَ عَلَيهِ جَبْرَئِيلُ (ع) فَقَالَ يا أَيها الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَيك مِنْ رَبِّك وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللَّهُ يعْصِمُك مِنَ النّاسِ إِنَّ اللّهَ لا يهْدِی الْقَوْمَ الْكافِرِينَ فَنَادَی النَّاسَ فَاجْتَمَعُوا وَ أَمَرَ بِسَمُرَاتٍ فَقُمَّ شَوْكهُنَّ ثُمَّ قَالَ ص يا أَيها النَّاسُ مَنْ وَلِيكمْ وَ أَوْلَى بِكمْ مِنْ أَنْفُسِكمْ فَقَالُوا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ فَقَالَ مَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِی مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَوَقَعَتْ حَسَكةُ النِّفَاقِ فِی قُلُوبِ الْقَوْمِ وَ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ جَلَّ ذِكرُهُ هَذَا عَلَى مُحَمَّدٍ قَطُّ وَ مَا يرِيدُ إِلَّا أَنْ يرْفَعَ بِضَبْعِ ابْنِ عَمِّهِ فَلَمَّا قَدِمَ الْمَدِينَةَ أَتَتْهُ الْأَنْصَارُ فَقَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ جَلَّ ذِكرُهُ قَدْ أَحْسَنَ إِلَينَا وَ شَرَّفَنَا بِك وَ بِنُزُولِك بَينَ ظَهْرَانَينَا فَقَدْ فَرَّحَ اللَّهُ صَدِيقَنَا وَ كبَتَ عَدُوَّنَا وَ قَدْ يأْتِيك وُفُودٌ فَلَا تَجِدُ مَا تُعْطِيهِمْ فَيشْمَتُ بِك الْعَدُوُّ فَنُحِبُّ أَنْ تَأْخُذَ ثُلُثَ أَمْوَالِنَا حَتَّى إِذَا قَدِمَ عَلَيك وَفْدُ مَكةَ وَجَدْتَ مَا تُعْطِيهِمْ فَلَمْ يرُدَّ رَسُولُ اللَّهِ ص عَلَيهِمْ شَيئاً وَ كانَ ينْتَظِرُ مَا يأْتِيهِ مِنْ رَبِّهِ فَنَزَلَ جَبْرَئِيلُ (ع) وَ قَالَ قُلْ لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبى وَ لَمْ يقْبَلْ أَمْوَالَهُمْ فَقَالَ الْمُنَافِقُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ هَذَا عَلَى مُحَمَّدٍ وَ مَا يرِيدُ إِلَّا أَنْ يرْفَعَ بِضَبْعِ ابْنِ عَمِّهِ وَ يحْمِلَ عَلَينَا أَهْلَ بَيتِهِ يقُولُ أَمْسِ مَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِی مَوْلَاهُ وَ الْيوْمَ قُلْ لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبى ثُمَّ نَزَلَ عَلَيهِ آيةُ الْخُمُسِ فَقَالُوا يرِيدُ أَنْ يعْطِيهُمْ أَمْوَالَنَا وَ فَيئَنَا ثُمَّ أَتَاهُ جَبْرَئِيلُ فَقَالَ يا مُحَمَّدُ إِنَّك قَدْ قَضَيتَ نُبُوَّتَك وَ اسْتَكمَلْتَ أَيامَك فَاجْعَلِ الِاسْمَ الْأَكبَرَ وَ مِيرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ عِلْمِ النُّبُوَّةِ عِنْدَ عَلِی (ع) فَإِنِّی لَمْ أَتْرُك الْأَرْضَ إِلَّا وَ لِی فِيهَا عَالِمٌ تُعْرَفُ بِهِ طَاعَتِی وَ تُعْرَفُ بِهِ وَلَايتِی وَ يكونُ حُجَّةً لِمَنْ يولَدُ بَينَ قَبْضِ النَّبِی إِلَى خُرُوجِ النَّبِی الْآخَرِ قَالَ فَأَوْصَى إِلَيهِ بِالِاسْمِ الْأَكبَرِ وَ مِيرَاثِ الْعِلْمِ وَ آثَارِ عِلْمِ النُّبُوَّةِ وَ أَوْصَى إِلَيهِ بِأَلْفِ كلِمَةٍ وَ أَلْفِ بَابٍ يفْتَحُ كلُّ كلِمَةٍ وَ كلُّ بَابٍ أَلْفَ كلِمَةٍ وَ أَلْفَ بَابٍ [الكافی ، ج ۱ ، ص ۲۹۵] .

پيامبر از هر جهت معصوم است

دل اوما كذب الفوادو چشم اوما زاغ البصرو زبان اوما ينطق عن الهوى

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يحْيى قَالَ سَأَلَنِی أَبُو قُرَّةَ الْمُحَدِّثُ أَنْ أُدْخِلَهُ عَلَى أَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) فَاسْتَأْذَنْتُهُ فِی ذَلِك فَأَذِنَ لِی فَدَخَلَ عَلَيهِ فَسَأَلَهُ عَنِ الْحَلَالِ وَ الْحَرَامِ وَ الْأَحْكامِ حَتَّى بَلَغَ سُؤَالُهُ إِلَى التَّوْحِيدِ فَقَالَ أَبُو قُرَّةَ إِنَّا رُوِّينَا أَنَّ اللَّهَ قَسَمَ الرُّؤْيةَ وَ الْكلَامَ بَينَ نَبِيينِ فَقَسَمَ الْكلَامَ لِمُوسَى وَ لِمُحَمَّدٍ الرُّؤْيةَ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) فَمَنِ الْمُبَلِّغُ عَنِ اللَّهِ إِلَى الثَّقَلَينِ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ لَا تُدْرِكهُ الْأَبْصارُ وَ لَا يحِيطُونَ بِهِ عِلْماً وَ لَيسَ كمِثْلِهِ شَیءٌ أَ لَيسَ مُحَمَّدٌ قَالَ بَلَى قَالَ كيفَ يجِیءُ رَجُلٌ إِلَى الْخَلْقِ جَمِيعاً فَيخْبِرُهُمْ أَنَّهُ جَاءَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَ أَنَّهُ يدْعُوهُمْ إِلَى اللَّهِ بِأَمْرِ اللَّهِ فَيقُولُ لَا تُدْرِكهُ الْأَبْصارُ وَ لَا يحِيطُونَ بِهِ عِلْماً وَ لَيسَ كمِثْلِهِ شَیءٌ ثُمَّ يقُولُ أَنَا رَأَيتُهُ بِعَينِی وَ أَحَطْتُ بِهِ عِلْماً وَ هُوَ عَلَى صُورَةِ الْبَشَرِ أَ مَا تَسْتَحُونَ مَا قَدَرَتِ الزَّنَادِقَةُ أَنْ تَرْمِيهُ بِهَذَا أَنْ يكونَ يأْتِی مِنْ عِنْدِ اللَّهِ بِشَیءٍ ثُمَّ يأْتِی بِخِلَافِهِ مِنْ وَجْهٍ آخَرَ قَالَ أَبُو قُرَّةَ فَإِنَّهُ يقُولُ وَ لَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرى فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) إِنَّ بَعْدَ هَذِهِ الْآيةِ مَا يدُلُّ عَلَى مَا رَأَى حَيثُ قَالَ ما كذَبَ الْفُؤادُ ما رَأى يقُولُ مَا كذَبَ فُؤَادُ مُحَمَّدٍ مَا رَأَتْ عَينَاهُ ثُمَّ أَخْبَرَ بِمَا رَأَى فَقَالَ لَقَدْ رَأى مِنْ آياتِ رَبِّهِ الْكبْرى فَآياتُ اللَّهِ غَيرُ اللَّهِ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ تعالى وَ لا يحِيطُونَ بِهِ عِلْماً فَإِذَا رَأَتْهُ الْأَبْصَارُ فَقَدْ أَحَاطَتْ بِهِ الْعِلْمَ وَ وَقَعَتِ الْمَعْرِفَةُ فَقَالَ أَبُو قُرَّةَ فَتُكذِّبُ بِالرِّوَاياتِ فَقَالَ أَبُو الْحَسَنِ (ع) إِذَا كانَتِ الرِّوَاياتُ مُخَالِفَةً لِلْقُرْآنِ كذَّبْتُهَا وَ مَا أَجْمَعَ الْمُسْلِمُونَ عَلَيهِ أَنَّهُ لَا يحَاطُ بِهِ عِلْماً وَ لَا تُدْرِكهُ الْأَبْصَارُ وَ لَيسَ كمِثْلِهِ شَیءٌ [الكافی ، ج ۱ ، ص ۹۵] .

إلى أبی الحسن موسى بن جعفر عن أبيه عن جده عن علی (عليهم السلام) فی قوله عز و جل إِذْ يغْشَى السِّدْرَةَ ما يغْشى قال فإن

النبی (ص) لما أسری به إلی ربه قال وقف بی جبرئیل عند شجرة عظیمة لم أر مثلها علی کل غصن منها ملک و علی کل ورقة منها ملک و علی کل ثمرة منها ملک و قد تجللها نور من نور الله عز و جل فقال جبرائیل (ع) هذه سدرة المنتهی کان ینتهی الأنبیاء قبلک إلیها ثم لم یتجاوزوها و أنت تجوزها إن شاءالله لیریک من آیاته الکبری فاطمئن أیدک الله بالثبات حتی تستکمل کرامات الله و تصیر إلی جواره ثم صعد بی إلی تحت العرش فدنی إلی رفرف أخضر ما أحسن أصفه فرفعنی الرفرف بإذن الله ربی فصرت عنده و انقطع عنی أصوات الملائکة و دویهم و ذهبت المخاوف و الروعات و هدت نفسی و استبشرت و جعلت أمتد و أنقبض و وقع علی السرور و الاستبشار و ظننت أن جمیع الخلق قد ماتوا و لم أر غیری أحدا من خلقه فترکنی ما شاء الله ثم رد علی روحی فأفقت و کان توفیقا من ربی أن غمضت عینی فکل بصری و غشی عن النظر فجعلت أبصر بقلبی کما أبصر بعینی بل أبعد و أبلغ فذلک قوله تعالی ما زاغَ الْبَصَرُ وَ ما طَغی لَقَدْ رَأی مِنْ آیاتِ رَبِّهِ الْکبْری و إنما کنت أبصر مثل خیط الإبر نورا بینی و بین ربی و نور ربی لا تطیقه الأبصار [تأویل‌الآیات‌الظاهرة ، ص۶۰۵] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی یقُولُ مَا یتَکلَّمُ بِفَضْلِ أَهْلِ بَیتِهِ بِهَوَاهُ وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْی یوحی [الکافی ، ج۸ ، ص۳۷۹] .

گرایش شیعه به اهل بیت نه از تعصب است نه عاطفه نه حزب ، بلکه با دلیل :

۱- احدی در تاریخ نگفته که ائمه اربعه (ابوحنیفه ، مالک ، شافعی و حنبل) اعلم از اهل بیت هستند.

۲- احدی در تاریخ نگفته که ائمه اهل بیت (علیهم السلام) نزد شخصی درس خوانده‌اند.

۳- شیخ الازهر شیخ سلیم می‌گوید : تمام اهل بیت یک سخن دارند ولی چهار فقیه مذاهب تناقض و تضادها دارند و کلامی که دوازده طرفدار دارد محکم‌تر از کلامی است که ابوحنیفه چیزی بگوید و شافعی ضد آن را بگوید.

۴- رهبران شیعه (اهل بیت با طرفدارانشان سخت شکنجه ، قتل ، مسموم شدن ، اسارت و...

قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی وَ مَنْ یقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِیها حُسْناً إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ شَکورٌ [شوری/۲۱] .

تحلیل مهم : شکر منعم واجب است. شعار تمام انبیاء است.

یا قَوْمِ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی الَّذِی فَطَرَنی أَ فَلا تَعْقِلُونَ [هود/۵۱] .

مراد اجر مادی است زیرا اجر معنوی می‌خواستندفاتقوا الله و اطیعون

وَ مُصَدِّقاً لِما بَینَ یدَی مِنَ التَّوْراةِ وَ لِأُحِلَّ لَکمْ بَعْضَ الَّذِی حُرِّمَ عَلَیکمْ وَ جِئْتُکمْ بِآیةٍ مِنْ رَبِّکمْ فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَطِیعُونِ [آل عمران/۵۰] .

اجر معنوی رسول اکرم (ص) در دو قالب آمد :

۱–قُلْ ما أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ مِنْ أَجْرٍ إِلاّ مَنْ شاءَ أَنْ یتَّخِذَ إِلی رَبِّهِ سَبِیلاً [فرقان/۵۷] .

۲–قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی وَ مَنْ یقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِیها حُسْناً إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ شَکورٌ [شوری/۲۳] .

کلمه الا یا دروغ است یا انحصار در یکی است. دروغ که نیست پس منحصر به همان مورد است.

نکات :

۱- پاداش یک مومنروضات الجناتولهم ما یشاؤوناست پس کسی که صدها میلیون را بهروضاتویشاؤونرسانده چیست؟

تَرَی الظّالِمِینَ مُشْفِقِینَ مِمّا کسَبُوا وَ هُوَ واقِعٌ بِهِمْ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فِی رَوْضاتِ الْجَنّاتِ لَهُمْ ما یشاؤنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذلِک هُوَ الْفَضْلُ الْکبِیرُ [شوری/۲۲] .

لَهُمْ ما یشاؤنَ فِیها وَ لَدَینا مَزِیدٌ [ق/۳۵] .

۲- پاداش معصوم مودت فاسق هرگزنیست ، پس ذوالقربی معصوم است.
۳- اجر دادن به منعم ، مخصوص زمان خاصی نیست ، پس الان نیز باید قربائی باشد تا ما مزد رسالت را بدهیم.
پس امروز حضرت مهدی (عج) است.
۴- مودت مقدمه‌ای دارد به نام معرفت و موخره‌ای به نام اطاعت ، پس مزد رسالت سه چیز شد
الف) معرفت قربی
ب) مودت قربی
ج) اطاعت قربی
۵- اطاعت قربای غائب به فرمان خود او اطاعت از مجتهد عادل بی هوا است.
۶-اتخذ الی ربه سبیلادر کریمه ذیل فقط راه اهل بیت است نه فقهای غیر اهل بیت نه قرائت مختلف از دین نه سلیقه‌ها نه شعر و عرفان و موسیقی و خانقاه ونماز با فارسی خواندن یا قمه زدن در عزاداری و پیدایش بدعت‌ها و خرافات.
قُلْ ما أَسْئَلُكُمْ عَلَيهِ مِنْ أَجْرٍ إِلّا مَنْ شاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلى رَبِّهِ سَبِيلًا [فرقان/۵۷] .
فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكُمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكُمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَى الْكاذِبِينَ [آل عمران/۶۱] .
و عن الشعبى عن مسروق عن عائشة قالت أسر النبى (ص) إلى فاطمة شيئا فضحكت فسألتها قالت قال لى أ لا ترضين أن تكونى سيدة نساء هذه الأمة أو نساء المؤمنين فضحكت لذلك وآ وَ نِساءَكُمْ أى من شئتم من نسائكم وَ أَنْفُسَنا؛ يعنى عليا (ع) خاصة و لا يجوز أن يكون المعنى به النبى (ص) لأنه هو الداعى و لا يجوز أن يدعوا الإنسان نفسه و إنما يصح أن يدعو غيره و إذا كان قوله وَ أَنْفُسَنا لا بد أن يكون إشارة إلى غير الرسول وجب أن يكون إشارة إلى على (ع) لأنه لا أحد يدعى دخول غير أمير المؤمنين و زوجته و ولديه (ع) فى المباهلة و هذا يدل على غاية الفضل و علو الدرجة و البلوغ منه إلى حيث لا يبلغه أحد إذ جعله الله سبحانه نفس الرسول و هذا ما لا يدانيه فيه أحد و لا يقاربه و مما يعضده فى الروايات. ما يصح عن النبى (ص) أنه سئل عن بعض أصحابه فقال له قائل فعلى فقال إنما سألتنى عن الناس و لم تسألنى عن نفسى. و قوله (ص) لبريدة لاتبغض عليا فإنه منى و أنا منه و إن الناس خلقوا من شجر شتى و خلقت أنا و على من شجرة واحدة
و قوله (ص) بأحد و قد ظهر من نكايته فى المشركين و وقايته إياه بنفسه حتى قال جبرئيل يا محمد إن هذه لهى المواساة فقال يا جبرئيل إنه لمنى و أنا منه فقال جبرئيل و أنا منكما وَ أَنْفُسَكُمْ يعنى من شئتم من رجالكم ثُمَّ نَبْتَهِلْ أى نتضرع فى الدعاء عن ابن عباس و قيل نلتعن فنقول لعن الله الكاذب فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَى الْكاذِبِينَ منا [بحارالأنوار ، ج۲۱ ، ص۲۸۰] .
نقل مالك بن أنس أخبارا جمة فى فضائل على (ع) و كان يفضله على أولى العزم من الأنبياء فرمى بالغلو لذلك و كان الجعارتى و أبو الأزهر الهروى و غيرهم يرون الحق فرموهم بالرفض و أكثر شيوخنا يفضلونه على أولى العزم لعموم رئاسته و انتفاع جميع أهل الدنيا بخلافته لكونه خليفة لنبوة عامة بخلاف نبوتهم و لقول النبى (ص) فى خبر الطائر المشوى ائتنى بأحب خلقك إليك و لم يستثن الأنبياء و لأنه مساو للنبى الذى هو أفضل فى قوله وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَكُمْ و المراد المماثلة لامتناع الاتحاد و لأنه أفضل من الحسنين (عليهماالسلام) فى قوله (ص) أبوهما خير منهما و قد جعلهما جدهما سيدين لأهل الجنة فى الحديث المشهور فيهما.
و قد أسند الأعمش إلى جابر الأنصارى قول النبى (ص) له أى الإخوان أفضل قلت النبيون فقال أنا أفضلهم و أحب الإخوة إلى على بن أبى طالب فهو عندى أفضل من الأنبياء فمن قال إنهم خير منه فقد جعلنى أقلهم لأنى اتخذته أخا لما علمت من فضله و

أمرنی ربی به [الصراط المستقيم ، ج١ ، ص٢١١] .
و أسند ابن أبی عمير إلی الصادق (ع) أن الله قال لموسی (ع) وَ كَتَبْنا لَهُ فِی الْأَلْواحِ مِنْ كُلِّ شَیْءٍ و لم يقل كل شیء و فی عيسی وَ لِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِی تَخْتَلِفُونَ فِيهِ و قال فی علی بن أبی طالب وَ مَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتابِ و قال وَ لا رَطْبٍ وَ لا يابِسٍ إِلَّا فِی كِتابٍ مُبِينٍ فعند علی (ع) علم كل رطب و يابس
إِنَّما يرِيدُ اللَّهُ لِيذْهِبَ عَنْكمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبیتِ وَ يطَهِّرَكمْ تَطْهِيراً [احزاب/٣٣] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی آخِرِ خُطْبَتِهِ يوْمَ قَبَضَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيهِ : " إِنِّی قَدْ تَرَكتُ فِيكمْ أَمْرَينِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِی مَا إِنْ تَمَسَّكتُمْ بِهِمَا كتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَيتِی فَإِنَّ اللَّطِيفَ الْخَبِيرَ قَدْ عَهِدَ إِلَی أَنَّهُمَا لَنْ يفْتَرِقَا حَتَّی يرِدَا عَلَی الْحَوْضَ كهَاتَينِ وَ جَمَعَ بَينَ مُسَبِّحَتَيهِ وَ لَا أَقُولُ كهَاتَينِ وَ جَمَعَ بَينَ الْمُسَبِّحَةِ وَ الْوُسْطَی فَتَسْبِقَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَی فَتَمَسَّكوا بِهِمَا لَا تَزِلُّوا وَ لَا تَضِلُّوا وَ لَا تَقَدَّمُوهُمْ فَتَضِلُّوا" [الكافی ، ج٢ ، ص٤١٤] .
حدثنا يوسف بن عقيل عن إسحاق بن راهويه قال لما وافی أبو الحسن الرضا (ع) نيشابور و أراد أن يخرج منها إلی المأمون اجتمع عليه أصحاب الحديث فقالوا له يا ابن رسول الله ترحل عنا و لا تحدثنا بحديث فنستفيده منك و كان قد قعد فی العمارية فأطلع رأسه و قال سمعت أبی موسی بن جعفر يقول سمعت أبی جعفر بن محمد يقول سمعت أبی محمد بن علی يقول سمعت أبی علی بن الحسين يقول : سمعت أبی الحسين بن علی يقول سمعت أبی أمير المؤمنين علی بن أبی طالب (ع) يقول سمعت النبی (ص) يقول سمعت الله عز و جل يقول لا إله إلا الله حصنی فمن دخل حصنی أمن من عذابی قال فلما مرت الراحلة نادانا بشروطها و أنا من شروطها [عيون‌أخبارالرضا (ع) ، ج٢ ، ص١٣٥] .
قُلْ ما أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ مِنْ أَجْرٍ إِلاَّ مَنْ شاءَ أَنْ يتَّخِذَ إِلی رَبِّهِ سَبِيلاً [فرقان/٥٧] .
قُلْ لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی وَ مَنْ يقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيها حُسْناً إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكورٌ [شوری/٢٣] .
مودت چیست؟
قربی کیست؟ قربای امروز که زمان غیبت است چه کسی است؟
تا فلسفه احکام را ندانیم عمل نمی‌کنیم ، پس مثل این است که هر مریضی باید بمیرد ، چون کمتر کسی از خواص و ترکیب داروها خبر دارد.
٢. ویژگی های امام علی (ع)
١-علم و قضاوتتا آنجا که عمر گفتلو لا علی لهلك العمر
عَلِی بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْأَحْمَرِ قَالَ حَدَّثَنِی أَبُو عِيسَی يوسُفُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَرَابَةً لِسُوَيدِ بْنِ سَعِيدٍ الْأَمْرَانِی قَالَ حَدَّثَنِی سُوَيدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَحْمَدَ الْفَارِسِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِی لَيلَی عَنِ الْهَيثَمِ بْنِ جَمِيلٍ عَنْ زُهَيرٍ عَنْ أَبِی إِسْحَاقَ السَّبِيعِی عَنْ عَاصِمِ بْنِ حَمْزَةَ السَّلُولِی قَالَ سَمِعْتُ غُلَاماً بِالْمَدِينَةِ وَ هُوَ يقُولُ يا أَحْكمَ الْحَاكمِينَ احْكمْ بَينِی وَ بَينَ أُمِّی فَقَالَ لَهُ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ يا غُلَامُ لِمَ تَدْعُو عَلَی أُمِّك فَقَالَ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ إِنَّهَا حَمَلَتْنِی فِی بَطْنِهَا تِسْعَةَ أَشْهُرٍ وَ أَرْضَعَتْنِی حَوْلَينِ فَلَمَّا تَرَعْرَعْتُ وَ عَرَفْتُ الْخَيرَ مِنَ الشَّرِّ وَ يمِينِی عَنْ شِمَالِی طَرَدَتْنِی وَ انْتَفَتْ مِنِّی وَ زَعَمَتْ أَنَّهَا لَا تَعْرِفُنِی فَقَالَ عُمَرُ أَينَ تَكونُ الْوَالِدَةُ قَالَ فِی سَقِيفَةِ بَنِی فُلَانٍ فَقَالَ عُمَرُ عَلَی بِأُمِّ الْغُلَامِ قَالَ فَأَتَوْا بِهَا مَعَ أَرْبَعَةِ إِخْوَةٍ لَهَا وَ أَرْبَعِينَ قَسَامَةً يشْهَدُونَ لَهَا أَنَّهَا لَا تَعْرِفُ الصَّبِی وَ أَنَّ هَذَا الْغُلَامَ غُلَامٌ مُدَّعٍ ظَلُومٌ غَشُومٌ يرِيدُ أَنْ يفْضَحَهَا فِی عَشِيرَتِهَا وَ أَنَّ هَذِهِ جَارِيةٌ مِنْ قُرَيشٍ لَمْ تَتَزَوَّجْ قَطُّ وَ أَنَّهَا بِخَاتَمِ رَبِّهَا فَقَالَ عُمَرُ يا غُلَامُ مَا تَقُولُ فَقَالَ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ هَذِهِ وَ اللَّهِ أُمِّی حَمَلَتْنِی فِی بَطْنِهَا تِسْعَةَ أَشْهُرٍ وَ أَرْضَعَتْنِی حَوْلَينِ فَلَمَّا تَرَعْرَعْتُ وَ عَرَفْتُ الْخَيرَ مِنَ الشَّرِّ وَ يمِينِی مِنْ شِمَالِی طَرَدَتْنِی وَ انْتَفَتْ مِنِّی وَ زَعَمَتْ أَنَّهَا لَا تَعْرِفُنِی فَقَالَ عُمَرُ يا هَذِهِ مَا يقُولُ

الْغُلَامُ فَقَالَتْ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ وَ الَّذِى احْتَجَبَ بِالنُّورِ فَلَا عَينَ تَرَاهُ وَ حَقِّ مُحَمَّدٍ وَ مَا وَلَدَ مَا أَعْرِفُهُ وَ لَا أَدْرِى مِنْ أَى النَّاسِ هُوَ وَ إِنَّهُ غُلَامٌ مُدَّعٍ يرِيدُ أَنْ يفْضَحَنِى فِى عَشِيرَتِى وَ إِنِّى جَارِيةٌ مِنْ قُرَيشٍ لَمْ أَتَزَوَّجْ قَطُّ وَ إِنِّى بِخَاتَمِ رَبِّى فَقَالَ عُمَرُ أَ لَكِ شُهُودٌ فَقَالَتْ نَعَمْ هولَاءِ فَتَقَدَّمَ الْأَرْبَعُونَ الْقَسَامَةَ فَشَهِدُوا عِنْدَ عُمَرَ أَنَّ الْغُلَامَ مُدَّعٍ يرِيدُ أَنْ يفْضَحَهَا فِى عَشِيرَتِهَا وَ أَنَّ هَذِهِ جَارِيةٌ مِنْ قُرَيشٍ لَمْ تَتَزَوَّجْ قَطُّ وَ أَنَّهَا بِخَاتَمِ رَبِّهَا فَقَالَ عُمَرُ خُذُوا هَذَا الْغُلَامَ وَ انْطَلِقُوا بِهِ إِلَى السِّجْنِ حَتَّى نَسْأَلَ عَنِ الشُّهُودِ فَإِنْ عُدِّلَتْ شَهَادَتُهُمْ جَلَدْتُهُ حَدَّ الْمُفْتَرِى فَأَخَذُوا الْغُلَامَ ينْطَلَقُ بِهِ إِلَى السِّجْنِ فَتَلَقَّاهُمْ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فِى بَعْضِ الطَّرِيقِ فَنَادَى الْغُلَامُ يا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ (ص) إِنَّنِى غُلَامٌ مَظْلُومٌ وَ أَعَادَ عَلَيهِ الْكَلَامَ الَّذِى كَلَّمَ بِهِ عُمَرَ ثُمَّ قَالَ وَ هَذَا عُمَرُ قَدْ أَمَرَ بِى إِلَى الْحَبْسِ فَقَالَ عَلِى (ع) رُدُّوهُ إِلَى عُمَرَ فَلَمَّا رَدُّوهُ قَالَ لَهُمْ عُمَرُ أَمَرْتُ بِهِ إِلَى السِّجْنِ فَرَدَدْتُمُوهُ إِلَى فَقَالُوا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ أَمَرَنَا عَلِى بْنُ أَبِى طَالِبٍ (ع) أَنْ نَرُدَّهُ إِلَيكَ وَ سَمِعْنَاكَ وَ أَنْتَ تَقُولُ لَا تَعْصُوا لِعَلِى (ع) أَمْراً فَبَينَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ أَقْبَلَ عَلِى (ع) فَقَالَ عَلَى بِأُمِّ الْغُلَامِ فَأَتَوْا بِهَا فَقَالَ عَلِى (ع) يا غُلَامُ مَا تَقُولُ فَأَعَادَ الْكَلَامَ فَقَالَ عَلِى (ع) لِعُمَرَ أَ تَأْذَنُ لِى أَنْ أَقْضِى بَينَهُمْ فَقَالَ عُمَرُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ كَيفَ لَا وَ قَدْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يقُولُ أَعْلَمُكُمْ عَلِى بْنُ أَبِى طَالِبٍ ثُمَّ قَالَ لِلْمَرْأَةِ يا هَذِهِ أَ لَكِ شُهُودٌ قَالَتْ نَعَمْ فَتَقَدَّمَ الْأَرْبَعُونَ قَسَامَةً فَشَهِدُوا بِالشَّهَادَةِ الْأُولَى فَقَالَ عَلِى (ع) لَأَقْضِينَّ الْيوْمَ بِقَضِيةٍ بَينَكُمَا هِى مَرْضَاةُ الرَّبِّ مِنْ فَوْقِ عَرْشِهِ عَلَّمَنِيهَا حَبِيبِى رَسُولُ اللَّهِ ص ثُمَّ قَالَ لَهَا أَ لَكِ وَلِى قَالَتْ نَعَمْ هولَاءِ إِخْوَتِى فَقَالَ لِإِخْوَتِهَا أَمْرِى فِيكُمْ وَ فِى أُخْتِكُمْ جَائِزٌ فَقَالُوا نَعَمْ يا ابْنَ عَمِّ مُحَمَّدٍ (ص) أَمْرُكَ فِينَا وَ فِى أُخْتِنَا جَائِزٌ فَقَالَ عَلِى (ع) أُشْهِدُ اللَّهَ وَ أُشْهِدُ مَنْ حَضَرَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنِّى قَدْ زَوَّجْتُ هَذَا الْغُلَامَ مِنْ هَذِهِ الْجَارِيةِ بِأَرْبَعِمِائَةِ دِرْهَمٍ وَ النَّقْدُ مِنْ مَالِى يا قَنْبَرُ عَلَى بِالدَّرَاهِمِ فَأَتَاهُ قَنْبَرٌ بِهَا فَصَبَّهَا فِى يدِ الْغُلَامِ قَالَ خُذْهَا فَصُبَّهَا فِى حَجْرِ امْرَأَتِكَ وَ لَا تَأْتِنَا إِلَّا وَ بِكَ أَثَرُ الْعُرْسِ يعْنِى الْغُسْلَ فَقَامَ الْغُلَامُ فَصَبَّ الدَّرَاهِمَ فِى حَجْرِ الْمَرْأَةِ ثُمَّ تَلَبَّبَهَا فَقَالَ لَهَا قُومِى فَنَادَتِ الْمَرْأَةُ النَّارَ النَّارَ يا ابْنَ عَمِّ مُحَمَّدٍ تُرِيدُ أَنْ تُزَوِّجَنِى مِنْ وَلَدِى هَذَا وَ اللَّهِ وَلَدِى زَوَّجَنِى إِخْوَتِى هَجِيناً فَوَلَدْتُ مِنْهُ هَذَا الْغُلَامَ فَلَمَّا تَرَعْرَعَ وَ شَبَّ أَمَرُونِى أَنْ أَنْتَفِى مِنْهُ وَ أَطْرُدَهُ وَ هَذَا وَ اللَّهِ وَلَدِى وَ فُوادِى يتَقَلَّى أَسَفاً عَلَى وَلَدِى قَالَ ثُمَّ أَخَذَتْ بِيدِ الْغُلَامِ وَ انْطَلَقَتْ وَ نَادَى عُمَرُ وَا عُمَرَاهْ لَوْ لَا عَلِى لَهَلَكَ عُمَرُ [الكافى ، ج۷ ، ص۴۲۳] .

۲-ساده زیستی و زهد :

أَمَّا بَعْدُ يا ابْنَ حُنَيفٍ! فَقَدْ بَلَغَنِى أَنَّ رَجُلًا مِنْ فِتْيةِ أَهْلِ الْبَصْرَةِ دَعَاكَ إِلَى مَأْدُبَةٍ فَأَسْرَعْتَ إِلَيهَا تُسْتَطَابُ لَكَ الْأَلْوَانُ وَ تُنْقَلُ إِلَيكَ الْجِفَانُ وَ مَا ظَنَنْتُ أَنَّكَ تُجِيبُ إِلَى طَعَامِ قَوْمٍ عَائِلُهُمْ مَجْفُوٌّ وَ غَنِيهُمْ مَدْعُوٌّ فَانْظُرْ إِلَى مَا تَقْضَمُهُ مِنْ هَذَا الْمَقْضَمِ فَمَا اشْتَبَهَ عَلَيكَ عِلْمُهُ فَالْفِظْهُ وَ مَا أَيقَنْتَ بِطِيبِ وُجُوهِهِ فَنَلْ مِنْهُ أَلَا وَ إِنَّ لِكُلِّ مَأْمُومٍ إِمَاماً يقْتَدِى بِهِ وَ يسْتَضِىءُ بِنُورِ عِلْمِهِ أَلَا وَ إِنَّ إِمَامَكُمْ قَدِ اكْتَفَى مِنْ دُنْياهُ بِطِمْرَيهِ وَ مِنْ طُعْمِهِ بِقُرْصَيهِ أَلَا وَ إِنَّكُمْ لَا تَقْدِرُونَ عَلَى ذَلِكَ وَ لَكِنْ أَعِينُونِى بِوَرَعٍ وَ اجْتِهَادٍ وَ عِفَّةٍ وَ سَدَادٍ فَوَاللَّهِ مَا كَنَزْتُ مِنْ دُنْياكُمْ تِبْراً وَ لَا ادَّخَرْتُ مِنْ غَنَائِمِهَا وَفْراً وَ لَا أَعْدَدْتُ لِبَالِى ثَوْبِى طِمْراً وَ لَا حُزْتُ مِنْ أَرْضِهَا شِبْراً وَ لَا أَخَذْتُ مِنْهُ إِلَّا كَقُوتِ أَتَانٍ دَبِرَةٍ وَ لَهِى فِى عَينِى أَوْهَى وَ أَوْهَنُ مِنْ عَفْصَةٍ مَقِرَةٍ بَلَى كَانَتْ فِى أَيدِينَا فَدَكٌ مِنْ كُلِّ مَا أَظَلَّتْهُ السَّمَاءُ فَشَحَّتْ عَلَيهَا نُفُوسُ قَوْمٍ وَ سَخَتْ عَنْهَا نُفُوسُ قَوْمٍ آخَرِينَ وَ نِعْمَ الْحَكَمُ اللَّهُ وَ مَا أَصْنَعُ بِفَدَكٍ وَ غَيرِ فَدَكٍ وَ النَّفْسُ مَظَانُّهَا فِى غَدٍ جَدَثٌ تَنْقَطِعُ فِى ظُلْمَتِهِ آثَارُهَا وَ تَغِيبُ أَخْبَارُهَا وَ حُفْرَةٌ لَوْ زِيدَ فِى فُسْحَتِهَا وَ أَوْسَعَتْ يدَا حَافِرِهَا لَأَضْغَطَهَا الْحَجَرُ وَ الْمَدَرُ وَ سَدَّ فُرَجَهَا التُّرَابُ الْمُتَرَاكِمُ وَ إِنَّمَا هِى نَفْسِى أَرُوضُهَا بِالتَّقْوَى لِتَأْتِى آمِنَةً يوْمَ الْخَوْفِ الْأَكْبَرِ وَ تَثْبُتَ عَلَى جَوَانِبِ الْمَزْلَقِ وَ لَوْ شِئْتُ لَاهْتَدَيتُ الطَّرِيقَ إِلَى مُصَفَّى هَذَا الْعَسَلِ وَ لُبَابِ هَذَا الْقَمْحِ وَ نَسَائِجِ هَذَا الْقَزِّ وَ لَكِنْ هَيهَاتَ أَنْ يغْلِبَنِى هَوَاى وَ يقُودَنِى جَشَعِى إِلَى تَخَيرِ الْأَطْعِمَةِ وَ لَعَلَّ بِالْحِجَازِ أَوْ الْيمَامَةِ مَنْ لَا طَمَعَ لَهُ فِى الْقُرْصِ وَ لَا عَهْدَ لَهُ بِالشِّبَعِ أَوْ أَبِيتَ مِبْطَاناً وَ حَوْلِى بُطُونٌ غَرْثَى وَ أَكْبَادٌ حَرَّى أَوْ أَكُونَ كَمَا قَالَ الْقَائِلُ [نهج‌البلاغة ، خطبه ص۴۱۶] .

۳-حق گرایی :

عن النبی (ص) علی مع الحق و الحق معه لا یفترقان حتی یردا علی الحوض [الأمالی لصدوق ، ص۸۹] .
۴-سیاست :
بِسْم اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیم هَذَا مَا أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ مَالِک بْنَ الْحَارِثِ الْأَشْتَرَ فِی عَهْدِهِ إِلَیهِ حِینَ وَلَّاهُ مِصْرَ جِبَایةَ خَرَاجِهَا وَ جِهَادَ عَدُوِّهَا وَ اسْتِصْلَاحَ أَهْلِهَا وَ عِمَارَةَ بِلَادِهَا أَمَرَهُ بِتَقْوَی اللَّهِ وَ إِیثَارِ طَاعَتِهِ وَ اتِّبَاعِ مَا أَمَرَ بِهِ فِی کتَابِهِ مِنْ فَرَائِضِهِ وَ سُنَنِهِ الَّتِی لَا یسْعَدُ أَحَدٌ إِلَّا بِاتِّبَاعِهَا وَ لَا یشْقَی إِلَّا مَعَ جُحُودِهَا وَ إِضَاعَتِهَا وَ أَنْ ینْصُرَ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بِقَلْبِهِ وَ یدِهِ وَ لِسَانِهِ فَإِنَّهُ جَلَّ اسْمُهُ قَدْ تَکفَّلَ بِنَصْرِ مَنْ نَصَرَهُ وَ إِعْزَازِ مَنْ أَعَزَّهُ وَ أَمَرَهُ أَنْ یکسِرَ نَفْسَهُ مِنَ الشَّهَوَاتِ وَ یزَعَهَا عِنْدَ الْجَمَحَاتِ فَإِنَّ النَّفْسَ أَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ اللَّهُ ثُمَّ اعْلَمْ یا مَالِک أَنِّی قَدْ وَجَّهْتُک إِلَی بِلَادٍ قَدْ جَرَتْ عَلَیهَا دُوَلٌ قَبْلَک مِنْ عَدْلٍ وَ جَوْرٍ وَ أَنَّ النَّاسَ ینْظُرُونَ مِنْ أُمُورِک فِی مِثْلِ مَا کنْتَ تَنْظُرُ فِیهِ مِنْ أُمُورِ الْوُلَاةِ قَبْلَک وَ یقُولُونَ فِیک مَا کنْتَ تَقُولُ فِیهِمْ [نهج‌البلاغة ، ص۴۲۶] .
عبادت :
و من المعلوم عند کل أحد أن علیا (ع) کان أعبد أهل زمانه و منه تعلم الناس صلاة اللیل و الأدعیة المأثورة فیها و المناجاة و الأدعیة فی الأوقات الشریفة و الأماکن المقدسة. و بلغ فی العبادة إلی أنه إذا توجه إلی الله تعالی فی صلاته توجه بکلیته و ینقطع نظره عن الدنیا حتی أنه لا یدرک الألم لأن النشاب إذا أرید إخراجه من جسده الشریف یترک حتی یصلی فإذا اشتغل بالصلاة و أقبل علی الله تعالی أخرجوا الحدید من جسده [کشف‌الیقین ، ص۱۱۸] .
شجاعت : در احد ، خیبر ، احزاب ، بدر و...
أَنَا وَضَعْتُ فِی الصِّغَرِ بِکلَاکلِ الْعَرَبِ وَ کسَرْتُ نَوَاجِمَ قُرُونِ رَبِیعَةَ وَ مُضَرَ [نهج البلاغه ، ص ۳۰۰] .
سابقه و اخلاص :
إِنَّ أَفْضَلَ مَا تَوَسَّلَ بِهِ الْمُتَوَسِّلُونَ إِلَی اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ تَعَالَی الْإِیمَانُ بِهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ الْجِهَادُ فِی سَبِیلِهِ فَإِنَّهُ ذِرْوَةُ الْإِسْلَامِ وَ کلِمَةُ الْإِخْلَاصِ فَإِنَّهَا الْفِطْرَةُ [نهج‌البلاغة ، ص۱۶۳] .
قال أمیر المؤمنین (ع) : إلهی ما عبدتک شوقا إلی جنتک و لا خوفا من نارک بل وجدتک أهلا للعبادة فعبدتک [الألفین ، ص۱۲۸]
یا أَشْبَاهَ الرِّجَالِ وَ لَا رِجَالَ حُلُومُ الْأَطْفَالِ وَ عُقُولُ رَبَّاتِ الْحِجَالِ لَوَدِدْتُ أَنِّی لَمْ أَرَکمْ وَ لَمْ أَعْرِفْکمْ مَعْرِفَةً وَ اللَّهِ جَرَّتْ نَدَماً وَ أَعْقَبَتْ سَدَماً قَاتَلَکمُ اللَّهُ لَقَدْ مَلَأْتُمْ قَلْبِی قَیحاً وَ شَحَنْتُمْ صَدْرِی غَیظاً وَ جَرَّعْتُمُونِی نُغَبَ التَّهْمَامِ أَنْفَاساً وَ أَفْسَدْتُمْ عَلَی رَأْیی بِالْعِصْیانِ وَ الْخِذْلَانِ حَتَّی لَقَدْ قَالَتْ قُرَیشٌ إِنَّ ابْنَ أَبِی طَالِبٍ رَجُلٌ شُجَاعٌ وَ لَکنْ لَا عِلْمَ لَهُ بِالْحَرْبِ لِلَّهِ أَبُوهُمْ وَ هَلْ أَحَدٌ مِنْهُمْ أَشَدُّ لَهَا مِرَاساً وَ أَقْدَمُ فِیهَا مَقَاماً مِنِّی لَقَدْ نَهَضْتُ فِیهَا وَ مَا بَلَغْتُ الْعِشْرِینَ وَ هَا أَنَا ذَا قَدْ ذَرَّفْتُ عَلَی السِّتِّینَ وَ لَکنْ لَا رَأْی لِمَنْ لَا یطَاعُ [نهج‌البلاغة ، ص ۷۰] .
۲. مخالفت با سقیفه
حضرت رسول (ص) که از دنیا رفت صحنه عوض شد.
وَ ما مُحَمَّدٌ إِلاّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلی أَعْقابِکمْ وَ مَنْ یَنْقَلِبْ عَلی عَقِبَیهِ فَلَنْ یضُرَّ اللّهَ شَیئاً وَ سَیجْزِی اللّهُ الشّاکرِینَ [آل عمران/۱۴۴] .
خطرناک‌ترین حادثه تاریخ ، سقیفه بود. انصار در سقیفه جمع شدند که اگر مهاجرین حاکم شوند انتقام بستگان کفار مکه خود را از ما خواهند گرفت (این حرف درست بود زیرا معاویه و یزید در واقعه حره و تسلط لشگر بر مردم مدینه انتقام جنگها را گرفتند) . کار داشت به پایان می‌رسید که سعد بن عباده از انصار حاکم شود که به ابوبکر خبر دادند او و عمر و... به سقیفه

وارد شدند و بگو مگو در گرفت عمر تصمیم ارعاب گرفت که ابوبکر او را ساکت و سخنرانی کرد و گفت : ما مهاجران سابقه اسلام و رابطه با حضرت رسول و وزنه اجتماعی و ریشه خانوادگی بیشتری داریم ولی شما انصار هم برادران ما هستید و یاوران اسلامید و... به هر حال به گفته ابن ابی الحدید (ج۲ ، ص۸) ابوبکر را مثل عروس به مسجد بردند.فنحن الامراء و انتم الوزراء

الله اکبر که بدن پیامبر اسلام (ص) هنوز دفن نشده بودکما تزف العروس

الله اکبر که عدل قرآن اهل بیت (علیهم السلام) حضور نداشتند.

الله اکبر که تمام سفارشات و نصب‌ها و معرفی‌ها هدر رفت

سید شرف الدین می‌گوید : بر فرض اهل بیت در اسلام ، شجاعت ، ایمان ، اخلاص ، نصوص ، علم و عمل و هیچ امتیازی نداشتند آیا نباید صبر کنند بدن رسول الله دفن شود و تا دفن حضرت مهلت دهند.

قال أبو بکر فی آخر کلامه للأنصار إنما أدعوکم إلی أبی عبیدة بن الجراح أو عمر و کلاهما قد رضیت لهذا الأمر و کلاهما أراهما له أهلا فقال عمر و أبو عبیدة ما ینبغی لنا أن نتقدمک یا أبا بکر و أنت أقدمنا إسلاما و أنت صاحب الغار و ثانی اثنین فأنت أحق بهذا الأمر و أولی به فقال الأنصار نحذر أن یغلب علی هذا الأمر من لیس منا و لا منکم فنجعل منا أمیرا و منکم أمیرا و نرضی به علی أنه إن هلک اخترنا آخر من الأنصار فقال أبو بکر بعد أن مدح المهاجرین : و أنتم یا معاشر الأنصار ممن لا ینکر فضلهم و لا نعمتهم العظیمة فی الإسلام رضیکم الله أنصارا لدینه و کهفا لرسوله و جعل إلیکم مهاجرته و فیکم محل أزواجه فلیس أحد من الناس بعد المهاجرین الأولین بمنزلتکم فهم الأمراء و أنتم الوزراء. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۱] .

۳. جوازلعن بر معاندین

لا تَجِدُ قَوْماً یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ یوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ کانُوا آباءَهُمْ أَوْ أَبْناءَهُمْ أَوْ إِخْوانَهُمْ أَوْ عَشِیرَتَهُمْ أُولئِک کَتَبَ فِی قُلُوبِهِمُ الْإِیمانَ وَ أَیدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ یدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَوَلَّوْا قَوْماً غَضِبَ اللّهُ عَلَیهِمْ قَدْ یئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ کما یئِسَ الْکفّارُ مِنْ أَصْحابِ الْقُبُورِ [ممتحنه/۱۳] .

لُعِنَ الَّذِینَ کفَرُوا مِنْ بَنِی إِسْرائِیلَ عَلی لِسانِ داوُدَ وَ عِیسَی ابْنِ مَرْیمَ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ [مائده/۷۸] .

إِنَّ الَّذِینَ یوذُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللّهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذاباً مُهِیناً [احزاب/۵۷] .

یکی از راه‌های شناخت؛ لعنت است

لَ سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ : " وَ الَّذِینَ یرْمُونَ أَزْواجَهُمْ وَ لَمْ یکنْ لَهُمْ شُهَداءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ قَالَ هُوَ الْقَاذِفُ الَّذِی یقْذِفُ امْرَأَتَهُ فَإِذَا قَذَفَهَا ثُمَّ أَقَرَّ بِأَنَّهُ کذَبَ عَلَیهَا جُلِدَ الْحَدَّ وَ رُدَّتْ إِلَیهِ امْرَأَتُهُ وَ إِنْ أَبَی إِلَّا أَنْ یمْضِی فَیشْهَدُ عَلَیهَا أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِینَ وَ الْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَیهِ إِنْ کانَ مِنَ الْکاذِبِینَ وَ إِنْ أَرَادَتْ أَنْ تَدْرَأَ عَنْ نَفْسِهَا الْعَذَابَ وَ الْعَذَابُ هُوَ الرَّجْمُ شَهِدَتْ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْکاذِبِینَ وَ الْخَامِسَةُ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَیهَا إِنْ کانَ مِنَ الصَّادِقِینَ فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ رُجِمَتْ وَ إِنْ فَعَلَتْ دَرَأَتْ عَنْ نَفْسِهَا الْحَدَّ ثُمَّ لَا تَحِلُّ لَهُ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ قُلْتُ أَ رَأَیتَ إِنْ فُرِّقَ بَینَهُمَا وَ لَهَا وَلَدٌ فَمَاتَ فَقَالَ تَرِثُهُ أُمُّهُ وَ إِنْ مَاتَتْ أُمُّهُ وَرِثَهُ أَخْوَالُهُ وَ مَنْ قَالَ إِنَّهُ وَلَدُ الزِّنَی جُلِدَ الْحَدَّ قُلْتُ یرَدُّ إِلَیهِ الْوَلَدُ إِذَا أَقَرَّ بِهِ قَالَ لَا وَ لَا کرَامَةَ وَ لَا یرِثُ الِابْنَ وَ یرِثُهُ الِابْنُ " [تهذیب‌الأحکام ، ج۸ ، ص۱۸۴] .

فَمَنْ حَاجَّک فِیهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَک مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَی الْکاذِبِینَ [آل عمران/۶۱] .

۴. عدم عدالت کل صحابه پیامبر

گروهی خوب بودند :

لَقَدْ رَضِی اللّهُ عَنِ الْمُومِنِینَ إِذْ یبایعُونَک تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ ما فِی قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ السَّکینَةَ عَلَیهِمْ وَ أَثابَهُمْ فَتْحاً قَرِیباً [فتح/۱۸] .

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِینَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ تَراهُمْ رُکعاً سُجَّداً یبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً سِیماهُمْ فِی وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذلِک مَثَلُهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ مَثَلُهُمْ فِی الْإِنْجِیلِ کزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوی عَلی سُوقِهِ یعْجِبُ الزُّرّاعَ لِیغِیظَ بِهِمُ الْکفّارَ وَعَدَ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْراً عَظِیماً [فتح/۲۹] .

وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِینَ وَ الْأَنْصارِ وَ الَّذِینَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسانٍ رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ وَ أَعَدَّ لَهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی تَحْتَهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها أَبَداً ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [توبه/۱۰۰] .

و اما گروه دیگر بد بودند : وَ مِمَّنْ حَوْلَکمْ مِنَ الْأَعْرابِ مُنافِقُونَ وَ مِنْ أَهْلِ الْمَدِینَةِ مَرَدُوا عَلَی النِّفاقِ لا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَینِ ثُمَّ یرَدُّونَ إِلی عَذابٍ عَظِیمٍ [توبه/۱۰۱] .

وَ مِنْهُمُ الَّذِینَ یوذُونَ النَّبِی وَ یقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَیرٍ لَکمْ یومِنُ بِاللّهِ وَ یومِنُ لِلْمُومِنِینَ وَ رَحْمَةٌ لِلَّذِینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ الَّذِینَ یوذُونَ رَسُولَ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [توبه/۶۱] .

إِذا جاءَک الْمُنافِقُونَ قالُوا نَشْهَدُ إِنَّک لَرَسُولُ اللّهِ وَ اللّهُ یعْلَمُ إِنَّک لَرَسُولُهُ وَ اللّهُ یشْهَدُ إِنَّ الْمُنافِقِینَ لَکاذِبُونَ [منافقون/۱] .

اصحاب بد عاقبت :

اصحاب موسی :

وَ إِذْ واعَدْنا مُوسی أَرْبَعِینَ لَیلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَنْتُمْ ظالِمُونَ [بقره/۵۱] .

وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ الَّذِی آتَیناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِینَ [اعراف/۱۷۵] .

امکان لغزش :

وَ لَقَدْ أُوحِی إِلَیک وَ إِلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِک لَئِنْ أَشْرَکتَ لَیحْبَطَنَّ عَمَلُک وَ لَتَکونَنَّ مِنَ الْخاسِرِینَ [زمر/۶۵] .

قُلْ إِنِّی أَخافُ إِنْ عَصَیتُ رَبِّی عَذابَ یوْمٍ عَظِیمٍ [انعام/۱۵] .

یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکمْ بَینَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی فَیضِلَّک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ إِنَّ الَّذِینَ یضِلُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِیدٌ بِما نَسُوا یوْمَ الْحِسابِ [ص/۲۶] .

سئل الرضا (ع) عن قول النبی (ص) ؛" أصحابی کالنجوم بأیهم اقتدیتم اهتدیتم و عن قوله (ع) دعوا لی أصحابی فقال (ع) هذا صحیح یرید من لم یغیر بعده و لم یبدل قیل و کیف یعلم أنهم قد غیروا أو بدلوا قال لما یروونه من أنه (ص) قال لیذادن برجال من أصحابی یوم القیامة عن حوضی کما تذاد غرائب الإبل عن الماء فأقول یا رب أصحابی أصحابی فیقال لی إنک لا تدری ما أحدثوا بعدک فیوذ بهم ذات الشمال فأقول بعدا لهم و سحقا لهم أ فتری هذا لمن لم یغیر و لم یبدل" [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۸۷] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا أَنْ تُصِیبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمِینَ [حجرات/۶] .

وَ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَ کفْراً وَ تَفْرِیقاً بَینَ الْمُومِنِینَ وَ إِرْصاداً لِمَنْ حارَبَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَ لَیحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنا إِلاَّ الْحُسْنی وَ اللّهُ یشْهَدُ إِنَّهُمْ لَکاذِبُونَ [توبه/۱۰۷] .

ابو العدیه از اصحاب پیامبر بود ولی قاتل عمار بود که پیغمبر فرمودند : یا عمار قتلتک الفئة الباغیه.

و عن أبی أیوب الأنصاری قال سمعت النبی (ص) یقول لعمار بن یاسر : تقتلک الفئة الباغیة و أنت مع الحق و الحق معک یا

عمار إذا رأيت عليا سلك واديا و سلك الناس واديا غيره فاسلك مع علی و دع الناس فإنه لن یدلك علی ردی و لن یخرجك من هدی یا عمار إنه من تقلد سیفا أعان به علیا علی عدوه قلده الله یوم القیامۀ وشاحا من در و من تقلد سیفا أعان به عدو علی (ع) علیه قلده الله تعالی یوم القیامۀ وشاحا من نار [کشف‌الیقین ، ص۲۳۴] .

۵. حکومت اسلامی

اهمیت : حراست از مکتب و برخورد با منحرفین

عمل به احکام دینی نظیر دفاع ، نصرت مظلوم ، نهی از منکر و اجراء حدود.

نظام ، امنیت ، مدیریت و سیاست در جنگ و صلح و قرارداد و تعهد.

همه موارد فوق بدون امامت و رهبری ممکن نیست.

عنایت رسول اسلام (ص) :

از همان روز اول برای جامعه ، رهبر بعد از خودش را تعیین کرد.

هذا اخی و وزیری و خلیفتی من بعدی فاسمعوا له و اطیعوا

مردم باید او را بشناسدمن مات و لم یعرف امام زمانه مات میته جاهلیه

در هیچ مساله‌ای به اندازه رهبری مردم تنازع نیست؛ چه جنگهائی که شده ، چه زنانی بیوه شدند ، چه یتیمانی بر جا مانده ، چه خانه هایی خراب شده ، چه فتنه‌ها ، توطئه‌ها و...

آیا رسول الله (ص) (رحمه للعالمین) این مساله مهم را مهمل گذاشت و رفت

۳. سیمای شیعه

۱- یگانه فلسفه این همه زجر و شکنجه در تاریخ به خاطر این بود که شیعه زیربار ظلم و سلاطین نمی‌رفت و مدح آنها را نمی‌گفت و عقائدش در رهبری مخالف نظام‌های موجود بود.

۴. فرهنگ شیعه

۱- فقه شیعه در "الازهر" تدریس و عدّه‌ای آن را بر فقه مذاهب دیگر ترجیح می‌دهند.

۲- شرح نهج‌البلاغه حتی خطبه شقشقیه می‌نویسند.

۳- علی (ع) را نقطه آغاز فلسفه اسلامی معرفی می‌کنند.

۴- نخستین متکلم و صاحب‌نظر و عالم به ایدئولوژی اسلامی را علی (ع) می‌دانند. (دکتر عبدالرحمن بدوی)

۵- امام سجاد (ع) را فوق حدّ وصف می‌دانند. (دکتر علی سامی النثار مصری)

۶- امام صادق و باقر (علیها السلام) را استادان ائمه مذاهب اربعه می‌شناسند. (الامام الصادق و المذاهب الاربعۀ)

۷- می‌گویند اگر ما مبدأ مذاهب اربعه اهل سنت... و حتی تفسیر و نحو را جستجو کنیم باز هم ریشه آن به علم علی (ع) می‌رسد. [فجرالاسلام ، احمد امین]

۸- در شب عاشورا در جامع الازهر به تجلیل و تحلیل فلسفه قیام حسینی می‌پردازند و کتاب "سموالمعنی فی سموّالذات" را به عنوان خاطره یک شب عاشورای الازهر می‌نگارند. (تألیف استاد علائلی)

۹- مذهب جعفری را رسمی و به پیروی از آن فتوا می‌دهند.

۱۰- با صراحت می‌گویند : دست یافتن به فقه آل محمد (ص) دست یافتن به عدالت و هدایت و ایمنی از گمراهی و فقهی

است که هماهنگ با قرآن است. [معجم فقه ابن خرم]

۱۱- وزیر اوقاف مصر که از علما و رئیس مجله الازهر ، از علما شیعه تقاضای مقاله برای انتشار می کند. [حماسه غدیر]

۱۲- می گویند سیاست اموی و عباسی در نشر مذاهب اربعه دست داشته اند.

۱۳- استاد ابوالوفا مراغی رئیس کتابخانه جامع الازهر دعوت از علمای شیعه به مصر و در کنفرانس هایی شرکت و سخنرانی و انتشارات خود را به وسیله ما به دنیا عرضه کنید.

۱۴- می گویند کتاب و مقاله نوشتن پیرامون آل محمد (ص) عبادت است. [مدیر مجله المسلم از شخصیت‌های برجسته استاد شیخ محمد زکی]

[حماسه غدیر]

۵. فرقه ناجیه

۱- روایات متعدد که پیامبر (ص) فرمود یهود به ۷۱ فرقه و مسیحیت به ۷۲ فرقه و امّت من به ۷۳ فرقه قسمت خواهند شد که همه آنها در نارند مگر یک فرقه.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِیهِ شُرَکاءُ مُتَشاکسُونَ وَ رَجُلًا سَلَماً لِرَجُلٍ هَلْ یسْتَوِیانِ مَثَلًا قَالَ أَمَّا الَّذِی فِیهِ شُرَکاءُ مُتَشَاکسُونَ فَلِأَنَّ الْأَوَّلَ یجْمَعُ الْمُتَفَرِّقُونَ وَلَایتَهُ وَ هُمْ فِی ذَلِک یلْعَنُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً وَ یبْرَأُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ فَأَمَّا رَجُلٌ سَلَمٌ رَجُلٍ فَإِنَّهُ الْأَوَّلُ حَقّاً وَ شِیعَتُهُ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الْیهُودَ تَفَرَّقُوا مِنْ بَعْدِ مُوسَی (ع) عَلَی إِحْدَی وَ سَبْعِینَ فِرْقَةً مِنْهَا فِرْقَةٌ فِی الْجَنَّةِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِی النَّارِ وَ تَفَرَّقَتِ النَّصَارَی بَعْدَ عِیسَی (ع) عَلَی اثْنَتَینِ وَ سَبْعِینَ فِرْقَةً فِرْقَةٌ مِنْهَا فِی الْجَنَّةِ وَ إِحْدَی وَ سَبْعُونَ فِی النَّارِ وَ تَفَرَّقَتْ هَذِهِ الْأُمَّةُ بَعْدَ نَبِیهَا (ص) عَلَی ثَلَاثٍ وَ سَبْعِینَ فِرْقَةً اثْنَتَانِ وَ سَبْعُونَ فِرْقَةً فِی النَّارِ وَ فِرْقَةٌ فِی الْجَنَّةِ وَ مِنَ الثَّلَاثِ وَ سَبْعِینَ فِرْقَةً ثَلَاثَ عَشْرَةَ فِرْقَةً تَنْتَحِلُ وَلَایتَنَا وَ مَوَدَّتَنَا اثْنَتَا عَشْرَةَ فِرْقَةً مِنْهَا فِی النَّارِ وَ فِرْقَةٌ فِی الْجَنَّةِ وَ سِتُّونَ فِرْقَةً مِنْ سَائِرِ النَّاسِ فِی النَّارِ [الکافی ، ج۸ ، ص۲۲۴] .

عن علی (ع) قال : تفترق هذه الأمة علی ثلاث و سبعین فرقة اثنتان و سبعون فی النار و واحدة فی الجنة و هم الذین قال الله عزوجل وَ مِمَّنْ خَلَقْنا أُمَّةٌ یهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یعْدِلُونَ و هم أنا و شیعتی [تأویل‌الآیات‌الظاهرة ، ص۱۹۵] .

و أسند سلیم بن قیس الهلالی إلی علی قول النبی ص افترقت الیهود أحدا و سبعین فرقة واحدة ناجیة و هی التی اتبعت وصی موسی (ع) و افترقت النصاری اثنتین و سبعین فرقة واحدة ناجیة و هی التی اتبعت وصی عیسی (ع) و ستفترق أمتی ثلاثة و سبعین فرقة واحدة ناجیة و هی من اتبعت وصیی و ضرب بیده علی منکب علی [الصراط المستقیم ، ج۲ ، ص۳۷] .

۲- فرقه ناجیه کیست؟

الامام الحافظ حسن بن محمد الصغّانی متوفی ۶۵۰ در کتاب المنیره می گوید مردم همین که حدیث فوق را از پیامبر شنیدند ناراحت و سروصدا و گریه کردند و پرسیدند راه نجات بعد از تو چیست؟ فرمود : انّی تارک فیکم... و عترتی ما ان تمسکتم به لن تضلّوا...

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَبَّاسِ قَالَ : " حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) حَجَّةَ الْوَدَاعِ فَأَخَذَ بِحَلْقَةِ بَابِ الْکعْبَةِ وَ أَقْبَلَ بِوَجْهِهِ عَلَینَا فَقَالَ مَعَاشِرَ النَّاسِ أَ لَا أُخْبِرُکمْ بِأَشْرَاطِ السَّاعَةِ قَالُوا بَلَی یا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ إِضَاعَةُ الصَّلَوَاتِ وَ اتِّبَاعُ الشَّهَوَاتِ وَ الْمَیلُ مَعَ الْأَهْوَاءِ وَ تَعْظِیمُ الْمَالِ وَ بَیعُ الدِّینِ بِالدُّنْیا فَعِنْدَهَا یذُوبُ قَلْبُ الْمُومِنِ فِی جَوْفِهِ کمَا یذُوبُ الْمِلْحُ فِی الْمَاءِ مِمَّا یرَی مِنَ الْمُنْکرِ فَلَا یسْتَطِیعُ أَنْ یغَیرَهُ فَعِنْدَهَا یلِیهِمْ أُمَرَاءُ جَوَرَةٌ وَ وُزَرَاءُ فَسَقَةٌ وَ عُرَفَاءُ ظَلَمَةٌ وَ أُمَنَاءُ خَوَنَةٌ فَیکونُ عِنْدَهُمُ الْمُنْکرُ مَعْرُوفاً وَ الْمَعْرُوفُ مُنْکراً وَ یوتَمَنُ الْخَائِنُ فِی ذَلِک الزَّمَانِ وَ یصَدَّقُ الْکاذِبُ وَ یکذَّبُ الصَّادِقُ وَ تَتَأَمَّرُ النِّسَاءُ وَ تُشَاوَرُ الْإِمَاءُ وَ یعْلُو الصِّبْیانُ عَلَی

الْمَنَابِرِ وَ يكونُ الْكِذبُ عِنْدَهُمْ ظَرَافَةً فَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِ وَ إِنْ كَانَ مَازِحاً وَ أَدَاءُ الزَّكَاةِ أَشَدُّ التَّعَبِ عَلَيهِمْ خُسْرَاناً وَ مَغْرَماً عَظِيماً وَ يحَقِّرُ الرَّجُلُ وَالِدَيهِ وَ يسُبُّهُمَا وَ يبْرَأُ [مِنْ] صَدِيقِهِ وَ يجَالِسُ عَدُوَّهُ وَ تُشَارِك الرَّجُلَ زَوْجَهَا فِي التِّجَارَةِ وَ يكتَفِي الرِّجَالُ بِالرِّجَالِ وَ النِّسَاءُ بِالنِّسَاءِ وَ يغَارُ عَلَى الْغِلْمَانِ كَمَا يغَارُ عَلَى الْجَارِيةِ فِي بَيتِ أَهْلِهَا وَ تَشَبَّهُ الرِّجَالُ بِالنِّسَاءِ وَ النِّسَاءُ بِالرِّجَالِ وَ تَرْكبَنَّ ذَوَاتُ الْفُرُوجِ عَلَى السُّرُوجِ وَ تُزَخْرَفُ الْمَسَاجِدُ كَمَا تُزَخْرَفُ الْبِيعُ وَ الْكَنَائِسُ وَ تُحَلَّى الْمَصَاحِفُ وَ تُطَوَّلُ الْمَنَارَاتُ وَ تكثُرُ الصُّفُوفُ وَ يقِلُّ الْإِخْلَاصُ وَ يؤمُّهُمْ قَوْمٌ يمِيلُونَ إِلَى الدُّنْيا وَ يحِبُّونَ الرِّئَاسَةَ الْبَاطِلَةَ فَعِنْدَهَا قُلُوبُ الْمُومِنِينَ مُتَبَاغِضَةٌ وَ أَلْسِنَتُهُمْ مُخْتَلِفَةٌ وَ تَحَلَّى ذُكورُ أُمَّتِي بِالذَّهَبِ وَ يلْبَسُونَ الْحَرِيرَ وَ الدِّيبَاجَ وَ جُلُودَ السَّمُّورِ وَ يتَعَامَلُونَ بِالرِّشْوَةِ وَ الرِّبَا وَ يضَعُونَ الدِّينَ وَ يرْفَعُونَ الدُّنْيا وَ يكثُرُ الطَّلَاقُ وَ الْفِرَاقُ وَ الشَّك وَ النِّفَاقُ وَ لَنْ يضُرُّوا اللَّهَ شَيئاً وَ تَظْهَرُ الْكوبَةُ وَ الْقَينَاتُ وَ الْمَعَازِفُ وَ الْمَيلُ إِلَى أَصْحَابِ الطَّنَابِيرِ وَ الدُّفُوفِ وَ الْمَزَامِيرِ وَ سَائِرِ آلَاتِ اللَّهْوِ أَلَا وَ مَنْ أَعَانَ أَحَداً مِنْهُمْ بِشَيءٍ مِنَ الدِّينَارِ وَ الدِّرْهَمِ وَ الْأَلْبِسَةِ وَ الْأَطْعِمَةِ وَ غَيرِهَا فَكأَنَّمَا زَنَى مَعَ أُمِّهِ سَبْعِينَ مَرَّةً فِي جَوْفِ الْكعْبَةِ فَعِنْدَهَا يلِيهِمْ أَشْرَارُ أُمَّتِي وَ تُنْتَهَك الْمَحَارِمُ وَ تُكتَسَبُ الْمَآثِمُ وَ تُسَلَّطُ الْأَشْرَارُ عَلَى الْأَخْيارِ وَ يتَبَاهَوْنَ فِي اللِّبَاسِ وَ يسْتَحْسِنُونَ أَصْحَابَ الْمَلَاهِي وَ الزَّانِياتِ فَيكونُ الْمَطَرُ قَيظاً وَ يغِيظُ الْكرَامُ غَيظاً وَ يفْشُو الْكذِبُ وَ تَظْهَرُ الْحَاجَةُ وَ تَفْشُو الْفَاقَةُ فَعِنْدَهَا يكونُ أَقْوَامٌ يتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ لِغَيرِ اللَّهِ فَيتَّخِذُونَهُ مَزَامِيرَ وَ يكونُ أَقْوَامٌ يتَفَقَّهُونَ لِغَيرِ اللَّهِ وَ يكثُرُ أَوْلَادُ الزِّنَى وَ يتَغَنَّوْنَ بِالْقُرْآنِ فَعَلَيهِمْ مِنْ أُمَّتِي لَعْنَةُ اللَّهِ وَ ينْكرُونَ الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْي عَنِ الْمُنْكرِ حَتَّى يكونَ الْمُومِنُ فِي ذَلِك الزَّمَانِ أَذَلَّ مِنَ الْأَمَةِ وَ يظْهِرُ قُرَّاوهُمْ وَ أَئِمَّتُهُمْ فِيمَا بَينَهُمُ التَّلَاوُمَ وَ الْعَدَاوَةَ فَأُولَئِك يدْعَوْنَ فِي مَلَكوتِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ الْأَرْجَاسَ وَ الْأَنْجَاسَ وَ عِنْدَهَا يخْشَى الْغَنِي مِنَ الْفَقِيرِ أَنْ يسْأَلَهُ وَ يسْأَلَ النَّاسَ فِي مَحَافِلِهِمْ فَلَا يضَعُ أَحَدٌ فِي يدِهِ شَيئاً وَ عِنْدَهَا يتَكلَّمُ مَنْ لَمْ يكنْ مُتَعَلِّماً فَعِنْدَهَا تُرْفَعُ الْبَرَكةُ وَ يمْطَرُونَ فِي غَيرِ أَوَانِ الْمَطَرِ وَ إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ السُّوقَ فَلَا يرَى أَهْلَهُ إِلَّا ذَامّاً لِرَبِّهِمْ هَذَا يقُولُ لَمْ أَبِعْ وَ هَذَا يقُولُ لَمْ أَرْبَحْ شَيئاً فَعِنْدَهَا يمْلِكهُمْ قَوْمٌ إِنْ تَكلَّمُوا قَتَلُوهُمْ وَ إِنْ سَكتُوا اسْتَبَاحُوهُمْ يسْفِكونَ دِمَاءَهُمْ وَ يمْلَئُونَ قُلُوبَهُمْ رُعْباً فَلَا يرَاهُمْ أَحَدٌ إِلَّا خَائِفِينَ مَرْعُوبِينَ فَعِنْدَهَا يأْتِي قَوْمٌ مِنَ الْمَشْرِقِ وَ قَوْمٌ مِنَ الْمَغْرِبِ فَالْوَيلُ لِضُعَفَاءِ أُمَّتِي مِنْهُمْ وَ الْوَيلُ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ لَا يرْحَمُونَ صَغِيراً وَ لَا يوَقِّرُونَ كبِيراً وَ لَا يتَجَافَوْنَ عَنْ شَيءٍ جُثَّتُهُمْ جُثَّةُ الْآدَمِيينَ وَ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الشَّيَاطِينِ فَلَمْ يلْبَثُوا هُنَاك إِلَّا قَلِيلًا حَتَّى تُخُورُ الْأَرْضُ خَوْرَةً حَتَّى يظُنَّ كلُّ قَوْم أَنَّهَا خَارَتْ فِي نَاحِيتِهِمْ فَيمْكثُونَ مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يمْكثُونَ فِي مَكثِهِمْ فَتُلْقِي لَهُمُ الْأَرْضُ أَفْلَاذَ كبِدِهَا قَالَ ذَهَباً وَ فِضَّةً ثُمَّ أَوْمَأَ بِيدِهِ إِلَى الْأَسَاطِينِ قَالَ فَمِثْلُ هَذَا فَيوْمَئِذٍ لَا ينْفَعُ ذَهَبٌ وَ لَا فِضَّةٌ ثُمَّ تَطْلُعُ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَامَعَاشِرَ النَّاسِ إِنِّي رَاحِلٌ عَنْ قَرِيبٍ وَ مُنْطَلِقٌ إِلَى الْمَغِيبِ فَأُوَدِّعُكمْ وَ أُوصِيكمْ بِوَصِيةٍ فَاحْفَظُوهَا إِنِّي تَارِك فِيكمُ الثَّقَلَينِ كتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيتِي إِنْ تَمَسَّكتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا أَبَداً مَعَاشِرَ النَّاسِ إِنِّي مُنْذِرٌ وَ عَلِي هَادٍ وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ" [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۷۲] .

۳– در بعضی روایات می گوید : انّ الناجیه هم علی و شیعته و اتباعه و اصحابه و محبّیه

۴–و یستفاد من بعضها (و هو ما رواه الحاکم فی المستدرک ، ج۴ ، ص۴۳۰) ان الهالکه قوم یقیسون الامور برأیهم

۵–الفرقهٔ الناجیه هم الشیعهبدلیل : قال رسول الله (ص) مثل أهل بیتی کمثل سفینهٔ نوح من رکبها نجا و من تخلف عنها غرق [الطرائف ، ج۱ ، ص۱۳۲] .

۶–الفرقهٔ الناجیه هم الشیعهبدلیل : عَنِ النَّبِی (ص) أَنَّهُ قَالَ : إِنِّي تَارِك فِيكمُ الثَّقَلَينِ مَا إِنْ تَمَسَّكتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا كتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِي أَهْلَ بَيتِي وَ إِنَّهُمَا لَنْ يفْتَرِقَا حَتَّى يرِدَا عَلَى الْحَوْضَ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۲۷ ، ص۳۳] .

۷–الفرقهٔ الناجیه هم الشیعهبدلیل : مَوْلَى عَلِي بْنِ الْحُسَينِ (ع) قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِي جَعْفَرٍ (ع) فَقُلْتُ لَهُ إِنِّي وَجَدْتُ فِي كتُبِ أَبِي أَنَّ عَلِياً (ع) قَالَ لِأَبِي يا مِيثَمُ أَحْبِبْ حَبِيبَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنْ كانَ فَاسِقاً زَانِياً وَ أَبْغِضْ مُبْغِضَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنْ كانَ صَوَّاماً قَوَّاماً فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ هُوَ يقُولُ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِك هُمْ خَيرُ الْبَرِيةِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَي وَ قَالَ هُمْ وَ اللَّهِ أَنْتَ

وَ شِیعَتُک وَ مِیعَادُکُ وَ مِیعَادُهُمُ الْحَوْضُ غَداً غُرّاً مُحَجَّلِینَ مُتَوَّجِینَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) هَکَذَا هُوَ عِنْدَنَا فِی کِتَابِ عَلِی (ع) [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۶ ، ص۱۸۲] .

۸–الفرقهٔ الناجیه هم الشیعهبدلیل : روایات و عن أم سلمهٔ قالت سمعت النبی ص یقول علی مع القرآن و القرآن معه لا یفترقان حتی یردا علی الحوض [کشف‌الیقین ، ص۲۳۶] .

۹–الفرقهٔ الناجیه هم الشیعهبدلیل : قال رسول الله (ص) : من أراد أن یحیا حیاتی و یموت مماتی و یدخل الجنهٔ التی وعدنی ربی و هو قضیب من قضبانه غرسه بیده و هی جنهٔ الخلد فلیتول علیا و ذریته من بعده فإنهم لن یخرجوه من باب هدی و لن یدخلوه فی باب ضلال [بصائرالدرجات ، ص۵۱] .

۲. تاریخ شیعه

۱. زمان پیدایش

عَنْ یعْقُوبَ بْنِ مِیثَمٍ التَّمَّارِ مَوْلَی عَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) قَالَ : " دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فَقُلْتُ لَهُ إِنِّی وَجَدْتُ فِی کُتُبِ أَبِی أَنَّ عَلِیاً ع قَالَ لِأَبِی یا مِیثَمُ أَحْبِبْ حَبِیبَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنْ کَانَ فَاسِقاً زَانِیاً وَ أَبْغِضْ مُبْغِضَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنْ کَانَ صَوَّاماً قَوَّاماً فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ هُوَ یقُولُ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی وَ قَالَ هُمْ وَ اللَّهِ أَنْتَ وَ شِیعَتُک وَ مِیعَادُکُ وَ مِیعَادُهُمُ الْحَوْضُ غَداً غُرّاً مُحَجَّلِینَ مُتَوَّجِینَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ ع هَکَذَا هُوَ عِنْدَنَا فِی کِتَابِ عَلِی (ع) " [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۶ ، ص۱۸۲] .

قال رسول الله : یا علی انک ستقدم علی الله و شیعتک راضون مرضون.

عن النبی (ص) : یا فاطمهٔ علی یعیننی علی مفاتیح الجنهٔ و شیعته هم الفائزون یوم القیامهٔ غدا فی الجنهٔ [لأمالی الصدوق ، ص۴۳۹] .

عن محمد بن علی الباقر (ع) قال : سئلت أم سلمهٔ زوج النبی (ص) عن علی بن أبی طالب (ع) فقالت سمعت رسول الله ص یقول إن علیا و شیعته هم الفائزون [الإرشاد ، ج۱ ، ص۴۱] .

قال قال رسول الله (ص) : یا علی إن الله تعالی قد غفر لک و لأهلک و لشیعتک و لمحبی شیعتک و لمحبی محبی شیعتک فابشر فإنک الأنزع البطین منزوع من الشرک مبطون من العلم [صحیفه‌الرضا (ع) ، ص۶۳] .

عن جابر بن عبد الله ، قال : " کنا عند النبی (صلی الله علیه و آله) فأقبل علی بن أبی طالب (علیه السلام) فقال النبی (صلی الله علیه و آله) قد أتاکم أخی ، ثم التفت إلی الکعبهٔ فضربها بیده ، ثم قال و الذی نفسی بیده ، إن هذا و شیعته لهم الفائزون یوم القیامهٔ ، ثم قال إنه أولکم إیمانا معی ، و أوفاکم بعهد الله ، و أقومکم بأمر الله ، و أعدلکم فی الرعیهٔ ، و أقسمکم بالسویهٔ ، و أعظمکم عند الله مزیهٔ ، قال فنزلت "إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ" قال و کان أصحاب محمد رسول الله (صلی الله علیه و آله) إذا أقبل علی (علیه السلام) قالوا قد جاء خیر البریهٔ" [الأمالی الطوسی ، ص۲۵۱] .

با وجود این احادیث ، قول اینکه شیعه بعد از قتل عثمان یا شهادت امام حسین (ع) یا... پیدا شده است مردود است

۲. شیعه در زمان رسول الله (ص)

۱–و بإسناده قال : قال رسول الله (ص) : یا علی إذا کان یوم القیامهٔ أخذت بحجزهٔ الله عز و جل و أخذت أنت بحجزتی و أخذ ولدک بحجزتک و أخذت شیعهٔ ولدک بحجزهم أ فتری أین یور بنا [صحیفه‌الرضا (ع) ، ص۴۵] .

۲–عن أبی جعفر ع أن عن النبی (ص) قال : " یا علی إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ أنت و شیعتک ترد علی أنت و شیعتک راضین مرضیین" [تفسیرفرات‌الکوفی ، ص۵۸۳] .

۳-قوله تعالی إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیـةِ روی الجمهور عن ابن عباس قال لما نزلت هذه الآیهٔ قال رسول الله (ص) : " هم أنت یا علی و شیعتک تأتی أنت و شیعتک راضین مرضیین و یأتی أعداو غضابا مقمحین" [نهج‌الحق ، ص ۱۹۰] .

۴- پس از نزول این آیه : وَ لَسَوْفَ یعْطِیک رَبُّک فَتَرْضی [ضحی/۵] .

پیامبر (ص) به علی (ع) فرمود : اَما ترضی انّک معی فی الجنّهٔ و الحسن و الحسین و شیعتنا عن ایماننا و عن شمائلنا [ابن حجربه نقل از المناقب]

قـال رسول الله (ص) : یـا علی إن الله تعالی قـد غفر لک و لأهلک و لشیعتک و محبی شـیعتک و محبی محبی شیعتک فأبشـر فإنک الأنزع البطین منزوع من الشرک بطین من العلم [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۴۷] .

قـال لـه رسـول الله (ص) : یـا علی أبشــر أنـت و أصـحابک فی الجنـهٔ أبشــر یـا علی أنـت و شـیعتک فی الجنـهٔ تمـام الخـبر [بشاره‌المصطفی ، ص۱۵۳] .

۷- پیامبر (ص) با دیدن علی (ع) فرمود : و الذی نفسـی بیده انّ هذا و شیعته لهم الفائزون یوم القیامهٔ و نزلت : ان الذین آمنوا... (سوره بینه)

قال النبی (صـلی الله علیه و آله) : قـد أتاکم أخی ، ثم التفت إلی الکعبـهٔ فضـربها بیـده ، ثم قال و الـذی نفسـی بیـده ، إن هذا و شیعته لهم الفائزون یوم القیامـهٔ ، ثم قال إنه أولکم إیمانا معی ، و أوفاکم بعهد الله ، و أقومکم بأمر الله ، و أعدلکم فی الرعیهٔ ، و أقسـمکم بالسویـهٔ ، و أعظمکم عند الله مزیهٔ ، قال فنزلت "إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیهِٔ" قال و کان أصحاب محمد رسول الله (صلی الله علیه و آله) إذا أقبل علی (علیه السلام) قالوا قد جاء خیر البریهٔ. [الأمالی الطوسی ، ص ۲۵۱] .

۸- قـال رسول الله (ص) : یـدخل من أمتی الجنـهٔ سـبعون ألفـا لاـ حساب علیهم ثم التفت إلی علی فقال هم من شـیعتک و أنت إمامهم [العمدهٔ ، ابن بطریق ص۳۷۱] .

۹- در مـاجرای انـذار ، پیامبر (ص) فرمود : ایکم یوازرنی لیکون اخی و وارثی و وزیری و وصـیبی و خلیفتی فیکم بعدیبعـد از لبیک علی (ع) حضرت رسول فرمود : هذا اخی و...فاسمعوا له و اطیعوا

می‌توان گفت تاریخ شیعه از اینجا شروع شد و گروهی از صحابه در زمان پیامبر (ص) به دوستی و ولایت علی مشهور بوده‌اند مانند سلمان فارسی که می‌گفت با رسول خدا بیعت کردیم مبنی بر اینکه از نصیحت و ارشاد مسلمین دریغ نورزیم و دوستدار علی باشیم.

و ابوسعید خدری می‌گفت : مردم به ۵ امر موظف بودند؛ به چهار تا عمل کردند و یکی را ترک کردند ، نماز ، زکات ، روزه ، حج و ولایت علی بن ابیطالب.

ابوذر ، عمّـار ، حـذیفه (ذوالشـهادتین) ، ابو ایوب انصاری ، خالـدبن‌سـعید و قیس بن سـعد همه اینها در زمان پیامبر مشـهور به ولایت و شیعه علیبوده‌اند. [استیعاب]

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

أن رجلا قال لعلی (ع) : " یا أمیر المؤمنین بما ورثت ابن عمک دون عمک فقال یا معشر الناس فافتحوا آذانکم و استمعوا فقال (ع) جمعنا رسول الله (ص) بنی عبـد المطلب فی بیت رجل منا أو قال أکبرنا فدعا بمد و نصف من طعام و قدح له یقال له الغمر فأکلنا و شـربنا و بقی الطعام کما هو و الشراب کما هو و فینا من یأکل الجذعهٔ و یشرب الفرق فقال رسول الله (ص) إن قد ترون

هـذه فـأيكم يبـايعنى على أنه أخى و وارثى و وصـيى فقمت إليه و كنت أصـغر القوم و قلت أنـا قـال اجلس ثم قال ذلك ثلاث مرات كـل ذلـك أقـوم إليه فيقول اجلس حـتى كـان فى الثالثـة فضـرب بيـده على يـدى فبـذلك ورثت ابن عمى دون عمى" [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۱۶۹] .

۱۰- ماجرای غـدیر اوج دعوت پیامبر (ص) از مسـلمین برای حمایت از علی است گروه زیادی از علمای سـنّی این ماجرا را در ذیـل آیهیـا ایهـا الرسول...نقـل کرده‌انـد. در المنثور ، اسباب النزول ، تفسیر کشف ثعلبی ، حلیـۀ الاولیـاء ، فخر رازی و... نقل کردند که سخنان پیامبر (ص) در آن روز از ساعات نخستین تا ظهر طول کشید و در پایان آیهالیوم اکملت...نازل شد. [تاریخ شیعه ، مظفر]

فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِلَى حَجَّةِ الْوَدَاعِ ثُمَّ صَارَ إِلَى غَدِيرِ خُمٍّ فَأَمَرَ فَأُصْلِحَ لَهُ شِبْهُ الْمِنْبَرِ ثُمَّ عَلَاهُ وَ أَخَذَ بِعَضُدِي حَتَّى رُئِيَ بَيَاضُ إِبْطَيهِ رَافِعاً صَوْتَهُ قَائِلًا فِي مَحْفِلِهِ مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِي مَوْلَاهُ اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ فَكَانَتْ عَلَى وَلَايَتِي وَلَايَةُ اللَّهِ وَ عَلَى عَدَاوَتِي عَدَاوَةُ اللَّهِ وَ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَيكُمْ نِعْمَتِي وَ رَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلامَ دِيناً فَكَانَتْ وَلَايَتِي كَمَالَ الدِّينِ وَ رِضَا الرَّبِّ جَلَّ ذِكرُهُ وَ أَنْزَلَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى اخْتِصَاصاً لِي وَ تَكرُّماً نَحَلَنِيهِ وَ إِعْظَاماً وَ تَفْضِيلًا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ص مَنَحَنِيهِ وَ هُوَ قَوْلُهُ تَعَالَى ثُمَّ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلاهُمُ الْحَقِّ أَلا لَهُ الْحُكمُ وَ هُوَ أَسْرَعُ الْحاسِبِينَ [الكافى ، ج۸ ، ص۲۷] .

۳. شیعه در زمان امامان معصوم (علیهم السلام)

۱. حضرت علی (ع)

۱- بیعت با علی (ع) زیباترین صحنه برای شیعه بود امّا دیری نپائید که مخالفت ها شروع شد. ناکثین ، قاسطین ، مارقین عایشه ، طلحه ، زبیر و پسرش و مروان حکم جنگ جمل را به راه انداختند و حالات درونی و کینه‌های گذشته را برملا کردند جالب اینکه پیـامبر (ص) پیش‌بینی این وضـعیت را کرده بـود و از نـاکثین و عهدشـکنان زمـان علی (ع) سـخن گفته بود. مردم بصـره موافق علی بودنـد و این چهار نفر عایشه را ابزار کار خود قرار دادنـد و مهاجرین و انصار و کوفیان را بسیج کردند. سپاه علی هم همگی از عربهای خالص بودند (قحطانی و عدنانی) و هیچکدام ایرانی نبودند.

فرمانـدهان حضـرت عمّار ، هاشم مرقال ، مالک اشتر ، صـعصۀ بن صوحان و زید برادرش ، قیس بن سـعد ، ابن عباس ، محمد بن ابی بکر ، حجربن عدی و عدی بن حاتم؛ تمام عرب بودند.

امام بصره را فتح کرد و در معیت همین مردم با معاویه جنگید و به دنبالش با خوارج در آن جنگ هم ایرانیان شرکت نداشتند.

پس : تزی که می‌گوید شیعه دست‌پخت ایرانیان است و سنگ زیربنای شیعه را مردم ایران گذاشتند و از سرزمین وحی بیگانه است غلـط است زیرا شـیعه در سالهای آینـده حتی بعـد از تفکرهای دیگر اسـلامی وارد ایران شـد و ایرانیان در هیـچ کـدام از جنگهای علی (ع) شـرکت نداشـتند و بایـد گفت : بنیانگـذاران فرق اهل سـنت و نویسـندگان کتب صـحاح (اهل تسـنن) غالباً ایرانی بوده‌اند. [تاریخ شیعه ، مظفر] .

۲. امام حسین (ع)

۱- آخرین تیر معاویه سپردن خلافت به پسرش بود تا کاملاً شریعت اهل بیت را نابود کند امّا خون شهیدان کربلا شیعه را زنده کرد و بنی امیه را رسوا کرد و زمینه انقراض فراهم شد.

۲- از فریادهای عاشورا یکی این بود که شـیعه آل محمد باید از شـیعه ابوسـفیان شـناخته شود. خانواده حضرت و کاروان اسرا هم نقش زیـادی درتبیین راه علی (ع) و رسوایی معـاویه و یزیـد (پلیـد) داشـتند چه زیبـا گفته‌انـد : انّ الاسـلام علوی و التشیع

حسینی
۳- اهداف حرکت امام : برچیدن فساد و خون‌ریزی و منکرات و هتک حرمتها و تجاوز به ناموس مردم و...
جاحظ می‌گوید : بنی هاشم از این جهت بر بنی امیه می‌بالند چون کعبه را ویران نکردند ، به پیامبر (ص) توهین نکردند ، روی منبر پیامبر شراب ننوشیدند ، حرم خدا را غارت نکردند و...
۴- شهیدان توانستند این جنایات را افشاء کنند : ابن زیاد نامه‌ای به عمر سعد نوشت که امام حسین و یارانش را بکشد عمر سعد گفت فرمان را اجرا کردم امّا نامه گم شد ابن زیاد خشمگین شده و گفت به خدا قسم نامه را باید بیاوری عمر سعد گفت نامه دیگر به دست مردم رسیده برادر ابن زیاد گفت : به خدا قسم دوست می‌داشتم از فرزندان زیاد کسی وجود نمی‌داشت که تا روز قیامت با ارتکاب این فاجعه خوار و ذلیل شود و باید بگویم حسین کشته نشده است. ابن زیاد سکوت کرد. [ابن اثیر ، ج۴ ، ص۴۰ و تاریخ طبری ، ج۶ ، ص۲۸۶] .
۵- با استقرار ابن زیاد بر کوفه در حالی که نماینده امام مسلم بن عقیل مردم را دعوت می‌کرد ابن زیاد تمام دوستداران علی را شناسائی و به قتل رسانید حتی هرکس متهم به ولای علی (ع) بود به زندان می‌انداخت زندآنها پر شده بود و یکی از دلائل کمی یاران امام حسین (ع) همین بود.
دلیلش این بود که پس از آزادی از زندان تنها ۴۰۰۰ نفر به سرپرستی سلیمان بن صرد قیام کردند و در کنار مزار شهیدان حاضر شدند و مراسم عزاداری برپا کردند و مبارزه را آغاز کردند.
۶- ابن زیاد تعداد زیادی از شیعیان را به قتل رسانید از جمله میثم تمّار که دست و پای او را قطع کرد. امام باقر (ع) فرمود : " شیعیان در هر شهر و آبادی به قتل می‌رسیدند هرکس به عنوان دوستدار ما بود به زندان می‌افتاد دست و پاها قطع می شد خانه‌اش را ویران می‌کردند و در زمان ابن زیاد بلا و مصیبت بر ما اهل بیت خیلی زیاد شد".
۷- بعد از حادثه کربلا امامان شیعه با سفارشات و دستورالعمل ها نهضت حسینی را با شیعه درهم آمیختند هرجا شعر و اشک و سوز و مجلس عزای حسین (ع) بود معلوم بود شیعیان جمع هستند.
۸- بعد از حادثه عاشورا یکی از نهضتهای شیعی قیام مختار بود که مختار فرزند مالك اشتر را به فرماندهی پذیرفت و در مصاف با سپاه شام پیروز شدند و سر ابن زیاد را جدا کرده خدمت امام
سجاد (ع) فرستادند. امام سجده شکر کردند و زنهای هاشمی جامه عزا و حزن بیرون کردند و شیعیان شوکتی پیدا کردند و ریشه قاتلان را یکی یکی کندند و به همین خاطر گروهی از هواداران بنی امیه شخصیت مختار را زیر سئوال و ابهام بردند تا این قطعه تاریخ مخدوش شود.
صاحب عقدالفرید می‌گوید : در زمان مختار ، شیعه تمام کوفه را جستجو کردند و فریادیا لثارات الحسین (ع) می‌زدند. [ج۲ ، ص۲۰۳] .
و بعث ابن الأشتر برأس ابن زیاد إلی المختار و أعیان من کان معه ، فقدم بالرءوس و المختار یتغدی ، فألقیت بین یدیه ، فقال الحمد لله رب العالمین ، وضع رأس الحسین بن علی (علیه السلام) بین یدی ابن زیاد (لعنهاالله) و هو یتغدی ، و أتیت برأس ابن زیاد و أنا أتغدی. قال رأینا حیة بیضاء تخلل الرءوس حتی دخلت فی أنف ابن زیاد و خرجت من أذنه ، و دخلت فی أذنه و خرجت من أنفه ، فلما فرغ المختار من الغداء قام فوطی وجه ابن زیاد بنعله ثم رمی بها إلی مولی له و قال اغسلها فإنی وضعتها علی وجه نجس کافر. و خرج المختار إلی الکوفة ، و بعث برأس ابن زیاد و رأس حصین بن نمیر و رأس شرحبیل بن ذی الکلاع مع عبد الرحمن بن أبی عمیر الثقفی و عبد الله بن شداد الجشمی و السائب بن مالك الأشعری إلی محمد بن الحنفیة

بمکـة و علی بن الحسـین (علیه السـلام) یومئـذ بمکـة ، و کتب إلیه معهم أما بعد : فإنی بعثت أنصارک و شیعتک إلی عدوک یطلبونه بـدم أخیک المظلوم الشـهید ، فخرجوا محتسبین محنقین آسـفین ، فلقوهم دون نصـیبین فقتلهم رب العباد ، و الحمـد لله رب العـالمین الـذی طلب لکم الثأر ، و أدرک لکم لواء أعـدائکم ، فقتلهم فی کـل فـج و غرقهم فی کـل بحر ، فشـفی بـذلک صدور قوم مؤمنین ، و أذهب غیظ قلوبهم. و قدموا بالکتاب و الرءوس علیه ، فبعث برأس ابن زیاد إلی علی بن الحسـین (علیهما السـلام) فأدخـل علیه و هو یتغـدی ، فقال علی بن الحسـین (علیهما السـلام) أدخلت علی ابن زیاد و هو یتغـدی و رأس أبی بین یدیه ، فقلت اللهم لا تمتنی حتی ترینی رأس ابن زیاد و أنا أتغدی ، فالحمد لله الذی أجاب دعوتی. ثم أمر فرمی به ، فحمل إلی ابن الزبیر ، فوضـعه ابن الزبیر علی قصـبة ، فحرکتها الریح فسـقط ، فخرجت حیة من تحت السـتار فأخذت بأنفه ، فأعادوا القصـبة فحرکتها الریح فسـقط ، فخرجت الحیة فأزمت بأنفه ، فعل ذلک ثلاث مرات ، فأمر ابن الزبیر فألقی فی بعض شـعاب مکة. قال و کان المختار (رحمه الله) قـد سـئل فی أمان عمر بن سـعد بن أبی وقاص ، فآمنه علی أن لا یخرج من الکوفة فإن خرج منها فدمه هـدر. قال فأتی عمر بن سـعد رجل فقال إنی سـمعت المختار یحلف لیقتلن رجلا ، و الله ما أحسـبه غیرک. قال فخرج عمر حتی أتی الحمام فقیل له أ تری هـذا یخفی علی المختار فرجع لیلا فـدخل داره ، فلما کان الغـد غدوت فدخلت علی المختار ، و جاء الهیثم بن الأسـود فقعـد ، فجاء حفص بن عمر بن سـعد ، فقال للمختار یقول لک أبو حفص أنزلنا بالـذی کان بیننا و بینک. قال اجلس ، فدعا المختار أبا عمرة ، فجاء رجل قصـیر یتخشـخش فی الحدید فساره ، و دعا برجلین فقال اذهبا معه ، فذهب فو الله ما أحسـبه بلغ دار عمر بن سـعد حتی جاء برأسه ، فقال المختار لحفص أ تعرف هـذا فقال إنا لله و إنا إلیه راجعون ، نعم. قال یا أبا عمرة ألحقه به ، فقتله. فقـال المختار (رحمه الله) عمر بالحسـین ، و حفص بعلی بن الحسـین ، و لا سواء. قال و اشـتد أمر المختار بعد قتل ابن زیاد و أخاف الوجوه و قال لا یسوغ لی طعام و لا شـراب حتی أقتل قتلة الحسین بن علی (علیه السلام) و أهل بیته ، و ما من دینی أترک أحـدا منهم حیا. و قال أعلمونی من شـرک فی دم الحسـین و أهل بیته ، فلم یکن یوونه برجل فیقولون هذا من قتلة الحسین أو ممن أعان علیه إلا قتله ، و بلغه أن شمر [الأمالی الطوسی ، ص۲۴۲] .

۳. امام زین العابدین (ع)

۱– عبـد الله بن زبیر حکومت حجاز را به دست گرفت و در مدت ۹ سال حکومتش با بنی امیه گیرودار داشت. امام سـجّاد (ع) در این درگیری ها هیـچ داخل نمی‌شـد مردم هم چنـد دسـته شدند گروهی رفتند دنبال مسائل سیاسـی و گروهی دنبال مسائل علمی و دینی و احتجاجات و مناظرات در همین زمان بود که در مدینه فقهای هفت گانه فتوا می‌دادند که ۲ تن از آنان شیعه و از تربیت شدگان ائمه بودند ، ولی تقیه می کردند :

الف : قاسم بن محمد ابی‌بکر که از حواریون امام سجاد (ع) بود.

ب : سعیدبن‌مسیب

۲– امام سجاد از فرصت درگیری خطوط سیاسی استفاده کرد و تا می‌توانست مظلومیت سیدالشهداء را به مردم خاطرنشان کرد دائماً می گریست و از گریه به عنوان شعار استفاده می کرد.

۳– حادثه عاشورا مردم را از خواب بیـدار کرده بود لـذا گروه زیادی از لشـکرابن زیاد پشیمان شده بودند و توّابین را تشـکیل دادند و از امام سـجّاد خواستند رهبری آنان را به عهده بگیرد ولی حضرت تشخیص دادند دخالت نکنند و اندوه عجیبی بر دل مردم نشست.

۴– واقعه حرّه؛ یعنی شورش مردم مـدینه یکی از آثـار موضع گیری امام سـجاد است. در این فرصت شـیعه در بصـره و کوفه و مکه و مـدینه محیـط آرامی پیـدا کرد تـا تشـکیلات خود را سامان دهـد و کاری به دعواهای سیاسـی ابن زبیر و امویها نداشـته

باشد.

۵- بعد از حکومت ابن‌زبیر؛ آل مروان سر کار آمدند عبدالملک مروان به محض روی کار آمدن شروع کرد به شیعه تاختن حضرت سجاد (ع) را به شام برد تا تحقیر شود. او می‌خواست کلّاً کوفه را از روی محو کند ، لذا حجاج را به آنجا فرستاد.

امام باقر (ع) مشاهدات خود را از حجاج نقل می‌کند : " آنگاه حجاج رسید؛ شیعه را با بدترین وضع می‌کشت و با کمترین سوءظن دستگیر می‌کرد و اگر به حجاج می‌گفتند فلان کس زندیقِ یا کافر است از نظر او بهتر بود که بگویند شیعه علی (ع) است". [شرح ابن حدید ، ج۳ ، ص۱۵] .

مردم برای اینکه خود را به حجاج نزدیک کنند برای خوشایند او تا می‌توانستند به علی (ع) دشنام می‌دادند. [سند فوق] .

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

۴. امام باقر وامام صادق (علیهما السلام)

۱- در این زمان که فشاری و تضییقاتی نبود و شیعه بسیج علمی و فرهنگی خود را انجام داد فقه شیعه و فرهنگ شیعه در این زمان تدوین و تدریس و منتشر شد.

فقط جابر جعفی ۷۰۰۰ حدیث از امام باقر (ع) نقل کرده در حالی که خودش مدّعی است که ۵۰ هزار حدیث می‌داند و سینه‌ای برای دریافت آنها پیدا نمی‌کند.

محمد بن مسلم ۳۰۰۰۰ حدیث از امام باقر (ع) نقل کرده است.

۲- در زمان امام صادق (ع) به تدریج فشار زیاد شد بارها بدون جهت امام را از مدینه به سوی بغداد بردند یکبار هر دو امام را. چندین بار منصور حضرت را به کوفه و بغداد می‌برد و آزار می‌داد.

۳- روایت از امام صادق (ع) تنها از طریق شیعه نیست بلکه سایر فرق اسلامی روایت نقل کرده‌اند.

۴- چهار هزار شاگرد با نام و نشان برای حضرت نقل کرده‌اند.

۵- اکثر اصول اربعمائۀ از امام صادق (ع) است که کتب اربعه از همین اصول اربعمائۀ گرفته شده.

۶- شمار شیعیان در این زمان به صدهزار نفر می‌رسد.

۷- متأسفانه حکومت عباسی از محبوبیت اهل بیت و شیعه استفاده کرد و مردم را گول زد و وقتی به حکومت رسید شروع به جنایت کرد. بالاخره منصور امام صادق (ع) را شهید و مسموم کرد و زمین را از خون علویان سیراب کرد و ناگزیر شیعیان دوباره خانه‌نشین شدند. [تاریخ شیعه ، مظفر ، ص۹۳] .

۵. امام کاظم (ع)

دورانی است که غالباً امام (۱۴ سال) در زندان بودند و شیعیان حتی جرأت نمی‌کردند نام امام کاظم (ع) را ببرند و ناگزیر بودند ابی‌ابراهیم ، ابی‌الحسن ، عبدصالح ، عالم ، رجل بگویند و تقیه در زمان حضرت شدّت یافت و محیط رعب و وحشت برای علویان به وجود آمد.

هارون بالاخره حضرت را مسموم کرده و حتی اجازه نداد آن حضرت را تشییع کنند بلکه چند نفر حمّال تابوت حضرت را روی جسر بغداد گذاشتند و فریاد زدندهذا الامام الرفضـهاما شیعیان پس از اطلاع تشییع جنازه باشکوهی کردند و بغض بنی عباس را به دل گرفتند.

در این زمان شیعیان کوفه و بصره و مکه و مدینه و یمن دست به شورش زدند بر علیه بنی عباس.

۶. امام رضا (ع)

تشیع گسترش پیدا کرده بود محمد بن ابراهیم از اولاد حسن (ع) در کوفه قیام کرد و مردم بصره و مکه از او حمایت کردند بعد از فوتش مردم با محمد بن جعفر الصادق (ع) بیعت کردند و هرجا یک علوی پیدا می‌شد مردم دور او جمع می‌شدند و نهضتی به پا می‌کردند حتی تشیع تا دربار مأمون نفوذ کرد. فضل بن سهل وزیر مأمون و طاهر بن حسین فرمانده سپاه مأمون که بغداد را برای مأمون فتح کرد و برادرش را کشت از شیعیان بودند.

و وقتی مأمون فهمید ترسید فضل را کشته و طاهر را از دربار بیرون کرد که بعداً سلسله طاهریان به دست او بنیانگذاری شد که شیعی بودند.

در این ایام امامت حضرت رضا (ع) شروع شد مأمون دعوت کرد و حضرت پس از مراحلی به سوی طوس حرکت کرد و سفر خود را چند ماه طولانی کرد تا با مردم تماس گرفته و شناخت مردم از حضرت بیشتر شود. مأمون گفت می‌خواهم از حکومت کناره‌گیری کنم و شما سزاوارتر هستید امام (ع) فرمود : "اگر خلافت حق تو است حق واگذاری نداری و اگر حق تو نیست چگونه می‌خواهی ببخشی مأمون متوسل به زور شد و..".

مأمون با این کار می‌خواست دل شیعیان را به دست آورد و جلو شورشهای علویان گرفته شود.

در زمان امام رضا (ع) شیعه نشاط و جنبشی کسب کرده و علناً حُب و ولای اهل بیت را اظهار می‌کردند.

۷. امام نهم ، دهم ویازدهم (علیهم السلام)

۱- مأمون امام جواد را از مدینه به بغداد فراخواند تا او را به ولایت عهدی خود منصوب کند و ام‌الفضل دختر خود را به عقد امام جواد درآورده و بالاخره همین زن به دستور معتصم امام را مسموم کرد. بنی عباس اصرار زیاد داشتند که مأمون از این کارها دست بردارد ، امّا او اعتنایی نمی‌کرد و علما را به سوی امام می‌فرستاد تا مناظره کنند ، مثلاً یحیی بن اکثم.

امام جواد (ع) به بغداد برگشت تا توسط معتصم مجدداً به بغداد فراخوانده شد. گاهی امام را زندان می‌کرد و گاهی آزاد می‌گذاشت. از روی نیرنگ نامه‌ای به حضرت نوشت که می‌خواهد مردم را برای بیعت با حضرت دعوت کند و این طرح به قیمت محبوبیت امام تمام شد ، ولی کینه خلیفه زیادتر شد و حضرت را به زندان انداخت و پس از آزادی آن حضرت را مسموم کرد.

همسر بی وفا پیکر امام را در حالی که زهر نوشیده بود تنها گذاشت. شیعیان بر گرد خانه جمع شده و تشییع جنازه کردند و پیمان مرگ بستند به هر قیمت شده و حتی اگر معتصم ممانعت کرد ایستادگی کنند.

۲- امام هادی (ع) در مدینه مرجع شیعیان بود؛ زمام امور در این زمان به دست متوکل بود. او شدیداً کینه علی (ع) و اهل بیت را داشت. مجدداً دشنام به علی را علنی و رسمی کرد.

جنایات متوکل در تاریخ شیعه شگفت‌آور است؛ به آب بستن قبر امام حسین (ع) ، شخم زدن و ممانعت از زیارت و سه مردم بغداد بر دیوارهای شهر بر ضد متوکل شعار می‌نوشتند.

متوکل علویان را زندان می‌کرد امام هادی را به سامرا آورد تا ارتباطش قطع شود ، به امام اسائه ادب می‌کرد؛ شبانه به خانه امام شیعیان حمله می‌کرد تا آنجا که فرزند متوکل پدر را به خاطر جنایاتش به قتل رساند و بالاخره امام هادی باسم معتّز مسموم شد.

۳- امام عسگری هم به همراه پدر به سامرا احضار شده بود وضع شیعه در این زمان بسیار سخت بود.

در زمان این امام قم وضع خوبی داشت از مراکز مهم علمی شیعه به شمار می‌رفت ، مؤلفین فراوانی از شیعه در قم ، مدائن ، بغداد و سامراء هم شیعیان بسیاری بودند که با امام رابطه مخفی داشتند.

۸. درزمان غیبت

۱- رابطه امام و شیعیان در غیبت صغری توسط ۴ نائب بود عثمان بن سعید و فرزندش ، حسین بن روح و علی بن محمد سمری. همه این سفراء در بغداد سکونت داشتند و مدفن همه بغداد است که اکنون مزار عاشقان است.

۲- در زمان غیبت صغری تشیع به خصوص در عراق و ایران مشعل دار علم و دانش بوده و بغداد و قم از مراکز علمی آن زمان بوده که دانشجویان و اندیشمندان و نویسندگان زیادی داشته است.

۴. شیعه در زمان خلفا

۱. خلفای ثلاثه

با انزوای علی (ع) از خلافت عملاً شیعه در زمان خلفا منزوی شد و به تدریج امنیت هم از اجتماعات شیعی برداشته شد و در هرجا تهدید می‌شدند. در عین حال تلاشهایی هم می‌شد.

۱- با همه مخالفتهای عثمان ابوذر در مدینه با صدای بلند فریاد می‌زد : ادبّوا اولادکم علی حبّ علی و من ابی فانظروا فی شأن اُمّه.

۲- جابر ابن عبدالله انصاری هم چون ابوذر در محیط خفقان مردم را به ولای علی (ع) دعوت می کند.

بالاخره ابوذر را تبعید به شام و در آنجا هم دست از کار خود؛ یعنی تبلیغ شیعه برنداشت به طوری که معاویه از ترس شورش مردم او را به مدینه بازگرداند و از مدینه تبعید به ربذه شد و از گرسنگی از دنیا رفت. [ابن حدید ، ج۲ ، ص۳۷۶] .

(از ابی ذر نقل شده به میثم تمار)

کان دخلنی یوم خبرنی سیدی و مولای علی بن أبی طالب قال و ما قال لک قال أتیت الباب فقیل لی نائم فنادیت انتبه أیها النائم فو الله لتخضبین لحیتک من رأسک فقال صدقت و أنت و الله لیقطعن یدیک و رجلیک و لسانک و لتصلبن فقلت و من یفعل ذلک یا أمیر المونین فقال لیأخذنک العتل الزنیم ابن الأمة الفاجرة عبید الله بن زیاد قال فامتلأ غیظا رجع إلی الحدیث الأول قال فدعانی فقال ما یقول هذا قال قلت بل أنا الصادق و مولی الصادق و هو الکذاب الأشر فقال ابن زیاد لأقتلنک قتلة ما قتل أحد مثلها فی الإسلام قال فقلت و الله لقد أخبرنی مولای أن یقتلنی العتل الزنیم فیقطع یدی و رجلی و لسانی ثم یصلبنی قال فقال و ما العتل الزنیم فإنی أجده فی کتاب الله قال قلت أخبرنی مولای أنه ابن المرأة الفاجرة قال فقال و الله لأکذبنک و لأکذبن مولاک فقال لصاحب حرسه : أخرجه فاقطع یدیه و رجلیه و دع لسانه حتی یعلم أنه کذاب مولی الکذاب قال فأخرجه ففعل ذلک به.

قال صالح فأتیت أبی متشحطا بدمه ثم استوی جالسا فنادی بأعلی صوته من أراد الحدیث المکتوم عن علی بن أبی طالب أمیر المؤمنین (ع) فلیستمع فاجتمع الناس فأقبل یحدثهم بالعجائب قال و خرج الأشقی علی نعته ذلک فلما رأی الناس حوله یکتبون رجع إلی ابن زیاد فقال أصلح الله الأمیر ترکت أخبث شیء منه قال و ما هو قال لسانه إنه لیحدث بالعجب قال فبادروه فاقطعوا لسانه قال فبادر الحرسی فقال أخرج لسانک قال فقال میثم أ لا زعم ابن الفاجرة أنه یکذبنی و یکذب مولای هلک فأخرج لسانه فقطعه فقال صالح بن میثم فأرسل إلی جذع من تلک النخلة فصلب أبی علیه قال و قد کان أخبره علی (ع) علی أی ربع یصلب قال فأخذ أبی مسمارا و کتب علیه اسمه فسمره فی الجذع الذی أخبره به بلا علم النجار فلما أتی بالخشبه رأیت المسمار علی قامة منه علیه اسمه رحم الله میثم [الاختصاص ، ص۷۳] .

۳- عثمان ، عمّار یاسر را به خاطر تبلیغاتش مجازات کرد و استخوانهای پهلویش را شکست.

۲. معاویه

۱- فرمان معاویه به عمّال :

انظروا من قامت علیه البینۀ انّه یحبّ علیاً و اهل بیته فامحوه من الدیوان و اسقطوا عطائه. [اسد حیدر ، ص۳۱] .

برئت الذمّۀ ممّن روی شیئا فی فضل ابی تراب و اهل بیته

۲-تختم مجالس الوعظ فی الشام بشتم علی (ع) و یقتل کل من اتّهمه بحبّ علی (ع) و هدم داره و قُطع الایدی و الالسن.

۳- گاهی جنازه شهیدی در راه ولایت را در راهها می‌انداختند و تا مدتی دفن نمی‌کردند. [اسد حیدر ، ص۳۳] .

۴- از مردم بیعت می‌گرفتند که همه عبد یزید باشند. [اسد حیدر ، ص۳۴] .

۵-...و منع معاویه من الروایۀ عن علی (ع) .

خلافت علی (ع) طولی نپائید و وضع شیعه وارد مرحله جدیدی شد فشار ، اختناق ، تبعید ، شکنجه و قتل وضع شیعه در زمان معاویه است.

۱- در زمان معاویه ، امام مظلوم شیعه ، حضرت مجتبی (ع) مجبور به صلح شد.

۲- امام باقر (ع) : " چه ظلم و ستم هائی که از قریش بر شیعیان که محبوب مردم بودند وارد شد قریش برای غصب خلافت از ما متحد شدند و با ما جنگیدند و ما را به شهادت رساندند به ما نیرنگ زدند پیمان صلح را شکستند و در زمان غربت امام حسن (ع) عده قلیلی دور او بودند و...". [شرح ابن حدید ، ج۳ ، ص۱۵] .

۳- از بندهای صلح نامه ، یکی تعطیل سبّ به علی بود و تعطیل آزاررسانی به شیعیان.

امّا معاویه به هیچ‌کدام عمل نکرد و بر منبر کوفه صلحنامه را در حضور مردم زیر دو پایش گذاشت. [طبری ، ج۶ ، ص۹۳ - ابن حدید ، ج۴ ، ص۶] .

۴- پس از قرارداد صلح معاویه شخصاً دشنام به علی (ع) می‌داد و به کارگزاران خود دستور داد در منابر و تعقیبات نماز دشنام بگویند وقتی به او انتقاد کردند گفت به خدا قسم دست از این کار برنمی‌دارم تا وقتی کودکان با دشنام به علی رشد کنند.

۵- معاویه به کارگزارانش بخشنامه کرد : من مصونیت کسی که در فضیلت ابوتراب روایت کند سلب کردم. [شرح ابن حدید ، ج۳ ، ص۱۵] .

[تاریخ شیعه ، مظفر ، ص۵۸] .

۶- ابن ابی‌الحدید می‌گوید مردم کوفه بیش از هرجا مورد آزار و اذیت معاویه قرار گرفتند چون شیعه بودند معاویه کوفه و بصره را به دست زیاد بن ابیه داد چون او قبلاً از شیعیان بود و کاملاً آنان را می‌شناخت تعداد زیادی را دستگیر کرد و به قتل رساند و دست و پاها را می‌برید. چشمان شیعیان را از حدقه در می‌آورد و بر درخت خرما به دار می‌کشید و گروهی را تبعید می‌کرد تا جایی که هیچ فرد نامور شیعه در کوفه باقی نمانده بود. [ابن حدید ، ج۳ ، ص۱۵] .

۷- هیچ‌کس جرأت نمی‌کرد آشکارا ولاء علی و آل محمد (ص) را ابراز کند وگرنه باید گردنش را برای شمشیر معاویه آماده کند و افرادی هم که جرأت می‌کردند مانند حجربن عدی و یارانش با وضع اسفباری به شهادت رسیدند. [مروج الذهب ، ج۲ ، ص۳۶ - تاریخ ابوالفداء ، ج۱ ، ص۱۸۳] .

۸- حتی معاویه به اینها اکتفا نکرد و درصدد قتل امام حسن (ع) برآمد و با دسیسه و توطئه ، آن حضرت را با سم به دست جعده دختر اشعث همسر امام مسموم کرد و وقتی خبر شهادت امام را شنید به سجده افتاد ، چنانچه طبری ، ابن‌قتیبه ، ابوالفداء و... نوشته‌اند.

خلاصه روزگار معاویه اوج زمان شیعه‌کشی و شیعه‌ستیزی بوده است و این فرهنگ تا سالهای سال در نسلهای آینده ماند به طوری که بایدساعتها پدرها با فرزندانشان حرف بزنند تا آنها را قانع کنند که علی (ع) بر حق است.

۳. منصور

۱- منصور دوانیقی یک پزشک مسیحی استخدام کرده بود تا افرادی که میل نداشت تظاهر به قتلش شود با سمّ او را بکشند. [اسد حیدر ، ص۴۲] .

۲- یکی از علویین را که به امر منصور گرفتند آنقدر زدند که خونش جاری و لباسش را پاره کردند و تشنگی بر او فشار آورده بود ولی از ترس منصور کسی جرأت آب دادن به او را نمی‌کرد ، مگر یک نفر ...

۳- طرفداران حکومت حق در زندان منصور بودند. زندانی که شب و روزش شناخته نمی‌شد و بعد هم سقف زندان بر آنها خراب گردید.

۴- معلّی بن خنیس از اصحاب امام صادق (ع) بود. والی جور او را کشت و اموالش را مصادره کرد.

[اسدحیدر ، ص۷۶] .

۵-...والمنصور اول من اوقع الفتنهٔ بین العباسیین و العلویین و کانوا شیئا واحدا.

۶-قد حاول عدّهٔ مرات ان‌یفتک بالامام جعفر بن محمد الصادق (ع) و ارسل الیه من یحضره عنده مرّات و قدعَزم علی الحج سنه ۱۴۷ لاجل القبض علی الامام فلم یتمّ له ذلک.

۷-انّ بعض المورخین قدذکر انّ المنصور قد حبس الامام الصادق.

۸-...و کان المنصور کلّما دَخَلَ المدینهٔ فلایهمّه امر الّا الوقیعهٔ بابی عبدالله.... [الامام الصادق ، اسدحیدر] .

۹-و ارسل المنصور محمد بن ربیع و امره اَن یأتی بالامام الصادق (ع) علی الحالهٔ التی هو علیها و ان لایدخل من الباب بل من الجدار لیلاً فوجده قائماً یصلّی و قال (ع) بعد صلاته دَعْنی البس ثیابی فلم‌یأذن له... الی اَن قال الصادق (ع) فصیرنی الی بعض حبوسک حتّی یأتینی الموت فهو منّی قریب.

۱۰-قال المنصور لندیمه : لقد قتلت من اولاد فاطمهٔ مأئهٔ و بقی سیدهم و امامهم مع انّ المنصور کان من اکبر دعاهٔ للعلویین!! نعم المُلک عقیم.

۱۱-ما ، عن الأمالی للشیخ الطوسی المفید عن ابن قولویه عن محمد بن همام عن أحمد بن موسی النوفلی عن محمد بن عبد الله بن مهران عن معاویهٔ بن حکیم عن عبد الله بن سلیمان التمیمی قال لما قتل محمد و إبراهیم ابنا عبد الله بن الحسن بن الحسن (ع) صار إلی المدینهٔ رجل یقال له شیبهٔ بن غفال ولاه المنصور علی أهلها فلما قدمها و حضرت الجمعهٔ صار إلی مسجد النبی (ص) فرقی المنبر و حمد الله و أثنی علیه ثم قال أما بعد فإن علی بن أبی طالب شق عصا المسلمین و حارب المؤمنین و أراد الأمر لنفسه و منعه أهله فحرمه الله علیه و أماته بغصته و هواء ولده یتبعون أثره فی الفساد و طلب الأمر بغیر اس ... له فهم فی نواحی الأرض مقتولون و بالدماء مضرجون قال فعظم هذا الکلام منه علی الناس و لم یجسر أحد منهم ینطق بحرف فقام إلیه رجل علیه إزار قومسی سخین فقال و نحن نحمد الله و نصلی علی محمد خاتم النبیین و سید المرسلین و علی رسل الله و أنبیائه أجمعین أما ما قلت من خیر فنحن أهله و ما قلت من سوء فأنت و صاحبک به أولی فاختبر یا من رکب غیر راحلته و أکل غیر زاده ارجع مأزورا ثم أقبل علی الناس فقال أ لا أنبئکم بأخلی الناس میزانا یوم القیامهٔ و أبینهم خسرانا من باع آخرته بدنیا غیره و هو هذا الفاسق فأسکت الناس و خرج الوالی من المسجد لم ینطق بحرف فسألت عن الرجل فقیل لی هذا جعفر بن محمد بن علی بن الحسین بن علی بن أبی طالب صلوات الله علیهم [بحارالأنوار ، ج۴۷ ، ص۱۶۵] .

۱۲–و كان المعلى من شيعه اهل البيت فطلب منه داود ان يدُلّه على المخلصين من شيعه اهل البيت فامتنع و هدّده بالقتل و اَمِّر على امتناعه...فَامر داود بقتله.

۱۳–و عن سفيان أيضا و قد قال الصادق (ع) له : " أنت رجل يطلبك السلطان إلى آخره و قد تقدم" [كشف‌الغمهٔ ، ج۲ ، ص۲۰۱] .

۱۴– منصور اموالی را به مأمورین خود داد تا به عنوان ناشناس و به اسم زکات به علویین و از جمله امام صادق (ع) بدهند و رسید کتبی بگیرند امام تا مأمور را دید بدون آنکه مأمور حرفی بزند فرمود : اتّق الله و لاتعزّن اهل بیت [الامام الصادق ، اسدحیدر] .

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ قَالَ قَالَ لِی أَ تَدْرِی مَا كانَ سَبَبُ دُخُولِنَا فِی هَذَا الْأَمْرِ وَ مَعْرِفَتِنَا بِهِ وَ مَا كانَ عِنْدَنَا مِنْهُ ذِكرٌ وَ لَا مَعْرِفَةُ شَیءٍ مِمَّا عِنْدَ النَّاسِ قَالَ قُلْتُ لَهُ مَا ذَاک قَالَ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ یعْنِی أَبَا الدَّوَانِیقِ قَالَ لِأَبِی مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ یا مُحَمَّدُ ابْغِ لِی رَجُلًا لَهُ عَقْلٌ یودِّی عَنِّی فَقَالَ لَهُ : أَبِی قَدْ أَصَبْتُهُ لَک هَذَا فُلَانُ بْنُ مُهَاجِرٍ خَالِی قَالَ فَأْتِنِی بِهِ قَالَ فَأَتَیتُهُ بِخَالِی فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ یا ابْنَ مُهَاجِرٍ خُذْ هَذَا الْمَالَ وَ أْتِ الْمَدِینَةَ وَ أْتِ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ الْحَسَنِ وَ عِدَّةً مِنْ أَهْلِ بَیتِهِ فِیهِمْ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ فَقُلْ لَهُمْ : إِنِّی رَجُلٌ غَرِیبٌ مِنْ أَهْلِ خُرَاسَانَ وَ بِهَا شِیعَةٌ مِنْ شِیعَتِكمْ وَجَّهُوا إِلَیكمْ بِهَذَا الْمَالِ وَ ادْفَعْ إِلَی كلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ عَلَی شَرْطِ كذَا وَ كذَا فَإِذَا قَبَضُوا الْمَالَ فَقُلْ إِنِّی رَسُولٌ وَ أُحِبُّ أَنْ یكونَ مَعِی خُطُوطُكمْ بِقَبْضِكمْ مَا قَبَضْتُمْ فَأَخَذَ الْمَالَ وَ أَتَی الْمَدِینَةَ فَرَجَعَ إِلَی أَبِی الدَّوَانِیقِ وَ مُحَمَّدُ بْنُ الْأَشْعَثِ عِنْدَهُ فَقَالَ لَهُ أَبُو الدَّوَانِیقِ مَا وَرَاءَک قَالَ أَتَیتُ الْقَوْمَ وَ هَذِهِ خُطُوطُهُمْ بِقَبْضِهِمُ الْمَالَ خَلَا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ فَإِنِّی أَتَیتُهُ وَ هُوَ یصَلِّی فِی مَسْجِدِ الرَّسُولِ ص فَجَلَسْتُ خَلْفَهُ وَ قُلْتُ حَتَّی ینْصَرِفَ فَأَذْكرَ لَهُ مَا ذَكرْتُ لِأَصْحَابِهِ فَعَجَّلَ وَ انْصَرَفَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی فَقَالَ یا هَذَا اتَّقِ اللَّهَ وَ لَا تَغُرَّ أَهْلَ بَیتِ مُحَمَّدٍ فَإِنَّهُمْ قَرِیبُو الْعَهْدِ بِدَوْلَةِ بَنِی مَرْوَانَ وَ كلُّهُمْ مُحْتَاجٌ فَقُلْتُ وَ مَا ذَاک أَصْلَحَک اللَّهُ قَالَ فَأَدْنَی رَأْسَهُ مِنِّی وَ أَخْبَرَنِی بِجَمِیعِ مَا جَرَی بَینِی وَ بَینَک حَتَّی كأَنَّهُ كانَ ثَالِثَنَا قَالَ فَقَالَ لَهُ أَبُو جَعْفَرٍ یا ابْنَ مُهَاجِرٍ اعْلَمْ أَنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِ بَیتِ نُبُوَّةٍ إِلَّا وَ فِیهِ مُحَدَّثٌ وَ إِنَّ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ مُحَدَّثُنَا الْیوْمَ وَ كانَتْ هَذِهِ الدَّلَالَةُ سَبَبَ قَوْلِنَا بِهَذِهِ الْمَقَالَةِ [الكافی ، ج۱ ، ص۴۷۵] .

۱۵– جمعی از پیروان اهل بیت را در "ربذه" جمع و به آهن بستند و شلاق زدند و به زندان تنگ و تاریک انداختند.

۱۶– فرزند پدری را در زندان کشتند و سر فرزند را به پدر دادند. پدر در زندان مشغول نماز بود. همین که فارغ شد سر بریده فرزند را دید که در راه دفاع از اهل بیت داده ، گفتاهلاً و سهلاًتو مصداق آیهالَّذِینَ یوفُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَ لا ینْقُضُونَ الْمِیثاقَ [رعد/۲۰] .

هستی.

۱۷– طرفداران اهل بیت را زنده لای دیوار می‌گذاشتند و جمعیت هائی در زندان منصور زیر شکنجه و بعضی مرده و...تا عاقبت فرمان صادر شد که سقف زندان را بر سر آنها خراب کنند.

۴. هارون

۱– هارون الرشید به فرماندار مدینه دستور داد که هر روز علویین را حاضر و غائب کند تا مبادا یکی از آنها بیرون رود.

۲– هارون الرشید حتی ناراحت بود که چرا علی (ع) خلیفه چهارم است و چنان مالک بن انس را بزرگ می‌کرد تا مردم را از مسیر اهل بیت (ع) منحرف کند.

۵. متوکل

۱– نزد متوکل عباسی در شعری ذمّ شیعه شد ۳ هزار دینار بر سر شاعر نثار و فرمانداری بحرین و یمامهٔ را به او دادند. [

اسدحیدر ، ص۱۴۶] .
۲- با اینکه متوکل به احمد حنبل (به خاطر آنکه احمد حکومتش را تصویب و لازم الاطاعه‌اش می‌دانست) عشق می‌ورزید ، همین که به متوکل گفتند احمد حنبل در خانه خود مهمان شیعه و علوی دارد خانه‌اش را کنترل کردند و وارد شدند. احمد ، سوگند یاد کرد که علوی اینجا نیست؛ باور نکردند همه منزل را جستجو کردند حتی در منزل چاهی بود شمع روشن و چاه را جستجو کردند. [اسد حیدر ، ج۴ ، ص۵۰۲] .
۳- متوکل عباسی شیعه را مهدورالدم و المال می‌دانست.
۴- در زمان متوکل کسی حدیثی در فضیلت امام حسن و حسین (علیهماالسلام) خواند امر کرد ۱۰۰۰ شلاق بزنند بعد به او گفتند ناقل حدیث سنّی است ، ۵۰۰ضربه تخفیف داد.
۵- متوکل به عامل خود در مصر دستور داد که پیروان اهل بیت را در فشار قرار دهد و آنها را طرد کند او هم بزرگان شیعه را در مصر کشت و عدّه‌ای را بر مرکب خشن سوار و به بغداد تبعید کرد.
۳. جغرافیای شیعه وشهرهای شیعه نشین
۱. عراق
۱- سپاه فاتح اسلام در مقابل کسری کوفه را به صورت شهر درآورد ، لذا کوفه‌الجند می گفتند.
۲- امیرالمؤمنین کوفه را پایتخت حکومت اسلامی قرار داد.
۳- مردم کوفه قبل از ورود علی (ع) شیعه و علاقه مند به حضرت بودند بدین جهت حضرت این نقطه را انتخاب کرد.
۴- معاویه بیشترین تلاشش محو و نابودی عراق و به خصوص شهر کوفه بود.
۵- دعوت کنندگان از حضرت حسین (ع) در دنیای اختناق اسلام مردم کوفه بودند و به جز جوانان بنی هاشم اکثریت شهیدان دشت کربلا از کوفه هستند و گروه بسیاری در زندان بودند که نتوانستند کربلا بیایند.
۶- رمز موفقیت عباسیان در عراق شعار حمایت و خونخواهی اهل بیت بود.
۷- جنبش‌ها و قیامهای متعددی توسط علویان در کوفه انجام شد؛ توابین ، مختار ، زید بن علی و...
۸- خلفای عباسی وقتی دیدند نمی‌توانند با مردم عراق به هیچ وجه دربیفتند شروع کردند به امتیاز دادن به شیعه شهرهای زیارتی را آباد کردند ، مراسم عزاداری را آزاد گذاشتند و...
۹- حکومت های شیعی در عراق مثل آل بویه ، بنی مزید ، بنی شاهین و حکومت مغول و... به پیشرفت شیعه در این سرزمین کمک زیادی کرد.
۱۰- در سال ۳۶۲ در یک محله شیعه نشین بغداد (کرخ) آتش‌سوزی به راه انداختند که ۱۷۰۰۰ نفر شیعه کشته و ۳۰۰۰ دکان و ۳۳ مسجد و اموال زیادی آتش گرفت. [تاریخ ابوالوفاء]
۱۱- در سال ۴۴۸ شیعه بغداد را خیلی اذیت کردند بعضی را بر در دکانشان به دار می‌آویختند و شیخ طوسی از بغداد گریخت و خانه و کتابخانه‌اش غارت شد. [المنتظم فی تاریخ الملوک ، ص۱۷۲] .
۱۲- در سال ۱۰۴۷ عثمانی ها یورش آورده و به شیعیان عراق هجوم بردند. قتل ، تجاوز ، غارت ، آتش‌سوزی ، کتاب سوزی و... نمونه کارهای آنها بود.
۱۳- با آمدن آل بویه شیعه نزج گرفت بارگاهها و ضریح‌های ائمه ساخته شد شهرهای زیارتی آباد و شلوغ شد و مراسم عزا شکوه بی‌سابقه‌ای پیدا کرد.

۱۴- موضع مغولها در مورد تشیع مختلف بود. هلاکوخان به صراحت حمایت می‌کرد و ترویج می‌نمود. سلطان محمد خدابنده و پسرش ابوسعید بهادرخان خیلی تلاش کرد در ترویج شیعه بعضی دیگر مانند غازان خان و محمودخان اظهار نمی‌کردند. ایلخانیان اعلام حکومت شیعی در عراق کردند و بناهای بزرگی ساختند. صفوی‌ها هم با نام تشیع بر عراق و ایران حکومت کردند.

۱۵- با سلطه عثمانی ها وضع شیعه در عراق عوض شد مذهب خلفای عثمانی حنفی بود سیاست های تضییق و اختناق خیلی به شیعه فشار آوردند.

۱۶- پس از پایان حکومت عثمانی های ترک در عراق و آغاز حکومتهای شرفاء مکه شیعه گشایشی یافت و در اداره مملکت سهیم شد.

۱۷- از شهرهای عراق یکی حلّه است شهری است دانش‌پرور و منطقه‌ای شیعه‌نشین و حوزه علمیه بزرگی دارد. ابن ادریس حلّی ، ابن نما ، آل طاوس ، آل سعید ، محقق حلّی ، علامه حلّی و پدر و پسرش از این خطّه برخواستند و قبورشان در آنجا است. تا سال ۱۰۰۰هجری حوزه فعالی داشت و شاعران بسیار زبردستی پرورش و تربیت کرد.

۱۸- کاظمین شهر دیگر عراق مدفن مبارک ۲ امام شیعه است اوائل به عنوان گورستان بغداد محسوب می‌شد پس از دفن این ۲ امام به صورت شهر درآمد و شیعیان به این نقطه هجوم آوردند. در زمان خلفای عباسی مردم کاظمین از آزادی بیشتری در انجام مراسم دینی برخوردار بودند.

۱۹- شهر دیگر سامراء است که معتصم در سال ۳۲۰ تأسیس کرده و پایتخت خود قرار داد و در اوائل فقط نیروهای نظامی و اداری مردم این شهر را تشکیل می‌دادند امّا بعد از ورود دو امام هادی و عسگری شیعه به تدریج به این شهر روآوردند [تاریخ شیعه ، مظفر. یعقوبی می‌نویسد :]

وقتی امام هادی (ع) وفات یافت مردم در شارع ابی احمد بر بدنش نماز خواندند و جمعیت رو به فزونی و در حال گریه و ناله شدید بودند ، لذا نعش را به خانه آن حضرت بازگردانده و در همان جا دفن کردند. تا زمان ایوبی‌ها تشیع در سامراء بود و از این زمان رکود داشت تا زمان میرزای شیرازی. [تاریخ یعقوبی ، ج۳ ، ص۲۲۵] .

۲۰- شمال عراق و شهر موصل مرکز تشیع بوده. هم اکنون در موزه عراق محرابی است با نام ۱۲ امام که از این ناحیه است. در موصل و نصیبین ۲ حکومت شیعه وجود داشت ، حکومت آل حمدان و آل مسیب. لکن صلاح الدین ایوبی با حمله به این منطقه شیعه را تارومار کرد و به دنبال او عثمانی‌ها ضربه زدند. هم اکنون مردم موصل چاه هائی می‌شناسند که با کشته‌های شیعه پر شده و زیارتگاه شده است.

۲۱- بصره پس از پیروزی مسلمین بر ایران تأسیس شد. محل جنگ صفین بود. گروهی از مردم بصره به عایشه جواب مثبت دادند و گروه دیگر به معارضه با آنان پرداختند که در زمان بنی امیه شیعه بصره در اکثریت نبود به همین دلیل در طول تاریخ ضرباتی که کوفه خورده بصره نخورده تنها در زمان معاویه سمرهٔ بن جندب در غیاب زیاد بن ابیه ۸۰۰۰ نفر را از بصره کشت ابوالسوار عدوی می‌گوید : سمرهٔ از اقوام من ۷۴ مرد را در یک روز کشت که همه آنها حافظ قرآن بودند. [طبری ، ج۶ ، ص۱۳۲] .

البته در بصره شخصیتهای شیعی بزرگی هم بودند مثل یزید بن مسعود نهشلی که داماد و شیعه حضرت علی بود و حدود ده هزار نفر جنگجو داشت و دست تقدیر یاری نکرد که به کمک امام حسین (ع) بیاید بعد از زمان بنی‌امیه شیعه در بصره در اکثریت بودند تا زمان حال. [تاریخ شیعه ، مظفر] .

بغداد

۱- منصور ، بغداد را پایتخت قرار داد و به سرعت آباد شد. کاخهای بلند ساخته شد. شیعیان هم به سرعت مناطقی از این شهر را پر کردند. در اواخر قرن چهارم ، علیرغم مخافت عباسیان ، شیعه با قدرت پرچم خود را در بغداد بالا برد و با آمدن آل‌بویه استحکام پیدا کرد.

۲- در حکومت ال‌بویه دانش و شمشیر دست به دست هم داده به کمک مذهب اهل بیت آورده اند حوزه درسی وسیعی در بغداد تشکیل شد و دانشمندان بزرگی از شیعه پرورش یافتند.

۳- فقه جعفری به طور رسمی گسترش پیدا کرد. ابن‌قولویه ، شیخ مفید ، شریف رضی ، شریف مرتضی و شیخ طوسی رضوان الله علیهم دستاورد این سالها بودند در این منطقه.

۴- نواب اربعه ، شیخ کلینی و...

۵- شیعه در بغداد مراسم عزاداری خامس آل‌عبا و جشن غدیر خُم را با شکوه هرچه تمامتر برگزار می‌کرد.

۶- بعد از آل‌بویه بین شیعه و سنی در بغداد درگیری شد و حوزه علمیه از بغداد منتقل شد.

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

کربلا

۱- محل اقامت طایفه بنی اسد از پیروان خاندان علی (ع) بود.

۲- حادثه عاشورا با ابعاد وسیعش در آنجا رخ داد.

۳- در زمان اموی‌ها ابنیه‌ای ساختند ، ولی هارون الرشید ویران کرد و درخت سدری را که کنار قبر (مطهر سیدالشهداء) بود و راهنمای خوبی برای زائران بود قطع کرد و قبر امام را شخم زد. روایتی هم از پیامبر (ص) رسیده که ۳ مرتبه فرمود : قَالَ کُنْتُ عِنْدَ جَرِیرِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِیدِ إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ فَسَأَلَهُ جَرِیرٌ عَنْ خَبَرِ النَّاسِ فَقَالَ تَرَکْتُ الرَّشِیدَ وَ قَدْ کَرَبَ قَبْرَ الْحُسَیْنِ (ع) وَ أَمَرَ أَنْ تُقْطَعَ السِّدْرَةُ الَّتِی فِیهِ فَقُطِعَتْ قَالَ فَرَفَعَ جَرِیرٌ یدَهُ وَ قَالَ اللَّهُ أَکبَرُ جَاءَنَا فِیهِ حَدِیثٌ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ قَالَ لَعَنَ اللَّهُ قَاطِعَ السِّدْرَةِ ثَلَاثاً فَلَمْ نَقِفْ عَلَی مَعْنَاهُ حَتَّی الْآنَ لِأَنَّ الْقَصْدَ بِقَطْعِهِ تَغْییرُ مَصْرَعِ الْحُسَیْنِ (ع) حَتَّی لَا یقِفَ النَّاسُ عَلَی قَبْرِهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۴۶۴] .

که مردم تا آن زمان نمی‌فهمیدند.امالی طوسی ، مجلس یازدهم.

۴- در زمان مأمون مرقد امام تجدید بنا شد ، مجدداً به دست متوکل ویران گردید.

۵- در زمان منتصر پسر متوکل تجدید بنا شد. [کامل ابن اثیر ، ۷/۳۶] .

۶- محمد بن زید علوی ، داعی صاحب طبرستان ، قبور شهداء را تجدید بنا کرد.

۷- ال بویه در بازسازی مشاهد مشرفه و مرقد امام حسین (ع) و شهدا خیلی نقش داشتند و همواره در حال تعمیر و بازسازی بوده.

۸- در سال ۱۲۱۶ (ه ق) وهابی‌ها کشتار عظیمی در کربلا راه انداختند. بر هیچ سال خورده و کودکی رحم نکردند طیّ یک شب ده هزار نفر را کشتند و خزانه‌های مرقد شریف را که جواهرات نفیسی در آن بود غارت کردند.

۹- در سال ۱۲۴۱ قمری به کربلا یورش بردند و از رساندن آذوقه به اهالی شهر جلوگیری و...

شهر را محاصره کردند. [تاریخ شیعه ، مظفر] .

۱۰- در سال ۱۲۸۵ قمری به دلیل اینکه مردم کربلا به حکومت عثمانی مالیات نمی‌دادند ، حمله کردند و شهر را به توپ

بستند و با سپاه ، سواره وارد صحن عباس (ع) شدند و هرکس به قبر پناه برد کشتند.
۱۱- در سال ۱۳۳۵ عثمانی ها واقعه‌ای آفریدند که کمتر از وقایع قبل نبود.
۱۲- کربلا- تا اوائل قرن ۱۲ کانون علم و دانش مکتب اهل بیت بود شیخ یوسف بحرانی (صاحب حدائق) ، میرسید علی طباطبائی (صاحب ریاض) و پسرش سید محمد مجاهد و... از علمای کربلا هستند پس از آن حوزه به نجف اشرف منتقل شد.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
نجف اشرف
۱- محل دفن امیرالمؤمنین (ع) که فرزندانش شبانه و مخفیانه به خاک سپردند چون می‌دانستند حکومت در آینده به دست بنی امیه خواهد افتاد و خوارج هم ممکن است اسائه ادب بکنند.
فقط فرزندان حضرت ، محل قبر را می‌دانستند و امام صادق (ع) عده‌ای از اصحاب ویژه خود را به آن قبر رهنمون کرد و هربار به زیارت حضرت امیر (ع) می‌رفت چند نفر را با خود می‌برد. قبر به صورت دکه‌ای بود که سیل خراب کرد. حضرت صادق (ع) به صفوان جمّال دستور داد دوباره بنا کند.
۲- اولین کسی که گنبد برافراشت هارون بود!! همین کسی که بارگاه حضرت سیدالشهداء را ویران کرد سپس محمد بن زید علوی و بعد ال بویه...
۳- به تدریج نجف به صورت شهر درآمد و حوزه علمیه بزرگی تشکیل شد. نجف به عنوان یک مرکز شیعی تأسیس شد.
۴- سعودی‌ها ۲ بار به نجف یورش بردند. یک بار ۱۲۱۶ (ه ق) ، پس از حمله به کربلا- ، ولی در حمله به نجف شکست خوردند. دفعه دوم ۱۲۲۱ شب نهم صفر یک ساعت قبل از بامداد در حالی که مردم خواب بودند حمله کردند مردم به محض بیداری مقاومت کردند و راه های ورودی را بستند و آنان را محاصره کردند و بالاخره با دادن کشته‌های زیادی فرار کردند.
۵- در سال ۱۳۳۳ (ه ق) نجف در مقابل عثمانیها و تجاوزات آنها مقاومت کرد و نگذاشت وارد شهر شوند و جنایاتی انجام دهند.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
۶- انگلیسی‌ها در سال ۱۳۳۶ (ه ق) چهل روز نجف را محاصره کردند و بالاخره یازده نفر از رجال نجف را دستگیر کرده و به دار آویختند و بقیه را تبعید کردند که حدود ۸۰ نفر بودند.
۷- نجف حدود ۵/۱ قرن مرکز مراجع تقلید شیعه بود.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
کوفه
۱- در سال ۱۷ هجری تأسیس شد. از بزرگترین شهرهای مملکت اسلامی بود. چند سال پایتخت بود.
۲- حاکمانی چون زیاد بن ابیه ، ابن زیاد و حجّاج را به خود دیده با زندانهای مخوف و کشتارهای فجیع.
۳- از بزرگترین شهرهای شیعه‌نشین بوده ، در طول قرن های تاریخ اسلام.
۴- در قرون سوم و چهارم هجری تشیع در این شهر استقلال داشت با اینکه خلیفه از بنی عباس بود.
۵- تاریخ کوفه فراز و نشیب‌های زیادی داشته و باید قضاوت عادلانه‌ای درباره‌اش داشت.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
۲. ایران

قم از همان قرن اول شیعه بوده.
۱- پس از فتح ایران به صورت یکی از اقطار اسلامی درآمد.
۲- تا ایام خلافت حضرت علی (ع) ایران ، با تشیع آشنائی نداشت و در جنگ های حضرت ایرانیان حضور نداشتند.
۳- در کربلا تنها یک ایرانی حضور داشت. (غلام ترک)
۴- تشیع در ایران بعد از قرن اول در زمان امام پنجم و ششم ظهور کرد این دو امام شیعیانی در ایران داشته و از طریق مکاتبه رابطه داشتند و حقوق مالی خود را برای امام می‌فرستادند.
۵- نخستین مرکز تشیع در ایران خراسان و نهضت ایرانیان را یحیی بن زید رهبری می کرد. نه چون او علوی و حسینی بود ، بلکه چون هاشمی بود و ایرانیان دوست دار اهل بیت به معنای وسیع بودند امّا تشیع با مفهوم خاصش پس از آمدن امام رضا (ع) به ایران ظهور کرد.
۶- مناظرات امام رضا (ع) فرهنگ شیعه را در ایران تثبیت کرد.
۷- در زمان امام رضا (ع) ، قم به صورت مرکزی شیعی درآمد و به سرعت پرورش گاه عالمان و محدثان شد.
۸- امام رضا (ع) اقامتش در ایران ۲ سال طول کشید؛ در طول این ۲ سال گرایش گسترده‌ای پیش آمد.
۹- در طول تاریخ حکومت های شیعی متعددی بوده ، مثل طاهریان ، ال بویه ، حسن بن زید (دیلمیان)
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
۱۰- در زمان ال بویه اکثر مردم ایران و عراق اهل سنّت بودند و ال بویه با خوشرفتاری و بدون تعصّب رفتار می کرد. ال بویه در عید غدیر جشن باشکوهی برگزار می کردند و چراغانی می کردند. آل بویه به ترویج شیعه کمک زیادی کردند. عضدالدوله با وضع شکوه مندی به زیارت شیخ مفید می‌رفت.
آل‌بویه بناهای باشکوهی در مشاهد مشرّفه ساختند و قریب یک سال سپاهیان عضدالدوله برای ساختن مرقد علوی و توسعه آن اقامت نمودند.
۱۱- از پادشاهان مغول چهارتن اسلام آوردند. هلاکوخان (احمد) ، غازان خان (محمود) ، سلطان محمد خدابنده و بهادرخان خدمات فراوانی به اسلام و شیعه کردند.
۱۲- صفویه هم آثار مهمّی به جای گذاشتند.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
۳. سوریه
۱- شیعه در سوریه و لبنان مرهون خدمات و زحمات ابوذر غفاری است.
و پیامبر (ص) فرمود : من اراد ان‌ینظر الی المسیح بن مریم ، الی برّه و صدقه و جدّه فلینظر الی ابی‌ذر [کنز ، ج۶ ، ص۱۶۹] .
قال رسول الله (ص) : من أراد أن ینظر إلی زهد عیسی ابن مریم (ع) فلینظر إلی أبی ذر [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۳۴۳] .
سئل علی (ع) عن أبی ذر فقال : " ذلک رجل وعی علما عجز عنه الناس ثم أوکأ علیه و لم یخرج شیئا منه". و روی عن النبی (ص) أنه قال : " أبوذر فی أمتی شبیه عیسی ابن مریم فی زهده". و بعضهم یرویه "من سره أن ینظر إلی تواضع عیسی ابن مریم فلینظر إلی أبی ذر" [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۲۱] .
او با امر به معروف و نهی از منکر گرچه خودش به زحمت افتاد امّا نام خود را تا قیامت زنده گذاشت او را از شام تا مدینه در راه ناهموار بر شتری لاغر و بدون پوشش فرستادند که کشاله‌های رانش (گوشتهایش) از هم پاشیده بود. عثمان برای معاویه

می‌فرستد معاویه احساس خطر کرده برمی گرداند. مسعودی می‌نویسد درون رانش کنده شده بود و خطر مرگ نزدیک بود. [مروّج الذهب ، ج۱ ، ص ۳۴۰] .

تبلیغات او در شام اثر گذاشت و تعداد زیادی به دعوت او لبیک گفتند و در زمان خلفا تقیه می کردند. و امروز هم علاقه مندان بسیاری در این کشور نسبت به علی ابن ابی‌طالب (ع) وجود دارد و عهده‌دار مناصب دولتی و رشته‌های پزشکی و...هستند.

۲- در مقاطعی از تاریخ حاکمان حکومت شام شیعی بوده‌اند ، مثل حمدانی‌ها و فرهنگ شیعی رواج داشته.

۳- از حوادث سوریه یکی فتوای شیخ نوح حنفی به کفر شیعه است؛ او می گفت : شیعیان یا باید توبه کنند یا اموالشان به غارت خواهد رفت و خودشان هم تبعید و اعدام و همین کار را هم کرد ، به طوری که گروه کثیری به جبل‌عامل رفتند. [الفصول المهمّه ، ص ۱۴۰] .

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

۴. لبنان

۱- لبنان سرزمینی است حاصل‌خیز و شیعه‌پرور ، شهید اوّل و ثانی ، محقق ثانی ، شیخ بهائی و شیخ حر عاملی از ثمرات این کشور زرخیر است.

۲- شیعیان این منطقه در طول تاریخ تحت فشار دشمنان بودند به خصوص در قرون اخیر ، مثلاً در زمان جزّار؛ به طوری که دانشمندان لبنان در کشورهای دیگر پراکنده شدند و در حالی که اموالشان مصادره می‌شد مثلاً شیخ علی حانوتی فقیه و طبیب به شام پناهنده شد ، کتابخانه‌ای داشت که پنج هزار نسخه خطی کمیاب داشت که همه را به آتش کشیدند.

۳- در زمان سید شرف الدین هم درگیری های شدیدی بود؛ او می‌خواست سلطه فرانسوی‌ها را بردارد. انقلابی در لبنان به راه انداخت دشمن به شدت عمل متوسل شد و قوای فرانسه تقویت شد. تا اینکه منزل سید شرف الدین را محاصره کردند امّا او قبل از محاصره گریخته بود ، ولی خانه‌اش را غارت کردند. کتابخانه پربهایش را سوزاندند که تنها ۲۰ کتاب از مؤلفات چاپ نشده سید در آن آتش سوخت که خودش با تأسف نام این کتابها را گفته او از لبنان به دمشق و از آنجا به مصر رفت چون اجازه نمی‌دادند به لبنان بازگردد.

۴- شیخ حرعاملی کتابی نوشته به نام الامل الاقل فی علماء جبل عامل که بیوگرافی تعداد کثیری از علمای لبنان را نوشته.

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

۵- بعلبک شهری است که مسلمین در سال ۱۴ هجری فتح کردند و چون تعداد کثیری از مسلمانانی که وارد شهر شدند از قبیله خزاعه و از محبّان علی (ع) بودند از همان روز اوّل شیعه در آنجا مستقر شد.

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

۵. حجاز

۱- مولود و موطن امیرالمؤمنین (ع) در حجاز است و جای جای حجاز شاهد سفارشات پیامبر (ص) در مورد ولای علی است. امّا پس از پیامبر (ص) با همه اصرار و پافشاری حضرت عده بسیار قلیلی از مردم حجاز لبیک گفتند و پس از بیعت ، این مردم پیمان‌شکنی کردند. به همین جهت امام کوفه را پایتخت خود قرار داد و عده کمی از مردم حجاز که شیعه بودند به کوفه آمدند و دیگر برنگشتند.

آمار شیعیان حجازی در مقابل بیش از شهرها بود و در شهرها در مدینه بیشتر بود.

۲- حمله و یورش بی‌رحمانه عثمانی ها به شیعیان مدینه معروف است.
۳- پس از عثمانی‌ها در زمان حکومت ملک حسین بن علی ، شیعه در گشایش قرار گرفت امّا پس از مدّت کوتاهی حمله ابن سعود به حرمین شریفین آغاز شد و وضع سابق بر گشت.

سعودی‌ها به جنایات بزرگی دست زدند؛ خود را دانشمند وانمود کردند و فتوایی صادر کردند مبنی براینکه همه فرق اسلامی جز خود آنها کافرهستند و جان و مال آنها مباح است. با این فتوا دیگر صدای کسی درنیامد و صداهای خفیف را هم خفه کردند.

۴- ابن سعود در سال ۱۳۴۴ (ه ق) وارد مکه شدند و گنبد و بارگاهها را ویران کردند و ضریح‌ها را با خاک یکسان کرد و شیعه این روز را روز عزا اعلام کرد. آری شیعه حجاز در تمام نقاط این کشور مظلوم بوده و هست.

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

۶.یمن

۱- مردم یمن عرب قحطانی هستند که ریشه عربیت است.

۲- اهل یمن بدون جنگ به دست علی (ع) اسلام آوردند. براء بن عازب می گوید رسول خدا (ص) خالد بن ولید را به یمن فرستاد و من هم با او بودم. شش ماه در یمن ماند لکن هیچ کسی به دعوت او پاسخ مثبت نداد ، لذا پیامبر (ص) علی (ع) را فرستاد و حکم داد خالد برگردد و همراهیانش آزادند. پیامبر (ص) فرمود : اللهم اهد قوله و ثبّت لسانه

فمما جاءت به الروایة فی قضایاه و النبی ص حی موجود أنه لما أراد رسول الله (ص) تقلیده قضاء الیمن و إنفاذه إلیهم لیعلمهم الأحکام و یعرفهم الحلال من الحرام و یحکم فیهم بأحکام القرآن قال له أمیر المؤمنین (ع) تنفذنی یا رسول الله للقضاء و أنا شاب و لا علم لی بکل القضاء فقال له ادن منی فدنا منه فضرب علی صدره بیده و قال اللهم اهد قلبه و ثبت لسانه قال أمیر المؤمنین (ع) فما شککت فی قضاء بین اثنین بعد ذلک المقام. و لما استقرت به الدار بالیمن و نظر فیما ندبه إلیه رسول الله (ص) من القضاء و الحکم بین المسلمین رفع إلیه رجلان بینهما جاریة یملکان رقها علی السواء قد جهلا حظر وطئها فوطئاها فی طهر واحد علی ظن منهما جواز ذلک لقرب عهدهما بالإسلام و قلة معرفتهما بما تضمنته الشریعة من الأحکام فحملت الجاریة و وضعت غلاما فاختصما إلیه فیه فقرع علی الغلام باسمیهما فخرجت القرعة لأحدهما فألحق الغلام به و ألزمه نصف قیمته لأنه کان عبدا لشریکه و قال لو علمت أنکما أقدمتما علی ما فعلتماه بعد الحجة علیکما بحظره لبالغت فی عقوبتکما و بلغ رسول الله (ص) هذه القضیة فأمضاها و أقر الحکم بها فی الإسلام [الإرشاد ، ج۱ ، ص۱۹۴] .

من در کنار علی (ع) ماندم مردم یمن وقتی خبر ورود حضرت را شنیدند جمع شدند و نماز جماعت صبح را خواندند و حضرت نامه پیامبر را خواند. به دنبال آن مردم قبیله همدان همه در یک روز اسلام آوردند و حضرت این خبر را برای پیامبر در نامه نوشت و پیامبر با اطلاع از این نامه به سجده افتاد و فرمود : السلام علی همدان. السلام علی همدان

و من ذلک ما أجمع علیه أهل السیر أن النبی (ص) بعث خالد بن الولید إلی أهل الیمن یدعوهم إلی الإسلام و أنفذ معه جماعة من المسلمین فیهم البراء بن عازب رحمه الله فأقام خالد علی القوم ستة أشهر یدعوهم فلم یجبه أحد منهم فساء ذلک رسول الله (ص) فدعا أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب (ع) و أمره أن یقفل خالدا و من معه و قال له إن أراد أحد ممن مع خالد أن یعقب معک فاترکه. قال البراء فکنت فیمن عقب معه فلما انتهینا إلی أوائل أهل الیمن و بلغ القوم الخبر فتجمعوا له فصلی بنا علی بن أبی طالب (ع) الفجر ثم تقدم بین أیدینا فحمد الله و أثنی علیه ثم قرأ علی القوم کتاب رسول الله (ص) فأسلمت همدان کلها فی یوم واحد و کتب بذلک أمیر المؤمنین (ع) إلی رسول الله (ص) فلما قرأ کتابه استبشر و ابتهج و خر ساجدا شکرا لله تعالی ثم

رفع رأسه و جلس و قال السلام على همدان السلام على همدان و تتابع بعد إسلام همدان أهل اليمن على الإسلام. و هذه أيضا منقبة لأمير المؤمنين (ع) ليس لأحد من الصحابة مثلها و لا مقاربها و ذلک أنه لما وقف الأمر فيما بعث له خالد و خيف الفساد به لم يوجد من يتلافى ذلک سوى أمير المؤمنين (ع) فندب له فقام به أحسن قيام و جرى على عادة الله عنده فى التوفيق لما يلائم إيثار النبى (ص) و كان بيمنه و رفقه و حسن تدبيره و خلوص نيته فى طاعة الله هداية من اهتدى بهداه من الناس و إجابة من أجاب إلى الإسلام و عمارة الدين و قوة الإيمان و بلوغ النبى (ص) مما آثره من المراد و انتظام الأمر فيه على ما قرت به عينه و ظهر استبشاره به و سروره بتمامه لكافة أهل الإسلام. و قد ثبت أن الطاعة تتعاظم بتعاظم النفع بها كما تعظم المعصية بتعاظم الضرر بها و لذلک صارت الأنبياء (ع) أعظم الخلق ثوابا لتعاظم النفع بدعوتهم على سائر المنافع بأعمال من سواهم [الإرشاد ، ج۱ ، ص۶۱] .

در کتب تاریخ طبری ، ج۳ ، ص۱۵۹ و کامل ابن اثیر ، ج۲ ، ص۱۱۵ نیز آمده است.

۳- نخستین کسی که از اهل یمن به دست مولاـ اسلام آورد امّ سعید برزخیه بود که حضرت به منزل او وارد شد و این زن قرآن را از حضرت فرا گرفت و خانه‌اش را مسجد قرار داد برای نمازگزاران و نامش را مسجد علی (ع) گذاشت که تاکنون هم بر سرپا و مشهور است. [تاریخ یمن] .

۴- پس اسلام اهل یمن با تشیع آنها هم زمان بود و یمنی‌ها همیشه در کنار علی (ع) بوده‌اند و فداکاری آنان در صفین فراموش شدنی نیست. [تاریخ شیعه ، مظفر] .

۵- جابر می گوید : " گروهی از مردم یمن (نمایندگان قبایل) بر رسول خدا (ص) وارد شدند. حضرت فرمود : قومی بر من وارد شدند که دلهای ظریف وایمانهای سخت را سخی دارند و منصور از جمله آنهاست. و اینها با هفتاد هزار نفر به یاری جانشین من بر می‌خیزند عرض کردند وصیّ تو کیست؟ فرمود : همان کسی که خدا فرمان داد به او تمسک بجوئید : و اعتصموا بحبل اللهگفتند : حبل اللهچیست؟ فرمود : الا بحبل من الله و حبل من الناسحبل الله : قرآن و حبل من الناس وصیّ من است.

گفتند : او کیست؟ فرمود : همان کسی که خدا فرمودهان تقول نفسٌ یا حسرتی علی مافرطت فی جنب الله پرسیدند : جنب الله چیست؟ فرمود همان که خدا فرمودهو یوم یعض الظالم علی یدیه یقول یا لیتنی اتخذت مع الرسول سبیلاپرسیدند قسم به خدائی که ترا مبعوث کرده او را به ما نشان بده که سخت مشتقاق دیدار او هستیم فرمود : در میان جمعیت نگاه کنید؛ آن که دلهای شما به سوی او مشتاق می گرددفاجعل افئدة الناس تهوی الیهمسران قبائل بلند شدند و چهره‌ها را نگاه کردند و دست علی بن ابیطالب را گرفتند و گفتند دلهای ما به این مرد شائق است فرمود : شما به حمدالله وصیّ مرا شناختید. برایم بگوئید از کجا او را شناختید؟ شروع کردند به گریستن و گفتند یا رسول الله بمردم نگاه کردیم ، در دل های ما نسبت به آنان اشتیاقی پدید نیامد امّا با دیدن او آرام گرفتیم و جگرهای ما بلرزه درآمد و اشک شوق جاری شد. [تاریخ شیعه ، مظفر] .

وفد على رسول الله (ص) أهل اليمن فقال النبى (ص) : " جاءكم أهل اليمن يبسون بسيسا فلما دخلوا على رسول الله ص قال قوم رقيقة قلوبهم راسخ إيمانهم و منهم المنصور يخرج فى سبعين ألفا ينصر خلفى و خلف وصيى حمائل سيوفهم المسک فقالوا يا رسول الله و من وصيک فقال هو الذى أمركم الله بالاعتصام به فقال جل و عز : وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً وَ لا تَفَرَّقُوا فقالوا يا رسول الله بين لنا ما هذا الحبل فقال هو قول الله تعالى إِلّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النّاسِ فالحبل من الله كتابه و الحبل من الناس وصيى فقالواتعالى يا رسول الله من وصيک فقال هو الذى أنزل الله فيه أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يا حَسْرَتى عَلى ما فَرَّطْتُ فِى جَنْبِ اللّهِ فقالوا يا رسول الله و ما جنب الله هذا فقال هو الذى يقول الله تعالى فيه وَ يَوْمَ يَعَضُّ الظّالِمُ عَلى يَدَيْهِ يَقُولُ يا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ

الرَّسُولِ سَبِيلًا هو وصيي و السبيل إلى من بعدي فقالوا يا رسول الله بالذي بعثك بالحق نبيا أرناه فقد اشتقنا إليه فقال هو الذي جعله الله آية للمؤمنين المتوسمين فإن نظرتم إليه نظر من كان له قلب أو ألقى السمع و هو شهيد عرفتم أنه وصيي كما عرفتم أني نبيكم فتخللوا الصفوف و تصفحوا الوجوه فمن أهوت إليه قلوبكم فإنه هو لأن الله عز و جل يقول في كتابه فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِي إِلَيهِمْ أي إليه و إلى ذريته (ع) ثم قال : فقام أبو عامر الأشعري في الأشعريين و أبو غرة الخولاني في الخولانيين و ظبيان و عثمان بن قيس في بني قيس و عرنة الدوسي في الدوسيين و لاحق بن علاقة فتخللوا الصفوف و تصفحوا الوجوه و أخذوا بيد الأنزع الأصلع البطين و قالوا إلى هذا أهوت أفئدتنا يا رسول الله فقال النبي (ص) أنتم نجبة الله حين عرفتم وصي رسول الله قبل أن تعرفوه فبم عرفتم أنه هو فرفعوا أصواتهم يبكون و يقولون يا رسول الله نظرنا إلى القوم فلم تحن لهم قلوبنا و لما رأيناه رجفت قلوبنا ثم اطمأنت نفوسنا و انجاشت أكبادنا و هملت أعيننا و انثلجت صدورنا حتى كأنه لنا أب و نحن له بنون فقال النبي (ص) وَ ما يعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَ الرّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ أنتم منهم بالمنزلة التي سبقت لكم بها الحسنى و أنتم عن النار مبعدون قال فبقي هواء القوم المسمون حتى شهدوا مع أمير المؤمنين (ع) الجمل و صفين فقتلوا بصفين رحمهم الله و كان النبي (ص) بشرهم بالجنة و أخبرهم أنهم يستشهدون مع علي بن أبي طالب (ع) [الغيبه‌للنعماني ، ص۳۹] .

حضرت فرمود : و ما يعلم تأويله الا الله و الراسخون في العلمآنگاه فرمود : منزلت شما در بهشت است و از آتش دور هستيد جابر مي‌گويد اين گروه زنده ماندند تا جنگ جمل و صفين كه به شهادت رسيدند. [الغيبة ، ص۱۵] .

۶- امام باقر (ع) : " در يمن قتلي صورت گرفت ، نزد حضرت بردند و ايشان قضاوت كرد. آنها از قضاوت ناراحت شده خدمت پيامبر (ص) رسيدند پيامبر فرمود علي ظلم نمي‌كند و ولايت پس از من ، از آن او و حكم ، حكم او است و مخالفش كافر است اهل يمن گفتند ما به قول و حكم او راضي هستيم. حضرت فرمود : همين رضايت توبه شما است". [امالي ؟؟؟ صدوق ، مجلس ۵۸] .

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلِياً (ع) إِلَى الْيمَنِ فَأَفْلَتَ فَرَسٌ لِرَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الْيمَنِ وَ مَرَّ يعْدُو فَمَرَّ بِرَجُلٍ فَنَفَحَهُ بِرِجْلِهِ فَقَتَلَهُ فَجَاءَ أَوْلِياءُ الْمَقْتُولِ إِلَى الرَّجُلِ فَأَخَذُوهُ وَ رَفَعُوهُ إِلَى عَلِي (ع) فَأَقَامَ صَاحِبُ الْفَرَسِ الْبَينَةَ عِنْدَ عَلِي (ع) أَنَّ فَرَسَهُ أَفْلَتَ مِنْ دَارِهِ وَ نَفَحَ الرَّجُلَ فَأَبْطَلَ عَلِي (ع) دَمَ صَاحِبِهِمْ فَجَاءَ أَوْلِياءُ الْمَقْتُولِ مِنَ الْيمَنِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَقَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَلِياً (ع) ظَلَمَنَا وَ أَبْطَلَ صَاحِبَنَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ عَلِياً (ع) لَيسَ بِظَلَّامٍ وَ لَمْ يخْلَقْ لِلظُّلْمِ إِنَّ الْوَلَايةَ لِعَلِي (ع) مِنْ بَعْدِي وَ الْحُكمَ حُكمُهُ وَ الْقَوْلَ قَوْلُهُ وَ لَا يرُدُّ وَلَايتَهُ وَ قَوْلَهُ وَ حُكمَهُ إِلَّا كافِرٌ وَ لَا يرْضَى وَلَايتَهُ وَ قَوْلَهُ وَ حُكمَهُ إِلَّا مُومِنٌ فَلَمَّا سَمِعَ الْيمَانِيونَ قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِي عَلِي (ع) قَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ رَضِينَا بِحُكمِ عَلِي (ع) وَ قَوْلِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص هُوَ تَوْبَتُكمْ مِمَّا قُلْتُمْ [الكافي ، ج۷ ، ص۳۵۲] .

۷- اهل يمن با ابابكر بيعت نكردند و امتناع كردند و در آخر با اجبار و جنگ از آنها بيعت گرفته شد.

۸- معاويه بُسربن ارطاة جنايتكار تاريخ را با سه هزار نفر در سال چهلم هجري به سوي يمن فرستاد.

عبيد الله بن عباسي والي يمن فرار كرد بُسر هزاران نفر از مرد و زن و بزرگ و كوچك شيعه را در يمن به وضع فجيعي كشت حدود سي هزار نفر را كشت و گروهي را به آتش سوزاند. زنان را در بازار به معرض فروش گذاشت و پاهاي آنان را برهنه كرد. هر كدام ساق پايش بزرگتر و ستبرتر بود با قيمت گرانتر مي‌فروخت. اين زنان اولين زناني بودند كه پس از اسارت زنان بني‌حنيفه (كه توسط خالدبن وليد روي داد) اسير شدند.

[تاريخ شيعه ، مظفر] .

۹- بُسر بن ارطاة ۲ پسر عبيدالله بن عباس استاندار علي (ع) را كه در مخفيگاه بودند پيدا كرد و پيرمردي كه حفاظت آنان را

برعهـده داشت کشت ، سر این دو طفل را از بـدنشان جـدا کرد در حالی که قرآن در جلوشان بود. بعد از دفن این ۲ کودک شهید در برابر قبر آن دو کودک مسجدی ساختند به نام مسجد الشهیدین که هم اکنون هم موجود است و آن قرآنی که جلو دو کودک بوده و به خط کوفی و دست‌نویس علی بن ابیطالب بوددر همـان مسجد بـاقی است و ابیاتی که مادر این دو طفل سروده بر ضریح نگارش شده [تاریخ یمن ، ص۱۳] .

وقتی این اخبار به امیرالمؤمنین رسـید شدیـداً گریه کرد و بُسر را نفرین کرد و فرمود خـدایا عقل و خرد را از او بگیر همینطور هم شد بُسر دچار وسواس شد و همواره به دنبال شمشیر می‌گشت شمشیری از چوب به دست او می‌دادند و خیکی باد کرده یا متکایی جلویش می‌گذاشتند ، آن قدر می‌زد تا از هوش می‌رفت و در همین حال مرگ به سراغ او آمد. [طبری ، ج۶ ، ص۸۰ و ابن اثیر ، ج۳ ، ص۱۶۶-۱۲۱] .

۱۰- مردم یمن هم چنـان در راه علی (ع) اسـتوار ماندنـد و آنگـاه که مردم کوفه به حسـین بن علی (ع) نامه نوشـتند ابن عباس پیشنهاد کرد حال که تصمیم حرکت داری لااقل به یمن برو ، زیرا پایگاه خوبی است و شیعیان بسیاری در آنجا هستند. [کامل ابن اثیر ، ج۴ ، ص۱۶] .

[تاریخ شیعه ، مظفر] .

۱۱- تشیع تا امروز هم در یمن باقی مانده و آنجا پایگاه بنی علی و فرزندان ائمه است و در طول تاریخ وفای خود را نشان داده البته آنان اکثراً زیدی هسـتند و اولین کسـی که مردم را به مذهب زیدی دعوت کرد یحیی بن حسـین رسی علوی در قرن سوم بود و دیگر قاسم بن محمد که نسب او به رسیّ می‌رسد.

۱۲- اهل یمنحیّ علی خیرالعملرا در اذان با صدای بلند می گویند.

[تاریخ شیعه ، مظفری] .

۷. امریکا

به نقل از اسدحیدر الآن حدود ۵۰۰۰۰ شیعه از بلاد اسلامی در آمریکا زندگی می کنند.

۸. مصر

۱- مقداد ، ابوذر ، ابورافع و ابوایوب انصاری از فتح کنندگان مصرند و با خود محبت علی (ع) را به مصر بردند.

۲- قیس بن سعد ، محمد بن ابی‌بکر و مالک اشتر استانداران علی (ع) در مصرند.

۳- انقلابیون مصر طرّاح و مجری قتل عثمانند. [کامل ابن اثیر ، ج۳ ، ص۱۶۱] .

۴- وقتی حضرت علی (ع) به خلافت می‌رسد با اشتیاق کامل بیعت می‌کنند. [کامل ، ج۳ ، ص۱۶۰] .

مقزیری می گوید وقتی قیس به مصر آمد ، مردم مصر از سپاه و لشگر علی (ع) بودند. [خطط ، ج۴ ، ص۱۴۹] .

۵- عمروعاص با نبردی سـخت بر مصـر پیروز شـد و محمد بن ابی‌بکر را کشته و در میان مرداری از الاغ جا داده و سوزاند. [خطط ، ج۴ ، ص۱۵۱. عمروعاص قلبش مملو از بغض علی (ع) بود] .

۶- بـا وجود دادن کشـته‌هـای فراوان و اختنـاق شدیـد تشیع تـا قرنها در مصـر باقی مانـد در زمان شـهادت علی (ع) ارتشـیها و کارگزاران مصر عثمانی بودند امّا توده مردم علوی. [خطط ، ج۴ ، ص۱۵۱] .

۷- بنی امیه و بنی مروان دشـنام به علی (ع) را الزامی و همگانی کردنـد امّا محبت علی در دلها مانـده بود و با سـقوط مروانیان همه از ترس از مصر فرار کردند.

۸- با ظهور بنی عبّاس شیعه (یا به خاطر سلامت نفس و یا به خاطر ساده لوحی و یا...) فریب خورد و زمانی نگذشت که بیدار

شد و از گوشه و کنار کشور اسلامی نهضت های علوی بر علیه بنی عباس شروع شد. [تاریخ شیعه ، مظفر] .
در مصر علی بن محمد بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابیطالب؛ یعنی نخستین علوی که وارد مصر شد قیام کرد و مردم با او بیعت کردند ، امّا قیامش ناکام ماند و شکست خورد.
۹- با روی کار آمدن متوکل به والی مصر نامه نوشت که آل ابی‌طالب را از مصر اخراج کن و به عراق بفرست او هم همین کار را در سال ۲۳۶ کرد و هر کسی که در مصر به مذهب علی (ع) بود در استتار و خفا به سر می‌برد.
۱۰- امیر مصر سربازی را داشت تنبیه می‌کرد سرباز زیر شلاق او را به حسن و حسین قسم داد که او را عفو کند امیر دستور داد سی تازیانه دیگر هم به او بزنند قاصدی این خبر را به متوکل گزارش داد متوکل نامه‌ای برای امیر نوشت که صد تازیانه دیگر به این سرباز بزند و از مصر او را خارج کنند.
۱۱- والی مصر وقتی از محل اقامت علی بن محمد علوی مطلع شد و فهمید در آن نقطه مردم با او بیعت می‌کنند آن منطقه را به آتش کشید و او را دستگیر کرد و بیعت کنندگان را شلاق زد و همه شیعیان مصر را به عراق تبعید نمود. [خطط ، ج۴ ، ص۱۵۳] .
۱۲- منتصر به والی خود نوشت هیچ علوی نباید پیشه و صنعتی را قبول کند و یا بر اسب سوار شود و بیش از یک عبد داشته باشد اگر میان یکی از مردم و طالبیین دعوا شد سخن خصم ال ابی‌طالب پذیرفته
است و نباید از او شاهد و بینه مطالبه کرد. [خطط ، ج۴ ، ص۱۵۴] .
۱۳- در قرن سوّم قیامهای شیعی متعددی در مصر شد ، ولی ناکام ماند مانند قیام عبدالله بن احمد از فرزندان امام حسین (ع) و جابربن ولید در سال ۲۵۲ و احمد بن ابراهیم و احمدبن محمد و ابن صوفی که همه از فرزندان علی (ع) بودند. مجموعه این قیام ها آتش عشق به اهل بیت را در مصر روشن و پرحرارت نگه می‌داشت.
۱۴- در سال ۳۵۸ هجری حکومت فاطمیون در مصر حاکمیت را به دست گرفت. [کامل ابن اثیر]
و تشیع را علنی ساخت ، گفتنحی علی خیرالعملدر مساجد ، اعلان افضلیت علی (ع) بر دیگران ، جهر به صلوات به محمد و آل محمد ، جهر به بسم الله در نماز و افزودن قنوت در نماز را رسمی کردند.
در سال ۳۶۲ پس از مجادله‌ای در بازار صرافان بر سر ارجحیت معاویه بر علی (ع) حاکم فاطمی بازار را به آتش کشید. [خطط ، ج۴ ، ص۱۵۶] .
حاکم دستور داد بر دیوارهای شهر بنویسندخیر الناس بعد رسول الله (ص) علی ابن ابیطالب [سند فوق]
المغرارین الله فرمان داد در جامع الازهر کتاب "مختصر" پدرش را که در فقه اهل بیت بود تدریس کنند.
۱۵- قوانین حکومت فاطمی : یهود و نصارا باید به صورت مشخص در جامعه ظاهر شوند.
ساختن و خریدوفروش آب جو ممنوع است.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
کسی بدون لنگ بر حمام وارد نشود و گرنه تازیانه. [خطط ، ج۵ ، ص۱۵۷] .
۱۶- وقتی الحاکم بالله به خلافت رسید آثار تشیع را زیاد کرد او فرق اسلامی را آزاد گذاشت که هرکس بر طبق فتوای مکتب خودش رفتار کند.
الحاکم دانشکده‌ای تأسیس کرد و مدرسین فقه و لغت و طب و نجوم و صرف و نحو و... تدریس می‌کردند. کتاب ها را از کاخها به دانشگاه آورد کتابخانه بی‌نظیری ایجاد کرد و بودجه‌ای برای آن قرار داد. [خطط ، ج۴ ، ص۱۵۸] .

زنها را از حضور در تشییع جنازه و حضور در گورستان منع کرد.
موسیقی و نوازندگی و لهو ولعب را ممنوع کرد.
اجازه نمی‌داد که نصارا مستخدم مسلمان بگیرد.
در زمان او مناطق موصل ، مدائن ، کوفه ، انبار و... به نام او خطبه می‌خواندند. [تاریخ ابوالفداء]
روز عاشورا را با مراسم بسیار باشکوهی برگزار می‌کرد. بازارها تعطیل می‌شد نوحه گران و شاعران و...خلیفه هم با پای برهنه در عزاداری شرکت می‌کرد و در پایان اطعام می‌کرد ولی نه مانند سفره‌های اعیاد بلکه حصیر پهن می‌کردند و نان با پنیر و لبنیات ساده. [خطط ، ج۲ ، ص۲۸۹] .
۱۷- فاطمیون روز عید غدیر را با شکوه هرچه تمام‌تر جشن می‌گرفتند لباس زیبا می‌پوشیدند و داستان غدیر را برای مردم شرح می‌دادند بیشتر عروسی‌ها را در این روز قرار می‌دادند عیدی می‌دادند و قربانی می‌کردند.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
هم چنین ایام میلاد نبی اکرم و فاطمه (س) و ائمه را جشن می‌گرفتند و غذا و شیرینی می‌دادند.
۱۸- فقهایی را منصوب کردند تا فقه اهل بیت را برای مردم تعلیم دهند.
۱۹- با آمدن صلاح الدین ایوبی به این منطقه کینه‌توزی شروع شد و مذهب شافعیه حاکم و قضات شیعه عزل شدند.
روز عاشورا را جشن می‌گرفتند و حمام می‌رفتند و این کار را حجاج بنیان گذارد.
[تاریخ شیعه ، مظفر] .
۴. اوصاف شیعه
۱. مظلومیت
۱- در برابر عید غدیر عید غار در ۲۶ ذی الحجه ، ۸ روز بعد از عید غدیر درست کردند. [اسد حیدر ، ص۹۴] .
۲- آنقدر حجّاج نماینده عبدالملك مروان ظلم می‌کرد که یك نفر رسید به سگی که زیر سایه‌ای آرمیده بود. گفت کاش من سگ بودم و از ظلم او راحت بودم.
۳- در زندان حجاج ۳۰ هزار مرد و ۳۰ هزار زن بیگناه بود. [ابن عساکر به نقل اسدحیدر ، ص۱۱۵] .
۴- هشام بن عبدالملك برای توهین به امام باقر (ع) و صادق (ع) این دو بزرگوار را از مدینه به شام آورد و سه روز اجازه ملاقات نداد تا خوب این دو امام مورد توهین قرار گیرند و روز چهارم اجازه داد.
۵- ولید به حج رفت ، در مدینه خانه‌ای دید که درش به مسجد باز است پرسید؛ گفتند خانه علی (ع) است که به امر پیامبر تمام درها را بسته‌اند جز او. دستور داد خراب کردند و به اسم توسعه مسجد این فضیلت عینی را از بین برد. کارگر برای خراب کردن خانه علی از مدینه حاضر نشد که خراب کند. لذا از روم و قبط کارگر آورد تا این اثر را نابود کند. [طبری به نقل الامام الصادق اسدحیدر] .
۶- فرمانی صادر شد که علویین نباید باغ داشته باشند ، سوار اسب شوند ، مسافرت روند ، بیش از یك برده داشته باشند و اگر نزاعی میان او ودیگری پیدا شد قول غیرعلوی بدون بینه پذیرفته شود.
۷- به شاعری که ۱۰۰ شعر گفته و اهل بیت را کوبیده بود ۱۰۰ هزار درهم جایزه دادند. [اسدحیدر ، ص۱۴۵] .
۸- کار شیعه به جائی رسیده بود که اگر عالمی از اهل سنت فضیلتی برای اهل بیت نقل می‌کرد متهم به شیعه و تحت شکنجه قرار می‌گرفت. از جمله :

– امام شافعی به اتهام تشیع گرفتار شد و تحت تعقیب و محاسبه قرار گرفت.
– حاکم ، صاحب مستدرک به خاطر طعن بر معاویه و نقل حدیث موالاهٔ علی (ع) .
– حافظ الدار قطنی بخاطر نقل دیوان سید حمیری.
– حافظ نسائی به اتهام تشیع مورد غضب واقع شد و به همین خاطر مُرد به خاطر اینکه فضیلتی برای معاویه نقل نکرده تخم او را مالیدند و به مکه حمل کردند و در آنجا مرد و قبرش میان مروه و صفا است.
۹– ابن تیمیه می‌گوید : من ذبیحه یهودی را می‌خورم ، ولی ذبیحه شیعه را نمی‌خورم. [اسدحیدر ، ص۵۶۶] .
۱۰– ابن خرّم مدینه را بد توصیف کرده ، به خاطر آنکه در این شهر مقدس چند شیعه زندگی می‌کنند. [اسد حیدر ، ص۲۴۱] .
۱۱–افتی شیخ نوح حنفی بکفر شیعه و استباحهٔ دمائهم تابوا او لم یتوبوا فقتل بسبب هذا الفتوی.۴۰ هزار شیعه.
۱۲–امر سلطان سلیم بقتل کل من یدخل فی هذه الشیعه فقتلوا نحو اربعین الف رجل واخرج فتوی شیخ الاسلام بانّه یوجر علی قتل شیعه و اشهار الحرب ضدهم.
۱۳– در آفریقا شیعه را در فشار گذاشتند و آنها را سوزاندند گروهی فرار و به منزل منصور نامی پناه بردند. آب و نان را بر آنها بستند ، مجبور شدند بیرون آیند و در لحظه بیرون آمدن کشته می‌شدند و خانه‌های شیعه را خراب می‌کردند. [اسد حیدر ، ص۲۴۲] .
۱۴– حسن بصری به جای قال علی می‌گفت : قال ابوزینب تا دستگاه ناراحت نشود.
۱۵– تشبّه به شیعه حرام است. [اسدحیدر ، ص۲۰۵] .
۱۶– کسی حضرت علی (ع) را در خواب دید ، جرأت نکرد نزدیک حضرت رود و در جواب سائل گفت ترسیدم متهم به تشیع شوم.
۱۷–مذهب اهل بیت اقدم لانّ غارسها الاول شخص نبی (ص) فی اول یوم الدّعوهٔ یوم الانذار خلافاً لابن خلدون حیث قال...و شذّ اهل بیت فی مذاهب ابتدعوها و فقه انفردوا به. [مقدمه ابن خلدون بنقل اسدحیدر ، ص۲۲۰] .
۱۸– باتمام ایجاد رقیب‌ها در زمان مأمون ، مذهب جعفری جلوه خاصی کرد؛ به نحوی که مأمون مجبور شد کمی موقعیت حضرت رضا (ع) راظاهراً گرامی بدارد و ولیعهدی را به او واگذارد.
۱۹– در زمان معتصم باز شیعه قاچاق بود.
۲۰– امام عسگری (ع) را در اسائه ادب و زندان و توهین و آنهم در پادگان نگاه داشتند تا مکتبش جلوه نکند.
۲۱– شکنجه برای شیعه جوری بود که فرار مردم از تهمت به تشیع از تهمت به زندقه خطرناکتر بود.
۲۲– فرزند فضل بن دکین اشک‌ریزان نزد پدر آمد که مردم به من گفته‌اند : تو شیعه هستی!
۲۳– یکی از علویین وارد به کسی شد و سلام کرد. او گفت زود از من دور شو و خونم را به هدر نده. [تاریخ بغداد به نقل اسدحیدر ، ص۲۵۴] .
۲۴– ابن‌قرایا شعری در فضیلت اهل بیت خواند ، زبانش قطع شد؛ البته این کار ساده نبود. اوّل با سنگباران او را تعقیب کردند و او فرار کرد تا خود را به دجله انداخت و غرق شد. جسد او را گرفتند و نزد قاضی آوردند ، زبان را از جسد بی‌جان قطع کردند و سپس آتش زدند. [سنه ۷۴۴ هجری ، اسدحیدر ، ص۲۵۴] .
۲۶– از بغض نسبت به شیعه ، اهل سنت پاره‌ای از مستحبات را ترک کرده‌اند به خاطر آنکه شعار شیعه شده مثل تسطیح قبور و

تختم بالیمین و...ابن تیمیه : قال ابوحنیفه التسنیم اولی لانّ التسطیح صار شعارا للشیعه.
۲۷- برای درد آوردن دل شیعه مدّتها در ایام عاشورا شادی می‌کردند غافل از اینکه عاشورا روزی است که پیامبر (ص) قبل از حادثه برایش گریه می‌کردند.
۲۸- یک شاعر با اینکه از بنی امیه بود به خاطر حبّ علی (ع) تبعیدش کردند. [اسدحیدر ، ج۴ ، ص۲۷۸] .
۲۹- طبری مورخ معروف قرن ۳ به خیال اینکه شیعه است سنگبارانش کردند و هنگامی که مُرد نگذاشتند زود دفن شود و لذا شبانه او را به خاک سپردند.
۲. تهمت
۱- گروهی می‌گویند شیعه از نوآوری‌های عبدالله بن سبا است. اگر کسی اندک اطلاعی از این شخصیت ساختگی داشته باشد و اگر وجود خارجی داشته باشد که مورد طعن و لعن شیعه هم هست می‌فهمد که این از جنایات تاریخی است. [به کتاب عبدالله بن سبا علامه عسگری مراجعه کنید] .
۱- گفتند شیعه اهل بیت را خدا می‌دانند.
بااینکه روایات متعدد از ائمه اهل بیت که برائت جسته‌اند از این‌گونه فکر و به غلوکنندگان فرموده‌اند : کفّار ، فسّاق ، مشرکون ، لعنهم الله ، فوالله ما نحن الّا عبید...و فلعن الله من ازالنا عن العبودیهٔ للّه.
دَخَل بشار الشعیری علی الصادق (ع) فقال له : " اخرج عنی لعنک الله فلمّا خرج قال وُیله ما صغرالله احداً تصغیر هذا الفاجر انه شیطان بن شیطان لیغوی اصحابی و شیعتی فاحذروه و لیبلغ الشاهد الغالب انّی عبدالله و ابن امته ضمّتنی الاصلاب و الارحام و انّی طیت و مبعوث ثم مسئول" [اسدحیدر ، ص۲۳۰ به بعد] .
درباره غلات فرمودند : لاتقاعدوهم ، لاتواکلوهم ، لاتشاربوهم ، لاتصافحوهم و لاتوارثوهمچه تهمت بزرگی به شیعه در حالی که فقها شیعه غلات را نجس می‌دانندفهذا جواهر ، تبصره ، قواعد ، تهذیب ، تذکره ، دروس ، مختصرالنافع و...تنصّ باجماع علی کفر الغلات
۲- یک قیاس جعل کردند برای کوبیدن شیعه و آن اینکه : من فضّل علیا فقدطَعَن علی الصحابه و من طعن علی الصحابه طعن علی رسول الله و من طعن علی رسول الله فهو زندیق. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۵۷۰] .
۳-من یقدّم علیاً علی عثمان فهو من اهل البدع. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۵۸۶] .
۴- تهمت دیگر مؤسس شیعه را یک نفر وهمی (که وجود خارجی نداشته است) به نام عبدالله بن سبا یهودی الاصل معرفی کردند تا از عظمت شیعه بکاهند و تنها مصدر این حرف طبری است و همه از او نقل کرده‌اند و طبری هم از سیف بن عمر نقل کرده با سند مجهولی وقداجمع علماء الرجال علی انّ السیف کذّاب. [اسدحیدر ، ص۲۴۰] .
۵- برای عوام‌فریبی به شیعه تهمت زدند که شیعه صحابه را کافر می‌دانند تا مردم را علیه شیعه بشورانند.
۶- علامه امینی (ره) حدود ۱۰۰ نمونه از تهمت هائی که به شیعه زده‌اند یاد کرده (بنا بر آنچه در ذهنم است)
۷- الآن در کتاب تاریخ مدارس جوانان که در مدرسه حجاز خوانده می‌شود که شیعه از طرف یهود آب می‌خورد و دشمنان اسلام طرفدار آنند.
۸- رشید رضا تشیع مبدء تفرقه دینی و سیاسی مسلمانان است.
۹- احمد امین در فجرالاسلام می‌گوید فکر ابی‌ذر در سایه‌ای از فکر مزدک است. [اسدحیدر ، ج۴ ، ص۴۰۱] .
۱۰- روایاتی جعل تا مکتب اهل بیت را بکوبند از جمله حدیث اذا عرفتَ فاعمل ماشئت؛ یعنی همین که ما اهل بیت را

شناختی دیگر هر عملی (گرچه زنا و شرب خمر و سرقت) می‌خواهی انجام دهید. راوی می‌پرسد : آیا شما این حدیث را فرموده‌اید؟

عَنْ عُبَیدِ بْنِ زُرَارَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مَارِدٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) حَدِیثٌ رُوِی لَنَا أَنَّک قُلْتَ إِذَا عَرَفْتَ فَاعْمَلْ مَا شِئْتَ فَقَالَ قَدْ قُلْتُ ذَلِک قَالَ قُلْتُ وَ إِنْ زَنَوْا أَوْ سَرَقُوا أَوْ شَرِبُوا الْخَمْرَ فَقَالَ لِی إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَیهِ رَاجِعُونَ وَ اللَّهِ مَا أَنْصَفُونَا أَنْ نَکونَ أُخِذْنَا بِالْعَمَلِ وَ وُضِعَ عَنْهُمْ إِنَّمَا قُلْتُ إِذَا عَرَفْتَ فَاعْمَلْ مَا شِئْتَ مِنْ قَلِیلِ الْخَیرِ وَ کثِیرِهِ فَإِنَّهُ یقْبَلُ مِنْک [الکافی ، ج۲ ، ص۴۶۴] .

۱۱- تهمتی به شیعه زدند که شیعه تمام صحابه را کافر می‌داند و طعن بر صحابه طعن به رسول الله و کفر است. در صورتی که شیعه میان صحابه تفکیک قائل است؛ هم عادل و هم فاسق و منافق و این عقیده براساس قرآن است ، زیرا قرآن می گوید :

-وَ مِنْهُمُ الَّذِینَ یوذُونَ النَّبِی وَ یقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَیرٍ لَکمْ یومِنُ بِاللّهِ وَ یومِنُ لِلْمُومِنِینَ وَ رَحْمَةٌ لِلَّذِینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ الَّذِینَ یوذُونَ رَسُولَ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [توبه/۶۱] .

-وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَکونَنَّ مِنَ الصّالِحِینَ [توبه/۷۵] .

-یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا أَنْ تُصِیبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمِینَ [حجرات/۶] .

-وَ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَ کفْراً وَ تَفْرِیقاً بَینَ الْمُومِنِینَ وَ إِرْصاداً لِمَنْ حارَبَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَ لَیحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنا إِلاَّ الْحُسْنی وَ اللّهُ یشْهَدُ إِنَّهُمْ لَکاذِبُونَ [توبه/۱۰۷] .

مگر پیامبر حکم بن عاص را طرد و تبعید نکرد؟

- در مسند احمد ، ج۵ ، ص۲۳۱ و ج۶ ، ص۵۱ و صحیح ترمذی ، ج۲ ، ص۶۷ و صحیح مسلم ، ج۴ ، ص۶۵و ص۶۷ روایاتی که مضمونش این است که پیامبر (ص) در قیامت می گوید : خدایا اصحابم. خطاب می‌رسد ، نمی‌دانی که این اصحاب بعد از تو چه کردند؟

قال رسول الله (ص) : أنا فرطکم علی الحوض من مر علی شرب و من شرب لم یظمأ أبدا و لیردن علی أقوام أعرفهم و یعرفوننی ثم یحال بینی و بینهم فأقول إنهم أمتی فیقال إنک لا تدری ما أحدثوا بعدک فأقول سحقا سحقا لمن غیر بعدی [نهج‌الحق ، ص۳۱۷] .

- تمام آیات مربوط به منافقین ووَ إِذا قِیلَ لَهُمْ تَعالَوْا إِلی ما أَنْزَلَ اللّهُ وَ إِلَی الرَّسُولِ رَأَیتَ الْمُنافِقِینَ یصُدُّونَ عَنْک صُدُوداً [نساء/۶۱] .

وَ قَدْ نَزَّلَ عَلَیکمْ فِی الْکتابِ أَنْ إِذا سَمِعْتُمْ آیاتِ اللّهِ یکفَرُ بِها وَ یسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ إِنَّکمْ إِذاً مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّهَ جامِعُ الْمُنافِقِینَ وَ الْکافِرِینَ فِی جَهَنَّمَ جَمِیعاً [نساء/۱۴۰] .

وَ قَدْ نَزَّلَ عَلَیکمْ فِی الْکتابِ أَنْ إِذا سَمِعْتُمْ آیاتِ اللّهِ یکفَرُ بِها وَ یسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ إِنَّکمْ إِذاً مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّهَ جامِعُ الْمُنافِقِینَ وَ الْکافِرِینَ فِی جَهَنَّمَ جَمِیعاً [نساء/۱۴۰] .

دلالت دارد که همه صحابه عادل نبودند.

راستی چگونه شیعه همه را فاسق می‌داند ، درحالی که بذر تشیع از عدّه‌ای از صحابه مثل ابوذر و سلمان بوده؟

راستی چگونه شیعه همه را فاسق می‌داند در حالی که رئیس شیعه امام سجّاد در صحیفه مفصل به اصحاب محمّد (ص) دعا می کند؟

- شیعه چگونه همه صحابه را عادل بداند در حالی که میان خود صحابه تفسیق و حدّ جاری می‌شد. این عمر است که به قدامهٔ بن مضعون شلاق زد. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۶۰۴] .

و به ابوهریره جوری زد که خون جاری شد.
– شیعه چگونه به مثل ابوهریره عقیده داشته باشد در حالی که ۲ سال بیشتر با پیامبر (ص) نبوده و ۵۳۷۴ حدیث نقل کرده. با اینکه او امّی بود ، نه قادر بر نوشتن و نه خواندن بوده می گوید : علّت این کثرت نقل این بود که من کاری نداشتم و مهاجر و انصار گرفتار کشاورزی و تجارت بودند و من از اصحاب صفهٔ فارغ بودم.
اسدحیدر در ص۶۹۸ ج۲ نام ۱۸ نفر از اصحاب صفه را برده که از یک تا ۵۵ حدیث بیشتر نقل نکرده‌اند.
۱۲– برای کوبیدن شیعه یک قاعده علمی (و در واقع سفسطه) طرح کرده و آن اینکه پیامبر و قرآن و سنت حق است و این حق از طریق صحابه به ما رسیده و شیعه این طریق را (با تکفیر صحابه) از بین می‌برد پس زندیق است. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۶۱۶]
.
– گفتند متهم به سبّ شیخین کافر است و مرده او غسل و نماز ندارد و شهادتش قبول نیست و واجب القتل است و توبه‌اش مردود است. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۶۱۶] .
– سید شرف الدین می گوید : اوّلاً : رأی تمام شیعه سبّ شیخین نیست.
ثانیاً : سب سبب کفر و قتل نمی‌شود.
ثالثاً : اگر ریشه سبّ اعتقاد از روی اجتهاد باشد مانعی ندارد مگر اجتهاد طلحه و زبیر و معاویه که این همه کشته داد به نظر شما بی‌مانع نیست؟
با اینکه سید شرف الدین ۱۰۰ نفر از رجال شیعه را در المراجعات شمرده که اصحاب صحاح روایاتش را نقل کرده‌اند و مرحوم علامه امینی گروهی افزوده و اسدحیدر می گوید آماری دارم که رجال شیعه که راوی روایات صحاح هستند عددشان به ۳۰۰ نفر می‌رسد.اسدحیدر ، ج۲ ، ص۶۱۸. باز می‌بینیم که می گویند : هر که شک در کفر شیعه کند کافر است. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۶۲۰] .
– ابوالغادیه خودش صحابی و خودش راوی حدیث پیامبر (ص) است که به عمّار فرمود : یا عمّار تقتلك الفئهٔ الباغیهٔو خودش هم در صفین قاتل عمّار و خودش اقرار کرد که من از اهل نارم و خودش سوگند خورد که والله اگر همه زمین و اهل آن عمّار را
بکشند همه به دوزخ می‌روند.
قال سمعت النبی (ع) یقول إن ابنی هذا یعنی الحسین (ع) یقتل بأرض من العراق فمن أدرکه منکم فلینصره قال فقتل أنس مع الحسین (ع) و فیه حدیث القارورهٔ التی أعطی أم سلمهٔ و حدیث الحسن بن علی أنه سیصلح الله به فئتین و حدیث فاطمهٔ الزهراء (ع) و بکائها و ضحکها عند وفاهٔ النبی (ص) و حدیث کلاب الحوأب و حدیث عمار تقتلك الفئهٔ الباغیهٔ [المناقب ، ج۱ ، ص۱۴۰] .
حالا ما با این صحابی چه کنیم؟ [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۶۲۱] .
۱۳– ابن تیمیه می گوید که علّامه حلّی که آیهذلِك الَّذِی یبَشِّرُ اللَّهُ عِبادَهُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّهَ فِی الْقُرْبی وَ مَنْ یقْتَرِفْ حَسَنَهً نَزِدْ لَهُ فِیها حُسْناً إِنَّاللَّهَ غَفُورٌ شَکورٌ [شوری/۲۳] .
را درباره علی (ع) و فاطمه (س) و حسنین (ع) می‌داند و علّامه دروغ گفته ، زیرا آیه مکی است و ازدواج علی و فاطمه و تولد حسنین در مدینه و سال‌ها بعد بوده است.الی ان قال : و هذا کذب باتفاق اهل المعرفهٔ.
قال الامینی (ره) : لم‌یصرح احد بانّ الایه مکیهو از ۴۵ نفر از جمله احمد حنبل ، فخر رازی ، طبری ، ابن ابی‌الحدید ، سیوطی ،

زمخشری و ۴۰ نفر دیگر نقل کرده که آیه مربوط به علی و فاطمه و حسنین است.

۱۴- ابن تیمیه گوید : اصلاً حدیث مواخات دروغ است.

امینی ۵۰ مدرک قوی و معتبر پیرامون مواخاة آورده؛ بخوانید و دریدگی و بی‌حیائی ابن تیمیه را بدانید.

۱۵- ابن تیمیه می گوید : عن النبی : علی مع الحق و الحق مع علی یدور معه حیثما دار [الفصول‌المختارة ، ص۱۳۵] . و لن‌یفترقا حتی یردا عَلَیَّ الحوضـمی گوید : من اعظم الکلام کذباً و جهلاً.امینی (ره) در چند صفحه سندهای قوی از مدارک زیاد و راویان صحابی و غیره و علما نقل می‌فرماید. [الغدیر ، ج۳ ، ص۱۷۷ به بعد] .

۱۶- ابن تیمیه می گوید : حدیث رسول الله (ص) یا فاطمهْ انّ الله یغضب بغضبک و یرضی لرضاک

در کتب حدیث معروف نیست ، نه حدیث صحیح و نه حدیث حسن.

عن علی بن أبی طالب (ع) عن رسول الله (ص) أنه قال : " یا فاطمـهْ إن الله تبارک و تعالی لیغضب لغضـبک و یرضـی لرضاک قال فجاء صـندل فقال لجعفر بن محمد (ع) یا أبا عبد الله إن هولاء الشباب یجیئونا عنک بأحادیث منکرهْ فقال له جعفر (ع) و ما ذاک یا صندل قال جاءنا عنک أنک حدثتهم أن الله یغضب لغضب فاطمهْ و یرضی لرضاها قال فقال جعفر (ع) یا صندل أ لستم رویتم فیمـا تروون إن الله تبـارک و تعالی لیغضب لغضب عبـده المون و یرضـی لرضاه قال بلی قال فما تنکرون أن تکون فاطمهْ (ع) مؤمنهْ یغضب الله لغضبها و یرضی لرضاها قال فقال الله أعلم حیث یجعل رسالت. [الأمالی الصدوق ، ص۳۸۳] .

نقل الامینی (ره) فی جوابه بعـد التأسف الشدیـد عن ۱۶ کتـاب و مـدرک معتبر و کشف عن بعضه لعلی (ع) . [الغـدیر ، ج۳ ، ص۱۸۱] .

۱۷- ابن تیمیه می گوید : حدیثی که مؤمن علی (ع) را دوست و منافق او را دشمن دارد ، دروغ است.

امینی حـدیث را در چند صورت که همه یک مضـمون دارد نقل و سـپس از صـفحه ۱۸۲ تا ۱۸۸ از حدود ۵۰ مصدر معتبر از اهـل سـنت نقـل می کنـد که مسـلمانان صـدر اسـلام طبق سـخن پیـامبر (ص) مؤمن بـا علاـقه به علی و منـافق را بـا بغض علی می‌شناختند.

۱۸- ابن‌تیمیه اکتفا به تهمت‌های فوق نکرده؛ در برابر دهها حدیث معتبر و با سـند از مدارک معتبر چشم بسـته و همه حقائق را انکار می کند. آنچه ما نوشتیم نمونه‌ای بیش نبود ، ولی خوشبختانه چهره ابن تیمیه حتی از نظر اهل سنت روشن است.

امینی در ج ۳ الغـدیر ص۲۱۷ سـخنان تمـام فرقه‌هـای اهـل سـنّت را پیرامون جنایـات علمی و اخلاـقی و ایمـانی ابن تیمیه نقل می‌فرماید و سپس می‌فرماید : وَیلٌ لِکلِّ أَفّاک أَثِیمٍ [جاثیه/۷] .

۱۹- شهرستانی در ملل و نحل نیز تهمتهائی به شیعه زده از جمله :

خداوند نزد شیعه جسم است و اعضائی دارد.

شیعه علی (ع) را خدا می‌داند.

خداوند قبل از خلق صفات ، علم و حیاهْ و...نداشته است.

بخشی از تهمت هایی که ابن تیمیه به شیعه زده :

۲۰- ابن تیمیه می گوید : شیعه عدد عشر را بد می‌داند و می گوید ۱+۹ از بغض عشره مبشرّه مگر علی (ع) .

۲۱- می گوید : بعضی شیعه‌ها نماز نمی‌خوانند که مبادا امام زمان ظهور کند و او مشغول نماز باشد.

۲۲- می گوید : شیعی اسبی لب در سرداب سامرا بسته تا امام زمان سوارش شود و خروج کند.

۲۳- می گوید : شیعه نام سگان خود را ابابکر و عمر می گذارد.

۲۴- می گوید : شیعه معاد را از اصول دین نمی‌داند.

۲۵- می گوید : شیعه نماز جمعه و جماعت در مسجد نمی‌خواند و اگر نمازی بخوانند فرادا می‌خوانند.

۲۶- می گوید : شیخ طوسی و علمای شیعه در ماه رمضان شراب می‌خورند و شرک را بر توحید ترجیح می‌دهند.

۲۷- می گوید : شیعه مسیلمه کذاب را دوست دارند.

۲۸- ابن‌تیمیه می گوید : اجماع اهل علم است که آیهإِنَّما وَلِیکمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یقِیمُونَ الصَّلاۀَ وَ یؤتُونَ الزَّکاۀَ وَ هُمْ راکعُونَ [مائده/۵۵] .

درباره علی (ع) نیست در حالی که مرحوم امینی (ره) ۶۶ حدیث از اهل سنت نقل نموده که آیه مربوط به علی (ع) است و سند این روایات می‌رسد به افرادی مثل علی (ع) ، ابن عباس ، ابی‌ذر ، عمّار ، انس ، ابی رافع ، جابر و...

الغدیر از ص۱۴۸ الی ۱۶۲ جلد سوّم و در پاسخ اینکه جملهالذین یقیمون الصلاۀ و یؤتون الزکاۀ و هم راکعونصیغه جمع است و نباید فرد مراد باشد. امینی (ره) ۲۰ مورد نقل می کند که صیغه جمع است و مراد فرد.

۲۹- ابن‌تیمیه می گوید : جنگ جمل و صفین به امر خدا نبود ، بلکه رأی علی بود (قال الامینی...تا بدین وسیله با رأی معاویه هم دوش بداند) پاسخ : نقل الامینی (ره) روایات متعددهعن قوله (ص) لنسائه کیف باحدا کن اذا نبح علیها کلاب الحوأب و قوله (ص) لزبیر انّک تقاتل علیا و انت ظالم نقل هذا عن ۲۱ مدرک معتبر ص ۱۹۱ از جلد سوم الغدیر و نقل ره ۱۸ حدیث عن امره (ص) یا علی تقاتل الناکثین و القاسطین و المارقین ص۱۹۳ و ص۱۹۵.

قال رسول الله (ص) لنسائه لیت شعری أیتکن صاحبۀ الجمل الأدبب تخرج حتی تنبحها کلاب الحوأب یقتل عن یمینها و شمالها خلق کثیر کلهم فی النار و تنجو بعد ما کادت [الکافئۀ ، ص۳۷] .

قال النبی (ص) لطلحۀ : " إنک ستقاتل علیا و أنت ظالم" و قوله (ص) المشهور للزبیر إنک تقاتل علیا و أنت ظالم و قوله لعائشۀ ستنبح علیک کلاب الحوأب [المناقب ، ج۱ ، ص ۱۰۹] .

مَوْلَی عَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) قَالَ : دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فَقُلْتُ لَهُ إِنِّی وَجَدْتُ فِی کتُبِ أَبِی أَنَّ عَلِیاً (ع) قَالَ : لِأَبِی یا مِیثَمُ أَحْبِبْ حَبِیبَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنْ کانَ فَاسِقاً زَانِیاً وَ أَبْغِضْ مُبْغِضَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ إِنَّ کانَ صَوَّاماً قَوَّاماً فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص وَ هُوَ یقُولُ إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَی وَ قَالَ هُمْ وَ اللَّهِ أَنْتَ وَ شِیعَتُک وَ مِیعَادُک وَ مِیعَادُهُمُ الْحَوْضُ غَداً غُرّاً مُحَجَّلِینَ مُتَوَّجِینَ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : هَکذَا هُوَ عِنْدَنَا فِی کتَابِ عَلِی (ع) [وسائل‌الشیعۀ ، ج۱۶ ، ص۱۸۲] .

۳۰- عبدالقاهر بغدادی (متوفی سنه ۴۲۹) می گوید : شیعه ، فقیه ، مورخ ، محدث ، مفسر و لغوی ندارند.

پاسخ : کاش در همدان بغداد نگاه می کرد در همان زمان‌های خود و امثال سید رضی ، شیخ مفید ، علم الهدی ، سید رضی و...را می دید.

۳۱- علامه امینی نام ۹۳ نفر که همه شیعه هستند و صحاح ستّه از این گروه روایت نقل می کند را ج۳ ، ص۹۳ نقل کرده است.

۳۲- ابن خرم در ملل و نحل می گوید شیعه خارج از اسلام است؛ پس قیمت و ارزش صحاح که از جمعیتی خارج از اسلام حدیث نقل می کند چیست؟

۳۳- می گوید : اخوۀ علی لاتصّح الا مع سهل بن حنیف. [ابن خرم در ملل و نحل] .

مرحوم امینی ۵۰ حدیث پیرامون مواخات نقل می کند که تنها سند حدیث اوّل آن به ۱۴ نفر و از ۲۷ منبع می‌باشد و ۴۹ حدیث دیگر را هم از ص۱۱۵ الی ص۱۲۴ ج۳ الغدیر نقل می‌فرمایند.

۳۴-الرافضهٔ یهود هذه الأمهٔ یبغضون الاسلام کما یبغض الیهود النصرانیه.
مرحوم امینی جملاتی درباره فضائل شیعه از شخص پیامبر نقل می‌کند ، یکی از آنها اینکه پیامبر ذیل آیهان الذین امنوا و عملوا الصالحات اولئک هم خیر البریهٔ قال (ص) لعلی (ع) هم انت و شیعتک [الغدیر ، ج۲ ، ص۵۷] .؟؟؟ (مشابه آن در ذیل آمد)

۳۵-محبهٔ الرافضهٔ محبهٔ الیهود. قالت الیهود : لایملک الملک الا فی الداود و قالت الرافضهٔ لایکون الملک الّا فی آل علی بن ابیطالب.

پاسخ : با داشتن سفارشاتی از شخص پیامبر از جملهانی تارک فیکم الثقلین...و مثلاهل بیتی کسفینهٔ النوح و اهل بیتی امان لامّتی...چگونه آل علی را رها و به چه دلیل گرد دیگری باشیم؟ [ج۳ ، ص۱۸۱] .

۳۶- تهمت دیگر ، می گوید : شیعه نماز مغرب را تأخیر می‌اندازد تا ستارگان پیدا شوند.

پاسخ : روایات متعددی داریم که هرکه چنین کند ملعون است و ما از او مبرّا هستیم و سفارشات پی گیر که نماز مغرب را اوّل وقت بخوانید.

۳۷- شیعه ، هم چون یهود برای زنان مطلّقه عدّه قائل نیست.

۳۸- شیعه ، هم چون یهود خون هر مسلمانی را حلال می‌داند.

۳۹- شیعه ، هم چون یهود قرآن را تحریف می کند.

۴۰- شیعه ، هم چون یهود با جبرئیل بد است.

۴۱- شیعه ، هم چون یهود گوشت جزور را حرام می‌داند.

۴۲- رافضه ، خدا را دارای شکل و حرکت و سکون و...می‌داند.

۴۳- رافضه می گوید : ۱۰۰ مرد با ۱ زن وطی می کند بدون عدّه.

۴۴- می گویند : شیعه بد است ، زیرا اولش "ش" است ، مانند : شر و شیطان ، شتم ، شوک.

شکوی و پاسخ : پس سنّی هم بد است ، زیرا اولش "س" است ، مانند سرقت ، سفه ، سهو ، سقط ، سلیطه ، سرطان ، سبی ، سقم ، سخط و...

۴۵- شیعه ، فرقه سیاسی است نه اصیل و اسلامی و قرآنی.

۴۶- شیعه ، پیرو معتزله است.

۴۷- شیعه ، قائل به تحریف است.

۴۸- شیعه ، تحت تأثیر فکر مسیحیت قائل به قربانی فرد مقدس (امام حسین (ع)) برای نجات امت از گناهان است.

۴۹- شیعه ، یک نوع فرقه صوفی منش تخیلاتی است. آری ، در دائرهٔ المعارف اسلامی چنین معرفی می کند.
[امینی ، ص۴۳۶ و ص۴۳۷] .

۵۰- ابن کثیر می گوید :

- مسئله اخوت میان علی (ع) و پیامبر (ص) در روایاتی آمده است که یکی از آنها معتبر نیست.

پاسخ : ۵۰ حدیث امینی در ج۳ از ص۱۱۲ به بعد آورده. روایاتی معتبر و قوی که سندش به مثل علی (ع) و سلمان و ابی‌ذر می‌رسد و ناقلین آن عده کثیری از مورخان و محدثان و سیره‌نویسان هستند.

- با اینکه مسئله حدیث طیرمشوی متواتر است ، او می گوید : فی قلبی شییء قال الامینی (ره) : قلب طبع الله علیه.

– با اینکه مسئله ساقی بودن علی (ع) بر کوثر از طریق معتبر اهل سنّت نقل شده و هم می داند.
– درباره حدیث اول مسلمان بودن علی (ع) می گوید : ...و هذا لایصّح من ایّ وجه کان روی.
پاسخ : مرحوم امینی ۱۰ حدیث از شخص پیامبر نقل می کند که علی (ع) اول کسی است که ایمان آورد.
مرحوم امینی ۲۳ حدیث از شخص علی (ع) نقل می کند که من اول کسی بودم که اسلام آوردم.
مرحوم امینی ۲ حدیث از امام حسن (ع) نقل می کند که پدرم اول کسی بود که اسلام آورد.
مرحوم امینی از ۶۶ نفر از صحابه و تابعین که علی (ع) اوّل کسی است که...
–ان قلت : اسلام علی (ع) در کودکی ارزش نداشت :
قُلت : هذا نصدر برابر اجتهاد است ، چون خود پیامبر (ص) علی (ع) را دعوت و اسلامش را پذیرفت و پذیرش پیامبر نص و عدم لیاقت پذیرش اجتهاد شما است.
البدایه و النهایه ، ابن کثیر.
– ابن کثیر می گوید : لم‌ینزل فی علی شییء من القرآن.
پاسخ : اما خودش ذیل آیهانّما ولیکم اللهبا سندی که خودش گفته معتبر است ، می گوید : آیه درباره علی (ع) است آیاتی که در شأن علی (ع) است از طریق اهل سنت زیاد است و سر و صدای ابن کثیر به جائی نمی‌رسد.
[البدایه و النهایه ، ابن کثیر] .
– ابن کثیر می گوید : شیعه غالب مذهب و مکتب خود را از رقعه‌ها می گیرد.
قال الامینی (ره) در کتب اربعه نیست و تنها چند فرع مانند حرمت فقاع ، تحلیل خمس ، ثمن المغنیۀ ، توقیعی است آن هم نه از امام زمان (عج) بلکه از امام رضا (ع) و امام جواد (ع) . سپس امینی (ره) شکایت می کند که در کدام کتاب و به چه مدرک؟ از کی شنیده‌اید که شیعه اغلب مذهب خود را از رقعه‌ها می گیرد. آن هم به نحوی که سئوالات دینی خود را بنویسد و در سوراخ دیوار و درخت و فردا جوابش را بردارد؟ (آن هم به خاطر شدت جور و ستم از طرف حکومت) .
[تفسیر المنار ، رشید رضا] .
۵۱– رشید رضا می گوید :
– شیعه قرآن را تحریف شده می‌داند.
– قائل به خدائی ائمه هستند.
– سوره‌ای در اهل بیت که خطبای شیعه روز جمعه بالای منبر می‌خوانند.
– بابیه و بهائیه که قائل به الوهیت بها هستند ، جزء شیعیان هستند.
– روافض مثل یهودیؤمنون ببعض و یکفرون ببعضهستند.
أَ فَتُومِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتابِ وَ تَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَما جَزاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذلِكَ مِنْكُمْ إِلاّ خِزْى فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يوْمَ الْقِيامَةِ يرَدُّونَ إِلى أَشَدِّ الْعَذابِ وَ مَا اللّهُ بِغافِلٍ عَمّا تَعْمَلُونَ [بقره/۸۵] .
– شیعه ، بسیاری از اولادهای ائمه را بَد و علاقه و مودت را منحصر در گروه خاصی می‌دانند که مرحوم امینی (ره) یک یک افرادی که رشید رضا نام برده و دروغ او را روشن می کند [ر.ک : ص۲۶۹ ـ ص۲۷۶ الغدیر ، ج۳] .
– شیعه ۴ کتاب را بزرگ و عمل به آنها را واجب می‌داند.
قال الامینی (ره) : بهترین کتب است ، امّا احدی عمل به تمام آنچه در آنها است را واجب نمی‌دانند و بلکه سند بعضی از آنها

را ضعیف می‌دانند.
- شیعه عقیده دارد که نام مهدی (عج) که برده شد حضرت در جلسه حاضر و همه بلند می‌شوند.
- شیعه عقیده دارد که به ائمه وحی می‌شود.
[تفسیر المنار ، رشید رضا] .
شیوه دشمن
۱- برای عقوبت حتّی لفظ علی به کار نمی‌بردند مثلاً نمی‌گفتند شیعه علی ، می‌گفتند : مخالف شیخین مثل امروز که نمی‌گویند پیرو خمینی ، بلکه می گویند ضد ملّی و میهنی تا عوام فریبانه‌تر باشد.
۲- برای کوبیدن شیعه زیربناهائی فکری داشتند تا عمل خود را توجیه کنند.
الف : همه صحابه عادل و در درجه بعد از پیامبرند ، پس شیعه که انتقاد از بعضی صحابه می کند باید نابود شود.
ب : تحریف احادیث ، مثلاً در حدیث ثقلین تحریف کردند... و عترتی را برداشتند و سنّتی گذاشتند و مثلاً جملاتی اضافه کردند به حدیث پیامبر (ص) : یا علی انت و اصحابک فی الجنّهٔ انت و شیعتک فی الجنّهٔولی فضل بن غانم (که مشهور به فساد اخلاق و متهم در دین و حفاظّ حدیث ، حدیث او را ردّ کرده‌اند و...) جمله‌ای به حدیث اضافه کرده که سپس پیامبر (ص) فرمود یا علی از دوستان تو گروهی پیدا می‌شوند مسلمان ظاهری به نام رافضی که اینها در واقع مشرکند و هر کجا یافتی او را بکشید. خوشبختانه این تحریف ها از طرف کسانی است که بسیار بی‌آبرو بوده اند. [فراجع اسدحیدر ، ص۲۵۸ به بعد علامه امینی در جلد ۵ الغدیر ۶۲۰ وضّاع حدیث و ۳۲۴ / ۴۰۸ حدیث جعلی و تحریفی نقل می کند] .
عن أم سلمهٔ قالت : " کانت لیلتی من رسول الله و هو عندی فجاءت فاطمهٔ و تبعها علی (ع) فقال له رسول الله (ص) یا علی أبشر أنت و أصحابک فی الجنهٔ أبشر یا علی أنت و شیعتک فی الجنهٔ" تمام الخبر. [بشارهالمصطفی ، ص۱۵۳] .
۳. حدیث بافی
۱- ابوهریره احادیثی نقل کرده که از قبل از اسلام آوردنش مطالبی نقل کرده است.
۲- چگونه در میان تمام زنان پیامبر (ص) عایشه این همه حدیث نقل کرده است. اسد حیدر نام هریک از زنان پیامبر (ص) را برده که از ۱ تا ۳۷۸ حدیث بیشتر نقل نکرده‌اند. (ج۲ ، ص۶۱۲) ، ولی عایشه ۲۲۱۰ حدیث نقل کرده که در بعضی از روایات جملاتی است که واضح البطلان است. از جمله روایات عایشه در صحیح مسلم ، ج۴ ، ص۲۴.
انّ النبی (ص) کان مسحورا یخیل الیه انّه یفعل الشییء و مایفعله. [اسدحیدر ، ج۲ ، ص۶۱۴] .؟؟؟
۴. پیش گامان شیعه
۱- هشام بن عبدالملک زندان‌ها را از شیعه پر کرد و به عاملش یوسف بن عمر ثقفی امر کرد که زبان و دست کمیت که در شهادهٔ زید بن علی مرثیه خوانده را قطع کند.
۲- زید بن علی (ع) را کشتند در کوفه جسد او را برهنه و وارونه مدت ها به دار آویختند و سر او را جدا و حاکم کوفه نزد هشام بن عبدالملک فرستاد و او سر را در دروازه شام آویخت. سپس سر را از شام به مدینه فرستاد و آنجا آویختند و والی مدینه خطبای بنی امیه را دعوت نموده که پای سر جمع شده و به اهل بیت ناسزا گویند. [اسدحیدر ، ص۱۲۴] .
۳- یحیی بن زید بن علی بن الحسین را بعد از شهادت پدرش کشتند و جسد او را مدّت ها به دار آویختند.
۴- ابوذر در پایتخت معاویه یک تنه بلندگوی شیعه بود و نصیبش تبعید و زجر و شکنجه شد.
به خاطر قدرت و لیاقت و نفوذ شیعه از آغاز حکومت عباسیان تا سالهای طولانی شیعه پستهای حسّاسی مثل وزارت را به عهده

داشتند. (یا مخفی و با تقیه یا آشکارا)
– ابوسلمه خلال کوفه ، وزیر سفاح اولین خلیفه عباسی و بالاخره به خاطر تشیع به قتل رسید.
– ابن اشعث خزاعی ، وزیر منصور عباسی
– ابو عبدالله یعقوب بن داود ، وزیر مهدی عباسی که به خاطر تشیع زندان شد.
– علی بن یقطین و جعفر بن اشعث ، وزیر هارون عباسی
– فضل بن سهل ، وزیر مأمون عباسی اهل قلم و شمشیر ، ملقب به ذوالریاستین و کشته شد.
– ابوالفضل جعفر بن محمود اسکافی ، وزیر معتز و مهدی عباسی
– ابو شجاع ظهیر الدین ، وزیر مقتدی عباسی ، سپس به خاطر تشیع عزل شد.
– ابو المعالی ، وزیر مستظهر عباسی ، سپس به خاطر تشیع عزل شد.
– مؤید الدین از نوادههای مقداد (رضی الله عنه) وزیر ناصر و طاهر و مستنصر عباسی
– ابوطالب محمد بن احمد علقمی ، وزیر مستعصم ، آخرین خلیفه عباسی

اینها مناصب وزارت بود ، امّا مناصب فرماندهی و فرمانداری و منشی گری و خزانهداری که در عهده رجال شیعه بود در تاریخ فراوان است.

مناصب حکومتی

مناصب فرمانروایی و فرماندهی :

۱– فرمانروائی آل قشتمر ، آل ابی فراس ، آل دبیس.
۲– فرماندهی طاهر بن حسین خزاعی و فرزندانش بر هرات.
۳– خزانهداری عبدالله بن سنان در حکومت منصور ، هادی ، مهدی عباسی (ضمناً او از روات موثق امام ششم است)
۴– طالبین در عراق به مقام نقابت (مهتری و ریاست) رسیدند ، مانند شریف رضی و پدر و پسر و برادرش و الطاوس که سرپرست اوقاف و...خواجه نصیر طوسی و پسرش فخرالدین.

قال رسول الله (ص) لنسائه : لیت شعری أیتکن صاحبة الجمل الأدبب تخرج حتی تنبحها کلاب الحوأب یقتل عن یمینها و شمالها خلق کثیر کلهم فی النار و تنجو بعد ما کادت [الکافئة ، ص۳۷] .

قال النبی (ص) لطلحة : إنک ستقاتل علیا و أنت ظالم و قوله (ص) المشهور للزبیر إنک تقاتل علیا و أنت ظالم و قوله لعائشة (ص) ستنبح علیک کلاب الحوأب [المناقب ، ج۱ ، ص ۱۰۹] .

ابوایوب انصاری

ابوایوب انصاری در برابر ابوبکر گفت :

ثم قام أبو أیوب الأنصاری فقال اتقوا الله عباد الله فی أهل بیت نبیکم و ردوا إلیهم حقهم الذی جعله الله لهم فقد سمعتم مثل ما سمع إخواننا فی مقام بعد مقام لنبینا (ص) و مجلس بعد مجلس یقول أهل بیتی أئمتکم بعدی و یومئ إلی علی (ع) و یقول هذا أمیر البررة و قاتل الکفرة مخذول من خذله منصور من نصره فتوبوا إلی الله من ظلمکم إِنَّ اللّٰهَ تَوّابٌ رَحِیمٌ و لا تتولوا عنه مدبرین و لا تتولوا عنه معرضین. [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۲۰۱] .

سلمان فارسی

ثم قال ثم قام سلمان الفارسی رحمه الله فقال : یا أبا بکر إلی من تستند أمرک إذا نزل بک القضاء و إلی من تفزع إذا سئلت

عمـا لاـ تعلم و فی القوم من هو أعلم منک و أکثر فی الخیر أعلاما و مناقب منک و أقرب من رسول الله (ص) قرابـهٔ و قدمـهٔ فی حیاته قد أوعز إلیکم فترکتم قوله و تناسیتم وصیته فعما قلیل یصفوا لکم الأمر حین تزوروا القبور و قد أثقلت ظهرک من الأوزار لو حملت إلی قبرک لقـدمت علی ما قدمت فلو راجعت إلی الحق و أنصـفت أهله لکان ذلک نجاهٔ لک یوم تحتاج إلی عملک و تفرد فی حفرتک بـذنوبک عما أنت له فاعل و قد سـمعت کما سـمعنا و رأیت کما رأینا فلم یروعک ذلک عما أنت له فاعل فالله الله فی نفسک فقد أعذر من أنذر. [الخصال ، ج۲ ، ص۴۶۳] .

عمار یاسر

ثم قـام عمـار بن یاسـر فقال یا أبا بکر لا تجعل لنفسک حق غیرک فقـد أول من عصا رسول الله صـلی الله علیه و آله و سـلم ، و أنت تجازی بعملک ، فانصح لنفسک أو دع ، فکل نفس بما کسبت رهینهٔ. [رجال‌البرقی ، ج۶۴] .

و إنکم جمیعـا مضـطرون فیمـا أشـکل علیکم من أمور دینکم إلیه و هو مسـتغن عن کـل أحـد منکم إلی مـا له من السوابق التی لیست لأفضلکم عند نفسه فما بالکم تحیدون عنه و تبتزون علیا حقه و تورون الحیاهٔ الدنیا علی الآخرهٔ بئس للظالمین بدلا أعطوه ما جعله الله له و لا تتولوا عنه مدبرین و لا ترتدوا علی أعقابکم فتنقلبوا خاسرین. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۸] .

ابوذر

ثم قام أبوذر الغفاری فقال یا معشـر قریش أصـبتم قباحهٔ و ترکتم قرابهٔ و الله لیرتدن جماعهٔ من العرب و لتشـکن فی هذا الدین و لو جعلتم الأمر فی أهل بیت نبیکم ما اختلف علیکم سیفان و الله لقد صارت لمن غلب و لتطمحن إلیها عین من لیس من أهلها و لیسـفکن فی طلبها دماء کثیرهٔ فکان کما قال أبوذر ثم قال لقـد علمتم و علم خیارکم أن رسول الله (ص) قال : الأمر بعـدی لعلی ثم لابنی الحسن و الحسین ثم للطاهرین من ذریتی فأطرحتم قول نبیکم و تناسـیتم ما عهد به إلیکم فأطعتم الدنیا الفانیهٔ و نسـیتم الآخرهٔ الباقیـهٔ التی لا یهرم شابها و لا یزول نعیمها و لا یحزن أهلها و لا یموت سـکانها بالحقیر التافه الفانی الزائل فکذلک الأمم من قبلکم کفرت بعـد أنبیائها و نکصت علی أعقابها و غیرت و بـدلت و اختلفت فساویتموهم حذو النعل بالنعل و القذهٔ بالقذهٔ و عما قلیل تذوقون وبال أمرکم و تجزون بما قدمت أیدیکم و ما الله بظلام للعبید. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۷] .

مقداد

ثم قـام المقـداد بن الأسود فقـال : یا أبا بکر ارجع عن ظلمک و تب إلی ربک و الزم بیتک و ابک علی خطیئتک و سـلم الأمر لصاحبه الـذی هو أولی به منک فقـد علمت ما عقـده رسول الله (ص) فی عنقک من بیعته و ألزمک من النفوذ تحت رایهٔ أسامهٔ بن زیـد و هو مولاه و نبه علی بطلان وجوب هـذا الأمر لک و لمن عضدک علیه بضـمه لکما إلی علم النفاق و معدن الشـنئان و الشـقاق عمرو بن العـاص الـذی أنزل الله علی نبیه (ص) إِنَّ شانِئَکَ هُوَ الْأَبْتَرُ فلا اختلاف بین أهل العلم أنها نزلت فی عمرو و هو کان أمیرا علیکما و علی سائر المنافقین فی الوقت الـذی أنفذه رسول الله (ص) فی غزاهٔ ذات السـلاسل و أن عمرا قلدکما حرس عسـکره فأین الحرس إلی الخلافهٔ اتق الله و بادر بالاسـتقالهٔ قبل فوتها فإن ذلک أسـلم لک فی حیاتک و بعد وفاتک و لا ترکن إلی دنیـاک و لاـ تغرنـک قریش و غیرها فعن قلیل تضـمحل عنک دنیاک ثم تصـیر إلی ربک فیجزیک بعملک و قـد علمت و تیقنت أن علی بن أبی طـالب (ع) هو صـاحب الأمر بعـد رسول الله فسـلمه إلیه بما جعله الله له فإنه أتم لسترک و أخف لوزرک فقد و الله نصحت لک إن قبلت نصحی و إلی الله ترجع الأمور. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۷] .

بریده الاسلمی

ثم قـام إلیه بریـدهٔ الأسـلمی فقال إنا لله و إنا إلیه راجعون ما ذا لقی الحق من الباطل یا أبا بکر أ نسـیت أم تناسـیت و خـدعت أم خـدعتک نفسـک أم سولت لـک الأباطیـل أ و لم تـذکر مـا أمرنا به رسول الله (ص) من تسـمیهٔ علی (ع) بإمرهٔ المؤمنین و النبی

(ص) بین أظهرنا و قوله فی عدهٔ أوقات هذا علی أمیر المؤمنین و قاتل القاسطین اتق الله و تدارک نفسک قبل أن لا تدرکها و أنقذها مما یهلکها و اردد الأمر إلی من هو أحق به منک و لا تتماد فی اغتصابه و راجع و أنت تستطیع أن تراجع فقد محضتک النصح و دللتک علی طریق النجاهٔ فلا تکونن ظهیرا للمجرمین

ابی ابن کعب

ثم قام أبی بن کعب فقال : یا أبا بکر لا تجحد حقا جعله الله لغیرک و لا تکن أول من عصی رسول الله (ص) فی وصیه و صفیه و صدف عن أمره اردد الحق إلی أهله تسلم و لا تتماد فی غیک فتندم و بادر الإنابهٔ یخف وزرک و لا تخصص بهذا الأمر الذی لم یجعله الله لک نفسک فتلقی وبال عملک فعن قلیل تفارق ما أنت فیه و تصیر إلی ربک فیسألک عما جنیت و ما ربک بظلام للعبید. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۸] .

خزیمه ابن ثابت

ثم قام خزیمهٔ بن ثابت فقال أیها الناس أ لستم تعلمون أن رسول الله (ص) قبل شهادتی وحدی و لم یرد معی غیری قالوا بلی قال فأشهد أنی سمعت رسول الله (ص) یقول أهل بیتی یفرقون بین الحق و الباطل و هم الأئمهٔ الذین یقتدی بهم و قد قلت ما علمت و ما علی الرسول إلا البلاغ المبین. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۸] .

ابوهیثم

ثم قام أبو الهیثم بن التیهان فقال و أنا أشهد علی نبینا (ص) أنه أقام علیا (ع) ؛ یعنی فی یوم غدیر خم فقالت الأنصار ما أقامه للخلافهٔ و قال بعضهم ما أقامه إلا لیعلم الناس أنه مولی من کان رسول الله (ص) مولاه و کثر الخوض فی ذلک فبعثنا رجالا منا إلی رسول الله (ص) فسألوه عن ذلک فقال قولوا لهم علی ولی المؤمنین بعدی و أنصح الناس لأمتی و قد شهدت بما حضرنی فمن شاء فلیؤمن و من شاء فلیکفر إن یوم الفصل کان میقاتا [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۸] .

سهل بن حنیف

ثم قام سهل بن حنیف فحمد الله و أثنی علیه و صلی علی النبی محمد و آله ثم قال یا معاشر قریش اشهدوا علی أنی أشهد علی رسول الله و قد رأیته فی هذا المکان؛ یعنی الروضهٔ و قد أخذ بید علی بن أبی طالب (ع) و هو یقول أیها الناس هذا علی إمامکم من بعدی و وصیی فی حیاتی و بعد وفاتی و قاضی دینی و منجز وعدی و أول من یصافحنی علی حوضی فطوبی لمن اتبعه و نصره و الویل لمن تخلف عنه و خذله. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۸] .

عثمان ابن حنیف

و قام معه أخوه عثمان بن حنیف و قال سمعنا رسول الله ص یقول أهل بیتی نجوم الأرض فلا تتقدموهم و قدموهم فهم الولاهٔ من بعدی فقام إلیه رجل فقال یا رسول الله و أی أهل بیتک فقال علی و الطاهرون من ولده و قد بین ص فلا تکن یا أبا بکر أول کافر به و لا تخونوا الله و الرسول و تخونوا أماناتکم و أنتم تعلمون. [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۷۹] .

۵. غصه های شیعه

و قال عبد الحمید بن أبی الحدید فی شرح نهج البلاغهٔ روی أن أبا جعفر بن محمد بن علی الباقر (ع) قال لبعض أصحابه : " ا فلان ما لقینا من ظلم قریش إیانا و تظاهرهم علینا و ما لقی شیعتنا و محبونا من الناس إن رسول الله (ص) قبض و قد أخبر أنا أولی الناس بالناس فتمالأت علینا قریش حتی أخرجت الأمر عن معدنه و احتجت علی الأنصار بحقنا و حجتنا تداولتها قریش واحد بعد واحد حتی رجعت إلینا فنکثت بیعتنا و نصبت الحرب لنا و لم یزل صاحب الأمر فی صعود کئود حتی قتل فبویع

الحسن ابنه و عوهد ثم غدر به و أسلم و وثب علیه أهل العراق حتی طعن بخنجر فی جنبه و انتهب عسکره و عولجت خلاخیل أمهات أولاده فوادع معاویة و حقن دمه و دماء أهل بیته و هم قلیل حق قلیل ثم بایع الحسین (ع) من أهل العراق عشرون ألفا ثم غدروا به و خرجوا علیه و بیعته فی أعناقهم فقتلوه ثم لم نزل أهل البیت نستذل و نستضام و نقصی و نمتهن و نحرم و نقتل و نخاف و لا نأمن علی دمائنا و دماء أولیائنا و وجد الکاذبون الجاحدون لکذبهم و جحودهم موضعا یتقربون به إلی أولیائهم و قضاة السوء و عمال السوء فی کل بلدة فحدثوهم بالأحادیث الموضوعة المکذوبة و رووا عنا ما لم نقله و لم نفعله لیبغضونا إلی الناس و کان عظم ذلک و کبره زمن معاویة بعد موت الحسن (ع) فقتلت شیعتنا بکل بلدة و قطعت الأیدی و الأرجل علی الظنة و کان من ذکر بحبنا و الانقطاع إلینا سجن أو نهب ماله أو هدمت داره ثم لم یزل البلاء یشتد و یزداد إلی زمان عبید الله بن زیاد قاتل الحسین (ع) ثم جاء الحجاج فقتلهم کل قتلة و أخذهم بکل ظنة و تهمة حتی أن الرجل لیقال له زندیق أو کافر أحب إلیه من أن یقال شیعة علی و حتی صار الرجل الذی یذکر بالخیر و لعله یکون ورعا صدوقا یحدث بأحادیث عظیمة عجیبة من تفضیل من قد سلف من الولاة و لم یخلق الله تعالی شیئا منها و لا کانت و لا وقعت و هو یحسب أنها حق لکثرة من قد رواها ممن لم یعرف بکذب و لا بقلة ورع" [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۶۸] .

غصه‌های شیعه

طغرایی شاعر می‌گوید :

غصه‌های شیعه

شاعر می‌گوید

غصه‌های شیعه

هر کس نام فرزندش را علی (ع) می‌گذاشت او را می‌کشتند.

علی بن ریاح از ترس قتل گفت : اگر کسی اسم من را علی بگوید حلال نمی‌کنملا اجعل فی حل من سمنی علیا فان اسمی عُلیاسم مرا عُلی بگویید. [تهذیب التهذیب ، ج۷ ، ص۳۱۹] .

به نقل باقر شریف قریشی از کتاب هذه هی الشیعه.

غصه‌های شیعه

شرف الدین صاحب المراجعات می‌گوید : شیخ نوح حنفی فتوا به کفر شیعه داد و وجوب قتل آنها ، دهها هزار شیعه از حلب و غیر آن کشته شد و باقی فرار کردند.

۶. چرا شیعه شدم ؟

دو نفر سنی نزد سید حسن نصر الله شیعه شدند. در مقام استدلال گفتند :

در آیه ذیل آمده :

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النّاسِ عَداوَةً لِلَّذِینَ آمَنُوا الْیهُودَ وَ الَّذِینَ أَشْرَکوا وَ لَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ قالُوا إِنّا نَصاری ذلِک بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّیسِینَ وَ رُهْباناً وَ أَنَّهُمْ لا یسْتَکبِرُونَ [مائده /۸۲] .

دیدیم یهود بیشترین عداوت را نسبت به شما دارند فهمیدیمالَّذِینَ آمَنُواشمائید.

شخصی تحصیل کرده در مکه (در بعثه آمد و گفت در تاریخ نقص و ابهامی است که مرا به تشیع وا داشت و آن اینکه فاطمه زهرا (سلام الله علیها) که سیدة النساء العالمین است چرا یکی و دو حدیث بیشتر از او نقل نشده ، ولی از عایشه این همه حدیث؟!! نقل شده؟

۱. شیوه های تربیت کودک در نهج البلاغه

۱. نحوه بیان

۱. تحریک عاطفه

۱) مِنَ الْوَالِدِ الْفَانِ

۲) الْمُدْبِرِ الْعُمُر

۳) السَّاکنِ مَسَاکنَ الْمَوْتَی

۴) وَجَدْتُک بَعْضِی بَلْ وَجَدْتُک کلِّی

۵) حَتَّی کأَنَّ شَیئاً لَوْ أَصَابَک أَصَابَنِی وَ کأَنَّ الْمَوْتَ لَوْ أَتَاک أَتَانِی

۶) ثُمَّ أَشْفَقْتُ أَنْ یلْتَبِسَ عَلَیک مَا اخْتَلَفَ النَّاسُ فِیهِ مِنْ أَهْوَائِهِمْمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۲. ازدلی دردمند

۱) غَرَضِ الْأَسْقَامِ

۲) رَهِینَةِ الْأَیام

۳) رَمِیةِ الْمَصَائِبِ

۴) حَلِیفِ الْهُمُوم

۵) قَرِینِ الْأَحْزَانِ

۶) نُصُبِ الْآفَاتِ

۷) صَرِیعِ الشَّهَوَاتِ

۸) خَلِیفَةِ الْأَمْوَاتِ

۹) إِدْبَارِ الدُّنْیا عَنِّی

۱۰) جُمُوحِ الدَّهْرِ عَلَیّ

منبع [: نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۳. تجلیل مخاطب

۱) وَجَدْتُک بَعْضِی بَلْ وَجَدْتُک کلِّی

۲) إِنَّمَا قَلْبُ الْحَدَثِ کالْأَرْضِ الْخَالِیةِ

۳) انت...ذُو نِیةٍ سَلِیمَةٍ وَ نَفْسٍ صَافِیةٍ

۴) لَا أُجَاوِزُ ذَلِک بِک إِلَی غَیرِهِ

۵) إِنَّمَا خُلِقْتَ لِلْآخِرَةِ لَا لِلدُّنْیا وَ لِلْفَنَاءِ لَا لِلْبَقَاءِ منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۴.مواد موعظه

۱) أُوصِیک بِتَقْوَی اللَّهِ أَیْ بُنَیَّ

۲) وَ عِمَارَةِ قَلْبِک بِذِکرِهِ

۳) وَ الِاعْتِصَامِ بِحَبْلِهِ

۴) أَحْيِ قَلْبَک بِالْمَوْعِظَةِ وَ أَمِتْهُ بِالزَّهَادَةِ وَ قَوِّهِ بِالْيَقِينِ وَ نَوِّرْهُ بِالْحِكْمَةِ وَ ذَلِّلْهُ بِذِكْرِ الْمَوْتِ
۵) وَ اعْرِضْ عَلَيهِ أَخْبَارَ الْمَاضِينَ...وَ سِرْ فِی دِيارِهِمْ وَ آثَارِهِمْ
۶) وَ لَا تَبِعْ آخِرَتَک بِدُنْيَاک
۷) وَ دَعِ الْقَوْلَ فِيمَا لَا تَعْرِفُ
۸) وَ أَمْسِک عَنْ طَرِيقٍ إِذَا خِفْتَ ضَلَالَتَهُ
۹) وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ تَكُنْ مِنْ أَهْلِهِ وَ أَنْكِرِ الْمُنْكَرَ بِيدِک وَ لِسَانِک وَ بَايِنْ مَنْ فَعَلَهُ بِجُهْدِکمنبع [: نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]
۱۰) وَ جَاهِدْ فِی اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ
۱۱) وَ لَا تَأْخُذْک فِی اللَّهِ لَوْمَةُ لَائِمٍ
۱۲) تَفَقَّهْ فِی الدِّينِ منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۵. زمان موعظه

فَبَادَرْتُک بِالْأَدَبِ قَبْلَ أَنْ يقْسُوَ قَلْبُک وَ يشْتَغِلَ لُبُّکمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۶. از مردی پر تجربه وهوشمند وبصير

أَیْ بُنَیَّ إِنِّی وَ إِنْ لَمْ أَكُنْ عُمِّرْتُ عُمُرَ مَنْ كَانَ قَبْلِی فَقَدْ نَظَرْتُ فِی أَعْمَالِهِمْ وَ فَكَرْتُ فِی أَخْبَارِهِمْ وَ سِرْتُ فِی آثَارِهِمْ حَتَّى عُدْتُ كَأَحَدِهِمْ

آموزش پنج مطلب اساسی به پدران و معلمين تاريخ از سخنان حضرت علی (ع) : [الحديث ، ج۳ ، ص۱۰۰.]
۱) آگاهی و اطلاع از تاريخ ملل و امم گذشته.
۲) تشخيص علل و وقايع
۳) تدريس قسمتهای آموزنده به نوجوانان.
۴) انتخاب پاره‌ای از قسمت‌های بسيار مفيد تاريخ و خاطر نشان كردن آنها برای جوانان بطور اختصاصی.
۵) حافظه نوجوانان را با ضبط مطالب بی‌اثر غير مفيد تاريخ خسته نكنند. منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۲. مفاد

۱. لحاظ داشتن

۱. محوريت قرآن

أَبْتَدِئَک بِتَعْلِيمِ كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ تَأْوِيلِهِ وَ شَرَائِعِ الْإِسْلَامِ وَ أَحْكَامِهِ وَ حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ
منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۲. انجام واجبات

وَ اعْلَمْ يا بُنَیَّ أَنَّ أَحَبَّ مَا أَنْتَ آخِذٌ بِهِ إِلَیَّ مِنْ وَصِيتِی تَقْوَى اللَّهِ وَ الِاقْتِصَارُ عَلَى مَا فَرَضَهُ اللَّهُ عَلَيكمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۳. دوری از شبهات

۱ فَلْيكُنْ طَلَبُک ذَلِک بِتَفَهُّمٍ وَ تَعَلُّمٍ لَا بِتَوَرُّطِ الشُّبُهَاتِ وَ عُلَقِ الْخُصُومَاتِ
۲ تَرْک كُلِّ شَائِبَةٍ أَوْلَجَتْک فِی شُبْهَةٍ أَوْ أَسْلَمَتْک إِلَى ضَلَالَةٍمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۴. تمركز

وَ كانَ هَمُّک فِی ذَلِک هَمّاً وَاحِداًمنبع [: نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۵. جهالت انسان

فَإِنْ أَشْکلَ عَلَیک شَیْءٌ مِنْ ذَلِک فَاحْمِلْهُ عَلَی جَهَالَتِک فَإِنَّک أَوَّلُ مَا خُلِقْتَ بِهِ جَاهِلًا ثُمَّ عُلِّمْتَ وَ مَا أَکثَرَ مَا تَجْهَلُ مِنَ الْأَمْرِ وَ یتَحَیرُ فِیهِ رَأْیک وَ یضِلُّ فِیهِ بَصَرُک ثُمَّ تُبْصِرُهُ بَعْدَ ذَلِکمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۶. انسانیت ووجدان

۱) یا بُنَیَّ اجْعَلْ نَفْسَک مِیزَاناً فِیمَا بَینَک وَ بَینَ غَیرِک فَأَحْبِبْ لِغَیرِک مَا تُحِبُّ لِنَفْسِک وَ اکرَهْ لَهُ مَا تَکرَهُ لَهَا

۲) لَا تَقُلْ مَا لَا تُحِبُّ أَنْ یقَالَ لَکمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۷. ظرفیت

فَلَا تَحْمِلَنَّ عَلَی ظَهْرِک فَوْقَ طَاقَتِکمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۸. اغتنام فرصتها

وَ اغْتَنِمْ مَنِ اسْتَقْرَضَک فِی حَالِ غِنَاک لِیجْعَلَ قَضَاءَهُ لَک فِی یوْمِ عُسْرَتِکمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۹. عشق به خدا

وَ اعْلَمْ أَنَّ الَّذِی بِیدِهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ قَدْ أَذِنَ لَک فِی الدُّعَاءِ وَ تَکفَّلَ لَک بِالْإِجَابَةِ وَ أَمَرَک أَنْ تَسْأَلَهُ لِیعْطِیک وَ تَسْتَرْحِمَهُ لِیرْحَمَک وَ لَمْ یجْعَلْ بَینَک وَ بَینَهُ مَنْ یحْجُبُک عَنْهُ وَ لَمْ یلْجِئْک إِلَی مَنْ یشْفَعُ لَک إِلَیهِ وَ لَمْ یمْنَعْک إِنْ أَسَأْتَ مِنَ التَّوْبَةِ وَ لَمْ یعَاجِلْک بِالنِّقْمَةِ وَ لَمْ یعَیرْک بِالْإِنَابَةِ وَ لَمْ یفْضَحْک حَیثُ الْفَضِیحَةُ بِک أَوْلَی وَ لَمْ یشَدِّدْ عَلَیک فِی قَبُولِ الْإِنَابَةِ وَ لَمْ ینَاقِشْک بِالْجَرِیمَةِ وَ لَمْ یویسْک مِنَ الرَّحْمَةِ بَلْ جَعَلَ نُزُوعَک عَنِ الذَّنْبِ حَسَنَةً وَ حَسَبَ سَیئَتَک وَاحِدَةً وَ حَسَبَ حَسَنَتَک عَشْراً وَ فَتَحَ لَک بَابَ الْمَتَابِ وَ بَابَ الِاسْتِعْتَابِ فَإِذَا نَادَیتَهُ سَمِعَ نِدَاک وَ إِذَانَاجَیتَهُ عَلِمَ نَجْوَاک فَأَفْضَیتَ إِلَیهِ بِحَاجَتِک وَ أَبْثَثْتَهُ ذَاتَ نَفْسِک وَ شَکوْتَ إِلَیهِ هُمُومَک وَ اسْتَکشَفْتَهُ کرُوبَک وَ اسْتَعَنْتَهُ عَلَی أُمُورِک وَ سَأَلْتَهُ مِنْ خَزَائِنِ رَحْمَتِهِ مَا لَا یقْدِرُ عَلَی إِعْطَائِهِ غَیرُهُ مِنْ زِیادَةِ الْأَعْمَارِ وَ صِحَّةِ الْأَبْدَانِ وَ سَعَةِ الْأَرْزَاقِ ثُمَّ جَعَلَ فِی یدَیک مَفَاتِیحَ خَزَائِنِهِ بِمَا أَذِنَ لَک فِیهِ مِنْ مَسْأَلَتِهِ فَمَتَی شِئْتَ اسْتَفْتَحْتَ بِالدُّعَاءِ أَبْوَابَ نِعْمَتِهِ وَ اسْتَمْطَرْتَ شَآبِیبَ رَحْمَتِهِ فَلَا یقَنِّطَنَّک إِبْطَاءُ إِجَابَتِهِ فَإِنَّ الْعَطِیةَ عَلَی قَدْرِ النِّیةِ وَ رُبَّمَا أُخِّرَتْ عَنْک الْإِجَابَةُ لِیکونَ ذَلِک أَعْظَمَ لِأَجْرِ السَّائِلِ وَ أَجْزَلَ لِعَطَاءِ الْآمِلِ وَ رُبَّمَا سَأَلْتَ الشَّیءَ فَلَا تُوتَاهُ وَ أُوتِیتَ خَیراً مِنْهُمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۲. توجه به

۱. ابدی بودن آخرت

۱) إِنَّمَا خُلِقْتَ لِلْآخِرَةِ لَا لِلدُّنْیا

۲) ...وَ لِلْمَوْتِ لَا لِلْحَیاةِمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۲. فرصتها

۱) قَدْ کنْتَ تُحَدِّثُ نَفْسَک مِنْهَا بِالتَّوْبَةِ

۲) بَادِرِ الْفُرْصَةَ قَبْلَ أَنْ تَکونَ غُصَّةًمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۳. معاد

یا بُنَیَّ أَکثِرْ مِنْ ذِکرِ الْمَوْتِمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۴. فریب دنیا

۱) وَ إِیاک أَنْ تَغْتَرَّ بِمَا تَرَی مِنْ إِخْلَادِ أَهْلِ الدُّنْیا إِلَیهَا وَ تَکالُبِهِمْ عَلَیهَا

۲) فَإِنَّمَا أَهْلُهَا کلَابٌ عَاوِیةٌ وَ سِبَاعٌ ضَارِیةٌ یهِرُّ بَعْضُهَا عَلَی بَعْضٍ وَ یأْکلُ عَزِیزُهَا ذَلِیلَهَا وَ یقْهَرُ کبِیرُهَا صَغِیرَهَا نَعَمٌ مُعَقَّلَةٌ وَ أُخْرَی مُهْمَلَةٌ قَدْ أَضَلَّتْ عُقُولَهَا

۳) فَلَعِبَتْ (الدنیا) بِهِمْ وَ لَعِبُوا بِهَا وَ نَسُوا مَا وَرَاءَهَا

منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۵. کرامت نفس

۱) أَجْمِلْ فِی الْمُکتَسَبِ فَإِنَّهُ رُبَّ طَلَبٍ قَدْ جَرَّ إِلَی حَرَبٍ وَ لَیسَ کلُّ طَالِبٍ بِمَرْزُوقٍ

۲) أَکرِمْ نَفْسَک عَنْ کلِّ دَنِیةٍ

۳) وَ لَا تَکنْ عَبْدَ غَیرِک وَ قَدْ جَعَلَک اللَّهُ حُرّاً

۴) وَ مَا خَیرُ خَیرٍ لَا ینَالُ إِلَّا بِشَرٍّ

۵) إِنِ اسْتَطَعْتَ أَلَّا یکونَ بَینَک وَ بَینَ اللَّهِ ذُو نِعْمَةٍ فَافْعَلْ فَإِنَّک مُدْرِک قَسْمَک وَ آخِذٌ سَهْمَک وَ إِنَّ الْیسِیرَ مِنَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ أَعْظَمُ وَ أَکرَمُ مِنَ الْکثِیرِ مِنْ خَلْقِهِ وَ إِنْ کانَ کلٌّ مِنْهُ

۶) مَرَارَةُ الْیأْسِ خَیرٌ مِنَ الطَّلَبِ إِلَی النَّاسِ

۷) وَ الْحِرْفَةُ مَعَ الْعِفَّةِ خَیرٌ مِنَ الْغِنَی مَعَ الْفُجُورِ منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

شیوه های تربیت کودک در نهج البلاغه ، صفحه ۴

۶. الطاف خفی خدا

۱) رُبَّ سَاعٍ فِیمَا یضُرُّهُ

۲) رُبَّمَا نَصَحَ غَیرُ النَّاصِحِ

۳) لَیسَ کلُّ طَالِبٍ یصِیبُ وَ لَا کلُّ غَائِبٍ یئُوبُ

۴) رُبَّ یسِیرٍ أَنْمَی مِنْ کثِیرٍ

۵) رُبَّ بَعِیدٍ أَقْرَبُ مِنْ قَرِیبٍ

۶) قَدْ یکونُ الْیأْسُ إِدْرَاکاً

۷) رُبَّمَا أَخْطَأَ الْبَصِیرُ قَصْدَهُ وَ أَصَابَ الْأَعْمَی رُشْدَهُ

۸) لَیسَ کلُّ طَالِبٍ بِمَرْزُوقٍ وَ لَا کلُّ مُجْمِلٍ بِمَحْرُومٍ

سعدی :

منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۷.دوستی خوبان

۱) قَارِنْ أَهْلَ الْخَیرِ تَکنْ مِنْهُمْ

۲) بَاینْ أَهْلَ الشَّرِّ تَبِنْ عَنْهُمْ

۳) الْغَرِیبُ مَنْ لَمْ یکنْ لَهُ حَبِیبٌمنبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۸. طعام حلال

۱) بِئْسَ الطَّعَامُ الْحَرَامُ

۲) رُبَّمَا كانَ الدَّوَاءُ دَاءً وَ الدَّاءُ دَوَاءً منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۹. عزت نفس

۱) لَا خَيرَ فِی مُعِینٍ مَهِینٍ

۲) مَا أَقْبَحَ الْخُضُوعَ عِنْدَ الْحَاجَةِ منبع : [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

۱۰. تأثیر رفتار دیگران

۱) إِذَا تَغَیرَ السُّلْطَانُ تَغَیرَ الزَّمَانُ

۲) سَلْ عَنِ الرَّفِیقِ قَبْلَ الطَّرِیقِ وَ عَنِ الْجَارِ قَبْلَ الدَّارِ

سعدی :

ص

۱. صبر

۱. مفهوم صبر

۱ـ حلم در جائی است که در درون ناراحتی نباشد ، ولی صبر تحمل ناراحتی است.

۲ـ حلم در برابر غضب است ، ولی صبر خودداری است ، مثلاـ در نعمت ها و شادی ها صبر لازم است که انسان دست به تجاوز و فرح نزند ، غافل و مغرور نشود ، رقیب را نکوبد ، ولی به آن حلم گفته نمی‌شود.

۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثلاثة لا تعرف إلا فی ثلاثة مواطن لا یعرف الحلیم إلا عند الغضب و لا الشجاع إلا عند الحرب و لا أخ إلا عند الحاجة [تحف‌العقول ، ص۳۱۵] .

۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا وَجَّهْتُ إِلَی عَبْدٍ مِنْ عَبِیدِی مُصِیبَةً فِی بَدَنِهِ أَوْ مَالِهِ أَوْ وَلَدِهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ ذَلِك بِصَبْرٍ جَمِیلٍ اسْتَحْییتُ مِنْهُ یوْمَ الْقِیامَةِ أَنْ أَنْصِبَ لَهُ مِیزَاناً أَوْ أَنْشُرَ لَهُ دِیوَاناً [الدعوات ، ص۱۷۲] .

۵ـ صبر در برابر حوادثی است که دست انسان به رفع آن نرسد ، مثل زلزله ، مرگ ، مرض ، و... ، ولی در برابر اعمال اختیاری مثل دفع ظالم باید صبر و استقامت داشت. [المیزان ، ج۱۹ ، ص۳۰۴]

۶ـ البته صبر به معنای ذلت و قبول آن نیست. به قول آیت الله خامنه‌ای صبر؛ یعنی مقاومت در برابر عوامل شر آفرین ، فساد آفرین ، انحطاط آفرین.

(ضد صبر : "جزع و گله و شکایت") .

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا جَبْرَئِیلُ فَمَا تَفْسِیرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصْبِرُ فِی الضَّرَّاءِ كمَا تَصْبِرُ فِی السَّرَّاءِ وَ فِی الْفَاقَةِ كمَا تَصْبِرُ فِی الْغِنَی وَ فِی الْبَلَاءِ كمَا تَصْبِرُ فِی الْعَافِیةِ فَلَا یشْكو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا یصِیبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ [معانی الأخبار ، ص۲۶۰] .

۲ـ قَالَ‌الْهَادِی (ع) : الْمُصِیبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَ لِلْجَازِعِ اثْنَتَانِ [تحف‌العقول ، ص۴۱۴] .

۳ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْجَزَعُ أَتْعَبُ مِنَ الصَّبْرِ [الدعوات ، ص۱۶۷] .

۴ـ الجازع یدخل علیه بجزعه ثلاث آفات یحبط أجره و یشمت عدوه و دخل الضرر علی نفسه بما یلحقه من الألم [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۲۶] .

۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الصَّبْرَ وَ الْبَلَاءَ یسْتَبِقَانِ إِلَی الْكافِرِ فَیأْتِیهِ الْبَلَاءُ وَ هُوَ جَزُوعٌ [التمحیص ، ص۶۳] .

۲. صبر در قرآن

در قرآن کریم مطالب مختلفی درباره صبر از جمله موارد و آثار صبر بیان شده است که به نمونه‌ای از آن اشاره می‌شود :

۱ ـ صبر در برابر اهل دنیا :

قالَ الَّذینَ یریدُونَ الْحَیاةَ الدُّنْیا یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِیمٍ وَ قالَ الَّذینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکُمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا یلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص/۸۰-۷۹] .

۲ ـ نعمت صبر از خداوند :

۳ ـ صبر برای خدا :

وَ اصْبِرْ وَ ما صَبْرُک إِلاّ بِاللّهِ [نحل/۱۲۷] .

وَ لِرَبِّک فَاصْبِرْ [مدثر/۷] .

۵ ـ تصمیم گرفتن بر صبر :

وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا فَإِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [آل عمران/۱۸۶] .

۶ ـ صبر صفت برجسته انبیاء الهی :

وَ إِسْماعِیلَ وَ إِدْرِیسَ وَ ذَا الْکفْلِ کلٌّ مِنَ الصّابِرِینَ [انبیاء/۸۵] .

۷ ـ صبر عامل اساسی برای رسیدن به مقام امامت :

وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا [سجده/۲۴] .

۸ ـ تقاضای صبر از خداوند متعال :

رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَینا صَبْراً وَ ثَبِّتْ أَقْدامَنا وَ انْصُرْنا عَلَی الْقَوْمِ الْکافِرِینَ [بقره/۲۵۰] .

۹ ـ صابر نمونه (حضرت ایوب (ع)) :

إِنّا وَجَدْناهُ صابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوّابٌ [ص/۴۴] .

وَ اصْبِرْ لِحُکمِ رَبِّک فَإِنَّک بِأَعْینِنا [طور/۴۸] .

فَاصْبِرْ لِحُکمِ رَبِّک وَ لا تَکنْ کصاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نادی وَ هُوَ مَکظُومٌ [قلم/۴۸] .

لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَیرٌ لِلصّابِرِینَ وَ اصْبِرْ وَ ما صَبْرُک إِلاّ بِاللّهِ [نحل/۱۲۷-۱۲۶] .

ثُمَّ کانَ مِنَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ وَ تَواصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ أُولئِک أَصْحابُ الْمَیمَنَةِ [بلد/۱۸-۱۷] .

امام صادق (ع) در ذیل سوره و الفجر فرمودند : تَواصَوْا بِالْحَقِّ [(عصر/۳)] ذریاتهم و من خلفوا بالولایة و تواصوا بها و صبروا علیها [تفسیر القمی ، ج۲ ، ص۴۴۱] .

(سفارش نه تنها به مردم بلکه به نسل آینده)

۳. اهمیت صبر

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَی جَمِیعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَ إِنْ تَدَاکتْ عَلَیهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَکسِرْهُ وَ إِنْ أُسِرَ وَ قُهِرَ وَ اسْتُبْدِلَ بِالْیسْرِ عُسْراً کمَا کانَ یوسُفُ وَ الصِّدِّیقُ الْأَمِینُ ص لَمْ یضْرُرْ حُرِّیتَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۸۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ فِی الْجَنَّةِ مَنْزِلَةً لَا یبْلُغُهَا عَبْدٌ إِلَّا بِالِابْتِلَاءِ فِی جَسَدِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر على المصيبة مصيبة على الشامت بها [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۹] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ صَبَرَ عَلَى مُصِيبَةٍ زَادَهُ اللَّهُ عِزّاً إِلَى عِزِّهِ وَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ مَعَ مُحَمَّدٍ ص وَ أَهْلِ بَيْتِهِ [ثواب الأعمال ، ص۱۹۸] .
وَ الصَّابِرِينَ فِي الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ أُولئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره/۱۷۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بنى الإيمان على أربع دعائم اليقين و الصبر و الجهاد و العدل [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۳۷] .
قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : الصَّبْرُ مِنَ الْإِيمَانِ بِمَنْزِلَةِ الرَّأْسِ مِنَ الْجَسَدِ وَ لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ [كافى ، ج۲ ، ص۸۹] .
سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : هَلْ مِنْ رَجُلٍ يدْخُلُ الْجَنَّةَ بِغَيرِ حِسَابٍ قَالَ ص نَعَمْ كلُّ رَحِيمٍ صَبُورٍ [مسكن الفؤاد ، ص۴۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ صَبَرَ سَاعَةً حُمِدَ سَاعَاتٍ [كنز الفوائد ، ج۱ ، ص۱۳۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّبْرُ نِصْفُ الْإِيمَانِ [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۴۰] .
سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا الْإِيمَانُ قَالَ الصَّبْرُ [مستدرك الوسائل ، ج۲ ، ص۴۲۵] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْمُومِنُ أَصْلَبُ مِنَ الْجَبَلِ الْجَبَلُ يسْتَقَلُّ مِنْهُ وَ الْمُومِنُ لَا يسْتَقَلُّ مِنْ دِينِهِ شَيءٌ [كافى ، ج۲ ، ص۲۴۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن المؤمن أشد من زبر الحديد إن الحديد إذا دخل النار لان و إن المؤمن لو قتل و نشر ثم قتل و نشر لم يتغير قلبه [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۵۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : القلب المحب لله يحب كثيرا النصب لله و القلب اللاهى عن الله يحب الراحة فلا تظن يا ابن آدم إنك تدرك رفعة البر بغير مشقة فإن الحق ثقيل مر [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۸۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كمْ مِنْ صَبْرِ سَاعَةٍ قَدْ أَوْرَثَتْ فَرَحاً طَوِيلًا [مستدرك الوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۶۳] .
قال النبى (ص) : الصبر و الاحتساب افضل من عتق الرقاب [الفصاحة ، ۱۸۶۱]
وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ وَ إِنَّها لَكبِيرَةٌ إِلاّ عَلَى الْخاشِعِينَ [بقره/۴۵] .
فَاصْبِرْ لِحُكمِ رَبِّك وَ لا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كفُوراً [دهر/۲۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر مرفعة [غررالحكم ، ص۲۸۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجزع منقصة [غررالحكم ، ص۲۶۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فى الصبر ظفر [غررالحكم ، ص۲۸۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر يرغم الأعداء [غررالحكم ، ص۲۸۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر أدفع للضرر [غررالحكم ، ص۲۸۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر عون على كل أمر [غررالحكم ، ص۲۸۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر أقوى [أوقى] لباس [غررالحكم ، ص۲۸۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر أعون شىء على الدهر [غررالحكم ، ص۲۸۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر ينزل على قدر المصيبة [غررالحكم ، ص۲۸۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر أول لوازم الإتقان [الإيقان] [غررالحكم ، ص۲۸۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الصَّبْرُ رَأْسُ الْإِيمَانِ [كافى ، ج۲ ، ص۸۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصَّبْرُ جُنَّةٌ مِنَ الْفَاقَةِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر ثمرة اليقين [غررالحكم ، ص۲۸۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر يهون الفجيعة [غررالحكم ، ص۲۸۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر عدة للبلاء [البلاء] [غررالحكم ، ص۲۸۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر عنوان النصر [غررالحكم ، ص۲۸۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا دَاوَمَ عَلَيهِ الْعَبْدُ وَ إِنْ قَلَّ [كافى ، ج۲ ، ص۸۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصَّبْرُ شَجَاعَةٌ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّا صُبُرٌ وَ شِيعَتُنَا أَصْبَرُ مِنَّا قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاك كيف صَارَ شِيعَتُكم أَصْبَرَ مِنْكمْ قَالَ لِأَنَّا نَصْبِرُ عَلَى مَا نَعْلَمُ وَ شِيعَتُنَا يصْبِرُونَ عَلَى مَا لَا يعْلَمُونَ [كافى ، ج۲ ، ص۹۳] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَا صَبْرَ لَهُ [كافى ، ج۲ ، ص۸۹] .
ثُمَّ جاهَدُوا وَ صَبَرُوا [نحل/۱۱۰] .
در چند مورد قرآن صفات و كمالات زيادى را نقل و بعد همه آنها را وابسته به صبر دانسته ، از جمله سوره فرقان و عباد الرحمن بعد از صفات زياد مى‌فرمايد : أُوْلَئِك يجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِما صَبَرُوا [فرقان/۷۵] .
و در سوره رعد از ۱۹ تا ۲۴ در وصف اولوالامر و ذكر صفات زياد مى‌فرمايد : سَلامٌ عَلَيكمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدّارِ [رعد/۲۴] .
فَاسْتَقِمْ كما أُمِرْتَ وَ مَنْ تابَ مَعَك [هود/۱۱۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَيبَتْنِى هُودٌ وَ الْوَاقِعَةُ وَ الْمُرْسَلَاتُ وَ عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۹۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنِ اسْتَقَامَ فَإِلَى الْجَنَّةِ وَ مَنْ زَلَّ فَإِلَى النَّارِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الاستقامة سلامة [غررالحكم ، ص۲۸۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عليك بمنهج الاستقامة فإنه يكسبك الكرامة و يكفيك الملامة [غررالحكم ، ص۹۳] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْكمَالُ كلُّ الْكمَالِ التَّفَقُّهُ فِى الدِّينِ وَ الصَّبْرُ عَلَى النَّائِبَةِ وَ تَقْدِيرُ الْمَعِيشَةِ [كافى ، ج۱ ، ص۳۲] .
قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : "يا بُنَى إِنَّ الدُّنْيا بَحْرٌ عَمِيقٌ قَدْ غَرِقَ فِيهَا عَالَمٌ كثِيرٌ فَلْتَكنْ سَفِينَتُك فِيهَا تَقْوَى اللَّهِ وَ حَشْوُهَا الْإِيمَانَ وَ شِرَاعُهَا التَّوَكلَ وَ قَيمُهَا الْعَقْلَ وَ دَلِيلُهَا الْعِلْمَ وَ سُكانُهَا الصَّبْرَ" [كافى ، ج۱ ، ص۱۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَأْسُ طَاعَةِ اللَّهِ الصَّبْرُ وَ الرِّضَا عَنِ اللَّهِ فِيمَا أَحَبَّ الْعَبْدُ أَوْ كرِهَ [كافى ، ج۲ ، ص۶۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَخَلَ الْمُومِنُ فِى قَبْرِهِ كانَتِ الصَّلَاةُ عَنْ يمِينِهِ وَ الزَّكاةُ عَنْ يسَارِهِ وَ الْبِرُّ مُطِلٌّ عَلَيهِ وَ يتَنَحَّى الصَّبْرُ نَاحِيةً فَإِذَا دَخَلَ عَلَيهِ الْمَلَكانِ اللَّذَانِ يلِيانِ مُسَاءَلَتَهُ قَالَ الصَّبْرُ لِلصَّلَاةِ وَ الزَّكاةِ وَ الْبِرِّ دُونَكمْ صَاحِبَكمْ فَإِنْ عَجَزْتُمْ عَنْهُ فَأَنَا دُونَهُ [كافى ، ج۲ ، ص۹۰] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : لَا يكونُ الْمُومِنُ مُومِناً حَتَّى يكونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ نَبِيهِ وَ سُنَّةٌ مِنْ وَلِيهِ فَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ فَكتْمَانُ سِرِّهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ "عالِمُ الْغَيبِ فَلا يظْهِرُ عَلى غَيبِهِ أَحَداً إِلّا مَنِ ارْتَضى مِنْ رَسُولٍ " (جن-۲۷-۲۶) وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ نَبِيهِ فَمُدَارَاةُ النَّاسِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَ نَبِيهُ ص بِمُدَارَاةِ النَّاسِ فَقَالَ "خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ " (اعراف-۱۹۹) وَ أَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيهِ فَالصَّبْرُ فِى الْبَأْسَاءِ وَ الضَّرَّاءِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۴۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا ينعم بنعيم الآخرة إلا من صبر على بلاء الدنيا [غررالحكم ، ص۲۸۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَمَلَ الْعَمَلَ ثُمَّ النِّهَايةَ النِّهَايةَ وَ الِاسْتِقَامَةَ الِاسْتِقَامَةَ ثُمَّ الصَّبْرَ الصَّبْرَ وَ الْوَرَعَ الْوَرَعَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۶] .
أَوْحَى اللَّهُ إِلَى دَاوُدَ تَخَلَّقْ بِأَخْلَاقِى إِنى أنا الصبور و الصابر إن مات مع الصبر مات شهيدا و إن عاش عاش عزيزا و اعلموا أن

الصبر علی المطلوب عنوان الظفر و الصبر علی المحن عنوان الفرج [إرشاد القلوب ، ج ۱ ، ص۱۲۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أن الله تعالی قال أنا الله لا إله إلا أنا من لم يصبر علی بلائی و لم يرض بقضائی فليتخذ ربا سوائی [مسكن الفؤاد ، ص۸۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لكل نعمة مفتاح و مغلاق فمفتاحها الصبر و مغلاقها الكسل [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج ۲۰ ، ص۳۲۲] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ إِنی أَعُوذُ بِک مِنْ ضَعْفِ الصَّبْرِ [صحيفه سجاديه ، دعای ۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ ضَرَبَ يدَهُ عَلَى فَخِذِهِ عِنْدَ مُصِيبَةٍ حَبِطَ أَجْرُهُ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۱۶] .

۴. آثار صبر

۱ـ امنيت از مکر و حيله دشمنان :
وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لا يضُرُّكمْ كيدُهُمْ شَيئاً [آل عمران/۱۲۰] .
۲ـ امداد غيبی الهی :
بَلى إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ يأْتُوكمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا يمْدِدْكمْ رَبُّكمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِكةِ مُسَوِّمِينَ [آل عمران/۱۲۵] .
۳ـ قطعی بودن پيروزی :
وَ تَمَّتْ كلِمَتُ رَبِّك الْحُسْنى عَلى بَنِي إِسْرائِيلَ بِما صَبَرُوا [اعراف/۱۳۷] .
۴ـ سلام و تحيت فرشتگان در بهشت :
سَلامٌ عَلَيكمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدّارِ [رعد/۲۴] .
۵ـ دريافت پاداش نيكوتر :
وَ لَنَجْزِينَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما كانُوا يعْمَلُونَ [نحل/۹۶] .
۶ـ بشارت و رحمت الهی :
وَ بَشِّرِ الصّابِرِينَ الَّذِينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قالُوا إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ أُولئِك عَلَيهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أُولئِك هُمُ الْمُهْتَدُونَ [بقره/۱۵۷-۱۵۵] .
۷ـ محبوب الهی شدن :
وَ اللّهُ يحِبُّ الصّابِرِينَ [آل عمران/۱۴۶] .
۸ـ از معيت خاصه الهی بهره‌مند بودن :
وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللّهَ مَعَ الصّابِرِينَ [انفال/۴۶] .
مصونيت : إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لا يضُرُّكمْ كيدُهُمْ شَيئاً [آل عمران/۱۲۰] .
فوز : إِنِّي جَزَيتُهُمُ الْيوْمَ بِما صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفائِزُونَ [مومنون/۱۱۱] .
لطف خدا : وَ تَمَّتْ كلِمَتُ رَبِّك الْحُسْنى عَلى بَنِي إِسْرائِيلَ بِما صَبَرُوا [اعراف/۱۳۷] .
رهبری : وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ كانُوا بِآياتِنا يوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
بهشت : وَ ما يلَقّاها إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَ ما يلَقّاها إِلاّ ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ [فصلت/۳۵] .
رشد و كمال : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالتعب الشديد تدرك الدرجات الرفيعة و الراحة الدائمة [غررالحكم ، ص۹۹] .

پیروزی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إعْلَمْ أَنَّ النَّصْرَ مَعَ الصَّبْرِ وَ أَنَّ الْفَرَجَ مَعَ الْكَرْبِ وَ أَنَّ مَعَ الْعُسْرِ يسْراً إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يسْراً [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۴۱۲] .

امداد ویژه الهی : ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيهِمُ الْمَلائِكَةُ أَلاّ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِی كُنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .

سلام فرشتگان و خوش آمد گویی آنان : سَلامٌ عَلَيكُمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدّارِ [رعد/۲۴] .

جایگاه بهشتی : وَ الَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَنْفَقُوا مِمّا رَزَقْناهُمْ سِرًّا وَ عَلانِيةً وَ يدْرَؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيئَةَ أُولئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدّارِ [رعد/۲۲] .

درود خدا : وَ بَشِّرِ الصّابِرِينَ الَّذِينَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قالُوا إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ أُولئِكَ عَلَيهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ [بقره/۱۵۷-۱۵۵] .

رمز پیروزی در جنگ : فَإِنْ يكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صابِرَةٌ يغْلِبُوا مِائَتَينِ [انفال/۶۶] .

إِنْ يكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صابِرُونَ يغْلِبُوا مِائَتَينِ [انفال/۶۵] .

فلاح : قال النبی (ص) : ان تستقیموا تفلحوا [کنز ، ص ۵۸]

موفقیت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يعْدَمُ الصَّبُورُ الظَّفَرَ وَ إِنْ طَالَ بِهِ الزَّمَانُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ لَمْ ينْجِهِ الصَّبْرُ أَهْلَكَهُ الْجَزَعُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۸۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من رکب مرکب الصبر اهتدی إلی مضمار النصر [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۶] .

مصونیت از بلاء : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ مُومِنٍ إِلَّا وَ هُوَ مُبْتَلًى بِبَلَاءٍ مُنْتَظِرٌ بِهِ مَا هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ فَإِنْ صَبَرَ عَلَى الْبَلِيةِ الَّتِی هُوَ فِيهَا عَافَاهُ اللَّهُ مِنَ الْبَلَاءِ الَّذِی ينْتَظِرُ بِهِ وَ إِنْ لَمْ يصْبِرْ وَ جَزِعَ نَزَلَ بِهِ مِنَ الْبَلَاءِ الْمُنْتَظِرُ أَبَداً حَتَّى يحْسِنَ صَبْرَهُ وَ عَزَاءَهُ [التمحیص ، ص۵۹] .

قدرت و پیروزی : در موردی که پشت کار قوی و زیاد یک بر ده برابر و در موردی که پشت کار قوی نباشد یک بر دو : الْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ وَ عَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفاً فَإِنْ يكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صابِرَةٌ يغْلِبُوا مِائَتَينِ وَ إِنْ يكُنْ مِنْكُمْ أَلْفٌ يغْلِبُوا أَلْفَينِ بِإِذْنِ اللّهِ وَ اللّهُ مَعَ الصّابِرِينَ [انفال/۶۶] .

صبر در یاوه‌ها : عامل حلم.

صبر در شهود : عامل عفت.

صبر در غضب و غیظ : عامل کظم و بزرگواری است.

صبر در انفاق : عامل سخاوت است.

صبر در آزمایشات الهی

صبر در گناه : عامل تقوا و ورع.

صبر در قانون : عامل نظم

صبر در معصیت : عامل رضا و تسلیم

صبر در عبادت : عامل اطاعت

صبر در جنگ : عامل پیروزی و استقامت

صبر در اخلاق‌های مردم : عامل محبوبیت

صبر در تحصیل : نتیجه ، اجتهاد و ابتکار و...

رفاه دنیوی : وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لأسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

آرامش : إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [احقاف/۱۳] .

إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيهِمُ الْمَلائِكَةُ أَلّاَ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِى كنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .

راحتی آخرت : قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ص) : إِنَّ لِلَّهِ عِباداً صَبَرُوا أَياماً قَلِيلَةً فَصارُوا بِعُقْبَى رَاحَةٍ طَوِيلَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۳۱] .

صفای باطن : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الصَّبْرُ يظْهِرُ مَا فِى بَوَاطِنِ الْعِبَادِ مِنَ النُّورِ وَ الصَّفَاءِ [مصباح الشريعة ، ص۱۸۵] .

پیروزی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حلاوة الظفر تمحو مرارة الصبر [غررالحکم ، ص۲۸۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صبرک على تجرع الغصص يظفرک بالفرص [غررالحکم ، ص۲۸۴] .

شیرینی ایمان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صابروا أنفسكم على فعل الطاعات و صونوها عن دنس السيئات تجدوا حلاوة الإيمان [غررالحکم ، ص۲۸۳] .

قَالَ مُوسَى بْنُ عِمْرَانَ (ع) : إلهى فما جزاء من صبر على أذى الناس و شتمهم فيک قال أعينه على أهوال يوم القيامة [أمالى صدوق ، ص۲۰۷] .

۵. پاداش صبر

۱ ـ وَ جَزاهُمْ بِما صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِيراً [دهر/۱۲] .

۲ ـ أُوْلئِک يجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِما صَبَرُوا وَ يلَقَّوْنَ فِيها تَحِيةً وَ سَلاماً خالِدِينَ فِيها حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَ مُقاماً [فرقان/۷۶-۷۵] .

۳ ـ إِنَّما يوَفَّى الصّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيرِ حِسابٍ [زمر/۱۰] .

۴ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ بُلِى مِنْ شِيعَتِنَا بِبَلَاءٍ فَصَبَرَ كتَبَ اللَّهُ لَهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۲۲۱] .

۵ ـ إِنِّى جَزَيتُهُمُ الْيوْمَ بِما صَبَرُوا [مومنون/۱۱۱] .

۶ ـ وَ تَمَّتْ كلِمَتُ رَبِّک الْحُسْنى عَلى بَنِى إِسْرائِيلَ بِما صَبَرُوا وَ دَمَّرْنا ما كانَ يصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَ قَوْمُهُ وَ ما كانُوا يعْرِشُونَ [اعراف/۱۳۷] .

۷ ـ إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ أَجْرٌ كبِيرٌ [هود/۱۱] .

۸ ـ وَ لَنَجْزِينَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما كانُوا يعْمَلُونَ [نحل/۹۶] .

۹ ـ أُولئِک يوتَوْنَ أَجْرَهُمْ مَرَّتَينِ بِما صَبَرُوا [قصص/۵۴] .

۱۰ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا نشرت الدواوين و نصبت الموازين لم ينصب لأهل البلاء ميزان و لم ينشر لهم ديوان و تلا هذه الآية "يا عِبادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِى هذِهِ الدُّنْيا حَسَنَةٌ وَ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةٌ إِنَّما يوَفَّى الصّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيرِ حِسابٍ " (زمر-۱۰) [مشكاة الأنوار ، ص۳۰۰] .

۱۱ ـ رُوِى إِذَا كانَ يوْمُ الْقِيامَةِ نَادَى مُنَادٍ : "أَينَ الصَّابِرُونَ" فَيقُومُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ فَيقَالُ لَهُمْ : "اذْهَبُوا إِلَى الْجَنَّةِ بِغَيرِ حِسَابٍ" فَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ فَيقُولُونَ لَهُمْ : "أَى شَىءٍ كانَتْ أَعْمَالُكمْ" فَيقُولُونَ : "كنَّا نَصْبِرُ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ وَ نَصْبِرُ عَنْ مَعْصِيةِ اللَّهِ" فَيقُولُونَ : "نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ" وَ نَرْوِى أَنَّ وَصَايا الْأَنْبِياءِ (ص) : "اصْبِرُوا عَلَى الْحَقِّ وَ إِنْ كانَ مُرّاً" [فقه الرضا (ع) ، ص۳۶۸] .

۱۲ ـ فَوَقاهُمُ اللّهُ شَرَّ ذلِک الْيوْمِ وَ لَقّاهُمْ نَضْرَةً وَ سُرُوراً وَ جَزاهُمْ بِما صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِيراً [دهر/۱۲-۱۱] .

۱۳ ـ إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيهِمُ الْمَلائِكَةُ أَلّاَ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ نَحْنُ أَوْلِياؤُكُمْ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَ فِي الْآخِرَةِ [فصلت/۳۱-۳۰] .

۱۴ ـ عن بريد العجلى قال : "سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله عز و جل "وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ " (جن/۱۶) " قال : "يعنى على الولاية" "لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً " (جن-۱۶) قال : "لأذقناهم علما كثيرا يتعلمونه من الأئمة (ع) " [تأويل الآيات الظاهرة ، ص۷۰۳] .

۱۵ ـ پيامبر (ص) : پاداش صبر بر معصيت ۳۰۰ درجه و پاداش صبر بر طاعت ۶۰۰ درجه

و پاداش صبر بر معصيت ۹۰۰ درجه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصبر نصف الإيمان و اليقين الإيمان كله و من صبر على المصيبة حتى يردها بحسن العزاء كتب الله له بكل صبرة ثلاثمائة درجة ما بين كل درجة إلى درجة كما بين تخوم الأرض إلى علو العرش و من صبر على الطاعة كتب الله له ستمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين تخوم الأرض إلى علو العرش و من صبر عن المعصية كتب الله له تسعمائة درجة ما بين الدرجة إلى الدرجة كما بين تخوم الأرض إلى العرش [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۲۷] .

۶. راه پيداكردن صبر

ديد ما درباره دنيا : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دَارٌ بِالْبَلَاءِ مَحْفُوفَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۶] .

ديد ما درباره شدائد : وَ لَقَدْ أَخَذْنا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَ نَقْصٍ مِنَ الثَّمَراتِ لَعَلَّهُمْ يذَّكَّرُونَ [اعراف/۱۳۰] .

فَأَخَذْناهُمْ بِالْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ لَعَلَّهُمْ يتَضَرَّعُونَ [انعام/۴۲] .

وَ لَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذابِ الْأَدْنى دُونَ الْعَذابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [سجده/۲۱] .

مشكلات الطاف خفيه هستند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الله ليغذى عبده المؤمن بالبلاء كما تغذى الوالدة ولدها باللبن [أعلام الدين ، ص۲۷۷] .

سنت امهال ، املاء و استدراج از عقايد ماست.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ خَيراً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنَقِمَةٍ وَ يذَكِّرُهُ الِاسْتِغْفَارَ وَ إِذَا أَرَادَ بِعَبْدٍ شَرّاً فَأَذْنَبَ ذَنْباً أَتْبَعَهُ بِنِعْمَةٍ لِينْسِيهُ الِاسْتِغْفَارَ وَ يتَمَادَى بِهَا وَ هُوَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيثُ لا يعْلَمُونَ بِالنِّعَمِ عِنْدَ الْمَعَاصِي [كافى ، ج۲ ، ص۴۵۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو لا ثلاث فى ابن آدم ما طأطأ رأسه شىء المرض و الفقر و الموت كلهم فيه و إنه معهن لوثاب [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أ لا أخبركم بأفضل آية فى كتاب الله عز و جل حدثنا به رسول الله ص "ما أَصابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ أَيدِيكُمْ وَ يعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ" (شورى/۳۰) [الدعوات ، ص۱۶۷] .

لَعَلَّهُمْ يضَّرَّعُونَ [اعراف/۹۴] .

لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [اعراف/۱۶۸] .

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : لَنْ تَكُونُوا مُومِنِينَ حَتَّى تَعُدُّوا الْبَلَاءَ نِعْمَةً وَ الرَّخَاءَ مُصِيبَةً وَ ذَلِكَ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى الْبَلَاءِ أَفْضَلُ مِنَ الْغَفْلَةِ عِنْدَ الرَّخَاءِ [مشكاة الأنوار ، ص۲۹۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ لَيتَعَهَّدُ عَبْدَهُ الْمُومِنَ بِأَنْوَاعِ الْبَلَاءِ كَمَا يتَعَهَّدُ أَهْلَ الْبَيتِ سَيدُهُمْ بِطُرَفِ الطَّعَامِ [التمحيص ، ص۳۳]

.

همانگونه که پزشک غذاهائی را منع می کند ، خداوند هم اعمالی را منع می کند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دَارٌ بِالْبَلَاءِ مَحْفُوفَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۶] .

۱ ـ ایمان به حکمت خدا کهلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِي كَبَدٍ [بلد/۴] . رب العالمین است و برای تربیت ، حوادث تلخ و شیرین آفریده است.دار بالبلاء

۲ ـ ایمان به سنت خدا درباره رشد همه اولیاء دین : به مریم پاک باید تهمت زنا زده شود و به امام علی (ع) که شبی هزار رکعت نماز می خواند باید متهم شود که مگر نماز می‌خوانده و یوسف معصوم هم باید مجرم شود و به زندان بیفتد و...

۳ ـ بداند مشکلات پایان دارد : إِنَّما تَقْضِي هذِهِ الْحَياةَ الدُّنْيا [طه/۷۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمُتَّقُونَ صَبَرُوا أَياماً قَصِيرَةً أَعْقَبَتْهُمْ رَاحَةً طَوِيلَةً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۴ ـ مقایسه میان مشکلات و آتش : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کل بلاء دون النار یسیر. [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۶۶] .

۵ ـ بداند که صبر و جزع ما اثر ندارد : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنْ صَبَرْتَ جَرَتْ عَلَيكَ الْمَقَادِيرُ وَ أَنْتَ مَأْجُورٌ وَ إِنْ جَزِعْتَ جَرَتْ عَلَيكَ الْمَقَادِيرُ وَ أَنْتَ مَأْزُورٌ [مسکن الفود ، ص۴۳] .

۶ ـ بداند کهإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يسْراً [انشراح/۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنْ تَصْبِرْ فَفِي اللَّهِ مِنْ كلِّ مُصِيبَةٍ خَلَفٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۹۱] .

۷ ـ در محضر خدا : قَالَ الْحُسَينُ (ع) : هون علی ما نزل بی أنه بعین الله. [اللهوف ، ص۱۱۵] .

۸ ـ وَ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْينِنا [هود/۳۷] .

وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره/۴۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا يمْنَعُ أَحَدَكمْ إِذَا دَخَلَ عَلَيهِ غَمٌّ مِنْ غُمُومِ الدُّنْيا أَنْ يتَوَضَّأَ ثُمَّ يدْخُلَ الْمَسْجِدَ فَيرْكعَ رَكعَتَينِ يدْعُو اللَّهَ فِيهِمَا أَ مَا سَمِعْتَ اللَّهَ يقُولُ "وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ " (بقره/۴۵) [وسائل الشیعهٔ ، ج۸ ، ص۱۳۸] .

۹ ـ انتظار فرج

۱۰ ـ توجه به پاداش ها و آثار وضعی :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تکون مؤمنا حتی تعد البلاء نعمهٔ و الرخاء محنهٔ لأن بلاء الدنیا نعمهٔ فی الآخرهٔ و رخاء الدنیا محنهٔ فی الآخرهٔ [جامع الأخبار ، ص۱۱۵] .

لان بلاء الدنیا نعمهٔ فی الاخرهٔ و رخاء الدنیا محنهٔ فی الاخرهٔ [میزان الحکمهٔ ، ج۱ ، ص۴۸۷]

۱۱ ـ آگاهی از نتایج آینده : وَ كيفَ تَصْبِرُ عَلى ما لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً [کهف/۶۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِ ابْتُلِيتُمْ فَاصْبِرُوا فَإِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۸] .

۱۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حلاوهٔ الظفر تمحو مرارهٔ الصبر [غررالحکم ، ص۲۸۴] .

۱۳ ـ (نماز) : إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً وَ إِذا مَسَّهُ الْخَيرُ مَنُوعاً إِلَّا الْمُصَلِّينَ [معارج/۲۲-۲۰] .

۱۴ ـ ایمان به علم خدا : قَالَ الْحُسَينُ (ع) : هون علی ما نزل بی أنه بعین الله. [اللهوف ، ص۱۱۵] .

وَ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْينِنا [هود/۳۷] .

۱۵ ـ صبر پیشینیان : فَاصْبِرْ كما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ [احقاف/۳۵] .

۱۶ ـ در قیافه حلم قرار گرفتن : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنْ لَمْ تَكنْ حَلِيماً فَتَحَلَّمْ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۰۷] .

اگر حلیم نیستی ، خود را به حلم و بردباری بزن.

۱۷ ـ مقایسه : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أیها الناس اتقوا الله فإن الصبر علی التقوی أهون من الصبر علی عذاب الله [تحف‌العقول ، ص ۲۲۰] .

۱۸ همسر ایوب از او خواست دعا کند که بلا رفع شود ، حضرت فرمود : ۷۰ سال است که از نعمتهای خدا استفاده می‌کنیم و حالا بلایی آمده سزاوار است صبر پیشه کنیم. [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۲۷] .

۱۹ ـ سختی‌ها ، زمینه بازگشت به خدا است و رفاه دائم وسیله غفلت و غرور است.

لَعَلَّهُمْ یضَّرَّعُونَ [اعراف/۹۴] .

لَعَلَّهُمْ یتَضَرَّعُونَ [انعام/۴۲] .

لَعَلَّهُمْ یرْجِعُونَ [اعراف/۱۶۸] .

۲۰ ـ سختی‌ها زمینه ابتکارات است.

۲۱ ـ سختی‌ها را خودم برای خودم درست کرده‌ام.وَ ما أَصابَکمْ مِنْ مُصِیبَةٍ فَبِما کسَبَتْ أَیدِیکمْ وَ یعْفُوا عَنْ کثِیرٍ [شوری/۳۰] .

۲۲ ـ سختی‌ها کفاره لغزشها است.

۲۳ ـ توصیه دیگران مؤثر است : وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ [عصر/۳] .

تواصی به نسل آینده و فرزندان و...

۲۴ ـ آشنائی با تاریخ : فَاصْبِرْ کما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ [احقاف/۳۵] .

۲۵ ـ سختی‌ها تمام می‌شود : فَاصْبِرُوا حَتّی یحْکمَ اللّهُ بَینَنا [اعراف/۸۷] .

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ یسْراً [انشراح/۶] .

۲۶ ـ استمداد از خداوند برای صبر : اسْتَعِینُوا بِاللّهِ وَ اصْبِرُوا [اعراف/۱۲۸] .

۲۷ ـ صبر ما حتما نتیجه دارد : فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ [روم/۶۰] .

فَاصْبِرْ إِنَّ الْعاقِبَةَ لِلْمُتَّقِینَ [هود/۴۹] .

وَ اصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لا یضِیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِینَ [هود/۱۱۵] .

۲۹ ـ بدانیم او ما را نمی‌بیند : وَ اصْبِرْ لِحُکمِ رَبِّک فَإِنَّک بِأَعْینِنا [طور/۴۸] .

۳۰ ـ بی صبری همراه با قهر او است : فَاصْبِرْ لِحُکمِ رَبِّک وَ لا تَکنْ کصاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نادی وَ هُوَ مَکظُومٌ [قلم/۴۸] .

۳۱ ـ آگاهی از پایان کار : وَ کیفَ تَصْبِرُ عَلی ما لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً [کهف/۶۸] .

سَأُنَبِّئُک بِتَأْوِیلِ ما لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَیهِ صَبْراً [کهف/۷۸] .

۷. مقاومت بیجا ومضر

۱ ـ أَ جَعَلَ الْآلِهَةَ إِلهاً واحِداً إِنَّ هذا لَشَیءٌ عُجابٌ وَ انْطَلَقَ الْمَلأُ مِنْهُمْ أَنِ امْشُوا وَ اصْبِرُوا عَلی آلِهَتِکمْ إِنَّ هذا لَشَیءٌ یرادُ [ص/۶-۵] .

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَمَا صَبَّرَک عَلَی دَائِک وَ جَلَّدَک عَلَی مُصَابِک وَ عَزَّاک عَنِ الْبُکاءِ عَلَی نَفْسِک [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۳] .

۸.انواع صبر

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تَكرَهُ وَ صَبْرٌ عَمَّا تُحِبُّ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۵۵] .

۲ ـ مرحوم فیض صبر را به چهار قسم تقسیم کرده :

صبر واجب : در مقابل محرمات

صبر حرام : سکوت در مقابل ظالم

صبر مستحب : در مقابل سختی ها و مکاره

صبر مکروه : تحمل آزار و اذیت که شرعا پسندیده نیست.

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّبْرُ ثَلَاثَةٌ صَبْرٌ عِنْدَ الْمُصِيبَةِ وَ صَبْرٌ عَلَى الطَّاعَةِ وَ صَبْرٌ عَنِ الْمَعْصِيَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۹۱] .

۹. موارد صبر

۱. صبر بر طاعت

سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّابِرِینَ [صافات/۱۰۲] .

فَاعْبُدْهُ وَ اصْطَبِرْ لِعِبادَتِهِ [مریم/۶۵] .

صبر و شکر :

۱ ـ وَ لَقَدْ أَرْسَلْنا مُوسی بِآیاتِنا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَک مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ وَ ذَکرْهُمْ بِأَیامِ اللّهِ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِکلِّ صَبّارٍ شَکورٍ [ابراهیم/۵] .

انسان از دو حال خارج نیست :

یا مواجه با نعمت است که باید شکر کند.

یا مواجه با محنت است که باید صبر کند. [مجمع البحرین ، ج۳ ، ۳۰۴]

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الإیمان نصفان نصف فی الصبر و نصف فی الشکر [تحف‌العقول ، ص۴۸] .

۳ ـ پیامبر (ص) در جنگ احد خبر شهادت مولا را داد و پرسیدفکیفَ صَبْرُک إذاًحضرت عرض کرد : یا رَسُولَ اللَّهِ لَیسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَ لَکنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَی وَ الشُّکرِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۶] .

صبر و روزه :

۱ ـ عن عبد الله بن طلحة عن أبی عبد الله ع [فی قوله تعالی] وَ اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ" (بقره/۴۵) قال : "الصبر هو الصوم" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۴۳] .

امام صادق (ع) : الصبر هو الصوم [نور الثقلین]

۲ ـ هرگاه مشکلات به شما هجوم آورد روزه بگیرید

عن سلیمان الفرا عن أبی الحسن (ع) فی قول الله " وَ اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ" (بقره/۴۵) قال : "الصبر الصوم إذا نزلت بالرجل الشدة أو النازلة فلیصم قال الله یقول "اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ" (بقره/۴۵) الصبر الصوم" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۴۳] .

۳ ـ پیامبر (ص) در فضیلت ماه مبارک رمضان فرمود : هُوَ شَهْرُ الصَّبْرِ وَ إِنَّ الصَّبْرَ ثَوَابُهُ الْجَنَّةُ [کافی ، ج۴ ، ص۶۶] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ کلُّ أَعْمَالِ ابْنِ آدَمَ بِعَشَرَةِ أَضْعَافِهَا إِلَی سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ إِلَّا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ لِی وَ أَنَا أَجْزِی بِهِ فَثَوَابُ الصَّبْرِ مَخْزُونٌ فِی عِلْمِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ [وسائل الشیعة ، ج۱۰ ، ص۴۰۴] .

صبر و توکل :

۱ ـ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَ اللّهُ الْمُسْتَعانُ عَلی ما تَصِفُونَ [يوسف/۱۸] .
۲ ـ وَ ما لَنا أَلّا نَتَوَكلَ عَلَى اللّهِ وَ قَدْ هَدانا سُبُلَنا وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلى ما آذَيْتُمُونا وَ عَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكلِ الْمُتَوَكلُونَ [ابراهيم/۱۲] .
۳ ـ الَّذِينَ صَبَرُوا وَ عَلی رَبِّهِمْ يتَوَكلُونَ [نحل/۴۲] .
۴ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ لَا طَاقَةَ لِی بِالْجَهْدِ ، وَ لَا صَبْرَ لِی عَلَى الْبَلَاءِ ، وَ لَا قُوَّةَ لِی عَلَى الْفَقْرِ ، فَلَا تَحْظُرْ عَلَی رِزْقِی ، وَ لَا تَكلْنِی إِلَی خَلْقِك ، بَلْ تَفَرَّدْ بِحَاجَتِی ، وَ تَوَلَّ كفَايتِی. [صحيفه سجاديه ، دعای ۲۲] .
صبر و نماز :
۱ ـ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره/۴۵] .
۲ ـ وَ أَقِمِ الصَّلاةَ طَرَفَی النَّهارِ وَ زُلَفاً مِنَ اللَّيلِ إِنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئاتِ ذلِك ذِكرى لِلذّاكرِينَ وَ اصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لا يضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ [هود/۱۱۵-۱۱۴] .
۳ ـ وَ الَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ [رعد/۲۲] .
۴ ـ وَ أْمُرْ أَهْلَك بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَيها [طه/۱۳۲] .
۵ ـ وَ الصّابِرِينَ عَلی ما أَصابَهُمْ وَ الْمُقِيمِی الصَّلاةِ [حج/۳۵] .
۶ ـ يا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ اصْبِرْ عَلی ما أَصابَك إِنَّ ذلِك مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [لقمان/۱۷] .
صبر بر حق :
۱ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : يا بُنَی اصْبِرْ عَلَى الْحَقِّ وَ إِنْ كانَ مُرّاً [كافی ، ج۲ ، ص۹۱] .
(پس صبر؛ يعنی عدم جزع و دستپاچگی و تحمل و بردباری و عدم ضعف نفس) اين حديث زيبا را امام سجاد (ع) به فرزندش وصيت كرد و فرمود : پدرم به من وصيت كرد. [كافی ، باب الصبر]
۱ ـ أبی بصير عن أبی عبد الله (ع) فی قول الله تعالی "إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيهِمُ الْمَلائِكةُ أَلّا تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا" (فصلت/۳۰) قال : "هم الأئمة و يجری فيمن استقام من شيعتنا و سلم لأمرنا و كتم حديثنا عند عدونا فتستقبلهم الملائكة بالبشری من الله بالجنة و قد و الله مضی أقوام كانوا علی مثل ما أنتم عليه من الدين فاستقاموا و سلموا لأمرنا و كتموا حديثنا و لم يذيعوه عند عدونا و لم يشكوا كما شككتم فاستقبلهم الملائكة بالبشری من الله بالجنة" [بصائر الدرجات ، ص۵۲۴] .
۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْحُرَّ حُرٌّ عَلَى جَمِيعِ أَحْوَالِهِ إِنْ نَابَتْهُ نَائِبَةٌ صَبَرَ لَهَا وَ إِنْ تَدَاكتْ عَلَيهِ الْمَصَائِبُ لَمْ تَكسِرْهُ وَ إِنْ أُسِرَ وَ قُهِرَ وَ اسْتُبْدِلَ بِالْيسْرِ عُسْراً كمَا كانَ يوسُفُ الصِّدِّيقُ الْأَمِينُ ص لَمْ يضْرُرْ حُرِّيتَهُ أَنِ اسْتُعْبِدَ وَ قُهِرَ وَ أُسِرَ وَ لَمْ تَضْرُرْهُ ظُلْمَةُ الْجُبِّ وَ وَحْشَتُهُ وَ مَا نَالَهُ أَنْ مَنَّ اللَّهُ عَلَيهِ فَجَعَلَ الْجَبَّارَ الْعَاتِی لَهُ عَبْداً بَعْدَ إِذْ كانَ لَهُ مَالِكاً فَأَرْسَلَهُ وَ رَحِمَ بِهِ أُمَّةً وَ كذَلِك الصَّبْرُ يعَقِّبُ خَيراً فَاصْبِرُوا وَ وَطِّنُوا أَنْفُسَكمْ عَلَى الصَّبْرِ تُوجَرُوا [كافی ، ج۲ ، ص۸۹] .
۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ أَنْ يقَدَّمَ الرَّجُلُ فَيقْتَلَ صَبْراً وَ الْأَسِيرُ مَا دَامَ فِی وَثَاقٍ وَ الرَّجُلُ يجِدُ عَلَى بَطْنِ امْرَأَتِهِ رَجُلًا [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۷] .
صبر در انجام فرائض :
۱ ـ وَ أْمُرْ أَهْلَك بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَيها [طه/۱۳۲] .
۲ ـ رَبُّ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ ما بَينَهُما فَاعْبُدْهُ وَ اصْطَبِرْ لِعِبادَتِهِ [مريم/۶۵] .
هر چه دشمن صبرش بيشتر بود ، شما هم بيشتر صبر كنيد.

۳ ـ عَنْ أَبِی السَّفَاتِجِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا " (آل عمران/۲۰۰) قَالَ : "اصْبِرُوا عَلَی الْفَرَائِضِ وَ صَابِرُوا عَلَی الْمَصَائِبِ وَ رَابِطُوا عَلَی الْأَئِمَّةِ (ع) " [کافی ، ج۲ ، ص۸۱] .

۲. صبر در برابر حفظ دین

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إنه سیکون زمان لا یستقیم لهم الملک إلا بالقتل و الجور و لا یستقیم لهم الغنی إلا بالبخل و لا یستقیم لهم الصحبة إلا باتباع أهوائهم و الاستخراج من الدین فمن أدرک ذاک الزمان فصبر علی الفقر و هو یقدر علی الغنی و صبر علی الذل و هو یقدر علی العز و صبر علی بغضه الناس و هو یقدر علی المحبة أعطاه الله تعالی ثواب خمسین صدیقا [جامع الأخبار ، ص۱۱۶] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یأْتِی عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ الصَّابِرُ عَلَی دِینِهِ مِثْلُ الْقَابِضِ عَلَی الْجَمْرَةِ بِکفِّهِ [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۹۹] .

۳. صبر در برابر شکنجه و اذیت

وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلی ما آذَیتُمُونا [ابراهیم/۱۲] .

۱ ـ فَاصْبِرْ عَلی ما یقُولُونَ [ق/۳۹] .

۲ ـ وَ لَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ مِنْ قَبْلِکمْ وَ مِنَ الَّذِینَ أَشْرَکوا أَذیً کثِیراً وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا فَإِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [آل عمران/۱۸۶] .

۳ ـ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِیا حَتّی أَنْسَوْکمْ ذِکرِی وَ کنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَکونَ إِنِّی جَزَیتُهُمُ الْیوْمَ بِما صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفائِزُونَ [مومنون/۱۱۱-۱۱۰] .

مراد صبر بر مسخره و آزار است. [مجمع البحرین]

۴ ـ وَ اصْبِرْ عَلی ما یقُولُونَ وَ اهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِیلًا [مزمل/۱۰] .

۵ ـ چندین حدیث درباره صبر بر آزار همسایه داریم که از جمله امام کاظم (ع) فرمودند : لَیسَ حُسْنُ الْجِوَارِ کفَّ الْأَذَی وَ لَکنَّ حُسْنَ الْجِوَارِ صَبْرُک عَلَی الْأَذَی [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۷] .

۶- شخصی از آزار همسایه‌اش خدمت پیامبر شکایت برد ، حضرت فرمود : صبر کن. تا سه مرتبه خدمت حضرت رسید. دفعه سوم پیامبر (ص) فرمود : روز جمعه وقتی که مردم به نماز جمعه می روند اثاثیه‌ات را بگذار وسط کوچه ، اگر مردم پرسیدند ، چرا؟ بگو : از دست این همسایه؛ همین کار را کرد و همسایه هم پشیمان شد. [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۸] .

۱ ـ وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلی ما آذَیتُمُونا [ابراهیم/۱۲] .

۲ ـ ۱۳ سال در مکه در فشار شکنجه : ابوذر مسلمان شد و گفت : اجازه بده که من خفقان را بشکنم و نزد کعبه شعارلا اله الا اللهدهم. فرمود (ص) : ترا کتک می‌زنند. گفت : حاضرم ، فرمود : برو ، رفت و به تنهایی شعار داد. ریختند و آنقدر ابوذر را زدند که اگر عباس نبود او را می کشتند.

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المؤمن الذی یخالط الناس و یصبر علی أذاهم أعظم أجرا من المؤمن الذی لا یخالطهم و لا یصبر علی أذاهم [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۹] .

۴ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بالتعب الشدید تدرک الدرجات الرفیعة و الراحة الدائمة [غررالحکم ، ص۹۹] .

۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المؤمن الذی یخالط الناس و یصبر علی أذاهم أعظم أجرا من المؤمن الذی لا یخالطهم و لا یصبر علی أذاهم [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۹] .

(برای کسانی که استعفا می‌دهند)

۶ـ عَنْ جَابِرٍ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) یرْحَمُک اللَّهُ مَا الصَّبْرُ الْجَمِیلُ؟ قَالَ : "ذَلِک صَبْرٌ لَیسَ فِیهِ شَکوَی إِلَی النَّاسِ" [کافی ، ج۲ ، ص۹۳] .

۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما أوذی نبی مثل ما أوذیت [المناقب ، ج۳ ، ص۲۴۷] .

۸ـ کان یضربه قومه حتی یغشی علیه فإذا أفاق قال اللهم اهد قومی فإنهم لا یعلمون [قصص الأنبیاء للجزائری ، ص۷۱] .

۹ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : صَبَرْتُ وَ فِی الْعَینِ قَذًی وَ فِی الْحَلْقِ شَجًا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .

۱ـ قالَ سَنُقَتِّلُ أَبْناءَهُمْ وَ نَسْتَحْیی نِساءَهُمْ وَ إِنّا فَوْقَهُمْ قاهِرُونَ قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ اسْتَعِینُوا بِاللّهِ وَ اصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ یورِثُها مَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [اعراف/۱۲۸-۱۲۷] .

۲ـ پیامبر (ص) فرمود : صبر در زمان خفقان ثواب ۵۰ صدیق را دارد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَیأْتِی عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ لَا ینَالُ الْمُلْک فِیهِ إِلَّا بِالْقَتْلِ وَ التَّجَبُّرِ وَ لَا الْغِنَی إِلَّا بِالْغَصْبِ وَ الْبُخْلِ وَ لَا الْمَحَبَّةُ إِلَّا بِاسْتِخْرَاجِ الدِّینِ وَ اتِّبَاعِ الْهَوَی فَمَنْ أَدْرَک ذَلِک الزَّمَانَ فَصَبَرَ عَلَی الْفَقْرِ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَی الْغِنَی وَ صَبَرَ عَلَی الْبِغْضَةِ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَی الْمَحَبَّةِ وَ صَبَرَ عَلَی الذُّلِّ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَی الْعِزِّ آتَاهُ اللَّهُ ثَوَابَ خَمْسِینَ صِدِّیقاً مِمَّنْ صَدَّقَ بِی [کافی ، ج۲ ، ص۹۱] .

۳ـ امام صادق (ع) ضمن نامه‌ای به اصحابشان نوشتند...لَا یتِمُّ الْأَمْرُ حَتَّی یدْخُلَ عَلَیکمْ مِثْلُ الَّذِی دَخَلَ عَلَی الصَّالِحِینَ قَبْلَکمْ وَ حَتَّی تُبْتَلَوْا فِی أَنْفُسِکمْ وَ أَمْوَالِکمْ وَ حَتَّی تَسْمَعُوا مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ أَذًی کثِیراً فَتَصْبِرُوا وَ تَعْرُکوا بِجُنُوبِکمْ وَ حَتَّی یسْتَذِلُّوکمْ وَ یبْغِضُوکمْ وَ حَتَّی یحَمِّلُوا عَلَیکمُ الضَّیمَ [کافی ، ج۸ ، ص۵] .

۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لو تعلمون ما لکم فی مقامکم بین عدوکم و صبرکم علی ما تسمعون من الأذی لقرت أعینکم و لو فقدتمونی لرأیتم من بعدی أمورا یتمنی أحدکم الموت مما یری من أهل الجحود و العدوان من أهل الأثرة و الاستخفاف بحق الله تعالی ذکره و الخوف علی نفسه فإذا کان ذلک فاعتصموا بحبل الله جمیعا و لا تفرقوا و علیکم بالصبر و الصلاة و التقیة [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۲۶] .

۴. صبر در برابر تکذیب توهین

وَ لَقَدْ کذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِک فَصَبَرُوا عَلی ما کذِّبُوا [انعام/۳۴] .

۱ـ وَ لَقَدْ کذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِک فَصَبَرُوا عَلی ما کذِّبُوا وَ أُوذُوا حَتّی أَتاهُمْ نَصْرُنا [انعام/۳۴] .

۲ـ وَ لَقَدْ کذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِک فَصَبَرُوا عَلی ما کذِّبُوا وَ أُوذُوا حَتّی أَتاهُمْ نَصْرُنا [انعام/۳۴] .

۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی رِسَالَتِهِ إِلَی أَصْحَابِهِ : "فَاتَّقُوا اللَّهَ أَیتُهَا الْعِصَابَةُ النَّاجِیةُ [أَنْ] أَتَمَّ اللَّهُ لَکمْ مَا أَعْطَاکمْ فَإِنَّهُ لَا یتِمُّ الْأَمْرُ حَتَّی یدْخُلَ عَلَیکمْ مِثْلُ الَّذِی دَخَلَ عَلَی الصَّالِحِینَ قَبْلَکمْ وَ حَتَّی تُبْتَلَوْا فِی أَنْفُسِکمْ وَ أَمْوَالِکمْ وَ حَتَّی تَسْمَعُوا مِنْ أَعْدَاءِ اللَّهِ أَذًی کثِیراً فَتَصْبِرُوا وَ تَعْرُکوا بِجُنُوبِکمْ حَتَّی یسْتَذِلُّوکمْ وَ یبْغِضُوکمْ وَ حَتَّی یحْمِلُوا عَلَیکمُ الضَّیمَ فَتَحَمَّلُوهُ مِنْهُمْ تَلْتَمِسُونَ بِذَلِک وَجْهَ اللَّهِ وَ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَ حَتَّی تَکظِمُوا الْغَیظَ الشَّدِیدَ فِی الْأَذَی فِی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یجْتَرِمُونَهُ إِلَیکمْ وَ حَتَّی یکذِّبُوکمْ بِالْحَقِّ وَ یعَادُوکمْ فِیهِ وَ یبْغِضُوکمْ عَلَیهِ فَتَصْبِرُوا عَلَی ذَلِک مِنْهُمْ وَ مِصْدَاقُ ذَلِک کلِّهِ فِی کتَابِ اللَّهِ الَّذِی أَنْزَلَ بِهِ جَبْرَئِیلُ عَلَی نَبِیکمْ سَمِعْتُمْ قَوْلَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِنَبِیکمْ (ص) فَاصْبِرْ کما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَ لا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ" [کافی ، ج۸ ، ص۴] .

۴ـ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَ لا یسْتَخِفَّنَّک الَّذِینَ لا یوقِنُونَ [روم/۶۰] .

(علی (ع) بعد از ۳ مرتبه توهین ابن کواء این آیه را تلاوت کرد)

۵. صبر در میدان جنگ

وَ الصّابِرِینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِینَ الْبَأْسِ [بقره/۱۷۷] .

۱ ـ قالُوا لا طاقَةَ لَنا الْيَوْمَ بِجالُوتَ وَ جُنُودِهِ قالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاقُوا اللّهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللّهِ وَ اللّهُ مَعَ الصّابِرِينَ وَ لَمّا بَرَزُوا لِجالُوتَ وَ جُنُودِهِ قالُوا رَبَّنا أَفْرِغْ عَلَينا صَبْراً وَ ثَبِّتْ أَقْدامَنا وَ انْصُرْنا عَلَى الْقَوْمِ الْكافِرِينَ [بقره/۲۵۰-۲۴۹] .

۲ ـ بَلى إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ يَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِكَةِ مُسَوِّمِينَ [آل عمران/۱۲۵] .

۳ ـ وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُونَ كَثِيرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللّهُ يُحِبُّ الصّابِرِينَ [آل عمران/۱۴۶] .

۴ ـ وَ أَطِيعُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَ اصْبِرُوا إِنَّ اللّهَ مَعَ الصّابِرِينَ [انفال/۴۶] .

۶ ـ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَ إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفاً مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يَفْقَهُونَ [انفال/۶۵] .

۷ ـ ثُمَّ جاهَدُوا وَ صَبَرُوا إِنَّ رَبَّک مِنْ بَعْدِها لَغَفُورٌ رَحِيمٌ [نحل/۱۱۰] .

۸ ـ وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصّابِرِينَ [نحل/۱۲۶] .

۹ ـ وَ لَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّى نَعْلَمَ الْمُجاهِدِينَ مِنْكُمْ وَ الصّابِرِينَ [محمد/۳۱] .

۹ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَيْنِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ حَصِّنْ ثُغُورَ الْمُسْلِمِينَ بِعِزَّتِک ، وَ أَعِنْهُمْ بِالصَّبْرِ ، [صحيفه سجاديه ، دعای ۲۷] .

۱۰ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن المجاهد نفسه و المغالب غضبه و المحافظ على طاعة ربه يرفع الله سبحانه له ثواب الصائم القائم و ينيله درجة المرابط الصابر [غررالحكم ، ص۲۴۲] .

۶. صبر در انتظار

۱ ـ وَ لَقَدْ أَرْسَلْنا مُوسى بِآياتِنا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَک مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيّامِ اللّهِ إِنَّ فِی ذلِک لَآياتٍ لِكُلِّ صَبّارٍ شَكُورٍ [ابراهيم/۵] .

۲ ـ امام صادق (ع) : در ذيلوَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِفرمودند : مراد صبر بر فتنه‌ها و شدائد غيبت مهدی است.

عن المفضل بن عمر قال سألت الصادق جعفر بن محمد ع عن قول الله عز و جل "وَ الْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِی خُسْرٍ " (عصر/۲-۱) قال (ع) : "العصر عصر خروج القائم (ع) "إِنَّ الْإِنْسانَ لَفِی خُسْرٍ "يعنی أعداءنا"إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا" (عصر/۳) يعنی بآياتنا" وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ "يعنی بمواساة الإخوان" وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ "يعنی بالإمامة " وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ "يعنی فی الفترة" [كمال الدين ، ج۲ ، ص۶۵۶] .

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : انتظار الفرج بالصبر [كمال الدين ، ج۲ ، ص۳۳۶] .

۴ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَ لَما تَعْلَمُ أَنَّ مَنِ انْتَظَرَ أَمْرَنَا وَ صَبَرَ عَلَى مَا يرَى مِنَ الْأَذَى وَ الْخَوْفِ هُوَ غَداً فِی زُمْرَتِنَا [كافی ، ج۸ ، ص۳۶] .

۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طوبی للصابرين فی غيبته طوبی للمتقين على محجتهم أولئک وصفهم الله فی كتابه و قال" الَّذِينَ يومِنُونَ بِالْغَيْبِ" (بقره/۳) و قال "أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ " (مجادله/۲۲) [كفاية الأثر ، ص۵۶] .

۷. صبر دولت مردان

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من ساس نفسه بالصبر على جهل الناس صلح أن يكون سائسا [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۲۰ ، ص۳۱۸] .

۲ ـ مسئله صبر و پشتكار برای رهبر :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ما بعث الله نبيا قط حتى يسترعيه الغنم يعلمه بذلك رعية الناس [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۳۲] .
به علاوه چوپانی چند امتیاز دیگر برای پیامبر (ص) داشت از جمله :
۱ ـ تمرین حوصله
۲ ـ دوری از محیط فساد در اوائل جوانی
۳ ـ مهلت فکر و دقت در صفحات تکوین و زیرسازی روح خود.
۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رَأَيتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَى هَاتَا أَحْجَى فَصَبَرْتُ وَ فِى الْعَينِ قَذًى وَ فِى الْحَلْقِ شَجًا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .
۴ ـ وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ كانُوا بِآياتِنا يوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثُمَّ الطَّبَقَةُ السُّفْلَى مِنْ أَهْلِ الْحَاجَةِ وَ الْمَسْكَنَةِ الَّذِينَ يحِقُّ رِفْدُهُمْ وَ مَعُونَتُهُمْ وَ فِى اللَّهِ لِكلٍّ سَعَةٌ وَ لِكلٍّ عَلَى الْوَالِى حَقٌّ بِقَدْرِ مَا يصْلِحُهُ وَ لَيسَ يخْرُجُ الْوَالِى مِنْ حَقِيقَةِ مَا أَلْزَمَهُ اللَّهُ مِنْ ذَلِك إِلَّا بِالِاهْتِمَامِ وَ الِاسْتِعَانَةِ بِاللَّهِ وَ تَوْطِينِ نَفْسِهِ عَلَى لُزُومِ الْحَقِّ وَ الصَّبْرِ عَلَيهِ فِيمَا خَفَّ عَلَيهِ أَوْ ثَقُلَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
۶ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من السود الصبر لاستماع شكوى الملهوف [غررالحكم ، ص ۴۵۰] .
۸. صبر در تحصیل علم
۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لن يثمر العلم حتى يقارنه الحلم [غررالحكم ، ص۴۴] .
۲) قالَ إِنَّك لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِى صَبْراً وَ كيفَ تَصْبِرُ عَلى ما لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً قالَ سَتَجِدُنِى إِنْ شاءَ اللّهُ صابِراً وَ لا أَعْصِى لَك أَمْراً [كهف/۶۹-۶۷] .
۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لم يصبر على مضض التعليم بقى فى ذل الجهل [غررالحكم ، ص۴۳] .
۹. صبر در مرض
۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عودوا مرضاكم و سلوا أن يدعوا الله لكم فإن دعاءهم يعدل دعاء الملائكة و من مرض ليلة فقبلها بقبولها و أدى شكرها إلى الله كانت كعبادة ستين سنة قال أبى قلت له ما قبولها قال يصبر عليها و لا يخبر بما كان فيها فإذا أصبح حمد الله على ما كان فيها [مشكاة الأنوار ، ص ۲۸۱] .
۲ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى مَا مِنْ عَبْدٍ ابْتَلَيتُهُ بِبَلَاءٍ فَلَمْ يشْك إِلَى عُوَّادِهِ إِلَّا أَبْدَلْتُهُ لَحْماً خَيراً مِنْ لَحْمِهِ وَ دَماً خَيراً مِنْ دَمِهِ فَإِنْ قَبَضْتُهُ قَبَضْتُهُ إِلَى رَحْمَتِى وَ إِنْ عَاشَ عَاشَ وَ لَيسَ لَهُ ذَنْبٌ [كافى ، ج۳ ، ص۱۱۵] .
۲. صبر بر معصیت
۱. صبر در مسائل تبلیغاتی
فَاصْبِرْ عَلى ما يقُولُونَ [ق/۳۹] .
۱ ـ وَ اتَّبِعْ ما يوحى إِلَيك وَ اصْبِرْ حَتّى يحْكمَ اللّهُ وَ هُوَ خَيرُ الْحاكمِينَ [يونس/۱۰۹] .
۲ ـ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ اصْبِرْ عَلى ما أَصابَك [لقمان/۱۷] .
علی (ع) : مراد از صبر در آیه تحمل مشقتها و رنجهای امر به معروف و نهی از منکر است. [مجمع البحرين ، ج۴ ، ص۳۱۹]
۳ ـ فَاصْبِرْ كما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ [احقاف/۳۵] .
۴ ـ وَ اصْبِرْ لِحُكمِ رَبِّك فَإِنَّك بِأَعْينِنا [طور/۴۸] .
۵ ـ فَاصْبِرْ لِحُكمِ رَبِّك وَ لا تَكنْ كصاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نادى وَ هُوَ مَكظُومٌ [قلم/۴۸] .

۶ ـ یا أَیهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ وَ رَبَّک فَکبِّرْ وَ ثِیابَک فَطَهِّرْ وَ الرُّجْزَ فَاهْجُرْ وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَکثِرُ وَ لِرَبِّک فَاصْبِرْ [مدثر/۷-۱] .
۷ ـ تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ [عصر/۳] .
(رابطه صبر و امر به معروف در این آیه روشن است)
۸ ـ شکا الحواریون إلی عیسی ابن مریم تهاون الناس بهم و بغضهم لهم فقال اصبروا کذلک المؤمنون مبغضون فی الناس مثلهم کمثل القمح ما أحلی مذاقها و أکثر أعداءها و القمح البر [مشکاة الأنوار ، ص۲۸۲] .
۲. صبر در مسائل اقتصادی
۱ ـ لَنْ نَصْبِرَ عَلی طَعامٍ واحِدٍ [بقره/۶۱] .
۲ ـ فَوَقاهُمُ اللّهُ شَرَّ ذلِک الْیوْمِ وَ لَقّاهُمْ نَضْرَةً وَ سُرُوراً وَ جَزاهُمْ بِما صَبَرُوا جَنَّةً وَ حَرِیراً [دهر/۱۲-۱۱] .
صبر در مقابل تجملات و زرق و برق دنیا (زهد) :
۱ ـ فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فِی زِینَتِهِ قالَ الَّذِینَ یرِیدُونَ الْحَیاةَ الدُّنْیا یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِیمٍ وَ قالَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا یلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص/۸۰-۷۹] .
صبر بر فقر :
۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَی لِلْمَسَاکینِ بِالصَّبْرِ وَ هُمُ الَّذِینَ یرَوْنَ مَلَکوتَ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۶۳] .
۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قامت الدنیا بثلاثة بعالم ناطق مستعمل لعلمه و بغنی لا یبخل بماله علی أهل دین الله عز و جل و بفقیر صابر [أمالی صدوق ، ص۳۴۳] .
۳ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَدَّرَ الْأَرْزَاقَ فَکثَّرَهَا وَ قَلَّلَهَا وَ قَسَّمَهَا عَلَی الضِّیقِ وَ السَّعَةِ فَعَدَلَ فِیهَا لِیبْتَلِی مَنْ أَرَادَ بِمَیسُورِهَا وَ مَعْسُورِهَا وَ لِیخْتَبِرَ بِذَلِک الشُّکرَ وَ الصَّبْرَ مِنْ غَنِیهَا وَ فَقِیرِهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۹۱] .
۴ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الصبر علی الفقر مع العز أجمل من الغنی مع الذل [غررالحکم ، ص۳۶۶] .
۵ ـ در نامه به امام ابوالحسن از فقر شکایت کردم حضرت فرمود : اصبر تؤجر فإنک إن لم تصبر لم تؤجر و لم ترد قضاء الله عز و جل [مشکاة الأنوار ، ص۲۱] .
۶ ـ امام صادق (ع) به یکی از یارانش فرمود : إِنَّ لَک بِکلِّ مَا تَرَاهُ فَلَا تَقْدِرُ عَلَی شِرَائِهِ وَ تَصْبِرُ عَلَیهِ حَسَنَةً [ثواب الأعمال ، ص۱۸۰] .
۳. صبر در مسائل اخلاقی
ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ السَّیئَةَ [مومنون/۹۶] .
۱ ـ امام صادق (ع) : صبر افراد عصبانی اجر بیشتری دارد. [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۱]
۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نِعْمَ الْجُرْعَةُ الْغَیظُ لِمَنْ صَبَرَ عَلَیهَا فَإِنَّ عَظِیمَ الْأَجْرِ لِمَنْ عَظِیمِ الْبَلَاءِ وَ مَا أَحَبَّ اللَّهُ قَوْماً إِلَّا ابْتَلَاهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۹] .
تحمل خطا و لغزش :
۱ ـ وَ لا تَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَ لاَ السَّیئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِی بَینَک وَ بَینَهُ عَداوَةٌ کأَنَّهُ وَلِی حَمِیمٌ وَ ما یلَقّاها إِلاَّ الَّذِینَ صَبَرُوا وَ ما یلَقّاها إِلاّ ذُو حَظٍّ عَظِیمٍ [فصلت/۳۵-۳۴] .
در مقابل حسود :
۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اصْبِرْ عَلَی أَعْدَاءِ النِّعَمِ فَإِنَّک لَنْ تُکافِیَ مَنْ عَصَی اللَّهَ فِیک بِأَفْضَلَ مِنْ أَنْ تُطِیعَ اللَّهَ فِیهِ [أمالی صدوق ،

ص۹۸] .

۴. صبر در خانواده

وَ لا يلَقّاها إِلَّا الصّابِرُونَ [قصص/۸۰] .

وَ أْمُرْ أَهْلَک بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَيها [طه/۱۳۲] .

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَبَرَ عَلَى سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ وَ احْتَسَبَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ (بِكلِّ مَرَّةٍ) يصْبِرُ عَلَيهَا مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أَعْطَى أَيوبَ عَلَى بَلَائِهِ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۷] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن فى الجنة درجة لا ينالها إلا إمام عادل أو ذو رحم وصول أو ذو عيال صبور [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۹۳] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كنَّ لَهُ ثَلَاثُ بَنَاتٍ فَصَبَرَ عَلَى لَأْوَائِهِنَّ وَ ضَرَّائِهِنَّ وَ سَرَّائِهِنَّ كنَّ لَهُ حِجَاباً يوْمَ الْقِيامَةِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۷۴] .

۴ ـ "وَ إِذِ ابْتَلى إِبْراهِيمَ رَبُّهُ بِكلِماتٍ فَأَتَمَّهُنَّ " (بقره/۱۲۴) الصبر على سوء خلق سارة [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۰۵] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جِهَادُ الْمَرْأَةِ أَنْ تَصْبِرَ عَلَى مَا تَرَى مِنْ أَذَى زَوْجِهَا وَ غَيرَتِهِ [كافى ، ج۵ ، ص۹] .

۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَ لَمْ تُوَافِقْهُ وَ لَمْ تَصْبِرْ عَلَى مَا رَزَقَهُ اللَّهُ وَ شَقَّتْ عَلَيهِ وَ حَمَلَتْهُ مَا لَمْ يقْدِرْ عَلَيهِ لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ لَهَا حَسَنَةً تَتَّقِى بِهَا النَّارَ وَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيهَا مَا دَامَتْ كذَلِك [ثواب الأعمال ، ص۲۸۷] .

صبر و مقاومت زن :

۱ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إن الله تبارک و تعالى جعل للمرأة صبر عشرة رجال فإذا حملت زادها قوة صبر عشرة رجال أخرى [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۳۹] .

صبر در تعدد دختران :

۱ ـ من له بنات فصبر له حجاب من النار [معجم اهل سنت]

۵. صبر در برابر گناهان

۱ ـ وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا فَإِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [آل عمران/۱۸۶] .

۲ ـ إِنَّهُ مَنْ يتَّقِ وَ يصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لا يضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ [يوسف/۹۰] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبَرٌ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ أَفْضَلُ مِنْهُ الصَّبْرُ عِنْدَ الْمَحَارِمِ [كنز الفوائد ، ج۱ ، ص۱۳۹] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَبَرَ عَنْ مَعْصِيةِ اللَّهِ فَهُوَ كالْمُجَاهِدِ فِى سَبِيلِ اللَّهِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۸۷] .

۵ ـ امام باقر (ع) : روز قيامت ندا مى‌دهند صابران كجايند؟ متصبرين كجايند؟ پرسيد : اينان كيانند؟ فرمودند : الصابرون على اداء الفرائض و المتصبرون على‌اجتناب المحارم (صبر و شكر)

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إذا كان يوم القيامة نادى مناد أين الصابرون فيقوم فئام من الناس ثم ينادى مناد أين المتصبرون فيقوم فئام من الناس قلت جعلت فداک ما الصابرون و المتصبرون فقال ع الصابرون على أداء الفرائض و المتصبرون على ترک المحارم [تحف‌العقول ، ص۲۹۶] .

۶ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الزاهد فى الدنيا من لم يغلب الحرام صبره و لم يشغل الحلال شكره [تحف‌العقول ، ص۲۰۰] .

۷ ـ قَالَ الْمَسِيحُ (ع) : بحق أقول لكم أعلمكم لتعلموا و لا ـ أعلمكم لتعجبوا بأنفسكم إنكم لن تنالوا ما تريدون إلا ـ بترک ما تشتهون و لن تظفروا بما تأملون إلا ـ بالصبر على ما تكرهون إياكم و النظرة فإنها تزرع فى القلوب الشهوة و كفى بها لصاحبها

فتنة [تحف‌العقول ، ص۵۰۲] .
۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كمْ مِنْ صَبْرِ سَاعَةٍ قَدْ أَوْرَثَتْ فَرَحاً طَوِيلًا وَ كمْ مِنْ لَذَّةِ سَاعَةٍ قَدْ أَوْرَثَتْ حُزْناً طَوِيلًا [أمالى مفيد ، ص۴۲] .
۹ ـ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَى مِمّا يدْعُونَنِى إِلَيهِ [يوسف/۳۳] .
۶. صبر در برابر تطميعها
۱ ـ أَ لَيسَ لِي مُلْك مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرِى مِنْ تَحْتِى [زخرف/۵۱] .
۲ ـ أَ إِنَّ لَنا لَأَجْراً إِنْ كنّا نَحْنُ الْغالِبِينَ قالَ نَعَمْ وَ إِنَّكمْ إِذاً لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ [شعراء/۴۲-۴۱] .
۳ ـ وَ إِنِّى مُرْسِلَةٌ إِلَيهِمْ بِهَدِيةٍ فَناظِرَةٌ [نمل/۳۵] .
۷. صبر در برابر تهديدها
۱ ـ لَأُقَطِّعَنَّ أَيدِيكمْ وَ أَرْجُلَكمْ مِنْ خِلافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكمْ أَجْمَعِينَ [اعراف/۱۲۴] .
۲ ـ فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .
۸. صبر بر تنهائى
۱ ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : يا هِشَامُ الصَّبْرُ عَلَى الْوَحْدَةِ عَلَامَةُ قُوَّةِ الْعَقْلِ فَمَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ اعْتَزَلَ أَهْلَ الدُّنْيا وَ الرَّاغِبِينَ فِيهَا وَ رَغِبَ فِيمَا عِنْدَ اللَّهِ وَ كانَ اللَّهُ أُنْسَهُ فِى الْوَحْشَةِ وَ صَاحِبَهُ فِى الْوَحْدَةِ [كافى ، ج۱ ، ص۱۷] .
۹. صبر در برابر مشكلات
۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَلَقَ خَلْقاً ضَيقَ الدُّنْيا عَلَيهِمْ نَظَراً لَهُمْ فَزَهَّدَهُمْ فِيهَا وَ فِى حُطَامِهَا فَرَغِبُوا فِى دَارِ السَّلَامِ الَّتِى دَعَاهُمْ إِلَيهَا وَ صَبَرُوا عَلَى ضِيقِ الْمَعِيشَةِ وَ صَبَرُوا عَلَى الْمَكرُوهِ وَ اشْتَاقُوا إِلَى مَا عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنَ الْكرَامَةِ فَبَذَلُوا أَنْفُسَهُمْ ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ وَ كانَتْ خَاتِمَةُ أَعْمَالِهِمُ الشَّهَادَةَ فَلَقُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَالِطُوا الْأَبْرَارَ سِرّاً وَ خَالِطُوا الْفُجَّارَ جِهَاراً وَ لَا تَمِيلُوا عَلَيهِمْ فَيظْلِمُوكمْ فَإِنَّهُ سَيأْتِى عَلَيكمْ زَمَانٌ لَا ينْجُو فِيهِ مِنْ ذَوِى الدِّينِ إِلَّا مَنْ ظَنُّوا أَنَّهُ أَبْلَهُ وَ صَبَّرَ نَفْسَهُ عَلَى أَنْ يقَالَ [لَهُ] إِنَّهُ أَبْلَهُ لَا عَقْلَ لَهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۷] .
(مثل صبر جابر جعفى بر ديوانگى)
۱ ـ لَقَدْ تابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِى وَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِى ساعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ ما كادَ يزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تابَ عَلَيهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَئُوفٌ رَحِيمٌ [توبه/۱۱۷] .
ماجراى ابو حثيمه كه ده روز تاخير داشت و بعد از سايه و آب خنك و همسر بدون اينكه با همسران سخنى بگويد سوار شتر و خود را به جبهه رساند.
۲ ـ تبعيد : أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيتِكمْ إِنَّهُمْ أُناسٌ يتَطَهَّرُونَ [نمل/۵۶] .
۳ ـ محاصره اقتصادى : هُمُ الَّذِينَ يقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتّى ينْفَضُّوا [منافقون/۷] .
۴ ـ زندان : رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَى مِمّا يدْعُونَنِى إِلَيهِ [يوسف/۳۳] .
۵ ـ قَالَ الْمَسِيحُ (ع) : إِنَّكمْ لَا تُدْرِكونَ مَا تُحِبُّونَ إِلَّا بِصَبْرِكمْ عَلَى مَا تَكرَهُونَ [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۲۴۷] .
۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من لم يرض بقضائى و لم يشكر لنعمائى و لم يصبر على بلائى فليتخذ ربا سوائى [الدعوات ، ص۱۶۹] .

۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ فِی الصَّبْرِ عَلَى مَا تَكرَهُ خَيراً كثِيراً [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۱۲] .
۸ـ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللّهُ يحِبُّ الصّابِرِينَ [آل عمران/۱۴۶] .
۹ـ انسان در برابر مشکلات می‌تواند ۴ حالت داشته باشد :
۱ـ جز (ع) : إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً [معرج/۲۰] .
۲ـ صبر : وَ الصّابِرِينَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ [بقره/۱۷۷] .
۳ـ شکر : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اللهم لك الحمد حمد الشاكرين على مصابهم [كامل الزيارات ، ص۱۷۷] .
که در سجده زیارت عاشورا می‌خوانیم.
۴ـ طلب : أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً أَلاّ يجِدُوا ما ينْفِقُونَ [توبه/۹۲] .
۱۰ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصبر على البلاء أفضل من العافية فی الرخاء [غررالحكم ، ص۲۸۲] .
۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لم يصبر على كده صبر على الإفلاس [غررالحكم ، ص۳۵۵] .
۱۰. صبر بر آتش جهنم
۱ـ سَواءٌ عَلَينا أَ جَزِعْنا أَمْ صَبَرْنا ما لَنا مِنْ مَحِيصٍ [ابراهيم/۲۱] .
۲ـ فَإِنْ يصْبِرُوا فَالنّارُ مَثْوىً لَهُمْ وَ إِنْ يسْتَعْتِبُوا فَما هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ [فصلت/۲۴] .
۳ـ اصْلَوْها فَاصْبِرُوا أَوْ لا تَصْبِرُوا سَواءٌ عَلَيكمْ إِنَّما تُجْزَوْنَ ما كنْتُمْ تَعْمَلُونَ [طور/۱۶] .
۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَيسَ لِهَذَا الْجِلْدِ الرَّقِيقِ صَبْرٌ عَلَى النَّارِ فَارْحَمُوا نُفُوسَكمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۳] .
۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا إلهی و سيدی و مولای و ربی صبرت على عذابك فكيف أصبر على فراقك و هبنی صبرت على حر نارك فكيف أصبر عن النظر إلى كرامتك [مصباح المتهجد ، ص۸۴۷] .
۳. صبر بر مصیبت
۱. صبر در برابر مصیبت ها
وَ الصّابِرِينَ عَلى ما أَصابَهُمْ [حج/۳۵] .
۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا جَبْرَئِيلُ فَمَا تَفْسِيرُ الصَّبْرِ قَالَ تَصْبِرُ فِی الضَّرَّاءِ كمَا تَصْبِرُ فِی السَّرَّاءِ وَ فِی الْفَاقَةِ كمَا تَصْبِرُ فِی الْغِنَى وَ فِی الْبَلَاءِ كمَا تَصْبِرُ فِی الْعَافِيةِ فَلَا يشْكو حَالَهُ عِنْدَ الْمَخْلُوقِ بِمَا يصِيبُهُ مِنَ الْبَلَاءِ [معانی الأخبار ، ص ۲۶۰] .
۲ـ قَالَ‌الْهَادِی (ع) : الْمُصِيبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَ لِلْجَازِعِ اثْنَتَانِ [تحف‌العقول ، ص۴۱۴] .
۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْجَزَعُ أَتْعَبُ مِنَ الصَّبْرِ [الدعوات ، ص۱۶۷] .
۴ـ الجازع يدخل عليه بجزعه ثلاث آفات يحبط أجره و يشمت عدوه و دخل الضرر على نفسه بما يلحقه من الألم [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۲۶] .
۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الصَّبْرَ وَ الْبَلَاءَ يسْتَبِقَانِ إِلَى الْكافِرِ فَيأْتِيهِ الْبَلَاءُ وَ هُوَ جَزُوعٌ [التمحيص ، ص۶۳] .
۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَقَدْ كنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص وَ إِنَّ الْقَتْلَ لَيدُورُ عَلَى الْآباءِ وَ الْأَبْنَاءِ وَ الْإِخْوَانِ وَ الْقَرَابَاتِ فَمَا نَزْدَادُ عَلَى كلِّ مُصِيبَةٍ وَ شِدَّةٍ إِلَّا إِيمَاناً وَ مُضِياً عَلَى الْحَقِّ وَ تَسْلِيماً لِلْأَمْرِ وَ صَبْراً عَلَى مَضَضِ الْجِرَاحِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۲] .
۲– قال امير المؤمنين (ع) : ان المجاهد نفسه والمغالب غضبه والمحافظ على طاعة ربه يرفع الله سبحانه له ثواب الصائم القائم وينيله درجه المرابط الصابر [غرر الحكم ، ص۲۴۲]
۲. صبر در فراق

فَصَبْرٌ جَمِيلٌ [يوسف/۱۸] .
۱ ـ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَ اللّهُ الْمُسْتَعانُ عَلی ما تَصِفُونَ [يوسف/۱۸] .
۲ ـ فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّهُ أَنْ يأْتِينِي بِهِمْ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ [يوسف/۸۳] .
۳ ـ زنی خدمت حضرت صادق (ع) رسيد و گفت : فرزندم به مسافرت رفته و سفرش طول كشيده و من ناراحتم. حضرت فرمود : صبر كن. مدتی گذشت ، مجددا آمد. حضرت فرمود : صبر كن. عرض كرد ، چقدر صبر كنم؟فَوَ اللَّهِ لَقَدْ فَنِي الصَّبْرُفرمود : برو به خانه ، فرزندت از سفر آمده. زن پرسيد از كجا فهميديد؟ فرمود : عِنْدَ فَنَاءِ الصَّبْرِ يأْتِي الْفَرَجُ [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۵۰] .
۳. صبر در مجالست با تهی دستان
وَ اصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِي يرِيدُونَ وَجْهَهُ وَ لا تَعْدُ عَيناكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَياةِ الدُّنْيا [كهف/۲۸] .
۱ ـ وَ اصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِي يرِيدُونَ وَجْهَهُ وَ لا تَعْدُ عَيناكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنا وَ اتَّبَعَ هَواهُ وَ كانَ أَمْرُهُ فُرُطاً [كهف/۲۸] .
۲ ـ قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَی صُحْبَةَ الْفُقَرَاءِ ، وَ أَعِنِّی عَلَی صُحْبَتِهِمْ بِحُسْنِ الصَّبْرِ [صحيفه سجاديه ، دعای ۳۰] .

۱۰. مظاهر صبر

صبر علی (ع) : قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِيُّ (ع) : أنت الصابر فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِينَ الْبَأْسِ [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۳۶۴] .
۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أراد أن ينظر إلی آدم فی علمه و إلی إبراهيم فی وقاره و إلی سليمان فی قضائه و إلی يحيی فی زهده و إلی أيوب فی صبره و إلی إسماعيل فی صدقه فلينظر إلی علی بن أبی طالب ع [بشارة المصطفی ، ص۸۳] .
۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَلَّ يا رَسُولَ اللَّهِ عَنْ صَفِيتِكَ صَبْرِی وَ رَقَّ عَنْهَا تَجَلُّدِی إِلَّا أَنَّ فِی التَّأَسِّی لِی بِعَظِيمِ فُرْقَتِكَ وَ فَادِحِ مُصِيبَتِكَ مَوْضِعَ تَعَزٍّ فَلَقَدْ وَسَّدْتُكَ فِی مَلْحُودَةِ قَبْرِكَ وَ فَاضَتْ بَينَ نَحْرِی وَ صَدْرِی نَفْسُكَ فَنَا لِلَّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ فَلَقَدِ اسْتُرْجِعَتِ الْوَدِيعَةُ وَ أُخِذَتِ الرَّهِينَةُ أَمَّا حُزْنِی فَسَرْمَدٌ وَ أَمَّا لَيلِی فَمُسَهَّدٌ إِلَی أَنْ يخْتَارَ اللَّهُ لِی دَارَكَ الَّتِی أَنْتَ بِهَا مُقِيمٌ وَ سَتُنَبِّئُكَ ابْنَتُكَ بِتَضَافُرِ أُمَّتِكَ عَلَی هَضْمِهَا فَأَحْفِهَا السُّوالَ وَ اسْتَخْبِرْهَا الْحَالَ هَذَا وَ لَمْ يطُلِ الْعَهْدُ وَ لَمْ يخْلُ مِنْكَ الذِّكرُ وَ السَّلَامُ عَلَيكُمَا سَلَامَ مُوَدِّعٍ لَا قَالٍ وَ لَا سَئِمٍ فَإِنْ أَنْصَرِفْ فَلَا عَنْ مَلَالَةٍ وَ إِنْ أُقِمْ فَلَا عَنْ سُوءِ ظَنٍّ بِمَا وَعَدَ اللَّهُ الصَّابِرِينَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۲] .
۴ ـ بعد از واقعه نهروان حضرت در مسجد كوفه نشسته بود كه يكی از رهبران يهود وارد شد و گفت : سؤالاتی دارم. حضرت با محبت و حوصله طی يک جواب طولانی ، تاريخ مظلوميت خود را و موارد صبر خود را برای او بر شمرد به طوری كه در پايان اصحاب حضرت و شخص يهودی همه گريستند و يهودی گفت : باز هم تعريف كن. حضرت فرمود : مطلب ديگر اين است كه اين محاسن به خون خضاب خواهد شد. صدای گريه از مسجد بلند شد و يهودی مسلمان شد و در كوفه ماند تا حضرت به شهادت رسيد. [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۶۵] .
۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا علی إن القوم نقضوا أمرک و استبدوا بها دونک و عصونی فيک فعليک بالصبر حتی ينزل الأمر ألا و إنهم سيغدرون بک لا محالة فلا تجعل لهم سبيلا إلی إذلالک و سفک دمک [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۶۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَصَبَرْتُ عَلَى طُولِ الْمُدَّةِ وَ شِدَّةِ الْمِحْنَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .
۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَنَظَرْتُ فَإِذَا لَيسَ لِی مُعِينٌ إِلَّا أَهْلُ بَيتِی فَضَـنِنْتُ بِهِمْ عَنِ الْمَوْتِ وَ أَغْضَيتُ عَلَى الْقَذَى وَ شَرِبْتُ عَلَى الشَّجَا وَ صَبَرْتُ عَلَى أَخْذِ الْكَظَمِ وَ عَلَى أَمَرَّ مِنْ طَعْمِ الْعَلْقَمِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۶] .
در جنگ احـد پیامبر (ص) خبر شـهادت مولا را داد و فرمود : فَكيفَ صَبْرُک إِذاً فَقُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ لَيسَ هَذَا مِنْ مَوَاطِنِ الصَّبْرِ وَ لَكنْ مِنْ مَوَاطِنِ الْبُشْرَى وَ الشُّكرِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۶] .
إِنِّی جَزَيتُهُمُ الْيوْمَ بِما صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفائِزُونَ [مومنون/۱۱۱] .
امام رضا (ع) در زیارت
قَالَ الْهَادِی (ع) : أَنْتَ أَوَّلُ مَظْلُومٍ وَ أَوَّلُ مَنْ غُصِبَ حَقُّهُ صَبَرْتَ وَ احْتَسَبْتَ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۲۸] .
۱ ـ در قرآن هر کجا کلمه فائزون است روایتی وارد شده که مراد علی بن ابیطالب است.
عن ابن عبـاس فی قـوله تعـالی "وَ مَنْ يطِعِ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يخْشَ اللَّهَ وَ يتَّقْهِ فَأُولئِـك هُمُ الْفـائِزُونَ " (نور/۵۲) قـال : "نزلت فی علی بن أبی طالب (ع) " [بحارالأنوار ، ج۳۵ ، ص۴۰۱] .
نمونه‌ها :
۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صَبَرْتُ وَ فِی الْعَينِ قَذًى وَ فِی الْحَلْقِ شَجًا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .
بعضی برای یک دستمال قیصریه را به آتش می‌زنند.
۳ ـ پیامبر (ص) و حضـرت علی (ع) از کنار باغی می‌گذشـتند. پیامبر (ص) سـر به دامن علی (ع) گذاشتند و گریه‌ها کرد. علی (ع) سبب پرسید.
عن أنس بن مالـک قـال : "کنـا مع رسول الله (ص) و علی بن أبی طالب معنا فمررنا بحدیقـهٔ فقال علی یا رسول الله أ لا تری ما أحسن هـذه الحدیقهٔ فقال إن حدیقتک فی الجنهٔ أحسن منها حتی مررنا بسـبع حدائق یقول علی ما قال و یجیبه رسول الله (ص) بمـا أجابه ثم إن رسول الله (ص) وقف فوقفنـا فوضع رأسه علی رأس علی و بکی فقـال علی : مـا یبکیـک یـا رسول الله؟ قـال : ضغائن فی صدور قوم لا یبدونها لک حتی یفقدونی. فقال : یا رسول الله أ فلا أضع سـیفی علی عاتقی فأبید خضـراءهم قال : بل تصبر. قـال : فـإن صبرت. قـال : تلاـقی جهـدا. قـال : أ فی سـلامهٔ من دینی؟ قـال : نعم. قـال : فإذا لا أبالی " [شـرح نهـج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۴ ، ص۱۰۷] .
۴ ـ حضرت زهرا به علی (ع) گفت : اشتملت شملهٔ الجنینحضرت فرمود : باید صبر کنم. [المناقب ، ج۲ ، ص۲۰۸] .
ام السـلمهٔ : پیامبر (ص) لحظاتی مرا خارج و علی... وارد شد. صدای گریه هر دو را شـنیدم ، بعد اجازه ورود دادند. دیدم علی (ع) اشـک خود را پـاک کرد و می‌گفت : صـبر می‌کنم ، صبر می‌کنم. حضـرت فرمود : اگر صبر کنیجعـل الله قبرک و قبوری ولدی ملجأ لهذه الامهٔ الی یوم القیامهٔ
۱ ـ نوح (ع) : فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلاّ خَمْسِينَ عاماً [عنکبوت/۱۴] .
۲ ـ اسـماعیل (ع) : فَلَمّـا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْی قـالَ يـا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنـامِ أَنِّی أَذْبَحُـك فَـانْظُرْ مـا ذا تَری قـالَ يا أَبَتِ افْعَلْ ما تُومَرُ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصّابِرِينَ [صافات/۱۰۲] .
۳ ـ ابراهیم (ع) : وَ إِذِ ابْتَلی إِبْراهِيمَ رَبُّهُ بِكلِمـاتٍ فَـأَتَمَّهُنَّ قـالَ إِنِّی جاعِلُـك لِلنّـاسِ إِمامـاً قـالَ وَ مِنْ ذُرِّيتِی قـالَ لاـ ينالُ عَهْـدِی الظّالِمِينَ [بقره/۱۲۴] .
قَالَ الصَّدُوقُ (ره) : المحنـهٔ فی النفس حیـن جعـل فی المنجنیـق و قـذف بـه فی النـار ثـم المحنـهٔ فی الولـد حین أمر بذبـح ابنه

إسماعيل ثم المحنة بالأهل حين خلص الله حرمته من عرارة القبطى فى الخبر المذكور فى هذه القصة ثم الصبر على سوء خلق سارة. [معانى الأخبار ، ص١٢٧] .
۴ ـ حضرت ايوب : وَ أَيوبَ إِذْ نادى رَبَّهُ أَنِّى مَسَّنِى الضُّرُّ وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرّاحِمِينَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ فَكَشَفْنا ما بِهِ مِنْ ضُرٍّ وَ آتَيناهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنا وَ ذِكرى لِلْعابِدِينَ وَ إِسْماعِيلَ وَ إِدْرِيسَ وَ ذَا الْكِفْلِ كلٌّ مِنَ الصّابِرِينَ [انبياء/۸۵-۸۳] .
وَ اذْكرْ عَبْدَنا أَيوبَ إِذْ نادى رَبَّهُ أَنِّى مَسَّنِى الشَّيطانُ بِنُصْبٍ وَ عَذابٍ ارْكضْ بِرِجْلِك هذا مُغْتَسَلٌ بارِدٌ وَ شَرابٌ وَ وَهَبْنا لَهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنّا وَ ذِكرى لِأُولِى الْأَلْبابِ وَ خُذْ بِيدِك ضِغْثاً فَاضْرِبْ بِهِ وَ لا تَحْنَثْ إِنّا وَجَدْناهُ صابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوّابٌ [ص/۴۴-۴۱] .

قيس فرماندار كشور مصر از جانب على (ع) بود و مصر را خوب اداره مى كرد. براى معاويه سخت بود او را تحمل كند تصميم گرفت او را خراب كند؛ شايعاتى پخش كرد در بين مردم كه قيس با معاويه صلح كرده در جائى كه قيس نامه تندى به معاويه نوشته بود. معاويه به مردم مى گفت : قيس را سبّ نكنيد ، او با ماست. آنقدر جوسازى كردند كه على (ع) مجبور شد او را عزل كند و به جايش محمد بن ابى بكر را بگمارد. قيس ناراحت به مدينه آمد و علت عزلش را نمى‌دانست. در مدينه نيروهاى ديپلماسى معاويه به سراغش آمدند تا از او شخصى ضد انقلاب بسازند از جمله حسان بن ثابت به ديدنش آمد و او را تحريک كرد بر ضد على (ع) . قيس به او نهيب زد و از خانه‌اش بيرون انداخت و خودش راهى كوفه شد و تمام مسائل را براى حضرت توضيح داد و در كوفه سر دسته انصار شد و دوازده هزار نفر با او براى نصرت على (ع) بيعت كردند كه تا پاى مرگ جانبازى كنند تا اينكه حضرت به شهادت رسيد. قيس با اين دوازده هزار نفر با امام حسن بيعت كردند و آماده جنگ با معاويه شدند.

۱۱. خاطرات

۱ ـ عربى لباس پيامبر (ص) را چنان كشيد كه گردن مباركش آسيب ديد و گفت : از اموال به من بدهفالتفت إليه رسول الله (ص) فضحك و أمر له بعطاء [مكارم الأخلاق ، ص١٧] .
۲ ـ كتاب الروضة : أنه دخل سفيان الثورى على الصادق (ع) فرآه متغير اللون فسأله عن ذلك كنت نهيت أن يصعدوا فوق البيت فدخلت فإذا جارية من جواريى ممن تربى بعض ولدى قد صعدت فى سلم و الصبى معها فلما بصرت بى ارتعدت و تحيرت و سقط الصبى إلى الأرض فمات فما تغير لونى لموت الصبى و إنما تغير لونى لما أدخلت عليها من الرعب و كان (ع) قال لها : "أنت حرة لوجه الله لا بأس عليك مرتين. [المناقب ، ج۴ ، ص۲۷۴] .
۳ ـ انوشيروان بوذرجمهر را زندان انداخت ، پس از مدتى از او بازديدى به عمل آورد و ديدند كه آرام زندگى مى كند. پرسيدند : چرا جزع نمى كنى؟ گفت : از معجونى استفاده كرده‌ام كه از ۶ چيز تركيب شده. توضيح خواستند. آن مواد معجون چيست ، گفت :
۱ ـ توكل و اطمينان به خدا
۲ ـ هر چيزى كه جزء سرنوشت من باشد محقق خواهد شد.
۳ ـ اگر صبر نكنم چه كنم.
۴ ـ بى تابى رنج ديگرى است بر رنجهايم
۵ ـ ديگران مشكلات سخت‌ترى را چشيده اند

۶ ـ حوادث دنیا زودگذر است و در هر لحظه‌ای امید فرجی است.

فرستاده انوشیروان ماجرا را به سمع او رساند و او دستور آزادی داد. [سفینة البحار ، ج۲ ، ص۷]

۴ ـ در جنگ احد پیامبر (ص) به دنبال جنازه حمزه می‌گشت ، علی (ع) و دیگران مایل نبودند پیامبر (ص) پیکر حمزه را ببیند تا اینکه حضرت به بالین شهید آمد و خشمگین شد و فرمود : و الله ما وقفت موقفا قط أغیظ علی من هذا المکان لئن أمکننی الله من قریش لأمثلن بسبعین رجلا منهمجبرئیل نازل شد و این آیه را آورد : وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ وَ لَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَیْرٌ لِلصّابِرِینَ [(نحل/۱۲۶) تفسیر القمی ، ج۱ ، ص۱۲۳] .

۵) شخصی از وضع خود خدمت حضرت صادق (ع) شکایت کرد و حضرت فرمود : اصبر سَیجْعَلُ لَک فَرَجاًبعد از مدتی آمد دوباره ناراحتی خود را ابراز کرد ، حضرت فرمود : می‌دانی وضع زندان کوفه چگونه است؟ گفت : بله ، تنگ و تاریک و انسانهایی بد در آنجا هستند. حضرت فرمود : خوب تو الان در زندانی ، می‌خواهی در آسایش باشی! دنیا زندان مؤمن است. [کافی ، ج۲ ، ص ۲۵۰] .

۶) ابوطلحه فرزندی داشت که خیلی او را دوست داشت ، مریض شد و مرد. همسرش ام سلیم بچه را پنهان کرد و لباس خوب پوشیده و غذای مطبوع درست کرد شوهر که به خانه آمد برایش غذا آورد و به او گفت : ودیعه‌ای از خداوند نزد ما بود به صاحبش بازگرداندیم و قصه فوت فرزند را به آرامی تعریف کرد. ابوطلحه گفت : فأنا أحق بالصبر منك ثم قام من مکانه و اغتسل و صلی رکعتین ، سپس خدمت پیامبر (ص) رسیده و قصه را تعریف کرد. حضرت فرمود : الحمد لله الذی جعل من أمتی مثل صابرة بنی إسرائیل [مسکن الفؤاد ، ص۶۷] .

۷) جابر بن عبد الله در زمان حفر خندق پیامبر (ص) را به مهمانی دعوت کرد و گوسفندی ذبح کرد. دو فرزند داشت یکی از دیگری پرسید : بابا چگونه گوسفند را ذبح کرد؟ او هم کاردی برداشت و برادر را برد پشت بام و عملا نشان داد و سر برادر را برید وقتی خون فواره زد وحشت کرد و عقب عقب رفت تا ازپشت بام افتاد داخل کوچه؛ مادرش که مشغول پخت غذا بود صدای بچه را شنید به کوچه آمد دید خون از ناودان جاری است به پشت بام رفت و صحنه دلخراش را دید ، سراغ فرزند دیگر رفت ، دید او هم پرت شده و مرده؛ بچه‌ها را پنهان کرد و مشغول پخت غذا شد ، پیامبر (ص) وارد شد و با اصحاب مشغول صرف غذا شدند که جبرئیل نازل شد و عرض کرد تا بچه‌های جابر نیامدند شروع نکن. حضرت به جابر فرمود : بچه هایت را بیاور. جابر به سراغ همسرش رفت و مقدار زیادی جستجو کرد ، ولی آنها را پیدا نکرد تا این که خود جبرئیل قصه را تعریف کرد و پیامبر (ص) دعا کرد و علی (ع) آمین گفت و بچه‌ها زنده شدند و همه غذا خوردند. [شکر و صبر از لئالی الاخبار ، ج۱ ، ص۳۰۶]

۱) نکوهش از جزع و گلایه : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یقول الله عز و جل من لم یرض بقضائی و لم یشکر لنعمائی و لم یصبر علی بلائی فلیتخذ ربا سوائی [الدعوات ، ص۱۶۹] .

(۲

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِیاءُ ثُمَّ الْأَوْصِیاءُ ثُمَّ الامثل فالامثل [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۲] .

۳) توجّه به پاداش : امام صادق (ع) : اگر مؤمن بداند خداوند چه پاداشی در برابر مصایب برای او در نظر گرفته است ، آرزو می‌کند که وی در دنیا با قیچی‌ها پاره پاره گردد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ یعْلَمُ الْمُومِنُ مَا لَهُ مِنَ الْأَجْرِ فِی الْمَصَائِبِ لَتَمَنَّی أَنَّهُ قُرِّضَ بِالْمَقَارِیضِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۵] .

۴) شفاعت کودک از پدر و مادر داغ دیده : وقتی کودک عثمان بن مظعون از دنیا رفت ، پدرش خیلی ناراحت بود و از مردم

کناره گیری کرده و مشغول عبادت بود. پیامبر (ص) فرمود : ای عثمان! خداوند رهبانیت را دوست ندارد. رهبانیت امّت من جهاد است. ای عثمان! بهشت دارای هشت در است. آیا خوشحال نمی‌شدی که از هر دری از درها بروی ، فرزندت را در کنار آن بیابی و دست به دامنت تقاضای شفاعت از خدا کند. [أمالی صدوق ، ص۶۶] .
۵) پیامبر (ص) می‌فرمایند : برای کسانی که در مصیبت انّا لله می گویند و حمد خدا را می کنند ، خداوند دستور می‌دهد خانه‌ای در بهشت برایشان بنا کنند به نام بیت الحمد : لَهُ بَیتاً فِی الْجَنَّةِ وَ سَمُّوهُ بَیتَ الْحَمْدِ [کافی ، ج۳ ، ص۲۱۸] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اللهم لک الحمد حمد الشاکرین علی مصابهم [کامل الزیارات ، ص۱۷۷] .
۶) در قرآن بیش از ۷۰ مرتبه از صابران تجلیل شده است.
صبر شرط رهبری : وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ کانُوا بِآیاتِنا یوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
صبر رمز پیروزی : تَمَّتْ کلِمَتُ رَبِّک الْحُسْنی عَلی بَنِی إِسْرائِیلَ بِما صَبَرُوا [اعراف/۱۳۷] .
۷) سه هدیه الهی به صابران : صلوات ، هدایت ، رحمت
۸) روزی رسول خدا (ص) به انصار فرمود : آیا شما مؤمن هستید؟ انصار قدری سکوت کردند. بعد یکی بلند شد و عرض کرد آری! حضرت (ص) فرمود : علامت ایمانتان چیست؟ عرض کرد : به هنگام بلا و گرفتاری ، صبر می کنم و به قضا و قدر راضی هستم. حضرت (ص) فرمود : "به صاحب کعبه سوگند که شما مؤمن هستید." [مسکن الفؤاد ، ص۴۲] .
۹) رسول خدا (ص) : "در بهشت درختی است به نام درخت بلوی که به اهل بلا و مصیبت می‌دهند."
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ فِی الْجَنَّةِ شَجَرَةً یقَالُ لَهَا شَجَرَةُ الْبَلْوَی یوتَی بِأَهْلِ الْبَلَاءِ یوْمَ الْقِیامَةِ [مسکن الفود ، ص۴۳] .
۱۰) امام سجاد (ع) : "در قیامت منادی بانگ می‌زند ، صابران کجایند؟ گروهی می‌آیند و بدون حساب وارد بهشت می‌شو....."
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ ینَادِی مُنَادٍ أَینَ الصَّابِرُونَ لِیدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَیرِ حِسَابٍ [مسکن الفؤاد ، ص۴۳] .

۱. صدا

۱. صدا نعمتی الهی
خوش‌صدائی از نعمت‌های ویژه الهی است.
بدصدا به الاغ تشبیه شده : إِنَّ أَنْکرَ الْأَصْواتِ لَصَوْتُ الْحَمیر [لقمان/۱۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنْ أَجْمَلِ الْجَمَالِ الشَّعْرَ الْحَسَنَ وَ نَغْمَةَ الصَّوْتِ الْحَسَنِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "یزِیدُ فِی الْخَلْقِ ما یشاءُ" (فاطر-۱) هُوَ الْوَجْهُ الْحَسَنُ وَ الصَّوْتُ الْحَسَنُ وَ الشَّعْرُ الْحَسَنُ [بحارالأنوار ، ج۵۶ ، ص۱۵۵] .
۲. اهمیت صدا در تبلیغ
ما بعث الله نبیا الّا حسن الصوت [محجة ، ج۲ ، ص۲۳۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِکلِّ شَیءٍ حِلْیةٌ وَ حِلْیةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ ص أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً بِالْقُرْآنِ وَ کانَ السَّقَّاءُونَ یمُرُّونَ فَیقِفُونَ بِبَابِهِ یسْمَعُونَ قِرَاءَتَهُ وَ کانَ أَبُو جَعْفَرٍ ع أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِكمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ يزِيدُ الْقُرْآنَ حُسْناً [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۶۹] .

۳. اهمیت زیبایی در اسلام

اسلام در همه چیز به خوبی و زیبایی توجّه دارد :

أَحْسَنَ كلَّ شَیءٍ خَلَقَهُ [سجده/۷] .

فی أَحْسَنِ تَقْوِيم [تین/۴] .

بِزِينَةٍ الْكواكب [صافات/۶] .

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الْأَرْضِ زِينَةً لَها [کهف/۷] .

زَينَهُ فی قُلُوبِكم [حجرات/۷] .

قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [بقره/۸۳] .

وَ وَصَّينَا الْإِنْسانَ بِوالِدَيهِ حُسْناً [عنکبوت/۸] .

قَرْضاً حَسَناً [بقره/۲۴۵] .

بِالْحِكمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [نحل/۱۲۵] .

آتِنا فِی الدُّنْيا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً [بقره/۲۰۱] .

فَتَقَبَّلَها رَبُّها بِقَبُولٍ حَسَنٍ [آل عمران/۳۷] .

يوتِكمُ اللّهُ أَجْراً حَسَناً [فتح/۱۶] .

لِيبْلِی الْمُومِنينَ مِنْهُ بَلاءً حَسَنا [انفال/۱۷] .

زَينَ لَهُمُ الشَّيطانُ أَعْمالَهُمْ [انفال/۴۸] . حتی شیطان بدی‌ها را نیکو جلوه می‌دهد و سپس انسان را اغفال می‌کند.

۱. صدق

۱. سیمای صدق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصِدقُ وسيلةٌ [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصِّدْقُ أَمَانَةٌ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۰۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ فضيلةٌ [غررالحكم ، ص۲۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ نجاحٌ [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ أخو العدلِ [غررالحكم ، ص۲۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ خيرُ القولِ [غررالحكم ، ص۲۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ حياةُ التقوى [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصِّدْقُ رُوحُ الْكلَامِ [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ لباسُ الدينِ [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ لباسُ] رأس الدين [اليقينِ [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ رأسُ الدينِ [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ حقٌّ صادعٌ [غررالحكم ، ص۲۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ ينجيك و إن خفته [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدقُ أفضل عدة [غررالحكم ، ص۲۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثمرةُ العقلِ الصدقُ [غررالحكم ، ص۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أنجحكم أصدقكم [أصدقكم أكيسكم] [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدق عماد الإسلام و دعامة الإيمان [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تحرى الصدق و تجنب الكذب أجمل شيمة و أفضل أدب [غررالحكم ، ص۲۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الصدق جمال الإنسان و دعامة الإيمان [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شَيْئَانِ هُمَا مِلَاكُ الدِّينِ الصِّدْقُ وَ الْيَقِينُ [غررالحكم ، ص۸۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زِينَةُ الْحَدِيثِ الصِّدْقُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۴۰۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ اعْلَمْ أَنَّ الصِّدْقَ مُبَارَكٌ [تحف‌العقول ، ص۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الصِّدْقُ عِزٌّ [كافى ، ج۱ ، ص۲۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صدق الرجل على قدر مروءته [غررالحكم ، ص۲۵۹] .

۲. اهميت صدق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أقل شيء الصدق و الأمانة [غررالحكم ، ص۲۵۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إذا أحب الله عبدا ألهمه الصدق [غررالحكم ، ص۲۱۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالصدق و الوفاء تكمل المروءة لأهلها [غررالحكم ، ص۲۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ أَقْرَبَكُمْ مِنِّي غَداً وَ أَوْجَبَكُمْ عَلَى شَفَاعَةً أَصْدَقُكُمْ لِلْحَدِيث [وسائل‌الشيعه ، ج۱۲ ، ص۱۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِصإِنَّ أَقْرَبَكُمْ مِنِّي غَداً وَ أَوْجَبَكُمْ عَلَى شَفَاعَةً أَصْدَقُكُمْ لِسَاناً وَ آدَاكُمْ لِلْأَمَانَةِ وَ أَحْسَنُكُمْ خُلُقاً وَ أَقْرَبُكُمْ مِنَ النَّاسِ [أمالى صدوق ، ص۵۰۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النجاة مع الصدق [غررالحكم ، ص۲۱۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَمْ يَبْعَثْ نَبِياً إِلَّا بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَغْتَرُّوا بِصَلَاتِهِمْ وَ لَا بِصِيَامِهِمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا لَهِجَ بِالصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ حَتَّى لَوْ تَرَكَهُ اسْتَوْحَشَ وَ لَكِنِ اخْتَبِرُوهُمْ عِنْدَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَإِنَّ عَلِياً ع إِنَّمَا بَلَغَ مَا بَلَغَ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ص بِصِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَدَقَ لِسَانُهُ زَكَى عَمَلُهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

قال المجلسى (ره) : لأنه إِنَّما يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ. [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳] .

قال المجلسى (ره) : أو يقال لما كان الصدق لازما للخوف و الخوف ملزوما لكثرة الأعمال فالصدق ملزوم لها أو المعنى طهر عمله من الرياء فإنها نوع من الكذب. [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فِي أَوَّلِ دَخْلَةٍ دَخَلْتُ عَلَيهِ تَعَلَّمُوا الصِّدْقَ قَبْلَ الْحَدِيثِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۴] .

پیامبر (ص) فرمود : "هر كه دروغ را ترک کند ، من ضمانت می‌کنم برای او درجات بهشت را در بالاترین نقطه بهشت و

وسط بهشت و در میان باغستان‌های بهشت" [صدر ، ص۴۶] .
سند حقّانیت رسول خدا (ص) صدق او است.فَقَدْ لَبِثْتُ فیكمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِه [یونس/۱۶] .
پیروی انسان‌ها از مكتب‌ها به خیال صدق است.

۳. آثار صدق

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ لَقَدْ كنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص نَقْتُلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ إِخْوَانَنَا وَ أَعْمَامَنَا مَا یزِیدُنَا ذَلِك إِلَّا إِیمَاناً وَ تَسْلِیماً وَ مُضِیاً عَلَی اللَّقَمِ وَ صَبْراً عَلَی مَضَضِ الْأَلَمِ وَ جِدّاً فِی جِهَادِ الْعَدُوِّ وَ لَقَدْ كانَ الرَّجُلُ مِنَّا وَ الْآخَرُ مِنْ عَدُوِّنَا یتَصَاوَلَانِ تَصَاوُلَ الْفَحْلَینِ یتَخَالَسَانِ أَنْفُسَهُمَا أَیهُمَا یسْقِی صَاحِبَهُ كأْسَ الْمَنُونِ فَمَرَّةً لَنَا مِنْ عَدُوِّنَا وَ مَرَّةً لِعَدُوِّنَا مِنَّا فَلَمَّا رَأَی اللَّهُ صِدْقَنَا أَنْزَلَ بِعَدُوِّنَا الْكبْتَ وَ أَنْزَلَ عَلَینَا النَّصْرَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۶] .

۴. صادقان

۱. معرفی صادقان
وَ ینْصُرُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِك هُمُ الصّادِقُونَ [حشر/۸] .
إِنَّما الْمُومِنُونَ الَّذینَ آمَنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ یرْتابُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فی سَبیلِ اللّهِ أُولئِك هُمُ الصّادِقُونَ [حجرات/۱۵] .
لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لكنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِكةِ وَ الْكتابِ وَ النَّبِیینَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساكینَ وَ ابْنَ السَّبیلِ وَ السّائِلینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّكاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حینَ الْبَأْسِ أُولئِك الَّذینَ صَدَقُوا وَ أُولئِك هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره/۱۷۷] .
لِلْفُقَراءِ الْمُهاجِرینَ الَّذینَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِمْ وَ أَمْوالِهِمْ یبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللّهِ وَ رِضْواناً وَ ینْصُرُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ أُولئِك هُمُ الصّادِقُونَ [حشر/۸] .
۲. موارد
وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ قیلًا [نساء/۱۲۲] .
وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ حَدیثاً [نساء/۸۷] .
وَ لَقَدْ صَدَقَكمُ اللّهُ وَعْدَهُ [آل عمران/۱۵۲] .

۱. صراط مستقیم

۱. معنای صراط مستقیم

راه مستقیم ، راه محبت خدا و دین خدا و مانع از هوا پرستی است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ " (فاتحه/۶) قَالَ : "یقُولُ أَرْشِدْنَا لِلُزُومِ الطَّرِیقِ الْمُودِّی إِلَی مَحَبَّتِك وَ الْمُبَلِّغِ إِلَی (رِضْوَانِك وَ) جَنَّتِك وَ الْمَانِعِ مِنْ أَنْ نَتَّبِعَ أَهْوَاءَنَا فَنَعْطَبَ أَوْ نَأْخُذَ بِآرَائِنَا فَنَهْلِك" [معانی الأخبار ، ص۳۳] .
در جلد ۲۴ بحار ۵۶ حدیث آمده كه امامان و اولیای خدا و شیعیان خالص راه مستقیم هستند.

راه مستقیم راه انبیا است.

إِنَّکَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِیم [زخرف/۴۳] .

راه مستقیم بندگی خداست :

وَ أَنِ اعْبُدُونِی هذا صِراطٌ مُسْتَقِیمٌ [یس/۶۱] .

راه مستقیم رهبران معصوم هستند.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : لیس بین الله و بین حجته حجاب فلا لله دون حجته ستر نحن نحن أبواب الله و نحن الصراط المستقیم [معانی الأخبار ، ص۳۵] .

وَ مَنْ یعْتَصِمْ بِاللّهِ فَقَدْ هُدِی إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [آل عمران/۱۰۱] .

۲. خصوصیات صراط مستقیم

راه مستقیم از مو باریک تر و از شمشیر تیزتر است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَخْبَرَنِی الرُّوحُ الْأَمِینُ فَمَا خَلَقَ اللَّهُ عَبْداً مِنْ عِبَادِهِ مَلَک وَ لَا نَبِی إِلَّا وَ ینَادِی یا رَبِّ نَفْسِی نَفْسِی وَ أَنْتَ تَقُولُ یا رَبِّ أُمَّتِی أُمَّتِی ثُمَّ یوضَعُ عَلَیهَا صِرَاطٌ أَدَقُّ مِنَ الشَّعْرِ وَ أَحَدُّ مِنَ السَّیفِ [کافی ، ج۸ ، ص۳۱۲] .

راه مستقیم یکی است. و ثابت است.وَ أَنَّ هذا صِراطِی مُسْتَقِیماً فَاتَّبِعُوهُ وَ لا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ [انعام/۱۵۳] .

راه مستقیم مراحل دارد : وَ الَّذِینَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدیً [محمد/۱۷] .

۳. صراط مستقیم در تمام مراحل زندگی

۱) نیت ۲) عمل ۳) فکر ۴) علاقه ۵) عبادت ۶) انتخاب دوست ۷) انتخاب شغل ۸) انتخاب همسر ۹) انتخاب مسکن ۱۰) تقدیر معیشت ۱۱) انتقاد ۱۲) همسرداری ۱۳) تفریح

۴. انحراف از صراط مستقیم

۱. صراط مستقیم وافراط وتفریط

۱) هم نماز و هم زکاتأَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ [بقره/۴۳] .

۲) هم احسان به والدین ، هم مواردی عدم اطاعت.

۳) هم رسالت عمومی ، هم رسیدگی به خانوادهوَ کانَ رَسُولاً نَبیا وَ کانَ یأْمُرُ أَهْلَهُ [مریم/۵۵-۵۴] .

۴) هم جاذبه و هم دافعه.

۵) هم دعا ، هم شمشیر ، مانند شب عاشورا و روز عاشوراأَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ رُحَماءُ بَینَهُمْ [فتح/۲۹] .

۶) هم عفو ، هم خشونت ،

خُذِ الْعَفْوَ [اعراف/۱۹۹] .

لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ [نور/۲] .

۷) هم ایمان ، هم عمل

آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ [بقره/۲۵] .
۸) هم عبادت ، هم فکر
عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ قُلْتُ لَهُ : "جُعِلْتُ فِدَاکَ إِنَّ لِی جَاراً کَثِیرَ الصَّلَاةِ کَثِیرَ الصَّدَقَةِ کَثِیرَ الْحَجِّ لَا بَأْسَ بِهِ" قَالَ فَقَالَ : "یا إِسْحَاقُ کیفَ عَقْلُهُ" قَالَ قُلْتُ لَهُ : "جُعِلْتُ فِدَاکَ لَیسَ لَهُ عَقْلٌ" قَالَ فَقَالَ : "لَا یرْتَفِعُ بِذَلِکَ مِنْهُ" [کافی ، ج۱ ، ص۲۴] .
۹) هم دنیا ، هم آخرت
رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ فِی الْآخِرَةِ حَسَنَةً [بقره/۲۰۱] .
۱۰) هم روحی ، هم جسمی
۲. نمونه هایی از افراط و تفریط
علی اللهیلعن به علی.
توسل شرک است توسل به درخت.
دین از سیاست جداست سیاست زدگی
یهود : آزار موسی مسیحیت : إِنَّ اللّهَ ثالِثُ ثَلاثَةٍ [مائده۷۳]
هجرت پی در پی اقامت پی در پی
ورزش به عنوان شغل بی‌اعتنایی به سلامتی
سوء ظن عمومی خوش‌بینی مطلق
بی خبری از فرزند کنترل شدید
۳. اسلام و مسئله افراط وتفریط
قرآن برای راه مستقیم و دوری از هرگونه تند روی یا کندروی و افراط و تفریط آیات فراوانی دارد از جمله :
۱) کلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا [اعراف/۳۱] .
بخورید و بیاشامید ، ولی اسراف نکنید.
۲) وَ لا تَجْعَلْ یدَک مَغْلُولَةً إِلی عُنُقِک وَ لا تَبْسُطْها کلَّ الْبَسْطِ [اسراء/۲۹] .
نه دستت را به گردنت قفل کن که تا در کیسه نرود و بخششی انجام نگیرد و نه آزادانه همه اموالت را ببخش.
۳) الَّذینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یسْرِفُوا وَ لَمْ یقْتُرُوا وَ کانَ بَینَ ذلِک قَواماً [فرقان/۶۷] .
مومنان کسانی هستند که هنگام انفاق ، نه اهل اسرافند و نه اهل بخل ، بلکه میانه رو هستند.
۴) لا تَجْهَرْ بِصَلاتِک وَ لا تُخافِتْ بِها وَ ابْتَغِ بَینَ ذلِک سَبیلا [اسراء/۱۱۰] . نماز را نه بلند بخوان نه آهسته ، بلکه صوتی معتدل را انتخاب کن .
به هر حال انتخاب راه مستقیم و استمداد از خداوند در هر نماز واجب است هر کس به گونه ای از راه خارج می‌شود ،
یکی در عمل و دیگری در اخلاق.
یکی همه کارها را به خدا نسبت می دهد و گویا انسان هیچ اراده‌ای ندارد. دیگری همه کارها را به خود نسبت داده ، و دست خدا رابسته می‌داند.
یکی رهبران آسمانی را مانند انسانهای عادی می‌داند و گاهی مجنون و ساحر می‌داند و دیگری آن بزرگواران را خدا

می‌پندارد.
یکی زیارت امامان معصوم و شهدا را شرک می‌داند و دیگری حتی به درخت و دیوار متوسل می‌شود و ریسمان می‌بندد وحاجت می‌طلبد.
یکی سیاست را از دین جدا می داند و دیگری غیر از سیاست به هیچ اصلی پای بند نیست.
یکی اقتصاد را زیر بنا می‌داند و دیگری دنیا را هیچ می داند.
یکی کار را اصل می‌داند و اهل فکر نیست ، دیگری دائما فکر می‌کند و طرح و شعار می دهد ، ولی اهل کار نیست.
یکی عمل را اصل می‌داند ، یکی هدف را.
یکی غیرت نابجا دارد و یکی همسرش را بی حجاب می‌فرستد.
به هر حال راه مستقیم راهی است که هیچگونه انحراف و افراط و تفریط در آن نباشد ، در جلد ۲۴ بحار حدیثی نقل شده که امامان معصوم می‌فرمایند : راه مستقیم ما هستیم ، آری الگو و اسوه و نمونه عمل به راه مستقیم رهبران آسمانی هستند و در دستورات خود در باره تمام مسائل زندگی از قبیل کار ، تفریح ، تحصیل ، تشویق ، انتقاد ، خوردن و آشامیدن ، قهر و صلح ، انفاق و بخشش ، علاقه به فرزندیا تنبیه به ما دستور میانه روی داده‌اند و حتی در روایات اسلامی درباره عبادات سفارشی به میانه روی کرده‌اند (به کتاب اصول کافی باب الاقتصاد فی العبادات رجوع کنید)
۵ ـ تلاش از ما و استمداد از او : إِیاکَ نَعْبُدُ وَ إِیاکَ نَسْتَعِینُ [فاتحه/۵] .
۶ ـ تولّا و تبرّا : صِراطَ الَّذِینَ أَنْعَمْتَ عَلَیهِمْ غَیرِ الْمَغْضُوبِ عَلَیهِمْ وَ لاَ الضّالِّینَ [فاتحه/۷] .
۷ ـ مهر و قهر : نَبِّئْ عِبادِی أَنِّی أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِیمُ وَ أَنَّ عَذابِی هُوَ الْعَذابُ الْأَلِیمُ [حجر/۵۰-۴۹] .
۸ ـ اطاعت و تمرّد : وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [بقره/۸۳] .
إِنْ جاهَداکَ عَلی أَنْ تُشْرِکَ بِی ما لَیسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [لقمان/۱۵] .
۹ ـ هم مالکیت ، هم محدودیت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الناس مسلطون علی أموالهم [نهج الحق ، ص۵۷۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۰] .
۱۰ ـ هم عمومی ، هم خصوصی : کانَ رَسُولاً نَبِیا [مریم/۵۱] .
وَ کانَ یأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ [مریم/۵۵] .
۱۱ ـ هم صعود ، هم سقوط : أَنِّی فَضَّلْتُکُمْ عَلَی الْعالَمِینَ [بقره/۴۷] .
"وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ [بقره/۶۱] .
۱۲ ـ هم ایمان به غیب ، هم شهود
۱۳ ـ هم دعوت به عبادت ، هم استغنا از عبادت : فَلْیعْبُدُوا رَبَّ هذَا الْبَیتِ [قریش/۳] .
إِنْ تَکفُرُوا أَنْتُمْ وَ مَنْ فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً فَإِنَّ اللّهَ لَغَنِی حَمِیدٌ [ابراهیم/۸] .
۱۴ ـ هم اراده او ، هم واسطه‌های او : إِذا مَرِضْتُ فَهُوَ یشْفِینِ [شعراء/۸۰] .
فِیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ [نحل/۶۹] .
یدَبِّرُ الْأَمْرَ [یونس/۳] .
فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .
اسْتَعِینُوا بِاللّهِ [اعراف/۱۲۸] .

وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره/۴۵] .
۱۵ ـ نه سکوت مطلق ، نه سؤال از هر چیز : فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكرِ [نحل/۴۳] .
يا أَيَهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَسْئَلُوا عَنْ أَشْياءَ إِنْ تُبْدَ لَكمْ تَسُوكمْ [مائده/۱۰۱] .
۱۶ ـ بعضی علم مفید را رها ، ولی بعضی به سراغ آموزش علوم مضر می‌روند : يَتَعَلَّمُونَ ما يَضُرُّهُمْ وَ لا يَنْفَعُهُمْ [بقره/۱۰۲] .
۱۷ ـ بعضی مؤمنین را راضی نمی‌کنند ، بعضی در فکر آن هستند که یهود و نصارا را نیز از خود راضی کنند.
۱۸ ـ برای جلوگیری از افراط و تفریط : إِنَّ اللّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [نساء/۵۸] .
۱۹ ـ بعضـی مسلمین در مکه تقاضای جنگ داشتند ، به آنان گفته شد : كفُّوا أَيدِيكمْ وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّكاةَ [نساء/۷۷] .
ولی در مدینه تن‌پرور شدند : فَلَمّا كتِبَ عَلَيهِمُ الْقِتالُ إِذا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يخْشَوْنَ النّاسَ كخَشْيةِ اللّهِ [نساء/۷۷] .

۱. صلح

۱. ماهیت صلح

۱. صلح تنها باج دادن و سکوت کردن نیست بلکه یک تاکتیک است برای اقامه و استقرار عدل. در صلح حدیبیه شرط شد که مسلمانان آزاد باشند و در صلح امام حسن (ع) شرط شد که شیعیان علی در هر نقطه در امان باشند.
۲. ریشه صلح واقعی و عمومی توحید است. ایمان به یگانگی سرچشمه هستی ، قانون واحد و معیار واحد ، بسیاری ازتفرقه‌ها را از درون خانه تا بازار و کوچه و ارتش و اداره و جامعه در بر می گیرد.
زیرا جلوه‌های تفرقه از درون افراد و تفاوت مبدءها ومعیارها است.
۳. بحث صلح مربوط به بحث فساد است چون صلح در برابر فساد است و هدف انبیاء اصلاح و صلح بودهإِنْ أُرِيدُ إِلَّا الْإِصْلاحَ مَا اسْتَطَعْتُ [هود/۸۸] .
وَ قاتِلُوهُمْ حَتّى لا تَكونَ فِتْنَةٌ وَ يكونَ الدِّينُ لِلّهِ [بقره/۱۹۳] .

۲. استقبال از صلح

۱. در قرآن درباره گروهی از منافقان مکه که همکاری روشنی با دشمنان دارند می فرماید :
فَلاـ تَتَّخِـذُوا مِنْهُمْ أَوْلِيـاءَ حَتّى يهاجِرُوا فِي سَبِيلِ اللّهِ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُـذُوهُمْ وَ اقْتُلُوهُمْ حَيثُ وَجَـدْتُمُوهُمْ وَ لا تَتَّخِـذُوا مِنْهُمْ وَلِيا وَ لا نَصِيراً [نساء/۸۹] .
سپس می‌فرماید :
إِلَّا الَّذِينَ يصِلُونَ إِلى قَوْمٍ بَينَكمْ وَ بَينَهُمْ مِيثاقٌ أَوْ جاوكمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يقاتِلُوكمْ أَوْ يقاتِلُوا قَوْمَهُمْ [نساء/۹۰] .
حکم منافقان شدت عملً است مگر آنها که با کسانی که با شـما هم پیمان اند پیمان بسته‌اند یا آنها که به سوی شـما می‌آیند (جاوکم) هم از جنگ با شما و هم از جنگ باقوم ناتوانندحَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يقاتِلُوكمْ أَوْ يقاتِلُوا قَوْمَهُمْ [نساء/۹۰] .
طبق روایـات طایفه بنی مدلـج خـدمت پیامبر (ص) رسـیدند و گفتنـد : ما نه با شـما هم صـدا هستیم ونه بر ضـد شـما گامی بر می‌داریم لذا پیامبر (ص) پیمان ترک مخاصمه با آنان را بست. [نمونه ، ج۴ ، ص۵۴]

۳. تعهد به صلح نامه

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لَا تَدْفَعَنَّ صُلْحاً دَعَاك إِلَيهِ عَدُوُّك و لِلَّهِ فِيهِ رِضًا فَإِنَّ فِی الصُّلْح دَعَةً لِجُنُودِك وَ رَاحَةً مِنْ هُمُومِك وَ أَمْناً لِبِلَادِك وَ لَكِن الْحَذَرَ كلَّ الْحَذَرِ مِنْ عَدُوِّك بَعْدَ صُلْحِهِ فَإِنَّ الْعَدُوَّ رُبَّمَا قَارَبَ لِيَتَغَفَّلَ فَخُذْ بِالْحَزْمِ وَ اتَّهِمْ فِی ذَلِك حُسْنَ الظَّنِّ وَ إِنْ عَقَدْتَ بَينَك وَ بَينَ عَدُوِّك عُقْدَةً أَوْ أَلْبَسْتَهُ مِنْك ذِمَّةً فَحُطْ عَهْدَك بِالْوَفَاءِ وَ ارْعَ ذِمَّتَك بِالْأَمَانَةِ وَ اجْعَلْ نَفْسَك جُنَّةً دُونَ مَا أَعْطَيتَ فَإِنَّهُ لَيسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَیءٌ النَّاسُ أَشَدُّ عَلَيهِ اجْتِمَاعاً مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَائِهِمْ وَ تَشَتُّتِ آرَائِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ وَ قَدْ لَزِمَ ذَلِك الْمُشْرِكونَ فِيمَا بَينَهُمْ دُونَ الْمُسْلِمِينَ لِمَا اسْتَوْبَلُوا مِنْ عَوَاقِبِ الْغَدْرِ فَلَا تَغْدِرَنَّ بِذِمَّتِك وَ لَا تَخِيسَنَّ بِعَهْدِك وَ لَا تَخْتِلَنَّ عَدُوَّك فَإِنَّهُ لَا يجْتَرِئُ عَلَى اللَّهِ إِلَّا جَاهِلٌ شَقِی وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَهْدَهُ وَ ذِمَّتَهُ أَمْناً أَفْضَاهُ بَينَ الْعِبَادِ بِرَحْمَتِهِ وَ حَرِيماً يسْكُنُونَ إِلَى مَنَعَتِهِ وَ يسْتَفِيضُونَ إِلَى جِوَارِهِ فَلَا إِدْغَالَ وَ لَا مُدَالَسَةَ وَ لَا خِدَاعَ فِيهِ وَ لَا تَعْقِدْ عَقْداً تُجَوِّزُ فِيهِ الْعِلَلَ وَ لَا تُعَوِّلَنَّ عَلَى لَحْنِ قَوْلٍ بَعْدَ التَّأْكيدِ وَ التَّوْثِقَةِ وَ لَا يدْعُوَنَّك ضِيقُ أَمْرٍ لَزِمَك فِيهِ عَهْدُ اللَّهِ إِلَى طَلَبِ انْفِسَاخِهِ بِغَيرِ الْحَقِّ فَإِنَّ صَبْرَك عَلَى ضِيقِ أَمْرٍ تَرْجُو انْفِرَاجَهُ وَ فَضْلَ عَاقِبَتِهِ خَيرٌ مِنْ غَدْرٍ تَخَافُ تَبِعَتَهُ وَ أَنْ تُحِيطَ بِك مِنَ اللَّهِ فِيهِ طِلْبَةٌ لَا تَسْتَقْبِلُ فِيهَا دُنْيَاك وَ لَا آخِرَتَك [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۴. شرایط صلح

۱.المهادنة والمعاهدة :

وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها وَ تَوَكلْ عَلَى اللّهِ [انفال۶۲] .

المهادنة : المعاقدة على ترك الحرب مدة معلومة بغير عوض [مجمع البحرين ، ج۶ ، ص۳۲۸] .

و هی جایزه مع المصلحة للمسلمین

الف : لقلتهم :

ب : رجاء اسلامهم مع الصبر

ج : او ما یحصل به الاستظهار و الاستعانة والقوة

قد تجب المداهنة مع حاجة المسلمین الیها و قد تباح لمجرد المصلحة التی لا تبلغ حد الحاجة و لو انتفت انتفت الصحة [تلخیص لمعه (جهاد) ریاضی و جواهر ، ۲۱]

۲.قال الطوسی فی المبسوط [ج۲ ، ص۵۰]

ان کانت المصلحة فی ترکه بان یکون العدة قلیلا ضعیفا واذا ترک قتالهم اشتدت شوکتهم و قووا فلا تجوز الهدنة لان فیها ضررا علی المسلمین

۳. قطب راوندی می‌گوید : إذا خاف الإمام من المهادنين خيانة جاز له أن ينقض العهد لقوله "وَ إِمّا تَخافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيانَةً فَانْبِذْ إِلَيهِمْ عَلى سَواءٍ" (انفال/۵۸) [فقه القرآن ، ج۱ ، ص۳۵۵] .

و اگر آنها در برابر تو در میدان حاضر نشدند ولی قرائنی ظاهر شده که در صدد پیمان شکنی هستند و بیم خیانت ونقض پیمان بدون اطلاع قبلی دارند تو پیش دستی کن و به آنها اعلام نما که پیمان‌ها لغوفَانْبِذْ [انفال/۵۸] . (یعنی پیمان آنها را بیفکن و لغو نما) عَلى سَواءٍ [انفال/۵۸] .

(یعنی مثل آنها که عملا لغو کرده یا علی سواء هستند تو نیز چنین کن یعنی با اعلام قبلی که راه صاف و سواء است) [نمونه]

،

۴.قال العلامه حلی فی التذکرة :

یشترط فی صحة عقد الهدنة امور رابعة :

الف : ان یتولاه الامام او من یاذن له لانه من الامور العظام.

ب : ان یکون للمسلمین الیه حاجة ومصلحة (للضعف المسلمین او لرجاء الایمان الکفار)

ج : ان یخلوا العقد من شرط فاسد (شرط رهائی اسراء ، تصرف اموال مسلمین ، و...)

د : ذکر المدة [تذکره ، ج۱ ، ص۴۴۷]

۴.إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها [انفال/۶۱] . صلح ابتدائی است اما صلح تحمیلی قرآن می‌فرماید :

فَلا تَهِنُوا وَ تَدْعُوا إِلَی السَّلْمِ وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَ اللّهُ مَعَکُمْ وَ لَنْ یَتِرَکُمْ أَعْمالَکُمْ [محمد/۳۵] .

ـ در جلد ۱۸ المیزان می‌خوانیم : لا تَهِنُوامن الوهن بمعنی الضعف و النقود

وَ تَدْعُوا إِلَی السَّلْمِای و لا تدعوا الی الصلح و الله معکم (معینه النصر)

لَنْ یَتِرَکُمْ (یعنی لم ینقضکم اعمالکم یعنی یوتی اجرها تاما کاملا لن یضیع اعمالکم)

نکته :

۱. اعمال شما را وتر (تک) بی نتیجه ورها نمی‌گذارد بلکه اعمالتان شفع است همراه با نتیجه جفت است.

نکته :

۲. نهأَنْتُمُ الْأَعْلَوْن عند اللهبلکهأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَمطلقا در دنیا پیش چشم دوستان و دشمنان و در آخرت پیش چشم خلق و خالق.

فَإِنْ بَغَتْ إِحْداهُما عَلَی الْأُخْری فَقاتِلُوا الَّتِی تَبْغِی حَتّی تَفِیءَ إِلی أَمْرِ اللّهِ [حجرات/۹] .

این جهاد تادیبی است نه کشتار انتقامی و احساساتی برای تشفی.

۵.قال فی لمعة کتاب الجهاد الفصل الثانی فی ترک القتال و یترک القتال وجوبا لامور

ـ احدها : الامان..... و لا یشترط کونه من الامام بل یجوز و لو من آحاد المسلمین لاحاد الکفار

و شرطه :

الف : ان یکون قبل الاسر (قبل از اسارت گرفتن)

ب : وعدم المفسدة و قیل وجود المصلحة کاستمالة الکافر لیرغب فی الاسلام.

لو امن الجاسوس و لم ینفذ

ثانیهما : الزوال علی حکم الامام او من یختاره

ثالثها : الاسلام.

رابعها : الجزیة

خامسـها : مهادنة (نه مداهنه) و هی من هدنه (صلح) و هی المعاقدهمن الامام او نائبه علی ترک الحرب مدة معینة و اکثرها عشر سنین مع المصلحة للمسلمین [لمعه]

تذکر :

در باره صلح قرآن می‌فرماید که :

وَ إِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَها [انفال/۶۱] .

فَإِنِ انْتَهَوْا فَلا عُدْوانَ [بقره/۱۹۳] .
در عهدنامه آمده : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : صُلْحاً دَعَاك إِلَيهِ عَدُوُّك [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
در قرآن آمده : أَلْقى إِلَيكمُ السَّلامَ [نساء/۹۴] .
در تاریخ آمده پیشنهاد صلح از طرف معاویه به امام حسن (ع) شد.
شاید از مجموع بتوان استفاده کرد همیشه پیشنهاد صلح از طرف دشمن باید باشد و مسلمان بپذیرد و خود پیشنهاد نکند. شاید ذلت باشد البته این استقصاء کامل نیست.

۵. اصلاح ذات البین

۱.إِنَّمَا الْمُؤمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَينَ أَخَوَيكمْ [حجرات/۱۰] .
۲.وَ إِنْ طائِفَتانِ مِنَ الْمُؤمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَينَهُما فَإِنْ بَغَتْ إِحْداهُما عَلَى الْأُخْرى فَقاتِلُوا الَّتِی تَبْغِی حَتّی تَفِیءَ إِلی أَمْرِ اللّهِ فَإِنْ فاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَینَهُما بِالْعَدْلِ وَ أَقْسِطُوا إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطِینَ [حجرات/۹] .
۳.وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَیمانِکمْ أَنْ تَبَرُّوا وَ تَتَّقُوا وَ تُصْلِحُوا بَینَ النّاسِ وَ اللّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۲۴] .
۴.فَاتَّقُوا اللّهَ وَ أَصْلِحُوا ذاتَ بَینِکمْ [انفال/۱] .
۵. امام صادق (ع) بودجه‌ای در اختیار مفضل گذاشت برای اصلاح و فرمودند : إِذَا رَأَیتَ بَینَ اثْنَینِ مِنْ شِیعَتِنَا مُنَازَعَةً فَافْتَدِهَا مِنْ مَالِی [کافی ، ج۲ ، ص۲۰۹] .
۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصُّلْحُ جَائِزٌ بَینَ الْمُسْلِمِینَ إِلَّا مَا حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَاماً [نهج الحق ، ص۴۸۴] . (یعنی در صلح نفوذ دارد و نباید به هم زد و گذر است مگر در دو صورت) جایز یعنی نافذ نظیر جمله قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِقْرَارُ الْعُقَلَاءِ عَلَی أَنْفُسِهِمْ جَائِزٌ [الصراط المستقیم ، ج۳ ، ص۱۸۸] . یعنی نافذ.
۷. امام صادق (ع) درباره لقمان می فرماید کهلَمْ یمُرَّ بِرَجُلَینِ یخْتَصِمَانِ أَوْ یقْتَتِلَانِ إِلَّا أَصْلَحَ بَینَهُمَا وَ لَمْ یمْضِ عَنْهُمَا حَتَّی یحابا [تفسیرقمی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۱. صلوات

۱. اهمیت

قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْکرِیُّ (ع) : إِنَّ اشْرَفَ أَعْمَالِ الْمُومِنِینَ فِی مَرَاتِبِهِمُ الَّتِی قَدْ رُتِّبُوا فِیهَا مِنْ الثَّرَی إِلَی الْعَرْشِ الصَّلَاةُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ الطَّیبِینَ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِمْ [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۶۲] .
قَالَ عَلِی بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَسْکرِی (ع) : إِنَّمَا اتَّخَذَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلًا لِکثْرَةِ صَلَاتِهِ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَیتِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِمْ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۳۴] .
۲. وقتی حضرت موسی در حال مناجات به نام محمد رسید ، خداوند فرمود :
فَصَلِّ عَلَیهِ یا ابْنَ عِمْرَانَ فَإِنِّی أُصَلِّی عَلَیهِ وَ مَلَائِکتِی [کافی ، ج۸ ، ص۴۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من صلی علی فی کتاب لم تزل الملائکة تستغفر له ما دام اسمی فی ذلک الکتاب [منیة المرید ، ص۳۴۷] .

ـ اولی‌ترین مردم به رسول الله (ص) کسی است که برای او صلوات بفرستد.

ـ نزدیک ترین مردم به رسول الله (ص) در قیامت کسی است که صلوات بفرستد.

ـ سنگین‌ترین عمل در میزان قیامت صلوات است.

ـ نورانی‌ترین اشخاص در قیامت کسی است که صلوات بفرستد. [شرح نماز ، نیتی زنجانی ، ص۱۲۴] .

ـ درود بر پیامبر و خاندان او شعار اسلام و به خصوص شیعه است. [پرتوی از اسرار نماز ، ج۱۸۷] .

ـ عطف آل محمد به محمد (ص) ، امتداد خط پیامبر است. [فلسفه الصلاة کورانی ، ص ۱۷۱] .

در شب معراج خداوند متعال نحوه انجام نماز را به پیامبر می‌آموزد.

ثُمَّ قَالَ لَهُ : "ارْفَعْ رَأْسَک ثَبَّتَک اللَّهُ

وَ اشْهَدْ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ أَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيبَ فِيهَا وَ أَنَّ اللَّهَ يبْعَثُ مَنْ فِی الْقُبُورِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ ارْحَمْ مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ کمَا صَلَّيتَ وَ بَارَکتَ وَ تَرَحَّمْتَ وَ مَنَنْتَ عَلَی إِبْرَاهِيمَ وَ آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّک حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ شَفَاعَتَهُ وَ ارْفَعْ دَرَجَتَهُ" [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۳۳۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی لَمَّا خَلَقَ مُحَمَّداً أَمَرَ الْمَلَائِکةَ فَقَالَ انْقُصُوا مِنْ ذِکرِی بِمِقْدَارِ الصَّلَاةِ عَلَی مُحَمَّدٍ (ص) فَقَوْلُ الرَّجُلِ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّد فِی الصَّلَاةِ مِثْلُ قَوْلِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ اللَّهُ أَکبَرُ. [جمال الأسبوع ، ص۲۳۶] .

۲. کیفیت صلوات

۱. کیفیت متن و عبارت صلوات

شخصی در حضور امام صادق (ع) صلوات بر محمد (ص) فرستاد ، حضرت فرمود : این صلوات ابتر است. صلوات درست این است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سَمِعَ أَبِی رَجُلًا مُتَعَلِّقاً بِالْبَيتِ وَ هُوَ يقُولُ : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ فَقَالَ لَهُ أَبِی : يا عَبْدَ اللَّهِ! لَا تَبْتُرْهَا لَا تَظْلِمْنَا حَقَّنَا قُلِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيتِهِ. [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ لَمْ يصَلِّ عَلَی آلِهِ لَمْ يجِدْ رِيحَ الْجَنَّةِ. [أمالی صدوق ، ص۲۰۰] .

کسی که آل محمد را در صلوات اضافه نکند ، خداوند می‌گوید : لَا لَبَّيک وَ لَا سَعْدَيک يا مَلَائِکتِی لَا تُصْعِدُوا دُعَائَهُ إِلَّا أَنْ يلْحِقَ بِالنَّبِی عِتْرَتَهُ فَلَا يزَالُ مَحْجُوباً حَتَّی يلْحِقَ بِی أَهْلَ بَيتِی. [ثواب الأعمال ، ص۱۵۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا صَلَّی أَحَدُکمْ وَ لَمْ يذْکرِ النَّبِی وَ آلَهُ (ص) فِی صَلَاتِهِ يسْلُک بِصَلَاتِهِ غَيرَ سَبِيلِ الْجَنَّةِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ إِلَّا أَنْ يذْکرَ فِيهَا مُحَمَّدٌ وَ آلُ مُحَمَّدٍ [بحار الأنوار ، ج۸۲ ، ص۲۸۲] .

۲. کیفیت صوتی صلوات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ارْفَعُوا أَصْوَاتَکمْ بِالصَّلَاةِ عَلَی فَإِنَّهَا تَذْهَبُ بِالنِّفَاقِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۳] .

۳. کیفیت تعداد صلوات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا ذُکرَ النَّبِی (ص) فَأَکثِرُوا الصَّلَاةَ عَلَيهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۲] .

۳. سیمای صلوات

۱.نور است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَكْثِرُوا الصَّلَاةَ عَلَى فَإِنَّ الصَّلَاةَ عَلَى نُورٌ فِی الْقَبْرِ وَ نُورٌ عَلَى الصِّرَاطِ وَ نُورٌ فِی الْجَنَّةِ [الدعوات ، ص۲۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى عَلَى مَرَّةً خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى یوْمَ الْقِیامَةِ عَلَى رَأْسِهِ نُوراً وَ عَلَى یمِینِهِ نُوراً وَ عَلَى شِمَالِهِ نُوراً وَ مِنْ فَوْقِهِ نُوراً وَ مِنْ تَحْتِهِ نُوراً وَ فِی جَمِیعِ أَعْضَائِهِ نُوراً [جامع الأخبار ، ص ۶۰] .

۲.عبادت است : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا مِنْ شَیءٍ یعْبَدُ اللَّهُ بِهِ یوْمَ الْجُمُعَةِ أَحَبَّ إِلَی مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [کافی ، ج۳ ، ص۴۲۹] .

۳.ذکر است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ذِکرُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عِبَادَةٌ وَ ذِکرِی عِبَادَةٌ وَ ذِکرُ عَلِی عِبَادَةٌ وَ ذِکرُ الْأَئِمَّةِ مِنْ وُلْدِهِ عِبَادَةٌ [اختصاص مفید ، ص۲۲۳] .

۴دعا است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَعَا أَحَدُکمْ فَلْیبْدَأْ بِالصَّلَاةِ عَلَى النَّبِی (ع) فَإِنَّ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِی (ع) مَقْبُولَةٌ وَ لَمْ یکنِ اللَّهُ لِیقْبَلَ بَعْضَالدُّعَاءِ وَ یرُدَّ بَعْضاً [أمالی طوسی ، ج۶ ، ص۱۷۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَلَاتُکمْ عَلَى إِجَابَةٌ لِدُعَائِکمْ وَ زَکاةٌ لِأَعْمَالِکمْ [أمالی طوسی ، ج۸ ، ص۲۱۵] .

۵.ستایش است : امام صادق (ع) : صلوا علیه = امنوا علیه [نورالثقلین ، ج۴ ، ص۳۰۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فی قول الله عز و جل "إِنَّ اللَّهَ وَ مَلائِکتَهُ یصَلُّونَ عَلَى النَّبِی یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَیهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِیماً " (احزاب/۵۶) فقال قال : أثنوا علیه و سلموا له [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۲۸] .

۶.جزء نماز است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِی (ص) مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۱۸۳] .

۷.صلوات در ردیف تکبیر و تسبیح است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الصَّلَاةَ عَلَى نَبِی اللَّهِ (ص) کهَیئَةِ التَّکبِیرِ وَ التَّسْبِیحِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۲۲] .

۸.وفای به عهد است :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من صلی علی النبی (ص) فمعناه أنی أنا علی المیثاق و الوفاء الذی قبلت حین قوله "أَ لَسْتُ بِرَبِّکمْ قالُوا بَلی" (اعراف/۱۷۲) [معانی الأخبار ، ص۱۱۵] .

۴. آثار صلوات

۱.روشنی دل : امام مجتبی (ع) فرمود : قلب زنگار می گیرد و با صلوات صیقل پیدا می کند. [وسایل ، ج۴ ، ص۱۲۱۶] .

۲.زدودن نفاق : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّلَاةُ عَلَى وَ عَلَى أَهْلِ بَیتِی تَذْهَبُ بِالنِّفَاقِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۲] .

۳.بالا رفتن دعا : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا ذُکرَ النَّبِی (ص) رُفِعَ الدُّعَاءُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ صَلَّى عَلَى النَّبِی (ص) رُفِعَتْ دَعْوَتُهُ [عدة الداعی ، ص۱۶۵] .

۴.پاکی عمل : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَلَاتُکمْ عَلَى إِجَابَةٌ لِدُعَائِکمْ وَ زَکاةٌ لِأَعْمَالِکمْ [أمالی طوسی ، ج۸ ، ص۲۱۵] .

۵.استجابت دعا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَلَاتُکمْ عَلَى إِجَابَةٌ لِدُعَائِکمْ وَ زَکاةٌ لِأَعْمَالِکمْ [أمالی طوسی ، ج۸ ، ص۲۱۵] .

۶.محو کننده گناه : قَالَ الرِّضَا (ع) فِی حَدِیثٍ : مَنْ لَمْ یقْدِرْ عَلَى مَا یکفِّرُ بِهِ ذُنُوبَهُ فَلْیکثِرْ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ فَإِنَّهَا تَهْدِمُ الذُّنُوبَ هَدْماً [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۱ ، ص۲۹۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ اثْنَینِ وَ سَبْعِینَ شَهِیداً وَ خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ کیوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ [جامع الأخبار ، ص۵۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى عَلَى إِيمَاناً وَ احْتِسَاباً اسْتَأْنَفَ الْعَمَلَ [ثواب الأعمال ، ص۳۷] .

۷.موانع دعا را برطرف می کند : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوباً حَتَّى يصَلِّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۱] .

۸.گشایش و رحمت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَخْبَرَنِى جَبْرَئِيلُ أَنَّ الرَّجُلَ مِنْ أُمَّتِى إِذَا صَلَّى عَلَى وَ أَتْبَعَ بِالصَّلَاةِ عَلَى أَهْلِ بَيْتِى فُتِّحَتْ لَهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَ صَلَّتْ عَلَيهِ الْمَلَائِكَةُ سَبْعِينَ صَلَاةً [ثواب الأعمال ، ص۱۵۷] .

۹.آمرزش و دعای فرشتگان :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَكلَ بِى مَلَكينِ فَلَا أُذْكرُ عِنْدَ مُسْلِمٍ فيصَلِّى عَلَى إِلَّا قَالَ لَهُ ذَانِك الْمَلَكانِ غَفَرَ اللَّهُ لَك وَ قَالَ اللَّهُ وَ مَلَائِكتُهُ آمِينَ [عوالی اللآلی ، ج۲ ، ص۳۸] .

۱۰.سلامتی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى عَلَى مَرَّةً فَتَحَ اللَّهُ عَلَيهِ بَاباً مِنَ الْعَافِيةِ [جامع الأخبار ، ص۵۹] .

۱۱.رضوان الله : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَلَاتُكمْ عَلَى مُجَوِّزَةٌ لِدُعَائِكمْ وَ مَرْضَاةٌ لِرَبِّكمْ [الجعفریات ، ص۲۱۵] .

۱۲.رحمت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بِالصَّلَاةِ تَنَالُونَ الرَّحْمَةَ أَكثِرُوا مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى نَبِيكمْ [کافی ، ج۸ ، ص۱۸] .

۱۳.حسنات : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيتِهِ كتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ حَسَنَةٍ [ثواب الأعمال ، ص۱۵۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من صلی علی صلاۀ

۱.صلی الله تعالی بها علیه عشر صلوات

۲.و محا عنه عشر سیئات

۳.و أثبت له بها عشر حسنات [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۶۴] .

۱۴.پاداش شهید : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ اثْنَينِ وَ سَبْعِينَ شَهِيداً [جامع الأخبار ، ص۵۹] .

۱۵.درود فرشتگان : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَلَّى عَلَى النَّبِى (ص) صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ أَلْفَ صَلَاةٍ فِى أَلْفِ صَفٍّ مِنَ الْمَلَائِكةِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۲] .

۱۶.درود خدا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيك [أمالی صدوق ، ص۳۷۹] .

۱۷.درود رسول (ص) : وقتی کسی بر پیامبر صلوات می‌فرستد حضرت جواب می‌دهد :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وکل الله بقبر النبی (ص) ملکا یقال له ظهلیل إذا صلی علیه أحدکم و سلم علیه قال له یا رسول الله فلان سلم علیک و صلی علیک قال فیرد النبی صلی الله علیه بالسلام [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۶۸] .

۱۸.درود موجودات : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَلَّى عَلَى النَّبِى (ص) صَلَاةً وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ أَلْفَ صَلَاةٍ فِى أَلْفِ صَفٍّ مِنَ الْمَلَائِكةِ وَ لَمْ يبْقَ شَىءٌ مِمَّا خَلَقَهُ اللَّهُ إِلَّا صَلَّى عَلَى الْعَبْدِ لِصَلَاةِ اللَّهِ عَلَيهِ وَ صَلَاةِ مَلَائِكتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۲] .

۱۹.قضاء حاجات : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَالَ يا رَبِّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ مِائَةَ مَرَّةٍ قُضِيتْ لَهُ مِائَةُ حَاجَةٍ ثَلَاثُونَ لِلدُّنْيا وَ الْبَاقِى لِلْآخِرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۳] .

۲۰.سبب حزن شیطان : اگر می‌خواهید همیشه شیطان غمگین باشد بر صلوات مداومت داشته باشید.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فإن أردتم أن تدیموا علی إبلیس سخنۀ عینه و ألم جراحاته فداوموا علی طاعۀ الله و ذکره ، و الصلاۀ علی

محمد و آله [تفسير الإمام العسكری ، ص۳۹۶] .
۲۱.مقام آخرتی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوْلَى النَّاسِ بِی يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَكْثَرُهُمْ عَلَیَّ صَلَاةً (فِی دَارِ الدُّنْيا) [مكارم الأخلاق ، ص۳۱۲] .
۲۲.شفاعت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِی مَنْ صَلَّى عَلَیَّ كلَّ يوْمٍ أَوْ كلَّ لَيلَةٍ وَجَبَتْ لَهُ شَفَاعَتِی وَ لَوْ كانَ مِنْ أَهْلِ الْكبَائِرِ [جامع الأخبار ، ص۵۹] .
۲۳.نجات از آتش : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ صَلَّى عَلَیَّ أَلْفَ مَرَّةٍ لَا يعَذِّبُهُ اللَّهُ فِی النَّارِ أَبَداً [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۶۳] .
۲۴.بهشت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ آخِرُ كلَامِهِ الصَّلَاةَ عَلَیَّ وَ عَلَى عَلِی دَخَلَ الْجَنَّةَ [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۶۴] .

۵. اوقات صلوات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ صَلَّى وَ لَمْ يصَلِّ عَلَى النَّبِی (ص) وَ تَرَك ذَلِك مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [تهذيب الأحكام ، ج۲ ، ص۱۵۹] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ قَالَ فِی رُكوعِهِ وَ سُجُودِهِ وَ قِيامِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِمِثْلِ الرُّكوعِ وَ السُّجُودِ وَ الْقِيامِ [كافی ، ج۳ ، ص۳۲۴] .
۱.هنگام ورود و خروج مسجد : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ عَلَى النَّبِی (ص) وَ إِذَا خَرَجْتَ فَافْعَلْ ذَلِك [كافی ، ج۳ ، ص۳۰۹] .
۲.هر وقت يادی از حضرت شد : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : صَلِّ عَلَى النَّبِی كلَّمَا ذَكرْتَهُ أَوْ ذَكرَهُ ذَاكرٌ فِی أَذَانٍ وَ غَيرِهِ [كافی ، ج۳ ، ص۳۰۳] .
۳.وقت ذبح كردن : قَالَ الرِّضَا (ع) : الصَّلَاةُ عَلَى النَّبِی (ص) وَاجِبَةٌ فِی كلِّ مَوْطِنٍ وَ عِنْدَ الْعُطَاسِ وَ الذَّبَائِحِ وَ غَيرِ ذَلِك [وسائل الشيعة ، ج۷ ، ص۲۰۳] .
۴.بعد از نماز :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَ لَا أُعَلِّمُك شَيئاً يقِی اللَّهُ بِهِ وَجْهَك مِنْ حَرِّ جَهَنَّمَ قَالَ قُلْتُ بَلَى قَالَ قُلْ بَعْدَ الْفَجْرِ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ مِائَةَ مَرَّةٍ يقِی اللَّهُ بِهَا وَجْهَك مِنْ حَرِّ جَهَنَّمَ [ثواب الأعمال ، ص۱۵۵] .
امام صادق (ع) فرمود : صد بار صلوات بعد از نماز صبح انسان را از آتش جهنم مصون می‌دارد.
قَالَ الْكاظِمُ (ع) : من قال فی دبر صلاة الصبح و صلاة المغرب قبل أن يثنی رجليه أو يكلم أحدا "إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِكتَهُ يصَلُّونَ عَلَى النَّبِی يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلِيماً " (احزاب/۵۶) اللهم صل على محمد و ذريته قضى الله له مائة حاجة سبعين فی الدنيا و ثلاثين فی الآخرة [ثواب الأعمال ، ص۱۵۶] .
۵.شب جمعه فرشتگان به زمين می‌آيند و پاداش صلوات فرستندگان را می‌نويسند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا كانَتْ عَشِيةُ الْخَمِيسِ وَ لَيلَةُ الْجُمُعَةِ نَزَلَتْ مَلَائِكةٌ مِنَ السَّمَاءِ وَ مَعَهَا أَقْلَامُ الذَّهَبِ وَ صُحُفُ الْفِضَّةِ لَا يكتُبُونَ عَشِيةَ الْخَمِيسِ وَ لَيلَةَ الْجُمُعَةِ وَ يوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى أَنْ تَغِيبَ الشَّمْسُ إِلَّا الصَّلَاةَ عَلَى النَّبِی ص [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۴۲۴] .
۶روز جمعه : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ عَمَلٍ أَفْضَلَ يوْمَ الْجُمُعَةِ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ [روضة الواعظين ، ج۲ ، ص۳۹۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من قال بعد صلاة الظهر و صلاة الفجر فی الجمعة و غيرها اللهم صل على محمد و آل محمد و عجل فرجهم

لم یمت حتی یدرک القائم المهدی (ع) [بحار الأنوار ، ج۸۶ ، ص۳۶۳] .

امام صادق (ع) فرمود : " کسی که بعد از نماز صبح جمعه صلوات بفرستد امام زمان را درک می کند".

۸.همه جا : قَالَ الرِّضَا (ع) : الصَّلَاةُ عَلَی النَّبِی (ص) وَاجِبَةٌ فِی کلِّ مَوْطِنٍ [وسائل الشیعة ، ج۷ ، ص۲۰۳] .

۹.ماه رمضان : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَکثَرَ فِیهِ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَی ثَقَّلَ اللَّهُ مِیزَانَهُ یوْمَ تَخِفُّ الْمَوَازِینُ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۱۰. هنگام تلاوت آیه قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا قَرَأْتُمْ "إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِکتَهُ یصَلُّونَ عَلَی النَّبِی " (احزاب/۵۶) فَصَلُّوا عَلَیهِ فِی الصَّلَاةِ کنْتُمْ أَوْ فِی غَیرِهَا [وسائل الشیعة ، ج۶ ، ص۷۲] .

۱۱.وقت دعا : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ کانَتْ لَهُ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَاجَةٌ فَلْیبْدَأْ بِالصَّلَاةِ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ثُمَّ یسْأَلُ حَاجَتَهُ ثُمَّ یخْتِمُ بِالصَّلَاةِ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۴] .

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اجْعَلُونِی فِی أَوَّلِ الدُّعَاءِ وَ فِی آخِرِهِ وَ فِی وَسَطِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۲] .

۱۲.در تشهد نماز : قال النبی (ص) : اذا جلست فی صلاتک فلا تترکن الصلاة علی فانها زکوة الصلوة [کنز ، ج۷ ، ص۳۴۲] .

۶. عواقب ترک صلوات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ قَوْمٍ اجْتَمَعُوا فِی مَجْلِسٍ فَلَمْ یذْکرُوا اسْمَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَمْ یصَلُّوا عَلَی نَبِیهِمْ إِلَّا کانَ ذَلِک الْمَجْلِسُ حَسْرَةً وَ وَبَالًا عَلَیهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ لَمْ یرْغَبْ فِی هَذَا (صلوات) فَهُوَ جَاهِلٌ مَغْرُورٌ قَدْ بَرِئَ اللَّهُ مِنْهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَهْلُ بَیتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَخِیلُ حَقّاً مَنْ ذُکرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ یصَلِّ عَلَی [معانی الأخبار ، ص۲۴۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَجْفَی النَّاسِ رَجُلٌ ذُکرْتُ بَینَ یدَیهِ فَلَمْ یصَلِّ عَلَی [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۸۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ذَکرَنِی فَلَمْ یصَلِّ عَلَی فَقَدْ شَقِی [جامع الأخبار ، ص۵۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ذُکرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ یصَلِّ عَلَی فَلَمْ یغْفِرِ اللَّهُ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [کافی ، ج۴ ، ص۶۷] .

۷. دیدگاه اهل سنت درباره صلوات

۱. النبی (ص) : لا تصلوا علی الصلاة البتراء فقالوا و ما الصلاة البتراء؟ قال :

تقولون اللهم صل علی محمد و تمسکون بل قولوا : اللهم صل علی محمد و ال محمد [صواعق ، ص۱۴۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُصَلُّوا عَلَی صَلَاةً مَبْتُورَةً بَلْ صِلُوا إِلَی أَهْلَ بَیتِی وَ لَا تَقْطَعُوهُمْ فَإِنَّ کلَّ نَسَبٍ وَ سَبَبٍ یوْمَ الْقِیامَةِ مُنْقَطِعٌ إِلَّا نَسَبِی [وسائل الشیعة ، ج۷ ، ص۲۰۷] .

درّ المنثور حدیث ۱۹ ، صحیح بخاری ، ج۶ ، ص۱۵۱ و صحیح مسلم ، ج۱ ، ص۳۰۵ و ابو داود و ترمذی و نسائی و ابن ماجه و.... [تفسیر المیزان ، ج۱۶ ، ص۳۴۴] .

۳. شافعی :

[الغدیر ، ج۷ ، ص۷] .

۴. تمامی فقهای اهل بیت صلوات را در تشهد اول و دوم واجب می‌دانند.

شافعی در تشهد دوم واجب می‌داند.

ابو حنیفه واجب نمی‌داند.

جمعی از فقهای اهل تسنن اضافه آل محمد را هم واجب می‌دانند. [تذکره علامه ، ج ۱ ، ص۱۲۶] .

۱. صله رحم

۱. اهمیت صله رحم

۱ ـ وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً وَ ذِی الْقُرْبی [بقره/۸۳] .

۲ ـ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی [بقره/۱۷۷] .

۳ ـ وَ الَّذِینَ یصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ [رعد/۲۱] .

۴ ـ إِنَّ اللّهَ یأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ وَ إِیتاءِ ذِی الْقُرْبی [نحل/۹۰] .

۵ ـ فَآتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ [روم/۳۸] .

وَ آتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ [اسراء/۲۶] .

۶ ـ وَ اتَّقُوا اللّهَ الَّذِی تَسائَلُونَ بِهِ وَ الْأَرْحامَ إِنَّ اللّهَ کانَ عَلَیکُمْ رَقِیباً [نساء/۱] .

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أُوصِی الشَّاهِدَ مِنْ أُمَّتِی وَ الْغَائِبَ مِنْهُمْ وَ مَنْ فِی أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَ أَرْحَامِ النِّسَاءِ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ أَنْ یصِلَ الرَّحِمَ وَ إِنْ کانَتْ مِنْهُ عَلَی مَسِیرَةِ سَنَةٍ فَإِنَّ ذَلِک مِنَ الدِّینِ [کافی ، ج ۲ ، ص۱۵۱] .

۸ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مَا مِنْ خُطْوَةٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْ خُطْوَتَینِ خُطْوَةٍ یسُدُّ بِهَا الْمُومِنُ صَفّاً فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ خُطْوَةٍ إِلَی ذِی رَحِمٍ قَاطِعٍ [أمالی مفید ، ص۱۱] .

۹ ـ عَنْ دَاوُدَ بْنِ کثِیرٍ الرَّقِّی قَالَ : "کنْتُ جَالِساً عِنْدَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِذْ قَالَ مُبْتَدِئاً مِنْ قِبَلِ نَفْسِهِ یا دَاوُدُ لَقَدْ عُرِضَتْ عَلَی أَعْمَالُکمْ یوْمَ الْخَمِیسِ فَرَأَیتُ فِیمَا عُرِضَ عَلَی مِنْ عَمَلِک صِلَتَک لِابْنِ عَمِّک فُلَانٍ فَسَرَّنِی ذَلِک إِنِّی عَلِمْتُ أَنَّ صِلَتَک لَهُ أَسْرَعُ لِفَنَاءِ عُمُرِهِ وَ قَطْعِ أَجَلِهِ" [المناقب ، ج۴ ، ص۲۲۷] .

توضیح : داوود نقل کرده که این ابن عم شخص معاند جنیشی بوده. در مکه به من خبر رسید که دست تنگ شده است. من به او چکی دادم به عنوان نفقه و وقتی به مدینه رسیدم امام این جملات را فرمود.

۱۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَجُلًا أَتَی النَّبِی (ص) فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِی أَهْلًا قَدْ کنْتُ أَصِلُهُمْ وَ هُمْ یوذُونَنِی وَ قَدْ أَرَدْتُ رَفْضَهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَنْ یرْفُضُکمُ اللَّهُ جَمِیعاً قَالَ وَ کیفَ أَصْنَعُ قَالَ تُعْطِی مَنْ حَرَمَک وَ تَصِلُ مَنْ قَطَعَک وَ تَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَک فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِک کانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَک عَلَیهِمْ ظَهِیراً قَالَ ابْنُ طَلْحَةَ فَقُلْتُ لَهُ مَا الظَّهِیرُ قَالَ الْعَوْنُ [الزهد ، ص۳۶] .

۱۱ ـ از امام ششم تفسیر این آیه را پرسیدند :

عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ جَلَّ ذِکرُهُ "وَ اتَّقُوا اللّهَ الَّذِی تَسائَلُونَ بِهِ وَ الْأَرْحامَ إِنَّ اللّهَ کانَ عَلَیکُمْ رَقِیباً " (نساء/۱) قَالَ فَقَالَ هِی أَرْحَامُ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَمَرَ بِصِلَتِهَا وَ عَظَّمَهَا أَ لَا تَرَی أَنَّهُ جَعَلَهَا مِنْهُ" [کافی ، ج ۲ ، ص ۱۵۰] .

۱۲ ـ احادیث زیادی به این مضمون آمده :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حَافَتَا الصِّرَاطِ یوْمَ الْقِیامَةِ الرَّحِمُ وَ الْأَمَانَةُ فَإِذَا مَرَّ الْوَصُولُ لِلرَّحِمِ الْمُودِّی لِلْأَمَانَةِ نَفَذَ إِلَی الْجَنَّةِ وَ إِذَا مَرَّ

الْخَائِنُ لِلْأَمَانَةِ الْقَطُوعُ لِلرَّحِمِ لَمْ يَنْفَعْهُ مَعَهُمَا عَمَلٌ وَ تَكَفَّأَ بِهِ الصِّرَاطُ فِي النَّارِ [كافي ، ج٢ ، ص١٥٢] .
توضيح علامه مجلسي : تشبيه ٢ خصلت به حافة (جانب) معنايش اين است كه اين ٢ خصلت مانع سقوط در جهنم هستند ، مثل اينكه دو طرف جاده باريك خطرناكي را ميله آهني قرار بدهند. [بحار ، ج٧١ ، ص١١٧] .
١٣ ـ خَيرُ النَّاسِ أَوْصَلُهُمْ لِلرَّحِمِ [نهج الفصاحة ، ١٤٩٩] .
١٤ ـ فتح رجل باب عطية بصدقه اوصله الازاده الله تعالى بها كثرة [فصاحة ، ٢٦٥٢] .
١٥ ـ أُولُوا الْأَرْحام بَعْضُهُمْ أَوْلى بِبَعْضٍ فِي كِتابِ اللَّهِ [احزاب/٦] .
١٦ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَعْجَلَ الْخَيرِ ثَوَاباً صِلَةُ الرَّحِمِ [كافي ، ج٢ ، ص١٥٢] .
١٧ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَكرِمْ عَشِيرَتَك فَإِنَّهُمْ جَنَاحُك الَّذِي بِهِ تَطِيرُ وَ أَصْلُك الَّذِي إِلَيهِ تَصِيرُ وَ يدُك الَّتِي بِهَا تَصُولُ [نهج‌البلاغه ، نامه ٣١] .

٢. هدف از صله رحم

١ ـ ايجاد محبت و صميميت :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ صِلَةَ الرَّحِمِ مَثْرَاةٌ فِي الْمَالِ وَ مَحَبَّةٌ فِي الْأَهْلِ وَ مَنْسَأَةٌ فِي الْأَجَلِ [الزهد ، ص٤١] .
٢ ـ كمك مالي : پاداش صدقه به خويشاوند ، چند برابر است.
الصدقة على المسكين صدقه و هى على ذى رحم اثنتان صدقه و صلة الرحم [فصاحه ، ١٨٧٠] .
وَ آتَى الْمالَ عَلى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبى [بقره/١٧٧] .
٣ ـ تفقد :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلُوا أَرْحَامَكمْ فِي‌الدُّنْيا وَ لَوْ بِالسَّلَامِ [النوادر راوندى ، ص٦] .
٤ ـ مشكل گشائى :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صِلْ رَحِمَك وَ لَوْ بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ وَ أَفْضَلُ مَا تُوصَلُ بِهِ الرَّحِمُ كفُّ الْأَذَى عَنْهَا وَ صِلَةُ الرَّحِمِ مَنْسَأَةٌ فِي الْأَجَلِ مَحْبَبَةٌ فِي الْأَهْلِ [كافي ، ج٢ ، ص١٥١] .
٥ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا مُيسِّرُ لَقَدْ زِيدَ فِي عُمُرِك فَأَي شَيءٍ تَعْمَلُ قُلْتُ كنْتُ أَجِيراً وَ أَنَا غُلَامٌ بِخَمْسَةِ دَرَاهِمَ فَكنْتُ أُجْرِيهَا عَلَى خَالِي [بصائرالدرجات ، ص٢٦٥] .

٣. نحوه صله رحم

١ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صِلْ رَحِمَك وَ لَوْ بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ [كافي ، ج٢ ، ص١٥١] .
٢ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلُوا أَرْحَامَكمْ بِالدُّنْيا وَ لَوْ بِالسَّلَامِ [خصال صدوق ، ج٢ ، ص٦١٢] .
٣ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أُوصِي الشَّاهِدَ مِنْ أُمَّتِي وَ الْغَائِبَ مِنْهُمْ وَ مَنْ فِي أَصْلَابِ الرِّجَالِ وَ أَرْحَامِ النِّسَاءِ إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ أَنْ يصِلَ الرَّحِمَ وَ إِنْ كانَتْ مِنْهُ عَلَى مَسِيرَةِ سَنَةٍ فَإِنَّ ذَلِك مِنَ الدِّينِ [كافي ، ج٢ ، ص١٥١] .
٤ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صِلُوا أَرْحَامَكمْ وَ بَرُّوا بِإِخْوَانِكمْ وَ لَوْ بِحُسْنِ السَّلَامِ وَ رَدِّ الْجَوَابِ [كافي ، ج٢ ، ص١٥٧] .
قَالَ الْمَجْلِسِي رَحِمَهُ اللَّهُ : "أعظم الصلة ما كان بالنفس و فيه أخبار كثيرة ثم بدفع الضرر عنها ثم بجلب النفع إليها ثم بصلة من

تجب نفقته و إن لم يكن رحما للواصل كزوجة الأب و الأخ و مولاه و أدناها السلام بنفسه ثم برسوله و الدعاء بظهر الغيب و الثناء في المحضر." [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۱۰۹] ."بالنفقة بالمواساة و... بكثرة ذكركم اياه" [فصاحة ج۲ ، ص۳۱۸] .

۴. آثار صله رحم

۱ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : صِلَةُ الْأَرْحَامِ تُزَكِّي الْأَعْمَالَ (اثر معنوی) وَ تُنْمِي الْأَمْوَالَ (اثر اقتصادی) وَ تَدْفَعُ الْبَلْوَى (اثر اجتماعی) وَ تُيَسِّرُ الْحِسَابَ (اثر اخروی) وَ تُنْسِئُ فِي الْأَجَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۰] .

۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صِلَةُ الْأَرْحَامِ تُحَسِّنُ الْخُلُقَ (اثر اجتماعی) وَ تُسَمِّحُ الْكَفَّ (اثر اخلاقی) وَ تُطَيِّبُ النَّفْسَ (اثر روانی) وَ تَزِيدُ فِي الرِّزْقِ وَ تُنْسِئُ فِي الْأَجَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۱] .

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا نوف صل رحمك يزيد الله في عمرك [أمالي صدوق ، ص۲۰۹] .

۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَمِنَ لِي وَاحِدَةً ضَمِنْتُ لَهُ أَرْبَعَةً يصِلُ رَحِمَهُ فَيحِبُّهُ أَهْلُهُ وَ يوَسَّعُ عَلَيهِ رِزْقُهُ وَ يزِيدُ فِي عُمُرِهِ وَ يدْخِلُهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَهُ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۳۷] .

۵ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلَةُ الرَّحِمِ تَعْمُرُ الدِّيارَ (اثر اجتماعی) وَ تَزِيدُ فِي الْأَعْمَارِ وَ إِنْ كانَ أَهْلُهَا غَيرَ أَخْيارٍ [أمالي طوسی ، ص۴۸۰] .

۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بِرُّ الْوَالِدَينِ وَ صِلَةُ الرَّحِمِ يهَوِّنَانِ الْحِسَابَ ثُمَّ تَلَا (سپس این آیه را تلاوت کردند :) "وَ الَّذِينَ يصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ يوصَلَ وَ يخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ يخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ" (رعد-۲۱) [الدعوات ، ص۱۲۶] .

۷ـ طول عمر ، پیش گیری از مرگ ناگهانی :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۶۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صِلَةُ الرَّحِمِ فَإِنَّهَا مَثْرَاةٌ فِي الْمَالِ وَ مَنْسَأَةٌ فِي الْأَجَلِ وَ صَدَقَةُ السِّرِّ فَإِنَّهَا تُكَفِّرُ الْخَطِيئَةَ وَ صَدَقَةُ الْعَلَانِيةِ فَإِنَّهَا تَدْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۰] .

۸ـ الصدقة على وهها و اصطناع المعروف و بر الوالدين و صلة الرحم تحول الشقاء سعادة (سرنوشت را عوض می‌کند.) [فصاحه ، ۱۸۶۹] .

۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّدَقَةُ بِعَشَرَةٍ وَ الْقَرْضُ بِثَمَانِيةَ عَشَرَ وَ صِلَةُ الْإِخْوَانِ بِعِشْرِينَ وَ صِلَةُ الرَّحِمِ بِأَرْبَعَةٍ وَ عِشْرِينَ [کافی ، ج۴ ، ص۱۰] .

صدقه ۱۰ ، قرض ۱۸ ، هدیه ۲۰ ، صله رحم ۲۴ حسنه و پاداش دارد.

طول عمر :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۶۸] .

سه سال ، سی سال می‌شود با صله رحم و با قطع رحم سی سال سه سال می‌شود.) [بحار ، ج۷۱ ، ص۹۳] .

۱۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلَةُ الرَّحِمِ تَزِيدُ فِي الْعُمُرِ وَ تَنْفِي الْفَقْرَ [النوادر راوندی ، ص۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صِلَةُ الرَّحِمِ فَإِنَّهَا تَدْفَعُ مِيتَةَ السُّوءِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۰] .

۱۲ـ رزق فراوان :

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَرَّهُ أَنْ يمُدَّ اللَّهُ فِي عُمُرِهِ وَ أَنْ يبْسُطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ فَلْيصِلْ رَحِمَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۶] .

۱۳ـ جایگاه ویژه در بهشت :

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن فی الجنهٔ درجهٔ لا یبلغها إلا ثلاثهٔ إمام عادل و ذو رحم وصول و ذو عیال صبور [أعلام‌الدین ، ص۱۵۷] .

۱۴ ـ برکت در اموال :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : صِلَهُٔ الْأَرْحَامِ تُزَکی الْأَعْمَالَ وَ تُنْمِی الْأَمْوَالَ وَ تَدْفَعُ الْبَلْوَی وَ تُیسِّرُ الْحِسَابَ وَ تُنْسِئُ فِی الْأَجَلِ [کافی ، ج۲ ، ص ۱۵۰] .

۱۵ ـ محبوبیت الهی :

یحبه الله [بحار ، ج ۷۱ ، ص۹۲] .

۱۶ ـ لسان الصدق یجعله الله للمرء فی الناس خیر من المال یرثه غیره

۱۷ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قال موسی إلهی فما جزاء من وصل رحمه قال یا موسی أنسی له أجله و أهون علیه سکرات الموت [أمالی صدوق ، ص۲۰۷] .

۱۸ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَرَضَ اللَّه صِلَهَٔ الرَّحِم مَنْمَاهًٔ لِلْعَدَدِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۲] .

۱۹ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا مُیسِّرُ قَدْ حَضَرَ أَجَلُک غَیرَ مَرَّهٍٔ کلَّ ذَلِک یوخِّرُک اللَّهُ بِصِلَتِک رَحِمَک وَ بِرِّک قَرَابَتَک [الزهد ، ص۴۱] .

آثار قطع رحم

۱ ـ قهر خدا :

"وَ الَّذِینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ مِیثاقِهِ وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِک لَهُمُ اللَّعْنَهُٔ وَ لَهُمْ سُوءُ الدّارِ [رعد/۲۵] .

۲ ـ مرگ زود رس :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) فِی خُطْبَتِهِ : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الذُّنُوبِ الَّتِی تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ فَقَامَ إِلَیهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْکوَّاءِ الْیشْکرِی فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَ وَ تَکونُ ذُنُوبٌ تُعَجِّلُ الْفَنَاءَ (سوال شد : آیا گناهانی هست که عمر را کوتاه می‌کند؟) فَقَالَ نَعَمْ وَیلَک قَطِیعَهُٔ الرَّحِمِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۴۷] .

۳ ـ قطع ارزاق :

إِنَّ أَهْلَ الْبَیتِ لَیجْتَمِعُونَ وَ یتَوَاسَوْنَ وَ هُمْ فَجَرَهٌٔ فَیرْزُقُهُمُ اللَّهُ وَ إِنَّ أَهْلَ الْبَیتِ لَیتَفَرَّقُونَ وَ یقْطَعُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً فَیحْرِمُهُمُ اللَّهُ وَ هُمْ أَتْقِیاءُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۴۷] .

۴ ـ محرومیت از بهشت :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَهٌٔ لَا یدْخُلُونَ الْجَنَّهَٔ مُدْمِنُ خَمْرٍ وَ مُدْمِنُ سِحْرٍ وَ قَاطِعُ رَحِمٍ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۷۹] .

۵ ـ فقر :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَطِیعَهُٔ الرَّحِمِ تُورِثُ الْفَقْرَ [مشکاه‌الأنوار ، ص۱۲۸] .

۶ ـ ناامنی :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا قطعت الأرحام جعلت الأموال فی أیدی الأشرار [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۸۴] .

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِیاکمْ وَ عُقُوقَ الْوَالِدَینِ فَإِنَّ رِیحَ الْجَنَّهِٔ تُوجَدُ مِنْ مَسِیرَهِٔ أَلْفِ عَامٍ وَ لَا یجِدُهَا عَاقٌّ وَ لَا قَاطِعُ رَحِمٍ وَ لَا شَیخٌ زَانٍ وَ لَا جَارٌّ إِزَارِهِ خُیلَاءَ إِنَّمَا الْکبْرِیاءُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِینَ [کافی ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

۸ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا ظَهَرَ الْعِلْمُ وَ احْتُرِزَ الْعَمَلُ وَ ائْتَلَفَتِ الْأَلْسُنُ وَ اخْتَلَفَتِ الْقُلُوبُ وَ تَقَاطَعَتِ الْأَرْحَامُ هُنَالِك لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَ أَعْمى أَبْصارَهُمْ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۴۲] .

۵. قطع رحم

۱ـ وَ يقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يوصَلَ [بقره/۲۷] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَلَا لَا يعْدِلَنَّ أَحَدُكمْ عَنِ الْقَرَابَةِ يرَى بِهَا الْخَصَاصَةَ أَنْ يسُدَّهَا بِالَّذِى لَا يزِيدُهُ إِنْ أَمْسَكهُ وَ لَا ينْقُصُهُ إِنْ أَهْلَكهُ وَ مَنْ يقْبِضْ يدَهُ عَنْ عَشِيرَتِهِ فَإِنَّمَا تُقْبَضُ مِنْهُ عَنْهُمْ يدٌ وَاحِدَةٌ وَ تُقْبَضُ مِنْهُمْ عَنْهُ أَيدٍ كثِيرَةٌ وَ مَنْ تَلِنْ حَاشِيتُهُ يسْتَدِمْ مِنْ قَوْمِهِ الْمَوَدَّةَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۳] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ بَسَطَ يدَهُ بِالْمَعْرُوفِ إِذَا وَجَدَهُ يخْلِفِ اللَّهُ لَهُ مَا أَنْفَقَ فِى دُنْياهُ وَ يضَاعِفْ لَهُ فِى آخِرَتِهِ وَ لِسَانُ الصِّدْقِ لِلْمَرْءِ يجْعَلُهُ اللَّهُ فِى النَّاسِ خَيراً مِنَ الْمَالِ يأْكلُهُ وَ يوَرِّثُهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۵۴] .

۳ـ فَهَلْ عَسَيتُمْ إِنْ تَوَلَّيتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ وَ تُقَطِّعُوا أَرْحامَكمْ [محمد/۲۲] .

۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أقبح المعاصى قطيعة الرحم و العقوق [غررالحكم ، ص۴۰۶] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حلول النقم فى قطيعة الرحم [غررالحكم ، ص۴۰۶] .

۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يجَالِسُنَا قَاطِعُ رَحِمٍ فَإِنَّ الرَّحْمَةَ لَا تَنْزِلُ عَلَى قَوْمٍ فِيهِمْ قَاطِعُ رَحِمٍ [مستدرك‌الوسائل ، ج۹ ، ص۱۰۶] .

۷ـ ان الملائكة لا تنزل على قوم فيهم قاطع رحم [كنز ، خ۶۹۷۴] .

۶. رابطه با اهل بيت عليهم السلام

۱ـ عَنْ عُمَرَ ابْنِ مَرْيمَ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ "وَ الَّذِينَ يصِلُونَ ما أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يوصَلَ " (رعد/۲۱) قَالَ مِنْ ذَلِك صِلَةُ الرَّحِمِ وَ غَايةُ تَأْوِيلِهَا صِلَتُك إِيانَا" [تفسير عياشى ، ج۲ ، ص۲۰۸] .

۷. كدام فاميل

۱ـ قالَ أَبُوذَرٍّ رَحِمَهُ اللَّهُ : "أوصانى رسول الله (ص) أن أصل رحمى و إن أدبرت" [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۴۵] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صِلُوا أَرْحَامَكمْ وَ إِنْ قَطَعُوكمْ [أمالى طوسى ، ص۲۰۸] .

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِلَةُ الرَّحِمِ تَعْمُرُ الدِّيارَ وَ تَزِيدُ فِى الْأَعْمَارِ وَ إِنْ كانَ أَهْلُهَا غَيرَ أَخْيارٍ [أمالى طوسى ، ص۴۸۰] .

۴ـ در لحظه شهادت امام صادق (ع) چشم باز كرد و نسبت به بعضى بستگان وصيت به هديه فرمود. گفتند او دشمن تو است. فرمود :

أَ تُرِيدِينَ عَلَى أَنْ لَا أَكونَ مِنَ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى "الَّذِينَ يصِلُونَ ما أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يوصَلَ وَ يخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ يخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ" (رعد/۲۱) [كافى ، ج۷ ، ص۵۵] .

۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِى (ص) فَقَالَ يا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِى أَهْلًا قَدْ كنْتُ أَصِلُهُمْ وَ هُمْ يوذُونَنِى وَ قَدْ أَرَدْتُ رَفْضَهُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَنْ يرْفُضُكمُ اللَّهُ جَمِيعاً [الزهد ، ص۳۶] .

۶ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یسْتَغْنِی الرَّجُلُ وَ إِنْ کانَ ذَا مَالٍ وَ وَلَدٍ عَنْ عَشِیرَتِهِ [الزهد ، ص۳۷] .
۷ـ عَنِ الْجَهْمِ بْنِ حُمَیدٍ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) تَکونُ لِی الْقَرَابَةُ عَلَی غَیرِ أَمْرِی أَ لَهُمْ عَلَی حَقٌّ؟ قَالَ : نَعَمْ حَقُّ الرَّحِمِ لَا یقْطَعُهُ شَیءٌ وَ إِذَا کانُوا عَلَی أَمْرِک کانَ لَهُمْ حَقَّانِ حَقُّ الرَّحِمِ وَ حَقُّ الْإِسْلَامِ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۷] .
البته به شرط اینکه :
۱ـ ادای حق قرابت به غلبه باطل کشیده نشود.
۲ـ مودت قلبی و رمز کشش مسلمانان به سوی آنان نشود.
۳ـ توجه به آیه :
لا تَجِدُ قَوْماً یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ یوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ [مجادله/۲۲] .
مسئله صله رحم به تعصب فامیلی و قومی کشیده نشود.

۸. خاطرات

۱ـ راوی می گوید لحظه مرگ امام صادق (ع) خدمت ایشان بودم. کسانی را نام می‌بردند و دستور می‌دادند فلان مقدار پول به او بدهند تا اینکه نام کسی را بردند که من ناراحت شدم و عرض کردم آیا به کسی که به روی شما شمشیر می کشد پول عطا می کنید؟ فرمو : آیا می‌خواهید من از مصادیق این آیه نباشم؟ :
وَ الَّذِینَ یصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ [(رعد/۲۱) کافی ، ج۷ ، ص۵۵] .
۲ـ صفوان جمال می گوید : میان امام صادق (ع) و عبد الله بن حسن مسئله‌ای پیش آمد که صدای هر دو بلند شد و مردم جمع شدند بعد هم هر یک به خانه خود رفتند صبح زود از خانه بیرون آمدم. امام صادق (ع) را لب در منزل عبد الله حسن دیدم که به جاریه‌ای می گوید : بگو از منزل بیرون بیاید. همین که بیرون آمد پرسید به این زودی چه خبر؟ فرمود :
وَ الَّذِینَ یصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ یخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ [(رعد/۲۱) کافی ، ج۲ ، ص۱۵۵] .
هر دو معانقه و گریه کردند. [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۵] .
۹. تذکرات
۱ـ مسئله صله رحم به تعصب فامیلی و قومی کشیده نشود.
برای حفظ امت و جامعه ، با صله رحم خوبان با خوبان تلاش می کنیم و فرد بد را نیز در مجموعه نمی‌پذیریم تا فامیل بیمه شود.
۲ـ تکلف را کنار بگذارید و برای پذیرائی از مهمان زحمت بکشید ، ولی وقتی خود مهمان هستید زحمت ندهید.
۳ـ به دیدن فقرا بروید و با هدیه‌های خود به صورتی آبرومندانه به آنان کمک کنید.
۴ـ همه ، خصوصا بچه‌ها تفاخر نکنند و فقرا را آزار ندهند.

ض

۱. ضرر دراسلام

۱. جایگاه ضرر دراسلام

۱. فردی
۱.لا تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ [بقره/۱۹۵] .
۲.لا تَقْتُلُوا أَنْفُسَکمْ إِنَّ اللّهَ کانَ بِکمْ رَحِیماً [نساء/۲۹] .
۳. ضرر به خود ، حتی برای عبادت جایز نیست. در صورت ضرر روزه باطل است و گناه محسوب می شود.
۴. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کلُّ شَیءٍ یکونُ فِیهِ الْمَضَرَّةُ عَلَی الْإِنْسَانِ فِی بَدَنِهِ فَحَرَامٌ أَکلُهُ إِلَّا فِی حَالِ الضَّرُورَةِ [وسائل الشیعة ، ص۲۵] .
۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْإِیمَانُ أَنْ تُوثِرَ الصِّدْقَ حَیثُ یضُرُّک عَلَی الْکذِبِ حَیثُ ینْفَعُک [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۵۸] .
۲. اجتماعی
وَ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَ کفْراً وَ تَفْرِیقاً بَینَ الْمُومِنِینَ [توبه/۱۰۷] .
قال رسول الله (ص) : لا ضرر و لا ضرار ، من ضار ضاره الله و من شاق شق الله علیه [کنز ، ۹۵۱۸]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا ضَرَرَ وَ لَا إِضْرَارَ فِی الْإِسْلَامِ فَالْإِسْلَامُ یزِیدُ الْمُسْلِمَ خَیراً وَ لَا یزِیدُهُ شَرّاً [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۳۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِماً أَوْ ضَرَّهُ أَوْ مَاکرَهُ [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۲۲۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ احْتِکاراً لِلْمَنَافِعِ وَ تَحَکماً فِی الْبِیاعَاتِ وَ ذَلِک بَابُ مَضَرَّةٍ لِلْعَامَّةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : کلُّ حُکرَةٍ تُضِرُّ بِالنَّاسِ وَ تَغْلِی السِّعْرَ عَلَیهِمْ فَلَا خَیرَ فِیهَا [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۳۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَخْرَجَ مِیزَاباً أَوْ کنِیفاً أَوْ أَوْتَدَ وَتِداً أَوْ أَوْثَقَ دَابَّةً أَوْ حَفَرَ بِئْراً فِی طَرِیقِ الْمُسْلِمِینَ فَأَصَابَ شَیئاً فَعَطِبَ فَهُوَ لَهُ ضَامِنٌ [کافی ، ج۷ ، ص۳۵۰] .
از امام صادقعدر مورد انداختن اشیا در کوچه و خیابان سوال شد (اشیائی که موجب لیز شدن گردد) امام (ع) فرمود : کلُّ شَیءٍ یضِرُّ بِطَرِیقِ الْمُسْلِمِینَ فَصَاحِبُهُ ضَامِنٌ لِمَا یصِیبُهُ [کافی ، ج۷ ، ص۳۴۹] .
امام خمینی (ره) فرمودند : اگر کسی با انداختن چیزهایی مثل پوست خربزه در راه و یا پاشیدن بیش از اندازه آب باعث ضرر به عابرین شود ضامن است. [نوین از تحریر الوسیله ، ج۲ ، ۵۶۷]
در مورد ۲ قناتی که در نزدیکی یکدیگر حفر شده بود ، از حضرت امام صادق (ع) سوال شد که آب اولی کم شده. ایشان در جواب فرمودند : فَینْظَرُ أَیهُمَا أَضَرَّتْ بِصَاحِبَتِهَا فَإِنْ رُئِیتِ الْأَخِیرَةُ أَضَرَّتْ بِالْأُولَی فَلْتُعَوَّرْ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۴] .
اگر مسجدی در مسیر مسلمین بسازند و باعث ضرر بشود بانی مسجد ضامن خسارات آینده است. [جواهر ، ج۴۳ ، ص۱۰۴]
حضرت علی (ع) به مامور زکات می‌فرماید : لَا تَأْخُذَنَّ مِنْهُ أَکثَرَ مِنْ حَقِّ اللَّهِ فِی مَالِهِ [نهج‌البلاغة ، ص۳۸۰] .
قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (ع) : لَا یحِلُّ لِأَحَدٍ أَنْ یتَصَرَّفَ فِی مَالِ غَیرِهِ بِغَیرِ إِذْنِهِ [کمال الدین ، ج۲ ، ص۵۲۰] .
اگر از بار حمال یا ماشین چیزی بیفتد و خسارتی جانی و یا مالی بزند ضامن است. [جواهر ، ج۴۳ ، ص۵۴]
قال النبی (ص) : اشد الناس عذابا للناس فی الدنیا اشد الناس عذاباً یوم القیامة [نهج الفصاحة]
وَ أَشْهِدُوا إِذا تَبایعْتُمْ وَ لا یضَارَّ کاتِبٌ وَ لا شَهِیدٌ [بقره/۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خصلتان لیس فوقهما من الشر شیء الشرک بالله و الضر لعباد الله [تحف‌العقول ، ص۳۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَضَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِالشُّفْعَةِ بَینَ الشُّرَکاءِ فِی الْأَرَضِینَ وَ الْمَسَاکنِ وَ قَالَ : لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ وَ قَالَ : إِذَا رُفِّتِ الْأُرَفُ وَ حُدَّتِ الْحُدُودُ فَلَا شُفْعَةَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۰] .

بلندگوی مساجد ، پارک ماشین ، بوق زدن ، عبور از مناطق ممنوعه و سد معبر هم از مصادیق ضرر به دیگران است.

۲. عوامل و اسباب ضرر دراسلام

۱. دنیا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِي صِفَةِ الدُّنْيا تَغُرُّ وَ تَضُرُّ وَ تَمُرُّ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا يترك الناس شيئا من دينهم لإصلاح دنياهم إلا فتح الله عليهم ما هو أضر منه [غررالحكم ، ص ۱۳۰]
.

۲. هوای نفس

۳. عجب

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا جَهْلَ أَضَرُّ مِنَ الْعُجْبِ [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۴] .

۴. حماقت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياك وَ مُصَادَقَةَ الْأَحْمَقِ فَإِنَّهُ يرِيدُ أَنْ ينْفَعَك فَيضُرَّك [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸] .

۵. آرزو

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الأمل خادع غار ضار [غررالحکم ، ص۳۱۳] .

۶. جهل

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الجهل فی الإنسان أضر من الآكلة فی البدن [غررالحکم ، ص۷۳] .

۷. حسد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الحاسد مضر بنفسه قبل أن يضر بالمحسود [کشف الريبة ، ص۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْحَسَدُ لَا يجْلِبُ إِلَّا مَضَرَّةً [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۱۳۷] .

۸. شک

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لا ينفعه اليقين يضره الشك [إرشاد مفيد ، ج۱ ، ص۲۳۵] .

۹. پرخوری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كَثْرَةُ الْأَكلِ وَ النَّوْم يفْسِدَانِ النَّفْسَ وَ يجْلِبَانِ الْمَضَرَّةَ [غررالحکم ، ص ۳۶۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَيسَ شَيءٌ أَضَرَّ لِقَلْبِ الْمُومِنِ مِنْ كَثْرَةِ الْأَكلِ [مصباح الشريعة ، ص۷۷] .

۱۰. دوست بد

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : صحبة الأشرار تكسب الشر [غررالحکم ، ص ۴۳۱] .

۱۱. زبان

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللِّسَانُ سَبُعٌ إِنْ خُلِّي عَنْهُ عَقَرَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۶۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بَلَاءُ الْإِنْسَانِ مِنَ اللِّسَانِ [جامع الأخبار ، ص۹۳] .

۳. را ه های پیش گیری از ضرر در اسلام

۱.تقوا : إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لا یضُرُّکمْ کیدُهُمْ شَیئاً [آل عمران/۱۲۰] .
۲.هدایت : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا عَلَیکمْ أَنْفُسَکمْ لا یضُرُّکمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَیتُمْ إِلَی اللَّهِ مَرْجِعُکمْ جَمِیعاً [مائده/۱۰۵] .
۳.ایمان به معاد : وَیلٌ لِلْمُطَفِّفِینَ الَّذِینَ إِذَا اکتالُوا عَلَی النّاسِ یسْتَوْفُونَ وَ إِذا کالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ یخْسِرُونَ أَ لا یظُنُّ أُولئِک أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ [مطففین/۴-۱] .
۴.صدقه : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْبِرُّ وَ صَدَقَةُ السِّرِّ ینْفِیانِ الْفَقْرَ وَ یزِیدَانِ فِی الْعُمُرِ وَ یدْفَعَانِ سَبْعِینَ مِیتَةَ سَوْءٍ [الزهد ، ص۳۳] .
۵.دعا و توکل : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ادْفَعُوا أَمْوَاجَ الْبَلَاءِ بِالدُّعَاءِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۴۶] .
لَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَیک وَ رَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ یضِلُّوک وَ ما یضِلُّونَ إِلاّ أَنْفُسَهُمْ وَ ما یضُرُّونَک مِنْ شَیءٍ [نساء/۱۱۳] .

۴. وظایف

۱. همسر

۱.مرد به زن :

۱.لا تُضآرُّوهُنَّ لِتُضَیقُوا عَلَیهِنَّ [طلاق/۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ بَرِیئَانِ مِمَّنْ أَضَرَّ بِامْرَأَتِهِ حَتَّی تَخْتَلِعَ مِنْهُ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۷] .

لا تُمْسِکوهُنَّ ضِراراً لِتَعْتَدُوا [بقره/۲۳۱] .

رسول خدا (ص) : " مهریه را بپردازید و در اموال زن تصرف نکنید بدون اجازه".

۲.زن به مرد :

بدون اجازه تصرف در اموال شوهر نکند.

۲. فرزند

۱.لا تُضَارَّ والِدَةٌ بِوَلَدِها وَ لا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ [بقره/۲۳۳] .

۲. ضرر به آینده و دین فرزند به خاطر دنیا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَیلٌ لِأَطْفَالِ آخِرِ الزَّمَانِ مِنْ آبَائِهِمْ [جامع الأخبار ، ص۱۰۶] .

۳. در وصیت وارث مراعات حال آنان را بکند. بعضی قبل از مرگ همه چیز خود را می‌بخشند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَصَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَیهِ : مَنْ أَوْصَی وَ لَمْ یحِفْ وَ لَمْ یضَارَّ کانَ کمَنْ تَصَدَّقَ بِهِ فِی حَیاتِهِ [کافی ، ج۷، ص۶۲] .

بعضی بیش از حد وصیت می کنند.

۴. سقط جنین : لا تَقْتُلُوا أَوْلادَکمْ خَشْیةَ إِمْلاقٍ [اسراء/۳۱] .

۵. در صورت تنبیه بدنی طبق قانون دیه باید جبران کند.

۶. وصیت : مِنْ بَعْدِ وَصِیةٍ یوصی بِها أَوْ دَینٍ غَیرَ مُضَارٍّ [نساء/۱۲] .

۳. همسایه

۱. از علامات متقین در خطبه همام

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یضَارُّ بِالْجَارِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۲. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْجَارَ کالنَّفْسِ غَیرَ مُضَارٍّ وَ لَا آثِمٍ وَ حُرْمَةَ الْجَارِ عَلَی الْجَارِ کحُرْمَةِ أُمِّهِ وَ أَبِیهِ [کافی ، ج۵، ص۳۱] .

۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ خَانَ جَارَهُ شِبْراً مِنَ الْأَرْضِ جَعَلَهُ اللَّهُ طَوْقاً فِی عُنُقِهِ مِنْ تُخُومِ الْأَرْضِ السَّابِعَةِ حَتَّی یلْقَی اللَّهَ یوْمَ

الْقِيامَةِ مُطَوَّقاً إِلَّا أَنْ يتُوبَ وَ يرْجِعَ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۱] .
۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ يومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ فَلَا يوذِی جَارَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۷] .
اشراف پنجره ، جلوگیری از نور ، ذباله ، مزاحمت صدایی ، و....از مصادیق آزار است.
ماجرای سمرة بن جندب که حضرت فرمود : اذْهَبْ فَاقْلَعْهَا وَ ارْمِ بِهَا إِلَيهِ فَإِنَّهُ لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۲] .

۵. دقت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَدِقُّوا أَقْلَامَكمْ وَ قَارِبُوا بَينَ سُطُورِكمْ وَ احْذِفُوا عَنِّی فُضُولَكمْ وَ اقْصِدُوا قَصْدَ الْمَعَانِی وَ إِياكمْ وَ الْإِكثَارَ فَإِنَّ أَمْوَالَ الْمُسْلِمِينَ لَا تَحْتَمِلُ الْإِضْرَارَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۱۰] .

۶. ضمانت

۱. اگر معلم در تنبیه ، ضرر به شاگرد رساند ضامن است.
۲.لو سلم ولده مثلا لمعلم السباحة فغرق بالتفریط ضمنه فی ماله [جواهر ، ج۴۳ ، ص۸۵]
۳. اگر دایه در حال خواب روی بچه بیفتد و بچه بمیرد ضامن است.
۴. اگر طبیب در اثر کوتاهی به مریض ضرر بزند ضامن است.

ط

۱. طلاق

۱. فریضه های پنج گانه در مورد طلاق

ـ بی‌اهمیتی طلاق و برداشتن همه قید و بندهای قانونی و اخلاقی جلوگیری از طلاق.
کسانی که به ازدواج ، تنها از نظر کامجوئی فکر می‌کنند و جنبه تقدس و ارزش خانواده را برای اجتماع در نظر نمی‌گیرند و از طرفی فکر می‌کنند پیوندهای زناشویی هر چه زودتر تجدید و تبدل شود ، لذت بیشتری ، به کام زن و مرد می‌ریزد این فرضیه را تأیید می‌کنند.
این فرضیه ناپخته‌ترین و ناشیانه‌ترین فرضیه‌ها در این زمینه است.
۲ ـ اینکه ازدواج یک پیمان مقدس است ، وحدت دل‌ها و روح‌ها است و باید برای همیشه این پیمان ثابت و محفوظ بماند و طلاق از قاموس اجتماع بشری باید حذف شود و زن و شوهری که با یکدیگر ازدواج می‌کنند باید بدانند که جز مرگ چیزی آنها را از یکدیگر جدا نمی‌کند.
این فرضیه همان است که کلیسای کاتولیک قرن‌هاست طرفدار آن است و به هیچ قیمتی حاضر نیست از آن دست بردارد.
طرفداران این نظریه در جهان رو به کاهشند. امروز جز در ایتالیا و در اسپانیای کاتولیک ، این قانون عمل نمی‌شود.
مکرر در روزنامه‌ها می‌خوانیم که فریاد زن و مرد ایتالیایی از این قانون بلند است و کوشش‌ها می‌شود که قانون طلاق به رسمیت شناخته شود.

۳ـ اینکه ازدواج از طرف مرد ، قابل فسخ و انحلال است و از طرف زن به هیچ نحو قابل انحلال نیست. در دنیای قدیم چنین نظری وجود داشته است ، ولی امروز گمان نمی‌شود که طرفدارانی داشته باشد و به هر حال این نظر احتیاجی به بحث و انتقاد ندارد.

۴ـ اینکه ازدواج ، مقدس و کانون خانوادگی محترم است ، امّا راه طلاق در شرایط مخصوص برای هر یک از زوجین باید باز باشد و راه خروجی زن و شوهر از این بن‌بست باید به یک شکل و یک جور باشد.

مدعیان تشابه حقوق زن و مرد در حقوق خانوادگی که به غلط از آن به تساوی حقوق تفسیر می کنند طرفدار این فرضیه‌اند.

۵ـ اینکه ازدواج ، مقدس و کانون خانوادگی محترم و طلاق ، امر منفور و مبغوضی است ، اجتماع موظف است که علل وقوع طلاق را از بین ببرد. در عین حال قانون نباید راه طلاق را برای ازدواج‌های ناموفق ببندد.

راه خروج از قید و بند ازدواج ، هم برای مرد باز باشد و هم برای زن. امّا راهی که برای خروج مرد از این بن‌بست تعیین می‌شود با راهی که برای خروج زن تعیین می‌شود دو تا است و از جمله مواردی که زن و مرد حقوق نامشابهی دارند طلاق است.

این نظریه همان است که اسلام ابداع کرده و کشورهای اسلامی به طور ناقص (نه به طور کامل) از آن پیروی می کنند.

۲. طلاق ، منفورترین حلال ها

بدون شک ، قرارداد زوجیت از جمله قراردادهایی است که باید قابل جدایی باشد ، چرا که گاه عللی پیش می‌آید که زندگی مشترک زن و مرد را باهم غیر ممکن یا طاقت‌فرسا و مملو از مفاسد می کند ، و اگر اصرار داشته باشیم که این قرارداد تا ابد بماند ، سرچشمه مشکلات زیادی می گردد ، لذا اسلام با اصل طلاق موافقت کرده است و هم اکنون نتیجه ممنوع بودن کامل طلاق را در جوامع مسیحی ملاحظه می‌کنیم که چگونه زنان و مردان زیادی هستند که به حکم قانون تحریف‌یافته مذهب مسیح (ع) طلاق را ممنوع می‌شمرند و از نظر قانون همسر یکدیگرند ، ولی در عمل جدا از یکدیگر زندگی کرده و حتی هر کدام برای خود همسری غیررسمی انتخاب کرده‌اند.

بنابراین اصل مسأله طلاق ، یک ضرورت است ، امّا ضرورتی که باید به حداقل ممکن تقلیل یابد و تا آنجا که راهی برای ادامه زوجیت است کسی سراغ آن نرود.

به همین دلیل در روایات اسلامی ، شدیدا از طلاق مذمت گردیده و به عنوان مبغوض ترین حلال‌ها ، از آن یاد شده است ، چنانکه در روایتی از پیامبر (ص) می‌خوانیم : مَا مِنْ شَیءٍ أَبْغَضَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ بَیتٍ یخْرَبُ فِی الْإِسْلَامِ بِالْفُرْقَةِ یعْنِی الطَّلَاقَ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۸] . (هیچ عملی منفورتر ، نزد خداوند متعال از این نیست که اساس خانه‌ای در اسلام با جدائی (یعنی طلاق) ویران گردد.

و در حدیث دیگری از امام صادق (ع) می‌خوانیم : مَا مِنْ شَیءٍ مِمَّا أَحَلَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَبْغَضَ إِلَیهِ مِنَ الطَّلَاقِ وَ إِنَّ اللَّهَ یبْغِضُ الْمِطْلَاقَ الذَّوَّاقَ [کافی ، ج۶ ، ص۵۴] .

چیزی از امور حلال ، در پیشگاه خدا مبغوض تر از طلاق نیست.

باز در حدیث دیگری از رسول اکرم (ص) آمده است که فرمود : تَزَوَّجُوا وَ لَا تُطَلِّقُوا فَإِنَّ الطَّلَاقَ یهْتَزُّ مِنْهُ الْعَرْشُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۷] .

ازدواج کنید و طلاق ندهید که طلاق عرش خدا را به لرزه درمی‌آورد.

چرا چنین نباشد ، در حالی که طلاق مشکلات زیادی برای خانواده‌ها و زنان و مردان و مخصوصا فرزندان به وجود می‌آورد که آن را عمدتا در سه قسمت می‌توان خلاصه کرد :

۱ ـ مشکلات عاطفی : بدون شک مرد و زنی که سال‌ها یا ماه‌ها با یکدیگر زندگی کرده‌اند ، سپس از هم جدا می‌شوند ، از نظر عاطفی جریحه دار خواهند شد و در ازدواج آینده خاطره ازدواج گذشته ، دائما آنها را نگران می‌دارد و حتّی به همسر آینده با یک نوع بدبینی و سوءظنّ می‌نگرد. آثار زیانبار این امر بر کسی مخفی نیست و لذا بسیار دیده شده که این گونه زنان و مردان برای همیشه از ازدواج چشم می‌پوشند.

۲ ـ مشکلات اجتماعی : بسیاری از زنان ، بعد از طلاق ، شانس زیادی برای ازدواج مجدد ، آن هم به طور شایسته و دلخواه ندارند و از این نظر گرفتار خسران شدید می‌شوند و حتی مردان نیز بعد از طلاق دادن همسر خود ، شانس ازدواج مطلوبشان به مراتب کمتر خواهد بود ، مخصوصا اگر پای فرزندی در میان باشد ، لذا غالبا ناچار می‌شوند تن به ازدواجی دردهند که نظر واقع آنها را تأمین نمی‌کند و از این نظر تا پایان عمر رنج می‌برند.

۳ ـ مشکلات فرزندان : (که از همه اینها مهمتر است) کمتر دیده شده است که نامادری‌ها همچون مادر ، دلسوز و مهربان باشند و بتوانند خلأ عاطفی فرزندانی را که از آغوش پرمهر مادر بریده شده‌اند پر کنند ، همان گونه که اگر زن سابق ، فرزند را با خود ببرد ، در مورد ناپدری نیز این صادق است ، البته هستند زنان و مردانی که نسبت به غیر فرزندان خود پرمحبت و وفادارند ، ولی مسلّما تعداد آنها کم است و به همین دلیل فرزندان بعد از طلاق ، گرفتار بزرگترین زیان و خسران می‌شوند و شاید غالب آنها سلامت روانی خود را تا آخر عمر از دست می‌دهند.

۳. انگیزه طلاق

طلاق مانند هر پدیده دیگر اجتماعی دارای ریشه‌های مختلفی است. بدون بررسی دقیق و مقابله با آن جلوگیری از بروز چنین حادثه‌ای مشکل است و لذا قبل از هر چیز باید به سراغ عوامل طلاق برویم و ریشه‌های آن را در جامعه بخشکانیم. این عوامل بسیار زیاد است که امور زیر از مهمترین آنها است :

الف) توقعات نامحدود زن یا مرد ، یکی از مهمترین عوامل جدائی است و اگر هر کدام دامنه توقع خویش را محدود سازند و از عالم رؤیاها و پندارها بیرون آیند و طرف مقابل خود را به خوبی درک کنند و در حدودی که ممکن است ، توقع داشته باشند؛ جلوی بسیاری از طلاق‌ها گرفته خواهد شد.

ب) حاکم شدن روح تجمل‌پرستی و اسراف و تبذیر بر خانواده‌ها عامل مهم دیگری است که مخصوصا زنان را در یک حالت نارضایتی دائم نگه می‌دارد و با انواع بهانه‌گیری‌ها راه طلاق و جدائی را صاف می‌کند.

ج) دخالت‌های بی جای اقوام و بستگان و آشنایان در زندگی خصوصی دو همسر و مخصوصا در اختلافات آنها ، عامل مهم دیگری محسوب می‌شود. تجربه نشان داده است که اگر هنگام بروز اختلاف در میان دو همسر آنها را به حال خود رها کنند و با جانبداری از این یا از آن دامن به آتش این اختلاف نزنند چیزی نمی‌گذرد که خاموش می‌شود ، ولی دخالت کسان دو طرف که غالبا با تعصب و محبت‌های ناروا همراه است کار را روز به روز مشکل‌تر و پیچیده‌تر می‌سازد.

البته این به آن معنا نیست که نزدیکان ، همیشه خود را از این اختلافات دور دارند ، بلکه منظور این است که آنها را در اختلافات جزیی به حال خود رها کنند ، ولی هرگاه اختلاف به صورت کلی و ریشه‌دار درآمد با توجه به مصلحت طرفین و اجتناب و پرهیز از هرگونه موضع‌گیری یک جانبه و تعصب‌آمیز دخالت کنند و مقدمات صلحشان را فراهم سازند.

د) بی‌اعتنایی زن و مرد به خواست یکدیگر ، مخصوصا آنچه به مسائل عاطفی و جنسی برمی‌گردد ، مثلاً هر مردی انتظار دارد که همسرش پاکیزه و جذاب باشد ، همچنین هر زن نیز چنین انتظاری از شوهرش دارد ، ولی این از اموری است که غالبا حاضر به اظهار آن نیستند ، اینجا است که بی‌اعتنایی طرف مقابل و نرسیدن به وضع ظاهر خویش و ترک تزیین لازم و ژولیده و کثیف بودن ، همسر او را از ادامه چنین ازدواجی سیر می‌کند ، مخصوصا اگر در محیط زندگانی آنها افرادی باشند که این امور را رعایت کنند و آنها بی‌اعتنا از کنار این مسأله بگذرند.

لذا در روایات اسلامی اهمیت زیادی به این معنی داده شده ، چنانکه در حدیثی از امام باقر (ع) می‌خوانیم : لَا يَنْبَغِي لِلْمَرْأَةِ أَنْ تُعَطِّلَ نَفْسَهَا [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۹] .

سزاوار نیست که زن بدون زینت و آرایش برای شوهرش بماند.

و در حدیث دیگری از امام رضا (ع) آمده است که فرمود : لَقَدْ خَرَجْنَ نِسَاءٌ مِنَ الْعَفَافِ إِلَى الْفُجُورِ مَا أَخْرَجَهُنَّ إِلَّا قِلَّةُ تَهْيِئَةِ أَزْوَاجِهِنَّ [مکارم‌الأخلاق ، ص۸۱] .

زنانی از جاده عفت خارج شدند و علتی جز این نداشت که مردان آنها به خودشان نمی‌رسیدند.

ه) عدم تناسب فرهنگ خانوادگی و روحیات زن و مرد با یکدیگر نیز یکی از عوامل مهم طلاق است و این مسأله‌ای است که باید قبل از اختیار همسر دقیقا مورد توجه قرار گیرد که آن دو علاوه بر اینکه کفو شرعی؛ یعنی مسلمان باشند ، کفو فرعی نیز باشند؛ یعنی تنها تناسب‌های لازم از جهات مختلف در میان آن دو رعایت شود ، در غیر این صورت باید از به هم خوردن چنین ازدواج‌هایی تعجب نکرد.

۴. بعضی از احکام طلاق

۱. طلاق ناجوانمردانه

آیا اسلام به مردان اجازه می‌دهد که گاهی به وسیله طلاق دادن و گاهی به وسیله طلاق ندادن هر نوع زجری که دلشان می‌خواهد به زن بدهند؟

پاسخ ، منفی است ، زیرا اسلام با طلاق ، سخت مخالف است و اسلام می‌خواهد تا حدود امکان ، طلاق صورت نگیرد. اسلام طلاق را به عنوان یک چاره‌جویی در مواردی که چاره ، منحصر به جدایی است تجویز کرده است. اسلام مردانی که مرتب زن می‌گیرند و طلاق می‌دهند و به اصطلاح (مطلاق) می‌باشند دشمن خدا می‌داند.

در روایت است که رسول خدا به مردی رسید و از او پرسید با زنت چه کردی؟ گفت : او را طلاق دادم. فرمود : آیا کار بدی از او دیدی؟

گفت : خیر. قضیه تا سه مرتبه تکرار شد. (یعنی آن مرد سه مرتبه با زن‌های مختلف ازدواج کرد و آنان را طلاق داد.) آنگاه رسول خدا فرمود : "خداوند دشمن می‌دارد و لعنت می‌کند مردی را که دلش می‌خواهد مرتب زن عوض کند."

به پیامبر اکرم (ص) خبر دادند که ابوایوب انصاری تصمیم گرفته زن خود امّ‌أیوب را طلاق دهد. پیامبر اکرم (ص) امّ‌أیوب را می‌شناخت و می‌دانست طلاق امّ‌أیوب بر اساس یک دلیل صحیحی نیست. فرمود : إِنَّ طَلَاقَ أُمِّ أَيوبَ لَحُوبٌ [کافی ، ج۶ ، ص۵۵] .

یعنی طلاق امّ‌أیوب گناه بزرگ است...

آنچه در سیره پیشوایان دین مشاهده می‌شود این است که تا حدود امکان از طلاق پرهیز داشته و لهذا طلاق از ناحیه آنها

بسیار به ندرت صورت گرفته است و هر وقت صورت گرفته ، دلیل معقول و منطقی داشته است.

۲. بن بست طلاق

سؤال : اگر مردی سر ناسازگاری دارد و حقوق و وظایفش را که اسلام بر عهده او گذاشته است که بعضی مالی است (نفقات) و بعضی اخلاقی است (حسن معاشرت) و بعضی مربوط به امور جنسی است (حق همخوابگی و آمیزش) انجام نمی‌دهد؛ خواه هیچیک از این حقوق و وظایف را ادا نکند یا بعضی از آنها را ، در عین حال حاضر هم نیست زن را طلاق دهد. در اینجا چه باید کرد؟ آیا اصل لازم و مورد اهمیتی از نظر اسلام وجود دارد که اسلام به حاکم یا قاضی شرعی اجازه مداخله بدهد. همانطور که در مورد اموال اگر نزاعی صورت بگیرد چنین اجازه می‌دهد ، یا اینکه چنین اصلی وجود ندارد؟

پاسخ : مسأله ازدواج یک پیمان مقدسی است ، در عین حال ، نوعی شرکت میان دو انسان است و یک سلسله تعهدات برای طرفین به وجود می‌آورد. تنها با انجام آن تعهدات است که سعادت طرفین تأمین می گردد ، به علاوه سعادت اجتماعی نیز به سعادت آنها بستگی دارد. حقوق عمده زوجه عبارت است از نفقه و کسوه و...

اگر مرد از انجام تعهدات خود نسبت به زن شانه خالی کند و از طلاق نیز خودداری کند ، تکلیف زن چیست و چگونه باید با مرد مقابله شود؟ در اینجا دو راه فرض می‌شود؛ یکی اینکه حاکم شرعی ، حق دخالت داشته باشد و با اجرای طلاق کار را یکسره کند. دیگر اینکه زن نیز به نوبه خود از انجام تعهدات خود در برابر مرد خودداری کند.

امّا از نقطه نظر اول یعنی دخالت حاکم شرعی؛ ببینیم که روی چه اصل و چه مجوزی حاکم شرعی در این‌گونه موارد حق دخالت دارد. قرآن کریم می‌فرماید : الطَّلاقُ مَرَّتانِ فَإِمْساكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسانٍ [بقره/۲۲۹] .

و نیز می‌فرماید : وَ إِذا طَلَّقْتُمُ النِّساءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَ لا تُمْسِكوهُنَّ ضِراراً لِتَعْتَدُوا [بقره/۲۳۱] .

از این آیات یک اصل کلّی استفاده می‌شود و آن اینکه هر مردی در زندگی خا..........Ș...یکی از دو راه را باید انتخاب کند.

یا تمام حقوق و وظائف را به خوبی و شایستگی انجام دهدفَإِمْساكٌ بِمَعْرُوف [بقره/۲۲۹] .

یا علقه زوجیت را قطع و زن را رها کندتَسْرِيحٌ بِإِحْسانٍ [بقره/۲۲۹] .

شق سوم؛ یعنی اینکه زن را طلاق ندهد و به خوبی و شایستگی هم از او نگه داری نکند ، این از نظر اسلام وجود ندارد.

جملهوَ لا تُمْسِكوهُنَّ ضِراراً لِتَعْتَدُوا [بقره/۲۳۱] .

همان شق سوم را نفی می کند. این آیات هر چند در مورد عدّه و رجوع و عدم رجوع مرد وارد شده و تکلیف مرد را در طلاق رجعی روشن می‌سازد ، امّا اختصاص به این مورد ندارد. و یک اصل کلی است و حقوق زوجیت را در همه وقت و همه حال بیان می کند؛ یعنی زوج ، به طور کلی در زندگی باید یکی از دو راه گذشته را انتخاب کند و راه سومی برایش وجود ندارد و اگر زوج بخواهد همسر را نگه دارد و او را اذیت و آزار بدهد و حقوق همسری را رعایت نکند حاکم شرعی در این مورد که مرد به وظایف زوجیت عمل نمی کند و زن را طلاق نمی‌دهد باید زوج را احضار کند.

اوّل به او تکلیف طلاق کند ، اگر طلاق نداد خود حاکم طلاق می‌دهد. امام صادق (ع) در روایتی که ابوبصیر از آن حضرت نقل کرده است فرمود : " هر کس زنی دارد و او را نمی‌پوشاند و نفقه او را نمی‌پردازد بر پیشوای مسلمین لازم است که آنها را (به وسیله طلاق) از یکدیگر جدا کند". [اقتباس از کتاب نظام حقوق زنان در اسلام ، ص۲۹۵]

۳. پرسش و پاسخ

سؤال ۱ : اسلام چرا طلاق را اجازه داده است؟

پاسخ : هر گاه زن و شوهری سازگار نبودند ، چه کنیم؟ طلاق باشد یا نباشد؟

اگر به طور کلی طلاق نباشد باید هر دو در این دنیا بسوزند و بسازند و حقوق هر دو پایمال و عمری در حسرت به سر ببرندو هرگز عقل و قانون عادلانه چنین اجازه نمی‌دهد ، پس باید طلاق باشد.

اکنون ببینیم طلاق به دست مرد باشد یا زن یا هیچ کدام؟ اختیار طلاق با دیگری برخلاف آزادی است.

۵. صیغه طلاق

الف) طلاق با صیغه مخصوص واقع می‌شود مانندأنت طالقيافلانهياهذهياآنچه از الفاظ که بر تعیین مطلقه دلالت می کند.

ب) صیغه طلاق باید به صورت منجَّز باشد؛ بنابراین اگر طلاق را بر شرطی معلق کند (مثل اینکه بگوید اگر زید آمد أنت طالق) باطل است.

ج) هنگام اجرای صیغه طلاق باید دو مرد عادل حاضر باشند و صیغه طلاق را بشنوند.

۶. اقسام طلاق

طلاق بر دو نوع است : بدعی و سنّتی.

قسم اوّل طلاقی است که شرائط طلاق صحیح را ندارد. قسم دوم طلاقی است که همه شرایط را در مذهب داشته باشد و آن بر دو قسم است : رجعی و بائن.

طلاق رجعی ، آن است که بعد از طلاق تا مدت معین که زن در عدّه است مرد می‌تواند به او رجوع کند؛ یعنی بدون خواندن عقد مجدد او را به همسری بپذیرد و طلاق بائن ، آن است که شوهر بعد از طلاق حق رجوع به زن را ندارد؛ یعنی بدون عقد نمی‌تواند او را به همسری خود قبول کند.

در شش صورت اگر زنی را طلاق دهند بائن است :

۱ ـ زنی که نه سالش تمام نشده باشد.

۲ ـ زنی که یائسه باشد.

۳ ـ زنی که شوهرش بعد از عقد با او نزدیکی نکرده باشد.

۴ ـ زنی که او را سه مرتبه طلاق داده باشد.

۵ ـ طلاق خلع؛ یعنی زنی که به ادامه زندگی با شوهر مایل نیست و با بخشیدن مهر خود یا مال دیگری به شوهرش از او تقاضای طلاق می کند.

۶ ـ طلاق مبارات؛ یعنی زنی که به سبب بی‌میلی هر دو ، به ادامه همسری طلاق داده می‌شود. [اقتباس از تحریر الوسیلة ، ج۲]

.

ظ

۱. ظلم

۱. سیمای ظلم

۱. ظلم

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الظلم يزل القدم و يسلب النعم و يهلك الأمم [غررالحكم ، ص ۴۵۶] .

حضرت على (عليه السلام) فرمود : "والله... اگر مرا با غل و زنجير بر زمين بكشانند بهتر از آن است كه در قيامت ظالما خدا و رسول را ملاقات كنم.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اللَّهِ لَأَنْ أَبِيتَ عَلَى حَسَكِ السَّعْدَانِ مُسَهَّداً أَوْ أُجَرَّ فِي الْأَغْلَالِ مُصَفَّداً أَحَبُّ إِلَى مِنْ أَنْ أَلْقَى اللَّهَ وَ رَسُولَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ظَالِماً لِبَعْضِ الْعِبَادِ وَ غَاصِباً لِشَيْءٍ مِنَ الْحُطَامِ وَ كيفَ أَظْلِمُ أَحَداً لِنَفْسٍ يسْرِعُ إِلَى الْبِلَى قُفُولُهَا وَ يطُولُ فِي الثَّرَى حُلُولُهَا [نهجالبلاغه ، خطبه ۲۲۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الظُّلْمُ فِي الدُّنْيا هُوَ الظُّلُمَاتُ فِي الْآخِرَةِ [ثوابالأعمال ، ص۲۷۲] .

اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ تَصْعَدُ إِلَى السَّمَاءِ [كافى ، ج۲ ، ص۵۰۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أنفذ السهام دعوة المظلوم [غررالحكم ، ص۱۹۳] .

۲. ظالم

ـ وَ مَنْ يتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَه [طلاق/۱] .

ـ وَ مَنْ لَمْ يتُبْ فَأُولئِك هُمُ الظَّالِمُونَ [حجرات/۱۱] .

ـ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ فَأُولئِك هُمُ الظَّالِمُونَ [ممتحنه/۹] .

۳. بدترين ظلم

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ظُلْمُ الضَّعِيفِ أَفْحَشُ الظُّلْم [نهجالبلاغه ، نامه ۳۱] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أفحش الظلم ظلم الكرام [غررالحكم ، ص ۴۵۶] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ظلم المستسلم أعظم الجرم [غررالحكم ، ص۳۴۳] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أجور الناس من عد جوره عدلا منه [غررالحكم ، ص۴۵۵] .

۲. اقسام ظلم

ابْنُ أَبِي عُمَيرٍ عَنْ مُعَاوِيةَ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ مَنْ يرِدْ فِيهِ بِإِلْحادٍ بِظُلْم" (حج/۲۵) قَالَ : كلُّ ظُلْمٍ إِلْحادٌ وَ ضَرْبُ الْخَادِمِ فِي غَيرِ ذَنْبٍ مِنْ ذَلِك الْإِلْحادِ" [كافى ، ج۴ ، ص۲۲۷] .

ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ [آل عمران/۱۱۷] .

ظلم اعتقادى :

ـ يا قَوْمِ إِنَّكمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكمْ بِاتِّخاذِكمُ الْعِجْل [بقره/۵۴] .

ـ إِنَّ الشِّرْك لَظُلْمٌ عَظيم [لقمان/۱۳] .

ـ وَ الْكافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُون [بقره/۲۵۴] .

ظلم قضايى :

ـ وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولئِك هُمُ الظَّالِمُون [مائده/۴۵] .

ظلم سياسى :

ـ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَأُولئِك هُمُ الظَّالِمُون [توبه/۲۳] .

ظلم مدیریتی :

ـ وَ إِنْ یكنْ لَهُمُ الْحَقُّ یأْتُوا إِلَیهِ مُذْعِنین [نور/۴۹]

أ فی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَمِ ارْتابُوا أَمْ یخافُونَ أَنْ یحیفَ اللّهُ عَلَیهِمْ وَ رَسُولُهُ بَلْ أُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [نور/۵۰] .

۳. اثر ظلم

۱. اثر ظلم کردن

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الظلم فی الدنیا بوار (نابودی) و فی الآخرة دمار (هلاکت) [غررالحکم ، ص۴۵۷] .

لَقَدْ أَهْلَكنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكمْ لَمّا ظَلَمُوا [یونس/۱۳] .

لا تُخاطِبْنی فِی الَّذینَ ظَلَمُوا إِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ [هود/۳۷] .

لا تَرْكنُوا إِلَی الَّذینَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكمُ النّار [هود/۱۱۳] .

وَ سَیعْلَمُ الَّذینَ ظَلَمُوا أَی مُنْقَلَبٍ ینْقَلِبُونَ [شعراء/۲۲۷] .

فَیوْمَئِذٍ لا ینْفَعُ الَّذینَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَ لا هُمْ یسْتَعْتَبُونَ [رروم/۵۷] .

إِنَّمَا السَّبیلُ عَلَی الَّذینَ یظْلِمُونَ النّاس [شوری/۴۲] .

إِنَّهُ لا یفْلِحُ الظّالِمُون [یوسف/۲۳] .

لكنِ الظّالِمُونَ الْیوْمَ فی ضَلالٍ مُبین [مریم/۳۸] .

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفانُ وَ هُمْ ظالِمُونَ [عنکبوت/۱۴] .

لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمین [بقره/۱۲۴] .

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمین [بقره/۲۵۸] .

وَ ما لِلظّالِمینَ مِنْ أَنْصارٍ [بقره/۲۷۰] .

وَ اللّهُ لا یحِبُّ الظّالِمینَ [آل عمران/۵۷] .

فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكونَ مِنَ الظّالِمینَ [انعام/۵۲] .

فَانْظُرْ كیفَ كانَ عاقِبَةُ الظّالِمینَ [یونس/۳۹] .

یضِلُّ اللّهُ الظّالِمین [ابراهیم/۲۷] .

لا یزیدُ الظّالِمینَ إِلاّ خَساراً [اسراء/۸۲] .

إِنَّ الظّالِمینَ بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ وَ اللّهُ وَلِی الْمُتَّقینَ [جاثیه/۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِیاكمْ وَ الظُّلْمَ فَإِنَّهُ یخَرِّبُ قُلُوبَكمْ [صحیفه‌الرضا (ع) ، ص۴۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ كانَ اللَّهُ خَصْمَهُ دُونَ عِبَادِه [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ ظَلَمَ قُصِمَ (شکسته شود) عُمُرُهُ وَ دَمَّرَ عَلَیهِ ظُلْمُهُ [غررالحکم ، ص۴۵۷] .

۲. اثر کمک به ظالم

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَامِلُ بِالظُّلْمِ وَ الْمُعِینُ لَهُ وَ الرَّاضِی بِهِ شُرَكاءُ ثَلَاثَتُهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۳۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أعان ظالما سلطه الله علیه [الخرائج‌والجرائح ، ج۳ ، ص۱۰۵۸] .

عَنْ سُلَیمَانَ الْجَعْفَرِی قَالَ قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) مَا تَقُولُ فِی أَعْمَالِ السُّلْطَانِ فَقَالَ یا سُلَیمَانُ الدُّخُولُ فِی أَعْمَالِهِمْ وَ الْعَوْنُ

لَهُمْ وَ السَّعْی فِی حَوَائِجِهِمْ عَدِیلُ الْکُفْرِ وَ النَّظَرُ إِلَیهِمْ عَلَی الْعَمْدِ مِنَ الْکبَائِرِ الَّتِی یسْتَحَقُّ بِهَا النَّارُ [تفسیر عیاشی ، ج ۱ ، ص۲۳۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ لَا أَنَّ بَنِی أُمَیةَ وَجَدُوا مَنْ یکتُبُ لَهُمْ وَ یجْبِی لَهُمُ الْفَیءَ وَ یقَاتِلُ عَنْهُمْ وَ یشْهَدُ جَمَاعَتَهُمْ لَمَا سَلَبُونَا حَقَّنَا [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَعَانَ عَلَی مُومِنٍ بِشَطْرِ کلِمَةٍ لَقِی اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ مَکتُوبٌ بَینَ عَینَیهِ آیسٌ مِنْ رَحْمَتِی [کافی ، ج ۲ ، ص۳۶۸] .

عَنْ سَهْلِ بْنِ زِیادٍ رَفَعَهُ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لا تَرْکنُوا إِلَی الَّذِینَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّکمُ النّارُ" (هود/۱۱۳) قَالَ هُوَ الرَّجُلُ یأْتِی السُّلْطَانَ فَیحِبُّ بَقَاءَهُ إِلَی أَنْ یدْخِلَ یدَهُ إِلَی کیسِهِ فَیعْطِیه [کافی ، ج۵ ، ص۱۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ عَذَرَ ظَالِماً بِظُلْمِهِ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِ مَنْ یظْلِمُهُ فَإِنْ دَعَا لَمْ یسْتَجِبْ لَهُ وَ لَمْ یأْجُرْهُ اللَّهُ عَلَی ظُلَامَتِهِ [کافی ، ج ۲ ، ص ۳۳۴] .

۴. برخورد با ظالم

لا یحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاّ مَنْ ظُلِم [نساء/۱۴۸] .

أُذِنَ لِلَّذینَ یقاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا [حج/۳۹] .

وَ انْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ ما ظُلِمُوا [شعراء/۲۲۷] .

فَقاتِلُوا الَّتی تَبْغی حَتّی تَفیءَ إِلی أَمْرِ اللّهِ [حجرات/۹] .

فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّکری مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمینَ [انعام/۶۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کونَا لِلظَّالِمِ خَصْماً وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْنا [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلْ لِی یداً عَلَی مَنْ ظَلَمَنِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۵. جبران ظلم

مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْناً [نمل/۱۱] .

وَ الَّذینَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَکرُوا اللّهَ [آل عمران/۱۳۵] .

وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جاوک فَاسْتَغْفَرُوا اللّه [نساء/۶۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ظَلَمَ أَحَداً فَفَاتَهُ فَلْیسْتَغْفِرِ اللَّهَ لَهُ فَإِنَّهُ کفَّارَةٌ لَهُ [کافی ، ج ۲ ، ص۳۳۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا عَدْلَ أَفْضَلُ مِنْ رَدِّ الْمَظَالِمِ [غررالحکم ، ص۴۴۶] .

۶. عدالت الهی

۱. خدا ظالم نیست

وَ ما ظَلَمْناهُمْ وَ لکنْ کانُوا هُمُ الظّالِمین [زخرف/۷۶] .

إِنَّ اللّهَ لا یظْلِمُ مِثْقالَ ذَرَّةٍ [نساء/۴۰] .

إِنَّ اللّهَ لا يظْلِمُ النّاسَ شَيئاً [يونس/۴۴] .

لا يظْلِمُ رَبُّک أَحَداً [کهف/۴۹] .

وَ ما کانَ اللّهُ لِيظْلِمَهُم [عنکبوت/۴۰] .

وَ هُمْ لا يظْلَمُون [آل عمران/۲۵] .

لا يظْلَمُونَ فَتيلاً [نساء/۴۹] .

لا يظْلَمُونَ نَقيراً [نساء/۱۲۴] .

لا يظْلَمُونَ شَيئاً [مريم/۶۰] .

۲. خدا عادل است

يا من سوّى التوفيق بين الضعيف و القوى

پيامبر (ص) مأمور به عدالت است :

ـ وَ أُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَينَکمُ اللّهُ [شورى/۱۵] .

مردم مأمور به عدالت اند :

ـ إِنَّ اللّهَ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسان [نحل/۹۰] .

اصلاحات بايد عادلانه باشد :

ـ فَأَصْلِحُوا بَينَهُما بِالْعَدْل [حجرات/۹] .

گفتار بايد عادلانه باشد :

ـ وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا [انعام/۱۵۲] .

نوشتار بايد عادلانه باشد :

ـ و لْيكتُبْ بَينَکمْ کاتِبٌ بِالْعَدْلِ [بقره/۲۸۲] .

قضاوت بايد عادلانه باشد :

ـ إِذا حَکمْتُمْ بَينَ النّاسِ أَنْ تَحْکمُوا بِالْعَدْل [نساء/۵۸] .

گواه بايد عادل باشد :

ـ وَ أَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِنْکم [طلاق/۲] .

۳. خدا صبور است

إِنَّ رَبَّک لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنّاسِ عَلى ظُلْمِهِم [رعد/۶] .

وَ لَوْ يؤاخِذُ اللّهُ النّاسَ بِظُلْمِهِمْ ما تَرَک عَلَيها مِنْ دَابَّة [نحل/۶۱] .

وَ کأَينْ مِنْ قَرْيةٍ أَمْلَيتُ لَها وَ هِی ظالِمَةٌ [حج/۴۸] .

۱. ظن وگمان

۱. حسن ظن

۱. حسن ظن به خدا

۱ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : أَحسِنِ الظَّنَّ بِاللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى الْمُؤمِنِ بِى إِنْ خَيراً فَخَيراً وَ إِنْ شَرّاً فَشَرّاً [كافى ، ج۲ ، ص۷۲] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : حُسْنُ الظَّنِّ أَنْ تُخْلِصَ الْعَمَلَ وَ تَرْجُو مِنَ اللَّهِ أَنْ يعْفُوَ عَنِ الزَّلَلِ [غررالحكم ، ص۸۳] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حُبُّ الدُّنْيا رَأْسُ كلِّ خَطِيئَةٍ وَ رَأْسُ الْعِبَادَةِ حُسْنُ الظَّنِّ بِاللَّهِ [عوالى اللئالى ، ج۱ ، ص۲۷] .

۴ ـ بخش بزرگى از دعاها براى ايجاد حسن ظن بالله است : أَنْتَ الَّذِى ، أَنْتَ الَّذِى ۰۰۰۰۰۰

۲. حسن ظن به مردم

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : ضَعْ أَمْرَ أَخِيك عَلَى أَحْسَنِهِ حَتَّى يأْتِيك مَا يغْلِبُك مِنْهُ وَ لَا تَظُنَّنَّ بِكلِمَةٍ خَرَجَتْ مِنْ أَخِيك سُوءاً وَ أَنْتَ تَجِدُ لَهَا فِى الْخَيرِ مَحْمِلًا [كافى ، ج۲ ، ص۳۶۲] .

۲ ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيلِ عَنْ أَبِى الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع) قَالَ : "قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاك الرَّجُلُ مِنْ إِخْوَانِى يبْلُغُنِى عَنْهُ الشَّىءُ الَّذِى أَكرَهُهُ فَأَسْأَلُهُ عَنْ ذَلِك فَينْكرُ ذَلِك وَ قَدْ أَخْبَرَنِى عَنْهُ قَوْمٌ ثِقَاتٌ فَقَالَ لِى يا مُحَمَّدُ كذِّبْ سَمْعَك وَ بَصَرَك عَنْ أَخِيك فَإِنْ شَهِدَ عِنْدَك خَمْسُونَ قَسَامَةً وَ قَالَ لَك قَوْلًا فَصَدِّقْهُ وَ كذِّبْهُمْ لَا تُذِيعَنَّ عَلَيهِ شَيئاً تَشِينُهُ بِهِ وَ تَهْدِمُ بِهِ مُرُوءَتَهُ فَتَكونَ مِنَ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ فِى كتَابِهِ "إِنَّ الَّذِينَ يحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ فِى الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ" (نور/۱۹)" [كافى ، ج۸ ، ص۱۴۷] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : وَ اعْلَمْ أَنَّهُ لَيسَ شَىءٌ بِأَدْعَى إِلَى حُسْنِ ظَنِّ وَالٍ بِرَعِيتِهِ مِنْ إِحْسَانِهِ إِلَيهِمْ وَ تَخْفِيفِهِ لِلْمَئُونَاتِ عَنْهُمْ وَ تَرْك اسْتِكرَاهِهِ إِياهُمْ عَلَى مَا لَيسَ لَهُ قِبَلَهُمْ فَلْيكنْ مِنْك فِى ذَلِك أَمْرٌ يجْتَمِعُ لَك بِهِ حُسْنُ الظَّنِّ بِرَعِيتِك فَإِنَّ حُسْنَ الظَّنِّ يقْطَعُ عَنْك نَصَباً طَوِيلًا وَ إِنَّ أَحَقَّ مَنْ حَسُنَ ظَنُّك بِهِ لَمَنْ حَسُنَ بَلَاؤُك عِنْدَهُ وَ إِنَّ أَحَقَّ مَنْ سَاءَ ظَنُّك بِهِ لَمَنْ سَاءَ بَلَاؤُك عِنْدَهُ [تحف‌العقول ، ص۱۲۸] .

۳. زمينه هاى ايجاد

۱ ـ مشورت

۲ ـ وَ اعْلَمْ أَنَّهُ لَيسَ شَىءٌ بِأَدْعَى إِلَى حُسْنِ ظَنِّ وَالٍ بِرَعِيتِهِ مِنْ إِحْسَانِهِ إِلَيهِمْ [تحف‌العقول ، ص۱۲۸] .

۳ ـ وَ تَخْفِيفِهِ لِلْمَئُونَاتُ [تحف‌العقول ، ص۱۲۸] .

۴ ـ وَ تَرْك اسْتِكرَاهِهِ إِياهُمْ عَلَى مَا لَيسَ لَهُ قِبَلَهُمْ [تحف‌العقول ، ص۱۲۸] .

۵ ـ احسان :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طُبِعَتِ الْقُلُوبُ عَلَى حُبِّ مَنْ أَحْسَنَ إِلَيهَا وَ بُغْضِ مَنْ أَسَاءَ إِلَيهَا [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۱۸۴] .

۶ ـ هديه :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَهَادَوْا تَحَابُّوا تَهَادَوْا فَإِنَّهَا تَذْهَبُ بِالضَّغَائِنِ [كافى ، ج۵ ، ص۱۴۴] .

۷ ـ سلام ، اطعام ، عبادت ، سوغاتى ، مصافحه ، ... همه رمز وحدت و اعتماد است.

۲. سوءظن

۱. به جا

۱ ـ در رابطه با دشمن خارجى : وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَيلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّكمْ وَ آخَرينَ مِنْ دُونِهِمْ لا تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يعْلَمُهُمْ وَ ما تُنْفِقُوا مِنْ شَىءٍ فى سَبيلِ اللّهِ يوَفَّ إِلَيكمْ وَ أَنْتُمْ لا تُظْلَمُونَ [انفال/۶۰] .

۲ ـ در رابطه با دشمن داخلى (منافقين) : هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ [منافقون/۴] .

۳ـ در رابطه با دشمن دورنی (هوای نفس) : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : وَ اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يصْبِحُ وَ لَا يمْسِی إِلَّا وَ نَفْسُهُ ظَنُونٌ عِنْدَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۶] .

از آنجا که انسان باید به خودش بدبین باشد شاید بتوان استفاده کرد که انسان نسبت به زن و فرزند و خواص هم که به نحوی پرده حب ذات روی آنان کشیده می‌شود به آنها نیز بدبین باشد : إِنَّ مِنْ أَزْواجِكمْ وَ أَوْلادِكمْ عَدُوًّا لَكمْ فَاحْذَرُوهُمْ [تغابن/۱۴] .

با توجه به این که خواص گاهی روزنه و راه ورود دشمنان خارجی اند ، توضیح آن که دشمنان خارجی از راه خواص اثر می گذارند. مأمون دختر خود را به حضرت جواد می‌دهد ، آن هم با اصرار تا یک جاسوس داخلی از دورن خانه به دربار مأمون داشته باشد.

۲. بی جا

۱. آثار

۱ـ زیانهای فردی سوء ظن :

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لَا تُذِيعَنَّ عَلَيهِ شَيئاً تَشِينُهُ بِهِ وَ تَهْدِمُ بِهِ مُرُوءَتَهُ فَتَكونَ مِنَ الَّذِينَ قَالَ اللَّهُ فِی كتَابِهِ "إِنَّ الَّذِينَ يحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ" (نور/۱۹ [کافی ، ج۸ ، ص۱۴۷] .

۲ـ سوء ظن بیماری مسری است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إياک و معاشرة متتبعی عيوب الناس فإنه لم يسلم مصاحبهم منهم [غررالحکم ، ص۴۳۳] .

۳ـ سرچشمه ناراحتی روح و عذاب جسم : کار به جایی می‌رسد که انسان از همه چیز و همه کس می‌ترسد. قرآن درباره منافقون می‌فرماید :

يحْسَبُونَ كلَّ صَيحَةٍ عَلَيهِمْ [منافقون/۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : من لم يحسن ظنه استوحش من كل أحد [غررالحکم ، ص۲۵۴] .

۴ـ گاهی سوء ظن به خلق به سوء ظن به خدا کشانده می‌شود.

۵ـ سوء ظن مایه غیبت و کدروت و دور از صفا است و قهرا همیشه کسی که سوء ظن دارد تنهاست :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : من غلب عليه سوء الظن لم يترک بينه و بين خليل صلحا [غررالحکم ، ص۲۶۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : سوء الظن يدوی القلوب و يتهم المأمون و يوحش المستأنس و يغير مودة الإخوان [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۲۰ ، ص ۲۸۰] .

۶ـ سوء ظن به مردم انسان را از عیب های خود غافل می کند. [قصار ، ج ۲ ، ص ۱۱ و نهج البلاغة ، حکمت ۲۱۹] .

۷ـ عدم درک صحیح اجتماعی : واقعیت‌ها را آنچنان که هست درک نمی کند.

۸ـ عدم تعاون و اتحاد و عامل نفاق و از بین برنده صفا و صمیمیت و محبت.

۹ـ عامل تجسس در دیگران.

۱۰ـ سرچشمه عداوتها ، و گاهی مایه اصلی جنگها و... :

شأن نزول آیهيا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جاءَكمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا أَنْ تُصيبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلى ما فَعَلْتُمْ نادِمينَ [حجرات/۶] .

که ولید فکر کرد استقبال کننده قصد حمله دارد برگشت و به پیامبر (ص) خبر داد و آیه نازل شد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِياک وَ التَّغَايرَ (غیرت به خرج دادن) فِی غَيرِ مَوْضِعِ غَيرَةٍ فَإِنَّ ذَلِك يدْعُو الصَّحِيحَةَ إِلَى السَّقَمِ وَ الْبَرِيئَةَ

إِلَى الرِّيبِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۲. ریشه ها

۱ ـ حس انتقام و کینه توزی و حسد.

دستش به انتقام نمی‌رسد در فکر علیه او انقلاب می کند امروز می گویند درون گرائی و گریزروانی است. چون امیال سرکوفته به حالت سوء ظن درمی آید.

۲ ـ همان گونه که صفای دل سبب حسن ظن است ، خباثت روح هم سرچشمه سوء ظن است.

۳ ـ تبرئه و تخفیف مجازات : می‌خواهد وجدان خود را آرام کند و مسئولیتش را کم و برای خود شریک جرم سازد.

۴ ـ خودخواهی نقاط ضعفی در فکر خود برای دیگران ایجاد می کند تا همه را ناچیز انگارد.

۵ ـ تلقین‌های والدین ، مربی یکی از عوامل است.

۶ ـ معاشرت با افراد ناصالح ، از بس قضاوت نابجا می‌شنود فکرش مشوب می‌شود.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : مُجَالَسَةُ الْأَشْرَارِ تُوجِبُ سُوءَ الظَّنِّ بِالْأَخْيارِ [صفات‌الشیعة ، ص۶] .

۷ ـ فساد عمومی حاکم بر جامعه طبق این اصل که : الظن یلحق الشیء بالاعم الاغلب

۸ ـ جدایی حاکم از مردم و عدم آگاهی مردم از جریانات و لذا امام علی (ع) می‌فرماید : هرگاه و بیگاه بیلان کار خود را اعلام کنید.

وَ الِاحْتِجَابُ مِنْهُمْ يقْطَعُ عَنْهُمْ عِلْمَ مَا احْتَجَبُوا دُونَهُ فَيصْغُرُ عِنْدَهُمُ الْكَبِيرُ وَ يعْظُمُ الصَّغِيرُ وَ يقْبُحُ الْحَسَنُ وَ يحْسُنُ الْقَبِيحُ وَ يشَابُ الْحَقُّ بِالْبَاطِلِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۳. موارد

۱. به خدا

سوء ظن به قدرت خدا که عامل ترس انسان است : فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيهِ [انبیاء/۸۷] .

۲ ـ سوء ظن به کرم خدا که عامل بخل و حرص است : الشَّيطانُ يعِدُكمُ الْفَقْرَ [بقره/۲۶۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِنَّ الْبُخْلَ وَ الْجُبْنَ وَ الْحِرْصَ غَرَائِزُ شَتَّى يجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ بِاللَّهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

مَنْ كانَ يظُنُّ أَنْ لَنْ ينْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ فَلْيمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّماءِ [حج/۱۵] .

۳ ـ وَ ذلِكمْ ظَنُّكمُ الَّذِى ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكمْ أَرْداكمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخاسِرينَ [فصلت/۲۳] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : التَّوْحِيدُ أَلَّا تَتَوَهَّمَهُ وَ الْعَدْلُ أَلَّا تَتَّهِمَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۷۰] .

۵ ـ سوء ظن به خدا بد است : الظّانِّينَ بِاللّهِ ظَنَّ السَّوْءِ [فتح/۶] .

۲. به مردم

۱ ـ وَ لا تَقْفُ ما لَيسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ كلُّ أُولئِک كانَ عَنْهُ مَسْولاً [اسراء/۳۶] .

۲ ـ وَ لا تَقْفُ ما لَيسَ لَک بِهِ عِلْمٌ [(اسراء/۳۶)] قال لا ترم أحدا بما ليس لك به علم" [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۱۹] .

۳ ـ اجْتَنِبُوا كثيراً مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ [حجرات/۱۲] .

۴ ـ امنیت فکری هم در کنار امنیت مالی و جانی و عرضی لازم است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى حَرَّمَ مِنَ الْمُسْلِمِ دَمَهُ وَ مَالَهُ وَ أَنْ يظَنَّ بِهِ ظَنَّ السَّوءِ [کشف‌الريبة ، ص۲۱] .

۵ـ اگر فساد غالب است سوء ظن مانعی ندارد و اگر صلاح غالب ، سوء ظن ممنوع است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِذَا اسْتَوْلَى الصَّلَاحُ عَلَى الزَّمَانِ وَ أَهْلِهِ ثُمَّ أَسَاءَ رَجُلٌ الظَّنَّ بِرَجُلٍ لَمْ تَظْهَرْ مِنْهُ خِزْيَةٌ فَقَدْ ظَلَمَ وَ إِذَا اسْتَوْلَى الْفَسَادُ عَلَى الزَّمَانِ وَ أَهْلِهِ فَأَحْسَنَ الرَّجُلُ الظَّنَّ بِرَجُلٍ فَقَدْ غُرِرَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لَيسَ مِنَ الْعَدْلِ الْقَضَاءُ بِالظَّنِّ عَلَى الثِّقَةِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۸۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أَسْوَأُ النَّاسِ حَالًا مَنْ لَمْ يثِقْ بِأَحَدٍ لِسُوءِ ظَنِّهِ وَ لَمْ يثِقْ بِهِ أَحَدٌ لِسُوءِ فِعْلِهِ [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۸۲] .
۳. به خود
۱ـ قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْيمَ (ع) : يا عَبِيدَ الدُّنْيا إِنَّ أَحَدَكُمْ يبْغِضُ صَاحِبَهُ عَلَى الظَّنِّ وَ لَا يبْغِضُ نَفْسَهُ عَلَى الْيقِينِ [تحف‌العقول ، ص۵۱۱] .
۲ـ [و الشیطان قد یقرر علی القلب بأدنی مخیلة مساءة الناس و یلقی إلیه أن هذا من فطنتک و سرعة تنبهک و ذکائک و أن المؤمن ینظر بنور الله و هو علی التحقیق ناظر بغرور الشیطان و ظلمته] [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۲۰۱] .
۳ـ سوء ظن به خود خوب است :
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : فَهُمْ لِأَنْفُسِهِمْ مُتَّهِمُونَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : وَ اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يصْبِحُ وَ لَا يمْسِي إِلَّا وَ نَفْسُهُ ظَنُونٌ عِنْدَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۶] .

۴. نحوه مبارزه

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدَعِ وَ لَا تُجَالِسُوهُمْ فَتَصِيرُوا عِنْدَ النَّاسِ كَوَاحِدٍ مِنْهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۵] .
۲ـ اصلاح خود و دوری از افرادی که ایجاد سوء ظن می‌کنند.
۳ـ توجه به مفاسد فردی و اجتماعی سوء ظن.
۴ـ مایه‌های سوء ظن اگر خودبینی و شریک جرم تراشی و عدم تحقیق است تجزیه و تحلیل شود.
۵ـ اتقوا مواضع التهمة
۶ـ ارائه بیلان کار :
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : إِنْ ظَنَّتِ الرَّعِيةُ بِكَ حَيفاً فَأَصْحِرْ لَهُمْ بِعُذْرِكَ وَ اعْدِلْ عَنْكَ ظُنُونَهُمْ بِإِصْحَارِكَ فَإِنَّ فِي ذَلِكَ رِياضَةً مِنْكَ لِنَفْسِكَ وَ رِفْقاً بِرَعِيتِكَ وَ إِعْذَاراً تَبْلُغُ بِهِ حَاجَتَكَ مِنْ تَقْوِيمِهِمْ عَلَى الْحَقِّ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
۷ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا مَوَاقِفَ الرِّيبِ وَ لَا يقِفَنَّ أَحَدُكُمْ مَعَ أُمِّهِ فِي الطَّرِيقِ فَإِنَّهُ لَيسَ كُلُّ أَحَدٍ يعْرِفُهَا [مستطرفات‌السرائر ، ص۵۷۹] .
۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : مَنْ وَقَفَ نَفْسَهُ مَوْقِفَ التُّهَمَةِ فَلَا يلُومَنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّن [أمالی صدوق ، ص۳۰۴] .
۹ـ روی انه (ص) کان یکلم زوجته صفیه فمر به رجل من الانصار فدعاه رسول الله و قال یا فلان هذه زوجتی صفیه فقال : یا رسول الله افنظن بک الا خیرا قال ان الشیطان یجری من ابن آدم مجری الدم فخشیت ان یدخل علیک [جامع السعادات ، ج۱ ، ص۲۸۲] .

ع

۱. عاقبت

۱. اهمیت حسن عاقبت وسوءعاقبت از دیدگاه قرآن و سنت

۱. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ اسْلُکْ بِی الطَّرِیقَةَ الْمُثْلَی ، وَ اجْعَلْنِی عَلَی مِلَّتِک أَمُوتُ وَ أَحْیا. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۲. هدف امام : امام در این جمله از خدا ایمان دائمی می‌خواهد نه مرحله‌ای.

مردم چهار دسته‌اند :

الف : در حیات خوب و در مرگ بد

ب : در حیات بد ، در مرگ خوب

ج : در حیات بد ، در مرگ بد

د : در حیات خوب ، در مرگ خوب و امام از خداوند مرحله چهارم را می‌خواهد : وَ السَّلامُ عَلَی یوْمَ وُلِدْتُ وَ یوْمَ أَمُوتُ وَ یوْمَ أُبْعَثُ حَیا [مریم/۳۳] .

۳.وَ سَلامٌ عَلَیهِ یوْمَ وُلِدَ وَ یوْمَ یمُوتُ وَ یوْمَ یبْعَثُ حَیا [مریم/۱۵] .

۴.ثُمَّ کانَ عاقِبَةَ الَّذِینَ أَساؤا السُّوای أَنْ کذَّبُوا بِآیاتِ اللّهِ وَ کانُوا بِها یسْتَهْزِؤُنَ [روم/۱۰] .

۵.تَوَفَّنِی مُسْلِماً وَ أَلْحِقْنِی بِالصّالِحِینَ [یوسف/۱۰۱] .

۶.تَوَفَّنا مَعَ الْأَبْرارِ [آل عمران/۱۹۳] .

۷.أُولئِک حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ [توبه/۱۷] .

۸.آمَنُوا ثُمَّ کفَرُوا [نساء/۱۳۷] .

۹.إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ [فصلت/۳۰] .

۱۰.وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِیقَةِ لَأَسْقَیناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

۱۱.فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ کما أُمِرْتَ [شوری/۱۵] .

۱۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَلِیلٌ تَدُومُ عَلَیهِ أَرْجَی مِنْ کثِیرٍ مَمْلُولٍ مِنْهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۷۸] .

۱۳. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا دَاوَمَ عَلَیهِ الْعَبْدُ وَ إِنْ قَلَّ [کافی ، ج۲ ، ص۸۲] .

۱۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ملاک العمل خواتیمه [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۲۹۰] .

۱۵. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْإِبْقَاءُ عَلَی الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۹۶] .

۱۶.الَّذِینَ آمَنُوا وَ لَمْ یلْبِسُوا إِیمانَهُمْ بِظُلْمٍ [انعام/۸۲] .

۱۷. یوسف در چاه و زندان و... دعاهایی کرد ، ولی همین که حکومت را به دست گرفت گفت : تَوَفَّنِی مُسْلِماً [یوسف/۱۰۱] .

۱۸.وَ أَوْصانِی بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ ما دُمْتُ حَیا [مریم/۳۱] .

۱۹. مردم گفتند بنا به اساس است ، عیسی (ع) گفت : بنا به آخرین آجر اوست.

۲۰. همین که دائما می گوئیم : اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ [فاتحه/۶] .نشانه انحراف در هر لحظه است.

۲۱.نَقَضَتْ غَزْلَها مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ [نحل/۹۲] .

۲۲.نَکثُوا أَیمانَهُمْ [توبه/۱۲] .

۲۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا يزال المؤمن خائفا من سوء العاقبة ، لا يتيقن الوصول إلى رضوان الله حتى يكون وقت نزع روحه و ظهور ملك الموت له. [تفسير الإمام العسكرى ، ص۲۳۹] .

۲۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كل مخلوق يجرى إلى ما لا يدرى [غررالحكم ، ص۱۳۰] .

۲۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرَ الْأُمُورِ خَيرُهَا عَاقِبَةً [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۰۲] .

۲۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الأمور بتمامها و الأعمال بخواتمها [عوالى اللئالى ، ج۱ ، ص۲۸۹] .

۲۷. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مكروه تحمد عاقبته [عواقبه] خير من محبوب تذم مغبته [غررالحكم ، ص۴۷۶] .

۲۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن حقيقة السعادة أن يختم للمرء عمله بالسعادة و أن حقيقة الشقاء أن يختم للمرء عمله بالشقاء [معانى الأخبار ، ص۳۴۵] .

۲۹. رسول اكرم (ص) : ان الرجل ليعمل الزمن الطويل بعمل اهل الجنة ثم يختم له بعمل اهل النار و ان الرجل ليعمل الزمن الطويل بعمل النار ثم يختم عمله بعمل اهل الجنة [كنز ، ۵۴۵]

۳۰. رسول اكرم (ص) : لا ـ عليكم ان تعجبوا باحد حتى تنظروا بما يختم فان العمل يعلم زمانا من عمره او برهة من دهره بعمل صالح لو مات عليه دخل الجنة ثم يقول فيعلم عملا سئيا [كنز ، ۵۸۹]

۳۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الدنيا كلها جهل إلا ـ مواضع العلم و العلم كله حجة إلا ـ ما عمل به و العمل كله رياء إلا ما كان مخلصا و الإخلاص على خطر حتى ينظر العبد بما يختم له [توحيد صدوق ، ص۳۷۱] .

۳۲.وَ الْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوى [طه/۱۳۲] .

۳۳.وَ الْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ [قصص/۸۳] .

۲. عوامل حسن عاقبت

۱. قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : كَتَبَ الصَّادِقُ (ع) إِلَى بَعْضِ النَّاسِ إِنْ أَرَدْتَ أَنْ يخْتَمَ بِخَيرِ عَمَلِك حَتَّى تُقْبَضَ وَ أَنْتَ فِي أَفْضَلِ الْأَعْمَالِ فَعَظِّمْ لِلَّهِ حَقَّهُ أَنْ [لَا] تَبْذُلَ نَعْمَاءَهُ فِي مَعَاصِيهِ وَ أَنْ تَغْتَرَّ بِحِلْمِهِ عَنْك وَ أَكرِمْ كلَّ مَنْ وَجَدْتَهُ يذْكرُنَا أَوْ ينْتَحِلُ مَوَدَّتَنَا ثُمَّ لَيسَ عَلَيك صَادِقاً كانَ أَوْ كاذِباً إِنَّمَا عَلَيك نِيتُك وَ عَلَيهِ كذِبُهُ [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۴] .

۲. قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : إن خواتيم أعمالكم قضاء حوائج إخوانكم و الإحسان إليهم ما قدرتم و إلا لم يقبل منكم عمل حنوا على إخوانكم و ارحموهم تلحقوا بنا [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۷۹] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن أردت أن يؤمنك الله سوء العاقبة ، فاعلم أن ما تأتيه من خير فبفضل الله و توفيقه و ما تأتيه من شر فبإمهال الله ، و إنظاره إياك ، و حلمه عنك [تفسير الإمام العسكرى ، ص۲۶۴] .

۴. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من كان عاقلا ختم له بالجنة إن شاء الله [ثواب الأعمال ، ص۱۴] .

۵. روز فتح مكه پيامبر اكرم (ص) همه مردم را عفو نمود ، جز ۴ نفر را؛ يكى عكرمة ابن ابى جهل بود كه پيامبر (ص) به خاطر كار شكنى‌ها ، كينه توزى‌ها و جنايت‌ها بر ضد اسلام حكم اعدام وى را صادر كرد.

عكرمه فرار كرد و به كنار درياى احمر آمد و سوار كشتى شد ، باد تندى آمد. بت پرستان داخل كشتى و عكرمه همه هراسان شدند. گفتند : از بت كارى ساخته نيست ، بيائيد به خداوند متعال پناهنده شويم. عكرمه با خود گفت : اگر نجات يافتم دست در دست محمد (ص) گذاشته و به او ايمان مى‌آورم. اگر جزء توحيد در دريا نجات ندهد در خشكى نيز نجات نخواهد داد. بالاخره نجات يافت ، خدمت پيامبر (ص) رسيد و ايمان آورد و به جبهه يرموت رفت و شهيد شد.

۳. آثار حسن عاقبت

۱. مرگ خوب

يا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ [فجر/۲۷] .

إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيهِمُ الْمَلائِكَةُ أَلّا تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .

در حديثى در ج ۱۷ الميزان امام صادق (ع) فرمود : " نزول فرشتگان هنگام مرگ است".

عن أبى بصير قال : "سألت أبا عبد الله (ع) عن قول الله تعالى "الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا " (فصلت/۳۰) قال : يا أبا محمد! هم الأئمة من آل محمد فقلت له تتنزل عليهم الملائكة عند الموت بالبشرى ألا ـ تخافوا و لا ـ تحزنوا و هى و الله تجرى فيمن استقام من شيعتنا و سكت لأمرنا و كتم حديثنا و لم يوزعه عند عدونا" [بصائر الدرجات ، ص۹۴] .

الَّذِينَ تَتَوَفّاهُمُ الْمَلائِكَةُ طَيِّبِينَ يقُولُونَ سَلامٌ عَلَيكُمْ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِما كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ [نحل/۳۲] .

لَهُمُ الْبُشْرى فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ فِى الْآخِرَةِ [يونس/۶۴] .

امام صادق (ع) ، مراد بشارت هنگام مرگ است.

زريق عن الصادق (ع) ، فى قوله تعالى " لَهُمُ الْبُشْرى فِى الْحَياةِ الدُّنْيا " (يونس/۶۴) قال : "هو أن يبشراه بالجنة عند الموت؛ يعنى محمدا و عليا (ع) " [المناقب ، ج۳، ص۲۲۳] .

۲. ملاقات با اولياى خدا

مجلسى ۵۶ حديث در جلد ۶ بحار آورده كه لحظه مرگ انسان ، رسول اكرم (ص) و على بن ابى طالب (ع) را مى‌بينند.

علامه در ج۱۰ الميزان در تفسير آيه ۶۳ يونس اين مسئله را آورده و فرموده : از روايات و راههاى بسيار استفاده مى‌شود ، مومنين با آن ملاقات شاد و خلافكاران از رسول الله (ص) شرمنده مى‌شوند.

۴. عوامل سوءعاقبت

۱. شكستن عهد وپيمان

۲.ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ [بقره/۵۱] .

۳. كسانى كهفأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَ كفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمانِكمْ [آل عمران/۱۰۶] .

۴. با اينكه فرمان داديمقُولُوا حِطَّةٌ [بقره/۵۸] . (خدايا گناهان ما را بريز) ، وليفَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلاً ـ غَيرَ الَّذِى قِيلَ لَهُمْ [بقره/۵۹] .

۵. خطاب به يهود : ثُمَّ تَوَلَّيتُمْ مِنْ بَعْدِ ذلِك [بقره/۶۴] .

بعد از آنكه فرمان دادمخُذُوا ما آتَيناكمْ بِقُوَّةٍ [بقره/۶۳] .

۶. خطاب به يهود : وَ إِذْ أَخَذْنا مِيثاقَكمْ لا تَسْفِكونَ دِماءَكمْ وَ لا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكمْ مِنْ دِيارِكمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَ أَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ثُمَّ أَنْتُمْ هولاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكمْ وَ تُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِنْكمْ مِنْ دِيارِهِمْ [بقره/۸۵-۸۴] .

۷. خطاب به يهود : كانُوا مِنْ قَبْلُ يسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كفَرُوا فَلَمّا جاءَهُمْ ما عَرَفُوا كفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّهِ عَلَى الْكافِرِينَ [بقره/۸۹] .

۸.قالُوا یا مُوسی إِنّا لَنْ نَدْخُلَها أَبَداً ما دامُوا فِیها فَاذْهَبْ أَنْتَ وَ رَبُّک فَقاتِلا إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده/۲۴] .

۹.وَ جاوَزْنا بِبَنِی إِسْرائِیلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلی قَوْمٍ یعْکفُونَ عَلی أَصْنامٍ لَهُمْ قالُوا یا مُوسَی اجْعَلْ لَنا إِلهاً کما لَهُمْ آلِهَةٌ [اعراف/۱۳۸] .

۱۰.أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلی أَعْقابِکمْ [آل عمران/۱۴۴] .

۱۱. حسان بن ثابت : اولین شاعر در غدیر بود ، ولی ملحق به دشمن علی (ع) شد.

۱۲. اسامۀ فرمانده کل قوا و منصوب از طرف پیامبر (ص) بود.لعن اللّه من تخلّف عن جیش أسامۀ. [بحارالأنوار ، ج۳۰ ، ص۴۳۲] . لکن همینکه اسامهقال له أسامۀ أنت أعز الخلق علی و لکنی عاهدت الله أن لاـ أقاتل أهل لا إله إلا الله [الجمل ، ص۹۴] .

۱۳. کفار مکه به صهیب هنگام هجرت به مدینه گفتند : فقیر به مکه آمدی ، سرمایه پیدا کردی و اکنون ارز خارج می کنی؟ او گفت : مال را نزد شما رها می کنم. رها کرد و هجرت کرد. پیامبر (ص) فرمود : رنج صهیب ریح صهیب [تاریخ پیامبر اسلام دکتر آیتی ، ص۹۱]

طبری می گوید او از بیعت با علی (ع)

تخلف کرد و امام صادق (ع) فرمود : لعن الله صهیبا فإنه کان یعادینا [إختصاص مفید ، ص۷۱] .

۱۴. تاریخ مردم کوفه

۱۵. نامردی کردن افسران لشگر امام حسن (ع)

۱۶.جاء عمروبن جرموز الی علی ابن ابیطالب بسیف الزبیر فاخذه علی فانظر الیه ثم قال : اما و الله لرب کربۀ و کربۀ قد فرجها صاحب هذا السیف عن وجه رسول الله. [کنز ، ۳۱۶۵۷]

مغیرۀ بن شعبه از بیعت کنندگان با امام بود ، ولی بعد رفت نزد معاویه و در کار مولا کار شکنی می کرد. و در سخنرانی ها در نقص علی (ع) صحبت می کرد. علی (ع) فرمود : او از جباران است ، اگر قدرتی پیدا کنم ، او را سنگسار می کنم.

او از جانب معاویه حاکم شهر کوفه شد و در خطبه‌ها سب علی (ع) می کرد وزمینه را برای حکومت یزید فراهم می کرد.

۲. تبعیت از شیطان

قعقاع بن سور نماینده حضرت امیر (ع) و عامل خراج بوده است. زنی گرفت که کفو او نبود. (ظاهرا غیر مسلمان و یا.....) صد هزار درهم مهریه کرد. حضرت فرمود : اگر کفو او بود این همه مهر برای او قرار نمی‌داد. او به معاویه پناهنده شد که مورد مواخذه قرار نگیرد. بعد زمان مسلم بن عقیل از حامیان ابن زیاد بود ، حتی زمانی که مردم بر ابن زیاد شوریدند او دست بر نداشت. [مسلم بن عقیل]

فَسِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُروا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُکذِّبِینَ [آل عمران/۱۳۷] .

وَ أَمْطَرْنا عَلَیهِمْ مَطَراً فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُجْرِمِینَ [اعراف/۸۴] .

وَ اذْکرُوا إِذْ کنْتُمْ قَلِیلاً فَکثَّرَکمْ وَ انْظُرُوا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُفْسِدِینَ [اعراف/۸۶] .

کذلِک کذَّبَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الظّالِمِینَ [یونس/۳۹] .

۳. حب دنیا

جریر بن عبد الله بجلی حاکم معزول همدان و اشعث بن قیس حاکم معزول آذربایجان در صحرا سوسماری را دیدند ، گفتند : یا ابا حسن بیا دست بده با تو بیعت کنیم. این خبر به امام (ع) رسید ناراحت شد و فرمود : " در روز قیامت که هر کسی با امام

خود خوانده می‌شود بعضی می‌آیند در حالی که امام آنها سوسمار است". [مسلم بن عقیل ، ص۱۲۸]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ بِالْكوفَةِ مَسَاجِدَ مَلْعُونَةً وَ مَسَاجِدَ مُبَارَكةً فَأَمَّا الْمُبَارَكةُ فَمَسْجِدُ غَنِى وَ اللَّهِ إِنَّ قِبْلَتَهُ لَقَاسِطَةٌ وَ إِنَّ طِينَتَهُ لَطَيبَةٌ وَ لَقَدْ وَضَعَهُ رَجُلٌ مُومِنٌ وَ لَا تَذْهَبُ الدُّنْيا حَتَّى تَفَجَّرَ مِنْهُ عَينَانِ وَ تَكونَ عِنْدَهُ جَنَّتَانِ وَ أَهْلُهُ مَلْعُونُونَ وَ هُوَ مَسْلُوبٌ مِنْهُمْ وَ مَسْجِدُ بَنِى ظَفَرٍ وَ هُوَ مَسْجِدُ السَّهْلَةِ وَ مَسْجِدٌ بِالْحَمْرَاءِ وَ مَسْجِدُ جُعْفِى وَ لَيسَ هُوَ الْيوْمَ مَسْجِدَهُمْ قَالَ دَرَسَ فَأَمَّا الْمَسَاجِدُ الْمَلْعُونَةُ فَمَسْجِدُ ثَقِيفٍ وَ مَسْجِدُ الْأَشْعَثِ وَ مَسْجِدُ جَرِيرٍ وَ مَسْجِدُ سِمَاك وَ مَسْجِدٌ بِالْحَمْرَاءِ بُنِى عَلَى قَبْرِ فِرْعَوْنٍ مِنَ الْفَرَاعِنَةِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۸۹] .
آری ، اگر رهبری انحراف داشت نماز و مسجد هم ملعون می‌شود.
آری ، اگر به خاطر مسجد نام فاسقی ترویج شود مسجد هم ملعونه می‌شود.
عبد الله بن زمعه یار حضرت امیر (ع) بود. مال اضافه خواست. حضرت (ع) فرمود : " این مال نه حق من است و نه حق تو. دست رنج شمشیر مسلمین است. اگر در جنگ بوده‌ای سهمی داری و گرنه نه".
وائل بن حجر حضرمی دارای محبوبیتی بود در بلاد حضرموت و از یاران علی (ع) بود. از حضرت اجازه خواست به بلاد خود برود ، وقتی به آنجا رفت آشوبی به پا کرد و از ورود غارتگر معروف بسر بن ارطاۀ استقبال کرد و تمام اطلاعات منطقه را به او داد. بسر هم ده هزار دینار به وی بخشید.
بسر گفت : می‌خواهم ربع مردم اینجا را بکشم. وائل گفت : اگر عبد الله بن نوابه را بکشی کار مهمی کرده‌ای. بسر هم به محل اقامت عبد الله که مردی صالح بود حمله کرد. عبد الله هم خواست اجازه دهند وضو بگیرد و نمازی بخواند ، اجازه دادند. غسل کرد ، وضو گرفت ، لباس سفید پوشید ، سپس او را اعدام کردند.
وقتی خبر پشتیبانی وائل از طرفداران عثمان و بسر به علی (ع) رسید ، حضرت ۲ پسر وائل را نزد خود محبوس کرد (تحت نظر) آقای کمره‌ای : به عقیده من وائل وقتی به منطقه خود می‌رفته توقع داشته حضرت علی (ع) منصبی به او می‌داد و همین امر باعث عقده و اختلاف مواضع شده. [بحارالأنوار ، ج۳۴ ، ص۱۶] .
۴. تکبر
شیطان که ۶۰۰۰ سال عبادت کرد.
۵. شرب خمر
. نجاشی شاعر در مدح علی (ع) شعر گفت ، ولی در ماه رمضان شراب خورد و حد خورد و برگشت و علیه امام شعر گفت.
۶. اختلاس از بیت المال
یزید بن حجبه نماینده و والی حضرت امیر در ری بود.
خراج را از میزان مقرر اضافه گرفت و برای خود برداشت. همین که حضرت متوجه شد او را عزل کرد و حبس نمود و یک نفر را محافظ او قرار داد. محافظ خوابش برد. او فرار کرد و به معاویه ملحق شد. و از آنجا اعلام دشمنی با حضرت کرد و اشعاری را در مذمت حضرت سرود. امام (ع) بعد از نمازهای جماعت همراه با اصحاب به او نفرین می‌کرد و می‌فرمود : دستها را به دعا بلند و بر او نفرین کنید و می‌فرمود : خدایا یزید بن حجبه مال مردم را برداش و فرار کرد و به فاسقین پیوست. ما را از کید و مکر او کفایت کن و جزای او را جزای ظالم قرار بده. [مسلم بن عقیل ، ص۱۳۳]
۷. ارتجاع بعد از پیروزی
۱. رفاه طلبان به دنبال شکم :

يـا مُوسـی لَنْ نَصْبِرَ عَلی طَعـامٍ واحِـدٍ فَادْعُ لَنـا رَبَّک يخْرِجْ لَنـا مِمّـا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِها وَ قِثّائِها وَ فُومِها وَ عَدَسِـها وَ بَصَـلِها [بقره/۶۱] .

۲. خطاب به یهود :

أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِی هُوَ أَدْنی بِالَّذِی هُوَ خَيرٌ اهْبِطُوا مِصْراً [بقره/۶۱] .

۳.يـا أَيهَـا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يرْتَـدَّ مِنْكمْ عَنْ دِينِهِ فَسَـوْفَ يـأْتِی اللّهُ بِقَـوْمٍ يحِبُّهُمْ وَ يحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْكـافِرِينَ يجاهِدُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِک فَضْلُ اللّهِ يوتِيهِ مَنْ يشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ [مائده/۵۴] .

۴.إِذْ قـالُوا لِنَبِی لَهُمُ ابْعَثْ لَنـا مَلِكاً نُقاتِلْ فِی سَبِيلِ اللّهِ [بقره/۲۴۶] . ولی بعـد از بهانه‌ها دربرابر دشـمن گفتند : لا طاقَةَ لَنَا الْيوْمَ بِجالُوتَ وَ جُنُودِهِ قالَ الَّذِينَ يظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلاقُوا اللّهِ كمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كثِيرَةً بِإِذْنِ اللّهِ وَ اللّهُ مَعَ الصّابِرِينَ [بقره/۲۴۹] .

۵.فَلَمّـا كتِبَ عَلَيهِمُ الْقِتـالُ إِذا فَرِيقٌ مِنْهُمْ يخْشَوْنَ النّاسَ كخَشْـيةِ اللّهِ أَوْ أَشَـدَّ خَشْـيةً وَ قالُوا رَبَّنا لِمَ كتَبْتَ عَلَينَا الْقِتالَ لَوْ لا أَخَّرْتَنا إِلی أَجَلٍ قَرِيبٍ [نساء/۷۷] .

۶. يهود به موسی (ع) : قـالُوا أُوذِينـا مِنْ قَبْـلِ أَنْ تَأْتِينا وَ مِنْ بَعْـدِ ما جِئْتَنا قالَ عَسـی رَبُّكمْ أَنْ يهْلِک عَـدُوَّكمْ وَ يسْـتَخْلِفَكمْ فِی الْأَرْضِ فَينْظُرَ كيفَ تَعْمَلُونَ [اعراف/۱۲۹] .

۷.فَضَّلْتُكمْ عَلَی الْعالَمِينَ [بقره/۴۷] .

وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ [بقره/۶۱] .

۸. عدم پرداخت زکات

۱. داستان ثعلبه :

او از اصـحاب رسول خدا (ص) بود و در جنگ بدر یار اسلام بود ، از پیامبر (ص) خواست تا دعا کند مال او زیاد شود. پیامبر (ص) فرمود : مـال کم بـا شـکر ، بهتر از مـال زیاد است که حقش ادا نشود. اصـرار کرد که اگر مال داشـته باشم چنین خواهم کرد. پیـامبر (ص) دعـا کرد و مـال او زیـاد شـد. کم کم مـدینه برای او تنگ شـد ، تا جایی که تنها برای نماز ظهر و عصـر در صفوف مسـلمین حاضـر می شـد ، و باز کارش بالا گرفت تا فقط جمعه‌ها به شـهر می‌آمـد ، کم کم کارش زیاد شد تا فقط از نمـاز گزاران که از نماز جمعه بر می گشـتند حال پیامبر (ص) را می‌پرسـید. پیامبر (ص) سه مرتبه فرمود : وای بر او. آیه زکات نـازل شـد. مامور رفت بگیرد ، در جواب گفت : این مثل جزیه است ، شـما از دیگران بگیریـد تا من فکر کنم. ماموران زکات دسـت خـالی خـدمت پیـامبر (ص) رسیدند و آیـه نـازل شـد.وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَـدَ اللّهَ لَئِنْ آتانـا مِنْ فَضْـلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَكـونَنَّ مِنَ الصّـالِحِينَ فَلَمّـا آتاهُمْ مِنْ فَضْـلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ [(توبه/۷۶-۷۵ بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۰] .یکی از بسـتگان ثعلبه بیرون مـدینه آمـد و گفت : در بـدی تو آیه نازل شـده است ، ثعلبه ناراحت شـد. خدمت پیامبر (ص) رسـید ، و خواسـت زکات بدهد. حضـرت فرمود : خدا فرموده این نوع زکات را دیگر قبول نکنم. گریه‌ها کرد ، خاک بر سـر خودش ریخت. بعد از پیامبر ، نه ابوبکر و نه عمر ونه عثمان ، هیچکـدام زکات او را نپذیرفتنـد و بالاخره کار به جائی رسـید که کسـی که به پیامبر (ص) زکات مالش را نـداد ، بودجه مسجد ضـرار را تامین کرد. آری قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَـينِ (ع) : حُبُّ الدُّنْيا رَأْسُ كلِّ خَطِيئَةٍ [كافی ، ج۲ ، ص۱۳۰] .

۵. آثار سوءعاقبت

۱. سکرات مرگ

وَ جاءَتْ سَکرَةُ (گیجی به خاطر جداشدن از این جهان و مشاهدات آن جهان) الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذلِک ما کنْتَ مِنْهُ تَحِیدُ (فرار می کردی [ق/۱۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَدِمُوا مِنَ الآخِرَةِ عَلَی مَا کانُوا یوعَدُونَ فَغَیرُ مَوْصُوفٍ مَا نَزَلَ بِهِمْ اجْتَمَعَتْ عَلَیهِمْ سَکرَةُ الْمَوْتِ وَ حَسْرَةُ الْفَوْتِ فَفَتَرَتْ لَهَا أَطْرَافُهُمْ وَ تَغیرَتْ لَهَا أَلْوَانُهُمْ ثُمَّ ازْدَادَ الْمَوْتُ فِیهِمْ وُلُوجاً فَحِیلَ بَینَ أَحَدِهِمْ وَ بَینَ مَنْطِقِهِ وَ إِنَّهُ لَبَینَ أَهْلِهِ ینْظُرُ بِبَصَرِهِ وَ یسْمَعُ بِأُذُنِهِ عَلَی صِحَّةٍ مِنْ عَقْلِهِ وَ بَقَاءٍ مِنْ لُبِّهِ یفَکرُ فِیمَ أَفْنَی عُمُرَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۹] .

إِنَّ الَّذِینَ تَوَفّاهُمُ الْمَلائِکةُ ظالِمِی أَنْفُسِهِمْ قالُوا فِیمَ کنْتُمْ [نساء/۹۷] .

رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّی أَعْمَلُ صالِحاً [مومنون/۱۰۰-۹۹] .

فَیقُولَ رَبِّ لَوْ لا أَخَّرْتَنِی إِلی أَجَلٍ قَرِیبٍ فَأَصَّدَّقَ وَ أَکنْ مِنَ الصّالِحِینَ [منافقون/۱۰] .

رَبَّنا أَبْصَرْنا وَ سَمِعْنا فَارْجِعْنا نَعْمَلْ صالِحاً [سجده/۱۲] .

وَ قِیلَ مَنْ راقٍ [قیامت/۲۷] .

الَّذِینَ تَتَوَفّاهُمُ الْمَلائِکةُ ظالِمِی أَنْفُسِهِمْ فَأَلْقَوُا السَّلَمَ ما کنّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ بَلی إِنَّ اللّهَ عَلِیمٌ بِما کنْتُمْ تَعْمَلُونَ [نحل/۲۸] .

وَ لَوْ تَری إِذِ الظّالِمُونَ فِی غَمَراتِ الْمَوْتِ وَ الْمَلائِکةُ باسِطُوا أَیدِیهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَکمُ [انعام/۹۳] .

وَ لَوْ تَری إِذْ یتَوَفَّی الَّذِینَ کفَرُوا الْمَلائِکةُ یضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَ أَدْبارَهُمْ وَ ذُوقُوا عَذابَ الْحَرِیقِ [انفال/۵۰] .

۲. مرگ بد

عاقبت قاتلین امام حسین (ع)

اما شمر

ابن ابی الکنود او را کشت و لاشه او را جلوی سگان انداختند. [نفس المهموم ، ص۴۷۷]

اما خولی : زیر سبدی در مستراح پنهان شده بود. او را بیرون آورده و جلوی چشم زنش او را کشته و سوزاندند و زنش دشمن خولی بود.

اما عمر سعد :

در همان اول کار به جای او فرمانداری معین کرده و حکم فرمانداری را از او پس گرفتند. ابوعمره او را کشت و سرش را نزد مختار فرستاد و حفص پسر عمر سعد را هم کشت. مختار گفت : او به جای امام حسین (ع) و این به جای علی اکبر (ع) ، ولی اگر ۴۳ نفر از قریش را هم بکشم ، تلافی یک بند انگشت امام هم نیست.

سر آن دو را نزد برادر امام حسین (ع) محمد بن حنفیه فرستاد.

مردم که او را می دیدند از کنارش دور می‌شد که قاتل امام حسین (ع) است ، با اینکه پسر سعد وقاص فرمانده فتح ایران بود ، ولی مزدور شد.

اما طفیل طائی :

پیراهن ابا الفضل را در آورد و یک تیر به امام حسین (ع) رها کرد. مختار پیراهنش را بیرون آورد و بدنش را تیر باران کرد.

اما ابن زیاد :

لشگرش سخت تعقیب شد تا به رودخانه افتادند و بسیاری از آنها غرق شدند. برادر زنش ، خواهرش که زن ابن زیاد بود را از او جدا کرد و او را با رسوایی کشت و سرش را کند و مختار سر را در ۱۱ محرم (چهار سال بعد از تاریخ کربلا) نزد امام

سجاد (ع) فرستاد. امام شاد شده ، سجده شکر به جا آورد و به آشپزخانه‌ها راه افتاد و عمه ها و خواهرها را دعوت کرده و جشنها گرفتند.

اما یزید :

در حال مستی مرد ، در حالی که رنگش برگشته بود و یکی دو سال بیشتر عمر نکرد.

اما حرمله :

اول بندهای انگشت وی ، بعد آرنج ، بعد کتف ، بعد پاها و گوشهای وی را بریدند ودر آتش انداختند.

مختار از منهال که از علما و محدثین شیعه بود گلایه کرد که چرا حمایت ما را نمی‌کنی؟ منهال می‌گوید : دراین حال مرد بدقیافه‌ای (حرمله) را آوردند و چنین کردند. گفتم : سبحان الله! سبحان الله! سبحان الله! سبحان الله!مختار گفت : چرا تکرار می‌کنی؟ گفتم : امام سجاد (ع) را در مدینه دیدم (منهال در برگشت از حج بود که مختار را دید) پرسید : آیا حرمله گرفتار شده؟ گفتم : نمی‌دانم.

نفرین کرد که خدا مزه آهن و آتش را به او بچشاند.

مختار پرسید : آیا امام (ع) خودش پرسید؟ گفتم : بله. مختار سجده شکر به جا آورد.

عن عبد الرحمن الغنوی عن سلیمان قال : "ما بقی أحد ممن تابعه علی قتله أو کان فی محاربته إلا أصابه جنون أو جذام أو برص و صار ذلک وراثة فی نسلهم" [کامل‌الزیارات ، ص۶۱] .

شبث بن ربعی :

شبث بن ربعی بعد از وفات پیامبر (ص) موذن سجاح که ادعای پیامبری داشت شده و مرتّد شد. پس از کشته شدن مسیلمه کذاب مجددا مسلمان شد.

در جنگ صفین از سپاهیان علی (ع) و از دشمنان سرسخت معاویه بود.

در جنگ نهروان یکی از فرماندهان سپاه خوارج بود ، به طوری که می‌گفت : علی کافر است.

سپس توبه کرده و به سپاه امام برگشت ، اما از جنگ به همراه امام تخلف کرد. از یاران امام حسین (ع) بود و از کسانی بود که به امام حسین (ع) نامه نوشت.

تا بالاخره در حساس‌ترین ساعات قیام مسلم بن عقیل؛ یعنی شب آخر شبث پرچمی برافراشت و با تبلیغات نیروهای مسلم بن عقیل را پراکنده کرد و خیلی ضربه زد.

شبث از کسانی بود که در کربلا از فرماندهان لشکر یزید بود.

بعد از شهادت امام حسین (ع) به شکرانه قتل حضرت مسجدی ساخت.

در قضیه مختار به بصره فرار کرد و پیوسته حسرت می‌خورد و می‌گفت : ضلال یا لک من ضلال؛ یعنی ای کوفه تو مرا گمراه کردی. [مسلم بن عقیل ، ص۱۷۸]

۱. عبادت

۱. ضرورت عبادت

۱. سیمای عبادت

زنجیر نیست ، کمند محبت است.

بار نیست ، چتر حفاظت است.

سود او نیست ، مصلحت ماست.

سربار نیست ، سرمایه است.

پرداخت نیست ، گرفتن است.

وابستگی نیست ، وارستگی است.

جبر نیست ، جذب است.

رابطه مالک و مملوک نیست ، عاشق و معشوق است.

ذلت نیست ، عزت است.

۲. اهمیت عبادت

۱- رسیدن به ولایت تکوین : عبدی اطعنی حتی اجعلک مثلی

۲- رسیدن به پاداش بیشتر :

فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام/۱۶۰.]

۳- جمع آوری اعمال کوچک :

فَمَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ ذرۀ [زلزال/۷.]

۴- نقش اجتماعی عبادت :

رهایی از طاغوت ها

برچیدن مرزها

استقرار وحدت

انس با خدا

پیوستگی با بی نهایت

داشتن پناه گاه

کسب امید

۵- وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِیعْبُدُونِ [ذاریات/۵۶.]

۶- وَ لَقَدْ بَعَثْنا فِی کلِّ أُمَّۀٍ رَسُولاً أَنِ اعْبُدُوا اللّهَ وَ اجْتَنِبُوا الطّاغُوتَ [نحل/۳۶.]

۷- عبادت به سود معبود نیست ، به نفع عابد است : إِنَّ اللّهَ لَغَنِی حَمِیدٌ [ابراهیم/۸.]

۸- عبادت بار نیست ، اهرم است : اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاۀِ [بقره/۱۵۳.]

۹- با عبادت راحت می‌شویم نه از عبادت راحت می‌شویم : روی أن النبی (ص) : کان ینتظر دخول وقت الصلاۀ و یقول أرحنا یا بلال [مفتاح الفلاح ، ص۱۸۲.]

۳. ریشه عبادت

۱- احساس فقر و وابستگی.أَنْتُمُ الْفُقَراءُ إِلَی اللّهِ [فاطر/۱۵.]

۲- شناخت خدا و عظمت او و حس مدح و ستایش در برابر خوبی ها و زیبائی ها.

۳- شکر نعمت ها.
فَلْیعْبُدُوا رَبَّ هذَا الْبَیتِ الَّذِی أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ آمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ [قریش/۴-۳.]
اعْبُدُوا رَبَّکمُ الَّذِی خَلَقَکمْ [بقره/۲۱.]
۴- انسان فطرتا پرسش گر است ، کار انبیاء هدایت آن فطرت است.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَبَعَثَ اللَّهُ مُحَمَّداً (ص) بِالْحَقِّ لِیخْرِجَ عِبَادَهُ مِنْ عِبَادَةِ الْأَوْثَانِ إِلَی عِبَادَتِهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۴۷.]
۵- بیشتر انتقاد قرآن از شرک در عبادت است نه فقدان آن؛ زیرا کمتر کسی است که فاقد عبادت باشد ، لکن اکثر مردم مسیر عبادتشان منحرف است.
إیاک نَعْبُدُ [فاتحه/۵.]
أَلّاَ تَعْبُدُوا إِلاّ إِیاهُ [یوسف/۴۰.]
فَادْعُوهُ مُخْلِصِینَ [غافر/۶۵.]
وَ لا یشْرِک بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [کهف/۱۱۰.]
أَنِ اعْبُدُوا اللّهَ وَ اجْتَنِبُوا الطّاغُوتَ [نحل/۳۶.]
وَ عِبادُ الرَّحْمنِ الَّذِینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً [فرقان/۶۳.]
۴. زمینه عبادت
۱- بزرگی خدا : یخْلُقُ ما یشاءُ [آل عمران/۴۷.]
کنْ فَیکونُ [بقره/۱۱۷.]
وَ لِلّهِ الْأَسْماءُ الْحُسْنی [اعراف/۱۸۰.]
إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِیعاً [یونس/۶۵.]
بِیدِهِ الْمُلْک وَ هُوَ عَلی کلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ [ملک/۱.]
۲- ضعف ما : خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِیفاً [نساء/۲۸.]
فَمَنْ یأْتِیکمْ بِماءٍ مَعِینٍ [ملک/۳۰.]
إِذا مَرِضْتُ فَهُوَ یشْفِینِ [شعراء/۸۰.]
أَنْتُمُ الْفُقَراءُ [فاطر/۱۵.]
وَ اللّهُ أَخْرَجَکمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِکمْ [نحل/۷۸.]
إِنَّک مَیتٌ وَ إِنَّهُمْ مَیتُونَ [زمر/۳۰.]
کلُّ شَیءٍ هالِک [قصص/۸۸.]
ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً وَ شَیبَةً [روم/۵۴.]
۳- اما دیگران : أَرُونِی ما ذا خَلَقُوا [فاطر/۴۰.]
عِبادٌ أَمْثالُکمْ [اعراف/۱۹۴.]
لَنْ یخْلُقُوا ذُباباً [حج/۷۳.]
نادُوا شُرَکائِی [کهف/۵۲.]
أَینَ شُرَکائِی [نحل/۲۷.]

لا يمْلِكونَ لَكمْ رِزْقاً [عنكبوت/۱۷.]

لا يمْلِك لَكمْ ضَرًّا وَ لا نَفْعاً [مائده/۷۶.]

۵. معنای عبادت

راغب در مفردات : ان العبودیة اظهار التزلل ، العبادة ابلغ منی لانها غایة التذلل و لایستحقها الا من له غایة الافضال و هو الله تعالی و لهذا قال :

أَلاّ تَعْبُدُوا إِلاّ إِیاهُ [یوسف/۴۰.]

والعبادة ضربان : ۱- عبادت تسخیری ، مانند سجود حیوانات و نباتاتوَ لِلّهِ یسْجُدُ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ طَوْعاً وَ کرْهاً وَ ظِلالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ [رعد/۱۵.]

۲- عبادت اختیاری که برای ذوالعقول است و مامور بدان شده‌اند.اعْبُدُوا رَبَّکمُ [بقره/۲۱.]

عبد به ۴ گروه گفته می‌شود : ۱- عبد در احکام شرعی و فقهی ، همان انسانی که خرید و فروشش جایز است.

۲- عبد در خلقت و ایجاد که مخصوص خداوند استإِنْ کلُّ مَنْ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِلاّ آتِی الرَّحْمنِ عَبْداً [مریم/۹۳.]

۳- عبد در عبادت و خدمت : الف) عبادت خالص خداوندوَ عِبادُ الرَّحْمنِ [فرقان/۶۳.]

إِنَّ عِبادِی [حجر/۴۲.]

عَبْدَنا أَیوبَ [ص/۴۱.]

ب) عبد و دنیا و زخارف آن [سفینه ، ج۶ ، ص۱۷.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إلهی کفی بی عزا أن أکون لک عبدا و کفی بی فخرا أن تکون لی ربا [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۳۸۶.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : العبودیة جوهر کنهها الربوبیة [مصباح الشریعة ، ص۷.]

اول العابدین رسول الله (ص) می‌باشد : قُلْ إِنْ کانَ لِلرَّحْمنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعابِدِینَ [زخرف/۸۱.]

و در آخر سوره انعام : أَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِینَ [انعام/۱۶۳.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اللَّهِ عِبَادَتُکمْ فِی السِّرِّ مَعَ إِمَامِکمُ الْمُسْتَتِرِ فِی دَوْلَةِ الْبَاطِلِ وَ تَخَوُّفُکمْ مِنْ عَدُوِّکمْ فِی دَوْلَةِ الْبَاطِلِ وَ حَالِ الْهُدْنَةِ أَفْضَلُ مِمَّنْ یعْبُدُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ ذِکرُهُ فِی ظُهُورِ الْحَقِّ مَعَ إِمَامِ الْحَقِّ الظَّاهِرِ فِی دَوْلَةِ الْحَقِّ وَ لَیسَتِ الْعِبَادَةُ مَعَ الْخَوْفِ فِی دَوْلَةِ الْبَاطِلِ مِثْلَ الْعِبَادَةِ وَ الْأَمْنِ فِی دَوْلَةِ الْحَقِّ وَ اعْلَمُوا أَنَّ مَنْ صَلَّی مِنْکمُ الْیوْمَ صَلَاةً فَرِیضَةً فِی جَمَاعَةٍ مُسْتَتِرٍ بِهَا مِنْ عَدُوِّهِ فِی وَقْتِهَا فَأَتَمَّهَا کتَبَ اللَّهُ لَهُ خَمْسِینَ صَلَاةً فَرِیضَةً فِی جَمَاعَةٍ وَ مَنْ صَلَّی مِنْکمْ صَلَاةً فَرِیضَةً وَحْدَهُ مُسْتَتِراً بِهَا مِنْ عَدُوِّهِ فِی وَقْتِهَا فَأَتَمَّهَا کتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهَا لَهُ خَمْساً وَ عِشْرِینَ صَلَاةً فَرِیضَةً وَحْدَانِیةً وَ مَنْ صَلَّی مِنْکمْ صَلَاةً نَافِلَةً لِوَقْتِهَا فَأَتَمَّهَا کتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عَشْرَ صَلَوَاتٍ نَوَافِلَ وَ مَنْ عَمِلَ مِنْکمْ حَسَنَةً کتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ بِهَا عِشْرِینَ حَسَنَةً وَ یضَاعِفُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ حَسَنَاتِ الْمُومِنِ مِنْکمْ إِذَا أَحْسَنَ أَعْمَالَهُ وَ دَانَ بِالتَّقِیةِ عَلَی دِینِهِ وَ إِمَامِهِ وَ نَفْسِهِ وَ أَمْسَک مِنْ لِسَانِهِ أَضْعَافاً مُضَاعَفَةً إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ کرِیمٌ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک قَدْ وَ اللَّهِ رَغَّبْتَنِی فِی الْعَمَلِ وَ حَثَثْتَنِی عَلَیهِ وَ لَکنْ أُحِبُّ أَنْ أَعْلَمَ کیفَ صِرْنَا نَحْنُ الْیوْمَ أَفْضَلَ أَعْمَالًا مِنْ أَصْحَابِ الْإِمَامِ الظَّاهِرِ مِنْکمْ فِی دَوْلَةِ الْحَقِّ [کافی ، ج۱ ، ص۳۳۳.]

۶. اقسام عبادت

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا ارْکعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّکمْ وَ افْعَلُوا الْخَیرَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ وَ جاهِدُوا فِی اللّهِ حَقَّ جِهادِهِ هُوَ اجْتَباکمْ وَ ما جَعَلَ عَلَیکمْ فِی الدِّینِ مِنْ حَرَجٍ مِلَّةَ أَبِیکمْ إِبْراهِیمَ هُوَ سَمّاکمُ الْمُسْلِمِینَ مِنْ قَبْلُ وَ فِی هذا لِیکونَ الرَّسُولُ شَهِیداً عَلَیکمْ وَ تَکونُوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ فَأَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ وَ اعْتَصِمُوا بِاللّهِ هُوَ مَوْلاکمْ فَنِعْمَ الْمَوْلی وَ نِعْمَ النَّصِیرُ [حج/۷۸-۷۷.]

۱- عبادت عقلی از راه تفکر در مخلوقات خداوند : الَّذِینَ یَذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفَکرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا [آل عمران/۱۹۱.]

۲- عبادت ، نقشی که نتیجه تسلیم عقلی استفیلجأ الی الله و فوض امره الیه خاضعا شاکرا

و باعث می‌شود ملکه‌ای در نفس انسان پدید آید که موجب رغبت به آنچه خدا دوست دارد و دشمنی با آنچه خدا دشمن دارد شود و نفس را از محرمات دور نگه می‌دارد.

۳- عبادت جسم : مانند قیام و رکوع و سجود و قنوت و طواف و سعی

علاوه بر اینها هر عضوی از اعضاء نیز عبادتی دارد.

عبادت زبان : ذکر خدا ، تلاوت قرآن ، امربه معروف و نهی از منکر و تعلیم خیر و دوری از دروغ و غیبت و سخن چینی است.

عبادت چشم : نگاه به ملکوت آسمان ها و زمین ، و دیدن اهل و برادران و دوری از نگاه کردن به آنچه خدا حرام نموده.

عبادت گوش : گوش فرادادن به آیات الهی ، مواعظ علماء ، و دوری از گوش دادن به محرمات همچون دروغ و غیبت.

۴- عبادت اجتماعی : نماز ، روزه ، حج ، زکات ، امر به معروف و نهی از منکر.

علاوه بر موارد فوق :

۱- احساس مسوولیت در قبال اجتماع و امت.

۳- وحدت در اهداف و کارها ، در نماز جماعت و مراسم حج ، برادری و مساوات و وحدت مسلمین

در یک صف بودن ، شعار واحد ، حرکت واحد ، به یک سمت حرکت کردن و ایستادن فرقی بین غنی و فقیر و سیاه و سفید نگذاشتن.

احساس مسؤولیت و روح تعاطف و تراحم و رد ظلم و ستم و برچیدن فساد. [الاسلام رسالتنا ، ۱۷۲]

نقش عبادت در تکامل

۱- آزاد نمودن انسان از قیود بندگی غیر خدا از قبیل مال و جاه و سلطان و هواها و شهوات.

إِنِ الْحُکمُ إِلاّ لِلّهِ أَمَرَ أَلاّ تَعْبُدُوا إِلاّ إِیاهُ [یوسف/۴۰.]

قُلْ أَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ ما لا یمْلِک لَکمْ ضَرًّا وَ لا نَفْعاً [مائده/۷۶.]

۲- تطهیر ذات انسان از رذائل نفسی و اخلاقیالَّذِینَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِکرِ اللّهِ أَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸.]

۳- سیر انسان از حیات مادی به سعادت و رسیدن به قرب الهی (و از مقام حیوانیت به مقام پادشاهی .

۴- نجات انسان از گناهان و توبیخ ضمیر [الاسلام رسالتنا ، ۱۷۸.]

عبادات طاعات :

۱- امور وجودیه :

الف) منفعت اختصاصی ، مانند نماز و اذکار با خشوع و خضوع.

ب) منفعت عمومی برای خود و دیگران ، صدقات و زکات

۲- امور عدمیه :

الف) اختصاصی مانند روزه

ب) عمومی مانند پرهیز از دروغ و سکوت.

عبادات اجتماعی علاوه بر ثواب موجب تودد و ملاطفت است. [علم الیقین ، ج ۱ ، ص ۳۴۲]

۲. روش عبادت

۱. عبادت در کلام معصومین
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یا إِلَهِی لَوْ بَکیتُ إِلَیک حَتَّی تَسْقُطَ أَشْفَارُ عَینَی ، وَ انْتَحَبْتُ حَتَّی ینْقَطِعَ صَوْتِی ، وَ قُمْتُ لَک حَتَّی تَتَنَشَّرَ قَدَمَای ، وَ رَکعْتُ لَک حَتَّی ینْخَلِعَ صُلْبِی ، وَ سَجَدْتُ لَک حَتَّی تَتَفَقَّأَ حَدَقَتَای ، وَ أَکلْتُ تُرَابَ الْأَرْضِ طُولَ عُمْرِی ، وَ شَرِبْتُ مَاءَ الرَّمَادِ آخِرَ دَهْرِی ، وَ ذَکرْتُک فِی خِلَالِ ذَلِک حَتَّی یکلَّ لِسَانِی ، ثُمَّ لَمْ أَرْفَعْ طَرْفِی إِلَی آفَاقِ السَّمَاءِ اسْتِحْیاءً مِنْک مَا اسْتَوْجَبْتُ بِذَلِک مَحْوَ سَیئَةٍ وَاحِدَةٍ مِنْ سَیئَاتِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۱۶.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ أَنْصَحَ النَّاسِ لِنَفْسِهِ أَطْوَعُهُمْ لِرَبِّهِ وَ إِنَّ أَغَشَّهُمْ لِنَفْسِهِ أَعْصَاهُمْ لِرَبِّهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۸۶.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خَادِعْ نَفْسَک فِی الْعِبَادَةِ وَ ارْفُقْ بِهَا وَ لَا تَقْهَرْهَا وَ خُذْ عَفْوَهَا وَ نَشَاطَهَا إِلَّا مَا کانَ مَکتُوباً عَلَیک مِنَ الْفَرِیضَةِ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ قَضَائِهَا وَ تَعَاهُدِهَا عِنْدَ مَحَلِّهَا [نهج البلاغه ، نامه ۶۹.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُکرِّهُوا إِلَی أَنْفُسِکمُ الْعِبَادَةَ [کافی ، ج۲ ، ص۸۶.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی لَا یتَّکلِ الْعَامِلُونَ عَلَی أَعْمَالِهِمُ الَّتِی یعْمَلُونَهَا لِثَوَابِی فَإِنَّهُمْ لَوِ اجْتَهَدُوا وَ أَتْعَبُوا أَنْفُسَهُمْ أَعْمَارَهُمْ فِی عِبَادَتِی کانُوا مُقَصِّرِینَ غَیرَ بَالِغِینَ فِی عِبَادَتِهِمْ کنْهَ عِبَادَتِی فِیمَا یطْلُبُونَ عِنْدِی مِنْ کرَامَتِی [کافی ، ج۲ ، ص۷۱.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کیفَ یجِدُ لَذَّةَ الْعِبَادَةِ مَنْ لَا یصُومُ عَنِ الْهَوَی [غرر الحکم ، ص۱۹۹.]
قَالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ (ع) : بحق أقول لکم إنه کما ینظر المریض إلی طیب الطعام فلا یلتذه مع ما یجده من شدة الوجع کذلک صاحب الدنیا لا یلتذ بالعبادة و لا یجد حلاوتها مع ما یجد من حب المال [تحف العقول ، ص۵۰۶.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا أَقْبَحَ الْفَقْرَ بَعْدَ الْغِنَی وَ أَقْبَحَ الْخَطِیئَةَ بَعْدَ الْمَسْکنَةِ وَ أَقْبَحُ مِنْ ذَلِک الْعَابِدُ لِلَّهِ ثُمَّ یدَعُ عِبَادَتَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۸۴.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : السکینة زینة العبادة [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۲۹۹.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : العبادة الخالصة أن لا یرجو الرجل إلا ربه و لا یخاف إلا ذنبه [غرر الحکم ، ص۱۹۹.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رب متنسک و لا دین له [غرر الحکم ، ص۱۹۹.]
میانه روی در عبادت. آفات عبادت :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا إِنَّ لِکلِّ عِبَادَةٍ شِرَّةً ثُمَّ تَصِیرُ إِلَی فَتْرَةٍ فَمَنْ صَارَتْ شِرَّةُ عِبَادَتِهِ إِلَی سُنَّتِی فَقَدِ اهْتَدَی وَ مَنْ خَالَفَ سُنَّتِی فَقَدْ ضَلَّ وَ کانَ عَمَلُهُ فِی تَبَابٍ أَمَا إِنِّی أُصَلِّی وَ أَنَامُ وَ أَصُومُ وَ أُفْطِرُ وَ أَضْحَک وَ أَبْکی فَمَنْ رَغِبَ عَنْ مِنْهَاجِی وَ سُنَّتِی فَلَیسَ مِنِّی [کافی ، ج۲ ، ص۸۵.]
آفات عبادت :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ هَذَا الدِّینَ مَتِینٌ فَأَوْغِلُوا فِیهِ بِرِفْقٍ وَ لَا تُکرِّهُوا عِبَادَةَ اللَّهِ إِلَی عِبَادِ اللَّهِ فَتَکونُوا کالرَّاکبِ الْمُنْبَتِّ الَّذِی لَا سَفَراً قَطَعَ وَ لَا ظَهْراً أَبْقَی [کافی ، ج۲ ، ص۸۶.]
لاخیر فی عبادة لا ورع فیها
سَمِعَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) رَجُلًا مِنَ الْحَرُورِیةِ یتَهَجَّدُ وَ یقْرَأُ فَقَالَ نَوْمٌ عَلَی یقِینٍ خَیرٌ مِنْ صَلَاةٍ فِی شَک [نهج البلاغه ، حکمت ۹۷.

]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اعبد الله كأنك تراه ، فإن كنت لا تراه فإنه (عز و جل) يراك [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۲۵.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْضَلُ النَّاسِ مَنْ عَشِقَ الْعِبَادَةَ فَعَانَقَهَا وَ أَحَبَّهَا بِقَلْبِهِ وَ بَاشَرَهَا بِجَسَدِهِ وَ تَفَرَّغَ لَهَا فَهُوَ لَا يبَالِی عَلَی مَا أَصْبَحَ مِنَ الدُّنْيا عَلَی عُسْرٍ أَمْ عَلَی يسْرٍ [كافی ، ج۲ ، ص۸۳.]

۲. چگونگی عبادت

۱– آری ، نقشه هر خانه را باید صاحب خانه بدهد. راه و روش و نوع و ساعت و مکان و شرائط عبادت را باید خدا بدهد.

۲– آگاهانه : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المتعبد علی غیر فقه کحمار الطاحونة [اختصاص مفید ، ص۲۴۵.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رکعتان من عالم خیر من سبعین رکعة من جاهل [اختصاص مفید ، ص۲۴۵.]

لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى حَتّى تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ [نساء/۴۳.]

۳– عاشقانه :

فی الدعاء : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ اجْعَلْ نشاطی فی عبادتک [المصباح کفعمی ، ص۱۲۳.]

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ أذقنا حلاوة ودک و قربک [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۷.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْضَلُ النَّاسِ مَنْ عَشِقَ الْعِبَادَةَ فَعَانَقَهَا وَ أَحَبَّهَا بِقَلْبِهِ وَ بَاشَرَهَا بِجَسَدِهِ وَ تَفَرَّغَ لَهَا فَهُوَ لَا يبَالِی عَلَی مَا أَصْبَحَ مِنَ الدُّنْيا عَلَی عُسْرٍ أَمْ عَلَی يسْرٍ [كافی ، ج۲ ، ص۸۳.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُكَرِّهُوا إِلَی أَنْفُسِكُمُ الْعِبَادَةَ [كافی ، ج۲ ، ص۸۶.]

۴– عادلانه : قال النبی (ص) : ما احسن القصد فی العبادة [الفصاحة ، ۲۶۰۸.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعْظَمُ الْعِبَادَةِ أَجْراً أَخْفَاهَا [وسائل الشيعة ، ج۱ ، ص۷۹.]

۶– خالصانه : وَ ما أُمِرُوا إِلاّ لِيَعْبُدُوا اللّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ [بينه/۵.]

وَ لا يشْرِك بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [كهف/۱۱۰.]

قَالَ أَبُوالْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : مَنْ شَهَرَ نَفْسَهُ بِالْعِبَادَةِ فَاتَّهِمُوهُ عَلَی دِينِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يكرَهُ شُهْرَةَ الْعِبَادَةِ وَ شُهْرَةَ اللِّبَاسِ [أمالی طوسی ، ج۳۳ ، ص۶۴۹.]

۷– خاشعانه : الَّذِينَ هُمْ فِي صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اعبد الله کأنک تراه [مصباح الشريعة ، ص۷.]

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا صَلَّيتَ صَلَاةً فَرِيضَةً فَصَلِّهَا لِوَقْتِهَا صَلَاةَ مُوَدِّعٍ يخَافُ أَنْ لَا يعُودَ إِلَيهَا أَبَداً [أمالی صدوق ، ص۲۵۶.]

۸– آزادانه : [بحار ، ج۲ ، ص۱۱۳.]

تداوم عبادت

۱– فَاعْبُدْهُ وَ اصْطَبِرْ لِعِبادَتِهِ [مريم/۶۵.]

۲– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : آفَةُ الْعِبَادَةِ الْفَتْرَةُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۶.]

۳– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أفضل العمل أدومه و إن قل [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۶۳.]

۴– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و الدوام فی الاتصال بخدمتک [مصباح المتهجد ، ص۸۴۹.]

۵– قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا [فصلت/۳۰.]

۶ـ الَّذِینَ هُمْ عَلی صَلاتِهِمْ دائِمُونَ [معارج/۲۳.]

۷- وَ اعْبُدْ رَبَّک حَتّی یأْتِیک الْیقِینُ [حجر/۹۹.]

میانه روی در عبادت

۱- قالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خَادِعْ نَفْسَک فِی الْعِبَادَةِ وَ ارْفُقْ بِهَا وَ لَا تَقْهَرْهَا وَ خُذْ عَفْوَهَا وَ نَشَاطَهَا إِلَّا مَا کانَ مَکتُوباً عَلَیک مِنَ الْفَرِیضَةِ [نهج البلاغه ، نامه ۶۹.]

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْقَلْبَ یحْیا وَ یمُوتُ فَإِذَا حَی فَأَدِّبْهُ بِالتَّطَوُّعِ وَ إِذَا مَاتَ فَاقْصُرْهُ عَلَی الْفَرَائِضِ [أعلام الدین ، ص۳۰۴.]

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَتَی اللَّهَ بِمَا افْتَرَضَ عَلَیهِ فَهُوَ مِنْ أَعْبَدِ النَّاسِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۸.]

۳. ابعاد عبادت

۱. انجام واجبات و ترک محرمات

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : غَضُّ الطَّرْفِ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ أَفْضَلُ عِبَادَةٍ [غرر الحکم ، ص۲۶۰.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنَ الصَّمْتِ وَ الْمَشْی إِلَی بَیتِهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۵.]

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یقول الله یا ابن آدم ارض بما آتیتک تکن من أزهد الناس ابن آدم اعمل بما افترضت علیک تکن من أعبد الناس [تحف العقول ، ص۲۸۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعْبَدُ النَّاسِ مَنْ أَقَامَ الْفَرَائِضَ [من لا دیحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ الْعَفَافُ [کافی ، ج۲ ، ص۷۹.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنْ أَدَاءِ حَقِّ الْمُومِنِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۰.]

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ قَالَ : قَالَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ فِی لَیلَةِ الْمِعْرَاجِ یا أَحْمَدُ هَلْ تَدْرِی مَتَی یکونُ (لِی) الْعَبْدُ عَابِداً قَالَ لَا یا رَبِّ قَالَ إِذَا اجْتَمَعَ فِیهِ سَبْعُ خِصَالٍ وَرَعٌ یحْجُزُهُ عَنِ الْمَحَارِمِ وَ صَمْتٌ یکفُّهُ عَمَّا لَا یعْنِیهِ وَ خَوْفٌ یزْدَادُ فِی کلِّ یوْمٍ مِنْ بُکائِهِ وَ حَیاءٌ یسْتَحِی مِنِّی فِی الْخَلَاءِ وَ أَکلُ مَا لَا بُدَّ مِنْهُ وَ یبْغِضُ الدُّنْیا لِبُغْضِی لَهَا وَ یحِبُّ الْأَخْیارَ لِحُبِّی لَهُمْ یا أَحْمَدُ لَیسَ کلُّ مَنْ قَالَ أُحِبُّ اللَّهَ أَحَبَّنِی حَتَّی یأْخُذَ قُوتاً وَ یلْبَسَ دُوناً وَ ینَامَ سُجُوداً وَ یطِیلَ قِیاماً وَ یلْزَمَ صَمْتاً [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۲۰۵.]

۲. یاد خدا و حسن ظن به او

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ذِکرُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عِبَادَةٌ وَ ذِکری عِبَادَةٌ وَ ذِکرُ عَلِی عِبَادَةٌ وَ ذِکرُ الْأَئِمَّةِ مِنْ وُلْدِهِ عِبَادَةٌ [اختصاص مفید ، ص۲۲۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حسن الظن بالله من عبادة الله [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۶۸.]

۳. تفکر وتعلم

۱- تفکر در آسمان ها و زمین و کهکشان ها

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التَّفَکرُ فِی مَلَکوتِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ عِبَادَةُ الْمُخْلِصِینَ [غرر الحکم ، ص۵۶.]

۲- تفکر در نعمات الهی :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التَّفَکرُ فِی آلَاءِ اللَّهِ نِعْمَ الْعِبَادَةُ [غرر الحکم ، ص۵۶.]

۱- فکر : قَالَ أَبُوالْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : لَیسَ الْعِبَادَةُ کثْرَةَ الصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ إِنَّمَا الْعِبَادَةُ التَّفَکرُ فِی أَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۲ ، ص۵۵.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ إِدْمَانُ التَّفَكرِ فِی اللَّهِ وَ فِی قُدْرَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۵.]

۲- تحصیل : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من خرج یطلب بابا من العلم لیرد به باطلا- إلى حق و ضالا- إلى هدى کان عمله کعبادة أربعین عاما [منیة المرید ، ص۱۰۱.]

قَالَ الرِّضَا (ع) أول عبادة الله تعالى معرفته و أصل معرفة الله توحیده [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۱ ، ص۱۴۹.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَلَا لَا خَیرَ فِی عِبَادَةٍ لَیسَ فِیهَا تَفَقُّهٌ [أعلام الدین ، ص۲۵۳.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا خیر فی عبادة لا علم فیها [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۷۴.]

۴. کار وتجارت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعِبَادَةُ سَبْعُونَ جُزْءاً أَفْضَلُهَا طَلَبُ الْحَلَالِ [کافی ، ج۵ ، ص۷۸.]

نگاه به کعبه ، عالم ، والدین و امام عبادت است.

قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فِی لَیلَةِ الْمِعْرَاجِ یا أَحْمَدُ إِنَّ الْعِبَادَةَ عَشَرَةَ أَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ مِنْهَا طَلَبُ الْحَلَالِ فإن أطیب مطعمک و مشربک فأنت فی حفظی و کنفی [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۲۰۳.]

۵. نگاه و گریه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) نَظَرُ الْوَلَدِ إِلَى وَالِدَیهِ حُبّاً لَهُمَا عِبَادَةٌ [تحف العقول ، ص۴۶.]

۶- نگاه به برادر دینی :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النظر إلى الأخ یوده فی الله عز و جل عبادة [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۷۵.]

۷- نگاه به عالم :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَرُ إِلَى الْإِمَامِالمقسط ِعِبَادَةٌ النظر [عدة الداعی ، ص۱۸۹.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النظر إلى العالم عبادة [عدة الداعی ، ص۱۸۹.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : البکاء من خیفة الله للبعد عن الله عبادة العارفین [غرر الحکم ، ص۱۹۲.]

۶. صله رحم

قَالَ عِیسَى ابْنُ مَرْیمَ (ع) لرجلما تصنع قال أتعبد قال فمن یعود علیک قال أخی قال أخوک أعبد منک [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۶۵.]

۷. انتظار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أفضل العبادة انتظار الفرج [کمال الدین ، ج۱ ، ص۲۸۷.]

۸. صدقه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لضربة على یوم الخندق أفضل من عبادة الثقلین [إقبال الأعمال ، ص۴۶۷.]

سقایی ، کمک به عیال واران ، چشم پوشی از خطاها :

روی أن جبرئیل (ع) : قال یا محمد لو کانت عبادتنا على وجه الأرض لعملنا ثلاث خصال سقی الماء للمسلمین و إغاثة أصحاب العیال و ستر الذنوب [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۳۹.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن من العبادة لین الکلام و إفشاء السلام [غرر الحکم ، ص۲۱۵.]

۹. انجام هر عمل ثواب ، هر چند جزئی وانجام ندادن هر گناه هر چند کوچک باشد؛

زیراچه بسا عمل کوچکی مورد رضای الهی قرار گیرد وموجب نجات شود .و گناه صغیره ای موجب غضب الهی شده وانسان

مستحق عذاب شود.

۴. انجام عبادت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ قَوْماً عَبَدُوا اللَّهَ رَغْبَةً فَتِلْك عِبَادَةُ التُّجَّارِ وَ إِنَّ قَوْماً عَبَدُوا اللَّهَ رَهْبَةً فَتِلْك عِبَادَةُ الْعَبِيدِ وَ إِنَّ قَوْماً عَبَدُوا اللَّهَ شُكراً فَتِلْك عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ [نهج البلاغه ، حكمت ۲۳۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْعُبَّادَ ثَلَاثَةٌ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَوْفاً فَتِلْك عِبَادَةُ الْعَبِيدِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى طَلَبَ الثَّوَابِ فَتِلْك عِبَادَةُ الْأُجَرَاءِ وَ قَوْمٌ عَبَدُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ حُبّاً لَهُ فَتِلْك عِبَادَةُ الْأَحْرَارِ وَ هِيَ أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۸۴.]

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : إنى لأكره أن أعبد الله لا غرض لى إلا ثوابه فأكون كالعبد الطمع المطيع إن طمع عمل و إلا لم يعمل و أكره أن أعبده لخوف عقابه فأكون كالعبد السوء إن لم يخف لم يعمل قيل فلم تعبده قال لما هو أهله بأياديه على و إنعامه [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۱۰۸.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَيسَ الْعِبَادَةُ هِيَ السُّجُودَ وَ الرُّكوعَ إِنَّمَا هِيَ طَاعَةُ الرِّجَالِ مَنْ أَطَاعَ الْمَخْلُوقَ فِي مَعْصِيةِ الْخَالِقِ فَقَدْ عَبَدَهُ [وسائل الشيعة ، ج۱۶ ، ص۱۵۵.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَصْغَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ فَإِنْ كانَ النَّاطِقُ يودِّى عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَبَدَ اللَّهَ وَ إِنْ كانَ النَّاطِقُ يودِّى عَنِ الشَّيطَانِ فَقَدْ عَبَدَ الشَّيطَانَ [كافى ، ج۶ ، ص۴۳۴.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ عَبَدَ الدِّينَارَ وَ الدِّرْهَمَ [كافى ، ج۲ ، ص ۲۷۰.]

عَنْ أَبِي بَصِيرٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَالَ أَمَا وَ اللَّهِ مَا دَعَوْهُمْ إِلَى عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ دَعَوْهُمْ إِلَى عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ لَمَا أَجَابُوهُمْ وَ لَكنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَ حَرَّمُوا عَلَيهِمْ حَلَالًا فَعَبَدُوهُمْ مِنْ حَيثُ لَا يشْعُرُونَ [كافى ، ج۲ ، ص۳۹۸.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَحَبَّ الدِّينَارَ وَ الدِّرْهَمَ فَهُوَ عَبْدُ الدُّنْيا [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : العبادة مع أكل الحرام كالبناء على الرمل [عدة الداعى ، ص۱۵۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن لله ملكا ينادى على بيت المقدس كل ليلة من أكل حراما ما لم يقبل الله منه صرفا و لا عدلا و الصرف النافلة و العدل الفريضة [بحار الأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۱۶.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَصَابَ مَالًا مِنْ أَرْبَعٍ لَمْ يقْبَلْ مِنْهُ فِي أَرْبَعٍ مَنْ أَصَابَ مَالًا مِنْ غُلُولٍ أَوْ رِبًا أَوْ خِيانَةٍ أَوْ سَرِقَةٍ لَمْ يقْبَلْ مِنْهُ فِي زَكاةٍ وَ لَا صَدَقَةٍ وَ لَا حَجٍّ وَ لَا عُمْرَةٍ [أمالى صدوق ، ص۴۴۲.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : آفَةُ الْعِبَادَةِ الْفَتْرَةُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۷۱.]

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ أَسْأَلُك من العبادة أنشطها [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۵۵.]

۵. فرصت عبادت

۱– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن الليل و النهار يعملان فيك فاعمل فيهما و يأخذان منك فخذ منهما [غرر الحكم ، ص۱۵۱.]

۲– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الدنيا ساعة فاجعلوها طاعة [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۶۶.]

۳– إِنَّ أَرْضِي واسِعَةٌ فَإِيايَ فَاعْبُدُونِ [عنكبوت/۵۶.]

۶. عبادت باطل

۱– أَ تَعْبُدُونَ ما تَنْحِتُونَ [صافات/۹۵.]

۲– أَ لَمْ أَعْهَدْ إِلَيكُمْ يا بَنِي آدَمَ أَنْ لا تَعْبُدُوا الشَّيطانَ [يس/۶۰.]

۳- وَ جَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَ الْخَنازِيرَ وَ عَبَدَ الطّاغُوتَ [مائده/۶۰.]

۴- ما كانَ لِبَشَرٍ أَنْ يوتِيَهُ اللّهُ الْكِتابَ وَ الْحُكمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ يقُولَ لِلنّاسِ كونُوا عِباداً لِي مِنْ دُونِ اللّهِ [آل عمران/۷۹.]

۵- كلّا سَيكفُرُونَ بِعِبادَتِهِمْ وَ يكونُونَ عَلَيهِمْ ضِدًّا (در قیامت معبودها ضد عابدند ، تفسیر نمونه) [مریم/۸۲.]

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَيسَ الْعِبَادَةُ هِي السُّجُودَ وَ الرُّكوعَ إِنَّمَا هِي طَاعَةُ الرِّجَالِ مَنْ أَطَاعَ الْمَخْلُوقَ فِي مَعْصِيةِ الْخَالِقِ فَقَدْ عَبَدَهُ [وسائل الشیعهٔ ، ج۱۶ ، ص۱۵۵.]

۷- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَصْغَى إِلَى نَاطِقٍ فَقَدْ عَبَدَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۴.]

۸- جمادپرستی ، نژادپرستی ، هواپرستی ، مال پرستی ، جن پرستی ، بت پرستی ، علم پرستی ، شهوت پرستی ، وطن پرستی ، خود پرستی ، حیوان پرستی و... همه عبادت باطل است.

۹- البته انگیره‌های عبادت باطل ،

تقلید.

جهل.

عزت خواهی ، نصرت خواهیوَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ آلِهَةً لِيكونُوا لَهُمْ عِزًّا [مریم/۸۱.]

وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ ينْصَرُونَ [یس/۷۴.]

ترس و تحقیر شدن

نرسیدن صدای حق و هدایت

۱۰- قرآن زیر بنای عبادت و انگیره و تفکر را به هم می‌زند و می‌فرماید :

اگر توقع یاری داریأَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [بقره/۱۶۵.]

اگر عزت می‌خواهیفَلِلّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً [فاطر/۱۰.]

اگر رزق می‌خواهیلا يمْلِكونَ لَكمْ رِزْقاً [عنکبوت/۱۷.]

اگر امیدی داریلا يمْلِك لَكمْ ضَرًّا وَ لا نَفْعاً [مائده/۷۶.]

اگر خیال می کنی مهم است.عباد لکم نفعا و لا ضرا [مائده ، ۷۶.]

اگر خیال می کنی مهم استعِبادٌ أَمْثالُكمْ [اعراف/۱۹۴.]

اگر فکر می کنی در قیامت نجات می‌دهندكلّا سَيكفُرُونَ بِعِبادَتِهِمْ وَ يكونُونَ عَلَيهِمْ ضِدًّا [مریم/۸۲.]

اگر به خاطر تقلید استلَقَدْ كنْتُمْ أَنْتُمْ وَ آباوكمْ فِي ضَلالٍ مُبِينٍ [انبیاء/۵۴.]

اگر ترس استفَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ إِنَّما تَقْضِي هذِهِ الْحَياةَ الدُّنْيا [طه/۷۲.]

... خلاصهلِلّهِ الْأَمْرُ جَمِيعاً [رعد/۳۱.]

از همه گذشته هیچ گونه استدلال منطقی در کار نیست : وَ يعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ ما لَمْ ينَزِّلْ بِهِ سُلْطاناً [حج/۷۱.]

و بالاخره غیر خدا :

یا وجود نداردإِنَّما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْثاناً وَ تَخْلُقُونَ إِفْكاً [عنکبوت/۱۷.]

یا کارآئی ندارند. یا اگر دارند کارآئی منفی یا موقت یا همراه منت یا بر اساس هوس و... دارند.

۳. آفات عبادت

۱. عجب

۱- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ عَبِّدْنِی لَک وَ لَا تُفْسِدْ عِبَادَتِی بِالْعُجْبِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰]

۲. حسد

۲- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْحَسَدَ لَیأْکلُ الْإِیمَانَ کمَا تَأْکلُ النَّارُ الْحَطَبَ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۶.]

۳. منت

۳- لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذى [بقره/۲۶۴.]

۴. فسق

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : دَخَلَ رَجُلَانِ الْمَسْجِدَ أَحَدُهُمَا عَابِدٌ وَ الْآخَرُ فَاسِقٌ فَخَرَجَا مِنَ الْمَسْجِدِ وَ الْفَاسِقُ صِدِّیقٌ وَ الْعَابِدُ فَاسِقٌ وَ ذَلِک أَنَّهُ یدْخُلُ الْعَابِدُ الْمَسْجِدَ مُدِلًّا بِعِبَادَتِهِ یدِلُّ بِهَا فَتَکونُ فِکرَتُهُ فِی ذَلِک وَ تَکونُ فِکرَةُ الْفَاسِقِ فِی التَّنَدُّمِ عَلَى فِسْقِهِ وَ یسْتَغْفِرُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ مِمَّا صَنَعَ مِنَ الذُّنُوبِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۴.]

۵. عادت

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أسوأ الناس حالا من انقطعت مادته و بقیت عادته [غرر الحکم ، ص۳۲۲.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بَینَا رَسُولُ اللَّهِ (ص) جَالِسٌ فِی الْمَسْجِدِ إِذْ دَخَلَ رَجُلٌ فَقَامَ یصَلِّی فَلَمْ یتِمَّ رُکوعَهُ وَ لَا سُجُودَهُ فَقَالَ (ص) نَقَرَ کنَقْرِ الْغُرَابِ لَئِنْ مَاتَ هَذَا وَ هَکذَا صَلَاتُهُ لَیمُوتَنَّ عَلَى غَیرِ دِینِی [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۸.]

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَغْتَرُّوا بِصَلَاتِهِمْ وَ لَا بِصِیامِهِمْ فَإِنَّ الرَّجُلَ رُبَّمَا لَهِجَ بِالصَّلَاةِ وَ الصَّوْمِ حَتَّى لَوْ تَرَکهُ اسْتَوْحَشَ وَ لَکنِ اخْتَبِرُوهُمْ عِنْدَ صِدْقِ الْحَدِیثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۴.]

۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَنْظُرُوا إِلَى طُولِ رُکوعِ الرَّجُلِ وَ سُجُودِهِ فَإِنَّ ذَلِک شَیءٌ اعْتَادَهُ فَلَوْ تَرَکهُ اسْتَوْحَشَ لِذَلِک وَ لَکنِ انْظُرُوا إِلَى صِدْقِ حَدِیثِهِ وَ أَدَاءِ أَمَانَتِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۵.]

۴. غرض از عبادت

۱. عبودیت

۱- إِنَّ الدِّینَ عِنْدَ اللّهِ الْإِسْلامُ [آل عمران/۱۹.]

۲- ابلیس ۶ هزار سال عبادت کرد ولی عبودیت نداشت

۳- فَلا وَ رَبِّک لا یومِنُونَ حَتّى یحَکمُوک فِیما شَجَرَ بَینَهُمْ [نساء/۶۵]

۴- سُئِلَ الصَّادِقُ (ع) عَنْ حقیقة العبودیة قال ثلاثة أشیاء أن لا یرى العبد لنفسه فیما خوله الله إلیه ملکا لأن العبید لا یکون لهم ملک یرون المال مال الله یضعونه حیث أمرهم الله تعالى به و لا یدبر العبد لنفسه تدبیرا و جملة اشتغاله فیما أمره الله تعالى به و نهاه عنه فإذا لم یر العبد لنفسه فیما خوله الله تعالى ملکا هان علیه الإنفاق فیما أمره الله تعالى أن ینفق فیه و إذا فوض العبد تدبیر نفسه على مدبره هان علیه مصائب الدنیا و إذا اشتغل العبد بما أمره الله تعالى و نهاه لا یتفرغ منهما إلى المراء و المباهاة مع الناس فإذا أکرم الله العبد بهذه الثلاث هان علیه الدنیا و إبلیس و الخلق و لا یطلب الدنیا تکاثرا و تفاخرا و لا یطلب عند الناس عزا و علوا و لا یدع أیامه باطلا فهذا أول درجة المتقین قال الله تعالىتِلْک الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذِینَ لا یرِیدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقِینَ [قصص-۸۳] [مشکاة الأنوار ، ص۳۲۵.]

۵- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : غایة الإسلام التسلیم [غرر الحکم ، ص۸۴.]

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أعجب بمن یدعی العبودیة لله کیف ینازعه فی مقدوراته [مصباح الشریعة ، ص۱۸۲.]

۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عِبَادَ اللَّهِ أَنْتُمْ كالْمَرْضَى وَ اللَّهُ رَبُّ الْعالَمِينَ كالطَّبِيبِ فَصَلَاحُ الْمَرْضَى فِيمَا يعْلَمُهُ الطَّبِيبُ وَ يدَبِّرُهُ بِهِ لَا فِيمَا يشْتَهِيهِ الْمَرِيضُ وَ يقْتَرِحُهُ أَلَا فَسَلِّمُوا لِلَّهِ أَمْرَهُ تَكونُوا مِنَ الْفَائِزِينَ [عدة الداعی ، ص۳۷.]

۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) رب متنسک و لا دین له [غرر الحکم ، ص۱۹۹.]

۲. الطاف الهی براساس عبودیت

۱- سُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ [اسراء/۱.]

۲- الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی أَنْزَلَ عَلی عَبْدِهِ الْکتابَ [کهف/۱.]

۳- فَوَجَدا عَبْداً مِنْ عِبادِنا آتَیناهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنا وَ عَلَّمْناهُ مِنْ لَدُنّا عِلْماً [کهف/۶۵.]

۴- تَبارَک الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ [فرقان/۱.]

۵- فَأَوْحی إِلی عَبْدِهِ ما أَوْحی [نجم/۱۰.]

۶- ذِکرُ رَحْمَتِ رَبِّک عَبْدَهُ زَکرِیا [مریم/۲.]

۳. عبادت وبندگی

۱- عبادت مخصوص خداوند : وَ قَضی رَبُّک أَلاّ تَعْبُدُوا إِلاّ إِیاهُ [اسراء/۲۳.]

۲- عبادت سرلوحه دعوت انبیاء : وَ إِلی عادٍ أَخاهُمْ هُوداً قالَ یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ [اعراف/۶۵.]

وَ إِلی ثَمُودَ أَخاهُمْ صالِحاً قالَ یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ [اعراف/۷۳.]

وَ إِلی مَدْینَ أَخاهُمْ شُعَیباً قالَ یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ [اعراف/۸۵.]

۳- صراط مستقیم در پرتو عبادت خداوند : إِنَّ اللّهَ هُوَ رَبِّی وَ رَبُّکمْ فَاعْبُدُوهُ هذا صِراطٌ مُسْتَقِیمٌ [زخرف/۶۴.]

۴- علت ورود به جهنم استکبار از عبادت : إِنَّ الَّذِینَ یسْتَکبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی سَیدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِینَ [غافر/۶۰.]

۵- عدم استکبار و خستگی فرشتگان از عبادت : وَ مَنْ عِنْدَهُ لا یسْتَکبِرُونَ عَنْ عِبادَتِهِ وَ لا یسْتَحْسِرُونَ [انبیا/۱۹.]

۶- سرزنش از عبادت غیر خداونداَ فَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ ما لا ینْفَعُکمْ شَیئاً وَ لا یضُرُّکمْ [انبیاء/۶۶.]

أَ تَعْبُدُونَ ما تَنْحِتُونَ [صافات/۹۵.]

۷- عبادت شرط امامت :

وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَینا إِلَیهِمْ فِعْلَ الْخَیراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِیتاءَ الزَّکاةِ وَ کانُوا لَنا عابِدِینَ [انبیاء/۷۳.]

۸- معراج پیامبر اکرم (ص) در پرتو عبادت : سُبْحانَ الَّذِی أَسْری بِعَبْدِهِ لَیلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی [اسراء/۱.]

۹- عبادت هدف خلقت و آفرینش : وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِیعْبُدُونِ [ذاریات/۵۶.]

نشانه‌های بندگی خداوند :

۱- شکر : وَ اشْکرُوا لِلّهِ إِنْ کنْتُمْ إِیاهُ تَعْبُدُونَ [بقره/۱۷۲.]

۲- سجده : وَ اسْجُدُوا لِلّهِ الَّذِی خَلَقَهُنَّ إِنْ کنْتُمْ إِیاهُ تَعْبُدُونَ [فصلت/۳۷.]

۳- صبر : فَاعْبُدْهُ وَ اصْطَبِرْ لِعِبادَتِهِ [مریم/۶۵.]

وَ عِبادُ الرَّحْمنِ الَّذِینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً [فرقان/۶۳.]

۵. فلسفه عبادت

۱. شخصی

تطهیر ذات و روح انسان (تکبر)

دوری از آفات و لغزشهای روانی : أَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸.]

تکامل انسان از حیوانیت و ربوبیت «عبدی اطعنی»

شکر گزاری و احترام

هدف دار شدن

محتاج بودن

مسئوولیت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی التَّوْرَاةِ مَکتُوبٌ یا ابْنَ آدَمَ تَفَرَّغْ لِعِبَادَتِی أَمْلَأْ قَلْبَک غِنًی [کافی ، ج۲ ، ص۸۳.]

پیامبر (ص)

یقول ربکم : یابن آدم تفرغ لعبادتی املأ قلبک غنی

و املأ یدیک رزقا

اثرات ترک عبادت : فقر ، سرگرم دنیاشدن

یابن آدم لا تباعد منی فاملا قلبک فقراو املا یدیک شغلا [میزان الحکمة ، ۱۱۳۰۸.]

ما یرِیدُ اللّهُ لِیجْعَلَ عَلَیکمْ مِنْ حَرَجٍ وَ لکنْ یرِیدُ لِیطَهِّرَکمْ وَ لِیتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَیکمْ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [مائده/۶.]

امام سجاد (ع) در جواب این که چرا عبادت می‌کنی فرمودند :

لِمَا هُوَ أَهْلُهُ بِأَیادِیهِ عَلَی وَ إِنْعَامِهِ [تفسیر الإمام العسکری ، ص۳۲۸.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی یا عِبَادِی الصِّدِّیقِینَ تَنَعَّمُوا بِعِبَادَتِی فِی الدُّنْیا فَإِنَّکمْ تَتَنَعَّمُونَ بِهَا فِی الْآخِرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۸۳.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِی نَفَعَکمْ بِمَوْعِظَتِهِ وَ وَعَظَکمْ بِرِسَالَتِهِ وَ امْتَنَّ عَلَیکمْ بِنِعْمَتِهِ فَعَبِّدُوا أَنْفُسَکمْ لِعِبَادَتِهِ وَ اخْرُجُوا إِلَیهِ مِنْ حَقِّ طَاعَتِهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۸.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا أحب الله عبدا ألهمه حسن العبادة [غرر الحکم ، ص۱۹۸.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ما تقرب متقرب بمثل عبادة الله [غرر الحکم ، ص۱۹۹.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : العبادة فوز [غرر الحکم ، ص۱۹۸.]

۲. اجتماعی

احساس مسوولیت (امر به معروف و نهی از منکر) .

تقویت روح همکاری و همیاری و دوستی (زکات و انفاق)

وحدت و اتحاد (حج و روزه و جماعات)

مساوات (حج) .

۶. اثرات ترک عبادت

۱. فقر وسرگرم دنیا شدن

اثرات ترک عبادت : فقر و سر گرم دنیا شدن

یابن آدم لا تباعد منی فاملا قلبک فقراو املا یدیک شغلا [میزان الحکمهٔ ، ۱۱۳۰۸.]

فرصت عبادت :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تفرغوا لطاعهٔ الله و عبادته قبل أن ینزل بکم من البلاء ما یشغلکم عن العبادهٔ [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹.]

۲. قساوت قلب

ب : اثرات ترک عبادت

۱- قساوت قلب

فإن قال قائل فلم تعبدهم قیل لئلا یکونوا ناسین لذکره و لا تارکین لأدبه و لا لاهین عن أمره و نهیه إذا کان فیه صلاحهم و قوامهم فلو ترکوا بغیر تعبد لطال علیهم الأمد فقست قلوبهم [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۰۳.]

۳. سستی در عبادت

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إن لله عقوبات فی القلوب و الأبدان ضنک فی المعیشهٔ و وهن فی العبادهٔ و ما ضرب عبد بعقوبهٔ أعظم من قسوهٔ القلب [تحف العقول ، ص۲۹۶.]

قَالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیَمَ (ع) : أن الدابهٔ إذا لم ترکب تمتهن و تصعب و تغیر خلقها کذلک القلوب إذا لم ترق بذکر الموت و نصب العبادهٔ تقسو و تغلظ [عدهٔ الداعی ، ص۱۰۶.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ترک العبادهٔ یقسی القلب ترک الذکر یمیت النفس [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹.]

۷. صفات نماز

نماز هجرت از خود به سوی خدا ، نماز عروج صالحان به سوی خدا ، مروارید عشق در صدف ذکر نهفته است ، نماز اعلام نیاز به رازق بی انتها ، نماز بیان راز به محرم اسرار ، نماز زلال‌ترین شبنم شقایق ایمان ، نماز سیراب کردن جان از زلال‌ترین چشمه هاست. نماز خوشبوترین ، شکوفه ایمان ، نماز شکوه ایمان در سیمای مؤمن ، به باران نماز جان تشنه را سیراب کن ، دهانتان را با نماز معطر سازید ، زندگی زیباست ، با نماز زیباتر ، نماز طلوع بندگی از مشرق زندگی ، نماز پوشیدن جامه یک رنگ بندگی ، با شبنم وضو ساز تابوی گلهای ایمان را احساس کنی ، نماز شکستن بتها است ، نماز زمزمه عارفانه‌ترین غزلها ، نماز سیری است در مقابل گناه ، نماز سیر در عالم معنی ، نماز یعنی فناء خود و لقاء دوست ، نماز جوهره بندگی ، نماز شنا در اقیانوس نور است ، نماز انس با معبود ، نماز پرواز در سبزترین کرانه ایمان ، نماز حیات جانها ، نماز روشنی دل است در ظلمت گناه ،

نماز پاک ترین آئینه ایمان ، شکوفه نماز بر لبهایت پایدار باد ، نماز بهشت خلوت انس ، نماز دل سپردن به خدا ، نماز پرواز از عالم معاصی به ساحت الهی ، در چشمه نماز جان را بشوی ، با نماز راز دل به دل دار گوی ، هدیه نماز به شما شوق ایمان است ، زندگی با یاد خدا زیباست ، نماز گنجینه خوبیها.

اول نماز بعدا نیاز ، نماز پیوند ملک به ملکوت ، نماز ستیز با پلیدیها ، نماز مکمل ایمان ، نماز باران رحمت الهی ، نماز بهای بهشت ، نماز الفبای رستگاری ، نماز کوبنده شیطان‌ها ، نماز معدن نیکی‌ها ، نماز پیکار با شیطان و پیمان با خدا ، غبار گناه را بازلال نماز از تن بشوی ، نماز کلید بهشت ، نماز یعنی آرامش دنیا و آسایش آخرت ، نماز نسیم خوش بهشت ، آرامش

امروز ، آسایش فردا فقط با نماز ، نماز تجلی گاه ایمان ، نماز تعهد عملی مسلمانان ، دل به یاد خدا زنده دار ، نماز اظهار عشق است به محضر دوست ، نماز لبیک گفتن به خداست ، نماز رهایی از قفس نفس و پرواز به سوی حق ، نماز بیان حدیث فراق ، نماز پرواز روح از ملک به ملکوت. نماز طهارت روح ، نماز شکستن قفس تن و پرواز به سوی نور ، نماز سنت پیامبران ، نماز معبر فیض الهی ، نماز محبوب رسول خدا (ص) ، نماز مطلوب اهل دل ، نماز سیمای دین ، نماز بازگشت از لوث معاصی به فطرت الهی ، نماز بهترین هدیه شما به فرزندانتان است ، نماز خروج از منزلگاه خاکی به تجلی گاه پاکی ، نماز هنگامه دیدار با دل دار ، نماز معراج ملکوت ، نماز درخشنده‌ترین مروارید دریای بندگی ، نماز مایه رشد و کمال ، نماز گشوده شدن درهای آسمان به روی خاکیان ، نماز فریاد عشق است ، نماز انیس پارسایان و مونس عارفان ، نماز پیام امید در اوج ناامیدی‌ها ، نماز پیام توحید و ندای وفاداری ، نماز طور سینای عبودیت نماز پل ارتباط بین زمین با آسمانها ، نماز هدیه خدا به انسان ، نماز وعده گاه دیدار ، نماز دریچه ای است به سوی ملکوت ، نماز خروج از ناسوت و عروج به ملکوت ، نماز رمز صداقت قلب عاشقان ، نماز استمرار دوستی با خدا ، نماز تابش نور معرفت برآئینه دل مومن ، نماز رسیدن به ساحل رضایت الهی ، نماز رهایی از خود با جاذبه عشق خدا ، نماز راه یافتن به حریم یار ، نماز پرواز از خاک به افلاک ، نماز سرچشمه انوار الهی ، نماز تجدید پیمان با معبود ، نماز ذوب کردن دل در آتش عشق الهی ، نماز نیاز به درگاه بی نیاز ، نماز طواف دل در حریم کعبه هستی ، نماز لبیک به دعوت حق ، نماز میزان عبودیت ، نماز بیمه نامه روح در مقابل گناه ، نماز جامه سبز آزادگی ونماز...

۱. عبد العظیم حسنی (ره)

۱. جستاری از زندگی عبد العظیم حسنی (ره)

در سال ۲۰۰ هجری در مدینه به دنیا آمد و مرحوم صدوق درباره‌اش نوشته : کان عبدالعظیم الحسنی عابدا ورعا مرضیادر زمان خفقان حکومت عباسی از مدینه به بغداد و سامراء مهاجرت کرد و با روش تقیه به تعلیم و تعلّم مکتب جعفری همت گماشت.

در مقام علمی به جایی رسید که حضرت هادی (ع) مسائل حلال و حرام را به او مراجعه می‌داد.

حضرت عبدالعظیم (ع) سه امام را درک کرد. امام جواد (ع) ، امام هادی (ع) و امام عسکری (ع) .

در سال ۲۵۰ از سامراء به ایران و به بهانه زیارت مزار حضرت رضا (ع) مهاجرت کرد و در شهر ری اقامت کرد. روزها روزه می‌گرفت و شب‌ها به نماز و تعلیم و تعلّم فقه جعفری می‌پرداخت و به زیارت قبر حضرت حمزه فرزند موسی بن جعفر (علیهم السلام) می‌رفت.

به عقیده شیخ صدوق حضرت حمزه (ع) و حضرت عبدالعظیم (ع) در این محل شهید شده‌اند.

در سال ۲۵۲ حضرت در همان مسجدی که اکنون آستانه مقدسه است ، دفن شد.

منبع : [تاریخ چهارده معصوم (علیهم السّلام) ، عمادزاده ، ص ۳۸۰.]

علامه حلی ره در مورد او بیان می دارد : عبد العظیم بن عبد الله بن علی بن الحسن بن زید بن الحسن بن علی بن أبی طالب علیه السلام أبو الأسقم ، له کتاب خطب أمیر المؤمنین علیه السلام کان عابدا ورعا ، له حکایة تدل علی حسن حاله ، ذکرناها فی کتابنا الکبیر. قال محمد بن بابویه إنه کان مرضیا [رجال العلامه‌الحلی ، ص ۱۳۰.]

عبدالعظیم حسنی از امام رضا (ع) نقل می‌کند : خداوند ملکی را موکل گردانیده هر شب آخر شب و شب جمعه از اوّل شب

نـدا درمی‌دهـد آیا درخواست‌کننـده‌ای هست تـا جوابش را بـدهم ، آیـا تـوبه‌کننـده‌ای هسـت تـا تـوبه‌اش را بپـذیرم. آیا اسـتغفارکننده‌ای هسـت تـا او را ببخشـمیا طَـالِبَ الْخَیرِ أَقْبِـلْ وَ یـا طَـالِبَ الشَّرِّ أَقْصِـرْو تـا طلـوع فجر مردم را می‌خوانـد. [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۲۱.]

۲. عرضه عقائد برامام هادی (ع)

صـدوق در توحیـد و اکمال الـدّین نقل می‌کنـد از عبدالعظیم حسـنی (ع) که خدمت مولایم امام هادی (ع) رسـیدیم. چون مرا دید ، فرمود : مَرْحَباً بِکَ یا أَبَا الْقَاسِمِ أَنْتَ وَلِیُنَا حَقّاًگفتم یابن رسول الله (ص) می‌خواهم دین خودم را بر شـما عرضه کنم. اگر پسندیده باشـد ، در آن ثابت بمانم تا خدا را ملاقات کنم. فرمود : «بگو» عبدالعظیم تمام عقایدش را گفت و به توحید و نبوّت و معاد اقرار کرد و امامان را یکی پس از دیگری نام برد تا رسید به نام امام هادی (ع) . حضرت فرمود : بعد از من پسرم حسن (ع) و بعـد از او پسـرش مهـدی (ع) که از نظرهـا پنهـان خواهـد بود ، امام هستندعبدالعظیم (ع) به این دو امام هم اقرار کرد و گفت : اقرار می‌کنم دوست آنها ، دوست خـدا و دشـمن آنان دشـمن خـدا؛ اطاعتشان اطاعت خدا و معصیتشان معصیت خدا است؛ معراج حق است؛ سؤال قبر حق است؛ بهشت و دوزخ حق است؛ صـراط حق است؛ میزان حق است؛ قیامت خواهد آمد و شکی در آن نیست. آنگاه فرائض عملیه را شمرد.

نماز و زکات و صوم و حج و جهاد و امر به معروف و نهی از منکر.

امام هادی (ع) فرمود : یا أَبَا الْقَاسِمِ هَذَا وَ اللَّهِ دِینُ اللَّهِ الَّذِی ارْتَضَاهُ لِعِبَادِهِ فَاثْبُتْ عَلَیهِ ثَبَّتَکَ اللَّهُ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ فِی الْآخِرَةِ [توحید صدوق ، ص۸۱.]

جالب این است که بعدا علمای شیعه بر مبنای همین اقرارات چهارچوب بحث‌های اصول عقاید را پی‌ریزی کردند.

۳. بعضی از کرامات عبد العظیم حسنی (ره)

به روایت نجاشـی : حضـرت عبدالعظیم (ع) از خلیفه عباسـی گریخت و در شـهر ری در سـردابی در خانه مردی از شـیعیان در «سـکهٔ الموالی» مخفی شد و در آنجا به عبادت خداوند مشغول ، روزها روزه و شب‌ها به نماز می‌ایستاد و پنهان بیرون می‌آمد تا این که اکثر مردم ری او را شناختند.

شخصـی از شـیعیان ، پیامبر (ص) را در خواب دید که فرمود در ری از فرزندان مرا از سـکهٔ الموالی برخواهند داشت و مدفون خواهنـد کرد؛ نزد درخت سیب در باغ عبـدالجبّار بن عبـدالوهّاب. آن شـخص به قصد خرید آن مکان پیش صاحب باغ آمد. وقتی صاحب باغ جریان را فهمید ، آن درخت و آن باغ را وقف کرد تا سید و سایر شیعیان در آنجا اموات را دفن نمایند.

وقتی خواسـتند او را غسل دهند در پیراهنش رقعه‌ای یافتند که نوشـته بود : منم ابوالقاسم عبدالعظیم ، پسـر عبدالله ، پسـر علی ، پسر حسن ، پسر زید ، پسر امام حسن (ع) ، پسر علی ابن ابی‌طالب (علیهم السلام)

ابن بابویه و ابن قولویه به سند معتبر روایت کرده‌اند که مردی از اهل ری به خدمت حضرت امام علی النّقی (ع) رفت. حضرت از او پرسـید : کجـا بـودی؟ عرض کرد : بـه زیـارت امـام حسـین (ع) رفته بـود ، حضـرت فرمودنـد : هرکس زیـارت کنـد قـبر عبدالعظیم (ع) را که نزد شماست ، هر آینه مثل کسی بود که زیارت امام حسین (ع) کرده باشد.

منبع : [سرزمین کرامت ، تألیف آستانه عبدالعظیم (ع) ، ص۵۴ و ۵۵.]

مرحوم حضـرت آیهٔ الله العظمی مرعشـی نجفی در دوران طلبگی پس از آنکه مقطعی از درسش را در نجف به پایان می‌برد به تهران می‌آیـد و مقـدمات ازدواج ایشان فراهم می‌گردد. دختری معرفی شـده و به خواسـتگاری می‌رونـد. پدر دختر شـرطی را برای داماد مطرح می‌کنـد و آن اینکه : یک جفت گوشواره ، ۴ عدد النگو ، ۲ عدد پیراهن ، ۲ قوّاره چادری و ۲ جفت کفش

باید تهیه کند. گرچه درخواست ، چندان سخت نبود ولکن برای ایشان تهیه همین مقدار هم مقدور نبود.

ایشان ناامید از انجام شرط عازم قم می‌شود امّا قبل از حرکت به قصد زیارت عبدالعظیم (ع) در شهر ری توقف می‌کند و پس از توقفی در صحن ، مشکل را با حضرت در میان می‌گذارد و با حالی دل شکسته زار زار می‌گرید و عبایش را روی صورتش می‌کشد.

چند لحظه بعد کسی دست روی شانه‌اش می‌گذارد و آرام می‌گوید آقا بسته‌تان را بردارید تا خدای نکرده کسی نبرد. ایشان ناراحت از اینکه او را از چنین حالی بیرون آورده ، نگاه می‌کند ، بسته جلوی پایش افتاده است. ابتدا اعتنایی نمی‌کند ، ولی بعد بسته را می‌گشاید. درون بسته این اشیاء به طور مرتب چیده شده بود : ۲ جفت کفش زنانه ، ۲ قواره چادری ، ۲ عدد پیراهن ، ۴ عدد النگوی طلا و یک جفت گوشواره

منبع : [سرزمین کرامت ، تألیف آستانه عبدالعظیم (ع) ، ص۴۳ و ۴۴.]

یکی از خدّام می گوید : در عالم خواب دیدم حضرت عبدالعظیم (ع) رویش را از من برگردانید و بعد با لحنی قاطع فرمود : سید محمد صبح به آستانه نیا. وقتی از خواب بیدار شدم آماده رفتن به حرم شدم که درب خانه به صدا درآمد. خادم تولیت حرم بود. گفت آقا متولی‌باشی گفته کلید را از شما بگیرم و بگویم به آستانه نیایید. بی‌اختیار انگار کسی به من گفت عازم مشهد شو و آن وجود را واسطه قرار ده.

آفتاب تازه طلوع کرده بود ، با کاروانی همراه عیال و کودکانم عازم شدیم. چهل روز در مشهد مقیم بودم. هر شب از حضرت التماس می‌کردم که شفاعت کند. در عالم خواب دیدم وارد حرم حضرت عبدالعظیم (ع) شدم و آقا با تبسمی فرمود : آقا سید محمد حرکت کن به سمت آستانه.

اقامت طولانی توشه سفر را به پایان برده بود. به راه افتادم تا شاید همشهری و آشنایی بیابم و قرض کنم. در این هنگام یکی از کسبه بازار سرشور مرا صدا زد و نامم را پرسید و محل سکونتم را.

مرا به داخل مغازه برد و بدون مقدمه ۵۰ تومان دودستی در مقابل من قرار داد. بعد از خودداری من ، گفت این پول از آن توست. دیشب آقا علی بن موسی الرّضا (علیهما السّلام) امر فرمود ، بلاعوض به شما بپردازم تا به وطن برگردی. روز سوم که به شهر ری رسیده بودم ، خادم متولی‌باشی خبر داد که خود متولی‌باشی می‌آید. بعد از ورود ، به من گفت : آقا سید محمد مبادا از من دلگیر شده باشی. آن پیک من به دستور مستقیم حضرت بود و حالا هم به دستور

ایشان آمده‌ام تا کلید را تحویل دهم.

پرونده قبل و ماجرا را بررسی کردم. به نکته اصلی پی بردم. آن روز عصر (جمعه) برای تجدید وضو از حرم به منزل رفتم ، درب خانه باز بود و من سرزده داخل شدم. خاله‌ام در حیاط مشغول رخت‌شویی بود که چشمم به سینه خاله‌ام افتاد و همه آنچه بر سرم آمده بود ، به خاطر همان نگاه بود. [سرزمین کرامت ، ص۶۵ و ۶۶.]

۱. عبدالله بن عباس بن عبد المطّلب

۱. تاریخ اسلام

ابن عباس می‌گوید : قریش به لات و منات و عزّی قسم خوردند که پیامبر (ص) را ترور کنند ، فاطمه (س) خدمت پیامبر (ص) رسید در حالی که گریه می‌کرد و قضیه را برای پدرش نقل کرد و سختی آنقدر بالا گرفت تا ناچار پیامبر (ص) در شعب ابی‌طالب در محاصره قرار گرفت و هر لحظه منتظر هجوم مشرکین بودند در حالی که مردم هم از ارتباط منع شده

بودند. آنقدر بچه‌ها گرسنگی کشیدند که صدای گریه آنها به اهل مکه می‌رسید و فاطمه (س) در میان مشکلات و سختی‌ها کودکی را می گذراند و رشد می کرد. [فاطمه من المهد ، ص۱۴۴]

عبدالله بن عباس بن عبدالمطلب پسر عموی رسول خدا (ص) و امیرالمؤمنین علی (ع) و از دوستان و شاگردان آن حضرت است که در علم تفسیر و تأویل و فقه و انساب و شعر و ادب امتیازی تمام داشت ، زیرا پیامبر (ص) در حق او دعا کرد و گفت :

اللهم فقهه فی الدین و علمه التأویل [الخرائج والجرائح ، ج۱ ، ص۵۶] .

ابن عباس اول کسی است که بر قرآن تفسیر نوشته است ، وی در زمان حضرت علی (ع) حکومت بصره را داشت و در اواخر عمر از بسیاری گریه بر حضرت علی (ع) و امام حسین (ع) نابینا شد و بعد از فتنه ابن زبیر از مکه به طائف رفت تا سال ۶۵ و به قولی ۶۹ هجری در طائف در سن ۷۱ سالگی از دنیا رفت و محمد حنفیه بر وی نماز خواند و گفت : [الیوم مات ربّانی هذه الأمّة] .

۲. وفات ابن عباس

حدود سی نفر از شیوخ و بزرگان طائف به عیادت ابن عباس که در بستر مرگ افتاده بود ، آمدند و از اختلاف امّت درباره حضرت علی (ع) از او سؤال کردند. او گفت : "از رسول خدا (ص) شنیدم : علیّ مع الحقّ و الحقّ معه من تمسّک بعترتی من بعدی کان من الفائزین

سپس ابن عبّاس سخت گریه کرد. به او گفتند آیا با این نزدیکی به رسول خدا (ص) گریه می کنی؟ فرمود : گریه می کنم برای دو چیز. یک هول ورود به جایی که به آن آشنایی ندارم و دوم جدائی از دوستان.

ابن عباس از پنج طائفه برائت نمود. از ناکثین (اصحاب جمل) ، از قاسطین (اصحاب شام) ، از خوارج (اهل نهروان) ، از قدریه که شبیه به نصاراینـد و از مرجئه که شیه یهودند.

عَنْ عَبْدِ الْحَمِیدِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ : "دَخَلْنَا عَلَی عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ وَ هُوَ عَلِیلٌ بِالطَّائِفِ فِی الْعِلَّةِ الَّتِی تُوُفِّیَ فِیهَا وَ نَحْنُ زُهَاءُ ثَلَاثِینَ رَجُلًا مِنْ شُیوخِ الطَّائِفِ وَ قَدْ ضَعُفَ فَسَلَّمْنَا عَلَیهِ وَ جَلَسْنَا فَقَالَ لِی یا عَطَاءُ مَنِ الْقَوْمُ قُلْتُ یا سَیدِی هُمْ شُیوخُ هَذَا الْبَلَدِ مِنْهُمْ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ حَضْرَمٍ الطَّائِفِی وَ عُمَارَةُ بْنُ أَبِی الْأَجْلَحِ وَ ثَابِتُ بْنُ مَالِکٍ فَمَا زِلْتُ أَعُدُّ لَهُ وَاحِداً بَعْدَ وَاحِدٍ ثُمَّ تَقَدَّمُوا إِلَیهِ فَقَالُوا یا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّکَ رَأَیتَ رَسُولَ اللَّهِ وَ سَمِعْتَ مِنْهُ مَا سَمِعْتَ فَأَخْبِرْنَا عَنِ اخْتِلَافِ هَذِهِ الْأُمَّةِ فَقَوْمٌ قَدَّمُوا عَلِیاً عَلَی غَیرِهِ وَ قَوْمٌ جَعَلُوهُ بَعْدَ الثَّلَاثَةِ قَالَ فَتَنَفَّسَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یقُولُ عَلِی مَعَ الْحَقِّ وَ الْحَقُّ مَعَهُ وَ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْخَلِیفَةُ مِنْ بَعْدِی فَمَنْ تَمَسَّکَ بِهِ فَازَ وَ نَجَا وَ مَنْ تَخَلَّفَ عَنْهُ ضَلَّ وَ غَوَی یلِی تَکفِینِی وَ غُسْلِی وَ یقْضِی دَینِی وَ أَبُو سِبْطَی الْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ وَ مِنْ صُلْبِ الْحُسَینِ تَخْرُجُ الْأَئِمَّةُ التِّسْعَةُ وَ مِنْهَا مَهْدِی هَذِهِ الْأُمَّةِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَلَمَةَ یا ابْنَ عَمِّ رَسُولِ اللَّهِ فَهَلَّا کنْتَ تُعَرِّفُنَا قَبْلَ هَذَا فَقَالَ قَدْ وَ اللَّهِ أَدَّیتُ مَا سَمِعْتُ وَ نَصَحْتُ لَکمْ وَ لکنْ لا تُحِبُّونَ النّاصِحِینَ ثُمَّ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ عِبَادَ اللَّهِ تَقِیةَ مَنِ اعْتَبَرَ تَمْهِیداً وَ اتَّقَی فِی وَجَلٍ وَ کمَشَ فِی مَهَلٍ وَ رَغِبَ فِی طَلَبٍ وَ رَهِبَ فِی هَرَبٍ فَاعْمَلُوا لِآخِرَتِکمْ قَبْلَ حُلُولِ آجَالِکمْ وَ تَمَسَّکوا بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَی مِنْ عِتْرَةِ نَبِیکمْ فَإِنِّی سَمِعْتُهُ یقُولُ مَنْ تَمَسَّکَ بِعِتْرَتِی مِنْ بَعْدِی کانَ مِنَ الْفَائِزِینَ ثُمَّ بَکی بُکاءً شَدِیداً فَقَالَ لَهُ الْقَوْمُ أَ تَبْکی وَ مَکانُکَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ص مَکانُکَ فَقَالَ لِی یا عَطَاءُ إِنَّمَا أَبْکی لِخَصْلَتَینِ هَوْلِ الْمُطَّلَعِ وَ فِرَاقِ الْأَحِبَّةِ ثُمَّ تَفَرَّقَ الْقَوْمُ عَنْهُ فَقَالَ لِی یا عَطَاءُ خُذْ بِیدِی وَ احْمِلْنِی إِلَی صَحْنِ الدَّارِ فَأَخَذْنَا بِیدِهِ أَنَا وَ سَعِیدٌ وَ حَمَلْنَاهُ إِلَی صَحْنِ الدَّارِ ثُمَّ رَفَعَ یدَیهِ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَتَقَرَّبُ إِلَیکَ بِمُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ اللَّهُمَّ إِنِّی أَتَقَرَّبُ إِلَیکَ بِوَلَایةِ الشَّیخِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ فَمَا زَالَ یکرِّرُهَا حَتَّی وَقَعَ إِلَی الْأَرْضِ فَصَبَرْنَا عَلَیهِ سَاعَةً ثُمَّ أَقَمْنَاهُ فَإِذَا هُوَ مَیتٌ رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَیهِ [بحارالأنوار ، ج۳۶ ، ص۲۸۷] .

۳. پیش گوئی پیامبر اکرم (ص) درباره وفات ابن عباس

ابن عباس در آن مرض که به آن وفات نمود ، پیش‌بینی پیامبر (ص) را درباره خود این چنین بیان کرد : خلیلم رسول خدا (ص) فرمود که من به زودی دو هجرت خواهم کرد و به زودی از هجرت خود خارج می‌شوم. پس یک بار با رسول خدا (ص) از مکه به مدینه و یک بار با علی (ع) از مدینه به کوفه و نیز به من فرمود که به زودی نابینا می‌شوم و چنین شد که فرموده بود و به من فرمود که به زودی غرق می‌شوم و اتفاقا یک عارضه پوستی در بدنم پیدا شد. خانواده‌ام برای بهبودی‌ام مرا به دریا بردند و از من غفلت کردند تا غرق شدم و سپس مرا نجات دادند و به من فرمود که از پنج طایفه تبرّی جویم : از ناکثین و قاسطین و خوارج و قدریه و مرجئه. سپس ابن عباس گفت : اللّهم انی احیی علی ما حَیی علیه علی بن ابیطالب ، پس از آن وفات کرد. پس او را غسل دادند و کفن نمودند و بر او نماز خواندند و در آن حال دیدند دو مرغ سفید در کفن او درآمدند و ناپدید شدند و مردم چنین دانستند که آن علم و دانش او است در دین و شریعت که با او دفن شد.

عن عبد الله بن عبد یالیل رجل من أهل الطائف ، قال : أتینا ابن عباس (رحمة الله علیهما) نعوده فی مرضه الذی مات فیه ، قال ، فأغمی علیه فی البیت فأخرج إلی صحن الدار ، قال ، فأفاق ، فقال إن خلیلی رسول الله (ص) قال إنی سأهجر هجرتین و إنی سأخرج من هجرتی فهاجرت هجرة مع رسول الله (ص) و هجرة مع علی (ع) و إنی سأعمی فعمیت ، و إنی سأغرق فأصابنی حکة فطرحنی أهلی فی البحر فغفلوا عنی فغرقت ثم استخرجونی بعد ، و أمرنی أن أبرأ من خمسة من الناکثین و هم أصحاب الجمل و من القاسطین و هم أصحاب الشام و من الخوارج و هم أهل النهروان و من القدریة الذین ضاهوا النصاری فی دینهم فقالوا لا قدر و من المرجئة الذین ضاهوا الیهود فی دینهم فقالوا الله أعلم ، قال ، ثم قال اللهم إنی أحیا علی ما حیی علیه علی بن أبی طالب و أموت علی ما مات علیه علی بن أبی طالب ، قال ، ثم مات فغسل و کفن ثم صلی علی سریره ، قال ، فجاء طائران أبیضان فدخلا فی کفنه فرأی الناس إنما هو فقهه فدفن. [رجال‌الکشی ، ص۵۶] .

۱. عبرت آموزی از بانک

۱ ـ کارمند بانک با گرفتن یا پرداخت ، متغیر نمی‌شود. ما هم باید با آمدن و رفتن دنیا متغیر نشویم.

۲ ـ اگر در پناه بانک مال شما حفظ می‌شود ، در پناه ایمان ، خود شما حفظ می‌شوید.

۳ ـ اگر سود بانکی روی حساب است ، سود کار برای خدا بسیار بی‌حساب است.

۴ ـ همان گونه که از دادن پول به بانک ناراحت نیستید ، چون محفوظ است؛ از کار برای خدا هم ناراحت نباشید ، چونما عِنْدَ اللّهِ باقٍ [نحل/۹۶] .

۵ ـ بانک وام می‌دهد به کسانی که حساب دارند. اولیا شفاعت می‌کنند ، با توجه به نسبت حساب جاری و ارتباط با آنها.

۶ ـ در وام ، ضامن معتبر لازم است ، در شفاعت شفیع.

۷ ـ چک بی‌محل لغو است ، امید به نتیجه بی‌عمل نیز لغو است.

۸ ـ تنها چک با امضا معتبر است.عِنْدَ اللّهِنیز تنها عمل با تقوا مقبول می‌شود.

۹ ـ هر روز موجودی محاسبه می‌شود. هر روز باید خود را محاسبه کرد.

۱۰ ـ در شهری واریز و در جائی برداشت می‌شود. در دنیا کاشت ، و در آخرت برداشت می‌شود.

۱۱ ـ بیش از موجودی چک نکشید. بیش از کار هم توقع نداشته باشید.

۱۲ ـ پشتوانه پول ، طلاهای درون خزانه است. پشتوانه عمل ، اخلاص درون انسان است.

۱۳ ـ پول را می گیریم از هر کس. حکمت را دریابیم از هر کس.

۱۴ – پول معیوب قبول نیست. کار معیوب نیز قبول نیست.

۱۵ ـ پول رایج پذیرفته می‌شود (آرم جمهوری اسلامی) . عمل رائج نیز پذیرفته می‌شود. (با نیت الهی)

۱۶ ـ بهترین پول‌ها پولی است که بیرون مرز هم ارزش دارد. بهترین عمل هم آن است که در آخرت ارزشمند باشد.

۱۷ ـ پرونده‌های بانکی موجودی و برداشتی را ثبت می کند. نامه عمل هم عمل و حبط عمل را ثبت می کند.

۱۸ ـ هر کس می‌تواند از موجودی خویش برداشت نماید. در قیامت نیز فقط از اعمال خویش بهره می توان گرفت.

۱۹ ـ بانک دار از بانک راحت بیرون می‌آید. سعی شود ما هم از دنیا راحت بیرون رویم.

۱. عثمان

۱. اشتباهات عثمان

۱. نسبت به اصحاب

ـ عبدالله بن مسعود در کوفه از تبعید ابوذر ناراحت شد و به کنایه قرآن مردم را متوجّه ساخت. عثمان در مدینه فهمید؛ به حاکم کوفه دستور داد که او را به مدینه بفرستد. چون آمد وارد مسجد شد ، عثمان به غلام سیاه خود دستور داد تا او را از مسجد بیرون کند. غلام او را گرفته و در بیرون مسجد او را به زمین کوبیده وبعد در خانه خود محبوس کرد و چیزی به آن مرد بزرگ صحابی نداد ، تا جان داد.

(در کتاب الغدیر ، ج۸ ، ص۲۹۲ تا ص۸۹۶ درباره مبارزات ابی‌ذر با بنی امیه و ۴۰ عنوان تحت اعمال عثمان که با قرآن و سنت پیامبر (ص) مخالفت داشته است ، از مدارک اهل سنت نقل می کند.) از جمله اینکه :

ـ ابوذر محبوب پیامبر (ص) را به ربذه تبعید و در آنجا درگذشت.

ـ مهاجران و انصار را رسما کنار زده و در کارها ابدا با آنها مشورت نمی کرد.

۲. نسبت به اهل بیت

ـ سید قطب می گوید :

عثمان عمدا مقدمه‌چینی برای سلطنت معاویه کرد و فلسطین و حمص را جزء قلمرو معاویه قرار داد تا بتواند قدرتی کسب کند و در مقابل حضرت علی (ع) باشد.

در نزدیکی مرگ عمر شورایی به پا کرد و عمر گفت : اگر شما چند نفر با هم اختلاف کردید معاویه بر شما غالب خواهد آمد و از آن روز نقشه خلافت عثمان به دست عمر طوری طرح ریزی شد ، که قهرا معاویه بعدها روی کار آید.

۳. نسبت به بیت المال

ـ ولایات و شهرها را بین خویشان خودش تقسیم کرد.

ـ اقوامش را مورد اعتماد خود قرار داد و مزرعه‌ها و املاک را به آنها داده و آنها را غنی کرد.

ـ خمس غنیمت جنگ آفریقا را به مروان حکم بخشید.

ـ ۴۰۰۰۰۰ درهم از بیت المال را به عبدالله بن خالد بخشید.

ـ محلی از بازار مدینه را که رسول الله (ص) آن را جزء اموال عمومی قرار داده بودند ، تیول حرث بن حکم ساخت.

ـ ۲۰۰۰۰۰ درهم را از بیت المال به ابوسفیان انعام داد.

ـ دختر خود به نام عایشه را به حرث بن حکم داد و ۱۰۰۰۰۰ درهم از بیت المال به او بخشید.
ـ چراگاه‌های اطراف مدینه ، تیول بنی‌امیه شد. ابن ابی‌الحدید
ـ رانـده شـده از جانب دربار رسالت ، همچنین رانده شده دو خلیفه به نام حکم بن ابی‌عاص را پناه داده و ۱۰۰۰۰۰ درهم به او داد.
ـ گردن بند زن عثمان یک سوم مالیات آفریقا قیمت داشت.
(به یاد گردنبندی که دختر علی (ع) به صورت عاریه ضـمانت دار برای چند روزی از خزینه گرفته بود ، حضـرت به خزینه دار عتاب کرده و گردنبند را پس داد.)
۴. جنایات عمال و کارگزاران
۱ ـ عثمان ۴ میلیون و ۳۰۰ هزار دینار و ۱۲۶ میلیون درهم بین خویشان خود تقسیم کرد.
۲ ـ عثمان وقتی کشته شد ، یک میلیون درهم و ۱۵۰ هزار دینار در خزانه داشت.
۳ ـ زبیر پس از مرگش ۱۰۰۰ اسب و ۱۰۰۰ کنیز داشت و فقط بهای یک مِلک او ۵۰ هزار دینار بود.
۴ ـ طلحه در عراق روزی ۱۰۰۰ دینار طلا عواید داشت.
۵ ـ عبدالرّحمن عوف ۱۰۰۰ اسب و ۱۰۰۰ شتر و ۱۰۰۰۰ گوسفند و...داشت.
۶ ـ زیـد بن ثـابت آنقـدر طلاـ و نقره داشت که وارثـان بـا تـبر خـورد می‌کردنـد و املاـک مزارعش یکصـد هزار دینـار بود. [بیت‌المال ، تألیف آقای نوری]
مروان بن حکم مستشار و وزیرش بود و فامیل خود را والی مناطق و برای جنایات آنان عذرتراشی می‌کرد.
عبدالله بن سعد را والی مصر قرار داد و مردم از او به عثمان شکایت کردند و عثمان نامه‌ای به او نوشت ، ولی اعتنایی نکرد و بعضی از شاکیان را آنقدر زد تا مردند.
ولیـد بن عقبه را که آیهـان جـائکم فـاسق...در شأن او است ، والی کوفه کرد؛ او اهـل زنـا و شـراب بود و در حـالت مستی در محراب ، نمـاز صبح را ۴ رکعت خوانـد و در سـجود اشـرب و اسـقی می‌خوانـد و به زنش کتـک می‌زد و زن به پیـامبر (ص) شکایت کرد و حضـرت شـفاعت فرمود. ولی او بیشتر زد و شـفاعت حضـرت را رد کرد. مردم کوفه به عثمان شکایت کردند ، والی را احضار کرد و بنای اجرای حـد را گـذاشت ، ولی ولیـد مسأله فامیلی خود را با عثمان پیش کشـید. عثمان حد را جاری نکرد.
این نمونه والیان عثمان بود.
امّا خود عثمان :
همین که عبدالله بن مسعود در جمع آوری قرآن پیشنهادی می‌کند ، به عبید خود دستور می‌دهد او را به زمین زده و می‌زنند تا بعضی اضلاعش می‌شکند و شهریه او را قطع می‌کنند.
ابوذر را به ربذه تبعید می‌کند.
به والیان اجازه می‌دهد تا هر که را مخالف او است ، بکوبند.
والی کوفه (ولید بن عقبه) از خزینه دار (ابن مسـعود) قرض گرفت. وقتی مطالبه کرد ، والی عثمان به عثمان نوشت که سفارش کنیـد که ابن مسـعود مطالبه نکنـد. عثمان نوشت که مطالبه دَین از والی ما نکن. ابن مسـعود کلید بیت المال را پرتاب کرد که مـن خـازن بیت المـال مسـلمین هسـتم ، حرف نزن؛ یعنی چه؟ والی مـاجرای پرتـاب کردن کلیـد خزینه و قهر ابن مسـعود را به

عثمان نوشت و عثمان از عدالت او عصبانی شد و همین که ابن مسعود مریض شد ، عثمان به عیادت او رفت و سخنانی رد و بدل شد ، تا اینکه ابن مسعود وصیت کرد که عثمان به جنازه من نماز نگذارد.

۲. عثمان و خواستگاری از حضرت زهرا (س)

۱ ـ عثمان و عبدالرّحمن بن عوف برای خواستگاری حضرت زهرا (سلام الله علیها) آمدند و برای جذب حضرت گفتند : مهریه ۱۰۰ شتر همراه با بار پارچه أعلای مصری و ۱۰۰۰۰ دینار می دهند. حضرت رسول (ص) خشمناک شد و مشتی خاک به او پرتاب کرد و فرمود تو مرا اسیر دنیا می‌دانی. [زندگی حضرت زهرا (سلام الله علیها) ، ص۳۵ نقل از ابن شهر آشوب ، ج۳ ، ص۳۴۵] .

عن أنس بن مالک قال : "ورد عبد الرحمن بن عوف الزهری و عثمان بن عفان إلی النبی (ص) فقال له عبد الرحمن یا رسول الله تزوجنی فاطمهٔ ابنتک و قد بذلت لها من الصداق مائهٔ ناقهٔ سوداء زرق الأعین محملهٔ کلها قباطی مصر و عشرهٔ آلاف دینار و لم یکن من أصحاب رسول الله أیسر من عبد الرحمن و عثمان و قال عثمان و أنا أبذل ذلک و أنا أقدم من عبد الرحمن إسلاما فغضب النبی (ص) من مقالتهما فتناول کفا من الحصی فحصب به عبد الرحمن و قال له إنک تهول علی بمالک فتحول الحصی درا فقومت درهٔ من تلک الدرر فإذا هی تفی بکل ما یملکه عبد الرحمن" [دلائل‌الإمامهٔ ، ص۱۲] .

۳. قتله عثمان

عویم بن زید اَبُوالدَّرْداءْ قبل از بعثت تجارت می‌کرد و بعد از بعثت به عبادت پرداخت و از خانواده‌اش آخرین فردی بود که اسلام آورد. ابوالدّرداء از طرف معاویه پیش حضرت علی (ع) آمد تا قتله عثمان را به وی تسلیم کند. حضرت علی (ع) به او و ابوهریره فرمود : "شما کشندگان عثمان را می‌شناسید؟" گفتند : "بلی" فرمود : "بروید و آنها را دستگیر کنید." آنها آمدند پیش محمد بن ابی‌بکر و عمّار یاسر و مالک اشتر که آنان را دستگیر کنند. مردم وقتی این خبر را شنیدند ، متجاوز از ده هزار نفر جمع شدند و گفتند : "مائیم قتله عثمان" ، ابوهریره و ابوالدّرداء برگشتند پیش معاویه. [آخرین گفتارها ، ص۳۹۲ تا ۳۹۴]

عجب

۱. معنای عجب

خودپسندی درونی است.

وَ إِنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَینِهِما فَابْعَثُوا حَکماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَکماً مِنْ أَهْلِها إِنْ یرِیدا إِصْلاحاً یوَفِّقِ اللّهُ بَینَهُما إِنَّ اللّهَ کانَ عَلِیماً خَبِیراً [نساء/۳۵.]

۲. خصوصیات

۱. زیان بارترین اعمال

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُکمْ بِالْأَخْسَرِینَ أَعْمالاً الَّذِینَ ضَلَّ سَعْیهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ هُمْ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ یحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۴-۱۰۳.]

زُینَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمالِهِمْ [توبه/۳۷.]

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ [توبه/۳۷.]

در آیه ۳۷ برائت دنبال تزیین می‌فرماید : زیرا عُجب نمی گذارد انسان هدایت را قبول کند.
قال المجلسی (ره) : و فی الخبر أن صلاة المدل لا ترتفع فوق رأسه و... [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۰۸]
(ادلال) یعنی به خود بالیدن ، که بدترین نوع عجب است.
علامه مجلسی (ره) می‌فرماید : در عجُب ، خود بزرگ بینی و فراموش کردن نعمتها است. در ادلال علاوه بر آن دو ، توقع جزاء هم دارد.
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الْمُدِلَّ لَا يَصْعَدُ مِنْ عَمَلِهِ شَيْءٌ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۳.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ضاحک معترف بذنبه أفضل من باک مدل علی ربه [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۳۰۴.]
۲. خطرناک تر از گناه
هشدار پیامبر (ص) :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو لم تذنبوا لخشیت علیکم ما هو أکبر من ذلک العجب [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۲۹.]
قَالَ‌الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَلِمَ أَنَّ الذَّنْبَ خَيرٌ لِلْمُومِنِ مِنَ الْعُجْبِ وَ لَوْ لَا ذَلِكَ مَا ابْتُلِي مُومِنٌ بِذَنْبٍ أَبَداً [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۳.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو لا أن الذنب للمؤمن خیر من العجب ما خلا الله عز و جل بین عبده المؤمن و بین ذنب أبدا [عده‌الداعی ، ص۲۳۶.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سَيِئَةٌ تَسُوءُكَ خَيرٌ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ حَسَنَةٍ تُعْجِبُكَ [نهج‌البلاغه ، حکمت۴۶.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو لا ان المؤمن یعجب بعلمه لعصم من الذنب حتی لا یهمّ به ولکن الذنب خیر له من العجب [کنزالعمال ، ج ۷۶۷۶.]
از باب اینکه مؤمن پشیمان می‌شود و نفس خود را مذمت می‌کند ، بر گناهش و خود را در درگاه خداوند مقصر می‌بیند.
۳. محرومیت
عَنِ الثُّمَالِي عَنْ أَحَدِهِمَا (ع) قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يَقُولُ إِنَّ مِنْ عِبَادِي لَمَنْ يَسْأَلُنِي الشَّيْءَ مِنْ طَاعَتِي لِأُحِبَّهُ فَأَصْرِفُ ذَلِكَ عَنْهُ لِكَيلَا يُعْجِبَهُ عَمَلُهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۱۰۵.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنْ عِبَادِي الْمُومِنِينَ لَمَنْ يَجْتَهِدُ فِي عِبَادَتِي فَيَقُومُ مِنْ رُقَادِهِ وَ لَذِيذِ وِسَادِهِ فَيَتَهَجَّدُ لِي اللَّيَالِي فَيُتْعِبُ نَفْسَهُ فِي عِبَادَتِي فَأَضْرِبُهُ بِالنُّعَاسِ اللَّيْلَةَ وَ اللَّيْلَتَينِ نَظَراً مِنِّي لَهُ وَ إِبْقَاءً عَلَيهِ فَينَامُ حَتَّى يُصْبِحَ فَيَقُومُ وَ هُوَ مَاقِتٌ لِنَفْسِهِ زَارِئٌ عَلَيهَا وَ لَوْ أُخَلِّي بَينَهُ وَ بَينَ مَا يُرِيدُ مِنْ عِبَادَتِي لَدَخَلَهُ الْعُجْبُ مِنْ ذَلِكَ فَيُصَيِّرُهُ الْعُجْبُ إِلَى الْفِتْنَةِ بِأَعْمَالِهِ فَيَأْتِيهِ مِنْ ذَلِكَ مَا فِيهِ هَلَاكُهُ لِعُجْبِهِ بِأَعْمَالِهِ وَ رِضَاهُ عَنْ نَفْسِهِ حَتَّى يَظُنَّ أَنَّهُ قَدْ فَاقَ الْعَابِدِينَ وَ جَازَ فِي عِبَادَتِهِ حَدَّ التَّقْصِيرِ فَيَتَبَاعَدُ مِنِّي عِنْدَ ذَلِكَ وَ هُوَ يَظُنُّ أَنَّهُ يَتَقَرَّبُ إِلَي فَلَا يَتَّكِلِ الْعَامِلُونَ عَلَى أَعْمَالِهِمُ الَّتِي يَعْمَلُونَهَا لِثَوَابِي فَإِنَّهُمْ لَوِ اجْتَهَدُوا وَ أَتْعَبُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَفْنَوْا أَعْمَارَهُمْ فِي عِبَادَتِي كَانُوا مُقَصِّرِينَ غَيرَ بَالِغِينَ فِي عِبَادَتِهِمْ كُنْهَ عِبَادَتِي فِيمَا يَطْلُبُونَ عِنْدِي مِنْ كَرَامَتِي وَ النَّعِيمِ فِي جَنَّاتِي وَ رَفِيعِ دَرَجَاتِي الْعُلَى فِي جِوَارِي وَ لَكِنْ فَبِرَحْمَتِي فَلْيَثِقُوا وَ بِفَضْلِي فَلْيَفْرَحُوا وَ إِلَى حُسْنِ الظَّنِّ بِي فَلْيَطْمَئِنُّوا فَإِنَّ رَحْمَتِي عِنْدَ ذَلِكَ تَدَارَكُهُمْ وَ مَنِّي يُبَلِّغُهُمْ رِضْوَانِي وَ مَغْفِرَتِي تُلْبِسُهُمْ عَفْوِي فَإِنِّي أَنَا اللَّهُ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ وَ بِذَلِكَ تَسَمَّيتُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۰.]
خودپسند محروم است از :
۱) زیاد شدن : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْإِعْجَابُ يَمْنَعُ الِازْدِيَادَ [نهج‌البلاغه ، حکمت۱۶۷.]
۲) سیاست و دوراندیشی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أعجب بحسن حالته قصر عن حسن حیلته [غررالحکم ، ص۳۰۹.]
۳) تحصیل : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعُجْبُ صَارِفٌ عَنْ طَلَبِ الْعِلْمِ دَاعٍ إِلَى الغَمْطِ وَ الْجَهْلِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۴۰.]

۴. دردبی درمان

عیسی (ع) : من کر و کور را شفا می‌دهم ولی احمق را نمی‌توانم. احمق کسی است که عُجب دارد.

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : مَنْ أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ هَلَكَ وَ مَنْ أُعْجِبَ بِرَأْيِهِ هَلَكَ وَ إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ (ع) قَالَ دَاوَيْتُ الْمَرْضَى فَشَفَيْتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ أَبْرَأْتُ الْأَكْمَهَ وَ الْأَبْرَصَ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَالَجْتُ الْمَوْتَى فَأَحْيَيْتُهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَ عَالَجْتُ الْأَحْمَقَ فَلَمْ أَقْدِرْ عَلَى إِصْلَاحِهِ فَقِيلَ يَا رُوحَ اللَّهِ وَ مَا الْأَحْمَقُ قَالَ الْمُعْجَبُ بِرَأْيِهِ وَ نَفْسِهِ الَّذِي يَرَى الْفَضْلَ كُلَّهُ لَهُ لَا عَلَيْهِ وَ يُوجِبُ الْحَقَّ كُلَّهُ لِنَفْسِهِ وَ لَا يُوجِبُ عَلَيْهَا حَقّاً فَذَاكَ الْأَحْمَقُ الَّذِي لَا حِيلَةَ فِي مُدَاوَاتِهِ [اختصاص مفید ، ص۲۲۱.]

۳. علامت عجب

۱ ـ قائل نشدن فضیلت برای دیگران : قَالَ‌الصَّادِقُ (ع) : مَنْ لَا يَعْرِفْ لِأَحَدٍ الْفَضْلَ فَهُوَ الْمُعْجَبُ بِرَأْيِهِ [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۳.]

۲ ـ ایمنی از مکر خدا.

۳ ـ از خود راضی بودن :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : رضاك عن نفسك من فساد عقلك [غررالحکم ، ص۳۰۷]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : العجب يفسد العقل [غررالحکم ، ص۶۵.]

۴ ـ امتناع از قبول موعظه و نصیحت.

۵ ـ کوچک شمردن مردم و نعمتها : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعُجْبُ صَارِفٌ عَنْ طَلَبِ الْعِلْمِ دَاعٍ إِلَى الغَمْطِ وَ الْجَهْلِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۴۰.]

۶ ـ ترک مشورت (خصوصا در امور مهمة) .

۷ ـ مزکی دانستن خود : فَلا تُزَكُوا أَنْفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقى [نجم/۳۲.]

۸ ـ منت می گذارد و توقع بله قربان گفتن از دیگران دارد.

۹ ـ کار دیگران را کم می‌بیند و کار خودش را زیاد.

۱۰ ـ در انجام عبادات سنگین است و خود را بی‌نیاز می‌داند.

۱۱ ـ به رأی خود اصرار می‌ورزد.

۱۲ ـ خود را تزکیه شده و والا معرفی می کند.

۱۳ ـ کار کم خود را زیاد می‌پندارد.

۱۴ ـ توقع دارد دعایش مستجاب شود.

۱۵ ـ به اعمالش اطمینان دارد و خود را از خداوند به خاطر ایمان و عملش طلبکار می‌داند.

۴. انواع عجب

عُجب به اعمال بد و رأی خطا

أَ فَمَنْ زُيِنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً [فاطر/۸.]

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمالاً الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۴-۱۰۳.]

قَالَ الكـاظِمُ (ع) : الْعُجْبُ دَرَجَاتٌ مِنْهَا أَنْ يزَينَ لِلْعَبْدِ سُوءُ عَمَلِهِ فَيرَاهُ حَسَناً فَيعْجِبَهُ وَ يحْسَبَ أَنَّهُ يحْسِنُ صُنْعاً وَ مِنْهَا أَنْ يومِنَ الْعَبْدُ بِرَبِّهِ فَيمُنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِلَّهِ عَلَيهِ فِيهِ الْمَنُّ [كافى ، ج۲ ، ص۳۱۳.]

بدترين درجه عُجب ادلال و به خود باليدن است.

علائم ادلال :

۱) منت مى‌گذارد و خيال مى‌كند حق عبادت را انجام داده.

۲) اعتماد به علمش دارد و خود را مستحق عنايت مى‌داند.

۳) توقع اجابت دعا دارد و از ردّ آن تعجب مى‌كند و حال آنكه از ردّ دعاى فسّاق تعجب نمى‌كند.

به قول معروف خيال مى‌كند شش دانگ بهشت از او است در حالى كه در روايت است :

قال المجلسى (ره) : و فى الخبر أن صلاة المدل لا ترتفع فوق رأسه و... [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۰۸.]

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنَّ الْمُدِلَّ لَا يصْعَدُ مِنْ عَمَلِهِ شَىءٌ [كافى ، ج۲ ، ص۳۱۳.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ضاحك معترف بذنبه أفضل من باك مدل على ربه [إرشاد مفيد ، ج۱ ، ص۳۰۴.]

۵. درجات عجب

۱ ـ بغض خدا : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رضا العبد عن نفسه مقرون بسخط ربه [غررالحكم ، ص۳۰۸.]

قال رسول الله (ص) : ثلاث مهلكات شح مطاع و هوى متبع و إعجاب المرء بنفسه و هو محبط للعمل و هو داعية المقت من الله سبحانه [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۲۱.]

۲ ـ بغض مردم : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثمرة العجب البغضاء [غررالحكم ، ص۳۰۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إياك أن ترضى عن نفسك فيكثر الساخط عليك [غررالحكم ، ص۳۰۸.]

۳ ـ افتضاح دنيوى :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالرضا عن النفس يظهر السؤات و العيوب [ميزان ، ج۶ ، ص۴۷.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العجب يظهر النقيصة [غررالحكم ، ص۳۰۹.]

۴ ـ حقارت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) من كان عند نفسه عظيما كان عند الله حقيرا [غررالحكم ، ص۳۰۸.]

۵ ـ بدترين تنهايى :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا وَحْدَةَ أَوْحَشُ مِنَ الْعُجْبِ الْحَدِيثَ [أمالى طوسى ، ص۱۴۶.]

قال رسول الله (ص) : شرار امتى الوحدانى المعجب بدينه... [كنزالعمال ، ج۷۶۷۵]

۶ ـ صدور لغزش‌ها :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العجب يوجب العثار [ميزان ، ج۶ ، ۴۳.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اتهموا عقولكم فإنه من الثقة بها يكون الخطأ [غررالحكم ، ص۵۶.]

۶. آثار عجب

۷ ـ بهترين فرصت براى شيطان :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياك وَ الْإِعْجَابَ بِنَفْسِك وَ الثِّقَةَ بِمَا يعْجِبُك مِنْهَا وَ حُبَّ الْإِطْرَاءِ فَإِنَّ ذَلِك مِنْ أَوْثَقِ فُرَصِ الشَّيطَانِ فِی نَفْسِهِ لِيمْحَقَ مَا يكونُ مِنْ إِحْسَانِ الْمُحْسِنِ [تحف‌العقول ، ص۱۴۷.]

۸ ـ وقوع در فتنه‌ها : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الراضی عن نفسه مغبون [مفتون] و الواثق بها مفتون [مغبون] [غررالحکم ، ص۳۰۸.]

کوچک شمردن دیگران : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعُجْبُ صَارِفٌ عَنْ طَلَبِ الْعِلْمِ دَاعٍ إِلَى الغَمْطِ وَ الْجَهْلِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۴۰.]

خود را تزکیه کردن : فَلا تُزَکوا أَنْفُسَکمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقی [نجم/۳۲.]

اصرار بر رأی خطای خود.

خوب جلوه‌گر شدن عمل بد : زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ [محمد/۱۴.]

ایمنی از مکر خدا : فَلا يأْمَنُ مَکرَ اللّهِ [اعراف/۹۹.]

سستی در کسب حسنات.

کبر.

استکثار علم (فکر می کند خیلی می داند) .

استصغار الذنوب (کوچک شمردن گناهان و فراموشی آنها) .

ادلال منت نهادن و توقع جزاء داشتن و... .

۹ ـ محرومیت :

۱ ـ از الطاف بیشتر : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْإِعْجَابُ يمْنَعُ مِنَ الِازْدِيادِ [نهج البلاغه ، حکمت۱۶۷.]

۲ ـ از تدبیر نیکو : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أعجب بحسن حالته قصر عن حسن حيلته [غررالحکم ، ص۳۰۹.]

۳ ـ از تحصیل علم و تجارب دیگران : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعُجْبُ صَارِفٌ عَنْ طَلَبِ الْعِلْمِ دَاعٍ إِلَى الغَمْطِ وَ الْجَهْلِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۴۰.]

۴ ـ از قبول نصیحت ، نصیحت کنندگان و پیروی حق.

۵ ـ از مقبولیت اجتماعی : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ رَضِی عَنْ نَفْسِهِ کثُرَ السَّاخِطُ عَلَيهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت۶.]

۱۰ ـ گمراهی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَجَبُ کلُّ الْعَجَبِ مِمَّنْ يعْجَبُ بِعَمَلِهِ وَ لَا يدْرِی بِمَ يخْتَمُ لَهُ فَمَنْ أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ وَ عَمَلِهِ فَقَدْ ضَلَّ عَنْ مَنْهَجِ الرُّشْدِ [مصباح‌الشريعة ، ص۸۱.]

قال رسول الله (ص) : من حمد نفسه علی عمل صالح فقد ضل شکره... [کنز ، ح۷۶۷۷.]

۱۱ ـ هلاکت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ دَخَلَهُ الْعُجْبُ هَلَک [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۳.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : هلک مَنْ رَضِی عَنْ نَفْسِهِ [غررالحکم ، ص۳۰۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا تعجب من نفسک فربما اغتررت بمالک و صحة جسدک لعلک أن تبقی و ربما اغتررت بطول عمرک و أولادک و أصحابک لعلک تنجو بهم و ربما اغتررت بجمالک و منيتک و إصابتک مأمولک و هواک فظننت أنک صادق و مصيب و ربما اغتررت بما تری الخلق من الندم علی تقصيرک فی العبادة و لعل الله تعالی يعلم من قلبک بخلاف ذلک و ربما أقمت نفسک علی العبادة متکلفا و الله يريد الإخلاص و ربما توهمت أنک تدعو الله و أنت تدعو سواه و ربما حسبت أنک

ناصح للخلق و أنت تريدهم لنفسك أن يميلوا إليك و ربما ذممت نفسك و أنت تمدحها على الحقيقة و اعلم أنك لن تخرج من ظلمات الغرور و التمنى إلا بصدق الإنابة إلى الله تعالى و الإخبار له و معرفة عيوب أحوالك من حيث لا يوافق العقل و العلم و لا يحتمله الدين و الشريعة و سنن القدوة و أئمة الهدى و إن كنت راضيا بما أنت فيه فما أحد أشقى بعلمه و عمله منك و أضيع عمرا فأورثت حسرة يوم القيامة [مصباح‌الشريعة ، ص۱۴۲.]

۱۳ ـ عجب ، زیان بارترین چیزها :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا جَهْلَ أَضَرُّ مِنَ الْعُجْبِ [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۴.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الأمور الرضا عن النفس [غررالحکم ، ص۳۰۷.]

رفتار خداوند با خودپسند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رضا العبد عن نفسه مقرون بسخط ربه [غررالحکم ، ص۳۰۸.]

رفتار مردم با او : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثمرة العجب البغضاء [غررالحکم ، ص۳۰۹]

رفتار او با خودش : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا وَحْدَةَ أَوْحَشُ مِنَ الْعُجْبِ [نهج‌البلاغه ، حکمت۱۱۳.]

قال رسول الله (ص) : شرار امتی الوحدانی المعجب بدينه... [کنز ، ج۷۶۷۵.]

رفتار شیطان با او : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِيَاكَ وَ الْإِعْجَابَ بِنَفْسِكَ وَ الثِّقَةَ بِهَا فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ أَوْثَقِ فُرَصِ الشَّيْطَانِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۶۶.]

رابطه او با عقل : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : آفة اللب العجب [غررالحکم ، ص۶۵.]

رابطه او با دین : قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : آفَةُ الدِّينِ الْحَسَدُ وَ الْعُجْبُ وَ الْفَخْرُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۷.]

رابطه او و عبادات : قَالَ السَّجَادُ (ع) : لَا تُفْسِدْ عِبَادَتِي بِالْعُجْبِ [صحیفه سجادیه ، دعای۲۰.]

العجب يحبط عمل سبعين سنة [نهج الفصاحة ، جمله ۶۵۶.]

رابطه او و قیامت : پیامبر (ص) می‌فرماید : در قیامت کر و کور محشور می‌شود. [جامع الاحادیث ، ج۱ ، ص۳۲۰.]

رابطه او و نعمت‌ها : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَوَّلَ مَا يفْعَلُ بِالْمُعْجَبِ نَزْعُ مَا أُعْجِبَ بِهِ [مصباح‌الشريعة ، ص۸۱.]

رابطه او و عمر خویش : امام صادق در مورد اهل عُجب فرمودند : أضيع عمرا [مصباح‌الشريعة ، ص۱۴۳.]

کیفر دنیوی عُجب :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَوَّلَ مَا يفْعَلُ بِالْمُعْجَبِ نَزْعُ مَا أُعْجِبَ بِهِ لِيَعْلَمَ أَنَّهُ عَاجِزٌ حَقِيرٌ وَ يشْهَدَ عَلَى نَفْسِهِ لِيكُونَ الْحُجَّةُ عَلَيهِ [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۲۰.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِدَاوُدَ (ع) : يا دَاوُدُ! بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ وَ أَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ قَالَ كيفَ أُبَشِّرُ الْمُذْنِبِينَ وَ أُنْذِرُ الصِّدِّيقِينَ قَالَ يا دَاوُدُ بَشِّرِ الْمُذْنِبِينَ أَنِّي أَقْبَلُ التَّوْبَةَ وَ أَعْفُو عَنِ الذَّنْبِ وَ أَنْذِرِ الصِّدِّيقِينَ أَلَّا يعْجَبُوا بِأَعْمَالِهِمْ فَإِنَّهُ لَيسَ عَبْدٌ أَنْصِبُهُ لِلْحِسَابِ إِلَّا هَلَكَ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۴.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) حَسْبُكَ مِنَ الْجَهْلِ أَنْ تُعْجَبَ بِعِلْمِكَ [امالی طوسی ، ص۵۶.]

كفى بالمرء جهلا اذا اعجب برأيه [الفصاحة ، ۲۱۲۹.]

منشأ بسیاری از درگیری‌های خانوادگی همین عجب به جمال و مال و قدرت و فامیل و علم و... است

۷. عوامل عجب

۱ ـ باعظمت شمردن عمل نیک خود : قال المجلسی (ره) : لالعجب يحصل بالاستعظام و نسيان النعمة دون توقع جزاء عليه و

الإدلال لا يتم إلا مع توقع جزاء فإن توقع إجابة دعوته و استنكر ردها بباطنه و تعجب كان مدلا بعمله فإنه لا يتعجب من رد دعاء الفساق و يتعجب من رد دعاء نفسه لذلك فهذا هو العجب و الإدلال و هو من مقدمات الكبر و أسبابه [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۰۸.]

۲ ـ نسیان النعم و المنعم.

۳ ـ استصغار الذنوب و نیسان‌ها : با جمع شدن این عوامل خواه ناخواه عُجب می‌آید بلکه مدلّ می‌شود. لذا در روایت است از امام صادق (ع) که شیطان می‌گوید : إِذَا اسْتَمْكَنْتُ مِنِ ابْنِ آدَمَ فِی ثَلَاثٍ لَمْ أُبَالِ مَا عَمِلَ فَإِنَّهُ غَیرُ مَقْبُولٍ مِنْهُ إِذَا اسْتَكْثَرَ عَمَلَهُ وَ نَسِی ذَنْبَهُ وَ دَخَلَهُ الْعُجْبُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۲.]

اگر استکثار عمل باشد و نیسان گناه لامحاله عُجب می‌آید.

۴ ـ کم عقلی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ دَلِیلٌ عَلَی ضَعْفِ عَقْلِهِ [کافی ، ج۱ ، ص۲۷.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) رضاک عن نفسک من فساد عقلک [غررالحکم ، ص۳۰۷.]

اگر فکر کنیم که چقدر راه رفتنی در پیش داریم هرگز به مقداری که رفته‌ایم راضی نمی‌شویم. پس ضعف در اندیشه و عقل ماست.

۵ ـ جهل : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : العجب رأس الجهل [غررالحکم ، ص۳۰۸.]

زیرا خودپسندی مانع تعلّم از دیگری است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا جَهْلَ أَضَرُّ مِنَ الْعُجْبِ [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۴.]

جاهل گاهی به فکر علم می‌افتد. اما خودپسند خود را بی‌نیاز می‌داند.

۸. درمان عجب

۱ ـ کار کثیر خود را کم بداند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَمْ یعْبَدِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ وَ لَا یكونُ الْمُومِنُ عَاقِلًا حَتَّی تَجْتَمِعَ فِیهِ عَشْرُ خِصَالٍ الْخَیرُ مِنْهُ مَأْمُولٌ وَ الشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ یسْتَكثِرُ قَلِیلَ الْخَیرِ مِنْ غَیرِهِ وَ یسْتَقِلُّ كثِیرَ الْخَیرِ مِنْ نَفْسِهِ [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۹۷.]

۲ ـ کار نیک خود را فراموش کند : إذا فعلت کل شیء فکن کمن لم یفعل شیئا [شرح نهج البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲۰ ، ص۲۵۸.]

۳ ـ گناه خود را بزرگ شمارد :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَلَا تَسْتَصْغِرَنَّ شَیئاً مِنْ مَعْصِیتِهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۰۹.]

قَالَ الرِّضا (ع) : لَا تَسْتَقِلُّوا قَلِیلَ الذُّنُوبِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۸۷.]

۴ ـ همیشه گناه خود را مدّ نظر داشته باشد : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : ثَلَاثٌ قَاصِمَاتُ الظَّهْرِ رَجُلٌ اسْتَكْثَرَ عَمَلَهُ وَ نَسِی ذُنُوبَهُ وَ أُعْجِبَ بِرَأْیهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۲.]

۱ ـ همیشه خود را مقصّر بداند :

امام رضا (ع) می‌فرمایند : كُلُّ عَمَلٍ تُرِیدُ بِهِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ فَكنْ فِیهِ مُقَصِّراً عِنْدَ نَفْسِك فَإِنَّ النَّاسَ كلَّهُمْ فِی أَعْمَالِهِمْ فِیمَا بَینَهُمْ وَ بَینَ اللَّهِ مُقَصِّرُونَ إِلَّا مَنْ عَصَمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۲ ، ص۷۳.]

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : یا جَابِرُ لَا أَخْرَجَك اللَّهُ مِنَ النَّقْصِ وَ [لَا] التَّقْصِیرِ [کافی ، ج۲ ، ص۷۲.]

قال المجلسی رهلا أخرجک الله أی وفقک الله لأن تعد عبادتک ناقصة و نفسک مقصرة أبدا [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۳۵.]

۲ ـ خود را جزء بدان محسوب کند :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً کَسَرَتْ قُلُوبَهُمْ خَشْیةُ اللَّهِ فَاسْتَنْکفُوا مِنَ الْمَنْطِقِ وَ إِنَّهُمْ لَفُصَحَاءُ أَلِبَّاءُ نُبَلَاءُ یسْتَبِقُونَ إِلَیهِ بِالْأَعْمَالِ الزَّاکیةِ لَا یسْتَکثِرُونَ لَهُ الْکثِیرَ وَ لَا یرْضَوْنَ لَهُ الْقَلِیلَ یرَوْنَ أَنْفُسَهُمْ أَنَّهُمْ شِرَارٌ وَ إِنَّهُمْ لَأَکیاسُ الْأَبْرَارِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۲ ، ص۱۹۹.]

۳ ـ خود را بشناسد :

قَالَ البَاقِرُ (ع) : سد سبیل العجب بمعرفة النفس [تحف‌العقول ، ص۲۸۴.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ما لابن آدم و العجب و أوله نطفة مذرة و آخره جیفة قذرة و هو بین ذلک یحمل العذرة [غررالحکم ، ص۳۰۸.]

۴ ـ عیوب خود را بشناسد :

اگر فهمید که عُجب دارد بداند که هیچ عملش مقبول نیست بلکه از هر گناهکاری کارش سخت‌تر است.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ضاحک معترف بذنبه أفضل من باک مدل علی ربه [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۳۰۴.]

۵ ـ تفضّلات و نعم خدا را فراموش نکند :

(توجه به اینکه همه چیزش از اوست) . حضرت ایوب گفت : عن أبی الحسن (ع) قال سمعته یقول إن أیوب النبی (ع) قال : یا رب ما سألتک شیئا من الدنیا قط و داخله شیء فأقبلت إلیه سحابة حتی نادته یا أیوب من وفقک لذلک قال أنت یا رب [بحارالأنوار ، ج۱۲ ، ص۳۵۳.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا أردت أن تعظم محاسنک عند الناس فلا تعظم فی عینک [غررالحکم ، ص۲۴۹.]

۶ ـ توجه به اینکه از کجا معلوم که عاقبت به خیر شوم :

ان الصراط حقا فالعُجب لماذا [جامع ، ج۱ ، ص۳۹۷.]

۷ ـ عمل نیک آنها را زیاد بشمارد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَمْ یعْبَدِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ وَ لَا یکونُ الْمُومِنُ عَاقِلًاحَتَّی تَجْتَمِعَ فِیهِ عَشْرُ خِصَالٍ الْخَیرُ مِنْهُ مَأْمُولٌ وَ الشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ یسْتَکثِرُ قَلِیلَ الْخَیرِ مِنْ غَیرِهِ وَ یسْتَقِلُّ کثِیرَ الْخَیرِ مِنْ نَفْسِهِ [أمالی طوسی ، ص۱۵۳.]

۸ ـ آنها را مخلص‌تر از خود بداند :

أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کلُّ سَعْی أَخْلَصُ عِنْدَهُ مِنْ سَعْیهِ وَ کلُّ نَفْسٍ أَصْلَحُ عِنْدَهُ مِنْ نَفْسِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۲۶.]

آنها را بهتر از خود بداند : علی بن الحسین زین العابدین (ع) : إن عرض لک إبلیس لعنه الله بأن لک فضلا علی أحد من أهل القبلة فانظر إن کان أکبر منک فقل قد سبقنی بالإیمان و العمل الصالح فهو خیر منی و إن کان أصغر منک فقل قد سبقته بالمعاصی و الذنوب فهو خیر منی و إن کان تربک فقل أنا علی یقین من ذنبی و فی شک من أمره فما لی أدع یقینی بشکی و إن رأیت المسلمین یعظمونک و یوقرونک و یبجلونک فقل هذا فضل أخذوا به و إن رأیت منهم جفاء و انقباضا عنک فقل هذا لذنب أحدثته فإنک إن فعلت ذلک سهل الله علیک عیشک و کثر أصدقاؤه و قل أعداءه و فرحت بما یکون من برهم و لم تأسف علی ما یکون من جفائهم و اعلم أن أکرم الناس علی الناس من کان خیره فائضا علیهم و کان عنهم مستغنیا متعففا و أکرم الناس بعده علیهم من کان عنهم متعففا و إن کان إلیهم محتاجا فإنما أهل الدنیا یعشقون الأموال فمن لم یزاحمهم فیما یعشقونه کرم علیهم و من لم یزاحمهم فیها و مکنهم منها أو من بعضها کان أعز و أکرم [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۲۹.]

۹ ـ راضی به رضای خدا باشد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِلَهِی عَرَّفْتَنِی نَفْسَک فَاسْتَغْنَیتُ بِهَا عَنْ جَمِیعِ خَلْقِک وَ عِزَّتِک وَ جَلَالِک لَوْ کانَ رِضَاک فِی أَنْ أُقَطَّعَ إِرْباً إِرْباً وَ أُقْتَلَ سَبْعِینَ قَتْلَةً بِأَشَدِّ مَا یقْتَلُ بِهِ النَّاسُ لَکانَ رِضَاک أَحَبَّ إِلَی کیفَ أُعْجَبُ بِنَفْسِی وَ أَنَا ذَلِیلٌ إِنْ لَمْ تُکرِمْنِی وَ أَنَا مَغْلُوبٌ إِنْ لَمْ تَنْصُرْنِی وَ أَنَا ضَعِیفٌ إِنْ لَمْ تُقَوِّنِی وَ أَنَا مَیتٌ إِنْ لَمْ تُحْیِنِی بِذِکرِک وَ لَوْ لَا سَتْرُک لَافْتَضَحْتُ أَوَّلَ مَرَّةٍ عَصَیتُک [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۲۰۳.]

۱۰ ـ تکیه به هیچ یک از اعمالش نکند و بلد آن از بین برود : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لبعض اصحابهما منکم من احد ینجیه عمله قالوا : و لا انت یا رسول الله قال و لا انا الا ان یتغمّدنی الله برحمته [محجهٔ ، ج۶ ، ص۲۸۲.]

۱۱ ـ ارزش مادی عمل را در نظر گیرد :

اگر به جای یک ساعت عبادت کار می‌کرد ، چقدر به او می‌دادند. اگر مقدار مالی که انفاق کرده به دیگری می‌داد چه چیزی در مقابل به او می‌داد ، آن وقت این عمل‌ها کجا و آن همه نعمت‌ها کجا؟

۱۲ ـ توجه به پیشتازان :

عبادت سید الساجدین (ع)

صبر و استقامت زینب کبری (س)

شکنجه‌های موسی بن جعفر (ع)

ایثار و ایثارگران

پیش‌کسوتان عشق و شهادت...

۱۳ ـ توجه به سرنوشت کسانی که «أنا» گفتند :

فرعون‌ها ، ...بنی صدرها.... ملائکه گفتند : نَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِک وَ نُقَدِّسُ لَک [بقره/۳۰.]

قالُوا سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا [بقره/۳۲.]

۱۴ ـ توجه به گذشته خود :

وَ اللَّهُ أَخْرَجَکمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِکمْ لا تَعْلَمُونَ شَیئاً [نحل/۷۸.]

قال السجاد (ع) : أنا الجاهل الذی علمته ... أنا الفقیر الذی أغنیته ... أنا الضعیف الذی قویته (دعای ابو حمزه ثمالی) [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۸۷.]

۱۵ ـ توجه به عظمت خداوند و پستی خود ، و اینکه در هستی از پر کاه کمتر است.

امام به شهید رجایی فرمود : تو رئیس جمهور ایرانی. ایران قطعه‌ای از آسیا ، آسیا قطعه‌ای از زمین ، زمین قطعه‌ای از منظومه شمسی ، منظومه شمسی قطعی از یکی از کهکشانها و.... .

۱۶ ـ فکر در ضعف‌های خود :

قال السجاد (ع) : أنا الفقیر الذی أغنیته ... أنا الجائع الذی أشبعته (دعای ابو حمزه ثمالی) [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۸۷.]

وَ اللَّهُ أَخْرَجَکمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِکمْ لا تَعْلَمُونَ شَیئاً [نحل/۷۸.]

قَالَ امیرالمومنین (ع) : مَا لِابْنِ آدَمَ وَ الْفَخْرِ أَوَّلُهُ نُطْفَةٌ وَ آخِرُهُ جِیفَةٌ وَ لَا یرْزُقُ نَفْسَهُ وَ لَا یدْفَعُ حَتْفَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۵۴.]

۱۷ ـ فکر در زوال نعمت‌ها :

كلُّ شَيءٍ هالِك إلاّ وَجْهَهُ [قصص/۸۸.]
كلُّ مَنْ عَلَيها فانٍ [الرحمن/۲۶.]
إِنْ يشَأْ يذْهِبْكمْ [نساء/۱۳۳.]
۱۸ ـ فكر در تاريخ : أَ لَمْ تَرَ كيفَ فَعَلَ رَبُّك بِعادٍ إِرَمَ ذاتِ الْعِمادِ [فجر/۷-۶.]
أَ لَمْ نُهْلِك الْأَوَّلِينَ [مرسلات/۱۶.]
فَما كانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ ينْصُرُونَهُ [قصص/۸۱.]
فَأَصْبَحَتْ كالصَّرِيم [قلم/۲۰.]
شنيدن مصائب بزرگان و صبر اولياء خدا و شركت در جلسات روضهٔ.
۱۹ ـ فكر در مسؤوليتهايی كه داشته و عمل نكرده :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ كانَ الْمَمَرُّ عَلَى الصِّرَاطِ حَقّاً فَالْعُجْبُ لِمَا ذَا [من لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۳.]
چه عذر خواهی‌هايی از مردم كه نپذيرفته.
چه سلام‌ها كه جواب نداده.
چه شكم‌های گرسنه‌ای كه... .
چه وساطت هايی كه با مال و آبرو بايد انجام می داد.
چه مطالبی كه ياد نگرفته.
چه عبادتی كه انجام نداده.
چه... .
۲۰ ـ شک :
از كجا كار من عبادت باشد.
از كجا قبول شده باشد.
از كجا حبط نشده باشد.
از كجا وظيفه من همين بوده باشد.
از كجا تا پايان عمرم در راه حق باشم.
۲۱ ـ نگاهی با اولياء خدا :
من كجا و علی (ع) .
من كجا و امام حسين (ع) .
۲۲ ـ يادی از گناهان و غفلت‌ها و ضعف‌ها.
۲۳ ـ ارزش گذاری عمل : مثلا ۵۰ سال نماز در دنيا قيمت يک خانه صد متری نيست ، كه توقع بهشتی دارد كه؛جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ [ال عمران/۱۳۳.]
سابِقُوا إِلى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكمْ وَ جَنَّةٍ عَرْضُها كعَرْضِ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [حديد/۲۱.]
۲۴ ـ سرمايه اصلی كه از تو نيست :
چرا عجب مگر در نمازی كه خواندی ، توفيق ايمانش ، توفيق بيدار شدنش ، توفيق پاشدن ، آبی كه وضو گرفتی ، حافظه‌ای

که نمازت را یاد داشتی و...

۲۵ ـ نسبت عبادات ، با ایام غفلت : در شبانه روز چند دقیقه توجه به خدا داشتی و نسبت آن دقائق با دقائقی که از خداوند غافل بودی چقدر است. چقدر پول داری و نسبت آن به مقداری که ندادی.

چه حرفی زدی و نسبت آن با حرفهای خوبی که باید می گفتی و نگفتی.

۲۶ ـ توجه به نیازها : اگر امروز ادرار تو دفع نشود. اگر حافظه‌ات گرفته شود.

۲۷ ـ به سه دلیل همه از من بهترند :

۱ ـ بزرگترها عبادت بیشتری دارند.

۲ ـ کوچکترها گناه کمتری دارند.

۳ ـ از همه سنّ‌ها گناهانی سراغ ندارم ولی از خودم سراغ دارم.

۲۸ ـ توجه به خطرات عُجب که موجب نابودی انسان می شود.

۲۹ ـ استمداد از خداوند :

قَالَ السَّجادُ (ع) : لَا تُفْسِدْ عِبَادَتِی بِالْعُجْب [صحیفه سجادیه ، دعای۲۰.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِلهِی لَا تَکلنِی إِلَی نَفْسِی [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۹۹.]

قَالَ السَّجادُ (ع) : وَ اسْتِقْلَالِ الْخَیرِ وَ إِنْ کثُرَ مِنْ قَوْلِی وَ فِعْلِی ، وَ اسْتِکثَارِ الشَّرِّ وَ إِنْ قَلَّ مِنْ قَوْلِی وَ فِعْلِی [صحیفه سجادیه ، دعای۲۰.]

۳۰ ـ دوستی با افرادی که عجب ندارند.

۳۱ ـ مقایسه میان اعمال خود و الطاف خداوند متعال.

۳۲ ـ مقایسه میان اعمال خود و عبادات دائمی کل هستی.

یسَبِّحُ لِلّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ [جمعه/۱.]

یسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ هُمْ لا یسْأَمُونَ [فصلت/۳۸.]

۳۳ ـ توجه به حوادث تلخ :

قال النبی (ص) : لو لا ـ ثلاثة فی ابن آدم ما طأطأ رأسه شیء المرض و الموت و الفقر و کلهن فیه و إنه لمعهن وثاب [بحارالأنوار ، ج۶ ، ص۱۱۸.]

۳۴ ـ هجرت‌ها و بررسی کارهایی که نشده.

۹. خاطرات

امام صادق (ع) فرمود :

عالمی نزد عابدی آمد و به او گفت : کیفَ صَلَاتُک فَقَالَ تَسْأَلُنِی عَنْ صَلَاتِی وَ أَنَا أَعْبُدُ اللَّهَ مُنْذُ کذَا وَ کذَا فَقَالَ کیفَ بُکاوک فَقَالَ إِنِّی لَأَبْکی حَتَّی تَجْرِی دُمُوعِی فَقَالَ لَهُ الْعَالِمُ فَإِنَّ ضِحْکک وَ أَنْتَ عَارِفٌ بِاللَّهِ أَفْضَلُ مِنْ بُکائِک وَ أَنْتَ مُدِلٌّ عَلَی اللَّهِ إِنَّ الْمُدِلَّ لَا یصْعَدُ مِنْ عَمَلِهِ شَیءٌ [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۳۰.]

۲ ـ امام رضا (ع) : إِنَّ رَجُلًا فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ عَبَدَ اللَّهَ أَرْبَعِینَ سَنَةً ثُمَّ قَرَّبَ قُرْبَاناً فَلَمْ یقْبَلْ مِنْهُ فَقَالَ لِنَفْسِهِ مَا أُتِیتُ إِلَّا مِنْک وَ مَا الذَّنْبُ إِلَّا لَک قَالَ فَأَوْحَی اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی إِلَیهِ ذَمُّک لِنَفْسِک أَفْضَلُ مِنْ عِبَادَتِک أَرْبَعِینَ سَنَةً [کافی ، ج۲ ، ص۷۳.]

امام رضا (ع) : عابدی چهل سال عبادت کرد و قبول نشد. از خود انتقاد کرد که تقصیر از تو است. خداوند وحی کرد ، این انتقاد از خودت از چهل سال عبادت تو بهتر است.

۳ ـ امام صادق (ع) : درباره مردی که از گناهش خائف بود ، و عمل نیکی هم انجام داد و عجب او را گرفت ، فرمودند : فَيدْخُلُهُ شِبْهُ الْعُجْبِ بِهِ فَقَالَ هُوَ فِي حَالِهِ الْأُولَى وَ هُوَ خَائِفٌ أَحْسَنُ حَالًا مِنْهُ فِي حَالِ عُجْبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۱۴.]

از امام صادق (ع) نقل شده است که یک روز عیسی (ع) بسم الله گفت و بر روی آب دریا حرکت کرد. مرد دیگری نظاره‌گر بود او هم بسم الله گفت و بر روی آب حرکت کرد ، اما در بین راه گرفتار عُجب شد و در آب فرو رفت و در آن حال به عیسی (ع) استغاثه کرد. [میزان الحکمة ، ج۶ ، ص۴۳.]

عَنْ دَاوُدَ الرَّقِّي قَالَسَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ : اتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا يحْسُدْ بَعْضُكمْ بَعْضاً إِنَّ عِيسَى ابْنَ مَرْيمَ كانَ مِنْ شَرَائِعِهِ السَّيحُ فِي الْبِلَادِ فَخَرَجَ فِي بَعْضِ سَيحِهِ وَ مَعَهُ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ قَصِيرٌ وَ كانَ كثِيرَ اللُّزُومِ لِعِيسَى ع فَلَمَّا انْتَهَى عِيسَى إِلَى الْبَحْرِ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ بِصِحَّةِ يقِينٍ مِنْهُ فَمَشَى عَلَى ظَهْرِ الْمَاءِ فَقَالَ الرَّجُلُ الْقَصِيرُ حِينَ نَظَرَ إِلَى عِيسَى (ع) جَازَهُ بِسْمِ اللَّهِ بِصِحَّةِ يقِينٍ مِنْهُ فَمَشَى عَلَى الْمَاءِ وَ لَحِقَ بِعِيسَى (ع) فَدَخَلَهُ الْعُجْبُ بِنَفْسِهِ فَقَالَ هَذَا عِيسَى رُوحُ اللَّهِ يمْشِي عَلَى الْمَاءِ وَ أَنَا أَمْشِي عَلَى الْمَاءِ فَمَا فَضْلُهُ عَلَى قَالَ فَرُمِسَ فِي الْمَاءِ فَاسْتَغَاثَ بِعِيسَى فَتَنَاوَلَهُ مِنَ الْمَاءِ فَأَخْرَجَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ مَا قُلْتَ يا قَصِيرُ قَالَ قُلْتُ هَذَا رُوحُ اللَّهِ يمْشِي عَلَى الْمَاءِ وَ أَنَا أَمْشِي عَلَى الْمَاءِ فَدَخَلَنِي مِنْ ذَلِك عُجْبٌ فَقَالَ لَهُ عِيسَى لَقَدْ وَضَعْتَ نَفْسَك فِي غَيرِ الْمَوْضِعِ الَّذِي وَضَعَك اللَّهُ فِيهِ فَمَقَتَك اللَّهُ عَلَى مَا قُلْتَ الکافی فَتُبْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِمَّا قُلْتَ قَالَ فَتَابَ الرَّجُلُ وَ عَادَ إِلَى مَرْتَبَتِهِ الَّتِي وَضَعَهُ اللَّهُ فِيهَا فَاتَّقُوا اللَّهَ وَ لَا يحْسُدَنَّ بَعْضُكمْ بَعْضاً [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۶.]

عجب ، صفحه ۱۰

۵ ـ ایوب (ع) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قال أيوب النبی (ع) : حين دعا ربه يا رب كيف ابتليتنی بهذا البلاء الذی لم تبتل به أحدا فو عزتك إنك تعلم أنه ما عرض لی أمرات قط كلاهما لك طاعة إلا عملت بأشدهما على بدنی. قال فنودی و من فعل ذلك بك يا أيوب ، قال : فأخذ التراب فوضعه على رأسه ثم قال أنت يا رب [أمالی طوسی ، ص۶۶۲.]

در روایت دیگر آمده ایوب گفت : عن ابی الحسن (ع) إن أيوب النبی ص قال يا رب ما سألتك شيئا من الدنيا قط و داخله شیء فأقبلت إليه سحابة حتى نادته يا أيوب من وفقك لذلك قال أنت يا رب [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۳۱.]

۶ ـ داود (ع) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قال داود النبی (ع) لأعبدن الله اليوم عبادة و لأقرأن قراءة لم أفعل مثلها قط فدخل محرابه ففعل فلما فرغ من صلاته إذا هو بضفدع فی المحراب ، فقال له يا داود أعجبك اليوم ما فعلت من عبادتك و قراءتك فقال نعم. فقال لا يعجبنك فإنی أسبح الله فی كل ليلة ألف تسبيحة يتشعب لی مع كل تسبيحة ثلاثة آلاف تحميدة و إنی لأكون فی قعر الماء فيصوت الطير فی الهواء فأحسبه جائعا فأطفو له على الماء ليأكلنی و ما لی ذنب [بحارالأنوار ، ج۱۴ ، ص۱۶.]

با اینکه در قعر دریا هستم ، با شنیدن صدای پرنده گرسنه‌ای ، خود را غذای او قرار می‌دهم ، با اینکه گناهی ندارم و او دسترسی به من ندارد.

در نقل دیگر آمد : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سَهِرَ دَاوُدُ (ع) لَيلَةً يتْلُو الزَّبُورَ فَأَعْجَبَتْهُ عِبَادَتُهُ فَنَادَتْهُ ضِفْدَعٌ يا دَاوُدُ تَعَجَّبْتَ مِنْ سَهَرِك لَيلَةً وَ إِنِّي لَتَحْتَ هَذِهِ الصَّخْرَةِ مُنْذُ أَرْبَعِينَ سَنَةً مَا جَفَّ لِسَانِي عَنْ ذِكرِ اللَّهِ تَعَالَى [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۵۰.]

منبع : [بحار الانوار ، ج۷۱ ، ص۲۳۱.]

۷ ـ روزی معاویه خطبه خواند و از مردم پرسید : آیا خطبه من عیبی داشت؟ یکی گفت : عیب آن ، عُجب تو به این خطبه بود. [سفینة البحار ، ج۲ ، ص۱۶۲.]

۲ ـ فاسق و صالحی وارد مسجد شدند. هنگام خروج فاسق به خاطر شرمندگی صالح و صالح به خاطر عُجب فاسق شد. [وسائل الشیعهٔ ، ج۱ ، ص۷۶.]
امام صادق (ع) : به خلافکاری که کار نیک کرد و گرفتار عُجب شد ، فرمود : شرمندگی اول کار بهتر از عُجب بعد از کار است.
همین که نزدیک بود موسی (ع) خود را داناترین بداند ، خطاب شد ، برو و نزد خضر شاگردی کن.
از شخصی نزد پیامبر (ص) ستایش‌ها کردند که ناگهان آن شخص وارد شد. حضرت فرمود : اثر شیطان در اوست. سپس پرسید ، ترا به خدا راست بگو آیا در فکرت نیامد که تو بهترین هستی؟ گفت چرا؟ پیامبر (ص) فرمود : این اثر همان است.
کتاب قلب سلیم شهید دستغیب.

۱. عدالت اجتماعی

۱. راه رسیدن به عدالت اجتماعی

۱. در قرآن

۱. سادگی وزهد مسئولین

یمْشِی فِی الْأَسْواقِ [فرقان ، ۷] .

۲. افشای مفسدین

وَ لِتَسْتَبِینَ سَبِیلُ الْمُجْرِمِینَ [انعام/ ۵۵] .

۳. هشدار

إِنْ أَنَا إِلاّ نَذِیرٌ مُبِینٌ [شعراء/ ۱۱۵] .

۴. عبرت ها

وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ کلِّ جَبّارٍ عَنِیدٍ [هود/ ۵۹] .

۵. قدرت

وَ أَنْزَلْنَا الْحَدِیدَ [حدید/ ۲۵] .

۶. مصادره

فَلَکمْ رُوسُ أَمْوالِکمْ لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُونَ [بقره/ ۲۷۹] .

۷. تحقیر مرفهین

إِنَّ الْمُبَذِّرِینَ کانُوا إِخْوانَ الشَّیاطِینِ [اسراء/ ۲۷] .

۲. در روایات

۱. مصادره

وَ اللَّهِ لَوْ وَجَدْتُهُ قَدْ تُزُوِّجَ بِهِ النِّسَاءُ وَ مُلِک بِهِ الْإِمَاءُ لَرَدَدْتُهُ [نهج‌البلاغهٔ ، خطبه ۱۵] .

۲. ارزش دادن به افراد عادل

۳. نهی از منکر

۲. توجه به قانون الهی

۳. انواع عدالت

۱. عدالت در برنامه ریزی

رهبر ، مرجع ، قاضی ، مساجد ، امام جمعه و جماعت ، خبر گزار.

تنها راه رسیدن به عدالت واقعی توجه به قانون الهی است ، زیرا :

۱ـ از استبداد فردی و گروهی دور است.

۲ـ از هوا و هوس‌ها دور است.

۳ـ به تمام ابعاد انسان توجه شده است.

انبیا پرچمداران عدالت اجتماعی هستند :

اذْهَبْ إِلی فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغی [طه/ ۲۴] .

فَأَرْسِلْ مَعَنا بَنِی إِسْرائِیلَ وَ لا تُعَذِّبْهُمْ [طه/ ۴۷] .

وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ [اعراف/ ۸۵] .

وَیلٌ لِلْمُطَفِّفِینَ [مطففین/ ۱] .

وَ إِذَا الْمَوْودَةُ سُئِلَتْ بِأَی ذَنْبٍ قُتِلَتْ [تکویر/ ۸–۹] .

وَ یضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ [اعراف/ ۱۵۷] .

إِنّا أَرْسَلْناک بِالْحَقِّ [بقره/ ۱۱۹] .

لِیقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ [حدید/ ۲۵] .

عَنْ عَبْدِ الْعَظِیمِ الْحَسَنِی عَنْ سَیدِنَا عَلِی بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) ...فَیمْلَأَ الْأَرْضَ قِسْطاً وَ عَدْلًا [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۲۴۰] .

۲. عدالت در رفتار

۳. عدالت در عبادت

۴. عدالت در برخوردبا مردم

۵. عدالت در خانواده

۴. نمونه ها

۱. عدالت امام علی (ع)

طلحه و زبیر به عنوان گلایه گفتند : عمر سهم بیشتری به ما می‌داد.

علی (ع) : "رسول الله چه؟" هر دو ساکت شدند.

علی (ع) : "سنت رسول الله بهتر است یا عمر؟" گفتند : سنت رسول الله.

گفتند : سابقه ، خدمات ، فامیلی ، چه می‌شود؟

علی : "آیا خدمات و سابقه و قرابت من بیشتر است یا شما؟"
گفتند : شما.
فرمود : " من و این کارگر و اجیر ، (اشاره کرد به اجیری که در نزدیکی حضرت بود.) یکسان سهم داریم".
۲. عدالت در قرآن و نهج البلاغه
۱ ـ لَا تَقْتُلُنَّ بی إِلَّا قَاتِلِی انْظُرُوا إِذَا أَنَا مِتُّ مِنْ ضَرْبَتِهِ هَذِهِ فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ [نهج‌البلاغۀ ، نامه ۴۷] .
۲ ـ فَلا یسْرِفْ فِی الْقَتْلِ [اسراء/ ۳۳] .
۳ ـ فَاعْتَدُوا عَلَیهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدی عَلَیکمْ [بقره/ ۱۹۴] .
۴ ـ لا ـ ینْهاکمُ اللّهُ عَنِ الَّذِینَ لَمْ یقاتِلُوکمْ فِی الدِّینِ وَ لَمْ یخْرِجُوکمْ مِنْ دِیارِکمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَیهِمْ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطِینَ [ممتحنه/ ۸] .
وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ [نحل/ ۱۲۶] .
لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَآنُ قَوْمٍ [مائده/ ۲] .
۵ ـ أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ [مائده ، ۴۵] .
۶ ـ قَالَ (ع) : الثَّنَاءُ بِأَکثَرَ مِنَ الِاسْتِحْقَاقِ مَلَقٌ وَ التَّقْصِیرُ عَنِ الِاسْتِحْقَاقِ عِیٌ أَوْ حَسَدٌ [نهج‌البلاغۀ ، حکمت ۳۴۷] .
الإفراط فی الملامۀ یشب نار اللجاجۀ [غررالحکم ، ۲۲] .
۷ ـ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاّ تَعْدِلُوا فَواحِدَةً [نساء ، ۳] .
۸ ـ وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یسْرِفُوا وَ لَمْ یقْتُرُوا [فرقان ، ۶۷] .
۹ ـ فَإِنَّ لِلْأَقْصَی مِنْهُمْ مِثْلَ الَّذِی لِلْأَدْنَی [نهج‌البلاغۀ ، نامه ۵۳] .
۱۰ ـ کلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ وَ آتُوا [انعام ، ۱۴۱] .

۱. عدل

۱. معنای عدل

۱ ـ هرچیزی به جای خود نه این که همه چیز ازبرای همه؛ زیرا :
لا تعلقوا الجواهر فی أعناق الخنازیر. [منیه‌المرید ، ص۱۸۴] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قَامَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ (ع) خَطِیباً فِی بَنِی إِسْرَائِیلَ فَقَالَ : یا بَنِی إِسْرَائِیلَ! لَا تُحَدِّثُوا الْجُهَّالَ بِالْحِکمَۀِ فَتَظْلِمُوهَا وَ لَا تَمْنَعُوهَا أَهْلَهَا فَتَظْلِمُوهُمْ [کافی ، ج۱ ، ص۴۲] .

۲. لزوم واهمیت عدل

۱. قرب عدل وتقوا
اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوی [مائده ، ۸] .
۲. وسعت در عدل
وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَ لَوْ کانَ ذا قُرْبی [انعام ، ۱۵۲] .

عدالت در غنایم جنگی.

عدالت در ارث.

۳. حیات در عدل

قَال علی (ع) : الْعَدْلُ حَیاةٌ [غررالحکم ، ص۹۹] .

۴. عدل واصلاح خلق

قَال علی (ع) : الْعَدْلُ یصْلِحُ الْبَرِیةَ [غررالحکم ، ص۳۳۹] .

۵. عدل و آبادانی

قال علی (ع) : ما عمرت البلدان بمثل العدل [غررالحکم ، ص ۳۴۰] .

۶. نزول برکات در عدل

قَال علی (ع) : بِالْعَدْلِ تَتَضَاعَفُ الْبَرَکاتُ [غررالحکم ، ص۴۴۶] .

۷. نزول رحمت در عدل

وَ قَال علی (ع) : مَنْ عَدَلَ فِی الْبِلَادِ نَشَرَ اللَّهُ عَلَیهِ الرَّحْمَةَ [غررالحکم ، ص ۳۴۰] .

۸. اجرای حکم الله

قال علی (ع) : من عدل نفذ حکمه [غررالحکم ، ص ۳۴۰] .

۹. عظمت قدر ، در عدل

قال علی (ع) : مَنْ عَدَلَ عَظُمَ قَدْرُهُ [غررالحکم ، ص۴۴۶] .

۱۰. عادل ، در حصن خدا

قال علی (ع) : من عمل بالعدل حصن الله ملکه [غررالحکم ، ص ۳۴۰] .

۱۱. ایجاد نظم در عدل

قَال علی (ع) : الْعَدْلُ یضَعُ الْأُمُورَ مَوَاضِعَهَا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۳۷] .

۱۲. قضاوت عادلانه

قَال علی (ع) : لَیسَ مِنَ الْعَدْلِ الْقَضَاءُ عَلَى الثِّقَةِ بِالظَّنِّ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۲۰] .

۳. ابعاد ومصادیق عدل

۱. نسبت به دشمن

(فلا تعتدوا) آمده.

۲. نسبت به حیوان

وَ لْیعْدِلْ بَینَ صَوَاحِبَاتِهَا فِی ذَلِک وَ بَینَهَا [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۵] .

۳. نسبت به نگاه

وَ آسِ بَینَهُمْ فِی اللَّحْظَةِ وَ النَّظْرَةِ وَ الْإِشَارَةِ وَ التَّحِیةِ حَتَّى لَا یطْمَعَ الْعُظَمَاءُ فِی حَیفِک وَ لَا ییأَسَ الضُّعَفَاءُ مِنْ عَدْلِک وَ السَّلَامُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۶] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یقْسِمُ لَحَظَاتِهِ بَینَ أَصْحَابِهِ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۷۱] .

۴. نسبت به اولاد

قال النبی (ص) : اعدلوا بین أولادکم فی السر کما تحبون أن یعدلوا بینکم فی البر و اللطف [مکارم‌الأخلاق ، ص ۲۲۰] .

۵. نسبت به مشتری

وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ [اعراف ، ۸۵] .

۶. عدل در ستایش

در اسلام نسبت به ستایش امر به عدالت شده و گر نه تملق و حسادت را به دنبال دارد.

۷. عدل در محبت

در اسلام نسبت به محبت امر به عدالت آمده و گر نه شخص یا لوس یا عقده‌ای بار می آید.

عدالت در غنایم جنگی.

عدالت در ارث.

۸. عدل در تقسیم ارزاق

فَإِنَّ لِلْأَقْصَی مِنْهُمْ مِثْلَ الَّذِی لِلْأَدْنَی [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۹. عدل درساعت کار

توزیع الوقت توسیعه

۱۰. عدل درغیرت

۱۱. عدل در انفاق

۱۲. عدل در رابطه یا قطع رابطه

۱۳. عدل دررفاقت

۱۴. عدل در مدح وذم

۱۵. نسبت به غنی وفقیر

۱۶. عدل در کار وتفریح

۱۷. عدل در عبادت

۱۸. عدل در مجازات

۱۹. عدل در خوف و رجا

۲۰. عدل در معاش ومعاد

۲۱. عدل در مادیت ومعنویت

۲۲. عدل در اقتصاد واعتقاد

۲۳. عدل در زراعت

۴. عدالت گستران

۱. انبیا

لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکتابَ وَ الْمِیزانَ لِیقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ وَ أَنْزَلْنَا الْحَدِیدَ فِیهِ بَأْسٌ شَدِیدٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ [

حدید ، ۲۵] .

۲. اوصیا

۱. سبب پذیرش حکومت امام علی (ع)

آنچه سبب شد که علی (ع) حکومت را بپذیرد : أَلَّا یقارُّوا عَلَی کظَّةِ ظَالِم وَ لَا سَغَبِ مَظْلُوم [نهج‌البلاغه ، ۴۹] .

وَ اللَّهِ لَوْ وَجَدْتُهُ قَدْ تُزُوِّجَ بِهِ النِّسَاءُ وَ مُلِک بِهِ الْإِمَاءُ لَرَدَدْتُهُ فَإِنَّ فِی الْعَدْلِ سَعَةً وَ مَنْ ضَاقَ عَلَیهِ الْعَدْلُ فَالْجَوْرُ عَلَیهِ أَضْیقُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵] .

۲. سبب قیام امام حسین (ع)

عن الحسین (ع) : أ لا ترون أن الحق لا یعمل به و أن الباطل لا ینتهی عنه [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۱۶] .

۳. سبب قتل امام علی (ع)

قتل علی (ع) لشدة عدله

۴. تحمل عدالت علی (ع) با ریشه جنگ

ریشه جنگ عدم تحمل عدالت علی (ع) بود.

وَ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَی الْعُلَمَاءِ أَلَّا یقَارُّوا عَلَی کظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .

زیرا بی عدالتی بعد از عمر اوج گرفت.

۵. زمینه های بی عدالتی

۱. انتخاب رشته

در یک رشته فارغ التحصیلان ، زیاد ، ولی در یک رشته کمبود.

۲. تولید نسل بالا

تولید نسل بالا ، تولید غذا و...کم.

۳. پذیرش چند مسئولیت

یک نفر چند مسئولیت ، فرد مشابه او بیکار.

۴. وزارتخانه ها

کارمندان یک وزارتخانه در رفاه ، کارمندان دیگری در مضیقه.

۵. سرمایه گذاری در تسلیحات

در دنیا سرمایه گذاری برای هلاک مردم می‌شود (تسلیحات) ، ولی سرمایه گذاری برای نجات مردم نمی‌شود. (ارشاد)

۶. سگ بازی

در دنیا برای سگ هایشان دکتر ، پرستار ، آرایشگاه ، آزمایشگاه و غذای گران قیمت دارند ، ولی در جای دیگر قحطی بین انسانها موج می زند.

۷. طرح مسئله قومیت و نژاد و مانند آن

طرح مسئله قومیت ، وطن ، نژاد ، زبان زمینه بی عدالتی‌ها می‌شود.

۶. آیات

۱. عدل در آفرینش

الَّذِی خَلَقَک فَسَوّاک فَعَدَلَک [انفطار ، ۷] .

خداوند توازن در اعضا و تعادل و آنها را مکمل یکدیگر قرار داد. مثلا- دندان را به کمک دهان فرستاد و گر نه جویده نمی‌شد. ساق پا را محکم و گر نه بار بدن را تحمل نمی‌کرد. مژه و پلک و ابرو و جایگاه چشم را طوری آفرید که از لطافت چشم حفاظت نماید.

در نشیمن گاه مقداری چربی قرار داد تا هنگام نشستن استخوان‌ها درد نگیرد.

۲. عدل در قضاوت

فَابْعَثُوا حَکماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَکماً مِنْ أَهْلِها [نساء ، ۳۵] .

وَ إِذا حَکمْتُمْ بَینَ النّاسِ أَنْ تَحْکمُوا بِالْعَدْلِ [نساء ، ۵۸] .

فَإِنْ فاءَتْ فَأَصْلِحُوا بَینَهُما بِالْعَدْلِ [حجرات ، ۹] .

۳. عدل در مسائل حقوقی

وَ لْیکتُبْ بَینَکمْ کاتِبٌ بِالْعَدْلِ [بقره ، ۲۸۲] .

فَلْیمْلِلْ وَلِیهُ بِالْعَدْلِ [بقره ، ۲۸۲] .

۴. عدل در کیفر

السِّنَّ بِالسِّنِّ [مائده ، ۴۵] .

۷. توزیع عادلانه

۱. توزیع علم

قالَ‌علی (ع) : زَکاةُ الْعِلْمِ نَشْرُهُ [غررالحکم ، ص۴۴]

۲. توزیع زکاة

إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ [توبه ، ۶۰] .

۳. توزیع محبت

با هر که دشمن شدی همه ناسزاها را مگو و با هر که دوست شدی همه اسرار را مگو.

۴. توزیع بیت المال

سرمایه شاه در آمریکا تا ۲۳میلیارد دلار رسید.

سرمایه شاه در سوئیس بیش از ۱۰۰ میلیارد دلار . می‌گویند اگر شاه هزار سال عمر می‌کرد...

۵. توزیع غنایم جنگی

عدالت در غنایم جنگی.

۶. توزیع ارث

عدالت در ارث.

۸. عوامل اعراض از عدل

۱. رابطه

۱. پسر نوح

إِنَّهُ لَيسَ مِنْ أَهْلِك [هود ، ۴۶] .

لا ينالُ عَهْدِی الظّالِمينَ [بقره ، ۱۲۴] .

۲. زنان نوح ولوط

كانَتا تَحْتَ عَبْدَينِ مِنْ عِبادِنا صالِحَينِ [تحريم ، ۱۰] .

۳. عموی پیامبر

تَبَّتْ يدا أَبِی لَهَبٍ وَ تَبَّ [مسد ، ۱] .

۴. پدر و مادر بد

وَ إِنْ جاهَداك لِتُشْرِك بِی ما لَيسَ لَك بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [عنكبوت ، ۸] .

۵. تقلید کورکورانه

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا آباءَكمْ وَ إِخْوانَكمْ أَوْلِياءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكفْرَ عَلَى الْإِيمانِ [توبه ، ۲۳] .

۲. انتقام

وَ لا يجْرِمَنَّكمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلى أَلاّ تَعْدِلُوا [مائده ، ۸] .

۹. سیمائی از عدل امیرالمؤمنین (ع)

۱. عدم قبول پیروزی باستم

أَ تَأْمُرُونِّی أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالْجَوْرِ فِيمَنْ وُلِّيتُ عَلَيهِ وَ اللَّهِ لَا أَطُورُ بِهِ مَا سَمَرَ سَمِيرٌ وَ مَا أَمَّ نَجْمٌ فِی السَّمَاءِ نَجْماً لَوْ كانَ الْمَالُ لِی لَسَوَّيتُ بَينَهُمْ فَكيفَ وَ إِنَّمَا الْمَالُ مَالُ اللَّهِ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۱۲۶] .

۲. مساوات در همه امور

قال علی (ع) : وَاسِ بَينَ الْمُسْلِمِينَ بِوَجْهِك وَ مَنْطِقِك وَ مَجْلِسِك حَتَّى لَا يطْمَعَ قَرِيبُك فِی حَيفِك وَ لَا ييأَسَ عَدُوُّك مِنْ عَدْلِك [كافی ، ج۷ ، ص۴۱۳] .

۳. تبعیض ، هرگز

به علی (ع) گفتند : لنا سابقة و عناء و قرابةفرمود : من از شما بیشتر دارا هستم؛ تبعیض هرگز. و از همان جا گروه و ناکثین فکر جنگ جمل پیدا شد.

۱۰. نمونه هایی از بی عدالتی عباسیان

۱. معتضد

معتضد (۲۷۹ ـ ۲۸۹ه) هرسال از دوران خلافتش را و بعد از همه مخارج ، آنچه که به بیت المال خصوصی به عنوان پس انداز می‌گذاشت ، هزار هزار دینار بود ، تا آن که در بیت المال ۹ هزار هزار دینار جمع شد. و می‌خواست که آن را به ده هزار هزار

دینار برساند و نذر کرد که هر وقت به آن مقدار رسید در آن سال ثلث مالیات را از مردم نگیرد و می‌خواست که همه آن‌ها را ذوب کرده و در قالبی بریزد و آن را در جلوی درب عمومی بگذارد تا همه مردم بدانند که او ده هزار هزار دینار دارد که نیازی هم به آن ندارد ، ولی مرگ او قبل از آن که به آرزوی خود برسد فرا رسید.

۲. مال خراج استان کرمان وفارس

مال خراج و زمین‌های عمومی که از استان فراس و کرمان (پس از کسر مخارج) می‌رسید و مقدار آن در هر سال از سال ۲۹۹ تا سال ۳۲۰ هجری به ۲۳ هزار هزار درهم بالغ می‌شدو از آن چهار هزار هزار درهم به بیت المال عمومی حمل می‌شد و باقیمانده که ۱۹ هزار هزار درهم بود به بیت المال خصوصی حمل می شد. [عدالت اجتماعی ، ص۴۱۱. (در اسلام)]

۳. کاخ های باعظمت با اموال بیت المال

با اموال بیت المال که در نظر خلفا و شاهان جبار گنج باد آورده به حساب می‌آمد ، کاخ‌های با عظمت می‌ساختند ، مجالس عیاشی بسیار پر خرج ترتیب می‌دادند و به نوکران متملق و مزدوران چاپلوسشان هدیه‌ها می‌کردند. این‌ها همه به قیمت خرابی کوخ‌های محرومان و خالی شدن سفره‌های زحمت کشان و گرسنگی فرزندان معصومشان تمام می‌شد.

۴. ۲۹۰میلیون درهم ، خرج کاخ های متوکل

متوکل عباسی از بیت المال مسلمانان قصرهای متعددی بنا کرد که جمعا ۲۹۰ میلیون درهم برای ساختن آن‌ها خرج نمود.

۵. ۵کشتی امین ، خلیفه عباسی

امین ، خلیفه دیگری از بنی عباس ، در دجله ، پنج سفینه به شکل‌های شیر و فیل و عقاب و مار و اسب ساخته بود که مخارج عظیم آن از بیت المال تأمین شده بود.

۶. استانداری خوزستان با یک تملق

شخصی در مدح سفاح ، خلیفه عباسی قصیده ای گفت. سفاح به قدری از آن تملق خوشش آمد که استانداری خوزستان را به آن مرد واگذار کرد.

۷. ۱۳۰میلیون درهم ، خرج عروسی مأمون

تنها در عروسی مأمون با پور انداخت دختر حسن بن سهل ۱۳۰ میلیون درهم خرج شد و زبیده همسر هارون آن قدر جواهر در بر می‌کرد که از سنگینی قدرت راه رفتن نداشت.

۱۱. نمونه های بی عدالتی شاه ایران

۱. ثروتمندترین مرد جهان

در روزنامه اطلاعات مورخ ۲۱/۱۰/۱۳۵۷ آمده است : شاه ایران یکی از ثروتمندترین افراد جهان به شمار می‌رود.

نیویورک تایمز می‌نویسد : میزان کلی و دقیق ثروت خانواده شاه ایران نا معلوم است ، اما با اطمینان می‌توان گفت که ثروت پهلوی در خاور میانه فقط با دارایی ثروتمندان عربستان سعودی و خانواده الصباح در کویت قابل قیاس است.

نیویورک تایمز اضافه می کند : بانک داران آمریکایی اظهار می‌دارند که بخش اعظم ۲ تا ۴ هزار میلیون دلار پول که طی دو سال اخیر از ایران به آمریکا منتقل شده به خانواده سلطنتی ایران تعلق دارد.

۲. ۲۵ میلیون باخت در قمار

در هفته اول فروردین ۱۳۵۳ اشرف ، خواهر شاه ، تنها در یک شب نشینی در قمار خانه شهر (کان) بیش از ۱۵ میلیون فرانک

(بیش از ۲۵ میلیون تومان) باخته است!!

۳. ۳۷میلیون جواهر

فرح ، زن شاه قسمتی از جواهراتش را در یک حراج در فرانسه به ۳۷ میلیون تومان فروخته است!!

۴. ۲۵میلیارد دلار دارایی

در کیهان مورخ ۱۲/۱۲/۵۷ می‌خوانیم : دارایی شاه فقط در آمریکا به ۱۵ تا ۲۳ میلیارد دلار می‌رسد. گر چه از پول هایش در دیگر بانک‌های دنیا خبر درستی نداریم ، ولی برخی موجودی او را تنها در بانک سوئیس بین ۱۰ تا ۲۵ میلیارد دلار حدس می‌زنند. [اختاپوس صد پا ، ص۳۰ و ۳۱] .

[به نقل از علل پیشرفت اسلام و انحطاط مسلمین ، ص۴۰۶ ـ ۴۱۱] .

و إِياك وَ الِاسْتِئْثَارَ بِمَا النَّاسُ فِيهِ أُسْوَةٌ [نهج‌البلاغة ، نامه ۵۳] .

۱. عذر پذیری

۱. قبول نکردن عذر خواهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر الناس من لا يقبل العذر و لا يقيل الذنب [غررالحكم ، ص۴۴۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أعظم الوزر منع قبول العذر [غررالحكم ،]

۲. زشتی مجازات با عذر خواهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما أقبح العقوبة مع الاعتذار [غررالحكم ، ص۴۶۵] .

۳. بخشیدن گناه با عذر داشتن

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا أَذْنَبَ مَنِ اعْتَذَرَ [غررالحكم ، ص۱۹۵] .

۴. زیبائی عفو و بخشش

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أحسن الفضل قبول عذر الجانی [غررالحكم ، ص۲۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أعقل الناس أعذرهم للناس [غررالحكم ، ص۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أحسن الاعتذار استحق الاغتفار [غررالحكم ، ص۱۹۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَفْوُ زَكَاةُ الظَّفَرْ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العفو زين القدرة [غررالحكم ، ص۳۴۲] .

۵. کیفیت عذر خواهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شافع المجرم خضوعه بالمعذرة [غررالحكم ، ص۴۴۷] .

۶. عذر خواهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المعذرة برهان العقل [غررالحكم ، ص۴۴۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحق الناس بالإسعاف طالب العفو [غررالحكم ، ص۴۴۷] .

۱. عرفات

۱. اهمیت

سرزمینی که خداوند به خاطر اشک‌ها و دعاهای زائران بر فرشتگان مباهات می‌کند. [کنز ، ج۵ ، ص۱۳] .

روز عرفه جبرئیل حضرت آدم را به عرفات برد و تا غروب دست به آسمان ، دعا کرد :

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَنَّ آدَمَ لَمَّا أُمِرَ بِالتَّوْبَةِ قَالَ جَبْرَئِيلُ لَهُ قُمْ يا آدَمُ فَخَرَجَ بِهِ يَوْمَ التَّرْوِيةِ فَأَمَرَهُ أَنْ يغْتَسِلَ وَ يحْرِمَ فَلَمَّا كانَ يوْمُ الثَّامِنِ مِنْ ذِى الْحِجَّةِ أَخْرَجَهُ جَبْرَئِيلُ (ع) إِلَى مِنًى فَبَاتَ فِيهَا فَلَمَّا أَصْبَحَ تَوَجَّهَ إِلَى عَرَفَاتٍ وَ كانَ قَدْ عَلَّمَهُ الْإِحْرَامَ وَ أَمَرَهُ بِالتَّلْبِيةِ فَلَمَّا زَالَتِ الشَّمْسُ يوْمَ عَرَفَةَ قَطَعَ التَّلْبِيةَ وَ أَمَرَهُ أَنْ يغْتَسِلَ فَلَمَّا صَلَّى الْعَصْرَ أَوْقَفَهُ بِعَرَفَاتٍ إِلَى أَنْ قَالَ فَبَقِى آدَمُ إِلَى أَنْ غَابَتِ الشَّمْسُ رَافِعاً يدَيهِ إِلَى السَّمَاءِ يتَضَرَّعُ وَ يبْكى إِلَى اللَّهِ فَلَمَّا غَابَتِ الشَّمْسُ رَدَّهُ إِلَى الْمَشْعَرِ فَبَاتَ بِهِ فَلَمَّا أَصْبَحَ قَامَ عَلَى الْمَشْعَرِ فَدَعَا اللَّهَ بِكلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيهِ ثُمَّ أَفَاضَ إِلَى مِنًى وَ أَمَرَهُ جَبْرَئِيلُ أَنْ يحْلِقَ الشَّعْرَ الَّذِى عَلَيهِ فَحَلَقَهُ ثُمَّ رَدَّهُ إِلَى مَكةَ فَأَتَى بِهِ إِلَى عِنْدِ الْجَمْرَةِ الْأُولَى فَعَرَضَ لَهُ إِبْلِيسُ عِنْدَهَا فَقَالَ يا آدَمُ أَينَ تُرِيدُ فَأَمَرَهُ جَبْرَئِيلُ أَنْ يرْمِيهُ بِسَبْعِ حَصَياتٍ وَ أَنْ يكبِّرَ مَعَ كلِّ حَصَاةٍ تَكبِيرَةً فَفَعَلَ آدَمُ ثُمَّ ذَهَبَ فَعَرَضَ لَهُ إِبْلِيسُ عِنْدَ الْجَمْرَةِ الثَّانِيةِ فَأَمَرَهُ أَنْ يرْمِيهُ بِسَبْعِ حَصَياتٍ فَرَمَى وَ كبَّرَ مَعَ كلِّ حَصَاةٍ تَكبِيرَةً ثُمَّ عَرَضَ لَهُ عِنْدَ الْجَمْرَةِ الثَّالِثَةِ فَأَمَرَهُ أَنْ يرْمِيهُ بِسَبْعِ حَصَياتٍ فَرَمَى وَ كبَّرَ مَعَ كلِّ حَصَاةٍ فَذَهَبَ إِبْلِيسُ فَقَالَ لَهُ إِنَّك لَنْ تَرَاهُ بَعْدَ هَذَا أَبَداً ثُمَّ انْطَلَقَ بِهِ إِلَى الْبَيتِ الْحَرَامِ وَ أَمَرَهُ أَنْ يطُوفَ بِهِ سَبْعَ مَرَّاتٍ فَفَعَلَ فَقَالَ لَهُ إِنَّ اللَّهَ قَدْ قَبِلَ تَوْبَتَك وَ حَلَّتْ لَك زَوْجَتُك [وسائل‌الشيعة ، ج۱۱ ، ص۲۳۶] .

آخرین سوره در عرفات نازل شد. [مجمع البیان. ج۳ ، ص۱۵۰. برهان ، ج۱ ، ص۴۳۰] .

امام باقرعلیه السلام : از ظهر تا غروب دو دست خود را به سوی آسمان بالا می برد و دعا می‌کرد. [مستدرک الوسائل ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

سرزمینی که تمام گناهان در آن بخشیده می‌شود و خداوند فرشتگان را براین عفو شاهد گرفت.

عن علی (ع) : أن رسول الله (ص) لما حج حجة الوداع وقف بعرفة و أقبل على الناس بوجهه و قال مرحبا بوفد الله ثلاث مرات الذین إن سألوا أعطوا و تخلف نفقاتهم و یجعل لهم فی الآخرة بکل درهم ألف من الحسنات ثم قال أیها الناس أ لا أبشرکم قالوا بلی یا رسول الله قال إنه إذا کانت هذه العشیة باهی الله بأهل هذا الموقف الملائکة فیقول یا ملائکتی انظروا إلی عبادی و إمائی أتونی من أطراف الأرض شعثا غبرا هل تعلمون ما یسألون فیقولون و ما یسألون فیقولون ربنا یسألونک المغفرة فیقول أشهدکم أنی قد غفرت لهم فانصرفوا من موقفهم مغفورا لهم ما سلف [بحارالأنوار ، ج۹۶ ، ص۴۹] .

سرزمینی که مهدی در آنجا است.

سرزمینی که با اشک امام حسین تر شد.

روز عرفه از اعیاد بزرگ است ، اگر چه آن را عید نام گذاری نکرده‌اند.

سخنان رسول اکرم در عرفات در حجة الوداع :

ای مردم سخنان مرا بشنوید که دیگر شما را در این نقطه نخواهم دید :

۱ ـ مسئله ثقلین.

۲ ـ برادری همه مسلمانان.

۳ ـ احترام مال مردم و تحریم ربا.

۴ ـ احترام همسران. [سیره ابن هشام ، ج۴ ، ص۲۵۰] .

پیامبر خدا (ص) : "حج ، عرفات است روزهای منی سه روز است (پس هر که عجله کنددر دو روز ، پس گناهی بر او نیست و هر که تأخیر کند گناهی بر او نیست) هر کس پیش از طلوع فجر عرفه ، عرفه را در یابد حج را درک کرده است". [همان

حدیث ۵۷۶]
پیامبراکرم (ص) : " در هیچ روزی به اندازه روز عرفه ، خداوند بندگان را از آتش دوزخ آزاد نمی کند".

۲. فضیلت

پیامبراکرم (ص) : " برخی از گناهان جز در عرفه بخشوده نمی شود".
امام علی (ع) : " از رسول خدا (ص) پرسیده شد چه کسی از اهل عرفات جرمش بزرگتر است؟ فرمود : آنکه از عرفات بر می گردد و می بیند که آمرزیده نشده است".
امام صادق (ع) فرمود : " مقصودشان کسی است که از رحمت الهی مأیوس باشد".
افتخار خداو.ند به اهل عرفات
پیامبرخدا (ص) : " غروب عرفه خداوند به وسیله اهل عرفه بر فرشتگان افتخار می کند و می فرماید : به بندگانم بنگرید؛ ژولیده وغبارآلود نزد من آمده اند".
در نقل دیگری اضافه دارد : "غبارآلود از هر راه دور شما را گواه می گیرم که آنها را آمرزیدم". [حج وعمره در قرآن و حدیث ، محمد ری شهری ص۳۲۵ ، حدیث ۵۷۳]
پیامبرخدا (ص) : " خداوند به اهل عرفات نعمت داده و به وسیله آنان بر فرشتگان مباهات کرده و می فرماید : ای فرشتگان من! به بندگان من بنگرید؛ ژولیده و غبارآلوده از هر راه دور راه سپرده و آمده اند. شما را گواه می گیرم که دعایشان را مستجاب کرده و خواسته شان را برآورده ام ، خطا کارشان را به خاطر نیکوکارشان بخشیدم و به نیکو کارشان هر چه را که از من خواستند عطا کردم ، جز گناهانی را که میان خودشان دارند (حق الناس) ". [همان]
پیامبرخدا (ص) : " در هیچ روزی به اندازه روز عرفه خداوند بندگان را از آتش دوزخ آزاد نمی کند ، همانا خداوند نزدیک می شود و بر فرشتگان مباهات می کند و می فرماید : اینها چه می خواهند". [همان]

۳. وجه تسمیه

علت نام گذاری به عرفه
معاویهٔ بن عمار : از امام صادق (ع) در باره علت نامگذاری عرفات پرسیدم.حضرت فرمود : " جبرئیل حضرت ابراهیم را روز عرفه بیرون آورد و چون ظهر شد به وی گفت : ای ابراهیم! به گناهانت اعتراف کن و عبادت هایت را بشناس. (اعترف بذنبک اعرف مناسکک) از این رو به عرفات نامیده شد ، چونکه جبرئیل گفت : اعتراف کن ، او هم اعتراف کرد". [حج و عمره درقرآن وحدیث ص۳۲۳حدیث ۵۷۲]

۴. زمان

شب عرفه
شب نهم ذی الحجهٔ که شب عرفه است در فضیلت و احیاء ودعا و عبادت مانند روز عرفه است و مستحب است درآن شب دعای (اللهم یا شاهد کل نجوا) خوانده شود.

روز عرفه

وقوف در عرفات در روز نهم ذی الحجهٔ بعد از احرام اولین واجب ورکن از ارکان حج می باشد که وقت احتیاری آن از ظهر روز نهم تا غروب آفتاب می باشد.

وافیضوا من حیث افاض الناسکه مردم قریش وقوف به عرفات را برای خودشان کسر شأن می دانستند که آیه شریفه نازل شد : فاذا افضتم من عرفات.... [بقره/۱۹۸]

وقوف در عرفات از مناسک حج است ، زیرا کوچ کردن (افاضه) فرع بر وقوف است لذا وقوف در عرفات مسلّم ومفروض گرفته شده است.

قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی بْنِ الْحُسَینِ : "سَمِعَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) یوْمَ عَرَفَةَ سَائِلًا یسْأَلُ النَّاسَ فَقَالَ لَهُ : وَیحَک أَ غَیرَ اللَّهِ تَسْأَلُ فِی هَذَا الْیوْمِ؟ إِنَّهُ لَیرْجَی لِمَا فِی بُطُونِ الْحَبَالَی فِی هَذَا الْیوْمِ أَنْ یکونَ سَعِیداً" [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۳ ، ص۵۵۵] .

نهم ذی الحجهٔ : روزی که امام سجاد (ع) به فقیری فرمود وای بر تو که مثل چنین روزی به سراغ غیر خدا می‌روی".

روز عرفه سخت‌ترین روزها بر شیطان است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا رُئِی الشَّیطَانُ فِی یوْمٍ هُوَ أَصْغَرَ وَ لَا أَدْحَرَ وَ لَا أَحْقَرَ وَ لَا أَغْیظَ مِنْهُ فِی یوْمِ عَرَفَةَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۰ ، ص۴۳] .

همین که غروب شد رسول اکرم به بلال فرمود : " مردم را ساکت کن ، حرف دارم". بلال همه را ساکت کرد. حضرت فرمود :

إِنَّ رَبَّکمْ تَطَوَّلَ عَلَیکمْ فِی هَذَا الْیوْمِ فَغَفَرَ لِمُحْسِنِکمْ وَ شَفَّعَ مُحْسِنَکمْ فِی مُسِیئِکمْ فَأَفِیضُوا مَغْفُوراً لَکمْ قَالَ وَ زَادَ غَیرُ الثُّمَالِی أَنَّهُ قَالَ إِلَّا أَهْلَ التَّبِعَاتِ [کافی ، ج ۴ ، ص۲۵۷] .

شب عید قربان صدها هزار حاجی ، چند ساعته باید از بیابان عرفات به بیاŞ…Ơمشعر بروند

فَإِذا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفاتٍ فَاذْکرُوا اللّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرامِ [بقره/۱۹۸] .

به کسانی که مثل مردم حرکت نمی‌کردند و یک قسمت این مانور را رها و از نیمه راه ملحق می‌شدند (یعنی توقف در عرفات را انجام نمی‌دادند به خیال آن که ما بزرگان مکه هستیم) خطاب شد : أَفِیضُوا مِنْ حَیثُ أَفاضَ النّاسُ [بقره/ ۱۹۹] .

عرفات ، کلاس روزانه بود و مشعر کلاس شبانه.

در عرفات به معرفت و در مشعر به شعور باید برسیم.

۵. مکان

عرفات نام منطقه وسیعی است با مساحت حدود ۱۸ کیلومتر مربع که در شرق مکه و متمایل به جنوب و در میان راه طائف ومکه قرار گرفته است. این منطقه به وسیله کوه هایی که به شکل نیم دایره در اطرافش قرار دارد مشخص شده است. زائران بیت الله الحرام در روز عرفه؛ یعنی نهم ذی الحجهٔ‌الحرام در این منطقه حضور دارند؛ این حضور در اصطلاح فقهی "وقوف" نامیده می شود واز ارکان حج تمتع است.عرفات ، خارج از محدوده حرم قرار دارد واطراف آن با علائم و تابلو به طور دقیق مشخص شده است.

۶. آداب

۱. ابتدای وقوف

امام صادق (ع) : " از مولا علی (ع) درباره وقوف در حل (خارج حرم) و در عرفات پرسیدند که چرا در حرم نیست؟ فرمودند : زیرا کعبه اندرون خانه است و حرم خود خانه است و چون حجاج روبه خدای می آورند آنان را درآستانه در نگه می دارد تا به درگاهش تضرّع وناله کنند".

فضیلت وقوف

پیامبراکرم (ص) : " برخی از گناهان جز در عرفات بخشوده نمی شوند".

من الذنوب ذنوب لا تغفر الّا بعرفات. [(حج وعمره درقرآن ، ص۵۹۴)]

امام علی (ع) : همه جای عرفات موقف است وبهترین جا برای وقوف دامنه کوه است [(همان حدیث۵۷۹)]

امام صادق (ع) فرمود : " وقوف در عرفات بدون وضو صحیح نیست". [(همان ، حدیث۵۸۱)]

۲. مستحبات وقوف

هنگام وقوف در عرفات چند چیز مستحب است :

با طهارت بودن.

غسل نمودن و بهتر است نزدیک ظهر باشد.

توجه قلبی به خدا ودور ساختن چیزهائی که موجب تفرقه حواس می شود از خود.

وقوف در طرف چپ جبل الرحمه.

وقوف در زمین هموار.

خواندن نماز ظهر وعصر با یک اذان و دو اقامه.

خواندن دعاهای وارده (مخصوصاً دعای عرفه آقا امام حسین (ع) وتضرع به درگاه خداوند.

۳. دعای عرفه

۱. سیمای دعای عرفه

ناله در عرفات ، فریاد در عاشورا ، ناله در شعبان و رمضان ، فریاد در محرم.

۱ ـ هر چه توجه به خدا بیشتر شد ، توجه به خود کم می‌شود و هر چه توجه به خود کم شود ، بیشتر به فکر مردم و مکتب می‌افتیم.

۲ ـ دعا ، انسان را از ظلمات خارج می کند و انسان اخلاص پیدا می کند.

۳ ـ دعا ، آرامش می دهد.

۲. مفاد دعا

۱. شناخت خدا

قال الحسین بن علی (ع) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَیسَ لِقَضَائِهِ دَافِعٌ و لا لعطائه مانع و لا کصنعه صنع صانع [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۱۶] .

۱ ـ قال الحسین بن علی (ع) : هو الجواد الواسع فطر أجناس البدائع و أتقن بحکمته الصنائع لا یخفی علیه الطلائع و لا تضیع عنده الودائع أتی بالکتاب الجامع و بشرع الإسلام النور الساطع و هو للخلیفهٔ صانع و هو المستعان علی الفجائع جازی کل صانع و رائش کل قانع و راحم کل ضارع و منزل المنافع و الکتاب الجامع بالنور الساطع و هو للدعوات سامع و للدرجات رافع و

للکربات دافع [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۱۶] .

۲ ـ قال الحسین بن علی (ع) : منزل المنافع و الکتاب الجامع بالنور الساطع و هو للدعوات سامع و للدرجات رافع و للکربات دافع و للجبابرهٔ قامع [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۱۶] .

۲. تجدید عهد

۳ ـ قال الحسین بن علی (ع) : فی دعاء یوم عرفهٔ ابتدأتنی بنعمتک قبل أن أکون شیئا مذکورا و خلقتنی من التراب ثم أسکنتنی الأصلاب أمنا لریب المنون و اختلاف الدهور فلم أزل ظاعنا من صلب إلی رحم فی تقادم الأیام الماضیهٔ و القرون الخالیهٔ [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۳۷۲] .

۴ ـ قال الحسین بن علی (ع) : لم تخرجنی لرأفتک بی و لطفک لی و إحسانک إلی فی دولهٔ أیام الکفرهٔ الذین نقضوا عهدک و کذبوا رسلک [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۳۷۲] .

۳. خودشناسی

قال الحسین بن علی (ع) : روت بی بجمیل صنعک و سوابغ نعمتک فابتدعت خلقی من منی یمنی ثم أسکنتنی فی ظلمات ثلاث بین لحم و جلد و دم [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۱۶] .

۴. سیر آفرینش

قال الحسین بن علی (ع) : حفظتنی فی المهد طفلا ـ صبیا و رزقتنی من الغذاء لبنا مریا عطفت علی قلوب الحواضن و کفلتنی الأمهات الرحائم و کلأتنی من طوارق الجان و سلمتنی من الزیادهٔ و النقصان فتعالیت یا رحیم یا رحمان حتی إذا استهللت ناطقا بالکلام أتممت علی سوابغ الإنعام فربیتنی زائدا فی کل عام حتی إذا کملت فطرتی و اعتدلت سریرتی أوجبت علی حجتک بأن (۷ ـ) ألهمتنی معرفتک و روعتنی بعجائب فطرتک و أنطقتنی لما ذرأت فی سمائک و أرضک من بدائع خلقک و نبهتنی لذکرک و شکرک و واجب طاعتک و عبادتک [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۱۶] .

۵. نگاهی به نعمت ها

قال الحسین بن علی (ع) : فإن دعوتک أجبتنی و إن سألتک أعطیتنی و إن أطعتک شکرتنی و إن شکرتنی زدتنی کل ذلک إکمالا لأنعمک علی و إحسانا إلی فسبحانک سبحانک من مبدئ معید حمید مجید و تقدست أسماوه و عظمت آلاوه فأی أنعمک یا إلهی أحصی عددا أو ذکرا أم أی عطائک أقوم بها شکرا و هی یا رب أکثر من أن یحصیها العادون أو یبلغ علما بها الحافظون [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۱۶] .

بزرگی می گوید : با تمام وجودم گواه نعمت‌ها هستم. به باطنم ، به نور دیده‌ام ، به خط پیشانیم ، به روزنه‌های تنفسم ، به پرده گوشم ، به حرکات زبانم ، به گردش دهانم ، بن دندانم ، ذائقه‌ام ، جمجمه‌ام ، رگ‌های گردنم ، فضای سینه‌ام ، قلبم ، قسمت هائی که به کبدم متصل است ، سربندهای مفصلم ، باز و بسته شدن بازو و مچ انگشتان دست و پایم ، خون و گوشت و مویم ، تن و پی و استخوان و مغز و رگم ، آرامش و حرکتم ، خواب و بیداریم و رکوع و سجودم؛ من با تمام این‌ها گواهی می‌دهم که قادر به شکرهیچ یک از نعمت‌ها نیستم.

۶. درخواست ها

۱ ـ خشیت ، تقوا ، دوری از شقاوت ، انتخاب بهترین‌ها ، برکت ، رضا به قضا ، یقین ، اخلاص ، نور در چشم ، بصیرت در دین ، کامیابی از بدن ، قدرت بر ظالم ، پوشش عیوب ، مغفرت ، دوری شیطان ، گرفتن مقام در آخرت و دنیا و... ، بر مشکلات پیروز شدن ، نجات از خطرات دنیا و آخرت ، نجات از شر ستمکاران ، حفاظت در سفر ، نسبت به خود و اهل و مال

، تواضع درونی ، عزت بیرونی ، به غیر تو واگذارم نکن؛ آن چه داده‌ای نگیر؛ بگناهم رسوایم نکن و در حال گناه مرگم نده. قبل از مرگ هر چه می‌خواهی مرا در سختی قرار بده تا قبل از مرگ از من راضی شوی.

قال الحسین بن علی (ع) : فأسألك بنور وجهك الذی أشرقت له الأرض و السماوات و انكشفت به الظلمات و صلح علیه أمر الأولین و الآخرین أن لا تمیتنی علی غضبك و لا تنزل بی سخطك لك العتبی حتی ترضی قبل ذلك [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۱۹] .

۷. نوعی تشکر

خداوندا تو قرآن فرستادی. انبیا ، یس ، فرقان ، تورات و انجیل و زبور فرستادی. تو همه چیز را می دانی :

یَعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْیُنِ وَ ما تُخْفِی الصُّدُورُ [غافر ، ۱۹] .

اگر پرده پوشی تو نبود ، از رسوایان بودم.

قال الحسین بن علی (ع) : لو لا رحمتك لكنت من المفضوحین و أنت مودی بالنصر علی الأعداء و (اگر نصرت تو نبود ،) لو لا نصرك لی لكنت من المغلوبین [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۲۰] .

تو یوسف را از چاه به حکومت ، یونس را از دل ماهی به نبوت و یوسف را به یعقوب رساندی ، بلا را از ایوب دور کردی ، جلوی ذبح اسماعیل را گرفتی ، به زکریا در پیری فرزند دادی ، دریا را شکافتی ، فرعون را غرق کردی ، باد را فرستادی ، باران را نازل کردی ، ساحران ایمان پیدا کردند.

قال الحسین بن علی (ع) : یا من دعوته مریضا فشفانی و عریانا فكسانی و جائعا فأطعمنی و عطشانا فأروانی و ذلیلا فأعزنی و جاهلا فعرفنی و وحیدا فكثرنی و غائبا فردنی و مقلا فأغنانی و منتصرا فنصرنی و غنیا فلم یسلبنی [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۲۰] .

قال الحسین بن علی (ع) : یا مولای أنت الذی أنعمت أنت الذی أحسنت أنت الذی أجملت أنت الذی أفضلت أنت الذی مننت أنت الذی أكملت أنت الذی رزقت أنت الذی أعطیت أنت الذی أغنیت أنت الذی أقنیت أنت الذی آویت أنت الذی كفیت أنت الذی هدیت أنت الذی عصمت أنت الذی سترت أنت الذی غفرت أنت الذی أقلت أنت الذی مكنت أنت الذی أعززت أنت الذی أعنت أنت الذی عضدت أنت الذی أیدت أنت الذی نصرت أنت الذی شفیت أنت الذی عافیت أنت الذی أكرمت تباركت ربی و تعالیت فلك الحمد دائما و لك الشكر واصبا ثم أنا یا إلهی المعترف بذنوبی فاغفرها لی

(۱۱ ـ) أنا الذی أخطأت أنا الذی أغفلت أنا الذی جهلت أنا الذی هممت أنا الذی سهوت أنا الذی اعتمدت أنا الذی تعمدت أنا الذی وعدت أنا الذی أخلفت أنا الذی نكثت أنا الذی أقررت إلهی أعترف بنعمتك عندی و أبوء بذنوبی فاغفر لی یا من لا تضره ذنوب عباده و هو الغنی عن طاعتهم و الموفق من عمل منهم صالحا بمعونته [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۲۲۰] .

با چشم و گوش و دست و پایم خلاف کردم.

۱. عزاداری

۱. اهمیت عزاداری

۱. توجه و لزوم عزاداری

۱) در انسان نیروی عقل و عاطفه است.

۲) یاد بزرگان و مجاهدین و شهدا مورد توجّه قرآن است :

وَ اذْكُرْ فِي الْكِتابِ مَرْيَمَ [مريم/۱۶] .

وَ اذْكُرْ فِي الْكِتابِ إِبْراهِيم [مريم/۴۱] .

وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِى قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كثيرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فى سَبيلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللّهُ يحِبُّ الصّابِرينَ [آل عمران/۱۴۶] .

فَلَمّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبين [صافات/۱۰۳] .

سَلامٌ عَلى مُوسى وَ هارُونَ [صافات/۱۲۰] .

ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : لَكِنَّ حَمْزَةَ لَا بَوَاكى لَهُ فَآلَى أَهْلُ الْمَدِينَةِ أَنْ لَا ينُوحُوا عَلَى مَيتٍ وَ لَا يبْكوهُ حَتَّى يبْدَءُوا بِحَمْزَةَ فَينُوحُوا عَلَيهِ وَ يبْكوهُ فَهُمْ إِلَى الْيوْمِ عَلَى ذَلِک [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۱۸۳] .

گریه پیامبر (ص) بر شهادت حضرت علی (ع) در خطبه شعبانیه (عزاداری قبل از شهادت)

ـ قالَ الرِّضَا (ع) : فَعَلَى مِثْلِ الْحُسَينِ فَلْيبْک الْبَاكونَ فَإِنَّ الْبُكاءَ عَلَيهِ يحُطُّ الذُّنُوبَ الْعِظَامَ [أمالی صدوق ، ص۱۲۸] .

ـ گریه پیامبر (ص) در مرگ فرزندش ابراهیم

۲. خرج دادن برای امام حسین (ع)

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَى اطَّلَعَ إِلَى الْأَرْضِ فَاخْتَارَنَا وَ اخْتَارَ لَنَا شِيعَةً ينْصُرُونَنَا وَ يفْرَحُونَ لِفَرَحِنَا وَ يحْزَنُونَ لِحُزْنِنَا وَ يبْذُلُونَ أَمْوَالَهُمْ وَ أَنْفُسَهُمْ فِينَا أُولَئِک مِنَّا وَ إِلَينَا [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۴] .

۳. گریه کردن برای امام حسین (ع)

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ تَذَكرَ مُصَابَنَا وَ بَكى لِمَا ارْتُكبَ مِنَّا كانَ مَعَنَا فِي دَرَجَتِنَا يوْمَ الْقِيامَةِ وَ مَنْ ذُكرَ بِمُصَابِنَا فَبَكى وَ أَبْكى لَمْ تَبْک عَينُهُ يوْمَ تَبْكى الْعُيونُ وَ مَنْ جَلَسَ مَجْلِساً يحيا فِيهِ أَمْرُنَا لَمْ يمُتْ قَلْبُهُ يوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ [أمالی صدوق ، ص۷۳] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ ذُكرْنَا عِنْدَهُ فَفَاضَتْ عَينَاهُ وَ لَوْ مِثْلَ جَنَاحِ الذُّبَابِ غَفَرَ اللَّهُ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ كانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۶۳] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَفَسُ الْمَهْمُوم لِظُلْمِنَا تَسْبِيحٌ [أمالی مفید ، ص۳۳۸] .

ـ قَالَ الْحُسَينُ بْنُ عَلِى (ع) : أَنَا قَتِيلُ الْعَبْرَةِ لَا يذْكرُنِى مُومِنٌ إِلَّا بَكى [كامل الزّيارات ، ص۱۰۸] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ الْجَزَعِ وَ الْبُكاءِ مَكرُوهٌ سِوَى الْجَزَعِ وَ الْبُكاءِ عَلَى الْحُسَينِ ع [أمالی طوسی ، ص ۱۶۱] .

ـ قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أَيمَا مُومِنٍ دَمَعَتْ عَينَاهُ لِقَتْلِ الْحُسَينِ (ع) حَتَّى تَسِيلَ عَلَى خَدِّيهِ بَوَّأَهُ اللَّهُ بِهَا غُرَفاً يسْكنُهَا أَحْقَاباً وَ أَيمَا مُومِنٍ دَمَعَتْ عَينَاهُ حَتَّى تَسِيلَ عَلَى خَدِّهِ فِيمَا مَسَّنَا مِنَ الْأَذَى مِنْ عَدُوِّنَا فِي الدُّنْيا بَوَّأَهُ اللَّهُ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَ أَيمَا مُومِنٍ مَسَّهُ أَذًى فِينَا فَدَمَعَتْ عَينَاهُ حَتَّى تَسِيلَ عَلَى خَدِّهِ مِنْ مَضَاضَةِ مَا أُوذِى فِينَا صَرَفَ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ الْأَذَى وَ آمَنَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ مِنْ سَخَطِهِ وَ النَّارِ [ثواب‌الأعمال ، ص۸۳] .

۲. عزاداری درقرآن

ـ قُتِلَ أَصْحابُ الْأُخْدُودِ النّارِ ذاتِ الْوَقُودِ إِذْ هُمْ عَلَيها قُعُودٌ وَ هُمْ عَلى ما يفْعَلُونَ بِالْمُومِنينَ شُهُودٌ وَ ما نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلاّ أَنْ يومِنُوا بِاللّهِ الْعَزيزِ الْحَميدِ [بروج/۸-۴] .

ـ وَ كَأَيِّنْ مِنْ نَبِى قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كثيرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فى سَبيلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَكانُوا وَ اللّهُ يحِبُّ الصّابِرينَ [آل

عمران/۱۴۶] .
ـ وَ اذْكرْ فِى الْكتابِ إِبْراهيم [مريم/۴۱] .
ـ وَ اذْكرْ فِى الْكتابِ إِسْماعيلَ [مريم/۵۴] .
ـ بِأى ذَنْبٍ قُتِلَتْ [تكوير/۹] .

۳. عزاداری در روایات

ـ گریه برای گناه و توبه و عشق به خدا مورد ستایش قرآن است و گریه برای امام حسین (ع) ثواب خاصی دارد. [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۲۷۸ ـ ۲۹۶] .
۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ عَلَامَاتِ الشَّقَاءِ جُمُودُ الْعَينِ وَ قَسْوَةُ الْقَلْبِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۹۰] .
۲) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا جَفَّتِ الدُّمُوعُ إِلَّا لِقَسْوَةِ الْقُلُوبِ وَ مَا قَسَتِ الْقُلُوبُ إِلَّا لِكثْرَةِ الذُّنُوبِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۸۱] .
۳) قَالَ نُوحٌ (ع) : أَعُوذُ بِك مِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ وَ مِنْ قَلْبٍ لَا يخْشَعُ وَ مِنْ عَينٍ لَا تَدْمَعُ وَ مِنْ دُعَاءٍ لَا يسْمَعُ وَ مِنْ صَلَاةٍ لَا تَنْفَعُ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۳۳۵] .
۴) أشكوا اليك عين جامدة
۵) سخن از شهادت امام حسین (ع) و عزاداری برای او حتّی قبل از اسلام بوده است. (روایاتی هست که خداوند انبیا (علیهم السّلام) را به شهادت امام حسین (ع) خبر داده است جمعا ۴۶ حدیث وارد شده است.) [بحار الأنوار ، ج۴۴ ، ص۲۲۳ ـ ۲۵۰] .

۴. تاریخ عزاداری

ـ گریه انبیا (علیهم السّلام) بر شهادت امام حسین (ع)
ـ گریه پیامبر (ص) و امیرالمؤمنین (ع) و حضرت زهرا (س) بر امام حسین (ع)

۵. سیره امامان در عزاداری

امام صادق (ع) :
۱) به کسانی که طبع شعر داشتند ، دستور مرثیه‌خوانی می‌دادند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا أَبَا عُمَارَةَ أَنْشِدْنِى فِى الْحُسَينِ بْنِ عَلِى قَالَ : فَأَنْشَدْتُهُ فَبَكى ثُمَّ أَنْشَدْتُهُ فَبَكى قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا زِلْتُ أُنْشِدُهُ وَ يبْكى حَتَّى سَمِعْتُ الْبُكاءَ مِنَ الدَّارِ قَالَ فَقَالَ يا ابَا عُمَارَةَ مَنْ أَنْشَدَ فِى الْحُسَينِ بْنِ عَلِى شِعْراً فَأَبْكى خَمْسِينَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ مَنْ أَنْشَدَ فِى الْحُسَينِ شِعْراً فَأَبْكى ثَلَاثِينَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ مَنْ أَنْشَدَ فِى الْحُسَينِ شِعْراً فَأَبْكى عِشْرِينَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ مَنْ أَنْشَدَ فِى الْحُسَينِ شِعْراً فَأَبْكى عَشَرَةً فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ مَنْ أَنْشَدَ فِى الْحُسَينِ شِعْراً فَأَبْكى وَاحِداً فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ مَنْ أَنْشَدَ فِى الْحُسَينِ شِعْراً فَبَكى فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ مَنْ أَنْشَدَ فِى الْحُسَينِ شِعْراً فَتَبَاكى فَلَهُ الْجَنَّةُ [أمالى صدوق ، ص۱۴۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا أَبَا هَارُونَ أَنْشِدْنِى فِى الْحُسَينِ (ع) فَأَنْشَدْتُهُ فَقَالَ أَنْشِدْنِى كمَا تُنْشِدُونَ يعْنِى بِالرِّقَّةِ قَالَ فَأَنْشَدْتُهُ [ثواب الأعمال ، ص۸۳] .

۲) جعفر بن عفّان شاعری بود که به محضر امام صادق (ع) رسید. حضرت (ع) او را نزدیک خود نشاند و گفت : " شنیده‌ام اشعار خوبی برای امام حسین (ع) می گویی. گفت : بله. امام (ع) فرمود : پس بخوان. او خواند تا این که اشک از صورت و ریش امام صادق (ع) چکید.ثُمَّ قَالَ یا جَعْفَرُ وَ اللَّهِ لَقَدْ شَهِدَک مَلَائِکةُ اللَّهِ الْمُقَرَّبُونَ هَاهُنَا یسْمَعُونَ قَوْلَک فِی الْحُسَینِ (ع) وَ لَقَدْ بَکوْا کمَا بَکینَا وَ أَکثَرَ وَ لَقَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ لَک یا جَعْفَرُ فِی سَاعَتِک الْجَنَّةَ بِأَسْرِهَا وَ غَفَرَ لَک فَقَالَ : أَ لَا أَزِیدُک؟ قَالَ : نَعَمْ یا سَیدِی. قَالَ : مَا مِنْ أَحَدٍ قَالَ فِی الْحُسَینِ (ع) شِعْراً فَبَکی وَ أَبْکی بِهِ إِلَّا أَوْجَبَ اللَّهُ لَهُ الْجَنَّةَ وَ غَفَرَ لَهُ [رجال‌الکشی ، ص۲۸۹] .

۶. آداب عزاداری

ـ عزاداری باید به گونه‌ای باشد که عقل و احساس با هم باشد.
شروع مراسم عزاداری با تلاوت آیاتی از قرآن کریم.
هنگام اوقات شرعی نماز ، اقامه نماز جماعت صورت گیرد.
مراسم به گونه‌ای برگزار شود که باعث سلب آسایش همسایگان قرار نگیرد.
بعد از مراسم عزاداری از تجمع افراد ، خصوصا در شب جلوگیری شود.
از آنجا که مقام معظم رهبری و مراجع عظام قمه زنی را حرام کرده‌اند ، از اجرای آن جلوگیری شود.
از ایجاد تکایا در معابر عمومی که موجب سد معبر شود ، توسط نیروی انتظامی جلوگیری شود.
از آتش زدن خیمه در ظهر عاشورا و نمایش تصاویر منتسب به امام حسین (ع) خودداری شود.
هیئت در ظهر عاشورا جهت اقامه نماز آمادگی داشته باشند.
سعی شود عزاداری به صورت سنتی که مورد تاکید امام راحل (ره) بود برگزار شود و از آلات موسیقی (ارگ و نی) استفاده نشود.
رعایت مسائل بهداشتی هنگام پذیرائی و طبخ غذا به عمل آید.
مسئول محترم کمال همکاری را با نیروی انتظامی داشته و از هرگونه انحراف سیاسی و اعتقادی و اخلاقی و خرافات که باعث تضعیف نظام مقدس جمهوری اسلامی و عزاداری امام حسین (ع) گردد جلوگیری کند ، و از مبلغین و ذاکرین متعهد و شناخته شده دعوت به عمل آورد و اگر در اجرای آن مشکلی هست ، سازمان تبلیغات اسلامی پاسخگو و در خدمت هیئات می‌باشد.
محبّت مردم به حسین بن علی (علیهما السّلام) ضامن حیات و بقای اسلام است. (مقام معظم رهبریمدّ ظلّه العالی)

۷. آفات عزاداری

۱. آفات محتوایی
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یغُرَّنَّک بُکاوهُمْ إِنَّمَا التَّقْوَی فِی الْقَلْبِ [مشکاة الأنوار ، ص۴۴] .
ـ إِنَّ أَوْلَی النّاسِ بِإِبْراهیمَ لَلَّذینَ اتَّبَعُوهُ [آل عمران/۶۸] .
ـ دروغ بستن به خدا و پیامبر (ص) روزه را باطل می کند.
ـ چشم و همچشمی در عزاداری (هابیل (ع) و قابیل)

ـ ریا و تظاهر در عزاداری

ـ بی‌محتوایی عزاداری

ـ غلوّ در عزاداری : لا تَغْلُوا فی دینِکمْ غَیرَ الْحَقِّ [مائده/۷۷] .

ـ غیر مستند کردن به عنوان زبان حال

ـ نصب عکس‌های امام حسین (ع) و حضرت ابوالفضل (ع)

دروغ بستن :

ـ إنَّما یفْتَرِی الْکذِبَ الَّذینَ لا یومِنُونَ بِ‌آیاتِ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْکاذِبُون [نحل/۱۰۵] .

ـ إنَّ اللّهَ لا یهْدی مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ کذّابٌ [غافر/۲۸] .

ـ لَعْنَتَ اللّهِ عَلَی الْکاذِبینَ [آل عمران/۶۱] .

حضرت علی (ع) به غلات نفرین کرد و فرمود : ...

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی بَرِیءٌ مِنَ الْغُلَاةِ کبَرَاءَةِ عِیسَی ابْنِ مَرْیمَ مِنَ النَّصَارَی اللَّهُمَّ اخْذُلْهُمْ أَبَداً وَ لَا تَنْصُرْ مِنْهُمْ أَحَداً [المناقب ، ج ۱ ، ص۲۶۳] .

ـ تنها آیه‌ای در قرآن که سه بار "ویل" آمده است : فَوَیلٌ لِلَّذینَ یکتُبُونَ الْکتابَ بِأَیدیهِمْ ثُمَّ یقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ لِیشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلیلاً فَوَیلٌ لَهُمْ مِمّا کتَبَتْ أَیدیهِمْ وَ وَیلٌ لَهُمْ مِمّا یکسِبُونَ [بقره/۷۹] .

۲. آفات هنری

ـ آهنگ‌های موسیقی در عزاداری و سبک‌های جدید و مستهجن آفت است و کلماتی مانند :

چشمت قشنگ قدّت بلند دورت بگردم ابروت کمونه با عفت و ادب سازگاری ندارد.

۳. آفات اجتماعی

۱) ایجاد ترافیک و تراکم عزاداران

۲) مردم‌آزاری از نظر بلندگو

۳) عزاداری بعد از نیمه شب

۴) عزاداری بدون نماز

۵) گرفتن پول با رودربایستی برای مخارج هیئت

۶) خرج دادن بدون پرداخت وجوهات شرعی

۷) ورود آهنگ‌ها و ابزار و سبک موسیقی درعزاداری

۸) یک بُعدی بودن : تحریک عواطف منهای عقل

۹) تعصّب محلّی ، قومی ، هیئتی ، مدّاحی در عزاداری‌ها

۱۰) جدا شدن عزاداری‌ها از روحانیون

۱۱) اصل بر حضور و کثرت جمعیت است

۱۲) طولانی شدن برنامه عزاداری و سینه‌زنی

۱۳) تبعیض در پذیرایی از عزاداران

۱۴) ذبح گوسفند و گاو در میان عزادارن و جلو دسته‌ها و رعایت نشدن مسایل شرعی در مورد مساجد.

۱۵) اعتدال در نذر کردن برای هیئت‌ها بر اساس نیاز
۱۶) عدم رعایت بهداشت در پذیرایی ، چای ، شام و...
۱۷) برخورد نامناسب با کودکان

۱. عزت

۱. اسباب عزت

۱. فردی

۱. اعتقادی

۱. ایمان

وَ لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُومِنِينَ [آل عمران ، ۱۳۹] .

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكنْ كذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يكسِبُونَ [اعراف ، ۹۶] .

قال الصادق (ع) : مَا ينْبَغِي لِلْمُومنِ أَنْ يسْتَوْحِشَ إِلَى أَخِيهِ فَمَنْ دُونَهُ الْمُومِنُ عَزِيزٌ فِي دِينِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۴۵] .

۲. حق گرایی

عن أبی محمد (ع) قال : ما ترک الحق عزیز إلا ذل و لا أخذ به ذلیل إلا عز [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۲۳۲] .

۲. اخلاقی

۱. انصاف

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَلَا إِنَّهُ مَنْ ينْصِفِ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ لَمْ يزِدْهُ اللَّهُ إِلَّا عِزّاً [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

۲. طمع نداشتن

عَنِ الْبَاقِرِ (ع) قَالَ : اطْلُبْ بَقَاءَ الْعِزِّ بِإِمَاتَةِ الطَّمَعِ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۶۲]

۳. سکوت وادب

قال علی (ع) : احْفَظْ لِسَانَک تُعَزَّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۳] .

۳. کاربردی

۱. تقوا

قال السجاد (ع) : الْعَزِيزَ مَنْ أَعَزَّتْهُ عِبَادَتُک [صحیفه سجادیه ، دعاء ۳۵] .

قال علی (ع) : لَا عِزَّ أَعَزُّ مِنَ التَّقْوَى [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۷۱] .

گناه ذلت است ، زیرا خروج از ولایت خدا و ورود در ولایت شیطان است.

عن جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (ع) قال : مَنْ أَخْرَجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ ذُلِّ الْمَعَاصِي إِلَى عِزِّ التَّقْوَى أَغْنَاهُ اللَّهُ بِلَا مَالٍ وَ أَعَزَّهُ بِلَا عَشِيرَةٍ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۱۰] .

۲. بندگی الهی

عن علی أمیر المؤمنین (ع) : إلهی کفی بی عزا أن أکون لک عبدا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۴۰۲] .

۳. توبه

حضرت هود (ع) فرمود : یا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّکمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَیهِ یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً وَ یزِدْکمْ قُوَّةً إِلی قُوَّتِکمْ وَ لا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِینَ [هود ، ۵۲] .

۴. شکر

وَ إِذْ تَأَذَّنَ رَبُّکمْ لَئِنْ شَکرْتُمْ لَأَزِیدَنَّکمْ وَ لَئِنْ کفَرْتُمْ إِنَّ عَذابِی لَشَدِیدٌ [ابراهیم ، ۷] .

۵. توکل

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ الْغِنَی وَ الْعِزَّ یجُولَانِ فَإِذَا ظَفِرَا بِمَوْضِعِ التَّوَکلِ أَوْطَنَا [کافی ، ج۲ ، ص۶۴] .

۶. علم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا أَعَزَّ اللَّهُ بِجَهْلٍ قَطُّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

قال النبی (ص) : من لم یصبر علی ذل التعلم ساعة بقی فی ذل الجهل أبدا [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۷۷] .

۷. جهاد

قال علی (ع) : الْجِهَادَ عِزّاً لِلْإِسْلَامِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۲] .

۸. صبرو استقامت

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : مَنْ صَبَرَ عَلَی مُصِیبَةٍ زَادَهُ اللَّهُ عِزّاً إِلَی عِزِّهِ وَ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ مَعَ مُحَمَّدٍ (ص) وَ أَهْلِ بَیتِهِ [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۲۸] .

شخصی از همسایه خود شکایت کرد ، امام صادق (ع) فرمودند : اصبر.گفت : مردم به من نسبت ذلت می‌دهند.قال الصادق (ع) : إنما الذلیل من ظلم [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۲۰۵] .

وَ کأَینْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیونَ کثِیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوافَآتاهُمُ اللّهُ ثَوابَ الدُّنْیا [آل عمران ، . ۱۴۶ و ۴۸] .

إِنْ یکنْ مِنْکمْ عِشْرُونَ صابِرُونَ یغْلِبُوا مِائَتَینِ وَ إِنْ یکنْ مِنْکمْ مِائَةٌ یغْلِبُوا أَلْفاً مِنَ الَّذِینَ کفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا یفْقَهُونَ [انفال ، ۶۵] .

وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِیقَةِ لَأَسْقَیناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن ، ۱۶] .

۹. هجرت

الَّذِینَ هاجَرُوا فِی اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ لَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَکبَرُ لَوْ کانُوا یعْلَمُونَ [نحل ، ۴۱] .

۲. اجتماعی

۱. امربه معروف ونهی از منکر

کنْتُمْ خَیرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [آل عمران ، ۱۱۰] .

۲. ادای حقوق اجتماعی

قال علی (ع) : إِذَا أَدَّتِ الرَّعِیةُ إِلَی الْوَالِی حَقَّهُ وَ أَدَّی الْوَالِی إِلَیهَا حَقَّهَا عَزَّ الْحَقُّ بَینَهُمْ وَ قَامَتْ مَنَاهِجُ الدِّینِ وَ اعْتَدَلَتْ مَعَالِمُ الْعَدْلِ وَ جَرَتْ عَلَی أَذْلَالِهَا السُّنَنُ فَصَلَحَ بِذَلِک الزَّمَانُ وَ طُمِعَ فِی بَقَاءِ الدَّوْلَةِ وَ یئِسَتْ مَطَامِعُ الْأَعْدَاءِ. وَ إِذَا غَلَبَتِ الرَّعِیةُ وَالِیهَا أَوْ أَجْحَفَ الْوَالِی بِرَعِیتِهِ اخْتَلَفَتْ هُنَالِک الْکلِمَةُ وَ ظَهَرَتْ مَعَالِمُ الْجَوْرِ وَ کثُرَ الْإِدْغَالُ فِی الدِّینِ وَ تُرِکتْ مَحَاجُّ السُّنَنِ فَعُمِلَ بِالْهَوَی وَ عُطِّلَتِ الْأَحْکامُ وَ کثُرَتْ عِلَلُ النُّفُوسِ فَلَا یسْتَوْحَشُ لِعَظِیمِ حَقٍّ عُطِّلَ وَ لَا لِعَظِیمِ بَاطِلٍ فُعِلَ فَهُنَالِک تَذِلُّ الْأَبْرَارُ وَ تَعِزُّ الْأَشْرَارُ وَ تَعْظُمُ تَبِعَاتُ اللَّهِ سُبْحَانَهُ عِنْدَ الْعِبَادِ. [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶] .

۳. رهبری حق

لَوْ لا أَرْسَلْتَ إِلَینا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آیاتِک مِنْ قَبْلِ أَنْ نَذِلَّ وَ نَخْزی [طه ، ۱۳۴] .

قال رسول الله (ص) : لا یزال هـذا الـدین عزیزا منیعا ینصـرون علی من ناوأهم إلی اثنی عشـر خلیفهٔ و قال کلمهٔ أصـمنیها الناس فقلت لأبی ما الکلمهٔ التی أصمنیها الناس فقال قال کلهم من قریش [خصال ، ج۲ ، ص۴۷۰] .

قال الرضا (ع) : إِنَّ الْإِمَامَهَٔ زِمَامُ الدِّینِ وَ نِظَامُ الْمُسْلِمِینَ وَ صَلَاحُ الدُّنْیا وَ عِزُّ الْمُومِنِینَ [کافی ، ج۱ ، ص۱۹۸] .

قال السجاد (ع) : طَاعَهُٔ وُلَاهِٔ الْعَدْلِ تَمَامُ الْعِزِّ [کافی ، ج۱ ، ص۲۰] .

الْیوْمَ یئِسَ الَّذِینَ کفَرُوا مِنْ دِینِکمْ [مائده ، ۳] .

قال الرضا (ع) : إِنَّ الْإِمَامَهَٔ زِمَامُ الدِّینِ وَ عِزُّ الْمُومِنِینَ [کافی ، ج۱ ، ص۱۹۸] .

قال الهادی (ع) : بِکمْ أَخْرَجَنَا اللَّهُ مِنَ الذُّلِّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۵] .

۸– انجام هر یک از والی و رعیت حقوق دیگری را ، رمز عزت سیاسی است : قال علی (ع) : فَجَعَلَهَا نِظَاماً لِأُلْفَتِهِمْ وَ عِزّاً لِدِینِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶] .

۴. بی نیازی از مردم

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : شَرَفُ الْمُومِنِ قِیامُ اللَّیلِ وَ عِزُّهُ اسْتِغْنَاوهُ عَنِ النَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۸] .

عن الصادق (ع) : الْیأْسُ مِمَّا فِی أَیدِی النَّاسِ عِزٌّ لِلْمُومِنِ فِی دِینِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۴۸] .

در صفات مؤمن می‌خوانیم : قال الصادق (ع) : لَا یرْغَبُ فِی عِزِّ الدُّنْیا وَ لَا یجْزَعُ مِنْ ذُلِّهَا [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

قال علی (ع) : القناعهٔ توی إلی العزّ [غررالحکم ، ص۳۹۱] .

۵. اصلاح

وَ ما کانَ رَبُّک لِیهْلِک الْقُری بِظُلْمٍ وَ أَهْلُها مُصْلِحُونَ [هود ، ۱۱۷] .

إِنَّ اللّهَ لا یغَیرُ ما بِقَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد ، ۱۱] .

۶. اتحاد

وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِیعاً وَ لا تَفَرَّقُوا وَ اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ کنْتُمْ أَعْداءً فَأَلَّفَ بَینَ قُلُوبِکمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْواناً وَ کنْتُمْ عَلی شَفا حُفْرَهٍٔ مِنَ النّارِ فَأَنْقَذَکمْ مِنْها کذلِک یبَینُ اللّهُ لَکمْ آیاتِهِ لَعَلَّکمْ تَهْتَدُونَ [آل عمران ، ۱۰۳] .

۷. عفو

قال رسول الله (ص) : عَلَیکمْ بِالْعَفْوِ فَإِنَّ الْعَفْوَ لَا یزِیدُ الْعَبْدَ إِلَّا عِزّاً فَتَعَافَوْا یعِزَّکمُ اللَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : ثَلَاثٌ لَا یزِیدُ اللَّهُ بِهِنَّ الْمَرْءَ الْمُسْلِمَ إِلَّا عِزّاً الصَّفْحُ عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَ إِعْطَاءُ مَنْ حَرَمَهُ وَ الصِّلَهُٔ لِمَنْ قَطَعَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : مَا مِنْ عَبْدٍ کظَمَ غَیظاً إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عِزّاً فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَهِٔ [کافی ، ج۲ ، ص ۱۱۰] .

۸. مبارزه با فتنه

وَ قاتِلُوهُمْ حَتّی لا تَکونَ فِتْنَهٌٔ وَ یکونَ الدِّینُ لِلّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلا عُدْوانَ إِلاّ عَلَی الظّالِمِینَ [بقره ، ۱۹۳] .

۹. خانواده شریف

قال الحسین (ع) : هیهات منا الذلهٔ یأبی الله ذلک لنا و رسوله و المؤمنون و حجور طابت و طهرت [لهوف ، ص۹۷] .

۱۰. تکلم طبق فهم مردم

قال الصادق (ع) : مَنْ كتَمَ الصَّعْبَ مِنْ حَدِيثِنَا جَعَلَهُ اللَّهُ نُوراً بَينَ عَينَيهِ وَ رَفَعَهُ وَ رَزَقَهُ الْعِزَّ فِی النَّاس [بحارالأنوار ، ج۲۵ ، ص۳۸۱] .

۱.عشق به خدا

وَ الَّذِینَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵.]

إنْ کنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی [آل عمران/۳۱.]

وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِینِ اللّهِ إنْ کنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ [نور/۲.]

وَ مِنْهُمْ مَنْ ینْتَظِرُ [احزاب/۲۳.]

إنَّها لَکبِیرَةٌ إلاّ عَلَی الْخاشِعِینَ [بقره/۴۵.]

ذَرُوا ما بَقِی مِنَ الرِّبا إنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [بقره/۲۷۸.]

وَ إذا ذُکرَ اللّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِینَ لا یومِنُونَ بِالآخِرَةِ وَ إذا ذُکرَ الَّذِینَ مِنْ دُونِهِ إذا هُمْ یسْتَبْشِرُونَ [زمر/۴۵.]

عَجِلْتُ إلَیک رَبِّ لِتَرْضی [طه/۸۴.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ فِیک خَیراً فَانْظُرْ إِلَی قَلْبِک فَإِنْ کانَ یحِبُّ أَهْلَ طَاعَةِ اللَّهِ وَ یبْغِضُ أَهْلَ مَعْصِیتِهِ فَفِیک خَیرٌ وَ اللَّهُ یحِبُّک وَ إِنْ کانَ یبْغِضُ أَهْلَ طَاعَةِ اللَّهِ وَ یحِبُّ أَهْلَ مَعْصِیتِهِ فَلَیسَ فِیک خَیرٌ وَ اللَّهُ یبْغِضُک وَ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۶.]

نشانه محبوبیت خداوند

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أحب أن یعلم کیف منزلته عند الله فلینظر کیف منزلة الله عنده فإن الله ینزل العبد حیث أنزله من نفسه [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۳۴.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فإن کل من خیر له أمران أمر الدنیا و أمر الآخرة فاختار أمر الآخرة علی الدنیا فذلک الذی یحب الله و من اختار أمر الدنیا فذلک الذی لا منزلة لله عنده [جامع‌الأخبار ، ص۱۷۸.]

نشانه اخلاص :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِکلِّ حَقٍّ حَقِیقَةً وَ مَا بَلَغَ عَبْدٌ حَقِیقَةَ الْإِخْلَاصِ حَتَّی لَا یحِبَّ أَنْ یحْمَدَ عَلَی شَیءٍ مِنْ عَمَلٍ لِلَّهِ [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۱۴.]

۲. اخلاص

الا تحب ان یحمدک احد

لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹.]

عقده و کینه پیدا نمی‌کند.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ لَمْ یخْتَلِفْ سِرُّهُ وَ عَلَانِیتُهُ وَ فِعْلُهُ وَ مَقَالَتُهُ فَقَدْ أَدَّی الْأَمَانَةَ وَ أَخْلَصَ الْعِبَادَةَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۶.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : العبادة الخالصة أن لا یرجوا الرجل إلا ربه و لا یخاف إلا ذنبه [غررالحکم ، ص۱۹۹.]

نشانه دوست خوب :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ : مَنْ غَضِبَ عَلَیک مِنْ إِخْوَانِک ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمْ یقُلْ فِیک شَرّاً فَاتَّخِذْهُ لِنَفْسِک صَدِیقاً [أمالی صدوق ، ص۶۶۹.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اعرف المودة فی قلب أخیک بما له فی قلبک [تحف‌العقول ، ص۲۹۵.]

۳. شکر وقبولی عبادات

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

میزان قبولی نمازان ینهاک عن الفحشاء و المنکر

میزان قبولی حج : در حدیث داریم : ان یتغیر حاله بعد الحج [جامع السعادات]

۴. ایمان به رسول خدا (ص)

فَلا وَ رَبِّک لا یومِنُونَ [نساء/۶۵.]

فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَیسَ مِنِّی [بقره/۲۴۹.]

لیلة المبیت : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [بقره/۲۰۷.]

۵. شناخت شیعه واقعی

خدمت امام آمد که چرا قیام نمی‌کنی شما یاران بسیار دارید حضرت فرمود لابد خود شما یکی از همان یاران هستید گفت بله فرمود الان بروید در همین تنور روشن... الخ

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : و اعلم بأنک لا تکون لنا ولیا حتی لو اجتمع علیک أهل مصرک و قالوا إنک رجل سوء لم یحزنک ذلک (باکی بر تو نباشد) و لو قالوا إنک رجل صالح لم یسرک ذلک [تحف‌العقول ، ص۲۸۴.]

۶. زهد

دنیا در دل تو است یا در دست تو

ممکن است تمام دنیا در دست تو باشد ولی زاهد باشی چون در دل تو نیست و ممکن است دنیا در دل تو باشد زهد نداری. گرچه هیچ خیری از دنیا در دست تو نباشد

قُلْ إِنْ کانَ آباوکمْ وَ أَبْناوکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشِیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِی سَبِیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [توبه/۲۴.]

۷. شناخت عقائد صحیح

۱- هماهنگی با فطرت

۲- هماهنگی با عقل

۳- هماهنگی با کتاب‌های آسمانی

۴- هماهنگی میزان شناخت معجزه از سحر و جادو

اولا : در معجزه تمرین و تخصیص و تحصیل لازم نیست.

ثانیا : در معجزه تحدی و مبارزه‌طلبی مطرح است.

ثالثا : حالات و سوابق پیامبران و ساحران.

رابعا : اهداف انبیاء و ساحران خامسا : اطرافیان انبیاء و ساحران.

۸. شناخت وسوسه شیطانی از الهامات

اگر بعد از خطور و القاء حالت سردی و یأس و وحشت و ضیق صدر پیدا شد وسوسه استالشَّیطانُ یعِدُکمُ الْفَقْرَ وَ یأْمُرُکمْ بِالْفَحْشاءِ [بقره/۲۶۸.]

و اما اگر حالت پذیرش سعه صدر و باز شدن روح پیدا شد الهام استفَمَنْ یرِدِ اللّهُ أَنْ یهْدِیهُ یشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ [انعام/۱۲۵.]

۹. شناخت

۱- شناخت عشق به تحصیلأَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَینَ یدَی نَجْواکمْ صَدَقاتٍ [مجادله/۱۳.]

۲- شناخت ملاک عململاک الاعمال خواتیمها

۳- شناخت ملاک گفتارقَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تنظر إلی من قال و انظر إلی ما قال [غررالحکم ، ص۴۳۸.]

۴- شناخت ملاک افرادقَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الحق لا یعرف بالرجال اعرف الحق تعرف أهله [روضه‌الواعظین ، ج۱ ، ص۳۱.]

۵- شناخت ملاک مقام خود نزد خداوندإِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّکمْ أَوْلِیاءُ لِلّهِ مِنْ دُونِ النّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [جمعه/۶.]

۱۰. انجام وظیفه

حضرت فرمود : بعضی امر به معروف و نهی از منکر انجام نمی‌دهند اگر نماز هم کمی از دنیا یشان می‌کاست آنرا رها می‌کردند

وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیها وَ تَرَکوک قائِماً [جمعه/۱۱.]

۱۱. شناخت دوست خدا

۱- پای بندی او به نماز

۲- پای بندی او به والدین

۳- پای بندی او به دوستان قبل

کسی که الطاف و رحمت خداوند و والدین و دوستان قبلی را نادیده می گیرد قطعا خدمات شما را هم نادیده خواهد گرفت.

۴- پای بندی به مراقبت و انتقاد دلسوزانه تو.

۱۲. در عزل ونصب

۱- جهاد ۲- هجرت ۳- سابقه ۴- علم ۵- تقوی ۶- حفظ قرآن ۷-...

۱۳. هدیه ورشوه

به حضرت گفت گاهی مردم هدایائی در حین مأموریتم به من می‌دهند فرمود اگر در خانه می‌نشستی آنگاه باز هدیه ات می‌دادند؟

۱۴. مرزها

ذلت : تواضع ، تکبر : وقار ، بخل : قناعت ، حرص : تلاش ، تملق : مدح ، رشوه : هدیه ، غیبت : افشاگری ، لجاجت : استقامت ، ترک دنیا : زهد ، مساوات : عدالت ، بی‌باکی : شجاعت ، تنبلی : توکل ، اسراف : سخاوت ، حساء : نازکشی ، خاکی بودن : کثیف بودن ، خوش اخلاقی : دلقک بازی ، قداست : تحجر ، سوز داشتن : بی رویه کار کردن ، قاطعیت : گردن کلفتی ، برداشت جدید ، تفسیر به رای.

۱. عفت عمومی

۱. عفت

۱. عفت در نگاه

قُلْ لِلْمُومِنينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ [نور/۳۰.]

قُلْ لِلْمُومِناتِ يغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِن [نور/۳۱.]

۲. عفت در روابط

وَ لا مُتَّخِذی أَخْدانٍ [مائده/۵.]

تَمْشی عَلَی اسْتِحْیاءٍ [قصص/۲۵]

۳. عفت در راه رفتن

فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ [احزاب/۵۳.]

وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ [نور/۳۱.]

فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ [احزاب/۳۲.]

۴. عفت در استفاده ها

أَحْصَنَتْ فَرْجَها [انبیاء/۹۱.]

وَ الَّذینَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ [مومنون/۵.]

۵. عفت در گفتار

فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ [احزاب/۳۲.]

وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِن [نور/۳۱.]

۶. عفت در رفتار

وَ لا یبْدینَ زینَتَهُن [نور/۳۱.]

لا نَسْقی حَتّی یصْدِرَ الرِّعاءُ وَ أَبُونا شَیخٌ کبیرٌ [قصص/۲۳.]

فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ [احزاب/۵۳.]

لا یرْجُونَ نِکاحاً فَلَیسَ عَلَیهِنَّ جُناحٌ أَنْ یضَعْنَ ثِیابَهُنَّ غَیرَ مُتَبَرِّجاتٍ بِزینَةٍ وَ أَنْ یسْتَعْفِفْنَ خَیرٌ لَهُنَّ وَ اللّهُ سَمیعٌ عَلیمٌ [نور/۶۰.]

۷. عفت در پوشش

وَ لا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجاهِلِیةِ الْأُولی [احزاب/۳۳.]

أَلا حینَ یسْتَغْشُونَ ثِیابَهُمْ [هود/۵.]

۸. رعایت محرم ونامحرم

لا نَسْقی حَتّی یصْدِرَ الرِّعاءُ وَ أَبُونا شَیخٌ کبیرٌ [قصص/۲۳.]

۲. پیش گیری

۱. ازدواج

وَ أَنْکحُوا الْأَیامی مِنْکمْ وَ الصّالِحینَ مِنْ عِبادِکمْ وَ إِمائِکمْ [نور/۳۲.]

وَ أَنْکحُوا الْأَیامی مِنْکم [نور/۳۲.]

وَ لْیسْتَعْفِفِ الَّذینَ لا یجِدُونَ نِکاحاً [نور/۳۳.]

أُحِلَّ لَکمْ لَیلَةَ الصِّیامِ الرَّفَثُ إِلی نِسائِکم [بقره/۱۸۷.]

۲. رعایت عفت قبل از ازدواج

وَ لْيسْتَعْفِفِ الَّذينَ لا يجِدُونَ نِكاحاً [نور/۳۳.]

۳. اجازه فرزندان در ورود به اتاق خصوصی والدین

وَ أَنْكِحُوا الْأَيامى مِنْكم [نور/۳۲.]

وَ إِذا بَلَغَ الْأَطْفالُ مِنْكمُ الْحُلُمَ فَلْيسْتَأْذِنُوا [نور/۵۹.]

۴. رعایت حجاب

وَ لْيضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ [نور/۳۱.]

أَلا حينَ يسْتَغْشُونَ ثِيابَهُمْ [هود/۵.]

۵. فقط بهره برداری از راههای مشروع

إِلّا عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكتْ أَيمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيرُ مَلُومينَ [مومنون/۶.]

۶. پیش گیری از بی بندوباری

وَ إِذا بَلَغَ الْأَطْفالُ مِنْكمُ الْحُلُمَ فَلْيسْتَأْذِنُوا [نور/۵۹.]

۷. پیش گیری از روابط نامشروع

لا تُواعِدُوهُنَّ سِرًّا [بقره/۲۳۵.]

۸. محبت ورأفت باید در مدار شرع باشد

لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ [مومنون/۵.]

۹. مجازات

لا تَأْخُذْكمْ بِهِما رَأْفَةٌ [نور/۲]

وَ الَّذينَ يرْمُونَ الْمُحْصَناتِ ثُمَّ لَمْ يأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَداءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمانينَ جَلْدَةً وَ لا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهادَةً أَبَداً وَ أُولئِك هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۴.]

۱۰. زنان و مردان ناپاک لایق همسران پاک نیستند

الزّانى لا ينْكحُ إِلّا زانِيةً [نور/۳.]

۱۱. بیان فوائد ازدواج

لِتَسْكنُوا إِلَيها [روم/۲۱.]

۱. عفو

۱. معنای عفو

الف) معنای لغوی : بخشش و آمرزش ، از بین بردن اثر ، وسط و میانه هر چیز و... [تفسیر نمونه ، ج۲ ، ص۸۰] .

ب) معنای اصطلاحی :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَفْوُ عِنْدَ الْقُدْرَةِ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ وَ أَسْرَارِ الْمُتَّقِينَ وَ تَفْسِيرُ الْعَفْوِ أَنْ لَا تَلْزَمَ صَاحِبَك فِيمَا أَجْرَمَ ظَاهِراً وَ تَنْسَى مِنَ الْأَصْلِ مَا أُصِبْتَ مِنْهُ بَاطِناً وَ تَزِيدَ عَلَى الْإِحْسَانِ إِحْسَاناً [مصباح الشريعة ، ص۱۵۸] .

عفو ، صفح ، غفران.

عفو : صرف نظر کردن از مجازات.

عفو : علاوه بر عفو ، ترک هر گونه سرزنش.

غفران : سرپوش گذاشتن به نحوی که کسی از آن اطلاع نیابد ، به فراموشی سپردن. [تفسیر نمونه ، ج۲۴ ، ص۲۰۵] .

۲. سیمای عفو

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَفْوُ زَكاةُ الظَّفَرِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۱۱] .

قال رسول الله (ص) : العفو احق ما عُمل به [میزان الحکمة ، ج۶ ، ص۳۷۶ به نقل از کنز العمال ، خ۷۰۰۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العفو أعظم الفضيلتين [غرر الحکم ، ص۲۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شَيْئَانِ لَا يوزَنُ ثَوَابُهُمَا الْعَفْوُ وَ الْعَدْلُ [غرر الحکم ، ص۴۴۶] .

۳. اهمیت عفو

عفو از ارکان یک جامعه سالم و نشانه ایمان و توکل است : فَما أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتاعُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ ما عِنْدَ اللّهِ خَيرٌ وَ أَبْقى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَ عَلى رَبِّهِمْ يتَوَكلُونَ وَ الَّذِينَ يجْتَنِبُونَ كبائِرَ الْإِثْمِ وَ الْفَواحِشَ وَ إِذا ما غَضِبُوا هُمْ يغْفِرُونَ وَ الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِرَبِّهِمْ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَمْرُهُمْ شُورى بَينَهُمْ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ وَ الَّذِينَ إِذا أَصابَهُمُ الْبَغْي هُمْ ينْتَصِرُونَ وَ جَزاءُ سَيئَةٍ سَيئَةٌ مِثْلُها فَمَنْ عَفا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللّهِ إِنَّهُ لا يحِبُّ الظّالِمِينَ [شوری/۴۰-۳۶] .

اجر عفو کننده با خداست : فَمَنْ عَفا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللّهِ [شوری/۴۰] .

گذشت او مایه انسجام جامعه و کم شدن کینه‌ها... و آرامش اجتماعی شده است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا كان يوم القيامة نادى مناد من كان أجره على الله فليدخل الجنة فيقال من ذا الذى أجره على الله فيقال العافون عن الناس "فَأُولئِك يدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يرْزَقُونَ فِيها بِغَيرِ حِسابٍ " (غافر/۴۰) [بحار الأنوار ، ج۶۴ ، ص۲۶۶] .

عفو از اوصاف متقین است : أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ ينْفِقُونَ فِي السَّرّاءِ وَ الضَّرّاءِ وَ الْكاظِمِينَ الْغَيظَ وَ الْعافِينَ عَنِ النّاسِ وَ اللّهُ يحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [آل عمران/۱۳۴] .

عفو از سربازان عقل است : اعْرِفُوا الْعَقْلَ وَ جُنْدَهُ وَ الْجَهْلَ وَ جُنْدَهُ تَهْتَدُوا و العفو و ضده الحقد [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۸۸] .

(... آنگاه امام برای عقل ۷۵ سرباز و برای جهل نیز همین مقدار سرباز ذکر می‌کند) .

عفو از اوصاف خدا است :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِأَنَّ الْعَفْوَ وَ الْغُفْرَانَ صِفَةٌ مِنْ صِفَاتِ اللَّهِ تَعَالَى أَوْدَعَهُمَا فِي أَسْرَارِ أَصْفِيائِهِ لِيتَخَلَّقُوا مَعَ الْخَلْقِ بِأَخْلَاقِ خَالِقِهِمْ وَ جَاعِلِهِمْ لِذَلِك قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لْيعْفُوا وَ لْيصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ يغْفِرَ اللّهُ لَكمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ " (نور/۲۲) وَ مَنْ لَا يعْفُو عَنْ بَشَرٍ مِثْلِهِ كيفَ يرْجُو عَفْوَ مَلِك جَبَّارٍ [مصباح الشريعة ، ص۱۵۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَالْعَفْوُ سِرُّ اللَّهِ فِي الْقُلُوبِ قُلُوبِ خَوَاصِّهِ (فَمَنْ بَشَّرَ اللَّهُ لَهُ) يسِرُّ لَهُ سِرَّهُ [مصباح الشريعة ، ص۱۵۸] .

عفو محبوب ترین کارها نزد خدا است :

حضرت خضر به موسی بن عمران (ع) : لَا تُعَيرَنَّ أَحَداً بِذَنْبٍ وَ إِنَّ أَحَبَّ الْأُمُورِ إِلَى اللَّهِ ثَلَاثَةٌ الْقَصْدُ فِي الْجِدَةِ وَ الْعَفْوُ فِي

الْمَقْدُرَةِ وَ الرِّفْقُ بِعِبَادِ اللَّهِ وَ مَا رَفَقَ أَحَدٌ بِأَحَدٍ فِی الدُّنْیا إِلَّا رَفَقَ اللَّهُ بِهِ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ رَأْسُ الْحِکمَةِ مَخَافَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۱] .

۴. عفو وثقلین

۱. عفو درقرآن

وَ جَزاءُ سَیئَةٍ سَیئَةٌ مِثْلُها فَمَنْ عَفا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَی اللّهِ [شوری/۴۰] .

وَ لْیعْفُوا وَ لْیصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ یغْفِرَ اللّهُ لَکمْ [نور/۲۲] .

وَ الْکاظِمِینَ الْغَیظَ وَ الْعافِینَ عَنِ النّاسِ [آل عمران/۱۳۴] .

وَ إِنْ تَعْفُوا وَ تَصْفَحُوا وَ تَغْفِرُوا فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [تغابن/۱۴] .

وَ إِذا ما غَضِبُوا هُمْ یغْفِرُونَ [شوری/۳۷] .

وَ لَمَنْ صَبَرَ وَ غَفَرَ إِنَّ ذلِک لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [شوری/۴۳] .

وَ لا تَسْتَوِی الْحَسَنَةُ وَ لاَ السَّیئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِی بَینَک وَ بَینَهُ عَداوَةٌ کأَنَّهُ وَلِی حَمِیمٌ وَ ما یلَقّاها إِلاَّ الَّذِینَ صَبَرُوا وَ ما یلَقّاها إِلاّ ذُو حَظٍّ عَظِیمٍ [فصلت/۳۵-۳۴] .

فَمَنْ عَفا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَی اللّهِ [شوری/۴۰] .

وَدَّ کثِیرٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ لَوْ یرُدُّونَکمْ مِنْ بَعْدِ إِیمانِکمْ کفّاراً حَسَداً مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ ما تَبَینَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَ اصْفَحُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللّهَ عَلی کلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ [بقره/۱۰۹] .

فَمَنْ عُفِی لَهُ مِنْ أَخِیهِ شَیءٌ فَاتِّباعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَ أَداءٌ إِلَیهِ بِإِحْسانٍ ذلِک تَخْفِیفٌ مِنْ رَبِّکمْ وَ رَحْمَةٌ [بقره/۱۷۸] .

۲. عفودرروایات

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَقْتُلُوا الصَّیدَ وَ أَنْتُمْ حُرُمٌ وَ مَنْ قَتَلَهُ مِنْکمْ مُتَعَمِّداً فَجَزاءٌ مِثْلُ ما قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ یحْکمُ بِهِ ذَوا عَدْلٍ مِنْکمْ هَدْیاً بالِغَ الْکعْبَةِ أَوْ کفّارَةٌ طَعامُ مَساکینَ أَوْ عَدْلُ ذلِک صِیاماً لِیذُوقَ وَبالَ أَمْرِهِ عَفَا اللّهُ عَمّا سَلَفَ وَ مَنْ عادَ فَینْتَقِمُ اللّهُ مِنْهُ وَ اللّهُ عَزِیزٌ ذُو انْتِقامٍ [مائده/۹۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی خُطْبَتِهِ : أَ لَا أُخْبِرُکمْ بِخَیرِ خَلَائِقِ الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ الْعَفْوُ عَمَّنْ ظَلَمَک وَ تَصِلُ مَنْ قَطَعَک وَ الْإِحْسَانُ إِلَی مَنْ أَسَاءَ إِلَیک وَ إِعْطَاءُ مَنْ حَرَمَک [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثٌ مِنْ مَکارِمِ الدُّنْیا وَ الآخِرَةِ تَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَک وَ تَصِلُ مَنْ قَطَعَک وَ تَحْلُمُ إِذَا جُهِلَ عَلَیک [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِذَا کانَ یوْمُ الْقِیامَةِ جَمَعَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی الْأَوَّلِینَ وَ الآخِرِینَ فِی صَعِیدٍ وَاحِدٍ ثُمَّ ینَادِی مُنَادٍ أَینَ أَهْلُ الْفَضْلِ قَالَ فَیقُومُ عُنُقٌ مِنَ النَّاسِ فَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِکةُ فَیقُولُونَ وَ مَا کانَ فَضْلُکمْ فَیقُولُونَ کنَّا نَصِلُ مَنْ قَطَعَنَا وَ نُعْطِی مَنْ حَرَمَنَا وَ نَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَنَا قَالَ فَیقَالُ لَهُمْ صَدَقْتُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

شخصی به طعامی دعوت شد ، عذر خواهی نمود : اعْفُنِی :

عَنِ الْحُسینِ بْنِ عَلِی (ع) : أَنَّهُ رَأَی رَجُلًا دُعِی إِلَی طَعَامٍ فَقَالَ لِلَّذِی دَعَاهُ اعْفُنِی فَقَالَ الْحُسینُ بْنُ عَلِی (ع) قُمْ فَلَیسَ فِی الدَّعْوَةِ عَفْوٌ إِنْ کنْتَ مُفْطِراً فَکلْ وَ إِنْ کنْتَ صَائِماً فَبَارِک [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

۳. اهل بیت وعفو

ـ امام زین العابدین (ع) شب عید فطر بردگان را عفو و آزاد می کرد و می‌فرمود : خدایا مرا هم عفو و آزاد کن.

(فرمان علی (ع) به مالک اشتر) يفْرُطُ مِنْهُمُ الزَّلَلُ وَ تَعْرِضُ لَهُمُ الْعِلَلُ وَ يوتَى عَلَى أَيدِيهِمْ فِي الْعَمْدِ وَ الْخَطَإِ فَأَعْطِهِمْ مِنْ عَفْوِك وَ صَفْحِك مِثْلِ الَّذِى تُحِبُّ وَ تَرْضَى أَنْ يعْطِيك اللَّهُ مِنْ عَفْوِهِ وَ صَفْحِهِ [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

فرمان حضرت علی (ع) به حارث همدانی : وَ اكظِمِ الْغَيظَ وَ تَجَاوَزْ عِنْدَ الْمَقْدَرَةِ وَ احْلُمْ عِنْدَ الْغَضَبِ وَ اصْفَحْ مَعَ الدَّوْلَةِ تَكنْ لَك الْعَاقِبَةُ [نهج البلاغه ، نامه ۶۹] .

در جریان فتح مکه که برخی شعاراليوم يوم الملحمة

سر دادند پیامبر (ص) با جملهاذْهَبُوا فَأَنْتُمُ الطُّلَقَاءُ

همه را مشمول عفو خود قرار داد و فرمود : بل اليوم يوم المرحمة [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۷ ، ص۲۷۲] .

البته چند نفر که خطرناک بودند را پیامبر (ص) استثنا نمود و فرمود : " من درباره شما همان را می گویم که یوسف درباره برادران خود گفت : لا تَثْرِيبَ عَلَيكمُ الْيوْمَ يغْفِرُ اللَّهُ لَكمْ وَ هُوَ أَرْحَمُ الرّاحِمِينَ [(یوسف/۹۲)] [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۷ ، ص ۲۸۰] .

علی (ع) هنگامی که یکی از خوارج گفت : قَاتَلَهُ اللَّهُ كافِراً [نهج البلاغه ، حکمت ۴۲۰] .

تعدادی از اصحاب از جای پریدند تا او را بکشند.

امام (ع) : رُوَيداً (کدام) إِنَّمَا هُوَ سَبٌّ بِسَبٍّ أَوْ عَفْوٌ عَنْ ذَنْبٍ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۲۰] . [نمونه ، ج ۲۰ ، ص۲۸۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِأَشْبَهِكمْ بِي؟ قَالُوا : بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ : أَحْسَنُكمْ خُلُقاً وَ أَلْينُكمْ كنَفاً وَ أَبَرُّكمْ بِقَرَابَتِهِ وَ أَشَدُّكمْ حُبّاً لِإِخْوَانِهِ فِي دِينِهِ وَ أَصْبَرُكمْ عَلَى الْحَقِّ وَ أَكظَمُكمْ لِلْغَيظِ وَ أَحْسَنُكمْ عَفْواً وَ أَشَدُّكمْ مِنْ نَفْسِهِ إِنْصَافاً فِي الرِّضَا وَ الْغَضَبِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۴۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَفْوُ عِنْدَ الْقُدْرَةِ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ وَ أَسْرَارِ الْمُتَّقِينَ [مصباح الشريعة ، ص۱۵۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنا أهل بيت مروتنا العفو عمن ظلمنا [أمالی صدوق ، ص۲۸۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى أَوْجَبَ عَلَيكمْ حُبَّنَا وَ مُوَالَاتَنَا وَ فَرَضَ عَلَيكمْ طَاعَتَنَا أَلَا فَمَنْ كانَ مِنَّا فَلْيقْتَدِ بِنَا فَإِنَّ مِنْ شَأْنِنَا الْوَرَعَ وَ الِاجْتِهَادَ وَ أَدَاءَ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ و صلة الرحم و إقراء الضيف و العفو عن المسیء و من لم يقتد بنا فليس منا و قال لا تسفهوا فإن أئمتكم ليسوا بسفهاء [اختصاص مفید ، ص۲۴۱] .

عَنْ مُعَتِّبٍ قَالَ : "كانَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى (ع) فِي حَائِطٍ لَهُ يصْرِمُ فَنَظَرْتُ إِلَى غُلَامٍ لَهُ قَدْ أَخَذَ كارَةً مِنْ تَمْرٍ فَرَمَى بِهَا وَرَاءَ الْحَائِطِ فَأَتَيتُهُ وَ أَخَذْتُهُ وَ ذَهَبْتُ بِهِ إِلَيهِ فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاك إِنِّي وَجَدْتُ هَذَا وَ هَذِهِ الْكارَةَ. فَقَالَ لِلْغُلَامِ : يا فُلَانُ! قَالَ : لَبَّيك. قَالَ : أَتَجُوعُ؟ قَالَ : لَا يا سَيدِي. قَالَ : فَتَعْرَى؟ قَالَ : لَا يا سَيدِي

قَالَ فَلِأَي شَيءٍ أَخَذْتَ هَذِهِ؟ قَالَ : اشْتَهَيتُ ذَلِك. قَالَ : اذْهَبْ فَهِي لَك وَ قَالَ خَلُّوا عَنْهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

قَالَ الْمَجْلِسِي رَحِمَهُ اللَّهُ : "صرم النخل جزه و الفعل كضرب و في القاموس الكارة مقدار معلوم من الطعام و يدل على استحباب العفو عن السارق و ترك ما سرقه له" [بحار الأنوار ، ج۶۸ ، ص۴۰۲] .

امام (ع) : لا تَثْرِيبَ عَلَيكمُ الْيوْمَ يغْفِرُ اللَّهُ لَكمْ وَ هُوَ أَرْحَمُ الرّاحِمِينَ [(یوسف/۹۲)]

خداوند شما را می‌آمرزد هر حاجتی داری بدون خجالت از من بخواه که بر آورده خواهد شد. عصام : از خودش رفتاری آن رفتاری آن حضرت در مقابل آن همه جسارت و دشنام ، آنچنان عرصه بر من تنگ شد که دوست داشتم به زمنی فرو روم. بناچار از حضور آن حضرت به آهستگی خارج شدم. در میان مردم به نوعی راه می‌رفتم که امام حسین (ع) مرا نبیند بعد از

این جریان کسی از امام حسین (ع) و پدرش علی (ع) نزد من محبوبتر نبود.
داخل مدینه شدم.
فرایت الحسین بن علی (ع) فاعجبنی سمته و رواؤه و أثار من الحسد ما کان یخفیه صدری لانه من الغض فقلت له : انت ابن ابی تراب؟ فقال (ع) :
نعم فقلت فی شتمه و شتم ابیه فنظر الیّ نظرة عاطف روؤف ثم قال (ع) :
اعوذ بـالله من الشیـطن الرجیمبسم الله الرحمن الرحیم خُـذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعرِضْ عَنِ الْجاهِلِینَ وَ إمّا ینْزَغَنَّک مِنَ الشَّیطانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ إِنَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ [اعراف/۲۰۰-۱۹۹] .
ثم قال (ع) : حفض علیک استغفر الله لی و لک...
اگر یـار می‌خواهی تو را نصـرت دهم اگر انتظـار عطـائی داری به تو عطـا نمـایم. اگر احتیـاجی به هـدایت داری تو را هـدایت نمایم. [موسوعة کلمات امام الحسین ، ص۶۱۷ و کتاب ستارگان درخشان ، ج۵ ، ص۵۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنْ أَبْقَ فَأَنَا وَلِی دَمِی وَ إِنْ أَفْنَ فَالْفَنَاءُ مِیعَادِی وَ إِنْ أَعْفُ فَالْعَفْوُ لِی قُرْبَةٌ وَ هُوَ لَکمْ حَسَـنَةٌ فَاعْفُوا "أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ یغْفِرَ اللّهُ لَکمْ" (نور/۲۲) [نهج البلاغه ، نامه ۲۳] .

۵. آثارعفو

۱. دنیوی
۱ ـ از بین رفتن کینه‌ها : قال رسول الله (ص) : تعافوا تسقط الضغائن بینکم [کنز ، خ۷۰۰۴] .
۲ ـ عمر طولانی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کثر عفوه مد فی عمره [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۱۳۵] .
۳ ـ نزول رحمت : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بِالْعَفْوِ تَنْزِلُ الرَّحْمَةَ [غرر الحکم ، ص۲۴۶] .
۴ ـ خداوند عفو کنندگان را دوست دارد.فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اصْفَحْ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ [مائده/۱۳] .
۵ ـ عفو از خصلت نیکوکاران است و خداوند نیز نیکوکاران را دوست دارد ، پس خداوند عفو کنندگان را دوست دارد.
۶ ـ مایه عزت است :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَیکمْ بِالْعَفْوِ فَإِنَّ الْعَفْوَ لَا یزِیدُ الْعَبْدَ إِلَّا عِزّاً فَتَعَافَوْا یعِزَّکمُ اللَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .
۷ ـ موجب پیروزی است :
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مَا الْتَقَتْ فِئَتَانِ قَطُّ إِلَّا نُصِرَ أَعْظَمُهُمَا عَفْواً [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۸] .
بیان علامه مجلسی در مورد حدیث فوق : یدل علی أن نیة العفو تورث الغلبة علی الخصم. [بحار الأنوار ، ج۶۸ ، ص۴۰۲] .
۸ ـ دوام حکومت :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَفْوُ الْمَلِک أَبْقَی لِلْمُلْک [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۸۱] .
۹ ـ عفـو و بخشـش مـوجب عفـو و بخشـش خـدا است : إِنْ تُبْدُوا خَیراً أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُوا عَنْ سُوءٍ فَإِنَّ اللّهَ کـانَ عَفُوًّا قَدِیراً [نساء/۱۴۹] .
علامه طباطبائی در المیزان می‌فرماید : چنین کسـی که با داشـتن قدرت عفو کرده ، متصف به صفات کمالیه خداوندی شده و جزای آن این است که خداوند هم با وجود قدرت بر او ، او را مورد عفو خود قرار دهد.
وَ لْیعْفُوا وَ لْیصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ یغْفِرَ اللّهُ لَکمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ [نور/۲۲] .

۲. اخروی

۱ ـ قصرهای بهشتی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِی لَیلَةِ الْمِعْرَاجِ رَأَیتُ غُرَفاً فِی أَعْلَی الْجَنَّةِ فَقُلْتُ لِمَنْ هِی قَالَ لِلْکاظِمِینَ الْغَیظَ وَ لِلْعَافِینَ عَنِ النَّاسِ وَ لِلْمُحْسِنِینَ [مستدرک الوسائل ، ج۹ ، ص۱۴] .

۲ ـ مانع از آتش دوزخ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تجاوزوا عن ذنوب الناس یدفع الله عنکم بذلک عذاب النار [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

۳ ـ مانع از عاقبت شوم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تجاوزوا عن عثرات الخاطئین یقیکم الله بذلک سوء الأقدار [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ینادی مناد یوم القیامة من بطنان العرش ألا فلیقم کل من أجره علی فلا یقوم إلا من عفا عن أخیه [العدد القویة ، ص۱۵۶] .

۳. تربیتی

۱ ـ در صورت قصاص و کیفر ، گاه انسان نمی‌تواند خود را دقیقاً کنترل نماید و از حدّ می‌گذراند و در صف ظالمان قرار می‌گیرد.فَمَنْ عَفا وَ أَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَی اللّهِ إِنَّهُ لا یحِبُّ الظّالِمِینَ [شوری/۴۰] .

۲ ـ دستور به عفو ، دفاع از ظالمین نیست ، بلکه هدف هدایت گمراهان و استحکام پیوندهای اجتماعی است.إِنَّهُ لا یحِبُّ الظّالِمِینَ [شوری/۴۰] .

۳ ـ کسانی شایسته عفوند که از مرکب ظلم پیاده و از گذشته خود نادم گردند و در مقام اصلاح خود برآیند.

نقش تربیتی عفو : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فإذا استحق أحد منک ذنبا فإن العفو مع العدل أشد من الضرب لمن کان له عقل [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۱۸] .

شَکا رَجُلٌ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) خَدَمَهُ فَقَالَ لَهُ اعْفُ عَنْهُمْ تَسْتَصْلِحْ بِهِ قُلُوبَهُمْ فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّهُمْ یتَفَاوَتُونَ فِی سُوءِ الْأَدَبِ فَقَالَ : اعْفُ عَنْهُمْ فَفَعَلَ [مستدرک الوسائل ، ج۹ ، ص۷] .

قَالَ الْمَجْلِسِی رَحِمَهُ اللَّهُ : عفو العالم (معلم و مربی) عن زلة المتعلم فی قوله (از لغزش متعلم) "لا تُؤاخِذْنِی بِما نَسِیتُ وَ لا تُرْهِقْنِی مِنْ أَمْرِی عُسْراً " (کهف-۷۳) إلی غیر ذلک مما لا یخفی علی المتدبر. [بحار الأنوار ، ج۲ ، ص۴۰] .

۶. موارد عفو

۱. عفو الهی

الف. خداوند بخشنده است :

فَإِنَّ اللّهَ کانَ عَفُوًّا قَدِیراً [نساء/۱۴۹] .

وَ لَقَدْ عَفَا اللّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِیمٌ [آل عمران/۱۵۵] .

ثُمَّ عَفَوْنا عَنْکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [بقره/۵۲] .

إِنَّ اللّهَ کانَ عَفُوًّا غَفُوراً [نساء/۴۳] .

ب. خداوند هم توبه‌پذیر است و هم بخشنده :

هُوَ الَّذِی یقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبادِهِ وَ یعْفُوا عَنِ السَّیئاتِ [شوری/۲۵] .

ج. عفو خداوند تخفیف در مجازات است :

وَ ما أَصابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كَسَبَتْ أَيدِيكُمْ وَ يعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ [شورى/۳۰] .

وَ مِنْ آياتِهِ الْجَوارِ فِی الْبَحْرِ كالْأَعْلامِ إِنْ يشَأْ يسْكِنِ الرِّيحَ فَيظْلَلْنَ رَواكِدَ عَلى ظَهْرِهِ إِنَّ فِی ذلِكَ لَآياتٍ لِكلِّ صَبّارٍ شَكورٍ أَوْ يوبِقْهُنَّ بِما كَسَبُوا وَ يعْفُ عَنْ كَثِيرٍ [شورى/۳۴-۳۲] .

وَ لَوْ يؤاخِذُ اللّهُ النّاسَ بِما كَسَبُوا ما تَرَكَ عَلى ظَهْرِها مِنْ دابَّةٍ وَ لكنْ يوخِّرُهُمْ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذا جاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّهَ كانَ بِعِبادِهِ بَصِيراً [فاطر/۴۵] .

۲. موجبات عفو الهی

عفو الهی برای دوستداران و پیروان علی (ع) :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَ إِنَّ الرَّوْحَ وَ الرَّاحَةَ وَ الْفَلْجَ وَ الْعَوْنَ وَ النَّجَاحَ وَ الْبَرَكَةَ وَ الْكرَامَةَ وَ الْمَغْفِرَةَ وَ الْمُعَافَاةَ وَ الْيسْرَ وَ الْبُشْرَى وَ الرِّضْوَانَ وَ الْقُرْبَ وَ النَّصْرَ وَ التَّمَكنَ وَ الرَّجَاءَ وَ الْمَحَبَّةَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَنْ تَوَلَّى عَلِياً وَ ائْتَمَّ بِهِ وَ بَرِئَ مِنْ عَدُوِّهِ وَ سَلَّمَ لِفَضْلِهِ وَ لِلْأَوْصِياءِ مِنْ بَعْدِهِ حَقّاً عَلَى أَنْ أُدْخِلَهُمْ فِی شَفَاعَتِی وَ حَقٌّ عَلَى رَبِّی تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَنْ يسْتَجِيبَ لِی فِيهِمْ فَإِنَّهُمْ أَتْبَاعِی وَ مَنْ تَبِعَنِی فَإِنَّهُ مِنِّی [كافی ، ج۱ ، ص۲۱۰] .

وَ لْيعْفُوا وَ لْيصْفَحُوا أَ لا تُحِبُّونَ أَنْ يغْفِرَ اللّهُ لَكمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [نور/۲۲] .

إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ لا يسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَ لا يهْتَدُونَ سَبِيلًا فَأُولئِكَ عَسَى اللّهُ أَنْ يعْفُوَ عَنْهُمْ وَ كانَ اللّهُ عَفُوًّا غَفُوراً [نساء/۹۹-۹۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من تنزه عن حرمات الله سارع إليه عفو الله [كنز الفوائد ، ج۱ ، ص۲۷۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَكنَّ اللَّهَ يخْتَبِرُ عِبَادَهُ بِأَنْوَاعِ الشَّدَائِدِ وَ يتَعَبَّدُهُمْ بِأَنْوَاعِ الْمَجَاهِدِ وَ يبْتَلِيهِمْ بِضُرُوبِ الْمَكارِهِ إِخْرَاجاً لِلتَّكبُّرِ مِنْ قُلُوبِهِمْ وَ إِسْكاناً لِلتَّذَلُّلِ فِی نُفُوسِهِمْ وَ لِيجْعَلَ ذَلِكَ أَبْوَاباً فُتُحاً إِلَى فَضْلِهِ وَ أَسْبَاباً ذُلُلًا لِعَفْوِهِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۳. موارد درخواست عفو از خدا

۱. حالات

در مورد سجده شكر از امام كاظم (ع) سؤال شد؛ مرقوم فرمودند : مِائَةَ مَرَّةٍ شُكراً شُكراً وَ إِنْ شِئْتَ عَفْواً عَفْواً [كافی ، ج۳ ، ص۳۲۶] .

امام صادق (ع) در سجده خود می‌فرمود : عَفْوَكَ عَفْوَكَ يا كرِيمُ أَسْأَلُكَ الرَّاحَةَ عِنْدَ الْمَوْتِ وَ أَسْأَلُكَ الْعَفْوَ عِنْدَ الْحِسَابِ [كافی ، ج۳ ، ص۳۲۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَيمَا مُومِنٍ غَسَّلَ مُومِناً فَقَالَ إِذَا قَلَّبَهُ اللَّهُمَّ إِنَّ هَذَا بَدَنُ عَبْدِكَ الْمُومِنِ قَدْ أَخْرَجْتَ رُوحَهُ مِنْهُ وَ فَرَّقْتَ بَينَهُمَا فَعَفْوَكَ عَفْوَكَ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَ سَنَةٍ إِلَّا الْكبَائِرَ [كافی ، ج۳ ، ص۱۶۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا خَرَجْتَ فِی سَفَرٍ فَقُلِ اللَّهُمَّ إِنِّی خَرَجْتُ فِی وَجْهِی هَذَا بِلَا ثِقَةٍ مِنِّی بِغَيرِكَ وَ لَا رَجَاءٍ آوِی إِلَيهِ إِلَّا إِلَيكَ وَ لَا قُوَّةٍ أَتَّكلُ عَلَيهَا وَ لَا حِيلَةٍ أَلْجَأُ إِلَيهَا إِلَّا طَلَبَ فَضْلِكَ وَ ابْتِغَاءَ رِزْقِكَ وَ تَعَرُّضاً لِرَحْمَتِكَ وَ سُكوناً إِلَى حُسْنِ عَادَتِكَ وَ أَنْتَ أَعْلَمُ بِمَا سَبَقَ لِی فِی عِلْمِكَ فِی سَفَرِی هَذَا مِمَّا أُحِبُّ أَوْ أَكرَهُ فَإِنَّمَا أُوقِعْتُ عَلَيهِ يا رَبِّ مِنْ قَدَرِكَ فَمَحْمُودٌ فِيهِ بَلَاوُكَ وَ مُنْتَصِحٌ عِنْدِی فِيهِ قَضَاوُكَ وَ أَنْتَ تَمْحُو مَا تَشَاءُ وَ تُثْبِتُ وَ عِنْدَكَ أُمُّ الْكتَابِ اللَّهُمَّ فَاصْرِفْ عَنِّی مَقَادِيرَ كلِّ بَلَاءٍ وَ مَقْضِی كلِّ لَاوَاءٍ وَ ابْسُطْ عَلَى كنَفاً مِنْ رَحْمَتِكَ وَ لُطْفاً مِنْ عَفْوِكَ وَ سَعَةً مِنْ رِزْقِكَ وَ تَمَاماً مِنْ نِعْمَتِكَ وَ جِمَاعاً مِنْ مُعَافَاتِكَ وَ ۰۰۰۰۰ [كافی ، ج۴ ، ص۲۸۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سلوا ربكم العفو و العافیة فإنكم لستم من رجال البلاء فإنه من كان قبلكم من بنی إسرائیل شقوا بالمناشیر علی أن یعطوا الكفر فلم یعطوه [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۵۰] .

قال ابو عبد الله (ع) : ما من مؤمن یغسل مؤمنا و یقول و هو یغسله رب عفوك عفوك الا عفا الله عنه [كافی ، ج۳ ، ص۱۶۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یقُولُ لِأَصْحَابِهِ مَنْ أَقَامَ الصَّلَاةَ وَ قَالَ قَبْلَ أَنْ یحْرِمَ وَ یكَبِّرَ یا مُحْسِنُ قَدْ أَتَاك الْمُسِیءُ وَ قَدْ أَمَرْتَ الْمُحْسِنَ أَنْ یتَجَاوَزَ عَنِ الْمُسِیءِ وَ أَنْتَ الْمُحْسِنُ وَ أَنَا الْمُسِیءُ فَبِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ تَجَاوَزْ عَنْ قَبِیحِ مَا تَعْلَمُ مِنِّی فَیقُولُ اللَّهُ تَعَالَی مَلَائِكتِی اشْهَدُوا أَنِّی قَدْ عَفَوْتُ عَنْهُ وَ أَرْضَیتُ عَنْهُ أَهْلَ تَبِعَاتِهِ [فلاح السائل ، ص۱۵۵] .

۲. پیامبر

شب قدر یكی از همسران پیامبر از حضرت سؤال كرد : ما اقول ان ادركت لیلة القدر قال (ص) قولی اللهم انك عفو تحب العفو فاعف عنی [مستدرك ، ج۷ ، ص۴۶۱] .

۳. اولیاء

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إلهی أفكر فی عفوك فتهون علی خطیئتی [أمالی صدوق ، ص۷۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إلهی جودك بسط أملی و عفوك أفضل من عملی [إقبال الأعمال ، ص۶۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إلهی إن أخذتنی بجرمی أخذتك بعفوك و إن أخذتنی بذنوبی أخذتك بمغفرتك [إقبال الأعمال ، ص۶۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فلا تجعلنی ممن صرفت عنه وجهك و حجبه (حجبك) سهوه عن عفوك [إقبال الأعمال ، ص۶۸۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) إلهی إن عفوت فمن أولی منك بالغفران (بالعفو) و إن عذبت فمن أعدل منك فی الحكم [إقبال الأعمال ، ص۷۳] .

فاطمة زهرا (س) در تعقیبات نماز می فرمودند :

سبحان من یعلم جوارح القلوب...الهی اصلح لی دین... اللهم انك عفو تحب العفو فاعف عنی... [بحار ، ج۸۵]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : سُئِلَ النَّبِی (ص) عَنْ خِیارِ الْعِبَادِ فَقَالَ الَّذِینَ إِذَا أَحْسَنُوا سْتَبْشَرُوا وَ إِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَ إِذَا أُعْطُوا شَكرُوا وَ إِذَا ابْتُلُوا صَبَرُوا وَ إِذَا غَضِبُوا غَفَرُوا [كافی ، ج۲ ، ص۲۴۰] .

۴. اسباب آمرزش الهی

در قرآن كریم اسباب مختلفی برای آمرزش الهی بیان شده است كه به نمونه‌ای از آن اشاره می‌شود :

۱ ـ توبه :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَی اللّهِ تَوْبَةً نَصُوحاً عَسی رَبُّكمْ أَنْ یكفِّرَ عَنْكمْ سَیئاتِكمْ [تحریم/۸] .

۲ ـ ایمان و عمل صالح :

وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ آمَنُوا بِما نُزِّلَ عَلی مُحَمَّدٍ وَ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كفَّرَ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ وَ أَصْلَحَ بالَهُمْ [محمد/۲] .

۳ ـ تقوی :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللّهَ یجْعَلْ لَكمْ فُرْقاناً وَ یكفِّرْ عَنْكمْ سَیئاتِكمْ وَ یغْفِرْ لَكمْ وَ اللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیمِ [انفال/۲۹] .

۴ ـ هجرت و جهاد و شهادت :

فَالَّذِینَ هاجَرُوا وَ أَخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِمْ وَ أَوذُوا فِی سَبِیلِی وَ قاتَلُوا وَ قُتِلُوا لأکفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [آل عمران/۱۹۵] .
۵ـ انفاق پنهانی :
إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقاتِ فَنِعِمّا هِی وَ إِنْ تُخْفُوها وَ تُوتُوهَا الْفُقَراءَ فَهُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ یکفِّرُ عَنْکمْ مِنْ سَیئاتِکمْ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِیرٌ [بقره/۲۷۱] .
۶ـ قرض الحسنه :
إِنْ تُقْرِضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً یضاعِفْهُ لَکمْ وَ یغْفِرْ لَکمْ وَ اللّهُ شَکورٌ حَلِیمٌ [تغابن/۱۷] .
۷ـ پرهیز از گناهان کبیره :
إِنْ تَجْتَنِبُوا کبائِرَ ما تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُکفِّرْ عَنْکمْ سَیئاتِکمْ [نساء/۳۱] .
۵. عفو
صاحب حق می‌تواند از حق خود بگذرد نه دیگری :
عن إسماعیل بن الفضل الهاشمی قال : "قلت جعفر بن محمد (ع) أخبرنی عن یعقوب (ع) لما قال له بنوه "یا أَبانَا اسْتَغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا إِنّا کنّا خاطِئِینَ قالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَکمْ رَبِّی" (یوسف/۹۸-۹۷) فأخر الاستغفار لهم و یوسف (ع) لما قالوا له "تَاللّهِ لَقَدْ آثَرَک اللّهُ عَلَینا وَ إِنْ کنّا لَخاطِئِینَ قالَ لا تَثْرِیبَ عَلَیکمُ الْیوْمَ یغْفِرُ اللّهُ لَکمْ وَ هُوَ أَرْحَمُ الرّاحِمِینَ" (یوسف/۹۲-۹۱) قال لأن قلب الشاب أرق من قلب الشیخ و کانت جنایة ولد یعقوب علی یوسف و جنایتهم علی یعقوب إنما کانت بجنایتهم علی یوسف فبادر یوسف إلی العفو عن حقه و أخر یعقوب العفو لأن عفوه إنما کان عن حق غیره فأخرهم إلی السحر لیله الجمعة" [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۵۴] .
از امام صادق (ع) سؤال شد چرا حضرت یعقوب طلب عفو فرزندان را به تعویق انداخت ، ولی حضرت یوسف فورا آنها را بخشید؟ امام فومود : ستم فرزندان یعقوب بر یوسف بود و ستمی که در حق یعقوب مرتکب شدند آن هم به خاطر جنایتی بود که نسبت به یوسف انجام داده بودند".
فبادر یوسف الی العفو عن حقه و اخر یعقوب العفو لان عفوه انما کان عن حق غیره فاخرهم الی السحر لیلة الجمعة [سفینة ، ص۴۴۲] .
۶. عفو زن ومرد
عفو در همه جا و همه حال ، حتی هنگام جدائی ممدوح است :
بخشش زن : وَ إِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَ قَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِیضَةً فَنِصْفُ ما فَرَضْتُمْ إِلاّ أَنْ یعْفُونَ أَوْ یعْفُوَا الَّذِی بِیدِهِ عُقْدَةُ النِّکاحِ [بقره/۲۳۷] .
بخشش نصف مهریه :
بخشش مرد : وَ أَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوی [بقره/۲۳۷] .
چون دختر و زنی که از شوهر خود جدا می‌شود مواجه با مشکلاتی از نظر اجتماعی و روانی می گردد ، گذشت مرد و پرداخت تمام مهر می‌تواند مرهمی بر جراحات آنها باشد. [نمونه ، ج۲ ، ص۱۴۴] .
عفو ، از حقوق زن :
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَمَّا حَقُّ الزَّوْجَةِ فَأَنْ تَعْلَمَ أَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَهَا لَک سَکناً وَ أُنْساً فَتَعْلَمَ أَنَّ ذَلِک نِعْمَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَیک فَتُکرِمَهَا وَ تَرْفُقَ بِهَا وَ إِنْ کانَ حَقُّک عَلَیهَا أَوْجَبَ فَإِنَّ لَهَا عَلَیک أَنْ تَرْحَمَهَا لِأَنَّهَا أَسِیرُک وَ تُطْعِمَهَا وَ تَکسُوَهَا وَ إِذَا

جَهِلَتْ عَفَوْتَ عَنْهَا [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۶۲۱] .

۷. عفو هنگام قدرت

وَ لَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولئِک ما عَلَيهِمْ مِنْ سَبِيلٍ إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يظْلِمُونَ النّاسَ وَ يبْغُونَ فِی الْأَرْضِ بِغَيرِ الْحَقِّ أُولئِک لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ وَ لَمَنْ صَبَرَ وَ غَفَرَ إِنَّ ذلِک لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [شوری/۴۳-۴۱] .

قال رسول الله (ص) : من عفا عند القدره عفا الله عنه يوم العثرة

قال رسول الله (ص) : من عفا عند القدرة عفا الله عنه يوم العسرة

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوْلَى النَّاسِ بِالْعَفْوِ أَقْدَرُهُمْ عَلَى الْعُقُوبَةِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : إن أعفى الناس من عفا عند قدرته [بحار الأنوار ، ج۷۱ ، ص۴۰۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا قَدَرْتَ عَلَى عَدُوِّک فَاجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُكراً لِلْقُدْرَةِ عَلَيهِ [نهج البلاغه ، حكمت ۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عند كمال القدرة تظهر فضيلة العفو [غرر الحكم ، ص۳۴۲] .

[ميزان الحكمة ، ج۶ ، ص۳۷۰] .

۸. مشمولان عفو

۱. وظايف

۱ـ تشكر ثُمَّ عَفَوْنا عَنْكمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [بقره/۵۲] .

۲ـ اتخاذ روش نيكفَمَنْ عُفِی لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَیءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ [بقره/۱۷۸] .

۳ـ پرداخت بدهی : وَ أَداءٌ إِلَيهِ بِإِحْسانٍ [بقره/۱۷۸] .

۲. منشأ عفو

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : العفو و المهل و المعروف و الصمت فهذا ما يتشعب للعاقل بحلمه [تحف العقول ، ص۱۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَفْوُ عِنْدَ الْقُدْرَةِ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ وَ أَسْرَارِ الْمُتَّقِينَ وَ تَفْسِيرُ الْعَفْوِ أَنْ لَا تَلْزَمَ صَاحِبَک فِيمَا أَجْرَمَ ظَاهِراً وَ تَنْسَی مِنَ الْأَصْلِ مَا أُصِبْتَ مِنْهُ بَاطِناً وَ تَزِيدَ عَلَى الْإِحْسَانِ إِحْسَاناً وَ لَنْ يجِدَ إِلَى ذَلِک سَبِيلًا إِلَّا مَنْ قَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُ وَ غَفَرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ وَ زَينَهُ بِكرَامَتِهِ وَ أَلْبَسَهُ مِنْ نُورِ بَهَائِهِ [مصباح الشريعة ، ص۱۵۸] .

۹. شواهد تاريخی

قال أمير المؤمنين (ع) : وَ قَدْ كانَ مِنِ انْتِشَارِ حَبْلِكمْ وَ شِقَاقِكمْ مَا لَمْ تَغْبَوْا عَنْهُ فَعَفَوْتُ عَنْ مُجْرِمِكمْ وَ رَفَعْتُ السَّيفَ عَنْ مُدْبِرِكمْ وَ قَبِلْتُ مِنْ مُقْبِلِكمْ [نهج البلاغه ، نامه ۲۹] .

در صفين دزدی به عمار ياسر زد. به او گفتند : دست دزد را قطع كن. عمار گفت : بل استر عليه لعل الله ان يستر علیّ يوم القيامة

ابن مسعود هنگام خريد كالا متوجه شد پولهايش را كه در عمامه‌اش قرار داده بود دزديده شده است. مردم گفتند : خدا دست دزد را قطع كند!

ابن مسعود گفت : خدايا اگر احتياج او را وادار به چنين كاری كردهفباركَ له فيها و ان كن حملته علی الذنب جراة فاجعله آخر ذنوبه.

فضيل می گويد : مردی از خراسان در مسجد الحرام در كنار من نشست ، هنگامی كه برخاست برای طواف متوجه شد پولهايش را دزديده‌اند ، گريه كرد.

گفتم برای پولهـایت گریه می کنی؟ گفت : لاـ و لکن مثلتنی و ایـاه بین یـدی الله عزّ و جـل فاشـرف عقلی علی ادحـاض حجته فبکائی رحمهٔ له.

۷. حد و مرز عفو

قـال أمیر المؤمنین (ع) : جاز بالحسـنهٔ و تجاوز عن السـیئهٔ ما لم یکن ثلما فی الـدین أو وهنا فی سـلطان الإسـلام [غرر الحکم ، ص۲۴۵] .

قَـالَ عَلِی بْنُ الْحُسَـینِ (ع) : حَقُّ مَنْ أَسَـاءَک أَنْ تَعْفُوَ عَنْهُ وَ إِنْ عَلِمْتَ أَنَّ الْعَفْوَ یضُـرُّ انْتَصِـرْتَ قَـالَ اللَّهُ تَبـارَک وَ تَعَالَی "وَ لَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولئِک ما عَلَیهِمْ مِنْ سَبِیلٍ" (شوری/۴۱) [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تجاوزوا عن الذنب ما لم یکن حدا [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

عفو از موضع ضعف نباشد. [میزان الحکمهٔ ، ج۶ ، ص۳۷۲] .

عایشه : ما رایت رسول الله (ص) منتصـرا من مظلمه ظلمها قط ما لم ینتهک حرمهٔ من محارم الله فاذا انتهک من محارم الله شـیء کان اشدهم فی ذلک غضبا و ما خیر بین الامرین الا اختار اسرهما مما لم یکن مأثما. [المحجهٔ البیضاء ، ج۵ ، ص۳۱۸] .

قال أمیر المؤمنین (ع) : رحمهٔ من لا یرحم تمنع الرحمهٔ و استبقاء من لا یبقی یهلک (تهلک) الأمهٔ [غرر الحکم ، ص۳۴۳] .

و لکم فی القصاصلا تمنعوا الحکمهٔ أهلها فتظلموهم [بحار الأنوار ، ج۳۶ ، ص۲۱۷] .

و لا تمنعوا معروفهٔ من اهلها فتظلموهم مستحقهٔ مضیع له

قال أمیر المؤمنین (ع) : وَاضِعُ مَعْرُوفِهِ عِنْدَ غَیرِ مُسْتَحِقِّهِ مُضَیعٌ لَهُ [غرر الحکم ، ص۳۸۷] .

قال أمیر المؤمنین (ع) : اصطناع (نیکی کردن) الکفور من أعظم الجرم [غرر الحکم ، ص۳۸۷] .

قال أمیر المؤمنین (ع) : المذنب علی بصیرهٔ غیر مستحق للعفو [غرر الحکم ، ص۱۸۶] .

قال أمیر المؤمنین (ع) : الْوَفَاءُ لِأَهْلِ الْغَدْرِ غَدْرٌ عِنْدَ اللَّهِ وَ الْغَدْرُ بِأَهْلِ الْغَدْرِ وَفَاءٌ عِنْدَ اللَّهِ [نهج البلاغه ، حکمت ۲۵۹] .

۸. حکومت و عفو

(از شیوه‌های مدیریت پیامبران) خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ [اعراف/۱۹۹] .

(رمز تجمع مردم در کنار پیامبران) وَ لَوْ کنْتَ فَظًّا غَلِیظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِک فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ [آل عمران/۱۵۹] .

قال أمیر المؤمنین (ع) : آلَهُ الرِّیاسَهِٔ سَعَهُٔ الصَّدْرِ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۷۶] .

لازمه تبلیغ و تربیت این است که : در برابر لجاجت‌ها و نادانی‌هافَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِیلَ [حجر/۸۵] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِیلَ " (حجر/۸۵) قَالَ الْعَفْوُ مِنْ غَیرِ عِتَابٍ [أمالی صدوق ، ص۷۳] .

زیرا پیامبر (ص) با داشتن دلیل روشن نیازی به خشونت ندارد. به علاوه خشونت در برابر جاهلان غالبا موجب افزایش خشونت و تعصب آنها می گردد.

در آیه بعد :

إِنَّ رَبَّک هُوَ الْخَلّاقُ الْعَلِیمُ [حجر/۸۶] .

جمعی از مفسرین : این دلیلی بر لزوم گذشت است. خداوند می‌داند که همه مردم یکسان نیستند ، لذا باید با عفو... برخورد نمود تا به تدریج تربیت شوند. [نمونه ، ج۱۱ ، ص۱۲۷] .

۹. آفات عفو

قال أمیر المؤمنین (ع) : العفو یفسد من اللئیم بقدر إصلاحه من الکریم [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۲۹۸] .

قال أمیر المؤمنین (ع) : رحمة من لا یرحم تمنع الرحمة و استبقاء من لا یبقی یهلک (تهلک) الأمة [غرر الحکم ، ص۳۴۳] .

۱۰. حد در اسلام

قال رسول الله (ص) : ادرؤا الحدود عن المسلمین ما استطعتم ، فان و جدتم للمسلم مخرجا فخلوا سبیله ، فان الامام لان یخطیء فی العفو خیر من ان یخطیء فی العقوبة

سارقی را به محضر حضرت علی (ع) آوردند ، او اقرار به سرقت کرد :

فَقَالَ لَهُ (ع) : "تَحْفَظُ شَیئاً مِنَ الْقُرْآنِ؟ قَالَ : نَعَمْ سُورَةَ الْبَقَرَةِ. فَقَالَ (ع) : وَهَبْتُ یدَک لِسُورَةِ الْبَقَرَةِ. فَقَالَ لَهُ الْأَشْعَثُ : أَ تُعَطِّلُ حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ فَقَالَ : وَ مَا یدْرِیک إِذَا قَامَتِ الْبَینَةُ فَلَیسَ لِلْإِمَامِ أَنْ یعْفُوَ وَ إِذَا أَقَرَّ الرَّجُلُ بِسَرِقَتِهِ عَلَی نَفْسِهِ فَذَلِک إِلَی الْإِمَامِ إِنْ شَاءَ عَفَا وَ إِنْ شَاءَ عَاقَبَ" [عوالی اللآلی ، ج۲ ، ص۱۵۸] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : " سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ یقْذِفُ امْرَأَتَهُ قَالَ : یجْلَدُ قُلْتُ : أَ رَأَیتَ إِنْ عَفَتْ عَنْهُ قَالَ : لَا وَ لَا کرَامَةَ" [تهذیب الأحکام ، ج۱۰ ، ص۸۰] .

(فالوجه : هنگامی که مرافعه بسوی حاکم یا امام شده باشد.)

۱۱. انتقام

۱. مثبت

۱ـ وَ لَکمْ فِی الْقِصاصِ حَیاةٌ یا أُولِی الْأَلْبابِ [بقره/۱۷۹] .

۲ـ فَمَنِ اعْتَدی عَلَیکمْ فَاعْتَدُوا عَلَیهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدی عَلَیکمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِینَ [بقره/۱۹۴] .

۳ـ وَ إِنْ عاقَبْتُمْ فَعاقِبُوا بِمِثْلِ ما عُوقِبْتُمْ بِهِ [نحل/۱۲۶] .

۴ـ وَ جَزاءُ سَیئَةٍ سَیئَةٌ مِثْلُها [شوری/۴۰] .

۵ـ وَ لَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولئِک ما عَلَیهِمْ مِنْ سَبِیلٍ [شوری/۴۱] .

وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ [نور/۲] .

۶ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : حَقُّ مَنْ أَسَاءَک أَنْ تَعْفُوَ عَنْهُ وَ إِنْ عَلِمْتَ أَنَّ الْعَفْوَ یضُرُّ انْتَصَرْتَ (انتقام) قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی "وَ لَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولئِک ما عَلَیهِمْ مِنْ سَبِیلٍ" (شوری/۴۱) [من لا یحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۵] .

۷ـ لا یحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاّ مَنْ ظُلِمَ وَ کانَ اللّهُ سَمِیعاً عَلِیماً [نساء/۱۴۸] .

۸ـ در بدر مسلمانان پیروز شدند و ۷۰ نفر اسیر گرفتند و حکم قتل بود ، زیرا قوای کفر ضعیف نشده بود. انصار به رسول الله گفتند آنها را به فامیل‌ها بازگردانیم و فدا و پول بگیریم.

ما كانَ لِنَبِی أَنْ يكونَ لَهُ أَسْرى حَتّى يثْخِنَ فِی الأَرْضِ تُريدُونَ عَرَضَ الدُّنْيا وَ اللّهُ يريدُ الآْخِرَةَ وَ اللّهُ عَزيزٌ حَكيمٌ [(انفال-۶۷)]
خلاصه آزاد شدند و سال بعد احد را راه انداختند و ۷۰ نفر از مسلمانان را کشتند.

۲. منفی

قال أمير المؤمنين (ع) : قلة العفو أقبح العيوب و التسرع إلى الانتقام أعظم الذنوب [غرر الحكم ، ص۴۶۵] .

قال أمير المؤمنين (ع) : شَرُّ النَّاسِ مَنْ لَا يعفو الزَّلَّةَ وَ لَا يسْتُرُ الْعَوْرَةَ [غرر الحكم ، ص۲۴۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ما أقبح الانتقام بأهل الأقدار [تحف العقول ، ص۳۵۹] .

قال أمير المؤمنين (ع) : مَتَى أَشْفِی غَيظِی إِذَا غَضِبْتُ أَ حِينَ أَعْجِزُ عَنِ الِانْتِقَامِ فَيقَالُ لِی لَوْ صَبَرْتَ أَمْ حِينَ أَقْدِرُ عَلَيهِ فَيقَالُ لِی لَوْ عَفَوْتَ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۹۴] .

قال أمير المؤمنين (ع) : من لم يحسن العفو أساء بالانتقام [غرر الحكم ، ص۲۴۵] .

۳. منشأ انتقام

۱ ـ حقد (کینه) : شهیدثانی (ره) : الحقد و هو نتيجة الغضب فإن الغضب إذا لزم كظمه لعجزه عن التشفی فی الحال رجع إلى الباطن و احتقن فيه فصار حقدا. [منية المريد ، ص۳۲۱] .

معنای حقد : ان يلزم قلبه استثقاله و البغضة له و النفار عنه و ان يقوم على ذلک و يبقى.

و معنى الحقد أن يلزم قلبه استثقاله و البغض له و النفار منه. [منية المريد ، ص۳۲۱] .

پس کینه ثمره غضب است.

ثمرات کینه (تبعات کینه) :

۲ ـ حسد : زوال نعمت از طرفی و چنانچه نعمتی به او برسد ناراحت شود و چنانچه مصیبتی به او برسد خوشحال گردید.

۲ ـ الثانی : ان تزید علی اضمار الحسد فی الباطن فتشمت بما یصیبه من البلاء.

الثالث : ان تهجره و تصارمه و تنقطع عنه و ان طلبک و اقبل علیک.

الرابع : ان تعرض عنه استصغار له" [المحجة البيضاء ، ج۵ ، ص۳۱۷] .

الخامس : ان تتكلم فيه بما لا يحل من كذب و غيبة و افشاء سر و هتك ستر و غيره.

السادس : ان تحاكيه استهزاء به و سخرية منه.

السابع : ايذاؤه بالضرب و ما يؤلم بدنه.

الثامن : ان تمنعه من صلة رحم او قضاء دين او رد مظلمة و كل ذلك حرام.تبعات پایین‌ترین درجه کینه :
پایین‌ترین مرحله کینه آن است که از آفات قبلی پرهیز کنی و از این بابت مرتکب گناه نشوی و لکن در دل نگهداری. تازه این خود نیز تبعاتی دارد. از چیزهایی که بهره‌مند هستی نمی‌خواهد بهره‌ای داشته باشد. از قبیلالبشاشة و الرفق و الغیابة [المحجة البيضاء ، ج۵ ، ص۳۱۷] .

۱۲. اخلاق تکاملی

کظم غیظ ، عفو ، احسان

انفاق.

تسلط بر خشم.

عفو و بخشش.

احسان.

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرّاءِ وَ الضَّرّاءِ وَ الْكاظِمِينَ الْغَيظَ وَ الْعافِينَ عَنِ النّاسِ وَ اللّهُ يحِبُّ الْمُحْسِنِينَ [آل عمران/۱۳۴] .

فرو بردن خشم تنهاکافی نیست ، عفو لازم است ، زیرا ممکن است کینه و عداوت در قلب انسان جای بگیرد.

داستان کنیز امام سجاد (ع) : افتادن ظرف آب و مجروح شدن دست امام که کنیز بلافاصله آیهوَ الْكاظِمِينَ الْغَيظَ [(آل عمران-۱۳۴)] [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۱۴۶] .

بالاتر از عفو احسان است :

وَ يدْرَؤنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيئَةَ [رعد/۲۲] .

پاداش این افرادأُولئِك لَهُمْ عُقْبَى الدّارِ جَنّاتُ عَدْنٍ يدْخُلُونَها وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّياتِهِمْ وَ الْمَلائِكةُ يدْخُلُونَ عَلَيهِمْ مِنْ كلِّ بابٍ [رعد/۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صلاح حال التعايش و التعاشر ملء مكيال ثلثاه فطنة و ثلثه تغافل [تحف العقول ، ص۳۵۹] .

قال أمير المؤمنين (ع) : تغافل يحمد (يخمد) أمرك [غرر الحكم ، ص۴۵۱] .

قال أمير المؤمنين (ع) : أشرف أخلاق الكريم (كثرة) تغافله عما يعلم [غرر الحكم ، ص۴۵۱] .

(البته برخی تغافل‌ها مذموم است ، مثل شخص سودجو ، جاه طلب ، حسود ، حبس مال و دنائت طبع)

وَ مِنْهُمُ الَّذِينَ يؤْذُونَ النَّبِي وَ يقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيرٍ لَكمْ [توبه/۶۱] .

امام سجاد (ع) : قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : لا يعتذر إليك أحد إلا قبلت عذره و إن علمت أنه كاذب [بحار الأنوار ، ج۷۱ ، ص۱۸۰] .

حکم بن ابی العاص پس از فتح مکه به ظاهر مسلمان شد ، ولی برای منافقین جاسوسی می‌کرد ، وگاهی استراق سمع و آنها را در مجالس منافقین بازگو می کرد. پیامبر (ص) تغافل می‌فرمود ، ولی او از گذشتهای پیامبر (ص) نتیجه معکوس می گرفت. روزی پیامبر (ص) عبور می‌کرد ، حکم از پی آن حضرت به راه افتاد و بنای مسخرگی گذاشت و منافقینی که با او بودند می‌خندیدند.

پیامبر (ص) ناگهان به پشت سر خود پیچید و رو در روی حکم ایستادند و با شدت به او فرمود : كذلك فلتكن يا حكم [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۶ ، ص۱۵۰] .

حکم غافلگیر شد و آنچنان ضربه روحی خورد که مبتلاـ به رعشه گردید. و به جرم کارهای خلاف از مدینه تبعید شد. [اخلاق ، ج۱ ، ص۴۲۵] .

۱. عقل

۱. سیمای عقل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قِوَامُ الْمَرْءِ عَقْلُهُ وَ لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَقْلَ لَهُ [روضه‌الواعظين ، ج۱ ، ص۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : دِعَامَةُ الْإِنْسَانِ الْعَقْلُ [كافى ، ج۱ ، ص۲۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زِينَةُ الرَّجُلِ عَقْلُهُ [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۱۹۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّا مَعَاشِرَ الْأَنْبِیاءِ أُمِرْنَا أَنْ نُكَلِّمَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ عُقُولِهِمْ [كافی ، ج۱ ، ص۲۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أصل الإنسان لبه و عقله [أمالی صدوق ، ص ۲۴۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العقل رسول الحق [غررالحكم ، ص ۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْعَقْلُ حُسَامٌ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۴۲۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العقل مركب العلم [غررالحكم ، ص۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ أَغْنَى الْغِنَى الْعَقْلُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جمال الرجال فی عقولهم [أمالی صدوق ، ص۲۲۸] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سُلَيمَانَ الدَّيلَمِی عَنْ أَبِيهِ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فُلَانٌ مِنْ عِبَادَتِهِ وَ دِينِهِ وَ فَضْلِهِ فَقَالَ كيفَ عَقْلُهُ" [كافی ، ج۱ ، ص۱۱] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : صَدِيقُ كلِّ امْرِئٍ عَقْلُهُ وَ عَدُوُّهُ جَهْلُهُ [كافی ، ج۱ ، ص۱۱] .

زيرا خاصت صديق نفع رساندن و دشمن ضرر رساندن است و اين دو خاصيت در عقل و جهل هست. هر ضرری از كم عقلی و هر منفعتی از عقل است.

۵- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَوْحَى اللَّهُ إِلَى مُوسَى (ع) أَنَا أُواخِذُ عِبَادِی عَلَى قَدْرِ مَا أَعْطَيتُهُمْ مِنَ الْعَقْلِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۹۳] .

۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نوم العاقل أفضل من سهر الجاهل و إفطار العاقل أفضل من صوم الجاهل [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۹۳] .

۲. جايگاه عقل

۱-وسيله عبادت و پيروزی :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَقْلُ قَالَ مَا عُبِدَ بِهِ الرَّحْمَنُ وَ اكتُسِبَ بِهِ الْجِنَانُ [كافی ، ج۱ ، ص۱۱] .

۲-ميزان عقاب و ثواب :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ الْعَقْلَ اسْتَنْطَقَهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَقْبِلْ فَأَقْبَلَ ثُمَّ قَالَ لَهُ أَدْبِرْ فَأَدْبَرَ ثُمَّ قَالَ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی مَا خَلَقْتُ خَلْقاً هُوَ أَحَبُّ إِلَی مِنْك وَ لَا أَكمَلْتُك إِلَّا فِيمَنْ أُحِبُّ أَمَا إِنِّی إِياك آمُرُ وَ إِياك أَنْهَى وَ إِياك أُعَاقِبُ وَ إِياك أُثِيبُ [كافی ، ج۱ ، ص۱۰] .

قال المجلسیره : احتجاج الله تعالى على الناس بالعقل وأنه يحاسبهم على قدرعقولهم [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۰۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّمَا يدَاقُّ اللَّهُ الْعِبَادَ فِی الْحِسَابِ يوْمَ الْقِيامَةِ عَلَى قَدْرِ مَا آتَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ فِی الدُّنْيا [كافی ، ج۱ ، ص۱۱] .

۳-حيات است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَقْدُ الْعَقْلِ فقْدُ الْحَياةِ وَ لَا يقَاسُ إِلَّا بِالْأَمْوَاتِ [كافی ، ج۱ ، ص۲۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْجَهْلُ مَوْتٌ [غررالحكم ، ص۷۵] .

۴-حجّت باطنی :

قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجَّتَينِ حُجَّةً ظَاهِرَةً وَ حُجَّةً بَاطِنَةً فَأَمَّا الظَّاهِرَةُ فَالرُّسُلُ وَ الْأَنْبِياءُ وَ الْأَئِمَّةُ (ع) وَ أَمَّا الْبَاطِنَةُ فَالْعُقُولُ [كافی ، ج۱ ، ص۱۵] .

۵-وسيله هدايت به راه صحيح :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كفَاك مِنْ عَقْلِك مَا أَوْضَحَ لَك سُبُلَ غَيك مِنْ رُشْدِك [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۲۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العقل يهدى و ينجى و الجهل يغوى و يردى [غررالحكم ، ص۵۱] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : صَدِيقُ كلِّ امْرِئٍ عَقْلُهُ وَ عَدُوُّهُ جَهْلُهُ [كافی ، ج۱ ، ص۱۱] .

۶ـ کنترل کننده نفس و هواها :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النفوس طلقة لكن أيدى العقول تمسك [تملك] أعنتها عن النحوس [غررالحكم ، ص۲۳۵] .

۷ـ مصلح است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَاتِلْ هَوَاك بِعَقْلِك [كافی ، ج۱ ، ص۲۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العقل مصلح كل أمر [غررالحكم ، ص۵۱] .

۸–کامل کننده نقص سایر صفات روحی است :

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : لم يقسم بين العباد أقل من خمس اليقين و القنوع و الصبر و الشكر و الذى يكمل له هذا كله العقل [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۸۵] .

۹–جمال و زیبایی است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زِينَةُ الرَّجُلِ عَقْلُهُ [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۱۹۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا جَمَالَ أَزْيَنُ مِنَ الْعَقْلِ [أمالی صدوق ، ص۳۲۰] .

۱۰–کمال عقل ، مخصوص محبوبترین بندگان است.

ولایکمله الا فیمن یحب [مستدرک سفینه ، ج۷ ص ۳۱۵]

۱۱–از شمشیر ، قدرت تسلطش بیشتر است.

ان سلطان العقل نعلى الباطن العاقل اشد تحكما من سرطان السيف على ظاهر الاحمق

۳. تعقل در قرآن

أَ تَأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبِرِّ وَ تَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَ أَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتابَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [بقره/۴۴] .

يا أَهْلَ الْكِتابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِى إِبْراهِيمَ وَ ما أُنْزِلَتِ التَّوْراةُ وَ الْإِنْجِيلُ إِلاّ مِنْ بَعْدِهِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [آل عمران/۶۵] .

وَ الدّارُ الْآخِرَةُ خَيرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [اعراف/۱۶۹] .

فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُراً مِنْ قَبْلِهِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [يونس/۱۶] .

إِنْ أَجْرِى إِلاّ عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى أَ فَلا تَعْقِلُونَ [هود/۵۱] .

لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَيكُمْ كتاباً فِيهِ ذِكرُكمْ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [انبياء/۱۰] .

أُفٍّ لَكمْ وَ لِما تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [انبياء/۶۷] .

وَ هُوَ الَّذِى يحْيِى وَ يمِيتُ وَ لَهُ اخْتِلافُ اللَّيلِ وَ النَّهارِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [مومنون/۸۰] .

۹–وَ ما عِنْدَ اللّهِ خَيرٌ وَ أَبْقى أَ فَلا تَعْقِلُونَ [قصص/۶۰] .

۱۰–ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ وَ إِنَّكمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيهِمْ مُصْبِحِينَ وَ بِاللَّيلِ أَ فَلا تَعْقِلُونَ [صافات/۳۸-۳۶] .

۴. زمينه های رشد عقل

۱–آشنایی با قرآن : إِنّا أَنْزَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِیا لَعَلَّکُمْ تَعْقِلُونَ [یوسف/۲] .

قَدْ بَیَّنّا لَکُمُ الْآیاتِ لَعَلَّکُمْ تَعْقِلُونَ [حدید/۱۷] .

۲–آشنایی با طبیعت : إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ الْفُلْکِ الَّتِی تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِما ینْفَعُ النّاسَ وَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ السَّماءِ مِنْ ماءٍ فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها وَ بَثَّ فِیها مِنْ کلِّ دابَّةٍ وَ تَصْرِیفِ الرِّیاحِ وَ السَّحابِ الْمُسَخَّرِ بَینَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یعْقِلُونَ [بقره/۱۶۴] .

وَ فِی الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ وَ جَنّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخِیلٌ صِنْوانٌ وَ غَیرُ صِنْوانٍ یسْقی بِماءٍ واحِدٍ وَ نُفَضِّلُ بَعْضَهاعَلی بَعْضٍ فِی الْأُکلِ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یعْقِلُونَ [رعد/۴] .

۳–سیر و سفر : أَ فَلَمْ یسِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَتَکونَ لَهُمْ قُلُوبٌ یعْقِلُونَ بِها [حج/۴۶] .

۵. آفات عقل

۱–عجب :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : عُجْبُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ أَحَدُ حُسَّادِ عَقْلِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۲] .

توضیح : حساد در اینجا به معنای دشمن است و خودپسندی دشمن عقل است.

۲–شهوت و هواپرستی :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ لَمْ یمْلِک شَهْوَتَهُ لَمْ یمْلِک عَقْلَهُ [غررالحکم ، ص۳۰۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْهَوَی عَدُوُّ الْعَقْلِ [غررالحکم ، ص۶۴] .

۳–آرزوهای بلند و بی پایه :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اِعْلَمُوا أَنَّ الْأَمَلَ یسْهِی الْعَقْلَ وَ ینْسِی الذِّکرَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۶] .

۴–محبت زیاد :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ عَشِقَ شَیئاً أَعْشَی بَصَرَهُ وَ أَمْرَضَ قَلْبَهُ فَهُوَ ینْظُرُ بِعَینٍ غَیرِ صَحِیحَةٍ وَ یسْمَعُ بِأُذُنٍ غَیرِ سَمِیعَةٍ قَدْ خَرَقَتِ الشَّهَوَاتُ عَقْلَهُ وَ أَمَاتَتِ الدُّنْیا قَلْبَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۹] .

۵–غضب :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْغَضَبُ یفْسِدُ الْأَلْبَابَ وَ یبْعِدُ مِنَ الصَّوَابِ [غررالحکم ، ص۶۵] .

۶–طم (ع) :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَکثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الْمَطَامِعِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۹] .

۷–کبر :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ما دخل قلب أحد شیء من الکبر إلا نقص من عقله مثل ما دخله من ذلک قل ذلک أو کثر [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۱۳۲] .

۸–مجالست با کم عقلها

۹–مواد مخدر و شراب

۱۰–نداشتن مطالعه ، پرخوری و پرحرفی

۱۱–تقلید نابجا و محیط زدگی ، شرق زدگی ، غرب زدگی ، و هرزگی

۱۲-عجله

۱۳-تغذیه ناجور

۶. عاقل

۱. فضیلت عاقل

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إفطار العاقل أفضل من صوم الجاهل و إقامة العاقل أفضل من شخوص (حركت) الجاهل [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۹۳] .

اسكندر : سلطان العقل على الباطن اشد من سلطان السيف على الظاهر [مستدرك سفينة البحار]

۲. سیمای عاقل

عاقل دارای یک جهان بینی و اعتقاد مستد و منطقی است

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ كانَ عَاقِلًا كانَ لَهُ دِينٌ [كافى ، ج۱ ، ص۱۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أصل العقل العفاف [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۷] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : فَمَنْ عَقَلَ قَنِعَ بِمَا يكفِيهِ وَ مَنْ قَنِعَ بِمَا يكفِيهِ اسْتَغْنَى [كافى ، ج۱ ، ص۱۷] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ الْعَاقِلَ لَا يكذِبُ وَ إِنْ كانَ فِيهِ هَوَاهُ [كافى ، ج۱ ، ص۱۷] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : إِنَّ الْعَاقِلَ ۰۰۰۰ لَا يعِدُ مَا لَا يقْدِرُ عَلَيهِ [كافى ، ج۱ ، ص۲۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : على العاقل أن يحصى على نفسه مساويها [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يكونَ عَارِفاً بِزَمَانِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ستة تختبر بها عقول الناس الحلم عند الغضب و الصبر عند الرهب و القصد عند الرغب و تقوى الله فى [على] كل حال و حسن المداراة و قلة المماراة [غررالحكم ، ص۵۵] .

۳. معیار شناخت عقلا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثَلَاثَةٌ تَدُلُّ عَلَى عُقُولِ أَرْبَابِهَا الرَّسُولُ وَالْكتَابُ وَ الْهَدِيةُ [غررالحكم ، ص۵۵] .

این سه معیار اخیر برای وزارت امور خارجه و بطور کلی مراودات بین المللی نظام بسیار مهم است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كثرة الصواب تنبئ عن وفور العقل [غررالحكم ، ص۱۵۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عند الخبرة تنكشف عقول الرجال [عند الحيرة] [غررالحكم ، ص۱۰۰] .

توضیح : منظور ، ظاهرا زمانی است که عرف مردم عادتا خود را بیچاره می‌بینند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رزانة العقل تختبر فى الرضا [فى الفرج] و الحزن [غررالحكم ، ص۱۰۳] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : الحاجة تدل على عقل صاحبها و المصيبة تدل على عقل من نزلت به و الغضب يدل على عقل الغضبان [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۱۱] .

(حاجه يعنى آزمون)

عن أبى الحسن الرضا (ع) : أنه سئل ما العقل فقال التجرع للغصة و مداهنة الأعداء و مداراة الأصدقاء [أمالى صدوق ، ص۲۸۳] .

قِيلَ لِأَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : صِفْ لَنَا الْعَاقِلَ فَقَالَ (ع) هُوَ الَّذِى يضَعُ الشَّىءَ مَوَاضِعَهُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۲۳۵] .

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : فِى حِكمَةِ آلِ دَاوُدَ عَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يكونَ عَارِفاً بِزَمَانِهِ مُقْبِلًا عَلَى شَأْنِهِ حَافِظاً لِلِسَانِهِ [كافى ، ج۲ ،

ص۱۱۶] .

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع) قَالَ : یَنْبَغِی لِمَنْ عَقَلَ عَنِ اللَّهِ أَنْ لَا یَسْتَبْطِئَهُ فِی رِزْقِهِ وَ لَا یَتَّهِمَهُ فِی قَضَائِهِ [کافی ، ج ، ص۶۱] .

عابدی اسرائیلی عبادت زیاد می‌کرد؛ ملکی از خدا ثواب آنرا خواست ، ثواب کم بود. ملک پرسید. فرمود : امتحان کن. سپس ملک به صورت مردی که به دیـدن وبرای عبادت همکار او باشـد متمثل شد ونزد عابد آمد. پس از چند لحظه‌ای عابد گفت : کاش خدا خری داشت که از این ثروتها استفاده کند. مقدار عقل او هویدا شد. [أمالی صدوق ، ص۴۱۸] .

نامه‌ای به شیخ عبدالکریم نوشته شد که یک روحانی برای ما بفرست که سه چیز دارا باشد : ۱- علم ۲- تقوا ۳- عقل؛ یا آنکه اگر هیچ ندارد عقل داشته باشد.

۴. عاقل از دیدگاه اسلام

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْعَاقِلَ مَنْ وَحَّدَ اللَّهَ وَ عَمِلَ بِطَاعَتِهِ [تحف‌العقول ، ص۵۴] .

قَـالَ أَمِیرُ الْمُـؤمِنِینَ (ع) : لیس العاقـل الـذی یعرف الخیر مـن الشـر لکـن العاقـل مـن یعرف خیر الشـرین [شـرح‌نهـج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۳۲۱] .

۵. سیره عملی عاقل

۱ ـ گنهکار نیست :

قَالَ الْکَاظِمُ (ع) : إِنَّ الْعُقَلَاءَ تَرَکُوا فُضُولَ الـدُّنْیَا فَکَیفَ الـذُّنُوبَ وَ تَرْکُ الـدُّنْیَا مِنَ الْفَضْلِ وَ تَرْکُ الـذُّنُوبِ مِنَ الْفَرْضِ [کافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أصل العقل العفاف و ثمرته البراءۀ من الآثام [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۷] .

۲-از وساوس پرهیز دارد :

عبـد الله بن سـنان به امام صادق علیه‌السـلام عرض کرد : فلانی وسواس است و لکن عاقل است. امام (ع) فرمود : أَی عَقْلٍ لَهُ وَ هُوَ یطِیعُ الشَّیطَانَ [کافی ، ج۱ ، ص۱۲] .

۳-دورغ گو نیست.

قَالَ الْکَاظِمُ (ع) : إِنَّ الْعَاقِلَ لَا یکذِبُ وَ إِنْ کانَ فِیهِ هَوَاهُ [کافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

۴-به دنبال علم :

عن الباقرعلیه‌السلام : و لا یسام من طلب العلم طول عمره [الحیاۀ ، ج۱ ، ص۴]

قَالَ الْکَاظِمُ (ع) : لَا یشْبَعُ مِنَ الْعِلْمِ دَهْرَهُ [کافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

۴-صبر در هنگامی که روزگار به میل او نیست.

۵-میانه روی وقتی که دنیا به انسان رو می‌کند.

۶-رعایت قوانین الهی را کردن

۷-خوب مدارا کردن با مردم

با مردم مدارا می‌کند : پیغمبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمبه علیعلیه‌السلامفرمود : "سه چیز اگر کسی داشته باشد عملی ندارد. ۱- ورع ۲- علم ۳- عقل"

قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یـا علی ثلاـث من لم یکن فیه لم یقم له عمـل ورع یحجزه عن معاصـی الله عز و جـل و علم یرد به جهل السفیه و عقل یداری به الناس [تحف‌العقول ، ص۶] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : الْعَقْلُ التجرع للغصة و مداهنة الأعداء و مداراة الأصدقاء [أمالی صدوق ، ص۲۸۳] .

۸–پرهیز از خصومت و جدال

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ستة تختبر بها عقول الناس الحلم عند الغضب و الصبر عند الرهب و القصد عند الرغب و تقوی الله فی [علی] کل حال و حسن المداراة و قلة المماراة [غررالحکم ، ص۵۵] .

۹–خودش را محاسبه می کند

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : علی العاقل أن یحصی علی نفسه مساویها فی الدین و الرأی و الأخلاق و الأدب فیجمع ذلک فی صدره أو فی کتاب و یعمل فی إزالتها [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۶] .

۱۰–عارف به زمان است

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : عَلَی الْعَاقِلِ أَنْ یکونَ عَارِفاً بِزَمَانِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۶] .

۱۱–هر چیز را در جای خود می گذارد (موقعیت هر چیز را خوب می‌شناسد.)

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْعَاقِلُ هُوَ الَّذِی یضَعُ الشَّیءَ مَوَاضِعَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۳۵] .

۶. صفات عاقل

۱ ـ با حیا است : جبرئیل به آدم عرض کرد سه چیز برای تو آورده ام ، یکی را انتخاب کن (عقل ، حیاء ، دین) ، آدم گفت : عقل را انتخاب می کنم. جبرئیل به حیاء و دین امر کرد برویدفَقَالَا یا جَبْرَئِیلُ إِنَّا أُمِرْنَا أَنْ نَکونَ مَعَ الْعَقْلِ حَیثُ کانَ [کافی ، ج۱ ، ص۱۰] .

۲–قانع است.

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مَنْ عَقَلَ قَنِعَ بِمَا یکفِیهِ وَ مَنْ قَنِعَ بِمَا یکفِیهِ اسْتَغْنَی [کافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

۳–عاقل پندپذیر است

کتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَیک مُبارَک لِیدَّبَّرُوا آیاتِهِ وَ لِیتَذَکرَ أُولُوا الْأَلْبابِ [ص/۲۹] .

هُدیً وَ ذِکری لِأُولِی الْأَلْبابِ [غافر/۵۴] .

۴–خوش اخلاق است

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَکمَلُ النَّاسِ عَقْلًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً [کافی ، ج۱ ، ص۲۳] .

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) التَّوَاضُعُ أَحَبُّ إِلَیهِ مِنَ الشَّرَفِ یسْتَکثِرُ قَلِیلَ الْمَعْرُوفِ مِنْ غَیرِهِ وَ یسْتَقِلُّ کثِیرَ الْمَعْرُوفِ مِنْ نَفْسِهِ وَ یرَی النَّاسَ کلَّهُمْ خَیراً مِنْهُ وَ أَنَّهُ شَرُّهُمْ فِی نَفْسِهِ [کافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

۵ ـ صفات عاقل در آخرت :

و) أُولئِک لَهُمْ عُقْبَی الدّارِ [رعد/۲۲] .

ز) جَنّاتُ عَدْنٍ یدْخُلُونَها وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّیاتِهِمْ وَ الْمَلائِکةُ یدْخُلُونَ عَلَیهِمْ مِنْ کلِّ بابٍ [رعد/۲۳] .

ح) سَلامٌ عَلَیکمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَی الدّارِ [رعد/۲۴] .

الَّذِینَ یسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِک الَّذِینَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِک هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۸] .

۷. عاقل ترین مردم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَفْضَلَ مِنَ الْعَقْلِ وَ مَا تَمَّ عَقْلُ امْرِئٍ حَتَّی یکونَ فِیهِ خِصَالٌ شَتَّی الْکفْرُ وَ الشَّرُّ مِنْهُ

مَأْمُونَانِ وَ الرُّشْدُ وَ الْخَيرُ مِنْهُ مَأْمُولَانِ وَ فَضْلُ مَالِهِ مَبْذُولٌ وَفَضْلُ قَوْلِهِ مَكفُوفٌ وَ نَصِيبُهُ مِنَ الدُّنْيا الْقُوتُ لَا يشْبَعُ مِنَ الْعِلْمِ دَهْرَهُ الذُّلُّ أَحَبُّ إِلَيهِ مَعَ اللَّهِ مِنَ الْعِزِّ مَعَ غَيرِهِ وَ التَّوَاضُعُ أَحَبُّ إِلَيهِ مِنَ الشَّرَفِ يسْتَكثِرُ قَلِيلَ الْمَعْرُوفِ مِنْ غَيرِهِ وَ يسْتَقِلُّ كثِيرَ الْمَعْرُوفِ مِنْ نَفْسِهِ وَ يرَى النَّاسَ كلَّهُمْ خَيراً مِنْهُ وَ أَنَّهُ شَرُّهُمْ فِي نَفْسِهِ وَ هُوَ تَمَامُ الْأَمْرِ [كافى ، ج۱ ، ص۱۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ألا و إن أعقل الناس عبد عرف ربه فأطاعه و عرف عدوه فعصاه و عرف دار إقامته فأصلحها و عرف سرعة رحيله فتزود لها [أعلام‌الدين ، ص۳۳۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أعقل الناس من كان بعيبه بصيرا و عن عيب غيره ضريرا [غررالحكم ، ص۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أفضل الناس عقلا أحسنهم تقديرا لمعاشه و أشدهم اهتماما بإصلاح معاده [غررالحكم ، ص۵۲] .

نشانه عقل : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كمَالُ الْعَقْلِ فِي ثَلَاثَةٍ التَّوَاضُعِ لِلَّهِ وَ حُسْنِ الْيقِينِ وَ الصَّمْتِ إِلَّا مِنْ خَيرٍ [اختصاص مفيد ، ص۲۴۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قسم الله العقل ثلاثة أجزاء فمن كن فيه كمل عقله و من لم يكن فلا عقل له حسن المعرفة بالله و حسن الطاعة لله و حسن الصبر على أمر الله [تحف‌العقول ، ص۵۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا تَمَّ الْعَقْلُ نَقَصَ الْكلَامُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۷۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أفضل الناس عقلا أحسنهم تقديرا لمعاشه و أشدهم اهتماما بإصلاح معاده [غررالحكم ، ص۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كثرة الصواب تنبئ عن وفور العقل [غررالحكم ، ص۱۵۴] .

۸. عاقل از دید گاه مردم

مردم عاقل را کسی می دانند که :

۱- زرنگ واهل بند وبست باشد

۲- متملّق و رياكار باشد.

۳- حیله گر باشد.

۴- احتیاطات نابجا بکند.

۵- از زیر کار در برود. (عاقل بود جبهه نرفت ، عاقل بود وام را نداد)

۶- سیاست بازی و پرستش گرائی بکند.

۷- باخط کش مادیات را اندازه بگیرد.يعْلَمُونَ ظاهِراً مِنَ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غافِلُونَ [روم/۷] .

۹- همه کمالات را فدای یک کمال بکند.

۱. علل پیشرفت مسلمین

۱ ـ فطری بودن اسلام :

توجه به ازدواج ، حکومت ، عواطف ، عدالت و جامعیت

۲ ـ عقل و استدلال :

طرفدار علم و آزادی و عدالت

۳ـ زندگی ساده رهبران :

از کشورهای مختلف برای تماشای زندگی مسئولین می‌آمدند.

انتقاد حضرت علی (ع) از خرید منزل عالی که شریح قاضی خریده بود یا انتقاد از مهمانی عثمان بن حُنیف.

۴ـ سوز و تعهّد مردم :

رفتار مسلمانان جاذبه داشت.

۵ـ خوش‌رفتاری نسبت به اهل کتاب :

حضرت امیر (ع) به مالک اشتر می‌نوسد که تو استاندار مصر می شوی و در آنجا ۱۵ میلیون مسیحی استاِمَّا أَخٌ لَک فِی الدِّینِ وَ إِمَّا نَظِیرٌ لَک فِی الْخَلْقِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

منبع : علل پیشرفت اسلام و عقب‌ماندگی مسلمین

۶ـ مردم اردن که مسیحی بودند گفتند : ما حکومت مسلمین را بر حاکمان مسیحی ترجیح می‌دهیم ، گرچه خود مسیحی هستیم.

۷ـ اتّحاد :

البته وحدت یک محور می‌خواهدحَبْلِ اللّهِ

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینع : فرَأَیتُ أَنَّ الصَّبْرَ عَلَی ذَلِک أَفْضَلُ مِنْ تَفْرِیقِ کلِمَةِ الْمُسْلِمِین [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱ ، ص۳۰۸] .

۸ـ هیأت‌های تجاری از افراد متعهّد و باسواد :

اندونزی؛ دومین کشور اسلامی از نظر جمعیت در پرتو تبلیغات تجاری به اسلام گرویدند ، قسمت‌هایی از هند و آفریقا نیز به همین شکل اسلام آوردند.

۹ـ وضع غم‌انگیز اجتماعی سیاسی کشورها زمینه رشد اسلام است.

منبع : علل پیشرفت اسلام و عقب‌ماندگی مسلمین

۱. علم و معرفت

۱. عالم

۱. جایگاه عالم

عالم کیست؟

و قال أمیر المؤمنین (ع) المتعبد علی غیر فقه کحمار الطاحونة یدور و لا یبرح و رکعتان من عالم خیر من سبعین رکعة من جاهل لأن العالم تأتیه الفتنة فیخرج منها بعلمه و تأتی الجاهل فینسفه نسفا و قلیل العمل مع کثیر العلم خیر من کثیر العمل مع قلیل العلم و الشک و الشبهة [الاختصاص ، ص۲۴۵.]

الفقیه من انقذ الناس من شرّ اعدائهم؟؟؟

العالم من لا یشبع من العلم و لا یتشبع به [غررالحکم ، ص۴۳.]

۲. سیمای عالم

سیمای عالم :

العالم حی و إن کان میتا [غررالحکم ، ص۴۷.]

عن أبی عبد الله (ع) قال أتی عالم عابدا فقال له کیف صلاتک فقال مثلی یسأل عن عبادته و أنا أعبد الله منذ کذا و کذا فقال کیف بکاو قال أبکی حتی تجری دموعی فقال له العالم فإن ضحکک و أنت خائف أفضل من بکائک و أنت مدل و إن المدل لا یصعد من عمله شیء [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۰۷.]

و یدل الخبر علی أن العالم أفضل من العابد و أن العبادة بدون العلم الحقیقی لا تنفع [بحارالأنوار ، ج۶۹ ، ص۳۰۸.]

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ عَالِمٌ یُنْتَفَعُ بِعِلْمِهِ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِینَ أَلْفَ عَابِدٍ [الکافی ، ج۱ ، ص۳۳.]

قال رسول الله (ص) لساعة من عالم یتکی علی فراشه ینظر فی علمه خیر من عبادة العابد سبعین عاما [أعلام‌الدین ، ص۹۲.]

عن الصادق أَنَّ النَّظَرَ إِلَی الْکَعْبَةِ عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ إِلَی الْوَالِدَینِ عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ فِی الْمُصْحَفِ مِنْ غَیرِ قِرَاءَةٍ عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ إِلَی وَجْهِ الْعَالِمِ عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ إِلَی آلِ مُحَمَّدٍ ع عِبَادَةٌ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۰۵.]

۳. انواع عالم

۱. عالم الهی

۱. علائم

وَ مِنَ النّاسِ وَ الدَّوَابِّ وَ الْأَنْعامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ کذلِک إِنَّما یخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ إِنَّ اللّهَ عَزِیزٌ غَفُورٌ [فاطر/۲۸.]

وَ تِلْک الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ وَ ما یعْقِلُها إِلاَّ الْعالِمُونَ [عنکبوت/۴۳.]

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لا تُومِنُوا إِنَّ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذا یتْلی عَلَیهِمْ یخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً [اسراء/۱۰۷.]

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ مَنْ نَصَبَ نَفْسَهُ لِلنَّاسِ إِمَاماً فَعَلَیهِ أَنْ یبْدَأَ بِتَعْلِیمِ نَفْسِهِ قَبْلَ تَعْلِیمِ غَیرِهِ وَ لْیکنْ تَأْدِیبُهُ بِسِیرَتِهِ قَبْلَ تَأْدِیبِهِ بِلِسَانِهِ وَ مُعَلِّمُ نَفْسِهِ وَ مُودِّبُهَا أَحَقُّ بِالْإِجْلَالِ مِنْ مُعَلِّمِ النَّاسِ وَ مُودِّبِهِمْ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۱۵۰.]

عن أبی محمد الحسن بن علی العسکری (ع) أنه قال قال جعفر بن محمد (ع) علماء شیعتنا مرابطون فی الثغر الذی یلی إبلیس و عفاریته یمنعونهم عن الخروج علی ضعفاء شیعتنا و عن أن یتسلط علیهم إبلیس و شیعته النواصب ألا فمن انتصب لذلک من شیعتنا کان أفضل ممن جاهد الروم و الترک و الخزر ألف ألف مرة لأنه یدفع عن أدیان محبینا و ذلک یدفع عن أبدانهم [الاحتجاج ، ج۲ ، ص۳۸۵.]

وَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ لَوْ لَا حُضُورُ الْحَاضِرِ وَ قِیامُ الْحُجَّةِ بِوُجُودِ النَّاصِرِ وَ مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَی الْعُلَمَاءِ أَلَّا یقَارُّوا عَلَی کظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ لَأَلْقَیتُ حَبْلَهَا عَلَی غَارِبِهَا وَ لَسَقَیتُ آخِرَهَا بِکأْسِ أَوَّلِهَا وَ لَأَلْفَیتُمْ دُنْیاکمْ هَذِهِ أَزْهَدَ عِنْدِی مِنْ عَفْطَةِ عَنْزٍ [نهج‌البلاغة ، ص۴۹.]

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ الْعُلَمَاءُ أُمَنَاءُ وَ الْأَتْقِیاءُ حُصُونٌ وَ الْأَوْصِیاءُ سَادَةٌ وَ فِی رِوَایةٍ أُخْرَی الْعُلَمَاءُ مَنَارٌ وَ الْأَتْقِیاءُ حُصُونٌ وَ الْأَوْصِیاءُ سَادَةٌ [الکافی ، ج۱ ، ص۳۳.]

و قال رسول الله (ص) الأنبیاء قادة و العلماء سادة و مجالستهم عبادة [عوالی‌اللئالی ، ج۴ ، ص۷۳.]

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ الْعُلَمَاءُ حُکامٌ عَلَی النَّاسِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۲۱.]

إنما العالم من دعاه علمه إلی الورع و التقی و الزهد فی عالم الفناء و التوله بجنة المأوی [غررالحکم ، ص۴۸.]

العالم من لا یشبع من العلم و لا یتشبع به [غررالحکم ، ص۴۳.]

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ لِوَلَدِهِ الْحَسَنِ (ع) فِی وَصِیتِهِ إِلَیهِ فَإِنَّ الْعَالِمَ مَنْ عَرَفَ أَنَّ مَا یعْلَمُ فِیمَا لَا یعْلَمُ

قَلِیلٌ فَعَدَّ نَفْسَهُ بِذَلِک جَاهِلًا وَ ازْدَادَ بِمَا عَرَفَ مِنْ ذَلِک فِی طَلَبِ الْعِلْمِ اجْتِهَاداً فَمَا یزَالُ لِلْعِلْمِ طَالِباً وَ فِیهِ رَاغِباً وَ لَهُ مُسْتَفِیداً وَ لِأَهْلِهِ خَاشِعاً وَ لِرَأْیهِ مُتَّهِماً وَ لِلصَّمْتِ لَازِماً إِلَی أَنْ قَالَ وَ فِی الصَّمْتِ السَّلَامَةُ مِنَ النَّدَامَةِ وَ تَلَافِیک مَا فَرَطَ مِنْ صَمْتِک أَیسَرُ مِنْ إِدْرَاک فَائِدَةِ مَا فَاتَ مِنْ مَنْطِقِک وَ احْفَظْ مَا فِی الْوِعَاءِ بِشَدِّ الْوِکاءِ الْخَبَرَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۱۸.]

قال (ص) : من قال أنا عالم فهو جاهل [منیه‌المرید ، ص۱۳۷.]

۲. صفات علماء در قرآن

۱ ـ دارای ایمان و صاحبان عقل :

هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ عَلَیک الْکتابَ مِنْهُ آیاتٌ مُحْکماتٌ هُنَّ أُمُّ الْکتابِ وَ أُخَرُ مُتَشابِهاتٌ فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیغٌ فَیتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ وَ ما یعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَ الرّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یقُولُونَ آمَنّا بِهِ کلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ ما یذَّکرُ إِلاّ أُولُوا الْأَلْبابِ [آل عمران/۷.]

۲ ـ دارای خشیت و ترس از خدا :

وَ مِنَ النّاسِ وَ الدَّوَابِّ وَ الْأَنْعامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ کذلِک إِنَّما یخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ إِنَّ اللّهَ عَزِیزٌ غَفُورٌ [فاطر/۲۸.]

۳ ـ اهل تهجّد و مناجات شبانه :

أَمَّنْ هُوَ قانِتٌ آناءَ اللَّیلِ ساجِداً وَ قائِماً یحْذَرُ الْآخِرَةَ وَ یرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ یسْتَوِی الَّذِینَ یعْلَمُونَ وَ الَّذِینَ لا یعْلَمُونَ إِنَّما یتَذَکرُ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۹.]

۴ ـ اهل سجده و گریه :

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لا تُومِنُوا إِنَّ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذا یتْلی عَلَیهِمْ یخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً [اسراء/۱۰۷.]

وَ یخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ یبْکونَ وَ یزِیدُهُمْ خُشُوعاً [اسراء/۱۰۹.]

۵ ـ اهل دنیا نیستند :

فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فِی زِینَتِهِ قالَ الَّذِینَ یرِیدُونَ الْحَیاةَ الدُّنْیا یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِیمٍ وَ قالَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا یلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص/۷۹و۸۰.]

این معنی از برابری سخن این دو گروه استفاده می‌شود که کسی اگر دارای این صفات ارزنده باشد عالم ربانی است.

ما کانَ لِبَشَرٍ أَنْ یوتِیهُ اللّهُ الْکتابَ وَ الْحُکمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ یقُولَ لِلنّاسِ کونُوا عِباداً لِی مِنْ دُونِ اللّهِ وَ لکنْ کونُوا رَبّانِیینَ بِما کنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْکتابَ وَ بِما کنْتُمْ تَدْرُسُونَ [آل عمران/۷۹.]

۲. عالم بد

مَثَلُ الَّذِینَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ یحْمِلُوها کمَثَلِ الْحِمارِ یحْمِلُ أَسْفاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِینَ کذَّبُوا بِآیاتِ اللّهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [جمعه/۵.]

أَ فَرَأَیتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَ أَضَلَّهُ اللّهُ عَلی عِلْمٍ وَ خَتَمَ عَلی سَمْعِهِ وَ قَلْبِهِ وَ جَعَلَ عَلی بَصَرِهِ غِشاوَةً فَمَنْ یهْدِیهِ مِنْ بَعْدِ اللّهِ أَ فَلا تَذَکرُونَ [جاثیه/۲۳.]

وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ الَّذِی آتَیناهُ آیاتِنا فَانْسَلَخَ مِنْها فَأَتْبَعَهُ الشَّیطانُ فَکانَ مِنَ الْغاوِینَ [اعراف/۱۷۹.]

فَلَمّا جاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَیناتِ فَرِحُوا بِما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَ حاقَ بِهِمْ ما کانُوا بِهِ یسْتَهْزِؤُنَ [غافر/۸۳.]

إِنَّ الدِّینَ عِنْدَ اللّهِ الْإِسْلامُ وَ مَا اخْتَلَفَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْیاً بَینَهُمْ وَ مَنْ یکفُرْ بِآیاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهَ سَرِیعُ الْحِسابِ [آل عمران/۱۹.]

وَ ما تَفَرَّقُوا إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ وَ لَوْ لا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَ إِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ [شورى/۱۴.]

وَ آتَيْناهُمْ بَيِّناتٍ مِنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيامَةِ فِيما كانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ [جاثيه/۱۷.]

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِذَا رَأَيْتُمُ الْعَالِمَ مُحِبّاً لِدُنْيَاهُ فَاتَّهِمُوهُ عَلَى دِينِكُمْ فَإِنَّ كُلَّ مُحِبٍّ لِشَيْءٍ يَحُوطُ مَا أَحَبَّ وَ قَالَ ص أَوْحَى اللَّهُ إِلَى دَاوُدَ ع لَا تَجْعَلْ بَيْنِي وَ بَيْنَكَ عَالِماً مَفْتُوناً بِالدُّنْيَا فَيَصُدَّكَ عَنْ طَرِيقِ مَحَبَّتِي فَإِنَّ أُولَئِكَ قُطَّاعُ طَرِيقِ عِبَادِيَ الْمُرِيدِينَ إِنَّ أَدْنَى مَا أَنَا صَانِعٌ بِهِمْ أَنْ أَنْزِعَ حَلَاوَةَ مُنَاجَاتِي عَنْ قُلُوبِهِمْ [كافى ، ج۱ ، ص۴۶.]

عَنْ سُلَيْمِ بْنِ قَيْسٍ الْهِلَالِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ (ع) يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ (ص) أَنَّهُ قَالَ فِي كَلَامٍ لَهُ الْعُلَمَاءُ رَجُلَانِ رَجُلٌ عَالِمٌ آخِذٌ بِعِلْمِهِ فَهَذَا نَاجٍ وَ عَالِمٌ تَارِكٌ لِعِلْمِهِ فَهَذَا هَالِكٌ وَ إِنَّ أَهْلَ النَّارِ لَيَتَأَذَّوْنَ مِنْ رِيحِ الْعَالِمِ التَّارِكِ لِعِلْمِهِ وَ إِنَّ أَشَدَّ أَهْلِ النَّارِ نَدَامَةً وَ حَسْرَةً رَجُلٌ دَعَا عَبْداً إِلَى اللَّهِ فَاسْتَجَابَ لَهُ وَ قَبِلَ مِنْهُ فَأَطَاعَ اللَّهَ فَأَدْخَلَهُ اللَّهُ الْجَنَّةَ وَ أَدْخَلَ الدَّاعِيَ النَّارَ بِتَرْكِهِ عِلْمَهُ وَ اتِّبَاعِهِ الْهَوَى وَ طُولِ الْأَمَلِ أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَى فَيَصُدُّ عَنِ الْحَقِّ وَ طُولُ الْأَمَلِ يُنْسِي الْآخِرَةَ [كافى ، ج۱ ، ص۴۴.]

قال على (ع) : زلة العالم تفسد عوالم [غررالحكم ، ص۴۷.]

زلة العالم كانكسار السفينة تغرق و تغرق [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۱۹.]

شر الناس العلماء اذا فسدوا

قال رسول الله (ص) : أشرار علماء أمتنا المضلون عنا القاطعون للطرق إلينا المسمون أضدادنا بأسمائنا الملقبون أندادنا بألقابنا يصلون عليهم و هم للعن مستحقون و يلعنونا و نحن بكرامات الله مغمورون و بصلوات الله و صلوات ملائكته المقربين علينا عن صلواتهم مستغنون ثم قال : قيل لأمير المؤمنين (ع) من خير خلق الله بعد أئمة الهدى و مصابيح الدجى قال العلماء إذا صلحوا قيل فمن شرار خلق الله بعد إبليس و فرعون و نمرود و بعد المتسمين بأسمائكم و المتلقبين بألقابكم و الآخذين لأمكنتكم و المتأمرين فى ممالككم قال العلماء إذا فسدوا هم المظهرون للأباطيل الكاتمون للحقائق و فيهم قال الله عز و جل أُولئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ يَلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ إِلَّا الَّذِينَ تابُوا الآية [الاحتجاج ، ج۲ ، ص۴۵۸.]

۴. سیمای طالب علم

۱. ضرورت تعلم

عن النبى (ص) : من لم يصبر على ذل التعلم ساعة بقى فى ذل الجهل أبدا [عواليالئالى ، ج۱ ، ص۲۸۵.]

و قال الصادق (ع) : لو علم الناس ما فى العلم لطلبوه و لو بسفك المهج و خوض اللجج [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۷۷.]

المهج يعنى خون قلب و اللجج يعنى امواج

در قیامت به جاهل گفته می‌شود : هلّا تعلّمت

عن هارون عن ابن زياد قال سمعت جعفر بن محمد (ع) و قد سئل عن قوله تعالى قُلْ فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبالِغَةُ فقال إن الله تعالى يقول للعبد يوم القيامة عبدى أ كنت عالما فإن قال نعم قال له أ فلا عملت بما علمت و إن قال كنت جاهلا قال له أفلا تعلمت حتى تعمل فيخصم فتلك الحجة البالغة [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۲۹.]

در تحصیل علم هم شرقی و هم غربی : عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) أَنَّهُ قَالَ : الِاشْتِهَارُ بِالْعِبَادَةِ رِيبَةٌ إِنَّ أَبِي حَدَّثَنِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ (ع) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ أَعْبَدُ النَّاسِ مَنْ أَقَامَ الْفَرَائِضَ وَ أَسْخَى النَّاسِ مَنْ أَدَّى زَكَاةَ مَالِهِ وَ أَزْهَدُ النَّاسِ مَنِ اجْتَنَبَ الْحَرَامَ وَ أَتْقَى النَّاسِ مَنْ قَالَ الْحَقَّ فِيمَا لَهُ وَ عَلَيهِ وَ أَعْدَلُ النَّاسِ مَنْ رَضِيَ لِلنَّاسِ مَا يَرْضَى لِنَفْسِهِ وَ كَرِهَ لَهُمْ مَا يَكْرَهُ لِنَفْسِهِ وَ

أَكيسُ النَّاسِ مَنْ كـانَ أَشَـدَّ ذِكراً لِلْمَوْتِ وَ أَغْبَطُ النَّاسِ مَنْ كانَ تَحْتَ التُّرَابِ قَـدْ أَمِنَ الْعِقَابَ وَ يرْجُو الثَّوَابَ وَ أَغْفَلُ النَّاسِ مَنْ لَمْ يتَّعِـظْ بِتَغيرِ الـدُّنيا مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ وَ أَعْظَمُ النَّاسِ فِي الـدُّنيا خَطَراً مَنْ لَمْ يجْعَلْ لِلـدُّنيا عِنْـدَهُ خَطَراً وَ أَعْلَمُ النَّاسِ مَنْجَمَعَ عِلْمَ النَّاسِ إِلَى عِلْمِهِ وَ أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ وَ أَكثَرُ النَّاسِ قِيمَةً أَكثَرُهُمْ عِلْماً وَ أَقَلُّ النَّاسِ قِيمَةً أَقَلُّهُمْ عِلْماً [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۴.]

قـال أمير المؤمنين (ع) : العلم وراثـة مسـتفادة رأس العلم الرفق و آفته الخرق الجاهـل صـغير و إن كان شـيخا و العالم كبير و إن كـان حـدثا الأدب يغنى من الحسب من عرف بالحكمـة لحظته العيـون بالوقـار العلم فى الصـغر كـالنقش فى الحجر زلـة العـالم كانكسار السـفينة تغرق و تغرق الآداب تلقيح الأفهام و نتائج الأذهان إذا استوضحت فاعزم لو سكت من لا يعلم سقط الاختلاف من جالس العلماء وقر و من خالط الأنذال حقر لا تحقرن عبدا آتاه الله علما فإن الله تعالى لم يحقره حين آتاه إياه المودة أشبك الأنسـاب و العلم أشـرف الأحساب لا كنز أنفع من العلم و لا قرين سوء شـر من الجهل العلم خير من المال لأن العلم يحرسك و أنت تحرس المـال و العلم يزكو على الإنفاق و المال تنقصه النفقـة العلم حاكم و المال محكوم عليه عليكم بطلب العلم فإن طلبه فريضة و هو صلة بين الإخوان و دال على المروءة و تحفة فى المجالس و صاحب فى السفر و أنس فى الغربة و من عرف الحكم لم يصبر على الازدياد منها [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۱۹.]

عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ قَـالَ لِوَلَـدِهِ الْحَسَنِ (ع) فِي وَصِـيتِهِ إِلَيهِ : فَإِنَّ الْعَالِمَ مَنْ عَرَفَ أَنَّ مَا يعْلَمُ فِيمَا لَا يعْلَمُ قَلِيـلٌ فَعَـدَّ نَفْسَهُ بِـذَلِك جَاهِلًا وَ ازْدَادَ بِمَا عَرَفَ مِنْ ذَلِك فِي طَلَبِ الْعِلْمِ اجْتِهَاداً فَمَا يزَالُ لِلْعِلْمِ طَالِباً وَ فِيهِ رَاغِباً وَ لَهُ مُسْـتَفِيداً وَ لِأَهْلِهِ خَاشِـعاً وَ لِرَأْيِهِ مُتَّهِماً وَ لِلصَّمْتِ لَازِماً إِلَى أَنْ قَالَ وَ فِي الصَّمْتِ السَّلَامَةُ مِنَ النَّدَامَةِ وَ تَلَافِيك مَا فَرَطَ مِنْ صَـمْتِك أَيسَـرُ مِنْ إِدْرَاك فَائِدَةٍ مَا فَاتَ مِنْ مَنْطِقِك وَ احْفَظْ مَا فِي الْوِعَاءِ بِشَدِّ الْوِكاءِ الْخَبَرَ [مستدرك‌الوسائل ، ج۹ ، ص۱۸.]

أوحى الله تبـارك و تعـالى إلى داود (ع) : إن أهون ما أنا صانع بعالم غير عامل بعلمه أشـد من سـبعين عقوبـة أن أخرج من قلبه حلاوة ذكرى و ليس إلى الله عز و جـل طريـق يسـلك إلا بعلم و العلم زين المرء فى الـدنيا و سـائقه إلى الجنـة و به يصـل إلى رضوان الله تعالى و العالم حقا هو الـذى ينطق عنه أعماله الصالحـة و أوراده الزاكية و صدقه و تقواه لا لسانه و تصاوله و دعواه و لقـد كان يطلب هـذا العلم فى غير هـذا الزمان من كان فيه عقل و نسك و حكمة و حياء و خشـية و أنا أرى طالبه اليوم من ليس فيه من ذلـك شـىء و العالم يحتاج إلى عقل و رفق و شـفقة و نصـح و حلم و صبر و بـذل و قناعـة و المتعلم يحتاج إلى رغبـة و إرادة و فراغ و نسك و خشية و حفظ و حزم [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۳۲.]

مراد از علم تحصيلات عادى نيست ، بصيرت است : فَلَا يسْتَفِزَّنَّك الشَّيطَانُ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنِينَ وَ لَكنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يعْلَمُونَ [الكافى ، ج۸ ، ص۳۶.]

و قال أمير المؤمنين (ع) : الكلمة من الحكمة يسمعها الرجل فيقول أو يعمل بها خير من عبادة سنة [بحارالأنوار ، ۱ ، ص۱۸۳.]

۲. جايگاه طالب علم

قـال رسول الله (ص) : طـالب العلم بين الجهـال كالحى بين الأموات. [الأمالى للطوسـى [۲۳] ۵۷۷ مجلس يوم الجمعـة الرابع و العشر.]

طالب العلم ركن الاسلام [كنز ، ميزان.؟؟؟]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ زَارَ عَالِمـاً فَكأَنَّمَـا زَارَنِي وَ مَنْ صَافَحَ عَالِماً فَكأَنَّمَا صَافَحَنِي وَ مَنْ جَالَسَ عَالِماً فَكأَنَّمَا جَالَسَـنِي وَ مَنْ جَالَسَـنِي فِي الـدُّنْيا أُجْلِسُهُ مَعِي يوْمَ الْقِيامَةِ فَإِذَا جَاءَ الْمَوْتُ يطْلُبُ صَاحِبَ الْعِلْمِ وَ هُوَ يطْلُبُ الْعِلْمَ مَاتَ شَـهِيداً وَ مَنْ أَرَادَ رِضَائِي فَلْيكرِمْ صَـدِيقِي قَالُوا يا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ صَـدِيقُك قَالَ صَدِيقِي طَالِبُ الْعِلْمِ وَ هُوَ أَحَبُّ إِلَي مِنَ الْمَلَائِكةِ وَ مَنْ أَكرَمَهُ فَقَدْ أَكرَمَنِي

وَ مَنْ أَكرَمَنِی فَقَدْ أَكرَمَ اللَّهَ وَ مَنْ أَكرَمَ اللَّهَ فَلَهُ الْجَنَّةُ فَإِنَّهُ لَیسَ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ هَذَا الْعِلْمِ وَ مَذَاكرَةُ الْعِلْمِ سَاعَةً أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ عِبَادَةِ عَشَرَةِ أَلْفِ سَنَةٍ وَ طُوبَی لِطَالِبِ الْعِلْمِ یوْمَ الْقِیامَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۰۰.]

وَ قَالَ (ع) : إِذَا أَرْذَلَ اللَّهُ عَبْداً حَظَرَ عَلَیهِ الْعِلْمَ [نهج‌البلاغة ، ص۵۲۶.]

۳. انگیزه کسب علم

تقوی : وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ یعَلِّمُكمُ اللّهُ وَ اللّهُ بِكلِّ شَیءٍ عَلِیمٌ [بقره/۲۸۲.]

خضوع : قالُوا سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا إِلاّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّک أَنْتَ الْعَلِیمُ الْحَكیمُ [بقره/۳۲.]

تلاش : وَ الَّذِینَ جاهَدُوا فِینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا وَ إِنَّ اللّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِینَ [عنکبوت/۶۹.]

قال امام علی (ع) : أیها الناس إنی ابن عم نبیكم و أولاكم بالله و رسوله فاسألونی ثم اسألونی فكأنكم بالعلم قد نفد و إنه لا یهلك عالم إلا هلك معه بعض علمه و إنما العلماء فی الناس كالبدر فی السماء یضیء نوره علی سائر الكواكب خذوا من العلم ما بدا لكم و إیاكم أن تطلبوه لخصال أربع لتباهوا به العلماء أو تماروا به السفهاء أو تراءوا به فی المجالس أو تصرفوا وجوه الناس إلیكم للترو لا یستوی عند الله فی العقوبة الذین یعلمون و الذین لا یعلمون نفعنا الله و إیاكم بما علمنا و جعله لوجهه خالصا إنه سمیع مجیب [الإرشاد ، ج۱ ، ص۲۲۹.]

۴. زحمت تحصیل

لا یدرک العلم براحة الجسم [غررالحکم ، ص۴۴.]

۵. توسعه علمی

علوم دیگران را به علم خود اضافه کنید.

عَنِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) : أَنَّهُ قَالَ الِاشْتِهَارُ بِالْعِبَادَةِ رِیبَةٌ إِنَّ أَبِی حَدَّثَنِی عَنْ أَبِیهِ عَنْ جَدِّهِ (ع) أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ أَعْبَدُ النَّاسِ مَنْ أَقَامَ الْفَرَائِضَ وَ أَسْخَی النَّاسِ مَنْ أَدَّی زَكاةَ مَالِهِ وَ أَزْهَدُ النَّاسِ مَنِ اجْتَنَبَ الْحَرَامَ وَ أَتْقَی النَّاسِ مَنْ قَالَ الْحَقَّ فِیمَا لَهُ وَ عَلَیهِ وَ أَعْدَلُ النَّاسِ مَنْ رَضِیَ لِلنَّاسِ مَا یرْضَی لِنَفْسِهِ وَ كرِهَ لَهُمْ مَا یكرَهُ لِنَفْسِهِ وَ أَكیسُ النَّاسِ مَنْ كانَ أَشَدَّ ذِكراً لِلْمَوْتِ وَ أَغْبَطُ النَّاسِ مَنْ كانَ تَحْتَ التُّرَابِ قَدْ أَمِنَ الْعِقَابَ وَ یرْجُو الثَّوَابَ وَ أَغْفَلُ النَّاسِ مَنْ لَمْ یتَّعِظْ بِتَغَیرِ الدُّنْیا مِنْ حَالٍ إِلَی حَالٍ وَ أَعْظَمُ النَّاسِ فِی الدُّنْیا خَطَراً مَنْ لَمْ یجْعَلْ لِلدُّنْیا عِنْدَهُ خَطَراً وَ أَعْلَمُ النَّاسِ مَنْ جَمَعَ عِلْمَ النَّاسِ إِلَی عِلْمِهِ وَ أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ وَ أَكثَرُ النَّاسِ قِیمَةً أَكثَرُهُمْ عِلْماً وَ أَقَلُّ النَّاسِ قِیمَةً أَقَلُّهُمْ عِلْماً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴.]

۵. مقام استاد

۱. شرایط استاد

وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِک إِلاّ رِجالاً نُوحِی إِلَیهِمْ فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكرِ إِنْ كنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ [نحل/۴۳.]

فَلْینْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ [عبس/۲۴.]

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : حَدِیثٌ فِی حَلَالٍ وَ حَرَامٍ تَأْخُذُهُ مِنْ صَادِقٍ خَیرٌ مِنَ الدُّنْیا وَ مَا فِیهَا مِنْ ذَهَبٍ وَ فِضَّةٍ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۹۸.]

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ جاءَكمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا أَنْ تُصِیبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمِینَ [حجرات/۶.]

و قال‌النبی (ص) : من قال أنا عالم فهو جاهل [منیه‌المرید ، ص۱۳۷.]

قال امام علی (ع) : من فضل علمک استقلالک لعلمک [من أفضل العلم استقلالک بعملک] [غررالحکم ، ص۴۵.]

۲. گزینش شاگرد

هر شخصی لایق نیست :

واضع العلم عند غیر أهله ظالم له [غررالحکم ، ص۴۸.]

صبر :

۳. گزینش مطلب

از منابع اصلی بهره ببرید : أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) خَطَبَ النَّاسَ بِالْمَدِينَةِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كَانَ حَياً بِلَا كيفٍ وَ لَمْ يكنْ لَهُ كَانٌ وَ لَا كانَ لِكانِهِ كيفٌ وَ... أَمَا وَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ لَو اقْتَبَسْتُمُ الْعِلْمَ مِنْ مَعْدِنِهِ وَ شَرِبْتُمُ الْمَاءَ بِعُذُوبَتِهِ وَ ادَّخَرْتُمُ الْخَيرَ مِنْ مَوْضِعِهِ وَ أَخَذْتُمُ الطَّرِيقَ مِنْ وَاضِحِهِ وَ سَلَكتُمْ مِنَ الْحَقِّ نَهْجَهُ لَنَهَجَتْ بِكمُ السُّبُلُ وَ بَدَتْ لَكمُ الْأَعْلَامُ وَ أَضَاءَ لَكمُ الْإِسْلَامُ فَأَكلْتُمْ رَغَداً وَ مَا عَالَ فِيكمْ عَائِلٌ وَ لَا ظُلِمَ مِنْكمْ مُسْلِمٌ وَ لَا مُعَاهَدٌ وَ لَكنْ سَلَكتُمْ سَبِيلَ الظَّلَامِ فَأَظْلَمَتْ عَلَيكمْ دُنْيَاكمْ بِرُحْبِهَا وَ سُدَّتْ عَلَيكمْ أَبْوَابُ الْعِلْمِ فَقُلْتُمْ بِأَهْوَائِكمْ وَ اخْتَلَفْتُمْ فِی دِينِكمْ فَأَفْتَيتُمْ فِی دِينِ اللَّهِ بِغَيرِ عِلْمٍ وَ اتَّبَعْتُمُ الْغُوَاةَ فَأَغْوَتْكمْ وَ تَرَكتُمُ الْأَئِمَّةَ فَتَرَكوكمْ فَأَصْبَحْتُمْ تَحْكمُونَ بِأَهْوَائِكمْ إِذَا ذُكرَ الْأَمْرُ سَأَلْتُمْ أَهْلَ الذِّكرِ فَإِذَا أَفْتَوْكمْ قُلْتُمْ هُوَ الْعِلْمُ بِعَينِهِ فَكيفَ وَ قَدْ تَرَكتُمُوهُ وَ نَبَذْتُمُوهُ وَ خَالَفْتُمُوهُ رُوَيداً عَمَّا قَلِيلٍ تَحْصُدُونَ جَمِيعَ مَا زَرَعْتُمْ وَ تَجِدُونَ وَخِيمَ مَا اجْتَرَمْتُمْ وَ مَا اجْتَلَبْتُمْ وَ الَّذِی فَلَقَ الْحَبَّةَ وَ بَرَأَ النَّسَمَةَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ أَنِّی صَاحِبُكمْ وَ الَّذِی بِهِ أُمِرْتُمْ وَ أَنِّی عَالِمُكمْ وَ الَّذِی بِعِلْمِهِ نَجَاتُكمْ وَ وَصِی نَبِيكمْ وَ خِيرَةُ رَبِّكمْ وَ لِسَانُ نُورِكمْ وَ الْعَالِمُ بِمَا يصْلِحُكمْ فَعَنْ قَلِيلٍ رُوَيداً ينْزِلُ بِكمْ مَا وُعِدْتُمْ وَ مَا نَزَلَ بِالْأُمَمِ قَبْلَكمْ وَ سَيسْأَلُكمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ أَئِمَّتِكمْ مَعَهُمْ تُحْشَرُونَ وَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ غَداً تَصِيرُونَ أَمَا وَ اللَّهِ لَوْ كانَ لِی عِدَّةُ أَصْحَابِ طَالُوتَ أَوْ عِدَّةُ أَهْلِ بَدْرٍ وَ هُمْ أَعْدَاؤكمْ لَضَرَبْتُكمْ بِالسَّيفِ حَتَّى تَئُولُوا إِلَى الْحَقِّ وَ تُنِيبُوا لِلصِّدْقِ فَكانَ أَرْتَقَ لِلْفَتْقِ وَ آخَذَ بِالرِّفْقِ اللَّهُمَّ فَاحْكمْ بَينَنَا بِالْحَقِّ وَ أَنْتَ خَيرُ الْحَاكمِينَ قَالَ ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَمَرَّ بِصِيرَةٍ فِيهَا نَحْوٌ مِنْ ثَلَاثِينَ شَاةً فَقَالَ وَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ لِی رِجَالًا ينْصَحُونَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِرَسُولِهِ بِعَدَدِ هَذِهِ الشِّيَاهِ لَأَزَلْتُ ابْنَ آكلَةِ الذِّبَّانِ عَنْ مُلْكهِ قَالَ فَلَمَّا أَمْسَى بَايعَهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ سِتُّونَ رَجُلًا عَلَى الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمْ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) اغْدُوا بِنَا إِلَى أَحْجَارِ الزَّيتِ مُحَلِّقِينَ وَ حَلَقَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فَمَا وَافَى مِنَ الْقَوْمِ مُحَلِّقاً إِلَّا أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ حُذَيفَةُ بْنُ الْيمَانِ وَ عَمَّارُ بْنُ يَاسِرٍ وَ جَاءَ سَلْمَانُ فِی آخِرِ الْقَوْمِ فَرَفَعَ يدَهُ إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِی كمَا اسْتَضْعَفَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ هَارُونَ اللَّهُمَّ فَإِنَّك تَعْلَمُ مَا نُخْفِی وَ مَا نُعْلِنُ وَ مَا يخْفَى عَلَيك شَیءٌ فِی الْأَرْضِ وَ لَا فِی السَّمَاءِ تَوَفَّنِی مُسْلِماً وَ أَلْحِقْنِی بِالصَّالِحِينَ أَمَا وَ الْبَيتِ وَ الْمُفْضِی إِلَى الْبَيتِ [وَ فِی نُسْخَةٍ وَ الْمُزْدَلِفَةِ] وَ الْخِفَافِ إِلَى التَّجْمِيرِ لَوْ لَا عَهْدٌ عَهِدَهُ إِلَی النَّبِی الْأُمِّی (ص) لَأَوْرَدْتُ الْمُخَالِفِينَ خَلِيجَ الْمَنِيةِ وَ لَأَرْسَلْتُ عَلَيهِمْ شَآبِيبَ صَوَاعِقِ الْمَوْتِ وَ عَنْ قَلِيلٍ سَيعْلَمُونَ [الكافی ، ج۸ ، ص۳۱.]

قال النبی (ص) : العلم أكثر من أن تحصى فخذوا من كل شیء أحسنه [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۵.]

(همانگونه که زنبور شیره هر گلی را نمی‌مکد)

۲. علم

۱. سیمای علم

۱. جایگاه علم

علم گنج است : عن علی (ع) : أَيهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَا كنْزَ أَنْفَعُ مِنَ الْعِلْمِ وَ لَا عِزَّ أَرْفَعُ مِنَ الْحِلْمِ وَ لَا حَسَبَ أَبْلَغُ مِنَ الْأَدَبِ وَ لَا نَصَبَ أَوْضَعُ مِنَ الْغَضَبِ وَ لَا جَمَالَ أَزْينُ مِنَ الْعَقْلِ [الكافی ، ج۸ ، ص۱۸.]

قال أمير المؤمنين علی بن أبی طالب (ع) : تعلموا العلم فإن تعلمه حسنة و مدارسته تسبيح و البحث عنه جهاد و تعليمه لمن لا

يعلمه صدقة و هو أنيس فى الوحشة و صاحب فى الوحدة و سلاح على الأعداء و زين الأخلاء يرفع الله به أقواما يجعلهم فى الخير أئمة يقتدى بهم ترمق أعمالهم و تقتبس آثارهم ترغب الملائكة فى خلتهم يمسحونهم بأجنحتهم فى صلاتهم لأن العلم حياة القلوب و نور الأبصار من العمى و قوة الأبدان من الضعف و ينزل الله حامله منازل الأبرار و يمنحه مجالسة الأخيار فى الدنيا و الآخرة بالعلم يطاع الله و يعبد و بالعلم يعرف الله و يوحد و بالعلم توصل الأرحام و به يعرف الحلال و الحرام و العلم إمام العقل و العقل تابعه يلهمه الله السعداء و يحرمه الأشقياء [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۶۶.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كلِّ مُسْلِمٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ بُغَاةَ الْعِلْمِ [الكافى ، ج۱ ، ص۳۰.]

عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ فِى كلِّ حَالٍ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۲۷.]

من زار العالم فكانه زار الله [بحار ، ج۱ ، ص۱۷۴.]

و عن أبى عبد الله (ع) عن أبيه أنه قال فى خطبة أبى ذر (ره) : يا مبتغى العلم لا تشغلك الدنيا و لا أهل و لا مال عن نفسك أنت يوم تفارقهم كضيف بت فيهم ثم غدوت عنهم إلى غيرهم الدنيا و الآخرة كمنزل تحولت منه إلى غيره و ما بين البعث و الموت إلا كنومة نمتها ثم استيقظت منها يا جاهل تعلم العلم فإن قلبا ليس فيه علم كالبيت الخراب الذى لا عامر له [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۴۱.]

عَنْ أَبِى الْحَسَنِ الثَّالِثِ عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ : الْعِلْمُ وِرَاثَةٌ كرِيمَةٌ وَ الآدَابُ حُلَلٌ حِسَانٌ وَ الْفِكرَةُ مِرْآةٌ صَافِيَةٌ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۸۴.]

وَ قَالَ (ع) : إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ تَمَلُّ كمَا تَمَلُّ الْأَبْدَانُ فَابْتَغُوا لَهَا طَرَائِفَ الْحِكمَةِ [نهج‌البلاغة ، ص۵۰۴.]

۲. صفات علم

عن على (ع) : العلم مصباح العقل و ينبوع الفضل [غررالحكم ، ص۴۳.]

عن على امير المومنين (ع) : العلم زين الأغنياء و غنى الفقراء [غررالحكم ، ص۴۲.]

و قوله (ع) : المودة أشبك الأنساب و العلم أشرف الأحساب [الإرشاد ، ج۱ ، ص۲۹۸.]

و قوله :

العلم مصباح العقل.

العلم اجمع لاهله من الاباء.

العلم ضالّة المؤمن.

العلم يهدى الى الحق.

العلم رأس الخير كله.

العلم حياة.

العلم عماد الايمان.

العلم محيى النفس.

العلم منير العقل.

العلم مميت الجهل.

العلم قيمة كل امرء.

زينت علم ، وقار ، تواضع ، احسان و عمل است.

۳. مقام علم

الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ [رحمن/۱و۲.]

وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی الْمَلائِکةِ فَقالَ أَنْبِئُونِی بِأَسْماءِ هؤُلاءِ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [بقره/۳۱.]

وَ قالَ لَهُمْ نَبِیهُمْ إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَکمْ طالُوتَ مَلِکاً قالُوا أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْک عَلَینا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْهُ وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ قالَ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاهُ عَلَیکمْ وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللّهُ یوتِی مُلْکهُ مَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۷۴.]

فَتَعالَی اللّهُ الْمَلِک الْحَقُّ وَ لا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ یقْضی إِلَیک وَحْیهُ وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۰۴.]

وَ مِنَ النّاسِ وَ الدَّوَابِّ وَ الْأَنْعامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ کذلِک إِنَّما یخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ إِنَّ اللّهَ عَزِیزٌ غَفُورٌ [فاطر/۲۸.]

ما کانَ لِبَشَرٍ أَنْ یوتِیهُ اللّهُ الْکتابَ وَ الْحُکمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ یقُولَ لِلنّاسِ کونُوا عِباداً لِی مِنْ دُونِ اللّهِ وَ لکنْ کونُوا رَبّانِیینَ بِما کنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْکتابَ وَ بِما کنْتُمْ تَدْرُسُونَ [آل عمرآن/۷۹.]

وَ قالَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا یلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص/۸۰.]

کتب الله له لکل قدم عباده سنه [میزان الحکمه ، حدیث۱۳۵۴۱.]

۴. ارزش علم

۱ـ خداوند متعال نخستین معلم :

عَلَّمَ الْإِنْسانَ ما لَمْ یعْلَمْ [علق/۵.]

الرحمن علّم القرآن [الرحمن ، ۲.؟؟؟]

۲ـ پیامبر اکرم (ص) معلم بشریت :

هُوَ الَّذِی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [جمعه/۲.]

۳ـ علم معیار ارزش و برتری :

وَ لَقَدْ آتَینا داوُدَ وَ سُلَیمانَ عِلْماً وَ قالاَ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی فَضَّلَنا عَلی کثِیرٍ مِنْ عِبادِهِ الْمُومِنِینَ [النمل/۱۵.]

۴ـ در طلب علم باید افزون‌طلب بود :

فَتَعالَی اللّهُ الْمَلِک الْحَقُّ وَ لا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ یقْضی إِلَیک وَحْیهُ وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴.]

۵ـ درجات قرب به خداوند در پرتو درجات علم و دانش :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا قِیلَ لَکمْ تَفَسَّحُوا فِی الْمَجالِسِ فَافْسَحُوا یفْسَحِ اللّهُ لَکمْ وَ إِذا قِیلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا یرْفَعِ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجاتٍ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِیرٌ [مجادله/۱۱.]

۶ـ درک اسرار نظام هستی مخصوص اهل علم :

وَ مِنْ آیاتِهِ خَلْقُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافُ أَلْسِنَتِکمْ وَ أَلْوانِکمْ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِلْعالِمِینَ [روم/۲۲.]

۷ـ علم و دانش شرط زمامداری :

وَ قالَ لَهُمْ نَبِیهُمْ إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَکمْ طالُوتَ مَلِکاً قالُوا أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْک عَلَینا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْهُ وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ قالَ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاهُ عَلَیکمْ وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللّهُ یوتِی مُلْکهُ مَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۴۷.]

۸ـ علم و دانش ، وسیله و ابزار تعقل :

وَ تِلْک الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ وَ ما یعْقِلُها إِلاَّ الْعالِمُونَ [عنکبوت/۴۳.]

۹ ـ علم ، عامل صبر و استقامت :

وَ کیفَ تَصْبِرُ عَلی ما لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً [کهف/۱۸.]

۱۰ ـ علم الهی و عامل قدرت :

قالَ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْکتابِ أَنَا آتِیک بِهِ قَبْلَ أَنْ یرْتَدَّ إِلَیک طَرْفُک فَلَمّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قالَ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِیبْلُوَنِی أَ أَشْکرُ أَمْ أَکفُرُ وَ مَنْ شَکرَ فَإِنَّما یشْکرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ کفَرَ فَإِنَّ رَبِّی غَنِی کرِیمٌ [نمل/۴۰.]

۱۱ ـ علمی را باید آموخت که به انسان رشد دهد :

قالَ لَهُ مُوسی هَلْ أَتَّبِعُک عَلی أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمّا عُلِّمْتَ رُشْداً [کهف/۶۶.]

۱۲ ـ علوم و دانش های بشری هم سابقه عدم دارد هم لاحقه عدم دارد :

الف) سابقه عدم :

وَ اللّهُ أَخْرَجَکمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِکمْ لا تَعْلَمُونَ شَیئاً وَ جَعَلَ لَکمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [نحل/۷۸.]

ب) لاحقه عدم :

وَ اللّهُ خَلَقَکمْ ثُمَّ یتَوَفّاکمْ وَ مِنْکمْ مَنْ یرَدُّ إِلی أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِکی لا یعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَیئاً إِنَّ اللّهَ عَلِیمٌ قَدِیرٌ [نحل/۷۰.]

وَ قالَ لَهُمْ نَبِیهُمْ إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَکمْ طالُوتَ مَلِکاً قالُوا أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْک عَلَینا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْهُ وَ لَمْ یؤتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ قالَ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاهُ عَلَیکمْ وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللّهُ یؤتِی مُلْکهُ مَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۴۷.]

کتابٌ فُصِّلَتْ آیاتُهُ قُرْآناً عَرَبِیا لِقَوْمٍ یعْلَمُونَ [فصلت/۳.]

۵. فضیلت علم

۱ ـ امتیاز انسان : وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَی الْمَلائِکةِ فَقالَ أَنْبِئُونِی بِأَسْماءِ هؤُلاءِ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [بقره/۳۱.]

۲ ـ فلسفه بعثت : هُوَ الَّذِی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [جمعه/۲.]

۳ ـ شروع وحی : اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّک الَّذِی خَلَقَ [علق/۱.]

۴ ـ خیر کثیر : یؤتِی الْحِکمَةَ مَنْ یشاءُ وَ مَنْ یؤتَ الْحِکمَةَ فَقَدْ أُوتِی خَیراً کثِیراً وَ ما یذَّکرُ إِلاّ أُولُوا الْأَلْبابِ [بقره/۲۶۹.]

۵ ـ رسول خدا (ص) وارد مسجد شد گروهی مشغول عبادت و جمعی در حال تفقه بودند فرمود : هر دو مجلس خوب است ، اما این گروه تفقه افضل تر است. سپس فرمود : بالتعلیم اُرسلتُ ثم قعد معهم [منیۀ المرید ، ص۱۰۶.]

و خرج رسول الله (ص) فإذا فی المسجد مجلسان مجلس یتفقهون و مجلس یدعون الله تعالی و یسألونه فقال : کلا المجلسین إلی خیر أما هواء فیدعون الله و أما هواء فیتعلمون و یفقهون الجاهل هواء أفضل بالتعلیم أرسلت ثم قعد معهم [منیه‌المرید ، ص۱۰۶.]

۶ ـ عَنْ کمَیلِ بْنِ زِیادٍ عَنْ أَمِیرِ الْمُؤمِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ فِی وَصِیتِهِ إِلَیهِ : یا کمَیلُ! إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَدَّبَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُوَ أَدَّبَنِی وَ أَنَا أُوَدِّبُ الْمُومِنِینَ وَ أُوَرِّثُ الْأَدَبَ الْمُکرَّمِینَ یا کمَیلُ مَا مِنْ عِلْمٍ إِلَّا وَ أَنَا أَفْتَحُهُ وَ مَا مِنْ شَیءٍ إِلَّا وَ الْقَائِمُ (ع) یخْتِمُهُ یا کمَیلُ ذُرِّیةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَ اللَّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ یا کمَیلُ لَا تَأْخُذْ إِلَّا عَنَّا تَکنْ مِنَّا یا کمَیلُ مَا مِنْ حَرَکةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِیهَا إِلَی مَعْرِفَةٍ الْخَبَرَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۲۶۷.]

۷ ـ قال علی (ع) : العلم أصل کل خیر [غررالحکم ، ص۴۱.]

۸ ـ امام صادق (ع) : لکل شیء طریق و طریق الجنۀ العلم؟؟؟

۹ ـ، عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : یا بُنَی اعْرِفْ مَنَازِلَ شِیعَةِ عَلِیٍ ع عَلَی قَدْرِ رِوَایتِهِمْ وَ مَعْرِفَتِهِمْ إِلَی أَنْ قَالَ إِنِّی نَظَرْتُ فِی کتَابٍ لِعَلِی (ع) فَوَجَدْتُ فِیهِ أَنَّ زِنَةَ کلِّ امْرِئٍ وَ قَدْرَهُ مَعْرِفَتُهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحَاسِبُ الْعِبَادَ عَلَی قَدْرِ مَا آتَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ فِی دَارِ الدُّنْیا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۸۴.]

۲ ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الصَّادِقِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قَالَ : إِذَا کانَ یوْمُ الْقِیامَةِ جَمَعَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ النَّاسَ فِی صَعِیدٍ وَاحِدٍ وَ وُضِعَتِ الْمَوَازِینُ فَتُوزَنُ دِمَاءُ الشُّهَدَاءِ مَعَ مِدَادِ الْعُلَمَاءِ فَیرَجَّحُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَی دِمَاءِ الشُّهَدَاءِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۸.]

۶. درجات علم

وَ کذلِک نُری إِبْراهِیمَ مَلَکوتَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ لِیکونَ مِنَ الْمُوقِنِینَ [انعام/۷۵.]

وَ فِی الْأَرْضِ آیاتٌ لِلْمُوقِنِینَ [ذاریات/۲۰.]

فَوَجَدا عَبْداً مِنْ عِبادِنا آتَیناهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنا وَ عَلَّمْناهُ مِنْ لَدُنّا عِلْماً [کهف/۶۵.]

درجات یقین :

علم الیقین : از دور می‌فهمد در آن نقطه آتش است.

عین الیقین : با چشم آتش را می‌بیند.

حق الیقین : با وجودش حرارت آتش را حس می‌کند. تفسیر نمونه.

۷. خصوصیات علم نافع

وَ قالَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا یلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص/۸۰.]

قال علی (ع) : خیر العلوم ما أصلحک [غررالحکم ، ص۴۶.]

خیر العلم ما قارنه العمل

قال النبی (ص) : من غلب علمه هواه فذاک علم نافع و من جعل شهوته تحت قدمیه فر الشیطان من ظله [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۲۱.]

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ : وَجَدْتُ عِلْمَ النَّاسِ کلَّهُ فِی أَرْبَعٍ أَوَّلُهَا أَنْ تَعْرِفَ رَبَّک وَ الثَّانِی أَنْ تَعْرِفَ مَا صَنَعَ بِک وَ الثَّالِثُ أَنْ تَعْرِفَ مَا أَرَادَ مِنْک وَ الرَّابِعُ أَنْ تَعْرِفَ مَا یخْرِجُک مِنْ دِینِک [الکافی ، ج۱ ، ص۵۰.]

۸. همراهان علم

علم و فکر : وَ قَالَ (ع) : لَا مَالَ أَعْوَدُ مِنَ الْعَقْلِ وَ لَا وَحْدَةَ أَوْحَشُ مِنَ الْعُجْبِ وَ لَا عَقْلَ کالتَّدْبِیرِ وَ لَا کرَمَ کالتَّقْوَی وَ لَا قَرِینَ کحُسْنِ الْخُلُقِ وَ لَا مِیرَاثَ کالْأَدَبِ وَ لَا قَائِدَ کالتَّوْفِیقِ وَ لَا تِجَارَةَ کالْعَمَلِ الصَّالِحِ وَ لَا رِبْحَ کالثَّوَابِ وَ لَا وَرَعَ کالْوُقُوفِ عِنْدَ الشُّبْهَةِ وَ لَا زُهْدَ کالزُّهْدِ فِی الْحَرَامِ وَ لَا عِلْمَ کالتَّفَکرِ وَ لَا عِبَادَةَ کأَدَاءِ الْفَرَائِضِ وَ لَا إِیمَانَ کالْحَیاءِ وَ الصَّبْرِ وَ لَا حَسَبَ کالتَّوَاضُعِ وَ لَا شَرَفَ کالْعِلْمِ وَ لَا عِزَّ کالْحِلْمِ وَ لَا مُظَاهَرَةَ أَوْثَقُ مِنَ الْمُشَاوَرَةِ [نهج‌البلاغة ، ص۴۸۸.]

علم و عمل :

علم و حکمت :

علم و حلم :

علم و ایمان :

علم و زهد :

علم و عقل : وَ تِلْک الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ وَ ما یعْقِلُها إِلاَّ الْعالِمُونَ [عنکبوت /۴۳.]

علم و خشیت : وَ مِنَ النّاسِ وَ الـدَّوَابِّ وَ الْأَنْعـامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ کـذلِکَ إِنَّمـا یخْشَـی اللَّهَ مِنْ عِبـادِهِ الْعُلَماءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِیزٌ غَفُورٌ [فاطر/۲۸.]

۹. گستره علم

۱. علم وزندگی

قال علی (ع) : العلم حیاة؟؟؟

حیـات اجتمـاعی ـ حیات سیاسـی ـ حیات اقتصادی ـ و حیات معنوی ما در سایه علم است. اگر می‌خواهیم در دنیا زنـده و عزیز باشیم باید دانایی داشته باشیم.

دانش‌آموزان ، دانشجویان ، طلبه‌ها ، کشاورزان ، کارگران ، بازاریان ، بانوان خانه‌دار ، همه و همه برای سعادت دنیا و آخرت به علم و دانش رو بیـاوریم بیاییم نهضتی علمی در کشور راه‌انـدازی کنیم دانش بـدون مـدرک را عزیز بـداریم همـدیگر را به دانش‌آموزی سفارش کنیم. بیاییم اهل کتاب شویم. روزنامه‌ها راه‌های عشق مردم به علم را ترویج کنند.

۲. علم وثروت

و قـال أمیر المؤمنین (ع) : کفی بـالعلم شـرفا أن یـدعیه من لاـ یحسـنه و یفرح إذا نسب إلیه و کفی بالجهـل ذما یبرأ منه من هو فیه...و عنه (ع) أیضا : العلم أفضل من المال بسبعهٔ الأول أنه میراث الأنبیاء و المال میراث الفراعنهٔ الثانی العلم لا ینقص بالنفقهٔ و المال ینقص بها الثالث یحتاج المال إلی الحافظ و العلم یحفظ صاحبه الرابع العلم یـدخل فی الکفن و یبقی المال الخامس المال یحصل للمؤمن و الکافر و العلم لا یحصل إلا للمؤمن خاصهٔ السادس جمیع الناس یحتاجون إلی صاحب العلم فی أمر دینهم و لا یحتاجون إلی صاحب المال السابع العلم یقوی الرجل علی المرور علی الصراط و المال یمنعه [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۸۵.]

مال نصیب همه می‌شود اما علم توفیق خاص می‌دهد.

در قیامت علم باعث عبور از پل و مال باعث توقف است.

۳. علم و کار

۱ ـ نکته‌ای از تاریخ ائمه اطهار علیهم السلام استفاده می‌شود و آن نکته این است که عده‌ای از کبار اصحاب ائمه علیهم السلام که صـاحب علم و فضیلت و مورد عنایت آن حضـرات بودنـد شـغل‌هایی مثل شتربانی و به اصـطلاح ساربانی و یا آسیابانی و امثال آن داشتند. معلوم می‌شود داشتن شغلهایی از این قبیل مانع کسب علم و فضل نیست آن گونه که بعضی‌ها عذر می‌آورند همچون صفوان جمال... .

۲. اهمیت علم

۱. از زبان قرآن

۱ ـ ۲۷ بار اعلموا در قرآن آمده است.

وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِما تَعْمَلُونَ بَصِیرٌ [بقره/۲۳۳.]

وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِینَ [توبه/۳۶.]

کوچ کردن برای علمَ ما کانَ الْمُومِنُونَ لِینْفِرُوا کافَّهً فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ کلِّ فِرْقَـهٍ مِنْهُمْ طائِفَـهٌ لِیتَفَقَّهُوا فِی الـدِّینِ وَ لِینْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذا رَجَعُوا إِلَیهِمْ لَعَلَّهُمْ یحْذَرُونَ [توبه/۱۲۲.]

آفرینش آسـمان‌ها و زمین برای علم ما : اللّهُ الَّذِی خَلَقَ سَـبْعَ سَـماواتٍ وَ مِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ یتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَینَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلی کلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ وَ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحاطَ بِکلِّ شَیءٍ عِلْماً [طلاق/۱۲.]

بعثت انبیاء برای علم ما : لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيهِمْ آياتِهِ وَ يزَكيهِمْ وَ يعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ وَ إِنْ كانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِينٍ [آل عمران/۱۶۴.]

معراج برای شناخت : سُبْحانَ الَّذِی أَسْرى بِعَبْدِهِ لَيلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِی بارَكنا حَوْلَهُ لِنُرِيهُ مِنْ آياتِنا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ [اسراء/۱.]

شروع دعوت همراه با علم و قلم :

اقرا...الَّذِی عَلَّمَ بِالْقَلَمِ [علق/۴.]

تنها عالم بهره می گیرد :

وَ مِنْ آياتِهِ خَلْقُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافُ أَلْسِنَتِكمْ وَ أَلْوانِكمْ إِنَّ فِی ذلِك لَآياتٍ لِلْعالِمِينَ [روم/۲۲.]

وَ تِلْك الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ وَ ما يعْقِلُها إِلاَّ الْعالِمُونَ [عنكبوت/۴۳.]

امتیاز انسان بر فرشتگان به خاطر ظرفیت علمی او است :

قالَ يا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمائِهِمْ فَلَمّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمائِهِمْ قالَ أَ لَمْ أَقُلْ لَكمْ إِنِّی أَعْلَمُ غَيبَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ أَعْلَمُ ما تُبْدُونَ وَ ما كنْتُمْ تَكتُمُونَ [بقره/۳۳.]

فَتَعالَى اللَّهُ الْمَلِك الْحَقُّ وَ لا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يقْضى إِلَيك وَحْيهُ وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴.]

قالَ لَهُ مُوسى هَلْ أَتَّبِعُك عَلى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمّا عُلِّمْتَ رُشْداً [كهف/۶۶.]

۲. لزوم طلب علم

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كلِّ مُسْلِمٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ بُغَاةَ الْعِلْمِ [الكافی ، ج ۱ ، ص ۳۰.]

۲- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ وَ فِی حَدِيثٍ آخَرَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كلِّ مُسْلِمٍ أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ بُغَاةَ الْعِلْمِ [الكافی ، ج ۱ ، ص ۳۰.]

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : الشَّاخِصُ فِی طَلَبِ الْعِلْمِ كالْمُجَاهِدِ فِی سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كلِّ مُسْلِمٍ [وسائل‌الشيعة ، ج ۲۷ ، ص ۲۷.]

۴- عن أبی عبد الله (ع) قال : طلب العلم فريضة على كل حال [بصائرالدرجات ، ص ۲.]

من كلام جعفر بن محمد الصادق (ع) قال : اطلبوا العلم و لو بخوض اللجج و شق المهج [أعلام‌الدين ، ص ۳۰۳.]

عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِی قَالَ : قَالَ لِی أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : اغْدُ عَالِماً أَوْ مُتَعَلِّماً أَوْ أَحِبَّ أَهْلَ الْعِلْمِ وَ لَا تَكنْ رَابِعاً فَتَهْلِك بِبُغْضِهِمْ [الكافی ، ج ۱ ، ص ۳۴.]

عن أبی جعفر (ع) قال : ما من عبد يغدو فی طلب العلم أو يروح إلا خاض الرحمة و هتفت به الملائكة مرحبا بزائر الله و سلك من الجنة مثل ذلك المسلك [ثواب‌الأعمال ، ص ۱۳۱.]

عن أبی عبد الله (عليه السلام) ، أنه قال : لست أحب أن أرى الشاب منكم إلا غاديا فی حالين إما عالما أو متعلما ، فإن لم يفعل فرط ، فإن فرط ضيع ، و إن ضيع أثم ، و إن أثم سكن النار ، و الذی بعث محمدا (صلى الله عليه و آله) بالحق. [الأمالی للطوسی [۱۱] ۳۰۳ المجلس الحادی عشر.]

۳. معرفت دینی

۱. اهمیت

وَ ما كانَ الْمُومِنُونَ لِيَنْفِرُوا كافَّةً فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ كلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِی الدِّینِ وَ لِیُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذا رَجَعُوا إِلَیهِمْ لَعَلَّهُمْ یحْذَرُونَ [توبه/۱۲۲.]

عن أبی جمیلة قال : سمعت علیا (ع) علی منبر الکوفة یقول : أیها الناس ثلاث لا دین لهم لا دین لمن دان بجحود آیة من کتاب الله و لا دین لمن دان بفریة باطل علی الله و لا دین لمن دان بطاعة من عصی الله تبارک و تعالی ثم قال أیها الناس لا خیر فی دین لا تفقه فیه و لا خیر فی دنیا لا تدبر فیها و لا خیر فی نسک لا ورع فیه [المحاسن ، ج۱ ، ص۵ .]

قال أمیر المؤمنین (ع) : المتعبد علی غیر فقه کحمار الطاحونة یدور و لا یبرح و رکعتان من عالم خیر من سبعین رکعة من جاهل لأن العالم تأتیه الفتنة فیخرج منها بعلمه و تأتی الجاهل فینسفه نسفا و قلیل العمل مع کثیر العلم خیر من کثیر العمل مع قلیل العلم و الشک و الشبهة [الاختصاص ، ص۲۴۵ .]

قال أبو عبد الله و أبو جعفر (ع) : لو أتیت بشاب من شباب الشیعة لا یتفقه لأدبته قال و کان أبو جعفر (ع) یقول تفقهوا و إلا فأنتم أعراب

و فی حدیث آخر لابن أبی عمیر رفعه قال : قال أبو جعفر (ع) : لو أتیت بشاب من شباب الشیعة لا یتفقه فی الدین لأوجعته [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۲۸ .]

عَنْ سُفْیانَ بْنِ عُیینَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) : یقُولُ وَجَدْتُ عِلْمَ النَّاسِ کلَّهُ فِی أَرْبَعٍ أَوَّلُهَا أَنْ تَعْرِفَ رَبَّک وَ الثَّانِی أَنْ تَعْرِفَ مَا صَنَعَ بِک وَ الثَّالِثُ أَنْ تَعْرِفَ مَا أَرَادَ مِنْک وَ الرَّابِعُ أَنْ تَعْرِفَ مَا یخْرِجُک مِنْ دِینِک [الکافی ، ۱ ، ص۵۰.]

۴. معارف دینی

۱. خداشناسی

أَمَّنْ خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ أَنْزَلَ لَکمْ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَنْبَتْنا بِهِ حَدائِقَ ذاتَ بَهْجَةٍ ما کانَ لَکمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَها أَ إِلهٌ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ یعْدِلُونَ [نحل/۶۰.]

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَراراً وَ جَعَلَ خِلالَها أَنْهاراً وَ جَعَلَ لَها رَواسِی وَ جَعَلَ بَینَ الْبَحْرَینِ حاجِزاً أَ إِلهٌ مَعَ اللَّهِ بَلْ أَکثَرُهُمْ لا یعْلَمُونَ [نحل/۶۱.]

أَمَّنْ یبْدَوا الْخَلْقَ ثُمَّ یعِیدُهُ وَ مَنْ یرْزُقُکمْ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ أَ إِلهٌ مَعَ اللَّهِ قُلْ هاتُوا بُرْهانَکمْ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [نحل/۶۴.]

أَمَّنْ یجِیبُ الْمُضْطَرَّ إِذا دَعاهُ وَ یکشِفُ السُّوءَ وَ یجْعَلُکمْ خُلَفاءَ الْأَرْضِ أَ إِلهٌ مَعَ اللَّهِ قَلِیلًا ما تَذَکرُونَ [نمل/۶۲.]

عن امیر المومنین (ع) : أَوَّلُ الدِّینِ مَعْرِفَتُهُ وَ کمَالُ مَعْرِفَتِهِ التَّصْدِیقُ بِهِ وَ کمَالُ التَّصْدِیقِ بِهِ تَوْحِیدُهُ وَ کمَالُ تَوْحِیدِهِ الْإِخْلَاصُ لَهُ وَ کمَالُ الْإِخْلَاصِ لَهُ نَفْی الصِّفَاتِ عَنْهُ لِشَهَادَةِ کلِّ صِفَةٍ أَنَّهَا غَیرُ الْمَوْصُوفِ وَ شَهَادَةِ کلِّ مَوْصُوفٍ أَنَّهُ غَیرُ الصِّفَةِ [نهج‌البلاغة ، ص۳۹.]

۲. نبوت شناسی

لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَینات وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکتابَ وَ الْمِیزانَ لِیقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَ أَنْزَلْنَا الْحَدِیدَ فِیهِ بَأْسٌ شَدِیدٌ وَ مَنافِعُ لِلنَّاسِ وَ لِیعْلَمَ اللَّهُ مَنْ ینْصُرُهُ وَ رُسُلَهُ بِالْغَیبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِی عَزِیزٌ [حدید/۲۵.]

رُسُلًا مُبَشِّرِینَ وَ مُنْذِرِینَ لِئَلاَّ یکونَ لِلنّاسِ عَلَی اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَ کانَ اللّهُ عَزِیزاً حَکیماً [نساء/۱۶۵.]

هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدی وَ دِینِ الْحَقِّ لِیظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ کلِّهِ وَ لَوْ کرِهَ الْمُشْرِکونَ [توبه/۳۳.]

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاکمْ لِما یحْییکمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ یحُولُ بَینَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ وَ أَنَّهُ إِلَیهِ تُحْشَرُونَ [

انفال/۲۴.]

۳. امام شناسی

یـا أَیهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مـا أُنْزِلَ إِلَیـک مِنْ رَبِّک وَ إِنْ لَمْ تَفْعَـلْ فَمـا بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللَّهُ یعْصِمُک مِنَ النّاسِ إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ [مائده/۶۷.]

الْیوْمَ یئِسَ الَّذِیـنَ کفَرُوا مِنْ دِینِکمْ فَلا تَخْشَوْهُمْ وَ اخْشَوْنِ الْیوْمَ أَکمَلْتُ لَکمْ دِینَکمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیکمْ نِعْمَتِی وَ رَضِیتُ لَکمُ الْإِسْلامَ دِیناً فَمَنِ اضْطُرَّ فِی مَخْمَصَةٍ غَیرَ مُتَجانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [مائده/۳.]

إِنَّما وَلِیکمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یقِیمُونَ الصَّلاةَ وَ یؤْتُونَ الزَّکاةَ وَ هُمْ راکعُونَ [مائده/۵۵.]

عَنِ النَّبِی (ص) قَالَ : إِنَّ أَئِمَّتَکمْ قَادَتُکمْ إِلَی اللَّهِ فَانْظُرُوا بِمَنْ تَقْتَدُونَ فِی دِینِکمْ وَ صَلَاتِکمْ [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۴۶۲.]

امام باقر (ع) فرمود : ای ابو حمزه! برای یک سفر چند فرسخی راهنما ، همراه می‌برید در حالی که نسبت به راه‌های آسمان بی‌اطلاع‌تر هستید از راه‌های زمین پس برای خود راهنمایی برگزین [کافی ، ج۱ ، ص۱۸۵.]

قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : یا أَبَا حَمْزَةَ یخْرُجُ أَحَدُکمْ فَرَاسِخَ فَیطْلُبُ لِنَفْسِهِ دَلِیلًا وَ أَنْتَ بِطُرُقِ السَّمَاءِ أَجْهَلُ مِنْک بِطُرُقِ الْأَرْضِ فَاطْلُبْ لِنَفْسِک دَلِیلًا [الکافی ، ج۱ ، ص۱۸۴.]

عَنْ أَبِی مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی (ع) فِی الْخَبَرِ الَّذِی رُوِی عَنْ آبَائِهِ (ع) : أَنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ حُجَّةٍ لِلَّهِ عَلَی خَلْقِهِ وَ أَنَّ مَنْ مَاتَ وَ لَمْ یعْرِفْ إِمَامَ زَمَانِهِ مَاتَ مِیتَةً جَاهِلِیةً فَقَالَ إِنَّ هَذَا حَقٌّ کمَا أَنَّ النَّهَارَ حَقٌّ فَقِیلَ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ فَمَنِ الْحُجَّةُ وَ الْإِمَامُ بَعْدَک فَقَالَ ابْنِی مُحَمَّدٌ هُوَ الْإِمَامُ وَ الْحُجَّةُ بَعْدِی فَمَنْ مَاتَ وَ لَمْ یعْرِفْهُ مَاتَ مِیتَةً جَاهِلِیةً [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۲۴۶]

۴. جهان شناسی

۱ ـ اللّهُ الَّذِی رَفَعَ السَّماواتِ بِغَیرِ عَمَدٍ تَرَوْنَها ثُمَّ اسْتَوی عَلَی الْعَرْشِ وَ سَخَّرَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ کلٌّ یجْرِی لِأَجَلٍ مُسَمًّی یدَبِّرُ الْأَمْرَ یفَصِّلُ الْآیاتِ لَعَلَّکمْ بِلِقاءِ رَبِّکمْ تُوقِنُونَ [رعد/۲.]

وَ هُوَ الَّذِی مَدَّ الْأَرْضَ وَ جَعَلَ فِیها رَواسِی وَ أَنْهاراً وَ مِنْ کلِّ الثَّمَراتِ جَعَلَ فِیها زَوْجَینِ اثْنَینِ یغْشِی اللَّیلَ النَّهارَ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [رعد/۳.]

۲ ـ قال امیر المومنین (ع) : وَ لَوْ فَکرُوا فِی عَظِیمِ الْقُدْرَةِ وَ جَسِیمِ النِّعْمَةِ لَرَجَعُوا إِلَی الطَّرِیقِ وَ خَافُوا عَذَابَ الْحَرِیقِ وَ لَکنِ الْقُلُوبُ عَلِیلَةٌ وَ الْبَصَائِرُ مَدْخُولَةٌ أَ لَا ینْظُرُونَ إِلَی صَغِیرِ مَا خَلَقَ کیفَ أَحْکمَ خَلْقَهُ وَ أَتْقَنَ تَرْکیبَهُ وَ فَلَقَ لَهُ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ سَوَّی لَهُ الْعَظْمَ وَ الْبَشَرَ انْظُرُوا إِلَی النَّمْلَةِ فِی صِغَرِ جُثَّتِهَا وَ لَطَافَةِ هَیئَتِهَا لَا تَکادُ تُنَالُ بِلَحْظِ الْبَصَرِ وَ لَا بِمُسْتَدْرَک الْفِکرِ کیفَ دَبَّتْ عَلَی أَرْضِهَا وَ صُبَّتْ عَلَی رِزْقِهَا تَنْقُلُ الْحَبَّةَ إِلَی جُحْرِهَا وَ تُعِدُّهَا فِی مُسْتَقَرِّهَا تَجْمَعُ فِی حَرِّهَا لِبَرْدِهَا وَ فِی وِرْدِهَا لِصَدَرِهَا مَکفُولٌ بِرِزْقِهَا مَرْزُوقَةٌ بِوِفْقِهَا لَا یغْفِلُهَا الْمَنَّانُ وَ لَا یحْرِمُهَا الدَّیانُ وَ لَوْ فِی الصَّفَا الْیابِسِ وَ الْحَجَرِ الْجَامِسِ وَ لَوْ فَکرْتَ فِی مَجَارِی أَکلِهَا فِی عُلْوِهَا وَ سُفْلِهَا وَ مَا فِی الْجَوْفِ مِنْ شَرَاسِیفِ بَطْنِهَا وَ مَا فِی الرَّأْسِ مِنْ عَینِهَا وَ أُذُنِهَا لَقَضَیتَ مِنْ خَلْقِهَا عَجَباً وَ لَقِیتَ مِنْ وَصْفِهَا تَعَباً فَتَعَالَی الَّذِی أَقَامَهَا عَلَی قَوَائِمِهَا وَ بَنَاهَا عَلَی دَعَائِمِهَا لَمْ یشْرَکهُ فِی فِطْرَتِهَا فَاطِرٌ وَ لَمْ یعِنْهُ عَلَی خَلْقِهَا قَادِرٌ وَ لَوْ ضَرَبْتَ فِی مَذَاهِبِ فِکرِک لِتَبْلُغَ غَایاتِهِ مَا دَلَّتْک الدَّلَالَةُ إِلَّا عَلَی أَنَّ فَاطِرَ النَّمْلَةِ هُوَ فَاطِرُ النَّخْلَةِ لِدَقِیقِ تَفْصِیلِ کلِّ شَیءٍ وَ غَامِضِ اخْتِلَافِ کلِّ حَی وَ مَا الْجَلِیلُ وَ اللَّطِیفُ وَ الثَّقِیلُ وَ الْخَفِیفُ وَ الْقَوِی وَ الضَّعِیفُ فِی خَلْقِهِ إِلَّا سَوَاءٌ [نهج‌البلاغة ، ص۲۷۰.]

۵. خود شناسی

سَنُرِیهِمْ آیاتِنا فِی الْآفاقِ وَ فِی أَنْفُسِهِمْ حَتّی یتَبَینَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَ وَ لَمْ یکفِ بِرَبِّک أَنَّهُ عَلی کلِّ شَیءٍ شَهِیدٌ [فصلت/۵۳.]

قال علی (ع) : من عرف نفسه فقد انتهی إلی غایة کل معرفة و علم [غررالحکم ، ص۲۳۲.]

و قال النبی (ص) : من عرف نفسه فقد عرف ربه [عوالی اللآلی ، ج۴ ، ص۱۰۲.]

قال الصادق (ع) : العلم أصل کل حال سنی و منتهی کل منزلة رفیعة و لذلک قال النبی ص طلب العلم فریضة علی کل مسلم و مسلمة أی علم التقوی و الیقین و قال علی (ع) اطلبوا العلم و لو بالصین فهو علم معرفة النفس و فیه معرفة الرب عز و جل قال النبی (ص) من عرف نفسه فقد عرف ربه ثم علیک من العلم بما لا یصح العمل إلا به و هو الإخلاص قال النبی (ص) نعوذ بالله من علم لا ینفع و هو العلم الذی یضاد العمل بالإخلاص و اعلم أن قلیل العلم یحتاج إلی کثیر العمل لأن علم الساعة یلزم صاحبه استعمال طول دهره قال عیسی ابن مریم (ع) رأیت حجرا علیه مکتوب أقلبنی فقلبته فإذا علی باطنه مکتوب من لا یعمل بما یعلم مشئوم علیه طلب ما لا یعلم و مردود علیه ما علم أوحی الله تعالی إلی داود (ع) إن أهون ما أنا صانع بعالم غیر عامل بعلمه أشد من سبعین عقوبة باطنة إن أخرج من قلبه حلاوة ذکری و لیس إلی الله سبحانه طریق یسلک إلا بعلم و العلم زین المرء فی الدنیا و الآخرة و سائقة إلی الجنة و به یصل إلی رضوان الله تعالی و العالم حقا هو الذی ینطق فیه أعماله الصالحة و أوراده الزاکیة و صدقه و تقواه لا لسانه و مناظرته و معادلته و تصاوله و دعواه و لقد کان یطلب هذا العلم فی غیر هذا الزمان من کان فیه عقل و نسک و حکمة و حیاء و خشیة و إنا نری طالبه الیوم من لیس فیه من ذلک شیء و العالم یحتاج إلی عقل و رفق و شفقة و نصح و حلم و صبر و قناعة و بذل و المتعلم یحتاج إلی رغبة و إرادة و فراغ و نسک و خشیة و حفظ و حزم [مصباح‌الشریعة ، ص۱۳.]

رُوِی فِی بَعْضِ الْأَخْبَارِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) رَجُلٌ اسْمُهُ مُجَاشِعٌ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ کیفَ الطَّرِیقُ إِلَی مَعْرِفَةِ الْحَقِّ فَقَالَ (ص) : مَعْرِفَةُ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی مُوَافَقَةِ الْحَقِّ قَالَ مُخَالَفَةُ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی رِضَاءِ الْحَقِّ قَالَ ص سَخَطُ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی وَصْلِ الْحَقِّ فَقَالَ (ص) هِجْرَةُ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی طَاعَةِ الْحَقِّ قَالَ عِصْیانُ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی ذِکرِ الْحَقِّ قَالَ (ص) نِسْیانُ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی قُرْبِ الْحَقِّ قَالَ (ص) التَّبَاعُدُ مِنَ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی أُنْسِ الْحَقِّ قَالَ (ص) الْوَحْشَةُ مِنَ النَّفْسِ فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ فَکیفَ الطَّرِیقُ إِلَی ذَلِک قَالَ ص الِاسْتِعَانَةُ بِالْحَقِّ عَلَی النَّفْسِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۳۸.]

قال امیر المومنین (ع) : غایة المعرفة أن یعرف المرء نفسه [غررالحکم ، ص۲۳۲.]

قال امیر المومنین (ع) : نال الفوز الأکبر من ظفر بمعرفة النفس [غررالحکم ، ص۲۳۲.]

۵. آثار علم وجهل

۱. آثار علم

علم به تعبیر خواب ، یوسف را از زندان آزاد ساخت : رَبِّ قَدْ آتَیتَنِی مِنَ الْمُلْک وَ عَلَّمْتَنِی مِنْ تَأْوِیلِ الْأَحادِیثِ فاطِرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ أَنْتَ وَلِیی فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ تَوَفَّنِی مُسْلِماً وَ أَلْحِقْنِی بِالصّالِحِینَ [یوسف/۱۰۱.]

سلیمان اول به علم فهم کلام پرندگان افتخار می‌کند بعد به حکومتش :

وَ وَرِثَ سُلَیمانُ داوُدَ وَ قالَ یا أَیهَا النّاسُ عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّیرِ وَ أُوتِینا مِنْ کلِّ شَیءٍ إِنَّ هذا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِینُ [نمل/۱۶.]

یوسف دلیل لیاقت مسئولیت‌پذیری را علم می‌داند :

قالَ اجْعَلْنِی عَلی خَزائِنِ الْأَرْضِ إِنِّی حَفِیظٌ عَلِیمٌ [یوسف/۵۵.]

پیامبر (ص) می‌فرماید : طالوت لایق مقام رهبری است زیرا : وَ قالَ لَهُمْ نَبِیهُمْ إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَکمْ طالُوتَ مَلِکاً قالُوا أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْک عَلَینا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْهُ وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ قالَ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاهُ عَلَیکمْ وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ وَ اللّهُ یوتِی مُلْکهُ مَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۴۷.]

علم در روح پاک ، سرچشمه ایمان است :

وَ أُلْقِی السَّحَرَةُ ساجِدِینَ [اعراف/۱۲۰.]

فَأُلْقِی السَّحَرَةُ سُجَّداً قالُوا آمَنّا بِرَبِّ هارُونَ وَ مُوسی [طه/۷۰.]

علم زیاد ، رمز تسلیم است : هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ عَلَیک الْکتابَ مِنْهُ آیاتٌ مُحْکماتٌ هُنَّ أُمُّ الْکتابِ وَ أُخَرُ مُتَشابِهاتٌ فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیغٌ فَیتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ وَ ما یعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَ الرّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یقُولُونَ آمَنّا بِهِ کلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ ما یذَّکرُ إِلاّ أُولُوا الْأَلْبابِ [آل عمران/۷.]

تِلْک حُدُودُ اللّهِ فَلا تَقْرَبُوها کذلِک یبَینُ اللّهُ آیاتِهِ لِلنّاسِ لَعَلَّهُمْ یتَّقُونَ [بقره/۱۸۷.]

وَ مِنَ النّاسِ وَ الدَّوَابِّ وَ الْأَنْعامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ کذلِک إِنَّما یخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ إِنَّ اللّهَ عَزِیزٌ غَفُورٌ [فاطر/۲۸.]

۳ـ علم واقعی (یعنی علم به حقیقت دنیا و ناپایداری آن و علم به ارزش فضائل و قیامت و...) عامل زهد است :

وَ قالَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ لِمَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ لا یلَقّاها إِلاَّ الصّابِرُونَ [قصص/۸۰.]

علم عامل قدرت است : قالَ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْکتابِ أَنَا آتِیک بِهِ قَبْلَ أَنْ یرْتَدَّ إِلَیک طَرْفُک فَلَمّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قالَ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِیبْلُوَنِی أَ أَشْکرُ أَمْ أَکفُرُ وَ مَنْ شَکرَ فَإِنَّما یشْکرُ لِنَفْسِهِ وَ مَنْ کفَرَ فَإِنَّ رَبِّی غَنِی کرِیمٌ [نمل/۴۰.]

علم تزکیه و تعلیم : لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُومِنِینَ إِذْ بَعَثَ فِیهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [آل عمران/۱۶۴.]

علم عامل صبر : وَ کیفَ تَصْبِرُ عَلی ما لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً [کهف/۶۸.]

علم خیر کثیر است : یوتِی الْحِکمَةَ مَنْ یشاءُ وَ مَنْ یوتَ الْحِکمَةَ فَقَدْ أُوتِی خَیراً کثِیراً وَ ما یذَّکرُ إِلاّ أُولُوا الْأَلْبابِ [بقره/۲۶۹.]

اذا اراد الله بعلمه وجه الله هابه کل شیء [میزان الحکمه ، ص۱۳۵۴۶.]

جهل تنها بیسوادی نیست ، کج‌فهمی ، کج فکری ، کج‌روی در فرهنگ قرآن جهل است به آیات ذیل توجه کنید :

۲. آثار جهل

مَثَلُ الَّذِینَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ یحْمِلُوها کمَثَلِ الْحِمارِ یحْمِلُ أَسْفاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِینَ کذَّبُوا بِآیاتِ اللّهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [جمعه/۵.]

وَ لَقَدْ ذَرَأْنا لِجَهَنَّمَ کثِیراً مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لا یفْقَهُونَ بِها وَ لَهُمْ أَعْینٌ لا یبْصِرُونَ بِها وَ لَهُمْ آذانٌ لا یسْمَعُونَ بِها أُولئِک کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹.]

ان شرّ الدواب عند الله الصمّ البکم الذین لا یعقلون [انفال ، ۲۲.؟؟؟]

انحراف فکری :

وَ جاوَزْنا بِبَنِی إِسْرائِیلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْا عَلی قَوْمٍ یعْکفُونَ عَلی أَصْنامٍ لَهُمْ قالُوا یا مُوسَی اجْعَلْ لَنا إِلهاً کما لَهُمْ آلِهَةٌ قالَ إِنَّکمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ [اعراف/۱۳۸.]

و ابلغکم ما اُرسلت به و لکننی ارئکم قوما تجهلون [احقاف ، ۲۳.]

انحراف جنسی :

ء أنکم لتأتون الرجال شهوۀ من دون النساء بل انتم قوم تجهلون [نمل ، ۵۵.]
و الا تصرفّ عنّی کیدهن اصب (متمایل به آنها می‌شوم) الیهن و اکنّ من الجاهلین [یوسف ، ۳۳.]
هل علمتم ما فعلتم بیوسف و اخیه اذا انتم جاهلون [یوسف ، ۸۹.]
انحراف اخلاقی :
إِنَّ الَّذِینَ ینادُونَک مِنْ وَراءِ الْحُجُراتِ أَکثَرُهُمْ لا یعْقِلُونَ [حجرات/۴.]
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَینُوا أَنْ تُصِیبُوا قَوْماً بِجَهالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلی ما فَعَلْتُمْ نادِمِینَ [حنجرات/۶.]
فی قلوبهم الحمیۀ حمیۀ الجاهلیۀ [فتح ، ۲۶.] و قال الذین لا یعلمون لو لا یکلمنا الله [بقره ، ۱۱۸.]
قالُوا وَجَدْنا آباءَنا لَها عابِدِینَ [انبیاء/۵۳.]
لا یقاتِلُونَکمْ جَمِیعاً إِلاّ فِی قُرًی مُحَصَّنَةٍ أَوْ مِنْ وَراءِ جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَینَهُمْ شَدِیدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِیعاً وَ قُلُوبُهُمْ شَتّی ذلِک بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا یعْقِلُونَ [حشر/۱۴.]
انحراف اعتقادی :
ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَیکمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعاساً یغْشی طائِفَةً مِنْکمْ وَ طائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنْفُسُهُمْ یظُنُّونَ بِاللّهِ غَیرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجاهِلِیةِ یقُولُونَ هَلْ لَنا مِنَ الْأَمْرِ مِنْ شَیءٍ قُلْ إِنَّ الْأَمْرَ کلَّهُ لِلّهِ یخْفُونَ فِی أَنْفُسِهِمْ ما لا یبْدُونَ لَک یقُولُونَ لَوْ کانَ لَنا مِنَ الْأَمْرِ شَیءٌ ما قُتِلْنا هاهُنا قُلْ لَوْ کنْتُمْ فِی بُیوتِکمْ لَبَرَزَ الَّذِینَ کتِبَ عَلَیهِمُ الْقَتْلُ إِلی مَضاجِعِهِمْ وَ لِیبْتَلِی اللّهُ ما فِی صُدُورِکمْ وَ لِیمَحِّصَ ما فِی قُلُوبِکمْ وَ اللّهُ عَلِیمٌ بِذاتِ الصُّدُورِ [آل عمران/۱۵۴.]
۳. اهداف علم
قال أبو عبد الله جعفر بن محمد (ع) : من تعلم لله (عز و جل) و عمل لله و علم لله ، دعی فی ملکوت السماوات عظیما ، و قیل تعلم لله و عمل لله و علم لله. [الأمالی للطوسی [۲] ۴۷ المجلس الثانی فیه بقیۀ أحادیث العلم.]
و قال (ع) : لو أن حملۀ العلم حملوه بحقه لأحبهم الله و ملائکته و أهل طاعته من خلقه و لکن حملوه لطلب الدنیا فمقتهم الله و هانوا علی الناس [أعلام‌الدین ، ص۸۳.]
العالم اذا اراد بعلمه وجه الله تعالی هابه کل شیء و اذا حملوه لطلب الدنیا فمقسّتهم الله و هانوا علی الناس
۴. خطرات علم
۱. ضرورت توجه
امام علی (ع) : کل علم لا یوده عقل مضلۀ [غررالحکم ، ص۵۳.]
امام علی (ع) : رب علم أدی إلی مضلتک [غررالحکم ، ص۹۵.]
امام علی (ع) : من زاد علمه علی عقله کان وبالا علیه [غررالحکم ، ص۴۷.]
۲. آفات علم
۱. کتمان
۱. کتمان ممدوح
آفتی دیگر از آفات علم ، کتمان است و البته کتمان مذموم و ناروا آن جاست که باید علم را آشکار کرد و سکوت را شکست و گرنه کتمان دیگری هم وجود دارد که پسندیده و خوب است و آن کتمان رازها و حرف‌ها از نامحرمان است که مقوله‌ای جداست آن گونه که در قرآن مجید هم آمده است :

وَ قالَ رَجُلٌ مُومِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ یکتُمُ إِیمانَهُ أَ تَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ یقُولَ رَبِّی اللَّهُ وَ قَدْ جاءَکمْ بِالْبَیناتِ مِنْ رَبِّکمْ وَ إِنْ یک کاذِباً فَعَلَیهِ کذِبُهُ وَ إِنْ یک صادِقاً یصِبْکمْ بَعْضُ الَّذِی یعِدُکمْ إِنَّ اللَّهَ لا یهْدِی مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ کذّابٌ [غافر/۲۸.]

دانایی ، مسئولیت آور است.

وَ إِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثاقَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ لَتُبَینُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَکتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً فَبِئْسَ ما یشْتَرُونَ [ال عمران/۱۸۷.]

دانایان دین و آشنایان به حقائق و عالمان به کتاب در برابر خالق و خلق مسئولیت دارند و این مسئولیت و تکلیف ، محاسبه در پی دارد و از تکلیف باز خواست می‌شود.

رسول اکرم (ص) نیز در این رابطه می‌فرمایند :

ما آتی الله سبحانه عالما علما الا اخذ علیه من المیثاق ما اخذ علی النبیین ان یبینه للناس و لایکتمه [محجه البیضاء ، ج۱ ، ص۱۰.]

البته گاهی مسائل فردی است که باید کتمان کرد مانند گناهان شخصی که قطعا باید کتمان شود و انسان خود نیز حق ندارد گناه خودش را بگوید و گناه افراد را هم نباید بگوید. قرآن می‌فرماید : کسانی که برای دو فلز پول ، حق را نمی گویند مصداقما یاکلون فی بطونهم الا النارمی‌باشند عذاب دردناکی را خدا نصیب این‌ها می کند که حق را کتمان می کنند.

کتمان گناه ، مرض ، مصیبت.

۲. کتمان مذموم

در مسائل علمی تخصصی نیز ، کتمان هست ، آن گونه که کشورهای خارجی فقط تور را که وسیله هست به ما می‌دهند و دانش تورسازی را به ما یاد نمی‌دهند. کتمان ، بلائی است که در دانشگاه هم هست و در عالم مکانیک‌ها و نجارها و عالم روحانیان نیز وجود دارد. قرآن می‌فرماید :

إِنَّ الَّذِینَ یکتُمُونَ ما أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْکتابِ وَ یشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً أُولئِک ما یأْکلُونَ فِی بُطُونِهِمْ إِلاَّ النّارَ وَ لا یکلِّمُهُمُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ لا یزَکیهِمْ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [بقره/۱۷۴.]

گاهی کتمان ، کتمان شهادت است و گاهی کتمان فضائل و مطالب و فضائل علمی است. اما کتمان فضائل موارد مختلفی دارد ، مثلا محمد حسین هیکل کتابی به نام حیات محمد نوشته است که در چاپ اول آن درباره علی بن ابی طالب جمله‌ای گفته است و در چاپ دوم همین جمله را حذف کرده. در یک چاپ می‌نویسند و در چاپ دیگر حذف می کنند.یا روایاتی را جعل می‌کنند و یا حدیثی در فضیلت شخصی داریم که در مقابل او رقیب تراشی می کنند.

وَ لْیتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَ لا تَکتُمُوا الشَّهادَةَ وَ مَنْ یکتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَ اللَّهُ بِما تَعْمَلُونَ عَلِیمٌ [بقره/۲۸۳.]

اگر کسی خبری را کتمان کند که بر اثر آن حق مظلوم از بین می رودفانه آثم قلبهچنین مردی از نظر روحی ، کافر است.

وَ إِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِیثاقَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ لَتُبَینُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَکتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَراءَ ظُهُورِهِمْ وَ اشْتَرَوْا بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً فَبِئْسَ ما یشْتَرُونَ [آل عمران/۱۸۷.]

دانایان دین و آشنایان به حقائق و عالمان به کتاب در برابر خالق و خلق رسالت دارند ، همچنان که رسالت با ابلاغ و بلاغ پیوند دارد.

قُلْ أَطِیعُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ فَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّما عَلَیهِ ما حُمِّلَ وَ عَلَیکمْ ما حُمِّلْتُمْ وَ إِنْ تُطِیعُوهُ تَهْتَدُوا وَ ما عَلَی الرَّسُولِ إِلاَّ الْبَلاغُ الْمُبِینُ [نور/۵۴.]

يـا أَيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مـا أُنْزِلَ إِلَيـک مِنْ رَبِّک وَ إِنْ لَمْ تَفْعَـلْ فَمـا بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللّهُ يعْصِمُک مِنَ النّاسِ إِنَّ اللّهَ لا يهْـدِی الْقَوْمَ الْکافِرِينَ [مائده/۶۷.]
أُبَلِّغُكُمْ رِسالاتِ رَبِّی وَ أَنْصَحُ لَكُمْ وَ أَعْلَمُ مِنَ اللّهِ ما لا تَعْلَمُونَ [اعراف/۶۲.]
أُبَلِّغُكُمْ رِسالاتِ رَبِّی وَ أَنَا لَكُمْ ناصِحٌ أَمِينٌ [اعراف/۶۸.]
الذين يبلغون رسالات الله [احزاب ، ۳۹.]
حضرت رسول می‌فرمايند : ما اتی سبحانه عالما علما الا اخذ عليه من الميثاق ما اخذ على النبيين ان يبينه للناس و لايكتمه؟؟؟
خداونـد به هيـچ عالمی دانش نداد مگر آن كه از او همان پيمانی را گرفت كه از پيامبران گرفته است يعنی آنكه بر مردم بيان كنند و كتمان ننمايند.
آفت‌شناسی - كتمان علم از متعلم
كتمان علم از متعلم :
و روی عن النبی (ص) أنه قال : من سئل عن علم يعلمه ثم كتمه ألجمه الله تعالی يوم القيامة بلجام من نار [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۷.]
اگر از كسی دانشی را بطلبند كه می‌داند ، ولی كتمان كند ، در قيامت لجامی از آتش بر دهانش می‌بندند.
كتمان حقيقت :
قرآن می‌فرمايد : علمای اهل كتاب (يهود و نصاری) همان گونه كه فرزندان خويش را می‌شناسـند رسول خدا و صدق دعوت و رسالتش را هم می‌شناسند ليكن گروهی از آنان با آنكه می‌دانند ، حق را كتمان می كنند.
الَّذِينَ آتَيناهُمُ الْكِتابَ يعْرِفُونَهُ كما يعْرِفُونَ أَبْناءَهُمْ وَ إِنَّ فَرِيقاً مِنْهُمْ لَيكْتُمُونَ الْحَقَّ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [بقره/۱۴۶.] (ع)
در تاريخ از رهگذر كتمان ارزش‌های والا و جايگاه رفيعصاحبان فضـلزيان‌های جبران ناپذيری به بشر وارد آمده است.از خليل بن احمد نحوی درباره فضائل علی (ع) پرسـيدند ، گفت : چه بگويم درباره مردی كه دوسـتانش از ترس و دشـمنانش از روی حسـد و كينه فضـايلش را كتمـان كردنـد ولی بـا وجود اين فضائلش بين شـرق و غرب را پر كرده است. رجال مامقانی ، ج۱ ، ص ۴۰.
زشتی كتمان علم تا آن جاست كه كيفرش دوزخ است.
و روی عن النبی (ص) أنه قال : من سئل عن علم يعلمه ثم كتمه ألجمه الله تعالی يوم القيامة بلجام من نار [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۷.]
قرآن در مقابل كتمان جمله عجيبی دارد ، می‌فرمايد : يلعنهم الله
إِنَّ الَّذِينَ يكْتُمُـونَ مـا أَنْزَلْنـا مِنَ الْبَينـاتِ وَ الْهُـدی مِنْ بَعْـدِ مـا بَينّاهُ لِلنّـاسِ فِی الْكتـابِ أُولئِـک يلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ يلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره/۱۵۹.]
از نظر ادبيات عرب ، فعل مضارع دليل بر اسـتمرار است يعنی خداونـد دائما بر اين‌ها لعنت می كندو يلعنهم اللاعنونتمام افرادی كه می‌توانند نفرين كنند از انسان و فرشتگان و جن و هر ذی شعوری كه می‌تواند لعنت كند. لعنت می كند.
گـاهی ممكن است انگيزه كتمان ، ترس باشـد ، گاهی انگيزه كتمان حسـد است و گاهی انگيزه كتمان خجالت است و گاهی انگيزه كتمان طمع است. و كتمان حوائـج مردم خيلی سـفارش شـده است كه اگر مردم مشكلاتی دارند مشكلات مردم را به كسی نگوييد.

۲.کبر
کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص۲۹ به صورت تلخیص.
یکی از آفات علم ، کبر است که به معنی خود بزرگ بینی و خود بزرگ پنداری می‌باشد و بازتاب عینی و انعکاس خارجی غرور است. آنچه در مرحله درونی است کبر است ، به مرحله بیرونی که می‌آید «تکبر» است. پس تکبر ثمره آن کبر درونی است.
۳. حسد
کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص ۵۰ به صورت تلخیص.
حسد یعنی زوال نعمت کسی را خواستن ، رشک بردن ، بدخواهی داشتن یعنی تمنای زایل شدن نعمت از کسی که سزاوار آن است و چه بسا تلاش کردن و رحمتی از آن نعمت. این بدخواهی و رشک بری به بسیاری چیزها که نعمت باشد تعلق می‌گیرد اما سخن در این قسمت از حسد بردن در قلمرو علم و عالمان است. حسد نارضایتی به قسمت خدایی را نشان می‌دهد و نشانه کینه به نعمت پروردگار است. حسد دشمنی کردن و کینه داشتن نسبت به بی گناهان است. چرا که صاحب نعمت گناهی نکرده است تا مورد حسد قرار گیرد.
۴. ترک عمل
کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص۷۳- ۷۴. به صورت تلخیص.
قال علی (ع) : آفة العلم ترک العمل به [غررالحکم ، ص۴۵.]
خسران از این جا نیز ناشی می‌شود که چنین علمی نه تنها سود نمی‌بخشد ، که مایه زیان هم می‌شود که اگر به آن عمل نشود ، آن دانش موجود هم رخت بر می‌بندد. چرا که با این گونه صاحبان علم انس و الفتی ندارند و روایتی به صورت مکرر از حضرت رسول (ص) و امام صادق (ع) و حضرت امیر نقل شده است :
وَ قَالَ (ع) : الْعِلْمُ مَقْرُونٌ بِالْعَمَلِ فَمَنْ عَلِمَ عَمِلَ وَ الْعِلْمُ يهْتِفُ بِالْعَمَلِ فَإِنْ أَجَابَهُ وَ إِلَّا ارْتَحَلَ عَنْهُ [نهج‌البلاغة ، ص۵۳۹.]
همیشه علم دعوت به عمل می‌کند ، اگر به آن عمل نشد از عالم می‌کوچد و رخت بر می‌بندد در مقابل عمل به علم دانش را بارورتر و افزون تر می‌کند. و این لطف خدایی است ، به فرموده رسول گرامی اسلام :
قول النبی (ص) : من عمل بما یعلم ورثه الله علم ما لم یعلم [الفصول‌المختارة ، ص۱۰۷.]
هر قدم در راه علم بر داشتن و به کار بستن آن ، درهایی از حکمت و آگاهی را به روی انسان باز می‌کند.
علم بی عمل
کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص۸۷ به صورت تلخیص.
رسول گرامی اسلام می‌فرمایند :
و قال (ص) : إن أشد الناس عذابا یوم القیامة عالم لم ینفعه الله بعلمه [منیه‌المرید ، ص۱۵۳.]
و نیز می‌فرمایند :
اشد الناس حسره یوم القیامه رجل علم علما فانتفع به من سمعه منه دونه [نهج الفصاحه.]
و قال أمیر المؤمنین (ع) : أشد الناس عذابا عالم لا ینتفع من علمه بشیء [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۱۳.]
۵. دنیا طلبی
کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص۱۳۶.

قال النبی (ص) : من ازداد فی العلم رشدا و لم یزدد فی الدنیا زهدا لم یزدد من الله إلا بعدا [أعلام‌الدین ، ص۸۱.]

افزایش علم باید زهد آفرین باشد و گرنه دور کننده از خدا خواهد بود.

ما ازداد عبد علما فازداد فی الدنیا رغبه الا ازداد من الله بعدا [بحار ، ج۲ ، ص۳۸ مشابه روایت فوق است ولی ذکر نشده؟)]

آفات علم – دنیاطلبی و تقرب به دربار سلاطین

و قال أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب (ع) : لو أن حملة العلم حملوه بحقه لأحبهم الله و ملائکته و أهل طاعته من خلقه و لکنهم حملوه لطلب الدنیا فمقتهم الله و هانوا علی الناس [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۰۹.]

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِذَا رَأَیْتُمُ الْعَالِمَ مُحِبّاً لِدُنْیَاهُ فَاتَّهِمُوهُ عَلَی دِینِکُمْ فَإِنَّ کُلَّ مُحِبٍّ لِشَیْءٍ یَحُوطُ مَا أَحَبَّ وَ قَالَ (ص) أَوْحَی اللَّهُ إِلَی دَاوُدَ (ع) لَا تَجْعَلْ بَیْنِی وَ بَیْنَکَ عَالِماً مَفْتُوناً بِالدُّنْیَا فَیَصُدَّکَ عَنْ طَرِیقِ مَحَبَّتِی فَإِنَّ أُولَئِکَ قُطَّاعُ طَرِیقِ عِبَادِیَ الْمُرِیدِینَ إِنَّ أَدْنَی مَا أَنَا صَانِعٌ بِهِمْ أَنْ أَنْزِعَ حَلَاوَةَ مُنَاجَاتِی عَنْ قُلُوبِهِمْ [الکافی ، ج۱ ، ص۴۶.]

هرگاه عالم را دیدید که دوست دار و شیفته دنیای خودش است ، او را بر دین خودتان متهم بدانید.

وَ النَّاسُ عَلَی أَرْبَعَةِ أَصْنَافٍ مِنْهُمْ مَنْ لَا یَمْنَعُهُ الْفَسَادَ فِی الْأَرْضِ إِلَّا مَهَانَةُ نَفْسِهِ وَ کَلَالَةُ حَدِّهِ وَ نَضِیضُ وَفْرِهِ وَ مِنْهُمُ الْمُصْلِتُ لِسَیْفِهِ وَ الْمُعْلِنُ بِشَرِّهِ وَ الْمُجْلِبُ بِخَیْلِهِ وَ رَجِلِهِ قَدْ أَشْرَطَ نَفْسَهُ وَ أَوْبَقَ دِینَهُ لِحُطَامٍ یَنْتَهِزُهُ أَوْ مِقْنَبٍ یَقُودُهُ أَوْ مِنْبَرٍ یَفْرَعُهُ وَ لَبِئْسَ الْمَتْجَرُ أَنْ تَرَی الدُّنْیَا لِنَفْسِکَ ثَمَناً وَ مِمَّا لَکَ عِنْدَ اللَّهِ عِوَضاً وَ مِنْهُمْ مَنْ یَطْلُبُ الدُّنْیَا بِعَمَلِ الْآخِرَةِ وَ لَا یَطْلُبُ الْآخِرَةَ بِعَمَلِ الدُّنْیَا قَدْ طَامَنَ مِنْ شَخْصِهِ وَ قَارَبَ مِنْ خَطْوِهِ وَ شَمَّرَ مِنْ ثَوْبِهِ وَ زَخْرَفَ مِنْ نَفْسِهِ لِلْأَمَانَةِ وَ اتَّخَذَ سِتْرَ اللَّهِ ذَرِیعَةً إِلَی الْمَعْصِیَةِ وَ مِنْهُمْ مَنْ أَبْعَدَهُ عَنْ طَلَبِ الْمُلْکِ ضُئُولَةُ نَفْسِهِ وَ انْقِطَاعُ سَبَبِهِ فَقَصَرَتْهُ الْحَالُ عَلَی حَالِهِ فَتَحَلَّی بِاسْمِ الْقَنَاعَةِ وَ تَزَیَّنَ بِلِبَاسِ أَهْلِ الزَّهَادَةِ وَ لَیْسَ مِنْ ذَلِکَ فِی مَرَاحٍ وَ لَا مَغْدًی [نهج‌البلاغة ، ص۷۴.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یَقُولُ وَیْلٌ لِلَّذِینَ یَخْتِلُونَ الدُّنْیَا بِالدِّینِ وَ وَیْلٌ لِلَّذِینَ یَقْتُلُونَ الَّذِینَ یَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ وَ وَیْلٌ لِلَّذِینَ یَسِیرُ الْمُؤْمِنُ فِیهِمْ بِالتَّقِیَّةِ أَ بِی یَغْتَرُّونَ أَمْ عَلَی یَجْتَرِءُونَ فَبِی حَلَفْتُ لَأُتِیحَنَّ لَهُمْ فِتْنَةً تَتْرُکُ الْحَلِیمَ مِنْهُمْ حَیْرَانَ [الکافی ، ج۲ ، ص۲۹۹.]

یختل العالم یعنی یختل الدنیا بالدین ای یطلب الدنیا بعمل الاخره. اگر خدای ناکرده دنیاطلبی محرک یک طالب علم باشد یعنی دانش آموزی اش به نیت زراندوزی باشد زشت و زیان بار است.

کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص۱۷۸ به صورت تلخیص.

قال رسول الله (ص) : ویل لامتی من علماء السوء یتخذون هذا العلم تجاره یباعونها من امراء زمانهم لا اربح الله تجارتهم [کنز العمال ، ۱۰ ، ص۲۰۵.]

وای بر امت من از عالمان بد که این علم را تجارت گرفته و آن را به حکام زمان خود می‌فروشند خداوند تجارتشان را سود بخش نسازد.

۶.جدال ومراء

کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص۲۵۷ به صورت تلخیص.

مراء به معنای جدال و اعتراف به سخن دیگران است بدون داشتن هدف و غرض دینی. امتراء و ممارات : محاجه در آنچه در آن مریه و تردد در کار است (مفردات راغب)

مراء = جدال ، (نهایه)

تماری و ممارات= مجادله بر روش شک و ریبه ، مناظره. به مناظره هم ممارات گفته می‌شود چون هر یک آنچه را پیش

رقیبش است بیرون می‌کشد؛ آن گونه که شیردوش شیر را از سینه بیرون می‌کشد.
مراد از نهی در حدیث ، جدال بر باطل و غلبه‌طلبی بر دیگران است ، ولی مجادله برای اظهار حق ، پسندیده است ، چون خداوند فرموده است :
ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبِّك بِالْحِكْمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّک هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ [نحل/۱۲۵.]
امام صادق (ع) نیز می‌فرمایند :
مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيبَاهِی بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ يمَارِی بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيهِ فَلْيتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ الرِّئَاسَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِأَهْلِهَا [الکافی ، ج۱ ، ص۴۷. کتاب آفات علم اثر جواد محدثی ، ص۲۵۵ به صورت تلخیص.]
أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : طَلَبَةُ الْعِلْمِ ثَلَاثَةٌ فَاعْرِفْهُمْ بِأَعْيانِهِمْ وَ صِفَاتِهِمْ صِنْفٌ يطْلُبُهُ لِلْجَهْلِ وَ الْمِرَاءِ وَ صِنْفٌ يطْلُبُهُ لِلِاسْتِطَالَةِ وَ الْخَتْلِ وَ صِنْفٌ يطْلُبُهُ لِلْفِقْهِ وَ الْعَقْلِ فَصَاحِبُ الْجَهْلِ وَ الْمِرَاءِ مُوذٍ مُمَارٍ مُتَعَرِّضٌ لِلْمَقَالِ فِی أَنْدِيةِ الرِّجَالِ بِتَذَاكُرِ الْعِلْمِ وَ صِفَةِ الْحِلْمِ قَدْ تَسَرْبَلَ بِالْخُشُوعِ وَ تَخَلَّى مِنَ الْوَرَعِ فَدَقَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا خَيشُومَهُ وَ قَطَعَ مِنْهُ حَيزُومَهُ وَ صَاحِبُ الِاسْتِطَالَةِ وَ الْخَتْلِ ذُو خِبٍّ وَ مَلَقٍ يسْتَطِيلُ عَلَى مِثْلِهِ مِنْ أَشْبَاهِهِ وَ يتَوَاضَعُ لِلْأَغْنِياءِ مِنْ دُونِهِ فَهُوَ لِحَلْوَائِهِمْ هَاضِمٌ وَ لِدِينِهِ حَاطِمٌ فَأَعْمَى اللَّهُ عَلَى هَذَا خُبْرَهُ وَ قَطَعَ مِنْ آثَارِ الْعُلَمَاءِ أَثَرَهُ وَ صَاحِبُ الْفِقْهِ وَ الْعَقْلِ ذُو كَآبَةٍ وَ حَزَنٍ وَ سَهَرٍ قَدْ تَحَنَّكَ فِی بُرْنُسِهِ وَ قَامَ اللَّيلَ فِی حِنْدِسِهِ يعْمَلُ وَ يخْشَى وَجِلًا دَاعِياً مُشْفِقاً مُقْبِلًا عَلَى شَأْنِهِ عَارِفاً بِأَهْلِ زَمَانِهِ مُسْتَوْحِشاً مِنْ أَوْثَقِ إِخْوَانِهِ فَشَدَّ اللَّهُ مِنْ هَذَا أَرْكَانَهُ وَ أَعْطَاهُ يوْمَ الْقِيامَةِ أَمَانَهُ [الکافی ، ج۱ ، ص۴۹.]
صاحبان نادانی و جدل ، آزار دهنده و جدال گرند. در مجامع مردان گفتگو از علم و اوصاف حلم می‌کنند ، لباس خشوع به بر می‌کنند ، ولی از پرهیزکاری خالی اند ، خداوند دماغشان را خورد کند و کمربندشان را پاره کند.
۵. ثمرات علم
قال علی (ع) :
ثمرة العلم العمل به [غررالحکم ، ص۴۵.]
ثمرة العلم العمل للحیاة [غررالحکم ، ص۴۵.]
ثمرة العلم معرفة الله [غررالحکم ، ص۶۴.]
ثمرة العلم العبادة [غررالحکم ، ص۶۴.]
ثمرة العلم إخلاص العمل [غررالحکم ، ص۶۴.]
رد الغضب بالحلم ثمرة العلم [غررالحکم ، ص۲۸۶.]
الحلم ثمرة العلم [غررالحکم ، ص۲۸۶.]
تجرع مضض الحلم فإنه رأس الحکمة و ثمرة العلم [غررالحکم ، ص۲۸۶.]
علیک بالحلم فإنه ثمرة العلم [غررالحکم ، ص۲۸۶.]
و قال امیر المومنین (ع) : من تواضع للمتعلمین و ذل للعلماء ساد بعلمه فالعلم یرفع الوضیع و ترکه یضع الرفیع و رأس العلم التواضع و بصره البراءة من الحسد و سمعه الفهم و لسانه الصدق و قلبه حسن النیة و عقله معرفة أسباب الأمور و من ثمراته التقوی و اجتناب الهوی و اتباع الهدی و مجانبة الذنوب و مودة الإخوان و الاستماع من العلماء و القبول منهم و من ثمراته ترک الانتقام عند القدرة و استقباح مقارفة الباطل و استحسان متابعة الحق و قول الصدق و التجافی عن سرور فی غفلة و عن فعل ما

يعقب ندامة و العلم يزيد العاقل عقلا ـ و يورث متعلمه صفات حمد فيجعل الحليم أميرا و ذا المشورة وزيرا و يقمع الحرص و يخلع المكر و يميت البخل و يجعل مطلق الوحش مأسورا و بعيد السداد قريبا [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۶.]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ قَالَ الْمُومِنُ يكونُ صَادِقاً فِي الدُّنْيا وَاعِي الْقَلْبِ حَافِظَ الْحُدُودِ وِعَاءَ الْعِلْمِ كامِلَ الْعَقْلِ مَأْوَى الْكَرَمِ سَلِيمَ الْقَلْبِ ثَابِتَ الْحِلْمِ عَاطِفَ الْيَقِينِ بَاذِلَ الْمَالِ مَفْتُوحَ الْبَابِ لِلْإِحْسَانِ لَطِيفَ اللِّسَانِ كثِيرَ التَّبَسُّمِ دَائِمَ الْحُزْنِ كثِيرَ التَّفَكرِ قَلِيلَ النَّوْمِ قَلِيلَ الضِّحْك [مستدركالوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۷۴.]

قال النبی (ص) : من طلب العلم لله عز و جل لم يصب منه بابا إلا ـ ازداد فی نفسه ذلا ـ و للناس تواضعا و لله خوفا و فی الدين اجتهادا فذلک الذی ينتفع بالعلم فليتعلمه و من طلب العلم للدنيا و المنزلة عند الناس و الحظوة عند السلطان لم يصب منه بابا إلا ازداد فی نفسه عظمة و علی الناس استطالة و بالله اغترارا و فی الدين جفاء فذلک الذی لا ينتفع بالعلم فليكف و ليمسک عن الحجة علی نفسه و الندامة و الخزی يوم القيامة [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۳.]

من سمّع الناس بعلمه حقّره الله و صغّره

۱ ـ استقامت : لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِی صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ ذلِك بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا يفْقَهُونَ [حشر/۱۳.]

علی (ع) : كن موقنا تكن قويا [غررالحكم ، ص۶۲.]

۲ ـ سوار شدن بر مشكلات : وَ كيفَ تَصْبِرُ عَلی ما لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً [كهف/۶۸.]

قال علی (ع) : غاية العلم حسن العمل [غررالحكم ، ص۱۵۲.]

قال علی (ع) : غاية العلم السكينة و الحلم [غررالحكم ، ص۴۴.]

غاية العلم الخوف من الله سبحانه [غررالحكم ، ص۶۳.]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ قَالَ : مَنْ خَشِی اللَّهَ كمَلَ عِلْمُهُ وَ قَالَ ع غَايةُ الْعِلْمِ الْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ وَ قَالَ (ع) أَكثَرُ النَّاسِ مَعْرِفَةً أَخْوَفُهُمْ لِرَبِّهِ [مستدركالوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۳۶.]

۳ ـ حسن عمل : لن يصفو العمل حتی يصح العلم [غررالحكم ، ص۶۱.]

بيداری اجتماعی :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : يا مُفَضَّلُ لَا يفْلِحُ مَنْ لَا يعْقِلُ وَ لَا يعْقِلُ مَنْ لَا يعْلَمُ وَ سَوْفَ ينْجُبُ مَنْ يفْهَمُ وَ يظْفَرُ مَنْ يحْلُمُ وَ الْعِلْمُ جُنَّةٌ وَ الصِّدْقُ عِزٌّ وَ الْجَهْلُ ذُلٌّ وَ الْفَهْمُ مَجْدٌ وَ الْجُودُ نُجْحٌ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ مَجْلَبَةٌ لِلْمَوَدَّةِ وَ الْعَالِمُ بِزَمَانِهِ [الكافی ، ج۱ ، ص۲۶.]

امام صادق (ع) : العالم بزمانه لا تهجم عليه اللوابس [تحف العقول.؟؟؟ (مشابه آن نقل شده)]

علی (ع) : من قلت تجربته خدع [غررالحكم ، ص۴۴۴.]

نفس پاک :

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ قَالَ : كلَّمَا زَادَ عِلْمُ الرَّجُلِ زَادَتْ عِنَايتُهُ بِنَفْسِهِ وَ بَذَلَ فِی رِياضَتِهَا وَ صَلَاحِهَا جُهْدَهُ [مستدركالوسائل ، ج۱۱ ، ص۳۲۳.]

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) قَالَ : مَنْ كمَلَ عَقْلُهُ اسْتَهَانَ بِالشَّهَوَاتِ [مستدركالوسائل ، ج۱۱ ، ص۲۱۲.]

۱. عمار ياسر

۱. در زمان پيامبر اكرم (ص)

او از جمله اولین کسانی است که ایمان آورد ، وقتی خبر ظهور پیامبر (ص) را شنید به خانه ارقم بن ابی ارقم که بعدا به دارالاسلام معروف شد آمد. به در خانه که رسید ، صهیب را دید از هم پرسیدند : "چه می‌خواهی؟" عمار گفت : "می‌خواهم پیامبر (ص) را ببینم و کلامش را بشنوم." صهیب گفت : "من هم مثل تو" با هم مسلمان شدند. پس از مدتی مخفیانه از خانه بیرون آمدند. عمّار به خانه‌اش رفت. پدرش یاسر و مادرش سمیه را دعوت به اسلام کرد و آنها پذیرفتند و هم چنین برادرش عبدالله را.

هم‌پیمانان یاسر ناراحت شدند و سخت‌ترین شکنجه‌ها را در مورد یاسر و سمیه اعمال کردند. منظور قریش این بود که اوّل مسلمانانی که اهل مکه نیستند ، شکنجه کنند تا تهدیدی باشد برای مردم مکه.

در داغترین ساعات روز ، یاسر و سمیه و عمّار و عبدالله را می‌آوردند زیر آفتاب و زره جنگی به آنان می‌پوشاندند و در آفتاب می‌گرداندند. از صورت به زمین می‌کشاندند و سمیه را بین دو شتر می‌بستند ، ابوجهل می‌آمد ، با نیزه بر سینه‌اش می‌کوبید و او حرفی نمی‌زد مگر از اسلام.

تا اینکه این ۲ همسر که اول شهیدان اسلام بودند ، در زیر شکنجه جان دادند.

منبع : [أعیان الشّیعه] .

جابر بن عبدالله می‌گوید : در مسجد رسول الله (ص) نماز می‌خواندیم. پیرمرد کهنه‌پوش ضعیفی وارد مسجد شد. رسول خدا (ص) حال او را پرسید. پیرمرد گفت : "من گرسنه‌ام ، سیرم کن؛ لباس ندارم ، مرا بپوشان و فقیرم ، کمکم کن." پیامبر (ص) فرمود : "من چیزی ندارم ولی تو را راهنمایی می‌کنم " انْطَلِقْ إِلَی مَنْزِلِ مَنْ یحِبُّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یحِبُّهُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ یوثِرُ اللَّهَ عَلَی نَفْسِهِ انْطَلِقْ إِلَی حُجْرَةِ فَاطِمَةَ". پیرمرد به همراه بلال به سراغ حضرت زهرا (سلام الله علیها) رفت و پس از سلام ، درخواست‌هایش را بازگو کرد ، در حالیکه حضرت زهرا (سلام الله علیها) با بچه‌هایش ۳ روز هیچ نخورده بودند و پیامبر (ص) هم از این مسأله با خبر بود ، حضرت پوست گوسفندی که حسن و حسین (علیهما السّلام) روی آن می‌خوابیدند به او داد. پیرمرد عرض کرد : "من گرسنه‌ام به من پوست می‌دهید؟" آنگاه حضرت گردن بند خود را به او اهدا کرد. او هم به مسجد آمد و جریان را به حضرت رسول (ص) گفت. حضرت (ص) فرمود : "بفروش ان شاء الله خدا کارت را درست کند." سپس رسول خدا (ص) گریه کرد و فرمود : "چطور خدا کار او را درست نکند در حالی که بهترین دختران آدم به او گردنبندی اهدا کرده" عمّار یاسر عرض کرد یا رسول الله اجازه می‌دهید من گردن بند را بخرم. فرمود : "بخر." به اعرابی گفت : "به چند می‌فروشی؟" پیرمرد گفت : "به مقدار گوشت و نان و لباسی که بپوشم و دیناری که به وطن خود بازگردم." عمّار ۲۰ دینار و ۲۰۰ درهم و یک بردیمانی و یک مرکب و مقداری گوشت و نان به او داد و پیرمرد به عمار گفت : "راستی چقدر سخاوتمندی" پیرمرد خدمت پیامبر (ص) رسید و برای حضرت دعا کرد و پیامبر (ص) آمین گفت. عمّار یاسر این گردن بند را خوشبو کرد و داخل برد یمانی گذاشت و به همراه غلامی تقدیم حضرت زهرا (سلام الله علیها) کرد. حضرت غلام را آزاد کرد در حالی که می‌خندید فرمود : "چرا می‌خندی؟" عرض کرد : "از برکت این گردن بند در تعجّبم ، گرسنه‌ای را سیر ، عریانی را پوشانید ، فقیری را بی‌نیاز و برده‌ای را آزاد و سپس به صاحبش برگشت." [بشارهالمصطفی ، ص۱۳۷] .

از وصیت حضرت زهرا (سلام الله علیها) : "احدی بر جنازه‌ام حاضر نشود الّا امّسلمه ، امّایمن ، سلمان ، ابوذر ، مقدار ، عمّار ، حذیفه"

۲. در زمان خلفا

۱ ـ کتب عمر الی اهل کوفه : "أما بعد فإنی بعثت إلیکم عمارا أمیرا و عبد الله بن مسعود معلما و وزیرا و هما من النجباء من أصحاب محمد فاسمعوا لهما و اقتدوا بهما" [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۱۰ ، ص۱۰۶] .
۲ ـ در جنگ‌های زمان خلیفه اول و خلیفه دوم شرکت داشت.

۳. درزمان امام علی (ع)

۱ ـ در برپایی بیعت مردم با مولاـ نقش اساسی داشت. با سخنان شیوای خود در روز بیعت ، مردم را روشن کرد. [شیعه در اسلام] .
۲ ـ به حکومت اسلامی علوی عشق می‌ورزید که در آن احکام قرآن پیاده شود. بساط قومیت و ملّی گرایی و سوءاستفاده از بیت المال و... برچیده شود و شخصیتی همچون حضرت علی (ع) بر مسند بنشیند. او دیگر پیرمردی ۹۰ ساله بود ، امّا با تمام قوا در رکاب حضرت (ع) خدمت می کرد.
با روی کار آمدن مولا ، عمّار رئیس شهربانی مدینه شد. مأموران آگاهی توطئه‌های منافقین را گزارش می دادند ، او هم پس از رسیدگیِ اجمالی به امام (ع) گزارش می کرد. کم کم توطئه شام آغاز شد. به بهانه خون عثمان ، طلحه و زبیر و در رأس آن عایشه را جلو انداختند.
حضرت (ع) می‌خواست از محور کوفه به مقابله بپردازد ، ابوموسی مخالف بود. هاشم مرقان نامه‌ای به امام (ع) نوشت و موضع ابوموسی را گفت. خدمت امام مجتبی (ع) و عمّار فرستاد تا سخنرانی کنند و مردم را بسیج کنند؛ ولی ابوموسی باز مخالفت کرده و مردم را بازمی‌داشت. بالاخره حضرت (ع) به عمّار فرمود : "تو نگذاشتی ابوموسی را عزل کنم." عمّار گفت : "من خودم ترتیب کار را می‌دهم." سریع به کوفه آمد و او را از شهر بیرون کرده و بسیج عمومی به راه انداخت. حدود ۷۰۰۰ نفر. (عمّار : پیرمردی بسیجی) [طبقات ، ج۳ ، ص۳۲]
ابوموسی هم با حدیث دروغ از پیامبر (ص) نقل کرد که فتنه‌ای پیش خواهد آمد و باید کنار کشید.
ـ به فرماندهی ۱۰۰۰ نفر عمامه‌ای سیاه بر سر ، لباس سفیدی بر تن ، آیات قرآن بر لب ، اسلحه بر دست ، با آرامش و وقاری بر اسب تندروی سوار بود و بر دست دیگرش پرچم سفید. آثار سجده بر پیشانی اش ظاهر بود.

۱. عمر

۱.انحرافات

۱. انحرافات علمی
۱ ـ عمر به جوانی گذشت. تشنه بود ، آب خواست. جوان آب مخلوط به عسل به او داد. نخورد و گفت : أَذْهَبْتُمْ طَیباتِکمْ فی حَیاتِکمُ الدُّنْیا [احقاف/۲۰] .
جوان گفت : "این آیه مربوط به کفّار است نه شما زیرا جلو این جملهوَ یوْمَ یعْرَضُ الَّذینَ کفَرُوا عَلَی النّارِ أَذْهَبْتُمْ طَیباتِکمْ فی حَیاتِکمُ الدُّنْیا وَ اسْتَمْتَعْتُمْ بِها فَالْیوْمَ تُجْزَوْنَ عَذابَ الْهُونِ بِما کنْتُمْ تَسْتَکبِرُونَ فِی الْأَرْضِ بِغَیرِ الْحَقِّ وَ بِما کنْتُمْ تَفْسُقُونعمر گفت : کلُّ النَّاسِ أَفْقَهُ مِنْ عُمَر [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱ ، ص۱۸۱] .

۲ ـ عمر از شخصی پرسید حالت چطور است؟ گفت فتنه را دوست می‌دارم و از حق گریزانم ، شهادت به نادیده می‌دهم. دستور زندان داد. حضرت علی (ع) امر به آزادی کرد و عمر گفت چرا؟ فرمود : مرادش از فتنهاًنَّما أَمْوالُكمْ وَ أَوْلادُكمْ فِتْنَةٌ [انفال/۲۸] .

و مرادش از حق ، مرگ. و شهادت به نادیده ، شهادت به پیغمبر اکرم (ص) است. عمر گفت : اللّهُ أَعْلَمُ حَیثُ یجْعَلُ رِسالَتَهُ [انعام/۱۲۴] .

۳ ـ در حدیث دیگر همین مضمون به اضافه اینکه مرد گفته بود : "تصدیق یهود و نصاری می‌کنم و اقرار به چیزی که خلق نشده است می‌کنم." در این قضیه عمر فرستاد حضرت علی (ع) حاضر شود. حضرتش سه گفته حدیث بالا را جواب داد و ۲ جمله تصدیق یهود و نصاری را فرمود : "مرادش از تصدیق این آیه است : وَ قالَتِ الْیهُودُ لَیسَتِ النَّصاری عَلی شَیءٍ وَ قالَتِ النَّصاری لَیسَتِ الْیهُودُ عَلی شَیءٍ [بقره/۱۱۳] .

و این مرد کلام هر دو را تصدیق می‌کند و مرادش از خلق نشده ، روز قیامت است که هنوز خلق نشده ، اقرار می‌کند." عمر در این داستان گفت : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ مُعْضِلَةٍ لَا عَلِی لَهَا

۲. انحرافات فقهی

مردی در نزد عمر دعائی کرد : اللهم اجعلنی من القلیلعمر گفت : "این چه دعائی است؟" مرد گفت : وَ قَلیلٌ مِنْ عِبادِی الشَّکور [سبأ/۱۳] .

عمر گفت : کلُّ النَّاسِ أَفْقَهُ مِنْ عُمَرو فی لفظ الزّمخشری : کلّ النّاس أعلم من عمر

زنی از دوری کردن شوهرش از هم خوابی و مشغول بودنش به عبادت و نماز و روزه در شب و روز به عمر شکایت کرد. عمر گفت : "بسیار شوهر خوبی است." کعب حاضر بود و اعتراض کرد. عمر گفت : "تو حکم کن." کعب گفت : أحلّ الله من النّساء مثنی و ثلث و رباعهر ۴ شب را یک شب باید هم خوابی کنی. البته این حکم پس از احضار شوهر بود. خلاصه عمر خشنود شد و او را والی بصره کرد و گفت : "تو بهتر از من می‌فهمی"

حدیثی است که عمر در رکعت اول نماز مغرب حمد و سوره را نخواند و در رکعت دوم ۲ مرتبه حمد و سوره را قرائت کرد و بعد ۲ سجده سهو کرد.

در حدیث دیگری ۲ سجده سهو را قبل از سلام گفت.

در حدیث دیگری که بار دیگر در نماز مغرب عمر در رکعت اوّل حمد و سوره را نخواند و به کلی غافل شد. بعد از نماز به او گفتند ، گفت : "قافله‌ای به شام فرستاده بودم ، فکرم در نماز به هوای آن بود و در فکرم می‌گذارندم که وارد شام شدم. اثاثیه را دانه دانه فروختم. خلاصه حواسم به نماز نبود" و نمازش را اعاده کرد.

عمر گاهی که حمد و سوره را فراموش می‌کرد ، در عوض رکوع و سجود را طولانی انجام می‌داد. خلاصه هر وقتی جوری عمل می‌کرد و کارهای عبادی او پایه و اساسی نداشت. اجتهادات وقتیه بود.

دو نفر نزد عمر و از طلاق اَمَه سؤال کردند. بلد نبود. پا شد با آن دو نفر رفتند تا وارد مسجد در حلقه مردم شرکت و از مرد اصلعی پرسید. آن مرد با انگشت سبابه و وسطی اشاره کرد. یعنی ۲ بار. آن ۲ مرد سائل گفتند عجبا ما برای مسأله نزد خلیفه مسلمین آمدیم ، نمی‌دانست. اکتفا کرد به مرد اصلعی آن هم با اشاره او.

شبی در کوچه‌های مدینه گردش می‌کرد ، صدایی شنید. بر بام آمد. مردی دید که کنار زنی نشسته و شرابی در جلو اوست. زن می خواند. فریاد زد : "چرا گناه می‌کنی؟"

صاحب خانه گفت : "من یک گناه کردم و تو سه گناه : تجسّس کردی ، بر بام خانه من آمدی ، وارد منزل شدی و سلام نکردی". عمر گفت : "من حرفی نمی‌زنم ، تو هم حرفی نزن."

۳. انحرافات درقضاوت

ـ زنی را نزد عمر آوردند. آبستن بود اعتراف به زنا کرده بود. دستور سنگسار داد. حضرت علی (ع) او را دید و برگردانید و فرمود : "بچه در شکم او چه کار کرده؟ چرا دستور رجم دادی؟ شاید مادر در اثر ترس اعتراف کرده باشد." گفتند : "بله او را ترساندیم ، اعتراف کرد." فرمود : "مگر نمی‌دانید که پیغمبر (ص) فرمود حدّ جاری نیست بر اعتراف‌کننده‌ای که از ترس اعتراف کرده باشد و این زن از ترس اعتراف کرده و لذا صحیح نیست و نباید سنگسار شود." عمر گفت : عَجَزَتِ النِّسَاءُ أَنْ يلِدْنَ مِثْلَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) ، لَوْ لَا عَلِی لَهَلَکَ عُمَرُ [کشف‌الیقین ، ص۶۳] .

در داستانی نظیر همین ، حضرت ضامن زنی شد تا وضع حمل کرد ، بعد او را سنگسار کردند.

۴. بدعتهای عمر

۱ ـ از پسر عمر نقل شده که خلیفه به اذان‌گو گفت در اذان صبححیّ علی خیر العملرا نگو.

۲ ـ عمر بالای منبر می‌گوید : "۳ چیز حلال را من حرام کردم. متعه زن ، متعه حجّ ، حیّ علی خیر العمل"

۳ ـ عمر دستور داد نافله ماه رمضان را چهار رکعتی با جماعت بخوانند و این عمل نه در زمان پیغمبر (ص) و در زمان ابوبکر ، سابقه نداشت.

۴ ـ عمر دستور داد در نماز میت چهار تکبیر بگویند و بعد مذاهب اربعه پیروی کردند.

۵ ـ عمر گفت حقالْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ [توبه/۶۰] .

را که صریح قرآن است ، حذف کردند.

۶ ـ عمر گریه بر نومردگان را قدغن کرد. حتّی نگذاشت عایشه برای پدرش گریه کند. در مجلس ترحیم ابی‌بکر که از طرف عایشه بود ، شخصی فرستاد به نام هشام که جلوگیری کند. خواهر ابی‌بکر آمد ، عمر با تازیانه به او زد که چرا گریه کردی؟ و زن‌ها را متفرّق کرد. این عمل تازیانه عمر به داغداران در زمان حضرت رسول (ص) تکرار می‌شد. حضرت رسول (ص) نهی می‌فرمود که بگذار گریه کنند.

وقتی جنگ اُحُد تمام شد ، زنان به کشتگان خود گریه می‌کردند. حضرت فرمود ، کسی نیست بر حمزه (ع) گریه کند. لحظه‌ای استراحت فرمود ، بیدار شدند ، دیدند زنان بر حمزه (ع) گریه می‌کنند ، آفرین گفت.

در گریه حضرت رسول (ص) بر مرگ و شهادت اصحاب و اقوام خود ، روایاتی زیاد است.

۷ ـ عمر مقام ابراهیم (ع) را که چسبیده به خانه خدا بود ، عقب آورد.

۸ ـ عمر دستور داد میزبانی که برای تهیه آب رفته بود و مار او را گزیده و مرده بود دیه آن را به مهمانان بدهند.

۲. عمر در برابر اهل بیت

۱. مخالفت با پیامبر خدا

۲۷ ماه صفر حضرت رسول (ص) اُسامه که جوانی ۱۸ یا ۱۹ ساله بود را خواست و او را امیر لشگر کرده و به محلّی فرستاد برای جنگ ولی عمر مردم را تحریک می‌کرد. گاهی می‌گفتند اُسامه جوان است و ما حاضر نیستیم در جنگی که امیرش جوانی است شرکت کنیم.

حضرت رسول (ص) ناراحت شدند و با آن حال مریضی که داشتند به مسجد آمده و بالای منبر فرمودند : چرا ایراد به ریاست أُسامه می کنید؟ او جوانی والا است. چون پدرش. (شاید این عمل حضرت (ص) در آخر عمر برای این بود که فردا جوانیِ علی (ع) را بهانه قرار ندهند. ملاک در ریاست ، علم و تقوی و لیاقت است ، نه سنّ)

عمر در جواب حضرت (ص) که در وقت شهادت فرمود قلم و کاغذی تهیه کنید. درک کرد که حضرت رسول (ص) می‌خواهند جانشین خود را کتبی کنند. گفت قلم و کاغذ برای او نیاورید ، او مریض شده و یاوه گوئی می کند.

عمر در مقابل حضرت رسول (ص) : در جنگ تبوک مسلمان‌ها از شدت گرسنگی به امر حضرت (ص) خواستند شترها را بکشند ، عمر مخالفت کلام پیامبر (ص) را کرد و زیر بار نرفت.

۱۲ ـ عمر اعتراض به صلح پیامبر (ص) کرد با این که این صلح از طرف خداوند بود و بسیار برای اسلام نافع بود که سوره "فتح" نازل شد.

۲. خشم فاطمه (س) بر عمر

۱ ـ وقتی عمر و ابابکر به عنوان عیادت حضرت فاطمه (سلام الله علیها) به دیدن او رفتند و تقاضای عفو و بخشش کردند ، حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) فرمود : "خدایا تو شاهد باش که اینها مرا اذیت کردند و شکایتشان را به تو و رسولت خواهم نمود. هرگز از شما راضی نخواهم شد."

۲ ـ عمر و ابابکر چندین بار تقاضای ازدواج با حضرت فاطمه (سلام الله علیها) کردند ، امّا پیامبر (ص) نپذیرفتند.

۱. عمران وآبادانی

۱.آبادانی

۱. اهمیت

۱ ـ یکی از اهداف آفرینش انسان ، عمارت زمین است.

هُوَ أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فیها [هود/۶۱] .

۲ ـ تمام روایات زراعت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا فِی الْأَعْمَالِ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنَ الزِّرَاعَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۳۸۴] .

۳ ـ سیراب کردن درخت تشنه ، مساوی است با سیراب کردن یک مؤمن تشنه.

۴ ـ باغ و زمین آباد را نفروشید ، مگر متقابلاً باغی را احداث کنید.

۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَرَسَ شَجَراً أَوْ حَفَرَ وَادِیاً بَدْءاً لَمْ یسْبِقْهُ إِلَیهِ أَحَدٌ وَ أَحْیا أَرْضاً مَیتَةً فَهِی لَهُ قَضَاءً مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ ص [کافی ، ج۵ ، ص ۲۸۰] .

۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ازْرَعُوا وَ اغْرِسُوا فَلَا وَ اللَّهِ مَا عَمِلَ النَّاسُ عَمَلًا أَحَلَّ وَ لَا أَطْیبَ مِنْه [کافی ، ج۵ ، ص ۲۶۰] .

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَ فِی یدِ أَحَدِکمُ الْفَسِیلَةُ فَإِنِ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا تَقُومَ السَّاعَةُ حَتَّی یغْرِسَهَا فَلْیغْرِسْهَا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص ۴۶۰] .

۸ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَاباً ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [قرب‌الإسناد ، ص۵۵] .

۹ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سُئِلَ النَّبِی ص أَی الْمَالِ خَیرٌ قَالَ الزَّرْعُ زَرَعَهُ صَاحِبُهُ وَ أَصْلَحَهُ وَ أَدَّی حَقَّهُ یوْمَ حَصَادِهِ [کافی ، ج۵ ،

ص ۲۶۰] .
۱۰ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى لَا يظْلَمُ الْفَلَّاحُونَ بِحَضْرَتِک [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۴] .
۲. ادوار آبادانی زمین
پس از طوفان نوح (ع)
قيلَ يا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلامٍ مِنّا وَ بَرَكاتٍ عَلَيک وَ عَلى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَک وَ أُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يمَسُّهُمْ مِنّا عَذابٌ أَليمٌ [هود/۴۸] .
اسکان بنی اسرائیل در سرزمین آباد :
وَ لَقَدْ بَوَّأْنا بَنى إِسْرائيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّيباتِ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّى جاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّک يقْضى بَينَهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ فيما كانُوا فيهِ يخْتَلِفُون [يونس/۹۳] .
۳. رابطه ایمان وآبادانی
۱. تأثیر ایمان درآبادانی مسجدالحرام
ما كانَ لِلْمُشْرِكينَ أَنْ يعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ شاهِدينَ عَلى أَنْفُسِهِمْ بِالْكفْر [توبه/۱۷] .
إِنَّما يعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَى الزَّكاةَ وَ لَمْ يخْشَ إِلَّا اللّهَ [توبه/۱۸] .
اوّل ایمان به خدا ، بعد عمران و آبادانی
أَ جَعَلْتُمْ سِقايةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فى سَبيلِ اللّه [توبه/۱۹] .
وَ الْبَيتِ الْمَعْمُورِ [طور/۴] .
۲. تأثیر ایمان درآبادانی زمین
وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجيلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ أُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَ كثيرٌ مِنْهُمْ ساءَ مايعْمَلُون [مائده/۶۶] .
وَ أَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيهِ يمَتِّعْكمْ مَتاعاً حَسَناً إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى وَ يوتِ كلَّ ذى فَضْلٍ فَضْلَهُ [هود/۳] .
وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللّهِ أَنْ يذْكرَ فيهَا اسْمُهُ وَ سَعى فى خَرابِها أُولئِک ما كانَ لَهُمْ أَنْ يدْخُلُوها إِلّا خائِفينَ لَهُمْ فِى الدُّنْيا خِزْى وَ لَهُمْ فِى الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظيمٌ [بقره/۱۱۴] .
وَ جَعَلْنا بَينَهُمْ وَ بَينَ الْقُرَى الَّتى بارَكنا فيها قُرىً ظاهِرَةً وَ قَدَّرْنا فيهَا السَّيرَ سيرُوا فيها لَيالِى وَ أَياماً آمِنينَ [سبأ/۱۸] .
۴. ویژگی طرحهای عمرانی
مشارکت عمومی در آبادانی کشور :
قالَ ما مَكنّى فيهِ رَبّى خَيرٌ فَأَعينُونى بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَينَكمْ وَ بَينَهُمْ رَدْماً [کهف/۹۵] .
ـ خداوند از یک طرح عمرانی یاد می کند.
ـ طرح‌های عمرانی باید محکم و ماندنی باشند.
فَمَا اسْطاعُوا أَنْ يظْهَرُوهُ وَ مَا اسْتَطاعُوا لَهُ نَقْباً [کهف/۹۷] .
اجرای طرح‌های عمرانی یک توفیق الهی است :
قالَ هذا رَحْمَةٌ مِنْ رَبّى فَإِذا جاءَ وَعْدُ رَبّى جَعَلَهُ دَكاءَ وَ كانَ وَعْدُ رَبّى حَقًّا [کهف/۹۸] .
طرح امنیتی :
طرح‌های امنیتی مقدم بر طرح‌های عمرانی

۲. خرابی

۱. مذمت خرابکاری

مبغوض بودن خرابکاری

۲. علت فقر

میان فقر ملت و سرمایه حاکم نسبت معکوس وجود دارد. هر چه ملت فقیرتر باشد ، به خاطر آن است که زمامداران در مقام جمع کردن اموال و ترس از اینکه قدرتشان نابود شود و از تاریخ درس عبرت نگرفتن است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا يوتَى خَرَابُ الْأَرْضِ مِنْ إِعْوَازِ أَهْلِهَا وَ إِنَّمَا يعوِزُ أَهْلُهَا لِإِشْرَافِ أَنْفُسِ الْوُلَاةِ عَلَى الْجَمْعِ وَ سُوءِ ظَنِّهِمْ بِالْبَقَاءِ (می‌ترسند حکومتشان نابود شود و با حرص مشغول کسب مال هستند.) وَ قِلَّةِ انْتِفَاعِهِمْ بِالْعِبَرِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۳. تأثیر نفاق درخرابی

فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنا عَلَيهِمْ سَيلَ الْعَرِمِ وَ بَدَّلْناهُمْ بِجَنَّتَيهِمْ جَنَّتَينِ ذَواتَی أُكلٍ خَمْطٍ وَ أَثْلٍ وَ شَیءٍ مِنْ سِدْرٍ قَليلٍ ذلِک جَزَيناهُمْ بِما كفَرُوا وَ هَلْ نُجازی إِلَّا الْكفُورَ [سبأ/۱۷ –۱۶] .

خرابی زمین ، کار منافقان :

وَ إِذا تَوَلّی سَعی فِی الْأَرْضِ لِيفْسِدَ فيها وَ يهْلِک الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ وَ اللّهُ لا يحِبُّ الْفَسادَ [بقره/۲۰۵] .

۱. عمل

۱. اهمیت عمل

۱.وَ أَنْ لَيسَ لِلْإِنْسانِ إِلّا ما سَعی وَ أَنَّ سَعْيهُ سَوْفَ يری [نجم/۴۰–۳۹] .

۲.فَمَنْ يعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا كفْرانَ لِسَعْيهِ وَ إِنّا لَهُ كاتِبُونَ [انبياء/۹۴] .

۳.فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مومنون/۱۰۲] .

۴.وَ لِكلٍّ دَرَجاتٌ مِمّا عَمِلُوا [انعام/۱۳۲] .

۵.يوْمَ يأْتِی بَعْضُ آياتِ رَبِّک لا ينْفَعُ نَفْساً إِيمانُها لَمْ تَكنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كسَبَتْ فِی إِيمانِها خَيراً [انعام/۱۵۸] . (کسانی که ایمان نیاورده‌اند یا عمل خیری انجام نداده‌اند)

۶.وَ مَنْ عَمِلَ صالِحاً فَلِأَنْفُسِهِمْ يمْهَدُونَ [روم/۴۴] .

۷. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا ينَالُ مَا عِنْدَ اللَّهِ إِلَّا بِالْعَمَلِ [أمالی طوسی ، ص ۳۷۰] .

۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المؤمن بعمله [غررالحكم ، ص ۱۵۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العمل رفيق [رفق] الموقن [غررالحكم ، ص ۱۵۱] .

۹. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن ولايتنا لا تدرک إلا بالعمل [مصادقة الإخوان ، ص۳۴] .

۱۰. قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ (ع) : فطوبى للعلماء بالفعل و ويل للعلماء بالقول [تحف‌العقول ، ص۵۰۸] .

۱۱. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : يا هشام إن كل الناس يبصر النجوم و لكن لا يهتدى بها إلا من يعرف مجاريها و منازلها و كذلك أنتم تدرسون الحكمة و لكن لا يهتدى بها منكم إلا من عمل بها [تحف‌العقول ، ص۳۹۲] .

۱۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العلم يرشدک و العمل يبلغ بک الغاية [غررالحكم ، ص۴۵] .

۱۳. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يَثْبُتُ لَهُ الْإِيمَانُ إِلَّا بِالْعَمَلِ وَ الْعَمَلُ مِنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۸] .
۱۴. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ قَالَ الْإِيمَانُ قَوْلٌ بِلَا عَمَلٍ [کنز الفوائد ، ج۱ ، ص۱۴۹] .
۱۵. قَالَ الرِّضَا (ع) : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لبنی عبد المطلب ایتونی بأعمالکم لا ـ بأحسابکم [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۲۳۵] .

۲. آثار عمل

۱.نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲] .
۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رُبَّ يَسِيرٍ أَنْمَى مِنْ كَثِيرٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .
ثبت عمل
نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲] .
امدادهای الهی دنباله عمل ما است :
وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .
وَ اتَّقُوا اللّهَ وَ يعَلِّمُکمُ اللّهُ [بقره/۲۸۲] .
وَ اعْبُدْ رَبَّک حَتّی يأْتِيک الْيقِينُ [حجر/۹۹] .
رَسُولاً يتْلُوا عَلَيکمْ آياتِ اللّهِ مُبَيناتٍ لِيخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ [طلاق/۱۱] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ ورثه الله علم ما لم يعلم [الخرائج و الجرائح ، ج۳ ، ص۱۰۵۸] .
تاثیرات عمل در عمل
۱. حبط و تکفیر :
إِنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئاتِ [هود/۱۱۴] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا أَحْسَنَ الْحَسَنَاتِ بَعْدَ السَّيِّئَاتِ وَ مَا أَقْبَحَ السَّيِّئَاتِ بَعْدَ الْحَسَنَاتِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۸] .

۳. پاداش عمل

۱.مقایسه کار برای خدا و غیر خدا :
ـ مَنْ عَمِلَ سَيئَةً فَلا يجْزی إِلاّ مِثْلَها [غافر/۴۰] .
ـ وَ مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَکرٍ أَوْ أُنْثی وَ هُوَ مُومِنٌ فَأُولئِک يدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يرْزَقُونَ فِيها بِغَيرِ حِسابٍ [غافر/۴۰] .
ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شَتَّانَ مَا بَينَ عَمَلَينِ عَمَلٍ تَذْهَبُ لَذَّتُهُ وَ تَبْقَى تَبِعَتُهُ وَ عَمَلٍ تَذْهَبُ مُئُونَتُهُ وَ يبْقَى أَجْرُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۲۱] .
۲.فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيرُ مَمْنُونٍ [تین/۶] .
۳.وَ يزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ [شوری/۲۶] .
۴.لَهُمُ الدَّرَجاتُ الْعُلی [طه/۷۵] .
۵.لَهُمْ جَزاءُ الضِّعْفِ [سبأ/۳۷] .

۶.يرْزَقُونَ فِيها بِغَيرِ حِسابٍ [غافر/۴۰] .

۷.ثُمَّ يجْزاهُ الْجَزاءَ الْأَوْفى [نجم/۴۱] .

۴. ویژگیهای عمل کننده

۱. فردی

۱. اخلاقی

۱. اخلاص در عمل

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعَمَلُ الْخَالِصُ الَّذِی لَا تُرِيدُ أَنْ يحْمَدَک عَلَيهِ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

۲. تعبد در عمل

۱.وَ اسْتَقِمْ كما أُمِرْتَ [شوری/۱۵] .

۲.مِنْ حَيثُ أَمَرَكمُ اللّهُ [بقره/۲۲۲] .

۳. سعه صدر در عمل

در سعه ی صدر از انبیا درس بگیریم ، مانند حضرت نوح که قرآن می فرماید :

۱.كلَّما مَرَّ عَلَيهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود/۳۸] .

اما مطمئن بود که خدا با اوستوَ اصْنَعِ الْفُلْک بِأَعْيننا [هود/۳۷] .

۴. کم دانستن عمل

۵. صدق عمل

۱.رَبِّ أَدْخِلْنِی مُدْخَلَ صِدْقٍ وَ أَخْرِجْنِی مُخْرَجَ صِدْقٍ [اسراء/۸۰] .

۲.خَلَطُوا عَمَلاً صالِحاً وَ آخَرَ سَيئاً [توبه/۱۰۲] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَصْفِيةُ الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ [کافی ، ج۸ ، ص۲۲] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تصفية العمل خير من العمل [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۷۸] .

۶. شهامت در عمل

۱.الَّذِينَ يبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللّهِ وَ يخْشَوْنَهُ وَ لا يخْشَوْنَ أَحَداً إِلاَّ اللّهَ وَ كفى بِاللّهِ حَسِيباً [احزاب/۳۹] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا هِبْتَ أَمْراً فَقَعْ فِيهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۷۵] .

۷. نظم و برنامه

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أُوصِيكمَا وَ جَمِيعَ وَلَدِی وَ أَهْلِی وَ مَنْ بَلَغَهُ كتَابِی بِتَقْوَى اللَّهِ وَ نَظْمِ أَمْرِكمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

۲. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : اجتهدوا فی أن يكون زمانكم أربع ساعات ساعة لمناجاة الله و ساعة لأمر المعاش و ساعة لمعاشرة الإخوان و الثقات الذين يعرفونكم عيوبكم و يخلصون لكم فی الباطن و ساعة تخلون فيها للذاتكم فی غير محرم [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اجْعَلْ لِكلِّ إِنْسَانٍ مِنْ خَدَمِک عَمَلًا تَأْخُذُهُ بِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۸. محاسبه عمل

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَاسِبُوا أَنْفُسَكمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا عَلَيهَا [کافی ، ج۸ ، ص۱۴۳] .

۲. قالَ الْکاظِمُ (ع) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یحَاسِبْ نَفْسَهُ فِی کلِّ یوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ حَسَناً اسْتَزَادَ اللَّهَ وَ إِنْ عَمِلَ سَیئاً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِنْهُ وَ تَابَ إِلَیهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۳] .

۳. قالَ الصَّادِقُ (ع) : احْمِلْ نَفْسَک لِنَفْسِک فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ لَمْ یحْمِلْک غَیرُک [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۴] .

۴. قالَ الصَّادِقُ (ع) لِرَجُلٍ : إِنَّک قَدْ جُعِلْتَ طَبِیبَ نَفْسِک وَ بُینَ لَک الدَّاءُ وَ عُرِّفْتَ آیةَ الصِّحَّةِ وَ دُلِلْتَ عَلَى الدَّوَاءِ فَانْظُرْ کیفَ قِیامُک عَلَى نَفْسِک [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۴] .

۹. ابتکار وسنت شکنی

۱۰. عجله در عمل خیر

۱. تسویف ممنوع :

اگر مشتری خوب بودإِنَّ اللّهَ اشْتَرى [توبه/۱۱۱] .فروشنده باید عجله کند.

۲.مافات مضی و ما سیاتیک فاین قم فاغتنم الفرصة بین العدمین [بحارالانوار ، ج۷۵ ، ص۲۳۸ ، پاورقی] .

۳. در دعای کمیل قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللهم عظم بلائی و۰۰۰ و مطالی یا سیدی [مصباح المتهجد ، ص۸۴۴] . (سهل انگاری)

۴. قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَیلٌ لِتُجَّارِ أُمَّتِی مِنْ لَا وَ اللَّهِ وَ بَلَى وَ اللَّهِ وَ وَیلٌ لِصُنَّاعِ أُمَّتِی مِنَ الْیوْمِ وَ غَدٍ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۰] .

۵. قال الباقر (ع) : ان الله یحب من الخیر ما یعجله [الحیوة] ،

۲. روان شناختی

۱. توصیه به عمل

۱.تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ [عصر/۳] .

تَواصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ [بلد/۱۷] .

۲. قالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یزَهِّدَنَّک فِی الْمَعْرُوفِ مَنْ لَا یشْکرُهُ لَک فَقَدْ یشْکرُک عَلَیهِ مَنْ لَا یسْتَمْتِعُ بِشَیءٍ مِنْهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۰۴] .

۲. عشق ونشاط

۱. داروین در دو رشته شکست خورد ، ولی در رشته طبیعی موفق می‌شود.

۲. قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اعملوا فکل میسر لما خلق له [توحید صدوق ، ص۳۵۶] .

۳.وَ کأَینْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیونَ کثِیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوا وَ اللّهُ یحِبُّ الصّابِرِینَ [آل عمران/۱۴۶] .

۴. قالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنَ الْکسَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۸۵] .

۵.وَ إِذا قامُوا إِلَى الصَّلاةِ قامُوا کسالى [نساء/۱۴۲] .

۶.وَ إِنَّها لَکبِیرَةٌ إِلاّ عَلَى الْخاشِعِینَ [بقره/۴۵] .

۷.تَفِیضُ مِنَ الدَّمْعِ [مائده/۸۳] .

۸. امام سجاد (ع) از رفتن ماه رمضان غمناک است.

۹.اذقنی حلاوة مناجاتک

۱۰. قالَ الصّادِقُ (ع) : إنَّ الْعَمَلَ الـدّائِمَ الْقَلِيلَ عَلَى الْيَقِينِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعَمَلِ الْكَثِيرِ عَلَى غَيرِ يقِينٍ [کافی ، ج۲ ، ص۵۷]
.
۳. ارزش عمل مشکل را دانستن
۱.فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدِينَ عَلَى الْقاعِدِينَ أَجْراً عَظِيماً [نساء/۹۵] .
۲.وَيؤْثِرُونَ عَلى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر/۹] .
۳.الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي ساعَةِ الْعُسْرَةِ [توبه/۱۱۷] .
۴. قالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : المكارم بالمكاره [غررالحکم ، ص۹۹] .
۵. قالَ الْباقِرُ (ع) : الْجَنَّةُ مَحْفُوفَةٌ بِالْمَكارِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۸۹] .
۶.تَتَجافى جُنُوبُهُمْ [سجده/۱۶] .
۷ امام حسن (ع) با داشتن مرکب پیاده به حج می‌رفتند.
۸. قالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ مَا أَكرَهْتَ نَفْسَك عَلَيهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۴۹] .
۳. اجرایی
۱. آگاهی وبصیرت در عمل
۱.لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى حَتّى تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ [نساء/۴۳] .
۲.أَدْعُوا إِلَى اللّهِ عَلى بَصِيرَةٍ [یوسف/۱۰۸] .
۳. قالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : المتعبد بغير علم كحمار الطاحونة يدور و لا يبرح من مكانه [غررالحکم ، ص۴۱] .
۴. قالَ الصّادِقُ (ع) : الْعَامِلُ عَلَى غَيرِ بَصِيرَةٍ كالسَّائِرِ عَلَى غَيرِ الطَّرِيقِ لَا يزِيدُهُ سُرْعَةُ السَّيرِ إِلَّا بُعْداً [کافی ، ج۱ ، ص۴۳] .
۲. محکم کاری
۱.در ماجرای دفن مرده رَسُولُ اللَّهِ (ص) فرمود : إنی لأعلم أنه سيبلى و يصل البلاء إليه و لكن الله عز و جل يحب عبدا إذا عمل عملا أحكمه [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۱۰۷] .
۳. اتمام عمل
۴. تداوم عمل
۱. قالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : قَلِيلٌ تَدُومُ عَلَيهِ أَرْجَى مِنْ كثِيرٍ مَمْلُولٍ مِنْهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۷۸] .
۲. قالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ (ع) : إن آخر حجر يضعه العامل هو الأساس [معانی الأخبار ، ص۳۴۸] .
۳.إِنَّ الَّذِينَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [احقاف/۱۳] .
۴.مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام/۱۶۰] .
۵.وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .
تَوَفَّنِي مُسْلِماً [یوسف/۱۰۱] .
۶.سَلامٌ عَلَيهِ يوْمَ وُلِدَ وَ يوْمَ يمُوتُ [مریم/۱۵] .
۷. قالَ الصّادِقُ (ع) : الْإِبْقَاءُ عَلَى الْعَمَلِ حَتَّى يخْلُصَ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .
۸. قالَ الصّادِقُ (ع) : وَ اعْلَمْ أَنَّ الْعَمَلَ الـدّائِمَ الْقَلِيلَ عَلَى الْيَقِينِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ جَلَّ ذِكرُهُ مِنَ الْعَمَلِ الْكَثِيرِ عَلَى غَيرِ يقِينٍ [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۴] .

۹.فَلِذلِک فَادْعُ وَ اسْتَقِمْ کما أُمِرْتَ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ [شوری/۱۵] .
۱۰. قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الأمور بتمامها و الأعمال بخواتمها [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۸۹] .

۵. انجام عمل أحسن

۱. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ... وَ انْتَهِ بِنِيتِی إِلَى أَحْسَنِ النِّيَاتِ ، وَ بِعَمَلِی إِلَى أَحْسَنِ الْأَعْمَالِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
۲.إِنّا لا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا [کهف/۳۰] .
۳.لِنَبْلُوَهُمْ أَيهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [کهف/۷] .
۴.لِيبْلُوَكمْ أَيكمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [ملک/۲] .
۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " لِيبْلُوَكمْ أَيكمْ أَحْسَنُ عَمَلًا " (ملک-۲) لَيسَ يعْنِی أَكثَرَ عَمَلًا وَ لَكنْ أَصْوَبَكمْ عَمَلًا [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .
۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النَّاسُ أَبْنَاءُ مَا يحْسِنُونَ [کافی ، ج۱ ، ص ۵۰] .

۶. أهم ومهم کردن

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا قُرْبَةَ بِالنَّوَافِلِ إِذَا أَضَرَّتْ بِالْفَرَائِضِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۹] .

۷. آزادی عمل

۱.و لست اجبر احدا علی علم یکرهه
۲. مستضعفان که می گویند : رَبَّنا آتِهِمْ ضِعْفَينِ مِنَ الْعَذابِ [احزاب/۶۸] .
جواب می‌رسد : لِكلٍّ ضِعْفٌ [اعراف/۳۸] . زیرا شما آزاد بودید.
۳. شیطان هم می گوید : ما كانَ لِی عَلَيكمْ مِنْ سُلْطانٍ إِلاّ أَنْ دَعَوْتُكمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِی فَلا تَلُومُونِی وَ لُومُوا أَنْفُسَكمْ [ابراهیم/۲۲] .

۸. راه وروش

۱.اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِيمَ [فاتحه/۶] .
۲.وَ لا تَجْعَلْ يدَک مَغْلُولَةً إِلى عُنُقِک وَ لا تَبْسُطْها كلَّ الْبَسْطِ [اسراء/۲۹] .
۳. قَالَ الْكاظِمُ (ع) : خَيرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا [کافی ، ج۶ ، ص ۵۴۰] .
۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لِلْمُؤْمِنِ ثَلَاثُ سَاعَاتٍ فَسَاعَةٌ ينَاجِی فِيهَا رَبَّهُ وَ سَاعَةٌ يرُمُّ مَعَاشَهُ وَ سَاعَةٌ يخَلِّی بَينَ نَفْسِهِ وَ بَينَ لَذَّتِهَا فِيمَا يحِلُّ وَ يجْمُلُ وَ لَيسَ لِلْعَاقِلِ أَنْ يكونَ شَاخِصاً إِلَّا فِی ثَلَاثٍ مَرَمَّةٍ لِمَعَاشٍ أَوْ خُطْوَةٍ فِی مَعَادٍ أَوْ لَذَّةٍ فِی غَيرِ مُحَرَّمٍ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۹۰] .
۵.بَابُ الِاقْتِصَادِ فِی الْعِبَادَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۸۶] .
۶. در مدح ، تشویق ، کار ، تولید ، مصرف ، تفریح ، تحصیل و...

۷.وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره/۱۸۹] .

۲. اجتماعی

۱. سبقت در عمل

۱.فَاسْتَبِقُوا الْخَيراتِ [بقره/۱۴۸] .

۲.سارِعُوا [آل عمران/۱۳۳] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا رب۰۰۰ و هب لى الجد فى خشيتك و الدوام فى الاتصال بخدمتك حتى أسرح إليك فى ميادين السابقين [مصباح المتهجد ، ص۸۴۹] .

۴.لا يسْـتَوِى مِنْكمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَ قاتَلَ أُولئِك أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَ قاتَلُوا وَ كلًّا وَعَدَ اللّهُ الْحُسْـنى [حديد/۱۰] .

۲. منتظر دیگران نبودن

۱. به حق بیندیش نه به همراه :

قُلْ إِنَّما أَعِظُكمْ بِواحِدَةٍ أَنْ تَقُومُوا لِلّهِ مَثْنى وَ فُرادى [سبأ/۴۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِى طَرِيقِ الْهُدَى لِقِلَّةِ أَهْلِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۱] .

اگر خورشید در یک دستم و ماه در دست دیگرم بر نمی گردم.

امام خمینی (ره) به مرحوم شهید سعیدی فرمود : اگر جن و انس هم با من نباشند من بر نمی‌گردم.

۳. تناسب با زمان و مکان

۱. تا پیامبر (ص) در مکه بود رو به بیت المقدس نماز می‌خواند ، بعد از هجرت که سوژه دست یهود آمد قبله عوض شد.

۲. تقیه و فریاد ، صلح امامان و جهاد

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْوَلَدُ سَـيدٌ سَـبْعَ سِـنِينَ وَ عَبْدٌ سَـبْعَ سِـنِينَ وَ وَزِيرٌ سَبْعَ سِنِينَ فَإِنْ رَضِيتَ خَلَائِقَهُ لِإِحْدَى وَ عِشْرِينَ سَنَةً وَ إِلَّا ضُرِبَ عَلَى جَنْبَيهِ فَقَدْ أَعْذَرْتَ إِلَى اللَّهِ [مكارم الأخلاق ، ص۲۲۲] .

۳.وَ جَعَلْنَا النَّهارَ مَعاشاً [نبأ/۱۱] .

وَ جَعَلْنَا اللَّيلَ لِباساً [نبأ/۱۰] .

یوسف به هنگام تعبیر خواب موعظه می کند.

۴.قالَ أَوْسَطُهُمْ أَ لَمْ أَقُلْ لَكمْ لَوْ لا تُسَبِّحُونَ [قلم/۲۸] .

۵. راه شناخت اعمال نیک وبد

۱. فرمان خدا و قرآن :

إِنَّ اللّهَ يأْمُرُكمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [نساء/۵۸] .

إِنَّ اللّهَ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ [نحل/۹۰] .

۲. وجدان :

بَلِ الْإِنْسانُ عَلى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ [قيامت/۱۴] .

وَ لَسْتُمْ بِآخِذِيهِ إِلاّ أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ [بقره/۲۶۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِك [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۱۸۴] .

كفى بِنَفْسِك الْيَوْمَ عَلَيك حَسِيباً [اسراء/۱۴] .

بِالنَّفْسِ اللَّوّامَةِ [قيامت/۲] .

۳. سیره پیامبران و امامان :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَفْسِی ... مُسْتَنَّةً بِسُنَّةِ أَوْلِيائِك [مصباح المتهجد ، ص۷۳۸] .

لَقَدْ كانَ لَكمْ فِی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱] .

تبصره :

راه نیاکان ، مد روز ، محیط ، هوسهای مردم ، و.... هیچ کدام ملاک نیست.

۱. با پای شرک نمی‌توان به توحید رسید.

۲. داستان کسی که دو انار و دو عدد نان دزدید و سپس صدقه داد.

۳. داستان کسی که با لجن می‌نوشت که لطفا نظافت را مراعات کنید.

۴. خون را با خون نمی‌توان شست.

۵. هدف وسیله را توجیه نمی‌کند.

۶. آفات بعد از عمل

۷. بدتر از عمل بد

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أَشَدُّ الذُّنُوبِ مَا اسْتَهَانَ بِهِ صَاحِبُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۴۸] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا الْمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ فَإِنَّهَا لَا تُغْفَرُ قُلْتُ وَ مَا الْمُحَقَّرَاتُ قَالَ الرَّجُلُ يـذْنِبُ الـذَّنْبَ فَيقُولُ طُوبَى لِی لَوْ لَمْ يكنْ لِی غَيرُ ذَلِك [کافی ، ج۲ ، ص۲۸۷] .

۱. آنجا که وجدان نور خود را از دست می‌دهد انسان بدی‌ها را بد نمی‌داند و گاهی بدی ها را خوب می‌بیند.

وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ قالُوا إِنَّما نَحْنُ مُصْلِحُونَ [بقره/۱۱] .

زُينَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ [غافر/۳۷] .

الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيهُمْ فِی الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۴] .

۲. تزئین در قرآن به مردم ، به شیطان و به خدا نسبت داده شده است.

۳. تبلیغات نابجا ، مدح روبرو و بی توجهی به لغزشها وسیله تزیین است و هم چنین توجیهات نابجا.

۱.عوامل موفقیت در تبلیغ

۱. دنیا هدف نباشد

از دین استفاده کنیم امّا دنیا هدف ما نباشد :

لا أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجْراً [هود/۵۱] .

و نفرمود : لم اءخذ

۲. سعه صدر

سعه صدر : هر چه شنیدید از طرف خودم باور کند ، ولی اگر شنید که من از آبادان خواهم رفت بشنوید و باور نکنید.

وَ هُمْ لا يشْعُرُونَ فَتَبَسَّمَ ضاحِكاً [نمل/۱۹ –۱۸] .

۳. پیشگام بودن

از صفر شروع کنیم ، از نسل نو ، از قرآن ، از سخنان کوتاه

از محبّت شروع کنیم ، توجه به زنان و دختران : وَ اذْكُرْ فِي الْكِتابِ مَرْيَم [مریم/۱۶] .

وَ اذْكُرْ فِي الْكِتابِ إِبْراهيم [مریم/۴۱] .

۴. شجاعت در عمل

تفقّد : از مریض‌ها ، شاگرد اول‌ها ، خانواده شهدا ، فراموش‌شده‌ها

۵. رعایت مساوات

از کمی نفرات نترسیدن

۶. عدم تبعیض بین مخاطبین

۷. اخلاق

ممکن است مخاطبین ما علم نداشته باشند امّا فرهنگ قوی داشته باشند. کینه هیچ کس را در دل نداشته باشیم و قلبا همه را دوست داشته باشیم.

۱.عهدوپیمان

۱. وفای به عهد

۱. سیمای عهد وپیمان

۱. پیام دو آیه مهم قرآن درباره عهد وپیمان

لِيَجْزِيَ اللّهُ الصّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَ يعَذِّبَ الْمُنافِقِينَ إِنْ شاءَ أَوْ يَتُوبَ عَلَيهِمْ إِنَّ اللّهَ كانَ غَفُوراً رَحِيماً [احزاب/۲۴] .

ترجمه : "تا خداونـد کسانی را که صادقانه به پیمانشان وفا کرده‌اند به خاطر صداقتشان پاداش دهد و اگر بخواهد یا منافقان را عذاب می کند یا لطف خود را بر آنان باز می گرداند. زیرا که خداوند همواره آمرزنده و مهربان است".

پیام آیه :

۱- پیش آمدها و حوادث ، آزمایشات هدفدار است تا استعدادها شکوفا شود.

۲- دریافت پاداش بر اساس عمل است نه شخصیبِصِدْقِهِمْ

بشارت ، قبل از انذار استلِيَجْزِيَ اللّهُ الصّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَ يعَذِّبَ الْمُنافِقِينَ

۳-النجاة فی الصدقلِيَجْزِيَ اللّهُ الصّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ

۴- هیچ عملی بدون پاداش نیست. (نه صدق صادقین و نه نفاق منافقین)

۶- راه توبه برای منافق باز است.أَوْ يَتُوبَ عَلَيهِمْ

۷- توبه پذیری خداوند هم دائمی استكانَهم همراه لطف استرَحِيماً

۸- پاداش به راستگویان ، دیگران را به صداقت تشویق نمایید.لِيَجْزِيَ اللّهُ الصّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ

۹- دیگران را به توبه تشویق کنیمیَتُوبَ عَلَيهِمْ إِنَّ اللّهَ كانَ غَفُوراً رَحِيماً

مِنَ الْمُومِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَيهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِيلًا [احزاب/۲۳] .

ترجمه : " از میان مومنان مردانی هستند که آنچه را با خداوند پیمان بسته بودند صادقانه وفا کردند (و خود را آماده جهاد نمودند) برخی از آنان پیمانشان عملی و جان خود را تسلیم کردند و از ایشان کسانی در انتظار (شهادت) هستند و هرگز عقیده وپیمان خود را تغییر ندادند".

مقدمه :

کلمه نحب دارای معانی زیادی است. ولی در اینجا به معنای نذر و تعهد است. در برابر گروهی که در آیه ۲۰ خواهان زندگی بیابانی و رفاه بودندیَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بادُونَ فِي الْأَعْرابِ [احزاب/۲۰] .

گروهی در انتظار شهادتند.وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ

در حدیث می‌خوانیم : که امام حسین (ع) درکربلا- هنگام وداع اصحاب با حضرتش این آیه را تلاوت می‌کردند و گاهی بالای سر شهداء تلاوت می‌کرد

صرع مسلم بن عوسجة الأسدی رحمة الله علیه و انصرف عمرو و أصحابه و انقطعت الغبرة فوجدوا مسلما صریعا فمشی‌إلیه‌الحسین (ع) فإذابه رمق فقال : "رحمك الله يا مسلمفَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِيلًا" [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۱۰۳] .

پیام آیه :

۱- نقل کمالات دیگران یکی از راه‌های تربیت استمِنَ الْمُومِنِينَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ

۲- همه اصحاب در یک درجه نبودند.مِنَ الْمُومِنِينَ

۳- تعهد لازم الاجرا استصَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ عَلَيهِ

۴- مقاومت در برابر تعهد لازم است.وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِيلاً

۵- انتظار شهادت نیز یک ارزش است.وَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ

آمادگی برای لقاء الله ازصفات مؤمنین‌است.

۶- بزرگداشت شهدا در قرآنفَمِنْهُمْ مَنْ قَضى نَحْبَهُ

۷- باب شهادت باز استوَ مِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ

۸- لسان صداقت دفاع تا شهادت استصَدَقُوا ما عاهَدُوا اللَّهَ

۹- شهادت افراد ، عامل عقب گرد یا دلسردی مؤمنین نمی‌شود.يَنْتَظِرُ

۱۰- مؤمنین واقعی حتی با شهادت و تار و مار شدن تغییر مسیر نمی‌دهند.وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

۲. اهمیت عهد وپیمان

۱۳- قَالَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : أقربكم منّی فی الموقف غدا أصدقكم حديثا و آداكم أمانة و أوفاكم بالعهد و أحسنكم خلقا و أقربكم إلی الناس [أمالی مفيد ، ص۶۶] .

۱۴- قَالَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : عِدَةُ الْمُومِنِ نَذْرٌ لَا كفَّارَةَ لَهُ [كشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۲۶۸] .

۱۵- قَالَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : الْمُومِنُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ [تهذيب‌الأحكام ، ج۷ ، ص ۳۷۱] .

۱۶-يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ [مائده/۱] .

۱۷–أَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كانَ مَسْؤلاً [اسراء/۳۴] .

۱۸–وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا [بقره/۱۷۷] .

۱۹– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ [النوادر راوندی ، ص۵] .

۲۰– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لَا عُذْرَ لِأَحَدٍ فِيهَا أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ بِرُّ الْوَالِدَيْنِ بَرَّيْنِ كَانَا أَوْ فَاجِرَيْنِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۲] .

۲۱–خلف الوعد من علامات النفاق

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أربع من كنّ فيه فهو منافق و إن كانت فيه واحدة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها من إذا حدث كذب و إذا وعد أخلف و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵۴] .

۲۲– عقود جمع عقد؛ بستن و گره زدن دو چیز و جمع کردن اطراف چیز را گویند

۲۳– عقد ، طبق گفته بعضی محکم‌تر از عهد است.

۲۴– عقد ، انسان باخدا ، با خودش و با مردم است.

وفای به پیمان‌های الهی : أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ [نحل/۹۱] .

وفای به پیمان با مردموَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا [بقره/۱۷۷] .

به پیمانهای مشرکانفَأَتِمُّوا إِلَيهِمْ عَهْدَهُمْ إِلى مُدَّتِهِمْ [توبه/۴] .

فَمَا اسْتَقامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ [توبه/۷] .

روایات :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ [کافی ، ج۵ ، ص۴۰۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ [النوادر راوندی ، ص۵] .

وفای به عهد از حقوق انسانی است نه اسلامی

۳. احترام به عهد وپیمان

۱. عهدهای صحیح

۱–يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ [مائده/۱] .

۲–وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] .

۳–وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذا عاهَدْتُمْ وَ لا تَنْقُضُوا الْأَيمانَ بَعْدَ تَوْكِيدِها [نحل/۹۱] .

۴–أَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كانَ مَسْولاً [اسراء/۳۴] .

۵–أَوْفُوا بِعَهْدِى أُوفِ بِعَهْدِكُمْ [بقره/۴۰] .

۶–لا ينالُ عَهْدِى [بقره/۱۲۴] . (امامت)

۷–وَ مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ [توبه/۱۱۱] .

۸–وَ لْيوفُوا نُذُورَهُمْ [حج/۲۹] .

۹–وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا [بقره/۱۷۷] .

۱۰–إِلَّا الَّذِينَ عاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ ينْقُصُوكُمْ شَيئاً وَ لَمْ يظاهِرُوا عَلَيكُمْ أَحَداً فَأَتِمُّوا إِلَيهِمْ عَهْدَهُمْ إِلى مُدَّتِهِمْ [توبه/۴]

.

۱۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنْ عَقَدْتَ بَيْنَک وَ بَينَ عَدُوِّک عُقْدَةً أَوْ أَلْبَسْتَهُ مِنْک ذِمَّةً فَحُطْ عَهْدَک بِالْوَفَاءِ وَ ارْعَ ذِمَّتَک بِالْأَمَانَةِ وَ اجْعَلْ نَفْسَک جُنَّةً دُونَ مَا أَعْطَيتَ فَإِنَّهُ لَيسَ مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ شَیءٌ النَّاسُ أَشَدُّ عَلَيهِ اجْتِمَاعاً مَعَ تَفَرُّقِ أَهْوَائِهِمْ وَ تَشَتُّتِ آرَائِهِمْ مِنْ تَعْظِيمِ الْوَفَاءِ بِالْعُهُودِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۱۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ يومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ فَلْيفِ إِذَا وَعَدَ [كافی ، ج۲ ، ص۳۶۴] .

۱۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عِدَةُ الْمُومِنِ أَخْذٌ بِالْيدِ يجِبُ عَلَى الْمُومِنِ الْوَفَاءُ بِالْمَوَاعِيدِ وَ الصِّدْقُ فِيهَا [مستدرک‌الوسائل ، ج۸ ، ص۴۵۹] .

۲. عهدهای باطل

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اشْتَرَطَ شَرْطاً مُخَالِفاً لِكِتَابِ اللَّهِ فَلَا يجُوزُ لَهُ وَ لَا يجُوزُ عَلَى الَّذِی اشْتُرِطَ عَلَيهِ وَ الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ فِيمَا وَافَقَ كِتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [كافی ، ج۵ ، ص۱۶۹] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُسْلِمُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ إِلَّا كلَّ شَرْطٍ خَالَفَ كتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَلَا يجُوزُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۲۲] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ شَرَطَ لِامْرَأَتِهِ شَرْطاً فَلْيفِ لَهَا بِهِ فَإِنَّ الْمُسْلِمِينَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ إِلَّا شَرْطاً حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَاماً [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۴۶۷] .

۴- مردی زنش را طلاق داد و از او جدا شد؛ هنگام رجوع ، زن دو شرط کرد....

عَنْ مَنْصُورِ بُزُرْجَ عَنْ عَبْدٍ صَالِحٍ (ع) قَالَ : قُلْتُ إِنَّ رَجُلًا مِنْ مَوَالِيك تَزَوَّجَ امْرَأَةً ثُمَّ طَلَّقَهَا فَبَانَتْ مِنْهُ فَأَرَادَ أَنْ يرَاجِعَهَا فَأَبَتْ عَلَيهِ إِلَّا أَنْ يجْعَلَ لِلَّهِ عَلَيهِ أَنْ لَا يطَلِّقَهَا وَ لَا يتَزَوَّجَ عَلَيهَا فَأَعْطَاهَا ذَلِك ثُمَّ بَدَا لَهُ فِی التَّزْوِيجِ بَعْدَ ذَلِك فَكيفَ يصْنَعُ؟ قَالَ : " بِئْسَ مَا صَنَعَ وَ مَا كانَ يدْرِيهِ مَا يقَعُ فِی قَلْبِهِ بِاللَّيلِ وَ النَّهَارِ قُلْ لَهُ فَلْيفِ لِلْمَرْأَةِ بِشَرْطِهَا فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ الْمُومِنُونَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۳۷۱] .

(البته بحث فقهی دارد)

۲. جایگاه

۱. لزوم وفای به عهد

لزوم وفای به عهد : وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللَّهِ إِذا عاهَدْتُمْ [نحل/۹۱] .

وَ أَوْفُوا بِالْعَهْدِ [اسراء/۳۴] .

فَأَتِمُّوا إِلَيهِمْ عَهْدَهُمْ إِلى مُدَّتِهِمْ [توبه/۴] .

وفای به عهد از اوصاف ابرار و نیکان :

وَ لكنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِكةِ وَ الْكتابِ وَ النَّبِيينَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْيتامی وَ الْمَساكينَ وَ ابْنَ السَّبِيلِ وَ السّائِلِينَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّكاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا [بقره/۱۷۷] .

مساله وفا : اساسی‌ترین شرایط زندگی دسته جمعی است و بدون آن هرج و مرج و سلب اطمینان است.

مردم با همه سلیقه‌ها بریک اصل متفقند و آن وفا است.

حتی اگر با اشاره پیمانی بسته شود لازم الوفا است : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا أَوْمَأَ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَوْ أَشَارَ بِالْأَمَانِ إِلَی أَحَدٍ مِنَ الْمُشْرِكينَ فَنَزَلَ عَلَى ذَلِك فَهُوَ فِی أَمَانٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۷۸] .

أَوْفُوا بِعَهْدِی أَوفِ بِعَهْدِکمْ [بقره/۴۰] .
یکی از عهدهای الهی امامت استلا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .
وفا به پیمان خدا اطاعت و پذیرفتن عهد الهی است.
۲. جزای وفای به عهد
۳. اقسام عهد و پیمان
۱. عهد میان خدا و بندگان
معنای عهد الله : آنچه عقل می‌فهمد. آنچه انبیا از طرف خداوند آورده اند.
آنچه کتب آسمانی مبنی برحقانیت محمدصلی الله علیه و آلهآورده است.
امامت عهد خداست : لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .
أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکمْ [بقره/۴۰] .
عهد عام الهی (توحید و عبادت) :
أَ لَمْ أَعْهَدْ إِلَیکمْ یا بَنِی آدَمَ أَنْ لا تَعْبُدُوا الشَّیطانَ إِنَّهُ لَکمْ عَدُوٌّ مُبِینٌ وَ أَنِ اعْبُدُونِی هذا صِراطٌ مُسْتَقِیمٌ [یس/۶۱-۶۰] .
عهد خاص الهی (امامت) : لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .
الَّذِینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ [بقره/۲۷] .
انواع عهد الهی :
اقرار ربوبیت : وَ إِذْ أَخَذَ رَبُّک [اعراف/۱۷۲] .
عهد با انبیا : وَ إِذْ أَخَذْنا مِنَ النَّبِیینَ مِیثاقَهُمْ [احزاب/۷] .
عهد با اهل کتاب و علماوَ إِذْ أَخَذَ اللّهُ مِیثاقَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ لَتُبَینُنَّهُ لِلنّاسِ وَ لا تَکتُمُونَهُ [آل عمران/۱۸۷] .
وفا واجب استأَوْفُوا بِعَهْدِ اللّهِ إِذا عاهَدْتُمْ [نحل/۹۱] .
أَوْفُوا بِالْعَهْدِ [اسراء/۳۴] .
وفا حتی برای مشرکین : فَأَتِمُّوا إِلَیهِمْ عَهْدَهُمْ إِلی مُدَّتِهِمْ [توبه/۴] .
رهبری ، پیمان الهی است : لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .
وفا ، دو جانبه : أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکمْ [بقره/۴۰] .
وفا ، نشانه عقل است.إِنَّما یتَذَکرُ أُولُوا الْأَلْبابِ الَّذِینَ یوفُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَ لا ینْقُضُونَ الْمِیثاقَ [رعد/۲۰-۱۹] .
وفادار ، محبوب خداست : مِنَ الْمُومِنِینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَیهِ [احزاب/۲۳] .
منافق وفا ندارد : وَ لَقَدْ کانُوا عاهَدُوا اللّهَ مِنْ قَبْلُ لا یوَلُّونَ الْأَدْبارَ وَ کانَ عَهْدُ اللّهِ مَسْولاً [احزاب/۱۵] .
پیمان شکن ، ملعون است : وَ الَّذِینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ مِیثاقِهِ وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِک لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدّارِ [رعد/۲۵] .
وَ أَوْفُوا بِعَهْدِ اللّهِ إِذا عاهَدْتُمْ وَ لا تَنْقُضُوا الْأَیمانَ بَعْدَ تَوْکیدِها [نحل/۹۱] .
وَ لْیوفُوا نُذُورَهُمْ [حج/۲۹] .
وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَکونَنَّ مِنَ الصّالِحِینَ فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فِی قُلُوبِهِمْ إِلی یوْمِ یلْقَوْنَهُ بِما أَخْلَفُوا اللّهَ ما وَعَدُوهُ وَ بِما کانُوا یکذِبُونَ [توبه/۷۷-۷۵] .

شأن نزول :

ثعلبه فقیر التماس دعا کرد از رسول الله که مال زیاد داشته باشد. پسر عمویش مرد و ارث به او رسید؛ کم کم دامداری ، کم کم بیرون مدینه و کم کم در نماز جماعت و جمعه حاضر نمی‌شد. زمانی که از طرف پیامبر اکرم (س) کسی برای گرفتن زکات آمد ، گفت : زکات هم مثل جزیه است و نداد. آیه نازل شد :

فَمَنْ نَکثَ فَإِنَّما ینْکثُ عَلی نَفْسِهِ [فتح/۱۰] .

زیرا به قول علامهإِنَّ اللّهَ غَنِی عَنِ الْعالَمِینَ [آل عمران/۹۷] .

مثل مریضی که به نسخه عمل نکند.

قالَ الصَّادِقُ (ع) : أَشْهَدُ أَنَّک وَفَیتَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَ جَاهَدْتَ فِی سَبِیلِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۳] .

مِنَ الْمُومِنِینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَیهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ ینْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدِیلاً [احزاب/۲۳] .

امام حسین هنگام وداع با یارانش این آیه را تلاوت می کرد.

نحب به معنای نذر و عهد است.

حتی با شهادت تغییر مسیر نمی دهند.

إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ أَلاّ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِی کنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .

إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [احقاف/۱۳] .

وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِیقَةِ لَأَسْقَیناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

أَوْفُوا بِعَهْدِی أُوفِ بِعَهْدِکمْ [بقره/۴۰] .

وفای به عهد از اوصاف صاحبان خرد :

إِنَّما یتَذَکرُ أُولُوا الْأَلْبابِ الَّذِینَ یوفُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَ لا ینْقُضُونَ الْمِیثاقَ [رعد/۲۰-۱۹] .

۲. عهد مردم با پیامبر وائمه

۱-إِنَّ الَّذِینَ یبایعُونَک إِنَّما یبایعُونَ اللّهَ [فتح/۱۰] .

۲-لَقَدْ رَضِی اللّهُ عَنِ الْمُومِنِینَ إِذْ یبایعُونَک تَحْتَ الشَّجَرَةِ [فتح/۱۸] .

۳- قالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ فَارَقَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِینَ وَ نَکثَ صَفْقَةَ الْإِمَامِ جَاءَ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَجْذَمَ [کافی ، ج۱ ، ص۴۰۵] .

راستی کسی که دستش از رهبر کوتاه شد در آنجا دستش کوتاه است و بریده.

۴-وَ إِذِ ابْتَلی إِبْراهِیمَ رَبُّهُ بِکلِماتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قالَ إِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماً قالَ وَ مِنْ ذُرِّیتِی قالَ لا ینالُ عَهْدِی الظّالِمِینَ [بقره/۱۲۴] .

آری ، امامت عهد و پیمان خداست.

۵- قَالَ الرِّضَا (ع) : بشروطها و أنا من شروطها [توحید صدوق ، ص۲۵] .

اساسا رهبری ، شرط توحید است.

۳. عهد مردم با یکدیگر

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ شَرَطَ لِامْرَأَتِهِ شَرْطاً فَلْیفِ لَهَا بِهِ فَإِنَّ الْمُسْلِمِینَ عِنْدَ شُرُوطِهِمْ إِلَّا شَرْطاً حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَاماً [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۴۶۷] .

عَنِ ابْنِ لَهِيعَةَ عَنْ أَبِی مَالِكٍ قَالَ : قُلْتُ لِعَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) أَخْبِرْنِی بِجَمِیعِ شَرَائِعِ الدِّینِ. قَالَ : "قَوْلُ الْحَقِّ وَ الْحُكْمُ بِالْعَدْلِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ" [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاک وَ الْمَنَّ عَلَی رَعِیتِک بِإِحْسَانِک أَوِ التَّزَیدَ فِیمَا كَانَ مِنْ فِعْلِک أَوْ أَنْ تَعِدَهُمْ فَتُتْبِعَ مَوْعِدَک بِخُلْفِک فَإِنَّ الْمَنَّ یبْطِلُ الْإِحْسَانَ وَ التَّزَیدَ یذْهَبُ بِنُورِ الْحَقِّ وَ الْخُلْفَ یوجِبُ الْمَقْتَ عِنْدَ اللَّهِ وَ النَّاسِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَی كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا ما لا تَفْعَلُونَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

از حقوق انسانی است للبر و الفاجر

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثٌ لَمْ یجْعَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِأَحَدٍ فِیهِنَّ رُخْصَةً أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَی الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ لِلْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ بِرُّ الْوَالِدَینِ بَرَّینِ كَانَا أَوْ فَاجِرَینِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۶۲] .

در مدار برادری و حقوق مومن : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ عَامَلَ النَّاسَ فَلَمْ یظْلِمْهُمْ وَ حَدَّثَهُمْ فَلَمْ یكْذِبْهُمْ وَ وَعَدَهُمْ فَلَمْ یخْلِفْهُمْ كَانَ مِمَّنْ حُرِّمَتْ غِیبَتُهُ وَ كَمَلَتْ مُرُوءَتُهُ وَ ظَهَرَ عَدْلُهُ وَ وَجَبَتْ أُخُوَّتُهُ [كافی ، ج۲ ، ص۲۳۹] .

خیلی هم ساده نباشید : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْوَفَاءُ لِأَهْلِ الْغَدْرِ غَدْرٌ عِنْدَ اللَّهِ وَ الْغَدْرُ بِأَهْلِ الْغَدْرِ وَفَاءٌ عِنْدَ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۲۵۹] .

در برابر وفا حیله... : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ أَسْرَعُ شَیءٍ عُقُوبَةً رَجُلٌ أَحْسَنْتَ إِلَیهِ فَكافَأَک بِالْإِحْسَانِ إِسَاءَةً وَ رَجُلٌ لَا تَبْغِی عَلَیهِ وَ هُوَ یبْغِی عَلَیک وَ رَجُلٌ عَاهَدْتَهُ عَلَی أَمْرٍ فَوَفَیتَ لَهُ وَ غَدَرَ بِك وَ رَجُلٌ وَصَلَ قَرَابَتَهُ فَقَطَعُوهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

۴. عهد مؤمنین با مشركین

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا أَوْمَأَ أَحَدٌ مِنَ الْمُسْلِمِینَ أَوْ أَشَارَ بِالْأَمَانِ إِلَی أَحَدٍ مِنَ الْمُشْرِكِینَ فَنَزَلَ عَلَی ذَلِك فَهُوَ فِی أَمَانٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۷۸] .

۲- پیامبر اكرم (ص) در حجة الوداع در منا ضمن خطبه‌ای فرمود : الْمُسْلِمُونَ إِخْوَةٌ تَتَكافَأُ دِمَاوهُمْ وَ یسْعَی بِذِمَّتِهِمْ أَدْنَاهُمْ هُمْ یدٌ عَلَی مَنْ سِوَاهُم [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴۹] .

۳- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ آمَنَ رَجُلًا عَلَی دَمِهِ ثُمَّ قَتَلَهُ جَاءَ یوْمَ الْقِیامَةِ یحْمِلُ لِوَاءَ الْغَدْرِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۶۹] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَتَلَ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الذِّمَّةِ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَیهِ الْجَنَّةَ الَّتِی تُوجَدُ رِیحُهَا مِنْ مَسِیرَةِ (اثْنَی عَشَرَ) عَاماً [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۴۷] .

۵- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنِ ائْتَمَنَ رَجُلًا عَلَی دَمِهِ ثُمَّ خَاسَ بِهِ فَأَنَا مِنَ الْقَاتِلِ بَرِیءٌ وَ إِنْ كَانَ الْمَقْتُولُ فِی النَّارِ [تهذیب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۱۷۵] .

۶- امان نامه در كربلا

۷-اذا امّنك الرجل علی دمه فلا تقتله [كنز ، ج۴ ، ص۳۶۲]

۸- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من آذی ذمیا فكأنما آذانی [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۷ ، ص۱۴۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مَنْ ظَلَمَ مُعَاهَداً كُنْتُ خَصْمَهُ [تحف‌العقول ، ص۲۷۱] .

۹-منعنی ربی ان اظلم معاهدا و لا غیره [كنز ، ج۴ ، ص۳۶۲]

۱-وَ إِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِی الدِّینِ فَعَلَیكُمُ النَّصْرُ إِلاّ عَلی قَوْمٍ بَینَكُمْ وَ بَینَهُمْ مِیثاقٌ [انفال/۷۲] .

"اگر مسلمانانی که هجرت نکرده و در مکه مانده اند از شما استمداد کرده‌اند یاری نمائید مگر آنکه میان شما و کفار مکه پیمان عدم تعرض بسته شده باشد." [نمونه ، ج۷ ، ص۲۵۷]

۲-فَإِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ وَ اقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَ لا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيا وَ لا نَصِيراً إِلَّا الَّذِينَ يصِلُونَ إِلى قَوْمٍ بَينَكمْ وَ بَينَهُمْ مِيثاقٌ أَوْ جاوكمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَنْ يقاتِلُوكمْ أَوْ يقاتِلُوا قَوْمَهُمْ [نساء/۹۰-۸۹] .

آیه درباره منافقانی است که در مکه مانده‌اند و با تظاهر به اسلام برای مسلمانان مدینه جاسوسی و کارشکنی می کنند که دستور خشونت و گرفتن و قتل می‌دهد مگر کسانی که با یکی از هم پیمانان شما ارتباط دارند و پیمان بسته‌اند و یا گرفتار شده اند که نه قدرت مبارزه با شما را دارند و نه همکاری با شما و نه مبارزه با قوم خود را دارند." [نمونه ، ج۵ ، ص۵۵]

۳-فَمَا اسْتَقامُوا لَكمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْ [توبه/۲۷] .

۴- قرآن کفار پیمان شکن را شرالدواب می‌خواند : إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الَّذِينَ كفَرُوا فَهُمْ لا يومِنُونَ الَّذِينَ عاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ ينْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كلِّ مَرَّةٍ وَ هُمْ لا يتَّقُونَ [انفال/۵۶-۵۵] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ [النوادر راوندی ، ص۵] .

۱- چند جمله از متن پیمانی که رسول اکرم (ص) میان مسلمین و یهود قرار دادند... و ان ایدیهم علیه جمیعا و لو کان جمیعا و لو کان ولد احدهم... و انه من تبعنا من یهود فان له النصر و الاسوۀ غیر مظلومین و لا متناصرین علیهم... و انه لا یحل لمؤمن اقر بما فی هذه الصحیفه و آمن بالله و الیوم الاخر ان ینصر محدثا و لای ؤیه و انه من نصره او اواه فان عله لعنۀ الله غضبه یوم القیامۀ.. و ان الیهود ینفقون مع المؤمنین ماداموا محاربین... للیهود دینهم و للمسلمین دینهم... و ان بینهم النصح و البر دون الاثم و انه لم یأثم امرء بحلیفه و ان النصر للمظلوم و ان یثرب حرام جوفها لاهل هذه الصحیفۀ (منطقه) ... و ان بینهم النصر علی مندهم یثرب [سیره ابن هشام ، ج۲ ، ص۱۴۷]

۲- در پیمان حدیبیه می‌خوانیم : .. یتعهد المسلمون و القریش بالتخلی عن النزاع مدۀ اربع سنوات وعدم التعرض للاخر ، عدم ارتکاب الخیانۀ و السرقۀ و الاحترام المتبادل لاموال الاخرین

هر مسلمانی که وارد مکه شد برای حج ، عمره و سفر به طائف و یمن در امان باشد و بالعکس ، هر مشرکی که وارد مدینه شود برای شام و مشرق در امان باشد.

سال آینده به قصد حج مسلمین وارد مکه می‌شوند به شرط آنکه حمل اسلحه نکنند و بیش از سه روز نمانند و هیچ گونه سوء قصد و حیله در کار نباشد [بحار ، ج۲۰ ، ص۳۵۲ السیاسۀ الخارجیه الامنیتی]

۳-یتعهد اهالی نجران بدفع الفی حله الی المسلمین فی کل عام....

۴-یستضیفوا مبعوثی محمد (ص) ، مدۀ شهر او اقل علی ان لایبقی المبعوثون اکثر من شهر هناک.

۵-متی ماشئت حرب من جانب الیمن فعلی اهالی نجران ان یضعوا تحت اختیار جیش الاسلام ثلاثین درعا و ثلاثین حصان و ثلاثین بعیرا تحت عنوان العاریۀ المضمونۀ.

۶-انّ اهالی نجران وضواحیها سیعیشون فی ظل رحمه‌الله و رسوله و ستکون اموالهم و معابدهم فی امان و سیواصل الکهنه (کاهن‌ها) و البقساوسۀ (قیس) و خدمۀ المعابد نشاطاتهم دون ان یمنعهم من ذلک ای شخص.

۷-لایحق لای کان ان یبعد هؤلاء عن اراضیهم او یأخذ العشر منهم او یهاجم مواطنهم.

۸-من طالب بحقه فیجب التصرف معه بانصاف و عدل

۹-ان لا یرتکب الواد منهم ایّ جرم.

۱۰–و يتهّد اهالی نجران بتجنب الربا و الا فان محمدا... و لن نتعهد لهم. [سیاست خارجی امنیتی نقل از فتوح البلدان ، ص ۷۶]
۱۱– شرطی ضمن صلح حدیبیه آمده که هرگاه از مکه شخصی فرار کرد و به مدینه رفت باید برگردد. شخصی به نام ابوبصیر از مکه فرار کرد و به مدینه آمد و مشرکان مکه کسی را به مدینه فرستادند که او را برگرداند. فقال النبی (ص) : نحن عاهدنا هؤلاء القوم لتسلیم الهاربین الیهم و ان دیننا لا یسمع لالغدر و نقض المعاهدات اذهب معهم و یسجد الله لک حلا فقال ابوبصیر اتسلّمنی الی المشرکین یا رسول الله لیأخذوا دینی منّی؟ فقال له رسول الله (ص) یا ابا بصیر یجب ان وفی بوعدنا اذهب معهم و کن علی یقین بان الله سینقذک و معک سایر المستضعفین [سیاست خارجی ما ، امینی]
۱۲– در جنگ با دشمن درخت قطع نکنیم.
۱۳– اسلام اجازه نمی‌دهد باغ تبدیل به خانه گردد مگر آنکه در عوض باغی تولید شود.
۱۴– صد هزار هسته خرما را به صد هزار درخت تعبیر کرد.
۱۵– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَصَّى رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلِياً (ع) عِنْدَ مَوْتِهِ فَقَالَ : يا عَلِي! لَا يظْلَمُ الْفَلَّاحُونَ بِحَضْرَتِک [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۴] .
۱۶– انفال ، مال خدا و رسول است؛ آن را هدر ندهید.
۲. پیمان شکنی
۱. مذمت پیمان شکنی
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ [النوادر راوندی ، ص۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لَا عُذْرَ لِأَحَدٍ فِيهَا أَدَاءُ الْأَمَانَةِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ إِلَى الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ وَ بِرُّ الْوَالِدَينِ بَرَّينِ كانَا أَوْفَاجِرَينِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۲] .
خلف الوعد من علامات النفاق
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أربع من كنّ فيه فهو منافق و إن كانت فيه واحدة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها من إذا حدث كذب و إذا وعد أخلف و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵۴] .
۲. عوامل پیمان شکنی
۱– احساس قدرت و بی نیازی از وفای به عهد : أَنْ تَكونَ أُمَّةٌ هِی أَرْبی مِنْ أُمَّةٍ [نحل/۹۲] .
۲– احساس ترس از ابرقدرتها : أَنْ تَكونَ أُمَّةٌ هِی أَرْبی مِنْ أُمَّةٍ [نحل/۹۲] .
۳– به خاطر کسب منافع دنیوی : وَ لا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّهِ ثَمَناً قَلِيلاً [نحل/۹۵] .
۳. انواع پیمان شکنی
۱. با خدا
وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَكونَنَّ مِنَ الصّالِحِينَ [توبه/۷۵] .
فَإِذا رَكبُوا فِی الْفُلْک دَعَوُا اللّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمّا نَجّاهُمْ إِلَی الْبَرِّ إِذا هُمْ يشْرِكونَ [عنکبوت/۶۵] .
إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الَّذِينَ كفَرُوا فَهُمْ لا يومِنُونَ الَّذِينَ عاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ ينْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِی كلِّ مَرَّةٍ وَ هُمْ لا يتَّقُونَ [انفال/۵۶–۵۵] .
عهدی فطری است به دلیل اینکه : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بَعَثَ فِيهِمْ رُسُلَهُ وَ وَاتَرَ إِلَيهِمْ أَنْبِياءَهُ لِيسْتَأْدُوهُمْ مِيثَاقَ فِطْرَتِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱] .

هُوَ الَّذِی خَلَقَکُمْ مِنْ نَفْسٍ واحِدَةٍ وَ جَعَلَ مِنْها زَوْجَها لِیسْکنَ إِلَیها فَلَمّا تَغَشّاها حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِیفاً فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّهَ رَبَّهُما لَئِنْ آتَیتَنا صالِحاً لَنَکونَنَّ مِنَ الشّاکرِینَ فَلَمّا آتاهُما صالِحاً جَعَلا لَهُ شُرَکاءَ فِیما آتاهُما فَتَعالَی اللّهُ عَمّا یشْرِکونَ [اعراف/۱۹۰-۱۸۹] .

۲. با پیامبر

بنی اسرائیل به موسی گفتند : لَئِنْ کشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُومِنَنَّ لَک وَ لَنُرْسِلَنَّ مَعَک بَنِی إِسْرائِیلَ فَلَمّا کشَفْنا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلی أَجَلٍ هُمْ بالِغُوهُ إِذا هُمْ ینْکثُونَ [اعراف/۱۳۵-۱۳۴] .

۳. در جهاد

أَ لَمْ تَرَ إِلَی الْمَلإِ مِنْ بَنِی إِسْرائِیلَ مِنْ بَعْدِ مُوسی إِذْ قالُوا لِنَبِی لَهُمُ ابْعَثْ لَنا مَلِکاً نُقاتِلْ فِی سَبِیلِ اللّهِ قالَ هَلْ عَسَیتُمْ إِنْ کتِبَ عَلَیکمُ الْقِتالُ أَلاّ تُقاتِلُوا قالُوا وَ ما لَنا أَلاّ نُقاتِلَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ قَدْ أُخْرِجْنا مِنْ دِیارِنا وَ أَبْنائِنا فَلَمّا کتِبَ عَلَیهِمُ الْقِتالُ تَوَلَّوْا إِلاّ قَلِیلاً مِنْهُمْ وَ اللّهُ عَلِیمٌ بِالظّالِمِینَ [بقره/۲۴۶] .

وَ لَقَدْ کانُوا عاهَدُوا اللّهَ مِنْ قَبْلُ لا یوَلُّونَ الْأَدْبارَ وَ کانَ عَهْدُ اللّهِ مَسْولاً قُلْ لَنْ ینْفَعَکمُ الْفِرارُ [احزاب/۱۶-۱۵] .

وَ یقُولُ الَّذِینَ آمَنُوا لَوْ لا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْکمَةٌ وَ ذُکرَ فِیهَا الْقِتالُ رَأَیتَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ینْظُرُونَ إِلَیک نَظَرَ الْمَغْشِی عَلَیهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلی لَهُمْ [محمد/۲۰] .

۴. در زکات

وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَکونَنَّ مِنَ الصّالِحِینَ فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فِی قُلُوبِهِمْ إِلی یوْمِ یلْقَوْنَهُ بِما أَخْلَفُوا اللّهَ ما وَعَدُوهُ وَ بِما کانُوا یکذِبُونَ [توبه/۷۷-۷۵] .

۵. هنگام خطر

لَئِنْ أَنْجَیتَنا مِنْ هذِهِ لَنَکونَنَّ مِنَ الشّاکرِینَ فَلَمّا أَنْجاهُمْ إِذا هُمْ یبْغُونَ فِی الْأَرْضِ بِغَیرِ الْحَقِّ [یونس/۲۳-۲۲] .

۲-فَلَمّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّهَ رَبَّهُما لَئِنْ آتَیتَنا صالِحاً لَنَکونَنَّ مِنَ الشّاکرِینَ فَلَمّا آتاهُما صالِحاً جَعَلا لَهُ شُرَکاءَ فِیما آتاهُما [اعراف/۱۹۰-۱۸۹] .

۳-وَ إِذا مَسَّ الْإِنْسانَ الضُّرُّ دَعانا لِجَنْبِهِ أَوْ قاعِداً أَوْ قائِماً فَلَمّا کشَفْنا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ کأَنْ لَمْ یدْعُنا إِلی ضُرٍّ مَسَّهُ کذلِک زُینَ لِلْمُسْرِفِینَ ما کانُوا یعْمَلُونَ [یونس/۱۲] .

۴-وَ لَمّا وَقَعَ عَلَیهِمُ الرِّجْزُ قالُوا یا مُوسَی ادْعُ لَنا رَبَّک بِما عَهِدَ عِنْدَک لَئِنْ کشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُومِنَنَّ لَک وَ لَنُرْسِلَنَّ مَعَک بَنِی إِسْرائِیلَ فَلَمّا کشَفْنا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلی أَجَلٍ هُمْ بالِغُوهُ إِذا هُمْ ینْکثُونَ [اعراف/۱۳۵-۱۳۴] .

۵-وَ إِذا مَسَّ الْإِنْسانَ ضُرٌّ دَعا رَبَّهُ مُنِیباً إِلَیهِ ثُمَّ إِذا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِی ما کانَ یدْعُوا إِلَیهِ مِنْ قَبْلُ وَ جَعَلَ لِلّهِ أَنْداداً [زمر/۸] .

۶. آثار پیمان شکنی

۱-إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الَّذِینَ کفَرُوا فَهُمْ لا یومِنُونَ [انفال/۵۵] .

۲-الَّذِینَ عاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ ینْقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِی کلِّ مَرَّةٍ وَ هُمْ لا یتَّقُونَ [انفال/۵۶] .

۳-فَإِمّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِی الْحَرْبِ [انفال/۵۷] .

(از ثقف درک کردن با سرعت و دقت اشاره به اینکه باید از موضع گیری‌های آنان با سرعت و دقت آگاه شوی و پیش از اینکه تو را در جنگ غافلگیرانه گرفتار کنند مانند صاعقه بر سر آنان فرود آئی)

فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ یذَّکرُونَ [انفال/۵۷] .

جوری حمله کن که حتی جمعیت هائی که پشت سر آنان می‌باشد با وحشت و اضطراب پراکنده شوند (تشرید- پراکنده کردن) و حتی دیگران فکر پیمان شکنی در مغز خود نکنند و عبرت گیرند.

۴-وَ إِمّا تَخافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِیانَهً [انفال/۵۸] .

(و هر گاه با ظهور نشانه هائی ازخیانت و پیمان شکنی گروهی خوف داشتی که مبادا غافلگیرانه یورش نمایند ، گرچه در میدان جنگ هنوز حاضر نشده‌اند ، ولی از قرائن خوف حمله و پیمان شکنی میدهیفَانْبِذْ إِلَیهِمْ عَلی سَواءٍ [انفال/۵۸] .

تو پیش دستی کن و به آنها اعلام نما که پیمانشان لغو شده است "انباز" افکندن و اعلام کردن است؛ یعنی پیمان آنها را به سوی آنان بیانداز و لغو آن را اعلام کن.

علی سواء : همانگونه که آنها عملا لغو کرده‌اند این عمل علی سواء است ، عادلانه است ، مقابله به مثل است یا به معنای این است که اعلام قبلی بدو حمله غافلگیرانه عملی عادلانه است.

۵-إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْخائِنِینَ [انفال/۵۸] .

فَبِما نَقْضِهِمْ مِیثاقَهُمْ لَعَنّاهُمْ وَ جَعَلْنا قُلُوبَهُمْ قاسِیهً [مائده/۱۳] .

کبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّهِ أَنْ تَقُولُوا ما لا تَفْعَلُونَ [صف/۳] .

خداوند خدعه کنندگان و غافلگیر کردن و خیانت را از هیچ کس دوست ندارد.

فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فِی قُلُوبِهِمْ إِلی یوْمِ یلْقَوْنَهُ بِما أَخْلَفُوا اللّهَ ما وَعَدُوهُ وَ بِما کانُوا یکذِبُونَ [توبه/۷۷] .

نفاق درجاتی دارد : زبانی ، رفتاری ، قلبی.فِی قُلُوبِهِمْ [توبه/۷۷] .

نفاق گاهی موقت و گاهی همیشگیإِلی یوْمِ یلْقَوْنَهُ [توبه/۷۷] .

خلف وعده با خدا و بخل نسبت به محرومان بد عاقبتی دارد.بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً [توبه/۷۷-۷۶] .

وَ لا تَتَّخِذُوا أَیمانَکمْ دَخَلًا بَینَکمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِها [نحل/۹۴] .

۵. جایگاه پیمان شکن

پیمان شکن بدترین جنبنده است.إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الَّذِینَ کفَرُوا فَهُمْ لا یومِنُونَ الَّذِینَ عاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ ینْقُضُونَ عَهْدَهُمْ [انفال/۵۶-۵۵] .

۶. مقابله با پیمان شکن

در آیات فوق چند دستور عالی است

۱- معرفی پیمان شکن به اینکه بدترین جنبنده ها است.

۲- لزوم سرعت و دقت در درک کارهای دشمن

۳- ضربه و قاطعیت و زهر چشم گرفتن

۴- پیش دستی کردن و اعلام لغو پیمان و انسانی رفتار کردن.

۱-وَ إِمّا تَخافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِیانَهً فَانْبِذْ (پیمان شکنی بدون اعلام قبلی) ماند (پیمانشان رابه سویشان بیانداز و لغو کن) إِلَیهِمْ عَلی سَواءٍ (مثل اینکه آنها می‌خواستند چنین کنند) إِنَّ اللّهَ لا یحِبُّ الْخائِنِینَ [انفال/۵۸]

[نمونه ، ج ۷ ، ص ۲۱۸]

۲-أَ لا تُقاتِلُونَ قَوْماً نَکثُوا أَیمانَهُمْ وَ هَمُّوا بِإِخْراجِ الرَّسُولِ [توبه/۱۳] .

۳-وَ إِنْ نَکثُوا أَیمانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَ طَعَنُوا فِی دِینِکمْ فَقاتِلُوا أَئِمَّهَ الْکفْرِ إِنَّهُمْ لا أَیمانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ ینْتَهُونَ [توبه/۱۲] .

۴-من قتل معاهدا لمیرح رائحة الجنة و ان ریحها لیوجد من سیرة اربعین عاما [کنز ، ج۴ ، ص۳۶۲]

۵- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اللَّهِ مَا مُعَاوِیةُ بِأَدْهَی (تیز هوش) مِنِّی وَ لَکنَّهُ یغْدِرُ وَ یفْجُرُ وَ لَوْ لَا کرَاهِیةُ الْغَدْرِ لَکنْتُ مِنْ أَدْهَی النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۰] .

نشانه نفاق : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أربع من کن فیه فهو منافق و إن کانت فیه واحدة منهن کانت فیه خصلة من النفاق حتی یدعها من إذا حدث کذب و إذا وعد أخلف و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵۴] .

۱. عیادت

۱. اهمیت و ارزش عیادت

۱. خوض در رحمت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَادَ مَرِیضاً فَإِنَّهُ یخُوضُ فِی الرَّحْمَةِ [أمالی طوسی ، ص۱۸۲] .

۲. امر به عیادت مریض

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَمَرَهُمْ بِسَبْعٍ بِعِیادَةِ الْمَرْضَی وَ اتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ وَ إِبْرَارِ الْقَسَمِ وَ تَسْمِیتِ الْعَاطِسِ وَ نُصْرَةِ الْمَظْلُومِ وَ إِفْشَاءِ السَّلَامِ وَ إِجَابَةِ الدَّاعِی [قرب‌الإسناد ، ص۳۴] .

۳. عیادت خداوند

و در حدیثی دیگر : عیادت مؤمن را عیادت خود دانسته.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : یقُولُ الرَّبُّ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ عَادَ مُومِناً فَقَدْ عَادَنِی [المون ، ص۶۱] .

۲. آثارو برکات عیادت

۱. فردی

۱. دعای ملائکه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ مُسْلِمٍ یعُودُ مُسْلِماً غُدْوَةً إِلَّا صَلَّی عَلَیهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَک حَتَّی یمْسِی وَ لَا یعُودُهُ مَسَاءً إِلَّا صَلَّی عَلَیهِ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَک حَتَّی یصْبِحَ وَ کانَ لَهُ خَرِیفٌ فِی الْجَنَّةِ [أمالی طوسی ، ص۶۳۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَیمَا مُومِنٍ عَادَ مُومِناً خَاضَ فِی الرَّحْمَةِ خَوْضاً فَإِذَا جَلَسَ غَمَرَتْهُ الرَّحْمَةُ فَإِذَا انْصَرَفَ وَکلَ اللَّهُ بِهِ سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَک یسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَ یسْتَرْحِمُونَ عَلَیهِ وَ یقُولُونَ طِبْتَ وَ طَابَتْ لَک الْجَنَّةُ إِلَی تِلْک السَّاعَةِ مِنْ غَدٍ [کافی ، ج۳ ، ص۱۲۰] .

(به هنگام خروج از نزد مریض.)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ عَادَ مَرِیضاً مِنَ الْمُسْلِمِینَ وَکلَ اللَّهُ بِهِ أَبَداً سَبْعِینَ أَلْفاً مِنَ الْمَلَائِکةِ یغْشَوْنَ رَحْلَهُ وَ یسَبِّحُونَ فِیهِ وَ یقَدِّسُونَ وَ یهَلِّلُونَ وَ یکبِّرُونَ إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ نِصْفُ صَلَاتِهِمْ لِعَائِدِ الْمَرِیضِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۲۰] .

۲. اجر عیادت

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کانَ فِیمَا نَاجَی بِهِ مُوسَی رَبَّهُ أَنْ قَالَ یا رَبِّ مَا بَلَغَ مِنْ عِیادَةِ الْمَرِیضِ مِنَ الْأَجْرِ فَقَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أُوَکلُ بِهِ مَلَکاً یعُودُهُ فِی قَبْرِهِ إِلَی مَحْشَرِهِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۲۱] .

۳. قضای حوائج

رسول خـدا (ص) می‌فرمایـد که خداونـد در قیامت به بعضـی می گویـد : وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَوْ عُـدْتَهُ لَوَجَدْتَنِی عِنْدَهُ ثُمَّ لَتَکَفَّلْتُ بِحَوَائِجِک فَقَضَیتُهَا لَک وَ ذَلِک مِنْ کرَامَةِ عَبْدِی الْمُومِنِ وَ أَنَا الرَّحْمَنُ الرَّحِیمُ [جامع‌الأخبار ، ص۱۶۳] .

۴. طهارت از گناه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَـعَی لِمَرِیضٍ فِی حَاجَةٍ قَضَاهَا أَوْ لَمْ یقْضِهَا خَرَجَ مِنْ ذُنُوبِهِ کیوْمَ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۵. وعده بهشت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ضَمِنْتُ لِسِتَّةٍ الْجَنَّةَ مِنْهُمْ رَجُلٌ خَرَجَ یعُودُ مَرِیضاً فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۴۰] .

۲. اجتماعی

مثل تقویت رابطه میان مریض و بستگان ونیز بهداشت در جامعه و ...

۳. آداب عیادت

۱. نهی از خوردن طعام نزد مریض

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ یأْکلَ الْعَائِدُ عِنْدَ الْعَلِیلِ فَیحْبِطُ اللَّهُ أَجْرَ عِیادَتِهِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۱۸] .

۲. نحوه عیادت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنَّ مِنْ تَمَـامِ عِیـادَةِ الْمَرِیضِ أَنْ یـدَعَ أَحَـدُکمْ یـدَهُ عَلَی جَبْهَتِهِ أَوْ یـدِهِ فَیسْأَلَهُ کیفَ هُوَ وَ تَحِیاتُکمْ بَینَکمْ بِالْمُصَافَحَةِ [أمالی طوسی ، ص۶۳۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَکونُ عِیادَةٌ أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثَـةِ أَیامٍ فَإِذَا وَجَبَتْ فَیوْمٌ وَ یوْمٌ لَا أَوْ یوْمٌ وَ یومین [یوْمَانِ] لَا وَ إِذَا طَالَتِ الْعِلَّةُ تُرِک الْمَرِیضُ وَ عِیالُهُ (مرحوم مجلسـی در میان چند معنی می‌فرماید : ظاهر حدیث آن است که همین که مرض سه روز طول کشید ، عیادت شروع شود.) [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۲۲۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَمَامُ الْعِیادَةِ لِلْمَرِیضِ أَنْ تَضَعَ یـدَک عَلَی ذِرَاعِهِ وَ تُعَجِّلَ الْقِیامَ مِنْ عِنْـدِهِ فَإِنَّ عِیادَةَ النَّوْکی أَشَدُّ عَلَی الْمَرِیضِ مِنْ وَجَعِهِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۱۸] .

و کسانی که طول دهند ، به حماقت متّصفند.

عیادت جسم ، ضرری به روح نزند :

حضـرت علی (ع) عیـادت صعصـعه رفت و فرمود : لَـا تَفْخَرْ عَلَی إِخْوَانِـک بِعِیادَتِی إِیاک وَ انْظُرْ لِنَفْسِک فَکأَنَّ الْأَمْرَ قَـدْ وَصَـلَ إِلَیک وَ لَا یلْهِینَّک الْأَمَلُ [قرب‌الإسناد ، ص۱۶۸] .

۳. نحوه تکلم با مریض

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا دَخَلْتُمْ عَلَی الْمَرِیضِ فَنَفِّسُوا لَهُ فِی الْأَجَلِ فَإِنَّ ذَلِک لَا یرُدُّ شَـیئاً وَ هُوَ یطَیبُ النَّفْسَ [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۷۹] .

علامه مجلسی (ره) در ذیل این روایت بیان می‌دارد که : نفسوا له أی وسعوا له فی الأجل و أملوه فی الصحة کأن یقولوا لا بأس علیک و سـیذهب عنک الداء عن قریب و أمثال ذلک من النفس بالتحریک بمعنی السعة و الفسحة فی الأمر یقال أنت فی نفس من أمرک أی فی سعة. [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۲۲۵] .

۴. زمان عیادت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَكونُ عِيادَةٌ أَقَلَّ مِنْ ثَلَاثَةِ أَيامٍ فَإِذَا وَجَبَتْ فَيوْمٌ وَ يوْمٌ لَا أَوْ يوْمٌ وَ يومين لَا وَ إِذَا طَالَتِ الْعِلَّةُ تُرِک الْمَرِيضُ وَ عِيالُهُ (مرحوم علامه مجلسی در میان چند معنی می‌فرماید : ظاهر حدیث آن است که همین که مرض سه روز طول کشید ، عیادت شروع شود) . [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۲۲۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْعِيادَةُ قَدْرَ فُوَاقِ نَاقَةٍ أَوْ حَلْبِ نَاقَةٍ [کافی ، ج۳ ، ص۱۱۷] .

عیادت در روز یا شب فرقی ندارد ، زیرا حدیث آمده که اگر شب عیادت کند ، فرشتگان تا صبح برای عیادت‌کننده استغفار می‌کنند و اگر روز عیادت کند ، تا صبح برای او استغفار می‌کنند.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نَافِعٍ أَنَّ أَبَا مُوسَى عَادَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِی فَقَالَ عَلِی (ع) : "أَمَا إِنَّهُ لَا يمْنَعُنَا مَا فِی أَنْفُسِنَا عَلَيک أَنْ نُحَدِّثَک بِمَا سَمِعْنَا أَنَّهُ مَنْ عَادَ مَرِيضاً شَيعَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَک كلُّهُمْ يسْتَغْفِرُ لَهُ إِنْ كانَ مُصْبِحاً حَتَّى يمْسِی وَ إِنْ كانَ مَسَاءً حَتَّى يصْبِحَ وَ كانَ لَهُ خَرِيفٌ فِی الْجَنَّةِ" [أمالی طوسی ، ص۶۳۵] .

۵. هدیه ای برای مریض

میوه ، عطر و امثال آن را با خود ببرید :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَ مَا تَعْلَمُونَ أَنَّ الْمَرِيضَ يسْتَرِيحُ إِلَى كلِّ مَا أُدْخِلَ بِهِ عَلَيهِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۱۸] .

۶. مقدار عیادت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعِيادَةُ ثَلَاثَةٌ وَ التَّعْزِيةُ مَرَّةٌ [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۶۱] .

۴. عیادت شونده

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَارِبُ الْخَمْرِ إِنْ مَرِضَ فَلَا تَعُودُوهُ وَ إِنْ مَاتَ فَلَا تَشْهَدُوهُ وَ إِنْ شَهِدَ فَلَا تُزَكوهُ وَ إِنْ خَطَبَ إِلَيكمْ فَلَا تُزَوِّجُوه [من‌لا‌يحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۵۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِی أَهْلِ الذِّمَّةِ لَا تُسَاوُوهُمْ فِی الْمَجَالِسِ وَ لَا تَعُودُوا مَرِيضَهُمْ وَ لَا تُشَيعُوا جَنَائِزَهُمْ [الدعوات راوندی ، ص۲۲۷] .

پیامبر اکرم (ص) عیادت یک یهودی آمد و در آستانه مرگ ، او را به اسلام دعوت فرمود و او هم پذیرفت و مرد.

فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَنْجَى بِی الْيوْمَ نَسَمَةً مِنَ النَّارِ [أمالی صدوق ، ص۳۹۷] .

۱. عید

۱. معنای عید

۱ ـ عید از عود و برگشته است ، برگشت به فطرت و خواسته‌های فطری و طبیعی انسان که طبعاً علاقه به کمال و نور و سعادت و خوشی دارد ، لکن عوارض و حوادث همچون ابرهای تیره و مانع و او رااز مسیر دور می‌کند ، برگشت و عود به آن حالت اولّی راعید می‌گویند.

۲ ـ کتاب های لغت می‌گویند :

عید ما یعاد مرّة بعد اخری ، یستعمل فی کل یوم فیه مسرّة.

۳ ـ ابن اعرابی می گوید :

ابن الأَعرابی : سمی العِيدُ عيداً لأَنه يعود كل سنة بِفَرَحٍ مُجَدَّد. [لسان العرب ، ج ۳ ، ص ۳۱۹] .

۴ ـ المنجد :

كل يوم فيه جمع او تذكر لذى فضل او حادثة مهمّة.

۲. معیارهای عید

عیـد بشـر آن وقتی است که انسان ها نو بشوند ، عوض بشوند ، نه آنکه درختان لباس نو بپوشـند ، آن انسانی که در طول یک ماه رمضان آلودگی ها ، خاک‌روبه‌ها ، سیاهی ها را از خود زدود و واقعاً متحول شد ، باید در روز اول شوّال عید بگیرد.

آن انسانی که در اردوی چنـد روزه حـج و باتروک حج اراده‌اش قوی و رفتارش منظم شده و روح اطاعت دراو تقویت شده و با طواف و سـعی و عرفات و منی و رمی جمرات اعمال ابراهیم را تکرار می کنـد و پاجای پای اولین پرچم دار توصـیه ، ابراهیم بت شـکن می گـذارد. ابراهیمی که به بت و بتخانه حمله می کنـد ، پیش از آنکه دشـمن بفهمـد سـنگر دشـمن رامی گیرد و به درون آتش می‌رود ، فرزندش را قربانی می کند ، آیات سماوات و ارض به او ارائه می‌شود.

آری ، یک چنین انسانی که این دوره خودسازی را گذرانده و نو شده باید عید بگیرد. [مسلم بن عقیل ، ص۳۶۵]

۲ ـ نو شدن سال

۳ ـ دگرگونی و تحولات سیاسی ، اقتصادی و...

۴ ـ رفتن استبداد و آمدن قانون

۵ ـ جنبه‌های دینی

۶ ـ قال النبی (ص) : من شـهد عیدا من اعیاد المسـلمین فی ثغر من ثغور المسـلمین کتب الله له من الحسنات عدد کل مشرک و مشرکة وراء ظهره [کنزالعمال ، ج۴ ، ص۳۲۴] .

۷ ـ عید بعد از پیروزی :

وَ يوْمَئِذٍ يفْرَحُ الْمُومِنُونَ بِنَصرِ اللّهِ [روم/۴] .

۸ ـ عید ، روزی که گناه نکنیم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِي بَعْضِ الْأَعْيـادِ إِنَّمَا هُوَ عِيـدٌ لِمَنْ قَبِلَ اللَّهُ صِـيامَهُ وَ شَـكرَ قِيامَهُ وَ كلُّ يوْمٍ لَا يعْصَـى اللَّهُ فِيهِ فَهُوَ عِيـدٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۲۸] .

۹ ـ تاکی عید نیست؟

تاوقتی ظالم وجود داشته باشد.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا مِنْ عِيـدٍ لِلْمُسْـلِمِينَ أَضْـحًى وَ لَا فِطْرٍ إِلَّا وَ هُوَ يجَدِّدُ لِآلِ مُحَمَّدٍ فِيهِ حُزْناً قُلْتُ وَ لِمَ ذَاک قَالَ لِأَنَّهُمْ يرَوْنَ حَقَّهُمْ فِي يدِ غَيرِهِمْ [کافی ، ج۴ ، ص۱۶۹] .

۸ ـ برای چه کسی عید است : نَظَرَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِي (ع) إِلَى أُنَاسٍ فِي يوْمِ فِطْرٍ يلْعَبُونَ وَ يضْحَكونَ فَقَالَ لِأَصْحَابِهِ وَ الْتَفَتَ إِلَيهِمْ : " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَـلَّ جَعَـلَ شَـهْرَ رَمَضَـانَ مِضْـمَاراً لِخَلْقِهِ يسْـتَبِقُونَ فِيهِ بِطَـاعَتِهِ إِلَى رِضْوَانِهِ فَسَـبَقَ فِيهِ قَوْمٌ فَفَازُوا وَ تَخَلَّفَ آخَرُونَ فَخَابُوا فَالْعَجَبُ كلُّ الْعَجَبِ مِنَ الضَّاحِک اللَّاعِبِ فِي الْيوْمِ الَّذِي يثَابُ فِيهِ الْمُحْسِـنُونَ وَ يخِيبُ فِيهِ الْمُقَصِّرُونَ وَ ايمُ اللَّهِ لَوْ كشِفَ الْغِطَاءُ لَشُغِلَ مُحْسِنٌ بِإِحْسَانِهِ وَ مُسِيءٌ بِإِسَاءَتِهِ" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۱۱] .

۳. عید فطر

۱. فضیلت عید فطر

۱ ـ عید ، روز تقرب نه روز تبطّل

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَلَا إِنَّ هَـٰذَا الْيَوْمَ يوْمٌ جَعَلَهُ اللَّهُ لَكمْ عِيداً وَ هُوَ سَيِدُ أَيامِكمْ وَ أَفْضَلُ أَعْيادِكمْ وَ قَدْ أَمَرَكمُ اللَّهُ فِی كتَابِهِ بِالسَّعْی فِيهِ إِلَی ذِكرِهِ فَلْتَعْظُمْ رَغْبَتُكمْ فِيهِ وَ لْتَخْلُصْ نِيتُكمْ فِيهِ وَ أَكثِرُوا فِيهِ التَّضَرُّعَ وَ الدُّعَاءَ وَ مَسْأَلَةَ الرَّحْمَةِ وَ الْغُفْرَانِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يسْتَجِيبُ لِكلِّ مَنْ دَعَاهُ وَ يورِدُ النَّارَ مَنْ عَصَاهُ وَ كلَّ مُسْتَكبِرٍ عَنْ عِبَادَتِهِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَكمْ إِنَّ الَّذِينَ يسْتَكبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی سَيدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِينَ [(غافر/۶۰)] وَ فِيهِ سَاعَةٌ مُبَارَكةٌ لَا يسْأَلُ اللَّهَ عَبْدٌ مُومِنٌ فِيهَا شَيئاً إِلَّا أَعْطَاهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص] ۴۲۷.

۲ ـ زیارت امام حسین (ع) در روز عید :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ مَنْ أَتَاهُ فِی يوْمِ عِيدٍ كتَبَ اللَّهُ لَهُ مِائَةَ حَجَّةٍ وَ مِائَةَ عُمْرَةٍ وَ مِائَةَ غَزْوَةٍ مَعَ نَبِی مُرْسَلٍ أَوْ إِمَامٍ عَدْلٍ [کافی ، ج۴ ، ص۵۸۰] .

۳ ـ احیا و شب زنده داری :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحْيا لَيلَةَ الْعِيدِ وَ لَيلَةَ النِّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ لَمْ يمُتْ قَلْبُهُ يوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ [ثواب‌الأعمال ، ص۷۶] .

۴ ـ روز امتیاز :

فَالْعَجَبُ كلُّ الْعَجَبِ مِنَ الضَّاحِك اللَّاعِبِ فِی الْيوْمِ الَّذِی يثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَ يخِيبُ فِيهِ الْمُقَصِّرُونَ وَ ايمُ اللَّهِ لَوْ كشِفَ الْغِطَاءُ لَشُغِلَ مُحْسِنٌ بِإِحْسَانِهِ وَ مُسِیءٌ بِإِسَاءَتِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۸۱] .

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا كانَ أَوَّلُ يوْمٍ مِنْ شَوَّالٍ نَادَی مُنَادٍ أَيهَا الْمُومِنُونَ اغْدُوا إِلَی جَوَائِزِكمْ ثُمَّ قَالَ يا جَابِرُ جَوَائِزُ اللَّهِ لَيسَتْ بِجَوَائِزِ هَوُلَاءِ الْمُلُوك ثُمَّ قَالَ هُوَ يوْمُ الْجَوَائِزِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۶۸] .

۲ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّمَا جُعِلَ يوْمُ الْفِطْرِ الْعِيدَ لِيكونَ لِلْمُسْلِمِينَ مُجْتَمَعاً يجْتَمِعُونَ فِيهِ وَ يبْرُزُونَ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَيمَجِّدُونَهُ عَلَی مَا مَنَّ عَلَيهِمْ فَيكونُ يوْمَ عِيدٍ وَ يوْمَ اجْتِمَاعٍ وَ يوْمَ فِطْرٍ وَ يوْمَ زَكاةٍ وَ يوْمَ رَغْبَةٍ وَ يوْمَ تَضَرُّعٍ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۲۲] .

۳ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : خَطَبَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) يوْمَ الْفِطْرِ فَقَالَ أَيهَا النَّاسُ إِنَّ يوْمَكمْ هَذَا يوْمٌ يثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَ يخْسَرُ فِيهِ الْمُسِيئُونَ وَ هُوَ أَشْبَهُ يوْمٍ بِقِيامَتِكمْ فَاذْكرُوا بِخُرُوجِكمْ عَنْ مَنَازِلِكمْ إِلَی مُصَلَّاكمْ خُرُوجَكمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَی رَبِّكمْ وَ اذْكرُوا بِوُقُوفِكمْ فِی مُصَلَّاكمْ وُقُوفَكمْ بَينَ يدَی رَبِّكمْ وَ اذْكرُوا بِرُجُوعِكمْ إِلَی مَنَازِلِكمْ رُجُوعَكمْ إِلَی مَنَازِلِكمْ فِی الْجَنَّةِ وَ النَّارِ [أمالی صدوق ، ص۱۰۰] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و اعلموا عباد الله أن أدنی ما للصائمین و الصائمات أن ینادیهم ملك فی آخر یوم من شهر رمضان أبشروا عباد الله فقد غفر لکم ما سلف من ذنوبکم فانظروا کیف تکونون فیما تستأنفون [أمالی صدوق ، ص۱۰۰] .

۵ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا مِنْ عِيدٍ لِلْمُسْلِمِينَ أَضْحًی وَ لَا فِطْرٍ إِلَّا وَ هُوَ يجَدِّدُ لِآلِ مُحَمَّدٍ فِيهِ حُزْناً قُلْتُ وَ لِمَ ذَاك قَالَ لِأَنَّهُمْ يرَوْنَ حَقَّهُمْ فِی يدِ غَيرِهِمْ [کافی ، ج۴ ، ص۱۶۹] .

لذا دعای ندبه در عید فطر مستحب است. [من لایحضر ، ج ۱ ، ص۵۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا كانَ يوْمُ الْفِطْرِ وَ خَرَجَ النَّاسُ إِلَی الْجَبَّانَةِ اطَّلَعَ اللَّهُ عَلَيهِمْ وَ يقُولُ عِبَادِی لِی صُمْتُمْ وَ لِی صَلَّيتُمْ عُودُوا مَغْفُوراً لَكمْ [مستدرك‌الوسائل ، ج۶ ، ص۱۲۱] .

امام باقر می‌فرمایند :

امام سجاد در شب آخر ماه مبارک همه خاطیان از بردگان و کنیزان را می‌بخشیدند.

ثُمَّ يقُولُ : اذْهَبُوا فَقَدْ عَفَوْتُ عَنْكم وَ أَعْتَقْتُ رِقَابَكمْ قَالَ وَ مَا مِنْ سَنَةٍ إِلَّا وَ كانَ يعْتِقُ فِيهَا فِی آخِرِ لَيلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ مَا بَينَ الْعِشْرِينَ رَأْساً إِلَى أَقَلَّ أَوْ أَكثَرَ وَ كانَ يقُولُ إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی كلِّ لَيلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عِنْدَ الْإِفْطَارِ سَبْعِينَ أَلْفَ أَلْفِ عَتِيقٍ مِنَ النَّارِ كلٌّ قَدِ اسْتَوْجَبَ النَّارَ فَإِذَا كانَ آخِرُ لَيلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ أَعْتَقَ فِيهَا مِثْلَ مَا أَعْتَقَ فِی جَمِيعِهِ وَ إِنِّی لَأُحِبُّ أَنْ يرَانِی اللَّهُ وَ قَدْ أَعْتَقْتُ رِقَاباً فِی مِلْكی فِی دَارِ الدُّنْيا رَجَاءَ أَنْ يعْتِقَ رَقَبَتِی مِنَ النَّارِ وَ مَا اسْتَخْدَمَ خَادِماً فَوْقَ حَوْلٍ كانَ إِذَا مَلَك عَبْداً فِی أَوَّلِ السَّنَةِ أَوْ فِی وَسَطِ السَّنَةِ إِذَا كانَ لَيلَةُ الْفِطْرِ أَعْتَقَ وَ اسْتَبْدَلَ سِوَاهُمْ [إقبال‌الأعمال ، ص۲۶۱] .

۲. آداب عید فطر

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : خَابَ الْوَافِدُونَ عَلَى غَيرِک ، وَ خَسِرَ الْمُتَعَرِّضُونَ إِلَّا لَک ، وَ ضَاعَ الْمُلِمُّونَ إِلَّا بِک [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۶] .

۱ ـ اعمال شب عید :

الف : احیا

ب : غسل روز عید

۲ ـ در روایات است که آن شب کمتر از شب قدر نیست

۳ ـ شب زیارت حضرت اباعبدالله الحسین (ع) است.

۴ ـ تکبیرات ، بسیار مهم است پس از نماز شب عید و روز عید

۴ ـ زکات فطره مقدّم بر نماز عید است : قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكى وَ ذَكرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّی [اعلی/۱۵-۱۴] .

۱ ـ روی أن النبی (ص) کان یلبس فی العیدین بردا. [المقنعة ، ج۲۰۲ ، ص۱۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا أُتِی بِطِيبٍ يوْمَ الْفِطْرِ بَدَأَ بِنِسَائِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۷۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ لَمْ يشْهَدْ جَمَاعَةَ النَّاسِ يوْمَ الْعِيدَينِ فَلْيغْتَسِلْ وَ لْيتَطَيبْ بِمَا وَجَدَ وَ لْيصَلِّ وَحْدَهُ كمَا يصَلِّی فِی الْجَمَاعَةِ وَ قَالَخُذُوا زِينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ [(اعراف/۳۱)] قَالَ الْعِيدَانِ وَ الْجُمُعَةُ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۴۴۶] .

۱ ـ غسل و تمیزی

۲ ـ عطر زدن و تجمل

۳ ـ نماز و لو تنها

۴ ـ تزئین و... [وسائل ، ج۷ ، ص۴۴۶] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فی قَوْلِهِ تَعَالَيخُذُوا زِينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ [(اعراف/۳۱)] أَی خُذُوا ثِيابَكمُ الَّتِی تَتَزَينُونَ بِهَا لِلصَّلَاةِ فِی الْجُمُعَاتِ وَ الْأَعْيادِ [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۴۵۵] .

۳. نماز عید فطر

۱. آداب وخصوصیات

در بعضی از روایات می‌خوانیم که راه برگشت از نماز عید ، غیر از راه رفتن باشد.

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّهُ أَرْزَقُ لَک [کافی ، ج۸ ، ص۱۴۷] .

فی حدیث : ارزق للعباد فی البحار عن التذکره امّا قصد السلوک :

و قال فی التذکرة و یستحب إذا مشی فی طریق أن یرجع فی غیرها و به قال مالک و الشافعی و أحمد لأن رسول الله (ص) فعله إما قصدا لسلوک الأبعد فی الذهاب لیکثر ثوابه بکثرة خطواته إلی الصلاة و یعود فی الأقرب لأنه أسهل و هو راجع إلی منزله أو لیشهد الطریقان أو لیساوی بین الطریقین فی التبرک بمروره و سرورهم بروته و ینتفعون بمسألته أو لیتصدق علی أهل الطریقین من الضعفاء. [بحارالأنوار ، ج۸۷ ، ص۳۷۵] .

شاید به خاطر آن باشد که آمد و شد در تمام شهر جریان داشته باشد که قهراً دادوستد و مرغوبیت دکانها یک جا متمرکز نشود و کاسبهای سایر کوچه‌ها هم دستشان به کش واکشی بند باشد. شاید مراد از ارزاق لکم آن است که در مسیر راه بابهترین جنس یا ارزان‌ترین آنها آشنا می‌شوید.والله العالم

۱ ـ درزمان حکومت حضرت علی (ع) روز جمعه و عید جمع شد. امام نماز عید خواند و به افرادی که راهشان دوربود اجازه رفتن داده و باساکنان نماز جمعه خواندند.

۲ ـ چراخطبه‌های نماز عید بعد از نمازاست؟

۳ ـ زنان رابرای نماز عید آزاد بگذارید.

۴ ـ اذان و اقامه ندارد.

۵ ـ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .

در نماز عیدین و جمعه است.

۶ ـ روی خاک باشد. برای امام حصیر آوردند کنار زد.

۷ ـ قال الباقر (ع) : احضروا الغدوة لصلوة العید حتّی تستحقّوا جوائزکم [روضه المتقین ، ج۲ ، ص۷۴۸]

۸ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فِی قَوْلِهِ تَعَالَیخُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [(اعراف/۳۱)] أَی خُذُوا ثِیابَکمُ الَّتِی تَتَزَینُونَ بِهَا لِلصَّلَاةِ فِی الْجُمُعَاتِ وَ الْأَعْیادِ [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۴۵۵] .

۹ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اتَّقَی عَلَی ثَوْبِهِ فِی صَلَاتِهِ فَلَیسَ لِلَّهِ اکتَسَی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۰۶] .

۱۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أن رسول الله (ص) کان یخرج حتی ینظر إلی آفاق السماء قال لا یصلین یومئذ علی باریة و لا بساط یعنی فی صلاة العیدین [بحارالأنوار ، ج۸۷ ، ص۳۷۱] .

۱۱– قَالَ الصَّادِقُ (ع) مَنْ لَمْ یشْهَدْ جَمَاعَةَ النَّاسِ فِی الْعِیدَینِ فَلْیغْتَسِلْ وَ لْیتَطَیبْ بِمَا وَجَدَ وَ یصَلِّی فِی بَیتِهِ وَحْدَهُ کمَا یصَلِّی فِی جَمَاعَةٍ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۰۷] .

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَکی وَ ذَکرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلّی [اعلی /۱۵–۱۴] .

اول تزکی ، دوم ذکر ، سوم صلات.

نماز عید امام رضا (ع) :

فَلَمَّا طَلَعَتِ الشَّمْسُ قَامَ (ع) فَاغْتَسَلَ [کافی ، ج۱ ، ص۴۸۸] .

حرکت امام با مردم و راهپیمایی هر ده قدم ، شعار تکبیر ۴ بار

رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ کبَّرَ أَرْبَعَ تَکبِیرَاتٍ [کافی ، ج۱ ، ص۴۸۸] .

سادگی امام (امام پیاده می‌رفت و روی خاک نماز می‌خواند)

شرکت همه : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَحْبِسُوا النِّسَاءَ مِنَ الْخُرُوجِ إِلَی الْعِیدَینِ فَهُوَ عَلَیهِنَّ وَاجِبٌ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۴۷۲] .

حق علی کل ذات نطاق ان یخرج الی العیدین و لم یکن یرخص لهن فی شیئی من الخروج الاالعیدین [کنز ، ج ۸ ، ص۴۳] .
بدون اسلحه مگر دشمن حاضر باشد یا احتمال حضورش باشد.
به هنگام خروج به صحرا در نظر گیرید که از قبرها خارج می‌شوید و به میعادگاه قیامت می روید.
نماز عید از نماز جمعه مهم‌تر است : قَالَ الرِّضَا (ع) : وَ أَمَّا الْعِيدَينِ فَإِنَّمَا هُوَ فِى السَّنَةِ مَرَّتَينِ وَ هُوَ أَعْظَمُ مِنَ الْجُمُعَةِ وَ الزِّحَامُ فِيهِ أَكثَرُ وَ النَّاسُ فِيهِ أَرْغَبُ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۶۴] .
روان‌شناسی تبلیغی : باید خطبه‌ها بعد از نماز باشد ، زیرا مردم سالی دوبار بعد از نماز می‌نشینند ، ولی در نماز جمعه چون هر هفته است اگر خطبه‌ها بعد باشد کسی نمی‌نشیند. (امام رضا (ع)) [وسائل ، ج ۵ ، ص ۱۱۲]
روزی که قیامت یاد می‌شود :
قال الْبَاقِرُ (ع) : خَطَبَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) يوْمَ الْفِطْرِ فَقَالَ : أَيهَا النَّاسُ إِنَّ يوْمَكمْ هَذَا يوْمٌ يثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَ يخْسَرُ فِيهِ الْمُسِيئُونَ وَ هُوَ أَشْبَهُ يوْمٍ بِقِيامَتِكمْ فَاذْكرُوا بِخُرُوجِكمْ عَنْ مَنَازِلِكمْ إِلَى مُصَلَّاكمْ خُرُوجَكمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّكمْ وَ اذْكرُوا بِوُقُوفِكمْ فِي مُصَلَّاكمْ وُقُوفَكمْ بَينَ يدَى رَبِّكمْ وَ اذْكرُوا بِرُجُوعِكمْ إِلَى مَنَازِلِكمْ رُجُوعَكمْ إِلَى مَنَازِلِكمْ فِي الْجَنَّةِ وَ النَّارِ [امالی صدوق ، ص۱۰۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا كانَ أَوَّلُ يوْمٍ مِنْ شَوَّالٍ نَادَى مُنَادٍ أَيهَا الْمومِنُونَ اغْدُوا إِلَى جَوَائِزِكمْ ثُمَّ قَالَ يا جَابِرُ جَوَائِزُ اللَّهِ لَيسَتْ بِجَوَائِزِ هَولَاءِ الْمُلُوك ثُمَّ قَالَ هُوَ يوْمُ الْجَوَائِزِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۶۸] .
۲. قنوت نماز
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ أَنْتَ أَهْلُ الْكبْرِياءِ وَ الْعَظَمَةِ وَ أَهْلُ الْجُودِ وَ الْجَبَرُوتِ وَ الْقُدْرَةِ وَ السُّلْطَانِ وَ الْعِزَّةِ أَسْأَلُك فِي هَذَا الْيوْمِ الَّذِى جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيداً وَ لِمُحَمَّدٍ (ص) ذُخْراً وَ مَزِيداً أَنْ تُصَلِّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تُصَلِّى عَلَى مَلَائِكتِك الْمُقَرَّبِينَ وَ أَنْبِيائِك الْمُرْسَلِينَ وَ أَنْ تَغْفِرَ لَنَا وَ لِجَمِيعِ الْمومِنِينَ وَ الْمومِنَاتِ وَ الْمُسْلِمِينَ وَ الْمُسْلِمَاتِ الْأَحْياءِ مِنْهُمْ وَ الْأَمْوَاتِ اللَّهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُك مِنْ خَيرِ مَا سَأَلَك عِبَادُك الصَّالِحُونَ وَ أَعُوذُ بِك مِنْ شَرِّ مَا عَاذَ مِنْهُ عِبَادُك الْمُخْلَصُونَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۱۲] .
روز عید روزی است که به حقّ او ده مرتبه خدا را قسم می‌دهیم : أَسْأَلُك فِي هَذَا الْيوْمِ الَّذِى جَعَلْتَهُ لِلْمُسْلِمِينَ عِيداً
این عید ، عید مسلمین است.
این عید برای محمّد (ص) ذخر و شرف و مزید است.
روزی است که مستحب است نماز روی خاک و زیر آسمان و بدون فرش باشد. روز تذلّل یک میلیارد انسان به دربار خدای اهل کبریا و عظمت وجود و جبروت است.
۴. زکاة فطره
۱ ـ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكى وَ ذَكرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى [اعلی /۱۵-۱۴] .
سُئِلَ الصَّادِقُ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّقَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكى [(اعلی/۱۴)] قَالَ : مَنْ أَخْرَجَ الْفِطْرَةَفَقِيلَ لَهُوَ ذَكرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى [(اعلی/۱۵)] قَالَ : خَرَجَ إِلَى الْجَبَّانَةِ فَصَلَّى [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص ۵۱۰] .
اصل تزکیه و یاد خدا ، حرف تمام انبیا است :
و کذا من الطریق اهل السنة نزلنا فی زکوة الفطر و صلاة العید.
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يأْتُونَ بِصَدَقَةِ الْفِطْرِ إِلَى مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ فِيهِ عِذْقٌ يسَمَّى الْجُعْرُورَ وَ عِذْقٌ تُسَمَّى معی

فَأْرَةٍ كانَا عَظِيمَ نَوَاهُمَا رَقِيقَ لِحَاهُمَا فِي طَعْمِهِمَا مَرَارَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص لِلْخَارِصِ لَا تَخْرُصْ عَلَيهِمْ هَذَينِ اللَّوْنَينِ لَعَلَّهُمْ يسْتَحْيونَ لَا يأْتُونَ بِهِمَا فَأَنْزَلَ اللَّهُيا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيباتِ ما كَسَبْتُمْ وَ مِمّا أَخْرَجْنا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ لا تَيمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ [(بقره/۲۶۷)] [تفسیر عیاشی ، ج ۱ ، ص ۱۵۰] .

۴. عید نوروز

۱. حسن انتخاب عید نوروز

همراه با طبیعت :

نوروز ، حسن انتخاب است.

حیات زمین و درختان ، یحْی الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [روم/۱۹] .

اکنون که برای طبیعت دگرگونی‌ها است ، انسان هم باید حیاتی پیداکند.

۲. نوروز ، نزد روایات وعلما

الفائدة الثانية اعلم أن الشيخ الطوسی قدس سره القدوسی و سائر من تأخر عنه ذكروا النيروز و الأعمال المتعلقة به الغسل و الصوم و الصلاة و غيرها. [بحارالأنوار ، ج۵۶ ، ص۱۱۵] .

برای اطلاع بر روایت معلی از حضرت صادقعلیه الصلوۀ والسلامرجوع کن به مفاتیح الجنان حاج شیخ عباس قمی ره (فصل یازدهم ، آنجا که فرماید حضرت صادق (ع) چون روز نوروز شود غسل کن تاآخر)

۳. نوروزنامه

۱. تاریخچه نوروز

شاعر بزرگ عنصری گوید :

و شاعر باستانی فردوسی درباره نوروز به یادگار جمشید اشعاری دارد که از آنهاست :

ابی ریحان بیرونی در کتاب بزرگ خود به نام قانون مسعودی ، اصل موضوع راشرح داده که ترجمه آن تقریباً این است : جلد (۱) صفحه ۲۶۱ نوروز یا روز نو اول سال پارسیان است و آن طولانی‌ترین روزهای سال است و از جمشید به یادگار مانده و این انتخاب به دو علت است :

اول : طبیعی که شناخت آن به واسطه درازی سایه در ظهر بر همه آسان و محتاج به هیأت و رصد نیست و از این جهت بر اعتدالی ترجیح داده‌اند.

دوم : گویند که جمشید امروز به جنگ رفت و روز پنجم با فتح و پیروزی بازگشت و این روز را نوروز بزرگ خوانند و آب پاشیدن را به یکدیگر سنت قرار دادند ، چون به عقیده ایشان اسم روز پنجم (اسفند دار مذ) می‌گویند همان اسم ملک موکل به آب است. من می‌گویم در بعض اخبار ما سنت آب پاشیدن را بدین نحو بیان کرده که خداوند متعال پیغمبری از بنی اسراییل را دستور داد آب بر مردگان بپاشد که خداوند متعال در قرآن یاد کردهأَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيارِهِمْ وَ هُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ [بقره/۲۴۳]

و پس از آب پاشیدن زنده شدند

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ يوْمَ النَّيرُوزِ هُوَ الْيوْمُ الَّذِي أَخَذَ فِيهِ النَّبِي (ص) لِأَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) الْعَهْدَ بِغَدِيرِ خُمٍّ فَأَقَرُّوا لَهُ بِالْوَلَايةِ فَطُوبَى لِمَنْ ثَبَتَ عَلَيهَا وَ الْوَيلُ لِمَنْ نَكَثَهَا وَ هُوَ الْيوْمُ الَّذِي وَجَّهَ فِيهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلِياً إِلَى وَادِي الْجِنِّ وَ أَخَذَ عَلَيهِمُ الْعُهُودَ وَ

الْمَوَاثِيقَ وَ هُوَ الْيَوْمُ الَّذِى ظَفِرَ فِيهِ بِأَهْلِ النَّهْرَوَانِ وَ قَتَلَ ذِى الثَّدْيـةِ وَ هُوَ الْيَوْمُ الَّذِى فِيهِ يظْهَرُ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَيتِ وَ وُلَاةَ الْأَمْرِ وَ يظْفِرُهُ اللَّهُ بِالـدَّجَّالِ فَيصْلِبُهُ عَلَى كُنَاسَةِ الْكوفَةِ وَ مَا مِنْ يوْمِ نَيرُوزٍ إِلَّا وَ نَحْنُ نَتَوَقَّعُ فِيهِ الْفَرَجَ لِأَنَّهُ مِنْ أَيامِنَا حَفِظَهُ الْفُرْسُ وَ ضَيعْتُمُوهُ ثُمَّ إِنَّ نَبِياً مِنْ أَنْبِياءِ بَنِى إِسْرَائِيلَ سَأَلَ رَبَّهُ أَنْ يحْيِى الْقَوْمَ الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيارِهِمْ وَ هُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَأَمَاتَهُمُ اللَّهُ فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيهِ أَنْ صُبَّ عَلَيهِمُ الْمَاءَ فِى مَضَاجِعِهِمْ فَصَبَّ عَلَيهِمُ الْمَاءَ فِى هَـذَا الْيوْمِ فَعَاشُوا وَ هُمْ ثَلَاثُونَ أَلْفاً فَصَارَ صَبُّ الْمَاءِ فِى يوْمِ النَّيرُوزِ سُنَّةً مَاضِيةً لَا يعْرِفُ سَبَبَهَا إِلَّا الرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ وَ هُوَ أَوَّلُ يوْمٍ مِنْ سَنَةِ الْفُرْسِ [عوالى اللئالى ، ج۳ ، ص۴۰] .

و در لغت نامه دهخدا می‌نویسد : گشتاسب بفرمود تا کبیسه کردند و فروردین آن روز آفتاب به اول سرطان گرفت (تیرماه) و جشن کرد و گفت : اینروز را نگاه دارید و نوروز کنید که سرطان طالع عمل است و بعضی گفته‌اند اول کسی که رسم عیدی به نوروز و مهرگان داد فریدون بود. و در بعض تقاویم معمولی خودم دیدم که روز پنجم تیرماه مصادف فروردین فرس و نوروز عامه معرفی می‌کند و نوروز خاصه شش روز بعد از عامه است که خاص درباریان بوده‌است.

تنبیه : سال فرس قدیم دوازده ماه و هر روزی رااسمی بود و هر وقت اول سال بود متوجه باش همین جمله راکه در تقویم نقل کردم و نیز جمله دیگر که خواهد آمد دلالت دارد.

تنبیه دیگر : بیرونی در کتاب سابق الذکر راجع به کبائس می‌نویسد : از زمان زرتشت کبیسه ایرانی ۱۲۰ سال یکماه بود. به عمل مذهبی که یاد می‌کند؛ کبیسه اول دو فروردین و دوم دو اردیبهشت و تا آبان ماه این جریان داشت ، سپس به عهده تعویق ماند. برگشتیم به منقولات دهخدا و دکتر معین که همه آنها را مرحوم علامه مجلسی در ۱۴ بحار به نام سماء و العالم با مزایای بسیار نقل می‌کند در دوره ساسانیان (که هنگام ظهور اسلام بود) . موسم این جشن باگردش سال تغییر می‌گردد و در آغاز فروردین هر سال نبود (او سال را مانند حال حاضر از اعتدال ربیعی شروع کرده و نام آن را به اسم فروردین یاد می‌کند. مانند طبری و ابن اثیر که خواهد آمد) ، بلکه مانند عید فطر واضحی در گردش بود. مبدأ جلوس یزدگرد واپسین ساسانی که روز نوروز است (و همه ساسانیان روز نوروز تاجگذاری می‌کردند) . مصادف شانزدهم حزیران تقریباً اوائل تابستان بود ، پس از آن هر چهار سال یک روز این جشن عقب‌تر ماند به واسطه عدم اجرای عمل کبیسه و در حدود ۳۹۲ هجری قمری جشن به اول حمل رسید و در ۴۶۷ نوروز به بیست و سوم برج حوت افتاد. ۱۷ روز مانده به پایان زمستان (یابه نقل دیگر در ۴۷۱ بود و ۱۹ روز از زمستان باقی بود) رودکی درباره نوروز گوید :

(سپر به معنی گل همیشه بهار است. به قول بعضی اهل ادب) در این وقت به دستور جلال الدین ملکشاه سلجوقی علماء بخوم که از آن جمله حکیم عمر خیام است سال را اول بهار مقارن تحویل آفتاب به برج حمل قرار داد و به نوروز جلالی مشهور شد سعدی گوید :

و به واسطه حسن انتخاب و دقت در کبیسه از همان روزها تاریخ رسمی شد. ناصر خسرو گوید :

نوروز به از مهرگان

گرچه هر دو روزاننـد اعتدالی و آقای سید حسن تقی زاده فاضل سیاسی در کتاب پر ارج خود در این موضوع ها به نام "گاه شماری" گوید : جشن نوروز تا این اواخر تنها

نشانه‌ای بود که از بقایای حساب زمان با سال و ماه شماری ایران قدیم بود (آن هم فقط در لفظ نوروز نه در موقع سال و نه در سایر خصایص

قدیم سال ایرانی) این بود جریان گذشته نوروز تا ظهور تاریخ جلالی یا ملکی یا سلطانی و تا امروز. اما از نظر شرع و در اسلام علی صادعها السلام ، چون یکی از مراسم عید نوروز ، بلکه مهرجان اهدای هدایا و تحف بود به شاهان و حکام. معاویه رواج

داد ، سپس این تحمیل بر ملت را عمر بن عبدالعزیز منسوخ کرد و بایزید ثانی رواج داد (تاریخ یعقوبی بالیاء او بالباء الموحدة) و در زمان بنی عباس علاوه بر این جهت منظور سیاسی هم در کار بود ، چون طرفداران آنها ایرانی و وزیر هارون برامکه نیز ایرانی و طرفدار نوروز و مهرگان بودند تا برسد به خلفای بعدی که اطرافیان آنها ترکها بودند و کردهای یزیدی هم یکی از اعیاد آنها نوروز است و در خبر مروی از امام موسی بن جعفر (ع) مجبوراً به دستور منصور نشست به عنوان عید و این روز در اسلام و پیش از آن به مدتی در گردش بود تا زمان متوکل عباسی که عمل کبیسه انجام دادند. علمای وقت و تاریخ طبری گوید : متوکل ، نوروز را ۲۸ اردی و هشت ماه قرار داد مطابق ۱۷ حزیر ان و رسم آب پاشی به یکدیگر و آتش افروختن که سنت باستان بود منع کرد.

قال البحتری الطائی : ان یوم النیروز ، عاد الی العهد الذی کان سنه اردشیر. انت حولته الی الاولی. و قد کان حائر ایستدیر. فافتتحت الخراج فیه.

فللامۀ فیه موفق مذکور. توجه به ترجمه شعر کن که فوائدی بسیار دارد و مهم‌تر از همه این که به پشتوانه گفتارهای سابق حکایت از دوران نوروز و عدم ثبات دارد. دوم آنکه در زمان اردشیر هم به گمان شاعر نوروز ثابت بوده در ۲۸ اردی و هشت و در کامل ابن اثیر هم همینطور است باتبدیل لفظ به اردیبهشت مطابق ۱۱ ربیع الاول ۲۴۵. همینطور بیرونی در آثار الباقیه گوید : و معتضد عباسی عمل کبیسه را تکمیل کرد. قال علی بن محمدبن یحیی المئجم اسعد بنوروزك جمعت الشکر فیه الی الثواب. قدمت فی تاخیره مااخروه من الصواب. و نیز می گوید : یوم نیروز یوم واحد لایتاخر ، فی حزیران یوافی ابدا احد عشر (اول تابستان) . و هنوز نوروز معتضدی در تقاویم سنتی موجود است ، مقابل نوروز جلالی. اینها اطلاعات از اهل فن و تاریخ بود که همه آنها از مشهورات و مقبولات است و این که شاعر نوروز همیشه به ۱۱ حزیران یاد می کند گفته او درست در نیامد و باز کبیسه در عهده تعطیل ماند تا زمان ملك شاه به شرحی که گذشت.

۲. نوروز در اخبار وسنت

اما از نظر مدارك اخبار و سنت اثری از آن نمی‌بینیم ، جز آنچه آلوسی در بلوغ الارب جلد (۱) ص۳۶۴ طبع قاهره ۱۹۲۵. مسیحی نقل می کند که انصار عید نوروز و مهرجان رابر حضرت رسول (ص) عرضه کردند : حضرت فرمودند : " خداوند متعال بهتر آن رابه من داده ، یعنی فطر واضحی".

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ : إِنَّ اللَّهَ أَبْدَلَكُمْ بِيوْمَينِ يوْمَينِ بِيوْمِ النَّيرُوزِ وَ الْمِهْرَجَانِ الْفِطْرَ وَ الْأَضْحَى [مستدرك‌الوسائل ، ج۶ ، ص۱۵۳] .

به روایت دیگر هم این مضمون نقل شده و روایت مروی از موسی بن جعفر (ع) در جواب منصور مؤید آن است و هیچ وجهی برای حمل بر تقیه ندارد ، چون به تمام معنی بنی عباس طرفدار او بودند و او بود که بر حضرت فشار آورد که به رسم عید بنشیند.

اما روایت هدیه حلوا به امیرالمومنین (ع) که در مجمع البحرین وارد است و در کتاب لغت قاموس گوید : برای حضرت حلوا آوردند. فسئل (ع) عنه فقالو النیروز پس فرمود : "هر روز نوروز باد".

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ أُهْدِي إِلَيهِ فَالُوذَجٌ فَقَالَ مَا هَذَا قَالُوا يوْمُ نَيرُوزٍ قَالَ فَنَوْرِزُوا إِنْ قَدَرْتُمْ كلَّ يوْمٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۳۲۶] .

و در مهرگان چنین کردند ، فرمود : " هر روز مهرگان باد".

و قریب این است روایت خطیب در تاریخ بغداد جلد (۱) در احوال ابوحنیفه و گوید : آن شخص جد ابوحنیفه نعمان بن

مرزبان پدر ثابت بود و این روایت مرسله هم به نظر من اصلا دلالت برثبوت عید در شرع اسلام ندارد ، بلکه علی (ع) سابقه ذهنی هم به این عید نداشت و مورد سئوال قرار داد ، بلکه شاید دلالت بر عدم مشروعیت داشته باشد ، زیراحضرت احق به شناسائی اعلم و نظیر این روایت از دعائم الاسلام است.

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) أَنَّهُ أُهْدِى إِلَيهِ فَالُوذَجٌ. فَقَالَ : " مَا هَذَا" قَالُوا : يوْمُ نَيرُوزٍ. قَالَ : "فَنَوْرِزُوا إِنْ قَدَرْتُمْ كلَّ يوْمٍ؛ يعْنِى تَهَادَوْا وَ تُوَاصَلُوا فِى اللَّهِ" [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۳۲۶] .

أُتِى عَلِى (ع) بِهَدِيةِ النَّيرُوزِ. فَقَالَ (ع) : " مَا هَذَا" قَالُوا : يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ! الْيوْمُ النَّيرُوزُ. فَقَالَ (ع) : " اصْنَعُوا لَنَا كلَّ يوْمٍ نَيرُوزاً" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۰۰] .

یعنی اگر نوروز به حلوا هدیه کردن است؛ هر روز حلوا هدیه کنید. سه تنبیه :

اول آنکه :

این حلوا فالوذج بود که عبارت از طبخ آرد گندم یابرنج با روغن به اضافه شکر که ما یزدیها آن را ترحلوا می‌نامیم؛ یعنی حلوای‌تر. و مترفین و خلفاء روغن پسته در او به کار می‌بردند با عسل و شکر طبرزد.

دوم آنکه :

حضرت علی (ع) هرگز حلوا میل نفرمود و می‌فرمود : " حبیبم رسول خدا (ص) میل نفرموده ، من هم نمی‌خورم".

ولی در احیاء العلوم است که عثمان ، فالوذجی به هدیه برای پیغمبر (ص) برد ، حضرت میل فرمود.

سوم آنکه :

گویند رسم اهدای حلوا از زمان جمشید بود که در روز نوروز نیشکر را کشف کردند.

۳. نوروز از نظر عامه

و در شرعیت نوروز تاامروز از علماء اهل سنت به کسی که به مشروعیت عید نوروز قائل باشد بر نخوردم والله العالم.

۴. نوروز از نظر امامیه

اما در مذهب امامیه‌رضی الله عنهم :

مدرک آن روایت شیخ طوسی است در مصباح از معلی بن خنیس عن الصادق (ع) چنانچه در وسائل و جواهر نقل کرده.

شیخ در فهرست خود می‌فرماید : معلی بن خنیس له کتاب اخبر نا به جماعهٔ عن محمدبن علی بن الحسین عن ابن الولید عن محمد بن الحسن الصفارعن احمدبن محمد عن ابیه عن صفوان عنهو حدیث به املاء حضرت صادق و کتابت معلی است و اگر معلی ضعفی داشته باشد به روایت صفوان از اصحاب اجماع از او جبران می‌شود و اگر محمدبن خالد ضعفی داشته باشد به روایت فرزندش احمد از او و نیز روایت کردن مشایخ بزرگ از او قابل جبران است ، مثل مشایخ وارده در این حدیث شریف بالخصوص که از ابن فهد در مهذب بارع به سند دیگر و مجلسی از بعض کتب معتبره مسندا روایت می کند و احتمال وجودش در کتب معتبره اصحاب ـ که از بین رفته ـ می‌رود ، مثل مدینهٔ العلم صدوق (ره) که به فرمایش شیخ سه مقابل من لایحضره الفقیه بوده و عیون الاحادیث احمدبن الحسین بن احمد نیشابوری الخزاغی شاگرد سید مرتضی و رضی و شیخ (ره) و غیر اینها که بسیار است ، پس نزد قائلین به حجیت خبر واحد راهی برای توقف ندارد؛ چنانچه در زاد المعاد فرماید : به اسانید معتبره از معلی بن خنیس که از خواص حضرت صادق (ع) بوده است منقول است ، مثل صاحب جواهر (ره) خصوصا به پشتوانه شهرت فتوا و استناد به آن متاخرین. اما آنهایی که به احوط الاخبار موجوده عمل می کنند مثل آنچه نسبت به میرزا سید محمد حسن شیرازی (قدس سره) می‌دهند خالی از اشکال نیست و احوط عدم عمل است به واسطه روایت مرسله مرویه

از موسی بن جعفر (ع) و عدم عمل قدما اصحاب خصوصاً با عدم تمامیت ادله تسامح در سنن نزد بعضی ، چون فقیه حکیم سید محسن طباطبائی (قدس سره) و امام روح اله الموسوی الخمینی (اطال اللّه بقائه) و آخرین راه قصد رجاء ثواب است که خالی از شبهه است. این پیمودن راه بود از جهت سند ، اما این روایت معلی از حیث متن هم کدورتی از آن به نظر می‌رسد و وقوع حوادث بسیار بعید به نظر می‌رسد و متدرب را به ریب می‌اندازد ، از آن جمله وقوع عید غدیر خم که بعضی توجیه کرده‌اند به ۱۴ بحار اما معارض است به آنچه از کتاب سنی الملوك و الانبیاء تألیف حمزه بن الحسن الاصفهانی از مهره فن در جدول خود نگاشته که سال دهم هجرت نوروز یکشنبه ۱۷ محرم بوده است و در عین حال این روایت معلی شاذ است و غیر او روایت نکرده و در تمام ادوار پیغمبر (ص) و امامانعلیهم السلامو صحابه پیغمبر (ص) اسمی از آن برده نشده و چون امر واجبی هم در مقابل نیست ما را جرئت بر اقرار بر مشروعیت نیست ، مگر به قصد رجا و اما از حیث تعیین روز که برج حمل است کار مشکل‌تر است ، زیرا نه روایت معین کرده و نه شهرت آن چنانی دارد (رجوع به ۱۴ بحار کن) و آنها که فرمودند موقع تحویل خورشید به برج حمل است خود به حجت خویش آگاه ترند و ما بعد از رجوع به کتب آنها حجتی که مثبت موضوع باشد از مهره فن و از فقها به دست نیاوردیم ، چون بحار و جواهر و غیره. و چه خوب نقل فرموده ابن ادریس (ره) در مزار سر ائر به جهت پشت سر گذاردن گفتار بعضی از بزرگان (قدس اللّه تربته الزکیه) گفته که ابوعبیده گفته و خوب گفته که اهل هر فنی در دانش خود از دیگران پیشی دارند و سزاوار است هر علمی را از اهل خودش اخذ کرد و ازاین جهت هم هست که محمدبن ادریس در سرائر ، نوروز رابه پشتوانه گفتار بعضی اهل فن که نام نبرده عاشر (۱۰) ایار اختیار فرموده. ولی در حقیقت باید گفت ، اینجا دو اشتباه مثبت و منفی فرموده ، اول آنکه طعن او بر شیخ بیجا است ، چه نوروزی که زمان ائمه (کان حائرا یستدیر) ، یعنی در گردش بوده نمی‌توان تعیین کرد. دوم ، آنکه تمسک به قول بعضی اهل فن کرده و ما فرمایش ایشان رامی‌پذیریم حتی از مذهبش هم سئوال نمی‌کنیم و تشخیص ایشان راکه فرموده از بزرگان فن هیئت است قبول داریم که ابن ادریس راست گو به علاوه مشکل پسند است تا نباشد ، نمی فرماید؛ اما این در وقتی حجت است که معارض اقوا از او در کار نباشد و در حقیقت باید گفت (حفظت شیئا وغابت عنك اشیاء) اللهم اغفر ، بلکه تاریخچه مختصر ادوار تاریخی نوروز بنا بر مشهور همان است که گذشت و تسامح در ادله سنن اگر فتوای علماء را هم شامل باشد در احکام است نه موضوعات خارجی و شاید از همین جهت محدث ثقهٔ بزرگوار حاج شیخ عباس قمی (ره) در مفاتیح الجنان از تعیین روز خودداری فرموده و ماباید احادیث ائمه رابه عرف صدور روایت معنی کنیم نه عرف زمان خود ، مثلاً۔ مثل مثقال و درهم و دینار و غیر اینها ، پس با وجود ثبوت نوروز باز هم فایده‌ای ندارد ، چون روزش مشخص نیست و در این هنگام می گوییم همانطور که مجلسی در بحار از ابن فهد در مذهب بارع نقل فرمودهان یوم النیروز یوم عظیم الشأن

و تعیین آن محال است برای آنکه از زمان پیغمبر و امامان (کان حائرا یستدیر) در گردش بوده و نوروز نامه خیام در نسبت آن به این حکیم شك است و در مقابل مشهور اعتبار ندارد و به نظرم در ناسخ التواریخ دیدم اول کسی که به عید نوروز لباس عید مذهبی پوشانید محمد شاه قاجار پدر ناصرالدین شاه بودخاتمهٔ بالعربیهٔ لتمام الفائدهٔ ففی ق کما سبق

أُتِی عَلِی (ع) بِهَدِیةِ النَّیرُوزِ فَقَالَ (ع) : " مَا هَذَا؟". قَالُوا یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ الْیوْمُ النَّیرُوزُ. فَقَالَ (ع) : " اصْنَعُوا لَنَا کلَّ یوْمٍ نَیرُوزاً" [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۰۰] .

قدم الی علی (ع) شئی من الحلاوی فسئل (ع) عنه. فقالو النیروز فقال (ع) : " نیروزنا کل یوم و فی المهرجان قال (ع) مهرجونا کل یوم".

قال فی تاج العروس عند قوله (ع) نیروزنا فیه استعمال الفعل من الالفاظ الاعجمیهٔ و هو من قوهٔ الفصاحهٔ

و فی تاریخ بغداد قال (ع) : " نوروز و ناکل یوم". اقول کلام تاج العروس یصح علی روایة الخطیب لاعلی روایة ق فتفطن و فی الختام نشکر جمیل السعی من جمال الفقاهه و کمال السیادة و حسن الدارة و الارادة سیدنا الاستاد الحاج آغا حسین الطبابایی البروجردی (قدس سره) قال الغضائری (مرا ببین که ببینی کمال رابه کمال) فانه هوالذی علمنا کیفیة استخراج معالم دیننا من معادنها جزا اللّه خیر الجزاء تنبیه علی وجه الاستدراک روایة المعلی قد رواه الوسائل عن مصباح و مختصره و اقول اما نفس المصباح ظفرنا به فی اخره وصوح المطبوع و المخلوط منه انه علی وجه الالحاق و صرحابان الروایة لم تکن فی نسخ الاصل و فی مختصره ایضا ذکر فی آخره لکنه بلاقید و لذا نقل السرائر عن مختصره و حیث کان مختصره ایضا من نفسة السریفه فیکون الالحاق ککک واللّه اعلم"

این فایده را هم بدان که استاد مابروجردی (قدس سره) می‌فرمود : علم از اصحاب پیغمبر (ص) تا به ایشان به سی و شش واسطه نقل شده از متقدمین؛ یعنی صحابه تا شیخ طوسی ۱۲ طبقه و از شاگردان شیخ تا محقق کرکی؛ یعنی متاخرین ۱۲ طبقه و از شاگردان ایشان تا حضرت استاد ، یعنی متأخری المتأخرین ۱۲ طبقه ، پس شاگردان آن بزرگوار حاملین علم اسلامند در طبقه ۳۷ و الحمدللّه تمام شد آن چه مقدور شده بود. در این باب به خط مؤلف این جانب سید جواد مدرسی طباطبایی یزدی چهل و سومین دوره ورقه نهج البلاغه امیرالمؤمنینعلیه السلاماول الاجداد وارقاها و علی الاباء و اسماها ابوالسبطین و ماکان ولایکون لاحداباً‌اعلی الاجد تنا فاطمة علیهاالسلام فانه بنت خیر البشر (ص) که به خط ثلث زیبای جد خود سی و پنجمین اولاد امام به نام علامه صدرالدین محمد با خط نسخ دلربای خویش ضبط فرموده‌انداللهم اغفرلی و لابی العلام السید احمد و لهم و لجمیع المؤمنین والمومنات

و فی الجواهر قال : و عن المناقب انه قال : حکی ان المنصور تقدم الی موسی بن جعفر (ع) الی الجلوس للتهنیة فی یوم النیروز و قبض مایحمل الیه فقال (ع) : " انی قد فتشت الاخبار عن جدی رسول اللّه (ص) فلم اجد لهذا العید خبر انه سنة الفرس و محاها الاسلام و معاذ اللّه ان یحیی ما محاه الاسلام فقال المنصور انما نفعل هذا سیاسة للجند فسئلتک باللّه العظیم الا جلست فجلس الحدیث" [نوروز در تاریخ اسلام ، سید جواد مدرسی طباطبایی یزدی فرآورده] .

غ

۱. غدیر

۱. خاطره شیرین غدیر

آنچه از نظر قرآن و حدیث و تاریخ قطعی است و همه علما اعمّ از شیعه و صدها عالم از اهل سنت از جمله امام احمد حنبل در جلد ۴ ، صفحه ۲۸۱ مسند خود نوشته‌اند ، نقل می‌کنیم ، ولی با تجربه چندین قرن خود ثابت می‌کنیم که می‌توانیم در کنار هم زندگی شیرین داشت و در برابر استکبار جهانی ایستاد.

۲. اهمیت وارزش غدیر

امت بی امام کشتی بی ناخداست ، شب بی چراغ است. اگر غدیر و رهبری الهی نباشد ، استعدادها شکوفا نمی‌شود. در کنار پیشرفت امروز دنیا ، فساد و جنایات نیز پیشرفت می‌کند؛ یعنی بال علم و تکنولوژی حرکت می‌کند ، ولی بال معنویت شکسته

است و این است سیمای انسان بدون رهبری الهی در جهان. خیلی تعجب است از کسانی که می گویند پیامبر اکرم از دنیا رفت و کسی را تعیین نکرد.!!! مگر در تاریخ پیامبر اکرم (ص) نمی‌خوانیم : هر گاه قبیله‌ای مسلمان می‌شدند فورا برای آنان حاکم تعیین می‌فرمود.

هر گاه لشگری اعزام می‌کرد برای آنان فرمانده تعیین می‌فرمود.

همین که به مدینه هجرت کرد در مکه برای خود جانشین تعیین فرمود.

بو علی سینا می گوید : چگونه باور کنیم خدای حکیمی که از مژه چشم و گودی کف پا غفلت نکرده از رهبری مردم غافل شده.؟!

مگر قرآنی که هر کس می‌تواند آیه‌ای از آن را دستاویز اهداف خود کند بدون مفسری معصوم ، مانند رسول خدا و جانشین الهی او قابل تکیه است؟

به هر حال غدیر تداوم خط رسالت است. تا آمدن حضرت مهدی ، عجل الله تعالی ، تا روزی که وعده‌های مکرر خداوند در قرآن نسبت به جهانی شدن اسلام محقق شود. غدیر؛ یعنی بیعت با امامی که حکومت برای او وسیله‌ای برای برقراری عدالت اجتماعی است و گرنه ارزش عطسه یک بزغاله را ندارد و نام او ابوتراب است ، زیرا بر روی خاک می‌نشیند و ناشناس ، شخصا به فقرا رسیدگی می کند و در تمام جبهه‌های جنگ در خط اول است. بیعت با علی که همسر شهید ، برادر شهید ، پدر شهید و خودش شهید محراب است؛ یعنی بیعت با توحید و نبوت ، عدل و شهامت ، با زهد و اخلاص ، با ایمان و یقین ، با علم و عمل ، با تمام کمالات و وارستگی ها.

پیامبر اکرم در سال آخر عمر خود تصمیم گرفتند که آخرین حج خود را انجام دهند. مردم از این سفر آگاه و با حضرت همراه شدند و کاروانی به سوی مکه رهسپار شد. همین که اعمال حج تمام شد و به سوی مدینه بر می گشتند به منطقه‌ای رسیدند به نام غدیر خم که در آنجا مسلمانان از هم جدا و هر گروه به سوی منطقه‌ای می‌رفتند ، آیه نازل شد تا همیشه مردم آن را در قرآن بخوانند و هر لحظه به یاد آن روز باشند. آیه این بود : یا ایها الرسول بلغ ما انزل الیك من ربك و ان لم تفعل فما بلغت رسالته و الله یعصمک من الناسترجمه : " ای رسول آنچه از طرف پروردگارت به تو نازل شد با صراحت به همه مردم بگو ، اگر نگویی رسالت خدا را انجام نداده‌ای ، بگو و نترس که خدا تو را از شر بد خواهان حفظ می کند".

اگر در کلمات ترجمه دقت کنید نکاتی را می‌فهمیم ، از جمله آنکه :

۱. تو باید حرف ما را به دیگران با صراحت و به طور کامل برسانی.یا أَیهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أُنْزِلَ إِلَیک مِنْ رَبِّک [مائده/۶۷] .

۲. پیام وحی الهی و از سرچشمه علم بی نهایت خداست.أُنْزِلَ إِلَیک [مائده/۶۷] .

۳. در این پیام رشد و تربیت نهفته شده است.مِنْ رَبِّک [مائده/۶۷] .

۴. اگر این پیام را در این سال آخر عمر و در این بر گشت از حج و در این مسیر زمین که گلوگاه همه مسافرین است نرسانی ، رسالت خدا را ابلاغ نکرده‌ای و تمام زحمات ۲۳ ساله تو فرو می‌پاشد.وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷] .

۵. پیام ما را برسان و نگران مباش ، خدا تو را از شر مردم حفظ می کند.وَ اللّهُ یعْصِمُک مِنَ النّاسِ [مائده/۶۷] .

۳. سیمای غدیر

غدیر یک روز نیست ، یک تاریخ است ، یک نوع عقیده و فکر است و ضامن اجرای احکام خدا است. غدیر بذر ولایت در دل امت و نشان دادن خورشید است. غدیر به معنای دست انسان در دست ولی خدا و امام معصوم و بیمه شدن از طاغوتها

است. غدیر؛ یعنی تداوم رسالت ، غدیر؛ یعنی همان گونه که انسان نیاز به پیامبر دارد و پیامبر را خدا تعیین می کند ، بعد از پیامبر ، انسان به امام نیاز دارد و امام را نیز خدا تعیین کند ، زیرا انسان همان انسان است و نیاز به رهبری الهی در همه زمان ها و مکان ها دارد.

۴. فرار از ولایت علی (علیه السلام) و ولی بودن ایشان

سئوال اول

ممکن است مراد از این ماجرا مسئله دوست داشتن علی باشد نه حکومت و ولایت؟

پاسخ : اولا ، دوستی علی این همه تشریفات و مردم را زیر آفتاب نگاه داشتن ندارد. ثانیاً ، دوستی علی نیاز به بیعت ندارد ، در آن روز مردم با علی بیعت کردند و بیعت به خاطر پذیرفتن او در امر اطاعت از رهبری است.

سئوال دوم

آیا این ماجرا را اهل سنت قبول دارند؟

پاسخ : علامه امینی در کتاب الغدیر نام سیصد و پنجاه نفر از بزرگان و علمای اهل سنت را آورده که ماجرا را نقل کرده‌اند و نام بیست کتاب مستقل را برده‌اند که در این زمینه نوشته‌اند و ۶۰ روایت در کتاب الغدیر در نحوه تبریک خلفا و اینکه تبریک مردم از ظهر تا غروب ادامه داشت ، آورده است. [الغدیر ، ج۱ ، ص۲۸۳ ـ ۲۷۲]

سئوال سوم

آیا بیان این ماجرا ضرری به وحدت نمی‌زند؟

پاسخ : از یک سو بازگو نکردن مسلمات تاریخ کتمان حقایق و ضرر به نسل آینده است و از سوی دیگر نادیده گرفتن توطئه‌های کفار شرق و غرب برای اصل اسلام و دامن زدن به تفرقه گناه است. راه صحیح آن است که ما هم تاریخ قطعی و آثار رهبری معصوم را به نسل نو بگوییم ، ولی به خاطر مصلحت مهم‌تر و جلوگیری از تفرقه و ضربه پذیری در برابر استکبار جهانی وحدت خود راحفظ کنیم و در بیان تاریخ کلمه‌ای که عامل فتنه باشد نقل نکنیم. که این سفارش امامان معصوم ما است که با همه فرقه‌های مسلمان برادر باشیم ، در نمازشان شرکت کنیم ، و از مریضان آنان عیادت کنیم ، با آنان ازدواج کنیم و روحیه برادری را حفظ کنیم.

امام سجاد که پدرش در کربلا شهید شد برای مرزبانان دعا می کند در حالی که مرزبانان هواداران بنی امیه بودند و این به خاطر آن است که امنیت بلاد اسلامی و مصالح کلی نظام بر مسائل دیگر مقدم است.

۵. جایگاه امامت

اگر نیاز مردم تنها یک نیاز اداری بود افراد زیادی که آشنا به مسائل حقوقی و سیاسی و مدیریتی هستند می‌توانستند امام شوند. اما امام ، در عقیده کسی است که علاوه بر اداره کامل جامعه به مردم رشد و شجاعت و معنویت و اخلاص و علم دهد ، واسطه فیض میان خالق و مخلوق باشد ، وجود او ، کلام او ، اخلاق او ، سازنده باشد و برترین فرد زمان در تمام کمالات باشد و غدیر سرچشمه آشنایی با این گونه رهبری است و اکنون فرزند غدیر را بنگرید که چگونه رهبری سیاسی را به همراه با معلمی و مربی گری داشت.

امام خمینی کودتا نکرد تا رژیم شاهنشاهی را تغییر دهد ، بلکه مردم ترسو را شجاع کرد ، از نیروهای ساده ، متخصص ساخت ، وابستگان و دلبستگان به مادیات را در صف اول جبهه برد ، به مردم معنویت داد ، تعهد داد و این است نقش امامت الهی ، امام غدیر در عقیده ما نه یک لحظه شک می‌کند ، و نه نسبت به مسئله‌ای جهل و تردید دارد ، نه عقب نشینی می‌کند و نه تحت تاثیر چیزی قرار می‌گیرد و نه تهدید و وعده‌ای او راتغییر می‌دهد. رهبری غدیر ، مالک اشتر و ابوذر را جذب می‌کند و رهبری غیر غدیر عمرو عاص و ولید را. خط غدیر فتوای اعدام سلمان رشدی را صادر می‌کند و به امریکا می گوید هیچ غلطی نمی‌توانی بکنی و لرزه بر اندام استکبار می‌اندازد و طاغوت ها را تحقیر و مستضعفان را عزیز می‌کند. رهبری غدیر ، کاخ ندارد؛ در کعبه متولد ، و در نماز شهید می‌شود. مشکل امروز مسلمانان غفلت از آیات قرآن در مسئله رهبری است. قرآن با کمال صراحت با جملاتلا تطع ، لا تطیعوا ، لا تتبع ، لا تتبعوامی‌فرماید : از گناهکار ، ظالم ، جاهل ، بد سابقه ، فتنه گر ، ولخرج ، غافل ، هوسباز پیروی نکنید و بر عکس از خدا و رسول او و اهل بیت او که هیچ گونه پلیدی و انحراف ندارند ، پیروی کنید.

اگر رهبری غدیر حاکم بود ، امروز اسرائیل این همه تجاوز نداشت. مسئله رهبری ازنماز و روزه و حج و جهاد و زکات و غیره مهم‌تر است ، زیرا همه احکام اسلام به طور عادی ابلاغ شد ، اما در غدیر خم خداوند پیامبرش را تهدید کرد که اگر رهبر الهی را معرفی نکنی تمام زحمات ۲۳ سال تو هدر می‌رود.

پیام غدیر در آفتاب داغ بود ، در سفر حج بود ، در روز روشن بود ، با حدود صد هزار مخاطب بود ، بعد از نماز ظهر بود ، در سال آخر عمر پیامبر بود ، در مسیر راه مکه و مدینه بود ، در محل جدایی مسلمانان از یکدیگر بود ، همراه با خدا حافظی پیامبر اکرم (ص) بود ، همراه با اقرار مردم به توحید و نبوت و معاد بود ، همراه با تبریک و بیعت بود ، کدام برنامه و قانون با این همه تشریفات و اهمیت ابلاغ شد. در حدیث می‌خوانیم : و ما نودی بشیی مثل ما نودی بالولایه؛ یعنی هیچ چیز مثل رهبری پیامش ابلاغ نشد.

در زمان حکومت حضرت علی ـ علیه السلام ـ در یک سال روز غدیر با روز جمعه مصادف شد ، حضرت خطبه بسیار مهمی خواندند که در آن فرمودند : "امروز روز سقوط شیطان و روشن شدن حق است ، امروز روز عهد و پیمان است ، امروز روز گشایش است ، من راه خدا ، حجت خدا ، رمز هدایت و شرافت امت اسلامی هستم. در قیامت بهشت و دوزخ به واسطه من تقسیم می‌شود". [خطبه بسیار مفصل است ، مستدرک نهج البلاغه کاشف الغطاء]

۶. نکات حول غدیر

۱) تنها مسأله‌ای که درمیان حدود صد هزار نفر مطرح شد.

۲) تنها مسأله‌ای که در آن متقدّمین برگشتند و صبر کردند تا بازماندگان برسند.

۳) مسأله‌ای که همه مأمور شدند به غائبین خبر دهند.

۴) از هنگام رفتن به مکه مؤذّن اعلام کرد که کاروان رسول الله عازم حجّ است تا مردم ملحق شوند.

۵) در این سفر رسول الله (ص) تمام همسران را با خود برد.

۶) قبل از سخنرانی اقرار گرفت که : أَ لَا تَسْمَعُونَ

۷) خبر مرگ خود را در جمله اوّل داد : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنی أوشک أن أدعی فأجیب [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۲۳۵] . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَعَلِّی لَا أَلْقَاکمْ بعد عامی هذا [بحارالأنوار ، ج۳۷ ، ص۳۴۸] .

۸) از مردم رأی اعتماد گرفت.فماذا انتم قائلون؟ قالوا : قد بلغت و نصحت و جاهدت فجزاك الله عنا أفضل الجزاء [بحارالأنوار ، ج۳۷ ، ص۱۲۱] .

۹) از تمـام عقایـد و اصول دین اقرار گرفت. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أ لسـتم تشـهدون أن لا إله إلا الله وحـده لا شـریک له و أن محمدا عبده و رسوله و أن الجنة حق و النار حق [بحارالأنوار ، ج۳۷ ، ص۱۸۴] .

۱۰) سه بار تکرار کرد : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلِی مَوْلَاهُ

امام حنبل می گوید : چهار بار تکرار کرد.

۱۱) قبـل از متفّرق شـدن ، آیهـالْیوْمَ أَكمَلْـتُ لَكـمْ دِینَكمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیكمْ نِعْمَـتِی وَ رَضِـیتُ لَكمُ الْإِسْـلامَ دِیناً فَمَنِ اضْـطُرَّ فِی مَخْمَصَةٍ غَیرَ مُتَجانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [مائده/۳] .

نازل شد.

۱۲) در همان مکان مردم و قبل از همه ابوبکر و عمر ، به علی (علیه السلام) تبریک گفتند. با جملهبَخّ بخّ

۱۳) همانجا حسّان شعر سرود.

۱۴) چهارده نفر از علمای عامّه ادّعای تواترکردهاند. [الغدیر ، ج۱ ، ص۱۵۲] .

۱۵) امام احمد حنبل از چهل طریق ، طبری از بیش از هفتاد طریق و ابن عقده ۱۰۵ طریق نقل کردهاند.

۱۶) ۱۱۰ نفر از اعاظم صحابه نقل کردهاند.

۱۷) نفر از علمای عامّه نقل کردهاند. [الغدیر ، ج۱ ، ص۱۴ الی ص ۶۰] .

۱۸) ۱۲ نفر از عامّه کتاب مستقل برای ماجرای غدیر نوشتهاند.

۱۹) ۲۰ نفر ماجرای غدیر را در کتب خود آوردهاند که از جمله آنها المنار و ابن ابی الحدید است.

چند نکته از المنار ، جلد ۶ ، ص۱۵۴ ، ذیل تفسیر آیهالْیوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دِینَكمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیكمْ نِعْمَتِی وَ رَضِیتُ لَكمُ الْإِسْلامَ دِیناً فَمَنِ اضْطُرَّ فِی مَخْمَصَةٍ غَیرَ مُتَجانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [مائده/۳] .

۱) مَكثَ رسول الله بعد نزول هذه الآیة احدی و ثمانین یوما ثم قبضه الله.

با توجه به این که از غدیر تا محرم ، روز ۱۱

محرم ۲۹ روز

صفر ۳۰ روز

و اهل سنّت رحلت را دوازدهم ربیع میدانند ، میشود ۸۱ روز.

۲) یهودیان به عمرگفتند : اگر آیهالْیوْمَ أَكمَلْتُ لَكمْ دِینَكمْ وَ أَتْمَمْتُ عَلَیكمْ نِعْمَتِی وَ رَضِـیتُ لَكمُ الْإِسْـلامَ دِیناً فَمَنِ اضْطُرَّ فِی مَخْمَصَةٍ غَیرَ مُتَجانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [مائده/۳] .

بر ما نازل میشد ، ما آن روز را عید می گرفتیم. [المنار ، ج۶ ، ص۱۵۵] .

۳) یـک نصـرانی گفت : یا اهل الاسـلام آیهای به شـما نازل شـد که اگر بر ما نازل میشـد ، آن روز و آن ساعت را تا دو نفر مسیحی روی زمین باقی بودند ، ما آن را عید می گرفتیم. [المنار ، ج۶ ، ص۱۵۵] .

گر چه روایـاتی آوردهانـد که روز عرفه است ، ولی روزعرفه با دو روز قبل و بعـدش یکی است. مسألهای که یأس کفار باشـد در آن نیست و با محاسبات چند سطر قبل که حضرت بعد از این آیه ، ۸۱ روز بیشتر زنده نماندند سازگار نیست.

۷. عید غدیر خم

۱. زنده نگه داشتن یاد غدیر

چون از عیدهای بزرگ است ، پوشیدن لباس نیکو ، زینت کردن ، بوی خوش و عطر زدن ، شاد بودن و شادکردن دیگران تا آنجا که غذا دادن به یک نفر در روز غدیر به منزله غذا دادن به همه انبیا است.

زنده نگه داشتن یک مسئله تاریخی برای همه انبیا است ، زیرا که حضرت موسی و عیسی و سلمان نیز در چنین روزی جانشین خود را معین کردند.

در این روز مسلمانان با یکدیگر صیغه برادری می‌خوانند که در کتاب مفاتیح آمده است. روزه گرفتن دراین روز پاداش بسیار دارد که جبران شصت سال گناه است ، همان گونه که غسل و زیارت و سلام کردن به حضرت علی (علیه السلام) سفارش شده است.

۲. مواردداستحباب

۱. خطبه مولا علی (علیه السلام)

خطبة أمير المؤمنين (ع) فی يوم الغدير :

أخبرنا جماعة عن أبی محمد هارون بن موسی التلعكبری قال : "حدثنا أبو الحسن علی بن أحمد الخراسانی الحاجب فی شهر رمضان سنة سبع و ثلاثين و ثلاثمائة قال حدثنا سعيد بن هارون أبو عمر المروزی و قد زاد علی الثمانين سنة قال حدثنا الفياض بن محمد بن عمر الطرسوسی بطوس سنة تسع و خمسين و مائتين و قد بلغ التسعين أنه شهد أبا الحسن علی بن موسی الرضا (ع) فی يوم الغدير و بحضرته جماعة من خاصته قد احتبسهم للإفطار و قد قدم إلی منازلهم الطعام و البر و الصلات و الكسوة حتی الخواتيم و النعال و قد غير من أحوالهم و أحوال حاشيته و جددت له آلة غير الآلة التی جری الرسم بابتذالها قبل يومه و هو يذكر فضل اليوم و قدمه فكان من قوله (علیه السلام) حدثنی الهادی أبی قال حدثنی جدی الصادق قال حدثنی الباقر قال حدثنی سيد العابدين قال حدثنی أبی الحسين قال اتفق فی بعض سنی أمير المؤمنين (علیه السلام) الجمعة و الغدير فصعد المنبر علی خمس ساعات من نهار ذلك اليوم فحمد الله و أثنی عليه حمدا لم يسمع بمثله و أثنی عليه ثناء لم يتوجه إليه غيره فكان ما حفظ من ذلك الحمد لله الذی جعل الحمد من غير حاجة منه إلی حامديه طريقا من طرق الاعتراف بلاهوتيته و صمدانيته و ربانيته و فردانيته و سببا إلی المزيد من رحمته و محجة للطالب من فضله و كمن فی إبطان اللفظ حقيقة الاعتراف له بأنه المنعم علی كل حمد باللفظ و إن عظم و أشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له شهادة نزعت عن إخلاص الطوی و نطق اللسان بها عبارة عن صدق خفی أنه‌الخالق البارئ المصور له الأسماء الحسنی ليس كمثله شیء إذ كان الشیء من مشيته فكان لا يشبهه مكونه و أشهد أن محمدا عبده و رسوله استخلصه فی القدم علی سائر الأمم علی علم منه انفرد عن التشاكل و التماثل من أبناء الجنس و انتجبه آمرا و ناهيا عنه أقامه فی سائر عالمه فی الأداء مقامه إذ كان لا تدركه الأبصار و لا تحويه خواطر الأفكار و لا تمثله غوامض الظنن فی الأسرار لا إله إلا هو الملك الجبار قرن الاعتراف بنبوته بالاعتراف بلاهوتيته و اختصه من تكرمته بما لم يلحقه فيه أحد من بريته فهو أهل ذلك بخاصته و خلته إذ لا يختص من يشوبه التغيير و لا يخالل من يلحقه التظنين و أمر بالصلاة عليه مزيدا فی تكرمته و طريقا للداعی إلی إجابته فصلی الله عليه و كرم و شرف و عظم مزيدا لا يلحقه التنفيد و لا ينقطع علی التأبيد و أن الله تعالی اختص لنفسه بعد نبيه صلی الله عليه و آله من بريته خاصة علاهم بتعليته و سما بهم إلی رتبته و جعلهم الدعاة بالحق إليه و الأدلاء بالإرشاد عليه لقرن قرن و زمن زمن أنشأهم فی القدم قبل كل مذرو و مبرو أنوارا أنطقها

بتحميـده و ألهمها شـكره و تمجيده و جعلها الحجج على كلمعترف له بملكة الربوبية و سـلطان العبودية و اسـتنطق بها الخرسات بأنواع اللغات بخوعا له فإنه فاطر الأرضـين و السـماوات و أشـهدهم خلقه و ولاهم ما شاء من أمره جعلهم تراجم مشـيته و ألسـن إرادته عبيدا لا يسـبقونه بالقول و هم بأمره يعملون يعلم ما بين أيديهم و ما خلفهم و لا يشفعون إلا لمن ارتضى و هم من خشيته مشـفقون يحكمون بأحكامه و يسـتنون بسنته و يعتمدون حدوده و يوون فرضه و لم يدع الخلق فى بهم صما و لا فى عمياء بكما بل جعل لهم عقولا مازجت شواهدهم و تفرقت فى هياكلهم و حققها فى نفوسـهم و اسـتعبد لها حواسهم فقرر بها على أسماع و نواظر و أفكار و خواطر ألزمهم بها حجته و أراهم بها محجته و أنطقهم عما شـهد بألسن ذربـة بما قام فيها من قـدرته و حكمته و بين عنـدهم بها ليهلك من هلك عن بينـة و يحيا من حى عن بينـة و أن الله لسـميع عليم بصـير شاهـد خبير ثم إن الله تعالى جمع لكم معشـر المؤمنين فى هـذا اليوم عيـدين عظيمين كبيرين لا يقوم أحـدهما إلا بصاحبه ليكمل عندكم جميل صـنيعته و يقفكم على طريق رشـده و يقفو بكم آثـار المستضيئين بنور هـدايته و يشـملكم منهاج قصـده و يوفر عليكم هنىء رفـده فجعل الجمعة مجمعـا نـدب إليه لتطهير مـا كـان قبله و غسـل مـا كـان أوقعته مكاسب السوء من مثله إلى مثله و ذكرى للمؤمنين و تبيان خشـية المتقين و وهب من ثواب الأعمال فيه أضـعاف ما وهب لأهل طاعته فى الأيام قبله و جعله لا يتم إلا بالايتمار لما أمر به و الانتهاء عما نهى عنه و البخوع بطاعته فيما حث عليه و ندب إليه فلا يقبل توحيده إلا بالاعتراف لنبيه صلى الله عليه و آله بنبوته و لا يقبل دينا إلا بولايـة من أمر بولايته و لا تنتظم أسـباب طاعته إلا بالتمسك بعصـمه و عصم أهل ولايته فأنزل على نبيه صـلى الله عليه و آله فى يوم الـدوح مـا بين به عن إرادته فى خلصائه و ذوى اجتبائه و أمره بالبلاغ و ترك الحفل بأهل الزيغ و النفاق و ضـمن له عصـمته منهم و كشف من خبايا أهل الريب و ضـمائر أهل الارتداد ما رمز فيه فعقله المؤمن و المنافق فأعز معز و ثبت على الحق ثـابت و ازدادت جهلـة المنافق و حميـة المارق و وقع العض على النواجـد و الغمز على السواعـد و نطق ناطق و نعق ناعق و نشـق ناشق و استمر على مارقته مارق و وقع الإذعان من طائفة باللسان دون حقائق الإيمان و من طائفة باللسان و صدق الإيمان و كمل الله دينه و أقر عين نبيه صـلى الله عليه و آله و المؤمنين و المتابعين و كان ما قـد شـهده بعضـكم و بلغ بعضـكم و تمت كلمـة الله الحسـنى الصـابرين و دمر الله مـا صـنع فرعون و هامـان و قارون و جنوده و ما كانوا يعرشون و بقيت خثالـة من الضـلال لا يألون النـاس خبالاـ يقصـدهم الله فى ديـارهم و يمحو الله آثـارهم و يبيـد معـالمهم و يعقبهم عن قرب الحسـرات و يلحقهم بمن بسـط أكفهم و مـد أعناقهم و مكنهم من دين الله حتى بـدلوه و من حكمة حتى غيروه و سـيأتى نصـر الله على عدوه لحينه و الله لطيف خبير و فى دون ما سـمعتم كفاية و بلاغ فتأملوا رحمكم الله ما ندبكم الله إليه و حثكم عليه و اقصدوا شـرعه و اسـلكوا نهجه و لا تتبعوا السـبل فتفرق بكم عن سبيله إن هذا يوم عظيم الشأن فيه وقع الفرج و رفعت الدرج و وضحت الحجج و هو يوم الإيضاح و الإفصاح عن المقام الصـراح و يوم كمال الـدين و يوم العهـد المعهود و يوم الشاهـد و المشـهود و يوم تبيان العقود عن النفاق و الجحود و يوم البيـان عن حقائق الإيمان و يوم دحر الشيطان و يوم البرهان هـذا يوم الفصل الـذى كنتم توعـدون هـذا يوم الملإ الأـعلى الـذى أنتم عنه معرضون هـذا يوم الإرشـاد و يوم محنـة العباد و يوم الـدليل على الرواد هـذا يوم أبـدى خفايا الصـدور و مضـمرات الأمور هذا يوم النصوص على أهل الخصوص هذا يوم شيث هذا يوم إدريس هذا يوم يوشع هذا يوم شمعون هذا يوم الأمن المأمون هـذا يوم إظهار المصون من المكنون هذا يوم إبلاء السـرائر فلم يزل ع يقول هذا يوم هذا يوم فراقبوا الله عز و جل و اتقوه و اسـمعوا له و أطيعوهو احذروا المكر و لا تخادعوه و فتشوا ضـمائركم و لا تواربوه و تقربوا إلى الله بتوحيده و طاعة من أمركم أن تطيعوه و لا تمسـكوا بعصم الكوافر و لا يجنح بكم الغى فتضـلوا عن سبيل الرشاد باتباع أولئك الذين ضـلوا و أضـلوا قال الله عز من قائل فى طائفة ذكرهم بالذم فى كتابه : "إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ كبراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا رَبَّنا آتِهِمْ ضِعْفَينِ مِنَ الْعَذابِ وَ الْعَنْهُمْ لَعْناً كبِيرا" (احزاب/۶۸ -۶۷) و قـال تعـالى" وَ إِذْ يَتَحاجُّونَ فِى النّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكبَرُوا إِنّا كنّا لَكمْ تَبَعاً"

(غافر/۴۷) فهل أنتم مغنون عنا من عذاب الله من شیء؟ قالوا : لو هدانا الله لهدیناکم أ فتدرون الاستکبار ما هو هو ترک الطاعة لمن أمروا بطاعته و الترفع علی من نـدبوا إلی متابعته و القرآن ینطق من هذا عن کثیر أن تدبره متدبر زجره و وعظه و اعلموا أیها المؤمنون أن الله عز و جل قال" إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ الَّذِینَ یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِهِ صَفًّا کأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ " (صف/۴) أ تدرون ما سبیل الله و من سبیله و من صراط الله و من طریقه؟ أنا صراط الله الـذی من لم یسلکه بطاعة الله فیه هوی به إلی النار و أنا سبیله الذی نصبنی للاتباع بعد نبیه (ص) أنـا قسیم الجنـة و النار و أنا حجـة الله علی الفجار و نور الأنوار فانتبهوا عن رقـدة الغفلـة و بادروا بالعمـل قبل حلول الأجل و سابقوا إلی مغفرة من ربکم قبل أن یضـرب بالسور بباطن الرحمـة و ظاهر العـذاب فتنادون فلا یسـمع نـداوم و تضـجون فلاـ یحفل بضـجیجکم و قبل أن تستغیثوا فلا تغاثوا سارعوا إلی الطاعات قبل فوت الأوقات فکان قـد جاءکم هادم اللذات فلا مناص نجاء و لا محیص تخلیص عودوا رحمکم الله بعد انقضاء مجمعکم بالتوسعة علی عیالکم و البر بإخوانکم و الشکر لله عز و جل علی ما منحکم و أجمعوا یجمع الله شـملکم و تباروا یصل الله ألفتکم و تهادوا نعم الله کما مناکم بالثواب فیه علی أضعاف الأعیاد قبله و بعده إلا فی مثله و البر فیه یثمر المال و یزید فی العمر و التعاطف فیه یقتضـی رحمة الله و عطفه و هیئوا لإخوانکم و عیالکم عن فضله بالجهد من جودکم و بما تناله القدرة من استطاعتکم و أظهروا البشر فیما بینکم و السرور فی ملاقاتکم و الحمد لله علی ما منحکم و عودوا بالمزید من الخیر علی أهل التأمیل لکم و ساووا بکم ضـعفاءکم فی مئاکلکم و ما تناله القدرة من استطاعتکم و علی حسب إمکانکم فالدرهم فیه بمائة ألف درهم و المزید من الله عز و جل و صوم هذا الیوم مما نـدب الله تعالی إلیه و جعل الجزاء العظیم کفالة عنه حتی لو تعبد له عبد من العبید فی الشبیبة من ابتداء الدنیا إلی تقضـیها صائما نهارها قائما لیلها إذا أخلص المخلص فی صومه لقصرت إلیه أیام الدنیا عن کفایة و من أسعف أخاه مبتدئا و بره راغبا فله کأجر من صـام هـذا الیوم و قـام لیلته و من فطر مؤمناً فی لیلته فکأنمـا فطر فئاما و فئاما یعـدها بیـده عشـرة فنهض ناهض فقال : یا أمیر المؤمنین! و ما الفئام؟ قال : مائـة ألف نبی و صـدیق و شـهید فکیف بمن تکفل عددا من المؤمنین و المؤمنات و أنا ضـمینه علی الله تعالی الأمان من الکفر و الفقر و إن مات فی لیلته أو یومه أو بعـده إلی مثله من غیر ارتکاب کبیرة فأجره علی الله تعالی و من استدان لإـخوانه و أعانهم فأنا الضامن علی الله إن بقاه قضاه و إن قبضه حمله عنه و إذا تلاقیتم فتصافحوا بالتسـلیم و تهانوا النعمة فی هـذا الیـوم و لیبلـغ الحاضـر الغـائب و الشاهـد البـائن و لیعـد الغنی علی الفقیر و القوی علی الضـعیف أمرنی رسول الله (ص) بذلک ثم أخذ (ص) فی خطبة الجمعة و جعل صلاة جمعته صلاة عیده و انصرف بولده و شیعته إلی منزل أبی محمد الحسن بن علی (ع) بما أعد له من طعامه و انصرف غنیهم و فقیرهم برفده إلی عیاله" [مصباح‌المتهجد ، ص۷۵۲] .

۲. عبادت در این عید

عَنْ أَبِی هَارُونَ عَمَّارِ بْنِ حَرِیزٍ الْعَبْدِی قَالَ : "دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی الْیوْمِ الثَّامِنَ عَشَرَ مِنْ ذِی الْحِجَّةِ فَوَجَدْتُهُ صَائِماً فَقَالَ لِی : هَذَا یوْمٌ عَظِیمٌ عَظَّمَ اللَّهُ حُرْمَتَهُ إِلَی أَنْ قَالَ : فَقِیلَ لَهُ : مَا ثَوَابُ صَوْمِ هَذَا الْیوْمِ؟ قَالَ : إِنَّهُ یوْمُ عِیدٍ وَ فَرَحٍ وَ سُرُورٍ وَ یوْمُ صَوْمٍ شُکراً لِلَّهِ وَ إِنَّ صَوْمَهُ یعْدِلُ سِتِّینَ شَهْراً مِنْ أَشْهُرِ الْحُرُمِ" [مصباح‌المتهجد ، ص۷۳۷] .

روزه آن روز کفّاره شصت سال گناه و معادل با روزه عمر دنیا و صد حج و عمره مستحبّی. [مفاتیح الجنان] .

یک درهم مساوی است با هزار درهم.

دو برابر آنچه در ماه رمضان ، شب قدر ، شب عید فطر مردم مورد عفو قرار می گیرند.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّهُ یوْمُ عِیدٍ وَ فَرَحٍ وَ سُرُورٍ وَ یوْمُ صَوْمٍ شُکراً لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [مصباح‌المتهجد ، ص۷۳۷] .

۳. شعار ملاقات

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَنَا مِنْ المتمسکین بولایة أمیر المؤمنین و الأئمة (علیه السلام)

۴. صیغه اخوت

قال المُحدِّثُ النُّورِیُّ (ره) : "قُلْتُ لَمْ نَعْثُرْ عَلَی النَّصِّ الَّذِی أَشَارَ إِلَیهِ وَ لَا عَلَی کیفِیةِ هَذَا الْعَقْدِ فِی مُولَّفٍ إِلَّا فِی کتَابِ زَادِ الْفِرْدَوْسِ لِبَعْضِ الْمُتَأَخِّرِینَ قَالَ فِی ضِمْنِ أَعْمَالِ هَذَا الْیوْمِ الْمُبَارَک وَ ینْبَغِی عَقْدُ الْأُخُوَّةِ فِی هَذَا الْیوْمِ مَعَ الْإِخْوَانِ بِأَنْ یضَعَ یدَهُ الْیمْنَی عَلَی یمْنَی أَخِیهِ الْمُومِنِ وَ یقُولَ وَاخَیتُک فِی اللَّهِ وَ صَافَیتُک فِی اللَّهِ وَ صَافَحْتُک فِی اللَّهِ وَ عَاهَدْتُ اللَّهَ وَ مَلَائِکتَهُ وَ کتُبَهُ وَ رُسُلَهُ وَ أَنْبِیاءَهُ وَ الْأَئِمَّةَ الْمَعْصُومِینَ (علیه السلام) عَلَی أَنِّی إِنْ کنْتُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ الشَّفَاعَةِ وَ أُذِنَ لِی بِأَنْ أَدْخُلَ الْجَنَّةَ لَا أَدْخُلُهَا إِلَّا وَ أَنْتَ مَعِی فَیقُولُ الْأَخُ الْمُومِنُ (آنگاه طرف برادر مؤمن بگوید :) قَبِلْتُ فَیقُولُ (بعد می گوید :) أَسْقَطْتُ عَنْک جَمِیعَ حُقُوقِ الْأُخُوَّةِ مَا خَلَا الشَّفَاعَةَ وَ الدُّعَاءَ وَ الزِّیارَةَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۲۷۸] .

۸. تبریک به حضرت علی (علیه السلام)

علّامه امینی در جلد ۱ ، ۶۰ مدرک از اهل سنت می‌آورد که روز غدیر خم ابوبکرو عمر نزد علی (علیه السلام) آمدند و تبریک گفتند.

در تفسیر المنار جلد ۶ ، ص ۱۵۵.

عید غدیر رسول اکرم (ص) عمّامه‌ای را به نحو مخصوصی که نشانه عظمت باشد ، دور سر حضرت علی (علیه السلام) بست.

نام عمّامه رسول اکرم (ص) سحاب بود و شیعه که می گوید علی فی السّحاب مرادش این است. اگر عدّه‌ای او را مسخره می کنند که علی در ابرهاچه می کند اطلاعی از این ماجرا ندارد. [الغدیر ، ج۱] .

۹. موارد اتفاقات مصادف با روز غدیر

روز قبولی اعمال شیعیان و برطرف شدن غم‌ها است.

روزی است که موسی (علیه السلام) بر ساحران غلبه کرد.

روزی است که آتش را بر ابراهیم (علیه السلام) سرد و سلامت قرار داد.

روزی است که موسی (علیه السلام) یوشع بن نون را وصیّ خود قرار داد.

روزی است که عیسی (علیه السلام) شمعون را وصیّ خود قرار داد و سلیمان (علیه السلام) رعیت خود را بر جانشینی آصف بن برخیا گواه گرفت.

روزی است که حضرت محمد (ص) میان مردم برادری برقرار کرد.

۱۰. غدیر در کلمات امام راحل (ره)

روز عید غدیر روزی است که رسول الله (ص) طبقه حکومت را معین فرمودند و الگوی حکومت اسلامی را تا آخر تعیین فرمودند. [صحیفه نور ، ج۳ ، ص۱۹۷]

ارزش غدیر برای آن است که با اقامه ولایت؛ یعنی با رسیدن حکومت به دست صاحب حق ، همه این مسائل حل می‌شود و همه انحرافات از بین می‌رود. [صحیفه نور ، ج ۲۰ ، ص۲۹]

اگر پیامبر اکرم غیر از این موجود (علی ابن ابیطالب) تربیت نکرده بود برای او کافی بود. [صحیفه نور ، ج ۱۰ ، ص۱۷۴]

غدیر؛ یعنی از حج چگونه باید استفاده کرد. [صحیفه نور ، ج۱۹ ، ص ۴۱]

غدیر مهر طومار حج است. فقها ، علما ، پهلوانان ، فلاسفه ، عباد ، زهاد همه علی را از خود می‌دانستند و می دانند. [صحیفه نور ، ج۱۹ ، ص۶۳]

در دعای غدیر می‌خوانیم : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَنَا مِنْ الْمُتَمَسِّکینَ بِوَلَایةِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (علیه السلام) نه تمسک به محبت. [صحیفه نور ، ج۱۸ ، ص۱۲۶]

غدیر علی را نساخت ، علی سبب پیدایش غدیر شد.

غدیر منحصر به آن زمان نیست ، غدیر در همه اعصار باید باشد و روشی که حضرت امیر پیش گرفته است باید روش ملت ها و دست اندرکاران باشد. [صحیفه نور ، ج۲۰ ، ص۲۸]

غدیر؛ یعنی نشان دادن مصلحت ، مسلمین به اندازه ضرورت مشاور بگیرند نه اندازه دلخواه ، به اندازه ضرورت خدمت گزار بگیرید نه اندازه دلخواه. صدا و سیما و روزنامه‌ها و کتابهای مدارس هرچه می‌نویسند باید به مصلحت و رشد مردم باشد.

معنای سیر و سلوک گوشه‌گیری نیست. ابراهیم ، موسی و علی اهل سیر و سلوک بودند ، ولی علیه نمرود و فرعون قیام کردند. [صحیفه نور ، ج۲۰ ، ص۳۰]

۱. غرائز

۱. اسلام وغرائز

کلیسا ترک ازدواج را مقدس و اسلام ازدواج را مقدس می‌شمارد.

اگر غرائز نباشد ، احساس نیست ، بقاء نیست ، لذت نیست.

۲- اگر غرائز نباشد تا انسان را از درون بکشد باید جبرا از بیرون کشیده شود.

۳- اسلام دین فطری است ، طبق آفریش انسان برنامه ریزی کرده.

۴- درباره غرائز سه طرح است : آزادی مطلق و بی قید ، منع و سرکوبی.

تربیت و تعدیل

کپسول را آزاد کنیم انفجار پیش می‌آید ببندیم خاموش می‌شود و کنترل کنیم بهره‌مند می‌شویم.

۵- وقتی خواستند با مهمانان عزیز لوط ، لواط کنند حضرت لوط فرمودند : هولاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَکمْ [هود/۷۸] .

۶- راستی اگر غرائز نبود جنب و جوش و بقاء نسل و حرکت و نشاط در انسان از بین می رفت.

۷- تمایل جنسی در حیوان و انسان از نظر اعضاء هم جوری آفریده شده‌اند که مناسب است ، از قبیل پستان و مکیدن ، زیبائی بیشتر در زن و علاقه به تحمل و....

و از نظر روحی هم مسلح به حب فرزند و علاقه به تکفل و میل به حفاظت از همسر و غیرت نسبت به او.

۸- تاریخ بشر و سنت و سیره همه انسان‌ها شاهد است که راه طبیعی در ارضاء غریزه شهوت ، همان ازدواج است و زنا در تمام شرایع حرام بوده. قرآن درباره زنا فرموده است که : وَ ساءَ سَبِیلًا [اسراء/۳۲] .

لواط اینگونه آمده است :

تَقْطَعُونَ السَّبِیلَ [عنکبوت/۲۹] .

تاریخ انسان ازدواج را خوب و زنا را بد می‌داند ، در زنا عفت و غیرت و مودت و انسجام از بین می‌رود.

۹- قرآن در سوره ، روم آیه ۹ می‌فرماید : وَ مِنْ آیاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَکمْ مِنْ أَنْفُسِکمْ أَزْواجاً لِتَسْکنُوا إِلَیها وَ جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

۲. راههای تعدیل غرائز

۱. توجه به مفاسد

۲. پرهیز از عوامل محرک

۳. حجاب

۴. کنترل نگاه

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَینَهَا مِنْ غَیرِ زَوْجِهَا [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ الْمَسِیحُ (ع) : " یقُولُ لِأَصْحَابِهِ إِلَى أَنْ قَالَ وَ إِیاکمْ وَ النَّظِرَةَ فَإِنَّهَا تَزْرَعُ فِی قَلْبِ صَاحِبِهَا الشَّهْوَةَ وَ کفَى بِهَا لِصَاحِبِهَا فِتْنَةً" [أمالی مفید ، ص۲۰۸] .

۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ مَسْمُومٌ وَ کمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِیلَةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .

۵. ازدواج

۱- بعضی از زنان شوهر از دست داده خیال می‌کنند ازدواج بعد از فوت شوهر بی وفائی به شوهر سابق است.

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا یمْنَعُ الْمُومِنَ أَنْ یتَّخِذَ أَهْلًا لَعَلَّ اللَّهُ أَنْ یرْزُقَهُ نَسَمَةً تُثْقِلُ الْأَرْضَ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۸۲] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من تزوج فقد أحرز نصف دینه فلیتق الله فی النصف الباقی [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا بُنِی فِی الْإِسْلَامِ بِنَاءٌ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَعَزُّ مِنَ التَّزْوِیجِ [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۲۲۲] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أحب فطرتی فلیستن بسنتی و من سنتی النکاح [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .

۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کان له ما یتزوج به فلم یتزوج فلیس منا [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .

۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْتَمِسُوا الرِّزْقَ بِالنِّکاحِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .

۸- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تزوجوا النساء فإنهن یأتین بالمال [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .

۹- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَینَ اثْنَینِ فِی نِکاحٍ حَتَّى یجْمَعَ اللَّهُ بَینَهُمَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۱] .

۱۰- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَرَک التَّزْوِیجَ مَخَافَةَ الْعَیلَةِ فَقَدْ أَسَاءَ بِاللَّهِ الظَّنَّ [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۰] .

۱۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَرَکعَتَانِ یصَلِّیهِمَا مُتَزَوِّجٌ أَفْضَلُ مِنْ رَجُلٍ عَزَبٍ یقُومُ لَیلَهُ وَ یصُومُ نَهَارَهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۸۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَکعَتَانِ یصَلِّیهِمَا الْمُتَزَوِّجُ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِینَ رَکعَةً یصَلِّیهَا أَعْزَبُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَزَوَّجُوا وَ لَا تُطَلِّقُوا فَإِنَّ الطَّلَاقَ یهْتَزُّ مِنْهُ الْعَرْشُ. [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۷] .

۶. یادخدا

مِنْ شَرِّ الْوَسْواسِ الْخَنّاسِ الَّذِی یوَسْوِسُ فِی صُدُورِ النّاسِ [ناس/۵-۴] .

وَ ما أُبَرِّئُ نَفْسِی إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی إِنَّ رَبِّی غَفُورٌ رَحِیمٌ [یوسف/۵۳] .

۷. یاد قیامت

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَى لِمَنْ تَرَک شَهْوَةً حَاضِرَةً لِمَوْعِدٍ لَمْ یرَهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۷۷] .

۸. حیاء

۱-فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی عَلَی اسْتِحْیاءٍ [قصص/۲۵] .

۲-لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفِینَ مِنْ زِینَتِهِنَّ [نور/۳۱] .

۳-فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیطْمَعَ الَّذِی فِی قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲] .

۴- قَالَ الْکاظِمُ (ع) : کثِیراً مَا کنْتُ أَسْمَعُ أَبِی یقُولُ لَیسَ مِنْ شِیعَتِنَا مَنْ لَا تَتَحَدَّثُ الْمُخَدَّرَاتُ بِوَرَعِهِ فِی خُدُورِهِنَّ [کافی ، ج۲ ، ص۷۹] .

۵- عَنِ الْبَاقِرِ أَوِ الصَّادِقِ (ع) : الْحَیاءُ وَ الْإِیمَانُ مَقْرُونَانِ فِی قَرَنٍ فَإِذَا ذَهَبَ أَحَدُهُمَا تَبِعَهُ صَاحِبُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۶- فرزند به پدرش بگوید که من زن می‌خواهم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا خَیرَ فِی لَذَّةٍ بَعْدَهَا النَّارُ [من‌لا‌یحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۲] .

۹. عدم فکر گناه

۱- فکر گناه نکنید فکر مثل دود است کم کم آنجا را تاریک می کند.

۲-وَ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ وَ نَعْلَمُ ما تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ [ق/۱۶] .

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من کثر فکره فی المعاصی دعته إلیها [غررالحکم ، ص۱۸۶] .

۳. فلسفه غرائز

۱. غرائز منبع تمام فعالیتهای بشری

در بحث عدل خدا ، گاهی می‌پرسند این غرائز در انسان برای چیست؟ غافل از آنکه خود این غرائز منبع تمام فعالیتها در انسان است.

۲. حکمت خدا

از حکمت خدا همین بس که ما یه‌های قوام بشـر را چنان با غرائز و تمایلات آمیخته که انسان نا خودآگاه به سراغ آن می‌رود مثل بقاء نسل که با تمایلات جنسی و غریزه شهوت تامین می‌شود.

۱. غرور

۱. معنای غرور

۱- غرور : فریب (۱۰ مرتبه در قرآن آمده است)

۲- غَرور : فریب‌دهنده (۳ مرتبه در قرآن آمده است) در غرور گول خوردن نهفته است.

۳- غُرور : فریب دادن

۲. عوامل وریشه ها

جهل به خود : أَنْتُمُ الْفُقَراءُ [فاطر/۱۵] . ، قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) أنا عبدک الضعيف الذليل الحقير المسکين المستکين [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۷] . ، يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلى شَيءٍ [مجادله/۱۸] .

جهل به خدا : فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [نساء/۱۳۹] . ، أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [بقره/۱۶۵] . ، أَ يبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ [نساء/۱۳۹] .

جهل به دنيا : فَما کانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ ينْصُرُونَهُ [قصص/۸۱] . ، أَ لَيسَ لِي مُلْکُ مِصْرَ [زخرف/۵۱] . ، ما أَظُنُّ أَنْ تَبِيدَ هذِهِ أَبَداً [کهف/۳۵] . ، أَنَا أَکْثَرُ مِنْکَ مالاً وَ أَعَزُّ نَفَراً [کهف/۳۴] .

جهل به آخرت

شيطان

-وَ ما يعِدُهُمُ الشَّيطانُ إِلاّ غُرُوراً [اسراء/۶۴] .

تحليل غلط از لطف خدا و رحم و امهال او (سنت امهال و املاء)

-يا أَيهَا الإِنْسانُ ما غَرَّکَ بِرَبِّکَ الْکَرِيمِ [انفطار/۶] .

-و فی مجمع البيان روی أن النبی (ص) لما تلا هذه الآية قال غره جهله [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۳۲۹] .

-فی الدعاء "قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) وَ غَرَّنِي سِتْرُکَ الْمُرْخَى عَلَي" [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۷] .

- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) الْحَذَرَ الْحَذَرَ فَوَاللَّهِ لَقَدْ سَتَرَ حَتَّى کَأَنَّهُ قَدْ غَفَرَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۰] .

آرزوها

-وَ غَرَّتْکُمُ الأَمانِي [حديد/۱۴] .

شعارها

-يوحِي بَعْضُهُمْ إِلى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً [انعام/۱۱۲] .

وعده‌ها

-بَلْ إِنْ يعِدُ الظّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً إِلاّ غُرُوراً [فاطر/۴۰] .

ولايت کاذب

- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) مَنْ کَانَ مُطِيعاً نَفَعَتْهُ وَلَايتُنَا وَ مَنْ کَانَ عَاصِياً لَمْ تَنْفَعْهُ وَلَايتُنَا قَالَ ثُمَّ الْتَفَتَ إِلَينَا وَ قَالَ وَ لَا تَفْتَرُوا وَ لَا تَغْتَرُّوا [مشکاه‌الأنوار ، ص ۶۰] .

-لا يغُرَّنَّکَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ کفَرُوا فِي الْبِلادِ [آل عمران/۱۹۶] .

- قال علی (ع) لاتغترّوا...

رفاه و تلاش و تجمّل ديگران :

لايغرنّک تقلب الذين کفروا فی البلاد [آل‌عمران/۱۹۶] .

دنيا

-غَرَّتْهُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا [انعام/۷۰] . ، غَرَّتْکُمُ الْحَياةُ الدُّنْيا [جاثيه/۳۵] .

- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مَا الدُّنْيا غَرَّتْکَ وَ لَکِنْ بِهَا اغْتَرَرْتَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۳] . (عبرتگاه بود ، غفلتگاه کردی)

معاشرت با مغروران :

- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) لا يغرنک ما أصبح فيه أهل الغرور بالدنيا فإنما هو ظل ممدود إلى أجل محدود [غررالحکم ، ص۳۶۷] .

عیاشها :

– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) لا تغرنک العاجلة بزور الملاهی فإن اللهو ینقطع و یلزمک ما اکتسبت من المآثم [غررالحکم ، ص۴۶۱] .

علم :

–فَرِحُوا بِما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ [غافر/۸۳] .

شهرت

فامیل :

–حَتّی زُرْتُمُ الْمَقابِرَ [تکاثر/۲] .

–وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ [یوسف/۸] .

قدرت : أَنَا أُحْیِی وَ أُمِیتُ [بقره/۲۵۸] .

مدح دیگران : وَ کذلِک زُینَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ [غافر/۳۷] .

هم غفلت از عیبهای خود و هم غفلت از الطاف خدا

مال : أَنَا أَکثَرُ مِنْک مالاً وَ أَعَزُّ نَفَراً [کهف/۳۴] .

فرزند : إِنَّ شانِئَک هُوَ الْأَبْتَرُ [کوثر/۳] .

انتخاب جوار قبر امام و امامزاده

عبادت

– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یا کمَیلُ لَا تَغْتَرَّ بِأَقْوَامٍ یصَلُّونَ فَیطِیلُونَ وَ یصُومُونَ فَیدَاوِمُونَ وَ یتَصَدَّقُونَ فَیحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُوَفَّقُونَ [بشارهالمصطفی ، ص۲۸] .

ایمان :

از کجا که این ایمان عاریه نباشد : آمَنُوا ثُمَّ کفَرُوا [نساء/۱۳۷] . ، تَوَفَّنِی مُسْلِماً [یوسف/۱۰۱] . ، تَوَفَّنا مَعَ الْأَبْرارِ [آل عمران/۱۹۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أ فی سلامة من دینی [شرح‌نهج‌البلاغه ، ابن‌ابی‌الحدید ، ج۴ ، ص۱۰۷] .

غرور به سلامتی ، عمر ، یار ، زیبائی ، کامیابی ، توبه ، پند دادن به مردم ، غرور به تواضع.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) المغرور فی الدنیا مسکین و فی الآخرة مغبون لأنه باع الأفضل بالأدنی و لا تعجب من نفسک فربما اغتررت بمالک و صحة جسدک لعلک أن تبقی و ربما اغتررت بطول عمرک و أولادک و أصحابک لعلک تنجو بهم و ربما اغتررت بجمالک و منبتک وإصابتک مأمولک و هواک فظننت أنک صادق و مصیب و ربما اغتررت بما تری الخلق من الندم علی تقصیرک فی العبادة و لعل الله تعالی یعلم من قلبک بخلاف ذلک و ربما أقمت نفسک علی العبادة متکلفا و الله یرید الإخلاص و ربما توهمت أنک تدعو الله و أنت تدعو سواه و ربما حسبت أنک ناصح للخلق و أنت تریدهم لنفسک أن یمیلوا إلیک و ربما ذممت نفسک و أنت تمدحها علی الحقیقة و اعلم أنک لن تخرج من ظلمات الغرور و التمنی إلا بصدق الإنابة إلی الله تعالی و الإخبار له و معرفة عیوب أحوالک من حیث لا یوافق العقل و العلم و لا یحتمله الدین و الشریعة و سنن القدوة و أئمة الهدی و إن کنت راضیا بما أنت فیه فما أحد أشقی بعلمه و عمله منک و أضیع عمرا فأورثت حسرة یوم القیامة [مصباح‌الشریعة ، ص۱۴۲] .

البته اسباب غروری که در این حدیث است در قرآن هم آمده مثلاً :

غرور به فامیلأَلْهاکُمُ التَّکاثُرُ [تکاثر/۱] .

به قدرتأَنَا أُحْیِی وَ أُمِیتُ [بقره/۲۵۸] .

به مدح دیگرانزُیِنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ [غافر/۳۷] .

به فرزندإِنَّ شانِئَک هُوَ الْأَبْتَرُ [کوثر/۳] .

به مالأَنَا أَکْثَرُ مِنْک مالاً وَ أَعَزُّ نَفَراً [کهف/۳۴] .

و به علمفَرِحُوا بِما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ [غافر/۸۳] .

۳. آثار غرور

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) جماع الغرور فی الاستنامهٔ إلی العدو [غررالحکم ، ص ۳۱۱] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) من اغتر بحاله قصر عن احتیاله [غررالحکم ، ص ۳۱۱] .

۳- غرور سر از کفر در می‌آورد.

۴- قارون به خاطر غرور خدا را فراموش کرد.

۵- غرور باغدار سبب شد قیامت را فراموش کند.

خطر غرور

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مِنَ الْفِقْهِ أَنْ لَا تَغْتَرُّوا أی بالعلم و العمل أو بالدنیا و زهراتها [بحارالأنوار ، ج ۲ ، ص ۵۴] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) الشقی [التقی] من اغتر بحاله و انخدع لغرور آماله [غررالحکم ، ص ۳۱۱] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فَاعْتَبِرُوا بِمَا کانَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ بِإِبْلِیسَ إِذْ أَحْبَطَ عَمَلَهُ الطَّوِیلَ وَ جَهْدَهُ الْجَهِیدَ وَ کانَ قَدْ عَبَدَ اللَّهَ سِتَّةَ آلَافِ سَنَةٍ لَا یدْرَی أَ مِنْ سِنِی الدُّنْیا أَمْ مِنْ سِنِی الْآخِرَةِ عَنْ کبْرِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) الْإِعْجَابُ یمْنَعُ الِازْدِیادَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۶۷] .

۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) عُجْبُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ أَحَدُ حُسَّادِ عَقْلِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۲] .

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) من أعجبته آراو غلبته أعداو [غررالحکم ، ص ۳۰۹] .

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مَنْ رَضِی عَنْ نَفْسِهِ کثُرَ السَّاخِطُ عَلَیهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۶] .

۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) سکر الغفلهٔ و الغرور أبعد إفاقهٔ من سکر الخمور [غررالحکم ، ص ۲۶۶] .

۹- قَالَ الصَّادِقُ (ع) الْعَجَبُ کلُّ الْعَجَبِ مِمَّنْ یعْجَبُ بِعَمَلِهِ وَ لَا یدْرِی بِمَ یخْتَمُ لَهُ فَمَنْ أُعْجِبَ بِنَفْسِهِ وَ عَمَلِهِ فَقَدْ ضَلَّ عَنْ مَنْهَجِ الرُّشْدِ وَ ادَّعَی مَا لَیسَ لَهُ [مصباح‌الشریعهٔ ، ص ۸۱] .

نکته

کسی که مقصدی در پیش دارد تا وقتی که در حال سیر به سوی مقصد است قسمتهای طی نشده را می‌بیند امّا در صورتی که پشت به مقصد نموده باشد قسمتهای طی شده را خواهد دید.

مثلاً شما به سوی نقطه‌ای که صد متر با آن فاصله دارید در حرکت می‌باشید پنجاه متر پشت سر گذاشته‌اید و پنجاه متردر پیش رو دارید طبیعتا تا در حال سیر هستید پنجاه متر سیر نشده را می‌بینید و اما همینکه پشت به مقصد نمودید پنجاه متر سیر شده را می‌بینید. پس این معنایش آن است که : آنکه پشت به مقصد دارد ، رفته‌ها و شده‌ها می‌بیند و آنکه رو به مقصد است نرفته‌ها

و نشـدهـا را. اینکه در لسـان روایـات ائمه مـا (ع) حـال تضـرّع و گریه و اِنـابه دارنـد چون رو به سـیر هسـتند وطی نشـده‌ها را می‌بینند.

پس این خود درسی بود که هرگاه کرده‌های خویش را دیدیم باور کنیم که پشت به مقصد داریم.

۴. نشانه های شخص مغرور

۱- منّت گذاشتن

۲- تفاخر و خودستائی

۳- مسخره و همزه و لمزه و تحقیر

۴- عدم قبول انتقاد

۵- توقع نابجا

۶- ترس سئوال از چیزهایی که نمی‌داند

۷- همه چیز را نسبت به خود می‌دهد نه خدا

۸- استبداد

۹- تعصّب : أَنَا خَيرٌ مِنْهُ [اعراف/۱۲] .

۱۰- جرأت بر گناه

۱۱- ناراحت شدن از رشد دیگران

۱۲- نادیده گرفتن عیب های خود

۱۳- زیر بار قانون نرفتن

۵. درمان غرور

۱-وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَينِ جَعَلْنا لِأَحَدِهِما جَنَّتَينِ مِنْ أَعْنابٍ وَ حَفَفْناهُما بِنَخْلٍ وَ جَعَلْنا بَينَهُما زَرْعاً [کهف/۳۲] .

۲- جهـان‌بینی توحیـدی کهلَـا حَوْلَ وَ لَـا قُوَّةَ إِلَّا بِـاللَّهِ ، أَنَّ الْقُوَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [بقره/۱۶۵] .إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً [یـونس/۶۵] .أَنْتُمُ الْفُقَراءُ [فاطر/۱۵] .فَإِنَّك بِأَعْينِنا [طور/۴۸] .

۳- توجه به ضعف‌ها :

أَ لَمْ يجِدْك يتِيماً فَآوى [ضحی/۶] .

خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِيفاً [نساء/۲۸] .

لَنْ يخْلُقُوا ذُباباً [حج/۷۳] .

فَمَنْ يأْتِيكمْ بِماءٍ مَعِينٍ [ملک/۳۰] .

إِنَّك لَنْ تَخْرِقَ الْأَرْضَ وَ لَنْ تَبْلُغَ الْجِبالَ طُولاً [اسراء/۳۷] .

۴- توجه به زوال و فناء :

يوْمَ لا ينْفَعُ مالٌ وَ لا بَنُونَ [شعراء/۸۸] .

فَلا أَنْسابَ بَينَهُمْ [مومنون/۱۰۱] .
لِمَنِ الْمُلْک [غافر/۱۶] .
یوْمَ یفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِیهِ [عبس/۳۴] .
یوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ یفْتَدِی مِنْ عَذابِ یوْمِئِذٍ بِبَنِیهِ [معارج/۱۱] .
– سفارش به عیادت مریض و قبرستان رفتن
۵– حوادث :
– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لـو لا ثلاث فی ابن آدم ما طأطأ رأسه شیء المرض و الفقر و الموت کلهم فیه و إنه معهن لوثاب [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳] .
۶– آشنائی با ضررهای غرور (حبط و...)
۷– آشنائی با سرنوشت مغروران
–أَ وَ لَمْ یعْلَمْ أَنَّ اللّهَ قَدْ أَهْلَک مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَ أَکثَرُ جَمْعاً [قصص/۷۸] .
– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أین الجبابرة و أبناء الجبابرة [غررالحکم ، ص۳۴۴] .
–أَ لَمْ تَرَ کیفَ فَعَلَ رَبُّک بِعادٍ [فجر/۶] .
–أَ لَمْ تَرَ کیفَ فَعَلَ رَبُّک بِأَصْحابِ الْفِیلِ [فیل/۱] .
–فَالْیوْمَ نُنَجِّیک بِبَدَنِک لِتَکونَ لِمَنْ خَلْفَک [یونس/۹۲] .
مثل ماشین قراضه کنار پلیس‌راه
۸– به هم خوردن بافته‌ها و برآب شدن نقشه‌ها :
– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) عَرَفْتُ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بِفَسْخِ الْعَزَائِمِ وَ حَلِّ الْعُقُودِ وَ نَقْضِ الْهِمَمِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۰] .
۹– نگاهی به مناجاتها که چقدر خود را در برابر عظمت الهی کوچک می بینند قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) وَ اسْتِکثَارِ الشَّرِّ وَ إِنْ قَلَّ مِنْ قَوْلِی وَ فِعْلِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
۱۰– نگاهی به ایده‌ئولوگ‌ها
۱۱– قَالَ الصَّادِقُ (ع) اعلم أنک لن تخرج من ظلمات الغرور و التمنی إلا بصدق الإنابة إلی الله تعالی و الإخبار له و معرفة عیوب أحوالک [مصباح‌الشریعة ، ص۱۴۲] .
۱۲– غرور به عبادت با توجه به اینکه :
الف : وَ لِلّهِ یسْجُدُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ مِنْ دابَّةٍ وَ الْمَلائِکةُ وَ هُمْ لا یسْتَکبِرُونَ [نحل/۴۹] .
–کلٌّ لَهُ قانِتُونَ [روم/۲۶] .
–یسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ هُمْ لا یسْأَمُونَ [فصلت/۳۸] .
ب : از کجا معلوم کار ما عبادت باشد :
–أَ فَمَنْ زُینَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً [فاطر/۸] .
–الَّذِینَ ضَلَّ سَعْیهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ هُمْ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ یحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۴] .
ج : یمُنُّونَ عَلَیک أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لا تَمُنُّوا عَلَی إِسْلامَکمْ [حجرات/۱۷] .
ه : توجه به گناهان در کنار امامان

۱. غریزه

۱. اهمیت غریزه

ـ غرایز منبع تمام فعّالیت‌ها در انسان است.
ـ خداوند حکیم مایه‌های قوام بشری را چنان با غرایز و تمایلات آمیخته که انسان ، ناخودآگاه به سراغ آن می‌رود. مثل بقای نسل که با تمایلات جنسی و غریزه شهوت تأمین می‌شود.
ـ کلیسا ترک ازدواج را مقدّس و اسلام ازدواج را مقدّس می‌داند.
ـ اگر غرایز نباشد ، احساس نیست ، بقاء نیست ، لذّت نیست.
ـ اگر غرایز نباشد که انسان از درون کشیده شود ، باید جبرا از بیرون کشیده شود.
ـ اسلام دین فطری است و خداوند طبق آفرینش انسان برای او برنامه‌ریزی کرده است.
ـ راستی اگر غرایز نباشد ، جنب و جوش و بقای نسل و حرکت و نشاط در انسان از بین می‌رفت.
ـ تمایل جنسی در حیوان و انسان از نظر اعضا هم ، جوری آفریده شده‌اند که مناسب است از قبیل پستان و مکیدن ، زیبایی بیشتر زن و علاقه به تجمّل و... و از نظر روحی هم مسلّح به حبّ فرزند و علاقه به تکفّل و میل به حفاظت از همسر و غیرت او.

۲. لزوم تعدیل غریزه

ـ تاریخ بشر شاهد است ، سنّت و سیره همه انسان‌ها شاهد است و راه طبیعی در غریزه شهوت ، همان ازدواج است و زنا در تمام شرایع حرام و در قرآن درباره زنا لفظِ : ساءَ سَبیلاً [نساء/۲۲] .

۳. راه های تعدیل غریزه

۱. فکر
فکر گناه نکنید : فکر مانند دود است که کم کم فضا را تاریک می کند.
ـ وَ لَقَ.....خَلَقْنَا الْإِنْسانَ وَ نَعْلَمُ ما تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَ نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ [ق/۱۶] .
ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من کثر فکره فی المعاصی دعته إلیها [غررالحکم ، ص۱۸۶] .
۲. مواظبت از نگاه ها
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَينَهَا مِنْ غَيرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيرِ ذِی مَحْرَمٍ مِنْهَا فَإِنَّهَا إِنْ فَعَلَتْ ذَلِكَ أَحْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كلَّ عَمَلٍ عَمِلَتْهُ فَإِنْ أَوْطَأَتْ فِرَاشَهُ غَيرَهُ كانَ حَقّاً عَلَى اللَّهِ أَنْ يحْرِقَهَا بِالنَّارِ بَعْدَ أَنْ يعَذِّبَهَا فِی قَبْرِهَا [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .
ـ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيمَ (ع) : إِياكمْ وَ النَّظِرَةَ فَإِنَّهَا تَزْرَعُ فِی قَلْبِ صَاحِبِهَا الشَّهْوَةَ وَ كفَى بِهَا لِصَاحِبِهَا فِتْنَةً [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۰۹] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ وَ كمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِيلَةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .
۳. یاد خدا
یاد خدا و پناه به خدا :

ـ مِنْ شَرِّ الْوَسْواسِ الْخَنّاسِ الَّذی یوَسْوِسُ فی صُدُورِ النّاسِ [ناس/۵-۴] .
ـ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی [یوسف/۵۳] .
۴. توجه به حلال وحرام
توجّه به مفاسد و حلال و حرام
۵. حجاب
۶. پرهیز از مراکز محرک
۷. توجه به قیامت
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَی لِمَنْ تَرَک شَهْوَةً حَاضِرَةً لِمَوْعِدٍ لَمْ یرَهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۷۷] .
۸. حیاء
ـ فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشی عَلَی اسْتِحْیاءٍ [قصص/۲۵] .
ـ وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفینَ مِنْ زینَتِهِنَّ [نور/۳۱] .
ـ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَیطْمَعَ الَّذی فی قَلْبِهِ مَرَضٌ [احزاب/۳۲] .
ـ قَالَ الْکاظِمُ (ع) : کثِیراً مَا کنْتُ أَسْمَعُ أَبِی یقُولُ لَیسَ مِنْ شِیعَتِنَا مَنْ لَا تَتَحَدَّثُ الْمُخَدَّرَاتُ بِوَرَعِهِ فِی خُدُورِهِنَّ وَ لَیسَ مِنْ أَوْلِیائِنَا مَنْ هُوَ فِی قَرْیةٍ فِیهَا عَشَرَةُ آلَافِ رَجُلٍ فِیهِمْ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ أَوْرَعُ مِنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۷۹] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْحَیاءُ وَ الْإِیمَانُ مَقْرُونَانِ فِی قَرَنٍ فَإِذَا ذَهَبَ أَحَدُهُمَا تَبِعَهُ صَاحِبُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۰۶] .
ـ فرزند به پدرش بگوید که من زن می‌خواهم.
ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا خَیرَ فِی لَذَّةٍ مِنْ بَعْدِهَا النَّار [أمالی‌صدوق ، ص۴۹۸] .
۹. ازدواج
ـ وقتی خواستند با مهمانان عزیز حضرت لوط (ع) لواط کنند ، فرمود : یا قَوْمِ هؤلاءِ بَناتی هُنَّ أَطْهَرُ لَکمْ [هود/۷۸] .
و درباره لواط : تَقْطَعُونَ السَّبیل [عنکبوت/۲۹] . آمده است.
ـ تاریخ انسان ازدواج را خوب و زنا را بد می‌داند. در زنا عفّت و غیرت و مودّت و انسجام از بین می‌رود.
ـ قرآن در سوره روم می‌فرماید : وَ مِنْ آیاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَکمْ مِنْ أَنْفُسِکمْ أَزْواجاً لِتَسْکنُوا إِلَیها وَ جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً إِنَّ فی ذلِک لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [روم/۲۱] .
ـ بعضی از زنان شوهرازدست‌داده خیال می کنند ازدواج بعد از فوت شوهر بی‌وفایی به شوهر اوّل است.
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَزَوَّجَ فَقَدْ أَحْرَزَ نِصْفَ دِینِهِ فَلْیتَّقِ اللَّهَ فِی النِّصْفِ الْبَاقِی [أمالی طوسی ، ص۵۱۸] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا یمْنَعُ الْمُومِنَ أَنْ یتَّخِذَ أَهْلًا لَعَلَّ اللَّهُ أَنْ یرْزُقَهُ نَسَمَةً تُثْقِلُ الْأَرْضَ بِلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۸۲] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا بُنِی بِنَاءٌ فِی الْإِسْلَامِ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ مِنَ التَّزْوِیجِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحَبَّ فِطْرَتِی فَلْیسْتَنَّ بِسُنَّتِی وَ مِنْ سُنَّتِی النِّکاحُ [کافی ، ج۵ ، ص۴۹۴] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کان له ما یتزوج به فلم یتزوج فلیس منا [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْتَمِسُوا الرِّزْقَ بِالنِّکاحِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تزوجوا النساء فإنهن یأتین بالمال [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۶] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَينَ اثْنَينِ فِي نِكاحٍ حَتَّى يجْمَعَ اللَّهُ بَينَهُمَا [کافی ، ج۵ ، ص۳۳۱] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَرَک التَّزْوِيجَ مَخَافَةَ الْعَيلَةِ فَقَدْ أَسَاءَ بِاللَّهِ الظَّنَّ [کافی ، ج۵ ، ص ۳۳۰] .
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرَّکعَتَانِ يصَلِّيهِمَا رَجُلٌ مُتَزَوِّجٌ أَفْضَلُ مِنْ رَجُلٍ أَعْزَبَ يقُومُ لَيلَهُ وَ يصُومُ نَهَارَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۹] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَزَوَّجُوا وَ لَا تُطَلِّقُوا فَإِنَّ الطَّلَاقَ يهْتَزُّ مِنْهُ الْعَرْشُ [عوالی الآللی ، ج۲ ، ص۱۳۹] .
ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : رَکعَتَانِ يصَلِّيهِمَا مُتَزَوِّجٌ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَکعَةً يصَلِّيهِمَا أَعْزَبُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۸۴] .

غش وبدکاری

۱.جایگاه واهمیت

کم فروشی و کم کاری

۱.ویل للمطففین

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : لَمْ يجْعَلِ الْوَيلَ لِأَحَدٍ حَتَّى يسَمِّيهُ كافِراً قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّفَوَيلٌ لِلَّذِينَ كفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يوْمٍ عَظِيمٍ (مریم-۳۷) [کافی ، ج۲ ، ص۳۱.]

۲.لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْياءَهُمْ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ [هود/۸۵.]

کم فروش امنیت معامله را به هم می‌زنـد ، اطمینان دیگران را سـلب می‌کنـد ، بدبینی ایجاد و نظام را مقرون با دلهره و نگرانی می‌کند.

۳.قرآن به کم فروش می‌فرماید :

أَ لا يظُنُّ أُولئِک أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيوْمٍ عَظِيمٍ يوْمَ يقُومُ النّاسُ لِرَبِّ الْعالَمِينَ [مطففین/۶-۴.]

۴.یـا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكلُوا أَمْوالَكمْ بَينَكمْ بِالْباطِلِ إِلاّ أَنْ تَكونَ تِجارَةً عَنْ تَراضٍ مِنْكمْ وَ لا تَقْتُلُوا أَنْفُسَـكمْ إِنَّ اللّهَ كانَ بِكمْ رَحِيماً وَ مَنْ يفْعَلْ ذلِک عُدْواناً وَ ظُلْماً فَسَوْفَ نُصْلِيهِ ناراً وَ كانَ ذلِک عَلَى اللّهِ يسِيراً [نساء/۳۰-۲۹.]

روابط ناسالم اقتصادی یک نوع انتحار و خودکشـی اجتماعی است. و جزای آن درآیه بعـد مطرح است. [تفسیر نمونه ، ج۳ ، ص۳۵۷]

خطر غش

۱.قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَيلٌ لِتُجَّارِ أُمَّتِی! مِنْ لَا وَ اللَّهِ ، وَ بَلَى وَ اللَّهِ وَ وَيلٌ لِصُنَّاعِ أُمَّتِی! مِنَ الْيوْمِ وَ غَدٍ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص ۱۶۰.]

۲.قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَيسَ مِنَّا مَنْ غَشَّنَا [کافی ، ج۵ ، ص ۱۶۰.]

۳.قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِرَجُلٍ يبِيعُ التَّمْر ، يا فُلَانُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّهُ لَيسَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ مَنْ غَشَّهُمْ؟ [کافی ، ج۵ ، ص ۱۶۰.]

۴.قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِماً ، وَ لَيسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِماً [أمالی صدوق ، ص ۲۷۰.]

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السـلام) : ثلاـث من کنّ فیه فهو منافق و إن صام و صـلی : من إذا حـدث کـذب ، و إذا وعـد أخلف ، و إذا اومن خان [تحف‌العقول ، ص۳۱۵.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعٌ لَا تَـدْخُلُ بَيتاً وَاحِدَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا خَرِبَ وَ لَمْ يعْمَرْ بِالْبَرَکةِ الْخِيانَةُ وَ السَّرِقَةُ وَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ الزِّنَا [أمالی صدوق ، ص۳۹۸.]

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : احذر من الناس ثلاثة الخائن و الظلوم و النمام؛ لأن من خان لك خانك و من ظلم لك سيظلمك؛ و من نمّ إليك سينم عليك [تحف‌العقول ، ص۳۱۵.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الخائن لا وفاء له [غررالحكم ، ص ۴۶۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : رَأْسُ الْكفرِ الْخِيانَةُ [غررالحكم ، ص ۴۶۰.]

۲. انواع غش

۱. علمی

إِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكتابِ [آل عمران/۷۸.]

فَوَيلٌ لِلَّذِينَ يكتُبُونَ الْكتابَ بِأَيدِيهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ [بقره/۷۹.]

إِنَّ الَّذِينَ يكتُمُونَ ما أَنْزَلْنا مِنَ الْبَيناتِ وَ الْهُدى مِنْ بَعْدِ ما بَيَنّاهُ لِلنّاسِ فِی الْكتابِ أُولئِك يلْعَنُهُمُ اللّهُ وَ يلْعَنُهُمُ اللاّعِنُونَ [بقره/۱۵۹.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أيما رجل أتاه الله علما فكتمه و هو يعلمه ، لقی الله (عز و جل) يوم القيامة ملجما بلجام من نار [أمالی طوسی ، ص۳۷۷.]

۲. سیاسی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إِنَّ أَعْظَمَ الْخِيانَةِ خِيانَةُ الْأُمَّةِ ، وَ أَفْظَعَ الْغِشِّ غِشُّ الْأَئِمَّةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۶.]

۳. تبلیغاتی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من أعظم المكر تحسين الشّر [غررالحكم ، ص۲۹۱.]

۴.روانی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إن أغش الناس أغشهم لنفسه و أعصاهم لربّه [غررالحكم ، ص ۲۴۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من غش نفسه كان أغش لغيره [غررالحكم ، ص۲۳۵.]

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : ما من مؤمن ضيع حقا إلا أعطی فی باطل مثليه [اختصاص مفيد ، ص۲۴۲.]

۵. اقتصادی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من أعظم الفجائع إضاعة الصنائع [غررالحكم ، ص۳۸۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : أَيمَا رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِنَا اسْتَعَانَ بِهِ رَجُلٌ مِنْ إِخْوَانِهِ فِی حَاجَةٍ فَلَمْ يبَالِغْ فِيهَا بِكلِّ جُهْدٍ فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الْمُومِنِينَ [كافی ، ج۲ ، ص۳۶۲.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرّ! الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ وَ إِفْشَاوك سِرَّ أَخِيك خِيانَةٌ [أمالی طوسی ، ص۵۳۷.]

قَالَ الْجَوَادُ (عليه السلام) : كفی بالمرء خيانة أن يكون أمينا للخونة [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص ۳۸۰.]

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : من ادخر عن مؤمن درهما أو حبس عنه شيئا من أمر الدنيا [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۱.]

الخائن من كان يومه شرا من امسه [ميزان الحكمة]

نمونه ها

۱. ماجرای شخصی که به یک یهودی بدهکار بود و می گفت ما را حلال کن

۲. ماجرای قاطری که یک روزه اجاره شده بود و ۱۵ روز طول کشید.

۳. شیر + آب

۴. عسل شکری

۵. دوخت لباس : مصرف پارچه‌های نامرغوب در قسمتهائی که پیدا نیست.

۳. آثار غش

۱. دنیوی

۱. آثار فردی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : المكور شيطان فی صورة إنسان [غررالحکم ، ص۲۹۱.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ أَخَاهُ الْمُسْلِمَ نَزَعَ اللَّهُ بَرَكَةَ رِزْقِهِ ، وَ أَفْسَدَ عَلَيهِ مَعِيشَتَهُ وَ وَكَلَهُ إِلَى نَفْسِهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۷ ، ص۲۸۳.]

خمس یعجل الله لصاحبها العقوبة... و الغدر [نهج الفصاحة ، ۱۴۶۵]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الخيانة تجر الفقر [تحف‌العقول ، ص۲۲۱]

آثار دنیوی و اجتماعی

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : ما من مؤمن ضيع حقا إلا أعطى فی باطل مثليه [اختصاص مفيد ، ص۲۴۲.]

۲. آثار اجتماعی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا خَيرَ فِي شَهَادَةِ الْخَائِنِ [غررالحکم ، ص۴۶۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : شّر الناس من يغش الناس [غررالحکم ، ص۳۶۰.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَزَالُ أُمَّتِي بِخَيرٍ مَا لَمْ يتَخَاوَنُوا وَ أَدَّوُا الْأَمَانَةَ وَ آتَوُا الزَّكَاةَ ، وَ إِذَا لَمْ يفْعَلُوا ذَلِكَ ابْتُلُوا بِالْقَحْطِ وَ السِّنِينَ (نفرین و لعنت) [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۱.]

۲. اخروی

وَ مَنْ يغْلُلْ يأْتِ بِما غَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ [آل عمران/۱۶۱.]

غلولا یعنی انسان شرعاً ممنوع است و دست او بسته است ، مانند : خیانت ، سرقت ، مخفی کاری

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لا دين لخداع [غررالحکم ، ص۲۹۱.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : مِنْ عَلَامَاتِ الشَّقَاءِ غش الصديق [غررالحکم ، ص۴۱۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : من مكر بالناس رد الله سبحانه مكره فی عنقه [غررالحکم ، ص۲۹۱.]

وَ لا يحِيقُ الْمَكرُ السَّيئُ إِلّا بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ مُسْلِماً فِي بَيعٍ أَوْ فِي شِرَاءٍ فَلَيسَ مِنَّا وَ يحْشَرُ مَعَ الْيهُودِ يوْمَ الْقِيامَةِ ، لِأَنَّهُ مَنْ غَشَّ النَّاسَ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۴.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص إن للغادر ينصب له لواء يوم القيامة فيقال له : هذه غدرة فلان [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۸۵.]

به رسول الله (ص) گفتند : فلانی شهید شد. فرمود : او بخاطر لباسی که از راه حرام پوشیده است گرفتار است. [میزان الحکمة ، باب۳۱۰۵]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَانَ أَمَانَةً فِي الدُّنْيا وَ لَمْ يرُدَّهَا إِلَى أَهْلِهَا ثُمَّ أَدْرَكهُ الْمَوْتُ مَاتَ عَلَى غَيرِ مِلَّتِي ، وَ يلْقَى اللَّهَ وَ هُوَ عَلَيهِ

غَضْبَانُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵.]

آثار معنوی و اخروی غش

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ خَانَ أَمَانَةً فِی الدُّنْیا وَ لَمْ یرُدَّهَا عَلَی أَهْلِهَا ، مَاتَ عَلَی غَیرِ دِینِ الْإِسْلَامِ ، وَ لَقِی اللَّهَ وَ هُوَ عَلَیهِ غَضْبَانُ؛ فَیؤمَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ فَیهْوَی بِهِ فِی شَفِیرِ جَهَنَّمَ أَبَدَ الْآبِدِینَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۵.]

۴. احکام غش

آثار حقوقی

۱. قاعده فقهی : من اتلف مال الغیر فهو له ضامن

۲.در وسائل الشیعه بابی آمده به نام بَابُ أَنَّ الصَّانِعَ (زرگر) إِذَا أَفْسَدَ مَتَاعاً ضَمِنَهُ کالْغَسَّالِ وَ الصَّبَّاغِ وَ الْقَصَّارِ وَ الصَّائِغِ وَ الْبِیطَارِ وَ الدَّلَّالِ وَ نَحْوِهِمْ ، وَ کذَا مَا یتْلَفُ بِأَیدِیهِمْ إِذَا فَرَّطُوا أَوْ کانُوا مُتَّهَمِینَ فَلَمْ یحْلِفُوا وَ حُکمِ مَا لَوْ دَفَعُوا الْمَتَاعَ إِلَی الْغَیرِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۹ ، ص۱۴۱.]

۳.عَنِ الْحَلَبِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : سُئِلَ عَنِ الْقَصَّارِ یفْسِدُ قَالَ : کلُّ أَجِیرٍ یعْطَی الْأَجْرَ عَلَی أَنْ یصْلِحَ فَیفْسِدُ فَهُوَ ضَامِنٌ [کافی ، ج۵ ، ص۲۴۱.]

۴.قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) یضَمِّنُ الصَّبَّاغَ وَ الْقَصَّارَ وَ الصَّائِغَ احْتِیاطاً عَلَی أَمْتِعَةِ النَّاسِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۲۵۶.]

۵. بابی دیگر در وسائل آمده که جمال (شترچران) ، حمّال ، مکاری (کسی که حیوان کرایه می دهد) ، ملاح (کشتی ران) اگر کوتاهی نمایند ضامن هستند.

۵. راههای جلوگیری

۱. نقش دولت

عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ إِسْحَاقَ الْخُدْرِی عَنْ أَبِی صَادِقٍ قَالَ : دَخَلَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) سُوقَ التَّمَّارِینَ فَإِذَا امْرَأَةٌ قَائِمَةٌ تَبْکی وَ هِی تُخَاصِمُ رَجُلًا تَمَّاراً ، فَقَالَ لَهَا : مَا لَک؟ قَالَتْ : یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! اشْتَرَیتُ مِنْ هَذَا تَمْراً بِدِرْهَمٍ فَخَرَجَ أَسْفَلُهُ رَدِیاً لَیسَ مِثْلَ الَّذِی رَأَیتُ ، قَالَ فَقَالَ لَهُ : رُدَّ عَلَیهَا! فَأَبَی حَتَّی قَالَهَا ثَلَاثاً فَأَبَی فَعَلَاهُ بِالدِّرَّةِ حَتَّی رَدَّ عَلَیهَا. وَ کانَ عَلِی (علیه السلام) یکرَهُ أَنْ یجَلَّلَ التَّمْرُ [کافی ، ج۵ ، ص۲۳۰.]

۲. نقش مردم

شیر + آب

لا یحل لاحد ان یبیع شیئا الا بین ما فیه ، و لا یحل لمن علم ذلک الا بینه [میزان الحکمة. غش]

امام از کسیکه دو نوع طعام را مخلوط و به قیمت بالا می‌فروخت نهی می‌فرمود. [وسائل ، ج۱۲. ص ۴۲۰]

عَنْ عُبَیسِ بْنِ هِشَامٍ عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : دَخَلَ عَلَیهِ رَجُلٌ یبِیعُ الدَّقِیقَ ، فَقَالَ (علیه السلام) : إِیاک وَ الْغِشَّ! فَإِنَّهُ مَنْ غَشَّ غُشَّ فِی مَالِهِ فَإِنْ لَمْ یکنْ لَهُ مَالٌ غُشَّ فِی أَهْلِهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۷ ، ص۲۸۱.]

لزوم صداقت و صفا

۱.قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إن الله عز و جل يحب المتحرف الأمين [بحارالأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۹۶.]
۲.قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ فَقَدْ طَابَ مَكسَبُهُ : إِذَا اشْتَرَى لَمْ يعِبْ ، وَ إِذَا بَاعَ لَمْ يحْمَدْ ، وَ لَا يدَلِّسُ ، وَ فِيمَا بَينَ ذَلِك لَا يحْلِفُ [کافی ، ج۵ ، ص۱۵۳.]
۳.قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : كل ذى صناعة مضطر إلى ثلاث خصال يجتلب بها المكسب و هو أن يكون حاذقا بعمله (تخصصی و علمی) مودّياً للأمانة فيه (تعهد و مکتب) مستميلا لمن استعمله (نشاط و روحیه) [تحف‌العقول ، ص۳۲۲.]
۴.قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا تَكتُمْ عَيباً يكونُ فِي تِجَارَتِك ، وَ لَا تَغْبِنِ الْمُسْتَرْسِلَ فَإِنَّ غَبْنَهُ لَا يحِلُّ وَ لَا تَرْضَ لِلنَّاسِ إِلَّا مَا تَرْضَى لِنَفْسِك ، وَ أَعْطِ الْحَقَّ وَ خُذْهُ وَ لَا تَخَفْ وَ لَا تَخُنْ! فَإِنَّ التَّاجِرَ الصَّدُوقَ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ يوْمَ الْقِيامَةِ [فتح‌الأبواب ، ص ۱۶۰.]

۱. غفلت

۱. تعریف غفلت

هدر دادن استعدادهای الهی .
لَهُمْ قُلُوبٌ لا يفْقَهُونَ بِها وَ لَهُمْ أَعْينٌ لا يبْصِرُونَ بِها وَ لَهُمْ آذانٌ لا يسْمَعُونَ بِها أُولئِك كَالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِك هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹.]
غفلت یک نوع خوابی است در بیداری خواب رفته‌های بیداری.
قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) اللَّهُمَّ إِنی أَعُوذُ بِك مِنْ سِنَةِ الْغَفْلَةِ [صحیفه سجادیه ، دعای۸.]
قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) اللَّهُمَّ أَيقِظْنَا عَنْ سِنَةِ الْغَفْلَةِ بِالرُّكونِ إِلَيهِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۱۷.]

۲. چهره واقعی غفلت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الغفلة أضر الأعداء [غررالحکم ، ص۲۶۵.]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الغفلة ضلال النفوس و عنوان النحوس [غررالحکم ، ص۲۶۵.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كثْرَةِ الذِّكرِ بِلَا غَفْلَةٍ فَإِنَّ الْغَفْلَةَ مُصْطَادُ الشَّيطَانِ وَ رَأْسُ كلِّ بَلِيةٍ وَ رَأْسُ كلِّ حِجَابٍ [مصباح‌الشریعة ، ص۹۹.]

۳. چهره واقعی غافل

أُولئِك كَالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِك هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹.]
وَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ آياتِنا غافِلُونَ أُولئِك مَأْواهُمُ النّارُ بِما كانُوا يكسِبُونَ [یونس/۸-۷.]
يا وَيلَنا قَدْ كنّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هذا بَلْ كنّا ظالِمِينَ [انبیاء/۹۷.]

۴. نشانه های غفلت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : علامة الغافل فأربعة العمى و السهو و اللهو و النسيان [تحف‌العقول ، ص ۲۱.]

بعضی مردمقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : هَمُّهَا عَلَفُهَا [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵.]

قال النبی (ص) : ایاکم و التسویف وطول الامل فانه کان سببا املاک الامم [جمله۹۸۵ از الفصاحهٔ.]

۵. ریشه های غفلت

أَلْهاكُمُ التَّكاثُرُ [تکاثر/۱.]

لا تُلْهِكُمْ أَمْوالُكُمْ وَ لا أَوْلادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ [منافقون/۹.]

رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ [نور/۳۷.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن الدنيا خداعة صراعة ، مكارة غرارة سحارة ، أنهارها لامعة ، و ثمراتها يانعة ، ظاهرها سرور ، و باطنها غرور [أمالی طوسی ، ص۲۵۶.]

۶. خسارتهای غفلت

غرر الحکم به نقل از میزان الحکمهٔ :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من غفل جهل [غررالحکم ، ص۶۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من طالت غفلته [علته] تعجلت هلكته [غررالحکم ، ص۲۶۶.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إياكم و الغفلة فإنه من غفل فإنما يغفل عن نفسه [ثواب‌الأعمال ، ص۲۰۳.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إياك و الغفلة و الاغترار بالمهلة فإن الغفلة تفسد الأعمال و الآجال تقطع الآمال [غررالحکم ، ص۲۶۶.]

۷. روش درمان غفلت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أبا ذر ، هم بالحسنة ، و إن لم تعملها ، لكيلا تكتب من الغافلين. [أمالی طوسی ، ص۵۳۵.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَيمَا مُومِنٍ حَافَظَ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْمَفْرُوضَةِ فَصَلَّاهَا لِوَقْتِهَا فَلَيسَ هَذَا مِنَ الْغَافِلِينَ [کافی ، ج۳ ، ص ۲۷۰.]

۱.قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أُوصِيكُمْ بِذِكْرِ الْمَوْتِ وَ إِقْلَالِ الْغَفْلَةِ عَنْهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۸.]

۲. شنیدن موعظهٔ : عَنِ الْحَسَنِ بْنِ أَبِي الْحَسَنِ الْبَصْرِي قَالَ لَمَّا قَدِمَ عَلَينَا أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِي بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ع) الْبَصْرَةَ إِلَى أَنْ قَالَ ثُمَّ مَشَى حَتَّى دَخَلَ سُوقَ الْبَصْرَةِ فَنَظَرَ إِلَى النَّاسِ يبِيعُونَ وَ يشْتَرُونَ فَبَكَى (ع) بُكَاءً شَدِيداً ثُمَّ قَالَ يا عَبِيدَ الدُّنْيا وَ عُمَّالَ أَهْلِهَا إِذَا كُنْتُمْ بِالنَّهَارِ تَحْلِفُونَ وَ بِاللَّيلِ فِي فُرُشِكمْ تَنَامُونَ وَ فِي خِلَالِ ذَلِك عَنِ الْآخِرَةِ تَغْفُلُونَ فَمَتَى تُحْرِزُونَ الزَّادَ وَ تُفَكِّرُونَ فِي الْمَعَادِ [أمالی مفید ، ص۱۱۸.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَرَأَ عَشْرَ آياتٍ فِي لَيلَةٍ لَمْ يكتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۲.]

۸. چند نکته دربیان غفلت

۱. شخصیت اجتماعی غافل

وَ لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنا وَ اتَّبَعَ هَواهُ وَ كانَ أَمْرُهُ فُرُطاً [کهف/۲۸.]

۲. غفلت یکی ازتکنیکهای دشمن است

وَدَّ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِکمْ وَ أَمْتِعَتِکمْ [نساء/۱۰۲.]

۱. غلوّ

۱. معنای غلوّ

۲. مذمت غلوّ

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أجهل الناس المغتر بقول مادح متملق یحسن له القبیح و یبغض إلیه النصیح [غررالحکم ، ص۷۴] .

امام هادی (ع) به شخصی که در ثناگویی حضرت افراط کرده بود ، فرمود : أَقْبِلْ عَلَی شَأْنِک فَإِنَّ کثْرَةَ الْمَلَقِ یهْجُمُ عَلَی الظِّنَّةِ وَ إِذَا حَلَلْتَ مِنْ أَخِیک فِی مَحَلِّ الثِّقَةِ فَاعْدِلْ عَنِ الْمَلَقِ إِلَی حُسْنِ النِّیةِ [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص۲۹۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَرْفَعُونِی فَوْقَ حَقِّی فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی اتَّخَذَنِی عَبْداً قَبْلَ أَنْ یتَّخِذَنِی نَبِیاً [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص ۲۰۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : هَلَک فِی رَجُلَانِ مُحِبٌّ غَالٍ وَ مُبْغِضٌ قَالٍ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۷] .

قُلْ یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا فی دینِکمْ غَیرَ الْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَ أَضَلُّوا کثیراً وَ ضَلُّوا عَنْ سَواءِ السَّبیلِ [مائده/۷۷] .

(ای پیامبر!) بگو : ای اهل کتاب! در دین خود به ناحقّ غلوّ نکنید و از هوس‌های گروهی که پیش از این گمراه شدند و بسیاری را گمراه کردند و (اکنون نیز) از راه حقّ منحرفند ، پیروی نکنید.

نکته‌ها :

شاید بتوان از این آیه استفاده کرد که خدا دانستن مسیح (ع) ، نوعی غلوّ برگرفته از افکار شرک‌آلود جمعیت‌های قبلی است. چنانکه در آیه ۳۰ سوره توبه می‌خوانیم :

وَ قالَتِ الْیهُودُ عُزَیرٌ ابْنُ اللّهِ وَ قالَتِ النَّصارا الْمَسیحُ ابْنُ اللّهِ ذلِک قَوْلُهُمْ بِأَفْواهِهِمْ یضاهِونَ قَوْلَ الَّذینَ کفَرُوا مِنْ قَبْلُ

یهود گفتند : عُزَیر فرزند خداست و نصاری گفتند : مسیح فرزند خداست ، این غلوّ و سخنان بی‌اساس ، شبیه سخنان کفّار پیشین است.

پیام‌ها :

۱) در همه ادیان ، باید مرزهای فکری و عقیدتی حفظ شود و درباره شخصیت‌ها غلوّ ممنوع است.یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا

۲) غلوّ درباره رهبران الهی ، غلوّ در دین است. (با توجّه به آیات قبل که مسیح را خدا می‌دانستند.) لا تَغْلُوا فی دینِکم

۳) اگردردین خدا و نسبت به اولیای الهی غلوّ ممنوع است ، درباره دیگران هم مبالغه روا نیست.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ غَیرَ الْحَق

۴) تقلید کورکورانه ممنوع است.وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ

۵) غلوّ ، تنها درباره عیسی (ع) نبود. بعضی از یهود هم دربارهعُزیرغلوّ کرده ، او را پسر خدا می‌دانستند : ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ

۶) علوم و هنرهای باستانی ارزش دارد ، ولی افکار و عقایدکهن نیاکان که بر اساس هوس‌هاست و پایه‌ای ندارد ، بی‌ارزش است و نباید پیروی نمود.وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ

۷) گمراهی مراحلی دارد : ابتدا انسان ، خود گمراه می‌شود ، ضَلُّواسپس دیگران را گمراه می کند ، أَضَلُّواکم کم از هدایت به

حقّ برای همیشه باز می‌ماند.ضَلّوا مِنْ قَبْلُ وَ أَضَلّوا کثیراً وَ ضَلّوا

یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا فی دینِکمْ وَ لا تَقُولُوا عَلَی اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسیحُ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ رَسُولُ اللّهِ وَ کلِمَتُهُ أَلْقاها إِلی مَرْیمَ وَ رُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللّهِ وَ رُسُلِهِ وَ لا تَقُولُوا ثَلاثَةٌ انْتَهُوا خَیراً لَکمْ إِنَّمَا اللّهُ إِلهٌ واحِدٌ سُبْحانَهُ أَنْ یکونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلًا [نساء/۱۷۱] .

ـ از امام صادق (ع) دربارهرُوحٌ مِنْهُسؤال شد ، حضرت (ع) پاسخ دادند : مقصود روح خداست که خداوند آن را در آدم (ع) و عیسی (ع) قرار داد. [کافی ، ج۱ ، ص۱۳۳]

عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ حُمْرَانَ قَال : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ رُوحٌ مِنْهُ" (نساء–۱۷۱) قَالَ : " هِی رُوحُ اللَّهِ مَخْلُوقَةٌ خَلَقَهَا اللَّهُ فِی آدَمَ وَ عِیسَی" [کافی ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

ـ مسیحیان عقیده به تثلیث دارند و الله را خدای پدر ، مسیح را خدای پسر و جبرئیل را واسطه این دو خدا می‌دانند ، که نوعی کفر است. قرآن هم می‌فرماید : لَقَدْ کفَرَ الَّذینَ قالُوا إِنَّ اللّهَ ثالِثُ ثَلاثَةٍ [مائده/۷۳] .

آنان که خدا را یکی از خدایان سه‌گانه می‌دانند ، کافرند. البتّه گروهی از آنان نیز حضرت مریم (س) را به جای جبرئیل ، یکی از خدایان سه‌گانه می‌دانند که قرآن در این باره می‌فرماید : یا عیسَی ابْنَ مَرْیمَ أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونی وَ أُمِّی إِلهَینِ مِنْ دُونِ اللّهِ [مائده/۱۱۶] .

ای عیسی! آیا تو به مردم گفته‌ای که مرا و مادرم را دو خدا قرار دهید.

ـ در روایات ، به غلوّکنندگان نفرین شده و آنان از بدترین اقسام کفّار و مشرکان به شمار آمده‌اند. [میزان الحکمة]

ـ اگر نداشتن پدر ، دلیل بر الوهیت باشد ، حضرت آدم (ع) باید به طریق اولی الوهیت داشته باشد ، چون نه پدر داشت نه مادر.

پیام‌ها :

۱) غلوّ ، نشانه تعصّب نابجا است و در همه ادیان ممنوع می‌باشد. یهود ، عُزیررا فرزند خدا می‌دانستند و مسیحیانعیسیرا.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ

۲) یکی از آفات ادیان آسمانی ، غلوّ درباره رهبران دینی است.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ

۳) میانه‌روی و اعتدال در همه جا لازم است و عشق به اولیای خدا نباید سر از غلوّ درآورد.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ

۴) غلوّ کردن درباره انسان‌ها : گرچه پیامبر باشند ، توهین به خداوند و نسبت ناروا دادن به اوست.لا تَقُولُوا عَلَی اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بُنِی الْکفْرُ عَلَی أَرْبَعِ دَعَائِمَ الْفِسْقِ وَ الْغُلُوِّ وَ الشَّک وَ الشُّبْهَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۹۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ الْمُغِیرَةُ بْنُ سَعِیدٍ یتَعَمَّدُ الْکذِبَ عَلَی أَبِی ع وَ یأْخُذُ کتُبَ أَصْحَابِهِ وَ کانَ أَصْحَابُهُ الْمُسْتَتِرُونَ بِأَصْحَابِ أَبِی یأْخُذُونَ الْکتُبَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِی فَیدْفَعُونَهَا إِلَی الْمُغِیرَةِ فَکانَ یدُسُّ فِیهَا الْکفْرَ وَ الزَّنْدَقَةَ وَ یسْنِدُهَا إِلَی أَبِی (ع) ثُمَّ یدْفَعُهَا إِلَی أَصْحَابِهِ فَیأْمُرُهُمْ أَنْ یبُثُّوهَا فِی الشِّیعَةِ فَکلُّ مَا کانَ فِی کتُبِ أَصْحَابِ أَبِی (ع) مِنَ الْغُلُوِّ فَذَاک مِمَّا دَسَّهُ الْمُغِیرَةُ بْنُ سَعِیدٍ فِی کتُبِهِمْ [رجال‌الکشی ، ص۲۲۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَتَجَاوَزُوا بِنَا الْعُبُودِیةَ ثُمَّ قُولُوا مَا شِئْتُمْ وَ لَا تَغْلُوا وَ إِیاکمْ وَ الْغُلُوَّ کغُلُوِّ النَّصَارَی فَإِنِّی بَرِیءٌ مِنَ الْغَالِین [إحتجاج ، ج۲ ، ص۴۳۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاکمْ وَ الْغُلُوَّ فِینَا قُولُوا إِنَّا عَبِیدٌ مَرْبُوبُونَ وَ قُولُوا فِی فَضْلِنَا مَا شِئْتُمْ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

۳. انگیزه غلوّ

۱ـ گاهی کسی را با غلوّ ، بزرگ می‌کنند تا رقیب او را نابود کنند.

۲ـ حبّ ذات ، انسان را وادار می‌کند که رهبر خود را هم بیش از آنچه هست خیال کند تا قهرا خودش هم بزرگ شود.

۳ـ خیال اینکه هر چه بیشتر غلوّ کند به مکتب و رهبر پایدارتر است انسان را وادار به غلوّ می‌کند.

۴ـ کسی که غذای عالی نخورده ، غذای معمولی را خیلی ستایش می‌کند. آری کسی که خدا را نشناخته و قدرت خدا را باور نکرده ، قدرت‌های دیگر را بزرگ می‌شمرد.

۴. خطرات غلوّ

۱ـ کسانی که غلوّ می‌کنند ، همین که نقطه ضعفی دیدند ، یک مرتبه به کلی دست از معشوق خود برمی‌دارند ، ولی افرادی که معتدلند ، با دیدن نقطه ضعف یکسره طرف را رها نمی‌کنند.

بوده‌اند شعرائی که صدها بیت شعر گفته‌اند ، ولی به خاطر کدورتی ، برعکس سروده‌اند.

۲ـ غلوّ ، در یک مرحله ، اعتبار حرف را در همه جا از بین می‌برد.

۳ـ غلوّ ، انگیزه حسادت دیگرانی که در آن مرحله نیستند را شعله‌ور می‌کند :

گاهی انسان در کارهای خود هم غلوّ می‌کند. خدمات را به نام خود ثبت می‌کند.

من کردم ، من گفتم ، من بودم که ، ...

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ لَا تَرْفَعْنِی فِی النَّاسِ دَرَجَةً إِلَّا حَطَطْتَنِی عِنْدَ نَفْسِی مِثْلَهَا ، وَ لَا تُحْدِثْ لِی عِزّاً ظَاهِراً إِلَّا أَحْدَثْتَ لِی ذِلَّةً بَاطِنَةً عِنْدَ نَفْسِی بِقَدَرِهَا. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا [آل عمران/۱۸۸] .

تِلْكَ الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذینَ لا یریدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقینَ [قصص/۸۳] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِه ... وَ اسْتِقْلَالِ الْخَیرِ وَ إِنْ كثُرَ مِنْ قَوْلِی وَ فِعْلِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِیبْلُوَنی [نمل/۴۰] .

۴ـ غلوّ ، گاهی در ستایش است و گاهی در تحقیر و انتقاد : فلانی فایده‌ای ندارد ، باید فلانی را رها کرد ، حَبِطَتْ أَعْمالُهُم [بقره/۲۱۷] .

را براِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئات [هود/۱۱۴] .

ترجیح می‌دهیم. خوب است مثل آئینه ، عیب دیگران را بزرگتر یا کوچکتر نکنیم.

۵ـ یا أَهْلَ الْكتابِ لا تَغْلُوا فی دینِكمْ وَ لا تَقُولُوا عَلَی اللهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسیحُ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ رَسُولُ اللهِ وَ كلِمَتُهُ [نساء/۱۷۱] .

۶ـ ما كانَ لِبَشَرٍ أَنْ یؤتِیهُ اللهُ الْكتابَ وَ الْحُكمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ یقُولَ لِلنّاسِ كونُوا عِباداً لی مِنْ دُونِ اللهِ [آل عمران/۷۹] .

۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِی لَا نَصِیبَ لَهُمَا فِی الْإِسْلَامِ الْغُلَاةُ وَ الْقَدَرِیةُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۷۲] .

۸ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ ذَكرَ الْغُلَاةَ وَ قَالَ إِنَّ فِیهِمْ مَنْ یكذِبُ حَتَّی إِنَّ الشَّیطَانَ لَیحْتَاجُ إِلَی كذِبِهِ [رجال‌الكشی ، ص۲۹۷] .

۹ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياكمْ وَ الْغُلُوَّ فِينَا قُولُوا إِنَّا عَبِيدٌ مَرْبُوبُونَ وَ قُولُوا فِی فَضْلِنَا مَا شِئْتُمْ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

۱۰ـ الجاهل امّا مفرط أو مفرّط

۱۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُصَلِّ خَلْفَ الْغَالِي وَ إِنْ كَانَ يقُولُ بِقَوْلِكَ وَ الْمَجْهُولِ وَ الْمُجَاهِرِ بِالْفِسْقِ وَ إِنْ كَانَ مُقْتَصِداً [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۳۱] .

۱۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أكبر الحمق الإغراق فی المدح و الذم [غررالحکم ، ص۷۷] .

۵. جایگاه فقهی غلوّ

۱ـ قال الامام فی تحریره : و امّا الغالی فان کان غلوّه مستلزما لانکار الأُلوهیة او التّوحید او النّبوّة فهو کافر و الّا فلا. [تحریر الوسیله ، ج ۱ ، ص ۱۰۶] .

۲ـ امام خمینی (ره) در کتاب الطّهارة (کتاب استدلالی امام) ضمن باز کردن مطلب فوق می‌فرماید : گر چه غلوّ فساد عقیده است ، ولی تا مادامی که به انکار الوهیت و توحید و حلول و تجسّم کشیده نشود ، کفر نیست. [ص۳۳۹] .

۳ـ مرحوم صدوق در اعتقاد می گوید : اعْتِقَادُنَا فِی الْغُلَاةِ وَ الْمُفَوِّضَةِ أَنَّهُمْ كفَّارٌ بِاللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ [بحارالأنوار ، ج۲۵ ، ص۳۴۲] .

۶. لزوم جلوگیری از غلوّ

۱ـ منع از غلوّ ، وظیفه رهبران است :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ فِينَا أَهْلَ الْبَيتِ فِی كلِّ خَلَفٍ عُدُولًا ينْفُونَ عَنْهُ تَحْرِيفَ الْغَالِينَ وَ انْتِحَالَ الْمُبْطِلِينَ وَ تَأْوِيلَ الْجَاهِلِينَ [کافی ، ج۱ ، ص۳۲] .

۲ـ اولین جمله حضرت عیسی (ع) در گهوارهإِنِّی عَبْدُ اللَّه [مریم/۳۰] .

بود.

۳ـ پیامبر (ص) همین که دید مردم به خاطر فوت پسرش ابراهیم غلوّ می کنند ، به مسجد رفته و بالای منبر مسأله را خنثی کرد.

۴ – همین که پیامبر (ص) توقع بالای مردم را مشاهده می کند (خانه طلا ، سقوط آسمان ، باغ انگور و خرما و...) فرمود : سُبْحانَ رَبِّی هَلْ كنْتُ إِلاّ بَشَراً رَسُولاً [اسراء/۹۳] .

۵ـ امامان در برابر افراد ضعیفی که ممکن بود غلوّ نمایند ، نسبت به علم غیب اظهار بی‌اطلاعی می‌نمودند. [بحار ، ج۲۵ ، ص۳۲۲] .

۶ـ چون پیامبر اکرم (ص) به حضرت علی (ع) خبر غلوّ داده بودند (هم در دوستی و هم در دشمنی) حضرت علی (ع) فرمود : أَلَا إِنِّی لَسْتُ بِنَبِی وَ لَا يوحَى إِلَی وَ لَكنِّی أَعْمَلُ بِكتَابِ اللَّهِ وَ سُنَّةِ نَبِيهِ مَا اسْتَطَعْتُ [بحارالأنوار ، ج۳۵ ، ص۳۱۷] .

۷ـ همین که فخرالدین حجازی به حضرت امام گفت : (بنفسی انت بنفسی أنت) امام فرمود : "می‌ترسم حرف‌های ایشان در من اثر کند."

۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّی بَرِیءٌ مِنَ الْغَالِينَ [إحتجاج ، ج۲ ، ص۴۳۸] .

۷. غلوّ در امت های پیشین

قُلْ یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا فی دینِکمْ غَیرَ الْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَ أَضَلُّوا کثیراً وَ ضَلُّوا عَنْ سَواءِ السَّبیلِ [مائده/۷۷] .

(ای پیامبر!) بگو : ای اهل کتاب! در دین خود به ناحقّ غلوّ نکنید و از هوس‌های گروهی که پیش از این گمراه شدند و بسیاری را گمراه کردند و (اکنون نیز) از راه حقّ منحرفند ، پیروی نکنید.

نکته‌ها :

شاید بتوان از این آیه استفاده کرد که خدا دانستن مسیح (ع) ، نوعی غلوّ برگرفته از افکار شرک‌آلود جمعیت‌های قبلی است. چنانکه در آیه ۳۰ سوره توبه می‌خوانیم :

وَ قالَتِ الْیهُودُ عُزَیرٌ ابْنُ اللّهِ وَ قالَتِ النَّصاری الْمَسیحُ ابْنُ اللّهِ ذلِک قَوْلُهُمْ بِأَفْواهِهِمْ یضاهِونَ قَوْلَ الَّذینَ کفَرُوا مِنْ قَبْلُ

یهود گفتند : عُزَیر فرزند خدا است و نصارا گفتند : مسیح فرزند خدا است ، این غلوّ و سخنان بی‌اساس ، شبیه سخنان کفّار پیشین است.

پیام‌ها :

۱) در همه ادیان ، باید مرزهای فکری و عقیدتی حفظ شود و درباره شخصیت‌ها غلوّ ممنوع است.یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا

۲) غلوّ درباره رهبران الهی ، غلوّ در دین است. (با توجّه به آیات قبل که مسیح را خدا می‌دانستند.) لا تَغْلُوا فی دینِکم

۳) اگردردین خدا و نسبت به اولیای الهی غلوّ ممنوع است ، درباره دیگران هم مبالغه روا نیست.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ غَیرَ الْحَق

۴) تقلید کورکورانه ممنوع است.وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ

۵) غلوّ ، تنها درباره عیسی (ع) نبود. بعضی از یهود هم دربارهعُزیرغلوّ کرده ، او را پسر خدا می‌دانستند : ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ

۶) علوم و هنرهای باستانی ارزش دارد ، ولی افکار و عقایدکهن نیاکان که بر اساس هوس‌هاست و پایه‌ای ندارد ، بی‌ارزش است و نباید پیروی نمود.وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ

۷) گمراهی مراحلی دارد : ابتدا انسان خود گمراه می‌شود ، ضَلُّواسپس دیگران را گمراه می‌کند ، أَضَلُّواکم کم از هدایت به حقّ برای همیشه باز می‌ماند.ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَ أَضَلُّوا کثیراً وَ ضَلُّوا

یا أَهْلَ الْکتابِ لا تَغْلُوا فی دینِکمْ وَ لا تَقُولُوا عَلَی اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسیحُ عیسَی ابْنُ مَرْیمَ رَسُولُ اللّهِ وَ کلِمَتُهُ أَلْقاها إِلی مَرْیمَ وَ رُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللّهِ وَ رُسُلِهِ وَ لا تَقُولُوا ثَلاثَةٌ انْتَهُوا خَیراً لَکمْ إِنَّمَا اللّهُ إِلهٌ واحِدٌ سُبْحانَهُ أَنْ یکونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلاً [نساء/۱۷۱] .

ـ از امام صادق (ع) دربارهرُوحٌ مِنْهُسؤال شد ، حضرت (ع) پاسخ دادند : مقصود روح خداست که خداوند آن را در آدم (ع) و عیسی (ع) قرار داد. [کافی ، ج۱ ، ص۱۳۳]

عَنْ ثَعْلَبَةَ عَنْ حُمْرَانَ قَال : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ رُوحٌ مِنْهُ" (نساء/۱۷۱) قَالَ : " هِیَ رُوحُ اللَّهِ مَخْلُوقَةٌ خَلَقَهَا اللَّهُ فِی آدَمَ وَ عِیسَی" [کافی ، ج۱ ، ص۱۳۳] .

ـ مسیحیان عقیده به تثلیث دارند و الله را خدای پدر ، مسیح را خدای پسر و جبرئیل را واسطه این دو خدا می‌دانند ، که نوعی کفر است. قرآن هم می‌فرماید : لَقَدْ کفَرَ الَّذینَ قالُوا إِنَّ اللّهَ ثالِثُ ثَلاثَةٍ [مائده/۷۳] .

آنان که خدا را یکی از خدایان سه‌گانه می‌دانند ، کافرند. البتّه گروهی از آنان نیز حضرت مریم (س) را به جای جبرئیل ،

یکی از خـدایان سه‌گانه می‌داننـد که قرآن در این باره می‌فرمایـد : یا عیسَـی ابْنَ مَرْیَمَ أ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونی وَ أُمِّی إِلهَینِ مِنْ دُونِ اللّهِ [مائده/۱۱۶] .

ای عیسی! آیا تو به مردم گفته‌ای که مرا و مادرم را دو خدا قرار دهید.

ـ در روایات ، به غلوّکنندگان نفرین شده و آنان از بدترین اقسام کفّار و مشرکان به شمار آمده‌اند. [میزان الحکمهٔ]

ـ اگر نداشـتن پـدر ، دلیل بر الوهیت باشـد ، حضـرت آدم (ع) بایـد به طریق اولی الوهیت داشـته باشـد ، چون نه پدر داشت نه مادر.

پیام‌ها :

۱) غلوّ ، نشانه تعصّب نابجا است و در همه ادیان ممنوع می‌باشد. یهود ، عُزیررا فرزند خدا می‌دانستند و مسیحیانعیسیرا.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ

۲) یکی از آفات ادیان آسمانی ، غلوّ درباره رهبران دینی است.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ

۳) میانه‌روی و اعتدال در همه جا لازم است و عشق به اولیای خدا نباید سر از غلوّ درآورد.لا تَغْلُوا فی دینِکمْ

۴) غلوّ کردن درباره انسان‌ها : گرچه پیامبر باشند ، توهین به خداوند و نسبت ناروا دادن به اوست.لا تَقُولُوا عَلَی اللّهِ إِلَّا الْحَقَّ

۸. غلوّ در امت پیامبر

۱ ـ قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَرْفَعُونِی فَوْقَ حَقِّی فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی اتَّخَذَنِی عَبْـداً قَبْلَ أَنْ یتَّخِـذَنِی نَبِیاً [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۲۰۰] .

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : هَلَكَ فِی رَجُلَانِ مُحِبٌّ غَالٍ وَ مُبْغِضٌ قَالٍ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۷] .

(از قَلَی است نه قَوَلَ به معنای شدید البغض ، ما وَدَّعَک رَبُّک وَ ما قَلی [ضحی/۳] . ماقلی یعنی ما بَغَضَّک

۳ ـ حضـرت علی (ع) به غلاهٔ نفرین کرد و گفت : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی بَرِیءٌ مِنَ الْغُلَاةِ كَبَرَاءَةِ عِیسَـی ابْنِ مَرْیمَ مِنَ النَّصَارَی اللَّهُمَّ اخْذُلْهُمْ أَبَداً وَ لَا تَنْصُرْ مِنْهُمْ أَحَداً [أمالی طوسی ، ص۶۵۰] .

۴ ـ قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : و الـذی نفسـی بیـده لو لا ـ أنی أشـفق أن یقول طوائف من أمتی فیک ما قالت النصاری فی ابن مریم لقلت الیوم فیک مقالا لا تمر بملإ من الناس إلا أخذوا التراب من تحت قدمیک للبرکهٔ [شـرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۵ ، ص۴] .

۵ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ تَجَاوَزَ بِأَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) الْعُبُودِیةَ فَهُوَ مِنَ الْمَغْضُوبِ عَلَیهِمْ وَ مِنَ الضَّالِّینَ [إحتجاج ، ج۲ ، ص۴۳۸] .

۶ –عنِ الصَّادِقِ (ع) : "فِی قَوْلِ اللَّهِ "وَ لا تُبَذِّرْ تَبْذِیراً" (اسراء/۲۶) قَالَ لَا تُبَذِّرُوا وَلَایةَ عَلِی (ع) " [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۵۷] .

۷ ـ حضـرت رسـول (ص) در روایـات متعـدّد به أمیرالمـؤمنین (ع) فرمـود : "تـو مثـل عیسـی هسـتی که یهود او را واجب القتل دانستند و به مادرش تهمت زدند ، ولی نصارا او را تا خدایی رساندند." [بحار ، ج۳۵ ، ص۳۱۳] .

۱. غیبت

۱. غیبت در اسلام

۱. مفهوم غیبت

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْغِيبَةُ أَنْ تَقُولَ فِی أَخِیكَ مَا سَتَرَهُ اللَّهُ عَلَیهِ وَ أَمَّا الْأَمْرُ الظَّاهِرُ فِیهِ مِثْلُ الْحِدَّةِ وَ الْعَجَلَةِ فَلَا [كافی ، ج۲ ، ص۳۵۸] .

۲. پس امر ظاهر مثل عجله و عصبانیت و.... غیبت نیست. [وسائل ، ج۸ ، ص۶۰۴] .

بسیار مهم :

دنیا برای حقوق بشر حرفها دارد اما اسلام می‌فرماید : چون كسی نیست حق گفتگو در پشت سر او را نداری ، این است حقوق بشر.

۲. سیمای غیبت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الغیبة آیة المنافق [غررالحكم ، ص۲۲۱] .

غیبت سبب تزلزل اطمینان در جامعه می‌شود.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْغِیبَةُ جُهْدُ الْعَاجِزِ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۴۶۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الغیبة شر الإفك [غررالحكم ، ص۲۲۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا تغتب فتغتب و لا تحفر لأخیك حفرة فتقع فیها فإنك كما تدین تدان [أمالی صدوق ، ص۴۲۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إیاك و الغیبة فإنها تمقتك إلی الله و الناس و تحبط أجرك [غررالحكم ، ص۲۲۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أبغض الخلائق إلی الله المغتاب [غررالحكم ، ص۲۲۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اغْتَابَ مُسْلِماً أَوْ مُسْلِمَةً لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَی صَلَاتَهُ وَ لَا صِیامَهُ أَرْبَعِینَ یوْماً وَ لَیلَةً إِلَّا أَنْ یغْفِرَ لَهُ صَاحِبُهُ

همین كه نامه عمل را به انسان می‌دهند می‌بینند عباداتش در آن ثبت نشده می گوید : این از من نیست. خطاب می‌رسد إِنَّ رَبَّكَ لَا یضِلُّ وَ لَا ینْسَی ذَهَبَ عَمَلُكَ بِاغْتِیابِ النَّاسِ [جامع‌الأخبار ، ص۱۴۷] .

و برعكس دیگری عباداتی رادر نامه‌اش مشاهده می كند كه انجام نداده خطاب می‌رسدإِنَّ فُلَاناً اغْتَابَكَ فَدُفِعَتْ حَسَنَاتُهُ إِلَیكَ [جامع‌الأخبار ، ص۱۴۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من عاب أخاه بعیب فهو من أهل النار [اختصاص مفید ، ص۲۴۰] .

غیبت كردن :

هم اشاعه فحشاء است.إِنَّ الَّذِینَ یحِبُّونَ أَنْ تَشِیعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذِینَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [نور/۱۹] .

هم استهزاء : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مذیع الفاحشة كفاعلها [غررالحكم ، ص۳۲۶] .

هم تحقیر : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَذَلُّ النَّاسِ مَنْ أَهَانَ النَّاسَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

هم سخن چینی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ [كشف‌الریبة ، ص۴۱] .

هم فتنه انگیزی : الْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ [بقره/۱۹۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : رب فتنة أثارها قول [غررالحكم ، ص۲۱۳] .

هم ظلم است : "قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ ظَلَمَ عِبَادَ اللَّهِ كانَ اللَّهُ خَصْمَهُ دُونَ عِبَادِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۱.لا یغْتَبْ بَعْضُكمْ بَعْضاً [حجرات/۱۲] .

۲.إِنَّ الَّذِینَ یحِبُّونَ أَنْ تَشِیعَ الْفاحِشَةُ فِی الَّذِینَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [نور/۱۹] .

۳.وَیلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

لامز : غایب مغتاب و هامز : الذی یعیب بعینه.
۴.قَالَ الشَّهِیدُ الثَّانِی (ره) لا فرق بین غیبهٔ الصغیر و الکبیر و الحی و المیت و الذکر و الأنثی [کشف‌الریبهٔ ، ص۷۳] .
فی خطبه حجهٔ الوداع ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ دِمَاءَکمْ وَ أَمْوَالَکمْ عَلَیکمْ حَرَامٌ کحُرْمَةِ یوْمِکمْ هَذَا فِی شَهْرِکمْ هَذَا [کافی ، ج۷ ، ص۲۷۴] .
غیبت کننده در کنار مدمن الخمر قرار گرفته است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَحْرُمُ الْجَنَّةُ عَلَى ثَلَاثَةٍ عَلَى الْمَنَّانِ وَ عَلَى الْمُغْتَابِ وَ عَلَى مُدْمِنِ الْخَمْرِ [الزهد ، ص۹] .

۳. روان شناسی غیبت

۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من نقل إلیک نقل عنک [غررالحکم ، ص۲۲۱] .
۲.قَالَ الشَّهِیدُ الثَّانِی (ره) "یذکر نفسه بالذم و مقصوده أن یذم غیره" [کشف‌الریبهٔ ، ص۱۵] .
(همه ما گرفتار بی صبری و ضعیف هستیم."
۳. خدا را شکر که ما گرفتار....نیستیم. (یعنی او گرفتار است.)
۴. پناه به خدا از فلان عیب. (یعنی فلانی آن عیب رادارد.)
۵. سبحان الله ، عجب ، لا حول ولا قوهٔ... (یعنی بگو ببینیم و بشنویم.)
از خداوند می‌خواهیم که همه ما را حفظ کند. (یعنی او گرفتار شد.)
من برای فلانی ناراحتم که گرفتار شد.
گاهی به زبان می گوید غیبت نکنید ولی قلبا میل دارد بشنود. (این نفاق است.) [بحار ، ج۷۲ ، ص۲۲۳. به بعد] .

۴. کفاره غیبت

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "مَا كَفَّارَةُ الِاغْتِیَابِ قَالَ تَسْتَغْفِرُ لِمَنِ اغْتَبْتَهُ کمَا ذَکرْتَهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۳۷۷] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رحم الله عبدا کان لأخیه قبله مظلمهٔ فی عرض أو مال فأتاه فیحلله منها قبل أن یأتی یوم لیس معه دینار و لا درهم [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۵۳] .
شیخ طوسی می‌فرماید : غیبت شده :
یا غیبت را شنیده که عذر خواهی بهتر است.
یا غیبت را نشنیده که استغفار بهتر است. [مستدرک السفینهٔ ، ج۸ ، ص ۹۰]
قال الشهید الثانی :
قَالَ الشَّهِیدُ الثَّانِی (ره) : "لا یسقط الحق بإباحهٔ الإنسان عرضه للناس" [کشف‌الریبهٔ ، ص۷۳] .
مثلا بگوید : من کلامی علیه توگفتم تو نیز کلامی علیه من بگو.

۵. کیفر غیبت

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يوتَى بِأَحَدٍ يوْمَ الْقِيامَةِ يوقَفُ بَينَ يدَى اللَّهِ وَ يدْفَعُ إِلَيهِ كتَابُهُ فَلَا يرَى حَسَنَاتِهِ فَيقُولُ إِلَهِى لَيسَ هَذَا كتَابِى فَإِنِّى لَا أَرَى فِيهَا طَاعَتِى فَقَالَ إِنَّ رَبَّك لَا يضِلُّ وَ لَا ينْسَى ذَهَبَ عَمَلُك بِاغْتِيابِ النَّاسِ ثُمَّ يوتَى بِآخَرَ وَ يدْفَعُ إِلَيهِ كتَابُهُ فَيرَى فِيهَا طَاعَاتٍ كثِيرَةً فَيقُولُ إِلَهِى مَا هَذَا كتَابِى فَإِنِّى مَا عَمِلْتُ هَذِهِ الطَّاعَاتِ فَيقُولُ إِنَّ فُلَاناً اغْتَابَك فَدُفِعَتْ حَسَنَاتُهُ إِلَيك [جامع‌الأخبار ، ج۱۴۷] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَرَرْتُ لَيلَةَ أُسْرِى بِى عَلَى قَوْمٍ يخْمِشُونَ وُجُوهَهُمْ بِأَظْفَارِهِمْ فَقُلْتُ يا جَبْرَئِيلُ مَنْ هَؤُلَاءِ فَقَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يغْتَابُونَ النَّاسَ وَ يقَعُونَ فِى أَعْرَاضِهِمْ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۱۵] . عذابهای بعد از مرگ – خلاصه روایت فوق :

الف : عذاب قبر.

ب : اول من يدخل النار : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ عَلَى نَبِينَا وَ آلِهِ وَ عَلَيهِ السَّلَامُ الْمُغْتَابُ هُوَ آخِرُ مَنْ يدْخُلُ الْجَنَّةَ إِنْ تَابَ وَ إِنْ لَمْ يتُبْ فَهُوَ أَوَّلُ مَنْ يدْخُلُ النَّارَ [مصباح‌الشريعة ، ص۲۰۴] .

ج : خروج الدم و اقيح من فمه

د : خلوده فی النار

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اجْتَنِبِ الْغِيبَةَ فَإِنَّهَا إِدَامُ كلَابِ النَّارِ [أمالی صدوق ، ص۲۰۹] .

و : خشم وجوههم باظافيرهم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رأيت ليلة أسرى بی قوما يخمشون وجوههم بأظافيرهم فسألت جبرئيل (ع) عنهم فقال هؤلاء الذين يغتابون الناس [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۷۶] .

ز : اكل ميت المغتاب

خلاصه روایت كشف الريبة.

۱. همچون گوشت مرده برادر است.

۲. اشاعه فحشاء می باشد.

۳. از زنا بدتر است.

۴. مانع قبول طاعات است.

۵.تاكل الحسناتاست. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْغِيبَةُ تَأْكلُ الْحَسَنَاتِ كمَا تَأْكلُ النَّارُ الْحَطَبَ [مصباح‌الشريعة ، ص۲۰۴] .

۶. خروج از ولايت خدا :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ رَوَى عَلَى مُومِنٍ رِوَايةً يرِيدُ بِهَا شَينَهُ وَ هَدْمَ مُرُوءَتِهِ لِيسْقُطَ مِنْ أَعْينِ النَّاسِ أَخْرَجَهُ اللَّهُ مِنْ وَلَايتِهِ إِلَى وَلَايةِ الشَّيطَانِ فَلَا يقْبَلُهُ الشَّيطَانُ [كافی ، ج۲ ، ص۳۵۸] .

شنیدن

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَدَّ عَنْ أَخِيهِ غِيبَةً سَمِعَهَا فِى مَجْلِسٍ رَدَّ اللَّهُ عَنْهُ أَلْفَ بَابٍ مِنَ الشَّرِّ فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ فَإِنْ لَمْ يرُدَّ عَنْهُ وَ أَعْجَبَهُ كانَ عَلَيهِ كوِزْرِ مَنِ اغْتَابَ [أعلام‌الدين ، ج۴۱۴] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السَّامِعُ لِلْغِيبَةِ أَحَدُ الْمُغْتَابِينَ [كشف‌الريبة ، ص۱۸] .

۳. با استدلال از آيهلا تَعاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [مائده/۲] .

بايد غيبت را گوش نكرد و با استدلال از آيهتَعاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَ التَّقْوى [مائده/۲] .

بايد دفاع كرد از كسی كه غيبت می‌شود.السامع شريک القائل. [غرر] .

و قال فی خطبه ۱۴۱ نهج البلاغة : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ مَنْ عَرَفَ مِنْ أَخِيهِ وَثِيقَةَ دِينٍ وَ سَدَادَ طَرِيقٍ فَلَا يسْمَعَنَّ فِيهِ

أَقَاوِيلَ الرِّجَالِ أَمَا إِنَّهُ قَدْ يرْمِی الرَّامِی وَ تُخْطِئُ السِّهَامُ وَ يحِيلُ الْكَلَامُ وَ بَاطِلُ ذَلِک يبُورُ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ وَ شَهِيدٌ أَمَا إِنَّهُ لَيسَ بَينَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ إِلَّا أَرْبَعُ أَصَابِعَ [نهج‌البلاغه خطبه ، ۱۴۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اغْتِيبَ عِنْدَهُ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَاسْتَطَاعَ نَصْرَهُ فَلَمْ ينْصُرْهُ خَذَلَهُ اللَّهُ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴] ،

و ان نصره نصره الله واعانه فی الدنیا و الاخرة [وسائل ، ج۸ ، ص۶۰۶] .

عن النبی (ص) : اذا وقع فی الرجل و انت فی ملاء فکن للرجل ناصرا و للقوم ذاجرا و قم عنهم [کنز العمال حدیث شماره ۸۰۲۸ به نقل از میزان الحکمة] .

غیر زبانی

۱. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنِ اغْتِيبَ عِنْدَهُ أَخُوهُ الْمُومِنُ فَنَصَرَهُ وَ أَعَانَهُ نَصَرَهُ اللَّهُ وَ أَعَانَهُ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ مَنْ لَمْ ينْصُرْهُ وَ لَمْ يعِنْهُ وَ لَمْ يدْفَعْ عَنْهُ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَی نُصْرَتِهِ وَ عَوْنِهِ إِلَّا خَفَضَهُ اللَّهُ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [ثواب‌الأعمال ، ص ۲۵۰] .

علاوه که تعبیراتی از قبیل تشییع فاحشه ، ذکرک اخاک و همزه ، لمزه شامل آنها نیز می‌شود.

غیبت مردگان

قال رسول الله (ص) : ارفعوا السنتکم عن المسلمین و اذا مات احد منهم قولوا فیه خیرا [الفصاحة ، جمله۲۶۴] .

۶. آثار غیبت در اسلام

۱. پیدا شدن کینه

۲. پیدا شدن بی اعتمادی و سوء ظن

۳.پیدا شدن اختلافات.

۴. پیدا شدن جرأت بر گناه (همین که فهمید مردم گناه وعیبش را فهمیده‌اند جری می‌شود.)

۵. همینکه عیب و گناهش فاش شد تصمیم بر توبه هم دیرتر می گیرد یا نمی گیرد.

۶. آلوده کردن محیط و آماده سازی دیگران برای گناه.

۷. ایجاد حس انتقام جوئی در صورت فاش شدن.

۷. استثنائات غیبت

۱.شهادت :

۲.جرح الشهود : و قدح مقاله باطل

۳.اظهار التظلم : لا يحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاّ مَنْ ظُلِمَ وَ كانَ اللّهُ سَمِيعاً عَلِيماً [نساء/۱۴۸] .

۴.عند القاضی :

۵.المتجاهر : قال الرضا (ع) : قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ أَلْقَی جِلْبَابَ الْحَياءَ فَلَا غِيبَةَ لَهُ [اختصاص مفید ، ص۲۴۲] .

۶.الذی حد : قال رسول الله (ص) : لیس لفاش غیبة [نهج الفصاحة ، جمله ۲۴۰۸] .

۷.نصحیت مستشیر بقدر استشاره :

۸.تقیه و برای دفع ضرر از مغتاب و نجات او ، او را خراب می‌کنیم :
امام صادق (ع) به پسر زراره فرمودند ، سلام پدرت را برسان و بگو
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اقْرَأْ مِنِّی عَلَی وَالِدِک السَّلَامَ وَ قُلْ إِنَّمَا أَعِیبُک دِفَاعاً مِنِّی عَنْک [رجال‌الکشی ، ص۱۳۸] .
۹.رد دعواهای نابجا که من مجتهدم ، من سیدم و....
۲. انواع غیبت
۱. زبانی
۲. نوشتنی
۳. اشاره‌ای
۴. تقلیدی
۵. غیبت گاهی با عدم ذکر عیب است ، حیف که دین جلو زبانم را گرفت.
۳. ریشه های غیبت
۱. غضب
۲. حقه
[پروین اعتصامی]
۳. حسد
۴. لعب و هزل و استهزاء و سرگرمی
۵. بالا بردن خود و ناقص کردن طرف مقابل.
۶.ابراء نفسه عن العیب و نسبته الی الغیر
۷.الرحمهٔ.... بالسان
رحمت اسرار او را آشکار می‌کند. (برای فلانی حادثه و نقص و گرفتاری پیش آمد.)
۸. تحریک غریزه کنجکاوی
۹. مساعدت با غیبت کنندگان
۱۹. تصدیق خبری که حقیقت آن کشف نشده است.
۱۱. به ستوه آمدن و فشار روحی.
۱۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْغِیبَةُ جُهْدُ الْعَاجِزِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۶۱] .
۴. عوامل شیوع غیبت
۱. غفلت از خطرات آن
۲. گناه آن ضرری به مقامات و درجات نمی‌زند. (غیر از زنا و شراب و...است.)
۵. شیوه ترک غیبت
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَ مَا ذَکرَ مَوْضِعَ سَتْرِ اللَّهِ عَلَیهِ مِنْ ذُنُوبِهِ مِمَّا هُوَ أَعْظَمُ مِنَ الذَّنْبِ الَّذِی عَابَهُ بِهِ وَ کیفَ یذُمُّهُ بِذَنْبٍ قَدْ رَکبَ مِثْلَهُ فَإِنْ لَمْ یکنْ رَکبَ ذَلِک الذَّنْبَ بِعَینِهِ فَقَدْ عَصَی اللَّهَ فِیمَا سِوَاهُ مِمَّا هُوَ أَعْظَمُ مِنْهُ وَ ایمُ اللَّهِ لَئِنْ لَمْ یکنْ عَصَاهُ فِی الْکبِیرِ وَ عَصَاهُ فِی الصَّغِیرِ لَجَرَاءَتُهُ عَلَی عَیبِ النَّاسِ أَکبَرُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۴۰] .

أَ يحِبُّ أَحَدُكمْ أَنْ يأْكلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيتاً فَكرِهْتُمُوهُ [حجرات/١٢] .

ايحب (با لحن عاطفی) احدکم (بعضکم عن بعض) ان یاکل لحم (آبرو مثل گوشت بدن ، جزء انسان است.) اخیه (او برادر تو است.) میتا فکرهتموه.

بَعْضُكمْ مِنْ بَعْض

١. غیرت

١. رابطه غیرت وتربیت

١. غیرت اهرم تربیت

أَ لَيسَ مِنْكمْ رَجُلٌ رَشيدٌ [هود/٧٨] .

آیا دوست داری کسی به ناموس تو نگاه کند؟

وَ لْيشْهَدْ عَذابَهُما طائِفَةٌ مِنَ الْمُومِنينَ [نور/٢] .

حَتّی تَنْكحَ زَوْجاً غَيرَهُ [بقره/٢٣٠] .

٢. غیرت انبیا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كانَ إِبْرَاهِيمُ (ع) غَيوراً وَ أَنَا أَغْيرُ مِنْهُ وَ جَدَعَ اللَّهُ أَنْفَ مَنْ لَا يغَارُ مِنَ الْمُومِنِينَ وَ الْمُسْلِمِينَ [کافی ، ج۵ ، ص۵۳۶] .

١.شکستن بتها

وَ تَاللّهِ لَأَكيدَنَّ أَصْنامَكمْ [انبیاء/٥٧] .

٢. حضرت موسی

فَوَكزَهُ مُوسى فَقَضى [قصص/١٥] .

لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِی الْيمِّ نَسْفاً [طه/٩٧] .

وَ أَلْقَى الْأَلْواحَ وَ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخيهِ يجُرُّهُ إِلَيهِ [اعراف/٥٠] .

٣. بی غیرتی ، مساوی بی ایمانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْغَيرَةَ مِنَ الْإِيمَانِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج٣ ، ص۴۴۴] .

۴. غیرت خدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا أَحَدٌ أَغْيرَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مِنْ غَيرَتِهِ حَرَّمَ الْفَوَاحِشَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص١١] .

۵. مصداق غیرت

قال النّبیّ (ص) : من الغيرة ما يحبّ الله و منها ما يبغض الله

٢. لزوم غیرت

١.امر قرآن به غیرت

وَ ما لَكمْ لا تُقاتِلُونَ فی سَبيلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفين [نساء/٧٥] .

۲.غیرت برای حق

تعصب برای حق ، حق است؛ برای باطل ، باطل است.

در آیه مستضعفان یا قوما یا للرّجال نمی‌گویند بلکه می‌گویند : رَبَّنا أَخْرِجْنا [نساء/۷۵] .

در آیه مستضعفان از خداوند ولیّ و نصیر می‌خواهند : وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک وَلِیا وَ اجْعَلْ لَنا مِنْ لَدُنْک نَصیراً [نساء/۷۵] .

۳. بی غیرتی و قلب وارونه

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ شَیطَاناً یقَالُ لَهُ الْقَفَنْدَرُ إِذَا ضُرِبَ فِی مَنْزِلِ الرَّجُلِ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً بِالْبَرْبَطِ وَ دَخَلَ عَلَیهِ الرِّجَالُ وَضَعَ ذَلِک الشَّیطَانُ کلَّ عُضْوٍ مِنْهُ عَلَى مِثْلِهِ مِنْ صَاحِبِ الْبَیتِ ثُمَّ نَفَخَ فِیهِ نَفْخَةً فَلَا یغَارُ بَعْدَ هَذَا حَتَّى تُؤتَى نِسَاؤهُ فَلَا یغَارُ [کافی ، ج۵ ، ص۵۳۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ شَیطَاناً یقَالُ لَهُ الْقَفَنْدَرُ إِذَا ضُرِبَ فِی مَنْزِلِ الرَّجُلِ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً بِالْبَرْبَطِ وَ دَخَلَ عَلَیهِ الرِّجَالُ وَضَعَ ذَلِک الشَّیطَانُ کلَّ عُضْوٍ مِنْهُ عَلَى مِثْلِهِ مِنْ صَاحِبِ الْبَیتِ ثُمَّ نَفَخَ فِیهِ نَفْخَةً فَلَا یغَارُ بَعْدَ هَذَا حَتَّى تُؤتَى نِسَاؤهُ فَلَا یغَارُ [کافی ، ج۵ ، ص۵۳۶] .

۴. علت زوال غیرت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا لَمْ یغَرِ الرَّجُلُ فَهُوَ مَنْکوسُ الْقَلْبِ [کافی ، ج۵ ، ص۵۳۶] .

امام صادق (ع) : "اگر چهل روز نوازندگی در منزلی بود و مردان آمد و رفت کردند ، شیطان در روح صاحب‌خانه اثر می‌گذارد که دیگر غیرت به خرج نمی‌دهد."

۵. غیرت ، موجب نجات

امام باقر (ع) : "گروهی اسیران را خدمت پیامبر اکرم (ص) آوردند به یکی از آنان لطف خاصّی کرد. اسیر علت پرسید. فرمود : "خداوند به من خبر داد در تو چند کمال بود. صداقت ، شجاعت ، سخاوت ، حسن خلق و غیرت نسبت به خانواده. آن اسیر مسلمان شد و در اسلام ، در جبهه شهید شد."

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أُتِی النَّبِی (ص) بِأُسَارَى فَأَمَرَ بِقَتْلِهِمْ وَ خَلَّى رَجُلًا مِنْ بَینِهِمْ فَقَالَ الرَّجُلُ کیفَ أَطْلَقْتَ عَنِّی فَقَالَ أَخْبَرَنِی جَبْرَئِیلُ عَنِ اللَّهِ أَنَّ فِیک خَمْسَ خِصَالٍ یحِبُّهَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ الْغَیرَةَ الشَّدِیدَةَ عَلَى حَرَمِک وَ السَّخَاءَ وَ حُسْنَ الْخُلُقِ وَ صِدْقَ اللِّسَانِ وَ الشَّجَاعَةَ فَلَمَّا سَمِعَهَا الرَّجُلُ أَسْلَمَ وَ حَسُنَ إِسْلَامُهُ وَ قَاتَلَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) حَتَّى اسْتُشْهِدَ [أمالی صدوق ، ص۲۷۱] .

۳. موارد لزوم غیرت

۱. غیرت در مقابل شرک

إِنَّمَا الْمُشْرِکونَ نَجَسٌ [توبه/۲۸] .

۲. غیرت در مقابل کفر

تحریم تشبّه به کفّار

۳. غیرت در مقابل اهانت به مقدسات

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ قَعَدَ فِی مَجْلِسٍ یسَبُّ فِیهِ إِمَامٌ مِنَ الْأَئِمَّةِ یقْدِرُ عَلَى الِانْتِصَابِ فَلَمْ یفْعَلْ أَلْبَسَهُ اللَّهُ الذُّلَّ فِی الدُّنْیا وَ عَذَّبَهُ فِی الْآخِرَةِ وَسَلَبَهُ صَالِحَ مَا مَنَّ بِهِ عَلَیهِ مِنْ مَعْرِفَتِنَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۹] .

غیرت در برابر اهانت به مقدّسات :

من سبّ النّبیّ جاز قتله بل وجب [جواهر ، ج ۴۱ ، ص ۴۳۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا آمَنَ بِی مَنْ بَاتَ شَبْعَانَ وَ جَارُهُ جَائِعٌ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۶۸] .
۴. غیرت در مقابل استمداد
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يُنَادِي يا لَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج ۲ ، ص ۱۶۴] .
۵. غیرت در مقابل گرسنگان
وَ لا يَحُضُّ عَلى طَعامِ الْمِسْكِينِ [ماعون/۳] .
وَ لَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ [مدثر/۴۴] .
۶. غیرت در مقابل مسجد
فَلا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ بَعْدَ عامِهِمْ هذا [توبه/۲۸] .
۷. غیرت در مقابل ناموس
۱. غیرت امام حسین (ع)
۲. هشدار امیر المؤمنین (ع)
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا أَهْلَ الْعِرَاقِ نُبِّئْتُ أَنَّ نِسَاءَكُمْ يُدَافِعْنَ الرِّجَالَ فِي الطَّرِيقِ أَ مَا تَسْتَحْيُونَ [کافی ، ج ۵ ، ص ۵۳۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَ مَا تَسْتَحْيُونَ وَ لَا تَغَارُونَ نِسَاءَكُمْ يَخْرُجْنَ إِلَى الْأَسْوَاقِ وَ يُزَاحِمْنَ الْعُلُوجَ [کافی ، ج ۵ ، ص ۵۳۷]
۳. غافل از ناموس ، مورد لعنت
قَالَ الرِّضَا (ع) : لَعَنَ النَّبِي (ص) الْمُتَغَافِلَ عَنْ زَوْجَتِهِ وَ هُوَ الدَّيوثُ وَ قَالَ (ص) اقْتُلُوا الدَّيوثَ [فقه‌الرضا ، ص ۲۵۲] .
غیرت در برابر عیالات : قَالَ الْحُسَينُ (ع) : وَيحَكُمْ يا شِيعَةَ آلِ أَبِي سُفْيانَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ دِينٌ وَ كُنْتُمْ لَا تَخَافُونَ الْمَعَادَ فَكُونُوا أَحْرَاراً فِي دُنْيَاكُمْ [اللهوف ، ص ۱۱۹] .
۴. بی غیرت دور از رحمت
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ لَا يُزَكِّيهِمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ الشَّيْخُ الزَّانِي وَ الدَّيوثُ وَ هُوَ الَّذِي لَا يَغَارُ وَ يَجْتَمِعُ النَّاسُ فِي بَيْتِهِ عَلَى الْفُجُورِ وَ الْمَرْأَةُ تُوطِئُ فِرَاشَ زَوْجِهَا [دعائم‌الإسلام ، ج ۲ ، ص ۴۴۸] .
۵. معیار عفت و پاکدامنی
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قَدْرُ الرَّجُلِ عَلَى قَدْرِ هِمَّتِهِ وَ صِدْقُهُ عَلَى قَدْرِ مُرُوءَتِهِ وَ شَجَاعَتُهُ عَلَى قَدْرِ أَنَفَتِهِ وَ عِفَّتُهُ عَلَى قَدْرِ غَيْرَتِهِ [نهج‌البلاغة ، حکمت ۴۷] .
ان الله یحبّ من عباده الغیور [کنز العمّال ، حدیث شماره ۷۰۷۰] .
۸. غیرت در مقابل گناه
أَ لَيسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ [هود/۷۸] .

۴. غیرتهای نابجا

۱. عواقب
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِيَّاكَ وَ التَّغَايُرَ فِي غَيْرِ مَوْضِعِ الْغَيْرَةِ فَإِنَّ ذَلِكَ يَدْعُو الصَّحِيحَةَ مِنْهُنَّ إِلَى السَّقَمِ وَ لَكِنْ أَحْكِمْ أَمْرَهُنَّ [کافی ، ج ۵ ، ص ۵۳۷] .

۲. عدم غیرت در حلال

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا غَیرَةَ فِی الْحَلَال [کافی ، ج۵ ، ص۵۳۷] .

۳. داستان زن گناهکار

عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ رَفَعَهُ قَال : "بَینَا رَسُولُ اللَّهِ ص قَاعِدٌ إِذْ جَاءَتِ امْرَأَةٌ عُرْیانَةٌ حَتَّى قَامَتْ بَینَ یدَیهِ فَقَالَتْ یا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی فَجَرْتُ فَطَهِّرْنِی قَالَ وَ جَاءَ رَجُلٌ یعْدُو فِی أَثَرِهَا وَ أَلْقَى عَلَیهَا ثَوْباً فَقَالَ مَا هِیَ مِنْک فَقَالَ صَاحِبَتِی یا رَسُولَ اللَّهِ خَلَوْتُ بِجَارِیتِی فَصَنَعَتْ مَا تَرَى فَقَالَ ضُمَّهَا إِلَیک ثُمَّ قَالَ إِنَّ الْغَیرَاءَ لَا تُبْصِرُ أَعْلَى الْوَادِی مِنْ أَسْفَلِهِ" [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۵] .

۵. غیرت در برابر عیر مسلمان

۱. غیرت امیرالمؤمنین در ماجرای ذی قار

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَلَوْ أَنَّ امْرَأً مُسْلِماً مَاتَ مِنْ بَعْدِ هَذَا أَسَفاً مَا کانَ بِهِ مَلُوماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۷] .

۲. فحش ممنوع

وَ لا تَسُبُّوا الَّذینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ [انعام/۱۰۸] .

۳. برخورد امام باشخص سباک

امام بیست سال با شخصی دوست بود. ولی همین که نسبت ناروائی به مادرِ برده غیرمسلمان خود داد ، امام او را رها کرد.

لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِیعٌ وَ صَلَوات [حج/۴۰] .

۴. داستان عهد شکنی یهود

... داستان عهدشکنی یهود را به این صورت روایت کرده‌اند : که زنی از عرب کالائی برای فروش به مدینه آورد و آن را در بازار "بنی قینُقاع" فروخت و نزد مغازه زرگری نشست. یهودیان خواستند به هر حیله‌ای شده روی او را باز کنند ، زن امتناع داشت. زرگر کنار جامه زن را به پشت او گره زد ، چون برخاست ، قسمتی از بدن او آشکار شد و یهودیان بخندیدند. زن فریاد کشید. مردی از مسلمانان به زرگر که یهودی بود حمله برد و او را کشت ، یهودیان بی‌درنگ بر مرد مسلمان تاختند و او را کشتند ، بستگان آن مسلمان ، مسلمانان را به فریادرسی خواستند و فتنه بالا گرفت. رسول خدا (ص) بعد از پاسخ درشتی که از سران بنی‌قینُقاع شنید ، ابولبابه را در مدینه جانشین خود برگماشت و آنان را از نیمه شوال یا اول ذی القعده سال دوم محاصره کرد تا به تنگ آمدند و تسلیم شدند. [تاریخ پیامبر اسلام ، ص۲۷۲ ، دکتر آیتی به نقل از سیره ابن هشام ، ج۳ ، ص۵۱] .

ف

۱. فحش

۱. فحش به غیر مسلمان و ناسزا به حیوانات در روایات

۱–عَنْ عَمْرِو بْنِ نُعْمَانَ الْجُعْفِی قَالَ کانَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) صَدِیقٌ لَا یکادُ یفَارِقُهُ إِلَی أَنْ قَالَ فَقَالَ یوْماً لِغُلَامِهِ یا ابْنَ الْفَاعِلَةِ أَینَ

كنْتَ قالَ فَرَفَعَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) يـدَهُ فَصَكَّ بِهَا جَبْهَـةَ نَفْسِهِ ثُمَّ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ تَقْذِفُ أُمَّهُ قَدْ كنْتُ أَرَى أَنَّ لَك وَرَعاً فَإِذَا لَيسَ لَك وَرَعٌ فَقَالَ جُعِلْتُ فِدَاك إِنَّ أُمَّهُ سِنْدِيةٌ مُشْرِكةٌ فَقَالَ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ لِكلِّ أُمَّةٍ نِكاحاً تَنَحَّ عَنِّی فَمَا رَأَيتُهُ يمْشِی مَعَهُ حَتَّی فَرَّقَ بَينَهُمَا الْمَوْتُ" [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۶] .

۲-عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّ بَعْضَ أَصْحَابِنَا يفْتَرُونَ وَ يقْذِفُونَ مَنْ خَالَفَهُمْ فَقَالَ لِی الْكفُّ عَنْهُمْ أَجْمَلُ" [كافی ، ج۸ ، ص۲۸۵] .

۳-عَنْ أَبِی بَكرٍ الْحَضْرَمِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يفْتَرِی عَلَی الرَّجُلِ مِنْ جَاهِلِيةِ الْعَرَبِ فَقَالَ يضْرَبُ حَدّاً قُلْتُ يضْرَبُ حَدّاً قَالَ نَعَمْ إِنَّ ذَلِك يدْخَلُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ ص" [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۳۹۳] .

۴-وَ لا تَسُبُّوا الَّذِينَ يدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَيسُبُّوا اللّهَ عَدْواً بِغَيرِ عِلْم [انعام/۱۰۸] .

۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّی أَكرَهُ لَكمْ أَنْ تَكونُوا سَبَّابِينَ وَ لَكِنَّكمْ لَوْ وَصَفْتُمْ أَعْمَالَهُمْ وَ ذَكرْتُمْ حَالَهُمْ كانَ أَصْوَبَ فِی الْقَوْلِ وَ أَبْلَغَ فِی الْعُذْرِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن امروسبک بأمر لا يعلم فيک فلا تسبه بأمر تعلمه فيه فيكون لک الأجر و عليه الوزر [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۱۲] .

۲. زشتی فحش در روايات

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسُبُّوا الرِّيـاحَ فَإِنَّهَا مَأْمُورَةٌ وَ لَا الْجِبَالَ وَ لَا السَّاعَاتِ وَ لَا الْأَيامَ وَ لَا اللَّيالِی فَتَأْثَمُوا وَ يرْجِعَ إِلَيكمْ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۵۴۴] .

۱- عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی (ع) : فِی رَجُلَينِ يتَسَابَّانِ قَالَ الْبَادِی مِنْهُمَا أَظْلَمُ وَ وِزْرُهُ وَ وِزْرُ صَاحِبِهِ عَلَيهِ مَا لَمْ يعْتَذِرْ إِلَی الْمَظْلُومِ [كافی ، ج۲ ، ص ۳۶۰] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنْ شَرِّ عِبَادِ اللَّهِ مَنْ تُكرَهُ مُجَالَسَتُهُ لِفُحْشِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَبْغَضَ خَلْقِ اللَّهِ عَبْدٌ اتَّقَی النَّاسُ لِسَانَهُ [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَرُّ النَّاسِ يوْمَ الْقِيامَةِ الَّذِينَ يكرَمُونَ اتِّقَاءَ شَرِّهِمْ [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مِنْ عَلَامَاتِ شِرْك الشَّيطَانِ الَّذِی لَا يشَك فِيهِ أَنْ يكونَ فَحَّاشاً لَا يبَالِی مَا قَالَ وَ لَا مَا قِيلَ فِيهِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْفُحْشَ وَ الْبَذَاءَ وَ السَّلَاطَةَ مِنَ النِّفَاقِ [كافی ، ج۲ ، ص۳۲۵] .

۳. انواع فحش

۱. نفرين

۱-وَ قالَ نُوحٌ رَبِّ لا تَذَرْ عَلَی الْأَرْضِ مِنَ الْكافِرِينَ دَياراً [نوح/۲۶] .

۲-رَبَّنَا اطْمِسْ عَلی أَمْوالِهِمْ وَ اشْدُدْ عَلی قُلُوبِهِمْ [يونس/۸۸] .

۳-رَبَّنا آتِهِمْ ضِعْفَينِ مِنَ الْعَذابِ [احزاب/۶۸] .

۴- قال النبی (ص) : لاتدعوا علی انفسكم و لاتدعوا علی اولادكم و لاتدعوا علی اموالكم [كنز ، ج۳ ، ص۶۱۴] .

۵- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أيما رجل دعا على ولده أورثه الله الفقر [عدةالداعی ، ص۸۹] .

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من تمنی موت البنات حرم أجرهن و لقی الله تعالی عاصیا [بحارالأنوار ، ج۱۰۱ ، ص۹۹] .

۲. لعن

در قرآن کفار ، منافقان ، ابلیس ، اذیت کنندگان خدا و رسول ، مفسد ، قاطع رحم ، کتمان کننده ، ستمکاران ، شجره ملعونه (بنی امیه) نسبت دهنده ناروا به زنان پاک دامن مورد لعنت قرار گرفته‌اند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لعن المؤمن كقتله [الصوارم‌المهرقة ، ص۲۲۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا ينبغی للمؤمن الا يكون لعانا [كنز ، ج۳ ، ص۶۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لايجتمع ان يكونوا لعانين صديقين [كنز ، ج۳ ، ص۶۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : انی لم ابعث لعانا و انما بعثت رحمة [كنز ، ج۳ ، ص۶۱۵] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : خَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) النَّاسَ فَقَالَ أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِشِرَارِكُمْ قَالُوا بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِی يمْنَعُ رِفْدَهُ وَ يضْرِبُ عَبْدَهُ وَ يتَزَوَّدُ وَحْدَهُ فَظَنُّوا أَنَّ اللَّهَ لَمْ يخْلُقْ خَلْقاً هُوَ شَرٌّ مِنْ هَذَا ثُمَّ قَالَ أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ هُوَ شَرٌّ مِنْ ذَلِكَ قَالُوا بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الَّذِی لَا يرْجَى خَيرُهُ وَ لَا يومَنُ شَرُّهُ فَظَنُّوا أَنَّ اللَّهَ لَمْ يخْلُقْ خَلْقاً هُوَ شَرٌّ مِنْ هَذَا ثُمَّ قَالَ أَ لَا أُخْبِرُكُمْ بِمَنْ هُوَ شَرٌّ مِنْ ذَلِكَ قَالُوا بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْمُتَفَحِّشُ اللَّعَّانُ الَّذِی إِذَا ذُكِرَ عِنْدَهُ الْمُومِنُونَ لَعَنَهُمْ وَ إِذَا ذَكَرُوهُ لَعَنُوهُ [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۰] .

۴. مستحقین لعن درروایات

- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رُبَّ تَالٍ لِلْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ يلْعَنُهُ [جامع‌الأخبار ، ص۴۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إذا تلا عن اثنان فتباعد منهما ، فإن ذلك المجلس تنفر عنه الملائكة. [أمالی طوسی ، ص۷۰۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثُ خِصَالٍ مَلْعُونٌ مَنْ فَعَلَهُنَّ الْمُتَغَوِّطُ فِی ظِلِّ النُّزَّالِ وَ الْمَانِعُ الْمَاءَ الْمُنْتَابَ وَ سَادُّ الطَّرِيقِ الْمَسْلُوكِ [كافی ، ج۳ ، ص۱۶] .

حضرت علی (ع) در قنوت نماز واجب به سردمداران طاغوت لعن می‌کرد" [جامع السعادات ، ج۱ ، ص۳۱۸] .

امام صادق (ع) بعد از نماز به چهار مرد لعنت می‌کرد.

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَى كَلَّهُ عَلَى النَّاسِ [كافی ، ج۴ ، ص۱۲] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ كَانَ آخِرُ يوْمَيهِ شَرَّهُمَا فَهُوَ مَلْعُونٌ [معانی الأخبار ، ص۳۴۲] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِی وَ الْمُرْتَشِی وَ مَنْ بَينَهُمَا يمْشِی [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۶۶] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَعَنَ اللَّهُ مَنِ ادَّعَى نَسَباً لَا يعْرَفُ وَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ وَ مَنْ أَحْدَثَ حَدَثاً فِی الْإِسْلَامِ أَوْ آوَى مُحْدِثاً وَ مَنْ قَتَلَ غَيرَ قَاتِلِهِ أَوْ ضَرَبَ غَيرَ ضَارِبِهِ وَ مَنْ لَعَنَ أَبَوَيهِ فَقَالَ رَجُلٌ يا رَسُولَ اللَّهِ أَ يوجَدُ رَجُلٌ يلْعَنُ أَبَوَيهِ فَقَالَ نَعَمْ يلْعَنُ آبَاءَ الرِّجَالِ وَ أُمَّهَاتِهِمْ فَيلْعَنُونَ أَبَوَيهِ [كافی ، ج۸ ، ص۶۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ أَصْنَافاً مِنْ أُمَّتِی لَا يسْتَجَابُ لَهُمْ دُعَاؤُهُمْ رَجُلٌ يدْعُو عَلَى وَالِدَيهِ وَ رَجُلٌ يدْعُو عَلَى غَرِيمٍ ذَهَبَ لَهُ بِمَالٍ فَلَمْ يكْتُبْ عَلَيهِ وَ لَمْ يشْهِدْ عَلَيهِ وَ رَجُلٌ يدْعُو عَلَى امْرَأَتِهِ وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ تَخْلِيةَ سَبِيلِهَا بِيدِهِ [كافی ، ج۵ ، ص۶۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ عَبَدَ الدِّينَارَ وَ الدِّرْهَمَ [كافی ، ج۲ ، ص۲۷۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ كَمَّهَ أَعْمَى مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ نَكَحَ بَهِيمَةً [كافی ، ج۲ ، ص۲۷۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی لَعَنْتُ سَبْعاً لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَ کلّ نَبِی مُجَابٍ قِیلَ وَ مَنْ هُمْ یا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الزَّائِدُ فِی کتَابِ اللَّهِ وَ الْمُکذِّبُ بِقَدَرِ اللَّهِ وَ الْمُخَالِفُ لِسُنَّتِی وَ الْمُسْتَحِلُّ مِنْ عِتْرَتِی مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَ الْمُسَلَّطُ بِالْجَبَرُوتِ لِیعِزَّ مَنْ أَذَلَّ اللَّهُ وَ یذِلَّ مَنْ أَعَزَّ اللَّهُ وَ الْمُسْتَأْثِرُ عَلَی الْمُسْلِمِینَ بِفَیئِهِمْ مُنْتَحِلًا لَهُ وَ الْمُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

رسول اکرم (ص) در شراب ده طائفه را لعنت فرمود :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فِی الْخَمْرِ عَشَرَةً غَارِسَهَا وَ حَارِسَهَا وَ بَائِعَهَا وَ مُشْتَرِیهَا وَ شَارِبَهَا وَ الْآکلَ ثَمَنَهَا وَ عَاصِرَهَا وَ حَامِلَهَا وَ الْمَحْمُولَةَ إِلَیهِ وَ سَاقِیهَا [کافی ، ج۶ ، ص۴۲۹] .

ولی درباره ربا پنج گروه را لعنت فرمودند :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الرِّبَا وَ آکلَهُ وَ مُوکلَهُ وَ بَائِعَهُ وَ مُشْتَرِیهُ وَ کاتِبَهُ وَ شَاهِدَیهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۲۷۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّعْنَةَ إِذَا خَرَجَتْ مِنْ فِی صَاحِبِهَا تَرَدَّدَتْ فَإِنْ وَجَدَتْ مَسَاغاً وَ إِلَّا رَجَعَتْ عَلَی صَاحِبِهَا [کافی ، ج۲ ، ص ۳۶۰] .

۵. پاسخ فحش

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن امروسبک بأمر لا یعلم فیک فلا تسبه بأمر تعلمه فیه فیکون لک الأجر و علیه الوزر [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۲۱۲] .

۶. تنبیه فحش دهنده

۱–اما تادیب قاذف قال فی تحریر الوسیله : کل فحش نحو یا (دیوث) او تعریض بما یکرهه المواجه و لم ید القذف فی عرفه و لغنهٔ یثبت به التعزیر لا الجد کقوله انت ولد حرام او یا ولد حیض او یول لوجته ما وجدتک عذراء او یقول یا فاسق یا فاجر یا شارب الخمر و امثال ذلک مما یوجب الاستخفاف بالغیر و لم یکن الطرف مستحقا ففیه التعزیر لا الحد و لو کان مستحقا فلا یوجب یئا و القذف بان یقول انت زینت او لطت او انت زان او لائط او لیط بک او یا لاطی یا زانی مما یفید القذف بالصراحه من العاقل البالغ)

قال فی تحریر الوسیله ، ج۲ ، ص۶۰۵. الحد فی القذف ثمانون جلدهٔ ذکرا کان المفتری او انثی و یضرب فوق ث۳یابه المعتاده و لایجرد و تضرب جسده کله الا الراس و الوجه و المذاکیر و علی رای یشهر القاذف حتی تجتنب بشهادته.

۲– حتی اگر به کودک ناسزا گفته شود باید تنبیه شوند

۳– اگر نابالغی به بزرگی قذف کند باید تعزیر شود.

۷. نکاتی درباب لعن

با اینکه امام حکیم‌ترین افراد است لکن گاهی لعن اطاعت است نظیر لعن بر قاتلان اهل بیت .

و گاهی این لعنت علاوه بر طاعت جزء شعائر دین می‌شود. ، [جامع السعادات] .

و آیات و روایات ناهی از لعن درباره غیر مستحقین است وگرنه آیات و جملات زیر را داریم :

قُتِلَ الْإِنْسانُ ما أَكفَرَهُ [عبس/۱۷] .
تَبَّتْ يدا أَبِی لَهَبٍ وَ تَبَّ [مسد/۱] .
و تبا لکمیاقبحا لکم
پرخاش‌های (عتابهای) حضرت علی (ع)
۱-قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا لِی أَرَاكُمْ أَشْبَاحاً بِلَا أَرْوَاحٍ وَ أَرْوَاحاً بِلَا أَشْبَاحٍ وَ نُسَّاكاً بِلَا صَلَاحٍ وَ تُجَّاراً بِلَا أَرْبَاحٍ وَ أَيقَاظاً نُوَّماً وَ شُهُوداً غُيباً وَ نَاظِرَةً عَمْياءَ وَ سَامِعَةً صَمَّاءَ وَ نَاطِقَةً بَكمَاءَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۸] .
۲-ثَكلَتْك الثَّوَاكلُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴] .
۳-أَ صِلَةٌ أَمْ زَكاةٌ أَمْ صَدَقَةٌ فَذَلِك مُحَرَّمٌ عَلَينَا أَهْلَ الْبيتِ فَقَالَ لَا ذَا وَ لَا ذَاك وَ لَكنَّهَا هَدِيةٌ فَقُلْتُ هَبِلَتْك الْهَبُولُ أَ عَنْ دِينِ اللَّهِ أَتَيتَنِی لِتَخْدَعَنِی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴] .

۱.فراغت

۱.فرصت ها و سرمایه ها

۱.معنای فراغت
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، ۰۰۰۰۰ وَ اسْتَفْرِغْ أَيامِی فِيمَا خَلَقْتَنِی لَهُ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
دو نعمت بزرگ :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصِّحَّةُ وَ الْفَرَاغُ نِعْمَتَانِ مَكفُورَتَانِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَلَّتَانِ كثِيرٌ مِنَ النَّاسِ فِيهِمَا مَفْتُونٌ الصِّحَّةُ وَ الْفَرَاغُ [کافی ، ج۸ ، ص۱۵۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ألا إن الأيام ثلاثة يوم مضى لا ترجوه و يوم بقی لا بد منه و يوم يأتی لا تأمنه فالأمس موعظة و اليوم غنيمة و غد لا تدری من أهله [تحف‌العقول ، ص ۲۲۰] .
دیروز عبرت ، امروز غنیمت ، فردا نمی‌داند :
۲. توجه به فرصتها
وَ أَنْ لَيسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعى [نجم/۳۹] .
در عوض هر روز در قیامت ۲۴ هزینه برای انسان باز می‌شود" [بحار ، ج۷۱ ، ص۲۶۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احْمِلْ نَفْسَك لِنَفْسِك فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ لَمْ يحْمِلْك غَيرُك [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن لربكم فی أيام دهركم نفحات ألا فتعرضين لها بكثرة الاستعداد [عوالی اللئالی ، ج۴ ، ص۱۱۸] .
إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُومِنِينَ [توبه/۱۱۱] .
با چند امتیاز : کم را می‌خرد ، معیوب را می‌خرد ، گران می‌خرد.
قَالَ الْحُسَينُ (ع) : يا ابن آدم إنما أنت أيام كلما مضى يوم ذهب بعضك [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۴۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن الليل و النهار يعملان فيك فاعمل فيهما و يأخذان منك فخذ منهما [غررالحكم ، ص۱۵۱] .
فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ [انشراح/۷] .
خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ [انعام/۱۲] .

بِئْسَما اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ [بقره/۹۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمَغْبُونُ مَنْ غُبِنَ عُمُرَهُ سَاعَةً بَعْدَ سَاعَةٍ [معانی الأخبار ، ص۳۴۲] .
ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ [آل عمران/۱۱۷] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ ، ۰۰۰۰۰۰۰ ، فَإِذَا كانَ عُمُرِی مَرْتَعاً لِلشَّیطَانِ فَاقْبِضْنِی إِلَیک قَبْلَ أَنْ یسْبِقَ مَقْتُک إِلَی ، أَوْ یسْتَحْکمَ غَضَبُک عَلَی. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
قَالَتْ فَاطِمَةُ (ع) : اللهم أحینی ما علمت الحیاة خیرا لی و توفنی إذا کانت الوفاة خیرا لی [فلاح‌السائل ، ص۲۰۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إلهی و قد أفنیت عمری فی شره السهو عنک و أبلیت شبابی فی سکرة التباعد منک [إقبال‌الأعمال ، ص۶۸۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تشعر قلبک الهم علی ما فات فیشغلک [عن الاستعداد] عما هو آت [غررالحکم ، ص۳۲۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لا تَنْسَ نَصِیبَک مِنَ الدُّنْیا" (قصص-۷۷) لَا تَنْسَ صِحَّتَک وَ قُوَّتَک وَ فَرَاغَک وَ شَبَابَک وَ نَشَاطَک أَنْ تَطْلُبَ بِهَا الآخِرَةَ [أمالی صدوق ، ص۲۲۸] .

۲. عامل فراغت

۱. غفلت از هدف
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : یا غَفْلَتِی عَمَّا یرَادُ بِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۵۳] .
۲. غفلت از خود
نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُم [حشر/۱۹] .
۳. غفلت از خدا
نَسُوا اللّهَ [حشر/۱۹] .
۴. غفلت از مکتب
أَتَتْک آیاتُنا فَنَسِیتَها [طه/۱۲۶] .
۵. غفلت از محرومان
وَ لا یحُضُّ عَلی طَعامِ الْمِسْکینِ [حاقه/۳۴] .
۶. غفلت از توبه
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : فَمَا عُذْرُ مَنْ أَغْفَلَ دُخُولَ الْبَابِ بَعْدَ فَتْحِهِ [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۲] .
۷. غفلت از امکانات
وَدَّ الَّذینَ کفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِکمْ [نساء/۱۰۲] .
۸. غفلت از وظائف
انسان فارغ و بیکار و بی خیال نمی‌داند که بدهکار است به خدا ، خلق ، نسل گذشته ، نسل آینده ، تاریخ
۹. غفلت از نیازهای جامعه
بی خبری از نیازهای جامعه
۱۰. غفلت از عمر

بی توجهی به مسوولیت عمر و جوانی و غفلت و خود فراموشی

۱۱. غفلت از پیشرفت های علمی

بهره گیری از برق و ماشین

۱۲. غفلت از هم نشین خوب

رفقای بیکار و بیعار

۱۳. غفلت از قوانین

کار طبق آئین نامه نه سوز و عشق.

۱۴. غفلت از قیامت

فَکشَفْنا عَنْک غِطاءَک فَبَصَرُک الْیوْمَ حَدیدٌ [ق/۲۲] .

۳. خطرات بیماری

۱. خارجی

ورود انواع فیلم‌ها ، عکس‌ها ، مجلات ، سکس‌ها ، ویدئو ، نوارهای ترانه و غیره...

سقوط دادن ما

لَهُمْ قُلُوبٌ لا یفْقَهُونَ بِها وَ لَهُمْ أَعْینٌ لا یبْصِرُونَ بِها وَ لَهُمْ آذانٌ لا یسْمَعُونَ بِها أُولئِک کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹] .

یعْلَمُونَ ظاهِراً مِنَ الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ هُمْ عَنِ الآخِرَةِ هُمْ غافِلُونَ [روم/۷] .

۲. داخلی

۱. روحی

۱۱- ظرف روح اگر از کار پر نشود از هوا پر می‌شود. بیشتر آمار جنایات در ساعات فراغت است.

[دیوانامامعلی (ع) ، ص۳۴۰. لنقل الصخر من قلل الجبالی]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : القلب الفارغ یبحث عن السوء و الید الفارغة تنازع إلی الإثم [شرحنهجالبلاغه ابنابیالحدید ، ج۲۰ ، ص۳۰۳] .

خطرات بیکاری : فساد روحی (کسالت ، غفلت ، قساوت ، توقع نابجا)

۲. فکری

وقتی انسان بیکار بود فکر بیکار نمی‌ایستد ، زبان بیکار نمی‌ماند. عمر او چراگاه شیطان و افکار باطل می‌شود.

۳.جسمی

تن پروری جسمی ، کسالت و بیماری ، اعتیاد.

۴. علمی

اتلاف وقت (فراموش کردن آموزه های علمی)

۵. خانوادگی

مشکل آفرینی خانوادگی (دعوای خواهر و برادر ، خسارتها ، خطرات آب و برق و گاز و ماشین) .

۶. اجتماعی

مردم آزاری اجتماعی (آزار همسایه ، فساد)

۷. اقتصادی

فقر و محرومیت ، مصرف گرایی

۸. مدیونیت به بشریت

انسان به خدا بدهکار است.

انسان به نسل گذشته بدهکار است.

انسان به نسل آینده بدهکار است.

انسان به طبیعت بدهکار است.

کسی که در مقابل گرفته‌ها ندهد مجرم است. خائن است ، فاسد و مفسد است.

۹. بغض الهی

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيُبْغِضُ الْعَبْدَ النَّوَّامَ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيُبْغِضُ الْعَبْدَ الْفَارِغَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۹] .

۴. فوائد و ثمرات کار و استفاده از عمر :

نقش کار در قلب و احساس آزادگی ، شرافت

۵. اتلاف عمر وفرصتها

يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسانُ وَ أَنَّى لَهُ الذِّكْرى [فجر/۲۳] .

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ [زمر/۵۸] .

الْآنَ وَ قَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَ كُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ [یونس/۹۱] .

حَتَّى إِذا جاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قالَ رَبِّ ارْجِعُونِ [مومنون/۹۹] .

يا وَيْلَتى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلِيلاً [فرقان/۲۸] .

يا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً [فرقان/۲۷] .

وَ أَنْفِقُوا مِنْ ما رَزَقْناكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْ لا أَخَّرْتَنِي إِلى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَ أَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ [منافقون/۱۰] .

أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْكُمْ ما يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَ جاءَكُمُ النَّذِيرُ [فاطر/۳۷] .

معمولا بعد از گرفتن دیپلم تا پیدا کردن کار وآشنایی با کار سه سال طول می‌کشد. اگر ما ۵۰۰ هزار دیپلم داشته باشیم ۵/۱ میلیون سال - پانزده هزار قرن- عمر ما تلف می‌شود عمری که برای یک ساعت آن "رب ارجعونی" می‌گوئیم.

۶. پیشنهادات برای استفاده از فراغت

۱. کار در خانه

در ایام تحصیل معمولاً انسان کم کاری می کند.

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيهِ يحْتَطِبُ وَ يسْتَقِي وَ يكْنُسُ [کافی ، ج۵ ، ص۸۶] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يحْلُبُ عَنْزَ أَهْلِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۸۶] .

۲. فراگیری فنون

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : عَلَيك بِإِصْلَاحِ الْمَالِ فَإِنَّ فِيهِ مَنْبَهَةً لِلْكرِيمِ وَ اسْتِغْنَاءً عَنِ اللَّئِيمِ [کافی ، ج۵ ، ص۸۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنَ الْمُرُوَءِ اسْتِصْلَاحُ الْمَالِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۶] .

۳. فراگیری هنر وتخصص

عن رسول الله (ص) : خیر اللهو المؤمن السباحهٔ و خیر لهو المرئهٔ المغزل

اگرساعات بی کاری ، سینما ، رادیو ، موسیقی ، صرف کار مفید شود چه پیشرفتی نصیب انسان می‌شود

۴. فراگیری مسایل دینی

نماز ، احکام ، عقائد ، شرکت در اردوهای تربیتی و غیره...و در روز جمعه ، دعای ندبه و انتظار ، نظافت ، عبادت و غیره...

۵.بازدید علمی

بازدیدهای علمی از کارخانه‌ها ، صنایع دستی ، خانواده‌های شهداء ، زیارت بزرگان ، نویسندگی ، خیاطی و دوزندگی ، نجاری.

۶. سواد آموزی

سواد آموزی به بستگان.

۷. تعیین اولویت برای پر کردن فراغت

تقسیم زمان در کارهابا حفظ اولویت‌ها :

۱- کارهای ضروری : الف) فراگری مسائل مورد نیاز ب) مطالعه درسهای عقب افتاده

۲- کارهای مفید : شنا - تیراندازی و فن و حرفه بافندگی - شرکت در بازسازی

۳- کارهای بی سود و بی ضرر : خواب

۴- کارهای زیان دار : لهو و لعب ، قمار ، بوکس ، کبوتربازی.

مردم کره شمالی. شهر مخروبه خود را مثل عروس ، سه شیفته با همکاری ارتش ، نسل نو ، زنان و مردان ، فوری ساختند.

۸. مسئولین پرکردن ایام فراغت

۱- وزارت ارشاد از طریق معرفی شخصیتها ی محلی ، ایرانی ، اسلامی ، فیلم‌های سالم ، نمایشگاه ، چاپ کتاب و یارانه برای کاغذ و کتاب ، بازدید موزه‌ها ، ایجاد مسابقات و هدیه. جوائز..

۲- سازمان تبلیغات : از طریق کلاسهای قرآن شامل روخوانی ، حفظ ، ترجمه و مسابقه و نوارها و مسابقات.

۳- صدا و سیما : پرسش‌ها و پاسخ‌ها آموزش‌ها و فیلم‌ها به کارگیری هر شخصی که هنری دارد که مفید است از محلی و غیر محلی.

۴- حوزه‌ها و علماء و ائمه جمعه : از طریق فعال کردن مساجد - مقایسه میان سیستم‌های قضائی اسلام و غیر اسلام. مقایسه میان سیستم‌های جهاد در اسلام و غیر اسلام همچنین مقایسه میان قانون اساسی در اسلام و غیر اسلام .دخالت مستقیم

روحانیت در کلاس‌ها و بها دادن به آنها. ارتباط مستقیم مسجد و مدرسه عالم و متعلّم.

۵- وزارت کار از طریق تعلیم کار به دختر و پسر در محیط سالم به طور مجانی یا با حداقل قیمت.

۹. با چه چیزی پر کنیم

۱. صحیح

۱. هنر

۱-و خیر لهو المرئۀ المغزل [نهج الفصاحۀ] .

۲. مسائل دینی

مطالعه محورها

۱- آشنایی با پیامبران ، امامان ، اصحاب آنها

۲- زنان نمونه نقش بانوان در تاریخ بشر ، اسلام و ایران.

۳- عربی آسان ، صرف ساده عربی ، حوزه علمیه شبانه.

بازدیدها : از کاخها ، موزه‌ها ، جبهه‌ها ، بازسازیها ، آثار جنایات صدّام ، مناطق فقیر نشین.

آموزش نظامی و رزمی.

کمک‌های اولیه به فامیل و مردم ، مرور درسهای گذشته ، تلخیص کتاب و ارائه مسابقه. کمک رسانی علمی به تجدیدیها.

آمادگی برای کارهای علمی و فنی مهم‌تر. مطالعه تاریخ و مسافرت ، دعا ، عبادت و سوادآموزی.

فرهنگیان با شاگردان تیزهوش کار کنند و تیز هوشان با شاگردان عادی این سیستم در درسهای خارج نجف بود که بهترین شاگرد درس استاد را برای شاگران عادی تقریر می‌کرد. نتیجه این کار سرعت ، محبت ، شکوفایی ، بدون خرج پول است.معلم جیره ای نابغه بیکار کند فهم عقده‌ای ، مساوی است با سقوط.

علم آموزی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا كَمَيلَ بْنَ زِيادٍ إِنَّ هَذِهِ الْقُلُوبَ أَوْعِيَةٌ فَخَيرُهَا أَوْعَاهَا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۴۷] .

ان الله يبغض شاب الفارغ و هذا لان الشاب اذا عما يشغل باطنه مباح يستعين به على دينه كان ظاهره فارغا و لم يتق قلبه فارغا بل يعشش فيه الشيطان و يبيض و يفرخ... و هكذا يتولد نسل الشيطان.

۲. باطل

۱. جدال

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دع المراء و إن كنت محقا [شرح‌نهج‌البلاغه‌ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۱۰ ، ص۱۳۹] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : وَ اتْرُك الْمِرَاءَ وَ إِنْ كنْتَ مُحِقّاً [كافی ، ج۲ ، ص۱۴۴] .

لَيسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ [بقره/۱۷۷] .

سَيقُولُونَ ثَلاثَةٌ رابِعُهُمْ كلْبُهُمْ [کهف/۲۲] .

۲. لهو

أَلْهاكمُ التَّكاثُرُ [تکاثر/۱] .

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَينَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِي الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حدید/۲۰] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللَّهِ [منافقون/۹] .

۳. غرور بیجا

وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ [یوسف/۸] .

خَلَقْتَنِی مِنْ نارٍ [اعراف/۱۲] .

الَّذِی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ [همزه/۲] .

إِنْ هُمْ إِلاّ یظُنُّونَ [بقره/۷۸] .

قالَتِ الْیهُودُ لَیسَتِ النَّصاری عَلی شَیءٍ [بقره/۱۱۳] .

۱۰. هدفداری وجهت داری در استفاده از فراغت

سفر و کوهنوردی. اسلام ایام فراغت را پر کرده با مسافرت جهت دار : سِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا [نمل/۶۹] .

بدون گناه برای کار ، بازدیدهای علمی با اجازه والدین همراه افراد پاک.

کوهنوردی :

هرچه بالاـتر روی دیـد شـما وسیع‌تر می‌شود. در کوههـا ذخـائر برفهـاست. کوهها بزرگ ولی آرام ، پرورش دهنـده داروهای گیـاهی. مؤمن مثـل کوه است. کنترل کننـده و مـانع طوفانهـا. کوه مرکز نزول وحی ، کوه طور غار حرا. کوه پناهگاه حیوانات است و هر چه بیشتر بالا روی خطر سـقوطش بیشتر است.بلنـدترین قله عمیق‌ترین درّه‌ها را دارد. اگر بر سـر کوه پا بگـذاری باز هم از او می‌ترسـی. کوهها رنگارنگ هستند.سـرمایه زندگی مادی ما کوهها هسـتند کوهها علامت شناسایی راهها ، هنگام بالا رفتن از کوه به فکر راه برگشت آن هم باید بود (عاقبت اندیش) .

۱۱. واژه های مرتبط با فراغت

۱. لغو

لا یسْمَعُونَ فِیها لَغْواً إِلاّ سَلاماً [مریم/۶۲] .

وَ الَّذِینَ هُمْ عَنPاللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳۴] .

وَ الَّذِینَ لا یشْهَدُونَ الزُّورَ وَ إِذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کراماً [فرقان/۷۲] .

وَ إِذا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَ قالُوا لَنا أَعْمالُنا وَ لَکمْ أَعْمالُکمْ [قصص/۵۵] .

وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِیهِ لَعَلَّکمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶] .

یتَنازَعُونَ فِیها کأْساً لا لَغْوٌ فِیها وَ لا تَأْثِیمٌ [طور/۲۳] .

لا تَسْمَعُ فِیها لاغِیةً [غاشیه/۱۱] .

وَ إِذا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَ قالُوا لَنا أَعْمالُنا وَ لَکمْ أَعْمالُکمْ سَلامٌ عَلَیکمْ لا نَبْتَغِی الْجاهِلِینَ [قصص/۵۵] .

سلام علیکم لاینبغی الجاهلین

اللغو ما حقه ان یلغی و نترک من العبث و غیره

وَ الَّذِینَ لا یشْهَدُونَ الزُّورَ وَ إِذا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا کراماً [فرقان/۷۲] .

قال الطبری "ای و الذین لایشـهدون شـیئا من الباطل و اللغو ، و الباطل کل سـقط من القول او فع و فی صـفهٔ اهل الجنهٔ لا اسمع فیها لاغیهٔ"

کراما – تکرم فلان عما یشینه – ای تنزه و اکرم نفسه عنه"

لا تَسْمَعُ فِیها لاغِیةً [غاشیه/۱۱] .

وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا إِلّا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ [انعام/۳۲] .

لاهِيَةً قُلُوبُهُمْ [انبياء/۳] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ بِغَيرِ عِلْمٍ [لقمان/۶] .

وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيها وَ تَرَكوک قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللّهِ خَيرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَةِ وَ اللّهُ خَيرُ الرّازِقِينَ [جمعه/۱۱] .

أَلْهاكمُ التَّكاثُرُ [تكاثر/۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما من شاب يدع لذة الدنيا و لهوها و يستقبل بشبابه طاعة الله إلا أعطاه الله أجر سبعين صديقا يقول الله عز و جل أيها الشاب المتبذل شبابه لی التارک شهواته أنت عندی كبعض ملائكتی [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳۷] .

۲. باطل

الَّذِينَ يذْكرُونَ اللّهَ قِياماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ يتَفَكرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ [آل عمران/۱۹۱] .

اين آيه در مقابل

مَنْ كانَ يرِيدُ الْحَياةَ الدُّنْيا وَ زِينَتَها نُوَفِّ إِلَيهِمْ أَعْمالَهُمْ فِيها وَ هُمْ فِيها لا يبْخَسُونَ أُولئِک الَّذِينَ لَيسَ لَهُمْ فِی الآخِرَةِ إِلَّا النّارُ وَ حَبِطَ ما صَنَعُوا فِيها وَ باطِلٌ ما كانُوا يعْمَلُونَ [هود/۱۶-۱۵] .

كذلِک يضْرِبُ اللّهُ الْحَقَّ وَ الْباطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيذْهَبُ جُفاءً وَ أَمّا ما ينْفَعُ النّاسَ فَيمْكثُ فِی الْأَرْضِ كذلِک يضْرِبُ اللّهُ الْأَمْثالَ [رعد/۱۷] .

وَ لَقَدْ ضَرَبْنا لِلنّاسِ فِی هذَا الْقُرْآنِ مِنْ كلِّ مَثَلٍ وَ لَئِنْ جِئْتَهُمْ بِآيةٍ لَيقُولَنَّ الَّذِينَ كفَرُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلّا مُبْطِلُونَ [روم/۵۸] .

فَإِذا جاءَ أَمْرُ اللّهِ قُضِی بِالْحَقِّ وَ خَسِرَ هُنالِک الْمُبْطِلُونَ [غافر/۷۸] .

لا يأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ [فصلت/۴۲] .

وَ يوْمَ تَقُومُ السّاعَةُ يوْمَئِذٍ يخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ [جاثيه/۲۷] .

۳. عبث

۴. لعب

۱.فرزندان امام موسی کاظم (ع)

۱. احمد بن موسی (ع) :

۱.معرّفی كوتاه

معروف به شاه‌چراغ و سيد السادات است. امام كاظم (ع) پس از امام رضا (ع) او را از ديگر فرزندان عزيزتر می‌داشت ، چنانچه مزرعه و باغ خود را به نام سِهره به او بخشيد. [ارشاد شيخ مفيد ، اعيان الشيعۀ ، دهخدا]

احمد بن موسی مردی پارسا وصالح و عابد و مردی ثروتمند بود و ۱۰۰۰ بنده را آزاد نمود. [حيات امام موسی ، ص۴۱۱.و اعيان ، ج۳ ، ص۱۹۲] .إن أحمد بن موسی رضی الله عنه أعتق ألف مملوک [إرشاد مفيد ، ج۲ ، ص۲۴۴] .

۲.ويژگيهای مادر احمد بن موسی

مادرش از سادات و مكنّی به ام احمد بوده و مورد محبت خاص حضرت موسی بن جعفر (ع) بوده ، چنانچه وقتی خواستند از

مدینه به بغداد بروند مواریث امامت را به امانت نزد او گذاردند و فرمودند : " هر کس به دنبال این مواریث پیش تو آید در هر وقتی از اوقات بدان در آن موقع من شهید شده‌ام و آن شخص جانشین من و امام تو و مردمان است". بعد از شهادت حضرت کاظم (ع) ، امام رضا (ع) درخواست مواریث را از ام احمد نمود. [حیات موسی بن جعفر ، ج۲ ، ص۴۱۰] .
احمد بن موسی و حمزهٔ بن موسی و محمد بن موسی از یک مادر می‌باشند. [اعیان الشیعهٔ]
۳.جانشین ظاهری
شیخ کلینی و شیخ صدوق (ره) فرموده اند : حضرت موسی بن جعفر (ع) هنگام شهادت پنج تن را به عنوان جانشین علی الظاهر خود معرفی نمودند که از جمله آنان احمد بن موسی می‌باشد (ابراهیم ، عباس ، اسماعیل ، احمد ، ام احمد) . [جامع الروایات لاصحاب امام رضا (ع) ، ص۵۵] .
۴.پیروی از ولایت
۱.دفاع ازولایت
وقتی خبر شهادت پدرش به مردم رسید به خاطر زهد و عبادت زیاد او دور خانه او مجتمع شده و خواستار امامت او شدند. احمدبن موسی (ع) از منزل بیرون آمده و به منبر رفته و خطبه‌ای ایراد فرمودند که : أیها الناس! کما أنکم جمیعا فی بیعتی فإنی فی بیعهٔ أخی علی بن موسی الرضا. [بحار الأنوار ، ج۴۸ ، ص۳۰۸] . و بعد فرمودند : امام و جانشین پدرم ، امام رضا (ع) می‌باشد. و واجب است بر من و شما که گوش به فرمان و مطیع او باشیم. آنگاه همگی خدمت امام رضا (ع) رسیده و با حضرت بیعت نمودند. [حیات امام موسی (ع) ، ص۴۱۱] .
بعد از شهادت امام رضا (ع) به خاطر کمی سن امام جواد (ع) گروهی قائل به جانشینی و امامت احمد بن موسی (ع) شدند و او را جانشین حضرت رضا (ع) می‌شناختند. به علاوه گمان می‌کردند امام رضا (ع) او را جانشین خود معرفی نموده است. [بحار ، ج۳۷ ، ص۱۸] .
۲.شوق دیدار
وقتی امام رضا به خراسان آمدند ، احمد بن موسی (ع) و گروهی از یارانش برای دیدار حضرت عازم ایران شدند. وقتی مامون از حرکت آنها اطلاع یافت به حاکم آنجا قتلغ خان یادآور شد که جلوی آنها را بگیرد ، لذا در شیراز با ماموران مامون برخورد کردند و مقاومت نمودند. آنها وقتی مقاومت حضرت و یارانش را دیدند گفتند : اگر برای زیارت علی بن موسی الرضا (ع) می‌روید بدانید او کشته شده. وقتی یاران حضرت این خبر را شنیدند گروهی پراکنده شده و گروهی به شهادت رسیدند.
۵. رحلت از جهان
حضرت احمدبن موسی (ع) نیز به شیراز آمد و مخفیانه زندگی کرد و به عبادت خداوند مشغول بود تا اینکه وفات نمودند قبر او تا سالیان درازی مخفی بود و کسی از آن اطلاع نداشت. [بحار الانوار ، ج۴۸ ، ص۳۰۸] .
بر مدفن آن حضرت کسی واقف نبود تا زمان سلطنت عضد الدوله دیلمی (۳۳۸ تا ۳۷۲ ه.ق) که محل مزبور را شکافتند و به لوحی از سنگ یشم رسیدند که بر آن نوشته بود : "السید امیر احمد بن موسی الکاظم" چون سنگ رابرداشتند سردابی عمیق آشکار گشت و جسد مطهر آن حضرت را صحیح و سالم و بدون تغییر و تبدیل در حالی که نوری از آن ساطع بود و انگشتری در دست راست حضرتش بود یافتند که بر نگین آن نوشته شده بود "العزهٔ لله احمد بن موسی" سپس به دستور عضد الدوله بنایی بر آن بنا کردند و در سال "۷۴۵ ه.ق" بانو تاشی خاتون ، میمند را وقف این بارگاه ساخت و سی جزء قرآن که به

خط طلایی نوشته شده بود وقف آن آستان نمود که در موزه پارس می‌باشد. [تولیت حرم ، شرح حال احمد بن موسی ، ص۳۷] .

احمدبن موسی (ع) فرزند بزرگ امام کاظم (ع) و برادر بزرگ امام رضا (ع) و عموی امام جواد (ع) می‌باشد. [مختصر شرح حال احمد بن موسی (ع) ، ص۳۸] .

۲. حمزه :

۱.معرفی کوتاه

حمزه بن موسی (ع) که کنیه او ابوالقاسم می‌باشد عالمی فاضل وبزرگوار بوده و پیش عامه و خاصه جایگاهی بس بلند داشته و همراه حضرت رضا (ع) به خراسان آمده و در خدمت حضرت رضا (ع) بود.

دارای ۲ فرزند به نام‌های علی و قاسم "ابامحمد" می‌باشد که به دست ماموران مامون به شهادت رسیدند. به نقلی قبراودر ری نزدیک شاه عبدالعظیم می‌باشد و به نقلی در بستان و یا قم می‌باشد. [حیات امام موسی بن جعفر (ع) .اثر باقر قریشی. ص۴۱۹] .

۲.زیارتگاه عاشقان

حضرت عبد العظیم در زمانی که در ری حضور داشتند به زیارت این امامزاده اهتمام می‌ورزیدند و حضرت به گروهی از خواص یاران خود گفته بود : اینجا قبر یکی از فرزندان موسی بن جعفر می‌باشد. [بحار ، ج۴۸ ، ص۳۱۳] .

حدیث حکیمه و پرستاری از حضرت نرجس و بشارت تولد حضرت حجت از او نقل شده است. [بحار ، ج۵۱ ، ص۲] .

۳. کرامات حضرت حمزه :

۱.جریان صندوق منبّت کاری شده

صندوق منبّتی برای قرار دادن بر روی قبر مطهر امام زاده حمزه ساخته و آماده نصب شده بود؛ یکی از خادمین تصمیم گرفت نامه‌ای بنویسد و وضعیت و موقعیت زمان خود را (رضاشاه قلدر) تشریح کند و ظلم و کینه توزی‌های او را بر علیه دین و اعتقادات مردم بنویسد با نام و مشخصات خود. لذا در یک فرصت مناسب این نامه را در آخرین مرحله نصب میان صندوق و سنگ و مرقد قرار داد تا آیندگان با خواندن این نامه به یک سند تاریخی دست پیدانمایند.

اما اتفاقاً این مدت بیش از ۴۰ سال طول نکشید و در سال ۱۳۵۰ صندوق خاتمی برای آن حضرت ساخته و آماده نصب شد. خبر که به گوش خادم رسید مضطرب شد چاره‌ای جز توسل ندید.

به فکر افتاد کفنی تدارک دیده و به عنوان تبرک هنگام تعویض او را بهانه کرد ، و نامه را بر دارد. لذا هنگام تعویض که پیرمردی فرتوت شده بود به حاضرین گفت : آرزو دارم آن را با غبار سنگ مرقد متبرک کنم. مسئولین جهت احترام قبول کردند. هنگامی که صندوق رابرداشتند بلافاصله کفن را روی آن انداخته و جمع نموده و از حرم خارج شد و در گوشه‌ای کفن را تکان داد ، اما خبری از نامه نبود. حرم تحت کنترل و راه برگشتی نیست؛ صدائی از پشت سر شنید که می پرسد نامه را پیدا نکردی؟ بر می گردد و جوانی خوش‌رو و بلند قد را می‌بیند.

پاسخ می‌دهد کدام نامه؟ و بعد سکوت می کند. همان جوان می گوید : نگران نباش ، آن نامه هیچ وقت پیدانخواهد شد. [سرزمین کرامت ، ص۴۲] .

۲.در ایام محرم

ایام محرم که فرا می‌رسید در صحن حضرت حمزه بن موسی (ع) هر روزه مراسم تعزیه خوانی برقرار می‌شود. یک روز که

مراسم تعزیه قربانی کردن حضرت اسماعیل (ع) توسط حضرت ابراهیم (ع) بود وقتی بدان جا می‌رسد که جبرئیل گوسفندی می‌آورد صندوقی درست کرده اند که از بالای ایوان به پائین می آید همراه یک نفر در نقش جبرئیل و گوسفندی در آن. درون جعبه استاد محمد کاشی کار و گوسفندی بود. جعبه هنوز فاصله چندانی از ایوان نگرفته بود که گوسفند از صدای شیپور و طبل رم می‌کند و جعبه واژگون می‌شود. در این میان مسئول تعزیه (معین البکاء) متوسل شده و می گوید : یا پسر موسی بن جعفر! گوسفند به صورت چهار دست و پا در میان جمعیت می‌افتد و در پی آن استاد روی دنبه گوسفند می‌افتد و دنبه گوسفند می‌ترکد و به کسی آسیب نمی‌رسد. و او همان کسی است که کاشی کاری مناره‌های حرم حضرت عبدالعظیم یادگار او است. [سرزمین کرامت ، ص۲۰] .

۳. میر سیدمحمد (علیه السلام) :

[مختصر شرح زندگانی احمد بن موسی] .

۱.معرّفی کوتاه

سید امیر محمد فرزند امام کاظم (ع) و با احمد بن موسی از یک مادر می‌باشند و همراه برادرش احمد بن موسی (ع) جهت دیدار باامام رضا (ع) راهی طوس شدند که در شیراز با ماموران مامون درگیر شدند و عده‌ای به شهادت رسیدند و عده ای مخفی شدند. او نیز در این واقعه مخفی شد و شهادت یا رحلت این بزرگوار مشخص نیست. و در خفا به کتابت قرآن مجید مشغول بودند.

۲. پیدا شدن قبر مطهّر

در سال" ۷۲۵ ه.ق" میرزا عنایت الله دستغیب نوری در خانه خویش سنگ قبری را مشاهده می کند و بعد از جست و جو به لوح قبری بر می‌خوردو مشخص می‌شود جسد مطهر حضرت سید میر محمد در این خانه مدفون است. ایشان بارگاهی بر آنجا ساخته و زمین هایی را وقف آنجا می کند.

در کنار مرقد سید میر محمد فرزند ایشان ابراهیم مجاب مدفون می‌باشد.

مقبره شهید محراب آیت الله دستغیب نیز در آنجا می‌باشد. [مختصر شرح حال احمد بن موسی (ع) ص۴۱-۴۰ ، تولیت آستانه] .

۴. ابراهیم (علیه السلام) :

۱. معرّفی کوتاه

عالمی بزرگوار و سیدی جلیل القدر بوده ، چنانچه امام کاظم (ع) او را یکی از پنج جانشین خود معرفی کردند. [حیات امام کاظم (ع) ، ص۳۹۶] .

۲. قیام علیه ظلم

او بر علیه ظلم و حکومت ظالم قیام کرده و از اختلافی که به خاطر درگیری بین امین و مامون بود استفاده کردند. در حالاتش آمده روزی در کوچه‌های کوفه قدم می‌زد ، پیرزنی را دید که به دنبال بارکشان خرما حرکت کرده و هر چه از آنها می‌افتد بر می‌دارد. از پیر زن علت را جویا شد و او در جواب سوال او گفت : من پیرزنی بیوه هستم و دارای دخترانی چند و از آن جایی که محل معاشی نداریم ، چنین می کنم. لذا گفته‌اند : یکی از انگیزه‌های قیام او دفاع از مظلومین بوده است.

ابراهیم در مکه قیام کرد و به همراهی گروهی از یارانش طرفداران زیادی از حکومت عباسیان را به هلاکت رسانید. مامون او را فریب داده وبا وعده ولایت عهدی یمن او رابه آنجا فرستاد و در آنجا او را اسیر کردند و به شهادت رسانیدند.

خبر دیگری است که امام رضا (ع) شفاعت او را پیش مامون نموده و او را آزاد کردند.

۱. فرصت

۱. اهمیت فرصت ها

۱.در قیامت از عمر سئوال می کنند.

۲.ان فوت الوقت اشد من فوت الروح لان فوت فوت الروح انقطاع عن الخلق و فوت الوقت انقطاع عن الحق. [مستدرک سفینة البحار] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن لربکم فی أیام دهرکم نفحات ألا فتعرضوا لها [بحار الأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۲۱] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما أنت عدد أیام فکل یوم یمضی علیک یمضی ببعضک فخفض فی الطلب و أجمل فی المکتسب [غرر الحکم ، ص۱۵۹] .

۵. قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : فَإِذَا كانَ عُمُرِی مَرْتَعاً لِلشَّيطَانِ فَاقْبِضْنِی إِلَيک قَبْلَ أَنْ يسْبِقَ مَقْتُک إِلَی ، أَوْ يسْتَحْكمَ غَضَبُک عَلَی. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ فُتِحَ لَهُ بَابُ خَيرٍ فَلْينْتَهِزْهُ فَإِنَّهُ لَا يدْرِی مَتَی يغْلَقُ عَنْهُ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۲۸۹] .

آیات مسابقه و سرعت و تنافس برای استفاده از فرصت است.

. تمام شان نزولها استفاده از فرصت است.

۲. شکار فرصت ها

۱. توسط انبیاء

رسول خدا (ص) : در ایام حج تبلیغ می‌فرمود.

۱۲. اگر از فرصت غدیر خم استفاده نکنی و علی (ع) را معرفی ننماییفما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷] .

۱۳.فَلَمّا أَفَلَ قالَ لا أُحِبُّ الْآفِلِينَ [انعام/۷۶] .

۱۴. حضرت ابراهیم در روز خلوتی وارد بت خانه شد و بتها را شکست.فَراغَ إِلی آلِهَتِهِمْ [صافات/۹۱] .

۱۵. حضرت موسی (ع) در انتخاب زمان پیشنهادی فرمود : فَاجْعَلْ بَينَنا وَ بَينَک مَوْعِداً لا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَ لا أَنْتَ مَكاناً سُوىً قالَ مَوْعِدُكمْ يوْمُ الزِّينَةِ وَ أَنْ يحْشَرَ النّاسُ ضُحًى [طه/۵۹-۵۸] .

هُنالِك دَعا زَكرِيا [آل عمران/۳۸] .

فرصت تبلیغ برای یوسف (ع) .

۲. توسط ائمه

فرصت عبادت برای امام کاظم (ع) .

امام باقر و امام صادق (ع) : از ضعف حکومت بنی العباس استفاده و حوزه علمیه تشکیل داد.

امام سجاد (ع) : به هر مناسبت فاجعه کربلا را

. امام باقر (ع) : وصیت کردند که ده سال در سرزمین منی برای او عزاداری نمانید.

۳. صحابه وتابعین
اتیت اباذر و هو جالس عند الجمرة الوسطی و فد احتمع الناس علیه یستفتونه فاتاه رجل فوقف علیه ثم قال الم تنه عن الفتیا فرع راسه الیه فقال ارقیب انت علی لووضعتم الصمصامة علی هذه و اشار الی قفاه ثم طننت انی انفد کلمة سمعتها من رسول الله قبل ان تجیزوا علی لا نفدتها. [سنن دارمی ، ج۱ ، ص۱۳۶] .
رشید هجری : ابن زیاد شنید که حضرت علی (ع) به رشید فرموده که دست و پا و زبان تو را قطع خواهند کرد ، دستور داد که فقط دست و پای او را قطع کنند تا پیشگوئی حضرت علی (ع) دروغ درآید ، دست و پای او را قطع کردند مردم به حال او می گریستند او گفت : ائتونی بصحیفة و دواة أذکر لکم ما یکون مما أعلمنیه مولای أمیر المونین (علیه السلام) [أمالی طوسی ، ج۶ ، ص۱۶۵] .
همینکه خبر به ابن زیاد رسید دستور داد زبان او را هم قطع کردند. [بحار ، ج۱ ، ص۱۳۶] .
. میثم تمار در آخرین لحظات جان دادن به مردم فرمود : گوش کنید تا حدیثی از علی بن ابیطالب بگویم این سخنرانی در حالی بود که ابن زیاد دست و پای او را قطع کرده بود ولی با زبان تبلیغ می کرد. [بحار ، ج۴۳ ، ص۱۳۳] .
قَالَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) قَالَ : یا أَبَا ذَرٍّ اغْتَنِمْ خَمْساً قَبْلَ خَمْسٍ شَبَابَک قَبْلَ هَرَمِک وَ صِحَّتَک قَبْلَ سُقْمِک وَ غِنَاک قَبْلَ فَقْرِک وَ فَرَاغَک قَبْلَ شُغْلِک وَ حَیاتَک قَبْلَ مَوْتِک یا أَبَا ذَرٍّ إِیاک وَ التَّسْوِیفَ بِأَمَلِک فَإِنَّک بِیوْمِک وَ لَسْتَ بِمَا بَعْدَهُ یا أَبَا ذَرٍّ إِذَا أَصْبَحْتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَک بِالْمَسَاءِ وَ إِذَا أَمْسَیتَ فَلَا تُحَدِّثْ نَفْسَک بِالصَّبَاحِ وَ خُذْ مِنْ صِحَّتِک قَبْلَ سُقْمِک [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۲۵] .
در قیامت از عمر و جوانی می‌پرسند.
۴. علماء
فرصت نیرو سازی برای حاج شیخ عبدالکریم حائری.
فرصت مطالعه برای آقای رفسنجانی یک دور قرآن.
فرصت نوشتن لمعه برای شهید.
فرصت یاد گرفتن زبان انگلیسی برای بعضی دیگر.
آیه‌الله خز علی در مسیرهای مسافرت در ماشین نهج البلاغه را حفظ کرد.
. امام خمینی (ره) در ترکیه تحریر می‌نویسد.
آن عالم می گفت : من به هنگام خواندن نماز بر میت موعظه می کنم.
امام خمینی (ره) نهضت خود را از عاشوراها و اربعین‌ها شروع کرد.
۵. مؤمنین
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : إن المؤمنون یتزود و الکافر یتمتع [کشف الغمة ، ج۱ ، ص۵۷۲] .
اذا قامت الساعة و فی ید احدکم الفسیله فان استطعت ان تغرسها فاغرسها. [مسند احمد ، ج۳ ، ص۱۹۱] .
قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی لَیبْغِضُ الْعَبْدَ الْفَارِغَ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۱۶۹] .
۶. جوانان
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَی مَلَکاً ینْزِلُ فِی کلِّ لَیلَةٍ فَینَادِی یا أَبْنَاءَ الْعِشْرِینَ جِدُّوا وَ اجْتَهِدُوا [إرشاد القلوب ، ج۱ ، ص۳۲] .

. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَادِرُوا أَحْدَاثَكُمْ بِالْحَدِيثِ قَبْلَ أَنْ تَسْبِقَكُمْ إِلَيهِمُ الْمُرْجِئَةُ [تهذيب الأحكام ، ج۸ ، ص ۱۱۱] .

۳. سوء استفاده از فرصت ها

أَذْهَبْتُمْ طَيباتِكُمْ فِى حَياتِكُمُ الدُّنْيا وَ اسْتَمْتَعْتُمْ بِها [احقاف/۲۰] .

أَتَتْکَ آياتُنا فَنَسِيتَها [طه/۱۲۶] .

أَلْهاكُمُ التَّكاثُرُ [تکاثر/۱] .

ماجرای سامری

رضا شاه از راه پیمائی برای تخریب قبور ائمه بقیع (ع) به نفع خود.

۱.أَذْهَبْتُمْ طَيباتِكُمْ فِى حَياتِكُمُ الدُّنْيا وَ اسْتَمْتَعْتُمْ بِها [احقاف/۲۰] .

۲.أَتَتْکَ آياتُنا فَنَسِيتَها [طه/۱۲۶] .

۳.أَلْهاكُمُ التَّكاثُرُ [تکاثر/۱] .

۴. حسرت برای از دست دادن فرصت ها

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أُفٍّ لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ لَا يفَرِّغُ نَفْسَهُ فِى الْأُسْبُوعِ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَمْرِ دِينِهِ فَيسْأَلَ عَنْهُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمَغْبُونُ مَنْ غُبِنَ عُمُرَهُ سَاعَةً بَعْدَ سَاعَةٍ [معانی الأخبار ، ص۳۴۲] .

وَ أَنْفِقُوا مِنْ ما رَزَقْناكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يأْتِى أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ [منافقون/۱۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أُوصِيكُمْ بِالْعَمَلِ قَبْلَ أَنْ يؤخَذَ مِنْكُمْ بِالْكَظَمِ وَ بِاغْتِنَامِ الصِّحَّةِ قَبْلَ السُّقْمِ وَ قَبْلَ "أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يا حَسْرَتَى عَلَى مَا فَرَّطْتُ فِى جَنْبِ اللَّهِ" (زمر-۵۶) [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۳۴۸] .

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللّهَ هَدانِى لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ [زمر/۵۷] .

فَكَشَفْنا عَنْکَ غِطاءَکَ فَبَصَرُکَ الْيوْمَ حَدِيدٌ [ق/۲۲] .

أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذابَ لَوْ أَنَّ لِى كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ [زمر/۵۸] .

قالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّى أَعْمَلُ صالِحاً فِيما تَرَكْتُ [مومنون/۱۰۰-۹۹] .

لا ينْفَعُ نَفْساً إِيمانُها لَمْ تَكنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ [انعام/۱۵۸] .

آلْآنَ وَ قَدْ عَصَيتَ قَبْلُ [یونس/۹۱] .

يا وَيلَتى لَيتَنِى لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلِيلاً [فرقان/۲۸] .

أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْكُمْ ما يتَذَكرُ فِيهِ مَنْ تَذَكرَ [فاطر/۳۷] .

ينادُونَهُمْ أَ لَمْ نَكنْ مَعَكُمْ قالُوا بَلى وَ لكنَّكُمْ فَتَنْتُمْ أَنْفُسَكُمْ وَ تَرَبَّصْتُمْ وَ ارْتَبْتُمْ وَ غَرَّتْكُمُ الْأَمانِى حَتّى جاءَ أَمْرُ اللّهِ [حديد/۱۴] .

۱. فساد

۱. معنی فساد

۱-مفردات : خروج شیئی از اعتدال "قلیلاً کان الخروج عنه او کثیرا و یضاده الصلاح و یستعمل ذالک فی النفس و البدن و

الاشياء الخارجة عن الاستقامة"

۲. مصادیق فساد درقرآن

- در قرآن به مواردی فساد گفته شده :

پیمان‌شکنی :

الَّذینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ میثاقِهِ وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِك هُمُ الْخاسِرُون [بقره/۲۷] .

۲-به هم‌زدن امنیت عمومی :

إِنَّما جَزاءُ الَّذینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْض [مائده/۳۳] .

کم‌فروشی :

وَ لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ وَ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها [اعراف/۸۵] .

اسراف :

وَ لا تُطیعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفینَ‌الَّذینَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ [شعراء/۱۵۲-۱۵۱] .

خروج از مدار رهبر حق :

وَ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها [(اعراف-۵۶)] قَالَ : أَصْلَحَهَا بِرَسُولِ اللَّهِ وَ بِأَمِیرِ الْمُومِنِینَ فَأَفْسَدُوهَا حِینَ تَرَكُوا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۲۳۵] .

۲. عوامل فساددر قرآن

۱. طغیان

الَّذینَ طَغَوْا فِی الْبِلادِ فَأَكْثَرُوا فیهَا الْفَسادَ [فجر/۱۲-۱۱] .

۲. قدرت

-وَ إِذا تَوَلّی سَعی فِی الْأَرْضِ لِیفْسِدَ فیها وَ یهْلِك الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ وَ اللّهُ لا یحِبُّ الْفَسادَ [بقره/۲۰۵] .

-إِنَّ الْمُلُوك إِذا دَخَلُوا قَرْیةً أَفْسَدُوها وَ جَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِها أَذِلَّةً وَ كذلِك یفْعَلُون [نمل/۳۴] .

۳. پیروی از هوای نفس

وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ [مومنون/۷۱] .

۴. روش مبارزه با فساد

۱. راه اصلاح

افشاگری مفسدان :

أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُون [بقره/۱۲] .

إِنَّ الْمُلُوك إِذا دَخَلُوا قَرْیةً أَفْسَدُوها [نمل/۳۴] .

دادن طرح اصلاحی :

هولاءِ بَناتی هُنَّ أَطْهَرُ لَكمْ [هود/۷۸] .

اعدام و تبعید :

إِنَّما جَزاءُ الَّذینَ یحارِبُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِک لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظیم [مائده/۳۳] .

ارشاد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَحَبَّ الْکذِبَ فِی الصَّلَاحِ وَ أَبْغَضَ الصِّدْقَ فِی الْفَسَادِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

۲. راه های جلوگیری

تربیت اخلاقی

–یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا عَلَیکمْ أَنْفُسَکمْ لا یضُرُّکمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَیتُمْ إِلَی اللّهِ مَرْجِعُکمْ جَمیعاً فَینَبِّئُکمْ بِما کنْتُمْ تَعْمَلُون [مائده/۱۰۵] .

جذب و دفع فکری

همانطور که انسان اکسیژن می گیرد و کربن دفع می کند...

تفهیم کرامت انسانی

–وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّیباتِ وَ فَضَّلْناهُمْ عَلی کثیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا تَفْضیلًا [اسراء/۷۰] .

– قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ کرُمَتْ عَلَیهِ نَفْسُهُ هَانَتْ عَلَیهِ شَهَوَاتُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۴۹] .

تنبیه و مجازات

–وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فی دینِ اللّهِ إِنْ کنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ [نور/۲] .

سالم‌سازی چهره اجتماع

تنظیم روابط خانوادگی

–وَ الَّذینَ لَمْ یبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْکمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلاةِ الْفَجْرِ وَ حینَ تَضَعُونَ ثِیابَکمْ مِنَ الظَّهیرَةِ وَ مِنْ بَعْدِ صَلاةِ الْعِشاءِ ثَلاثُ عَوْراتٍ لَکم [نور/۵۸] .

عملکرد صحیح وسائل ارتباط جمعی

بالا رفتن آمار ازدواج

– اسلام می‌فرماید : دختر در خانه پدرش حیض نبیند.

– علی (ع) : "دختر مانند سیب می‌باشد قبل از اینکه از درخت بیفتد باید او را چید".

۳. کیفیت ومراحل مقابله بافساد

مدخل :

هرچند امر به معروف و نهی از منکر یک وظیفه الهی و همگانی است و همه مؤمنین موظفند که با فسادهای اجتماعی برخورد کنند ، ولی در شرائط حاکمیت نظام اسلامی و وجود حکومت اسلامی این وظیفه برای دولت اسلامی تعین پیدا می کند و دولت جمهوری اسلامی که فلسفه وجودیش امر به معروف و نهی از منکر است موظف می‌باشد که با استفاده از تمامی امکانات دولتی و قوای نظامی و انتظامی و قضائی به محو فساد و حاکمیت صلاح بپردازد و اگر در مقاطعی طاقت مؤمنین طاق

شود و قدرت تحمل خود را از دست بدهند و خودسرانه اقدام به برخورد کنند اشکال اصلی به نظام برگشت می کند ، چون وظیفه خود را انجام نداده است؛ لذا همه مؤمنین و پدر و مادرانی که به عشق حاکمیت اسلام فرزندانشان را تقدیم کرده‌اند بی‌تابانه به انتظار اقدامات عملی دولت اسلامی می‌باشند و عامل اجرای همه پیشنهادات ارائه شده ، به جز حکومت اسلامی نمی‌تواند باشد. لذا پس از بیان علل و عوامل بدحجابی و فساد ، راه‌حل ها و پیشنهادات عملی و اجرائی به شرح ذیل ارائه می گردد.

الف : تمهیدات

۱- تصمیم قاطع و جدی برای برخورد با فساد از سوی نظام و رهبری.

۲- ارائه تفسیری روشن از حدود و ثغور حجاب اسلامی و تدوین سیاست مشخص به منظور ایجاد وحدت رویه.

۳- تعیین جایگاه و فرد یا افرادی که موضوع را تا حصول نتیجه پی گیری کنند ، و سایرین هم موظف به همکاری دقیق بشوند.

۴- تشکیل ستادی ویژه از ارگان ها و وزارتخانه‌های ذیربط زیر نظر فرد تعیین‌شده جهت اعمال و اجرای سیاستها و تصمیمات و کنترل برخوردها و مقابله‌ها جهت جلوگیری از کندروی ها و تندروی ها و تعیین حدود و ثغور برخوردها.

۵- هم سو کردن دستگاه های تبلیغی با سیاست فوق جهت ترویج و تثبیت سیاست و خنثی نکردن سایر اقدامات.

ب : اقدامات کوتاه مدت و مقطعی

پس از تحصیل تمهیدات ، تلاش همه‌جانبه را برای شروع درمان باید آغاز نمود و ضمن درمان های فوری و اورژانسی کار اصلی را شروع کرد ، ولی از آن جائی که درمان قطعی احتیاج به زمان و امکانات گسترده دارد لازم است برای کنترل و جلوگیری از گسترش ، تلاش هائی توسط دولت جمهوری اسلامی در چند مرحله انجام پذیرد.

مرحله اول - شروع از خود

همان گونه که قرآن مجید می‌فرماید : قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْليكُمْ نارا [تحریم/۶] . چون دولت اسلامی کفیل اصلی برخورد می‌باشد برای اینکه مشمول آیه شریفهلِمَ تَقُولُونَ ما لا تَفْعَلُون [صف/۲] . نشود و به حدیث شریف قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كونُوا دُعَاةَ النَّاسِ بِغَيرِ أَلْسِنَتِكم [مشکاه‌الأنوار ، ص۴۶] . عمل نماید ، لازم است قبل از هر اقدام به اصلاح خانواده و برنامه خود که عبارتند از کارمندان و کارگزاران دولت و هم چنین برنامه‌هایی که مستقیماً از طرف حکومت اجرا می گردد و اختیار کامل آن به دست حکومت است ، چون صدا و سیما بپردازد ، چونالناس علی دین ملوکهم [کشف‌الغمۀ ، ج۲ ، ص۲۱] . و الگوها معمولاً- از حاکمان گرفته می‌شود و تا زمانی که رعایت کامل حجاب اسلامی و عفّت عمومی به عنوان یک فرهنگ و یک رکن ، جایگاه خود را در دستگاه های مربوط به دولت پیدا نکند. همه اقدامات بعدی نقش بر آب می‌باشد. چون با نمایش یک فیلم و یا یک سریال نامطلوب هزاران مقاله و سخنرانی و بخش نامه و تبصره و ماده کارآیی خود را از دست می‌دهد.

لذا لازم است اقدامات ذیل انجام پذیرد :

۱- نظارت و کنترل دقیق بر برنامه‌های صدا و سیمای جمهوری اسلامی که مسئولیت این امر را نماینده مقام معظم رهبری در امر سیاست گذاری صدا و سیما می‌تواند متقبّل شود.

۲- تعیین فردی در نهاد ریاست جمهوری به منظور پی گیری بخشنامه‌های قبلی مربوط به رعایت حجاب کامل کارمندان دولت و پی گیری موارد تخلف تا از این طریق ادارات و دوائر دولتی چهره اسلامی پیدا کنند.

۳- شرط دانستن تعصب دینی برای انتخاب مدیران و کارمندان ، چون به تجربه ثابت شده مدیر هر دستگاهی عمده‌ترین نقش

را در نوع عملکرد و برخورد کارکنان آن دستگاه دارد.

۴- برنامه‌های توجیهی ویژه مدیران به منظور ارزش گذاری برای کارمندان و مراجعین محجبه ، و عدم تحقیر و تضعیف نیروهای مؤمن.

۵- پاک سازی نیروهایی که قابل اصلاح نیستند.

۶- ممانعت از ورود ارباب رجوع بدحجاب به دوائر دولتی.

۷- تقویت هسته‌ها و انجمنهای اسلامی به عنوان بهترین بازوی اطلاعاتی و اجرائی جهت تحقق تصمیمات.

مرحله دوم - اصلاح اطرافیان

اگر مرحله اول انجام پذیرفت ، راه برای مراحل بعدی باز می‌شود و پس از اصلاح خود کهأَنْفُسَـكُمْ [تحریم/۶] . باشد نوبت بهوَ أَهْليكمْ [تحریم/۶] . یاعَشيرَتَكَ الْأَقْرَبين [شعراء/۲۱۴] . می‌رسد.

در این مرحله با کنترل و نظارت بر مراکز و مؤسساتی که به نوعی به دولت وابسته یا محتاج دریافت خدمات مستقیم دولت می‌باشند را افزایش داده و خدمات خود را مشروط به رعایت اخلاق و آداب اسلامی بنماید و همان گونه که با رعایت نکردن قوانین بازرگانی سهمیه ارز قطع می‌شود ، با تنظیم قوانین و ضوابط مشخص می‌توان همه آنها را قانوناً ملزم به رعایت دستورالعمل های دولت که یکی از آنها حجاب اسلامی است نمود. و از این طریق می‌توان به اصلاح بیمارستان ها و کارخانجات و خانه‌های سازمانی و شرکت ها و مؤسسات وابسته و غیروابسته نمود. و با کنترل قانونی توسط وزارت ارشاد اسلامی به اصلاح مراکز فرهنگی و هنری و هتل ها و مسافرخانه‌ها و پارک ها و اماکن عمومی و سینماها و سایر مراکز مربوط به دولت جمهوری اسلامی در داخل و خارج از کشور پرداخت و با برخورد جدی و حساب شده وزارتخانه‌های آموزش عالی و آموزش و پرورش جهت سالم‌سازی مراکز علمی و دانشگاهی و دبستان ها و دبیرستان ها اقدام نمود.

لذا لازم است جهت تحقق این مرحله از طرح ، اقدامات ذیل انجام پذیرد :

۱- حل مشکلات قانونی و جعل و تصویب قوانین و ضوابط و آئین‌نامه‌های لازم.

۲- الزام دستگاهها و وزارتخانه‌های مربوطه.

۳- حمایت از دستگاههای عامل.

۴- نظارت بر حسن انجام کار.

۵- تقویت هسته‌ها و انجمن های اسلامی در مراکز مزبور بالاخص دانشگاه ها و بیمارستان ها و کارخانجات و مدارس و دبیرستان ها.

مرحله سوم - اقدامات عمومی

اگر دولت موفق به انجام دو مرحله قبل شد می‌توان ادعا کرد که بخش عظیم کار صورت پذیرفته و برای انجام این دو مرحله نیازی به سر و صدا و تبلیغات و جوسازی و مصاحبه و سخنرانی ندارد ، ولی از آن جائی که جامعه یک مجموعه به هم پیوسته می‌باشد جهت اصلاح کلیت جامعه اقدامات ذیل باید انجام پذیرد :

۱- اقدامات قانونی و بازدارنده که با یک برنامه هم آهنگ و با مشارکت نیروهای انتظامی و امنیتی و اطلاعاتی و قضائی...با آن گروه از بدحجاب های سیاسی و مشوقین و مروّجین آنها که شامل گروه های سیاسی و غرب‌زده‌ها و تولید کنندگان و واردکنندگان و عرضه‌کنندگان لباس ها و ابزار و لوازم نامناسب می‌باشد برخورد جدی و قاطع کنند.

۲- اقدامات فرهنگی و تبلیغی

هم زمان با انجام کلیه مراحل طرح ، از عنصر تشویق و ترغیب و توجیه ناآگاهان نباید غافل بود که در این زمینه می‌توان با مأموریت یافتن دستگاه های فرهنگی ، هنری ، تبلیغی تلاش های ذیل را جهت بالابردن آگاهی های اسلامی و اهمیت عفت و پاک دامنی و عواقب شوم بی‌بندوباری معمول داشت :

الف – ایجاد جو عمومی جهت بالا بردن انگیزه و روحیه در مردم با استفاده از شیوه‌های مختلف.

ب – ترتیب سمینارها و کنفرانس های توجیهی و تبلیغی.

ج – انجام مصاحبه‌ها و سخنرانی ها و میزگردها از طریق صداوسیما و...

د – نشر مقالات در مجلات و روزنامه‌ها.

ه– استفاده از رشته‌های مختلف هنر؛ چون فیلم ، تئاتر ، شعر ، قصه ، گرافیک و...

و – چاپ کتب مناسب.

ز – انجام مسابقات.

ح – و...

لازم به ذکر است که اقدامات فوق به چند منظور انجام می گردد :

۱- تنبه و آگاهی قشری که ناآگاهانه به بدحجابی کشیده شده‌اند.

۲- ایجاد زمینه پذیرش در جامعه و تحمل برخوردهایی که قبلاً مطرح گردیده.

۳- بالا بردن روح تعصّب و غیرت دینی در بین جوانان اعم از زن و مرد.

۴- ارائه الگوهای مناسب خصوصاً برای کسانی که به بیراهه رفته‌اند.

۵- مقابله با تبلیغات مخالفین و اصطلاحاً تبلیغات روانی.

۶- توجیه مردان جهت رعایت نکات لازمه.

۳- اقدامات تربیتی و جایگزینی

همان گونه که در تقسیم‌بندی اولیه اشاره شد گروهی به منظور اشباع حس خودنمائی و حل عقده‌های حقارت و یا موارد مشابه به جرگه بدحجاب ها پیوسته‌اند و اگر قرار باشد مقابله جدی و همه‌جانبه با این مسئله انجام پذیرد بالاخره جهت جایگزین کردن راه های مشروع و تأمین کننده نیازهای فوق باید اقدامی صورت پذیرد ، که در غیر این صورت شاید صورت قضیه اصلاح گردد ، ولی مسئله پیچیده‌تر شده و گناهان پنهانی افزایش یابد و بدحجابی از شکل ساده و معمولی به پیچیدگی تبدیل گردد ، لذا علاوه بر همه موارد مذکور اقدامات ذیل نیز باید صورت پذیرد :

۱- ایجاد مراکز فرهنگی ، هنری ، تفریحی به منظور پرکردن بخشی از اوقات فراغت.

۲- ایجاد تسهیلات اقتصادی و رفاهی جهت ازدواج و تأمین مسکن.

۳- گسترش امر ورزش در رشته‌های خاص و مناسب.

۴- ایجاد مراکز کار و اشتغال.

۵- انجام مسابقات و برنامه‌های متنوع.

۶- ایجاد زمینه برای فعالیت های مختلف دانشجویی و دانش‌آموزی.

۷-...

ج – اقدامات اساسی و زیربنایی

مجموعه مراحل مذکور برای کنترل و جلوگیری از گسترش و سرایت و تخفیف آن بود و برای درمان قطعی نیاز به اقدامات عمیق‌تر و ریشه‌ای‌تر دارد؛ چون عوامل اصلی فساد و بدحجابی از یک سو به درون و ذات انسان ها و از طرف دیگر به نظام جمهوری و از همه مهم تر به سرمایه‌گذاری وسیع دشمنان اسلام برگشت می‌کند. بنابراین تا انسانها اصلاح نشوند و دولت از عهده تعهدات خود در قبال مردم برنیاید و دست مستکبرین از این جامعه کوتاه نگردد ، امیدی به علاج قطعی نیست ، ولی همانگونه که قبلاً اشاره شد این موارد احتیاج به زمان و برنامه‌ریزی بلند مدت دارد و از سوی دیگر هم نمی‌توان به انتظار حل این مسائل نشست ، چون برای یک لحظه هم ـ نه شرعاً و نه قانوناً ـ مجاز نیستیم که فساد و گناه را در جامعه تحمل کنیم و با وجود این مفاسد امکان دست یابی به مراحل ایده‌آل در جمهوری اسلامی وجود ندارد ، لذا از بابما لایدرک کله لایترک کلهباید کلیه مراحل مذکور به مرحله اجرا درآید و در کنار آن اقدامات مقطعی جهت رسیدن به نقطه مطلوب اقدامات ذیل نیز معمول گردد :

۱- حل مشکلات اقتصادی و ایجاد بازار کار و جلوگیری از شغل های کاذب و تغییر نظام معیشتی برای بخش عظیمی از جامعه.

۲- مبارزه همه جانبه با فرهنگ مصرفی و غربی و قطع نفوذ معنوی و مادی آنها بر جامعه.

۳- بالا بردن سطح اعتقاد و ایمان جامعه به خدا و معاد ، که اساسی‌ترین مطلب است.

۴- تقویت بنیه نظام جمهوری در ابعاد مختلف چون در پرتو اقتدار نظام همه تصمیمات قابل اجراء است.

۵- تغییر بنیادین در الگوها و ملاک های ارزش در جامعه.

۶- حاکم کردن عناصر مؤمن و حزب اللهی بر شئونات و دستگاه های دولتی.

۷- تجدید حیات نیروهای حزب اللهی و انقلابی و خارج کردن آنها از انزوای در حال گسترش.

۸- زمینه ندادن به کسانی که در یک کلام معتقد به اسلام آمریکائی هستند.

۹- و....

۵. انگیزه های منکرات در جامعه

علل و انگیزه‌های منکرات در جامعه به نظر حقیر به صورت فهرست‌وار عبارتند از :

۱- عدم ایمان و تقوا و یا ضعف آنها.

۲- عدم هماهنگی کامل در اتخاذ سیاست واحده جهت مبارزه با فساد.

۳- عدم برنامه‌ریزی صحیح و کامل در جهت مبارزه با فساد.

۴- عدم دخالت نیروهای مردمی در جهت مبارزه با فساد.

۵- عدم قوانین بازدارنده فساد در جامعه.

۶- عدم برخورد قاطع قوه قضائیه با مجرمین.

۷- عدم برخورد اصولی و صحیح قوه مجریه.

۸- عدم نظارت صحیح و کامل بر بی‌بندو باری‌ها و رفتار فسادانگیز اکثر پیروان اقلیت های مذهبی.

۹- عدم نظارت کامل بدان قسمت از فعالیت‌های سفارتخانه‌های خارجی که زیر پوشش فعالیت فرهنگی به ترویج فساد می‌پردازند.

۱۰- عدم ایفای مسئولیت بعضی از مسئولین فرهنگی نظام جمهوری اسلامی نسبت به نشر اخلاق و فرهنگ اصیل اسلامی.

۱۱- نداشتن فیلم های تربیتی در جهت نشر و توسعه فرهنگ و اخلاق اسلامی.

۱۲- بی‌تفاوتی و سهل‌انگاری بعضی از مسئولین نسبت به مسائل منکراتی در میان پرسنل زیرمجموعه خود و مراجعین (ارباب رجوع) .

۱۳- جهل و ناآگاهی به عواقب گناه که آگاهی دادن از وظایف مسئولین فرهنگی می‌باشد.

۱۴- عدم کنترل کامل بر تولید فیلم های سینمائی و محیط سینماها.

۱۵- اعتیاد به مواد مخدّر ، به طور کلی.

۱۶- هوا و هوس (اعمال و روابط نامشروع ، به طور کلی) .

۱۷- نداشتن شوهر و یا همسر.

۱۸- طلاق های عجولانه و مشکلات ازدواج به طور کلی و آسان بودن راه های فساد.

۱۹- عدم کنترل صحیح بر اتباع بیگانه که در کشور آزادانه به ترویج فساد ، قاچاق ، اعتیاد و...مشغولند.

۲۰- تولیدات مغایر با شئونات اسلامی در ابعاد مختلف به خصوص البسه ، کفش ها ، عکس ها ، فیلم ها و مجسمه‌های تحریک کننده.

۲۱- عدم کنترل صحیح بر کار اتومبیل های شخصی ، مسافرکشی ، شرکت واحد (اتوبوس ها و مینی بوس ها) ، تاکسی ، قطار ، هواپیما و...

۲۲- مسئله قاچاق (به خصوص اشیاء مبتذل از قبیل فیلم های نامشروع ، تریاک ، هروئین ، حشیش و مشروبات الکلی) .

۲۳- عدم کنترل آژانس های مسافربری.

۲۴- عدم رسیدگی به شکایات مظلومین.

۲۵- عدم برنامه‌ریزی کامل در رابطه با زندانها و برنامه داخلی آنها و اختلاط بی‌رویه و تأثیر هم نشینی.

۲۶- عدم صلاحیت بعضی از زندان بانها و نقش آنها در گسترش فساد.

۲۷- بی‌سرپرست بودن خانواده‌ها به ویژه خانواده‌های زندانیان.

۲۸- عدم تربیت اسلامی در محیط خانه و یا آلوده بودن محیط خانه.

۲۹- عدم نظارت در محیط ورزشگاه ها.

۳۰- عدم کنترل صحیح بر وسائل تفریحیف به طور کلی.

۳۱- تأثیر فرهنگ استعماری و عدم مبارزه اصولی با آنها.

۳۲- تدریس معلم مرد در مدارس دخترانه.

۳۳- مجاورت و نزدیک بودن مدارس دخترانه و پسرانه با یکدیگر.

۳۴- هم زمان بودن ساعات شروع و تعطیل مدارس دخترانه و پسرانه با یکدیگر.

۳۵- عدم برنامه اشتغال برای اوقات تعطیلی دانش‌آموزان ، دانشجویان و برنامه‌ریزی دشمنان و سوء استفاده از فراغت آنها.

۳۶- عدم نظارت و راهنمایی کامل بر مطبوعات و انتشارات.

۳۷- بی‌لیاقتی و نااهل بودن بعضی از سودجویانی که در لباس مقدس روحانیت می‌باشند.

۳۸- بی‌سوادی.

۳۹- زندگی آپارتمان‌نشینی (فساد معماری) .
۴۰- کمبود اتوبوس شرکت واحد و تراکم جمعیت زن و مرد ، به ویژه دختران و پسران در تاکسی ها ، اتوبوس ها و مینی بوس ها.
۴۱- عدم نظارت بر هتل ها ، رستوران ها ، آرایشگاه ها ، عکاسی ها ، آموزشگاه های رانندگی ، شرکت های خصوصی ، گرمابه‌ها و به طور کلی اماکن عمومی.
۴۲- عدم نظارت کامل بر محیط مجتمع‌های تولیدی صنعتی.
۴۳- عدم توجه و مبارزه اصولی بر برنامه‌های استعماری از قبیل ، رقص ، نوارهای ویدئوئی مبتذل و...
۴۴- عدم توجه و رعایت در مسئله هم زمان بودن کشیک های زن و مرد (به ویژه در بخشهای درمانی) با توجه به خلوت بودن محل.
۴۵- عدم نظارت صحیح بر صدور گذرنامه و تردد ایادی استکبار به کشورهای بیگانه جهت ترویج فساد و...
۴۶- عدم نظارت کامل بر محیط ترمینال ها ، فرودگاه ها ، ایستگاه های قطار و نبودن برنامه صحیحی که بازدارنده از فساد باشد.
۴۷- عدم نظارت کامل بر آموزشگاه ها و کلاس های خصوصی.
۴۸- عدم وجود بازار مایحتاج ویژه بانوان به وسیله زن.
۴۹- اختلاط فروشندگان زن و مرد.
۵۰- عدم کنترل صحیح بر آزادی فرقه ضاله بهائیت.
۵۱- یکی بودن محیط کار زن و مرد ، در ادارات دولتی و مؤسسات بخش خصوصی.
۵۲- سودجوئی در رواج فساد (قوادها) .
۵۳- بدآموزی هایی که در بین برنامه‌های صدا و سیما وجود دارد.
۵۴- عدم رسیدگی به بعضی از دست‌فروش های سد کننده معابر که هدفی جز ترویج فساد ندارند. (و مخفیانه هروئین ، عکس های سکسی ، نوارهای ویدئویی و مبتذل و شراب و... می‌فروشند) .
۵۵- جمع شدن افراد لاابالی در سر کوچه‌ها و خیابان ها ، پارک ها و خصوصاً در مواقع تعطیلی مدارس دخترانه و ایجاد مزاحمت ها.
۵۶- بیکاری و شغل های کاذب ، مانند تکدی و غیره.
۵۷- مراکز قماربازی ، تولید مشروبات الکلی و شراب‌خواری.
۵۸- عدم کنترل صحیح بر گمرکات و واردات اشیاء مبتذل.
۵۹- فقر و احتیاج.
۶۰- معاشرت با افراد ناصالح.
۶۱- کمبودهای مختلف روانی ، شخصی و رفاهی خصوصاً مسکن
۶۳- تحریکات کاذب ، از طریق مظاهر فساد
۶۴- وجود صف های متعدد ، در ساعات متمادی ،
۶۵- عدم کنترل و رسیدگی بر تراکم جمعیت

۶. تذکرات

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صِنْفَانِ مِنْ أُمَّتِی إِذَا صَلَحَا صَلَحَ النّاسُ وَ إِذَا فَسَدَا فَسَدَ النّاسُ الأُمراءُ و العُلماءُ [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص ۷۰] .

- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَسَادُ الظَّاهِرِ مِنْ فَسَادِ الْبَاطِنِ وَ مَنْ أَصْلَحَ سَرِيرَتَهُ أَصْلَحَ اللَّهُ عَلَانِيَتَهُ وَ مَنْ خَافَ اللَّهَ فِی السِّرِّ لَمْ يهْتِك سِتْرَهُ فِی الْعَلَانِيةِ وَ أَعْظَمُ الْفَسَادِ أَنْ يرْضَى الْعَبْدُ بِالْغَفْلَةِ عَنِ اللَّهِ وَ هَذَا الْفَسَادُ يتَوَلَّدُ مِنْ طُولِ الْأَمَلِ وَ الْحِرْصِ وَ الْكِبْرِ [مصباح‌الشريعة ، ص۱۰۷] .

۳- البته خود مفسدان ، نظام غلطی را ایجاد می‌کنند و به کسانی که از نظام خودسرانه آنها بیرون می‌روند لقب مفسد می‌دهند.

۴- تِلْك الدّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُها لِلَّذينَ لا يريدُونَ عُلُوًّا فِی الْأَرْضِ وَ لا فَساداً وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقينَ [قصص/۸۳] .

۱. فسق

۱. موارد فسق

۱. ترک اوامر خداوند :

وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِكةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْليسَ كانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ [كهف/۵۰] .

۲. تکذیب آیات الهی :

وَ الَّذينَ كذَّبُوا بِآياتِنا يمَسُّهُمُ الْعَذابُ بِما كانُوا يفْسُقُونَ [انعام/۴۹] .

۳. ترک نام الهی به هنگام ذبح حیوان :

وَ لا تَأْكلُوا مِمّا لَمْ يذْكرِ اسْمُ اللّهِ عَلَيهِ وَ إِنَّهُ لَفِسْقٌ [انعام/۱۲۱] .

۴. کفر به آیات الهی :

وَ لَقَدْ أَنْزَلْنا إِلَيك آياتٍ بَيناتٍ وَ ما يكفُرُ بِها إِلاَّ الْفاسِقُونَ [بقره/۹۹] .

۵. حکم نکردن به ما أنزل الله :

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الْفاسِقُون [مائده/۴۷] .

۲. نمونه هایی از فاسقان و نوع فسق آنها

۱. متخلّفان از جنگ

به علّت کفر :

وَ لا تُصَلِّ عَلى أَحَدٍ مِنْهُمْ ماتَ أَبَداً وَ لا تَقُمْ عَلى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كفَرُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ ماتُوا وَ هُمْ فاسِقُونَ [توبه/۸۴] .

۲. منافقان

به علّت نسیان خود و در نتیجه نسیان خداوند :

نَسُوا اللّهَ فَنَسِيهُمْ إِنَّ الْمُنافِقينَ هُمُ الْفاسِقُونَ [توبه/۶۷] .

۳. شیطان :

به علت ترک سجده و خضوع بر حضرت آدم (ع) :

وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِکَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلیسَ کانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّه [کهف/۵۰] .

۴. قوم نوح :

به خاطر نادیده گرفتن سخنان حضرت نوح (ع) :

وَ قَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ کانُوا قَوْماً فاسِقینَ [ذاریات/۴۶] .

۵. فرعون و قوم او :

به خاطر نادیده گرفتن آیات و انتقام‌های الهی :

فَذانِکَ بُرْهانانِ مِنْ رَبِّکَ إِلی فِرْعَوْنَ وَ مَلَائِهِ إِنَّهُمْ کانُوا قَوْماً فاسِقینَ [قصص/۳۲] .

۳. کیفر فاسقان

۱. عذاب خوار و پست‌کننده :

فَالْیَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذابَ الْهُونِ بِما کُنْتُمْ تَسْتَکْبِرُونَ فِی الْأَرْضِ بِغَیرِ الْحَقِّ وَ بِما کُنْتُمْ تَفْسُقُونَ [احقاف/۲۰] .

۲. جایگاه آنها جهنّم است :

وَ أَمَّا الَّذینَ فَسَقُوا فَمَأْواهُمُ النّارُ کُلَّما أَرادُوا أَنْ یخْرُجُوا مِنْها أُعیدُوا فیها [سجده/۲۰] .

۱. فضه خادمه

۱. تو کیستی؟

أَبُو الْقَاسِمِ الْقُشَیرِی فِی کِتَابِهِ قَالَ بَعْضُهُمْ : "انْقَطَعْتُ فِی الْبَادِیةِ عَنِ الْقَافِلَةِ فَوَجَدْتُ امْرَأَةً فَقُلْتُ لَهَا مَنْ أَنْتِ فَقَالَتْ "وَ قُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ

تَعْلَمُونَ" (زخرف/۸۹) فَسَلَّمْتُ عَلَیهَا فَقُلْتُ مَا تَصْنَعِینَ هَاهُنَا قَالَتْ مَنْ یهْدِ اللّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ فَقُلْتُ

۲. آیا انسی یاجن؟

أَ مِنَ الْجِنِّ أَنْتِ أَمْ مِنَ الْإِنْسِ قَالَتْ "یا

بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ " (اعراف/۳۱)

۳. ازکجا آمده ای؟

فَقُلْتُ مِنْ أَینَ أَقْبَلْتِ قَالَتْ "ینادَوْنَ مِنْ مَکانٍ بَعِیدٍ" (فصلت/۴۴)

۴. قصد کجا داری؟

فَقُلْتُ أَینَ تَقْصِدِینَ قَالَتْ "وَ لِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبَیتِ" (آل عمران/۹۷)

۵. چه مدت است؟

فَقُلْتُ مَتَی انْقَطَعْتِ قَالَتْ "وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما فِی سِتَّةِ أَیامٍ" (ق/۳۸)

۶. غذا میل داری؟

فَقُلْتُ أَ تَشْتَهِینَ طَعَاماً فَقَالَتْ "وَ ما جَعَلْنَاهُمْ جَسَداً لا یأْکُلُونَ الطَّعامَ فَأَطْعَمْتُهَا" (انبیاء/۸)

۷. تندتر وسریعتر حرکت کن

ثُمَّ قُلْتُ هَرْوِلِی وَ لَا تَعَجَّلِی قَالَتْ "لا یکلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلّا وُسْعَها" (بقره/۲۸۶)

۸. ترک خودم سوارت کنم؟

فَقُلْتُ أُرْدِفُک فَقَالَتْ "لَوْ کانَ فِیهِما آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتا" (انبیاء/۲۲)

۹. پیاده شدم و تنها او را سوار بر مرکب کردم

فَنَزَلْتُ فَأَرْکبْتُهَا فَقَالَتْ "سُبْحانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنا هذا" (زخرف/۱۳)

۱۰. آیا در قافله کسی را داری ؟

فَلَمَّا أَدْرَکنَا الْقَافِلَةَ قُلْتُ أَ لَک أَحَدٌ فِیهَا قَالَتْ "یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ" (ص/۲۶) (وَ ما مُحَمَّدٌ إِلّا رَسُولٌ" (آل عمران/۱۴۴) (یا یحْیی خُذِ الْکتابَ" (مریم/۱۲) (یا مُوسی إِنِّی أَنَا اللّهُ" (قصص/۳۰) فَصِحْتُ بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ فَإِذَا أَنَا بِأَرْبَعَةِ شَبَابٍ مُتَوَجِّهِینَ نَحْوَهَا

۱۱. باآنها چه نسبتی داری؟

فَقُلْتُ مَنْ هَولَاءِ مِنْک قَالَتْ "الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا" (کهف/۴۶)

۱۲. تشکر وقدردانی

فَلَمَّا أَتَوْهَا قَالَتْ "یا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمِینُ" (قصص/۲۶) فَکافُونِی بِأَشْیاءَ فَقَالَتْ "وَ اللّهُ یضاعِفُ لِمَنْ یشاءُ" (بقره/۲۱۶) فَزَادُوا عَلَی فَسَأَلْتُهُمْ عَنْهَا فَقَالُوا هَذِهِ أُمُّنَا فِضَّةُ جَارِیةُ الزَّهْرَاءِ (ع) مَا تَکلَّمَتْ مُنْذُ عِشْرِینَ سَنَةً إِلَّا بِالْقُرْآنِ" [المناقب ، ج۳ ، ص۳۴۳] .

نکته : در قرآن فقط یک بار انّا أعطیناک آمده است که مربوط به حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) است.

۱. فطرت

۱. معنای فطرت

۱) این کلمه یک بار بیشتردر قرآن نیامده به معنای آفرینش بدون تقلید است : فِطْرَتَ اللّهِ الَّتِی فَطَرَ النّاسَ عَلَیها [روم/۳۰] .

یعنی انسان به نوعی سرشت و طبیعت آفریده شده است.

۲) در انسان یک احساس تمایلی است که خود به خود انسان را به سوی خدا می‌کشاند. مثل نیروی آهن‌ربا که آهن را جذب می‌کند.

۳) در انسان دو نوع تمایل و احساس است؛ تمایلات مادّی مثل میل به غذا و... و تمایلات عالی مثل میل به نیکی و تحقیق و کشف اسرار جهان

۴) معتقدان به فطرت می‌گویند استدلال ، ترجمه زبان دل است.

معتقدان به فطرت می‌گویند احساس مذهبی ، مذهب را به وجود می‌آورد و فلسفه و استدلال زبان دیگری است برای بیان حرف دل.

انسان در درون ، احساس وابستگی می‌کند. وابسته به قدرتی بس بزرگ ، وابسته به کی و به چی؟

گرچه لحظه تولّد ، انسان هیچ چیز نمی‌داندوَ اللّهُ أَخْرَجَکمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِکمْ لا تَعْلَمُونَ شَیئاً [نحل/۷۸] .

لکن نوعی آفریده شده که هر گاه مطالبی عرضه شد ، آن را می‌پسندد و با روح خود هماهنگ می‌داند و یادش می‌آید.

آشنایی‌ها برای او کار شاق و ناهماهنگی نیست. زمینه‌ها و ظرفیت‌هایی دارد ، و اینکه کودک تا به زبان می‌آید ، از علّت‌ها و چراها می‌پرسد ، که ما خیال می‌کنیم او فضول است.

معمولاً فطرت درباره انسان و غریزه درباره حیوان به کار می‌رود چون در حیوانات هم حالات نیمه‌آگاهانه‌ای است که درمسیر زندگی راهنمای آنهاست. مثلاً مورچه گندم را نصف می‌کند و در لانه خودمی‌گذارد تا سبز نشود. کرّه اسب همین که متولّد شد به سراغ پیدا کردن پستان مادر و مکیدن آن می‌رود.

إِنَّ الدّارَ الْآخِرَةَ لَهِی الْحَیوانُ [عنکبوت/۶۴] .

۲. فرق فطرت وغریزه

اگر میل بدون واسطه عقل و شعور به سراغ چیزی رفت می‌گویند غریزه.

امّا اگر میل درعقل و اندیشه اثر گذاشت و انسان را هل داد ، می‌گویند فطرت.

۳. فطرت درقرآن وروایات

۱) رَبُّنَا الَّذِی أَعْطی کلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدی [طه/۵۰] .

همه چیز را آفرید و هدایت کرد. مراد هدایت تکوینی و غریزی و فطری است.

۲) فَرَجَعُوا إِلی أَنْفُسِهِمْ [انبیاء/۶۴] .

۳) تمام آیاتذکر ، تَذْکرَهْ ، فَذَکرْطه/۳ ، واقعه/۷۳ ، حاقّه/۱۲ ، مزّمّل/۱۹ ، مدّثّر/۵۴ ، دهر/۲۹ ، عبس/۱۱ ، ق/۴۵ ، طور/۲۹ ، اعلی/۹ ، غاشیه/۲۱.

۴) تمام آیاتنسیانونَسُوا اللّهَتوبه/۶۷ ، حشر/۱۹.

۵) تمام سؤالات قرآن :

هَلْ یسْتَوِی الْأَعْمی وَ الْبَصِیرُ [انعام/۵۰] .

أَ فَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِینَ کالْمُجْرِمِینَ [قلم/۳۵] .

هَلْ جَزاءُ الْإِحْسانِ إِلَّا الْإِحْسانُ [الرحمن/۶۰] .

۶) تمام انتقادات :

فَأَینَ تَذْهَبُونَ [تکویر/۲۶] .

فَأَنّی تُوفَکونَ [انعام/۹۵] .

أَلَمْ تَرَ [بقره/۲۴۳] .

هَلْ [بقره/۲۱۰] .

۷) تمام آیات عهد ، میثاق ، فطرت : بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَةٌ [قیامت/۱۴] .

۸) حضرت علی (ع) در نقش انبیاء (علیهم السّلام) می‌فرماید :

آمدند تا دفائن العقول را استخراج کنند : یثِیرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱] .

آمدند تا منسیّ نعمت را یاد آورند : وَ یذَکرُوهُمْ مَنْسِی نِعْمَتِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱] .

آمدند تا تقاضای وفای به پیمان کنند : لِیَسْتَأْدُوهُمْ مِیثَاقَ فِطْرَتِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱] .
۹) گاهی میل درونی کاذبانه اشباع می‌شود :
میل به بقا دارد : یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .
میل به بقا دارد می‌گوید : ما أَظُنُّ أَنْ تَبِیدَ هذِهِ أَبَداً [کهف/۳۵] .
یوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ یعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ [بقره/۹۶] .
ـ عَسی أَنْ تُحِبُّوا شَیئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَکمْ [بقره/۲۱۶] .
ـ بَلْ تُحِبُّونَ الْعاجِلَةَ [قیامت/۲۰] .
ـ یحْسَبُهُ الظَّمْئانُ ماءً [نور/۳۹] .
ـ وَ إِذا ذُکرَ الَّذِینَ مِنْ دُونِهِ إِذا هُمْ یسْتَبْشِرُونَ [زمر/۴۵] .
ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا [نحل/۵۸] .
۱۰) اشباع صادق :
إِنَّ الدّارَ الْآخِرَةَ لَهِی الْحَیوانُ [عنکبوت/۶۴] .
۱۱) در تمام صحاح ستّهٔ و در کتب شیعی نظیر بحار و سفینه حدیثی است که هر نوزادی بر فطرت متولّد می‌شود ولی در جامعه پدر و مادرش او را در مسیر یهودیت یا مسیحیت یا مجوسیت قرارش می‌دهند سپس رسول خدا (ص) فرمود همانگونه که هر گوسفندی با گوش سالم متولّد می‌شود و این انسان است که گوش او را می‌برد. [مسند امام حنبل ، ج۲ ، ص۲۷۵] .
۱۲) از امام صادق (ع) سؤال شد که گناه عوام یهود چیست که منحرف می‌شوند؟ امام فرمود گر چه عوام سواد خواندن و نوشتن نداشتند امّا فطرت داشتند آنها با چشم خود دروغ و فسق و رشوه علماء را می‌دیدند ولی ساکت می‌شدند. [وسائل ، ج۲۷ ، ص۱۳۱] .
۱۳) امام حسین (ع) در دعای عرفه می‌گوید : خدایا تو کی غائب بودی تا نیاز به دلیل داشته باشی. (دعای عرفه) : متی غبت حتی تحتاج إلی دلیل یدل علیك [إقبال‌الأعمال ، ص۳۴۹] .
کیف تخفی و أنت الظاهر [إقبال‌الأعمال ، ص۳۴۹] .
فَرَجَعُوا إِلی أَنْفُسِهِمْ [انبیاء/۶۴] .
فِطْرَتَ اللّهِ الَّتِی فَطَرَ النّاسَ [روم/۳۰] .
نادِمِینَ [مائده/۵۲ ، مؤمنون/۴۰ ، شعراء/۱۵۷ ، حجرات/۶] .
آیاتِذکروتذکر
آیاتِو أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۲۲ ، بقره/۴۲ ، بقره/۱۸۸ ، آل عمران/۷۱] .
نفس لوّامه
فَأَلْهَمَها فُجُورَها وَ تَقْواها [شمس/۸] .

۴. انواع فطرت

۱. جسمی ومعنوی

فطریات در انسان متعدّد است : جسمی : مثل شهوت و گرسنگی و خواب و معنوی : مثل حبّ بقاء و علم و هنر و حبّ کمال

برتر

۲. عاطفی

فطریات دو نوع است :

۱) شناخت فطری که انسان نیاز به آموزش ندارد.

۲) گرایش‌ها و میل فطری که مقتضای آفرینش باشد بسیاری از صاحب‌نظران گرایش به دین و خدا را حسّ مذهبی یا عاطفه دینی نامیده‌اند.

۳. خداپرستی

لَقَدْ أَضَلَّنِی عَنِ الذِّکرِ [فرقان/۲۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : کلُّ مَوْلُودٍ یولَدُ عَلَی الْفِطْرَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲] .

۱) راه تعقّل برای خواصّ است امّا راه دل برای همه ، و لذا در این راه مستضعف نداریم زیرا همه می‌توانند برسند. اسلام از دختر ۹ ساله ایمان می‌خواهد و این نشانه آن است که همه می‌توانند به خدا برسند.

۲) تجلّی فطرت هنگام خطر

۳) راه فطرت در هر زمان ، هر مکان ، هر سن و هر رژیم مطرح است.

۴) اگر جوشش و میل درونی و فطرت نیست ، پس :

الف : عشق و محبّت و انس از کجاست؟

ب : مناجات‌ها ، عذرخواهی‌ها ، ندامت‌ها و شرمندگی‌های درونی چرا؟

ج : چرا تاریخ بشر همراه با پرستش بوده (به حق یا ناحق)

د : این همه درکشورهای مارکسیستی علیه مذهب کار شده چراغ خاموش شده و هر لحظه فشار برداشته شود دوباره به سراغ دین می‌روند.

ه : این همه ایثار مال و جان را پای چه کسی می‌توان حساب کرد؟

و : پس چرا ساختمان‌هایی که محل پرستش است مهم‌ترین ساختمان‌ها در دنیاست ، خواه مساجد یا کلیسا یا معبد.

۵) توماس کارلیل فیلسوف انگلیسی می گوید : کسانی که می‌خواهند خداوند را با برهان ثابت کنند مثل کسی است که می‌خواهد خورشید را با فانوس پیدا کند.

۶) تا یقین نکند که غیر از خدا مالک سود و زیانی نیست به سراغ خدا نمی‌رود. بیمار همین که از پزشکان مأیوس شود و مرگ را در چند قدمی خود دید از عمق جانش دل به خدا می‌بندد.

۷) در دعا می‌خوانیم راه رسیدن به خدا بسیار نزدیک است و فقط یک اراده لازم دارد. [دعای روز ۲۷ ماه رجب]

۸) فطری بودن شناخت خدا یعنی دل انسان با خدا آشناست. در روح انسان مایه‌ای برای شناخت آگاهانه خدا وجود دارد که قابل رشد و شکوفایی است. امّا این مایه فطری به گونه‌ای نیست که انسان را به طور کلّی بی‌نیاز از فکر و استدلال کند.

۴. دین

۱) فَأَقِمْ وَجْهَک لِلدِّینِ حَنِیفاً فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِی فَطَرَ النّاسَ عَلَیها [روم/۳۰] .

۲) دین فطری است. یک احساس است و پاسخگوی خواسته‌های طبیعی است.

ـ احساس وابستگی به قدرت بالا ، حس کنجکاوی ، عشق به موجود برتر ، زمینه ایمان به خداست.

ـ احساس تحیر در تصمیم‌گیری‌ها ، کدام راه؟ از کی؟ چرا؟ با چه تضمینی زمینه ایمان به پیامبر و امام.
ـ احساس عدالتخواهی و کیفر تبه‌کاران و پاداش نیکوکاران پاداشی مناسب ، میل به بقاء زمینه ایمان به معاد است.
ـ احساس قدردانی و تشکر و محبّت به ولی نعمت‌ها زمینه نماز است.
ـ احساس امنیت ، حذف عنصر مزاحم و خطرناک و دفاع از خطر ، زمینه جهاد است.
ـ احساس حمایت و کمک و تعاون و محبّت و رشد خود ، زمینه خمس و زکات است.
ـ احساس به پاکی و تقوا ، رمز امر به معروف و نهی از منکر است.
ـ احساس یگانگی ، وحدت ، قدرت ، تعاون ، محبّت و پرستش ، زمینه وجوب حجّ است.
۳) دین فطری است یعنی عقیده و عملی است که منطبق بر مجموع احتیاجات فطری است.
۴) فطرت انسان نه تنها در مسأله ایمان تجلّی دارد ، بلکه در مسائل تربیتی و اخلاقی نیز مسیر را عوض می کند. اگر انسان را بدون فطرت بدانیم ، همچون جمادات ، گیاهان ، حیوانات می‌توانیم هر گونه نقشه ای را برای او بکشیم و هرنوع ضربه‌ای را بر او وارد کنیم تا به هدفی برسیم. مثلاً سنگ را بشکنیم.
درخت را قطع کنیم ، گوسفند را اخته کنیم تا خانه ما ساخته و غذای ما پخته و گوسفند ما چاق شود. آیا انسان را هم می توان شکست تا به هدفی رسید؟ نظام‌های اجباری مارکسیستی که برای انسان فطرتی قائل نیستند جوری انسان را
رشد می‌دهند که خط عاطفه و فکر و اراده را در وجود انسان کور کرده و او را همچون ماشینی در اختیار جامعه فرض می کنند امّا در دیدگاه ادیان که انسان را دارای نهاد و فطرت می‌دانند تربیت انسان‌ها را همراه با آزادی اراده و رشد فطریات او می‌دانند.

۵. خصوصیات فطرت

البتّه احساسات صادق گاهی صادقانه اشباع می‌شود. مثل گرسنه‌ای که غذای سالم می‌خورد و گاهی کاذبانه مثل مکیدن پستانک.
فطریاتِ متعدّد است که ممکن است یک فطرتی بر فطرت دیگر غالب شود. مثل هنر دوستی و لذّت دوستی بر علم دوستی غالب شود و یا بالعکس.

۶. غبار فطرت

۱. گناه
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَکاها وَ قَدْ خابَ مَنْ دَسّاها [شمس/۱۰-۹] .
گناهان روح پاک را دفن می کنند.
فِی قُلُوبِهِمْ زَیْغٌ [آل عمران/۷] .
دل آنان را زنگ فرا می گیرد.
۲. رفیق شیطان
اسْتَحْوَذَ عَلَیهِمُ الشَّیطانُ فَأَنْساهُمْ ذِکرَ اللّهِ [مجادله/۱۹] .

لَقَدْ أَضَلَّنِی عَنِ الذِّکرِ [فرقان/۲۹] .
وَ زَینَ لَهُمُ الشَّیطانُ أَعْمالَهُمْ [نمل/۲۴] .
وَ لَقَدْ صَدَّقَ عَلَیهِمْ إِبْلِیسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ [سبأ/۲۰] .
۳. خودباختگی
إِنْ تُطِیعُوا الَّذِینَ کفَرُوا یرُدُّوکمْ [آل عمران/۱۴۹] .
۴. حفظ روابط
مَوَدَّةَ بَینِکمْ [عنکبوت/۲۵] .
۵. تهدید
لَأَجْعَلَنَّک مِنَ الْمَسْجُونِینَ [شعراء/۲۹] .
۶. تبلیغات
أَ لَیسَ لِی مُلْک مِصْرَ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرِی مِنْ تَحْتِی أَ فَلا تُبْصِرُونَ [زخرف/۵۱] .
أَنَا رَبُّکمُ الْأَعْلی [نازعات/۲۴] .
۷. اطاعت از رؤسا
لَوْ لا أَنْتُمْ لَکنّا مُومِنِینَ [سبأ/۱۳۸] .
۸. نبود رهبر
۹. هوای نفس
إِنْ هِی إِلاّ أَسْماءٌ سَمَّیتُمُوها أَنْتُمْ وَ آباوکمْ ما أَنْزَلَ اللّهُ بِها مِنْ سُلْطانٍ إِنْ یتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ ما تَهْوَی الْأَنْفُسُ [نجم/۲۳] .
اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ [فرقان/۴۳] .
۱۰. اکثریت
وَ إِنْ تُطِعْ أَکثَرَ مَنْ فِی الْأَرْضِ [انعام/۱۱۶] .
۱۱. تقلید
۱۲. غرور
گاهی انسان فانوسی را روشن می‌کند و به او دلخوش است در حالی که همان فانوس در شب با این که منطقه‌ای را روشن می‌کند ، جلو دید انسان را نسبت به فضای لایتناهی و ستارگان می‌گیرد.
۱۳. مسخره مؤمنین
فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِیا حَتّی أَنْسَوْکمْ ذِکرِی [مومنون/۱۱۰] .
۱۴. خویشان بد
۱۵. محیط وجامعه فاسد
غبار دیگری است. مسأله برق ، ماشین ، سرگرمی‌ها ، مسائل رفاهی و رقابت‌ها ، تخصّص‌ها ، تکنیک‌ها ، اشتغالات ، هیاهوها و تبلیغات انسان را غافل می‌کند. روستایی به امید لطف خدا منتظر باران است و نمی‌داند دانه او چند خوشه خواهد داشت و از چه آفاتی سالم خواهد ماند. او فطرت پاکی دارد.
لَوْ لا أَنْتُمْ لَکنّا مُومِنِینَ [سبأ/۳۱] .

دوام نعمت‌ها نیز رمز غفلت است.

أَنْعَمْنا عَلَى الْإِنْسانِ أَعْرَضَ [فصلت/۵۱] .

فَيقُولُ رَبِّى أَهانَنِ [فجر/۱۶] .

وَ إِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِما قَدَّمَتْ أَيدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسانَ كفُورٌ [شوری/۴۸] .

اجْعَلْ لَنا إِلهاً [اعراف/۱۳۸] .

۷.غبار بی فطرت

۱. توجه به ضعف علمی

وَ ما أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاّ قَلِيلًا [اسراء/۸۵] .

۲. توجه به ضعف جسمی

خُلِقَ الْإِنْسانُ ضَعِيفاً [نساء/۲۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا لِابْنِ آدَمَ وَ الْفَخْرِ أَوَّلُهُ نُطْفَةٌ وَ آخِرُهُ جِيفَةٌ وَ لَا يرْزُقُ نَفْسَهُ وَ لَا يدْفَعُ حَتْفَهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۵۴] .

فَلْينْظُرِ الْإِنْسانُ مِمَّ خُلِقَ [طارق/۵] .

أَ أَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخالِقُونَ [واقعه/۵۹] .

أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزّارِعُونَ [واقعه/۶۴] .

أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ [واقعه/۶۹] .

۳. توجه به ضعف اراده

إِنْ أَصْبَحَ ماوكمْ غَوْراً [ملک/۳۰] .

إِنْ جَعَلَ اللّهُ عَلَيكمُ اللَّيلَ سَرْمَداً [قصص/۷۱] .

أَنْتُمُ الْفُقَراءُ إِلَى اللّهِ [فاطر/۱۵] .

۴. یاد مرگ

یاد مرگ و زوال نعمت‌ها

۵. حوادث

فَأَخَذْناهُمْ بِالْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ لَعَلَّهُمْ يتَضَرَّعُونَ [انعام/۴۲] .

وَ إِذا مَسَّ الْإِنْسانَ الضُّرُّ دَعانا لِجَنْبِهِ أَوْ قاعِداً أَوْ قائِماً [یونس/۱۲] .

إِذا مَسَّكمُ الضُّرُّ فَإِلَيهِ تَجْئَرُونَ [نحل/۵۳] .

وَ إِذا مَسَّكمُ الضُّرُّ فِی الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلاّ إِياهُ [اسراء/۶۷] .

۶. مطالعه در طبیعت

۷. نگاهی به تاریخ مغروران

ألم تر کیف فعل ربُّک بعاد ارم ذات المعاد و فرعون ذی الأوتاد

۸. یادی از گذشته خود

ماءٍ مَهِينٍ [سجده/۸] .
فِی بُطُونِ أُمَّهاتِکُمْ [زمر/۶] .
لا تَعْلَمُونَ شَیئاً [نحل/۷۸] .
لَمْ یک شَیئاً [مریم/۶۷] .
لَمْ یکنْ شَیئاً مَذْکوراً [دهر/۱] .

۸. نکاتی درباب فطرت

دلیل فطرت
اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدی [بقره/۱۶] .
(پس هدایت داشته‌اند که معاوضه کرده‌اند)
آیاتِ نسیان (نشانه داشتن و فراموش کردن است.) [توبه/۶۷ ، حشر/۱۹] .
همه به خداوند محبّت دارند : أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .
پس دیگران هم حبّ دارند.
آیاتِلَعَلَّهُمْ یرْجِعُونَ [آل عمران/۷۲ ، اعراف/۱۶۸ ، اعراف/۱۷۴ ، یوسف/۶۲ ، روم/۴۱ ، سجده/۲۱ ، زخرف/۴۸ ، احقاف/۲۷] .
آیاتِفَرَجَعُوا إِلی أَنْفُسِهِمْ [انبیاء/۶۴] .
آیاتِ ملامت : فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلی بَعْضٍ یتَلاوَمُونَ [قلم/۳۰] .
شکوفایی فطرت :
گرفتاری
یاد نعمت‌ها
توجّه به عجز بت‌ها
مثال‌ها :
وَ رَجُلاً سَلَماً لِرَجُلٍ [زمر/۲۹] .
أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ [یوسف/۳۹] .
توجّه به آیات الهی

۱. فقر

۱. مذموم
۱. درروایات
۱ ـ فقر یک حالت طبیعی نیست ، زیرا منابع فراوان است ، بلکه فقر یک عارضه است.
۲ ـ در اسلام میخوانیم : قال امیر المومنین (ع) : الْفَقْرُ الْمَوْتُ الْأَکبَرُ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۶۳] .

ـ فی الدعا : قال الصادق (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِکَ مِنَ الْکفْرِ وَ الْفَقْر [کافی ، ج۴ ، ص۴۰۲] .
ـ در نهج البلاغه : قال امیر المومنین (ع) : لِابْنِهِ مُحَمَّدِ ابْنِ الْحَنَفِیهِ یا بُنَی إِنِّی أَخافُ عَلَیکَ الْفَقْرَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْهُ فَإِنَّ الْفَقْرَ مَنْقَصَةٌ لِلدِّینِ مَدْهَشَةٌ لِلْعَقْلِ دَاعِیةٌ لِلْمَقْتِ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۱۹] .
۳ ـ قال رسول الله (ص) : کادَ الْفَقْرُ أَنْ یکونَ کفْرا [کافی ، ج۲ ، ص۳۰۷] .
۴ ـ قال رسول الله (ص) : الْفَقْرُ سَوَادُ الْوَجْهِ فِی الدَّارَینِ [عوالی الآللی ، ج۱ ، ص۴۰] .
۲. ریشه ها
۱. احتکار
۱ ـ احتکار منابع تولید :
ـ طرح اسلام برای جلوگیری از احتکار منابع تولید :
الف : ملی کردن آبها ، اراضی موات ، معادن ، الغاء نظام قرق سازی ، نفی مالکیت بدون کار در منابع و... که در فقه میخوانیم انفال که مال حکومت است که رهبر اجازه احتکار نمیدهد و با توجه به اصل عدالت اجتماعی هر گونه تصرف ناروا را مانع میشود. (به بحث زمین در سیری در اسلام و یادداشت‌ها و اقتصادنا و مراجعه شود.)
معادن که روی آنها کاری نشده ملک کسی نیست. حضرت علی (ع) قطائع عثمان را برگردانید و فرمود : وَ اللَّهِ لَوْ وَجَدْتُهُ قَدْ تُزُوِّجَ بِهِ النِّسَاءُ وَ مُلِکَ بِهِ الْإِمَاءُ لَرَدَدْتُهُ فَإِنَّ فِی الْعَدْلِ سَعَةً وَ مَنْ ضَاقَ عَلَیهِ الْعَدْلُ فَالْجَوْرُ عَلَیهِ أَضْیقُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۵] .
قال الکاظم (ع) : إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ جَعَلَهَا وَقْفاً عَلَی عِبَادِهِ فَمَنْ عَطَّلَ أَرْضاً ثَلَاثَ سِنِینَ مُتَوَالِیةً لِغَیرِ مَا عِلَّةٍ أُخْرِجَتْ مِنْ یدِهِ وَ دُفِعَتْ إِلَی غَیرِهِ وَ مَنْ تَرَکَ مُطَالَبَةَ حَقٍّ لَهُ عَشْرَ سِنِینَ فَلَا حَقَّ لَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۷] .
ـ قال الصادق (ع) : وَ إِنْ کانَتْ أَرْضٌ لِرَجُلٍ قَبْلَهُ فَغَابَ عَنْهَا وَ تَرَکهَا فَأَخْرَبَهَا ثُمَّ جَاءَ بَعْدُ یطْلُبُهَا فَإِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ وَ لِمَنْ عَمَرَهَا [کافی ، ج۵ ، ص۲۷۹] .
ـ به نقل مهدی پور از محمد باقر صدر در ملحقات اقتصادنا که حیازت برای دیگری (خواه با اجاره و دستمزد یا داوطلبانه) دیگری را مالک نمیکند بلکه شخص حیازت کننده با قصد تملک مالک میگردد.
۲. نداشتن عزت نفس
مسئله فقر بخاطر فرار از کار و زندگی انگلی داشتن :
ـ دستوراتی که اسلام برای ایجاد شخصیت و احترام به شخصیت داده یکنوع مبارزه با زندگی انگلی است. نظیر : باکسیکه تحقیر میشود مسافرت نرو.
گرفتاریهای خود را باز مکن.
نام نیک برای خود و فرزندت انتخاب کن.
با مشورت با کودک و دیگری شخصیت به یکدیگر بدهید.
قال امیر المومنین (ع) : الْمُومِنُ بِشْرُهُ فِی وَجْهِهِ وَ حُزْنُهُ فِی قَلْبِه [نهج البلاغه ، حکمت ۳۳۳] .
پیاده با سواره راه نرود تا کوبیده نشود.
تملق ممنوع.
منت کشیدن ممنوع.
۳. عدم مهارت وتخصص

اصل دیگر توزیع عادلانه است که یک زیر بنا دارد و یک رو بنا. زیر بنا ، ایمان و اعتقاد به اینکه مال از خداست ، بشر امانتدار است و مال وسیله آزمایش است. آیات : لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْض [ابراهیم/۲] .

أَنْفِقُوا مِمّا جَعَلَکمْ مُسْتَخْلَفینَ فیهِ [حدید/۷] .

آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ [نور/۳۳] .

وَ لِلّهِ مُلْک السَّماواتِ وَ الْأَرْض [آل عمران/۱۸۹] .

و ایمان به اینکه : وَ لِلّهِ میراثُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [آل عمران/۱۸۰] .

ـ قال امیر المومنین (ع) : لِکلِّ امْرِئٍ فِی مَالِهِ شَرِیکانِ الْوَارِثُ وَ الْحَوَادِثُ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۳۵. ۳۲۹] .

ـ هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی [نمل/۴۰] .

ـ لَتُبْلَوُنَّ فی أَمْوالِکمْ وَ أَنْفُسِکم [آل عمران/۱۸۶] .

ـ تحریم احتکار ، انحصار و اینکه باید سرمایه نقدی ، مالی ، ابزار تولید ، همه در حرکت باشند.

۳. فقر واستعمارگران

۱ ـ آیا ریشه فقر گرایش به دین است؟

میگویند استعمار گران برای فقیر نگاهداشتن مردم دست به توجیهات مذهبی زده اند و با جملاتی که دنیا ارزش ندارد ، اصل کار آخرت است و... مردم را...

۲. ممدوح

۱ ـ قال رسول الله (ص) : الْفَقْرُ فَخْرِی وَ بِهِ أَفْتَخِرُ [عدة الداعی ، ص۱۲۳] .

۲ ـ قال امیر المومنین (ع) : مَنْ أَحَبَّنَا أَهْلَ الْبَیتِ فَلْیسْتَعِدَّ لِلْفَقْرِ جِلْبَاباً [نهج البلاغه ، حکمت ۱۱۲] .

۲ ـ مراد از فقر ممدوح سادگی در زندگی و مبارزه با تجمل پرستی است که رمز آزادگی ، بیداری آگاهی است در برابر ثروتی که مایه غرور ، تکبر و تجمل پرستی است.

۳ ـ مراد از فقر ممدوح فقر اختیاری است و مراد از فقر مذموم فقر تحمیلی است.

فقر اختیاری ساده زندگی کردن و دست برداشتن از زینتهای دنیا بخاطر رسیدن به هدفهای الهی است.

لِلْفُقَراءِ الَّذینَ أُحْصِرُوا فی سَبیلِ اللّهِ [بقره/۲۷۳] .

۴ ـ مراد از فقر ممدوح فقر و نیاز به سوی خداست.

یا أَیهَا النّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَراءُ إِلَی اللّه [فاطر/۱۵] .

۵ ـ مراد از مذمت دنیا ثروتهای اندوخته (کنز) است.

۱. فقه

۱. رسالت فقه در مسائل فردی و اجتماعی

فقه مسئول تنظیم کردن علاقه و عشق و خط دادن به اظهار پرسش انسان است. تمام دستورات نماز و روزه و اعتکاف و نیایش که در فقه مطرح است در واقع آن پرسش فطری انسان را رهبری می کند.

فقه مسئول تنظیم امور مالی و نظارت و فرمان به درآمد و مصرف و توزیع و جبران کمبودها و گرفتن مالیات ، همراه با قصد

قربت و عشق به خداست.

فقه تعیین کننده خط سیاسی کشور اسلامی با سایر مسلمانان و غیرمسلمانان و جواز یا منع قراردادها و تعهدات و معاملات و سایر روابط اقتصادی و اجتماعی جامعه است.

فقه بیان کننده رابطه انسان با خود از قبیل وجوب حفظ نفس و حرمت هرگونه ضرر به جان و خودکشی.... می‌باشد.

فقه رابطه انسان رابا طبیعت و بهره‌گیری از غذاها و آشامیدنی‌ها و صیدها و لباس‌ها و معدن‌ها و دریا و حیوانات را بیان می‌فرماید.

فقه حقوق انسان‌ها و اولویت آنها را در مالکیت و مقدار آن و ادامه آن روشن می‌سازد. فقه روابط زن و شوهر و حقوق متقابل یکدیگر را همراه با حقوق فرزند و نحوه انتخاب همسر و زندگی و طلاق و نشوز و راه حل اختلافات خانوادگی را بیان می کند.

فقه روابط مالی را در قالب شرکت ، مضاربه ، مضارعه و مساقات تنظیم می‌کند. فقه قوانین نقل و انتقال را از طریق معامله ، اجاره ، هبه و صلح برای ما می‌آورد.فقه در زمینه اختلافات مردم و مساله شکایات و شواهد و اقرار و سوگند و قضاوت و شرائط قاضی و نحوه قضاوت و اجراء حدود و تنبیهات بدنی و پرداخت جریمه‌های مالی بیان می‌کند. فقه لزوم نظارت عمومی و امر به معروف و نهی از منکر را در ابعاد گسترده با دخالت حکومت برای همه اعلام می‌کند. فقه درباره تعهدات و ضمانت‌ها و روشن کردن مسائل تجاوزات مالی و ناموسی و نحوه اثبات آن و جلوگیری از آن و مجازات کردن افراد متجاوز ، قوانین گسترده‌ای دارد.

فقه درباره برخورد با منافقان و دشمنان و جهاد با آنها و نحوه جنگ و شرائط سرباز و زمان جنگ و گرفتن اسیر و غنائم جنگی و حفظ آن و توزیع آن و آزاد کردن مشروط یا بی قید اسیر مو به مو و گام به گام از طریق وحی قانون را بیان فرموده.

فقه درباره تجارت و اموال قابل داد و ستد و تجارت‌های ممنوع و نحوه معامله و مقدار سود با نظارت حکومت اسلامی و جلوگیری از احتکار و مجازات محتکران و تحریم درآمدهای ممنوع از قبیل ربا ، رشوه ، سرقت ، قمار ، کم فروشی و دهها نوع درآمد ممنوع نظر قاطع خود را اعلام داشته.

فقه درباره علوم و دانستنیهای واجب و حرام و نحوه تعلیم و اولویت علوم دستوراتی را مطرح کرده است. کوتاه سخن آن که فقه و دستورالعمل‌های آن از قبل از تولد تا بعد از مرگ قدم به قدم در هر لحظه و مکان و در هر شرائطی با تمام انسانها است و این جامعیت مخصوص فقه اسلام است زیرا که در مکتب‌های دیگر تنها یک سری مسائل انسان را درنظر گرفته اند و از سایر جهات او را رها نموده‌اند.

فقه تنها نماز و روزه نیست بلکه برای هر نوع کار فردی یا اجتماعی قانونی روشن دارد و بیش از دهها هزار حدیث و قانون که شامل بیان کلیه واجبات و مستحبات و مکروهات و محرمات و مباحات است به چشم می‌خورد.

هماهنگی و توازن :

میان احکام اسلام یک هماهنگی دقیق به چشم می‌خورد. نماز جمعه و جماعات و حج و نماز عید در عین آن که عبادت است ، مانور سیاسی و حماسه است ، در عین تعدد وحدت است ، در عین فریاد ، سکوت است و سکوتش فریاد است.

اخلاقش از اقتصادش جدا نیست و اقتصاد از عبادت جدا نیست ، در این فرهنگ است که تربیت شدگانش همچون حضرت علی (ع) هم کارگر است و هم کشاورز ، هم خطیب ، هم ارتشی و هم عابد و هم جنگجو است و رهبرش رسول خدا هم می‌رزمد و هم در خانه شیر می‌دوشد ، هم سوار الاغ می‌شود و هم سوار براق ، هم به کودک سلام می کند و هم خدا به او

سلام می‌فرستد.
قوانین فردی آن باید توجه به جامعه باشد مثلا پیاز ، خوراکی که دارای آثار فراوان فردی است برای کسی که می‌خواهد در نماز جمعه و جماعت شرکت کند مکروه شمرده می‌شود و نماز اول وقتی که دارای فضیلت است را به سبب شرکت در جماعت می توان تأخیر انداخت و تاخیرش فضیلت پیدا می کند.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا أَخَذَ اللَّهُ عَلَى الْعُلَمَاءِ أَلَّا يقَارُّوا (ساکت نماند) عَلَى كظَّةِ (سیری) ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ (گرسنگی) مَظْلُومٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳] .

۲. منابع فقه

۱. قرآن

۲. سنت

– طبق روایات متعدد رسول خدا (ص) فرمود : من دو چیز گرانبها در میان شما می‌گذارم قرآن و اهل بیت (این حدیث را همه مسلمانان قبول دارند. به کتاب المراجعات مراجعه و نگاه کنید)
– سخنان رسول خدا که از طرف خدا مورد تأیید قرار گرفته : وَ ما ينْطِقُ عَنِ الْهَوى إِنْ هُوَ إِلاّ وَحْی يوحی [نجم/۴-۳] .
او هرگز از روی هوس حرف نمی‌زند و سخنان پیامبر جز وحی چیز دیگری نیست.
نه تنها کلام او بلکه خط و حرکت او ، سکوت او و خواب او ، جنگ و صلح او برای هر فقیهی سند است زیرا که تحت فرمان ویژه خداستقُلْ إِنَّنِی هَدانِی رَبِّی إِلی صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [انعام/۱۶۱] .
– گفتار و رفتار پیشوایان معصوم و همچنین عملی که به نحوی آن عمل مورد تأیید آن بزرگواران باشد یکی دیگر از اسناد فقهی علماء ماست.
در سوره نساء آیه ۵۹ می‌خوانیم : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْكمْ‌ای کسانی که ایمان آورده‌اید پیرو خدا و رسول و اولی الامر باشید (طبق روایات متعدد مراد از اولی الامر همان ائمه معصوم است)
– قرآن به مردم می‌فرماید : هر چه را که پیامبر برای شما آورده آنرا بگیرید.ما آتاكمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ [حشر/۷] .
بنابراین منابع فقهاء ما در زمان غیبت یا قرآن است و یا فرمان و دستورهای پیامبر که عمل به آن به منزله اطاعت از خداست : مَنْ يطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّهَ [نساء/۸۰] .
و یا اهل بیت پیامبر (ص) و امامان معصوم هستند که طبق دهها حدیث معتبر نام و نشان آنان از زبان رسول اکرم برای ما بیان شده است. (آقای صافی از فقهاء شورای نگهبان (از مراجع تقلید فعلی) در جزوه‌ای به نام جلاء البصر صدها حدیث درباره امام معصوم نقل کرده) و در حدیث می‌خوانیم کسی که کلام امام را رد کند به منزله کسی است که به خدا شرک ورزیده...
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرَّادُّ عَلَينَا الرَّادُّ عَلَى اللَّهِ وَ هُوَ عَلَى حَدِّ الشِّرْك بِاللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۶۷] .
البته استخراج حکم خدا از قرآن و کلام پیامبر و امامان نیاز به نوعی تخصص دارد ، به خصوص استخراج از روایات که کار مشکل‌تری است زیرا هم شناخت تمام راویانی که واسطه میان ما و امامان هستند کار مشکلی است و هم تشخیص حدیث‌های جعلی و کنار زدن آنها و هم جمع بندی میان روایات صحیح و هم شناخت موقعیتها و شرائطی که امامان در آن قرار گرفته بودند و هم شناخت حساسیت هائی که گاهی سبب می‌شد که امام در قالب تقیه سخنانی بفرمایند و هم شناخت دلالتها و...
بنابر این اجتهاد بهترین کلمه‌ای است که برای پیدا کردن و استخراج حکم خدا انتخاب شده زیرا به راستی فقیه باید تمام سعی

خود را به کار بندد تا حکمی را بدست آورد.
در اینجا باید به فرق میان معنای اجتهاد در اصطلاح علمای شیعه و معنای اجتهاد در اصطلاح دیگر فرق مسلمان اشاره می کنیم :

اجتهاد در شیعه یعنی تلاش برای پیدا کردن حکم خدا و استخراج آن در چهار چوب قرآن و حدیث. استنباطی که بدون مایه گرفتن از وحی باشد ارزش ندارد ، زیرا عقیده شیعه بر این است که امامان ما اصول و خطوط کلی تمام احکام را بیان کرده‌اند ، و تلاش فقهاء برای کشف و شناخت موارد تطبیق آن اصول است. اما کسانی که از یک سو دستشان از روایات امامان کوتاه تاست و از سوی دیگر نیاز هایشان زیاد است ، به دست و پا افتاده و راه تازه‌ای را در برابر حکم قرآن و سنت رسول الله باز نموده‌اند و آن همان تکیه بر "اجتهاد و رأی و قیاس و استحسان" است و کار را به جائی رسانیده‌اند که گاهی در برابر فرمان صریح قرآن و رسول اکرم اجتهاد می کنند و قانون خدا را نادیده می گیرند و دین را همچون کش آنقدر می کشند تا طبق میل و سلیقه آنان جور درآید. پناه برخدا.

۳. اجماع

گاهی که فقیه دلیلی از قرآن و حدیث ندارد باز می‌تواند فتوائی دهد و مدرک آن فتوا اجماع باشد یعنی چون همه فقهاء گذشته مطلبی را قبول کرده و حکمی را داده‌اند او هم به اتکاء سخن آنان فتوا بدهد ، زیرا از گفته تمام فقهاء گذشته می‌فهمیم که لابد دلیل قطعی و محکم در دست آنان بوده که آن دلیل به دست ما نرسیده زیرا محال است تمام آن بزرگواران بدون هیچ دلیلی ، همه بر یک حکمی فتوا دهند ، آری ما از اتفاق نظر پیشینیان کشف می کنیم که حتماً دلیلی در کار بوده ، و آن اجماع را نشانه و کاشف از حکم امام معصوم می‌دانیم.

۴. عقل

گاهی به موضوعاتی بر می‌خوریم که در قرآن و حدیث و فتوا فقهاء قبلی اسمی و حکمی از آن به میان نیامده مانند استفاده از هروئین و تریاک و مانند آنها ، ولی عقل ضرر صد درصد آن را می‌فهمد. در اینجا (با توجه به اینکه خدا حکیم است و تمام دستوراتش طبق مصلحت است فقیه حکم می کند به حرام بودن آن) .

هشدار : اگر در موردی میان حکم خدا و حکم عقل (به نظر ما) تضادی به چشم خورد از سه حال بیرون نیست :

۱- یاآن حکم در واقع حکم خدا نیست و سند حدیث ضعیف و اسنادش به وحی غلط است ، زیرا هرگز اسلام دستوری بر خلاف حکم قطعی عقل نمی‌دهد.

۲- یا آن حکم عقل در واقع یک سری ذوقیاتی بیش نیست و ما خیال می کنیم آنچه ما پسندیده‌ایم صد در صد حکم عقلی است.

۳- و یا آن که چون قدرت فهم و تحلیل نداریم خیال می‌کنیم حکم وحی و حکم عقل با هم تضاد دارند در صورتی که یک اسلام شناس عمیق به راحتی هر دورا کنار هم تحلیل می کند.

گفتیم که هرگاه دست فقیه از کتاب و سنت و اجماع کوتاه بود می‌تواند از قانون‌های صددر صد عقل استفاده کند.

در اینجا باید هشدار داد که هدف همان گونه که مکرر گفتیم حکم قطعی و صد در صد عقل است ، و نباید به گمان‌ها ، قیاس‌ها ، توهم‌ها و ذوقها هیچ گونه تکیه کرد.

برای آگاهی بیشتر کمی در این باره توضیح می‌دهیم :

قیاس و رأی : قیاس یعنی حکمی را که مربوط به موردی است به موارد مشابه بار کنیم مثل اینکه بگوئیم همان گونه که زنان

نمازهای ترک شده را در ایام عادت نباید قضا کنند پس روزه‌های آنرا هم لازم نیست قضا بگیرند"
عَنِ الصَّادِقِ (ع) : أَنَّهُ قَالَ لِأَبِی حَنِیفَةَ فِی احْتِجَاجِهِ عَلَیهِ فِی إِبْطَالِ الْقِیاسِ ۰۰۰۰الصَّلَاةُ أَفْضَلُ أَمِ الصِّیامُ قَالَ بَلِ الصَّلَاةُ أَفْضَلُ قَالَ (ع) فَیجِبُ عَلَی قِیاسِ قَوْلِکَ عَلَی الْحَائِضِ قَضَاءُ مَا فَاتَهَا مِنَ الصَّلَاةِ فِی حَالِ حَیضِهَا دُونَ الصِّیامِ وَ قَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَیهَا قَضَاءَ الصَّوْمِ دُونَ الصَّلَاةِ [احتجاج ، ج۲ ، ص ۳۶۰] .
قرآن و روایات به ما سفارش کرده که تا حکمی را نمی‌دانید از پیش خود به اسلام و دین نسبت ندهید. امام صادق (ع) به ابوحنیفه فرمود : لَا تَقِسْ فَإِنَّ أَوَّلَ مَنْ قَاسَ إِبْلِیسُ حِینَ قَالَ خَلَقْتَنِی مِنْ نَارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِینٍ فَقَاسَ مَا بَینَ النَّارِ وَ الطِّینِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۸] . قیاس مکن (موضوعاتی که در بعضی جهتها با هم شباهت دارند تحت یک حکم نیاور) همانا اول کسی که قیاس کرد ابلیس بود ، این موعظه امام صادق (ع) به ابوحنیفه را هم شیعه نقل کرده و هم اهل تسنّن [المنار ، ج۸ ، ص۳۳۱ و طبری ، ج۸ ، ص۹۸ و قرطبی ، ج۴ ، ص۲۶۰۷ و تفسیر نمونه ، ذیل آیه ۱۲ از سوره اعراف در تفاسیر خود نقل کرده‌اند] .
آری ابو حنیفه زیاد قیاس می‌کرد و امام صادق (ع) او را نهی می‌فرمود ، در جلد دوم بحار چنین نقل می‌کند که ابوحنیفه به امام صادق قول داد که دیگر قیاس نکرده و حکم موضوعی را بر موضوع دیگر بار ننماید. ولی امام به قول او اطمینان نداشت و فرمود ریاست‌طلبی نخواهد گذاشت که تو به قول خودت وفادار باشی." [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۲۸۷] .
آیا پزشکان اجازه می‌دهند که شما داروی بیماری را از پیش خود به بیمار دیگر بدهید فقط به خاطر آن که مرض این دو بیمار یکی است؟ آیا فکر نمی‌کنید که گاهی مرض یکی است اما شرائط هر بیماری غیر از شرائط بیمار دیگر است ، ممکن است درجه حرارت یا مقدار قند یا فشار خون و یا حساسیت مریض درباره نوع دارو با هم فرق کند و ما نباید تنها بخاطر آ نکه مرض هر دو بیمار یکی است داروی یکسان به هر دو بدهیم و به پزشک مراجعه نکنیم. آیا اگر شما میوه‌های مشابهی را دیدید می‌گوئید درخت آنها هم با هم مشابه است؟
آیا در مسائل عرفی شما همه جا قیاس می‌کنید اگر شماره تلفن آتش نشانی در شهری فلان شماره بود در شهر دیگر هم اگر جائی آتش سوزی شد همان شماره را می‌گیرید یا ممکن است شماره آن شهر با شهر دیگر فرق داشته باشد.
قرآن تنها کتاب آسمانی است که تحریف نشده و هیچ گونه کم و زیادی درآن راه پیدا نکرده و بزرگترین سند هر مسلمان است به جوری که هرگاه حدیثی مخالف قرآن بود باید آن حدیث را بنا به فرموده امام به دیوار زده و رها نمود. در این باره روایات متعددی در جلد ۲۷ وسائل الشیعه از صفحه ۱۰۶ تا صفحه ۱۲۴ به چشم می‌خورد.
۳. ولایت فقیه در کلام وحی
۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ کانَ مِنْکمْ مِمَّنْ قَدْ رَوَی حَدِیثَنَا وَ نَظَرَ فِی حَلَالِنَا وَ حَرَامِنَا وَ عَرَفَ أَحْکامَنَا فَلْیرْضَوْا بِهِ حَکماً فَإِنِّی قَدْ جَعَلْتُهُ عَلَیکمْ حَاکماً فَإِذَا حَکمَ بِحُکمِنَا فَلَمْ یقْبَلْهُ مِنْهُ فَإِنَّمَا اسْتَخَفَّ بِحُکمِ اللَّهِ وَ عَلَینَا رَدَّ وَ الرَّادُّ عَلَینَا الرَّادُّ عَلَی اللَّهِ وَ هُوَ عَلَی حَدِّ الشِّرْکِ بِاللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۶۷] .
۲- قال رسول الله (ص) : من استعمل عاملا من المسلمین و هو یعلم انّ منهم من هو اولی بذلک منه و اعلم بکتاب الله و سنة نبیه فقد خان الله و رسوله و جمع المسلمین [سنن بیهقی ، ج۱۰ ، به نقل از نظام حکومت اسلام] .
۳- قَالَ الْحُسَینُ (ع) : أَنْتُمْ أَعْظَمُ النَّاسِ مُصِیبَةً لِمَا غُلِبْتُمْ عَلَیهِ مِنْ مَنَازِلِ الْعُلَمَاءِ لَوْ کنْتُمْ تَسْعَوْنَ ذَلِکَ بِأَنَّ مَجَارِی الْأُمُورِ وَ الْأَحْکامِ عَلَی أَیدِی الْعُلَمَاءِ بِاللَّهِ الْأُمَنَاءِ عَلَی حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ [تحف‌العقول ، ص۲۳۷] .
۴- قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَیهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِیهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۳] .
۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أم قوما و فیهم أعلم منه أو أفقه منه لم یزل أمرهم فی سفال إلی یوم القیامة [المحاسن ، ج۱ ،

ص۹۳] .
۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِی ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقِیلَ لَهُ یَا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ خُلَفَاوک قَالَ الَّذِینَ یأْتُونَ مِنْ بَعْدِی وَ یرْوُونَ عَنِّی أَحَادِیثِی وَ سُنَّتِی فَیعَلِّمُونَهَا النَّاسَ مِنْ بَعْدِی [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۳۷] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : لو لم یجعل لهم إماما قیما أمینا حافظا مستودعا لدرست الملهٔ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۲۵۳] .
۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا الْحُکومَهَ فَإِنَّ الْحُکومَهَ إِنَّمَا هِی لِلْإِمَامِ الْعَالِمِ بِالْقَضَاءِ الْعَادِلِ فِی الْمُسْلِمِینَ لِنَبِی أَوْ وَصِی نَبِی [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۶] .
۹-عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ یعْقُوبَ قَالَ وَرَدَ التَّوْقِیعُ بِخَطِّ مَوْلَانَا صَاحِبِ الزَّمَانِ (ع) ۰۰۰۰ "وَ أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَهُ فَارْجِعُوا فِیهَا إِلَی رُوَاهِ حَدِیثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِی عَلَیکمْ وَ أَنَا حُجَّهُ اللَّهِ" [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۴۸۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْفُقَهَاءُ أُمَنَاءُ الرُّسُلِ مَا لَمْ یدْخُلُوا فِی الدُّنْیا قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا دُخُولُهُمْ فِی الدُّنْیا قَالَ اتِّبَاعُ السُّلْطَانِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِک فَاحْذَرُوهُمْ عَلَی دِینِکمْ [کافی ، ج۱ ، ص۴۶] .

۴. معرفی کتب فقهی

اکنون می‌خواهیم با نام چند کتابی که فقیه از آن استفاده می کند آشنا شویم :
۱- کافی : که نویسنده آن مرحوم کلینی است (کلین از دهات نزدیک شهر ری در اطراف تهران) که به خاطر پیدا کردن حدیث مسافرتها کرد و بیست سال زحمت کشید تا کتاب کافی را نوشت و اواخر عمر در بغداد از دنیا رفت.
کتاب کافی که بیش از هزار سال قبل نوشته شده دارای شانزده هزار حدیث در عقائد و اخلاقیات و احکام و از مهم‌ترین کتاب‌های شیعه به حساب می‌آید.
۲- کتاب من لایحضره الفقیه :
نویسنده این کتاب مرحوم صدوق محمد بن علی بن بابویه دارای پنج هزار و نهصد و بیست حدیث است ، او برای جمع آوری حدیث به بغداد ، نیشابور ، بخارا و... مسافرتها کرده است قبر مطهرش در شهر ری و تاریخ وفاتش ۳۸۱ هجری است.
۳ و ۴ ـ تهذیب و استبصار : مؤلف این دو کتاب شیخ طوسی است که در چند علم متخصص و شخص اول بوده ، در تهذیب سیزده هزار و پانصد و نود و در کتاب استبصار پنج هزار و پانصد و یازده حدیث آورده ، در سال ۴۶۰ درگذشت.
این چهار کتاب مهم‌ترین کتب شیعه و ابزار دست تمامی فقهاء در تمام عصرها بوده و هست. نام نویسندگان این کتاب‌ها همه محمد بوده است.
۵- وافی : این کتاب تمام روایات چهار کتاب فوق را با حذف مکررات آورده مؤلف کتاب (فیض کاشانی) حدود دویست تألیف در رشته‌های مختلف دارد در سال ۱۹۱۱ از دنیا رفت قبرش در کاشان است.
۶- کتاب بحارالانوار : که اخیرا در بیش از صد جلد که هر جلد آن حدود چهارصد صفحه است چاپ شده. مولف آن مرحوم مجلسی است که هدفش جمع آوری تمام روایتها بوده (خواه ضعیف السند و خواه صحیح) قبرش در کنار مسجد جامع اصفهان و تاریخ وفاتش سال ۱۱۱۱ هجری است.
۷- وسائل الشیعه : که اخیرا در بیست جلد و هر جلد حدود ۵۰۰ صفحه که مجموعا بیش از ۳۵هزار حدیث دارد ونویسنده آن مرحوم شیخ حرّ عاملی هم زمان مرحوم مجلسی وفاتش سال ۱۱۰۴ و قبرش در مشهد مقابل پنجره فولاد است.
محمدین ثلاثه اوائل که صاحبان کتب اربعه می باشند :

۱. ابوجعفر محمدبن یعقوب بن اسحق کلینی رازی معروف به (ثقة الاسلام) مؤلف کتاب شریف (کافی) قرن۳هجری قمری.

۲. ابوجعفر محمدبن حسن بن علی طوسی مشهور به (شیخ الطائفه) مؤلف دو کتاب (استبصار و تهذیب) قرن۵هجری قمری.

۳. ابوجعفر محمدبن علی بن حسین بن موسی بن بابویه قمی معروف به (صدوق) مؤلف کتاب (من لایحضره الفقیه) قرن ۴هجری قمری.

محمدین ثلاثه اواخر که عبارتند از :

۱. محمدبن مرتضی بن محمود کاشانی معروف به (ملا محسن فیض) مؤلف کتاب (وافی) قرن ۱۱هجری قمری.

۲. محمدبن حسن بن علی عاملی مشغری معروف به (شیخ حرّ) مؤلف کتاب (وسائل الشیعه) قرن ۱۱هجری قمری.

۳. محمدبن محمدبن علی مجلسی (محمد باقربن محمد تقی بن مقصود علی)

مؤلف کتاب (بحارالانوار) قرن ۱۱هجری قمری.

و این از عجایب است که نام همه این بزرگواران (محمّد) است.

۱. فکر

۱. ارزش تفکر

۱. قَالَ الْحَسَنُ‌الْعَسْکرِی (ع) لَیسَتِ الْعِبَادَةُ کثْرَةَ الصِّیامِ وَ الصَّلَاةِ وَ إِنَّمَا الْعِبَادَةُ کثْرَةُ التَّفَکرِ فِی أَمْرِ اللَّهِ [تحف العقول ، ص۴۴۲.]

۲. قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) أوصیکم بتقوی الله و إدامة التفکر فإن التفکر أبو کل خیر و أمه [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۵۲.]

۳. قال امیر المؤمنین (ع) : من کانت له فکرة فله فی کل شیء عبرة [غرر الحکم ، ص۴۷۱.]

۴. قال الصادق (ع) : تَفَکرُ سَاعَةٍ خَیرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ [قَالَ اللَّهُ] إِنَّما یتَذَکرُ أُولُوا الْأَلْبابِ [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۲۰۸.]

۵. پیامبر (ص) از اصحاب در باره نعمتها سوال فرمود. هر کس جوابی داد. سپس از امیر المومنین (ع) سوال کردند او فرمود : اولین نعمتإن الله خلقنی و لم أک شیئا مذکورا و إن أحسن بی فجعلنی حیا لا مواتا و إن أنشأنی فله الحمد فی أحسن صورة و أعدل ترکیب و إن جعلنی متفکرا واعیا لا أبله ساهیا [المناقب ، ج۲ ، ص۳۵۵.]

۶. قال الصادق (ع) : عَلَی کلِّ جُزْءٍ مِنْ أَجْزَائِک زَکاةٌ وَاجِبَةٌ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بَلْ عَلَی کلِّ مَنْبِتِ شَعرٍ مِنْ شَعْرِک بَلْ عَلَی کلِّ لَحْظَةٍ مِنْ لَحَظَاتِک زَکاةٌ فَزَکاةُ الْعَینِ النَّظْرَةُ بِالْعِبْرَةِ وَ الْغَضُّ عَنِ الشَّهَوَاتِ [مصباح الشریعة ، ص۵۱.]

۷. پیامبر (ص) خوابی دیدند که در قیامت مردم گرفتار و هر کسی را عملی سبب نجاتش می‌شود؛ یکی نماز و یکی روزه تا آنجا که فرمودند : رأیت فی المنام رجلا من أمتی قد احتوشته (گردش جمع شدند) الشیاطین فجاء فکر الله عز و جل فنحاه بینهم [مشکاة الأنوار ، ۵۶.]

۸. قال النبی (ص) : اکثر الناس امانا یوم القیامة اکثر هم فکرا فی الدنیا و اکثر الناس ضحکا فی الاخرة اکثرهم بکاء فی الدنیا [محجه ، ج۱ ، ص۱۵۸]

۹. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الفکر عبادة [غرر الحکم ، ص۵۶.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أفضل العبادة الفکر [غرر الحکم ، ص۵۶.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الفکر رشد [غرر الحکم ، ص۵۷.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْفِکرُ مِرْآةٌ صَافِیةٌ [نهج البلاغه ، حکمت ۳۶۵.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فكر ساعة قصيرة خير من عبادة طويلة [غرر الحكم ، ص۵۷.]

۱۰. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَا ذَرٍّ رَكعَتَانِ مُقْتَصِدَتَانِ فِی تَفکرٍ خَيرٌ مِنْ قِيامِ لَيلَةٍ وَ الْقَلْبُ سَاه [أمالی طوسی ، ج۱۹ ، ص۵۳۳.]

۱۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أی بنی الفكرة تورث نورا [تحف العقول ، ص۸۸.]

۱۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التَّفَكرُ حَياةُ قَلْبِ الْبَصِيرِ [كافی ، ج۱ ، ص۲۸.]

۱۳. قال النبی (ص) : الفكر نصف العبادة و قله الطعام هی العبادة [محجه ، ج۵ ، ص۱۴۶]

۱۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَفَكرُ سَاعَةٍ خَيرٌ مِنْ قِيامِ لَيلَةٍ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۶.]

۱۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فِكرُ سَاعَةٍ خَيرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ [مصباح الشريعة ، ص۱۷۱.]

۱۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا عِلْمَ كالتَّفَكرِ [نهج البلاغه ، حكمت ۱۱۳.]

۱۷. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جُمِعَ الْخَيرُ كلُّهُ فِی ثَلَاثِ خِصَالٍ النَّظَرِ وَ السُّكوتِ وَ الْكلَام فَكلُّ نَظَرٍ لَيسَ فِيهِ اعْتِبَارٌ فَهُوَ سَهْوٌ وَ كلُّ كلَامٍ لَيسَ فِيهِ ذِكرٌ فَهُوَ لَغْوٌ وَ كلُّ سُكوتٍ لَيسَ فِيهِ فِكرَةٌ فَهُوَ غَفْلَةٌ فَطُوبَى لِمَنْ كانَ نَظَرُهُ عَبَراً وَ سُكوتُهُ فِكراً وَ كلَامُهُ ذِكراً وَ بَكى عَلَى خَطِيئَتِهِ وَ أَمِنَ النَّاسُ شَرَّهُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۰۵.]

نكته : ارزش تفكر يک ساعت ، گاهی از عبادت هفتاد سال بيشتر است. چون گاه می‌شود كه هفتاد سال عبادت به خاطر يک ساعت بی فكری ضايع می‌شود. و گاه هم هست كه هفتاد سال غفلت به خاطر يک ساعت تفكر جبران می شود ، و گاه می شود كه هفتاد سال عبادت زائيده يک ساعت تفكر خواهد بود.

۲. آثار تفكر

۱. فكر عامل نيكی ها

فكر در گناهان ، عامل توبه

فكر در دنيا ، عامل زهد

فكر در نعمت ها ، عامل حب الله

فكر در حوادث ، عامل تواضع

فكر در مرگ ، عامل كنترل هوس ها وشهوات

فكر در احوال بزرگان ، عامل مقايسه و رشد

فكر در عواقب ، عامل مصونيت

فكر در عذاب عامل خوف

فكر در گذشت عمر ، عامل سعی و تلاش بيشتر

فكر در الطاف الهی ، عامل رجاء

فكر در ضعفها ، عامل توكل

فكر در وسوسه‌ها ، عامل اعتصام

فكر در تاريخ ، عامل عبرت و رشد

فكر در مخلوقات ، عامل ايمان

۲. فکر مانع کج روی ها

۱. امام صادق (ع) : فکر در دنیا وبی ثباتی آن به انسان آرامش می‌دهد ، قناعت می‌دهد ، او را از خدا راضی می کند ، شهوات را کنار می گذارد ، حسادت به این و آن نمی‌ورزد ، از کسی نمی ترسد.

۲. امام صادق (ع) : فکر در نعمت های خدا به انسان حب الله و حب عبادة الله می‌دهد.

۳. امام علی (ع) : فکر در این که مرگ به ما نزدیک است شیرینی غفلت و مستی رفاه را تعدیل و تلخ می کند.

۴. امام رضا (ع) : فکر آئینه انسان است که انسان زشتی و زیبائی‌های خود را در آن می‌یابد.

۵. امام علی (ع) : فکر اصلاح کننده کج روی هاست.

۶. امام علی (ع) : فکر دراین که استقبال و استدبار مردم چندان ارزشی ندارد ، انسان را از نفاق بیرون و مخلص می کند.

۷. امام علی : فکر در کردارهای گذشته ، انسان را محزون و مصمم بر ترک آن نوع اعمال قرار می‌دهد.

۸. امام علی (ع) : فکر در خود و رفتارها سبب توجه بر عیوب و گناهان و رمز استغفار و اصلاح باطن است.

۹. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : [الفکر ینیر اللب] [غرر الحکم ، ص۵۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الفکر جلاء العقول [غرر الحکم ، ص۵۶.]

۳. فکر عامل هدایت

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الفکر یهدی إلی الرشد [غرر الحکم ، ص۵۷.]

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التروی فی القول یون الزلل [غرر الحکم ، ص۲۱۱.]

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من طال فکره حسن نظره [غرر الحکم ، ص۵۷.]

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من فکر قبل العمل کثر صوابه [غرر الحکم ، ص۶۱.]

۵. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من طالت فکرته حسنت بصیرته [غرر الحکم ، ص۵۷.]

۶. قَالَأَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَبِّهْ بِالتَّفَكرِ قَلْبَک وَ جَافِ عَنِ اللَّيلِ جَنْبَک وَ اتَّقِ اللَّهَ رَبَّک [کافی ، ج۲ ، ص۵۴.]

۷. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من کثرت فکرته حسنت عاقبته [غرر الحکم ، ص۵۷.]

۸. يتَفَكرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا [آل عمران/۱۹۱.]

۹. فرق تدبیر و تفکرآن است که تفکر دقت در دلائل موجود است وتدبیر دقت درعواقب است.

۱۰. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بتکرر الفکر ینجاب الشک [غرر الحکم ، ص۵۷.]

۱۱. قال الامیر (ع) : الفکر یفید الحکمة [غررالحکم]

۱۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أُوتِی لُقْمَانُ الْحِكمَةَ بِحَسَبٍ وَ لَا مَالٍ وَ لَا أَهْلٍ وَ لَا بَسْطٍ فِی جِسْمٍ وَ لَا جَمَالٍ وَ لَكنَّهُ كانَ رَجُلًا قَوِياً فِی أَمْرِ اللَّهِ مُتَوَرِّعاً فِی اللَّهِ سَاكتاً سِكيتاً عَمِيقَ النَّظَرِ طَوِيلَ الْفِكرِ حَدِيدَ النَّظَرِ مُسْتَغْنٍ بِالْعِبَرِ [تفسیر القمی ، ج۲ ، ص۱۶۱.]

۴. فکر روشن کننده عقل وقلب

۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طَلَبْتُ نُورَ الْقَلْبِ فَوَجَدْتُهُ فِی التَّفَكرِ وَ الْبُكاءِ [مستدرک الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۷۳.]

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْفِكرَةُ مِرْآةُ الْحَسَنَاتِ وَ كفَّارَةُ السَّيئَاتِ وَ ضِيَاءُ الْقَلْبِ وَ فُسْحَةٌ لِلْخَلْقِ وَ إِصَابَةٌ فِی إِصْلَاحِ الْمَعَادِ وَ اطِّلَاعٌ عَلَى الْعَوَاقِبِ وَ اسْتِزَادَةٌ فِی الْعِلْمِ وَ هِی خَصْلَةٌ لَا يعْبَدُ اللَّهُ بِمِثْلِهَا [مصباح الشریعة ، ص۱۱۳.]

۳. فکر عمر را طولانی می کند :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنِّی وَ إِنْ لَمْ أَكنْ عُمِّرْتُ عُمُرَ مَنْ كانَ قَبْلِی فَقَدْ نَظَرْتُ فِی أَعْمَالِهِمْ وَ فَكرْتُ فِی أَخْبَارِهِمْ وَ سِرْتُ فِی

آثَارِهِمْ حَتَّی عُدْتُ كَأَحَدِهِمْ [نهج البلاغه ، نامه ۳۱.]

۴. فكر معلومات را محكم می‌كند :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أكثر الفكر فيما يعلم أتقن علمه و فهم ما لم يكن يفهم [غرر الحكم ، ص۵۷.]

۵. عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ : كَتَبَ هَارُونُ الرَّشِيدُ إِلَی أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (ع) عِظْنِی وَ أَوْجِزْ قَالَ فَكَتَبَ إِلَيهِ مَا مِنْ شَیءٍ تَرَاهُ عَينُكَ إِلَّا وَ فِيهِ مَوْعِظَةٌ [أمالی صدوق ، ص۵۰۹.]

۶. فلسفه هدايت اصحاب كهف ، فكر در آفرينش آسمان و ماه و خورشيد و انسان بود. [بحار ، ج۲ ، ص۳۸۲]

۳. لوازم تفكر

۱. معرفت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يَنَالُ مَنْزِلَةَ التَّفَكرِ إِلَّا مَنْ خَصَّهُ اللَّهُ بِنُورِ الْمَعْرِفَةِ وَ التَّوْحِيدِ [مصباح الشريعة ، ص۱۱۳.]

۲. تنهائی :

لقمان مدتها تنها می‌نشست و فكر می‌كرد. به او گفتند چرا تنهائی؟ گفت : إِنَّ طُولَ الْوَحْدَةِ أَفْهَمُ لِلْفِكرَةِ وَ طُولَ الْفِكرَةِ دَلِيلٌ عَلَی طَرِيقِ الْجَنَّةِ [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۲۵۰.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَی يحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِی الْجَمَاعَةِ بِلَا رَفَثٍ الْمُتَوَحِّدَ بِالْفِكرِ الْمُتَخَلِّی بِالْعِبَرِ السَّاهِرَ بِالصَّلَاةِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۴۷۴.]

۳. كم خوری :

قال لقمان لابنه : يا بنی إذا امتلأت المعدة نامت الفكرة و خرست الحكمة و قعدت الأعضاء عن العبادة [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۱۰۲.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من اقتصر فی أكله كثرت صحته و صلحت فكرته [غرر الحكم ، ص۳۲۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ قَلَّ أَكلُهُ صفی فكره [غرر الحكم ، ص۳۲۰.]

۴. قال الكاظم (ع) : لِكلِّ شَیءٍ دَلِيلٌ وَ دَلِيلُ الْعَاقِلِ التَّفَكرُ وَ دَلِيلُ التَّفَكرِ الصَّمْتُ [تحف العقول ، ص۳۸۳.]

۴. نحوه تفكر

قال رسول الله (ص) : أَكيسُ الْكيسِينَ مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ وَ عَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ فَقَالَ رَجُلٌ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ كيفَ يحَاسِبُ نَفْسَهُ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ ثُمَّ أَمْسَی رَجَعَ إِلَی نَفْسِهِ وَ قَالَ يا نَفْسِی إِنَّ هَذَا يوْمٌ مَضَی عَلَيكَ لَا يعُودُ إِلَيكَ أَبَداً وَ اللَّهُ يسْأَلُكَ عَنْهُ بِمَا أَفْنَيتِهِ فَمَا الَّذِی عَمِلْتِ فِيهِ أَ ذَكرْتِ اللَّهَ أَمْ حَمِدْتِهِ أَ قَضَيتِ حَوَائِجَ مُومِنٍ فِيهِ أَ نَفَّسْتِ عَنْهُ كرْبَهُ أَ حَفِظْتِيهِ بِظَهْرِ الْغَيبِ فِی أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ أَ حَفِظْتِيهِ بَعْدَ الْمَوْتِ فِی مُخَلَّفِيهِ أَ كفَفْتِ عَنْ غِيبَةِ أَخٍ مُومِنٍ أَعَنْتِ مُسْلِماً مَا الَّذِی صَنَعْتِ فِيهِ فَيذْكرُ مَا كانَ مِنْهُ فَإِنْ ذَكرَ أَنَّهُ جَرَی مِنْهُ خَيرٌ حَمِدَ اللَّهَ وَ كبَّرَهُ عَلَی تَوْفِيقِهِ وَ إِنْ ذَكرَ مَعْصِيةً أَوْ تَقْصِيراً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ وَ عَزَمَ عَلَی تَرْك مُعَاوَدَتِهِ [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۹۴.]

۱. فكری كه در آن تقليد نباشد. (به پرونده تقليد مراجعه شود)

۲. فكری كه در آن تعصب نباشد. (به پرونده تعصب مراجعه شود.)

۳. فکری که در آن استبداد رای نباشد. قال امیر المؤمنین (ع) : مَنِ اسْتَبَدَّ بِرَأْيِهِ هَلَكَ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۶۱.]
۴.فکری که در آن لجاجت نباشد.
قال امیر المؤمنین (ع) : اللجوج لا رأی له [غرر الحکم ، ص۶۵.]
قال امیر المؤمنین (ع) : اللَّجَاجَةُ تَسُلُّ الرَّأْيَ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۷۹.]
قال امیر المؤمنین (ع) : اللجاج یفسد الرأی [غرر الحکم ، ص۶۵.]
۵. فکری که در آن تامل باشد :
قال امیر المؤمنین (ع) : الرأی مع الأناة (تامل) و بئس الظهیر الرأی الفطیر [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۹.]
۶.فکری که در آن تجربه باشد :
قال امیر المؤمنین (ع) : رأی الرجل علی قدر تجربته [غرر الحکم ، ص۴۴۴.]
۷. فکری که در آن تمرکز باشد :
قال امیر المؤمنین (ع) : لا رأی لحاقن (بولش را نگاه داشته) و لا حازق (کفش تنگ پوشیده) [بحار الأنوار ، ج۲ ، ص۵۹.]
۸. مشاوره شود : قال امیر المؤمنین (ع) : مَنِ اسْتَقْبَلَ وُجُوهَ الْآرَاءِ عَرَفَ مَوَاقِعَ الْخَطَإِ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۷۳.]
قال امیر المؤمنین (ع) : اضربوا بعض الرأی ببعض یتولد منه الصواب [غرر الحکم ، ص۴۴۲.]
۹. سخن حضرت سجاد (ع) با نفس خویش :
یا نَفْسُ حَتَّامَ إِلَى الْحَيَاةِ سُكُونُكِ وَ إِلَى الدُّنْيَا وَ عِمَارَتِهَا رُكُونُكِ أَ مَا اعْتَبَرْتِ بِمَنْ مَضَى مِنْ أَسْلَافِكِ وَ مَنْ وَارَتْهُ (او را پوشانده) الْأَرْضُ مِنْ أُلَّافِكِ (دوستانت) وَ مَنْ فُجِّعْتِ بِهِ مِنْ إِخْوَانِكِ (معصیت زده شده از مرگ برادرانت) وَ نُقِلْتِ إِلَى دَارِ الْبِلَى (پوسیدگی) مِنْ أَقْرَانِكِ [البلد الأمین ، ص۳۲۰.]
۱۰. قال امیر المؤمنین (ع) : اذکر مع کل لذة زوالها و مع کل نعمة انتقالها أثقالها و مع کل بلیة کشفها فإن ذلک أبقی للنعمة و أنفی للشهوة و أذهب للبطر و أقرب إلی الفرج و أجدر بکشف الغمة و درک المأمول [غرر الحکم ، ص۱۲۹.]

۵. موضوعات تفکر

۱. امرشده ها
۱. آیات الهی
۱. فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ مِمَّ خُلِقَ خُلِقَ مِنْ ماءٍ دافِقٍ [طارق/۶-۵.]
۲. أَ فَلا يَنْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كيفَ خُلِقَتْ وَ إِلَى السَّماءِ كيفَ رُفِعَتْ [غاشیه/۱۸-۱۷.]
۳. فَانْظُرْ إِلى آثارِ رَحْمَتِ اللّهِ كيفَ يحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [روم/۵۰.]
۴. إِذا ذُكرُوا بِآياتِ رَبِّهِمْ لَمْ يخِرُّوا عَلَيها صُمًّا وَ عُمْياناً [فرقان/۷۳.]
۵. قال امیر المؤمنین (ع) : التَّفَكرُ فِي مَلَكوتِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ عِبَادَةُ الْمُخْلِصِينَ [غرر الحکم ، ص۵۶.]
۶. وَ يتَفَكرُونَ فِي خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا [آل عمران/۱۹۱.]
۷. قال رسول الله (ص) : وَ عَلَى الْعَاقِلِ مَا لَمْ يكنْ مَغْلُوباً أَنْ تَكونَ لَهُ سَاعَاتٌ سَاعَةٌ يُنَاجِي فِيهَا رَبَّهُ وَ سَاعَةٌ يحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ وَ سَاعَةٌ يَتَفَكرُ فِيهَا صُنْعَ اللَّهِ إِلَيهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۲۳.]
۸. قال امیر المؤمنین (ع) : لَا عِبَادَةَ كالتَّفَكرِ فی صنعة الله (عز و جل) [أمالی طوسی ، ج۵ ، ص۱۴۶.]

۹. قال امیر المؤمنین (ع) : لَوْ فَكرُوا فِی عَظِيمِ الْقُدْرَةِ وَ جَسِيمِ النِّعْمَةِ لَرَجَعُوا إِلَى الطَّرِيقِ وَ خَافُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ وَ لَكنِ الْقُلُوبُ عَلِيلَةٌ وَ الْبَصَائِرُ مَدْخُولَةٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۸۵.]

۱۰. قال امیر المؤمنین (ع) : انْظُرُوا إِلَى النَّمْلَةِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۸۵.]

۱۱. قال الصادق (ع) : فكر يا مفضل فی أعضاء البدن [توحيد المفضل ، ص۵۴.]

قال الصادق (ع) : فكر يا مفضل فی وصول الغذاء إلى البدن [توحيد المفضل ، ص۵۶.]

قال الصادق (ع) : أطل الفكر يا مفضل فی الصوت و الكلام [توحيد المفضل ، ص۶۲.]

قال الصادق (ع) : فكر يا مفضل فی الأعضاء التی خلقت أفرادا و أزواجا [توحيد المفضل ، ص۶۱.]

۱۲. حضرت علی (ع) درباره خفاش و طاووس نيز دستور فكر می دهد.

۱۳. أَ وَ لَمْ يَتَفَكرُوا فِی أَنْفُسِهِمْ [روم/۸.]

۲. نعمت های الهی

۱. قال امیر المؤمنین (ع) : التَّفَكرُ فِی آلَاءِ اللَّهِ نِعْمَ الْعِبَادَةُ [غرر الحكم ، ص۵۶.]

۳. آيات قرآن

۱. قال الصادق (ع) : فَانْظُرْ كيفَ تَقْرَأُ كتَابَ رَبِّك وَ مَنْشُورَ وَلَايتِك وَ كيفَ تُجِيبُ أَوَامِرَهُ وَ نَوَاهِيهُ وَ كيفَ تَمْتَثِلُ حُدُودَهُفَإِنَّهُ لَكتابٌ عَزِيزٌ لا يأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكيمٍ حَمِيدٍ [فصلت-۴۲-۴۱] فَرَتِّلْهُ تَرْتِيلًا فَقِفْ عِنْدَ وَعْدِهِ وَ وَعِيدِهِ وَ تَفَكرْ فِی أَمْثَالِهِ وَ مَوَاعِظِهِ وَ احْذَرْ أَنْ تَقَعَ مِنْ إِقَامَتِك حُرُوفَهُ فِی إِضَاعَةِ حُدُودِهِ [مصباح الشريعة ، ص۲۸.]

۲. عن الصادق (ع) : ان الله تجلی بعلمه فی كتابه و لكن لا يبصرون [الراقبات]

۳. عن النبی (ص) : من تعلم القرآن....ولم يتعاهده و لم ينظر فيه جاء يوم القيامة معلقا به يقول يا رب عبدك و هذا اتخذنی مهجورا [منهج الصادقين]

۴. قال امیر المؤمنین (ع) : تدبروا آيات القرآن و اعتبروا به فإنه أبلغ العبر [غرر الحكم ، ص۱۱۱.]

۵. قال الصادق (ع) : أُفٍّ لِلرَّجُلِ الْمُسْلِمِ لَا يفَرِّغُ نَفْسَهُ فِی الْأُسْبُوعِ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَمْرِ دِينِهِ فَيسْأَلَ عَنْهُ [وسائل الشيعة ، ج۱۱ ، ص۳۴۸.]

۶. اذا ضاقت بك الدنيا تفكر فی الم نشرح تجد يسرين مع عسر اذا فكرته تفرح

۷. عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : قَالَ أَبُو بَكرٍ يا رَسُولَ اللَّهِ أَسْرَعَ إِلَيك الشَّيبُ قَالَ شَيبَتْنِی هُودُ وَ الْوَاقِعَةُ وَ الْمُرْسَلَاتُ وَ عَمَّ يتَسَاءَلُونَ [أمالی صدوق ، ص۲۳۳.]

۸. كتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَيك مُبارَک لِيدَّبَّرُوا آياتِهِ وَ لِيتَذَكرَ أُولُوا الْأَلْبابِ [ص/۲۹.]

۹. قال امیر المؤمنین (ع) : فِی وَصْفِ الْمُتَّقِينَ إِذَا مَرُّوا بِآيةٍ فِيهَا تَخْوِيفٌ أَصْغَوْا إِلَيهَا مَسَامِعَ قُلُوبِهِمْ وَ ظَنُّوا أَنَّ زَفِيرَ جَهَنَّمَ وَ شَهِيقَهَا فِی أُصُولِ آذَانِهِمْ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۹۳.]

۴. دردنيا وآخرت

۱. كذلِك يبَينُ اللَّهُ لَكمُ الْآياتِ لَعَلَّكمْ تَتَفَكرُونَ فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [بقره/۲۲۰-۲۱۹.]

۲. قال رسول الله (ص) : أَغْفَلُ النَّاسِ مَنْ لَمْ يتَّعِظْ بِتَغَيرِ الدُّنْيا مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۴.]

۳. قال امیر المؤمنین (ع) : احذروا هذه الدنيا الخداعة الغدارة [بحار الأنوار ، ج۷۰ ، ص۱۰۸.]

۴. قال رسول الله (ص) : إِذَا اتَّبَعْتَ جِنَازَةً فَلْيكنْ عَمَلُك فِيهَا التَّفَكرَ وَ الْخُشُوعَ وَ اعْلَمْ أَنَّك لَاحِقٌ بِهِ [أمالی طوسی ، ج۱۹ ،

ص۵۳۳.]
۵. زیارت قبور برای درس گرفتن است.
۶. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : فانظر أی رجل تکون غدا إذا وقفت بین یدی الله فسألک عن نعمه علیک کیف رعیتها و عن حججه علیک کیف قضیتها [تحف العقول ، ص۲۷۵.]
۷. عَنِ الْحَسَنِ الصَّیقَلِ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَمَّا یرْوِی النَّاسُ أَنَّ تَفکرَ سَاعَةٍ خَیرٌ مِنْ قِیامِ لَیلَةٍ قُلْتُ کیفَ یتَفکرُ قَالَ یمُرُّ بِالْخَرِبَةِ أَوْ بِالدَّارِ فَیقُولُ أَینَ سَاکنُوک أَینَ بَانُوک مَا بَالُک لَا تَتَکلَّمِینَ [کافی ، ج۲ ، ص۵۴.]
۸. قال امیر المؤمنین (ع) : إِنَّ الْعَاقِلَ مَنْ نَظَرَ فِی یوْمِهِ لِغَدِهِ وَ سَعَی فِی فَکاک نَفْسِهِ وَ عَمِلَ لِمَا لَا بُدَّ مِنْهُ وَ لَا مَحِیصَ لَهُ عَنْهُ [غرر الحکم ، ص۱۴۹.]
۹. قال الصادق (ع) : إِیاکمْ أَنْ تَمُدُّوا أَطْرَافَکمْ إِلَی مَا فِی أَیدِی أَبْنَاءِ الدُّنْیا فَمَنْ مَدَّ طَرْفَهُ إِلَی ذَلِک طَالَ حَزَنُهُ وَ لَمْ یشْفَ غَیظُهُ وَ اسْتَصْغَرَ نِعْمَةَ اللَّهِ عِنْدَهُ فَیقِلُّ شُکرُهُ لِلَّهِ وَ انْظُرْ إِلَی مَنْ هُوَ دُونَک فَتَکونَ لِأَنْعُمِ اللَّهِ شَاکراً وَ لِمَزِیدِهِ مُسْتَوْجِباً وَ لِجُودِهِ سَاکناً [بحار الأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۶۷.]
۱۰. قَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِی : أَوْصَانِی خَلِیلِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِسَبْعٍ لَا أَدَعُهُنَّ عَلَی کلِّ حَالٍ أَنْ أَنْظُرَ إِلَی مَنْ هُوَ دُونِی وَ لَا أَنْظُرَ إِلَی مَنْ هُوَ فَوْقِی وَ أَنْ أُحِبَّ الْفُقَرَاءَ وَ أَدْنُوَ مِنْهُمْ وَ أَنْ أَقُولَ الْحَقَّ وَ إِنْ کانَ مُرّاً وَ أَنْ أَصِلَ رَحِمِی وَ إِنْ کانَتْ مُدْبِرَةً وَ أَنْ لَا أَسْأَلَ النَّاسَ شَیئاً وَ أَوْصَانِی أَنْ أُکثِرَ مِنْ قَوْلِ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَإِنَّهَا کنْزٌ مِنْ کنُوزِ الْجَنَّةِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۱۱.]
۵. درمرگ
۱. قال الصادق (ع) : ذِکرُ الْمَوْتِ یمِیتُ الشَّهَوَاتِ فِی النَّفْسِ وَ یقْطَعُ مَنَابِتَ الْغَفْلَةِ وَ یقَوِّی النَّفْسَ بِمَوَاعِدِ اللَّهِ وَ یرِقُّ الطَّبْعَ وَ یکسِرُ أَعْلَامَ الْهَوَی وَ یطْفِئُ نَارَ الْحِرْصِ وَ یحَقِّرُ الدُّنْیا وَ هُوَ مَعْنَی مَا قَالَ النَّبِی (ص) فِکرُ سَاعَةٍ خَیرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَنَةٍ [مصباح الشریعهٔ ، ص۱۷۱.]
۲. قال رسول الله (ص) : أَفْضَلُ الْعِبَادَةِ ذِکرُ الْمَوْتِ وَ أَفْضَلُ التَّفکرِ ذِکرُ الْمَوْتِ [جامع الأخبار ، ص۱۶۵.]
۶. درتاریخ
فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُکذِّبِینَ [زخرف/۲۵.]
فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُجْرِمِینَ [اعراف/۸۴.]
فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُفْسِدِینَ [اعراف/۱۰۳.]
فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الظّالِمِینَ [یونس/۳۹.]
فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُنْذَرِینَ [یونس/۷۳.]
فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ یتَفکرُونَ [اعراف/۱۷۶.]
لَقَدْ کانَ فِی قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِی الْأَلْبابِ [یوسف/۱۱۱.]
۷. درمعلومات
۱. عَنْ زَیدٍ الشَّحَّامِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّفَلْینْظُرِ الْإِنْسانُ إِلی طَعامِهِ [عبس-۲۴] قَالَ : قُلْتُ مَا طَعَامُهُ قَالَ عِلْمُهُ الَّذِی یأْخُذُهُ عَمَّنْ یأْخُذُهُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۹.]
۲. قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : عجب لمن یتفکر فی مأکوله ، کیف لا یتفکر فی معقوله فیجنب بطنه ما یویه و یودع صدره ما یزکیه [الدعوات ، ص۱۴۴.]

۳. قـال رسول الله (ص) : يا طالب العلم إن القائل أقل ملالـة من المسـتمع فلا تمل جلساءک إذا حـدثتهم و اعلم أن قلبک وعاء فانظر ما ذا تحشو به وعاءک [منية المريد ، ص ۱۴۰.]

۴. قال الصادق (ع) : القلب حرم الله فلا تسكن حرم الله غير الله [جامع الأخبار ، ص۱۸۵.]

۵. قال امير المؤمنين (ع) : مَنْ عَلِمَ غَوْرَ الْعِلْمِ صَدَرَ عَنْ شَرَائِعِ الْحُكمِ [نهج البلاغه ، حكمت ۳۱.]

۸. در گفته ها وشنيده ها

۱. فَبَشِّرْ عِبادِ الَّذِينَ يسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولئِك الَّذِينَ هَداهُمُ اللّهُ وَ أُولئِك هُمْ أُولُوا الْأَلْبابِ [زمر/۱۸-۱۷.]

۲. قال امير المؤمنين (ع) : فكر ثم تكلم تسلم من الزلل [غرر الحكم ، ص۵۸.]

قال امير المؤمنين (ع) : إِنَّمَا الْبَصِيرُ مَنْ سَمِعَ فَتَفَكرَ وَ نَظَرَ فَأَبْصَرَ وَ انْتَفَعَ بِالْعِبَرِ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۵۲.]

قال امير المؤمنين (ع) : لا تنظر إلى من قال و انظر إلى ما قال [غرر الحكم ، ص۴۳۸.]

۵. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فكر فيما قيل فيك فإن عرفت من نفسک ما قيل فيک فسقوطک من عين الله جل و عز عند غضبک من الحق أعظم عليـک مصيبـة ممـا خفت من سـقوطک من أعين النـاس و إن كنت على خلاـف مـا قيل فيک فثواب اكتسبته من غير أن يتعب بدنک [تحف العقول ، ص۲۸۴.]

۹. در خواسته ها

قال الصادق (ع) : احْفَظْ آدَابَ الـدُّعَاءِ وَ انْظُرْ مَنْ تَـدْعُو وَ كيفَ تَدْعُو وَ لِمَا ذَا تَدْعُو وَ حَقِّقْ عَظَمَةَ اللَّهِ وَ كبْرِيَاءَهُ وَ عَايِنْ بِقَلْبِک عِلْمَهُ بِمَـا فِي ضَـمِيرِک وَ اطِّلَـاعَهُ عَلَى سِـرِّک وَ مَـا تُكنُّ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ وَ الْبَاطِلِ وَ اعْرِفْ طُرُقَ نَجَاتِک وَ هَلَاكک كيلَا تَـدْعُوَ اللَّهَ بِشَـيْءٍ فِيهِ هَلَاكـک وَ أَنْتَ تَظُنُّ فِيهِ نَجَاتَک قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ يـدْعُ الْإِنْسانُ بِالشَّرِّ دُعاءَهُ بِالْخَيرِ وَ كانَ الْإِنْسانُ عَجُولًا وَ تَفَكرْ مَا ذَا تَسْأَلُ وَ لِمَا ذَا تَسْأَلُ [مصباح الشريعة ، ص۱۳۲.]

۱. پيامبر اكرم (ص) به خادمش فرمود : ۷ سال است تو درمنزل ما خدمت می كنی چيزی از من درخواست كن. گفت : مهلتم بـده تا فكر كنم. فردا آمد و گفت : يا رسول الله! ما علمنی أحد لكنی فكرت فی نفسـی و قلت إن سألته مالا كان إلى نفاد و إن سألته عمرا طويلا و أولادا كان عاقبتهم الموت قال ربيعة فنكس رأسه ساعة ثم قال أفعل ذلک فأعنی بكثرة السجود [الدعوات ، ص۳۹.]

۱۰. درصفات مردم

۱. قال امير المؤمنين (ع) : أَكثِرْ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى مَنْ فُضِّلْتَ عَلَيهِ فَإِنَّ ذَلِک مِنْ أَبْوَابِ الشُّكرِ [نهج البلاغه ، نامه ۶۹.]

۲. قـال امير المـؤمنين (ع) : إذا علـوت فلاـ تفكر فيمـن دونـک من الجهـال و لكن اقتـد بمن فوقـک من العلمـاء [غرر الحكم ، ص۷۴.]

۳. قـال امير المؤمنين (ع) : تَـدَبَّرُوا أَحْوَالَ الْمَاضِـينَ مِنَ الْمُومِنِينَ قَبْلَكمْ كيفَ كـانُوا فِي حَـالِ التَّمْحِيصِ وَ الْبَلَـاءِ [نهـج البلاغه ، خطبه ۱۹۲.]

۱۱. درعواقب

۱. فَانْظُرْ كيفَ كانَ عاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ [يونس/۷۳.]

۲. أَ وَ لَمْ يسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَينْظُرُوا كيفَ كانَ عاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ [روم/۹.]

۳. قال امير المؤمنين (ع) : الفكر فی العواقب يون مكروه النوائب [غرر الحكم ، ص۵۸.]

۴. قال امير المؤمنين (ع) : أحزم الناس من كان الصبر و النظر فی العواقب شعاره و دثاره [غرر الحكم ، ص۴۷۶.]

۵. قال امیر المؤمنین (ع) : أعقل الناس أنظرهم فی العواقب [غرر الحکم ، ص۵۲.]

۶. قال امیر المؤمنین (ع) : حد العقل النظر فی العواقب و الرضا بما یجری به القضاء [غرر الحکم ، ص۵۱.]

۷. قال امیر المؤمنین (ع) : مَنْ نَظَرَ فِی الْعَوَاقِبِ سَلِمَ [غرر الحکم ، ص۴۷۶.]

۸.أَوْصَی آدَمُ ابْنَهُ شَیثَ إِذَا عَزَمْتُمْ عَلَی أَمْرٍ فَانْظُرُوا إِلَی عَوَاقِبِهِ فَإِنِّی لَوْ نَظَرْتُ فِی عَاقِبَةِ أَمْرِی لَمْ یصِبْنِی مَا أَصَابَنِی [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۴۵۲.]

۹. قال الصادق (ع) : إِنَّ رَجُلًا أَتَی النَّبِی (ص) فَقَالَ لَهُ یا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِی فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَهَلْ أَنْتَ مُسْتَوْصٍ إِنْ أَنَا أَوْصَیتُک حَتَّی قَالَ لَهُ ذَلِک ثَلَاثاً وَ فِی کلِّهَا یقُولُ لَهُ الرَّجُلُ نَعَمْ یا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَإِنِّی أُوصِیک إِذَا أَنْتَ هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَهُ فَإِنْ یک رُشْداً فَامْضِهِ وَ إِنْ یک غَیاً فَانْتَهِ عَنْهُ [کافی ، ج۸ ، ص۱۴۹.]

۱۲. دراعمال

۱. فکر در طاعت ما را به اطاعت می‌کشانـد. قال امیر المؤمنین (ع) : فکرک فی الطاعـة یـدعوک إلی العمل بها [غرر الحکم ، ص۶۱.]

۲. قال امیر المؤمنین (ع) : الفکر فی الخیر یدعو إلی العمل بارتیاح [غرر الحکم ، ص۵۶.]

۳. محاسبه نفس بعد از فکر در اعمال است و روایات محاسبه در اینجا مناسب است :

قال رسول الله (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ لَا یکونُ الرَّجُلُ مِنَ الْمُتَّقِینَ حَتَّی یحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِیک شَرِیکهُ فَیعْلَمَ مِنْ أَینَ مَطْعَمُهُ وَ مِنْ أَینَ مَشْرَبُهُ وَ مِنْ أَینَ مَلْبَسُهُ أَ مِنْ حَلَالٍ أَوْ مِنْ حَرَامٍ [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۶۲.]

فکر در این که چند سال عمر کرید و هر سال چند روز و هر روز چند خلاف و گناه کردی و.....

قال امیر المؤمنین (ع) : مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ وَقَفَ عَلَی عُیوبِهِ وَ أَحَاطَ بِذُنُوبِهِ وَ اسْتَقَالَ الذُّنُوبَ وَ أَصْلَحَ الْعُیوبَ [غرر الحکم ، ص۲۳۶.]

قال رسول الله (ص) : أکیس الکیسین من حاسب نفسه و عمل لما بعد الموت و أحمق الحمقی من أتبع نفسه هواها و تمنی علی الله الأمانی [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۹۴.]

۲. نهی شده ها

۱. در ذات خدا :

قال الصادق (ع) : إِیاکمْ وَ التَّفَکرَ فِی اللَّهِ فَإِنَّ التَّفَکرَ فِی اللَّهِ لَا یزِیدُ إِلَّا تَیهاً إِنَّ اللَّهَ لَا تُدْرِکهُ الْأَبْصَارُ وَ لَا یوصَفُ بِمِقْدَارٍ [أمالی صدوق ، ص۴۱۷.]

قال الصادق (ع) : مَنْ نَظَرَ فِی اللَّهِ کیفَ هُوَ هَلَک [کافی ، ج۱ ، ص۹۳.]

قال امیر المؤمنین (ع) : من تفکر فی ذات الله ألحد [غرر الحکم ، ص۸۲.]

قال امیر المؤمنین (ع) : الفکر فی غیر الحکمة هوس [غرر الحکم ، ص۵۸.]

۳. درمتشابهات

فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیغٌ فَیتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ وَ ما یعْلَمُ تَأْوِیلَهُ إِلاَّ اللَّهُ وَ الرَّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ یقُولُونَ آمَنَّا بِهِ کلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا وَ ما یذَّکرُ إِلاَّ أُولُوا الْأَلْبابِ [آل عمران/۷.]

۴. فکر گناه :

قال امیر المؤمنین (ع) : فکرک (ذکرک) فی المعصیة یحدوک علی الوقوع فیها [غرر الحکم ، ص۵۷.]

قال امیر المؤمنین (ع) : صیام القلب عن الفکر فی الآثام أفضل من صیام البطن عن الطعام [غرر الحکم ، ص۱۷۶.]

قال امیر المؤمنین (ع) : ذَهَابُ النَّظَرِ خَیرٌ مِنَ النَّظَرِ إِلَی مَا یوجِبُ الْفِتْنَةَ [غرر الحکم ، ص ۲۶۰.]

۶. خطای در تفکر

در قرآن مجید یک سلسله امور به عنوان موجبات و علل خطاها و گمراهی ها بیان شده است که ذیلا ذکر می کنیم ،

۱. تکیه بر ظن و گمان به جای علم ویقین :

وَ إِنْ تُطِعْ أَکثَرَ مَنْ فِی الْأَرْضِ یضِلُّوک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ إِنْ یتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ [انعام/۱۱۶.] یعنی اکثر مردم چنینند که اگر بخواهی پیرو آنان باشی تو را از راه حق گمراه می کنند برای اینکه تکیه شان بر ظن و گمان است نه بر یقین و تنها با حدس و تخمین کار می کنند.

وَ لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ [اسراء/۳۶.]

۲. میل ها و هواهای نفسانی :

إِنْ یتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ ما تَهْوَی الْأَنْفُسُ [نجم/۲۳.]

۳. شتاب زدگی :

وَ ما أُوتِیتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلاّ قَلِیلاً [اسراء/۸۵.]

یعنی آن مقدار علم و اطلاعی که به شما رسیده است اندک است و برای قضاوت کافی نیست.

۴. تبعیت از سنت های پوچ و خرافه گذشتگان :

وَ إِذا قِیلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَینا عَلَیهِ آباءَنا أَ وَ لَوْ کانَ آباوهُمْ لا یعْقِلُونَ شَیئاً وَ لا یهْتَدُونَ [بقره/۱۷۰.]

۵. شخصیت گرائی :

إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبَراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِیلاَ [احزاب/۶۷.]

۷. اهل تفکر

۱. اولی الالبابند : لَقَدْ کانَ فِی قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِی الْأَلْبابِ [یوسف/۱۱۱.]

۲. علماء هستند : وَ تِلْک الْأَمْثالُ نَضْرِبُها لِلنّاسِ وَ ما یعْقِلُها إِلاَّ الْعالِمُونَ [عنکبوت/۴۳.]

۳. عقلاء هستند : إِنَّ فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ لَآیاتٍ لِلْمُومِنِینَ وَ فِی خَلْقِکمْ وَ ما یبُثُّ مِنْ دابَّةٍ آیاتٌ لِقَوْمٍ یوقِنُونَ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ السَّماءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها وَ تَصْرِیفِ الرِّیاحِ آیاتٌ لِقَوْمٍ یعْقِلُونَ [جاثیه/۵-۳.]

۴. اولی الابصارند : فَاعْتَبِرُوا یا أُولِی الْأَبْصارِ [حشر/۲.]

۵.حافظ هستند : وَ تَعِیها أُذُنٌ واعِیةٌ [حاقه/۱۲.]

۶. قال امیر المؤمنین (ع) : إِنَّ أَوْلِیاءَ اللَّهِ هُمُ الَّذِینَ نَظَرُوا إِلَی بَاطِنِ الدُّنْیا إِذَا نَظَرَ النَّاسُ إِلَی ظَاهِرِهَا وَ اشْتَغَلُوا بِآجِلِهَا إِذَا اشْتَغَلَ النَّاسُ بِعَاجِلِهَا [نهج البلاغه ، حکمت ۴۳۲.]

۱. فلاح ورستگاری

۱. معنای رستگاری

۱. معنای صحیح

فلاح ، فوز ، ظفر و سعادت معانیشان نزدیک به هم است.

راغب ، فلاح را رسیدن به آرزو که همان سعادت است ، تفسیر نموده است. [المیزان ، ج ۷، ص ۶۹]

در مقابل فوز عظیم ، بئس المصیر است.

در مقابل فَلَح ، خاب و خسر است. [با استفاده از تفسیر نمونه ، ج ۲۴ ، ص ۱۹۶]

همان گونه که اگر حبّه و دانه نروید و جوانه نزند به هدف خود نرسیده و نفله شده است ، انسان هم اگر به هدف خلقت خود (فلاح) نرسد ، تلف شده است.

انسان‌هایی که رستگار نمی گردند ، یعنی به آرزوهای خود نمی‌رسند.

إِنَّهُ لاـ یفْلِحُ الظّالِمُونَ [انعام/۲۱.] یعنی ستمگران به آرزوهائی که به منظور دستیابی به آنها آن تشبث‌ها و... می کنند نمی‌رسند. [المیزان]

۲. معنای غلط

پیروزی مادی غنائم جنگی (کسب امتیازات مادی) [نمونه ، ج ۴ ، ص ۶]

وَ لَئِنْ أَصابَکمْ فَضْلٌ مِنَ اللهِ لَیقُولَنَّ کأَنْ لَمْ تَکنْ بَینَکمْ وَ بَینَهُ مَوَدَّةٌ یا لَیتَنِی کنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِیماً [نساء/۷۳.]

۲. اهمیت رستگاری

پیامبر (ص) : در روز قیامت لواء من در دست علی (ع) است ...و علی بن أبی طالب أمامی و بیده لوائی و هو لواء الحمد مکتوب علیه لا إله إلا الله المفلحون هم الفائزون بالله [أمالی صدوق ، ص۱۱۶.]

سخن بهشت :

خداوند به بهشت می‌فرماید : «سخن بگو»

می گوید : قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ [مومنون/۱.]

فِی الْخَبَرِ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَی قَالَ لِلْجَنَّةِ تَکلَّمِی فَقَالَتْ قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ ثُمَّ قَالَتْ إِنِّی حَرَامٌ عَلَی کلِّ بَخِیلٍ وَ مُرَاءٍ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۳۲.]

در حدیثی دیگر : امام صادق (ع) فرمود : خداوند بهشتی خلق فرموده که چشمی آن را ندیده و کسی از آن‌اطلاعی‌نیافته‌است.هرروزصبح‌پروردگار درب آن را می گشاید و می‌فرماید : ازدادی طیبا ازدادی ریحاآنگاه بهشت به سخن می‌آید : قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ‌وهوقول‌الله‌تعالیفَلاتَعْلَمُ‌نَفْسٌ ما أُخْفِی لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْینٍ جَزاءً بِما کانُوا یعْمَلُونَ [سجده–۱۷] [الزهد ، ص۱۰۲.]

چه جالب! سوره مؤمنون باقَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ‌شروع و بالا یفْلِحُ الْکافِرُونَ [مومنون/۱۱۷.] به پایان می‌رسد و این است دورنمای زندگی مؤمنان و کافران از آغاز تا انجام. [نمونه ، ج ۱۴ ، ص ۳۴۹]

۱ ـ آخرین سخن‌ها عصاره عمر انسان است : فزت و رب الکعبة [بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص۱۴۷.]

۲ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فازَ [آل عمران/۱۸۵.]

۳ ـ مَنْ یطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ فازَ فَوْزاً عَظِیماً [احزاب/۷۱.]

۴ ـ رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [مائده/۱۱۹.]

۵ـ وَ رِضْوانٌ مِنَ اللّهِ أَكبَرُ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۷۲.]
۶ـ إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يقاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ فَيقْتُلُونَ وَ يقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيهِ حَقًّا فِى التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيعِكمُ الَّذِى بايعْتُمْ بِهِ وَ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۱۱۱.]
۷ـ الَّذِينَ آمَنُوا وَ كانُوا يتَّقُونَ لَهُمُ الْبُشْرى فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ فِى الْآخِرَةِ لا تَبْدِيلَ لِكلِماتِ اللّهِ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [يونس/۶۴-۶۳.]
۸ـ وَ مَنْ تَقِ السَّيئاتِ يوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [غافر/۹.]
۹ـ فَضْلًا مِنْ رَبِّك ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [دخان/۵۷.]
۱۰ـ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فَيدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِى رَحْمَتِهِ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ [جاثيه/۳۰.]
۱۱ـ يوْمَ تَرَى الْمُومِنِينَ وَ الْمُومِناتِ يسْعى نُورُهُمْ بَينَ أَيدِيهِمْ وَ بِأَيمانِهِمْ بُشْراكمُ الْيوْمَ جَنّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [حديد/۱۲.]
۱۲ـ يغْفِرْ لَكمْ ذُنُوبَكمْ وَ يدْخِلْكمْ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ مَساكنَ طَيبَةً فِى جَنّاتِ عَدْنٍ ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [صف/۱۲.]
۱۳ـ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَهُمْ جَنّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ ذلِك الْفَوْزُ الْكبِيرُ [بروج/۱۱.]
۱۴ـ الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّهِ وَ أُولئِك هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰.]
۱۵ـ إِنِّى جَزَيتُهُمُ الْيوْمَ بِما صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفائِزُونَ [مومنون/۱۱۱.]
۱۶ـ وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يخْشَ اللّهَ وَ يتَّقْهِ فَأُولئِك هُمُ الْفائِزُونَ [نور/۵۲.]
۱۷ـ لا يسْتَوِى أَصْحابُ النّارِ وَ أَصْحابُ الْجَنَّةِ أَصْحابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفائِزُونَ [حشر/۲۰.]
۱۸ـ وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ وَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسانٍ رَضِى اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ وَ أَعَدَّ لَهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِى تَحْتَهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها أَبَداً ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۱۰۰.]

۳. عوامل رستگاری

در قرآن كريم عوامل مختلفی برای رستگار شدن ذكر شده و رستگاران نيز معرفی شده‌اند كه به نمونه‌ای از آيات اشاره می‌شود :

۱ـ تزكيه نفس و تهذيب روح :

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكاها [شمس/۹.]

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكى [اعلی/۱۴.]

۲ـ جهاد در راه خدا :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ وَ جاهِدُوا فِى سَبِيلِهِ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۳۵.]

۳ـ تقوا و پرهيزكاری :

قُلْ لا يسْتَوِى الْخَبِيثُ وَ الطَّيبُ وَ لَوْ أَعْجَبَك كثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّهَ يا أُولِى الْأَلْبابِ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۱۰۰.]

۴ـ صبر و مرابطه :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۲۰۰.]

۵ـ ذکر نعمت‌های خداوند :
فَاذْکرُوا آلاءَ اللّهِ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [اعراف/۶۹.]
۶ـ عبادت خدا و انجام کار خیر :
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا ارْکعُوا وَ اسْجُدُوا وَ اعْبُدُوا رَبَّکمْ وَ افْعَلُوا الْخَیرَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [حج/۷۷.]
۷ـ توبه : وَ تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِیعاً أَیهَا الْمُومِنُونَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [نور/۳۱.]
۸ـ ذکر الهی :
وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ وَ اذْکرُوا اللّهَ کثِیراً لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [جمعه/۱۰.]
۱ـ ولایت حضرت علی (ع)
پیامبر (ص) : روز قیامت من و علی (ع) بر صراط می‌ایستیم در حالی که در دست ما شمشیر است ، هیچ کس از آن عبور نمی‌کند ، مگر اینکه از او راجع به ولایت علی (ع) سؤال می کنیم ، فمن کان معه شیء منها نجا و فاز و إلا ضربنا عنقه و ألقیناه فی النار [بشاره‌المصطفی ، ص۱۸۵.]
پیامبر اسلام (ص) خطاب به حضرت علی (ع) :
قال رسول الله (ص) : إذا کان یوم القیامهٔ یوی بک یا علی علی عجلهٔ] ناقهٔ [من نور و علی رأسک تاج له أربعهٔ أرکان علی کل رکن ثلاثهٔ أسطر لا إله إلا الله محمد رسول الله علی ولی الله و تعطی مفاتیح الجنهٔ ثم یوضع لک کرسی یعرف بکرسی الکرامهٔ فتقعد علیه ثم یجمع لک الأولون و الآخرون فی صعید واحد فتأمر بشیعتک إلی الجنهٔ و بأعدائک إلی النار فأنت قسیم الجنهٔ و أنت قسیم النار و لقد فاز من تولاک و خسر من عاداک فأنت فی ذلک الیوم أمین الله و حجهٔ الله الواضحهٔ [أمالی صدوق ، ص۶۷۰.]
أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّهِ کفْراً وَ أَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دارَ الْبَوارِ [ابراهیم/۲۸.] امام صادق (ع) ذیل‌این آیه فرمودند :
نَحْنُ النِّعْمَهُ الَّتِی أَنْعَمَ اللَّهُ بِهَا عَلَی عِبَادِهِ وَ بِنَا یفُوزُ مَنْ فَازَ یوْمَ الْقِیامَهِٔ [کافی ، ج۱ ، ص۲۱۷.]
هدایت (رستگاری از ثمرات هدایت است) [ترجمه المیزان ، ج ۱ ، ص ۵۷]
أُولئِک عَلی هُدیً مِنْ رَبِّهِمْ وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [بقره/۵.]
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَیهِ الْوَسِیلَهَ وَ جاهِدُوا فِی سَبِیلِهِ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۳۵.]
(وسیله ، هر کار و هر چیزی که باعث نزدیک شدن به پیشگاه پروردگار گردد) [نمونه ، ج ۴ ، ص ۳۶۴]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) مَنْ دَعَا اللَّهَ بِنَا أَفْلَحَ وَ مَنْ دَعَاهُ بِغَیرِنَا هَلَک وَ اسْتَهْلَک [أمالی طوسی ، ص۱۷۲.]
پیروی از علم
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أطع العلم و أعص الجهل تفلح [غررالحکم ، ص۴۵.]
انجام امور طبق دستور (از مسیر خود) [المیزان ، ج ۱ ، ص ۷۴]
وَ لَیسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُیوتَ مِنْ ظُهُورِها وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقی وَ أْتُوا الْبُیوتَ مِنْ أَبْوابِها وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [بقره/۱۸۹.]
رکوع و سجود : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا ارْکعُوا وَ اسْجُدُوا [حج/۷۷.]
عبادت : وَ اعْبُدُوا رَبَّکمْ [حج/۷۷.]
کار خیر : وَ افْعَلُوا الْخَیرَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [حج/۷۷.]
حضور در مراسم نماز جمعه : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا نُودِی لِلصَّلاهِٔ مِنْ یوْمِ الْجُمُعَهِٔ فَاسْعَوْا إِلی ذِکرِ اللّهِ [جمعه/۹.]

رها نمودن کسب و کار : وَ ذَرُوا الْبَيعَ [جمعه/۹.]
کسب عطاهای الهی پس از نماز : فَإِذا قُضِيتِ الصَّلاةُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ [جمعه/۱۰.]
فراوان خدا را یاد کردن : وَ اذْکرُوا اللّهَ کثِيراً لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [جمعه/۱۰.]
[با استفاده از المیزان ، ج ۱۹ ، ص ۵۵۳]
زکات :
قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَکی [اعلی/۱۴.]
أَ وَ لَمْ يرَوْا أَنَّ اللّهَ يبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يشاءُ وَ يقْدِرُ إِنَّ فِی ذلِک لَآياتٍ لِقَوْمٍ يومِنُونَ [روم/۳۷.]
فَآتِ ذَا الْقُرْبى حَقَّهُ وَ الْمِسْکينَ وَ ابْنَ السَّبِيلِ ذلِک خَيرٌ لِلَّذِينَ يرِيدُونَ وَجْهَ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [روم/۳۸.]
فَاتَّقُوا اللّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَ اسْمَعُوا وَ أَطِيعُوا وَ أَنْفِقُوا خَيراً لِأَنْفُسِکمْ وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [تغابن/۱۶.]
هجرت : الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰.]
پیشگامی در اسلام و هجرت : وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِينَ [توبه/۱۰۰.]
پیشگامی در نصرت و یاری : وَ الْأَنْصارِ [توبه/۱۰۰.]
پیروی از پیشگامان (با انجام اعمال نیک) وَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسانٍ [توبه/۱۰۰.]
رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ وَ أَعَدَّ لَهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی تَحْتَهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها أَبَداً ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۱۰۰.]
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ وَ جاهِدُوا فِی سَبِيلِهِ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۳۵.]
الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰.]
لکنِ الرَّسُولُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ وَ أُولئِک لَهُمُ الْخَيراتُ وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [توبه/۸۸.]
تُجاهِدُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِکمْ وَ أَنْفُسِکمْ ذلِکمْ خَيرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ [صف/۱۱.]
همراهی و همگامی با شهیدان :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) يا لَيتَنِی کنْتُ مَعَکمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِيماً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۵۹۴. (زیارت مطلقه امام حسین (ع))]
دعوت به خیر : وَ لْتَکنْ مِنْکمْ أُمَّةٌ يدْعُونَ إِلَى الْخَيرِ [آل عمران/۱۰۴.]
امر به معروف و نهی از منکر : وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ [آل عمران/۱۰۴.]
اگر امر به معروف و نهی از منکر نباشد ، عوامل مختلفی چون موریانه اجتماع را از هم متلاشی می‌سازند. [نمونه ، ج ۳ ، ص ۳۵]
وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۰۴.]
(جامعه‌ای سالم است که به طور مرتب در مقابل میکروب‌ها واکسینه شود.)
ترک دوستی با دشمنان خدا و رسول (ص) (هر چند از اقوام باشند) : لا تَجِدُ قَوْماً يومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ يوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ کانُوا آباءَهُمْ أَوْ أَبْناءَهُمْ أَوْ إِخْوانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولئِک کتَبَ فِی قُلُوبِهِمُ الْإِيمانَ وَ أَيدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ يدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]
تربیت نفس

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكاها [شمس/۹.]
۱ ـ تقوا :
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكلُوا الرِّبَوا أَضْعافاً مُضاعَفَةً وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۳۰.]
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ وَ جاهِدُوا فِی سَبِيلِهِ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۳۵.]
فَاتَّقُوا اللّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَ اسْمَعُوا وَ أَطِيعُوا وَ أَنْفِقُوا خيراً لِأَنْفُسِكمْ وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [تغابن/۱۶.]
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۲۰۰.]
۲ ـ راستی :
قالَ اللّهُ هـذا يوْمُ ينْفَعُ الصّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنّاتٌ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها أَبَداً رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [مائده/۱۱۹.]
۳ ـ کنترل نفس (رسیدن به نفع مطمئنه) :
فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النّارِ وَ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فازَ [آل عمران/۱۸۵.]
۴ ـ استقامت (ضامن و ریشه اصلی پیروزی) :
الف : در برابر مشکلات و هوس‌ها : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا [آل عمران/۲۰۰.]
ب : در برابر دیگران : وَ صابِرُوا [آل عمران/۲۰۰.]
۵ ـ مراقبت از مرزها و سرحدات
وَ رابِطُوا [آل عمران/۲۰۰] (مرابطه : هر نوع آمادگی برای دفاع)
وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۲۰۰.] تفسیر نمونه ، ج ۳ ، ص ۲۳۴
نصیحت‌پذیری :
حضرت عیسی (ع) به اصحابش :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) قد أبلغ من وعظ و أفلح من اتعظ [أمالی صدوق ، ص۵۵۵.]
ثبات قدم (ایستادگی در مقابل دشمن) :
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَ اذْكرُوا اللّهَ كثِيراً لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [انفال/۴۵.]
عفاف :
قُلْ لِلْمُومِنِينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَ يحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذلِك أَزْكی لَهُمْ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِما يصْنَعُونَ وَ قُلْ لِلْمُومِناتِ يغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ وَ يحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلّا ما ظَهَرَ مِنْها وَ لْيضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُيوبِهِنَّ وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبائِهِنَّ أَوْ آباءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنائِهِنَّ أَوْ أَبْناءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوانِهِنَّ أَوْ بَنِی إِخْوانِهِنَّ أَوْ بَنِی أَخَواتِهِنَّ أَوْ نِسائِهِنَّ أَوْ ما مَلَكتْ أَيمانُهُنَّ أَوِ التّابِعِينَ غَيرِ أُولِی الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يظْهَرُوا عَلی عَوْراتِ النِّساءِ وَ لا يضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيعْلَمَ ما يخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَ تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِيعاً أَيهَا الْمُومِنُونَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [نور/۳۱-۳۰.]
وَ تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمِيعاً أَيهَا الْمُومِنُونَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [نور/۳۱.]
فَأَمّا مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَعَسی أَنْ يكونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ [قصص/۶۷.]
فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فَيدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِی رَحْمَتِهِ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ [جاثيه/۳۰.]
فَأَمّا مَنْ تابَ وَ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَعَسی أَنْ يكونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ [قصص/۶۷.]

يوْمَ يجْمَعُكمْ لِيوْمِ الْجَمْعِ ذلِك يوْمُ التَّغابُنِ وَ مَنْ يومِنْ بِاللّهِ وَ يعْمَلْ صالِحاً يكفِّرْ عَنْهُ سَيئاتِهِ وَ يدْخِلْهُ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها أَبَداً ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [تغابن/۹.]

الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِى سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّهِ وَ أُولئِك هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰.]

وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ فازَ فَوْزاً عَظِيماً [احزاب/۷۱.]

وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ يخْشَ اللّهَ وَ يتَّقْهِ فَأُولئِك هُمُ الْفائِزُونَ [نور/۵۲.]

تِلْك حُدُودُ اللّهِ وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ يدْخِلْهُ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها وَ ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [نساء/۱۳.]

إِنَّما كانَ قَوْلَ الْمُومِنِينَ إِذا دُعُوا إِلَى اللّهِ وَ رَسُولِهِ لِيحْكمَ بَينَهُمْ أَنْ يقُولُوا سَمِعْنا وَ أَطَعْنا وَ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [نور/۵۱.]

فَاتَّقُوا اللّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَ اسْمَعُوا وَ أَطِيعُوا وَ أَنْفِقُوا خيراً لِأَنْفُسِكمْ وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [تغابن/۱۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) من يطع الله و رسوله فقد فاز فوزا عظيما و نال ثوابا كريما [توحيد صدوق ، ص۳۱.]

معامله با خدا :

إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يقاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ فَيقْتُلُونَ وَ يقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيهِ حَقًّا فِى التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيعِكمُ الَّذِى بايعْتُمْ بِهِ وَ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۱۱۱.]

يادآورى نعمت‌هاى الهى :

(حضرت هود (ع)) وَ اذْكرُوا إِذْ جَعَلَكمْ خُلَفاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَ زادَكمْ فِى الْخَلْقِ بَصْطَةً فَاذْكرُوا آلاءَ اللّهِ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [اعراف/۶۹.]

تغذيه و سخن پاكيزه (مصرف پاكيزه ، توليد پاكيزه) :

قال سليمان بن داود يا بنى إسرائيل أوصيكم بأمرين أفلح من فعلهما لا تدخلوا أجوافكم إلا الطيب و لا تخرجوا من أفواهكم إلا الطيب. [شرح‌نهج‌البلاغه ، ابن ابى الحديد ج ۲۰ ، ص۲۴۱.]

فطريه :

سُئِلَ الصَّادِقُ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكى [اعلى-۱۴] قَالَ مَنْ أَخْرَجَ الْفِطْرَةَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۵۱۰.]

قد أفلح من رزق كفافا و قنعه الله بما آتاه [شرح‌نهج‌البلاغه‌ابن ابى الحديد ، ج۳ ، ص۱۵۹.]

۴. رستگاران

چه كسانى رستگارند؟

۱ـ متقين با صفات ويژه :

هُدىً لِلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يومِنُونَ بِالْغَيبِ وَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ وَ الَّذِينَ يومِنُونَ بِما أُنْزِلَ إِلَيك وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِك وَ بِالْآخِرَةِ هُمْ يوقِنُونَ أُولئِك عَلى هُدىً مِنْ رَبِّهِمْ وَ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [بقره/۵-۲.]

۲ـ كسانى كه امر به معروف و نهى از منكر مى‌كنند :

وَ لْتَكنْ مِنْكمْ أُمَّةٌ يدْعُونَ إِلَى الْخَيرِ وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۰۴.]

۳ـ كسانى كه ميزان عمل آنها سنگين است :

وَ الْوَزْنُ يوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۸.]

۴ـ پیروان پیامبر اکرم (ص) و قرآن کریم :

الَّذِینَ یتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِی الأُمِّی الَّذِی یجِدُونَهُ مَکتُوباً عِنْدَهُمْ فِی التَّوْراةِ وَ الإِنْجِیلِ یأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهاهُمْ عَنِ الْمُنْکرِ وَ یحِلُّ لَهُمُ الطَّیباتِ وَ یحَرِّمُ عَلَیهِمُ الْخَبائِثَ وَ یضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الأَغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ فَالَّذِینَ آمَنُوا بِهِ وَ عَزَّرُوهُ وَ نَصَرُوهُ وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِی أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۱۵۷.]

۵ـ مجاهدان با مال و جان :

لکنِ الرَّسُولُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ وَ أُولئِک لَهُمُ الْخَیراتُ وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [توبه/۸۸.]

۶ـ حزب الله :

لا تَجِدُ قَوْماً یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ یوادُّونَ مَنْ حادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ کانُوا آباءَهُمْ أَوْ أَبْناءَهُمْ أَوْ إِخْوانَهُمْ أَوْ عَشِیرَتَهُمْ أُولئِک کتَبَ فِی قُلُوبِهِمُ الإِیمانَ وَ أَیدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ یدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]

۷ـ اهل ایثار و سخاوت :

وَ مَنْ یوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [حشر/۹.]

التّائِبُونَ [توبه/۱۱۲.]

الْعابِدُونَ [توبه/۱۱۲.]

الْحامِدُونَ [توبه/۱۱۲.]

السّائِحُونَ [توبه/۱۱۲.] (همه جا کانون عبودیت و تربیت است برای آنها)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ سِیاحَةَ أُمَّتِی فِی الْمَسَاجِدِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۸ ، ص۱۱۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : السَّائِحُونَ وَ هُمُ الصَّائِمُونَ [کافی ، ج۵ ، ص۱۵.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ سِیاحَةَ أُمَّتِی وَ رَهْبَانِیتَهُمُ الْجِهَادُ [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۱۴۹. (سیر فکر و عقل در مسائل مختلف)]

الرّاکعُونَ [توبه/۱۱۲.]

السّاجِدُونَ [توبه/۱۱۲.]

الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النّاهُونَ عَنِ الْمُنْکرِ [توبه/۱۱۲.] (دعوت به نیکی ، مبارزه با فساد و منکر)

وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ [توبه/۱۱۲.] (مهمترین وظیفه اجتماعی)

توجه : ۶ صفت اول مربوط به خودسازی و تربیت است

۲ صفت (امر به معروف و نهی از منکر) جهت پاک سازی محیط جامعه و آخرین صفت حاکی از مسئولیت‌های همگانی در مورد تشکیل حکومت صالح و شرکت فعالان در...است [تفسیر نمونه ، ج ۸ ، ص ۱۵۲]

شب‌زنده‌داران :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ صَلَّی رُبُعَ لَیلَةٍ کانَ فِی أَوَّلِ الْفَائِزِینَ حَتَّی یمُرَّ عَلَی الصِّرَاطِ کالرِّیحِ الْعَاصِفِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۷۵.]

تلاوت‌کنندگان قرآن در شب :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قَرَأَ ثَلَاثَ مِائَةِ آیةٍ کتِبَ مِنَ الْفَائِزِینَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۲.]

شیعه عامل

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لِخَيْثَمَةَ أَبْلِغْ شِيعَتَنَا أَنَّهُمْ إِذَا قَامُوا بِمَا أَمِرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ يوْمَ الْقِيامَةِ [أمالى طوسى ، ص ۳۷۰.]

مسلطين بر هواى نفس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ غَلَبَ عَقْلُهُ هَوَاهُ أَفْلَحَ [غررالحكم ، ص۱۶۷.]

كسانى كه ميزان اعمالشان سنگين است.

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوازِينُهُ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۸.]

زائرين امام حسين (ع) :

امام صادق (ع) : خداونـد براى زائر امام حسـين (ع) به ازاء هر گام ، حسـنه‌اى مى‌نويسـد و سيئه‌اى محو مى‌نمايد. هنگامى كه وارد حائر گرديد ، كتبه الله من المفلحينو هنگامى كه مناسكش را انجام دادكتبه الله من الفائزين [تهذيب ، ج ۶ ، ص ۴۳]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ خَرَجَ مِنْ مَنْزِلِهِ يرِيدُ زِيارَةَ الْحُسَينِ بْنِ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) إِنْ كانَ مَاشِياً كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ حَسَنَةً وَ حَطَّ بِهَا عَنْهُ سَيئَةً حَتَّى إِذَا صَارَ بَالْحَائِرِ كَتَبَهُ اللَّهُ مِنَ الْمُفْلِحِينَ وَ إِذَا قَضَى مَنَاسِكهُ كَتَبَهُ اللَّهُ مِنَ الْفَائِزِينَ حَتَّى إِذَا أَرَادَ الِانْصِرَافَ أَتَاهُ مَلَك فَقَالَ لَهُ أَنَا رَسُولُ اللَّهِ رَبُّك يقْرِئُك السَّلَامَ وَ يقُولُ لَك اسْتَأْنِفِ الْعَمَلَ فَقَدْ غُفِرَ لَك مَا مَضَى [تهذيب‌الأحكام ، ج۶ ، ص۴۳.]

لا يسْتَوِى أَصْحابُ النّارِ وَ أَصْحابُ الْجَنَّةِ أَصْحابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفائِزُونَ [حشر/۲۰.]

۵. اوصاف رستگاران

۱ ـ ايمان به غيب : الَّذِينَ يومِنُونَ بِالْغَيبِ [بقره/۳.]

۲ ـ ارتباط با خدا : وَ يقِيمُونَ الصَّلاةَ [بقره/۳.]

۳ ـ ارتباط با انسان‌ها : وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ [بقره/۳.]

۴ ـ ايمان به انبياء و برنامه‌هاى الهى : وَ الَّذِينَ يومِنُونَ بِما أُنْزِلَ إِلَيك وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِك [بقره/۴.]

۵ ـ ايمان به رستاخيز : وَ بِالْآخِرَةِ هُمْ يوقِنُونَ [بقره/۴.]

أُولئِك عَلى هُدىً مِنْ رَبِّهِمْ وَ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [بقره/۵.]

[تفسير نمونه ، ج ۱ ، ص ۷۷]

پيروان پيامبر : الَّذِينَ يتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِى الْأُمِّى الَّذِى يجِدُونَهُ مَكتُوباً عِنْدَهُمْ فِى التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ [اعراف/۱۵۷.]

ايمان آورندگان به پيامبر (ص) : فَالَّذِينَ آمَنُوا بِهِ [اعراف/۱۵۷.]

احترام گذارندگان به پيامبر (ص) : وَ عَزَّرُوهُ [اعراف/۱۵۷.] (تعزير حمايت و يارى كردن آميخته با احترام [نمونه ، ج ۶ ، ص ۳۹۸]

يارى كنندگان : وَ نَصَرُوهُ [اعراف/۱۵۷.]

پيروان قرآن : وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِى أُنْزِلَ مَعَهُ [اعراف/۱۵۷.]

أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۱۵۷.]

خشوع در نماز : الَّذِينَ هُمْ فِى صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲.]

اعراض از لغو : وَ الَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳.]

پرداخت زكات : وَ الَّذِينَ هُمْ لِلزَّكاةِ فاعِلُونَ [مومنون/۴.]

پاک دامنی : وَ الَّذِینَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ [مومنون/۵.]
امانت‌داری و پای بندی به پیمان‌ها : وَ الَّذِینَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸.]
مراقبت از نماز : وَ الَّذِینَ هُمْ عَلی صَلَواتِهِمْ یحافِظُونَ [مومنون/۹.]
از دیدگاه حضرت علی (ع) :
اداء وظیفه : طُوبَی لِنَفْسٍ أَدَّتْ إِلَی رَبِّهَا فَرْضَهَا
تحمل مشکلات سختی‌ها : وَ عَرَكَتْ بِجَنْبِهَا بُوسَهَا
شب‌زنده‌داری : وَ هَجَرَتْ فِی اللَّیلِ غُمْضَهَا
خواب راحت و ساده (تشک ، زمین و بالش ، دست) : حَتَّی إِذَا غَلَبَ الْكَرَی عَلَیهَا افْتَرَشَتْ أَرْضَهَا وَ تَوَسَّدَتْ كَفَّهَا
همراه و همگام با بیدارانی که از ترس معاد خواب ندارند.
ب : وَ تَجَافَتْ عَنْ مَضَاجِعِهِمْ جُنُوبُهُمْ (بستر خوابشان تهی است.)
ج : وَ هَمْهَمَتْ بِذِكْرِ رَبِّهِمْ شِفَاهُهُمْ (دائم مشغول ذکر خدا هستند)
د : وَ تَقَشَّعَتْ بِطُولِ اسْتِغْفَارِهِمْ ذُنُوبُهُمْ (بر اثر استغفار گناهانشان بخشیده شده)
أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله-۲۲)] نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵.
وَ الَّذِینَ تَبَوَّؤُا الدّارَ وَ الْإِیمانَ مِنْ قَبْلِهِمْ [حشر/۹.] (آماده سازی خانه گل و خانه دل)
یحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إِلَیهِمْ [حشر/۹.] (محبت)
وَ لا یجِدُونَ فِی صُدُورِهِمْ حاجَةً مِمّا أُوتُوا [حشر/۹.] (بلند نظری)
وَ یؤثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر/۹.] (ایثار)
وَ مَنْ یوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [حشر/۹.]
با استفاده از تفسیر نمونه ، ج ۲۳ ، ص ۵۱۷
حزب الله : أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]
قال رسول الله (ص) :
قد افلح من
اخلص قلبه للایمان (خلوت دل نیست جای صحبت اغیار)
و جعل قلبه سلیماً
و لسانه صادقاً
و نفسه مطمئنهٔ
و خلیقته مستقیمهٔ
و أذنه مستمعهٔ
و عینه ناظرهٔ [میزان الحکمهٔ ، ج ۷ ، ص ۵۴۹ از درالمنثور ، ج ۲ ، ص ۲۳۷]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : المفلح من نهض بجناح أو استسلم فاستراح [غررالحکم ، ص۴۱۳.]

۶. پاداش رستگاران

آمرزش گناهان

یوْمَ یجْمَعُکمْ لِیوْمِ الْجَمْعِ ذلِـٰک یوْمُ التَّغابُنِ وَ مَنْ یومِنْ بِـاللّهِ وَ یعْمَـلْ صالِحاً یکفِّرْ عَنْهُ سَـیئاتِهِ وَ یـدْخِلْهُ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها أَبَداً ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [تغابن/۹.]

یغْفِرْ لَکمْ ذُنُوبَکمْ وَ یدْخِلْکمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ مَساکنَ طَیبَةً فِی جَنّاتِ عَدْنٍ ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [صف/۱۲.]

بشارت در دنیا و آخرت :

أَلا إِنَّ أَوْلِیاءَ اللّهِ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ کانُوا یتَّقُونَ لَهُمُ الْبُشْـری فِی الْحَیاةِ الـدُّنْیا وَ فِی الْآخِرَةِ لا تَبْـدِیلَ لِکلِماتِ اللّهِ ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [یونس/۶۴-۶۲.]

بشارت به بهشت :

یوْمَ تَرَی الْمُومِنِینَ وَ الْمُومِناتِ یسْعی نُورُهُمْ بَینَ أَیـدِیهِمْ وَ بِأَیمـانِهِمْ بُشْراکمُ الْیوْمَ جَنّاتٌ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِـدِینَ فِیها ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [حدید/۱۲.]

بشارت به رحمت الهی :

الَّذِینَ آمَنُوا وَ هـاجَرُوا وَ جاهَـدُوا فِی سَبِیـلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِـهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَـةً عِنْـدَ اللّهِ وَ أُولئِـک هُمُ الْفائِزُونَ یبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَ رِضْوانٍ وَ جَنّاتٍ لَهُمْ فِیها نَعِیمٌ مُقِیمٌ [توبه/۲۰-۲۱.]

بشارت به بهشت :

یوْمَ تَرَی الْمُومِنِینَ وَ الْمُومِناتِ یسْعی نُورُهُمْ بَینَ أَیـدِیهِمْ وَ بِأَیمـانِهِمْ بُشْراکمُ الْیوْمَ جَنّاتٌ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِـدِینَ فِیها ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [حدید/۱۲.]

وراثت بهشت :

الَّذِینَ یرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِیهـا خالِـدُونَ إِنَّ الْمُتَّقِینَ فِی مَقـامٍ أَمِینٍ فِی جَنّاتٍ وَ عُیـونٍ یلْبَسُونَ مِنْ سُـنْدُسٍ وَ إِسْـتَبْرَقٍ مُتَقـابِلِینَ کـذلِک وَ زَوَّجْناهُمْ بِحُورٍ عِینٍ یـدْعُونَ فِیها بِکلِّ فاکهَـةٍ آمِنِینَ لا یـذُوقُونَ فِیهَا الْمَوْتَ إِلاَّ الْمَوْتَـةَ الْأُولی وَ وَقاهُمْ عَذابَ الْجَحِیمِ فَضْلاً مِنْ رَبِّک ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [دخان/۵۷-۵۱.]

استقرار در جایگاه امن و امان :

الَّذِینَ یرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِیهـا خالِـدُونَ إِنَّ الْمُتَّقِینَ فِی مَقـامٍ أَمِینٍ فِی جَنّاتٍ وَ عُیـونٍ یلْبَسُونَ مِنْ سُـنْدُسٍ وَ إِسْـتَبْرَقٍ مُتَقـابِلِینَ کـذلِک وَ زَوَّجْناهُمْ بِحُورٍ عِینٍ یـدْعُونَ فِیها بِکلِّ فاکهَـةٍ آمِنِینَ لا یـذُوقُونَ فِیهَا الْمَوْتَ إِلاَّ الْمَوْتَـةَ الْأُولی وَ وَقاهُمْ عَذابَ الْجَحِیمِ فَضْلاً مِنْ رَبِّک ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [دخان/۵۷-۵۱.]

اسکان در باغ‌های بهشتی :

وَ یـدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَـا الْأَنْهـارُ خالِـدِینَ فِیهـا رَضِـی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِـک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]

قالَ اللّهُ هـذا یوْمُ ینْفَعُ الصّادِقِینَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنّاتٌ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها أَبَداً رَضِـی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [مائده/۱۱۹.]

وَ یدْخِلْهُ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها أَبَداً ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [تغابن/۹.]

در میان باغ‌ها و چشمه‌ها

إِنَّ الْمُتَّقِینَ فِی مَقـامٍ أَمِینٍ فِی جَنّاتٍ وَ عُیونٍ یلْبَسُونَ مِنْ سُـنْدُسٍ وَ إِسْـتَبْرَقٍ مُتَقابِلِینَ کـذلِک وَ زَوَّجْناهُمْ بِحُورٍ عِینٍ یـدْعُونَ فِیها

بِكلِّ فاكِهَةٍ آمِنِينَ لا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الأولى وَ وَقاهُمْ عَذابَ الْجَحِيمِ فَضْلاً مِنْ رَبِّك ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [دخان/۵۷-۵۲.]

لباس‌های حریر : يلْبَسُونَ مِنْ سُندُسٍ وَ إِسْتَبْرَقٍ [دخان/۵۳.]

تشکیل محافل انس و صفا : مُتَقابِلِينَ [دخان/۵۳.]

تزویج با حوران بهشتی : كذلِك وَ زَوَّجْناهُمْ بِحُورٍ عِينٍ [دخان/۵۴.]

وفور نعمت‌ها : يدْعُونَ فِيها بِكلِّ فاكِهَةٍ [دخان/۵۵.]

امنیت و آرامش : آمِنِينَ [دخان/۵۵.]

جاودانگی در بهشت : لا يذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولى [دخان/۵۶.]

حفاظت از آتش دوزخ : وَ وَقاهُمْ عَذابَ الْجَحِيمِ [دخان/۵۶.]

برخورداری از فضل خدا : فَضْلاً مِنْ رَبِّك ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [دخان/۵۷.]

تفسیر نمونه ، ج ۲۱ ، ص ۲۱۰

اسکان در قصرها و خانه‌های بهشتی :

يغْفِرْ لَكمْ ذُنُوبَكمْ وَ يدْخِلْكمْ جَنّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ مَساكنَ طَيبَةً فِي جَنّاتِ عَدْنٍ ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [صف/۱۲.]

خشنودی خدا :

قالَ اللّهُ هذا يوْمُ ينْفَعُ الصّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها أَبَداً رَضِيَ اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [مائده/۱۱۹.]

وَعَدَ اللّهُ الْمُومِنِينَ وَ الْمُومِناتِ جَنّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها وَ مَساكنَ طَيبَةً فِي جَنّاتِ عَدْنٍ وَ رِضْوانٌ مِنَ اللّهِ أَكبَرُ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۷۲.]

خشنودی از خدا :

وَ رَضُوا عَنْهُ ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۱۰۰.]

رَضِي اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِك حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]

تجارتی پرسود : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكمْ عَلى تِجارَةٍ تُنْجِيكمْ مِنْ عَذابٍ أَلِيمٍ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ تُجاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِكمْ وَ أَنْفُسِكمْ ذلِكمْ خَيرٌ لَكمْ إِنْ كنْتُمْ تَعْلَمُونَ يغْفِرْ لَكمْ ذُنُوبَكمْ وَ يدْخِلْكمْ جَنّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ مَساكنَ طَيبَةً فِي جَنّاتِ عَدْنٍ ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [صف/۱۲-۱۰.]

میراثی بزرگ : الَّذِينَ يرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيها خالِدُونَ [مومنون/۱۱.]

نجات از عذاب :

مَنْ يصْرَفْ عَنْهُ يوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَ ذلِك الْفَوْزُ الْمُبِينُ [انعام/۱۶.]

دخول در کانون رحمت حق :

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فَيدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ [جاثيه/۳۰.]

وَ ينَجِّي اللّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفازَتِهِمْ لا يمَسُّهُمُ السُّوءُ وَ لا هُمْ يحْزَنُونَ [زمر/۶۱.]

مصون ماندن از بدی‌ها :

الَّذِينَ يحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَ مَنْ حَوْلَهُ يسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ يومِنُونَ بِهِ وَ يسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنا وَسِعْتَ كلَّ شَيءٍ رَحْمَةً وَ عِلْماً

فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تـابُوا وَ اتَّبَعُـوا سَبِيلَـكَ وَ قِهِمْ عَـذابَ الْجَحِيمِ رَبَّنـا وَ أَدْخِلْهُمْ جَنّاتِ عَـدْنٍ الَّتِی وَعَـدْتَهُمْ وَ مَنْ صَـلَحَ مِنْ آبـائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّيـاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ وَ قِهِمُ السَّيئـاتِ وَ مَنْ تَـقِ السَّيئـاتِ يوْمَئِـذٍ فَقَـدْ رَحِمْتَهُ وَ ذلِـكَ هُـوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [غافر/۹-۷.]

خداوند پاداش می‌دهد :

إِنِّی جَزَيتُهُمُ الْيوْمَ بِما صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفائِزُونَ [مومنون/۱۱۱.]

استقرار ایمان در صفحه دل :

أُولئِكَ كَتَبَ فِی قُلُوبِهِمُ الْإِيمانَ [مجادله/۲۲.]

برخورداری از تأییدات الهی :

وَ أَيـدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ يـدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها رَضِـی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِكَ حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]

تأییدات الهی :

وَ أَيدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ [مجادله/۲۲.]

اسکان در باغ‌های بهشتی : وَ يدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها [مجادله/۲۲.]

خشنودی خدا و خشنودی از خدا :

رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ [مجادله/۲۲.]

أُولئِكَ حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲.]

الَّذِينَ آمَنُوا وَ هـاجَرُوا وَ جاهَـدُوا فِی سَبِيـلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِـهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَـةً عِنْـدَ اللّهِ وَ أُولـئِـكَ هُمُ الْفائِزُونَ يبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَ رِضْوانٍ وَ جَنّاتٍ لَهُمْ فِيها نَعِيمٌ مُقِيمٌ [توبه/۲۱-۲۰.]

۷. موانع رستگاران

۱ ـ پلیدی‌ها (اعمال شیطانی)

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَيسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۹۰.]

۲ ـ وجود دشمنی و عداوت :

إِنَّما يرِيدُ الشَّيطانُ أَنْ يوقِعَ بَينَكُمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ [مائده/۹۱.]

۳ فراموش کردن خدا :

وَ يصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّهِ [مائده/۹۱.]

۴ ترک نماز :

وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱.]

۵ جاذبه‌های دوزخ (هوس‌ها ، لذات نامشروع ، مقام‌ها و ثروت‌های غیر مباح) :

فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النّارِ [آل عمران/۱۸۵.]

تفسیر نمونه ، ج ۳ ، ذیل آیه فوق

۶ رباخواری :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكلُوا الرِّبَوا أَضْعافاً مُضاعَفَةً وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۳۰.]

۷ بخل حرص :

وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [تغابن/۱۶.]

بخل توأم با حرص ، از بزرگترين موانع رستگارى است ، بزرگترين سد راه انفاق و كار خير است

۱ قَالَ الصَّادِقُ (ع) اللَّهُمَّ قِنِى شُحَّ نَفْسِى [تفسيرالقمى ، ج۲ ، ص۳۷۲.]

۲ امام صادق (ع) از شب تا به صبح طواف خانه خدا به جا آورد و پيوسته فرمود : اللهم قنى شح نفسى [نور الثقلين ، ج ۵ ، ص ۳۴۶]

يكى از ياران : غير از اين از شما دعائى نشنيديم.

فرمود : چه چيز از بخل و حرص نفس مهم تر است در حالى كه خداوند مى‌فرمايد : وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [تغابن/۱۶.]

۸ پيروى از اكثريت (تمايل اكثريت را دليل صحت دانستن)

قُلْ لا يسْتَوِى الْخَبِيثُ وَ الطَّيبُ وَ لَوْ أَعْجَبَك كثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُوا اللّهَ يا أُولِى الْأَلْبابِ لَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۱۰۰.]

صاحبان عقل از پليدى‌ها به دورند ، هر چند تمام افراد محيطشان آلوده باشند.

صاحبان عقل به سراغ پاكى‌ها مى‌روند ، گر چه تمام افراد محيط با آن مخالفت ورزند. [تفسير نمونه ، ج ۵ ، ص ۹۳]

كسى كه سائل نيازمندى را براند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ص لَا تَقْطَعُوا عَلَى السَّائِلِ مَسْأَلَتَهُ فَلَوْلَا أَنَّ الْمَسَاكِينَ يكذِبُونَ مَا أَفْلَحَ مَنْ رَدَّهُمْ [كافى ، ج۴ ، ص۱۵.]

كفر : يوْمَ يجْمَعُكمْ لِيوْمِ الْجَمْعِ ذلِك يوْمُ التَّغابُنِ وَ مَنْ يؤمِنْ بِاللّهِ وَ يعْمَلْ صالِحاً يكفِّرْ عَنْهُ سَيئاتِهِ وَ يدْخِلْهُ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها أَبَداً ذلِك الْفَوْزُ الْعَظِيمُ وَ الَّذِينَ كفَرُوا [تغابن/۱۰-۹.]

تكذيب آيات الهى : و كذّبوا باياتنا

وَ كذَّبُوا بِآياتِنا أُولئِك أَصْحابُ النّارِ خالِدِينَ فِيها وَ بِئْسَ الْمَصِيرُ [تغابن/۱۰.]

(اصحاب كهف) :

إِنَّهُمْ إِنْ يظْهَرُوا عَلَيكمْ يرْجُمُوكمْ أَوْ يعِيدُوكمْ فِى مِلَّتِهِمْ وَ لَنْ تُفْلِحُوا إِذاً أَبَداً [كهف/۲۰.]

تعريف و تمجيد :

قال النبى (ص) لمن مدح إنسانا كاد يسمعه : ويحك قطعت عنق صاحبك لو سمعها لما أفلح [شرح‌نهج‌البلاغه‌ابن ابى الحديد ، ج۱۸ ، ص۲۳۳.]

۸. نارستگاران

مجرمان :

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللّهِ كذِباً أَوْ كذَّبَ بِآياتِهِ إِنَّهُ لا يفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ [يونس/۱۷.]

ساحران :

قالَ مُوسى أَ تَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمّا جاءَكمْ أَ سِحْرٌ هذا وَ لا يفْلِحُ السّاحِرُونَ [يونس/۷۷.]

كافران :

وَ مَنْ يدْعُ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ لا بُرْهانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّما حِسابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لا يفْلِحُ الْكافِرُونَ [مومنون/۱۱۷.]
وَ أَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكانَهُ بِالْأَمْسِ يقُولُونَ وَيكَأَنَّ اللّهَ يبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ يقْدِرُ لَوْ لا أَنْ مَنَّ اللّهُ عَلَينا لَخَسَفَ بِنا وَيكَأَنَّهُ لا يفْلِحُ الْكافِرُونَ [قصص/۸۲.]
ستمکاران :
وَ قالَ مُوسى رَبِّى أَعْلَمُ بِمَنْ جاءَ بِالْهُدى مِنْ عِنْدِهِ وَ مَنْ تَكونُ لَهُ عاقِبَةُ الدّارِ إِنَّهُ لا يفْلِحُ الظّالِمُونَ [قصص/۳۷.]
وَ راوَدَتْهُ الَّتِى هُوَ فِى بَيتِها عَنْ نَفْسِهِ وَ غَلَّقَتِ الْأَبْوابَ وَ قالَتْ هَيتَ لَک قالَ مَعاذَ اللّهِ إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْواى إِنَّهُ لا يفْلِحُ الظّالِمُونَ [یوسف/۲۳.]
افتراء بر خدا :
وَ لا تَقُولُوا لِما تَصِفُ أَلْسِنَتُكمُ الْكذِبَ هذا حَلالٌ وَ هذا حَرامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّهِ الْكذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكذِبَ لا يفْلِحُونَ [نحل/۱۱۶.]
أَ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ ما لا تَعْلَمُونَ قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكذِبَ لا يفْلِحُونَ [یونس/۶۹-۶۸.]
غافل از درک معنویت نماز :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا خَسِرَ وَ اللَّهِ مَنْ أَتَى بِحَقِيقَةِ السُّجُودِ وَ لَوْ كَانَ فِي الْعُمُرِ مَرَّةً وَاحِدَةً وَ مَا أَفْلَحَ مَنْ خَلَا بِرَبِّهِ فِي مِثْلِ ذَلِک الْحَالِ شَبِيهاً بِمُخَادِعٍ لِنَفْسِهِ غَافِلٍ لَاهٍ عَمَّا أَعَدَّ اللَّهُ لِلسَّاجِدِينَ مِنْ أُنْسِ الْعَاجِلِ وَ رَاحَةِ الْآجِلِ [مصباح‌الشریعه ، ص۹۱.]
لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يفْرَحُونَ بِما أَتَوْا وَ يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [آل عمران/۱۸۸.]
کسی که زکات خود را نپردازد :
امام صادق (ع) : یک نماز قبول شده (مکتوبه) بهتر است از ۲۰ حج و یک حج بهتر است از یک خانه پر از طلا که تماماً در راه خدا انفاق گردد.
آنگاه فرمودند : رستگار نشد کسی که ۲۰ خانه پر از طلا را به خاطر ۲۵ درهم از دست بدهد.
سؤال شد : منظور از ۲۵ درهم چیست؟
فرمودند : من منع الزکاة وقفت صلاته حتی یزکی [کافی ، ج ۳ ، ص ۵۰۴]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صَلَاةٌ مَكتُوبَةٌ خَيرٌ مِنْ عِشْرِينَ حَجَّةً وَ حَجَّةٌ خَيرٌ مِنْ بَيتٍ مَمْلُوءٍ ذَهَباً ينْفِقُهُ فِي بِرٍّ حَتَّى ينْفَدَ قَالَ ثُمَّ قَالَ وَ لَا أَفْلَحَ مَنْ ضَيعَ عِشْرِينَ بَيتاً مِنْ ذَهَبٍ بِخَمْسَةٍ وَ عِشْرِينَ دِرْهَماً فَقُلْتُ وَ مَا مَعْنَى خَمْسَةٍ وَ عِشْرِينَ دِرْهَماً قَالَ مَنْ مَنَعَ الزَّكَاةَ وُقِفَتْ صَلَاتُهُ حَتَّى يزَكى [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۴.]
کسانی که اصرار بر گناه دارند :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَذْنَبَ الرَّجُلُ خَرَجَ فِي قَلْبِهِ نُكتَةٌ سَوْدَاءُ فَإِنْ تَابَ انْمَحَتْ وَ إِنْ زَادَ زَادَتْ حَتَّى تَغْلِبَ عَلَى قَلْبِهِ فَلَا يفْلِحُ بَعْدَهَا أَبَداً [کافی ، ج۲ ، ص ۲۷۱]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من اهتم برزق غد لم یفلح أبدا [غررالحکم ، ص۳۹۷.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا بلغ الرجل أربعين سنةً و لم يغلب خيره شره قبل الشيطان بين عينيه و قال هذا وجه لا يفلح [مشکاةالأنوار ، ص۱۶۹.]
کودکی که شاهد روابط جنسی باشد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا غَشِی امْرَأَتَهُ وَ فِی الْبَیتِ صَبِی مُسْتَیقِظٌ یرَاهُمَا وَ یسْمَعُ کلَامَهُمَا وَ نَفَسَهُمَا مَا أَفْلَحَ أَبَداً إِذَا کانَ غُلَاماً کانَ زَانِیاً أَوْ جَارِیةً کانَتْ زَانِیةً وَ کانَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) إِذَا أَرَادَ أَنْ یغْشَی أَهْلَهُ أَغْلَقَ الْبَابَ وَ أَرْخَی السُّتُورَ وَ أَخْرَجَ الْخَدَمَ [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۰.]

۹. سیره امام علی (ع)

الف) وَ مَنْ یطِعِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یخْشَ اللّهَ وَ یتَّقْهِ فَأُولئِک هُمُ الْفائِزُونَ [نور/۵۲.]

۱ ـ اطاعت :

تا پیامبر اکرم (ص) زنده بود ، حضرت خطبه نخواند.

در شورا فرمود : من تنها به سیره پیامبر (ص) عمل می‌کنم نه خلفاء

در تبوک حضرت علی (ع) گریه کرد که به جبهه برود ، حضرت فرمود : أَنْتَ مِنِّی بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَی إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِی بَعْدِی [بحارالأنوار ، ج ۳۱ ، ص۳۶۶.]

إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ مِنْ عَبِیدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) [کافی ، ج ۱ ، ص۹۰.]

إِنَّمَا أَنَا عَبْدٌ مِنْ عَبِیدِ مُحَمَّدٍ (ص) [کافی ، ج ۱ ، ص۸۹.]

۲ ـ اما تقوا :

در کشتن عمرو بن عبدود : فَخَشِیتُ أَنْ أَضْرِبَهُ لِحَظِّ نَفْسِی فَتَرَکتُهُ حَتَّی سَکنَ مَا بِی ثُمَّ قَتَلْتُهُ فِی اللَّهِ [المناقب ، ج۲ ، ص۱۱۵.]

۳ ـ اما خشیت :

نوف بکالی حضرت علی (ع) را شب هنگام مشاهده کرد که ینظر الی السماء و می‌فرمود :

إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ لَآیاتٍ لِأُولِی الْأَلْبابِ الَّذِینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفَکرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ [آل عمران/۱۹۱-۱۹۰.]

عن نوف البکالی قال رأیت أمیر المؤمنین (ع) ذات لیلة و قد خرج من فراشه فنظر إلی النجوم فقال : یا نوف! أ راقد أنت أم رامق؟ فقلت : بل رامق یا أمیر المؤمنین فقال : یا نوف! طوبی للزاهدین فی الدنیا الراغبین فی الآخرة [بحارالأنوار ، ج۶۶ ، ص۲۷۶.]

ب) وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِینَ وَ الْأَنْصارِ [توبه/۱۰۰.]

سابقه ایمان او

قال ابن عباسوَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ [توبه-۱۰۰] نزلت فی أمیر المونین (ع) سبق الناس کلهم بالإیمان و صلی إلی القبلتین و بایع البیعتین بیعة بدر و بیعة الرضوان و هاجر الهجرتین مع جعفر من مکة إلی الحبشة و من الحبشة إلی المدینة [المناقب ، ج۲ ، ص۵.]

ج) الَّذِینَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰] .

۱) ایمان :

آغاز ایمان : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أنا أول من آمن بالله [بحارالأنوار ، ج۳۷ ، ص۲۰۸.]

وزن ایمان : ایمان او هم‌وزن ایمان همه مردم. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو وزن إیمان علی بإیمان أمتی و فی روایة و إیمان أمتی لرجح إیمان علی علی إیمان أمتی إلی یوم القیامة [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۲۳۳.]

کیفیت ایمان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا شَكَكتُ فِي الْحَقِّ مُذْ أُرِيتُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۸۴.]

کیفیت ایمان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لو كشف الغطاء ما ازددت يقينا [غررالحکم ، ص۱۱۹.]

عمق ایمان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اللَّهِ لَوْ أُعْطِيتُ الْأَقَالِيمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاكِهَا عَلَى أَنْ أَعْصِيَ اللَّهَ فِي نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا جِلْبَ شَعِيرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴.]

۲) هجرت :

الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أُولئِك هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰.]

۱ ـ هجرت به مدینه

۲ ـ هجرت به یمن

۳ ـ هجرت‌های برای جبهه (جز در تبوک که به امر پیامبر (ص) در مدینه ماند) . ۳) جهاد :

الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَ أُولئِك هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰.]

جز تبوک در همه جبهه‌ها بودوَ الْعادِياتِ ضَبْحاً [عادیات/۱.]

الَّذِينَ اسْتَجابُوا لِلَّهِ وَ الرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ ما أَصابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا مِنْهُمْ وَ اتَّقَوْا أَجْرٌ عَظِيمٌ [آل عمران/۱۷۲.]

ضربة على يوم الخندق

لَا سَيفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۱۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَقْتُلُ آبَاءَنَا وَ أَبْنَاءَنَا وَ إِخْوَانَنَا وَ أَعْمَامَنَا مَا يزِيدُنَا ذَلِك إِلَّا إِيمَاناً وَ تَسْلِيماً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و الله لو تظاهرت العرب على قتالى لما وليت [أمالی صدوق ، ص۵۱۳.]

در احد همه فرار کردیدوَ الرَّسُولُ يدْعُوكمْ فِي أُخْراكمْ [آل عمران/۱۵۳.] تنها علی (ع) ماند.الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوالِهِمْ [توبه/۲۰.]

وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكيناً وَ يتِيماً وَ أَسِيراً [انسان/۸.] إِنَّما نُطْعِمُكمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لا نُرِيدُ مِنْكمْ جَزاءً وَ لا شُكوراً [انسان/۹.]

موقوفات حضرت علی (ع) هذه صدقة جارية

وَ يؤْتُونَ الزَّكاةَ وَ هُمْ راكعُونَ [مائده/۵۵.]

اعرابی از حضرت علی (ع) درخواستی کرد. حضرت دستور داد هزار تا به او بدهند. پرسیدند : طلا یا نقره؟فرمود : كلاهما عندی حجران ، أعط ما سَأَلَهُ أنفعهما له [بحار ، ج ۴۱ ، ص ۳۲۵]

أَی أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) أَعْرَابِی شَيئاً فَأَمَرَ لَهُ بِأَلْفٍ فَقَالَ الْوَكيلُ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَقَالَ كلَاهُمَا عِنْدِی حَجَرَانِ فَأَعْطِ الْأَعْرَابِی أَنْفَعَهُمَا لَهُ [المناقب ، ج۲ ، ص۱۱۸.]

لباس گران‌تر به غلام داد و فرمود : تو جوانی و آن لباس زیباتر است.

ق

۱. قانون

۱. سر فصلها و عناوین

سرفصل هایی که برای مبحث قانون می‌توان مطرح نمود :

قانون چیست؟

ضرورت قانون.

قوانین تکوینی و تشریعی.

مضرات بی‌قانونی.

قانون الهی.

اجرای قانون.

مجریان قانون.

ویژگیهای قانون خوب و... .

روش ابلاغ قانون.

موانع اجرای قانون.

برخورد با متخلفین.

۲. فلسفه قانون

زندگی اجتماعی.

غریزه خودخواهی و استخدام دیگران.

کثرت نفرات.

کمبود منافع.

نیاز به امنیت و تنفر از هرج و مرج.

۳. نقش قانون

قوانین ، اموری هستند ، فاصل بین کمال و نقص آدمی و واسطه‌ای بین انسان ابتدائی و انسانی که زندگیش تکامل یافته و در اجتماع زندگی می کند. [تفسیر المیزان ، ج۱۰ ، ص۴۰۰.]

قوانین : معیار سنجش نیکی‌ها و بدی‌ها ، ارزشها و ضد ارزشها.

لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکتابَ وَ الْمِیزانَ لِیقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ [حدید/۲۵.]

مراد از میزان ، احکام و قوانین الهی و یا آیین او به طور کلی است که معیار سنجش نیکی‌ها و بدی‌ها و ارزش‌ها و ضد ارزشهاست. [نمونه ، ج۲۳ ، ص۳۷۲.]

قانون ، برای رفع اختلاف :

وَ ما أَنْزَلْنا عَلَیكَ الْکتابَ إِلاّ لِتُبَینَ لَهُمُ الَّذِی اخْتَلَفُوا فِیهِ وَ هُدیً وَ رَحْمَةً لِقَوْمٍ یومِنُونَ [نحل/۶۴.]

قانون ، پذیرش یک سری محدودیتهای فردی جهت به دست آوردن امنیت عمومی است.

برقراری عدل :

مرجعی وجود داشته باشد تا همه ستمدیدگان برای دادخواهی به آنجا مراجعه کنند و آن مرجع بتواند حق ستمدیده را از ستمگر بگیرد.

۴. انواع قانون

لفظ قانون در دو معنا :

۱ ـ امور حقیقی ، واقعی و تکوینی (مثل قوانین ریاضیات ۲ و ۲ می‌شود ۴ ، و مثل فیزیک : آب بر اثر حرارت جوش می‌آید و...)

۲ ـ امور اعتباری ، تشریعی و قراردادی.

(مفاد جمله‌ای که دلالت بر امر یا نهی دارد) . منبع : [جامعه و تاریخ ، استاد مصباح ، ص۱۱۴.]

۳ ـ قوانین تکوینی : مثل قانون مرگ : كُلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ [انبیاء/۳۵.]

و قانون علیت : أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيرِ شَيءٍ أَمْ هُمُ الْخالِقُونَ [طور/۳۵.]

لَقَدْ كانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبابِ [یوسف/۱۱۱.]

۴ ـ قوانینی که بر تاریخ و امتها حاکم است : فَقُطِعَ دابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا [انعام/۴۵.]

وَ لِكلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ [اعراف/۳۴.]

۵. نشانه های بهترین قانون

۱ ـ هماهنگ با فطرت باشد.

۲ ـ از سرچشمه مقدس صادر شود : يرِيدُ اللّهُ لِيبَينَ لَكمْ وَ يهْدِيكمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكمْ وَ يتُوبَ عَلَيكمْ وَ اللّهُ عَلِيمٌ حَكيمٌ [نساء/۲۶]

۳ ـ جامع باشد. برای کلیه حرکات برنامه داشته باشد و تنها نظر به منافع مادی نداشته بلکه منافع جامعه و فضائل اخلاقی را نیز در نظر بگیرد.

۴ ـ منافع دراز مدت داشته باشد.

۵ ـ قانونگذار عالم و قادر مطلق باشد : وَ لَهُ ما فِي السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ لَهُ الدِّينُ واصِباً [نحل/۵۲.]

۶ ـ تمام قوانین او حکیمانه باشد : وَ الْمُطَلَّقاتُ يتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلاثَةَ قُرُوءٍ وَ لا يحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يكْتُمْنَ ما خَلَقَ اللّهُ فِي أَرْحامِهِنَّ إِنْ كنَّ يؤْمِنَّ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ بُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذلِك إِنْ أَرادُوا إِصْلاحاً وَ لَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَ لِلرِّجالِ عَلَيهِنَّ دَرَجَةٌ وَ اللّهُ عَزِيزٌ حَكيمٌ [بقره/۲۲۸.]

۷ ـ ضمانت اجرایی در دورن انسان و جامعه داشته باشد (تشویق و تنبیه داشته باشد) .

۸ ـ تناقض نداشته باشد : لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَيرِ اللّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كثِيراً [نساء/۸۲.]

۹ ـ قانون آمیخته با اخلاق باشد : كتِبَ عَلَيكمُ الْقِصاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَ الْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَ الْأُنْثى بِالْأُنْثى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيءٌ [بقره/۱۷۸.]

۱۰ ـ در آن عسر و حرج نباشد : ما يرِيدُ اللّهُ لِيجْعَلَ عَلَيكمْ مِنْ حَرَجٍ [مائده/۶.]

۱۱ـ توجه به مصلحت عموم داشته باشد نه مصلحت خواص [نهج البلاغه ، نامه ۵۳.]

۱۲ـ مردم را دلگرم کند.

۱۳ـ برای زن و مرد باشد.

۱۴ـ همه مردم در برابر آن یکسان باشند.

۶. قوانین بشری

۱ـ از طرف انسانهای محدود صادر شده است.

۲ـ غالباً بر اساس خیال و گمان است.

۳ـ توجه به زندگی امروز آن هم به منطقه‌ای خاص و آن هم به زمانی خاص.

۴ـ توجه به اکثریتی که حق طلب نیستند.

۵ـ قوانین ، تجربه نشده.

۶ـ قوانین ، ناظر بر اعمال ظاهری.

۷ـ قوانین ، بدون انگیزه درونی.

۸ـ قوانین ، بدون شناخت جامع از انسان.

۹ـ قانونگذار ، افراد سودجو ، مفسده گر و مغرض هستند و هیچگونه قداستی ندارند.

۷. قانونگذار در اسلام کیست

قانون ، حق خداست نه مردم :

قُلْ آللّهُ أَذِنَ لَكمْ أَمْ عَلَى اللّهِ تَفْتَرُونَ [یونس/۵۹.]

أَمْ لَهُمْ شُرَكاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ ما لَمْ يأْذَنْ بِهِ اللّهُ [شوری/۲۱.]

كذلِك يبَينُ اللّهُ لَكمْ آياتِهِ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [مائده/۸۹.]

۸. حساسیت قوانین اسلام

۱ـ طبق حکم خدا حکم نکند کافر است.

مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الْكافِرُونَ [مائده/۴۴]

ظالم است.

مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵.]

وَ مَنْ يتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [بقره/۲۲۹.]

از مرز وظیفه خارج شده.

مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الْفاسِقُونَ [مائده/۴۷.]

به خود ظلم کرده

وَ مَنْ يتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ [طلاق/۱.]

وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ [توبه/۱۱۲.]

بداند حکم خدا را و انکار کند : کفر

بداند و انکار نکند و بر خلاف حکم کند : فسق

نداند و بر خلاف حکم کند : ظلم

[منبع : المیزان]

مَنْ حادَّ اللّهَ [مجادله/۲۲.]

مَنْ يشاقِقِ اللّهَ [انفال/۱۳.]

تِلْک حُدُودُ اللّهِ [بقره/۱۸۷.]

إِنِ الْحُکمُ إِلاّ لِلّهِ [انعام/۵۷.]

أَلا لَهُ الْحُکمُ [انعام/۶۲.]

فَاصْبِرْ لِحُکمِ رَبِّک [انسان/۲۴.]

يرِيدُونَ أَنْ يتَحاکمُوا إِلَى الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ يکفُرُوا بِهِ [نساء/۶۰.]

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من قضی فی درهمین بغیر ما أنزل الله فقد کفر [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۲۳.]

۳ ـ عن ابی عبدالله (ع) قال : القضاة اربعة ، ثلاثة فی النار ، واحد فی الجنة ، رجل قضی بجور و هو یعلم فهو فی النار ، و رجل فضی بجور و هو لا یعلم ، فهو فی النار و رجل قضی بالحق و هو لا یعلم فهو فی النار ، و رجل قضی بالحق و هو یعلم ، فهو فی الجنة [وسائل ، ج۱۸ ، ص۱۱.]

۹. امتیاز قانونهای الهی

هماهنگ با قوانین فطرت و خلقت است :

مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّيباتِ مِنَ الرِّزْقِ [اعراف/۳۲.]

إِمّا يبْلُغَنَّ عِنْدَک الْکبَرَ أَحَدُهُما أَوْ کلاهُما [اسراء/۲۳.]

۱۰. قوانین ثابت و متغییر

در اسلام یک سری قوانین ثابت و معیارهای همیشگی است ، نظیر مسئله نماز و روزه و تحریم غیبت و تهمت و سرقت و... .

ولی یک سری مسائلی است که زیر نظر ولایت فقیه در شرایط زمانی و مکانی قابل تغییر است. همانگونه که می‌بینم میرزای شیرازی همین که دید منافع تنباکو به جیب دشمنان میرود ، استعمال آنرا حرام کرد.

نمونه این نوع دستورها در زمان خود امامان معصوم به چشم می‌خورد که حضرت علی (ع) مثلاـ در زمان خود برای اسبها زکات وضع فرمود.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَضَعَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) عَلَى الْخَيلِ الْعِتَاقِ الرَّاعِيةِ فِی کلِّ فَرَسٍ فِی کلِّ عَامٍ دِينَارَينِ وَ جَعَلَ عَلَى الْبَرَاذِينِ دِينَاراً [کافی ، ج۳ ، ص۵۳۰.]

و در دوران انقلاب ، فرمانهای رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی حضرت آیت الله العظمی امام خمینی (ره) درباره اعتصاب و بستن شیرنفت و فرار سربازها از سربازخانه و بستن بازار و خیابان و تحصن مردم در دانشگاه و بیمارستان و راه‌پیمایی‌ها و شعارها و سایر مسائل همه و همه از دستورات متغیری است که یک روز به امر ولی فقیه برای سرنگونی طاغوت و تضعیف حکومت جور ، واجب می شود ولی همین اعمال در نظام حق و جمهوری اسلامی ، برای تضعیف حاکم و قانون اسلام حرام است.

بنابراین در اسلام دو نوع دستور به چشم می‌خورد :

۱ ـ یک سری برنامه‌ها که مربوط به انسانیت انسانهاست و بستگی کامل با فطرت آدمی دارد.

۲ ـ یک سری برنامه ها که تا نوع بشر در جهان هستی وجود دارد آن فرمانها ثابت است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : حَلَالُ مُحَمَّدٍ حَلَالٌ أَبَداً إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ حَرَامُهُ حَرَامٌ أَبَداً إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۸.]

نیاز انسان به این نوع قوانین ، نظیر نیاز او به آب و هوا و مکان است ، که تا انسان باشد این نیازهای طبیعی و فطری هم هست.

اما یک سری برنامه‌ها به خاطر شرایط مکانی نظیر خانه‌سازی در مناطق زلزله‌خیز و یا شرایط زمانی (نظیر حساسیت‌های زمان جنگ) است که قانونش با قوانین عادی فرق می کند.

در جنگ تبوک ، پیامبر (ص) فرمان بسیج داد. همه مسلمانان برای دفاع حرکت کردند ، جز سه نفر ، همین که پیامبر (ص) از تن‌پروری آنان باخبر شد فرمان اعتصاب داد که هیچ مسلمانی با این سه نفر سخن نگوید. آن‌ها که از کار خود پشیمان شده بودند به گریه و توبه افتاده تا خداوند به پیامبرش فرمود : حالا که اینها متوجه خلاف خود شدند اعتصاب را بشکنید و با آنان سخن بگویید. آری مسئله اعتصاب و در محاصره اجتماعی قرار دادن و تنبیه مسلمانان تن‌پرور و سپس شکستن اعتصاب طبق آیه ۱۱۸ از سوره توبه از جمله برنامه‌هایی است که به مقتضای زمان خاصی مطرح شد.

و معنای ولایت فقیه هم همین است ، که ما علاوه بر پذیرفتن قوانین ثابتی که از طریق وحی داریم فرمانهای موسمی و موضعی ولی فقیه را که طبق فرموده رسول خدا ، جانشین او و طبق فرموده امامان معصوم ، حاکمان بر جامعه هستند و امر و نهی آنان در چهارچوب قوانین آسمانی و به دور از هر گونه گناه و ریاست‌طلبی و هوی‌پرستی است ، همچون فرمان پیامبر (ص) با جان و دل بپذیریم.

در روایات خمس می‌خوانیم که در شرایطی حضرت جواد (ع) مقداری از مالیات را می‌بخشد و فرمود : تَخْفِیفاً مِنِّیاین کم کردن قانون دائمی نیست بلکه در این شرایط خاص که شما گرفتار ستم طاغوتیان هستید و آنها مقداری از اموالتان را به ناحق و به زور می‌گیرند من کمی از مالیات و خمس را برای شما تخفیف می‌دهم. [تهذیب الأحکام ، ج۴ ، ص۱۴۱.]

ولی همین که بازرگانان فارس برای حضرت رضا (ع) نامه نوشتند و درخواست نمودند که خمس را برای آنها ببخشد ، امام (ع) فرمود که خمس قدرت مالی خط امامت است پشتوانه تبلیغات و نشر فکر ماست ما با این خمس شرها را از خود دور و هواداران را کمک می کنیم. به علاوه شما چرا با کناره‌گیری از پرداخت خمس خودتان را از دعای ما و آمرزش گناهانتان و توسعه رزق و سعادت آخرت محروم می‌کنید و خلاصه نامه این است که خمس بخشیدنی نیست. [کافی ، ج۱ ، ص۵۴۷.]

گاهی احکام دگرگون می‌شود به خاطر :

۱ ـ دگرگونی نیت و هدف : کتک به یتیم برای تأدیب جائز و برای آزار حرام است.

۲ ـ دگرگونی زمانی :

فلان نوع لباس در زمانی لباس شهرت و حرام و در زمانی و مکان دیگر مباح.

۳ ـ دفن یک فرد معمولی در زمین پستی جایز ولی دفن مردان خدا در همان زمین به خاطر عنوان ، اهانت و حرام است.
۴ ـ فلان نوع پذیرائی ا...شخصی طبیعی ، و از دیگری توهین.
شخصی که به دزدی اقرار کرده بود به خاطر حفظ سوره بقره مورد عفو حضرت علی (ع) قرار گرفت و همین که اشعث سؤال کرد : أَ تُعَطِّلُ حَدّاً مِنْ حُدُودِ اللَّهِ فَقَالَ : وَ مَا یـدْرِیک إِذَا قَامَتِ الْبَیّنَةُ فَلَیسَ لِلْإِمَامِ أَنْ یعْفُوَ وَ إِذَا أَقَرَّ الرَّجُلُ بِسَرِقَتِهِ عَلَی نَفْسِهِ فَذَلِک إِلَی الْإِمَامِ إِنْ شَاءَ عَفَا وَ إِنْ شَاءَ عَاقَبَ [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۱۵۸.]

۱۱. روش قرآن در ابلاغ قانون

آماده کردن و زمینه‌سازی.
با مخاطبین با احترام برخورد کردن : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا [بقره/۱۸۳.]
ملایم و... : کتِبَ عَلَیکمُ الصِّیامُ [بقره/۱۸۳.]
اختصاص به شما ندارد : کما کتِبَ عَلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِکمْ [بقره/۱۸۳.]
آسان نشان دادن قرآن : أَیاماً مَعْدُوداتٍ [بقره/۱۸۴.]
ذکر استثنائات : فَمَنْ کانَ مِنْکمْ مَرِیضاً أَوْ عَلی سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَیامٍ أُخَرَ [بقره/۱۸۴.]
۱ ـ اصل ۱۴۰ : رسیدگی به اتهام رئیس جمهور و نخست‌وزیر و وزیران در مورد جرائم عادی با اطلاع مجلس شورای اسلامی در دادگاه عمومی دادگستری انجام می‌شود.
۲ ـ اصل ۱۴۲ : دارایی رهبر یا اعضاء شورای رهبری ، رئیس جمهور ، نخست‌وزیر ، وزیران و همسر و فرزندان آنان قبل و بعد از خدمت توسط دیوان عالی کشور رسیدگی می‌شود که بر خلاف حق ، افزایش نیافته باشد.
۱ ـ مردم از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند. [قانون اساسی ، اصل ۱۹.]
۲ ـ رهبر و یا اعضاء شورای رهبری در برابر قوانین با سایر افراد کشور مساوی هستند. [قانون اساسی ، اصل ۱۱۲.]
۳ ـ در نامه ۷۰ حضرت امیر می‌فرماید : علت این که گروهی از نزد ما به دیگران پناه می‌بردند این بود کهعَلِمُوا أَنَّ النَّاسَ عِنْدَنَا فِی الْحَقِّ أُسْوَةٌ فَهَرَبُوا إِلَی الْأَثَرَةِ فَبُعْداً لَهُمْ وَ سُحْقاً [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۰.]

۱۲. مراعات واجرای قانون

علل :
۱ ـ ترس.
۲ ـ طمع.
۳ ـ وجدان و علاقه به خود قانون.
تحدید قانونگذار ، به تنهایی نمی‌تواند در کاستن جرائم مؤثر واقع شود.
تکیه مداوم بر تهدید ، برای جلب نظر مردم به احترام به قانون است. [کتاب پیشگیری و ریشه‌یابی جرم ، ص۱۵.]

۱۳. اجرای صحیح قانون

اجرای قوانین الهی باید به همان صورتی باشد که خداوند وضع نموده و پیامبرش (ص) تفسیر کرده ، مثلاً :

۱ ـ در هوای سرد حدّ نزنید :

همین که امام کاظم (ع) دید در اول صبح که هوا سرد است حدّ جاری می‌شود فرمود : سُبْحَانَ اللَّهِ فِی مِثْلِ هَذِهِ السَّاعَةِ إِنَّهُ لَا يضْرَبُ أَحَدٌ فِی شَیءٍ مِنَ الْحُدُودِ فِی الشِّتَاءِ إِلَّا فِی آخِرِ سَاعَةٍ مِنَ النَّهَارِ وَ لَا فِی الصَّيفِ إِلَّا فِی أَبْرَدِ مَا يكونُ مِنَ النَّهَارِ [كافی ، ج۷ ، ص۲۱۷.]

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يقَامُ عَلَی أَحَدٍ حَدٌّ بِأَرْضِ الْعَدُوِّ [كافی ، ج۷ ، ص۲۱۸.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَيسَ فِی الْحُدُودِ نَظَرُ سَاعَةٍ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۴۴۳.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا كانَ فِی الْحَدِّ لَعَلَّ أَوْ عَسَی فَالْحَدُّ مُعَطَّلٌ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۵۰.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يقَامُ الْحَدُّ عَلَی الْمُسْتَحَاضَةِ حَتَّی ينْقَطِعَ الدَّمُ عَنْهَا [كافی ، ج۷ ، ص۲۶۲.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) أُتِی بِرَجُلٍ أَصَابَ حَدّاً وَ بِهِ قُرُوحٌ وَ مَرَضٌ وَ أَشْبَاهُ ذَلِک فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) أَخِّرُوهُ حَتَّی يبْرَأَ لَا تُنْكأْ قُرُوحُهُ عَلَيهِ فَيمُوتَ وَ لَكنْ إِذَا بَرَأَ حَدَدْنَاهُ [كافی ، ج۷ ، ص۲۴۴.]

۲ ـ اخلاص را که شرط اساسی هر عمل است فراموش نکنیم ، به حضرت علی (ع) در جبهه جسارتی شد و حضرت چندگامی عقب رفته و قدم زد و برگشت و عمرو بن‌عبدود را کشت و فرمود : فَخَشِيتُ أَنْ أَضْرِبَهُ لِحَظِّ نَفْسِی فَتَرَكتُهُ حَتَّی سَكنَ مَا بِی ثُمَّ قَتَلْتُهُ فِی اللَّهِ [المناقب ، ج۲ ، ص۱۱۵.]

۱۴. مجریان قانون

اهمیت نقش مجریان قانون.

قانون خوب احتیاج به مجری خوب دارد.

در اجرای قانون ، همه یکسانند.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الذَّلِيلُ عِنْدِی عَزِيزٌ حَتَّی آخُذَ الْحَقَّ لَهُ وَ الْقَوِی عِنْدِی ضَعِيفٌ حَتَّی آخُذَ الْحَقَّ مِنْهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳۷.]

حضرت علی (ع) در زمان خلافت در کنار مرد نصرانی در دادگاه حاضر شدند.

ضرورت آزمایش مجریان.

مجریان یک سری شرایط کلی دارند و یک سری شرایط اختصاصی ، به لحاظ مسئولیت‌های خودشان.

مجریان باید آزمایش شوند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : انْظُرْ فِی أُمُورِ عُمَّالِك فَاسْتَعْمِلْهُمُ اخْتِبَاراً [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

مجریان باید تحت نظارت باشند.

تعیین و شرح دقیق وظایف کارگزاران و مجریان قانون ، ضروری است.

توصیه‌ها و سفارشات به مأموران :

سفارشات پیامبر (ص) در جنگها ، در دریافت زکات.

سفارشات علی (ع) در جنگها ، در دریافت زکات به استانداران و... .

شخصی از شیعیان علی (ع) از غنائم جنگی چیزی مطالبه نمود.

حضرت علی (ع) فرمود : این مال فیء مسلمین است اگر تو از آنها بوده‌ای می‌توانی شریک باشی.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ هَذَا الْمَالَ لَيسَ لِی وَ لَا لَک وَ إِنَّمَا هُوَ فَیءٌ لِلْمُسْلِمِينَ وَ جَلْبُ أَسْيافِهِمْ فَإِنْ شَرِكتَهُمْ فِی حَرْبِهِمْ كانَ لَک مِثْلُ حَظِّهِمْ وَ إِلَّا فَجَنَاةُ أَيدِيهِمْ لَا تَكونُ لِغَيرِ أَفْوَاهِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۳۲.]

از مجموع قوانین اسلامی می‌توان فهمید که از نظر اسلام ، حقوق مردم چقدر محترم و واجب‌الرعایة است.

۱۵. عوامل ضمانت اجراء قانون

الف : در اسلام :

۱ ـ عدم استفاده از مجریان عیب‌جو : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لْيكنْ أَبْعَدَ رَعِيتِک مِنْک وَ أَشْنَأَهُمْ عِنْدَک أَطْلَبُهُمْ لِمَعَايبِ النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

۲ ـ عدم استفاده از مجریان بدسابقه : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ شَرَّ وُزَرَائِک مَنْ كانَ لِلْأَشْرَارِ قَبْلَک وَزِيراً وَ مَنْ شَرِكهُمْ فِی الْآثَامِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳]

۳ ـ مجری باید ایمان و اعتقاد به توحید داشته باشد.

۴ ـ مجری باید کرامت نفس و فضائل اخلاقی داشته باشد.

۵ ـ مجری باید زمینه‌های مختلف قانون‌شکنی را از بین برد.

۶ ـ اجراء و پایبندی به قانون باید جذبه و کشش داشته باشد.

۷ ـ انگیزه‌های تخلف از قانون را باید شناخت.

۸ ـ نقش پدر ، مادر ، جامعه و معلم در ایجاد احساس احترام به قانون نقش به سزایی دارند.

۹ ـ احساس مسئولیت در اجراء قانون امری مهم به شمار می رود : لِيقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ [حدید/۲۵.]

۱۰ ـ رشد فکری مردم ضامن اجرای قوانین اسلام است. مثلاً با نقل دلائل و فلسفه احکام که در آیات و روایات آمده. (کتاب علل الشرایع به همین منظور است) .

۱۱ ـ رشد عاطفی نیز ضامن اجرای قوانین اسلام است.

۱۲ ـ ایمان به پاداش و کیفر :

۱۳ ـ قداست قانون را حفظ کنیم (مثل این که از طرف خدا است) .

۱۴ ـ امر به معروف و نهی از منکر یکی از عوامل مهم ضمانت اجرای قانون است. (آیات ۱۰۴ آل عمران ، ۱۱۰ تا ۱۱۴ آل عمران ، ۶۷ و ۷۱ توبه) .

وَ لْتَكنْ مِنْكمْ أُمَّةٌ يدْعُونَ إِلَی الْخَيرِ وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ أُولئِک هُمُ الْمُفْلِحُونَ [آل عمران/۱۰۴.]

كنْتُمْ خَيرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ لَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكتابِ لَكانَ خَيراً لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُومِنُونَ وَ أَكثَرُهُمُ الْفاسِقُونَ لَنْ يضُرُّوكمْ إِلّا أَذیً وَ إِنْ يقاتِلُوكمْ يوَلُّوكمُ الْأَدْبارَ ثُمَّ لا ينْصَرُونَ ضُرِبَتْ عَلَيهِمُ الذِّلَّةُ أَينَ ما ثُقِفُوا إِلّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّهِ وَ حَبْلٍ مِنَ النّاسِ وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ وَ ضُرِبَتْ عَلَيهِمُ الْمَسْكنَةُ ذلِک بِأَنَّهُمْ كانُوا يكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِوَ يقْتُلُونَ الْأَنْبِياءَ بِغَيرِ حَقٍّ ذلِک بِما عَصَوْا وَ كانُوا يعْتَدُونَ لَيسُوا سَواءً مِنْ أَهْلِ الْكتابِ أُمَّةٌ قائِمَةٌ يتْلُونَ آياتِ اللّهِ آناءَ اللَّيلِ وَ هُمْ يسْجُدُونَ يومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يسارِعُونَ فِی الْخَيراتِ وَ أُولئِک مِنَ الصّالِحِينَ [آل عمران/۱۱۴-۱۱۰.]

الْمُنافِقُونَ وَ الْمُنافِقاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمُنْكرِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَ يقْبِضُونَ أَيدِيهُمْ نَسُوا اللّهَ فَنَسِيهُمْ إِنَّ الْمُنافِقِينَ

هُمُ الْفاسِقُونَ [توبه/۶۷.]
وَ الْمُومِنُونَ وَ الْمُومِناتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكرِ وَ يقِيمُونَ [توبه/۷۱.]
۱۵ ـ حکومت نقش مهمی در حمایت اجراء قانون دارد.
۱۶ ـ هماهنگ بودن قانون با فطرت.
۱۷ ـ حرج در قانون نباشد.
۱۸ ـ سهو ، سود ، وابستگی ، یک طرفی ، انحراف و یأس آور نباشد.
۱۹ ـ اختیاری و رشدآور باشد.
۲۰ ـ منطقی و مستدل باشد.
ب : در طاغوت :
۱ ـ استخفاف از بالا : فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴.]
۲ ـ شخصیت‌زدگی از پایین : إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا [احزاب/۶۷.]
۳ ـ تحمیق و جهل : يعِدُهُمْ وَ يمَنِّيهِمْ [نساء/۱۲۰.]
بنی امیه سفارش کردند که شرک تفسیر نشود.
آدم از بی‌بصری بندگی آدم کرد.
۴ ـ فریب : أَ لَيسَ لِی مُلْك مِصْرَ [زخرف/۵۱.]
وَ ما يعِدُهُمُ الشَّيطانُ إِلاّ غُرُوراً [نساء/۱۲۰.]
يكتُبُونَ الْكتابَ بِأَيدِيهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّهِ [بقره/۷۹.]
۵ ـ رقابت : يا لَيتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ [قصص/۷۹.]
۶ ـ تهدید و زور : لَأَجْعَلَنَّك مِنَ الْمَسْجُونِينَ [شعراء/۲۹.]
۷ ـ تطمی (ع) : أَ إِنَّ لَنا لَأَجْراً [شعراء/۴۱.]
۸ ـ شعارها و سخنان زیبا : يعْجِبُك قَوْلُهُ [بقره/۲۰۴.]
وَ إِنْ يقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ [منافقون/۴.]
زُخْرُفَ الْقَوْلِ [انعام/۱۱۲.]
۹ ـ کارخانه تملق ، ظالم تولید می کند و کارخانه تحقیر ، مظلوم.
۱۰ ـ نیاز
فضائل اخلاقی و قانون :
قوانین هر قدر عادلانه تنظیم شده باشد و هر قدر قوانین جزائی (برای مخالفان) سخت‌تر تعیین شده باشد.
در اجتماع اجراء نمی‌شود و جلو خلاف گرفته نمی‌شود مگر آنکه در اجتماع ، فضائل اخلاقی حکومت کند و مردم به ملکات فاضله انسانی از قبیل احترام به انسانیت و عدالت و کرامت و حیاء پای‌بند باشند. [ترجمه المیزان ، ج۱۱ ، ص۲۴۶.]
برخی خیلی خودرا متمدن و پیشرفته معرفی می کنند ولی اعتنایی به قوانین ندارند. از چراغ راهنمایی گرفته تا مراعات آداب و سنن اجتماعی. در حالی که مراعات قانون ، نشان دهنده شخصیت انسانهاست.
برخورد با افرادی که مراعات قانون می‌نمایند و کسانی که مراعات نمی کنند یکنواخت نباید باشد :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یکونَنَّ الْمُحْسِنُ وَ الْمُسِیءُ عِنْدَک بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]

۱۶.پیام رهبر

پیام رهبر :
وجدان کار.

۱۷. تسلیم در برابر قانون

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّ لِی عَلَیکمْ حَقّاً وَ لَکمْ عَلَی حَقٌّ فَأَمَّا حَقُّکمْ عَلَی فَالنَّصِیحَةُ لَکمْ وَ تَوْفِیرُ فَیئِکمْ عَلَیکمْ وَ تَعْلِیمُکمْ کیلَا تَجْهَلُوا وَ تَأْدِیبُکمْ کیمَا تَعْلَمُوا وَ أَمَّا حَقِّی عَلَیکمْ فَالْوَفَاءُ بِالْبَیعَةِ وَ النَّصِیحَةُ فِی الْمَشْهَدِ وَ الْمَغِیبِ وَ الْإِجَابَةُ حِینَ أَدْعُوکمْ وَ الطَّاعَةُ حِینَ آمُرُکمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳۴.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ لَکنَّهُ سُبْحَانَهُ جَعَلَ حَقَّهُ عَلَی الْعِبَادِ أَنْ یطِیعُوهُ وَ جَعَلَ جَزَاءَهُمْ عَلَیهِ مُضَاعَفَةَ الثَّوَابِ تَفَضُّلًا مِنْهُ وَ تَوَسُّعاً بِمَا هُوَ مِنَ الْمَزِیدِ أَهْلُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَمْسٌ مَنْ لَمْ یکنَّ فِیهِ لَمْ یکنْ فِیهِ کثِیرُ مُسْتَمْتَعٍقُلْتُ : وَ مَا هِیقَالَ : الْعَقْلُ وَ الْأَدَبُ وَ الدِّینُ وَ الْجُودُ وَ حُسْنُ الْخُلُقِ [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص۲۹۸.]
قال المجلسی (ره) : حسن الأدب إجراء الأمور علی قانون الشرع و العقل فی خدمة الحق و معاملة الخلق [بحارالأنوار ، ج ۱ ، ص۸۳.]
سقراط چون از طریق قانونی محکوم به مرگ و نوشیدن سم شد تسلیم شده و می گفت مرگ من در این نوشیدنی است ، اما چون مسیر حکم ، قانونی بوده من به احترام قانون می‌نوشم و مرگ را می‌پذیرم. افلاطون شاگرد او بود و نفوذ داشت ، به او گفت من وسیله فرار تو را فراهم کرده‌ام ، ولی سقراط نپذیرفت.
وَ مَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللّهِ حُکماً [مائده/۵۰.]
ما آتاکمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاکمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا [حشر/۷.]
وَ الْحافِظُونَ لِحُدُودِ اللّهِ [توبه/۱۱۲.]
عصمت و تقوی ، چهره تسلیم در برابر قانون الهی است : سَمِعْنا وَ أَطَعْنا [بقره/۲۸۵.]
فَلا وَ رَبِّک لا یومِنُونَ حَتّی یحَکمُوک فِیما شَجَرَ بَینَهُمْ [نساء/۶۵.]
مَنْ یطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّهَ [نساء/۸۰.]
فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِی شَیءٍ فَرُدُّوهُ إِلَی اللّهِ وَ الرَّسُولِ [نساء/۵۹.]

۱۸. قوانین مطرود

قوانین مخالف شرع (هر قانونی خارج از قانون شرع باشد زشت است و نازیبا)
قوانینی که در ستیز با فطرت انسان باشد.
قوانینی که محدود کننده آزادیهای خدادادی انسان باشد.

قوانینی که در جهت حمایت از ستمگران ، سرمایه‌داران و...باشد مطرود است.

۱۹. آفات قانون

وضع قوانین همیشه به سود جامعه نیست :

بعضی قوانین موجب وابستگی اقتصادی می‌شود (ممنوعیت چرای بز در جنگلها و مراتع در زمان شاه معدوم)

بعضی قوانین موجب زیان معنوی و فساد اخلاقی می گردد.

بعضی قوانین موجب ازدیاد رشوه می شود.

بعضی قوانین موجب دوگانگی بین مأموران اجرا و مردم می گردد.

قانون غیررفاهی ، محدودکننده آزادی افراد و افزایش‌دهنده قدرت دولت است.

هرچه ، قوانین بیشتر شود. حیله و تقلب برخی از مردم نیز بیشتر می‌شود.

انواع حیله‌های فرار از قانون.

مواردی از فرار از قانون :

فرار از مالیات (نشان دادن درآمد خود ، کمتر از آنچه هست)

۲ ـ فرار از مالیات بیمه.

۲۰. عوامل قانون شکنی

۱ ـ عدم ایمان.

۲ ـ عدم عمل بعضی افراد.

۳ ـ عدم کیفر و نهی از منکر.

۴ ـ بی‌تفاوتی نسبت به عامل و تارک.

۵ ـ غفلت از خطرات قانون‌شکنی.

۶ ـ مخالف فطرت و طبع جامعه.

۷ ـ عناد و غرور.

۸ ـ منفعت‌طلبی شخصی بر مصلحت امت.

۹ ـ آموزش صحیح ندادن.

۱۰ ـ هوا و هوس.

۱۱ ـ خودخواهی : خودخواهی سرچشــمه انحطـاط. امـام خمینی (ره) می فرماینـد : خودخـواهی منشأ همـه مفاسـد اسـت. [سرالصلاة ، ص۶۸.]

۱۲ ـ جهل : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خیر الدنیا و الآخرة مع العلم و شر الدنیا و الآخرة مع الجهل [مشكاة الأنوار ، ص۱۳۵.]

۱۳ ـ دنائت نفس (پستی) .

۱۴ ـ قانون‌شکنی منافقان : الْمُنافِقُونَ وَ الْمُنافِقاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يأْمُرُونَ بِالْمُنْكرِ وَ ينْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ [توبه/۶۷.]

۱۵ ـ پارتی و شفاعت بی جا :

اُسامهٔ در حدّ ، شفاعت کرد. رسول الله (ص) فرمود : لَا يَشَفَّعُ فِي حَدٍّ [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۴]

کنیز ام السلمهٔ همسر پیامبر (ص) از قبیله‌ای دزدی کرده بود. پیامبر (ص) تصمیم گرفت حد را جاری کند. ام السلمهٔ واسطه شد. رسول اکرم (ص) نپذیرفت و فرمود : یا أُمَّ سَلَمَةَ هَذَا حَدٌّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَا يضَيعُ فَقَطَعَهَا رَسُولُ اللَّهِ ص [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۴.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يشْفَعَنَّ أَحَدٌ فِي حَدٍّ إِذَا بَلَغَ الْإِمَامَ [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۴.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا كفَالَةَ فِي حَدٍّ [کافی ، ج۷ ، ص۲۵۵.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من حالت شفاعته دون حد من حدود الله فقد ضاد الله و من خاصم فی باطل و هو يعلم لم يزل فی سخط الله حتی ينزع [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۶۵.]

۲۱. آثار تخلف از قانون

۱ ـ کیفرهای طبیعی.

۲ ـ کیفرهای اخلاقی.

۳ ـ کیفرهای قانونی.

۱. قبله

۱. اهمیت قبله

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حُرُمَاتٍ ثَلَاثاً لَيسَ مِثْلَهُنَّ شَيءٌ كتَابُهُ وَ هُوَ حِكمَتُهُ وَ نُورُهُ وَ بَيتُهُ الَّذِی جَعَلَهُ قِبْلَةً لِلنَّاسِ لَا يقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ تَوَجُّهاً إِلَی غَيرِهِ وَ عِتْرَةُ نَبِيكمْ ص [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۴ ، ص۳۰۰] .

عَنْ زُرَارَةَ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ (عليه السلام) عَنْ كبَارِ حُدُودِ الصَّلَاةِ فَقَالَ : سَبْعَةٌ ، الْوُضُوءُ وَ الْوَقْتُ وَ الْقِبْلَةُ وَ تَكبِيرَةُ الِافْتِتَاحِ وَ الرُّكوعُ وَ السُّجُودُ وَ الدُّعَاءُ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۳ ، ص۹۸] .

۲. ویژگی های قبله گاه (کعبه) :

کعبه یادگار مبارزات ابراهیم (علیه السلام) ، اسماعیل (علیه السلام) و هاجر (س) ، فرودگاه جبرئیل (علیه السلام) ، قتلگاه اسماعیل (علیه السلام) ، شکنجه‌گاه بلال (علیه السلام) ، زایشگاه علی (علیه السلام) و مرکز قیام مهدی (عجّل الله تعالی فرجه الشّریف) است. اوّلین خانه در زمین است ، محلّی که ورود کفّار به آن ممنوع است ، نماز فرادا در آن از جماعت در خانه بهتر است. آنجا که فیل‌سواران پودر می‌شوند. آنجا که جز متّقین حقّ تولیت ندارند. آنجا که همه انبیا (علیهم السّلام) اشک ریخته و سجده کرده‌اند. آنجا که جغرافی نیست ، تاریخ است.

۳. استقلال در قبله

ـ منّت‌کشی از بیگانه ممنوع : لِئَلّا يكونَ لِلنّاسِ عَلَيكمْ حُجَّةٌ [بقره/۱۵۰] .

ـ تشبّه به کفّار ممنوع است.

ـ استقلال خواهی نیش و نوش دارد : سَيقُولُ السُّفَهاءُ مِنَ النّاسِ ما وَلّاهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِم [بقره/۱۴۲] .

۴. کیفیت درخواست قبله

پیامبر (ص) به قدری باادب بود که سخنی نگفت. با نگاه خود تقاضای قبله کرد : قَدْ نَری تَقَلُّبَ وَجْهِکَ فِی السَّماءِ [بقره/۱۴۴] .

۵. از قبله تا غدیر

سال دوم هجری قبله عوض می‌شود : لِیتِمَّ نِعْمَتَهُ [مائده/۶] .

سال هشتم هجری مکه فتح می‌شود : یتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَیکَ [یوسف/۶] .

ولی در غدیر خم می‌فرماید : أَتْمَمْتُ عَلَیکمْ نِعْمَتی [مائده/۳] .

۶. سنبل اتحاد

توجّه به قبله به معنای این نیست که خدا این سمت است : فَأَینَما تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّه [بقره/۱۱۵] .

۷. حکمت تغییر قبله

ـ در اسلام دستورات متغیر هم هست. مقتضیات زمان و مکان و شرایط اجتماعی ممکن است در قانون اثر بگذارد.

ـ در تغییر قبله خداوند جلو تحلیل‌های غلط را گرفت. (بعضی می گفتند انتخاب بیت المقدس برای جلب یهود بود ، بعضی می گفتند : برای علاقه به وطن بود.) قرآن می گوید : یک آزمایش بودإِلاّـ لِنَعْلَمَ مَنْ یتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ ینْقَلِبُ عَلی عَقِبَیهِ [بقره/۱۴۳] .

۸. وظیفه ها دربرابر قبله

۱. وظیفه رهبر

ـ رهبر باید پیشگام باشد : فَوَلِّ وَجْهَکَ [بقره/۱۴۴] .

۲. وظیفه امت

ـ در نقشه مسکن ، جهت خانه‌ها قبله باشد.

ـ گام به گام اهداف را دنبال کنید.

کسی که نمی‌تواند رو به قبله ایستاده یا نشسته نماز بخواند ، باید به پهلوی راست به نحوی که جلو بدنش رو به قبله باشد ، اگر نشد به پهلوی چپ ، باز هم به نحوی که جلو بدنش رو به قبل باشد و اگر نشد کف پا رو به قبله مثل محتضر باشد. [مسأله ۷۷۳] .

مسأله : باید تحقیق کند تا یقین به قبله پیدا کند؛ اگر نشد گمان کافی است و گمان از محراب مسجد و قبر مسلمان حاصل می شود.

ـ پذیرفتن تغییر قانون بر بعضی سنگین است : وَ إِنْ کانَتْ لَکَبیرَةً إِلاّ عَلَی الَّذینَ هَدَی اللّه [بقره/۱۴۳] .

۹. یکی از مصادیق قبله ، امام علی (علیه السلام) است

یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ أَنْتَ الْقِبْلَةُ إِذَا مَا ضَلَلْنَا [أعلام‌الدین ، ص۲۶۹] .

تَرْفَعُ یدَیکَ إِلَی السَّمَاءِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَة [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۱۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزْرَعَ زَرْعاً فَخُذْ قَبْضَةً مِنَ الْبَذْرِ وَ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَة [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۲] .

۱۰. آداب واحترام قبله

قَالَ الْحُسَینُ (علیه السلام) : الْمُومِنُ ینَامُ عَلَی یمِینِهِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَة [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۶۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَكْثَرَ مَا يَجْلِسُ تُجَاهَ الْقِبْلَةِ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۶۱] .
كَانَ أَكْثَرُ مَا يَجْلِسُ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ [المناقب ، ج ۱ ، ص ۱۴۵] .
قَالَ الْمُتَوَكِّلُ : وَجَدْنَاهُ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَة.این جمله را خطاب به امام جواد (علیه السلام) گفته است. [بحار الأنوار ، ج ۵۰ ، ص ۲۱۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ شَرَفاً وَ إِنَّ أَشْرَفَ الْمَجَالِسِ مَا اسْتُقْبِلَ بِهِ الْقِبْلَةُ [بحار الأنوار ، ج ۷۲ ، ص ۴۶۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : كَرِهَ أَنْ يُجَامِعَ الرَّجُلُ مُقَابِلَ الْقِبْلَةِ [کافی ، ج ۵ ، ص ۵۶۰] .
قَالَ الصَّدُوقُ (ره) : ثُمَّ ضَعْهُ فِي لَحْدِهِ عَلَى يَمِينِهِ مُسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةِ. [من لایحضره الفقیه ، ج ۱ ، ص ۱۷۱] .
السَّيِّدُ عَلِي بْنُ طَاوُس (ره) : "إِذَا أَرَادَ دُخُولَ الْمَسْجِدِ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ" [فلاح السائل ، ص ۹۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : مِنَ السُّنَّةِ إِذَا جَلَسْتَ فِي الْمَسْجِدِ أَنْ تَسْتَقْبِلَ الْقِبْلَةَ [دعائم الإسلام ، ج ۱ ، ص ۱۴۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا يَجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يُصَلِّيَ وَ بَيْنَ يَدَيْهِ سَيْفٌ لِأَنَّ الْقِبْلَةَ أَمْنٌ [من لایحضره الفقیه ، ج ۱ ، ص ۲۵۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا يَتْفُلِ الْمُومِنُ فِي الْقِبْلَةِ [خصال صدوق ، ج ۲ ، ص ۶۱۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا دَخَلْتُمُ الْغَائِطَ فَتَجَنَّبُوا الْقِبْلَةَ. [من لایحضره‌الفقیه ، ج ۴ ، ص ۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا يَبْزُقُ حِذَاءَ الْقِبْلَةِ [کافی ، ج ۳ ، ص ۳۷۰] .
۱۱. چند مسأله فقهی از قبله
مسأله : باید تحقیق کند تا یقین به قبله پیدا کند؛ اگر نشد گمان کافی است و گمان از محراب مسجد و قبر مسلمان به دست می آید.
مسأله : اگر قبله را نداند ، به چهار طرف نماز بخواند.
مسأله : اگر با اطمینان به سویی نماز خواند ، اگر بعد از نماز بفهمد قبله‌اش غلط بوده چنانچه استدبار کامل حاصل شده باشد نمازش باطل است ، در غیر این صورت نمازش صحیح است.

۱. قبولی عمل

۱. اهمیت قبولی

عمل قبول خیلی کم است :
روی محمد بن فضیل بن عزوان قال قیل لعلی (ع) کم تتصدق کم تخرج مالک ألا تمسک قال : "إنی و الله لو أعلم أن الله تعالی قبل منی فرضا واحدا لأمسکت و لکنی و الله لا أدری أ قبل سبحانه منی شیئا أم لا" [بحارالأنوار ، ج ۴۱ ، ص ۱۳۸] .
۲. قال النبی (ص) : لان اکون اعلم ان الله تقبل منی عملا احب الی من ان یکون لی بلاء الارض ذهبا [کنز ، ج ۳ ، ص ۶۹۸]
۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) کونوا بقبول العمل أشد اهتماما بالعمل فإنه لا یقل عمل مع التقوی و کیف یقل عمل یتقبل [مجموعۀ ورام ، ج ۱ ، ص ۶۴] .
۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إنكم إلی إعراب الأعمال أحوج منكم إلی إعراب الأقوال [غررالحکم ، ص ۱۵۳] .
اعمال سالم بهتر از عبارات سالم است البته :

اگر شخص ابراهیم باشد.
اگر کار کعبه سازی باشد.
اگر همکار اسماعیل باشد.
اگر شرائط بواد غیر ذی زرع باشد.
رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا [بقره/۱۲۷] .
بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ [ابراهیم/۳۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ صَلَاةً وَاحِدَةً لَمْ یعَذِّبْهُ [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) کونوا علی قبول العمل أشد عنایة منکم علی العمل [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴] .
بیشتر توجه و هدف شما برای قبول شدن عمل باشد ، نه اصل عمل.
قرآن در داستان هابیل و قابیل می‌فرماید : هر یک از آنها کاری انجام دادند ، ولی از یکی قبول شد و از دیگری پذیرفته نگشت.فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِما وَ لَمْ یتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ [مائده/۲۷] .
آن برادری که کارش قبول نشد ، ناراحت و شعله حسادتش شعله ور گردید و برادر دیگر را مورد تهدید قرار داد.اما قرآن فلسفه قبولی را در این جمله چنین می‌فرماید : إِنَّما یتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷] . خدا تنها عمل پرهیزکاران را می‌پذیرد. [بحار ، ج ۷۱ ، ص۱۷۳]
یکی از شرایط صحت ، دوری از عوامل بطلان است. همان گونه که هر عملی باید شرایط و اجزای آن را مو به مو و طبق دستورات رسیده انجام داد ، هم چنین باید از عوارض و مبطلات آن هم دوری نمود.
۲. شرایط قبولی
بعد از آنکه از بیان شرایط صحت و تکلیف فارغ شدیم وارد بحث درباره شرایط قبولی می‌شویم که آن هم به نوبه خود قابل بررسی و تحقیق است. مراد ما از شرایط قبولی آن گونه از شرایطی است که سبب پاداش و اجر می‌شود. و اگر آن شرایط عمل نشود عمل صحیح است ، ولی پاداشی ندارد ، مانند انسان سالمی که نقش مثبتی در جامعه نداشته باشد. نه تنها در فقه ، بلکه در طب هم چنین است که عمل به دستور پزشک وقتی موثر است که انسان با خوردن یک سری غذاها اثر داروها را خنثی نکند و اکنون وارد بحث می‌شویم و چون شرایط قبولی را به چند نوع شرط می‌توان تقسیم کرد که عبارت است از شرایط لباس ، شرایط اقتصادی ، شرایط اجتماعی ، شرایط خانوادگی ، و شرایط بهداشتی ما هر را فشرده بیان می کنیم.
۱. اخلاقی
إِنَّما یتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷] .
قَالَ‌الْهَادِی (علیه السلام) بِمُوَالَاتِکمْ تُقْبَلُ الطَّاعَةُ الْمُفْتَرَضَةُ [من لایحضره الفقیه ، ج۲ ، ص۶۱۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أحب علیا تقبل الله منه حسناته [بشارة المصطفی ، ص۳۶] .
از کسی که شکر نعمت ، توجه به والدین ، عمل صالح ، توبه و تسلیم می کند ، عمل پذیرفته است ، به دلیل : قالَ رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکرَ نِعْمَتَک الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَی وَ عَلی والِدَی وَ أَنْ أَعْمَلَ صالِحاً تَرْضاهُ وَ أَصْلِحْ لِی فِی ذُرِّیتِی إِنِّی تُبْتُ إِلَیک وَ إِنِّی مِنَ الْمُسْلِمِینَ أُولئِک الَّذِینَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ ما عَمِلُوا [احقاف/۱۶-۱۵] .
إِنَّما یتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷] .
أَ فَمَنْ أَسَّسَ بُنْیانَهُ عَلی تَقْوی مِنَ اللّهِ وَ رِضْوانٍ خَیرٌ [توبه/۱۰۹] .

لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوى مِنْ أَوَّلِ يوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ [توبه/۱۰۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) لَا يقِلُّ عَمَلٌ مَعَ التَّقْوَى وَ كيفَ يقِلُّ مَا يتَقَبَّلُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۹۵] .

۱.وَ ما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلاّ أَنَّهُمْ كفَرُوا بِاللّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ لا يأْتُونَ الصَّلاةَ إِلاّ وَ هُمْ كسالى وَ لا ينْفِقُونَ إِلاّ وَ هُمْ كارِهُونَ [توبه/۵۴] .

۲. قَالَ الْكاظِمُ (علیه السلام) قَلِيلُ الْعَمَلِ مِنَ الْعَاقِلِ مَقْبُولٌ مُضَاعَفٌ وَ كثِيرُ الْعَمَلِ مِنْ أَهْلِ الْهَوَى وَ الْجَهْلِ مَرْدُودٌ [تحف‌العقول ، ص۳۸۷] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَوْ نَظَرُوا إِلَى مَرْدُودِ الْأَعْمَالِ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَقَالُوا مَا يتَقَبَّلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ أَحَدٍ عَمَلًا [کافی ، ج۸ ، ص۳۶۵] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا علی ثلاثة من لم تكن فيه لم يقم له عمل ورع يحجزه عن معاصی الله عز و جل و خلق يداری به الناس و حلم يرد به جهل الجاهل [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۲۴] .

۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ما عمل من لم يحفظ لسانه [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۵۹] .

۶. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَا وَ اللَّهِ لَا يقْبَلُ اللَّهُ شَيئاً مِنْ طَاعَتِهِ عَلَى الْإِصْرَارِ عَلَى شَيءٍ مِنْ مَعَاصِيهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۸۸] .

۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو صليتم حتى تكونوا كأوتاد [كأوتار] و صمتم حتى تكونوا كالحنايا لم يقبل الله منكم إلا بورع حاجز [عدهٔ الداعی ، ص۱۵۳] .

۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّمَا يكتَبُ لِلْعَبْدِ مِنْ صَلَاتِهِ مَا عَقَلَ مِنْهَا [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۳۲۵] .

۹.عَلِی بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِيسَى بْنِ عُبَيدٍ عَنْ يونُسَ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) لِعَبَّادِ بْنِ كثِيرٍ الْبَصْرِی الصُّوفِی : "وَيحَك يا عَبَّادُ غَرَّك أَنْ عَفَّ بَطْنُك وَ فَرْجُك إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ فِی كتَابِهِ "يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ قُولُوا قَوْلًا سَدِيداً يصْلِحْ لَكمْ أَعْمالَكمْ " (احزاب/ ۷۱-۷۰) اعْلَمْ أَنَّهُ لَا يتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنْك شَيئاً حَتَّى تَقُولَ قَوْلًا عَدْلًا" [کافی ، ج۸ ، ص۱۰۷] .

قول سدید؛ یعنی کلامی که مثل سد جلو باطل و یاوه و مغلطه و اغفال و.... را بگیرد. افراد مقدس ماب که فریاد و منطق و مانع گفته‌ها و نوشته‌ها و تبلیغات یاوه نمی‌شوند ، عبادتشان قبول نیست. آیه شریفهیصْلِحْ لَكمْ أَعْمالَكمْ [احزاب/۷۱] . درباره آنها نیست.

۱۰.و عنهم (علیه السلام) "ليس لك من صلاتك إلا ما أحضرت فيه قلبك" [عدهٔ الداعی ، ص۱۸۱] .

۲. اعتقادی

وَ مَنْ يبْتَغِ غَيرَ الْإِسْلامِ دِيناً فَلَنْ يقْبَلَ مِنْهُ [آل عمران/۸۵] .

گاهی عمل از جهت قالب صحیح ، ولی از جهت قلب مردود است. همان گونه که گاهی انسان در امتحان کتبی قبول ، ولی در مصاحبه به دلائلی رد می‌شود ، بنابراین انسان باید به مسئله قبولی توجه کند و برای قبولی اعمال شرایطی است.

۱. ایمان :

وَ مَنْ يكفُرْ بِالْإِيمانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ [مائده/۵] .

مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكرٍ أَوْ أُنْثى وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْيينَّهُ حَياةً طَيبَةً [نحل/۹۷] .

وَ مَنْ أَرادَ الاخِرَةَ وَ سَعى لَها سَعْيها وَ هُوَ مُومِنٌ فَأُولئِك كانَ سَعْيهُمْ مَشْكوراً [اسراء/۱۹] .

وَ مَنْ يعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا يخافُ ظُلْماً وَ لا هَضْماً [طه/۱۱۲] .

فَمَنْ يعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا كفْرانَ لِسَعْيهِ وَ إِنّا لَهُ كاتِبُونَ [انبیاء/۹۴] .

وَ مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكرٍ أَوْ أَنْثی وَ هُوَ مُومِنٌ فَأولئِك یدْخُلُونَ الْجَنَّةَ یرْزَقُونَ فِیها بِغَیرِ حِسابٍ [غافر/۴۰] .
إِنَّ الَّذِینَ کفَرُوا بَعْدَ إِیمانِهِمْ ثُمَّ ازْدادُوا کفْراً لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَ أُولئِك هُمُ الضّالُّونَ [آل عمران/۹۰] .
وَ ما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلاّ أَنَّهُمْ کفَرُوا بِاللّهِ وَ بِرَسُولِهِ [توبه/۵۴] .
قبولی عبادات مشروط به پیوند و جامعیت آنها است.
۱. اگر شما سلام نماز رانگوئید تمام نماز باطل است و قابل قبول نیست.
۲. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) أَوَّلُ مَا یحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ عَلَی الصَّلَاةِ فَإِذَا قُبِلَتْ قُبِلَ مِنْهُ سَائِرُ عَمَلِهِ وَ إِذَا رُدَّتْ عَلَیهِ رُدَّ عَلَیهِ سَائِرُ عَمَلِهِ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۰۸] .
۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بنی الإسلام علی خمس خصال علی الشهادتین و القرینتین. قیل له أما الشهادتان فقد عرفناهما ، فما القرینتان قال الصلاة و الزکاة ، فإنه لا یقبل أحدهما إلا بالأخری ، و الصیام ، و حج البیت من استطاع إلیه سبیلا ، و ختم ذلک بالولایة [أمالی طوسی ، ص۵۱۸] .
تاکنون گفتیم که عمل بدون ولایت پذیرفته نیست ، ولی در روایت می‌خوانیم که ولایت بدون عمل هم قابل قبول نیست.
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) مَا تُنَالُ وَلَایتُنَا إِلَّا بِالْعَمَلِ وَ الْوَرَعِ [کافی ، ج۲ ، ص۷۴] . به ولایت ما نمی‌رسد مگر کسی که اهل تقوا و عمل باشد. آری ، مسئله رهبری از شرائط سیاسی قبول عمل است. و اکنون رابطه قبول شدن اعمال را با رسیدگی به طبقه محروم جامعه و پرداخت زکات تحت عنوان شرط اقتصادی مطرح می کنیم.
همین که پیمان با مشرکان لغو و حکم جهاد با آنان صادر شد ، به فکر بعضی رسید که آمدن مشرکان به مکه سبب جمعیت بیشتر و آباد شدن مسجد و شکوه بهتری است. اما قرآن این تفکر را رد می کند و می‌فرماید : ما کانَ لِلْمُشْرِکینَ أَنْ یعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ شاهِدِینَ عَلی أَنْفُسِهِمْ بِالْکفْرِ [توبه/۱۷] . مشرکان حق ندارند مساجد خدا را آباد کنند ، در حالی که آنها به کفر خودشان گواهی می‌دهند.
این ها بخاطر کفری که دارند اعمال خود را بر باد می‌دهند و در پیشگاه خدا کمترین وزن و قیمتی ندارند و در آخرت هم در آتش دوزخ می‌مانند.
آری ، آباد کردن مسجد تنها برای کسانی است که ایمان به خدا و معاد و اهل نماز و زکات و...باشند.
إِنَّما یعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ لَمْ یخْشَ إِلاَّ اللّهَ فَعَسی أُولئِك أَنْ یکونُوا مِنَ الْمُهْتَدِینَ [توبه/۱۸] .
از آیات فوق به خوبی روشن می‌شود که شرط قبولی عمل ایمان و تقوا است و هر عملی از هر شخصی و به هر قصدی پذیرفته نمی‌شود.
قرآن کارهای کافران را همچون خاکستری می داند که باد تندی ، آن هم در روز باد خیزی تمام ذرات آنرا به جوری پراکنده کند که با هیچ وسیله‌ای قابل جمع کردن نباشد.مَثَلُ الَّذِینَ کفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمالُهُمْ کرَمادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّیحُ فِی یوْمٍ عاصِفٍ [ابراهیم/۱۸] . و شاید تنها چیزی که هم ذراتش ریز و هم به هم نچسبد و هم هیچ گونه قابل جمع آوری نباشد ، همان خاکستر باشد.
۳. خانوادگی
۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ کانَ لَهُ امْرَأَةٌ تُوذِیهِ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ صَلَاتَهَا وَ لَا حَسَنَةً مِنْ عَمَلِهَا حَتَّی تُعِینَهُ وَ تُرْضِیهُ وَ إِنْ صَامَتِ الدَّهْرَ وَ قَامَتْ وَ أَعْتَقَتِ الرِّقَابَ وَ أَنْفَقَتِ الْأَمْوَالَ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ کانَتْ أَوَّلَ مَنْ تَرِدُ النَّارَ ثُمَّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ عَلَی الرَّجُلِ مِثْلُ

ذَلِکَ الْوِزْرِ وَ الْعَذَابِ إِذَا کَانَ لَهَا مُوذِیاً ظَالِماً وَ مَنْ صَبَرَ عَلَی سُوءِ خُلُقِ امْرَأَتِهِ وَ احْتَسَبَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ (بِکلِّ مَرَّةٍ) یصْبِرُ عَلَیهَا مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ مَا أَعْطَی أَیوبَ عَلَی بَلَائِهِ وَ کانَ عَلَیهَا مِنَ الْوِزْرِ فِی کلِّ یوْمٍ وَ لَیلَةٍ مِثْلُ رَمْلِ عَالِجٍ فَإِنْ مَاتَتْ قَبْلَ أَنْ تَعْتِبَهُ وَ قَبْلَ أَنْ یرْضَی عَنْهَا حُشِرَتْ یوْمَ الْقِیامَةِ مَنْکوسَةً مَعَ الْمُنَافِقِینَ فِی الدَّرْکِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَ مَنْ کانَتْ لَهُ امْرَأَةٌ وَ لَمْ تُوَافِقْهُ وَ لَمْ تَصْبِرْ عَلَی مَا رَزَقَهُ اللَّهُ وَ شَقَتْ عَلَیهِ وَ حَمَلَتْهُ مَا لَمْ یقْدِرْ عَلَیهِ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ لَهَا حَسَنَةً تَتَّقِی بِهَا النَّارَ وَ غَضِبَ اللَّهُ عَلَیهَا مَا دَامَتْ کذَلِک [وسائل الشیعة ، ج ۷۲۰ ص ۱۶۳] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ نَظَرَ إِلَی أَبَوَیهِ نَظَرَ مَاقِتٍ وَ هُمَا ظَالِمَانِ لَهُ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً [کافی ، ج ۲ ، ص ۳۴۹] .

۳. قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) لَا یقْبَلُ اللَّهُ الصَّدَقَةَ وَ ذُو رَحِمٍ مُحْتَاجٌ [احتجاج ، ج ۲ ، ص ۴۹۱] .

۴. اجتماعی

۱.قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اغْتَابَ مُسْلِماً أَوْ مُسْلِمَةً لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَی صَلَاتَهُ وَ لَا صِیامَهُ أَرْبَعِینَ یوْماً وَ لَیلَةً إِلَّا أَنْ یغْفِرَ لَهُ صَاحِبُهُ [جامع الأخبار ، ص ۱۴۶] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَا یقْبَلُ اللَّهُ مِنْ مُومِنٍ عَمَلًا وَ هُوَ مُضْمِرٌ عَلَی أَخِیهِ الْمُومِنِ سُوءاً [کافی ، ج ۲ ، ص ۳۶۱] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) إِنَّ سُوءَ الْخُلُقِ لَیفْسِدُ الْعَمَلَ کمَا یفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ [کافی ، ج ۲ ، ص ۳۲۱] .

۴. امام ، علی بن یقطین را در مراسم نپذیرفت. روز دیگر در کوچه پرسید : چرا اجازه نفرمودی؟ امام فرمود : چون تو ابراهیم شتربان را راه ندادی ، امسال حج تو قبول نیست. او به کوفه برگشت و ابراهیم را راضی کرد ، بعد که به مدینه برگشت. امام فرمود : خداوند حج تو را قبول می‌فرماید. [سفینه البحار ، ج ۲ ، ص ۲۵۲]

۵. اقتصادی

۱. قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) مَنْ صَلَّی وَ لَمْ یزَک لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ صَلَاتُهُ [خصال صدوق ، ج ۱ ، ص ۱۵۶] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : العبادة مع أکل الحرام کالبناء علی الرمل [عدة الداعی ، ص ۱۵۳] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَوْ أَنَّ النَّاسَ أَخَذُوا مَا أَمَرَهُمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ فَأَنْفَقُوهُ فِیمَا نَهَاهُمُ اللَّهُ عَنْهُ مَا قَبِلَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ أَخَذُوا مَا نَهَاهُمُ اللَّهُ عَنْهُ فَأَنْفَقُوهُ فِیمَا أَمَرَهُمُ اللَّهُ بِهِ مَا قَبِلَهُ مِنْهُمْ حَتَّی یأْخُذُوهُ مِنْ حَقٍّ وَ ینْفِقُوهُ فِی حَقٍّ [کافی ، ج ۴ ، ص ۳۲] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَجَهَّزَ وَ فِی جَهَازِهِ عَلَمٌ حَرَامٌ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ الْحَجَّ [وسائل الشیعة ، ج ۱۱ ، ص ۱۴۶] .

۵. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) لا یقبل الله عز و جل حجا و لا عمرة من مال حرام [أمالی صدوق ، ص ۴۴۲] .

۶. سیاسی

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَوَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ نَبِیاً لَوْ جَاءَ أَحَدُکمْ یوْمَ الْقِیامَةِ بِأَعْمَالٍ کأَمْثَالِ الْجِبَالِ وَ لَمْ یجِئْ بِوَلَایةِ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) أَکبَّهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی النَّارِ [أمالی طوسی ، ص ۳۰۸] .

۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ الَّذِی نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِیدِهِ لَوْ أَنَّ عَبْداً جَاءَ یوْمَ الْقِیامَةِ بِعَمَلِ سَبْعِینَ نَبِیاً مَا قَبِلَ اللَّهُ ذَلِک مِنْهُ حَتَّی یلْقَی اللَّهَ بِوَلَایتِی وَ وَلَایةِ أَهْلِ بَیتِی [أمالی طوسی ، ص ۱۴۰] .

۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) لَا تَنْفَعُ الصَّلَاةُ وَ الصَّدَقَةُ إِلَّا مَعَ الِاهْتِدَاءِ إِلَی سَبِیلِ النَّجَاةِ وَ طَرِیقِ الْحَقِّ [إحتجاج ، ج ۱ ، ص ۲۴۷] .

۴. امام صادق (ع) : به یکی از عباد بنی اسرائیل وحی شد کهوَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی وَ جَبَرُوتِی لَوْ أَنَّک عَبَدْتَنِی حَتَّی تَذُوبَ کمَا تَذُوبُ الْأَلْیةُ فِی الْقِدْرِ مَا قَبِلْتُ مِنْک حَتَّی تَأْتِینِی مِنَ الْبَابِ الَّذِی أَمَرْتُک بِهِ [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۹۷] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَا یقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ الَّتِی یعْمَلُونَهَا إِذَا تَوَلَّوُا الْإِمَامَ الْجَائِرَ [أمالی طوسی ، ص ۴۱۷

.]

۶. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السـلام) كلُّ مَنْ دَانَ اللَّهَ بِعِبَادَةٍ يجْهِدُ فِيهَا نَفْسَهُ وَ لَا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ فَسَعْيهُ غَيرُ مَقْبُولٍ [كافى ، ج۱ ، ص۳۷۴]
.

۷. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ لَمْ يتَوَلَّنَا لَمْ يرْفَعِ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا [كافى ، ج۱ ، ص ۴۳۰] .

۸. همه آن بزرگواران باب الله هستند .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) أَنَا عَينُ اللَّهِ وَ أَنَا يدُ اللَّهِ وَ أَنَا جَنْبُ اللَّهِ وَ أَنَا بَابُ اللَّهِ [كافى ، ج۱ ، ص۱۴۵] .

وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره/۱۸۹] .

۹. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) مَا تُنَالُ وَلَايتُنَا إِلَّا بِالْعَمَلِ وَ الْوَرَعِ [كافى ، ج۲ ، ص۷۴] .

۱۰. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السـلام) مَنْ مَاتَ وَ فِی قَلْبِهِ بُغْضٌ لَنَا أَهْلَ الْبَيتِ وَ مَنْ تَوَلَّى عَدُوَّنَا لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا [مستدرك الوسائل ، ج۱ ، ص۱۴۹] .

۱۱. قَالَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (علیه السـلام) وَ اللَّهِ لَوْ سَجَدَ حَتَّى ينْقَطِعَ عُنُقُهُ مَا قَبِلَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى مِنْهُ إِلَّا بِوَلَايتِنَا أَهْلَ الْبَيتِ [كافى ، ج۲ ، ص۴۵۶] .

اولین شـرط قبولی اعمال داشتن ولایت و قبول یک حکومت و سرپرستی حق است.امام باقر (ع) می‌فرماید : " کسی که به خدا ایمان نداشته باشد و در این راه عبادت‌های جان فرسا نماید ، ولی رهبر الهی نداشته باشد تلاش و عبادتش قبول نیست".

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) كلُّ مَنْ دَانَ اللَّهَ بِعِبَادَةٍ يجْهِدُ فِيهَا نَفْسَهُ وَ لَا إِمَامَ لَهُ مِنَ اللَّهِ فَسَعْيهُ غَيرُ مَقْبُولٍ [كافى ، ج۱ ، ص۳۷۴] .

امام صادق (ع) می‌فرماید : " کسی که در خط امامت معصوم نباشد ، در روز قیامت هیچ عملی از او پذیرفته نخواهد شد".

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ لَمْ يأْتِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَا أَنْتُمْ عَلَيهِ يوْمَ الْقِيامَةِ لَمْ يتَقَبَّلْ مِنْهُ حَسَنَةٌ [كافى ، ج۸، ص۳۳] .

امام صادق (ع) به شخصی به نام عباد فرمود : " تا حرف حق و سخن عدل نگویی خدا از تو کاری را قبول نمی کند".

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَا يتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنْك شَيئاً حَتَّى تَقُولَ قَوْلًا عَدْلًا [كافى ، ج۸، ص۱۰۷] .

مگر در قران نمی‌خوانیم که آن همه عبـادت‌هـای ابلیس به خـاطر یک نافرمانی و لجاجت تکبر از بین رفت. آری ، بایـد از راه وارد شویم وگرنه مورد غضب خدا قرار می گیریم.

این سـفارش قرآن است که می‌فرمایـد : وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره/۱۸۹] . برای ورود به خـانه ها از درب آن وارد شویـد. آری ، برای آشـنائی با سـنت رسول الله (ص) که شهر علم است باید از بیان و خط حضرت علی (ع) پیروی کرد ، چون اوست که درگاه علم رسول الله (ص) است. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنَا مَدِينَةُ الْعِلْمِ وَ عَلِی بَابُهَا [أمالی صدوق ، ص۳۴۳] . شناخت راه خدا تنها از طریق پذیرفتن رهبری امامان معصوم (ع) است.

در کتاب صافی می‌خوانیم که حضرت علی (ع) فرمود : " ماباب اللههستیم و راه خدا از طریق ما معرفی می‌شود".

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) نَحْنُ بَابُ اللَّهِ [إحتجاج ، ج۱ ، ص۲۲۷] .

امام باقر (ع) فرمود : " به خدا سوگند اگر کسـی در کنار کعبه ـ که بهترین مکانها است ـ روزها را روزه و شـبها را تا صـبح به نماز بایستد ، ولی حق ما را نشناسد هیچ عملی را خدا از او نمی پذیرد".

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السـلام) إِنَّ أَفْضَلَ الْبِقَاعِ مَا بَينَ الرُّكنِ الْأَسْوَدِ وَ الْمَقَامِ وَ بَابِ الْكعْبَةِ وَ ذَاك حَطِيمُ إِسْمَاعِيلَ وَ وَ اللَّهِ لَوْ أَنَّ عَبْداً صَفَّ قَدَمَيهِ فِی ذَلِك الْمَكانِ وَ قَامَ اللَّيلَ مُصَلِّياً حَتَّى يجِيئَهُ النَّهَارُ وَ صَامَ النَّهَارَ حَتَّى يجِيئَهُ اللَّيلُ وَ لَمْ يعْرِفْ حَقَّنَا وَ حُرْمَتَنَا أَهْلَ الْبَيتِ لَمْ يقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ شَيئاً أَبَداً [وسائل الشيعة ، ج۱ ، ص۱۲۲] .

و نظیر این حدیث را در کتاب کافی می‌خوانیم.
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) نَحْنُ وَ اللَّهِ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى الَّتِی لَا یقْبَلُ اللَّهُ مِنَ الْعِبَادِ عَمَلًا إِلَّا بِمَعْرِفَتِنَا [کافی ، ج۱ ، ص۱۴۴] .
در حدیث دیگر از امام صادق (ع) چنین می‌خوانیم : فَمَنْ لَمْ یتَوَلَّنَا لَمْ یرْفَعِ اللَّهُ لَهُ عَمَلًا [کافی ، ج۱ ص ۴۳۰] .
هر کسی که ولایت و رهبری ما را نپذیرد ، خدا هم عمل او را نمی‌پذیرد.
آری ، ولایت به تمام اعمال ما جهت و ارزش می‌دهد. راه دور نرویم؛ ما مردم ایران نماز و روزه و حج و سایر اعمال را داشتیم ، اما به خاطر نبود رهبری و ولایت حق دهها سال طاغوت بر ما حکومت کرد. همه چیز ما ، حتی اراده ما در اختیار آنها بود ، ولی همین که خط ولایت و رهبری مردم تغییرکرد و از شر طاغوت به ولایت فقیه پناه بردند ، توانستند با نیروی مکتب و رهبری حق و عدالت خود را یافته و آزادی را بدست آورند.
شما در حجاز هم مراسم دینی را باشکوه تراز ایران می‌بینید ، لکن به خاطر انحراف خط رهبری ذلیل‌ترین مردم کره زمین هستند ، زیرا با آن همه مراکز مقدس و در خانه وحی و زادگاه رسول الله (ص) و توجه میلیون‌ها مسلمان به آنجا و با داشتن آن همه نفت ، کوچکترین اراده‌ای ندارند.
و این است معنای آن همه اصراری که در روایات ما درباره مسئله رهبری شده است. آری ، اگر رهبر بود به مردم هم دین می‌دهد و هم دید ، هم راه را نشان می‌دهد و هم چاه را ، هم مبشر است و هم منذر ، هم مسلمان را عزیز می کند و هم ابرقدرتها را ذلیل ، هم اسلام را زنده می کند و هم خرافات را می کوبد. رهبر قلب مردم است. رهبری شمع و چراغ جامعه است. اگر در جامعه رهبری حق بود ، نقاط ضعف دیگر قابل جبران است. همان گونه که اگر درماشین راننده خوب بود ، مسائل کهنگی ماشین و صندلی قابل تحمل است ، ولی اگر در جامعه رهبر فاسد بود هرچه هم مردم در رفاه باشند ، رو به سقوط هستند. همان گونه که اگر راننده ناشی بود هر چند هم که ماشین و مسافران لوکس و دولوکس و سوپر دولوکس باشند آینده این مسافران سقوط در دره هاست. در بیش از سی حدیث در جلد اول وسائل الشیعه می‌خوانیم که زیر بنای تمام دین بر چند چیز است. و در بعضی از آن روایات می‌بینیم که زیر بنای تمام آن زیربناها مسئله رهبری است. آری ، اگر رهبر حق نباشد به زودی به جای توحید ، طاغوتها سبز می‌شوند و به جای نبوت و قوانین آسمانی ، قوانین شرقی و غربی سردر می‌آورند و به جای توجه به معاد ، به کلی مسئله قیامت فراموش می‌شود.
۷. بهداشتی
۱. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً أَرْبَعِینَ یوْماً [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۱] .
۲.عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَامِرٍ عَنْ أَبِی الصَّحَارِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ شَارِبِ الْخَمْرِ فَقَالَ : " (لَا یقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ) صَلَاةً مَا دَامَ فِی عُرُوقِهِ مِنْهَا شَیءٌ" [وسائل الشیعۀ ، ج۲۵ ، ص۳۰۴] .
۳. ویژگی های قبولی
۱. دعابرای قبولی عمل
رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا [بقره/۱۲۷] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) اللهم تقبل صلاتی و دعائی بقبول حسن [جمال الأسبوع ، ص۲۷۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) اللَّهُمَّ طَهِّرْ قَلْبِی وَ تَقَبَّلْ سَعْیی [تهذیب الأحکام ، ج۱ ، ص۳۶۷] .
دعای قبول شدن برای دیگران :
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ یقُولُ لِلْقَادِمِ مِنْ مَکةَ قَبِلَ اللَّهُ مِنْک وَ أَخْلَفَ عَلَیک نَفَقَتَک وَ غَفَرَ ذَنْبَک [

من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۲۹۹] .

قال السيد قدس الله روحه : "اللهم صل على محمد و آل محمد و تقبل منا الأعمال" [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۹۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ يا إِلَهَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ اغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ تَقَبَّلْ مِنَّا صَلَاتَنَا وَ صِيَامَنَا وَ قِيَامَنَا [إقبال الأعمال ، ص۲۴۱] .

اللَّهُمَّ انْفَعْنَا بِالْقُرْآنِ الْعَظِيمِ وَ اهْدِنَا بِالْآيَاتِ وَ الذِّكْرِ الْحَكِيمِ وَ تَقَبَّلْ مِنَّا قِرَاءَتَهُ [مستدرک الوسائل ، ج۴ ، ص۳۷۸] .تقبل منا ما اديت "اللهم تقبل منا ما أديت عنا فيه من حق" [إقبال الأعمال ، ص۲۹۳] .

اللهم تقبل منا هذا الشهر [البلد الأمين ، ص۱۹۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) اللَّهُم تَقَبَّلْ مَنَاسِكِی [کافی ، ج۴ ، ۴۶۷] .

اللهم صل على محمد و آل محمد و تقبل منی زيارتی [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۸۷] .

اللَّهُمَّ تَقَبَّلْ صَلَاتِی وَ تَقَبَّلْ دُعَائِی [مصباح المتهجد ، ص۲۸۶] .

اللهم اغفر لی ذنوبی و تقبل حسناتی [المقنعة ، ص۴۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِكَ مِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَ عَينٍ لَا تَدْمَعُ وَ صَلَاةٍ لَا تُقْبَلُ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۳۵] .

۲. علامت قبولی عمل

۱.قَالَ الْمُفَضَّلُ بْنُ عُمَرَ لِلصَّادِقِ (عليه السلام) أُحِبُّ أَنْ أَعْرِفَ عَلَامَةَ قَبُولِی عِنْدَ اللَّهِ. فَقَالَ لَهُ : "عَلَامَةُ قَبُولِ الْعَبْدِ عِنْدَ اللَّهِ أَنْ يصِيبَ بِمَعْرُوفِهِ مَوَاضِعَهُ فَإِنْ لَمْ يكنْ كَذَلِكَ فَلَيسَ كَذَلِكَ" [أعلام الدين ، ص۲۸۳] .

۲. اشک ريختن نشانه قبولی عمل است :

قال موف المزار الكبير : " و اخشع لربک و ابک فإن خشع قلبک و دمعت عيناک فهو علامة القبول و الإذن" [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۲۱۱] .

۳. قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) من أحب أن يعلم أ قبلت صلاته أم لم تقبل فلينظر هل منعته صلاته عن الفحشاء و المنكر فبقدر ما منعته قبلت منه [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۹۸] .

۳. درجات قبولی عمل

قَالَ الْكَاظِمُ (عليه السلام) اللَّهُمَّ تَقَبَّلَ مِنِّی كَمَا تَقَبَّلْتَ مِنْ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلِک [فقه الرضا (ع) ، ص۲۱۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) اللَّهُمَّ فَتَقَبَّلْهُ مِنَّا بِأَحْسَنِ قَبُولِک [کافی ، ج۴ ، ص۱۶۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ تَقَبَّلْهُ بِقَبُولٍ حَسَنٍ [الجعفريات ، ص۲۰۳] .

۴. موانع قبولی عمل

قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى : إنی لا أتقبل عملا ممن لا يعظم محمدا و عليا و آلهما الطيبين [بحارالأنوار ، ج۱۳ ، ص۲۴۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) أَرْبَعَةٌ لَا تُقْبَلُ لَهُمْ صَلَاةٌ الْإِمَامُ الْجَائِرُ وَ الرَّجُلُ يؤُمُّ الْقَوْمَ وَ هُمْ لَهُ كارِهُونَ وَ الْعَبْدُ الْآبِقُ مِنْ مَوْلَاهُ مِنْ

غَیرِ ضَرُورَةٍ وَ الْمَرْأَةُ تَخْرُجُ مِنْ بَیتِ زَوْجِهَا بِغَیرِ إِذْنِهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۴۲] .

لَا یقْبَلُ مِنْ صَلَاتِک إِلَّا مَا أَقْبَلْتَ عَلَیهِ مِنْهَا بِقَلْبِک [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۳۰۳] .

زنی که برای غیر شوهرش عطر بزند : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) أَیمَا امْرَأَةٍ تَطَیبَتْ لِغَیرِ زَوْجِهَا لَمْ تُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ [کافی ، ج۵ ، ص۵۰۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) یأْتِی عَلَی الرَّجُلِ سِتُّونَ وَ سَبْعُونَ سَنَةً مَا قَبِلَ اللَّهُ مِنْهُ صَلَاةً قُلْتُ وَ کیفَ ذَاک قَالَ لِأَنَّهُ یغْسِلُ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِمَسْحِهِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۱] .

تارک الزکاة لا تقبل صلاته [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۳۰۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ شَرِبَ شَرْبَةَ خَمْرٍ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ مِنْهُ صَلَاتَهُ سَبْعاً وَ مَنْ سَکرَ لَمْ تُقْبَلْ مِنْهُ صَلَاتُهُ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً [کافی ، ج۶ ، ص۴۰۱] .

۱.فسق و گناه :

قُلْ أَنْفِقُوا طَوْعاً أَوْ کرْهاً لَنْ یتَقَبَّلَ مِنْکمْ إِنَّکمْ کنْتُمْ قَوْماً فاسِقِینَ [توبه/۵۳] .

۲.بی اعتنایی به نماز :

وَ ما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلاّ أَنَّهُمْ کفَرُوا بِاللّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ لا یأْتُونَ الصَّلاةَ إِلاّ وَ هُمْ کسالی وَ لا ینْفِقُونَ إِلاّ وَ هُمْ کارِهُونَ [توبه/۵۴] .

۱. قتل و خونریزی

۱. احترام خون در قرآن

۱ ـ وَ إِذْ أَخَذْنا میثاقَکمْ لا تَسْفِکونَ دِماءَکمْ [بقره/۸۴.]

۲ ـ وَ مَنْ یقْتُلْ مُومِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاوهُ جَهَنَّمُ خالِداً فیها [نساء/۹۳.]

۳ ـ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَیرِ نَفْسٍ أَوْ فَسادٍ فِی الْأَرْضِ فَکأَنَّما قَتَلَ النّاسَ جَمیعاً [مائده/۳۲.]

۴ ـ وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَکمْ خَشْیةَ إِمْلاقٍ [اسراء/۳۱.]

۵ ـ وَ مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیهِ سُلْطاناً فَلا یسْرِفْ فِی الْقَتْلِ [اسراء/۳۳.]

۲. اسلام ومساوات درخون

النبویّ (ص) : فان اهل الاسلام تتکافی دمائهم [سفینه البحار / دم]

۳. ریختن خون چه کسی را اسلام جایز دانسته است

۱. در حفظ رهبر ومکتب

حفظ مکتب :

کسی که به دروغ ادعای پیامبری کند ، کشتن وی جایز است.

حفظ رهبر :

کسی که به پیامبر (ص) و امام (ع) و حضرت زهرا (سلام الله علیها) دشنام دهد ، کشتن وی جایز است.

آری قوام جامعه به داشتن امنیت ، مکتب و رهبر است که سهل‌انگاری در این مسائل ضرر جبران ناپذیری دارد.

۲. در حفظ ناموس ومال

اگر کسی بخواهد با همسرش زنا یا با فرزندش لواط نماید و بدون کشتن راهی برای جلوگیری نباشد یا اگر کسی بخواهد به ناموس دیگری تجاوز کند و بدون کشتن راهی برای جلوگیری نباشد ، اگر دزدی به خانه کسی وارد شود و بدون کشتن راهی برای جلوگیری نباشد ، کشتن جایز است. [توضیح المسائل مُحشّی ، مسأله ۲۸۰۳ (تحریر و تکمله)]

۳. در قصاص

وَ لَكُمْ فِي الْقِصاصِ حَياةٌ [بقره/۱۷۹.]

۴. در حفظ نظم اجتماعی

تهدید به قتل مصداق مفسدفی الارض است؛ کسی که حربه خود را بیرون بکشد.

۴. حکم خوردن خون

در قرآن چهار مرتبه تحریم خوردن خون بیان شده :

إِنَّما حَرَّمَ عَلَيكُمُ الْمَيتَةَ وَ الدَّمَ وَ لَحْمَ الْخِنْزيرِ وَ ما أُهِلَّ بِهِ لِغَيرِ اللّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيرَ باغٍ وَ لا عادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحيمٌ [بقره/۱۷۳.]

حُرِّمَتْ عَلَيكُمُ الْمَيتَةُ وَ الدَّمُ وَ لَحْمُ الْخِنْزيرِ [مائده/۳.]

إِنَّما حَرَّمَ عَلَيكُمُ الْمَيتَةَ وَ الدَّمَ وَ لَحْمَ الْخِنْزيرِ [نحل/۱۱۵.]

قُلْ لا أَجِدُ فی ما أُوحِيَ إِلَي مُحَرَّماً عَلی طاعِمٍ يطْعَمُهُ إِلاّ أَنْ يكونَ مَيتَةً أَوْ دَماً مَسْفُوحاً أَوْ لَحْمَ خِنزيرٍ [انعام/۱۴۵.]

دو بار در مکه انعام و نحل و دو بار در مدینه ، بقره و مائده.

خون ، سنگر میکروب‌ها است و لذا مرکز پاسداری گلبول‌های سفید هم خون است. همین که خون از کار می‌افتد ، گلبول‌ها که پاسدارند ، می‌میرند و میدان برای رشد هر نوع میکروب باز می‌شود؛ این از یک سو ، از سوی دیگر از تأثیر غذا در روحیات نباید غافل شد.

در حدیثی که از امام رضا (ع) ذیل آیه تحریم خون در آیه ۱۷۳ بقره در نور الثّقلین ، ج۱ ، ص۱۲۹ آمده می‌خوانیم که خوردن خون در بروز زرداب و شبه جنون و سنگدلی اثر می‌گذارد.

۱. قتل

۱. اهمیت جلوگیری از قتل در اسلام

۱–وَ مَنْ يقْتُلْ مُومِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاوهُ جَهَنَّمُ خالِداً فِيها وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَيهِ وَ لَعَنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ عَذاباً عَظِيماً [نساء/۹۳] .

۲–مِنْ أَجْلِ ذلِك كَتَبْنا عَلی بَنِی إِسْرائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيرِ نَفْسٍ أَوْ فَسادٍ فِی الْأَرْضِ فَكأَنَّما قَتَلَ النّاسَ جَمِيعاً وَ مَنْ أَحْياها فَكأَنَّما أَحْيا النّاسَ جَمِيعاً وَ لَقَدْ جاءَتْهُمْ رُسُلُنا بِالْبَيناتِ ثُمَّ إِنَّ كثِيراً مِنْهُمْ بَعْدَ ذلِك فِی الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ [مائده/۳۲] .

راستی کسی که یک نفر بی گناه را بکشد آمادگی دارد بی گناه دیگری را هم بکشد و کسی که یک تیر رها کند آماده است رگبار هم رها کند. آری ، گویا کسی است که آمادگی دارد همه را بکشد.

ثانیا : جامعه اسلامی یک واحد است و افراد آن مانند اعضای یک پیکر؛ هر لطمه به عضوی بخورد شعاعش به همه اعضاء می‌رسد ، زیرا هر کس به اندازه شعاع وجودی خود در جامعه انسانی اثر دارد.

۳– در روایات احیاء و قتل به هدایت و ضلال هم آمده [تفسیر نمونه ، ج۴ ، ص۳۵۶] .

۴-وَ الَّذِینَ لا یدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلهاً آخَرَ وَ لا یقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللَّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَ لا یزْنُونَ وَ مَنْ یفْعَلْ ذلِک یلْقَ أَثاماً [فرقان/۶۸] .

۵- مردی کشته شد و قاتلش معلوم نشد ، پیامبر (ص) به منبر رفت و فرمود :

الشَّیخُ الْمُفِیدُ فِی أَمَالِیهِ ، عَنْ عَلِی بْنِ خَالِدٍ الْمَرَاغِی عَنْ عَلِی بْنِ سُلَیمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ النَّهَاوَنْدِی عَنْ أَبِی خَزْرَجٍ الْأَسَدِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَیلِ عَنْ أَبَانِ بْنِ أَبِی عَیاشٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ إِیاسٍ عَنْ أَبِی سَعِیدٍ الْخُدْرِی قَالَ وُجِدَ قَتِیلٌ عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَخَرَجَ مُغْضَباً حَتَّی رَقِی الْمِنْبَرَ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیهِ ثُمَّ قَالَ : " یقْتَلُ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِینَ لَا یدْرَی مَنْ قَتَلَهُ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَوْ أَنَّ أَهْلَ السَّمَوَاتِ وَ الْأَرْضِ اجْتَمَعُوا عَلَی قَتْلِ مُومِنٍ أَوْ رَضُوا بِهِ لَأَدْخَلَهُمُ اللَّهُ فِی النَّارِ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَا یجْلِدُ أَحَدٌ أَحَداً ظُلْماً إِلَّا جُلِدَ غَداً فِی نَارِ جَهَنَّمَ مِثْلَهُ وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ لَا یبْغِضُنَا أَهْلَ الْبَیتِ أَحَدٌ إِلَّا أَکبَّهُ اللَّهُ عَلَی وَجْهِهِ فِی نَارِ جَهَنَّمَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۸ ، ص۲۱۱] .

۶-بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ هَذَا مَا أَمَرَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ مَالِک بْنَ الْحَارِثِ الْأَشْتَرَ نهج‌البلاغهٔ ص : ۴۲۷فِی عَهْدِهِ إِلَیهِ حِینَ وَلَّاهُ مِصْرَ جِبَایةَ خَرَاجِهَا وَ جِهَادَ عَدُوِّهَا وَ اسْتِصْلَاحَ أَهْلِهَا وَ عِمَارَةَ بِلَادِهَا أَمَرَهُ بِتَقْوَی اللَّهِ وَ إِیثَارِ طَاعَتِهِ وَ اتِّبَاعِ مَا أَمَرَ بِهِ فِی کتَابِهِ...إِیاک وَ الدِّمَاءَ وَ سَفْکهَا بِغَیرِ حِلِّهَا فَإِنَّهُ لَیسَ شَیءٌ أَدْعَی لِنِقْمَةٍ وَ لَا أَعْظَمَ لِتَبِعَةٍ وَ لَا أَحْرَی بِزَوَالِ نِعْمَةٍ وَ انْقِطَاعِ مُدَّةٍ مِنْ سَفْک الدِّمَاءِ بِغَیرِ حَقِّهَا وَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ مُبْتَدِئٌ بِالْحُکمِ بَینَ الْعِبَادِ فِیمَا تَسَافَکوا مِنَ الدِّمَاءِ یوْمَ الْقِیامَةِ فَلَا تُقَوِّینَّ سُلْطَانَک بِسَفْک دَمٍ حَرَامٍ فَإِنَّ ذَلِک مِمَّا یضْعِفُهُ وَ یوهِنُهُ بَلْ یزِیلُهُ وَ ینْقُلُهُ وَ لَا عُذْرَ لَک عِنْدَ اللَّهِ وَ لَا عِنْدِی فِی قَتْلِ الْعَمْدِ لِأَنَّ فِیهِ قَوَدَ الْبَدَنِ وَ إِنِ ابْتُلِیتَ بِخَطَإٍ وَ أَفْرَطَ عَلَیک سَوْطُک أَوْ سَیفُک أَوْ یدُک بِالْعُقُوبَةِ فَإِنَّ فِی الْوَکزَةِ فَمَا فَوْقَهَا مَقْتَلَةً فَلَا تَطْمَحَنَّ بِک نَخْوَةُ سُلْطَانِک عَنْ أَنْ تُودِّی إِلَی أَوْلِیاءِ الْمَقْتُولِ حَقَّهُمْ وَ إِیاک وَ الْإِعْجَابَ بِنَفْسِک وَ الثِّقَةَ بِمَا یعْجِبُک مِنْهَا وَ حُبَّ" [نهج‌البلاغهٔ ، ص۴۴۱] .

۲. انگیزه های قتل

۱. حسد

وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ ابْنَی آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبا قُرْباناً فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِما وَ لَمْ یتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قالَ لَأَقْتُلَنَّک قالَ إِنَّما یتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷] .

قالَ قائِلٌ مِنْهُمْ لا تَقْتُلُوا یوسُفَ وَ أَلْقُوهُ فِی غَیابَتِ الْجُبِّ یلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّیارَةِ إِنْ کنْتُمْ فاعِلِینَ [یوسف/۱۰] .

وَ إِذْ یمْکرُ بِک الَّذِینَ کفَرُوا لِیثْبِتُوک أَوْ یقْتُلُوک أَوْ یخْرِجُوک وَ یمْکرُونَ وَ یمْکرُ اللَّهُ وَ اللَّهُ خَیرُ الْماکرِینَ [انفال /۳۰] .

۲. ریشه اقتصادی

قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّکمْ عَلَیکمْ أَلاَّ تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَکمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُکمْ وَ إِیاهُمْ وَ لا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللَّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ ذلِکمْ وَصّاکمْ بِهِ لَعَلَّکمْ تَعْقِلُونَ [انعام/۱۵۱]

.

قُلْ تَعالَوْا أَتْلُ ما حَرَّمَ رَبُّکمْ عَلَیکمْ أَلاَّ تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَکمْ مِنْ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُکمْ وَ إِیاهُمْ وَ لا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ وَ لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللَّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ ذلِکمْ وَصّاکمْ بِهِ لَعَلَّکمْ تَعْقِلُونَ [انعام/۱۵۱]

.

از دست دادن موقعیت یا ترس از آن :

کسب مال از طریق حرام (مثل دزدی) ۱- دزدان رفقای خود را به قتل می‌رسانند ۲- دزدان صاحب خانه و اهل خانه را به قتل می‌رسانند.

به دست آوردن پست و مقام (نظیر کودتا)

۳. ریشه روانی

غیرت ناموسی (قتل کسی که با محارم فرد رابطه برقرار کرده)

بدبینی (قتل همسر یا خواهر یا فرد دیگر به خاطر وهمیات)

نپذیرفتن خواست انسان در مسیر هوای نفسانی (مثل قتل دختران و ربودن آنها)

غیرت دینی (نظیر قتل های خیابانی در مشهد)

روابط نامشروع (کشتن رقیب)

وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَ إِيّاكُمْ إِنَّ قَتْلَهُمْ كانَ خِطْأً كَبِيراً [اسراء/۳۱] .

۴. محیط وعوامل اجتماعی

يَتَوارى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ ما بُشِّرَ بِهِ أَ يُمْسِكُهُ عَلى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرابِ أَلا ساءَ ما يَحْكُمُونَ [نحل/۵۹] .

۳. مهدورالدم

۱. مرتد

مرتد بر دو قسم است. الف) مرتد فطری آن است که مسلمان زاده باشد و سپس مرتد شده باشد. ب) مرتد ملی : آن است که پدر و مادرش هیچ کدام مسلمان نبوده‌اند بعد مسلمان و سپس مرتد شده باشد.

حکم مرتد فطری قتل است ، گرچه توبه کند. این در مورد مرد است ، ولی در مورد زن حبس ابد می‌شود ویضرب فی اوقات الصلوة.

قال فی اللمعة : و المرتد لاتقتل بالارتداد لقصور عقلها و لکن تحبس و تضرب اوقات الصلوات حتی تتوب او تموت. [شرح لمعه ، ج۲ ، ص۲۴۶] .

۲. بدعت گذار

کسانی که دعوت به بدعت کنند و مردم را به فتنه اندازند.امام هادی (ع) به شخصی به نام جنید دستور دادند که فارس بن حاتم که یفتن الناس و یدعوهم الی البدعة را بکشد.

حضرت پولی به من داد و فرمود : "سلاحی تهیه کن و بر من عرضه دار. می گوید : شمشیری خریدم و به حضرت عرضه داشتم. حضرت فرمود : "این را پس بده و غیر این را تهیه کن" می گوید : شمشیر را پس دادم و ساطوری به جای آن تهیه کردم و به حضرت عرضه داشتم. حضرت فرمود : " این خوب است". می گوید : من به سراغ فارس آمدم وقد خرج من المسجد بین الصلاتین المغرب و العشاء!!! فضربت علی رأسه فصرعته. افتاد و مرد و داد و فریادی بلند شد من ساطور را از دست انداختم ، مردم اجتماع نمودندفاخوا یدورون و طلبوا الزقاق و الدودکوچه‌های بن بست و خانه‌ها را گشتند چیزی نیافتند و اثری هم از ساطور ندیدند.

قال سعد : و حدثنی جماعة من أصحابنا من العراقیین و غیرهم بهذا الحدیث عن جنید ثم سمعته أنا بعد ذلك من جنید أرسل إلی أبو الحسن العسکری (ع) یأمرنی بقتل فارس بن حاتم القزوینی لعنه الله. فقلت : لا حتی أسمعه منه یقول لی ذلك یشافهنی

به. قـال : فبعث إلى فـدعانى فصـرت إليه. فقـال : " آمركـ بقتـل فـارس بن حاتم" فناولنى دراهم من عنـده ، و قال : اشتر بهـذه سلاحا فأعرضه على" فـذهبت فاشتريت سـيفا فعرضـته عليه ، فقال : رد هـذا و خـذ غيره". قال : فرددته و أخـذت مكانه ساطورا فعرضـته عليه. فقال : " هذا نعم". فجئت إلى فارس و قد خرج من المسـجد بين الصـلاتين المغرب و العشاء ، فضربته على رأسه فصـرعته و ثنيت عليه فسـقط ميتا ، و وقعت الضـجۀ فرميت الساطور بين يدى ، و اجتمع الناس و أخذت إذ لم يوجد هناك أحد غيرى ، فلم يروا معى سـلاحا و لا سكينا ، و طلبوا الزقاق و الدور فلم يجدوا شيئا ، و لم ير أثر الساطور بعد ذلك. [رجال‌الكشى ، ص۵۲۴] .

۳. دزدی که قصد مال وآبروی انسان را دارد

دزدی که قصـد مال و عیال انسان را داشـته باشـد : قال الباقر (ع) : اذا دخل علیکـ اللص یریـد اهلکـ و مالکـ فان اسـتطعت ان تبدره و تضربه فابدروه و اضربه و قال : اللص محارب لله و لرسوله فاقتله فما منک منه فهو علی [وسائل ، ج۱۸ ، ص۵۴۳] .

۴. محارب با خدا وپیامبر

محارب با خدا و رسول : إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِک لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ [مائده/۳۳] .

۱. شأن نزول آیه درمورد محارب

جمعی از مشـرکان مسـلمان شدنـد و به مـدینه آمدنـد ، ولی آب و هوا به آنان نساخت. رسول الله (ص) فرمود در منطقه بیرون مدینه که شتران زکاتی را نگهداری می‌کردند بروند تا از آب و هوا و شـیر تازه بهره‌مند شوند. آنها رفتند و بهبود پیدا کردند ، لکن به جای قـدردانی چوپان‌های مسـلمانان را گرفتنـد و دست و پا بریدنـد و چشم آنها را از بین بردند و شتران را غارت و از اسـلام بیرون رفتنـد! رسول الله (ص) دسـتور دسـتگیری آنها را صادر فرمودنـد : آنها را دسـتگیر و مقابله به مثل کردند؛ یعنی : چشم آنها را کور و دست و پای آنها را بریدند تا دیگران عبرت گیرند. آیه فوق نازل شد ، که جزای کسانی که به روی مردم اسلحه می‌کشند و تهدید می‌کنند ۴ عمل است.

تذکر ۱ : منظور از محـارب ، محـارب بـا خـدا و رسول الله است و طبق احـادیث کسـی است که بـا اسلحه به مال و جان مردم تجاوز کند ، بنابراین قلدرها و چاقوکش‌ها و دزدان بیابانی و شهری که حمله به جان و مال و ناموس مردم می‌کنند مشمول آیه هستند ، جالب این که در آیه از محاربه و ستیز با مردم به عنوان محارب با خدا و رسول الله (ص) یاد شده.

تذکر ۲ : منظور از قطع دست و پا طبق آنچه در کتب فقهی آمده همان مقداری است که در مورد سرقت بیان شده ، یعنی تنها بریدن ۴ انگشت از دست یا پا [نمونه به نقل از کنز العرفان] .

تذکر ۳ : چهار نوع جزا در آیه به نظر حاکم اسلامی است که متناسب با جرم حکم می‌کند.

۲. شرائط حد محارب

طبق روایات اگر نوع محاربه شدیـد باشـد جزای شدیـد و اگر خفیف ، جزای خفیف. نظیر این که می‌گویـد فلان عمل از ۳ تا ۱۰ سـال زنـدان و دسـت قاضـی را بـاز می‌گـذارد تـا ببینـد نـوع جرم و کیفیت آن و زمـان و مکـان آن و روحیه مردم و سـایر خصوصیات چگونه بوده است. و یا نظیر تعزیر ، مثلا : الف) اگر محارب ، مسلمانی را کشته؛ جزای او یک نوعان یقتلواانتخاب می‌شود.

ب : اگر محارب ، مسلمانی را نکشته ، بلکه فقط اموالش را با تهدید گرفته؛ نوع قطع دست و پا.

ج : اگر هم کشته و هم اموال را برده اعدام شود و جنازه به دار آویخته گردد تا عبرت دیگران شود.

د : اگر نه کشته و نه برده ، بلکه فقط با اسلحه تهدید کرده ، فقط تبعیدینفوا من الارض

این مطلب از روایات ذیل آیه در نور الثقلین استفاده می‌شود.إِنَّما جَزاءُ الَّذِینَ یحارِبُونَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ یسْعَوْنَ فِی الْأَرْضِ فَساداً أَنْ یقَتَّلُوا أَوْ یصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَیدِیهِمْ وَ أَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلافٍ أَوْ ینْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ ذلِک لَهُمْ خِزْی فِی الدُّنْیا وَ لَهُمْ فِی الآخِرَةِ عَذابٌ عَظِیمٌ [مائده/۳۳] .

این شدت عمل برای ایجاد محیط امن است و تازه عذاب آخرت مانده ، زیرا می‌خوانیم :

آیا اگر قبل از دسترسی توبه کنند مورد عفو قرار می گیرندإِلاَّ الَّذِینَ تابُوا مِنْ قَبْلِ أَنْ تَقْدِرُوا عَلَیهِمْ فَاعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِیمٌ [مائده/۳۴] .

البته اگر بعد از دستگیری توبه کند فایده ندارد؛ باید قبل از دستگیری توبه کندقبل ان تقدروا علیهمالبته توبه از حق الله است و حق الناس سر جای خود است و اگر کسی را کشته ، باید کشته شود.

از کجا توبه را بفهمیم؟ با دو شاهد عادل یا با تغییر روش و برنامه او که دلیل بر دگرگونی فکری و عملی او باشد.

۴. انواع قتل

۱. جسمی

۱. فرزندکشی

قَدْ خَسِرَ الَّذِینَ قَتَلُوا أَوْلادَهُمْ سَفَهاً بِغَیرِ عِلْمٍ وَ حَرَّمُوا ما رَزَقَهُمُ اللّهُ افْتِراءً عَلَی اللّهِ قَدْ ضَلُّوا وَ ما کانُوا مُهْتَدِینَ [انعام/۱۴۰] .

۲. خود کشی

۳. سقط جنین

۲. روحی

۱. ریختن آبرو

الْبِحَارُ ، عَنْ کتَابِ قَضَاءِ حُقُوقِ الْمُومِنِینَ لِلشَّیخِ سَدِیدِ الدِّینِ أَبِی عَلِی بْنِ طَاهِرٍ الصُّورِی بِإِسْنَادِهِ قَالَ سُئِلَ الرِّضَا (ع) مَا حَقُّ الْمُومِنِ عَلَی الْمُومِنِ؟ فَقَالَ : إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُومِنِ عَلَی الْمُومِنِ الْمَوَدَّةَ لَهُ فِی صَدْرِهِ وَ الْمُوَاسَاةَ لَهُ فِی مَالِهِ وَ النُّصْرَةَ لَهُ عَلَی مَنْ ظَلَمَهُ وَ إِنْ کانَ فَیءٌ لِلْمُسْلِمِینَ وَ کانَ غَائِباً أَخَذَ لَهُ بِنَصِیبِهِ وَ إِذَا مَاتَ فَالزِّیارَةُ إِلَی قَبْرِهِ وَ لَا یظْلِمُهُ وَ لَا یغُشُّهُ وَ لَا یخُونُهُ وَ لَا یخْذُلُهُ وَ لَا یغْتَابُهُ وَ لَا یکذِبُهُ وَ لَا یقُولُ لَهُ أُفٍّ فَإِذَا قَالَ لَهُ أُفٍّ فَلَیسَ بَینَهُمَا وَلَایةٌ وَ إِذَا قَالَ لَهُ أَنْتَ عَدُوِّی فَقَدْ کفَّرَ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ وَ إِذَا اتَّهَمَهُ انْمَاثَ الْإِیمَانُ فِی قَلْبِهِ کمَا ینْمَاثُ الْمِلْحُ فِی الْمَاءِ إِلَی أَنْ قَالَ وَ إِنَّ أَبَا جَعْفَرٍ الْبَاقِرَ (ع) أَقْبَلَ إِلَی الْکعْبَةِ وَ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی کرَّمَک وَ شَرَّفَک وَ عَظَّمَک وَ جَعَلَک مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَ أَمْناً وَ اللَّهِ لَحُرْمَةُ الْمُومِنِ أَعْظَمُ حُرْمَةً مِنْک وَ لَقَدْ دَخَلَ عَلَیهِ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَبَلِ فَسَلَّمَ عَلَیهِ فَقَالَ لَهُ عِنْدَ الْوَدَاعِ أَوْصِنِی فَقَالَ لَهُ أُوصِیک بِتَقْوَی اللَّهِ وَ بِرِّ أَخِیک الْمُومِنِ فَأَحْبِبْ لَهُ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِک وَ إِنْ سَأَلَک فَأَعْطِهِ وَ إِنْ کفَّ عَنْک فَأَعْرِضْ عَلَیهِ لَا تَمَلَّهُ فَإِنَّهُ لَا یمَلُّک وَ کنْ لَهُ عَضُداً فَإِنْ وَجَدَ عَلَیک فَلَا تُفَارِقْهُ حَتَّی تَسُلَّ سَخِیمَتَهُ فَإِنْ غَابَ فَاحْفَظْهُ فِی غَیبَتِهِ وَ إِنْ شَهِدَ فَاکنُفْهُ وَ اعْضُدْهُ وَ زُرْهُ وَ أَکرِمْهُ وَ الْطُفْ بِهِ فَإِنَّهُ مِنْک وَ أَنْتَ مِنْهُ وَ نَظَرُک لِأَخِیک الْمُومِنِ وَ إِدْخَالُ السُّرُورِ عَلَیهِ أَفْضَلُ مِنَ الصِّیامِ وَ أَعْظَمُ أَجْراً [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۴۵] .

گاهی ریختن آبروی فرد موجب خودکشی او می‌شود و گاهی سبب می‌شود دیگران او را بکشند و گاهی فرد دق مرگ می‌شود.

۲. گمراه کردن

۳. ازبین بردن زمینه رشد

۴. ایجاد فتنه

وَ اقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَ أَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَ الْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَ لا تُقاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ حَتّى يقاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كذلِكَ جَزاءُ الْكافِرِينَ [بقره/١٩١] .

۵. آثار زیان بار قتل

مِنْ أَجْلِ ذلِكَ كَتَبْنا عَلى بَنِى إِسْرائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسادٍ فِى الْأَرْضِ فَكَأَنَّما قَتَلَ النّاسَ جَمِيعاً وَ مَنْ أَحْياها فَكَأَنَّما أَحْيا النّاسَ جَمِيعاً وَ لَقَدْ جاءَتْهُمْ رُسُلُنا بِالْبَيِّناتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيراً مِنْهُمْ بَعْدَ ذلِكَ فِى الْأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ [مائده/٣٢] .

۱. برای خود قاتل

۱. فشاروجدان

۲. ازدست دادن امنیت

۳. قصاص

۴. دیه

۵. انتقام مردم

۲. خانواده قاتل ومقتول

۳. جامعه

۱. گسترش فساد

۲. نابودی افراد مستعد

۳. سلب امنیت

۶. نکاتی درباب قتل

۱- برخورد هابیل در برابر تهدید قابیل (اقتباس از تفسیر منشور جاوید)

۱) خود را اصلاح کن ، آینه شکستن خطاست

وَ اتْلُ عَلَيهِمْ نَبَأَ ابْنَى آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبا قُرْباناً فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِما وَ لَمْ يَتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قالَ إِنَّما يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ [مائده/٢٧] .

۲) هابیل گفت : ما أَنَا بِباسِطٍ يدِيو نگفتما انا بدافع

لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَى يدَكَ لِتَقْتُلَنِى ما أَنَا بِباسِطٍ يدِى إِلَيكَ لِأَقْتُلَكَ إِنِّى أَخافُ اللّهَ رَبَّ الْعالَمِينَ [مائده/٢٨] .

هابیل علت عدم تجاوز را ذکر کرد :

إِنِّى أَخافُ اللّهَ رَبَّ الْعالَمِينَ [مائده/٢٨] .

در نتیجه منشا گناه جهل به مقام ربوبی خداوند است :

إِنَّما يخْشَى اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ [فاطر/٢٨] .

۳) من می‌دانم سخن من در او اثر نمی‌کند.
إِنِّی أُرِیدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِی وَ إِثْمِک فَتَکونَ مِنْ أَصْحابِ النّارِ وَ ذلِک جَزاءُ الظّالِمِینَ [مائده/۲۹] .
در حقیقت ، بودن گناه قاتل و مقتول بر عهده قاتل ، لازمه تصمیمی است که قاتل می گیرد.
۴) افراد بی منطق و ضعیف از تهدید استفاده می کنند و عجله می کنند عبارتقالَ لَأَقْتُلَنَّکدر کریمه ذیل :
وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ ابْنَی آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبا قُرْباناً فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِما وَ لَمْ یتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قالَ لَأَقْتُلَنَّک قالَ إِنَّما یتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷] .
وَ رَوَی مَعْرُوفُ بْنُ خَرَّبُوذَ عَنْ أَحَدِهِمَا یعْنِی أَبَا جَعْفَرٍ وَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "اللَّهُمَّ إِنْ رَفَعْتَنِی فَمَنْ ذَا الَّذِی یضَعُنِی وَ إِنْ وَضَعْتَنِی فَمَنْ ذَا الَّذِی یرْفَعُنِی وَ إِنْ أَهْلَکتَنِی فَمَنْ ذَا الَّذِی یحُولُ بَینَک وَ بَینِی أَوْ یتَعَرَّضُ لَک فِی شَیءٍ مِنْ أَمْرِی وَ قَدْ عَلِمْتُ أَنْ لَیسَ فِی حُکمِک ظُلْمٌ وَ لَا فِی نَقِمَتِک عَجَلَةٌ إِنَّمَا یعْجَلُ مَنْ یخَافُ الْفَوْتَ وَ إِنَّمَا یحْتَاجُ إِلَی الظُّلْمِ الضَّعِیفُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۹۰] .
۵) فرد مشکل دار اگر بی تقوی باشد مشکل را اضافه می کند : عبارت : وَ لَمْ یتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قالَ لَأَقْتُلَنَّکدر کریمه ذیل :
وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ ابْنَی آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبا قُرْباناً فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِما وَ لَمْ یتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قالَ لَأَقْتُلَنَّک قالَ إِنَّما یتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [مائده/۲۷] .
۶) چیزی که می‌تواند جلو فساد و تباهی را بگیرد ترس از مقام ربوبی خداوند است :
إِنِّی أَخافُ اللّهَ رَبَّ الْعالَمِینَ [مائده/۲۸] .
۷) برای دفع منکر نباید مرتکب منکری مثل آن شد :
لَئِنْ بَسَطْتَ إِلَی یدَک لِتَقْتُلَنِی ما أَنَا بِباسِطٍ یدِی إِلَیک لِأَقْتُلَک إِنِّی أَخافُ اللّهَ رَبَّ الْعالَمِینَ [مائده/۲۸] .
۸) نتیجه هر چه باشد برای مومن قابل قبول است :
إِنِّی أُرِیدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِی وَ إِثْمِک فَتَکونَ مِنْ أَصْحابِ النّارِ وَ ذلِک جَزاءُ الظّالِمِینَ [مائده/۲۹] .
۹) سقوط انسان از شاگردی خداوند و پیامبران (ع) به شاگردی کلاغ :
فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً یبْحَثُ فِی الْأَرْضِ لِیرِیهُ کیفَ یوارِی سَوْأَةَ أَخِیهِ قالَ یا وَیلَتی أَ عَجَزْتُ أَنْ أَکونَ مِثْلَ هذَا الْغُرابِ فَأُوارِی سَوْأَةَ أَخِی فَأَصْبَحَ مِنَ النّادِمِینَ [مائده/۳۱] .
۱۰) گاهی بیدار شدن انسان دیر است :
فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً یبْحَثُ فِی الْأَرْضِ لِیرِیهُ کیفَ یوارِی سَوْأَةَ أَخِیهِ قالَ یا وَیلَتی أَ عَجَزْتُ أَنْ أَکونَ مِثْلَ هذَا الْغُرابِ فَأُوارِی سَوْأَةَ أَخِی فَأَصْبَحَ مِنَ النّادِمِینَ [مائده/۳۱] .
۱۱- اولین پرونده‌ها در قیامت مربوط به قتل است.
وَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ مُبْتَدِئٌ بِالْحُکمِ بَینَ الْعِبَادِ فِیمَا تَسَافَکوا مِنَ الدِّمَاءِ یوْمَ الْقِیامَةِ فَلَا تُقَوِّینَّ سُلْطَانَک بِسَفْک دَمٍ حَرَامٍ فَإِنَّ ذَلِک مِمَّا یضْعِفُهُ وَ یوهِنُهُ بَلْ یزِیلُهُ وَ ینْقُلُهُ وَ لَا عُذْرَ لَک عِنْدَ اللَّهِ وَ لَا عِنْدِی فِی قَتْلِ الْعَمْدِ لِأَنَّ فِیهِ قَوَدَ الْبَدَنِ وَ إِنِ ابْتُلِیتَ بِخَطَإٍ وَ أَفْرَطَ عَلَیک سَوْطُک أَوْ سَیفُک أَوْ یدُک بِالْعُقُوبَةِ فَإِنَّ فِی الْوَکزَةِ فَمَا فَوْقَهَا مَقْتَلَةً فَلَا تَطْمَحَنَّ بِک نَخْوَةُ سُلْطَانِک عَنْ أَنْ تُؤَدِّی إِلَی أَوْلِیاءِ الْمَقْتُولِ حَقَّهُمْ وَ إِیاک وَ الْإِعْجَابَ بِنَفْسِک وَ الثِّقَةَ بِمَا یعْجِبُک مِنْهَا وَ حُبَّ [نهج‌البلاغة ، ص۴۴۱] .
عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَوَّلُ مَا یحْکمُ اللَّهُ فِیهِ یوْمَ الْقِیامَةِ الدِّمَاءُ فَیوقِفُ ابْنَی آدَمَ فَیفْصِلُ بَینَهُمَا ثُمَّ الَّذِینَ یلُونَهُمَا مِنْ أَصْحَابِ الدِّمَاءِ حَتَّی لَا یبْقَی مِنْهُمْ أَحَدٌ ثُمَّ النَّاسَ بَعْدَ ذَلِک حَتَّی یأْتِی الْمَقْتُولُ بِقَاتِلِهِ فَیتَشَخَّبَ فِی دَمِهِ وَجْهُهُ فَیقُولَ

هَذَا قَتَلَنِی فَیَقُولُ أَنْتَ قَتَلْتَهُ فَلَا یسْتَطِیعُ أَنْ یکتُمَ اللَّهَ حَدِیثاً [الکافی ، ج۷ ، ص۲۷۱] .
۱۲–وَ فِی عُیونِ الْأَخْبَارِ وَ فِی الْعِلَلِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ زِیادِ بْنِ جَعْفَرٍ الْهَمَذَانِی عَنْ عَلِی بْنِ إِبْرَاهِیمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِی قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی الْحَسَنِ عَلِی بْنِ مُوسَی الرِّضَا (ع) : یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ مَا تَقُولُ فِی حَدِیثٍ رُوِی عَنِ الصَّادِقِ (ع) قَالَ إِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ قَتَلَ ذَرَارِی قَتَلَةِ الْحُسَینِ (ع) بِفِعَالِ آبَائِهَا؟ فَقَالَ (ع) : " هُوَ کذَلِک" فَقُلْتُ : قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْری مَا مَعْنَاهُ؟ قَالَ : " صَدَقَ اللَّهُ فِی جَمِیعِ أَقْوَالِهِ وَ لَکنْ ذَرَارِی قَتَلَةِ الْحُسَینِ (ع) یرْضَوْنَ بِفِعَالِ آبَائِهِمْ وَ یفْتَخِرُونَ بِهَا وَ مَنْ رَضِی شَیئاً کانَ کمَنْ أَتَاهُ وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ بِالْمَشْرِقِ فَرَضِی بِقَتْلِهِ رَجُلٌ بِالْمَغْرِبِ لَکانَ الرَّاضِی عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ شَرِیک الْقَاتِلِ وَ إِنَّمَا یقْتُلُهُمُ الْقَائِمُ (ع) إِذَا خَرَجَ لِرِضَاهُمْ بِفِعْلِ آبَائِهِمْ الْحَدِیثَ" [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۱۳۸] .
۲– قتل غیر مستقیم :
۱– سعایت ۲– ذاعه اسرار ۳– فرمان قتل
–یونُسُ عَنِ ابْنِ سِنَانٍ عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ تَلَا هَذِهِ الآیةَ ذلِک بِأَنَّهُمْ کانُوا یکفُرُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ الْحَقِّ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُونَ قَالَ : " وَ اللَّهِ مَا قَتَلُوهُمْ بِأَیدِیهِمْ وَ لَا ضَرَبُوهُمْ بِأَسْیافِهِمْ وَ لَکنَّهُمْ سَمِعُوا أَحَادِیثَهُمْ فَأَذَاعُوهَا فَأُخِذُوا عَلَیهَا فَقُتِلُوا فَصَارَ قَتْلًا وَ اعْتِدَاءً وَ مَعْصِیةً" [الکافی ، ج۲ ، ص۳۷۱] .
قَالَ لِی الصَّادِقُ (ع) : " إِنَّ اللَّهَ جَلَّ وَ عَزَّ قَدْ عَیرَ أَقْوَاماً فِی الْقُرْآنِ بِالْإِذَاعَةِ" فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاک أَینَ قَالَ؟ قَالَ : " قَوْلُهُ وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ ثُمَّ قَالَ : الْمُذِیعُ عَلَینَا سِرَّنَا کالشَّاهِرِ بِسَیفِهِ عَلَینَا رَحِمَ اللَّهُ عَبْداً سَمِعَ بِمَکنُونِ عِلْمِنَا فَدَفَنَهُ تَحْتَ قَدَمَیهِ یا ابْنَ النُّعْمَانِ إِنِّی لَأُحَدِّثُ الرَّجُلَ مِنْکمْ بِحَدِیثٍ فَیتَحَدَّثُ بِهِ عَنِّی فَأَسْتَحِلُّ بِذَلِک لَعْنَتَهُ وَ الْبَرَاءَةَ مِنْهُ فَإِنَّ أَبِی کانَ یقُولُ وَ أَی شَیءٍ أَقَرُّ لِلْعَینِ مِنَ التَّقِیةِ إِنَّ التَّقِیةَ جُنَّةُ الْمُومِنِ وَ لَوْ لَا التَّقِیةُ مَا عُبِدَ اللَّهُ وَ قَالَ اللَّهُ جَلَّ وَ عَزَّ لا یتَّخِذِ الْمُومِنُونَ الآیةَ. یا ابْنَ النُّعْمَانِ إِنَّ الْمُذِیعَ لَیسَ کقَاتِلِنَا بِسَیفِهِ بَلْ هُوَ أَعْظَمُ وِزْراً بَلْ هُوَ أَعْظَمُ وِزْراً بَلْ هُوَ أَعْظَمُ وِزْراً یا ابْنَ النُّعْمَانِ إِنَّ الْعَالِمَ لَا یقْدِرُ أَنْ یخْبِرَک بِکلِّ مَا یعْلَمُ لِأَنَّهُ سِرُّ اللَّهِ الَّذِی أَسَرَّهُ إِلَی جَبْرَئِیلَ وَ أَسَرَّهُ جَبْرَئِیلُ إِلَی مُحَمَّدٍ ص وَ أَسَرَّهُ مُحَمَّدٌ (ص) إِلَی عَلِی وَ أَسَرَّهُ عَلِی (ع) إِلَی الْحَسَنِ وَ أَسَرَّهُ الْحَسَنُ ع إِلَی الْحُسَینِ وَ أَسَرَّهُ الْحُسَینُ (ع) إِلَی عَلِی وَ أَسَرَّهُ عَلِی (ع) إِلَی مُحَمَّدٍ وَ أَسَرَّهُ مُحَمَّدٌ (ع) إِلَی مَنْ أَسَرَّهُ (ع) فَلَا تَعْجَلُوا فَوَ اللَّهِ لَقَدْ قَرُبَ هَذَا الْأَمْرُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَأَذَعْتُمُوهُ فَأَخَّرَهُ اللَّهُ وَ اللَّهِ مَا لَکمْ سِرٌّ إِلَّا وَ عَدُوُّکمْ أَعْلَمُ بِهِ مِنْکمْ یا ابْنَ النُّعْمَانِ ابْقَ عَلَی نَفْسِک فَقَدْ عَصَیتَنِی لَا تُذِعْ سِرِّی فَإِنَّ الْمُغِیرَةَ بْنَ سَعْدٍ کذَبَ عَلَی أَبِی وَ أَذَاعَ سِرَّهُ فَأَذَاقَهُ اللَّهُ حَرَّ الْحَدِیدِ وَ إِنَّ أَبَا الْخَطَّابِ کذَبَ عَلَی وَ أَذَاعَ سِرِّی فَأَذَاقَهُ اللَّهُ حَرَّ الْحَدِیدِ وَ مَنْ کتَمَ أَمْرَنَا زَینَهُ اللَّهُ بِهِ فِی الدُّنْیا وَ الآخِرَةِ وَ أَعْطَاهُ حَظَّهُ وَ وَقَاهُ حَرَّ الْحَدِیدِ وَ ضِیقَ الْمَحَابِسِ إِنَّ بَنِی إِسْرَائِیلَ قُحِطُوا حَتَّی هَلَکتِ الْمَوَاشِی وَ النَّسْلُ فَدَعَا اللَّهُ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ فَقَالَ یا مُوسَی إِنَّهُمْ أَظْهَرُوا الزِّنَی وَ الرِّبَا وَ عَمَرُوا الْکنَائِسَ وَ أَضَاعُوا الزَّکاةَ فَقَالَ إِلَهِی تَحَنَّنْ بِرَحْمَتِک عَلَیهِمْ فَإِنَّهُمْ لَا یعْقِلُونَ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ إِنِّی مُرْسِلُ قَطْرِ السَّمَاءِ وَ مُخْتَبِرُهُمْ بَعْدَ أَرْبَعِینَ یوْماً فَأَذَاعُوا ذَلِک وَ أَفْشَوْهُ فَحَبَسَ عَنْهُمُ الْقَطْرَ أَرْبَعِینَ سَنَةً وَ أَنْتُمْ قَدْ قَرُبَ أَمْرُکمْ فَأَذَعْتُمُوهُ فِی مَجَالِسِکمْ إِلَی أَنْ قَالَ وَ مَنِ اسْتَفْتَحَ نَهَارَهُ بِإِذَاعَةِ سِرِّنَا سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِ حَرَّ الْحَدِیدِ وَ ضِیقَ الْمَحَابِسِ الْخَبَرَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۸۹] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَا قَتَلَنَا مَنْ أَذَاعَ حَدِیثَنَا قَتْلَ خَطَإٍ وَ لَکنْ قَتَلَنَا قَتْلَ عَمْدٍ [الکافی ، ج۲ ، ص۳۷۰] .
۳ـ انواع نجات
الف) خروج از ضلالت : امام باقر (ع) پس از آن که نجات از غرق و سوختگی را یادآور شد فرمود :
وَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی مَنْ قَتَلَ نَفْساً إِلَی أَنْ قَالَ : قَالَ (ع) : " وَ مَنْ أَحْیاهَا فَکأَنَّمَا أَحْیا النَّاسَ جَمِیعاً لَمْ یقْتُلْهَا أَوْ أَنْجَی مِنْ غَرَقٍ أَوْ حَرَقٍ وَ أَعْظَمُ مِنْ ذَلِک کلِّهِ یخْرِجُهَا مِنْ ضَلَالَةٍ إِلَی هُدًی" [

مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۳۹] .

ب) خروج از کفر :

وَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : سَأَلْتُهُ وَ مَنْ أَحْیاها فَکَأَنَّما أَحْیا النّاسَ جَمِیعاً قَالَ : " مَنِ اسْتَخْرَجَهَا مِنَ الْکُفْرِ إِلَی الْإِیمَانِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۳۹] .

ج) حفظ آبروی دیگری با کمک مالی و...

د) انبیاء و امامان (ع) و رهبران حق و علماء دینی از مصادیق باطنی "من احیاها" هستند

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاکمْ لِما یحْییکمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ یحُولُ بَینَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ وَ أَنَّهُ إِلَیهِ تُحْشَرُونَ [انفال/۲۴] .

ه) پزشکان ، پرستاران و مامورین آتش نشانی از مصادیق ظاهریمن احیاهاهستند.

۴ ـ نکاتی پیرامون قصاص

۱- در قصاص شخصیت به حساب نمی‌آید (الا لیقتلن بی الا قاتلی) وصیهٔ علی (ع) . [نهج البلاغه]

ثُمَّ قَالَیا بَنِی عَبْدِ الْمُطَّلِبِ لَا أُلْفِینَّکمْ تَخُوضُونَ دِمَاءَ الْمُسْلِمِینَ خَوْضاً تَقُولُونَ قُتِلَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ أَلَا لَا تَقْتُلُنَّ بِی إِلَّا قَاتِلِی انْظُرُوا إِذَا أَنَا مِتُّ مِنْ ضَرْبَتِهِ هَذِهِ فَاضْرِبُوهُ ضَرْبَةً بِضَرْبَةٍ وَ لَا تُمَثِّلُوا بِالرَّجُلِ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص یقُولُ إِیاکمْ وَ الْمُثْلَةَ وَ لَوْ بِالْکلْبِ الْعَقُورِ [نهج‌البلاغة ، ص۴۲۲] .

۲- پدر را به جرم قتل فرزند نمی‌کشند.

۳- اشتباه قاضی از بیت المال است.

۴- مسلمانی که سپر کفار شده باشد را می‌توان کشت.

چند اشکال در قصاص و پاسخ.

۱- جنایتی که قاتل مرتکب شده بیش از این نیست که انسانی را از بین برده و شما به هنگام قصاص همین عمل را تکرار می‌کنید.

۲- انتقام بد است.

۳- مرض روانی داشته؟

۴- کار اجباری به نفع اقتصاد

حذف موجود خطرناک و مزاحم یکی از مسائل اساسی دامداری ، کشاورزی و طب است و هر یک از سؤالات فوق می‌تواند بهانه برای خون ریزی باشد.

۱. قدرت خدا

۱. اراده ومشیت

۱. مراحل قبل از قدرت

اراده به معنای خواستن همراه با امید و علاقه و دستور انجام است ، هم در آفرینش و هم در قانون به کار می‌رود (پیام قرآن)

مشیت مرحله قبل از اراده است و معمولا در آفرینش به کار می‌رود (التحقیق و روایات) .

۲. تفاوت اراده انسان با اراده خدا

امـام رضـا (ع) : اراده انسـان تمایل درونی اوست که همراه با فکر و همت و حرکت است ، اما اراده خداونـد نیازی به تصور و فکر و حرکت ندارد :

عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يحْيى قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ (ع) أَخْبِرْنِي عَنِ الْإِرَادَةِ مِنَ اللَّهِ وَ مِنَ الْخَلْقِ قَالَ فَقَالَ الْإِرَادَةُ مِنَ الْخَلْقِ الضَّمِيرُ وَ مَا يبْدُو لَهُمْ بَعْدَ ذَلِك مِنَ الْفِعْلِ وَ أَمَّا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى فَإِرَادَتُهُ إِحْدَاثُهُ لَا غَيرُ ذَلِك لِأَنَّهُ لَا يرَوِّي وَ لَا يهُمُّ وَ لَا يتَفَكرُ وَ هَذِهِ الصِّفَاتُ مَنْفِيةٌ عَنْهُ وَ هِي صِفَاتُ الْخَلْقِ فَإِرَادَةُ اللَّهِ الْفِعْلُ لَا غَيرُ ذَلِك يقُولُ لَهُ كنْ فَيكونُ بِلَا لَفْظٍ وَ لَا نُطْقٍ بِلِسَانٍ وَ لَا هِمَّةٍ وَ لَا تَفَكرٍ وَ لَا كيفَ لِذَلِك كمَا أَنَّهُ لَا كيفَ لَهُ [کافی ، ج۱ ، ص۱۰۹] .

۲. ویژگی های قدرت خدا

قدرت او مطلق است : هُوَ عَلى كلِّ شَىءٍ قَدِيرٌ [ملک/۱] .

خسته و عاجز نمی‌شود : وَ لَمْ يعْى بِخَلْقِهِنَّ [احقاف/۳۳] .

قدرت او همراه با علم است : وَ هُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ [روم/۵۴] .

باز هم توان آفرینش دارد : قادِرٌ عَلى أَنْ يخْلُقَ مِثْلَهُمْ [اسراء/۹۹] .

در برابر قدرت او مانعی نیست : وَ ما كانَ اللّهُ لِيعْجِزَهُ مِنْ شَىءٍ [فاطر/۴۴] .

از ما می‌خواهد تا به قدرت او ایمان آوریم : لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ عَلى كلِّ شَىءٍ قَدِيرٌ [طلاق/۱۲] .

قدرت تبدیل و تغییر آفرینش دارد : إِنّا لَقادِرُونَ عَلى أَنْ نُبَدِّلَ خَيراً مِنْهُمْ [معارج/۴۱-۴۰] .

اعمال قدرتش نیازی به زمان ندارد : كنْ فَيكونُ [آل عمران/۴۷] .

كلَمْحِ الْبَصَرِ [نحل/۷۷] .

ما خَلْقُكمْ وَ لا بَعْثُكمْ إِلاّ كنَفْسٍ واحِدَةٍ [لقمان/۲۸] .

کلمه قدیر فقط در مورد خدا به کار رفته است.

جز او دیگری نه : بِيدِهِ الْمُلْك [ملک/۱] .

قدرت خدا به محال تعلق نمی گیرد. دبیر ریاضی هم نمی‌تواند بگوید : دو ضرب در دو می‌شود پنج.

۳. آثار اعتقاد به قدرت خدا

- امید و دلگرمی و عشق و دوری از یأس
- تهدید و هشدار برای افراد مغرور
- اثبات معاد و پذیرش امکان آن
- انگیزه عبادت و بند گی
- دست مایه توکل ، اطمینان ، تسلیم ، رضا ، انفاق ، شجاعت و سایر کلمات
- قطع امید از بت هاطاغوت‌ها و خدانماها.

۴. نمونه های از قدرت خدا

بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ [ابراهیم/۳۷] .
ولی جنگل‌های سرسبز مرکز پرندگان
در کنار خاک عرفات بخشیده می‌شود در کتابخانه مجرم باقی می‌ماند
یرِیدُونَ لِیطْفِوا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ اللّهُ مُتِمُّ نُورِهِ [صف/۸] .
فرشته به صورت آدم و آدم به صورت میمون می‌شود
انسان عابد شیطان و ساحران اول مؤمن می‌شوند
انسان : در جنگ خواب شیرین : ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَیکمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعاساً [آل عمران/۱۵۴] .
در خواب شیرین رؤیای جنگ می‌بیند.
انسان : عموی حضرت ابراهیم (ع) و حضرت محمد (ص) بت پرست اما اویس قرنی مؤمن می‌شود.
انسان : زمین و آسمان به هم گره می‌خورد تا فرزندی (عیسی علیه السلام) متولد شود (فرشته از آسمان و مریم از زمین)
برادر قاتل می‌شود (داستان هابیل و قابیل) و قاتل پدر (موسی در کاخ فرعون رشد می کند)
گویندهأَنَا رَبُّکمُ الْأَعْلی [نازعات/۲۴] .
می‌شود : فَالْیوْمَ نُنَجِّیک بِبَدَنِک لِتَکونَ لِمَنْ خَلْفَک آیةً [یونس/۹۲] .
یک جمعیت شعار می‌دهند : لا طاقَةَ لَنَا [بقره/۲۴۹] .
یک نوجوان به تنهایی : وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ [بقره/۲۵۱] .
گاهی یک شتر حریم دارد : لا تَمَسُّوها بِسُوءٍ فَیأْخُذَکمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [اعراف/۷۳] .
گاهی انسانها می‌شوند : کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ [اعراف/۱۷۹] .
به قصد تصاحب مال التجاره می‌روند پیروزمندانه از جنگ بدر سر در می‌آورند
به قصد گرم کردن همسر به دنبال آتش می‌رود ، با مقام رسالت بر می گردد.
به قصد کمک به مظلوم گام بر می‌دارد یک همسر خوب نصیبش می‌شود
انسان که اشرف مخلوقات است درست شده ازماء مهین
مرده به مرده می‌خورد زنده می‌شود "ماجرای زدن گاو مرده به بدن مرده"
انسان : روی أن رجلاـ جاء إلی النبی ص لیعلمه القرآن فانتهی إلی قوله تعالیفَمَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَیراً یرَهُ وَ مَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ شَرًّا یرَهُ [(زلزال-۸-۷)] فقال یکفینی هذا و انصرف فقال رسول الله (ص) انصرف الرجل و هو فقیه [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۱۰۷] .
وَ أَضَلَّهُ اللّهُ عَلی عِلْمٍ [جاثیه/۲۳] .
یک آب و یک خاک : مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ [فاطر/۲۸] .
از درون کاخ ، ضد کاخ : انسان
یک گوشت و یک غذا ، موی سر و موی ابرو
انسان : درون خانه تربیت ، ضد تربیت
آتش : بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ [انبیاء/۶۹] .
مریم که سالم است مائده آسمانی ، حالا که مریض و در حال زایمان است : وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ [مریم/۲۵] .

انسان : یک دختر ، کوثر می‌شود ووَ بَنِینَ شُهُوداً [مدثر /۱۷] .
محو می‌ش...ڕ
انسان : قوم عاد با باد. فرعون با آب.
انسان : رساله‌ای به چند زبان ترجمه می‌شود بدون مقلد ولی آن همه مقلد برای رساله‌ای که اصلا چاپ نشده است.
انسان : قبر رقیه در شام. قبر معاویه در شام کجا است؟
توطئه امریکا و شنهای طبس.
کویت میزبان امام خمینی نشد میزبان صدام گشت.
زبان بند می‌آید ولی پوست حرف می‌زند.
گوینده : أَنَا أُحْیِی وَ أُمِیتُ [بقره/۲۵۸] .
می‌شود : فَبُهِتَ [بقره/۲۵۸] .
در آیهأَرادُوا بِهِ کیداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرِینَ [انبیاء/۷۰] .
می‌بینیم کهأَرادُوا بِهِ کیداً
می‌شود : فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرِینَ
سلیمان مورد تحقیر مورچه قرار می گیرد.
هدهد معلم سلیمان می‌شود
فیل سوار با سنگ ریزه پرندگان نابود می‌شود
اشراف مخلوقأَوْهَنَ الْبُیوتِ
یک کشور با یک خواب از قحطی نجات می‌یابد.
تهمت مردم با گواهی نوزاد در گهواره خنثی می‌شود.
تمام ابتکارات با انگشت شصت.
بزرگترین عکس‌ها با کوچکترین دوربین ها
قعر چاه ، تا عزیز مصر.
متروک‌ترین قسمت زمین ، محبوب‌ترین منطقه و قبله گاه می‌شود.
یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ [قصص/۷۹] .
یک کلاغ معلم چند میلیارد انسان می‌شود
یک هدهد واسطه اسلام یک کشور می‌شود
یک عصا از یک نفر دو عمل متضاد می کند
سیئات به حسنات تبدیل می‌شود.
حسنات با حبط محو می‌شود
وَیکأَنَّهُ لا یفْلِحُ الْکافِرُونَ [قصص/۸۲] .
انسانی که از ضعف آفریده شده ، زمین و آسمان را جولانگاه خود قرار می‌دهد.
یا نارُ کونِی بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ [انبیاء/۶۹] .

أَنّی یکونُ لِی غُلامٌ وَ قَدْ بَلَغَنِی الْکِبَرُ وَ امْرَأَتِی عاقِرٌقالَ کذلِک اللّهُ یفْعَلُ ما یشاءُ [آل عمران/۴۰] .

وَ أُبْرِئُ الْأَکمَهَ وَ الْأَبْرَصَ وَ أُحْی الْمَوْتی بِإِذْنِ اللّهِ [آل عمران/۴۲] .

کیفَ نُکلِّمُ مَنْ کانَ فِی الْمَهْدِ صَبِیا [مریم/۲۹] .

أَنّی یکونُ لِی غُلامٌ وَ لَمْ یمْسَسْنِی بَشَرٌ وَ لَمْ أَک بَغِیا قالَ کذلِک [مریم/۲۱-۲۰] .

هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا [مریم/۲۵] .

فَقُلْنا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِها کذلِک یحْی اللّهُ الْمَوْتی [بقره/۷۳] .

فَجَعَلَهُمْ کعَصْفٍ مَأْکولٍ [فیل/۵] .

أَحَطْتُ بِما لَمْ تُحِطْ بِهِ [نمل/۲۲] .

از نیشکر شیرین تا حنظل تلخ

از گیاهان دارویی تا انواع سموم

از گیاهان ذره بینی تا نهنگ‌های سی متری

از قلب ذره‌ای تا قلب یک تنی

از عمق اقیانوس تا پرواز در اوج آسمان

همه از واحدهای کوچکی به نام سلول و اتم ساخته می‌شوند.

میلیون‌ها راز و رمز در قالب کلمات و الفبای ساده می شود قرآن معجزه الهی.

۵. پاسخ به شبهه

۱- آیا کارهای انسان به اختیار خود اوست یا به اراده الهی است؟

پاسخ : قدرت انسان در طول قدرت خداست. نظیر روشن و خاموش کردن چراغ که ضمن اینکه در اختیار ماست در اختیار اداره برق هم هست.

۲- آیا خداوند قدرت بر کار ناپسند دارد؟

امکان ذاتی دارد اما امکان وقوعی ندارد. زیرا انجام هر کاری علاوه بر قدرت مصلحت هم می‌خواهد.

آیا خداوند کار شر انجام می‌دهد؟

مجوسیان به خاطر همین اشکال برای جهان دو مبدا قائل شدند : یزدان و اهریمن .

پاسخ : آنچه را ما شر می‌دانیم یا جنبه عدمی دارد یا جنبه نسبی دارد یا ناشی از جهل ماست.

۱. قدرت ومحبت

۱. دید گاه اسلام

۱. اعمال قدرت ومحبت درجای خود

اللَّهُمَّ إِنِّی أَفْتَتِحُ الثَّنَاءَ بِحَمْدِک وَ أَنْتَ مُسَدِّدٌ لِلصَّوَابِ بِمَنِّک وَ أَیقَنْتُ أَنَّک أَرْحَمُ الرَّاحِمِینَ فِی مَوْضِعِ الْعَفْوِ وَ الرَّحْمَةِ وَ أَشَدُّ الْمُعَاقِبِینَ فِی مَوْضِعِ النَّکالِ وَ النَّقِمَةِ وَ أَعْظَمُ الْمُتَجَبِّرِینَ فِی مَوْضِعِ الْکبْرِیاءِ وَ الْعَظَمَةِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۱۰۸.]

وَ یوثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ [حشر/۹.]
وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتیماً وَ أَسیراً [دهر/۸]
پیامبر (ص) به کسی که هیچ یک از دَه فرزند خود را نبوسیده بود فرمود : مَنْ لَا یرْحَمْ لَا یرْحَمْ [المناقب ، ج۴ ، ص۲۵.]
۲. قدرت ویژگی ایمان
یا یحْیی خُذِ الْکتابَ بِقُوَّةٍ [مریم/۱۲.]
وَ کأَینْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیونَ کثیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فی سَبیلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوا وَ اللّهُ یحِبُّ الصّابِرینَ [آل عمران/۱۴۶.]
إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الَّذینَ یقاتِلُونَ فی سَبیلِهِ صَفًّا کأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴.]
أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّار [فتح/۲۹.]
وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْغِیبَةُ جُهْدُ الْعَاجِزِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۶۱.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : القدرة تذهب الحفیظة (کینه) [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۸ ، ص۴۶.]
وَ قاتِلُوا فی سَبیلِ اللّهِ [بقره/۱۹۰] .
قال النّبیّ (ص) : لاینبغی للمؤمن أن یکون جبانا
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنَ الْکسَلِ وَ الْهَرَمِ وَ الْجُبْنِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۸۵.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللهم إنی أعوذ بک من البخل و أعوذ بک من الجبن [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۷۲.]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْمُومِنُ أَصْلَبُ مِنَ الْجَبَلِ الْجَبَلُ یسْتَقَلُّ مِنْهُ وَ الْمُومِنُ لَا یسْتَقَلُّ مِنْ دِینِهِ شَیءٌ [کافی ، ج۲ ، ص۲۴۱.]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ أَعْطَی الْمُومِنَ ثَلَاثَ خِصَالٍ الْعِزَّ فِی الدُّنْیا وَ فِی دِینِهِ وَ الْفَلَحَ فِی الْآخِرَةِ وَ الْمَهَابَةَ فِی صُدُورِ الْعَالَمِینَ [کافی ، ج۸ ، ص۲۳۴.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَوَاللَّهِ مَا غُزِی قَوْمٌ قَطُّ فِی عُقْرِ دَارِهِمْ إِلَّا ذَلُّوا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۷.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَنْ تُقَدَّسَ أُمَّةٌ لَا یوخَذُ لِلضَّعِیفِ فِیهَا حَقُّهُ مِنَ الْقَوِی [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳.]
لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فی دینِ اللّه [نور/۲.]
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کونَا لِلظَّالِمِ خَصْماً وَ لِلْمَظْلُومِ عَوْناً [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷.]
۲. دیدگاه فلاسفه غربی
۲۵۰۰ سال قبل می‌گفتند حق با قویّ است.
سقراط ، ارسطو ، افلاطون و بعد مسیحیت ، این منطق را کنار گذاشت.
در قرن ۱۶ بیکن انگلیسی و دکارت فرانسوی چنین می گفتند : علم باید در خدمت طبیعت باشد نه کشف حقیقت.
بعد دیدیم علم انیشتن در اختیار روزولت قرار گرفت و علم خدمتگزار زور شد نه جامعه.
نیچه فیلسوف فرانسوی می گوید : اقوی اصلح است.
حالا که هستیم باید به هر نحوی کامیاب باشیم.
مارکس : دین ساخت اقویا برای استحمار و استثمار و فقراء است.
نیچه : دین ساخت محرومان برای مهار اقویا است.

تمام فرهنگ اروپا و آمریکا امروز بر اساس افکار نیچه است.

این دو صفحه از مطهری عزیز از کتاب انسان کامل است.

سوسیالیزم : کمال در آن است که من نباشد ما باشیم.

مالکیت اختصاصی نباشد ، اشتراکی باشد.

اسلام می گوید مالکیت باشد لکن انسانیت را رشد دهید تا دلبستگی شدید نداشته باشید.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْزُبِی عَنِّی فَوَاللَّهِ لَا أَذِلُّ لَک فَتَسْتَذِلِّينِی وَ لَا أَسْلَسُ لَک فَتَقُودِينِی [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵.]

(از دیده‌ام پنهان شو به خدا سوگند نایستم تا که مرا خوار کنی و گردن‌بندت ندهم تا از این سو بدانسویم کشانی)

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الدُّنْيا دَارُ مَمَرٍّ لَا دَارُ مَقَرٍّ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۳۳.]

۱. قرآن و نسل

۱. قرآن ونسل

رَبَّنا وَ اجْعَلْنا مُسْلِمَينِ لَک وَ مِنْ ذُرِّيتِنا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَک [بقره/۱۲۸.]

وَ مِنْ ذُرِّيتِهِ داوُدَ وَ سُلَيمانَ وَ أَيوبَ وَ يوسُفَ وَ مُوسى وَ هارُونَ [انعام/۸۴.]

إِنّا أَعْطَيناک الْكَوْثَرَ [کوثر/۱.]

وَ جَعَلْنا ذُرِّيتَهُ هُمُ الْباقِينَ [صافات/۷۷.]

أَمَدَّكمْ بِأَنْعامٍ وَ بَنِينَ [شعراء/۱۳۳.]

إِنّا كنّا قَبْلُ فِی أَهْلِنا مُشْفِقِينَ [طور/۲۶.]

وَ وَهَبْنا لَهُ أَهْلَهُ وَ مِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنّا [ص/۴۳.]

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ فَسَوْفَ يلْقَوْنَ غَيا [مریم/۵۹.]

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكمْ وَ أَهْلِيكمْ ناراً [تحریم/۶.]

قُلْ إِنَّ الْخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِيهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [زمر/۱۵.]

يا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ [لقمان/۱۷.]

يا بُنَی لا تُشْرِک بِاللّهِ [لقمان/۱۳.]

يا بُنَی لا تَقْصُصْ رُوياک عَلى إِخْوَتِک [یوسف/۵.]

إِذْ قالَ لِبَنِيهِ ما تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِی [بقره/۱۳۳.]

رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِناً وَ اجْنُبْنِی وَ بَنِی أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ [ابراهیم/۳۵.]

يا بُنَی إِنِّی أَرى فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک فَانْظُرْ ما ذا تَرى [صافات/۱۰۲.]

يا بُنَی ارْكبْ مَعَنا وَ لا تَكنْ مَعَ الْكافِرِينَ [هود/۴۲.]

در مباهله : أَبْناءَنا وَ أَبْناءَكمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَكمْ [آل عمران/۶۱.]

ابواب زنا ، عدهٔ ، نکاح ، طلاق ، آداب زناشویی ، لقمه حلال.

يوصِيكمُ اللّهُ فِی أَوْلادِكمْ [نساء/۱۱.]

لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكمْ [انعام/۱۵۱.]

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلادَهُمْ سَفَهاً بِغَيرِ عِلْمٍ [انعام/۱۴۰.]
وَ اسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِك وَ أَجْلِبْ عَلَيهِمْ بِخَيلِك وَ رَجِلِك وَ شارِكهُمْ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [اسراء/۶۴.] (پیشنهاد سرمایه گذاری شرکت و جاسوسان خود را به اسم کارشناس فنی ، مشاور ، تکنیسین و...) و الاولاد (بورس تحصیلی ، فیلم ، کلوپ) (از طریق زنا و آمیزش در حال حیض یا در حال مستی) (در تفسیر برهان : نطفه از مال حرام ، نطفه بدون بسم الله)
وَ إِذا تَوَلّی سَعی فِی الْأَرْضِ لِیفْسِدَ فِیها وَ یهْلِك الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ [بقره/۲۰۵.]
همین که با رسول الله (ص) سخن می گوید کلمه اعطاء مطرح استإِنّا أَعْطَیناك الْكَوْثَرَ [کوثر/۱] .ولی همین که با مردم لجوج که می گوینـدسَواءٌ عَلَینا أَ وَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكنْ مِنَ الْواعِظِینَ [شعراء/۱۳۶.] سخن می گوید میفرماید : أَمَدَّكمْ بِأَنْعامٍ وَ بَنِینَ [شعراء/۱۳۳.]
وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِكةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكمْ [بقره/۲۲۱.]
وَ الزّانِیةُ لا ینْكحُها إِلاّ زانٍ أَوْ مُشْرِك وَ حُرِّمَ ذلِك عَلَی الْمُومِنِینَ [نور/۳.]
وَ الطَّیباتُ لِلطَّیبِینَ [نور/۲۶.]
هدف از آمیزش جنسی فرزند صالح و ذخیره بودن اوست.
نِساوكمْ حَرْثٌ لَكمْ فَأْتُوا حَرْثَكمْ أَنّی شِئْتُمْ وَ قَدِّمُوا لِأَنْفُسِكمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ [بقره/۲۲۳.]
دختر و پسر فرقی ندارد
انبیاء در دعای فرزند مسئله دختر یا پسر بودن را مطرح نمی کردند.
ذریه طیبه میخواستند.
لا تَدْرُونَ أَیهُمْ أَقْرَبُ لَكمْ نَفْعاً [نساء/۱۱.]
یهَبُ لِمَنْ یشاءُ إِناثاً وَ یهَبُ لِمَنْ یشاءُ الذُّكورَ [شوری/۴۹.]
وَ إِذا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالْأُنْثی ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَ هُوَ كظِیمٌ یتَواری مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ ما بُشِّرَ بِهِ أَ یمْسِكهُ عَلی هُونٍ أَمْ یدُسُّهُ فِی التُّرابِ [نحل/۵۹-۵۸.]
سپاس از خدا به خاطر فرزند
الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی وَهَبَ لِی عَلَی الْكبَرِ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ إِنَّ رَبِّی لَسَمِیعُ الدُّعاءِ [ابراهیم/۳۹.]
ناسپاسی از خدا به خاطر فرزند
فَلَمّا تَغَشّاها حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِیفاً فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمّا أَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّهَ رَبَّهُما لَئِنْ آتَیتَنا صالِحاً لَنَكونَنَّ مِنَ الشّاكرِینَ فَلَمّا آتاهُما صالِحاً جَعَلا لَهُ شُرَكاءَ فِیما آتاهُما فَتَعالَی اللّهُ عَمّا یشْرِكونَ [اعراف/۱۹۰-۱۸۹.]
آینده نگری برای فرزندان
وَ لْیخْشَ الَّذِینَ لَوْ تَرَكوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّیةً ضِعافاً خافُوا عَلَیهِمْ فَلْیتَّقُوا اللّهَ وَ لْیقُولُوا قَوْلاً سَدِیداً [نساء/۹.]
فرزند را به خداوند بسپاریم
مادر مریم گفت : إِنِّی أُعِیذُها بِك وَ ذُرِّیتَها مِنَ الشَّیطانِ الرَّجِیمِ [آل عمران/۳۶.]
ابراهیم (ع) گفت : وَ اجْنُبْنِی وَ بَنِی أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ [ابراهیم/۳۵.]
کدام فرزند در دست کدام والدین
اگر فرزند فاطمه زهرا (س) و پدر رسول خدا (ص) بود. تعبیر : أَعْطَیناك الْكَوْثَرَ [کوثر/۱.]

ولی اگر فرزند نااهلان و پدر کفار باشد : أَمَدَّكُمْ بِأَنْعامٍ وَ بَنِينَ [شعراء/۱۳۳.]
وَ الْوالِداتُ يرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَينِ كامِلَينِ لِمَنْ أَرادَ أَنْ يتِمَّ الرَّضاعَةَ [بقره/۲۳۳.]
۲. اهمیت به ایمان نسل
إِنّا كنّا قَبْلُ فِی أَهْلِنا مُشْفِقِينَ [طور/۲۶.]
إِذْ قالَ لِبَنِيهِ ما تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِی [بقره/۱۳۳.]
قُوا أَنْفُسَكمْ وَ أَهْلِيكمْ ناراً [تحریم/۶.]
وَ وَصّی بِها إِبْراهِيمُ بَنِيهِ وَ يعْقُوبُ يا بَنِی إِنَّ اللّهَ اصْطَفی لَكمُ الدِّينَ فَلا تَمُوتُنَّ إِلاّ وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۳۲.]
دعا برای وجود فرزند
فَهَبْ لِی مِنْ لَدُنْك وَلِيا يرِثُنِی وَ يرِثُ مِنْ آلِ يعْقُوبَ [مریم/۶-۵.]
هُنالِك دَعا زَكرِيا رَبَّهُ قالَ رَبِّ هَبْ لِی مِنْ لَدُنْك ذُرِّيةً طَيبَةً [آل عمران/۳۸.]
جالب این که درخواست نکرد که پسر باشد یا دختر.
دعا برای اصلاح فرزند
وَ اجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيا [مریم/۶.]
وَ أَصْلِحْ لِی فِی ذُرِّيتِی [احقاف/۱۵.]
رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّياتِنا قُرَّةَ أَعْينٍ وَ اجْعَلْنا لِلْمُتَّقِينَ إِماماً [فرقان/۷۴.]
قرآن و نسل ، صفحه ۳
ذُرِّيةً طَيبَةً [آل عمران/۳۸.]
دعا برای رهبری فرزند
وَ مِنْ ذُرِّيتِی قالَ لا ينالُ عَهْدِی الظّالِمِينَ [بقره/۱۲۴.]
گاهی اولاد زینت آخرت است
رَبِّ اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی [نوح/۲۸]
رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْكرَ نِعْمَتَك الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَی وَ عَلی والِدَی [نمل/۱۹.]
يا أَبَتِ افْعَلْ ما تُومَرُ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّابِرِينَ [صافات/۱۰۲.]
گاهی زینت دنیا
الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا [كهف/۴۶.]
زُينَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِينَ [آل عمران/۱۴.]
أَنَا أَكثَرُ مِنْك مالاً وَ أَعَزُّ نَفَراً [كهف/۳۴.]
نسلی که راه حق را ادامه دهد
وَ اتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبائِی إِبْراهِيمَ وَ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ ما كانَ لَنا أَنْ نُشْرِك بِاللّهِ مِنْ شَیءٍ ذلِك مِنْ فَضْلِ اللّهِ عَلَينا وَ عَلَی النّاسِ [يوسف/۳۸.]
وَ جَعَلَها كلِمَةً باقِيةً فِی عَقِبِهِ [زخرف/۲۸.]
نسلی که راه حق را محو می‌کند

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ فَسَوْفَ يلْقَوْنَ غَيا [مريم/۵۹.]

قَدْ تَبَينَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَى [بقره/۲۵۶.]

نسلی که در پیروی حق تابع والدین است

وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ اتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيتُهُمْ بِإِيمانٍ أَلْحَقْنا بِهِمْ ذُرِّيتَهُمْ [طور/۲۱.]

وَ مَنْ صَلَحَ مِنْ آبائِهِمْ وَ أَزْواجِهِمْ وَ ذُرِّياتِهِمْ [رعد/۲۳.]

۳. والدین

۱. سفارش

لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكمْ [انعام/۱۵۱.]

وَ تَكاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حديد/۲۰.]

يوصِيكمُ اللّهُ فِی أَوْلادِكمْ [نساء/۱۱.]

لَنْ تَنْفَعَكمْ أَرْحامُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [ممتحنه/۳.]

وَ ما أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ بِالَّتِی تُقَرِّبُكمْ عِنْدَنا زُلْفی [سبأ/۳۷.]

لا يجْزِی والِدٌ عَنْ وَلَدِهِ وَ لا مَوْلُودٌ هُوَ جازٍ عَنْ والِدِهِ شَيئاً [لقمان/۳۳.]

۲. هشدار

۱. لَنْ تَنْفَعَكمْ أَرْحامُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [ممتحنه/۳.]

۲. وَ ما أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ بِالَّتِی تُقَرِّبُكمْ عِنْدَنا زُلْفی [سبأ/۳۷.]

۳. إِنَّ مِنْ أَزْواجِكمْ وَ أَوْلادِكمْ عَدُوًّا لَكمْ فَاحْذَرُوهُمْ [تغابن/۱۴.]

۴. إِنَّما أَمْوالُكمْ وَ أَوْلادُكمْ فِتْنَةٌ [تغابن/۱۵.]

۵. لَنْ تُغْنِی عَنْهُمْ أَمْوالُهُمْ وَ لا أَوْلادُهُمْ مِنَ اللّهِ شَيئاً [آل عمران/۱۰.]

۶. فَلا تُعْجِبْك أَمْوالُهُمْ وَ لا أَوْلادُهُمْ [توبه/۵۵.]

۷. وَ اتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يزِدْهُ مالُهُ وَ وَلَدُهُ إِلاّ خَساراً [نوح/۲۱.]

۸. تَكاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حديد/۲۰.]

۹. وَ قالُوا نَحْنُ أَكثَرُ أَمْوالاً وَ أَوْلاداً وَ ما نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ [سبأ/۳۵.]

۱۰. أَ يحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنِينَ نُسارِعُ لَهُمْ فِی الْخَيراتِ [مومنون/۵۶-۵۵.]

نسلی که در پیروی از حق تابع والدین نیست

إِنَّهُ لَيسَ مِنْ أَهْلِك [هود/۴۶.]

وَ هُما يسْتَغِيثانِ اللّهَ وَيلَك آمِنْ [احقاف/۱۷.]

مواردی که فرزند عامل انحراف والدین می‌شود.

لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ [منافقون/۹.]

شَغَلَتْنا أَمْوالُنا وَ أَهْلُونا [فتح/۱۱.]

إِنَّ مِنْ أَزْواجِكمْ وَ أَوْلادِكمْ عَدُوًّا لَكمْ [تغابن/۱۴.]

لَمْ يزِدْهُ مالُهُ وَ وَلَدُهُ إِلاّ خَساراً [نوح/۲۱.]

۴. فرزندان و نسل

۱. سفارش به فرزندان

وَ أْمُرْ أَهْلَک بِالصَّلاةِ وَ اصْطَبِرْ عَلَیها [طه/۱۳۲.]

یا بُنَی أَقِم الصَّلاۀَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ [لقمان/۱۳.]

یا بُنَی لا تُشْرِک بِاللّهِ [لقمان/۱۷.]

لقمان : یا بُنَی إِنَّها إِنْ تَک مِثْقالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَکنْ فِی صَخْرَةٍ أَوْ فِی السَّماواتِ أَوْ فِی الْأَرْضِ یأْتِ بِهَا اللّهُ إِنَّ اللّهَ لَطِیفٌ خَبِیرٌ [لقمان/۱۶.]

وَ کانَ یأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ [مریم/۵۵.]

إِنّا کنّا قَبْلُ فِی أَهْلِنا مُشْفِقِینَ [طور/۲۶.]

یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاک عَلی إِخْوَتِک [یوسف/۵.]

إِذْ قالَ لِبَنِیهِ ما تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِی [بقره/۱۳۳.]

۲. هشدار به فرزندان

وَ إِنْ جاهَداک عَلی أَنْ تُشْرِک بِی ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [لقمان/۱۵.]

قَدْ خَسِرَ الَّذِینَ قَتَلُوا أَوْلادَهُمْ [انعام/۱۴۰.]

إِنَّ الْخاسِرِینَ الَّذِینَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِیهِمْ [شوری/۴۵.]

وَ لا یلِدُوا إِلّا فاجِراً کفّاراً [نوح/۲۷.]

۱. قرآن

۱. شناسنامه قرآن

قرآن؛ یعنی کتاب خواندنی ، حدود ۷۰ مرتبه این واژه در قرآن به کار رفته. هیچ کتابی در تاریخ بشر اینقدر خوانده نشده است.

الر تِلْک آیاتُ الْکتابِ وَ قُرْآنٍ مُبِینٍ [نحل/۱] .

قرآن نام کتاب است ، به اعتبار اینکه قرائت می‌شود [المیزان ، ج۱۵ ، ص ۳۷۰] .

عن النبی (ص) : عدد درج الجنه عدد ای القرآن فاذا دخل صاحب القرآن الجنه قیل له اقرء و ارق لکل آیه درجه فلاتکون فوق حافظ القرآن درجه [الحیوه ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

عَنِ النَّبِی (ص) أَنَّهُ قَالَ : " الْقُرْآنُ أَفْضَلُ کلِّ شَیءٍ دُونَ اللَّهِ فَمَنْ وَقَّرَ الْقُرْآنَ فَقَدْ وَقَّرَ اللَّهَ وَ مَنْ لَمْ یوَقِّرِ الْقُرْآنَ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِحُرْمَةِ اللَّهِ حُرْمَةُ الْقُرْآنِ عَلَی اللَّهِ کحُرْمَةِ الْوَالِدِ عَلَی وَلَدِهِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۶] .

اطلاعات عمومی درباره قرآن

تعداد ۲۲۰۰ تفسیر داریم که ربع آن مال شیعه و سه چهارم آن مال اهل سنت است.

کوتاه ترین و بلندترین آیه ، آیه مدهامتان سوره الرحمن آیه

و بزرگترین آن آیه ۲۸۲ سوره بقره است :

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا تَـداينْتُمْ بِدَينٍ إِلى أَجَلٍ مُسَـمًّى فَاكتُبُوهُ وَ لْيكتُبْ بَينَكمْ كاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَ لا يأْبَ كاتِبٌ أَنْ يكتُبَ كما عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيكتُبْ وَ لْيمْلِلِ الَّذِى عَلَيهِ الْحَقُّ وَ لْيتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَ لا يبْخَسْ مِنْهُ شَـيئاً فَإِنْ كانَ الَّذِى عَلَيهِ الْحَقُّ سَـفِيهاً أَوْ ضَـعِيفاً أَوْ لا يسْتَطِيعُ أَنْ يمِلَّ هُوَ فَلْيمْلِلْ وَلِيهُ بِالْعَدْلِ وَ اسْتَشْـهِدُوا شَهِيدَينِ مِنْ رِجالِكمْ فَإِنْ لَمْ يكونا رَجُلَينِ فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَداءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْـداهُما فَتُـذَكرَ إِحْداهُمَا الْأُخْرى وَ لا يأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا وَ لا تَسْـئَمُوا أَنْ تَكتُبُوهُ صَـغِيراً أَوْ كبِيراً إِلى أَجَلِهِ ذلِكمْ أَقْسَـطُ عِنْـدَ اللَّهِ وَ أَقْوَمُ لِلشَّهـادَةِ وَ أَدْنى أَلاّ تَرْتابُوا إِلاّ أَنْ تَكونَ تِجارَةً حاضِـرَةً تُـدِيرُونَها بَينَكمْ فَلَيسَ عَلَيكمْ جُناحٌ أَلاّ تَكتُبُوها وَ أَشْهِدُوا إِذا تَبايعْتُمْ وَ لا يضَارَّ كاتِبٌ وَ لا شَهِيدٌ وَ إِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ وَ يعَلِّمُكمُ اللَّهُ وَ اللَّهُ بِكلِّ شَيءٍ عَلِيمٌ

كوچكترين سوره ، كوثر و بزرگترين سوره بقره.

۲۱- نام پيامبران در قرآن.

۲۲- اولين و آخرين آيه.

۲۳- موضوعاتى كه قرآن روى آن آيات زيادى دارد مثلا :

الف : آيات الاحكام ، ۵۰۰ آيه.

ب : آيات معاد بيش از ۱۰۰۰ آيه.

ج : آيات بنى اسرائيل ، ۹۰۰ آيه

د : آيات اخلاق

سوره‌هاى مدنى

۱- مطففين ، ۸۳.

۲- بقره ، ۲.

۳- انفال ، ۸.

۴- آل عمران ، ۳.

۵- حشر ، ۵۹.

۶- احزاب ، ۳۳.

۷- نور ، ۲۴.

۸- ممتحنه ، ۶۰.

۹- فتح ، ۴۸.

۱۰- نساء ، ۴.

۱۱- حج ، ۲۲.

۱۲- حديد ، ۵۷.

۱۳- محمد ، ۴۷.

۱۴- دهر ، ۷۶.

قرآن ، صفحه ۲

۱۵- طلاق ، ۶۵.

۱۶- بينه ، ۹۸.

۱۷- جمعه ، ۶۲.

۱۸- سجده ، ۳۲.

۱۹- مومن ، ۴۰.

۲۰- منافقون ، ۶۳.

۲۱- مجادله ، ۵۸.

۲۲- حجرات ، ۴۹.

۲۳- تحریم ، ۶۶.

۲۴- تغابن ، ۶۴.

۲۵- صف ، ۶۱.

۲۶- مائده ، ۵

۲۷- برائت ، ۹.

۲۸- فتح ، ۱۱۰.

۲۹- واقعه ، ۵۶.

۳۰- عادیات ، ۱۰۰.

۳۱- معوذتین ، ۱۱۳ و ۱۱۴.

- سوره‌های مکی

۱- اقرا ،

۲- ن و القلم ،

۳- ضحی

۴- مزمل

۵- مدثر

۶- فاتحه

۷- تبت

۸- کورت

۹- اعلی

۱۰- اللیل

۱۱- فجر

۱۲- انشراح

۱۳- رحمان

۱۴- عصر

۱۵- کوثر

۱۶- تکاثر

۱۷- ماعون
۱۸- فيل
۱۹- نجم
۲۰- عبس
۲۱- قدر
۲۲- شمس
۲۳- بروج
۲۴- تين
۲۵- ايلاف
۲۶- قارعه
۲۷- قيامت
۲۸- همزه
۲۹- مرسلات
۳۰- ق
۳۱- بلد
۳۲- طارق
۳۳- قمر
۳۴- ص
۳۵- اعراف
۳۶- جن
۳۷- يس
۳۸- فرقان
۳۹- فاطر
۴۰- مريم
۴۱- طه
۴۲- شعراء
۴۳- نمل
۴۴- قصص
۴۵- بنى اسرائيل
۴۶- يونس
۴۷- هود
۴۸- يوسف

۴۹- هجر

۵۰- انعام

۵۱- صافات

۵۲- لقمان

۵۳- مومن

۵۴- حم سجده

۵۵- شوری

۵۶- زخرف

۵۷- سبا

۵۸- زمر

۵۹- دخان

۶۰- جاثیه

۶۱- احقاف

۶۲- ذاریات

۶۳- غایشه

۶۴- کهف

۶۵- نحل

۶۶- نوح

۶۷- ابراهیم

۶۸- انبیاء

۶۹- طور

۷۰- ملک

۷۱- حاقه

۷۲- معارج

۷۳- نبا

۷۴- نازعات

۷۵- انفطار

۷۶- روم

۷۷- عنکبوت

قلب قرآن : (یس)

عَنِ النَّبِی (ص) قَالَ : " إِنَّ لِکلِّ شَیءٍ قَلْباً وَ قَلْبُ الْقُرْآنِ یس" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۲۳] .

سنام قرآن : (بقره)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِكلِّ شَیءٍ سَنَاماً وَ سَنَامُ الْقُرْآنِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۳۳] .

۳- سید قرآن : (بقره)

قال رسول الله لعلی ابن ابیطالب (ع) : " سید الکلام القرآن و سید القرآن البقره و سید البقره آیه الکرسی یا علی ان فیها لخمسین کلمه و فی کل کلمه خمسون برکه" [مجمع البیان ، ج۱ ، ص۳۶۱] .

عن علی بن أبی طالب (ع) قال : " سمعت حبیبی رسول الله (ص) یقول هبط علی جبرئیل فقال یا محمد إن لکل شیء سیدا فسید البشر آدم و سید ولد آدم أنت و سید الروم صهیب و سید فارس سلمان و سید الحبش بلال و سید الشجر السدر و سید الطیر النسر و سید الشهور رمضان و سید الأیام یوم الجمعة و سید الکلام العربیة و سید العربیة القرآن و سید القرآن سورة البقرة" [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۳۱] .

و کان علی (ع) إذا رأی أحدا من شیعته قال : " رحم الله من قرأ إنا أنزلناه و عنه علیه السلام لکل شیء ثمرة و ثمرة القرآن إنا أنزلناه و لکل شیء کنز و کنز القرآن إنا أنزلناه و لکل شیء عون و عون الضعفاء إنا أنزلناه و لکل شیء یسر و یسر المعسرین إنا أنزلناه و لکل شیء عصمة و عصمة المؤمنین إنا أنزلناه و لکل شیء هدی و هدی الصالحین إنا أنزلناه و لکل شیء سید و سید القرآن إنا أنزلناه و لکل شیء زینة و زینة القرآن إنا أنزلناه و لکل شیء فسطاط و فسطاط المتعبدین إنا أنزلناه و لکل شیء بشری و بشری البرایا إنا أنزلناه و لکل شیء حجة و الحجة بعد النبی فی إنا أنزلناه فآمنوا بها قیل و ما الإیمان بها قال إنها تکون فی کل سنة و کل ما ینزل فیها حق" [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۳۳۱] .

عروس قرآن (الرحمن)

عَنْ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (ع) عَنْ آبَائِهِ عَنْهُ (ص) قَالَ : " لِکلِّ شَیءٍ عَرُوسٌ وَ عَرُوسُ الْقُرْآنِ سُورَةُ الرَّحْمَنِ جَلَّ ذِکرُهُ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۵۱] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : لِکلِّ شَیءٍ ثَمَرَةٌ وَ ثَمَرَةُ الْقُرْآنِ الْحَوَامِیمُ مِنْ رَوْضَاتٍ حَسَنَاتٍ مُحَصَّنَاتٍ مُتَجَاوِرَاتٍ فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ یرْتَعَ فِی رِیاضِ الْجَنَّةِ فَلْیقْرَأِ الْحَوَامِیمَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۱۹] .

قَالَ النَّبِیص : لِکلِّ شَیءٍ حِلْیةٌ وَ حِلْیةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ [الکافی ، ج۲ ، ص۶۱۵] .

بهار قرآن (ماه رمضان)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یقُولُ : " مَنْ قَرَأَ آیةً فِی رَمَضَانَ أَوْ سَبَّحَ کانَ لَهُ مِنَ الْفَضْلِ عَلَی غَیرِهِ کفَضْلِی عَلَی أُمَّتِی" [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۴۲۲] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : " لِکلِّ شَیءٍ رَبِیعٌ وَ رَبِیعُ الْقُرْآنِ شَهْرُ رَمَضَانَ" [الکافی ، ج۲ ، ص۶۳۰] .

بهار قرآن

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : " لِکلِّ شَیءٍ رَبِیعٌ وَ رَبِیعُ الْقُرْآنِ شَهْرُ رَمَضَانَ" [الکافی ، ج۲ ، ص۶۳۰] .

ریحانه قرآن : (یس)

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : عَلِّمُوا أَوْلَادَکمْ یس فَإِنَّهَا رَیحَانَةُ الْقُرْآنِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۲۵] .

ذروه القرآن : (آیة الکرسی)

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ لِکلِّ شَیءٍ ذِرْوَةً وَ ذِرْوَةُ الْقُرْآنِ آیةُ الْکرْسِی مَنْ قَرَأَ آیةَ الْکرْسِی مَرَّةً صَرَفَ اللَّهُ عَنْهُ أَلْفَ مَکرُوهٍ مِنْ مَکارِهِ الدُّنْیا وَ أَلْفَ مَکرُوهٍ مِنْ مَکارِهِ الْآخِرَةِ أَیسَرُ مَکرُوهِ الدُّنْیا الْفَقْرُ وَ أَیسَرُ مَکرُوهِ الْآخِرَةِ عَذَابُ الْقَبْرِ وَ إِنِّی لَأَسْتَعِینُ بِهَا عَلَی صُعُودِ الدَّرَجَةِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۱ ، ص۳۹۶] .

ام القرآن : (فاتحة الكتاب)

عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : " سَمِعَ بَعْضُ آبَائِی رَجُلًا یقْرَأُ أُمَّ الْقُرْآنِ فَقَالَ شُكرٌ وَ أَجْرٌ ..." [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۳۲] .

قَالَ قَرَأْتُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَاتِحَةَ الْكتَابِ فَقَالَ : " وَ الَّذِی نَفْسِی بِیدِهِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ فِی التَّوْرَاةِ وَ الْإِنْجِیلِ وَ لَا فِی الزَّبُورِ وَ لَا فِی الْفُرْقَانِ مِثْلَهَا هِی أُمُّ الْكتَابِ وَ أُمُّ الْقُرْآنِ وَ هِی السَّبْعُ الْمَثَانِی وَ هِی مَقْسُومَةٌ بَینَ اللَّهِ وَ بَینَ عَبْدِهِ وَ لِعَبْدِهِ مَا سَأَلَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۳۱] .

جمال القرآن : (بقره و آل عمران)

عن علی (ع) : جمال القرآن البقرة و آل عمران [غررالحکم ، ص۱۱۰] .

۲. صفات و ویژگی های قرآن

۱. قرآن از دیدگاه قرآن

۱- قرآن کریم کتابی است که از ناحیه خداوند متعال نازل شده است.

تَنْزِیلُ الْکتاب مِنَ اللّهِ الْعَزِیزِ الْحَکیم [غافر/۱] .

۲- قرآن کریم بهترین سخن الهی است

اللّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِیثِ کتاباً مُتَشابِهاً مَثانِی [زمر/ ۲۳] .

۳- قرآن کریم کتابی است که مایه هدایت همه انسانها است :

شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَیناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ [بقره/ ۱۸۵] .

گرچه پرهیزکاران از هدایت آن بهره می‌برند

ذلِک الْکتابُ لا رَیبَ فِیهِ هُدیً لِلْمُتَّقِینَ [بقره / ۲] .

هذا بَیانٌ لِلنّاسِ وَ هُدیً وَ مَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِینَ [ال عمران / ۱۳۸] .

۴- قرآن کریم کتابی است که مایه انذار همه مردم است

قُلِ اللّهُ شَهِیدٌ بَینِی وَ بَینَکمْ وَ أُوحِی إِلَی هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَکمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ [انعام/۱۹] .

گرچه تنها در اهل خشیت و ترس موثرواقع می‌شود

إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ یخْشاها [نازعات / ۴۵] .

۵- قرآن کریم کتابی است که مایه ذکر و یادآوری است

وَ ما عَلَّمْناهُ الشِّعْرَ وَ ما ینْبَغِی لَهُ إِنْ هُوَ إِلاّ ذِکرٌ وَ قُرْآنٌ مُبِینٌ [یس / ۶۹] .

گرچه اهل ایمان از تذکر آن بهره‌مند می‌شوند :

وَ ذَکرْ فَإِنَّ الذِّکری تَنْفَعُ الْمُومِنِینَ [ذاریات / ۵۵] .

۶- قرآن کریم موعظه و پند الهی است :

یا أَیهَا النّاسُ قَدْ جاءَتْکمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّکمْ وَ شِفاءٌ لِما فِی الصُّدُورِ وَ هُدیً وَ رَحْمَةٌ لِلْمُومِنِینَ [یونس / ۵۷] .

۷- قرآن کریم کتاب شفا و درمان برای مومنان است

وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُومِنِینَ وَ لا یزِیدُ الظّالِمِینَ إِلاّ خَساراً [اسراء / ۸۲] .

۸- قرآن کریم کتابی است که هرگز باطل در آن راه پیدا نمی‌کند

لا یَأْتِیهِ الْباطِلُ مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِیلٌ مِنْ حَکیمٍ حَمِیدٍ [فصلت / ۴۲] .

۹- قرآن کریم معجزه جاوید پیامبر اکرم است که انس و جن از آوردن همانند آن عاجز هستند.

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ عَلی أَنْ یأْتُوا بِمِثْلِ هذَا الْقُرْآنِ لا یأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَ لَوْ کانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِیراً [اسراء / ۸۸] .

ویژگی های قرآن کریم

۱-هیچ شکی در او نیست : ذلِکَ الْکتابُ لا رَیبَ فِیهِ۲-هدایت برای پرهیزکاران : هُدیً لِلْمُتَّقِینَ [بقره/۲] .

۳-هیچ کژی در آن نیست :

قُرْآناً عَرَبِیا غَیرَ ذِی عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ یتَّقُونَ [زمر/۲۸] .

۴-بیانگر همه چیز :

وَ نَزَّلْنا عَلَیکَ الْکتابَ تِبْیاناً لِکلِّ شَیءٍ وَ هُدیً وَ رَحْمَةً وَ بُشْری لِلْمُسْلِمِینَ [نمل/۸۹] .

۵-شکست‌ناپذیر :

لا یاتیه الباطل من بین یدیه و لا من خلفه [فصلت ، ۴۲] .؟؟؟

۶-"فرقان" جدا کننده حق از باطل :

تَبارَکَ الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ لِیکونَ لِلْعالَمِینَ نَذِیراً [فرقان/۱] .

۷-بهترین سخن :

اللّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِیثِ کتاباً مُتَشابِهاً مَثانِی تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِینَ یخْشَوْنَ رَبَّهُمْ [زمر/۲۳] .

۸-مایه هدایت مردم :

شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَیناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ [بقره/۱۸۵] .

۹-مایه اندرز برای متقین :

هذا بَیانٌ لِلنّاسِ وَ هُدیً وَ مَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِینَ [ال عمران/۱۳۸] .

۱۰-مایه بشارت برای مومنان :

هُدیً وَ بُشْری لِلْمُومِنِینَ [نمل/۲] .

۱۱-مایه انذار :

وَ أُوحِی إِلَی هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَکمْ بِهِ وَ مَنْ بَلَغَ [انعام/۱۹] .

۱۲-مایه شفا و رحمت :

وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُومِنِینَ وَ لا یزِیدُ الظّالِمِینَ إِلاّ خَساراً [اسراء/۸۲] .

۱۳-کتاب پربرکت :

وَ هذا کتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَکٌ [انعام/۹۲] .

۱۴-کتاب نور و آشکار :

قَدْ جاءَکمْ مِنَ اللّهِ نُورٌ وَ کتابٌ مُبِینٌ [مائده/۱۵] .

۱۵-کتاب خیر :

وَ قِیلَ لِلَّذِینَ اتَّقَوْا ما ذا أَنْزَلَ رَبُّکمْ قالُوا خَیراً [نحل/۳۰] .

۱۶-کتاب بزرگ :

وَ لَقَدْ آتَیناک سَبْعاً مِنَ الْمَثانِی وَ الْقُرْآنَ الْعَظِیمَ [حجر/۸۷] .

۱۷-کتاب مجید :

ق وَ الْقُرْآنِ الْمَجِیدِ [ق/۱] .

۱۸-کتاب کریم :

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ کرِیمٌ [واقعه/۷۷] .

۱۹-کتاب آسان :

وَ لَقَدْ یسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّکرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّکرٍ [قمر/۱۷] و همین عبارت در آیات ۲۲ و ۳۲ و ۴۰ سوره قمر تکرار شده.

۲۰-کتاب سنگین :

إِنّا سَنُلْقِی عَلَیک قَوْلاً ثَقِیلاً [مزمل/۵] .

إِنّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیلَةٍ مُبارَکةٍ إِنّا کنّا مُنْذِرِینَ [دخان/۳] .

فَإِنَّما یسَّرْناهُ بِلِسانِک لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِینَ وَ تُنْذِرَ بِهِ قَوْماً لُدًّا [مریم/۹۷] .

فَإِنَّما یسَّرْناهُ بِلِسانِک لَعَلَّهُمْ یتَذَکرُونَ [دخان/۵۸] .

۲۱ ـ سایر ویژگیها :

الرَّحْمنِ عَلَّمَ الْقُرْآنَ [الرحمن/۱ و ۲] .

إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ کرِیم

وَ ما هُوَ بِقَوْلِ شاعِرٍ قَلِیلاً ما تُومِنُونَ

وَ لا بِقَوْلِ کاهِنٍ قَلِیلاً ما تَذَکرُونَ

تَنْزِیلٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ [حاقه/۴۰ تا ۴۳] .

إِنَّ عَلَینا جَمْعَهُ وَ قُرْآنَهُ [قیامت/۱۷] .

فَإِذا قَرَأْناهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ [قیامت/۱۸] .

ثُمَّ إِنَّ عَلَینا بَیانَهُ [قیامت/۱۹] .

فَبِأَی حَدِیثٍ بَعْدَهُ یومِنُونَ [اعراف/۱۸۵] .

فِی صُحُفٍ مُکرَّمَةٍ [عبس/۱۳] .

مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ [عبس/۱۴] .

بِأَیدِی سَفَرَةٍ [عبس/۱۵] .

کرام بَرَرَةٍ [عبس/۱۶] .

بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِیدٌ [بروج/۲۱] .

فِی لَوْحٍ مَحْفُوظٍ [بروج/۲۲] .

إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّکرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر/۹] .

ما فَرَّطْنا فِی الْکتابِ مِنْ شَیءٍ ثُمَّ إِلی رَبِّهِمْ یحْشَرُونَ [انعام/۳۸] .

وَ هذا کتابٌ أَنْزَلْناهُ مُبارَک مُصَدِّقُ الَّذِی بَینَ یدَیهِ [انعام/۹۲] .

هذا بَيانٌ لِلنّاسِ وَ هُدىً وَ مَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ [ال عمران/۱۳۸] .
إِنَّ هذا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ [ال عمران/ ۶۲] .
أَ فَلا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَيرِ اللّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كَثِيراً [نساء/۸۲] .
قرآن تنها کافی نیست بیانگر لازم است
بِالْبَيناتِ وَ الزُّبُرِ وَ أَنْزَلْنا إِلَيكَ الذِّكرَ لِتُبَينَ لِلنّاسِ ما نُزِّلَ إِلَيهِمْ وَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكرُونَ [نحل/۴۴] .
۲. قرآن از دیدگاه اهل بیت
۱- قرآن کریم کتابی است که برتری آن نسبت به دیگر سخنان همانند برتری خداوند نسبت به انسانها است.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَضْلُ الْقُرْآنِ عَلَى سَائِرِ الْكَلَامِ كَفَضْلِ اللَّهِ عَلَى خَلْقِهِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۷] .
۲-قرآن کریم سفره آماده الهی است
وَ عَنْ النبی (ص) : أَنَّ هَذَا الْقُرْآنَ مَأْدُبَةُ اللَّهِ فَتَعَلَّمُوا مَأْدُبَتَهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ [وسائل‌الشيعة ، ج۶ ، ص۱۶۸] .
۳- قرآن کریم نور الهی است که هرگز خاموش نمی‌شود.
ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيهِ الْكِتَابَ نُوراً لَا تُطْفَأُ مَصَابِيحُهُ وَ سِرَاجاً لَا يَخْبُو تَوَقُّدُهُ‌نهج‌البلاغة ۳۱۵ القرآن الكريم ... [نهج‌البلاغة ، ص۳۱۵] .
۴- قرآن کریم دریایی است که کسی به عمق آن نخواهد رسید :
وَ بَحْراً لَا يدْرَكُ قَعْرُهُ [نهج‌البلاغة ، ص۳۱۵] .
۵- قرآن کریم کتابی است که هر قلبی ظرف معارف آن باشد از عذاب الهی در امان است.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يعَذِّبُ اللَّهُ قَلْباً وَعَى الْقُرْآنَ [وسائل‌الشيعة ، ج۶ ، ص۱۶۷] .
۶- جامعیت :
قرآن اختصاص به مورد شأن نزول ندارد ، بلکه شامل هر مورد مشابه هم می‌شود. نظیر مثل‌ها که برای تمام موارد مشابه قابل استفاده است که ما نام آن را جری می گذاریم. [الميزان ، ج۳ ، ص۶۸] .
وَ نَزَّلْنا عَلَيكَ الْكِتابَ تِبْياناً لِكلِّ شَيءٍ [نحل/۸۹] .
ما كانَ حَدِيثاً يفْتَرى وَ لكنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَينَ يدَيهِ وَ تَفْصِيلَ كلِّ شَيءٍ [يوسف/۱۱۱] .
مثلاـ امام هادی درباره زنا کاری که نصرانی بود و مسلمان شد تا از حد خوردن نجات یابد ، فرمودند : فَلَمْ يك ينْفَعُهُمْ إِيمانُهُمْ لَمّا رَأَوْا بَأْسَنا.
قُدِّمَ إِلَى الْمُتَوَكلِ رَجُلٌ نَصْرَانِى فَجَرَ بِامْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ فَأَرَادَ أَنْ يقِيمَ عَلَيهِ الْحَدَّ فَأَسْلَمَ فَقَالَ يحْيى بْنُ أَكثَمَ : قَدْ هَدَمَ إِيمَانُهُ شِرْكهُ وَ فِعْلَهُ وَ قَالَ بَعْضُهُمْ : يضْرَبُ ثَلَاثَةَ حُدُودٍ وَ قَالَ بَعْضُهُمْ : يفْعَلُ بِهِ كذَا وَ كذَا فَأَمَرَ الْمُتَوَكلُ بِالْكتَابِ إِلَى أَبِى الْحَسَنِ الثَّالِثِ (ع) وَ سُؤَالِهِ عَنْ ذَلِك. فَلَمَّا قَرَأَ الْكتَابَ كتَبَ يضْرَبُ حَتَّى يمُوتَ فَأَنْكرَ يحْيى بْنُ أَكثَمَ وَ أَنْكرَ فُقَهَاءُ الْعَسْكرِ ذَلِك وَ قَالُوا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ سَلْ عَنْ هَذَا فَإِنَّهُ شَىءٌ لَمْ ينْطِقْ بِهِ كتَابٌ وَ لَمْ تَجِئْ بِهِ سُنَّةٌ فَكتَبَ إِلَيهِ أَنَّ فُقَهَاءَ الْمُسْلِمِينَ قَدْ أَنْكرُوا هَذَا وَ قَالُوا : لَمْ يجِئْ بِهِ سُنَّةٌ وَ لَمْ ينْطِقْ بِهِ كتَابٌ فَبَينْ لَنَا لِمَ أَوْجَبْتَ عَلَيهِ الضَّرْبَ حَتَّى يمُوتَ؟ فَكتَبَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيم [فَلَمَّا أَحَسُّوا] فَلَمّا رَأَوْا بَأْسَنا قالُوا آمَنّا بِاللّهِ وَحْدَهُ وَ كفَرْنا بِما كنّا بِهِ مُشْرِكينَ فَلَمْ يك ينْفَعُهُمْ إِيمانُهُمْ لَمّا رَأَوْا بَأْسَنا سُنَّتَ اللّهِ الَّتِى قَدْ خَلَتْ فِى عِبادِهِ وَ خَسِرَ هُنالِك الْكافِرُونَ قَالَ : فَأَمَرَ بِهِ الْمُتَوَكلُ فَضُرِبَ حَتَّى مَاتَ [الكافى ، ج۷ ، ص۲۳۸] .
عن الامام الباقر (ع) : ان الله لم يدع شيئا تحتاج اليه الامه الى يوم القيامه الا انزله فى كتابه [بحار ، ج۹۲ ، ص۸۴] .؟؟؟
قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : مَا مِنْ أَمْرٍ يخْتَلِفُ فِيهِ اثْنَانِ إِلَّا وَ لَهُ أَصْلٌ فِى كتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَكنْ لَا تَبْلُغُهُ عُقُولُ الرِّجَالِ [الكافى ،

ج ۱ ، ص ۶۰] .
۷- تازگی :
سأل أبا عبد الله (ع) ما بال القرآن لا يزداد عند النشر و الدراسة إلا غضاضة. فقال : " لأن الله لم ينزله لزمان دون زمان و لا لناس دون ناس فهو فی کل زمان جدید و عند کل قوم غض إلی یوم القیامة" [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۸۷] .
۸- القاء آن جوری است که عوام و خواص هر کدام به قدر فهمشان در می‌یابند. [المیزان ، ج۱۹ ، ص۷۷] .
۹- حکیم؛ یعنی لغو ، بیهوده و ضعف ندارد.
۱۰- ذکر مبارک :
ثابت و کثیر البرکات است؛ خیر قرآن به کافر و مومن می‌رسد. دنیای امروز با اینکه قرآن را نپذیرفته ، ولی عملا الهاماتی از معارف آن گرفته است. [المیزان ، ج۱۴ ، ص۳۲۴] .
اللَّهَ اللَّهَ فِی الْقُرْآنِ لَا یسْبِقُکمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَیرُکمْ [نهج‌البلاغة ، ص۴۲۱] .
۱۱- هماهنگ : أَ فَلا یتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ کانَ مِنْ عِنْدِ غَیرِ اللّهِ لَوَجَدُوا فِیهِ اخْتِلافاً کثِیراً [نساء/۸۲] .
۱۲ ـ سنگینی کلام از طرف خدا بودن برای عارف سنگینی دارد ، لذا هنگام نزول وحی حال پیامبر (ص) شبیه اغماء می‌شد.
دستور اقامه دین در فضای شرک سنگین است. [المیزان ، ج ۲۰ ، ص۱۳۹] .
ظاهر و باطن و تفسیر و عمق سنگینی دارد.
آیه ذیل نیز دلیل بر سنگین بودن قرآن است.
لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلی جَبَلٍ لَرَأَیتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْیةِ اللّهِ [حشر/۲۱] .
۱۳ ـ با عظمت است.
وَ لَوْ أَنَّ قُرْآناً سُیرَتْ بِهِ الْجِبالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ کلِّمَ بِهِ الْمَوْتی بَلْ لِلّهِ الْأَمْرُ جَمِیعاً [رعد/۳۱] .
۱۴- تجلی است
و قال الصادق (ع) : لقد تجلی الله لخلقه فی کلامه و لکنهم لا یبصرون [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۱۰۷] .
۱۵- میزان است : وصیته (ع) لجابر بن یزید الجعفی قال له : " یا جابر اغتنم من أهل زمانک خمسا و اعلم بأنک لا تکون لنا ولیا حتی لو اجتمع علیک أهل مصرک و قالوا إنک رجل سوء لم یحزنک ذلک و لو قالوا إنک رجل صالح لم یسرک ذلک و لکن اعرض نفسک علی کتاب الله فإن کنت سالکا سبیله زاهدا فی تزهیده راغبا فی ترغیبه خائفا من تخویفه فاثبت و أبشر فإنه لا یضرک ما قیل فیک و إن کنت مباینا للقرآن فماذا الذی یغرک من نفسک" [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] .
۱۶- ربیع القلب :
وَ تَفَقَّهُوا فِیهِ فَإِنَّهُ رَبِیعُ الْقُلُوبِ [نهج‌البلاغة ، ص۱۶۴] .
۱۷ ـ ینابیع العلم :
وَ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ لَمْ یعِظْ أَحَداً بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ فَإِنَّهُ حَبْلُ اللَّهِ الْمَتِینُ وَ سَبَبُهُ الْأَمِینُ وَ فِیهِ رَبِیعُ الْقَلْبِ وَ ینَابِیعُ الْعِلْمِ [نهج‌البلاغة ، ص۲۵۴] .
۱۸ ـ ریا لعطش العلماء :
ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَیهِ الْکتَابَ جَعَلَهُ اللَّهُ رِیاً لِعَطَشِ الْعُلَمَاءِ وَ رَبِیعاً لِقُلُوبِ الْفُقَهَاءِ وَ مَحَاجَّ لِطُرُقِ الصُّلَحَاءِ [نهج‌البلاغة ، ص۳۱۵] .
فَإِنَّ فِیهِ شِفَاءً مِنْ أَکبَرِ الدَّاءِ وَ هُوَ الْکفْرُ وَ النِّفَاقُ وَ الْغَی وَ الضَّلَالُ [نهج‌البلاغة ، ص۲۵۲] .

در صحیفه سجادیه می‌خوانیم :

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلِ الْقُرْآنَ لَنَا فِي ظُلَمِ اللَّيَالِي مُونِساً ، وَ مِنْ نَزَغَاتِ الشَّيْطَانِ وَ خَطَرَاتِ الْوَسَاوِسِ حَارِساً ، وَ لِأَقْدَامِنَا عَنْ نَقْلِهَا إِلَى الْمَعَاصِي حَابِساً ، وَ لِأَلْسِنَتِنَا عَنِ الْخَوْضِ فِي الْبَاطِلِ مِنْ غَيرِ مَا آفَةٍ مُخْرِساً ، وَ لِجَوَارِحِنَا عَنِ اقْتِرَافِ الْآثَامِ زَاجِراً ، وَ لِمَا طَوَتِ الْغَفْلَةُ عَنَّا مِنْ تَصَفُّحِ الِاعْتِبَارِ نَاشِراً ، حَتَّى تُوصِلَ إِلَى قُلُوبِنَا فَهْمَ عَجَائِبِهِ ، وَ زَوَاجِرَ أَمْثَالِهِ الَّتِي ضَعُفَتِ الْجِبَالُ الرَّوَاسِي عَلَى صَلَابَتِهَا عَنِ احْتِمَالِهِ. (١١) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ أَدِمْ بِالْقُرْآنِ صَلَاحَ ظَاهِرِنَا ، وَ احْجُبْ بِهِ خَطَرَاتِ الْوَسَاوِسِ عَنْ صِحَّةِ ضَمَائِرِنَا ، وَ اغْسِلْ بِهِ دَرَنَ قُلُوبِنَا وَ عَلَائِقَ أَوْزَارِنَا ، وَ اجْمَعْ بِهِ مُنْتَشَرَ أُمُورِنَا ، وَ أَرْوِ بِهِ فِي مَوْقِفِ الْعَرْضِ عَلَيكَ ظَمَأَ هَوَاجِرِنَا ، وَ اكْسُنَا بِهِ حُلَلَ الْأَمَانِ يوْمَ الْفَزَعِ الْأَكبرِ فِي نُشُورِنَا. (١٢) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْبُرْ بِالْقُرْآنِ خَلَّتَنَا مِنْ عَدَمِ الْإِمْلَاقِ ، وَ سُقْ إِلَينَا بِهِ رَغَدَ [الصحیفه‌السجادیة (ع) ، ص۱۷۴] .

قرآن نسبت به تنهائی‌ها مونس است.

نسبت به وسوسه‌ها حافظ است.

نسبت به گناهان نگهبان است.

نسبت به گفتارهای باطل لال می‌کند.

نسبت به زنگ دلها صیقل است.

ویژگی های قرآن در خطبه ۱۹۸ نهج البلاغه :

ثُمَّ إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ بَعَثَ مُحَمَّداً (ص) بِالْحَقِّ ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيهِ الْكِتَابَ نُوراً لَا تُطْفَأُ مَصَابِيحُهُ

یعنی قرآن نوری است که چراغش خاموش نمی‌شود.

وَ سِرَاجاً لَا يخْبُو تَوَقُّدُهُ؛

یعنی چراغی است که افروختگی اش کاهش نمی‌پذیرد.

وَ بَحْراً لَا يدْرَكُ قَعْرُهُ؛

یعنی دریایی است که ژرف و قعر آن را کس نداند.

وَ مِنْهَاجاً لَا يضِلُّ نَهْجُهُ؛

یعنی راهی است که رهرو را به گمراهی نمی‌کشاند.

وَ شُعَاعاً لَا يظْلِمُ ضَوْءُهُ وَ فُرْقَاناً لَا يخْمَدُ بُرْهَانُهُ

وَ تِبْياناً لَا تُهْدَمُ أَرْكانُهُ؛

یعنی تبیانی است که ارکانش فرو نمی‌ریزد و ویرانی نمی‌پذیرد.

وَ شِفَاءً لَا تُخْشَى أَسْقَامُهُ؛

یعنی شفایی است که بیماری در پی ندارد.

وَ عِزّاً لَا تُهْزَمُ أَنْصَارُهُ؛

یعنی عزتی است که یارانش را زایل نمی‌کند.

وَ حَقّاً لَا تُخْذَلُ أَعْوَانُهُ

فَهُوَ مَعْدِنُ الْإِيمَانِ وَ بُحْبُوحَتُهُ وَ ينَابِيعُ الْعِلْمِ وَ بُحُورُهُ؛

یعنی معدن ایمان و چشمه علم است.

وَ رِیاضُ الْعَدْلِ؛

یعنی باغهای عدل است.

وَ غُدْرَانُهُ وَ أَثَافِی الْإِسْلَامِ وَ بُنْیانُهُ وَ أَوْدِیةُ الْحَقِّ وَ غِیطَانُهُ وَ بَحْرٌ لَا ینْزِفُهُ الْمُسْتَنْزِفُونَ وَ عُیونٌ لَا ینْضِبُهَا الْمَاتِحُونَ وَ مَنَاهِلُ لَا یغِیضُهَا الْوَارِدُونَ؛

یعنی چشمه‌ای است که هر چه از آن آب بردارند ، خشک نمی‌شود.

وَ مَنَازِلُ لَا یضِلُّ نَهْجَهَا الْمُسَافِرُونَ وَ أَعْلَامٌ لَا یعْمَی عَنْهَا السَّائِرُونَ وَ آکامٌ لَا یجُوزُ عَنْهَا الْقَاصِدُونَ جَعَلَهُ اللَّهُ رِیاً لِعَطَشِ الْعُلَمَاءِ وَ رَبِیعاً لِقُلُوبِ الْفُقَهَاءِ وَ مَحَاجَّ لِطُرُقِ الصُّلَحَاءِ وَ دَوَاءً لَیسَ بَعْدَهُ دَاءٌ وَ نُوراً لَیسَ مَعَهُ ظُلْمَةٌ وَ حَبْلًا وَثِیقاً عُرْوَتُهُ وَ مَعْقِلًا مَنِیعاً ذِرْوَتُهُ وَ عِزّاً لِمَنْ تَوَلَّاهُ وَ سِلْماً لِمَنْ دَخَلَهُ وَ هُدًی لِمَنِ ائْتَمَّ بِهِ وَ عُذْراً لِمَنِ انْتَحَلَهُ وَ بُرْهَاناً لِمَنْ تَکلَّمَ بِهِ وَ شَاهِداً لِمَنْ خَاصَمَ بِهِ وَ فَلْجاً لِمَنْ حَاجَّ بِهِ وَ حَامِلًا لِمَنْ حَمَلَهُ وَ مَطِیةً لِمَنْ أَعْمَلَهُ وَ آیةً لِمَنْ تَوَسَّمَ وَ جُنَّةً لِمَنِ اسْتَلْأَمَ وَ عِلْماً لِمَنْ وَعَی وَ حَدِیثاً لِمَنْ رَوَی وَ حُکماً لِمَنْ قَضَی [نهج‌البلاغة ، ص۳۱۵] .

الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ [الرحمن/۱ و ۲] .

قرآن در بیان حضرت زهرا (سلام الله علیها) و

لِلَّهِ فِیکمْ عَهْدٌ قَدَّمَهُ إِلَیکمْ وَ بَقِیةٌ اسْتَخْلَفَهَا عَلَیکمْ کتَابُ اللَّهِ بَینَةٌ بَصَائِرُه

یعنی دلایل و معارف آن روشن و واضح است.

وَ آی مُنْکشِفَةٌ سَرَائِرُهُ؛

یعنی آیه‌هایی که نهفته‌های آن آشکار است.

وَ بُرْهَانٌ مُتَجَلِّیةٌ ظَوَاهِرُهُ مُدِیمٌ لِلْبَرِیةِ اسْتِمَاعُهُ (به تکرار شنیدن ملال آور نمی‌شود و کهنه نمی‌گردد) وَ قَائِدٌ إِلَی الرِّضْوَانِ أَتْبَاعَهُ مُودِّیاً إِلَی النَّجَاةِ أَشْیاعَهُ (جمع شیعه یعنی اتباعه) فِیهِ تِبْیانُ حُجَجِ اللَّهِ الْمُنَوَّرَةِ وَ مَحَارِمِهِ الْمَحْدُودَةِ وَ فَضَائِلِهِ الْمَنْدُوبَةِ (مندوب؛ یعنی دعوت شده ، خواسته شده) وَ جُمَلِهِ الْکافِیةِ وَ رُخَصِهِ الْمَوْهُوبَةِ (حلال‌ها یا رخصت هایی که بخشیده است) وَ شَرَائِعِهِ الْمَکتُوبَةِ وَ بَینَاتِهِ الْخَالِیةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۶۷] .

قرآن در بیان حضرت علی (ع) :

وَ اعْلَمُوا أَنَّ هَذَا الْقُرْآنَ هُوَ النَّاصِحُ الَّذِی لَا یغُشُّ وَ الْهَادِی الَّذِی لَا یضِلُّ وَ الْمُحَدِّثُ الَّذِی لَا یکذِبُ وَ مَا جَالَسَ هَذَا الْقُرْآنَ أَحَدٌ إِلَّا قَامَ عَنْهُ بِزِیادَةٍ أَوْ نُقْصَانٍ زِیادَةٍ فِی هُدًی أَوْ نُقْصَانٍ مِنْ عَمًی وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَیسَ عَلَی أَحَدٍ بَعْدَ الْقُرْآنِ مِنْ فَاقَةٍ وَ لَا لِأَحَدٍ قَبْلَ الْقُرْآنِ مِنْ غِنًی فَاسْتَشْفُوهُ مِنْ أَدْوَائِکمْ وَ اسْتَعِینُوا بِهِ عَلَی لَأْوَائِکمْ فَإِنَّ فِیهِ شِفَاءً مِنْ أَکبَرِ الدَّاءِ وَ هُوَ الْکفْرُ وَ النِّفَاقُ وَ الْغَی وَ الضَّلَالُ فَاسْأَلُوا اللَّهَ بِهِ وَ تَوَجَّهُوا إِلَیهِ بِحُبِّهِ وَ لَا تَسْأَلُوا بِهِ خَلْقَهُ إِنَّهُ مَا تَوَجَّهَ الْعِبَادُ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی بِمِثْلِهِ وَ اعْلَمُوا أَنَّهُ شَافِعٌ مُشَفَّعٌ وَ قَائِلٌ مُصَدَّقٌ وَ أَنَّهُ مَنْ شَفَعَ لَهُ الْقُرْآنُ یوْمَ الْقِیامَةِ شُفِّعَ فِیهِ وَ مَنْ مَحَلَ بِهِ الْقُرْآنُ یوْمَ الْقِیامَةِ صُدِّقَ عَلَیهِ فَإِنَّهُ ینَادِی مُنَادٍ یوْمَ الْقِیامَةِ أَلَا إِنَّ کلَّ حَارِثٍ مُبْتَلًی فِی حَرْثِهِ وَ عَاقِبَةِ عَمَلِهِ غَیرَ حَرَثَةِ الْقُرْآنِ فَکونُوا مِنْ حَرَثَتِهِ وَ أَتْبَاعِهِ وَ اسْتَدِلُّوهُ عَلَی رَبِّکمْ وَ اسْتَنْصِحُوهُ عَلَی أَنْفُسِکمْ وَ اتَّهِمُوا عَلَیهِ آرَاءَکمْ وَ اسْتَغِشُّوا فِیهِ أَهْوَاءَکمْ [نهج‌البلاغة ، ص۲۵۲] .

قرآن در کلام پیامبر اکرم (ص) :

عَنِ النَّبِی (ص) أَنَّهُ قَالَ : إِنِّی تَارِک فِیکمُ الثَّقَلَینِ مَا إِنْ تَمَسَّکتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا کتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی أَهْلَ بَیتِی وَ إِنَّهُمَا لَنْ یفْتَرِقَا حَتَّی یرِدَا عَلَی الْحَوْضَ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۳۳] .

قَالَإِنِّی تَارِک فِیکمْ أَمْرَینِ إِنْ أَخَذْتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا کتَابَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ أَهْلَ بَیتِی عِتْرَتِی أَیهَا النَّاسُ اسْمَعُوا وَ قَدْ بَلَّغْتُ إِنَّکمْ

سَيَرِدُونَ عَلَى الْحَوْضَ فَأَسْأَلُكمْ عَمَّا فَعَلْتُمْ فِی الثَّقَلَینِ وَ الثَّقَلَانِ كتَابُ اللَّهِ جَلَّ ذِكرُهُ وَ أَهْلُ بَیتِی فَلَا تَسْبِقُوهُمْ فَتَهْلِكوا وَ لَا تُعَلِّمُوهُمْ فَإِنَّهُمْ أَعْلَمُ مِنْكمْ فَوَقَعَتِ الْحُجَّةُ بِقَوْلِ النَّبِی (ص) وَ بِالْكتَابِ الَّذِی یقْرَأُهُ النَّاسُ فَلَمْ یزَلْ یلْقِی فَضْلَ أَهْلِ بَیتِهِ بِالْكلَامِ وَ یبَینُ لَهُمْ بِالْقُرْآنِ إِنَّما یرِیدُ اللّهُ لِیذْهِبَ عَنْكمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَكمْ تَطْهِیراً وَ قَالَ عَزَّ ذِكرُهُ وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی ثُمَّ قَالَ وَ آتِ ذَا الْقُرْبی حَقَّهُ فَكانَ عَلِی (ع) وَ كانَ حَقُّهُ الْوَصِیةَ الَّتِی جُعِلَتْ لَهُ وَ الِاسْمَ الْأَكبَرَ وَ مِیرَاثَ الْعِلْمِ وَ آثَارَ عِلْمِ النُّبُوَّةِ [الكافی ، ج۱ ، ص۲۹۳] .

۳. قرآن از دیدگاه بزرگا ن جاذبه دارد.

هر چه نزدیک‌تر ، درک عظمتش بیشتر.

احاطه به عمق آن نمی توان پیدا کرد.

هر کس به قدر ظرفیت از آن درک می کند.

پاسخ گوی نیازهای مادی و روانی است.

انسان را به یاد خدا می‌اندازد.

آرام بخش است.

غواصان در قرآن بیشتر استفاده می کنند.

ظاهر و باطن دارد.

مایه حیات انسان است.

همیشه پایدار است.

تمام آب‌ها از دریاست ، و قرآن دریا است.

آسیب‌ناپذیر است.

همه در برابر آن احساس کوچکی می کنند.

برای همه سودمند است.

کتابی است که اختصاص به قشر خاصی ندارد ، بلکه جامع و کامل است؛ اما کتب دیگر چنین خصوصیتی ندارد ، مثلاً کتاب احکام دیگر کتاب اخلاق نیست.

کتاب اخلاقی ، کتاب اقتصادی نیست.

کتاب اقتصادی ، کتاب عرفانی نیست.

کتاب عرفانی ، کتاب سیاسی نیست.

کتاب سیاسی ، کتاب تاریخی نیست.

کتاب تاریخی ، کتاب نظامی نیست.

کتاب نظامی ، کتاب خانوادگی نیست.

کتاب خانوادگی ، کتاب عبادی نیست.

کتاب عبادی ، کتاب اجتماعی نیست.

بنابراین قرآن کتابی است ، جامع مسائل فردی و اجتماعی (که هم عوام و هم خواص ، هم زن و هم مرد) از آن بهره می برند. جامع مسائل عبادی ، سیاسی (مانند شرائط حاکم ، سیستم حکومت ، مشورت ، بیعت و امرو به معروف) ، جامع مسائل طبیعی

(توجه به طبیعت ، تـدبر در طبیعت ، بهره برداری از طبیعت ، شعور طبیعت ، فساد در طبیعت) ، جامع مسائل نظامی ، اخلاقی ، تاریخی ، ادبی ، اعتقادی ، هنری ، علمی ، خانوادگی و روانی.

۳. بهره مندی از قرآن

۱. آموزش قرآن

وَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی سَفَرٍ فَقُلْتُ يـا رَسُولَ اللَّهِ حَدِّثْنَا بِمَا لَنَا فِيهِ نَفْعٌ فَقَالَ : " إِنْ أَرَدْتُمْ عَيْشَ السُّعَدَاءِ وَ مَوْتَ الشُّهَدَاءِ وَ االنَّجَاةَ يوْمَ الْحَشْرِ وَ الظِّلَّ يوْمَ الْحَرُورِ وَ الْهُدَى يوْمَ الضَّلَالَةِ فَادْرُسُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ كلَامُ الرَّحْمَنِ وَ حِرْزٌ مِنَ الشَّيطَانِ وَ رُجْحَانٌ فِی الْمِيزَانِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۲] .

جَاءَ أَبُو ذَرٍّ إِلَی النَّبِی (ص) فَقَالَ : " يا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی أَخَافُ أَنْ أَتَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَ لَا أَعْمَلَ بِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا يعَذِّبُ اللَّهُ قَلْباً أَسْكنَهُ الْقُرْآنَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۳] .

عَلَّمَ الْقُرْآنَ [الرحمن/۲] .

اقرؤوا القرآن و اعملوا به و لا تجفوا (از آن دور نشوید) عنه و لاتعلوا فيه و لاتاكلوا به و لاتستكثروا به (بر آن فزونی نجویید) [الفصاحه ، ۴۲۵] .

الزبانيه الی فسقه حمله القرآن اسرع منهم الی عبده الاوثان...ليس من يعلم كمن لايعلم [الفصاحه ، ۱۷۰۹] .

دعوات الراوندی ، قال النبی (ص) : " القرآن هو الدواء" [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۱۷۶] .

عَنِ النَّبِی (ص) : الْقُرْآنُ غِنًی لَا غِنَی دُونَهُ وَ لَا فَقْرَ بَعْدَهُ [وسائل‌الشيعة ، ج۶ ، ص۱۶۹] .

دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) أَنَّهُ قَالَ : " لِلرَّجُلِ أَنْ يتَزَوَّجَ الْمَرْأَةَ عَلَی أَنْ يعَلِّمَهَا سُورَةً مِنَ الْقُرْآنِ أَوْ يعْطِيهَا شَيئاً مَا كانَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۶۱] .

– عالم ربانی كسی است كه دائما با قرآن سر و كار داشته باشد : ما كانَ لِبَشَرٍ أَنْ يوتِيهُ اللَّهُ الْكتابَ وَ الْحُكمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ يقُولَ لِلنّاسِ كونُوا عِباداً لِی مِنْ دُونِ اللَّهِ وَ لكنْ كونُوا رَبّانِيينَ بِما كنْتُمْ تُعَلِّمُونَالْكتابَ وَ بِما كنْتُمْ تَدْرُسُونَ [ال عمران/۷۹] .

ندانستن هيچ علمی توبيخ به همراه ندارد جز تدبر نكردن در قرآن : أَ فَلا يتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها [محمد/۲۴] .

تنها شكايتی راكه قرآن از پيامبر (ص) نقل كرده است ، شكايت ازمهجوريت قرآن است.وَ قالَ الرَّسُولُ يا رَبِّ إِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً [فرقان/۳۰] .

۲. قرائت و حفظ قرآن

۱. قرائت و تلاوت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَضْلُ الْقُرْآنِ عَلَی سَائِرِ الْكلَامِ كفَضْلِ اللَّهِ عَلَی خَلْقِهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۷] .

عَنِ النَّبِی (ص) أَنَّهُ قَالَ : الْقُرْآنُ أَفْضَلُ كلِّ شَیءٍ دُونَ اللَّهِ فَمَنْ وَقَّرَ الْقُرْآنَ فَقَدْ وَقَّرَ اللَّهَ وَ مَنْ لَمْ يوَقِّرِ الْقُرْآنَ فَقَدِ اسْتَخَفَّ بِحُرْمَةِ اللَّهِ حُرْمَةُ الْقُرْآنِ عَلَی اللَّهِ كحُرْمَةِ الْوَالِدِ عَلَی وَلَدِهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۶] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاک إِنِّی أَحْفَظُ الْقُرْآنَ عَلَی ظَهْرِ قَلْبِی فَأَقْرَؤهُ عَلَی ظَهْرِ قَلْبِی أَفْضَلُ أَوْ أَنْظُرُ فِی الْمُصْحَفِ قَالَ فَقَالَ لِی بَلِ اقْرَأْهُ وَ انْظُرْ فِی الْمُصْحَفِ فَهُوَ أَفْضَلُ أَ مَا عَلِمْتَ أَنَّ النَّظَرَ فِی الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ [الكافی ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

وَ رُوِی : أَنَّ النَّظَرَ إِلَی الْكعْبَةِ عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ إِلَی الْوَالِدَينِ عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ فِی الْمُصْحَفِ مِنْ غَيرِ قِرَاءَةٍ عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ إِلَی وَجْهِ الْعَالِمِ

عِبَادَةٌ وَ النَّظَرَ إِلَى آلِ مُحَمَّدٍ (ع) عِبَادَةٌ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۲۰۵] .
عَنِ النَّبِی (ص) قَالَ : أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللَّهِ وَ خَاصَّتُهُ [وسائل‌الشيعة ، ج۶ ، ص۱۶۸] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) حَمَلَةُ الْقُرْآنِ عُرَفَاءُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ الْمُجْتَهِدُونَ قُوَّادُ أَهْلِ الْجَنَّةِ وَ الرُّسُلُ سَادَةُ أَهْلِ الْجَنَّةِ [الكافی ، ج۲ ، ص۶۰۶] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَا مِنْ شَیْءٍ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ يَنْتَهِی إِلَيْهِ إِلَّا الذِّكْرَ فَلَيْسَ لَهُ حَدٌّ يَنْتَهِی إِلَيْهِ : : : : : : و قال كَانَ أَبِی (ع) كَثِيرَ الذِّكْرِ لَقَدْ كُنْتُ أَمْشِی مَعَهُ وَ إِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللَّهَ وَ آكُلُ مَعَهُ الطَّعَامَ وَ إِنَّهُ لَيَذْكُرُ اللَّهَ وَ لَقَدْ كَانَ يُحَدِّثُ الْقَوْمَ وَ مَا يَشْغَلُهُ ذَلِكَ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَ كُنْتُ أَرَى لِسَانَهُ لَازِقاً بِحَنَكِهِ يَقُولُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ كَانَ يَجْمَعُنَا فَيَأْمُرُنَا بِالذِّكْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ وَ يَأْمُرُ بِالْقِرَاءَةِ مَنْ كَانَ يَقْرَأُ مِنَّا وَ مَنْ كَانَ لَا يَقْرَأُ مِنَّا أَمَرَهُ بِالذِّكْرِ وَ الْبَيْتُ الَّذِی يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَ يُذْكَرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهِ تَكْثُرُ بَرَكَتُهُ وَ تَحْضُرُهُ الْمَلَائِكَةُ وَ تَهْجُرُهُ الشَّيَاطِينُ وَ يُضِیءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا يُضِیءُ الْكَوْكَبُ الدُّرِّی لِأَهْلِ الْأَرْضِ وَ الْبَيْتُ الَّذِی لَا يُقْرَأُ فِيهِ الْقُرْآنُ وَ لَا يُذْكَرُ اللَّهُ فِيهِ تَقِلُّ بَرَكَتُهُ وَ تَهْجُرُهُ الْمَلَائِكَةُ وَ تَحْضُرُهُ الشَّيَاطِينُ [الكافی ، ج۲ ، ص۴۹۸] .
قَالَ النَّبِی (ص) : نَوِّرُوا بُيُوتَكُمْ بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَ لَا تَتَّخِذُوهَا قُبُوراً كَمَا فَعَلَتِ الْيَهُودُ وَ النَّصَارَى صَلَّوْا فِی الْكَنَائِسِ وَ الْبِيَعِ وَ عَطَّلُوا بُيُوتَهُمْ فَإِنَّ الْبَيْتَ إِذَا كَثُرَ فِيهِ تِلَاوَةُ الْقُرْآنِ كَثُرَ خَيْرُهُ وَ اتَّسَعَ أَهْلُهُ وَ أَضَاءَ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِیءُ نُجُومُ السَّمَاءِ لِأَهْلِ الدُّنْيَا [الكافی ، ج۲ ، ص۶۱۰] .
عن النبی (ص) : اجعلوا لبيوتكم نصبا من القرآن فان البيت اذا قرء فيه القرآن يسر على اهل و كثر خيی و كان سكانه فی زياده و اذا لم يقرء فيه القرآن ضيق على اهله و قل خيره و كان سكانه فی نقصان [وسائل الشيعه ، ج۶ ، ص۲۰۰] .
عَنْ رَجَاءِ بْنِ أَبِی الضَّحَّاكِ عَنِ الرِّضَا (ع) : " أَنَّهُ كَانَ يُكْثِرُ بِاللَّيْلِ فِی فِرَاشِهِ مِنْ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ فَإِذَا مَرَّ بِآيَةٍ فِيهَا ذِكْرُ جَنَّةٍ أَوْ نَارٍ بَكَى وَ سَأَلَ اللَّهَ الْجَنَّةَ وَ تَعَوَّذَ بِهِ مِنَ النَّارِ " [وسائل‌الشيعة ، ج۶ ، ص۲۱۶] .
وَ قَرْنَ فِی بُيُوتِكُنَّ وَ لاَ تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَ أَقِمْنَ الصَّلَاةَ وَ آتِينَ الزَّكَاةَ وَ أَطِعْنَ اللّهَ وَ رَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً [احزاب/۳۳] .
حضرت امير (ع) در خطبه متقين به همام می‌فرمايند :
فَالْمُتَّقُونَ فِيهَا هُمْ أَهْلُ الْفَضَائِلِ... أَمَّا اللَّيْلَ فَصَافُّونَ أَقْدَامَهُمْ تَالِينَ لِأَجْزَاءِ الْقُرْآنِ يُرَتِّلُونَهَا تَرْتِيلًا يُحَزِّنُونَ بِهِ أَنْفُسَهُمْ وَ يَسْتَثِيرُونَ بِهِ دَوَاءَ دَائِهِمْ فَإِذَا مَرُّوا بِآيَةٍ فِيهَا تَشْوِيقٌ رَكَنُوا إِلَيْهَا طَمَعاً وَ تَطَلَّعَتْ نُفُوسُهُمْ إِلَيْهَا شَوْقاً وَ ظَنُّوا أَنَّهَا نُصْبَ أَعْيُنِهِمْ وَ إِذَا مَرُّوا بِآيَةٍ فِيهَا تَخْوِيفٌ أَصْغَوْا إِلَيْهَا مَسَامِعَ قُلُوبِهِمْ وَ ظَنُّوا أَنَّ زَفِيرَ جَهَنَّمَ وَ شَهِيقَهَا فِی أُصُولِ آذَانِهِمْ [نهج‌البلاغة ، ص۳۰۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَ لَمْ يَخْضَعْ لِلَّهِ وَ لَمْ يَرِقَّ قَلْبُهُ وَ لَا يَكْتَسِی حُزْناً وَ وَجَلًا فِی سِرِّهِ فَقَدِ اسْتَهَانَ بِعِظَمِ شَأْنِ اللَّهِ تَعَالَى وَ خَسِرَ خُسْرَاناً مُبِيناً فَقَارِئُ الْقُرْآنِ يَحْتَاجُ إِلَى ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ قَلْبٍ خَاشِعٍ وَ بَدَنٍ فَارِغٍ وَ مَوْضِعٍ خَالٍ فَإِذَا خَشَعَ لِلَّهِ قَلْبُهُ فَرَّ مِنْهُ الشَّيْطَانُ الرَّجِيمُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّيْطانِ الرَّجِيمِ وَ إِذَا تَفَرَّغَ نَفْسُهُ مِنَ الْأَسْبَابِ تَجَرَّدَ قَلْبُهُ لِلْقِرَاءَةِ فَلَا يَعْرِضُهُ عَارِضٌ فَيَحْرِمَ بَرَكَةَ نُورِ الْقُرْآنِ وَ فَوَائِدِهِ وَ إِذَا اتَّخَذَ مَجْلِساً خَالِياً وَ اعْتَزَلَ مِنَ الْخَلْقِ بَعْدَ أَنْ أَتَى بِالْخَصْلَتَيْنِ الْأَوَّلَتَيْنِ اسْتَأْنَسَ رُوحُهُ وَ سِرُّهُ وَ وَجَدَ حَلَاوَةَ مُخَاطَبَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عِبَادَهُ الصَّالِحِينَ وَ عَلِمَ لُطْفَهُ بِهِمْ وَ مَقَامَ اخْتِصَاصِهِ لَهُمْ بِفُنُونِ كَرَامَاتِهِ وَ بَدَائِعِ إِشَارَاتِهِ فَإِذَا شَرِبَ كَأْساً مِنْ هَذَا الشِّرْبِ حِينَئِذٍ لَا يَخْتَارُ عَلَى ذَلِكَ الْحَالِ حَالًا وَ لَا عَلَى ذَلِكَ الْوَقْتِ وَقْتاً بَلْ يُؤْثِرُهُ عَلَى كُلِّ طَاعَةٍ وَ عِبَادَةٍ لِأَنَّ فِيهِ الْمُنَاجَاةَ مَعَ الرَّبِّ بِلَا وَاسِطَةٍ فَانْظُرْ كَيْفَ تَقْرَأُ كِتَابَ رَبِّكَ وَ مَنْشُورَ وَلَايَتِكَ وَ كَيْفَ تُجِيبُ أَوَامِرَهُ وَ نَوَاهِيَهُ وَ كَيْفَ تَمْتَثِلُ حُدُودَهُ فَإِنَّهُ لَكِتابٌ عَزِيزٌ لا يَأْتِيهِ الْباطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ فَرَتِّلْهُ تَرْتِيلًا فَقِفْ عِنْدَ وَعْدِهِ وَ وَعِيدِهِ وَ تَفَكَّرْ فِی أَمْثَالِهِ وَ مَوَاعِظِهِ وَ احْذَرْ أَنْ تَقَعَ مِنْ إِقَامَتِكَ حُرُوفَهُ فِی إِضَاعَةِ حُدُودِهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ،

ص۲۴۰] .

۲. حا فظان و قاریان قرآن

الف) تذکراتی برای حفظ قرآن از آقای پرهیزکار

۱- مکان بی سر و صدا نه در ماشین و جاده

۲- بین الطلوعین

۳- فقط از یک قرآن زیبا

۴- رفیق راه برای حفظ

۵- توجه به ترجمه و مفهوم آیه کمک حفظ است

۶- استفاده از نوار برای مرور کردن

ب) مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَدَدُ دَرَجِ الْجَنَّةِ عَدَدُ آیِ الْقُرْآنِ فَإِذَا دَخَلَ صَاحِبُ الْقُرْآنِ الْجَنَّةَ قِیلَ لَهُ اقْرَأْ وَ ارْقَ لِکلِّ آیةٍ دَرَجَةٌ فَلَا تَکونُ فَوْقَ حَافِظِ الْقُرْآنِ دَرَجَةٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۱] .

ج) ایجاد جلسات قرائت و حفظ

مرحوم بهشتی در هر نامه ای که از آلمان به مرحوم قدوسی می فرستاد سفارش حفظ قرآن می کرد.

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : قُرَّاءُ الْقُرْآنِ ثَلَاثَةٌ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَاتَّخَذَهُ بِضَاعَةً وَ اسْتَدَرَّ بِهِ الْمُلُوک وَ اسْتَطَالَ بِهِ عَلَی النَّاسِ وَ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَحَفِظَ حُرُوفَهُ وَ ضَیعَ حُدُودَهُ وَ أَقَامَهُ إِقَامَةَ الْقِدْحِ فَلَا کثَّرَ اللَّهُ هولَاءِ مِنْ حَمَلَةِ الْقُرْآنِ وَ رَجُلٌ قَرَأَ الْقُرْآنَ فَوَضَعَ دَوَاءَ الْقُرْآنِ عَلَی دَاءِ قَلْبِهِ فَأَسْهَرَ بِهِ لَیلَهُ وَ أَظْمَأَ بِهِ نَهَارَهُ وَ قَامَ بِهِ فِی مَسَاجِدِهِ وَ تَجَافَی بِهِ عَنْ فِرَاشِهِ فَبِأُولَئِک یدْفَعُ اللَّهُ الْعَزِیزُ الْجَبَّارُ الْبَلَاءَ وَ بِأُولَئِک یدِیلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مِنَ الْأَعْدَاءِ وَ بِأُولَئِک ینَزِّلُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْغَیثَ مِنَ السَّمَاءِ فَوَ اللَّهِ لَهَولَاءِ فِی قُرَّاءِ الْقُرْآنِ أَعَزُّ مِنَ الْکبْرِیتِ الْأَحْمَرِ [الکافی ، ج۲ ، ص۶۲۷] .

و عنه (ع) أنه سئل أی الناس أحسن صوتا بالقرآن؟ قال : " من إذا سمعت قراءته رأیت أنه یخشی الله" [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳] .

قَالَ النَّبِی (ص) فِی وَصِیتِهِ : یا عَلِی إِنَّ فِی جَهَنَّمَ رَحًی مِنْ حَدِیدٍ تُطْحَنُ بِهَا رُءُوسُ الْقُرَّاءِ وَ الْعُلَمَاءِ الْمُجْرِمِینَ وَ قَالَ ص رُبَّ تَالٍ لِلْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ یلْعَنُهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۴۹] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ : مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ یأْکلُ بِهِ النَّاسَ جَاءَ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ وَجْهُهُ عَظْمٌ لَا لَحْمَ فِیهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۶ ، ص۱۸۳] .

۱- در جنگ تبوک ابتدا رسول خدا (ص) پرچم را به فردی به نام عماره داد ، بعد از او گرفت و به زید بن ثابت داد. عماره پرسید : چرا؟ فرمودند : " او قرآن را بهتر از تو می‌داند؛ هر کس قرآن را بهتر بداند مقدم است ، گرچه غلام سیاهی باشد". [فلسفه از ناسخ التواریخ جلد رسول الله ، ص۴۲۸] .

۲- در هیئت اعزامی به یمن رسول خدا (ص) جوانی را سرپرست کرد ، سبب آن را پرسیدند حضرت فرمود : " او قرآن را بهتر می‌داند". [کنز ، ج۲ ، ص۲۸۷] .

در دفن شهداء احد رسول الله (ص) فرمودند : انظروا اکثرهم جمعا للقرآن فاجعلوه امام صاحبه [کنز ، ج ۱۰ ، ص۳۸۱] .

۴- قال النبی (ص) : حامل القرآن حامل رایه الاسلام من اکرمه فقد اکرم الله و من اهانه فعلیه لعنه الله عزوجل [کنز ، ج۱ ، ص۵۲۳] .

۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعَبْدُ الْمَمْلُوک إِذَا أَحْسَنَ الْقُرْآنَ فَعَلَى سَیِدِهِ أَنْ یرْفُقَ بِهِ وَ یحْسِنَ صُحْبَتَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۸۸] .

۱۰- آقای مسیحی ۱۶ ساله ایرانی در تجوید در دنیا اول شد. (از قاریان مصری و سعودی برتر شد)

۱۱- به آقای پرهیزگار گفتند که محال است شما در ایران بدون معلم مصری این چنین قرآن بخوانید.

۱۲- مسابقات قرائت مالزی در دنیا معتبرترین مسابقات است ، که ایران بعد از انقلاب دوبار مقام اول را به دست آورده و دو بار رتبه دوم و دو بار رتبه سوم شد.

۱۳- ۱۵۰ قاری در ایران داریم که حاضرند در سطح جهانی شرکت و دارای رتبه شوند.

۱۴- امور تربیتی در توجه دادن نسل نو به قرآن بسیار موفق بوده است.

۱۵- خادم مسجدی است بی سواد ، ولی تمام قرآن را حفظ است و به او از غیب هدیه شده است.

۱۶- آقای حسن زاده آملی به آقای پرهیزگار گفت : حاضرم آنچه تحصیل کرده‌ام بدهم و حافظ قرآن باشم.

۱۷- آقای خامنه‌ای به آقای پرهیزگار گفت : در جمع قاریان حاضرم بخشی از وجودم ناقص یا فلج شود که حافظ قرآن باشم. این کلام را چند بار ایشان فرموده‌اند.

۳. آداب قرائت

۱-با لحن عربی و زیبا :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) اقْرَءُوا الْقُرْآنَ بِأَلْحَانِ الْعَرَبِ وَ أَصْوَاتِهَا وَ إِیاکمْ وَ لُحُونَ أَهْلِ الْفِسْقِ وَ أَهْلِ الْکبَائِرِ فَإِنَّهُ سَیجِیءُ مِنْ بَعْدِی أَقْوَامٌ یرَجِّعُونَ الْقُرْآنَ تَرْجِیعَ الْغِنَاءِ وَ النَّوْحِ وَ الرَّهْبَانِیةِ لَا یجُوزُ تَرَاقِیهُمْ قُلُوبُهُمْ مَقْلُوبَةٌ وَ قُلُوبُ مَنْ یعْجِبُهُ شَأْنُهُمْ [الکافی ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

۲- قال النبی (ص) : زینوا القرآن باصواتکم

۳-صوت حزین : عَنِ الرِّضَا (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " حَسِّنُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِکمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ یزِیدُ الْقُرْآنَ حُسْناً" [وسائل‌الشیعة ، ج۶ ، ص۲۱۲] .

۴-صوت حسن : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : زَینُوا الْقُرْآنَ بِأَصْوَاتِکمْ فَإِنَّ الصَّوْتَ الْحَسَنَ یزِیدُ الْقُرْآنَ حُسْناً [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۷۲] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزْنِ فَاقْرَءُوهُ بِالْحُزْنِ [الکافی ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ قَالَ النَّبِی (ص) : "لِکلِّ شَیءٍ حِلْیةٌ وَ حِلْیةُ الْقُرْآنِ الصَّوْتُ الْحَسَنُ" [الکافی ، ج۲ ، ص۶۱۵] .

عن النبی (ص) أنه سئل أی الناس أحسن صوتا بالقرآن؟ قال : " من إذا سمعت قراءته رأیت أنه یخشی الله" [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳] .

عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) کانَ أَحْسَنَ النَّاسِ صَوْتاً بِالْقُرْآنِ ... [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۱۸۴] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یحِبُّ ثَلَاثَةَ أَصْوَاتٍ صَوْتَ الدِّیک وَ صَوْتَ قَارِئِ الْقُرْآنِ وَ صَوْتَ الَّذِینَ یسْتَغْفِرُونَ بِالْأَسْحَارِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۴۶] .

۵-با طهارت : لا یمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ [واقعه/۷۹] .

۶-زیاد بخوانید : إِنَّ رَبَّک یعْلَمُ أَنَّک تَقُومُ أَدْنی مِنْ ثُلُثَی اللَّیلِ وَ نِصْفَهُ وَ ثُلُثَهُ وَ طائِفَةٌ مِنَ الَّذِینَ مَعَک وَ اللَّهُ یقَدِّرُ اللَّیلَ وَ النَّهارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتابَ عَلَیکمْ فَاقْرَؤا ما تَیسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَیکونُ مِنْکمْ مَرْضی وَ آخَرُونَ یضْرِبُونَ فِی الْأَرْضِ یبْتَغُونَ مِنْ

فَضْلِ اللّهِ وَ آخَرُونَ يقاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ فَاقْرَوا ما تَيسَّرَ مِنْهُ وَ أَقِيمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّكاةَ وَ أَقْرِضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً وَ ما تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكمْ مِنْ خَيرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّهِ هُوَ خَيراً وَ أَعْظَمَ أَجْراً وَ اسْتَغْفِرُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [مزمل/۲۰] .

۷-در هر حال : سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ : " كَانَ فِى وَصِيةِ النَّبِى (ص) لِعَلِى (ع) أَنْ قَالَ يا عَلِى أُوصِيک فِى نَفْسِک بِخِصَالٍ فَاحْفَظْهَا عَنِّى ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَعِنْهُ أَمَّا الْأُولَى فَالصِّدْقُ وَ لَا تَخْرُجَنَّ مِنْ فِيک كذِبَةٌ أَبَداً وَ....وَ السَّادِسَةُ الْأَخْذُ بِسُنَّتِى فِى صَلَاتِى وَ صَوْمِى وَ صَدَقَتِى أَمَّا الصَّلَاةُ فَالْخَمْسُونَ رَكعَةً وَ أَمَّا الصِّيامُ فَثَلَاثَةُ أَيامٍ فِى الشَّهْرِ الْخَمِيسُ فِى أَوَّلِهِ وَ الْأَرْبِعَاءُ فِى وَسَطِهِ وَ الْخَمِيسُ فِى آخِرِهِ وَ أَمَّا الصَّدَقَةُ فَجُهْدَک حَتَّى تَقُولَ قَدْ أَسْرَفْتُ وَ لَمْ تُسْرِفْ وَ عَلَيک بِصَلَاةِ اللَّيلِ وَ عَلَيک بِصَلَاةِ الزَّوَالِ وَ عَلَيک بِصَلَاةِ الزَّوَالِ وَ عَلَيک بِصَلَاةِ الزَّوَالِ وَ عَلَيک بِتِلَاوَةِ الْقُرْآنِ عَلَى كلِّ حَالٍ وَ عَلَيک بِرَفْعِ يدَيک فِى صَلَاتِک وَ تَقْلِيبِهِمَا وَ عَلَيک بِالسِّوَاک عِنْدَ كلِّ وُضُوءٍ وَ عَلَيک بِمَحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ فَارْكبْهَا وَ مَسَاوِى الْأَخْلَاقِ فَاجْتَنِبْهَا فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَلَا تَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَک" [الكافى ، ج۸ ، ص۷۹] .

۸-ترتيل : أَوْ زِدْ عَلَيهِ وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا [مزمل/۴] .

قال الصادق : هو المكث و الصوت الحسن [وسائل ، ج۴ ، ص۸۵۹] .

۹-تدبر و عبرت :

أَ فَلا يتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَيرِ اللّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلافاً كثِيراً [نساء/۸۲] .

شى ، [تفسير العياشى] عن داود بن فرقد قال سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : "عليكم بالقرآن فما وجدتم آية نجا بها من كان قبلكم فاعملوا به و ما وجدتموه مما هلك من كان قبلكم فاجتنبوه" [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۹۴] .

۱۰- قال رَسُولَ اللَّهِ (ص) : مَا آمَنَ بِالْقُرْآنِ مَنِ اسْتَحَلَّ مَحَارِمَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص ۲۵۰] .

قَالَ النَّبِى (ص) فِى وَصِيتِهِ : يا عَلِى إِنَّ فِى جَهَنَّمَ رَحًى مِنْ حَدِيدٍ تُطْحَنُ بِهَا رُءُوسُ الْقُرَّاءِ وَ الْعُلَمَاءِ الْمُجْرِمِينَ وَ قَالَ ص رُبَّ تَالٍ لِلْقُرْآنِ وَ الْقُرْآنُ يلْعَنُهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۴۹] .

عن على (ع) : اللَّهَ اللَّهَ فِى الْقُرْآنِ لَا يسْبِقُكمْ بِالْعَمَلِ بِهِ غَيرُكمْ [نهج‌البلاغة ، ص۴۲۱] .

بعضى اصحاب حضرت رسول (ص) ده آيه مى‌آموختند و عمل مى‌كردند و بعد ده آيه ديگر [بحار ، ج۸۹ بيروت ، ص۱۰۶] .

۱۱-سكوت :

و اذا قرء القرآن فاستمعوا له و انصتوا لعلكم ترحمون [اعراف/ ۲۰۴] .

۱۲-عبرت :

تفسير العياشى ، عن داود بن فرقد قال سمعت أبا عبد الله (ع) يقول : " عليكم بالقرآن فما وجدتم آية نجا بها من كان قبلكم فاعملوا به و ما وجدتموه مما هلك من كان قبلكم فاجتنبوه" [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۹۴] .

نظير : وَ تِلْك عادٌ جَحَدُوا بِآياتِ رَبِّهِمْ وَ عَصَوْا رُسُلَهُ وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ كلِّ جَبّارٍ عَنِيدٍ [هود/۵۹] .

فَلَمّا جاءَ أَمْرُنا جَعَلْنا عالِيها سافِلَها وَ أَمْطَرْنا عَلَيها حِجارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ [هود/۸۲] .

وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْهُ وَ أَكلِهِمْ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ وَ أَعْتَدْنا لِلْكافِرِينَ مِنْهُمْ عَذاباً أَلِيماً [نساء/۱۶۱] .

قالُوا يا مُوسى إِنّا لَنْ نَدْخُلَها أَبَداً ما دامُوا فِيها فَاذْهَبْ أَنْتَ وَ رَبُّك فَقاتِلا إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده/۲۴] .

وَ لَقَدْ آتَينا بَنِى إِسْرائِيلَ الْكتابَ وَ الْحُكمَ وَ النُّبُوَّةَ وَ رَزَقْناهُمْ مِنَ الطَّيباتِ وَ فَضَّلْناهُمْ عَلَى الْعالَمِينَ [جاثيه/۱۶] .

فَباو بِغَضَبٍ عَلى غَضَبٍ [بقره/۹۰] .

وَ ذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغاضِباً فَظَنَّ أَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيهِ فَنادى فِی الظُّلُماتِ أَنْ لا إِلهَ إِلاّ أَنْتَ سُبْحانَکَ إِنِّی کُنْتُ مِنَ الظّالِمِینَ [انبیاء/۸۷] .
فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّیناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ کَذلِکَ نُنْجِی الْمُومِنِینَ [انبیاء/۸۸] .
وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ اسْتَوی آتَیناهُ حُکماً وَ عِلْماً وَ کَذلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ [قصص/۱۴] .
وَ کَذلِکَ مَکنّا لِیوسُفَ فِی الْأَرْضِ یتَبَوَّأُ مِنْها حَیثُ یشاءُ نُصِیبُ بِرَحْمَتِنا مَنْ نَشاءُ وَ لا نُضِیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِینَ [یوسف/۵۶] .
سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلًا. قَالَ : " قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) بَینْهُ تِبْیاناً وَ لَا تَهُذَّهُ هَذَّ الشِّعْرِ وَ لَا تَنْثُرْهُ نَثْرَ الرَّمْلِ وَ لَکنْ أَفْزِعُوا قُلُوبَکمُ الْقَاسِیةَ وَ لَا یکنْ هَمُّ أَحَدِکمْ آخِرَ السُّورَةِ" [الکافی ، ۲ ، ص۶۱۴] .
۱۳-تفکر : سَمِعْتُ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) یقُولُ : " آیاتُ الْقُرْآنِ خَزَائِنُ فَکلَّمَا فُتِحَتْ خِزَانَةٌ ینْبَغِی لَک أَنْ تَنْظُرَ مَا فِیهَا" [الکافی ، ج۲ ، ص۶۰۹] .
۱۴-گریه : جَامِعُ الْأَخْبَارِ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَائِبٍ قَالَ مَرَّ عَلَینَا سَعْدُ بْنُ أَبِی وَقَّاصٍ فَأَتَیتُهُ مُسَلِّماً عَلَیهِ فَقَالَ مَرْحَباً بِابْنِ أَخِی بَلَغَنِی أَنَّک حَسَنُ الصَّوْتِ بِالْقُرْآنِ قُلْتُ نَعَمْ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ قَالَ : فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یقُولُ : " إِنَّ الْقُرْآنَ نَزَلَ بِالْحُزْنِ فَإِذَا قَرَأْتُمُوهُ فَابْکوا فَإِنْ لَمْ تَبْکوا فَتَبَاکوْا [وَ تَغَنَّوْا بِهِ] فَمَنْ لَمْ یتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ فَلَیسَ مِنَّا" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص ۲۷۰] .
۱۵-مقدار خواندن : عَنْ عَلِی بْنِ أَبِی حَمْزَةَ قَالَ : " دَخَلْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ لَهُ أَبُو بَصِیرٍ جُعِلْتُ فِدَاک أَقْرَأُ الْقُرْآنَ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ فِی لَیلَةٍ؟ فَقَالَ : لَا. قَالَ : فَفِی لَیلَتَینِ؟ قَالَ : لَا. قَالَ : فَفِی ثَلَاثٍ؟ قَالَ : هَا وَ أَشَارَ بِیدِهِ ثُمَّ قَالَ : یا أَبَا مُحَمَّدٍ! إِنَّ لِرَمَضَانَ حَقّاً وَ حُرْمَةً لَا یشْبِهُهُ شَیءٌ مِنَ الشُّهُورِ وَ کانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ (ص) یقْرَأُ أَحَدُهُمُ الْقُرْآنَ فِی شَهْرٍ أَوْ أَقَلَّ إِنَّ الْقُرْآنَ لَا یقْرَأُ هَذْرَمَةً وَ لَکنْ یرَتَّلُ تَرْتِیلًا فَإِذَا مَرَرْتَ بِآیةٍ فِیهَا ذِکرُ الْجَنَّةِ فَقِفْ عِنْدَهَا وَ سَلِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ الْجَنَّةَ وَ إِذَا مَرَرْتَ بِآیةٍ فِیهَا ذِکرُ النَّارِ فَقِفْ عِنْدَهَا وَ تَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنَ النَّارِ" [الکافی ، ج۲ ، ص۶۱۷] .
۱۶-مسواک
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " نَظِّفُوا طَرِیقَ الْقُرْآنِ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا طَرِیقُ الْقُرْآنِ قَالَ أَفْوَاهُکمْ قِیلَ بِمَا ذَا قَالَ بِالسِّوَاک" [وسائل‌الشیعة ، ج۲ ، ص۲۲] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَنِ اسْتَمَعَ حَرْفاً مِنْ کتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ غَیرِ قِرَاءَةٍ کتَبَ اللَّهُ لَهُ حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ سَیئَةً وَ رَفَعَ لَهُ دَرَجَةً وَ مَنْ قَرَأَ نَظَراً مِنْ غَیرِ صَوْتٍ کتَبَ اللَّهُ لَهُ بِکلِّ حَرْفٍ حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ سَیئَةً وَ رَفَعَ لَهُ دَرَجَةً وَ مَنْ تَعَلَّمَ مِنْهُ حَرْفاً ظَاهِراً کتَبَ اللَّهُ لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ وَ مَحَا عَنْهُ عَشْرَ سَیئَاتٍ وَ رَفَعَ لَهُ عَشْرَ دَرَجَاتٍ قَالَ لَا أَقُولُ بِکلِّ آیةٍ وَ لَکنْ بِکلِّ حَرْفٍ بَاءٍ أَوْ تَاءٍ أَوْ شِبْهِهِمَا قَالَ وَ مَنْ قَرَأَ حَرْفاً ظَاهِراً وَ هُوَ جَالِسٌ فِی صَلَاتِهِ کتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهِ خَمْسِینَ حَسَنَةً وَ مَحَا عَنْهُ خَمْسِینَ سَیئَةً وَ رَفَعَ لَهُ خَمْسِینَ دَرَجَةً وَ مَنْ قَرَأَ حَرْفاً وَ هُوَ قَائِمٌ فِی صَلَاتِهِ کتَبَ اللَّهُ لَهُ بِکلِّ حَرْفٍ مِائَةَ حَسَنَةٍ وَ مَحَا عَنْهُ مِائَةَ سَیئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ مِائَةَ دَرَجَةٍ وَ مَنْ خَتَمَهُ کانَتْ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ مُوخَّرَةً أَوْ مُعَجَّلَةً قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک خَتَمَهُ کلَّهُ قَالَ خَتَمَهُ کلَّهُ [الکافی ، ج۲ ، ص۶۱۲] .
۳. تفسیر قرآن
أَنَّ رَجُلًا أَتَی أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی قَدْ شَککتُ فِی کتَابِ اللَّهِ الْمُنْزَلِ. قَالَ لَهُ عَلِی (ع) : " ثَکلَتْک أُمُّک إِلَی أَنْ قَالَ (ع) فَإِیاک أَنْ تُفَسِّرَ الْقُرْآنَ بِرَأْیک حَتَّی تَفْقَهَهُ عَنِ الْعُلَمَاءِ فَإِنَّهُ رُبَّ تَنْزِیلٍ یشْبِهُ کلَامَ الْبَشَرِ وَ هُوَ کلَامُ اللَّهِ وَ تَأْوِیلُهُ لَا یشْبِهُ کلَامَ الْبَشَرِ کمَا لَیسَ شَیءٌ مِنْ خَلْقِهِ یشْبِهُهُ کذَلِک لَا یشْبِهُ فِعْلُهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی شَیئاً مِنْ أَفْعَالِ الْبَشَرِ وَ لَا یشْبِهُ شَیءٌ مِنْ کلَامِهِ کلَامَ الْبَشَرِ الْخَبَرَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۲۶] .
تفسیر گفتن :

۱- سفارش به اساتیداخلاق حوزه‌های علمیه
۲- از ائمه جمعه و جماعات می‌خواهم که در یکی از خطبه‌ها تفسیر قرآن بگویند.
۳- سفارش به مدیران حوزه‌های علمیه
۴- سفارش به مدرسان حوزه‌های علمیه
۵- نهاد رهبری و ائمه جماعات دانشگاه‌ها و فضلای دانشگاه‌ها تفاسیر کوتاه بین نماز داشته باشند.
۶- اساتید راهنما در دانشگاه‌ها ، دانشجویان را به مباحث قرآنی سوق دهند.
۷- صدا و سیما ، اوقاف و دیگر ارگانها مبلغ تفسیر قرآن باشند.

تفسیر به رای

۱- استفاده از متشابهات وبی توجهی به عام و خاص و مطلق و مقید و ناسخ و منسوخ در قرآن و...إِنَّ اللّهَ لا یسْتَحْیی أَنْ یضْرِبَ مَثَلًا ما بَعُوضَـةً فَما فَوْقَها فَأَمَّا الَّذِینَ آمَنُوا فَیعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَ أَمَّا الَّذِینَ کفَرُوا فَیقُولُونَ ما ذا أَرادَ اللّهُ بِهـذا مَثَلًا یضِلُّ بِهِ کثِیراً وَ یهْدِی بِهِ کثِیراً وَ ما یضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفاسِقِینَ [بقره/۲۶] .

وَ ما جَعَلْنا أَصْحابَ النّارِ إِلّا مَلائِکـةً وَ ما جَعَلْنا عِدَّتَهُمْ إِلّا فِتْنَةً لِلَّذِینَ کفَرُوا لِیسْتَیقِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ وَ یزْدادَ الَّذِینَ آمَنُوا إِیماناً وَ لا یرْتابَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ وَ الْمُومِنُونَ وَ لِیقُولَ الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْکافِرُونَ ما ذا أَرادَ اللّهُ بِهـذا مَثَلًا کـذلِک یضِلُّ اللّهُ مَنْ یشاءُ وَ یهْدِی مَنْ یشاءُ وَ ما یعْلَمُ جُنُودَ رَبِّک إِلّا هُوَ وَ ما هِی إِلّا ذِکری لِلْبَشَرِ [مدثر/۳۱] .

وَ یقُولُ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَیهِ آیةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّهَ یضِلُّ مَنْ یشاءُ وَ یهْدِی إِلَیهِ مَنْ أَنابَ [رعد/۲۷] .

۲- بی توجهی به روایات
۳- مطالعه تفسیرهای کذایی
۴- خواندن بدون تدبر

أَ فَلا یتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها [محمد/۲۴] .

۴. تدبر در قرآن

۱-أَ فَلا یتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلی قُلُوبٍ أَقْفالُها [محمد/۲۴] .

۲-عَنْ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) أَنَّهُ قَالَ : " تَنَوَّقَ رَجُلٌ فِی بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ فَغُفِرَ لَهُ وَ عَنْهُ (ص) قَالَ أَعْرِبُوا الْقُرْآنَ وَ الْتَمِسُوا غَرَائِبَهُ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۷۱] .

۳-ان رسول الله کان یقرئهم العشر فلا یجاوزونها الی عشر اخری حتی یتعلموا ما فیها من العمل فیعلمهم القرآن و العمل جمیعا" [تفسیر قرطبی ، ج۱ ، ص۳۹] .

عن علی بن ابی طالب (علیه السلام) انه ذکر جابر ابن عبد الله و وصفه بالعلم فقال له رجل جعلت فداک تصف جابرا بالعلم و انت انت؟ فقال : " انه کان یعرف تفسیر قوله تعالی : إِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَیک الْقُرْآنَ لَرادُّک إِلی مَعادٍ قُلْ رَبِّی أَعْلَمُ مَنْ جاءَ بِالْهُدی وَ مَنْ هُوَ فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [قصص/۸۵] .

اخبار مربوط به تدبر و فضل قرآن در منابع : کافی ، ج۲ ، ص۶۰۰. کتاب فضل القرآن ... وسائل‌الشیعهٔ ، ج۶ ، ص۱۷۳. التفکر فی معانی القرآن ، مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۴۱

سَمِعْتُ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) یقُولُ : " آیاتُ الْقُرْآنِ خَزَائِنُ فَکلَّمَا فُتِحَتْ خِزَانَةٌ ینْبَغِی لَک أَنْ تَنْظُرَ مَا فِیهَا" [الکافی ، ج۲ ، ص۶۰۹] .

و قال الحسين بن على (ع) : كتاب الله عز و جل على أربعة أشياء على العبارة و الإشارة و اللطائف و الحقائق فالعبارة للعوام و الإشارة للخواص و اللطائف للأولياء و الحقائق للأنبياء (ع) [جامع‌الأخبار ، ص۴۱] .

۵. استمداد از قرآن

جَاءَ رَجُلٌ إِلَى سَيِّدِنَا الصَّادِقِ (ع) فَقَالَ لَهُ يا سَيِّدِی أَشْكو إِلَيكَ دَيناً رَكبَنِی وَ سُلْطَاناً غَشَمَنِی فَقَالَ : " إِذَا جَنَّكَ اللَّيلُ فَصَلِّ رَكعَتَينِ اقْرَأْ فِی الْأُولَى مِنْهُمَا الْحَمْدَ وَ آيةَ الْكرْسِی وَ فِی الرَّكعَةِ الثَّانِيةِ الْحَمْدَ وَ آخِرَ الْحَشْرِ لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ ثُمَّ خُذِ الْمُصْحَفَ فَدَعْهُ عَلَى رَأْسِك وَ قُلْ (بِحَقِّ هَذَا) الْقُرْآنِ وَ بِحَقِّ مَنْ أَرْسَلَهُ وَ بِحَقِّ كلِّ مُومِنٍ فِيهِ وَ بِحَقِّك عَلَيهِمْ فَلَا أَحَدَ أَعْرَفُ بِحَقِّك مِنْك بِك يا اللَّهُ عَشْرَ مَرَّاتٍ ثُمَّ تَقُولُ يا مُحَمَّدُ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا عَلِی عَشْرَ مَرَّاتٍ يا فَاطِمَةُ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا حَسَنُ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا حُسَينُ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا عَلِی بْنَ الْحُسَينِ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِی عَشْرَ مَرَّاتٍ يا جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا عَلِی بْنَ مُوسَى عَشْرَ مَرَّاتٍ يا مُحَمَّدَ بْنَ عَلِی عَشْرَ مَرَّاتٍ يا عَلِی بْنَ مُحَمَّدٍ عَشْرَ مَرَّاتٍ يا حَسَنَ بْنَ عَلِی عَشْراً يا الْحُجَّةُ عَشْراً ثُمَّ تَسْأَلُ اللَّهَ حَاجَتَك قَالَ فَمَضَى الرَّجُلُ وَ عَادَ إِلَيهِ بَعْدَ مُدَّةٍ وَ قَدْ قُضِی دَينُهُ وَ صَلَحَ لَهُ سُلْطَانُهُ وَ عَظُمَ يسَارُهُ" [وسائل‌الشيعة ، ج۸ ، ص۱۲۵] .

عَنْ أَبِی صَالِحٍ الْحَنَفِی قَالَ رَأَيتُ عَلِياً (ع) يخْطُبُ وَ قَدْ وَضَعَ الْمُصْحَفَ عَلَى رَأْسِهِ حَتَّى رَأَيتُ الْوَرَقَ يتَقَعْقَعُ عَلَى رَأْسِهِ قَالَ فَقَالَ اللَّهُمَّ قَدْ مَنَعُونِی مَا فِيهِ فَأَعْطِنِی مَا فِيهِ اللَّهُمَّ قَدْ أَبْغَضْتُهُمْ وَ أَبْغَضُونِی وَ مَلِلْتُهُمْ وَ مَلُّونِی وَ حَمَلُونِی عَلَى غَيرِ خُلُقِی وَ طَبِيعَتِی وَ أَخْلَاقٍ لَمْ تَكنْ تُعْرَفُ لِی اللَّهُمَّ فَأَبْدِلْنِی بِهِمْ خَيراً مِنْهُمْ وَ أَبْدِلْهُمْ بِی شَرّاً مِنِّی اللَّهُمَّ أَمِثْ قُلُوبَهُمْ (مَيثَ الْمِلْحِ فِی الْمَاءِ) [مستدرك‌الوسائل ، ج۴ ، ص۳۹۲] .

امام سجاد از طلوع فجر تا آفتاب مشغول دعا بودند؛ بعد از نماز صبح به حضرت بشارت دادندكه فرزندی برای شما متولد شد. سپس...

قال روى بعض أصحابنا قال كنت عند على بن الحسين (ع) فكان إذا صلى الفجر لم يتكلم حتى تطلع الشمس فجاءوه يوم ولد فيه زيد فبشروه به بعد صلاة الفجر قال فالتفت إلى أصحابه فقال : أى شىء ترون أن أسمى هذا المولود؟ قال : فقال كل رجل سمه كذا سمه كذا قال : فقال : يا غلام على بالمصحف. قال : فجاءوا بالمصحف فوضعه على حجره قال ثم فتحه فنظر إلى أول حرف من الورقة و إذا فيه وَ فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدِينَ عَلَى الْقاعِدِينَ أَجْراً عَظِيماً قال ثم طبقه ثم فتحه ثلاثا فنظر فإذا فى أول الورقة إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يقاتِلُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ فَيقْتُلُونَ وَ يقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيهِ حَقًّا فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ وَ مَنْ أَوْفى بِعَهْدِهِ مِنَ اللّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيعِكمُ الَّذِی بايعْتُمْ بِهِ وَ ذلِك هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ثم قال هو و الله زيد هو و الله زيد فسمى زيدا بيان لعله (ع) لما كان علم أن الشهيد من أولاده فى الجهاد اسمه زيد و الآيتان دلتا على أنه يقاتل و يستشهد فسماه زيدا و فيه أيضا إيماء بجواز استعلام الأحوال من القرآن [بحارالأنوار ، ج۸۸ ، ص۲۴۳] . جواز استعلام احوال از قرآن.

قرآن در سفر

قَالَ سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ جَعْفَرٍ (ع) يقُولُ : " لَوْ كانَ الرَّجُلُ مِنْكمْ إِذَا أَرَادَ سَفَراً أَقَامَ عَلَى بَابِ دَارِهِ تِلْقَاءَ الْوَجْهِ الَّذِی يتَوَجَّهُ إِلَيهِ فَقَرَأَ فَاتِحَةَ الْكتَابِ أَمَامَهُ وَ عَنْ يمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ وَ آيةَ الْكرْسِی أَمَامَهُ وَ عَنْ يمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ : اللَّهُمَّ احْفَظْنِی وَ احْفَظْ مَا مَعِی وَ سَلِّمْنِی وَ سَلِّمْ مَا مَعِی وَ بَلِّغْنِی وَ بَلِّغْ مَا مَعِی بِبَلَاغِك الْحَسَنِ. لَحَفِظَهُ اللَّهُ وَ لَحَفِظَ مَا مَعَهُ وَ سَلَّمَهُ اللَّهُ وَ سَلَّمَ مَا مَعَهُ وَ بَلَّغَهُ اللَّهُ وَ بَلَّغَ مَا مَعَهُ قَالَ : ثُمَّ قَالَ : يا صَبَّاحُ أَ مَا رَأَيتَ الرَّجُلَ يحْفَظُ وَ لَا يحْفَظُ مَا مَعَهُ وَ يسْلَمُ وَ لَا يسْلَمُ مَا مَعَهُ وَ يبْلُغُ وَ لَا يبْلُغُ مَا مَعَهُ قُلْتُ بَلَى جُعِلْتُ فِدَاك" [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۲۷۱] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : كانَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) إِذَا أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى بَعْضِ أَمْوَالِهِ اشْتَرَى السَّلَامَةَ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِمَا تَيسَّرَ لَهُ

وَ یکونُ ذَلِکَ إِذَا وَضَعَ رِجْلَهُ فِی الرِّکَابِ فَإِذَا سَلَّمَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ انْصَرَفَ حَمِدَ اللَّهَ تَعَالَی وَ شَکَرَهُ وَ تَصَدَّقَ بِمَا تَیَسَّرَ لَهُ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص ۲۷۰] .

قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَ یکرَهُ السَّفَرُ فِی شَیْءٍ مِنَ الْأَیَّامِ الْمَکرُوهَةِ الْأَرْبِعَاءِ وَ غَیرِهِ فَقَالَ : " افْتَتِحْ سَفَرَک بِالصَّدَقَةِ وَ اقْرَأْ آیَةَ الْکرْسِی إِذَا بَدَا لَک " [الکافی ، ج۴ ، ص۲۸۳] .

- دیوار نویسی

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : إِذَا کانَ سَمْک الْبَیتِ (سقف البیت) فَوْقَ سَبْعَةِ أَذْرُعٍ أَوْ قَالَ ثَمَانِیةِ أَذْرُعٍ فَکانَ مَا فَوْقَ السَّبْعِ وَ الثَّمَانِ الْأَذْرُعِ مُحْتَضَراً وَ قَالَ بَعْضُهُمْ مَسْکوناً [الکافی ، ج۶ ، ص۵۲۹] .

کتیبه قرآنی :

عَنْ أَبِی خَدِیجَةَ قَالَ : رَأَیتُ مَکتُوباً فِی بَیتِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) آیةَ الْکرْسِی قَدْ أُدِیرَتْ بِالْبَیتِ وَ رَأَیتُ فِی قِبْلَةِ مَسْجِدِهِ مَکتُوباً آیةَ الْکرْسِی. [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۳۱۳] .

عن عبد الله بن مسعود قال لما قدم علی الکوفة یعنی عبد الله بن مسعود فقلنا له حدثنا عن رسول الله (ص) فقال : بعد أن ذکر الجنة فی الحدیث فلم أزل أطلب الشهادة للحدیث و لم أرزقها فإنی سمعت رسول الله یقول فی تبوک و نحن نسیر معه : " إن الله عز و جل أمرنی أن أزوج فاطمة من علی ففعلت و قال لی جبرئیل إن الله عز و جل قد بنی جنة من قصب اللؤلؤ ، کل قصبة إلی الأخری لؤلؤة من یاقوتة مشدودة بالذهب و جعل سقوفها زبرجدا أخضر فیها طاقات من لؤلؤمکللة بالیاقوت و جعل علیها غرفا لبنة من ذهب و لبنة من فضة و لبنة من در و لبنة من یاقوت و لبنة من زبرجد و قبابا من در و قد شیعت بسلاسل من ذهب و حفت بأنواع التحف و بنی فی کل قصر قبة و جعل فی کل قبة أریکة من درة بیضاء فرشها السندس و الإستبرق و فرش أرضها بالزعفران و المسک و العنبر و جعل فی کل قبة و القبة لها مائة باب فی کل باب جاریتان و شجرتان و فی کل قبة فرش و کتاب مکتوب حول القباب آیة الکرسی فقلت یا جبرئیل لمن بنی الله هذه فی الجنة فقال بناها لعلی بن أبی طالب و فاطمة ابنتک تحفة لهما منه أتحفهما و أقر بها عینک یا محمد [دلائل‌الإمامة ، ص۵۰] .

- آرام بخش بیماران

خلاصه مقاله منصوره تجویدی ، عیسی محمدی ، و ربابه معماریان در روزنامه کیهان تاریخ ۹/ ۱۰/ ۸۰.

بررسی میزان تاثیر آوای قرآن کریم بر اضطراب بیماران قبل از عمل جراحی قلب باز.

با این که اصولا- هر نوع بیماری موجب بروز فشارهای جسمی و روانی متعدد در تمام بیماران می‌شود ، ولی فردی که تحت عمل جراحی قلب باز قرار گرفته ، الزاما تحت مراقبت‌های ویژه در بخش خاص قرار می گیرد. و تنیدگی که به عنوان یک واکنش نسبت به بیماری و جراحی بروز می کند ، در این بیماران تشدید می‌شود.

اضطراب یک بیماری روانی است که سبب تنگی نفس ، افزایش سرعت ضربان قلب و فشار بطن چپ ، اختلال در خواب و استراحت بیمار ، توهم و هذیان بیمار قبل از عمل ، کاهش قدرت تفکر و تمرکز و کاهش میزان تاثیر آموزش‌های پرستاران در بیماران می‌شود. لذا روش‌های کنترل اضطراب شامل روش‌های دارویی و روش‌های غیردارویی توصیه می‌شود. درمان دارویی آثار فیزیولوژیک و روحی و روانی زیادی بر بیماری دارند ضمن اینکه در تمام بیماران نمی‌توان از آنها استفاده کرد. چرا که عوارض زیادی چون اعتیاد ، وقت گیر بودن مصرفشان ، هزینه بر بودن و...

بلچک مک کلوسکی سه مدخله پرستاری را درکاهش اضطراب موثر می‌داند که یکی از آنها موسیقی درمانی به عنوان یک مداخله انحراف فکر غیر دارویی است ، که پرستار مراقب ویژه ، می‌تواند آن را برای پیشبرد و راحتی بیمار اجرا کند. در این

مطالعه از موزون ترین ، زیباترین و روح‌انگیزترین موسیقی‌ها که موسیقی تلاوت قرآن کریم است استفاده شده است. پژوهشگران ، آوای قرآن کریم را در یکی از پر استرس‌ترین شرایط ، یعنی قبل از عمل جراحی قلب باز به کار گرفتند ، و بر اساس یافته‌های به دست آمده از پژوهش انجام شده در بیمارستان امام خمینی تهران بر گروه آزمون پنجاه نفره ، میزان کاهش اضطراب موقعیتی در گروه شاهد ، ۳۳ درصد ، و در گروه آزمون ، ۵۸ درصد بود ، و آزمون کای دو ، میزان کاهش اضطراب موقعیتی را در گروه آزمون نسبت به گروه شاهد به طور معناداری بیشتر نشان داد. بدین معنا که آوای قرآن کریم باعث کاهش اضطراب موقعیتی در گروه آزمون شده بود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که مداخله پژوهشگر باعث کاهش اضطراب موقعیتی شده است.

همچنین میزان کاهش اضطراب کل نیز در گروه شاهد ، ۴۰ درصد و در گروه آزمون ، ۶۳ درصد به دست آمد. پس می‌توان نتیجه گرفت : آوای قرآن کریم می‌تواند باعث کاهش اضطراب کل در بیماران قبل از عمل جراحی قلب باز شود. اما با آنکه میزان کاهش اضطراب شخصیتی در گروه آزمون ۵۵ درصد نسبت به گروه شاهد ۴۳ درصد بیشتر است ، آزمون آماری کای دو با پی مساوی ۳ اختلاف معناداری را بین دو گروه از نظر میزان کاهش اضطراب شخصیتی نشان داد. بدین توضیح که آوای قرآن کریم تاثیری بر کاهش اضطراب شخصیتی افراد گروه آزمون نداشت که البته این نتیجه قابل انتظار است ، زیرا این نوع اضطراب به عوامل مختلفی از جمله زمان ، و خصوصیات افراد بستگی دارد و بنابراین تغییرات آن پس از مداخلات کوتاه مدت محسوس نخواهد بود.

۶. شکایت قرآن

طبق روایات در قیامت چند چیز شکایت می‌کند؛ یکی قرآن که هم از دوستان گله دارد و هم از دشمنان.

اما از دوستان :

خدایا مرا یاد نگرفتند ، خدایا مرا تلاوت نکردند ، خدایا مرا نفهمیدند ، خدایا عمل نکردند

وَ قَالَ (ع) : يأْتِی عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ لَا يبْقَی فِيهِمْ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ وَ مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ وَ مَسَاجِدُهُمْ يوْمَئِذٍ عَامِرَةٌ مِنَ الْبِنَاءِ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَی سُكَّانُهَا وَ عُمَّارُهَا شَرُّ أَهْلِ الْأَرْضِ مِنْهُمْ تَخْرُجُ الْفِتْنَةُ وَ إِلَيهِمْ تَأْوِی الْخَطِيئَةُ يرُدُّونَ مَنْ شَذَّ عَنْهَا فِيهَا وَ يسُوقُونَ مَنْ تَأَخَّرَ عَنْهَا إِلَيهَا يقُولُ اللَّهُ سُبْحَانَهُ فَبِی حَلَفْتُ لَأَبْعَثَنَّ عَلَی أُولَئِكَ فِتْنَةً تَتْرُكُ الْحَلِيمَ فِيهَا حَيرَانَ وَ قَدْ فَعَلَ وَ نَحْنُ نَسْتَقِيلُ اللَّهَ عَثْرَةَ الْغَفْلَةِ [نهج‌البلاغة ، ص ۵۴۰] .

خدایا مرا از قرینم جدا کردند (اهل بیت) ، خدایا مرا تفسیر به رای کردند ، مرا سر نیزه کردند ، با من سوگند خوردند ، فقط استخاره کردند ، به آیات من توهین کردند.

اما دشمنان : اساطیرم خواندند ، ائت بقرآن غیر هذاسحرم نامیدند. شنیدنم را تحریم کردند.

وَ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶] .

۷. معارفی از قرآن

۱. گذشت در قرآن

لطف خداوند به کسانی است ، که اهل گذشت هستند.

۱–گذشت از جان :

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللّهِ وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ وَ آتاهُ اللّهُ الْمُلْكَ وَ الْحِكْمَةَ وَ عَلَّمَهُ مِمّا يشاءُ وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَ لكنَّ اللّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَی الْعالَمِينَ [بقره/۲۵۱] .

۲–گذشت از مال :
وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلى حُبِّهِ مِسْكيناً وَ يتِيماً وَ أَسِيراً [انسان/۸] .
۳–گذشت از خواب :
تَتَجافى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ يدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَ طَمَعاً وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ينْفِقُونَ [سجده/۱۶] .
۴–گذشت از شهوت :
وَ راوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيتِها عَنْ نَفْسِهِ وَ غَلَّقَتِ الْأَبْوابَ وَ قالَتْ هَيتَ لَک قالَ مَعاذَ اللّهِ إِنَّهُ رَبِّی أَحْسَنَ مَثْوای إِنَّهُ لا يفْلِحُ الظّالِمُونَ [يوسف/۲۳] .
۵–گذشت از خود : وَ أَخِي هارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّی لِساناً فَأَرْسِلْهُ مَعِی رِدْءاً يصَدِّقُنِی إِنِّی أَخافُ أَنْ يكَذِّبُونِ [قصص/۳۴] .
۶–گذشت از عنوان : فَرَدَدْناهُ إِلی أُمِّهِ کی تَقَرَّ عَينُها وَ لا تَحْزَنَ وَ لِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَ لکنَّ أَکثَرَهُمْ لا يعْلَمُونَ [قصص/۱۳] .
۷–گذشت از همسر و فرزند : رَبَّنا إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّيتِی بِوادٍ غَيرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَيتِک الْمُحَرَّمِ رَبَّنا لِيقِيمُوا الصَّلاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِی إِلَيهِمْ وَ ارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَراتِ لَعَلَّهُمْ يشْکرُونَ [ابراهيم/۳۷] .
۲. حيا وعفت در قرآن
قرآن ، صفحه ۱۷
قُلْ لِلْمُومِنِينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَ يحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذلِک أَزْکی لَهُمْ إِنَّ اللّهَ خَبِيرٌ بِما يصْنَعُونَ [نور/۳۰] .
فَجاءَتْهُ إِحْداهُما تَمْشِی عَلَی اسْتِحْياءٍ قالَتْ إِنَّ أَبِی يدْعُوک لِيجْزِيک أَجْرَ ما سَقَيتَ لَنا فَلَمّا جاءَهُ وَ قَصَّ عَلَيهِ الْقَصَصَ قالَ لا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِينَ [قصص/۲۵] .
وَ لا تَقْرَبُوا الزِّنی إِنَّهُ کانَ فاحِشَةً وَ ساءَ سَبِيلاً [اسراء/۳۲] .
وَ لا يضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيعْلَمَ ما يخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَ تُوبُوا إِلَى اللّهِ جَمِيعاً أَيهَا الْمُومِنُونَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [نور/۳۱] .
يا نِساءَ النَّبِی لَسْتُنَّ کأَحَدٍ مِنَ النِّساءِ إِنِ اتَّقَيتُنَّ فَلا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيطْمَعَ الَّذِی فِی قَلْبِهِ مَرَضٌ وَ قُلْنَ قَوْلاً مَعْرُوفاً [احزاب/۳۲] .
وَ إِذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ذلِکمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِکمْ وَ قُلُوبِهِنَّ [احزاب/۵۳] .
وَ قُلْ لِلْمُومِناتِ يغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ وَ يحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاّ ما ظَهَرَ مِنْها وَ لْيضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُيوبِهِنَّ وَ لا يبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبائِهِنَّ أَوْ آباءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنائِهِنَّ أَوْ أَبْناءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوانِهِنَّ أَوْ بَنِی إِخْوانِهِنَّ أَوْ بَنِی أَخَواتِهِنَّ أَوْ نِسائِهِنَّ أَوْ ما مَلَکتْ أَيمانُهُنَّ أَوِ التّابِعِينَ غَيرِ أُولِی الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يظْهَرُوا عَلی عَوْراتِ النِّساءِ [نور/۳۱] .
وَ الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ [معارج/۲۹] .
وَ لْيسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لا يجِدُونَ نِکاحاً حَتّی يغْنِيهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نور/۳۳] .
وَ أَنْکحُوا الْأَيامی مِنْکمْ وَ الصّالِحِينَ مِنْ عِبادِکمْ وَ إِمائِکمْ إِنْ يکونُوا فُقَراءَ يغْنِهِمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ [نور/۳۲] .
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيسْتَأْذِنْکمُ الَّذِينَ مَلَکتْ أَيمانُکمْ وَ الَّذِينَ لَمْ يبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْکمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلاةِ الْفَجْرِ وَ حِينَ تَضَعُونَ ثِيابَکمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَ مِنْ بَعْدِ صَلاةِ الْعِشاءِ ثَلاثُ عَوْراتٍ لَکمْ لَيسَ عَلَيکمْ وَ لا عَلَيهِمْ جُناحٌ بَعْدَهُنَّ طَوّافُونَ عَلَيکمْ بَعْضُکمْ عَلی بَعْضٍ کذلِک يبَينُ اللّهُ لَکمُ الْآياتِ وَ اللّهُ عَلِيمٌ حَکيمٌ [نور/۵۸] .
وَ لَمّا وَرَدَ ماءَ مَدْينَ وَجَدَ عَلَيهِ أُمَّةً مِنَ النّاسِ يسْقُونَ وَ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَأَتَينِ تَذُودانِ قالَ ما خَطْبُکما قالَتا لا نَسْقِی حَتّی يصْدِرَ الرِّعاءُ وَ أَبُونا شَيخٌ کبِيرٌ [قصص/۲۳] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيرَ بُيوتِكُمْ حَتّى تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلى أَهْلِها ذلِكُمْ خَيرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكرُونَ [نور/۲۷] .

۳. مثل های قرآنی

۱-مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ ناراً فَلَمّا أَضاءَتْ ما حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّهُ بِنُورِهِمْ وَ تَرَكهُمْ فِى ظُلُماتٍ لا يبْصِرُونَ [بقره/۱۷] .

۲-وْ كَصَيبٍ مِنَ السَّماءِ فِيهِ ظُلُماتٌ وَ رَعْدٌ وَ بَرْقٌ يجْعَلُونَ أَصابِعَهُمْ فِى آذانِهِمْ مِنَ الصَّواعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَ اللّهُ مُحِيطٌ بِالْكافِرِينَ [بقره/۱۹] .

۳-إِنَّ اللّهَ لا يسْتَحْيى أَنْ يضْرِبَ مَثَلاً ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها [بقره/۲۶] .

۴-وَ مَثَلُ الَّذِينَ كفَرُوا كمَثَلِ الَّذِى ينْعِقُ بِما لا يسْمَعُ إِلاّ دُعاءً وَ نِداءً صُمٌّ بُكمٌ عُمْى فَهُمْ لا يعْقِلُونَ [بقره/۱۷۱] .

۵-مَثَلُ الَّذِينَ ينْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّهِ كمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنابِلَ فِى كلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَ اللّهُ يضاعِفُ لِمَنْ يشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِيمٌ [بقره/۲۶۱] .

۶-يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِكمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذى كالَّذِى ينْفِقُ مالَهُ رِئاءَ النّاسِ وَ لا يومِنُ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ فَمَثَلُهُ كمَثَلِ صَفْوانٍ عَلَيهِ تُرابٌ فَأَصابَهُ وابِلٌ فَتَرَكهُ صَلْداً لا يقْدِرُونَ عَلى شَيءٍ مِمّا كسَبُوا وَ اللّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الْكافِرِينَ [بقره/۲۶۴] .

۷-وَ مَثَلُ الَّذِينَ ينْفِقُونَ أَمْوالَهُمُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ تَثْبِيتاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ كمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصابَها وابِلٌ فَآتَتْ أُكلَها ضِعْفَينِ فَإِنْ لَمْ يصِبْها وابِلٌ فَطَلٌّ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ [بقره/۲۶۵] .

۸-إِنَّ مَثَلَ عِيسى عِنْدَ اللّهِ كمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرابٍ ثُمَّ قالَ لَهُ كنْ فَيكونُ [آل عمران/۵۹] .

۹-مَثَلُ ما ينْفِقُونَ فِى هذِهِ الْحَياةِ الدُّنْيا كمَثَلِ رِيحٍ فِيها صِرٌّ أَصابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ فَأَهْلَكتْهُ وَ ما ظَلَمَهُمُ اللّهُ وَ لكنْ أَنْفُسَهُمْ يظْلِمُونَ [ال عمران/۱۱۷] .

۱۰-وَ لَوْ شِئْنا لَرَفَعْناهُ بِها وَ لكنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَ اتَّبَعَ هَواهُ فَمَثَلُهُ كمَثَلِ الْكلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيهِ يلْهَثْ أَوْ تَتْرُكهُ يلْهَثْ ذلِك مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كذَّبُوا بِآياتِنا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يتَفَكرُونَ [اعراف/۱۷۶] .

۱۱-إِنَّما مَثَلُ الْحَياةِ الدُّنْيا كماءٍ أَنْزَلْناهُ مِنَ السَّماءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَباتُ الْأَرْضِ مِمّا يأْكلُ النّاسُ وَ الْأَنْعامُ حَتّى إِذا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَها وَ ازَّينَتْ وَ ظَنَّ أَهْلُها أَنَّهُمْ قادِرُونَ عَلَيها أَتاها أَمْرُنا لَيلاً أَوْ نَهاراً فَجَعَلْناها حَصِيداً كأَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْأَمْسِ كذلِك نُفَصِّلُ الآياتِ لِقَوْمٍ يتَفَكرُونَ [يونس/۲۴] .

۱۲-مَثَلُ الْفَرِيقَينِ كالْأَعْمى وَ الْأَصَمِّ وَ الْبَصِيرِ وَ السَّمِيعِ هَلْ يسْتَوِيانِ مَثَلاً أَ فَلا تَذَكرُونَ [هود/۲۴] .

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ أُكلُها دائِمٌ وَ ظِلُّها تِلْك عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ عُقْبَى الْكافِرِينَ النّارُ [رعد/۳۵] .

مَثَلُ الَّذِينَ كفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمالُهُمْ كرَمادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يوْمٍ عاصِفٍ لا يقْدِرُونَ مِمّا كسَبُوا عَلى شَيءٍ ذلِك هُوَ الضَّلالُ الْبَعِيدُ [ابراهيم/۱۸] .

أَ لَمْ تَرَ كيفَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً كلِمَةً طَيبَةً كشَجَرَةٍ طَيبَةٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِى السَّماءِ [ابراهيم/۲۴] .

تُؤتِى أُكلَها كلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّها وَ يضْرِبُ اللّهُ الْأَمْثالَ لِلنّاسِ لَعَلَّهُمْ يتَذَكرُونَ [ابراهيم/۲۵] .

وَ مَثَلُ كلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ ما لَها مِنْ قَرارٍ [ابراهيم/۲۶] .

وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَياةِ الدُّنْيا كماءٍ أَنْزَلْناهُ مِنَ السَّماءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَباتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيماً تَذْرُوهُ الرِّياحُ وَ كانَ اللّهُ عَلى كلِّ شَيءٍ مُقْتَدِراً [كهف/۴۵] .

يا أَيهَا النّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ لَنْ يخْلُقُوا ذُباباً وَ لَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَ إِنْ يسْلُبْهُمُ الذُّبابُ شَيئاً لا يسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطّالِبُ وَ الْمَطْلُوبُ [حج/٧٣] .

اللّهُ نُورُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكاةٍ فِيها مِصْباحٌ الْمِصْباحُ فِی زُجاجَةٍ الزُّجاجَةُ كَأَنَّها كَوْكَبٌ دُرِّی يوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبارَكَةٍ زَيتُونَةٍ لا شَرْقِيةٍ وَ لا غَرْبِيةٍ يكادُ زَيتُها يضِیءُ وَ لَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نارٌ نُورٌ عَلى نُورٍ يهْدِی اللّهُ لِنُورِهِ مَنْ يشاءُ وَ يضْرِبُ اللّهُ الْأَمْثالَ لِلنّاسِ وَ اللّهُ بِكلِّ شَیءٍ عَلِيمٌ [نور/٣٥] .

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْلِياءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيتاً وَ إِنَّ أَوْهَنَ الْبُيوتِ لَبَيتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ كانُوا يعْلَمُونَ [عنكبوت/٤١]

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَينَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ كَمَثَلِ غَيثٍ أَعْجَبَ الْكفّارَ نَباتُهُ ثُمَّ يهِيجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يكونُ حُطاماً وَ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ شَدِيدٌ وَ مَغْفِرَةٌ مِنَ اللّهِ وَ رِضْوانٌ وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا إِلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ [حديد/٢٠] .

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ يحْمِلُوها كَمَثَلِ الْحِمارِ يحْمِلُ أَسْفاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآياتِ اللّهِ وَ اللّهُ لا يهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِينَ [جمعه/٥] .

وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً رَجُلَينِ أَحَدُهُما أَبْكمُ لا يقْدِرُ عَلى شَیءٍ وَ هُوَ كلٌّ عَلى مَوْلاهُ أَينَما يوَجِّهْهُ لا يأْتِ بِخَيرٍ هَلْ يسْتَوِی هُوَ وَ مَنْ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ هُوَ عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [نحل/٧٦] .

وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً قَرْيةً كانَتْ آمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يأْتِيها رِزْقُها رَغَداً مِنْ كلِّ مَكانٍ فَكفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّهِ فَأَذاقَهَا اللّهُ لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِما كانُوا يصْنَعُونَ [نحل/١١٢] .

وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلاً رَجُلَينِ جَعَلْنا لِأَحَدِهِما جَنَّتَينِ مِنْ أَعْنابٍ وَ حَفَفْناهُما بِنَخْلٍ وَ جَعَلْنا بَينَهُما زَرْعاً [كهف/٣٢] .

ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً رَجُلاً فِيهِ شُرَكاءُ مُتَشاكسُونَ وَ رَجُلاً سَلَماً لِرَجُلٍ هَلْ يسْتَوِيانِ مَثَلاً الْحَمْدُ لِلّهِ بَلْ أَكثَرُهُمْ لا يعْلَمُونَ [زمر/٢٩] .

۴. عمل وعكس العمل

أُولئِك الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيهِمْ مِنَ النَّبِيينَ مِنْ ذُرِّيةِ آدَمَ وَ مِمَّنْ حَمَلْنا مَعَ نُوحٍ وَ مِنْ ذُرِّيةِ إِبْراهِيمَ وَ إِسْرائِيلَ وَ مِمَّنْ هَدَينا وَ اجْتَبَينا إِذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُ الرَّحْمنِ خَرُّوا سُجَّداً وَ بُكيا [مريم/٥٨] .

إِنَّما يومِنُ بِآياتِنَا الَّذِينَ إِذا ذُكرُوا بِها خَرُّوا سُجَّداً وَ سَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ هُمْ لا يسْتَكبِرُونَ [سجده/١٥] .

قُلْ آمِنُوا بِهِ أَوْ لا تُومِنُوا إِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِ إِذا يتْلى عَلَيهِمْ يخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ سُجَّداً [اسراء/١٠٧] .

وَ إِذا يتْلى عَلَيهِمْ قالُوا آمَنّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنا إِنّا كنّا مِنْ قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ [قصص/٥٣] .

عكس العمل مخالفان

١–وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِ آياتُنا وَلّى مُسْتَكبِراً كَأَنْ لَمْ يسْمَعْها كَأَنَّ فِی أُذُنَيهِ وَقْراً فَبَشِّرْهُ بِعَذابٍ أَلِيمٍ [لقمان/٧] .

٢–وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا بَيناتٍ تَعْرِفُ فِی وُجُوهِ الَّذِينَ كفَرُوا الْمُنْكرَ يكادُونَ يسْطُونَ بِالَّذِينَ يتْلُونَ عَلَيهِمْ آياتِنا قُلْ أَ فَأُنَبِّئُكمْ بِشَرٍّ مِنْ ذلِكمُ النّارُ وَعَدَهَا اللّهُ الَّذِينَ كفَرُوا وَ بِئْسَ الْمَصِيرُ [حج/٧٢] .

٣–وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا بَيناتٍ قالَ الَّذِينَ لا يرْجُونَ لِقاءَنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ ما يكونُ لِی أَنْ أُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقاءِ نَفْسِی إِنْ أَتَّبِعُ إِلاّ ما يوحى إِلَی إِنِّی أَخافُ إِنْ عَصَيتُ رَبِّی عَذابَ يوْمٍ عَظِيمٍ [يونس/١٥] .

۴–وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا بَيناتٍ قالُوا ما هذا إِلاّ رَجُلٌ يرِيدُ أَنْ يصُدَّكمْ عَمّا كانَ يعْبُدُ آباوكمْ وَ قالُوا ما هذا إِلاّ إِفْك مُفْتَرىً وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لِلْحَقِّ لَمّا جاءَهُمْ إِنْ هذا إِلاّ سِحْرٌ مُبِينٌ [سبا/۴٣] .

۵–وَ إذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا بَيناتٍ ما كانَ حُجَّتَهُمْ إِلاّ أَنْ قالُوا ائْتُوا بِآبائِنا إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [جاثيه/۲۵] .
۶–وَ إذا تُتْلى عَلَيهِمْ آياتُنا قالُوا قَدْ سَمِعْنا لَوْ نَشاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هذا إِنْ هذا إِلاّ أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [انفال/۳۱] .
۷–إِذا تُتْلى عَلَيهِ آياتُنا قالَ أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [قلم/۱۵] .

۵. زندگی سعادتمندانه

عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ كنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی سَفَرٍ فَقُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ حَدِّثْنَا بِمَا لَنَا فِيهِ نَفْعٌ فَقَالَ إِنْ أَرَدْتُمْ عَيشَ السُّعَدَاءِ وَ مَوْتَ الشُّهَدَاءِ وَ النَّجَاةَ يوْمَ الْحَشْرِ وَ الظِّلَّ يوْمَ الْحَرُورِ وَ الْهُدَى يوْمَ الضَّلَالَةِ فَادْرُسُوا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ كلَامُ الرَّحْمَنِ وَ حِرْزٌ مِنَ الشَّيطَانِ وَ رُجْحَانٌ فِی الْمِيزَانِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۴ ، ص۲۳۲] .

زندگی سعادت مندانه :

سعادتمندان : وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِك مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيهِمْ مِنَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولئِك رَفِيقاً [نساء/۶۹] .

انواع زندگی :

موقت : اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَينَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ كمَثَلِ غَيثٍ أَعْجَبَ الْكفّارَ نَباتُهُ ثُمَّ يهِيجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يكونُ حُطاماً وَ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ شَدِيدٌ وَ مَغْفِرَةٌ مِنَ اللّهِ وَ رِضْوانٌ وَ مَا الْحَياةُ الدُّنْيا إِلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ [حديد/۲۰] .

دائم : مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكرٍ أَوْ أُنْثى وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْيِينَّهُ حَياةً طَيبَةً وَ لَنَجْزِينَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما كانُوا يعْمَلُونَ [نحل/۹۷] .

مومن كيست؟ (مربوط به روح) قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ [مومنون/۱] .

الَّذِينَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲] .

وَ الَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ [مومنون/۳] .

وَ الَّذِينَ هُمْ لِلزَّكاةِ فاعِلُونَ [مومنون/۴] .

وَ الَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حافِظُونَ [مومنون/۵] .

إِلاّ عَلى أَزْواجِهِمْ أَوْ ما مَلَكتْ أَيمانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيرُ مَلُومِينَ [مومنون/۶] .

فَمَنِ ابْتَغى وَراءَ ذلِك فَأُولئِك هُمُ العادُونَ [مومنون/۷] .

وَ الَّذِينَ هُمْ لِأَماناتِهِمْ وَ عَهْدِهِمْ راعُونَ [مومنون/۸] .

وَ الَّذِينَ هُمْ عَلى صَلَواتِهِمْ يحافِظُونَ [مومنون/۹] .

عمل صالح چيست؟

ما كانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَ مَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرابِ أَنْ يتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّهِ وَ لا يرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذلِك بِأَنَّهُمْ لا يصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَ لا نَصَبٌ وَ لا مَخْمَصَةٌ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ لا يطَونَ مَوْطِئاً يغِيظُ الْكفّارَ وَ لا ينالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيلاً إِلاّ كتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صالِحٌ إِنَّ اللّهَ لا يضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ [التوبه/۱۲۰] .

مرگ شهادت مندانه :

وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يرْزَقُونَ [آل عمران/۱۶۹] .

مرگ در نظر امام حسين (ع) : و روى أنه (الامام الحسين (ع) لما عزم على الخروج إلى العراق قام خطيبا فقال : " الحمد لله ما

شاء الله و لا قوهٔ إلا بالله و صلی الله علی رسوله خط الموت علی ولد آدم مخط القلادهٔ علی جید الفتاهٔ و ما أولهنی إلی أسلافی اشتیاق یعقوب إلی یوسف و خیر لی مصرع أنا لاقیه کأنی بأوصالی تتقطعها عسلان الفلوات بین النواویس و کربلاء فیملأن منی أکراشا جوفا و أجربهٔ سغبا لا محیص عن یوم خط بالقلم رضی الله رضانا أهل البیت نصبر علی بلائه و یوفینا أجر الصابرین لن تشذ عن رسول الله ص لحمته و هی مجموعهٔ له فی حظیرهٔ القدس تقر بهم عینه و ینجز بهم وعده من کان باذلا فینا مهجته و موطنا علی لقاء الله نفسه فلیرحل معنا فإننی راحل مصبحا إن شاء الله تعالی [اللهوف ، ص۶۰] .

انواع مرگ :

الف) طبیعی

ب) غیر طبیعی

۱- جوانمرگی ۲- زلزله ۳- مستی ۴- لجاجت ۵- قتل عمد ۶- شهادت ۷-خودکشی. مقایسه مرگ شهید با اعدامی ،

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّکمْ عَلی تِجارَهٍٔ تُنْجِیکمْ مِنْ عَذابٍ أَلِیمٍ [صف/۱۰] .

تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ تُجاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ بِأَمْوالِکمْ وَ أَنْفُسِکمْ ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ [جمعه/۹] .

یغْفِرْ لَکمْ ذُنُوبَکمْ وَ یدْخِلْکمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ وَ مَساکنَ طَیبَهًٔ فِی جَنّاتِ عَدْنٍ ذلِک الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [الصف/۱۲] .

وَ اتَّبِعُوا أَحْسَنَ ما أُنْزِلَ إِلَیکمْ مِنْ رَبِّکمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ یأْتِیکمُ الْعَذابُ بَغْتَهًٔ وَ أَنْتُمْ لا تَشْعُرُونَ [زمر/۵۵] .

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ یا حَسْرَتی عَلی ما فَرَّطْتُ فِی جَنْبِ اللّهِ وَ إِنْ کنْتُ لَمِنَ السّاخِرِینَ [زمر/۵۶] .

۶. خودی ها در قرآن

وَ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا مَعَکمْ فَأُولئِک مِنْکمْ وَ أُولُوا الْأَرْحامِ بَعْضُهُمْ أَوْلی بِبَعْضٍ فِی کتابِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ بِکلِّ شَیءٍ عَلِیمٌ [انفال/۷۵] .

وَ مَنْ یطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِک مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمْ مِنَ النَّبِیینَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحِینَ وَ حَسُنَ أُولئِک رَفِیقاً [نساء/۶۹] .

فَکذَّبُوهُ فَأَنْجَیناهُ وَ الَّذِینَ مَعَهُ فِی الْفُلْک وَ أَغْرَقْنَا الَّذِینَ کذَّبُوا بِآیاتِنا إِنَّهُمْ کانُوا قَوْماً عَمِینَ [اعراف/۶۴] .

إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا وَ أَصْلَحُوا وَ اعْتَصَمُوا بِاللّهِ وَ أَخْلَصُوا دِینَهُمْ لِلّهِ فَأُولئِک مَعَ الْمُومِنِینَ وَ سَوْفَ یوتِ اللّهُ الْمُومِنِینَ أَجْراً عَظِیماً [نساء/۱۴۶] .

درباره هود می‌خوانیم :

وَ لَمّا جاءَ أَمْرُنا نَجَّینا هُوداً وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَهٍٔ مِنّا وَ نَجَّیناهُمْ مِنْ عَذابٍ غَلِیظٍ [هود/۵۸] .

درباره صالح می‌خوانیم : فَلَمّا جاءَ أَمْرُنا نَجَّینا صالِحاً وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَهٍٔ مِنّا وَ مِنْ خِزْی یوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّک هُوَ الْقَوِی الْعَزِیزُ [هود/۶۶] .

درباره شعیب می‌خوانیم : وَ لَمّا جاءَ أَمْرُنا نَجَّینا شُعَیباً وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَهٍٔ مِنّا وَ أَخَذَتِ الَّذِینَ ظَلَمُوا الصَّیحَهُٔ فَأَصْبَحُوا فِی دِیارِهِمْ جاثِمِینَ [هود/۹۴] .

در باره موسی می‌فرماید : وَ أَنْجَینا مُوسی وَ مَنْ مَعَهُ أَجْمَعِینَ [شعراء/۶۵] .

وَ اصْبِرْ نَفْسَک مَعَ الَّذِینَ یدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداهِٔ وَ الْعَشِی یرِیدُونَ وَجْهَهُ وَ لا تَعْدُ عَیناک عَنْهُمْ تُرِیدُ زِینَهَٔ الْحَیاهِٔ الدُّنْیا وَ لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِکرِنا وَ اتَّبَعَ هَواهُ وَ کانَ أَمْرُهُ فُرُطاً [کهف/۲۸] .

غیر خودی‌های در قرآن :

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکمْ لا یأْلُونَکمْ خَبالاً وَدُّوا ما عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضاءُ مِنْ أَفْواهِهِمْ وَ ما تُخْفِی صُدُورُهُمْ أَکبَرُ قَدْ بَینّا لَکمُ الْآیاتِ إِنْ کنْتُمْ تَعْقِلُونَ [آل عمران/۱۱۸] .

هـا أَنْتُمْ أُولاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَ لا یحِبُّونَکمْ وَ تُومِنُونَ بِالْکتابِ کلِّهِ وَ إِذا لَقُوکمْ قالُوا آمَنّا وَ إِذا خَلَوْا عَضُّوا عَلَیکمُ الْأَنامِلَ مِنَ الْغَیظِ قُلْ مُوتُوا بِغَیظِکمْ إِنَّ اللّهَ عَلِیمٌ بِذاتِ الصُّدُورِ [آل عمران/۱۱۹] .

إِنْ تَمْسَسْکمْ حَسَنَةٌ تَسُوهُمْ وَ إِنْ تُصِبْکمْ سَیئَةٌ یفْرَحُوا بِها وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لا یضُرُّکمْ کیدُهُمْ شَیئاً إِنَّ اللّهَ بِما یعْمَلُونَ مُحِیطٌ [آل عمران/۱۲۰] .

وَ یحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنَّهُمْ لَمِنْکمْ وَ ما هُمْ مِنْکمْ وَ لکنَّهُمْ قَوْمٌ یفْرَقُونَ [توبه/۵۶] .

قالَ یا نُوحُ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک إِنَّهُ عَمَلٌ غَیرُ صالِحٍ فَلا تَسْئَلْنِ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنِّی أَعِظُک أَنْ تَکونَ مِنَ الْجاهِلِینَ [هود/۴۶] .

قال : حدثنی یاسر أنه خرج زید بن موسى أخو أبی الحسن (ع) بالمدینة و أحرق و قتل و کان یسمى زید النار فبعث إلیه المأمون فأسر و حمل إلى المأمون فقال المأمون اذهبوا به إلى أبی الحسن. قال یاسر : فلما أدخل إلیه قال له أبو الحسن (ع) : " یا زید أ غرک قول سفلة أهل الکوفة إن فاطمة (ع) أحصنت فرجها فحرم الله ذریتها على النار ذلک للحسن و الحسین خاصة إن کنت ترى أنک تعصی الله عز و جل و تدخل الجنة و موسى بن جعفر (ع) أطاع الله و دخل الجنة فأنت إذا أکرم على الله عز و جل من موسى بن جعفر (ع) و الله ما ینال أحد ما عند الله عز و جل إلا بطاعته و زعمت أنک تناله بمعصیته فبئس ما زعمت فقال له زید أنا أخوک و ابن أبیک فقال له أبو الحسن (ع) أنت أخی ما أطعت الله عز و جل إن نوحا (ع) قال رَبِّ إِنَّ ابْنِی مِنْ أَهْلِی وَ إِنَّ وَعْدَک الْحَقُّ وَ أَنْتَ أَحْکمُ الْحاکمِینَ فقال الله عز و جل یا نُوحُ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک إِنَّهُ عَمَلٌ غَیرُ صالِحٍ فأخرجه الله عز و جل من أن یکون من أهله بمعصیته" [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۲۳۴] .

انواع خودی‌ها :

فِی نَهْجِ الْبَلَاغَةِ عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ : " الصَّبْرُ صَبْرَانِ صَبْرٌ عَلَى مَا تُحِبُّ وَ صَبْرٌ عَلَى مَا تَکرَهُ ثُمَّ قَالَ (ع) إِنَّ وَلِی مُحَمَّدٍ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ إِنْ بَعُدَتْ لُحْمَتُهُ وَ إِنَّ عَدُوَّ مُحَمَّدٍ مَنْ عَصَى اللَّهَ وَ إِنْ قَرُبَتْ قَرَابَتُهُ" [وسائل‌الشیعة ، ج۱۵ ، ص۲۳۸] .

خودی هایی که بیگانه می‌شوند ، مثل بلعم باعورا ، طلحه ، زبیر و...

۷. مقدم ها در قرآن

ذی القربی بر مساکین و ابن سبیل :

وَ آتَى الْمالَ عَلى حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبى وَ الْیتامى وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ [بقره/۱۷۷] .

رجال بر ضامر : (پیاده ها بر سواره ها)

وَ أَذِّنْ فِی النّاسِ بِالْحَجِّ یأْتُوک رِجالاً وَ عَلى کلِّ ضامِرٍ یأْتِینَ مِنْ کلِّ فَجٍّ عَمِیقٍ [حج/۲۷] .

سمع بر بصر :

وَ لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ کلُّ أُولئِک کانَ عَنْهُ مَسْولاً [اسراء/۳۶] .

هجرت بر جهاد :

إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ الَّذِینَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أُولئِک یرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ [بقره/۲۱۸] .

مهاجر و انصار :

وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ وَ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ وَ أَعَدَّ لَهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها أَبَداً ذلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [توبه/۱۰۰] .

قانع و معتر : (فقیر و سائل)

وَ الْبُدْنَ جَعَلْناها لَكُمْ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ لَكُمْ فِيها خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّهِ عَلَيها صَوافَّ فَإِذا وَجَبَتْ جُنُوبُها فَكُلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا الْقانِعَ وَ الْمُعْتَرَّ كَذلِكَ سَخَّرْناها لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ [حج/۳۶] .

مرگ بر حیات :

الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَياةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ [ملك/۲] .

تقدم عملی :

إِنَّ الصَّفا وَ الْمَرْوَةَ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلا جُناحَ عَلَيهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِما وَ مَنْ تَطَوَّعَ خَيراً فَإِنَّ اللّهَ شاكِرٌ عَلِيمٌ [بقره/۱۵۸] .

تقدم جبرانی :

لِلّهِ مُلْكُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ يَخْلُقُ ما يَشاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشاءُ إِناثاً وَ يَهَبُ لِمَنْ يَشاءُ الذُّكُورَ [شوری/۴۹] .

تقدم ارزشی :

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّيلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ [بقره/۲۷۴] .

تقدم ذاتی بر عرضی :

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ بِاللَّيلِ وَ النَّهارِ سِرًّا وَ عَلانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَيهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ [بقره/۲۷۴] .

تقدم توبه بر طهارت مثل تقدم علت بر معلول :

وَ يَسْئَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذىً فَاعْتَزِلُوا النِّساءَ فِي الْمَحِيضِ وَ لا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّى يَطْهُرْنَ فَإِذا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيثُ أَمَرَكُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوّابِينَ وَ يُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ [بقره/۲۲۲] .

تقدم ذاتی :

عبارتثَلاثَةٍ إِلّا هُوَ رابِعُهُمْدر کریمه ذیل :

أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ ما فِي السَّماواتِ وَ ما فِي الْأَرْضِ ما يَكُونُ مِنْ نَجْوى ثَلاثَةٍ إِلّا هُوَ رابِعُهُمْ وَ لا خَمْسَةٍ إِلّا هُوَ سادِسُهُمْ وَ لا أَدْنى مِنْ ذلِكَ وَ لا أَكْثَرَ إِلّا هُوَ مَعَهُمْ أَينَ ما كانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِما عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيامَةِ إِنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيءٍ عَلِيمٌ [محادله/۷] .

تقدم شرافتی :

عبارتمِنَ النَّبِيينَ مِيثاقَهُمْ وَ مِنْكَ وَ مِنْ نُوحٍدر کریمه ذیل :

وَ إِذْ أَخَذْنا مِنَ النَّبِيينَ مِيثاقَهُمْ وَ مِنْكَ وَ مِنْ نُوحٍثَلاثَةٍ إِلّا هُوَ رابِعُهُمْ وَ إِبْراهِيمَ وَ مُوسى وَ عِيسَى ابْنِ مَرْيمَ وَ أَخَذْنا مِنْهُمْ مِيثاقاً غَلِيظاً [احزاب/۷] .

تقدم مکانی :

عبارتلِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرى وَ مَنْ حَوْلَهادر کریمه ذیل :

وَ كَذلِكَ أَوْحَينا إِلَيكَ قُرْآناً عَرَبِيا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرى وَ مَنْ حَوْلَها وَ تُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لا رَيبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَ فَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ [شوری/۷] .

تقدم زمانی :

قُولُوا آمَنّا بِاللّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَينا وَ ما أُنْزِلَ إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ ما أُوتِی مُوسی وَ عِیسی وَ ما أُوتِی النَّبِیونَ مِنْ رَبِّهِمْ لا نُفَرِّقُ بَینَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَ نَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ [بقره/۱۲۶] .

تقدم مراحل اولیه بر اخرویه :

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَیاةُ الدُّنْیا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِینَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَینَکمْ وَ تَکاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ کمَثَلِ غَیثٍ أَعْجَبَ الْکفّارَ نَباتُهُ ثُمَّ یهِیجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ یکونُ حُطاماً وَ فِی الْآخِرَةِ عَذابٌ شَدِیدٌ وَ مَغْفِرَةٌ مِنَ اللّهِ وَ رِضْوانٌ وَ مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا إِلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ [حدید/۲۰] .

تقدم تعلیم قرآن بر سایر تعالیم :

عَلَّمَ الْقُرْآنَ [الرحمن/۲] .

خَلَقَ الْإِنْسانَ [الرحمن/۳] .

تقدم پدر بر پسر :

وَ إِذْ یرْفَعُ إِبْراهِیمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَیتِ وَ إِسْماعِیلُ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا إِنَّک أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ [بقره/۱۲۷] .

تقدم مسوولیت شوهر بر زن :

وَ قُلْنا یا آدَمُ اسْکنْ أَنْتَ وَ زَوْجُک الْجَنَّةَ وَ کلا مِنْها رَغَداً حَیثُ شِئْتُما وَ لا تَقْرَبا هذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَکونا مِنَ الظّالِمِینَ [بقره/۳۵] .

تقدم ارتباطی شوهر بر محارم :

وَ قُلْ لِلْمُومِناتِ یغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ وَ یحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لا یبْدِینَ زِینَتَهُنَّ إِلاّ ما ظَهَرَ مِنْها وَ لْیضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُیوبِهِنَّ وَ لا یبْدِینَ زِینَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبائِهِنَّ أَوْ [نور/۳۱] .

تقدم تزکیه بر تعلیم :

هُوَ الَّذِی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [جمعه/۲] .

رَبَّنا وَ ابْعَثْ فِیهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِک وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ یزَکیهِمْ إِنَّک أَنْتَ الْعَزِیزُ الْحَکیمُ [بقره/۱۲۹] .

تقدم زانیه بر زانی :

الزّانِیةُ وَ الزّانِی فَاجْلِدُوا کلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِینِ اللّهِ إِنْ کنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ لْیشْهَدْ عَذابَهُما طائِفَةٌ مِنَ الْمُومِنِینَ [نور/۲] .

الزّانِی لا ینْکحُ إِلاّ زانِیةً أَوْ مُشْرِکةً وَ الزّانِیةُ لا ینْکحُها إِلاّ زانٍ أَوْ مُشْرِک وَ حُرِّمَ ذلِک عَلَی الْمُومِنِینَ [نور/۳] .

۸. پرسش وپاسخ

سوال : اگر قرآن برای همه زمانها و مکانهاست ، چرا از اصطلاحات و فرهنگ عربستان استفاده شده است؟

پاسخ : گرچه خود زبان عربی امتیازاتی دارد ، ولی در هیچ آیه‌ایبا ایها العربنداریم ، بلکهیا ایها الذین آمنواویاایها الناسداریم.

۲- گروه مخاطبان اولیه عرب زبانند ، ولی پیام ها و اهداف عمومی است : الر کتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَیک لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلی صِراطِ الْعَزِیزِ الْحَمِیدِ [ابراهیم/۱] .

۳- از معجزات قرآن آن است که گاهی اصطلاحات و فرهنگ زبان ویژه یک منطقه را به کار می‌برد ، ولی به تمام دنیا دستورتدبر می‌دهد ، اگر ازخرما و انگورو انار و شتر و حور العین نام می‌برد علاوه بر ویژگیهای این میوه‌ها و زیبایی‌های حور

العین ، توجه به غذاشناسی و بررسی میوه‌ها و کشش فطری همه مردم به زیبایی‌ها است. بگذریم که دقت در آفرینش شتر برای همه مردم دنیا قابل درک است.

أَ فَلا یَنْظُرُونَ إِلَی الْإِبِلِ کیفَ خُلِقَتْ [غاشیه/۱۷] .

تمام داستانهای قرآن نیز این حالت را دارند.. در نفرین اسم ابولهب را برده ، ولی هدف آن است که اسلام به ملاکها توجه دارد نه به فامیل وا بستگی با پیامبر. ابولهب نمونه یک نفر کارشکن بود و نفرین بر او به معنای نفرین به تمام کسانی است که در راه هدایت مردم کارشکنی می کنند.

سوال : آیا علاوه بر محتوا ، الفاظ قرآن نیز از طرف خداوند نازل شده و وحی است؟

پاسخ : بله

فَإِنَّما یسَّرْناهُ بِلِسانِک لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِینَ وَ تُنْذِرَ بِهِ قَوْماً لُدًّا [مریم/۹۷] .

فَإِنَّما یسَّرْناهُ بِلِسانِک لَعَلَّهُمْ یتَذَکرُونَ [دخان/۵۸] .

إِنَّ هذا لَفِی الصُّحُفِ الْأُولی [اعلی/۱۸] .

سَنُقْرِئُک فَلا تَنْسی [اعلی/۱] .

وَ مِنْ قَبْلِهِ کتابُ مُوسی إِماماً وَ رَحْمَةً وَ هذا کتابٌ مُصَدِّقٌ لِساناً عَرَبِیا لِینْذِرَ الَّذِینَ ظَلَمُوا وَ بُشْری لِلْمُحْسِنِینَ [احقاف/۱۲] .

تَنْزِیلُ الْکتابِ لا رَیبَ فِیهِ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ [سجده/۲] .

أَمْ یقُولُونَ افْتَراهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّک لِتُنْذِرَ قَوْماً ما أَتاهُمْ مِنْ نَذِیرٍ مِنْ قَبْلِک لَعَلَّهُمْ یهْتَدُونَ [سجده/۲۳] .

وَ کذلِک أَنْزَلْناهُ حُکماً عَرَبِیا وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْواءَهُمْ بَعْدَ ما جاءَک مِنَ الْعِلْمِ ما لَک مِنَ اللّهِ مِنْ وَلِی وَ لا واقٍ [رعد/۳۷] .

سوال : وَ لا رَطْبٍ وَ لا یابِسٍ إِلاّ فِی کتابٍ مُبِینٍبه چه معناست؟

وَ عِنْدَهُ مَفاتِحُ الْغَیبِ لا یعْلَمُها إِلاّ هُوَ وَ یعْلَمُ ما فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ وَ ما تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلاّ یعْلَمُها وَ لا حَبَّةٍ فِی ظُلُماتِ الْأَرْضِ وَ لا رَطْبٍ وَ لا یابِسٍ إِلاّ فِی کتابٍ مُبِینٍ [انعام/۵۹] .

سوال : در کریمه ذیل [ما فَرَّطْنا فِی الْکتابِ مِنْ شَیءٍ] به چه معناست؟

وَ ما مِنْ دَابَّةٍ فِی الْأَرْضِ وَ لا طائِرٍ یطِیرُ بِجَناحَیهِ إِلاّ أُمَمٌ أَمْثالُکمْ ما فَرَّطْنا فِی الْکتابِ مِنْ شَیءٍ ثُمَّ إِلی رَبِّهِمْ یحْشَرُونَ [انعام/۳۸] .

پاسخ : باید این آیه را در کنار آیهوَ رُسُلاً قَدْ قَصَصْناهُمْ عَلَیک مِنْ قَبْلُ وَ رُسُلاً لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَیک وَ کلَّمَ اللّهُ مُوسی تَکلِیماً [نساء/۱۶۴]

دید. بنابر این وقتی قرآن می‌فرماید : مطالبی را برای تو نگفته‌ایم.لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَیکو هم چنین در بعضی آیات می گوید : به مردم بگو نمی‌دانمقُلْ إِنْ أَدْرِی أَ قَرِیبٌ ما تُوعَدُونَ أَمْ یجْعَلُ لَهُ رَبِّی أَمَداً [جن/۲۵] .

پس مراد از کتاب مبین باطن قرآن و ام الکتاب است که علم آن نزد معصومین است و احادیث جلوه آن است.

با توجه به آیهإِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّکرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر/۹] .

ما خود قرآن را نازل کردیم و ما خود حافظ و پشتیبان آن هستیم ، تحریف قرآن در اینترنت چه گونه ممکن است ، و مصونیت قرآن از درج سخنانی همانند آن چگونه امکان دارد؟

پاسخ : باید دانست منظور از مصونیت قرآن از تحریف ماندگاری متن اصلی قرآن در میان مردمان است به گونه‌ای که هیچ گاه مسلمانان و حق جویان جامعه بشری از دسترسی به متن اصلی قرآن محروم نخواهند شد.

اما این ویژگی قرآن به این معنا نیست که بـدخواهان از تغییر و تصّـرف در الفاظ قرآن ناتوانند و دست آنان نسـبت به این کار برای همیشه بسته باشد که در اصـطلاح علوم قرآنی با عنوان بطلان قول به صـرف از آن یاد می‌شود. بلکه منظور این است که خیـانت بـدخواهان به نـتیجه نمی‌رسـد و ناپایـدار و مقطعی است. تحریف قرآن در اینـترنت نیز از این قاعـده مسـتثنا نیست و به زودی خیانت آنان برای بسیاری آشکار می‌شود و هیچ گاه نمی‌توانند با این گونه ترفندها متن اصلی قرآن را محو سازند.

سوال : شـنیده‌ایم آیاتی شبیه آیات قرآن را ساخته و پخش کرده‌اند؟ پاسخ : خداوند وعده داده که قرآن را حفظ کند. در این راستا به چند نکته توجه شود :

۱. آیات ساختگی قبلا هم بوده و بعـد هم خواهد بود ، ولی تلاش‌ها به نتیجه نمی‌رسد؛ همانگونه که بارها قبر امام حسـین (ع) را شـخم زدند که نام حضرت محو شود و رضا شاه روضه خوانی را ممنوع کرد تا بساط عاشورا تمام شود. آری فوت کردن به خورشید سبب خاموشی نمی شود.

۲. قرآن به تدریج نازل می‌شد و مسلمانان تمام افکار و عقائد و آداب و اخلاق و ازدواج و اقتصاد و سیاست و روابط خودشان را با خداوند ، با طبیعت ، با همسر ، با دوست و دشمن ، با مردم و همسایه از آن می گرفتند و آیات را سینه به سینه حفظ کرده و می‌نوشتند و پیامبر اسلام و اهل بیت به حفظ آن اصرار داشتند و اکنون قرآن هائی که در حوزه‌های مرزهای دنیاست با قرآن فعلی فرقی ندارد.

۳. در قرآن هیچ گونه تضاد و تناقضی نیست در حالی که در بافته‌های خنده آور دیگران تناقض است

۴. آنچه امروز پخش شده و به خیال خود مثل قرآن را آورده‌اند و دشـمنان اسـلام در اینترنت مطرح کرده‌اند این است : یا ایها المسـلمون انکم لفی ضلال مبینالفاظ این عبارت همگی از قرآن است ، ولی معنای این جمله این است که‌ای مسلمانان شما در گمراهی آشکاری هستید!!! با کدام دلیل مسلمانان در گمراهی هستند؟ کدام عقیده ما ضد عقل و علم است؟ کدام کتاب مثل قرآن طرفدار علم و فکر و تعقل و مشورت است؟ آیا فحش دادن با استمداد از الفاظ قرآن شبیه قرآن است؟

آیه دیگری که ساخته‌اند ، اگر عطسه کردید الله اکبر بگوئید. اگر خمیازه کشیدید به خدا پناه ببرید.

آیا این حرفها هم وزن سخن یک فرد تحصیل کرده معمولی هست ، تا چه رسد که هم وزن سخنان انبیا و خداوند باشد.

۵. قرآن میزان شـناسایی روایات است که هر روایتی که سازگار نبود بایـد از آن صـرف نظر کرد ، و لـذا بایـد خود آن متزلزل نباشد که اگر میزان خراب باشد چگونه سایر مطالب را با آن بسنجیم

۶. قرآن سـند تمام معارف و آخرین کلام از آخرین پیامبر است که اگر تحریفی در آن باشد باید سخنی یا پیامبر دیگری برای اصلاح آن بیاید و تعبیراتی که در قرآن داریم آن قول فصل استإِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ [طارق/۱۳] .

آن کلام حق استإِنَّ هذا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَ ما مِنْ إِلهٍ إِلاَّ اللّهُ وَ إِنَّ اللّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ [[ل عمران/۶۲] .

پیـامبر اسـلام خـاتم انبیاء الهی است.ما كانَ مُحَمَّدٌ أَبا أَحَـدٍ مِنْ رِجالِكُمْ وَ لكِنْ رَسُولَ اللّهِ وَ خاتَمَ النَّبِيينَ وَ كانَ اللّهُ بِكلِّ شَـیءٍ عَلِيماً [احزاب/۴۰] .

۹. قرآن در صحنه های گوناگون

۱–سحر : وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ يسْتَغْفِرُونَ [انفال/۳۳] .

۲–طلوع فجر : أَقِمِ الصَّلاةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلى غَسَقِ اللَّيلِ وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كانَ مَشْهُوداً [اسراء/۷۸] .

۳–نماز صبح : وَ سَبِّحُوهُ بُكرَةً وَ أَصِيلًا [احزاب/۴۲] .

۴–قبل از آفتاب : فَاصْبِرْ عَلى ما يقُولُونَ وَ سَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّک قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَ قَبْلَ غُرُوبِها وَ مِنْ آناءِ اللَّيلِ فَسَبِّحْ وَ أَطْرافَ النَّهارِ لَعَلَّک تَرْضى [طه/۱۳۰] .

۵–کار : وَ جَعَلْنَا النَّهارَ مَعاشاً [نبا/۱۱] .

۶–استراحت : وَ مِنْ آياتِهِ مَنامُکمْ بِاللَّيلِ وَ النَّهارِ وَ ابْتِغاؤُکمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّ فِى ذلِک لَآياتٍ لِقَوْمٍ يسْمَعُونَ [روم/۲۳] .

۷–نماز : أَقِمِ الصَّلاةَ لِدُلُوک الشَّمْسِ إِلى غَسَقِ اللَّيلِ وَ قُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ کانَ مَشْهُوداً [اسراء/۷۸] .

۸–گفتگو با خانواده و زندگی شیرین : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا يحِلُّ لَکمْ أَنْ تَرِثُوا النِّساءَ کرْهاً وَ لا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ ما آتَيتُمُوهُنَّ إِلاَّ أَنْ يأْتِينَ بِفاحِشَةٍ مُبَينَةٍ وَ عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ کرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسى أَنْ تَکرَهُوا شَيئاً وَ يجْعَلَ اللّهُ فِيهِ خَيراً کثِيراً [نساء/۱۹] .

۹–توجه به همسایگان : وَ اعْبُدُوا اللّهَ وَ لا تُشْرِکوا بِهِ شَيئاً وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً وَ بِذِى الْقُرْبى وَ الْيتامى وَ الْمَساکينِ وَ الْجارِ ذِى الْقُرْبى وَ الْجارِ الْجُنُبِ وَ الصّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ وَ ما مَلَکتْ أَيمانُکمْ إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ مَنْ کانَ مُخْتالاً فَخُوراً [نساء/۳۶] .

۱۰–ارزش کار : وَ أَنْ لَيسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعى [النجم/۳۹] .

۱۱–کار در سایه عزت و استقلال : وَ لَنْ يجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرِينَ عَلَى الْمُومِنِينَ سَبِيلاً [نساء/۱۴۱] .

۱۲–ابتکار در کشاورزی : قالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَباً فَما حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِى سُنْبُلِهِ إِلاّ قَلِيلاً مِمّا تَأْکلُونَ [يوسف/۴۷] .

در نجات از طاغوت : فَانْطَلَقا حَتّى إِذا رَکبا فِى السَّفِينَةِ خَرَقَها قالَ أَ خَرَقْتَها لِتُغْرِقَ أَهْلَها لَقَدْ جِئْتَ شَيئاً إِمْراً [کهف/۷۱] .

أَمَّا السَّفِينَةُ فَکانَتْ لِمَساکينَ يعْمَلُونَ فِى الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَها وَ کانَ وَراءَهُمْ مَلِک يأْخُذُ کلَّ سَفِينَةٍ غَصْباً [کهف/۷۹] .

در طراحی : فَلَمّا جَهَّزَهُمْ بِجَهازِهِمْ جَعَلَ السِّقايةَ فِى رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُوذِّنٌ أَيتُهَا الْعِيرُ إِنَّکمْ لَسارِقُونَ [يوسف/۷۰] .

آتُونِى زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتّى إِذا ساوى بَينَ الصَّدَفَينِ قالَ انْفُخُوا حَتّى إِذا جَعَلَهُ ناراً قالَ آتُونِى أُفْرِغْ عَلَيهِ قِطْراً [کهف/۹۶] .

۱. قرائت های مختلف

۱. سؤال

سؤال : شبهات امروز ، تبلیغات دشمن ، اختلاف مسئولین ، مراجع تقلید متعدّد ، تضاد افکار ، اختلاف در قرائت‌ها ، چند جناح شدن‌ها ، کار انتخاب را مشکل کرده است. چه باید کرد؟

۲. پاسخ

۱. تضاد رمز تکامل

تضاد رمز تکامل و انتخاب است ، اگر تضاد نباشد ، انتخابی نیست.

۲. قدمت تضاد

این تضاد از قدیم بوده ، حتی بعضی اوقات والدین تلاش می‌کنند که فرزندشان مشرک شوند. این فرزند است که باید اطاعت نکند.وَ إِنْ جاهَداک عَلى أَنْ تُشْرِک بى ما لَيسَ لَک بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [لقمان/۱۵] .

۳. وعده نجات

خداوند بارها وعده نجات از ظلمات را به متّقین و مؤمنین داده است.

اللّهُ وَلِى الَّذِينَ آمَنُوا يخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ [بقره/۲۵۷] .

يسوَ مَنْ يتَّقِ اللّهَ يجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً [طلاق/۲] .

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللّهَ يجْعَلْ لَكمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ يوتِكمْ كفْلَينِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ يجْعَلْ لَكمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ [حديد/۲۸] .

۴. ملاک تشخیص

۱. قرآن

در روایات آمده است ، اگر مطلب با قرآن تطبیق نکرد ، فاضربوه علی الجدار...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَإِذَا الْتَبَسَتْ عَلَيكمُ الْفِتَنُ كقِطَعِ اللَّيلِ الْمُظْلِمِ فَعَلَيكمْ بِالْقُرْآنِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۹۸] .

۲. اهل بیت (روایات)

اهل بیت پیامبر (ص) : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : الْمُتَقَدِّمُ لَهُمْ مَارِقٌ وَ الْمُتَأَخِّرُ عَنْهُمْ زَاهِقٌ [مصباح‌المتهجد ، ص۴۵] .

۳. رجوع به علما وفقها

قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (عج) : وَ أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رُوَاةِ حَدِيثِنَا [الغیبهٔ طوسی ، ص۲۹۰] .

۴. یادگیری علم دین

کارشناسان امین : لَعَلِمَهُ الَّذينَ يسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ [نساء/۸۳] .

۵. راه کارهای عقلانی

۱. تبعیت از حق گویان

اول حق را بشناسیم ، بعد اهل آن را خواهیم شناخت قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفْ أَهْلَه [أمالی مفید ، ص۳] .

تمام آیاتلا تُطِع

لا تُطیعُوا

لا تَتَّبِعْ

لا تَتَّبِعُوا

۲. مراجعه به عقل

کدام سخن به عقل نزدیک‌تر است؟

۳. توجه به قائل قول

از طریق سابقه افراد

۴. مطابقت با مسلمات قرآنی

کدام راه و روش و موضع گیری با شعارها و سفارشات قرآن سازگارتر است و از توبیخ و انتقادات قرآن کریم دورتر است.

تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ [انفال/۶۰] .

أَشِدّاءُ عَلَى الْكفّارِ [فتح/۲۹] .

وَدَّ الَّذينَ كفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكمْ وَ أَمْتِعَتِكمْ [نساء/۱۰۲] .

جَعَلَ أَهْلَها شِيعاً [قصص/۴] .

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُون [قلم/۹] .

لا تَظْلِمُونَ وَ لا تُظْلَمُون [بقره/۲۷۹] .

فَاسْتَوى عَلى سُوقِهِ [فتح/۲۹] .

۵. ارزش آزادی فکر

بگذریم که ارزش آزادی فکر و اجتهاد بالاتر از اشتباهات موردی است.

(آری ، قدرت انتخاب و خرید دادن به فرزند بالاتر از آن است که گاهی به خاطر کمی تجربه ، جنسی را گران بخرد.)

۶. تضاد ، جزئی است

تضاد گاهی است ، نه همیشه و نه همه جا. (موجبه جزئیه است نه کلیه)

۳. نظر مخالفین

۱ ـ هر کس می‌تواند فهمی داشته باشد.

۲ ـ تنوّع فهم تا بی‌نهایت می‌تواند باشد ، حتی اگر فهم‌ها به تضاد و تناقض کشیده شود.

۳ ـ ارزیابی این فهم و برداشت ضرورتی ندارد ، چون خود ، وسیله ارزیابی شیء است و مطلق است.

۴ ـ هدف ، فهم امروزی است نه مراد گوینده.

۵ ـ در فهم جدید بررسی قرائن ، شرائط ، شأن نزول و هیچ اصلی ضرورت ندارد.

۶ ـ هر کس هر چه فهمید در حقیقت تفسیر به رأی و با پیش‌فرض‌های ذهنی خود مطلبی فهمیده است.

۴. رد کلام مخالفین

امّا جمله اوّل؛ (هر کس می‌تواند فهمی داشته باشد.)

کدام ملت و امت و کشور و در کجای تاریخ اجازه می‌دهد که قانون اساسی‌اش این گونه باز باشد و هر کس هرگونه که میل دارد ، تفسیر کند؟

با این فکر چه تضمینی برای مصونیت کلام الهی است؟

با این فکر فرق میان عمل به سلیقه ، با عمل به وظیفه چیست؟

يفْتَرُونَ ، يحْسَبُون ، يزْعُمُونَشامل حال ما نیست.

آیا یک کلام را رها کردن ، و در دامن صدها سلیقه افتادن حکیمانه است؟

اتمام حجّت است؟

نُوراً مُبيناً [نساء/۱۷۴] . است؟قَدْ تَبينَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَى [بقره/۲۵۶] . است؟

مّا جمله دوم؛ (تنوع قرائت و فهم ، محدودیت و حصار ندارد. گرچه به تضاد و تناقض کشیده شود جایز است.)

آیا گوینده عادی در یک لحظه و در یک کلام می تواند دو نظر متضاد و متناقض داشته باشد تا چه رسد به خداوند؟

آیا مردم را در تضاد قرار دادن هدایت و رشد است؟

آیا مردم را در تضاد قرار دادن اتمام حجّت است؟

آیا اجازه دادن به انواع برداشت‌های متضاد از کلام ، سیره عقلا است؟

امّا جمله سوم مخالفان؛ (همان گونه که فهم دین نسبی است و قالب خاصی ندارد ، ملاک ارزیابی فهم صحیح در باطل نیز نسبی است و ملاک ثابت ندارد.)

این سخن زیر پا گذاشتن تمام فرامین زیر است :

فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَ الرَّسُولِ [نساء/۵۹] .

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا إِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا [حجرات/۶] .

فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكرِ [نحل/۴۳] .
قَالَ صَاحِبُ الزَّمَانِ (عج) : وَ أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رُوَاةِ حَدِيثِنَا [الغیبة طوسی ، ص ۲۹۰] .
امّا جمله چهارم مخالفان؛ (هدف فهم امروز ماست. آن هم با پیش‌فرض‌هایی که داریم. حال هدف گوینده چه بوده معلوم نیست.)

معنای این سخن محو دین است ، چون دین؛ یعنی خالق حکیم علیم ، فرمانی به بنده‌اش داده و اگر بگوییم این بنده کاری به هدف واقعی خداوند نداشته باشد ، بلکه امروز ما از این کلام این را می‌فهمیم؛ یعنی دستور خاصی ، هدف خاصی ، شیوه خاصی ، در کار نیست. هر چه شد و هر چه بادا باد.

این دین‌زدائی در قالب جدید است.

نه تنها حذف دین ، بی‌اعتبار کردن حجت الهی است. امامان ما می‌فرمودند : فلانی حجت ما بر شما است. من او را حاکم شما کردم.

مجاری امور به دست فقهاء است.

فلانی نماینده من در فلان منطقه است.

کسی که فلانی را رد کند ، ما را ردّ کرده و هر کس ما را ردّ کند ، خدا را رد کرده است.

ما ده‌ها کلمه از این نوع تعبیرات داریم که با شعار هر کس می‌تواند با پیش‌فرض خود مطلبی از دین را بفهمد ، بی‌اعتبار کردن سلسله سند و حجت‌های الهی است.

۵. تفاوت ما و دیگران

نظر ما :

۱ ـ اختلاف در بعضی موارد است (به عنوان موجبه جزئیه) ، زیرا برداشت‌های واحد در میان علمای دین زیاد است. در سخنان بزرگان ، کلمات اجماع ، اتّفاق و تعبیر بهلَمْ یقُلْ بِهِ أَحَد ، لَا شَکَّ فِیه ، و علی الأُمّة الاسلامیهزیاد به چشم می‌خورد.

۲ ـ معیار برداشت صحیح از غیر صحیح داریم.

۳ ـ هدف باید فهمیدن مراد گوینده باشد (باید از سایر سخنان او ، قرائن ، شرائط ، شأن نزول ، قواعد زبان ، با تلاش و اجتهاد به دنبال فهمیدن نظر گوینده باشیم.)

۴ ـ باید از تفسیر به رأی ، دخالت دادن ذهنیت و پیش‌فرض دوری کرد.

۵ ـ انسان باید در چهارچوب قواعد و منطق و لسان قوم تدبّر کند و تکثر ، محدود ، معقول و ضابطه‌مند باشد.

۶ – گوینده حکیم که در یک لحظه و کلام معانی متناقض و بی‌نهایت را در نظر نمی‌گیرد.

نظر دیگران :

۱ ـ اختلاف برداشت به طور کلی (موجبه کلیه) است.

۲ ـ معیار لازم نیست. هم فهم دین نسبی است و هم روش آن نسبی است و فهم صحیح از باطل نداریم.

۳ ـ دیگران می‌گویند آنچه امروز من می‌فهمم به طور آزاد صحیح است.

۴ ـ هر تفسیری ، تفسیر به رأی است. به طور آزاد ما باید افق فهم امروز خود را با متن ، ممزوج و هماهنگ کنیم.

۵ ـ انسان محدودیت در برداشت ندارد و تا بی‌نهایت ممکن است تنوع قرائت داشته باشد.

۶ ـ قرائت‌های مختلف جایز است ، گرچه متضاد باشد.

۱. قربانی

۱. اهمیت قربانی

۱. یکی از اعمال حج

۲. از شعائر الهی

۳. در کنار نماز

۴. حج اکبر

یوم الحجّ الأکبر یوم النحر است.

روایات زیادی رسیده در تفاسیر هم آمده است.

عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَیرٍ عَنْ مُعَاوِیـةَ بْنِ عَمَّارٍ قَال : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع عَنْ یوْمِ الْحَجِّ الْأَکبرِ فَقَالَ هُوَ یوْمُ النَّحْرِ وَ الْحَجُّ الْأَصْـغَرُ الْعُمْرَةُ [کافی ، ج۴ ، ص۲۹۰.]

۲. شرایط قبولی قربانی

۱. تقوا

إِنَّما یتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقین [مائده/۲۷.]

۲. بردن نام خدا

۳. فلسفه قربانی

۱. کسب تقوا

لَنْ ینالَ اللّهَ لُحُومُها وَ لا دِماوها وَ لکنْ ینالُهُ التَّقْوی مِنْکمْ [حج/۳۷. (فلسفه)]

۲. بزرگی یاد خدا

کذلِک سَخَّرَها (انعام) لَکمْ لِتُکبِّرُوا اللّهَ عَلی ما هَداکمْ وَ بَشِّرِ الْمُحْسِنینَ [حج/۳۷. (فلسفه)]

۳. قرب به خدا

قربان وسیله قرب به خدا است. قَالَ الرِّضَا (ع) : الصَّلَاةُ قُرْبَانُ کلِّ تَقِی [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۵.]

حتّی بت‌پرستان به خاطر قرب به خدا بت می‌پرستیدند.لِیقَرِّبُونا إِلَی اللّهِ زُلْفی [زمر/۳.]

کمتر مسأله‌ای به انـدازه قرب به خـدا در قرآن مطرح است : فی سَبیلِ اللّه ، ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [بقره/۲۰۷.] ، اِتَّبَعَ رِضْوانَ اللّهِ [آل عمران/۱۶۲.] ، لِوَجْهِ اللّهِ [دهر/۹.] ، فِی اللّهِ

۴. حذف واسطه ها

همین که اتّصال زیاد شد ، واسطه‌ها حذف می‌شوند.أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّه ، «یا رَبِّ» که می‌شود ربّ.

الَّذینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِم [آل عمران/۱۹۱.]

۵. عرفان

عرفان اسلامی میوه فکر است :

وَ یتَفَکرُونَ فی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّار [آل عمران/۱۹۱.]

رَبَّنا إِنَّک مَنْ تُدْخِلِ النّارَ فَقَدْ أَخْزَیتَهُ وَ ما لِلظّالِمینَ مِنْ أَنْصار [آل عمران/۱۹۲.]

رَبَّنا إِنَّنا سَمِعْنا مُنادِياً ینادی لِلْإِیمانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّکمْ فَآمَنّا رَبَّنا فَاغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ کفِّرْ عَنّا سَیئاتِنا وَ تَوَفَّنا مَعَ الْأَبْرارِ [آل عمران/۱۹۳.]

رَبَّنا وَ آتِنا ما وَعَدْتَنا عَلی رُسُلِك وَ لا تُخْزِنا یوْمَ الْقِیامَةِ إِنَّک لا تُخْلِفُ الْمیعاد [آل عمران/۱۹۴.]

قلمها اگر در دنیای ما برای خدا و برای خلق خدا به کار افتد مسلسلها کنار میرود. [امام خمینی برای مسئولین نهضت ۶/۱۰/۵۹.]

۴. پیامبران و اولیاء

۱. قربانی هابیل وقابیل

وَ اتْلُ عَلَیهِمْ نَبَأَ ابْنَی آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبا قُرْباناً [مائده/۲۷.]

۲. قربانی حضرت ابراهیم

یا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک [صافات/۱۰۲.]

۳. امام حسین (ع) ثارالله

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السَّلَامُ عَلَیك یا ثَارَ اللَّهِ وَ ابْنَ ثَارِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۵۷۵.]

۴. حضرت موسی ع

افرادی تمام عمرشان قربانی خداست : إِنَّ صَلاتی وَ نُسُکی وَ مَحْیای وَ مَماتی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمین [انعام/۱۶۲.]

إِنِّی وَجَّهْتُ وَجْهِی لِلَّذی فَطَرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ حَنیفاً وَ ما أَنَا مِنَ الْمُشْرِکینَ [انعام/۷۹.]

۵. اقسام قربانی

۱. قربانی عمر

افرادی بعضی از عمرشان قربانی خدا است.

۲. قربانی مال

افرادی مال را قربان میکنند.

۳. قربانی جان

افرادی جان را قربان میکنند.

۴. قربانی فرزند

افرادی فرزند را قربان میکنند.

۵. قربانی آبرو

افرادی آبرو را قربان میکنند.

۶. قربانی استطاعت

قربانی به قدر استطاعت : فَمَا اسْتَیسَرَ مِنَ الْهَدْی [بقره/۱۹۶.]

۶. مصرف قربانی

۱. استفاده و انفاق

رَزَقَهُمْ مِنْ بَهیمَةِ الْأَنْعامِ فَکلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا الْبائِسَ الْفَقیرَ [حج/۲۸. (مصرف)]

وَ الْبُدْنَ جَعَلْناها لَکمْ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ لَکمْ فیها خَیرٌ فَاذْکرُوا اسْمَ اللّهِ عَلَیها صَوافَّ فَإِذا وَجَبَتْ جُنُوبُها فَکلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا الْقانِعَ وَ

الْمُعْتَرَّ [حج/۳۶. (مصرف)]

۱. قرض الحسنه

۱. دیدگاه قرآن پیرامون قرض الحسنه

مَنْ ذَا الَّذی یقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ کریمٌ [حدید/۱۱] .

از آنجـا که قرآن کتـاب تربیت است و یکی از کمالاـت بشـر روح سـخاوت و انفـاق است در این کتاب عزیز از طرق مختلف برای ایجاد و شکوفا کردن سخاوت وارد شده است. که ما نمونه هایی از آنها را به مناسبت این آیه نقل می کنیم.

۱. گاهی می‌فرماید : مال از تو نیست از خداست ، پس مال خود را در راه او بده.وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ الَّذی آتاکمْ [نور/۳۳] .

۲. گاهی می گوید : مالك واقعی خداست ، تو فقط یک خزینه دار و نگهبانی بیش نیستی.وَ أَنْفِقُوا مِمّا جَعَلَکمْ مُسْتَخْلَفینَ فیهِ [حدید/۷] .

۳. گاهی می گوید : توکه قبلا نداشتی ، حالا که داری انفاق کنوَ وَجَدَك عائِلًا فَأَغْنی فَأَمَّا الْیتیمَ فَلا تَقْهَرْ وَ أَمَّا السّائِلَ فَلا تَنْهَرْ [ضحی/۱۰-۸] .

۴. گـاهی می گویـد : دیگران درشـرائط خاص مال خود را دادنـد ، تو چرا عقب مانـدی؟وَ یوثِرُونَ عَلی أَنْفُسِـهِمْ وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر/۹] .

۵. گاهی می‌فرماید : دنیا ارزشی ندارد که تو به آن دل بسته‌ای.مَتاعُ الدُّنْیا قَلیلٌ [نساء/۷۷] .

۶. گاهی می‌فرماید : ارزش تو بیش از علاقه به دنیاست.أَ رَضیتُمْ بِالْحَیاةِ الدُّنْیا مِنَ الْآخِرَةِ [توبه/۳۸] .

وَ لَوْ شِئْنا لَرَفَعْناهُ بِها وَ لکنَّهُ أَخْلَدَ إِلَی الْأَرْضِ وَ اتَّبَعَ هَواهُ [اعراف/۱۷۶] .

۷. گاهی می‌فرماید : اگر انفاق نکنی ، در همین دنیا تباه می‌شود.وَ أُحیطَ بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ یقَلِّبُ کفَّیهِ عَلی ما أَنْفَقَ فیها [کهف/۴۲] .فَأَصْبَحَتْ کالصَّریمِ [قلم/۲۰] .

۸. گاهی می‌فرمایـد : اگرانفاق نکنی در آخرت طوق بلا می‌شود.یوْمَ یحْمی عَلَیها فی نارِ جَهَنَّمَ فَتُکوی بِها جِباهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ هذا ما کنَزْتُمْ لِأَنْفُسِکمْ فَذُوقُوا ما کنْتُمْ تَکنِزُونَ [توبه/۳۵] .

وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذینَ یبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَیراً لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَیطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ یوْمَ الْقِیامَةِ [آل عمران/۱۸] .

۹. گاهی می‌فرمایـد : خداونـد جای انفاق تو را پر می کند.قُلْ إِنَّ رَبِّی یبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ یقْدِرُ لَهُ وَ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَهُوَ یخْلِفُهُ وَ هُوَ خَیرُ الرّازِقینَ [سبأ/۳۹] .

۱۰. گاهی می‌فرماید : انفاق تو همچون دانه‌ای است که هفت خوشه و هر خوشه صد دانه دهد.

درآیه مورد بحث می‌فرماید : کیست که با انفاق خود به خدا قرض بدهد؟ چقدر برای رشد ما جمله عاطفی است و چقدر بیان نزول پیدا کرده است. واین تعبیر از خداوندی که اراده او آفریننده است.

مَثَلُ الَّذینَ ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فی سَبیلِ اللّهِ کمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنابِلَ فی کلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَ اللّهُ یضاعِفُ لِمَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلیمٌ [بقره/۲۶۱] .

إِنْ تُقْرِضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً یضاعِفْهُ لَکمْ وَ یغْفِرْ لَکمْ وَ اللّهُ شَکورٌ حَلیمٌ [تغابن/۱۷] .

۱۱. ۶ بار قرض الحسنه مطرح شده (مائده ، بقره ، حدید ، تغابن ، مزمل)

۱.مَنْ ذَا الَّذی یقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیضاعِفَهُ لَهُ أَضْعافاً کثیرَةً وَ اللّهُ یقْبِضُ وَ یبْصُطُ وَ إِلَیهِ تُرْجَعُونَ [بقره/۲۴۵] .

۲.وَ أَقْرَضْتُمُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً لَأُکفِّرَنَّ عَنْکمْ سَیئاتِکمْ وَ لَأُدْخِلَنَّکمْ جَنَّاتٍ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ [مائده/۱۲] .

۳.مَنْ ذَا الَّذی یقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ کریمٌ [حدید/۱۱] .

۴.إِنَّ الْمُصَّدِّقینَ وَ الْمُصَّدِّقاتِ وَ أَقْرَضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً یضاعَفُ لَهُمْ وَ لَهُمْ أَجْرٌ کریمٌ [حدید/۱۸] .

۵.إِنْ تُقْرِضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً یضاعِفْهُ لَکمْ وَ یغْفِرْ لَکمْ وَ اللّهُ شَکورٌ حَلیمٌ [تغابن/۱۷] .

۶.وَ أَقْرِضُوا اللّهَ قَرْضاً حَسَناً وَ ما تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِکمْ مِنْ خَیرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّهِ هُوَ خَیراً وَ أَعْظَمَ أَجْراً [مزمل/۲۰] .

۱۲.قرض حسن پاداش حسن : یضاعِفْهُ لَکمْوَ یغْفِرْ لَکمْوَ اللَّهُ شَکورٌ حَلیمٌ

حسنه :

فوری

بی منت

با احترام

مصرف به جا

مبلغ کارگشا

برای خدا

نه یک بار ، بلکه پی در پی

اگر دادند شکور

اگر ندادند حلیم

قرض به مردم قرض به خداست.

شما از مال بگذر ، خدا از گناهانت می‌گذرد.

فکر نکنید خدا نیاز دارد ، . عزیز است.

ثواب قرض الحسنه ۱۸ و ثواب بخشش ۱۰

۲. شرایط قرض الحسنه

ـ وام به بی نیاز مطلق

ـ وام به صاحب اصلی

ـ وام به چند برابر

ـ وام به خدا

ـ وام از حلال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةً بِغَیرِ طَهُورٍ وَ لَا صَدَقَةً مِنْ غُلُولٍ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۵۵] .

ـ وام از مال بی عیب : وَ لا تَیمَّمُوا الْخَبیثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ [بقره/۲۶۷] .

ـ وام در حال نیاز : وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْکیناً وَ یتیماً وَ أَسیراً [دهر/۸] .

وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبیلِ وَ السّائِلین [بقره/۱۷۷] .

ـ وام از مال محبوب : لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .

ـ وام به محرومان آبرومند : یحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِیاء [بقره/۲۷۳] .

ـ وام بی منت : لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذی [بقره/۲۶۴] .

ـ وام بی ریا : الَّذِینَ ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّه [بقره/۲۶۵] .

إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹] .

وَ أَنْفِقُوا فی سَبِیلِ اللّهِ [بقره/۱۹۵] .

وام مکتوم : وَ إِنْ تُخْفُوها وَ تُوتُوهَا الْفُقَراءَ فَهُوَ خَیرٌ لَکمْ [بقره/۲۷۱] .

وام بدون استکثار : وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَکثِر [مدثر/۶] .

وام دهنده خود رارازق و فقیر را ذلیل نپندارد : وَ ما مِنْ دَابَّةٍ فِی الْأَرْضِ إِلاّ عَلَی اللّهِ رِزْقُها [هود/۶] .

وام سریع

همین که ما را آفرید وهدایت کرد ، لطف است.أَجْرٌ کرِیمٌ [حدید/۱۱] .

همین که ما را مالک اعمال خود دانست ، لطف است.

همین که عمل ما را با این همه تشویق پذیرفت ، لطف است.

همین که در برابر پذیرفتن عمل به ما اجر می‌دهد ، لطف است.

همین که نام آن را اجر می گذارد ، لطف است.

همین که او شاکر ماستوَ کانَ سَعْیکمْ مَشْکوراً [دهر/۲۲] .

اجر او هم بزرگ است ، لطف است.لَهُمْ أَجْرٌ کبِیرٌ [حدید/۷] .

دائمی است ، أَجْرٌ غَیرُ مَمْنُونٍ [فصلت/۸] . پس لطف است.

۳.پاداش قرض الحسنه

۱.مَنْ ذَا الَّذِی یقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَیضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ کرِیمٌ [حدید/۱۱] .

۲.إِنْظَارِ الْمُعْسِرِ

وَ إِنْ کانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلی مَیسَرَةٍ [بقره/۲۸۰] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَنْظَرَ مُعْسِراً کانَ لَهُ عَلَی اللَّهِ فِی کلِّ یوْمٍ صَدَقَةٌ بِمِثْلِ مَا لَهُ عَلَیهِ حَتَّی یسْتَوْفِی حَقَّهُ [تفسیرعیاشی ، ج۱ ، ص۱۵۴] .

۳. ابن ابی عمیر بزاز بود. سرمایه‌اش تلف شد. ده هزار درهم از شخصی طلب داشت. بدهکار منزلش را فروخت و درب خانه او آورد. همین که پرسید : ازکجا آوردی؟ گفت : خانه‌ام را فروختم. پول را برنداشت و فرمود : تنها به یکدرهم آن نیاز دارم. ابْنُ الْوَلِیدِ عَنْ عَلِی عَنْ أَبِیهِ قَال : کانَ ابْنُ أَبِی عُمَیرٍ رَجُلًا بَزَّازاً وَ کانَ لَهُ عَلَی رَجُلٍ عَشَرَةُ آلَافِ دِرْهَمٍ فَذَهَبَ مَالُهُ وَ افْتَقَرَ فَجَاءَ الرَّجُلُ فَبَاعَ دَاراً لَهُ بِعَشَرَةِ آلَافِ دِرْهَمٍ وَ حَمَلَهَا إِلَیهِ فَدَقَّ عَلَیهِ الْبَابَ فَخَرَجَ إِلَیهِ مُحَمَّدُ بْنُ أَبِی عُمَیرٍ فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ هَذَا مَالُک الَّذِی لَک عَلَی فَخُذْهُ فَقَالَ ابْنُ أَبِی عُمَیرٍ فَمِنْ أَینَ لَک هَذَا الْمَالُ وَرِثْتَهُ قَالَ لَا قَالَ وُهِبَ لَک قَالَ لَا وَ لَکنِّی بِعْتُ دَارِی الْفُلَانِی لِأَقْضِی دَینِی فَقَالَ ابْنُ أَبِی عُمَیرٍ حَدَّثَنِی ذَرِیحٌ الْمُحَارِبِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّهُ قَالَ لَا یخْرَجُ الرَّجُلُ عَنْ مَسْقَطِ رَأْسِهِ بِالدَّینِ ارْفَعْهَا فَلَا حَاجَةَ لِی فِیهَا وَ اللَّهِ إِنِّی مُحْتَاجٌ فِی وَقْتِی هَذَا إِلَی دِرْهَمٍ وَ مَا یدْخُلُ مِلْکی مِنْهَا دِرْهَمٌ. [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۲۹] .

۴.عَنْ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ دَخَلَ رَجُلٌ عَلَى أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَشَكَا إِلَيهِ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِهِ فَلَمْ يلْبَثْ أَنْ جَاءَ الْمَشْكُوُّ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : " مَا لِفُلَانٍ يشْكوک فَقَالَ لَهُ يشْكونِی أَنِّی اسْتَقْضَيتُ مِنْهُ حَقِّی قَالَ فَجَلَسَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) مُغْضَباً ثُمَّ قَالَ كأَنَّک إِذَا اسْتَقْضَيتَ حَقَّک لَمْ تُسِئْ أَ رَأَيتَ مَا حَكى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِی كتَابِهِ "يخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ" (رعد/۲۱) أَ تَرَى أَنَّهُمْ خَافُوا اللَّهَ أَنْ يجُورَ عَلَيهِمْ لَا وَ اللَّهِ مَا خَافُوا إِلَّا الِاسْتِقْضَاءَ فَسَمَّاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ سُوءَ الْحِسَابِ فَمَنِ اسْتَقْضَى بِهِ فَقَدْ أَسَاءَ" [كافی ، ج۵ ، ص۱۰۰] .

۵. روز قيامت افرادی با صورت های نورانی بر كرسی‌های نور در سايه عرش خدا قرار می گيرند. سوال می‌شود آيا اينها پيامبرند؟ نه. شهداء هستند؟نه.هَولَاءِ قَوْمٌ كانُوا ييسِّرُونَ عَلَى الْمُومِنِينَ وَ ينْظِرُونَ الْمُعْسِرَ حَتَّى ييسَّر.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يبْعَثُ يوْمَ الْقِيامَةِ قَوْمٌ تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ وُجُوهُهُمْ مِنْ نُورٍ وَ رِياشُهُمْ مِنْ نُورٍ جُلُوسٌ عَلَى كرَاسِی مِنْ نُورٍ إِلَى أَنْ قَالَ فَينَادِی مُنَادٍ هَولَاءِ قَوْمٌ كانُوا ييسِّرُونَ عَلَى الْمُومِنِينَ وَ ينْظِرُونَ الْمُعْسِرَ حَتَّى ييسَّر [ثواب‌الأعمال ، ۱۴۵] .

۶. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اللَّهُ فِی عَوْنِ الْمُومِنِ مَا كانَ الْمُومِنُ فِی عَوْنِ أَخِيهِ فَانْتَفِعُوا بِالْعِظَةِ وَ ارْغَبُوا فِی الْخَيرِ [كافی ، ج۲ ، ص۲۰۰] .

۷. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَقْرَضَ مُومِناً قَرْضاً ينْظِرُ بِهِ مَيسُورَهُ كانَ مَالُهُ فِی زَكاةٍ وَ كانَ هُوَ فِی صَلَاةٍ مِنَ الْمَلَائِكةِ حَتَّى يودِّيهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۳۸] .

۸. وام دادن ۱۸ پاداش دارد.

۴. وام دادن

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ احْتَاجَ إِلَيهِ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِی قَرْضٍ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَيهِ فَلَمْ يفْعَلْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ رِيحَ الْجَنَّةِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ مَكتُوبٌ الْقَرْضُ بِثَمَانِيةَ عَشَرَ وَ الصَّدَقَةُ بِعَشَرَةٍ وَ ذَلِک أَنَّ الْقَرْضَ لَا يكونُ إِلَّا فِی يدِ الْمُحْتَاجِ وَ الصَّدَقَةَ رُبَّمَا وَقَعَتْ فِی يدِ غَيرِ مُحْتَاجٍ [بحارالأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۱۳۸] .

۳.عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "فِی قَوْلِهِ تَعَالَى "لا خَيرَ فِی كثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ " (نساء/۱۱۴) قَالَ يعْنِی بِالْمَعْرُوفِ الْقَرْضَ" [كافی ، ج۴ ، ص۳۴] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّدَقَةُ بِعَشْرٍ وَ الْقَرْضُ بِثَمَانِيةَ عَشَرَ وَ صِلَةُ الْإِخْوَانِ بِعِشْرِينَ وَ صِلَةُ الرَّحِمِ بِأَرْبَعَةٍ وَ عِشْرِينَ [الجعفريات ، ص۱۸۸] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَأَنْ أُقْرِضَ قَرْضاً أَحَبُّ إِلَی مِنْ أَنْ أَتَصَدَّقَ بِمِثْلِهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۳۸] .

اگر وام دهنده مدتی معين كرد و وام پرداخت نشد به عدد هر روز تاخير ثواب يک دينار صدقه برای اوست.

و فی الحديث : كانَ هُوَ فِی الصَّلَاةِ مَعَ الْمَلَائِكةِ حَتَّى يقْضِيهُتا اين كه وام به او بر گردد.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَقْرَضَ رَجُلًا قَرْضاً إِلَى مَيسَرَةٍ كانَ مَالُهُ فِی زَكاةٍ وَ كانَ هُوَ فِی الصَّلَاةِ مَعَ الْمَلَائِكةِ حَتَّى يقْضِيهُ [كافی ، ج۳ ، ص۵۵۸] .

۶. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ شَكا إِلَيهِ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَلَمْ يقْرِضْهُ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ يوْمَ يجْزِی الْمُحْسِنِين [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .

۵.وام گرفتن

۱. تذکراتی به وام گیرنده

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِياكمْ وَ الدَّينَ فَإِنَّهُ هَمٌّ بِاللَّيلِ وَ ذُلٌّ بِالنَّهَارِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۱۸۲] .

عَنْ أَبِى سَعِيدٍ الْخُدْرِى قَال : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) : " يقُولُ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْكفْرِ وَ الدَّينِ". قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ أَ تَعْدِلُ الدَّينَ بِالْكفْرِ. قَالَ : " نَعَمْ" [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۲۷] .

البته خود رسول اکرم (ص) و ائمه هدیعلیهم السلامطبق روایات گاهی قرض میکردند.

عَنْ مُعَاوِيةَ بْنِ وَهْبٍ قَال : قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّهُ ذُكرَ لَنَا أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ مَاتَ وَ عَلَيهِ دِينَارَانِ دَيناً فَلَمْ يصَلِّ عَلَيهِ النَّبِى (ص) وَ قَالَ صَلُّوا عَلَى صَاحِبِكمْ حَتَّى ضَمِنَهُمَا [عَنْهُ] بَعْضُ قَرَابَتِهِ. فَقَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : " ذَلِك الْحَقُّ" ثُمَّ قَالَ : " إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) إِنَّمَا فَعَلَ ذَلِك لِيتَّعِظُوا وَ لِيرُدَّ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَ لِئَلَّا يسْتَخِفُّوا بِالدَّينِ وَ قَدْ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ عَلَيهِ دَينٌ وَ مَاتَ الْحَسَنُ (ع) وَ عَلَيهِ دَينٌ وَ قُتِلَ الْحُسَينُ (ع) وَ عَلَيهِ دَينٌ" [كافى ، ج۵ ، ص۹۳] .

۲. شهادت ، جبران کنند هر گناهی است جز دین.

۳. قرآن در تقسیم ارث می‌فرماید : مِنْ بَعْدِ وَصِيةٍ يوصى بِها أَوْ دَينٍ [نساء/۱۱] .

۴. قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كلُّ ذَنْبٍ يكفِّرُهُ الْقَتْلُ فِى سَبِيلِ اللَّهِ إِلَّا الدَّينَ لَا كفَّارَةَ لَهُ إِلَّا الْأَدَاءُ أَوْ يرْضَى صَاحِبُهُ أَوْ يعْفُو الَّذِى لَهُ الْحَقُّ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۳۷۸] .

۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَزَالُ نَفْسُ الْمُومِنِ مُعَلَّقَةً مَا كانَ عَلَيهِ دَينٌ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۲۸] .

۶. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَفِّفُوا الدَّينَ فَإِنَّ فِى خِفَّةِ الدَّينِ زِيادَةَ الْعُمُرِ [أمالى طوسى ، ص۶۶۷] .

۷. پرسید : قوم مرجئه از من طلب دارد ، ولی آمده‌ام مکه و بنا دارم همین جا بمانم و مال او را ندهم. امام جواد (ع) فرمود : ...عَنْ أَبِى ثُمَامَةَ قَال : قُلْتُ لِأَبِى جَعْفَرٍ الثَّانِى (ع) إِنِّى أُرِيدُ أَنْ أَلْزَمَ مَكةَ أَوِ الْمَدِينَةَ وَ عَلَى دَينٌ فَمَا تَقُولُ؟ فَقَالَ : " ارْجِعْ فَأَدِّهِ إِلَى مُودَّى دَينِك وَ انْظُرْ أَنْ تَلْقَى اللَّهَ تَعَالَى وَ لَيسَ عَلَيك دَينٌ إِنَّ الْمُومِنَ لَا يخُونُ" [كافى ، ج۵ ، ص۹۴] .

۸. پیامبر اکرم (ص) برای اهمیت مسأله بدهکاری گاهی نماز بر میت بدهکار را تا روشن شدن وضع بستانکاران تأخیر می‌انداخت.عَنْ مُعَاوِيةَ بْنِ وَهْبٍ قَال : قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) بَلَغَنَا أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ مَاتَ وَ عَلَيهِ دَينٌ فَلَمْ يصَلِّ عَلَيهِ النَّبِى (ص) وَ قَالَ : " لَا تُصَلُّوا عَلَى صَاحِبِكمْ حَتَّى يقْضَى عَنْهُ الدَّينُ" فَقَالَ : " ذَلِك حَقٌّ" قَالَ : ثُمَّ قَالَ : إِنَّمَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ذَلِك لِيتَعَاطَوُا الْحَقَّ وَ يودِّى بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ وَ لِئَلَّا يسْتَخِفُّوا بِالدَّينِ قَدْ مَاتَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ عَلَيهِ دَينٌ وَ مَاتَ عَلِى وَ عَلَيهِ دَينٌ وَ مَاتَ الْحَسَنُ وَ عَلَيهِ دَينٌ وَ قُتِلَ الْحُسَينُ وَ عَلَيهِ دَينٌ" [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۱۸] .

۹. امام باقر (ع) : "کسی که وام را پس ندهد از ترس این که دستش خالی می‌شود ، بداند که خداوند قادر است که او را از فقر رها سازد.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ حَبَسَ مَالَ امْرِئٍ مُسْلِمٍ وَ هُوَ قَادِرٌ عَلَى أَنْ يعْطِيهُ إِياهُ مَخَافَةَ إِنْ خَرَجَ ذَلِك الْحَقُّ مِنْ يدِهِ أَنْ يفْتَقِرَ كانَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَقْدَرَ عَلَى أَنْ يفْقِرَهُ مِنْهُ عَلَى أَنْ يغْنِى نَفْسَهُ بِحَبْسِهِ ذَلِك الْحَقَّ [كافى ، ج۵ ، ص۱۰۱] .

۱۰. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَطَلَ عَلَى ذِى حَقٍّ حَقَّهُ وَ هُوَ يقْدِرُ عَلَى أَدَاءِ حَقِّهِ فَعَلَيهِ كلَّ يوْمٍ خَطِيئَةُ عَشَّارٍ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۶۳] .

۱۱.فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكمْ بَعْضاً فَلْيودِّ الَّذِى اوتُمِنَ أَمانَتَهُ وَ لْيتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ [بقره/۲۸۳] .

۱۲. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السُّرَّاقُ ثَلَاثَةٌ مَانِعُ الزَّكَاةِ وَ مُسْتَحِلُّ مُهُورِ النِّسَاءِ وَ كَذَلِكَ مَنِ اسْتَدَانَ دَيناً وَ لَمْ يَنْوِ قَضَاءَهُ [تهذيب‌الأحكام ، ج ۱۰ ، ص۱۵۳] .

۱۳.قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ يَمْطُلْ عَلَى ذِي حَقٍّ حَقَّهُ وَ هُوَ يَقْدِرُ عَلَى أَدَاءِ حَقِّهِ فَعَلَيهِ كلَّ يوْمٍ خَطِيئَةُ عَشَّارٍ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۱۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَي (طفره رفتن) الْوَاجِدِ بِالدَّينِ يحِلُّ عِرْضَهُ وَ عُقُوبَتَهُ مَا لَمْ يكنْ دَينُهُ فِيمَا يكرَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [أمالي طوسى ، ص ۵۲۰] .

۱۵. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يا يونُسُ مَنْ حَبَسَ حَقَّ الْمُومِنِ أَقَامَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ الْقِيامَةِ خَمْسَ مِائَةِ عَامٍ عَلَى رِجْلَيهِ حَتَّى يسِيلَ عَرَقُهُ أَوْ دَمُهُ وَ ينَادِي مُنَادٍ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ هَذَا الظَّالِمُ الَّذِي حَبَسَ عَنِ اللَّهِ حَقَّهُ قَالَ فَيوَبَّخُ أَرْبَعِينَ يوْماً ثُمَّ يومَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ [كافى ، ج ۲ ، ص۳۶۷] .

۱۶. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَيمَا مُومِنٍ حَبَسَ مُومِناً عَنْ مَالِهِ وَ هُوَ مُحْتَاجٌ إِلَيهِ لَمْ يذِقْهُ اللَّهُ مِنْ طَعَامِ الْجَنَّةِ وَ لَا يشْرَبُ مِنَ الرَّحِيقِ الْمَخْتُومِ [المحاسن ، ج ۱ ، ص ۱۰۰] .

۲. موارد وام گرفتن

۱.استقراض براى انجام حج :

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عُمَيرٍ عَنْ عُقْبَةَ قَالَ : جَاءَنِي سَدِيرٌ الصَّيرَفِي فَقَالَ : " إِنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ع يقْرَأُ عَلَيكَ السَّلَامَ وَ يقُولُ لَكَ مَا لَكَ لَا تَحُجُّ اسْتَقْرِضْ وَ حُجَّ " [تهذيب‌الأحكام ، ج۵ ، ص ۴۴۱] .

قالَ الصَّادِقُ (ع) : يا سَوْرَةُ كيفَ حَجَجْتَ الْعَامَ قَالَ اسْتَقْرَضْتُ حَجَّتِي وَ اللَّهِ إِنِّي لَأَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ سَيقْضِيهَا عَنِّي وَ مَا كانَ حَجَّتِي إِلَّا شَوْقاً إِلَيكَ وَ إِلَى حَدِيثِكَ قَالَ أَمَّا حَجَّتُكَ فَقَدْ قَضَاهَا اللَّهُ فَأُعْطِيكَهَا مِنْ عِنْدِي ثُمَّ رَفَعَ مُصَلًّى تَحْتَهُ فَأَخْرَجَ دَنَانِيرَ فَعَدَّ عِشْرِينَ دِينَاراً فَقَالَ هَذِهِ حَجَّتُكَ وَ عَدَّ عِشْرِينَ دِينَاراً وَ قَالَ هَذِهِ مَعُونَةٌ لَكَ حَيَاتَكَ حَتَّى تَمُوتَ قُلْتُ أَخْبَرْتَنِي أَنَّ أَجَلِي قَدْ دَنَا فَقَالَ يا سَوْرَةُ أَ مَا تَرْضَى أَنْ تَكونَ مَعَنَا فَقَالَ صَنْدَلٌ فَمَا لَبِثَ إِلَّا سَبْعَةَ أَشْهُرٍ حَتَّى مَاتَ [إختصاص مفيد ، ص۸۳] .

۲.قرض براى رفع نيازهاى خانواده : (قرض گرفتن حضرت على (ع)) .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ فَاطِمَةَ (س) ضَمِنَتْ لِعَلِي (ع) عَمَلَ الْبَيتِ وَ الْعَجِينَ وَ الْخُبْزَ وَ قَمَّ الْبَيتِ وَ ضَمِنَ لَهَا عَلِي (ع) مَا كانَ خَلْفَ الْبَابِ نَقْلَ الْحَطَبِ وَ أَنْ يجِيءَ بِالطَّعَامِ فَقَالَ لَهَا يوْماً : يا فَاطِمَةُ هَلْ عِنْدَكِ شَيءٌ قَالَتْ : وَ الَّذِي عَظَّمَ حَقَّكَ مَا كانَ عِنْدَنَا مُنْذُ ثَلَاثٍ إِلَّا شَيءٌ آثَرْتُكَ بِهِ. قَالَ : أَ فَلَا أَخْبَرْتِنِي؟ قَالَتْ : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) نَهَانِي أَنْ أَسْأَلَكَ شَيئاً ، فَقَالَ لَا تَسْأَلِي ابْنَ عَمِّكِ شَيئاً إِنْ جَاءَكِ بِشَيءٍ عَفْواً وَ إِلَّا فَلَا تَسْأَلِيهِ. قَالَ : فَخَرَجَ (ع) فَلَقِي رَجُلًا فَاسْتَقْرَضَ مِنْهُ دِينَاراً ثُمَّ أَقْبَلَ بِهِ وَ قَدْ أَمْسَى فَلَقِي الْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ فَقَالَ لِلْمِقْدَادِ مَا أَخْرَجَكَ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ؟ قَالَ : الْجُوعُ وَ الَّذِي عَظَّمَ حَقَّكَ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ. قَالَ : فَهُوَ أَخْرَجَنِي وَ قَدِ اسْتَقْرَضْتُ دِينَاراً وَ سَأُوثِرُكَ بِهِ فَدَفَعَهُ إِلَيهِ. فَأَقْبَلَ فَوَجَدَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) جَالِساً وَ فَاطِمَةَ تُصَلِّي وَ بَينَهُمَا شَيءٌ مُغَطًّى ، فَلَمَّا فَرَغَتْ أَحْضَرَتْ ذَلِكَ الشَّيءَ فَإِذَا جَفْنَةٌ مِنْ خُبْزٍ وَ لَحْمٍ. قَالَ : يا فَاطِمَةُ! أَنَّى لَكِ هذا؟ قالَتْ : هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ، إِنَّ اللّهَ يرْزُقُ مَنْ يشاءُ بِغَيرِ حِسابٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ لَا أُحَدِّثُكَ بِمَثَلِكِ وَ مَثَلِهَا؟ قَالَ : بَلَى. قَالَ : مَثَلُ زَكرِيا إِذْ دَخَلَ عَلَى مَرْيمَ الْمِحْرَابَ فَوَجَدَ عِنْدَها رِزْقاً ، قالَ يا مَرْيمُ : أَنَّى لَكِ هذا؟ قالَتْ : هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ، إِنَّ اللّهَ يرْزُقُ مَنْ يشاءُ بِغَيرِ حِسابٍ فَأَكلُوا مِنْهَا شَهْراً وَ هِي الْجَفْنَةُ الَّتِي يأْكلُ مِنْهَا الْقَائِمُ (عج) وَ هُوَ عِنْدَهُ [تفسيرعياشى ، ج ۱ ، ص ۱۷۱] .

۳.قرض براى قربانى :

قَالَ ابْنُ بَابَوَيهِ (ره) : جَاءَتْ أُمُّ سَلَمَةَ رَضِي اللَّهُ عَنْهَا إِلَى النَّبِي (ص) فَقَالَتْ يا رَسُولَ اللَّهِ : يحْضُرُ الْأَضْحَى وَ لَيسَ عِنْدِي ثَمَنُ

الْأَضْحِيةِ فَأَسْتَقْرِضُ وَ أَضَحِّی فَقَالَ اسْتَقْرِضِی وَ ضَحِّی فَإِنَّهُ دَینٌ مَقْضِی. [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۱۳] .

۴.قرض برای کمک به ایتام : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) کانَ اسْتَقْرَضَ مَالًا لِأَیتَامٍ فِی حَجْرِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۲] .

۵.قرض برای رهن زیور آلات :

عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ أَبِی قُرَّةَ عَنْ أَبِی بَصِیرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی رَجُلٍ اسْتَقْرَضَ مِنْ رَجُلٍ مِائَةَ دِینَارٍ وَ رَهَنَهُ حُلِیاً بِمِائَةِ دِینَارٍ ثُمَّ إِنَّهُ أَتَاهُ الرَّجُلُ فَقَالَ لَهُ : أَعِرْنِی الذَّهَبَ الَّذِی رَهَنْتُک عَارِیةً فَأَعَارَهُ فَهَلَک الرَّهْنُ عِنْدَهُ أَ عَلَیهِ شَیءٌ لِصَاحِبِ الْقَرْضِ فِی ذَلِک؟ قَالَ : " هُوَ عَلَی صَاحِبِ الرَّهْنِ الَّذِی رَهَنَهُ وَ هُوَ الَّذِی أَهْلَکهُ وَ لَیسَ لِمَالِ هَذَا تَوًی" [کافی ، ج۵ ، ص۲۳۶] .

قرض غذا و خوراک : قَالَ ابْنُ شَهْرَآشُوبَ ره عَنْ فَاطِمَةَ ع : "أَنَّهَا رَهَنَتْ کسْوَةً لَهَا عِنْدَ امْرَأَةِ زَیدٍ الْیهُودِی فِی الْمَدِینَةِ وَ اسْتَقْرَضَتِ الشَّعِیرَ" [المناقب ، ج۳ ، ص۳۳۹] .

۶.قرض برای ساختن مسجد وخانه :

روی الحمیدی فی الجمع بین الصحیحین و غیره : أن نبیهم لما هاجر إلی المدینة أقام ببعض دور أهلها و استقرض مریدا للثمن و کان لسهل و سهیل کانا یتیمین فی حجر سعد بن زرارة لیشتریه فوهبها له و روی أنه اشتراه و بنی فیه مسجده و بنی فیه بیوتا و مساکن لنفسه لیسکن عیاله و أزواجه فیها فلما فرغت انتقل إلیها. [الطرائف ، ج۱ ، ص۲۸۷] .

۷.قرض برای خرید مرکب :

عَنْ عَبْدِ الْمَلِک بْنِ عُمَیرٍ عَنْ خَالِدِ بْنِ رِبْعِی قَالَ : ۰۰۰۰۰فَمَضَی عَلِی (ع) بِبَابِ رَجُلٍ یسْتَقْرِضُ مِنْهُ شَیئاً فَلَقِیهُ أَعْرَابِی وَ مَعَهُ نَاقَةٌ. فَقَالَ : یا عَلِی اشْتَرِ مِنِّی هَذِهِ النَّاقَةَ؟ قَالَ : لَیسَ مَعِی ثَمَنُهَا. قَالَ : فَإِنِّی أُنْظِرُک بِهِ إِلَی الْقَبْضِ. قَالَ : بِکمْ یا أَعْرَابِی؟ قَالَ : بِمِائَةِ دِرْهَمٍ. قَالَ عَلِی (ع) : خُذْهَا یا حَسَنُ فَأَخَذَهَا؛ الْخَبَرَ [أمالی صدوق ، ص۴۷۰] .

۸.قرض برای پذیرایی از میهمان :

قَالَ ابْنُ شَهْرَآشُوبَ (ره) : نَزَلَ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِی (ع) ضَیفٌ و اسْتَقْرَضَ مِنْ قَنْبَرٍ رِطْلًا مِنَ الْعَسَلِ الَّذِی جَاءَ بِهِ مِنَ الْیمَنِ. [المناقب ، ج۲ ، ص۱۰۷] .

۹.قرض برای نظافت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : السُّنَّةُ فِی النُّورَةِ فِی کلِّ خَمْسَةَ عَشَرَ یوْماً فَإِنْ أَتَتْ عَلَیک عِشْرُونَ یوْماً وَ لَیسَ عِنْدَک فَاسْتَقْرِضْ عَلَی اللَّهِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۰۶] .

۱۰.قرض برای سخن گفتن :

شَرِیک وَ اللَّیثُ وَ الْکلْبِی وَ أَبُو صَالِحٍ وَ الضَّحَّاک وَ الزَّجَّاجُ وَ مُقَاتِلُ بْنُ حیانَ وَ مُجَاهِدٌ وَ قَتَادَةُ وَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَالُوا کانَتِ الْأَغْنِیاءُ یکثِرُونَ مُنَاجَاةَ الرَّسُولِ فَلَمَّا نَزَلَ قَوْلُهُ "یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا ناجَیتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَینَ یدَی نَجْواکمْ صَدَقَةً" (مجادله/۱۲) انْتَهَوْا فَاسْتَقْرَضَ عَلِی (ع) دِینَاراً وَ تَصَدَّقَ بِهِ فَنَاجَی النَّبِی ص عَشْرَ نَجَوَاتٍ ثُمَّ نَسَخَتْهُ الْآیةُ الَّتِی بَعْدَهَا. [المناقب ، ج۲ ، ص۷۲] .

۱. قسم خوردن

۱. نهی از قسم خوردن

۱ ـ وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَیمانِکمْ أَنْ تَبَرُّوا وَ تَتَّقُوا وَ تُصْلِحُوا بَینَ النّاسِ وَ اللّهُ سَمِیعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۲۴] .

۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى لَا تَحْلِفْ بِاللَّهِ كاذِباً وَ لَا صَادِقاً مِنْ غَيرِ ضَرُورَةٍ وَ لَا تَجْعَلِ اللَّهَ عُرْضَةً لِيمِينِك فَإِنَّ اللَّهَ لَا يرْحَمُ وَ لَا يرْعَى مَنْ حَلَفَ بِاسْمِهِ كاذِباً [تحف‌العقول ، ص ۱۳] .

۳ـ قَالَ الْحَوَارِيونَ لِعِيسَى ابْنِ مَرْيم : "أَوْصِنَا فَقَالَ : قَالَ مُوسَى (ع) لِقَوْمِهِ : لَا تَحْلِفُوا بِاللَّهِ كاذِبِينَ وَ أَنَا آمُرُكمْ أَنْ لَا تَحْلِفُوا بِاللَّهِ صَادِقِينَ وَ لَا كاذِبِينَ" [الدعوات راوندی ، ص۱۰۶] .

۴ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَحْلِفُوا بِاللَّهِ صَادِقِينَ وَ لَا كاذِبِينَ فَإِنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَيمانِكم [کافی ، ج۷ ، ص۴۳۴] .

۵ـ امام باقر (ع) می گوید : پدرم زنی (از خوارج) داشت. این زن ادّعا کرد که حضرت سجّاد (ع) او را طلاق داده و مَهر مطالبه می کرد. نزد امیر مدینه رفت و شکایت حضرت را کرد. امیر به امام (ع) گفت : یا قسم بخور که طلاق ندادی یا مَهر را بده. امام باقر (ع) می‌فرماید : پدرم دستور دادند ۴۰۰ دینار به او بدهم. گفتم : مگر حق با ما نیست؟ فرمود : چرا لکن من قسم خوردن را از ۴۰۰ دینار پول بهتر می‌دانم.

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَنَّ أَبَاهُ كانَتْ عِنْدَهُ امْرَأَةٌ مِنَ الْخَوَارِجِ أَظُنُّهُ قَالَ مِنْ بَنِى حَنِيفَةَ فَقَالَ لَهُ مَوْلًى لَهُ : يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِنَّ عِنْدَك امْرَأَةً تَبَرَّأُ مِنْ جَدِّك فَقُضِى لِأَبِى أَنَّهُ طَلَّقَهَا فَادَّعَتْ عَلَيهِ صَدَاقَهَا فَجَائَتْ بِهِ إِلَى أَمِيرِ الْمَدِينَةِ تَسْتَعْدِيهِ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمَدِينَةِ : يا عَلِى إِمَّا أَنْ تَحْلِفَ وَ إِمَّا أَنْ تُعْطِيهَا فَقَالَ لِى : يا بُنَى قُمْ فَأَعْطِهَا أَرْبَعَ مِائَةِ دِينَارٍ فَقُلْتُ لَهُ : يا أَبَهْ! جُعِلْتُ فِدَاك أَ لَسْتَ مُحِقّاً. قَالَ : بَلَى وَ لَكنِّى أَجْلَلْتُ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ أَحْلِفَ بِهِ يمِينَ صَبْرٍ [تهذیب‌الأحکام ، ج۸ ، ص۲۸۳] .

۶ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "لا يؤاخِذُكمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِى أَيمانِكم" (بقره/۲۲۵) اللَّغْوُ قَوْلُ الرَّجُلِ لَا وَ اللَّهِ وَ بَلَى وَ اللَّهِ وَ لَا يعْقِدُ عَلَى شَىءٍ [کافی ، ج۷ ، ص۴۴۳] .

۷ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فِى قَوْلِهِ تَعَالَى "وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَيمانِكم" (بقره/۲۲۴) يعْنِى الرَّجُلَ يحْلِفُ أَنْ لَا يكلِّمَ أَخَاهُ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِك أَوْلَا يكلِّمَ أُمَّه [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۱۲] .

۸ـ وَ لا تُطِعْ كلَّ حَلّافٍ مَهينٍ [قلم/۱۰] .

۹ـ وَ يحْلِفُونَ عَلَى الْكذِبِ وَ هُمْ يعْلَمُونَ [مجادله/۱۴] .

۲. آثار قسم خوردن

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِياكمْ وَ الْيمِينَ الْفَاجِرَةَ فَإِنَّهَا تَدَعُ الدِّيارَ مِنْ أَهْلِهَا بَلَاقِعَ [کافی ، ج۷ ، ص۴۳۵] .

۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْيمِينُ الصَّبْرُ الْفَاجِرَةُ تَدَعُ الدِّيارَ بَلَاقِعَ [کافی ، ج۷ ، ص۴۳۵] .

۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْيمِينُ الصَّبْرُ الْكاذِبَةُ تُورِثُ الْعَقِبَ الْفَقْرَ [کافی ، ج۷ ، ص۴۳۶] .

۴ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : اتَّقُوا الْيمِينَ الْكاذِبَةَ فَإِنَّهَا مَنْفَقَةٌ لِلسِّلْعَةِ مَمْحَقَةٌ لِلْبَرَكةِ وَ مَنْ حَلَفَ بِيمِينٍ كاذِبَةٍ فَقَدِ اجْتَرَأَ عَلَى اللَّهِ فَلْينْتَظِرْ عُقُوبَتَهُ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۹۴] .

۵ـ امام فرمود : " قسم دروغ شهرها را خراب می کند" (شاید برای اینکه سلب اطمینان که مغایر تعاضد مردم و عمران است.) [وسایل ، ج۱۶ ، ص۱۴۴] .

۶ـ امام (ع) فرمود : "قسم دروغ مبارزه با خدا است."

۷ـ فقر در نسل : در حدیث دیگر فرمود : "در دنیا وزر و وبال قسم را می‌بینند." [فوق السّند] .

۸ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَلَفَ عَلَى يمِينٍ وَ هُوَ يعْلَمُ أَنَّهُ كاذِبٌ فَقَدْ بَارَزَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۷ ، ص۴۳۵] .

۹ـ رَوَى عَلِى بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمِيثَمِى عَنْ بَشِيرٍ قَالَ : "قَرَأْتُ فِى بَعْضِ الْكتُبِ قَالَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى لَا أُنِيلُ رَحْمَتِى مَنْ يعَرِّضُنِى

لِلْأَیمَانِ الْکاذِبَهَ" [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۲۱] .

۱۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَلَفَ بِاللَّهِ فَلْیصْدُقْ وَ مَنْ لَمْ یصْدُقْ فَلَیسَ مِنَ اللَّهِ فِی شَیءٍ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۳۶۲] .

۱۱ ـ قَالَ أَمیرالمؤمِنِینَ (ع) : کیفَ یسلَمُ مِن عَذَابِ اللَّهِ مَن الْمُتَسَرَّعُ إِلَی الیمِینِ الفَاجِرَةِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۲۱۹] .

۳. آثار ترک قسم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَجَلَّ اللَّهَ أَنْ یحْلِفَ بِهِ أَعْطَاهُ اللَّهُ خَیراً مِمَّا ذَهَبَ مِنْهُ [کافی ، ج۷ ، ص۴۳۴] .

۴. موارد جواز قسم

۱. تقیه

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا حِنْثَ وَ لَا کفَّارَةَ عَلَی مَنْ حَلَفَ تَقِیةً یدْفَعُ بِذَلِک ظُلْماً عَنْ نَفْسِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۰۷] .

۲ ـ عَنْ أَبِی بَکرٍ الْحَضْرَمِی قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) نَحْلِفُ لِصَاحِبِ الْعَشَّارِ نُجِیرُ بِذَلِک مَالَنَا قَالَ نَعَمْ وَ فِی الرَّجُلِ یحْلِفُ تَقِیةً قَالَ إِنْ خَشِیتَ عَلَی دَمِک وَ مَالِک فَاحْلِفْ تَرُدَّهُ عَنْک بِیمِینِک وَ إِنْ رَأَیتَ أَنَّ یمِینَک لَا یرُدُّ عَنْک شَیئاً فَلَا تَحْلِفْ لَهُمْ" [النوادر أشعری ، ص۷۵] .

۲. قطع رحم

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا یمِینَ فِی قَطِیعَةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۴۴۳] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَجُوزُ یمِینٌ فِی تَحْلِیلِ حَرَامٍ وَ لَا تَحْرِیمِ حَلَالٍ وَ لَا قَطِیعَةِ رَحِمٍ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۳ ، ص۲۱۹] .

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یمِینَ فِی غَضَبٍ وَ لَا فِی قَطِیعَةِ رَحِمٍ [کافی ، ج۷ ، ص۴۴۲] .

۴ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یمِینَ فِی غَضَبٍ وَ لَا فِی قَطِیعَةِ رَحِمٍ وَ لَا فِی جَبْرٍ وَ لَا فِی إِکرَاهٍ [کافی ، ج۷ ، ص۴۴۲] .

۵. آداب قسم خوردن

امام صادق (ع) فرمود : "اگر ادعائی علیه تو شد و خسارت آن به مقدار ۳۰۰ درهم بیشتر نیست ، خسارت را تحمل کن و قسم راست نخور. اگر بیشتر بود ، قسم بخور."

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : أَحْلِفُوا الظَّالِمَ إِذَا أَرَدْتُمْ یمِینَهُ بِأَنَّهُ بَرِیءٌ مِنْ حَوْلِ اللَّهِ وَ قُوَّتِهِ فَإِنَّهُ إِذَا حَلَفَ بِهَا کاذِباً عُوجِلَ الْعُقُوبَةَ وَ إِذَا حَلَفَ بِاللَّهِ الَّذِی لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَمْ یعَاجَلْ لِأَنَّهُ قَدْ وَحَّدَ اللَّهَ تَعَالَی [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۳] .

۱. قضاوت

۱. مفهوم قرآنی قضاوت

سألوه (أَمِیرَ الْمُومِنِینَ صلوات الله علیه) عن المتشابه فی القضاء فقال (ع) : "هو عشرة أوجه مختلفة المعنی فمنه قضاء فراغ و قضاء عهد و منه قضاء إعلام و منه قضاء فعل و منه قضاء إیجاب و منه قضاء کتاب و منه قضاء إتمام و منه قضاء حکم و فصل و منه قضاء خلق و منه قضاء نزول الموت أما تفسیر قضاء الفراغ من الشیء فهو قوله تعالی "وَ إِذْ صَرَفْنا إِلَیک نَفَراً مِنَ الْجِنِّ یسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمّا حَضَرُوهُ قالُوا أَنْصِتُوا فَلَمّا قُضِی وَلَّوْا إِلی قَوْمِهِمْ " (احقاف/۲۹) معنی فَلَمّا قُضِی أی فلما فرغ و کقوله "فَإِذا قَضَیتُمْ مَناسِککُمْ فَاذْکرُوا اللَّهَ " (بقره/۲۰۰) أما قضاء العهد فقوله تعالی "وَ قَضی رَبُّک أَلّا تَعْبُدُوا إِلّا إِیاهُ " (اسراء/۲۳) أی عهد و مثله فی سورة القصص "وَ ما کنْتَ بِجانِبِ الْغَرْبِی إِذْ قَضَینا إِلی مُوسَی الْأَمْرَ " (قصص/۴۴) أی عهدنا إلیه أما قضاء الإعلام فهو قوله تعالی "وَ قَضَینا إِلَیهِ ذلِک الْأَمْرَ أَنَّ دابِرَ هؤُلاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِینَ " (حجر/۶۶) و قوله سبحانه "وَ قَضَینا إِلی بَنِی إِسْرائِیلَ فِی

الْكتابِ لَتُفْسِدُنَّ فِی الْأَرْضِ مَرَّتَینِ " (اسراء/۴) أی أعلمناهم فی التوراة ما هم عاملون أما قضاء الفعل فقوله تعالی فی سورة طه "فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ " (طه/۷۲) أی افعل ما أنت فاعل و منه فی سورة الأنفال "لِیقْضِی اللَّهُ أَمْراً کانَ مَفْعُولًا " (انفال/۴۲) أی یفعل ما کان فی علمه السابق و مثل هذا فی القرآن کثیر أما قضاء الإیجاب للعذاب کقوله تعالی فی سورة إبراهیم (ع) " وَ قالَ الشَّیطانُ لَمّا قُضِی الْأَمْرُ " (ابراهیم/۲۲) أی لما وجب العذاب و مثله فی سورة یوسف (ع) "قُضِی الْأَمْرُ الَّذِی فِیهِ تَسْتَفْتِیانِ " (یوسف/۴۱) معناه أی وجب الأمر الذی عنه تساءلان أما قضاء الکتاب و الحتم فقوله تعالی فی قصة مریم "وَ کانَ أَمْراً مَقْضِیا " (مریم/۲۱) أی معلوما و أما قضاء الإتمام فقوله تعالی فی سورة القصص "فَلَمّا قَضی مُوسَی الْأَجَلَ " (قصص/۲۹) أی فلما أتم شرطه الذی شارطه علیه و کقول موسی (ع) "أَیمَا الْأَجَلَینِ قَضَیتُ فَلا عُدْوانَ عَلَی " (قصص/۲۸) معناه إذا أتممت و أما قضاء الحکم فقوله تعالی "قُضِی بَینَهُمْ بِالْحَقِّ وَ قِیلَ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ " (زمر/۷۵) أی حکم بینهم و قوله تعالی "وَ اللّهُ یقْضِی بِالْحَقِّ وَ الَّذِینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لا یقْضُونَ بِشَیءٍ إِنَّ اللّهَ هُوَ السَّمِیعُ الْبَصِیرُ " (غافر/۲۰) و قوله سبحانه و الله یقضی بالحق و هو خیر الفاصلین و قوله تعالی فی سورة یونس (ع) " وَ قُضِی بَینَهُمْ بِالْقِسْطِ " (یونس/۵۴) و أما قضاء الخلق فقوله سبحانه "فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِی یوْمَینِ " (فصلت/۱۲) أی خلقهن و أما قضاء إنزال الموت فکقول أهل النار فی سورة الزخرف "وَ نادَوْا یا مالِک لِیقْضِ عَلَینا رَبُّک قالَ إِنَّکمْ ماکثُونَ " (زخرف/۷۷) أی لینزل علینا الموت و مثله" لا یقْضی عَلَیهِمْ فَیمُوتُوا وَ لا یخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذابِها " (فاطر/۳۶) أی لا ینزل علیهم الموت فیستریحوا و مثله فی قصة سلیمان بن داود" فَلَمّا قَضَینا عَلَیهِ الْمَوْتَ ما دَلَّهُمْ عَلی مَوْتِهِ إِلّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْکلُ مِنْسَأَتَهُ " (سبأ/۱۴) یعنی تعالی لما أنزلنا علیه الموت" [بحارالأنوار ، ج۹۰ ، ص۱۸] .

قضاوت ده معنی دارد.

۱) به معنای فراغت : فَإِذا قَضَیتُمْ مَناسِککمْ فَاذْکرُوا اللّهَ [(بقره/۲۰۰)]

۲) به معنای عهد : وَ ما کنْتَ بِجانِبِ الْغَرْبِی إِذْ قَضَینا إِلی مُوسَی الْأَمْرَ [(قصص/۴۴)]

۳) به معنای اعلام : قضینا الیه ذلک الامر

۴) به معنای فعل : فاقض ما انت قاض

۵) به معنای ایجاب : قُضِی الْأَمْرُ الَّذِی فِیهِ تَسْتَفْتِیانِ [(یوسف/۴۱)]

۶) به معنای پایان : فَلَمّا قَضی مُوسَی الْأَجَلَ [(قصص/۲۹)]

۷) به معنای حکم : قُضِی بَینَهُمْ بِالْحَقِّ وَ قِیلَ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [(زمر/۷۵)]

۸) به معنای خلق کردن : فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِی یوْمَینِ [(فصلت/۱۲)]

۹) به معنای نازل کردن مرگ : نادَوْا یا مالِک لِیقْضِ عَلَینا رَبُّک قالَ إِنَّکمْ ماکثُونَ [(زخرف/۷۷)]

۱۰) به معنای کتاب : وَ کانَ أَمْراً مَقْضِیا [(مریم/۲۱)]

۲. منصب قضاء در اسلام

۱. اهمیت

۱. ازدیدگاه اسلام

عدم قبول نظام قضائی اسلام مساوی است با عدم قبول اصل اسلام.

فَلا وَ رَبِّک لا یومِنُونَ حَتّی یحَکمُوک فِیما شَجَرَ بَینَهُمْ ثُمَّ لا یجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَیتَ وَ یسَلِّمُوا تَسْلِیم [نساء/۶۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْحُکمُ حُکمَانِ حُکمُ اللَّهِ وَ حُکمُ الْجَاهِلِیةِ فَمَنْ أَخْطَأَ حُکمَ اللَّهِ حَکمَ بِحُکمِ الْجَاهِلِیةِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۷

.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَی قَاضٍ قَضَی بَینَ اثْنَینِ فَأَخْطَأَ سَقَطَ أَبْعَدَ مِنَ السَّمَاءِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۸] .
امیرالمؤمنین به مالک اشتر می فرمایند : و منها قضاة العدل... ثم اختر للحکم بین الناس افضل رعیتک فی نفسک ممن لاتضیق به الامور و لاتمحّک الخصوم (دشمن را به لجاجت وا ندارد) و لایتمادی (لایستمر) فی الزّلة (گمراهی) و لایحصر (ناراحت نباشد) من الفییء الی الحق اذا عرفه و لاتشرف نفسه علی طمع و لایکتفی بأدنی فهم دون اقصاه و اوقفهم فی الشبهات و آخذهم بالحجج و اقلّهم تبرّماً (خسته شدن) و... [نهج البلاغه ، نامه ۵۳]
۱) شغل انبیاء است.یا داوُدُ إنّا جَعَلْناك خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْكمْ بَینَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی [ص/۲۶] .
۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِقَامَةُ حَدٍّ خَیرٌ مِنْ مَطَرِ أَرْبَعِینَ صَبَاحاً [کافی ، ج۷ ، ص۱۷۴] .
۳) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خیر الناس قضاة الحق [بحارالأنوار ، ج۱۰۱ ، ص۲۶۶] .
۴) از کمالات حضرت علی (ع) اقضی الناس بودن است.
النهی عن الجلوس عند قاضی الجور [وسایل ، ج۱۸ ، ص۱۰] .
بَابُ کرَاهِیةِ الْجُلُوسِ إِلَی قُضَاةِ الْجَوْرِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی لَیسَ عَلَی الْمَرْأَةِ جُمُعَةٌ إِلَی أَنْ قَالَ وَ لَا تَوَلِّی الْقَضَاءِ [وسائل الشیعة ، ج۲۷ ، ص۱۶] .
شرائط حاکم : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمَّا وَلَّی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) شُرَیحاً الْقَضَاءَ اشْتَرَطَ عَلَیهِ أَنْ لَا ینْفِذَ الْقَضَاءَ حَتَّی یعْرِضَهُ عَلَیهِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۷] .
اهمّیت قضاوت : قال علی (ع) : یا شریح قد جلستَ مجلسا لایجلسه الا نبیّ او وصیّ نبیّ او شقیّ [وسایل ، ج۱۸ ، ص۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا الْحُکومَةَ فَإِنَّ الْحُکومَةَ إِنَّمَا هِی لِلْإِمَامِ الْعَالِمِ بِالْقَضَاءِ الْعَادِلِ فِی الْمُسْلِمِینَ لِنَبِی أَوْ وَصِی نَبِی [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ جُعِلَ قَاضِیاً فَقَدْ ذُبِحَ بِغَیرِ سِکینٍ [المقنعة ، ص۷۲۱] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَفْتَی النَّاسَ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ لَا هُدًی لَعَنَتْهُ مَلَائِکةُ الرَّحْمَةِ وَ مَلَائِکةُ الْعَذَابِ وَ لَحِقَهُ وِزْرُ مَنْ عَمِلَ بِفُتْیاهُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقُضَاةُ أَرْبَعَةٌ ثَلَاثَةٌ فِی النَّارِ وَ وَاحِدٌ فِی الْجَنَّةِ ۱) رَجُلٌ قَضَی بِجَوْرٍ وَ هُوَ یعْلَمُ فَهُوَ فِی النَّارِ ۲) وَ رَجُلٌ قَضَی بِجَوْرٍ وَ هُوَ لَا یعْلَمُ فَهُوَ فِی النَّارِ ۳) وَ رَجُلٌ قَضَی بِالْحَقِّ وَ هُوَ لَا یعْلَمُ فَهُوَ فِی النَّارِ ۴) وَ رَجُلٌ قَضَی بِالْحَقِّ وَ هُوَ یعْلَمُ فَهُوَ فِی الْجَنَّةِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا مُومِنٍ قَدَّمَ مُومِناً فِی خُصُومَةٍ إِلَی قَاضٍ أَوْ سُلْطَانٍ جَائِرٍ فَقَضَی عَلَیهِ بِغَیرِ حُکمِ اللَّهِ فَقَدْ شَرِکهُ فِی الْإِثْمِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَیمَا رَجُلٍ کانَ بَینَهُ وَ بَینَ أَخٍ لَهُ مُمَارَاةٌ فِی حَقٍّ فَدَعَاهُ إِلَی رَجُلٍ مِنْ إِخْوَانِهِ لِیحْکمَ بَینَهُ وَ بَینَهُ فَأَبَی إِلَّا أَنْ یرَافِعَهُ إِلَی هَولَاءِ کانَ بِمَنْزِلَةِ الَّذِینَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ یزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِما أُنْزِلَ إِلَیک وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِك یرِیدُونَ أَنْ یتَحاکمُوا إِلَی الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ یکفُرُوا بِهِ [(نساء-۶۰)] [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ تَحَاکمَ إِلَیهِمْ فِی حَقٍّ أَوْ بَاطِلٍ فَإِنَّمَا تَحَاکمَ إِلَی الطَّاغُوتِ وَ مَا یحْکمُ لَهُ فَإِنَّمَا یأْخُذُ سُحْتاً وَ إِنْ کانَ حَقّاً ثَابِتاً لِأَنَّهُ أَخَذَهُ بِحُکمِ الطَّاغُوتِ [کافی ، ج۱ ، ص۶۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِیاکمْ أَنْ یحَاکمَ بَعْضُکمْ بَعْضاً إِلَی أَهْلِ الْجَوْرِ وَ لَکنِ انْظُرُوا إِلَی رَجُلٍ مِنْکمْ یعْلَمُ شَیئاً مِنْ قَضَائِنَا فَاجْعَلُوهُ

بَینَکمْ فَإِنِّی قَدْ جَعَلْتُهُ قَاضِیاً فَتَحَاکمُوا إِلَیهِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۲] .
۲. از دیدگاه امام (ره)
۱) قال الامام فی تحریره : و منصب القضاء من المناصب الجلیلة الثابته من قبل الله تعالی للنبی (ص) و من قبله للائمة المعصومین علیهم السلام و من قبلهم للفقیه الجامع للشرائط [تحریر الوسیلة ، ج۲ ، ص۴۰۴] .
۲) قال الامام خمینی (ره) : یحرم القضاء بین الناس و لو فی الاشیاء الحقیرة اذا لم یکن من اهله و ان اعتقد الناس اهلیته و یجب کفایة علی اهله....
تقابل بین فرهنگ غرب و اسلام؛ اصلاح لایحه قصاص
امام (ره) : مخالفت با قصاص ارتداد است.
بعضی از افراد جبهه ملی : قصاص عملی نیست.
۳. از دیدگاه مقام معظم رهبری
۱) امسال برای اولین بار از دستگاه قضائی در پیام نوروزی تشکر کردند.
۲) انتظارات نابجای مردم : توصیه گرفتن برای قضات ، قطعا یکی ناراضی می‌شود.
۲. موانع
۱. قیاس
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا ظَنَنْتَ فَلَا تَقْضِ [تحف‌العقول ، ص۵۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِیاکمْ وَ الظَّنَّ فَإِنَّ الظَّنَّ أَکذَبُ الْکذِبِ [قرب الإسناد ، ص۱۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَعَنَ اللَّهُ أَصْحَابَ الْقِیاسِ فَإِنَّهُمْ غَیرُوا کتَابَ اللَّهِ وَ سُنَّةَ رَسُولِ اللَّهِ ص وَ اتَّهَمُوا الصَّادِقِینَ فِی دِینِ اللَّهِ [أمالی مفید ، ص۵۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَکمَ بِرَأْیهِ بَینَ اثْنَینِ فَقَدْ کفَرَ وَ مَنْ فَسَّرَ بِرَأْیهِ آیةً مِنْ کتَابِ اللَّهِ فَقَدْ کفَرَ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۸] .
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْکانَ عَنْ أَبِی الْعَبَّاسِ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ أَدْنَی مَا یکونُ بِهِ الْإِنْسَانُ مُشْرِکاً قَالَ فَقَالَ مَنِ ابْتَدَعَ رَأْیاً فَأَحَبَّ عَلَیهِ أَوْ أَبْغَضَ عَلَیهِ" [کافی ، ج۲ ، ص۳۹۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا رَأْی فِی الدِّینِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۱۱] .
الفقه غیر القیاس :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا عَلَینَا أَنْ نُلْقِی إِلَیکمُ الْأُصُولَ وَ عَلَیکمْ أَنْ تُفَرِّعُوا [عوالی اللآلی ، ج۴ ، ص۶۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا أَبَانُ إِنَّ السُّنَّةَ إِذَا قِیسَتْ مُحِقَ الدِّینُ [کافی ، ج۱ ، ص۵۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ أَصْحَابَ الْمَقَایِیسِ طَلَبُوا الْعِلْمَ بِالْمَقَایِیسِ فَلَمْ تَزِدْهُمُ الْمَقَایِیسُ مِنَ الْحَقِّ إِلَّا بُعْداً وَ إِنَّ دِینَ اللَّهِ لَا یصَابُ بِالْمَقَایِیسِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ مَا آمَنَ بِی مَنْ فَسَّرَ بِرَأْیهِ کلَامِی وَ مَا عَرَفَنِی مَنْ شَبَّهَنِی بِخَلْقِی وَ مَا عَلَی دِینِی مَنِ اسْتَعْمَلَ الْقِیاسَ فِی دِینِی [أمالی صدوق ، ص۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَمَلَ أَمْرَ اللَّهِ عَلَی الْمَقَایِیسِ هَلَک وَ أَهْلَک [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۶۱] .
قَالَ الْخِضْرُ (ع) : أَقْسَمَ بِعِزَّتِهِ لَا یقِیسُ أَحَدٌ فِی دِینِهِ إِلَّا قَرَنَهُ مَعَ عَدُوِّهِ إِبْلِیسَ فِی أَسْفَلِ دَرْک مِنَ النَّارِ [علل الشرائع ، ج۱ ،

ص ۶۱] .

کان ابوحنیفه اهل القیاس ، افتضحه الصادق (ع) :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّهُ قَالَ لِأَبِی حَنِیفَةَ فِی احْتِجَاجِهِ عَلَیهِ فِی إِبْطَالِ الْقِیاسِ : "أَیمَا أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ الْقَتْلُ أَوِ الزِّنَا" قَالَ : بَلِ الْقَتْلُ. فَقَالَ (ع) : "فَکیفَ رَضِی فِی الْقَتْلِ بِشَاهِدَینِ وَ لَمْ یرْضَ فِی الزِّنَا إِلَّا بِأَرْبَعَةٍ" ثُمَّ قَالَ لَهُ : "الصَّلَاةُ أَفْضَلُ أَمِ الصِّیامُ" قَالَ : بَلِ الصَّلَاةُ أَفْضَلُ. قَالَ (ع) : "فَیجِبُ عَلَی قِیاسِ قَوْلِک عَلَی الْحَائِضِ قَضَاءُ مَا فَاتَهَا مِنَ الصَّلَاةِ فِی حَالِ حَیضِهَا دُونَ الصِّیامِ وَ قَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ عَلَیهَا قَضَاءَ الصَّوْمِ دُونَ الصَّلَاةِ" ثُمَّ قَالَ لَهُ : "الْبَوْلُ أَقْذَرُ أَمِ الْمَنِی" فَقَالَ : الْبَوْلُ أَقْذَرُ. فَقَالَ : "یجِبُ عَلَی قِیاسِک أَنْ یجِبَ الْغُسْلُ مِنَ الْبَوْلِ دُونَ الْمَنِی وَ قَدْ أَوْجَبَ اللَّهُ تَعَالَی الْغُسْلَ مِنَ الْمَنِی دُونَ الْبَوْلِ" إِلَی أَنْ قَالَ (ع) : "تَزْعُمُ أَنَّک تُفْتِی بِکتَابِ اللَّهِ وَ لَسْتَ مِمَّنْ وَرِثَهُ وَ تَزْعُمُ أَنَّک صَاحِبُ قِیاسٍ وَ أَوَّلُ مَنْ قَاسَ إِبْلِیسُ وَ لَمْ یبْنَ دِینُ اللَّهِ عَلَی الْقِیاسِ" [وسائل الشیعة ، ج۲۷ ، ص۴۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَتَفْتَرِقُ أُمَّتِی عَلَی ثَلَاثٍ وَ سَبْعِینَ فِرْقَةً فِرْقَةٌ مِنْهَا نَاجِیةٌ وَ الْبَاقُونَ هَالِکونَ وَ النَّاجُونَ الَّذِینَ یتَمَسَّکونَ بِوَلَایتِکمْ وَ یقْتَبِسُونَ مِنْ عِلْمِکمْ وَ لَا یعْمَلُونَ بِرَأْیهِمْ [کفایة الأثر ، ص۱۵۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) (لابی‌حنیفه) : لَیسَ فِی دِینِ اللَّهِ قِیاسٌ [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۰۴] .

۲. فتوای بغیر علم

تحریم القول و الفتوی بغیر علم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَمِلَ عَلَی غَیرِ عِلْمٍ کانَ مَا یفْسِدُ أَکثَرَ مِمَّا یصْلِحُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۴] .

ورد عشرة احادیث عن النّبیّ (ص) و اهل بیته (علیهم السّلام) فی انّ "طلب العم فریضه علی کل مسلم" [وسایل ، ج۱۸ ، ص۱۴-۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِیضَةٌ عَلَی کلِّ مُسْلِمٍ أَلَا إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ بُغَاةَ الْعِلْمِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۰] .

ومن أفتی النّاس بغیر علم فلیتبوّء مقعده من النّار

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَفْتَی النَّاسَ بِغَیرِ عِلْمٍ لَعَنَتْهُ مَلَائِکةُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ [کمال الدین ، ج۱ ، ص۲۵۶] .

قد ورد ثمانیة احادیث فی أنّ :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ حَکمَ فِی دِرْهَمَینِ بِغَیرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَهُوَ کافِرٌ بِاللَّهِ الْعَظِیمِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۸] .

مستندا به آیه ۴۴ سوره مائده : وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولئِک هُمُ الْکافِرُونَ [مائده/۴۴] .

تشبیهات :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الشَّاخِصُ فِی طَلَبِ الْعِلْمِ کالْمُجَاهِدِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ [روضة الواعظین ، ج۱ ، ص۱۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْعَالِمُ بَینَ الْجُهَّالِ کالْحَی بَینَ الْأَمْوَاتِ [أمالی مفید ، ص۲۸] .

۳. رشوه

وَ لا تَأْکلُوا أَمْوالَکمْ بَینَکمْ بِالْباطِلِ وَ تُدْلُوا بِها إِلَی الْحُکامِ [بقره/۱۸۸] .

۱) گاهی نامش را عوض می‌کنند و می‌گویند که هدیه ، تعارف ، حق و حساب ، حق الزحمة ، انعام و...

۲) اشعث بن قیس برای پیروزی در دادگاه ، شبانه حلوائی به در خانه علی (ع) آورد و گفت : هدیه است. امام فرمود : هَبِلَتْک الْهَبُولُ (سوگواران بر عزایت اشک بریزند) أَ عَنْ دِینِ اللَّهِ أَتَیتَنِی لِتَخْدَعَنِی أَمُخْتَبِطٌ أَنْتَ أَمْ ذُو جِنَّةٍ أَمْ تَهْجُرُ وَ اللَّهِ لَوْ أُعْطِیتُ الْأَقَالِیمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاکهَا عَلَی أَنْ أَعْصِیَ اللَّهَ فِی نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا جُلْبَ شَعِیرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴] .

۳) به علی (ع) خبر دادنـد ، فلان فرماندار هدیه گرفته ، فرمود : ارئت لوقعه احدکم فی داره و لم نولّه عملا اکان الناس یهدونه شیئاسپس دستور داد هدیه را گرفته و بیت المال برگرداندند. [نمونه ، ج۲ ، ص۴ به نقل از الامام علی (ع)] .

۴) قال امام فی تحریره (بحث رشوه) : اخذ الرشوة و اعطائها حرام ان توصل بها الی الحکم له بالباطل نعم لو توقف التوصل الی حقه الیهـا جاز للـدفع و ان تحرم علی الاخـذ... و یجب علی المرتشی اعادتهـا الی صاحبهـابه هر عنوانی که باشـد هـدیه ، حق الزحمة ، ... [ج۲ ، ص۴۰۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرِّشَا فِی الْحُکمِ هُوَ الْکفْرُ بِاللَّهِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ نَظَرَ إِلَی فَرْجِ امْرَأَةٍ لَا تَحِلُّ لَهُ وَ رَجُلًا خَانَ أَخَاهُ فِی امْرَأَتِهِ وَ رَجُلًا احْتَاجَ النَّاسُ إِلَیهِ لِفِقْهِهِ فَسَأَلَهُمُ الرِّشْوَةَ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۲۲۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : هَدِیةُ الْأُمَرَاءِ غُلُولٌ [أمالی طوسی ، ص۲۶۲] .

(کتب الی مالک اشتر) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اخْتَرْ لِلْحُکمِ بَینَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِیتِک فِی نَفْسِک مِمَّنْ لَا تَضِیقُ بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا تُمَحِّکهُ الْخُصُومُ وَ لَا یتَمَادَی فِی الزَّلَّةِ وَ لَا یحْصَرُ مِنَ الْفَیءِ إِلَی الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ وَ لَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَی طَمَعٍ وَ لَا یکتَفِی بِأَدْنَی فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ وَ أَوْقَفَهُمْ فِی الشُّبُهَاتِ وَ آخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ وَ أَقَلَّهُمْ تَبَرُّماً بِمُرَاجَعَةِ الْخَصْمِ وَ أَصْبَرَهُمْ عَلَی تَکشُّفِ الْأُمُورِ وَ أَصْرَمَهُمْ عِنْدَ اتِّضَاحِ الْحُکمِ مِمَّنْ لَا یزْدَهِیهِ إِطْرَاءٌ وَ لَا یسْتَمِیلُهُ إِغْرَاءٌ وَ أُولَئِک قَلِیلٌ ثُمَّ أَکثِرْ تَعَاهُدَ قَضَائِهِ وَ افْسَحْ لَهُ فِی الْبَذْلِ مَا یزِیلُ عِلَّتَهُ وَ تَقِلُّ مَعَهُ حَاجَتُهُ إِلَی النَّاسِ وَ أَعْطِهِ مِنَ الْمَنْزِلَةِ لَدَیک مَا لَا یطْمَعُ فِیهِ غَیرُهُ مِنْ خَاصَّتِک لِیأْمَنَ بِذَلِک اغْتِیالَ الرِّجَالِ لَهُ عِنْدَک [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

حضـرت علی (ع) چشم‌درد شدیدی گرفت. پیغمبر (ص) به عیادت ایشان رفت و در ضمن فرمود : " ملک الموت برای گرفتن روح حاکم جائر و آکل مال یتیم و شاهد زور با سفودی از آتش می‌آید و جهنّم صیحه می‌زند"

عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) : أَنَّهُ اشْتَکی عَینَهُ فَعَادَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) فَإِذَا عَلِی (ع) یصِیحُ فَقَالَ لَهُ النَّبِی (ص) أَ جَزَعاً أَمْ وَجَعاً یا عَلِی قَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ مَا وَجِعْتُ وَجَعاً قَطُّ أَشَدَّ مِنْهُ قَالَ یا عَلِی إِنَّ مَلَک الْمَوْتِ إِذَا نَزَلَ لِیقْبِضَ رُوحَ الْفَاجِرِ نَزَلَ مَعَهُ بِسَفُّودٍ مِنْ نَارٍ فَینْزِعُ رُوحَهُ بِهِ فَتَصِیحُ جَهَنَّمُ فَاسْتَوَی عَلِی (ع) جَالِساً فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ أَعِدْ عَلَی حَدِیثَک فَقَدْ أَنْسَانِی وَجَعِی مَا قُلْتَ فَهَلْ یصِیبُ ذَلِک أَحَداً مِنْ أُمَّتِک قَالَ نَعَمْ حُکاماً جَائِرِینَ وَ آکلَ مَالِ الْیتِیمِ وَ شَاهِدَ الزُّورِ [تهذیب الأحکام ، ج۶ ، ص۲۲۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِی وَ الْمُرْتَشِی وَ مَنْ بَینَهُمَا یمْشِی [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۲۶۶] .

۳. کیفیت قضاوت در اسلام

۱. قضاوت رسول اکرم (ص) وامام علی (ع)

زنی بـا سـفیده تخم‌مرغ می‌خواست در دادگـاه عمر مرد انصـاری را افتضـاح کنـد. حضـرت علی (ع) فریادرسـی کرد و با آب جوشان ثابت نمود که سفیده تخم‌مرغ است نه نطفه [کافی ، ج۷ ، ص۴۲۲] .

جوانی ادّعـا کرد که فلاـن زن مـادرم هست ، ولی زن انکـار می‌کرد.نزد عمر رفتنـد. زن چهار خواهر و ۴۰ قسّـامه را گواه برد. علی (ع) در جلسه حاضـر شد و امر قضاوت را به عهده گرفت و به زن فرمود تو مادر این جوان نیستی؟! گفت نه. فرمود : الآن تـو را به عقـد او درمی‌آورم. صـیغه را خوانـد و مَهر را از کیسه خـودش داد و به جوان فرمود : برویـد بسـاط عروسـی را فراهم کنید. زن که زمینه را چنین دید که باید با فرزندش همبستر شود ، وجدان اخلاقی ، ایمان زن او را در فشار قرار داد و به راست گویی جوان اقرار کرد. [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۲۸۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْبَيِّنَةُ عَلَى مَنِ ادَّعَى وَ الْيَمِينُ عَلَى مَنِ ادُّعِيَ عَلَيْهِ [كافى ، ج۷ ، ص۴۱۵] .
قد ورد حديثان فى انّ المدّعى اذا رضى بيمين المنكر فحلف بطل الدّعوى و ان كانت له البينة و ان اقامها :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا رَضِيَ صَاحِبُ الْحَقِّ بِيَمِينِ الْمُنْكِرِ لِحَقِّهِ فَاسْتَحْلَفَهُ فَحَلَفَ أَنْ لَا حَقَّ لَهُ قِبَلَهُ ذَهَبَتِ الْيَمِينُ بِحَقِّ الْمُدَّعِي فَلَا دَعْوَى لَهُ قُلْتُ لَهُ وَ إِنْ كَانَتْ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ عَادِلَةٌ قَالَ نَعَمْ وَ إِنْ أَقَامَ بَعْدَ مَا اسْتَحْلَفَهُ بِاللَّهِ خَمْسِينَ قَسَامَةً مَا كَانَ لَهُ وَ كَانَتِ الْيَمِينُ قَدْ أَبْطَلَتْ كُلَّ مَا ادَّعَاهُ قَبْلَهُ مِمَّا قَدِ اسْتَحْلَفَهُ عَلَيْهِ [كافى ، ج۷ ، ص۴۱۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ حَلَفَ لَكُمْ بِاللَّهِ عَلَى حَقٍّ فَصَدِّقُوهُ وَ مَنْ سَأَلَكُمْ بِاللَّهِ فَأَعْطُوهُ ذَهَبَتِ الْيَمِينُ بِدَعْوَى الْمُدَّعِي وَ لَا دَعْوَى لَهُ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۶۲] .

مسلمانی با یهودی در ۱۰۰۰ درهم اختلاف پیدا کردند. مسلمان مدّعی بود که طلب دارد. یهودی منکر بود. به دادگاه رفتند. مسلمان به سوگند یهودی قانع شد. و یهودی سوگند ناحق یاد کرد. بعد از این واقعه در موضوعی دیگر پول یهودی نزد مسلمان قرار گرفت. مسلمان می‌خواست تقاص کند و پول ناحقی که یهودی از او خورده است را خود ، از این پول بردارد. به ابوالحسن (ع) نامه نوشت که آیا تقاص در این مورد جایز است؟ جواب آمد : چون به سوگند او راضی شده‌ای بعد از آن دیگر حق تقاص نداری ، گر چه می‌دانی سوگند او ناحق است و اگر قبلاً به سوگند او راضی نمی‌شدی برای تو تقاص کردن جایز بود. سوگند تمام حرف‌ها را خاتمه می‌دهد.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ وَضَّاحٍ قَالَ : كَانَتْ بَيْنِي وَ بَيْنَ رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ مُعَامَلَةٌ فَخَانَنِي بِأَلْفِ دِرْهَمٍ فَقَدَّمْتُهُ إِلَى الْوَالِي فَأَحْلَفْتُهُ فَحَلَفَ وَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّهُ حَلَفَ يَمِيناً فَاجِرَةً فَوَقَعَ لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ عِنْدِي أَرْبَاحٌ وَ دَرَاهِمُ كَثِيرَةٌ فَأَرَدْتُ أَنْ أَقْتَصَّ الْأَلْفَ دِرْهَمٍ الَّتِي كَانَتْ لِي عِنْدَهُ وَ حَلَفَ عَلَيْهَا فَكَتَبْتُ إِلَى أَبِي الْحَسَنِ (ع) وَ أَخْبَرْتُهُ أَنِّي قَدْ أَحْلَفْتُهُ فَحَلَفَ وَ قَدْ وَقَعَ لَهُ عِنْدِي مَالٌ فَإِنْ أَمَرْتَنِي أَنْ آخُذَ مِنْهُ الْأَلْفَ دِرْهَمٍ الَّتِي حَلَفَ عَلَيْهَا فَعَلْتُ فَكَتَبَ (ع) : " لَا تَأْخُذْ مِنْهُ شَيْئاً إِنْ كَانَ قَدْ ظَلَمَكَ فَلَا تَظْلِمْهُ وَ لَوْ لَا أَنَّكَ رَضِيتَ بِيَمِينِهِ فَحَلَّفْتَهُ لَأَمَرْتُكَ أَنْ تَأْخُذَهَا مِنْ تَحْتِ يَدِكَ وَ لَكِنَّكَ رَضِيتَ بِيَمِينِهِ فَقَدْ مَضَتِ الْيَمِينُ بِمَا فِيهَا". فَلَمْ آخُذْ مِنْهُ شَيْئاً وَ انْتَهَيْتُ إِلَى كِتَابِ أَبِي الْحَسَنِ (ع) . [كافى ، ج۷ ، ص۴۳۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا تَخَاصَمَ إِلَيْهِ رَجُلَانِ قَالَ لِلْمُدَّعِي أَ لَكَ حُجَّةٌ فَإِنْ أَقَامَ بَيِّنَةً يَرْضَاهَا وَ يَعْرِفُهَا أَنْفَذَ الْحُكْمَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ وَ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ بَيِّنَةٌ حَلَّفَ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ بِاللَّهِ مَا لِهَذَا قِبَلَهُ ذَلِكَ الَّذِي ادَّعَاهُ وَ لَا شَيْءٌ مِنْهُ وَ إِذَا جَاءَ بِشُهُودٍ لَا يَعْرِفُهُمْ بِخَيْرٍ وَ لَا شَرٍّ قَالَ لِلشُّهُودِ أَيْنَ قَبَائِلُكُمَا فَيَصِفَانِ أَيْنَ سُوقُكُمَا فَيَصِفَانِ أَيْنَ مَنْزِلُكُمَا فَيَصِفَانِ ثُمَّ يُقِيمُ الْخُصُومَ وَ الشُّهُودَ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ يَأْمُرُ (فَيَكْتُبُ أَسَامِيَ الْمُدَّعِي وَ الْمُدَّعَى عَلَيْهِ وَ الشُّهُودِ وَ يَصِفُ مَا شَهِدُوا) بِهِ ثُمَّ يَدْفَعُ ذَلِكَ إِلَى رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِهِ الْخِيَارِ ثُمَّ مِثْلَ ذَلِكَ إِلَى رَجُلٍ آخَرَ مِنْ خِيَارِ أَصْحَابِهِ ثُمَّ يَقُولُ لِيَذْهَبْ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْكُمَا مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُ الْآخَرُ إِلَى قَبَائِلِهِمَا وَ أَسْوَاقِهِمَا وَ مَحَالِّهِمَا وَ الرَّبَضِ الَّذِي يَنْزِلَانِهِ فَيَسْأَلَ عَنْهُمَا فَيَذْهَبَانِ وَ يَسْأَلَانِ فَإِنْ أَتَوْا خَيْراً وَ ذَكَرُوا فَضْلًا رَجَعُوا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَخْبَرَاهُ أَحْضَرَ الْقَوْمَ الَّذِي أَثْنَوْا عَلَيْهِمَا وَ أَحْضَرَ الشُّهُودَ فَقَالَ لِلْقَوْمِ الْمُثْنِينَ عَلَيْهِمَا هَذَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ وَ هَذَا فُلَانُ بْنُ فُلَانٍ أَ تَعْرِفُونَهُمَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيَقُولُ إِنَّ فُلَاناً وَ فُلَاناً جَاءَنِي عَنْكُمْ فِيمَا بَيْنَنَا بِجَمِيلٍ وَ ذِكْرٍ صَالِحٍ أَ فَكَمَا قَالَا فَإِنْ قَالُوا نَعَمْ قَضَى حِينَئِذٍ بِشَهَادَتِهِمَا عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ فَإِنْ رَجَعَا بِخَبَرٍ سَيِّئٍ وَ ثَنَاءٍ قَبِيحٍ دَعَا بِهِمْ فَيَقُولُ أَ تَعْرِفُونَ فُلَاناً وَ فُلَاناً فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيَقُولُ اقْعُدُوا حَتَّى يَحْضُرَا فَيَقْعُدُونَ فَيَحْضُرُهُمَا فَيَقُولُ لِلْقَوْمِ أَ هُمَا هُمَا فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَإِذَا ثَبَتَ عِنْدَهُ ذَلِكَ لَمْ يَهْتِكْ (سِتْرَ الشَّاهِدَيْنِ) وَ لَا عَابَهُمَا وَ لَا وَبَّخَهُمَا وَ لَكِنْ يَدْعُو الْخُصُومَ إِلَى الصُّلْحِ فَلَا يَزَالُ بِهِمْ حَتَّى يَصْطَلِحُوا لِئَلَّا يَفْتَضِحَ الشُّهُودُ وَ يَسْتُرُ عَلَيْهِمْ وَ كَانَ رَءُوفاً رَحِيماً عَطُوفاً عَلَى أُمَّتِهِ فَإِنْ كَانَ الشُّهُودُ مِنْ أَخْلَاطِ النَّاسِ غُرَبَاءَ لَا يَعْرِفُونَ وَ لَا قَبِيلَةَ لَهُمَا وَ لَا سُوقَ وَ لَا دَارَ أَقْبَلَ عَلَى الْمُدَّعَى عَلَيْهِ فَقَالَ مَا تَقُولُ فِيهِمَا فَإِنْ قَالَ (مَا عَرَفْنَا) إِلَّا خَيْراً غَيْرَ أَنَّهُمَا قَدْ غَلِطَا فِيمَا شَهِدَا عَلَى أَنْفَذَ شَهَادَتَهُمَا وَ إِنْ جَرَحَهُمَا وَ

طَعَنَ عَلَیهِمَا أَصْلَحَ بَینَ الْخَصْمِ وَ خَصْمِهِ وَ أَحْلَفَ الْمُدَّعَی عَلَیهِ وَ قَطَعَ الْخُصُومَةَ بَینَهُمَا [وسائل الشیعة ، ج۲۷ ، ص۲۳۹] .

اگر مدّعی بینه نداشت منکر سوگند می‌خورد و اگر سوگند را به مدعی رد کرد و مدعی سوگند نخورد حقی ندارد.

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یونُسَ عَمَّنْ رَوَاهُ قَالَ : "اسْتِخْرَاجُ الْحُقُوقِ بِأَرْبَعَةِ وُجُوهٍ بِشَهَادَةِ رَجُلَینِ عَدْلَینِ فَإِنْ لَمْ یکنْ رَجُلَینِ عَدْلَینِ فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتَانِ فَإِنْ لَمْ تَکنِ امْرَأَتَانِ فَرَجُلٌ وَ یمِینُ الْمُدَّعِی فَإِنْ لَمْ یکنْ شَاهِدٌ فَالْیمِینُ عَلَی الْمُدَّعَی عَلَیهِ فَإِنْ لَمْ یحْلِفْ [وَ] رَدَّ الْیمِینَ عَلَی الْمُدَّعِی فَهُوَ وَاجِبٌ عَلَیهِ أَنْ یحْلِفَ وَ یأْخُذَ حَقَّهُ فَإِنْ أَبَی أَنْ یحْلِفَ فَلَا شَیءَ لَهُ" [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۶] .

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَحَدِهِمَا (ع) فِی الرَّجُلِ یدَّعِی وَ لَا بَینَةَ لَهُ قَالَ : "یسْتَحْلِفُهُ فَإِنْ رَدَّ الْیمِینَ عَلَی صَاحِبِ الْحَقِّ فَلَمْ یحْلِفْ فَلَا حَقَّ لَهُ" [کافی ، ج۷ ، ص۴۱۶] .

۲. جایگاه قاضی

۱. شرائط

ابْتَعْتَ دَاراً بِثَمَانِینَ دِینَاراً وَ کتَبْتَ لَهَا کتَاباً وَ أَشْهَدْتَ فِیهِ شُهُوداً... [نهج‌البلاغه ، نامه ۳] .

شرائط قاضی : اجتهاد ، عدالت ، بلوغ ، مرد بودن ، حلال‌زادگی

۲. صفات

قضاوت نجات مظلوم و تهدید ظالم است :

وَ إِنْ حَکمْتَ فَاحْکمْ بَینَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطِینَ [مائده/۴۲] .

جامعیت عدل :

- وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا [انعام/۱۵۲] .
- وَ أَقِیمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ [الرحمن/۹] .
- اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ [فاتحه/۶] .
- در تشویق و تهدید
- خوراک و پوشاک
- عبادت و تفریح
- تحصیل و...

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثُمَّ اخْتَرْ لِلْحُکمِ بَینَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِیتِک فِی نَفْسِک مِمَّنْ لَا تَضِیقُ بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا تُمَحِّکهُ الْخُصُومُ وَ لَا یتَمَادَی فِی الزَّلَّةِ وَ لَا یحْصَرُ مِنَ الْفَیءِ إِلَی الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ وَ لَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَی طَمَعٍ وَ لَا یکتَفِی بِأَدْنَی فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ وَ أَوْقَفَهُمْ فِی الشُّبُهَاتِ وَ آخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ وَ أَقَلَّهُمْ تَبَرُّماً بِمُرَاجَعَةِ الْخَصْمِ وَ أَصْبَرَهُمْ عَلَی تَکشُّفِ الْأُمُورِ وَ أَصْرَمَهُمْ عِنْدَ اتِّضَاحِ الْحُکمِ مِمَّنْ لَا یزْدَهِیهِ إِطْرَاءٌ وَ لَا یسْتَمِیلُهُ إِغْرَاءٌ وَ أُولَئِک قَلِیلٌ ثُمَّ أَکثِرْ تَعَاهُدَ قَضَائِهِ وَ افْسَحْ لَهُ فِی الْبَذْلِ مَا یزِیلُ عِلَّتَهُ وَ تَقِلُّ مَعَهُ حَاجَتُهُ إِلَی النَّاسِ وَ أَعْطِهِ مِنَ الْمَنْزِلَةِ لَدَیک مَا لَا یطْمَعُ فِیهِ غَیرُهُ مِنْ خَاصَّتِک لِیأْمَنَ بِذَلِک اغْتِیالَ الرِّجَالِ لَهُ عِنْدَک فَانْظُرْ فِی ذَلِک نَظَراً بَلِیغاً فَإِنَّ هَذَا الدِّینَ قَدْ کانَ أَسِیراً فِی أَیدِی الْأَشْرَارِ یعْمَلُ فِیهِ بِالْهَوَی وَ تُطْلَبُ بِهِ الدُّنْیا [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

در این قسمت به صفاتی مانند فضیلت ، سعه صدر ، شهامت اعتراف ، عدم طمع ، زود باور نبودن ، محتاط ، پرحوصله ، کنجکاو ، قاطع ، تحت تأثیر قرارنگرفتن و... .

۳. آداب

عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كهَيلٍ قَالَ سَمِعْتُ عَلِياً (ع) يقُولُ لِشُرَيحٍ : "انْظُرْ إِلَى أَهْلِ الْمَعْك وَ الْمَطْلِ وَ دَفْعِ حُقُوقِ النَّاسِ مِنْ أَهْلِ الْمَقْدُرَةِ وَ الْيسَارِ مِمَّنْ يدْلِی بِأَمْوَالِ الْمُسْلِمِينَ إِلَى الْحُكامِ فَخُذْ لِلنَّاسِ بِحُقُوقِهِمْ مِنْهُمْ وَ بِعْ فِيهَا الْعَقَارَ وَ الدِّيارَ فَإِنِّی سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) يقُولُ مَطْلُ الْمُسْلِمِ الْمُوسِرِ ظُلْمٌ لِلْمُسْلِمِ وَ مَنْ لَمْ يكنْ لَهُ عَقَارٌ وَ لَا دَارٌ وَ لَا مَالٌ فَلَا سَبِيلَ عَلَيهِ وَ اعْلَمْ أَنَّهُ لَا يحْمِلُ النَّاسَ عَلَى الْحَقِّ إِلَّا مَنْ وَرَّعَهُمْ عَنِ الْبَاطِلِ ثُمَّ وَاسِ بَينَ الْمُسْلِمِينَ بِوَجْهِك وَ مَنْطِقِك وَ مَجْلِسِك حَتَّى لَا يطْمَعَ قَرِيبُك فِی حَيفِك وَ لَا ييأَسَ عَدُوُّك مِنْ عَدْلِك وَ رُدَّ الْيمِينَ عَلَى الْمُدَّعِی مَعَ بَينَةٍ فَإِنَّ ذَلِك أَجْلَى لِلْعَمَى وَ أَثْبَتُ فِی الْقَضَاءِ وَ اعْلَمْ أَنَّ الْمُسْلِمِينَ عُدُولٌ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ إِلَّا مَجْلُوداً فِی حَدٍّ لَمْ يتُبْ مِنْهُ أَوْ مَعْرُوفٌ بِشَهَادَةِ زُورٍ أَوْ ظَنِينٌ وَ إِياك وَ التَّضَجُّرَ وَ التَّأَذِّی فِی مَجْلِسِ الْقَضَاءِ الَّذِی أَوْجَبَ اللَّهُ فِيهِ الْأَجْرَ وَ يحْسِنُ فِيهِ الذُّخْرَ لِمَنْ قَضَى بِالْحَقِّ وَ اعْلَمْ أَنَّ الصُّلْحَ جَائِزٌ بَينَ الْمُسْلِمِينَ إِلَّا صُلْحاً حَرَّمَ حَلَالًا أَوْ أَحَلَّ حَرَاماً وَ اجْعَلْ لِمَنِ ادَّعَى شُهُوداً غُيباً أَمَداً بَينَهُمَا فَإِنْ أَحْضَرَهُمْ أَخَذْتَ لَهُ بِحَقِّهِ وَ إِنْ لَمْ يحْضِرْهُمْ أَوْجَبْتَ عَلَيهِ الْقَضِيةَ فَإِياك أَنْ تُنَفِّذَ فِيهِ قَضِيةً فِی قِصَاصٍ أَوْ حَدٍّ مِنْ حُدُودِ اللَّهِ أَوْ حَقٍّ مِنْ حُقُوقِ الْمُسْلِمِينَ حَتَّى تَعْرِضَ ذَلِك عَلَی إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ لَا تَقْعُدَنَّ فِی مَجْلِسِ الْقَضَاءِ حَتَّى تَطْعَمَ" [كافی ، ج۷ ، ص۴۱۲] .

۴. وظايف

۱. ازديدگاه قرآن وسنت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا تَقَاضَی إِلَيک رَجُلَانِ فَلَا تَقْضِ لِلْأَوَّلِ حَتَّى تَسْمَعَ مِنَ الْآخَرِ فَإِنَّک إِذَا فَعَلْتَ ذَلِک تَبَينَ لَک الْقَضَاءُ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) يأْخُذُ بِأَوَّلِ الْكَلَامِ دُونَ آخِرِهِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص ۳۱۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَنْصَفَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ رُضِی بِهِ حَكماً لِغَيرِهِ [كافی ، ج۲ ، ص۱۴۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن النَّبِی (ص) لَمَّا وَجَّهَنِی إِلَى الْيمَنِ إِذَا تُحُوكمَ إِلَيک فَلَا تَحْكمْ لِأَحَدِ الْخَصْمَينِ دُونَ أَنْ تَسْأَلَ مِنَ الْآخَرِ قَالَ فَمَا شَككتُ فِی قَضَاءٍ بَعْدَ ذَلِك [عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۶۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ شَرَّ الْبِقَاعِ دُورُ الْأُمَرَاءِ الَّذِينَ لَا يقْضُونَ بِالْحَقِّ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۶] .

نهی الأئمّه (عليهم السّلام) عن الجلوس عند قاضی الجور [وسايل ، ج۱۸ ، ص ۱۶۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ النَّوَاوِيسَ شَكتْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ شِدَّةَ حَرِّهَا فَقَالَ لَهَا عَزَّ وَ جَلَّ اسْكنِی فَإِنَّ مَوَاضِعَ الْقُضَاةِ أَشَدُّ حَرّاً مِنْك [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص ۲۲۰] .

ضمانت قاضی : قاضی اگر ناحق حكم كند ، ضامن است...

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ مُفْتٍ ضَامِنٌ [كافی ، ج۷ ، ص۴۰۹] .

و اگر خطا شد ، از بيت‌المال تقاص می‌شود.

قد ورد احاديث فی قضايا الابتكاريه لمولينا أميرالمؤمنين (ع)

قاعده يد

از امام صادق (ع) می‌پرسد اگر چيزی را در دست كسی ديدم می‌توانم شهادت دهم كه فلانی مالك است؟ فرمود : "بله". گفت شايد ملك او نباشد؟ حضرت (ع) فرمود : "چگونه خريدن تو و مالك شدن تو مانعی ندارد ولی شهادت به ملك او مشكل است؟!!" تا آنجا كه فرمود : ...

عَنْ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "قَالَ لَهُ رَجُلٌ أَ رَأَيتَ إِذَا رَأَيتُ شَيئاً فِی يدَی رَجُلٍ أَ يجُوزُ لِی أَنْ أَشْهَدَ أَنَّهُ لَهُ قَالَ نَعَمْ قَالَ الرَّجُلُ أَشْهَدُ أَنَّهُ فِی يدِهِ وَ لَا أَشْهَدُ أَنَّهُ لَهُ فَلَعَلَّهُ لِغَيرِهِ فَقَالَ لَهُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَ فَيحِلُّ الشِّرَاءُ مِنْهُ قَالَ نَعَمْ فَقَالَ أَبُو عَبْدِ

اللَّهِ (ع) فَلَعَلَّهُ لِغَيرِهِ فَمِنْ أَينَ جَازَ لَک أَنْ تَشْتَرِيهُ وَ يصِيرَ مِلْكاً لَک ثُمَّ تَقُولَ بَعْدَ الْمِلْک هُوَ لِی وَ تَحْلِفَ عَلَيهِ وَ لَا يجُوزُ أَنْ تَنْسِبَهُ إِلَى مَنْ صَارَ مِلْكُهُ مِنْ قِبَلِهِ إِلَيک ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) لَوْ لَمْ يجُزْ هَذَا لَمْ يقُمْ لِلْمُسْلِمِينَ سُوقٌ" [كافى ، ج۷ ، ص۳۸۷] .

حضرت على (ع) به ابوبكر درباره فدک به همين مسأله (يد) استدلال فرمود.

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى وَ حَمَّادِ بْنِ عُثْمَانَ جَمِيعاً عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی حَدِيثِ فَدَک : "أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) قَالَ لِأَبِی بَكرٍ أَ تَحْكمُ فِينَا بِخِلَافِ حُكم اللَّهِ فِی الْمُسْلِمِينَ قَالَ لَا قَالَ فَإِنْ كانَ فِی يدِ الْمُسْلِمِينَ شَیءٌ يمْلِكونَهُ ادَّعَيتُ أَنَا فِيهِ مَنْ تَسْأَلُ الْبَينَةَ قَالَ إِياک كنْتُ أَسْأَلُ الْبَينَةَ عَلَى مَا تَدَّعِيهِ عَلَى الْمُسْلِمِينَ قَالَ فَإِذَا كانَ فِی يدِی شَیءٌ فَادَّعَى فِيهِ الْمُسْلِمُونَ تَسْأَلُنِی الْبَينَةَ عَلَى مَا فِی يدِی وَ قَدْ مَلَكتُهُ فِی حَيَاةِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ بَعْدَهُ وَ لَمْ تَسْأَلِ الْمُومِنِينَ الْبَينَةَ عَلَى مَا ادَّعَوْا عَلَى كمَا سَأَلْتَنِی الْبَينَةَ عَلَى مَا ادَّعَيتُ عَلَيهِمْ إِلَى أَنْ قَالَ وَ قَدْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْبَينَةُ عَلَى مَنِ ادَّعَى وَ الْيمِينُ عَلَى مَنْ أَنْكرَ" [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۲۹۳] .

وَ إِنْ حَكمْتَ فَاحْكمْ بَينَهُمْ بِالْقِسْطِ [مائده/۴۲] .

لِتَحْكمَ بَينَ النّاسِ بِما أَراک اللّهُ [نساء/۱۰۵] .

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الْكافِرُونَ [مائده/۴۴] .

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵] .فاحكم بينهم بما انزل الله و لاتتبع اهوائهم [مائده ، ۴۷] .

وَ مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [مائده/۴۷] .

فَاحْكمْ بَينَهُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ [مائده/۴۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَقْضِينَّ وَ أَنْتَ غَضْبَانُ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۱۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنِ ابْتُلِی بِالْقَضَاءِ فَلْيوَاسِ بَينَهُمْ فِی الْإِشَارَةِ وَ فِی النَّظَرِ وَ فِی الْمَجْلِسِ [كافى ، ج۷ ، ص۴۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَتَاک الْخَصْمَانِ فَلَا تَقْضِ لِوَاحِدٍ حَتَّى تَسْمَعَ الْآخَرَ فَإِنَّهُ أَجْدَرُ أَنْ تَعْلَمَ الْحَقَّ [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۲۱۷] .

منبع : [مسلم بن عقيل ، نوشته كمره‌ای. ص ۱۴۳] .

على (ع) مامور فرستاد كه لبيد بن عطارد را دستگير كنند. در بين راه كه او را خدمت حضرت می‌بردند نعيم بن وجاجه كه از شرطة الخميس بود و هم شهری متهم بود بلند شد و دست متهم را از مامورين رها كرد. امام امر كرد نعيم را بياورند و دستور دادند او را سخت تازيانه بزنند. بعد از شلاق ها ، وقتی بيرون می‌رفت گفت : اقامت با تو ذلت و مفارقت با تو كفر است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَعَثَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) إِلَى لَبِيدِ بْنِ عُطَارِدٍ التَّمِيمِی فِی كلَامٍ بَلَغَهُ فَمَرَّ بِهِ رَسُولُ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فِی بَنِی أَسَدٍ فَقَامَ إِلَيهِ نُعَيمُ بْنُ دَجَاجَةَ الْأَسَدِی فَأَفْلَتَهُ فَبَعَثَ إِلَيهِ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فَأَتَوْهُ بِهِ وَ أَمَرَ بِهِ أَنْ يضْرَبَ فَقَالَ لَهُ نُعَيمٌ وَ اللَّهِ إِنَّ الْمُقَامَ مَعَک لَذُلٌّ وَ إِنَّ فِرَاقَک لَكفْرٌ فَلَمَّا سَمِعَ ذَلِک مِنْهُ قَالَ لَهُ قَدْ عَفَوْنَا عَنْک [تهذيب الأحكام ، ج۱۰ ، ص۸۷] .

۲. از ديدگاه امام (ره)

۱) قال الامام الخمينى (ره) : يجب التسوية بين الخصوم و ان تفاوتا فی الشرف و الضعة فی السلام و الرد و الاجلاس و النظر و الكلام و الانصاب و طلاقة الوجه و سائر الاداب و انواع الاكرام و العدل فی الحكم و امّا التسوية فی الميل بالقلب فلايجب. [تحرير ، ج۲ ، ص۴۰۹] .

۲) لايجوز للقاضی ان يلقّن احد الخصمين شيئا يستطهر به علی خصمه كان يدّعی بنحو الاحتمال فيلقنه ان يدعی جزما حتی تسمع دعواه.... [تحرير ، ج۲ ، ص۴۰۹] .

۳) لايجوز ان يعلمه كيفيته الاحتجاج و طريقة الغلبة. [تحرير ، ج۲ ، ص۴۰۹] .

۳. مردم در مقابل قاضی

۱) وَ ما كانَ لِمُومِنٍ وَ لا مُومِنَةٍ إِذا قَضَى اللّهُ وَ رَسُولُهُ أَمْراً أَنْ يكونَ لَهُمُ الْخِيرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ [احزاب/۳۶] .

۲) وَ لا تَأْكلُوا أَمْوالَكمْ بَينَكمْ بِالْباطِلِ وَ تُدْلُوا بِها إِلَى الْحُكام [بقره/۱۸۸] .

۳) فَلا وَ رَبِّك لا يومِنُونَ حَتّى يحَكمُوك فِيما شَجَرَ بَينَهُمْ ثُمَّ لا يجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَيت وَ يسَلِّمُوا تَسْلِيماً [نساء/۶۵] .

يرِيدُونَ أَنْ يتَحاكمُوا إِلَى الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ يكفُرُوا بِهِ [نساء/۶۰] .

وَ إِنْ خِفْتُمْ شِقاقَ بَينِهِما فَابْعَثُوا حَكماً مِنْ أَهْلِهِ وَ حَكماً مِنْ أَهْلِها إِنْ يرِيدا إِصْلاحاً يوَفِّقِ اللّهُ بَينَهُما إِنَّ اللّهَ كانَ عَلِيماً خَبِيراً [نساء/۳۵] .

۱) إِنَّما كانَ قَوْلَ الْمُومِنِينَ إِذا دُعُوا إِلَى اللّهِ وَ رَسُولِهِ لِيحْكمَ بَينَهُمْ أَنْ يقُولُوا سَمِعْنا وَ أَطَعْنا وَ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [نور/۵۱] .

۲) فَلا وَ رَبِّك لا يومِنُونَ حَتّى يحَكمُوك فِيما شَجَرَ بَينَهُمْ ثُمَّ لا يجِدُوا فِي أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَيت وَ يسَلِّمُوا تَسْلِيماً [نساء/۶۵] .

تحریم مراجعه به دیگران :

أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِما أُنْزِلَ إِلَيك وَ ما أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِك يرِيدُونَ أَنْ يتَحاكمُوا إِلَى الطّاغُوتِ وَ قَدْ أُمِرُوا أَنْ يكفُرُوا بِهِ وَ يرِيدُ الشَّيطانُ أَنْ يضِلَّهُمْ ضَلالاً بَعِيداً [نساء/۶۰] .

۲) وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ تَعالَوْا إِلى ما أَنْزَلَ اللّهُ وَ إِلَى الرَّسُولِ رَأَيتَ الْمُنافِقِينَ يصُدُّونَ عَنْك صُدُوداً [نساء/۶۱] .

۳) وَ إِذا دُعُوا إِلَى اللّهِ وَ رَسُولِهِ لِيحْكمَ بَينَهُمْ إِذا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ وَ إِنْ يكنْ لَهُمُ الْحَقُّ يأْتُوا إِلَيهِ مُذْعِنِينَ [نور/۴۹-۴۸] .

الحكم لله :

۱) مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [مائده/۴۵] .

۲) مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الْفاسِقُونَ [مائده/۴۷] .

۳) مَنْ لَمْ يحْكمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ فَأُولئِك هُمُ الْكافِرُونَ [مائده/۴۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْحُكْمُ حُكْمَانِ حُكْمُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حُكْمُ أَهْلِ الْجَاهِلِيةِ فَمَنْ أَخْطَأَ حُكمَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَكمَ بِحُكمِ أَهْلِ الْجَاهِلِيةِ وَ مَنْ حَكمَ بِدِرْهَمَينِ بِغَيرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ كفَرَ بِاللَّهِ تَعَالَى [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۴] .

قضاوت یکی از کارهای انبیاء (علیهم السّلام) است :

يا داوُدُ إِنّا جَعَلْناك خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكمْ بَينَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوى فَيضِلَّك عَنْ سَبِيلِ اللّهِ [ص/۲۶] .

إِنّا أَنْزَلْنا إِلَيك الْكتابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكمَ بَينَ النّاسِ بِما أَراك اللّهُ وَ لا تَكنْ لِلْخائِنِينَ خَصِيماً [نساء/۱۰۵] .

وَ أَنِ احْكمْ بَينَهُمْ بِما أَنْزَلَ اللّهُ وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَهُمْ [مائده/۴۹] .

۴. جایگاه شهادت دراسلام

۱. اهمیت

اعلام خطر به قاضی‌ها :

۱) وَ إِذا حَكمْتُمْ بَينَ النّاسِ أَنْ تَحْكمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمّا يعِظُكمْ بِهِ إِنَّ اللّهَ كانَ سَمِيعاً بَصِيراً [نساء/۵۸] .

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْقُضَاةُ أَرْبَعَةٌ ثَلَاثَةٌ فِی النَّارِ وَ وَاحِدٌ فِی الْجَنَّةِ رَجُلٌ قَضَی بِجَوْرٍ وَ هُوَ یعْلَمُ فَهُوَ فِی النَّارِ وَ رَجُلٌ قَضَی بِجَوْرٍ وَ هُوَ لَا یعْلَمُ فَهُوَ فِی النَّارِ وَ رَجُلٌ قَضَی بِحَقٍّ وَ هُوَ لَا یعْلَمُ فَهُوَ فِی النَّارِ وَ رَجُلٌ قَضَی بِالْحَقِّ وَ هُوَ یعْلَمُ فَهُوَ فِی الْجَنَّةِ وَ قَالَ (ع) الْحُکمُ حُکمَانِ حُکمُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ حُکمُ أَهْلِ الْجَاهِلِیةِ فَمَنْ أَخْطَأَ حُکمَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَکمَ بِحُکمِ أَهْلِ الْجَاهِلِیةِ وَ مَنْ حَکمَ بِدِرْهَمَینِ بِغَیرِ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ کفَرَ بِاللَّهِ تَعَالَی [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۷] .

۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ جُعِلَ قَاضِیاً فَقَدْ ذُبِحَ بِغَیرِ سِکینٍ [المقنعة ، ص۷۲۱] .

۴) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَعلِشُرَیح : یا شُرَیحُ قَدْ جَلَسْتَ مَجْلِساً لَا یجْلِسُهُ إِلَّا نَبِی أَوْ وَصِی نَبِی أَوْ شَقِی [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۶] .

۵) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا الْحُکومَةَ فَإِنَّ الْحُکومَةَ إِنَّمَا هِی لِلْإِمَامِ الْعَالِمِ بِالْقَضَاءِ الْعَادِلِ فِی الْمُسْلِمِینَ لِنَبِی أَوْ وَصِی نَبِی [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۶] .

حضرت علی (ع) به مالک اشتر درباره قاضی و اوصاف او چنین می‌فرماید : ثُمَّ اخْتَرْ لِلْحُکم بَینَ النَّاسِ أَفْضَلَ رَعِیتِک فِی نَفْسِک مِمَّنْ لَا تَضِیقُ بِهِ الْأُمُورُ وَ لَا تُمَحِّکهُ الْخُصُومُ (ارباب دعوی او را تنگ‌حوصله نکند) وَ لَا یتَمَادَی فِی الزَّلَّةِ وَ لَا یحْصَرُ مِنَ الْفَیءِ إِلَی الْحَقِّ إِذَا عَرَفَهُ وَ لَا تُشْرِفُ نَفْسُهُ عَلَی طَمَعٍ وَ لَا یکتَفِی بِأَدْنَی فَهْمٍ دُونَ أَقْصَاهُ وَ أَوْقَفَهُمْ فِی الشُّبُهَاتِ وَ آخَذَهُمْ بِالْحُجَجِ وَ أَقَلَّهُمْ تَبَرُّماً بِمُرَاجَعَةِ الْخَصْمِ (از مراجعه کردن مردم خسته نشود) وَ أَصْبَرَهُمْ عَلَی تَکشُّفِ الْأُمُورِ وَ أَصْرَمَهُمْ عِنْدَ اتِّضَاحِ الْحُکمِ (بُرَنده باشد وقت وضوح حکم) مِمَّنْ لَا یزْدَهِیهِ إِطْرَاءٌ (چاپلوسی او را نفریبد) وَ لَا یسْتَمِیلُهُ إِغْرَاءٌ (تحریص‌ها او را منحرف نکند) وَ أُولَئِک قَلِیلٌ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

رشوه :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرِّشَا فِی الْحُکمِ هُوَ الْکفْرُ بِاللَّهِ [کافی ، ج۷ ، ص۴۰۹] .

مأمور پیغمبر (ص) بعد از جمع‌آوری زکات به حضرت (ص) عرض کرد : این قسمت زکات و این قسمت هدایایی است که مردم به من داده‌اند. پیغمبر (ص) فرمود : چرا این هدایا در زمانی که خانه پدرت بودی به تو داده نمی‌شد؟

و لذا حضرت علی (ع) در فرمان معروف به فرمانروای مصر درباره زندگی قاضی می‌فرماید : وَ افْسَحْ لَهُ فِی الْبَذْلِ مَا یزِیلُ عِلَّتَهُ وَ تَقِلُّ مَعَهُ حَاجَتُهُ إِلَی النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

در بذل و بخشش به قاضی چنان او را بی‌نیاز کن تا کمبودی نداشته باشد و به گرفتن رشوه و غیره مبتلا نشود.

بازرسی :

حضرت علی (ع) به مالک اشتر درباره قاضی می گوید : ثُمَّ أَکثِرْ تَعَاهُدَ قَضَائِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

امور قضاوت را مورد تعاهد و بررسی قرار ده.

حضرت علی (ع) ابوالاسود دوئلی را در همان نخستین روزی که به منصب قضاء گماشته بود معزول کرد. ابوالأسود متحیر خدمت حضرت (ع) رسیده و علّت را پرسید. فرمود : " بازرسان به من گفتند که چون متداعیین نزد تو به محاکمه می‌آیند تو بلندتر از ایشان سخن می‌گویی ، لذا تو را عزل کردم". [قضا و عدالت در اسلام] .

شریح بن حارث قاضی أمیرالمؤمنین (ع) خانه‌ای به مبلغ هشتاد دینار خریده بود. حضرت (ع) او را به محاکمه کشاند و پرسید از کجا آورده‌ای و...

رُوِی أَنَّ شُرَیحَ بْنَ الْحَارِثِ قَاضِی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) اشْتَرَی عَلَی عَهْدِهِ دَاراً بِثَمَانِینَ دِینَاراً فَبَلَغَهُ ذَلِک فَاسْتَدْعَی شُرَیحاً وَ قَالَ لَهُ : " بَلَغَنِی أَنَّک...".

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَاهِدُ الزُّورِ لَا تَزُولُ قَدَمَاهُ حَتَّی تَجِبَ لَهُ النَّارُ [کافی ، ج۷ ، ص۳۸۳] .

و مضمون حديث : شاهد زور يموت موت الكافر
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ شَهِدَ شَهَادَةَ زُورٍ عَلَى أَحَدٍ مِنَ النَّاسِ عُلِّقَ بِلِسَانِهِ مَعَ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۱۵] .
ـ شاهد زور تعزير مى‌شود ، مدّتى زندان مى‌رود ، در شهر گردانده مى‌شود.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شُهُودُ الزُّورِ يجْلَدُونَ حَدّاً وَ لَيسَ لَهُ وَقْتٌ ذَلِك إِلَى الْإِمَامِ وَ يطَافُ بِهِمْ حَتَّى يعْرَفُوا وَ لَا يعُودُوا قَالَ قُلْتُ فَإِنْ تَابُوا وَ أَصْلَحُوا تُقْبَلُ شَهَادَتُهُمْ بَعْدُ قَالَ إِذَا تَابُوا تَابَ اللَّهُ عَلَيهِمْ وَ قُبِلَتْ شَهَادَتُهُمْ بَعْدُ [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۳۳۳] .
شهادت ـ ضمانت :
عَنْ جَمِيلِ بْنِ دَرَّاجٍ عَمَّنْ أَخْبَرَهُ عَنْ أَحَدِهِمَا (ع) قَالَ : "فِى الشُّهُودِ إِذَا رَجَعُوا عَنْ شَهَادَتِهِمْ وَ قَدْ قُضِىَ عَلَى الرَّجُلِ ضُمِّنُوا مَا شَهِدُوا بِهِ وَ غُرِّمُوا وَ إِنْ لَمْ يكنْ قُضِى طُرِحَتْ شَهَادَتُهُمْ وَ لَمْ يغَرَّمُوا الشُّهُودُ شَيئاً" [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۳۲۶] .
شاهد زور :
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِى شَاهِدِ الزُّورِ مَا تَوْبَتُهُ قَالَ : "يودِّى مِنَ الْمَالِ الَّذِى شَهِدَ عَلَيهِ بِقَدْرِ مَا ذَهَبَ مِنْ مَالِهِ إِنْ كانَ النِّصْفَ أَوِ الثُّلُثَ إِنْ كانَ شَهِدَ هَذَا وَ آخَرُ مَعَهُ" [كافى ، ج۷ ، ص۳۸۳] .
عَنْ جَمِيلٍ عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِى شَاهِدِ الزُّورِ قَالَ : "إِنْ كانَ الشَّىءُ قَائِماً بِعَينِهِ رُدَّ عَلَى صَاحِبِهِ وَ إِنْ لَمْ يكنْ قَائِماً ضَمِنَ بِقَدْرِ مَا أُتْلِفَ مِنْ مَالِ الرَّجُلِ" [كافى ، ج۷ ، ص۳۸۴] .
اگر اين رجوع در قطع دست بود و شهادت اول اشتباهى بود ، غرامت مى‌دهند.
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : قَضَى أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فِى رَجُلٍ شَهِدَ عَلَيهِ رَجُلَانِ بِأَنَّهُ سَرَقَ فَقَطَعَ يدَهُ حَتَّى إِذَا كانَ بَعْدَ ذَلِك جَاءَ الشَّاهِدَانِ بِرَجُلٍ آخَرَ فَقَالَا هَذَا السَّارِقُ وَ لَيسَ الَّذِى قَطَعْتَ يدَهُ إِنَّمَا شَبَّهْنَا ذَلِك بِهَذَا فَقَضَى عَلَيهِمَا أَنْ غَرَّمَهُمَا نِصْفَ الدِّيةِ وَ لَمْ يجِزْ شَهَادَتَهُمَا عَلَى الْآخَرِ [كافى ، ج۷ ، ص۳۸۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِى أَرْبَعَةٍ شَهِدُوا عَلَى رَجُلٍ مُحْصَنٍ بِالزِّنَى ثُمَّ رَجَعَ أَحَدُهُمْ بَعْدَ مَا قُتِلَ الرَّجُلُ قَالَ إِنْ قَالَ الرَّابِعُ وَهَمْتُ ضُرِبَ الْحَدَّ وَ غُرِّمَ الدِّيةَ وَ إِنْ قَالَ تَعَمَّدْتُ قُتِلَ [كافى ، ج۷ ، ص۳۶۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَجَعَ عَنْ شَهَادَتِهِ وَ كتَمَهَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ لَحْمَهُ عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ وَ يدْخُلُ النَّارَ وَ هُوَ يلُوك لِسَانَهُ [ثواب الأعمال ، ص۲۸۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) فِى قَوْلِهِ تَعَالَى "وَ لا يأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا " (بقره-۲۸۲) قَالَ : "مَنْ كانَ فِى عُنُقِهِ شَهَادَةٌ فَلَا يأْبَ إِذَا دُعِى لِإِقَامَتِهَا وَ لِيقِمْهَا وَ لْينْصَحْ فِيهَا وَ لَا تَأْخُذْهُ فِيهَا لَوْمَةُ لَائِمٍ وَ لْيأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ لْينْهَ عَنِ الْمُنْكرِ" [تفسير الإمام العسكرى ، ص۶۷۶] .
قَالَ الْبَاقِرُ ع فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " وَ مَنْ يكتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ " (بقره-۲۸۳) قَالَ : "كافِرٌ قَلْبُهُ" [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۵۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ لِلشَّاهِدِ فِى إِقَامَةِ الشَّهَادَةِ بِتَصْحِيحِهَا بِكلِّ مَا يجِدُ إِلَيهِ السَّبِيلَ مِنْ زِيادَةِ الْأَلْفَاظِ وَ الْمَعَانِى وَ التَّفْسِيرِ فِى الشَّهَادَةِ مَا بِهِ يثْبِتُ الْحَقَّ وَ يصَحِّحُهُ وَ لَا يوخَذُ بِهِ زِيادَةً عَلَى الْحَقِّ مِثْلَ أَجْرِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْمُجَاهِدِ بِسَيفِهِ فِى سَبِيلِ اللَّهِ [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۲۸۵] .
بَابُ "أَنَّهُ يجُوزُ لِلْإِنْسَانِ أَنْ يشْهَدَ بِمَا يجِدُهُ بِخَطِّهِ وَ خَاتَمِهِ إِذَا حَصَلَ لَهُ الْعِلْمُ وَ أَمِنَ التَّزْوِيرَ وَ لَمْ يبْقَ عِنْدَهُ شَك وَ إِلَّا لَمْ يجُزْ" [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۳۲۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَشْهَدَنَّ بِشَهَادَةٍ حَتَّى تَعْرِفَهَا كمَا تَعْرِفُ كفَّك [کافی ، ج۷ ، ص۳۸۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : احْتَفِظُوا بِكتُبِكمْ فَإِنَّكمْ سَوْفَ تَحْتَاجُونَ إِلَيهَا [کافی ، ج۱ ، ص۵۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اكتُبُوا فَإِنَّكمْ لَا تَحْفَظُونَ حَتَّى تَكتُبُوا [کافی ، ج۱ ، ص۵۲] .

۲. آداب

قد ورد عشرة احاديث مفسّرة لآية : وَ لا يَأْبَ الشُّهَداءُ إِذا ما دُعُوا [بقره/۲۸۲] .

[وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۳۰۹] .

لزوم اقامة الشّهادة :

وَ أَقِيمُوا الشَّهادَةَ لِلّهِ [طلاق/۲] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنْ سُئِلْتَ عَنِ الشَّهَادَةِ فَأَدِّهَا فَإِنَّ اللَّهَ يَقُولُإِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلى أَهْلِها [(نساء-۵۸)] وَ قَالَوَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كتَمَ شَهادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّهِ [(بقر۰-۱۴۰)] عيون أخبار الرضا (ع) ، ج۱ ، ص۲۳.

۳. کیفیت

بَابُ "أَنَّهُ يسْتَحَبُّ لِلْقَاضِي تَفْرِيقُ الشُّهُودِ عِنْدَ الرِّيبَةِ وَ اسْتِقْصَاءُ سُوالِهِمْ عَنْ مُشَخِّصَاتِ الْقَضِيةِ فَإِنِ اخْتَلَفُوا رُدَّتْ شَهَادَتُهُمْ وَ عَدَمِ وُجُوبِ التَّفْرِيقِ" [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۲۷۷] .

(سند روایت خوب و برای نمایش مفید است.)

عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ سُلَيمَانَ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الرَّجُلِ يقْذِفُ الرَّجُلَ فَيجْلَدُ حَدّاً ثُمَّ يتُوبُ وَ لَا يعْلَمُ مِنْهُ إِلَّا خَيراً أَ تَجُوزُ شَهَادَتُهُ" قَالَ : "نَعَمْ مَا يقَالُ عِنْدَكمْ" قُلْتُ : "يقُولُونَ تَوْبَتُهُ فِيمَا بَينَهُ وَ بَينَ اللَّهِ وَ لَا تُقْبَلُ شَهَادَتُهُ أَبَداً" فَقَالَ : "بِئْسَ مَا قَالُوا كانَ أَبِي يقُولُ إِذَا تَابَ وَ لَمْ يعْلَمْ مِنْهُ إِلَّا خَيراً جَازَتْ شَهَادَتُهُ" [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۷] .

عَنِ ابْنِ سِنَانٍ يعْنِي عَبْدَ اللَّهِ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الْمَحْدُودِ إِذَا تَابَ أَ تُقْبَلُ شَهَادَتُهُ" فَقَالَ : "إِذَا تَابَ وَ تَوْبَتُهُ أَنْ يرْجِعَ مِمَّا قَالَ وَ يكذِبَ نَفْسَهُ عِنْدَ الْإِمَامِ وَ عِنْدَ الْمُسْلِمِينَ فَإِذَا فَعَلَ فَإِنَّ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يقْبَلَ شَهَادَتَهُ بَعْدَ ذَلِك" [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۳۸۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَجُوزُ شَهَادَةُ الْمُسْلِمِينَ عَلَى جَمِيعِ أَهْلِ الْمِلَلِ وَ لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ أَهْلِ الذِّمَّةِ عَلَى الْمُسْلِمِينَ [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۸] .

بَابُ "قَبُولِ شَهَادَةِ الْيهُودِ وَ النَّصَارَى وَ الْمَجُوسِ وَ غَيرِهِمْ عَلَى الْوَصِيةِ فِي الضَّرُورَةِ" [وسائل الشيعة ، ج۲۷ ، ص۳۸۹] .

عَنْ هِشَامِ بْنِ الْحَكمِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "أَوْ آخَرانِ مِنْ غَيرِكمْ " (مائده-۱۰۶) قَالَ : "إِذَا كانَ الرَّجُلُ فِي أَرْضِ غُرْبَةٍ لَا يوجَدُ فِيهَا مُسْلِمٌ جَازَتْ شَهَادَةُ مَنْ لَيسَ بِمُسْلِمٍ عَلَى الْوَصِيةِ" [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۸] .

عَنْ حَمَّادٍ عَنِ الْحَلَبِي وَ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : "سَأَلْتُهُ هَلْ تَجُوزُ شَهَادَةُ أَهْلِ مِلَّةٍ مِنْ غَيرِ أَهْلِ مِلَّتِهِمْ قَالَ نَعَمْ إِذَا لَمْ يوجَدْ مِنْ أَهْلِ مِلَّتِهِمْ جَازَتْ شَهَادَةُ غَيرِهِمْ إِنَّهُ لَا يصْلُحُ ذَهَابُ حَقِّ أَحَدٍ" [کافی ، ج۷ ، ص۴] .

روایات متعدد در این‌که شهادت زن در مسأله رجم زمانی مقبول می‌شود که کنارش سه مرد باشد و جز در این صورت مقبول نیست. گر چه دو مرد و چهار زن باشند.

روایت بسیار داریم برای مسائلی که راهی برای تحمل شهادت مردان نیست ، شهادت زن پذیرفته می‌شود. از قبیل بکارت ، تولد طفل حیا یا میتا و موارد اشتباه.

درباره دین شهادت زن طبق آیه : فَرَجُلٌ وَ امْرَأَتانِ [بقره/۲۸۲] .

قبول است.
در محتضری که تنها یک زن بر بالین او باشد و سپس شهادت به وصیت بدهد ، یک چهارم گفته زن قبول می‌شود.
در امور جزیی نیز شهادت زن قبول است.
در رؤیت هلال شهادت زن پذیرفته نیست و هم چنین در موضوع طلاق تنها دو مرد عدل لازم است.
۴. موانع
۱) شریک برای شریک در مورد شراکت گواهی ندهد. [وسایل ، ج۱۸ ، ص۲۷۱] .
عنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) مَا یرَدُّ مِنَ الشُّهُودِ قَالَ فَقَالَ الظَّنِینُ وَ الْمُتَّهَمُ قَالَ قُلْتُ فَالْفَاسِقُ وَ الْخَائِنُ قَالَ ذَلِک یدْخُلُ فِی الظَّنِینِ" [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۵] .
عَنْ سُلَیمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الَّذِی یرَدُّ مِنَ الشُّهُودِ فَقَالَ الظَّنِینُ وَ الْخَصْمُ قَالَ قُلْتُ فَالْفَاسِقُ وَ الْخَائِنُ قَالَ فَقَالَ کلُّ هَذَا یدْخُلُ فِی الظَّنِینِ" [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَمْ تَجُزْ شَهَادَةُ الصَّبِی وَ لَا خَصْمٍ وَ لَا مُتَّهَمٍ وَ لَا ظَنِینٍ [النوادر أشعری ، ص ۱۶۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ وَلَدِ الزِّنَی [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) کانَ لَا یقْبَلُ شَهَادَةَ فَحَّاشٍ وَ لَا ذِی مُخْزِیةٍ فِی الدِّینِ [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۶] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تُصَلِّی خَلْفَ مَنْ یبْغِی عَلَی الْأَذَانِ وَ الصَّلَاةِ بِالنَّاسِ أَجْراً وَ لَا تُقْبَلُ شَهَادَتُهُ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۳] .
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ شَهَادَةِ الْأَجِیرِ وَ التَّابِعِ فَقَالَ : "هَذَا ظَنِینٌ لَا تَجُوزُ شَهَادَتُهُ" [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۵۱۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ ذِی شَحْنَاءَ أَوْ ذِی مُخْزِیةٍ فِی الدِّینِ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یجُوزُ شَهَادَةُ الْمُرِیبِ وَ الْخَصْمِ وَ دَافِعِ مَغْرَمٍ أَوْ أَجِیرٍ أَوْ شَرِیک أَوْ مُتَّهَمٍ أَوْ تَابِعٍ وَ لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ شَارِبِ الْخَمْرِ وَ لَا شَهَادَةُ اللَّاعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ وَ لَا شَهَادَةُ الْمُقَامِرِ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ صَاحِبِ النَّرْدِ وَ الْأَرْبَعَةَ عَشَرَ وَ صَاحِبِ الشَّاهَینِ یقُولُ لَا وَ اللَّهِ وَ بَلَی وَ اللَّهِ مَاتَ وَ اللَّهِ شَاهٌ وَ قُتِلَ وَ اللَّهِ شَاهٌ وَ مَا مَاتَ وَ مَا قُتِلَ [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۶] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تُقْبَلُ شَهَادَةُ سَابِقِ الْحَاجِّ لِأَنَّهُ قَتَلَ رَاحِلَتَهُ وَ أَفْنَی زَادَهُ وَ أَتْعَبَ نَفْسَهُ وَ اسْتَخَفَّ بِصَلَاتِهِ [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۶] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص) شَهَادَةَ السَّائِلِ الَّذِی یسْأَلُ فِی کفِّهِ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) لِأَنَّهُ لَا یومَنُ عَلَی الشَّهَادَةِ وَ ذَلِک لِأَنَّهُ إِنْ أُعْطِی رَضِی وَ إِنْ مُنِعَ سَخِطَ [کافی ، ج۷ ، ص۳۹۶] .

۵. اجرای حدود در اسلام

حبس ابد در اسلام
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یخَلَّدُ فِی السِّجْنِ إِلَّا ثَلَاثَةٌ الَّذِی یمَثِّلُ وَ الْمَرْأَةُ تَرْتَدُّ عَنِ الْإِسْلَامِ وَ السَّارِقُ بَعْدَ قَطْعِ الْیدِ وَ الرِّجْلِ [کافی ، ج۷ ، ص ۲۷۰] .
آداب :
المخاصمه مع الأب :
رَوَی مُوسَی بْنُ بَکرٍ عَنِ الْحَکمِ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّ وَالِدِی تَصَدَّقَ عَلَی بِدَارٍ ثُمَّ بَدَا لَهُ أَنْ یرْجِعَ فِیهَا وَ إِنَّ قُضَاتَنَا

يقْضُونَ لِي بِهَا فَقَالَ نِعْمَ مَا قَضَتْ بِهِ قُضَاتُكمْ وَ لَبِئْسَ مَا صَنَعَ وَالِدُك إِنَّمَا الصَّدَقَةُ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَمَا جُعِلَ لِلَّهِ فَلَا رَجْعَةَ فِيهِ لَهُ فَإِنْ أَنْتَ خَاصَمْتَهُ فَلَا تَرْفَعْ عَلَيهِ صَوْتَك وَ إِنْ رَفَعَ صَوْتَهُ فَاخْفِضْ أَنْتَ صَوْتَك قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنَّهُ قَدْ تُوُفِّي قَالَ فَأَطِبْ بِهَا [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۲۴۷] .

تحمل شهادت :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يجْلَدُ شَاهِدُ الزُّورِ جَلْداً لَيسَ لَهُ وَقْتٌ وَ ذَلِك إِلَى الْإِمَامِ وَ يطَافُ بِهِ حَتَّى يعْرِفَهُ النَّاسُ فَإِنْ تَابَ بَعْدَ ذَلِك وَ أَصْلَحَ قُبِلَتْ شَهَادَتُهُ وَ رُدَّ مَا كانَ مِنْهُ قَائِماً عَلَى صَاحِبِهِ [مستدرك الوسائل ، ج۱۸ ، ص۱۹۵] .

حدود :

وطی با زن در ماه رمضان ، اگر زن را وادار کند ۵۰ و اگر زن نیز خودش مایل بود یک چهارم سوط زده می‌شود.

وطی با حائض علاوه بر مبلغی از دینار ، یک چهارم حدّ زانی است.

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ فِي مَسَائِلِ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عِيسَى عَنِ الْأَخِيرِ فِي مَمْلُوك يعْصِي صَاحِبَهُ : "أَ يحِلُّ ضَرْبُهُ أَمْ لَا" فَقَالَ : "لَا يحِلُّ لَك أَنْ تَضْرِبَهُ إِنْ وَافَقَك فَأَمْسِكهُ وَ إِلَّا فَخَلِّ عَنْهُ" [كافی ، ج۷ ، ص۲۶۱] .

حدود : حدّ سرقت

عَنْ أَنَسٍ أَوْ هَيثَمِ بْنِ الْبَرَاءِ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : "قُلْتُ لَهُ اللِّصُّ يدْخُلُ عَلَي فِي بَيتِي يرِيدُ نَفْسِي وَ مَالِي" فَقَالَ : "فَاقْتُلْهُ فَأُشْهِدُ اللَّهَ وَ مَنْ سَمِعَ أَنَّ دَمَهُ فِي عُنُقِي" [كافی ، ج۷ ، ص۲۹۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ قُتِلَ دُونَ مَالِهِ فَهُوَ شَهِيدٌقَالَ وَ قَالَ : لَوْ كنْتُ أَنَا لَتَرَكتُ الْمَالَ وَ لَمْ أُقَاتِلْ [من لايحضره الفقيه‌ن ، ج۴ ، ص۹۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ رَجُلًا ينَادِي يا لَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يجِبْهُ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ [كافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

۱. قلب

۱. معنای قلب

۱. در لغت

معنای قلب (قلب الشیء صرفه عن وجه الی وجه) انقلاب به معنای زیر و رو و انصراف است وقلب الانسان لکثرة تقلبه. [(مفردات)] .

۲. درقرآن

قلب به سه معنا در قرآن آمده.

الف : عقل و ادراک (علم و درک) إِنَّ فِي ذلِك لَذِكرى لِمَنْ كانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ [ق/۳۷] .

ب : روحوَ إِذْ زاغَتِ الْأَبْصارُ وَ بَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَناجِرَ [احزاب/۱۰] .

ج : مرکز عواطففَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كفَرُوا الرُّعْبَ [انفال/۱۲] .

تمام اعضاء ابزار روح هستند ، لکن عکس العمل ها متفاوت است. در مسائل فکری بار و فشار روی مغز و اعصاب است. در مسائل عاطفی عکس العمل روی قلب انسان است. ضربان آن تغییر می کند.

۳. ابعاد قلب

قلب دارای دو بعد است :

الف : بعد شناخت.

ب : بعد احساس.

و سلامتی و بیماری در هر دو بعد امکان دارد.

ـ سلامتی قلب در بعد شناخت مانند علم ، یقین ، فقه و...

ـ سلامتی قلب در بعد احساس مانند خشوع ، سکینه ، طهارت ، اطمینان ، ایمان ، وجل.

ـ بیماری قلب در بعد شناخت مانند ریب ، شک ، انکار ، لهو ، غفلت ، طبع ، ختم ، زیغ ، رین.

ـ بیماری قلب در بعد احساس ، مانند قساوت ، غلظت.

۲. انواع قلب

۱. قلب سلیم

۱. معنا

۱ ـ یوْمَ لا ینْفَعُ مالٌ وَ لا بَنُونَ إِلاّ مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیم [شعراء/۸۸ و۸۹] .

۲ ـ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِلّا مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ قَالَ الْقَلْبُ السَّلِیمُ الَّذِی یلْقَی رَبَّهُ وَ لَیسَ فِیهِ أَحَدٌ سِوَاهُ قَالَ وَ کلُّ قَلْبٍ فِیهِ شِرْک أَوْ شَک فَهُوَ سَاقِطٌ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

۳ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَطُوبَی لِذِی قَلْبٍ سَلِیم أَطَاعَ مَنْ یهْدِیهِ وَ تَجَنَّبَ مَنْ یرْدِیهِ وَ أَصَابَ سَبِیلَ السَّلَامَةِ بِبَصَرِ مَنْ بَصَّرَهُ وَ طَاعَةِ هَادٍ أَمَرَهُوَ بَادَرَ الْهُدَی قَبْلَ أَنْ تُغْلَقَ أَبْوَابُهُوَ تُقْطَعَ أَسْبَابُهُ وَ اسْتَفْتَحِ التَّوْبَةَ وَ أَمَاطَ الْحَوْبَةَ فَقَدْ أُقِیمَ عَلَی الطَّرِیقِ وَ هُدِی نَهْجَ السَّبِیلِ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۲۱۴] .

۴ ـ عَنِ الصَّادِقِ (ع) فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِلّا مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ قَالَ : " هُوَ الْقَلْبُ الَّذِی سَلِمَ مِنْ حُبِّ الدُّنْیا" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۰] .

۲. ویژگی ها

۱. سکینه وآرامش

۱. معنای سکینه و آرامش

السکینة روحی الهی او تستلزم روحا الهیا من امر الله یوجب سکینة القلب و استقرار النفس [المیزان ، ج۲ ، ص۲۴۴] .

کأن المراد بالسکینة الثبات و طمأنینة النفس و شدة الیقین بحیث لا یتزلزل عند الفتن و عروض الشبهات بل هذا إیمان موهبی یتفرع علی الأعمال الصالحة و المجاهدات الدینیة سوی الإیمان الحاصل بالدلیل و البرهان و لذا قال لِیزْدادُوا إِیماناً مَعَ إِیمانِهِمْ [بحارالأنوار ، ج۶۶ ، ص۱۹۹] .

۲. ویژگی ها

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : السَّکینَةُ الْإِیمَانُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵] .

"بن بست ندارد تا مضطرب شود"

ـ وَ أُولئِک هُمُ الْمُهْتَدُونَ [بقره/۱۵۷] .

ـ افمن کان میتا فاحییناه و جعلنا له نورا یمشی به فی الناس کمن مثله فی الظلمات لیس بخارج منها [انعام ، ۱۲۲] .

ذلِكَ بِأَنَّ اللّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَ أَنَّ الْكافِرِينَ لا مَوْلى لَهُمْ [محمد/۱۱] .

مؤمن ولی دارد و قهرا آرامش دارد ، لكن ولی غير مؤمن شيطان است كه :

الشَّيطانُ يعِدُكمُ الْفَقْرَ [بقره/۲۶۸] .إِنَّما ذلِكمُ الشَّيطانُ يخَوِّفُ أَوْلياءَهُ [آل عمران/۱۷۵] .

۲. خشوع

۱. معنای خشوع

۱ ـ الخشوع هو الضراعة و أكثر ما يستعمل فيما يوجد فی الجوارح و الضراعة أكثر ما يستعمل فيما يوجد فی القلب [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۲۵۳] .

۲ ـ مفردات : الخشوع الضراعه و اكثر ما يستعمل فی الجوارح و الضراعة اكثر ما يستعمل فی القلب ، اذا ضرع القلب خشعت الجوارح

۳ ـ الخضوع مختص بالجوارح و الخشوع بالقلب [الميزان ، ج۱ ، ص۱۵۳] .

و فيه نظر كما كافی الآيات حيث اسند الخشوع الی الجسد و الجوارح و خشعة الصوات و خشعا ابصارهم وجوه يومئذ خاشعه و...

۲. آيات وروايات خشوع

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا زَادَ خُشُوعُ الْجَسَدِ عَلَى مَا فِی الْقَلْبِ فَهُوَ عِنْدَنَا نِفَاقٌ [كافی ، ج۲ ، ص۳۹۶] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من خشع قلبه خشعت جوارحه [غررالحكم ، ص۱۹۰] .

۶ ـ قال رسول الله (ص) : إياكم و تخشع النفاق و هو أن يری الجسد خاشعا و القلب ليس بخاشع [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۶۶] .

"استعيذوا بالله من خشوع النفاق" قيل له و ما خشوع النفاق؟ قال : انترى الجسد خاشعا و القلب ليس بخاشع" [الميزان ، ج۱۵ ، ص۱۲]

۷ ـ أَ لَمْ يأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكرِ اللّهِ [حديد/۱۶] .

۸ ـ لَوْ أَنْزَلْنا هذَا الْقُرْآنَ عَلى جَبَلٍ لَرَأَيتَهُ خاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيةِ اللّهِ [حشر/۲۱] .

۹ ـ قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۱ و۲] .

۱۰ ـ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ وَ إِنَّها لَكبِيرَةٌ إِلاّ عَلَى الْخاشِعِينَ [بقره/۴۵] .

۱۱ ـ وَ إِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَمَنْ يومِنُ بِاللّهِ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيكمْ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيهِمْ خاشِعِينَ لِلّهِ لا يشْتَرُونَ بِآياتِ اللّهِ ثَمَناً قَلِيلاً [آل عمران/۱۹۹] .

۳. ايمان ويقين

۴. طهارت

۲. قلب مريض

۱. معنا

فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً [بقره/۱۰] .

ـ بيماری كه پرهيز نكند و هر چه ديد بخورد روز به روز مرضش بيشتر می‌شود.

ـ سلول بيمار هر چه بيشتر تغذيه شود بيشتر رشد ميكند.

ـ وَ أَمَّا الَّذِينَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَتْهُمْ رِجْساً إِلَى رِجْسِهِمْ [توبه/۱۲۵] .

۲. ویژگی ها

۱. شک وریب

۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَمْ يخْلُقِ اللَّهُ خَلْقاً أَقَلَّ مِنَ الْيقِينِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۹۱] .

۲ ـ قانون : عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : وَ لَا تَنْقُضِ الْيقِينَ أَبَداً بِالشَّک [وسائل‌الشيعة ، ج۲ ، ص۳۵۶] .

یک اصل کلی است که بعد از یقین با وسوسه خود را متزلزل نکنید.

۳ ـ عَنْ أَبِی بَصِيرٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يلْبِسُوا إِيمانَهُمْ بِظُلْمٍ " (انعام/۸۲) : " قَالَ بِشَک" [کافی ، ج۲ ، ص۳۹۹] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا شَکَکْتُ فِی الْحَقِّ مُذْ أُرِيتُهُ لَمْ يوجِسْ مُوسَى (ع) خِيفَةً عَلَى نَفْسِهِ بَلْ أَشْفَقَ مِنْ غَلَبَةِ الْجُهَّالِ وَ دُوَلِ الضَّلَالِ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۴] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ عَجِبْتُ لِمَنْ شَک فِی اللَّهِ وَ هُوَ يرَى خَلْقَ اللَّهِ [نهج‌البلاغة ، حکمت ۱۲۶] .

۶ ـ معاویه گفت : شما را با طناب به مسجد بردند. علی (ع) فرمود : و ما علی المسلم من غضاضة فی أن یکون مظلوما ما لم یکن شاکا فی دینه أو مرتابا فی یقینه و هذه حجتی علیک و علی غیرک [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۳۶۷] .

۷ ـ وَ ارْتابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِی رَيبِهِمْ يتَرَدَّدُونَ [توبه/۴۵] .

۸ ـ شک گاهی مخرب است و گاهی مقدمه تحقیق ، درصورت اول بد و در صورت دوم سکوی جهش است. الاغ شک نمی‌کند ، لذا به فکر بررسی هم نمی افتد.

۹ ـ به هنگام شک و جهل تحقیق کنید :

۱۰ ـ برای حفظ یقین و به شک نیفتادن عمل لازم است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَجْعَلُوا عِلْمَكمْ جَهْلًا وَ يقِينَكمْ شَكاً إِذَا عَلِمْتُمْ فَاعْمَلُوا وَ إِذَا تَيقَّنْتُمْ فَأَقْدِمُوا [نهج‌البلاغة ، حکمت ۲۷۴] .

۱۱ ـ خطر شک :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَوْمٌ عَلَى يقِينٍ خَيرٌ مِنْ صَلَاةٍ فِی شَک [نهج‌البلاغة ، حکمت ۹۷] .

۱ ـ قرآن مسائلی را شک‌ناپذیر می داند :

الف : قرآن : ذٰلِک الْکتابُ لا رَيبَ فِيهِ [بقره/۲] .

ب : قیامت : لا ریب فیه [آل عمران ، ۹]

ج : اجل : وَ جَعَلَ لَهُمْ أَجَلًا لا رَيبَ فِيهِ [اسراء/۹۹] .

۲ ـ عن الصادق (ع) : مَنْ شَک أَوْ ظَنَّ فَأَقَامَ عَلَى أَحَدِهِمَا (فَقَدْ حَبِطَ) عَمَلُهُ إِنَّ حُجَّةَ اللَّهِ هِی الْحُجَّةُ الْوَاضِحَةُ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۷ ، ص۴۰] .

الف : ترس؛ جرئت اقدام ندارد ، احتمال تراشی میکند.

ب : ایجاد راه های زیاد به صورتی که انسان خود را گم کند.

ج : روحیه ساز ش کاری. [نهج البلاغه فیض الاسلام ، ص۱۱۰۲ و حکمت ۳۱] .

قلمرو شک درباره خدا ، معاد ، قرآن ، رهبر و... است.

۲. زنگار و زیغ

۱ ـ كَلاّ بَلْ رانَ عَلى قُلُوبِهِمْ ما كانُوا يكسِبُونَ [مطففین/۱۴] .

۲ ـ مفردات : رین :

ـ صدع یعلو الشیء الجلیزنگاری که روی چیز شفاف می نشیند.

ـ تغطیهپرده.

فی حدیث رسول الله (ص) : ان القلوب لترین کما یرین السیف (زنگ میزند) و جلائه الحدیث [نور الثقلین ، ج۵ ، ص۵۳۱] .

اعمال بد نقش و صورتی در نفس دارد که مانع درک حق می‌شوند.

نفس طبعا صفا و جلا دارد و اعمال بد به منزله گرد وزنگ است

معنای زیغ :

مفردات : زیغ ، المیل عن الاستقامهٔ.

المراد بـالزیغ الاستنکاف عن امتثال امر النبی و الخروج عن طاعته بالتثاقل عن الخروج الی الجهاد او الرجوع الی الاوطان من العسرهٔ... [المیزان ، ج۹ ، ص۳۹۹] .

عوامل زیغ :

الف : فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ [صف/۵] .

عوامل رین :

الف : لجاجت و اصرار

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ مَنْ لَجَّ وَ تَمَادَى فَهُوَ الرَّاكِسُ الَّذِى رَانَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ [نهج‌البلاغهٔ ، نامه ۵۸] .

ـ آثار زیغ :

ـ فَأَمَّا الَّذِینَ فِی قُلُوبِهِمْ زَیغٌ فَیتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَهِٔ وَ ابْتِغاءَ تَأْوِیلِهِ [آل عمران/۷] .

ـ ابتغاء الفتنهٔ طلب اضلال الناس [المیزان ، ج۳ ، ص۲۳] .

" هر گناه نقطه سیاهی در روح می گذارد تا اینکه همه قلب را میگیرد." [نور الثقلین ، ج۵ ، ص۵۳۱] .

راه برطرف کردن رین :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَذَاكَرُوا وَ تَلَاقَوْا وَ تَحَدَّثُوا فَإِنَّ الْحَدِیثَ جِلَاءٌ لِلْقُلُوبِ إِنَّ الْقُلُوبَ لَتَرِینُ كَمَا یرِینُ السَّیفُ جِلَاوهَا الْحَدِیثُ [كافی ، ج۱ ، ص۴۱] .

۳. قفل بر دل

۱. آیات

الف : وَ قَوْلِهِمْ قُلُوبُنا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّهُ عَلَیها بِكفْرِهِمْ [نساء/۱۵۵] .

ب : كذلِك یطْبَعُ اللّهُ عَلى كلِّ قَلْبِ مُتَكبِّرٍ جَبّارٍ [غافر/۳۵] .

ج : أَ فَرَأَیتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَ أَضَلَّهُ اللّهُ عَلى عِلْمٍ وَ خَتَمَ عَلى سَمْعِهِ وَ قَلْبِهِ [جاثیه/۲۳] .

دوَ طَبَعَ اللّهُ عَلى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لا یعْلَمُونَ [توبه/۹۳] . درباره تن پرورانی که به جهاد نیامدند.

همَنْ كفَرَ بِاللّهِ مِنْ بَعْدِ إِیمانِهِ إِلاّ مَنْ أُكرِهَ وَ قَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْإِیمانِ وَ لكنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكفْرِ صَدْراً فَعَلَیهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّهِ وَ لَهُمْ عَذابٌ عَظِیمٌ

ذلِک بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَیاةَ الدُّنْیا عَلَی الآخِرَةِ وَ أَنَّ اللّهَ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ
أُولئِک الَّذِینَ طَبَعَ اللّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ وَ سَمْعِهِمْ وَ أَبْصارِهِمْ وَ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [نحل/۱۰۶-۱۰۸] .

و : وَ مِنْهُمْ مَنْ یسْتَمِعُ إِلَیک حَتّی إِذا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِک قالُوا لِلَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ ما ذا قالَ آنِفاً أُولئِک الَّذِینَ طَبَعَ اللّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ وَ اتَّبَعُوا أَهْواءَهُمْ [محمد/۱۶] .

ز : فَما کانُوا لِیومِنُوا بِما کذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ کذلِک نَطْبَعُ عَلی قُلُوبِ الْمُعْتَدِینَ [یونس/۷۴] .

ح : کذلِک یطْبَعُ اللّهُ عَلی قُلُوبِ الَّذِینَ لا یعْلَمُونَ [روم/۵۹] .

ط : فَما کانُوا لِیومِنُوا بِما کذَّبُوا مِنْ قَبْلُ کذلِک یطْبَعُ اللّهُ عَلی قُلُوبِ الْکافِرِینَ [اعراف/۱۰۱] .

یبا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ تَتَّقُوا اللّهَ یجْعَلْ لَکمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

۲. معنا

طبع و ختم نقش ، هماننـد نقش به خـاتم است.به اثر ختم هم ختم گفته میشود. ختم قرآن ، ختم رسل ، ختم مرده همه در واقع به معنای پایان و مهر و موم کردن است.

۴. قساوت

۱ ـ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک فَهِی کالْحِجارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً [بقره/۷۴] .

۲ ـ وَ لا یکونُوا کالَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ مِنْ قَبْلُ فَطالَ عَلَیهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ [حدید/۱۶] .

۳ ـ فَبِما نَقْضِهِمْ مِیثاقَهُمْ لَعَنّاهُمْ وَ جَعَلْنا قُلُوبَهُمْ قاسِیةً [مائده/۱۳] .

۴ ـ عوامل قساوت :

الف : گنـاه ، قَـالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَـا جَفَّتِ الـدُّمُوعُ إِلَّا لِقَسْوَةِ الْقُلُوبِ وَ مَا قَسَتِ الْقُلُوبُ إِلَّا لِکثْرَةِ الـذُّنُوبِ [وسائل‌الشـیعة ، ج۱۶ ، ص۴۵] .

ب : پر خوری ، پر خوابی ، پرگوئی ، مـال زیـاد ، غفلت ، مجاورهٔ الاحمق ، انزوا ، مجالست با مترفین ، اسـتماع لهو ، بعضـی از شغلها ، مراوده با سلطان ، خنده زیاد ، نقض عهد ، دوری از عالم و آرزوهای زیاد. [از کتاب قلب سلیم دستغیب] .

۵ ـ راه علاج :

الف : یاد مرگ.

ب : یتیم نوازی.

۶ ـ نشانه‌های قساوت :

الف : بی تفاوتی.

ب : نداشتن اشک و سوز.

۷ ـ بلای قساوت :

قساوت چوب خداست که صدا ندارد.

۵. غفلت

۱ ـ غفلت در برابر ذکر و توجه است :

ـ وَ لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِکرِنا وَ اتَّبَعَ هَواهُ وَ کانَ أَمْرُهُ فُرُطاً [کهف/۲۸] .

۲ ـ قلمرو غفلت :

ـ يعْلَمُونَ ظاهِراً مِنَ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ هُمْ عَنِ الآخِرَةِ هُمْ غافِلُونَ [روم/۷] .
ـ وَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ آياتِنا غافِلُونَ [يونس/۷] .
۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ أَغْفَلُ النَّاسِ مَنْ لَمْ يتَّعِظْ بِتَغيرِ الدُّنْيا مِنْ حَالٍ إِلَى حَالٍ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .
۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ مَنْ غَفَلَ جَنَى عَلَى نَفْسِهِ وَ انْقَلَبَ عَلَى ظَهْرِهِ وَ حَسِبَ غَيهُ رُشْداً وَ غَرَّتْهُ الْأَمَانِى وَ أَخَذَتْهُ الْحَسْرَةُ وَ النَّدَامَةُ إِذَا قُضِى الْأَمْرُ وَ انْكَشَفَ عَنْهُ الْغِطَاءُ وَ بَدَا لَهُ مَا لَمْ يكنْ يحْتَسِبُ [كافى ، ج۲ ، ص۳۹۱] .
۵ ـ وَ نَبِّهْنِى لِذِكرِك فِى أَوْقَاتِ الْغَفْلَةِ [صحيفۀ سجاديه ، دعاى ۲۰] .

۳. مرضهاى قلبى

إِلاّ مَنْ أَتَى اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ [شعراء/۸۹] .
فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ [بقره/۱۰] .
امراض قلبى عبارتند از :
۱ ـ كفر :
وَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَيقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَ عُلُوًّا [نمل/۱۴] .
ريشه كفر خود خواهى و تعصب است.
ضرر كفر : مَثَلُ الَّذِينَ كفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمالُهُمْ كرَمادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يوْمٍ عاصِفٍ [ابراهيم/۱۸] .
كافر در قيامت : قالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِى أَعْمى وَ قَدْ كنْتُ بَصِيراً
قالَ كذلِك أَتَتْك آياتُنا فَنَسِيتَها [طه/۱۲۵ و ۱۲۶] .
۲ ـ شرك :
إِنَّ اللّهَ لا يغْفِرُ أَنْ يشْرَك بِهِ وَ يغْفِرُ ما دُونَ ذلِك [نساء/۴۸] .
مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ أَوْلِياءَ كمَثَلِ الْعَنْكبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيتاً وَ إِنَّ أَوْهَنَ الْبُيوتِ لَبَيتُ الْعَنْكبُوتِ [عنكبوت/۴۱] .
إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ لَنْ يخْلُقُوا ذُباباً وَ لَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ [حج/۷۳] .
ريا شرك است.
عقيده به نحوست بعضى چيزها شرك است.
بعضى تملق‌ها شرك است.
شرك دو قسم است : خفى و جلى
۳ ـ شك :
شك كه مقدمه علم باشد ، خوب است. انسان را به تحقيق وادار مى كند.
شك اگر به صورت وسوسه درآمد برطرف كردنش در مسائل اعتقادى واجب است.
۴ ـ عجب :
۵ ـ نفاق :
ـ نفاق در قرآن : إِنَّ الْمُنافِقِينَ فِى الدَّرْك الْأَسْفَلِ مِنَ النّارِ [نساء/۱۴۵] .
ـ در حديث : من از خوبان نمى ترسم. از بدان هم نمى ترسم. از منافق مى‌ترسم.

ـ علامت نفاق : نان را به نرخ روز خوردن ، دو زبان داشتن و به قیافه‌های مختلف درآمدن.
ـ دوای نفاق : از تعارف بیجا خود داری کردن قدم اول است.
۶ ـ قساوت :
ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُکمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِک [بقره/۷۴] .
اسباب قساوت قلب :
الف : گناه پی در پی
ب : رفیق شدن با اهل قساوت
ج : بعضی شغل ها ، حرف زیاد ، موسیقی.
د : آمد و شد زیاد با ثروتمندان و اعیان.
خطر قساوت : عدم بازگشت بسوی خداثُمَّ کانَ عاقِبَةَ الَّذِینَ أَساوا السُّوای أَنْ کذَّبُوا بِآیاتِ اللّٰهِ [روم/۱۰] .
دوای قساوت : مطالعه درحال کسانی که قساوت ندارنـد ، توجه به عظمت خطرهای قساوت ، عدس خوردن ، نزدیک شدن با طبقه رنجبر و یتیم ها و آسیب زدگان و مردگان و مریضان و غیره.
۷ ـ حقد :
خطر حقد : علی (ع) را خانه می‌نشاند.فأودع قلوبهم أحقادا بدرية و خيبرية و حنينية [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۰۶] .
ـ حسین (ع) را در کربلا شهید می کند. (بغضا لابیک)
ریشه حقد : سعه صدر نداشتن ، توکل نداشتن ، کامل نبودن توحید ، علاقه مفرط به دنیا.
دوا : لَقَدْ کانَ لَکمْ فِی رَسُولِ اللّٰهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱] . فوقف رسول الله (ص) و ناداه : يا أبا سفيان! بل اليوم يوم المرحمة [شرح نهج‌البلاغة ، ج۱۷ ، ص۲۷۲] .
دعای مکارم الاخلاق : وَ أَبْدِلْنِی مِنْ بِغْضَةِ أَهْلِ الشَّنَآنِ الْمَحَبَّةَ ، وَ مِنْ حَسَدِ أَهْلِ الْبَغْی الْمَوَدَّةَ... ، وَ أَنْ أَشْکرَ الْحَسَنَةَ ، وَ أُغْضِی عَنِ السَّیئَةِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
ضع فعل اخیک علی احسنه
۸ ـ سوء ظن :
۹ ـ حسد :
۱۰ ـ دوستی دنیا :
وَ تُحِبُّونَ الْمالَ حُبًّا جَمًّا [فجر/۲۰] .
الَّذِی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۲و۳] .
قُلْ إِنْ کانَ آباؤُکمْ وَ أَبْناؤُکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشِیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها [توبه/۲۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : حب الدنیا رأس کل خطیئة [غررالحکم ، ص۱۴۲] .
دوا : یاد مرگ ، بینش صحیحقُلْ مَتاعُ الدُّنْیا قَلِیلٌ وَ الْآخِرَةُ خَیرٌ لِمَنِ اتَّقی [نساء/۷۷] .
تمرین به گذشت کم کم علاقه ما را می گیرد و با حب و ایمان به خدا از دنیا می رویم.
۱۱ ـ عزم بر گناه

داستان اصحاب فیل.

داستان سوختن باغ.

۰۱ قم

۱. جایگاه قم در روایات

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ لَعَلَى قُمَّ مَلَكاً رَفْرَفَ عَلَيهَا بِجَنَاحَيهِ لَا يرِيدُهَا جَبَّارٌ بِسُوءٍ إِلَّا أَذَابَهُ اللَّهُ كَذَوْبِ الْمِلْحِ فِي الْمَاءِ ثُمَّ أَشَارَ إِلَى عِيسَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ فَقَالَ سَلَامُ اللَّهِ عَلَى أَهْلِ قُمَّ يسْقِي اللَّهُ بِلَادَهُمُ الْغَيْثَ وَ ينْزِلُ اللَّهُ عَلَيهِمُ الْبَرَكَاتِ وَ يبَدِّلُ اللَّهُ سَيئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ هُمْ أَهْلُ رُكُوعٍ وَ سُجُودٍ وَ قِيامٍ وَ قُعُودٍ هُمُ الْفُقَهَاءُ الْعُلَمَاءُ الْفُهَمَاءُ هُمْ أَهْلُ الدِّرَايةِ وَ الرِّوَايةِ وَ حُسْنِ الْعِبَادَةِ [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۷] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَصَابَتْكُمْ بَلِيةٌ وَ عَنَاءٌ فَعَلَيكُمْ بِقُمَّ فَإِنَّهُ مَأْوَى الْفَاطِمِيينَ وَ مُسْتَرَاحُ الْمُومِنِينَ وَ سَيأْتِي زَمَانٌ ينَفَّرُ أَوْلِياؤُنَا وَ مُحِبُّونَا عَنَّا وَ يبْعُدُونَ مِنَّا وَ ذَلِك مَصْلَحَةٌ لَهُمْ لِكيلَا يعْرَفُوا بِوَلَايتِنَا وَ يحْقَنُوا بِذَلِك دِمَاؤُهُمْ وَ أَمْوَالُهُمْ وَ مَا أَرَادَ أَحَدٌ بِقُمَّ وَ أَهْلِهِ سُوءاً إِلَّا أَذَلَّهُ اللَّهُ وَ أَبْعَدَهُ مِنْ رَحْمَتِهِ [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۴] .

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سَتَخْلُو كوفَةُ مِنَ الْمُومِنِينَ وَ يأْزِرُ عَنْهَا الْعِلْمُ كمَا تأزِرُ الْحَيةُ فِي جُحْرِهَا ثُمَّ يظْهَرُ الْعِلْمُ بِبَلْدَةٍ يقَالُ لَهَا قُمُّ وَ تَصِيرُ مَعْدِناً لِلْعِلْمِ وَ الْفَضْلِ حَتَّى لَا يبْقَى فِي الْأَرْضِ مُسْتَضْعَفٌ فِي الدِّينِ حَتَّى الْمُخَدَّرَاتُ فِي الْحِجَالِ وَ ذَلِك عِنْدَ قُرْبِ ظُهُورِ قَائِمِنَا فَيجْعَلُ اللَّهُ قُمَّ وَ أَهْلَهُ قَائِمِينَ مَقَامَ الْحُجَّةِ وَ لَوْ لَا ذَلِك لَسَاخَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا وَ لَمْ يبْقَ فِي الْأَرْضِ حُجَّةٌ فَيفِيضُ الْعِلْمُ مِنْهُ إِلَى سَائِرِ الْبِلَادِ فِي الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ فَيتِمُّ حُجَّةُ اللَّهِ عَلَى الْخَلْقِ حَتَّى لَا يبْقَى أَحَدٌ عَلَى الْأَرْضِ لَمْ يبْلُغْ إِلَيهِ الدِّينُ وَ الْعِلْمُ ثُمَّ يظْهَرُ الْقَائِمُ (ع) وَ يصِيرُ سَبَباً لِنَقِمَةِ اللَّهِ وَ سَخَطِهِ عَلَى الْعِبَادِ لِأَنَّ اللَّهَ لَا ينْتَقِمُ مِنَ الْعِبَادِ إِلَّا بَعْدَ إِنْكارِهِمْ حُجَّةً [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۳] .

۴ ـ امام هادی (ع) از اجدادش از پیامبر (ص) نقل می‌کنند که فرمود : "چون مرا در معراج به آسمان چهارم بردند ، قبه‌ای از مروارید دیدم که چهار رکن داشت از استبرق سبز. پرسیدم اینجا کجاست؟ جواب آمد ، حبیب من این شکل شهر قم است. بندگان من در آن جمع شوند. منتظر قیام قائم (عج) و شفاعت او شوند..."

قال الهادی (ع) : لَمَّا أُسْرِي بِي إِلَى السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ نَظَرْتُ إِلَى قُبَّةٍ مِنْ لُولُو لَهَا أَرْبَعَةُ أَرْكانٍ وَ أَرْبَعَةُ أَبْوَابٍ كأَنَّهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ أَخْضَرَ قُلْتُ يا جَبْرَئِيلُ مَا هَذِهِ الْقُبَّةُ الَّتِي لَمْ أَرَ فِي السَّمَاءِ الرَّابِعَةِ أَحْسَنَ مِنْهَا فَقَالَ حَبِيبِي مُحَمَّدٌ هَذِهِ صُورَةُ مَدِينَةٍ يقَالُ لَهَا قُمُّ يجْتَمِعُ فِيهَا عِبَادُ اللَّهِ الْمُومِنُونَ ينْتَظِرُونَ مُحَمَّداً وَ شَفَاعَتَهُ لِلْقِيامَةِ وَ الْحِسَابِ يجْرِي عَلَيهِمُ الْغَمُّ وَ الْهَمُّ وَ الْأَحْزَانُ وَ الْمَكارِهُ قَالَ فَسَأَلْتُ عَلِي بْنَ مُحَمَّدٍ الْعَسْكرِي (ع) مَتَى ينْتَظِرُونَ الْفَرَجَ قَالَ إِذَا ظَهَرَ الْمَاءُ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ [إختصاص مفيد ، ص۱۰۱] .

۵ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيةَ أَبْوَابٍ وَ لِأَهْلِ قُمَّ وَاحِدٌ مِنْهَا فَطُوبَى لَهُمْ ثُمَّ طُوبَى لَهُمْ ثُمَّ طُوبَى لَهُمْ [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۵] .

۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ حَرَماً وَ هُوَ مَكةُ أَلَا إِنَّ لِرَسُولِ اللَّهِ حَرَماً وَ هُوَ الْمَدِينَةُ أَلَا وَ إِنَّ لِأَمِيرِ الْمُومِنِينَ حَرَماً وَ هُوَ الْكوفَةُ أَلَا وَ إِنَّ قُمَّ الْكوفَةُ الصَّغِيرَةُ أَلَا إِنَّ لِلْجَنَّةِ ثَمَانِيةَ أَبْوَابٍ ثَلَاثَةٌ مِنْهَا إِلَى قُمَّ تُقْبَضُ فِيهَا امْرَأَةٌ مِنْ وُلْدِي اسْمُهَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُوسَى وَ تُدْخَلُ بِشَفَاعَتِهَا شِيعَتِي الْجَنَّةَ بِأَجْمَعِهِم [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۲۸] .

۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ احْتَجَّ بِالْكوفَةِ عَلَى سَائِرِ الْبِلَادِ وَ بِالْمُومِنِينَ مِنْ أَهْلِهَا عَلَى غَيرِهِمْ مِنْ أَهْلِ الْبِلَادِ وَ احْتَجَّ بِبَلْدَةِ قُمَّ عَلَى سَائِرِ الْبِلَادِ وَ بِأَهْلِهَا عَلَى جَمِيعِ أَهْلِ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ وَ لَمْ يدَعِ اللَّهُ قُمَّ وَ أَهْلَهُ مُسْتَضْعَفاً بَلْ وَفَّقَهُمْ وَ أَيدَهُمْ

ثُمَّ قَالَ إِنَّ الدِّينَ وَ أَهْلَهُ بِقُمَّ ذَلِيلٌ وَ لَوْ لَا ذَلِکَ لَأَسْرَعَ النَّاسُ إِلَيهِ فَخَرِبَ قُمُّ وَ بَطَلَ أَهْلُهُ فَلَمْ یکنْ حُجَّةً عَلَى سَائِرِ الْبِلَادِ وَ إِذَا كَانَ كَذَلِکَ لَمْ تَسْتَقِرَّ السَّمَاءُ وَ الْأَرْضُ وَ لَمْ ینْظَرُوا طَرْفَةَ عَینٍ وَ إِنَّ الْبَلَايا مَدْفُوعَةٌ عَنْ قُمَّ وَ أَهْلِهِ وَ سَيأْتِی زَمَانٌ تکونُ بَلْدَةُ قُمَّ وَ أَهْلُهَا حُجَّةً عَلَى الْخَلَائِقِ وَ ذَلِکَ فِی زَمَانِ غَيبَةِ قَائِمِنَا (ع) إِلَى ظُهُورِهِ وَ لَوْ لَا ذَلِکَ لَسَاخَتِ الْأَرْضُ بِأَهْلِهَا وَ إِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَدْفَعُ الْبَلَايا عَنْ قُمَّ وَ أَهْلِهِ وَ مَا قَصَدَهُ جَبَّارٌ بِسُوءٍ إِلَّا قَصَمَهُ قَاصِمُ الْجَبَّارِينَ وَ شَغَلَهُ عَنْهُمْ بِدَاهِيةٍ أَوْ مُصِيبَةٍ أَوْ عَدُوٍّ وَ ينْسِی اللَّهُ الْجَبَّارِينَ فِی دَوْلَتِهِمْ ذِكرَ قُمَّ وَ أَهْلِهِ كَمَا نَسُوا ذِكرَ اللَّه [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۲] .

۸ ـ عَنْ عَفَّانَ الْبَصْرِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ "قَالَ لِی أَ تَدْرِی لِمَ سُمِّی قُمَّ قُلْتُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنْتَ أَعْلَمُ قَالَ إِنَّمَا سُمِّی قُمَّ لِأَنَّ أَهْلَهُ يجْتَمِعُونَ مَعَ قَائِمِ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيهِ وَ يقُومُونَ مَعَهُ وَ يسْتَقِيمُونَ عَلَيهِ وَ ينْصُرُونَهُ" [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۶] .

۹ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تُرْبَةُ قُمَّ مُقَدَّسَةٌ وَ أَهْلُهَا مِنَّا وَ نَحْنُ مِنْهُمْ لَا يرِيدُهُمْ جَبَّارٌ بِسُوءٍ إِلَّا عُجِّلَتْ عُقُوبَتُهُ مَا لَمْ يخُونُوا إِخْوَانَهُمْ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِکَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِمْ جَبَابِرَةَ سَوْءٍ أَمَا إِنَّهُمْ أَنْصَارُ قَائِمِنَا وَ دُعَاةُ حَقِّنَا ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَى السَّمَاءِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ اعْصِمْهُمْ مِنْ كلِّ فِتْنَةٍ وَ نَجِّهِمْ مِنْ كلِّ هَلَكَةٍ [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۸] .

۱۰ ـ قَالَ الْكَاظِمُ (ع) : قُمُّ عُشُّ آلِ مُحَمَّدٍ وَ مَأْوَى شِيعَتِهِمْ وَ لَكنْ سَيهْلِکُ جَمَاعَةٌ مِنْ شَبَابِهِمْ بِمَعْصِيةِ آبَائِهِمْ وَ الِاسْتِخْفَافِ وَ السُّخْرِيةِ بِكبَرَائِهِمْ وَ مَشَايخِهِمْ وَ مَعَ ذَلِکَ يدْفَعُ اللَّهُ عَنْهُمْ شَرَّ الْأَعَادِی وَ كلَّ سُوء [بحارالأنوار ، ج۵۷ ، ص۲۱۴] .

۲. وجه تسمیه

برقی می‌گوید که قم مجمع آب‌های تیره و انار بوده و به واسطه گیاه و علف رُعات احشام (چهارپایان) و صحرانشینان آنجا نزول کردند و خیمه زدند و خانه‌ها بنا شد و آن خانه‌ها را کومه نام نهادند و بعد از آن تخفیف دادند و گفتند قم. [مفاخر ، ج۱ ، ص۳۶۱] .

۳. اشعریان

۱ ـ آشکار شدن مذهب تشیع در ایران به دست موسی بن عبدالله بن سعد بن مالک رئیس طائفه اشعریان است که از کوفه بر اثر عسرهٔ به قم آمدند. دارای چهل پسر بود که عده زیادی از فرزندان و اقوام او در بین راه کوفه تا قم به علت مرض وبا از بین رفتند و مرکز این خاندان معروف قم قرار گرفت. [مفاخر ، ج۱ ، ص۳۸۸ ـ تاریخ قم ، ص۲۵۱ و ۳۹۸ و ۳۹۵] .

۲ ـ اول کسانی که خمس را از مال خود بیرون کردند و اوّل کسانی که اموال خود را برای ائمّه وقف کردند و چون خلفاء متصرّف شدند ، باز اموال دیگر را وقف نمودند ، اشعری‌ها بودند. [مفاخر ، ج۱ ، ص۳۹۰.م]

۱. قمار

۱. شناخت حقیقت قمار

۱. آیات قمار

آیات قمار

۱) يسْئَلُونَک عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَيسِرِ قُلْ فِيهِما إِثْمٌ كبِيرٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ إِثْمُهُما أَكبَرُ مِنْ نَفْعِهِما [بقره/۲۱۹] .

درالمیزان می‌خوانیم که مراد از منافع سود و سرگرمی است. [ج۲ ، ص۲۰۵] .

۲) يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَأْكلُوا أَمْوالَكمْ بَينَكمْ بِالْباطِلِ [نساء/۲۹] .

ـ قال الباقر (ع) : الرّبا و القمار و النّجس و الظّلم [صافی] .

۳) یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الأَنْصابُ وَ الأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۹۰] .
۴) إِنَّما یرِیدُ الشَّیطانُ أَنْ یوقِعَ بَینَكُمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِی الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ وَ یصُدَّكُمْ عَنْ ذِكرِ اللّٰهِ وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱] .

یك پزشك آلمانی می گوید : شما نصف شراب‌فروشی‌ها را ببندید ، من نصف بیمارستان‌ها ، تیمارستان‌ها و زندان‌ها را اضافه می‌دانم. [تفسیر کاشف ، ج۱ ، ص۳۳۰] .

۲. قمار درجامعه

۱) آرزوی قمار باز ، فقط بردن است و بردن و بردن ، نه جهاد و خدمت و محبت و...

اگر هم برنده نشد : دزدی و کلاه برداری ، زیرا قمار خصلت چاپیدن را در انسان شکوفا می کند.

۲) قیافه ای گرفته و اعصابی ناراحت

۳) زن و بچه قمارباز ، محروم : قمارباز یا خسته و باخته به منزل می‌آید ، یا برده و سرمست و ولخرج و پرتوقّع و چه بسیار چنین زندگی هایی به طلاق کشیده می‌شود.

۴) خواب قمار باز : شب و روز او همه قمار و محروم از بیداری اوّل صبح.

۵) دوستان قمارباز : یک دسته افرادی که تنها هدفشان کار نکردن است و چاپیدن

۶) سلامتی و روحیه قمارباز : او مضطرب است ، و هیجان و اضطراب عامل :

الف) زخم معده

ب) بیماری عصبی

ج) کم شدن ویتامین‌ها

د) سکته

ه) پیری زودرس

و : ضربان قلب او بیشتر می‌شود.

ز : مواد قندی در خون او کم می شود.

ح : رنگش می‌پرد.

ط : بی‌اشتها می‌شود.

۷) دنیا دارد کم کم مضرات قمار را می‌فهمد : انگلستان در سال ۱۸۵۳ ، آمریکا ۱۸۵۵ ، شوروی ۱۸۵۴ و آلمان ۱۸۷۳ قمار را ممنوع اعلام کردند ، گرچه عملاً...

زشتی قمار

۱) فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثانِ وَ اجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ [حج/۳۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الرِّجْسُ مِنَ الْأَوْثَانِ الشِّطْرَنْجُ وَ قَوْلُ الزُّورِ الْغِنَاءُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۵] .

۲) قماربازان در چه شرائطی قمار می کنند؟

الف) جوانی

ب) فراغت

ج) سلامتی

د) امنیت

ه) پول داشتن

تمام این نعمت‌ها همان‌هایی است که روز قیامت از آنها سؤال می‌شود.

هر روز جوانان فارغ ، سالم ، پولدار میلیون‌ها و میلیاردها ساعت همه را به هدر می دهند و در کنارشان میلیون‌ها گرفتاری و جهل و... به وجود می آید.

۳. تاریخ قمار

۱) قَالَ أَبُو عُبَیدَةَ الْحَذَّاءُ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لا تَأْکُلُوا أَمْوالَکُمْ بَینَکُمْ بِالْباطِلِ (نساء/۲۹) فَقَالَ : " کانَتْ قُرَیشٌ تُقَامِرُ الرَّجُلَ بِأَهْلِهِ وَ مَالِهِ فَنَهَاهُمُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ عَنْ ذَلِک" [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۲] .

۲) شطرنج یادگار یزید :

قَالَ الرِّضَا (ع) : لَمَّا حُمِلَ رَأْسُ الْحُسَینِ (ع) إِلَی الشَّامِ أَمَرَ یزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ فَوُضِعَ وَ نُصِبَ عَلَیهِ مَائِدَةٌ فَأَقْبَلَ هُوَ وَ أَصْحَابُهُ یأْکُلُونَ وَ یشْرَبُونَ الْفُقَّاعَ فَلَمَّا فَرَغُوا أَمَرَ بِالرَّأْسِ فَوُضِعَ فِی طَسْتٍ تَحْتَ سَرِیرِهِ وَ بُسِطَ عَلَیهِ رُقْعَةُ الشِّطْرَنْجِ وَ جَلَسَ یزِیدُ لَعَنَهُ اللَّهُ یلْعَبُ بِالشِّطْرَنْجِ وَ یذْکرُ الْحُسَینَ بْنَ عَلِی وَ أَبَاهُ وَ جَدَّهُ (ع) وَ یسْتَهْزِئُ بِذِکرِهِمْ فَمَتَی قَامَرَ صَاحِبَهُ تَنَاوَلَ الْفُقَّاعَ فَشَرِبَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ صَبَّ فَضْلَتَهُ عَلَی مَا یلِی الطَّسْتَ مِنَ الْأَرْضِ فَمَنْ کانَ مِنْ شِیعَتِنَا فَلْیتَوَرَّعْ عَنْ شُرْبِ الْفُقَّاعِ وَ اللَّعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ مَنْ نَظَرَ إِلَی الْفُقَّاعِ أَوْ إِلَی الشِّطْرَنْجِ فَلْیذْکرِ الْحُسَینَ (ع) وَ لْیلْعَنْ یزِیدَ وَ آلَ زِیادٍ یمْحُو اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِذَلِک ذُنُوبَهُ وَ لَوْ کانَتْ بِعَدَدِ النُّجُومِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۴۱۹] .

۲. انگیزه های قمار از نظرقرآن وروایات

۱) به خاطر فراغت ، تفریح و تبلیغات سوء

امّا فراغت :

فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ وَ إِلی رَبِّک فَارْغَبْ [انشراح/۸-۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کن مشغولا بما أنت عنه مسئول [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

ـ صدها دستور برای فراغت است از جمله :

الف) دید و بازدید و مزاح و صله رحم :

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ زَارَ أَخَاهُ لِلَّهِ لَا لِغَیرِهِ الْتِمَاسَ مَوْعِدِ اللَّهِ وَ تَنَجُّزَ مَا عِنْدَ اللَّهِ وَکلَ اللَّهُ بِهِ سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَک ینَادُونَهُ أَلَا طِبْتَ وَ طَابَتْ لَک الْجَنَّةُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۵] .

ـ قال النّبیّ (ص) : ان الله لایؤاخذ المزاح الصادق فی مزاحه

ب) سرکشی و حمایت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ لَمْ یهْتَمَّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً فِی الْأَرْضِ یسْعَوْنَ فِی حَوَائِجِ النَّاسِ هُمُ الْآمِنُونَ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ مَنْ أَدْخَلَ عَلَی مُومِنٍ سُرُوراً فَرَّحَ اللَّهُ قَلْبَهُ یوْمَ الْقِیامَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۷] .

قال النّبیّ (ص) : عون العبد اخاه یوما خیرٌ من اعتکافه شهرا [نهج الفصاحة ، ۱۹۹۵] .

ج) تفقّد از همسایگان :

از هر طرف ۴۰ منزل همسایه است.
وَ الْجارِ ذِی الْقُرْبی وَ الْجارِ الْجُنُبِ وَ الصّاحِبِ بِالْجَنْبِ [نساء/۳۶] .
د) شرکت در جلسات مفید مانند نماز جمعه تا کنفرانس‌ها و جلسات مختلف که به نحوی موجب رشد است.
ه) گردش در اطراف شهر :
کان رسول الله (ص) یخرج الی بساتین أصحابه [محجّة البیضاء ، باب آداب النّبوّة] .
و) مسافرت‌های جهت‌دار :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَافِرُوا تَصِحُّوا [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۶۵] .
سِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُکذِّبِینَ [نحل/۳۶] .
سِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُجْرِمِینَ [نمل/۶۹] .
سِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَانْظُرُوا کیفَ بَدَأَ الْخَلْقَ [عنکبوت/۲۰] .
أَ فَلَمْ یسِیرُوا فِی الْأَرْضِ فَتَکونَ لَهُمْ قُلُوبٌ یعْقِلُونَ بِها [حج/۴۶] .
ز) تأدیب حیوانات :
قال النّبیّ (ص) : اللّهو فی ثلاث تأدیب فرسک [نهج الفصاحة ، ۲۴۲۴] .
قال النّبیّ (ص) : احب اللّهو الی الله اجراء الخیل و الرمی [نهج الفصاحة ، ۸۳] .
ح) تمرین نظام :
قال النّبیّ (ص) : فی ذیل حدیث : ... و من ترک الرمی بعد ماعلمه فقد کفر الّذی عَلّمه [نهج ، ۲۶۷] .
ط) سرگرمی با بچه‌ها :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کان له صبی فلیتصاب له [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۳۱۱] .
ی) کارهای منزل :
کمک به همسر ، دوزندگی ، تعمیر ، شیر دوشیدن ، نظافت ، گفتگو ، مزاح و...
ک) پر کردن ایام فراغت با انس با خدا :
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَهْوُ الْمُومِنِ فِی ثَلَاثَةِ أَشْیاءَ التَّمَتُّعِ بِالنِّسَاءِ وَ مُفَاکهَةِ الْإِخْوَانِ وَ الصَّلَاةِ بِاللَّیلِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۱] .
ل) مطالعه داستان‌ها ، تاریخ ، شعر ، نقاشی ، خطّاطی ، طرّاحی ، آموزش به...
م) رقابت‌های رشد دهنده
ن) همکاری با نهضت تعلیم و تعّلم و...

۳. آثار قمار

۱) برای برنده : ول خرجی ، بیکاری ، دشمن‌تراشی :
إِنَّما یرِیدُ الشَّیطانُ أَنْ یوقِعَ بَینَکمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِی الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ وَ یصُدَّکمْ عَنْ ذِکرِ اللّهِ وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱] .
۲) برای بازنده :
عداوت و عقده و انتقام ، حسرت ، اتلاف عمر و مال و آبرو و ناموس

۳) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : الذُّنُوبُ الَّتِی تَهْتِکُ الْعِصَمَ شُرْبُ الْخَمْرِ وَ اللَّعِبُ بِالْقِمَارِ [معانی الأخبار ، ص ۲۷۰] .

۴) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یغْفِرُ اللَّهُ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ إِلَّا لِثَلَاثَةٍ صَاحِبِ مُسْکرٍ أَوْ صَاحِبِ شَاهَینِ أَوْ مُشَاحِنٍ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۶] .

قال الفیض (ره) : شاهین تثنیه الشاهٔ هو من الهٔ الشطرنج. [وافی ، ج۳ ، ص۳۶] .

۵) قمارباز سقوط کرده است زیرا :

الف) به جای کمک به خلق ، کیسه خلق را خالی کرده است.

ب) به جای زیاد کردن دوستی ، علاقه‌ها را از بین برده است.

ج) به جای حرکت ، توقف و عقب گرد است.

د) به جای تولید ، مصرف کننده است.

ه) به جای قرب به خدا از خدا دور شده است.

و) به جای نشاط ، مغز و اعصاب خود را خسته کرده است.

ز) به جای توجّه غافل بوده و به جای...

ح) به جای اهتمام به امور مسلمین و تعهد ، بی‌تفاوت می‌شود.

۶) هدف خود را گم کرده و غافل شده و از چهارپا بدتر می‌شود.

أُولئِک کالأَنْعام بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹] .

إِنَّ الْخاسِرِینَ الَّذِینَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِیهِمْ یوْمَ الْقِیامَهِٔ [زمر/۱۵] .

۷) یک قمار یعنی بیهود گرفتن تمام آفرینش.

هستی برای ما است و اگر ما در خط نباشیم هستی بیهوده و بر باد رفته است.

۸) چه دادی و چه گرفتی؟

قیمت انسان رشد و قرب است و بهشت.

سرمایه انسان ، جوانی ، علاقه به هم نوع ، تولید و سلامتی است.

و قمارکننده ساعات جوانی ، علاقه به هم نوع ، کار و تولید ، سلامتی و اعصاب ، قرب و رشد و بهشت را می‌دهد و مبلغی می‌برد. (اگر برنده باشد) در حالی که باز هم باخته است.

۹) ضررهای اجتماعی قمار :

یکی از بزرگترین مؤسسات آمارگیری جهانی ثابت کرده است ۳۰٪ جنایات با قمار رابطه مستقیم دارد.

۱۰) لقمه حرام در نسل اثر دارد.

۱۱) خصلت رفاه‌طلبی عیان می شود و نمی‌گذارد انسان کارجو و کاردوست باشد و زندگی قماربازان و عائله آنها انگلی و سربار جامعه است.

عکس‌العمل جامعه

۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تُقْبَلُ شَهَادَهُٔ شَارِبِ الْخَمْرِ وَ لَا شَهَادَهُٔ اللَّاعِبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ وَ لَا شَهَادَهُٔ الْمُقَامِرِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۰] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ إِنَّما یرِیدُ الشَّیطانُ أَنْ یوقِعَ بَینَکمُ الْعَداوَهَٔ وَ الْبَغْضاءَ فِی الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ وَ یصُدَّکمْ عَنْ ذِکرِ اللّهِ وَ عَنِ الصَّلاهِٔ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱-۹۰] .

قمـار یکی از مشـکلات هر دوره شـده و انـدازه نفوذ قمار در تمام طبقات سـرسام‌آور است. اصولاً قمار مخالف فطرت و روان است. زیرا در روح طرفین اثـاری دارد که خلاـف اصول روانی است. کسـی که قمارباز است در اثر توجّه کامل او مغز خود را به انـدازه مطـالعه کتـاب‌هـای عمیـق علمی خسـته می کنـد و نـتیجه آن یـا بردن است یـا بـاختن. اگر بـبرد ، ۱) محسود شـخص باخته‌شده قرار می گیرد

۲) علاـقه او به جمع کردن مـال مردم زیـاد می‌شود و چون نوعا ساعت قمار ساعات بیکاری است و قمار موجب خسـتگی فکر است ، لذا باید گفت در اثر این خستگی در ساعات بیکاری هیچ وقت مفیدی نخواهد داشت.

۳) عشق به کار در ساعت کار در او کشته می‌شود.

۴) ذوق زنـدگی از او بیرون و چـون چنـد دفعـه مرده است ، همیشـه می‌خواهـد از محیـط خـانواده بیرون و عمر خـود را در مجلس‌های شب‌نشینی ادامه دهد و این عمل ، قهرا مفاسد زیادی دارد از جمله :

الف) اذیت شدن زن و بچه

ب) اشباع نشدن میل‌های بچه در اثر عدم مهر و محبت پدر با آنها

ج) تعطیل کردن راه‌های کسب که موجب لطمه بزرگ اقتصادی است.

د) ترقّی دادن روح تجـاوز در خود و خلاـصه تمـام اینها مضـرّاتی بود که فقط از جنبه دنیوی و آن هم از شـخص برنـده تولید می‌شود. در هیچ‌یک از مضرّات گفتگویی از مذهب نبود. فقط از ناحیه عقل برای نمونه حرفی زده شد. امّا اثر مهم دیگری که از جنبه ایمانی برای برنده پیدا می‌شود از بین رفتن توکل به خدا در اوست. برای خلاصه بار دیگر فهرست را می‌نویسیم :

برنده :

۱) محسودِ باخته شده و دیگران است.

۲) روح او پایین آمده ، طمّاع می‌شود.

۳) مغز او خسته می‌شود.

۴) عشق به کار در ساعات کار از او می‌رود.

۵) زندگی داخلی او دراثر شب‌نشینی گسیخته می‌شود.

۶) زن و بچه خود را منتظر گذاشته و اذیت می کند.

۷) چون بـدون زحمت پولی را برنـده شده ، در خرج کردن ، بی‌ملاحظه و قهرا اسـراف می کند که از نظر اقتصادی قابل توجّه است.

۸) بچه‌های او از مهر اشباع نمی‌شود. دراثر کم بودن با پدر ، بی‌عاطفه می‌شوند.

۹) توکل از او می‌رود.

۱۰) بی‌اعتنایی به حکم خدا ولو هیچ مصلحتی را ما درک نکنیم.

۱۱) مارک قمار در طول تاریخ برای مردان شقی بوده ، لذا فرار لازم است.

۱۲) مانع از کار خیر شدن مثل عیادت مریض و دید و بازدید و غیره

۱۳) اشتباه هدف ، زیرا قمارباز برنده ، عالی ترین سعادت را بردن پی در پی می‌داند و این هدف اوست.

در آیه بالا پاره‌ای از این ضررها تصریح شده و شاید پاره‌ای از آنها اشاره به کلمهلَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ. [مائده/۹۰] . شده است.

برگردیم به اصل آیه. این آیه آخرین آیه ای است که در باب نهی از قمار وارد شـده ، زیرا در قرآن مواردی از آن نهی شده؛ گاهی به نحو عام نهی شده : قُلْ إِنَّما حَرَّمَ رَبِّی الْفَواحِشَ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَنَ وَ الْإِثْمَ [اعراف/۳۳] .

ایـن آیـه مکی است. دراین آیه نهی شـده ازاثمبه نحـو عـام که شامـل تمـام گناهـان باشـد. بعـد در مـدینه این آیه نـازل شـد : یسْئَلُونَک عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ قُلْ فِیهِما إِثْمٌ کبِیرٌ [بقره/۲۱۹] .

نهی در این آیه ، از مطلق گناه که شامل قمار شود نیست ، بلکه نهی از خصوص قمار شـده است. بعـد نهی شده به نحو اخصّ در آیه : إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۹۰] .

در این آیه دیگر چیزی باقی نگذاشته است. امّا معنای آیه :

میسر؛ یعنی قمـار ، هر گونه قمـاری. انصـاب بت‌ها و سـنگ‌هایی که نصب می‌شـد برای این‌که قربانی‌ها در برابر آنها باشـد و قربانی‌ها به واسطه آن تبرّک پیدا می کنند.

ازلام قدح‌هایی که وسیله استسقام بود.

و جمله‌ای که باید متذکر شویم این است که دراین نهی اوّلاً عمل اضافه به شیطان شده استمن عمل الشیطان. همان شیطانی که خدا می‌فرماید : إِنَّ الشَّیطانَ لِلْإِنْسانِ عَدُوٌّ مُبِینٌ [یوسف/۵] .

دیگر ایـن کـه نهی ، دنبـاله ذکر مفسـده است و ایـن نهی که دنبـال بیـان مفسـده باشـد ، اثر بیشـتری دارد. دیگر این کهلَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۹۰] .

می‌فهماند که امید رستگاری در اجتناب است؛ یعنی هر گاه کسی اجتناب نکند ، در او دیگر امید رستگاری نیست.

۴. تشریح آثار قمار

یسْئَلُونَک عَنِ الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ قُلْ فِیهِما إِثْمٌ کبِیرٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ إِثْمُهُما أَکبَرُ مِنْ نَفْعِهِما [بقره/۲۱۹] .

عوامل و انگیزه‌های قمار :

۱) رفع خستگی

۲) رفع بیکاری

۳) تمرکز قوا

۴) طمع در :

اولاد ، ثروت ، عیال

۵) دوری از غیبت و گناهان دیگر

ـ اگر از عده‌ای از مرتکبین به عمل قمار سؤال شود چه عامل و انگیزه‌ای شما را به قمار وادار می‌سازد؟ با وجودی که مسلّما از برخی ضـررهای قمار غافل نبوده و نیسـتند ، جواب خواهند گفت : اشتغالات روزمرّه (سر و کلّه زدن با محصلین ، با مشتریان ، با مراجعین و...) ایجاب می کند که قدری از خستگی خود را با وسیله‌ای بکاهیم.

ـ در صورت سؤال عـدّه‌ای دیگر از مرتـکبین جواب می گوینـد که بیکـاری بلاـیی است که برای جسم و روح ، عوارض تولید می کند و برای فرار از عوارض روحی و جسمی لااقل ترجیح می‌دهیم که خود را با قمار سرگرم کنیم.

ـ برخی درگیر در جواب سؤال می‌گوینـد ، افکـار دور و دراز همراه بـا آرزوهـا و خواسـته‌هـای بیشـمار و عـدم نیـل به آرزو و هـدف ، ملالـت‌آور و کشـنده است. روی ایـن جهـت برای تمرکز قـوا بـه ایـن بـازی مبـادرت می کنیم تـا از پراکنـدگی فکر

جلوگیری شود.
ـ گروهی نیز برای رها شدن از بار مسئولیت و گناه عذری می‌آورند که واقعا می‌توان گفت "عذر بدتر از گناه" همین است و این که اگر گفته شود چرا قمار می‌کنید. جواب می‌دهند : شما خودت تصدیق کن که ما بی‌سر و صدا و آرام قماربازی کنیم بهتر است یا این‌که مرتکب فلان گناهان شویم و یا دیگران را متهم سازیم و یا برای هتك حرمت و شخصیت مردم نقشه بکشیم!!!
دسته پنجم : منشأ ارتکاب کلیه افرادی که دست به قمار می‌زنند و این کار را برای رسیدن به هدفی انجام می‌دهند را باید "طمع" معرّفی کرد که این روحیه ، خطرناك ترین مظهر قماربازی است و اگر از مرتکبین سؤال شود مسلّم با صراحت طمع خود را اظهار نمی‌دارند و به یکی از عذرهای بالا متوسّل می‌شوند ، ولی اگر اعماق فکر آنان بررسی شود ، چیزی جز طمع نخواهد بود و این طمع نسبت به موجودی طرف می‌باشد. (ثروت ، عیال ، اولاد ، عرض و آبرو)
و این خواسته‌ها در موقعیت‌های مختلف پدیدار می گردد؛ یعنی از یک بچه و یا جوان توقع و طمع به زن و اولاد نیست. (زیرا دارای زن و فرزند نمی‌باشد.) ولی طمع در موجودی و گاهی در خود اوست و برای گسترش این اثرات و روشن شدن مطلب باید به بررسی بیشتری بپردازیم.
اثرات قمار
إِنَّما یرِیدُ الشَّیطانُ أَنْ یوقِعَ بَینَکمُ الْعَداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِی الْخَمْرِ وَ الْمَیسِرِ [مائده/۹۱] .
۱) تلف شدن وقت
۲) خستگی مفرط
۳) ایجاد نفرت
۴) گسستن روابط اجتماعی
۵) گسیختگی امور خانوادگی
۶) ارتکاب جرم و جنایت : قتل ، ضرب ، سرقت ، هتّاکی ، تجاوز به ناموس ، تهمت و ناروا بستن
امّا تشریح اثرات قمار :
۱) باید دید بیلان و میزان خسارت ناشی از تلف نمودن تا چه اندازه است؟ ضرب المثلی است که کلیه جوامع آن را قبول دارند. "Time is gold" ، (وقت طلاست) . آیا وقت و زمان را می‌توان با طلا مقایسه کرد؟ مسلّم است که هر فرد فقیر یا غنیّ ، قوی یا ضعیف ، بچه یا بزرگ می‌تواند با صرف وقت ، پولی به دست آورد که با همان پول می‌توان طلا به دست آورد. ولی آیا ثروت مندترین مردمان جهان در گذشته و حال و آینده با صرف طلا و پول می‌توانسته و یا می‌توانند اوقات حسّاس زندگی خود را طولانی نمایند و یا لااقل چند دقیقه‌ای بر آن بیفزایند؟ مسلما نه. پس ارزش وقت نه تنها از طلا ، بلکه از عالی ترین اشیاء جهان گران بهاتر است.
۲) بر افراد بینا پوشیده نیست که ناراحتی‌ها و خستگی‌های روحی و فکری چنان در جسم انسان اثر می گذارد که حتی انسان را تا سر حدّ مرگ سوق می‌دهد. به خصوص که این خستگی و ناراحتی فکری توأم با دلهره و تشویش خاطر باشد و اغلب قماربازان به واسطه فکر کردن زیاد در پیرامون این که چگونه حرف خود را غالب نمایند و به برد نزدیکتر شوند افرادی ضعیف و خشن و تندخو می‌باشند. به خصوص این‌که در بیشتر قماربازی‌ها ، ادامه کار به کم‌خوابی و عدم استراحت منجر می‌شود.

یک پزشک آمریکایی ثابت کرده است که هنگام قمار ضربان قلب بازی کنان خیلی بیشتر می‌شود و همین طپش غیر معمولی قلب باعث می‌شود که قماربازان یا پشت میز قمار سکته کنند و یا پیش از موعد پیر شوند و بمیرند. [روشنفکر شماره ۷، سال ۴۲] .

۳) یکی دیگر از اثرات قماربازی ایجاد نفرت و دوئیت و نفاق است و چون علاقه به ثروت از غرائز و فطریات انسان است ، روی این اصل دیدن دسترنج و حاصل زحمت خویش را ، در دست دیگران بسیار ناگوار و ناراحت‌کننده است و دلیلش هم این است که ثروتش را بلاعوض ، بلکه با صرف گران بهاترین چیز؛ یعنی وقت به جیب دیگری سرازیر می‌بیند. این است که در او عقده ایجاد می‌شود و هر آن این عقده بیشتر می‌شود و این‌که دین سازنده و مترقّی اسلام دستور تجارت می‌دهد ، چون با حکم اسلام در قبال پول جنسی بهتر از پول و یا هم‌ارزش با پولش دریافت می‌دارد.

۴) اگر ملت و اجتماعی به بلای خانمان سوز قمار دچار گردید و طبقات مختلف مردم بدین درد دچار گردیدند آن وقت است که اوّلاً ، نشاط از جامعه رخت برخواهد بست. ثانیا ، ضعف و بیماری بر اجتماع مستولی خواهد شد. ثالثا ، درِ کارهای خیر و عام المنفعه بر روی همگان بسته خواهد شد ، زیرا قمارباز روی کمترین پول خود حساب می‌کند. شاید بتواند در صورت باخت در لحظات آخر ولو با مختصر پولی هم شده پول‌های خود را از حلقوم طرف مقابل بیرون بکشد. رابعا ، انصاف و مروّت از اجتماع خداحافظی خواهد نمود. چون روح بی رحمی و قساوت درقمارباز به تدریج اوج می‌گیرد. خلاصه این‌که با اشتغال به مادّه و جلب منابع بیشتر یا جلوگیری از ضرر یاد خدا از بین می‌رود و آن وقت است که باید منتظر هرگونه بلایی بود.

۵) یکی از مهمترین وظایف پدر و مادر و اعضای خانواده کوشیدن در راه گرم نگاه داشتن کانون خانوادگی است و هر کدام از اعضای خانواده که به بلای قمار مبتلا گردند از دیگر اعضای خانواده ، خود را جدا می‌بیند و تنها به کار خود می‌اندیشد و کلیه قوانین خانوادگی کم کم زیر پا گذاشته خواهد شد. پدر اگر قمارباز شد به سعادت کودکان خود و تربیت و رشد فکر و ترقّی اجتماعی آنان توجّهی نخواهد داشت و با صرف وقت از محافل برد و باخت به سقوط پیکره خانواده در منجلاب فساد و تباهی کمک خواهد نمود ، گرچه در ممالک شرقی کمتر از طبقه نسوان به بلای قمار مبتلا بوده‌اند ، ولی با سیر ترقّی پوشالی و فکر واهی تجدّدطلبی ، زنان نیز کم کم به مجالس قمار کشیده شده و می‌شوند. وای بر اجتماعی که تربیت کنندگان نسل آینده‌اش سرگرم به این امور باشند.اگر در خانواده‌ای فرزندی قمارباز شد ، آن وقت است که خواب و استراحت و فکر راحت و خوشی ازخانواده به خصوص پدر و مادررخت خواهد بست. زیرا هر آن ، پدر و مادر و اعضای خانواده منتظر آنند که فرزندشان را کشته و یا خون‌آلود و یا مرتکب به جرم و جنایت ببینند و یا آن‌که درشمار دزدان دستگیر شده او را جستجو کنند.

۶) و امّیا قمار و ارتکاب جرم و جنایت ، که درصد جرم و جنایات در طبقه قمارباز از همه بیشتر و عملیات قبیح و وحشیانه قماربازان از همه چشم گیرتر است.

خبر از کیهان : مردی که بر سر قمار حریفش را به ضرب گلوله به قتل رسانیده بود به حبس ابد محکوم شد. دیوان عالی کشور نیز درخواست قاتل را برای تجدید محاکمه رد کرد و او را مستحقّ مجازات زندان دائم دانست. [روزنامه کیهان ، شماره۸۲۶۶، ۱۴/۱۱/۱۳۴۹] .

دو خانواده بی‌سرپرست شدند : ۱) مقتول ۲) قاتل زندانی برای ابد و چه وخیم است عوارض خانواده بی‌سرپرست!!!

خبر دیگر : مرد جوانی پس از باختن ۴۶۰ هزار تومان خودکشی کرد. [اطّلاعات هفتگی ، شماره ۱۵۲۱ ، بهمن ۱۳۴۹] .

خلاصه این که اگر بخواهیم اثرات قماربازی را بررسی کنیم باید به نوشتن جزوه مفصل مبادرت نماییم.
خلاصه این که انواع مختلف قمار در شرع اسلام حرام است نه تنها عملش ، بلکه خرید و فروش لوازم و اسباب قمار نیز حرام خواهد بود.
امام هشتم (ع) می‌فرماید : "خداوند بزرگ بندگانش را از انواع قمار نهی کرده است و نام قمار را پلیدی و مایه ناپاکی گذارده است".
وَ اعْلَمْ یرْحَمُک اللَّهُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی نَهَی عَنْ جَمِیعِ الْقِمَارِ وَ أَمَرَ الْعِبَادَ بِالِاجْتِنَابِ مِنْهَا وَ سَمَّاهَا رِجْساً فَقَالَ "رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ " (مائده/۹۰) مِثْلُ اللَّعْبِ بِالشِّطْرَنْجِ وَ النَّرْدِ وَ غَیرِهِمَا مِنَ الْقِمَارِ وَ النَّرْدُ أَشَرُّ مِنَ الشِّطْرَنْجِ [فقه‌الرضا ، ص۲۸۴] .
این است نتیجه قماربازی که امام ششم ، حضرت صادق (ع) می‌فرماید : "سلام کردن به قمارباز گناه و معصیت است و کسی که در کنار بساط قمار تماشاچی باشد و هم چنین کسی که به صورت قمارباز نگاه کند با آن کسی که بر وی سلام کرده درگناه یکسانند و محفل قماربازی از جمله محافلی است که شرکت‌کنندگان در آن سزاوار غضب الهی هستند که هر ساعت باید در انتظار آن باشند. [گناه کبیره ، وسایل الشّیعه]

۵. فلسفه حرمت قمار

۱) سنگ دلی : که شخصی اموال و دارایی دیگری را با قمار بگیرد.
۲) حریص شدن : در برنده حرصی پیدا می‌شود که به بازی ادامه دهد و بالاخره دیر یا زود آنچه در دفعات قبل برده ، در مرحله‌ای می‌بازد.
۳) بازنده می‌کوشد برای جبران خسارت بار دیگر بازی کند و اعصابش خرد می‌شود.
۴) بازنده برای تسکین شکست خود به موادّ مخدّر و مشروبات الکلی پناه می‌برد.
۵) بازنده در صدد انتقام از برنده برمی‌آید.
۶. آمار
۱) آمار می‌گوید : ۹۰٪ جیب‌بری ، ۵۰٪ جرائم جنسی ، ۳۰٪ طلاق‌ها ، ۴۰٪ ضرب و جرح‌ها ، ۵٪ و خودکشی‌ها به خاطر قمار است. [تفسیر نمونه ، ج۵ ، ص۷۵ به نقل از نشریه مرکز مطالعه پیشرفت‌های ایران] .

۷. آلات قمار

۱) قال الامام خمینی (ره) فی تحریره : یحرم بیع کل ما کان آلةً للحرام بحیث کانت منفعة المقصودة منحصرةً فیه مثل آلات اللّهو و القمار و... و یحرم صنعتها و الأجرة علیها بل یحب کسرها و تغییر هیئتها. [تحریر الوسیله ، ج۱ ، ص۴۹۵] .
۳) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : بَیعُ الشِّطْرَنْجِ حَرَامٌ وَ أَکلُ ثَمَنِهِ سُحْتٌ وَ اتِّخَاذُهَا کفْرٌ وَ اللَّعِبُ بِهَا شِرْک وَ السَّلَامُ عَلَی اللَّاهِی بِهَا مَعْصِیةٌ وَ کبِیرَةٌ مُوبِقَةٌ وَ الْخَائِضُ فِیهَا یدَهُ کالْخَائِضِ یدَهُ فِی لَحْمِ الْخِنْزِیرِ لَا صَلَاةَ لَهُ حَتَّی یغْسِلَ یدَهُ کمَا یغْسِلُهَا مِنْ مَسِّ لَحْمِ الْخِنْزِیرِ وَ النَّاظِرُ إِلَیهَا کالنَّاظِرِ فِی فَرْجِ أُمِّهِ [مستطرفات‌السرائر ، ص۵۷۷] .
(شاید به خاطر رها شدن غیرت و حیا باشد و الله العالم)

۴) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا حَرَّمَ اللَّهُ الصِّنَاعَةَ الَّتِی هِی حَرَامٌ كُلُّهَا الَّتِی يجِیءُ مِنْهَا الْفَسَادُ مَحْضاً نَظِيرَ الْبَرَابِطِ وَ الْمَزَامِيرِ (نی) وَ الشِّطْرَنْجِ وَ كلِّ مَلْهُوٍّ بِهِ وَ الصُّلْبَانِ وَ الْأَصْنَامِ وَ مَا أَشْبَهَ ذَلِك مِنْ صِنَاعَاتِ الْأَشْرِبَةِ الْحَرَامِ وَ مَا يكونُ مِنْهُ وَ فِيهِ الْفَسَادُ مَحْضاً وَ لَا يكونُ مِنْهُ وَ لَا فِيهِ شَیءٌ مِنْ وُجُوهِ الصَّلَاحِ فَحَرَامٌ تَعْلِيمُهُ وَ تَعَلُّمُهُ وَ الْعَمَلُ بِهِ وَ أَخْذُ الْأَجْرِ عَلَيهِ وَ جَمِيعُ التَّقَلُّبِ فِيهِ مِنْ جَمِيعِ وُجُوهِ الْحَرَكَاتِ كلِّهَا [تحف‌العقول ، ص۳۳۵] .

ـ بازی چهار گونه است :

۱) بازی با آلات قمار ، با شرطبندی : قطعا حرام است.

۲) بازی با آلات قمار ، بدون شرطبندی

۳) بازی با غیر آلات قمار ، با شرطبندی : حرام است.

۴) بازی با غیر آلات قمار ، بدون شرطبندی : قطعا حلال است.

ـ در این چهار موضوع حکم بند دوم می‌تواند تابع شرایط باشد. مثلاً ممکن است در گذشته چیزی از آلات قمار باشد ولی کم کم در عرف متدینین از ابزار قمار محسوب نشود ، بلکه یک بازی تفریحی و سرگرمی و به صورت یک بازی فکری درآمده باشد. بنابراین حکم عوض نشده ، بلکه موضوع عوض شده است.

ـ گاهی مرجع تقلیدی چیزی را از ابزار قمار می‌داند و می‌فرماید : حرام و مرجع دیگری در این که این وسیله از ابزار قمار است شک کند و فتوا به حلال بودن آن دهد.

۸. مجلس قمار

۱) عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِيسَی قَالَ : "دَخَلَ رَجُلٌ مِنَ الْبَصْرِيينَ عَلَی أَبِی الْحَسَنِ الْأَوَّلِ (ع) فَقَالَ لَهُ : جُعِلْتُ فِدَاك إِنِّی أَقْعُدُ مَعَ قَوْمٍ يلْعَبُونَ بِالشِّطْرَنْجِ وَ لَسْتُ أَلْعَبُ بِهَا وَ لَكنْ أَنْظُرُ. فَقَالَ : "مَا لَک وَ لِمَجْلِسٍ لَا ينْظُرُ اللَّهُ إِلَی أَهْلِهِ" [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۷] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : الْمُطَّلِعُ فِی الشِّطْرَنْجِ كالْمُطَّلِعِ فِی النَّارِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۷]

۱. قنوت

۱. حضرت علی (ع)

۱. مرام حضرت علی (ع)

ـ لیوان شیر برای ابن ملجم ، سفارش ابن ملجم

ـ خوابیدن به جای رسول الله (ص)

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا فَتَی إِلَّا عَلِی [کافی ، ج۸ ، ص۱۱۰] .

۲. قنوت در خاندان حضرت علی (ع)

ـ بیوتات الصالحة مقام ابوطالب [کتاب حجّ ، ص۱۷۵] .

ـ ابوطالب چهار فرزند پسر و یک دختر (امّ‌هانی) داشت.

فرزند اوّل : ابوطالب مفقود الأثر شد.

فرزند دوم : عقیل خودش نابینا ، ولی سه فرزندش در کربلا شهید شدند.

فرزند سوم : جعفر در جنگ موته در سال (۹ هجری) در حوالی شام شهید شد و فرزندانش در کربلا شهید شدند.

فرزند چهارم : حضرت أمیر (ع)

فرزند پنجم : أمّهانی که پیامبر (ص) از خانه او به معراج رفتند.

روز فتح مکه خانه او مأمن فراری‌ها قرار گرفت و قبل از مأمن وساطت او را برای کفّار پذیرفتند.

۲. مالک اشتر

ـ در بازار ناشناسی به او توهین کرد ، ولی او به مسجد رفت و در حقّ ناسزاگو دعا می‌کرد.

۳. حضرت یوسف

ـ فَأَسَرَّها یوسُفُ فی نَفْسِهِ وَ لَمْ یبْدِها لَهُم [یوسف/۷۷] .

لا تَثْریبَ عَلَیکمُ الْیوْم [یوسف/۹۲] .

ک

۱.کارخیر

۱. مصادیق خیر :

۱ ـ روزه :

وَ أَنْ تَصُومُوا خَیرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ. [(بقره/۱۸۴)]

۲ ـ انفاق :

قُلْ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَیرٍ فَلِلْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبینَ. [(بقره/۲۱۵)]

۳ ـ صلح :

وَ إِنِ امْرَأَةٌ خافَتْ مِنْ بَعْلِها نُشُوزاً أَوْ إِعْراضاً فَلا جُناحَ عَلَیهِما أَنْ یصْلِحا بَینَهُما صُلْحاً وَ الصُّلْحُ خَیرٌ. [(نساء/۱۲۸)]

۴ ـ تقوا :

وَ لِباسُ التَّقْوی ذلِک خَیرٌ. [(اعراف/۲۶)]

۵ ـ رحمت الهی :

وَ رَحْمَتُ رَبِّک خَیرٌ مِمّا یجْمَعُونَ. [(زخرف/۳۲)]

۶ ـ حکمت :

وَ مَنْ یؤتَ الْحِکمَةَ فَقَدْ أُوتِی خَیراً کثیراً. [(بقره/۲۶۹)]

۷ ـ توبه :

فَإِنْ یتُوبُوا یک خَیراً لَهُمْ. [(توبه/۷۴)]

۸ ـ ترک داد و ستد و رفتن به نماز جمعه :

وَ ذَرُوا الْبَیعَ ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ. [(جمعه/۹)]

۹ ـ رزق الهی :

وَ رِزْقُ رَبِّک خَیرٌ وَ أَبْقی. [(طه/۱۳۱)]

۱۰ ـ جهاد :

كِتِبَ عَلَيكمُ الْقِتالُ وَهُوَ كرْهٌ لَكمْ وَعَسى أَنْ تَكرَهُوا شَيئاً وَ هُوَ خَيرٌ لَكمْ. [(بقره/۲۱۶)]

۲. تفاوت وجودی مردم نسبت به عمل خير

۱ ـ بعضی نسبت به خير ، بخيل هستند :

أَشِحَّةً عَلَى الْخَيرِ. [(احزاب/۱۹)]

۲ ـ بعضی نسبت به خير ، منّاع هستند :

مَنّاعٍ لِلْخَيرِ مُعْتَدٍ أَثيمٍ. [(قلم/۱۲)]

۳ ـ بعضی كار خير انجام می‌دهند :

وَ ما تَفْعَلُوا مِنْ خَيرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَليم. [(بقره/۲۱۵)]

۴ ـ بعضی مردم را به خير دعوت می كنند :

وَ لْتَكنْ مِنْكمْ أُمَّةٌ يدْعُونَ إِلَى الْخَيرِ. [(آل عمران/۱۰۴)]

۵ ـ بعضی به سوی خير سرعت می‌ورزند :

إِنَّهُمْ كانُوا يسارِعُونَ فِی الْخَيراتِ. [(انبياء/۹۰)]

۶ ـ بعضی علاوه بر سرعت به سوی خير ، سبقت می گيرند :

فَاسْتَبِقُوا الْخَيراتِ. [(مائده/۴۸)]

۷ ـ بعضی وجودشان خير است.

وَ اذْكرْ عِبادَنا إِبْراهيمَ وَ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ أُولِی الْأَيدی وَ الْأَبْصارِ إِنّا أَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِكرَى الدّارِ وَ إِنَّهُمْ عِنْدَنا لَمِنَ الْمُصْطَفَينَ الْأَخْيارِ وَ اذْكرْ إِسْماعيلَ وَ الْيسَعَ وَ ذَا الْكفْلِ وَ كلٌّ مِنَ الْأَخْيارِ. [(ص/۴۸-۴۵)]

۸ ـ بعضی ستون و اساس خير هستند.

مانند ائمّه اطهار (عليهم السّلام) در زيارت جامعه می‌خوانيم : وَ دَعَائِمَ الْأَخْيارِ. [(من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۰۹)]

۱. كسروی

۱. كسروی ومسئله نبوت

ـ نام پيغمبر (ص) را كه در عربی (رسول) گويند از معنای مسلّم و متواتر خود انداخته. معنای مسلّم آن (فرستاده از طرف خدا) است ، او گفته پيغمبر يعنی (برانگيخته از طرف خدا) ؛ يعنی مردی كه مويد باشد و به پا خيزد و اقداماتی بكند و لازم نيست اقدامات او از راه وحی باشد ، هر چه خودش صلاح ديد و اقدام كرد پيغمبر است و همين كه در كارش موفق شد ، معلوم است خدا خواسته و پيغمبر است. به نظر ايشان ، هيتلر و استالين كه به كار برخاسته و اقداماتی كرده اند پيغمبر هستند ، چون قيامی كردند و وحی هم لازم نيست. اين معنی را برای اين كرد كه تطبيق بر خودش بكند كه به پا خاست و دست به كارهايی زد. (آيا لغت قابل معنی هوا و هوس است.)

۲. كسروی در قرآن

۱. تمسک به قرآن برای اثبات نبوتش
ـ کسروی در کتاب یکم آذر می گوید :
من در هدفم به پا خاستم و خدا پرده را از جلو چشمم برداشت ، هم چنانکه از جلو چشم محمد (ص) برداشت و فرموده : أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَکَ [انشراح/۱] .
فَکشَفْنا عَنْکَ غِطاءَکَ فَبَصَرُکَ الْیوْمَ حَدیدٌ [ق/۲۲] .
آیهأَ لَمْ نَشْرَحبیان منّت خداست و کاری به وحی ندارد.
و آیهفَکشَفْنامربوط به قیامت است. به دلیل آیات قبلیوَ نُفِخَ فِی الصُّورِ ذلِک یوْمُ الْوَعیدِ وَ جاءَتْ کلُّ نَفْسٍ مَعَها سائِقٌ وَ شَهیدٌ لَقَدْ کنْتَ فی غَفْلَةٍ مِنْ هذا فَکشَفْنا عَنْک غِطاءَک فَبَصَرُک الْیوْمَ حَدیدٌ [ق/۲۲ –۲۰] . که مربوط به قیامت است. چه کار به الهام و وحی و تأئید از طرف خدا دارد.
لغزش کسروی در نقل آیات در ۳ کتاب او هویدا است.
۲. تحریف قرآن از سوی کسروی
اصل قرآن :
وَ قالُوا لَنْ نُومِنَ لَک حَتّی تَفْجُرَ لَنا مِنَ الْأَرْضِ ینْبُوعاً [اسراء/۹۰] .
نقل کسروی :
وَ قالُوا لَنْ نُومِنَ لَک حَتّی تَفْجُرَ لَنا مِنَ الْأَرْضِ ینْبُوعاً
اصل قرآن :
۲ ـ أَوْ تَکونَ لَک جَنَّةٌ مِنْ نَخیلٍ وَ عِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهارَ خِلالَها تَفْجیرا [اسراء/۹۱] .
نقل کسروی :
أَوْ تَکونَ لَک جَنَّاتٌ مِنْ نَخیلٍ وَأعْنَابٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهارَ خِلالَها تَفْجیرا
اصل قرآن :
۳ ـ أَوْ تُسْقِطَ السَّماءَ کما زَعَمْتَ عَلَینا کسَفاً أَوْ تَأْتِی بِاللّهِ وَ الْمَلائِکةِ قَبیلًا [اسراء/۹۲] .
نقل کسروی :
این قسمت از آیه را آخر همه ذکر کرده و به جای آنأَوْ یکونَ لَک بَیتٌ مِنْ زُخْرُف [اسراء/۹۳] . را گفته.
اولاً خود آقای کسروی اعتراف کرده که آیات بالا را از ابوالفضل گلپایگانی از بزرگان بهائی‌ها گرفته و اشکالات دیگرش را قبل از کسروی یهود و نصارا بیان کرده اند و پاسخ‌هایی نیز داده شده است.
۳. اعتقاد کسروی به قرآن و جواب او
۱ ـ گاهی گوید کتاب آسمانی است.
۲ ـ گاهی گوید ساخته پیغمبر (ص) است.
۳ ـ گاهی مردم را به داوری قرآن می‌طلبد.
۴ ـ گاهی داوری قرآن را قبول ندارد.
۵ ـ گاهی قرآن را به تنهایی کافی می‌داند.
۶ ـ گاهی قرآن را سبب اختلاف مسلمین می‌داند.

آقای کسروی شما از قرآن به آیه ۹۰ و ۹۳ سوره اسریوَ قـالُوا لَنْ نُومِنَ لَکَ حَتّی تَفْجُرَ لَنا مِنَ الْأَرْضِ یَنْبُوعاً أَوْ تَکونَ لَکَ جَنَّةٌ مِنْ نَخیلٍ وَ عِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهارَ خِلالَها تَفْجیراً أَوْ تُسْقِطَ السَّماءَ کما زَعَمْتَ عَلَینا کسَفاً أَوْ تَأْتِی بِاللّهِ وَ الْمَلائِکةِ قَبیلًا أَوْ یکونَ لَکَ بَیتٌ مِنْ زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقی فِی السَّماءِ وَ لَنْ نُومِنَ لِرُقِیکَ حَتّی تُنَزِّلَ عَلَینا کتاباً نَقْرَوهُ قُلْ سُبْحانَ رَبِّی هَلْ کنْتُ إِلاّ بَشَراً رَسُولا [اسراء/۹۳-۹۰] .

استشـهاد می‌کنیـد که پیغمبر معجزه نـداشت. اگر شـما اینقدر قرآن را قبول دارید که استشـهاد می‌کنید ، پس چرا به آیاتی که خود قرآن راجع به معجزه انبیاء دارد ، مثل اژدها شدن عصا و ید بیضا برای اثبات معجزه استشتهاد نمی‌کنید؟

۴. ایراد کسروی به قرآن

او می‌گوید آیهحَتّی إِذا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَها تَغْرُبُ فی عَینٍ حَمِئَةٍ [کهف/۸۶] .

و آیهحَتّی إِذا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ ِوَجَدَها تَطْلُعُ عَلی قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ لَهُمْ مِنْ دُونِها سِتْراً [کهف/۹۰] .

که دربـاره ذی القرنین است ، اشـکال دارد ، زیرا این آیه بـا هیئت بطلمیـوس که مردود است موافـق است و دلالـت بر مسـطح بودن زمین و میخ بودن ستاره‌ها دارد.

جواب :

۱ـ در کجای ۲ آیه نام زمین برده شده تا کروی یا مسطح باشد.

۲ـ در کجای ۲ آیه کوبیده شدن ستاره‌ها به آسمان مثل میخ معلوم شده است؟

۳ـ در هیئت بطلمیوس ستارگان به فلک هشتم مثل میخ کوبیده شده است ، ولی قرآن ستارگان را زیور آسمان دنیا می‌داند

۴ـ در آیه کلمهوَجَدَهارا به معنای دید معنی کرده ، غلط است.

۵ـ بر فرض کـه قرآن روی هیئـت بطلمیـوس آمـده و آن هیئـت قطر خورشـید را ۶۰ برابر قطر زمین می‌دانـد. چطـور در زمینِ کوچکتر از خود فرو می‌رود؟

چند اشکال دیگر نیز دارد. پس مراد ازمَغْرِبَ الشَّمْس و مَطْلِعَ الشَّمْسِ

امر نسبی و اعتباری است و واقعیتی در خارج ندارد. مثل الفاظ (بالا ، پائین ، جلو ، عقب) که نسبی است.

مگر حالا آقایانی که کروی بودن زمین را مسلّم می‌دانند تعبیر به مشرق و مغرب نمی‌کند. لفظ (مشرق و مغرب) که شاهد بر مسطح بودن نیست. مثلاً یک توپ که کرَوی است ، بالا ، پائین ، راست و چپ نباید داشته باشد.

تعجّب اینجـا است که کسـروی نعره زده است که اگر همه جمـع شویـد جـوابم را نمی‌دهیـد. از قم و نجـف کمـک بگیریـد ، نخواهیـد توانست و اگر جوابم را دادید من از همه گفته‌هایم برمی‌گردم. در همان زمان جوابش چاپ شد. دید و خواند و قانع شد ، ولی به رو نیاورد و برنگشت. امان از غرور ، امان از لجاجت ، امان از نامردی.

در کتاب المیزان ، اسـلام و هیئت الهدی الی دین المصـطفی ، مجموعه شـرقیات در پیرامون آیه و تفسـیر آن بحث شده است. برای مطالعه بیشتر به این چند کتاب مراجعه کنید.

کسروی وحی را (دانا کردن خدا کسی را) معنی می‌کند و فرشته و جبرئیل را لغو می‌داند.

جواب : اولاً ، کجا وحی این گونه معنی شـده است ثانیا ، این (دانا کردن خدا) امر خارق عادتی است و همگانی نیست و شـما می‌گوئید کارهای خدا همه و همه روی برنامه است. امکان ندارد مریض به دعا شفا یابد. امکان ندارد به صدقه دفع بلا گردد. امکان ندارد از سنگ ، شتر بیرون آید. امکان ندارد ، آفتاب برگردد ، زیرا هر کاری با اسبابی باید باشد.

تمام اینها متن کلمات کسروی است در کتاب (ورجاوند ، ص۴۶)

خوب اقای کسروی اگر هر کاری اسبابی دارد ، دانائی هم اسبابی دارد یا از ۱ ـ تحصیل یا از ۲ ـ تجربه و یا از ۳ ـ فکر و اندیشه است. شما که ادعا می کنید (خدا مرا دانا کرده) از کدام اسباب اگر همین ۳ اسباب است خدا خیلی‌ها را دانا کرده و اگر غیر از این۳ اسباب است چیست؟ و چرا شما که برای قدرت خدا وسائل را محدود می کنید ، اسباب معنوی را قبول ندارید. سببیت دعا را برای شفا ، صدقه را برای سلامتی چون سبب مادی نیست ، قبول ندارید. چطور درباره خودتان می پذیرید؟

کسروی گوید : همان طوری که گفتگو با تلفن احتیاج به واسطه ندارد ، رابطه و وحی با خدا احتیاج به جبرئیل ندارد.

جواب ۱ ـ شما اصل رابطه داشتن خود را ثابت کن تا بعد

۳. عقاید کسروی

۱. کسروی و دین

برای موسی ، معجزه ثابت می کنی؛ تو هم اگر پیغمبر هستی ، معجزه باید داشته باشی.

کسروی دین را در ۳ کتاب خود ۳ رقم معنای متضاد کرده است.

۱ ـ در کتاب (پیرامون اسلام) گفته : دین‌ها همه یک رقم خواست‌های مردم است و کهنه و نو و قابل عوض شدن نیست و همه دین‌ها یکی است و همه از چند چیز صحبت می کند که آن چیزها عبارت است از :

۱. خدایی هست.

۲. هدف از خلقت هست.

۳. انسان اشرف مخلوقات است.

۴. بد و خوب با هم است و انسان باید خوب را انتخاب کند.

۵. قیامتی هست.

۶. عقب جهل و ناراحتی‌ها خوشی‌هائی است.

۷. تکان دادن عقلها

۲ ـ در کتاب شیعی گری دین را معنی می کند به اینکه دین عبارت است از اینکه ایرانیان بدانند چگونه کار کنند و همه بهره‌مند شوند و خرابی‌ها را آباد کنند. دین این است ، گفتگو از علی و ابوبکر چیست؟ باید دنیای خود را اصلاح کنیم.

۳ ـ در کتاب دیگرش جور دیگری معنی کرده و هر ۳ این کتاب در یک سال چاپ شده است.

اولاً ، کدام لغت دین را اینطور معنی کرده؟ مگر لغت دلخواهی افراد است؟

ثانیا ، ۲ معنای مذکوره متضاد است؛ کدام صحیح است ، کدام غلط؟

کسروی برای قدرت خدا حدّ معلوم کرده و در کتاب در پیرامون اسلام می گوید : نادانان خیال می کنند قدرت خدا غیر محدود است. این همان حرف یهود است که خدا در قرآن سوره ۵ نقل می کندوَ قالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيديهِمْ وَ لُعِنُوا بِما قالُوا بَلْ يداهُ مَبْسُوطَتانِ [مائده/۶۴] .

کسروی هدف از همه آفرینش را زندگی دنیا می‌داند.

قرآن می گوید : اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَيْنَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِي الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلاد [حديد/۲۰] .

و فرمود : إِنَّ الدّارَ الْآخِرَةَ لَهِي الْحَيوان [عنكبوت/۶۴] .

و فرمود : الَّذینَ یسْتَحِبُّونَ الْحَیاةَ الدُّنْیا عَلَی الْآخِرَةِ [ابراهیم/۳] .

۲. کسروی و وحی

ـ تو می گویی خدا بدون جبرئیل هم می‌تواند حقایق را به قلب القا کند. می گوییم بدون پیغمبر هم می‌تواند حقایق را به قلب خود مردم القا کند؛ چطور می گویی خدا به قلب من القا کرد تا به شما برسانم و بگویم؟ تو جبرئیل را برای وساطت قبول نداری و می گویی لغو است و خدا بدون او می‌تواند ، ما هم وساطت ترا لغو می دانیم و می گوییم خدا بدون تو می‌تواند به قلب خودمان القا کند.

به قول سراج حرف‌های کسروی مثل حرف‌های آن روضه‌خوان قلّابی بود که دروغ روضه می‌خواند و می گفت اینها را خود آقا به دلم می‌اندازد.

خلاصه در مسأله وحی ۳ اشکال به کسروی وارد است.

۱ ـ معنای وحی بی‌دلیل است.

۲ ـ وحی امر عادی نیست و او می گوید هر چیزی سبب ظاهر و عادی باید داشته باشد.

۳ ـ وساطت جبرئیل را لغو می دانست که اینهم ۲ ایراد داشت.

از کسروی پرسیدند برانگیخته را چگونه بشناسیم؟

گفت : همانطوری که دانشمند و پزشک را از رفتار و گفتارش نه ، چیز دیگر.

این حرف چند اشکال دارد.

۱ ـ دانشمند و پزشک ، ادّعایی از طرف خدا و برانگیختگی ندارند و راه امتحان هر دو معلوم است ، یکی از راه حلّ مشکلات و دیگری طبابت ، امّا برانگیخته چون ادعای خارق عادتی دارد که وحی است و ما نمی‌دانیم ، باید نظیر همین خارق عادت را (وحی) که معجزه است نمایان کند تا ما از دیدن مثل پی به مثل ببریم.

معجزه و وحی هر دو خارق عادت است ، هر که وحی را ادّعا کند باید قادر بر دیگری باشد. خلاصه ، راه امتحان برانگیخته ، رفتار و کردار نیست ، بلکه معجزه است تا تناسب داشته باشد. و ملاحضه شود گفتار و رفتار خوب چه تناسبی با وحی و ارتباط با خدا دارد. چقدر انسان‌های خوش گفتار و خوش‌رفتار که رابطه و وحی ندارند.

۲ ـ ما همان پزشک را قبل از مراجعه گواهینامه می‌خواهیم و بدون گواهینامه خود را به دست او نمی‌دهیم تا اگر خوب شدیم بعد بفهمیم خوب دکتری بود. بلکه اول گواهینامه می‌خواهیم. پیغمبر را هم اولاً ـ مصدق لازم است ، نه اینکه سر بسپاریم تا آخر ببینیم چه می‌شود. آخر عمر پی ببریم که اشتباه بوده یا نه.

۳. کسروی ومسئله نسخ

کسروی گوید ، چون در قرآن و احادیث ناسخ و منسوخ زیاد داریم و آن برای مقتضی زمان است باید الآن نیز بعضی از دستورات اسلام برای مقتضی زمان عوض شود.

جواب : به فرموده مرجع مجاهد گمان نیست ، حتی یک حدیث ناسخ دیگری باشد ، خوب بود ایشان لااقل مثال بزنند کدام حدیث ناسخ دیگری است.

امّا در قرآن اوّلاً ، نسخ؛ یعنی تمام شدن مدّت حکم نه عوض شدن حکم.

ثانیا ، در آیاتی که ادعای نسخ شده آخر خود آیه می گوید که این حکم عوض شدنی است یا تصریحا یا تلویحا.

ثالثا ، اصل نسخ قرآن را آیت الله خوئی در البیان و علامه در المیزان چگونگی آن را ثابت کرده اند و فرموده‌اند نسخی ما

نداریم. (مراجعه شود به این دو تفسیر)

رابعا ، نسخ ادّعا شده درباره بعضی جزئیاتی است برای بعضی اشخاص ، نه احکام کلیه عمومی.

آری ، در اسلام احکامی نظر به احکام دیگری دارد. مثل :

لاـ ضرر ، لاـ حرج ، اکراه و اضطرار برای مراعات حال مردم. در همه جا نه اینکه حکم اوّلی را برداشته ، بلکه با وجود حکم اولی برای مراعات ، احکام ثانویه جعل کرده است.

۴. کسروی و استخاره

کسروی به استخاره اشکال کرده و مسخره می کند و می گوید خوب بود عالم را به استخاره می گرفتیم.

استخاره ۲ معنی دارد :

لغوی و آن در هر کاری خوب است.

اصطلاحی و آن در موردی است که عقل خود انسان و عقلا از کار عاجز بماند. در انسان حال تحیر و اضطراب پیدا شود و خدا هم که می‌فرماید : أَمَّنْ یجیبُ الْمُضْطَرَّ إِذا دَعاهُ وَ یکشِفُ السُّوءَ [نمل/۶۲] .

ما از عقل و عقلاـ راهی نیافتیم و مجبوریم به یکی از ۲ راه مثلاً قدم گذاریم و متحیر و مضطر از خدا استخاره و راهنمایی می جوییم.

ثانیا ، گیرم هر دو طرف کار مساوی باشد ، امّا همین که یکی خوب آمد ، انسان دلگرم و از نظر روانی چه موقعیت‌هائی است که در اثر دلگرمی برای انسان پیدا می‌شود.

مخفی نماند مورد استخاره فقط صورت تحیر است ، مثل انتخاب یکی از ۲ دکتر حاذق. انتخاب مورد ازدواج در صورت تعدّد و مساوی بودن به حسب ظاهر. اختلاف نظر ۲ دکتر که عمل به کدام کنیم.

تمام اصول دین هر کدام به دیگری مربوط و متّصل است و هر کدام مکمّل و از شرایط دیگری است. مثلاً :

عدل مکمّل توحید و نبوّت از مقام و شؤون الهی است. امامت مکمّل نبوّت است. معاد نتیجه بساط رسالت است.

حالا اگر ما از راه لطف یا عجز مردم از تشکیل قانون برای خودشان فهمیدیم و گفتیم لابد باید خدا که ترس و لذّت وحبّ و بغض و جهل در او راه ندارد. او باید برنامه تعیین کند و آن هم توسط پیغمبرانی که از جنس خود ما است برای ما بفرستد. حالا :

پیغمبری به نام محمد (ص) در ۲۳ سال با آن همه رنج‌ها ، این همه احکام ، حتی برای یک مستراح رفتن ، خلوت کردن با زن ، مسافرت ، حیوانات ، ساختمان ، نگاه کردن و برای تمام شؤون زندگی احکامی متین آورد و برای اجرای آن جنگ‌ها و مشکلاتی را متحمل شد ، وقتی از دنیا می‌رود هیچ جانشینی تعیین نکند. با آن وضعی که از مردم می‌دانستوَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیها [جمعه/۱۱] .

آیا به هم ریختن این همه احکام و پامال کردن این همه رنج از خدا قبیح نیست؟ از پیغمبر (ص) قبیح نیست؟ کار خلاف عقل و عقلا نیست؟ رها کردن مردم به حال خود اگر مطلوب بود ، این همه زحمت چرا؟

۵. کسروی و حرم ائمه

کسرویون : آیا ساختن گنبد و بارگاه شرک نیست؟

جواب : اگر برای امام‌پرستی و پیغمبرپرستی یا امام‌زاده پرستی باشد چرا ، اما اگر برای احترام آنها ، استراحت زوّار و عبادت خدا باشد ، عین خداپرستی است.

مگر قبر مطهر پیغمبر گنبد ندارد. ابوحنیفه و شیخ عبدالقادر در بغداد مگر گنبد ندارند؟

۱ ـ وَ مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ فَإِنَّها مِنْ تَقْوَی الْقُلُوبِ [حج/۳۲] .

۲ ـ فی بُیوتٍ أَذِنَ اللّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ یذْکرَ فیهَا اسْمُهُ یسَبِّحُ لَهُ فیها بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ [نور/۳۶] .

بهترین تعظیم و احترام شعایر این است که جایگاه عبادت او مورد رغبت من باشد (هر زمانی رغبت کردن مردم به چیزی است ، ما باید تا سرحدّ اجازه شرع مقدس به این اطلاق تعظیم عمل کنیم) .

چندین حدیث در تعمیر قبر ائمّه (علیهم السّلام) داریم و در حدیث فرمود : "تعمیرکننده قبر شما مثل تعمیرکننده بیت المقدس است و ثواب ۷۰ حجّ غیر از حجّۀ الاسلام دارد و تمام گناهانش بخشیده است ، مثل روزی که از مادر متولد شده و در بهشت با ما ملاقات می کند".

اشکال :

حدیثی را آقایان نقل می کنند ، که قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَبْعَثُکَ عَلَی مَا بَعَثَنِی عَلَیهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا تَرَی قَبْراً مُشْرِفاً إِلَّا سَوَّیتَهُ وَ لَا تِمْثَالًا إِلَّا طَمَسْتَهُ [الطرائف ، ج۲ ، ص۵۵۲] .

و اینکه قبر از ۴ انگشت بلندتر نباشد ، آن هم آب بریزند که قهرا بعد از چندی با زمین مساوی شود. حالا پس چرا قبور امامها بلند است و...

جواب :

۱ ـ گیرم مخالف حدیث عمل شده ، آیا این شرک است.

۲- حدیث مربوط به خود قبر است ، چه کار به صحن و سرا و گنبد دارد.

۳ ـ باید بین این حدیث با روایات زیادی که سنی و شیعه نقل کرده‌اند در استحباب تعمیر قبر جمع کرد و جمع آن مخصوص اهل فن است. شما صحّاف بوده‌اید و اهل فن اینطور جمع کرده‌اند که حدیث ۴ انگشت مربوط به اول کار و وقت دفن میت است و روایات تعمیر و تعظیم مربوط به بعد از دفن است و هیچ مانعی ندارد.

مثال از خودم : اگر آقایی به نوکرش بگوید مهمان که آمد برق را روشن کن. بعدا بگوید برای مهمان فلان غذا را تهیه کن یا خلال بده ، این ۲ دستور با هم تنافی ندارد. یکی برای اول وقت پذیرایی است یکی برای آخر آن.

۴ ـ امام فرمود : إِلَّا سَوَّیتَهُقبر را مساوی قرار بده. مراد روی آن را صاف کردن است ، چون کراهت دارد روی قبر مثل پشت ماهی باشد؛ نه اینکه مراد با زمین یکسان کردن باشد و الّا می‌فرمود : لَا تَرَی قَبْراً مُشْرِفاً إِلَّا محوتَهُ

۴. ناهماهنگی اعتقاد وعمل کسروی

پزشک آرام نشسته ، مریض که ناچار شد خود به خود می‌رود سراغ پزشک. به خلاف برانگیخته که او باید خودش دنبال مردم رود و کسی که خود به راه می‌افتد ، برای هدایت باید دلالت قانع کننده‌ای از اول داشته باشد. نمی‌تواند به مردم بگوید : (ابتدا به ساکن) آهای مردم پیروی من بکنید تا بعد به شما خواهم گفت ، مثلاً اگر چیزی را آوردند در خانه با اصرار به شما بفروشند باید خوبی آن خیلی روشن و ارزان باشد. به خلاف چیزی را که شما دنبال آن به مغازه می روید. اگر چه مجهول یا گران باشد ، می‌خرید. پیغمبر مثالش آن است که چیزی را با اصرار به شما القا می کند؛ برای پیشرفت خود باید قبل از القای نمونه به شما نشان دهد نه بعدا.

۴ ـ بر فرض صحّت همه اینها آیا کسروی در گفتار و رفتار قدم ثابتی دارد.

خودش زیارت را بت‌پرستی می داند ، ولی زنش را می‌فرستد برای زیارت.

خودش قاچاق رفتن به عتبات را بد می داند ، ولی پول و وسیله قاچاق برای زنش می‌فرستد.

خودش هم درباره اهمّیت اسلام و هم در رد اسلام کتاب می‌نویسد.

گاهی دین را امر ثابت معرفی می‌کند و گاهی می گوید : باید دین به مقتضی زمان عوض شود.

آیا اینها به گفته خود او دلیل بر چیست؟

کسروی در نوشته خود ، ۷ شرط برای برانگیخته ذکر می‌کند :

۱ ـ مبارزه با نادانی‌ها

۲ ـ سخن گفتن از حقایق

۳ ـ در راه هوس و احساسات شخصی قدم برنداشتن.

۴ ـ نترسیدن و بی‌پروائی

۵ ـ عدول نکردن از حرف خود برای رضای دیگران

۶ ـ تکان دادن عقل‌ها

۷ ـ آموزگار عقل‌ها بودن.

امّا خودش در تمام این شروطی که خود گفته مردود است.

در کتاب (نبرد با بی‌دینی) هر یک را ثابت کرده که ندارد.

۱. کشاورزی

۱. اهمیت کشاورزی در اسلام

۱. عمل کشاورزی

۱ ـ عَنْ يزِيدَ بْنِ هَارُونَ الْوَاسِطِي قَالَ : سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (ع) عَنِ الْفَلَّاحِينَ فَقَالَ : " هُمُ الزَّارِعُونَ كُنُوزُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ مَا فِي الْأَعْمَالِ شَيءٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ مِنَ الزِّرَاعَةِ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِياً إِلَّا زَارِعاً إِلَّا إِدْرِيسَ فَإِنَّهُ كانَ خَياطاً" [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۳۸۴] .

۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الزَّارِعُونَ كُنُوزُ الْأَنَامِ يزْرَعُونَ طَيباً أَخْرَجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ أَحْسَنُ النَّاسِ مَقَاماً وَ أَقْرَبُهُمْ مَنْزِلَةً يدْعَوْنَ الْمُبَارَكِينَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۱] .

۳ ـ سُئِلَ النَّبِی (ص) أَی الْمَالِ خَيرٌ؟ قَالَ : " زَرْعٌ زَرَعَهُ صَاحِبُهُ وَ أَصْلَحَهُ وَ أَدَّى حَقَّهُ يوْمَ حَصَادِهِ" [من لا يحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۲۹۱] .

۴ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ست خصال ينتفع بها المؤمن بعد موته ولد صالح يستغفر له و مصحف يقرأ فيه و قليب يحفره و غرس يغرسه و صدقة ماء يجريه و سنة حسنة يؤخذ بها بعده [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۲۳] .

۱ ـ قال رسول الله (ص) : مَنْ أَحْيا أَرْضاً مَوَاتاً فَهِی لَهُ [تهذيب الأحكام ، ج۷ ، ص۱۵۲] .

۲ ـ قال النبی (ص) تحفظوا تحفظوا من الارض فانها امکم و انه ليس من احد عامل عليها خيراً و شراً الا و هی مخبرة به [نهج الفصاحة ، جملة ۱۱۳۰] .

۳ ـ الارض ارض الله والعباد عبادالله من احيى مواتا فهى له [نهج الفصاحة ، جملة ۱۰]

عَنْ يزِيدَ بْنِ هَارُونَ الْوَاسِطِی قَالَ سَأَلْتُ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ (ع) عَنِ الْفَلَّاحِینَ فَقَالَ : "هُمُ الزَّارِعُونَ كُنُوزُ اللَّهِ فِی أَرْضِهِ وَ مَا فِی الْأَعْمَالِ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنَ الزِّرَاعَةِ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِیاً إِلَّا زَارِعاً إِلَّا إِدْرِیسَ فَإِنَّهُ كَانَ خَیاطاً" [تهذیب الأحكام ، ج۶ ، ص۳۸۴] .

۱۳ ـ قال الصادق (ع) : إن الله عز و جل أحب لأنبیائه (ع) من الأعمال الحرث و الرعی لئلا یكرهوا شیئا من قطر السماء [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۳۲] .

۱۴ ـ عَنِ الصَّادِقِ (ع) فی قول الله عز و جل "وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَكلِ الْمُومِنُونَ " (آل عمران/۱۲۲) قال : " الزارعون" [بحار الأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۶۶] .

۱۵ ـ قال الصادق (ع) : الزَّارِعُونَ كُنُوزُ الْأَنَام یزْرَعُونَ طَیباً أَخْرَجَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ هُمْ یوْمَ الْقِیامَةِ أَحْسَنُ النَّاسِ مَقَاماً وَ أَقْرَبُهُمْ مَنْزِلَةً یدْعَوْنَ الْمُبَارَكِینَ [كافی ، ج۵ ، ص۲۶۱] .

یشیر هذا لتعلیم الصادقی الی نكتة توحیدیة هامة ، ربما یغفل عنها الغافلون. و هی ان المحصولات الزراعیة التی تحصل من زرع الزارعین ، وثمار الغراس ، لیست الا ـ ما یعدُّه و یخرجه لعباده (قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّیباتِ مِنَ الرِّزْقِ [اعراف/۳۲] .) [فالزراع یزرعون مایخرجه الله عزوجل ، والغارسون یغرسون ذلك لا غیر ؛ فالفاعل الحقیقی هو الله ـ تعالی شأنه ـ بتعبئته النوامیس و اعداده القوی و الجنود الفعالة فی العالم] .

۱۶ ـ قال الصادق (ع) : الْكِیمِیاءُ الْأَكبَرُ الزِّرَاعَةُ [كافی ، ج۵ ، ص۲۶۱] .

آبیاری

۱ ـ قال رسول الله (ص) : مَنْ سَقَی طَلْحَةً أَوْ سِدْرَةً فَكأَنَّمَا سَقَی مُومِناً مِنْ ظَمَإٍ [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۸۶] .

۲ ـ قال النبی (ص) : ما من امرء یحییء ارضا فیشرب منها كبد حرّ الا كتب الله له بها اجرا [نهج الفصاحة ، جملة ، ۲۶۶۵] .

۲. خود كفائی

قال رسول الله (ص) : مَنْ أَكلَ مِنْ كدِّ یدِهِ مَرَّ عَلَی الصِّرَاطِ كالْبَرْقِ الْخَاطِفِ [جامع الأخبار ، ص۱۳۹] .

من اكل من كدّ یده نظرالله الیه قال رسول الله (ص) : "مَنْ أَكلَ مِنْ كدِّ یدِهِ نَظَرَ اللَّهُ إِلَیهِ بِالرَّحْمَةِ ثُمَّ لَا یعَذِّبُهُ أَبَداً" [جامع الأخبار ، ص۱۳۹] .

بالرحمة من أكل من كدّ یده قال رسول الله (ص) : "مَنْ أَكلَ مِنْ كدِّ یدِهِ حَلَالًا فُتِحَ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ یدْخُلُ مِنْ أَیهَا شَاءَ" [جامع الأخبار ، ص۱۳۹] .

حلالا فتح له ابواب قال رسول الله (ص) : "من أكل من كد یده كان یوم القیامة فی عداد الأنبیاء و یأخذ ثواب الأنبیاء" [جامع الأخبار ، ص۱۳۹] .

قال رسول الله (ص) : طلب الحلال فریضة علی كل مسلم و مسلمة [جامع الأخبار ، ۱۳۹] .

رسول خدا وقتی به مردی بر می‌خورد می پرسید : هل له حرفةاگر می گفتند : نه ، می فرمود : سقط من عینی

سپس فرمود : لأن المؤمن إذا لم یكن له حرفة یعیش بدینهپایان بیكاری : بی دینی [جامع الأخبار ، ۱۳۹] .

۳. . شغل انبیاء

قال الصادق (ع) : إن الله عز و جل أحب لأنبیائه (ع) من الأعمال الحرث و الرعی لئلا یكرهوا شیئا من قطر السماء [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۳۲] .

قال الصادق (ع) : مَا بَعَثَ اللَّهُ نَبِياً إِلَّا زَرَّاعاً إِلَّا إِدْرِيسَ (ع) فَإِنَّهُ كانَ خَياطاً [وسائل الشيعة ، ج۱۷ ، ص۴۱] .

۲. خصوصیات کشاورز

۱. توجه به توحید

توجه به توحیدیشقی بِماءٍ واحِدٍ [رعد/۴] .

۲. توجه به معاد

فصل بهار معاد را در انسان زنده می کند : وَ اللَّهُ الَّذِی أَرْسَلَ الرِّیاحَ فَتُثِیرُ سَحاباً فَسُقْناهُ إِلی بَلَدٍ مَیتٍ فَأَحْیینا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها کذلِک النُّشُورُ [فاطر/۹] .

حْیینا بِهِ بَلْدَةً مَیتاً کذلِک الْخُرُوجُ [ق/۱۱] .

۳. شادی آفرین

قال الصادق (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اخْتَارَ لِأَنْبِیائِهِ الْحَرْثَ وَ الزَّرْعَ کی لَا یکرَهُوا شَیئاً مِنْ قَطْرِ السَّمَاءِ [وسائل الشیعة ، ج۱۹ ، ص۳۳] .

۴. تماس با طبیعت

۱ ـ عَنِ الصَّادِقِ (ع) فی قول الله عز و جل "وَ عَلَى اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُومِنُونَ " (آل عمران/۱۲۲) قال : " الزارعون" [بحار الأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۶۶] .

۲ ـ تماس با طبیعت : کوه ، دریا ، زمین ، حیوان.

۳. فلسفه کم محصولی

۱. گناه

بِظُلْمٍ مِنَ الَّذِینَ هادُوا حَرَّمْنا عَلَیهِمْ طَیباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَ بِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ کثِیراً [نساء/۱۶۰] .

قال الصادق (ع) : مَنْ زَرَعَ حِنْطَةً فِی أَرْضٍ فَلَمْ یزْک زَرْعُهُ أَوْ خَرَجَ زَرْعُهُ کثِیرَ الشَّعِیرِ فَبِظُلْمِ عَمَلِهِ فِی مِلْک رَقَبَةِ الْأَرْضِ أَوْ بِظُلْمٍ لِمُزَارِعِیهِ وَ أَکرَتِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۰۶] .

قال الصادق (ع) : مَنْ زَرَعَ حِنْطَةً فِی أَرْضٍ فَلَمْ یزْک زَرْعُهُ أَوْ خَرَجَ زَرْعُهُ کثِیرَ الشَّعِیرِ فَبِظُلْمِ عَمَلِهِ فِی مِلْک رَقَبَةِ الْأَرْضِ أَوْ بِظُلْمٍ لِمُزَارِعِیهِ وَ أَکرَتِهِ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یقُولُ "فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِینَ هـادُوا حَرَّمْنا عَلَیهِمْ طَیباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ" (نساء/۱۶۰) [کافی ، ج۵ ، ص۳۰۶] .

الفات نظر

یستفاد من استدلال الامام (ع) بهذه الآیة ، ان آیات السماویة النازلة بصدد الظالمین من سایر الاقوام و الشعوب ، لا تخصّهم بل تعمّ المسلمین ایضا ، اذا عملوا عملهم. و له فی الاحادیث نظائر متعددة ـ و لعل عدم رکون المورد مخصصا یشمل امثال المقام بنحو.

ففی هذاالضوء ، ان الآیات الکثیرة النازلة فی رفض الاغنیاء و المترفین من الغابرین و التندید بهم و بحیاتهم الباذخة ، تعمّ الذین یضاهونهم من المسلمین ، اذ الهدایة لا تخصّ قوما دون قوم.

۲. آزمایش

لَنَبْلُوَنَّکمْ بِشَیءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَراتِ وَ بَشِّرِ الصّابِرِینَ [بقره/۱۵۵] .

۳. عدم پرداخت زکات

قال الباقر (ع) : إِذَا مَنَعُوا الزَّکاةَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَکتَهَا مِنَ الزَّرْعِ وَ الثِّمَارِ وَ الْمَعَادِنِ کلَّهَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

قال الصادق (ع) : إِذَا أُمْسِکتِ الزَّکاةُ هَلَکتِ الْمَاشِیةُ وَ إِذَا جَارَ الْحُکامُ فِی الْقَضَاءِ أُمْسِک الْقَطْرُ مِنَ السَّمَاءِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۵۲۴] .

قال الباقر (ع) : إِذَا لَمْ یأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ینْهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ وَ لَمْ یتَّبِعُوا الْأَخْیارَ مِنْ أَهْلِ بَیتِی سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِمْ شِرَارَهُمْ فَیدْعُوا خِیارُهُمْ فَلَا یسْتَجَابُ لَهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

۴. عدم انفاق

أَنْ لا یدْخُلَنَّهَا الْیوْمَ عَلَیکمْ مِسْکینٌ [قلم/۲۴] .

فَأَصْبَحَتْ کالصَّرِیمِ [قلم/۲۰] .

۵. کمی اطلاعات

کمی اطلاعات کشاورزان از دانش های کشاورزی موجب کم محصولی می شود.

۶. عدم مدیریت

۷. ضعف کشاورز

اللّهُ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمراتِ رِزْقاً لَکمْ وَ سَخَّرَ لَکمُ الْفُلْک لِتَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَ سَخَّرَ لَکمُ الْأَنْهارَ

وَ سَخَّرَ لَکمُ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ دائِبَینِ وَ سَخَّرَ لَکمُ اللَّیلَ وَ النَّهارَ وَ آتاکمْ مِنْ کلِّ ما سَأَلْتُمُوهُ وَ إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّهِ لا تُحْصُوها إِنَّ الْإِنْسانَ لَظَلُومٌ کفّارٌ [ابراهیم/۳۴-۳۲] .

۴. اهداف کشاورزی دراسلام

۱ ـ قال الصادق (ع) : سُئِلَ النَّبِی (ص) فَأَی الْمَالِ بَعْدَ الْبَقَرِ خَیرٌ قَالَ الرَّاسِیاتُ فِی الْوَحْلِ وَ الْمُطْعِمَاتُ فِی الْمَحْلِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۰] .

۲ ـ قال الصادق (ع) : إِنَّ اللَّهَ جَعَلَ أَرْزَاقَ أَنْبِیائِهِ فِی الزَّرْعِ وَ الضَّرْعِ لِئَلَّا یکرَهُوا شَیئاً مِنْ قَطْرِ السَّمَاءِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۰] .

۳ ـ قال الصادق (ع) : مَنْ ضَاقَ عَلَیهِ الْمَعَاشُ أَوْ قَالَ الرِّزْقُ فَلْیشْتَرِ صِغَاراً وَ لْیبِعْ کبَاراً [کافی ، ج۵ ، ص۳۰۵] .

۴ ـ قال رسول الله (ص) : عَلَیکمْ بِالْغَنَمِ وَ الْحَرْثِ فَإِنَّهُمَا یغْدُوَانِ بِخَیرٍ وَ یرُوحَانِ بِخَیرٍ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۴۳] .

۱ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : مَا أَزْرَعُ الزَّرْعَ لِطَلَبِ الْفَضْلِ فِیهِ وَ مَا أَزْرَعُهُ إِلَّا لِینَالَهُ الْمُعْتَرُّ وَ ذُو الْحَاجَةِ وَ تَنَالَهُ الْقُنْبَرَةُ مِنْهُ خَاصَّةً مِنَ الطَّیرِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۲۵] .

۲ ـ قال امیر المومنین (ع) : أَنَّ مَعَایشَ الْخَلْقِ خَمْسَةٌ الْإِمَارَةُ وَ الْعِمَارَةُ وَ التِّجَارَةُ وَ الْإِجَارَةُ وَ الصَّدَقَاتُ إِلَی أَنْ قَالَ وَ أَمَّا وَجْهُ الْعِمَارَةِ فَقَوْلُهُ تَعَالَی "هُوَ أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیهَا " (هود/۶۱) فَأَعْلَمَنَا سُبْحَانَهُ أَنَّهُ قَدْ أَمَرَهُمْ بِالْعِمَارَةِ لِیکونَ ذَلِک سَبَباً لِمَعَایشِهِمْ بِمَا یخْرُجُ مِنَ الْأَرْضِ مِنَ الْحَبِّ وَ الثَّمَرَاتِ وَ مَا شَاکلَ ذَلِک مِمَّا جَعَلَهُ اللَّهُ مَعَایشَ لِلْخَلْقِ [وسائل الشیعة ، ج۱۹ ، ص۳۵] .

۳ـ قال الصادق (ع) : إِنِّی لَأَعْمَلُ فِی بَعْضِ ضِیاعِی حَتَّی أَعْرَقَ وَ إِنَّ لِی مَنْ یکفِینِی لِیعْلَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَنِّی أَطْلُبُ الرِّزْقَ الْحَلَالَ [کافی ، ج۵ ، ص۷۷] .
۴ـ قال امیر المومنین (ع) : مَنْ وَجَدَ مَاءً وَ تُرَاباً ثُمَّ افْتَقَرَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [قرب الإسناد ، ص۵۵] .
۵ـ عَنْ إِسْمَاعِیلَ بْنِ جَابِرٍ قَالَ أَتَیتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) وَ إِذَا هُوَ فِی حَائِطٍ لَهُ بِیدِهِ مِسْحَاةٌ وَ هُوَ یفْتَحُ بِهَا الْمَاءَ وَ عَلَیهِ قَمِیصٌ شِبْهُ الْکرَابِیسِ کأَنَّهُ مَخِیطٌ عَلَیهِ مِنْ ضِیقِهِ. [کافی ، ج۵ ، ص۷۶] .
۶ـ قال الصادق (ع) : أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) أَعْتَقَ أَلْفَ مَمْلُوک مِنْ کدِّ یدِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۷۴] .

۵. دستورالعمل های کشاورزی در اسلام

۱. در کاشت

۱ـ قال رسول الله (ص) : لا یقولن أحدکم زرعت و لیقل حرثت [بحار الأنوار ، ج۱۰۰ ، ص۶۳] .
۲ـ قال الصادق (ع) : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَزْرَعَ زَرْعاً فَخُذْ قَبْضَةً مِنَ الْبَذْرِ وَ اسْتَقْبِلِ الْقِبْلَةَ وَ قُلْ "أَ فَرَأَیتُم ما تَحْرُثُونَ أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزّارِعُونَ " (واقعه/۶۴-۶۳) ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ تَقُولُ : بَلِ اللَّهُ الزَّارِعُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قُلِ : اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ حَبّاً مُبَارَکاً وَ ارْزُقْنَا فِیهِ السَّلَامَةَ ثُمَّ انْثُرِ الْقَبْضَةَ الَّتِی فِی یدِک فِی الْقَرَاحِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۲] .
۳ـ قال الصادق (ع) : لَا تَصْرِمْ بِاللَّیلِ وَ لَا تَحْصُدْ بِاللَّیلِ وَ لَا تُضَحِّ بِاللَّیلِ وَ لَا تَبْذُرْ بِاللَّیلِ فَإِنَّک إِنْ تَفْعَلْ لَمْ یأْتِک الْقَانِعُ وَ الْمُعْتَرُّ [کافی ، ج۳ ، ص۵۶۵] .
۴ـ مر النبی برجل بسوق یبیع طعاما بسعر هو ارخص من سعر السوق فقال لم؟ قال صبرا و احتسابا. قال (ص) : ابشر فان الجالب الی سوقنا کالمجاهد فی سبیل الله و المحتکر فی سوقنا کالملحد فی کتاب الله. [مستدرک الصحیحین ، ج۲ ، ص۱۲] .
۵ـ قال الباقر (ع) : تَقُولُ إِذَا غَرَسْتَ أَوْ زَرَعْتَ وَ "مَثَلُ کلِمَةً طَیبَةً کشَجَرَةٍ طَیبَةٍ أَصْلُها ثابِتٌ وَ فَرْعُها فِی السَّماءِ تُوتِی أُکلَها کلَّ حِینٍ بِإِذْنِ رَبِّها " (ابراهیم/۲۵-۲۴) [کافی ، ج۵ ، ص۲۶۳] .
امام باقر (ع) فرمود : "وقتی خواستی بذر بپاشی مشتی از بذرها را در دست بگیر و به سوی قبله بایست و این آیه را تلاوت کن : أَ فَرَأَیتُمْ ما تَحْرُثُونَ أَ أَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزّارِعُونَ [(واقعه/۶۴-۶۳)] ، سپس بگو : خدایا تو زارعی نه کس دیگر ، سپس بگو : اللهم صل علی محمد و آل محمد و اجعله مبارکا و ارزقه السلامة و العافیة و السرور و الغبطة ، آنگاه آن بذرها را بپاش ".
کشاورزی همراه با ایمان و توکل. به خودتان مغرور نشوید ، کارها همه به دست خداست.
اوست که خورشید را تسخیر کرده : سَخَّرَ لَکمُ الشَّمْسَ [ابراهیم/۳۳] .
اوست که به بادها فرمان می دهد تا ابرها را جابجا کنند.
اوست که به ابرهافرمان بارش می دهد : أَنّا نَسُوقُ الْماءَ إِلَی الْأَرْضِ [سجده/۲۷] .
اوست که به زمین فرمان رویش می دهد : ینْبِتُ لَکمْ بِهِ الزَّرْعَ وَ الزَّیتُونَ وَ النَّخِیلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ کلِّ الثَّمَراتِ إِنَّ فِی ذلِک لَآیةً لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [نحل/۱۱] .
اوست که به وسیله باران گیاهان را می‌رویاند.
اوست که درختان رنگارنگ می‌آفریند.
اوست که اگر بخواهد همه را ویران می کند.

اوست که یک دانه را می گیرد ، ۷۰۰ دانه می دهد.
اوست که غذای شما و چهار پایان را فراهم می کند.
و...
۲. در برداشت
هنگام برداشت محصول اول زکات واجب را بپردازیم.
۴ـ قال الصادق (ع) : إِنَّ فِی الزَّرْعِ حَقَّینِ حَقٌّ تُوخَذُ بِهِ وَ حَقٌّ تُعْطِیهِ فَأَمَّا الَّذِی تُوخَذُ بِهِ فَالْعُشْرُ وَ نِصْفُ الْعُشْرِ وَ أَمَّا الْحَقُّ الَّذِی تُعْطِیهِ فَإِنَّهُ یقُولُ "وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ " (انعام/۱۴۱) فَالضِّغْثُ تُوتِیهِ ثُمَّ الضِّغْثَ حَتَّی تَفْرُغَ [بحار الأنوار ، ج۹۳ ، ص۹۶] .
تأیید این روایت آنکه : این سوره در مکه نازل شده و زکوة واجب در سال دوم هجری
۲ـ عَنْ سَمَاعَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِی قَوْلِهِ "وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ " (انعام/۱۴۱) قَالَ حَقُّهُ یوْمَ حَصَادِهِ عَلَیک وَاجِبٌ وَ لَیسَ مِنَ الزَّکاةِ تَقْبِضُ مِنْهُ الضِّغْثَ مِنَ السُّنْبُلِ لِمَنْ یحْضُرُک مِنَ السُّوالِ وَ لَا تَحْصُدْ بِاللَّیلِ وَ لَا تَجُذَّ بِاللَّیلِ لِأَنَّ اللَّهَ یقُولُ "وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ" (انعام/۱۴۱) فَإِذَا أَنْتَ حَصَدْتَهُ بِاللَّیلِ لَمْ یحْضُرْک سُوالٌ وَ لَا یضَحَّی بِاللَّیلِ" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۷۹] .
۳ـ قال الباقر (ع) : لا یکون الحصاد و الجذاذ باللیل ، إن الله یقول " وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ وَ لا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْرِفِینَ" (انعام/۱۴۱) قال : کان فلان بن فلان الأنصاری سماه و کان له حرث و کان إذا جذه تصدق به ، و بقی هو و عیاله بغیر شیء ، فجعل الله ذلک سرفا [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۷۹] .
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ " (انعام/۱۴۱) قَالَ : " أَعْطِ مَنْ حَضَرَک مِنَ الْمُسْلِمِینَ وَ إِنْ لَمْ یحْضُرْک إِلَّا مُشْرِک فَأَعْطِهِ" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۷۷] .
عَنْ هِشَامِ بْنِ الْمُثَنَّی قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) "وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ" (انعام/۱۴۱) قَالَ : "أَعْطِ مَنْ حَضَرَک مِنْ مُشْرِک أَوْ غَیرِهِ" [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۳۷۷] .

۶. وظائف حکومت اسلامی در کشاورزی

۱. برنامه ریزی
حاکم اسلامی باید برنامه ریزی دراز مدت نسبت به کشاورزی داشته باشد :
۱ـ امید دادن
۲ـ برنامه داشتن
۳ـ شکوفا کردن استعدادها
۴ـ بهره گیری کامل از طبیعت.
حضرت علی (ع) شخصی است که دوشادوش کارگران و کشاورزان کار می کند. و پیرامون بار هسته خرما فرمود : " اینها خرماست اگر خدا بخواهد". که امام باقر (ع) فرمودند : "یکی از آنها خطا نرفت و همه به بار نشست".
قال الباقر (ع) : لَقِی رَجُلٌ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) وَ تَحْتَهُ وَسْقٌ مِنْ نَوًی فَقَالَ لَهُ : مَا هَذَا یا أَبَا الْحَسَنِ تَحْتَک؟ فَقَالَ : مِائَةُ أَلْفِ عَذْقٍ إِنْ شَاءَ اللَّهُ قَالَ : فَغَرَسَهُ فَلَمْ یغَادَرْ مِنْهُ نَوَاةٌ وَاحِدَةٌ [کافی ، ج۵ ، ص۷۴] .
۲. تحقیقات ودادن تسهیلات
تخفیفات در مالیات : قال امیر المومنین (ع) : فَإِنْ شَکوْا ثِقَلًا (سنگینی مالیات) أَوْ عِلَّةً أَوِ انْقِطَاعَ شِرْبٍ أَوْ بَالَّةٍ أَوْ إِحَالَةَ أَرْضٍ

اغْتَمَرَهَا غَرَقٌ أَوْ أَجْحَفَ بِهَا عَطَشٌ خَفَّفْتَ عَنْهُمْ بِمَا تَرْجُو أَنْ يَصْلُحَ بِهِ أَمْرُهُمْ وَ لَا يَثْقُلَنَّ عَلَيْكَ شَيْءٌ خَفَّفْتَ بِهِ الْمَئُونَةَ عَنْهُمْ فَإِنَّهُ ذُخْرٌ يَعُودُونَ بِهِ عَلَيْكَ فِي عِمَارَةِ بِلَادِكَ وَ تَزْيِينِ وِلَايَتِكَ مَعَ اسْتِجْلَابِكَ حُسْنَ ثَنَائِهِمْ وَ تَبَجُّحِكَ بِاسْتِفَاضَةِ الْعَدْلِ فِيهِمْ مُعْتَمِداً فَضْلَ قُوَّتِهِمْ بِمَا ذَخَرْتَ عِنْدَهُمْ مِنْ إِجْمَامِكَ لَهُمْ وَ الثِّقَةَ مِنْهُمْ بِمَا عَوَّدْتَهُمْ مِنْ عَدْلِكَ عَلَيْهِمْ وَ رِفْقِكَ بِهِمْ فَرُبَّمَا حَدَثَ مِنَ الْأُمُورِ مَا إِذَا عَوَّلْتَ فِيهِ عَلَيْهِمْ مِنْ بَعْدُ احْتَمَلُوهُ طَيِّبَةً أَنْفُسُهُمْ بِهِ فَإِنَّ الْعُمْرَانَ مُحْتَمِلٌ مَا حَمَّلْتَهُ وَ إِنَّمَا يُؤْتَى خَرَابُ الْأَرْضِ مِنْ إِعْوَازِ (ورشکستگی) أَهْلِهَا وَ إِنَّمَا يُعْوِزُ أَهْلُهَا لِإِشْرَافِ أَنْفُسِ الْوُلَاةِ عَلَى الْجَمْعِ وَ سُوءِ ظَنِّهِمْ بِالْبَقَاءِ وَ [نهج البلاغه ، نامه ۵۳] .

۳. اهمیت به کاشت وبرداشت

۱ ـ مسئول کاردان و امین قراردادن : اجْعَلْنِی عَلی خَزائِنِ الْأَرْضِ [یوسف/۵۵] .

۲ ـ تبلیغات و ارشاد : وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا [اعراف/۹۶] .

۳ ـ توزیع عادلانه : وَ لَوْ بَسَطَ اللّهُ الرِّزْقَ لِعِبادِهِ لَبَغَوْا فِی الْأَرْضِ [شوری/۲۷] .

۴ ـ توجه به تجربه‌ها : از تاریخ غافل نشویموَ عَمَرُوها أَكْثَرَ مِمّا عَمَرُوها [روم/۹] .

۵ ـ کنترل مفسدین : خان ها خطرناکندوَ إِذا أَرَدْنا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنا مُتْرَفِيها فَفَسَقُوا فِيها [اسراء/۱۶] .

۶ ـ جلوگیری از سوء استفاده دیگران : كُلُوا مِنْ طَيِّباتِ ما رَزَقْناكُمْ وَ لا تَطْغَوْا فِيهِ [طه/۸۱] .

۷ ـ جلوگیری از افساد : وَ يُهْلِكَ الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ [بقره/۲۰۵] اگر حکومت حق نباشدإِذا تَوَلّى [بقره/۲۰۵] .

نشاء افساد را هم قرآن معرفی کرده است :

زُيِّنَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِينَ وَ الْقَناطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ الْأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ [آل عمران/۱۴] .

۷. تذکرات در باب کشاورزی

۱ ـ هستی از آن او است : لَهُ ما فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [بقره/۱۱۶] .

۲ ـ اندازه گیری از آن او است : وَ إِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلاّ عِنْدَنا خَزائِنُهُ [حجر/۲۱] .

۳ ـ نعمت ها تنها مادی نیست : وَ أَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً [لقمان/۲۰] .

۴ ـ هدف هستی انسان است : سَخَّرَ لَكُمُ [ابراهیم/۳۲] .مَتاعاً لَكُمْ [مائده/۹۶] .

۵ ـ او از ما آباد کردن خواسته : هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَكُمْ فِيها [هود/۶۱] .

۶ ـ در سرشت انسان علاقه به خاک و آب است.

۷ ـ در شریعت عبادات با آب و خاک است.

۸ ـ نام گذاری سوره‌های قرآن با طبیعت.

۹ ـ با صراحت امر به تلاش کرده : فَامْشُوا فِی مَناكِبِها [ملک/۱۵] .

۱۰ ـ زمین را ذلول و باران را نازل کرده.

۱۱ ـ زمین را سخی قرار داده : فِی كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ [بقره/۲۶۱] .

۱۲ ـ هیچ چیز در طبیعت لغو نیست : یا خوردنی یا پوشیدنی یا برای انسان یا چارپا یا مستقیم یا غیر مستقیم و یا برای جلب نظر است.

۱۳ ـ زمین سیئات را حسنات می‌کند : يُبَدِّلُ اللّهُ سَيِّئاتِهِمْ حَسَناتٍ [فرقان/۷۰] .

۱۴ ـ زمین قابلیت استفاده‌های گوناگون را دارد : آبش را در خود ذخیره می‌کند. سخت و نرم هر کدام برای کاری.
۱۵ ـ تنوع در رنگ و مزه و بو : وَ نُفَضِّلُ بَعْضَها عَلی بَعْضٍ فِی الْأُکلِ [رعد/۴] .فَأَخْرَجْنا بِهِ ثَمراتٍ مُخْتَلِفاً أَلْوانُها [فاطر/۲۷] .
۱۶ ـ چندین بار در قرآن آمده : وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ [بقره/۶۰] .
۱۷ ـ بارها آمده : کلُوا مِمّا فِی الْأَرْضِ حَلالاً طَیباً وَ لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّیطانِ [بقره/۱۶۸] .
۱۸ ـ أَخْلَدَ إِلَی الْأَرْضِ [اعراف/۱۷۶] نباشید.
۱۹ ـ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ [بقره/۱۱] نباشید.
۲۰ ـ تفاوت ها را وسیله آزمایش بدانید : رَفَعَ بَعْضَکمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجاتٍ لِیبْلُوَکمْ فِی ما آتاکمْ [انعام/۱۶۵] .
۲۱ ـ زیبایی های طبیعت ما را از زیبایی معنوی غافل نکند : زِینَةً لَها [کهف/۷] .حَبَّبَ إِلَیکمُ الْإِیمانَ وَ زَینَهُ فِی قُلُوبِکمْ [حجرات/۷] .
۲۲ ـ زیبایی های طبیعت برای عیاشی نیست ، برای رشد است : إِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الْأَرْضِ زِینَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَیهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [کهف/۷] .
۲۳–وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ وَ لا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْرِفِینَ [انعام/۱۴۱] .
۲۴ ـ وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ الَّذِی آتاکمْ [نور/۳۳] .
۲۵ ـ وَ ابْتَغِ فِیما آتاک اللّهُ الدّارَ الْآخِرَةَ [قصص/۷۷] .
تذکرات :

۱ ـ کسی که کشاورزی کند ، چون زحمت کشیده از نظر روانی لذت می‌برد. (روانی)

۲ ـ کسی که کشاورزی کند ، چون زحمت کشیده صرفه جویی می کند. (اقتصادی)

۳ ـ کسی که کشاورزی کند ، چون زحمت کشیده احساس خودکفایی و استقلال می کند. (سیاسی)

۴ ـ کسی که کشاورزی کند ، چون زحمت کشیده از سلامتی بیشتری برخوردار است. (طبی)

۵ ـ کسی که کشاورزی کند ، چون زحمت کشیده ایام فراغت را با کار مفید پر می کند ، و به فساد کمتر کشیده می‌شود. (اخلاقی ـ اجتماعی)

۶ ـ کشاورزی عامل تعادل است. (اجتماعی)

۷ ـ کشاورزی زمینه خلاقیت را زیاد می کند. (علمی)

۸ ـ باید جوانان را برای کار مفید بسیج کرد.

۹ ـ پادگانها مشکلات نان و گوشت خود را می‌توانند حل کنند.

۱۰ ـ دولت باید امنیت شغلی به کشاورزان بدهد. (پراکنده نمودن امکانات)

۱۱ ـ علم کشاورزی

۱۲ ـ برنامه ریزی برای تولید زمین‌های کم آب و پر آب

۱۳ ـ فاصله کارشناسان از کشاورزان

۱۴ ـ اشتغال مسئوولین به کشاورزی

۱۵ ـ تشویق و ایجاد امید از هر جهت :

مالی

صدا و سیما

نماز جمعه

کنکور

قال رسول الله (ص) : الأمل رحمهٔ لأمتی و لو لا الأمل ما رضعت والدهٔ ولدها و لا غرس غارس شجرا [أعلام الدین ، ص۲۹۵]

.

۱۶ ـ توجه به میوه‌هایی که در قرآن آمده :

انگور : ۱۲ مرتبه

خرما

زیتون : ۶ مرتبه

انجیر

انار

موز

۱۷ ـ توجه به تفاوت زحمت کشان و مرفهین

طبقه کشاورز و کارگر :

تولید زیاد و مصرف کم

طبقه مرفه :

تولید کم و مصرف زیاد

طبقه متوسط :

تولید متوسط و مصرف متوسط

۱. کمیته امداد

۱.اهمیت برآوردن حاجات مردم

رُوِی أَنَّ أَنْصَارِیاً جَاءَ إِلَی النَّبِی (ص) یسْأَلُهُ وَ جَاءَ رَجُلٌ مِنْ ثَقِیفٍ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " یا أَخَا ثَقِیفٍ إِنَّ الْأَنْصَارِی قَدْ سَبَقَک بِالْمَسْأَلَهِ فَاجْلِسْ کیمَا نَبْدَأَ بِحَاجَهِ الْأَنْصَارِی قَبْلَ حَاجَتِک" [منیه‌المرید ، ص۲۷۲] .

۲. حق سائل

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : حَقُّ السَّائِلِ إِعْطَاوهُ عَلَی قَدْرِ حَاجَتِهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۵] .

۳. عزت نفس

حدود ۴۰۰ کامیون از نماز جمعه تهران توسط محرومانی که خودشان حقوق بگیرند کمک ارسال شد.

یک سوم پرسنل بدون حقوق است.

۱۳۳ میلیون تومان آرد به محرومان دادیم. گفتند : بدهید به جبهه.

چینی مجانی را عروس فقیر به خاطر داشتن ملامین نپذیرفت.

تَوَلَّوْا وَ أَعْینُهُمْ تَفیضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً أَلاّ یجِدُوا ما ینْفِقُون [توبه/۹۲] .

فقر : فقیر شریف
۴. طرح اشتغال زائی به جای فقر پروری
زکات را امام اجازه دادند.
طرح شهید رجائی توسط این کمیته اداره می‌شود.
شورای مرکزی امداد خدمت امام قالیچه را بردند که امام از دیدن آن لذت برد و فرمود : باید این چنین باشد.
کمک کردن و کمک شدن شغل نشود.
کمک‌های کمیته فقط برای از کارافتادگان است و همین که جوانی توانست کار کند دیگر نه.

گ

۱. گاندی

مادر او بانویی متدین بود و در شخصیت آینده گاندی اثر فراوان داشت.
شاگرد باهوش و زرنگی نبود ، امّا از دورنگی و حیله‌گری و تحقیر بدش می‌آمد. وقتی بازرس سر کلاس آمد و کلمه‌ای از او پرسید ، بلد نبود. معلم به او اشاره کرد که از شاگرد بغل دستی بنویس ، امّا او این کار را نکرد و مورد طعن معلّم قرار گرفت.
از همان اوائل مایل بود دیگران را تربیت کند و به راه صحیح هدایت کند.
بعد از اتمام درس تصمیم گرفت وکیل دادگستری بشود. مادرش گفت به شرطی راضی می‌شوم که به شراب و زن و گوشت دست نزنی.
در لندن به مطالعه قرآن و انجیل پرداخت و تاریخ پیامبر اسلام (ص) را خواند.
مدتی به آفریقای جنوبی رفت و با ورودش به آفریقا و دیدن تبعیض‌ها مبارزاتش را شروع کرد و پس از اندکی هندی‌ها ، او را نماینده خود کردند و او به پخش جزوه‌ای پرداخت. در طول اقامت در آفریقا بارها زندان رفت و کتک خورد و یک بار نزدیک بود کشته شود.
وقتی به هند بازگشت ، تصمیم گرفت از سراسر هند بازدید کند و اوضاع مردم را از نزدیک ببیند.
در نیمه دوم تحصیلات خود در لندن از تشریفات زندگی کناره گرفت و عزم جزم کرد تا حدّ امکان به سادگی زندگی کند.
تصمیم گرفت به حدّاقل دارایی اکتفا کند و به همین دلیل تمام دارایی خود را ، حتی جواهرآلات همسرش را به کنگره هندی‌های مقیم آفریقا هدیه کرد. به طوری که روز مرگ وی معلوم شد تمام دارایی او عبارت بود از یک ساعت ، دو جفت کفش چوبی ، یک عینک ، یک قلم ، کارد مخصوص باز کردن پاکت ، یک نمکدان ، ۲ کاسه چوبی ، یک قاشق چوبی و یک پارچه شبیه به لُنگ.
گاندی می‌گفت : آثار نوشته‌های دانشمندان بزرگ و در رأس آنها دو کتاب آسمانی انجیل و قرآن در روح من بسیار تأثیر گذاشته است.
گاندی معتقد بود : هر کس پندی می‌دهد ، باید در درجه اوّل خود ، واجد آن پند باشد.
در آفریقا علیه قانون سیاه مبارزه کرد و ۱۰ ماه به زندان رفت و در زندان به مطالعه پرداخت و اعلام داشت بهترین محل برای ساختن و پرداختن روح ، زندان است.

وقتی صاحبان کارخانجات نسّاجی حاضر نشدند خواسته‌های کارگران را برآورند ، گاندی اعلام کرد که اعتصاب غذا خواهد کرد و تا روزی که مسأله حل نشود ، دست به غذا نخواهد زد و این ماجرا اثر زیادی بر کارفرما گذاشت و پس از سه روز ، مسأله حل شد.

در هیچ میتینگ و تظاهراتی نبود که خود پیشاپیش آن نباشد و مخالفان علت موفقیت او را این امر می‌دانند.

وقتی قانونی شبیه به کاپیتولاسیون در هند به اجرا درآمد گاندی به طور جدی وارد صحنه سیاست شد.

در یکی از راهپیمائی‌ها به خاطر کشته شدن یک افسر انگلیسی ۱۲۰۰ نفر را به قتل رساندند و ۳۶۰۰۰ نفر را زخمی کردند که در آن روز عزای عمومی در هند اعلام شد.

از کارهای مهم او برقرار کردن ارتباطی گرم بین قشر روشنفکر و دانشجو با توده مردم بود.

او تمام مدال‌هایی که در طول سال‌های گذشته از انگلیسی‌ها دریافت کرده بود را پس داد و با این کار نهضت عدم همکاری را با انگلستان پایه‌گذاری کرد و به دنبال این اقدام تعداد زیادی از بزرگان هند ، درجه‌ها و مدال‌های خود را پس دادند.

از کارهای او ایجاد وحدت بین مسلمین و هندوها بود. امّا با نقشه‌های دشمن ، این وحدت از بین رفت.

در یکی از راهپیمایی‌ها ، مأموری کشته شده و به دنبال او گاندی را به ۶ سال زندان محکوم کردند.

وقتی از زندان بیرون آمد و اختلاف مسلمانان و هندوها را دید ، ۵ سال در راه وحدت بین مسلمانان و هندوها کوشید. گاندی با ۷۸ نفر به مدت ۲۴ روز پیاده در سواحل هند راهپیمایی کردند و با این کار به ظاهر ساده ، نمک را از انحصار انگلیسی‌ها بیرون آوردند و مردم با شنیدن این حرکت فوج فوج به سوی ساحل رفتند و گاندی با برداشتن مشتی نمک گفت : ما اجازه نمی‌دهیم دشمن استفاده کند. به دنبال این حرکت در نیمه شب آن روز دستگیر وبه زندان رفت.

وقتی گاندی شنید انگلیس تصمیم گرفته برای پیروان هر مذهب انتخابات جداگانه‌ای منظور کند ، گفت : تا پای جان به اعتصاب غذا ادامه خواهم داد تا این تصمیم پس گرفته شود و بالاخره در روز پنجمِ اعتصاب او ، انگلیس ، حرفش را پس گرفت.

گاندی یک بار برای آشتی مسلمانان و هندوها اعتصاب غذای ۲۱ روزه گرفت و برای ایجاد وحدت ، مرتب از شهری به شهر دیگر می‌رفت و روزه می‌گرفت و مردم به خاطر او اوامرش را گوش می‌دادند و او بر اثر این غذا نخوردن ها بسیار لاغر شده بود.

بالاخره پس از یک ترور ناموفق ، او به دست یک هندوی متعصّب به قتل رسید ، و با گفتن کلمه خداوندا از دنیا رفت.

از رسوم او این بود که همه روزه یک آیه از هر یک از کتب مقدّسه ادیان بزرگ را می‌خواند. هفته‌ای یک بار (روزهای دوشنبه) روزه می‌گرفت. هفته‌ای یک بار (روزهای سه‌شنبه) حرف نمی‌زد و به تفکر می‌پرداخت. متجاوز از ۳۰ کتاب از او به جای مانده که به بعضی از آنها اشاره می‌شود :

۱ ـ صد در صد ساخت هند ، ۲ ـ کفّ نفس ، ۳ ـ کمبود خوار و بار و مسأله کشاورزی ، ۴ ـ به هندوها و مسلمانان ، ۵ ـ کلید بهداشت ، ۶ ـ بانوان و ظلم اجتماعی که به آنان روا می‌شود و...

۱. گدایی

۱. ارزش عزّ ت نفس

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن قوما أتوا رسول الله (ص) فقالوا يا رسول الله اضمن لنا على ربك الجنة قال على أن تعينونى بطول السجود قالوا نعم يا رسول الله (ص) فضمن لهم الجنة فبلغ ذلك قوما من الأنصار قال فأتوه فقالوا يا رسول الله اضمن لنا على ربك الجنة قال على أن لا تسألوا أحدا شيئا قالوا نعم يا رسول الله قال فضمن لهم الجنة و كان الرجل منهم يسقط سوطه و هو على دابته فينزل حتى يتناوله كراهية أن يسأل أحدا شيئا و إن كان الرجل لينقطع شسعه فيكره أن يطلب من أحد شسعا [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۷۹] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يوْماً لِأَصْحَابِهِ : أَ لَا تُبَايعُونِّى؟ فَقَالُوا : قَدْ بَايعْنَاك يا رَسُولَ اللَّهِ" قَالَ : تُبَايعُونِّى عَلَى أَنْ لَا تَسْأَلُوا النَّاسَ فَكانَ بَعْدَ ذَلِك تَقَعُ الْمِخْصَرَةُ مِنْ يدِ أَحَدِهِمْ فَينْزِلُ لَهَا وَ لَا يقُولُ لِأَحَدٍ نَاوِلْنِيهَا [عدة الداعى ، ص۹۹] .

۳- قال رسول الله (ص) : من يتفكل لى ان لا يسأل الناس شيئا و اتكفّل له بالجنة؟ قال ثوبان : انا فكان ثوبا لايسأل الناس شيئا [كنز ، ۱۷۱۴۲] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَوْ أَنَّ أَحَدَكمْ يتَّخِذُ حَبْلًا فَيأْتِى بِحُزْمَةِ حَطَبٍ عَلَى ظَهْرِهِ فَيبِيعُهَا فَيكفُّ بِهَا وَجْهَهُ خَيرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يسْأَلَ [عدة الداعى ، ص۱۰۰] .

۵-قال أبو سعيد منصور بن الحسن الآبى فى كتاب نثر الدرر على بن الحسين زين العابدين (ع) نظر إلى سائل يبكى فقال : "لو إن الدنيا كانت فى كف هذا ثم سقطت منه ما كان ينبغى له أن يبكى" [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۱۰۶] .

۲. کتمان فقر

۱-عَنِ الْمُفَضَّلِ بْنِ قَيسِ بْنِ رُمَّانَةَ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَذَكرْتُ لَهُ بَعْضَ حَالِى فَقَالَ : "يا جَارِيةُ هَاتِى ذَلِك الْكيسَ هَذِهِ أَرْبَعُمِائَةِ دِينَارٍ وَصَلَنِى بِهَا أَبُو جَعْفَرٍ فَخُذْهَا وَ تَفَرَّجْ بِهَا قَالَ فَقُلْتُ : لَا وَ اللَّهِ جُعِلْتُ فِدَاك مَا هَذَا دَهْرِى وَ لَكنْ أَحْبَبْتُ أَنْ تَدْعُوَ اللَّهَ لِى قَالَ فَقَالَ : إِنِّى سَأَفْعَلُ وَ لَكنْ إِياك أَنْ تُخْبِرَ النَّاسَ بِكلِّ حَالِك فَتَهُونَ عَلَيهِمْ". [رجال الكشى ، ص۱۸۳] .

۲-قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : "يا بُنَى ذُقْتُ الصَّبْرَ وَ أَكلْتُ لِحَاءَ الشَّجَرِ فَلَمْ أَجِدْ شَيئاً هُوَ أَمَرُّ مِنَ الْفَقْرِ فَإِنْ بُلِيتَ بِهِ يوْماً وَ لَا تُظْهِرِ النَّاسَ عَلَيهِ فَيسْتَهِينُوك وَ لَا ينْفَعُوك بِشَيءٍ ارْجِعْ إِلَى الَّذِى ابْتَلَاك بِهِ فَهُوَ أَقْدَرُ عَلَى فَرَجِك وَ سَلْهُ مَنْ ذَا الَّذِى سَأَلَهُ فَلَمْ يعْطِهِ أَوْ وَثِقَ بِهِ فَلَمْ ينْجِهِ" [كافى ، ج۴ ، ص۲۲] .

۳. زشتی گدایی

۱- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَأَلَ النَّاسَ شَيئاً وَ عِنْدَهُ مَا يقُوتُهُ يوْمَهُ فَهُوَ مِنَ الْمُسْرِفِينَ [تفسير عياشى ، ج۲ ، ص۱۴] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ مِنْ كنُوزِ الْجَنَّةِ كتْمَانُ الْحَاجَةِ وَ كتْمَانُ الصَّدَقَةِ وَ كتْمَانُ الْمَرَضِ وَ كتْمَانُ الْمُصِيبَةِ [أمالى مفيد ، ص۸] .

۳-من يتقبّل لى بواحدة فاتقبل له بالجنة؟ قلت : انا. قال (ص) : لاتسئل الناس شيئا [كنزالعمال ، ج۶ ، ص۴۹۵] .

۴- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِياكمْ وَ سُؤَالَ النَّاسِ فَإِنَّهُ ذُلٌّ فِى الدُّنْيا وَ فَقْرٌ تُعَجِّلُونَهُ وَ حِسَابٌ طَوِيلٌ يوْمَ الْقِيامَةِ [كافى ، ج۴ ، ص۲۰] .

۵- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طَلَبُ الْحَوَائِجِ إِلَى النَّاسِ اسْتِلَابٌ لِلْعِزِّ وَ مَذْهَبَةٌ لِلْحَياءِ وَ الْيأْسُ مِمَّا فِى أَيدِى النَّاسِ عِزٌّ لِلْمُومِنِ فِى دِينِهِ وَ الطَّمَعُ هُوَ الْفَقْرُ الْحَاضِرُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۴۸] .

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَأَلَ النَّاسَ وَ عِنْدَهُ قُوتُ ثَلَاثَةِ أَيامٍ لَقِي اللَّهَ يوْمَ يلْقَاهُ وَ لَيسَ عَلَى وَجْهِهِ لَحْمٌ [ثواب الأعمال ، ص۲۷۶

.]

٧- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَسْأَلُوا إِخْوَانَكُمُ الْحَوَائِجَ فَيَمْنَعُوكُمْ فَتَغْضَبُونَ فَتَكْفُرُونَ [مصادقة الإخوان ، ص٥٤] .

٨- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن مسألة الرجل كسبه بوجهه [بحارالأنوار ، ج٩٣ ، ص١٥٧] .

٩- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَأَلَ مِنْ غَيرِ فَقْرٍ فَكَأَنَّمَا يأْكُلُ الْخَمْرَ [عدة الداعی ، ص٩٩] .

١٠- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شِيعَتُنَا مَنْ لَا يسْأَلُ النَّاسَ وَ لَوْ مَاتَ جُوعاً [عدة الداعی ، ص٩٩] .

١١-يحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ مِنَ التَّعَفُّفِ [بقره/٢٧٣] .

١٢-لا يسْئَلُونَ النّاسَ إِلْحافاً (اصرار) [بقره/٢٧٣] .

١٣- به امام صادق (ع) گفت : دست سالمی که کار کنم ندارم ، مالی را هم که تجارت کنم در بساط نیست ولی محروم و محتاجم آیا اجازه گدائی می‌دهید؟فقال (ع) : "اعْمَلْ فَاحْمِلْ عَلَى رَأْسِك وَ اسْتَغْنِ عَنِ النَّاسِ" [کافی ، ج٥ ، ص٧٦] .

١٤-روى ابن عباس قال : كان رسول الله إذا نظر الرجل فأعجبه قال : "هل له حرفة" فإن قالوا : "لا" قال : "سقط من عينى" قيل : "و كيف ذاك يا رسول الله" قال : "لأن المؤمن إذا لم يكن له حرفة يعيش بدينه" [جامع الأخبار ، ص١٣٩] .

١٥- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ عَبْدٍ يسْأَلُ مِنْ غَيرِ حَاجَةٍ فَيمُوتُ حَتَّى يحْوِجَهُ اللَّهُ إِلَيهَا وَ يثَبِّتَ اللَّهُ لَهُ بِهَا النَّارَ [کافی ، ج٤ ، ص١٩] .

١٦- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ فَتَحَ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ فَتَحَ اللَّهُ عَلَيهِ بَابَ فَقْرٍ [کافی ، ج٤ ، ص١٩] .

١٧- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ يعْلَمُ السَّائِلُ مَا فِی الْمَسْأَلَةِ مَا سَأَلَ أَحَدٌ أَحَداً وَ لَوْ يعْلَمُ الْمُعْطِی مَا فِی الْعَطِيةِ مَا رَدَّ أَحَدٌ أَحَداً ثُمَّ قَالَ يا مُحَمَّدُ إِنَّهُ مَنْ سَأَلَ وَ هُوَ بِظَهْرِ غِنًى لَقِی اللَّهَ مَخْمُوشاً وَجْهُهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [مستطرفات السرائر ، ص٦٣٧] .

١٨- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : السؤال يضعف لسان المتكلم و يكسر قلب الشجاع البطل و يوقف الحر العزيز موقف العبد الذليل و يذهب بهاء الوجه و يمحق الرزق [غررالحکم ، ص٣٦١] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : طلب الحوائج إلى الناس مذلة للحياة و مذهبة للحياء و استخفاف بالوقار و هو الفقر الحاضر و قلة طلب الحوائج من الناس هو الغنى الحاضر [تحف‌العقول ، ص٢٧٩] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المسألة طوق المذلة تسلب العزيز عزه و الحسيب حسبه [غررالحکم ، ص٣٦١] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التقرب إلى الله تعالى بمسألته و إلى الناس بتركها [غررالحکم ، ص١٩٩] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمَنِيةُ وَ لَا الدَّنِيةُ وَ التَّقَلُّلُ وَ لَا التَّوَسُّلُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ٣٩٦] .

٢٦- قال رسول الله (ص) : الذى يسأل من غير حاجة كمثل الذى يلتقط الجمر [كنز ، ١٦٦٩٣] .

٢٧- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَهَادَةُ الَّذِی يسْأَلُ فِی كَفِّهِ تُرَدُّ [عدة الداعی ، ص٩٩] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من هداه الله للإسلام و علمه القرآن ثم سأل الناس كتب بين عينيه فقير إلى يوم القيامة [مجموعۀ ورام ، ج١ ، ص٩] .

۴. آثار گدایی

١- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أُقْسِمُ بِاللَّهِ وَ هُوَ حَقٌّ مَا فَتَحَ رَجُلٌ عَلَى نَفْسِهِ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيهِ بَابَ فَقْرٍ [عدة الداعی ، ص٩٩] .

٢- قَالَ الرِّضَا (ع) : الْمَسْأَلَةُ مِفْتَاحُ الْبُوسِ [بحارالأنوار ، ج٩٣ ، ص١٥٧] .

٣- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المسألة مفتاح الفقر [غررالحکم ، ص٣٦١] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَأَلَ النَّاسَ أَمْوَالَهُمْ تَكَثُّراً فَإِنَّمَا هِی جَمْرَةٌ فَلْیسْتَقِلَّ مِنْهُمْ أَوْ لِیسْتَکْثِرْ [جامع الأخبار ، ص۱۳۷] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَأَلَ مِنْ ظَهْرِ غِنًى فَصُدَاعٌ فِی الرَّأْسِ وَ دَاءٌ فِی الْبَطْنِ [الخرائج و الجرائح ، ج۲ ، ص۵۱۳] .

۶- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : ضَمِنْتُ عَلَی رَبِّی أَنَّهُ لَا یسْأَلُ أَحَدٌ مِنْ غَیرِ حَاجَةٍ إِلَّا اضْطَرَّتْهُ الْمَسْأَلَةُ یوْماً إِلَی أَنْ یسْأَلَ مِنْ حَاجَةٍ [کافی ، ج۴ ، ص۱۹] .

۷- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ عَبْدٍ یسْأَلُ مِنْ غَیرِ حَاجَةٍ فَیمُوتُ حَتَّی یحْوِجَهُ اللَّهُ إِلَیهَا وَ یثَبِّتَ اللَّهُ لَهُ بِهَا النَّارَ [کافی ، ج۴ ، ص۱۹] .

۸- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ سَأَلَ وَ هُوَ بِظَهْرِ غِنًى لَقِی اللَّهَ مَخْمُوشاً وَجْهُهُ یوْمَ الْقِیامَةِ [وسائل الشیعة ، ج۹ ، ص۴۳۷] .

۹- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثَةٌ لَا ینْظُرُ اللَّهُ إِلَیهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ لَا یزَکیهِمْ وَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِیمٌ الدَّیوثُ مِنَ الرِّجَالِ وَ الْفَاحِشُ الْمُتَفَحِّشُ وَ الَّذِی یسْأَلُ النَّاسَ وَ فِی یدِهِ ظَهْرُ غِنًى [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۱۷۸] .

۱۰- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ سَأَلَ النَّاسَ وَ عِنْدَهُ قُوتُ ثَلَاثَةِ أَیامٍ لَقِی اللَّهَ یوْمَ یلْقَاهُ وَ لَیسَ عَلَی وَجْهِهِ لَحْمٌ [ثواب الأعمال ، ص۲۷۶] .

۵. مشکل خود را باچه کسی مطرح کنیم؟

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) لِوَلَدِهِ الْحَسَنِ (ع) : یا بُنَی إِذَا نَزَلَ بِک کلَبُ الزَّمَانِ وَ قَحْطُ الدَّهْرِ فَعَلَیک بِذَوِی الْأُصُولِ الثَّابِتَةِ وَ الْفُرُوعِ النَّابِتَةِ مِنْ أَهْلِ الرَّحْمَةِ وَ الْإِیثَارِ وَ الشَّفَقَةِ فَإِنَّهُمْ أَقْضَی لِلْحَاجَاتِ وَ أَمْضَی لِدَفْعِ الْمُلِمَّاتِ [أعلام‌الدین ، ص۲۷۴] .

۲- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَوْتُ الْحَاجَةِ أَهْوَنُ مِنْ طَلَبِهَا إِلَی غَیرِ أَهْلِهَا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۶۶] .

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاک وَ طَلَبَ الْفَضْلِ وَ اکتِسَابَ الطَّسَاسِیجِ وَ الْقَرَارِیطِ مِنْ ذَوِی الْأَکفِّ الْیابِسَةِ وَ الْوُجُوهِ الْعَابِسَةِ فَإِنَّهُمْ إِنْ أَعْطَوْا مَنُّوا وَ إِنْ مَنَعُوا کدُّوا [أعلام الدین ، ص۲۷۴] .

۴- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَاءُ وَجْهِک جَامِدٌ یقْطِرُهُ السُّوالُ فَانْظُرْ عِنْدَ مَنْ تُقْطِرُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۴۶] .

۵- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا شیء أوجع من الاضطرار إلی مسألة الأغمار [غررالحکم ، ص۴۶۶] .

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا تسأل من تخاف أن یمنعک [أعلام الدین ، ص۳۰۴] .

۷- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إذا أردت أن تطاع فاسأل ما یستطاع [غررالحکم ، ص۳۴۱] .

۸- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من أمل فاجرا کان أدنی عقوبته الحرمان [کشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۵۰] .

۹- قَالَ الْجَوَادُ (ع) : من لم یعرف الموارد أعیته المصادر [أعلام الدین ، ص۳۰۹] .

۱۰- قَالَ الرِّضَا (ع) : من طلب الأمر من وجهه لم یزل و إن زل لم تخذله الحیلة [العدد القویة ، ص۲۹۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : مَنْ سَأَلَ غیر الله اسْتَحَقَّ الْحِرْمَانَ [غررالحکم ، ص۱۹۳] .

۶. درمان

۱- یکی از یاران پیامبر (ص) برای کمک خدمت رسید فرمود (ص) : ائتنی بما فی منزلک و لا تحقر شیئا فأتاه بحلس (فرش و جل است) و قدح فقال رسول الله (ص) من یشتریهما فقال رجل هما علی بدرهم فقال من یزید فقال رجل همابدرهمین فقال هما لک ابتع بأحدهما طعاما لأهلک و ابتع بالآخر فأسا (تبر و تیشه) فأتاه بفأس فقال (ع) من عنده نصاب لهذا الفأس فقال

أحدهم عندى فأخذه رسول الله (ص) فأثبته بيده فقال اذهب و احتطب (هيزم جمع كن) و لا تحقرن شوكا و لا رطبا و لا يابسا ففعل ذلک خمس عشرة ليلة فأتاه و قد حسنت حاله فقال (ع) هذا خير من أن تجیء يوم القيامة و فى وجهک كدوح (خدشه) الصدقة [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۴۵] .

درسهائی از این حدیث :

الف : تولید کار و فرار از گدائی

ب : دخالت مستقیم حاکم اسلامی در تهیه ابزار تولید

ج. زشت نبودن فروش اثاثیه منزل برای کار تولیدی.

د : شغل ساده عیب نیست.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلَا و لَا تُحَقِّرُنَّ شَيئاً [ثواب الأعمال ، ص۲۹۲] .

ه ـ: همکاری مردم که یک دسته چوب آورد.

و : مزایده.

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تسألوا إلا الله سبحانه فإنه إن أعطاكم أكرمكم و إن منعكم خار لكم [غررالحکم ، ص۱۹۳] .

۲- قَالَ الْحُسَينُ (ع) : إذا ما عضك الدهر فلا تجنح إلى خلقو لا تسأل سوى الله تعالى قاسم الرزقفلو عشت و طوفت من الغرب إلى الشرقلما صادفت من يقدر أن يسعد أو يشقى [كشف الغمة ، ج۲ ، ص۳۴] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَينَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللَّهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۳۸] .

خاطرات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اشْتَدَّتْ حَالُ رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِى ص فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ : "لَوْ أَتَيتَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَسَأَلْتَهُ" فَجَاءَ إِلَى النَّبِى (ص) فَلَمَّا رَآهُ النَّبِى (ص) قَالَ : "مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَينَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللَّهُ" فَقَالَ الرَّجُلُ مَا يعْنِى غَيرِى فَرَجَعَ إِلَى امْرَأَتِهِ فَأَعْلَمَهَا فَقَالَتْ : "إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) بَشَرٌ فَأَعْلِمْهُ فَأَتَاهُ" فَلَمَّا رَآهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَالَ : "مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَينَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللَّهُ" حَتَّى فَعَلَ الرَّجُلُ ذَلِک ثَلَاثاً ثُمَّ ذَهَبَ الرَّجُلُ فَاسْتَعَارَ مِعْوَلًا ثُمَّ أَتَى الْجَبَلَ فَصَعِدَهُ فَقَطَعَ حَطَباً ثُمَّ جَاءَ بِهِ فَبَاعَهُ بِنِصْفِ مُدٍّ مِنْ دَقِيقٍ فَرَجَعَ بِهِ فَأَكَلَهُ ثُمَّ ذَهَبَ مِنَ الْغَدِ فَجَاءَ بِأَكْثَرَ مِنْ ذَلِک فَبَاعَهُ فَلَمْ يزَلْ يعْمَلُ وَ يجْمَعُ حَتَّى اشْتَرَى مِعْوَلًا ثُمَّ جَمَعَ حَتَّى اشْتَرَى بَكرَينِ وَ غُلَاماً ثُمَّ أَثْرَى حَتَّى أَيسَرَ فَجَاءَ إِلَى النَّبِى (ص) فَأَعْلَمَهُ كيفَ جَاءَ يسْأَلُهُ وَ كيفَ سَمِعَ النَّبِى (ص) فَقَالَ النَّبِى (ص) : "قُلْتُ لَک مَنْ سَأَلَنَا أَعْطَينَاهُ وَ مَنِ اسْتَغْنَى أَغْنَاهُ اللَّهُ" [كافى ، ج۲ ، ص۱۳۹] .

۷. اضطرار

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن المسألة لا تحل إلا لفقر مدقع أو عزم مقطع [جامع الأخبار ، ص۱۳۷] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ الْحَسَنَ (ع) قَالَ لِرَجُلٍ سَأَلَهُ إِنَّ الْمَسْأَلَةَ لَا تَحِلُّ إِلَّا فِى إِحْدَى ثَلَاثٍ دَمٍ مُفْجِعٍ أَوْ دَينٍ مُقْرِحٍ أَوْ فَقْرٍ مُدْقِعٍ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۳۵] .

۳- قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِى (ع) : ادْفَعِ الْمَسْأَلَةَ مَا وَجَدْتَ التَّحَمُّلَ يمْكنُک فَإِنَّ لِکلِّ يوْم رِزْقاً جَدِيداً وَ اعْلَمْ أَنَّ الْإِلْحَاحَ فِى الْمَطَالِبِ يسْلُبُ الْبَهَاءَ وَ يورِثُ التَّعَبَ وَ الْعَنَاءَ فَاصْبِرْ حَتَّى يفْتَحَ اللَّهُ لَک بَاباً يسْهُلُ الدُّخُولُ فِيهِ فَمَا أَقْرَبَ الصُّنْعَ إِلَى الْمَلْهُوفِ وَ الْأَمْنَ مِنَ الْهَارِبِ الْمَخُوفِ فَرُبَّمَا كانَتِ الْغِيرُ نَوْعَ أَدَبٍ مِنَ اللَّهِ وَ الْحُظُوظُ مَرَاتِبُ فَلَا تَعْجَلْ عَلَى ثَمَرَةٍ لَمْ تُدْرِک وَ إِنَّمَا تَنَالُهَا فِى أَوَانِهَا وَ اعْلَمْ أَنَّ الْمُدَبِّرَ لَک أَعْلَمُ بِالْوَقْتِ الَّذِى يصْلُحُ حَالَک وَ لَا تَعْجَلْ بِحَوَائِجِک قَبْلَ وَقْتِهَا فَيضِيقَ قَلْبُک وَ صَدْرُک وَ

يغْشَاک الْقُنُوطُ [عدة الداعی ، ص١٣۶] .
۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أجر السائل فی حق له کأجر المتصدق علیه [النوادر راوندی ، ص٣] .

٨. شخصیت سائل

١- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن قدر السؤال أکثر من قیمة النوال فلا تستکثروا ما أعطیتموه فإنه لن یوازی قدر السؤال [غررالحکم ، ص٣۶١] .
٢- قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی : یا مُوسَی أَکرِمِ السَّائِلَ إِذَا أَتَاک بِرَدٍّ جَمِیلٍ أَوْ إِعْطَاءٍ یسِیرٍ [کافی ، ج٨ ، ص۴۵] .

٩. ملاک شناخت

١- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : انْظُرُوا إِلَی السَّائِلِ فَإِنْ رَقَّتْ قُلُوبُکمْ لَهُ فَهُوَ صَادِقٌ [الجعفریات ، ص۵٧] .
٢-عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْفَضْلِ النَّوْفَلِی عَنْ أَبِیهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّهُ سُئِلَ عَنِ السَّائِلِ یسْأَلُ وَ لَا یدْرَی مَا هُوَ قَالَ : "أَعْطِ مَنْ وَقَعَتْ لَهُ الرَّحْمَةُ فِی قَلْبِک" [کافی ، ج۴ ، ص١۴] .

١٠. ردّسائل

کمک به سائل
١- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا اتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلًا لِأَنَّهُ لَمْ یرُدَّ أَحَداً وَ لَمْ یسْأَلْ أَحَداً قَطُّ غَیرَ اللَّهِ تَعَالَی [علل الشرائع ، ج١ ، ص٣۴] .
٢-روی أن أنصاریا جاء إلی النبی (ص) یسأله و جاء رجل من ثقیف فقال رسول الله (ص) : "یا أخا ثقیف إن الأنصاری قد سبقک بالمسألة فاجلس کیما نبدأ بحاجة الأنصاری قبل حاجتک" [منیة المرید ، ص٢٧٢] .
٣- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَسْتَحِ مِنْ إِعْطَاءِ الْقَلِیلِ فَإِنَّ الْحِرْمَانَ أَقَلُّ مِنْهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۶٧] .
١-وَ أَمَّا السَّائِلَ فَلا تَنْهَرْ [ضحی/١٠] .
٢- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَرُدَّنَّ سَائِلًا وَ لَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ أَوْ مِنْ شَطْرِ عِنَبٍ [بشارة المصطفی ، ص٢۴] .
٣- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَرُدُّوا السَّائِلَ وَ لَوْ بِظِلْفٍ مُحْتَرِقٍ [کافی ، ج۴ ، ص١۵] .
۴- قَالَ الْکاظِمُ (ع) : ما أقبح بالرجل أن یسأل الشیء فیقول لا [مشکاة الأنوار ، ص٢٣٠] .
۵ - قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ یعْلَمُ السَّائِلُ مَا عَلَیهِ مِنَ الْوِزْرِ مَا سَأَلَ أَحَدٌ أَحَداً وَ لَوْ یعْلَمُ الْمَسْئُولُ مَا عَلَیهِ إِذَا مَنَعَ مَا مَنَعَ أَحَدٌ أَحَداً [تحف‌العقول ، ص٣٠٠] .
۶- قَالَ الْحُسَينُ (ع) : صاحب الحاجة لم یکرم وجهه عن سولک فأکرم وجهک عن رده [کشف الغمة ، ج٢ ، ص٣٢] .
٧- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تخیب راجیک ، فیمقتک الله و یعادیک [أمالی طوسی ، ص٢٩٩] .
٨- قَالَ الْکاظِمُ (ع) : مَنْ أَتَاهُ أَخُوهُ الْمُومِنُ فِی حَاجَةٍ فَإِنَّمَا هِی رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ سَاقَهَا إِلَیهِ فَإِنْ قَبِلَ ذَلِک فَقَدْ وَصَلَهُ بِوَلَایتِنَا وَ هُوَ مَوْصُولٌ بِوَلَایةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج٢ ، ص٣۶٧] .
٩- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن الرجل لیسألنی الحاجة فأبادر بقضائها مخافة أن یستغنی عنها فلا یجد لها موقعا إذا جاءته [عیون أخبار

الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۷۹] .
۱۰- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ص سَائِلًا قَطُّ إِنْ كانَ عِنْدَهُ أَعْطَى وَ إِلَّا قَالَ يأْتِى اللَّهُ بِهِ [كافى ، ج۴ ، ص۱۵] .
۱۱-قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَقْطَعُوا عَلَى السَّائِلِ مَسْأَلَتَهُ فَلَوْلَا أَنَّ الْمَسَاكِينَ يكذِبُونَ مَا أَفْلَحَ مَنْ رَدَّهُمْ [كافى ، ج۴ ، ص۱۵] .
۱۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لو لا أن السؤال يكذبون ما قدس من ردهم [جامع الأخبار ، ص۱۳۸] .
۱۳- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إنا لنعطى غير المستحق حذرا من رد المستحق [عدة الداعى ، ص۱۰۱] .
۱۴- قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : يا ثابت أخاف أن يكون بعض من يسألنا مستحقا فلا نطعمه و نرده فينزل بنا أهل البيت ما نزل بيعقوب و آله [قصص الأنبياء جزائرى ، ص۱۷۶] .
۱۵- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : جاء رجل إلى النبى ص قال يا رسول الله أ فى المال حق سوى الزكاة قال نعم على المسلم أن يطعم الجائع إذا سأله و يكسوا العارى إذا سأله قال إنه يخاف أن يكون كاذبا قال أ فلا يخاف صدقه [جامع الأخبار ، ص۱۳۶] .
۱۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) فِى السُّوالِ أَطْعِمُوا ثَلَاثَةً وَ إِنْ شِئْتُمْ أَنْ تَزْدَادُوا فَازْدَادُوا وَ إِلَّا فَقَدْ أَدَّيتُمْ حَقَّ يوْمِكمْ [كافى ، ج۴ ، ص۱۷]
.
۱۷-عن رجل قال : كنَّا جُلُوساً عِنْدَهُ فَجَاءَ سَائِلٌ فَأَعْطَاهُ دِرْهَماً ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَأَعْطَاهُ دِرْهَماً ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَأَعْطَاهُ دِرْهَماً ثُمَّ جَاءَ الرَّابِعُ فَقَالَ لَهُ : "يرْزُقُك رَبُّك" ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَينَا فَقَالَ : "لَوْ أَنَّ أَحَدَكمْ كانَ عِنْدَهُ عِشْرُونَ أَلْفَ دِرْهَمٍ وَ أَرَادَ أَنْ يخْرِجَهَا فِى هَذَا الْوَجْهِ لَأَخْرَجَهَا ثُمَّ بَقِى لَيسَ عِنْدَهُ شَىءٌ ثُمَّ كانَ مِنَ الثَّلَاثَةِ الَّذِينَ دَعَوْا فَلَمْ تُسْتَجَبْ لَهُمْ دَعْوَةٌ" [أمالى طوسى ، ص۶۷۹] .
۱۸- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أعطوا الواحد و الاثنين و الثلاثة ثم أنتم بالخيار [عدة الداعى ، ص۱۰۱] .
۱۹-عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سُلَيمَانَ قَالَ : "كانَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) إِذَا كانَ يوْمُ عَرَفَةَ لَمْ يرُدَّ سَائِلًا" [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۲۱۱] .

۱۱. مسئولیت حکومت

۱-إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساكِينِ وَ الْعامِلِينَ عَلَيها وَ الْمُوَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَ فِى الرِّقابِ وَ الْغارِمِينَ وَ فِى سَبِيلِ اللَّهِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ [توبه/۶۰] .
۲- کمیته امداد
۳- بهزیستی
۴- طرح شهید رجایی (۳۰۰ تومان در ماه)
۵-عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِى حَمْزَةَ عَنْ رَجُلٍ بَلَغَ بِهِ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ ع قَالَ مَرَّ شَيخٌ مَكفُوفٌ كبِيرٌ يسْأَلُ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : "مَا هَذَا" فَقَالُوا : "يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ نَصْرَانِى" قَالَ فَقَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : "اسْتَعْمَلْتُمُوهُ حَتَّى إِذَا كبِرَ وَ عَجَزَ مَنَعْتُمُوهُ أَنْفِقُوا عَلَيهِ مِنْ بَيتِ الْمَالِ" [تهذيب الأحكام ، ج۶ ، ص۲۹۲] .

۱. گذشت وایثار

۱. از مال
لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّى تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .
لَنْ ينالَ اللّهَ لُحُومُها وَ لا دِماؤها وَ لكنْ ينالُهُ التَّقْوى مِنْكم [حج/۳۷] .

يا أَيها الَّذينَ آمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيءٍ مِنَ الصَّيدِ تَنالُهُ أَيديكمْ وَ رِماحُكمْ لِيَعْلَمَ اللّهُ مَنْ يخافُهُ بِالْغَيب [مائده/۹۴] .
إِذْ تَأْتيهِمْ حيتانُهُمْ يوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعاً وَ يوْمَ لا يسْبِتُونَ لا تَأْتيهِمْ كذلِك نَبْلُوهُمْ بِما كانُوا يفْسُقُونَ [اعراف/۱۶۳] .
عَنْ عَاصِمِ بْنِ كليبٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِی هُرَيرَةَ قَالَ : "جَاءَ رَجُلٌ إِلَی النَّبِی (ص) فَشَكا إِلَيهِ الْجُوعَ فَبَعَثَ إِلَی بُيوتِ أَزْوَاجِهِ فَقُلْنَ مَا عِنْدَنَا إِلَّا الْمَاءُ. فَقَال : مَنْ لِهَذَا الرَّجُلِ اللَّيلَةَ؟ فَقَالَ عَلِی بْنُ أَبِی طَالِبٍ (ع) : أَنَا لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ أَتَی فَاطِمَةَ فَقَالَ لَهَا : مَا عِنْدَك؟ فَقَالَتْ : مَا عِنْدَنَا إِلَّا قُوتُ الصِّبْيةِ لَكنَّا نُؤثِرُ ضَيفَنَا. فَقَالَ عَلِی (ع) : نَوِّمِی الصِّبْيةَ وَ أَطْفِئِی الْمِصْبَاحَ فَلَمَّا أَصْبَحَ عَلِی (ع) غَدَا عَلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَأَخْبَرَهُ الْخَبَرَ فَلَمْ يبْرَحْ حَتَّی أَنْزَلَ اللَّهُ "وَ يؤثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ" (حشر/۹) [أمالی طوسی ، ص۱۸۵] .
ـ عَنْ أَنَسٍ [قَالَ] إِنَّهُ أُهْدِی لِرَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِی (ص) رَأْسُ شَاةٍ مَشْوِی فَقَالَ : إِنَّ أَخِی فُلَاناً وَ عِيالَهُ أَحْوَجُ إِلَی هَذَا حَقّاً فَبَعَثَ [بِهِ] إِلَيهِ فَلَمْ يزَلْ يبْعَثُ بِهِ وَاحِدٌ بَعْدَ وَاحِدٍ حَتَّی تَدَاوَلُوا بِهَا سَبْعَةَ أَبْياتٍ حَتَّی رَجَعَتْ إِلَی الْأَوَّلِ فَنَزَلَ "وَ يؤثِرُونَ عَلی أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُون" (حشر/۹) [مشكاه‌الأنوار ، ص۱۸۸] .
ـ وَ يطْعِمُونَ الطَّعامَ عَلی حُبِّهِ مِسْكيناً وَ يتيماً وَ أَسيراً [دهر/۸] .
۲. از خواب
تَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ [سجده/۱۶] .
۳. از شهوت
هَيتَ لَك قالَ مَعاذَ اللّه [يوسف/۲۳] .
۴. از فرزند
يا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُك [صافات/۱۰۲] .
۵. ازجان
وَ قَتَلَ داوُدُ جالُوتَ وَ آتاهُ اللّهُ الْمُلْك وَ الْحِكمَةَ وَ عَلَّمَهُ مِمّا يشاء [بقره/۲۵۱] .
ـ وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يشْری نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ اللّهُ رَوفٌ بِالْعِبادِ [بقره/۲۰۷] .
۶. از خانواده
رَبَّنا إِنِّی أَسْكنْتُ مِنْ ذُرِّيتی بِوادٍ غَيرِ ذی زَرْعٍ عِنْدَ بَيتِك الْمُحَرَّمِ [ابراهيم/۳۷] .

۱. گريه

۱. ارزش گريه

۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنَّ ۰۰۰ عَبْرَةَ مَنْ بَكی مِنْ خَوْفِك مَرْحُومَةٌ [كامل الزيارات ، ص۳۹.]
۲) قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَوْ أَنَّ عَبْداً بَكی فِی أُمَّةٍ لَرَحِمَهَا اللَّهُ تَعَالَی [عدة الداعی ، ص۱۷۰.]
۳) امام صادق (ع) : هنگام گريه دعا كن. عَنْ سَعِيدِ بْنِ يسَارٍ بَياعِ السَّابِرِی قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : إِنِّی أَتَبَاكی فِی الدُّعَاءِ وَ لَيسَ لِی بُكاءٌقَالَ : نَعَمْ وَ لَوْ مِثْلَ رَأْسِ الذُّبَابِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۸۳.]
۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا مِنْ قَطْرَةٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ قَطْرَتَينِ قَطْرَةِ دَمٍ فِی سَبِيلِ اللَّهِ وَ قَطْرَةِ دَمْعَةٍ فِی سَوَادِ اللَّيلِ لَا يرِيدُ بِهِمَا الْعَبْدُ إِلَّا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ [أمالی مفيد ، ص۱۱.]

۵) قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلّ عَينٍ بَاكيـةٌ يوْمَ الْقِيامَـةِ إلَّا ثَلَاثَةَ أعْينٍ عَينٌ بَكتْ مِنْ خَشْـيةِ اللَّهِ وَ عَينٌ غُضَّتْ عَنْ مَحارِمِ اللَّهِ وَ عَينٌ بَاتَتْ سَاهِرَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ [ثواب الأعمال ، ص۱۷۷.]

۶) قالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ شَىءٍ إلَّا وَ لَهُ كيلٌ وَ وَزْنٌ إلَّا الدُّمُوعُ فَإِنَّ الْقَطْرَةَ مِنْهَا تُطْفِئُ بِحاراً مِنَ النَّارِ فَإِذَا اغْرَوْرَقَتِ الْعَينُ بِمَائِهَا لَمْ يرْهَقْ وَجْهَهُ قَتَرٌ وَ لَا ذِلَّةٌ فَإِذَا فَاضَتْ حَرَّمَهُ اللَّهُ عَلَى النَّارِ وَ لَوْ أَنَّ بَاكياً بَكى فِي أُمَّةٍ لَرُحِمُوا [كافى ، ج۲ ، ص۴۸۲.]

۷) پيش گيرى از گناه :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْبُكاءُ مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ ينِيرُ الْقَلْبَ وَ يعْصِمُ مِنْ مُعَاوَدَةِ الذَّنْبِ [غررالحكم ، ص۱۹۲.]

۸) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيهِ يا مُوسَـى الْبَكاءُونَ مِنْ خَشْيتِي فَفِي الرَّفِيعِ الْأَعْلَى لَا يشَارِكهُمْ أَحَدٌ [كافى ، ج۲ ، ص۴۸۲.]

۹) گريه نشانه احساس و رقت قلب و آمادگى روح است.

۱۰) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ فِي وَصِيةِ النَّبِي ص لِعَلِي ع أَنْ قَالَ يا عَلِي أُوصِيك فِي نَفْسِك بِخِصَالٍ فَاحْفَظْهَا عَنِّي ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَعِنْهُ أَمَّا الْأُولَى فَالصِّدْقُ وَ لَا تَخْرُجَنَّ مِنْ فِيك كذِبَةٌ أَبَداً وَ الثَّانِيةُ الْوَرَعُ وَ لَا تَجْتَرِئْ عَلَى خِيانَةٍ أَبَداً وَ الثَّالِثَةُ الْخَوْفُ مِنَ اللَّهِ عَزَّ ذِكرُهُ كأَنَّك تَرَاهُ وَ الرَّابِعَةُ كثْرَةُ الْبُكاءِ مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ يبْنَى لَك بِكلِّ دَمْعَةٍ أَلْفُ بَيتٍ فِي الْجَنَّةِ [كافى ، ج۸ ، ص۷۹.]

۱۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بُكاءُ الْعُيونِ وَ خَشْيةُ الْقُلُوبِ رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ [مكارم الأخلاق ، ص۳۱۷.]

۱۲) على (ع) : البكاء من خشية الله مفتاح رحمة الله [غرر]

۱۳) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ لَمْ يجِئْك الْبُكاءُ فَتَبَاك فَإِنْ خَرَجَ مِنْك مِثْلُ رَأْسِ الذُّبَابِ فَبَخْ بَخْ [(كافى ، ج۲ ، ص۴۸۳.)]

۱۴) قال النبى (ص) : اكثر الناس امانا يوم القيامة اكثرهم فكرا فى الدنيا و اكثر الناس ضحكا فى الاخرة اكثرهم بكاء فى الدنيا [محجه ، ج۱ ، ص۱۵۸]

۲. انواع گريه

۱. گريه بر مظلوميت اهل بيت

۱) امام سجاد (ع) ۲۰ سال براى امام حسين (ع) گريه كرد.

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا عَينٌ أَحَبَّ إِلَى اللَّهِ وَ لَا عَبْرَةٌ مِنْ عَينٍ بَكتْ وَ دَمَعَتْ عَلَيهِ وَ مَا مِنْ بَاك يبْكيهِ إِلَّا وَ قَدْ وَصَلَ فَاطِمَةَ وَ أَسْعَدَهَا عَلَيهِ وَ وَصَلَ رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ أَدَّى حَقَّنَا وَ مَا مِنْ عَبْدٍ يحْشَرُ إِلَّا وَ عَينَاهُ بَاكيةٌ إِلَّا الْبَاكينَ عَلَى جَدِّي الْحُسَينِ (ع) فَإِنَّهُ يحْشَرُ وَ عَينُهُ قَرِيرَةٌ وَ الْبِشَارَةُ تِلْقَاهُ وَ السُّرُورُ بَينٌ عَلَى وَجْهِهِ [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۲۰۶.]

۳) پيامبر اكرم (ص) به ياد ضربت خوردن حضرت على (ع) گريه كرد [بحار الأنوار ، ج۲۷ ، ص۲۰۹.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أبكى من ضربتك على القرن [أمالى صدوق ، ص۱۳۴.]

۴) رسول اكرم (ص) لحظه آخر عمر به خاطر ظلمى كه بر اهل بيت (عليهم السّلام) خواهد شد ، گريه كرد.

عن عبد الله بن العباس ، قال لما حضرت رسول الله (صلى الله عليه و آله) الوفاة بكى حتى بلت دموعه لحيته ، فقيل له يا رسول الله ، ما يبكيك فقال : أبكى لذريتى ، و ما تصنع بهم شرار أمتى من بعدى [أمالى طوسى ، ص۱۸۸.]

۵) قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ تَذَكرَ مُصَابَنَا فَبَكى وَ أَبْكى لَمْ تَبْك عَينُهُ يوْمَ تَبْكى الْعُيونُ [أمالى صدوق ، ص۷۳]

۶) امام صادق (ع) روز عاشوراتنحدر دموعه من عينيه كالؤلؤ المتساقط [مستدرك سفينه ، ج۷ ، ص۲۳۶.]

۲. گريه از خوف خدا

۱. گریه در تنهائی

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سَبْعَةٌ فِی ظِلِّ عَرْشِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ إِلَی أَنْ قَالَ وَ رَجُلٌ ذَکرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَالِیاً فَفَاضَتْ عَینَاهُ مِنْ خَشْیةِ اللَّهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۴۳.]

۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَی لِصُورَةٍ نَظَرَ اللَّهُ إِلَیهَا تَبْکی عَلَی ذَنْبٍ مِنْ خَشْیةِ اللَّهِ لَمْ یطَّلِعْ عَلَی ذَلِک الذَّنْبِ غَیرُهُ [ثواب الأعمال ، ص۱۶۷.]

۳) گریه در تنهایی ولی خنده در جامعه و برخورد :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ الزَّاهِدِینَ فِی الدُّنْیا تَبْکی قُلُوبُهُمْ وَ إِنْ ضَحِکوا وَ یشْتَدُّ حُزْنُهُمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۳.]

۲. گریه درسجده

خَرُّوا سُجَّداً وَ بُکیا [مریم/۵۸.]

یخِرُّونَ لِلْأَذْقانِ یبْکونَ [اسراء/۱۰۹.]

امام صادق (ع) : بهترین حالات گریه در سجده است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن أبی کان یقول [إن] أقرب ما یکون العبد من الرب و هو ساجد یبکی [عدة الداعی ، ص۱۷۳.]

۳. گریه درنماز

عَنْ سَعِیدٍ بَیاعِ السَّابِرِی قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : أَ یتَبَاکی الرَّجُلُ فِی الصَّلَاةِ؟قَالَ : بَخْ بَخْ وَ لَوْ مِثْلَ رَأْسِ الذُّبَابِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۰۱.]

عَنْ مَنْصُورِ بْنِ یونُسَ بُزُرْجِ أَنَّهُ سَأَلَ الصَّادِقَ (ع) عَنِ الرَّجُلِ یتَبَاکی فِی الصَّلَاةِ الْمَفْرُوضَةِ حَتَّی یبْکی فَقَالَ : قُرَّةُ عَینٍ وَ اللَّهِ وَ قَالَ إِذَا کانَ ذَلِک فَاذْکرْنِی عِنْدَهُ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۳۱۷.]

۴. گریه در هر حالی

۱) پیامبر اکرم (ص) فرمود : آیه‌ای می‌خوانم هرکس گریه کرد اهل بهشت است : وَ سِیقَ الَّذِینَ کفَرُوا إِلی جَهَنَّمَ زُمَراً حَتّی إِذا جاوها فُتِحَتْ أَبْوابُها [زمر/۷۱.]

۲) عَنْ عَلِی بْنِ عِیسَی رَفَعَهُ قَالَ : إِنَّ مُوسَی (ع) نَاجَاهُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی ابْک عَلَی نَفْسِک مَا دُمْتَ فِی الدُّنْیا وَ تَخَوَّفِ الْعَطَبَ وَ الْمَهَالِك وَ لَا تَغُرَّنَّک زِینَةُ الدُّنْیا وَ زَهْرَتُهَا [کافی ، ج۸ ، ص۴۷.]

۳) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِیمَا وَعَظَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ عِیسَی (ع) یا عِیسَی‌ابْک عَلَی نَفْسِک بُکاءَ مَنْ وَدَّعَ الْأَهْلَ وَ قَلَی الدُّنْیا وَ تَرَکهَا لِأَهْلِهَا وَ صَارَتْ رَغْبَتُهُ فِیمَا عِنْدَ إِلَهِهِ [کافی ، ج۸ ، ص۱۳۱.]

گریه از دست دادن کمال

۱) أَعْینُهُمْ تَفِیضُ مِنَ الدَّمْعِ [توبه/۹۲.]

۳. گریه بر گناه ولغزش

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من بکی علی ذنبه حتی تسیل دموعه علی لحیته حرم الله دیباجة وجهه علی النار [مکارم الأخلاق ، ص۳۱۶.]

۲) گریه بر گذشته‌ها و گناه :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من کرم المرء بکاو علی ما مضی من زمانه [أعلام الدین ، ص۱۷۹.]

۴. گریه درمصیبت

۱) پیامبر اکرم (ص) در فوت فرزندش ابراهیم گریه کرده و می‌فرمود : تدمع العین و یحزن القلب و لا نقول إلا ما یرضـی ربنا و إنا بک یا إبراهیم لمحزونون [مکارم الأخلاق ، ص۲۲.]

۵. گریه درفراغ

۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا بَکی الْیَتِیمُ اهْتَزَّ لَهُ الْعَرْشُ فَیقُولُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی مَنْ هَذَا الَّذِی أَبْکی عَبْدِی الَّذِی سَلَبْتُهُ أَبَوَیهِ فِی صِغَرِهِ فَوَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی وَ ارْتِفَاعِی فِی مَکانِی لَا یسْکتُهُ عَبْدٌ مُومِنٌ إِلَّا أَوْجَبْتُ لَهُ الْجَنَّةَ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۱۸۸.]

۶. گریه ترحم

۱) مؤمنی که در غربت بمیرد ، هستی و فرشتگان بر او گریه می کنند.

مَا مِنْ مُومِنٍ یمُوتُ فِی غُرْبَةٍ مِنَ الْأَرْضِ فَیغِیبُ عَنْهُ بَوَاکیهِ إِلَّا بَکتْهُ بِقَاعُ الْأَرْضِ الَّتِی کانَ یعْبُدُ اللَّهَ عَلَیهَا وَ بَکتْهُ أَثْوَابُهُ وَ بَکتْهُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ الَّتِی کانَ یصْعَدُ بِهَا عَمَلُهُ وَ بَکاهُ الْمَلَکانِ الْمُوَکلَانِ بِهِ [ثواب الأعمال ، ص۱۶۹.]

۲) حضرت علی (ع) زحمات طاقت‌فرسای فاطمه (س) را در خانه می‌دید گریه می کرد. [بحارالأنوار ، ج۴۳ ، ص۲۴.]

۷. گریه شوق

۱) مردم نیشابور همین که امام رضا (ع) را دیدند گریستند.

۲) رسول اکرم (ص) لباسی پوشیدند؛ از او سوال شد : این لباس از کیست؟ حضرت بیاناتی درباره صاحب لباس که حضرت علی (ع) بود نمود و بعد مفصل گریه کرد و فرمود : حتی ابتل الحصی من دموعه شوقا إلیه [أمالی صدوق ، ص۱۸۳]

۸. گریه حیله (اشک تمساح)

۱) وَ جاو أَباهُمْ عِشاءً یبْکونَ [یوسف/۱۶.]

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یغُرَّنَّک بُکاوهُمْ إِنَّمَا التَّقْوَی فِی الْقَلْبِ [صفات الشیعة ، ص۲۷.]

۹. گریه بی ثمر

۱) گریه‌های قیامت

۱۰. گریه کودک

۱) رمز خروج رطوبات مغز :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أن البکاء أصلح له و أجمل عاقبة [توحید المفضل ، ص۵۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَضْرِبُوا أَطْفَالَکمْ عَلَی بُکائِهِمْ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۸۱.]

۳. گریه اهل بیت علیهم السلام

۱. گریه هنگام قرائت قرآن ومناجات ودعا

۲. چیزهائی که اهل بیت برای آنها گریه می کردند

۱) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) قَالَ لَمَّا مَاتَ حَمْزَةُ لَکنَّ حَمْزَةَ لَا بَوَاکی لَهُ [وسائل الشیعة ، ج۳، ص۲۴۱.]

۲) پیامبر اکرم (ص) در شهادت جعفر طیار گریه کرد. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ النَّبِی (ص) حِینَ جَاءَتْهُ وَفَاةُ جَعْفَرِ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) وَ زَیدِ بْنِ حَارِثَةَ کانَ إِذَا دَخَلَ بَیتَهُ کثُرَ بُکاوهُ عَلَیهِمَا جِدّاً وَ یقُولُ کانَا یحَدِّثَانِی وَ یوانِسَانِی فَذَهَبَا جَمِیعاً [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۱۷۷.]

۳) علماء و فقهاء سوء : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا ابْنَ مَسْعُودٍ مَا بلوا [بَلْوَی] أُمَّتِی بَینَهُمُ الْعَدَاوَةُ وَ الْبَغْضَاءُ وَ الْجِدَالُ أُولَئِک أَذِلَّاءُ

هَذِهِ الْأُمَّةُ فِی دُنْیاهُمْ وَ الَّذِی بَعَثَنِی بِالْحَقِّ لَیخْسِفَنَّ اللَّهُ بِهِمْ وَ یمْسَخُهُمْ قِرَدَةً وَ خَنَازِیرَ قَالَ فَبَکی رَسُولُ اللَّهِ وَ بَکینَا لِبُکائِهِ وَ قُلْنَا یا رَسُولَ اللَّهِ مَا یبْکیک قَالَ رَحْمَةً لِلْأَشْقِیاءِ یقُولُ اللَّهُ تَعَالَی وَ لَوْ تَری إِذْ فَزِعُوا فَلا فَوْتَ وَ أُخِذُوا مِنْ مَکانٍ قَرِیبٍ [سبأ-۵۱] یعْنِی الْعُلَمَاءَ وَ الْفُقَهَاءَ [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۰۱]

الْقُطْبُ الرَّاوَنْدِی فِی لُبِّ اللُّبَابِ ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَی النَّبِی (ص) وَ هُوَ نَائِمٌ عَلَی حَصِیرٍ قَدْ أَثَّرَ فِی جَنْبِهِ قَالَ أَ مَعَک أَحَدٌ غَیرُک قُلْتُ لَا قَالَ اعْلَمْ أَنَّهُ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلِی وَ طَالَ شَوْقِی إِلَی لِقَاءِ رَبِّی وَ إِلَی لِقَاءِ إِخْوَانِی الْأَنْبِیاءِ قَبْلِی ثُمَّ قَالَ لَیسَ شَیءٌ أَحَبَّ إِلَی مِنَ الْمَوْتِ وَ لَیسَ لِلْمُومِنِ رَاحَةٌ دُونَ لِقَاءِ اللَّهِ ثُمَّ بَکی قُلْتُ لِمَ تَبْکی قَالَ وَ کیفَ لَا أَبْکی وَ أَنَا أَعْلَمُ مَا ینْزِلُ بِأُمَّتِی مِنْ بَعْدِی قُلْتُ وَ مَا ینْزِلُ مِنْ بَعْدِک یا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ الْأَهْوَاءُ الْمُخْتَلِفَةُ وَ قَطِیعَةُ الرَّحِمِ وَ حُبُّ الْمَالِ وَ الشَّرَفِ وَ إِظْهَارُ الْبِدْعَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۲ ، ص۶۴.]

فی حدیث شداد بن أوس : رأیت النبی (ص) یبکی فقلت یا رسول الله ما یبکیک فقال إنی تخوفت علی أمتی الشرک أما إنهم لا یعبدون صنما و لا شمسا و لا قمرا و لکنهم یراءون بأعمالهم [شرح‌نهج‌البلاغه‌ابن‌ابی الحدید ، ج۲ ، ص۱۷۹.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : صَلَّی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) بِالنَّاسِ الصُّبْحَ بِالْعِرَاقِ فَلَمَّا انْصَرَفَ وَعَظَهُمْ فَبَکی وَ أَبْکاهُمْ مِنْ خَوْفِ اللَّه [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۵]

عَنْ عَاصِمٍ عَنْ زِرِّ بْنِ حُبَیشٍ قَالَ : قَرَأْتُ الْقُرْآنَ مِنْ أَوَّلِهِ إِلَی آخِرِهِ فِی الْمَسْجِدِ الْجَامِعِ بِالْکوفَةِ عَلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) فَلَمَّا بَلَغْتُ الْحَوَامِیمَ قَالَ لِی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) قَدْ بَلَغْتَ عَرَائِسَ الْقُرْآنِ فَلَمَّا بَلَغْتُ رَأْسَ الْعِشْرِینَ مِنْ حم عسقوَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ فِی رَوْضاتِ الْجَنَّاتِ لَهُمْ ما یشاونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذلِک هُوَ الْفَضْلُ الْکبِیرُ [شوری۲۲] بَکی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ حَتَّی ارْتَفَعَ نَحِیبُهُ ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ إِلَی السَّمَاءِ وَ قَالَ یا زِرُّ أَمِّنْ عَلَی دُعَائِی ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک إِخْبَاتَ الْمُخْبِتِینَ إِلَی آخِرِ الدُّعَاءِ ثُمَّ قَالَ یا زِرُّ إِذَا خَتَمْتَ فَادْعُ بِهَذِهِ فَإِنَّ حَبِیبِی رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَمَرَنِی أَنْ أَدْعُوَ بِهِنَّ عِنْدَ خَتْمِ الْقُرْآنِ الدُّعَاءُ عِنْدَ أَخْذِ الْمُصْحَفِ کانَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ قَالَ قَبْلَ أَنْ یقْرَأَ حِینَ یأْخُذُ الْمُصْحَفَ اللَّهُمَّ إِنِّی أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا کتَابُک الْمُنْزَلُ مِنْ عِنْدِک عَلَی رَسُولِک مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَ کلَامُک النَّاطِقُ عَلَی لِسَانِ نَبِیک جَعَلْتَهُ هَادِیاً مِنْک إِلَی خَلْقِک وَ حَبْلًا مُتَّصِلًا فِیمَا بَینَک وَ بَینَ عِبَادِک اللَّهُمَّ إِنِّی نَشَرْتُ عَهْدَک وَ کتَابَک اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ نَظَرِی فِیهِ عِبَادَةً وَ قِرَاءَتِی فِیهِ فِکراً وَ فِکرِی فِیهِ اعْتِبَاراً وَ اجْعَلْنِی مِمَّنِ اتَّعَظَ بِبَیانِ مَوَاعِظِک فِیهِ وَ اجْتَنَبَ مَعَاصِیک وَ لَا تَطْبَعْ عِنْدَ قِرَاءَتِی عَلَی سَمْعِی وَ لَا تَجْعَلْ عَلَی بَصَرِی غِشَاوَةً وَ لَا تَجْعَلْ قِرَاءَتِی قِرَاءَةً لَا تَدَبُّرَ فِیهَا بَلِ اجْعَلْنِی أَتَدَبَّرُ آیاتِهِ وَ أَحْکامَهُ آخِذاً بِشَرَائِعِ دِینِک وَ لَا تَجْعَلْ نَظَرِی فِیهِ غَفْلَةً وَ لَا قِرَاءَتِی هَذْراً إِنَّک أَنْتَ الرَّءُوفُ الرَّحِیمُ فِی الدُّعَاءِ عِنْدَ الْفَرَاغِ مِنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ اللَّهُمَّ إِنِّی قَدْ قَرَأْتُ مَا قَضَیتَ مِنْ کتَابِک الَّذِی أَنْزَلْتَ فِیهِ عَلَی نَبِیک الصَّادِقِ ص فَلَک الْحَمْدُ رَبَّنَا اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی مِمَّنْ یحِلُّ حَلَالَهُ وَ یحَرِّمُ حَرَامَهُ وَ یومِنُ بِمُحْکمِهِ وَ مُتَشَابِهِهِ وَ اجْعَلْهُ لِی أُنْساً فِی قَبْرِی وَ أُنْساً فِی حَشْرِی وَ اجْعَلْنِی مِمَّنْ تُرْقِیهِ بِکلِّ آیةٍ قَرَأَهَا دَرَجَةً فِی أَعْلَی عِلِّیینَ آمِینَ رَبَّ الْعَالَمِین [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۲۰۶.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بُکاءُ الْعُیونِ وَ خَشْیةُ الْقُلُوبِ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ تَعَالَی ذِکرُهُ فَإِذَا وَجَدْتُمُوهَا فَاغْتَنِمُوا الدُّعَاءَ وَ لَوْ أَنَّ عَبْداً بَکی فِی أُمَّةٍ لَرَحِمَ اللَّهُ تَعَالَی ذِکرُهُ تِلْک الْأُمَّةَ لِبُکاءِ ذَلِک الْعَبْدِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۱۷.]

عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِی قَال : بَینَا أَنَا وَ نَوْفٌ نَائِمَینِ فِی رَحْبَةِ الْقَصْرِ إِذْ نَحْنُ بِأَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) فِی بَقِیةٍ مِنَ اللَّیلِ وَاضِعاً یدَهُ عَلَی الْحَائِطِ شَبِیهَ الْوَالِهِ وَ هُوَ یقُولُ إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِلَی آخِرِ الْآیةِ قَالَ ثُمَّ جَعَلَ یقْرَأُ هَذِهِ الْآیاتِ وَ یمُرُّ شِبْهَ الطَّائِرِ عَقْلُهُ فَقَالَ لِی أَ رَاقِدٌ أَنْتَ یا حَبَّةُ أَمْ رَامِقٌ قَالَ قُلْتُ رَامِقٌ هَذَا أَنْتَ تَعْمَلُ هَذَا الْعَمَلَ فَکیفَ نَحْنُ قَالَ فَأَرْخَی عَینَیهِ فَبَکی ثُمَّ قَالَ لِی یا حَبَّةُ إِنَّ لِلَّهِ مَوْقِفاً وَ لَنَا بَینَ یدَیهِ مَوْقِفٌ لَا یخْفَی عَلَیهِ شَیءٌ مِنْ أَعْمَالِنَا یا حَبَّةُ إِنَّ اللَّهَ أَقْرَبُ إِلَی وَ إِلَیک مِنْ حَبْلِ الْوَرِیدِ یا حَبَّةُ إِنَّهُ لَا

يحْجُبُنِي وَ لَا إِياك عَنِ اللَّهِ شَيءٌ قَالَ ثُمَّ قَالَ أَ رَاقِدٌ أَنْتَ يا نَوْفُ قَالَ لَا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ مَا أَنَا بِرَاقِدٍ وَ لَقَدْ أَطَلْتُ بُكائِي هَذِهِ اللَّيلَةَ فَقَالَ يا نَوْفُ إِنْ طَالَ بُكاوك فِي هَذَا اللَّيلِ مَخَافَةً مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَرَّتْ عَيناك غَداً بَينَ يدَي اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ يا نَوْفُ إِنَّهُ لَيسَ مِنْ قَطْرَةٍ قَطَرَتْ مِنْ عَينِ رَجُلٍ مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ إِلَّا أَطْفَأَتْ بِحَاراً مِنَ النِّيرَانِ يا نَوْفُ إِنَّهُ لَيسَ مِنْ رَجُلٍ أَعْظَمَ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رَجُلٍ بَكى مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ وَ أَحَبَّ فِي اللَّهِ وَ أَبْغَضَ فِي اللَّهِ يا نَوْفُ إِنَّهُ مَنْ أَحَبَّ فِي اللَّهِ لَمْ يسْتَأْثِرْ عَلَى مَحَبَّتِهِ وَ مَنْ أَبْغَضَ فِي اللَّهِ لَمْ ينِلْ مُبْغِضِيهِ خَيراً عِنْدَ ذَلِك اسْتَكمَلْتُمْ حَقَائِقَ الْإِيمَانِ ثُمَّ وَعَظَهُمَا وَ ذَكرَهُمَا وَ قَالَ فِي أَوَاخِرِهِ فَكونُوا مِنَ اللَّهِ عَلَى حَذَرٍ فَقَدْ أَنْذَرْتُكمَا ثُمَّ جَعَلَ يمُرُّ وَ هُوَ يقُولُ لَيتَ شِعْرِي فِي غَفَلَاتِي أَ مُعْرِضٌ أَنْتَ عَنِّي أَمْ نَاظِرٌ إِلَي وَ لَيتَ شِعْرِي فِي طُولِ مَنَامِي وَ قِلَّةِ شُكرِي فِي نِعَمِك عَلَى مَا حَالِي قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا زَالَ فِي هَذَا الْحَالِ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرِ [فلاح‌السائل ، ص۲۶۶.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَمَّا مَاتَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَسَدٍ أُمُّ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ جَاءَ عَلِي إِلَى النَّبِي (ص) فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يا أَبَا الْحَسَنِ مَا لَك قَالَ أُمِّي مَاتَتْ قَالَ فَقَالَ النَّبِي (ص) وَ أُمِّي وَ اللَّهِ ثُمَّ بَكى وَ قَالَ وَا أُمَّاهْ ثُمَّ قَالَ لِعَلِي (ع) هَذَا قَمِيصِي فَكفِّنْهَا فِيهِ وَ هَذَا رِدَائِي فَكفِّنْهَا فِيهِ فَإِذَا فَرَغْتُمْ فَآذِنُونِي فَلَمَّا أُخْرِجَتْ صَلَّى عَلَيهَا النَّبِي (ص) صَلَاةً لَمْ يصَلِّ قَبْلَهَا وَ لَا بَعْدَهَا عَلَى أَحَدٍ مِثْلَهَا ثُمَّ نَزَلَ عَلَى قَبْرِهَا فَاضْطَجَعَ فِيهِ ثُمَّ قَالَ لَهَا يا فَاطِمَةُ قَالَتْ لَبَّيك يا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ فَهَلْ وَجَدْتِ مَا وَعَدَ رَبُّك حَقّاً قَالَتْ نَعَمْ فَجَزَاك اللَّهُ خَيرَ جَزَاءٍ وَ طَالَتْ مُنَاجَاتُهُ فِي الْقَبْرِ فَلَمَّا خَرَجَ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ لَقَدْ صَنَعْتَ بِهَا شَيئاً فِي تَكفِينِك إِياهَا ثِيابَك وَ دُخُولِك فِي قَبْرِهَا وَ طُولِ مُنَاجَاتِك وَ طُولِ صَلَاتِك مَا رَأَينَاك صَنَعْتَهُ بِأَحَدٍ قَبْلَهَا قَالَ أَمَّا تَكفِينِي إِياهَا فَإِنِّي لَمَّا قُلْتُ لَهَا يعْرَضُ النَّاسُ يوْمَ يحْشَرُونَ مِنْ قُبُورِهِمْ فَصَاحَتْ وَ قَالَتْ وَا سَوْأَتَاهْ فَلَبِسْتُهَا ثِيابِي وَ سَأَلْتُ اللَّهَ فِي صَلَاتِي عَلَيهَا أَنْ لَا يبْلِي أَكفَانَهَا حَتَّى تَدْخُلَ الْجَنَّةَ فَأَجَابَنِي إِلَى ذَلِك وَ أَمَّا دُخُولِي فِي قَبْرِهَا فَإِنِّي قُلْتُ لَهَا يوْماً إِنَّ الْمَيتَ إِذَا أُدْخِلَ قَبْرَهُ وَ انْصَرَفَ النَّاسُ عَنْهُ دَخَلَ عَلَيهِ مَلَكانِ مُنْكرٌ وَ نَكيرٌ فَيسْأَلَانِهِ فَقَالَتْ وَا غَوْثَاهْ بِاللَّهِ فَمَا زِلْتُ أَسْأَلُ رَبِّي فِي قَبْرِهَا حَتَّى فُتِحَ لَهَا بَابٌ مِنْ قَبْرِهَا إِلَى الْجَنَّةِ فَصَارَ رَوْضَةً مِنْ رِياضِ الْجَنَّةِ [بصائرالدرجات ، ص۲۸۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ عَينٍ إِلَّا وَ هِي بَاكيةٌ يوْمَ الْقِيامَةِ إِلَّا عَيناً بَكتْ مِنْ خَوْفِ اللَّهِ وَ مَا اغْرَوْرَقَتْ عَينٌ بِمَائِهَا مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ سَائِرَ جَسَدِهِ عَلَى النَّارِ وَ لَا فَاضَتْ عَلَى خَدِّهِ فَرَهِقَ ذَلِك الْوَجْهَ قَتَرٌ وَ لَا ذِلَّةٌ وَ مَا مِنْ شَيءٍ إِلَّا وَ لَهُ كيلٌ وَ وَزْنٌ إِلَّا الدَّمْعَةُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يطْفِئُ بِالْيسِيرِ مِنْهَا الْبِحَارَ مِنَ النَّارِ فَلَوْ أَنَّ عَبْداً بَكى فِي أُمَّةٍ لَرَحِمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ تِلْك الْأُمَّةَ بِبُكاءِ ذَلِك الْعَبْدِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۸۲.]

۵. علت خشک شدن اشک

۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِنْ عَلَامَاتِ الشَّقَاءِ جُمُودُ الْعَينِ وَ قَسْوَةُ الْقَلْبِ وَ شِدَّةُ الْحِرْصِ فِي طَلَبِ الدُّنْيا وَ الْإِصْرَارُ عَلَى الذَّنْبِ [كافی ، ج۲ ، ص۲۹۰.]

۲) قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا جَفَّتِ الدُّمُوعُ إِلَّا لِقَسْوَةِ الْقُلُوبِ وَ مَا قَسَتِ الْقُلُوبُ إِلَّا لِكثْرَةِ الذُّنُوبِ [علل الشرائع ، ج۱ ، ص۸۱.]

۳) قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِك مِنْ عَينٍ لَا تَدْمَعُ [من لايحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۳۳۵.]

۴) قـال علی بن الحسين (ع) : إلهی إليک أشكو قلبا قاسيا مع الوسواس متقلبا و بالرين و الطبع متلبسا و عينا عن البكاء من خوفک جامدة [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۳.]

۱. گزينش

۱. معيارهای عمومی گزينش

۱. ایجابی

۱. اعتقادی

۱. اطاعت پذیری

إِنَّ إِبْراهِیمَ کانَ أُمَّةً قانِتاً (متواضع و مطیع) لِلّهِ حَنِیفاً (طریق مستقیم و حق) وَ لَمْ یک مِنَ الْمُشْرِکینَ شاکراً لِأَنْعُمِهِ اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ وَ آتَیناهُ فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَةِ لَمِنَ الصّالِحِینَ [نحل/۱۲۲-۱۲۰] .

إِنَّ أَوْلَی النّاسِ بِإِبْراهِیمَ لَلَّذِینَ اتَّبَعُوهُ [آل عمران/۶۸] .

۲. طریق حق و مستقیم

إِنَّ إِبْراهِیمَ کانَ أُمَّةً قانِتاً (متواضع و مطیع) لِلّهِ حَنِیفاً (طریق مستقیم و حق) وَ لَمْ یک مِنَ الْمُشْرِکینَ شاکراً لِأَنْعُمِهِ اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ وَ آتَیناهُ فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَةِ لَمِنَ الصّالِحِینَ [نحل/۱۲۲-۱۲۰] .

۳. ایمان

وَ ما یسْتَوِی الْأَعْمی وَ الْبَصِیرُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ لاَ الْمُسِیءُ [غافر/۵۸] .

أَمْ حَسِبَ الَّذِینَ اجْتَرَحُوا السَّیئاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ کالَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَواءً مَحْیاهُمْ وَ مَماتُهُمْ ساءَ ما یحْکمُونَ [جاثیه/۲۱] .

أَ فَمَنْ کانَ مُومِناً کمَنْ کانَ فاسِقاً لا یسْتَوُونَ [سجده/۱۸] .

أَ جَعَلْتُمْ سِقایةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِی سَبِیلِ اللّهِ لا یسْتَوُونَ عِنْدَ اللّهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [توبه/۱۹] .

۴. پیش گامی

وَ السّابِقُونَ السّابِقُونَ أُولئِک الْمُقَرَّبُونَ [واقعه/۱۱-۱۰] .

لا یسْتَوِی مِنْکمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَ قاتَلَ أُولئِک أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِینَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَ قاتَلُوا [حدید/۱۰] .

۲. اخلاقی

۱. تواضع

إِنَّ إِبْراهِیمَ کانَ أُمَّةً قانِتاً (متواضع و مطیع) لِلّهِ حَنِیفاً (طریق مستقیم و حق) وَ لَمْ یک مِنَ الْمُشْرِکینَ شاکراً لِأَنْعُمِهِ اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ وَ آتَیناهُ فِی الدُّنْیا حَسَنَةً وَ إِنَّهُ فِی الْآخِرَةِ لَمِنَ الصّالِحِینَ [نحل/۱۲۲-۱۲۰] .

۲. تقوا

حضرت یوسف در پایان کار به برادران گفت : قَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَینا إِنَّهُ مَنْ یتَّقِ وَ یصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لا یضِیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِینَ [یوسف/۹۰] .

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ کالْمُفْسِدِینَ فِی الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِینَ کالْفُجّارِ [ص/۲۸] .

إِنَّ أَکرَمَکمْ عِنْدَ اللّهِ أَتْقاکمْ [حجرات/۱۳] .

۳. صبر

حضرت یوسف در پایان کار به برادران گفت : قَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَینا إِنَّهُ مَنْ یتَّقِ وَ یصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لا یضِیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِینَ [یوسف/۹۰] .

۴. طیب بودن

لِیمِیزَ اللّهُ الْخَبِیثَ مِنَ الطَّیبِ [انفال/۳۷] .
۵. شرح صدر
أَ فَمَنْ شَرَحَ اللّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلی نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَیلٌ لِلْقاسِیةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِکرِ اللّهِ أُولئِک فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [زمر/۲۲] .
۶. امانت دار
إِنَّ اللّهَ یأْمُرُکمْ أَنْ تُودُّوا الْأَماناتِ إِلی أَهْلِها [نساء/۵۸] .
إِنِّی حَفِیظٌ عَلِیمٌ [یوسف/۵۵] .
۷. عدالت
وَ لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلی أَلاّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوی [مائده/۸] .
۸. قابلیت در موضوع گزینش
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَیهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِیهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۳] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَی نَفْسِهِ وَ فِیهِمْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ فَهُوَ مُبْتَدِعٌ ضَالٌّ [تحف‌العقول ، ص۳۷۵] .
۳ اجتماعی
۱. رشد
وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَیناهُ حُکماً وَ عِلْماً [یوسف/۲۲] .
وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَ اسْتَوی آتَیناهُ حُکماً وَ عِلْماً [قصص/۱۴] .
فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْداً فَادْفَعُوا إِلَیهِمْ أَمْوالَهُمْ [نساء/۶] .
۲. علم
وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَیناهُ حُکماً وَ عِلْماً [یوسف/۲۲] .
أَمَّنْ هُوَ قانِتٌ آناءَ اللَّیلِ ساجِداً وَ قائِماً یحْذَرُ الْآخِرَةَ وَ یرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ یسْتَوِی الَّذِینَ یعْلَمُونَ وَ الَّذِینَ لا یعْلَمُونَ [زمر/۹] .
وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .
وَ لا تَتَّبِعْ أَهْواءَ الَّذِینَ لا یعْلَمُونَ [جاثیه/۱۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَیهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِیهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۳] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ دَعَا النَّاسَ إِلَی نَفْسِهِ وَ فِیهِمْ مَنْ هُوَ أَعْلَمُ مِنْهُ فَهُوَ مُبْتَدِعٌ ضَالٌّ [تحف‌العقول ، ص۳۷۵] .
۳. جهادگر
فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدِینَ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ عَلَی الْقاعِدِینَ دَرَجَةً [نساء/۹۵] .
۴. طبقه محروم
وَ لا تَطْرُدِ الَّذِینَ یدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَداةِ وَ الْعَشِی [انعام/۵۲] .
وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذِینَ آمَنُوا [هود/۲۹] .
۵. وجود ضابطه ، اگر چه درفامیل
اگر می‌بینیم می‌فرماید : لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِلاَّ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۷] .
به خاطر آن است که آیه ۵۷ فرقان او را تفسیر می کند که می‌فرماید : ما أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ مِنْ أَجْرٍ إِلاّ مَنْ شاءَ أَنْ یتَّخِذَ إِلی رَبِّهِ

سَبِيلًا [فرقان/۵۷] .
و در دعای ندبه می‌خوانیم : كانوا هم السبيل إليك [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۰۴] .
و در قرآن می‌خوانیم : ما سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ [سبأ/۴۷] .
۶. دشمن شکن
۱ ـ آخرت خود را فدای دنیا و ریاست دیگران نکنید :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِي شَرُّ النَّاسِ مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيَاهُ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِك مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيا غَيرِهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .
۴. فردی
۱. لیاقت
۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : انْظُرْ فِي أُمُورِ عُمَّالِك فَاسْتَعْمِلْهُمُ اخْتِبَاراً وَ لَا تُوَلِّهِمْ مُحَابَاةً وَ أَثَرَةً فَإِنَّهُمَا جِمَاعٌ مِنْ شُعَبِ الْجَوْرِ وَ الْخِيانَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
۲. قوت جسمانی
وَ زادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .
۲. سلبی
۱. اخلاقی
۱. در آیات قرآن
لِيمِيزَ اللّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيبِ [انفال/۳۷] .
أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيئاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كالَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَواءً مَحْياهُمْ وَ مَماتُهُمْ ساءَ ما يحْكمُونَ [جاثيه/۲۱] .
وَ لا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كفُوراً [دهر/۲۴] .
أَ فَمَنْ كانَ مُومِناً كمَنْ كانَ فاسِقاً لا يسْتَوُونَ [سجده/۱۸] .
إِنْ جاءَكمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَينُوا [حجرات/۶] .
أَ فَمَنْ شَرَحَ اللّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ فَوَيلٌ لِلْقاسِيةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكرِ اللّهِ أُولئِك فِي ضَلالٍ مُبِينٍ [زمر/۲۲] .
وَ لا تُطِعْ كلَّ حَلّافٍ مَهِينٍ هَمّازٍ مَشّاءٍ بِنَمِيمٍ [قلم/۱۱-۱۰] .
وَ ذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِباً وَ لَهْواً [انعام/۷۰] .
وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْجِبُك قَوْلُهُ فِي الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يشْهِدُ اللّهَ عَلى ما فِي قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ [بقره/۲۰۴] .
وَ ذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِباً وَ لَهْواً [انعام/۷۰] .
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَوَلَّوْا قَوْماً غَضِبَ اللّهُ عَلَيهِمْ [ممتحنه/۱۳] .
وَ ما كنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُداً [كهف/۵۱] .
وَ لا تَتَّبِعُوا أَهْواءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ [مائده/۷۷] .
فَلَمّا تَبَينَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْراهِيمَ لَأَوّاهٌ حَلِيمٌ [توبه/۱۱۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ مَتَى كنْتُمْ يا مُعَاوِيةُ سَاسَةَ الرَّعِيةِ وَ وُلَاةَ أَمْرِ الْأُمَّةِ بِغَيرِ قَدَمٍ سَابِقٍ وَ لَا شَرَفٍ بَاسِقٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۰

] .

فَلا تُطِعِ الْمُكذِّبِينَ [قلم/۸] .

۲. در روایات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى كفَرَ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ مِنْ هَـذِهِ الْأُمَّةِ عَشَرَةٌ الْقَتَّاتُ وَ السَّاحِرُ وَ الـدَّيوثُ وَ نَاكحُ الْمَرْأَةِ حَرَاماً فِى دُبُرِهَا وَ نَاكحُ الْبَهِيمَةِ وَ مَنْ نَكحَ ذَاتَ مَحْرَمٍ وَ السَّاعِى فِى الْفِتْنَةِ [من لايحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَبْغَضُـكمْ إِلَى اللَّهِ الْمَشَّاءُونَ بِالنَّمِيمَـةِ الْمُفَرِّقُونَ بَينَ الْأَحِبَّةِ الْمُلْتَمِسُونَ لِلْبَرَاءِ الْعَثَرَاتِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۱۵۰] .

امام صادق (ع) به والی اهواز می‌نویسد :

إِياك وَ السُّعَاةَ وَ أَهْلَ النَّمَائِمِ فَلَا يلْتَزِقَنَّ بِك أَحَدٌ مِنْهُمْ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۲۰۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَرُّ النَّاسِ الْمُثَلِّثُ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْمُثَلِّثُ قَالَ الَّذِى يسْـعَى (اهل السعایه) بِأَخِيهِ إِلَى السُّلْطَانِ فَيهْلِك نَفْسَهُ (بخاطر گناه) وَ يهْلِك أَخَاهُ وَ يهْلِك السُّلْطَانَ (بخاطر ظلم به او) [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِنَّ الرِّجَالَ يتَعَرَّضُونَ لِفِرَاسَاتِ الْوُلَاةِ بِتَصَـنُّعِهِمْ وَ حُسْنِ خِدْمَتِهِمْ وَ لَيسَ وَرَاءَ ذَلِك مِنَ النَّصِيحَةِ وَ الْأَمَانَةِ شَىءٌ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

آخرت خود را فدای دنیا و ریاست دیگران نکنید :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى شَرُّ النَّاسِ مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْياهُ وَ شَرٌّ مِنْ ذَلِك مَنْ بَاعَ آخِرَتَهُ بِدُنْيا غَيرِهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) لا تتكل فى أمورك على كسلان [غررالحكم ، ص۴۶۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تُـدْخِلَنَّ فِى مَشُورَتِك بَخِيلًا يعْـدِلُ بِك عَنِ الْفَضْلِ وَ يعِـدُك الْفَقْرَ وَ لَا جَبَاناً يضْـعِفُك عَنِ الْأُمُورِ وَ لَا حَرِيصاً يزَينُ لَك الشَّرَهَ بِالْجَوْرِ فَإِنَّ الْبُخْلَ وَ الْجُبْنَ وَ الْحِرْصَ غَرَائِزُ شَتَّى يجْمَعُهَا سُوءُ الظَّنِّ بِاللَّهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لْيكنْ أَبْعَدَ رَعِيتِك مِنْك وَ أَشْنَأَهُمْ عِنْدَك أَطْلَبُهُمْ لِمَعَايبِ النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّى عَنْ ذِكرِنا وَ لَمْ يرِدْ إِلاَّ الْحَياةَ الدُّنْيا [نجم/۲۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَعَصَّبَ أَوْ تُعُصِّبَ لَهُ فَقَدْ خَلَعَ رِبْقَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۳۰۸] .

۲. اخلاقی

۱. فساد گر نباشد

أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ كالْمُفْسِدِينَ فِى الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كالْفُجّارِ [ص/۲۸] .

وَ لا تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ [اعراف/۱۴۲] .

۲. گزینش به صرف رابطه نباشد

فَخانَتاهُما فَلَمْ يغْنِيا عَنْهُما مِنَ اللّهِ شَيئاً وَ قِيلَ ادْخُلَا النّارَ مَعَ الدّاخِلِينَ [تحريم/۱۰] .

إِنَّهُ لَيسَ مِنْ أَهْلِك إِنَّهُ عَمَلٌ غَيرُ صالِحٍ [هود/۴۶] .

قالَ وَ مِنْ ذُرِّيتِى قالَ لا ينالُ عَهْدِى الظّالِمِينَ [بقره/۱۲۴] .

فَلَمّا تَبَينَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْراهِيمَ لَأَوّاهٌ حَلِيمٌ [توبه/۱۱۴] .

تَبَّتْ يدا أَبِى لَهَبٍ وَ تَبَّ [مسد/۱] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا آباءَكمْ وَ إِخْوانَكمْ أَوْلِياءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكفْرَ عَلَى الْإِيمانِ [توبه/۲۳] .

۳. به خاطر مال نباشد

قُلْ إِنْ كانَ آباوكمْ وَ أَبْناوكمْ وَ إِخْوانُكمْ وَ أَزْواجُكمْ وَ عَشِيرَتُكمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِي سَبِيلِهِ [توبه/۲۴] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ [منافقون/۹] .

۴. توقع بیجا نداشته باشد

بَلْ يرِيدُ كلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يوتى صُحُفاً مُنَشَّرَةً [مدثر/۵۲] .

لَوْ لا يكلِّمُنَا اللّهُ أَوْ تَأْتِينا آيةٌ [بقره/۱۱۸] .

لَنْ نُومِنَ لَک حَتّى نَرَى اللّهَ جَهْرَةً [بقره/۵۵] .

لَنْ نُومِنَ حَتّى نُوتى مِثْلَ ما أُوتِي رُسُلُ اللّهِ [انعام/۱۲۴] .

يسْئَلُک أَهْلُ الْكتابِ أَنْ تُنَزِّلَ عَلَيهِمْ كتاباً مِنَ السَّماءِ [نساء/۱۵۳] .

۲. گزینش گران نمونه

۱. افراد

۱. پیامبر

يا أَيهَا النَّبِي إِذا جاءَک الْمُومِناتُ يبايعْنَک عَلى أَنْ لا يشْرِكنَ بِاللّهِ شَيئاً وَ لا يسْرِقْنَ وَ لا يزْنِينَ وَ لا يقْتُلْنَ أَوْلادَهُنَّ وَ لا يأْتِينَ بِبُهْتانٍ يفْتَرِينَهُ بَينَ أَيدِيهِنَّ وَ أَرْجُلِهِنَّ وَ لا يعْصِينَک فِي مَعْرُوفٍ فَبايعْهُنَّ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ [ممتحنه/۱۲] .

۲. ابراهیم

قَدْ كانَتْ لَكمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْراهِيمَ وَ الَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنّا بُرَآوا مِنْكمْ [ممتحنه/۴] .

۲. ویژگی ها

۱ ـ گزینش گر ، خود را برتر نداند و علاقه به تملق نداشته باشد و تحت تأثیر چاپلوسی این و آن قرار نگیرد.

۲ ـ يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ [آل عمران/۱۸۸] .

۳ ـ فَلا تُزَكوا أَنْفُسَكمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقى [نجم/۳۲] .

۴ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا يصير العبد عبدا خالصا لله عز و جل حتى يصير المدح و الذم عنده سواء [بحارالأنوار ، ج ۷۰ ، ص۲۹۴] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَا تُثْنُوا عَلَي بِجَمِيلِ ثَنَاءٍ لِإِخْرَاجِي نَفْسِي إِلَى اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ إِلَيكمْ مِنَ التَّقِيةِ فِي حُقُوقٍ لَمْ أَفْرُغْ مِنْ أَدَائِهَا وَ فَرَائِضَ لَا بُدَّ مِنْ إِمْضَائِهَا فَلَا تُكلِّمُونِي بِمَا تُكلَّمُ بِهِ الْجَبَابِرَةُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۱۶] .

۶ ـ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹] .

۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يقِيمُ أَمْرَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ إِلَّا مَنْ لَا يصَانِعُ وَ لَا يضَارِعُ وَ لَا يتَّبِعُ الْمَطَامِعَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۰] .

۳. گزینش شده های نمونه

۱. افراد

۱. ابراهیم

فَأَتَمَّهُنَّ قالَ إِنِّی جاعِلُك لِلنّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .

۲. یوسف

كذلِك یجْتَبِیك رَبُّك وَ یعَلِّمُك مِنْ تَأْوِیلِ الأَحادِیثِ [یوسف/۶] .

۳. ۷۰نفر از قوم موسی

وَ اخْتارَ مُوسی قَوْمَهُ سَبْعِینَ رَجُلًا [اعراف/۱۵۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَمَّا بَعْدُ فَإِنَّ صَلَاحَ أَبِیك غَرَّنِی مِنْك وَ ظَنَنْتُ أَنَّك تَتَّبِعُ هَدْیهُ وَ تَسْلُك سَبِیلَهُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۱] .

۲. ویژگی ها

۱. خودرا گم نکنند

برای حفظ تعادل روحی به نکاتی توجه شود :

الف : ضعف گذشته : أَ لَمْ یجِدْك یتِیماً فَ‌آوی [ضحی/۶] .

ب : مال از خدا است : وَ آتُوهُمْ مِنْ مالِ اللّهِ [نور/۳۳] .

رَزَقَكمُ اللّهُ [مائده/۸۸] .

لِنَنْظُرَ كیفَ تَعْمَلُونَ [یونس/۱۴] .

ج : توجه به سرنوشت مغروران : الَّتِی لَمْ یخْلَقْ مِثْلُها فِی الْبِلادِ [فجر/۸] .

د : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللهم مولای کم من قبیح سترته و کم من فادح من البلاء أقلته و کم من عثار وقیته و کم من مکروه دفعته و کم من ثناء جمیل لست أهلا له نشرته [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۴] .

۲. گذشته را فراموش نکنند

اگر با کسی دوست بودی و او به مقامی رسید و علاقه قبلی را حفظ کرد ، لیس بصدیق سوء

۳. ثابت قدم بمانند

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ارتد الناس بعد النبی (ص) [اختصاص مفید ، ص۶] .

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : ارتد الناس بعد الحسین (ع) [اختصاص مفید ، ص۶۴] .

هذا فِراقُ بَینِی وَ بَینِك [كهف/۷۸] .

حضرت خضر این جمله را پس از مشاهده ۳ مرتبه تخلف از ناحیه حضرت موسی به وی فرمود.

معاشرت پیامبر (ص) با همسران خود کاملا برخورد نیکو و طبیعی بود و گاه و بیگاه که بعضی از آنان بد رفتاری می کردند ، به جوری که اصحاب پیامبر (ص) از رفتار آنان ناراحت شده و می گفتند : یا رسول الله او را رها کنید. پیامبر (ص) می‌فرمود : ناراحتی و بد رفتاری زنان را باید در کنار نقاط مثبت و بعضی از کمالات آنان روی هم رفته حساب کرد و نباید انسان به خاطر کمی ناراحتی و بد رفتاری زن خود را رها کند ، زیرا آنها کارهای مفید و کمالاتی هم دارند.

۴. گزینش را آزمایش بدانند

وَ هُوَ الَّذِی جَعَلَكمْ خَلائِفَ الأَرْضِ وَ رَفَعَ بَعْضَكمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجاتٍ لِیبْلُوَكمْ فِی ما آتاكمْ إِنَّ رَبَّك سَرِیعُ الْعِقابِ وَ إِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِیمٌ [انعام/۱۶۵] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ لَا تَرْفَعْنِی فِی النَّاسِ دَرَجَةً إِلَّا حَطَطْتَنِی عِنْدَ نَفْسِی مِثْلَهَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۴. گزینش همسر

۱ ـ وَ لا تَنْکحُوا الْمُشْرِکاتِ حَتّی یومِنَّ وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِکةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْکمْ وَ لا تُنْکحُوا الْمُشْرِکینَ حَتّی یومِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُومِنٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِک وَ لَوْ أَعْجَبَکمْ [بقره/۲۲۱] .
۲ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَتَی رَجُلٌ رَسُولَ اللَّهِ (ص) یسْتَأْمِرُهُ فِی النِّکاحِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) نَعَم انْکحْ وَ عَلَیک بِذَوَاتِ الدِّینِ تَرِبَتْ یدَاک [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۴۰۱] .
۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اطْلُبُوا الْخَیرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۴] .
۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْضَلُ نِسَاءِ أُمَّتِی أَصْبَحُهُنَّ وَجْهاً وَ أَقَلُّهُنَّ مَهْراً [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۴] .
۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نهی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أن تنکح المرأة لمالها و جمالها [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۹۵] .
۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ خَیرَ نِسَائِکمُ الْوَلُودُ الْوَدُودُ الْعَفِیفَةُ الْعَزِیزَةُ فِی أَهْلِهَا الذَّلِیلَةُ مَعَ بَعْلِهَا الْمُتَبَرِّجَةُ مَعَ زَوْجِهَا الْحَصَانُ عَلَی غَیرِهِ الَّتِی تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَ تُطِیعُ أَمْرَهُ وَ إِذَا خَلَا بِهَا بَذَلَتْ لَهُ مَا یرِیدُ مِنْهَا وَ لَمْ تَبَذَّلْ کتَبَذُّلِ الرَّجُلِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۴] .
۷ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ مِنْ دُعَاءِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَعُوذُ بِک مِن امْرَأَةٍ تُشَیبُنِی قَبْلَ مَشِیبِی [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۶] .
۹ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا اسْتَفَادَ امْرُو مُسْلِمٌ فَائِدَةً بَعْدَ الْإِسْلَامِ أَفْضَلَ مِنْ زَوْجَةٍ مُسْلِمَةٍ تَسُرُّهُ إِذَا نَظَرَ إِلَیهَا وَ تُطِیعُهُ إِذَا أَمَرَهَا وَ تَحْفَظُهُ إِذَا غَابَ عَنْهَا فِی نَفْسِهَا وَ مَالِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۳۲۷] .
۱۰ ـ داستاأدرککک عرق من أمک [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱ ، ص۲۴۳] .
که حضرت علی (ع) در جنگ جمل به محمد حنفیه که جرأت حمله نداشت فرمود.
۱۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَامَ النَّبِی (ص) خَطِیباً فَقَالَ أَیهَا النَّاسُ إِیاکمْ وَ خَضْرَاءَ الدِّمَنِ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا خَضْرَاءُ الدِّمَنِ قَالَ الْمَرْأَةُ الْحَسْنَاءُ فِی مَنْبِتِ السَّوْءِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۷ ، ص۴۰۳] .
شخصی از امام باقر (ع) اجازه خواست با زن زیبائی که دیوانه است ازدواج کند ، حضرت اجازه نفرمود.

۵. گزینش در طبیعت

۱ ـ معده ، غذای مفید را جذب و مازاد او را دفع می‌کند.
۲ ـ ریه اکسیژن را جذب و کربن را دفع می‌کند و همین کربن مورد پذیرش گیاهان است.
۳ ـ زنبور ، گل خوشبو را می‌مکد و گل بد بو را دفع می‌کند.
۴ ـ ملکه زنبور ، بر لب لانه ، گزینش می‌کند.
۵ ـ حیوانات تنها بچه‌های خود را می‌پذیرند.
۶ ـ بسیاری از حیوانات از طریق بو کردن ، غذای فاسد را تشخیص می دهند و آن را رها می‌نمایند.
۷ ـ انتخاب غذای طیب :
کلُوا مِنْ طَیباتِ ما رَزَقْناکمْ [بقره/۱۷۲] .

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ [عبس/۲۴] .

(غذای داغ ، شب مانده و فاسد ، سؤر حیوانات ، از ظرف شکسته و... ممنوع)

۱. گمراهان وغضب شدگان

۱. گمراهان

در قرآن کریم افراد و گروههایی گمراه و منحرف معرفی شده‌اند که به نمونه‌ای از آن آیات اشاره می‌شود :

۱ ـ تبدیل‌کنندگان ایمان به کفر :

وَ مَنْ يَتَبَدَّلِ الْكفْرَ بِالْإيمانِ فَقَدْ ضَلَّ سَواءَ السَّبيلِ [(بقره/۱۰۸)]

۲ ـ مشرکان :

وَ مَنْ يشْرِك بِاللّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً بَعيداً [(نساء/۱۱۶)]

۳ ـ کافران :

وَمَنْ يكفُرْ بِاللّهِ وَمَلائِكتِهِ وَكتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِفَقَدْ ضَلَّ ضَلالاًبَعيداً [(نساء/۱۳۶)]

۴ ـ نافرمانان و عصیان گران از اطاعت خدا و پیامبر (صلی الله علیه و آله) :

وَ مَنْ يعْصِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً مُبيناً [(احزاب/۳۶)]

۵ ـ کسانی که با کفار طرح دوستی بریزند :

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَ عَدُوَّكمْ أَوْلِياءَ تُلْقُونَ إِلَيهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَ قَدْ كفَرُوا بِما جاءَكمْ مِنَ الْحَقِّ يخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَ إِياكمْ أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّهِ رَبِّكمْ إِنْ كنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهاداً في سَبيلي وَ ابْتِغاءَ مَرْضاتي تُسِرُّونَ إِلَيهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَ أَنَا أَعْلَمُ بِما أَخْفَيتُمْ وَ ما أَعْلَنْتُمْ وَ مَنْ يفْعَلْهُ مِنْكمْ فَقَدْ ضَلَّ سَواءَ السَّبيلِ [(ممتحنه/۱)]

۶ ـ بازدارندگان مردم از راه خدا :

إِنَّ الَّذينَ كفَرُوا وَ صَدُّوا عَنْ سَبيلِ اللّهِ قَدْ ضَلُّوا ضَلالاً بَعيداً [(نساء/۱۶۷)]

۷ ـ کسانی که نسبت ناروا به پیامبر (صلی الله علیه و آله) می‌دهند :

إِذْ يقُولُ الظّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلاّ رَجُلًا مَسْحُوراً انْظُرْ كيفَ ضَرَبُوا لَك الْأَمْثالَ فَضَلُّوا فَلا يسْتَطيعُونَ سَبيلًا [(اسراء/۴۸ –۴۷)]

۸ ـ کسانی که فرزندان خود را کشتند و نسبت ناروا به خدا دادند :

قَدْ خَسِرَ الَّذينَ قَتَلُوا أَوْلادَهُمْ سَفَهاً بِغَيرِ عِلْمٍ وَ حَرَّمُوا ما رَزَقَهُمُ اللّهُ افْتِراءً عَلَى اللّهِ قَدْ ضَلُّوا وَ ما كانُوا مُهْتَدينَ [(انعام/۱۴۰)]

۹ ـ کسانی که به آخرت اعتقاد ندارند :

بَلِ الَّذينَ لا يؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذابِ وَ الضَّلالِ الْبَعيدِ [(سبأ/۸)]

۱۰ ـ ستمگران :

بَلِ الظّالِمُونَ في ضَلالٍ مُبينٍ [(لقمان/۱۱)]

۱۱ ـ کسانی که نسبت به آخرت شک دارند :

أَلا إِنَّ الَّذينَ يمارُونَ فِي السّاعَةِ لَفي ضَلالٍ بَعيدٍ [(شوری/۱۸)]

۱۲ ـ منافقان :

أولئِك الَّذينَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدى [(بقره/۱۶)]

۱۳ ـ کتمان کنندگان حق :

إنَّ الَّذينَ يكتُمُونَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ الْكتابِ وَ يشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَليلاً [(بقره/۱۷۴)]

أُولئِك الَّذينَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدى [(بقره/۱۷۵)]

۱۴ ـ یهود و نصارا :

أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذينَ أُوتُوا نَصيباً مِنَ الْكتابِ يشْتَرُونَ الضَّلالَةَ وَ يريدُونَ أَنْ تَضِلُّوا السَّبيلَ [(نساء/۴۴)]

۱۵ ـ معصیت کاران :

إِنَّ الْمُجْرِمينَ فی ضَلالٍ وَ سُعُرٍ [(قمر/۴۷)]

۲. غضب‌شدگان

از نظر قرآن کریم افراد و گروه‌هایی مورد غضب خداوند هستند که به نمونه‌ای از آن آیات اشاره می‌شود :

۱ ـ قاتل مؤمن :

وَ مَنْ يقْتُلْ مُؤْمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤُهُ جَهَنَّمُ خالِداً فيها وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَيهِ [(نساء/۹۳)]

۲ ـ منافق :

گمراهان و غضب شدگان ، صفحه ۲

وَ يعَذِّبَ الْمُنافِقينَ وَ الْمُنافِقاتِ وَ الْمُشْرِكينَ وَ الْمُشْرِكاتِ الظّانِّينَ بِاللّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيهِمْ دائِرَةُ السَّوْءِ وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَيهِم [(فتح/۶)]

۳ ـ مشرک :

وَ يعَذِّبَ الْمُنافِقينَ وَ الْمُنافِقاتِ وَ الْمُشْرِكينَ وَ الْمُشْرِكاتِ الظّانِّينَ بِاللّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيهِمْ دائِرَةُ السَّوْءِ وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَيهِم [(فتح/۶)]

۴ ـ اهل کتاب (یهود) :

وَ باؤبِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ ذلِك بِأَنَّهُمْ كانُوا يكفُرُونَ بِ آياتِ اللّهِ [(بقره/۶۱)]

۵ ـ فراریان از جنگ :

وَ مَنْ يوَلِّهِمْ يوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلاّ مُتَحَرِّفاً لِقِتالٍ أَوْ مُتَحَيزاً إِلى فِئَةٍ فَقَدْ باءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ [(انفال/۱۶)]

۶ ـ کفار :

وَ لكنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكفْرِ صَدْراً فَعَلَيهِمْ غَضَبٌ مِنَ اللّهِ وَ لَهُمْ عَذابٌ عَظيمٌ [(نحل/۱۰۶)]

۷ ـ طغیان گران :

وَ لا تَطْغَوْا فيهِ فَيحِلَّ عَلَيكمْ غَضَبی وَ مَنْ يحْلِلْ عَلَيهِ غَضَبی فَقَدْ هَوى [(طه/۸۱)]

۸ ـ احتجاج کنندگان در (دین) خدا :

وَ الَّذينَ يحاجُّونَ فِي اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما اسْتُجيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ داحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ عَلَيهِمْ غَضَبٌ وَ لَهُمْ عَذابٌ شَديدٌ [(شوری/۱۶)]

۱. گمنامی

۱. عظمت خفا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الْأَتْقِيـاءَ الْأَخْفِياءَ الَّذِينَ إِذَا حَضَـرُوا لَمْ يعْرَفُوا وَ إِذَا غَابُوا لَمْ يفْقَـدُوا قُلُوبُهُمْ مَصَابِيـحُ الْهُـدَى مُنْجُونَ مِنْ كلِّ غَبْرَاءَ مُظْلِمَةٍ [أعلام‌الدين ، ص۲۹۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يـا أَبَا ذَرٍّ أَ لَـا أُخْبِرُك بِأَهْـلِ الْجَنَّةِ قُلْتُ : بَلَى يا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ كلُّ أَشْـعَثَ أَغْبَرَ ذِي طِمْرَينِ لَا يوبَهُ بِهِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ [أمالي طوسي ، ص۵۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِنَّ مِنْ أَغْبَطِ أَوْلِيائِي عِنْدِي رَجُلًا خَفِيفَ الْحَالِ ذَا حَظٍّ مِنْ صَلَاةٍ أَحْسَنَ عِبَادَةَ رَبِّهِ بِالْغَيبِ وَ كـانَ غَامِضـاً فِي النَّاسِ جُعِلَ رِزْقُهُ كفَافاً فَصَبَرَ عَلَيهِ عُجِّلَتْ مَنِيتُهُ فَقَلَّ تُرَاثُهُ وَ قَلَّتْ بَوَاكِيهِ [كافي ، ج۲ ، ص۱۴۰] . (الغامض : الضّعيف و الحقير و اصله المبهم و المخفي)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عَزَّتِ السَّلَامَةُ حَتَّى لَقَدْ خَفِيَ مَطْلَبُهَا فَإِنْ يكنْ فِي شَـيءٍ فَيوشِك أَنْ يكونَ فِي الْخُمُولِ [التحصين‌ابن‌فهد حلي ، ص۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ ذِي طِمْرَينِ مُدْفَعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللَّهِ لَأَبَرَّهُ [توحيد صدوق ، ص۴۰۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يا جَابِرُ اغْتَنِمْ مِنْ أَهْلِ زَمَانِك خَمْساً إِنْ حَضَـرْتَ لَمْ تُعْرَفْ وَ إِنْ غِبْتَ لَمْ تُفْتَقَدْ وَ إِنْ شَهِدْتَ لَمْ تُشَاوَرْ وَ إِنْ قُلْتَ لَمْ يقْبَلْ قَوْلُك وَ إِنْ خَطَبْتَ لَمْ تُزَوَّج [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] .

قَالَ الْبَـاقِرُ (ع) : وَجَـدَ رَجُـلٌ صَـحِيفَةً فَأَتَى بِهَا رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَنَادَى الصَّلَاةَ جَامِعَـةً فَمَا تَخَلَّفَ أَحَـدٌ ذَكرٌ وَ لَا أُنْثَى فَرَقَى الْمِنْبَرَ فَقَرَأَهَا فَإِذَا كتَابٌ مِنْ يوشَعَ بْنِ نُونٍ وَصِـي مُوسَـي وَ إِذَا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ إِنَّ رَبَّكمْ بِكمْ لَرَوفٌ رَحِيمٌ أَلَا إِنَّ خَيرَ عِبَادِ اللَّهِ التَّقِي النَّقِي الْخَفِي [الدعوات راوندي ، ص۴۶] .

۲. سيره معصومين

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كنْ فِي الـدُّنْيا كـأَنَّك غَرِيبٌ أَوْ كـأَنَّك عَـابِرُ سَبِيـلٍ وَ عُـدَّ نَفْسَـك فِي أَصْـحَابِ الْقُبُورِ [أمالي طوسي ، ص۳۸۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى أَوْحَى إِلَى نَبِي مِنْ أَنْبِياءِ بَنِي إِسْـرَائِيلَ إِنْ أَحْبَبْتَ أَنْ تَلْقَانِي [غـدا] فِي حَظِيرَةِ الْقُـدْسِ فَكنْ فِي الـدُّنْيا وَحِيـداً غَرِيبـاً مَهْمُومـاً مَحْزُونـاً مُسْـتَوْحِشاً مِنَ النَّاسِ بِمَنْزِلَـةِ الطَّيرِ الَّذِي يطِيرُ فِي الْأَرْضِ الْقِفَارِ وَ يأْكلُ مِنْ رُءُوسِ الْأَشْجَارِ وَ يشْرَبُ مِنْ مَاءِ الْعُيونِ فَإِذَا كانَ اللَّيلُ] وَكرَ وَحْدَهُ [وَ اسْتَأْنَسَ بِرَبِّهِ وَ اسْتَوْحَشَ مِنَ الطُّيورِ [أمالي صدوق ، ص۱۹۸] .

عَنْ عَلِي بْنِ عِيسَـي رَفَعَهُ قَـال : "إِنَّ مُوسَـي (ع) نَاجَـاهُ اللَّهُ تَبَـارَك وَ تَعَالَى فَقَالَ لَهُ فِي مُنَاجَاتِهِ يا مُوسَـي كنْ خَلَقَ الثِّيابِ جَـدِيدَ الْقَلْبِ تُخْفَى عَلَى أَهْلِ الْأَرْضِ وَ تُعْرَفُ فِي أَهْلِ السَّمَاء" [كافي ، ج۸ ، ص۴۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يطْمَعُ طَمَعَ الْغُرَابِ وَ لَا يسْأَلُ النَّاسَ بِكفِّهِ وَ إِنْ مَاتَ جُوعاً قُلْتُ جُعِلْتُ فِـدَاك فَأَينَ أَطْلُبُ هَولَاءِ الْمَوْصُوفِينَ بِهَـذِهِ الصِّفَـةِ فَقَـالَ اطْلُبْهُمْ فِي أَطْرَافِ الْـأَرْضِ أُولَئِـك الْخَشِنُ عَيشُـهُمُ الْمُنْتَقِلَـةُ دَارُهُمُ الَّذِينَ إِنْ شَـهِدُوا لَمْ يعْرَفُوا وَ إِنْ غَابُوا لَمْ يفْتَقَـدُوا وَ إِنْ مَرِضُوا لَمْ يعَـادُوا وَ إِنْ خَطَبُوا لَمْ يزَوَّجُوا وَ إِنْ مَـاتُوا لَمْ يشْـهَدُوا أُولَئِـك الَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ يتَوَاسَوْنَ وَ فِي قُبُورِهِمْ يتَزَاوَرُونَ وَ لَا يخْتَلِفُ أَهْوَاوهُمْ وَ إِنِ اخْتَلَفَتْ بِهِمُ الْبُلْدَانُ [التمحيص ، ص۷۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لِكمَيلِ بْنِ زِيادٍ تَبَذَّلْ وَ لَا تَشْـهَرْ وَ وَارِ شَـخْصَك وَ لَا تَذْكرْ وَ تَعَلَّمْ وَ أَعْلِمْ وَ اسْـكتْ تَسْـلَمْ تَسُرُّ الْأَبْرَارَ وَ تَغِيظُ الْفُجَّارَ وَ لَا عَلَيك إِذَا عَلِمْتَ مَعَالِمَ دِينِك أَنْ لَا تَعْرِفَ النَّاسَ وَ لَا يعْرِفُوك [عده‌الداعي ، ص۲۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كونُوا يَنَابِيعَ الْحِكمَةِ مَصَابِيحَ الْهُدَى أَحْلَاسَ الْبُيوتِ سُرُجَ اللَّيلِ جُدُدَ الْقُلُوبِ خُلْقَانَ الثِّيابِ تُعْرَفُونَ فِي أَهْلِ السَّمَاءِ وَ تَخْفَوْنَ فِي أَهْلِ الْأَرْضِ [منيه‌المريد ، ص١٣٥] .

٣. مخفی بودن اولیای الهی

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ خَبَأَ ثَلَاثَةً أَشْيَاءَ فِي ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ خَبَأَ رِضَاهُ فِي طَاعَتِهِ فَلَا تُحَقِّرَنَّ مِنَ الطَّاعَةِ شَيئاً فَلَعَلَّ رِضَاهُ فِيهِ وَ خَبَأَ سَخَطَهُ فِي مَعْصِيَتِهِ فَلَا تُحَقِّرَنَّ مِنَ الْمَعْصِيةِ شَيئاً فَلَعَلَّ سَخَطَهُ فِيهِ وَ خَبَأَ أَوْلِيَاءَهُ فِي خَلْقِهِ فَلَا تُحَقِّرَنَّ أَحَداً فَلَعَلَّ الْوَلِي ذَلِكَ [كشف‌الغمة ، ج٢ ، ص١٤٨] .

عن النّبی (ص) : ان فی کل طایفه من أمّتی قوما شعثاء غبراء ایای یریدون و ایا یتّبعون و کتاب الله نقیمون اولئک منّی و أنا منهم و ان لم یرونی [آداب النّفس ، ج١ ، ص١٩١] .

قضیه غلام امام زین العابدین (ع) و طلب باران

عَلِي بْنُ الْحُسَينِ الْمَسْعُودِي فِي إِثْبَاتِ الْوَصِيةِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيبِ قَالَ قَحَطَ الْمَدِينَةَ فَخَرَجَ النَّاسُ يمِيناً وَ شِمَالًا فَمَدَدْتُ عَينِي فَرَأَيتُ شَخْصاً أَسْوَدَ عَلَى تَلٍّ قَدِ انْفَرَدَ فَقَصَدْتُ نَحْوَهُ فَرَأَيتُهُ يحَرِّك شَفَتَيهِ فَلَمْ يتِمَّ دُعَاوهُ حَتَّى أَقْبَلَتْ غَمَامَةٌ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيهَا حَمِدَ اللَّهَ وَ انْصَرَفَ وَ أَدْرَكنَا الْمَطَرُ حَتَّى ظَنَنَّا الْغَرَقَ فَاتَّبَعْتُهُ حَتَّى دَخَلَ دَارَ عَلِي بْنِ الْحُسَينِ (ع) فَدَخَلْتُ إِلَيهِ فَقُلْتُ لَهُ يا سَيدِي فِي دَارِك غُلَامٌ أَسْوَدُ تَفَضَّلْ عَلَى بِبَيعِهِ فَقَالَ : " يا سَعِيدُ وَ لِمَ لَا يوهَبُ لَك؟". ثُمَّ أَمَرَ الْقَيمَ عَلَى غِلْمَانِهِ بِعَرْضِ كلِّ مَنْ فِي الدَّارِ عَلَيهِ فَجُمِعُوا فَلَمْ أَرَ صَاحِبِي بَينَهُمْ فَقُلْتُ لَهُ فَلَمْ أَرَهُ فَقَالَ : " إِنَّهُ لَمْ يبْقَ إِلَّا فُلَانٌ السَّائِسُ " فَأَمَرَ بِهِ فَأُحْضِرَ فَإِذَا هُوَ صَاحِبِي فَقُلْتُ لَهُ هَذَا هُوَ فَقَالَ لَهُ يا غُلَامُ إِنَّ سَعِيداً قَدْ مَلِكك فَامْضِ مَعَهُ" فَقَالَ لِي الْأَسْوَدُ : مَا حَمَلَك عَلَى أَنْ فَرَّقْتَ بَينِي وَ بَينَ مَوْلَاي فَقُلْتُ لَهُ إِنِّي رَأَيتُ مَا كانَ مِنْك عَلَى التَّلِّ فَرَفَعَ يدَهُ إِلَى السَّمَاءِ مُبْتَهِلًا ثُمَّ قَالَ إِنْ كانَتْ سَرِيرَةٌ بَينِي وَ بَينَك قَدْ أَذَعْتَهَا عَلَى فَاقْبِضْنِي إِلَيك فَبَكى عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) وَ بَكى مَنْ حَضَرَهُ وَ خَرَجْتُ بَاكياً فَلَمَّا صِرْتُ إِلَى مَنْزِلِي وَافَانِي رَسُولُهُ (ع) فَقَالَ لِي : " إِنْ أَرَدْتَ أَنْ تَحْضُرَ جَنَازَةَ صَاحِبِك فَافْعَلْ فَوَجَدْتُ الْعَبْدَ قَدْ مَاتَ بِحَضْرَتِهِ" [مستدرک‌الوسائل ، ج١۴ ، ص٧۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَسْتَخِفُّوا بِفُقَرَاءِ شِيعَةِ عَلِي (ع) فَإِنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ يشَفَّعُ فِي مِثْلِ رَبِيعَةَ وَ مُضَرَ [أمالی صدوق ، ص٣٠٧] .

۴. لطف خدا

حديث معراج : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى يا أَحْمَدُ وَ لَأُزَينَنَّهُ بِالْهَيبَةِ وَ الْعَظَمَةِ فَهَذَا هُوَ الْعَيشُ الْهَنِيءُ وَ الْحَيَاةُ الْبَاقِيةُ وَ هَذَا مَقَامُ الرَّاضِينَ فَمَنْ عَمِلَ بِرِضَاي أُلْزِمُهُ ثَلَاثَ خِصَالٍ أُعَرِّفُهُ شُكراً لَا يخَالِطُهُ الْجَهْلُ وَ ذِكراً لَا يخَالِطُهُ النِّسْيانُ وَ مَحَبَّةً لَا يؤْثِرُ عَلَى مَحَبَّتِي مَحَبَّةَ الْمَخْلُوقِينَ فَإِذَا أَحَبَّنِي أَحْبَبْتُهُ وَ أَفْتَحُ عَينَ قَلْبِهِ إِلَى جَلَالِي وَ لَا أُخْفِي عَلَيهِ خَاصَّةَ خَلْقِي وَ أُنَاجِيهِ فِي ظُلَمِ اللَّيلِ وَ نُورِ النَّهَارِ حَتَّى ينْقَطِعَ حَدِيثُهُ مَعَ الْمَخْلُوقِينَ وَ مُجَالَسَتُهُ مَعَهُمْ وَ أُسْمِعُهُ كلَامِي وَ كلَامَ مَلَائِكتِي [إرشادالقلوب ، ج١ ، ٢٠۴] .

۵. مذمت شهرت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كفَى بِالرَّجُلِ بَلَاءً أَنْ يشَارَ إِلَيهِ بِالْأَصَابِعِ فِي دِينٍ أَوْ دُنْيا [مشكاةالأنوار ، ص٣٢٠] .

۶. جریان اویس قرنی

ـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَفُوحُ رَوَائِحُ الْجَنَّةِ مِنْ قِبَلِ قَرَنٍ وَا شَوْقَاهْ إِلَيک یا أَوَیسُ الْقَرَنِی أَلَا وَ مَنْ لَقِیهُ فَلْیقْرِئْهُ مِنِّی السَّلَامَ فَقِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَنْ أُوَیسٌ الْقَرَنِی فَقَالَ (ص) : إِنْ غَابَ عَنْکمْ لَمْ تَفْتَقِدُوهُ وَ إِنْ ظَهَرَ لَکمْ لَمْ تَکتَرِثُوا بِهِ یدْخُلُ الْجَنَّةَ فِی شَفَاعَتِهِ مِثْلُ رَبِیعَةَ وَ مُضَرَ یومِنُ بِی وَ لَا یرَانِی وَ یقْتَلُ بَینَ یدَی خَلِیفَتِی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) فِی صِفِّینَ [الفضائل ، ص۱۰۷]

.

۱.گناهان کبیره

۱. انواع گناهان کبیره

۱. گناهان کبیره فردی

۱. شرک به خداوند :

إِنَّهُ مَنْ یشْرِک بِاللّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّهُ عَلَیهِ الْجَنَّةَ [مائده/۷۲] .

۲. ناامیدی از رحمت خداوند :

إِنَّهُ لا ییأَسُ مِنْ رَوْحِ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْکافِرُونَ [یوسف/۸۷] .

۳. تفکر ایمنی از مکر (عذاب و مهلت) خداوند :

فَلا یأْمَنُ مَکرَ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخاسِرُونَ [اعراف/۹۹] .

۴. سوگند دروغ برای گناه :

إِنَّ الَّذینَ یشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَ أَیمانِهِمْ ثَمَناً قَلیلاً أُولئِک لا خَلاقَ لَهُمْ فِی الْآخِرَةِ [آل عمران/۷۷] .

۵. پیمان‌شکنی :

الَّذینَ ینْقُضُونَ عَهْدَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ میثاقِهِ وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِک هُمُ الْخاسِرُونَ [بقره/۲۷] .

۶. شرابخواری :

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَ الْمَیسِرُ وَ الْأَنْصابُ وَ الْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [مائده/۹۰] .

۲. گناهان کبیره اجتماعی

۱. نپرداختن زکات واجب :

یوْمَ یحْمی عَلَیها فی نارِ جَهَنَّمَ فَتُکوی بِها جِباهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ هذا ما کنَزْتُمْ لِأَنْفُسِکمْ فَذُوقُوا ما کنْتُمْ تَکنِزُونَ [توبه/۳۵] .

۲. گواهی به دروغ و کتمان گواهی به حق :

وَ مَنْ یکتُمْها فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ [بقره/۲۸۳] .

۳. خیانت :

وَ مَنْ یغْلُلْ یأْتِ بِما غَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ [آل عمران/۱۶۱] .

۴. قطع رحم :

وَ یقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ یوصَلَ وَ یفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ أُولئِک لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَ لَهُمْ سُوءُ الدّارِ [رعد/۲۵] .

۴. عقوق والدین :

زیرا خداوند عاق والدین را جبّار شقی قرار داده است :
وَ بَرًّا بِوالِدَتی وَ لَمْ یجْعَلْنی جَبّاراً شَقِیاً [مریم/۳۲] .
۵. کشتن انسان مؤمن :
وَ مَنْ یقْتُلْ مُؤمِناً مُتَعَمِّداً فَجَزاؤهُ جَهَنَّمُ خالِداً فیهاً [نساء/۹۳] .
۶. نسبت ناروا به زن پاکدامن :
إِنَّ الَّذینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُؤمِناتِ لُعِنُوا فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ وَ لَهُمْ عَذابٌ عَظیمٌ [نور/۲۳] .
۷. خوردن مال یتیم :
إِنَّ الَّذینَ یأْکلُونَ أَمْوالَ الْیتامی ظُلْماً إِنَّما یأْکلُونَ فی بُطُونِهِمْ ناراً [نساء/۱۰] .
۸. فرار از جبهه جهاد :
وَ مَنْ یوَلِّهِمْ یوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلاّ مُتَحَرِّفاً لِقِتالٍ أَوْ مُتَحیزاً إِلی فِئَةٍ فَقَدْ باءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ وَ مَأْواهُ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمَصیرُ [انفال/۱۶] .
۹. رباخواری :
الَّذینَ یأْکلُونَ الرِّبا لا یقُومُونَ إِلاّ کما یقُومُ الَّذی یتَخَبَّطُهُ الشَّیطانُ مِنَ الْمَسِّ [بقره/۲۷۵] .
۱۰. سحر :
وَ لکنَّ الشَّیاطینَ کفَرُوا یعَلِّمُونَ النّاسَ السِّحْرَ وَ ما أُنْزِلَ عَلَی الْمَلَکینِ بِبابِلَ هارُوتَ وَ مارُوتَ وَ ما یعَلِّمانِ مِنْ أَحَدٍ حَتّی یقُولا إِنَّما نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلا تَکفُرْ فَیتَعَلَّمُونَ مِنْهُما ما یفَرِّقُونَ بِهِ بَینَ الْمَرْءِ وَ زَوْجِهِ وَ ما هُمْ بِضارِّینَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلاّ بِإِذْنِ اللّهِ وَ یتَعَلَّمُونَ ما یضُرُّهُمْ وَ لا ینْفَعُهُمْ وَ لَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَراهُ ما لَهُ فِی الْآخِرَةِ مِنْ خَلاقٍ وَ لَبِئْسَ ما شَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ کانُوا یعْلَمُونَ [بقره/۱۰۲] .
۱۱. زنا :
وَ لا یزْنُونَ وَ مَنْ یفْعَلْ ذلِک یلْقَ أَثاماً یضاعَفْ لَهُ الْعَذابُ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ یخْلُدْ فیهِ مُهاناً [فرقان/۶۹ -۶۸] .
(این اقسام گناه کبیره در حدیثی از امام صادق (ع) نقل شده است. [کافی ، ج۲ ، ص۲۸۵])
۲. آثار گناه
نمونه‌ای از آثار و پیامدهایی گناه و معصیت از نظر قرآن کریم
۱. سختی و تنگدستی در زندگی :
وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِکری فَإِنَّ لَهُ مَعیشَةً ضَنْکاً [طه/۱۲۴] .
۲. فساد در جامعه :
ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِما کسَبَتْ أَیدِی النّاسِ [روم/۴۱] .
۳. زنگار قلب :
کلاّ بَلْ رانَ عَلی قُلُوبِهِمْ ما کانُوا یکسِبُونَ [مطففین/۱۴] .
۴. بسته شدن مراکز ادراک :
أُولئِک الَّذینَ طَبَعَ اللّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ وَ سَمْعِهِمْ وَ أَبْصارِهِمْ وَ أُولئِک هُمُ الْغافِلُون [نحل/۱۰۸] .
۵. ذلّت و بیچارگی :
وَ ضُرِبَتْ عَلَیهِمُ الذِّلَّةُ وَ الْمَسْکنَةُ وَ باؤبِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ ذلِک بِأَنَّهُمْ کانُوا یکفُرُونَ بِآیاتِ اللّهِ وَ یقْتُلُونَ النَّبیینَ بِغَیرِ الْحَقِّ ذلِک بِما عَصَوْا وَ کانُوا یعْتَدُون [بقره/۶۱] .

۶. گرفتاری و رنج :

وَ ما أَصابَکُمْ مِنْ مُصیبَةٍ فَبِما کَسَبَتْ أَیدیکُمْ [شوری/۳۰] .

۷. تغییر نعمت‌های الهی :

ذلِکَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ یکُ مُغَیراً نِعْمَةً أَنْعَمَها عَلی قَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [انفال/۵۳] .

۸. تغیی سرنوشت انسان :

إِنَّ اللّهَ لا یغَیرُ ما بِقَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .

۹. عذاب آسمانی :

فَأَنْزَلْنا عَلَی الَّذینَ ظَلَمُوا رِجْزاً مِنَ السَّماءِ بِما کانُوا یفْسُقُونَ [بقره/۵۹] .

۱۰. هلاکت و نابودی :

فَأَهْلَکناهُمْ بِذُنُوبِهِم [انعام/۶] .

۱۱. غرق شدن :

مِمّا خَطیئاتِهِمْ أُغْرِقُوا [نوح/۲۵] .

۱۲. دوری از رحمت الهی :

إِنَّ الَّذینَ یرْمُونَ الْمُحْصَناتِ الْغافِلاتِ الْمُؤْمِناتِ لُعِنُوا فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ [نور/۲۳] .

۱۳. عذاب الهی در آخرت :

وَ مَنْ جاءَ بِالسَّیئَةِ فَکبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِی النّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلاّ ما کُنْتُمْ تَعْمَلُونَ [نمل/۹۰] .

وَ مَنْ یعْصِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نارَ جَهَنَّمَ خالِدینَ فیها أَبَداً [جن/۲۳] .

ل

۱. لباس در اسلام

۱. اهمیت لباس درقرآن و سنت

۱.یا بَنِی آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَیکُمْ لِباساً یوارِی سَوْآتِکُمْ وَ رِیشاً وَ لِباسُ التَّقْوی ذلِکَ خَیرٌ [اعراف/۲۶] .

ـ ریش به معنای پرهای پرندگان است

ـ کلمه انزلنا به معنای از بالا آمدن نیست به هر نعمتی که از طرف مقام پروردگار باشد کلمه انزلنا را می‌توان بکار برد.

۲. لباس پاسخ گوی ۳ نیاز انسان است :

الف : حفاظت از سرما و گرما

ب : حفظ عفت و شرم و حیا

ج : آراستگی

۳.وَ لِباسُ التَّقْوی ذلِکَ خَیرٌ [اعراف/۲۶] .

تقوی مثل لباس است در حفظ انسان ب : لباس زینت برای انسان است.

۴. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ حَلِّنِی بِحِلْیةِ الصَّالِحِینَ ، وَ أَلْبِسْنِی زِینَةَ الْمُتَّقِینَ ، فِی بَسْطِ

الْعَدْلِ ، وَ كَظْمِ الغَيظِ ، وَ إِطْفَاءِ النَّائِرَةِ ، وَ ضَمِّ أَهْلِ الْفُرْقَةِ ، وَ إِصْلَاحِ ذَاتِ الْبَينِ [صحيفه سجاديه ، دعای ۲۰] .

۵.سَرابِيلَ تَقِيكمْ [نحل/۸۱] .

۶. امام سجاد (عليه السلام) در زمستان لباس خريد ، ولی در تابستان آن را فروخت و پولش را صدقه دادند. [بحار ، ج۷۹ ، ص۲۹۸]

۷.وَ لْيضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُيوبِهِنَّ [نور/۳۱] .

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الْبَسُوا الثِّيابَ مِنَ الْقُطْنِ فَإِنَّهُ لِبَاسُ رَسُولِ اللَّهِ ص وَ لِبَاسُنَا وَ لَمْ يكنْ يلْبَسُ الصُّوفَ وَ الشَّعْرَ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ [کافی ، ج۶ ، ص۴۵۰] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : الْكَتَّانُ مِنْ لِبَاسِ الْأَنْبِياءِ وَ هُوَ ينْبِتُ اللَّحْمَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۹] .

تفاخربالباس

۱.فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فِی زِينَتِهِ [قصص/۷۹] .

۲.وَ ثِيابَک فَطَهِّرْ [مدثر/۴] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله عليه و آله) : يا أَبَا ذَرٍّ الْبَسِ الْخَشِنَ مِنَ اللِّبَاسِ وَ الصَّفِيقَ مِنَ الثِّيابِ لِئَلَّا يجِدَ الْفَخْرُ فِيک مَسْلَکاً [أمالی طوسی ، ص۵۳۷] .

۴. حضرت امير (عليه السلام) همين که ديد آستين لباسش بلند است ازخياط قيچی گرفت و تا مچ کوتاه کرد. [بحار ، ج۷۹ ، ص۳۰۹]

۵. قال الرضا (عليه السلام) : من لبس ثوبا يباهی به ليراه الناس لم ينظر الله اليه [ميزان الحکمه ، ج۸ ، ص۴۸۱ و کنز العمال ، ج۱۵ ، ص۳۱۸]

۶. تفاخر غير از داشتن لباس زيبا است.

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : الْبَسْ وَ تَجَمَّلْ فَإِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ لْيکنْ مِنْ حَلَالٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۵۳] .

تعدد لباس و به نوبت پوشيدن بدون تفاخر اشکال ندارد.عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيبٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُوسِرِ يتَّخِذُ الثِّيابَ الْکثِيرَةَ الْجِيادَ وَ الطَّيالِسَةَ وَ الْقُمُصَ الْکثِيرَةَ يصُونُ بَعْضُهَا بَعْضاً يتَجَمَّلُ بِهَا أَ يکونُ مُسْرِفاً قَالَ لَا لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ "لِينْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ " (طلاق-۷) " [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۳] .

۷. عکس العمل ما در برابر لباس های بيگانگان :

گروهی از نصارای نجران با لباسهای فاخر نزد رسول الله (صلی الله عليه و آله) آمدند ، حضرت به آنان بی اعتنايی کردند ، آنها مسئله را با حضرت علی (عليه السلام) در ميان گذاشتند. حضرت فرمود : لباسهای ساده بپوشيد و خدمت برسيد. آنها اين کار را کردند؛ پيامبر اسلام (صلی الله عليه و آله) آنان را پذيرفت و فرمود : و الذی بعثنی بالحق لقد أتونی المرة الأولی و إن إبليس لمعهم [إعلام‌الوری ، ص۱۲۹] .

قداست لباس

۱.أَلْقاهُ عَلی وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيراً [يوسف/۹۶] .

۲. امام رضا (عليه السلام) لباس خود را به دعبل داد و فرمود : " هزار شب نماز خواندم و در هر شبی هزار رکعت"؛ (يعنی ۱۰۰۰۰۰۰ رکعت) . [وسائل ، ج۴ ، ص۹۹]

۳.نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله عليه و آله) عَنِ الصَّلَاةِ فِی ثِيابِ الْيهُودِ وَ النَّصَارَی وَ الْمَجُوسِ يعْنِی الَّتِی لَبِسُوهَا. [دعائم‌الإسلام ،

ج۱ ، ص۱۷۷] .
امام سجاد (علیه السلام) اگر لباس خود را می فروخت پولش را صدقه می داد و می‌فرمود :
إِنِّی لَأَسْتَحْیِی مِنْ رَبِّی أَنْ آکلَ ثَمَنَ ثَوْبٍ قَدْ عَبَدْتُ اللَّهَ فِیهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۳۶۹] .
۵. آیه الله احمدی میانجی در کتاب تبرک از صفحه ۱۸۷ تا صفحه ۲۰۷ حدود پنجاه حدیث از شیعه و سنی نقل کرده که اصحاب به لباس های رسول الله (صلی الله علیه و آله) تبرک می‌جستند.
۶. روایاتی در وسائل آمده با عنوانااسْتِحْبَابِ تَکفِینِ الْمَیتِ فِی ثَوْبٍ کانَ یصَلِّی فِیهِ وَ یصُومُ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۳ ، ص۱۵] .
بَابُ اسْتِحْبَابِ تَکفِینِ الْمَیتِ فِی ثَوْبٍ کانَ یحْرِمُ فِیهِ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۳ ، ص۱۶] .
۷. فاطمه بنت اسد (مادر حضرت علی (علیه السلام)) را در لباس رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به فرمان خودحضرت کفن کردند.
۸. خدیجه کبری در عبای رسول الله (صلی الله علیه و آله) کفن شد. [بحار ، ج۶ ، ص۲۷۹]
۹. لباس شهید آن قدر قداست دارد که شهید با آن دفن شده و روز قیامت با همان لباس محشور می‌شود.
دعای لباس
۱. هنگام پوشیدن لباس نو بخوانیم : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی کسَانِی مِنَ الرِّیاشِ مَا أُوَارِی بِهِ عَوْرَتِی وَ أَتَجَمَّلُ بِهِ عِنْدَ النَّاسِ اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لِبَاسَ التَّقْوَی وَ لِبَاسَ الْعَافِیهِٔ وَ اجْعَلْهُ لِبَاساً أَسْعَی فِیهَا لِمَرْضَاتِک وَ أَعْمُرُ فِیهَا مَسَاجِدَک [أمالی صدوق ، ص۲۶۶] .
برهنگی اولین کیفر خداوند بر آدم و بدون لباس نعمتها ناقص است.
ینْزِعُ عَنْهُما لِباسَهُما لِیرِیهُما سَوْآتِهِما [اعراف/۲۷] .
جَعَلَ لَکمْ سَرابِیلَ تَقِیکمُ الْحَرَّ وَ سَرابِیلَ تَقِیکمْ بَأْسَکمْ کذلِک یتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَیکمْ لَعَلَّکمْ تُسْلِمُونَ [نحل/۸۱] .
حفظ لباس‌های ویژه
۱.عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) أَنَّهُ أَخْرَجَ یوْماً إِلَی أَصْحَابِهِ قَمِیصَ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) الَّذِی أُصِیبَ فِیهِ وَ فِیهِ مِنْ دَمِهِ فَنَشَرُوهُ وَ شَبَرُوهُ فَأَصَابُوا دَوْرَ أَسْفَلِهِ اثْنَی عَشَرَ شِبْراً وَ عَرْضَ بَدَنِهِ ثَلَاثَهَٔ أَشْبَارٍ وَ طُولَ کمِّیهِ ثَلَاثَهَٔ أَشْبَارٍ. [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۵۷] .
۲. امام سجاد (علیه السلام) به یزید گفت : ما همان پیراهنی را که مادرمان فاطمه (س) بافته می‌خواهیم. [بحار ، ج۴۵ ، ص۱۴]
۳. زراره می گوید : امام باقر (علیه السلام) آخرین لباسی که رسول الله (صلی الله علیه و آله) آخرین نماز را درآن انجام داده بود حفظ کرده بود و به من نشان داد. [وافی ، ج۷ ، ص۳۷۴]
کان لعلی قمیص من غزل فاطمهٔ (ع) یتقی به نفسه فی الحروب. [المناقب ، ج۳ ، ص۲۴۵] .
تولید لباس
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : نِعْمَ اللَّهْوُ الْمِغْزَلُ لِلْمَرْأَهِٔ الصَّالِحَهِٔ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۸۲] .
از لباس بگذر ، ولی از مکتب هرگز
مصعب تاجر زاده‌ای بود ، بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) وارد شد در حالی که خود را با پوست حیوانی پوشانده بود. حضرت فرمود : انْظُرُوا إِلَی رَجُلٍ قَدْ نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ وَ لَقَدْرَأَیتُهُ وَ هُوَ بَینَ أَبَوَینِ یغَذِّیانِهِ بِأَطْیبِ الطَّعَامِ وَ أَلْینِ اللِّبَاسِ فَدَعَاهُ حُبُّ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ

إِلَی مَا تَرَوْنَ [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی الحدید ، ج ۱۰ ، ص۱۵۶] .

هدیه لباس

۱. زنی خدمت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) رسید و لباسی آورد و گفت : با دست خودم برای شما بافته‌ام. حضرت پذیرفت و پوشید و از خانه بیرون آمد. شخصی گفت : یا رسول الله (صلی الله علیه و آله) چه لباس خوبی داری ، آن را به ما عطا فرما. حضرت به خانه برگشت ولباس را از تن بیرون آورد و برای او فرستاد. مردم به او گفتند : چرا این تقاضا را کردی؟ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به آن لباس نیاز داشت. گفت : سئلته ایاها لتکون کفنی [ابن ماجه ، ج۲ ، ص۱۱۷۷]

تهیه لباس برای محرومان

۱. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ اکسُ کلَّ عُرْیانٍ [المصباح کفعمی ، ص۶۱۷] .

۲. فاطمه زهرا (س) شب زفاف لباس خود را به محرومان داد.

۳. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ کسَا أَخَاهُ کسْوَةَ شِتَاءٍ أَوْ صَیفٍ کانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أَنْ یکسُوَهُ مِنْ ثِیابِ الْجَنَّةِ وَ أَنْ یهَوِّنَ عَلَیهِ سَکرَاتِ الْمَوْتِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۰۴] .

۴. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ کسَا أَحَداً مِنْ فُقَرَاءِ الْمُسْلِمِینَ ثَوْباً مِنْ عُرْی أَوْ أَعَانَهُ بِشَیءٍ مِمَّا یقُوتُهُ مِنْ مَعِیشَتِهِ وَکلَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ سَبْعَةَ آلَافِ مَلَک مِنَ الْمَلَائِکةِ یسْتَغْفِرُونَ لِکلِّ ذَنْبٍ عَمِلَهُ إِلَی أَنْ ینْفَخَ فِی الصُّورِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۰۴] .

۵. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : مَنْ کسَا مُومِناً کسَاهُ اللَّهُ مِنَ الثِّیابِ الْخُضْرِ وَ قَالَ : فِی حَدِیثٍ آخَرَ "لَا یزَالُ فِی ضَمَانِ اللَّهِ مَا دَامَ عَلَیهِ سِلْک [کافی ، ج۲ ، ص۲۰۵] .

۶. قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : مَنْ کانَ عِنْدَهُ فَضْلُ ثَوْبٍ (وَ قَدَرَ أَنْ یخُصَّ بِهِ مُومِناً یحْتَاجُ) إِلَیهِ فَلَمْ یدْفَعْهُ إِلَیهِ أَکبَّهُ اللَّهُ فِی النَّارِ عَلَی مَنْخِرَیهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۰] .

۷. رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) شب معراج بر در جهنم دید نوشته است : مَنْ أَرَادَ أَنْ لَا یکونَ عُرْیاناً یوْمَ الْقِیامَةِ فَلْیکسُ الْجُلُودَ الْعَارِیةَ [الفضائل ، ص۱۵۲] .

۸. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یا أَبَاذَرٍّ! مَنْ کانَ لَهُ قَمِیصَانِ فَلْیلْبَسْ أَحَدَهُمَا وَ یلْبِسُ الْآخَرَ أَخَاهُ [مکارم‌الأخلاق ، ص ۴۷۱] .

اولین کار در لباس نو نماز باشد

۱۵. امام صادق (علیه السلام) فرمود : زیباترین لباس برای مومن لباس تقوا و ایمان است. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَزْینُ اللِّبَاسِ لِلْمُومِنِ لِبَاسُ التَّقْوَی وَ أَنْعَمُهُ الْإِیمَانُ [مصباح‌الشریعة ، ص۳۰] .

۱۶. امام صادق (علیه السلام) فرمود : کسی که لباس نو می‌پوشد باید باز از خدا بخواهد که در آن لباس گناه نکند و فرمود : " چه خوب است پس از پوشیدن لباس نو به مسجد رفته و ۲ رکعت نماز بخواند وبا عبادت آغاز کند. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِذَا کسَا اللَّهُ تَعَالَی الْمُومِنَ ثَوْباً جَدِیداً فَلْیتَوَضَّأْ وَ لْیصَلِّ رَکعَتَینِ یقْرَأُ فِیهِمَا أُمَّ الْکتَابِ وَ آیةَ الْکرْسِی وَ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ وَ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ ثُمَّ لْیحْمَدِ اللَّهَ الَّذِی سَتَرَ عَوْرَتَهُ وَ زَینَهُ فِی النَّاسِ وَ لْیکثِرْ مِنْ قَوْلِ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَإِنَّهُ لَا یعْصِی اللَّهَ فِیهِ وَ لَهُ بِکلِّ سِلْک فِیهِ مَلَک یقَدِّسُ لَهُ وَ یسْتَغْفِرُ لَهُ وَ یتَرَحَّمُ عَلَیهِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۵۹] .

رابطه لباس ، تقوا ، فحشاء

در سوره اعراف آیه ۲۶ – ۲۷ – ۲۸ اول مسئله لباس و نفس حفاظتی و.... را بیان کرده است.

ستر بودن را مطرح کرد بعدلِبَاسُ التَّقْوی [اعراف/۲۶] .

فَعَلُوا فاحِشَةً [اعراف/۲۸] .

شیطان از پدرمان حضرت آدم لباس بهشتی را کند واز ما لباس تقوا را خواهد کند.

یا بَنِی آدَمَ! قَدْ أَنْزَلْنا عَلَیکمْ لِباساً یوارِی سَوْآتِکمْ وَ رِیشاً وَ لِباسُ التَّقْوی ذلِک خَیرٌ ذلِک مِنْ آیاتِ اللّهِ لَعَلَّهُمْ یذَّکرُونَ یا بَنِی آدَمَ لا یفْتِنَنَّکمُ الشَّیطانُ کما أَخْرَجَ أَبَوَیکمْ مِنَ الْجَنَّةِ ینْزِعُ عَنْهُما لِباسَهُما لِیرِیهُما سَوْآتِهِما إِنَّهُ یراکمْ هُوَ وَ قَبِیلُهُ مِنْ حَیثُ لا تَرَوْنَهُمْ إِنّا جَعَلْنَا الشَّیاطِینَ أَوْلِیاءَ لِلَّذِینَ لا یومِنُونَ وَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً قالُوا : وَجَدْنا عَلَیها آباءَنا وَ اللّهُ أَمَرَنا بِها قُلْ إِنَّ اللّهَ لا یأْمُرُ بِالْفَحْشاءِ أَ تَقُولُونَ عَلَی اللّهِ ما لا تَعْلَمُونَ [اعراف/۲۸-۲۶] .

لباس تشویق

۱. لباس گاهی وسیله تشویق قرار می گرفت ، از جمله :

الف : درجنگ خیبر رسول الله (صلی الله علیه و آله) عمامه و لباس خود را به علی (علیه السلام) داد. [بحار ، ج۲۱ ، ص۱۸]

ب : فاطمه بنت اسد درلباس پیامبر دفن شد.

ج : امام رضا (علیه السلام) عبای خود را به دعبل شاعر داد و به او فرمود : قدر این عبا را داشته باش که هزار شب و هر شب هزار رکعت نماز در آن خوانده‌ام. [وسائل ، ج۳ ، ص۲۶۲ باب الباس المصلی]

لباس ساده

۱. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به علی (علیه السلام) دستور داد لباسی برای حضرت بخرد. امام به بازار رفته ولباسی را به ۱۲ درهم خرید و آورد و پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود : " اگر ارزان‌تر بود بهتر بود؛ اگر صاحبش معامله را اقاله می‌کند لباس را عوض کنید. حضرت برگشت که لباس دیگری هم به ۴ درهم بخرد. در وسط راه کنیزی که پولش را گم کرده و گریه می‌کرد دید ، ۴ درهم به او داد. به بازار رفت ، لباس ۴ درهمی خرید و برگشت. برهنه‌ای را دید و لباس را به او داد .باز به بازار برگشت از آخرین ۴ درهمی که داشت پیراهنی خرید؛ باز کنیز را دید که گریه می کند و می گوید : می ترسم به من بگویند چرا دیر آمدی؟ حضرت همراه کنیز در خانه مولای او رفت. مولا به احترام رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) کنیز را آزاد کرد. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) بسیار خوشحال شد و فرمود : چه ۱۲ درهم با برکتی بود. ۲ برهنه را پوشاند و یک برده را آزاد کرد و این همه از برکات صرفه جویی در یک پیراهن بود". [بحار ، ج۱۶ ، ص۲۱۴]

۲.از حضرت امیر (علیه السلام) سوال شد چرا لباس وصله دار می‌پوشی؟ فرمود :

الف : یقْتَدِی بِهِ الْمُومِنُونَاجتماعی ، سیاسی ، ترب.......(چونکه امام مؤمنان می باشم)

ب : وَ یخْشَعُ لَهُ الْقَلْبُروانی (باعث خشوع قلب می شود)

ج : وَ یقْصِدُ بِهِ الْمُبَالِغُاقتصادی (باعث صرفه جویی می شود)

د : احِصنُ لِفرجِی (باعث تهییج شهوات به سوی او نمی شود)

ه : أَبْعَدُ لِی مِنَ الْکبْراخلاقی (باعث جلوگیری از کبر می شود)

و : أَشْبَهُ بِشِعَارِ الصَّالِحِینَمکتبی [المناقب ، ج۲ ، ص۹۶] .

خاطرات

۱. مصعب که جوانی زیبا از خانواده اشراف بود؛ به خاطر اسلام و ایمان طرد شده بود و حتی لباس نداشت؛ پوست گوسفندی را دور خود گرفت و نزد حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) آمد. پیامبر از دیدنش شاد شد و فرمود : انْظُرُوا إِلَی رَجُلٍ قَدْ نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ وَ لَقَدْ رَأَیتُهُ وَ هُوَ بَینَ أَبَوَینِ یغَذِّیانِهِ بِأَطْیبِ الطَّعَامِ وَ أَلْینِ اللِّبَاسِ فَدَعَاهُ حُبُّ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَی مَا تَرَوْنَ [مجموعه‌ورام ،

ج ۱ ، ص۱۵۴] .

۲. کامل بن ابراهیم وارد منزل امام عسگری (علیه السلام) شد. لباس های زیبا وگران و عالی در امام (علیه السلام) دید ، پیش خود گفت : وَلِی اللَّهِ وَ حُجَّتُهُ یلْبَسُ النَّاعِمَ مِنَ الثِّیابِ وَ یأْمُرُنَا نَحْنُ بِمُوَاسَاةِ الْإِخْوَانِ وَ ینْهَانَا عَنْ لُبْسِ مِثْلِهِ فَقَالَ مُبْتَسِماً : " یا کامِلُ وَ حَسَرَ (کنار بزن) عَنْ ذِرَاعَیهِ فَإِذَا مِسْحٌ أَسْوَدُ خَشِنٌ عَلَی جِلْدِهِ فَقَالَ هَذَا لِلَّهِ وَ هَذَا لَکمْ" [الغیبهٔ طوسی ، ص۲۴۶] .

۳. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : دَخَلَ قَوْمٌ عَلَی الْحُسَینِ بْنِ عَلِی (علیه السلام) فَقَالُوا : یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! نَرَی فِی مَنْزِلِک أَشْیاءَ نَکرَهُهَا وَ إِذَا فِی مَنْزِلِهِ بُسُطٌ وَ نَمَارِقُ. فَقَالَ : (علیه السلام) إِنَّا نَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَنُعْطِیهِنَّ مُهُورَهُنَّ فَیشْتَرِینَ مَا شِئْنَ لَیسَ لَنَا مِنْهُ شَیءٌ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷۶] .

۴.عَنِ الْحَسَنِ الزَّیاتِ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَی أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) فِی بَیتٍ مُنَجَّدٍ (مزین) ثُمَّ عُدْتُ إِلَیهِ مِنَ الْغَدِ وَ هُوَ فِی بَیتٍ لَیسَ فِیهِ إِلَّا حَصِیرٌ وَ عَلَیهِ قَمِیصٌ غَلِیظٌ فَقَالَ الْبَیتُ الَّذِی رَأَیتَهُ لَیسَ بَیتِی إِنَّمَا هُوَ بَیتُ الْمَرْأَهِٔ وَ کانَ أَمْسِ یوْمُهَا" [کافی ، ج۶ ، ص۴۷۷] .

۲. خصوصیات لباس خوب در اسلام

۱. لباس جوان

۱. حضرت امیر (علیه السلام) دو لباس خرید؛ یکی سه درهم ویکی دو درهم. لباس بهتر را به قنبر داد ، او گفت : تو خطیب و امام هستی ، لباس تو باید بهتر باشد. امام فرمود : أَنْتَ شَابٌّ وَ لَک شَرَهُ الشَّبَابِ [المناقب ، ج۲ ، ص۹۷] .

۲. پنهان کردن لباس

۱. در هر جامعه نوع و کیفیت لباس زنان ومردان علاوه بر اینکه شرائط اقتصادی و اجتماعی و اقلیمی است شدیدا تابع جهان بینی و ارزش های حاکم بر جامعه است.

۲. از زمانی که غرب از خدا جدا شد و اصالت را به تن داد ، لباس تنگ و کوتاه را پوشید چرا که تا سرحد امکان باید از تن بهره گیری کند و لذت ببرد.

تمام لباس های غربی ارضا کننده تن انسان است و کشنده روح ومعنویت.

۳. تقریبا از تحقیقات وسیع در سرتاسر جهان می‌توان فهمید که در تمام جهان لباس های گشاد و بلند رسم بوده واین نوع لباس که امروز غرب به بازار آورده ارمغان ۴ قرن گذشته اروپا است که انسان اروپائی از خدا کناره گرفت.

۴. فرهنگ حریص و افزون طلب ومتکاثر غرب نیز به دنبال پیدا کردن بازار مصرف مجبور است هرروز لباسی عرضه کند که جیب خود را پر کند نه آنکه انسان را آرام کند.

۵. در طرح جدیدی که غرب برای لباس به جهان عرضه کرد اولین کسی که ذبح شد زن بود.

۶. سیمای لباس فرنگی : تجمل پرستی ، تحریک شهوت ، خودنمائی و تفاخر ، اسراف ، رقابت و چشم و هم چشمی ، تبلیغات به وسیله آرمها و مارکها ، وابستگی شخصیتی و اقتصادی و فکری.

۳. مظهر تولا و تبرا

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا تَلْبَسُوا السَّوَادَ فَإِنَّهُ لِبَاسُ فِرْعَوْنَ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۵۱] .

أَوْحَی اللَّهُ إِلَی نَبِی أَنْ قُلْ لِقَوْمِک لَا تَلْبَسُوا مَلَابِسَ أَعْدَائِی [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۵] .

در روایاتی نهی از لباس بنی امیه شده است.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا تَلْبَسُوا الْحُمْرَةَ فَإِنَّهَا زِی قَارُونَ وَ هِی صِبْغُ بَنِی أَمَیةَ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۶۱] .
۴. عزت اسلام
در جهاد ودر برابر دشمن لباس حریر بپوشید.
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (علیه السلام) : أَنَّهُ کرِهَ لِلرِّجَالِ لُبْسَ الْمَحْضِ مِنَ الْحَرِیرِ إِلَی أَنْ قَالَ وَ لَا بَأْسَ بِأَنْ یبَاهِی بِهِ الْعَدُوَّ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۶۱] .
۵. تناسب لباس
شخصی به منزل امام وارد شد. لباس و فرش زیبائی دید. ناراحت شد. بلند شد که برود ، امام فرمود : صِرْ إِلَی فِی غَدٍ. فردا که رفتم خانه امام را ساده دیدم که حصیر و لباس کرباسی داشت و فرمود : یا أَبَا خَالِدٍ! إِنِّی قَرِیبُ الْعَهْدِ بِعَرُوسٍ وَ إِنَّ الَّذِی رَأَیتَ بِالْأَمْسِ مِنْ رَأْی الْمَرْأَةِ وَ لَمْ أُرِدْ مُخَالَفَتَهَا [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۱۰۲] .
۱. قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : و الله لئن صرت إلی هذا الأمر لآکلن الخبیث بعد الطیب و لألبسن الخشن بعد اللین [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۵] .
۲. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَا یسْتَعْجِلُونَ بِخُرُوجِ الْقَائِمِ ع وَ اللَّهِ مَا لِبَاسُهُ إِلَّا الْغَلِیظُ وَ مَا طَعَامُهُ إِلَّا الشَّعِیرُ الْجَشِبُ [الغیبة نعمانی ، ص۲۳۴] .
۳. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ عَلِی بْنَ أَبِی طَالِبٍ (علیه السلام) کانَ یلْبَسُ ذَلِک فِی زَمَانٍ لَا ینْکرُ عَلَیهِ وَ لَوْ لَبِسَ مِثْلَ ذَلِک الْیوْمَ شُهِرَ بِهِ فَخَیرُ لِبَاسِ کلِّ زَمَانٍ لِبَاسُ أَهْلِهِ غَیرَ أَنَّ قَائِمَنَا أَهْلَ الْبَیتِ (ع) إِذَا قَامَ لَبِسَ ثِیابَ عَلِی (ع) وَ سَارَ بِسِیرَةِ عَلِی (علیه السلام) [کافی ، ج۱ ، ص۴۱۱] .
عن أبی إسحاق السبیعی قال : "کنت علی عنق أبی یوم الجمعة و أمیر المؤمنین علی بن أبی طالب (علیه السلام) یخطب و هو یتروح بکمه فقلت : یا أبه أمیر المؤمنین یجد الحر؟ فقال لی : لا یجد حرا و لا بردا و لکنه غسل قمیصه و هو رطب و لا له غیره فهو یتروح به" [الغارات ، ج۱ ، ص۶۲] .
لباس جنگ حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) و (حفظ آن)
امام صادق (علیه السلام) : " امام زمان (عج ا...) پیراهن رسول اکرم را که در جنگ احد پوشیده بودند ودندان مبارکش شکسته و خون روی پیراهن ریخته و آثارش مانده است بر تن خواهند کرد".
کان لعلی قمیص من غزل فاطمة (س) یتقی به نفسه فی الحروب [المناقب ، ج۳ ، ص۲۴۵] .
لباس امام (علیه السلام) تابع شرایط زمانی و مکانی است.
۱. امام صادق (علیه السلام) فرمود : اگر ما لباس حضرت علی (علیه السلام) را در این زمان بپوشیملَقَالُوا مَجْنُونٌ وَ لَقَالُوا مُرَاءٍ وَ اللَّهُ تَعَالَی یقُولُ : "وَ ثِیابَک فَطَهِّرْ " (مدثر/۴) قَالَ وَ ثِیابَک ارْفَعْهَا وَ لَا تَجُرَّهَا وَ إِذَا قَامَ قَائِمُنَا کانَ هَذَا اللِّبَاسَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۵۵] .
۲.عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی قَالَ : "إن أهل الضعف من موالی یحبون أن أجلس علی اللبود و ألبس الخشن و لیس یتحمل الزمان ذلک" [مکارم‌الأخلاق ، ص۹۸] .
۳. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ عَلِیاً (ع) کانَ عِنْدَکمْ فَأَتَی بَنِی دِیوَانٍ وَ اشْتَرَی ثَلَاثَةَ أَثْوَابٍ بِدِینَارٍ الْقَمِیصَ إِلَی فَوْقِ الْکعْبِ وَ الْإِزَارَ إِلَی نِصْفِ السَّاقِ وَ الرِّدَاءَ مِنْ بَینِ یدَیهِ إِلَی ثَدْییهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ إِلَی أَلْیتَیهِ ثُمَّ رَفَعَ یدَهُ إِلَی السَّمَاءِ فَلَمْ یزَلْ یحْمَدُ اللَّهَ عَلَی مَا کسَاهُ حَتَّی دَخَلَ مَنْزِلَهُ ثُمَّ قَالَ هَذَا اللِّبَاسُ الَّذِی ینْبَغِی لِلْمُسْلِمِینَ أَنْ یلْبَسُوهُ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ ع وَ لَکنْ لَا یقْدِرُونَ أَنْ یلْبَسُوا هَذَا

الْيَوْمَ وَ لَوْ فَعَلْنَاهُ لَقَالُوا مَجْنُونٌ وَ لَقَالُوا مُرَاءٍ وَ اللَّهُ تَعَالَى يَقُولُ "وَ ثِيَابَكَ فَطَهِّرْ " (مدثر/۴) قَالَ وَ ثِيَابَكَ ارْفَعْهَا وَ لَا تَجُرَّهَا وَ إِذَا قَامَ قَائِمُنَا كَانَ هَذَا اللِّبَاسَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۵۵] .

۴. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : خَيرُ لِبَاسِ كلِّ زَمَانٍ لِبَاسُ أَهْلِهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۸] .

لباس‌های اهل بهشت و دوزخ

يلْبَسُونَ ثِياباً خُضْراً مِنْ سُنْدُسٍ وَ إِسْتَبْرَقٍ [کهف/۳۱] .

يلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَ إِسْتَبْرَقٍ مُتَقابِلِينَ [دخان/۵۳] .

وَ لِباسُهُمْ فِيها حَرِيرٌ [حج/۲۳] .

قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيابٌ مِنْ نارٍ [حج/۱۹] .

سَرابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرانٍ [ابراهیم/۵۰] .

عالِيهُمْ ثِيابُ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَ إِسْتَبْرَقٌ وَ حُلُّوا أَساوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَ سَقاهُمْ رَبُّهُمْ شَراباً طَهُوراً [دهر/۲۱] .

لباس مخصوص دعا

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : كانَ لِأَبِي ثَوْبَانِ خَشِنَانِ يصَلِّي فِيهِمَا صَلَاتَهُ وَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يسْأَلَ الْحَاجَةَ لَبِسَهُمَا وَ سَأَلَ اللَّهَ حَاجَتَهُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۳] .

لباس روز جمعه

کان لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) ثوبان للجمعة خاصة سوى ثيابه فى غير الجمعة. [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۶] .

لباس احرام (لباس تشریفات)

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : حرم الله المسجد لعلة الكعبة و حرم الحرم لعلة المسجد و وجب الإحرام لعلة الحرم [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۳۰] .

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : إِنَّمَا أُمِرُوا بِالْإِحْرَامِ لِيخْشَعُوا قَبْلَ دُخُولِهِمْ حَرَمَ اللَّهِ وَ أَمْنَهُ وَ لِئَلَّا يلْهُوا وَ يشْتَغِلُوا بِشَيءٍ مِنْ أُمُورِ الدُّنْيا وَ زِينَتِهَا وَ لَذَّاتِهَا وَ يكونُوا جَادِّينَ فِيمَا هُمْ فِيهِ قَاصِدِينَ نَحْوَهُ مُقْبِلِينَ عَلَيهِ بِكلِّيتِهِمْ مَعَ مَا فِيهِ مِنَ التَّعْظِيمِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لِبَيتِهِ وَ التَّذَلُّلِ لِأَنْفُسِهِمْ عِنْدَ قَصْدِهِمْ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ وِفَادَتِهِمْ إِلَيهِ رَاجِينَ ثَوَابَهُ رَاهِبِينَ مِنْ عِقَابِهِ مَاضِينَ نَحْوَهُ مُقْبِلِينَ إِلَيهِ بِالذُّلِّ وَ الِاسْتِكانَةِ وَ الْخُضُوعِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۷۳] .

آخرین لباس (کفن)

لباس نماز

۱. لباس خوب بپوشید :

عَنْ خُثَيمَةَ بْنِ أَبِي خُثَيمَةَ قَالَ : " كانَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِي (ع) إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ لَبِسَ أَجْوَدَ ثِيابِهِ فَقِيلَ : لَهُ يا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ! لِمَ تَلْبَسُ أَجْوَدَ ثِيابِك؟ فَقَالَ : " إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يحِبُّ الْجَمَالَ فَأَتَجَمَّلُ لِرَبِّي وَ هُوَ يقُولُ "خُذُوا زِينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ " (اعراف/۳۱) فَأُحِبُّ أَنْ أَلْبَسَ أَجْمَلَ ثِيابِي" [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۱۴] .

۲. در نماز از پوشیدن لباس خوب دریغ نکنید.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنِ اتَّقَى عَلَى ثَوْبِهِ فِي صَلَاتِهِ فَلَيسَ لِلَّهِ اكتَسَى [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۰۶] .

ـ بعضی برای اینکه اطوی شلوارشان به هم میخورد لباسهای زیبا را بیرون می‌آورند :

ـ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) دو پارچه از برد (به گفته مجمع البحرین نام پارچه است) داشت.

رُوِی أَنَّ لِرَسُولِ اللَّه (ص) بُرْدَانِ مَعْزُولَانِ لِلصَّلَاۀِ لَا یلْبَسُهُمَا إِلَّا فِیهَا [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۸۵] .

۳. واجب است مردعورتین خود را در نماز بپوشاند و بهتر است از ناف تا زانو را بپوشاند. [مسئله ، ۷۸۸]

۴. از صورت زن مقداری که در وضو شسته می‌شود باز و بقیه پوشیده شود. [مسئله ، ۷۸۹]

۵. واجب است لباس نماز گزار پاک باشد ، مباح باشد ، از حیوانات حرام گوش نباشد. هم چنین طلا ـ و ابریشم برای مرد ممنوع است.

۶. امام رضا (علیه السلام) وقت نماز شانه می زدند ولباس تمیز می‌پوشیدند. [تفسیر صافی ، ج۱ ، ۵۷۲]

۷. پوشیدن لباس در مسجد : خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .

۸. پوسیدن لباس روز جمعه وعید :

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ " (اعراف/۳۱) : "أَی خُذُوا ثِیابَکمُ الَّتِی تَتَزَینُونَ بِهَا لِلصَّلَاۀِ فِی الْجُمُعَاتِ وَ الْأَعْیادِ" [وسائل‌الشیعۀ ، ج۴ ، ص۴۵۵] .

۶. پوشیدن آن لباس ، مفاسد اجتماعی در پی نداشته باشد

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَۀَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّیباتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِی لِلَّذِینَ آمَنُوا فِی الْحَیاۀِ الـدُّنْیا خالِصَۀً یوْمَ الْقِیامَۀِ [اعراف/۳۲] .

تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْیۀً تَلْبَسُونَها [نحل/۱۴] .

تَسْتَخْرِجُونَ حِلْیۀً تَلْبَسُونَها [فاطر/۱۲] .

یخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّولُو وَ الْمَرْجانُ [الرحمن/۲۲] .

۷. لباس تأثیر روحی در فرد دارد.

۱. حضرت امیر (علیه السلام) در حالی که بالباس وصله دار وخشن خطبه می‌خواند فرمود : درباره لباس کهنهیخْشَعُ الْقَلْبُ وَ یقْتَدِی بِهِ الْمُومِنُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۳] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ رَقَعَ جَیبَهُ وَ خَصَفَ نَعْلَهُ وَ حَمَلَ سِلْعَتَهُ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الْکبْرِ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۷۸] .

۳. امام سجاد (علیه السلام) با لباس شیکی از خانه بیرون رفت.فَرَجَعَ مُسْرِعاً فَقَالَ یا جَارِیۀُ رُدِّی ثِیابِی فَقَدْ مَشَیتُ فِی ثِیابِی هَذِهِ فَکأَنِّی لَسْتُ عَلِی بْنَ الْحُسَینِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۱] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یـا أَبَا ذَرٍّ الْبسِ الْخَشِنَ مِنَ اللِّبَاسِ وَ الصَّفِیقَ مِنَ الثِّیابِ لِئَلَّا یجِدَ الْفَخْرُ فِیک مَسْلَکاً [أمالی طوسی ، ص۵۳۷] .

۵. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْجَسَدَ إِذَا لَبِسَ الثَّوْبَ اللَّینَ طَغَی [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۱] .

۶. امام صادق (علیه السلام) در حدیثی فرمود : " در مکه لباس کهنه یا خشن بپوشید تا تکبر در روح شما نباشد".

فقـال : عبـد الله بن أبی یعفور : ما حـد الکبر؟ قال : "الرجل ینظر إلی نفسه إذا لبس الثوب الحسن یشـتهی أن یری علیه ثم قال : بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَۀٌ" [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۳] .

۷. در روایات می‌خوانیم ائمه (علیه السلام) برای خودسازی و مناجات و نماز ، لباس خشن می‌پوشیدند .

۸. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السـلام) : خَیرُ لِبَاسِک مَا لَا یشْغَلُک عَنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بَلْ یقَرِّبُک مِنْ ذِکرِهِ وَ شُکرِهِ وَ طَاعَتِهِ وَ لَا یحْمِلُک عَلَی الْعُجْبِ وَ الرِّیاءِ وَ التَّزَینِ وَ التَّفَاخُرِ وَ الْخُیلَاءِ [مصباح‌الشریعۀ ، ص۳۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : خَیرُ شَبَابِکمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِکهُولِکمْ وَ شَرُّ کهُولِکمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِکمْ [معانی الأخبار ، ص۴۰۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : النَّظِيفُ مِنَ الثِّيابِ يذْهِبُ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ وَ هُوَ طَهُورٌ لِلصَّلَاةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : يا أَبَاذَرٍّ! الْبِسِ الْخَشِنَ مِنَ اللِّبَاسِ وَ الصَّفِيقَ مِنَ الثِّيَابِ لِئَلَّا يجِدَ الْفَخْرُ فِيک مَسْلَكاً [أمالی طوسی ، ص۵۳۷] .

عَنْ أَبِی نُعَيمٍ قَالَ : خَرَجَ أَی عَلِی (ع) يوْماً وَ عَلَيهِ إِزَارٌ مَرْقُوعٌ فَعُوتِبَ عَلَيهِ فَقَالَ : "يخْشَعُ الْقَلْبُ بِلُبْسِهِ وَ يقْتَدِی بِهِ الْمُومِنُ" [کشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۱۷۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَينِ (علیه السلام) خَرَجَ فِی ثِيابٍ حِسَانٍ فَرَجَعَ مُسْرِعاً فَقَالَ : يا جَارِيةُ رُدِّی ثِيابِی فَقَدْ مَشَيتُ فِی ثِيَابِی هَذِهِ فَكَأَنِّی لَسْتُ عَلِی بْنَ الْحُسَينِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۱] .

۸. نظم ونظافت لباس

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الثِّيابُ تُظْهِرُ الْجَمَالَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۹۱] .

۷. امام (علیه السلام) در ماجرای یکی از شیعیان که ماهی خرابی علنا به دست گرفته بود و به خانه می رفت مطلبی فرمود که کلی آن این استإِنَّكُمْ قَوْمٌ أَعْدَاوكُمْ كَثِيرَةٌ عَادَاكُمُ الْخَلْقُ يا مَعْشَرَ الشِّيعَةِ! إِنَّكُمْ قَدْ عَادَاكُمُ الْخَلْقُ فَتَزَينُوا لَهُمْ بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَيهِ [کافی ، ج۶ ، ص ۴۸۰] .

۸.عَنِ ابْنِ أَبِی عَبَّادٍ قَالَ : "كَانَ جُلُوسُ الرِّضَا (علیه السلام) فِی الصَّيفِ عَلَى حَصِيرٍ وَ فِی الشِّتَاءِ عَلَى مِسْحٍ وَ لُبْسُهُ الْغَلِيظَ مِنَ الثِّيابِ حَتَّى إِذَا بَرَزَ لِلنَّاسِ تَزَينَ لَهُمْ" [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۷] .

۹. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ التَّجَمُّلَ وَ يكْرَهُ الْبُوسَ وَ التَّبَاوسَ فَإِنَّ اللَّهَ إِذَا أَنْعَمَ عَلَى عَبْدٍ نِعْمَةً أَحَبَّ أَنْ يرَى عَلَيهِ أَثَرَهَا قِيلَ كَيفَ ذَلِكَ قَالَ : ينَظِّفُ ثَوْبَهُ وَ يطَيبُ رِيحَهُ وَ يجَصِّصُ دَارَهُ وَ يكْنُسُ أَفْنِيتَهُ حَتَّى إِنَّ السِّرَاجَ قَبْلَ مَغِيبِ الشَّمْسِ ينْفِی الْفَقْرَ وَ يزِيدُ فِی الرِّزْقِ [أمالی طوسی ، ص۲۷۵] .

۱۰. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَک وَ تَعَالَى "وَ ثِيابَک فَطَهِّرْ " (مدثر/۴) فَشَمِّرْ (جمع کردن) [کافی ، ج۶ ، ص۴۵۵] .

قَالَ الصَّادِقُ ع فِی قَوْلِ اللَّهِ تَبَارَک وَ تَعَالَى "وَ ثِيابَک فَطَهِّرْ" (مدثر/۴) : "وَ ثِيابَک ارْفَعْهَا وَ لَا تَجُرَّهَا وَ إِذَا قَامَ قَائِمُنَا كَانَ هَذَا اللِّبَاسَ" [کافی ، ج۶ ، ص۴۵۵] .

۱۱. پیامبر (صلی الله علیه و آله) شخصی را دید که موهای پریشان و لباس های کثیف دارد ، فرمود : مِنَ الدِّينِ الْمُتْعَةُ وَ إِظْهَارُ النِّعْمَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .

۱۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : النَّظِيفُ مِنَ الثِّيابِ يذْهِبُ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ وَ هُوَ طَهُورٌ لِلصَّلَاةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۴] .

۱۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : بِئْسَ الْعَبْدُ الْقَاذُورَةُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .

۱. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : اطْوُوا ثِيابَكُمْ بِاللَّيلِ فَإِنَّهَا إِذَا كَانَتْ مَنْشُورَةً لَبِسَهَا الشَّيطَانُ بِاللَّيلِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۸۰] .

۲. نظافت لباس :

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ اللَّهَ يبْغِضُ الرَّجُلَ الْقَاذُورَةَ. فَقِيلَ وَ مَا الْقَاذُورَةُ يا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ : الَّذِی يتَوَقَّفُ بِهِ جَلِيسُهُ [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص۱۸۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : غَسْلُ الثِّيابِ يذْهِبُ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ وَ هُوَ طَهُورٌ لِلصَّلَاةِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۲] .

ـ در پوست مرده حیوان گرچه هفتاد بار دباغی شود نماز نخوانید. [وسائل ، ج۲ ، ص۲۴۹]

ـ حتی اگر موئی از حیوانات حرام گوشت روی لباس بود نماز نخوانید. [وسائل ، ج۲ ، ص۲۵۱]

ـ قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : نَقَاءُ الثَّوْبِ یکبِتُ الْعَدُوَّ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۵۸] .
۳. فقط لباس زیبا را برای اغیار نپوشید :
برخلاف بعضی از زنان یا مردان که لباس خوب را برای دیگران می‌پوشند ، اسلام می‌فرماید : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لِیتَزَینْ أَحَدُکمْ لِأَخِیهِ الْمُسْلِمِ کمَا یتَزَینُ لِلْغَرِیبِ الَّذِی یحِبُّ أَنْ یرَاهُ فِی أَحْسَنِ الْهَیئَةِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .
ـ قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : تهیئة الرجل للمرأة مما یزید فی عفتها [بحارالأنوار ، ج۷۶ ، ص۳۰۷] .
۴.حسنوا لباسکم واصلحوا دمالکم حتی تکونوا کانکم شامة فی الناس [۱۳۸۳]
۵. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْبَسْ وَ تَجَمَّلْ فَإِنَّ اللَّهَ جَمِیلٌ یحِبُّ الْجَمَالَ وَ لْیکنْ مِنْ حَلَالٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۵۳] .
۹. لباس زنان
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا تُصَلِّی الْمَرْأَةُ عُطُلًا [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۳۷۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یا عَلِی! مُرْ نِسَاءَک لَا یصَلِّینَ عُطُلًا وَ لَوْ یعَلِّقْنَ فِی أَعْنَاقِهِنَّ سَیراً [کافی ، ج۵ ، ص۵۶۹] .
(تسمه : برای امروزی‌ها گردن بند بدلی)
اگر خلخال سر وصدا دارد در نماز نباشد و اگر بی سر و صدا است اشکالی ندارد. [وافی ، ج۷ ، ص ۴۷۰]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لَا تُصَلِّینَّ امْرَأَةٌ إِلَّا عَلَیهَا مِنَ الْحُلِی أَدْنَاهُ خُرْصٌ فَمَا فَوْقَهُ (گوشواره ساده و کوچک) إِلَّا أَنْ لَا تَجِدَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۳ ، ص۲۲۹] .
در این حدیث شریف عظمت را همراه با فطرت و لطافت روح مشاهده می کنید.
عَنْ جَمِیلِ بْنِ دَرَّاجٍ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنِ الْمَرْأَةِ تُصَلِّی فِی دِرْعٍ وَ خِمَارٍ. فَقَالَ : تَکونُ عَلَیهَا مِلْحَفَةٌ تَضُمُّهَا عَلَیهَا" [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۲۱۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فِی الْمَرْأَةِ تُصَلِّی فِی الدِّرْعِ وَ الْخِمَارِ إِذَا کانَا کثِیفَینِ وَ إِنْ کانَ مَعَهُمَا إِزَارٌ وَ مِلْحَفَةٌ فَهُوَ أَفْضَلُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۷۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ مِنِ امْرَأَةٍ حَتَّی تُوَارِی أُذُنَیهَا وَ نَحْرَهَا فِی الصَّلَاةِ [الجعفریات ، ص۴۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مُرْ نِسَاءَک لَا یصَلِّینَ مُعَطَّلَاتٍ إِلَی أَنْ قَالَ فَلْیغَیرْنَ أَکفَّهُنَّ بِالْحِنَّاءِ وَ لَا یدَعْنَهَا لِکیلَا یتَشَبَّهْنَ بِالرِّجَالِ [بحارالأنوار ، ج ۸۰ ، ص۱۸۸] .
۱۰. لباس نمازگزار
یا بَنِی آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَیکمْ لِباساً یوارِی سَوْآتِکمْ وَ رِیشاً وَ لِباسُ التَّقْوی ذلِک خَیرٌ [اعراف/۲۶] .
فیض می گوید : الریش ثوب التجمل و لباس الزینة استعیر من ریش الطائر [وافی ، ج۷ ، ص۳۷۲]
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا تُصَلِّ فِیمَا شَفَّ أَوْ سُفَّ یعْنِی الثَّوْبَ الْمُصَیقَلَ [کافی ، ج۳ ، ص۴۰۲] . (شف اوسف : جامه تنگ و نازک و باریک)
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ صَلَّی رَکعَتَینِ بِعِمَامَةٍ فَلَهُ مِنَ الْفَضْلِ عَلَی مَنْ لَمْ یتَعَمَّمْ کفَضْلِی عَلَی أُمَّتِی وَ مَنْ صَلَّی مُتَعَمِّماً فَلَهُ مِنَ الْفَضْلِ عَلَی مَنْ صَلَّی بِغَیرِ عِمَامَةٍ کمَنْ جَاهَدَ فِی الْبَحْرِ عَلَی مَنْ جَاهَدَ فِی الْبَرِّ فِی سَبِیلِ اللَّهِ تَعَالَی وَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا مُتَعَمِّماً صَلَّی بِجَمِیعِ أُمَّتِی بِغَیرِ عِمَامَةٍ یقْبَلُ اللَّهُ تَعَالَی صَلَاتَهُمْ جَمِیعاً مِنْ کرَامَتِهِ عَلَیهِ وَ مَنْ صَلَّی مُتَعَمِّماً وُکلَ بِهِ سَبْعُمِائَةِ أَلْفِ مَلَک یکتُبُونَ لَهُ الْحَسَنَاتِ وَ یمْحُونَ عَنْهُ السَّیئَاتِ وَ یرْفَعُونَ لَهُ الدَّرَجَاتِ [جامع‌الأخبار ، ص۷۷] .
فرشتگانی که بر حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در جنگ بدر نازل شدند عمامه و لباس سفید داشتند. [مستدرک

سفینه ، ج ۱ ، ص ۳۶۹]
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنِّی لَأَعْجَبُ مِمَّنْ یأْخُذُ فِی حَاجَةٍ وَ هُوَ مُعْتَمٌّ تَحْتَ حَنَکِهِ کیفَ لَا تُقْضَی حَاجَتُهُ [من لایحضره الفقیه ، ج ۱ ، ص ۲۶۶] .
پوست حیوان مرده نباشد ، گرچه هفتاد بار دباغی شده باشد.
رَوَی مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (علیه السلام) أَنَّهُ سَأَلَهُ عَنْ جِلْدِ الْمَیتَةِ یلْبَسُ فِی الصَّلَاةِ إِذَا دُبِغَ فَقَالَ : "لَا وَ إِنْ دُبِغَ سَبْعِینَ مَرَّةً" [من لایحضره الفقیه ، ج ۱ ، ص ۲۴۷] .
اگر فرادی نماز خواند در لباس خشن و اگر در مسجد نماز می‌خواند لباس خوب بپوشد. [بحار ، ج ۸۰ ، ص ۱۷۵]
کانَ لَهُ (ص) بُرْدَانِ مَعْزُولَانِ لِلصَّلَاةِ لَا یلْبَسُهُمَا إِلَّا فِیهَا [کنزالفوائد ، ج ۲ ، ص ۱۸۵] .
نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) الرِّجَالَ عَنْ حِلْیةِ الذَّهَبِ قَالَ : هِی حَرَامٌ فِی الدُّنْیا [دعائم‌الإسلام ، ج ۲ ، ص ۱۶۴] .
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : لَا تُصَلِّ فِی جِلْدِ الْمَیتَةِ عَلَی کلِّ حَالٍ وَ لَا فِی خَاتَمِ ذَهَبٍ [فقه الرضا (علیه السلام) ، ص ۱۵۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَنَّ الصَّلَاةَ فِی وَبَرِ کلِّ شَیءٍ حَرَامٍ أَکلُهُ فَالصَّلَاةُ فِی وَبَرِهِ وَ شَعْرِهِ وَ جِلْدِهِ وَ بَوْلِهِ وَ رَوْثِهِ وَ أَلْبَانِهِ وَ کلِّ شَیءٍ مِنْهُ فَاسِدَةٌ لَا تُقْبَلُ تِلْک الصَّلَاةُ [کافی ، ج ۳ ، ص ۳۹۷] .
وفی حدیث آخر که از پشم و پوست حلال گوشت جائز استاذا علمت انه ذکیپوست مرده وابریشم نیز ممنوع است. [کافی ، ج ۳ ، ص ۳۹۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : یا زُرَارَةُ! فَإِنْ کانَ مِمَّا یوکلُ لَحْمُهُ فَالصَّلَاةُ فِی وَبَرِهِ وَ بَوْلِهِ وَ شَعْرِهِ وَ رَوْثِهِ وَ أَلْبَانِهِ وَ کلِّ شَیءٍ مِنْهُ جَائِزَةٌ إِذَا عَلِمْتَ أَنَّهُ ذَکی [کافی ، ج ۳ ، ص ۳۹۷] .
امام باقر (علیه السلام) همین که یک سال بر لباسش می‌گذشت آنرا صدقه می داد. گفتند : چرا نمی‌فروشی؟ فرمود : مَا أَسْتَحْسِنُ أَنْ أَبِیعَ ثَوْباً قَدْ صَلَّیتُ فِیهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۳ ، ص ۲۰۵] .
از حضرت امیر پرسیدند ، چرا هنگام نماز لباسهای متعدد یا متنوع می‌پوشید؟ فرمود : إِنَّ الْإِنْسَانَ إِذَا کانَ فِی الصَّلَاةِ فَإِنَّ جَسَدَهُ وَ ثِیابَهُ وَ کلَّ شَیءٍ حَوْلَهُ یسَبِّحُ [علل‌الشرائع ، ج ۲ ، ص ۳۳۶] .
شرائط لباس نماز گزار :
لباس نمازگذار باید پاک باشد.
اگر بعد از نماز بفهمد بدن یا لباسش نجس بوده نمازش صحیح است.
اگر می‌داند ولی فراموش کرده بدن یا لباسش نجس بوده باید نمازش را قضا کند.
اگر در بین نماز نجس شود (بدن یا لباس) اگر می‌تواند در آورد وگرنه نماز را بشکند.
اگر دو لباس دارد و می‌داند یکی پاک و دیگری نجس است و نمی‌داند که کدام پاک یا نجس است باید با هر دو نماز بخواند.
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : تُکرَهُ الصَّلَاةُ فِی الثَّوْبِ الْمَصْبُوغِ الْمُشْبَعِ الْمُفْدَمِ [کافی ، ج ۳ ، ص ۴۰۲] .
قَالَ الْکلَینِی : وَ رُوِی : " لَا تُصَلِّ فِی ثَوْبٍ أَسْوَدَ فَأَمَّا الْخُفُّ أَوِ الْکسَاءُ أَوِ الْعِمَامَةُ فَلَا بَأْسَ " [کافی ، ج ۳ ، ص ۴۰۳] .
امام صادق (علیه السلام) لباس سفید پوشیده بود. منصور به او گفت : لَقَدْ تَشَبَّهْتَ بِالْأَنْبِیاءِ. [کافی ، ج ۷۶ ص ۴۴۵] .
امام رضا (علیه السلام) درنماز عید عمامه سفید پوشیدند. [مستدرک سفینه البحار ، ج ۱ ، ص ۳۷۰]
امام زمان (علیه السلام) با عمامه سبز رنگ دیده شده‌اند. [مستدرک سفینه البحار ، ج ۳ ، ص ۲۳۷]

۱۱. لباس امام جماعت

عَنْ عَلِی بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَخِیهِ مُوسَی بْنِ جَعْفَرٍ (علیه السلام) قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ هَلْ یصْلُحُ لَهُ أَنْ یومَّ فِی سَرَاوِیلَ وَ قَلَنْسُوَةٍ قَالَ : لَا یصْلُحُ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۳۶۶]

عَنْ سُلَیمَانَ بْنِ خَالِدٍ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ رَجُلٍ أَمَّ قَوْماً فِی قَمِیصٍ لَیسَ عَلَیهِ رِدَاءٌ؟ فَقَالَ : لَا ینْبَغِی إِلَّا أَنْ یکونَ عَلَیهِ رِدَاءٌ أَوْ عِمَامَةٌ یرْتَدِی بِهَا" [کافی ، ج۳ ، ص۳۹۴] .

۱۲. خصوصیات کفن

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : إِنَّمَا أُمِرَ أَنْ یکفَّنَ الْمَیتُ لِیلْقَی رَبَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ طَاهِرَ الْجَسَدِ وَ لِئَلَّا تَبْدُوَ عَوْرَتُهُ لِمَنْ یحْمِلُهُ أَوْ یدْفِنُهُ وَ لِئَلَّا یظْهَرَ النَّاسُ عَلَی بَعْضِ حَالِهِ وَ قُبْحِ مَنْظَرِهِ وَ لِئَلَّا یقْسُوَ الْقَلْبُ بِالنَّظَرِ إِلَی مِثْلِ ذَلِک لِلْعَاهَةِ وَ الْفَسَادِ وَ لِیکونَ أَطْیبَ لِأَنْفُسِ الْأَحْیاءِ وَ لِئَلَّا یبْغِضَهُ حَمِیمُهُ فَیلْغِی ذِکرَهُ وَ مَوَدَّتَهُ فَلَا یحْفَظَهُ فِیمَا خَلَّفَ وَ أَوْصَاهُ بِهِ وَ أَمَرَهُ بِهِ وَ أَحَبَّ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۶۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : حُرْمَةُ الْمُسْلِمِ مَیتاً کحُرْمَتِهِ حَیاً سَوِیاً [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۴۱۹] .

۱. برای امام کاظم (علیه السلام) کفنی تهیه شد کهعَلَیهَا الْقُرْآنُ کلُّهُ

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الصَّیرَفِی عَنْ أَبِیهِ فِی حَدِیثٍ أَنَّ : "مُوسَی بْنَ جَعْفَرٍ (علیه السلام) کفِّنَ بِکفَنٍ فِیهِ حِبَرَةٌ اسْتُعْمِلَتْ لَهُ بِأَلْفَینِ وَ خَمْسِمِائَةِ دِینَارٍ عَلَیهَا الْقُرْآنُ کلُّهُ" [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۳۸] .

۲. بر کفن فاطمه زهرا به دست ابن عباس نوشته شدهتَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ (ص)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَقِیلٍ أَنَّ : "کثِیرَ بْنَ عَبَّاسٍ کتَبَ عَلَی أَطْرَافِ کفَنِ فَاطِمَةَ (علیه السلام) تَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) " [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۳۳۵] .

۳. زره رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) درجنگ حضرت را خسته کرد ، جبرئیل دعای جوشن را آورد و گفت : آن لباس را جدا کن و این دعا را بخوان. سپس جبرئیل گفت : مَنْ کتَبَهُ عَلَی کفَنِهِ اسْتَحَی اللَّهُ أَنْ یعَذِّبَهُ بِالنَّارِ إِلَی أَنْ قَالَ قَالَ الْحُسَینُ (ع) أَوْصَانِی أَبِی (علیه السلام) بِحِفْظِ هَذَا الدُّعَاءِ وَ تَعْظِیمِهِ وَ أَنْ أَکتُبَهُ عَلَی کفَنِهِ وَ أَنْ أُعَلِّمَهُ أَهْلِی وَ أَحُثَّهُمْ عَلَیهِ ثُمَّ ذَکرَ الْجَوْشَنَ الْکبِیرَ [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۳۳۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ کانَ مَعَهُ کفَنُهُ فِی بَیتِهِ لَمْ یکتَبْ مِنَ الْغَافِلِینَ وَ کانَ مَأْجُوراً کلَّمَا نَظَرَ إِلَیهِ [کافی ، ج۳ ، ص۲۵۶] .

بدون کفن دفن کنید ، ولی درکفن غصبی دفن نکنید. [مسئله ، ۵۸۵]

با کفن ابریشمی ، نجس در حال اضطراب جایز است ، ولی درغصبی نه. [مسئله ، ۵۸۶]

ابوذر به دخترش گفت : من در این تبعیدگاه ربذه از دنیا می‌روم. گروهی از اینجا عبور و به سر بالین من می‌آیند ، به آنها بگو : مرا در کفنیکه از پول بیت المال خریداری شد دفنم نکنند. من نمی‌خواهم کفن کننده من شاه یا بازرس و یا از بیت المال باشد.

مالک اشتر گفت : کفنی دارم که مادرم آنرا بافته و مرا در آن کفن دفن کنید.... [بحار ، ج۲۲ ، ص ۴۲۰]

سندی بن شاهک (زندان بان امام کاظم (علیه السلام)) به امام گفت : أُحِبُّ أَنْ تَدَعَنِی عَلَی أَنْ أُکفِّنَک فَقَال : " إِنَّا أَهْلُ بَیتٍ حَجُّ صَرُورَتِنَا وَ مُهُورُ نِسَائِنَا وَ أَکفَانُنَا مِنْ طَهُورِ أَمْوَالِنَا" [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۸۹] .

امام رضا (علیه السلام) در مورد کفن میت فرموده اند :

۱. خوش بوباشد که این یک نوع کرامت برای فرشتگان است. [جامع الاحادیث ، ج۳ ، ص۳۱۴ و بحار ، ج۸۱ ، ص۳۱۸]

۲. از جنس پنبه باشد. [کافی ، ج۳ ، ص۱۴۹ و جامع الاحادیث ، ج۳ ، ۳۳۵]
۳. علاوه بر کفن برای زن یک مقنعه و برای مرد یک عمامه تهیه شود. [تهذیب ، ج۱ ، ص۳۲۴ و جامع الاحادیث ، ج۳ ، ص۳۲۳]
در چهار چیز چونه نزنید :
قَالَ الصَّدُوقُ (ره) : لَا تُمَاكِسْ فِی أَرْبَعَةِ أَشْیاءَ فِی ثَمَنِ الْكفَنِ وَ فِی ثَمَنِ النَّسَمَةِ (آزادی برده) وَ فِی شِرَاءِ الْأُضْحِیةِ وَ فِی الْكرَاءِ إِلَی مَكةَ. [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۲۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْبَسُوا الْبَیاضَ فَإِنَّهُ أَطْیبُ وَ أَطْهَرُ وَ كفِّنُوا فِیهِ مَوْتَاكمْ [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَجِیدُوا أَكفَانَ مَوْتَاكمْ فَإِنَّهَا زِینَتُهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۱۴۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : تَنَوَّقُوا فِی الْأَكفَانِ فَإِنَّكمْ تُبْعَثُونَ بِهَا [کافی ، ج۳ ، ص۱۴۹] .
(نقی یعین : تمیز فاق به معنای نقی)
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْمَوْتَی یتَبَاهَوْنَ بِأَكفَانِهِمْ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۳۰۱] .
اموال زیادی خدمت امام کاظم (علیه السلام) آوردند ، لکن امام توجهش به چند درهمی بود که خانمی به نام شطیطه برای حضرت (علیه السلام) فرستاده بود. امام همان مبلغ کم را از نماینده گرفت و فرمود : سلام بسیار مرا به خانم شطیطه برسان و این چهل درهم را به او بده و این پارچه را برای کفن به او بده و بگو پنبه این کفن در مزرعه مادرم فاطمه کاشته شد و بافتن این کفن را خواهرم حکیمه انجام داده. شما ۱۹ روز بیشتر زنده نیستی؛ خودم برای نماز جنازه تو به نیشابور می‌آیم.
همین که فاطمه بنت اسد از دنیارفت ، رسول اکرم به علی (علیه السلام) فرمود :
هَذَا قَمِیصِی فَكفِّنْهَا فِیهِ وَ هَذَا رِدَائِی فَكفِّنْهَا فِیهِ [بصائرالدرجات ، ص۲۸۷] .
یونس بن یعقوب در مدینه از دنیا می‌رود. امام رضا (علیه السلام) کفن برای او می‌فرستد و پیغام می دهد که دوستانش در تشییع جنازه شرکت کنند. [جامع الاحادیث ، ج۳ ، ص۳۴۸]
به کفن امام کاظم (علیه السلام) تمام قرآن نوشته بود.
تأکید شده است که لباس نماز جمعه و عبادت و احرام صرف کفن شود
کفنی که نماز در آن خوانده شده : عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَهْلٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ (علیه السلام) عَنِ الثِّیابِ الَّتِی یصَلِّی فِیهَا الرَّجُلُ وَ یصُومُ أَ یكفَّنُ فِیهَا قَالَ أُحِبُّ ذَلِك الْكفَنَ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۱ ، ص۲۹۲] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَوْصَی أَبِی أَنْ أُكفِّنَهُ فِی ثَلَاثَةِ أَثْوَابٍ أَحَدُهَا رِدَاءٌ حِبَرَةٌ كانَ یصَلِّی فِیهَا الْجُمُعَةَ وَ ثَوْبٌ آخَرُ وَ قَمِیصٌ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۳۱] .
قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : یسْتَحَبُّ أَنْ یكونَ فِی كفَنِهِ ثَوْبٌ كانَ یصَلِّی فِیهِ نَظِیفٌ فَإِنَّ ذَلِك یسْتَحَبُّ أَنْ یكفَّنَ فِیمَا كانَ یصَلِّی فِیهِ [کافی ، ج۳ ، ص۱۴۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَمَرَ أَبِی (علیه السلام) بِأَكفَانٍ لَهُ وَ كانَ فِیهِ ثِیابٌ بِیضٌ قَدْ أَحْرَمَ فِیهِ وَ قَالَ اجْعَلُوهُ فِی أَكفَانِی [مستدرک‌الوسائل ، ج۲ ، ص۲۱۱] .
۱۳. رنگ لباس
۱. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : أَنَّ عَلِیاً (ع) كانَ لَا یلْبَسُ إِلَّا الْبَیاضَ [قرب‌الإسناد ، ص۷۱] .
۲. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لَیسَ مِنْ لِبَاسِكمْ شَیءٌ أَحْسَنَ مِنَ الْبَیاضِ فَأَلْبِسُوهُ وَ كفِّنُوا فِیهِ مَوْتَاكمْ [کافی ، ج۳ ،

ص۱۴۸] .
۳. گاهی ائمه (علیه السلام) لباس زرد می‌پوشیدند.
۴. گاهی در موارد استثنائی رنگ سرخ داشت.
۵. لباس سیاه مکروه است ، مگر در کفش و عمامه و کساء.
عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ رَفَعَهُ قَالَ : "كانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) يكرَهُ السَّوَادَ إِلَّا فِی ثَلَاثٍ الْخُفِّ وَ الْعِمَامَةِ وَ الْكسَاءِ" [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۹] .
۶. برای کودکان رنگ سرخ تجویز شده. رسول خدا (صلی الله علیه و آله) مشغول خطبه بود حسنین (علیهماالسلام) با لباس سرخ درحالی که کودک بودند وارد شدند. [ابن ماجه ، ج۲ ، ص۱۱۹۰]
۷. همین که یزید اهل بیت را آزاد گذاشت ، همه لباس سیاه پوشیدند و تا ۷ روز عزاداری کردند.
قَالَ فَخْرُ الدِّينِ الطُّرَيحِی فِی الْمُنْتَخَبِ : "فَلَمْ تَبْقَ هَاشِمِيةٌ وَ لَا قُرَشِيةٌ إِلَّا وَ لَبِسَتِ السَّوَادَ عَلَى الْحُسَينِ (علیه السلام) وَ نَدَبُوهُ عَلَى مَا نُقِلَ سَبْعَةَ أَيامٍ" [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۱۹۵] .
۸. در کتاب تحصین ابن فهد حلی از راهبی نقل شده که لباس سیاه پوشیده گفتند : چه خبر است؟ گفت : در عزای خودم به سوگ نشسته‌ام ، زیرا من خودم رادر میان گناهان دفن کرده و روحم راکشته‌ام. [مستدرک ، ج۳ ، ص۳۲۸]
۹. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : خَيرُ ثِيابِكمُ الْبِياضُ فَلْيلْبَسْهُ أَحْياوكمْ وَ كفِّنُوا فِيهِ مَوْتَاكمْ [أمالی طوسی ، ص۳۸۸] .
۱۰.قال : خرجنا مع رسول الله (صلی الله علیه و آله) فی سفر فرای (صلی الله علیه و آله) علی رواحلنا و ابلنا الکیسه فیها خطوط عهن حمر. فقال (ص) : انی اری هذه الحمرة قد علتکم. فقمنا سراعا لقوله (صلی الله علیه و آله) حتی نفر بعض ابلنا فاخذنا الاکیسة فنر.عناها عنها. [سنن ابی داود ، ج۴ ، ص۵۳]
رنگ سرخ در قالی‌هائی که زمینه آن سرخ است و رنگ سرخ اتاقها و مغازه‌ها و ماشین ها و دیوارها که سرخ است برای چشم ضرر دارد. تحقیق بیشتر آن مربوط به پزشکان است.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا تَلْبَسُوا السَّوَادَ فَإِنَّهُ لِبَاسُ فِرْعَوْنَ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۵۱] .

۳. اثرات منفی

۱. اسراف در لباس
۱. هشام بن عبد الملک ۱۲ هزار لباس حریر و نقش دار داشت و در سفر حج ۷۰۰ شتر آنها را حمل می کرد.
۲. پس از مرگ المکتفی بالله خلیفه عباسی حدود بیش از ۱۰۰۰۰۰ لباس های رنگارنگ با دوختهای متفاوت از او باقی ماند. [بیت المال از جرجی زیدان ، ج۵ ، ص۹۷۳ و ۹۷۲]
۳. رشیده دختر المعز بالله خلیفه فاطمی پس از مرگ خود دو هزار دست لباس به جای گذاشت.
۴. ذوالیمینین ۱۳۰۰ شلوار داشت.
۵. افضل سردار و وزیر مستنصر ۵۰۰ صندوق لباس داشت و صد میخ طلا که لباسها را آویزان کند. [بیت المال از جرجی زیدان ، ج۲ ، ص۱۹۶]
۶. از امام سوال کرد : شخصی مال دارد چند نوع لباس می‌خرد ، آیا اسرف است؟
عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَيبٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُوسِرِ يتَّخِذُ الثِّيَابَ الْكثِيرَةَ الْجِيادَ

وَ الطَّيالِسَةُ وَ الْقُمُصَ الْكَثِيرَةَ يصُونُ بَعْضُهَا بَعْضاً يتَجَمَّلُ بِهَا أَ يكونُ مُسْرِفاً قَالَ : لَا لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ : "لِينْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ" (طلاق/۷) " [كافى ، ج۶ ، ص۴۴۳] .

۷. تنوع لباس به خاطر تنوع مكان :

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : إِنَّمَا السَّرَفُ أَنْ تَجْعَلَ ثَوْبَ صَوْنِک ثَوْبَ بِذْلَتِک [كافى ، ج۶ ، ص۴۴۱] .

دورى از تجمل و زياده روى

۱. عكس العمل پيامبر (صلى الله عليه و آله) درباره تجمل در لباس :

گروهى از مسيحيان نجران با لباس هاى ابريشم و گران قيمت و انگشترهاى كذائى خدمت پيامبر اكرم (صلى الله عليه و آله) رسيده. پيامبر جواب سلام ندادند وحرف هم نزدند. مسئله را با حضرت على (عليه السلام) در ميان گذاشتند ، فرمود : به گمانم اگر اين لباس ها را كنار بگذاريد ، پيامبر (صلى الله عليه و آله) با شما گفتگو كنند. آنها را كنار گذاشتند و پيامبر اكرم (صلى الله عليه و آله) هم با آنان برخورد گرمى داشت. [سفينه (لبس) از طبرسى ، و بحار ، ج۲۱ ، ص۳۳۷]

۲. لباس شهرت

۱. عامل لباس هاى زننده :

كسانى كه نمى‌توانند با علم و هنر و ابتكار جاى خود را در جامعه باز كنند با پوشيدن لباسهاى عجيب و غريب و لباسهاى شهرت و نامانوس نظرها و دلهاى مردم را به خود جذب مى كنند. افراد با شخصيت كه كمبود وعقده حقارتى ندارند از پوشيدن اين لباسهامتنفرند.

۲. دو شهرت خطرناک :

نهى عن الشهرتين دقه الثياب و غلظتها لينها و خشونت و طولها و قصرها و لكن سداد فيما بين ذلک و اقتصاد [كنز العمال ، ج۱۵ ، ص۳۱۲]

۳. قَالَ الرِّضَا (عليه السلام) : مَنْ شَهَرَ نَفْسَهُ بِالْعِبَادَةِ فَاتَّهِمُوهُ عَلَى دِينِهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يكرَهُ شُهْرَةَ الْعِبَادَةِ وَ شُهْرَةَ اللِّبَاسِ [أمالى طوسى ، ص۶۴۹] .

۴. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : من لبس ثياب شهرة فى الدنيا ألبسه الله ثياب الذل يوم القيامة [رجال‌الكشى ، ص۳۹۲] .

۵. قال النبى (صلى الله عليه و آله) : كفى بالمرء اثما ان يشار اليه بالاصابع ان كان خيرا فهو مزله وان كان شرا فهو شر [نهج الفصاحة ، جله ۲۱۴۱]

۶. لباس سربازى براى اهل علم لباس شهرت و خلاف مروت و سبب سلب عدالت نمى‌شود. سيره ائمه اين بود كه لباس جندى مى‌پوشيدند.

۷. قَالَ الْحُسَينُ (عليه السلام) : مَنْ لَبِسَ ثَوْباً يشْهَرُهُ كسَاهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ ثَوْباً مِنَ النَّارِ [كافى ، ج۶ ، ص۴۴۵] .

۳. تفاخر با لباس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : يا أَبَاذَرٍّ! يكونُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ يلْبَسُونَ الصُّوفَ فِي صَيفِهِمْ وَ شِتَائِهِمْ يرَوْنَ أَنَّ لَهُمُ الْفَضْلَ بِذَلِک عَلَى غَيرِهِمْ أُولَئِک يلْعَنُهُمْ أَهْلُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ [أمالى طوسى ، ص۵۳۷] .

كفاره كسى كه لباس خود را جمع كرد.

خوش لباس پولدارى نزد پيامبر اكرم نشست. فقيرى با لباس كهنه كنارش نشست.فَقَبَضَ الْمُوسِرُ ثِيابَهُ مِنْ تَحْتِ فَخِذَيهِ فَقَالَ : لَهُ

رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ خِفْتَ أَنْ یمَسَّک مِنْ فَقْرِهِ شَیءٌ؟ قَالَ : لَا. قَالَ : فَخِفْتَ أَنْ یصِیبَهُ مِنْ غِنَاك شَیءٌ؟ قَالَ : لَا. قَالَ : فَخِفْتَ أَنْ یوَسِّخَ ثِیابَک؟ قَالَ : لَا. قَالَ : فَمَا حَمَلَک عَلَی مَا صَنَعْتَ؟ فَقَالَ : یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّ لِی قَرِیناً یزَینُ لِی كلَّ قَبِیحٍ وَ یقَبِّحُ لِی كلَّ حَسَنٍ وَ قَدْ جَعَلْتُ لَهُ نِصْفَ مَالِی فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لِلْمُعْسِرِ : أَ تَقْبَلُ؟ قَالَ : لَا. فَقَالَ لَهُ الرَّجُلُ : وَ لِمَ؟ قَالَ : أَخَافُ أَنْ یدْخُلَنِی مَا دَخَلَك [كافی ، ج۲ ، ص۲۶۲] .

۱.فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فِی زِینَتِهِ [قصص/۷۹] .

۲.وَ ثِیابَک فَطَهِّرْ [مدثر/۴] .

۳. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یا أَبَاذَرٍّ! الْبَسِ الْخَشِنَ مِنَ اللِّبَاسِ وَ الصَّفِیقَ مِنَ الثِّیابِ لِئَلَّا یجِدَ الْفَخْرُ فِیك مَسْلَكاً [أمالی طوسی ، ص۵۳۷] .

۴. حضرت امیر (علیه السلام) همین که دید آستین بلند است ، ازخیاط قیچی گرفت و تا مچ کوتاه کرد. [بحار ، ج۷۹ ، ص۳۰۹]

۵. قال الرضا (علیه السلام) : من لبس ثوبا یباهی به لیراه الناس لم ینظر الله الیه [میزان الحکمه ، ج۸ ، ص۴۸۱ و کنز العمال ، ج۱۵ ، ص۳۱۸]

۶. تفاخر غیر از پوشیدن لباسها از حلال است.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْبَسْ وَ تَجَمَّلْ فَإِنَّ اللَّهَ جَمِیلٌ یحِبُّ الْجَمَالَ وَ لْیكنْ مِنْ حَلَالٍ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۵۳] .

تعدد لباس و به نوبت پوشیدن بدون تفاخر اشکال ندارد.عَنْ نُوحِ بْنِ شُعَیبٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ الْمُوسِرِ یتَّخِذُ الثِّیابَ الْكثِیرَةَ الْجِیادَ وَ الطَّیالِسَةَ وَ الْقُمُصَ الْكثِیرَةَ یصُونُ بَعْضُهَا بَعْضاً یتَجَمَّلُ بِهَا أَ یكونُ مُسْرِفاً؟ قَالَ : لَا ، لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یقُولُ "لِینْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ " (طلاق/۷) " [کافی ، ج۶ ، ص۴۴۳] .

۴. پوشیدن لباس متشابه

۱. مردی لباس زنانه پوشید و وارد مسجد شد. قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (علیه السلام) : اخْرُجْ مِنْ مَسْجِدِ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یا مَنْ لَعَنَهُ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) ثُمَّ قَالَ عَلِی (علیه السلام) : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) یقُولُ : لَعَنَ اللَّهُ الْمُتَشَبِّهِینَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَ الْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۶۰۲] .

۲. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یزْجُرُ الرَّجُلَ أَنْ یتَشَبَّهَ بِالنِّسَاءِ وَ ینْهَی الْمَرْأَةَ أَنْ تَتَشَبَّهَ بِالرِّجَالِ فِی لِبَاسِهَا [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۱۸] .

لزوم شلوار به جای دامن برای بیرون خانه

روزی بارانی زنی افتاد ، پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) روی مبارکش را برگرداند. گفتند : یا رَسُولَ اللَّهِ! إِنَّهَا مُتَسَرْوِلَةٌ قَال : " اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْمُتَسَرْوِلَاتِ ثَلَاثاً أَیهَا النَّاسُ! اتَّخِذُوا السَّرَاوِیلَاتِ فَإِنَّهَا مِنْ أَسْتَرِ ثِیابِكمْ وَ حَصِّنُوا بِهَا نِسَاءَكمْ إِذَا خَرَجْنَ" [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۷۸] .

۴. لباس در جوامع غربی

حجاب دختران مسلمان در ترکیه در دانشگاه و دبیرستان یک مبارزه با فرهنگ غرب است.

عکس العمل ما در برابر لباس های بیگانگان :

گروهی از نصارای نجران با لباس های فاخر نزد رسول الله (صلی الله علیه و آله) آمدند ، حضرت به آنان بی اعتنایی کردند.

آنها مسئله را با حضرت علی (علیه السلام) درمیان گذاشتند. حضرت فرمود : لباس های ساده بپوشید و خدمت برسید آنها این کار را کردند پیامبر اسلام (صلی الله علیه و آله) آنان را پذیرفت و فرمود : و الذی بعثنی بالحق لقد أتونی المرۀ الأولی و إن إبلیس لمعهم [إعلام‌الوری ، ص۱۲۹] .

فرهنگ لباس

۱. در هر جامعه نوع و کیفیت لباس زنان ومردان علاوه بر این که شرایط اقتصادی و اجتماعی و اقلیمی است شدیدا تابع جهان بینی و ارزش های حاکم بر جامعه است.

۲. از زمانی که غرب از خدا جدا شد و اصالت را به تن داد ، لباس تنگ و کوتاه را پوشید ، چرا که تا سرحد امکان باید از تن بهره‌گیری کند و لذت ببرد. تمام لباسهای غربی ارضاء کننده تن انسان است و کشنده روح ومعنویت.

۳. تقریبا از تحقیقات وسیع در سرتاسر جهان می‌توان فهمید که در تمام جهان لباسهای گشاد و بلند رسم بوده واین نوع لباس که امروز غرب به بازار آورده ارمغان ۴ قرن گذشته اروپاست که انسان اروپائی از خدا کناره گرفت.

۴. فرهنگ حریص و افزون طلب ومتکاثر غرب نیز بدنبال پیدا کردن بازار مصرف مجبور است هرروز لباسی عرضه کند که جیب خود را پر کند نه انکه انسان را آرام کند.

۵. در طرح جدیدی که غرب برای لباس به جهان عرضه کرد اولین کسی که ذبح شد زن بود.

۶. سیمای لباس فرنگی : تجمل پرستی ، تحریک شهوت ، خودنمائی و تفاخر ، اسراف ، رقابت و چشم و هم چشمی ، تبلیغات بوسیله آرم‌ها و مارکها ، وابستگی شخصیتی و اقتصادی و فکری.

۵. نکاتی درباب لباس اسلامی

استقلال در لباس

۱. لباس کفار ممنوع :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أبی الله لی زی المشرکین و المنافقین و طعامهم [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۴۸] .

زیرا : الف : اعانت برظلم و قدرت پیدا کردن بازار و اقتصاد کفار

ب : تبلیغ از فرهنگ آنان و جلوه سیمایی اجتماعی کفار :

گاندی لنگ بست و لباس خارجی نپوشید و لباس مدرس از کرباس بود.

ج : خودباختگی روحی مسلمانان و توهین به مقام اسلامی و مکتبی او :

دختران الجزائر با حجاب در برابر استعمار فرانسه ایستادند.

د : وابستگی اقتصادی ما :

ه : سیزده نفر از علماء سال حدود ۱۳۰۰ در ورقه‌ای امضاء کردند که هر قباله‌ای بر کاغذ خارجی باشد امضاء نکنند و اگر کفن مرده پارچه خارجی باشد بر آن نماز نگذارند و خانه معتاد نروند .

۲.لا تَجِدُ قَوْماً یومِنُونَ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ یوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ [مجادله/۲۲] .

۳.لَنْ یجْعَلَ اللَّهُ لِلْکافِرِینَ عَلَی الْمُومِنِینَ سَبِیلًا [نساء/۱۴۱] .

۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : قَلَّ مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَک أَنْ یکونَ مِنْهُمْ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۰۷] .

۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : أَوْحَی اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی إِلَی نَبِی مِنَ الْأَنْبِیاءِ قُلْ لِقَوْمِک لَا یلْبَسُوا لِبَاسَ أَعْدَائِی وَ لَا یطْعَمُوا مَطَاعِمَ أَعْدَائِی وَ لَا یتَشَکلُوا مَشَاکلَ أَعْدَائِی فَیکونُوا أَعْدَائِی کمَا هُمْ أَعْدَائِی [النوادر راوندی ، ص۵۵] .

لباس

۱. خداوند از میان حیوانات انسان را بداشتن لباس کرامت فرمود وانسان باید شکر این نعمت کند و کفرانش به اینهاست :

۱. لباس غصبی ۲. حریر و طلا ۳. اسراف و زیاده روی در لباس ۴. تشبه به زنان در لباس ۵. تشبه به کفار

۶. فرم زننده و وقیح ۷. خیل فاخر خیلی مندرس و کهنه ۸. لباس سیاه ـ لباس نازک

۹. صورت حیوان بر لباس ۱۰. شلوار تنهاو بدن بی لباس ۱۱. خانمهابا زینت و گردنبند نماز بخوانند و بدون اینهامکروه است.

۱۲. امام جماعت با عبا وعمامه نماز بخوانند و بدون آن کراهت دارد. ۱۳. لباس عورت انسان را می‌پوشاند پوشیده بودن گناهانت را بیاد بیاور. باطنت را به راستی بپوشان ، گناهان دیگران را نیز بپوشان ، کسی را رسوا مساز

۱۴. امام صادق (علیه السلام) فرمود : بهتری لباس لباسی است که تو را از یاد خدا غافل نکند بلکه به شکر و ذکر و طاعت نزدیک کند و از عجب و ریا و فخر و تکبر دور کند.

هنگام خطر لازم است.

وَ إِذا کنْتَ فِیهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلاةَ فَلْتَقُمْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ مَعَک وَ لْیأْخُذُوا أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذا سَجَدُوا فَلْیکونُوا مِنْ وَرائِکمْ وَ لْتَأْتِ طائِفَةٌ أُخْرى لَمْ یصَلُّوا فَلْیصَلُّوا مَعَک وَ لْیأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَ أَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِکمْ وَ أَمْتِعَتِکمْ فَیمِیلُونَ عَلَیکمْ مَیلَةً واحِدَةً وَ لاجُناحَ عَلَیکمْ إِنْ کانَ بِکمْ أَذىً مِنْ مَطَرٍ أَوْ کنْتُمْ مَرْضى أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَکمْ وَ خُذُوا حِذْرَکمْ إِنَّ اللّهَ أَعَدَّ لِلْکافِرِینَ عَذاباً مُهِیناً [نساء/۱۰۲] .شمشیر را در برابر خود که جای سجده هست نگذارد.

إِلَّا أَنَّهُ لَا یجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ یصَلِّی وَ بَینَ یدَیهِ سَیفٌ لِأَنَّ الْقِبْلَةَ أَمْنٌ رُوِی ذَلِک عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ ع [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۵۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : صَلَاةُ رَکعَتَینِ بِفَصٍّ عَقِیقٍ تَعْدِلُ أَلْفَ رَکعَةٍ بِغَیرِهِ [عده‌الداعی ، ص۱۳۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : ما رفعت إلی الله کف أحب إلیه من کف فیها عقیق [أعلام‌الدین ، ص۳۹۲] .

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) با انگشتر عقیق یمانی نمازشان را تمام سپس انگشتر را به علی (علیه السلام) داد و فرمود : با انگشتر نماز بخوان که نماز در آن هفتاد نماز است. انگشتر تسبیح و استغفار می‌کند و ثوابش برای صاحبش است. [بحار ، ج۸۰ ، ص۱۸۸]

۱. مصعب که جوانی زیبا از خانواده اشراف و بخاطر اسلام و ایمان طرد شده بود حتی لباس نداشت ، پوست گوسفندی را دور خود گرفت و نزد حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) آمد. پیامبر از دیدنش شاد شد و فرمود : انْظُرُوا إِلَى رَجُلٍ قَدْ نَوَّرَ اللَّهُ قَلْبَهُ وَ لَقَدْ رَأَیتُهُ وَ هُوَ بَینَ أَبَوَینِ یغَذِّیانِهِ بِأَطْیبِ الطَّعَامِ وَ أَلْینِ اللِّبَاسِ فَدَعَاهُ حُبُّ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ إِلَى مَا تَرَوْنَ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۵۴] .

۲. کامل بن ابراهیم وارد منزل امام عسگری (علیه السلام) شد. لباسهای زیبا وگران و عالی در امام دید ، پیش خود گفت : وَلِی اللَّهِ وَ حُجَّتُهُ یلْبَسُ النَّاعِمَ مِنَ الثِّیابِ وَ یأْمُرُنَا نَحْنُ بِمُوَاسَاةِ الْإِخْوَانِ وَ ینْهَانَا عَنْ لُبْسِ مِثْلِهِ فَقَالَ مُبْتَسِماً یا کامِلُ وَ حَسَرَ (کنار بزن) عَنْ ذِرَاعَیهِ فَإِذَا مِسْحٌ أَسْوَدُ خَشِنٌ عَلَى جِلْدِهِ فَقَالَ هَذَا لِلَّهِ وَ هَذَا لَکمْ [الغیبة طوسی ، ص۲۴۶] .

۳. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : دَخَلَ قَوْمٌ عَلَى الْحُسَینِ بْنِ عَلِی ع فَقَالُوا یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ نَرَى فِی مَنْزِلِک أَشْیاءَ نَکرَهُهَا وَ إِذَا فِی مَنْزِلِهِ بُسُطٌ وَ نَمَارِقُ فَقَالَ ع إِنَّا نَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ فَنُعْطِیهِنَّ مُهُورَهُنَّ فَیشْتَرِینَ مَا شِئْنَ لَیسَ لَنَا مِنْهُ شَیءٌ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷۶] .

۴.عَنِ الْحَسَنِ الزَّیاتِ قَالَ : "دَخَلْتُ عَلَى أَبِی جَعْفَرٍ ع فِی بَیتٍ مُنَجَّدٍ (مزین) ثُمَّ عُدْتُ إِلَیهِ مِنَ الْغَدِ وَ هُوَ فِی بَیتٍ لَیسَ فِیهِ إِلَّا حَصِیرٌ وَ عَلَیهِ قَمِیصٌ غَلِیظٌ فَقَالَ الْبَیتُ الَّذِی رَأَیتَهُ لَیسَ بَیتِی إِنَّمَا هُوَ بَیتُ الْمَرْأَةِ وَ کانَ أَمْسِ یوْمُهَا" [کافی ، ج۶ ، ص۴۷۷] .

قال النبی (صلی الله علیه و آله) : لئن یلبس احدکم ثوبا من رقاع شتی خیر له من ان یاخذ من غیره ما لیس عنده [الفصاحة ، ۲۲۱۴]

شرط دو : مباح باشد.

در لباس غصبی

حتی اگر یک نخ و گله او غصبی باشد.

حتی اگر بعد از نماز بفهمد که غصبی بوده.

اگر بین نماز فهمید فوری درآورد اگر نمی‌تواند نماز را بشکند و در آورد.

اگر با عین پولیکه خمس در؟؟؟ را نداده لباس بخرد نمازش باطل است.

و اگر به ذمه بخرد ولی موقع معامله در نیت او باشد که از پول خمس نداده بخرد باطل است.

شرط ۳ : لباس نماز گزار از مردار حلال گوشت نباشد (ذبح غیر اسلامی مردار است. ولی مو و پشم آنها اگر بود اشکال ندارد.

شرط ۴ : ولی مردار حرام گوشت مثل گربه اگر موی آن در لباس باشد نماز باطل است.

اگر شک داریم که جنس لباس از حیوان حلال گوشت است یا حرام گوشت چه در داخل تهیه شده باشد یا در خارج نماز با آن مانعی ندارد.

شرط ۵ : ابریشم و طلا برای مرد

اگرنداند که طلا ست یا فراموش کند نماز ش صحیح است.

اگر نداند که لباس ابریشم است اشکال ندارد. دستمال ابریشم در جیب اشکال ندارد.

هنگام اضطرار پوشیدن غصبی ، ابریشم ، طلا ، مردار مانعی ندارد.

لباس کوچک مثلا جوراب و کلاه اگر نجس بود ضرری به نماز نمی‌زند.

زن لباس مرد و مرد لباس زن نپوشد ولی اگر پوشید نمازش صحیح است. لباس‌های مشترک اشکال ندارد.

اگر لباس با زخم و جراحت و دمل خونی بود اگر شستن برای او یا عموم مردم سخت است مادامی که مریض است با همان لباس‌های خونی نماز صحیح است.

درافراد سالم کمتر از درهم خون مانعی ندارد. اگر ناچار است که با لباس نجس نماز بخواند مانعی ندارد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یا أَبَا ذَرٍّ مَنْ کانَ لَهُ قَمِیصَانِ فَلْیَلْبَسْ أَحَدَهُمَا وَ یلْبِسُ الْآخَرَ أَخَاهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۵۴] .

۱. لطائف

۱. وقایع وکرامات ، پندارها واندرزها

۱. شخصی به من گفت : این بیست هزار تومان را به طلبه‌ای بده که خودش بچه‌ها را جمع کرده باشد. من هر چه گشتم پیدا نکردم و پس از ۲ سال پول را به صاحبش رد کردم.

۲. مرحوم آیة الله شاهرودی در نجف فرمود :

شکر من این است که نمی‌توانم شکر کنم.

۳. حاج آقا مصطفی بهشتی (پدر شهید حاج آقا حسن بهشتی اصفهانی) گفت در عمرم برای غیر خدا سخنرانی نکرده‌ام.
۴. در کوچه آقا نجفی به دیدار شهید بهشتی که از آلمان برگشته بود رفتم و گفتم شما برای جوانان آلمان چه می‌گوئید تا من هم برای جوانان کاشان بگویم ، همه خندیدند! اما شهید بهشتی نخندید و گفت : راست می‌گوید ، نیازهای فطری همه انسانها یکی است. بعد فرمودند : برای پیشرفت اسلام دو کار باید کرد :
الف : جدا کردن خرافات از اسلام.
ب : جدا کردن کار مسلمین از اسلام.
۵. یکی از دوستان برای حج سال ۶۴ ، ۱۲ مرتبه استخاره کرد ، آیهسُبْحانَ الَّذِی أَسْرى بِعَبْدِهِ لَیلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِی بارَکنا حَوْلَهُ لِنُرِیهُ مِنْ آیاتِنا إِنَّهُ هُوَ السَّمِیعُ الْبَصِیرُ [اسراء/۱.] آمد اتفاقا مشرف شد و پای کعبه در حال طواف شوط هفتم فوت کرد. به نقل از یکی از علمای شیراز درباره پدر شهید ذوالانوار.
۶. پدر دو شهید در همدان می‌گفت : منزل ملا علی همدانی بودیم ، افراد فقیری که مراجعه می‌کردند از زیر تشک به آنها پول می‌داد ، یک بار از اطاق بیرون رفت ما چند نفر بودیم ، تشک را بالا زدیم ، پول نبود ، آقا آمد نشست و فقراء آمدند ، آقا پول بر می‌داشت و به فقراء می‌داد ، پرسیدم ، ایشان گفتند در این عالم اسراری است.
۷. شب اول ماه رمضان سال ۶۵ هجری شمسی جوانی را دیدم در جلسه دعای ابو حمزه ثمالی در احیاء مسجد سید اصفهان ، می‌گفت آرزو دارم که مادرم راضی شود که من به جبهه بروم.
۸. مسئله یکی از علماء که همسرش در حال زایمان بود و در عین حال بی پول بود و نوشتن آیهوَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا [مریم/۲۵] . و فرستادن آن به خانه آیة الله بروجردی.
۹. شخصی بنام یحیی کتاب سرقتی خود را در حرم حضرت علی (ع) دید استخاره کرد این آیه آمد : یا یحْیى خُذِ الْکتابَ بِقُوَّةٍ وَ آتَیناهُ الْحُکمَ صَبِیا [مریم/۱۲.]
۱۰. آقای دری نجف آبادی رئیس بودجه دوران طلبگی در اتاق ۶ متری روی چادر شب زندگی می‌کرد.
۱۱. بسیار در حرم امام رضاعلیه السلامدعا کردم ، بعد گفتم : با وجود عیب های زیادی که در من هست و از طرفی این همه دعا و خواسته که دارم مثل من مانند ریختن زعفران در کیسه زباله است. ولی از زمانی که از حرم بیرون می‌آمدم سیدی مقداری زعفران به من داد ، با خود گفتم : امام رضا (علیه السلام) می‌خواهد به من بگوید کسی که به ما متوسل شد اگر چه معیوب باشد و کیسه زباله ، ولی ما در آن زعفران می‌ریزم.
۱۲. مرحوم شهید آیة الله مطهری (ره) از من پرسید : تفسیر نمونه را از کجا نوشتی؟ گفتم از اول جزء دوم که می فرماید : سیقول السفها ، خندید و گفت مناسبت حکم و موضوع.
۱۳. آقای علی غفوری گفت : در کنار قبر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم گفتم یا رسول الله آیا از این امت راضی هستی؟ در این رابطه قرآن را باز کردم ، این آیه آمدوَ قالَ الرَّسُولُ یا رَبِّ إِنَّ قَوْمِی اتَّخَذُوا هذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً [فرقان/۳۰.]
۱۴. درباره حاج کافی (ره) :
۱۵. زن بهائی مسلمان شد. خدمت آیة الله میلانی رسید. ایشان از او پرسید که چه چیز باعث شد مسلمان شوی؟ جواب داد لطف خدا. ایشان تکانی خورد و گریست.
۱۶. روی قبر شهیدی نوشته بودند : وَ فَدَیناهُ بِذِبْحٍ عَظِیمٍ [صافات/۱۰۷] . از برادرش علت آن را سئوال کردند ، گفت : موقعی که برادرم خواست به جبهه برود از قرآن استخاره گرفت این آیه آمد.

به نقل از آقای مهندس سید حسین ذوالانوار ،
شخصی بنام آقای رفعی در حرم حضرت رضا (ع) به فکر فرو رفت که من در پیشگاه حضرت چه مقامی دارم ، با خود گفت : اولین کلمه‌ای که یک نفر به من بگوید ، نشان دهنده مقام من باشد. همین طور که ایستاده بودم زنی از کنارم عبور کرد به خیال این که همسر خود من است ، گفتم بایست با هم برویم خانه ، زن برگشت و به من گفت : خیلی خری. باز شک کردم که همین کلمه نشان دهنده مقام من است ، زن برگشت ، گفت : شک نکن ، خیلی خری!

۱۸. کتاب بحار را خریده بودم ، مادرم گفت : این همه کتاب را می‌خواهی چکار کنی؟ تارک الصلاة مهر و تسبیح جمع می کند؟!

۱۹. در حال طواف بودم از روی حجر اسماعیل قرآنی برداشتم که بخوانم قرآن را باز کردم آیات کعبه و بنای او آمد پس از طواف و نماز قرآن را باز کردم آیات کعبه و ابراهیم آمد تا این که...وَ ارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَراتِ [بقره/۱۲۶.] در این هنگام آقای ناظم زاده (سید) مقداری موز و سیب به من داد که بخورم.

۲۰. یکسال در منی گم شدم شخصی به نام آقای فاطمیان مشهدی به من رسید ، گفت چه می‌خواهی؟ به شوخی گفتم : یک دوش آب سرد و یک انار یزد. دست مرا گرفت و برد زیر دوش آب سرد ستاد آبرسانی و یک انار هم داد و گفت این هم انار یزد است.

نکته جالب این که در آن سال دوش آب اصلا در منی نبود جز آن یکی.

۲۱. هنگام ورود آیةالله بروجردی (ره) به قم یکی از وعاظ این آیه را خواند :
یا أَیهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَساکنَکمْ لا یحْطِمَنَّکمْ سُلَیمانُ وَ جُنُودُهُ وَ هُمْ لا یشْعُرُونَ [نمل/۱۸.]

۲۲. شخص پیر مردی گفت : من دیگر طاقت پا شدن از زمین را ندارم. ظریفی گفت : وَ أَمّا ما ینْفَعُ النّاسَ فَیمْکثُ فِی الْأَرْضِ [رعد/۱۷.]

۲۳. شخصی مقداری پول حرام به یک نفر داد که برای پدرش نماز قضا انجام دهد. پس از مدتی برای طلب عفو به نزدش رفت برای عذر خواهی و اینکه آن پول حرام بود. او هم در جواب گفت پس بگو هر وقت من وضو گرفتم و آماده نماز شدم ، قبل از شروع ، آن وضو باطل می‌شد و من دیگر حال نداشتم وضو بگیرم!!!

۲۴. آقای فلسفی مشهدی را گفتند : به منبر رود گفت : مطالعه نکردم ، اصرار کردند ، ایشان هم به منبر رفته فرمود : من مطالعه نکرده‌ام بی مطالعه منبر نرویدو السلام علیکم...

۲۵. کسی خواست برود مکه به آقائی گفت تا در گوشش دعا بخواند. او هم به گوشش گفت در آنجا به خدا بگو ترا به حضرت عباس (علیه السلام) بهشت را دیگر اینجوری نکنی. مکه را که طویله‌اش کرده‌ای.

۲۶. مرحوم شهید سعیدی بالای منبر ، بود آقای خزعلی وارد شد ایشان از منبر پائین آمده و به مردم گفت : ایشان از من با سوادتر هستند ، از ایشان استفاده کنید.

۲۷. مرحوم شهید سعیدی (ره) را دیدند بدون عبا از مسجد برگشت و به خانه آمد سؤال کردند ، فرمود : شخصی از سرما می‌لرزید چیز دیگری نداشتم عبایم را به او دادم.

۲۸. آقای سید مهدی طباطبائی :
یکبار در مکه سیل آمد. شخصی گفت : رفتم ببینم کعبه در چه حال است ، دیدم شخصی در طوفان طواف می کند.

۲۹. شخصی گفت : خسته شده‌ام و می‌خواهم از اینجا بروم. کسی به او گفت : با نفس اگر می‌روی همه جا تنگ است ، اگر

نفس را کنار بگذاری همه جا گسترده است.
۳۰. یک شب داستان فرار بهلول از قضاوت هارون ، را خواندم. سحر به قصد او به زیارت امام رضا علیه السلام رفتم و زیارت امین الله را خواندم.
۳۱. شخصی در مدرسه میرزا جعفر پنج تومان داد و گفت بگیر و برای پدرم یک سوره قرآن بخوان. من ۱۰ تومان داده و گفتم تو بگیر و برای مادرم یک سوره قرآن بخوان.!!!
۳۲. برای نویسنده کتابی که می‌خوانم یک سوره از قرآن و بعضا برای پدرش یک سوره می خوانم.
۳۳. مرحوم سید عبد الهادی شیرازی در نجف در جمع عده‌ای مشغول مزاح بوده که عده‌ای از علماء اصفهان برای تعیین مرجعیت به نزدش می‌آیند و ایشان با همان حالت معمولی به مزاح خود ادامه می‌دهند.
۳۴. سر درس آقای حسن زاده می‌رفتم ، ایشان بعد از درس خود درب‌ها را می‌بست و به کسی دستور نمی‌داد.
۳۵. به آقای گلپایگانی گفتم : برخی دارند درباری می‌شوند. ایشان گفتند : درباری نشوند ، گفتیم : چکار کنند؟ گفت : لنگ دادن سر حمام که تخصص نمی‌خواهد.
۳۶. آقای صانعی از جوانی حضرت امام (ره) خاطره‌ای داشت که می گفت :
ما با ایشان به تهران می‌رفتیم من در راه به مناسبتی گفتم : خوب است که عراق تذکرهٔ نمی‌دهد و الا ـ حوزه علمیه ضعیف می‌شود. ایشان تا تهران صحبت فرمودند در این باب که این نوع تفکر شرک آلوده است.
۳۷. شهید آیهٔ الله مدنی می فرمود :
وقتی من می‌خواهم مطلبی بگویم دست کم یک هفته عمل می کنم.
۳۸. مرحوم شیخ عباس قمی فرموده دعاهای مفاتیح را حداقل یکی دو بار خودم خوانده‌ام.
۳۹. وقتی برای کلنگ زدن زمین دفتر نهضت سواد آموزی در تبریز رفتیم آیهٔ الله ملکوتی این آیه را خواند :
و اذ یرفع ابراهیم القواعد من البیت و اسماعیل...
۴۰.حضرت ابوالفضل دست خود را برای خدا داد. خداوند زیلوهای خود را برای حضرت ابوالفضل نمی‌دهد؟!.
۴۱. امان از مردم! نوح را به پیامبری قبول نکردند ، گاو را به خدائی قبول کردند.
در مشهد وارد صف اشخاصی شدم که برای رفتن به استخر منتظر بودند. داخل استخر جوانی بطرفم آمد و خصوصی درباره باکره نبودن همسرش پرسش کرد. جواب دادم :
الف : ممکن است خدائی باشد.
ب : ممکن است در اثر پرش از بین برود.
۴۳. رانندگان پشت سر آقائی نماز نمی‌خواندند. سبب پرسید ، گفتند : این آقا هم تند می‌رود و هم مسافر سوار نمی کند.
۴۴. پرسید ، چگونه از پای حضرت علی علیه السلام در نماز تیر می کشند؟ گفتم : همانگونه که زنان مصرقَطَّعْنَ أَیـدِیهُنَّ [یوسف/۳۱.]
۴۵. پرسید چرا با چند سال گناه عذاب خالد؟ گفتم : با یک لحظه در آمدن چشم با چاقو تا ابد کوری است.
۴۶. چرا نماز با اینکهلا تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْکرِدر برخی اثری ندارد
گفتم : تخمه پوک سبز نمی‌شود.
۴۷. سلیمان برای بلقیس ، هدهد (پرنده تاجدار) می‌فرستد نامه را به کلاغ و غاز نداد ، جعفرطیار برای نجاشی آیات مریم و

مسیح خواند ، اگر تَبَّتْ یدا می‌خواند می گفتند : حتی به عموی خود رحم نمی کند.
۴۸. بی سلیقه : در سوگ پیر مرد روضه علی اصغر می‌خواند.
۴۹.أُولئِك عَلَیهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ [بقره/۱۵۷.]
برای آنهایی که در جوع و فقر صبر می کنند :
صَلِّ عَلَیهِمْ إِنَّ صَلاتَك سَكَنٌ لَهُمْ [توبه/۱۰۳.]
برای کسی که دارد و صبر می کند.
اولی را خدا می گیرد و صلوات می‌فرستد و دومی را پیامبرصلی الله علیه و آله و سلممی گیرد و صلوات می‌فرستد.
۵۰.سقاهُمْ رَبُّهُمْ شَراباً طَهُوراً [دهر/۲۱] . برای گروهی ویسْقَوْنَ فِیها كَأْساً [دهر/۱۷] . برای گروهی دیگر.
۵۱. در صحیح بخاری گفته : قال النبیصلی الله علیه و سلم : (بدون ذکر وآله) وقتی می‌خواهید صلوات بفرستید بگوئید (صلی الله علیه و آله و سلم) .
۵۲. از میان جمعیت جوانی برخاست و گفت این مطالبی که تو می گوئی یک عمر این آقایان نگفته‌اند رو به تابلو کردم و از حق کمک طلبیدم. به ذهنم رسید که من مثل لوستر می‌باشم که به آهنها بندم.
۵۳. برخورد اشترتن بجای پذیرائی در زمانی که منزل آقائی رفتم
۵۴. شب اول قبر یا شب اول زفاف :
داستان عروسی است که شب زفاف در حجله از او اصول دین پرسیده شد.
۵۵. ماجرای نماز شب خواندن یکی از اولیاء و الهام به او که قورباغه هر شب غور غور می کند.
۵۶. پدرم هنگامی که به قم می‌آمدم تا طلبه شوم به من سفارش کرد :
استر ذهبك و ذهابك و مذهبك.
همیشه به یک مسجد نرو ، در کسی فانی نشو ،
۵۷. جریان ارمنی و محسن کاظمی و نقل برای پدر وی در اتوبوس.
۵۸. من و آقای پرورش در دار التبلیغ قم به عنوان سخنران سمیناری که برای تشویق خانواده‌های شاگردان ممتاز قرآن در سطح کشور تشکیل شده بود ، دعوت شده بودیم. آقای پرورش از اصفهان آمده بود. به هم رسیدیم. پرسیدم شما روی چه موضوعی کار کرده‌اید و می‌خواهید مطرح کنید گفت : یا بنی قرآن را جمع کرده‌ام. من گفتم : اتفاقا من هم همین کار را کرده‌ام.
۵۹. جریان پرستار بی حجاب و تغذیه علامه امینی (ره) .
۶۰. جریان پولی که شخصی به علامه طباطبائی می‌دهد و بعداً معلوم می‌شود حدود ششصد سال از مرگ او می گذرد.
۶۱. برخورد با محمد منتظری که به کلاس من می‌آمد و من جلسه را به او سپردم. بعد گفت خودت بیا اداره کن من یکی می‌فرستم تا روش شما را یاد بگیرد. پس از انقلاب گفت جلسه تو برای ما خیلی برکت داشت. تو جمع می کردی و ما از نیروها عضو می گرفتیم.
۱. استاد حسن زاده آملی در کتاب هزار و یک نکته شماره ۳۰۶ می‌فرماید : شخصی اهل بینش از این فقیر الی الله پرسید که جهت چیست؟ که خداوند در سوره مبارکه یس یک جا را به دو اسم متخالف نام می برد که فرمودوَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحابَ الْقَرْیةِ [یس/۱۳.]

و پس از چند آیه فرمود : وَ جاءَ رَجُلٌ مِنْ أَقْصَی الْمَدِینَةِ [قصص/۲۰.]

بعد از مقداری تامل این معنی در ذهنم خطور کرد که مدینه گفتن به احترام این مومن است که اگر جمعیتی ایمان بالله نداشته باشند اعرابی‌اند و اجتماع آنان قریه و ده کوره‌ای است و شهر آنجا است که مدینه فاضله باشند تا آنجا شود و آبادی ، بوجود مرد خداست در آیاتی که در آن قریه ذکر شده تامل شود مثلوَ کَأَیِّنْ مِنْ قَرْیَةٍ أَمْلَیْتُ لَها وَ هِیَ ظالِمَةٌ [حج/۴۸.]

وَ نَجَّیناهُ مِنَ الْقَرْیَةِ الَّتِی کانَتْ تَعْمَلُ الْخَبائِثَ [انبیاء/۷۴.]

وَ کَمْ قَصَمْنا مِنْ قَرْیَةٍ کانَتْ ظالِمَةً [انبیاء/۱۱.]

و نحوها و همچنین آیاتی که در آنها ذکر مدینه شده است.و الله تعالی هو العلیم.

۲. بعضی چیزها داریم که تاثیرات متقابل دارند مثل علم و خشیت : در قرآن مجید می‌فرماید : إِنَّما یَخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءُ [فاطر/۲۸.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ خَشِیَ اللَّهَ کَمَلَ عِلْمُهُ [غررالحکم ، ص ۱۹۰.]

م

۱.مؤمن

۱. نشانه های مؤمن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : اتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُومِنِ فَإِنَّهُ یَنْظُرُ بِنُورِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۱ ، ص۲۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : عِزُّ الْمُومِنِ إِسْتِغْنَاوهُ عَنِ النَّاسِ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۶۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : أَمَّا اللَّیلَ فَصَافُّونَ أَقْدَامَهُمْ تَالُونَ لِأَجْزَاءِ الْقُرْآنِ یرَتِّلُونَهُ تَرْتِیلًا یعِظُونَ أَنْفُسَهُمْ بِأَمْثَالِهِ وَ یسْتَشْفُونَ لِدَائِهِمْ بِدَوَائِهِ تَارَةً وَ تَارَةً مُفْتَرِشُونَ جِبَاهَهُمْ وَ أَکُفَّهُمْ وَ رُکَبَهُمْ وَ أَطْرَافَ أَقْدَامِهِمْ تَجْرِی دُمُوعُهُمْ عَلَی خُدُودِهِمْ یمَجِّدُونَ جَبَّاراً عَظِیماً وَ یجْأَرُونَ إِلَیهِ جَلَّ جَلَالُهُ فِی فَکَاکِ رِقَابِهِمْ هَذَا لَیلُهُمْ فَأَمَّا النَّهَارَ فَحُلَمَاءُ عُلَمَاءُ بَرَرَةٌ أَتْقِیاءُ بَرَاهُمْ خَوْفُ بَارِیهِمْ فَهُمْ أَمْثَالُ الْقِدَاحِ یحْسَبُهُمُ النَّاظِرُ إِلَیهِمْ مَرْضَی وَ مَا بِالْقَوْمِ مِنْ مَرَضٍ أَوْ قَدْ خُولِطُوا وَ قَدْ خَالَطَ الْقَوْمَ مِنْ عَظَمَةِ رَبِّهِمْ وَ شِدَّةِ سُلْطَانِهِ أَمْرٌ عَظِیمٌ طَاشَتْ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَ ذَهَلَتْ مِنْهُ عُقُولُهُمْ فَإِذَا اسْتَقَامُوا مِنْ ذَلِکَ بَادَرُوا إِلَی اللَّهِ تَعَالَی بِالْأَعْمَالِ الزَّاکِیةِ لَا یرْضَوْنَ لَهُ بِالْقَلِیلِ وَ لَا یسْتَکْثِرُونَ لَهُ الْجَزِیلَ فَهُمْ لِأَنْفُسِهِمْ مُتَّهِمُونَ وَ مِنْ أَعْمَالِهِمْ مُشْفِقُونَ إِنْ زُکِّی أَحَدُهُمْ خَافَ مِمَّا یقُولُونَ وَ قَالَ أَنَا أَعْلَمُ بِنَفْسِی مِنْ غَیرِی وَ رَبِّی أَعْلَمُ بِی اللَّهُمَّ لَا تُوَاخِذْنِی بِمَا یقُولُونَ وَ اجْعَلْنِی خَیراً مِمَّا یظُنُّونَ وَ اغْفِرْ لِی مَا لَا یعْلَمُونَ فَإِنَّکَ عَلَّامُ الْغُیوبِ وَ سَاتِرُ الْعُیوبِ هَذَا وَ مِنْ عَلَامَةِ أَحَدِهِمْ أَنْ تَرَی لَهُ قُوَّةً فِی دِینٍ وَ حَزْماً فِی لِینٍ وَ إِیمَاناً فِی یقِینٍ وَ حِرْصاً عَلَی عِلْمٍ وَ فَهْماً فِی فِقْهٍ وَ عِلْماً فِی حِلْمٍ وَ کَیساً فِی رِفْقٍ وَ قَصْداً فِی غِنًی وَ تَجَمُّلًا فِی فَاقَةٍ وَ صَبْراً فِی شِدَّةٍ وَ خُشُوعاً فِی عِبَادَةٍ وَ رَحْمَةً لِلْمَجْهُودِ وَ إِعْطَاءً فِی حَقٍّ وَ رِفْقاً فِی کَسْبٍ وَ طَلَباً فِی حَلَالٍ وَ تَعَفُّفاً فِی طَمَعٍ وَ طَمَعاً فِی غَیرِ طَبَعٍ أَی دَنَسٍ وَ نَشَاطاً فِی هُدًی وَ اعْتِصَاماً فِی شَهْوَةٍ وَ بِرّاً فِی اسْتِقَامَةٍ لَا یغُرُّهُ مَا جَهِلَهُ وَ لَا یدَعُ إِحْصَاءَ مَا عَمِلَهُ یسْتَبْطِئُ نَفْسَهُ فِی الْعَمَلِ وَ هُوَ مِنْ صَالِحِ عَمَلِهِ عَلَی وَجَلٍ یصْبِحُ وَ شُغُلُهُ الذِّکْرُ وَ یمْسِی وَ هَمُّهُ الشُّکْرُ یبِیتُ حَذِراً مِنْ سِنَةِ الْغَفْلَةِ وَ یصْبِحُ فَرِحاً لِمَا أَصَابَ مِنَ الْفَضْلِ وَ الرَّحْمَةِ إِنِ اسْتَصْعَبَتْ عَلَیهِ نَفْسُهُ فِیمَا تَکْرَهُ لَمْ یعْطِهَا سُولَهَا فِیمَا إِلَیهِ تَشْرَهُ رَغْبَتُهُ فِیمَا یبْقَی وَ زَهَادَتُهُ فِیمَا یفْنَی قَدْ قَرَنَ الْعَمَلَ بِالْعِلْمِ وَ الْعِلْمَ بِالْحِلْمِ یظَلُّ دَائِماً نَشَاطُهُ بَعِیداً کَسَلُهُ قَرِیباً أَمَلُهُ قَلِیلًا زَلَلُهُ مُتَوَقِّعاً أَجَلَهُ خَاشِعاً قَلْبُهُ ذَاکِراً رَبَّهُ قَانِعَةً نَفْسُهُ عَازِباً جَهْلُهُ مُحْرِزاً دِینَهُ مَیتاً دَاوهُ کَاظِماً غَیظَهُ صَافِیاً خُلُقُهُ آمِناً مِنْهُ جَارُهُ سَهْلًا أَمْرُهُ مَعْدُوماً کِبْرُهُ بَیناً صَبْرُهُ کَثِیراً ذِکْرُهُ لَا یعْمَلُ شَیئاً مِنَ الْخَیرِ رِئَاءً وَ لَا یتْرُکُهُ حَیاءً الْخَیرُ مِنْهُ

مَأْمُولٌ وَ الشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ إِنْ كانَ بَينَ الْغَافِلِينَ كتِبَ فِى الذَّاكرِينَ وَ إِنْ كانَ مَعَ الذَّاكرِينَ لَمْ يكتَبْ مِنَ الْغَافِلِينَ يعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَ يعْطِى مَنْ حَرَمَهُ وَ يصِلُ مَنْ قَطَعَهُ قَرِيبٌ مَعْرُوفُهُ صَادِقٌ قَوْلُهُ حَسَنٌ فِعْلُهُ مُقْبِلٌ خَيرُهُ مُدْبِرٌ شَرُّهُ غَائِبٌ مَكرُهُ فِى الزَّلَازِلِ وَقُورٌ وَ فِى الْمَكارِهِ صَبُورٌ وَ فِى الرَّخَاءِ شَكورٌ لَا يحِيفُ عَلَى مَنْ يبْغِضُ وَ لَا يأْثَمُ فِيمَنْ يحِبُّ وَ لَا يدَّعِى مَا لَيسَ لَهُ وَ لَا يجْحَدُ مَا عَلَيهِ يعْتَرِفُ بِالْحَقِّ قَبْلَ أَنْ يشْهَدَ بِهِ عَلَيهِ لَا يضِيعُ مَا اسْتَحْفَظَهُ وَ لَا ينَابِزُ بِالْأَلْقَابِ لَا يبْغِى عَلَى أَحَدٍ وَ لَا يغْلِبُهُ الْحَسَدُ وَ لَا يضَارُّ بِالْجَارِ وَ لَا يشْمَتُ بِالْمُصَابِ مُودٍّ لِلْأَمَانَاتِ عَامِلٌ بِالطَّاعَاتِ سَرِيعٌ إِلَى الْخَيرَاتِ بَطِىءٌ عَنِ الْمُنْكرَاتِ يأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ يفْعَلُهُ وَ ينْهَى عَنِ الْمُنْكرِ وَ يجْتَنِبُهُ لَا يدْخُلُ فِى الْأُمُورِ بِجَهْلٍ وَ لَا يخْرُجُ مِنَ الْحَقِّ بِعَجْزٍ إِنْ صَمَتَ لَمْ يعْيِهِ الصَّمْتُ وَ إِنْ نَطَقَ لَمْ يعْيِهِ اللَّفْظُ وَ إِنْ ضَحِك لَمْ يعْلُ بِهِ صَوْتُهُ قَانِعٌ بِالَّذِى قُدِّرَ لَهُ لَا يجْمَحُ بِهِ الْغَيظُ وَ لَا يغْلِبُهُ الْهَوَى وَ لَا يقْهَرُهُ الشُّحُّ يخَالِطُ النَّاسَ بِعِلْمٍ وَ يفَارِقُهُمْ بِسِلْمٍ يتَكلَّمُ لِيغْنَمَ وَ يسْأَلُ لِيفْهَمَ نَفْسُهُ مِنْهُ فِى عَنَاءٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِى رَاحَةٍ أَرَاحَ النَّاسَ مِنْ نَفْسِهِ وَ أَتْعَبَهَا لِآخِرَتِهِ إِنْ بُغِى عَلَيهِ صَبَرَ لِيكونَ اللَّهُ تَعَالَى هُوَ الْمُنْتَصِرَ لَهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

المومن بخير على كل حال [ميزان الحكمه ، حديث ۱۴۱۱] .

المومن يكفر [ميزان الحكمه ، حديث ۱۴۱۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : نِيةُ الْمُومِنِ أَبْلَغُ مِنْ عَمَلِهِ [أمالى طوسى ، ص۴۵۴] .

وصب المومن كفاره الخطايا [كنزالعمال ، ج۳ ، ص۳۱۰]

ياتى على الناس زمان المومن فيه اذل من شاته (از بزغاله خوارتر است [نهج الفصاحه ، جملمه ، ۳۱۸۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : إن المؤمن قيده القرآن عن كثير من هواء نفسه و شهوته [التحصين ابن‌فهدالحلى ، ص۲۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : الْمُومِنُ مِرْآةٌ لِأَخِيهِ الْمُومِنِ ينْصَحُهُ إِذَا غَابَ عَنْهُ [النوادر راوندى ، ص۸] .

المومن كنز المعرفه يسير المونه [ميزان الحكمه ، حديث ، ۱۴۵۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : لَيسَ مِنْ أَخْلَاقِ الْمُومِنِ التَّمَلُّقُ وَ لَا الْحَسَدُ إِلَّا فِى طَلَبِ الْعِلْمِ [الجعفريات ، ص۲۳۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : لا يلدغ المؤمن من حجر مرتين [مشكاه‌الأنوار ، ص۳۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : مَثَلُ الْمُومِنِ فِى تَوَادِّهِمْ وَ تَرَاحُمِهِمْ كمَثَلِ الْجَسَدِ إِذَا اشْتَكى بَعْضُهُ تَدَاعَى سَائِرُهُ بِالسَّهَرِ وَ الْحُمَّى [بحارالأنوار ، ج۵۸ ، ص۱۵۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : الْمُومِنُ كيسٌ ، فَطِنٌ ، حَذِرٌ [الدعوات راوندى ، ص۳۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : الْمُومِنُ هَينٌ لَينٌ سَمْحٌ لَهُ خُلُقٌ حَسَنٌ وَ الْكافِرُ فَظٌّ غَلِيظٌ لَهُ خُلُقٌ سَيئٌ وَ فِيهِ جَبْرِيةٌ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۷۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : إِنَّ الْمُومِنَ يأْخُذُ بِأَدَبِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا وَسَّعَ عَلَيهِ اتَّسَعَ وَ إِذَا أَمْسَك عَلَيهِ أَمْسَك [كافى ، ج۴ ، ص۱۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : الْمُومِنُ مَأْلُوفٌ وَ لَا خَيرَ فِيمَنْ لَا يأْلَفُ وَ لَا يولَفُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۰۲] .

اذا سرتك حسنتك و ساءتك سيئتك فانت مومن [نهج الفصاحه ، جمله ۲۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : إِنَّ أَكمَلَ الْمُومِنِينَ إِيمَاناً أَحْسَنُهُمْ خُلُقاً [كافى ، ج۲ ، ص۹۹] .

ان المومن ليدرك بحسن الخلق درجه القائم الصائم [نهج الفصاحه ، جمله ۸۱۴] .

ان المومن يجاهد بسيفه و لسانه [نهج الفصاحه ، جمله ۸۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِی مُسْلِمٍ الْبُخْلُ وَ سُوءُ الْخُلُقِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۷۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ الْعِلْمَ خَلِیلُ الْمُومِنِ وَ الْحِلْمَ وَزِیرُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۰] .

قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : لیس بمومن من لم یعد البلاء نعمه و الرخاء مصیبه [نهج الفصاحه ، جمله۲۳۹۱] .

قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : المومن یغار و الله اشد غیره [میزان الحکمه ، حدیث ۱۴۲۶] .

قال رسول الله (صلی الله علیه و آله) : المومن نفسه منه فی عناء والناس فی راحه [میزان الحکمه ، حدیث ۱۴۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْعِلْمُ خَلِیلُ الْمُومِنِ وَ الْحِلْمُ وَزِیرُهُ وَ الْعَقْلُ دَلِیلُهُ وَ الْعَمَلُ قَیِمُهُ وَ اللِّینُ أَخُوهُ وَ الرِّفْقُ وَالِدُهُ وَ الصَّبْرُ أَمِیرُ جُنُودِهِ [تحف‌العقول ، ص۴۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْمُومِن نَفْسُهُ مِنْهُ فِی عَنَاءٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِی رَاحَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ مَثَلَ الْمُومِنِ کمَثَلِ النَّحْلَةِ إِنْ صَاحَبْتَهُ نَفَعَک وَ إِنْ شَاوَرْتَهُ نَفَعَک وَ إِنْ جَالَسْتَهُ نَفَعَک وَ کلُّ شَأْنِهِ مَنَافِعُ وَ کذَلِک النَّحْلَةُ کلُّ شَأْنِهَا مَنَافِعُ [بحارالأنوار ، ج۶۱ ، ص۲۳۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْمُومِنُ مَنِ ائْتَمَنَهُ الْمُومِنُونَ عَلَی أَنْفُسِهِمْ وَ أَمْوَالِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لَا یکمُلُ الْمُومِنُ إِیمَانُهُ حَتَّی یحْتَوِی عَلَی مِائَةٍ وَ ثَلَاثِ خِصَالٍ فِعْلٍ وَ عَمَلٍ وَ نِیةٍ وَ بَاطِنٍ وَ ظَاهِرٍ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : یا رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) مَا الْمِائَةُ وَ ثَلَاثُ خِصَالٍ؟ فَقَالَ : یا عَلِی مِنْ صِفَاتِ الْمُومِنِ أَنْ یکونَ جَوَّالَ الْفِکرِ جَوْهَرِی الذِّکرِ کثِیراً عِلْمُهُ عَظِیماً حِلْمُهُ جَمِیلَ الْمُنَازَعَةِ کرِیمَ الْمُرَاجَعَةِ أَوْسَعَ النَّاسِ صَدْراً وَ أَذَلَّهُمْ نَفْساً ضِحْکهُ تَبَسُّماً وَ اجْتِمَاعُهُ تَعَلُّماً مُذَکرَ الْغَافِلِ مُعَلِّمَ الْجَاهِلِ لَا یوذِی مَنْ یوذِیهِ وَ لَا یخُوضُ فِیمَا لَا یعْنِیهِ وَ لَا یشْمَتُ بِمُصِیبَةٍ وَ لَا یذْکرُ أَحَداً بِغِیبَةٍ بَرِیئاً مِنَ الْمُحَرَّمَاتِ وَاقِفاً عِنْدَ الشُّبُهَاتِ کثِیرَ الْعَطَاءِ قَلِیلَ الْأَذَی عَوْناً لِلْغَرِیبِ وَ أَباً لِلْیتِیمِ بِشْرُهُ فِی وَجْهِهِ وَ حُزْنُهُ فِی قَلْبِهِ مُتَبَشِّراً بِفَقْرِهِ أَحْلَی مِنَ الشَّهْدِ وَ أَصْلَدَ مِنَ الصَّلْدِ لَا یکشِفُ سِرّاً وَ لَا یهْتِک سِتْراً لَطِیفَ الْحَرَکاتِ حُلْوَ الْمُشَاهَدَةِ کثِیرَ الْعِبَادَةِ حَسَنَ الْوَقَارِ لَینَ الْجَانِبِ طَوِیلَ الصَّمْتِ حَلِیماً إِذَا جُهِلَ عَلَیهِ صَبُوراً عَلَی مَنْ أَسَاءَ إِلَیهِ یبَجِّلُ الْکبِیرَ وَ یرْحَمُ الصَّغِیرَ أَمِیناً عَلَی الْأَمَانَاتِ بَعِیداً مِنَ الْخِیانَاتِ إِلْفُهُ التُّقَی وَ حِلْفُهُ الْحَیاءُ کثِیرَ الْحَذَرِ قَلِیلَ الزَّلَلِ حَرَکاتُهُ أَدَبٌ وَ کلَامُهُ عَجَبٌ مُقِیلَ الْعَثْرَةِ وَ لَا یتَتَبَّعُ الْعَوْرَةَ وَقُوراً صَبُوراً رَضِیاً شَکوراً قَلِیلَ الْکلَامِ صَدُوقَ اللِّسَانِ بَرّاً مَصُوناً حَلِیماً رَفِیقاً عَفِیفاً شَرِیفاً لَا لَعَّانٌ وَ لَا کذَّابٌ وَ لَا مُغْتَابٌ وَ لَا سَبَّابٌ وَ لَا حَسُودٌ وَ لَا بَخِیلٌ هَشَّاشاً بَشَّاشاً لَا حَسَّاسٌ وَ لَا جَسَّاسٌ یطْلُبُ مِنَ الْأُمُورِ أَعْلَاهَا وَ مِنَ الْأَخْلَاقِ أَسْنَاهَا مَشْمُولًا بِحِفْظِ اللَّهِ مُویداً بِتَوْفِیقِ اللَّهِ ذَا قُوَّةٍ فِی لِینٍ وَ عَزْمَةٍ فِی یقِینٍ لَا یحِیفُ عَلَی مَنْ یبْغِضُ وَ لَا یأْثَمُ فِیمَنْ یحِبُّ صَبُوراً فِی الشَّدَائِدِ لَا یجُورُ وَ لَا یعْتَدِی وَ لَا یأْتِی بِمَا یشْتَهِی الْفَقْرُ شِعَارُهُ وَ الصَّبْرُ دِثَارُهُ قَلِیلَ الْمَئُونَةِ کثِیرَ الْمَعُونَةِ کثِیرَ الصِّیامِ طَوِیلَ الْقِیامِ قَلِیلَ الْمَنَامِ قَلْبُهُ تَقِی وَ عَمَلُهُ زَکی إِذَا قَدَرَ عَفَا وَ إِذَا وَعَدَ وَفَی یصُومُ رَغْباً وَ یصَلِّی رَهْباً وَ یحْسِنُ فِی عَمَلِهِ کأَنَّهُ نَاظِرٌ إِلَیهِ غَضَّ الطَّرْفِ سَخِی الْکفِّ لَا یرُدُّ سَائِلًا وَ لَا یبْخَلُ بِنَائِلٍ مُتَوَاصِلًا إِلَی الْإِخْوَانِ مُتَرَادِفاً لِلْإِحْسَانِ یزِنُ کلَامَهُ وَ یخْرِسُ لِسَانَهُ لَا یغْرَقُ فِی بُغْضِهِ وَ لَا یهْلِک فِی حُبِّهِ وَ لَا یقْبَلُ الْبَاطِلَ مِنْ صَدِیقِهِ وَ لَا یرُدُّ الْحَقَّ عَلَیعَدُوِّهِ وَ لَا یتَعَلَّمُ إِلَّا لِیعْلَمَ وَ لَا یعْلَمُ إِلَّا لِیعْمَلَ قَلِیلًا حِقْدُهُ کثِیراً شُکرُهُ یطْلُبُ النَّهَارَ مَعِیشَتَهُ وَ یبْکی اللَّیلَ عَلَی خَطِیئَتِهِ إِنْ سَلَک مَعَ أَهْلِ الدُّنْیا کانَ أَکیسَهُمْ وَ إِنْ سَلَک مَعَ أَهْلِ الْآخِرَةِ کانَ أَوْرَعَهُمْ لَا یرْضَی فِی کسْبِهِ بِشُبْهَةٍ وَ لَا یعْمَلُ فِی دِینِهِ بِرُخْصَةٍ یعْطِفُ عَلَی أَخِیهِ بِزَلَّتِهِ وَ یرْعَی مَا مَضَی مِنْ قَدِیمِ صُحْبَتِهِ [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص۳۱۰] .

۲. کرامت مؤمن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أبی الله أن یرزق عبده المؤمن إلا من حیث لا یحتسب [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۶۸] .

قال الامام الصادق (علیه السلام) : من حقّر مؤمناً اقاۀ ماله حقّره الله ، فلم یزل عنـدالله محقوراً حتی یتوب مما صنع ، وقال : انهم یباهون باکفائهم یوم القیامه. [(مشکاۀ الانوار ، باب۲ ، فصل ۱ ، حدیث ۷)]

عن المضل عن ابی عبـد الله علیه السلام قـال : " یقـال للمؤمن یوم القیـامه تصـفحب وجوه النـاس ، فمن کان سـقاک شربۀ او اطعمک اکلۀٌ اوفعل بک کذاوکذا فخذ بیده فادخله الجنّۀ قال : فانّه لیمر علی الصراط و معه بشر کثیر فتقول الملائکه : الی این یا ولی الله ، الی این یا عبـد الله ، فیقول الله جل ثنائه : اجیرو العبدی فاجازوه ، وانما سـمّی المومن مؤمناً لانه یومن علی الله فیجیز امانه". [(مشکاۀ الانوار ، باب ۲ ، فصل ۶ ، حدیث ۳)]

۳. حقوق مؤمن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنِ اغْتِیبَ عِنْدَهُ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فَاسْتَطَاعَ نَصْرَهُ فَلَمْ یَنْصُرْهُ خَذَلَهُ اللَّهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَۀِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۷۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : من استطاع منکم ان یستر اخاه المومن بثوبه فلیعمل [نهج الفصاحه جمله ۲۹۵۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : من اخاف مومنا کان حقا علی الله الا یومنه یوم القیامه [نهج الفصاحه ، جمله ۲۹۷۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ رَمَی مُومِناً بِکفْرٍ وَ مَنْ رَمَی مُومِناً بِکفْرٍ فَهُوَ کقَاتِلِهِ [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۱۴۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ عَیرَ مُومِناً بِذَنْبٍ لَمْ یمُتْ حَتَّی یرْکبَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْمُومِنُ لِلْمُومِنِ بِمَنْزِلَۀِ الْبُنْیانِ یشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضاً [بحارالأنوار ، ج۵۸ ، ص ۱۵۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْمُومِنُ أَخُ الْمُومِنِ لَا یظْلِمُهُ وَ لَا یخْذُلُهُ وَ لَا یغُشُّهُ وَ لَا یغْتَابُهُ وَ لَا یخُونُهُ وَ لَا یکذِبُهُ [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص۲۸۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : المومن اخ المومن یحوطه من ورائه (از پشت سر مراقب است) [نهج الفصاحه ، جمله ۳۱۰۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ابی الله ان یجعل لقاتل المومن توبه [نهج الفصاحه ، جمله ۸] .

و سئل (ص) فقـالوا : یـا رسول الله أی العمل أفضل؟ قال : " أن تـدخل علی أخیک المون سرورا أو تقضـی عنه دینا أو تطعمه خبزا" [عوالیاللئالی ، ج۱ ، ص۳۷۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : الْمُومِنُ مِرْآۀُ الْمُومِنِ [تحف‌العقول ، ص۱۷۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ان حقا علی المومن ان یتوجع بعضـهم کبعبض کما یالم الجسـد الراس [نهج الفصاحه ، جمله ۸۴۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ مِنْهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْمُومِنُ حَرَامٌ کلُّهُ عِرْضُهُ وَ مَالُهُ وَ دَمُهُ [تحف‌العقول ، ص۵۷] .

قَالَ الْکاظِمُ (علیه السلام) : أ ما علمت أن المشی فی حاجۀ المون خیر من اعتکاف شهرین متتابعین فی المسجد الحرام بصیامهما [المون ، ص۴۷] .

رُوِی أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) نَظَرَ إِلَی الْکعْبَۀِ فَقَالَ : " مَرْحَباً بِالْبَیتِ مَا أَعْظَمَک وَ أَعْظَمَ حُرْمَتَک عَلَی اللَّهِ وَ اللَّهِ لَلْمُومِنُ أَعْظَمُ حُرْمَۀً مِنْک لِأَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ مِنْک وَاحِدَۀً وَ مِنَ الْمُومِنِ ثَلَاثَۀً مَالَهُ وَ دَمَهُ وَ أَنْ یظَنَّ بِهِ ظَنَّ السَّوْءِ" [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۲۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لوان اهل السماء و الارض اشرکوا فی ذم مومن لکبتهم الله فی النار [نهج الفصاحه ، جمله ۲۳۰۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : المومن اکرم علی الله من ملائکته المقربین [میزان الحکمه ، حدیث ۱۴۰۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ تَتَکافَأُ دِمَاوهُمْ وَ هُمْ یدٌ عَلَی مَنْ سِوَاهُمْ یسْعَی بِذِمَّتِهِم [کافی ، ج۱ ، ص۴۰۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لَیسَ بِالْمُومِنِ الَّذِی یشْبَعُ وَ جَارُهُ إِلَی جَنْبِهِ جَائِعٌ [عواليالئالی ، ج۱ ، ص۲۵۷] .
عَنْ مُعَلَّی بْنِ خُنَیسٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : "قُلْتُ لَهُ مَا حَقُّ الْمُسْلِمِ عَلَی الْمُسْلِمِ؟ قَالَ : لَهُ سَبْعُ حُقُوقٍ وَاجِبَاتٍ مَا مِنْهُنَّ حَقٌّ إِلَّا وَ هُوَ عَلَیهِ وَاجِبٌ إِنْ ضَیعَ مِنْهَا شَیئاً خَرَجَ مِنْ وِلَایةِ اللَّهِ وَ طَاعَتِهِ وَ لَمْ یکنْ لِلَّهِ فِیهِ مِنْ نَصِیبٍ قُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاك وَ مَا هِی؟ قَالَ : یا مُعَلَّی إِنِّی عَلَیك شَفِیقٌ أَخَافُ أَنْ تُضَیعَ وَ لَا تَحْفَظَ وَ تَعْلَمَ وَ لَا تَعْمَلَ. قَالَ : قُلْتُ لَهُ : لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ. قَالَ : أَیسَرُ حَقٍّ مِنْهَا أَنْ تُحِبَّ لَهُ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِك وَ تَكرَهَ لَهُ مَا تَكرَهُ لِنَفْسِك وَ الْحَقُّ الثَّانِی أَنْ تَجْتَنِبَ سَخَطَهُ وَ تَتَّبِعَ مَرْضَاتَهُ وَ تُطِیعَ أَمْرَهُ وَ الْحَقُّ الثَّالِثُ أَنْ تُعِینَهُ بِنَفْسِك وَ مَالِك وَ لِسَانِك وَ یدِك وَ رِجْلِك وَ الْحَقُّ الرَّابِعُ أَنْ تَكونَ عَینَهُ وَ دَلِیلَهُ وَ مِرْآتَهُ وَ الْحَقُّ الْخَامِسُ أَنْ لَا تَشْبَعَ وَ یجُوعُ وَ لَا تَرْوَی وَ یظْمَأُ وَ لَا تَلْبَسَ وَ یعْرَی وَ الْحَقُّ السَّادِسُ أَنْ یكونَ لَك خَادِمٌ وَ لَیسَ لِأَخِیك خَادِمٌ فَوَاجِبٌ أَنْ تَبْعَثَ خَادِمَك فَیغْسِلَ ثِیابَهُ وَ یصْنَعَ طَعَامَهُ وَ یمَهِّدَ فِرَاشَهُ وَ الْحَقُّ السَّابِعُ أَنْ تُبِرَّ قَسَمَهُ وَ تُجِیبَ دَعْوَتَهُ وَ تَعُودَ مَرِیضَهُ وَ تَشْهَدَ جَنَازَتَهُ وَ إِذَا عَلِمْتَ أَنَّ لَهُ حَاجَةً تُبَادِرُهُ إِلَی قَضَائِهَا وَ لَا تُلْجِئُهُ أَنْ یسْأَلَكهَا وَ لَكنْ تُبَادِرُهُ مُبَادَرَةً فَإِذَا فَعَلْتَ ذَلِك وَصَلْتَ وَلَایتَك بِوَلَایتِهِ وَ وَلَایتَهُ بِوَلَایتِك" [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : حَقٌّ عَلَی الْمُسْلِمِ إِذَا أَرَادَ سَفَراً أَنْ یعْلِمَ إِخْوَانَهُ وَ حَقٌّ عَلَی إِخْوَانِهِ إِذَا قَدِمَ أَنْ یأْتُوهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : تَوَاصَلُوا وَ تَبَارُّوا وَ تَرَاحَمُوا وَ كونُوا إِخْوَةً بَرَرَةً كمَا أَمَرَكمُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۵] .
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : فَبِاللَّهِ نَسْتَعِینُ عَلَی حُقُوقِ الْإِخْوَانِ وَ الْأَخِ الَّذِی یجِبُ لَهُ هَذِهِ الْحُقُوقُ الَّذِی لَا فَرْقَ بَینَك وَ بَینَهُ فِی جُمْلَةِ الدِّینِ وَ تَفْصِیلِهِ ثُمَّ مَا یجِبُ لَهُ بِالْحُقُوقِ عَلَی حَسَبِ قُرْبِ [مَا] بَینَ الْإِخْوَانِ وَ بُعْدِهِ بِحَسَبِ ذَلِك أَرْوِی عَنِ الْعَالِمِ (ع) أَنَّهُ وَقَفَ بِحِیالِ الْكعْبَةِ ثُمَّ قَالَ : مَا أَعْظَمَ حَقَّك [یا كعْبَةُ] وَ اللَّهِ إِنَّ حَقَّ الْمُومِنِ لَأَعْظَمُ مِنْ حَقِّك [فقه‌الرضا ، ص۳۳۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لِلْمُسْلِمِ عَلَی أَخِیهِ الْمُسْلِمِ مِنَ الْحَقِّ أَنْ یسَلِّمَ عَلَیهِ إِذَا لَقِیهُ وَ یعُودَهُ إِذَا مَرِضَ وَ ینْصَحَ لَهُ إِذَا غَابَ وَ یسَمِّتَهُ إِذَا عَطَسَ وَ یجِیبَهُ إِذَا دَعَاهُ وَ یتْبَعَهُ إِذَا مَاتَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : یا كمَیلُ الْمُومِنُ مِرْآةُ الْمُومِنِ لِأَنَّهُ یتَأَمَّلُهُ وَ یسُدُّ فَاقَتَهُ وَ یجَمِّلُ حَالَتَهُ یا كمَیلُ الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ وَ لَا شَیءَ آثَرُ عِنْدَ كلِّ أَخٍ مِنْ أَخِیهِ یا كمَیلُ إِنْ لَمْ تُحِبَّ أَخَاك فَلَسْتَ أَخَاه [تحف‌العقول ، ص۱۷۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْمُومِنُونَ كأَسْنَانِ الْمُشْطِ یتَسَاوَوْنَ فِی الْحُقُوقِ بَینَهُمْ [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۴۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الْمُومِنَانِ كالْیدَینِ یغْسِلُ إِحْدَاهُمَا بِالْأُخْرَی فَإِذَا رَزَقَك اللَّهُ وُدَّ أَخِیك فَاسْتَمْسِك بِمَوَدَّتِهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۴۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ عَظَّمَ دِینَ اللَّهِ عَظَّمَ حَقَّ إِخْوَانِهِ وَ مَن اسْتَخَفَّ بِدِینِهِ اسْتَخَفَّ بِإِخْوَانِهِ [مشکاه‌الأنوار ، ص۱۸۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْمَاشِی فِی حَاجَةِ أَخِیهِ كالسَّاعِی بَینَ الصَّفَا وَ الْمَرْوَةِ وَ قَاضِی حَاجَتِهِ كالْمُتَشَحِّطِ بِدَمِهِ فِی سَبِیلِ اللَّهِ یوْمَ بَدْرٍ وَ أُحُدٍ وَ مَا عَذَّبَ اللَّهُ أُمَّةً إِلَّا عِنْدَ اسْتِهَانَتِهِمْ بِحُقُوقِ فُقَرَاءِ إِخْوَانِهِمْ [تحف‌العقول ، ص۳۰۳] .

۱. مال

۱. مال از دیدگاه اسلام

لَتُبْلَوُنَّ فِی أَمْوالِکمْ وَ أَنْفُسِکمْ [آل عمران/۱۸۶] .

اسلام مکتبی است که اقتصاد ، رشد و رفاه مقدمات آن است و هیچ یک هدف نیست. تولید و توزیع و مصرف در این مکتب باید در مسیر آزادی ، آگاهی ، اخلاص و عبورگاه باشد نه توقفگاه؛

قُلْ إِنْ کانَ آباوکمْ وَ أَبْناوکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشِیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِی سَبِیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [توبه/۲۴] .

به همین دلیل رد کردن مال ، تزکیه و تطهیر و خود سازی است :

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَکیهِمْ بِها [توبه/۱۰۳] .

وَ تَثْبِیتاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ [بقره/۲۶۵] .

مالک هم حق هرگونه تصرف در مال را ندارد :

أَ صَلاتُک تَأْمُرُک أَنْ نَتْرُک ما یعْبُدُ آباونا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِی أَمْوالِنا ما نَشوا [هود/۸۷] .

درآمد باطل ، گناه و تبدیل ناحق ممنوع است :

لا تَأْکلُوا أَمْوالَکمْ بَینَکمْ بِالْباطِلِ [بقره/۱۸۸] .

لِتَأْکلُوا فَرِیقاً مِنْ أَمْوالِ النّاسِ بِالْإِثْمِ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۱۸۸] .

وَ لا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِیثَ بِالطَّیبِ [نساء/۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : الْمَالُ وَبَالٌ عَلَی صَاحِبِهِ إِلَّا مَا قَدَّمَ مِنْهُ [غررالحکم ، ص۳۶۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا مَاتَ قَالَتِ الْمَلَائِکةُ مَا قَدَّمَ وَ قَالَتِ النَّاسُ مَا أَخَّرَ فَقَدِّمُوا فَضْلًا یکنْ لَکمْ وَ لَا تُوخِّرُوا کلًّا یکنْ عَلَیکمْ فَإِنَّ الْمَحْرُومَ مَنْ حُرِمَ خَیرَ مَالِهِ وَ الْمَغْبُوطَ مَنْ ثَقَّلَ بِالصَّدَقَاتِ وَ الْخَیرَاتِ مَوَازِینَهُ وَ أَحْسَنَ فِی الْجَنَّةِ بِهَا مِهَادَهُ وَ طَیبَ عَلَی الصِّرَاطِ بِهَا مَسْلَکهُ [أمالی صدوق ، ص۱۱۰] .

۲. طبقه بندی مردم در تعلق به مال

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَکونُ أُمَّتِی فِی الدُّنْیا عَلَی ثَلَاثَةِ أَطْبَاقٍ

۱.أَمَّا الطَّبَقُ الْأَوَّلُ فَلَا یحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ وَ ادِّخَارَهُ وَ لَا یسْعَوْنَ فِی اقْتِنَائِهِ وَ احْتِکارِهِ وَ إِنَّمَا رِضَاهُمْ مِنَ الدُّنْیا سَدُّ جُوعَةٍ وَ سَتْرُ عَوْرَةٍ وَ غِنَاهُمْ فِیهَا مَا بَلَغَ بِهِمُ الْآخِرَةَ فَأُولَئِک الْآمِنُونَ الَّذِینَ لَا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لَا هُمْ یحْزَنُونَ

۲.وَ أَمَّا الطَّبَقُ الثَّانِی فَإِنَّهُمْ یحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ مِنْ أَطْیبِ وُجُوهِهِ وَ أَحْسَنِ سُبُلِهِ یصِلُونَ بِهِ أَرْحَامَهُمْ وَ یبِرُّونَ بِهِ إِخْوَانَهُمْ وَ یوَاسُونَ بِهِ فُقَرَاءَهُمْ وَ لَعَضُّ أَحَدِهِمْ عَلَی الرَّضْفِ أَیسَرُ عَلَیهِ مِنْ أَنْ یکتَسِبَ دِرْهَماً مِنْ غَیرِ حِلِّهِ أَوْ یمْنَعَهُ مِنْ حَقِّهِ أَوْ یکونَ لَهُ خَازِناً إِلَی حِینِ مَوْتِهِ فَأُولَئِک الَّذِینَ إِنْ نُوقِشُوا عُذِّبُوا وَ إِنْ عُفِی عَنْهُمْ سَلِمُوا

۳.وَ أَمَّا الطَّبَقُ الثَّالِثُ فَإِنَّهُمْ یحِبُّونَ جَمْعَ الْمَالِ مِمَّا حَلَّ وَ حَرُمَ وَ مَنْعَهُ مِمَّا افْتُرِضَ وَ وَجَبَ إِنْ أَنْفَقُوهُ أَنْفَقُوهُ إِسْرَافاً وَ بِدَاراً وَ إِنْ أَمْسَکوهُ أَمْسَکوهُ بُخْلًا وَ احْتِکاراً أُولَئِک الَّذِینَ مَلَکتِ الدُّنْیا زِمَامَ قُلُوبِهِمْ حَتَّی أَوْرَدَتْهُمُ النَّارَ بِذُنُوبِهِمْ [أعلام‌الدین ، ص۳۴۱] .

۳. انواع مال

۱. بهترین مال

۱. قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : أفضل المال ما وقی به العرض [العددالقویة ، ص۲۹۲] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أفضل المال ما قضيت به الحقوق [غررالحکم ، ص۳۶۷] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أفضل الأموال ما استرق به الرجال [غررالحکم ، ص۳۶۷] .

۴. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أفضل الأموال أحسنها أثرا عليك [غررالحکم ، ص۳۶۷] .

۵. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ مَالِ الْمَرْءِ وَ ذَخَائِرِهِ الصَّدَقَةُ [عيونأخبارالرضا (علیه السلام) ، ج۲ ، ص۶۱] .

۶. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : خير مالك ما أعانك على حاجتك [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۱] .

۸. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إن خير المال ما أورثك ذخرا و ذكرا و أكسبك حمدا و أجرا [غررالحکم ، ص۳۶۷] .

۱۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا مَالَ أَعْوَدُ مِنَ الْعَقْلِ [کافی ، ج۱ ، ص۲۵] .

۲. بدترین مال

۱. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : شر الأموال ما لم يخرج منه حق الله سبحانه [غررالحکم ، ص۳۶۹] .

۲. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : شر المال ما لم ينفق فی سبيل الله منه و لم تو زكاته [غررالحکم ، ص۳۶۹] .

۳. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : شر الأموال ما اكتسب المذام [غررالحکم ، ص۳۶۹] .

۴. قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى يَبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ نَاساً مِنْ قُبُورِهِمْ مَشْدُودَةً أَيْدِيهِمْ إِلَى أَعْنَاقِهِمْ لَا يَسْتَطِيعُونَ أَنْ يَتَنَاوَلُوا بِهَا قِيسَ أَنْمُلَةٍ مَعَهُمْ مَلَائِكَةٌ يُعَيِّرُونَهُمْ تَعْيِيراً شَدِيداً؛ روز قيامت گروهی را می‌آورند دست بسته ، دستها به گردنها آويزان ، فرشتگان به شدت آنان را سرزنش می‌كنند و می گويند : يَقُولُونَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ مَنَعُوا خَيراً قَلِيلًا مِنْ خَيرٍ كَثِيرٍ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ أَعْطَاهُمُ اللَّهُ فَمَنَعُوا حَقَّ اللَّهِ فِی أَمْوَالِهِمْ [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۶] .

۴. استفاده از مال

۱. مثبت

۱.جهاد مالی : تُجاهِدُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوالِكُمْ [صف/۱۱] .

۲.انفاق : يُنْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِی سَبِيلِ اللّهِ [بقره/۲۶۱] .

وَ آتَى الْمالَ عَلى حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكينَ وَ ابْنَ السَّبِيلِ وَ السّائِلِينَ وَ فِی الرِّقابِ [بقره/۱۷۷] .

۳.ادای حقوق : وَ الَّذِينَ فِی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُومِ [معارج/۲۵-۲۴] .

۲. منفی

۱.سرکشی و عصيان : أَ فَرَأَيْتَ الَّذِی كَفَرَ بِآياتِنا وَ قالَ لَأُوتَيَنَّ مالاً وَ وَلَداً [مريم/۷۷] .

۲.عناد ولجاج : ذَرْنِی وَ مَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً وَ جَعَلْتُ لَهُ مالاً مَمْدُوداً وَ بَنِينَ شُهُوداً وَ مَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيداً ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ كَلّا إِنَّهُ كانَ لِآياتِنا عَنِيداً [مدثر/۱۶-۱۱] .

۳.تحقير ديگران : وَيلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ الَّذِی جَمَعَ مالاً وَ عَدَّدَهُ [همزه/۲-۱] .

۴.غفلت : لا تلهكم اموالكم [منافقون ، ۹]

أَلْهاكُمُ التَّكاثُرُ [تکاثر/۱] .

شَغَلَتْنا أَمْوالُنا [فتح/۱۱] .
۶.خود برتربینی : نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْك مِنْهُ وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ [بقره/۲۴۷] .
۷.دین فروشی : إِنَّ كَثِیراً مِنَ الْأَحْبارِ وَ الرُّهْبانِ لَیأْكلُونَ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ [توبه/۳۴] .
وَ یشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً [بقره/۱۷۴] .
۸.غرور و دل بستگی به دنیا : یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .
۵. حق مال از منظر امام سجاد (علیه السلام)
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَمَّا حَقُّ مَالِك
۱.فَأَنْ لَا تَأْخُذَهُ إِلَّا مِنْ حِلِّهِ
۲.وَ لَا تُنْفِقَهُ إِلَّا فِی وَجْهِهِ
۳.وَ لَا تُوثِرَ عَلَی نَفْسِك مَنْ لَا یحْمَدُك
۴.فَاعْمَلْ بِهِ بِطَاعَةِ رَبِّك وَ لَا تَبْخَلْ بِهِ فَتَبُوءَ بِالْحَسْرَةِ وَ النَّدَامَةِ مَعَ التَّبِعَةِ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۳] .
۶. تجمع اموال از دیدگاه امام رضا (علیه السلام)
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : لَا یجْتَمِعُ الْمَالُ إِلَّا بِخِصَالٍ خَمْسٍ
۷. حرص در مال مذموم است؛ زیرا :
حرص در مال مایه کلاه برداری و رشوه ها و کم فروشی ها و گرانفروشی ها می‌شود.
شخصیت آدمی و صفات و کمالات و لیاقت او فدای جمادات می‌شود.
حریص خود را فراموش می کند.
حریص خدا را فراموش می کند.
حریص حساب را فراموش می کند.
حریص دوستان خود را از دست می‌دهد.
حریص سلامتی خود را از دست می‌دهد.
۸. ثمره مال حرام
۱. در دنیا
۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كسَبَ مَالًا مِنْ غَیرِ حِلِّهِ أَفْقَرَهُ اللَّهُ تَعَالَی [أمالی طوسی ، ص۲۸۱] .
۳. قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ كسَبَ مَالًا مِنْ غَیرِ حِلِّهِ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِ الْبِنَاءَ وَ الْمَاءَ وَ الطِّینَ [كافی ، ج۶ ، ص۵۳۱] .
۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : مَنْ یكتَسِبْ مَالًا مِنْ غَیرِ حِلِّهِ یصْرِفْهُ فِی غَیرِ حَقِّهِ [غررالحكم ، ص۳۵۵] .
إِنَّ الَّذِینَ یأْكلُونَ أَمْوالَ الْیتامی ظُلْماً إِنَّما یأْكلُونَ فِی بُطُونِهِمْ ناراً وَ سَیصْلَوْنَ سَعِیراً [نساء/۱۰] .
۲. در آخرت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنِ اكتَسَبَ مَالًا مِنْ غَیرِ حِلِّهِ كانَ زَادَهُ إِلَی النَّارِ [إختصاص ، ص۲۴۹] .
یوْمَ لا ینْفَعُ مالٌ وَ لا بَنُونَ [شعراء/۸۸] .
إِنَّ الَّذِینَ یأْكلُونَ أَمْوالَ الْیتامی ظُلْماً إِنَّما یأْكلُونَ فِی بُطُونِهِمْ ناراً وَ سَیصْلَوْنَ سَعِیراً [نساء/۱۰] .
یوْمَ یحْمی عَلَیها فِی نارِ جَهَنَّمَ فَتُكوی بِها جِباهُهُمْ وَ جُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ هذا ما كنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكمْ فَذُوقُوا ما كنْتُمْ تَكنِزُونَ [توبه/۳۵

.[

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إِنَّ أَعْظَمَ الْحَسَرَاتِ يوْمَ الْقِيامَةِ حَسْرَةُ رَجُلٍ كسَبَ مَالًا فِي غَيرِ طَاعَةِ اللَّهِ فَوَرِثَهُ رَجُلٌ فَأَنْفَقَهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ فَدَخَلَ بِهِ الْجَنَّةَ وَ دَخَلَ الْأَوَّلُ بِهِ النَّارَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۲۹] .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) : فِي قَوْلِ اللَّهِ "كذلِك يرِيهِمُ اللّهُ أَعْمالَهُمْ حَسَراتٍ عَلَيهِمْ " (بقره/۱۶۷) قَالَ : هُوَ الرَّجُلُ يدَعُ الْمَالَ لَا ينْفِقُهُ فِي طَاعَةِ اللَّهِ بُخْلًا ثُمَّ يمُوتُ فَيدَعُهُ لِمَنْ يعْمَلُ بِهِ فِي طَاعَةِ اللَّهِ أَوْ فِي مَعْصِيتِهِ فَإِنْ عَمِلَ بِهِ فِي طَاعَةِ اللَّهِ رَآهُ فِي مِيزَانِ غَيرِهِ فَزَادَ حَسْرَةً وَ قَدْ كانَ الْمَالُ لَهُ أَوْ مَنْ عَمِلَ بِهِ فِي مَعْصِيةِ اللَّهِ قَوَّاهُ بِذَلِك الْمَالِ حَتَّى عَمِلَ بِهِ فِي مَعَاصِي اللَّهِ [تفسير عياشي ، ج۱ ، ص۷۲] .

در حديثي ديگر امام صادق (عليه السلام) فرمود : " اموالي كه از ميت بر جاي مانده و او از روي بخل خرج نكرده از دو حال خارج نيست؛ يا وارث در راه اطاعت خدا خرج مي‌كند ، يا در راه معصيت و اگر در راه طاعت خرج كند به بهشت مي‌رود و تنها حسرتش براي صاحب مال مي‌ماند. و اگر در راه معصيت خرج كند بر شدت عذاب صاحب مال افزوده مي‌شود.

۱. مالک اشتر

۱. نسب

اهل يمن. از قبيله مذحج از خاندان نخع بود. از يمن به مدينه و از مدينه به كوفه آمد. در جاهليت متولد شد ، و با ظهور اسلام مسلمان و در جنگ ها شركت و از فرماندهان جنگ با قاسطين و مارقين و ناكثين بود.

(او مالك نفس بود نه مالك شتر و... قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِمْلِك نَفْسَك عِنْدَ أَسْبَابِ الْقُدْرَةِ [أمالي صدوق ، ص۶۱۱] .

۲. پیش گوئی وگواهی رسول الله (ص)

رسول خدا (ص) به ابي‌ذر فرمود : "تو در سرزميني تنها از دنيا مي‌روي و گروهي از مؤمنان بالين تو حاضر مي شوند". سالها گذشت؛ ابوذر درزمان عثمان و معاويه تبعيد شد و در ربذه تنها جان داد و گروهي كه رئيس آنها مالك اشتر بود ، حاضر و بدن او را دفن كردند.

ابن ابي الحديد مي‌گويد : طبق اين حديث رسول خدا (ص) به ايمان مالك گواهي داده است. [الغدير ، ج۹ ، ص۴۱] .

۳. برخوردهای مالک اشتر

۱. شكايت از استاندار نا اهل خليفه سوم

وليد از طرف عثمان حاكم كوفه شد. او مردي شراب خوار بود. مردم در حال مستي انگشترش را از دستش بيرون آورده و به مدينه نزد عثمان آمدند و گفتند : نماينده شما در كوفه شراب خوار است. عثمان دليل خواست ، گفتند : ما اين انگشتر را از دستش در حال مستي بيرون آورده‌ايم و او نفهميده است. عثمان اعتنايي نكرد و به سينه آنها زد. شاهدان كه اين همه راه آمده بودند ، نزد حضرت علي (ع) رفتند و ماجرا را گفتند حضرت به عثمان گفت : " چرا حكم خدا را اجرا نكردي؟" به هر حال وليد احضار و به دست مبارك حضرت امير (ع) شلاق خورد. تفصيل ماجرا در مروج الذهب فارسي (جلد ۱ ، ص۶۹۳) آمده است.

بعـد از عزل ولیـد ، سـعید بن عاص اسـتاندار کوفه شـد. او در اول کار خیلی مقدس مآبانه برخورد کرد و حتی منبری که ولید روی آن نشسته بود را شستشو دادند ، ولی بعد از رسیدن به قدرت اموال بیت‌المال را پایمال کرد و...
مالک اشتر هفتاد هزار سوار از کوفه برای اعتراض به تصرف نابجای استاندار در حق الناس به مدینه حرکت داد؛ گرچه عثمان اعتنایی به این هجرت و راه‌پیمایی و اعتراض نکرد!!! [مروج الذهب ، ج۱ ، ص۶۹۴] .
انگشترها در قدیم مهر امضا هم بوده و کسی که مُهرش را ربودند؛ یعنی حق امضا را از او گرفته اند.
۲. برخورد با والی کوفه
باز حاکم کوفه او را به حمص تبعیـد کرد ، و پس از مدتی همراه با گروهی به حج می‌رفتند. [شـرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲ ، ص۱۳۱] .
مالک اشتر در زمان عثمان با والی کوفه درگیر می‌شوند که چرا حیف و میل می کنی؟
که به شام تبعید می‌شود.
۳. برخورد با معاویه والی شام
در شام با معاویه درگیر می‌شود.
۴. برخورد با عبد الله بن زبیر
در جنگ جمل مالک اشتر با عبدا... ابن زبیر درگیر شدند. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۵ ، ص۱۰۱] .
۵. دفن ابوذر
مالک اشتر با گروهی قصـد حـج کرد. در ربـذه زنی را دیـد که بر گـذرگاه ایسـتاده و فریاد می‌زند : ای مسـلمانان! این جسـد ابـوذر دوست و صـحابه پیـامبر اکرم (ص) است؛ کسـی را نـداریم که در دفن او یـاریم کنـد. آنهـا ابوذر را غسـل داده و کفن کردند و مالک به نماز ایستاد و بعد از دفن چنین گفت : اللهم هذا أبوذر صاحب رسول الله (ص) عبدك فی العابدین و جاهد فیك المشـرکین لم یغیر و لم یبـدل لکنه رأی منکرا فغیره بلسانه و قلبه ، حتی جفی و نفی و حرم و احتقر ثم مات وحیـدا غریبا اللهم فاقصم من حرمه و نفاه من مهاجره و حرم رسولك (ص) . [رجال‌الکشی ، ص۶۵] .

۴. سیمای مالک اشتر در زمان امام علی ع

اول کسی که با حضرت علی (ع) بیعت کرد مالك اشتر بود. [شرح نهج البلاغه آقای مکارم ، ج۳ ، ص۴۵۴] .
و روز بعد در مسجد از حضرت ستایش کرد و مردم را به بیعت فراخواند. [شرح نهج البلاغه ، ج۳ ، ص۴۵۴] .
همین که حضرت علی (ع) به صـفین حرکت کرد مالـک افسار اسب را گرفت و گفت : یا علی! آیا شـما و مردم به اجر جهاد برسـید ، ولی من در شهر بمانم؟! حضرت فرمود : "تو بمان تا مردمی که الان آماده نیستند بسیج کنی ، بعد به ما ملحق شوی و مطمئن باش کهإنهم لن یصـیبوا من الأجر شـیئا إلا کنت شـریکهم فیه و أنت هاهنا أعظم غناء منك عنهم لو کنت معهم".فقال : سمعا و طاعهٔ یا أمیر المؤمنین فخرج علی حتی إذا جاز حد الکوفهٔ صلی رکعتین. [وقعهٔ صفین ، ص۱۳۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لیت فیکم مثله اثنین بل لیت فیکم مثله واحدا یری فی عدوی مثل رأیه [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲ ، ص۲۴۰] .
مالک از مدینه به عایشه می‌نویسد : تو همسر رسول خدا هستی و خداوند فرمان ماندن در خانه به تو دادهو قرن فی بیوتکن اگر مانـدی کهخیر لـک و ان ابیت الا ان تاخـذی منساتک و تلقی جلبابک و تبـدی للناس شـعیراتک قاتلتک حتی اردک الی

بیتک. [سفینة البحار (ماده اشتر)] .

إنک ظعینة رسول الله (ص) و قد أمرک أن تقری فی بیتک فإن فعلت فهو خیر لک فإن أبیت إلا أن تأخذی منسأتک و تلقی جلبابک و تبدی للناس شعیراتک قاتلتک حتی أردک إلی بیتک. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۲۲۴] .

البته حساب زن رسول الله (ص) با دیگران جداست. حساب فتنه از حساب حضور در صحنه جداست.

مالک از بازار عبور می‌کرد. با لباس و عمامه بسیار ساده. ناشناسی او را تحقیر و به او توهین کرد. مردم گفتند : آیا او را شناختی؟ گفت : نه. گفتند : او مالک اشتر بود. مرد ترسید و رفت تا عذرخواهی کند. دید مالک اشتر وارد مسجد شده و مشغول نماز است. روی پای او افتاد تا عذرخواهی کند. مالک گفت : چرا این کار را می‌کنی؟ گفت : به خاطر عذرخواهی. فرمود : فو الله ما دخلت المسجد إلا لأستغفرن لک. [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۲] .

۵. ستایش امام علی (ع) از مالک اشتر

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : فاخرج فإنی إن لم أوصک اکتفیت برأیک [أمالی مفید ، ص۷۹] .

مالک اشتر در جنگ یرموک (منطقه‌ای است در شام که در زمان ابوبکر جنگ سختی برای فتح شام روی داد) شرکت داشت در یک درگیری مالک و صعصعة بن صوحان و... بر سر معاویه ریختند و پیرامون حکومتش با او در افتادند.شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲ ، ص۱۳۴.

ادرک النبی (ص) .

ستایش مفصل حضرت علی (ع) .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قَدْ بَعَثْتُ إِلَیکمْ عَبْداً مِنْ عِبَادِ اللَّهِ لَا ینَامُ أَیامَ الْخَوْفِ وَ لَا ینْکلُ عَنِ الْأَعْدَاءِ سَاعَاتِ الرَّوْعِ أَشَدَّ عَلَی الْفُجَّارِ مِنْ حَرِیقِ النَّارِ وَ هُوَ مَالِک بْنُ الْحَارِثِ أَخُو مَذْحِجٍ فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِیعُوا أَمْرَهُ فِیمَا طَابَقَ الْحَقَّ فَإِنَّهُ سَیفٌ مِنْ سُیوفِ اللَّهِ لَا کلِیلُ الظُّبَةِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا واهن فی عزم ، أشد عباد الله بأسا و أکرمهم حسبا ، أضر علی الکفار من حریق النار ، و أبعد الناس من دنس أو عار ، و هو مالک بن حارث أخا مذحج ، لا نابی الضریبة ، و لا کلیل الحد ، علیم فی الجد ، رزین فی الحرب ، نزل أصیب و صبر جمیل. [رجالنجاشی ، ص۲۰۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فَإِنَّهُ مِمَّنْ لَا یخَافُ وَهْنُهُ وَ لَا سَقْطَتُهُ وَ لَا بُطْوهُ عَمَّا الْإِسْرَاعُ إِلَیهِ أَحْزَمُ وَ لَا إِسْرَاعُهُ إِلَی مَا الْبُطْءُ عَنْهُ أَمْثَلُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۳] .

لعمری لقد کان الأشتر أهلا لذلک کان شدید البأس جوادا رئیسا حلیما فصیحا شاعرا و کان یجمع بین اللین و العنف [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۵ ، ص۱۰۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : (خطاب به محمد بن ابی بکر) : نحن عنه راضون فرضی الله عنه و ضاعف له الثواب [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۷۸] .

ابن ابی الحدید می‌گوید : لا فرق عندی بینها و بین دعوة رسول الله ص و یا طوبی لمن حصل له من علی (ع) بعض هذا. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۶ ، ص۱۴۴] .

شخصی درباره مالک می‌گوید : فان حیاته (حیات مالک) هزمت اهل الشام و موته هزم اهل العراق.

منبع : [قاموس الرجال تستری (مالک اشتر)] .

۶. شهادت مالک اشتر از دیدگاه امام علی ع

قال إبراهيم : فلما بلغ عليا موت الأشتر قال إنا لله و إنا إليه راجعون و الحمد لله رب العالمين اللهم إنى أحتسبه عندك فإن موته من مصائب الدهر ثم قال رحم الله مالكا فلقد وفى بعهده و قضى نحبه و لقى ربه مع أنا قد وطنا أنفسنا أن نصبر على كل مصيبة بعد مصابنا برسول الله ص فإنها من أعظم المصيبات. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۷۷] .

قال إبراهيم و حدثنا محمد بن هشام المرادى عن جرير بن عبد الحميد عن مغيرة الضبى قال : لم يزل أمر على شديدا حتى مات الأشتر و كان الأشتر بالكوفة أسود من الأحنف بالبصرة. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۷۷] .

جمعی بر حضرت امیر (ع) وارد شدند. دیدند حضرت به خاطر از دست دادن مالکیتلهّف و یتاسف علیه ثم قال : " لله درّ مالك و ما مالك لو كان من جبل لكان فندا (القطعة العظيمة من الجبل) " [کلمات قصار ، ۴۴۳] .

و لو كان حجرا لكان صلدا

اما و الله ليهدنّ موتك عالما و ليفرحنّ عالما الا مثل مالك فليبك البواكى و هل موجود كمالك؟!

عن ابن أبى سيف المدائنى عن جماعة من أشياخ النخع قالوا : دخلنا على أمير المؤمنين حين بلغه موت الأشتر فوجدناه يتلهف و يتأسف عليه ثم قال : لله در مالك و ما مالك لو كان من جبل لكان فندا و لو كان من حجر لكان صلدا أما و الله ليهدن موتك عالما و ليفرحن عالما على مثل مالك فلتبك البواكى و هل مرجو كمالك و هل موجود كمالك. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۷۷] .

آثار داغ مالک در ایام طولانی در چهره حضرت امیر (ع) بود.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رحم الله مالكا فلقد كان لى كما كنت لرسول الله ص [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۵ ، ص۹۸] .

۷. توطئه معاویه در شهادت مالک اشتر

معاویه در قنوت نماز به امام حسن و حسینعلیهما السلامو حضرت امیر (ع) و مالک اشتر نفرین می‌کرد. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۵ ، ص۹۸] .

نام قاتل مالک قُلزُم است که روستایی بود و معاویه به او گفت : اگر مالک را در مسیر حرکت به مصر در روستایی مهمانی و او را بکشی خراج و مالیات ناحیه را به تو واگذار می‌کنم. این روستایی او را در مسیر راه دعوت کرد و مالک اشتر را به خانه برد و به او سم داد و او را کشت.

أن معاوية دس للأشتر مولى لآل عمر فلم يزل المولى يذكر للأشتر فضل على و بنى هاشم حتى اطمأن إليه و استأنس به فقدم الأشتر يوما ثقله أو تقدم ثقله فاستسقى ماء فقال له مولى آل عمر و هل لك فى شربة سويق فسقاه شربة سويق فيها سم فمات. [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۶ ، ص۷۵] .

همین که معاویه از مرگ مالک باخبر شد ، خطبه خواند و شادی کرد و گفت : علی دو دست داشت ، عمار و مالک یکی را در صفین قطع کردم و دیگری را امروز. [الغدیر ، ج۹ ، ص۴۰] .

معاویه از نصب مالک به دست حضرت امیر به شدت ناراحت شد ، که با این استاندار امیدی به مصر نباید داشت. به مسئول خراج گفت : اگر به نحوی مالک را بکشی تا من زنده هستم ، خراج از تو نمی‌گیرم. او هم برنامه کار را ردیف کرد. [اعیان الشیعة (کلمه مالک اشتر)] .

۸. استانداری مالک اشتر در زمان امام مهدی عج

چند نفری که با حضرت مهدی (ع) هستند از جمله :

اصحاب کهف

سلمان

ابودجانه

مقداد

مالک اشتر

آینده مالک : فیکونون بین یدیه انصارا و حکاما [ارشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۶۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یخرج القائم (عج) من ظهر الکوفة سبعة و عشرین رجلا خمسة عشر من قوم موسی (ع) الذین کانوا یهدون بالحق و به یعدلون و سبعة من أهل الکهف و یوشع بن نون و سلمان و أبا دجانة الأنصاری و المقداد و مالک الأشتر فیکونون بین یدیه أنصارا و حکاما [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۸۶] .

۹. درس هائی از زندگی مالک اشتر :

۱ ـ جانباز است.

۲ ـ به جانبازان مسئولیت بدهید.

۳ ـ اطاعت از رهبری.

۴ ـ هم حضور در صحنه و هم احضار ۷۰ نفر در صحنه.

۵ ـ هرگز قهر نکرد.

۶ ـ سیمای یک انقلابی نمونه.

۷ ـ استانداری نکرد ، اما به همه استانداران خط داد.

۱. ماه رمضان

۱. سیمای ماه رمضان

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کلِّ لَیلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ عُتَقَاءَ وَ طُلَقَاءَ مِنَ النَّارِ إِلَّا مَنْ أَفْطَرَ عَلَی مُسْکرٍ فَإِذَا کانَ فِی آخِرِ لَیلَةٍ مِنْهُ أَعْتَقَ فِیهَا مِثْلَ مَا أَعْتَقَ فِی جَمِیعِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۶۸] .

قال الباقر (ع) : شهر رمضان فضلا علی سایر الشهور کفضل رسول الله علی سایر الرسل [فینة ، ج۲ ، ص۶۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَوَّلَ مَا بُعِثَ یصُومُ [کافی ، ج۴ ، ص۹۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَدْرَک شَهْرَ رَمَضَانَ فَلَمْ یغْفَرْ لَهُ فِیهِ فَمَاتَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [المقنعة ، ص۳۰۸] .

رمضان؛ یعنی سنگ گرم که پای روندگان می‌سوزد و گویا در آن ماه جگر روزه داران از عطش می‌سوزد. سوختن هوای نفس ، وختن گناهان. [لغت نامه دهخدا] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ایاکم شهر رمضان. شهر برکة فیه خیر... ینظر الله الی تنافسکم و یباهی بکم ملائکته... فان الشقی من

حرم فیه رحمة الله عزوجل [کنزالعمال ، ج۸ ، ص۴۶۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رجب شهر الله الأصم یصب الله فیه الرحمة علی عباده و شهر شعبان تنشعب فیه الخیرات و فی أول لیلة من شهر رمضان تغل المردة من الشیاطین و یغفر فی کل لیلة سبعین ألفا فإذا کان فی لیلة القدر غفر الله بمثل ما غفر فی رجب و شعبان و شهر رمضان إلی ذلک الیوم إلا رجلا بینه و بین أخیه شحناء فیقول الله عز و جل أنظروا هواء حتی یصطلحوا [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۷۱] .
ترجیب به معنای تعظیم است.
شحناء دشمنی که دل کسی را پر کرده باشد.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَوْ یعْلَمُ الْعَبْدُ مَا فِی رَمَضَانَ یوَدُّ أَنْ یکونَ رَمَضَانُ السَّنَةَ [فضائل‌الأشهرالثلاثة ، ص۱۴۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الْجَنَّةَ لَتَزَینُ لِرَمَضَانَ من الْحَوْلِ إِلَی الْحَوْلِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۴۲۴] .
۱۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اذا دخل شهر رمضان امر الله حملة العرش ان یکعوا عن التسبیح و یستغفروا الامرة محمد و المؤمنین [کنز ، ج۸ ، ص۴۷۹] .
شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ [بقره/۱۸۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا کانَ أَوَّلُ لَیلَةٍ من شَهْرِ رَمَضَانَ یقُولُ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَی لِجَبْرَئِیلَ انْزِلْ إِلَی الْأَرْضِ فَغُلَّ فِیهَا مَرَدَةَ الشَّیاطِینِ حَتَّی لَا یفْسِدُوا عَلَی عِبَادِی صَوْمَهُمْ [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۳۴۸] .

۲. فضیلت ماه رمضان

[خطبه مهم ماه رمضان در بحار ، ج۹۴ ، ص۳۵۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : هُوَ شَهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَةٌ وَ وَسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَ آخِرُهُ إِجَابَةٌ وَ الْعِتْقُ مِنَ النَّارِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۹۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَعْبَانُ الْمُطَهِّرُ وَ رَمَضَانُ الْمُکفِّرُ إِنَّ رَجَباً شَهْرُ اللَّهِ الْأَصَمُّ وَ شَعْبَانَ تُرْفَعُ فِیهِ أَعْمَالُ الْعِبَادِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۵۴۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شَعْبَانُ شَهْرِی وَ شَهْرُ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۵۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَغُرَّةُ الشُّهُورِ شَهْرُ اللَّهِ عَزَّ ذِکرُهُ وَ هُوَ شَهْرُ رَمَضَانَ وَ قَلْبُ شَهْرِ رَمَضَانَ لَیلَةُ الْقَدْرِ [کافی ، ج۴ ، ص۶۵] .
عن الصادق (ع) : راس السنة شهر رمضان
سه روز قبل از ماه رمضان بلال به فرمان رسول الله (ص) در مردم ندا می‌دهد و همه جمع و حضرت به منبر می‌رفتند و درباره ماه رمضان می‌فرمودند :
أَیهَا النَّاسُ إِنَّ هَذَا الشَّهْرَ قَدْ خَصَّکمُ اللَّهُ بِهِ وَ حَضَرَکمْ وَ هُوَ سَیدُ الشُّهُورِ لَیلَةٌ فِیهِ خَیرٌ من أَلْفِ شَهْرٍ تُغْلَقُ فِیهِ أَبْوَابُ النَّارِ وَ تُفَتَّحُ فِیهِ أَبْوَابُ الْجِنَانِ فَمن أَدْرَکهُ وَ لَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَ من أَدْرَک وَالِدَیهِ وَ لَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَ من ذُکرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ یصَلِّ عَلَی فَلَمْ یغْفِرِ اللَّهُ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [کافی ، ج۴ ، ص۶۷] .
ماه رمضان چه گوهری است
ماه مهمانی ، شب قدر ، بهار قرآن
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) خَطَبَنَا ذَاتَ یوْم فَقَالَ أَیهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَقْبَلَ إِلَیکم شَهْرُ اللَّهِ بِالْبَرَکةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْمَغْفِرَةِ شَهْرٌ هُوَ عِنْدَ اللَّهِ أَفْضَلُ الشُّهُورِ وَ أَیامُهُ أَفْضَلُ الْأَیامِ وَ لَیالِیهِ أَفْضَلُ اللَّیالِی وَ سَاعَاتُهُ أَفْضَلُ السَّاعَاتِ هُوَ شَهْرٌ دُعِیتُمْ فِیهِ إِلَی

ضِيافَةِ اللَّهِ وَ جُعِلْتُمْ فِيهِ من أَهْلِ كرَامَةِ اللَّهِ أَنْفَاسُكمْ فِيهِ تَسْبِيحٌ وَ نَوْمُكمْ فِيهِ عِبَادَةٌ وَ عَمَلُكمْ فِيهِ مَقْبُولٌ وَ دُعَاوكمْ فِيهِ مُسْتَجَابٌ فَاسْأَلُوا اللَّهَ رَبَّكمْ بِنِياتٍ صَادِقَةٍ وَ قُلُوبٍ طَاهِرَةٍ أَنْ يوَفِّقَكمْ لِصِيامِهِ وَ تِلَاوَةِ كتَابِهِ فَإِنَّ الشَّقِی من حُرِمَ غُفْرَانَ اللَّهِ فِی هَذَا الشَّهْرِ الْعَظِيمِ وَ اذْكرُوا بِجُوعِكمْ وَ عَطَشِكمْ فِيهِ جُوعَ يوْمِ الْقِيامَةِ وَ عَطَشَهُ وَ تَصَدَّقُوا عَلَى فُقَرَائِكمْ وَ مَسَاكينِكمْ وَ وَقِّرُوا كبَارَكمْ وَ ارْحَمُوا صِغَارَكمْ وَ صِلُوا أَرْحَامَكمْ وَ احْفَظُوا أَلْسِنَتَكمْ وَ غُضُّوا عَمَّا لَا يحِلُّ النَّظَرُ إِلَيهِ أَبْصَارَكمْ وَ عَمَّا لَا يحِلُّ الِاسْتِمَاعُ إِلَيهِ أَسْمَاعَكمْ وَ تَحَنَّنُوا عَلَى أَيتَامِ النَّاسِ يتَحَنَّنْ عَلَى أَيتَامِكمْ وَ تُوبُوا إِلَى اللَّهِ من ذُنُوبِكمْ وَ ارْفَعُوا إِلَيهِ أَيدِيكمْ بِالدُّعَاءِ فِی أَوْقَاتِ صَلَاتِكمْ فَإِنَّهَا أَفْضَلُ السَّاعَاتِ ينْظُرُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهَا بِالرَّحْمَةِ إِلَى عِبَادِهِ يجِيبُهُمْ إِذَا نَاجَوْهُ وَ يلَبِّيهِمْ إِذَا نَادَوْهُ وَ يعْطِيهِمْ إِذَا سَأَلُوهُ وَ يسْتَجِيبُ لَهُمْ إِذَا دَعَوْهُ أَيهَا النَّاسُ إِنَّ أَنْفُسَكمْ مَرْهُونَةٌ بِأَعْمَالِكمْ فَفُكوهَا بِاسْتِغْفَارِكمْ وَ ظُهُورَكمْ ثَقِيلَةٌ من أَوْزَارِكمْ فَخَفِّفُوا عَنْهَا بِطُولِ سُجُودِكمْ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ أَقْسَمَ بِعِزَّتِهِ أَنْ لَا يعَذِّبَ الْمُصَلِّينَ وَ السَّاجِدِينَ وَ أَنْ لَا يرَوِّعَهُمْ بِالنَّارِ يوْمَ يقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ أَيهَا النَّاسُ من فَطَّرَ منكمْ صَائِماً مُوماً فِی هَذَا الشَّهْرِ كانَ لَهُ بِذَلِك عِنْدَ اللَّهِ عِتْقُ نَسَمَةٍ وَ مَغْفِرَةٌ لِمَا مَضَى من ذُنُوبِهِ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ فَلَيسَ كلُّنَا يقْدِرُ عَلَى ذَلِك فَقَالَ (ص) : " اتَّقُوا النَّارَ وَ لَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ اتَّقُوا النَّارَ وَ لَوْ بِشَرْبَةٍ من مَاءٍ أَيهَا النَّاسُ من حَسَّنَ منكمْ فِی هَذَا الشَّهْرِ خُلُقَهُ كانَ لَهُ جَوَازاً عَلَى الصِّرَاطِ يوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ وَ من خَفَّفَ فِی هَذَا الشَّهْرِ عَمَّا مَلَكتْ يمِينُهُ خَفَّفَ اللَّهُ عَلَيهِ حِسَابَهُ وَ من كفَّ فِيهِ شَرَّهُ كفَّ اللَّهُ عَنْهُ غَضَبَهُ يوْمَ يلْقَاهُ وَ من أَكرَمَ فِيهِ يتِيماً أَكرَمَهُ اللَّهُ يوْمَ يلْقَاهُ وَ من وَصَلَ فِيهِ رَحِمَهُ وَصَلَهُ اللَّهُ بِرَحْمَتِهِ يوْمَ يلْقَاهُ وَ من قَطَعَ فِيهِ رَحِمَهُ قَطَعَ اللَّهُ عَنْهُ رَحْمَتَهُ يوْمَ يلْقَاهُ وَ من تَطَوَّعَ فِيهِ بِصَلَاةٍ كتَبَ اللَّهُ لَهُ بَرَاءَةً من النَّارِ وَ من أَدَّى فِيهِ فَرْضاً كانَ لَهُ ثَوَابُ من أَدَّى سَبْعِينَ فَرِيضَةً فِيمَا سِوَاهُ من الشُّهُورِ وَ من أَكثَرَ فِيهِ من الصَّلَاةِ عَلَی ثَقَّلَ اللَّهُ مِيزَانَهُ يوْمَ تَخِفُّ الْمَوَازِينُ وَ من تَلَا فِيهِ آيةً من الْقُرْآنِ كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ من خَتَمَ الْقُرْآنَ فِی غَيرِهِ من الشُّهُورِ أَيهَا النَّاسُ إِنَّ أَبْوَابَ الْجِنَانِ فِی هَذَا الشَّهْرِ مُفَتَّحَةٌ فَاسْأَلُوا رَبَّكمْ أَنْ لَا يغَلِّقَهَا عَنْكمْ وَ أَبْوَابَ النِّيرَانِ مُغَلَّقَةٌ فَاسْأَلُوا رَبَّكمْ أَنْ لَا يفَتِّحَهَا عَلَيكمْ وَ الشَّيَاطِينَ مَغْلُولَةٌ فَاسْأَلُوا رَبَّكمْ أَنْ لَا يسَلِّطَهَا عَلَيكمْ قَالَ أَمِيرُ الْمُومنينَ (ع) فَقُمْتُ فَقُلْتُ يا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِی هَذَا الشَّهْرِ فَقَالَ يا أَبَا الْحَسَنِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِی هَذَا الشَّهْرِ الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ" [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

حال چه کنیم :

ظُهُورَكمْ ثَقِيلَةٌ من أَوْزَارِكمْ فَخَفِّفُوا عَنْهَا بِطُولِ سُجُودِكمْ

فَاسْأَلُوا اللَّهَ رَبَّكمْ بِنِياتٍ صَادِقَةٍ وَ قُلُوبٍ طَاهِرَةٍ أَنْ يوَفِّقَكمْ لِصِيامِهِ وَ تِلَاوَةِ كتَابِهِ

تَصَدَّقُوا عَلَى فُقَرَائِكمْ

من فَطَّرَ منكمْ صَائِماً مُوماً فِی هَذَا الشَّهْرِ كانَ لَهُ بِذَلِك عِنْدَ اللَّهِ عِتْقُ نَسَمَةٍ

أَيهَا النَّاسُ من حَسَّنَ منكمْ فِی هَذَا الشَّهْرِ خُلُقَهُ كانَ لَهُ جَوَازاً عَلَى الصِّرَاطِ

وَ اذْكرُوا بِجُوعِكمْ وَ عَطَشِكمْ فِيهِ جُوعَ يوْمِ الْقِيامَةِ وَ عَطَشَهُ

الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ

۱–خانه تکانی : ظُهُورَكمْ ثَقِيلَةٌ من أَوْزَارِكمْ فَخَفِّفُوا عَنْهَا بِطُولِ سُجُودِكمْ

۲–تلاوت و قرائت قرآن : فَاسْأَلُوا اللَّهَ رَبَّكمْ بِنِياتٍ صَادِقَةٍ وَ قُلُوبٍ طَاهِرَةٍ أَنْ يوَفِّقَكمْ لِصِيامِهِ وَ تِلَاوَةِ كتَابِهِ

۳–نگاهی به محرومان : تَصَدَّقُوا عَلَى فُقَرَائِكمْ

۴–برداشتن توشه راه :

۵–افطاری دادن : من فَطَّرَ منكمْ صَائِماً مُوماً فِی هَذَا الشَّهْرِ كانَ لَهُ بِذَلِك عِنْدَ اللَّهِ عِتْقُ نَسَمَةٍ.

۶–بهترین فرصت برای خودسازی : أَيهَا النَّاسُ من حَسَّنَ منكمْ فِی هَذَا الشَّهْرِ خُلُقَهُ كانَ لَهُ جَوَازاً عَلَى الصِّرَاطِ.

۷–یاد قیامت : وَ اذْکرُوا بِجُوعِکمْ وَ عَطَشِکمْ فِیهِ جُوعَ یوْمِ الْقِیامَةِ وَ عَطَشَهُ.
در داستان روزه گرفتن حضرت علی در سوره هل اتی آمده : إِنّا نَخافُ من رَبِّنا یوْماً عَبُوساً قَمْطَرِیراً [دهر/۱۰] .
بهترین عمل : الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ
بهترین عمل در حساس‌ترین زمان ، آخرین لحظات شب قدر برابر با آمرزش و بصیرت.
پذیرایی خدا از مهمان به وسیله :
۱–قرآن :
شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ [بقره/۱۸۵] .
۲–شب قدر :
لَیلَةُ الْقَدْرِ خَیرٌ من أَلْفِ شَهْرٍ [قدر/۳] .
۳–نزول فرشتگان :
تَنَزَّلُ الْمَلائِکةُ وَ الرُّوحُ [قدر/۴] .
۴ ـ پاداش بی شمار :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنْفَاسُکمْ فِیهِ تَسْبِیحٌ وَ نَوْمُکمْ فِیهِ عِبَادَةٌ وَ عَمَلُکمْ فِیهِ مَقْبُولٌ وَ دُعَاوکمْ فِیهِ مُسْتَجَابٌ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .
پذیرایی اینجا مقدمه پذیرایی دیگری است :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من حَسَّنَ منکمْ فِی هَذَا الشَّهْرِ خُلُقَهُ کانَ لَهُ جَوَازاً عَلَی الصِّرَاطِ یوْمَ تَزِلُّ فِیهِ الْأَقْدَامُ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .
آری ، مادر که کودك را حمام می‌برد ، لباس او را در می آورد ، و آب گرم هم بر سرش می‌ریزد ، و همه اینها از لطف مادری است. خدا هم در ماه رمضان همسر را که لباس استهُنَّ لِباسٌ لَکمْ [بقره/۱۸۷] .
از او دور می کند و در فشار حرارت هم قرار می‌دهد ولکن همه‌اش لطف است.
ویژگیهای این مهمانی :
میزبان خدا است.
۱– مهمانان را شخصا دعوت کردهیا أَیهَا الَّذِینَ آمنوا کتِبَ عَلَیکمُ الصِّیامُ [بقره/۱۸۳] .
۲– در دعوت مقدمات پذیرش را مطرح کرده
کما کتِبَ عَلَی الَّذِینَ من قَبْلِکمْ [بقره/۱۸۳] .
أَیاماً مَعْدُوداتٍ [بقره/۱۸۴] .
۳– برای معذورین ایام دیگری که خودشان بخواهند در نظر گرفته شده.
۴– در این مهمانی میزبان نه مجبور است و نه محتاج ، بلکه به خاطر محبت این کار را می کند.
۵– در این مهمانی میزبان به مهمان افتخار هم می کند.
۶– در این مهمانی میزبان با مهمان سنخیت هم ندارد. یکی خالق است و دیگری مخلوق ، او باقی است و ما فانی او جوهر و ما عرض ، او عالم و ما جاهل ، او عزیز و ما ذلیل و...
۷– شخصا پذیرایی می کندنَبِّئْ عِبادِی أَنِّی أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِیمُ [حجر/۴۹] .

وَ إِذا سَأَلَک عِبادِی عَنِّی فَإِنِّی قَرِیبٌ أُجِیبُ دَعْوَةَ الدّاعِ إِذا دَعانِ فَلْیسْتَجِیبُوا لِی وَ لْیومنوا بِی لَعَلَّهُمْ یرْشُدُونَ [بقره/۱۸۶] .

نَحْنُ أَقْرَبُ إِلَیهِ من حَبْلِ الْوَرِیدِ [ق/۱۶] .

أَنَّ اللّهَ یحُولُ بَینَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ [انفال/۲۴] .

پس مهمان کسی می‌شویم که با ما نزدیک است و هر چه دوری است از مهمان است.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَکَ وَ تَعَالَى یقُولُ الصَّوْمُ لِی وَ أَنَا أَجْزِی عَلَیهِ [کافی ، ج۴ ، ص۶۳] .

۸- در دعوت هدف را هم بیان کرده است.

کتِبَ عَلَیکمُ الصِّیامُ کما کتِبَ عَلَی الَّذِینَ من قَبْلِکمْ لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۸۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّمَا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الصِّیامَ لِیسْتَوِی بِهِ الْغَنِی وَ الْفَقِیرُ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صُومُوا تَصِحُّوا [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۳۴۲] .

تمرین اخلاص و...

۹- از تکرار میزبانی خسته نمی‌شود ، بلکه بیشتر دوست دارد.

یحِبُّ التَّوّابِینَ [بقره/۲۲۲] .

۱۰- هم استقبال می‌کند و هم وسیله می‌فرستد.

- استقبال : در حدیثی داریم که اگر شما یک گام به سوی من آیید من چند گام...

- وسیله : انواع نعمتها و رهبران و...

۱۱- میزبانی است که از کار خود پشیمان نمی‌شود.

۱۲- در این میزبانی همه را دعوت کرده ، آن هم با یک کارت و یک انشاء.

۱۳- این میزبان علاوه بر پذیرایی در مدت مهمانی ، ذخیره یک سال را هم در شب قدر مرحمت می‌کند.

۱۴- این میزبان جلوی مزاحمان را نیز می‌گیرد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الشَّیاطِینَ مَغْلُولَةٌ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۱۵- وسایل پذیرائی ، شب قدر ، نزول قرآن ، نزول ملائکه ، استجابت دعا ، لطافت روح ، همدردی با دیگران.

۱۶- زمان پذیرایی ، ماه رمضان ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّهُ قَدْ أَقْبَلَ إِلَیکمْ شَهْرُ اللَّهِ بِالْبَرَکةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْمَغْفِرَةِ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۱۷- چگونگی پذیرایی غذای روزه دار ، گرسنگی و تشنگی و شستشوی انسان با آنها. غذای دیگر در این مهمانی تلاوت قرآن است.

۱۸- نتیجه میهمانی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنْفَاسُکمْ فِیهِ تَسْبِیحٌ وَ نَوْمُکمْ فِیهِ عِبَادَةٌ وَ عَمَلُکمْ فِیهِ مَقْبُولٌ وَ دُعَاؤکمْ فِیهِ مُسْتَجَابٌ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصائم فی عبادة الله و إن کان نائما علی فراشه ما لم یغتب مسلما [ثواب‌الأعمال ، ص۵۰] .

موفق‌ترین‌ها ، آنان هستند که سبک بار شده‌اند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ظُهُورَکمْ ثَقِیلَةٌ من أَوْزَارِکمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۳. آداب ورود به رمضان

۱- مهمان باید سر وقت و به موقع بیاید؛ از اول ماه تا عید که روزه عید فطر حرام و...

۲- مهمان باید خود را آماده کند (دعای صحیفه)

۳- مهمان خدا شدن ، افتخار و شادی است.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : عِیدَ أَوْلِیائِهِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۵] .

۴- مهمان باید مقررات مهمانخانه را فراگیرد. احکام و آداب و مبطلات روزه.

۵- مهمان باید رفتار خود را در مهمانخانه بهتر کند ، لباس و غذا و حرکاتش عالی باشد.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یکونُ یوْمُ صَوْمِک کیوْمِ فِطْرِک [کافی ، ج۴ ، ص۸۷] .

۶- مهمان نباید بعد از مهمانی رابطه خود را با میزبان قطع کند.

عَنْ عَبْدِ السَّلَامِ بْنِ صَالِحٍ الْهَرَوِی قَالَ : " دَخَلْتُ عَلَی أَبِی الْحَسَنِ عَلِی بْنِ مُوسَی الرِّضَا (ع) فِی آخِرِ جُمُعَةٍ من شَعْبَانَ فَقَالَ لِی : یا أَبَا الصَّلْتِ إِنَّ شَعْبَانَ قَدْ مَضَی أَكْثَرُهُ وَ هَذَا آخِرُ جُمُعَةٍ منهُ فَتَدَارَک فِیمَا بَقِی منهُ تَقْصِیرَک فِیمَا مَضَی منهُ وَ عَلَیک بِالْإِقْبَالِ عَلَی مَا یعْنِیک وَ تَرْک مَا لَا یعْنِیک وَ أَكْثِرْ من الدُّعَاءِ وَ الِاسْتِغْفَارِ وَ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَ تُبْ إِلَی اللَّهِ من ذُنُوبِک لِیقْبِلَ شَهْرُ اللَّهِ عَلَیک وَ أَنْتَ مُخْلِصٌ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَا تَدَعَنَّ أَمَانَةً فِی عُنُقِک إِلَّا أَدَّیتَهَا وَ لَا فِی قَلْبِک حِقْداً عَلَی مُومن إِلَّا نَزَعْتَهُ وَ لَا ذَنْباً أَنْتَ مُرْتَكِبُهُ إِلَّا أَقْلَعْتَ عَنْهُ وَ اتَّقِ اللَّهَ وَ تَوَكلْ عَلَیهِ فِی سَرَائِرِک وَ عَلَانِیتِک وَ من یتَوَكلْ عَلَی اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكلِّ شَیءٍ قَدْراً" [عیون‌أخبارالرضا (ع) : " ، ج۲ ، ص۵۱] .

۲- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ أَلْهِمنا مَعْرِفَةَ فَضْلِهِ وَ إِجْلَالَ حُرْمَتِهِ ، وَ التَّحَفُّظَ مِمَّا حَظَرْتَ فِیهِ ، وَ أَعِنَّا عَلَی صِیامِهِ بِكفِّ الْجَوَارِحِ عَنْ مَعَاصِیک ، وَ اسْتِعْمَالِهَا فِیهِ بِمَا یرْضِیک حَتَّی لَا نُصْغِی بِأَسْمَاعِنَا إِلَی لَغْوٍ ، وَ لَا نُسْرِعَ بِأَبْصَارِنَا إِلَی لَهْوٍ وَ حَتَّی لَا نَبْسُطَ أَیدِینَا إِلَی مَحْظُورٍ ، وَ لَا نَخْطُوَ بِأَقْدَامنا إِلَی مَحْجُورٍ وَ حَتَّی لَا تَعِی بُطُونُنَا إِلَّا مَا أَحْلَلْتَ وَ لَا تَنْطِقَ أَلْسِنَتُنَا إِلَّا مَا قُلْتَ وَ لَا نَتَكلَّفُ إِلَّا مَا یدْنِی من ثَوَابِک وَ لَا نَتَعَاطَی إِلَّا الَّذِی یقِی من عِقَابِک ثُمَّ خَلِّصْ ذَلِک كلَّهُ من رِیاءِ الْمُرَاءِینَ وَ سُمْعَةِ الْمُسْتَمِعِینَ وَ لَا نُشْرِک فِیهِ أَحَداً دُونَک وَ لَا نَبْتَغِی بِهِ مُرَاداً سِوَاک الدُّعَاءَ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۴] .

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا اسْتَهَلَّ هِلَالَ شَهْرِ رَمَضَانَ اسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ بِوَجْهِهِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ عَلَینَا بِالْأَمن وَ الْإِیمَانِ وَ السَّلَامَةِ وَ الْإِسْلَامِ وَ الْعَافِیةِ الْمُجَلَّلَةِ وَ دِفَاعِ الْأَسْقَامِ وَ الْعَوْنِ عَلَی الصَّلَاةِ وَ الصِّیامِ وَ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ اللَّهُمَّ سَلِّمنا لِشَهْرِ رَمَضَانَ وَ تَسَلَّمْهُ منا وَ سَلِّمنا فِیهِ حَتَّی ینْقَضِی عَنَّا شَهْرُ رَمَضَانَ وَ قَدْ عَفَوْتَ عَنَّا وَ غَفَرْتَ لَنَا وَ رَحِمْتَنَا [إقبال‌الأعمال ، ص۱۷] .

در حدیثی آمده : انماالصوم امانة فلیحفظ احدکم امانته [محجة البیضاء ، ج۲ ، ص۵۷۸] .

شاید مراد از "سالم بدار ماه رمضان را"؛ یعنی به این امانت خیانت نکنیم.

۴- امام سجاد (ع) همین که هلال ماه رمضان را دیدند فرمودند :

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلْنَا من أَرْضَی من طَلَعَ عَلَیهِ ، وَ أَزْكی من نَظَرَ إِلَیهِ ، وَ أَسْعَدَ من تَعَبَّدَ لَک فِیهِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۴۳] .

۴. حوادث تاریخی در مضان

۱- ولایت عهدی امام رضا (ع) به نقل شیخ مفید.

۲- جنگ تبوک در سوم ماه رمضان.

۳- وفات ابوطالب ، هفتم ماه.

۴- وفات حضرت خدیجه ، دهم ماه.

۵- عقد برادری و اخوت ، دوازدهم ماه.

۶- ولادت امام مجتبی ، پانزدهم ماه.

۷- جنگ بدر ، هفدهم یا نوزدهم.

۸- فتح مکه ، بیستم ماه.

۹- شهادت حضرت علی (ع) ، بیست و یکم ماه.

۱۰- یاد حضرت ولی عصر (عج) : سفارش شده در تمام روزها و شبهای ماه رمضان ، دعا برای امام زمان (عج) ، شب قدر ملائکه خدمت حضرت می‌رسند.

آیت الله صافی : از جمله وظایف مهم شب قدر تجدید عهد با ولی امر است و خواندن دعای فرج.

محدث قمی دعایاللّٰهُمَّ کنْ لِوَلِیکرا از اعمال شب قدر نوشته است.

۱۱- جنگ نهروان ۲۴ رمضان

فتح اندلس ، درسهایی غم‌انگیز و عبرت‌آمیز. فرماندهان به دنبال عیاشی ، جوانان به دنبال دخترها و شراب ، مسجدها تبدیل به کلیسا ، قرآنها در آتش سوخت و...

۵. روزه ماه رمضان

۱. سیما واهمیت روزه

۱-وجوب روزه : یا أَیهَا الَّذِینَ آمنوا کتِبَ عَلَیکمُ الصِّیامُ [بقره/۱۸۳] .

۲-روزه در امت‌های پیشین : کما کتِبَ عَلَی الَّذِینَ من قَبْلِکمْ [بقره/۱۸۳] .

۳-روزه سرچشمه تقوا و پرهیزکاری : لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۸۳] .

۴-روزه دار ایام معین (ماه رمضان) : أَیاماً مَعْدُوداتٍ [بقره/۱۸۴] .

۵-معاف بودن مریض و مسافر و ناتوان از روزه : فَمَنْ کانَ منکمْ مَرِیضاً أَوْ عَلی سَفَرٍ فَعِدَّةٌ من أَیامٍ أُخَرَ وَ عَلَی الَّذِینَ یطِیقُونَهُ فِدْیةٌ طَعامُ مِسْکینٍ فَمنْ تَطَوَّعَ خَیراً فَهُوَ خَیرٌ لَهُ [بقره/۱۸۴] .

۶-خیر بودن روزه برای انسانها : وَ أَنْ تَصُومُوا خَیرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره/۱۸۴] .

۷-موسم روزه در ماه رمضان : شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَیناتٍ من الْهُدی وَ الْفُرْقانِ [بقره/۱۸۵] .

۸-هدف از تشریع روزه : بزرگ شمردن خداوند به خاطر نعمت هدایت و شکرگزاری او : وَ لِتُکمِلُوا الْعِدَّةَ وَ لِتُکبِّرُوا اللّهَ عَلی ما هَداکمْ وَ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [بقره/۱۸۵] .

۹-حلال بودن همسر در شب برای روزه‌داران : أُحِلَّ لَکمْ لَیلَةَ الصِّیام الرَّفَثُ إِلی نِسائِکمْ [بقره/۱۸۷] .

۱۰-مدّت روزه از سپیده صبح تا شب : ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّیامَ إِلَی اللَّیلِ [بقره/۱۸۷] .

۱۱-قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ : " یا جَابِرُ هَذَا شَهْرُ رَمَضَانَ من صَامَ نَهَارَهُ وَ قَامَ وِرْداً من لَیلِهِ وَ عَفَّ بَطْنُهُ وَ فَرْجُهُ وَ کفَّ لِسَانَهُ خَرَجَ من ذُنُوبِهِ کخُرُوجِهِ من الشَّهْرِ فَقَالَ جَابِرٌ یا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَحْسَنَ هَذَا الْحَدِیثَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "یا جَابِرُ وَ مَا أَشَدَّ هَذِهِ الشُّرُوطَ " [کافی ، ج۴ ، ص۸۷] .

۱۲- قال النبی (ص) : من صام یوما من رمضان فسلم ثلاثه ، ضمنت له الجنه علی ما یه سوی الثلاث لسانه و بطنه و فرجه [

کنزالعمال ، ج۸ ، ص۴۸۱] .
۱۳- قال النبی (ص) : فضل الجمعه فی شهر رمضان علی سایر الجمع کفضل رمضان علی سایر الشهور [کنزالعمال ، ج۸ ، ص۴۸۲] .
۱۴- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ لِجُمَعِ شَهْرِ رَمَضَانَ لَفَضْلًا عَلَى جُمَعِ سَائِرِ الشُّهُورِ كَفَضْلِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) عَلَى سَائِرِ الرُّسُلِ (ع) [ثواب‌الأعمال ، ص۳۹] .
۱۵- در حدیثی از رسول الله (ص) است که برای هر یک از روزهای ماه رمضان اجرهای فراوانی نقل می‌فرماید.
۱۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا ترد دعوة الصائم [عده‌الداعی ، ص۱۲۸] .
۱۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ تَعَالَى الصَّوْمُ لِي وَ أَنَا أُجْزَى بِهِ فَالصَّوْمُ يمِيتُ مُرَادَ النَّفْسِ وَ شَهْوَةَ الطَّبْعِ الْحَيَوَانِي وَ فِيهِ صَفَاءُ الْقَلْبِ وَ طَهَارَةُ الْجَوَارِحِ وَ عِمَارَةُ الظَّاهِرِ وَ الْبَاطِنِ وَ الشُّكْرُ عَلَى النِّعَمِ وَ الْإِحْسَانُ إِلَى الْفُقَرَاءِ وَ زِيَادَةُ التَّضَرُّعِ وَ الْخُشُوعِ وَ الْبُكَاءِ وَ حَبْلُ الِالْتِجَاءِ إِلَى اللَّهِ وَ سَبَبُ انْكِسَارِ الشَّهْوَةِ وَ تَخْفِيفِ السَّيِّئَاتِ وَ تَضْعِيفِ الْحَسَنَاتِ وَ فِيهِ من الْفَوَائِدِ مَا لَا يحْصَى وَ كَفَى بِمَا ذَكَرْنَاهُ منهُ لِمن عَقَلَهُ وَ وُفِّقَ لِاسْتِعْمَالِهِ [مصباح‌الشریعة ، ص۱۳۵] .
۱۸- قال النبی (ص) : ثلاثه لایلومون عن سوء الخلق ، المریض ، و الصائم ، و الامال العادل [کنزالعمال ج۸ ، ص۴۵۶] .
۱۹- در روایات اهل سنت آمده که هرگاه روزه دار دید و نخورد و حتی در برابرش غذا خوردند و او استقامت کردصلی علیه الملائکه [کنز العمال ، ج۸ ، ص۴۴۵] .
ولی ما گاهی می‌گوییم امروز خوب بود از صبح تا شب یکسره خواب بودم!
۲۰-قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِأَصْحَابِهِ : " أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِشَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ فَعَلْتُمُوهُ تَبَاعَدَ الشَّيْطَانُ منكمْ كمَا تَبَاعَدَ الْمَشْرِقُ من الْمَغْرِبِ قَالُوا بَلَى قَالَ الصَّوْمُ يسَوِّدُ وَجْهَهُ " [کافی ، ج۴ ، ص۶۲] .
۲۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّائِمُ فِي عِبَادَةٍ وَ إِنْ كانَ عَلَى فِرَاشِهِ مَا لَمْ يغْتَبْ مُسْلِماً [کافی ، ج۴ ، ص۶۴] .
۲۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومنينَ (ع) : علیك بالصوم فإنه زكاة البدن و جنة لأهله [أمالی مفید ، ص۲۲۰] .
۲۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الشِّتَاءُ رَبِيعُ الْمُومن يطُولُ فِيهِ لَيْلُهُ فَيسْتَعِينُ بِهِ عَلَى قِيَامِهِ وَ يقْصُرُ فِيهِ نَهَارُهُ فَيسْتَعِينُ بِهِ عَلَى صِيَامِهِ [أمالی صدوق ، ص۲۳۷] .
۱۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِلْجَنَّةِ بَاباً يدْعَى الرَّيانَ لَا يدْخُلُ منهُ إِلَّا الصَّائِمُونَ [معانی‌الأخبار ، ص۴۰۹] .
ریان؛ یعنی سیراب کننده ، چون روزه دار تشنگی می‌کشد.
۲۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ كلُّ أَعْمَالِ ابْنِ آدَمَ بِعَشَرَةِ أَضْعَافِهَا إِلَى سَبْعِمِائَةِ ضِعْفٍ إِلَّا الصَّبْرَ فَإِنَّهُ لِي وَ أَنَا أَجْزِي بِهِ فَثَوَابُ الصَّبْرِ مَخْزُونٌ فِي عِلْمِ اللَّهِ وَ الصَّبْرُ الصَّوْمُ [معانی الأخبار ، ص۴۰۹] .
۲۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَى وَكلَ مَلَائِكةً بِالدُّعَاءِ لِلصَّائِمِينَ وَ قَالَ أَخْبَرَنِي جَبْرَئِيلُ (ع) عَنْ رَبِّهِ تَعَالَى ذِكرُهُ أَنَّهُ قَالَ مَا أَمَرْتُ مَلَائِكتِي بِالدُّعَاءِ لِأَحَدٍ من خَلْقِي إِلَّا اسْتَجَبْتُ لَهُمْ فِيهِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷۶] .
در حدیث مفصلی امام سجاد (ع) چهل نوع روزه را برای زهری تشریح فرموده [بحار ، ج۹۳ ، ص۲۵۹] .
۲۷- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِلصَّائِمِ فَرْحَتَانِ فَرْحَةٌ عِنْدَ إِفْطَارِهِ وَ فَرْحَةٌ عِنْدَ لِقَاءِ رَبِّهِ [کافی ، ج۴ ، ص۶۵] .
۲۸- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : يسْتَجَابُ دُعَاءُ الصَّائِمِ عِنْدَ الْإِفْطَارِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۱۰۶] .
۲۹- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِلصَّائِمِ عِنْدَ إِفْطَارِهِ دَعْوَةٌ لَا تُرَدُّ [الدعوات ، ص۲۷] .
۳۰- تنها عبادتی است که دیده نمی‌شود.

۳۱- روزه ، عبادتی سراسر خودداری است.

۳۲- تمام حسنات ده تا ۷۰۰ برابر است مگر روزه که خداونـد طبق گفته رسول الله (ص) می‌فرمایـد : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الصَّوْمُ لِی وَ أَنَا أَجْزِی بِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۴ ، ص۱۵۲] .

این روایت را شیعه و سنی نقل کرده‌اند. [محجه البیضاء جلد ۲ ، ص۱۲۱. بحار جلد۹۶ ، ص۲۴۹] .

۳۳- امـام صـادق (ع) : " ابـوذر در کنـار کعبه خودش را معرفی و مردم دورش جمع و فرمود : هر مسـافری توشه‌ای برای سـفر قیامت دارد ، شـما چه توشه‌ای دارید؟ یکی گفت : ارشدنا.فقال : صُمْ یوْماً شَدِیدَ الْحَرِّ لِلنُّشُورِ وَ حُجَّ حَجَّةً لِعَظَائِمِ الْأُمُورِ وَ صَلِّ رَکعَتَینِ فِی سَوَادِ اللَّیلِ لِوَحْشَةِ الْقُبُورِ " [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۸۲] .

سپر آتش است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّوْمُ جُنَّةٌ من النَّارِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸] .

حکمت آفرین است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّوْمُ یورِثُ الحِکمَةَ [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۲۰۳] .

اول مـاه رمضـان رحمت است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : هُوَ شَـهْرٌ أَوَّلُهُ رَحْمَـةٌ وَ وَسَـطُهُ مَغْفِرَةٌ وَ آخِرُهُ إِجَابَـةٌ وَ الْعِتْقُ من النَّارِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۹۴] .

وسط آن مغفرت است : وَ وَسَطُهُ مَغْفِرَةٌ وَ آخِرُهُ إِجَابَةٌ وَ الْعِتْقُ من النَّارِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۹۴] .

و آخر آن نجات از دوزخ است : آخِرُهُ إِجَابَةٌ وَ الْعِتْقُ من النَّارِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۹۴] .

پاداش روزه ، تنها خداست : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الصَّوْمُ لِی وَ أَنَا أَجْزِی بِهِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۴ ، ص۱۵۲] .

روزه تابستان ، بهترین جهاد است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَفْضَلُ الْجِهَادِ الصَّوْمُ فِی الْحَرِّ [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۲۵۶] .

محروم از رمضـان بـدبخت است : قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الشَّقِی من حُرِمَ غُفْرَانَ اللَّهِ فِی هَـذَا الشَّهْرِ الْعَظِیمِ [أمالی صـدوق ، ص۹۳] .

رمضان ، سوزنـده گناه است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَ تَـدْرُونَ لِمَ سُـمِّی شَـعْبَانَ لِأَنَّهُ ینْشَـعِبُ فِیهِ خَیرٌ کثِیرٌ لِرَمَضَانَ وَ إِنَّمَا سُـمِّی رَمَضَانَ لِأَنَّهُ تُرْمَضُ فِیهِ الذُّنُوبُ أَی تُحْرَقُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۵۴۶] .

خواب آن هم بیـداری است : قَـالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّائِمُ فِی عِبَـادَةٍ وَ إِنْ کـانَ عَلَی فِرَاشِهِ مَـا لَمْ یغْتَبْ مُسْـلِماً [کافی ، ج۴ ، ص۶۴] .

زکات بدن است : قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : لِکلِّ شَیءٍ زَکاةٌ وَ زَکاةُ الْبَدَنِ الصِّیامُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۳۶] .

روزه دار مشـمول دعای فرشـتگان است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَکلَ مَلَائِکتَهُ بِالدُّعَاءِ لِلصَّائِمِینَ [کافی ، ج۴ ، ص۶۴] .

دعای روزه دار مستجاب است ، خوابش عبادت است ، سکوتش تسبیح است ، اعمالش چند برابر است.

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : نوم الصائم عبادهٔ و صمته تسبیح و دعائه مستجاب و عمله مضاعف [الدعوات ، ص۲۷] .

روزه طبع حیـوانی را آرام می‌کنـد : قَـالَ الصَّادِقُ (ع) : الصـوم یمیـت مراد النفس و شـهوهٔ الطمع و فیه صـفاء القلب و طهـارهٔ الجوارح و عمارهٔ الظاهر و الباطن [مصباح‌الشریعهٔ ، ص۱۳۵] .

روزه عواطف را تقویت می‌کند. همه مردم مزه گرسنگی را لمس می‌کنند.

سَـأَلَ هِشَـامُ بْنُ الْحَکمِ أَبَـا عَبْـدِ اللَّهِ (ع) عَنْ عِلَّةِ الصِّیـامِ فَقَـالَ : " إِنَّمَـا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَـلَّ الصِّیـامَ لِیسْـتَوِی بِهِ الْغَنِی وَ الْفَقِیرُ " [منلایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷۳] .

روزه ، سنت سحر خیزی را در انسان به وجود می‌آورد.
روزه ، رمز سلامتی است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صُومُوا تَصِحُّوا [الدعوات ، ص۷۶] .
روزه ، عامل تقوا است : لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۳۸] .
روزه ، عامل اخلاص است : قَالَتْ فَاطِمَةُ (ع) فِی خُطْبَتِهَا : فَرَضَ اللَّهُ الصِّيامَ تَثْبِيتاً لِلْإِخْلَاصِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۴۸] .
روزه ، عامل تقویت اراده است.
روزه ، زمینه ساز عدالت اجتماعی است.
روزه ، یادآور قیامت است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ اذْكُرُوا بِجُوعِكُمْ وَ عَطَشِكُمْ فِيهِ جُوعَ يوْمِ الْقِيامَةِ وَ عَطَشَهُ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .
رمضان ، ماه رسیدگی به محرومان است؛ امام سجاد (ع) ، هر غروب گوسفندی ذبح می کرند و آبگوشت می‌پختند و با ظرفها نزد محرومان می‌بردند و خود با نان و خرما افطار می‌فرمودند. [کافی ، ج۴ ، ص۶۸] .
برای روزه داران درب مخصوص به بهشت وجود دارد.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِلْجَنَّةِ بَاباً يدْعَى الرَّيانَ لَا يدْخُلُ منهُ إِلَّا الصَّائِمُونَ [معانی‌الأخبار ، ص۴۰۹] .
روزه امانت است :
انما الصوم امانة فليحفظ احدكم امانة [محجة ، ج۲ ، ص۱۳۶] .؟؟؟
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِكلِّ شَيءٍ زَكاةٌ وَ زَكاةُ الْأَبْدَانِ الصِّيامُ [کافی ، ج۴ ، ص۶۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِأَصْحَابِهِ أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِشَيءٍ إِنْ أَنْتُمْ فَعَلْتُمُوهُ تَبَاعَدَ الشَّيطَانُ منكمْ كمَا تَبَاعَدَ الْمَشْرِقُ من الْمَغْرِبِ قَالُوا بَلَى قَالَ الصَّوْمُ يسَوِّدُ وَجْهَهُ وَ الصَّدَقَةُ تَكسِرُ ظَهْرَهُ [کافی ، ج۴ ، ص۶۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصَّائِمُ فِی عِبَادَةٍ وَ إِنْ كانَ عَلَى فِرَاشِهِ مَا لَمْ يغْتَبْ مُسْلِماً [کافی ، ج۴ ، ص۶۴] .
۲. فلسفه روزه
۱- حضرت امیر (ع) می‌فرمایند : " رسول الله (ص) در شب معراج از خداوند سوال کردند که : يا رَبِّ وَ مَا مِيرَاثُ الصَّوْمِ؟ قَالَ : يورِثُ الحِكمَةَ وَ الحِكمَةُ تُورِثُ الْمَعْرِفَةَ وَ الْمَعْرِفَةُ تُورِثُ الْيقِينَ " [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۲۰۳] .
۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومنينَ (ع) : وَ الصِّيامَ ابْتِلَاءً لِإِخْلَاصِ الْخَلْقِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۵۲] .
۳-يا أَيهَا الَّذِينَ آمنوا كتِبَ عَلَيكمُ الصِّيامُ [بقره/۱۸۳] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : عِلَّةُ الصَّوْمِ لِعِرْفَانِ مَسِّ الْجُوعِ وَ الْعَطَشِ لِيكونَ ذَلِيلًا مُسْتَكيناً مَأْجُوراً مُحْتَسِباً صَابِراً وَ يكونَ ذَلِک دَلِيلًا لَهُ عَلَى شَدَائِدِ الآخِرَةِ مَعَ مَا فِيهِ من الِانْكسَارِ لَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَاعِظاً لَهُ فِی الْعَاجِلِ دَلِيلًا عَلَى الآجِلِ لِيعْلَمَ شِدَّةَ مَبْلَغِ ذَلِک من أَهْلِ الْفَقْرِ وَ الْمَسْكنَةِ فِی الدُّنْيا وَ الآخِرَةِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷۳] .
۴- خدا ترسی در ظاهر و باطن : لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۸۳] .
۵- چشیدن فقر : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا فَرَضَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الصِّيامَ لِيسْتَوِی بِهِ الْغَنِی وَ الْفَقِيرُ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۷۳.
: ۷۳]
۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صُومُوا تَصِحُّوا [الدعوات ، ص۷۶] .
۷- روزه دارای مراتب است : فیض کاشانی : روزه چند درجه دارد :
مراتب روزه :

الف) خودداری از مفطرات.

ب) خودداری از مفطرات و پرهیز از گناهان.

ج) خودداری از مفطرات و پرهیز از گناهان و خالی بودن دل از غیر خدا.

الف – روزه عوام : دوری از غذا و شهوت و آب

ب – روزه خواص : دوری اعضا از گناه

ج – روزه خواص خواص : دوری از عالم ماده و توجه به عالم معنا ، دوری فکر و دل از انحراف و در حقیقت روزه قلب است [محجة البیضاء ، ج۲ ، ص۱۳۱] .

قَالَتْ فَاطِمَةُ (ع) : فِی خُطْبَتِهَا فَرَضَ اللَّهُ الصِّیامَ تَثْبِیتاً لِلْإِخْلَاصِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۲۴۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا مَعْشَرَ الشَّبَابِ عَلَیکمْ بِالْبَاهِ فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِیعُوهُ فَعَلَیکمْ بِالصِّیامِ فَإِنَّهُ وِجَاوهُ [کافی ، ج۴ ، ص۱۸۰] .

۸- قَالَ الْکاظِمُ (ع) : لِکلِّ شَیءٍ زَکاةٌ وَ زَکاةُ الْأَجْسَادِ الصَّوْمُ [کافی ، ج۴ ، ص۶۳] .

۹- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صُومُوا تَصِحُّوا [الدعوات ، ص۷۶] .

۱۰- قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إذا نزلت بالرجل الشدة و النازلة فلیصم فإن الله سبحانه یقول "اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ " (بقره/۱۵۳) و الصبر الصوم [الدعوات ، ص۲۶] .

۱۱- شهوت و غضب را تعدیل می‌کند. [محجة البیضاء ، ج۵ ، ص۱۵۷] .

۱۲-لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۸۳] .

۱۳- خود داری از خواسته‌های مشروع ، زمینه را برای خودداری از محرمات فراهم می آورد. [مصباح الشریعه ، ص۱۳۵] .

۱۴- روزه و تقویت اراده و استقامت.

۱۴ بار واژه صبر و ۱۴ بار واژه صوم در قرآن آمده.

۱۵- آزادی از شرک ، چراکه تنها عبادت مخفی روزه است.

۱۶- روزه و قناعت و استقلال.

۱۷- مواسات و مساوات [فروع کافی ، وسائل الشیعه ، ج۷ ، ص۲] .

۱۸- روزه و بهداشت معده و دستگاه گوارش. [اولین دانشگاه آخرین پیامبر ، ج۳ ، مع الطب فی القرآن الکریم] ، (روش نوین برای درمان بیماری ها) .

۱۹- روزه و قیامت ،

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ اذْکرُوا بِجُوعِکمْ وَ عَطَشِکمْ فِیهِ جُوعَ یوْمِ الْقِیامَةِ وَ عَطَشَهُ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۲۰- روزه و شکر نعمتها ،

روایتی از حضرت صادق (ع) در شرح مصباح الشریعه ، ص۱۳۶.

۲۱- روزه و نظم و انضباط ،

قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : وَ نَظْمِ أَمْرِکمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

۲۲- روزه و تنوع ،

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سیاحة أمتی الصیام [تأویل‌الآیات‌الظاهرة ، ص۲۱۶] .

۲۳ ـ روزه و غفلت زدایی ،

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : فَالْعَجَبُ كلَّ الْعَجَبِ من الضَّاحِكِ اللَّاعِبِ فِی الْيَوْمِ الَّذِی يثَابُ فِيهِ الْمُحْسِنُونَ وَ يخِيبُ فِيهِ الْمُقَصِّرُونَ [كافی ، ج۴ ، ص۱۸۱] .

۲۴ ـ تمرين اراده است

۲۵ ـ ژان ژاک روسو می گويد :

۱- بزرگترين اختلاف بين انسان و حيوان فهم و فكر نيست ، بلكه اراده و اختيار است.

۲- سخن ارزشی ندارد ، اراده ارزش دارد.

اصل همت است نه قامت.

۴- همه خطاها و لغزشها به خاطر نداشتن اراده قوی است.

۵- سعادت و بزرگی انسان مربوط به اراده اوست.

۶- مقدرات انسان در كنار اراده اوست.

۷- اراده ، گنجی است در سينه مخفی.

۲۶- روزه هر چند كه بر امتهای پيشين نيز واجب بوده ، ولی روزه ماه رمضان مخصوص انبياء بوده است.

۲۷- اهميت روزه به قدری است كه در روايات پاداش بسياری از عبادات را همچون پاداش روزه دانسته‌اند.

۲۸- باعث تقويت عاطفه است ، چرا كه درد و رنج ديگران را احساس می كند.

۲۹- زمينه ترک گناه را برای انسان آماده می كند.

۳. اقسام روزه

۱. روزه در گرما

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُومنينَ (ع) : حُبِّبَ إِلَی الصَّوْمُ بِالصَّيفِ وَ قِرَی الضَّيفِ وَ الضَّرْبُ فِی سَبِيلِ اللَّهِ بِالسَّيفِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۵۰۵] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَفْضَلُ الْجِهَادِ الصَّوْمُ فِی الْحَرِّ [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۲۵۶] .

۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من صام يوما فی الحر فأصابه ظمأ وكل الله عز و جل به ألف ملک يمسحون وجهه و يبشرونه حتی إذا أفطر قال الله عز و جل ما أطيب ريحک و روحک ملائكتی اشهدوا أنی قد غفرت له [ثواب‌الأعمال ، ص۵۲] .

۲. روزه كودكان

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّا نَأْمُرُ صِبْيانَنَا بِالصَّلَاةِ وَ الصِّيام مَا أَطَاقُوا منهُ إِذَا كانُوا أَبْنَاءَ سَبْع سِنِينَ [بحارالأنوار ، ج۸۵ ، ص۱۳۴] .

عَنِ الصَّادِقِ (ع) : أَنَّهُ كانَ يأْمُرُ الصَّبِی بِالصَّوْمِ فِی شَهْرِ رَمَضَانَ بَعْضَ النَّهَارِ فَإِذَا رَأَی الْجُوعَ وَ الْعَطَشَ غَلَبَ عَلَيهِ أَمَرَهُ فَأَفْطَرَ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۹۴] .

۳. روزه مستحبی

۱- درروايات هر ماه سه روز روزه مستحبی سفارش شده. آری ، اگر ماشين هر ماه سرويس شود سالم‌تر است.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من صَامَ ثَلَاثَةَ أَيامٍ من كلِّ شَهْرٍ كانَ كمن صَامَ الدَّهْرَ لِأَنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ من جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۸۳] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من صَامَ يوْماً تَطَوُّعاً فَلَوْ أُعْطِی مِلْءَ الْأَرْضِ ذَهَباً مَا وُفِّی أَجْرَهُ دُونَ يوْمِ الْحِسَابِ [معانی الأخبار ، ص۴۰۹] .

۳- روزه دار (روزه مستحبی) که دعوت مومنی را بپذیرد ، ماجور است.

۴- روزه مستحبی را به خاطر دعوت مؤمن و شاد کردن او افطار کند ، و بر میزبان هم منت نگذارد که به خاطر شما افطار کردم.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من دَخَلَ عَلَی أَخِیهِ وَ هُوَ صَائِمٌ فَأَفْطَرَ عِنْدَهُ وَ لَمْ یعْلِمْهُ بِصَوْمِهِ فَیمن عَلَیهِ کتَبَ اللَّهُ لَهُ صَوْمَ سَنَةٍ [کافی ، ج۴ ، ص۱۵۰] .

۵- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِطْرُک لِأَخِیک وَ إِدْخَالُک السُّرُورَ عَلَیهِ أَعْظَمُ من أَجْرِ صِیامِک [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۱۲] .

۶- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَإِفْطَارُک فِی منزلِ أَخِیک الْمُسْلِمِ أَفْضَلُ من صِیامِک سَبْعِینَ ضِعْفاً أَوْ تِسْعِینَ ضِعْفاً [کافی ، ج۴ ، ص۱۵۱] .

۸- قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من فِقْهِ الضَّیفِ أَنْ لَا یصُومَ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِ صَاحِبِهِ وَ من طَاعَةِ الْمَرْأَةِ لِزَوْجِهَا أَنْ لَا تَصُومَ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ أَمْرِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۵۱] .

همچنین روزه فرزند بدون اذن والدین و عبد بدون اذن مولی. [فروع کافی ، ج۴ ، ص۱۵۱] .

بَابُ کرَاهَةِ صَوْمِ الضَّیفِ نَدْباً بِدُونِ إِذْنِ مُضِیفِهِ وَ بِالْعَکسِ. [وسائل‌الشیعة ، ج۱۰ ، ص۵۲۸] .

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من صَلَاحِ الْعَبْدِ وَ طَاعَتِهِ وَ نُصْحِهِ لِمَوْلَاهُ أَنْ لَا یصُومَ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِ مَوْلَاهُ وَ أَمْرِهِ وَ من بِرِّ الْوَلَدِ أَنْ لَا یصُومَ تَطَوُّعاً إِلَّا بِإِذْنِ أَبَوَیهِ وَ أَمْرِهِمَا وَ إِلَّا کانَ الضَّیفُ جَاهِلًا وَ کانَتِ الْمَرْأَةُ عَاصِیةً وَ کانَ الْعَبْدُ فَاسِقاً عَاصِیاً وَ کانَ الْوَلَدُ عَاقّاً [کافی ، ج۴ ، ص۱۵۱] .

۴. تفسیر آیه روزه

یا أَیهَا الَّذِینَ آمنوا کتِبَ عَلَیکمُ الصِّیامُ کما کتِبَ عَلَی الَّذِینَ من قَبْلِکمْ لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۸۳] .

ای کسانی که ایمان آورده‌اید بر شماروزه گرفتن حتمی است ، همان گونه که بر امت‌های قبل از شما حتمی بوده است تا شاید پروا کنید.

در این آیه وجوب روزه و برکات آن بیان شده است.

مسلمانان همین که هلال ماه شب اول رمضان را دیدند از طلوع فجر تا اول مغرب تمام ماه را باید روزه بگیرند ، روزه نیز همانند نماز و زکات و حج و جهاد و امر معروف و نهی از منکر در همه ادیان بوده است. روزه گرفتن در ماه رمضان واجب و در عید فطر و قربان حرام و در سایر ایام مستحب است. لکن روزه گرفتن در بعضی از روزهای سال پاداش‌های فراوانی دارد.

برکات روزه

۱- تقوا : کسی که سی روز تمرین کرد و نان و آب خودش را نخورد؛ قدرت کنترل نسبت به نان و آب مردم را خواهد داشت. در ماه رمضان آمار مفاسد و گناهان کم می‌شود.

۲- مقاومت روزه به ما یاد می‌دهد که می‌توان مصرف را کم کرد و می‌توان در برابر تهدید ابرقدرت‌ها زاهدانه زندگی کرد و زیر بار فشارهای اقتصادی دیگران نرفت.

۳- روزه ، استراحتی به دستگاه گوارش است تا مواد زائد ذخیره بدن سوخته شود.

۴- روزه ، چشیدن مزه گرسنگی و تشنگی است که انسان را به یاد گرسنگان و تشنگان می‌اندازد.

۵- روزه گرفتن به دل صفا می‌دهد ، همان گونه که پرخوری و پرحرفی انسان را سنگ دل می‌کند. کسانی که همیشه به هنگام میل به غذا مشغول خوردن شده‌اند ، مثل درختان کنار جوی آبند که دارای چوبی بی دوامند.

۵. آداب روزه

۱- حفظ زبان

حضرت رسول (ص) شنید که زن روزه داری به خادم خود ناسزا گفت ، او را احضار کرد و فرمود : این غذا را بخور. گفت : روزه هستم. حضرت فرمودند : کیفَ تَکونِینَ صَائِمَةً وَ قَدْ سَبَبْتِ جَارِیَتَک [کافی ، ج۴ ، ص۸۷] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا من عَبْدٍ صَالِحٍ یشْتَمُ فَیقُولُ إِنِّی صَائِمٌ سَلَامٌ عَلَیک لَا أَشْتِمُک کمَا شَتَمْتَنِی إِلَّا قَالَ الرَّبُّ تَبَارَک وَ تَعَالَی اسْتَجَارَ عَبْدِی بِالصَّوْمِ من شَرِّ عَبْدِی فَقَدْ أَجَرْتُهُ من النَّارِ [کافی ، ج۴ ، ص۸۸] .

رسول خدا (ص) می‌فرمایند : " ۱- خداوند درباره افرادی که مورد فحش قرار می گیرند و به احترام روزه جواب بد نمی گویند می‌فرماید : اسْتَجَارَ عَبْدِی بِالصَّوْمِ من عَبْدِی أَجِیرُوهُ من نَارِی وَ أَدْخِلُوهُ جَنَّتِی [ثواب‌الأعمال ، ص۵۱] .

۲ ـ اجتناب از غیبت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من اغْتَابَ مُسْلِماً أَوْ مُسْلِمَةً لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ تَعَالَی صَلَاتَهُ وَ لَا صِیامَهُ أَرْبَعِینَ یوْماً وَ لَیلَةً إِلَّا أَنْ یغْفِرَ لَهُ صَاحِبُهُ [جامع‌الأخبار ، ص۱۴۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من اغْتَابَ مُسْلِماً فِی شَهْرِ رَمَضَانَ لَمْ یوجَرْ عَلَی صِیامِهِ [جامع‌الأخبار ، ص۱۴۶] .

۳ ـ مراقبت از چشم و گوش

قَالَتْ فَاطِمَةُ (ع) : مَا یصْنَعُ الصَّائِمُ بِصِیامِهِ إِذَا لَمْ یصُنْ لِسَانَهُ وَ سَمْعَهُ وَ بَصَرَهُ وَ جَوَارِحَهُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۶۸] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : قَدْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَی کلِّ جَارِحَةٍ حَقّاً لِلصِّیامِ فَمن أَدَّی حَقَّهَا کانَ صَائِماً وَ من تَرَک شَیئاً منهَا نَقَصَ من فَضْلِ صَوْمِهِ بِحَسَبِ مَا تَرَک منهَا [فقه‌الرضا (ع) ، ص۲۰۱] .

قال النبی (ص) : خمس خصال یفطرن الصائم... الکذب و الغیبة و النمیمه و النظر بشهوة و الیمین الکاذبه [نهج الفصاحه ، جمله ۱۴۵۹] .

قال رسول الله (ص) : انما الصوم امانة فلیحفظ احدکم امانته و لما تلی قوله تعالی ان الله یامرکم ان تؤدوا الامانات الی اهلها وضع (ص) یده علی سمعه و بصره فقال السمع امانة و البصر امانة [محجة البیضاء ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

آری ، این است دید و بینش خداپرست و این جهان بینی چه آثار مثتبی دارد.

آداب مراقبت از چشم و گوش

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا صُمْتَ فَلْیصُمْ سَمْعُک وَ بَصَرُک من الْحَرَامِ وَ الْقَبِیحِ وَ دَعِ الْمِرَاءَ وَ أَذَی الْخَادِمِ وَ لْیکنْ عَلَیک وَقَارُ الصِّیامِ وَ لَا تَجْعَلْ یوْمَ صَوْمِک کیوْمِ فِطْرِک [کافی ، ج۴ ، ص۸۷] .

۴ ـ قلب و فکر سالم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : صوم القلب خیر من صیام اللسان و صیام اللسان خیر من صیام البطن [غررالحکم ، ص۱۷۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : صیام القلب عن الفکر فی الآثام أفضل من صیام البطن عن الطعام [غررالحکم ، ص۱۷۶] .

البته در تفسیراین گونه روایات باید توجه شود که معنای حدیث این نیست که اگر قلب تو صاف و نهایت ساکت بود نیازی به روزه نیست.

۵ ـ ذکر و دعا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) إِذَا کانَ شَهْرُ رَمَضَانَ لَمْ یتَکلَّمْ إِلَّا بِالدُّعَاءِ وَ التَّسْبِیحِ وَ الِاسْتِغْفَارِ وَ التَّکبِیرِ فَإِذَا أَفْطَرَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنْ شِئْتَ أَنْ تَفْعَلَ فَعَلْتَ [کافی ، ج۴ ، ص۸۸] .

۶ ـ سحر خیزی

۱- سنت سحرخیزی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تَسَحَّرُوا وَ لَوْ بِجُرَعِ الْمَاءِ أَلَا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَى الْمُتَسَحِّرِينَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۴ ، ص۱۹۸] .

وَ الْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحارِ [آل عمران/۱۷] .

۷ ـ خوشرفتاری با کارگر

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَفِّفُوا عَلَى الْمَمْلُوكِينَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۴۳۴] .

و فی حدیث آخر :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من خَفَّفَ عَنْ مَمْلُوكِهِ فِيهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ وَ أَعْتَقَهُ من النَّارِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۶۸] .

۸ ـ رشد و سازندگی

امام صادق (ع) در حدیثی می‌فرمایند : لَا يكونُ يوْمُ صَوْمِك كيوْمِ فِطْرِك [کافی ، ج۴ ، ص۸۷] .

۹ ـ اطعام و افطاری دادن :

۱- امام سجاد (ع) همین که روزه بود گوسفندی ذبح و در خانه غذا و در خانه غذا تهیه و هنگام غروب سینی‌ها را حاضر و غذای پخته برای مردم می‌فرستاد ولی خودش با نان و خرما افطار می‌کرد. [کافی ، ج۴ ، ص۶۸] .

۱۰ ـ اطاعت (سیاسی - خانوادگی)

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا صيام لمن عصى الإمام و لا صيام لعبد آبق حتى يرجع و لا صيام لامرأة ناشزة حتى تتوب و لا صيام لولد عاق حتى يبر [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۶۸] .

۶. دستور العمل ها

۱-یاد خدا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَاسْأَلُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ بِنِياتٍ صَادِقَةٍ وَ قُلُوبٍ طَاهِرَةٍ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۲-یاد قیامت : وَ اذْكُرُوا بِجُوعِكُمْ وَ عَطَشِكُمْ فِيهِ جُوعَ يوْمِ الْقِيامَةِ وَ عَطَشَهُ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۳-یاد محرومان : وَ تَصَدَّقُوا عَلَى فُقَرَائِكُمْ وَ مَسَاكِينِكُمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

تَحَنَّنُوا عَلَى أَيتَامِ النَّاسِ يتَحَنَّنْ عَلَى أَيتَامِكُمْ

۳-روابط خانوادگی یا عاطفی : وَقِّرُوا كِبَارَكُمْ وَ ارْحَمُوا صِغَارَكُمْ وَ صِلُوا أَرْحَامَكُمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۴-حفظ زبان : وَ احْفَظُوا أَلْسِنَتَكُمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۵-کنترل چشم و گوش : وَ غُضُّوا عَمَّا لَا يحِلُّ النَّظَرُ إِلَيهِ أَبْصَارَكُمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۶-جبران گذشته‌ها : تُوبُوا إِلَى اللَّهِ من ذُنُوبِكُمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۷-خانه تکانی : ظُهُورَكُمْ ثَقِيلَةٌ من أَوْزَارِكُمْ فَخَفِّفُوا عَنْهَا بِطُولِ سُجُودِكُمْ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۸-بازسازی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من حَسَّنَ منكمْ فِي هَذَا الشَّهْرِ خُلُقَهُ كانَ لَهُ جَوَازاً عَلَى الصِّرَاطِ يوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ [أمالی صدوق ، ص۹۳] .

۹-رابطه با قرآن : من تَلَا فِيهِ آيةً من الْقُرْآنِ كانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ من خَتَمَ الْقُرْآنَ فِي غَيرِهِ من الشُّهُورِ

۱۱-تمرین تمرکز : أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ فِي هَذَا الشَّهْرِ الْوَرَعُ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ

۸. روزه ودعا

۱. ارتباط روزه با دعا

آیهوَ إِذا سَأَلَکَ عِبادِی عَنِّی فَإِنِّی قَرِیبٌ أُجِیبُ دَعْوَةَ الدّاعِ إِذا دَعانِ فَلْیسْتَجِیبُوا لِی وَ لْیومنوا بِی لَعَلَّهُمْ یرْشُدُونَ [بقره/۱۸۶] .
بین آیات روزه آمده است.
اولین آیه پیام تقوی دارد.لَعَلَّکمْ تَتَّقُونَ [بقره/۱۸۳] .
آخرین آیه نیز پیام تقوا است.لَعَلَّهُمْ یتَّقُونَ [بقره/۱۸۷] .
آیه دعا در این بین ، پیام رشد دارد.لَعَلَّهُمْ یرْشُدُونَ [بقره/۱۸۶] .
در ماه رمضان برای دعا حساب جدائی باز شده است و برای این ماه دعاهای زیادی سفارش شده است ، دعا در ماه رمضان مستجاب می‌شود ، تلاوت قرآن و دعا رابطه انسان با خداست ، تلاوت یک آیه قرآن در ماه رمضان مثل خواندن تمام قرآن در غیر ماه رمضان است ، قرآن در ماه رمضان نازل شدهإِنّا أَنْزَلْناهُ فِی لَیلَةِ الْقَدْرِ [قدر/۱] .
ماه رمضان ، صفحه ۱۱
در ماه رمضان شب قدر وجود دارد که عبادت در آن یک شب از عبادت هزار ماه بهتر استلَیلَةُ الْقَدْرِ خَیرٌ من أَلْفِ شَهْرٍ [قدر/۳] .
شب قدر یکی از سه شب ۱۹ و ۲۱ و ۲۳ است و احتمال شب ۲۳ بیشتر است.
در آن شب فرشتگان آسمان به زمین نازل و خدمت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه می‌رسند و در آن شب سرنوشت تلخ و شیرین یک سال مردم تعیین می‌شود.
برای تلاوت قرآن آدابی است نظیر باوضو بودن ، آرام خواندن و فکر کردن. همان گونه که برای دعا نیز آدابی است از قبیل دعای دست جمعی ، دعا به دیگران قبل از دعای برای خود ، روبه قبله بودن ، دست‌ها را در برابر صورت بلند کردن و ده مرتبه یا الله گفتن. در حدیث می‌خوانیم هر کس می‌خواهد دعای او قبول شود باید لقمه حلال بخورد و قبل از دعا از لغزشهای خود استغفار کند. گریه :
گریه از خوف خداوند از کمالات انسانی است که در قرآن و حدیث سفارش زیاد شده است. گریه از جوان ارزش بیشتری دارد ، دل را صفا و انسان را با خدا آشتی و گناهان را می‌بخشد. گریه نداشتن نشانه سنگدلی است. از برکات ماه رمضان مناجات‌ها و گریه‌ها و استغفارهای آن است.
۲. آثار دعا
جلب عنایت خداوند : قُلْ ما یعْبَوا بِکمْ رَبِّی لَوْ لا دُعاوکمْ [فرقان/۷۷] .
جلوگیری از استکبار : ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکمْ إِنَّ الَّذِینَ یسْتَکبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی [غافر/۶۰] .
همراه شدن با مجموعه خلقت : من فِی السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ کلٌّ لَهُ قانِتُونَ [روم/۲۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومنینَ (ع) : یا من یسأله من فی السماوات و الأرض [مفتاح‌الفلاح ، ص۱۳۹] .
فراهم شدن زمینه رشد : لَعَلَّهُمْ یرْشُدُونَ [بقره/۱۸۶] .
رشد و موفّقیت در :
۱- طهارت روحخُذْ من أَمْوالِهِمْ [توبه/۱۰۳] .
۲- اخلاص
۳- رعایت حلال و حرام
۴- رسیدن به مقام قرب و تزکیه نفس

۵- درمان بیماری ها

۶- پیدا کردن هدف و جلوگیری از افسردگی ، نظیر هیوم.

۷- ایجاد روحیه در میادین نبرد و شب های عملیات.

۸- گسترش روحیه استقامت در اسارت و زندان های طاغوت.

۹- خودشناسی

۱۰- خداشناسی

۱۱- جهان‌شناسی.

لطف خداوند به اهل دعا : وَ إِذا سَأَلَكَ عِبادِی عَنِّی فَإِنِّی قَرِیبٌ أُجِیبُ دَعْوَةَ الدّاعِ [بقره/۱۸۶] .

هفت مرتبه ضمیر متکلم وحده به کار برده و نفرمودهفقلبلکهفَإِنِّی قَرِیبٌ [بقره/۱۸۶] .

معلوم می‌شود خود فرد نزدیک شده ، زیرا در حقیقت او دعوت شده از طرف خداست و چنین فردی در نزد خداوند محترم است.فَلْیسْتَجِیبُوا لِی [بقره/۱۸۶] .

۳. انواع دعا

۱- عوام

۲- خواص

۳- خاص الخاص

۴- اولیاء

انگیزه‌های دعا :

۱- ترس

۲- عشق

۳- محبت

۴- کینه

۴. آداب دعا

آداب دعا در قرآن

۱-همراه با اخلاص باشد : فَادْعُوا اللّهَ مُخْلِصِینَ لَهُ الدِّینَ [غافر/۱۴] .

۲-با ترس و امید باشد : وَ ادْعُوهُ خَوْفاً وَ طَمَعاً [اعراف/۵۶] .

۳-با عشق و رغبت باشد : وَ یدْعُونَنا رَغَباً وَ رَهَباً [انبیاء/۹۰] .

۴-با تضرع باشد : ادْعُوا رَبَّکمْ تَضَرُّعاً [اعراف/۵۵] .

۵-با صدای آهسته باشد و بلند دعا نکند : ادْعُوا رَبَّکمْ تَضَرُّعاً وَ خُفْیةً إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُعْتَدِینَ [اعراف/۵۵] .

۶-ایمان به اجابت داشته باشد : فَلْیسْتَجِیبُوا لِی وَ لْیومنوا بِی [بقره/۱۸۶] .

۷-دعا در همه جا ممکن است : فَإِنِّی قَرِیبٌ [بقره/۱۸۶] .

رعایت نکردن هر یک از شرایط و آداب فوق ممکن است عدم اجابت را به دنبال داشته باشد

۵. شرایط دعا

۱- طهارت

۲- تمجید و ثنای خدا

۳- حسن ظن به اجابت

۴- اصرار در دعا

۵- صلوات قبل از دعا

۶- رعایت حلال و حرام

۷- رعایت اوقات و اماکن خاصه

۸- توبه و اقرار به گناه

۹- تضرع و ابتهال حضور قلب ، اخلاص.

۱. مباهات خدا به انسان

۱ـ روز عرفه خداوند به بندگانی که دعا می‌خوانند مباهات می کند :

ثمّ یباهی بهم الملائکة [سنن ابن ماجه ، ج۲ ، ص۱۰۰۳] .

۲. کسانی که در انتظار فریضه نماز می نشینند.

۳ـ دو مسلمانی که برای خدا یکدیگر را دوست داشته و به زیارت هم می‌روند :

یبَاهَی بِهِمَا الْمَلَائِکَةَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۳] .

۴. ایثارحضرت علی (علیه السلام)

شبی که علی بن ابیطالب در جای رسول خدا (ص) خوابید (که به قول ابن ابی الحدید مسأله مورد تواتر استلا یجحده إلا مجنون. [(شرح‌نهج‌البلاغه ، ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۳ ، ص۲۶۱)] .

رسول خدا (ص) به حضرت علی (ع) فرمود : یا ابْنَ أَبِی طَالِبٍ! یبَاهِی اللَّهُ بِک الْمَلَائِکَةَ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۷۳] .

چون خداوند به جبرئیل و میکائیل فرمود : آخَیتُ بَینَکمَا وَ جَعَلْتُ عُمُرَ أَحَدِکمَا أَطْوَلَ مِنْ عُمُرِ الْآخَرِ فَأَیکمَا یوثِرُ صَاحِبَهُ بِحَیاتِهِ فَاخْتَیارَ کلٌّ مِنْهُمَا الْحَیاةَ وَ أَحَبَّاهَا فَأَوْحَی اللَّهُ تَعَالَی إِلَیهِمَا أَ فَلَا کنْتُمَا مِثْلَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ عَلَیهِ السَّلَامُ آخَیتُ بَینَهُ وَ بَینَ مُحَمَّدٍ فَبَاتَ عَلَی فِرَاشِهِ یفْدِیهِ بِنَفْسِهِ وَ یوثِرُهُ بِالْحَیاةِ [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۷۳] .

۵. شخصی که در زمین بی آب وعلفی به سر برد و اذان بگوید ونماز بخواند.

مواعظ رسول اکرم (ص) به ابوذر :

یا أَبَاذَرٍّ! إِنَّ رَبَّک یبَاهِی الْمَلَائِکَةَ بِثَلَاثَةِ نَفَرٍ رَجُلٍ یصْبِحُ فِی أَرْضٍ قَفْرٍ فَیوذِّنُ ثُمَّ یقِیمُ ثُمَّ یصَلِّی فَیقُولُ : رَبُّک عَزَّ وَ جَلَّ لِلْمَلَائِکةِ انْظُرُوا إِلَی عَبْدِی یصَلِّی وَ لَا یرَاهُ أَحَدٌ غَیرِی فَینْزِلُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَک یصَلُّونَ وَرَائَهُ وَ یسْتَغْفِرُونَ لَهُ إِلَی الْغَدِ مِنْ ذَلِک الْیوْمِ وَ رَجُلٍ قَامَ مِنَ اللَّیلِ یصَلِّی وَحْدَهُ فَسَجَدَ وَ نَامَ وَ هُوَ سَاجِدٌ فَیقُولُ اللَّهُ تَعَالَی انْظُرُوا إِلَی عَبْدِی رُوحُهُ عِنْدِی وَ جَسَدُهُ فِی طَاعَتِی سَاجِدٌ وَ رَجُلٍ فِی زَحْفٍ فَفَرَّ أَصْحَابُهُ وَ ثَبَتَ هُوَ فَقَاتَلَ حَتَّی قُتِلَ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۵۹] .

۶. مردی که شب هنگام برخیزد و تنها نماز گذارد وسجده کند و در حال سجده به خواب رود.

۷. مردی که در برابر انبوه لشگر دشمن بوده باشد و تمام یارانش فرار کنند اما او به تنهایی بایستد و بجنگد تا کشته شود.

۱. مجلس

۱. اشرف المجالس

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِكلِّ شَیءٍ شَرَفاً وَ إِنَّ أَشْرَفَ الْمَجَالِسِ مَا اسْتُقْبِلَ بِهِ الْقِبْلَةُ [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۶۹] .

۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَكْثَرَ مَا يجْلِسُ تُجَاهَ الْقِبْلَةِ [كافی ، ج۲ ، ص۶۶۱] .

۲. مایلزم مراعاتها فی المجالس

۱ـ يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا قِيلَ لَكمْ تَفَسَّحُوا فِی الْمَجالِسِ فَافْسَحُوا يفْسَحِ اللّهُ لَكمْ وَ إِذا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا [مجادله/۱۱] .

۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا أتی أحدكم مجلسا فليجلس حيث ما انتهی مجلسه [مكارم‌الأخلاق ، ص۲۶] .

۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا دَخَلَ مَنْزِلًا قَعَدَ فِی أَدْنَی الْمَجْلِسِ إِلَيهِ حِينَ يدْخُلُ [كافی ، ج۲ ، ص۶۶۲] .

۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا أَخَذَ الْقَوْمُ مَجَالِسَهُمْ فَإِنْ دَعَا رَجُلٌ أَخَاهُ فَأَوْسَعَ لَهُ فِی مَجْلِسِهِ فَلْيأْتِهِ فَإِنَّمَا هِی كرَامَةٌ أَكرَمَهُ بِهَا أَخُوهُ وَ إِنْ لَمْ يوسَعْ لَهُ أَحَدٌ فَلْينْظُرْ أَوْسَعَ مَكانٍ يجِدُهُ فَلْيجْلِسْ فِيهِ [أمالی طوسی ، ص۳۹۳] .

۵ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا دَخَلَ أَحَدُكمْ عَلَی أَخِيهِ فِی رَحْلِهِ فَلْيقْعُدْ حَيثُ يأْمُرُهُ صَاحِبُ الرَّحْلِ فَإِنَّ صَاحِبَ الرَّحْلِ أَعْرَفُ بِعَوْرَةِ بَيتِهِ مِنَ الدَّاخِلِ عَلَيهِ [قرب‌الإسناد ، ص۳۳] .

۶ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ رَضِی بِدُونِ التَّشَرُّفِ مِنَ الْمَجْلِسِ لَمْ يزَلِ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَلَائِكتُهُ يصَلُّونَ عَلَيهِ حَتَّی يقُومَ [كافی ، ج۲ ، ص۶۶۱] .

۷ـ دَخَلَ عَلَی النَّبِی (ص) رَجُلٌ الْمَسْجِدَ وَ هُوَ جَالِسٌ وَحْدَهُ فَتَزَحْزَحَ لَهُ وَ قَالَ : إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُسْلِمِ عَلَی الْمُسْلِمِ إِذَا أَرَادَ الْجُلُوسَ أَنْ يتَزَحْزَحَ لَهُ [مكارم‌الأخلاق ، ص۲۵] .

۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا رُئِی رَسُولُ اللَّهِ (ص) مُقَدِّماً رِجْلَهُ بَينَ يدَی جَلِيسٍ لَهُ قَطُّ [مكارم‌الأخلاق ، ص۲۳] .

۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَفَحَّشْ فِی مَجْلِسِك لِكيلَا يحْذَرُوك بِسُوءِ خُلُقِك وَ لَا تُنَاجِ مَعَ رَجُلٍ وَ عِنْدَك آخَرُ [فلاح‌السائل ، ص۱۲۴] .

۳. صدر المجالس

۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يجْلِسُ فِی صَدْرِ الْمَجْلِسِ إِلَّا رَجُلٌ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ يجِيبُ إِذَا سُئِلَ وَ ينْطِقُ إِذَا عَجَزَ الْقَوْمُ عَنِ الْكلَامِ وَ يشِيرُ بِالرَّأْی الَّذِی فِيهِ صَلَاحُ أَهْلِهِ فَمَنْ لَمْ يكنْ فِيهِ شَیءٌ مِنْهُنَّ فَجَلَسَ فَهُوَ أَحْمَقُ [تحف‌العقول ، ص۳۸۷] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تسرعن إلی أرفع موضع فی المجلس فإن الموضع الذی ترفع إليه خير من الموضع الذی تحط عنه [غررالحكم ، ص۲۴۹] .

۴. لاتجلس فی هذه المجالس

۱ـ أَ إِنَّكمْ لَتَأْتُونَ الرِّجالَ وَ تَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَ تَأْتُونَ فِی نادِيكمُ الْمُنْكرَ [عنكبوت/۲۹] .

۲ـ وَ قَدْ نَزَّلَ عَلَيكمْ فِی الْكتابِ أَنْ إِذا سَمِعْتُمْ آياتِ اللّهِ يكفَرُ بِها وَ يسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی يخُوضُوا فِی حَدِيثٍ غَيرِهِ

إِنَّكُمْ إِذاً مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّهَ جامِعُ الْمُنافِقِينَ وَ الْكافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعاً [نساء/۱۴۰] .

۳ ـ وَ إِذا رَأَيتَ الَّذِينَ يخُوضُونَ فِي آياتِنا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّى يخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيرِهِ وَ إِمّا ينْسِيَنَّك الشَّيطانُ فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكرى مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِينَ [انعام/۶۸] .

۴ ـ عَنْ شُعَيبٍ الْعَقَرْقُوفِي قالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ قَدْ نَزَّلَ عَلَيكمْ فِي الْكتابِ أَنْ إِذا سَمِعْتُمْ آياتِ اللّهِ يكفَرُ بِها وَ يسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّى يخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيرِهِ إِنَّكمْ إِذاً مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّهَ جامِعُ الْمُنافِقِينَ وَ الْكافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعاً" (نساء/۱۴۰) فَقَالَ إِنَّمَا عَنَى بِهَذَا الرَّجُلَ يجْحَدُ الْحَقَّ وَ يكذِّبُ بِهِ وَ يقَعُ فِي الْأَئِمَّةِ فَقُمْ مِنْ عِنْدِهِ وَ لَا تُقَاعِدْهُ كائِناً مَنْ كانَ" [تفسير عياشى ، ج۱ ، ص۲۸۲] .

۵ ـ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيلِ عَنْ أَبِي الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) : "فِي قَوْلِ اللَّهِ "وَ قَدْ نَزَّلَ عَلَيكمْ فِي الْكتابِ أَنْ إِذا سَمِعْتُمْ آياتِ اللّهِ يكفَرُ بِها وَ يسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّى يخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيرِهِ إِنَّكمْ إِذاً مِثْلُهُمْ إِنَّ اللّهَ جامِعُ الْمُنافِقِينَ وَ الْكافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعاً" (نساء/۱۴۰) قَالَ إِذَا سَمِعْتَ الرَّجُلَ يجْحَدُ الْحَقَّ وَ يكذِّبُ بِهِ وَ يقَعُ فِي أَهْلِهِ فَقُمْ مِنْ عِنْدِهِ وَ لَا تُقَاعِدْهُ" [تفسير عياشى ، ج۱ ، ص۲۸۱] .

۶ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ كانَ يومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ فَلَا يجْلِسْ فِي مَجْلِسٍ يسَبُّ فِيهِ إِمَامٌ أَوْ يغْتَابُ فِيهِ مُسْلِمٌ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ "وَ إِذا رَأَيتَ الَّذِينَ يخُوضُونَ فِي آياتِنا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّى يخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيرِهِ وَ إِمّا ينْسِيَنَّك الشَّيطانُ فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكرى مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِينَ " (انعام/۶۸) [تفسيرالقمى ، ج۱ ، ص۲۰۴] .

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَمَانِيةٌ إِنْ أُهِينُوا فَلَا يلُومُوا إِلَّا أَنْفُسَهُمْ الذَّاهِبُ إِلَى مَائِدَةٍ لَمْ يدْعَ إِلَيهَا وَ الْمُتَأَمِّرُ عَلَى رَبِّ الْبَيتِ وَ طَالِبُ الْخَيرِ مِنْ أَعْدَائِهِ وَ طَالِبُ الْفَضْلِ مِنَ اللِّئَامِ وَ الدَّاخِلُ بَينَ اثْنَينِ فِي سِرٍّ لَمْ يدْخِلَاهُ فِيهِ وَ الْمُسْتَخِفُّ بِالسُّلْطَانِ وَ الْجَالِسُ فِي مَجْلِسٍ لَيسَ لَهُ بِأَهْلٍ وَ الْمُقْبِلُ بِالْحَدِيثِ عَلَى مَنْ لَا يسْمَعُ مِنْهُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۵۲] .

۸ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ا تَجْلِسُوا عَلَى مَائِدَةٍ يشْرَبُ عَلَيهَا الْخَمْرُ فَإِنَّ الْعَبْدَ لَا يدْرِي مَتَى يوخَذُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۸] .

۹ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إياك و الجلوس فى الطرقات [أمالى مفيد ، ص۲۲۰] .

۱۰ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا ينْبَغِي لِلْمُومِنِ أَنْ يجْلِسَ مَجْلِساً يعْصَى اللَّهُ فِيهِ وَ لَا يقْدِرُ عَلَى تَغْييرِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

۱۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ كانَ يومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ فَلَا يقُومُ مَكانَ رِيبَةٍ [كافى ، ج۲ ، ص۳۷۷] .

۵. المجالس بالامانة

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ إِلَّا ثَلَاثَةَ مَجَالِسَ مَجْلِسٌ سُفِك فِيهِ دَمٌ حَرَامٌ أَوْ مَجْلِسٌ اسْتُحِلَّ فِيهِ فَرْجٌ حَرَامٌ أَوْ مَجْلِسٌ يسْتَحَلُّ فِيهِ مَالٌ حَرَامٌ بِغَيرِ حَقِّهِ [أمالى طوسى ، ص۵۳] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَاذَرٍّ! الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ وَ إِفْشَاءُ سِرِّ أَخِيك خِيانَةٌ فَاجْتَنِبْ ذَلِك وَ اجْتَنِبْ مَجْلِسَ الْعَشِيرَةِ [أمالى طوسى ، ص۵۳۷] .

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المجالس بالأمانة ، و لا يحل لمؤمن أن يأثر عن مؤمن أو قال عن أخيه المؤمن قبيحا. [أمالى طوسى ، ص۵۷۲] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنما يتجالس المتجالسان بأمانة الله فلا يحل لأحدهما أن يفشى على أخيه ما يكره [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۹۸] .

۵ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عليك بمجالس الذكر [أمالی مفيد ، ص ۲۲۰] .

۶ ـ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : أَنَّهُ خَرَجَ عَلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ : ارْتَعُوا فِی رِيَاضِ الْجَنَّةِ. قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَ مَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ؟ قَالَ مَجَالِسُ الذِّكْرِ [عدهالداعی ، ص۲۵۳] .

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا قَعَدَ عِدَّةٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ يَذْكُرُونَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَّا قَعَدَ مَعَهُمْ عِدَّةٌ مِنَ الْمَلَائِكَةِ [مكارمالأخلاق ، ص۳۱۲] .

۸ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المجالس ثلاثة غانم و سالم و شاحب فأما الغانم فالذی يذكر الله تعالی فيه و أما السالم فالساكت و أما الشاحب فالذی يخوض فی الباطل [أعلامالدين ، ص۲۹۳] .

۹ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثَةٌ سَالِمٌ وَ غَانِمٌ وَ شَاحِبٌ فَالسَّالِمُ الصَّامِتُ وَ الْغَانِمُ الذَّاكِرُ لِلَّهِ وَ الشَّاحِبُ الَّذِی [يلْفِظُ وَ] يقَعُ فِی النَّاسِ [مشكاهالأنوار ، ص۵۴] .

۱۰ ـ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : "يا بُنَی اخْتَرِ الْمَجَالِسَ عَلَی عَينِک فَإِنْ رَأَيتَ قَوْماً يذْكُرُونَ اللَّهَ جَلَّ وَ عَزَّ فَاجْلِسْ مَعَهُمْ فَإِنْ تَكُنْ عَالِماً نَفَعَک عِلْمُک وَ إِنْ تَكُنْ جَاهِلًا عَلَّمُوک وَ لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يظِلَّهُمْ بِرَحْمَتِهِ فَيعُمَّک مَعَهُمْ [كافی ، ج۱ ، ص۳۹] .

۱۱ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللهم صل علی محمد و آل محمد و اجعلنا من الذين اشتغلوا بالذكر عن الشهوات و خالفوا دواعی العزة بواضحات المعرفة و قطعوا أستار نار الشهوات بنضح ماء التوبة و غسلوا أوعية الجهل بصفو ماء الحياة حتی جالت فی مجالس الذكر رطوبة ألسنة الذاكرين [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۲۸] .

۱۲ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا اجْتَمَعَ فِی مَجْلِسٍ قَوْمٌ لَمْ يذْكُرُوا اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ لَمْ يذْكُرُونَا إِلَّا كَانَ ذَلِک الْمَجْلِسُ حَسْرَةً عَلَيهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [كافی ، ج۲ ، ص۴۹۶] .

۱۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا رأيتم روضة من رياض الجنة فارتعوا فيها قيل يا رسول الله و ما الروضة فقال مجالس المؤمنين [مستطرفاتالسرائر ، ص۶۳۵] .

۱۴ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ جَلَسَ مَجْلِساً يحْيی فِيهِ أَمْرُنَا لَمْ يمُتْ قَلْبُهُ يوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ [أمالی صدوق ، ص۷۳] .

۱۵ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَجْلِسُونَ وَ تُحَدِّثُونَ؟ قُلْتُ : نَعَمْ. قَالَ : تِلْک الْمَجَالِسُ أُحِبُّهَا فَأَحْيوا أَمْرَنَا رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَحْيا أَمْرَنَا. يا فُضَيلُ! مَنْ ذَكَرَنَا أَوْ ذُكِرْنَاعِنْدَهُ فَخَرَجَ عَنْ عَينَيهِ مِثْلُ جَنَاحِ الذُّبَابِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ وَ لَوْ كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْ زَبَدِ الْبَحْرِ [قربالإسناد ، ص۱۸] .

۶. ذكر الله تعالی عند القيام

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ كَفَّارَةَ الْمَجْلِسِ سُبْحَانَک اللَّهُمَّ وَ بِحَمْدِک لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ رَبِّ تُبْ عَلَی وَ اغْفِرْ لِی [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۶۷] .

۲ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ أَرَادَ أَنْ يكْتَالَ بِالْمِكْيالِ الْأَوْفَی فَلْيقُلْ إِذَا أَرَادَ أَنْ يقُومَ مِنْ مَجْلِسِهِ سُبْحَانَ رَبِّک رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يصِفُونَ وَ سَلَامٌ عَلَی الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [كافی ، ج۲ ، ص۴۹۶] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَرَادَ أَنْ يكْتَالَ بِالْمِكْيالِ الْأَوْفَی فَلْيكُنْ آخِرُ قَوْلِهِ "سُبْحانَ رَبِّک رَبِّ الْعِزَّةِ عَمّا يصِفُونَ وَ سَلامٌ عَلَی الْمُرْسَلِينَ وَ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِينَ " (صافات/۱۸۲-۱۸۰) فَإِنَّ لَهُ مِنْ كلِّ مُسْلِمٍ حَسَنَةً [من‌لايحضرهالفقيه ، ج۱ ، ص۳۲۵] .

۴ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا تَلَاقَيتُمْ فَتَلَاقَوْا بِالتَّسْلِيمِ وَ التَّصَافُحِ وَ إِذَا تَفَرَّقْتُمْ فَتَفَرَّقُوا بِالِاسْتِغْفَارِ [أمالی طوسی ، ص۲۱۵] .

۵ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ لَا يقُومُ مِنْ مَجْلِسٍ وَ إِنْ خَفَّ حَتَّى يسْتَغْفِرَ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ خَمْساً وَ عِشْرِينَ مَرَّةً [كافى ، ج۲ ، ص۵۰۴] .

۷. جليس

۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جليس الخير نعمة [غررالحكم ، ص۴۲۹] .

۲ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جليس الشر نقمة [غررالحكم ، ص۴۳۱] .

۳ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جماع الشر فى مقارنة قرين السوء [غررالحكم ، ص۴۳۱] .

۸. من نجالس

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَتِ الْحَوَارِيونَ لِعِيسَى : يا رُوحَ اللَّهِ! مَنْ نُجَالِسُ؟ قَالَ : مَنْ يذَكرُكمُ اللَّهَ رُويتُهُ وَ يزِيدُ فِى عِلْمِكمْ مَنْطِقُهُ وَ يرَغِّبُكمْ فِى الْآخِرَةِ عَمَلُهُ [كافى ، ج۱ ، ص۳۹] .

۲ـ قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : مُجَالَسَةُ الصَّالِحِينَ دَاعِيةٌ إِلَى الصَّلَاحِ [كافى ، ج۱ ، ص۲۰] .

۳ـ قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : لعلك فقدتنى من مجالس العلماء فخذلتنى أو لعلك رأيتنى فى الغافلين فمن رحمتك آيستنى أو لعلك رأيتنى آلف مجالس البطالين فبينى و بينهم خليتنى [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۷] .

۴ـ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : "يا بُنَى جالس العلماء و زاحمهم بركبتك فإن الله عز و جل يحيى القلوب بنور الحكمة كما يحيى الأرض بوابل السماء" [روضه‌الواعظين ، ج۱ ، ص۱۱] .

۵ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جالس الحلماء تزدد حلما [غررالحكم ، ص۴۳۰] .

۶ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جالس العلماء تسعد [غررالحكم ، ص۴۷] .

۷ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جالس العلماء يزدد علمك و يحسن أدبك و تزك نفسك [غررالحكم ، ص۴۳۰] .

۸ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جالس الحكماء يكمل عقلك و تشرف نفسك و ينتف عنك جهلك [غررالحكم ، ص۴۳۰] .

۹ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : جالس الأبرار فإنك إن فعلت خيرا حمدوك و إن أخطأت لم يعنفوك [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۱] .

۱۰ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مجالسة الحكماء حياة العقول و شفاء النفوس [غررالحكم ، ص۴۳۰] .

۱۱ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جالس الفقراء تزدد شكرا [غررالحكم ، ص۴۳۰] .

۱۲ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سائلوا العلماء و خالطوا الحكماء و جالسوا الفقراء [النوادر راوندى ، ص۲۶] .

۱۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَجْلِسُوا إِلَّا عِنْدَ كلِّ عَالِمٍ يدْعُوكمْ مِنْ خَمْسٍ إِلَى خَمْسٍ مِنَ الشَّك إِلَى الْيقِينِ وَ مِنَ الرِّياءِ إِلَى الْإِخْلَاصِ وَ مِنَ الرَّغْبَةِ إِلَى الرَّهْبَةِ وَ مِنَ الْكبْرِ إِلَى التَّوَاضُعِ وَ مِنَ الْغِشِّ إِلَى النَّصِيحَةِ [أعلام‌الدين ، ص۲۷۲] .

۱۴ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا ابن مسعود! فليكن جلساؤ الأبرار و إخوانك الأتقياء و الزهاد لأن الله تعالى قال فى كتابه "الْأَخِلّاءُ يوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ" (زخرف/۶۷) [مكارم‌الأخلاق ، ص۴۵۱] .

۱۵ـ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : يا مُوسَى أَطِبِ الْكلَامَ لِأَهْلِ التَّرْك لِلذُّنُوبِ وَ كنْ لَهُمْ جَلِيساً وَ اتَّخِذْهُمْ لِغَيبِك إِخْوَاناً وَ جِدَّ مَعَهُمْ يجِدُّونَ مَعَك [كافى ، ج۸ ، ص۴۵] .

۱۶ ـ قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ : "یا بُنَی! إذا أتیت نادی قوم فارمهم بسهم السلام ثم اجلس فی ناحیتهم فلا تنطق حتی تراهم قد نطقوا فإن رأیتهم قد نطقوا فی ذکر الله فأجر سهمک معهم و إلا فتحول من عندهم إلی غیرهم" [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۳۱] .

۱۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : تمسکنوا و أحبوا المساکین و جالسوهم و أعینوهم تجافوا صحبة الأغنیاء و ارحموهم و عفوا عن أموالهم [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

۱۸ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : جالس الحکماء یکمل عقلک و تشرف نفسک و ینتف عنک جهلک [غررالحکم ، ص۴۳۰] .

۱۹ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : جالس أهل الورع و الحکمة و أکثر مناقشتهم فإنک إن کنت جاهلاـ علموک و إن کنت عالما ازددت علما [غررالحکم ، ص۴۲۹] .

۹. حق الجلیس

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَمَّا حَقُّ جَلِیسِک فَأَنْ تُلِینَ لَهُ جَانِبَک وَ تُنْصِفَهُ فِی مُجَازَاةِ اللَّفْظِ وَ لَا تَقُومَ مِنْ مَجْلِسِک إِلَّا بِإِذْنِهِ وَ مَنْ تَجْلِسُ إِلَیهِ یجُوزُ لَهُ الْقِیامُ عَنْک بِغَیرِ إِذْنِک وَ تَنْسَی زَلَّاتِهِ وَ تَحْفَظَ خَیرَاتِهِ وَ لَا تُسْمِعَهُ إِلَّا خَیراً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۶۲۳] .

۱۰. لاتجالس هؤلاء

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثَةٌ مُجَالَسَتُهُمْ تُمِیتُ الْقَلْبَ الْجُلُوسُ مَعَ الْأَنْذَالِ وَ الْحَدِیثُ مَعَ النِّسَاءِ وَ الْجُلُوسُ مَعَ الْأَغْنِیاءِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۱] .

۲ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مُجَالَسَةُ أَهْلِ الْهَوَی مَنْسَاةٌ لِلْإِیمَانِ وَ مَحْضَرَةٌ لِلشَّیطَانِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۶] .

۳ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : لَیسَ مَنْ جَالَسَ الْجَاهِلَ بِذِی مَعْقُولٍ مَنْ جَالَسَ الْجَاهِلَ فَلْیسْتَعِدَّ لِقِیلٍ وَ قَالٍ [کافی ، ج۸ ، ص۲۲] .

۴ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : لا یأمن مجالسوا الأشرار غوائل البلاء [غررالحکم ، ص۴۳۱] .

۵ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنِ الْمُحَادَثَةِ الَّتِی تَدْعُو إِلَی غَیرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

۶ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا تَصْحَبُوا أَهْلَ الْبِدَعِ وَ لَا تُجَالِسُوهُمْ فَتَصِیرُوا عِنْدَ النَّاسِ کَوَاحِدٍ مِنْهُمْ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۵] .

۷ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إیاکم و مجالسة الموتی قیل یا رسول الله من الموتی قال کل غنی أطغاه غناه [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۳۲] .

۸ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِیاکمْ وَ مُجَالَسَةَ الْمُلُوک وَ أَبْنَاءِ الدُّنْیا فَفِی ذَلِک ذَهَابُ دِینِکمْ وَ یعَقِّبُکمْ نِفَاقاً وَ ذَلِک دَاءٌ دَوِی لَا شِفَاءَ لَهُ وَ یورِثُ قَسَاوَةَ الْقَلْبِ وَ یسْلُبُکمُ الْخُشُوعَ وَ عَلَیکمْ بِالْأَشْکالِ مِنَ النَّاسِ وَ الْأَوْسَاطِ مِنَ النَّاسِ فَعِنْدَهُمْ تَجِدُونَ مَعَادِنَ الْجَوَاهِرِ [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۳۶۷] .

۹ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : جانبوا الأشرار و جالسوا الأخیار [غررالحکم ، ص۴۳۱] .

۱۰ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : خلطة أبناء الدنیا تشین الدین و تضعف الیقین [غررالحکم ، ص۱۳۷] .

۱. محاسبه وبازنگری

۱. اهمیت محاسبه

وجوب محاسبه : وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ [حشر/۱۸] .

ستایش الهی از اهل محاسبه : رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیْعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ [نور/۳۷] .

به گفته حضرت علی (ع) : قَدْ نَشَرُوا دَوَاوِینَ أَعْمَالِهِمْ وَ فَرَغُوا لِمُحَاسَبَةِ أَنْفُسِهِمْ عَلَى كُلِّ صَغِيرَةٍ وَ كَبِيرَةٍ [نهج البلاغه ، خطبه۲۲۲] .

مراد کسانی هستند که از خود محاسبه می‌کشند.

انگیزه محاسبه : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَامَةُ الْمُوقِنِ أَنْ أَیقَنَ بِأَنَّ الْحِسَابَ حَقٌّ فَحَاسَبَ نَفْسَهُ [بحارالأنوار ، ج ۱ ، ص ۱۲۱] .

محاسبه جزء برنامه‌های رسمی باشد : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَى الْعَاقِلِ مَا لَمْ یكنْ مَغْلُوباً أَنْ تَكونَ لَهُ سَاعَاتٌ سَاعَةٌ يُنَاجِی فِيهَا رَبَّهُ وَ سَاعَةٌ یحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ وَ.... [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۹۶] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یحَاسِبْ نَفْسَهُ فِی كلِّ یوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ حَسَناً اسْتَزَادَ اللَّهَ وَ إِنْ عَمِلَ سَیئاً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِنْهُ وَ تَابَ إِلَیهِ [کافی ، ج۲ ، ص۴۵۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا یكونُ الْعَبْدُ مُومِناً حَتَّى یحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِيک شَرِیکهُ وَ السَّیدِ عَبْدَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۹۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) حَاسِبُوا أَنْفُسَكمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا وَ زِنُوهَا قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا وَ تَجَهَّزُوا لِلْعَرْضِ الْأَكبَرِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۹۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ رَبِحَ وَ مَنْ غَفَلَ عَنْهَا خَسِرَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۰۸] .

داستان پیامبرص :

لحظات آخر عمر در حال تب سختف چند بار چشمانش را باز و به علیعفرمود : ۷ درهم از فقراست سریع بپردازید و فرمود : ما ظن محمد بالله لو لقی الله و هذه عنده [فروغ ابدیت ، ج۲ ، ص۵۰۰] .

و همچنین بالای منبر فرمود : هر کس به گردن من حقی دارد امروز ادا کنم که فردا سخت است. شخصی گفت یا رسول الله ص در فلان جنگ برای منظم کردن صفوف چوبی را... که داستان مشهوری است.

۲. آثار محاسبه

۱. مثبت

برکات و آثار محاسبه :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ وَقَفَ عَلَى عُیوبِهِ وَ أَحَاطَ بِذُنُوبِهِ وَ اسْتَقَالَ الذُّنُوبَ وَ أَصْلَحَ الْعُیوبَ [غررالحکم ، ص۲۳۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ سَعِدَ [غررالحکم ، ص۲۳۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) مَنْ تَعَاهَدَ نَفْسَهُ بِالْمُحَاسَبَةِ أَمِنَ فِيهَا الْمُدَاهَنَةَ [غررالحکم ، ص۲۳۶] .

کنترل نفس : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) قَیدُوا أَنْفُسَكمْ بِمُحَاسَبَتِهَا وَ امْلِكوهَا بِمُخَالَفَتِهَا [غررالحکم ، ص۲۳۶] .

غفلت‌زدایی : نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

آمادگی :

وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ [حشر/۱۸] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) ابْنَ آدَمَ إِنَّک مَیتٌ وَ مَبْعُوثٌ وَ مَوْقُوفٌ بَینَ یدَی اللَّهِ فَأَعِدَّ جَوَاباً [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۹۶] .
سعادت یابی : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أَسْعَدَ النَّاسِ مَنِ انْتَدَبَ لِمُحَاسَبَةِ نَفْسِهِ [غررالحکم ، ص۲۳۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یا أَبَا ذَرٍّ حَاسِبْ نَفْسَک قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبَ فَإِنَّهُ أَهْوَنُ لِحِسَابِک غَداً [أمالی طوسی ، ص۵۳۳] .
از همه زرنگ‌تر و باهوش‌تر : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَکیسُ الْکیسِینَ مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۹۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) من ذم نفسه أصلحها [غررالحکم ، ص۲۳۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) من مدح نفسه [فقد] ذبحها [غررالحکم ، ص۳۰۷] .
قُلْ یا عِبادِیَ الَّذِینَ أَسْرَفُوا عَلی أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعاً إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِیمُ [زمر/۵۳] .
بازگشت به خویشتن و سؤال از خود یکی از راه‌های تکامل است.
وَ ما لَنا لا نُومِنُ بِاللّهِ وَ ما جاءَنا مِنَ الْحَقِّ وَ نَطْمَعُ أَنْ یدْخِلَنا رَبُّنا مَعَ الْقَوْمِ الصّالِحِینَ [مائده/۸۴] .
۲. آثار سوء ترک محاسبه
محاسبه نفس : قَالَ الصَّادِقُ (ع) مَنْ لَمْ یجْعَلْ (نَفْسَهُ لَهُ) مِنْ نَفْسِهِ وَاعِظاً فَإِنَّ مَوَاعِظَ النَّاسِ لَنْ تُغْنِی عَنْهُ شَیئاً [أمالی مفید ، ص۲۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَالَ اللَّهُ جَلَّ جَلَالُهُ أَیمَا عَبْدٍ أَطَاعَنِی لَمْ أَکلْهُ إِلَی غَیرِی وَ أَیمَا عَبْدٍ عَصَانِی وَکلْتُهُ إِلَی نَفْسِهِ ثُمَّ لَمْ أُبَالِ فِی أَی وَادٍ هَلَک [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۰۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ رَبِحَ وَ مَنْ غَفَلَ عَنْهَا خَسِرَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۰۸] .
خطرات غفلت و عدم محاسبه :
فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .
إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ [یوسف/۵۳] .
وَ أَنْذِرْهُمْ یوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِی الْأَمْرُ وَ هُمْ فِی غَفْلَةٍ وَ هُمْ لا یومِنُونَ [مریم/۳۹] .
أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ یا حَسْرَتی عَلی ما فَرَّطْتُ فِی جَنْبِ اللّهِ [زمر/۵۶] .
إِنَّهُمْ کانُوا لا یرْجُونَ حِساباً [نبأ/۲۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) الثِّقةُ بِالنَّفْسِ مِنْ أَوْثَقِ فُرَصِ الشَّیطَانِ [غررالحکم ، ص۲۳۵] .
وَ لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا قَلْبَهُ عَنْ ذِکرِنا وَ اتَّبَعَ هَواهُ وَ کانَ أَمْرُهُ فُرُطاً [کهف/۲۸] .
محاسبات و بازنگری‌های غیرقابل جبران :
یا لَیتَ بَینِی وَ بَینَک بُعْدَ الْمَشْرِقَینِ فَبِئْسَ الْقَرِینُ [زخرف/۳۸] .
یا لَیتَنا أَطَعْنَا اللّهَ وَ أَطَعْنَا الرَّسُولاَ [احزاب/۶۶] .
یا لَیتَنِی کنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِیماً [نساء/۷۳] .
یا لَیتَنِی لَمْ أُشْرِک بِرَبِّی أَحَداً [کهف/۴۲] .
یا لَیتَنِی اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِیلاً [فرقان/۲۷] .
یا وَیلَتی لَیتَنِی لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلِیلاً [فرقان/۲۸] .
یا لَیتَنِی لَمْ أُوتَ کتابِیهْ [حاقه/۲۵] .
یا لَیتَنِی کنْتُ تُراباً [نبأ/۴۰] .

يا لَيتَنِى قَدَّمْتُ لِحَياتِى [فجر/۲۴] .
يا لَيتَها كانَتِ الْقاضِيةَ [حاقه/۲۷] .
۳. عوامل تشويق به محاسبه
اولا : اگر ما غافل باشيم. مورد غفلت نيستيم.
ما يلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلاّ لَدَيهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ [ق/۱۸] .
نَكتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [يس/۱۲] .
إِنّا كنّا نَسْتَنْسِخُ ما كنْتُمْ تَعْمَلُونَ [جاثيه/۲۹] .
وَ إِنَّ عَلَيكمْ لَحافِظِينَ كراماً كاتِبِينَ يعْلَمُونَ ما تَفْعَلُونَ [انفطار/۱۲-۱۰] .
وَ كلُّ شَيءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ وَ كلُّ صَغِيرٍ وَ كبِيرٍ مُسْتَطَرٌ [قمر/۵۳-۵۲] .
ثانيا : پيامبر اكرمصو امامان معصومعليهم السلامكار ما را مى‌بينند.فَسَيرَى اللّهُ عَمَلَكمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُومِنُونَ [توبه/۱۰۵] .
پيامبر اكرمصبه عمار فرمود : أما بعد وفاتى فاتقوا الله و أحسنوا الصلاة على و على أهل بيتى فإنكم تعرضون على بأسمائكم و أسماء آبائكم فإن يكن خير حمدت الله و إن يكن سوى ذلك استغفرت الله لذنوبكم [بحارالأنوار ، ج۲۳ ، ص۳۵۳] .
ثالثا : بهره گيرى از بركات و جبران مافات لازم است.
۴. روش محاسبه
اولا : خلوت كند : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مَا أَحَقَّ الْإِنْسَانَ أَنْ تَكونَ لَهُ سَاعَةٌ لَا يشْغَلُهُ [عَنْهَا] شَاغِلٌ يحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ فَينْظُرُ فِيمَا اكتَسَبَ لَهَا وَ عَلَيهَا فِي لَيلِهَا وَ نَهَارِهَا [غررالحكم ، ص۲۳۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) من ذم نفسه أصلحها [غررالحكم ، ص۲۳۹] .
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِى الْعَسْكرِى (ع) سَأَلَ رَجُلٌ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ كيفَ يحَاسِبُ نَفْسَهُ قَالَ إِذَا أَصْبَحَ ثُمَّ أَمْسَى رَجَعَ إِلَى نَفْسِهِ وَ قَالَ يا نَفْسِى إِنَّ هَذَا يوْمٌ مَضَى عَلَيك لَا يعُودُ إِلَيك أَبَداً وَ اللَّهُ يسْأَلُك عَنْهُ بِمَا أَفْنَيتِهِ فَمَا الَّذِى عَمِلْتِ فِيهِ أَ ذَكرْتِ اللَّهَ أَمْ حَمِدْتِهِ" : حق الله "أَ قَضَيتِ حَوَائِجَ مُومِنٍ فِيهِ أَ نَفَّسْتِ عَنْهُ كرْبَهُ أَ حَفِظْتِيهِ بِظَهْرِ الْغَيبِ فِى أَهْلِهِ وَ وُلْدِهِ أَ حَفِظْتِيهِ بَعْدَ الْمَوْتِ فِى مُخَلَّفِيهِ أَ كفَفْتِ عَنْ غِيبَةِ أَخٍ مُومِنٍ أَعَنْتِ مُسْلِماً مَا الَّذِى صَنَعْتِ فِيهِ فَيذْكرُ مَا كانَ مِنْهُ فَإِنْ ذَكرَ أَنَّهُ جَرَى مِنْهُ خَيرٌ حَمِدَ اللَّهَ وَ كبَّرَهُ عَلَى تَوْفِيقِهِ وَ إِنْ ذَكرَ مَعْصِيةً أَوْ تَقْصِيراً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ وَ عَزَمَ عَلَى تَرْك مُعَاوَدَتِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۹۸] .
اگر انجام داده شكر كند.
اگر انجام نداده با استغفار و عزم بر ترک و با صلوات بر محمد و آل محمد (ص) عذرخواهى كند. در پايان حديث مى‌خوانيم ، اينگونه خطاب مى شود ، من تو را بخشيدم چون با محمد و آل محمدصدوست بودى.
چگونه محاسبه كنيم؟
قَالَ الصَّادِقُ (ع) إذا أويت إلى فراشك فانظر ما سلكت فى بطنك و ما كسبت فى يومك و اذكر أنك ميت و أن لك معادا [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۶۷] .
قَالَ الكاظِمُ (ع) لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يحَاسِبْ نَفْسَهُ فِى كلِّ يوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ حَسَناً اسْتَزَادَ اللَّهَ وَ إِنْ عَمِلَ سَيئاً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِنْهُ وَ تَابَ إِلَيهِ [كافى ، ج۲ ، ص۴۵۳] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مَا أَحَقَّ الْإِنْسَانَ أَنْ تَكونَ لَهُ سَاعَةٌ لَا يشْغَلُهُ [عَنْهَا] شَاغِلٌ يحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ فَينْظُرُ فِيمَا اكتَسَبَ لَهَا وَ عَلَيهَا فِى لَيلِهَا وَ نَهَارِهَا [غررالحكم ، ص۲۳۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یـا أَبَاذَرٍّ لَا یکونُ الرَّجُلُ مِنَ الْمُتَّقِینَ حَتَّی یحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِیک شَرِیکهُ فَیعْلَمَ مِنْ أَینَ مَطْعَمُهُ وَ مِنْ أَینَ مَشْرَبُهُ وَ مِنْ أَینَ مَلْبَسُهُ أَ مِنْ حَلَالٍ أَوْ مِنْ حَرَامٍ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۹۸] .

برخورد با خوبی‌ها : وَ إِذا حُییتُمْ بِتَحِیةٍ فَحَیوا بِأَحْسَنَ مِنْها [نساء/۸۶] .

برخورد با بدی‌ها : وَ یدْرَونَ بِالْحَسَنَةِ السَّیئَةَ [رعد/۲۲] .

إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئاتِ [هود/۱۱۴] .

داستان :

آیت الله العظمی بروجردی نذر داشتند که هر گاه نسبت به طلاب پرخاش داشته باشند فردای آن روز روزه بگیرند.

امام خمینی (ره) : مراحل محاسبه نفس : الف) مشارطهٔ ب) مراقبهٔ ج) محاسبهٔ امام خمینی (ره) : جناب عارف بزرگوار و شیخ عالی مقدار ما (آیت الله شاه آبادی) می‌فرمودند : مواظبت نسبت به آیات شریفه آخر سوره حشر از آیهیا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَ اتَّقُوا اللّهَ [حشر/۱۸] .

در اصلاح نفس خیلی مؤثر است.

وَ لْتَنْظُرْ= محاسبه

تذکر ۱ ـ محاسبه در آیه فوق بین دواتَّقُوا اللّهَآمده است و شاید بتوان گفت بر اهمیت موضوع دلالت دارد.

تذکر ۲ ـ فراموشی از مبدأ و معاد باعث غفلت است.

وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ [حشر/۱۸] .

آیه بعد : وَ لا تَکونُوا کالَّذِینَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

کارنامه آخر سال :

دینی : نماز ، روزه و... .

زبان : چه گفتیم.

جغرافیا : کجا رفته‌ایم ، مدرسه فرزندمان ، منزل بستگانمان ، یتیمان و... .

حساب : کم‌کاری ، کم‌فروشی ، خمس ، زکات ، صدقات و... .

هنر : هنر شما در جذب.

اخلاق : با خانواده ، با همکار ، با همسایه ، با مردم ، با اقلیت‌های مذهبی و... .

نقاشی : چه نقشی داشتیم ، اگر نقشه حرکات ما را نشان دهند چه تصوری خواهد داشت.

تاریخ : در چه تاریخ چه کردیم ، در زمان‌های با ارزش چه کردیم.

اجتماعی و سیاسی : طرفدار چه کسی بودیم و به چه دلیل. وعده‌ها ، شعارها ، مقام و مدال ها به چه دلیل و از کجا آمد.

اقتصاد :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَعمن جانب [حاسب] الإخوان علی کل ذنب قل أصدقائه [غررالحکم ، ص۴۲۲] .

۵. مجاسبه در قیامت

قَالَ‌البَاقِرُ (ع) إِنِّی نَظَرْتُ فِی کتَابٍ لِعَلِی (ع) فَوَجَدْتُ فِیهِ أَنَّ زِنَةَ کلِّ امْرِئٍ وَ قَدْرَهُ مَعْرِفَتُهُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحَاسِبُ الْعِبَادَ عَلَی قَدْرِ مَا آتَاهُمْ مِنَ الْعُقُولِ فِی دَارِ الدُّنْیا [بحارالأنوار ، ج۱ ص۱۰۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ثلاث من کن فیه حاسبه الله حسابا یسیرا و أدخله الجنة برحمته قالوا و ما هی یا رسول الله قَال تُعْطِی مَنْ

حرَمَک وَ تَصِلُ مَنْ قَطَعَک وَ تَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَک [بحارالأنوار ، ج۷ ، ص۹۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) إذا أراد بعبد شرا حاسبه على رئوس الناس و بكته و أعطاه كتابه بشماله [بحارالأنوار ، ج۷ ، ص۳۲۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِصمن أحب عليا أعطاه الله كتابه بيمينه و حاسبه حساب الأنبياء [بحارالأنوار ، ج۲۷ ، ص۱۱۴] .
کسانی بی‌حساب به بهشت می‌روند و کسانی بی‌حساب به دوزخ.
به گفته روایات؛ رهبر ستمگر ، تاجر دروغگو ، پیرمرد زناکار ، عالم سوء ، و مشرکین و کفار بی حساب به دوزخ می روند.. [میزان الحکمۀ] .
چگونگی حساب :
وَ الَّذِينَ يَصِلُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ يوصَلَ وَ يخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَ يخافُونَ سُوءَ الْحِسابِ [رعد/۲۱] .
فَأَمّا مَنْ أُوتِی كِتابَهُ بِيمِينِهِ فَسَوْفَ يحاسَبُ حِساباً يسِيراً [انشقاق/۸-۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) اقنع بما أوتيته يخف عليك الحساب [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۸۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) حسن خلقك يخفف الله حسابك [أمالی صدوق ، ص ۲۹۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) ثلاث من كن فيه حاسبه الله حسابا يسيرا و أدخله الجنة برحمته قالوا و ما هی يا رسول الله قَال تُعْطِی مَنْ حرَمَک وَ تَصِلُ مَنْ قَطَعَک وَ تَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَک [بحارالأنوار ، ج۷ ، ص۹۶] .
قَالَ زَينُ الْعَابِدِينَ (ع) إِذَا جَمَعَ اللَّهُ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ يَنَادِی مُنَادٍ أَينَ الصَّابِرُونَ لِيَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِغَيرِ حِسَابٍ الْخَبَرَ [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۳۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) ارْفَعْ إِلَی حِسَابِک وَ اعْلَمْ أَنَّ حِسَابَ اللَّهِ أَعْظَمُ مِنْ حِسَابِ النَّاسِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۰] .
همین که مسئول گرفتن زکات نزد پیامبرصآمد ، حَاسَبَه
وَ قِفُوهُمْ إِنَّهُمْ مَسْؤُلُونَ [صافات/۲۴] .
فَلَنَسْئَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيهِمْ وَ لَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ [اعراف/۶] .
لِلّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ إِنْ تُبْدُوا ما فِی أَنْفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يحاسِبْكُمْ بِهِ اللّهُ فَيغْفِرُ لِمَنْ يشاءُ وَ يعَذِّبُ مَنْ يشاءُ وَ اللّهُ عَلى كُلِّ شَیءٍ قَدِيرٌ [بقره/۲۸۴] .
۶ـ اصل مجازات :
ثُمَّ تُوَفّى كُلُّ نَفْسٍ ما كَسَبَتْ وَ هُمْ لا يظْلَمُونَ [بقره/۲۸۱] .
كُلُّ نَفْسٍ بِما كَسَبَتْ رَهِينَةٌ [مدثر/۳۸] .
۷ـ اصل توبه :
قُلْ يا عِبادِی الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلى أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ يغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ [زمر/۵۳] .

۱. محبت

۱. اهمیت محبت در روایات

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَحَبَّ لِلَّهِ وَ أَبْغَضَ لِلَّهِ وَ أَعْطَی لِلَّهِ فَهُوَ مِمَّنْ كَمَلَ إِيمَانُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وُدُّ الْمُومِنِ لِلْمُومِنِ فِی اللَّهِ مِنْ أَعْظَمِ شُعَبِ الْإِيمَانِ أَلَا وَ مَنْ أَحَبَّ فِی اللَّهِ وَ أَبْغَضَ فِی اللَّهِ وَ أَعْطَی فِی اللَّهِ

وَ مَنَعَ فِی اللَّهِ فَهُوَ مِنْ أَصْفِیاءِ اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۵] .
و فی حدیث : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : فَیقَالُ لَهُمُ اذْهَبُوا إِلَی الْجَنَّةِ بِغَیرِ حِسَابٍ قَالَ فَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِکةُ فَیقُولُونَ إِلَی أَینَ فَیقُولُونَ إِلَی الْجَنَّةِ بِغَیرِ حِسَابٍ قَالَ فَیقُولُونَ فَأَی ضَرْبٍ أَنْتُمْ مِنَ النَّاسِ فَیقُولُونَ نَحْنُ الْمُتَحَابُّونَ فِی اللَّهِ قَالَ فَیقُولُونَ وَ أَی شَیءٍ کانَتْ أَعْمَالُکمْ قَالُوا کنَّا نُحِبُّ فِی اللَّهِ وَ نُبْغِضُ فِی اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۶] .
عن ابی عبد الله (ع) : قَالَ الصَّادِقُ (ع) کلُّ مَنْ لَمْ یحِبَّ عَلَی الدِّینِ وَ لَمْ یبْغِضْ عَلَی الدِّینِ فَلَا دِینَ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .
و در صحیفه سجادیه می‌خوانیم :
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ وَ أَتْبَاعُ الرُّسُلِ وَ مُصَدِّقُوهُمْ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ بِالْغَیبِ عِنْدَ مُعَارَضَةِ الْمُعَانِدِینَ لَهُمْ بِالتَّکذِیبِ وَ الِاشْتِیاقِ إِلَی الْمُرْسَلِینَ بِحَقَائِقِ الْإِیمَانِ فِی کلِّ دَهْرٍ وَ زَمَانٍ أَرْسَلْتَ فِیهِ رَسُولًا وَ أَقَمْتَ لِأَهْلِهِ دَلِیلًا مِنْ لَدُنْ آدَمَ إِلَی مُحَمَّدٍ صَلَّی اللَّهُ عَلَیهِ وَ آلِهِ مِنْ أَئِمَّةِ الْهُدَی ، وَ قَادَةِ أَهْلِ التُّقَی ، عَلَی جَمِیعِهِمُ السَّلَامُ ، فَاذْکرْهُمْ مِنْک بِمَغْفِرَةٍ وَ رِضْوَانٍ. [صحیفه سجادیه ، ، دعای ۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أشرف الشیم رعایة الود [غررالحکم ، ص۴۱۳] .
قال رسول اللّه (ص) : ما ضاق مجلس بمتحابّین. [کنز ، ۲۴۶۷۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أفضل الناس منه من بدأ بالمودة [غررالحکم ، ص۴۱۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : فی الضیق و الشدة یظهر حسن المودة [غررالحکم ، ص۴۲۴] .

۲. عوامل محبت زا

معمولاً ریشه محبت‌ها به حب ذات بر می گردد چون خودم را دوست دارم کسانی که به من لطف کرده‌اند را نیز دوست دارم یا به کسانی که امید لطف در آینده دارم عشق می‌ورزم.
در این باره است : قَالَ الْحُسَینُ (ع) : إن الناس عبید الدنیا [تحف‌العقول ، ص۲۴۵] .
گاهی محبّت به خاطر کمالی است که انسان مشاهده می کند ، بدون توجه به سود و زیان خودمان.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : صبرت علی عذابک فکیف أصبر علی فراقک [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ما عبدتک خوفا من نارک و لا شوقا إلی جنتک بل وجدتک أهلا للعبادة فعبدتک [عوالی اللآلی ، ج۲ ، ص۱۱] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِی (ص) یا رَسُولَ اللَّهِ عَلِّمْنِی شَیئا إِذَا أَنَا فَعَلْتُهُ أَحَبَّنِی اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ وَ أَحَبَّنِی أَهْلُ الْأَرْضِ قَالَ ارْغَبْ فِیمَا عِنْدَ اللَّهِ یحِبَّک اللَّهُ وَ ازْهَدْ فِیمَا عِنْدَ النَّاسِ یحِبَّک النَّاسُ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۳۷۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن أولی الألباب الذین عملوا بالفکرة حتی ورثوا منه حب الله فإن حب الله إذا ورثه القلب استضاء به و أسرع إلیه اللطف [کفایه‌الأثر ، ص۲۵۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بحسن العشرة تدوم المودة [غررالحکم ، ص۴۳۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْبَشَاشَةُ حِبَالَةُ الْمَوَدَّةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثلاثة تورث المحبة الدین و التواضع و البذل [تحف‌العقول ، ص۳۱۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثلاث یوجبن المحبة حسن الخلق و حسن الرفق و التواضع [غررالحکم ، ص۲۵۵] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ لَانَ عُودُهُ کثُفَتْ أَغْصَانُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْبِشْرُ الْحَسَنُ وَ طَلَاقَةُ الْوَجْهِ مَكسَبَةٌ لِلْمَحَبَّةِ وَ قُرْبَةٌ مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عُبُوسُ الْوَجْهِ وَ سُوءُ الْبِشْرِ مَكسَبَةٌ لِلْمَقْتِ وَ بُعْدٌمِنَ اللَّهِ [تحف‌العقول ، ص۲۹۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثلاث خصال تجتلب بهن المحبةالإنصاف فی المعاشرة و المواساة فی الشدة و الانطواع و الرجوع إلی قلب سلیم [کشف‌الغمة ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : بالتودد تکون المحبة [غررالحکم ، ص۴۱۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سبب الائتلاف الوفاء [غررالحکم ، ص۴۳۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَحِمَ اللَّهُ عَبْداً اجْتَرَّ مَوَدَّةَ النَّاسِ إِلَى نَفْسِهِ فَحَدَّثَهُمْ بِمَا يعْرِفُونَ وَ تَرَك مَا ينْكرُونَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵] .

۳. محبت هدیه الهی در فطرت انسان

۱- انسان طبعاً و فطرةً نیاز به محبّت دارد ، نوزادی که نه غذا و نه آب می‌خواهد باز گریه می‌کند به خاطر این که تنها است و کسی او را بغل نمی‌کند.

۲- تا آن جا که از تاریخ سراغ داریم وجود زندان در زمان های گذشته و در میان بشر مطرح بوده و این عذاب جز دوری از انس و محبّت با دیگران نیست.

۳- حتی علاقه به دیار و خانه یکی از حقوق طبیعی بشر و کسانی که از این اُنس محروم شده مظلوم اند.الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيارِهِمْ [حشر/۸] .

۴- برخلاف تصور عده‌ای که فکر می‌کنند انس و محبت بر اثر نیازبشر به یکدیگر است ، مشاهده می‌کنیم حتی آنهایی که از هر جهت در رفاه و آسایش بسر می‌برند باز هم از تنهائی احساس ناراحتی می‌کنند.

۵- اسلام هم که دینی است فطری ، درباره این مسئله نظراتی دارد و این کشش و نیاز درونی را راهنمائی و تعدیل می‌کند.

۶- معمولاً محبّتها و علاقه‌ها بستگی به مقدار رشد و شعور وعلم و آگاهی دارد.

نوزاد به اسباب بازی ، جوان به تجّمل و شهوت ، بزرگسالان به رفاه و ریاست‌طلبی.

۴. تمثیل های تربیتی محبت

از محبت تلخها شیرین شود

از محبت مسها زرّین شود

از محبت دردها صافی شود

از محبت دردها شافی شود

از محبت سجن گلشن می‌شود

بی محبت روضه گلخن می‌شود

از محبت نار ، نوری می‌شود

از محبت دیو حوری می‌شود

از محبت حزن شادی می‌شود

از محبت غول هادی می‌شود

از محبت نیش نوشی می‌شود

از محبت شیر موشی می‌شود

از محبت مرده زنده می‌شود

از محبت شاه بنده می‌شود

[کودک ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۵. محبت در کلام امیرالمؤمنین (ع)

قال علی (ع) : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمَوَدَّةُ قَرَابَةٌ مُسْتَفَادَةٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱۱] .

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِي (ع) : الْقَرِيبُ مَنْ قَرَّبَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَ إِنْ بَعُدَ نَسَبُهُ وَ الْبَعِيدُ مَنْ بَعَّدَتْهُ الْمَوَدَّةُ وَ إِنْ قَرُبَ نَسَبُهُ لَا شَيْءَ أَقْرَبُ إِلَى شَيْءٍ مِنْ يدٍ إِلَى جَسَدٍ وَ إِنَّ الْيَدَ تَغُلُّ فَتُقْطَعُ وَ تُقْطَعُ فَتُحْسَمُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمَوَدَّةُإِحْدَى الْقَرَابَتَينِ [غررالحکم ، ص۴۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المودة أقرب رحم [غررالحکم ، ص۴۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أقرب القرب مودات القلوب [غررالحکم ، ص۴۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْمَوَدَّةُ نَسَبٌ [غررالحکم ، ص۴۱۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْقَرَابَةُ إِلَى الْمَوَدَّةِ أَحْوَجُ مِنَ الْمَوَدَّةِ إِلَى الْقَرَابَةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۰۸] .

۶. محبت یک رابطه طرفینی است

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا نَوْفُ ارْحَمْ تُرْحَمْ [أمالی صدوق ، ص۲۰۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَحْبَبْتَ رَجُلًا فَأَخْبِرْهُ بِذَلِك فَإِنَّهُ أَثْبَتُ لِلْمَوَدَّةِ بَينَكمَا [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۴] .

فیما اوحی اللّه تعالی الی داود : یا داود أبلغ أهل أرضی أنی حبیب من أحبنی و جلیس من جالسنی و و مونس لمن آنس بذکری و صاحب لمن صاحبنی و مختار لمن اختارنی و مطیع لمن أطاعنی ما أحبنی أحد أعلم ذلک یقینا من قلبه إلا قبلته لنفسی و أحببته حباً لا یتقدمه أحد من خلقی من طلبنی بالحق وجدنی و من طلب غیری لم یجدنی فارفضوا یا أهل الأرض ما أنتم علیه من غرورها و هلموا إلی کرامتی و مصاحبتی و مجالستی و مونستی و آنسوا بی أوانسکم و أسارع إلی محبتکم [مسکن‌الفؤاد ، ص۱۷] .

أوحی الله تعالی إلی بعض الصدیقین أنّ لی عبادا من عبادی یحبونی و أحبهم و یشتاقون إلی و أشتاق إلیهم و یذکرونی و أذکرهم فإن أخذت طریقتهم أحببتک و إن عدلت عنهم مقتک فقال یا رب و ما علامتهم قال یراعون الظلال بالنهار کما یراعی الشفیق غنمه و یحنون إلی غروب الشمس کما یحن الطیر إلی أوکارها عند الغروب فإذا جنهم اللیل و اختلط الظلام و فرشت المفارش و نصبت الأسرة و خلی کل حبیب بحبیبه نصبوا إلی أقدامهم و افترشوا إلی وجوههم و ناجونی بکلامی و تملقونی بأنعامی ما بین صارخ و باک و ما بین متأوه و شاک و بین قائم و بین قاعد و بین راکع و ساجد بعینی ما یتحملون من أجلی و

بسمعی ما یشکون من حبی أقل ما أعطیهم ثلاثا الأول أقذف من نوری فی قلوبهم فیخبرون عنی کما أخبر عنهم و الثانی لو کانت السماوات و الأرضون و ما فیهما فی موازینهم لاستقللتها لهم و الثالث أقبل بوجهی علیهم أفتری من أقبلت بوجهی علیه أیعلم ما أرید أن أعطیه [مسکن‌الفؤاد ، ص۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قال الله ما تحبب إلی عبدی بشیء أحب إلی مما افترضته علیه و أنه لیتحبب إلی بالنافلة حتی أحبه فإذا أحببته کنت سمعه الذی یسمع به و بصره الذی یبصر به و لسانه الذی ینطق به و یده التی یبطش بها و رجله التی یمشی بها إذا دعانی أجبته و إذا سألنی أعطیته [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۹۱] .

۷. یک داستان در فنای در محبوب

"داستان خیثمه در جنگ بدر"

پدر : من می‌روم تو بمان.

پسر : من می‌روم تو بمان.

قرعه به نام پسر درآمد. رفت و شهید شد. پدر بعداً از پیامبر (ص) درخواست کرد دعا کند او شهید شود. دعا کرد و او بود تا در جنگ احد شهید شد.

– اما خدای محمد زنده است و هرگز نمی‌میرد.

مرد انصاری : پیغمبر مرا فرستاد خبر تو را برایش ببرم.

– سلام مرا به پیغمبر برسان و بگو خدا به تو بهترین پاداش ها را بدهد و به رزمندگان بگو سعد می گوید : عذری نزد خدا نخواهید داشت اگر به پیغمبر شما آسیبی برسد و شما جان در بدن داشته باشید. در همین حین بود شهید شد. [۱۰۵ "دعای مستجاب"]

خدایا مرا به خاندانم برگردان. عمروبن الجموح لنگ ، می‌خواهد به جبهه برود.

خویشاوندان : اوّلاً تو عذر شرعی داری ، ثانیاً چهار پسر دلاورت در رکابند.

عمرو : به همان دلیل که فرزندانم آرزوی سعادت داشتند من نیز دارم. من پیش شما بمانم؟

پیامبر : مانعش نشوید ، آرزوی شهادت دارد ، شاید خدا نصیبش کند.

زن عمرو با سه جنازه به طرف مدینه می‌رود (هند نام دارد)

عایشه : چه خبر؟

هند : الحمد لله پیغمبر سلامت است غمی نداریم.

عایشه : این جنازه‌های از کیست؟

هند : برادرم ، پسرم ، شوهرم.

هند : یا رسول الله! شتر من به طرف احد می‌رود اما شما به طرف مدینه؟؟؟

پیامبر : آیا شوهرت وقتی به احد می‌آمد چیزی گفت؟ (زن گفت : دعا کن من بر نگردم و شهید شوم. دعای خالصانه این مرد شهید مستجاب شده) .

هند : یا رسول الله از خداوند بخواه من هم پیش آنها بروم.

۸. نقش محبت در خانواده

۱. آثار محبت

الف – سادگی مراسم

ب– جلوگیری از نقش سخن‌چینان

ج– دلگرمی در فرزندان

د– کم شدن درصد آمار طلاق

ه– عفو از خطاهای یکدیگر

و– تحمل ناملایمات زندگی

۲. راههای ایجاد محبت در خانواده :

الف– آرایش زن

ب– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَوْلُ الرَّجُلِ لِلْمَرْأَةِ إِنِّی أُحِبُّک لَا یذْهَبُ مِنْ قَلْبِهَا أَبَداً [کافی ، ج۵، ص۵۶۹] .

ج–عاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ [نساء/۱۹] .

د–فَمَتِّعُوهُنَّ وَ سَرِّحُوهُنَّ سَراحاً جَمِيلاً [احزاب/۴۹] .

و–وَ لا تُمْسِكوهُنَّ ضِراراً [بقره/۲۳۱] .

۹. نقش محبت درجامعه

۱. در مسائل سیاسی

۱–فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ كنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنْفَضُّوا مِنْ حَوْلِك فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ [آل عمران/۱۵۹] .

۲– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ أَشْعِرْ قَلْبَک الرَّحْمَةَ لِلرَّعِیةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللُّطْفَ بِهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .

۳ـ قل ما سالتکم من اجر الا المودة فی القربی...

قُلْ ما سَأَلْتُكمْ مِنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكمْ إِنْ أَجْرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ وَ هُوَ عَلی كلِّ شَیءٍ شَهِيدٌ [سبأ/۴۷] .

۴– رمز پیروزی ملت ایران در انقلاب اسلامی عشق آنها به رهبر بود.

۲. در مسائل اقتصادی

اگر میان کارگر و کارفرما (به جای استثمار و...) محبت حاکم باشد در تولید کار و ذوق و ابتکار و نشاط در کار و صرفه‌جوئی های لازم انجام می گیرد.

براستی بنّاء و کارگری و...که صاحب کار را دوست داشته باشند از نظر کمیت و کیفیت و سرعت و دقّت و استحکام کار را بهتر انجام می‌دهند.

در همین انقلاب خدمات مردم به یکدیگر از پشت جبهه بر کسی پوشیده نیست.

۳. در مسائل اجتماعی

محبت در مسائل اجتماعی

۱–وَ الَّذِينَ تَبَوَّوا الدّارَ وَ الْإيمانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إِلَيهِمْ وَ لا يجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حاجَةً مِمّا أُوتُوا وَ يؤثِرُونَ عَلى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ وَ مَنْ يوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [حشر/۹] .

۲– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ قَالَ أَنْفَعُ النَّاسِ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

۳– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحِبَّ لِأَخِيك الْمُسْلِمِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِك [کافی ، ج۲ ، ص ۱۷۰] .

۴– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ سُرُورٌ تُدْخِلُهُ عَلَى مُومِنٍ تَطْرُدُ عَنْهُ جَوْعَتَهُ وَ تَكشِفُ عَنْهُ كرْبَتَهُ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۶ ، ص۳۵۳] .

۵– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا يرَى أَحَدُكمْ إِذَا أَدْخَلَ عَلَى مُومِنٍ سُرُوراً أَنَّهُ عَلَيهِ أَدْخَلَهُ فَقَطْ بَلْ وَ اللَّهِ عَلَينَا بَلْ وَ اللَّهِ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۹] .

۱۰. انواع محبت

۱. ممدوح

فِيهِ رِجالٌ يحِبُّونَ أَنْ يتَطَهَّرُوا [توبه/۱۰۸] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّهِ أَنْداداً يحِبُّونَهُمْ كحُبِّ اللّهِ وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .

– محبت خدا محبّت و عشقی است واقعی و نیروآفرین.

۲. مذموم

كلّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعاجِلَةَ وَ تَذَرُونَ الْآخِرَةَ [قیامت/۲۱–۲۰] .

فَأَمَّا الْإِنْسانُ إِذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَكرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَيقُولُ رَبِّي أَكرَمَنِ وَ أَمّا إِذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيقُولُ رَبِّي أَهانَنِ كلّا بَلْ لا تُكرِمُونَ الْيتِيمَ‌وَلاتَحاضُّونَ عَلى طَعامِ الْمِسْكينِ وَ تَأْكلُونَ التُّراثَ أَكلًا لَمًّا وَ تُحِبُّونَ الْمالَ حُبًّا جَمًّا [فجر/۲۰–۱۵] .

لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يفْرَحُونَ بِما أَتَوْا وَ يحِبُّونَ أَنْ يحْمَدُوا بِما لَمْ يفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [آل عمران/۱۸۸] .

إِنَّ الَّذِينَ يحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ اللّهُ يعْلَمُ وَ أَنْتُمْ لا تَعْلَمُونَ [نور/۱۹] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا الْيهُودَ وَ النَّصارى أَوْلِياءَ بَعْضُهُمْ أَوْلِياءُ بَعْضٍ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللّهَ لا يهْدِي الْقَوْمَ الظّالِمِينَ [مائده/۵۱] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَ عَدُوَّكمْ أَوْلِياءَ تُلْقُونَ إِلَيهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَ قَدْ كفَرُوا بِما جاءَكمْ مِنَ الْحَقِّ يخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَ إِياكمْ أَنْ تُومِنُوا بِاللّهِ رَبِّكمْ إِنْ كنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهاداً فِي سَبِيلِي وَ ابْتِغاءَ مَرْضاتِي تُسِرُّونَ إِلَيهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَ أَنَا أَعْلَمُ بِما أَخْفَيتُمْ وَ ما أَعْلَنْتُمْ وَ مَنْ يفْعَلْهُ مِنْكمْ فَقَدْ ضَلَّ سَواءَ السَّبِيلِ إِنْ يثْقَفُوكمْ يكونُوا لَكمْ أَعْداءً وَ يبْسُطُوا إِلَيكمْ أَيدِيهُمْ وَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ وَ وَدُّوا لَوْ تَكفُرُونَ [ممتحنه/۲–۱] .

يحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفاحِشَةُ [نور/۱۹] .

يا وَيلَتى لَيتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلِيلًا لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكرِ بَعْدَ إِذْ جاءَنِي وَ كانَ الشَّيطانُ لِلْإِنْسانِ خَذُولًا [فرقان/۲۹–۲۸] .

زُينَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِينَ وَ الْقَناطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَيلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ الْأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ ذلِك مَتاعُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ [آل عمران/۱۴] .

۱۱. ارزش محبوب متناسب با مرز محبت

۱. محبت به خدا

وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .

۱- پیشوایان معصوم علیهم السلام در دعاهای بلند خود جملاتی را دارند که کشف از عشق و محبتی بس بزرگ می کند. از باب نمونه :

الف- امام سجّاد (ع) در دعای ابوحمزه ثمالی می‌فرماید : و لئن أدخلتنی النار لأخبرن أهل النار بحبی لک [مصباح‌المتهجد ، ص۵۹۵] .

ب- در جای دیگر ضمن مناجات محبّین می‌فرماید : إلهی من ذا الذی ذاق حلاوة محبتک فرام منک بدلا [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۸] .

ج- و در جای دیگر :

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : إِلَهِی عَمِّرْنِی مَا كانَ عُمُرِی بِذْلَةً فِی طَاعَتِك ، فَإِذَا كانَ عُمُرِی مَرْتَعاً لِلشَّيطَانِ فَاقْبِضْنِی إِلَيك قَبلَ أَنْ يسْبِقَ مَقْتُك إِلَی ، أَوْ يسْتَحْكمَ غَضَبُك عَلَی.صحیفه سجادیه ، دعای۲۰.

د- حضرت قاسم این نوجوان ۱۳ ساله در روز عاشورا به عموی خود امام حسین (ع) می گوید : در نظام یزیدی شهادت (لقاء خدا) نزد من از عسل شیرین‌تر است.

۲. محبت به اولیاء خدا

اولیاء خدا تا مرز غلو : انزلونا عن الربوبیه

دشمنان در پوست دوستی و نفاق از پیامبر (ص) مبلّغ و معلّم قرآن خواستند. حضرت گروهی را اعزام نموده آنها هم بعضی را کشته و یکی از آنها را سنگباران کردند و دو نفر دیگر را اسیر به مکه و تحویل مشرکان قریش دادند یکی از آنها بنام زید بود که بنا شد بدار آویخته شود. ابوسفیان به او گفت آیا دوست داری که محمّد به جای تو اعدام و تو آزاد می گشتی؟ گفت : خیر حاضرم کشته شوم ولی خاری به پای پیامبر (ص) نرود.

دیگری به نام خبیب ، نیز بنا شد اعدام گردد ، که اجازه گرفت دو رکعت نماز گذارد ، بعد گفت : اگر نبود که بگویند از مرگ می‌ترسد نمازم را طول می‌دادم و وقتی هم به بالای دار رفت گفت : دلم می‌سوزد مسلمانی پای دار نیست که به او بگویم سلام مرا به پیامبر (ص) برساند. خدایا تو سلام مرا به او برسان.

زنی که شوهر و برادر و فرزندش را در یاری پیامبر (ص) درجنگ احد از دست داده بود ، مشغول گریه و زنان مدینه هم برای او نوحه‌سرائی می کردند. پیامبر (ص) از آن جا عبور کرد. این زن فهمید ، آمد خدمت آن حضرت و گفت : اکنون که تو را سالم دیدم دیگر شهادت عزیزانم را فراموش می کنم.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من تولی آل محمد و قدمهم علی جمیع الناس بما قدمهم من قرابة رسول الله (ص) فهو من آل محمد لتولیه آل محمد لا أنه من القوم بأعیانهم و إنما هو منهم بتولیه إلیهم و اتباعه إیاهم ، و کذلک حکم الله فی کتابه " وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ" (مائده-۵۱) [تفسیرالعیاشی ، ج۲ ، ص۲۳۱] .

: هر که خاندان پیامبر (ص) را دوست بدارد و آن بزرگواران را بر تمام خلق مقدم بدارد از آل محمد (ص) است. [تفسیر صافی] .

۳. محبت به اولاد

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ مَنْ يفْعَلْ ذلِك فَأُولئِك هُمُ الْخاسِرُونَ [منافقون/۹] .

۴. محبت به اقوام

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا آباءَكمْ وَ إِخْوانَكمْ أَوْلِياءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْكفْرَ عَلَى الْإِيمانِ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ مِنْكمْ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [توبه/۲۳] .

-وَ لَقَدْ أُوحِي إِلَيك وَ إِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِك لَئِنْ أَشْرَكتَ لَيحْبَطَنَّ عَمَلُك وَ لَتَكونَنَّ مِنَ الْخاسِرِينَ [زمر/۶۵] .

۵. محبت به دوستان

وَ الَّذِينَ تَبَوَّؤُا الدّارَ وَ الْإِيمانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إِلَيهِمْ وَ لا يجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حاجَةً مِمّا أُوتُوا وَ يؤْثِرُونَ عَلى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر/۹] .

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَينَ أَخَوَيكمْ [حجرات/۱۰] .

وَ اعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً وَ لا تَفَرَّقُوا وَ اذْكرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيكمْ إِذْ كنْتُمْ أَعْداءً فَأَلَّفَ بَينَ قُلُوبِكمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْواناً [آل عمران/۱۰۳] .

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّهِ وَ الَّذِينَ مَعَهُ أَشِدّاءُ عَلَى الْكفّارِ رُحَماءُ بَينَهُمْ [فتح/۲۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَرَنِی رَبِّی بِحُبِّ الْمَسَاكِينِ [كافی ، ج۸ ، ص۷] .

(فی حديث معراج) يا أَحْمَدُ مَحَبَّتِی مَحَبَّةُ الْفُقَرَاءِ فَأَدْنِ الْفُقَرَاءَ وَ قَرِّبْ مَجْلِسَهُمْ مِنْك وَ بَعِّدِ الْأَغْنِياءَ وَ بَعِّدْ مَجْلِسَهُمْ فَإِنَّ الْفُقَرَاءَ أَحِبَّائِی [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۲۰۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا علی إن الله عز و جل وهب لک حب المساکين و المستضعفين فی الأرض فرضيت بهم إخوانا و رضوا بک إماما [أمالی صدوق ، ص۵۶۱] .

۱۲. حبّ الشی يعمی ويصّم

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حُبُّک لِلشَّیءِ يعْمِی وَ يصِمُّ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عين المحب عمية عن معايب المحبوب و أذنه صماء عن قبح مساويه [غررالحکم ، ص۴۸۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فی قوله تعالی "قَدْ شَغَفَها حُبًّا" (يوسف-۳۰) يقول قد حجبها حبه عن الناس فلا تعقل غيره و الحجاب هو الشغاف و الشغاف هو حجاب القلب [تفسيرالقمی ، ج۱ ، ص۳۵۷] .

۱۳. بهترين محبوب (نشانه های محبوب واقعی)

۲- انسان با رسيدن به آنها از نقص به کمال می‌رسد.

۳- محدود و تمام شدنی نيست.

۴- مانع رسيدن به محبوب‌های ديگر نيست.

۵- منشأ تحرک و شکوفائی هرچه بيشتر انسان است.

۶- منشأ خير و کمال و برای همه است و مانع ديگران نيست.

۷- اشتیاق به آنها نه تنها پایان ندارد بلکه با نزدیکی و وصول به آنها اشتیاق و دوستی به آنها بیشتر می‌شود.
۸- محبوبیت او ذاتی است نه مقدمه یا فرع یا تابع محبوب دیگر.
از آن جا که محبوب هم چون فرودگاهی است که بشر را نگاه می‌دارد و هرچه محبوب محدودتر باشد انسان را محدودتر می‌کند و انسان قابلیت رشد بس وسیعی دارد ، اگر بنا باشد که ما علاقه و عشق بورزیم چرا به جماد ، چرا به نبات محدود ، چرا به حیوان بی‌عقل و حتی چرا به هر انسانی ، چرا به چیزی نباشد که به انسان رشد دهد.لا تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُوماً مَخْذُولاً [اسراء/۲۲] .
آری انسان اگر به حیّ قیوم عشق نورزد باید هدر رود.
مگر دیگران تاکنون و در آینده به انسان چه داده‌اند ؟ مگر لطف دیگران می‌تواند دائمی باشد ، همه جانبه و بی‌منّت باشد؟
- لذا در اسلام محبّت به خدا و دین خدا و مردان خدا مورد سفارش است و سایر علاقه‌ها جز اسارت و پاگیری و محدود کردن انسان چیزی نیست. آری ابراهیم (ع) هم باید فرزندش را ذبح کند ، نه برای ایکه فقط خونش ریخته شود بلکه تا ابراهیم از هرگونه عشقی آزاد گردد.
- در سراسر قرآن دنیا و زینتهای دنیا همه و همه زمانی ارزش دارند که مقدمه باشند نه هدف. انسان بزرگتر از آن است که هدفش زر و زیور دنیا گردد.
أَ رَضِيتُمْ بِالْحَياةِ الدُّنْيا [توبه/۳۸] . و اگر هدف شد ، مدفن انسان می‌گردد.
آب در کشتی هلاک کشتی است ، لیک در بیرون کشتی پشتی است.

۱۴. نشانه های محبّ واقعی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ فِيمَا نَاجَى اللَّهُ بِهِ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ (ع) أَنْ قَالَ لَهُ يا ابْنَ عِمْرَانَ كَذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يحِبُّنِی فَإِذَا جَنَّهُ اللَّيْلُ نَامَ عَنِّی أَ لَيسَ كلُّ مُحِبٍّ يحِبُّ خَلْوَةَ حَبِيبِهِ هَا أَنَا يا ابْنَ عِمْرَانَ مُطَّلِعٌ عَلَى أَحِبَّائِی إِذَا جَنَّهُمُ اللَّيْلُ حَوَّلْتُ أَبْصَارَهُمْ فِی قُلُوبِهِمْ وَ مَثَّلْتُ عُقُوبَتِی بَينَ أَعْينِهِمْ يخَاطِبُونِّی عَنِ الْمُشَاهَدَةِ وَ يكَلِّمُونِّی عَنِ الْحُضُورِ يا ابْنَ عِمْرَانَ هَبْ لِی مِنْ قَلْبِك الْخُشُوعَ وَ مِنْ بَدَنِك الْخُضُوعَ وَ مِنْ عَينَيك الدُّمُوعَ وَ ادْعُنِی فِی ظُلَمِ اللَّيلِ فَإِنَّك تَجِدُنِی قَرِيباً مُجِيباً [أمالی صدوق ، ص۳۵۶] .
۲-قُلْ إِنْ كنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی يحْبِبْكمُ اللّهُ وَ يغْفِرْ لَكمْ ذُنُوبَكمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [آل عمران/۳۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَحَبَّک نَهَاک [غررالحکم ، ص۴۱۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَحَبَّ شَيئاً لَهِجَ بِذِكرِهِ [غررالحکم ، ص۶۵] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن المودة يعبر عنها اللسان و عن المحبة العينان [غررالحکم ، ص۴۱۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : دَلِيلُ الْحُبِّ إِيثَارُ الْمَحْبُوبِ عَلَى مَا سِوَاهُ [مصباح‌الشريعة ، ص۱۱۹] .

۱۵. محبت کردن به این گروه ممنوع است

لا تَجِدُ قَوْماً يومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ يوادُّونَ مَنْ حَادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ كانُوا آباءَهُمْ أَوْ أَبْناءَهُمْ أَوْ إِخْوانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولئِک كتَبَ فِی قُلُوبِهِمُ الْإِيمانَ وَ أَيدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ يدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِينَ فِيها رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲] .

لا يَنْهاكُمُ اللّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يقاتِلُوكمْ فِی الدِّينِ وَ لَمْ يخْرِجُوكمْ مِنْ دِيارِكمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيهِمْ إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الْمُقْسِطِينَ إِنَّما ينْهاكمُ اللّهُ عَنِ الَّذِينَ قاتَلُوكمْ فِی الدِّينِ وَ أَخْرَجُوكمْ مِنْ دِيارِكمْ وَ ظاهَرُوا عَلی إِخْراجِكمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَ مَنْ يتَوَلَّهُمْ فَأُولئِك هُمُ الظّالِمُونَ [ممتحنه/۹-۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أسرع المودات انقطاعا مودات الأشرار [غررالحکم ، ص ۴۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مودة الحمقی تزول کما يزول السراب و تقشع کما يقشع الضباب [غررالحکم ، ص۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مودة الجهال متغيرة الأحوال وشيکة الانتقال [غررالحکم ، ص۷۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مودة الأحمق کشجرة النار يأکل بعضها بعضا [غررالحکم ، ص۷۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا توادوا الکافر و لا تصاحبوا الجاهل [غررالحکم ، ص۴۳۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إياک أن تحب أعداء الله أو تصفی ودک لغير أولياء الله فإن من أحب قوماً حشر معهم [غررالحکم ، ص۲۰۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تبذلن ودک إذا لم تجد موضعاً [غررالحکم ، ص۴۲۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تمنحن ودک من لا وفاء له [غررالحکم ، ص۴۱۸] .

۱۶. چه کنیم تا محبّ خدا بشویم!

۱- عن ابی عبدالله (ع) : من احبّ ان یعلم ما له عندالله فلیعلم ما للّه عنده. [بحار ، ج ۷۰ ، ص۱۸] .

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَحَبَّ أَنْ يعْلَمَ مَا لَهُ عِنْدَ اللَّهِ فَلْيعْلَمْ مَا لِلَّهِ عِنْدَهُ [المحاسن ، ج ۱ ، ص۲۵۲] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من أحب أن يعلم کيف منزلته عند الله فلينظر کيف منزلة الله عنده فإن کل من خير له أمران أمر الدنيا و أمر الآخرة فاختار أمر الآخرة علی الدنيا فذلک الذی يحب الله و من اختار أمر الدنيا فذلک الذی لا منزلة لله عنده [جامع‌الأخبار ، ص۱۷۸] .

برای شکوفا شدن این محبت دقت در جملات دعاها و مانور دادن صفات جلال و جمال خدا مفید است.

برای شکوفا شدن این محبت و عشق ، سیری در زندگی عاشقان و نگاهی به صفات آنان کنیم.

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ إِنَّ قُلُوبَ الْمُخْبِتِينَ إِلَيک وَالِهَةٌ [کامل‌الزيارات ، ص۳۹] .

باز برای شکوفا شدن این محبّت برنامه ذکر الله و نماز در اسلام آمده. خدائی که اعمال ما را باضِعْفٌ [(اعراف/۳۸)] . و یا باعَشْرُ أَمْثالِها [(انعام/۱۶۰)] . یا با ۷۰۰ برابر می‌دهد حتی نیت خیر را خیر به حساب می‌آورد و گاهی برای آهی که کشیده می‌شود و برای آرزوی انجام کار خیر اجر می‌دهد و گناه را تا مدّتی عفو و عیوب و سیئات را می‌پوشاند و شفاعت را می‌پذیرد ، توبه را قبول می کند و...وَ إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّهِ لا تُحْصُوها إِنَّ اللّهَ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ [نحل/۱۸] .

عوامل محبّت‌زا

۱- شناخت خدا و غیرخدا : بدانیم عظمت و بزرگی ، مهربانی و قدرت و کمالات بی‌نهایت او را و این که غیر او ضعیف و ناتوان می‌باشند.

۲- یاد نعمت ها : خداوند به موسی (ع) فرمود : محبت مرا در دل مردم قرار بده. حضرت سؤال کرد چگونه؟ خداوند فرمود : اذکر لهم نعمائی عليهم [أمالی طوسی ، ص۴۸۴] .

از قبیلأَ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَينَينِ وَ لِساناً وَ شَفَتَينِ [بلد/۹-۸] .

أَ لَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ مِهاداً [نبأ/۶] .
۳- بدانيم كه او هم ما را بيشتر دوست مى‌دارد.
الرَّحْمنُ الرَّحِيمُ ، غَفَّارُ الذُّنُوبِ ، سَتَّارُ الْعُيوبِ ، غِياثُ الْمُسْتَغِيثِينَ ،
ادْعُونِى أَسْتَجِبْ لَكم [غافر/۶۰] .
۴- نياز
أَمَّنْ يجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذا دَعاهُ وَ يكشِفُ السُّوءَ [نمل/۶۲] .
۵- پاداش ها ، وعده‌ها ، عفوها ، امدادها ، ...
۶- شناخت ناتوانى ديگران و سرخوردن انسان...

۱۷. نشانه هاى دوستى باخدا

قُلْ إِنْ كنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِى يحْبِبْكمُ اللَّهُ وَ يغْفِرْ لَكمْ ذُنُوبَكمْ وَ اللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ [آل عمران/۳۱] . تمام آيات الهى كه مى‌فرمايد : آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ
گوياى اين است كه عشق و محبّت به خدا و رسول و اهل بيتعليهم السلامعمل هم مى‌خواهد.
قُلْ إِنْ كانَ آباوكمْ وَ أَبْناوكمْ وَ إِخْوانُكمْ وَ أَزْواجُكمْ وَ عَشِيرَتُكمْ وَأَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ مِنَ اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِى سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّى يأْتِى اللَّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللَّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الْفاسِقِينَ [توبه/۲۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا يمحض رجل الإيمان بالله حتى يكون الله أحب إليه من نفسه و أبيه و أمه و ولده و أهله و ماله من الناس كلهم [فلاح‌السائل ، ص۱۰۰] .
۱۱- از مرگ نمى‌ترسد زيرا مهمان محبوب مى‌شود.
قُلْ يا أَيهَا الَّذِينَ هادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكمْ أَوْلِياءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [جمعه/۶] .
راز و نياز
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ فِيمَا نَاجَى اللَّهُ بِهِ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ (ع) أَنْ قَالَ لَهُ يا ابْنَ عِمْرَانَ كذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ يحِبُّنِى فَإِذَا جَنَّهُ اللَّيلُ نَامَ عَنِّى أَلَيسَ كلُّ مُحِبٍّ يحِبُّ خَلْوَةَ حَبِيبِهِ [أمالى صدوق ، ص۳۵۶] .
-وَ الَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ [بقره/۱۶۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا يمحض رجل الإيمان بالله حتى يكون الله أحب إليه من نفسه و أبيه و أمه و ولده و أهله و ماله من الناس كلهم [فلاح‌السائل ، ص۱۰۰] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : (فى الدّعاء) سيدى أنا من حبك جائع لا أشبع أنا من حبك ظمآن لا أروى وا شوقاه إلى من يرانى و لا أراه [إقبال‌الأعمال ، ص۵۶] .
قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : (فى الدعاء) إلهى لو قرنتنى بالأصفاد و منعتنى سيبك من بين الأشهاد و دللت على فضائحى عيون العباد وأمرت بى إلى النار و حلت بينى و بين الأبرار ما قطعت رجائى منك و ما صرفت تأميلى للعفو عنك و لا خرج حبك من قلبى [مصباح‌المتهجد ، ص۵۹۰] .
قَالَالْحُسَينُ (ع) : أنت الذى أزلت الأغيار عن قلوب أحبائك حتى لم يحبوا سواك و لم يلجئوا إلى غيرك أنت المونس لهم حيث أوحشتهم العوالم و أنت الذى هديتهم حيث استبانت لهم المعالم إلهى ما ذا وجد من فقدك و ما الذى فقد من وجدك

لقد خاب من رضى دونک بدلا [إقبال‌الأعمال ، ص۳۴۹] .
فيمـا أوحى إلى داود (ع) : " يـا داود ذکرى للـذاکرين و جنـتى للمطيعين و زيـارتى للمشـتاقين و أنـا خاصـة للمحبين " [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۶۰] .
قال رسول اللّه (ص) : أحبّوا اللّه من کلّ قلوبکم. [کنز ، ۴۴۱۴۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنّ موسى ناجى ربّه بالواد المقدس فقال يا رب إنى قد أخلصت لک المحبة منى و غسلت قلبى عمن سواک وکان شديد الحب لأهله فقال الله تعالى " فَاخْلَعْ نَعْلَيک " (طه-۱۲) أى انزع حب أهلک من قلبک إن کانت محبتک لى خالصة و قلبک من الميل إلى من سواى مغسولا [کمال‌الدين ، ج۲ ، ص۴۵۹] .
قال رسول اللّه (ص) : من آثر محبة اللّه على محبّة نفسه ، کفاه اللّه مؤنة النّاس. [کنز ، ۴۳۱۲۷ ، ۴۳۱۲۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : القلب حرم الله فلا تسکن حرم الله غير الله [جامع‌الأخبار ، ص۱۸۵] .
-من دعاء الصّادق (ع) عند حضور شهر رمضان
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صل على محمد و آل محمد و أشغل قلبى بعظيم شأنک و أرسل محبتک إليه حتى ألقاک و أوداجى تشخب دما [إقبال‌الأعمال ، ص۵۳] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللهم إنى أسألک أن تملأ قلبى حبا لک و خشية منک و تصديقاً لک و إيماناً بک و فرقاً منک و شوقاً إليک [مصباح‌المتهجد ، ص۵۹۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللهم اجعل حبک أحب الأشياء إلى و اجعل أخوف الأشياء عندى خوفک و ارزقنى الشوق إلى لقائک و اقرر عينى بعبادتک [إقبال‌الأعمال ، ص۴۳۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْحُبُّ أَفْضَلُ مِنَ الْخَوْفِ [کافى ، ج۸ ، ص۱۲۸]
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْإِيمَانُ حُبٌّ وَ بُغْضٌ [تحف‌العقول ، ص۲۹۵] .
عَنْ فُضَيلِ بْنِ يسَارٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الْحُبِّ وَ الْبُغْضِ أَ مِنَ الْإِيمَانِ هُوَ فَقَالَ : " وَ هَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَ الْبُغْضُ ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيةَ "حَبَّبَ إِلَيکُمُ الْإِيمانَ وَ زَينَهُ فِی قُلُوبِکمْ وَ کرَّهَ إِلَيکُمُ الْکفْرَ وَ الْفُسُوقَ وَ الْعِصْيانَ أُولئِک هُمُ الرَّاشِدُونَ " (حجرات-۷) " [کافى ، ج۲ ، ص۱۲۵] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هَلِ الدِّينُ إِلَّا الْحُبُّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يقُولُ " إِنْ کنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی يحْبِبْکمُ اللّهُ وَ يغْفِرْ لَکمْ ذُنُوبَکمْ " (آل عمران-۳۱) [تفسيرالعياشى ، ج۱ ، ص۱۶۷] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الدِّينُ هُوَ الْحُبُّ وَ الْحُبُّ هُوَ الدِّينُ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۶۲] .
قيل لعيسى (ع) علمنا عملاً واحداً يحبنا الله عليه قال : " أبغضوا الدنيا يحببکم الله " [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۱۳۴] .
فى حديث معراج : يا محمد وجبت محبتى للمتحابين فى و وجبت محبتى للمتعاطفين فى و وجبت محبتى للمتواصلين فى و وجبت محبتى للمتوکلين على و ليس لمحبتى علم و لا غاية و لا نهاية و کلما رفعت لهم علما وضعت لهم علما " [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۹۹] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَک وَ تَعَالَى مَا تَحَبَّبَ إِلَی عَبْدِی بِأَحَبَّ مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَيهِ [کافى ، ج۲ ، ص۸۲] .
قال رسول الله (ص) : وجبت محبة الله عز و جل على من أغضب فحلم [مشکاه‌الأنوار ، ص۳۰۹] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَ اعْلَمْ رَحِمَک اللَّهُ أَنَّا لَا نَنَالُ مَحَبَّةَ اللَّهِ إِلَّا بِبُغْضِ کثِيرٍ مِنَ النَّاسِ وَ لَا وَلَايتَهُ إِلَّا بِمُعَادَاتِهِمْ وَ فَوْتُ ذَلِک قَلِيلٌ يسِيرُ الدَّرَک ذَلِک مِنَ اللَّهِ لِقَوْمٍ يعْلَمُونَ [بحارالانوار ، ج۷۵ ، ص۳۶۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَكْثَرَ ذِكْرَ الْمَوْتِ أَحَبَّهُ اللَّهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۲] .

سأل رجل رسول اللّه (ص) فقال : اُحبّ أن أكون من أحبّاء اللّه و رسوله؟ قال : "أحبّ ما أحبّ اللّه و رسوله ، و أبغض ما أبغض اللّه و رسوله". [كنز ، ۴۴۱۵۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طَلَبْتُ حُبَّ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَوَجَدْتُهُ فِي بُغْضِ أَهْلِ الْمَعَاصِي [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۷۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا تَخَلَّى الْمُومِنُ مِنَ الدُّنْيَا سَمَا وَ وَجَدَ حَلَاوَةَ حُبِّ اللَّهِ وَ كانَ عِنْدَ أَهْلِ الدُّنْيَا كَأَنَّهُ قَدْ خُولِطَ وَ إِنَّمَا خَالَطَ الْقَوْمَ حَلَاوَةُ حُبِّ اللَّهِ فَلَمْ يَشْتَغِلُوا بِغَيْرِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۳۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : حب الله نار لا يمر على شيء إلا احترق و نور الله لا يطلع على شيء إلا أضاء [مصباح‌الشريعة ، ص۱۹۲] .

إن الله أوحى إلى موسى (ع) : من أحب حبيبا آنس به و من آنس بحبيب صدق قوله و رضى فعله و من وثق بحبيب اعتمد عليه و من اشتاق إلى حبيب جد فى السير إليه [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۱۰۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : علامة حب الله حب ذكر الله و علامة بغض الله بغض ذكر الله [جامع‌الأخبار ، ص۱۲۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : القلب المحب لله يحب كثيراً النصب لله و القلب اللاهى عن الله يحب الراحة فلا تظن يا ابن آدم إنك تدرك رفعة البر بغير مشقة فإن الحق ثقيل مر [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۸۷] .

۱۸. رابطه انسان با خدا

۱. مبغوض خدا

إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ الْمُعْتَدِينَ [بقره/۱۹۰] .

وَ اللّهُ لا يحِبُّ الظّالِمِينَ [آل عمران/۵۷] .

وَ اللّهُ لا يحِبُّ كلَّ كفّارٍ أَثِيمٍ [بقره/۲۷۶] .

إِنَّ اللّهَ لا يحِبُّ الْفَرِحِينَ [قصص/۷۶] .

إِنَّهُ لا يحِبُّ الْمُسْرِفِينَ [اعراف/۳۱] .

لا يحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاّ مَنْ ظُلِمَ [نساء/۱۴۸] .

گروهی از آفرینش تمام هستی و خود چیزی جز شکم و شهوت درک نکرده‌اند. دید و بینشی که این دسته دارند بی‌شباهت به طفلی نیست که اگر ۵ ریال پول به او بدهیم یا کمی شیرینی نشانش دهیم و سپس بپرسیم تو ما را بیشتر دوست داری یا بابا را؟ فوری می گوید : تو را.

دنیا نزد او یا خوابگاه است یا عشرتکده و همین که با مختصر رنج و سختی درگیر می‌شود به تمام هستی ناسزا می گوید و از خدا گلایه دارد و به قول قرآن : إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً [معارج/۲۰] .

همین که به سختی رسید جزع می کند.

وَ أَمّا إِذا مَا ابْتَلاهُ فَقَدَرَ عَلَيهِ رِزْقَهُ فَيقُولُ رَبِّی أَهانَنِ [فجر/۱۶] .

همین که کمی خوراک و پوشاکش دیر رسید یا بد رسید فوری قضاوت عجولانه می کند و کوتاهی‌های خود را نادیده می گیرد و می گوید خدا به من اهانت کرده هنگامی که خدا به یگانگی توصیف می‌شود ناراحت شده : وَ إِذا ذُكرَ اللّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لا يومِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَ إِذا ذُكرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذا هُمْ يسْتَبْشِرُونَ [زمر/۴۵] .

قانون غیر خدا را بر قانون خدا مقدم می‌دارند.

پیروی غیر خدا را بر پیروی خدا مقدم می‌دارند.

۲. محبوب خداست

۱.عام

۱-إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ [بقره/۱۹۵] .

البته در خود آیات در صفات محسنین آمده که اینان در تنگنا و گشادگی انفاق می‌کنند خشم خود را فرو می‌نشانند ، اهل عفو و اطاعت خداوند هستند.

۲-إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطِینَ [مائده/۴۲] .

۳-إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ وَ یحِبُّ الْمُتَطَهِّرِینَ [بقره/۲۲۲] .

وَ اللّهُ یحِبُّ الْمُطَّهِّرِینَ [توبه/۱۰۸] .

۴-إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُتَّقِینَ [توبه/۴] .

-إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الَّذِینَ یقاتِلُونَ فِی سَبِیلِهِ صَفًّا کأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحِبُّ الْمُدَاعِبَ فِی الْجَمَاعَةِ بِلَا رَفَثٍ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۳] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ کلَّ قَلْبٍ حَزِینٍ وَ یحِبُّ کلَّ عَبْدٍ شَکورٍ [کافی ، ج۲ ، ص۹۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ یحِبُّ الْحَیی الْحَلِیمَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ یحِبُّ الْحَیی الْحَلِیمَ الْعَفِیفَ الْمُتَعَفِّفَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۱۲] .

قال رسول اللّه (ص) : ثلاثـة ، یحبّهم اللّه عزّوجلّ : رجلٌ قام من اللّیل یتلو کتاب اللّه ، و رجلٌ تصدّق بیمینه یخفیها عن شماله ، و رجلٌ کان فی سریة فانهزم أصحابه فاستقبل العدوّ. [کنز ، ۴۳۲۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثلاثة یحبها الله قلة الکلام و قلة المنام و قلة الطعام [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۱] .

قال رسول اللّه (ص) : ثلاثة یحبها الله سبحانه القیام بحقه و التواضع لخلقه و الإحسان إلی عباده [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۱] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَی الْأَعْمَالِ أَحَبُّ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی قَالَ اتِّبَاعُ سُرُورِ الْمُسْلِمِ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا اتِّبَاعُ سُرُورِ الْمُسْلِمِ قَالَ شِبَعُ جَوْعَتِهِ وَ تَنْفِیسُ کرْبَتِهِ وَ قَضَاءُ دَینِهِ [قرب‌الإسناد ، ص۶۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنْ أَحَبِّ الْأَعْمَالِ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ إِدْخَالُ السُّرُورِ عَلَی الْمُومِنِ إِشْبَاعُ جَوْعَتِهِ أَوْ تَنْفِیسُ کرْبَتِهِ أَوْ قَضَاءُ دَینِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۲] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْ إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَی الْمُومِنِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ مَنْ أَهَانَ لِی وَلِیاً فَقَدْ أَرْصَدَ لِمُحَارَبَتِی وَ مَا تَقَرَّبَ إِلَی عَبْدٌ بِشَیءٍ أَحَبَّ إِلَی مِمَّا افْتَرَضْتُ عَلَیهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنْ أَحَبِّ الْأَعْمَالِ إِلَی اللَّهِ زِیارَةُ قَبْرِ الْحُسَینِ (ع) [کامل‌الزیارات ، ص۱۴۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی الْأَرْضِ الدُّعَاءُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۶۷] .

۲. خاص

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ألا ـ و إن أحب المومنین إلی الله من أعان المومن الفقیر من الفقر فی دنیاه و معاشه و من أعان و نفع و دفع

المکروه عن المومنین [تحف‌العقول ، ص۳۷۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَحَبَّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى أَنْفَعُهُمْ لِعِبَادِهِ و أقومهم بحقه الذین یحبب إلیهم المعروف و فعاله [تحف‌العقول ، ص۴۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أباذر یقول الله تعالی إن أحب العباد إلی المتحابون بجلالی المتعلقة قلوبهم بالمساجد المستغفرون بالأسحار أولئک إذا أردت بأهل الأرض عقوبة ذکرتهم فصرفت العقوبة عنهم [بحارالانوار ، ج ۸۰ ، ص۳۶۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ رَجُلٌ صَدُوقٌ فِی حَدِیثِهِ مُحَافِظٌ عَلَى صَلَاتِهِ وَ مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَیهِ مَعَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [الاختصاص ، ص۲۴۲] .

-فی مناجات موسی (ع) أی رب أی خلقک أحب إلیک؟ قال : من إذا أخذت حبیبه سالمنی [مسکن‌الفؤاد ، ص۸۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ أَحَبُّکمْ إِلَى اللَّهِ جَلَّ ثَنَاوهُ أَکثَرُکمْ ذِکراً لَهُ وَ أَکرَمُکمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاکمْ لَهُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۴۶۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : عِبَادَ اللَّهِ إِنَّ مِنْ أَحَبِّ عِبَادِ اللَّهِ إِلَیهِ عَبْداً أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَى نَفْسِهِ فَاسْتَشْعَرَ الْحُزْنَ وَ تَجَلْبَبَ الْخَوْفَ فَزَهَرَ مِصْبَاحُ الْهُدَى فِی قَلْبِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه۸۷] .

سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَى اللَّهِ قَالَ : " أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ " [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص ۳۹۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْخَلْقُ عِیالُ اللَّهِ فَأَحَبُّ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ مَنْ نَفَعَ عِیالَ اللَّهِ وَ أَدْخَلَ عَلَى أَهْلِ بَیتٍ سُرُوراً [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : الْخَلْقُ عِیالِی فَأَحَبُّهُمْ إِلَى أَلْطَفُهُمْ بِهِمْ وَ أَسْعَاهُمْ فِی حَوَائِجِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أحب المومنین إلی الله من نصب نفسه فی طاعة الله و نصح لأمة نبیه و تفکر فی عیوبه و أبصر و عقل و عمل [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۱۳] .

۱۹. محبت خدا و دنیا با یکدیگر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حب الدنیا و حب الله لا یجتمعان فی قلب أبدا [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۲۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کیفَ یدَّعِی حُبَّ اللَّهِ مَنْ سَکنَ قَلْبَهُ حُبُّ الدُّنْیا [غررالحکم ، ص۱۴۱] .

قال علی (ع) : کما أن الشّمس و اللّیل لایجتمعان کذلک حبّ اللّه و حبّ الدّنیا لایجتمعان. [غرر]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ اللَّهِ مَا أَحَبَّ اللَّهَ مَنْ أَحَبَّ الدُّنْیا وَ وَالَى غَیرَنَا [کافی ، ج۸ ، ص۱۲۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من أحب لقاء الله سبحانه سلا عن الدنیا [غررالحکم ، ص۱۴۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنْ کنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَأَخْرِجُوا مِنْ قُلُوبِکمْ حُبَّ الدُّنْیا [غررالحکم ، ص۱۴۱] .

۲۰. دروغگویان درمحبت

عن الأصبغ بن نباته قال : کنت مع أمیر المومنین (ع) فأتاه رجل فسلم علیه ثم قال : یا أمیر المومنین إنی و الله لأحبک فی الله و أحبک فی السر کما أحبک فی العلانیة و أدین الله بولایتک فی السر کما أدین بها فی العلانیة و بید أمیر المونین عود طأطأ رأسه ثم نکت بالعود ساعة فی الأرض ثم رفع رأسه إلیه فقال : إن رسول الله (ص) حدثنی بألف حدیث لکل حدیث ألف باب

و إن أرواح المومنين تلتقی فی الهواء فتشم و تتعارف فما تعارف منها ائتلف و ما تناکر منها اختلف و بحق الله لقد کذبت فما أعرف وجهک فی الوجوه و لا اسمک فی الأسماء ثم دخل علیه رجل آخر فقال یا أمیر المومنین إنی لأحبک فی السر کما أحبک فی العلانیة قال : فنکت الثانیة بعوده فی الأرض ثم رفع رأسه فقال : له صدقت إن طینتنا طینة مخزونة أخذ الله میثاقها من صلب آدم فلم یشذ منها شاذ و لا یدخل فیها داخل من غیرها اذهب فاتخذ للفقر جلبابا فإنی سمعت رسول الله (ص) یقول : یا علی بن أبی طالب و الله للفقر أسرع إلی محبینا من السیل إلی بطن الوادی [الاختصاص ، ص۳۱۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أنا مع رسول الله (ص) و معی عترتی علی الحوض فلیأخذ أحدکم بقولنا و لیعمل بعملنا و إنا لنذود عنه أعداءنا و نسقی منه أولیاءنا فمن شرب منه شربة لم یظمأ بعدها أبدا [غررالحکم ، ص۱۱۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : وَ اللَّهِ مَا مَعَنَا مِنَ اللَّهِ بَرَاءَةٌ وَ لَا بَیْنَنَا وَ بَیْنَ اللَّهِ قَرَابَةٌ وَ لَا لَنَا عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ وَ لَا نَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ إِلَّا بِالطَّاعَةِ فَمَنْ کَانَ مِنْکُمْ مُطِیعاً لِلَّهِ تَنْفَعُهُ وَلَایَتُنَا وَ مَنْ کَانَ مِنْکُمْ عَاصِیاً لِلَّهِ لَمْ تَنْفَعْهُ وَلَایَتُنَا وَیحَکمْ لَا تَغْتَرُّوا وَیحَکمْ لَا تَغْتَرُّوا [کافی ، ج۲ ، ص۷۵] .

۲۱. هرکه پرطاووس خواهد جور هندوستان کشد

عَنِ الْمِنْهَالِ بْنِ عَمْرٍو فِی خَبَرٍ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ رَجُلٌ لِلْبَاقِرِ (ع) وَ اللَّهِ إِنِّی لَأُحِبُّکمْ أَهْلَ الْبَیتِ قَالَ (ع) فَاتَّخِذِ الْبَلَاءَ جِلْبَاباً فَوَ اللَّهِ إِنَّهُ لَأَسْرَعُ إِلَینَا وَ إِلَى شِیعَتِنَا مِنَ السَّیلِ فِی الْوَادِی وَ بِنَا یبْدَأُ الْبَلَاءُ ثُمَّ بِکمْ وَ بِنَا یبْدَأُ الرَّخَاءُ ثُمَّ بِکمْ [أمالی طوسی ، ص۱۵۴] .

قال رسول اللّه (ص) : (لابی‌ذر) ان کنت تحبّنا فأعدّ للفقر تجفافاً ، فانّ الفقر أسرع الی من یحبّنا من السّیل من أعلی الأکمة الی أسفلها. [کنز ، ۱۶۶۴۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من أحبنا أهل البیت فلیعد للفقر جلباباً أو تجفافا [بحارالانوار ، ج۲۷ ، ص۱۴۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : طبقة یحبونا فی السر و العلانیة هم النمط الأعلی شربوا من العذب الفرات و علموا تأویل الکتاب و فصل الخطاب و سبب الأسباب فهم النمط الأعلی الفقر و الفاقة و أنواع البلاء أسرع إلیهم من رکض الخیل مستهم البأساء و الضراء و زلزلوا و فتنوا فمن بین مجروح و مذبوح متفرقین فی کل بلاد قاصیة [تحف‌العقول ، ص۳۲۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَوْ أَحَبَّنِی جَبَلٌ لَتَهَافَتَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۱] .

عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِیفٍ قَالَ : کنْتُ عِنْدَ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) فَجَاءَ جَمِیلٌ‌الْأَزْرَقُ فَدَخَلَ عَلَیهِ قَالَ : فَذَکرُوا بَلَایا الشِّیعَةِ وَ مَا یصِیبُهُمْ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) : " إِنَّ أُنَاساً أَتَوْا عَلِی بْنَ الْحُسَینِ (ع) وَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْعَبَّاسِ فَذَکرُوا لَهُمَا نَحْواً مِمَّا ذَکرْتُمْ قَالَ فَأَتَیا الْحُسَینَ بْنَ عَلِی (ع) فَذَکرَا لَهُ ذَلِک فَقَالَ الْحُسَینُ (ع) : " وَ اللَّهِ الْبَلَاءُ وَ الْفَقْرُ وَ الْقَتْلُ أَسْرَعُ إِلَى مَنْ أَحَبَّنَا مِنْ رَکضِ الْبَرَاذِینِ وَ مِنَ السَّیلِ إِلَى صِمْرِهِ قُلْتُ وَ مَا الصِّمْرُ قَالَ مُنْتَهَاهُ وَ لَوْ لَا أَنْ تَکونُوا کذَلِک لَرَأَینَا أَنَّکمْ لَسْتُمْ مِنَّا" [المون ، ص۱۵] .

۲۲. محبوب ومحبّ درقیامت با یکدیگر

جاء رجل الی النبیّ (ص) فقال : یا رسول اللّه! انّک لأحبّ من نفسی ، و انّک لأحبّ من ولدی ، و انّی لأکون من البیت فاذکرک فما أصبر حتّی آتی فانظر الیک ، و اذا ذکرت موتی و موتک عرفت أنّک اذا دخلت الجنّة رفعت مع النّبیین و أنّی اذا دخلت الجنّة خشیت أن لاأراک فلم یزد علیه النبیّ (ص) شیئاً حتّی نزل جبریل بهذه الآیة (من یطع اللّه و الرّسول...) ". [درالمنثور ، ج۲ ، ص۱۸۲] .

سأل رجل رسول اللّه (ص) عن السّاعة؟ فقال : " ما أعددت لهما؟ قال : ما أعددت لها كبيراً الا انّی احبّ اللّه و رسوله ، قال : فأنت مع من أحببت". [کنز ، ۲۵۵۵۳] .

عن أنس بن مالک قال جاء رجل من أهل البادیة و کان یعجبنا أن یأتی الرجل من أهل البادیة یسأل النبی (ص) فقال یا رسول الله متی قیام الساعة فحضرت الصلاة فلما قضی صلاته قال أین السائل عن الساعة قال أنا یا رسول الله قال فما أعددت لها قال و الله ما أعددت لها من کثیر عمل لا صلاة و لا صوم إلا أنی أحب الله و رسوله فقال له النبی (ص) المرء مع من أحب قال أنس فما رأیت المسلمین فرحوا بعد الإسلام بشیء أشد من فرحهم بهذا" [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۱۳۹] .

عن موسی بن عبد الله بن الحسن ، عن أبیه ، عن آبائه ، قال : " أتی رجل النبی (صلی الله علیه و آله) فقال یا رسول الله ، رجل یحب من یصلی و لا یصلی إلا الفریضة ، و یحب من یتصدق و لا یتصدق إلا بالواجب ، و یحب من یصوم و لا یصوم إلا شهر رمضان فقال رسول الله (صلی الله علیه و آله) المرء مع من أحب." [أمالی طوسی ، ص۶۲۱] .

قال رسول اللّه (ص) : العبد مع من أحبّ. [کنز ، ۲۴۶۶۸] .

مورد مشابه آن این است :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنْتَ مَعَ مَنْ أَحْبَبْتَ [کافی ، ج۸، ص۷۹] .

قُلْ أَ غَیرَ اللّهِ أَبْغِی رَبًّا [انعام/۱۶۴] .

وَ هُوَ یطْعِمُ وَ لا یطْعَمُ [انعام/۱۴] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمُسْلِمَینِ یلْتَقِیانِ فَأَفْضَلُهُمَا أَشَدُّهُمَا حُبّاً لِصَاحِبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۷] .

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [مائده/۱۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَحَبَّهُ اللَّهُ [تفسیرفرات‌الکوفی ، ص۵۹۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثلاثة یوجبن المحبة الدین و التواضع و السخاء [غررالحکم ، ص۲۵۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مودة العوام تنقطع کانقطاع السحاب و تنقشع کما ینقشع السراب [غررالحکم ، ص۷۴] .

یا داود ذکری للذاکرین و جنتی للمطیعین و زیارتی للمشتاقین و أنا خاصة للمطیعین [بحارالانوار ، ج۱۴ ، ص۴۰] .

عَنِ الْحَسَنِ بْنِ الْجَهْمِ قَالَ سَأَلْتُ الرِّضَا (ع) : " فَقُلْتُ لَهُ جُعِلْتُ فِدَاک أَشْتَهِی أَنْ أَعْلَمَ کیفَ أَنَا عِنْدَک فَقَالَ انْظُرْ کیفَ أَنَا عِنْدَک" [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۴۹] .

۲۳. طبقه بندی محبّان اهل بیت (ع)

۱. گروه اول

طبقةُ یحبّونا فی العلانیة و لم‌یحبّونا فی السر (مثلاً عکس حضرت امیر می‌زنند ولی قضاوت غیر خدائی می‌کنند) قال (ع) : " احبوّنا فی العلانیه و ساروا بسیرة الملوک فالسنتهم معنا و سیوفهم علینا".

۲. گروه دوم

و طبقةیحبّونا فی السِّر و لم یحبّونا فی العلانیه.مثلاً شیعه است اما نام فرزندان خود را به نام دیگران می‌گذارد ، در سرور و عزای ما بی‌تفاوت است دوست و دشمن ما را با یک نظر می‌نگرد.)

۳. گروه سوم

و طبقة يحبّونا فی السّر و العلانیه هم النمط الأعلی شربوا من العذب الفرات مستهم الضرّاء و البأساء و زلزلوا و فتنوا فمن بین مجروح و مذبوح متفرقین فی کل بلاد قاصیه....بهم تنصرون....و هم الاقلّون عدداً الأعظمون عند الله قدراً و خطراً".

۲۴. محبّ اهل بیت درروایت پیامبر

قال رسول اللّه (ص) : لا یؤمن عبد حتّی أکون أحبّ الیه من نفسه ، و یکون عترتی أحبّ الیه من عترته ، و یکون أهلی أحبّ الیه من أهله ، و یکون ذاتی أحبّ الیه من ذاته. [بحار ، ج۲۷ ، ص۱۳وأمالی صدوق ص ۳۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أحبوا الله لما یغذوکم به من نعمه و أحبونی لحب الله عز و جل و أحبوا أهل بیتی لحبی [أمالی صدوق ، ص۳۶۴] .

۲۵. ارزش محبّ اهل بیت (ع)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من رزقه الله حب الأئمة من أهل بیتی فقد أصاب خیر الدنیا و الآخرة فلا یشکن أحد أنه فی الجنة فإن فی حب أهل بیتی عشرون خصلة عشر منها فی الدنیا و عشر منها فی الآخرة [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۵۱۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حبی و حب أهل بیتی نافع فی سبعة مواطن أهوالهن عظیمة عند الوفاة و فی القبر و عند النشور و عند الکتاب و عند الحساب و عند المیزان و عند الصراط [أمالی صدوق ، ص ۱۰] .

روی عن الحارث الهمدانی رضی الله عنه أنه قال أتیت أمیر المومنین (ع) : " ذات یوم نصف النهار فقال ما جاء بک قلت حبک و الله قال (ع) : إن کنت صادقا لترانی فی ثلاثة مواطن حیث تبلغ نفسک هذه و أومأ بیده إلی حنجرته و عند الصراط و عند الحوض" [الدعوات ، ص۲۴۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَمْ یحِبَّ عِتْرَتِی فَهُوَ لِإِحْدَی ثَلَاثٍ إِمَّا مُنَافِقٌ وَ إِمَّا لِزِنْیةٍ وَ إِمَّا امْرُو حَمَلَتْ بِهِ أُمُّهُ فِی غَیرِ طُهْرٍ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فی قوله عز و جل " فَقَدِ اسْتَمْسَکَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقی " (بقره-۲۵۶) مودتنا أهل البیت [تأویل الآیات الظاهرة ، ص۴۳۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الأئمة من ولد الحسین (ع) من أطاعهم فقد أطاع الله و من عصاهم فقد عصی الله عز و جل هم العروة الوثقی و هم الوسیلة إلی الله عز و جل [عیون أخبار الرضا (ع) ، ج۲ ، ص۵۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أحب أن یرکب سفینة النجاة و یستمسک بالعروة الوثقی و یعتصم بحبل الله المتین فلیوال علیاً بعدی و لیعاد عدوه و لیأتم بالأئمة الهداة من ولده [أمالی صدوق ، ص۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نحن کلمة التقوی و سبیل الهدی و المثل الأعلی و الحجة العظمی و العروة الوثقی و الحبل المتین [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۳۲] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أنا حبل الله المتین و أنا عروة الله الوثقی [الاختصاص ، ص۲۴۸] .

۲۶. چند شبهه در باب محبّ اهل بیت (ع)

۱- معنای محبّت این نیست که در همه جا کاری کنیم که طرف از ما خشنود شود.

وَ إِذا لَقُوا الَّذِینَ آمَنُوا قالُوا آمَنّا وَ إِذا خَلَوْا إِلی شَیاطِینِهِمْ قالُوا إِنّا مَعَکمْ إِنَّما نَحْنُ مُسْتَهْزِونَ [بقره/۱۴] .

بلکه محبّت یعنی خیرخواهی و مصلحت خواهی گرچه طرف ناراحت شود.

انبیا با آن همه محبّت که می گفتند : یا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّهَ ما لَکمْ مِنْ إِلهٍ غَیرُهُ إِنِّی أَخافُ عَلَیکمْ عَذابَ یوْمٍ عَظِیمٍ [اعراف/۵۹] .

ما أُرِیدُ أَنْ أُخالِفَکمْ إِلی ما أَنْهاکمْ عَنْهُ إِنْ أُرِیدُ إِلاَّ الْإِصْلاحَ مَا اسْتَطَعْتُ [هود/۸۸] .

قالَ یا قَوْمِ هولاءِ بَناتِی هُنَّ أَطْهَرُ لَکمْ فَاتَّقُوا اللّهَ [هود/۷۸] .

باز شعارشان این بود که : وَ ما لَنا أَلاّ نَتَوَکلَ عَلَی اللّهِ وَ قَدْ هَدانا سُبُلَنا وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلی ما آذَیتُمُونا وَ عَلَی اللّهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُتَوَکلُونَ [ابراهیم/۱۲] .

و این به خاطر آن بود که مردم از آن بزرگواران راضی نبودند و به قول قرآن : وَ لکنْ لا تُحِبُّونَ النّاصِحِینَ [اعراف/۷۹] .

خلاصه گروهی بی‌تفاوتی و با هر کس تاب خوردن را محبّت و اخلاق و مردم‌داری می‌دانند در صورتی که این بی‌هدفی و بی‌مسلکی و نفاق است نه اخلاق و محبّت.

۲- نباید محبّت به فرد تضییع حق جامعه شود.

مثل پارتی بازی کردن که به حقوق جامعه تجاوز خواهد شد در صورتی که قرآن می‌فرماید : لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِینِ اللّهِ [نور/۲] .

کسی که علنی گناه کرده باید حدّ و تعزیر شود اهمیت گناه را در نظر مردم کم کرده قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَشَدُّ الذُّنُوبِ مَا اسْتَخَفَّ بِهَا صَاحِبُهَا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۸۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اتَّقُوا الْمُحَقَّرَاتِ مِنَ الذُّنُوبِ فَإِنَّهَا لَا تُغْفَرُ قُلْتُ وَ مَا الْمُحَقَّرَاتُ قَالَ الرَّجُلُ یذْنِبُ الذَّنْبَ فَیقُولُ طُوبَی لِی لَوْ لَمْ یکنْ لِی غَیرُ ذَلِک [کافی ، ج۲ ، ص۲۸۷] .

در اجتماع موج ایجاد کرده و باید پیش چشم مردم شلاق بخورد ، موج کم‌ارزشی گناهش تبدیل به موج عظمت گناه شود.

۳- نباید هر خشم و انتقادی را از بی‌محبّتی بدانیم.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَحَبُّ إِخْوَانِی إِلَی مَنْ أَهْدَی إِلَی عُیوبِی [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اتَّبِعْ مَنْ یبْکیک وَ هُوَ لَک نَاصِحٌ وَ لَا تَتَّبِعْ مَنْ یضْحِکک وَ هُوَ لَک غَاشٌّ وَ سَتَرِدُونَ عَلَی اللَّهِ جَمِیعاً فَتَعْلَمُونَ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۸] .

پدر همین که از فرزندش خلاف دید داد می‌زند ، کتک می‌زند ، ولی اگر خلاف بزرگتری را از فرزند دیگران دید این طور ناراحت نمی‌شود و این به خاطر آن است که به فرزند خود محبّت بیشتری دارد.

۱. محکم کاری

۱. محکم‌کاری در اعتقادات

۱. در آفرینش :

صُنْعَ اللّهِ الَّذی أَتْقَنَ کلَّ شَیءٍ [نمل/۸۸] .

وَ بَنَینا فَوْقَکمْ سَبْعاً شِداداً [نبأ/۱۲] .

۲. در نبوّت :

یا یحْیی خُذِ الْکتابَ بِقُوَّةٍ [مریم/۱۲] .

۳. در عقاید :

حضرت عبدالعظیم حسنی عقاید خود را به حضرت هادی (علیه السلام) عرضه کرد.

۴ . در پذیرفتن نبوّت :

لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَيِّناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْكِتابَ وَ الْمِيزانَ [حديد/۲۵] .

۲. محکم‌کاری در امور اجتماعی

۱ . در گرفتن پیمان :

میثاقاً غَلیظاً [نساء/۲۱] .

۲. در اجرای حدود :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ادْرَءُوا الْحُدُودَ بِالشُّبُهَاتِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۷۴] .

۳. در دوست گرفتن :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) لَا تَعْتَدَّ بِمَوَدَّةِ أَحَدٍ حَتَّى تُغْضِبَهُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ [تحف‌العقول ، ص۳۵۷] .

۴. در وام دادن :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) أَرْبَعَةٌ لَا يسْتَجَابُ لَهُمْ دَعْوَةٌ أَحَدُهُمْ رَجُلٌ كانَ لَهُ مَالٌ فَأَدَانَهُ بِغَيرِ بَينَةٍ يقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَ لَمْ آمُرْک بِالشَّهَادَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۸] .

۵ . در جلوگیری از اختلاف :

امام رضا (علیه السلام) : " مزد کارگر را از آغاز تعیین کنید".

عَنْ سُلَيمَانَ بْنِ جَعْفَرٍ الْجَعْفَرِی قَال : "كنْتُ مَعَ الرِّضَا (علیه السلام) فِی بَعْضِ الْحَاجَةِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَنْصَرِفَ إِلَى مَنْزِلِی فَقَالَ لِی : انْصَرِفْ مَعِی فَبِتْ عِنْدِی اللَّيلَةَ فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ فَدَخَلَ إِلَى دَارِهِ مَعَ الْمُعَتِّبِ فَنَظَرَ إِلَى غِلْمَانِهِ يعْمَلُونَ بِالطِّينِ أَوَارِی الدَّوَابِّ وَ غَيرَ ذَلِک وَ إِذاً مَعَهُمْ أَسْوَدُ لَيسَ مِنْهُمْ فَقَالَ : مَا هَذَا الرَّجُلُ مَعَكمْ؟ فَقَالُوا : يعَاوِنُنَا وَ نُعْطِيهِ شَيئاً قَالَ قَاطَعْتُمُوهُ عَلَى أُجْرَتِهِ؟ فَقَالُوا : لَا هُوَ يرْضَى مِنَّا بِمَا نُعْطِيهِ فَأَقْبَلَ عَلَيهِمْ يضْرِبُهُمْ بِالسَّوْطِ وَ غَضِبَ لِذَلِک غَضَباً شَدِيداً فَقُلْتُ : جُعِلْتُ فِدَاک لِمَ تُدْخِلُ عَلَى نَفْسِک؟ فَقَالَ : إِنِّی قَدْ نَهَيتُهُمْ عَنْ مِثْلِ هَذَا غَيرَ مَرَّةٍ أَنْ يعْمَلَ مَعَهُمْ أَحَدٌ حَتَّى يقَاطِعُوهُ أُجْرَتَهُ وَ اعْلَمْ أَنَّهُ مَا مِنْ أَحَدٍ يعْمَلُ لَک شَيئاً بِغَيرِ مُقَاطَعَةٍ ثُمَّ زِدْتَهُ لِذَلِک الشَّیءِ ثَلَاثَةَ أَضْعَافٍ عَلَى أُجْرَتِهِ إِلَّا ظَنَّ أَنَّک قَدْ نَقَصْتَهُ أُجْرَتَهُ وَ إِذَا قَاطَعْتَهُ ثُمَّ أَعْطَيتَهُ أُجْرَتَهُ حَمِدَک عَلَى الْوَفَاءِ فَإِنْ زِدْتَهُ حَبَّةً عَرَفَ ذَلِک لَک وَ رَأَى أَنَّک قَدْ زِدْتَهُ" [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۹] .

۶ . در داد و ستد :

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا إِذا تَدايَنْتُمْ بِدَينٍ إِلى أَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ [بقره/۲۸۲]

۷. در تحلیل سیاسی :

(انتقاد از نقل عجولانه‌وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَ إِلى أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذينَ يسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ وَ لَوْ لا فَضْلُ اللهِ عَلَيكمْ وَ رَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيطانَ إِلاّ قَليلاً [نساء/۸۳] .

۸ . در حفظ أموال بیت المال :

وَ لا تُؤْتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكمُ [نساء/۵] .

۳. محکم‌کاری در امور فردی

۱. در حفظ جان :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ بَاتَ عَلَی سَطْحٍ غَیرِ مُحَجَّرٍ فَأَصَابَهُ شَیءٌ فَلَا یلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۲۲] .

۲ . در حفظ مال و جان :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ثَلَاثَةٌ لَا یتَقَبَّلُ اللَّهُ لَهُمْ بِالْحِفْظِ رَجُلٌ نَزَلَ فِی بَیتٍ خَرِبٍ وَ رَجُلٌ صَلَّی عَلَی قَارِعَةِ الطَّرِیقِ وَ رَجُلٌ أَرْسَلَ رَاحِلَتَهُ وَ لَمْ یسْتَوْثِقْ مِنْهَا [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴۱] .

۳ . در حفظ آبرو :

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (علیه السلام) مَنْ عَرَّضَ نَفْسَهُ لِلتُّهَمَةِ فَلَا یلُومَنَّ مَنْ أَسَاءَ بِهِ الظَّن [کافی ، ج۸ ، ص۱۵۲] .

۴ . در نقل حدیث :

(علمای قدیم اجازه نقل حدیث می گرفتند.)

۵ . در تقلید :

شرط اعلم بودن به خاطر محکم کاری است.

۶. در فهم امور :

سفارش به مشورت به خاطر محکم کاری است.

۷. در مراجعه به مردان علم :

فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّکرِ [نحل/۴۳] .

۸. در کلام :

قُولُوا قَوْلاً سَدِیداً [احزاب/۷۰] .

۹ . در حفظ علوم :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : قَیدُوا الْعِلْمَ بِالْکتَابِ [تحف‌العقول ، ص۳۶] .

۱۰ . در کار :

پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چیدن قبر معاذ فرمود : وَ لَکنَّ اللَّهَ یحِبُّ عَبْداً إِذَا عَمِلَ عَمَلًا أَحْکمَهُ [أمالی صدوق ، ص۳۸۴] .

۱۱. در ساختمان :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) مَنْ بَنَی فَاقْتَصَدَ فِی بِنَائِهِ لَمْ یؤْجَرْ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۸] .

۱۲ . در وقت کار :

عَنْ هِشَامِ بْنِ أَحْمَرَ قَالَ : "کانَ أَبُو الْحَسَنِ (علیه السلام) یقُولُ لِمُصَادِفٍ اغْدُ إِلَی عِزِّک یعْنِی السُّوقَ" [کافی ، ج۵ ، ص۱۴۹] .

(صبح زود به بازار برو)

۱. محیط زیست

۱. تعریف محیط زیست

۱- مجموع موجودات ، منابع ، عوامل و شرایط هماهنگی که ادامه حیات به آن وابسته است و در یک نظام الهی با هم در رابطه می‌باشند ، را محیط زیست می گویند.

۲- محیط زیست تقسیم به محیط زیست انسانی و طبیعی می‌شود.طبیعی شامل جنگلها ، مراتع ، حیات وحش ، دریاچه‌ها ، دریاها ، تالاب ها و منابع طبیعی زیرزمینی است. و از نظر اسلامی تمام اینها باید پاکیزه باشد.انسانی شامل شهرها ، کارخانجات ، بندرگاه‌ها ، فرودگاه‌ها و نیروگاه‌ها است.

۲.بهداشت

۱. بهداشت محیط

عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ يأْمُرُ بِدَفْنِ سَبْعَةِ أَشْياءَ مِنَ الْإِنْسَانِ الشَّعْرِ وَ الظُّفُرِ وَ الدَّمِ وَ الْحَيضِ وَ الْمَشِيمَةِ وَ السِّنِّ وَ الْعَلَقَةِ. [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۴۰] .

قال النبی (ص) : اذل سمعتم بالطاعون بارض فلاتدخلوها و اذا نزل و انتم بارض فلاتخرجوا منها [رواه اصحاب السنن ، روح الدین الاسلامی (کتاب)] .

در دفن میت عجله کنید ، قبر محکم بسازید تا منفذی به بیرون نباشد.

دستگاه آفرینش بر حفظ محیط زیست است ، مثلا تابش خورشید ، بخار دریا ، باران ، کربن گیری درختان ، پهن بودن برگ درختان.

خداوند برای لاشه‌ها لاشخوار آفریده ، برای مردگان دریایی نهنگ آفریده ، برای کثافات لای دهان نهنگ ، پرنده خاص آفریده است.

وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً طَهُوراً [فرقان/۴۸] .

حجاب ، نهی از منکر ، تشویق نیکوکاران ، حفظ ظواهر ، عفت کلام ، اسم گذاری ، تبلیغات ، بوقها ، سرمقاله‌های... ، سوء استفاده از احساسات مقدس ، ستایش فاجر ، حدود و تعزیر.

۲. بهداشت آب

فاصله بالوعه (چاه فاضلاب) با چاه آب آشامیدنی

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا تُفْسِدْ عَلَى الْقَوْمِ مَاءَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۶۵] .

ادرار در آب ، پای درخت میوه دار ، مقدار آب وضو ده سیر و غسل سه کیلو است ، با آبی که دیگران غسل کرده‌اند ، غسل نکن.

۳. راه

روایات اصلاح طریق.

۱–لو القی فضولات منزله المزلقة کقشور البطیخ فی الشارع او رش الدرب بالماء علی خلاف المتعارف لا لمصبحة المارة فزلق به انسان ضمن. [تحریر ، ج۲ ، ص۵۱۰] .

۲–من الاضرار بطریق المسلمین ای... الدواب فیه و القاء الاشیاء للبیع و کذا ایقاف السیارات الا لصلاح المارة بمقدار یتوقف علیه رکوبهم و نقلهم و من الاضرار اخراج المیازیب به نحو یضر بالطریق فان الظاهر فیه الضمان. [تحریر ، ج۲ ، ص۵۰۸] .

۳. بهداشت منزل

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا تُووُوا التُّرَابَ خَلْفَ الْبَابِ فَإِنَّهُ مَأْوَى الشَّيَاطِينِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۱] .

خانه بزرگ در روایات ۷۳ بحار آمده است.

سگ در منزل نباشد.

دود نسبت به کسانی که ناراحتند ، آب باغچه که ضرر به خانه همسایه بزند ، سرخ کردن غذا.

زنده کردن آداب خوب قدیمی‌ها ، تمیز کردن در خانه و مغازه صبح به صبح.

بهداشت منزل

۱–غسل الاناء و طهارة الفناء یورثان الغناء [کنز ، ج۹ ، ص۲۷۷] .

۲–الظاره النائم کالصائم القائم [کنز ، ج۹ ، ص۲۷۷] .

۳– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُبَيِّتُوا الْقُمَامَةَ فِي بُيوتِكمْ وَ أَخْرِجُوهَا نَهَاراً فَإِنَّهَا مَقْعَدُ الشَّيطَانِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

۴. بهداشت تغذیه

در پوست بودن میوه‌ها ، دستور شستن میوه و سبزی به خاطر آلوده بودن محیط زیست

كلُوا مِمّا فِی الْأَرْضِ حَلالاً طَیباً [بقره/۱۶۸] .

فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ [عبس/۲۴] .

آیه شریفهكلُوا وَ اشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّهِ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ [بقره/۶۰] .

این آیه با قرائنی که در خود آیه هست برای محیط زیست مفید است.

بهداشت تغذیه

۱– قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : کل شیء تکون فیه المضرة علی الإنسان فی بدنه فحرام أکله إلا فی حال الضرورة [تحف‌العقول ، ص۳۳۷] .

۲–قال الشهید الاول (ره) : یکره کثرة الاکل و ربما حرم اذا اذی الی الضرر [دروس]

۳– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُووُوا مِنْدِيلَ اللَّحْمِ فِي الْبَيتِ فَإِنَّهُ مَرْبِضُ الشَّيطَانِ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۸۲] .

۴– حتی کیفر زن را در ایام شیر دادن عقب می‌اندازند تا اشکالی در تغذیه طفل پیش نیاید.

۵. بهداشت مساجد

خُذُوا زِينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ [اعاف/۱۳۱] .

طَهِّرا بَيتِی لِلطّائِفِينَ وَ الْعاكفِينَ وَ الرُّكعِ السُّجُودِ [بقره/۱۲۵] .

مستراح مسجد بیرون باشد.

إِنَّما يعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ [توبه/۱۸] .

طَهِّرا بَيتِی لِلطّائِفِينَ [بقره/۱۲۵] .

خُذُوا زِينَتَكمْ عِنْدَ كلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .

حرکت رسول الله وسط نماز برای تطهیر آب دهن

۶.بهداشت لباس

لباس سفید و روشن بپوشید تا هر روز میزان آلودگی هوا را داشته باشید.

۷. بهداشت فردی

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : نَهَی أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) أَنْ یَتَیَمَّمَ الرَّجُلُ بِتُرَابٍ مِنْ أَثَرِ الطَّرِیقِ [کافی ، ج۳ ، ص۶۲] .

در حدیثی آمده است :

ینبغی ان یأمرکم المحتسب بغسل المعاجن و تنظیفها و لایعجن العجان بقدمیه و برکنیه و لابمرفقه فربما قطر فی العجین شیء من عرق ابطیه او بدنه و ان یعجن ملثما (در حال دهان بستگی) لانه ربما عطس او تکلم فقطرنه من یصافه فی العجین

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِیزِ قَالَ سُئِلَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنِ التَّدَلُّک بِالدَّقِیقِ بَعْدَ النُّورَةِ فَقَالَ : لَا بَأْسَ. قُلْتُ : یزْعُمُونَ أَنَّهُ إِسْرَافٌ فَقَالَ لَیسَ فِیمَا أَصْلَحَ الْبَدَنَ إِسْرَافٌ إِنِّی رُبَّمَا أَمَرْتُ بِالنَّقِی فَیلَتُّ لِی بِالزَّیتِ فَأَتَدَلَّک بِهِ إِنَّمَا الْإِسْرَافُ فِیمَا أَتْلَفَ الْمَالَ وَ أَضَرَّ بِالْبَدَنِ [کافی ، ج۶ ، ص۴۹۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أکثر من الطهور یزد الله فی عمرک [أمالی مفید ، ج۶۰] .

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ وَ یحِبُّ الْمُتَطَهِّرِینَ [بقره/۲۲۲] .

فی المیزان : جمیع انواع التطهیر بالاغتسال و الوضوء و الغسل و التطهیر بالاعمال الصالحة او العلوم الحقة یجب تکرار التوبة و تکرار التطهر [المیزان ، ج۲ ، ص۲۱۲] .

تنظفوا بکل ما استطعتم فان الله تعالی بنی الاسلام تعلی النظافة

۸. بهداشت شهری

مهاجرت بی رویه و تخریب روستاها و مراکز کشاورزی و مزارع یکی از عوامل آلوده و نابود کننده محیط زیست است.

مشکل زباله

۱- زباله هر انسان یک کیلو پوست میوه

۲- در انگلستان قانونی هست که زباله‌ها از هم جدا باشد. ۵ تا ۸ هزار تن زباله ، ۵۰۰ کامیون ده تن.

۳- شیره زباله وارد زمین و وارد آبهای زیر زمینی می‌شود. در جاجرود ۳ میلیون ماهی چندی قبل در رودخانه مردند.

۴- دفع زباله : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تُبَیتُوا الْقُمَامَـةَ فِی بُیوتِکمْ وَ أَخْرِجُوهَا نَهَاراً فَإِنَّهَا مَقْعَدُ الشَّیطَانِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳] .

۳. انگیزه ها

۱.انگیزه حفظ محیط زیست

۱.تعهد ومسئولیت

با توجه به اینکه خداوند می‌فرماید : وَ الْأَرْضَ وَضَعَها لِلْأَنامِ [الرحمن/۱۰] .

"هُوَ الَّذِی خَلَقَ لَکمْ ما فِی الأَرْضِ جَمِیعاً [بقره/۲۹] . و نیز انسان آنچه را متعلق به خود است ، دوست دارد و طبعا در حفاظت آن می‌کوشد. باید روی این جنبه بیشتر تاکید شود.

۲. سفارشات قرآن کریم

جلوگیری از فساد در قرآن

-فَاذْکرُوا آلاءَ اللّهِ وَ لا تَعْثَوْا فِی الْأَرْضِ مُفْسِدِینَ [اعراف/۷۴] .

-وَ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاحِها [اعراف/۵۶] .

-إِنَّ الْمُلُوک إِذا دَخَلُوا قَرْیةً أَفْسَدُوها [نمل/۳۴] .

-لا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْرِفِینَ [انعام/۱۴۱] .

-الَّذِینَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّهِ کفْراً [ابراهیم/۲۸] .

-وَ مَنْ یبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُ فَإِنَّ اللّهَ شَدِیدُ الْعِقابِ [بقره/۲۱۱] .

- تمام آیات مسرفین را مذمت می‌کنند مانند : وَ أَهْلَکنَا الْمُسْرِفِینَ [انبیا/۹] .

و آیات ۱۴۱ سوره انعام ، ۳۱ سوره اعراف ، ۴۳ سوره غافر ، ۹ سوره انبیاء ،

و عبارتلاـ تَعْثَوْادر آیات ۶۰ سوره بقره ، ۷۴ سوره اعراف ، ۸۵ سوره هود ، ۱۸۳ سوره شعراء و۳۶ سوره عنکبوت آمده. و عبارتلا تَطْغَوْادر آیات ۱۱۲ سوره هود و ۸۱ سوره طه. و عبارتلا تُسْرِفُوادر آیات ۱۴۱ سوره انعام و ۳۱ سوره اعراف و عبارتوَ لا تُطِیعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِینَ [در آیه ۱۵۱ سوره شعراء] . از مصادیق فساد در زمین است.

شکایت زمین از مفسدین : یوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَها [زلزال/۴] .

بازتاب عملکرد انسان در طول تاریخ : نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲] .

- طبیعت کلاس توحید است ، آن را به هم نزنیم.وَ یتَفَکرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [آل عمران/۱۹۱] .

فَلَیغَیرُنَّ خَلْقَ اللّهِ [نساء/۱۱۹] .

۲- طبیعت حساب و کتاب دارد ، محاسبات را به نزنیم.

خَلَقَ کلَّ شَیءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِیراً [فرقان/۲] .

محیط خوب در قرآنبَلْدَةٌ طَیبَةٌ [سبأ/۱۵] . مطرح شده است.

۳- سودها را زیان نکنیم : خَلَقَ لَکمْها بهعلیکمتبدیل نشود در آیات ۲۹ سوره بقره ، ۱۶۶ سوره شعرا و ۲۱ سوره روم این عبارات آمده است.

۴- هستی بر اساس حق آفریده شده ، حق را باطل نکنیم.وَ ما خَلَقْنَا السَّماءَ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما لاعِبِینَ [انبیاء/۱۶] .

۵- زینت‌ها را نابود نکنیمإِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الْأَرْضِ زِینَةً لَها لِنَبْلُوَهُمْ أَیهُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً [کهف/۷] .

۶- طبیعت امانت الهی است ، به آن خیانت نکنیم : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُولَ وَ تَخُونُوا أَماناتِکمْ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [انفال/۲۷] .

۷- طبیعت نعمت خداست و تخریب آن نقمت.

۸- مالکیت دلیل بر اتلاف نیست.

۳. سفارشات احادیث

۱- سفارش به درختکاری

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنْ قَامَتِ السَّاعَةُ وَ فِي يدِ أَحَدِكُمُ الْفَسِيلَةُ فَإِنِ اسْتَطَاعَ أَنْ لَا تَقُومَ السَّاعَةُ حَتَّى يغْرِسَهَا فَلْيغْرِسْهَا [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص ۴۶۰] .

۲- نهی از قطع درخت برای ساختمان

۳- نهی از آلوده کردن آب و گیاه و دشمنان ، حتی در جنگ‌ها

۴- نهی از ادرار در معابر و زیر درختان و نهرها

۴. برکات محیط زیست

۱- نقش محیط سالم در تولید

۲- نقش محیط سالم در سلامت

۳- نقش محیط سالم در عبادت (تطهیر قبل از عبادت) طَهِّرا بَیتِی لِلطّائِفِینَ [بقره/۱۲۵] .

۴- نقش محیط سالم در حسن خلق و اخلاق

۵- نقش محیط سالم در جذب الطاف الهی (حفظ محیط زیست ، تشکر عملی از خداست : لَئِنْ شَکرْتُمْ لَأَزِیدَنَّکمْ [ابراهیم/۷] .

۵. الزام شرع وعقل

انگیزه‌ها

۱- حفظ سلامت واجب است و حفظ محیط زیست مقدمه حفظ سلامتی است.

۲- انسان در قیامت مسؤول طبیعت است.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِنَّکمْ مَسْئُولُونَ حَتَّى عَنِ الْبِقَاعِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۷] .

شکار از روی هوس حرام است. کشتن حیوانات غیر موذی ممنوع است.

۳- اسراف گناه کبیره است : کلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا [اعراف/۳۱] . و به هم زدن طبیعت نمونه‌ای از اسراف است.

۴- نشاط انگیزه کار ، تحصیل ، عبادت و خدمت است و محیط سالم مقدمه نشاط است.

۵- مراعات حقوق مردم واجب است و محیط زیست حق همه است.وَ الْأَرْضَ وَضَعَها لِلْأَنام [الرحمن/۱۰] .

۶- وظیفه انسان آباد کردن زمین است نه خراب کردن : هُوَ أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها [هود/۶۱] .

۷- نابود کردن کار طاغوت‌ها است.وَ إِذا تَوَلّی سَعی فِی الْأَرْضِ لِیفْسِدَ فِیها وَ یهْلِك الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ وَ اللّهُ لا یحِبُّ الْفَسادَ [بقره/۲۰۵] .

۸- محیط سالم جزء معاش سالم است و معاش سالم مقدمه معاد سالم است : من لا معاش له لا معاد له

۹- تمام آیات و روایات باب طهارت ، دوری از آلودگی‌ها را دستور می دهد؛ فاصله مستراح خانه از محل زندگی ، فاصله چاه فاضلاب از آب آشامیدنی ، اصلاح جاده منع شستشوی بدن در آب آشامیدنی : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَا تُفْسِدْ عَلَى الْقَوْمِ مَاءَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۶۵] .

۲. انگیزه های تخریب

۱. زمینه های تخریب

۱- حرص : ظَهَرَ الْفَسادُ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِما کسَبَتْ أَیدِی النّاسِ [روم/۴۱] .

۲- تجمل گرایی : کشتن حیوان برای استفاده از عاج آن یا پوست آن یا...

۳- خودخواهی و بی اعتنایی به حقوق مردم و نسل آینده.

۴- هوس رانی و آزادی بی حد و حصر در شکار حیوانات و...

وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ وَ مَنْ فِيهِنَّ [مومنون/۷۱] .

۵ـ سپردن اموال عمومی به دست افراد نابخردلا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَكُمُ [نساء/۵] .

۶- توجیهات غلط : زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَ اتَّبَعُوا أَهْواءَهُمْ [محمد/۱۴] .

۲.خطرات تخریب

عوامل سقوط و پیشرفت ملتها فقر ، بی بهداشتی ، بی فرهنگی.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السـلام) : أَلَا وَ إِنَّ مِنَ الْبَلَاءِ الْفَاقَةَ وَ أَشَدُّ مِنَ الْفَاقَةِ مَرَضُ الْبَدَنِ وَ أَشَدُّ مِنْ مَرَضِ الْبَدَنِ مَرَضُ الْقَلْبِ أَلَا وَ إِنَّ مِنْ صِحَّةِ الْبَدَنِ تَقْوَى الْقَلْبِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الله طيب و لا يقبل إلا الطيب [عوالیاللآلی ، ج۲ ، ص ۷۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بِئْسَ الْعَبْدُ الْقَاذُورَةُ [کافی ، ج۶ ، ص۴۳۹] .

۴. محیط زیست معنوی

– حجاب ، نهی از منکر ، تشویق نیکوکاران ، حفظ ظواهر ، عفت کلام ، اسم گذاری ، تبلیغات ، بوقها ، سرمقاله‌های... ، سوء استفاده از احساسات مقدس ، ستایش فاجر ، حدود و تعزیر.

تعهد و مسؤولیت

۱- قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَ يَدِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۳۳] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْمُومِنُ بَدَنُهُ مِنْهُ فِي تَعَبٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِي رَاحَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص ۲۳۰] .

۳- قَالَ الصَّادِقُ (علیه السـلام) : مَنْ كفَّ يـدَهُ عَنِ النَّاسِ فَإِنَّمَا يكفُّ عَنْهُمْ يـداً وَاحِـدَةً وَ يكفُّونَ عَنْهُ أَيـدِياً كثِيرَةً [کافی ، ج۲ ، ص۶۴۳] .

۴–قَالَ جَبْرَئِيلُ (علیه السـلام) لِلنَّبِی (ص) : " شَرَفُ الْمُؤمِنِ صَلَاتُهُ بِاللَّيلِ وَ عِزُّهُ كفُّ الْأَذَى عَنِ النَّاسِ" [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص ۴۷۱] .

۵–بَعْضُكمْ مِنْ بَعْضٍ [نساء/۲۵] .

۶–فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَ مَنْ عَمِی فَعَلَيها [انعام/۱۰۴] .

۷–لا تُلْقُوا بِأَيدِيكمْ إِلَى التَّهْلُكةِ [بقره/۱۹۵] .

۸–وَ لا تَعاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [مائده/۲] .

۹–إِنْ أَحْسَنْتُمْ أَحْسَنْتُمْ لِأَنْفُسِكمْ [اسراء/۷] .

بَلْدَةٌ طَيبَةٌ وَ رَبٌّ غَفُورٌ [سبأ/۱۵] .

– محیط سالم برای زیست مومنان

– در فرهنگ قرآن توسعه‌ای در الفاظ آمـده که در مکاتب مادی نیست نظیر آیات : يا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَيكمْ لِباساً يوارِی سَوْآتِكمْ وَ رِيشاً وَ لِباسُ التَّقْوى ذلِك خَيرٌ ذلِك مِنْ آياتِ اللّهِ لَعَلَّهُمْ يذَّكرُونَ [اعراف/۲۶] .

فَلْينْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ [عبس/۲۴] .

– اسلام محیط زیست سالم را برای رشد معنوی می‌خواهد.

- نهی از منکر و امر به معروف

- سفارش به حجاب و پوشش

- جلوگیری از تبرج زنان

- گناه شیوع فاحشه

- آهنگ‌های مخرب

- باز بودن مراکز گناه

۵. بهداشت در تکوین جهان هستی

ما قیمت خاک را نمی‌دانیم ، مار موش می‌خورد و موش حشرات دیگر را می‌خورد تا تعادل حفظ شود. اگر روزی همه نهنگ‌ها را بکشیم دیگر آب بی فایده می‌شود.

با توجه به اینکه خداوند می‌فرماید : وَ الْأَرْضَ وَضَعَها لِلْأَنامِ [الرحمن/۱۰] .

هُوَ الَّذِی خَلَقَ لَکمْ ما فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً [بقره/۲۹] . و نیز انسان آنچه را متعلق به خود است دوست دارد و طبعا در حفاظت آن می کوشد. باید روی این جنبه بیشتر تاکید شود.

در جهان بینی الهی ، طبیعت معلم ماست و احترام معلم لازم.فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً یبْحَثُ فِی الْأَرْضِ لِیرِیهُ کیفَ یوارِی سَوْأَةَ أَخِیهِ [مائده/۳۱] .

سلیمان از هدهد می آموزد.

مورچه ، سلیمان (علیه السلام) را می‌شناسد.

ابابیل مامور خداوند می‌شود.

بنابراین اسلام علاوه بر دید مادی دنیای امروز ، هستی را یک پارچه مقدس و مخلوق خدا و معلم می‌داند.

دنیا به مسائل مادی محیط زیست می‌نگرد ، ولی اسلام آفرینش و طبیعت را دارای شعور ، دارای حق ، دارای قداست و مشغول عبادت می‌داندوَ النَّجْمُ وَ الشَّجَرُ یسْجُدانِ [الرحمن/۶] .

وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ یسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لکنْ لا تَفْقَهُونَ تَسْبِیحَهُمْ [اسراء/۴۴] .

کلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلاتَهُ وَ تَسْبِیحَهُ [نور/۴۱] .

یا جِبالُ أَوِّبِی مَعَهُ وَ الطَّیرَ [سبأ/۱۰] .

إِنّا سَخَّرْنَا الْجِبالَ مَعَهُ یسَبِّحْنَ بِالْعَشِی وَ الْإِشْراقِ وَ الطَّیرَ مَحْشُورَةً کلٌّ لَهُ أَوّابٌ [ص/۱۹-۱۸] .

۶. وظیفه حکومت

به این حدیث توجه کنید :

علی الجزارین (القصابین) یجب علی المحتسب ان یمنعهم من الذبح علی ابواب دکاکینهم فانهم یلوثون الطریق [معالم الحکومهٔ ، ص۵۷۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا تُووُوا التُّرَابَ خَلْفَ الْبَابِ فَإِنَّهُ مَأْوَی الشَّیاطِینِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۳۱] .

و المحتسب یأمر الطباخین بتنجیه اوانیهم و حفظها من الذباب و هرام الارض بعد غسلها بالماء الحار [معالم الحکومهٔ ، ص۵۷۴] .

وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها [هود/۶۱] .

خلیفه خدا باید محافظ خلق خدا باشد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ألا کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیته [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۶] .

-یسْئَلُونَکَ عَنِ الْأَنْفالِ قُلِ الْأَنْفالُ لِلّهِ وَ الرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللّهَ [انفال/۱] .

-إِنِّی جاعِلٌ فِی الْأَرْضِ خَلِیفَةً [بقره/۳۰] .

- استفاده بهینه : صد هزار هسته خرما را حضرت علی ، صد هزار درخت خرما کاشت.

- جلوگیری از مصرف بی رویه مردم از منابع طبیعی

- قاعده‌لاضرر : قَال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۰] .

- قوانین برخورد با مسرفین و مفسدین.

- عدالت در واگذاری امکانات عمومی.

۱. مختار ثقفی

۱. زندگی نامه مختار

۱. بیوگرافی

نام : مختار.

لقب : کیسان به معنای تیزهوش.

علی (ع) به مختار که کودک بود خطاب می‌کرد : یا کیس یا کیس

عن علی بن حزور ، عن الأصبغ ، قال : "رأیت المختار علی فخذ أمیر المؤمنین (ع) و هو یمسح رأسه و یقول یا کیس یا کیس ." [رجال الکشی ، ص۱۲۷] .

پدرش ابوعبید مرد صالحی بود.

مختار در ۱۳ سالگی در کنار پدرش در جبهه به فکر فرار برای خط اول جبهه بود. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص ۳۵۰] .

مادرش از نمونه‌های عقل و فصاحت و رشد بود. [اعلام النساء ، ج۱ ، ص۴۲۱] .

مختار در سال ۱ هجری در مدینه متولد شد. [ابن ابی الحدید ، ج۸ ، ص ۳۰] .

مختار علاوه بر شجاعت و سخنوری ، عابد هم بود. بعد از قلع و قمع قاتلین کربلا اکثر روزها را به شکرانه موفقیت کار خود روزه می‌گرفت. [أمالی طوسی ، ص۲۳۸] .

مختار در ۱۳ سالگی که پدرش در جبهه شهید شد یتیم و تحت سرپرستی عمویش سعد بن مسعود قرار گرفت که عموی او استاندار علی (ع) بر مدائن بود.

۲. ویژگیها

۱. ویژگیهای اخلاقی

۱ ـ در تمام درگیری‌ها فرمان می‌داد که به کودکان و زنان و سالمندان کاری نداشته باشید.

۲ ـ در تمام درگیری‌ها به تشنگان آب می داد ، ولی در عملیات رزمی خودش روزه می‌گرفت.

۳ ـ قیام او روز جمعه بود و از خطبه‌های نماز جمعه شروع کرد و پس از خطبه‌ها مراسم بیعت رسمی اعلام کرد.

متن بیعت‌نامه :

تبایعونی علی کتاب الله و سنة نبیه و الطلب بدماء اهل البیت و جهاد المحلین (منحرفین) و الدفع عن الضعفاء فاذا قال الرجل نعم بایعه. [طبری ، ج۶ ، ص۳۲] .

قال : حدثنا الحارث بن أبی أسامة ، قال : حدثنا المدائنی ، عن رجاله أن المختار بن أبی عبید الثقفی (رحمه الله) ظهر بالکوفة لیلة الأربعاء لأربع عشرة لیلة بقیت من شهر ربیع الآخر سنة ست و ستین ، فبایعه الناس علی کتاب الله و سنة رسول الله (صلی الله علیه و آله) و الطلب بدم الحسین بن علی (علیهما السلام) و دماء أهل بیته (رحمة الله علیهم) و الدفع عن الضعفاء. [أمالی طوسی ، ص۲۴۰] .

۴ ـ به گروه ۳۸۰۰ نفری که از اول با او بودند هر کدام ۵۰۰ درهم داد و به گروه ۶۰۰۰ نفری که بعد از تسخیر کوفه به او ملحق شدند هر کدام ۲۰۰ درهم پاداش داد.

۵ ـ بعد از پیروزی خیلی خاضعانه و متواضع بود؛ بر خلاف فاتحان مغرور.

۶ ـ به ضعفا توجه زیاد داشت.

۷ ـ اهل مشورت بود.

۲. ویژگیهای او از دیدگاه اهل بیت (علیهم السلام)

۱ ـ حضرت علی (ع) : در پیشگویی خود می‌فرمود : " جوانی از ثقیف انتقام خون حسین (ع) را خواهد گرفت". [حدیقه مقدس اردبیلی ، ۵۰۴] .

۲ ـ امام حسین (ع) روز عاشورا در نفرینش به یزیدیان فرمود : سلط علیهم غلام ثقیف [اللهوف ، ص۹۹] .

۳ ـ فرزند امام سجاد (ع) : "همین که مختار سر ابن‌زیاد و عمر سعد را نزد پدرم فرستاد ، امام سجاد (ع) به سجده افتاد و گفت : الحمد لله الذی أدرک لی ثاری من أعدائی ، و جزی الله المختار خیرا. [رجال الکشی ، ص۱۲۷] .

۴ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لا ـ تسبوا المختار فإنه قتل قتلتنا و طلب بثارنا و زوج أراملنا و قسم فینا المال علی العسرة. [رجال الکشی ، ص۱۲۵] .

۵ ـ فرزند مختار در منا خدمت امام باقر (ع) گفت : مردم برای پدرم حرفهایی دارند ، من فقط نظر شما را قبول دارم. امام دست او را گرفت روی زانوی خود نشاند و فرمود : سبحان الله أخبرنی أبی و الله إن مهر أمی کان مما بعث به المختار أ و لم یبن دورنا و قتل قاتلنا و طلب بدمائنا فرحمه الله ، و أخبرنی و الله أبی أنه کان لیمر عند فاطمة بنت علی یمهدها الفراش و یثنی لها الوسائد و منها أصاب الحدیث ، رحم الله أباک رحم الله أباک ما ترک لنا حقا عند أحد إلا طلبه قتل قتلتنا و طلب بدمائنا. [رجال الکشی ، ص۱۲۵] .

۳. کتابهایی در باره او

علامه امینی در الغدیر نام بیست کتاب مستقل برای زندگی مختار نقل کرده است.

نام علمائی که از مختار ستایش کرده‌اند عبارتند از :

ابن طاووس ، حلی ، محقق اردبیلی ، صاحب معالم ، قاضی نورالله صاحب منتهی المقام ، محدث قمی ، استرآبادی و آیت الله خوئی. [الغدیر ، ج۲ ، ص۳۴۳] .

خود علامه امینی بسیار از او تجلیل کرده است.

کتاب آقای ابوالفضل رضوی اردکانی ، کتاب خوبی است. و حدود ۶۵۰ صفحه است.

۴. کمک های مالی او به اهل بیت (علیهم السلام)

مختار مرتب با اهل بیت در تماس بود.

هدایا و وجوهات شرعی برای آنان می‌فرستاد.

مادر زین العابدین از کنیزانی بود که مختار خدمت امام سجاد (ع) فرستاد.

۲. انقلاب مختار

۱. نجات مختار از زندان

۲. شروع کار او

بعد از مرگ یزید و حرکت توابین و شهید شدن بیش از سه هزار نفر از توابین در مرز عراق و شام و برگشتن ۷۰۰ نفر به کوفه کار مختار با این ۷۰۰ نفر و ۵ معاون شروع شد. بزرگ ترین یار مختار فرزند مالك اشتر ، ابراهیم اشتر است.

ابراهیم به گفته محسن امین ، مردی شجاع ، صف‌شکن ، مدیر ، شاعر و عاشق اهل بوده است. [اعیان الشیعه ، ج۲ ، ص ۲۰] .

۳. شیوه کار او

به دلیل جوّ خفقان ، مختار میان خود و امام سجاد ، محمد بن حنفیه را که فرزند حضرت علی (ع) بود ، واسطه قرار داد. و امام سجاد (ع) ، محمد بن حنفیه را نماینده تام الاختیار خود در حرکت مردم کوفه علیه دستگاه قرار داد. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص ۳۵۰] .

۴. درگیری او

مختار با سه لشگر درگیر شد :

ضد انقلاب داخلی و طرفداران قتل امام حسین (ع) که نابود کرد.

لشگر شام که ۸۳۰۰۰ بودند و فرمانده آنها ابن زیاد بود و آنها را مختار قلع و قمع کرد.

ابن زبیر که ادعای رهبری حجاز را داشت ، ولی مختار از لشگر ابن زبیر شکست خورد.

۵. شعارها

در جنگ بدر شعار این بود.

رُوِی أَنَّ شِعَارَ الْمُسْلِمِینَ یوْمَ بَدْرٍ یا مَنْصُورُ أَمِتْ [کافی ، ج۵ ، ص۴۷] .

ای یاری شده بمیران و بکش. سپس شعار رسمی انقلابیون ، زید بن علی ، مختار و امام زمانعجل الله تعالی فرجه الشریفهمین شعار است. [طبری ، ج۶ ، ص ۲۰ و مستدرك وسائل ، ج۲ ، ص۲۶۹] .

شعار دیگرشان : یا لَثَارَاتِ الْحُسَینِ (ع)

ای خون‌خواهان حسین.

۶. تحرکات مختار

۱. حرکت اول

یزید و مدینه :

اولین حرکت بعد از کربلا :

بازگشت اسرای کربلا سبب شورش مدینه ، به فرماندهی عبدالله بن حنظله در منطقه حرّه شد.

۱۰۰۰ صحابی شهید ، و از یک سو به ۹۰۰ زن تجاوز و ۴۰۰۰ غیرصحابی شهید شد که به فرماندهی مسلم بن عقبه این جنایات صورت گرفت.

۲. حرکت دوم

یزید و مکه :

شهر مکه اعلام مخالفت با یزید کرد او به رهبری عبدالله بن زبیر به بهانه خون امام ، ولی در درون سیاسی حمله کرد.

در فرمان دیگر یزید به مسلم بن عقبه دستور داد که از همان مدینه به مکه برود.

فرمانده در راه مکه به درک رفت. حُصین که یکی از جانیان کربلا بود فرمانده شد. مردم به مسجد الحرام پناهنده شدند. کعبه را منهدم و ساختمان‌ها را ویران کردند که صاعقه از آسمانی مردم شام را در همان مکه نابود کرد و ۱۱ روز بعد یزید هلاک شد.

۳. حرکت سوم

توابین :

یزید مُرد.

مردم کوفه تشکیلاتی به نام توابین درست کردند.

شعار : توبه ما شهادت است. چون ما در برابر خون امام حسین (ع) ساکت بودیم. تعداد این افراد ۴۰۰۰ نفر بودند ، و در شروع از کوفه به کربلا آمدند و عزاداری کردند. و بی‌هوش شدند و عذرخواهی کردند و به سوی شام راه افتادند و رمزشانیا لَثَارَاتِ الْحُسَینِ (ع) بود.

از شام ۳۰۰۰۰ نفر به فرماندهی ابن زیاد در مقابل آنها قرار گرفتند و درگیری شروع شد. در این جنگ شعار توابین : الجنۀ الجنۀ بود و بیش از ۳۰۰۰ نفر از توابین در این درگیری شهید شدند. باقی به کوفه فرار و به مختار پیوستند.

مختار که در زندان بود. از درون زندان مردم را رهبری می‌کرد. مردم خواستند در زندان را بشکنند. مختار گفت : نه ، بروید از شوهر خواهرم عبدالله بن عمر کمک بگیرید.

۷. علامتی که حمل می شود

یک کرسی را به عنوان همان کرسی که حضرت علی (ع) روی آن قضاوت کرده به عنوان کرسی مقدس روپوش سبزی بر آن کشیده و بر حیوان سفید حمل می کردند و همراه رزمندگان می‌بردند. شبیه طوق و نخل و علاماتی که جلو هیئت‌های عزاداری می‌برند. [ابن اثیر ، ج۴ ، ص۲۵۸ و طبری ، ج۶ ، ص۸۱] .

۸. صفات انقلابیون و یاران مختار

ابراهیم اشتر (فرزند مالک اشتر) قائم مقام مختار و قاتل ابن زیاد بود. همسر ابن زیاد نزد ابراهیم آمد و گفت : مأموران شما برای قتل شوهرم به من نیز ضرر زده‌اند. پرسید : چقدر؟ گفت : ۵۰۰۰۰ درهم. او ۱۰۰۰۰۰ درهم به همسر ابن زیاد داد و با حفاظت مأمورانش او را به بصره فرستاد. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۳۸۳] .

در حرکت‌ها شخص مختار با پای پیاده رزمندگان را بدرقه می‌کرد و می گفت : إنی لأحتسب الأجر فی خطای معک ، و أحب أن تغبر قدمای فی نصر آل محمد (علیهم السلام) ، ثم ودعه و انصرف. [أمالی طوسی ، ص۲۴۰] .

انتصابات او :

۱ ـ فرزند مالک اشتر (ابراهیم اشتر) : فرمانده کل قوا.

۲ ـ ابو عمره : فرمانده پلیس شهر کوفه.
۳ ـ عبدالله بن حارث (برادر مالک اشتر) : استاندار (منطقه شمال) .
۴ ـ محمد بن عمیر : استاندار آذربایجان.
۵ ـ فرزند سعد بن قیس : استاندار موصل و... .
خود مختار بعد از پیروزی منصب قضاوت را به عهده گرفت و با حوصله شبانه‌روز اختلافات مردم را حل می کرد.
به بدسابقه‌ها مقام نمی‌داد :
پیشنهاد کردند شریح قاضی را به قضاوت ابقا کنید؛ قبول نکرد ، زیرا او :
۱ ـ صد سال عمر و ۶۰ سال از طرف خلفا قاضی بود و حضرت علی (ع) او را توبیخ و تصمیم بر تبعیدش گرفته بود که امام (ع) شهید شد و مختار او را تبعید کرد. شریح در قتل حجربن عدی شهادت ناحق داد.
او در زمان زبیر و مروان هم قاضی بود. او به هانی بن عروه خیانت کرد.

۳. وضعیت جامعه کوفه در قیام مختار

گرچه در یک صحنه کوفیان بد از آب درآمدند ، ولی در کوفه گروه زیادی از ایرانیان مقیم بودند که علاقه مند به علی (ع) بودند.
بعد از رسول اکرم (ص) ایرانیان گرفتار محرومیت ها شدند ، مثلا قاضی نشوند ، هم‌پایه عرب نشوند و دختر بدهند ، ولی از عرب زن نگیرند ، حق ارث بردن از عرب ندارند ، حقوقشان کمتر از عرب باشد ، کار کلیدی به آنان داده نشود ، با بودن عرب آنها امام جماعت نشوند و... [حماسه حسینی (شهید مطهری) ، ج۳ ، ص۷۶] .
یکی از دلایل توجه کوفه به اهل بیتعلیهم السلامآرزوی عدالت و حذف عرب و عجم بود. [حماسه حسینی] .
معاویه می گفت : مردم سه دسته هستند :
ناس : عرب‌ها.
شبه الناس : غیر عرب‌ها ـ ایرانیان.
لا ناس یا نستاس : ذمّی‌ها. [حماسه حسینی ، ج۳ ، ص۷۶] .

۴. چهره های متلون

شبت بن ربعی چند رنگ پیدا کرد؟
۱ ـ از اصحاب علی (ع) : رزمنده صفین.
۲ ـ به خوارج ملحق شد.
۳ ـ در زمان امام حسین (ع) به معاویه ملحق شد.
۴ ـ بعد از معاویه به انقلابیون کوفه و طرفدار حق شد و به امام حسین نامه دعوت نوشت.
۵ ـ در کربلا جزء لشگر عمر سعد شد. امام در عاشورا نام او را برد که تو به من نامه دعوت نوشتی پس چرا؟!!
۶ ـ به شکرانه قتل امام حسین (ع) در کوفه مسجدی ساخت.

۷ـ در زمان مختار از ترس با او بیعت کرد.
۸ـ وقتی لشگر مختار به شام رفتند و دید کوفه خلوت شده ، طرح توطئه را ریخت و منزلش پایگاه ضد مختار شد. و بالاخره به دست مختار کشته شد.

۵. انتقام مختار از جنایتکاران

۱. نحوه انتقام
همین که بر کوفه مسلط شد و گروه زیادی دستگیر شدند فرمود : باید یک‌یک بررسی شوند هر کدام در کربلا در لشکر یزید بوده اند اعدام و باقی آزاد شوند. [طبری ، ج۶ ، ص۵۱] .
۲. جنایتکاران
۱. شمر (لعنت الله علیه)
شمر : اول شجاع و شیعه علی (ع) بود.
در صفین یار علی (ع) بود.
بعد ، از حامیان اُموی شد.
در شهادت حضرت مسلم بن عقیل سهم مهمی داشت.
ابن زیاد فرماندار کوفه را به جنگ با امام (ع) تشویق کرد.
شب عاشورا عجله داشت که امام را زودتر بکشد.
روز عاشورا بین زهیر و شمر گفتگو شد و شمر ، زهیر را در حال خطابه هدف گرفت و شهید کرد.
سر امام حسین (ع) را برید و روی سینه امام نشست.
با ۱۲ نفر در آتش زدن خیمه‌ها سهم داشت.
مسئول حمل سرهای شهدا بود.
در واقعه مختار از فرماندهان اشرار بود. بالاخره در نیمه شبی در روستایی به دست مأمورین مختار هلاک شد.
۲. حرمله (لعنت الله علیه)
حرمله سه کار کرد :
گلوی اصغر ، چشم ابی الفضل و قلب امام حسین (ع) را هدف تیر قرار داد.
مختار شخصا او را گرفت؛ اول دو دستش را قطع ، بعد دو پا ، بعد او را آتش زد.
۳. ابن زیاد (لعنت الله علیه)
ابن زیاد در کوفه مشغول غذا بود که سر امام حسین (ع) را نزد او آوردند. بعد از ۶ سال امام سجاد (ع) در مدینه مشغول غذا بود که سر ابن زیاد را نزدش آوردند.
۱ ـ ده نفری را که بر بدن امام اسب روان کردند ، مختار خواباند و اسب بر بدنشان دواند تا هلاک شدند. [اللهوف ، ص۱۳۶] .
۲ ـ شمر ، شتر امام حسین (ع) را به کوفه آورد و به افتخار قتل امام حسین (ع) نحر کرد و گوشت آنرا میان دشمنان امام حسین (ع) تقسیم کرد.

مختار دستور داد تمام کسانی که از روی علم به شکرانه شهادت امام حسین (ع) آن گوشت را خورده‌اند اعدام شوند و هر خانه‌ای گوشت در آن وارد شده ویران شود. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۳۷۵] .

۶. تخریب مختار

۱. اتهامات دروغین به مختار

۱ ـ مختارنامه به امام سجاد (ع) نوشت که :

از مردم برای شما بیعت بگیرم؟ و ضمن نامه مبلغی پول هم فرستاد. حضرت (ع) جواب نامه را نداد و مختار را به عنوان یک ریاست‌طلب در ملأ عام مفتضح کرد.

۲ ـ ابن زبیر از ول خرجی مختار مطلع گشته ، از او حساب خواست ، مختار حاضر به حسابرسی نشد. [مروج الذهب ، ج۳] .

۳ ـ نامه‌ای به محمد بن حنفیه نوشت که برای شما از مردم بیعت بگیرم او هم با امام سجاد (ع) مشورت کرد. حضرت فرمود : دل مختار برای ما نمی‌سوزد. او ریاست‌طلب و منافق است. باز محمد حنفیه با ابن عباس مشورت نمود. او گفت : در این مسئله نفیا و اثباتا ساکت باش. محمد هم حرف ابن عباس را گرفت و سکوت کرد.

۴ ـ به ابن زبیر گفت : اگر مرد لایقی بیابی از مردم عراق و کوفه لشکری برای تو آماده می‌کند تا بتوانی شام را بگیری ، زیرا مردم آن منطقه شیعه و از ماجرای کربلاـ تا الآن از بنی امیه ناراحت هستند و رهبر می‌خواهند. ابن زبیر گفت : تو این کار را بکن. مختار هم به سوی کوفه با گریه و فریاد از دست قاتلان کربلا روانه شد ، شیعه هم گِرد او را گرفته و کم‌کم بازارش گرم و قاتلان را می‌گرفت و می‌کشت تا محبوبیتی پیدا کرد.

۲. خط کلی اختلافات

بعد از مرگ یزید ، بلاد اسلامی دو شقه شد.

۱ ـ حجاز و عراق : که عبدالله بن زبیر ادعا داشت.

۲ ـ شامات : که مروان بن حکم ادعا داشت.

ابن زبیر که ادعای عراق را داشت ، مصعب برادرش را استاندار بصره کرد.

مختار هم بر کوفه مسلط بود. میان این دو جنگی در گرفت و بالاخره مختار به دست مصعب شهید شد.

۳. جوسازی علیه مختار

بنی امیه و عمال آنها علیه مختار جوسازی هایی کردند تا آنجا که پسرش نیز شک کرد و خدمت امام باقر (ع) آمد و پرسید نظر شما چیست؟ که امام (ع) دوبار فرمود : رحم الله اباک رحم الله اباک [رجال الکشی ، ص۱۲۵] .

مختار در کودکی همین که به خانه فاطمه زهرا می‌آمد ، حضرت برایش فرش می‌انداخت و احترام می‌کرد. [تنقیح المقال ، ج۳ ، ص۲۰۵] .

۷. عبرت ها

۱ ـ قاتِلُوهُمْ یعَذِّبْهُمُ اللّهُ بِأَیدِیکمْ وَ یخْزِهِمْ وَ ینْصُرْکمْ عَلَیهِمْ وَ یشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُومِنِینَ وَ یذْهِبْ غَیظَ قُلُوبِهِمْ [توبه/۱۵-۱۴] .

فرزند مالک اشتر به تعداد سر مبارک شهدا ، هفتاد سر از سران اهل شام را از تن جدا کرد و برای مختار فرستاد.

نام هر یک را نوشته و به گوششان آویزان کرد. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۳۳۵] .

۲ ـ انتقام :

إِنّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ [سجده/۲۲] .

وَ سَيعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَى مُنْقَلَبٍ ينْقَلِبُونَ [شعراء/۲۲۷] .

فَانْتَقَمْنا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا [روم/۴۷] .

وَ لا تَحْسَبَنَّ اللّهَ غافِلاً عَمّا يعْمَلُ الظّالِمُونَ [ابراهیم/۴۲] .

لَهُمْ فِى الدُّنْيا خِزْى وَ لَهُمْ فِى الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِيمٌ [مائده/۴۱] .

ابن زیاد هم در روز عاشورا به درک رفت. (عاشورای سال ۶۷) .

فرزند مالک اشتر ـ ابراهیم بن اشتر ـ او را با شمشیر نصف کرد و سرش را به مدینه فرستاد. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص۳۳۴] .

۱. مدارا

۱. لزوم مدارا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ لُقْمَانُ لِابْنِهِ يا بُنَى ليكن مما تتسلح به على عدوك [أمالى صدوق ، ص۶۶۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : التَّقِيةُ فِى كلِّ ضَرُورَةٍ [كافى ، ج۲ ، ص۲۱۹] .

كن مع الناس و لاتكن معهم (ضرب المثل)

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَمَرَنِى رَبِّى بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كمَا أَمَرَنِى بِأَدَاءِ الْفَرَائِضِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۷] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : فِى التَّوْرَاةِ مَكتُوبٌ فِيمَا نَاجَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ مُوسَى بْنَ عِمْرَانَ (ع) يا مُوسَى اكتُمْ مَكتُومَ سِرِّى فِى سَرِيرَتِك وَ أَظْهِرْ فِى عَلَانِيتِك الْمُدَارَاةَ عَنِّى لِعَدُوِّى وَ عَدُوِّك مِنْ خَلْقِى وَ لَا تَسْتَسِبَّ لِى عِنْدَهُمْ بِإِظْهَارِ مَكتُومِ سِرِّى فَتُشْرِك عَدُوَّك وَ عَدُوِّى فِى سَبِّى [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۷] .

عن أبى بكر الحضرمى قال قال علقمة أخى لأبى جعفر (ع) إن أبا بكر قال : يغالى الناس فى على فقال لى أبو جعفر : " إنى أراك لو سمعت إنسانا يشتم عليا فاستطعت أن تقطع أنفه فعلت" قلت : نعم. قال : " فلا تفعل". ثم قال : " إنى لأسمع الرجل يسب عليا و أستتر منه بالسارية و إذا فرغ أتيته فصافحته" [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۰۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : جَاءَ جَبْرَئِيلُ (ع) إِلَى النَّبِى (ص) فَقَالَ يا مُحَمَّدُ! رَبُّك يقْرِئُك السَّلَامَ وَ يقُولُ لَك دَارِ خَلْقِى [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مُدَارَاةُ النَّاسِ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَ الرِّفْقُ بِهِمْ نِصْفُ الْعَيْشِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [(بقره/۸۳)] أى للناس كلهم مؤمنهم و مخالفهم أما المؤمنون فيبسط لهم وجهه و أما المخالفون فيكلمهم بالمداراة لاجتذابهم إلى الإيمان فإنه بأيسر من ذلك يكف شرورهم عن نفسه و عن إخوانه المؤمنين [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۰۱] .

۱- ابوجعفر بصری به همراه یونس بن عبد الرحمن به حضور امام رضا (ع) رسیدند یونس از نسبت های ناروائی که بعض اصحاب حضرت به وی نسبت دادند و شایعه سازی کرده بودند به حضرت شکایت نمود. حضرت به آنها فرمود : با آنها مدارا کن که عقلشان بیش از آن نمی‌رسد. [مفاخر ، ج۱ ، ص۱۸۷] .

قَالَ رَسُول ، اللَّهِ (ص) : أَمَرَنِی رَبِّی بِمُدَارَاةِ النَّاسِ كَمَا أَمَرَنِی بِإِقَامَةِ الْفَرَائِضِ [أمالی طوسی ، ص ۴۸۱] .

إِنّا أَوْ إِياكمْ لَعَلی هُدیً أَوْ فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [سبأ/۲۴] .

فَلْيأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ [طور/۳۴] .

پیامبر (ص) در پاسخ تقاضای صفوان برای تحقیق دو ماهه ، چهار ماه مهلت داد.

وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكينَ اسْتَجارَك فَأَجِرْهُ حَتّی يسْمَعَ كلامَ اللّهِ [توبه/۶] .

ریشه مدارا سعه صدر است : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مُدَارَاةُ النَّاسِ نِصْفُ الْإِيمَانِ وَ الرِّفْقُ بِهِمْ نِصْفُ الْعَيْشِ [كافی ، ج ۲ ، ص ۱۱۷] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلْ لِی يداً عَلَی مَنْ ظَلَمَنِی ، وَ لِسَاناً عَلَی مَنْ خَاصَمَنِی ، وَ ظَفَراً بِمَنْ عَانَدَنِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۲. فضل مدارا

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ مُدَارَاةَ أَعْدَاءِ اللَّهِ مِنْ أَفْضَلِ صَدَقَةِ الْمَرْءِ عَلَی نَفْسِهِ وَ إِخْوَانِهِ [تفسیرالإمامالعسکری ، ص ۳۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الأنبیاء إنما فضلهم الله علی خلقه بشدة مداراتهم لأعداء دین الله و حسن تقیتهم لأجل إخوانهم فی الله [بحارالأنوار ، ج ۷۲ ، ص ۴۰۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ثَلَاثٌ مَنْ لَمْ يكنَّ فِيهِ لَمْ يتِمَّ لَهُ عَمَلٌ وَرَعٌ يحْجُزُهُ عَنْ مَعَاصِی اللَّهِ وَ خُلُقٌ يدَارِی بِهِ النَّاسَ وَ حِلْمٌ يرُدُّ بِهِ جَهْلَ الْجَاهِلِ [كافی ، ج ۲ ، ص ۱۱۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لیس الحکیم من لم یدار من لا یجد بدا من مداراته [تحفالعقول ، ص ۲۱۸] .

عن الحسین بن خالد عن أبی الحسن الرضا (ع) أنه سئل ما العقل؟ فقال (ع) : "التجرع للغصة و مداهنة الأعداء و مداراة الأصدقاء" [أمالی صدوق ، ص ۲۸۳] .

عن أبی سعید عقیصا قال سئل الحسن بن علی بن أبی طالب (ع) عن العقل ، فقال (ع) : "التجرع للغصة و مداهنة الأعداء" [أمالی صدوق ، ص ۶۷۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المداراة أحمد الخلال [غررالحکم ، ص ۴۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ثمرة العقل مداراة الناس [غررالحکم ، ص ۵۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رأس الحکمة مداراة الناس [غررالحکم ، ص ۴۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عنوان العقل مداراة الناس [غررالحکم ، ص ۴۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مداراة الرجال من أفضل الأعمال [غررالحکم ، ص ۴۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دار الناس تستمتع بإخائهم و ألقهم بالبشر تمت أضغانهم [غررالحکم ، ص ۴۴۵] .

۳. ثمره مدارا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دار الناس تأمن غوائلهم و تسلم من مکایدهم [غررالحکم ، ص ۴۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سلامة الدین و الدنیا فی مداراة الناس [غررالحکم ، ص ۴۴۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من داری أضداده أمن المحارب [غررالحکم ، ص۳۳۴] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن قوما من قریش قلت مداراتهم للناس فنفوا من قریش و ایم الله ما کان بأحسابهم بأس و إن قوما من غیرهم حسنت مداراتهم فألحقوا بالبیت الرفیع قال ثم قال من کف یده عن الناس فإنما یکف عنهم یدا واحدة و یکفون عنه أیادی کثیرة [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۷] .

۴. اصلاح مدارا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من لم یصلحه حسن المداراة أصلحه سوء المکافاة [غررالحکم ، ص۴۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) کَمْ أُدَارِیکُمْ کَمَا تُدَارَی الْبِکَارُ الْعَمِدَةُ وَ الثِّیَابُ الْمُتَدَاعِیَةُ کُلَّمَا حِیصَتْ مِنْ جَانِبٍ تَهَتَّکَتْ مِنْ آخَرَ کُلَّمَا أَطَلَّ عَلَیکُمْ مَنْسِرٌ مِنْ مَنَاسِرِ أَهْلِ الشَّامِ أَغْلَقَ کُلُّ رَجُلٍ مِنْکُمْ بَابَهُ وَ انْجَحَرَ انْجِحَارَ الضَّبَّةِ فِی جُحْرِهَا وَ الضَّبُعِ فِی وِجَارِهَا الذَّلِیلُ وَ اللَّهِ مَنْ نَصَرْتُمُوهُ وَ مَنْ رُمِیَ بِکُمْ فَقَدْ رُمِیَ بِأَفْوَقَ نَاصِلٍ إِنَّکُمْ وَ اللَّهِ لَکَثِیرٌ فِی الْبَاحَاتِ قَلِیلٌ تَحْتَ الرَّایَاتِ وَ إِنِّی لَعَالِمٌ بِمَا یُصْلِحُکُمْ وَ یُقِیمُ أَوَدَکُمْ وَ لَکِنِّی لَا أَرَی إِصْلَاحَکُمْ بِإِفْسَادِ نَفْسِی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۶۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَلَکَتْنِی عَینِی وَ أَنَا جَالِسٌ فَسَنَحَ لِی رَسُولُ اللَّهِ ص فَقُلْتُ یا رَسُولَ اللَّهِ مَا ذَا لَقِیتُ مِنْ أُمَّتِکَ مِنَ الْأَوَدِ وَ اللَّدَدِ فَقَالَ ادْعُ عَلَیهِمْ فَقُلْتُ أَبْدَلَنِی اللَّهُ بِهِمْ خَیراً مِنْهُمْ وَ أَبْدَلَهُمْ بِی شَرّاً لَهُمْ مِنِّی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۷۰] .

۵. ابزار مدارا

وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .
فَبُهِتَ الَّذِی کَفَرَ [بقره/۲۵۸] .
قالَ بَلْ فَعَلَهُ کَبِیرُهُمْ هذا فَسْئَلُوهُمْ إِنْ کانُوا یَنْطِقُونَ فَرَجَعُوا إِلی أَنْفُسِهِمْ [انبیاء/۶۴-۶۳] .
ماجرای خود قرآن در برابر اشعار فصیح و بلیغ.
ماجرای آن خلیفه‌ای که گفت : من امام سجاد را نمی‌شناسم و شاعر فوری سرود :
قَالَ الْفَرَزْدَقُ : هَذَا الَّذِی تَعْرِفُ الْبَطْحَاءُ وَطْأَتَهُ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۱۵۱] .
یزید می گفت : تُوتِی الْمُلْکَ مَنْ تَشاءُ [آل عمران/۲۶] .
و حضرت زینب (سلام الله علیها) فرمودند : إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِیَزْدادُوا إِثْماً [آل عمران/۱۷۸] .
مسلمان باید به اسلحه بیان و جدال نیکو ، مسلح باشد.
قال أبو سفیان : اعل هبل. فقال رسول الله (ص) "الله أعلی و أجل" [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۷] .
قال أبو سفیان : لنا عزی و لا عزی لکم. فقال رسول الله (ص) : "الله مولانا و لا مولی لکم" [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۷] .
مناظرات امامان در تاریخ ثبت است
داستان هشام.
۲. رفق
۱. اهمیت رفق
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رأس السیاسة استعمال الرفق [غررالحکم ، ص۳۴۲] .

الرِّفْقُ

فَبِما رَحْمَةٍ مِنَ اللّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَ لَوْ كنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِك [آل عمران/۱۵۹] .

وَ اخْفِضْ جَناحَك لِلْمُومِنِينَ [حجر/۸۸] .

وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان/۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الرِّفْقُ يمْنٌ وَ الْخُرْقُ شُومٌ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ الرِّفْقَ لَمْ يوضَعْ عَلَى شَيءٍ إِلَّا زَانَهُ وَ لَا نُزِعَ مِنْ شَيءٍ إِلَّا شَانَهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا كانَ الرِّفْقُ فِى شَيءٍ قَطُّ إِلَّا زَانَهُ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۷۲] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : الرِّفْقُ نِصْفُ الْعَيشِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الرِّفْقُ نِصْفُ الْمَعِيشَةِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۲ ، ص۵۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَوْ كانَ الرِّفْقُ خَلْقاً يرَى مَا كانَ مِمَّا خَلَقَ اللَّهُ شَيءٌ أَحْسَنَ مِنْهُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۰] .

۲. لزوم رفق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرِّفْقُ بِالْأَتْبَاعِ مِنْ كرَمِ الطِّبَاعِ [غررالحكم ، ص۲۴۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا اصْطَحَبَ اثْنَانِ إِلَّا كانَ أَعْظَمُهُمَا أَجْراً وَ أَحَبُّهُمَا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَرْفَقَهُمَا بِصَاحِبِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إذا أراد الله بأهل بيت خيرا أدخل عليهم باب رفق [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۶ ، ص۳۳۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أعطى حظه من الرفق أعطى حظه من خير الدنيا و الآخرة [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۶ ، ص۳۳۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعْقَلُ النَّاسِ أَشَدُّهُمْ مُدَارَاةً لِلنَّاسِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إنا أمرنا معاشر الأنبياء بمداراة الناس كما أمرنا بإقامة الفرائض. [أمالى طوسى ، ص۵۲۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرفق مفتاح النجاح [غررالحكم ، ص۲۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عليك بالرفق فإنه مفتاح الصواب و سجية أولى الألباب [غررالحكم ، ص۲۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ اخْلِطِ الشِّدَّةَ بِضِغْثٍ مِنَ اللِّينِ وَ ارْفُقْ مَا كانَ الرِّفْقُ أَرْفَقَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۶] .

۳. ثمرات رفق

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ فِى الرِّفْقِ الزِّيادَةَ وَ الْبَرَكةَ وَ مَنْ يحْرَمِ الرِّفْقَ يحْرَمِ الْخَيرَ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ كانَ رَفِيقاً فِى أَمْرِهِ نَالَ مَا يرِيدُ مِنَ النَّاسِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۰] .

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : من أحجم عن الرأى و عييت به الحيل كان الرفق مفتاحه [أعلام‌الدين ، ص۲۹۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرفق يوى إلى السلم [غررالحكم ، ص۲۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرفق مفتاح الصواب و شيمة ذوى الألباب [غررالحكم ، ص۲۴۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرِّفْقُ ييسِّرُ الصِّعَابَ وَ يسَهِّلُ الْأَسْبَابَ [غررالحكم ، ص۲۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الرفق لقاح الصلاح و عنوان النجاح [غررالحكم ، ص۲۵۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنْ شِئْتَ أَنْ تُكرَمَ فَلِنْ وَ إِنْ شِئْتَ أَنْ تُهَانَ فَاخْشُنْ [كافى ، ج۱ ، ص۲۶] .

۴. رفق وخدا

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ رَفِيقٌ يحِبُّ الرِّفْقَ وَ مِنْ رِفْقِهِ بِكمْ تَسْلِيلُ أَضْغَانِكمْ وَ مُضَادَّةِ قُلُوبِكمْ [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۰] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ رَفِيقٌ يحِبُّ الرِّفْقَ وَ يعْطِى عَلَى الرِّفْقِ مَا لَا يعْطِى عَلَى الْعُنْفِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ع) : إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ الرِّفْقَ وَ يعِينُ عَلَيهِ فَإِذَا رَكبْتُمُ الدَّوَابَّ الْعُجْفَ فَأَنْزِلُوهَا مَنَازِلَهَا فَإِنْ كانَتِ الْأَرْضُ مُجْدِبَةً فَانْجُوا عَنْهَا وَ إِنْ كانَتْ مُخْصِبَةً فَأَنْزِلُوهَا مَنَازِلَهَا [كافى ، ج۲ ، ص۱۲۰] .

عن النبى (ص) : يا عائشة ان الله رفيق يحب الرفق و يعطى على الرفق ما لا يعطى على العنف و ما لايعطى الرفق فى الامر كله [كنز ، خ۵۳۶۳] .

عن النبى (ص) : ان الله عزوجل رفيق يحب الرفق فى الامر كله [كنز ، خ ۵۳۷۰] .

۵. رفق وايمان

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ قُسِمَ لَهُ الرِّفْقُ قُسِمَ لَهُ الْإِيمَانُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ لِكلِّ شَيءٍ قُفْلًا وَ قُفْلُ الْإِيمَانِ الرِّفْقُ [كافى ، ج۲ ، ص۱۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لكل دين خلق و خلق الإيمان الرفق [غررالحكم ، ص۲۴۴] .

۶. رفق و دعا

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : خَادِعْ نَفْسَك فِى الْعِبَادَةِ وَ ارْفُقْ بِهَا وَ لَا تَقْهَرْهَا وَ خُذْ عَفْوَهَا وَ نَشَاطَهَا إِلَّا مَا كانَ مَكتُوباً عَلَيك مِنَ الْفَرِيضَةِ فَإِنَّهُ لَا بُدَّ مِنْ قَضَائِهَا وَ تَعَاهُدِهَا عِنْدَ مَحَلِّهَا [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اجْتَهَدْتُ فِى الْعِبَادَةِ وَ أَنَا شَابٌّ فَقَالَ لِى أَبِى (ع) يا بُنَى دُونَ مَا أَرَاك تَصْنَعُ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا أَحَبَّ عَبْداً رَضِى عَنْهُ بِالْيسِيرِ [كافى ، ج۲ ، ص۸۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ هَذَا الدِّينَ مَتِينٌ فَأَوْغِلُوا فِيهِ بِرِفْقٍ وَ لَا تُكرِّهُوا عِبَادَةَ اللَّهِ إِلَى عِبَادِ اللَّهِ فَتَكونُوا كالرَّاكبِ الْمُنْبَتِّ الَّذِى لَا سَفَراً قَطَعَ وَ لَا ظَهْراً أَبْقَى [كافى ، ج۲ ، ص۸۶] .

۷. رفق و خشونت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ذَا كانَ الرِّفْقُ خُرْقاً كانَ الْخُرْقُ رِفْقاً رُبَّمَا كانَ الدَّوَاءُ دَاءً وَ الدَّاءُ دَوَاءً [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۸. رفيق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سَلْ عَنِ الرَّفِيقِ قَبْلَ الطَّرِيقِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما سمى الرفيق رفيقا لأنه يرفقك على صلاح دينك فمن أعانك على صلاح دينك فهو الرفيق الشفيق [غررالحكم ، ۴۲۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فى الضيق يتبين حسن مواساة الرفيق [غررالحكم ، ص۴۲۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ليس برفيق محمود من أحوج صاحبه إلى مماراته [غررالحكم ، ص۴۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : العمل رفيق [رفق] الموقن [غررالحكم ، ص۱۵۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اجعل رفيقك عملك و عدوك أملك [غررالحكم ، ص۱۵۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمُوا أَنَّهُ مَنْ يتَّقِ اللَّهَ يجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً مِنَ الْفِتَنِ وَ نُوراً مِنَ الظُّلَمِ وَ يخَلِّدْهُ فِيمَا اشْتَهَتْ نَفْسُهُ وَ ينْزِلْهُ مَنْزِلَ الْكرَامَةِ عِنْدَهُ فِى دَارٍ اصْطَنَعَهَا لِنَفْسِهِ ظِلُّهَا عَرْشُهُ وَ نُورُهَا بَهْجَتُهُ وَ زُوَّارُهَا مَلَائِكتُهُ وَ رُفَقَاوهَا رُسُلُهُ

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَبَادِرُوا بِأَعْمَالِكمْ تَكونُوا مَعَ جِيرَانِ اللَّهِ فِى دَارِهِ رَافَقَ بِهِمْ رُسُلَهُ وَ أَزَارَهُمْ مَلَائِكتَهُ [نهج‌البلاغه خطبه ، ۱۸۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نَسْأَلُ اللَّهَ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ وَ مُعَايشَةَ السُّعَدَاءِ وَ مُرَافَقَةَ الْأَنْبِياءِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۳] .

۳. مداهنه

۱. لزوم ترک مداهنه

باب ۸۹–أنه ینبغی أن لا یخاف فی الله لومة لائم و ترک المداهنة فی الدین [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۳۶۰] .

۲. انواع مداهنه

۱. با اهل معاصی

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹] .

درباره پیشنهاد سکوت در برابر بت ، آیه نازل شد : لا أَعْبُدُ ما تَعْبُدُونَ [کافرون/۲] .

خداوند با وجود لطف و عفو و محبت می‌فرماید : وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ [مائده/۶۷] .

لَئِنْ أَشْرَكتَ لَيحْبَطَنَّ عَمَلُك [زمر/۶۵] .

وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ [حاقه/۴۴] .

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى شُعَيبٍ النَّبِی (ص) أَنِّی مُعَذِّبٌ مِنْ قَوْمِك مِائَةَ أَلْفٍ أَرْبَعِينَ أَلْفاً مِنْ شِرَارِهِمْ وَ سِتِّينَ أَلْفاً مِنْ خِيارِهِمْ فَقَالَ‌يا رَبِّ هَولَاءِ الْأَشْرَارُ فَمَا بَالُ الْأَخْيارِ فَأَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَيهِ دَاهَنُوا أَهْلَ الْمَعَاصِی وَ لَمْ يغْضَبُوا لِغَضَبِی [کافی ، ج۵ ، ص۵۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَدْنَى الْإِنْكارِ أَنْ يلْقَى أَهْلُ الْمَعَاصِی بِوُجُوهٍ مُكفَهِرَّةٍ [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۱۷۶] .

۲. با برادران

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شر إخوانک من داهنک فی نفسک و ساترک عیبک [غررالحکم ، ج۴۱۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما سمی العدو عدوا لأنه یعدو علیک فمن داهنک فی معایبک فهو العدو العادی علیک [غررالحکم ، ج۴۶۱] .

۳. بانفس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من داهن نفسه هجمت به علی المعاصی المحرمة [غررالحکم ، ص۲۳۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا ترخصوا لأنفسکم فتداهنوا فی الحق فتخسروا [مشکاة‌الأنوار ، ص۱۳۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تُرَخِّصُوا لِأَنْفُسِكمْ فَتَذْهَبَ بِكمُ الرُّخَصُ مَذَاهِبَ الظَّلَمَةِ وَ لَا تُدَاهِنُوا فَيهْجُمَ بِكمُ الْإِدْهَانُ عَلَى الْمَعْصِيةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَكنْ مِمَّنْ يرْجُو الْآخِرَةَ بِغَيرِ عَمَلٍ وَ يرَجِّی التَّوْبَةَ بِطُولِ الْأَمَلِ يقُولُ فِی الدُّنْيا بِقَوْلِ الزَّاهِدِينَ وَ يعْمَلُ فِيهَا بِعَمَلِ الرَّاغِبِينَ إِنْ أُعْطِی مِنْهَا لَمْ يشْبَعْ وَ إِنْ مُنِعَ مِنْهَا لَمْ يقْنَعْ يعْجِزُ عَنْ شُكرِ مَا أُوتِی وَ يبْتَغِی الزِّيادَةَ فِيمَا بَقِی ينْهَى وَ لَا ينْتَهِی وَ يأْمُرُ بِمَا لَا يأْتِی يحِبُّ الصَّالِحِينَ وَ لَا يعْمَلُ عَمَلَهُمْ وَ يبْغِضُ الْمُذْنِبِينَ وَ هُوَ أَحَدُهُمْ يكرَهُ الْمَوْتَ لِكثْرَةِ ذُنُوبِهِ وَ يقِيمُ عَلَى مَا يكرَهُ الْمَوْتَ مِنْ أَجْلِهِ إِنْ سَقِمَ ظَلَّ نَادِماً وَ إِنْ صَحَّ أَمِنَ لَاهِياً يعْجَبُ بِنَفْسِهِ إِذَا عُوفِی وَ يقْنَطُ إِذَا ابْتُلِی إِنْ أَصَابَهُ بَلَاءٌ دَعَا مُضْطَرّاً وَ إِنْ نَالَهُ رَخَاءٌ أَعْرَضَ مُغْتَرّاً تَغْلِبُهُ نَفْسُهُ عَلَى مَا يظُنُّ وَ لَا يغْلِبُهَا عَلَى مَا يسْتَيقِنُ يخَافُ عَلَى غَيرِهِ بِأَدْنَى مِنْ ذَنْبِهِ وَ يرْجُو لِنَفْسِهِ بِأَكثَرَ مِنْ عَمَلِهِ إِنِ اسْتَغْنَى بَطِرَ وَ فُتِنَ وَ إِنِ افْتَقَرَ قَنِطَ وَ وَهَنَ يقَصِّرُ إِذَا عَمِلَ وَ يبَالِغُ إِذَا سَأَلَ إِنْ عَرَضَتْ لَهُ شَهْوَةٌ أَسْلَفَ الْمَعْصِيةَ وَ سَوَّفَ التَّوْبَةَ وَ إِنْ عَرَتْهُ مِحْنَةٌ انْفَرَجَ عَنْ شَرَائِطِ الْمِلَّةِ يصِفُ الْعِبْرَةَ وَ لَا يعْتَبِرُ وَ يبَالِغُ فِی الْمَوْعِظَةِ وَ لَا يتَّعِظُ فَهُوَ بِالْقَوْلِ

مُدِلٌّ وَ مِنَ الْعَمَلِ مُقِلٌّ يُنَافِسُ فِيمَا يَفْنَى وَ يُسَامِحُ فِيمَا يَبْقَى يَرَى الْغُنْمَ مَغْرَماً وَ الْغُرْمَ مَغْنَماً يَخْشَى الْمَوْتَ وَ لَا يُبَادِرُ الْفَوْتَ يَسْتَعْظِمُ مِنْ مَعْصِيَةِ غَيْرِهِ مَا يَسْتَقِلُّ أَكْثَرَ مِنْهُ مِنْ نَفْسِهِ وَ يَسْتَكْثِرُ مِنْ طَاعَتِهِ مَا يَحْقِرُهُ مِنْ طَاعَةِ غَيْرِهِ فَهُوَ عَلَى النَّاسِ طَاعِنٌ وَ لِنَفْسِهِ مُدَاهِنٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إياک أن تكون على الناس طاعنا و لنفسک مداهنا فتعظم عليك الحوبة و تحرم المثوبة [غررالحكم ، ۲۲۳] .

۴. مداهنه در مورد حق

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا تداهنوا فی الحق إذا ورد عليكم و عرفتموه فتخسروا خسرانا مبينا [تحف‌العقول ، ص۱۴۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَعَمْرِی مَا عَلَی مِنْ قِتَالِ مَنْ خَالَفَ الْحَقَّ وَ خَابَطَ الْغَی مِنْ إِدْهَانٍ وَ لَا إِيهَانٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمُوا رَحِمَكُمُ اللَّهُ أَنَّكُمْ فِی زَمَانٍ الْقَائِلُ فِيهِ بِالْحَقِّ قَلِيلٌ وَ اللِّسَانُ عَنِ الصِّدْقِ كَلِيلٌ وَ اللَّازِمُ لِلْحَقِّ ذَلِيلٌ أَهْلُهُ مُعْتَكِفُونَ عَلَى الْعِصْيانِ مُصْطَلِحُونَ عَلَى الْإِدْهَانِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۳۳] .

۴. فرق بین مدارا ، رفق ومداهنه

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : مِنْ حُبِّ الْمُدَارِينَ تَصْحِيحَ الْمِقَةِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

در صفحه قبل برای این جمله معنائی کردیم که در این صفحه بررسی می‌کنیم :

فرق بین مدارا و مداهنه و نفاق :

۱ ـ مدارا بذل دنیا برای صلاح دین یا دنیا ، ولی مداهنه بذل دین برای رسیدن به دنیااست.

۲ ـ مدارا نسبت به افراد کم ظرفیت است ، خُذِ الْعَفْوَ وَ أْمُرْ بِالْعُرْفِ وَ أَعْرِضْ عَنِ الْجاهِلِينَ [اعراف/۱۹۹] .

ولی مداهنه ، کلک ، زرنگی ، کلاه برداری ، جذب گروه‌ها است.

۳ ـ مدارا از سعه صدر ریشه می‌گیرد. از علاقه وحَرِيصٌ عَلَيكُمْ [توبه/۱۲۸] .

آب می‌خورد. ولی مداهنه از ضعف و سود جوئی.

۴ ـ معاویه : دشمنان دین را جذب می‌کند با مداهنه.

امیر المؤمنین (ع) دشمنان خود را جذب می‌کند با مدارا

۵ ـ مداهنه از شیطنت است و مدارا از عقل.

توجه : مبادا مداهنه کنیم و نامش را مدارا بگذاریم ، اینجا عقل زیاد برای تشخیص لازم است تا انسان خودش را گول نزند لذا در حدیث می‌خوانیم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَعْقَلُ النَّاسِ أَشَدُّهُمْ مُدَارَاةً لِلنَّاسِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : مِنْ حُبِّ الْمُدَارِينَ تَصْحِيحَ الْمِقَةِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

در جامعه افرادی هستند خوش برخورد ، چاپلوس ، گرم که به همه می گویند قربان شما ، چاکرم ، مخلصم ، اهل مدارا هستند و جهت و خط مشخص و قاطعی ندارند. علاقه و اظهار محبت این افراد ریشه ندارد و وسیله غرور هم هست. امام در این جمله از خدا می‌خواهد به جای حب و علاقه این دسته از مردم مقه (محبت) ریشه دار و صحیح مستقر کند.

خدایا به جای علاقه افراد مدارا کن و بی خط و چاپلوس ، مرا از علاقه‌های عمیق برخوردار فرما.

البته مدارای مثبت هم داریم که سفارش شده نسبت به افرادی کنار آئیم و این نه به خاطر خودباختگی و بی خطی است ، بلکه تا او با مدارا در خط بیاید. بنابراین ، گاهی مدارا برای هدایت دیگران است و گاهی برای تسلیم دیگران و در روح انسان برای همین یک عمل ممکن است ریشه‌های گوناگونی داشته باشد. لذا در روایات می‌خوانیم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعْقَلُ

النَّاسِ أَشَدُّهُمْ مُدَارَاةً لِلنَّاسِ [من‌لا یحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .
حتی در جنگ مدارا کند و ناسزا نگوید. ناجوانمردانگی نکند و فرق میان مدارای مثبت و مداهنه روشن است.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَذَلُّ النَّاسِ مَنْ أَهَانَ النَّاسَ [من‌لا یحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

۱. مدیر

۱. توجه به اصول کلی در مدیریت تولید

۱. خط اصلی : راه خدا است
تا شاخه‌های فرهنگی ، اقتصادی ، روحی ، اداری هماهنگ باشند.
راه خدا است بیش از پنجاه مرتبهسَبیلِ اللّهدر قرآن آمده است.
راه خدا ، راه مستقیم ، راه عبادت ، راه اعتصام ، راه انبیاء و اولیاء است.
۲. در جهاد :
جاهَدُوا فی سَبیلِ اللّهِ [بقره/۲۱۸.]
قُتِلُوا فی سَبیلِ اللّهِ [آل عمران/۱۶۹.]
قاتِلُوا فی سَبیلِ اللّه [بقره/۱۹۰.]
ضَرَبْتُمْ فی سَبیلِ اللّهِ [نساء/۹۴.]
أُحْصِرُوا فی سَبیلِ اللّهِ [بقره/۲۷۳.]
۳. در انفاق
أَنْفِقُوا فی سَبیلِ اللّهِ [بقره/۱۹۵.]
۴. در هجرت
هاجَرُوا فی سَبیلِ اللّهِ [حج/۵۸.]
انْفِرُوا فی سَبیلِ اللّهِ [توبه/۳۸.]
۵. در آموزش :
اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّک [علق/۱.]
۶. در عبادت :
إِنَّ صَلاتی وَ نُسُکی وَ مَحْیای وَ مَماتی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمین [انعام/۱۶۲.]
۷. در زندگی شخصی :
قُلْ لِأَزْواجِک وَ بَناتِک وَ نِساءِ الْمُؤمِنینَ [احزاب/۵۹.]
۸. در ذبح گوسفند :
کلُوا مِمّا ذُکرَ اسْمُ اللّهِ عَلَیه [انعام/۱۱۸.]
۹. در تبلیغ :
إِنْ أَجرِی إِلاّ عَلَی اللّهِ [هود/۲۹]

۱۰. در تجارت و تولید :

رِجالٌ لا تُلْهيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكرِ اللّهِ [نور/۳۷]

۱۱. در رابطه با مستکبرین :

لا يخْشَوْنَ أَحَداً إِلَّا اللّه [احزاب/۳۹.]

۱۲. در رابطه با مستضعفان :

ما لَكمْ لا تُقاتِلُونَ فی سَبيلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفين [نساء/۷۵]

۱۳. اسوه بودن

۱۴. اصرار به زندگی ساده ،

۱۵. انتقاد از مهمان شدن عثمان حنیف ،

۱۶. گردن بند حضرت زینب.

۲. شیوه های تولید

۱. رشد اقتصادی نباید رشد معنوی را تخریب کند :

رِجالٌ لا تُلْهيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكرِ اللّهِ [نور/۳۷.]

انْفَضُّوا إِلَيها وَ تَرَكوك قائِماً [جمعه/۱۱.]

قُلْ إِنْ كانَ آباؤُكمْ وَ أَبْناؤُكمْ وَ إِخْوانُكمْ وَ أَزْواجُكمْ وَ عَشيرَتُكمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فی سَبيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی يأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا يهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقين [توبه/۲۴.]

۲. به دور از ظلم :

امیرالمؤمنین : اگر اقالیم سبعهٔ را برای ظلم به مورچه‌ای به من دهند نمی‌پذیرم. [خطبه۲۲۴]

۳. با گفتار مناسب :

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَ مَغْفِرَةٌ خَيرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يتْبَعُها أَذیً وَ اللّهُ غَنِی حَليمٌ [بقره/۲۶۳.]

۴. به دور از منت :

لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِكمْ بِالْمَنِّ [بقره/۲۶۴]

۵. با حفظ عفاف :

گاهی شهرک می‌سازیم ، ولی نقشه خانه ها با عفت سازگار نیست.

تولید لباس ولی با رنگ و دوختی که به روحیه ضربه می‌زند.

جوراب نازک.

۶. توجه به نماز :

آپارتمان و اداره نماز خانه ندارد ،

و اجعل افضل اوقاتک للصلوهٔ

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ لْيكنْ أَكثَرُ هَمِّک الصَّلَاةَ فَإِنَّهَا رَأْسُ الْإِسْلَام [تحف‌العقول ، ص۲۵.]

الَّذينَ إِنْ مَكنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّكاةَ [حج/۴۱.]

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ فَسَوْفَ يلْقَوْنَ غَيا [مريم/۵۹.]
می گویند نماز از انجمن اسلامی ، تولید از مدیر عامل.
۷. به دور از تبعیض.
۸. به دور از تحقیر.
سر گرمی به قیمت تحقیر مؤمن - تضعیف نظام - تخدیر افکار.
۹. توجه به معنویات :
اگر فقط به فکر بهبود زندگی باشیم در دراز مدت مردم را از دست خواهیم داد.
انسان روح دارد نیاز معنوی دارد ، اگر اشباع نشود ، نق می‌زند ، نق زدن‌ها ، با هم جمع می‌شوند و...
اگر همراه با تولید کمال نباشد رشوه و خیانت و کم کاری و فساد اخلاق پیدا می‌شود و پیدا شدن این مفاسد دل سردی مردم را همراه دارد. مردم دل سرد حمایت نمی کنند.
اخلاق و کمال مخصوص یک گروه نیست.

۳. توجه به آثار تولید

۱. نگویند امسال چقدر مجله و کتاب چاپ کردیم ببینید :
يهْدی إِلَی الرُّشْدِ [جن/۲.]
۲. نگویند امسال چقدر دانشجو اضافه کردیم :
ثمرة العلم العبودیة
۳. نگویند قم چقدر طلبه دارد :
إِنَّما يخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماءِ [فاطر/۲۸.]
۴. نگویند کارخانه چقدر تولید دارد :
قالَ الَّذينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيلَكمْ ثَوابُ اللّهِ خَيرٌ [قصص/۸۰.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اسْتَوَی يوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ [أمالی صدوق ، ص۶۶۸.]
کلما زاد فی عمری زاد معصیتی

۴. عواقب تولید و در آمد زیاد ، بدون اخلاق

۱. صرف بودجه زیاد :
۲. زندان و قضاوت ،
۳. امنیت ،
۴. ایجاد انگیزه‌های مادی با رشوه و جایزه و سمینار ،
۵. زیاد شدن بازرسی ،
۶. زیاد شدن پرونده ، تبلیغات و دفاعیات و...

۷. پیدا شدن گروه‌های سیاسی مخالف و تخریب امکانات از طریق افراد ناراضی.

۵. تفاوت مدیریت در نظام الهی و مادی

۱. در نظام الهی :

۱. ایثارگر

۲. ورع

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَکی [اعلی/۱۴.]

۳. متقی

۴. عادی

۵. رهبر :

اخلاص ، توکل ، عبودیت ، شجاعت ، علم و تقوی بیشتر است.

۲. در نظام مادی

۱. نظام مادی هر چه بالاتر ، پول و زور و تکبر بیشتر

۲. مسئولین :

قَدْ أَفْلَحَ الْیوْمَ مَنِ اسْتَعْلی [طه/۶۴.]

۳. سرمایه داران :

أَ لَیسَ لی مُلْك مِصْر [زخرف/۵۱.]

۴. مرفهان :

ما أَظُنُّ أَنْ تَبیدَ هذِهِ أَبَداً [کهف/۳۵.]

۵. مردم عادی :

أَنَا أُحْیی وَ أُمیتُ [بقره/۲۵۸.]

۶. نمونه هایی از مدیریت رسول اکرم (صل الله علیه و آله)

۱.دستورات :

قرآن و عترت.

۲. دستورات عزل و نصب.

۳. سه بار عزل در چند ساعت. (ماجرای سوره برائت.)

۴. تغییر منطقه افراد لایق.

۵. تغییر نام‌ها.

۶. تخریب مکان‌ها :

خانه ابوموسی اشعری ،

مسجد ضرار ،

۷. بت‌ها ، لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ طه/۹۷.

۸. ابولهب ملعون می‌شود.

۹. اسامه ۱۸ ساله فرمانده می‌شود.

۱۰. بلال مؤذن می‌شود.

۱۱. سلمان از اهل بیت می‌شود.

۱۲. رفتار در منزل :

رسول اکرم (صل الله علیه و آله) و حضرت علی (علیه السلام) در خانه شیر می‌دوشیدند ، جاروب می کردند ، مناجات و اشک داشتند ، یتیم نواز بودند ، پیش قدم در انجام دستورات ، مردم دار ، مشورت می کردند ، جلسات دائره وار بود.

۷. مدیریت اسلامی در یک نگاه

۱ ـ در تمام نظام‌های سیاسی ، اداری ، فرهنگی ، اقتصادی نباید خط اصلی گم شود.

۲ ـ در تمام برنامه ریزی‌ها باید هدف‌های فرعی هماهنگ هدف نهائی باشد.

۳ ـ برای رسیدن به هدف غائی باید آدم‌ها ، شیوه‌ها و برنامه‌ها متناسب باشد.

۴ ـ تفاوت نظام الهی و مادی آن است که در نظام الهی هر چه به قله نزدیک می‌شویم به علم و تقوا و عبودیت و شجاعت و سوز نزدیک می‌شویم :

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى [اعلی/۱۴.]

ولی در نظام مادی هر چه به مقامات بالا نزدیک‌تر می‌شویم به تکبر و ثروت و استبداد نزدیک‌تر می‌شویم :

قَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ اسْتَعْلَى [طه/۶۴.]

۵ ـ رشد اقتصادی نباید رشد معنوی را تخریب کند.

۶ ـ در مدیر باید هم تعهد درونی ، هم توجه به روحیات پرسنل و هم توجه به نقش خدمات مردم در حالات معنوی باشد.

۷ ـ راه حل را باید از متون اسلامی کسب کرد و تجربه دیگران فقط برای شکوفا شدن ذهن در پیدا کردن راه حل از همان متون باشد.

۸ ـ زندگی شخصی مسئولین از زندگی مردم جدا نیست.

۹ ـ اگر به رشد اقتصادی فکر کنیم منهای ارزش‌های دیگر در دراز مدت مردم حمایت از نظام نخواهند کرد و سلب اطمینان مردم از دولت بزرگترین خسارت است.

۱۰ ـ اگر مدیر به فکر تولید بیشتر باشد نه چیز دیگر در آینده باید بودجه همین تولید صرف مسائل قضائی ، امنیتی ، زندان ، فرهنگ و تبلیغات و جر و بحث و کم کاری و صرف کم کردن آمار فساد و قرار دادن انواع بازرسی‌ها شود.

۱۱ ـ در کارخانه می گویند نماز برای انجمن اسلامی ، تولید برای مدیر.

۱. مدیریت

۱. مسئولیت

فَلَنسْئَلَنَّ الَّذينَ أُرْسِلَ إِلَيهِمْ وَ لَنَسْئَلَنَّ الْمُرْسَلين [اعراف/۶] .

وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاويلِ [حاقه/۴۴] .

وَ قالَ مُوسى لِأَخيهِ هارُونَ اخْلُفْنى فى قَوْمى وَ أَصْلِحْ وَ لا تَتَّبِعْ سَبيلَ الْمُفْسِدينَ [اعراف/۱۴۲] .

وَ لَمّا رَجَعَ مُوسى إِلى قَوْمِهِ غَضْبانَ أَسِفاً قالَ بِئْسَما خَلَفْتُمُونى مِنْ بَعْدى أَ عَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَ أَلْقَى الْأَلْواحَ وَ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخيهِ يَجُرُّهُ إِلَيهِ [اعراف/۱۵۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : وَ اجْعَلْ لِكلِّ إِنْسَانٍ مِنْ خَدَمِك عَمَلًا تَأْخُذُهُ بِه [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

مسئولیت دادن به تدریج و بعد از آزمایش ، مثل خود خداوند در مسئولیت دادن به مردم.

عَبْدُ اللّهِ

نَبِى اللَّه

رَسُولُ اللّه

خَلِيلُ اللَّه

إِماماً

۲. شرایط تصمیم گیری

۱) مطالعه و علم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : يا كمَيلُ مَا مِنْ حَرَكةٍ إِلَّا وَ أَنْتَ مُحْتَاجٌ فِيهَا إِلَى مَعْرِفَةٍ [تحف‌العقول ، ص ۱۷۱] .

لا تَقْفُ ما لَيسَ لَك بِهِ عِلْم [بقره/۲۸۹] .

۲) آمار :

احصوا كل من تلفظ بالاسلام [مسند احمد حنبل ، ج۵ ، ص۳۸۴] .

۳) کسب اطّلاعات

۴) استفاده از بازرس و کارشناس : عرفا و نقبا.

۵) مشورت

۶) دوراندیشی و پی آمدها :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَه [من لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص ۴۱۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : قدر ثم اقطع و فكر ثم انطق و تبين ثم اعمل [غررالحكم ، ۶۱] .

۷) از راهش وارد شویم :

وَ أْتُوا الْبُيوتَ مِنْ أَبْوابِها [بقره/۱۸۹] .

۸) از تجربه استفاده کنیم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : من حفظ التجارب أصابت أفعاله [غررالحكم ، ۴۴۴] .

۹) انتخاب همکار :

وَ ما كنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُداً [كهف/۵۱] .

وَ لا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنا [كهف/۲۸] .

۱۰) تمرکز :

أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيرٌ [يوسف/۳۹] .

۱۱) مصلحت عامّه ، نه خواص :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّمَا عِمَادُ الدِّينِ وَ جِمَاعُ الْمُسْلِمِينَ وَ الْعُدَّةُ لِلْأَعْدَاءِ الْعَامَّةُ مِنَ الْأُمَّةِ فَلْيكنْ صِغْوُک لَهُمْ وَ مَيلُک مَعَهُم [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۱۲) تصمیم بر بهترین‌ها :

لِيبْلُوَكمْ أَيكمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [هود/۷] .

۱۳) قاطعیت در تصمیم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَكنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ جَعَلَ رُسُلَهُ أُولِى قُوَّةٍ فِى عَزَائِمِهِمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۱۴) توکل :

وَ تَوَكلْ عَلَى الْحَى الَّذى لا يمُوت [فرقان/۵۸] .

۱۵) اخلاص :

قُلِ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ [انعام/۹۱] .

۳. ملاک های مردم شناسی وگزینش

ملاک‌های مردم‌شناسی و گزینش

ملاک‌های منفی :

۱) از او خوشم می‌آید :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا تُوَلِّهِمْ مُحَابَاةً [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۲) به کسی مربوط نیست :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا تُوَلِّهِمْ مُحَابَاةً وَ أَثَرَةً [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۳) ظاهرش خوب است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّ الرِّجَالَ يتَعَرَّضُونَ لِفِرَاسَاتِ الْوُلَاةِ بِتَصَنُّعِهِمْ وَ حُسْنِ خِدْمَتِهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۴) گمان می‌کنم خوب است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا يكنِ اخْتِيارُک إِياهُمْ عَلَى فِرَاسَتِک وَ اسْتِنَامَتِک وَ حُسْنِ الظَّنِّ مِنْک [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۵) من ، خودم آدم‌شناسم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : لَا يكنِ اخْتِيارُک إِياهُمْ عَلَى فِرَاسَتِک [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

۶) او خودش این مسئولیت را می‌خواست :

انا لانستعمل فی أمورنا من أراد [منهاج البراعة فی شرح نهج البلاغة ، قطب راوندی ، ج۳ ، ص۱۸۶] .

ملاک‌های مثبت

(از نامه ۵۳ نهج‌البلاغه به مالک اشتر)

۱) سابقه مکتبی :

قال امیرالمؤمنین (علیه السلام) : مِنْ أَهْلِ... وَ الْقَدَمِ فِی الْإِسْلَامِ الْمُتَقَدِّمَةِ

۲) سابقه خدمت :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : اخْتَبِرْهُمْ بِمَا وُلُّوا لِلصَّالِحِینَ قَبْلَک

۳) سابقه تجربه :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : تَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجْرِبَةِ وَ الْحَیاء

۴) سابقه خانوادگی :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : تَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجْرِبَةِ وَ الْحَیاءِ مِنْ أَهْلِ الْبُیوتَاتِ الصَّالِحَة

۵) سابقه رفتاری :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ أَقَلُّ فِی الْمَطَامِعِ

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ أَعْرَفِهِمْ بِالْأَمَانَةِ وَجْها

۶) سابقه نظری و فکری :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ أَبْلَغُ فِی عَوَاقِبِ الْأُمُورِ نَظَرا

۷) سابقه اجتماعی :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فَاعْمِدْ لِأَحْسَنِهِمْ کانَ فِی الْعَامَّةِ أَثَرا

۴. بازرسی وتشویق و تنبیه

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : ثُمَّ لَا تَدَعْ أَنْ یکونَ لَک عَلَیهِمْ عُیونٌ مِنْ أَهْلِ الْأَمَانَةِ وَ الْقَوْلِ بِالْحَقِّ عِنْدَ النَّاسِ فَیثْبِتُونَ بَلَاءَ کلِّ ذِی بَلَاءٍ مِنْهُمْ (تا زحمات و فداکاری‌های آنان را بنویسند) لِیثِقَ أُولَئِک بِعِلْمِک بِبَلَائِهِمْ ثُمَّ اعْرِفْ لِکلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا أَبْلَی (به مقدار سختی‌های هر یک با آنان برخورد کن.) [تحف‌العقول ، ص۱۳۴] .

بازرسی و تنبیه :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فَارْفَعْ إِلَی حِسَابَک [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۰] .

هشدار : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَئِنْ بَلَغَنِی أَنَّک خُنْتَ مِنْ فَیءِ الْمُسْلِمِینَ شَیئاً صَغِیراً أَوْ کبِیراً لَأَشُدَّنَّ عَلَیک [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۰] .

احضار : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : أَقْبِلْ إِلَی حِینَ یصِلُ إِلَیک کتَابِی هَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۱] .

تحقیر : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَئِنْ کانَ مَا بَلَغَنِی عَنْک حَقّاً لَجَمَلُ أَهْلِک وَ شِسْعُ نَعْلِک خَیرٌ مِنْک [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۱] .

۵) قالَ یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاک عَلی إِخْوَتِک فَیکیدُوا لَک کیداً إِنَّ الشَّیطانَ لِلْإِنْسانِ عَدُوٌّ مُبینٌ [یوسف/۵] .

پیش‌بینی و آینده‌نگری صفاتی ارزنده هستند.

پدر و مادر بایستی رابطه‌ای صمیمانه با فرزندان داشته باشند.

۶) وَ کذلِک یجْتَبیک رَبُّک وَ یعَلِّمُک مِنْ تَأْویلِ الْأَحادیثِ وَ یتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَیک وَ عَلی آلِ یعْقُوبَ کما أَتَمَّها عَلی أَبَوَیک مِنْ قَبْلُ إِبْراهیمَ وَ إِسْحاقَ إِنَّ رَبَّک عَلیمٌ حَکیمٌ [یوسف/۶] .

آموزش مستمر انبیای الهی از جانب خداوند.
برای نیروهای برگزیده باید تربیت (رب) ، آموزش مداوم (یعلمک) و دوره‌های تکمیلی (یتمّ نعمته) وجود داشته باشد تا سرمایه‌ها هدر نرود.
۸) إِذْ قالُوا لَیوسُفُ وَ أَخُوهُ أَحَبُّ إِلی أَبینا مِنّا وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبانا لَفی ضَلالٍ مُبینٍ [یوسف/۸] .
حبّ و بغض‌ها موجب نادیده گرفتن حقایق می‌گردد ، ولی خداوند فقط حق را می‌گوید. گروه‌گرایی ، اگر بدون رهبری صحیح و خداپسندانه باشد ، عوامل سقوط را سریعتر فراهم می‌کند.
۱۰) قالَ قائِلٌ مِنْهُمْ لا تَقْتُلُوا یوسُفَ وَ أَلْقُوهُ فی غَیابَتِ الْجُبِّ یلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّیارَةِ إِنْ کنْتُمْ فاعِلینَ [یوسف/۱۰] .
مشورت در کار ناپسند نیز راهگشا است ، تا چه رسد به کارهای خوب.
درکنار نهی از منکر ، جایگزین ارائه کنیم.
۱۱) قالُوا یا أَبانا ما لَک لا تَأْمَنّا عَلی یوسُفَ وَ إِنّا لَهُ لَناصِحُون [یوسف/۱۱] .
حسود هیچ‌گاه خیرخواه دیگران نیست.
به هر اظهار دوستی اعتماد نکنید ، ممکن است باطن آن دشمنی باشد.
۱۲) أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً یرْتَعْ وَ یلْعَبْ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [یوسف/۱۲] .
اگر پدر و مربّیان دلسوز برای اوقات فراغت و بازی کودکان و نوجوانان برنامه‌ریزی مناسب داشته باشند ، دیگران نمی‌توانند از این فرصت سوء استفاده کنند.
ورزش و تفریح نوجوانان باید تحت مراقبت باشد.
۱۳) قالَ إِنِّی لَیحْزُنُنی أَنْ تَذْهَبُوا بِهِ وَ أَخافُ أَنْ یأْکلَهُ الذِّئْبُ وَ أَنْتُمْ عَنْهُ غافِلُون [یوسف/۱۳] .
تغافل و تجاهل گاهی ممدوح است؛ امّا غفلت مذموم است. (یعقوب (ع) با آن که نقشه آنان را می‌دانست تغافل نمود.)
گاهی باید تغافل کرد ، تا شاید خطاکار بازگردد.
۱۷) قالُوا یا أَبانا إِنّا ذَهَبْنا نَسْتَبِقُ وَ تَرَکنا یوسُفَ عِنْدَ مَتاعِنا فَأَکلَهُ الذِّئْبُ وَ ما أَنْتَ بِمُومِنٍ لَنا وَ لَوْ کنّا صادِقین [یوسف/۱۷] .
دروغگو اصرار دارد که مردم او را صادق بپندارند.
اطّلاعات غلط و دروغ در بین اطّلاعات درست پنهان می‌شود.
۲۱) وَ قالَ الَّذِی اشْتَراهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَکرِمی مَثْواهُ عَسی أَنْ ینْفَعَنا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً وَ کذلِک مَکنّا لِیوسُفَ فِی الْأَرْضِ وَ لِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِیلِ الْأَحادیثِ وَ اللّهُ غالِبٌ عَلی أَمْرِهِ وَ لکنَّ أَکثَرَ النّاسِ لا یعْلَمُون [یوسف/۲۱] .
در معاملات ، آینده‌نگر باشید.
از اکنون برای آینده سرمایه‌گذاری کنید.
چه بسا حوادث ناگوار که چهره واقعی آن خیر است.
تصمیم‌های مهم را پس از ارزیابی و آزمایش و به صورت مرحله‌ای اتّخاذ کنید.
زیردستان را دست کم نگیرید ، چه بسا قدرتمندان و حاکمان آینده باشند.
۲۲) وَ لَمّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَیناهُ حُکماً وَ عِلْماً وَ کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنین [یوسف/۲۲] .
ذکر دلیل و فلسفه اقدام‌ها ، کاری شایسته است.
حکمت غیر از علم است.

حضورعلم و حکمت در کنار یکدیگر بسیار ارزشمند و کارساز است.
ترفیعات الهی بدون فوت زمان و در وقت خود صورت می گیرد.
۲۳) وَ راوَدَتْهُ الَّتی هُوَ فی بَیتِها عَنْ نَفْسِهِ وَ غَلَّقَتِ الْأَبْوابَ وَ قالَتْ هَیتَ لَک قالَ مَعاذَ اللّهِ إِنَّهُ رَبِّی أَحْسَنَ مَثْوای إِنَّهُ لا یفْلِحُ الظّالِمُون [یوسف/۲۳] .
انسانی که مقام و منزلت خود را می‌داند خود را به بهای کم نمی‌فروشد.
از دری که ظلم بیاید ، فلاح از در دیگر بیرون می‌رود.
۲۶) قالَ هِی راوَدَتْنی عَنْ نَفْسی وَ شَهِدَ شاهِدٌ مِنْ أَهْلِها إِنْ کانَ قَمیصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَ هُوَ مِنَ الْکاذِبین [یوسف/۲۶] .
قاضی و کسی که درمقام قضاوت است باید شکایت شاکی ، دفاع متهم و شهادت شهود را بشنود و مدارک را بررسی و سپس نظر دهد.
کمک به روشن شدن حقیقت ، کاری پسندیده است.
هر کاری کارشناس نیاز دارد.
۳۴) فَاسْتَجابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ کیدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمیعُ الْعَلیمُ [یوسف/۳۴] .
کسانی که محلّ مراجعه مردم هستند باید در آغاز خوب بشنوند ، سپس با دانش خود به حلّ و فصل مشکل بپردازند؛ چنان که خداوند نیز در مقام اجابتِ دعا چنین است.
ارباب متفرّقون (معبودهای پنداری گوناگون) سرچشمه پراکندگی و تفرّق در جامعه‌اند.
وحدت و یگانگی عامل قدرت و غلبه و تفرّق عامل ضعف و شکست می شود.
۳۹) یا صاحِبَی السِّجْنِ أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَیرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّار [یوسف/۳۹] .
۴۳) وَ قالَ الْمَلِک إِنِّی أَری سَبْعَ بَقَراتٍ سِمانٍ یأْکلُهُنَّ سَبْعٌ عِجافٌ وَ سَبْعَ سُنْبُلاتٍ خُضْرٍ وَ أُخَرَ یابِساتٍ یا أَیهَا الْمَلأُ أَفْتُونی فی رُءْیای إِنْ کنْتُمْ لِلرُّءْیا تَعْبُرُونَ [یوسف/۴۳] .
مشاوره و نظرخواهی از دیگران نشان رشد و کاری ارزشمند است.
هرمسئولی نیاز به مشورت افراد خبره در امور مختلف دارد.
۴۶) یوسُفُ أَیهَا الصِّدِّیقُ أَفْتِنا فی سَبْعِ بَقَراتٍ سِمانٍ یأْکلُهُنَّ سَبْعٌ عِجافٌ وَ سَبْعِ سُنْبُلاتٍ خُضْرٍ وَ أُخَرَ یابِساتٍ لَعَلِّی أَرْجِعُ إِلَی النّاسِ لَعَلَّهُمْ یعْلَمُون [یوسف/۴۶] .
حکومت‌ها نیازمند نظرات دانشمندان و نخبگانند.
رفع نگرانی‌ها و سرگردانی از مردم وظیفه حکومت‌ها است.
وقتی از عهده مسئولیتی برمی‌آیید ، شانه خالی نکنید.
برای مشاوره از افراد راستگو و راستکردار (صدّیق) بهره ببرید.
ادب اقتضا می کند نزد استاد برویم ، نه این که او را بیاوریم.
۴۷) قالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنینَ دَأَباً فَما حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فی سُنْبُلِهِ إِلاّ قَلیلاً مِمّا تَأْکلُونَ [یوسف/۴۷] .
فقط تشریح وضعیت کافی نیست ، باید طرح و برنامه داد.
طرح و برنامه‌های سازنده خود را بدون منّت و چشم‌داشت عرضه کنید.
برای نجات جامعه بایستی از مسائل شخصی چشم پوشید.

نیکوکاران بدون منّت و مطرح کردن خود و گروکشی به رفع مشکلات جامعه اقدام می کنند.
مدیریت بحران و اداره جامعه در شرایط حادّ و دشوار از وظایف اصلی حکومت است.
به هنگام مناسب بودن شرایط حداکثر بهره‌برداری را باید نمود.
برنامه‌ریزیسَبْعَ سِنینبرداشتحَصَدْتُمصرفه‌جویی و ذخیرهفَذَرُوهسپس مصرف به اندازهتَأْکُلُون. (در حالی که در جوامع عقب‌مانده بدون توجه به این مراحل فقط مصرف می کنند) .
مردم را نسبت به شداید و سختی‌های آینده آگاه کنیم تا آمادگی مقابله با آن را داشته باشند.
در مواقعی که بحرانی در پیش است باید بر ظرفیت تولید و کار افزود.
زمان و تقویم آن عنصر بسیار مهمّی در برنامه‌ریزی و مدیریت است.
امروز بایدبرای فردای بهتر کوشش کرد.
۴۸) ثُمَّ یأْتی مِنْ بَعْدِ ذلِک سَبْعٌ شِدادٌ یأْکلْنَ ما قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلاّ قَلیلاً مِمّا تُحْصِنُون [یوسف/۴۸] .
آینده‌نگری و برنامه‌ریزی می‌تواند ملتی را از طوفان‌های سخت حوادث عبور دهد.
در شرایط سخت باید پایه‌ها و سرمایه‌های اصلی را حفظ کرد.
۴۹) ثُمَّ یأْتی مِنْ بَعْدِ ذلِک عامٌ فیهِ یغاثُ النّاسُ وَ فیهِ یعْصِرُونَ [یوسف/۴۹] .
بعد از سختی آسانی است.
روش‌های نگاه داری و تبدیل مواد غذایی را بیاموزیم تا از بین نروند.
پیش‌بینی وضع هوا و بارندگی امری مفید در برنامه‌ریزی کشاورزی است.
برای دفع مشکل مردم اقدام کنید ، هر چند مردم منطقه و کشور شما نباشند.
علم و دانش گسترده رمز پیشرفت و بقای حکومت‌ها و امنیت و رفاه جامعه است.
مردم را به آینده امیدوار کنید تا بتوانند سختی‌ها را تحمل کنند.
۵۰) وَ قالَ الْمَلِک ائْتُونی بِهِ فَلَمّا جاءَهُ الرَّسُولُ قالَ ارْجِعْ إِلی رَبِّک فَسْئَلْهُ ما بالُ النِّسْوَةِ اللاّتی قَطَّعْنَ أَیدِیهُنَّ إِنَّ رَبِّی بِکیدِهِنَّ عَلیمٌ [یوسف/۵۰] .
برای استفاده از مغزهای متفکر (به ویژه در شرایط بحرانی) درنگ جایز نیست.
حاکمان نیازمند انسان‌های اندیشمند ، با تدبیر و بزرگ هستند.
۵۱) قالَ ما خَطْبُکنَّ إِذْ راوَدْتُنَّ یوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ قُلْنَ حاشَ لِلّهِ ما عَلِمْنا عَلَیهِ مِنْ سُوءٍ قالَتِ امْرَأَةُ الْعَزیزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَا راوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَ إِنَّهُ لَمِنَ الصّادِقین [یوسف/۵۱] .
خوب است کار قضات و پرونده‌ها هر از گاهی توسّط مسئولان و حاکمان کنترل شود.
۵۲) ذلِک لِیعْلَمَ أَنِّی لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَیبِ وَ أَنَّ اللّهَ لا یهْدی کیدَ الْخائِنینَ [یوسف/۵۲] .
سوءظن‌ها را از اذهان برطرف کنیم.
امین‌ترین افراد کسانی‌اند که با وجود همه زمینه‌های خیانت ، تقوای الهی را حفظ کنند.
از سنن الهی ، عدم موفّقیت خائنان و شکست و رسوایی آنان است.
خیانت ، کاری ناپسند است؛ هر چند در حق کافر باشد.
۵۴) وَ قالَ الْمَلِک ائْتُونی بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسی فَلَمّا کلَّمَهُ قالَ إِنَّک الْیوْمَ لَدَینا مَکینٌ أَمینٌ [یوسف/۵۴] .

در برابر خدمات و لطف افراد باید عکس‌العمل و از آنان تقدیر کرد.

وقتی به امانت و توان و صداقت کسی اطمینان پیدا کردید ، در قدرت و امکانات دادن به او درنگ نکنید.

پست‌های بزرگ و کلیدی را به افراد شایسته و امتحان‌داده واگذار کنید.

برای تصدّی پست‌های مهم و کلیدی علاوه بر تدبیر و کاردانی ، محبوبیت و مقبولیت نیز بسیار مهم است.

در سپردن مسئولیت‌ها به افراد امین و کاردان تعلّل نکنیم.

پاکی ، امانت ، صداقت و عفاف ، پادشاهان را نیز به تواضع وامی‌دارد.

برای تصدّی مسئولیت‌های بسیار مهم ، گاه لازم است شخص اوّل مملکت مصاحبه حضوری کند.

به افرادی که برنامه دارند ، در زمینه برنامه‌هایشان مسئولیت بدهید.

باید افراد کاردان ، امین و زیرک و برنامه‌ریز را درامور مهم مملکتی به کار گرفت.

۵۵) قالَ اجْعَلْنی عَلی خَزائِنِ الْأَرْضِ إِنِّی حَفیظٌ عَلیمٌ [یوسف/۵۵] .

انسان‌های شایسته و مؤمن باید در صحنه‌های حکومت حضور پیدا کنند.

حضرت یوسف (ع) قبول مسئولیتی را پیشنهاد کرد که حل مشکل آینده مردم مصر منوط به آن بود.

در شرایط بحران اقتصادی و وضعیت استثنایی باید برای رفع مشکل معیشتی و نجات مردم از بحران تلاش کرد.

حضرت یوسف (ع) بدون هیچ تملّقی خواهان واگذاریخَزائِنِ الْأَرْضبه خود شد.

در به کارگیری افراد لایق ، علاقه شخصی او در نظر گرفته شود.

ابتدا احراز شایستگی ، سپس درخواست مسئولیت.

وقتی در کاری مهارت دارید اعتماد به نفس داشته باشید و خود را عرضه کنید.

نوع‌دوست باشید و برای حفظ جامعه بشری تلاش کنید.

در هر موقعیتی که فرد قرار دارد باید به نظرات افراد پایین‌تر و مشاوران امین توجّه داشته باشد.

۵۹) وَ لَمّا جَهَّزَهُمْ بِجَهازِهِمْ قالَ ائْتُونی بِأَخٍ لَکمْ مِنْ أَبیکمْ أَ لا تَرَوْنَ أَنِّی أُوفِی الْکیلَ وَ أَنَا خَیرُ الْمُنْزِلینَ [یوسف/۵۹] .

مدیریت صحیح یوسف (ع) موجب شد در زمان قحطی نه تنها مشکلی برای مردم مصر پیش نیاید ، بلکه به اطراف نیز کمک کند.

مسئولین توزیع امکانات و ثروت باید عادل باشند.

۶۲) وَ قالَ لِفِتْیانِهِ اجْعَلُوا بِضاعَتَهُمْ فی رِحالِهِمْ لَعَلَّهُمْ یعْرِفُونَها إِذَا انْقَلَبُوا إِلی أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ یرْجِعُونَ [یوسف/۶۲] .

با قطعیت در موردنتایج طرح‌ها و برنامه‌ها اظهار نظر نکنیم.

برای صدا زدن و صحبت با خدمتکاران از بهترین نام‌ها استفاده کنیم و به آنها احترام بگذاریم.

خوبی کردن بهترین وسیله جذب افراد است.

مسئولین ، کارگزاران خود را نسبت به برنامه‌ها و طرح‌ها کاملاً توجیه کنند تا مدیران موفّقی باشند.

۶۷) وَ قالَ یا بَنِی لا تَدْخُلُوا مِنْ بابٍ واحِدٍ وَ ادْخُلُوا مِنْ أَبْوابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَ ما أُغْنی عَنْکمْ مِنَ اللّهِ مِنْ شَیءٍ إِنِ الْحُکمُ إِلاّ لِلّهِ عَلَیهِ تَوَکلْتُ وَ عَلَیهِ فَلْیتَوَکلِ الْمُتَوَکلُون [یوسف/۶۷] .

برای رسیدن به مقصود بایستی راه‌های مختلف را پیمود.

فقط بازدارنده و نهی‌کننده نباشید ، بلکه راه حل نیز ارائه دهید.

اقدام برای عمل همراه با توکل بر خداوند و محکم‌کاری و سپس انتظار مقدّرات نه این که دست روی دست بگذاریم و منتظر مقدّرات باشیم.

۷۰) فَلَمّا جَهَّزَهُمْ بِجَهازِهِمْ جَعَلَ السِّقايَةَ فِی رَحْلِ أَخيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعيرُ إِنَّكُمْ لَسارِقُونَ [یوسف/۷۰] .

برای اصلاح ذات البین گاهی دروغ نیز مجاز است.

اجرای طرح و نقشه برای کشف حقیقت و صلح و وصال ، کاری شایسته است.

حیله و مکر با اهل مکر و حیله جایز است.

۷۴) قالُوا فَما جَزاؤُهُ إِنْ كُنْتُمْ كاذِبِينَ [یوسف/۷۴] .

با تفهیم جرم و بیان قانون و عقوبت آن ، اعتراض را به حدّاقل کاهش دهید.

۷۶) فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعاءِ أَخيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَها مِنْ وِعاءِ أَخيهِ كَذلِكَ كِدْنا لِيُوسُفَ ما كانَ لِيَأْخُذَ أَخاهُ فی دينِ الْمَلِكِ إِلاّ أَنْ يَشاءَ اللّهُ نَرْفَعُ دَرَجاتٍ مَنْ نَشاءُ وَ فَوْقَ كُلِّ ذی عِلْمٍ عَليمٌ [یوسف/۷۶] .

بازرسی اموال متّهمان از سوی حاکم مجاز است.

سردمداران نیز بایستی به قانون وفادار و از آن تخلّف نکنند.

منش و رفتار و قضاوت یوسف (ع) به گونه‌ای بود که برادران را نیز به تحسین و تمجید وادار کرد.

۹۱) قالُوا تَاللّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللّهُ عَلَينا وَ إِنْ كُنّا لَخاطِئينَ [یوسف/۹۱] .

در روز توانایی ، به گونه‌ای عمل نکنیم که در روزگار ضعف شرمنده شویم.

۱۰۱) رَبِّ قَدْ آتَيْتَنی مِنَ الْمُلْكِ وَ عَلَّمْتَنی مِنْ تَأْويلِ الْأَحاديثِ فاطِرَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّی فِی الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ تَوَفَّنی مُسْلِماً وَ أَلْحِقْنی بِالصّالِحين [یوسف/۱۰۱] .

انسان‌های وارسته حکومت را برای خدمت و صلاح می‌خواهند.

هر حکومتی که عاملان آن از تدبیر و سیاست خوبی برخوردار باشند عمر آن درازتر است.

نقش علم و دانش در حکمرانی صحیح و عادلانه.

چارچوب کلی مجموعه دانش‌ها ، توانایی‌ها و نگرش‌های لازم برای مدیریت بر اساس تجزیه و تحلیل وظایف مدیریت است. (نظرات دکتر زاهدی و ستاد مرکز آموزش مدیریت دولتی)

بخش اوّل : دانش‌ها

الف : دانش مدیریت : (در زمینه‌های) :

برنامه‌ریزی

سازماندهی

ایجاد انگیزش

هدایت و رهبری

نوآوری

نظارت

تصمیم‌گیری

ایجاد ارتباط

....

ب : دانش سازمانی :

قوانین و مقرّرات مالی

قوانین و مقرّرات استخدامی

قوانین و مقرّات انضباطی

...

ج : دانش عمومی :

مبانی اقتصاد

روان شناسی

جامعه‌شناسی

...

د : دانش تخصّصی :

بخش دوم : توانایی‌ها و مهارت‌ها

الف : توانایی‌های مربوط به خود :

توانایی گوش دادن مؤثّر

توانایی صحبت کردن مؤثّر

توانایی نوشتن مؤثّر

....

ب : توانایی‌های مربوط به دیگران :

توانایی شناخت استعدادها و قابلیت‌های افراد تحت سرپرستی

توانایی جلب همکاری دیگران

توانایی تشکیل گروه‌های کاری مؤثّر

.....

ج : توانایی‌های مربوط به امور :

توانایی تحلیل مسائل و ژرف نگری در آنها

توانایی تشخیص مشکلات اصلی از مشکلات فرعی

توانایی تقسیم هدف‌های کلّی به هدف‌های جزیی

توانایی اداره جلسات به نحو مؤثّر

....

بخش سوم : نگرش‌ها و خلق و خوها

الف : نگرش‌های مربوط به خود :

علاقه به افزایش دانش داشتن

داشتن سعه صدر

تمایل به موفق شدن در کارها

داشتن اعتماد به نفس

تصمیم نگرفتن در حالت عصبانیت

.....

ب : نگرش‌های مربوط به دیگران :

تمایل به مشارکت دیگران در کارها

تمایل به ارشاد و هدایت دیگران

توجّه به نیازهای زیردستان

تمایل به ایجاد رغبت در دیگران

میل به استفاده از توان گروهی

گرایش اجتماعی داشتن

تمایل به قضاوت عادلانه درمورد دیگران داشتن

تمایل به استقبال از ایده‌ها و دیدگاه‌های افراد داشتن

ج : نگرش‌های مربوط به امور :

تمایل به آینده‌نگری

تمایل به ایجاد بهبود در امور

تمایل به نظم و ترتیب

داشتن شوق به کار

تمایل به ایجاد تحوّل مثبت

تمایل به بحث گذاشتن تصمیمات

تمایل به پی گیری امور

تمایل به کلی نگری در امور

....

با توجّه به کارشکافی و تجزیه و تحلیل وظایف درباره مشاغل موردنظر مـدیران در هر سازمان اجزای مـذکور در فوق با دقّت بیشتر قابل دستیابی خواهد بود.

بر آن مبنا شرایط احراز و خصوصیات افراد موردنظر روشن خواهد شد.

۱.علماء و فقها

۱.فضیلت علماءوفقها

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : ثَلَاثَةٌ يشْفَعُونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَيشَفِّعُهُمْ الْأَنْبِياءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ مَثَلَ الْعُلَمَاءِ فِی الْأَرْضِ كمَثَلِ النُّجُومِ فِی السَّمَاءِ یهْتَدَی بِهَا فِی ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ فَإِذَا طُمِسَتْ أَوْشَک أَنْ تَضِلَّ الْهُدَاةُ [منیه‌المرید ، ص۱۰۴] .

قَالَ الصَّادِقُع : إِذَا كانَ یوْمُ الْقِیامَةِ جَمَعَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ النَّاسَ فِی صَعِیدٍ وَاحِدٍ وَ وُضِعَتِ الْمَوَازِینُ فَتُوزَنُ دِمَاءُ الشُّهَدَاءِ مَعَ مِدَادِ الْعُلَمَاءِفَیرَجَّحُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَی دِمَاءِ الشُّهَدَاءِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ أَكرَمَ الْعِبَادِ إِلَی اللَّهِ بَعْدَ الْأَنْبِیاءِ الْعُلَمَاءُ [جامع‌الأخبار ، ص۳۹] .

مقام شفاعت ،

ستاره های هدایت ،

عظمت کار ،

بهترین بندگان بعد از انبیاء.

۲.شرائط فقیه

۱.عمومی

شرائط قرآنی

۱ ـ الَّذینَ یبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللّهِ وَ یخْشَوْنَهُ وَ لا یخْشَوْنَ أَحداً إِلاَّ اللّهَ [احزاب/۳۹] .

۲ ـ إِنَّما یخْشَی اللّهَ مِنْ عِبادِهِ الْعُلَماء [فاطر/۲۸] .

۳ ـ أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ [فتح/۲۹] .

تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّه [انفال/۶۰] .

لِیغیظَ بِهِمُ الْکفّارَ [فتح/۲۹] .

۲.تخصصی

شرائط تخصّصی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَی یحِبُّ الْمُومِنَ الْعَالِمَ الْفَقِیهَ الزَّاهِدَ الْخَاشِعَ الْحَیی الْعَلِیمَ الْحَسَنَ الْخُلُقِ الْمُقْتَصِدَ الْمُنْصِفَ [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۶] .

قَالَ الصَّادِقُع : فَأَمَّا مَنْ كانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِناً لِنَفْسِهِ حَافِظاً لِدِینِهِ مُخَالِفاً عَلَی هَوَاهُ مُطِیعاً لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ یقَلِّدُوهُ وَ ذَلِک لَا یکونُ إِلَّابَعْضَ فُقَهَاءِ الشِّیعَةِ لَا كلَّهُمْ [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۱۳۱] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِع : أَوْ لَعَلَّک فَقَدْتَنِی مِنْ مَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ فَخَذَلْتَنِی [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۷] .

۳.توهمی

شرائط اضافی

مرجع تقلید لازم نیست :

۱ ـ نجف رفته باشد.

۲ ـ درس فلان شخصیت مشهور رفته باشد.

۳ – سید باشد.

۴ ـ رساله‌اش قبلاً چاپ شده باشد.

۵ـ پیر باشد.

۶ـ بیان رسا و درس شلوغ داشته باشد.

۷ـ شهریه بدهد.

۸ـ تألیفات زیاد داشته باشد.

۳.وظائف علماءوفقها

۱.وظائف دینی

مسئولیت دینی علماء

قَالَ عَلِی بْنُ مُحَمَّدٍ الهادیع : لَوْ لَا مَنْ یبْقَی بَعْدَ غَیبَةِ قَائِمِنَا ع مِنَ الْعُلَمَاءِ الدَّاعِینَ إِلَیهِ وَ الدَّالِّینَ عَلَیهِ وَ الذَّابِّینَ عَنْ دِینِهِ بِحُجَجِ اللَّهِ وَالْمُنْقِذِینَ لِضُعَفَاءِ عِبَادِ اللَّهِ مِنْ شِبَاک إِبْلِیسَ وَ مَرَدَتِهِ وَ مِنْ فِخَاخِ النَّوَاصِبِ لَمَا بَقِی أَحَدٌ إِلَّا ارْتَدَّ عَنْ دِینِ اللَّهِ وَ لَکنَّهُمُ الَّذِینَ یمْسِکونَ أَزِمَّةَقُلُوبِ ضُعَفَاءِ الشِّیعَةِ کمَا یمْسِک صَاحِبُ السَّفِینَةِ سُکانَهَا أُولَئِک هُمُ الْأَفْضَلُونَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۹] .

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ اللَّهَ لَمْ یأْخُذْ عَلَی الْجُهَّالِ عَهْداً بِطَلَبِ الْعِلْمِ حَتَّی أَخَذَ عَلَی الْعُلَمَاءِ عَهْداً بِبَذْلِ الْعِلْمِ لِلْجُهَّeP...لِأَنَّ الْعِلْمَ کانَ قَبْلَ الْجَهْلِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۱] .

۲.وظائف اجتماعی

مسئولیت سیاسی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْمُتَّقُونَ سَادَةٌ وَ الْفُقَهَاءُ قَادَةٌ وَ الْجُلُوسُ إِلَیهِمْ عِبَادَةٌ [أمالی طوسی ، ص۲۲۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْفُقَهَاءُ أُمَنَاءُ الرُّسُلِ مَا لَمْ یدْخُلُوا فِی الدُّنْیا قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا دُخُولُهُمْ فِی الدُّنْیا قَالَ اتِّبَاعُ السُّلْطَانِ فَإِذَا فَعَلُوا ذَلِکفَاحْذَرُوهُمْ عَلَی دِینِکمْ [کافی ، ج۱ ، ص۴۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِیاءِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۴] .

عَنْ عُبَیدِ بْنِ کثِیرٍ مُعَنْعَناً عَنِ الْحُسَینِ : "أَنَّهُ سَأَلَ جَعْفَرَ بْنَ مُحَمَّدٍ ع عَنْ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَی "أَطِیعُوا اللّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِمِنْکمْ" (نساء–۵۹) قَالَ أُولِی الْفِقْهِ وَ الْعِلْمِ قُلْنَا أَ خَاصٌّ أَمْ عَامٌّ قَالَ بَلْ خَاصٌّ لَنَا" [تفسیرفرات کوفی ، ص۱۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُع : قَالَ لَهُ رَجُلٌ جُعِلْتُ فِدَاک رَجُلٌ عَرَفَ هَذَا الْأَمْرَ لَزِمَ بَیتَهُ وَ لَمْ یتَعَرَّفْ إِلَی أَحَدٍ مِنْ إِخْوَانِهِ قَالَ فَقَالَ کیفَ یتَفَقَّهُ هَذَا فِی دِینِهِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : نِعْمَ الرَّجُلُ الْفَقِیهُ فِی الدِّینِ إِنِ احْتِیجَ إِلَیهِ نَفَعَ وَ إِنْ لَمْ یحْتَجْ إِلَیهِ نَفَعَ نَفْسَهُ [الدعوات راوندی ، ص۲۲۱] .

قَالَ عَلِی بْنُ مُوسَی الرِّضَاع : أَلَا إِنَّ الْفَقِیهَ مَنْ أَفَاضَ عَلَی النَّاسِ خَیرَهُ وَ أَنْقَذَهُمْ مِنْ أَعْدَائِهِمْ [منیهالمرید ، ص۱۱۶] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : الْفَقِیهُ کلُّ الْفَقِیهِ مَنْ لَمْ یقَنِّطِ النَّاسَ مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ وَ لَمْ یویسْهُمْ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ وَ لَمْ یومِنْهُمْ مِنْ مَکرِ اللَّهِ [نهجالبلاغه ، حکمت ۹۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَع : الْمُلُوک حُکامٌ عَلَی النَّاسِ وَ الْعِلْمُ حَاکمٌ عَلَیهِم [أمالی طوسی ، ص۵۶] .

قَالَ الْحُسَینُع : مَجَارِی الْأُمُورِ وَ الْأَحْکامِ عَلَی أَیدِی الْعُلَمَاءِ بِاللَّهِ الْإِمْنَاءِ عَلَی حَلَالِهِ وَ حَرَامِهِ [تحفالعقول ، ص۲۳۷] .

قَالَ الْکاظِمُع : الْمُومِنِینَ الْفُقَهَاءَ حُصُونُ الْإِسْلَامِ کحِصْنِ سُورِ الْمَدِینَةِ لَهَا [کافی ، ج۱ ، ص۳۸] .

۴.عواقب دوری از علماء

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِع : أَوْ لَعَلَّک فَقَدْتَنِی مِنْ مَجَالِسِ الْعُلَمَاءِ فَخَذَلْتَنِی [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۷] .

۵.علماء وفقها

کتمان :

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ یحِبُّ أَنْ یخْزُنَ عِلْمَهُ وَ لَا یوخَذَ عَنْهُ فَذَلِک فِی الدَّرْک الْأَوَّلِ مِنَ النَّارِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

تکبر :

قَالَ الصَّادِقُع : وَ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ إِذَا وُعِظَ أَنِفَ وَ إِذَا وَعَظَ عَنَّفَ فَذَاک فِی الدَّرْک الثَّانِی مِنَ النَّارِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

دنیاگرایی :

قَالَ الصَّادِقُع : وَ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ یرَی أَنْ یضَعَ الْعِلْمَ عِنْدَ ذَوِی الثَّرْوَةِ وَ الشَّرَفِ وَ لَا یرَی لَهُ فِی الْمَسَاکینِ وَضْعاً فَذَاک فِی الدَّرْک الثَّالِثِ مِنَ النَّارِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

زُست :

قَالَ الصَّادِقُع : وَ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ یذْهَبُ فِی عِلْمِهِ مَذْهَبَ الْجَبَابِرَةِ وَ السَّلَاطِینِ فَإِنْ رُدَّ عَلَیهِ شَیءٌ مِنْ قَوْلِهِ أَوْ قُصِّرَ فِی شَیءٍ مِنْ أَمْرِهِ غَضِبَ فَذَاک فِی الدَّرْک الرَّابِعِ مِنَ النَّارِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

التقاط :

قَالَ الصَّادِقُع : وَ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ یطْلُبُ أَحَادِیثَ الْیهُودِ وَ النَّصَارَی لِیغْزُرَ بِهِ عِلْمُهُ وَ یکثُرَ بِهِ حَدِیثُهُ فَذَاک فِی الدَّرْک الْخَامِسِ مِنَ النَّارِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

ادعای پوچ :

قَالَ الصَّادِقُع : وَ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ یضَعُ نَفْسَهُ لِلْفُتْیا وَ یقُولُ سَلُونِی وَ لَعَلَّهُ لَا یصِیبُ حَرْفاً وَاحِداً وَ اللَّهُ لَا یحِبُّ الْمُتَکلِّفِینَ فَذَاک فِی الدَّرْک السَّادِسِ مِنَ النَّارِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

علم بی‌تدبیر :

قَالَ الصَّادِقُع : وَ مِنَ الْعُلَمَاءِ مَنْ یتَّخِذُ عِلْمَهُ مُرُوءَةً وَ عَقْلًا فَذَاک فِی الدَّرْک السَّابِعِ مِنَ النَّارِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۲] .

۱. مرزداری

۱. اهمیت مرز داری در قرآن و روایات

ـ یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَ صابِرُوا وَ رابِطُوا وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّکمْ تُفْلِحُونَ [آل عمران/۲۰۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ تَصِلُ عَشِیرَتَک بِقَطِیعَةِ دِینِک وَ لَئِنْ کانَ مَا بَلَغَنِی عَنْک حَقّاً لَجَمَلُ أَهْلِک وَ شِسْعُ نَعْلِک خَیرٌ مِنْک وَ مَنْ کانَ بِصِفَتِک فَلَیسَ بِأَهْلٍ أَنْ یسَدَّ بِهِ ثَغْرٌ أَوْ ینْفَذَ بِهِ أَمْرٌ أَوْ یعْلَی لَهُ قَدْرٌ أَوْ یشْرَک فِی أَمَانَةٍ أَوْ یومَنَ عَلَی جِبَایةٍ فَأَقْبِلْ إِلَی حِینَ یصِلُ إِلَیک کتَابِی هَذَا إِنْ شَاءَ اللَّهُ [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۱]

۲. نتایج عدم تحفظ مرزها

ـ حضرت امیر (علیه السلام) در نامه ۶۱ به کمیل انتقاد شدید می کند که چرا مرزی که موظف به حفاظت است را رها کرده و به سراغ یورش بر سایر مخالفان رفته است. می‌فرماید : این رها کردن مرز عوامل فساد متعددی داشت از جمله :

الف : پل پیروزی حمله دیگران بر دوستانت شدی.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : فَقَدْ صِرْتَ جِسْراً لِمَنْ أَرَادَ الْغَارَةَ مِنْ أَعْدَائِك عَلَى أَوْلِيائِك [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۱] .

ب : مرز را هم که رها کردی.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ لَا سَادٍّ ثُغْرَةً [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۱] .

ج : شوکت دشمن را هم نشکستی.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ لَا كاسِرٍ لِعَدُوٍّ شَوْكةً [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۱] .

د : دردی از مردم دوا نکردی.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ لَا مُغْنٍ عَنْ أَهْلِ مِصْرِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۱] .

ه : فرمان ولیّ امرت را هم انجام ندادی.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : وَ لَا مُجْزٍ عَنْ أَمِيرِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : فَإِنَّ تَضْيِيعَ الْمَرْءِ مَا وُلِّي وَ تَكلُّفَهُ مَا كفِي لَعَجْزٌ حَاضِرٌ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۱] .

ـ در نامه ۷۱ به مُنذر که استاندار مرزی است می‌نویسد : گزارش‌ها نشانه خیانت تو است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : تَعْمُرُ دُنْياك بِخَرَابِ آخِرَتِك [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۱] .

۳. حکم فقهی مرز داری

ـ فقها مرزبانی را مستحب و در صورت احساس خطر واجب دانسته‌اند. خواه در زمان حضور امام (علیه السلام) یا غیبت. [لمعه ، ج۱ ، آخر کتاب الجهاد] .

حتی اگر حاکم ظالم باشد. [جواهر ، ج۲۱ ، ص۳۸] .

ـ فقهاء اهل مرابطه و مرزبانی را سه روز دانسته‌اند و می‌فرمایند کالاعتکاف ، اگر مردم به قصد مرزبانی سه روز به مرزها بروند و هدایایی ببرند ، هم اجر ببرند و هم روحیه بدهند.

ـ مرزبانی حتی اگر حاکم فاسق باشد لازم است و هنگام هجوم دشمن ، انسان به قصد حفظ نظام (نه به قصد حفظ حاکم فاسق) باید بجنگند.

۴. اجر مرزداری

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رباط ليلة فی سبيل الله خير من صيام شهر و قيامه فإن مات جرى عليه الذى كان يعمله و أجرى عليه رزقه [عوالیالآللی ، ج۳ ، ص۱۸۳] .

ـ قال النّبيّ (ص) : مَن جَلَسَ على البحر احتسابا و نيةً احتياطا للمسلمين كتب الله له بكلّ قطرة فی البحر (کل این حدیث دیده شود.) [میزان الحکمة ، ج۲ ، ص۳۳۴] .

ـ سلمان فارسی از قول رسول خدا (ص) در میان لشگر گفت : رِبَاطُ يوْمٍ فِی سَبِيلِ اللَّهِ خَيرٌ مِنْ قِيامِ شَهْرٍ وَ صِيامِهِ وَ مَنْ مَاتَ مُرَابِطاً فِی سَبِيلِ اللَّهِ كانَ لَهُ أَجْرُ مُجَاهِدٍ إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ [عوالیاللئالی ، ج۱ ، ص۸۷] .

ـ قال رسول الله (ص) : انّ صلوة المرابط تعدل خمسمِاَة صلوة [میزان الحکمة ، ج۲ ، ص۱۳۴ ـ کنز ، حدیث ۱۰۷۱۴] .

ـ قال النّبيّ (ص) : کل میت یختم عمله الّا المرابط فی سبیل الله فانّه ینمو عمله الی یوم القیامة [جواهر ، ج۲۱ ، ص۴۰] .

۱. مریض

۱. آثار مرض

۱. قرب الی الله

درجاتی است که انسان جز با مرض به آنها نمی‌رسد. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ الرَّجُلَ لَيَكونُ لَهُ الدَّرَجَةُ عِنْدَ اللَّهِ لَا يبْلُغُهَا بِعَمَلِهِ يبْتَلَى بِبَلَاءٍ فِی جِسْمِهِ فَيبْلُغُهَا بِذَلِک [الدعوات ، ص۱۷۲] .

۲. کفاره گناهان

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) إِذَا ابْتَلَى اللَّهُ عَبْداً أَسْقَطَ عَنْهُ مِنَ الذُّنُوبِ بِقَدْرِ عِلَّتِهِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۱۸] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) إِنِّی لَأَكرَهُ أَنْ يعَافَى الرَّجُلُ فِی الدُّنْيا وَ لَا يصِيبَهُ شَیءٌ مِنَ الْمَصَائِبِ أَوْ نَحْوِ هَذَا [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۱۷۶] .

مرض و سکرات شدید کفاره گناهان است. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مَا مِنَ الشِّيعَةِ عَبْدٌ يقَارِفُ أَمْراً نَهَينَاهُ عَنْهُ فَيمُوتُ حَتَّى يبْتَلَى بِبَلِيةٍ تُمَحَّصُ بِهَا ذُنُوبُهُ إِمَّا فِی مَالٍ أَوْ فِی وَلَدٍ وَ إِمَّا فِی نَفْسِهِ حَتَّى يلْقَى اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَا لَهُ ذَنْبٌ وَ إِنَّهُ لَيبْقَى عَلَيهِ الشَّیءُ مِنْ ذُنُوبِهِ فَيشَدَّدُ بِهِ عَلَيهِ عِنْدَ مَوْتِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۵] .

قَالَ الصَّادِقُعحُمَّى لَيلَةٍ كفَّارَةٌ لِمَا قَبْلَهَا وَ لِمَا بَعْدَهَا [کافی ، ج۳ ، ص۱۱۵] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) سَاعَاتُ الْأَوْجَاعِ يذْهَبْنَ بِسَاعَاتِ الْخَطَايا [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۳۷۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إن المرض ينقی الجسد من الذنوب كما يذهب الكير خبث الحديد [أعلام‌الدين ، ص۳۹۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا مَرِضَ الصَّبِی كانَ مَرَضُهُ كفَّارَةً لِوَالِدَيهِ [أعلام‌الدين ، ص۳۹۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) صُدَاعُ لَيلَةٍ يحُطُّ كلَّ خَطِيئَةٍ إِلَّا الْكبَائِرَ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۹۳] .

۳. زکات بدن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يوْماً لِأَصْحَابِهِ مَلْعُونٌ كلُّ مَالٍ لَا يزَكى مَلْعُونٌ كلُّ جَسَدٍ لَا يزَكى وَ لَوْ فِی كلِّ أَرْبَعِينَ يوْماً مَرَّةً فَقِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ أَمَّا زَكاةُ الْمَالِ فَقَدْ عَرَفْنَاهَا فَمَا زَكاةُ الْأَجْسَادِ فَقَالَ لَهُمْ أَنْ تُصَابَ بِآفَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۲۵۸] .

۴. خیر

ـ قال السجاد (ع) : لا خير فی من لا يبتلی

۵. تطهیر ورحمت

قَالَ الرِّضَا (ع) الْمَرَضُ لِلْمُومِنِ تَطْهِيرٌ وَ رَحْمَةٌ وَ لِلْكافِرِ تَعْذِيبٌ وَ لَعْنَةٌ وَ إِنَّ الْمَرَضَ لَا يزَالُ بِالْمُومِنِ حَتَّى لَا يكونَ عَلَيهِ ذَنْبٌ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۹۳] .

۶. عبادت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) سَهَرُ لَيلَةٍ فِی الْعِلَّةِ الَّتِی تُصِيبُ الْمُومِنَ عِبَادَةُ سَنَةٍ [وسائل‌الشيعة ، ج۲ ، ص۴۰۳] .

۷. اجروپاداش

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَا مِنْ مُسْلِمٍ يبْتَلَى فِی جَسَدِهِ إِلَّا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَلَائِكتِهِ اكتُبُوا لِعَبْدِی أَفْضَلَ مَا كانَ يعْمَلُ فِی صِحَّتِهِ [أمالی طوسی ، ص۳۸۴] .

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يا علی أنين المريض تسبيح و صياحه تهليل و نومه على الفراش عبادة و تقليبه جنبا إلى جنب فكأنما يجاهد عدو الله و يمشی فی الناس و ما عليه ذنب [الدعوات ، ص۲۲۴] .

۲. سیمای مرض در اسلام

لَا تَکرَهُوا أَرْبَعَةً فَإِنَّهَا لِأَرْبَعَةٍ لَا تَکرَهُوا الزُّکامَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنَ الْجُذَامِ وَ لَا تَکرَهُوا الدَّمَامِیلَ فَإِنَّهَا أَمَانٌ مِنَ الْبَرَصِ وَ لَا تَکرَهُوا الرَّمَدَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنَ الْعَمَی وَ لَا تَکرَهُوا السُّعَالَ فَإِنَّهُ أَمَانٌ مِنَ الْفَالِجِ (هر ضرری که عقل را زیاد می‌کند ضرر نیست.) [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۱۰] .

قال السجاد (ع) : انی لاکره ان لیاف الرجل فی الدنیا و لا یصیبه شیء من المصائب

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لو لا ثلاث فی ابن آدم ما طأطأ رأسه شیء المرض و الفقر و الموت کلهم فیه و إنه معهن لوثاب [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۱۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَی یقُولُ إن من العباد لمن لا یصلح لهم أمر دینهم إلا بالفاقة و المسکنة و السقم فی أبدانهم فأبلوهم فیه فیصلح لهم أمر دینهم [عدەالداعی ، ص۲۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَجِبْتُ لِلْمُومِنِ وَ جَزَعِهِ مِنَ السُّقْمِ وَ لَوْ عَلِمَ مَا لَهُ فِی السُّقْمِ لَأَحَبَّ أَنْ لَا یزَالَ سَقِیماً حَتَّی یلْقَی رَبَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [الدعوات ، ص۱۶۶] .

امام سجاد (ع) در دعای ۱۵ صحیفه هنگام مرض می فرمایند :

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) مَا أَدْرِی ، یا إِلَهِی ، أَی الْحَالَینِ أَحَقُّ بِالشُّکرِ لَک ، وَ أَی الْوَقْتَینِ أَوْلَی بِالْحَمْدِ لَک أَ وَقْتُ الصِّحَّةِ الَّتِی هَنَّأْتَنِی فِیهَا طَیبَاتِ رِزْقِک ، وَ نَشَّطْتَنِی بِهَا لِابْتِغَاءِ مَرْضَاتِک وَ فَضْلِک ، وَ قَوَّیتَنِی مَعَهَا عَلَی مَا وَفَّقْتَنِی لَهُ مِنْ طَاعَتِک [صحیفه سجادیه ، دعای ۱۵] .

چهار چیز است که قلیله کثیر :

عَنْ مَاجِیلَوَیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یحْیی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ یحْیی عَمَّنْ یرْفَعُهُ بِإِسْنَادِهِ قَالَ أَرْبَعَةٌ الْقَلِیلُ مِنْهَا کثِیرٌ

النَّارُ الْقَلِیلُ مِنْهَا کثِیرٌ

وَ النَّوْمُ الْقَلِیلُ مِنْهُ کثِیرٌ

وَ الْمَرَضُ الْقَلِیلُ مِنْهُ کثِیرٌ

وَ الْعَدَاوَةُ الْقَلِیلُ مِنْهَا کثِیرٌ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۳۸] .

عمل هشیاری است

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) مِسْکینٌ ابْنُ آدَمَ

مَکتُومُ الْأَجَلِ : سرآمد زندگیش نامعلوم.

مَکنُونُ الْعِلَلِ : بیماریش ناپیدا.

مَحْفُوظُ الْعَمَلِ : تمام کارهایش محفوظ که باید جواب بدهد.

تُولِمُهُ الْبَقَّةُ : پشه او را می‌آزارد.

وَ تَقْتُلُهُ الشَّرْقَةُ : گلوگیری از آب و غذا او را می‌کشد.

وَ تُنْتِنُهُ الْعَرْقَةُ : عرق بدنش او را متعفن می‌کند. " [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۱۹] .

۱ ـ وَ لا عَلَی الْمَرِیضِ حَرَجٌ [نور/۶۱] .

۳. وظایف

۱. وظایف مریض

۱. صبر برمرض

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ مَرِضَ یوْماً وَ لَیلَةً فَلَمْ یشْكُ إِلَی عُوَّادِهِ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ یوْمَ الْقِیامَةِ مَعَ خَلِیلِهِ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلِ الرَّحْمَنِ (ع) حَتَّی یجُوزَ الصِّرَاطَ كَالْبَرْقِ اللَّامِعِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵] .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) مَنْ كَتَمَ وَجَعاً أَصَابَهُ ثَلَاثَةَ أَیامٍ مِنَ النَّاسِ وَ شَكَا إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ كَانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أَنْ یعَافِیهُ مِنْهُ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۰] .

۳ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَرْبَعَةٌ مِن كنُوزِ الْبِرِّ كتْمَانُ الْحَاجَةِ وَ كتْمَانُ الصَّدَقَةِ وَ كتْمَانُ الْمَرَضِ وَ كتْمَانُ الْمُصِیبَةِ [أمالی مفید ، ص۸] .

۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) كَانَ لِی فِیمَا مَضَی أَخٌ فِی اللَّهِ ۰۰۰۰ وَ كَانَ لَا یشْكو وَجَعاً إِلَّا عِنْدَ بُرْئِهِ (قهرا حکایت است نه شکایت) [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۸۹] .

۵ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ یعْرِفِ الْبَلَاءَ یصْبِرْ عَلَیهِ وَ مَنْ لَا یعْرِفْهُ ینْكرْهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۰۲] .

۶ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِذَا وَجَّهْتُ إِلَی عَبْدٍ مِنْ عَبِیدِی مُصِیبَةً فِی بَدَنِهِ أَوْ مَالِهِ أَوْ وَلَدِهِ ثُمَّ اسْتَقْبَلَ ذَلِك بِصَبْرٍ جَمِیلٍ اسْتَحْییتُ مِنْهُ یوْمَ الْقِیامَةِ أَنْ أَنْصِبَ لَهُ مِیزَاناً أَوْ أَنْشُرَ لَهُ دِیوَاناً [الدعوات ، ص۱۷۲] .

۷ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یكتَبُ أَنِینُ الْمَرِیضِ حَسَنَاتٍ مَا صَبَرَ فَإِنْ جَزَعَ كتِبَ هَلُوعاً لَا أَجْرَ لَهُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۱۷] .

۲. مراجعه به پزشک

۱ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) إِنَّ نَبِیاً مِنَ الْأَنْبِیاءِ مَرِضَ فَقَالَ لَا أَتَدَاوَی حَتَّی یكونَ الَّذِی أَمْرَضَنِی هُوَ الَّذِی یشْفِینِی فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ لَا أَشْفِیك حَتَّی تَتَدَاوَی فَإِنَّ الشِّفَاءَ مِنِّی [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۶۲] .

۳. مصرف دارو

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) تَجَنَّبِ الدَّوَاءَ مَا احْتَمَلَ بَدَنُك الدَّاءَ فَإِذَا لَمْ یحْتَمِلِ الدَّاءَ فَالدَّوَاءُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۳۶۲] .

۴. درقبال دیگران

۱ـ مریض مبتلا به بیماری مسری در میان مردم نیاید :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا یورِدَنَّ ذُو عَاهَةٍ عَلَی مُصِحٍّ [معانی الأخبار ، ص۲۸۲] .

قَالَ الْكاظِمُ (ع) إِذَا مَرِضَ أَحَدُكمْ فَلْیأْذَنْ لِلنَّاسِ یدْخُلُونَ عَلَیهِ فَإِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا وَ لَهُ دَعْوَةٌ مُسْتَجَابَةٌ [کافی ، ج۳ ، ص۱۱۷] .

۲. وظایف اطرافیان مریض

۱. دعا به مریض

۱ـ دعاء المساکین للمریض :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) لَا تَسْتَخِفُّوا بِدُعَاءِ الْمَسَاكینِ لِلْمَرْضَی مِنْكمْ فَإِنَّهُ یسْتَجَابُ لَهُمْ فِیكمْ وَ لَا یسْتَجَابُ لَهُمْ فِی أَنْفُسِهِمْ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) یسْتَحَبُّ لِلْمَرِیضِ أَنْ یعْطِی السَّائِلَ بِیدِهِ وَ یأْمُرَ السَّائِلَ أَنْ یدْعُوَ لَهُ [کافی ، ج۴ ، ص۳] .

۲. پرستاری

۱ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ قَامَ عَلَی مَرِیضٍ یوْماً وَ لَیلَةً بَعَثَهُ اللَّهُ مَعَ إِبْرَاهِیمَ الْخَلِیلِ (ع) فَجَازَ عَلَی الصِّرَاطِ كَالْبَرْقِ الْخَاطِفِ

اللَّامِعِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۸] .

۱. مستكبران

۱. صفت استكبار

۱. از صفات شيطان

أَبى وَ اسْتَكبَرَ وَ كانَ مِنَ الْكافِرِينَ [بقره ، ۳۴] .

۲. از صفات كفار

وَ أَمَّا الَّذِينَ كفَرُوا أَ فَلَمْ تَكنْ آياتِى تُتْلى عَلَيكمْ فَاسْتَكبَرْتُمْ وَ كنْتُمْ قَوْماً مُجْرِمِينَ [جاثيه ، ۳۱] .

۳. از صفات يهود

أَ فَكلَّما جاءَكمْ رَسُولٌ بِما لا تَهْوى أَنْفُسُكمُ اسْتَكبَرْتُمْ [بقره ، ۸۷] .

۲. نشانه هاى مستكبران

۱. نشنيدن سخنان حق

وَ إِذا تُتْلى عَلَيهِ آياتُنا وَلّى مُسْتَكبِراً كأَنْ لَمْ يسْمَعْها [لقمان ، ۷] .

۲. مسخره رهبر الهى

وَ كلَّما مَرَّ عَلَيهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود ، ۳۸] .

۳. مسخره اهل ايمان

زُينَ لِلَّذِينَ كفَرُوا الْحَياةُ الدُّنْيا وَ يسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا [بقره ، ۲۱۲] .

وَ يسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا [بقره ، ۲۱۲] .

۴. تكذيب وقتل رهبرى

أَ فَكلَّما جاءَكمْ رَسُولٌ بِما لا تَهْوى أَنْفُسُكمُ اسْتَكبَرْتُمْ فَفَرِيقاً كذَّبْتُمْ وَ فَرِيقاً تَقْتُلُونَ [بقره ، ۸۷] .

فَرِيقاً يقْتُلُونَ [مائده ، ۷۰] .

۵. شكنجه مسلمانان

يسُومُونَكمْ سُوءَ الْعَذابِ يذَبِّحُونَ أَبْناءَكمْ وَ يسْتَحْيونَ نِساءَكمْ [بقره ، ۴۹] .

يذَبِّحُونَ أَبْناءَكمْ وَ يسْتَحْيونَ نِساءَكمْ [بقره ، ۴۹] .

۶. نابودى نسل انسانيت

يذَبِّحُونَ أَبْناءَكمْ [بقره ، ۴۹] .

لَأُقَطِّعَنَّ أَيدِيكمْ وَ أَرْجُلَكمْ مِنْ خِلافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكمْ أَجْمَعِينَ [اعراف ، ۱۲۴] .

وَ إِذا تَوَلّى سَعى فِى الْأَرْضِ لِيفْسِدَ فِيها وَ يهْلِك الْحَرْثَ وَ النَّسْلَ [بقره ، ۲۰۵] .

۷. تهديد

قالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّك يا شُعَيبُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَك مِنْ قَرْيتِنا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنا [اعراف ، ۸۸] .

۸. کارشکنی

هُمُ الَّذِينَ يقُولُونَ لاـ تُنْفِقُوا عَلى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّى ينْفَضُّوا وَ لِلّهِ خَزائِنُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ لكنَّ الْمُنافِقِينَ لا يفْقَهُونَ [منافقون ، ۷] .

۹. استخفاف عقول و اندیشه ها

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف ، ۵۴] .

۱۰. فساد

إِنَّ الْمُلُوك إِذا دَخَلُوا قَرْيةً أَفْسَدُوها [نمل ، ۳۴] .

يقْطَعُونَ ما أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَنْ يوصَلَ وَ يفْسِدُونَ فِی الْأَرْضِ [بقره ، ۲۷] .

۱۱. انکار حق

إِلهُكمْ إِلهٌ واحِدٌ فَالَّذِينَ لا يومِنُونَ بِالآخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكرَةٌ وَ هُمْ مُسْتَكبِرُونَ [نحل ، ۲۲] .

قُلُوبُهُمْ مُنْكرَةٌ وَ هُمْ مُسْتَكبِرُونَ [نحل ، ۲۲] .

أَبى وَ اسْتَكبَرَ [بقره ، ۳۴] .

۳. سیمای مستکبران

۱. دعوت بسوی خود

وَ لَنْ تَرْضى عَنْك الْيهُودُ وَ لاَ النَّصارى حَتّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ [بقره ، ۱۲۰] .

۲. برگشت از ایمان

وَدَّ كثِيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يرُدُّونَكمْ مِنْ بَعْدِ إِيمانِكمْ [بقره ، ۱۰۹] .

۳. عدم خیرخواهی

ما يوَدُّ الَّذِينَ كفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكتابِ وَ لاَ الْمُشْرِكينَ أَنْ ينَزَّلَ عَلَيكمْ مِنْ خَيرٍ [بقره ، ۱۰۵]

۴. گناه روی گناه

إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِيزْدادُوا إِثْماً [آل عمران ، ۱۷۸] .

۵. انتخاب براساس هوسها

أَ فَتُؤمِنُونَ بِبَعْضِ الْكتابِ [بقره ، ۸۵] .

أَ فَتُومِنُونَ بِبَعْضِ الْكتابِ وَ تَكفُرُونَ بِبَعْضٍ [بقره ، ۸۵] .

۶. عشق به دنیا

زُينَ لِلَّذِينَ كفَرُوا الْحَياةُ الدُّنْيا وَ يسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا [بقر ، ۲۱۲] .

۷. دل مردگی ولجاجت

وَ لَئِنْ أَتَيتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكتابَ بِكلِّ آيةٍ ما تَبِعُوا قِبْلَتَك [بقره ، ۱۴۵] .

۸. گمراهی

وَ إِذا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ [بقره ، ۲۰۶] .

أَنَا أُحْيی وَ أُمِيتُ [بقره ، ۲۵۸] .

قالُوا لَیسَ عَلَینا فِی الْأَمِّیِّینَ سَبِیلٌ [آل عمران ، ۷۵] .

۹. استنکاف از عبادت

وَ مَنْ یسْتَنْکفْ عَنْ عِبادَتِهِ وَ یسْتَکبِرْ [نساء ، ۱۷۲] .

أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ صالِحاً مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ [اعراف ، ۵۷] .

إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِی وَ کادُوا یقْتُلُونَنِی [اعراف ، ۱۵۰] .

۱۰. جهل مرکب

وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ قالُوا إِنَّما نَحْنُ مُصْلِحُونَ [بقره ، ۱۱] .

۱۱. اهانت به مؤمنین

وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ آمِنُوا کما آمَنَ النّاسُ قالُوا أَ نُومِنُ کما آمَنَ السُّفَهاءُ [بقره ، ۱۳] .

۱۲. ظلم به نفس

إِنَّکمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَکمْ بِاتِّخاذِکمُ الْعِجْلَ [بقره ، ۵۴] .

۱۳. بی محبت به مؤمنین

ها أَنْتُمْ أُولاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَ لا یحِبُّونَکمْ وَ تُومِنُونَ بِالْکتابِ کلِّهِ وَ إِذا لَقُوکمْ قالُوا آمَنّا وَ إِذا خَلَوْا عَضُّوا عَلَیکمُ الْأَنامِلَ مِنَ الْغَیظِ قُلْ مُوتُوا بِغَیظِکمْ [آل عمران ، ۱۱۹] .

۱۴. عداوت قلبی

وَدُّوا ما عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضاءُ مِنْ أَفْواهِهِمْ وَ ما تُخْفِی صُدُورُهُمْ أَکبَرُ [آل عمران ، ۱۱۸] .

۱۵. خوشحالی قلب با ضرر به مؤمنین

وَ إِنْ تُصِبْکمْ سَیئَةٌ یفْرَحُوا بِها [آل عمران ، ۱۲۰] .

۴. علل و منشأ استکبار

۱. تقلید نیاکان

نَتَّبِعُ ما أَلْفَینا عَلَیهِ آباءَنا أَ وَ لَوْ کانَ آباؤهُمْ لا یعْقِلُونَ شَیئاً وَ لا یهْتَدُونَ [بقره ، ۱۷۰] .

۲. دنیاخواهی

وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْهُ وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ [بقره ، ۲۴۷] .

۳. زینت دنیا

زُینَ لِلَّذِینَ کفَرُوا الْحَیاةُ الدُّنْیا وَ یسْخَرُونَ مِنَ الَّذِینَ آمَنُوا [بقره ، ۲۱۲] .

۴. حب شهوت

زُینَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِینَ وَ الْقَناطِیرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَیلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ الْأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ ذلِک مَتاعُ الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ [آل عمران ، ۱۴] .

۵. تبعیت شیطان

لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّیطانِ [بقره ، ۱۶۸] .

۶. ارتداد

مَنْ يرْتَدَّ مِنْكمْ عَنْ دِينِهِ [مائده ، ۵۴] .

۷. بلاد کفر

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنْ تُطِیعُوا فَرِیقاً مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ یرُدُّوکمْ بَعْدَ إِیمانِکمْ کافِرِینَ [آل عمران ، ۱۰۰] .

۸. حل شدن در گناه

مَنْ کسَبَ سَیئَةً وَ أَحاطَتْ بِهِ خَطِیئَتُهُ [بقره ، ۸۱] .

۹. فروختن آخرت به دنیا

أُولئِک الَّذِینَ اشْتَرَوُا الْحَیاةَ الدُّنْیا بِالْآخِرَةِ [بقره ، ۸۶] .

۱۰. معامله ضلالت

اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدی وَ الْعَذابَ بِالْمَغْفِرَةِ [بقره ، ۱۷۵] .

۱۱. پناهندگی به کفار

لَنْ نَصْبِرَ عَلی طَعامٍ واحِدٍ... أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِی هُوَ أَدْنی بِالَّذِی هُوَ خَیرٌ اهْبِطُوا مِصْراً فَإِنَّ لَکمْ ما سَأَلْتُمْ وَ ضُرِبَتْ عَلَیهِمُ الذِّلَّةُ وَ الْمَسْکنَةُ وَ باؤ بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ [بقره ، ۶۱] .

وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ [بقره ، ۶۱] .

ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَکمْ بِاتِّخاذِکمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلی بارِئِکمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَکمْ ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ [بقره ، ۵۴] .

۵. عواقب استکبار

۱. قلب مریض

فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ [بقره ، ۱۰] .

۲. غفلت قلب

قُلُوبُنا غُلْفٌ [بقره ، ۸۸] .

سَواءٌ عَلَیهِمْ أَ أَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لا یومِنُونَ [بقره ، ۶] .

۳. ختم قلب

خَتَمَ اللّهُ عَلی قُلُوبِهِمْ [بقره ، ۷] .

۴. کوری دل

صُمٌّ بُکمٌ عُمْی فَهُمْ لا یرْجِعُونَ [بقره ، ۱۸] .

۵. نفرت از خدا

یجْعَلُونَ أَصابِعَهُمْ فِی آذانِهِمْ [بقره ، ۱۹] .

۶. قساوت قلب

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِک فَهِی کالْحِجارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَ إِنَّ مِنَ الْحِجارَةِ لَما یتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهارُ وَ إِنَّ مِنْها لَما یشَّقَّقُ فَیخْرُجُ مِنْهُ الْماءُ وَ إِنَّ مِنْها لَما یهْبِطُ مِنْ خَشْیةِ اللّهِ [بقره ، ۷۴] .

۷. افکار باطل

لَنْ تَمَسَّنَا النّارُ إِلاّ أَیاماً مَعْدُودَةً [بقره ، ۸۰] .

لَنْ يدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاّ مَنْ كانَ هُوداً أَوْ نَصارى [بقره ، ۱۱۱] .

وَ قالَتِ الْيهُودُ لَيسَتِ النَّصارى عَلى شَيءٍ [بقره ، ۱۱۳] .

۸. خلط گناه و ثواب

وَ إذا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ [بقره ، ۲۰۶] .

۹. برگشت به عقب

ثُمَّ وَلَّيتُمْ مُدْبِرِينَ [توبه ، ۲۵] .

ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكمْ بِاتِّخاذِكمُ الْعِجْلَ [بقره ، ۵۴] .

ينْقَلِبُ عَلى عَقِبَيهِ [بقره ، ۱۴۳] .

انْقَلَبْتُمْ عَلى أَعْقابِكمْ [آل عمران ، ۱۴۴] .

كيفَ يهْدِى اللّهُ قَوْماً كفَرُوا بَعْدَ إِيمانِهِمْ [آل عمران ، ۸۶] .

ا إِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كفَرُوا يرُدُّوكمْ عَلى أَعْقابِكمْ فَتَنْقَلِبُوا خاسِرِينَ [آل عمران ، ۱۴۹] .

۱۰. حسرت قیامت

كذلِك يرِيهِمُ اللّهُ أَعْمالَهُمْ حَسَراتٍ عَلَيهِمْ [بقره ، ۱۶۷] .

۶. ارتداد واستکبار

۱. موجب حبط عمل

مَنْ يرْتَدِدْ مِنْكمْ عَنْ دِينِهِ فَيمُتْ وَ هُوَ كافِرٌ فَأُولئِك حَبِطَتْ أَعْمالُهُمْ فِى الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ [بقره ، ۲۱۷] .

۲. ضرر به نفس نه به خدا

وَ مَنْ ينْقَلِبْ عَلى عَقِبَيهِ فَلَنْ يضُرَّ اللّهَ شَيئاً [آل عمران ، ۱۴۴] .

وَ لا يحْزُنْك الَّذِينَ يسارِعُونَ فِى الْكفْرِ إِنَّهُمْ لَنْ يضُرُّوا اللّهَ شَيئاً [آل عمران ، ۱۷۶] .

إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكفْرَ بِالْإِيمانِ لَنْ يضُرُّوا اللّهَ شَيئاً [آل عمران ، ۱۷۷] .

۳. راه برای برگشت

وَ الَّذِينَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكرُوا اللّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَ مَنْ يغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ وَ لَمْ يصِرُّوا عَلى ما فَعَلُوا وَ هُمْ يعْلَمُونَ [آل عمران ، ۱۳۵] .

۴. فریبندگی استکبار

۱. تبلیغاتی

۱. بازبان

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ يعْجِبُك قَوْلُهُ فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يشْهِدُ اللّهَ عَلى ما فِى قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ [بقره ، ۲۰۴] .

۲. باقلب

فَأَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيغٌ فَيتَّبِعُونَ ما تَشابَهَ مِنْهُ ابْتِغاءَ الْفِتْنَةِ [آل عمران ، ۷] .

۳. بامنطق

آمَنُوا وَجْهَ النَّهارِ وَ اكفُرُوا آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [آل عمران ، ۷۲] .

۴. بادین

یلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْكتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكتابِ وَ ما هُوَ مِنَ الْكتابِ [آل عمران ، ۷۸] .

۵. باستایش

یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ [آل عمران ، ۱۸۸] .

۲. جنسی

۱. نفوذ از طریق ازدواج

وَ لا تَنْكحُوا الْمُشْرِكاتِ حَتّی یومِنَّ وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِكةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكمْ وَ لا تُنْكحُوا الْمُشْرِكینَ حَتّی یومِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُومِنٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِك وَ لَوْ أَعْجَبَكمْ أُولئِك یدْعُونَ إِلَی النّارِ وَ اللّهُ یدْعُوا إِلَی الْجَنَّةِ [بقره ، ۲۲۱] .

۲. آزادی در مسائل جنسی

وَ لا تَنْكحُوا الْمُشْرِكاتِ حَتّی یومِنَّ وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِكةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكمْ وَ لا تُنْكحُوا الْمُشْرِكینَ حَتّی یومِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُومِنٌ خَیرٌ مِنْ مُشْرِك وَ لَوْ أَعْجَبَكمْ [بقره ، ۲۲۱] .

۷. اهداف استکبار

۱. بی دینی

وَ لا یزالُونَ یقاتِلُونَكمْ حَتّی یرُدُّوكمْ عَنْ دِینِكمْ إِنِ اسْتَطاعُوا [بقره ، ۲۱۷] .

۲. اضلال

وَدَّتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ یضِلُّونَكمْ وَ ما یضِلُّونَ إِلاّ أَنْفُسَهُمْ وَ ما یشْعُرُونَ [آل عمران ، ۶۹] .

۸. وظایف مادر مقابل استکبار

۱. کفر به استکبار

فَمَنْ یكفُرْ بِالطّاغُوتِ وَ یومِنْ بِاللّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَك بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقی [بقره ، ۲۵۶] .

۲. لزوم استقلال

لِئَلّا یكونَ لِلنّاسِ عَلَیكمْ حُجَّةٌ [بقره ، ۱۵۰] .

لا یتَّخِذِ الْمُومِنُونَ الْكافِرِینَ أَوْلِیاءَ مِنْ دُونِ الْمُومِنِینَ وَ مَنْ یفْعَلْ ذلِك فَلَیسَ مِنَ اللّهِ فِی شَیءٍ إِلاّ أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقاةً [آل عمران ، ۲۸] .

۳. لزوم قاطعیت برمکتب خود

لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْواءَهُمْ مِنْ بَعْدِ ما جاءَك مِنَ الْعِلْمِ إِنَّك إِذاً لَمِنَ الظّالِمِینَ [بقره ، ۱۴۵] .

۴. لزوم تحقیر مستکبران

أَلا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهاءُ [بقره ، ۱۳] .

وَ مَنْ یرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْراهِیمَ إِلاّ مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ [بقره ، ۱۳۰] .

۵. نهراسیدن از تهدیدات و توطئه ها

فَلا تَخْشَوْهُمْ وَ اخْشَوْنِی [بقره ، ۱۵۰] .

وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لا یضُرُّکمْ کیدُهُمْ شَیئاً [آل عمران ، ۱۲۰] .

إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ [آل عمران ، ۱۲۵] .

وَ لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [آل عمران ، ۱۳۹] .

إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِیماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَکیلُ [آل عمران ، ۱۷۳] .

إِنَّما ذلِکمُ الشَّیطانُ یخَوِّفُ أَوْلِیاءَهُ فَلا تَخافُوهُمْ وَ خافُونِ [آل عمران ، ۱۷۵] .

۶. مبارزه با عالمان خود فروخته

إِنَّ الَّذِینَ یکتُمُونَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ الْکتابِ وَ یشْتَرُونَ بِهِ ثَمَناً قَلِیلاً [بقره ، ۱۷۴] .

وَ لا تَأْکلُوا أَمْوالَکمْ بَینَکمْ بِالْباطِلِ وَ تُدْلُوا بِها إِلَی الْحُکامِ لِتَأْکلُوا فَرِیقاً مِنْ أَمْوالِ النّاسِ بِالْإِثْمِ وَ أَنْتُمْ تَعْلَمُونَ [بقره ، ۱۸۸] .

۷. عدم کتمان کمالات افراد

وَ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطارٍ یودِّهِ إِلَیک وَ مِنْهُمْ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِدِینارٍ لا یودِّهِ إِلَیک [آل عمران ، ۷۵] .

لَیسُوا سَواءً مِنْ أَهْلِ الْکتابِ أُمَّةٌ قائِمَةٌ یتْلُونَ آیاتِ اللّهِ آناءَ اللَّیلِ وَ هُمْ یسْجُدُونَ [آل عمران ، ۱۱۳] .

یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ یأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ یسارِعُونَ فِی الْخَیراتِ وَ أُولئِک مِنَ الصّالِحِینَ [آل عمران ، ۱۱۴] .

۸. منع رابطه نفوذی

لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکمْ [آل عمران ، ۱۱۸] .

۹. جمع بندی منافع وضررها

قُلْ فِیهِما إِثْمٌ کبِیرٌ وَ مَنافِعُ لِلنّاسِ وَ إِثْمُهُما أَکبَرُ مِنْ نَفْعِهِما [بقره ، ۲۱۹] .

۱۰. شناخت ، جذب وحفظ نیروهای خودی

فَلَمّا أَحَسَّ عِیسی مِنْهُمُ الْکفْرَ قالَ مَنْ أَنْصارِی إِلَی اللّهِ قالَ الْحَوارِیونَ نَحْنُ أَنْصارُ اللّهِ [آل عمران ، ۵۲] .

۱۱. ایجاد پشتوانه مالی

وَ أَنْفِقُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ وَ أَحْسِنُوا إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ [بقره ، ۱۹۵] .

۱۲. عدم حسرت نسبت به دنیا

لا تَحْسَبَنَّ الَّذِینَ یفْرَحُونَ بِما أَتَوْا وَ یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ [آل عمران ، ۱۸۸] .

لا یغُرَّنَّک تَقَلُّبُ الَّذِینَ کفَرُوا فِی الْبِلادِ مَتاعٌ قَلِیلٌ ثُمَّ مَأْواهُمْ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمِهادُ [آل‌عمران ، ۱۹۶] .

۱۳. بینش اعتقادی صحیح

عَسی أَنْ تَکرَهُوا شَیئاً وَ هُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ عَسی أَنْ تُحِبُّوا شَیئاً وَ هُوَ شَرٌّ لَکمْ [بقره ، ۲۱۶] .

۱۴. انفاق به مستضعفان

وَ أَنْفِقُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ [بقره ، ۱۹۵] .

۱۵. کفر به طاغوت

فَمَنْ یکفُرْ بِالطّاغُوتِ [بقره ، ۲۵۶] .

لِئَلّا یکونَ لِلنّاسِ عَلَیکمْ حُجَّةٌ [بقره ، ۱۵۰] .

لا يَتَّخِذِ الْمُومِنُونَ الْكافِرِينَ أَوْلِياءَ [آل عمران ، ۲۸] .

۱۶. دعوت به مبارزه

دعوت به مبارزه برای نجات مستضعفان :

وَ ما لَكُمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِيلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِينَ يقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْيةِ الظّالِمِ أَهْلُها [نساء ، ۷۵] .

۱۷. حمایت از مستضعفان

حمایت از مستضعفان :

أُذِنَ لِلَّذِينَ يقاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَ إِنَّ اللّهَ عَلى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ [حج ، ۳۹] .

۱۸. یادآوری از زمان استضعاف

یادآوری از زمان استضعاف :

وَ اذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِی الْأَرْضِ [انفال ، ۲۶] .

۹. متفرقات

۱. سنت مهلت

وَ مَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلى عَذابِ النّارِ [بقره ، ۱۲۶] .

وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّما نُمْلِی لَهُمْ خَيرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّما نُمْلِی لَهُمْ لِيزْدادُوا إِثْماً [آل عمران ، ۱۷۸] .

۲. عفت دیندار

لِلْفُقَراءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ لا يسْتَطِيعُونَ ضَرْباً فِی الْأَرْضِ يحْسَبُهُمُ الْجاهِلُ أَغْنِياءَ مِنَ التَّعَفُّفِ [بقره ، ۲۷۳] .

۳. معذور بودن مستضعفان از هجرت

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّاهُمُ الْمَلائِكَةُ ظالِمِی أَنْفُسِهِمْ قالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قالُوا كُنّا مُسْتَضْعَفِينَ فِی الْأَرْضِ قالُوا أَ لَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةً فَتُهاجِرُوا فِيها فَأُولئِكَ مَأْواهُمْ جَهَنَّمُ وَ ساءَتْ مَصِيراًإِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ لا يسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَ لا يهْتَدُونَ سَبِيلًا [نساء ، ۹۷-۹۸] .

۴. حاکمیت مستضعفان

وَ نُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِی الْأَرْضِ وَ نَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَ نَجْعَلَهُمُ الْوارِثِينَ [قصص ، ۵] .

۱. مسجد

۱. بنای مسجد

۱. ساختن مسجد

کعبه به دست ابراهیم علیه‌السلام بازسازی شد : وَ إِذْ يرْفَعُ إِبْراهِيمُ الْقَواعِدَ مِنَ الْبَيتِ وَ إِسْماعِيلُ رَبَّنا تَقَبَّلْ مِنّا [بقره /۱۲۷] .

عن النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : من بنی لله (اخلاص) مسجدا یعبد (جماعت) الله فیه من مال حلال (مال حلال) بنی الله له بیتا فی الجنة من درّ و یاقوت [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۴]

ساختن مسجد :

۱ ـ رسول خداصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمهنگام ورود به مدینه قطعه زمینی را به ده دینار خرید و آنگاه فرمود در آنجا مسجدی ساخته شود و خود پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمدر ساختن مسجد گل حمل می‌کرد. [تاریخ پیامبر دکتر آیتی ، ص ۲۱۰]

۲ ـ قال (ع) : ابْنُوا الْمَسَاجِدَ وَ اجْعَلُوهَا جُمّاً [وسائل الشیعهٔ ، ج ۵ ، ص۲۱۶] .

ـ کل بناء وبال علی صاحبه یوم القیامهٔ الا المساجد [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۴۸]

۴ ـ امام خمینی در تحریر ، ج ۱ ، ص۱۳۸ می فرمایند : استحباب الصلوهٔ فی المساجد و کراههٔ تعطیله...

من المستحبات الاکیدهٔ بناء المسجد و فیه اجر عظیم و ثواب جسیم.

عن النبی (ص) أنه قال فی خطبهٔ طویل : ... من بنی مسجدا فی الدنیا أعطاه بکل شبر منه [بحار الانوار ، ج ۸۰ ، ص۳۶۷] .

أو قال بکل ذراع منه مسیرهٔ أربعین ألف ألف عام مدینهٔ من ذهب و فضهٔ و درّ و یاقوت و زمرد و زبرجد و لؤلؤ

۵ ـ قال النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : من بسط فیه حصیرا صلی علیه سبعون الف ملک حتی ینقطع ذلک الحصیر [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۶]

۶ ـ کعبه به دست حضرت آدم ساخته شد.

۷ ـ إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکهَٔ مُبارَکاً [آل عمران /۹۶] .

۸ ـ در خطبه قاصعه می‌خوانیم : خداوند از زمان حضرت آدم مردم را با این کعبه آزمایش فرموده است.

۹ ـ قال الباقر (ع) : مَنْ بَنَی مَسْجِداً کمَفْحَصِ (گودی که مرغ برای تخم گذاری می‌کند) قَطَاهٍٔ بَنَی اللَّهُ لَهُ بَیتاً فِی الْجَنَّهِٔ [من لا یحضره الفقیه ، ج ۱ ، ص۲۳۵] .

در ساختن مسجد مدینه رسول اکرمصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم؛یعمل فیه بنفسه و یتولی حمل الحجارهٔ و هو فرح مستبشر. [فروغ ابدیت ، ج ۱ ، ص۳۶۹]

اول مسجد بعد خانه : إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکهَٔ مُبارَکاً [آل عمران /۹۶] .

ـ منار بلند ممنو (ع) : (امام زمانعج الله تعالی فرجه الشریفمناره‌های بلند را خراب می‌کند) (مناره بلند از اختراعات خلیفه دوم است) عَنِ الْجَعْفَرِی قَالَ کنْتُ عِنْدَ أَبِی مُحَمَّدٍ (ع) فَقَالَ : " إِذَا خَرَجَ الْقَائِمُ (ع) أَمَرَ بِهَدْمِ الْمَنَارِ وَ الْمَقَاصِیرِ الَّتِی فِی الْمَسْجِدِ" [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۸۴] .

عَنِ السَّکونِی عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ آبَائِهِ (ع) : " أَنَّ عَلِیاً (ع) مَرَّ عَلَی مَنَارَهٍٔ طَوِیلَهٍٔ فَأَمَرَ بِهَدْمِهَا ثُمَّ قَالَ لَا تُرْفَعُ الْمَنَارَهُٔ إِلَّا مَعَ سَطْحِ الْمَسْجِدِ" [وسائل الشیعهٔ ، ج۵ ، ص ۲۳۰] .

تصاویر در مسجد نباشد : (وقت نماز روی تصاویر پرده کشیده شود) دو طرف مهرها صاف و نقش و نگار نداشته باشد.

کمک به ساخت مسجد : ان رسول الله (ص) یتولّی حمل الحجارهٔ

۲. مکان ساختن مسجد

بی محراب باشد :

عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِیهِ عَنْ عَلِی (ع) أَنَّهُ کانَ یکسِرُ الْمَحَارِیبَ إِذَا رَآهَا فِی الْمَسَاجِدِ وَ یقُولُ کأَنَّهَا مَذَابِحُ الْیهُودِ" [وسائل الشیعهٔ ، ج۵ ، ص۲۳۷] .

ـ انتخاب مکان مسجد : امام صادق (ع) به کسی که در مسیر راه مکه مسجد ساخت فرمود : عن هاشم الحلال قال : دخلت أنا و أبو الصباح الکنانی علی أبی عبد الله (ع) فقال له : " یا أبا الصباح! ما تقول فی هذه المساجد التی بنتها الحاج فی طریق مکهٔ

فقال بخ بخ تلك أفضل المساجد " [بحار الانوار ، ج۸۱ ، ص۱۱] .

لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيهِمْ مَسْجِداً [كهف /۲۱] .

فِى بُيوتٍ أَذِنَ اللّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يذْكرَ فِيهَا اسْمُهُ يسَبِّحُ لَهُ فِيها بِالْغُدُوِّ وَ الْآصالِ [نور /۳۶] .

همينكه به امام صادقعليه‌السلامگفتم : من از نماز در مساجد اهل سنت كراهت دارم. فرمود : " مساجد محلى هستند كه خون انبياء آنجا ريخته شده است".

عَنِ ابْنِ أَبِی عُمَيرٍ عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِهِ قَالَ قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنِّی لَأَكرَهُ الصَّلَاةَ فِی مَسَاجِدِهِمْ. فَقَالَ : " لَا تَكرَهْ فَمَا مِنْ مَسْجِدٍ بُنِی إِلَّا عَلَى قَبْرِ نَبِی أَوْ وَصِی نَبِی قُتِلَ فَأَصَابَ تِلْك الْبُقْعَةَ رَشَّةٌ مِنْ دَمِهِ فَأَحَبَّ اللَّهُ أَنْ يذْكرَ فِيهَا فَأَدِّ فِيهَا الْفَرِيضَةَ وَ النَّوَافِلَ وَ اقْضِ مَا فَاتَك" [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۲۲۵] .

۳. بانى مسجد

إِنَّما يعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَى الزَّكاةَ وَ لَمْ يخْشَ إِلاَّ اللّهَ [توبه /۱۸] .

ما كانَ لِلْمُشْرِكينَ أَنْ يعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ [توبه /۱۷] .

وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللّهِ أَنْ يذْكرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعى فِى خَرابِها أُولئِك ما كانَ لَهُمْ أَنْ يدْخُلُوها إِلاّ خائِفِينَ لَهُمْ فِى الدُّنْيا خِزْى وَ لَهُمْ فِى الْآخِرَةِ عَذابٌ عَظِيمٌ [بقره /۱۱۴] .

ما كانَ لِلْمُشْرِكينَ أَنْ يعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ شاهِدِينَ عَلى أَنْفُسِهِمْ بِالْكفْرِ [توبه /۱۷] .

نه هر درآمدى مشروع است و نه هر مشاركتى ارزشمند.

كسانى كه تظاهر به بى دينى مى‌كنند ، حق دخالت در امور مسجد را ندارند.

عمل به تنهايى كافى نيست ، نيت نقش اساسى دارد.

متولى بايد داراى صفات قرآنى باشد.

از نظر اعتقادى :

إِنَّما يعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَى الزَّكاةَ وَ لَمْ يخْشَ إِلاَّ اللّهَ [توبه /۱۸] .

از نظر عملى : وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَى الزَّكاةَ [توبه /۱۸] .

از نظر روحى : لَمْ يخْشَ إِلاَّ اللّهَ [توبه /۱۸] .

رزمندگان مخلص (و بسيجيان مؤمن) بالاتر از بانيان و متوليان مساجد هستند.

أَ جَعَلْتُمْ سِقايةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ وَ جاهَدَ فِى سَبِيلِ اللّهِ لا يسْتَوُونَ عِنْدَ اللّهِ [توبه /۱۹] .

بانيان و متوليان بايد با تقوا باشند.إِنْ أَوْلِياؤهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ [انفال /۳۴] .

۴. آبادى مسجد

۱. تعمير واحياء

تعمير مساجد :

إِنَّما يعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ [توبه /۱۸] .

ما كانَ لِلْمُشْرِكينَ أَنْ يعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ شاهِدِينَ عَلى أَنْفُسِهِمْ بِالْكفْرِ [توبه /۱۷] .

در ساختن مسجد مدينه خود رسول اللهصلى‌الله‌عليه‌وآله‌وسلمشكستن سنگ را به عهده داشت. [فروغ ابديت ، ج۱ ، ص۳۶۹]

عَنْ أَبِی ذَرٍّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی وَصِیَّتِهِ لَهُ ... فَقُلْتُ کیفَ یعْمَرُ مَسَاجِدُ اللَّهِ؟ قَالَ : " لَا تُرْفَعُ فِیهَا الْأَصْوَاتُ وَ لَا یخَاضُ فِیهَا بِالْبَاطِلِ وَ لَا یشْتَرَی فِیهَا" [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۳۳] .

وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللَّهِ أَنْ یذْکرَ فِیهَا اسْمُهُ وَ سَعی فِی خَرابِها [بقره /۱۱۴] .

خراب کردن مسجد کوبیدن ساختمان آن نیست ، بلکه هرگونه عملی که سبب از رونق افتادن مسجد شود ، خراب کردن مسجد است.

ابوذر پرسید : آباد کردن مسجد چگونه است؟ قالصلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلم : لا ـ یخاض فیها بالباطل و لا یشتری فیها وَ لَا یبَاعُ وَ اتْرُک اللَّغْوَ مَا دُمْتَ فِیهَا [وسائل ، ج۳ ، ص۵۰۷]

فیض کاشانی عمارت مسجد را شامل ساختمان ، اصلاح ، نظافت ، روشنائی ، آمد و رفت ، عبادت ، دعا ، درس و تربیت می‌داند. [فیض کاشانی ، تفسیر صافی] .

جهات ایمنی (کپسول آتش نشانی) (پله‌های کوتاه برای سالمندان) (سراشیبی برای ویلچرها)

وسائل راحتی (تنظیم حرارت و برودت) بزرگ بودن درهای خروجی یا متعدد بودن آن.

هر کس حق تعمیر ندارد.ما کانَ لِلْمُشْرِکینَ أَنْ یعْمُرُوا مَساجِدَ اللَّهِ [توبه /۱۷.] أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَی " لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَی التَّقْوی مِنْ أَوَّلِ یوْمٍ" (توبه/ ۱۰۸) قَالَ : " مَسْجِدُ قُبَا" [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۲۸] ..

تعمیر مسجد با نماز خواندن آن است :

پیامبرصلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلمفی ذیل حدیثی طولانی می فرمایند : "خداوند به اهل شهرهای گناه کار خطاب می‌فرماید که اگر گروهیالعامرین بصلوتهم ارضی و مساجدینباشند همه را عذاب می‌کنم". قال رسول الله (ص) : إِنَّ اللَّهَ جَلَّ جَلَالُهُ إِذَا رَأَی أَهْلَ قَرْیةٍ قَدْ أَسْرَفُوا فِی الْمَعَاصِی وَ فِیهَا ثَلَاثَةُ نَفَرٍ مِنَ الْمُومِنِینَ نَادَاهُمْ جَلَّ جَلَالُهُ.

یا أَهْلَ مَعْصِیتِی لَوْ لَا مَنْ فِیکمْ مِنَ الْمُومِنِینَ الْمُتَحَابِّینَ بِجَلَالِی الْعَامِرِینَ بِصَلَاتِهِمْ أَرْضِی وَ مَسَاجِدِی وَ الْمُسْتَغْفِرِینَ بِالْأَسْحَارِ خَوْفاً مِنِّی لَأَنْزَلْتُ بِکمْ عَذَابِی. [وسائل الشیعة ، ج۱۶ ، ص۹۲ و جلد ۵ ص۲۰۵] .

احیاء مساجد خراب :

علیعلیه‌السلام : "مسجد خراب در پیشگاه خدا شکایت می‌کند و اگر مردم مجددا به آبادانی آن مسجد بپردازند خوشحال می‌شود. آن چنان که یکی از شما گم شده‌ای داشته باشد و پیدا شود". [بحار ، ج۸۳ (ایران) ، ص ۳۸۰]

۲. نظافت

تصاویر در مسجد نباشد : (وقت نماز روی تصاویر پرده کشیده شود) دو طرف مهرها صاف و نقش و نگار نداشته باشد.

بهداشت ظروف و قندان و سفره. سیگار و جا سیگاری در مسجد ممنوع.

افرادی که مرض مُسری دارند (آنفلوانزا ، زکام و...) به مسجد نروند.

اگر از دستشویی بیرون آمده بدون صابون مصافحه نکند.

۳. روشنائی

مسجد متروکه در قیامت شکایت می‌کند مثل عالم در میان جاهل و قرآنی که متروک شده است. [تحریر امام و بحار ، ج۸۳ ، ص۳۶۸]

قال رسول الله (ص) : مَنْ أَسْرَجَ فِی مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ سِرَاجاً لَمْ تَزَلِ الْمَلَائِکةُ وَ حَمَلَةُ الْعَرْشِ یسْتَغْفِرُونَ لَهُ مَا دَامَ فِی ذَلِک الْمَسْجِدِ ضَوْءٌ مِنَ السِّرَاجِ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۳۷] .

قال رسول الله (ص) : مَنْ كنَسَ الْمَسْجِدَ يوْمَ الْخَمِيسِ وَ لَيلَةَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرَجَ مِنْهُ مِنَ التُّرَابِ مَا يذَرُّ فِی الْعَينِ غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۳۳] .
قال النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : من علق فی مسجد قنديلا صلی عليه سبعون الف ملک حتی ينطفیء ذلک القنديل [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۶]
۴. فرش
قال النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : من بسط فيه حصيرا صلی عليه سبعون الف ملک حتی ينقطع ذلک الحصير [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۶]
فرش مسجد : کشيدن پارچه روی فرش به صورت کلی ، يا به طور نوار برای سجاده.
۵. بوی مسجد
خوشبو کردن مسجد : جمّروا المساجد فی کل اسبوع
علمای اهل سنت و بعضی از علمای شيعه گفته‌اند : مستحب است هفته ای يک بار مسجد را خوشبو و معطر کنند.
صاحب حدائق از جمله مستحبات مسجد شمرده و اين حديث را از حضرت محمد (ص) نقل کرده : قال رسول الله (ص) : ... وَ جَمِّرُوهَا فِی كلِّ سَبْعَةِ أَيامٍ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۸۱] .
قال النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : تحفة الملائكة تجمير المساجد (ای تبخير بالنجور الطيب) [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۶۵]
عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ قَالَ : كانَتْ لِعَلِی بْنِ الْحُسَينِ (ع) قَارُورَةُ مِسْک فِی مَسْجِدِهِ فَإِذَا دَخَلَ لِلصَّلَاةِ أَخَذَ مِنْهُ فَتَمَسَّحَ بِهِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۱۵] .
امام صادق (ع) : رسول اکرم ظرف عطری داشت که بعد از وضوء استفاده می کردند ، و هر گاه از منزل بيرون می‌آمدند عَرَفُوا أَنَّهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِرَائِحَتِهِ [کافی ، ج۶ ، ص۵۱۵] .
قال اميرالمومنين (ع) : مَنْ أَكلَ شَيئاً مِنَ الْمُوذِياتِ رِيحُهَا فَلَا يقْرَبَنَّ الْمَسْجِدَ [تهذيب الاحکام ، ج۳ ، ص۲۵۵] .
۶. بودجه
۱ ـ از طاغوت نباشد :
۲ ـ از منافق نباشد : مسجد ضراروَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَ كفْراً وَ تَفْرِيقاً بَينَ الْمُومِنِينَ [توبه /۱۰۷] .
۳ ـ بر اساس تقوی باشد : لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَی التَّقْوی مِنْ أَوَّلِ يوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ [توبه /۱۰۸] .
۴ ـ بودجه در اختيار هيئت امنا باشد : إِنْ أَوْلِياوهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ [انفال /۳۴] .
۷. توليت
۱ ـ وَ ما لَهُمْ أَلَّا يعَذِّبَهُمُ اللّهُ وَ هُمْ يصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ وَ ما كانُوا أَوْلِياءَهُ إِنْ أَوْلِياوهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ [انفال /۳۴] .
۲ ـ أَ جَعَلْتُمْ سِقايةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ جاهَدَ فِی سَبِيلِ اللّهِ لا يسْتَوُونَ عِنْدَ اللّهِ [توبه /۱۹] .
۳ ـ ما كانَ لِلْمُشْرِكينَ أَنْ يعْمُرُوا مَساجِدَ اللّهِ [توبه /۱۷] .
۴ ـ قال النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : ان الله اذا احب عبدا جعله قيم مسجد [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۳]
۵ ـ ان الله اذا احب عبدا جعله قيم مسجد [کنزالعمال ، ج۷ ، ص۶۵۳]
۸. مؤذن

عن النبی (ص) : فی خطبهٔ طویلهٔ قال ... من تولی أذان مسجد من مساجد الله فأذن فیه و هو یرید وجه الله أعطاه الله ثواب أربعین ألف ألف صدیق و أربعین ألف ألف شهید و أدخل فی شفاعته أربعین‌الف الف [بحار ، ج۸، ص۱۹۳]

۹. جاذبه ها

الف ـ نظافت

ب ـ امام جماعت

ج ـ برنامه‌های آموزشی (منبری ، کتابخانه و...)

د ـ شرکت کننده‌ها

ه ـ کادر مسجد (هیئت امناء ، مؤذن و...)

۱۰. وضوخانه

قال رسول الله (ص) : جَنِّبوا مَسَاجِدَکمْ صِبْیانَکمْ وَ مَجَانِینَکمْ وَ شِرَاءَکمْ وَ بَیعَکمْ وَ اجْعَلُوا مَطَاهِرَکمْ عَلَی أَبْوَابِ مَسَاجِدِکمْ [تهذیب الاحکام ، ج۳، ص۲۵۴] .

نکات :

۱ ـ مسجد وضوخانه لازم دارد.

۲ ـ بیرون باشد.

۳ ـ دور نباشد.

وضوخانه بیرون از مسجد باشد :

۲. پاداش فضیلت ها

۱. مسجد درقرآن

انتخاب مسجد : قالَ الَّذِینَ غَلَبُوا عَلی أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَیهِمْ مَسْجِداً [کهف /۲۱] .

اولویت دادن : إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکةَ مُبارَکاً [آل عمران /۹۶] .

با اخلاص ساختن : لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَی التَّقْوی مِنْ أَوَّلِ یوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِیهِ [توبه /۱۰۸] .

تعمیر مساجد : إِنَّما یعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ [توبه /۱۸] .

هیئت امنا : إِنْ أَوْلِیاؤُهُ إِلَّا الْمُتَّقُونَ [انفال /۲۴] .

خادم مسجد : وَ عَهِدْنا إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ أَنْ طَهِّرا بَیتِی [بقره /۱۲۵] .

نذر برای خدمت مسجد : رَبِّ إِنِّی نَذَرْتُ لَک ما فِی بَطْنِی مُحَرَّراً [آل عمران /۳۵] .

باز گذاشتن درب مسجد : وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللّهِ أَنْ یذْکرَ فِیهَا اسْمُهُ [بقره /۱۱۴] .

برخورد با اهداف سوء استفاده : وَ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً [توبه /۱۰۷] .

جلوگیری از محو مساجد : وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِیعٌ وَ صَلَواتٌ وَ مَساجِدُ یذْکرُ فِیهَا اسْمُ اللّهِ کثِیراً [حج /۴۰] .

آداب مسجد : یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف /۳۱] .

۲. اهمیت مسجد

قال رسول الله (ص) : قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى أَلَا إِنَّ بُيوتِی فِی الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ تُضِیءُ لِأَهْلِ السَّمَاءِ كَمَا تُضِیءُ النُّجُومُ لِأَهْلِ الْأَرْضِ [وسائل الشيعة ، ج۱ ، ص۳۸۱] .

قال رسول الله (ص) : المساجد بيوت الله فی الأرض [بحار الانوار ، ج۲۳ ، ص۳۲۶] .

قال رسول الله (ص) : أَحَبُّ الْبِقَاعِ إِلَى اللَّهِ الْمَسَاجِدُ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۲] .

قال رسول الله (ص) : الْمَسَاجِدُ سُوقٌ مِنْ أَسْوَاقِ الْآخِرَةِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۱] .

الْمَسَاجِدُ أَنْوَارُ اللَّهِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۴۷] .

المسجد بيت كل مؤمن [كنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۰]

المساجد رياض الجنة [كنز العمال ، ج۷ ، ص۶۴۸]

قال رسول الله (ص) : الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۲] .

قال رسول الله (ص) : هُمْ فِی صَلَاتِهِمْ وَ اللَّهُ فِی حَوَائِجِهِمْ هُمْ فِی مَسَاجِدِهِمْ وَ اللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۵۵] .

قال رسول الله (ص) : إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يعْتَادُ الْمَسَاجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۲] .

النبیصلیاللهعليهوآلهوسلم : ان عمار بيوت الله هم اهل الله [كنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۱]

امام صادقعليهالسلام : عليكم بإتيان المساجد فإنها بيوت الله فی الأرض و من أتاها متطهرا طهره الله من ذنوبه و كتب من زواره فأكثروا فيها من الصلاة و الدعاء [بحار الانوار ، ج ۸۰ ، ص۳۸۴] .

قال رسول الله (ص) : كونُوا فِی الدُّنْيا أَضْيافاً وَ اتَّخِذُوا الْمَسَاجِدَ بُيوتاً [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۵۵] .

قَالَ عُثْمَانُ بْنُ مَظْعُونٍ لِلنَّبِی (ص) : إِنِّی هَمَمْتُ بِالسِّيَاحَةِ : فَقَالَ : "مَهْلًا يا عُثْمَانُ فَإِنَّ السِّيَاحَةَ فِی أُمَّتِی لُزُومُ الْمَسَاجِدِ وَ انْتِظَارُ الصَّلَاةِ بَعْدَ الصَّلَاةِ" [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۱۰۰] .

قال رسول الله (ص) : الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِيَاءِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۲] .

قال رسول الله (ص) : إِجَابَةُ الْمُوذِّنِ كفَّارَةُ الذُّنُوبِ وَ الْمَشْی إِلَى الْمَسْجِدِ طَاعَةُ اللَّهِ وَ طَاعَةُ رَسُولِهِ وَ مَنْ أَطَاعَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ أَدْخَلَهُ الْجَنَّةَ مَعَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَدَاءِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۵] .

قال النبیصلیاللهعليهوآلهوسلم : رياض الجنة المساجد [كنز العمال ، ج۷ ، ص۶۴۸]

مؤمن در مسجد مثل ماهی در آب و منافق مثل پرنده در قفس است.

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا نُودِی لِلصَّلاةِ مِنْ يوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلى ذِكرِ اللَّهِ وَ ذَرُوا الْبَيعَ [جمعه /۹] .

رجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيعٌ عَنْ ذِكرِ اللَّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِيتاءِ الزَّكاةِ [نور /۳۷] .

مربوط به كسانی است كه هنگام نداء و اذان ، كار را رها و به نماز می ايستند.

۱۰ ـ وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيها وَ تَرَكوک قائِماً [جمعه /۱۱] .

۱۱ ـ قَالَ‌الصادق (ع) : إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حُرُمَاتٍ ثَلَاثاً لَيسَ مِثْلَهُنَّ شَیءٌ كتَابُهُ وَ هُوَ حِكمَتُهُ وَ نُورُهُ وَ بَيتُهُ الَّذِی جَعَلَهُ قِبْلَةً لِلنَّاسِ لَا يقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ [وسائل الشيعة ، ج۴ ، ص۳۰۰] .

مسجدالحرام ام القرای مساجد است و بايد به همه مساجد نور و قدرت دهد.

مساجد ضرار فرزندان حرام زاده مسجدالحرام هستند.

توجه به مسجدالحرام و كعبه؛ يعنی توجه به امنيت و وحدت.

در مساجدی که اختلاف است روح امنیت کعبه و حرم نیست.
إِذْ قالَتِ امْرَأَتُ عِمْرانَ رَبِّ إِنِّی نَذَرْتُ لَکَ ما فِی بَطْنِی مُحَرَّراً فَتَقَبَّلْ مِنِّی إِنَّکَ أَنْتَ السَّمِیعُ الْعَلِیمُ [آل عمران /۳۵] .
عن ابی عبد الله (ع) قال : قَالَ مَشْیُ الرَّجُلِ فِی حَاجَةِ أَخِیهِ الْمُومِنِ یکتَبُ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ یمْحَی عَنْهُ عَشْرُ سَیئَاتٍ وَ یرْفَعُ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۶] .
عن ابی عبد الله (ع) قال : مَکتُوبٌ فِی التَّوْرَاةِ أَنَّ بُیوتِی فِی الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ فَطُوبَی لِعَبْدٍ تَطَهَّرَ فِی بَیتِهِ ثُمَّ زَارَنِی فِی بَیتِی أَلَا إِنَّ عَلَی الْمَزُورِ کرَامَةَ الزَّائِرِ [وسائل الشیعة ، ج۱ ، ص۳۸۱] .
عَنْ أَبِی ذَرٍّ عن النبی (ص) : فِی وَصِیتِهِ لَهُ قَالَ یا أَبَا ذَرٍّ إِنَّ اللَّهَ یعْطِیک مَا دُمْتَ جَالِساً فِی الْمَسْجِدِ بِکلِّ نَفَسٍ تَنَفَّسْتَ فِیهِ دَرَجَةً فِی الْجَنَّةِ وَ تُصَلِّی عَلَیک الْمَلَائِکةُ وَ یکتَبُ لَک بِکلِّ نَفَسٍ تَنَفَّسْتَ فِیهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ یمْحَی عَنْک عَشْرُ سَیئَاتٍ [وسائل الشیعة ، ج۴ ، ص۱۱۷] .
قال رسول الله (ص) : الجلوس فی المسجد انتظارا للصلاة عبادة [بحار الانوار ، ج ۸۰ ، ص ۳۸۰] .
عَنْ خَالِدِ بْنِ رِبْعِی قَالَ إِنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) دَخَلَ مَکةَ فِی بَعْضِ حَوَائِجِهِ فَوَجَدَ أَعْرَابِیاً مُتَعَلِّقاً بِأَسْتَارِ الْکعْبَةِ وَ هُوَ یقُولُ یا صَاحِبَ الْبَیتِ الْبَیتُ بَیتُک وَ الضَّیفُ ضَیفُک وَ لِکلِّ ضَیفٍ مِنْ مُضِیفِهِ قِرًی فَاجْعَلْ قِرَای مِنْک اللَّیلَةَ الْمَغْفِرَةَ. [مستدرک الوسائل ، ج۹ ، ص۳۵۱] .
عن ابی عبد الله (ع) قال : مَکتُوبٌ فِی التَّوْرَاةِ أَنَّ بُیوتِی فِی الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ فَطُوبَی لِعَبْدٍ تَطَهَّرَ فِی بَیتِهِ ثُمَّ زَارَنِی فِی بَیتِی أَلَا إِنَّ عَلَی الْمَزُورِ کرَامَةَ الزَّائِرِ [وسائل الشیعة ، ج۱ ، ص۳۸۱] .
در روایت دیگر پیامبر اکرمصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلممی‌فرماید : "همان گونه که شما مهمان خود را گرامی می‌دارید خدا هم در تکریم آن کس که به مسجد ، یعنی خانه خدا می‌رود می کوشد". [کنز العمال ، ج۷ ، ص۵۶۹]
ولی امروز شهرک های بزرگی مسجد ندارند. خوابگاه‌های دانشجویی مسجد ندارند.
سیمای مسجد :
محبوب‌ترین مکان شهر نزد خدا :
قال النبی (ص) : أحب البلاد إلی الله مساجدها و أبغض البلاد إلی الله أسواقها [مجموعة ورام ، ج۲ ، ص۲۳۵] .
نام مسجد را کوچک نشمرید :
قَالَامیرالمومنین (ع) : لَا تَقُولُوا رَمَضَانَإِلَی أَنْ قال (ع) : وَ لَا یسَمَّی الْمُسْلِمُ رُجَیلًا وَ لَا یسَمَّی الْمُصْحَفُ مُصَیحِفاً وَ لَا یسَمَّی الْمَسْجِدُ مُسَیجِداً [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۴۵] .
بی اعتنایی به مسجد نکنیم :
۱ ـ عَنْ زُرَیقٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ : " مَنْ صَلَّی فِی بَیتِهِ جَمَاعَةً رَغْبَةً عَنِ الْمَسْجِدِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ وَ لَا لِمَنْ صَلَّی مَعَهُ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ تَمْنَعُ مِنَ الْمَسْجِدِ" [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۱۹۶] .
۲ ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّ أَمِیرَ الْمُومِنِینَ (ع) بَلَغَهُ أَنَّ قَوْماً لَا یحْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِی الْمَسْجِدِ فَخَطَبَ فَقَالَ : "إِنَّ قَوْماً لَا یحْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فِی مَسَاجِدِنَا فَلَا یواکلُونَا وَ لَا یشَارِبُونَا وَ لَا یشَاوِرُونَا وَ لَا ینَاکحُونَا وَ لَا یأْخُذُوا مِنْ فَیئِنَا شَیئاً أَوْ یحْضُرُوا مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً " [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۱۹۶] .
(معاشرت ، پیوند خانوادگی ، پیمان دوستی ، همفکری و مشاوره با بی‌اعتناهای به مسجد ممنوع و لازم است از امکانات عمومی محروم شوند. (و لا یؤخذوا من فیئنا)

۳ـ علی علیه‌السلام نسبت به گروهی از اینان فرمود : و انی لاوشک ان آمر بهم بنار تشعل فی دورهم فاحرق علیهم او ینتهون [وسائل ، ج۳ ، ص۴۷۹]

امام صادقعلیه‌السلامفرمود : "پس از پیامهای علی علیه‌السلام نسبت به طرد بی اعتناهای به مسجد ، مردم هم همین کار را کردند و آنان مجبور شدند در مسجد و جماعت شرکت کنند". [وسائل ، ج۳ ، ص۴۷۹]

قال الصادقعلیه‌السلام : لا غیبهٔ لمن صلی فی بیته و رغب عن جماعتنا [بحار ، ج۸۳ ، ص۳۵۴]

۴ـ امام صادق علیه‌السلام برای گروهی پیام فرستاد کهیا مؤلفه قد رایت ما تصنعون اذا سمعتم الاذان اخذتم نعالکم و خرجتم من المسجد [بحار ، ج۸۳ ، ص۳۷۲]

مجلسی : یا مؤلفه؛ یعنی شما مؤلفهٔ قلوبهم هستید ، مؤمن حقیقی نیستید.

۵ـ قال رسول الله (ص) : لاـ غیبهٔ إلاـ لمن یصلی فی بیته و رغب عن جماعتنا و من رغب عن جماعهٔ المسلمین وجب علی المسلمین غیبته [بحار الانوار ، ج۸۵ ، ص۳۸] .

۶ـ قال النبی (ص) : مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فِی الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ مِنْ غَیرِ عِلَّةٍ فَهُوَ مُنَافِقٌ إِلَّا أَنْ یرِیدَ الرُّجُوعَ إِلَیهِ [تهذیب الاحکام ، ج۳ ، ص۲۶۲] .

قال رسول الله (ص) : ... من رغب عن جماعهٔ المسلمین وجب علی المسلمین غیبته و سقطت بینهم عدالته [بحار الانوار ، ج۸۵ ، ص۳۸] . امام صادقعلیه‌السلامدر فلسفه جماعت فرمود : ... لو لا ذلک لم یمکن أحدا أن یشهد علی أحد بصلاح [بحار الانوار ، ج۸۵ ، ص۱۱] .

۳. احترام مسجد

قال امیرالمومنین (ع) : مِنْ حَقِّ الْمَسْجِدِ إِذَا دَخَلْتَهُ أَنْ تُصَلِّی فِیهِ رَکعَتَینِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۹۵] .

اعطوا المساجد حقها و فی حدیث رکعتین قبل ان یجلس [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۷]

قال النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : الضحک فی المسجد ظلمهٔ فی القبر [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۶۹]

تحب ازالهٔ النجاسهٔ عن المساجد داخلها و سقفها و سطحها و جدرآنهامن طرفی الداخل بل و الطرف الخارج و وجوبها فوری [عروهٔ الوثقی ، ج۱ ، ص۸۴]

وَ طَهِّرْ بَیتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْقائِمِینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [حج /۲۶] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِکونَ نَجَسٌ فَلا یقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ بَعْدَ عامِهِمْ هذا [توبه /۲۸] .

قال امیرالمومنین (ع) : مَنْ وَقَّرَ بِنُخَامَتِهِ الْمَسْجِدَ لَقِی اللَّهَ یوْمَ الْقِیامَةِ ضَاحِکاً قَدْ أُعْطِی کتَابَهُ بِیمِینِهِ [تهذیب الاحکام ، ج۳ ، ص۲۵۶] .

قال امیرالمومنین (ع) : الْبُزَاقُ فِی الْمَسْجِدِ خَطِیئَةٌ وَ کفَّارَتُهُ دَفْنُهُ [تهذیب الاحکام ، ج۳ ، ص۲۵۶] .

قال امیرالمومنین (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ تُقَامَ الْحُدُودُ فِی الْمَسَاجِدِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۷۰] .

و شاید حکمت این حکم به خاطر این با شد که :

تماشا کنندگان جهت تماشا می‌آیند نه عبادت.

حدّ خورده ممکن است مسجد را نجس کند.

خاطره تلخ از مسجد پیدا می‌شود.

در خانه رحمت قهر ممنوع است.

صدای شیون و فریاد برای کتک خورده.
انتقاد به حکم خداوند برای افراد کم ظرفیت.
مزاحم نماز است.
فضیلت فرو بردن آب دهان در مسجد :
عن النبی صلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلم : اذا هم العبد ان یبزق فی المسجد اضطربت ارکانه و انزوی کما تنزوی الجلدة فی النار فان هو ابتلعها اخرج الله منه اثنین و سبعین داء و کتب له بها الفی الف حسنة [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۶۵ ، ح۲۰۸۱۱]
ممانعت از جلوس جنب :
عَنْ جَمِیلٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الْجُنُبِ یجْلِسُ فِی الْمَسَاجِدِ. قَالَ : " لَا وَ لَکنْ یمُرُّ فِیهَا کلِّهَا إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ وَ مَسْجِدَ الرَّسُولِ (ص) " [کافی ، ج۳ ، ص۵۰] .
قال الصادق (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) أَنْ یقْعُدَ الرَّجُلُ فِی الْمَسْجِدِ وَ هُوَ جُنُبٌ [وسائل الشیعة ، ج۲ ، ص۲۰۷] .
یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف /۳۱] . (امام خوب ، لباس خوب ، وقار همه در تفسیر مصداق زینت هستند)
قال النبیصلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلم : .. لا یتخذ طریقا [کنز العمال ، ج۷ ، ص ۶۶۷]
قال النبی (ص) : تَعَاهَدُوا نِعَالَکمْ عِنْدَ أَبْوَابِ مَسَاجِدِکمْ [تهذیب الاحکام ، ج۳ ، ص۲۵۵] .
قال النبی (ص) : مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فِی الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ مِنْ غَیرِ عِلَّةٍ فَهُوَ مُنَافِقٌ إِلَّا أَنْ یرِیدَ الرُّجُوعَ إِلَیهِ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۴۲] .
قال الصادقعلیه‌السلام : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ لَمْ یوَقِّرِ الْمَسْجِدَ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۳۵] .
پیامبر اکرمصلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلم : کسی که سیر خورده برای بوی بد به مسجد نرود. عن ابی جعفر (ع) قال : سَأَلْتُهُ عَنْ أَکلِ الثُّومِ. فَقَالَ : إِنَّمَا نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْهُ لِرِیحِهِ فَقَالَ : " مَنْ أَکلَ هَذِهِ الْبَقْلَةَ الْخَبِیثَةَ فَلَا یقْرَبْ مَسْجِدَنَا فَأَمَّا مَنْ أَکلَهُ وَ لَمْ یأْتِ الْمَسْجِدَ فَلَا بَأْسَ " [کافی ، ج۶ ، ص۳۷۴] .
...وَ لا جُنُباً إِلاّ عابِرِی سَبِیلٍ حَتَّی تَغْتَسِلُوا [نساء/۴۳] .
جواهر : و اما النوم فی المسجد نص علی کراهة و شدتها فی المسجدین [جواهر الکلام ، ج۱۴ ، ص۱۲۲]
قال النبی (ص) : کشْفُ السُّرَّةِ وَ الْفَخِذِ وَ الرُّکبَةِ فِی الْمَسْجِدِ مِنَ الْعَوْرَةِ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۴۴] .
عروة الوثقی : لا یجوز دفن المیت فی المسجد علی الاحوط [ج۱ ، ص۶۰۰]
قال امیرالمومنین (ع) : من وقر مسجدا لقی الله یوم یلقاه ضاحکا مستبشرا و أعطاه کتابه بیمینه [بحار الانوار ، ج۷ ، ص۳۰۴] .
کافر حق ورود ندارد. قال رسول الله (ص) : لیمنعن أحدکم مساجدکم یهودکم و نصاراکم [بحار الانوار ، ج۸۰ ، ص۳۴۹] .
۴. حق مسجد
علی علیه‌السلام : " از جمله حقوق مسجد آن است که هنگام ورود نماز بخوانی و حق نماز این است که در هر رکعت سوره فاتحة را بخوانی که‌ام القرآن است و حق قرآن این است که به آن عمل کنی".عَنْ عَلِی (ع) أَنَّهُ کانَ یقُولُ
حق مسجد : نماز گزاردن؛مِنْ حَقِّ الْمَسْجِدِ إِذَا دَخَلْتَهُ أَنْ تُصَلِّی فِیهِ رَکعَتَینِ
حق نماز : قرآن خواندن؛وَ مِنْ حَقِّ الرَّکعَتَینِ أَنْ تَقْرَأَ فِیهِمَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ
حق قرآن : عمل کردن؛وَ مِنْ حَقِّ الْقُرْآنِ أَنْ تَعْمَلَ بِمَا فِیهِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۹۵] .
قال الصادق (ع) : عَلَیکمْ بِالصَّلَاةِ فِی الْمَسَاجِدِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۵] .

قالَ‌اميرالمومنين (ع) : لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۵۶] .
قالَ‌اميرالمومنين (ع) : مِنْ حَقِّ الْمَسْجِدِ إِذَا دَخَلْتَهُ أَنْ تُصَلِّى فِيهِ رَكعَتَينِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۹۵] .
۵. ثواب نماز در مساجد مختلف
مسجدالحرام :
قال رسول الله (ص) : الصَّلَاةُ فِى الْمَسْجِدِ الْحَرَام مِائَةُ أَلْفِ صَلَاةٍ
مسجد مدينه : وَ الصَّلَاةُ فِى مَسْجِدِ الْمَدِينَةِ عَشَرَةُ آلَافِ صَلَاةٍ
بيت المقدس : الصَّلَاةُ فِى مَسْجِدِ بَيتِ الْمَقْدِسِ أَلْفُ صَلَاةٍ
مسجد اعظم و جامع : الصَّلَاةُ فِى الْمَسْجِدِ الْأَعْظَم مِائَةُ صَلَاةٍ
مسجد قبيلهٔ : الصَّلَاةُ فِى مَسْجِدِ الْقَبِيلَةِ خَمْسٌ وَ عِشْرُونَ صَلَاةً
مسجد بازار : الصَّلَاةُ فِى مَسْجِدِ السُّوقِ اثْنَتَا عَشْرَةَ صَلَاةً
نماز در خانه : وَ صَلَاةُ الرَّجُلِ وَحْدَهُ فِى بَيتِهِ صَلَاةٌ وَاحِدَةٌ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۳۰] .درسنن ابن ماجه همين درجه آمده لكن با تفاوت.
۶. تقدّس مسجد
وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِيعٌ وَ صَلَواتٌ وَ مَساجِدُ يذْكرُ فِيهَا اسْمُ اللّهِ كثِيراً [حج /۴۰] .
إِنِّى أَنَا رَبُّک فَاخْلَعْ نَعْلَيک إِنَّک بِالْوادِ الْمُقَدَّسِ طُوىً [طه /۱۲] .
فِى بُيوتٍ أَذِنَ اللّهُ أَنْ تُرْفَعَ وَ يذْكرَ فِيهَا اسْمُهُ [نور /۳۶] .
قال رسول الله (ص) : الْمَسَاجِدُ سُوقٌ مِنْ أَسْوَاقِ الآخِرَةِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۱] .
قال رسول الله (ص) : الْمَسَاجِدُ مَجَالِسُ الْأَنْبِياءِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۲] .
قال رسول الله (ص) : الْمَسَاجِدُ أَنْوَارُ اللَّهِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۴۷] .
۷. اهل مسجد
۱. رفتن به مسجد
شناور شدن در رحمت الهی :
عن النبیصلی‌اللهعليه‌وآله‌وسلم : المشاؤون الى المساجد فى الظلم اولئک الخواضون فى رحمة الله [كنزالعمال ، ج۷ ، ص۵۵۷ ، ح۲۰۲۳۶]
نورانيت فوق العادهٔ پيدا كردن در قيامت :
عن النبى صلى‌اللهعليه‌وآله‌وسلم : ان الله ليضىء للذين يتخللون الى المساجد فى الظلم بنور ساطع (درخشنده) يوم القيامهٔ [كنزالعمال ، ج۷ ، ص ۵۵۷ ، ح۲۰۲۳۷]
عن النبى (ص) : من مشى فى ظلمهٔ الليل الى المساجد اتاه الله نورا يوم القيامهٔ [كنزالعمال ، ج۷ ، ص۵۶۶ ، ح۲۰۲۸۸]
عن النبى صلى‌اللهعليه‌وآله‌وسلم : بشر المشائين فى الظلم الى المساجد بنور عظيم من عند الله يوم القيامهٔ [ح ۲۰۲۸۷]
قال رسول الله (ص) : وَ مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كانَ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَ يرْفَعُ لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِک [وسائل الشيعهٔ ، ج۸ ، ص۲۸۷] .
مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ فَلَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ خَطَاهَا حَتَّى يرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ مُحِى عَنْهُ عَشْرُ سَيئَاتٍ وَ رُفِعَ لَهُ

عَشْرُ دَرَجَاتٍ [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۲۰۱] .

پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمفرمود : اگر کسی در مسیر رفتن به مسجد برای جماعت بمیرد.... قال رسول الله (ص) : وَ مَنْ مَشَی إِلَی مَسْجِدٍ یطْلُبُ فِیهِ الْجَمَاعَةَ کانَ لَهُ بِکلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَ یرْفَعُ لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِک فَإِنْ مَاتَ وَ هُوَ عَلَی ذَلِک وَکلَ اللَّهُ بِهِ سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَک یعُودُونَهُ فِی قَبْرِهِ وَ یبَشِّرُونَهُ وَ یونِسُونَهُ فِی وَحْدَتِهِ وَ یسْتَغْفِرُونَ لَهُ حَتَّی یبْعَثَ [وسائل الشیعة ، ج۸ ، ص۲۸۷] .

آنکه دورتر است اجرش زیادتر است :

عن النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : الابعد فالابعد من المسجد اعظم اجرا [کنزالعمال ، ج۷ ، ص۵۵۹ ، ح۲۰۲۴۶]

شوینده گناهان است :

عن رسول الله (ص) أنه قال : إسباغ الوضوء فی المکاره و نقل الأقدام إلی المساجد و انتظار الصلاة بعد الصلاة تغسل الخطایا غسلا [بحار الانوار ، ج۸۵ ، ص۱۸] .

قال رسول الله (ص) : وَ مَنْ مَشَی إِلَی مَسْجِدٍ یطْلُبُ فِیهِ الْجَمَاعَةَ کانَ لَهُ بِکلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَ یرْفَعُ لَهُ مِنَ الدَّرَجَاتِ مِثْلُ ذَلِک فَإِنْ مَاتَ وَ هُوَ عَلَی ذَلِک وَکلَ اللَّهُ بِهِ سَبْعِینَ أَلْفَ مَلَک یعُودُونَهُ فِی قَبْرِهِ وَ یبَشِّرُونَهُ وَ یونِسُونَهُ فِی وَحْدَتِهِ وَ یسْتَغْفِرُونَ لَهُ حَتَّی یبْعَثَ [وسائل الشیعة ، ج۸ ، ص۲۸۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : ... بَشِّرِ الْمَشَّاءِینَ فِی الظُّلُمَاتِ إِلَی الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ السَّاطِعِ یوْمَ الْقِیامَةِ [وسائل الشیعة ، ج۱ ، ص۳۸۱] .

قال رسول الله (ص) : أَ لَا أَدُلُّکمْ عَلَی شَیءٍ یکفِّرُ اللَّهُ بِهِ الْخَطَایا وَ یزِیدُ فِی الْحَسَنَاتِ قِیلَ بَلَی یا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ إِسْبَاغُ الْوُضُوءِ عَلَی الْمَکارِهِ وَ کثْرَةُ الْخُطَی إِلَی هَذِهِ الْمَسَاجِدِ [وسائل الشیعة ، ج۱ ، ص۳۸۰] .

وَ أَقِیمُوا وُجُوهَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف /۲۹] .

قال الصادق (ع) : مَنْ مَشَی إِلَی الْمَسْجِدِ لَمْ یضَعْ رِجْلًا عَلَی رَطْبٍ وَ لَا یابِسٍ إِلَّا سَبَّحَتْ لَهُ الْأَرْضُ إِلَی الْأَرَضِینَ السَّابِعَةِ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۰۰] .

قال الصادق (ع) : مَنْ مَشَی إِلَی مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ فَلَهُ بِکلِّ خُطْوَةٍ خَطَاهَا حَتَّی یرْجِعَ إِلَی مَنْزِلِهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ مُحِی عَنْهُ عَشْرُ سَیئَاتٍ وَ رُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۰۱] .

زیر سایه عرش الهی قرار گرفتن (در قیامت) :

عن النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : ثلاث من کن فیه اظلة الله تحت ظل عرشه یوم لا ظل الا ظله الوضوء علی المکاره و المشی الی المساجد فی الظلم و اطعام الجائع [نهج الفصاحة ، ۲۶۷]

قال امیرالمومنین (ع) : تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ یوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ رَجُلٌ خَرَجَ مِنْ بَیتِهِ فَأَسْبَغَ الطُّهْرَ ثُمَّ مَشَی إِلَی بَیتٍ مِنْ بُیوتِ اللَّهِ لِیقْضِی فَرِیضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ فَهَلَک فِیمَا بَینَهُ وَ بَینَ ذَلِک وَ رَجُلٌ قَامَ فِی جَوْفِ اللَّیلِ بَعْدَ مَا هَدَأَتِ الْعُیونُ فَأَسْبَغَ الطُّهْرَ ثُمَّ قَامَ إِلَی بَیتٍ مِنْ بُیوتِ اللَّهِ فَهَلَک فِیمَا بَینَهُ وَ بَینَ ذَلِک [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۴] .

تکریم و پذیرایی پروردگار در انتظار کسی است که ترجیح بدهد تردد به مساجد را بر غیرمساجد.

عنرسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : ما من عبد یغدو و یروح الی المسجد و یؤثره علی ما صواه الا و له عند الله نُزُل (یا : مهیا للنزیل) یعدّه له فی الجنة کلما غدا او راح کما لو ان احدکم زاره من یحب زیارته الا اجتهد له فی کرامته [کنز العمال ، ج۷ ، ص۵۶۹]

جابربن عبدالله می گوید : خانه‌های ما از مسجد پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمدور بود؛ خواستیم بفروشیم و نزدیک مسجد شویم.

رسول خداصلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلمفرمودند : "شما در برابر هر گامی که به سوی مسجد بر می‌دارید درجه‌ای نزد خدا دارید". [صحیح مسلم ، ج۵ ، ص۱۶۸]

قال الصادق (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ مِثْلِ الصَّمْتِ وَ الْمَشْیِ إِلَی بَیتِهِ [وسائل الشیعهٔ ، ج۵ ، ص۲۰۰] .

قال رسول الله (ص) : أوحی الله إلی أن یا أخا المرسلین و یا أخا المنذرین أنذر قومک لا یدخلوا بیتا من بیوتی و لأحد من عبادی عند أحد منهم مظلمهٔ [عدهٔ الداعی ، ص۱۴۱] .

قال امیرالمومنین (ع) : أوحی الله إلی عیسی (ع) قل لبنی إسرائیل لا تدخلوا بیتا من بیوتی إلا بأبصار خاشعهٔ و قلوب طاهرهٔ و أید نقیهٔ [بحار الانوار ، ج۹۰ ، ص۳۷۳] .

قال الشهید الذکری : من لزم المسلمین حرمت غیبته و ثبت عدالته.

۲. نشستن درمسجد

قال رسول الله (ص) : الْجُلُوسُ فِی الْمَسْجِدِ لِانْتِظَارِ الصَّلَاهِٔ عِبَادَهٌٔ مَا لَمْ یحْدِثْ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْحَدَثُ قَالَ الْغِیبَهُٔ [وسائل الشیعهٔ ، ج۴ ، ص۱۱۶] .

منتظر نمازمَنْ أَقَامَ فِی مَسْجِدٍ بَعْدَ صَلَاتِهِ انْتِظَاراً لِلصَّلَاهِٔ فَهُوَ ضَیفُ اللَّهِ وَ حَقٌّ عَلَی اللَّهِ أَنْ یکرِمَ ضَیفَه [وسائل الشیعهٔ ، ج۴ ، ص۱۱۸] .

پیامبرصلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلماجازه رهبان شدن گرفت : عَنِ النَّبِی ... وَ قِیلَ لِلنَّبِی (ص) ائْذَنْ لَنَا فِی التَّرَهُّبِ قَالَ تَرَهُّبُ أُمَّتِی الْجُلُوسُ فِی الْمَسَاجِدِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۲] .

الامیرعلیه‌السلام : نشستن در مسجد بهتر از نشستن در بهشت استالْجَلْسَهُٔ فِی الْجَامِعِ خَیرٌ لِی مِنَ الْجَلْسَهِٔ فِی الْجَنَّهِٔ لِأَنَّ الْجَنَّهَٔ فِیهَا رِضَی نَفْسِی وَ الْجَامِعَ فِیهِ رِضَی رَبِّی [وسائل الشیعهٔ ، ج۵ ، ص۱۹۹] .

عثمان بن مغطون اجازه خواست که راهب شود ، رسول اکرمصلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلمفرمود : إن ترهب أمتی الجلوس فی المساجد انتظارا للصلاهٔ [بحار الانوار ، ج۸۰ ، ص۳۸۱] .

سعی کنیم بیشتر در مسجد باشیم. قال رسول الله (ص) : إِنَّ الْمُومِنَ مَجْلِسُهُ مَسْجِدُهُ وَ صَوْمَعَتُهُ بَیتُهُ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۲] .

(صومعه محلی است که بیرون شهر برای راهب‌ها و زهّاد می‌ساختند)

قال رسول الله (ص) : من ألف مسجدا ألفه الله [عوالی اللآلی ، ج۲ ، ص۳۲] .

مورد دعا و درود ملائکهٔ قرار می گیرد :

عن النبی صلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلم : .. فاذا دخل المسجد کان فی صلاهٔ ما کانت الصلاهٔ تحبسه و تصلی الملائکهٔ علیه مادام فی مجلسه الذی یصلی فیه یقولون : اللهم اغفر له ، اللهم ارحمه ، اللهم تب علیه ما لم یؤذ فیه او یحدث فیه [کنزالعمال ، ج۷ ، ص۵۵۳ ، ح ۲۰۲۱۷]

موجب خوشنودی خداست :

عنالنبی صلی‌اللهعلیه‌وآله‌وسلم : قال ما توطن رجل مسلم المساجد للصلاهٔ و الذکر الا یتبشبش الله له کما یتبشبش اهل الغائب اذا قدم علیهم [سنن ابن ماجه ، ج۱ ، ص۲۶۲]

عَنْ أَبِی ذَرٍّ عن النبی (ص) فِی وَصِیتِهِ لَهُ قَالَ : " یا أَبَاذَرٍّ! إِنَّ اللَّهَ یعْطِیک مَا دُمْتَ جَالِساً فِی الْمَسْجِدِ بِکلِّ نَفَسٍ تَنَفَّسْتَ فِیهِ دَرَجَهًٔ فِی الْجَنَّهِٔ وَ تُصَلِّی عَلَیک الْمَلَائِکهُٔ وَ یکتَبُ لَک بِکلِّ نَفَسٍ تَنَفَّسْتَ فِیهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ یمْحَی عَنْک عَشْرُ سَیئَاتٍ" [وسائل الشیعهٔ ، ج۴ ، ص۱۱۷] .

قال رسول الله (ص) : الْجُلُوسُ فِی الْمَسْجِدِ انْتِظَارَ الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ مَا لَمْ یحْدِثْ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا یحْدِثُ قَالَ الِاغْتِیابَ [کافی ، ج ۲ ، ص ۳۵۶] .

عَنْ أَبِی ذَرٍّ عن النبی (ص) فِی وَصِیتِهِ لَهُ قَالَ : " ...کلُّ جُلُوسٍ فِی الْمَسْجِدِ لَغْوٌ إِلَّا ثَلَاثَةً قِرَاءَةُ مُصَلٍّ أَوْ ذَاکرٌ لِلَّهِ تَعَالَى أَوْ مُسَائِلٌ عَنْ عِلْمٍ" [وسائل الشیعۀ ، ج ۴ ، ص ۱۱۷] .

قال امیرالمومنین (ع) : من السنۀ إذا جلست فی المسجد أن تستقبل القبلۀ [بحار الانوار ، ج ۸۰ ، ص ۳۸۰] .

نشستن به صورتی که زانو در بغل بگیریم نهی شده. [وسائل ج ۳ ، ص ۵۰۹]

۳. هم نشین مسجد

قال الصادق (ع) : یا فَضْلُ لَا یأْتِی الْمَسْجِدَ مِنْ کلِّ قَبِیلَةٍ إِلَّا وَافِدُهَا وَ مِنْ کلِّ أَهْلِ بَیتٍ إِلَّا نَجِیبُهَا یا فَضْلُ لَا یرْجِعُ صَاحِبُ الْمَسْجِدِ بِأَقَلَّ مِنْ إِحْدَى ثَلَاثِ خِصَالٍ إِمَّا دُعَاءٍ یدْعُو بِهِ یدْخِلُهُ اللَّهُ بِهِ الْجَنَّةَ وَ إِمَّا دُعَاءٍ یدْعُو بِهِ فَیصْرِفُ اللَّهُ بِهِ عَنْهُ بَلَاءَ الدُّنْیا وَ إِمَّا أَخٍ یسْتَفِیدُهُ فِی اللَّهِ الْحَدِیثَ [وسائل الشیعۀ ، ج ۵ ، ص ۱۹۳] .

امام سجادعلیه‌السلاماز حضرت موسی (ع) نقل فرمود که خدایا در قیامت چه کسانی در سایه عرش تو هستند؟فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَیهِ الطَّاهِرَةُ قُلُوبُهُمْ وَ الْبَرِیئَةُ أَیدِیهِمُ الَّذِینَ یذْکرُونَ جَلَالِی ذِکرَ آبَائِهِمْ إِلَى أَنْ قَالَ وَ الَّذِینَ یغْضَبُونَ لِمَحَارِمِی إِذَا اسْتُحِلَّتْ مِثْلَ النَّمِرِ إِذَا جُرِحَ [وسائل الشیعۀ ، ج ۱۶ ، ص ۱۴۷] .

مثل پلنگ وقتی خشم گین شود.

۴. اهل مسجد در دنیا

قال رسول‌الله (ص) : مَنْ أَحَبَّ اللَّهَ فَلْیحِبَّنِی وَ مَنْ أَحَبَّنِی فَلْیحِبَّ عِتْرَتِی إِنِّی تَارِک فِیکمُ الثَّقَلَینِ کتَابَ اللَّهِ وَ عِتْرَتِی وَ مَنْ أَحَبَّ عِتْرَتِی فَلْیحِبَّ الْقُرْآنَ [مستدرک الوسائل ، ج ۳ ، ص ۳۵۵] .

قال رسول‌الله (ص) : مَنْ أَحَبَّ الْقُرْآنَ فَلْیحِبَّ الْمَسَاجِدَ فَإِنَّهَا أَفْنِیةُ اللَّهِ وَ أَبْنِیتُهُ أَذِنَ فِی رَفْعِهَا وَ بَارَک فِیهَا مَیمُونَةٌ مَیمُونٌ أَهْلُهَا مُزَینَةٌ مُزَینٌ أَهْلُهَا مَحْفُوظَةٌ مَحْفُوظٌ أَهْلُهَا هُمْ فِی صَلَاتِهِمْ وَ اللَّهُ فِی حَوَائِجِهِمْ هُمْ فِی مَسَاجِدِهِمْ وَ اللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ. [مستدرک الوسائل ج ۳ ص ۳۵۵]

۵. اهل مسجد درآخرت

خداوند ضامن بر عبور از صراط مسجدی ها است.قال الصادق (ع) : الْمَسَاجِدُ بُیوتُ الْمُتَّقِینَ وَ مَنْ کانَتِ الْمَسَاجِدُ بَیتَهُ ضَمِنَ اللَّهُ لَهُ بِالرَّوْحِ وَ الرَّاحَةِ وَ الْجَوَازِ عَلَى الصِّرَاطِ [مستدرک الوسائل ، ج ۳ ، ص ۳۶۲] .

عن ابی عبداللهعلیه‌السلام : "هم با دعا بهشت تحصیل می شود و هم بلاء با دعای مسجدی دفع می‌شود". [بحار ، ج ۷۴ ، ص ۲۷۵]

"همین که مؤمن پای راست خود را داخل مسجد گذاشت ، فرشتگان او را به مغفرت بشارت می‌دهند". [بحار ، ج ۸۴ ، ص ۲۶]

قال رسول الله (ص) : إِنَّ لِلْمَسَاجِدِ أَوْتَاداً الْمَلَائِکةُ جُلَسَاؤُهُمْ إِذَا غَابُوا افْتَقَدُوهُمْ وَ إِنْ مَرِضُوا عَادُوهُمْ وَ إِنْ کانُوا فِی حَاجَةٍ أَعَانُوهُمْ [مستدرک الوسائل ، ج ۳ ، ص ۳۵۸] .

لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوى مِنْ أَوَّلِ یوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِیهِ فِیهِ رِجالٌ یحِبُّونَ أَنْ یتَطَهَّرُوا [توبه /۱۰۸] .

قال رسول الله (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ طُوبَى لِأَصْحَابِ الْأَلْوِیةِ یوْمَ الْقِیامَةِ یحْمِلُونَهَا فَیسْبِقُونَ النَّاسَ إِلَى الْجَنَّةِ أَلَا وَ هُمُ السَّابِقُونَ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالْأَسْحَارِ وَ غَیرِهَا [مستدرک الوسائل ، ج ۳ ، ص ۴۳۳] .

قال الصادق (ع) : كان لعلى بيت ليس فيه شيء إلا فراش و سيف و مصحف و كان يصلى فيه [بحار الانوار ، ج۷۳ ، ص۱۶۱] .
امام سجاد (ع) : حضرت موسی از خداوند پرسید در قیامت چه افرادی در سایه لطف هستند؟ فرمود : الطَّاهِرَةُ قُلُوبُهُمْ وَ التَّرِبَةُ أَيدِيهِمْ الَّذِينَ يذْكرُونَ جَلَالِي إِذَا ذَكرُوا رَبَّهُمْ الَّذِينَ يكتَفُونَ بِطَاعَتِي كمَا يكتَفِي الصَّبِي الصَّغِيرُ بِاللَّبَنِ الَّذِينَ يأْوُونَ إِلَى مَسَاجِدِي [مستدرك الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۱] .

۶. امام جماعت

مسئله صوت امام جماعت در قرائت نماز مهم است.

مسئله دعاها رُوِی عن النبی (ص) : أَنَّهُ قَالَ مَنْ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بَعْدَ الْمَكتُوبَةِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ وَ هُوَ اللَّهُمَّ أَدْخِلْ عَلَى أَهْلِ الْقُبُورِ السُّرُورَ [مستدرک الوسائل ، ج۷ ، ص۴۴۷] .

مسئله طول دادن سوره رکعت اول نماز صبح.

مسئله اضعف مأمومین شاید مراد اضعف روحی و عقیدتی نیز باشد.

توجه امام جماعت به بانی مسجد (شاه ، تاجر ، زن ، عموم...) (زنان بیشتر از مردان برای مسجد پول می‌دهند)

۷. حضور کودکان درمسجد

۱ ـ یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف /۳۱] .

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا [کهف /۴۶] .

۲ ـ بچه باید به مسجد بیایند جز آنهایی که طهارت را رعایت نمی‌کنند. [شهید در لمعه]

۳ ـ جای کودکان در مسجد بین بزرگ سالان نه عقب.

۴ ـ آموزش قرآن به کودکان سبب رفع عذاب می‌شود. [مستدرک ، ج۳ ، ص۳۶۰]

قال امیر المومنین (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَيَهُمُّ بِعَذَابِ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِيعاً حَتَّى لَا يَتَحَاشَى مِنْهُمْ أَحَداً إِذَا عَمِلُوا بِالْمَعَاصِي وَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ فَإِذَا نَظَرَ إِلَى الشِّيبِ نَاقِلِي أَقْدَامِهِمْ إِلَى الصَّلَاةِ وَ الْوِلْدَانِ يتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ رَحِمَهُمُ اللَّهُ فَأَخَّرَ ذَلِك عَنْهُمْ [مستدرك الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۰] .

قال رسول الله (ص) : جَنِّبُوا مَسَاجِدَكمْ صِبْيانَكمْ [تهذیب الاحکام ، ج۳ ، ص۲۵۴] .

مرحوم مجلسی می‌فرماید : ربما يقيد الصبى بمن لا ـ يوثق به أما من علم منه ما يقتضى الوثوق به لمحافظته على التنزه من النجاسات و أداء الصلوات فإنه لا يكره تمكينه بل يستحب تمرينه. [بحار الانوار ، ج ۸۰ ، ص۳۴۹] .

۸. حضور نوجوانان و جوانان در مسجد

جابر می گوید : از امام باقرعلیه‌السلامدر مورد کودکانی که در نماز واجب شرکت می‌کنند سئوال کردم ، حضرت فرمودند : "آنان را در قسمت عقب صفوف قرار ندهید ، بلکه آنان را در میان بزرگسالان پراکنده سازید". [تهذیب طوسی ، ج۲ ، ص ۳۸۰]

شهید ثانی می گوید : مقصود از اطفالی که در روایات از آوردن آنها به مسجد نهی شده کودکانی هستند که مراعات طهارت رانمی کنند و گر نه بچه هایی که انسان به طهارت آنها اطمینان دارد نه تنها کراهت ندارد ، بلکه سزاوار است و باید بچه‌ها را عادت داد به مسجد ، مثل اینکه می گوییم مستحب است از کودکی نماز را تمرین کنند. [شرح لمعهٔ]

قال امیر المومنین (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ لَيَهُمُّ بِعَذَابِ أَهْلِ الْأَرْضِ جَمِيعاً حَتَّى لَا يَتَحَاشَى مِنْهُمْ أَحَداً إِذَا عَمِلُوا بِالْمَعَاصِي وَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ فَإِذَانَظَرَ إِلَى الشِّيبِ نَاقِلِي أَقْدَامِهِمْ إِلَى الصَّلَاةِ وَ الْوِلْدَانِ يتَعَلَّمُونَ الْقُرْآنَ رَحِمَهُمُ اللَّهُ فَأَخَّرَ ذَلِك عَنْهُمْ [

مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص ۳۶۰] .

۹. حضور بانوان در مسجد

قال النبی (ص) : إِذَا اسْتَأْذَنَتْ أَحَدَكمْ امْرَأَتُهُ إِلَی الْمَسْجِدِ فَلَا یمْنَعْهَا [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۴۶] .

قال النبی (ص) : لا تمنعوا إماء الله مساجد الله و لیخرجن تفلات أی غیر متطیبات و هو بالتاء المثناة فوق و الفاء المکسورة انتهی [بحار الانوار ، ج۸۷ ، ص۳۵۴] .

عبدالله بن عمر گفت : قال النبی (ص) : اءذنوا للنساء الی المساجد باللیل. فقال ابن له : و الله لا نأذن لهنّ. فسبّه و غضب و قال : اقول : قال رسول الله (ص) و انت تقول لا نأذن.سنن ابی داود ، ص۱۵۵

البته روایاتی نیز داریم که بهترین مسجد زنان خانه‌های آنهاست و حتی ۲۵ درجه از نماز در مسجد بهتر است. [وسائل ، ج۳ ، ص۵۱۰ و کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۷۶]

حتی در روایتی از ابی عبدالله (ع) می‌خوانیم صندوق‌خانه بهتر از اتاق و اتاق بهتر از حیات خانه است. [وسائل ، ج۳ ، ص۵۱۰]

زینب یکی از همسران رسول خدا (ص) می گوید : حضرت به من فرمود : إذا شهدت إحداکن العشاء فلا تمس طیبا [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۹ ، ص۳۴۷] .

در زمان رسول خدا (ص) زنان به مسجد حاضر می‌شدند و نماز جماعت می‌خواندند ، ولی شبها که به نماز مغرب و عشاء می‌رفتند برخی از جوانان بر سر راه‌ها نشسته و آنان را اذیت می کردند. این آیه نازل شد. پس از نزول این آیه زنان انصار چادرهای سیاه بلند می‌پوشیدند : یا أَیهَا النَّبِی قُلْ لِأَزْواجِک وَ بَناتِک وَ نِساءِ الْمُومِنِینَ یدْنِینَ عَلَیهِنَّ مِنْ جَلَابِیبِهِنَّ ذلِک أَدْنی أَنْ یعْرَفْنَ فَلا یوذَینَ وَ کانَ اللّهُ غَفُوراً رَحِیماً [احزاب /۵۹] . [تفسیر المیزان ، احزاب/ ۵۹]

امام خمینی (ره) : برای زن ها نماز خواندن در خانه بهتر است ، اما اگر بتوانند کاملا خود را از نامحرم حفظ کنند بهتر است در مسجد نمازبخوانند. [مسئله ۸۹۴]

رسول خدا (ص) : إِذَا اسْتَأْذَنَتْ أَحَدَكمْ امْرَأَتُهُ إِلَی الْمَسْجِدِ فَلَا یمْنَعْهَا [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۴۶] .

رسول خدا (ص) : تمنعو النساء خطوطهن من المساجد اذا استاذنوکم

۱۰. همسایه مسجد

مسئولیت همسایه مسجد بیشتر است.

ـ تا چهل ذراع حریم مسجد است ، و حریم مسجد را نگه داریم. ++ بحار ، ج۸۴ ، ص۲

۱ ـ قال امیرالمومنین (ع) : لَیسَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ صَلَاةٌ إِذَا لَمْ یشْهَدِ الْمَکتُوبَةَ فِی الْمَسْجِدِ إِذَا کانَ فَارِغاً صَحِیحاً [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۱۹۵] .

۲ ـ قال امیرالمومنین (ع) : لا صلاة لجار المسجد إلا فی المسجد إلا أن یکون له عذر أو به علة فقیل و من جار المسجد یا أمیر المونین قال من سمع النداء [بحار الانوار ، ج ۸۰ ، ص۳۷۹] .

۳ ـ قال امیر المومنین (ع) : حَرِیمُ الْمَسْجِدِ أَرْبَعُونَ ذِرَاعاً وَ الْجِوَارُ أَرْبَعُونَ دَاراً مِنْ أَرْبَعَةِ جَوَانِبِهَا [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۰۲] .

۴ ـ همسایه مسجد از هر طرف چهل خانه است.قال الباقر (ع) : حَدُّ الْجِوَارِ أَرْبَعُونَ دَاراً مِنْ کلِّ جَانِبٍ مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ یمِینِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۹] .

۵ـ قال الصادق (ع) : شَكتِ الْمَسَاجِدُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى الَّذِينَ لَا يشْهَدُونَهَا مِنْ جِيرَانِهَا فَأَوْحَى اللَّهُ إِلَيهَا وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَا قَبْلْتُ لَهُمْ صَلَاةً وَاحِدَةً [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۱۹۶] .

۶ـ النبیصلیاللهعلیهوآلهوسلم : فضل الدار لقريبته من المسجد على الشاسعه (البعيدة) كفضل الغازی على القاعد [كنز العمال ، ج۷ ، ص ۶۴۸]

۳. آداب مسجد

۱. آداب رفتن به مسجد

کفار به مسجد نروند.

بچه‌ها را به مسجد ببریم.

به زنانی که می‌خواهند به مسجد بروند اجازه دهیم.إِذَا اسْتَأْذَنَتْ أَحَدَكمْ امْرَأَتُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلَا يمْنَعْهَابه شرطی که آرایش نکنند. [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۴۴۶] .

کسانی که از راه دور به مسجد می روند اجر بیشتری دارند.

امام صادقعلیه‌السلامفرمود : با شتاب به مسجد بروید و این آیه را تلاوت فرمود : يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا نُودِی لِلصَّلاةِ مِنْ يوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلى ذِكرِ اللّهِ [جمعه /۹] .

قال رسول الله (ص) : لَا تَدْخُلِ الْمَسَاجِدَ إِلَّا بِالطَّهَارَةِ [مستدرک الوسائل ، ج۱ ، ص۲۹۸] .

۲. آداب ورود به مسجد

قال النبی صلی‌اللهعلیهوآلهوسلم : من اراد ان يدخل المسجد فنظر الى اسفل (خفيه) نعليه تقول الملائكة طبت و طابت لک الجنة ادخل بسلام [كنز العمال ، ج۷ ، ص۶۶۵ ، ۲۰۸۰۹]

هنگام ورود ته کفش خود را وارسی کنید. [وسائل ج۳ ص ۵۰۴]

جُنُب وارد مسجد نشود.

سیر خورده به مسجد نرود.

به تازه واردین احترام بیشتری گذاشته شود.

با پای راست وارد مسجد شوید و هنگام ورود و خروج دعاهای وارد شده را بخوانیم. مثلاً : السَّيدُ عَلِی بْنُ طَاوُسٍ فِی فَلَاحِ السَّائِلِ ، إِذَا أَرَادَ دُخُولَ الْمَسْجِدِ ... اللَّهُمَّ افْتَحْ مَسَامِعَ قَلْبِی لِذِكرِک وَ ارْزُقْنِی نَصْرَ آلِ مُحَمَّدٍ. [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۹۱] .

اگر مساجد از رياض الجنة است ، پس حیاط مساجد را با صفا و سرسبز کنیم. [كنز العمال ، ج۷ ، ص۶۴۸]

برای دعاهای ورود به مسجد مراجعه شود به بحار ، ج۸۴ ، صص۲۴ ـ ۲۵

امام حسن علیه‌السلام درب مسجد این دعا را می‌خواند : يا محسن قد اتاک المسیء فتجاوز عن قبيح ما عندی بجميل ما عندک يا کريم

۳. آداب داخل مسجد

اهداف اصلی را فراموش نکنیم. تبلیغ و تربیت را فدای فرش و لوستر نکنیموَ مَسَاجِدُهُمْ يوْمَئِذٍ عَامِرَةٌ مِنَ الْبِنَاءِ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى [نهج البلاغة ، حكمت ۳۶۹] .

از ناف تا زانو پوشیده باشد.
در مسجد مرده دفن نکنید.
در مسجد خنده و مباهات نکنید.
آب دهان در مسجد انداخته نشود.
تطهیر مسجد واجب فوری است.
در مسجد به مجرمین شلاق نزنید.
گمشده‌ها را اعلام نکنند.
در مسجد احکام خدا گفته شود. قال له الباقرعلیه السلام : اجلس فی مسجد المدینة و أفت الناس ، فإنی أحب أن یری فی شیعتی مثلک [رجال العلامة الحلی ، ص۲۱] .
غیبت در مسجد سبب محو خوبیها است.الحدیث فی المسجد یاکل الحسنات کما تاکل النار الحطب
صدای بلند ، ورود دیوانه ، خرید و فروش ، بردن اسلحه به مسجد ممنوع.
جای دیگران را غصب نکنید.
بین شرکت کنندگان فرق نگذارید.
بوق بلندگو مزاحم نباشد.
مراعات مسائل وقف را بکنید.
در انتخاب امام جماعت و خادم و موقوفات مساجد و خودکفائی دقت کنید.
در خانه تطهیر کند و بعد به مسجد برود : فِی الْمُقْنِعِ قَالَ رُوِیَ أَنَّ فِی التَّوْرَاةِ مَکْتُوباً أَنَّ بُیوتِی فِی الْأَرْضِ الْمَسَاجِدُ فَطُوبَی لِمَنْ تَطَهَّرَ فِی بَیتِهِ ثُمَّ زَارَنِی فِی بَیتِی وَ حَقٌّ عَلَی الْمَزُورِ أَنْ یکرِمَ الزَّائِرَ. [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۱۹۹] .
قال الصادق (ع) : عَلَیکمْ بِإِتْیانِ الْمَسَاجِدِ فَإِنَّهَا بُیوتُ اللَّهِ فِی الْأَرْضِ وَ مَنْ أَتَاهَا مُتَطَهِّراً طَهَّرَهُ اللَّهُ مِنْ ذُنُوبِهِ [وسائل الشیعة ، ج۱ ، ص۳۸۰] .
شمشیر برهنه در مسجد نباشد : قال الصادق (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ سَلِّ السَّیفِ فِی الْمَسْجِدِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۶۹] .
قال الصادق (ع) : جَنِّبُوا مَسَاجِدَکمُ الْبَیعَ وَ الشِّرَاءَ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۳۳] .
قهقهه ممنوع (زیرا موجب ظلمت در قبر می‌شود) :
عن النبیعلیه‌السلام : الضحک فی المسجد ظلمة فی القبر [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۶۸ ، ح۲۰۸۲۶]
از تصویر و عکس در مسجد استفاده نکنیم.
عَنْ عَمْرِو بْنِ جُمَیعٍ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنِ الصَّلَاةِ فِی الْمَسَاجِدِ الْمُصَوَّرَةِ فَقَالَ : " أَکرَهُ ذَلِک وَ لَکنْ لَا یضُرُّکمْ ذَلِک الْیوْمَ وَ لَوْ قَدْ قَامَ الْعَدْلُ لَرَأَیتُمْ کیفَ یصْنَعُ فِی ذَلِک" [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۱۵] .
عَنْ أَبِی ذَرٍّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) فِی وَصِیتِهِ لَهُ قَالَ : " یا أَبَاذَرٍّ الْکلِمَةُ الطَّیبَةُ صَدَقَةٌ وَ کلُّ خُطْوَةٍ تَخْطُوهَا إِلَی الصَّلَاةِ صَدَقَةٌ یا أَبَا ذَرٍّ مَنْ أَجَابَ دَاعِی اللَّهِ وَ أَحْسَنَ عِمَارَةَ مَسَاجِدِ اللَّهِ کانَ ثَوَابُهُ مِنَ اللَّهِ الْجَنَّةَ فَقُلْتُ کیفَ یعْمَرُ مَسَاجِدُ اللَّهِ
قَالَ لَا تُرْفَعُ فِیهَا الْأَصْوَاتُ وَ لَا یخَاضُ فِیهَا بِالْبَاطِلِ وَ لَا یشْتَرَی فِیهَا وَ لَا یبَاعُ وَ اتْرُک اللَّغْوَ مَا دُمْتَ فِیهَا
فَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَلَا تَلُومَنَّ یوْمَ الْقِیامَةِ إِلَّا نَفْسَک [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۳۳] .
َمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَساجِدَ اللَّهِ أَنْ یذْکرَ فِیهَا اسْمُهُ وَ سَعی فِی خَرابِها [بقره /۱۱۴] .

خراب کردن مسجد کوبیدن ساختمان آن نیست. بلکه هر گونه عملی که سبب از رونق افتادن شود خراب کردن مسجد است.

۴. آداب خروج از مسجد

برای بیرون رفتن از مسجد عجله نکنیما أبا ذر ... بکل نفس تنفست درجة فی الجنة [بحار الانوار ، ج۷۴ ، ص۸۶] .

مسجد را محل عبور قرار ندهید.

برای خروج از مساجد دعاهایی دارد :

قال النبی (ص) : لَا تَدْخُلِ الْمَسَاجِدَ إِلَّا بِالطَّهَارَةِ. وَ قَالَ (ص) : إِذَا دَخَلَ الْعَبْدُ الْمَسْجِدَ فَقَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ قَالَ أَوَّهْ كَسَرَ ظَهْرِی وَ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِهَا عِبَادَةَ سَنَةٍ وَ إِذَا خَرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ يقُولُ مِثْلَ ذَلِک كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكلِّ شَعْرَةٍ عَلَى بَدَنِهِ مِائَةَ حَسَنَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ مِائَةَ دَرَجَةٍ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۸۸] .

قال الصادق (ع) : إِذَا دَخَلْتَ الْمَسْجِدَ فَصَلِّ عَلَى النَّبِی (ص) وَ إِذَا خَرَجْتَ فَافْعَلْ ذَلِک [الکافی ، ج۳ ، ص۳۰۹] .

۵. آداب نماز در مسجد

به مؤذن لبیک بگوییم. قال رسول الله : إِجَابَةُ الْمُوذِّنِ كفَّارَةُ الذُّنُوبِ [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۵] .

امام جماعت را تنها نگذاریم.وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيها وَ تَرَكوک قائِماً [جمعه /۱۱] .

کار را فدای نماز کنیم.رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِيتاءِ الزَّكاةِ [نور /۳۷] .

قبل از نماز در انتظار نماز در مسجد بنشینیم. [بحار ، ج۸۳ ، ص۳۷۰]

ـ نسبت به تارکین و بی‌اعتناها موضع بگیریم.

نماز تحیت بخوانیم ، از غائبین احوالپرسی کنیم ، با حاضرین مصافحه کنیم ، صفوف را منظم کنیم ، به محرومین کمک کنیم ، با تقواها را مقدم بداریم.

بوق بلندگو مزاحم نباشد.

۶. آداب نمازگزار

۱.مکان

۱ ـ کسی که در ملک غصبی نماز بخواند ـ گرچه روی فرش و تخت غصبی باشد ـ نمازش باطل است.

۲ ـ کسی در مسجد نشسته و جا گرفته ، اگر دیگری جای او را بگیرد و نماز بخواند بنابر احتیاط واجب باید نمازش را قضا نماید.

۳ ـ کسی که در ملکی شریک است باید با اجازه شریک نماز بخواند.

۴ ـ تصرف در ملک میتی که خمس و زکات بدهکار است حرام و نماز باطل است.

۵ ـ رضایت باید قلبی باشد و زبانی تنها کافی نیست.

۶ ـ جلو قبر پیامبر (ص) و امام نماز نخوانند ، اگر نماز خواندن بی احترامی باشد ، حرام است ، ولی باطل نیست.

۷ ـ خلوت با اجنبیه مکروه و احتیاط در نماز نخواندن است ، ولی اگر خواند باطل نیست.

۸ ـ بنابر احتیاط مستحب باید زن عقب‌تر از مرد بایستد.

۹ ـ جای پیشانی (سجده گاه) باید پاک باشد ، حتی اگر نجس و خشک باشد نماز باطل است.

۱۰ ـ مکان باید متحرک نباشد ، مثل فنر ، روی کاه و...

۱۱ ـ پست و بلندی بیش از چهار انگشت نباشد.

۱۲ـ در ماشین و هواپیما و کشتی از روی ناچاری اشکال ندارد.

۲. لباس

مسئله ۹۱۲ : مستحب است خوش بو و لباس پاکیزه و قیمتی بپوشد ،

۳. نظافت

۱ـ من اخرج اذی من المسجد بنی الله له بیتا فی الجنة [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۴۹]

۲ـ یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِ مسجد [اعراف /۳۱] .

در روایات آمده زینت هم به معنای شانه کردن مو و لباس و... آمده و هم به معنای امام مسجد. [نورالثقلین ، ج۲ ، صص ۱۹ و ۱۸]

۳ـ قال امیرالمومنین (ع) : الْبُزَاقُ فِی الْمَسْجِدِ خَطِیئَةٌ وَ کفَّارَتُهُ دَفْنُهُ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۲۲] .

قال رسول الله (ص) : مَنْ قَمَّ مَسْجِداً کتَبَ اللَّهُ لَهُ عِتْقَ رَقَبَةٍ وَ مَنْ أَخْرَجَ مِنْهُ مَا یقْذَی عَیناً کتَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُ کفْلَینِ مِنْ رَحْمَتِهِ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۳۸] .

پیامبر (ص) فرمود : "مسجد از زباله و آشغال منزجر می‌شود و مثل شخص کتک خورده پژمرده می‌شود". [مستدرک ، ج۳ ، ص۳۷۶]

قال فی الجواهر : یستحب کنس المساجد لما فیه من تعظیم الشعائر و ترغیب المترددین المفضی الی عدم خرابه [جواهر ، ج۱۴ ، ص۸۷]

قال رسول الله (ص) : مَنْ کنَسَ الْمَسْجِدَ یوْمَ الْخَمِیسِ وَ لَیلَةَ الْجُمُعَةِ فَأَخْرَجَ مِنْهُ مِنَ التُّرَابِ مَا یذَرُّ فِی الْعَینِ غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَی لَهُ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۳۳] .

قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) یحَدِّثُ عَنْ أَبِیهِ ، " أَنَّ الْجَنَّةَ وَ الْحُورَ لَتَشْتَاقُ إِلَی مَنْ یکسَحُ الْمَسْجِدَ أَوْ یأْخُذُ مِنْهُ الْقَذَی" [مستدرک الوسائل ، ج۳ ، ص۳۸۴] .

قال النبی (ص) : ... اخراج القُماته (خاکروبه) منها مهور حور العین [کنز العمال ، ج۷ ، ص۶۵۵]

۴. بهره برداری از مسجد

۱. استفاده غیر مجاز از مساجد

۱ـ قال رسول الله (ص) : یأْتِی فِی آخِرِ الزَّمَانِ قَوْمٌ یأْتُونَ الْمَسَاجِدَ فَیقْعُدُونَ حَلَقاً ذِکرُهُمُ الدُّنْیا وَ حُبُّ الدُّنْیا لَا تُجَالِسُوهُمْ فَلَیسَ لِلَّهِ فِیهِمْ حَاجَةٌ [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۱۴] .

۲ـ قال عَلِی بْنِ الْحُسَینِ : سَمِعَ النَّبِی (ص) رَجُلًا ینْشِدُ ضَالَّةً فِی الْمَسْجِدِ فَقَالَ : "قُولُوا لَهُ لَا رَدَّ اللَّهُ عَلَیك فَإِنَّهَا لِغَیرِ هَذَا بُنِیتْ" [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۲۳۵. و من لایحضره الفقیه ج۱ ص ۲۳۷]

۳ـ قال رسول الله (ص) : الْجُلُوسُ فِی الْمَسْجِدِ لِانْتِظَارِ الصَّلَاةِ عِبَادَةٌ مَا لَمْ یحْدِثْ قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا الْحَدَثُ قَالَ الْغِیبَةُ [وسائل الشیعة ، ج۴ ، ص۱۱۶] .

۲. شکایت مسجد

۱ـ قال الصادق (ع) : شَکتِ الْمَسَاجِدُ إِلَی اللَّهِ تَعَالَی الَّذِینَ لَا یشْهَدُونَهَا مِنْ جِیرَانِهَا فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهَا وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی لَا قَبِلْتُ لَهُمْ صَلَاةً وَاحِدَةً وَ لَا أَظْهَرْتُ لَهُمْ فِی النَّاسِ عَدَالَةً وَ لَا نَالَتْهُمْ رَحْمَتِی وَ لَا جَاوَرُونِی فِی جَنَّتِی [وسائل الشیعة ، ج۵ ، ص۱۹۶] .

۲ ـ قال الصادق (ع) : ثَلَاثَةٌ يشْكونَ إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَسْجِدٌ خَرَابٌ لَا يصَلِّى فِيهِ أَهْلُهُ وَ عَالِمٌ بَينَ جُهَّالٍ وَ مُصْحَفٌ مُعَلَّقٌ قَدْ وَقَعَ عَلَيهِ الْغُبَارُ لَا يقْرَأُ فِيهِ [كافى ، ج۲ ، ص۶۱۳] .

۳. شعور مسجد و شهادت آن

قال على عليه‌السلام : اذا مات العبد بكى عليه مصلاة من الارض و مصعد عمله من السماء ثم قرأ فما بكت عليهم السماء و الارض [محجة البيضاء ، ج۱ ، ص۳۵۸]

عن النبى صلى‌الله‌عليه‌وآله‌وسلم : " روز قيامت مسجد شكايت مى كند ، و مى گويد : يا رَبِّ عَطَّلُونِى وَ ضَيعُونِى [بحار الانوار ، ج۸۳ ، ص۳۶۸]

قال الصادق (ع) : يجِىءُ يوْمَ الْقِيامَةِ ثَلَاثَةٌ يشْكونَ الْمُصْحَفُ وَ الْمَسْجِدُ وَ الْعِتْرَةُ يقُولُ الْمُصْحَفُ يا رَبِّ حَرَّفُونِى وَ مَزَّقُونِى [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۲۰۲] .

قال الصادق (ع) : صَلُّوا مِنَ الْمَسَاجِدِ فِى بِقَاعٍ مُخْتَلِفَةٍ فَإِنَّ كلَّ بُقْعَةٍ تَشْهَدُ لِلْمُصَلِّى عَلَيهَا يوْمَ الْقِيامَةِ [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۱۸۸] .

۴. ممنوعيت وقف خصوصى در مسجد

صاحب جواهر مى‌فرمايد : المراد بالمسجد شرعا المكان الموقوف على كافة المسلمين للصلوة. [جواهر ، ج۲۴ ، ص۶۹]

بنابراين هيچ شيعه ، سنى ، اهل حرفه و شغل خاصى حق ممانعت از ديگران ندارد.

۵. مديريت

تجارى :

صنعتى : مدير عامل لازم نيست ، رابطه مستقيم بايد باشد ، مسجد كارگاه و كارخانه نيست.

تربيتى : با عمل و حضور يا امام را ببينى يا به امام متصل باشى.ارتباط چهره به چهره بسيار اثر تربيتى خوبى دارد.

ابزار تربيت : محبت ، قداست ، رابطه مستقيم.

مسئله چند درب داشتن. جُنُب از دربى وارد و از دربى خارج شود.

مسئله پارك موتور بيرون مسجد سبب خلوت شدن (مسجد و پاركينگ)

مسئله مسجدى كه سخنرانى در آن نشود (مگر كلمات قصار...)

مسئله شغل امام جماعت : تاجر ، كشاورز ، كارخانه‌دار ، عقد و ازدواج ، واعظ ، معلم و سياسى.

مسئله زى امام جماعت : ساكت ، ساده زيست ، اشرافى ، اهل بيت پيش نماز باشندو...

مسئله تفقّد از مأمومين : رو به مردم كردن (هنگام اذان مستحب است همه رو به قبله باشند جز امام كه لزومى ندارد)

مسئله جمع كردن سجاده به دست خود امام ، تغيير لباس ، تخليه كيسه ، عطر ، صوت و...

۵. آثار

۱. آثار تربيتى مسجد

قال رسول الله (ص) : أَوْحَى اللَّهُ تَعَالَى إِلَى أَنْ يا أَخَا الْمُرْسَلِينَ وَ يا أَخَا الْمُنْذِرِينَ أَنْذِرْ قَوْمَك لَا يدْخُلُوا بَيتاً مِنْ بُيوتِى وَ لِأَحَدٍ مِنْ عِبَادِى عِنْدَ أَحَدِهِمْ مَظْلِمَةٌ [مستدرك الوسائل ، ج۳ ، ص۴۴۶] .

اثرتربيتى رفت و آمد به مسجد :

قال اميرالمومنين (ع) : مَنِ اخْتَلَفَ إِلَى الْمَسْجِدِ أَصَابَ إِحْدَى الثَّمَانِ
ـ أَخاً مُسْتَفَاداً فِی اللَّهِ
٢ ـ أَوْ عِلْماً مُسْتَطْرَفاً
٣ ـ أَوْ آيَةً مُحْكَمَةً
۴ ـ أَوْ يسْمَعَ كَلِمَةً تَدُلُّهُ عَلَى هُدًى
۵ ـ أَوْ رَحْمَةً مُنْتَظَرَةً
۶ ـ أَوْ كَلِمَةً تَرُدُّهُ عَنْ رَدًى
٧ ـ أَوْ يتْرُک ذَنْباً خَشْيَةً
٨ ـ أَوْ حَياءً [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص١٩٧] .

مسجد پايگاه شادى و آرامش :

قال الصادق (ع) : مَا يمْنَعُ أَحَدَكمْ إِذَا دَخَلَ عَلَيهِ غَمٌّ مِنْ غُمُومِ الدُّنْيا أَنْ يتَوَضَّأَ ثُمَّ يدْخُلَ الْمَسْجِدَ فَيرْكَعَ رَكعَتَينِ يدْعُو اللَّهَ فِيهِمَا أَ مَا سَمِعْتَ اللَّهَ يقُولُ وَ اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [وسائل الشيعة ، ج٨ ، ص١٣٨] .

تبليغات و آموزش :

١ ـ عَنْ أَبِی ذَرٍّ عن النبى (ص) : فِی وَصِيتِهِ لَهُ قَالَ ...يا أَبَا ذَرٍّ كلُّ جُلُوسٍ فِی الْمَسْجِدِ لَغْوٌ إِلَّا ثَلَاثَةً قِرَاءَةُ مُصَلٍّ أَوْ ذَاكرٌ لِلَّهِ تَعَالَى أَوْ مُسَائِلٌ عَنْ عِلْمٍ [وسائل الشيعة ، ج۴ ، ص١١٧] .

٢ ـ قال رسول الله (ص) : لَحَدِيثُ الْبَغْی فِی الْمَسْجِدِ يأْكلُ الْحَسَنَاتِ كمَا تَأْكلُ الْبَهِيمَةُ الْحَشِيشَ [مستدرک الوسائل ، ج٣ ، ص٣٧١] .

٣ ـ قال له الباقرعليه السلام : اجلس فى مسجد المدينة و أفت الناس ، فإنى أحب أن يرى فى شيعتى مثلك [رجال علامه حلى ، ص٢١] .

٢. آثار بى اعتنائى به مسجد

١ ـ عَنْ زُرَيقٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ : " مَنْ صَلَّى فِی بَيتِهِ جَمَاعَةً رَغْبَةً عَنِ الْمَسْجِدِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ وَ لَا لِمَنْ صَلَّى مَعَهُ إِلَّا مِنْ عِلَّةٍ تَمْنَعُ مِنَ الْمَسْجِدِ" [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص١٩۶] .

٢ ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤمِنِينَ (ع) بَلَغَهُ أَنَّ قَوْماً لَا يحْضُرُونَ الصَّلَاةَ فِی الْمَسْجِدِ فَخَطَبَ فَقَالَ : " إِنَّ قَوْماً لَا يحْضُرُونَ الصَّلَاةَ مَعَنَا فِی مَسَاجِدِنَا فَلَا يواكلُونَا وَ لَا يشَارِبُونَا وَ لَا يشَاوِرُونَا وَ لَا ينَاكحُونَا وَ لَا يأْخُذُوا مِنْ فَيئِنَا شَيئاً أَوْ يحْضُرُوا مَعَنَا صَلَاتَنَا جَمَاعَةً " [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص١٩۶] .

(معاشرت ، پيوند خانوادگى ، پيمان دوستى ، هم فكرى و مشاوره با بى‌اعتناهاى به مسجد ممنوع و لازم است از امكانات عمومى محروم شوند. (و لا يؤخذوا من فيئنا)

٣ ـ عليعليه‌السلامنسبت به گروهى از اينان فرمود : و انى لاوشک ان آمر بهم بنار تشعل فى دورهم فاحرق عليهم او ينتهون [وسائل ، ج٣ ، ص۴٧٩]

مجلسى : يا مؤلفه يعنى شما مؤلفة قلوبهم هستيد مؤمن حقيقى نيستيد.

۴ ـ قال رسول الله (ص) : لا ـ غيبة إلا ـ لمن يصلى فى بيته و رغب عن جماعتنا و من رغب عن جماعة المسلمين وجب على المسلمين غيبته [بحار الانوار ، ج٨۵ ، ص٣٨] .

۵ـ قال النبی (ص) : مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فِی الْمَسْجِدِ فَخَرَجَ مِنْ غَیرِ عِلَّةٍ فَهُوَ مُنَافِقٌ إِلَّا أَنْ یرِیدَ الرُّجُوعَ إِلَیهِ [تهذیب الاحکام ، ج۳ ، ص۲۶۲] .

بایکوت کسی که به مسجد بی‌اعتناست :

قال رسول الله (ص) : ... من رغب عن جماعة المسلمین وجب علی المسلمین غیبته و سقطت بینهم عدالته و وجب هجرانه و إذا رفع إلی إمام المسلمین [بحار الانوار ، ج۸۵ ، ص۳۸] .

تبعید تارکین جماعت اگر همسایه باشند :

عن زریق الخلقانی قال سمعت أبا عبد الله (ع) یقول : " رفع إلی أمیر المؤمنین (ع) بالکوفة أن قوما من جیران المسجد لا یشهدون الصلاة جماعة فی المسجد فقال (ع) : لیحضرن معنا صلاتنا جماعة أو لیتحولن عنا و لا یجاورونا و لا نجاورهم. [بحار الانوار ، ج۸۵ ، ص۱۳] .

۳. آثار آباد کردن مسجد

قال رسول الله (ص) : سِتَّةٌ مِنَ الْمُرُوَّةِ ثَلَاثَةٌ فِی السَّفَرِ وَ ثَلَاثَةٌ فِی الْحَضَرِ فَفِی الْحَضَرِ تِلَاوَةُ کتَابِ اللَّهِ وَ عِمَارَةُ مَسَاجِدِ اللَّهِ وَ اتِّخَاذُ الْإِخْوَانِ فِی اللَّهِ [مستدرک الوسائل ، ج۸ ، ص۲۲۴] .

اهل الله هستند ، همسایگان خدا هستند :

عنالنبی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : عمار مساجد الله هم اهل الله عز و جل [کنز العمال ، ج۷ ، ص۵۷۸ ، ح۲۰۳۴۰]

عن النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : یقول الله عز و جل یوم القیامة : أین جیرانی؟ فتقول الملائکة : و من ینبغی آن یکون جارک ، فیقول : عمّار مساجدی [کنز العمال ، ج۷ ، ص۵۷۸ ، ح۲۰۳۳۹]

۶. مساجد مهم

۱. مسجدالحرام

قال الباقرعلیه‌السلام : مَنْ صَلَّی فِی الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ صَلَاةً مَکتُوبَةً قَبِلَ اللَّهُ بِهَا مِنْهُ کلَّ صَلَاةٍ صَلَّاهَا مُنْذُ یوْمَ وَجَبَتْ عَلَیهِ الصَّلَاةُ وَ کلَّ صَلَاةٍ یصَلِّیهَا إِلَی أَنْ یمُوتَ [من لا یحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۲۲۸] .

اول مسجد الحرام ، بعد مسجد النبی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ، بعد مسجد کوفة ، بعد مسجد الاقصی ، بعد مسجد جامع ، بعد مسجد قبیلة و بعد مسجد بازار [تحریر ، ج۱ ، ص۱۳۷]

۱ ـ کعبه نخستین خانه برای مردم و مایه برکت و هدایت است : إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکةَ مُبارَکاً وَ هُدیً لِلْعالَمِینَ [آل عمران /۹۶] .

۲ ـ نشانه‌های خداوند در مسجد الحرام مانند (مقام ابراهیم) : فِیهِ آیاتٌ بَیناتٌ مَقامُ إِبْراهِیمَ [آل عمران /۹۷] .

۳ ـ امنیت خانه کعبه : وَ مَنْ دَخَلَهُ کانَ آمِناً [آل عمران /۹۷] .

۴ ـ کعبه محل قیام برای مردم : جَعَلَ اللّهُ الْکعْبَةَ الْبَیتَ الْحَرامَ قِیاماً لِلنّاسِ [مائده /۹۷] .

۵ ـ طهارت خانه کعبه : وَ عَهِدْنا إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ أَنْ طَهِّرا بَیتِی لِلطّائِفِینَ وَ الْعاکفِینَ وَ الرُّکعِ السُّجُودِ [بقره /۱۲۵] . ابراهیم و اسماعیل

۶ ـ آزادی خانه کعبه از هر نوع مالکیت : وَ لْیطَّوَّفُوا بِالْبَیتِ الْعَتِیقِ [حج /۲۹] .

۷ ـ کعبه محل اجتماع و امنیت مردم : وَ إِذْ جَعَلْنَا الْبَیتَ مَثابَةً لِلنّاسِ وَ أَمْناً [بقره /۱۲۵] .

۸ ـ مسجد الحرام محل مساوات : إِنَّ الَّذِينَ كفَرُوا وَ يصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ الَّذِی جَعَلْناهُ لِلنّاسِ سَواءً الْعاكفُ فِيهِ وَ الْبادِ [حج /۲۵] .

۹ ـ عظمت و حرمت خانه کعبه : وَ مَنْ یرِدْ فِيهِ بِإِلْحادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذابٍ أَلِيمٍ [حج /۲۵] .

۲. مسجد النبی

۳. مسجد کوفه

۱ ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ مَسْجِدَ الْكوفَةِ بَيتُ نُوحٍ لَوْ دَخَلَهُ رَجُلٌ مِائَةَ مَرَّةٍ لَكتَبَ اللَّهُ لَهُ مِائَةَ مَغْفِرَةٍ أَمَا إِنَّ فِيهِ دَعْوَةَ نُوحٍ (ع) حَيثُ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِی وَ لِوَالِدَی وَ لِمَنْ دَخَلَ بَيتِی مُؤمِناً [وسائل الشيعة ، ج۱۴ ، ص۳۸۱] .

۳ ـ قال امير المومنين (ع) : مسجد الكوفة صلى فيه سبعون نبيا و سبعون وصيا أنا أحدهم [بحار الانوار ، ج۱۱ ، ص۵۷] .

قال الباقر (ع) : مَسْجِدُ كوفَانَ رَوْضَةٌ مِنْ رِياضِ الْجَنَّةِ صَلَّى فِيهِ أَلْفُ نَبِی وَ سَبْعُونَ نَبِياً [كافی ، ج۳ ، ص۴۹۳] .

قال الباقر (ع) : لَوْ يعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی مَسْجِدِ الْكوفَةِ لَأَعَدُّوا لَهُ الزَّادَ وَ الرَّوَاحِلَ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ إِنَّ صَلَاةً فَرِيضَةً فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً وَ صَلَاةً نَافِلَةً تَعْدِلُ عُمْرَةً [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۲۵۶] .

۴. مسجد سهله

مسجد کوفه و مسجد سهلة

قال الباقر (ع) : لَوْ يعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی مَسْجِدِ الْكوفَةِ لَأَعَدُّوا لَهُ الزَّادَ وَ الرَّوَاحِلَ مِنْ مَكانٍ بَعِيدٍ إِنَّ صَلَاةً فَرِيضَةً فِيهِ تَعْدِلُ حَجَّةً وَ صَلَاةً نَافِلَةً تَعْدِلُ عُمْرَةً [وسائل الشيعة ، ج۵ ، ص۲۵۶] .

قال الصادق (ع) : (در ذکر مسجد سهلة) أَمَا إِنَّهُ مَنْزِلُ صَاحِبِنَا إِذَا قَامَ بِأَهْلِهِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۹۵] .

قال الصادق (ع) : بِالْكوفَةِ مَسْجِدٌ يقَالُ لَهُ مَسْجِدُ السَّهْلَةِ لَوْ أَنَّ عَمِّی زَيداً أَتَاهُ فَصَلَّى فِيهِ وَ اسْتَجَارَ اللَّهَ لَأَجَارَهُ عِشْرِينَ سَنَةً [كافی ، ج۳ ، ص۴۹۵] .

عن ابی عبد الله (ع) قال : سمعته يقول لأبی حمزة الثمالی يا أبا حمزة هل شهدت عمی ليلة خرج؟ قال : نعم قال : فهل صلى فی مسجد سهيل؟ قال و أين مسجد سهيل؟ لعلك تعنی مسجد السهلة. قال : نعم ، قال : لا. قال : أما إنه لو صلى فيه ركعتين ثم استجار الله لأجاره سنة. فقال له أبو حمزة بأبی أنت و أمی ، هذا مسجد السهلة. قال : نعم فيه بيت إبراهيم الذی كان يخرج منه إلى العمالقة و فيه بيت إدريس الذی كان يخيط فيه و فيه مناخ الراكب و فيه صخرة خضراء فيها صورة جميع النبيين و تحت الصخرة الطينة التی خلق الله عز و جل منها النبيين و فيه المعراج و هو الفاروق الأعظم موضع منه و هو ممر الناس و هو من كوفان و فيه ينفخ فی الصور و إليه المحشر و يحشر من جانبه سبعون ألفا يدخلون الجنة بغير حساب [بحار الانوار ، ج۹۷ ، ص۴۳۶] .

۵. مسجد قبا

قال الصادق (ع) : لَا تَدَعْ إِتْيانَ الْمَشَاهِدِ كلِّهَا مَسْجِدِ قُبَاءَ فَإِنَّهُ الْمَسْجِدُ الَّذِی أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يوْمٍ وَ مَشْرَبَةِ أُمِّ إِبْرَاهِيمَ وَ مَسْجِدِ الْفَضِيخِ وَ قُبُورِ الشُّهَدَاءِ وَ مَسْجِدِ الْأَحْزَابِ وَ هُوَ مَسْجِدُ الْفَتْحِ [الكافی ، ج۴ ، ص۵۶۰] .

۷. اهداف

۱. اهداف رفتن به مسجد

۱ ـ نماز :

۲ ـ واجبات : قال اميرالمومنين (ع) : تَحْتَ ظِلِّ الْعَرْشِ يوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ رَجُلٌ خَرَجَ مِنْ بَيتِهِ فَأَسْبَغَ الطُّهْرَ ثُمَّ مَشَى إِلَى بَيتٍ مِنْ

بُيوتِ اللَّهِ لِيَقْضِى فَرِيضَةً مِنْ فَرَائِضِ اللَّهِ [مستدرك الوسائل ، ج۳ ، ص۳۶۴] .

۳ ـ جماعت : قال رسول الله (ص) : وَ مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ يطْلُبُ فِيهِ الْجَمَاعَةَ كانَ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ سَبْعُونَ أَلْفَ حَسَنَةٍ [وسائل الشيعة ، ج۸ ، ص۲۸۷] .

وَ مَساجِدُ يذْكرُ فِيهَا اسْمُ اللّهِ كثِيراً [حج /۴۰] .

آموزش دين :

۴ ـ كمك به فقرا : إِنَّما وَلِيكمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا... [مائده /۵۵] . (كه حضرت على (ع) در مسجد در حال ركوع نماز انگشتر خود را صدقه داد) .

۵ ـ قال له الباقرعليه السلام : اجلس فى مسجد المدينة و أفت الناس ، فإنى أحب أن يرى فى شيعتى مثلك [رجال العلامة الحلى ، ص۲۱] .

۶ ـ اطلاع رسانى : عَنِ الْفَضْلِ بْنِ شَاذَانَ عَنِ الرِّضَا (ع) قَالَ ... وَ يخْبِرُهُمْ بِمَا وَرَدَ عَلَيهِمْ مِنَ الآفَاقِ مِنَ الْأَهْوَالِ الَّتِى لَهُمْ فِيهَا الْمَضَرَّةُ وَ الْمَنْفَعَةُ [وسائل الشيعة ، ج۷ ، ص۳۴۴] .

۷ ـ حضور در صحنه و تمرين آماده باش.

۸ ـ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) يقُولُ : مَنِ اخْتَلَفَ إِلَى الْمَسَاجِدِ أَصَابَ إِحْدَى الثَّمَانِ أَخاً مُسْتَفَاداً فِى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَوْ عِلْماً مُسْتَطْرَفاً [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۳۷] .

۷ ـ تربيت : كنار همديگر ، آشنا با همديگر ، كمك به همديگر و نگاه به همديگر

۸ ـ احياى ارزش هااتقاهم ـ اعدلهم

۲. غافل نشدن از هدف اصلى مسجد

عن النبيصلىاللهعليهوآلهوسلم : ان القوم اذا رفعوا مساجدهم فسدت اعمالهم [اعلام المساجد]

قال النبى (ص) : يأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ ... مَسَاجِدُهُمْ يوْمَئِذٍ عَامِرَةٌ مِنَ الْبِنَاءِ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى [نهج البلاغه ، ص ۵۴۰] .

عن النبيصلىاللهعليهوآلهوسلم : ما ساء قوم قط الا زخرفوا مساجدهم [سنن ابن ماجه ، ج۱ ، ص۲۴۵]

قال النبى (ص) : إذا رأيتم المصاحف حليت و المساجد زينت و المنارة طولت و اتخذ القرآن مزامير و المساجد طرقا. المؤمن فى ذلك الزمان أعز

من الكبريت الأحمر أما إن مساجدهم مزخرفة و أبدانهم نقية و قلوبهم أنتن من الجيفة [روضة الواعظين ، ج۲ ، ص۳۳۸] .

۸. مسجد ومهدويت

۱. قبل از ظهور

۱ ـ قال اميرالمومنين (ع) : يأْتِى عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يبْقَى فِيهِمْ مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ وَ مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ وَ مَسَاجِدُهُمْ يوْمَئِذٍ عَامِرَةٌ مِنَ الْبِنَاءِ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى سُكانُهَا وَ عُمَّارُهَا شَرُّ أَهْلِ الْأَرْضِ مِنْهُمْ تَخْرُجُ الْفِتْنَةُ وَ إِلَيهِمْ تَأْوِى الْخَطِيئَةُ [نهج البلاغة ، حكمت ۳۶۹] .

۲. در عصر ظهور

عَنْ أَبِى بَصِيرٍ عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ (ع) فِى حَدِيثٍ طَوِيلٍ أَنَّهُ قَالَ : " إِذَا قَامَ الْقَائِمُ (ع) سَارَ إِلَى الْكوفَةِ وَ هَدَمَ بِهَا أَرْبَعَةَ مَسَاجِدَ وَ لَمْ يبْقَ مَسْجِدٌ عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ لَهُ شُرَفٌ إِلَّا هَدَمَهَا وَ جَعَلَهَا جَمَّاءَ " [وسائل الشيعة ، ج۲۵ ، ص۴۳۶] .

عَنْ أَبِی بَصِیرٍ فِی حَدِیثٍ لَهُ اخْتَصَرْنَاهُ قَالَ : " إِذَا قَامَ الْقَائِمُ (ع) ... وَ تَکونُ الْمَسَاجِدُ کلُّهَا جَمَّاءَ لَا شُرَفَ لَهَا کمَا کانَ عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) " [مستدرک الوسائل ، ج۳، ص۳۶۸] .

امام زمانعلیه‌السلاممناره‌ها را خراب می‌کند. مرحوم مجلسی می‌فرماید : عن الجعفر... لئلا یشرف المؤمنون علی الجیرانو سپس می‌فرماید : منار بلند از اختراعات خلیفه دوم است. [بحار الانوار ، ج ۸۰، ص۳۷۶] .

۹. اطلاع رسانی

۱. نظر خواهی از مبلغین وائمه جماعات

۱ ـ به نظر جنابعالی جایگاه مسجد در جامعه ما با حقیقت مسجد در جامعه هماهنگی دارد؟

۲ ـ در دنیای کنونی که دنیای برنامه ریزی و آمار است ، مساجد نیاز به مرکزی این گونه دارند یا خیر؟

۳ ـ چگونه می‌شود مساجد را به واسطه مردم آباد کرد؟

۴ ـ بعضی‌ها می گویند : انقلاب از مسجد بوده ، پس انقلاب باید مساجد را حفظ کند. نظر شما چیست؟

۵ ـ خدمات عمومی دولت مثل آب و برق و گاز را چگونه باید حل کرد؟

۶ ـ شخصیت های نظام ، چگونه می‌توانند شخصا خدمت به مساجد بکنند؟

۷ ـ به نظر شما بهترین مسئولین ما از چه قشری هستند و چرا؟

۸ ـ مسجد چگونه اداره شود بهتر است. با مدیریت هیئت امنا و روحانی ، یاخادم ، و یا بانی؟

۹ ـ بهتر نیست بین خادم و سرایدار و فراش فرق گذاشته شود.

۱۰ ـ نظر شما نسبت به اداره وضوخانه و سرویس بهداشتی مساجد توسط شهرداری ها چیست؟ (تحت پوشش اماکن عمومی شهرداری)

۱۱ ـ چگونه می‌شود مساجد را جاذبه‌دار کرد؟

۱۲ ـ سنت فراموش شده‌ای در مساجد سراغ دارید؟

۱۳ ـ آیا دعای تعقیب و غفیله را بلند خواندن سابقه تاریخی و دلیل شرعی دارد؟

۱۴ ـ نظر شما نسبت به برگزاری عقد ازدواج و مراسم جشن تکلیف و سال تحویل اعیاد اسلامی در مسجد چیست؟آیا مردم می توانند رسومات را در مسجد وارد نکنند یا حرمت مسجد را خواهند شکست؟

۱۵ ـ آیا نظر شما نسبت به مراسم های هفت و چهله و سال اموات به طور مکرر در مسجد چیست؟آیا این گونه مراسم ها باعث رکود مسجد نمی‌شود؟

۱۶ ـ مشکل اقتصادی مسجد را چگونه باید حل کرد؟

۱۷ ـ ابتکار نو در مسجد شما هست ، نام ببرید؟

۱۸ ـ مسجد محل شما مشکل خادم دارد یا خیر؟

۱۹ ـ مسجد شما مشکل جهت قبله دارد یا خیر و چه راه حلی برای آن دارید؟

۲۰ ـ نظر شما نسبت به گل دسته چیست؟ باشد یا نباشد؟ چند تا باشد؟

۲۱ ـ آیا مساجد ما نیاز به صندوق عمران سراسری دارد یا خیر؟

۲۲ ـ نظر ما نسبت به سازمان تبلیغات چیست؟

۲۳ ـ نظر شما نسبت به ستاد نماز و نماز در مدارس چیست؟

۲۴ ـ نظر شما نسبت به نماز در ادارات و کارخانجات چیست؟ نظر شما نسبت به اقامه نماز در پارک چیست؟

۲۵ ـ مشکل فقهی مساجد موقت (نمازخانه) چیست؟

۲۶ ـ مسجد مرکز چه خدماتی می‌تواند باشد؟

۲۷ ـ در تاریخ اسلام سخنرانی بین الصلاتین و بعد از نماز سابقه دارد یا خیر؟

۲۸ ـ چه نظری برای اقامه نماز صبح دارید اول وقت ، آخر وقت ، وجود صبحانه؟

۲۹ ـ برای امام جماعت بعد از عادل بودن ، خوش صدا بودن شرط است. این گویای چیست؟

۳۰ ـ سلامت جسمی چه ربطی به عدالت دارد ، و در امتیاز بین دو امام ، خوش سیما بودن گویای چیست؟

۳۱ ـ چرا مساجد ما مشکل اقتصادی دارند و راه حل مورد نظر شما چیست؟

۳۲ ـ آیا سریع خواندن نماز جماعت و مراعات اضعف مأمومین نشانه چیست؟ مراد از اضعف جسمی است یا ایمانی؟

۳۳ ـ در جامعه ما نظم امام جماعت چقدر ارزش دارد؟

۳۴ ـ حضور امام جماعت قبل از نماز بهتر است یا بعد از نماز یا لازم نیست؟

۳۵ ـ آیا مساجد قدیمه ما بهترین تفرجگاه نبوده و بهتر نیست؟ پارکها در جوار مسجد ساخته شوند؟

۳۶ ـ سهل الوصول بودن مسجد چه نقشی در جذب مردم دارد؟

۳۷ ـ نماز میت در مسجد مستحب است یا مباح و یا مکروه؟

۳۸ ـ بیان شما نسبت به حرمت دفن اموات در مسجد چیست؟

۳۹ ـ شیوه‌های نو برای مراسم عزاداری اهلبیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) خصوصا امام حسین (ع) در مسجد سراغ دارید؟

۴۰ ـ چراغی که به خانه رواست به مسجد حرام است؛ یعنی چه؟ حقیقت است یا طعن؟

۴۱ ـ آیا نور در مسجد اسراف است یا خیر؟

۴۲ ـ بهداشت مسجد با بهداشت اماکن عمومی دیگر چگونه است و چگونه باید باشد؟

۴۳ ـ در اسلام تزیین مسجد اهمیت بیشتری دارد یا تنظیف آن؟

۴۴ ـ وجود گلدان طبیعی در مسجد بهتر است یا نقش گلدان بر کاشی؟

۴۵ ـ نقش مسجد نسبت به حدوث انقلاب روشن است ، نسبت به بقای انقلاب چگونه؟

۴۶ ـ موفق‌ترین تعریف امام جماعت کدام است و چه خصوصیاتی دارد؟

۴۷ ـ برای هماهنگی و انسجام حضرات ائمه جماعت چه نظری دارید و مرکز آن کجا باشد بهتر است. سازمان ستاد ، بیت رهبری ، حوزه علمیه قم و یا ائمه جمعه؟

ـ بیان شما در خصوص عدالت و قرائت امام جماعت چیست؟

۴۹ ـ برای جهر نماز صبح و مغرب و عشاء و اخفات ظهرین چه بیانی غیر از تعبد دارید؟

۵۰ ـ چرا ماموم اگر قرائت را نشنید مجوز قرائت دارد؟

۵۱ ـ نقش مسجد برای حفظ ارزش ها و جلوگیری از تحریف و بدعت چه اندازه است؟

۵۲ ـ خصوصیات ثواب نماز در مسجد بازار و محله و جامع چیست؟

۵۳ـ فرق منبر نشستن برای موعظه و ایستاده و شمشیر در خطبه چیست؟

۵۴ـ منبر و محراب در مسجد چه نقشی دارند؟

۵۵ـ بعضی روایات اوقات را سه دسته تقسیم کرده و یک دسته را برای عبادت قرار داده است.چقدر از عبادات در مسجد است؟

۵۶ـ آیا بسته بودن مسجد وقت نماز مصداقو من اظلمهست و چه راه حلی سراغ دارید؟

۵۷ـ پخش اذان با بلنگو بلا مانع است.

۵۸ـ حکایت و تکرار اذان توسط شنوندگان شرعاً چه حکمی دارد و آیا این سنت در مسجد شما هست یا خیر؟

۲. نتایج نظرخواهی

نتایج نظرخواهی از مبلغین عظام و ائمه محترم جماعات مسجد ۱۳۷۶ :

مشکلات فعلی مساجد :

۱ـ نداشتن هیئت امناء قوی و کاردان و خادم مناسب ۴۵٪

۲ـ کمبود بودجه لازم جهت برگزاری جلسات و کلاسها و نبود امکانات رفاهی ۲۹٪

۳ـ نبود روحانی مستقر یا بی‌برنامه بودن بعضی از آنها۱۸٪

۴ـ اختلافات و ناهماهنگی بین هیات امناء و دیگران ۷٪

۵ـ نبودن مرکزی برای هدایت کلی و پشتیبانی از مساجد ۱٪

نظر شما چیست؟

شیوه‌های نگهداری کودکان هنگام حضور بانوان در مسجد :

۱ـ اختصاص مکانی برای آنها به صورت مهد کودک جهت سرگرمی آنها ۴۶٪

۲ـ مواظبت شخصی والدین از کودکان خود ۲۲٪

۳ـ تشویق کودکانی برای سکوت و نظم ۲۱٪

۴ـ مخالف آوردن کودکان بوده‌اند ۱۱٪

سئوال : آیا فرقی بین کودکان ممیز و غیر ممیز وجود دارد؟

برای هر کدام چه برنامه‌ای باید اجراء کرد؟

راههای تجربه شده جذب افراد بریده از مسجد :

۱ـ تماس مستمر با اخلاق مناسب و شخصیت دادن به آنها توسط امام جماعت و اهل مسجد ۵۲٪

۲ـ باندی عمل نکردن کارگزاران مسجد و فراهم نمودن امکانات جذاب ۱۵٪

۳ـ تبیین روایات در اهمیت مسجد و اختصار در سخنرانی ۱۴٪

۴ـ بررسی علل جدائی و برطرف کردن آنها ۱۳٪

۵ـ ورقه سفید ۶٪

راههای استقبال صمیمانه مردم از روحانی :

۱ـ اخلاق و برخورد مناسب و عمل به گفتار ۴۴٪

۲ـ مردمی بودن و ساده زیستی ۲۶٪

۳ـ تامین شدن روحانی از طرف سازمانهای اعزام کننده و عزت نفس روحانی ۱۶٪

۴ـ برنامه‌های جذاب و متنوع و مختصر و پر محتوا بودن سخنرانی ۸٪

۵ـ فراهم بودن منزل برای روحانی ۶٪

سئوال : به نظر شما تبیین رسالت‌های روحانی در تحقق این معنا چقدر نقش دارد؟

نظرخواهی درباره مشارکت زنان در هیئت امناء :

۱ـ افرادی که کلا اظهار نظر مثبت کرده‌اند ۷۳٪

۲ـ فقط اداره قسمت زنان با خودشان باشد ۱۶٪

۳ـ افرادی که به صراحت مخالفت نموده‌اند ۹٪

۴ـ اظهار نظری نکرده‌اند ۲٪

شیوه‌های ایجاد احساس مسئولیت بیشتر مردم نسبت به مساجد :

۱ ـ تبلیغ و ترویج فرهنگ مسجد در جامعه از طرق مختلف ۵۳٪

۲ ـ برخورد خوب روحانی با اهل مسجد و دعوت از افراد بریده ۲۸٪

۳ـ وجود امکانات رفاهی و جذاب و برگزاری برنامه‌های متنوع مذهبی در مساجد ۱۹٪

سئوال : به نظر شما مسئولیت دادن به افراد چقدر مؤثر است؟

چگونگی تقسیم کار بین روحانی و هیئت امناء :

۱ـ مدیریت و نظارت با روحانی ، اجراء با هیئت امناء ۳۳٪

۲ ـ نظری ابراز نکرده‌اند ۲۵٪

۳ـ فعالیتهای فرهنگی به عهده روحانی و کارهای عمرانی و خدماتی به عهده هیئت امناء ۲۴٪

۴ـ مخالف تقسیم کار به طور مشخص بوده‌اند ۱۹٪

نظر شما چیست؟

نظرات پیرامون طرح خادمین افتخاری مساجد :

۱ـ افرادی که فقط اظهار نظر مثبت کرده‌اند ۳۳٪

۲ ـ ترویج و تشویق چنین طرحی به وسیله مبلغین و صدا و سیما و رسانه‌ها. ۲۹٪

۳ـ متعدد بودن آنها و برنامه ریزی دقیق بین آنها به ویژه جوان بودن خادم. ۱۷٪

۱. مسلم بن عقیل

۱.نسب او

ابوطالب چهار پسر داشت که فاصله سنی هر کدام با دیگری ده سال بود؛ ۱- طالب ، ۲- عقیل ۳- جعفر ۴- علی علیه السلام.

مسلم ، داماد حضرت علی (ع) و پسر برادر آن حضرت بود.

۲. علت نام گذاری او

گویند سالی که عقیل مسلمان شد فرزندش به دنیا آمد و بدین جهت نام او را مسلم گذاشتند. [مسلم بن عقیل ، ص۱۰۶] .

۳. سمت اجرائی او

مسلم بن عقیل والی و فرماندار منطقه‌ای به نام بهنسا بود تازمان خلافت عثمان که بعد محمد بن جعفر بن ابیطالب والی شد که در زمان حضرت علی (ع) هم تثبیت شد. [مسلم بن عقیل ، ص۱۰۶] .

۴. مادر او

طبق گفته ابن قتیبه در کتاب معارف مادر مسلم از قبیله نبط از ایرانیهائی بودند که در بین کوفه و بصره مستقر بودند. بله ، مادرش ایرانی بود. البته نظر دیگری هست که ابوالفرج اصفهانی در مقاتل الطالبین می‌گوید : مادر مسلم کنیز بوده که عقیل از شام خریده ، ولی کمره‌ای در کتاب مسلم بن عقیل می‌گوید : قول اصح همان ایرانی بودن است. [مسلم بن عقیل ، ص۶۲] .

۵. پدر او

۱. سیمای عقیل

کان سریع الجواب ، سکت الخصم ، اعلم قریش ، اواخر عمرش نابینا شد. معاویه به او گفت : چرا شما بنی هاشم بصر خود را از دست می‌دهید؟ فوری گفت : شما بنی امیه هم بصیرت خود را از دست می‌دهید.

در کربلا ۹ نفر از فرزندان و نوه‌های عقیل که سه نفرشان فرزندان مسلم هستند شهید شدند. عقیل از مدینه به برادرش حضرت علی که حاکم بود نامه نوشت که من و فرزندانم در خدمت شما هستیم. حضرت علی (ع) فرمود : شما در مدینه بمانید.

همانگونه که در قاموس الرجال تستری می‌خوانیم که عقیل ، علم الانساب را خوب می‌دانسته و گاهی اسناد و نیاکان بعضی را افشا می‌کرده و لذا قریش و بنی امیه شدیداً از او ناراحت بودند. [مسلم بن عقیل ، ص۶۹ ، از قاموس الرجال] .

۲. پیشینیه انقلابی عقیل

به مدینه هجرت کرده ، به شام هجرت کرده ، در جنگ موته همراه برادرش جعفر طیار شرکت کرده و در سال پنجاه هجری وفات کرد. در هشتاد سالگی نابینا شد و از شرکت در جنگ های حضرت علی (ع) معذور بود. [مسلم بن عقیل ، ص۷۶ از ابن الحدید] .

۳. عقیل و معاویه

معاویه از او پرسید : فرق لشگر من با برادرت علی (ع) چیست؟ عقیل گفت : شب لشگر علی مثل شب رسول خدا و روز شان مثل روز رسول خدا است. فقط رسول الله در میانشان نیست و همه اهل نماز و قرآن هستند ، ولی در لشگر تو منافقانی بودند که در لیلهٔ العقبه تصمیم بر قتل رسول الله (ص) داشتند و شب و روزشان مثل شب و روز ابوسفیان بود ، لکن ابوسفیان در میانشان نبود.

معاویه یکصد هزار درهم برای عقیل (روز ورود عقیل به شام) فرستاد و گفت : یا من برای تو بهترم ، یا علی ، عقیل پول‌ها را پرت کرد و فریاد زد : من برادرم را دیدم که دین را جلو دنیای خود قرار داده و معاویه را دیدم که دنیا را جلو دین قرار داده. [کمره‌ای ، مسلم بن عقیل ، ص ۸۰ ، از کتاب درجات الرفیعهٔ] .

۴. عقیل و برادرش حضرت علی

ماجرای تقاضای عقیل معروف است که حضرت امیر آهن داغ کرد ، ولی هدف علی (ع) این بود که صدای آژیز و نقاره عدالت علی (ع) از کوفه به شام و به تاریخ و به نسل‌ها و عصرها برسد. [مسلم بن عقیل ، ص۸۸] .

۵. شجاعت مسلم

در چند جنگ شرکت داشته از جمله :

۱- در جنگ مصر شرکت کرد و چنان مجروح شد که خون بر تن مسلم مثل جگر شتر ، لخته بسته بود. [کمره‌ای ، مسلم بن عقیل ، از فتوحات واقدی] .

مرحوم کمره‌ای در کتاب عمیق خود به نام مسلم بن عقیل از ص ۹۸ به بعد چهارده خاطره مهم از دلاوری‌های مسلم بن عقیل نقل کرده است.

۶. مسلم وامام حسین (ع)

۱. پیش پیغمبر

عن ابن عباس قال : قال علی (ع) لرسول الله (ص) : " یا رسول الله إنک لتحب عقیلا؟ قال إی و الله إنی لأحبه حبین حبا له و حبا لحب أبی طالب له و إن ولده لمقتول فی محبة ولدک فتدمع علیه عیون المؤمنین و تصلی علیه الملائکة المقربون ثم بکی رسول الله (ص) حتی جرت دموعه علی صدره ثم قال : إلی الله أشکو ما تلقی عترتی من بعدی" [أمالی صدوق ، ص۱۲۸] .

۲. مقام مسلم از زبان امام حسین (ع)

نخستین کسی بود که از اصحاب امام حسین شهید شد. اولین سفیر و نماینده نهضت حسینی (ع) است. رزمنده‌ای بود شجاع در جنگ صفین ، درمیمنه سپاه و در کنار امام حسن (ع) و امام حسین (ع) و عبدالله جعفر. امام حسینعلیه السلامدر پایان حکمی که به مسلم بن عقیل دادند فرمودند : إنی باعث إلیکم أخی و ابن عمی و ثقتی من أهل بیتی فإن کتب إلی أنه قد اجتمع رأی ملئکم و ذوی الحجا و الفضل منکم علی مثل ما قدمت به رسلکم و قرأت فی کتبکم أقدم علیکم وشیکا إن شاء الله فلعمری ما الإمام إلا الحاکم بالکتاب القائم بالقسط الدائن بدین الحق الحابس نفسه علی ذات الله و السلام [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۹] .

در پایان فرموده‌اند : فلعمری ما الإمام إلا :

۱-الحاکم بالکتاب

۲-القائم بالقسط

۳-الدائن بدین الحق

۴-الحابس نفسه علی ذات الله

از سیمای امام معلوم می‌شود که نماینده امام حسین (ع) نیز باید شعاعی از این صفات باشد و همچنین حدود و شرح وظایف نیز معلوم می‌شود. [کمره‌ای ، مسلم بن عقیل ، ص۱۰۹] .

۳. مسلم ، نماینده امام

۱. مسلم واهل کوفه

۱- امام حسین (ع) در نامه‌ای که به حضرت مسلم داد ، نوشتند : انی بعثت الیکم اخی و ابن عمی و ثقتی من اهل بیتی. [قاموس الرجال] .

إنی باعث إلیکم أخی و ابن عمی و ثقتی من أهل بیتی [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۹] .

۲- همین که مسلم وارد کوفه شد و نامه امام حسین (ع) را خواند ، مردم زار زار گریه می کردند. بزرگان اعلام آمادگی کردند و ۱۸۰۰۰ نام برای پشتیبانی و بیعت ثبت شد.

۳- مسلم به امام نامه می‌نویسد که زود حرکت کنید که مردم مشتاقند.

۴- یزید ، ابن زیاد را به کوفه فرستاده و او با عمامه سیاه و صورت پوشیده فریبکارانه وارد کوفه شد که مردم خیال کردند امام حسین (ع) است.

۵- ابن زیاد ، کار را با تهدید شروع و رؤسای قبایل را تطمیع کرد و از طریق یک عامل نفوذی به تمام زوایا آشنا شد و نام آن شخص معقل بود.

۶- در تاریخ کوفه هرگز ۱۸۰۰۰ شعار دهنده انقلابی یک جا جمع نشده بودند ، ولی همه برگشتند. مردم کوفه رشد سیاسی داشتند ، اما ایمان نداشتند. ۱۸۰۰۰ مرد به مسلم پناه ندادند ، ولی یک زن با اینکه فرزندش درباری و از عمال حکومت یزید بود مسلم را به خانه راه داد. پسر که به خانه آمد مطلع شد و خبر داد. خانه را محاصره کرده و مسلم ۳۵ نفر را کشت.

۲. مسلم وشهادت

۹- آخرین شعار مسلم در حماسه خود این بود :

۱۰- لب حضرت شکافته شد و دندانهای مبارکش شکست. هنگامی که به دست دژخیمان افتاد گریه می کرد و می گفت : من برای حسین (ع) گریه می کنم که به سوی چنین مردمی می آید. و هنگامی که در کاخ ابن زیاد خواستند او را شهید کنند وقتی می خواست آب بنوشد لبهای خونی او مانع شد فرمود : خدا را شکر می کنم که سرنوشت مرا شهادت در حال عطش قرار داد.

۱۱- وصیت حضرت مسلم (ع) :

با اینکه مردم می‌ترسیدند وصی او شوند ، ولی یک نفر (عمر سعد) با اجازه ابن زیاد وصی شد و بعد هم وصیت نامه را به او داد. متن وصیتنامه :

الف) ۷۰۰ درهم در کوفه بدهکارم ، زره مرا بفروشید و قرض مرا بدهید (توجه به حقوق و با اینکه بیت المال در اختیارش بود برای خرج شخصی وام گرفت)

ب) جسد مرا بعد از شهادت از ابن زیاد بگیرید و به خاک بسپارید ، ولی سر مقدسش را برای یزید فرستادند و بدن مقدسش را از بالای بام دارالاماره پرتاب کردند و دژخیمان به پای او طناب بسته و در کوچه‌ها به روی زمین می‌کشاندند و بعد هم به دار آویختند. بگذریم که بعد در کنار مسجد دفن شد.

۳. مقام مسلم

۱۲- امروز در زیارت نامه آن حضرت می‌خوانیم : و لعن الله من بایعک و غشک و خذلک و أسلمک و من ألب علیک و لم یعنک [بحارالأنوار ، ج۹۷ ، ص۴۲۶] .

۱۳- اشخاصی نظیر هانی ، قیس و مسلم بن عوسجه که از بزرگان کوفه بودند نامشان در تاریخ ماند.

۱۴- خبر شهادت مسلم که در راه کربلا به امام حسین (ع) رسید ، امام فرزندان او را خواست و از آن فرزندان شهید تفقد نموده و فرمودند : من پدر شما و پسرانم برادران شما هستند.

۱۵- شب عاشورا امام حسین (ع) به فرزندان مسلم فرمود : شهادت پدر کافی است ، شما برگردید. آنها حاضر نشدند. نام فرزند مسلم که در کربلا شهید شد عبدالله بن مسلم بن عقیل است.

۱۶- مسلم در کاخ ابن زیاد در لحظه‌ای که سر مقدسش را می‌بریدند گفت : الله اکبر ، استغفر الله ، اللهم صل علی محمد و آل محمد [ارشاد مفید ، ج۲ ، ص۶۳] .

۱۷- مسلم ، در کاخ و در برابر یاوه گوئی‌های ابن‌زیاد با قدرت ، مقاومت کرده و پاسخ همه حرفهای او را داد.

۱۸- هانی ، پیرمرد ۹۰ ساله که منزلش مقر مسلم بود و در جنگ‌های جمل ، صفین و نهروان بود و از اصحاب رسول خدا و

حجر بن عدی و حضرت علی (ع) بود در بازار گوسفند فروشان شهید شد و سر او را همراه سر مقدس مسلم برای یزید فرستادند.

۸. مسلم در کوفه

۱. اعزام مسلم

پس از رسیدن نامه‌های فراوان کوفیان ، امام (ع) مسلم را به کوفه اعزام کرد. مسلم هم ابتدا به مدینه آمد و پس از زیارت با دو نفر راهنما از بیراهه به سوی کوفه حرکت کرد (دلیل بیراه رفتن ، ممکن است امنیتی باشد و یا به خاطر سریع رسیدن) به هر حال در راه تشنه شدند و راه را گم کردند و دو نفر راهنما از تشنگی مردند و در آخرین لحظات ، نقطه‌ای را نشان دادند که یعنی آب آنجا است. مسلم به امام ، نامه‌ای نوشت که من این سفر را به فال نیک نگرفته‌ام. امام (ع) جواب دادند که پیش برو. مسلم حرکت کرد و پنجم شوال به کوفه رسید و این سفر حدود ۲۰ روز طول کشید. مسلم سال ۴۰ هجری؛ یعنی پس از شهادت مولا از کوفه به مدینه رفت و حدود ۲۰ سال بود که به کوفه نیامده بود. مردم دسته دسته به دیدنش می‌آمدند و او برای هر دسته نامه امام را قرائت می‌کرد. مردم از شور و شعف گریه می‌کردند. سخنوران به سخن ایستادند و گفتند : به جای گریه باید قیام کرد. (طبری) از کسانی که در حرکت مردم خیلی نقش داشتند حبیب بن مظاهر و عابس و مسلم بن عوسجه بودند.

پس از ورود مسلم به کوفه هجده هزار نفر با او بیعت کردند. روایاتی هم رسیده که تا سی هزار نفر بیعت کردند. مسلم توسط عابس از امام خواست به طرف کوفه حرکت کند و زمینه آماده است. این نامه ۲۷ روز قبل از شهادت مسلم بوده : أن لک هاهنا مائة ألف سیف فلا تتأخر [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۷۱] .

۲. سیمای کوفه

کوفه دارای هفت بخش و محله و هشتاد هزار خانه بود. [معجم البلدان] .

همین که حضرت امیر (ع) حاکم شد ، بیشتر کارگزاران قبلی را برکنار کرد و از طبقات مردم محرومان را که ایرانیان و بردگان حبشی جزء آن‌ها بودند به کارهای حساس گمارد. [مسلم بن عقیل ، ص۱۲۰] . مغیره می‌گوید : تمایل حضرت امیر به موالی (عجم‌ها و بردگان و ضعفا) بیشتر بود ، در حالی که خلیفه دوم تمایل به عرب داشت. [مسلم بن عقیل ، ص۱۲۲] .

زراره از امام باقر (ع) نقل می‌کند : حضرت امیر بعد از نماز فجر تا طلوع آفتاب می‌نشست و مشغول دعا و تعقیب می شد و اول آفتاب ، کلاس فقه و قرآن داشت درهمان مسجد کوفه و شرکت کنندگان ، فقرا و بینوایان بودند. [مسلم بن عقیل ، ص۱۲۳] .

درست است که در کوفه هجده هزار نفر بیعت کردند و هزاران نفر دیگر آماده بودند؛ اما در کوفه‌ای که مسلم چند روزی است وارد آن شده دولت علی (ع) غروب کرده بود و بیست سال دولت معاویه سر کار بوده ، چهل هزار نفر از شیعیان علی (ع) را کشته ، ارزشها واژگون شده ، اشرافیت ، تمرد از قانون ، پارتی بازی ، تحقیر محرومان ، رفاه‌طلبی. تبعیض ، کم کاری و تنبلی ، اختلاس از بیت المال و... در این شهر عادی است. احزاب متعددی در کوفه فعال هستند. حزب خوارج ، حزب عثمان ، حزب معاویه که هر کدام تشکیلاتی و افرادی دارند. سیلی خورده‌های به دست علی (ع) ، عزل شده‌ها ، حد خورده‌ها ، همه و همه در کوفه شغل و سمتی دارند؛ بنابراین کار مسلم بسیار دشوار است.

أقسمت لا أقتل إلا حرا إنی رأیت الموت شیئا نکرا [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۵۸] .

۳.مهره ای به نام ابن زیاد

حاکم کوفه ، نعمان بن بشیر بود. یزید فهمید که او ضعیف است ، لذا ابن زیاد را ـ که والی بصره بود ـ با حفظ سمت به کوفه فرستاد؛ البته نعمان هم تمایل نداشت با اهل بیت بجنگد و می گفت : لابن رسول الله احب الینا من ابن بنت بجدل (یعنی یزید) .

ابن زیاد هنگام ترک بصره چند کار کرد :

۱- نماینده امام به بصره را به دار آویخت.

۲- خطبه‌ای بسیار تند و آتشین و تهدید آمیز ایراد کرد که مردم بصره خفه شوند.

۳- مشاهیر بصره را که بالغ به ۵۰۰ نفر می‌شدند همراه خود برد که مردم قطبی نداشته باشند تا دورش جمع شوند. [مسلم بن عقیل ، ص۴۵۵] .

۴. ابن زیاد در کوفه

۱. ایجاد حکومت نظامی

ابن زیاد به محض ورود به کوفه یک خطبه تند و تهدیدآمیز خواند و سپس شروع به اجرای مقررات حکومت نظامی کرد.

۱- شیوخ و کدخدایان و عریف‌ها را احضار کرد و التزام گرفت که گزارش بدهند وگرنه خودشان را اعلام می کند.

۲- گروهی را سریعا دستگیر و تبعید کرد. [فصول المهمه] .

به همین دلیل از این به بعد نامی در تاریخ از سران شیعه در کوفه نمی‌بینید ، چون یا در تبعید بودند یا زندان یا فراری.

۲. انقلاب زود رس

انقلابیون داخل و خارج کوفه موعدی را مشخص کرده بودند که به دلیل دستگیری هانی ، مسلم مجبور شد زودتر اقدام کند و رمز عملیات (یا منصور امت) را اعلام کردند. چهار هزار مرد در خانه‌ها آماده بودند. مردم در مسجد اجتماع کردند و فرماندهان و پرچمداران گروه‌ها مشخص شدند و هر لحظه جمعیت بیشتر می‌شد.

۱- پرچم کنده به دست عبد الله بن عزیز که در همین جبهه شهید شد (مقدمه لشکر) .

۲- پرچم مذحج به دست مسلم بن عوسجه که در کربلا شهید شد (فرماندهی پیاده) .

۳- پرچم تمیم به دست ابوثمامه صایدی که در کربلا شهید شد.

۴- پرچم مدینه به دست عباس بن جعده که در همین معرکه شهید شد.

عبید الله به مسجد آمد و خطبه‌ای شروع کرد که دیده بانان خبر دادندابن عقیل قد جاءلذا به شتاب داخل قصر شد و درهای دارالاماره را بست. مسلم هم قصر را محاصره کرد و کار بر عبید الله سخت شد ، چون بیش از سی نفر از شرطه‌ها و ۲۰ نفر از اشراف کوفه و اهل بیت او بیشتر با او نبودند.

۳. طرح های ابن زیاد

جمعیت مردم مستضعف متراکم‌تر می‌شد. اشراف کوفه هم احساس خطر کردند و به تدریج از در دیگر وارد دارالاماره شدند و به عبید الله پیوستند .

۱- ابن زیاد به رؤسای قبایل ماموریت داد که تا می‌توانند مردم را با تهدید و تطمیع از دور مسلم پراکنده کنند و شمر ذی الجوشن ، شبث بن ربعی ، حجار بن ابجر ، قعقاع ذهلی ، این ماموریت را خوب انجام دادند.

۲- گروهی از اشراف و سران قبایل ، جبهه سومی تشکیل دادند و ظاهرا خطی را احداث کردند که غیر از خط مسلم و ابن زیاد بود. این طرح هم موفق بود و تعداد زیادی جذب این تشکیلات شدند.

۳- تبلیغات سریع ، مردم را مضطرب و متزلزل می‌کرد؛ در شهر اعلام می‌شد که تا امشب وقت دارید که از جنگ دست بکشید و گرنه نامتان از دفتر بیت المال حذف خواهد شد و حتی نام نسل و فرزندانتان. به دروغ شایع کردند که لشکری از شام در راه است و آمار و ارقام دروغی اعلام می‌کردند.

۴- گروه هایی که از اطراف کوفه به کمک مسلم شتافتند ، فرماندهانشان را حبس کرد مثل مختار. [مسلم بن عقیل. ص۶۰۳]
.

۴. تنها کردن مسلم

از مسجد بیرون آمد حدود سی نفر همراهش بودند ، مقداری رفت ، شدند ده نفر و پس از لحظه‌ای تنهای تنهافمضی علی وجهه متلددا فی أزقهٔ الکوفهٔ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۵۴] .

در سر چهار راهی نگران شد و به ناچار به سمتی رفت تا رسید به در خانه طوعه؛ طوعه فرزندی دارد به نام بلال که هنوز به خانه نیامده و ده روز در انتظار فرزند است. مسلم به طوعه سلام کرد و آب خواست ، پس از نوشیدن آب ، باز ایستاد. زن پرسید چرا نمی‌روی؟ برو به خانه ات ، نزد اهل و کسانت. مسلم ساکت شد. طوعه تا سه مرتبه پرسید ، مسلم گفت : من در این شهر منزل و عشیره‌ای ندارم ، من مسلم بن عقیلم. طوعه او را به خانه برد و در غرفه‌ای منزل داد و برایش غذای شبانه آورد ، اما مسلم غذا نخورد.

از قیام لله سفرش شروع شد تا سر منزل توحید و تجرید. مسلم باید امشب خودش باشد و خدا. به مقصد برسد یا نرسد ، اجرش تفاوتی نمی‌کند. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ خَرَجَ مِنْ بَيْتِهِ مُهَاجِراً إِلَى اللَّهِ وَ رَسُولِهِ ثُمَّ يدْرِكهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۳۷۹] .

۵. سیستم جاسوسی ابن زیاد

[مسلم بن عقیل ، ص۵۲۱] .

۱- شبعه بطور پنهانی به خانه هانی رفت و آمد می‌کرد و با نماینده امام ملاقات کرده و دستور می‌گرفت.

۲- ابن زیاد به جاسوسی به نام معقل سه هزار درهم داد تا برود جای مسلم را پیدا کرده و اخبار تازه را بیاورد

۳- معقل به مسجد آمد و از رفتار مسلمانان فهمید که مسلم بن عوسجه شخص مهمی است و رابط است.

۴- معقل نزد مسلم بن عوسجه آمد و گفت : من از شام هستم و از دوستان اهل بیت ، می‌خواهم سه هزار درهم به نماینده امام بدهم و در صورت امکان به زیارت آن آقا نائل شوم.

۵- مسلم بن عوسجه از سوز ظاهری او گول خورد و با خوشحالی و همراه با احتیاط و با چند روز تسویف او را به محل مسلم بن عقیل برد ، البته از او قول گرفت که به کسی نگوید.

۶- معقل خود را در مرکز انقلاب جا داد و از آن روز به صورت منظم هر روز صبح زودتر از همه می‌آمد و عصرها دیرتر می‌رفت و کاملا تمام اخبار را می‌شنید و به ابن زیاد منتقل می‌کرد (نفرات ، تجهیزات ، نامه‌ها ، حمایت‌ها)

۷- در شرائط حساس ، ابن زیاد هانی را دستگیر کرد و گفت : جای مسلم را به ما نشان بده. تو او را در خانه ات پنهان کرده‌ای. وقتی هانی انکار کرد ، ابن زیاد دستور داد معقل آمد و تمام حرفها برملا شد. [مسلم بن عقیل ، ص۵۵۶] .

۶. ترور نافرجام وجوانمردی مسلم

مسلم در خانه هانی مهمان است و پناهنده و پنهان.

مهمانی دیگر از شهر بصره به هانی وارد می‌شود که از بزرگان شیعه است به نام شریک بن اعور. ابن زیاد شریک را از بصره

آورده در کنار خود که آشوب نکند. شـریک ، مریض شد ابن زیاد می‌خواهد به عیادتش بیاید ، شریک به مسلم پیشنهاد کرد که موقعیت خوبی است وقتی نشست از پشت پرده بیا و او را بکش. اما مسلم این کار را نکرد و در پاسخ انتقاد شریک گفت : به خـاطر ۲ خصـلت یکی کراهت صـاحب خـانه و دوم حـدیثی از رسول خـدا (ص) : الإیمـان قیـد الفتـک فلاـ یفتـک مؤمن [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۴۴] .

به تعبیری که برای این دو خصـلت آمـده تـوجه داشـته باشـید. خصـلت به کـار نیکـو و روش نیکویی می گوینـد که از سـجیه برخاسـته باشـد؛ یعنی اینها برای ما ملکه شده ، ما حاضـر نیستیم مهمان را بکشـیم ، حاضـر نیستیم غافلگیر کنیم ، حاضـر نیستیم بدون رضایت میزبان دست به چنین اقدامی بزنیم.

جوانمردی مسـلم ، برای همیشه او را جاویـد کرد. مسـلم مثل یوسف به دشـمن فهمانـد که تو زنـده کننده عدل منی پساجْعَلْنِی عَلى خَزائِنِ الْأَرْضِ إِنِّی حَفِیظٌ عَلِیمٌ [یوسف/۵۵] .

پس بگذار پادشاه من باشم که تو را نیز صـیانت کنم. راستی عشق ما به مسلم برای چیست؟ پادشاهان گمنام زیادند که ما نه از شکست آنها در رنج و نه از فتح آنها در مسـرتیم؛ اما او چون به فکر صـیانت از جان انسانها بود به فکر نشان دادن زیبائی های روح انسان بود ، لذا او را فرستاده خدا می‌دانیم.

جالب این است که در روزهای بعد عبید الله داستان جوانمردی مسلم را شنیده و باز نامردی کرد و با اینکه امان داده بود خلف وعده کرد.

ابن زیاد به قصـد عیادت شـریک بن اعور وارد منزل هانی بن عروهٔ شد. مسـلم در آنجا بود و می‌توانست او را هلاک کند ، اما مهمـان بود ، آنهـا حکومت انسـانیت می‌خواهنـد نه ریاست ، ولی فرزنـدان مسـلم که در خانه‌ای مهمان شدنـد صاحب خانه به خاطر دو هزار درهم جایزه آنها را شهید کرد و سر برید!!

گاهی دنیا به سراغ انسان می آید و گاهی انسان به سراغ دنیا می‌رود و علامت آن :

وَ إِنْ کانَ قَمِیصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَکَذَبَتْ وَ هُوَ مِنَ الصّادِقِینَ [یوسف/۲۷]

یوسفی که در کاخ درهای بسته امین بود ، تجربه امانت خود را نشان داده بود و لذا گفت :

اجْعَلْنِی عَلى خَزائِنِ الْأَرْضِ إِنِّی حَفِیظٌ عَلِیمٌ [یوسف/۵۵] .

۵. عوامل سقوط کوفه

طبری : مسـلم ، خود از کثرت رزم ، جراحات سـنگینی برداشـته بود و عده‌ای از اصـحاب او کشـته شدند. گروهی از اشـراف ، نقض بیعت کردند و جمعیت به تدریج کم می‌شدند.

۲- دو تن از پرچمداران دستگیر شدند و صدای بگیر بگیر در شهر غوغا می کرد.

ریش سـفیدها می‌آمدنـد و فرزنـدان و برادران و جوانـان خـود را می‌بردنـد. هر کس بـه بهـانه‌ای حـتی زن دسـت شـوهرش را می گرفت و می‌برد.

سپاه شام می‌رسد.

تو در میـان هزاران پیـدا نیستی. این همه مردم کفایت می کننـد. خلاصه : ترس ، طمع دنیا ، ترس از ناموس ، راحت‌طلبی ، و... مسلم را تنها گذاشت.

۶. مسلم در آخرین لحظات

۱- همین که فهمید به خانه طوعه حمله شده برای حفظ خانه و خانم زود از خانه بیرون آمد.

۲- مسلم شجاعی بود که ۳۵ مزدور را در کوچه با شمشیر هلاک کرد.

۳- مسلم سنگ باران شد و بعد دستگیر شد.

۴- لب و دندانش شکسته شد ، خون می‌آمد ، آب خواست به او ندادند و کسی که آب نداد فرزند یکی از مسوولینی بود که حضرت علی (ع) عزلش کرده بود.

۵- مسلم ، همین که وارد کاخ ابن زیاد شد نترسید و سلام نکرد.

۶- تمام سخنان ابن زیاد را شجاعانه و با منطق جواب داد. ابن زیاد عصبانی شد ، ناسزا گفت که مسلم سبحان الله گفت.

۷- ابن زیاد از قاتل مسلم پرسید حرف آخر مسلم چه بود. قاتل گفت : تسبیح ، تقدیس ، تکبیر ، استغفار ، صلوات و سلام بر حسین.

۷. وصیت مسلم

۱- ۷۰۰ درهم بدهکارم ،

درسها

از مردم ناراحتم ، ولی حق مردم را باید داد.

۲- بیت المال دارم ، اما حساب مال شخصی جداست.

۳- از نماینده امام بودن و درگیری و مساله جنگ نباید سوء استفاده کرد.

۴- بدهکاری من داده شود تا در قیامت گرفتار نباشم. اصل پاسخ در میزان است نه حکومت.

۵- خطرات مرگ و شهادت ، شما را از مسائل فردی مردمی باز ندارد. از لب مسلم خون جاری بود و در خون دست و پا می‌زد و در فکر حقوق مردم بود.

۶- منت عمر سعد را کشید تا وصیت کند ، منت از عمر سعد برای حفظ حقوق.

۷- محرمانه وصیت کرد تا مردم را برای شنیدن حساس کند.

۸- رسول اکرم در آستانه رحلت چند بار از هوش رفت و به هوش آمد و در هر دفعه فرمود : هفت دینار نزد عایشه است که سهم فقراء است ، سریعا بپردازید این سه بار و در سه نوبت تکرار شد. تا حضرت علی (ع) پول را از عایشه گرفت و میان فقرا تقسیم کرد. رسول الله (ص) فرمودند : الان طاب لی الموت [کمره‌ای ، مسلم بن عقیل ، ص۶۵] .

۲- بدنم را به خاک بسپارید.

این وصیت مسلم عملی نشد ، زیرا سرش را به شام بردند ، تن او را در کوچه‌ها گرداندند ، سپس به دار آویختند.

۳- ارتباط با امام حسین (ع) ، سلام بر حسین ، پیام بی وفائی مردم به امام حسین ، شهادت در راه اهداف امام حسین.

۸. شهادت مسلم و واکنش امام حسین علیه السلام

در منزل زباله خبر شهادت مسلم به امام رسید در حالی که می‌گریست فرمودند : إنا لله و إنا إلیه راجعون رحمة الله علیهما [

إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۷۴] .
جلسه‌ای تشکیل داد و خبر شهادت مسلم را اعلام کرد. سپس به خیمه بانوان رفت ، دختر کوچک مسلم را روی زانوانش نشاند و دست به سر او می‌کشید و فرمود "دخترم! من پدر تو" این را فرمود و بی اختیار اشک از چشمانش سرازیر شد دخترک و بانوان نیز گریستند ، اما این خبر هیچ وقفه‌ای در حرکت امام ایجاد نکرد.

۱. مسلمان واقعی

۱. مسلمان واقعی از لحاظ عقیدتی

۱.اعتقاد به خدا
قَالَ الهادِی (علیه السلام) : لیس منا من زعم أن الله جسم نحن منه براء فی الدنیا و الآخرة .... إن الجسم محدث و الله محدثه و مجسمه [أمالی صدوق ، ص۲۷۷] .
۲. اعتقاد به معصومین
(نه افراط و نه تفریط ، نه غلو و نه کوتاهی)
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَیسَ مِنْ شِیعَتِنَا مَنْ قَالَ بِلِسَانِهِ وَ خَالَفَنَا فِی أَعْمَالِنَا وَ آثَارِنَا وَ لَکنْ شِیعَتُنَا مَنْ وَافَقَنَا بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ اتَّبَعَ آثَارَنَا وَ عَمِلَ بِأَعْمَالِنَا أُولَئِک شِیعَتُنَا [مستطرفات‌السرائر ، ص۶۳۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : من رغب عنا فلیس منا و من لم یکن منا فلیس من الإسلام فی شیء [تفسیر فرات کوفی ، ص۲۸۵] .
نشناختن حق اهل بیت :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لیس منا من لم یرحم صغیرنا و یوقر کبیرنا و یعرف حقنا [أمالی مفید ، ص۱۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : نحن النجباء ، و أفراطنا أفراط الأنبیاء ، حزبنا حزب الله ، و الفئة الباغیة حزب الشیطان ، من ساوی بیننا و بین عدونا فلیس منا [أمالی طوسی ، ص۲۷۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : فمن أراد أن یعلم حبنا فلیمتحن قلبه فإن شارک فی حبنا عدونا فلیس منا و لسنا منه [بحارالأنوار ، ج۲۴ ، ص۳۱۷] .
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : شِیعَتُنَا الْمُسَلِّمُونَ لِأَمْرِنَا الْآخِذُونَ بِقَوْلِنَا الْمُخَالِفُونَ لِأَعْدَائِنَا فَمَنْ لَمْ یکنْ کذَلِک فَلَیسَ مِنَّا [صفات‌الشیعه شیخ صدوق ، ص۳] .
قَالَ سَیدُنَا الصَّادِقُ (علیه السلام) : مِنْ شَأْنِنَا الْوَرَعَ وَ الِاجْتِهَادَ وَ أَدَاءَ الْأَمَانَةِ إِلَی الْبَرِّ وَ الْفَاجِرِ و صلة الرحم و إقراء الضیف و العفو عن المسیء و من لم یقتد بنا فلیس منا و قال لا تسفهوا فإن أئمتکم لیسوا بسفهاء [اختصاص ۲۴۱ حدیث فی زیارة المون لله] .
قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (علیه السلام) : مَنْ عَادَی شِیعَتَنَا فَقَدْ عَادَانَا وَ مَنْ وَالَاهُمْ فَقَدْ وَالَانَا لِأَنَّهُمْ مِنَّا خُلِقُوا مِنْ طِینَتِنَا مَنْ أَحَبَّهُمْ فَهُوَ مِنَّا وَ مَنْ أَبْغَضَهُمْ فَلَیسَ مِنَّا [صفات‌الشیعه شیخ صدوق ، ص۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : من لم یقتد بنا فلیس منا [الاختصاص ، ص۲۴۱] .
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : مَنْ وَاصَلَ لَنَا قَاطِعاً أَوْ قَطَعَ لَنَا وَاصِلًا أَوْ مَدَحَ لَنَا عَائِباً أَوْ أَکرَمَ لَنَا مُخَالِفاً فَلَیسَ مِنَّا وَ لَسْنَا مِنْهُ [صفات‌الشیعه شیخ صدوق ، ص۷] .

قال رسول الله (ص) : لیس منا من تشبه بغیرنا [نهج الفصاحه ۵۰۹ / ح۲۴۱۳] .

قَالَ سَیِدُنَا الصَّادِقُ (علیه السلام) : لیس مِنَّا مَنْ أَذاعَ حَدِیثَنا فَإِنَّهُ قَتَلَنَا قَتْلَ عَمْدٍ لَا قَتْلَ خَطَإٍ [الاختصاص ، ص۳۲] .

وقتی آیهیوم ندعو کل اناس بامامهمنازل شد مسلمانان به پیامبر عرض کردند مگر شما امام همه مردم نیستید ، فرمودند : چرا ، ولی در آینده امامانی از اهل بیت من می‌آیند و قیام می‌کنند ، اما مردم آنان را تکذیب کرده و به آنان ظلم روا می دارند.

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : لَمَّا نَزَلَتْ هَذِهِ الْآیَةُ "یَوْمَ نَدْعُوا کُلَّ أُناسٍ بِإِمامِهِمْ" (اسراء/۷۱) قَالَ الْمُسْلِمُونَ : یا رَسُولَ اللَّهِ أَ لَسْتَ إِمَامَ النَّاسِ کُلِّهِمْ أَجْمَعِینَ؟ قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنَا رَسُولُ اللَّهِ إِلَی النَّاسِ أَجْمَعِینَ وَ لَکِنْ سَیَکُونُ مِنْ بَعْدِی أَئِمَّةٌ عَلَی النَّاسِ مِنَ اللَّهِ مِنْ أَهْلِ بَیْتِی یَقُومُونَ فِی النَّاسِ فَیُکَذَّبُونَ وَ یَظْلِمُهُمْ أَئِمَّةُ الْکُفْرِ وَ الضَّلَالِ وَ أَشْیَاعُهُمْ فَمَنْ وَالَاهُمْ وَ اتَّبَعَهُمْ وَ صَدَّقَهُمْ فَهُوَ مِنِّی وَ مَعِی وَ سَیَلْقَانِی أَلَا وَ مَنْ ظَلَمَهُمْ وَ کَذَّبَهُمْ فَلَیْسَ مِنِّی وَ لَا مَعِی وَ أَنَا مِنْهُ بَرِیءٌ [کافی ، ج۱ ، ص۲۱۵] .

۳. اعتقاد به معاد

قَالَ سَیِدُنَا الصَّادِقُ (علیه السلام) : لیس من شیعتنا من أنکر أربعة أشیاء المعراج و المساءلة فی القبر و خلق الجنة و النار و الشفاعة [صفات‌الشیعه شیخ صدوق ، ص۵۰] .

۴. اعتقاد به رجعت

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یومِنْ بِکرَّتِنَا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۴۵۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یومِنْ بِکرَّتِنَا وَ لَمْ یسْتَحِلَّ مُتْعَتَنَا [وسائل‌الشیعه ، ج۲۱ ، ص۷] .

۵. خرافات

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : فإنه لیس منا ساحر و لا کاهن [قطب راوندی ، الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۶۰۴] .

۶. شواهد قرآنی مسلمان واقعی

إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِک [هود/۴۶] .

وَ مَنْ یتَوَلَّهُمْ مِنْکمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ [مائده/۵۱] .

فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَیسَ مِنِّی وَ مَنْ لَمْ یطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّی إِلاّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِیدِهِ [بقره/۲۴۹] .

لا یتَّخِذِ الْمُومِنُونَ الْکافِرِینَ أَوْلِیاءَ مِنْ دُونِ الْمُومِنِینَ وَ مَنْ یفْعَلْ ذلِک فَلَیسَ مِنَ اللّهِ فِی شَیءٍ إِلاّ أَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقاةً وَ یحَذِّرُکمُ اللّهُ نَفْسَهُ وَ إِلَی اللّهِ الْمَصِیرُ [آل عمران/۲۸] .

إِنَّ الَّذِینَ فَرَّقُوا دِینَهُمْ وَ کانُوا شِیعاً لَسْتَ مِنْهُمْ فِی شَیءٍ إِنَّما أَمْرُهُمْ إِلَی اللّهِ ثُمَّ ینَبِّئُهُمْ بِما کانُوا یفْعَلُونَ [انعام/۱۵۹] .

قُلْ یا أَهْلَ الْکتابِ لَسْتُمْ عَلی شَیءٍ حَتّی تُقِیمُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیکمْ مِنْ رَبِّکمْ [مائده/۶۸] .

۲. مسلمان واقعی از لحاظ فقهی

۱. مسأله تقیه

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یلْزَمِ التَّقِیةَ وَ یصُونُنَا عَنْ سَفِلَةِ الرَّعِیةِ [امالی طوسی ، ص۲۸۱] .

قَالَ سَیِدُنَا الصَّادِقُ (علیه السلام) : عَلَیکُمْ بِالتَّقِیةِ فَإِنَّهُ لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یجْعَلْهَا شِعَارَهُ وَ دِثَارَهُ مَعَ مَنْ یأْمَنُهُ لِتَکونَ سَجِیتَهُ مَعَ مَنْ یحْذَرُهُ [امالی طوسی ، ص۲۹۳] .

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : لَا دِینَ لِمَنْ لَا وَرَعَ لَهُ وَ لَا إِیمَانَ لِمَنْ لَا تَقِیةَ لَهُ وَ إِنَّ أَکرَمَکمْ عِنْدَ اللَّهِ أَعْمَلُکمْ بِالتَّقِیةِ قِیلَ یا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ إِلَی مَتَی قَالَ إِلَی قِیامِ الْقَائِمِ فَمَنْ تَرَک التَّقِیةَ قَبْلَ خُرُوجِ قَائِمِنَا فَلَیسَ مِنَّا [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۳۷۱] .

قَالَ سَيِّدُنَا الصَّادِقُ (عليه السلام) : عَلَيكمْ بِالتَّقِيةِ فَإِنَّهُ لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يجْعَلْهَا شِعَارَهُ وَ دِثَارَهُ مَعَ مَنْ يأْمَنُهُ لِتَكونَ سَجِيتَهُ مَعَ مَنْ يحْذَرُهُ [أمالی طوسی ، ص۲۹۳] .

۲. جایگاه نماز وروزه

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنِّی مَنِ اسْتَخَفَّ بِصَلَاتِهِ لَا يرِدُ عَلَی الْحَوْضَ لَا وَ اللَّهِ لَيسَ مِنِّی مَنْ شَرِبَ مُسْكراً لَا يرِدُ عَلَی الْحَوْضَ لَا وَ اللَّهِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۲۰۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : لَيسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ لَمْ يصَلِّ صَلَاةَ اللَّيلِ [المقنعه شيخ‌مفيد ، ص۱۱۹] .

قَالَ الرِّضَا (عليه السلام) : الصَّوْمُ لِلرُّويةِ وَ الْفِطْرُ لِلرُّويةِ وَ لَيسَ مِنَّا مَنْ صَامَ قَبْلَ الرُّويةِ لِلرُّويةِ وَ أَفْطَرَ قَبْلَ الرُّويةِ لِلرُّويةِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۱۲۸] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ : قَالَ اللَّهُ تَعَالَی إِنَّمَا أَقْبَلُ الصَّلَاةَ لِمَنْ تَوَاضَعَ لِعَظَمَتِی وَ يكفُّ نَفْسَهُ عَنِ الشَّهَوَاتِ مِنْ أَجْلِی وَ يقْطَعُ نَهَارَهُ بِذِكرِی وَ لَا يتَعَاظَمُ عَلَی خَلْقِی وَ يطْعِمُ الْجَائِعَ وَ يكسُو الْعَارِی وَ يرْحَمُ الْمُصَابَ وَ يووِی الْغَرِيبَ [المحاسن برقی ، ج۱ ، ص۲۹۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : العبادة مع أكل الحرام كالبناء علی الرمل [عده‌الداعی ، ص۱۵۳] .

قَالَ النَّبی (ص) : ثَمَانِيةٌ لَا يقْبَلُ اللَّهُ لَهُمْ صَلَاةً الْعَبْدُ الْآبِقُ حَتَّی يرْجِعَ إِلَی مَوْلَاهُ وَ النَّاشِزُ عَنْ زَوْجِهَا وَ هُوَ عَلَيهَا سَاخِطٌ وَ مَانِعُ الزَّكاةِ وَ إِمَامُ قَوْمٍ يصَلِّی بِهِمْ وَ هُمْ لَهُ كارِهُونَ وَ تَارِك الْوُضُوءِ وَ الْمَرْأَةُ الْمُدْرِكةُ تُصَلِّی بِغَيرِ خِمَارٍ وَ الزِّبِّينُ وَ هُوَ الَّذِی يدَافِعُ الْبَوْلَ وَ الْغَائِطَ وَ السَّكرَانُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۵۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : أَرْبَعَةٌ لَا تُقْبَلُ لَهُمْ صَلَاةٌ الْإِمَامُ الْجَائِرُ وَ الرَّجُلُ يؤُمُّ الْقَوْمَ وَ هُمْ لَهُ كارِهُونَ وَ الْعَبْدُ الْآبِقُ مِنْ مَوْلَاهُ مِنْ غَيرِ ضَرُورَةٍ وَ الْمَرْأَةُ تَخْرُجُ مِنْ بَيتِ زَوْجِهَا بِغَيرِ إِذْنِهِ [خصال‌شيخ صدوق ، ج۱ ، ص۲۴۲] .

قَالَ النَّبی (ص) : لَا صَلَاةَ لِجَارِ الْمَسْجِدِ إِلَّا فِی مَسْجِدِهِ [تهذيب‌الأحكام ، ج۱ ، ص۹۲] .

الَّذِی يدَافِعُ الْغَائِطَ وَ الْبَوْلَ وَ السَّكرَانُ فَهَؤُلَاءِ الثَّمَانِيةُ لَا تُقْبَلُ لَهُمُ الصَّلَاةُ [المحاسن برقی ، ج۱ ، ص۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : لَا صَلَاةَ لِحَاقِنٍ وَ لَا لِحَاقِبٍ وَ لَا لِحَازِقٍ فَالْحَاقِنُ الَّذِی بِهِ الْبَوْلُ وَ الْحَاقِبُ الَّذِی بِهِ الْغَائِطُ وَ الْحَازِقُ الَّذِی قَدْ ضَغَطَهُ الْخُفُّ [أمالی صدوق ، ص۴۱۳] .

۳. امر به معروف ونهی از منکر

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يرْحَمْ صَغِيرَنَا وَ لَمْ يوَقِّرْ كبِيرَنَا وَ لَمْ يأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ينْهَ عَنِ الْمُنْكرِ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۱۰۸] .

۴. شرب مسکرات

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنِّی مَنْ شَرِبَ مُسْكراً [كافی ، ج۳ ، ص۲۶۹] .

۵. عمل به سایر احکام

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يرْحَمْ صَغِيرَنَا وَ لَمْ يوَقِّرْ كبِيرَنَا وَ لَمْ يأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَمْ ينْهَ عَنِ الْمُنْكرِ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۱۰۸] .

امام رضا (علیه السلام) با اشاره به داستان فرزند نوح فرمودند : لما عصی الله عز و جل نفاه الله عن أبيه كذا من كان منا لم يطع الله عز و جل فليس منا و أنت إذا أطعت الله فأنت منا أهل البيت [معانی الأخبار ، ج۱۰۵] .

عدم مراعات لحن و صوت در قرائت قرآن :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ [معانى الأخبار ، ص۲۷۹]
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : نَحْنُ أَهْلُ بَيتٍ عَصَمَنَا اللَّهُ مِنْ أَنْ نَكونَ فَتَّانِينَ أَوْ كذَّابِينَ أَوْ سَاحِرِينَ أَوْ زَنَّاءِينَ فَمَنْ كانَ فِيهِ شَيءٌ مِنْ هَذِهِ الْخِصَالِ لَيسَ مِنَّا وَ لَا نَحْنُ مِنْهُ [تفسيرفرات كوفى ، ص۱۷۸] .
قَالَ النَّبِى (ص) : مَنْ غَشَّ مُسْلِماً فِى بَيعٍ أَوْ فِى شِرَاءٍ فَلَيسَ مِنَّا وَ يحْشَرُ مَعَ الْيهُودِ يوْمَ الْقِيامَةِ لِأَنَّهُ مَنْ غَشَّ النَّاسَ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ وَ مَنْ لَطَمَ خَدَّ مسْلِمٍ لَطْمَةً بَدَّدَ اللَّهُ عِظَامَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ ثُمَّ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيهِ النَّارَ وَ حُشِرَ مَغْلُولًا حَتَّى يدْخُلَ النَّارَ وَ مَنْ بَاتَ وَ فِى قَلْبِهِ غِشٌّ لِأَخِيهِ الْمُسْلِمِ بَاتَ فِى سَخَطِ اللَّهِ وَ أَصْبَحَ كذَلِك وَ هُوَ فِى سَخَطِ اللَّهِ حَتَّى يتُوبَ وَ يرَاجِعَ وَ إِنْ مَاتَ كذَلِك مَاتَ عَلَى غَيرِ دِينِ الْإِسْلَامِ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " أَلَا وَمَنْ غَشَّنَا فَلَيسَ مِنَّا" [وسائل‌الشيعه ، ج۱۷ ، ص۲۸۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ مُسْلِماً فِى شِرَاءٍ أَوْ بَيعٍ فَلَيسَ مِنَّا وَ يحْشَرُ يوْمَ الْقِيامَةِ مَعَ الْيهُودِ لِأَنَّهُمْ أَغَشُّ الْخَلْقِ لِلْمُسْلِمِينَ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ يحَقِّرُ الْأَمَانَةَ يعْنِى يسْتَهْلِكهَا إِذَا اسْتُودِعَهَا [الاختصاص ، ص۲۴۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : يا مَعْشَرَ اللَّحَّامِينَ مَنْ نَفَخَ مِنْكمْ فِى اللَّحْمِ فَلَيسَ مِنَّا [الغارات ، ج۱ ، ص۶۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ غَشَّ مُسْلِماً فِى شِرَاءٍ أَوْ بَيعٍ فَلَيسَ مِنَّا وَ يحْشَرُ يوْمَ الْقِيامَةِ مَعَ الْيهُودِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۱۳] .

۳. مسلمان واقعى از لحاظ سلوك رفتار

۱. بايد محاسبه نفس داشته باشد
قَالَ الْكاظِمُ (عليه السلام) : يا هِشَامُ لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يحَاسِبْ نَفْسَهُ فِى كلِّ يوْمٍ فَإِنْ عَمِلَ حَسَنَةً اسْتَزَادَ مِنْهُ وَ إِنْ عَمِلَ سَيئاً اسْتَغْفَرَ اللَّهَ مِنْهُ وَ تَابَ [تحف‌العقول ، ص۳۹۶] .
۲. رذائل اخلاقى را ترك كند
۱. حسادت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمُوسَى بْنِ عِمْرَانَ (عليه السلام) يا ابْنَ عِمْرَانَ لَا تَحْسُدَنَّ النَّاسَ عَلَى مَا آتَيتُهُمْ مِنْ فَضْلِى وَ لَا تَمُدَّنَّ عَينَيك إِلَى ذَلِك وَ لَا تُتْبِعْهُ نَفْسَك فَإِنَّ الْحَاسِدَ سَاخِطٌ لِنِعَمِى صَادٌّ لِقَسْمِى الَّذِى قَسَمْتُ بَينَ عِبَادِى وَ مَنْ يك كذَلِك فَلَسْتُ مِنْهُ وَ لَيسَ مِنِّى [كافى ، ج۲ ، ص۳۰۷] .
۲. مكر
متقلبين و فريب دهندگان :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ مَاكرَ مُسْلِماً [كافى ، ج۲ ، ص۳۳۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ غَشَّ مُسْلِماً [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۲۷۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِماً [أمالى صدوق ، ص۲۷۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ خَانَ مُسْلِماً فِى أَهْلِهِ وَ مَالِهِ [الاختصاص ، ص۲۴۸] .
قَالَ الرِّضَا (عليه السلام) : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يأْمَنْ جَارُهُ بَوَائِقَهُ [عيون‌أخبارالرضا (عليه السلام) ، ج۲ ، ص۲۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَيسَ مِنَّا مَنْ مَاكرَ مُسْلِماً [كافى ، ج۲ ، ص۳۳۷] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَكرَمَهُ النَّاسُ اتِّقَاءَ شَرِّهِ فليس مِنِّى [خصال شيخ صدوق ، ج۱ ، ص۱۴] .

۳. بی تقوایی

عیسی بن عبدالله القمی خدمت امام صادق (علیه السلام) رسید ، امام به او خوش آمد گفت و او را نزدیک خود نشاند و به او فرمود :

یا عِیسَی بْنَ عَبْدِ اللَّهِ لَیسَ مِنَّا وَ لَا کرَامَةَ مَنْ کانَ فِی مِصْرٍ فِیهِ مِائَةُ أَلْفٍ أَوْ یزِیدُونَ وَ کانَ فِی ذَلِک الْمِصْرِ أَحَدٌ أَوْرَعَ مِنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۷۸] .

امام رضا به برادرش زید بن موسی (علیه السلام) : یا زید! اتق الله فإنه بلغنا ما بلغنا بالتقوی فمن لم یتق الله و لم یراقبه فلیس منا و لسنا منه [عیون‌أخبارالرضا (علیه السلام) ، ج۲ ، ص۲۳۵] .

قَالَ أَبُو الْحَسَنِ (علیه السلام) : یا مرازم! لیس من شیعتنا من خلا ثم لم یرع قلبه [بصائرالدرجات ، ص۲۴۷] .

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : لَیسَ مِنْ شِیعَتِنَا مَنْ قَالَ بِلِسَانِهِ وَ خَالَفَنَا فِی أَعْمَالِنَا وَ آثَارِنَا وَ لَکنْ شِیعَتُنَا مَنْ وَافَقَنَا بِلِسَانِهِ وَ قَلْبِهِ وَ اتَّبَعَ آثَارَنَا وَ عَمِلَ بِأَعْمَالِنَا أُولَئِک شِیعَتُنَا [مشکاه‌الأنوار ، ص۷۰] .

قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : لَیسَ مِنَّا مَنْ تَرَک دُنْیاهُ لِدِینِهِ وَ دِینَهُ لِدُنْیاهُ [فقه‌الرضا (علیه السلام) ، ص۳۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أقر بالذل طائعا فلیس منا أهل البیت [تحف‌العقول ، ص۵۸] .

۴. ترک دوستی

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یحْسِنْ صُحْبَةَ مَنْ صَحِبَهُ وَ مُرَافَقَةَ مَنْ رَافَقَهُ وَ مُمَالَحَةَ مَنْ مَالَحَهُ وَ مُخَالَقَةَ مَنْ خَالَقَهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۲۷۴] .

۵. خشونت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَیعَ حَقَّ جَارِهِ فَلَیسَ مِنَّا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .

خشونت یا بی مهری با کوچکترها : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ لَمْ یرْحَمْ صَغِیرَنَا [أمالی مفید ، ص۱۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لیس منا من دعا إلی عصبیة أو قاتل عصبیة [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص۲۸۳] .

خشمگینی که نتواند خود را مهار کند : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : یا شِیعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یمْلِک نَفْسَهُ عِنْدَ غَضَبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۷] .

ستم به دیگران : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : وَ لَیسَ مِنْ شِیعَتِنَا مَنْ یظْلِمُ النَّاسَ [تحف‌العقول ، ص۳۰۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یوَقِّرْ کبِیرَنَا وَ یرْحَمْ صَغِیرَنَا [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۵] .

۶. بی حرمتی

بی حرمتی به بزرگترها : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ لَمْ یوَقِّرْ کبِیرَنَا [أمالی مفید ، ص۱۸] .

۷. بی صبری

بی صبری و بی طاقتی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ ضَرَبَ الْخُدُودَ وَ شَقَّ الْجُیوبَ [مسکن‌الفود ، ص۱۰۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : یا شِیعَةَ آلِ مُحَمَّدٍ اعْلَمُوا أَنَّهُ لَیسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یمْلِک نَفْسَهُ عِنْدَ غَضَبِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۳۷] .

۸. خیانت

بی توجهی به امانت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ یحَقِّرُ الْأَمَانَةَ یعنی یسْتَهْلِکهَا إِذَا اسْتَوْدَعَهَا [الاختصاص ، ص۲۴۸] .

خیانت در امانت : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَیسَ مِنَّا مَنْ خَانَ بِالْأَمَانَةِ [مشکاه‌الأنوار ، ص۵۲] .

۹. جهل

لیس منا الا عالم او متعلم [نهج الفصاحة/۵۱۰/۲۴۱۸]
داستان هدیه مرد یهودی به موذن مسلمان ، مدتی بود دخترم می‌خواست مسلمان شود ولی صدای تو نظر او را برگرداند.
۱۰. ترس
جابر بن عبدالله انصاری از رسول اکرم (ص) نقل می کند ، قال رسول الله (ص) : یکون علیکم أمراء یأمرونکم بما لا یفعلون فمن صدقهم بکذبهم و أعانهم علی ظلمهم و غشی أبوابهم فلیس منی و لست منه و لم یرد علی الحوض [مجموعه ورام ، ج۲ ، ص۲۲۸] .
قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : مَنْ وَاصَلَ لَنَا قَاطِعاً أَوْ قَطَعَ لَنَا وَاصِلًا أَوْ مَدَحَ لَنَا عَائِباً أَوْ أَكْرَمَ لَنَا مُخَالِفاً فَلَيسَ مِنَّا وَ لَسْنَا مِنْهُ [صفات‌الشیعه ، ص۷] .
قَالَ سَيدُنَا الصَّادِقُ (علیه السلام) : لیس مِنَّا مَنْ أَذَاعَ حَدِيثَنَا فَإِنَّهُ قَتَلَنَا قَتْلَ عَمْدٍ لَا قَتْلَ خَطَإٍ [الاختصاص ، ص۳۲] .
۳. سلوک مسلمان واقعی در خانواده واجتماع
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَارَّ مُسْلِماً فَلَيسَ مِنَّا وَ لَسْنَا مِنْهُ فِي الدُّنْيا وَ الْآخِرَةِ وَ أَيمَا امْرَأَةٍ اخْتَلَعَتْ مِنْ زَوْجِهَا لَمْ تَزَلْ فِي لَعْنَةِ اللَّهِ وَ مَلَائِكَتِهِ وَ رُسُلِهِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ حَتَّى إِذَا نَزَلَ بِهَا مَلَكُ الْمَوْتِ قَالَ لَهَا أَبْشِرِي بِالنَّارِ فَإِذَا كَانَ يوْمُ الْقِيامَةِ قِيلَ لَهَا ادْخُلِي النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ بَرِيئَانِ مِنَ الْمُخْتَلِعَاتِ بِغَيرِ حَقٍّ أَلَا وَ إِنَّ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ بَرِيئَانِ مِمَّنْ أَضَرَّ بِامْرَأَتِهِ حَتَّى تَخْتَلِعَ مِنْهُ [وسائل‌الشیعه ، ج۲۲ ، ص۲۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَغِبَ عَنْ مِنْهَاجِي وَ سُنَّتِي فَلَيسَ مِنِّي [کافی ، ج۲ ، ص۸۵] .
سه زن شکایت شوهران خود را به رسول اکرم (ص) کردند که نزد ما نمی‌آیند ، عطر نمی‌زنند و... حضرت ناراحت شد و در حالی که عبایش به زمین کشیده می‌شد به منبر رفتند و انتقاد شدید کردند که : مَا بَالُ أَقْوَامٍ مِنْ أَصْحَابِي لَا يأْكُلُونَ اللَّحْمَ وَ لَا يشَمُّونَ الطِّيبَ وَ لَا يأْتُونَ النِّسَاءَ أَمَا إِنِّي آكُلُ اللَّحْمَ وَ أَشَمُّ الطِّيبَ وَ آتِي النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيسَ مِنِّي [کافی ، ج۵ ، ص۴۹۶] .
قَالَ الْكَاظِمُ (علیه السلام) : كَثِيراً مَا كُنْتُ أَسْمَعُ أَبِي يقُولُ لَيسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ لَا تَتَحَدَّثُ الْمُخَدَّرَاتُ بِوَرَعِهِ فِي خُدُورِهِنَّ وَ لَيسَ مِنْ أَوْلِيائِنَا مَنْ هُوَ فِي قَرْيةٍ فِيهَا عَشَرَةُ آلَافِ رَجُلٍ فِيهِمْ مِنْ خَلْقِ اللَّهِ أَوْرَعُ مِنْهُ [کافی ، ج۲ ، ص۷۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لیس منا من وسع الله علیه ثم قتر علی عیاله [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۲۵۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ ضَيعَ حَقَّ جَارِهِ فَلَيسَ مِنَّا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .
عَنْ أَبِي إِسْمَاعِيلَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي جَعْفَرٍ (علیه السلام) جُعِلْتُ فِدَاكَ إِنَّ الشِّيعَةَ عِنْدَنَا كَثِيرٌ فَقَالَ فَهَلْ يعْطِفُ الْغَنِي عَلَى الْفَقِيرِ وَ هَلْ يتَجَاوَزُ الْمُحْسِنُ عَنِ الْمُسِيءِ وَ يتَوَاسَوْنَ فَقُلْتُ لَا فَقَالَ لَيسَ هَؤُلَاءِ شِيعَةً الشِّيعَةُ مَنْ يفْعَلُ هَذَا [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : وَ لَيسَ مِنْ شِيعَتِنَا مَنْ يظْلِمُ النَّاسَ [تحف‌العقول ، ص۳۰۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَصْبَحَ لَا يهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَمِعَ رَجُلًا ينَادِي يا لَلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يجِبْهُ فَلَيسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .
قَالَ سَيدُنَا الصَّادِقُ (علیه السلام) : لیس من شیعتنا من یملک مائة ألف درهم [تحف‌العقول ، ص۳۷۷] .

۱. مسوولیت پذیری

۱. سیره معصومین (علیهم السلام)

۱. حضرت رسول (صلی الله علیه و آله)

قافله مدتی راه رفته و خسته بودند. برای آب خوردن پیاده شدند. حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) نیز این کار را کردند ، ولی همین که قدری نزدیک آب آمدند برگشتند. اصحاب خیال کردند حضرت محلّ آب را برای استراحت نپسندید. اما دیدند حضرت برگشتند و زانوی شتر را بستند ، اصحاب گفتند : به ما دستورمی دادید. حضرت فرمود : در کارها به دیگران اتّکا نکنید و دستور ندهید و لو برای چوب مسواک

ـ حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) با یارانش از مرکب پیاده شدند ، و بارها را به زمین نهاده تصمیم گرفته شد که برای غذا گوسفندی را ذبح کنند. اوّلی : سر بریدن با من. دومی : پوست کندن آن با من. سومی : پختن با من. حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) (چهارمی) فرمود : جمع هیزم با من. اصحاب هر چه خواستندمانع شوند ، حضرت قبول نکرده ، و فرموند : "خدا دوست ندارد بنده‌اش در میان یارانش با وضعی متمایز باشد که برای خود نسبت به دیگران امتیازی قائل باشد". سپس به صحرا رفته و به مقدار لازم هیزم آوردند.

۲. مولا علی (علیه السلام)

عدس پاک کردن حضرت امیر (علیه السلام) در خانه برای کمک به حضرت زهرا (سلام الله علیها) معروف است.

۳. امام زین العابدین (علیه السلام)

قافله‌ای از مسلمین عازم حج بودند ، در مدینه مقداری توقف و چند روزی ماندند. در بین راه مکه و مدینه باشخصی با آن قافله آشنا بود مواجه شدند.آن شخصی که مصادف شده بود در بین قافله دید شخصی به چابکی هر چه تمام حوایج و کارهای اهل قافله را انجام می‌دهد. او را شناخت. به اهل قافله گفت : این کسی که این طور خدمت می کند را می‌شناسید؟ گفتند : نه ، این مرد در مدینه به قافله ما ملحق شده است. مردی صالح و متقی و ما او را به کار امر نکرده‌ایم. خودش خدمت می کند. شخص مصادف گفت معلوم است که او را نمی‌شناسید. و الّا اینقدر بی‌ادب نبودیدگفتند : مگر چه کسی است؟ گفت : علی بن الحسین (علیهما السّلام) زین العابدین است. همه جمعیت ناراحت از مجلس بلند شدند برای اینکه دست و پای حضرت را ببوسند ، و شکایت کردند که چرا چنین کردی؟ شاید ما به شما جسارتی می‌کردیم. امام (علیه السلام) فرمود : عمدا در قافله ای شرکت کردم که مرا نشناسند تا خدمت آنها را کنم. زیرا قافله‌هایی که مرا می‌شناسند من از خدمت به آنها محروم می‌مانم. لذا برای همسفر ناشناس انتخاب می‌کنم وتا بتوانم از معرفی خود خودداری می کنم. [بحار ، ج۱۱ ، چاپ کمپانی ، ص۲۱]

۴. امام صادق (علیه السلام)

بند کفش امام صادق (علیه السلام) پاره شد. اصحاب کفش تقدیم و حضرت قبول نکرد و فرمود : در مورد بلا اولی به هر کس خود صاحب بلا است.

مخارج زندگی امام صادق (علیه السلام) زیاد بود : برای تأمین مخارج ۱۰۰۰ درهم به مصادف دادند که تجارت کند. او متاعی خرید و به مصر برد. قبل از ورود به مصر خبردار شد که این متاع نایاب شده و قیمت آن ترقی کرده است. مصادف با رفقا هم عهد شد که متاع را به دو برابر کمتر نفروشند. مردم مسلمان مصر محتاج بودند و مجبور شدند به خرید دو برابر. بعد ۲ کیسه (هر کیسه ۱۰۰۰) درهم خدمت امام (علیه السلام) آورد. حضرت تعجب کرد از زیادی سودو فرمود : از کجاست؟ مصاف گفت : ما چنین عهدی کردیم ، چون متاع ما نایاب بود. حضرت (علیه السلام) عصبانی شدند ، فرمودند : من این استفاده را نمی‌خواهم.

۵. امام موسی بن جعفر (علیه السلام)

موسی بن جعفر (علیهما السّلام) مشغول اصلاح زمینی بودند که متعلق به خودشان بود و عرق از بدنش جاری بود. شخصی گفت : این کار را به عهده دیگری بگذار. فرمود : از من بهترها کار می‌کردند. سؤال کرد : کی؟ فرمود : حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) ، امیرالمؤمنین (علیه السلام) و پیغمبران (علیهم السّلام) .

۶. امام رضا (علیه السلام)

داستان کیسه کشیدن حضرت رضا (علیه السلام) معروف است.

۲. داستان یک عالم

داستان لباس شستن یکی از علماء برای یک نفر که خیال کرد او از لباس‌شو یان شهر است ، و عالم هیچ به روی خود نیاورد و لباس‌های او را شست و به او رد کرد.

۳. داستان حج

ـ مردی از سفر حج برگشت ، سرگذشت سفر را برای امام صادق (علیه السلام) بیان می‌کرد و از آن جمله شروع کرد به تعریف مردی که بسیار خوب بود و می‌گفت که ما افتخار خدمت او را داشتیم. چون به محلّی می‌رسید فوری مشغول عبادت می‌شد. حضرت فرمود : کارهای او را کی انجام می‌داد؟ عرض کرد : ما افتخار خدمت و انجام کارهای او را داشتیم. حضرت (علیه السلام) فرمود : پس همه شما از او بهتر هستید.

۱. مشکلات جوانان وراه کارها

۱. احساس پوچی

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنَ الْکسَلِ وَ الْفَشَلِ وَ الْهَمِّ وَ الْحُزْنِ وَ الْجُبْنِ وَ الْبُخْلِ وَ الْغَفْلَةِ وَ الْقَسْوَةِ وَ الذِّلَّةِ وَ الْمَسْکنَةِ وَ الْفَقْرِ وَ الْفَاقَةِ وَ کلِّ بَلِیةٍ وَ الْفَوَاحِشِ ما ظَهَرَ مِنْها وَ ما بَطَن [مصباح‌المتهجد ، ص۵۹۷] .

دارو :

هدف‌داری هستی : وَ ما خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَینَهُما إِلاّ بِالْحَق [حجر/۵۸] .

هدف‌داری انسان : أَ فَحَسِبْتُمْ أَنَّما خَلَقْناکمْ عَبَثاً وَ أَنَّکمْ إِلَینا لا تُرْجَعُونَ [مومنون/۱۱۵] .

نظارت الهی : سَیرَی اللّهُ عَمَلَکم [توبه/۹۴] .

نظارت سیاسی و امام : فَسَیرَی اللّهُ عَمَلَکمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُومِنُونَ [توبه/۱۰۵] .

حساب و کتاب :

لا یغادِرُ صَغیرَةً وَ لا کبیرَةً إِلاّ أَحْصاها وَ وَجَدُوا ما عَمِلُوا حاضِراً [کهف/۴۹] .

إِنَّ اللّهَ لا یضیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنین [توبه/۱۲۰] .

فَمَنْ یعْمَلْ مِثْقالَ ذَرَّةٍ خَیراً یرَهُ [زالزال/۷] .

۲. آسیب پذیری

دارو :

وَ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنا وَ وَحْينا [هود/۳۷] .

لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .

إِنَّ مَعِی رَبِّی سَيهْدِينِ [شعراء/۶۲] .

إِنَّ اللّهَ مَعَنا [توبه/۴۰] .

إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يسْراً [انشراح/۶] .

وَ تَوَكلْ عَلَى الْحَی الَّذی لا يمُوتُ [فرقان/۵۸] .

۳. نگرانی

۱ـ توجه به تاریخ دیگران و رمز پیروزی مردان بزرگ.

۲ـ توجه به مقام کرامت ـ فضیلت.

۳ـ توجه به پاداش‌ها و صلوات الهی.

۴ـ توجه به منافع و برکات مشکلات.

۵ـ توجه به اینکه نگرانی راه حل نیست.

۶ـ لغزش‌ها در قبال عفو است.

۷ـ دنیا قلیل است.

۴. یأس

یاد الطاف الهی در بن‌بست‌ها

۱ـ برای انبیاء ، علماء ، مردم مؤمن

۲ـ گناه کبیره بودن یأس

۳ـ یأس ، یعنی خدا به بن‌بست کشیده شده است.

داستان آتش ابراهیم (ع) ، لشکر ابرهه ، رطب تازه ، استجابت دعاها ، وعده حکومت به مؤمنان ، یوسف و عزیز مصر ، هدهد و کشوری مسلمان.

۵. وهم وخیال

در وسیله ، عامل سعادت ، مصداق و نمونه سعادت اشتباه می‌کنند.

خیال می‌کند کارش بی‌اثر است.

خیال می‌کند ازدواج با فلانی علامت خوشبختی است.

خیال می‌کند مدرک عزت‌آور است.

خیال می‌کند سکونت در فلان شهر سعادت است.

خیال می کند شهادت نابودی است.

خیال می کند پول و سرمایه؛ یعنی همه چیز.

خیال می کند فلان دوست ، فلان غذا ، فلان وسیله نهایت کمال او است.

دارو :

یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .

أَمْ حَسِبَ الَّذینَ یعْمَلُونَ السَّیئاتِ أَنْ یسْبِقُونا ساءَ ما یحْکمُونَ [عنکبوت/۴] .

وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذینَ یبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَیراً لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ [آل عمران/۱۸۰] .

وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذینَ کفَرُوا أَنَّما نُمْلی لَهُمْ خَیرٌ لِأَنْفُسِهِمْ [آل عمران/۱۷۸] .

وَ هُمْ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ یحْسِنُونَ صُنْعاً [کهف/۱۰۴] .

۶. تبعیض ها

لاـ تَحْسَبَنَّ الَّذینَ یفْرَحُونَ بِما أَتَوْا وَ یحِبُّونَ أَنْ یحْمَدُوا بِما لَمْ یفْعَلُوا فَلا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفازَةٍ مِنَ الْعَذابِ وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلیمٌ [آل عمران/۱۸۸] .

أَ یحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنینَ نُسارِعُ لَهُمْ فِی الْخَیراتِ [مومنون/۵۵] .

وَلاَ تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَکمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ نَصِیبٌ مِّمَّا اکتَسَبُواْ وَلِلنِّسَاء نَصِیبٌ مِّمَّا اکتَسَبْنَ وَاسْأَلُواْ اللّهَ مِن فَضْلِهِ إِنَّ اللّهَ کانَ بِکلِّ شَیءٍ عَلِیمًا [(نساء ۳۲)]

۷. قضاوت های عجولانه

قضاوت های عجولانه

۸.جنب وجوش دیگران

لا تَحْسَبَنَّ الَّذینَ کفَرُوا مُعْجِزینَ فِی الْأَرْضِ [نور/۵۷] .

تَحْسَبُهُمْ جَمیعاً وَ قُلُوبُهُمْ شَتَّی [حشر/۱۴] .

وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذینَ کفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لا یعْجِزُونَ [انفال/۵۹] .

یحسَبُهُ الظَّمانُ ماء [نور/۳۹]

یحسَبُونَ أنَّهُم عَلی شَیءٍ [مجادله/۱۸]

۹. نداشتن قناعت

فَلَنُحیینَّهُ حَیاةً طَیبَةً [نحل /۹۷]

قال الحسینُ (ع) : القُنُوعُ رَاحَةُ الأَبدَانِ [اعلام الدین ، ص ۲۹۸] .

قال امیر المؤمنین (ع) : کفَی بِالقَنَاعَةِ مِلکاً وَ بحُسنِ الخُلقِ نَعیماً وَسُئلَ عَن قَولِهِ تَعالَی "فَلَنُحیینَّهُ حَیاةً طَیبَةً" (نحل –۹۷) فَقالَ هِیَ القَنَاعَةُ" [نهج البلاغه ، حکمت ۲۹۹] .

۱۰. دوستان ناباب

دارو :

بچه‌های مسجد

خالی‌بودن وقت :

دارو :

پر کردن با غیردرس یا درس‌های دیگر

۱. مصحف علی (ع)

۱. مصحف حضرت علی (ع) و ویژگی های آن

سؤال : مصحف حضرت علی (ع) چیست؟

پاسخ : پس از رحلت پیامبر ، حضرت علی (علیه السلام) اقدام به جمع‌آوری آیات قرآن نمود با این ویژگی‌ها :

۱ ـ سوره‌ها به ترتیب نزول تنظیم شده بود.

۲ ـ اسباب نزول ، مکان نزول و اشخاصی که آیه در شأن آنان نازل شده بود ، معین شده بود.

حضرت (علیه السلام) این مصحف را عوض کرد ، ولی مورد استقبال رسمی دستگاه خلافت واقع نشد. لذا حضرت آن را به خانه برگرداند و بنا به روایتی فرمود : هرگز آن را نخواهید دید. آن مصحف نزد فرزندان معصوم آن حضرت می‌باشد. [فصلنامه بینات ، شماره ۲۸ ، ص۱۸۴] .

۲. مصحف حضرت زهرا (س)

۱. ویژگی ها

سؤال : مصحف حضرت فاطمه (سلام الله علیها) چیست؟

پاسخ : طبق روایات ، کتابی نزد حضرت زهرا (س) است که شامل وصیت آن حضرت ، مصیبت‌های فرزندان آن حضرت در طول زمان ، پیش گویی حوادث آینده ، حاکمان آینده و طبق بعضی روایات ، کتابی است که در آن حلال و حرام دین ذکر شده است.

۲. نحوه جمع آوری

۱. قول اول

۱ ـ به گفته بعضی روایات ، پیامبر (ص) مطالبی را املا و حضرت علی (علیه السلام) می‌نوشتند و حضرت زهرا (سلام الله علیها) آن نوشته‌ها را جمع‌آوری کردند.

۲. قول دوم

در بعضی روایات آمده است : بعد از پیامبر (ص) ، خداوند فرشته‌ای را نزد حضرت زهرا (سلام الله علیها) فرستاد تا او را دلداری دهد.سخنان آن فرشته را فاطمه زهرا (سلام الله علیها) به حضرت علی (علیه السلام) منتقل کرد و آن نوشته را مصحف فاطمه (سلام الله علیها) می گویند.

گر چه نزول فرشته به عنوان رسالت و ابلاغ بعد از رسول خدا (ص) ممنوع است ، ولی همان گونه که فرشته با مریم (سلام الله علیها) سخن گفت :

وَ إِذْ قالَتِ الْمَلائِکهُ یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاک وَ طَهَّرَک وَ اصْطَفاک عَلی نِساءِالْعالَمین [آل عمران/۴۲] .

و یا به مادر موسی وحی شد : وَ أَوْحَینا إِلی أُمِّ مُوسی أَنْ أَرْضِعیهِ [قصص/۷] .

مانعی از گفتگوی فرشته با حضرت زهرا (سلام الله علیها) نیست. در روایات اهل سنّت نیز بعضی افراد مُحَدَّثْ معرفی شده‌اند؛ یعنی کسی که با فرشتگان الهی نوعی ارتباط دارد و از آنها حدیث دریافت می کند. [أعیان الشّیعه ، ج۱ ، ص۳۰۴] .

مصعب ابن عمیر

۱. معصب ابن عمیر اهل مکه ، از قریش و از طایفه بنی‌عبدالدّار بود. ۱۷۳

هنوز عدد مسلمین به ۴۰ نرسیده بود که ایمان آورد.

اسلام و نماز او مخفی و دور از چشم والدین بود.

روزی نماز او را دیده و به والدین خبر دادند و مصعب را زندانی کردند.

به حبشه هجرت کرد.

بسیار زیبا و سرمایه‌دار بود و از همه چیز گذشت و یک پلاسی پاره به دوش داشت و عاشق اسلام شد.

در بدر و احد شرکت داشت.

در احد پرچم‌دار بود.

در جلد ۷ الغدیر ، ص۲۶۳ : بَعَثَ مَعَهُمْ مُصْعَبَ بْنَ عُمَیرٍ إِلَی الْمَدِینَهِ یفَقِّهُ أَهْلَهَا وَ یقْرِئُهُمُ الْقُرْآنَ و یعلمهم الاسلام و یفقهم فی الدّین و یقیم‌فیهم الجمعه و الجماعهاو به قدری تبلیغ کرد که : لم تبق دار الّا و فیها رجال و نساء مسلمون ثمّ رجع المکهٔ للحجّ او به زیارت رسول اکرم (ص) آمد و به حضرت گزارش داد.

مادرش پیام داد که تو به مکه آمدی و به دیدن مادرت نمی‌آیی ولی به دیدن پیامبر (ص) می‌روی؟ گفت بله. مادر را دعوت کرد ولی نپذیرفت. مادرش گفت دوباره زندانت می کنم. مصعب گفت : الان

آنقدر یاور دارم که درب زندان را بشکنند و مرا آزاد کنند.

در احد دست راستش قطع شد. پرچم را به دست چپ گرفت که دست چپ نیز قطع شد. پرچم را با دو بازو نگهداشت. بعد با نیزه‌ای از پا درآمد و پرچم را حضرت علی (ع) گرفت.

رسول خدا (ص) بالای سر مصعب حاضر شد و آیهمِنَ الْمُومِنینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَیهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ ینْتَظِرُ وَ ما بَدَّلُوا تَبْدیلًا [احزاب/۲۳] .

را تلاوت و فرمود : مردم شما به زیارت مصعب بیایید و بر او سلام کنید. به خدایی که جانم در دست اوست ، هر که بر او سلام کند ، جوابش را می‌دهند.

مصعب سید و از اشراف بود ، ولی هنگام شهادت پیراهنش کفاف نداد که هم سر و هم پای او را بپوشاند. رسول خدا (ص) فرمود : سر را با پیراهن و پاهای او را با گیاه بپوشانید.

مصعب سبب اسلام مدینه ، حتّی سعد بن معاذ شد.

اولین نماز جمعه را او خواند.

۱. مطهرات

۱. اقسام تطهیر

۱. ظاهری

تطهیر ، گاهی مربوط به ظاهر اشیاء است و گاهی باطن نیاز به پاک شـدن دارد. مثلا اگر کوزه‌ای نجس شود و آن را در آب کر یا جاری بگذارنـد ، به هر جای آن که آب برسـد ، پاک می‌شود و اگر بخواهنـد باطن کوزه هم پاک شود ، باید به قدری در کر یا جاری بماند که آب به تمام آن فرو رود و فرو رفتن رطوبت کافی نیست. [مسئله ۱۵۴] .

آری ، انسـان‌هـای قابل تطهیر که همچون کوزه‌ای هسـتند (نه همچون سـنگ) اگر در ظاهر شـهادتین بگوینـد و در اجتماعات مسلمین شرکت نمایند ، ظاهرشان مسلمان است ، ولی ورود ایمان در قلب مسئله دیگری است :

قالَتِ الْأَعْرابُ آمَنّا قُلْ لَمْ تُومِنُوا وَ لکنْ قُولُوا أَسْلَمْنا وَ لَمّا یدْخُلِ الْإِیمانُ فِی قُلُوبِکمْ [حجرات ، ۱۴] .

همین که عین نجاست با تطهیر از بین رفت ، بوی نجس یا رنگ نجس اشکال ندارد.

در جامعه هم افرادی پیدا می‌شوند که از کار زشت خود دست کشـیده و نادم هستند و خرابکاری‌های خود را اصلاح کرده‌اند ، ولی دیـدن او خاطراتی را به یاد انسان می‌انـدازد. برای آن خاطرات زمان سابق نبایـد حسابی باز کرد و آنان را از جامعه طرد نمود. مگر در مواردی که شک در توبه واقعی آنان داشته باشیم.

۲.باطنی

تـا مـادامی که ما در ظاهر نجاستی را نبینیم ، ملاقات‌های در باطن تکلیفی برای ما نمی‌آورد. مثلا شـما سوزن را از رگ بیرون می‌کشـید ، اگر در بیرون خـونی مشاهـده نکنیـد ، ملاقـات این سـوزن بـا خـون درون بـدن برای شـما تکلیف نمی‌آورد. کیفر گناهان و حـد و تعزیر گناهکاران در مواردی است که خلاف کاری به بیرون سـرایت کرده باشـد. شاهـدانی دیده و مسـئله به گوش مردم و دادگاه رسـیده باشـد. آری ، آن گناهانی تکلیف زا است که از آگاهی مردم در بیرون سـر در آورد. کسانی که میان خود و خدایشان خلافی انجام داده‌اند با ندامت و توبه قابل جبران است و هرگز شلاق و کیفری در کار نیست.

۲. اقسام مطهرات

۱. اسلام

اسلام آوردن کافر به سبب پاک شدن او است و همین که شهادتین را گفت ، احکام یک مسلمان بر او جاری است.

۲. آب

۱. شروط تطهیر

۱. مطلق بودن

همـان گونه که آبی که از چیزی گرفته شـده یا با چیزی مخلوط شـده (آب مضاف) نمی‌توانـد پاک کننـده باشـد ، افرادی که طرح‌ها و تفکرات و روش‌هاو ایده‌های خود را از شرق و غرب گرفته اند و یا با فکر آنان مخلوط شده و دارای افکار مضافی و التقاطی هستند ، نمی‌توانند جامعه را از آلودگی‌های استعمار و اسارت و ذلت و فقر و ترس نجات دهند.

۲. پاک بودن

آبی می‌توانـد پاک کننـده باشد که خودش پاک باشد. انسان هایی که زنجیر تقلید نابجا و تعصب و خود باختگی به پای خود

دارند نمی‌توانند زنجیرهایی را از پای جامعه باز نمایند.
۳. مضاف نشدن
افرادی می‌توانند مردم را از آلودگی‌ها پاک نمایند که به جای نجات خودشان در شهوت و مال و مقام غرق نشوند و لذا شرط مرجع تقلید آن است که به قول حدیث :
عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْعَسْكرِي (ع) : صَائِناً لِنَفْسِهِ حَافِظاً لِدِينِهِ [الاحتجاج ، ج۲ ، ص۴۵۸] .
یعنی طاغوت‌های درونی و بیرونی محیط او را مضاف نکند.
۴.زوال عین نجاست
نشانه جامعه پاک هم آن است که عین نجس‌ها مثل مراکز قمار و فحشا و شراب که سبب آلوده کردن دیگران است از بین برود.
۲. آب مضاف
آب مضاف آبی است که آن را از چیزی بگیرند. مثل آب هندوانه یا گلاب یا با چیزی مخلوط باشد مثل آبی که به قدری با گل و مانند آن مخلوط باشد که دیگر به آن آب نگویند. چنین آبی احکامی دارد :
۲. احکام
الف : چیز نجس را پاک نمی‌کند.
ب : با ملاقات با نجس فورا نجس می‌شود ، گر چه زیاد باشد.
ج : باآن نمی‌توان وضو گرفت یا غسل نمود.
۳. شک در مضاف بودن
اگر آب مطلق بوده و بعد شک کنیم که مضاف شده یا نه ، حکم آب مطلق را دارد؛ یعنی هم نجس را پاک می‌کند و هم می‌توان با آن وضو گرفت و غسل نمود و بر عکس هر گاه آب سابقا مضاف بوده (و به خاطر ته نشین شدن یا مخلوط شدن آب مطلق) شک کنیم که آیا از مضاف بودن بیرون آمده یا نه در اینجا نیز حکم حالت سابق؛ یعنی مضاف بودن را دارد که نمی‌توان با آن وضو گرفت و نمی‌توان برای تطهیر از آن استفاده کرد. [مسئله ۵۰] .
۲. آب چاه
آب چاه گر چه کمتر از مقدار کر باشد تا رنگ و مزه و بوی آن به واسطه نجاست عوض نشود ، پاک است. [مسئله ۴۴] .
در حدیثی می‌خوانیم که هر گاه نیاز به غسل پیدا کردی و وسیله آب کشیدن از چاه نداشتی ، تیمم کن و با بدن آلوده وارد چاه نشوید و آب مورد استفاده مردم را با غسل کردن در آن آلوده ننمائید.
کلام امام صادق (ع) در این باره این است :
عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَا تُفْسِدْ عَلَى الْقَوْمِ مَاءَهُمْ [کافی ، ج۳ ، ص۶۵] .
۳. احکام آبها
۱. معلوم نبودن نوع آبها
آبی که معلوم نیست مطلق است یا مضاف و از حالت قبل آن هم خبری نداریم ، وضو و غسل با آن باطل است ، ولی اگر بیش از کر باشد ونجاست به آن برسد حکم به نجس بودن آن نمی‌شود. [مسئله ۵۱] .
۲. خلط آب نجس با کر و باران

آب‌های نجس اگر با آب کر یا باران یا جاری مخلوط شود و رنگ و مزه و بویی که به خاطر نجاست پیدا کرده بود از بین برود ، پاک می گردد.

(آنچه گفتیم موافق احتیاط و فتوای امام است ، ولی بعضی خود اتصال را کافی می‌دانند ، گر چه مخلوط نشود.)

۳. سرایت پاکی سابق به لاحق

هر چیزی که قبلا پاک بوده ، (خواه آب و خواه چیز دیگر) و نمی‌دانیم نجس شده یا نه ، پاک است و هر چیزی که قبلا نجس بوده و نمی‌دانیم پاک شده یا نه نجس است. [مسئله ۵۵] .

۴. شیوه تطهیر فرش وپارچه

در شستن امثال پارچه و فرش که آب در درون آن رسوخ کرده باید با فشار ، غساله‌های آلوده آن بیرون آید.

مردم و جامعه هم زمانی تطهیر می‌شوند که در اثر فشار اموال و اخلاق‌های آلوده آنان از آنها دور شود. و لذا توبه کننده باید با عبادت ، گوشت روئیده از لذت گناه را آب کند.

۵. یک مرتبه شستن

در شستن گاهی یک مرتبه آب ریختن کافی است و نه نیاز به تکرار است و نه فشار دادن ، مثل جایی که با بول پسر شیر خواری که غذا خور نشده ، نجس شود.

در تطهیر هم گاهی یک اشاره و نامه و تلفن برای او کافی است.

۶. آب ریختن مکرر

در بعضی از آلودگی‌ها باید مکرر آب ریخت تا پاک شود. بعضی از گناهکاران را هم باید با نصایح و نهی از منکرهای پی در پی او را از گناه باز داشت.

۷. خاک مال

بعضی از نجاست‌ها را قبل از آب باید خاک مال کرد. مثل ظرفی که سگ لب زده باشد.

بعضی از عیب‌های نفسانی مثل تکبر است که دوای آن خاکی شدن است. علی بن یقطین به یکی از شیعیان راه نداد. امام کاظم هم به او راه نداد تا او به کوفه آمد و صورتش را روی خاک نهاد و به آن شیعه گفت : صورتم را پامال کن تا روح تکبرم خاک مال شود. [سفینة البحار ، واژه علی بن یقطین] .

۳. تطهیر دوسوم آب نگور

۱. اثبات اسکار ، موجب حرمت ونجاست

آب انگوری که جوش آمده پیش از آن که دوسوم آن کم شود نجس نیست ، ولی خوردنش حرام است؛ اما اگر ثابت شود که مست کننده است ، حرام و نجس می‌باشد و فقط با سرکه شدن پاک و حلال می‌شود.

۲. کم شدن ، منشأ آثار خوب

در جامعه و افراد هم گاهی کم شدن ، منشأ آثار است و بدون آن اشکال دارد. کم شدن یک پنجم مال به عنوان خمس ، کم شدن زکات و رد مظالم ، کم شدن افراد مفسد.

۴. تبعیت

۱. سرکه شدن ، موجب تطهیر ظرف

اگر شراب سرکه شود ، ظرف آن پاک می‌شود.

در اسلام هم نمونه این تبعیت‌ها کم و بیش به چشم می‌خورد :

۲. اجتناب از کبایر ، موجب کفران سیئات

إِنْ تَجْتَنِبُوا کبائِرَ ما تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُکفِّرْ عَنْکمْ سَیئاتِکمْ وَ نُدْخِلْکمْ مُدْخَلًا کرِیماً [نساء ، ۳۱] .

اگر شما از گناهان کبیره اجتناب کنید ما گناهان دیگر شما را می‌پوشانیم.

۳. رهبری ، بنا و اساس

در حدیثی می‌خوانیم که بنا و اساس ، رهبری و خط ولایت است که اگر آن درست شد ، کارهای دیگر به تبع آن درست می‌شود.

۵. آفتاب

۱. حرارت مستقیم موجب تطهیر

هر گاه آفتاب به زمین و درب و پنجره‌ای که نجس شده مستقیما بتابد و فقط با نور و حرارت خود رطوبت وتری آن ساختمان را خشک کند ، پاک می‌شود.

۲. نورمستقیم در تطهیر قلب

در جامعه افراد و قدرت‌هایی آلوده هستند که جز از طریق بالا و حرارت و نور ، آن هم به طور مستقیم قدرت بر تغییر آنان نیست.

۶. استحاله

۱. تعریف

اگر جنس نجس به صورت چیز پاکی در آید ، مثل این که سگ در نمکزار نمک شود ، یا چوب نجس خاکستر شود ، پاک می‌شود. اما اگر چوب نجس ذغال و آرد نجس نان شود ، باز هم نجس است ، چون ذغال همان چوب و نان همان آرد است و آن جنس عوض نشده ، بلکه شکلش تغییر کرده است.

۲. تغییر سنت الهی با استحاله

انسان‌ها و جامعه‌ها نیز با استحاله پاک می‌شوند و به دنبال آن سنت خدا هم تغییر می‌کند. قرآن می‌فرماید :

وَ إِنْ عُدْتُمْ عُدْنا [اسراء ، ۸] .

اگر شما برگردید ما هم برمی‌گردیم. قهر و غضب ما به دنبال گناه شما و لطف و مهر ما ، به دنبال خوب شدن شما است.

در آیه دیگر می‌خوانیم :

وَ إِنْ تَعُودُوا نَعُدْ [انفال ، ۱۹] .

۳. پیروزی اسلام در بدر

شما مشرکان پیروزی اسلام را در بدر دیدید ، ولی باز اگر قصد حمله کنید ، ما هم به سوی شما برمی‌گردیم و بار دیگر شما را مغلوب می‌کنیم.

إِنَّ اللّهَ لا یغَیرُ ما بِقَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد ، ۱۱] .

۴. تغییر سرنوشت

خداوند سرنوشت هیچ قوم و ملتی را تغییر نمی‌دهد ، مگر آن که آن‌ها خود را تغییر دهند. این آیه پایه جهان بینی و جامعه‌شناسی در اسلام است. توبه ، یک انقلاب و استحاله است ، لفظ نیست. شخصی در برابر حضرت علی (ع) گفت :

استغفر الله و اتوب الیه ، حضرت که او را مردی متظاهر دید ، فرمود : " مادرت به عزایت بنشیند ، تو خیال کردی توبه و استغفار با این جمله‌ها است؟ بلکه شرائطی دارد :

۵. شرایط توبه

الف : پشیمانی واقعی.

ب : تصمیم بر ترک گناه.

ج : پرداخت حقوق مردم.

د : انجام دادن واجباتی که قبلا رها کرده‌ای.

ه : آن لذت‌ها و گوشت‌هایی که با گناه روئیده ، باید با حزن و تأسف آب شود.

و : شیرینی‌های گناه را با تحمل مشکلات اطاعت از خدا جبران شود".

قَال علی (ع) لِقَائِلٍ قَالَ بِحَضْرَتِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَثَكِلَتْكَ أُمُّكَ أَ تَدْرِی مَا الِاسْتِغْفَارُ؟ الِاسْتِغْفَارُ دَرَجَةُ الْعِلِّيِّينَ وَ هُوَ اسْمٌ وَاقِعٌ عَلَى سِتَّةِ مَعَانٍ أَوَّلُهَا النَّدَمُ عَلَى مَا مَضَى وَ الثَّانِی الْعَزْمُ عَلَى تَرْكِ الْعَوْدِ إِلَيْهِ أَبَداً وَ الثَّالِثُ أَنْ تُؤَدِّیَ إِلَى الْمَخْلُوقِينَ حُقُوقَهُمْ حَتَّى تَلْقَى اللَّهَ أَمْلَسَ لَيْسَ عَلَيْكَ تَبِعَةٌ وَ الرَّابِعُ أَنْ تَعْمِدَ إِلَى كُلِّ فَرِيضَةٍ عَلَيْكَ ضَيَّعْتَهَا فَتُؤَدِّیَ حَقَّهَا وَ الْخَامِسُ أَنْ تَعْمِدَ إِلَى اللَّحْمِ الَّذِی نَبَتَ عَلَى السُّحْتِ فَتُذِيبَهُ بِالْأَحْزَانِ حَتَّى تُلْصِقَ الْجِلْدَ بِالْعَظْمِ وَ يَنْشَأَ بَيْنَهُمَا لَحْمٌ جَدِيدٌ وَ السَّادِسُ أَنْ تُذِيقَ الْجِسْمَ أَلَمَ الطَّاعَةِ كَمَا أَذَقْتَهُ حَلَاوَةَ الْمَعْصِيَةِ فَعِنْدَ ذَلِكَ تَقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ [نهج البلاغه ، حکمت ۴۱۷] .

قال الرضا (ع) : من استغفر بلسانه و لم یندم بقلبه فقد استهزأ بنفسه [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۵۶] .

۶. استحاله انسانها و جامعه

آری ، استحاله تنها مربوط به جمادات نیست که بیشتر در انسان‌ها و جامعه‌ها مطرحند :

رَبَّنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنا وَ هَبْ لَنا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهّابُ [آل عمران ، ۸] .

در زندگی افراد گاهی یک جمله و یک خاطره سرنوشت آن را به کلی عوض می‌کند.

۷. زمین

۱. تطهیر کف پا و کفش

زمین پاک و خشک می‌تواند کف پا و ته کفشی که عین نجاست در آن نیست را پاک کند به شرطی که آن پا و آن کفش با آن زمین با راه رفتن یا مالیدن تماس گرفته و متأثر شود.

۲. تأثیر زمین پاک درتطهیر نفوس

زمینه‌های پاک هم می‌تواند افراد را در خود پاک کند به شرط آن که آن افراد ، خود را با آن جامعه‌های پاک هماهنگ و تطبیق دهند. آری ، وجود کفش نجس در کنار زمین پاک بدون تماس نزدیک اثری ندارد.

۸. استبراء

۱. حیوانات نجاست خوار

قطع رابطه حیوان نجاست خوار از غذای نجس عامل پاکی است.

۲. کشورهای اسلامی

قطع رابطه کشورهای اسلام از کشورهای بزرگ...

۳. انسان ها

قطع رابطه انسان‌ها از دوستان فاسد و...

۹. انتقال

۱. خون نجس

اگر خون نجس بدن حیوانی که خون جهنده ندارد منتقل شد ، پاک می‌شود.

۲. هجرت ، عامل تطهیر

در جامعه هم انتقال از شهر و مسکن و شغل و هجرت‌ها گاه و بی‌گاه سبب می‌شود که انسان پاک شود و از محیط آلوده نجات و خود را در فضای دیگر قرار دهد و این انتقال گاهی واجب است و به صورت هجرت در می‌آید :

وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يهاجِرُوا ما لَكمْ مِنْ وَلايتِهِمْ مِنْ شَيءٍ حَتّى يهاجِرُوا [انفال ، ۷۲] .

۱. معاویه

۱. مطاعن فقهی

۱. بدعت در احکام

شخصی حدیثی از پیامبر (ص) نقل کرد که نهی از خوردن در ظرف طلا و نقره می‌کرد. معاویه گفت به نظر من اشکالی ندارد.

۲.می گساری

شرابخوار بود. [مسند حنبل] .

۳.انکار معراج

معاویه معراج را رؤیا و خواب می‌داند. [زندگانی محمّد (ص)] .

۴. نماز درغیر وقت

معاویه نماز جمعه را چهارشنبه خواند. [الغدیر]

۵. عمل خلاف حکم شرعی

معاویه نماز را در سفر تمام خواند. [الغدیر]

۲. اخلاقی

۱. نسبت به حضرت علی (علیه السلام)

برای قتل عثمان مخفیانه توطئه کرد ، و بعد به گردن حضرت علی (علیه السلام) انداخت و مردم را علیه آن بزرگوار شورانید ، با پیراهنی که از عثمان به دست آورده بود طلحه و زبیر را تحریک کرد تا با حضرت علی (علیه السلام) بجنگند.

دستور لعن حضرت علی (علیه السلام) را داده تا به صورت سنت درآمد ، که روزی خطیب لعن را فراموش کرد ، مردم از هر سو فریاد زدند. سنت ، سنت را فراموش کرد. [صلح الحسن (علیه السلام)]

با اطفال گرم برخورد می‌کرد و می‌گفت : می‌خواهم اینها با بغض علی (علیه السلام) بزرگ شوند.

۲. نسبت به یاران و دوستان علی (علیه السلام)

حجر بن عدی و اصحابش را که از بزرگان صحابه بودند ، کشت.

معاویه که می‌دید ابی‌ذر به کارهایش با آیه :

ـ وَ الَّذینَ یکنِزُونَ الـذَّهَبَ وَ الْفِضَّةَ وَ لا ـ ینْفِقُونَهـا فی سَبیـلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَـذابٍ أَلیم یوْمَ یحْمی عَلَیهـا فی نـارِ جَهَنَّمَ فَتُکوی بِها جِباهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَ ظُهُورُهُمْ هذا ما کَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِکمْ فَذُوقُوا ما کنْتُمْ تَکنِزُونَ [توبه/۳۵-۳۴] .

مردم را آگاه می‌کند شکایتش را به مدینه نزد عثمان فرستاد ، و او گفت : ابی‌ذر را به مدینه بفرستید. معاویه هم او را بر شتری که پالان چوبی داشت سوارو ۵ نفر سرخ‌پوست را دستور داد که با سرعت هر چه تمام‌تر او را از شام تا مدینه برانند ، آنها هم طوری بردند که پاهای مبارک ابی‌ذر ضربه دید و نزدیک بود جان به جان آفرین تسلیم نماید.

۳. صفات رذیله اخلاقی

۱. بغض اهل بیت علیهم السلام

امام حسن (علیه السلام) را با گول زدن زنش جعده شهید و از این کار خوشحال و سجده شکر به جا آورد.

۲. دوستدار شراب

آخرین آرزویش این بود که شراب سرد را روز گرم بخورد.

۳. ارتباط با بیگانگان و نا اهلان

نصارا را برای کتابت استخدام کرده بود.

با زن مسیحی ازدواج و با مسیحیان مشورت می‌کرد.

معاویه برای کفّار هدایا و به آنها باج می‌داد و یزید این باج را بیشتر کرد.

۳. سیاسی

۱. خوی قتل وغارت

به مأمور خود می‌گوید هر که به طاعت ما نیست ، مالش را غارت کن.

۲. عهد شکنی

معاویه تمام شرائط صلح امام حسن (علیه السلام) را زیر پا گذارد.

۳. ریاست طلبی

گفت من برای ریاست و سلطنت جنگ کردم نه برای نماز و روزه.

۴. جنگ افروزی

جنگ صفین را شخصا به پا کرد ، با خصوصیات و ویژگیهایی که مشهور است.

۵. نصب نا اهلان

اشخاص سفیه و بی‌خرد را بر مردم حاکم قرار داد. به گفته حسن بصری زیاد بن ابیه را استاندار کوفه و بصره قرار داد و علاقه مندان حضرت علی (علیه السلام) را دست و پا قطع کرده و می‌کشت و چشم آنها را درمی‌آورد.

۶. پادشاهی و موروثی کردن خلافت

پسر خود یزید را با آن همه خصوصیات منفی جانشین خود کرد.

به تقلید از سلاطین روم تشکیلات مفصّلی درست کرد که صدها کارگر برای ساختن کاخ سبز مشغول بودند.

۷. تبلیغات کاذب

مردم را از شناختن بزرگان اسلام بازمی‌داشت و در اثر این کار توانست مردم را در جنگ صفین مقابل أمیرالمؤمنین علی (علیه السلام) قرار بدهد و بعد با پول ، حدیث‌ها جعل کرد.

۱. معراج

۱. مراحل صعود انسان از ملک تا ملکوت

۱ ـ کسی می‌تواند پرواز کند که مقداری در زمین حرکت کرده باشد و برای پرواز هلیکوپتر هم مقداری ملخ‌ها باید حرکت کند و به دور کافی رسیده باشد ، لذا انسان تا آمادگی نداشته باشد نمی‌تواند پرواز کند.

۲ ـ پرواز باید طبق فرمان باشد ، خودسازی و پرواز معنوی هم باید طبق فرمان باشد.

۳ ـ بیشترین نیرو و فشار هنگام کنده شدن است. همین که پرواز کرد سوخت معمولی است :

اصل پرواز دل کندن از مادیات است. همین که به راه حق افتاد ، دیگر آسان است. نزد مقرّبان درگاه الهی مادّیات ناچیز است.

۴ ـ هر چه بالاتر برود ، هم زمین کوچکتر است و هم افق دید او بیشتر است.

۵ ـ آهن و سنگینی مسأله‌ای نیست اگر خلبان باشد.

زندگی و رفاه مسأله‌ای برای پرواز معنوی نیست ، اگر روح ، خلبان باشد.

۶ ـ پرواز معنوی در فضای سالم :

وَ لَیبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً یعْبُدُونَنی [نور/۵۵] .

۷ ـ گاهی پرواز و گاهی نشستن :

گاهی اوج و عروج و گاهی زندگی طبیعی

۸ ـ هر چه خلبان مهارتش بیشتر باشد باز یک غفلت او را سقوط می‌دهد و یا قادر به پرواز نیست و لذا پیامبر (ص) هم باید مناجات و التماس واهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقیمَ [فاتحه/۶] . بگوید.

۹ ـ سلامتی خلبان رمز پرواز است.

۱۰ ـ در پرواز باید بنزین خالص‌تر و مخصوص مصرف شود :

در عبادات با مال حراملا لبیکمی‌شنویم.

۱۱ ـ یک خلبان با ۲۵۰ ساعت پرواز و دیدن کلاس‌ها و... گواهینامه قبولی می‌گیرد.

این ۲۵۰ ساعت همراه با استاد و دقیقا با مراعات مسائل ایمنی می‌باشد.

از ۲۵۰ تا ۷۰۰ کسب تجربه.

از ۷۰۰ به بعد قابل معلم شدن است.

آمار می‌گوید در بیشتر سوانح که مقصر خلبان است در ساعات ۲۵۰ تا ۷۰۰ است ، (ایام غرور) .

۱۲ ـ پرواز نیاز به زبان انگلیسی دارد وگرنه هیچ مرجعی جواب نمی‌دهد. (نماز باید به عربی باشد.)

قبل از پرواز ، اطلاعات هواشناسی ، نقشه‌خوانی ، آگاهی فنّی باید باشد (آشنائی با احکام) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا مَعْشَرَ

التُّجّارِ الْفِقْهَ ثُمَّ الْمَتْجَرَ [کافی ، ج۵ ، ص ۱۵۰] .)

همراه با استاد (رهبری و ولایت)

۱۳ ـ آنجا که خلبان همراه و مسافر دارد وسیله فرار و چتر نجات ندارد. باید با مسافران ، هم سرنوشت باشد. در جامعه هم رهبران باید همدرد مردم باشند و نباید چتر نجات و راه فرار داشته باشند.

۱۴ ـ چند موتوره بودن رمز ایمنی بیشتر است :

در پرواز معنوی هم باید قرب به خدا از چند طریق باشد.

۱۵ ـ اولین خطا آخرین خطاست.

در پرواز معنوی هم گاهی مثل ابلیس اولین خطا آخرین خطا می شود.

۱۶ ـ شروع پرواز باید از محل حساب‌شده باشد.

۱۷ ـ در پرواز مادی خلبان اگر تنها و با شکاری باشد ، حق مانور و معلق دارد. ولی اگر خلبان مسافر داشته باشد ، مجاز نیست و باید مراعات حال مسافران را بکند.

در پرواز معنوی هم هر گاه نماز فرادا بود ، انسان طول بدهد ، ولی در نماز جماعت باید مراعات حال أضعف مردم را بکند.

۱۸ ـ پرواز مادی با یک بال نمی‌شود.

در پرواز معنوی هم فقط علم یا فقط کار کافی نیست.

۲. لقاء ا... در قرآن

۱ ـ رَضُوا بِأَنْ یکونُوا مَعَ الْخَوالِفِ [توبه/۸۷] .

۲ ـ أَ رَضیتُمْ بِالْحَیاةِ الدُّنْیا [توبه/۳۸] .

۳ ـ ذلِک مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ [نجم/۳۰] .

۴ ـ اثّاقَلْتُمْ إِلَی الْأَرْضِ [توبه/۳۸] .

۵ ـ أَخْلَدَ إِلَی الْأَرْضِ [اعراف/۱۷۶] .

۷ ـ إِنَّ بُیوتَنا عَوْرَةٌ [احزاب/۱۳] .

۱۰ ـ یعْلَمُونَ ظاهِراً مِنَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [روم/۷] .

۳. سند معراج

از نظر شیعه و سنّی مسلم است. مجلسی بیش از ۱۰۰ حدیث که بیشترش از کافی است نقل می‌کند. طبرسی ، طوسی ، فخر رازی از صحاح نقل و مورد قبول و مشهور می‌دانند و نیز بیضاوی و سید قطب.

طبرسی در تفسیر ، احادیث معراج را چهار دسته کرده :

الف : تواتر قطعی (مانند اصل معراج)

ب : روایاتی که قبول آنها مانع عقلی و نقلی ندارد. (مشاهده آیات در آسمان‌ها)

ج : روایاتی که ظاهرا زننده است ، ولی قابل توجیه است.

د : روایاتی که یک سلسله امور ساختگی و نامعقول و باطل است.

۴. تشریح جزئیات معراج پیامبر (ص)

سُبْحانَ الَّذی أَسْری بِعَبْدِهِ لَیلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَقْصَی الَّذی بارَکنا حَوْلَهُ لِنُرِیهُ مِنْ آیاتِنا [اسراء/۱] .

"اسراء" سفر شبانه است.

لَیلًایک شب بوده است.

فاصله مسجد الحرام با مسجد الأقصی بیش از صد فرسخ

به خاطرعبدا

عبداهم جسم و هم جان. کسی که می‌گوید فلانی را بردم ، نه یعنی در خواب یا روح یا...

حرکت‌ها از مسجد است.

لِنُرِیهُ (شنیدن کی بود مانند دیدن)

بارَکنا حَوْلَهُا به خاطر سرسبزی یا پایگاه انبیای بزرگوار.

مِنْ آیاتِنانه همه

سفر به اقصی در اینجا دنباله معراج در سوره نجم ۱۸ ـ ۱۳ آمده است :

وَ لَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْری [نجم/۱۳] . بار دیگر رسول خدا جبرئیل را در صورت اصلی دید. (بار اوّل در غار حرا بودم.)

عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهی عِنْدَها جَنَّةُ الْمَأْوی [نجم/۱۵-۱۴] . محل ملاقات نزد بهشت بود.

۵. شبهاتی پیرامون معراج

۱ ـ قوه جاذبه زمین نمی‌گذارد.

پاسخ : مرکبی که در ثانیه ۲/۱۱ کیلومتر برود حریف جاذبه زمین هست و در این زمان نیز عملاً دیده شده است.

۲ ـ نبود هوا در بالا :

پاسخ : عملاً دیدیم که فضانوردان برای خود هوا تهیه می‌کنند.

۳ ـ گرما و سرمای عجیب :

پاسخ : عملاً دیدیم که فضانوردان برای جلوگیری از آن کوشیده‌اند.

۴ ـ اشعه‌های خطرناک :

پاسخ : عملاً دیدیم که فضانوردان برای جلوگیری از آن لباس‌های مخصوصی تهیه می‌کنند.

۵ ـ اجسام شهابی در فضا :

پاسخ : عملاً دیدیم که امروز وسیله مقاومتش تهیه شده است.

۶ ـ بی‌وزنی در بالا :

برای اینکه وزن برای جاذبه زمین است و با تمرین این مشکل حل شده است.

اینها موانعی بود که بشر قادر به حل آن بود ، آیا خدا برای پیامبرش نمی‌تواند؟

اما اینکه زمان زیادی لازم دارد محال نیست ، زیرا چه دلیلی داریم که از سیر نور سریعتر نداریم و ثانیا روایات ، آسمان را گفته امّا تا کجا؟ چه مقداری؟ تمام کهکشان‌ها را؟ معین نکرده تا شما بگوئید کم بود.

ـ معراج برای چه بود؟

لِنُریکَ مِنْ آیاتِنَا الْکبْری [طه/۲۳] .

ـ با براق گفته‌اند از برق است. اشاره به سیر نوری.

۶. محتوای معراج

آیا پیامبر درمعراج خدارا دید؟

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ لَا یوصَفُ بِمَکانٍ وَ لَا یجْری عَلَیهِ زَمَانٌ وَ لَکنَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَرَادَ أَنْ یشَرِّفَ بِهِ مَلَائِکتَهُ وَ سُکانَ سَمَاوَاتِهِ وَ یکرِمَهُمْ بِمُشَاهَدَتِهِ وَ یرِیهُ مِنْ عَجَائِبِ عَظَمَتِهِ مَا یخْبِرُ بِهِ بَعْدَ هُبُوطِهِ وَ لَیسَ ذَلِک عَلَی مَا یقُولُهُ الْمُشَبِّهُونَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ تَعَالَی عَمَّا یصِفُونَ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۱۳۲] .

۱. معروف های قرآنی

۱. اخلاقی

۱. یتیم نوازی

فَأَمَّا الْیتیمَ فَلا تَقْهَرْ [ضحی/۹] .

۲. فرصت تحقیق دادن

وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِکینَ اسْتَجارَک [توبه/۶] .

۳. صبر در مصیبت و معصیت

إِنَّهُ مَنْ یتَّقِ وَ یصْبِر [یوسف/۹۰] .

فَصَبْرٌ جَمیلٌ [یوسف/۱۸] .

۴. خوش برخوردی

لبخند در برابر اهانت زیردستان : فَتَبَسَّمَ ضاحِکاً مِنْ قَوْلِها [نمل/۱۹] .

۵. ارج نهادن به پیش کسوتان

وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُون [توبه/۱۰۰] .

۶. جا دادن در مجلس

إِذا قیلَ لَکمْ تَفَسَّحُوا فِی الْمَجالِسِ فَافْسَحُوا [مجادله/۱۱] .

۷. تجلیل از خوبان

وَ کانُوا لَنا عابِدینَ [انبیاء/۷۳] .

إِنَّهُمْ کانُوا یسارِعُونَ فِی الْخَیرات [انبیاء/۹۰] .

۸. خدمت خالصانه

فَوَجَدا فيها جِداراً يريدُ أَنْ يَنْقَضَّ فَأَقامَه [كهف/۷۷] .

۹. وفای به عهد

أَوْفُوا بِعَهْدِ اللّهِ إِذا عاهَدْتُمْ [نحل/۹۱]

۱۰. گذشت

گذشت نیکو : فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَميلَ [حجر/۸۵] .

۲. سیاسی

۱. دوری از ستمگران

وَ اجْتَنِبُوا الطّاغُوتَ [نحل/۳۶] .

۲. حفظ نیروهای خودی

وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذينَ آمَنُوا [هود/۲۹] .

۳. مقابله به مثل

إِنْ تَسْخَرُوا مِنّا فَإِنّا نَسْخَرُ مِنْكمْ كما تَسْخَرُونَ [هود/۳۸] .

۴. ضربه زدن ...

ضربه زدن به منافع ابرقدرتها : رَبَّنَا اطْمِسْ عَلى أَمْوالِهِم [یونس/۸۸] .

۵. جذب دلهای رمیده

وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُم [توبه/۶۰] .

۶. آزاد کردن زندانیان

آزاد کردن زندانیان بدهکار : وَ فِی الرِّقابِ وَ الْغارِمینَ وَ فی سَبیلِ اللّهِ وَ ابْنِ السَّبیل [توبه/۶۰] .

۷. رابطه متقابل رهبر و مردم

صَلِّ عَلَیهِم [توبه/۱۰۳] .

صَلُّوا عَلَیه [احزاب/۵۶] .

۸. سرکوب یاغی

فَقاتِلُوا الَّتی تَبْغی [حجرات/۹] .

۹. سرکشی به مناطق محروم

مسافرت برای سرکشی به مناطق محروم : حَتّی إِذا بَلَغَ بَینَ السَّدَّین [کهف/۹۳] .

۱۰. همکاری ملت با دولت

أَعینُونی بِقُوَّةٍ [کهف/۹۵] .

۳. اجتماعی

۱. مهمان نوازی

أَنْ جاءَ بِعِجْلٍ حَنيذٍ [هود/۶۹] .

۲. دعوت مردم به خدا

ادْعُ إِلی سَبیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [نحل/۱۲۵] .

۳. برخورد مسالت آمیز با ناآگاهان

وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاما [فرقان/۶۳] .

۴. قدردانی از زحمات دیگران

إِنَّ أَبی یدْعُوک لِیجْزِیک أَجْرَ ما سَقَیتَ [قصص/۲۵] .

۵. تفقد از غایبین

ما لِی لا أَرَی الْهُدْهُد [نمل/۲۰] .

۶. مردمی بودن

أَفیضُوا مِنْ حَیثُ أَفاضَ النّاس [بقره/۱۹۹] .

۷. ادب در برابر بزرگان دین

إِنَّ الَّذینَ یغُضُّونَ أَصْواتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّه [حجرات/۳] .

۸. اقرار به کمالات دیگران

هُوَ أَفْصَحُ مِنِّی لِساناً [قصص/۳۴] .

۹. رنگ الهی در شهر سازی

وَ اجْعَلُوا بُیوتَکمْ قِبْلَةً وَ أَقیمُوا الصَّلاةَ [یونس/۸۷] .

۱۰. مشورت

وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْر [آل عمران/۱۵۹] .

وَ أَمْرُهُمْ شُوری بَینَهُم [شوری/۳۸] .

۱۱. تعاون برخیر

تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی [مائده/۲] .

۱۲. غریب نوازی

یحِبُّونَ مَنْ هاجَرَ إِلَیهِم [حشر/۹] .

۱۳. نجات مستضعفین

فَأَرْسِلْ مَعَنا بَنی إِسْرائیل [طه/۴۷] .

۴. عبادی

۱. دعا برای گذشتگان

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا وَ لِإِخْوانِنَا الَّذینَ سَبَقُونا بِالْإِیمانِ [حشر/۱۰] .

۲. استقامت در عبادت

فَاعْبُدْهُ وَ اصْطَبِرْ لِعِبادَتِه [مریم/۶۵] .

۳. خشوع در نماز

الَّذینَ هُمْ فی صَلاتِهِمْ خاشِعُون [مومنون/۲] .

۴. سحر خیزی

وَ الْمُسْتَغْفِرینَ بِالْأَسْحارِ [آل عمران/۱۷] .

۵. مالی

قرار دادن سهمیه‌ای در مال خود برای محرومان : وَ فی أَمْوالِهِمْ حَقٌّ لِلسّائِلِ وَ الْمَحْرُوم [ذاریات/۱۹] .

آسان گرفتن با کارگر : ما أُریدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَیک [قصص/۲۷] .

انفاق : أَنْفِقُوا فی سَبیلِ اللّهِ [بقره/۱۹۵] .

زکات : یؤتُونَ الزَّکاهْ [مائده/۵۵] .

خمس : فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ [انفال/۴۱] .

۱. معلم وشاگرد

۱.انگیزه های تعلیم

عن امیر المومنین (ع) : أیها الناس إنی ابن عم نبیکم و أولاکم بالله و رسوله فاسألونی ثم اسألونی فکأنکم بالعلم قد تفقدونه إنه لا یهلک عالم إلا هلک معه بعض علمه و إنما العلماء فی الناس کالبدر فی السماء یضیء علی سائر الکواکب خذوا من العلم ما بدا لکم و إیاکم أن تطلبوه لخصال أربع لتباهوا به العلماء أو تماروا به السفهاء أو تراءوا به فی المجالس أو تصرفوا به وجوه الناس إلیکم للترو لا۔ یستوی عند الله فی العقوبهٔ الذین یعلمون و الذین لا۔ یعلمون نفعنا الله و إیاکم بما علمنا و جعله لوجهه خالصا إنه سمیع قریب [أعلام‌الدین ، ص۹۴] .

عن النبی (ص) : من طلب بابا من العلم لیصلح به نفسه او لمن بعده کتب الله له من الاجر بعدد رمل عالج [میزان الحکمه]

۲. شرایط تعلیم

۱. با ادب سئوالی را شروع کردن

قالَ لَهُ مُوسی هَلْ أَتَّبِعُک عَلی أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمّا عُلِّمْتَ رُشْداً [کهف/۶۶] .

۱– لفظهلیک نوع ادب است با سوال وارد می‌شود.

۲. باادب تبعیت را شروع کردن

اتبعکیک نوع ادب است.

۳. با گوشه ای از علم شروع کردن

ممانه همه علوم ، بلکه گوشه‌ای

۴. علم را عنایت خدا دیدن

علمت را خدا به تو داده ، پس تو هم به من بده.

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّهُ قَالَ زَكاةُ الْعِلْمِ نَشْرُهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج۷ ، ص۴۶] .
۵. جهت علم ، رشد باشد
رشدا؛ یعنی جهت علم رشد باشد.
۶. توطین نفس واعلام آن
قالَ إِنَّک لَنْ تَسْتَطِیعَ مَعِی صَبْراً [کهف/۶۷] .
توطین نفس و اعلام آمادگی و تحریک و تشویق به تحمل مشکلات.
۷. عامل صبر ، آگاهی است
وَ کیفَ تَصْبِرُ عَلی ما لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً [کهف/۶۸] .
۸. صبر با خواست خدا است
قالَ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللّهُ صابِراً وَ لا أَعْصِی لَک أَمْراً [کهف/۶۹] .
۹. تسلیم در برابر علم خدا
۹–قالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِی فَلا تَسْئَلْنِی عَنْ شَیءٍ حَتّی أُحْدِثَ لَک مِنْهُ ذِکراً [کهف/۷۰] .
۱۰. معلم باید سه مرحله صبر کند
معلم تا سه مرحله باید حوصله کند.

۳. علم و عمل

۱–أوحی الله تبارک و تعالی إلی داود (ع) إن أهون ما أنا صانع بعالم غیر عامل بعلمه أشد من سبعین عقوبة أن أخرج من قلبه حلاوة ذکری و لیس إلی الله عز و جل طریق یسلک إلا ـ بعلم و العلم زین المرء فی الدنیا و سائقه إلی الجنة و به یصل إلی رضوان الله تعالی و العالم حقا هو الذی ینطق عنه أعماله الصالحة و أوراده الزاکیة و صدقه و تقواه لا لسانه و تصاوله و دعواه و لقد کان یطلب هذا العلم فی غیر هذا الزمان من کان فیه عقل و نسک و حکمة و حیاء و خشیة و أنا أری طالبه الیوم من لیس فیه من ذلک شیء و العالم یحتاج إلی عقل و رفق و شفقة و نصح و حلم و صبر و بذل و قناعة و المتعلم یحتاج إلی رغبة و إرادة و فراغ و نسک و خشیة و حفظ و حزم [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۳۲] .
۲– گفت جلسه‌ای بود پیرامون مضرات مشروب ، ناطقی داد سخن می‌داد و صدای احسنت افراد رابلند کرده بود ، فردا او را در خیابان دیدم ، گفتم : اجازه بده دهانت را ببوسم به خاطر این سخنرانی ، نزدیک که رفتم ، دیدم دهانش بوی مشروب می‌دهد.

۴. معلم

۱ ـ و العالم حقا هو الذی ینطق فیه أعماله الصالحة و أوراده الزاکیة و صدقه و تقواه لا لسانه و مناظرته و معادلته و تصاوله و دعواه و لقد کان یطلب هذا العلم فی غیر هذا الزمان من کان فیه عقل و نسک و حکمة و حیاء و خشیة و إنا نری طالبه الیوم من لیس فیه من ذلک شیء و العالم یحتاج إلی عقل و رفق و شفقة و نصح و حلم و صبر و قناعة و بذل و المتعلم یحتاج إلی رغبة و إرادة و فراغ و نسک و خشیة و حفظ و حزم [مصباح‌الشریعة ، ص۱۳] .

رفق؛ یعنی مداراه ، شفقه؛ یعنی محبت ، نصح؛ یعنی خیر خواهی ، و حلم؛ یعنی ضبط النفس عن هیجان الغضب ، صبر؛ یعنی مقاومت در برابر مشکلات.

۲- از اسکندر پرسیدند پدرت را بیشتر دوستداری یا معلم را؟ گفت : پدر سبب حیات فانی و معلم سبب حیات باقی من است.

۳- عالمی که درس ندهد هم چون زن نازا است ، مراد ازفَهَبْ لِی مِنْ لَدُنْک وَلِیا یرِثُنِی وَ یرِثُ مِنْ آلِ یعْقُوبَ درکریمه ذیل ، نسلًا یورثه علمه می‌باشد.

وَ إِنِّی خِفْتُ الْمَوالِی مِنْ وَرائِی وَ کانَتِ امْرَأَتِی عاقِراً فَهَبْ لِی مِنْ لَدُنْک وَلِیا یرِثُنِی وَ یرِثُ مِنْ آلِ یعْقُوبَ وَ اجْعَلْهُ رَبِّ رَضِیا [مریم/۵و۶] .

۵. شاگرد

۱. توجه دادن دانش آموزان تمام رشته ها به مسائل مذهبی

شخصی از رسول الله (ص) خواست که از غرائب علم برایش بگوید. حضرت فرمودند : تو اول آغاز و اصل علم را فراگیر تا به غرائب برسی. پرسید آغاز و اصل علم چیست؟ حضرت فرمودند : معرفه الله.

عن ابن عباس قال : " جاء أعرابی إلی النبی (ص) فقال : یا رسول الله علمنی من غرائب العلم. قال : ما صنعت فی رأس العلم حتی تسأل عن غرائبه. قال الرجل : ما رأس العلم یا رسول الله؟ قال : معرفة الله حق معرفته. قال الأعرابی : و ما معرفة الله حق معرفته؟ قال : تعرفه بلا مثل و لا شبه و لا ند و أنه واحد أحد ظاهر باطن أول آخر لا کفو له و لا نظیر فذلک حق معرفته" [منیه‌المرید ، ص۳۶۶] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَوْ یعْلَمُ النَّاسُ مَا فِی فَضْلِ مَعْرِفَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَا مَدُّوا أَعْینَهُمْ إِلَی مَا مَتَّعَ اللَّهُ بِهِ الْأَعْدَاءَ مِنْ زَهْرَةِ الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ نَعِیمِهَا وَ کانَتْ دُنْیاهُمْ أَقَلَّ عِنْدَهُمْ مِمَّا یطَئُونَهُ بِأَرْجُلِهِمْ وَ لَنُعِّمُوا بِمَعْرِفَةِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ وَ تَلَذَّذُوا بِهَا تَلَذُّذَ مَنْ لَمْ یزَلْ فِی رَوْضَاتِ الْجِنَانِ مَعَ أَوْلِیاءِ اللَّهِ إِنَّ مَعْرِفَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ آنِسٌ مِنْ کلِّ وَحْشَةٍ وَ صَاحِبٌ مِنْ کلِّ وَحْدَةٍ وَ نُورٌ مِنْ کلِّ ظُلْمَةٍ وَ قُوَّةٌ مِنْ کلِّ ضَعْفٍ وَ شِفَاءٌ مِنْ کلِّ سُقْمٍ ثُمَّ قَالَ (ع) وَ قَدْ کانَ قَبْلَکمْ قَوْمٌ یقْتَلُونَ وَ یحْرَقُونَ وَ ینْشَرُونَ بِالْمَنَاشِیرِ وَ تَضِیقُ عَلَیهِمُ الْأَرْضُ بِرُحْبِهَا فَمَا یرُدُّهُمْ عَمَّا هُمْ عَلَیهِ شَیءٌ مِمَّا هُمْ فِیهِ مِنْ غَیرِ تِرَةٍ وَتَرُوا مَنْ فَعَلَ ذَلِک بِهِمْ وَ لَا أَذًی بَلْ مَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَنْ یومِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِیزِ الْحَمِیدِ فَاسْأَلُوا رَبَّکمْ دَرَجَاتِهِمْ وَ اصْبِرُوا عَلَی نَوَائِبِ دَهْرِکمْ تُدْرِکوا سَعْیهُمْ [الکافی ، ج۸ ، ص۲۴۷] .

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْمِنْقَرِی عَنْ سُفْیانَ بْنِ عُیینَةَ عَنِ الزُّهْرِی قَالَ : " دَخَلَ رِجَالٌ مِنْ قُرَیشٍ عَلَی عَلِی بْنِ الْحُسَینِ (ع) فَسَأَلُوهُ کیفَ الدَّعْوَةُ إِلَی الدِّینِ؟ قَالَ : تَقُولُ : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِیمِ أَدْعُوکمْ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ إِلَی دِینِهِ وَ جِمَاعُهُ أَمْرَانِ أَحَدُهُمَا مَعْرِفَةُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْآخَرُ الْعَمَلُ بِرِضْوَانِهِ وَ إِنَّ مَعْرِفَةَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ یعْرَفَ بِالْوَحْدَانِیةِ وَ الرَّأْفَةِ وَ الرَّحْمَةِ وَ الْعِزَّةِ وَ الْعِلْمِ وَ الْقُدْرَةِ وَ الْعُلُوِّ عَلَی کلِّ شَیءٍ وَ أَنَّهُ النَّافِعُ الضَّارُّ الْقَاهِرُ لِکلِّ شَیءٍ الَّذِی لَا تُدْرِکهُ الْأَبْصَارُ وَ هُوَ یدْرِک الْأَبْصَارَ وَ هُوَ اللَّطِیفُ الْخَبِیرُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ وَ أَنَّ مَا جَاءَ بِهِ هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ مَا سِوَاهُ هُوَ الْبَاطِلُ فَإِذَا أَجَابُوا إِلَی ذَلِک فَلَهُمْ مَا لِلْمُسْلِمِینَ وَ عَلَیهِمْ مَا عَلَی الْمُسْلِمِینَ " [الکافی ، ج۵ ، ص۳۶] .

۲- اهمیت یادداشت برداری :

روی عن النبی (ص) أنه قال : " قیدوا العلم. قیل : و ما تقییده؟ قال : کتابته" [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۱۵۱] .

۳. متعلم نیازمند رغبت واراده وفراغ وخشیت وحفظ می باشد

أوحی الله تبارک و تعالی إلی داود (ع) .... و العالم یحتاج إلی عقل و رفق و شفقة و نصح و حلم و صبر و بذل و قناعة و

المتعلم يحتاج إلى رغبة و إرادة و فراغ و نسک و خشية و حفظ و حزم [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۳۲] .
نسک؛ يعنى شيوه ، حزم؛ يعنى دورانديشى.
۴. وظايف شاگرد در برابر استاد
قال الباقر (ع) : إذا جلست إلى عالم فكن على أن تسمع أحرص منك على أن تقول و تعلم حسن الاستماع كما تتعلم حسن القول و لا تقطع على أحد حديثه [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۲۲۲] .
سَأَلَ رَجُلٌ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) عَنْ طَعْمِ الْمَاءِ فَقَالَ : سَلْ تَفَقُّهاً وَ لَا تَسْأَلْ تَعَنُّتاً طَعْمُ الْمَاءِ طَعْمُ الْحَياةِ [الكافى ، ج۶ ، ص۳۸۱] .
۵. در اهميت طالب علم
المظفر العلوى عن ابن العياشى عن أبيه عن عبد الله بن محمد بن خالد الطيالسى عن أبيه عن محمد بن زياد الأزدى عن حمزة بن حمران عن أبيه حمران بن أعين عن أبى جعفر محمد بن على الباقر (ع) قال : "كان على بن الحسين (ع) يصلى فى اليوم و الليلة ألف ركعة كما كان يفعل أمير المؤمنين (ع) كانت له خمس مائة نخلة فكان يصلى عند كل نخلة ركعتين و كان إذا قام فى صلاته غشى لونه لون آخر و كان قيامه فى صلاته قيام العبد الذليل بين يدى الملك الجليل كانت أعضاو ترتعد من خشية الله عز و جل و كان يصلى صلاة مودع يرى أنه لا يصلى بعدها أبدا و لقد صلى ذات يوم فسقط الرداء عن أحد منكبيه فلم يسوه حتى فرغ من صلاته فسأله بعض أصحابه عن ذلك فقال ويحك أ تدرى بين يدى من كنت؟ إن العبد لا تقبل من صلاته إلا ما أقبل عليه منها بقلبه. فقال الرجل : هلكنا. فقال : كلا إن الله عز و جل متمم ذلك بالنوافل و كان (ع) ليخرج فى الليلة الظلماء فيحمل الجراب على ظهره و فيه الصرر من الدنانير و الدراهم و ربما حمل على ظهره الطعام أو الحطب حتى يأتى بابا بابا فيقرعه ثم يناول من يخرج إليه و كان يغطى وجهه إذا ناول فقيرا لئلا يعرفه فلما توفى (ع) فقدوا ذلك فعلموا أنه كان على بن الحسين (ع) و لما وضع (ع) على المغتسل نظروا إلى ظهره و عليه مثل ركب الإبل مما كان يحمل على ظهره إلى منازل الفقراء و المساكين و لقد خرج ذات يوم و عليه مطرف خز فتعرض له سائل فتعلق بالمطرف فمضى و تركه و كان يشترى الخز فى الشتاء و إذا جاء الصيف باعه فتصدق بثمنه و لقد نظر (ع) يوم عرفة إلى قوم يسألون الناس فقال : ويحكم أ غير الله تسألون فى مثل هذا اليوم؟ إنه ليرجى فى هذا اليوم لما فى بطون الحبالى أن يكون سعيدا و لقد كان (ع) يأبى أن يوكل أمه فقيل له : يا ابن رسول الله أنت أبر الناس و أوصلهم للرحم فكيف لا توكل أمك؟ فقال : إنى أكره أن تسبق يدى إلى ما سبقت عينها إليه و لقد قال له رجل : يا ابن رسول الله إنى لأحبك فى الله حبا شديدا فقال : اللهم إنى أعوذ بك أن أحب فيك و أنت لى مبغض و لقد حج على ناقة له عشرين حجة فما قرعها بسوط فلما نفقت أمر بدفنها لئلا يأكلها السباع و لقد سئلت عنه مولاة له فقالت : أطنب و أختصر فقيل لها : بل اختصرى. فقالت : ما أتيته بطعام نهارا قط و ما فرشت له فراشا بليل قط و لقد انتهى ذات يوم إلى قوم يغتابونه فوقف عليهم فقال لهم : إن كنتم صادقين فغفر الله لى و إن كنتم كاذبين فغفر الله لكم و كان (ع) إذا جائه طالب علم فقال : مرحبا بوصية رسول الله (ص) ثم يقول إن طالب العلم إذا خرج من منزله لم يضع رجليه على رطب و لا يابس من الأرض إلا سبحت له إلى الأرضين" [بحارالأنوار ، ج۴۶ ، ص۶۱] .
۶. هميشه در حال تقويت
عن الحسن بن على (ع) : علم الناس علمك و تعلم علم غيرك فتكون قد أتقنت علمك و علمت ما لم تعلم و سئل (ع) عن الصمت فقال : هو ستر العمى و زين العرض و فاعله فى راحة و جليسه آمن [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۱۱۱] .
قسمت اول روايت فوق ناظر به اثر پخش علم و قسمت اخير ناظر به اثر جذب علم است.
۷. همه بايد شاگرد باشند

فَتَعالَى اللّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَ لا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يقْضى إِلَيک وَحْيهُ وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

قالَ لَهُ مُوسى هَلْ أَتَّبِعُک عَلى أَنْ تُعَلِّمَنِ مِمّا عُلِّمْتَ رُشْداً [کهف/۶۶] .

۸. همیشه باید شاگرد بود

من المهد الی اللحد

وَ ما کانَ الْمُومِنُونَ لِینْفِرُوا کافَّةً فَلَوْ لا نَفَرَ مِنْ کلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طائِفَةٌ لِیتَفَقَّهُوا فِی الدِّینِ وَ لِینْذِرُوا قَوْمَهُمْ إِذا رَجَعُوا إِلَیهِمْ لَعَلَّهُمْ یحْذَرُونَ [توبه/۱۲۲] .

قُلْ سِیرُوا فِی الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُکذِّبِینَ [انعلم/۱۱] .

مُحَمَّدُ بْنُ عَلِی الْفَتَّالُ فِی رَوْضَةِ الْوَاعِظِینَ قَالَ : قَالَ النَّبِی (ص) : " اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَ لَوْ بِالصِّینِ فَإِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِیضَةٌ عَلَى کلِّ مُسْلِمٍ " [وسائل‌الشیعة ، ج۲۷ ، ص۲۷] .

۹. خرج کردن برای علم

أَ أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَینَ یدَی نَجْواکمْ صَدَقاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ تابَ اللّهُ عَلَیکمْ فَأَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ وَ أَطِیعُوا اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ اللّهُ خَبِیرٌ بِما تَعْمَلُونَ [مجادله/۱۳]

۱۰. هدف عالی

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِیبَاهِی بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ یمَارِی بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ یصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَیهِ فَلْیتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ الرِّئَاسَةَ لَا تَصْلُحُ إِلَّا لِأَهْلِهَا [الکافی ، ج۱ ، ص۴۷] .

۱۱. تواضع خاص برای معلم

روی عبد الله بن الحسن بن علی عن أبیه عن جده (ع) أنه قال : " إن من حق المعلم علی المتعلم أن لا یکثر السول علیه و لا یسبقه فی الجواب و لا یلح علیه إذا أعرض و لا یأخذ بثوبه إذا کسل و لا یشیر إلیه بیده و لا یغمزه بعینه و لا یشاور فی مجلسه و لا یطلب ورائه و أن لا یقول : قال فلان خلاف قوله و لا یفشی له سرا و لا یغتاب عنده و أن یحفظه شاهدا و غائبا و یعم القوم بالسلام و یخصه بالتحیة و یجلس بین یدیه و إن کان له حاجة سبق القوم إلی خدمته و لا یمل من طول صحبته فإنما هو مثل النخلة تنتظر متی تسقط علیه منها منفعة و العالم بمنزلة الصائم المجاهد فی سبیل الله و إذا مات العالم انثلم فی الإسلام ثلمة لا تنسد إلی یوم القیامة و إن طالب العلم یشیعه سبعون ألفا من مقربی السماء " [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۴۴] .

۱۲. تحصیل علم مفید

۱۳. خوب گوش کردن

۶. غرور علمی

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) عَنْ أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) أَنَّهُ قَالَ لِوَلَدِهِ الْحَسَنِ (ع) فِی وَصِیتِهِ إِلَیهِ : " فَإِنَّ الْعَالِمَ مَنْ عَرَفَ أَنَّ مَا یعْلَمُ فِیمَا لَا یعْلَمُ قَلِیلٌ فَعَدَّ نَفْسَهُ بِذَلِک جَاهِلًا وَ ازْدَادَ بِمَا عَرَفَ مِنْ ذَلِک فِی طَلَبِ الْعِلْمِ اجْتِهَاداً فَمَا یزَالُ لِلْعِلْمِ طَالِباً وَ فِیهِ رَاغِباً وَ لَهُ مُسْتَفِیداً وَ لِأَهْلِهِ خَاشِعاً وَ لِرَأْیهِ مُتَّهِماً وَ لِلصَّمْتِ لَازِماً إِلَى أَنْ قَالَ : وَ فِی الصَّمْتِ السَّلَامَةُ مِنَ النَّدَامَةِ وَ تَلَافِیک مَا فَرَطَ مِنْ صَمْتِک أَیسَرُ مِنْ إِدْرَاک فَائِدَةِ مَا فَاتَ مِنْ مَنْطِقِک وَ احْفَظْ مَا فِی الْوِعَاءِ بِشَدِّ الْوِکاءِ " الْخَبَرَ . [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۱۸] .

۷. تربیت جوان

۱. اصول تربیت اسلامی

۱. بازگشت به خود

یقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنا إِلَی الْمَدِینَةِ لَیخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَ لِلّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنِینَ وَ لکنَّ الْمُنافِقِینَ لا یعْلَمُونَ [منافقون/۸]
.

الْحَسَنُ بْنُ عَلِی بْنِ شُعْبَةَ فِی تُحَفِ الْعُقُولِ ، عَنِ الصَّادِقِ (ع) أَنَّهُ قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ جُنْدَبٍ فِی وَصِیتِهِ إِلَیهِ : " وَ لَا تَکنْ فَظّاً غَلِیظاً یکرَهِ النَّاسُ قُرْبَک وَ لَا تَکنْ وَاهِناً یحَقِّرْک مَنْ عَرَفَک وَ لَا تُشَارَّ مَنْ فَوْقَک وَ لَا تَسْخَرْ بِمَنْ هُوَ دُونَک وَ لَا تُنَازِعِ الْأَمْرَ أَهْلَهُ" الْخَبَرَ. [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۷۹] .

اطلبوا الحوائج بعز الانفس

۲.تقدم تزکیه برتعلیم

هُوَ الَّذِی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [جمعه/۲] .

رَبَّنا وَ ابْعَثْ فِیهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِک وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ یزَکیهِمْ إِنَّک أَنْتَ الْعَزِیزُ الْحَکیمُ [بقره/۱۲۹] .

۳. رشد هماهنگ استعدادها

لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِرَّ

الف) مَنْ آمَنَ ۱- بِاللّهِ ۲- وَ الْیوْمِ الْآخِرِ ۳- وَ الْمَلائِکةِ ۴- وَ الْکتابِ ۵- وَ النَّبِیینَ

ب) وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ۱- ذَوِی الْقُرْبی ۲- وَ الْیتامی ۳- وَ الْمَساکینَ ۴- وَ ابْنَ السَّبِیلِ ۵- وَ السّائِلِینَ ۶- وَ فِی الرِّقابِ

ج) وَ أَقامَ الصَّلاةَ

د) وَ آتَی الزَّکاةَ

ه) وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا

و) وَ الصّابِرِینَ ۱- فِی الْبَأْساءِ ۲- وَ الضَّرّاءِ ۳- وَ حِینَ الْبَأْسِ

ز) أُولئِک الَّذِینَ صَدَقُوا

ح) وَ أُولئِک هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره/۱۷۷] .

۴. تفاوت تربیت براساس تفاوت سن

توجه به تفاوت تربیت در سنین مختلف (از ۶ سالگی تا جوانی بهترین دوران است) .

۵.محبت

وَعَدَ اللّهُ الْمُومِنِینَ وَ الْمُومِناتِ جَنّاتٍ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدِینَ فِیها وَ مَساکنَ طَیبَةً فِی جَنّاتِ عَدْنٍ وَ رِضْوانٌ مِنَ اللّهِ أَکبَرُ ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِیمُ [توبه/۷۲] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا مَنْ یرْتَدَّ مِنْکمْ عَنْ دِینِهِ فَسَوْفَ یأْتِی اللّهُ بِقَوْمٍ یحِبُّهُمْ وَ یحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنِینَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرِینَ یجاهِدُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ ذلِک فَضْلُ اللّهِ یوتِیهِ مَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [مائده/۵۴] .

حضرت امام خمینی می‌فرمایند : بهار توبه ایام جوانی است [چهل حدیث ، ص ۲۳۳] .

۲. عوامل تربیت اسلامی

۱. تعلیم وتعقل

تعلیم و تعقل برای روشن شدن انسان است.

۲. تقوا وتزکیه

تقوا و تزکیه منجر به تقویت اراده می‌شود.

۳. عبادت

عبادت باعث تقویت عشق می‌شود.

عبادت شامل عبادات بدنی ، مثل نماز و...و عبادات مالی ، مثل زکات و... و عبادات روحی مثل تفکر می شود.

۴. تفکر به خود

تفکر به خود در سایه :

الف) تفکر در خلقت : إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ وَ الْفُلْک الَّتِی تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِما ینْفَعُ النّاسَ وَ ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ السَّماءِ مِنْ ماءٍ فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها وَ بَثَّ فِیها مِنْ کلِّ دابَّةٍ وَ تَصْرِیفِ الرِّیاحِ وَ السَّحابِ الْمُسَخَّرِ بَینَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ لَآیاتٍ لِقَوْمٍ یعْقِلُونَ [بقره/۲۴۸] .

ب) تفکر در تاریخ : وَ لَوْ شِئْنا لَرَفَعْناهُ بِها وَ لکنَّهُ أَخْلَدَ إِلَی الْأَرْضِ وَ اتَّبَعَ هَواهُ فَمَثَلُهُ کمَثَلِ الْکلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَیهِ یلْهَثْ أَوْ تَتْرُکهُ یلْهَثْ ذلِک مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِینَ کذَّبُوا بِآیاتِنا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ یتَفَکرُونَ [اعراف/۱۷۶] .

ج) در خود : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِیرٌ بِما تَعْمَلُونَ [حشر/۱۸] .

۵. محبت عاقلانه

الْقُطْبُ الرَّاوَنْدِی فِی لُبِّ اللُّبَابِ ، عَنِ النَّبِی (ص) قَالَ : " کنْ تَقِیاً تَکنْ أَوْرَعَ النَّاسِ وَ کنْ قَنِعاً تَکنْ أَشْکرَ النَّاسِ وَ أَحِبَّ لِلنَّاسِ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِک تَکنْ مُومِناً وَ أَحْسِنْ مُجَاوَرَةَ مَنْ جَاوَرَک تَکنْ مُسْلِماً وَ أَقِلَّ الضِّحْک فَإِنَّهُ یمِیتُ الْقَلْبَ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۷۵] .

عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ بْنِ الصَّلْتِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عُقْدَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : " أَتَانِی رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْجَبَلِ فَدَخَلْتُ مَعَهُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَقَالَ لَهُ عِنْدَ الْوَدَاعِ أَوْصِنِی. فَقَالَ : أُوصِیک بِتَقْوَی اللَّهِ وَ بِرِّ أَخِیک الْمُسْلِمِ وَ أَحِبَّ لَهُ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِک وَ اکرَهْ لَهُ مَا تَکرَهُ لِنَفْسِک وَ إِنْ سَأَلَک فَأَعْطِهِ وَ إِنْ کفَّ عَنْک فَاعْرِضْ عَلَیهِ لَا تَمَلَّهُ خَیراً فَإِنَّهُ لَا یمَلُّک وَ کنْ لَهُ عَضُداً فَإِنَّهُ لَک عَضُدٌ وَ إِنْ وَجَدَ عَلَیک فَلَا تُفَارِقْهُ حَتَّی تَسُلَّ سَخِیمَتَهُ وَ إِنْ غَابَ فَاحْفَظْهُ فِی غَیبَتِهِ وَ إِنْ شَهِدَ فَاکنُفْهُ وَ اعْضُدْهُ وَ وَازِرْهُ وَ أَکرِمْهُ وَ لَاطِفْهُ فَإِنَّهُ مِنْک وَ أَنْتَ مِنْهُ" [وسائل‌الشیعة ، ج۱۲ ، ص۲۱۱] .

۶. رعایت حالات

وَ قَالَ امیر المومنین (ع) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ شَهْوَةً وَ إِقْبَالًا وَ إِدْبَاراً فَأْتُوهَا مِنْ قِبَلِ شَهْوَتِهَا وَ إِقْبَالِهَا فَإِنَّ الْقَلْبَ إِذَا أُکرِهَ عَمِی [نهج‌البلاغة ، ج۵۰۳ ، ص۱۹۳] .

۷. روح

۸. انسان دوستی

– انسان دوستی ولو کافر باشد.

۹. تقویت حق جویی

تقویت حق جویی (خطبه قاصعه مربوط به این بخش است) .

۱۰. معاشرت با صالحان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ وَ قَرِينِهِ [الکافی ، ج۲ ، ص۳۷۵] .

۱۱. جهاد

۱۲. کار

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ يحيى عَنْ جَدِّهِ الْحَسَنِ بْنِ رَاشِدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يحِبُّ الْمُحْتَرِفَ الْأَمِينَ وَ فِی رِوَايةٍ أُخْرَى إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يحِبُّ الْمُومِنَ الْمُحْتَرِفَ " [الکافی ، ج۵ ، ص۱۱۳] .

وَ قَالَ امیر المومنین (ع) : إِنَّ لِلْقُلُوبِ شَهْوَةً وَ إِقْبَالًا وَ إِدْبَاراً فَأْتُوهَا مِنْ قِبَلِ شَهْوَتِهَا وَ إِقْبَالِهَا فَإِنَّ الْقَلْبَ إِذَا أُكرِهَ عَمِیَ [نهج‌البلاغة ، ج۵۰۳ ، ص۱۹۳] .

۳. اهداف تربیت اسلامی

۱. ابتکار

الف. ایجاد ابتکار

وَ قَالَ امیر المومنین (ع) : الْعِلْمُ عِلْمَانِ مَطْبُوعٌ وَ مَسْمُوعٌ وَ لَا ينْفَعُ الْمَسْمُوعُ إِذَا لَمْ يكنِ الْمَطْبُوعُ [نهج‌البلاغة ، ج۵۳۴ ، ص۳۳۸] .

ب. آفات ابتکار

۱) ظن به جای یقین : إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّهِ الصُّمُّ الْبُكمُ الَّذِينَ لا يعْقِلُونَ [انفال/۲۲] .

۲) تقلید کورکورانه : کتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَيک مُبارَک لِيدَّبَّرُوا آياتِهِ وَ لِيتَذَكرَ أُولُوا الْأَلْبابِ [ص/۲۹] .

۳) پیروی هوای نفس

۲. آینده نگری

عَنْهُ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : " إِنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِی (ص) فَقَالَ لَهُ يا رَسُولَ اللَّهِ أَوْصِنِی فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَهَلْ أَنْتَ مُسْتَوْصٍ إِنْ أَنَا أَوْصَيتُک؟ حَتَّى قَالَ لَهُ ذَلِک ثَلَاثاً وَ فِی كلِّهَا يقُولُ لَهُ الرَّجُلُ : نَعَمْ يا رَسُولَ اللَّهِ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : فَإِنِّی أُوصِيک إِذَا أَنْتَ هَمَمْتَ بِأَمْرٍ فَتَدَبَّرْ عَاقِبَتَهُ فَإِنْ يک رُشْداً فَامْضِهِ وَ إِنْ يک غَياً فَانْتَهِ عَنْهُ" [الکافی ، ج۸ ، ص۱۴۹] .

۳. آزادی فکر

وَ إِذا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ قالُوا بَلْ نَتَّبِعُ ما أَلْفَينا عَلَيهِ آباءَنا أَ وَ لَوْ كانَ آباوهُمْ لا يعْقِلُونَ شَيئاً وَ لا يهْتَدُونَ [بقره/۱۷۰] .

۴. عدم اهمیت به قضاوت مردم

وصیة موسی بن جعفر (ع) لهشام بن الحکم و صفته للعقل قال (ع) : " یا هشام ...یا هشام لو کان فی یدک جوزة و قال الناس لوؤة ما کان ینفعک و أنت تعلم أنها جوزة و لو کان فی یدک لوؤة و قال الناس إنها جوزة ما ضرک و أنت تعلم أنها لوؤة" [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۳۶] .

۵. ایجاد روح علمی

۶. خودسازی ناشی از استقامت در مشکلات

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا يأْتِكمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ وَ الضَّرّاءُ وَ زُلْزِلُوا حَتّى يقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتى نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِيبٌ [بقره/۲۱۴] .

وَ ما هذِهِ الْحَیاةُ الدُّنْیا إِلاّ لَهْوٌ وَ لَعِبٌ وَ إِنَّ الدّارَ الْ‌آخِرَةَ لَهِیَ الْحَیَوانُ لَوْ کانُوا یَعْلَمُونَ [عنکبوت/۶۴] .

یا ایها الذین آمنوا اصبروا و صابروا و رابطوا و اتقوا الله لعلکم تفلحون

۴. استفاده از ایام جوانی

عن امیرالمومنین (ع) : شیئان لا یعرف فضلهما إلا من فقدهما الشباب و العافیة [غررالحکم ، ص۳۲۴] .

قال رسول الله (ص) : ما من شیء أحب إلی الله من شاب تائب [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۸۱] .

یا أباذر! ما من شاب یدع لله الدنیا و لهوها و أهرم شبابه فی طاعة الله إلا أعطاه الله أجر اثنین و سبعین صدیقا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۸۶] .

وَ قَالَ امیر المومنین (ع) : مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِیدُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ بِأَعْظَمَ أَجْراً مِمَّنْ قَدَرَ فَعَفَّ لَکادَ الْعَفِیفُ أَنْ یکونَ مَلَکاً مِنَ الْمَلَائِکةِ [نهج‌البلاغة ، ص۵۵۹] .

جوان ۱- انقلابی است ، کارهای خارق العاده رادوست دارد.

۲- پاک است ، آلوده به گناه نشده.

۳- نیرومند است ، که رفته رفته رو به تحلیل می‌رود

۴- با اراده است ، اگر تصمیم بگیرد هر کاری را می‌تواند انجام دهد.

۸. روش های تربیتی

۱. رعب وقهر وخشونت ونمایش قدرت

امام جمعه با اسلحه خطبه می‌خواند.

وَ لَمّا رَجَعَ مُوسی إِلی قَوْمِهِ غَضْبانَ أَسِفاً قالَ بِئْسَما خَلَفْتُمُونِی مِنْ بَعْدِی أَ عَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّکمْ وَ أَلْقَی الْأَلْواحَ وَ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخِیهِ یجُرُّهُ إِلَیهِ قالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِی وَ کادُوا یقْتُلُونَنِی فَلا تُشْمِتْ بِی الْأَعْداءَ وَ لا تَجْعَلْنِی مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [اعراف/۱۵۰] .

وَ إِذْ أَخَذْنا مِیثاقَکمْ وَ رَفَعْنا فَوْقَکمُ الطُّورَ خُذُوا ما آتَیناکمْ بِقُوَّةٍ وَ اسْمَعُوا قالُوا سَمِعْنا وَ عَصَینا وَ أُشْرِبُوا فِی قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِکفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَما یأْمُرُکمْ بِهِ إِیمانُکمْ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [بقره/۹۳] .

الزّانِیةُ وَ الزّانِی فَاجْلِدُوا کلَّ واحِدٍ مِنْهُما مِائَةَ جَلْدَةٍ وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِینِ اللّهِ إِنْ کنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ لْیشْهَدْ عَذابَهُما طائِفَةٌ مِنَ الْمُومِنِینَ [نور/۲] .

وَ لَمّا رَجَعَ مُوسی إِلی قَوْمِهِ غَضْبانَ أَسِفاً قالَ بِئْسَما خَلَفْتُمُونِی مِنْ بَعْدِی أَ عَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّکمْ وَ أَلْقَی الْأَلْواحَ وَ أَخَذَ بِرَأْسِ أَخِیهِ یجُرُّهُ إِلَیهِ قالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِی وَ کادُوا یقْتُلُونَنِی فَلا تُشْمِتْ بِی الْأَعْداءَ وَ لا تَجْعَلْنِی مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [اعراف/۱۵۰] .

فی دعاء الندبه : " قدمته علی أنبیائک و بعثته إلی الثقلین من عبادک و أوطأته مشارقک و مغاربک و سخرت له البراق و عرجت بروحه إلی سمائک و أودعته علم ما کان و ما یکون إلی انقضاء خلقک ثم نصرته بالرعب و حففته بجبرئیل و میکائیل و المسومین من ملائکتک" [بحارالأنوار ، ج۹۹ ، ص۱۰۴] .

قالَ یا بْنَ أُمَّ لا تَأْخُذْ بِلِحْیتِی وَ لا بِرَأْسِی إِنِّی خَشِیتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَینَ بَنِی إِسْرائِیلَ وَ لَمْ تَرْقُبْ قَوْلِی [طه/۹۴] .

حضرت امیر با شلاق در بازار راه می‌رفت

دَعَائِمُ الْإِسْلَامِ ، عَنْ عَلِی (ع) : " أَنَّهُ كَانَ يَمْشِی فِی الْأَسْوَاقِ وَ بِيَدِهِ دِرَّةٌ يَضْرِبُ بِهَا مَنْ وَجَدَ مِنْ مُطَفِّفٍ أَوْ غَاشٍّ فِی تِجَارَةِ الْمُسْلِمِينَ قَالَ الْأَصْبَغُ فَقُلْتُ لَهُ يَوْماً أَنَا أَكْفِيكَ هَذَا يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ وَ اجْلِسْ فِی بَيْتِكَ قَالَ مَا نَصَحْتَنِی " [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۲۳۵] .

و فی روایة أبی الجارود عن أبی جعفر (ع) قال : " مسجد ضرار الذی "أسس علی شَفا جُرُفٍ هارٍ فَانْهارَ بِهِ فِی نارِ جَهَنَّم" [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۰۵] .

وَ تَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ [انبیاء/۵۷] .

عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ بُكَيْرٍ عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : " إِنَّ سَمُرَةَ بْنَ جُنْدَبٍ كَانَ لَهُ عَذْقٌ فِی حَائِطٍ لِرَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ وَ كَانَ مَنْزِلُ الْأَنْصَارِی بِبَابِ الْبُسْتَانِ وَ كَانَ يَمُرُّ بِهِ إِلَی نَخْلَتِهِ وَ لَا يَسْتَأْذِنُ فَكَلَّمَهُ الْأَنْصَارِی أَنْ يَسْتَأْذِنَ إِذَا جَاءَ فَأَبَی سَمُرَةُ فَلَمَّا تَأَبَّی جَاءَ الْأَنْصَارِی إِلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) فَشَكَا إِلَيْهِ وَ خَبَّرَهُ الْخَبَرَ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ خَبَّرَهُ بِقَوْلِ الْأَنْصَارِی وَ مَا شَكَا وَ قَالَ : إِنْ أَرَدْتَ الدُّخُولَ فَاسْتَأْذِنْ فَأَبَی فَلَمَّا أَبَی سَاوَمَهُ حَتَّی بَلَغَ بِهِ مِنَ الثَّمَنِ مَا شَاءَ اللَّهُ فَأَبَی أَنْ يَبِيعَ فَقَالَ لَكَ بِهَا عَذْقٌ يُمَدُّ لَكَ فِی الْجَنَّةِ فَأَبَی أَنْ يَقْبَلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لِلْأَنْصَارِی : اذْهَبْ فَاقْلَعْهَا وَ ارْمِ بِهَا إِلَيْهِ فَإِنَّهُ لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ" [الکافی ، ج۵ ، ص۲۹۲] .

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِی الْحَياةِ أَنْ تَقُولَ لا مِساسَ وَ إِنَّ لَكَ مَوْعِداً لَنْ تُخْلَفَهُ وَ انْظُرْ إِلی إِلهِكَ الَّذِی ظَلْتَ عَلَيْهِ عاكِفاً لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِی الْيَمِّ نَسْفاً [طه/۹۷] .

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هَارُونَ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْعَدَةَ بْنِ صَدَقَةَ قَالَ : " حَدَّثَنِی شَيْخٌ مِنْ وُلْدِ عَدِی بْنِ حَاتِمٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَدِی وَ كَانَ مَعَ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فِی حُرُوبِهِ أَنَّ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (ع) قَالَ فِی يَوْمِ الْتَقَی هُوَ وَ مُعَاوِيَةُ بِصِفِّينَ وَ رَفَعَ بِهَا صَوْتَهُ لِيَسْمَعَ أَصْحَابَهُ وَ اللَّهِ لَأَقْتُلَنَّ مُعَاوِيَةَ وَ أَصْحَابَهُ ثُمَّ يَقُولُ فِی آخِرِ قَوْلِهِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ يَخْفِضُ بِهَا صَوْتَهُ وَ كُنْتُ قَرِيباً مِنْهُ فَقُلْتُ : يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ إِنَّكَ حَلَفْتَ عَلَی مَا فَعَلْتَ ثُمَّ اسْتَثْنَيْتَ فَمَا أَرَدْتَ بِذَلِكَ؟ فَقَالَ لِی : إِنَّ الْحَرْبَ خُدْعَةٌ وَ أَنَا عِنْدَ الْمُومِنِينَ غَيْرُ كَذُوبٍ فَأَرَدْتُ أَنْ أُحَرِّضَ أَصْحَابِی عَلَيْهِمْ كَيْلَا يَفْشَلُوا وَ كَی يَطْمَعُوا فِيهِمْ فَأَفْقَهُهُمْ يَنْتَفِعُ بِهَا بَعْدَ الْيَوْمِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ وَ اعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ جَلَّ ثَنَاوهُ قَالَ لِمُوسَی (ع) حَيْثُ أَرْسَلَهُ إِلَی فِرْعَوْنَ : فَقُولا لَهُ قَوْلًا لَيِّناً لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشی وَ قَدْ عَلِمَ أَنَّهُ لَا يَتَذَكَّرُ وَ لَا يَخْشَی وَ لَكِنْ لِيَكُونَ ذَلِكَ أَحْرَصَ لِمُوسَی (ع) عَلَی الذَّهَابِ" [الکافی ، ج۷ ، ص۴۶۰] .

۲. حرکات غیر جدی ونمایشی

۱- مردی که به رسول اکرم (ص) گفت یک روز چوبت را به کتف من زدی و حضرت را آماده قصاص کرد و بعد کتف آن حضرت را بوسید.

۲- دختری که ازانتخاب داماد اجباری پدرش نزدرسول اکرم (ص) گلایه کرد و حضرت فرمان فسخ داد. بعد دختر گفت : من شوهرم رادوست دارم ، هدفم این بود که به پدرها گفته شود کار اجباری نکنند.

۳- وضوی امام حسن و حسین (ع) برای پیرمرد.

۴ـ فَلَمّا جَهَّزَهُمْ بِجَهازِهِمْ جَعَلَ السِّقايَةَ فِی رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُوذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسارِقُونَ [یوسف/۷۰] .

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَها مِنْ وِعاءِ أَخِيهِ كَذلِكَ كِدْنا لِيُوسُفَ ما كانَ لِيَأْخُذَ أَخاهُ فِی دِينِ الْمَلِكِ إِلاّ أَنْ يَشاءَ اللَّهُ نَرْفَعُ دَرَجاتٍ مَنْ نَشاءُ وَ فَوْقَ كُلِّ ذِی عِلْمٍ عَلِيمٌ [یوسف/۷۶] .

۳. نکاتی از استاد گلزاری در این باره

۱- مربی نباید به دنبال محبوبیت باشد؛ اگر دلسوزی کرد ، آن هم می‌آید.

۲- اعتقادات خودمان را با دانش‌آموز در میان گذاشته تا راحت در بیان مشکلات و... به ما اطمینان کند.

۳- مقداری هم با آنها آماری باید صحبت کرد ، با سند و آدرس ، این کار برای جلب اطمینان آنها است.

۴- آزادی دادن در عین تربیت تسلط بر خویشتن

۵- حوصله کردن در باب مشکلات فکری ، اجتماعی و روانی آنها

۶- در امور آنها تجسس نکردن

۷- رعایت شرایط خاص جوانی در جهت خواهشهای سه گانه آنها

الف) محبوبیت ب) مقبولیت ج) موفقیت

اگر به وضع مو و لباس و سر خود می‌رسند نباید خرده گرفت.

سخت گیری ما نه عرفی است و نه شرعی ، ولی افراط نشانه احساس حقارت است.

در کتاب سنن النبی اثر علامه طباطبایی (ره) آمده : حق برادر مومن تو این است که تو آراسته به نزد او بروی .

۸- پیام آوران ایدئولوژی اسلام خود در اخلاق و ظاهر زیبا و قشنگ و الگو باشند. در هر فصلی چیزی مطلوب است.

اضافه بر علم و تقوا ، زیبائی ، خود یک رتبه است.

۹- از دانش‌آموزان درباره متون درسی در جهت مثبت و منفی نظر خواهی شود که اصولا آنها کتاب‌شناسی کنند.

۱۰- در صحبت و سوال ، طرح بحث و صدا کردن و پاسخ دادن ، به شخصیت جوانان ملاحظه گردد.

با احساس بی شخصیتی ، جوانان تن به هر نوع انحراف ممکن است بدهند.

قرآن درباره فرعون می‌فرماید : فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ إِنَّهُمْ كانُوا قَوْماً فاسِقِينَ [زخرف/۵۴] .

شخصیت را گرفت آنها هم در جهت اطاعت بر آمدند.

یوسف شخصیت داشت تا توانست خود رادر مقابل گناه حفظ کند

وَ راوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِها عَنْ نَفْسِهِ وَ غَلَّقَتِ الْأَبْوابَ وَ قالَتْ هَيتَ لَک قالَ مَعاذَ اللّهِ إِنَّهُ رَبِّى أَحْسَنَ مَثْواى إِنَّهُ لا يفْلِحُ الظّالِمُونَ [یوسف/۲۳] .

نوجوان‌ها نیاز مبرم به الگوهای درسی دارند.

ما در این جهت کمبود نداریم ، ولی کارنکرده‌ایم ، امثال بوعلی سیناها ، ابوریحان ها و...هنوز هست.

فرانسوی ها برای یک دختر موفق مثل ژاندارک ده‌ها کتاب و فیلم نوشته و ساخته و او را قهرمان معرفی کرده‌اند.

اروپائی‌ها مجموعه‌ای دارند به نام گردونه تاریخ که در آن همه شخصیت های موفق (اندیشمندان ، مخترعین ، و مکتشفین) را معرفی کرده اند و حتی چهره هایی را هم که صد در صد هم موفق نبوده‌اند ، در سبکی زیبا و نگارشی بدیع و جذاب برای نوجوانان جمع آوری کرده اند.

۱. معلولیت ها

۱. آمار معلولیت

ـ قرن بیستم و مرگ ۵۰۰ هزار نفر مادر ، باعث پیدایش ۵/۱ میلیون کودک بی‌مادر در هر سال است.

ـ هر سال ۷۵ هزار نفر فلج می شوند.

ـ روزی ۴۰۰۰۰ هزار کودک زیر ۵ سال جان می‌سپارند.

ـ در هر دقیقه ۸ کودک به علت بیماری‌های قابل پیشگیری معلول می‌شوند.

ـ جمعیت معلولین جهان از مرز ۵۵۰ میلیون نفر که ۱۰ درصد ساکنین کره زمین است می گذرد.

ـ در کشور ایران :

ـ یک میلیون نفر دچار مشکل بینایی

ـ یک و نیم میلیون نفر دچار مشکلات جسمی ، حرکتی

ـ یک میلیون نفر دچار مشکل شنوایی

ـ یک میلیون نفر دچار عقب‌ماندگی ذهنی

ـ ۳۰۰ هزار نفر دچار فلج مغزی هستند

ـ با روند رو به رشد جمعیت هر سال ۶۰ هزار معلول جسمی و ۴۰ هزار عقب مانده ذهنی به جمعیت معلولین اضافه می شود

۲. مهار معلولیت

نحوه مهار این کشتار خزنده :

الف : آگاهی‌های لازم در حدّ وسیع به مردم :

۱ ـ کمیته متشکل از متخصصان

۲ ـ جزوه‌های علمی ـ آموزشی

۳ ـ کتابچه مصوّر (گفتگوی با مادران)

۴ ـ از راه کلاس‌های نهضت سوادآموزی با آموزش قبلی معلّمین

ب : پیشگیری مقدّم بر درمان است.

ج : حتّی از مراجعه خانه به خانه دریغ نشود

د : پیگیری مدام و مستمر لازم است.

ه : تحذیر از عواقب وخیم و توجّه به جنبه‌های اقتصادی ، اجتماعی و اخلاقی آن

و : تبلیغ و تلاش همه جانبه ، از طرف تمام افراد و ارگان‌ها و اداراتی که می‌توانند ذی نقش باشند.

[منبع : مجله نامه بهزیستی ، شماره ۵ ، سال ۱۰ ، ۱۳۷۰.]

۲. وظائف

۱. وظیفه دیگران

۱ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِسْمَاعُ الْأَصَمِّ مِنْ غَيرِ تَضَجُّرٍ صَدَقَةٌ هَنِيئَةٌ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۳۹.]

۲ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : مَنْ كفَى ضَرِيراً حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيا وَ مَشَى لَهُ فِيهَا حَتَّى يقْضِي اللَّهُ لَهُ حَاجَتَهُ أَعْطَاهُ اللَّهُ بَرَاءَةً مِنَ النِّفَاقِ وَ بَرَاءَةً مِنَ النَّارِ وَ قَضَى لَهُ سَبْعِينَ حَاجَةً مِنْ حَوَائِجِ الدُّنْيا وَ لَا يزَالُ يخُوضُ فِي رَحْمَةِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ حَتَّى يرْجِعَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۱۵.]

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلى الله عليه و آله) : مَنْ قَادَ ضَرِيراً أَرْبَعِينَ خُطْوَةً عَلَى أَرْضٍ سَهْلَةٍ لَا يفِي بِقَدْرِ إِبْرَةٍ مِنْ جَمِيعِهِ طِلَاعُ الْأَرْضِ ذَهَباً فَإِنْ كانَ فِيمَا قَادَهُ مَهْلَكةٌ جَوَّزَهُ عَنْهَا وَجَدَ ذَلِك فِي مِيزَانِ حَسَنَاتِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ أَوْسَعَ مِنَ الدُّنْيا مِائَةَ أَلْفِ مَرَّةٍ وَ رَجح بِسَيئَاتِهِ

كلِّهَا وَ مَحَقَهَا وَ أَنْزَلَهُ فِي أَعْلَى الْجِنَانِ وَ غُرَفِهَا [تفسير الإمام العسكری ، ص ٨١.]
ـ عَبَسَ وَ تَوَلّی أَنْ جاءَهُ الْأَعْمی وَ ما يدْريك لَعَلَّهُ يزَّكی [عبس/٣-١.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : لَا تُدِيمُوا النَّظَرَ إِلَى أَهْلِ الْبَلَاءِ وَ الْمَجْذُومِينَ فَإِنَّهُ يحْزُنُهُمْ [طب‌الأئمة ، ص١٠۶.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : كفَى بِالْمَرْءِ عَيباً أَنْ يبْصِرَ مِنَ النَّاسِ مَا يعْمَى عَنْهُ مِنْ نَفْسِهِ وَ أَنْ يعَيرَ النَّاسَ بِمَا لَا يسْتَطِيعُ تَرْكهُ وَ أَنْ يوذِيَ جَلِيسَهُ بِمَا لَا يعْنِيهِ [أمالی مفید ، ص٢٧٨.]
٢. وظیفه خودشان
نابینایی به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) گفت : از شرکت در مسجد محروم هستم.فَقَالَ لَهُ النَّبِی (صلی الله علیه و آله) شُدَّ مِنْ مَنْزِلِك إِلَى الْمَسْجِدِ حَبْلًا وَ احْضُرِ الْجَمَاعَةَ [تهذیب‌الأحکام ، ج٣ ، ص٢۶۶.]
در صورت یونس بن عمار عیبی رخ داد. به امام صادق (ع) گفت مردم مرا مسخره می کنند.
فَقَال الصَّادِقُ (ع) لِی : لَقَدْ كانَ مُومِنُ آلِ فِرْعَوْنَ مُكنَّعَ الْأَصَابع (انگشتانشان به هم چسبیده بود.) [کافی ، ج٢ ، ص٢۵٩.]

٣. تذکرات

١ ـ خانواده‌ها و اقوام برخوردشان تحقیرآمیز و تبعیض میان فرزندان نباشد.
٢ ـ برخورد مردم با نابینا ، ناشنوا ، کم‌استعداد و...
٣ ـ موتورسواران خودشان را معلول می کنند.
۴ ـ پذیرش کار از طرف مردم ، ما با آدم سالم نمی‌توانیم کار کنیم ، چه برسد به دیوانه.
۵ ـ مسخره کردن و تحقیر کردن مردم ، حالت ترحّم نداشتن.
۶ ـ کمک مردم مثل چرخ خیاطی ، دار قالی‌بافی و رنگ ، چرخ بافندگی ، پول زمین ، ساختمان
٧ ـ عنایت و توجه لازم به آزمایش خون
٨ ـ اگر فرزند اول ناقص بود برای بچه دوم حتما به پزشک مراجعه کنند.
٩ ـ اگر بچه تا چهار سالگی حرف نزد ، داروهای خانگی به او ندهند به پزشک مراجعه کند.
١٠ ـ رابطه آب سالم و نابینایی
١١ ـ طرح شهید رجایی اوّلین بیمه بازنشستگی در جهان سوم (۵/١ میلیارد تومان)
١٢ ـ ۴۵٠ هزار نفر در حدود ۵٠ هزار روستا تحت پوشش طرح شهید رجایی هستند.
١٣ ـ یتیم‌ها و خانواده‌های بی‌سرپرست.
١۴ ـ پیرمردها و پیرزن‌ها را در خانه نگهداری کنند. زود به بهزیستی مراجعه نکنند.
١۵ ـ کمپوت به معلولین دادند ، بعد دیدند ، در جبهه کمبود است ، به جبهه داده‌اندوَ إِذا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبى وَ الْيتامى وَ الْمَساكينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً [نساء/٨.]
١۶ ـ دولت توان ندارد مگر اینکه افراد خیر کمک کنند.
١٧ ـ به خاطر یک سری محرّمات در اسلام از یک سری معلولیت‌ها که در تمام دنیا هست ، معافیم. اگر چه به خاطر رعایت نکردن بهداشت و مسأله بیسوادی معلولیت‌هایی دامن گیر ما شده.

۴. خاطرات

۱ـ شخصی کر و لال خدمت رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسید. حضرت فرمود : قلم و کاغذ به او بدهید تا مطالبش را بنویسد. نوشت : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّ مُحَمَّداً رَسُولُ اللَّهِپیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود برایش بشارت به بهشت را بنویسید چرا که هر کس با زبان یا گوشش یا دستش حمد خدا را به جا آورد. اهل نجات از آتش است و وارد بهشت خواهد شد. [بحارالأنوار ، ج۷۸ ، ص۱۹۳.]

۲ـ مرحوم شهید قدّوسی می‌گفت : نابینایی را دیدم که در میان ورق‌ها ، آیه قرآن را می‌شناخت.

۳ـ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَفِيفٍ الْأَزْدِی وَ كَانَ مِنْ خِيَارِ الشِّيعَةِ وَ زُهَّادِهَا وَ كَانَتْ عَيْنُهُ الْيُسْرَى ذَهَبَتْ فِي يَوْمِ الْجَمَلِ وَ الْأُخْرَى فِي يَوْمِ صِفِّينَ وَ كَانَ يُلَازِمُ الْمَسْجِدَ الْأَعْظَمَ فَيُصَلِّي فِيهِ إِلَى اللَّيل فلما قتل الحسين (ع) و صعد ابن زیاد المنبر و توهین به امام حسین (ع) و ستایش از یزید کرد او پاسخ تندی داد. ابن زیاد دستور دستگیری او را داد. بستگان به حمایت او برخاستند و از در دیگری او را به خانه رساندند. ابن زیاد گروهی را به خانه او فرستاد فامیل او هم آماده باش دادند و جنگی درگرفت. بالاخره به خانه این نابینا حمله کردند و در را شکسته و وارد شدند. دختر او فریاد زد پدر! گفت : نترس و شمشیر را بیاور و رجز می‌خواند و با هدایت دخترش حمله می‌کرد. امّا بالاخره گرفتار شد و او را نزد ابن زیاد آوردند. ولی با شجاعت به ابن زیاد گفت قبل از تولّد تو آرزوی شهادت به دست پست‌ترین مردم را داشتم ولی بعد از نابینایی مأیوس شدم. ولی خدا را شکر که شهادت را نصیب من کرده و دعای قدیم مرا مستجاب فرمود. سپس ابن زیاد گردنش را زد و در محل زباله‌هااو را به دار آویخت. [بحارالأنوار ، ج۴۵ ، ص ۱۱۹.]

۱. معلولین

۱. توجیه اعتقادی معلولیت

اوّلاً خداوند تقصیر ندارد.

عوامل وراثتی

عوامل طبیعی

عوامی طبّی در کار بوده است.

سؤال : آیا خداوند نمی‌توانست مانع شود؟

پاسخ : اگر بنا باشد خداوند مانع علل و عوامل شود هر لحظه باید هستی را تغییر دهد. سنگ را پیشانی یا پیشانی را چدن کند.

سؤال : کرم و لطف خدا چه می‌شود؟

پاسخ : لطف خدا و قدرت خدا در چارچوب حکمت خدا عملی می‌شود.

آزمایش از برنامه های قطعی الهی است که هر کسی به چیزی آزمایش می‌شود.

امام سجّاد (ع) : نمی‌دانم بیماری برای من مقرب است یا سلامتی

۲. مباحث اخلاقی معلولیت

۱. نکات قابل توجه خود معلول

وظیفه خود شما

) صبر و توجه به قضاوقدر الهی : وَ بَشِّرِ الصّابِرینَ الَّذینَ إِذا أَصابَتْهُمْ مُصیبَةٌ قالُوا إِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَیهِ راجِعُونَ أُولئِک عَلَیهِمْ صَلَواتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ رَحْمَةٌ وَ أُولئِک هُمُ الْمُهْتَدُونَ [بقره/۱۵۷ -۱۵۵] .

۲) امید به جبران‌های الهی در قیامت

۳) توجه به آنچه داریم نه آنچه نداریم

۴) توجه به گذرا بودن زندگی و بقای پاداش‌ها

توجه به این‌که اگر از جهتی دارای مشکلات هستم ، از جهت دیگر در همین دنیا نعمتهای زیادی هم دارم.

۵) توجه به تغییر و تفاوت تکالیف نسبت به افراد

۶) توجه به این‌که شما عامل غفلت‌زدایی هستید.

۷) توجه به این‌که شعرها ، عاطفه‌ها ، ابتکارات ، چاره‌اندیشی‌ها ، پیش رفت علمی و طبی و... رشد می‌کند.

۸) توجه به این‌که افراد دیگر غصه‌های دیگر دارند.

۹) توجه به این‌که مصیبت ما در دین ما نیست. بلال از زبان و شکنجه‌های دشمن زجر می کشید ، ولی لذت او در این بود که محبوب رسول الله است.

۱۰) توجه به این‌که به مشکلات سخت‌تری گرفتار نشدیم.

۲. نکات قابل توجه اطرافیان

وظیفه دوم

۱) راه رشد منحصر در شرایط حاضر نیست.لَعَلَّهُ یزَّکی أَوْ یذَّکرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّکری [عبس/۴-۳] .

۲) الَّذینَ یلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعینَ مِنَ الْمُومِنینَ فِی الصَّدَقاتِ [توبه/۷۹] .

۳) عَسی أَنْ یکونُوا خَیراً مِنْهُمْ [حجرات/۱۱] .

۴) لَیسَ لِلْإِنْسانِ إِلاّ ما سَعی [نجم/۳۹] .

کسی که با زحمت وضو می‌گیرد پاداش بیشتری دارد.

الَّذینَ اتَّبَعُوهُ فی ساعَةِ الْعُسْرَةِ [حجرات/۱۱] .

یوم الخندق

وَ لَوْ کانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر/۹] .

توجه به این‌که شما عامل غفلت‌زدایی هستید.

وظیفه دوم :

۱) تلخی‌ها را با تکریم و محبت شیرین کنند.

۲) در دعوت و پذیرایی تبعیض قائل نشویم.

۳) برای کمک‌های کلیدی بسیج شویم.

۴) حتی در مواردی که چشم آنان نمی‌بیند و متوجه نمی‌شوند ، تحقیری صورت نگیرد.

۵) آموزش‌های لازم برای زندگی در شرایط بحرانی داده شوند.

۶) حمایت‌های قانونی مجلس و دولت

۷) تعاون‌های قومی و منطقه‌ای

۱. معنویت

۱. سلامت

۱. ظاهری

مسائل لباس ، تغـذیه ، شسـتن دست ، میوه ، طهارت از... ، دوری از نجاسات ، ترشح بول ، عامل فشار و خیر ، دوری از سـگ و...

۲. معنوی

۱. قلب سلیم

سلامت معنوی : من عمـل صالحـا من ذکر اوانـثی وهـو مؤمن فلنحیینه حیـاۀ طیبه ولنجزینّهم اجرهم بـاحسن ماکـانوا یعملون [(نحل۹۷)]

قلب سلیم از :

شرک ، تکبر ، حرص ، حسد ، کینه و حب دنیا و...

۲. نشانه روح سالم

۱. سلامت از مرض وزیغ

فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ [بقره ، ۱۰] .

فِی قُلُوبِهِمْ زَیغٌ [آل عمران ، ۷]

۲. نشانه روح سالم

قبول تقصیر ، قبول عذر دیگران و اقرار به نمی‌دانم.

۲. زینت

۱. مادی

خُذُوا زِینَتَکمْ [اعراف ، ۳۱] .

لا یبْدِینَ زِینَتَهُنَّ [نور ، ۳۱] .

۲. معنوی

قال رسول الله (ص) : العدل زینۀ الإیمان [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۳۳] .

قال علی (ع) : زین الدین الصبر و الرضا [غرر الحکم ، ص۲۸۱] .

قال علی (ع) : زینۀ الإسلام إعمال الإحسان [غرر الحکم ، ص۳۸۳] .

قال علی (ع) : زین العبادۀ الخشوع [غرر الحکم ، ص۱۹۹] .

قال علی (ع) : زین الرئاسۀ الإفضال [غرر الحکم ، ص۳۴۲] .

قال علی (ع) : زین العلم الحلم [غرر الحکم ، ص۲۸۶] .

قال علی (ع) : زین الملک العدل [غرر الحکم ، ص۳۳۹] .

قال رسول الله (ص) : التواضع زينة الحسب [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۳۳] .

قال أمير المؤمنين (ع) : الحفظ زينة الروايةٔ [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۹۱] .

قال رسول الله (ص) : حسن الأدب زينة العقل [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۳۳] .

قال رسول الله (ص) : ترک المن زينة المعروف [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۸۰] .

قال رسول الله (ص) : بذل الموجود زينة اليقين [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۳۳] .

۳. طعام

۱. مادی

كُلُوا مِنَ الطَّيباتِ [مومنون ، ۵۱] .

حَلالاً [بقره ، ۱۶۸] .

فَكلُوا مِنْها وَ أَطْعِمُوا [حج ، ۲۸] .

كُلُوا مِنَ الطَّيباتِ وَ اعْمَلُوا صالِحاً [مومنون ، ۵۱] .

قال الحسن بن على (ع) : عجب لمن يتفكر فى مأكوله كيف لا يتفكر فى معقوله فيجنب بطنه ما يويه و يودع صدره ما يرديه [بحار الأنوار ، ج۱ ، ص۲۱۸] .

۲. معنوى

علم : فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ [عبس ، ۲۴] .

من از نماز سير نمى‌شوم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْهُومَانِ لَا يشْبَعَانِ طَالِبُ دُنْيا وَ طَالِبُ عِلْمٍ [كافى ، ج ۱ ، ص۴۶] .

۴. لباس

۱. مادى

ملبسهم الاقتصاد.

انواع لباس :

جنگ ، احرام ، كار ، عروسى و كفن.

هديه لباس :

تَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَها [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] . [فاطر ، ۱۲] .

رنگ لباس : سفيد.

۲. معنوى

قَالَ عَلِى بْنِ‌الحُسين (ع) : أَلْبِسْنِى زِينَةَ الْمُتَّقِينَ [صحيفه سجاديه ، دعا ۲۰] .

لِباسُ التَّقْوى [اعراف ، ۲۶] .

هُنَّ لِباسٌ لَكمْ [بقره ، ۱۸۷] .

لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ [نحل ، ۱۱۲] .

قَالَ عَلِى بْنِ أَبِى طَالِبٍ (ع) : فَمَنْ تَركهُ رَغْبَةً عَنْهُ أَلْبَسَهُ اللَّهُ ثَوْبَ الذُّلِّ وَ شَمِلَهُ الْبَلَاءُ [نهج البلاغه ، خطبه ۲۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا لِبَاسَ أَجْمَلُ مِنَ الْعَافِيةِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۸۴] .

۵. جمال

۱. مادی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اطْلُبُوا الْخَيرَ عِنْدَ حِسَانِ الْوُجُوهِ [وسائل الشيعه ، ج ۲۰ ، ص۵۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَفْضَلُ نِسَاءِ أُمَّتِى أَقَلُّهُنَّ مَهْراً وَ أَحْسَنُهُنَّ وَجْهاً وَ عِفَّةً [بحار الأنوار ، ج ۱۰۰ ، ص۲۳۷] .

۲. معنوى

فَصَبْرٌ جَمِيلٌ [يوسف ، ۱۸] .

قال على (ع) : جمال المؤمن ورعه [غرر الحكم ، ص۲۶۹] .

قال على (ع) : جمال العبد الطاعة [غرر الحكم ، ص۱۸۱] .

قال على (ع) : جمال القرآن البقرة و آل عمران [غرر الحكم ، ص۱۱۰] .

قال على (ع) : جمال الرجل حلمه [غرر الحكم ، ص۲۸۵] .

قال على (ع) : جميل النية سبب لبلوغ الأمنية [غرر الحكم ، ص۹۲] .

قال على (ع) : جميل المقصد يدل على طهارة المولد [غرر الحكم ، ص۴۰۹] .

قال على (ع) : جمال المعروف إتمامه [غرر الحكم ، ص۳۸۳] .

قال على (ع) : جمال العالم عمله بعلمه [غرر الحكم ، ص۴۵] .

قال على (ع) : جمال العلم نشره [غرر الحكم ، ص۴۴] .

۶. جهاد

۱. مادی

يا أَيهَا النَّبِى جاهِدِ الْكفّارَ [توبه ، ۷۳] .

۲. معنوى

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جِهَادُ النَّفْسِ مَهْرُ الْجَنَّةِ [غررالحكم ، ص۲۴۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعُّلِ [كافى ، ج ۵ ، ص۹] .

عليكم بجهاد الاكبر [سى دى؟؟]

۷. شجاعت

۱. مادی

۲. معنوى

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

۸. ثروت معنوى

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : خَيرَ الْغِنَى غِنَى النَّفْسِ [من لا يحضره الفقيه ، ج۴ ، ص۴۰۲] .

۹. زكات معنوى

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زَكاةُ الْعِلْمِ نَشْرُهُ [غرر الحكم ، ص۴۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : زَكاةُ الْبَدَنِ الصِّيامُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۱۳۶] .

۱۰. وسيله معنوى

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ ابْتَغُوا إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ [مائده ، ۳۵] .

قال رسول الله (ص) : نحن الوسيلة إلى الله [بحار الأنوار ، ج۲۵ ، ص۲۲] .

۱۱. عطر معنوی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَعَطَّرُوا بِالِاسْتِغْفَارِ لَا تَفْضَحَنَّكُمْ رَوَائِحُ الذُّنُوبِ [أمالی طوسی ، ص۳۷۲] .

۱۲. خواب وبیداری معنوی

قال رسول الله (ص) : الناس نيام فإذا ماتوا انتبهوا [بحار الأنوار ، ج۵۰] .

تَحْسَبُهُمْ أَيقاظاً وَ هُمْ رُقُودٌ [کهف ، ۱۸] .

۱۳. سیاحت معنوی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : سِياحَةُ أُمَّتِی فِی الْمَسَاجِدِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۸ ، ص۱۱۳] .

۱۴. نسیم معنوی

قال النبی (ص) : إن لربكم فی أيام دهركم نفحات ألا فتعرضوا لها [بحار الأنوار ، ج۶۸ ، ص۲۲۱] .

۱۵. لغت معنوی

ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ [تکاثر ، ۸] .

قال جعفر بن محمد (ع) : فی قوله تعالیثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ [(تکاثر–۸)] قال نحن النعيم [بحار الأنوار ، ج۲۴ ، ص۵۶] .

۱۶. رزق معنوی

قالَ يا قَوْمِ أَ رَأَيتُمْ إِنْ كُنْتُ عَلى بَينَةٍ مِنْ رَبِّی وَ رَزَقَنِی مِنْهُ رِزْقاً حَسَناً [هود ، ۸۸] .

۱۷. سفر معنوی

قال أبو محمد الحسن العسكری (ع) : إن الوصول إلى الله عز و جل سفر لا يدرک إلا بامتطاء الليل [بحار الأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۸۰] .

۱۸. پرواز معنوی

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الصلاة معراج المؤمن [بحار الأنوار ، ج۷۹ ، ص۳۰۳] .

۱۹. طهارت معنوی

۱. اهمیت

۱ ـ محبت الهی نسبت به افرادی که طهارت معنوی دارند :

فِيهِ رِجالٌ يحِبُّونَ أَنْ يتَطَهَّرُوا وَ اللَّهُ يحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ [توبه ، ۱۰۸] .

۲. عوامل

۱ ـ پرداختن زکات واجب :

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكيهِمْ بِها [توبه ، ۱۰۳] .

۲ ـ توبه :

إِنَّ اللَّهَ يحِبُّ التَّوّابِينَ وَ يحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ [بقره ، ۲۲۲] .

۳ ـ عزت نفس (رعایت حریم ناموس دیگران) :

وَ إِذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ذلِكمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكمْ وَ قُلُوبِهِنَّ [احزاب ، ۵۳] .

۴ ـ طهارات سه گانه (غسل و وضوء و تیمم) :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا قُمْتُمْ إِلَی الصَّلاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَکمْ وَ أَیدِیکمْ إِلَی الْمَرافِقِ وَ امْسَحُوا بِرُوسِکمْ وَ أَرْجُلَکمْ إِلَی الْکعْبَینِ وَ إِنْ کنْتُمْ جُنُباً فَاطَّهَّرُوا وَ إِنْ کنْتُمْ مَرْضی أَوْ عَلی سَفَرٍ أَوْ جاءَ أَحَدٌ مِنْکمْ مِنَ الْغائِطِ أَوْ لامَسْتُمُ النِّساءَ فَلَمْ تَجِدُوا ماءً فَتَیمَّمُوا صَعِیداً طَیباً فَامْسَحُوا بِوُجُوهِکمْ وَ أَیدِیکمْ مِنْهُ ما یرِیدُ اللَّهُ لِیجْعَلَ عَلَیکمْ مِنْ حَرَجٍ وَ لکنْ یرِیدُ لِیطَهِّرَکمْ وَ لِیتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَیکمْ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [مائده ، ۶] .

۵ ـ پذیرفتن عذر :

وَ إِنْ قِیلَ لَکمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْکی لَکمْ [نور ، ۲۸] .

۳. آثار

طهارت معنوی شرط تماس با قرآن :

فِی کتابٍ مَکنُونٍ لا یمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ [واقعه ، ۷۹–۷۸] .

۴. نمونه های طهارت یافتگان

ائمه معصومین دارای طهارت معنوی هستند :

إِنَّما یرِیدُ اللَّهُ لِیذْهِبَ عَنْکمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَیتِ وَ یطَهِّرَکمْ تَطْهِیراً [احزاب ، ۳۳] .

از مجموع این دو آیه استفاده می‌شود که مفسران حقیقی قرآن کریم ائمه معصومین علیهم السلام هستند.

۲۰. قوای معنوی

۱. شرایط فعالیت قوای معنوی

همان طوری که قوا و حواس پنج گانه مادی در صورتی کار و فعالیت دارد که قلب مادی انسان سالم باشد ، قوای پنج گانه معنوی هم در صورتی کار می‌کند که قلب معنوی و روحی انسان سالم باشد :

یوْمَ لا ینْفَعُ مالٌ وَ لا بَنُونَ إِلَّا مَنْ أَتَی اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ [شعراء ، ۸۹–۸۸] .

إِنَّ فِی ذلِک لَذِکری لِمَنْ کانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَی السَّمْعَ وَ هُوَ شَهِیدٌ [ق ، ۳۷] .

۲. انواع قوای معنوی

۱ ـ قوه باصره معنوی :

قُلْ هذِهِ سَبِیلِی أَدْعُوا إِلَی اللَّهِ عَلی بَصِیرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنِی [یوسف ، ۱۰۸] .

وَ اذْکرْ عِبادَنا إِبْراهِیمَ وَ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ أُولِی الْأَیدِی وَ الْأَبْصارِ [ص ، ۴۵] .

۲ ـ قوه سامعه معنوی :

وَ تَعِیها أُذُنٌ واعِیةٌ [حاقه ، ۱۲] .

إِنَّ فِی ذلِک لَذِکری لِمَنْ کانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَی السَّمْعَ وَ هُوَ شَهِیدٌ [ق ، ۳۷] .

۳ ـ قوه شامّه معنوی :

إِنِّی لَأَجِدُ رِیحَ یوسُفَ لَوْ لا أَنْ تُفَنِّدُونِ [یوسف ، ۹۴] .

۴ ـ قوه ذائقه معنوی :

قال‌علی بن الحسین (ع) : إلهی من ذا الذی ذاق حلاوة محبتک فرام منک بدلا [بحار الأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۸] .

۵ ـ قوه لامسه معنوی :

إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذا مَسَّهُمْ طائِفٌ مِنَ الشَّيطانِ تَذَكرُوا فَإِذا هُمْ مُبْصِرُونَ [اعراف ، ۲۰۱] .

۲۱. حيات ومرگ

۱. مادى

۱. حيات مادى

وَ اللّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَحْيا بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها إِنَّ فِى ذلِك لآيةً لِقَوْمٍ يسْمَعُونَ [نحل ، ۶۵] .

۲. مرگ مادى

۲. معنوى

۱. حيات معنوى

۱. حيات معنوى در پرتو ايمان وعمل صالح

مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكرٍ أَوْ أُنْثى وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْيينَّهُ حَياةً طَيبَةً [نحل ، ۹۷] .

۲. حيات معنوى درپرتو پذيرفتن دعوت خدا وپيامبر (ص)

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاكمْ لِما يحْييكمْ [انفال ، ۲۴] .

۳. حيات معنوى شهيدان

وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّهِ أَمْواتاً بَلْ أَحْياءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يرْزَقُونَ [آل عمران ، ۱۶۹] .

۴. حيات معنوى وبهره مندى ازنور الهى

أَ وَ مَنْ كانَ مَيتاً فَأَحْييناهُ وَ جَعَلْنا لَهُ نُوراً يمْشِى بِهِ فِى النّاسِ [انعام ، ۱۲۲] .

۲. مرگ معنوى

۱. كفر عامل مرگ معنوى

لِينْذِرَ مَنْ كانَ حَيا وَ يحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكافِرِينَ [يس ، ۷۰] .

از اين كه قرآن تعبير مى‌نمايد كه انذار در افراد زنده اثر مى‌كند ، روشن مى‌شود كه كفر عامل مرگ معنوى است.

۲. عدم تأثيرسخن پيامبر در مردگان معنوى

إِنَّك لا تُسْمِعُ الْمَوْتى وَ لا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعاءَ [نمل ، ۸۰] .

۲. حيات مادى در برابر حيات اخروى

۱. حيات دنيوى

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَياةُ الدُّنْيا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِينَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَينَكمْ وَ تَكاثُرٌ فِى الأَمْوالِ وَ الأَوْلادِ [حديد ، ۲۰] .

۲. حيات اخروى

إِنَّ الدّارَ الآْخِرَةَ لَهِى الْحَيوانُ لَوْ كانُوا يعْلَمُونَ [عنكبوت ، ۶۴] .

إِنَّما هذِهِ الْحَياةُ الدُّنْيا مَتاعٌ وَ إِنَّ الآْخِرَةَ هِى دارُ الْقَرارِ [غافر ، ۳۹] .

يقُولُ يا لَيتَنِى قَدَّمْتُ لِحَياتِى [فجر ، ۲۴] .

۱. معيارها

۱.عشق به خدا

وَ الَّذِینَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .
إِنْ کُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی [آل عمران/۳۱] .
وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ فِی دِینِ اللّهِ إِنْ کُنْتُمْ تُومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ [نور/۲] .
وَ مِنْهُمْ مَنْ ینْتَظِرُ [احزاب/۲۳] .
إِنَّها لَکبِیرَةٌ إِلاّ عَلَی الْخاشِعِینَ [بقره/۴۵] .
ذَرُوا ما بَقِی مِنَ الرِّبا إِنْ کُنْتُمْ مُؤْمِنِینَ [بقره/۲۷۸] .
وَ إِذا ذُکرَ اللّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِینَ لا یؤمِنُونَ بِالآخِرَهِٔ وَ إِذا ذُکرَ الَّذِینَ مِنْ دُونِهِ إِذا هُمْ یسْتَبْشِرُونَ [زمر/۴۵] .
عَجِلْتُ إِلَیک رَبِّ لِتَرْضی [طه/۸۴] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ أَنَّ فِیک خَیراً فَانْظُرْ إِلَی قَلْبِک فَإِنْ کانَ یحِبُّ أَهْلَ طَاعَهِٔ اللَّهِ وَ یبْغِضُ أَهْلَ مَعْصِیتِهِ فَفِیک خَیرٌ وَ اللَّهُ یحِبُّک وَ إِنْ کانَ یبْغِضُ أَهْلَ طَاعَهِٔ اللَّهِ وَ یحِبُّ أَهْلَ مَعْصِیتِهِ فَلَیسَ فِیک خَیرٌ وَ اللَّهُ یبْغِضُک وَ الْمَرْءُ مَعَ مَنْ أَحَبَّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۲۶] .
نشانه محبوبیت خداوند
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أحب أن یعلم کیف منزلته عند الله فلینظر کیف منزلهٔ الله عنده فإن الله ینزل العبد حیث أنزله من نفسه [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۳۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : فإن کل من خیر له أمران أمر الدنیا و أمر الآخرهٔ فاختار أمر الآخرهٔ علی الدنیا فذلک الذی یحب الله و من اختار أمر الدنیا فذلک الذی لا منزلهٔ لله عنده [جامع‌الأخبار ، ص۱۷۸] .
نشانه اخلاص :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِکلِّ حَقٍّ حَقِیقَهًٔ وَ مَا بَلَغَ عَبْدٌ حَقِیقَهَٔ الْإِخْلَاصِ حَتَّی لَا یحِبَّ أَنْ یحْمَدَ عَلَی شَیءٍ مِنْ عَمَلٍ لِلَّهِ [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۴۱۴] .

۲. اخلاص

الا تحب ان یحمدک احد
لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹] .
عقده و کینه پیدا نمی‌کند.
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : مَنْ لَمْ یخْتَلِفْ سِرُّهُ وَ عَلَانِیتُهُ وَ فِعْلُهُ وَ مَقَالَتُهُ فَقَدْ أَدَّی الْأَمَانَهَٔ وَ أَخْلَصَ الْعِبَادَهَٔ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : العبادهٔ الخالصهٔ أن لا یرجوا الرجل إلا ربه و لا یخاف إلا ذنبه [غررالحکم ، ص۱۹۹] .
نشانه دوست خوب :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ : مَنْ غَضِبَ عَلَیک مِنْ إِخْوَانِک ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمْ یقُلْ فِیک شَرّاً فَاتَّخِذْهُ لِنَفْسِک صَدِیقاً [أمالی صدوق ، ص۶۶۹] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : اعرف المودهٔ فی قلب أخیک بما له فی قلبک [تحف‌العقول ، ص۲۹۵] .

۳. شکر وقبولی عبادات

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق

میزان قبولی نمازان ینهاک عن الفحشاء و المنکر

میزان قبولی حج : در حدیث داریم : ان یتغیر حاله بعد الحج [جامع السعادات] .

۴. ایمان به رسول خدا (ص)

فَلا وَ رَبِّک لا یؤمِنُونَ [نساء/۶۵] .

فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَیسَ مِنِّی [بقره/۲۴۹] .

لیلة المبیت : وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [بقره/۲۰۷] .

۵. شناخت شیعه واقعی

خدمت امام آمد که چرا قیام نمی‌کنی شما یاران بسیار دارید حضرت فرمود لابد خود شما یکی از همان یاران هستید گفت بله فرمود الان بروید در همین تنور روشن... الخ

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : و اعلم بأنک لا تکون لنا ولیا حتی لو اجتمع علیک أهل مصرک و قالوا إنک رجل سوء لم یحزنک ذلک (باکی بر تو نباشد) و لو قالوا إنک رجل صالح لم یسرک ذلک [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] .

۶. زهد

دنیا در دل تو است یا در دست تو

ممکن است تمام دنیا در دست تو باشد ولی زاهد باشی چون در دل تو نیست و ممکن است دنیا در دل تو باشد زهد نداری. گرچه هیچ خیری از دنیا در دست تو نباشد

قُلْ إِنْ کانَ آباؤُکمْ وَ أَبْناؤُکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشِیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِی سَبِیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [توبه/۲۴] .

۷. شناخت عقائد صحیح

۱- هماهنگی با فطرت

۲- هماهنگی با عقل

۳- هماهنگی با کتاب‌های آسمانی

۴- هماهنگی میزان شناخت معجزه از سحر و جادو

اولا : در معجزه تمرین و تخصیص و تحصیل لازم نیست.

ثانیا : در معجزه تحدی و مبارزه‌طلبی مطرح است.

ثالثا : حالات و سوابق پیامبران و ساحران.

رابعا : اهداف انبیاء و ساحران.

خامسا : اطرافیان انبیاء و ساحران.

۸. شناخت وسوسه شیطانی از الهامات

اگر بعد از خطور و القاء حالت سردی و یأس و وحشت و ضیق صدر پیدا شد وسوسه استالشَّیطانُ یعِدُکمُ الْفَقْرَ وَ یأْمُرُکمْ بِالْفَحْشاءِ [بقره/۲۶۸] .

و اما اگر حالت پذیرش سعه صدر و باز شدن روح پیدا شد الهام استفَمَنْ یرِدِ اللّهُ أَنْ یهْدِیهُ یشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ [انعام/۱۲۵] .

۹. شناخت

۱-شناخت عشق به تحصیلاًأَ أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَینَ یدَی نَجْواکمْ صَدَقاتٍ [مجادله/۱۳] .

۲-شناخت ملاک عململاک الاعمال خواتیمها

۳-شناخت ملاک گفتارقَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : لا تنظر إلی من قال و انظر إلی ما قال [غررالحکم ، ص۴۳۸] .

۴-شناخت ملاک افرادقَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : الحق لا یعرف بالرجال اعرف الحق تعرف أهله [روضه‌الواعظین ، ج۱ ، ص۳۱] .

۵-شناخت ملاک مقام خود نزد خداوندإِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّکمْ أَوْلِیاءُ لِلّهِ مِنْ دُونِ النّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [جمعه/۶] .

۱۰. انجام وظیفه

حضرت فرمود : "بعضی امر به معروف و نهی از منکر انجام نمی‌دهند اگر نماز هم کمی از دنیایشان می‌کاست آنرا رها می‌کردند"

وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیها وَ تَرَکوک قائِماً [جمعه/۱۱] .

۱۱. شناخت دوست خدا

۱- پای بندی او به نماز

۲- پای بندی او به والدین

۳- پای بندی او به دوستان قبل

کسی که الطاف و رحمت خداوند و والدین و دوستان قبلی را نادیده می گیرد قطعا خدمات شما را هم نادیده خواهد گرفت.

۴- پای بندی به مراقبت و انتقاد دلسوزانه تو.

۱۲. در عزل ونصب

۱- جهاد ۲- هجرت ۳- سابقه ۴- علم ۵- تقوی ۶- حفظ قرآن ۷-...

۱۳. هدیه ورشوه

به حضرت گفت گاهی مردم هدایائی در حین مأموریتم به من می‌دهند فرمود اگر در خانه می‌نشستی آنگاه باز هدیه ات می‌دادند؟

۱۴. مرزها

ذلت : تواضع ، تکبر : وقار ، بخل : قناعت ، حرص : تلاش ، تملق : مدح ، رشوه : هدیه ، غیبت : افشاگری ، لجاجت : استقامت ، ترک دنیا : زهد ، مساوات : عدالت ، بی‌باکی : شجاعت ، تنبلی : توکل ، اسراف : سخاوت ، حساء : نازکشی ، خاکی بودن : کثیف بودن ، خوش اخلاقی : دلقک بازی ، قداست : تحجر ، سوز داشتن : بی رویه کار کردن ، قاطعیت : گردن کلفتی ، برداشت جدید ، تفسیر به رای

۱. جهاد اکبر و جهاد اصغر

۱ ـ مخفی بودن دشمن نفس

ـ قَالَ الْكاظِمُ (ع) : أَخْفَاهُمْ لَک شَخْصاً مَعَ دُنُوِّهِ مِنْک [تحف‌العقول ، ص۳۹۹] .

۲ ـ همیشگی است

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ينبغى للعاقل أن لا يخلو فى كل حالة عن طاعة ربه و مجاهدة نفسه [غررالحكم ، ص۱۸۴] .

۳ ـ پیروزی در آ ن نیاز به امداد غیبی دارد.وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَ هَمَّ بِها لَوْ لا أَنْ رَأى بُرْهانَ رَبِّهِ [یوسف/۲۴] .

قالَتْ هَيتَ لَک قالَ مَعاذَ اللّهِ [یوسف/۲۳] .

سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللّهُ مِنَ الصّابِرِينَ [صافات/۱۰۲] .

۴ ـ علاوه بر نفس درونی دائما وسوسه‌های شیطان نیز به آن کمک می کنند.

۵ ـ شیطان نقطه ضعف را می داند ، غیر از دشمنان انسانی است که گاهی نقطه کور را نمی دانند ، لذا از هر سو قدرت مانور دارد ، چون

لأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِراطَک الْمُسْتَقِيمَ [اعراف/۱۶] .

۶ ـ شکست در مبارزه با نفس محروم شدن از مقام انسانیت ، قرب به خدا و رفتن به دوزخ است.

فَأَمّا مَنْ طَغى وَ آثَرَ الْحَياةَ الدُّنْيا فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِی الْمَأْوى [نازعات/۳۹-۳۷] .

ولی شکست از دشمنان عادی محرومیت ندارد؛ زیرا نهایت ندارد؛ زیرا نهایت شهادت است. قال النبی (ص) : لیس عدوک الذی ان...

... قتلته کان نورا و ان قتلک دخلت الجنة و لکن اعدی عدو لک مالک الذی ملکت یمینک. [میزان الحکمة ، ج۶ ، ص۹۵] .

۷ ـ در درگیری با دشمن یک بار مردن است آن هم احتمالاـ ، ولی در مبارزه با نفس هر روز بارها مرگ و سقوط معنویت است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يمُوتُ أَحَدُهُمْ فِی كلِّ يوْمٍ سَبْعِينَ مَرَّةً مِنْ مُجَاهَدَةِ أَنْفُسِهِمْ وَ مُخَالَفَةِ هَوَاهُمْ وَ الشَّيطَانُ الَّذِی يجْرِی فِی عُرُوقِهِمْ [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۲۴] .

۸ ـ پیروزی در جهاد با نفس ، هم پیروزی بر هوس است ، هم بر شیطان خود و هم بر شیطان دیگری

ـ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ فِيهِمْ رَجُلٌ يرْفَعُ حَجَراً يقَالُ لَهُ حَجَرُ الْأَشِدَّاءِ وَ هُمْ يعْجَبُونَ مِنْهُ فَقَالَ (ص) مَا هَذَا قَالُوا رَجُلٌ يرْفَعُ حَجَراً يقَالُ لَهُ حَجَرُ الْأَشِدَّاءِ فَقَالَ أَ لَا أُخْبِرُكمْ بِمَا هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ رَجُلٌ سَبَّهُ رَجُلٌ فَحَلُمَ عَنْهُ فَغَلَبَ نَفْسَهُ وَ غَلَبَ شَيطَانَهُ (وَ غَلَبَ) صَاحِبَهُ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۰] .

۹ ـ نفس ، دشمن و مادر سایر دشمن‌هاست.

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا بَدْءُ وُقُوعِ الْفِتَنِ أَهْوَاءٌ تُتَّبَعُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۰] .

۱۰ ـ نفس ، خود انسان و مقام انسانیت را می خواهد ، ولی دشمنان دیگر معادن و ذخائر و آب و خاک و...

۱۱ ـ وسایل درگیری نفس نامرئی و بیشتر فکری است

– تزئین

ـ يحْسَبُونَ

ـ يظُنُّونَ

ـ يزْعُمُونَ

– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فغرنی بما أهوی [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۴] . (دعای کمیل)

– قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و حبسنی عن نفعی بعد أملی [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۴] . (دعای کمیل)

ـ خدعه

ـ محبت

۱۲ ـ دشمنان خارجی از شکست واهمه دارند و زود منصرف می شوند ، ولی نفس نه واهمه دارد و نه منصرف می شود.

۱۳ ـ در مبارزه با دشمن خارجی افکار عمومی مشوق انسانند ، ولی در هجوم وسوسه‌های شیطانی نفس ، انسان غریب و تنها باید درگیر شود و چه بسا افکار عمومی در جهت مخالفتند.

۱۴ ـ هجوم دشمن زمان و برنامه و بودجه لازم دارد ، ولی وسوسه نفس فوری و مجانی صورت می گیرد.

۱۵ ـ چون نفس خارج از منطقه جغرافیایی است ، هیچ مکان و زمان و سنگر و دژی کارساز نیست ، حتی در شب تاریک درحال اشک و سجده نفس انسان را رها نمی کند.

۱۶ ـ شکست از دشمنان خارجی زود نمودار می شود ولی گاهی انسان هشتاد سال از نفس و هوای خود شکست خورده ولی توجه ندارد.

۱۷ ـ دشمنان خارجی از بعضی از نواحی هجوم می آورند و چنانچه چند بار شکست خوردند منصرف می شوند؛ اما نفس تنها از یک بعد هجوم نمی آورد و منصرف هم نمی شود.

۱۸ ـ در جهاد اکبر همه هستند ، ولی در جهاد اصغر

لَيسَ عَلَى الْأَعْمى حَرَجٌ وَ لا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَ لا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ [نور/۶۱] .

۱۹ ـ در جهاداکبر همه رام کردن است ، ولی در جهاد اصغر در دام انداختن دشمن.

۲۰ ـ هر کس در جهاد اکبر پیروز شود در جهاد اصغر شرکت می کند ، ولی هر کس در جهاد اصغر شرکت کند معلوم نیست در جهاد اکبر پیروز شود.

ـ حفظ و تداوم جهاد اصغر با جهاد اکبر است.

۲۱ ـ در جهاد اکبر درگیری با خود شیطان است و در جهاد اصغر با تبعه شیطان.

۲۲ـ جهاد اصغر ممکن است به خاطر هوس باشد.

۲۳ـ در جهاد اکبر به خدا می رسیم ، ولی در جهاد اصغر اگر قصد قربت نباشد بعد از پیروزی به آب و خاك و...

۲۴ـ در جهاد اکبر چون روحی و درونی است به اخلاص نزدیک تریم.

۲۵ـ جهاد اکبر زمینه ایمان و تمام عبادات است ، ولی جهاد اصغر خودش یکی از عبادات است.

۲۶ـ شرط قبول شدن جهاد اصغر اخلاص است که خود ، جهاد اکبر است؛ زیرا جهاد اصغر ممکن است برای هوس باشد.

۲۷ـ اگر در جهاد اکبر موفق شدیم نیازی به درگیری و جهاد اصغر نخواهد بود.

۲۸ـ دفع از رفع مشکل‌تر است.

۲۹ـ غنایم در جهاد اکبر یافتن مقام خلیفهٔ اللهی خود است ، ولی در جهاد اصغر دست یابی به اسلحه و اسب و زره و...است.

۳۰ـ هم قبل از جهاد اصغر و هم در حین جنگ و هم بعد از جهاد اصغر مسئلهٔ جهاد اکبر مطرح است.

۳۱ـ در جهاد اکبر با هوس مصالحه نیست ، ولی در جهاد اصغر صلح هست.

۳۲ـ در جهاد اکبر مباشرت لازم است ، ولی در جهاد اصغر با مال هم می توان جبهه را کمک نمود.

۳۳ـ جهاد اصغر مقدمه‌ای است تا مردم به جهاد اکبر (خروج از ظلمات به نور) برسند.

۳۴ـ در جهاد اصغر ممکن است دشمن توبه کند؛ اما دشمن در جهاد اکبر هرگز توبه نمی کند.

۳۵ـ جهاد اکبر انتخاب و اراده است ، در اصغر اجبار و اسلحه.

۳۶ـ در جهاد اصغر با زور می‌جنگیم ، در جهاد اکبر با تزویر و وسوسه.

۱. مقایسه فرهنگ اسلامی با طاغوتی

۱. مقدمه

۱. ناب ها دراسلام

توحید ناب : وَحْدَهُ لَا شَرِیک لَهُ

قُلِ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُم [انعام/۹۱] .

نبوّت ناب : وَ مَنْ لَمْ یحْکمْ بِما أَنْزَلَ اللّه [مائده/۴۴] .

امامت ناب : وَ اجْتَنِبُوا الطّاغُوت [نحل/۳۶] .

قَالَ الْحُسَینُ (ع) : فَلَعَمْرِی مَا الْإِمَامُ إِلَّا الْحَاکمُ بِالْکتَابِ الْقَائِمُ بِالْقِسْطِ الدَّائِنُ بِدِینِ الْحَقِّ الْحَابِسُ نَفْسَهُ عَلَى ذَلِک لِلَّهِ [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۹] .

نیت ناب : وَ أَخْلَصُوا دینَهُمْ لِلّه [نساء/۱۴۶] .

عمل ناب : وَ لا یشْرِک بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [کهف/۱۱۰] .

ایمان ناب : وَ لَمْ یلْبِسُوا إیمانَهُمْ بِظُلْم [انعام/۸۲] .

دین ناب : وَ أَنْ أَقِمْ وَجْهَک لِلدِّینِ حَنیفاً [یونس/۱۰۵] .

کتاب ناب : لا یأْتیهِ الْباطِلُ مِنْ بَینِ یدَیهِ [فصلت/۴۲] .

سخن ناب : وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی [نجم/۳] .

پیروی ناب : إِنْ أَتَّبِعُ إِلاّ ما یوحی إِلَی [انعام/۵۰] .
راه ناب : فَما ذا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلالُ [یونس/۳۲] .
۲. فلسفه اصول دین
توحید :
محو طاغوت
یاد خدا و عبادت
قانون خدا
مردان خدا
استمداد از خدا
نبوّت :
احیاء سنّت پیامبر (ص)
خارج شدن قرآن از مهجوریت (مسابقات قرآن ، آموزش قرآن)
دفاع از حریم پیامبر (ص) (اعدام سلمان رشدی)
توجه به زیارت پیامبر (ص)
تجلیل از نور چشم پیامبر (ص) (روز زن ، ایام فاطمیه (سلام الله علیها))
عدل :
مصادره اموال ظالمانه ـ تقسیم اراضی به مستضعفان
برکنار شدن ستمگران
سپردن پست‌ها به عادل
هماهنگ کردن نظام حقوقی
تقسیم بیت‌المال به روستاها و کشاندن دانشگاه به شهرهای کوچک
امامت :
ولایت فقیه
توجه به امام زمان (ع) و فرهنگ دعای فرج
امام شدن ایران و محو سلطه کفّارلَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرینَ عَلَی الْمُومِنینَ سَبیلًا [نساء/۱۴۱] .
سپردن بیت المال به حاکم اسلامی و عمل بهلا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکمُ [نساء/۵] .
۳. اهمیت فروع دین
نماز جمعه
نماز عید
طرح اقامه نماز
نماز در فرودگاه و...
احیای اذان

حج :

آیاتی از قرآن در انقلاب به آن عمل شد

فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْکفْرِ [توبه/۱۲] .

أَشِدّاءُ عَلَی الْکفّارِ [فتح/۲۹] .

لَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرِینَ عَلَی الْمُومِنینَ سَبیلا [نساء/۱۴۱] .

لا تُوتُوا السُّفَهاءَ أَمْوالَکمُ [نساء/۵] .

إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِك [هود/۴۶] .

برائت از مشرکین

کی لا یکونَ دُولَةً بَینَ الْأَغْنِیاءِ مِنْکمْ [حشر/۷] .

گناهانی که کم شد :

اختلاط زن و مرد

مشروب خواری علنی

بی‌حجابی

بی‌نمازی

ترس

فساد و فحشاء

برکات دیگر :

تغییر فرمانده کلّ قوا

محبوبیت ارتش و پشتیبانی مردم از آنها

جلوه بسیج

حضور زنان باعفّت در حوزه ، دانشگاه ، بسیج و...

ابتکارات و اختراعات در همه زمینه‌ها

تهیه فیلم ، توسط فرزندان انقلاب

نهادها و بنیادهای خدمتگزار (کمیته امداد ، ۱۵ خرداد ، بنیاد مستضعفان ، بنیاد مسکن)

مسئولیت دادن به گمنام‌های لایق

توسعه دانشگاه‌ها

تغیر کتاب‌های درسی

توسعه حوزه‌هاو تحقیقات مکتب و مدرسه‌سازی و کتابخانه‌ها

آزادی در انتخابات

۲. مقایسه دو فرهنگ

۱. اعتقادی

۱. درامامت

اسلامی :

لا ينالُ عَهْدِی الظّالِمينَ [بقره/۱۲۴] .

طاغوتی :

وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ كلِّ جَبّارٍ عَنيد [هود/۵۹] .

۲. در برابر حق

اسلامی : تکيه بر حق :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَيهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِی طَرِيقِ الْهُدَی لِقِلَّةِ أَهْلِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۱] .

وَ قَليلٌ مِنْ عِبادِیَ الشَّكورُ [سبأ/۱۳] .

كمْ مِنْ فِئَةٍ قَليلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كثيرَةً [بقره/۲۴۹] .

طاغوتی : تکيه بر عدد :

أَلْهاكمُ التَّكاثُرُ [تكاثر/۱] .

وَ نَحْنُ عُصْبَةٌ [يوسف/۸] .

اسلامی : قبول يا سكوت :

وَ الرّاسِخُونَ فِی الْعِلْمِ يقُولُونَ آمَنّا بِهِ كلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنا [آل عمران/۷] .

طاغوتی :

بَلْ كذَّبُوا بِما لَمْ يحيطُوا بِعِلْمِهِ [يونس/۳۹] .

اسلامی : تکيه بر فرمان حق :

إِنَّ اللّهَ لا يأْمُرُ بِالْفَحْشاءِ [اعراف/۲۸] .

طاغوتی : تکيه بر نياكان :

وَ إِذا فَعَلُوا فاحِشَةً قالُوا وَجَدْنا عَلَيها آباءَنا وَ اللّهُ أَمَرَنا بِها [اعراف/۲۸] .

اسلامی :

تَلينُ جُلُودُهُمْ وَ قُلُوبُهُمْ إِلی ذِكرِ اللّه [زمر/۲۳] .

طاغوتی :

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكمْ مِنْ بَعْدِ ذلِك [بقره/۷۴] .

اسلامی : حكومت خدا :

إِنِ الْحُكمُ إِلاّ لِلّه [انعام/۵۷] .

قالُوا سَمِعْنا وَ أَطَعْنا [بقره/۲۸۵] .

فَلا وَ رَبِّك لا يومِنُونَ حَتّی يحَكمُوك فيما شَجَرَ بَينَهُمْ ثُمَّ لا يجِدُوا فی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَيتَ وَ يسَلِّمُوا تَسْليماً [نساء/۶۵] .

طاغوتی : حكومت هوا :

أَ فَرَأَيتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ [جاثيه/۲۳] .

أَ فَكلَّما جاءَكمْ رَسُولٌ بِما لا تَهْوی أَنْفُسُكمُ اسْتَكبَرْتُمْ [بقره/۸۷] .

قالُوا سَمِعْنا وَ عَصَينا [بقره/۹۳] .

اسلامی : وعده به بسط :

وَ اللّهُ يعِدُكمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَ فَضْلاً [بقره/۲۶۸] .

وَ لِلّهِ خَزائِنُ السَّماواتِ وَ الْأَرْض [منافقون/۷] .

طاغوتی : وعده به تنگی :

الشَّيطانُ يعِدُكمُ الْفَقْرَ [بقره/۲۶۸] .

اسلامی : دعوت به حق :

۱ ـ يا قَوْمَنا أَجيبُوا داعِی اللّهِ وَ آمِنُوا بِهِ [احقاف/۳۱] .

۲ ـ اتَّبِعُوا مَنْ لا يسْئَلُكمْ أَجْراً [يس/۲۱] .

طاغوتی : دعوت از حق :

وَدَّ كثيرٌ مِنْ أَهْلِ الْكتابِ لَوْ يرُدُّونَكمْ مِنْ بَعْدِ إيمانِكمْ كفّاراً حَسَداً [بقره/۱۰۹] .

اسلامی : مجادله به حق :

وَ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِی أَحْسَن [نحل/۱۲۵] .

استدلال :

قُلْ هاتُوا بُرْهانَكمْ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [بقره/۱۱۱] .

۳. درعبادت

اسلامی : اصالت عدل و قسط :

كونُوا قَوّامينَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّه [نساء/۱۳۵] .

طاغوتی : اصالت عواطف :

وَ لَوْ عَلی أَنْفُسِكمْ أَوِ الْوالِدَينِ وَ الْأَقْرَبينَ إِنْ يكنْ غَنِيا أَوْ فَقيراً فَاللّهُ أَوْلی بِهِما [نساء/۱۳۵] .

لا تَجِدُ قَوْماً يومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ يوادُّونَ مَنْ حادَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ لَوْ كانُوا آباءَهُمْ أَوْ أَبْناءَهُمْ أَوْ إِخْوانَهُمْ أَوْ عَشيرَتَهُمْ أُولئِک كتَبَ فی قُلُوبِهِمُ الْإيمانَ وَ أَيدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ يدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدينَ فيها رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ أُولئِک حِزْبُ اللّهِ أَلا إِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [مجادله/۲۲] .

اسلامی : قاطعيت :

۱ ـ لا يخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .

۲ ـ لَكمْ دينُكمْ وَ لِی دينِ [كافرون/۶] .

طاغوتی : سازش :

لَقَدْ كدْتَ تَرْكنُ إِلَيهِمْ شَيئاً قَليلاً [اسراء/۷۴] .

وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹] .

اسلامی : واقع گرايی :

ما أَصابَكمْ مِنْ مُصيبَةٍ فَبِما كسَبَتْ أَيديكمْ [شوری/۳۰] .

طاغوتی : خرافات و طيره؟؟؟ :

إِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسى وَ مَنْ مَعَهُ [اعراف/۱۳۱] .

قالُوا إِنّا تَطَيَّرْنا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَ لَيَمَسَّنَّكُمْ مِنّا عَذابٌ أَلِيمٌ [يس/۱۸] .

اسلامی : تحقیق :

إِنْ جاءَكُمْ فاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا [حجرات/۶] .

طاغوتی : زودباوری :

إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ [نساء/۸۳] .

۲. اخلاقی

۱. در برابر دنیا

طاغوتی : اصالت عمل

أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيانَهُ عَلى شَفا جُرُفٍ هارٍ [توبه/۱۰۹] .

اسلامی : اصالت ایدئولوژی و طرز تفکر حق :

وَ لَأَمَةٌ مُومِنَةٌ خَيرٌ مِنْ مُشْرِكةٍ وَ لَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَ لا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكينَ حَتّى يومِنُوا وَ لَعَبْدٌ مُومِنٌ خَيرٌ مِنْ مُشْرِك [بقره/۲۲۱] .

طاغوتی : اصالت با ماديات و زيبايی

يا لَيتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِيَ قارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ [قصص/۷۹] .

اسلامی : اصلاح :

مَنْ يشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً يكنْ لَهُ نَصيبٌ مِنْها [نساء/۸۵] .

طاغوتی :

مَنْ يشْفَعْ شَفاعَةً سَيِّئَةً يكنْ لَهُ كفْلٌ مِنْها [نساء/۸۵] .

اسلامی : عاشق خدا :

إِنّا إِلى رَبِّنا مُنْقَلِبُون [اعراف/۱۲۵] .

مقايسه فرهنگ اسلامی با طاغوتی ، صفحه ۵

إِنَّما تَقْضی هذِهِ الْحَياةَ الدُّنْيا [طه/۷۲] .

طاغوتی : عاشق پول :

أَ إِنَّ لَنا لَأَجْراً [شعراء/۴۱] .

۲. در بيان اسلامی : مجادله به حق :

وَ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِی أَحْسَن [نحل/۱۲۵] .

قُلْ هاتُوا بُرْهانَكمْ إِنْ كنْتُمْ صادِقِينَ [بقره/۱۱۱] .

طاغوتی : مجادله به باطل :

أَ تُجادِلُونَنی فی أَسْماءٍ سَمَّيتُمُوها أَنْتُمْ وَ آباوكمْ ما نَزَّلَ اللّهُ بِها مِنْ سُلْطانٍ [اعراف/۷۱] .

اسلامی :

ما كانَ لِبَشَرٍ أَنْ يوتِيهُ اللّهُ الْكتابَ وَ الْحُكمَ وَ النُّبُوَّةَ ثُمَّ يقُولَ لِلنّاسِ كونُوا عِباداً لی مِنْ دُونِ اللّهِ [آل عمران/۷۹] .

طاغوتی :

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .

اسلامی :

وَ الَّذینَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُون [مومنون/۳] .

طاغوتی : بحث‌های بیهوده

سَیقُولُونَ ثَلاثَةٌ رابِعُهُمْ کلْبُهُمْ [کهف/۲۲] .

وَ کنّا نَخُوضُ مَعَ الْخائِضینَ [مدثر/۴۵] .

۳. سایر

اسلامی : انصاف :

إِنّا أَوْ إِیاکمْ لَعَلی هُدیً أَوْ فی ضَلالٍ مُبینٍ [سبأ/۲۴] .

طاغوتی : تعصّب :

وَ قالَتِ الْیهُودُ لَیسَتِ النَّصاری عَلی شَیءٍ [بقره/۱۱۳] .

إِنّا وَجَدْنا آباءَنا عَلی أُمَّةٍ وَ إِنّا عَلی آثارِهِمْ مُهْتَدُون [زخرف/۲۲] .

اسلامی : صداقت :

صداقت در بیان

صداقت در عمل

صداقت در شعار

صداقت در انفاق

صداقت در جهاد

صداقت در گریه

أَنَا لَکمْ ناصِحٌ أَمین [اعراف/۶۸] .

طاغوتی : کلک :

کلک در بیان

کلک در عمل

کلک در شعار

کلک در انفاق

کلک در جهاد

کلک در گریه

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یعْجِبُک قَوْلُهُ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یشْهِدُ اللّهَ عَلی ما فی قَلْبِهِ وَ هُوَ أَلَدُّ الْخِصامِ [بقره/۲۰۴] .

اسلامی : تواضع :

حضرت یوسف (ع) می گوید : ذلِکما مِمّا عَلَّمَنی رَبِّی [یوسف/۳۷] .

طاغوتی : تکبّر :

هدهد می گوید : أَحَطْتُ بِما لَمْ تُحِطْ بِهِ [نمل/۲۲] .

۳. اجتماعی

۱. دربرخورد با مردم

اسلامی : نهی از منکر و خیرخواه است.

طاغوتی : انتقاد از عقده است نه عقیده ، انتقام است نه انتقاد :

وَ مِنْهُمْ مَنْ یلْمِزُک فِی الصَّدَقاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ یعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ یسْخَطُون [توبه/۵۸] .

طاغوتی : نرمی زبان : قُولُوا لِلنّاسِ حُسْنا [بقره/۸۳] .

فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَیناً [طه/۴۴] .

وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقاب [حجرات/۱۱] .

لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْم [حجرات/۱۱] .

طاغوتی : نیش :

وَیلٌ لِکلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

نُزِّلَ عَلَیهِ الذِّکرُ [حجر/۶] .

اسلامی : شخصیت دادن :

وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْر [آل عمران/۱۵۹] .

طاغوتی : تحقیر :

عَبَسَ وَ تَوَلّی [عبس/۱] .

اسلامی : وحدت :

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰] .

طاغوتی : تفرقه :

وَ جَعَلَ أَهْلَها شِیعاً [قصص/۴] .

۲. در برابر مردان خدا

اسلامی : دادن آزادی در مسیر رشد :

۱ـ لا إِکراهَ فِی الدِّین [بقره/۲۵۶] .

۲ـ لَسْتَ عَلَیهِمْ بِمُصَیطِرٍ [غاشیه/۲۲] .

۳ـ وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِکینَ اسْتَجارَک فَأَجِرْهُ حَتّی یسْمَعَ کلامَ اللّه [توبه/۶] .

طاغوتی : خفقان و اجبار در مسیر رشد :

لَنُخْرِجَنَّک یا شُعَیبُ وَ الَّذینَ آمَنُوا مَعَک مِنْ قَرْیتِنا أَوْ لَتَعُودُنَّ فی مِلَّتِنا [اعراف/۸۸] .

فَما آمَنَ لِمُوسی إِلاّ ذُرِّیةٌ مِنْ قَوْمِه [یونس/۸۳] .

اسلامی :

ما زادَهُمْ إِلاّ إیماناً وَ تَسْلیما [احزاب/۲۲] .

طاغوتی :

ما زادَهُمْ إِلاّ نُفُوراً [فاطر/۴۲] .

۴. سیاسی

۱. درحکومت

اسلامی : تواضع رهبر با مردم

وَ اخْفِضْ جَناحَک لِلْمُومِنینَ [حجر/۸۸] .

طاغوتی : تکبّر

ما أُریکمْ إِلّا ما أَری [غافر/۲۹] .

اسلامی : عزّت دادن :

وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ [آل عمران/۱۵۹] .

طاغوتی : استخفاف

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ [زخرف/۵۴] .

که استخفاف زیربنای استضعاف ، استبداد ، استثمار و استعمار است.

اسلامی : زیر بنا اطاعت اخلاقی :

وَ لَوْ کنْتَ فَظًّا غَلیظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِک [آل عمران/۱۵۹] .

طاغوتی : زیربنا ذلیل و خوار کردن است.

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ [زخرف/۵۴] .

اسلامی : اخلاص :

لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹] .

طاغوتی : منّت :

أَ لَمْ نُرَبِّک فینا وَلیداً [شعراء/۱۸] .

اسلامی : وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیر [قصص/۸۰] .

طاغوتی : یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ [قصص/۷۹] .

اسلامی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَلْبِسُوهُمْ مِمَّا تَلْبَسُونَ وَ أَطْعِمُوهُمْ مِمَّا تَأْكُلُون [الغارات ، ج۱ ، ص۶۵] .

طاغوتی : فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فی زینَتِه [قصص/۷۹] .

اسلامی : هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی [نمل/۴۰] .

طاغوتی : إِنَّما أُوتیتُهُ عَلی عِلْم عِنْدی [قصص/۷۸] .

اسلامی : وَ عِبادُ الرَّحْمنِ الَّذینَ یمْشُونَ عَلَی الْأَرْضِ هَوْناً [فرقان/۶۳] .

طاغوتی : لا تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً [اسراء/۳۷] .

اسلامی : یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکر [لقمان/۱۷] .

طاغوتی : آمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَکم [اعراف/۱۲۳] .

اسلامی : وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .

طاغوتی : أَنّی یکونُ لَهُ الْمُلْک عَلَینا وَ نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْک مِنْهُ وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ [بقره/۲۴۷] .

لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ عَلی رَجُلٍ مِنَ الْقَرْیتَینِ عَظیمٍ [زخرف/۳۱] .

اسلامی : إِذا دُعُوا إِلَى اللّهِ وَ رَسُولِهِ لِيحْكمَ بَينَهُمْ أَنْ يقُولُوا سَمِعْنا وَ أَطَعْنا [نور/۵۱] .
طاغوتی : إِذا ذُكرَ اللّهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذينَ لا يومِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَ إِذا ذُكرَ الَّذينَ مِنْ دُونِهِ إِذا هُمْ يسْتَبْشِرُونَ [زمر/۴۵] .
وَ إِذا قيلَ لَهُمْ تَعالَوْا إِلى ما أَنْزَلَ اللّهُ وَ إِلَى الرَّسُولِ [نساء/۶۱] .
۲. دربرابر مسئولیت ها
اسلامی : اصالت ایمان :
أَ جَعَلْتُمْ سِقايةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ كمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ [توبه/۱۹] .
طاغوتی : اصالت عنوان :
آیه مقابل

۱. مقداد (ره)

۱. اسلام آوردن

از روایات استفاده می شود مقداد سیزدهمین نفری بود که اسلام آورده است. اسلام او بعد از سلمان و قبل از عمار بوده است. [المناقب ، ج۲ ، ص۴.]
پیامبر (ص) اخوت بین مقداد و عمار برقرار نمود. [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۱۰۹.]

۲. مهاجرت از مکه به مدینه

مهاجرت مقداد از مکه :
سال اول هجرت (مقداد و عتبهٔ بن غزوان مسلمان بودند و در مکه ، از موقعیت استفاده نموده همراه لشگر قریش شبانه از مکه بیرون آمدند و در یک فرصت خوب از لشکر قریش جدا شدند و به گروه کسب خبر مسلمانان ملحق شدند. آن‌ها مورد استقبال گروه قرار گرفتند. مقداد به مدینه آمد و پیامبر (ص) به او خوش آمد گفت.

۳. دوستی نزدیک پیامبر واهل بیت (ع)

پیامبر ابوذر ، سلمان و مقداد را خواست و راجع به شرایع اسلام و ولایت و امامت حضرت علی (ع) مطالبی را به آن‌ها فرمود. [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۳۱۵.]
مقداد از رفقای پیامبر اسلام :
رفقاو علی و ابناه و حمزهٔ و جعفر و سلمان و أبوذر و المقداد و عمار و حذیفهٔ و ابن مسعود و بلال و أبوبکر و عمر. [المناقب ، ج۱ ، ص۱۶۱.]
هنگامی که حضرت علی (ع) زره خود را فروخت به ۱۸۰ درهم ، آن را آورد خدمت پیامبر (ص) .حضرت مشتی از آن را برداشت و به مقداد داد و فرمود : با این پول‌ها برای فاطمه (س) جهیزیه تهیه کن :
فانطلق المقداد فاشتری لها رحی و قربهٔ و وسادهٔ من أدم و حصیرا [کشف‌الغمهٔ ، ج۱ ، ص۳۶۸.]
مقداد و زبیر به عنوان شاهد نامشان در وصیت نامه حضرت زهرا (س) آمده است :

روی أن أبا جعفر (ع) : أخرج سفطا أو حقا فأخرج منه كتابا فقرأه و فيه وصية فاطمة (ع) بسم الله الرحمن الرحيم هذا ما أوصت به فاطمة بنت محمد (ص) أوصت بحوائطها السبعة إلى على بن أبى طالب فإن مضى فإلى الحسن فإن مضى فإلى الحسين فإن مضى فإلى الأكابر من ولدى شهد المقداد بن الأسود و الزبير بن العوام و كتب على بن أبى طالب [كشف‌الغمة ، ج۱ ، ص۴۹۹.]

مقداد در شب دفن حضرت زهرا (س) حضور داشته است. [روضه‌الواعظين ، ج۱ ، ص۱۵۰.]

دعوت پيامبر (ص) از مقداد جهت پلو خوری : (قصعة ارز)

به پيامبر ظرف پلويى اهدا گرديد ، از سلمان و مقداد و ابوذر دعوت نمود ، آنها تعارف می‌كردند. پيامبر فرمود :

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : أَكَلْنَا مَعَ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) فَأُوتِينَا بِقَصْعَةٍ مِنْ أَرُزٍّ فَجَعَلْنَا نُعَذِّرُ فَقَالَ (ع) مَا صَنَعْتُمْ شَيئاً إِنَّ أَشَدَّكُمْ حُبّاً لَنَا أَحْسَنُكُمْ أَكلًا عِنْدَنَا قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ فَرَفَعْتُ كشحَةَ الْمَائِدَةِ فَأَكَلْتُ فَقَالَ نَعَمْ الْآنَ وَ أَنْشَأَ يحَدِّثُنَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أُهْدِی إِلَيهِ قَصْعَةُ أَرُزٍّ مِنْ نَاحِيةِ الْأَنْصَارِ فَدَعَا سَلْمَانَ وَ الْمِقْدَادَ وَ أَبَا ذَرٍّ رَضِی اللَّهُ عَنْهُمْ فَجَعَلُوا يعَذِّرُونَ فِی الْأَكلِ فَقَالَ مَا صَنَعْتُمْ شَيئاً أَشَدُّكمْ حُبّاً لَنَا أَحْسَنُكمْ أَكلًا عِنْدَنَا فَجَعَلُوا يأْكلُونَ أَكلًا جيداً ثُمَّ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) رَحِمَهُمُ اللَّهُ وَ رَضِی اللَّهُ عَنْهُمْ وَ صَلَّى عَلَيهِمْ [كافی ، ج۶ ، ص۲۷۸.]

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيها وَ تَرَكوك قائِماً قُلْ ما عِنْدَ اللّهِ خَيرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَ مِنَ التِّجارَةِ وَ اللّهُ خَيرُ الرّازِقِينَ [جمعه–۱۱] إِنَّ دِحْيةَ الْكلْبِی جَاءَ يوْمَ الْجُمُعَةِ مِنَ الشَّامِ بِالْمِيرَةِ عِنْدَ أَحْجَارِ الزَّيتِ ثُمَّ ضَرَبَ بِالطُّبُولِ لِيؤذِنَ النَّاسَ بِقُدُومِهِ فَتَفَرَّقَ النَّاسُ إِلَيهِ إِلَّا عَلِی وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَينُ وَ فَاطِمَةُ (ع) وَ سَلْمَانُ وَ أَبُوذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ وَ صُهَيبٌ وَ تَرَكوا النَّبِی (ص) قَائِماً يخْطُبُ عَلَى الْمِنْبَرِ فَقَالَ النَّبِی (ص) لَقَدْ نَظَرَ اللَّهُ يوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى مَسْجِدِی فَلَوْ لَا الْفِئَةُ الَّذِينَ جَلَسُوا فِی مَسْجِدِی لَانْضَرَمَتِ الْمَدِينَةُ عَلَى أَهْلِهَا نَاراً وَحُصِبُوابِالْحِجَارَةِكقَوْمِ لُوطٍ وَ نَزَلَ فِيهِمْ (آن گاه در حق اينها اين آيه نازل گرديد :) رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيعٌ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِيتاءِ الزَّكاةِ يخافُونَ يوْماً تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصارُ [نور–۳۷] [المناقب ، ج۲ ، ص۱۴۶.]

مردم همگی متفرق شدند مگر علی (ع) و حسن و حسين و فاطمه و سلمان و ابوذر و مقداد و صهيب.

حذيفه می گويد : هنگامی كه جعفر ابن ابی طالب از حبشه مراجعت نمود ، طاقه پارچه بسيار عالی به پيامبر (ص) تقديم نمود و قال النبی (ص) :

عن ربيعة السعدی ، قال : حدثنی حذيفة بن اليمان ، قال لما خرج جعفر بن أبی طالب من أرض الحبشة إلی النبی (صلی الله عليه و آله) قدم جعفر و النبی (عليه السلام) بأرض خيبر ، فأتاه بالفرع من الغالية و القطيفة ، فقال النبی (صلی الله عليه و آله) لأدفعن هذه القطيفة إلی رجل يحب الله و رسوله ، و يحبه الله و رسوله ، فمد أصحاب النبی (صلی الله عليه و آله) أعناقهم إليها ، فقال النبی (صلی الله عليه و آله) أين علی (آنگاه پيامبر (ص) فرمود : علی كجاست؟) فوثب عمار بن ياسر فدعا عليا (عليه السلام) ، فلما جاء قال له النبی (عليه السلام) يا علی ، خذ القطيفة إليک ، فأخذها علی (عليه السلام) و أمهل حتی قدم المدينة ، فانطلق إلی البقيع ، و هو سوق المدينة ، فأمر صائغا ففصل القطيفة سلكا سلكا ، فباع الذهب ، و كان ألف مثقال ، ففرقه علی (عليه السلام) فی فقراء المهاجرين و الأنصار ، ثم رجع إلی منزله ، و لم يترک له من الذهب قليلا و لا كثيرا ، فلقيه النبی (صلی الله عليه و آله) من غد فی نفر من أصحابه فيهم حذيفة و عمار ، فقال يا علی ، إنک أخذت بالأمس ألف مثقال ، فاجعل غدائی اليوم و أصحابی هواء عندک ، و لم يكن علی (عليه السلام) يرجع يومئذ إلی شیء من العروض ذهب أو فضة ، فقال حياء منه و تكرما نعم يا رسول الله ، و فی الرحب و السعة ، ادخل يا نبی الله أنت و من معک. قال فدخل النبی (صلی الله عليه و آله) ثم قال

لنا ادخلوا. قال حذیفة و کنا خمسة نفر ، أنا و عمار و سلمان و أبو ذر و المقداد (رضی الله عنهم) ، فدخلنا و دخل علی علی فاطمة (علیها السلام) یبتغی عندها شیئا من زاد.. [أمالی طوسی ، ص۶۱۴.]
پیامبر (ص) پارچه را به علی (ع) داد. علی (ع) آن را در بازار مدینه به هزار مثقال طلا فروخت و آن را بین فقرا تقسیم نمود و هیچ چیزی همراه خود به خانه نیاورد.
فردا پیامبر به همراه تعدادی از اصحاب به علی (ع) برخورد کرد و فرمود یا علی دیروز هزار مثقال گرفته‌ای پس ناهار (یا صبحانه) امروز من و اصحابم مهمان تو هستیم. حضرت علی (ع) در حالی که هیچ وجهی موجود نداشتند ولی از روی حیا و احترام به پیامبر عرض کرد : بفرمایید یا رسول الله.
ما پنج نفر بودیم : من (حذیفه) ، عمار ، سلمان ، ابوذر و مقداد که به همراه پیامبر وارد خانه فاطمه شدیم.
فوجد فی وسط البیت جفنة (کاسه بزرگی) من ثرید تفور ، و علیها عراق کثیر ، کان رائحتها المسک ، فحملها علی (علیه السلام) حتی وضعها بین یدی النبی (صلی الله علیه و آله) و من حضر معه ، فأکلنا منها حتی تملأنا ، و لا ینقص منها قلیل و لا کثیر ، و قام النبی (علیه السلام) حتی دخل علی فاطمة (علیها السلام) ، از آن خوردیم تا همه سیر شدیم و چیزی از آن کم نشد ، پیامبر برخاست و نزد فاطمه (س) رفت و فرمود : و قال أنی لک هذا الطعام ، یا فاطمة فردت علیه و نحن نسمع قولهما فقالتهُوَ مِنْ عِنْدِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یرْزُقُ مَنْ یشاءُ بِغَیرِ حِسابٍ [آل عمران-۳۷] . فخرج النبی (صلی الله علیه و آله) إلینا مستعبرا ، و هو یقول پس پیامبر بیرون آمد و فرمود : الحمد لله الذی لم یمتنی حتی رأیت لابنتی ما رأی زکریا (علیه السلام) لمریم. کان إذا دخل علیها المحراب وجد عندها رزقا [أمالی طوسی ، ص۶۱۴.]
سلمان فارسی : چند روز بعد از رحلت پیامبر (ص) علی (ع) را در کوچه دیدم. فرمود : چرا به خانه ما نمی‌آئی؟ آن گاه فرمود : سلمان به خانه فاطمه دختر پیامبر بیا.
عن عبد الله بن سلمان الفارسی عن أبیه قال : خرجت من منزلی یوما بعد وفاة رسول الله (ص) بعشرة أیام فلقینی علی بن أبی طالب (ع) ابن عم الرسول (ص) فقال لی یا سلمان جفوتنا بعد رسول الله (ص) فقلت حبیبی أبا الحسن مثلکم لا یجفی غیر أن حزنی علی رسول الله (ص) طال فهو الذی منعنی من زیارتکم فقال (ع) لی یا سلمان ائت منزل فاطمة بنت رسول الله (ص) فإنها إلیک مشتاقة ترید أن تتحفک بتحفة قد أتحفت بها من الجنة قلت لعلی (ع) قد أتحفت فاطمة (ع) بشیء من الجنة بعد وفاة رسول الله (ص) قال نعم بالأمس قال سلمان الفارسی فهرولت إلی منزل فاطمة (ع) بنت محمد (ص) . سلمان می گوید به خانه فاطمه دوان دوان رفتم. فإذا هی جالسة و علیها قطعة عبا إذا خمرت رأسها انجلی ساقها و إذا غطت ساقها انکشف رأسها فلما نظرت إلی اعتجرت ثم قالت یا سلمان جفوتنی بعد وفاة أبی (ص) قلت حبیبتی لم أجفکم قالت فمه اجلس و اعقل ما أقول لک إنی کنت جالسة بالأمس فی هذا المجلس و باب الدار مغلق (دیروز در خانه نشسته بودم ، در بسته بود) و أنا أتفکر فی انقطاع الوحی عنا و انصراف الملائکة عن منزلنا فإذا انفتح الباب (ناگاه در باز شد) من غیر أن یفتحه أحد فدخل علی ثلاث جوار لم یر الراءون بحسنهن و لا کهیئتهن و لا نضارة وجوههن و لا أزکی من ریحهن فلما رأیتهن قمت إلیهن مستنکرة لهن فقلت بأبی أنتن من أهل مکة أم من أهل المدینة فقلن یا بنت محمد لسنا من أهل مکة و لا من أهل المدینة و لا من أهل الأرض جمیعا غیر أننا جوار من الحور العین من دار السلام أرسلنا رب العزة إلیک یا بنت محمد أنا إلیک مشتاقات فقلت للتی أظن أنها أکبر سنا ما اسمک (اسم تو چیست؟) قالت اسمی مقدودة قلت و لم سمیت مقدودة قالت خلقت للمقداد بن الأسود الکندی صاحب رسول الله (ص) فقلت للثانیة ما اسمک قالت ذرة قلت و لم سمیت ذرة و أنت فی عینی نبیلة قالت خلقت لأبی ذر الغفاری صاحب رسول الله (ص) (ذرة برای ابوذر) فقلت للثالثة ما اسمک قالت سلمی قلت و لم سمیت سلمی قالت أنا لسلمان الفارسی

مولى أبيك رسول الله (ص) (سلمى براى سلمان) قالت فاطمة ثم أخرجن لى رطبا أزرق كأمثال الخشكنانج الكبار أبيض من الثلج و أزكى ريحا من المسک الأذفر فقالت لى يا سلمان أفطر عليه عشيتك فإذا كان غدا فجئنى بنواۀ أو قالت عجمه قال سلمان فأخذت الرطب فما مررت بجمع من أصحاب رسول الله (ص) إلا قالوا يا سلمان أ معك مسك قلت نعم فلما كان وقت الإفطار أفطرت عليه فلم أجد له عجما و لا نوى فمضيت إلى بنت رسول الله (ص) فى اليوم الثانى فقلت لها (ع) إنى أفطرت على ما أتحفتنى به فما وجدت له عجما و لاـ نوى قالت يا سلمان و لن يكن له عجم و لا نوى و إنما هو من نخل غرسه الله فى دار السلام أ لا أعلمك بكلام علمنيه أبى محمد (ص) كنت أقوله غدوة و عشية قال سلمان قلت علمنى الكلام يا سيدتى فقالت إن سرك أن لاـ يمسك أذى الحمى ما عشت فى دار الدنيا فواظب عليه ثم قال سلمان علمينى هذا الحرز قالت بسم الله الرحمن الرحيم بسم الله النور بسم الله نور النور بسم الله نور على نور بسم الله الذى هو مدبر الأمور بسم الله الذى خلق النور من النور الحمد لله الذى خلق النور من النور و أنزل النور على الطور فى كتاب مسطور فى رق منشور بقدر مقدور على نبى محبور الحمد لله الذى هو بالعز مذكور و بالفخر مشهور و على السراء و الضراء مشكور و صلى الله على سيدنا محمد و آله الطاهرين قال سلمان فتعلمتهن فو الله و لقد علمتهن أكثر من ألف نفس من أهل المدينة و مكة ممن بهم علل الحمى فكل برىء من مرضه بإذن الله تعالى [مهج‌الدعوات ، ص۵.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فو الله ما وفى بها (يعنى به آيه شريفه) قُلْ لا أَسْئَلُكُمْ عَلَيهِ أَجراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبى [شورى/۲۳] إلا سبعة نفر سلمان و أبو ذر و عمار و المقداد و جابر بن عبد الله و مولى لرسول الله (ص) يقال له شبيب و زيد بن أرقم [إختصاص مفيد ، ص۶۳.]

پيامبر (ص) : خداوند مرا به دوستى چهار نفر مامور ساخت :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الله عز و جل أمرنى بحب أربعة من أصحابى و أخبرنى أنه يحبهم قلنا يا رسول الله فمن هم فكلنا نحب أن نكون منهم فقال ألا إن عليا منهم ثم سكت ثم قال ألا إن عليا منهم و أبوذر و سلمان الفارسى و المقداد بن الأسود الكندى [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵۴.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الجنة تشتاق إليك و إلى عمار و إلى سلمان و أبى ذر و المقداد [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۰۳.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : (جبرئيل از طرف خدا مى گويد :) يا محمد سلمان و المقداد أخوان متصافيان فى ودادك و وداد على أخيك و وصيك و صفيك (همانند ميكائيل) و هما فى أصحابك كجبرئيل و ميكائيل فى الملائكة عدوان لمن أبغض أحدهما وليان لمن والى محمدا و عليا عدوان لمن عادى محمدا و عليا و أولياءهما (آثار دوست داشتن مقداد :) و لو أحب أهل الأرض سلمان و المقداد كما تحبهما ملائكة السماوات و الحجب و الكرسى و العرش لمحض ودادهما لمحمد و على و موالاتهما لأوليائهما و معاداتهما لأعدائهما لما عذب الله أحدا منهم بعذاب البتة [إحتجاج طبرسى ، ج۱ ، ص۴۵.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حذيفة بن اليمان من أصفياء الرحمن و أبصركم بالحلال و الحرام و عمار بن ياسر من السابقين و المقداد بن الأسود من المجتهدين و لكل شىء فارس و فارس القرآن عبد الله بن العباس [روضه‌الواعظين ، ج۲ ، ص۲۸۶.]

۴. دررکاب رسول الله (ص)

پيامبر (ص) ، على (ع) و چند نفر ديگر را براى دستگيرى زن جاسوسى كه حامل نامه‌اى براى كفار قريش بود فرستاد. در مابين آنها عمار و زبيرو مقداد حضور داشتند. [بحارالأنوار ، ج۲۱ ، ص۱۳۶.]

من كان يضرب أعناق الكفار بين يديه على و الزبير و محمد بن مسلمة و عاصم بن الأفلح و المقداد [المناقب ، ج۱ ، ص۱۶۲.

]

عن ابن عباس : فی قولهتعالی إِنَّ اللّهَ يحِبُّ الَّذِينَ يقاتِلُونَ فِی سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيانٌ مَرْصُوصٌ [صف ، ۴] (أنه قيل له) من هؤلاء قال حمزة أسد الله و أسد رسوله ، و علی بن أبی طالب و عبيدة بن الحارث و المقداد بن الأسود [شواهدالتنزيل ، ج۲ ، ص۳۳۷.]

در شأن علی بن ابی طالب ، حمزه ، عبيدة بن الحارث و مقداد بن الاسود.

غزوه احد :

۱ ـ معاونت سواره نظام :

و امر (رسول الله (ص)) الزبير علی الخيل و معه المقداد [كامل ، ج۲ ، ص۱۵۲.]

۲ ـ و اقبل خالد فلقيها الزبير و المقداد فهزما المشركين [كامل ، ج۲ ، ص۱۵۲.]

۳ ـ ثابتين روز احد به روايتی ۶ نفر بودند كه يكی از آن‌ها مقداد بوده است :

قال شيخنا أبو جعفر رحمه الله : أما ثباته يوم أحد فأكثر المورخين و أرباب السير ينكرونه و جمهورهم يروی أنه لم يبق مع النبی (ص) إلا علی و طلحة و الزبير و أبو دجانة و قد روی عن ابن عباس أنه قال و لهم خامس و هو عبد الله بن مسعود و منهم من أثبت سادسا و هو المقداد بن عمرو [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۱۳ ، ص۲۹۲.]

مقداد در جنگ احد از تير اندازان بود :

قال الواقدی : كان الرماة المذكورون من أصحاب رسول الله (ص) جماعة منهم سعد بن أبی وقاص و أبو طلحة و عاصم بن ثابت و السائب بن عثمان بن مظعون و المقداد بن عمرو و زيد بن حارثة و حاطب بن أبی بلتعة و عتبة بن غزوان و خراش بن الصمة و قطبة بن عامر بن حديدة و بشر بن البراء بن معرور و أبو نائلة ملكان بن سلامة و قتادة بن النعمان [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحديد ، ج۱۴ ، ص۲۵۰]

غزوه بدر :

مقداد تنها سواره نظام :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لقد حضرنا بدرا و ما فينا فارس غير المقداد بن الأسود و لقد رأيتنا ليلة بدر و ما فينا إلا من نام غير رسول الله (ص) فإنه كان منتصبا فی أصل شجرة يصلی و يدعوا حتی الصباح [إرشاد مفيد ، ج۱ ، ص۷۳.]

مقداد در جنگ بدر ، نضر بن حارث كه از سر سخت‌ترين تكذيب كنندگان پيامبر (ص) بود را اسير نمود. [كامل ، ج۲ ، ص۷۳.]

در هنگام فتح مكه پرچم گروه هزار نفره بنی سليم در دست مقداد بود. [بحارالأنوار ، ج۲۱ ، ص۱۰۷.]

طبری از عبد الله بن مسعود نقل می‌كند كه من در روز بدر ، موقعيت مقداد را آرزو می‌كردم ، زيرا او موقعی شروع به سخن كرد و گفت (ما هرگز مانند قوم بنی اسرائيل...) كه چهره پيامبر از غضب و خشم برافروخته بود و مقداد در اين حالت اين سخن را گفت و موجبات انبساط و سرور پيامبر را فراهم آورد.

من آرزو می‌كردم كه ای كاش اين موقعيت نصيب من می‌گشت. [فروغ ابديت ، ج۱ ، ص۴۹۴.]

سريه ابواء : به فرماندهی سعد بن ابی وقاص و پرچم در دست مقداد (سال اول هجرت) [كامل ، ج۲ ، ص۱۱۱.]

غزوه بدر : سخنرانی مقداد :

ثم قام المقداد بن عمرو فقال يا رسول الله لأمر الله فنحن معک و الله لا نقول لک كما قالت بنو إسرائيل لنبيهافَاذْهَبْ أَنْتَ وَ

رَبُّک فَقاتِلا إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده-۲۴] و لکن اذهب أنت و ربک فقاتلا إنا معکم مقاتلون و الذی بعثک بالحق لو سرت بنا إلی برک الغماد (شهری در دور دست در حبشه) لسرنا.شرح [نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۴ ، ص۱۱۰.]
لجادلنا معک من دونه حتی تبلغه [کامل ، ج۲ ، ص۱۲۰.]
پیامبر در حق او دعا کرد.

۵. یاری ولایت

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثُمَّ أَخَذْتُ بِیدِ فَاطِمَةَ وَ ابْنَی الْحَسَنِ وَ الْحُسَینِ (ع) ثُمَّ دُرْتُ عَلَی أَهْلِ بَدْرٍ وَ أَهْلِ السَّابِقَةِ فَنَاشَدْتُهُمْ حَقِّی وَ دَعَوْتُهُمْ إِلَی نُصْرَتِی فَمَا أَجَابَنِی مِنْهُمْ إِلَّا أَرْبَعَةُ رَهْطٍ سَلْمَانُ وَ عَمَّارٌ وَ الْمِقْدَادُ وَ أَبُوذَرٍّ [إحتجاج طبرسی ، ج۱ ، ص۱۹۰.]
زید بن وهب : کسانی که مخالف خلافت ابوبکر بودند ، ۱۲ نفر از مهاجرین و انصار بودند :
عن زید بن وهب قال : کان الذین أنکروا علی أبی بکر جلوسه فی الخلافة و تقدمه علی علی بن أبی طالب (ع) اثنی عشر رجلا من المهاجرین و الأنصار و کان من المهاجرین خالد بن سعید بن العاص و المقداد بن الأسود و أبی بن کعب و عمار بن یاسر و أبوذر الغفاری و سلمان الفارسی و عبد الله بن مسعود و بریدة الأسلمی و کان من الأنصار خزیمة بن ثابت ذو الشهادتین و سهل بن حنیف و أبو أیوب الأنصاری و أبو الهیثم بن التیهان و غیرهم فلما صعد المنبر تشاوروا بینهم فی أمره فقال بعضهم هلا نأتیه فننزله عن منبر رسول الله (ص) و قال آخرون إن فعلتم ذلک أعنتم علی أنفسکم و قال الله عز و جلوَ لا- تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ [بقره-۱۹۵] و لکن امضوا بنا إلی علی بن أبی طالب (ع) نستشیره و نستطلع أمره [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۶۱.]
هنگامی که ابوبکر روی منبر رفت اینها گفتند : که برخیزید برویم و او را از روی منبر رسول خدا پایین آوریم. برخی دیگر مخالفت کردند و گفتند برویم نزد حضرت علی (ع) و با او مشورت کنیم که حضرت موقعیت را برای آن‌ها توضیح داد و چنین کاری را با توجه به شرایط موجود صلاح ندانست.
چون مردم با ابوبکر بیعت کردند علی (ع) ، زبیر و مقداد وارد خانه فاطمه (س) شدند و ابا داشتند از اینکه خارج شوند. آن گاه عمر ابن خطاب گفت :
مروان بن عثمان قال : لما بایع الناس أبا بکر دخل علی (ع) و الزبیر و المقداد بیت فاطمة (ع) و أبوا أن یخرجوا فقال عمر بن الخطاب أضرموا علیهم البیت نارا [أمالی مفید ، ص۴۹.]
پس از جریان سقیفه هنگامی که ابوبکر به عمر و خالد بن ولید دستور داد تا به خانه علی (ع) بروند ، جمع زیادی در خانه علی (ع) جمع شده بودند یکی از آن‌ها مقداد بود [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۲۹۷.]
هنگامی که خالد برای کشتن علی (ع) شمشیر کشید ، کسانی که به یاری علی (ع) شتافتند مقداد ، سلمان ، ابوذر ، عمار ، بریده اسلمی بودند. آن‌گاه علی (ع) از خانه خارج شد و این افراد که همراه او بودند می‌گفتند چه زود به رسول خدا (ص) خیانت کردید و کینه‌های نهفته در سینه هایتان را آشکار نمودید. [بحار ، ج۲۸ ، ص۲۹۷.]
در جریان انتخاب ابوبکر ، مقداد ، ابوذر ، سلمان ، عمار ، عبادة بن صامت ، حذیفة و زبیر که در صدد احقاق حق علی بر آمده بودند ، در مسجد با آن‌ها سخن می‌گفتند و چاره جویی می کردند. آن گاه به در خانه ابن ابی کعب رسیدند ، درب خانه را زدند و مقداد از پشت در با او سخن گفت ، او در را باز نکرد. [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۲۸۹.]
سپس مقداد بر خاست و گفت :
ثم قام المقداد بن الأسود و قال ارجع یا أبا بکر عن ظلمک و تب إلی ربک و ألزم بیتک و ابک علی خطیئتک و سلم الأمر

لصاحبه الذی هو أولی به منک [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۱۹۶.]

هنگامی که علی (ع) در مسجد با ابوبکر سخن می گفت ، ابوذر ، مقداد و عمار گفتند : ما را چه امری فرمائی به خدا قسم اگر دستور دهید می‌جنگیم تا کشته شویم. [بحارالأنوار ، ج۲۸ ، ص۳۰۱.]

امام باقر (ع) : مهاجرین و انصار آمدند پیش علی (ع) بعد از واقعه سقیفه و گفتند دست را بده تا با تو بیعت کنیم.

علی (ع) فرمود : چنان چه راست می گوئید فردا صبح با سرهای تراشیده بیرون آئید.

فردا صبح فقط چهار نفر علی (ع) ، سلمان ، مقداد و ابوذر با سرهای تراشیده خارج شدند :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : جَاءَ الْمُهَاجِرُونَ وَ الْأَنْصَارُ وَ غَيْرُهُمْ بَعْدَ ذَلِک إِلَى عَلِی (ع) فَقَالُوا لَهُ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ وَ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَحَقُّ النَّاسِ وَ أَوْلَاهُمْ بِالنَّبِی (ص) هَلُمَّ يدَک نُبَايعْک فَوَ اللَّهِ لَنَمُوتَنَّ قُدَّامَک فَقَالَ عَلِی (ع) إِنْ كنْتُمْ صَادِقِينَ فَاغْدُوا عَلَى غَداً مُحَلِّقِينَ فَحَلَقَ عَلِی (ع) وَ حَلَقَ سَلْمَانُ وَ حَلَقَ مِقْدَادُ وَ حَلَقَ أَبُو ذَرٍّ وَ لَمْ يحْلِقْ غَيْرُهُمْ ثُمَّ انْصَرَفُوا فَجَاءُوا مَرَّةً أُخْرَى بَعْدَ ذَلِک فَقَالُوا لَهُ أَنْتَ وَ اللَّهِ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ وَ أَنْتَ أَحَقُّ النَّاسِ وَ أَوْلَاهُمْ بِالنَّبِی (ص) هَلُمَّ يدَک نُبَايعْک وَ حَلَفُوا فَقَالَ إِنْ كنْتُمْ صَادِقِينَ فَاغْدُوا عَلَى مُحَلِّقِينَ فَمَا حَلَقَ إِلَّا هَولَاءِ الثَّلَاثَةُ قُلْتُ فَمَا كانَ مِنْهُمْ عَمَّارٌ قَالَ لَا قُلْتُ فَعَمَّارٌ مِنْ أَهْلِ النَّارِ فَقَالَ إِنَّ عَمَّاراً قَدْ قَاتَلَ مَعَ عَلِی ع [رجال‌الکشی ، ص۸.]

از وصیت حضرت زهرا (س) : احدی بر جنازه‌ام حاضر نشود مگر ام سلمهٔ ، ام ایمن ، سلمان ، ابوذر ، مقداد ، عمار ، حذیفه و اینها.

کسانی بودند که در مراسم غسل و دفن حضرت فاطمه (س) حضور داشتند.

صبح هنگامی که ابوبکر و عمر می‌خواستند نماز بر فاطمه بگذارند ، مقداد جواب داد :

قَدْ دَفَنَّا فَاطِمَةَ الْبَارِحَةَ [کتاب‌سلیم‌بن‌قیس ، ص۸۷۱.]

در یکی از مجالس ، ابوبکر ، از حضرت علی (ع) در آشکار نمودن اخبار پنهان معجزه ای در خواست کرد.

مقداد گفت : چه شده است اقوامی را که خداوند راه هدایت را در مابین آن‌ها قرار داده است آن را رها نموده و راه گمراهی را انتخاب نموده‌اند.

وَ مَا مِنْ قَوْمٍ إِلَّا وَ تَبَينَ لَهُمْ فِيهِ دَلَائِلُ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ [الخرائج‌والجرائح ، ج۲ ، ص۵۹۲.]

مردی از اهل کوفه در زمان خلافت عمر به مدینه آمد با سلمان و ابوذر و مقداد برخورد نمود و از آن‌ها راهنمائی خواست. آن‌ها او را به کتاب خدا و به پیروی از حضرت علی (ع) فراخواندند ، و احادیثی از حضرت پیامبر (ص) در شأن حضرت علی (ع) برای او خواندند. [بحارالأنوار ، ج۳۸ ، ص۳۰.]

سلمان فارسی : در زمان خلافت عمر بقیع لرزید. عمر حضرت علی را طلبید.

حضرت ۱۰۰ نفر از اصحاب پیامبر که در بدر حاضر بودند را خواست و از ما بین آن‌ها ده نفر را انتخاب نمود و آن‌ها را پشت سر خود قرار داد و ۹۰ نفر را پشت سر آن‌ها.

(و همه مردم از مدینه خارج شدند.) آن گاه حضرت ابی ذر ، سلمان ، مقداد ، و عمار را خواست و فرمود : در جلو من حرکت کنید. آن گاه حضرت وارد بقیع شد و با زمین آن سخن گفت... تا زمین آن از حرکت باز ایستاد. [بحارالأنوار ، ج۴۸ ، ص۲۹۸.]

عبد الرحمن بن عوف از اعضای شورا در مسجد در مورد تعیین خلیفه با مردم مشورت کرد. عمار گفت : اگر می‌خواهی اختلافی بین مسلمین به وجود نیاید با علی (ع) بیعت کن. آن گاه مقداد گفت : قبول کن سخن عمار را.

فأقبـل المقـداد بن عمرو و النـاس مجتمعون فقـال أيها الناس اسـمعوا ما أقول أنا المقـداد بن عمرو إنكم إن بايعتم عليا سـمعنا و أطعنـا و إن بـايعتم عثمـان سـمعنا و عصـينا (و چنانچه با عثمان بيعت كنى ما نخواهيم پـذيرفت.) فقام عبـد الله بن أبى ربيعـة بن المغيرة المخزومى فنادى أيها الناس إنكم إن بايعتم عثمان سـمعنا و أطعنا و إن بايعتم عليا سمعنا و عصينا فقال له المقداد يا عدو الله و عـدو رسوله و عدو كتابه و متى كان مثلك يسـمع له الصالحون فقال له عبد الله يا ابن الحليف العسـيف و متى كان مثلك يجترئ على الدخول فى أمر قريش. [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج۹ ، ص۵۱.]

درگيرى لفظى در همان مجلس با عبد الله بن ابى ربيعه :

بحث بـا عبـد الرحمن بن عـوف (روز بعـد از انتخـاب عثمـان) و حركـت مقـداد به سـوى خـانه على (ع) و در خـواست قيـام از حضرت على (ع) :

لقـد تكلم المقـداد فى ذلك اليوم بكلام طويل يفند فيه ما فعلوه من بيعة عثمان و عدولهم بالأمر عن أمير المونين إلى أن قال له عبـد الرحمن يا مقداد اتق الله فإنى خائف عليك الفتنة ثم إن المقداد قام فأتى عليا فقال أ تقاتل فنقاتل معك [شـرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج۱۲ ، ص۲۶۵.]

و روى أحمـد بن عبـد العزيز الجوهرى : فى كتاب أخبار السـقيفة عن محمد بن قيس الأسدى عن المعروف بن سويد قال كنت بالمدينـة أيام بويع عثمان فرأيت رجلا فى المسـجد جالسا و هو يصـفق بإحدى يديه على الأخرى و الناس حوله و يقول وا عجبا من قريش و استئثـارهم بهـذا الأـمر على أهل هـذا البيت معـدن الفضل و نجوم الأرض و نور البلاد و الله إن فيهم لرجلا ما رأيت رجلاـ بعـد رسول الله (ص) أولى منه بـالحق و لا أقضـى بالعـدل و لا آمر بالمعروف و لا أنهى عن المنكر فسألت عنه فقيل هـذا المقداد [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابى‌الحديد ، ج۹ ، ص۲۱.]

پس از بيعت با عثمان ، ديـدم مردى را كه در مسـجد نشسـته و دست روى دست مى‌زند و مردم اطرافش جمعند ، در حالى كه مى‌گويد : واى بر قريش وانتخابشان و نحوه برخورد آن‌ها با اهل بيت كه معدن فضل و ستارگان زمينند و نور بلاد.

به خدا قسم در مابين اين اهل بيت مردى است كه بعد از پيامبر كسـى را سـزاوارتر به خلافت و عادلتر و آمر به معروف و ناهى از منكرتر از او نديده‌ام.

پرسيدم اين مرد كيست؟ گفتند : مقداد.

در مراسم حج ابوذر پس از معرفى خود با صـداى بلند احاديثى از پيامبر (ص) در مورد اهل بيت نقل كرد. پس از بازگشت به مدينه عثمان از او مؤاخذه نمود.

ابوذر پاسخ داد كه عهد و پيمان پيامبر امر او بود.

عثمان گفت چه كسى شهادت مى‌دهد؟

على (ع) و مقداد برخاستند و شهادت دادند. [إحتجاج طبرسى ، ج۱ ، ص۱۵۵.]

۶. بيعت مقداد

سلمان نحوه اخذ بيعت از على (ع) و يارانش را شرح مى‌دهد :

فبايعت مكرها ثم بايع أبو ذر و المقداد مكرهين [إحتجاج طبرسى ، ج۱ ، ص۸۴.]

۷. حضور درغديرخم

در غدیر خم پیامبر (ص) مقداد ، سلمان ، ابوذر و عمار را خواست و آن‌ها را امر فرمود :

دعا المقداد و سلمان و أبا ذر و عمار فأمرهم أن يعمدوا إلى أصل شجرتين فنقبوا [فنقموا] ما تحتهما فكسحوه و أمرهم أن يضعوا الحجارة بعضها على بعض كقامة رسول الله (ص) و أمرت [أمروا] بثوب فطرح عليه ثم صعد النبى (ص) المنبر [إقبال‌الأعمال ، ص۴۵۶.]

۸. ایمان مقداد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الولاية للمؤمنين الذين لم يغيروا و لم يبدلوا بعد نبيهم (ص) واجبة مثل سلمان الفارسى و أبى ذر الغفارى و المقداد بن الأسود الكندى و عمار بن ياسر و جابر بن عبد الله الأنصارى و حذيفة بن اليمان [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۰۷]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ عُثْمَانَ قَالَ لِلْمِقْدَادِ أَمَا وَ اللَّهِ لَتَنْتَهِيَنَّ أَوْ لَأَرُدَّنَّك إِلَى رَبِّك الْأَوَّلِ قَالَ فَلَمَّا حَضَرَتِ الْمِقْدَادَ الْوَفَاةُ قَالَ لِعَمَّارٍ أَبْلِغْ عُثْمَانَ عَنِّي أَنِّي قَدْ رُدِدْتُ إِلَى رَبِّيَ الْأَوَّلِ [كافى ، ج۸ ، ص۳۳۱.]

وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِينَ وَ الْأَنْصارِ [توبه-۱۰۰] و هم النقباء أبو ذر و المقداد و سلمان و عمار و من آمن و صدق و ثبت على ولاية أمير المؤمنين (ع) [تفسيرالقمى ، ج۱ ، ص۳۰۲.]

مالك بن أنس عن سمى عن أبى صالح : فى قولهوَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِك مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيهِمْ مِنَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَداءِ [نساء-۶۹] قال الشُّهَداءِ يعنى عليا و جعفرا و حمزة و الحسن و الحسين هؤلاء سادات الشهداء وَ الصّالِحِينَ يعنى سلمان و أباذر و المقداد و عمارا و بلالا و خبابا [المناقب ، ج۳ ، ص۸۷.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لسلمان : يا سلمان! لو عرض علمك على المقداد لكفر يا مقداد لو عرض صبرك على سلمان لكفر [إختصاص مفيد ، ص۱۱.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إنما منزلة المقداد بن الأسود فى هذه الأمة كمنزلة ألف فى القرآن لا يلزق بها شىء [إختصاص مفيد ، ص۱۰.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِي قَوْلِهِ تَعَالَيأَمَّنْ يمْشِي سَوِيا عَلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [ملك-۲۲] سلمان و المقداد و عمار و أصحابه [المناقب ، ج۳ ، ص۷۳.]

گروهی آمدند و از امام رضا (ع) اجازه ملاقات خواستند و گفتند ما از شیعیان علی (ع) هستیم. چند روزی اجازه نداد. آن گاه وقتی که داخل شدند ، امام فرمود :

ويحكم إنما شيعته الحسن و الحسين (ع) و سلمان و أبى ذر و المقداد و عمار و محمد بن أبى بكر ، الذين لم يخالفوا شيئا من أوامره ، و لم يرتكبوا شيئا من [فنون] زواجره [تفسيرالإمام‌العسكرى ، ص۳۱۲.]

پیامبر (ص) : خداوند مرا به دوستی چهار نفر مامور ساخت :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إن الله عز و جل أمرنى بحب أربعة من أصحابى و أخبرنى أنه يحبهم قلنا يا رسول الله فمن هم فكلنا نحب أن نكون منهم فقال ألا إن عليا منهم ثم سكت ثم قال ألا إن عليا منهم و أبوذر و سلمان الفارسى و المقداد بن الأسود الكندى [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵۴.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الجنة تشتاق إليك و إلى عمار و إلى سلمان و أبى ذر و المقداد [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۰۳.]

از امام صادق (ع) راجع به آیهإِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ كانَتْ لَهُمْ جَنّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلاً [کهف-۱۰۷] سوال شد ، فرمود :

در مورد ابی ذر ، مقداد ، سلمان و عمار نازل شده است :

هذه نزلت فی أبی ذر و المقداد و سلمان الفارسی و عمار بن یاسر [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۴۶.]

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : فِی قَوْلِهِ تَعَالَیوَ هُدُوا إِلَی الطَّیبِ مِنَ الْقَوْلِ وَ هُدُوا إِلی صِراطِ الْحَمِیدِ [حج-۲۴] قَالَ ذَاکَ حَمْزَةُ وَ جَعْفَرٌ وَ عُبَیدَةُ وَ سَلْمَانُ وَ أَبُو ذَرٍّ وَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ عَمَّارٌ هُدُوا إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) [کافی ، ج۱ ، ص۴۲۶.]

لَهُمْ دَرَجاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ کَرِیمٌ [انفال-۴] فإنها نزلت فی أمیر المؤمنین (ع) و أبی ذر و سلمان و المقداد [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۲۵۵.]

رُوِی عَنِ الصَّادِقِ (ع) فِی قَوْلِهکفَّرَ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [محمد-۲] قَالَ نَزَلَتْ فِی أَبِی ذَرٍّ وَ سَلْمَانَ وَ عَمَّارٍ وَ الْمِقْدَادِ لَمْ ینْقُضُوا الْعَهْد [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص۵۰.]

رُوِیَ عَنِ الصَّادِقِ (ع) فِی قَوْلِهِوَ آمَنُوا بِما نُزِّلَ [محمد-۲] قَالَ بِمَا نُزِّلَ عَلَی مُحَمَّدٍ فِی عَلِی هَکَذَا نَزَلَتْکفَّرَ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [محمد-۲] قَالَ نَزَلَتْ فِی أَبِی ذَرٍّ وَ سَلْمَانَ وَ عَمَّارٍ وَ الْمِقْدَادِ لَمْ ینْقُضُوا الْعَهْد [بحارالأنوار ، ج۶۴ ، ص۵۰.]

امام صادق (ع) : در روز قیامت تعدادی از برگزیدگان شیعه چون سلمان و مقداد را می‌فرستیم ، آن‌ها ، برخی از شیعیان بازمانده را همانند پرندگان شکاری گرفته و به بهشت می‌آورند. [تفسیرالإمامالعسکری ، ص۲۴۲.]

عن محمد بن بشیر ، عمن حدثه ، قال : ما بقی أحد إلا و قد جال جولة إلا المقداد بن الأسود فإن قلبه کان مثل زبر الحدید [رجالالکشی ، ص۱۰.]

مقداد از سه نفری که هیچ خللی در ایمانشان پیدا نشد :

مُوسَی بْنُ بَکرٍ عَنِ الْمُفَضَّلِ قَالَ عَرَضْتُ عَلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) أَصْحَابَ الرِّدَّةِ فَکلُّ مَا سَمَّیتُ إِنْسَاناً قَالَ اعْزُبْ حَتَّی قُلْتُ حُذَیفَةَ قَالَ اعْزُبْ قُلْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ قَالَ اعْزُبْ ثُمَّ قَالَ إِنْ کنْتَ إِنَّمَا تُرِیدُ الَّذِینَ لَمْ یدْخُلْهُمْ شَیءٌ فَعَلَیک بِهَؤُلَاءِ الثَّلَاثَةِ أَبُو ذَرٍّ وَ سَلْمَانُ وَ الْمِقْدَادُ [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۱۱۳.]

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کانَ النَّاسُ أَهْلَ رِدَّةٍ بَعْدَ النَّبِی (ص) إِلَّا ثَلَاثَةً فَقُلْتُ وَ مَنِ الثَّلَاثَةُ فَقَالَ الْمِقْدَادُ بْنُ الْأَسْوَدِ وَ أَبُو ذَرٍّ الْغِفَارِی وَ سَلْمَانُ الْفَارِسِی رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَکاتُهُ عَلَیهِمْ ثُمَّ عَرَفَ أُنَاسٌ بَعْدَ یسِیرٍ وَ قَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِینَ دَارَتْ عَلَیهِمُ الرَّحَی وَ أَبَوْا أَنْ یبَایعُوا حَتَّی جَاءُوا بِأَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) مُکرَهاً فَبَایعَ وَ ذَلِک قَوْلُ اللَّهِ تَعَالَیوَ ما مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَ فَإِنْ ماتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلی أَعْقابِکمْ وَ مَنْ ینْقَلِبْ عَلی عَقِبَیهِ فَلَنْ یضُرَّ اللَّهَ شَیئاً وَ سَیجْزِی اللَّهُ الشَّاکرِینَ [آل عمران-۱۴۴] [کافی ، ج۸ ، ص۲۴۵.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الإیمان عشر درجات فالمقداد فی الثامنة و أبو ذر فی التاسعة و سلمان فی العاشرة [روضه‌الواعظین ، ج۲ ، ص۲۸۰.]

قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إذا کان یوم القیامة نادی مناد أین حواری محمد بن عبد الله رسول الله (ص) الذین لم ینقضوا العهد و مضوا علیه فیقوم سلمان و المقداد و أبو ذر [إختصاص مفید ، ص۶۱.]

۱۵ نفر از قوم حضرت موسی ، ۷ نفر از اصحاب کهف :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یخْرُجُ مَعَ الْقَائِمِ (ع) مِنْ ظَهْرِ الْکوفَةِ سَبْعَةٌ وَ عِشْرُونَ رَجُلًا خَمْسَةَ عَشَرَ مِنْ قَوْمِ مُوسَی (ع) الَّذِینَ کانُوا یهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یعْدِلُونَ وَ سَبْعَةٌ مِنْ أَهْلِ الْکهْفِ وَ یوشَعُ بْنُ نُونٍ وَ سَلْمَانُ وَ أَبُو دُجَانَةَ الْأَنْصَارِی وَ الْمِقْدَادُ وَ مَالِک الْأَشْتَرُ فَیکونُونَ بَینَ یدَیهِ أَنْصَاراً وَ حُکاماً [إرشاد مفید ، ج۲ ، ص۳۸۶.]

۹. نماز بر پیامبراکرم (ص)

سلمان : هنگامی که امیر مؤمنان (ع) از غسل و تکفین پیامبر فارغ گشت ، مرا و اباذر و مقداد و فاطمه و حسن و حسین را جهت گذاردن نماز بر پیکر پیامبر به داخل حجره فراخواند. علی (ع) در پیش ایستاد و ما پشت سر حضرت :
فلما توفی رسول الله (ص) اشتغلت بدفنه و الفراغ من شأنه ثم آلیت یمینا أنی لا أرتدی إلا للصلاة حتی أجمع القرآن ففعلت ثم أخذته و جئت به فأعرضته علیهم قالوا لا حاجة لنا به ثم أخذت بید فاطمة و ابنی الحسن و الحسین ثم درت علی أهل بدر و أهل السابقة فأنشدتهم حقی و دعوتهم إلی نصرتی فما أجابنی منهم إلا أربعة رهط سلمان و عمار و المقداد و أبو ذر [إحتجاج طبرسی ، ج ۱ ، ص ۱۹۰.]
در مراسم دفن و کفن رسول الله (ص) سلمان ، ابوذر ، مقداد ، عمار ، حذیفه شرکت داشتند. [بحار ، ج ۳۷ ، ص ۱۳۱.]

۱۰. شجاعت مقداد

هنگامی که خبر به دار آویخته شدن خبیب به پیامبر رسید ، به یارانش فرمود : کدام یک از شما خبیب را از بالای دار فرود می‌آورد؟ زبیر گفت : یا رسول الله من و دوستم مقداد. آنگاه آن‌ها شب راه می‌رفتند و روز پنهان می‌شدند تا در وادی تمعیم ، شبانه بدن مطهر خبیب را در حالی که بوی مشک می‌داد بعد از چهل روز از بالای درخت فرود آورده در حالی که اطراف درخت چهل نفر از مشرکین که نگهبان بودند در خواب و مستی بودند. [بحارالأنوار ، ج ۲۰ ، ص ۱۵۳.]

۱۱. تعلیم وتربیت قرآن

مردم حمص قرآن را از مقداد فرا گرفتند. [کامل ، ج ۳ ، ص ۱۱۱.]

۱۲. فقر مقداد

۱ ـ مقداد به حضرت علی (ع) رسید ، عرض کرد : مدتی است غذا نخورده‌ام ، پس امیر المؤمنین زره خود را فروخت و وضع او را تأمین کرد :
فِی حَدِیثِ ابْنِ عَبَّاسٍ : أَنَّ الْمِقْدَادَ قَالَ لَهُ أَنَا مُنْذُ ثَلَاثَةِ أَیامِ مَا طَعِمْتُ شَیئاً فَخَرَجَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) وَ بَاعَ دِرْعَهُ بِخَمْسِمِائَةٍ وَ دَفَعَ إِلَیهِ بَعْضَهَا [بحارالأنوار ، ج ۴۱ ، ص ۳۱.]

۱۳. اعتبار بین مردم

عمر هنگام مرگ وصیت به شورا نمود ، و مقداد را مأمور گردهمائی اعضاء شورا کرد. مقداد پس از دفن عمر اعضای شورا را گرد هم آورد. [کامل ، ج ۳ ، ص ۶۷.]

۱۴. توجه به مسائل مهم اجتماع

مقداد از کسانی بود که نامه به عثمان نوشتند و او را از اعمال و کردارش بر حذر داشتند.
و روی آخرون : أن المقداد و عمارا و طلحة و الزبیر و عدة من أصحاب رسول الله (ص) کتبوا کتابا عددوا فیه أحداث عثمان و

خوفوه به و أعلموه أنهم مواثبوه إن لم يقلع فأخذ عمار الكتاب فأتاه به فقرأ منه صدرا [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۳ ، ص۵۰.]

مقداد هنگام تبعید ابوذر حاضر بوده است.

افراد دیگر علی (ع) ، حذیفه ، عمار ، عبد الله بن مسعود :

عن مالك بن ضمرة الروسی قال : لما سیر أبوذر رحمه الله اجتمع هو و علی بن أبی طالب (ع) و المقداد بن الأسود و عمار بن یاسر و حذیفة بن الیمان و عبد الله بن مسعود ۰۰۰۰ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۵۷.]

۱۵. ازدواج مقداد

جبرئیل نازل شد و سلام خدا را رساند و مطالبی در مورد ضرورت ازدواج دوشیزگان نقل نمود. پیامبر بلافاصله به منبر تشریف بردند :

ثُمَّ لَمْ ینْزِلْ حَتَّی زَوَّجَ ضُبَاعَةَ بِنْتَ الزُّبَیرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ الْمِقْدَادَ بْنَ الْأَسْوَدِ الْكِنْدِی [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۵۷۸.]

آنگاه پیامبر فرمود :

إِنَّمَا زَوَّجْتُهَا الْمِقْدَادَ لِیتَوَاضَعَ فِی النِّكَاحِ وَ لْیتَأَسَّوْا بِرَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ لْیعْلَمُوا أَنَّ أَكرَمَكمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكمْ [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۲۶۵.]

۱۶. فوت مقداد

مقداد در سال ۳۳ هجری فوت کرد. [کامل ، ج۳، ص۱۱۱.]

هنگام فوت ۷۰ سال عمر داشت.ا [لغدیر ، ج۱ ، ص۵۹.]

در جرف مدینه فوت کرد. بدن او را به مدینه منتقل نموده و در قبرستان بقیع دفن کردند. [بحارالأنوار ، ج۴۸ ، ص۲۹۶.]

۱. مقدسات

۱. مقدسات هستی

۱. ذات حق تعالی

– احترام هر مقدسی به اندازه قرب او به خدا است و مقدس‌ترین چیزها نزد ما خدا است که باید از او هرگونه عیب و نقص و سوء ظنی را دور نمود.

– دهها آیه قرآن درباره تسبیح خدا با تعبیرات سبحان الله ، سبحانه و سبحانك آمده و بارها فرموده که تمام موجودات و فرشتگان او را تسبیح می‌نمایند و ناگفته پیدا است که معنای تسبیح همان گونه که مفردات گفته تنزیه خدا از عیب و نقص است.

– در قرآن آیات زیادی که او را مقدس و دور از هر عیب و نقصی می‌شمرند و در اصطلاح آنها را صفات جلالیه یا سلبیه می‌نامند در برابر صفات ثبوتیه یا جمالیه که صفات و کمالاتی است که خدا دارد و ما به مناسبت موضوع بحث آیاتی را در اینجا نقل می‌کنیم.

۱–وَ لَقَدْ خَلَقْنَا السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ وَ ما بَيْنَهُما فِي سِتَّةِ أَيامٍ وَ ما مَسَّنا مِنْ لُغُوبٍ [ق ، ۳۸] .
ما زمین و آسمان را در ۶ روز آفریدیم و هیچ رنج و خستگی به ما نرسید.
۲– حدود ده آیه آمده که خداوند غافل از عملکرد شما نیستوَ مَا اللّهُ بِغافِلٍ عَمّا تَعْمَلُونَ [بقره ، ۷۴] .
۳–لَقَدْ سَمِعَ اللّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قالُوا إِنَّ اللّهَ فَقِيرٌ [آل عمران ، ۱۸۱] .
گاهی که خدا برای تحریک حداکثر عواطف به جای انفاق کلمه قرض به کار بردهمَنْ ذَا الَّذِي يقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً [(حدید ، ۱۱)] ، ولی یهود گفتند لابد خدا فقیر است که نیاز به وام گرفتن دارد. خداوند در این آیه می‌فرماید : خدا کلام کفر آمیز آنان را که گفتند خدا فقیر است شنید. [آل عمران ، ۱۸۱] .
۴– آیات متعددی آمده که شما نمی‌توانید خدا را عاجز و درمانده کنید.
وَ اعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيرُ مُعْجِزِي اللّهِ [توبه ، ۲] .
۵– آیات فراوانی داریم که خداوند عزیز است و هرگز محکوم و مقهور و تحت سیطره و نفوذ قدرت دیگری در نمی آید.إِنَّ اللّهَ لَقَوِي عَزِيزٌ [حج ، ۴۰] .
۶– خواب و چرت او را نمی گیرد :
لا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَ لا نَوْمٌ [بقره ، ۲۵۵] .
سنه : سستی آغاز خواب است ، و نوم خود خواب است.
دربرابر این قداست ، دیگران انواع نیازها و پشیمانی‌ها و تردیدها و ظلم‌ها را برای خدا تراشیدند واین تورات و انجیل است که ملاحظه می‌فرمائید.
۲. قرآن
۱– نجس کردن خط و ورق قرآن حرام است و اگر نجس شود باید فورا آن را آب بکشند. [مسأله ۱۳۵] .
۲– اگر جلد قرآن نجس شود در صورتی که بی احترامی به قرآن باشد باید آنرا آب بکشند. [مسأله ۱۳۶] .
۳– اگر ورق قرآن یا چیزی که احترام آن لازم است ، مثل کاغذی که اسم خدا یا رسول الله (ص) یا ائمهعلیهم السلامبر آن نوشته شده در مستراح بیفتد ، بیرون آوردن آن و آب کشیدن آن اگر چه خرج داشته باشد واجب است و اگر ممکن نباشد باید به آن مستراح نروند تا یقین کنند که آن ورق پوسیده است. [مساله ۱۴۰] .
۴– نوشتن قرآن با مرکب نجس و دادن قرآن به کافر و...حرام است.
۳. پیامبران وجانشینان آنها
۱. قرآن وقداست پیامبران
۱– کسی که به پیامبر اکرم (ص) و یا به یکی از امامان معصومعلیهم السلامو یا به حضرت زهرا (س) دشنام دهد ، کشتن وی واجب است ، مادامی که بر جان و آبروی خود یا مؤمن دیگری هراسی نداشته باشد. [تحریر الوسیله ، ج۲ ، ص۶۰۶] .
۲– اگر تربت امام حسین (ع) در مستراح بیفتد و بیرون آوردن ممکن نباشد ، باید به آن مستراح نروند تا یقین کنند که از بین رفته است. [مساله ۱۴۰] .
۳– نماز خواندن جلو قبر پیامبر و امامان معصوم ، چنانچه بی احترامی باشد حرام است. [مساله ۸۸۴] .
۴–سَلامٌ عَلى إِبْراهِيمَ [صافات ، ۱۰۹] .
۵–سَلامٌ عَلى نُوحٍ فِي الْعالَمِينَ [صافات ، ۷۹] .

۶-إِنَّما يرِيدُ اللّهُ لِيذْهِبَ عَنْكمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيتِ وَ يطَهِّرَكمْ تَطْهِيراً [احزاب ، ۳۳] .
۷-إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِكتَهُ يصَلُّونَ عَلَى النَّبِی [احزاب ، ۵۶] .
لا تَرْفَعُوا أَصْواتَكمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِی [حجرات ، ۲] .
۲. دشمنان وقداست انبیا
– هرگاه کسی به دروغ ادعای پیامبری کند قتل او بر شنونده ادعا لازم است ، مگر در صورت خوف بر جان و آبروی خود یا دیگری. [تحریرالوسیله ، ص۶۰۷] .
تمام تلاش مخالفین انبیا شکستن این قداست بود.ما هذا إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُكمْ [مومنون ، ۲۴] . بارها می گفتند اگر شما از انسان هائی مثل خود پیروی کنید ، زیان کارید و این قداست نیز مخصوص کتاب آسمانی ما قرآن است.وَ لَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَراً مِثْلَكمْ إِنَّكمْ إِذاً لَخاسِرُونَ [مومنون ، ۳۴] .
وَ مِنْهُمْ مَنْ يلْمِزُك فِی الصَّدَقاتِ [توبه ، ۵۸] .
وَ اتَّبَعَك الْأَرْذَلُونَ [شعراء ، ۱۱۱] .
وَ هَمُّوا بِإِخْراجِ الرَّسُولِ [توبه ، ۱۳] .
۴. مؤمن
نبش قبر گناه و تعزیر دارد.
خود مؤمن محترم است و نباید در کار او تجسس کرد ، به او سوء ظن برد ، نسبت ناروا داد ، هتک او کرد ، توهین و اهانت و استخفاف و ترساندن و مسخره او حرام و تأدیب دارد. حتی خود انسان حق ندارد آبرو و قداست خود را نابود کند. گناهش را به دیگری بگوید و از ناگواری های خود نزد این وآن شکایت کند.
۵. اماکن مقدس
۱. کعبه
کعبه مقدس است ، بول کردن روبه آن (قبله) یا پشت به آن حرام است.
۲. مسجد
مسجد را راهرو خود قرار ندهید و در حال جنابت وارد مسجد نشوید ، هرگاه مسجد نجس شد فورا تطهیر کنید؛ حتی اگر قدرت بر تطهیر ندارید و نجس بودن آن بی احترامی به مسجد است بنا بر احتیاط واجب به کسی که قدرت دارد اطلاع دهید. [مسأله ۹۰۱] .
بردن چیز نجس به مسجد (مثل لباس و کفش نجس) اگر بی احترامی باشد حرام است. خوابیدن در مسجد ، آب دهان انداختن ، راه دادن دیوانه و بچه و حرف دنیایی زدن در آن مکروه است. [مساله ۹۰۶] .
– خواندن دو رکعت نماز تحیت و احترام مسجد مستحب است.
– قرآن با صراحت می‌فرماید : إِنَّمَا الْمُشْرِكونَ نَجَسٌ فَلا يقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ [توبه ، ۲۸] .
در تحریرالوسیله کتاب حدود ، احکام بناها می‌خوانیم :
کفار نمی توانند وارد مسجد الحرام شوند و هم چنین سایر مساجد ، اگر بی احترامی به حساب آید بلکه قول قوی‌تر آن است که اگر بی احترامی هم نبود وارد نشوند و مسلمانان هم نباید اجازه بدهند و اگر دادند باز جایز نیست.
صحن و حرم امامان معصومعلیهم السلامنیز مانند مساجد است که نباید کفار وارد شوند.

نه تنها در مکه و مدینه ، بلکه در تمام حجاز کفار تنها حق عبور دارند نه توطّن. [تحریر الوسیله ، ج۳ ، ص۶۳۶] .
۶. زمان های مقدس
۱. ماه رمضان
۱- انجام گناه در ماه رمضان و مکان مقدس کیفر بیشتری دارد.
۲- حضرت علی (ع) ۸۰ ضربه شلاق به نجاشی شاعر معروف به خاطر شرب خمر زد و سپس یک شب او را بازداشت کرد و دوباره فردا احضار و ۲۰ ضربه دیگر زد. نجاشی گفت : یا امیرالمؤمنین این ۲۰ ضربه چرا؟ حضرت چنین پاسخ فرمودند :
هَذَا لِتَجَرِّیک عَلَی شُرْبِ الْخَمْرِ فِی شَهْرِ رَمَضَان [کافی ، ج۷ ، ص۲۱۶] .
۲. لحظه ها
- ساعاتی که سفارش دعا شده ، مثل شب جمعه‌ها ، سحرها ، ساعت آخر روز جمعه ، حالات بیماری ، زمان صف بندی واعزام سرباز به جبهه ، دعا بعد از اذان‌ها ، به هنگام افطار ، بعد از ختم قرآن ، دعای دسته جمعی ، هنگام نزول باران و بعد از تهجد.
در سفینه البحار می‌نویسد که پدر مجلسی بعد از تهجد حال خوشی پیدا کرد و در فکر بود چه دعایی کند که ناگاه محمد باقر در گهواره گریه کرد او دعا کرد که فرزندش مروّج دین شود.
۲. در صورت توهین به مقدسات اسلام به مقدسات دیگران توهین نکنید
وَ لا تَسُبُّوا الَّذِینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَیسُبُّوا اللّهَ عَدْواً بِغَیرِ عِلْمٍ [انعام ، ۱۰۸] .
این آیه عمل بعضی از مؤمنان را که به بت‌های مشرکان ناسزا می‌گفتند رد می‌کند.
- حضرت علی (ع) همین که دید در صفین ارتش او به یاران معاویه ناسزا می‌گویند ، فرمود :
إِنِّی أَکرَهُ لَکمْ أَنْ تَکونُوا سَبَّابِین [نهج‌البلاغة ، خطبه ۲۰۶] .
البته این سب وقتی جایز نیست که عامل سب آنها ، به مقدسات واقعی شود.
۳. نتیجه بی احترامی به مقدسات
در سوره مبارکه هود آمده است.هـذِهِ ناقَةُ اللّهِ لَکمْ آیةً فَذَرُوها تَأْکلْ فِی أَرْضِ اللّهِ وَ لا تَمَسُّوها بِسُوءٍ فَیأْخُذَکمْ عَذابٌ قَرِیبٌ [هود ، ۶۴] .
متوکل به امام هادی (ع) جسارت کرد. حضرت فرمودند : " او تا سه روز دیگر از بین می‌رود زیرا من کمتر از ناقه صالح نیستم".
فتوای حضرت امام (ره) راجع به سلمان رشدی.
وَ مَنْ یعَظِّمْ حُرُماتِ اللّهِ [حج ، ۳۰] .
برای اصحاب فیل : فَجَعَلَهُمْ کعَصْفٍ مَأْکولٍ [فیل ، ۵] .
انّمَا المُشرکونَ نَجس فَلا یقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ [بقره ، ۲۸] .
مِنْها أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ [توبه ، ۳۶] .
وَ الَّذِینَ یحَاجُّونَ فِی اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما اسْتُجِیبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ داحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ عَلَیهِمْ غَضَبٌ وَ لَهُمْ عَذابٌ شَدِیدٌ [شوری ، ۱۶] .
محاجّه از حج به معنای قصد است. به آن نوع گفت و گویی گفته می‌شود که قصد گوینده اثبات یا ابطال خیری باشد ، کلمه داحض به معنای باطل است.

ترجمه : و کسانی که درباره خداونـد پس از آنکه دعوت او را پـذیرفته‌انـد دست به جدال می‌زنند حجتشان نزد پروردگارشان تباه است و بر آنها است خشم الهی و برایشان عذاب سختی است.

توضیـح : کسانی که سه نوع فساد دارنـد ، اولا : با سوء نیت دست به جـدال می‌زننـد (یجاجّون) ثانیا : موردبحث و جدال آنان ذات مقـدس خـدا یا اولیا و قوانین او است (یحاجّون فی الله) . ثالثا : در شـرائطی این کار را می‌کننـد که جامعه با فطرت عقل ، راه خـدا را پذیرفته است ، ایشان به سه آفت سـخت گرفتار می‌شوند و (نزد پروردگارشان دلیلی برای این جدال‌ها ندارند و در دنیا و آخرت مورد تنفر و غضب هستند و در آخرت عذاب سخت خواهند داشت.

همین که عقیده هایی را بر اساس منطقی پذیرفتید به گفت وگوهای حسودانه و مغرضانه گوش ندهید.

همین که یک راه و رسم یا عادت و سنتی نیکو و منطقی در جامعه تثبیت شده آن را با جدل نشکنید.

هرگونه جدال درباره خدا که بعد از پذیرفتن منطقی و فطری مردم مطرح شود محکوم است.

بعد از استدلال برای خدا یا شناخت اولیای خدا یا قانون خدا و استقرار عقل و فطرت ، دیگر مناقشه جایز نیست.

همین که راه روشنی برای شما ثابت شد به خاطر شک و وسوسه از آن دست بر نداریدلاتنقض الیقین باشک

همین که به کسی ایمان پیدا کردید با شایعه او را رها نکنید.

همینکه عقیده‌ای را بر اساس منطقی پذیرفتیدبه گفت وگوهای حسودانه و مغرضانه گوش ندهید.

همین که یک راه و رسم یا عادت و سنّتی نیکو و منطقی در جامعه تثبیت شده ، آن را با جدل نشکنید.

۱. مکر

۱. مکر یعنی چه ؟

مکر به معنی تدبیر است. لکن غالبا درموارد تدبیر بد استعمال می‌شود.

قرآن می‌گوید : لا یحیقُ الْمَکرُ السَّیئُ إِلاّ بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳] .

معلوم می‌شود که مکر غیر سیىء هم داریم.

۲. مکر یکی از عوامل فروپاشی جامعه است؟

زندگی انسان اجتماعی است و اساس جامعه با همکاری است و همکاری وابسته به ارتباطات است. ارتباطات بر اساس تعهدات است و تعهد است که رمز امنیت و سکون و دلگرمی است و مکر و خدعه ، تعهد و سکون را متزلزل ، قهرا ارتباطات ضعیف و همکاری جامعه مختل و زندگی اجتماعی و انسانیت از بین می‌رود.

انواع پیمان‌ها :

فرد در برابر فرد : مثل همسر نسبت به همسر

جامعه در برابر جامعه : ما لَکمْ لا تُقاتِلُونَ فی سَبیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفینَ [نساء/۷۵] .

فرد در برابر جامعه : آداب و قوانین و مالیات و...

جامعه در برابر فرد : دولت در برابر افراد محروم و...

و تخلف هر کدام سبب از هم پاشیدگی جامعه است.

۳. چند روایت درمذمت مکر

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : لِكلِّ غَادِرٍ لِوَاءٌ يعْرَفُ بِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۰۰] .

روز قیامت برای هر حیله گری...

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا يدخل الجنة بخيل و لا خب (حیله گر) [مجموعه‌ورام ، ج ۱ ، ص ۱۷۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : المكر بمن ائتمنك كفر [غررالحکم ، ص ۲۹۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : من أعظم المكر تحسين الشر [غررالحکم ، ص ۲۹۱] .

۴. راههای درمان مکر

ما در حضور خدا هستیم :

فَإِنَّك بِأَعْينِنا [طور/۴۸] .

۲ ـ عاقبت رسوایی است :

وَ اللّهُ مُخْرِجٌ ما كنْتُمْ تَكتُمُونَ [بقره/۷۲] .

۳ ـ ضررش به خود ما خواهد رسید :

وَ لا يحيقُ الْمَكرُ السَّيئُ إِلّا بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳] .

۵ ـ در برابر مردم قیامت :

يوْمَ تُبْلَى السَّرائِرُ [طارق/۹] .

بَعْضُكمْ مِنْ بَعْضٍ [آل عمران/۱۹۵] .

۷ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : ما غدر من أيقن بالمرجع [غررالحکم ، ص ۱۴۶] .

۵. اوصاف مکر کنندگان با خدا

۱. منافق هستند

قُلْ أَ بِاللّهِ وَ آياتِهِ وَ رَسُولِهِ كنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُونَ [توبه/۶۵] .

منافقان که در ظاهر مؤمن و در باطن...يخادِعُونَ اللّهَ وَ الَّذينَ آمَنُوا وَ ما يخْدَعُونَ إِلّا أَنْفُسَهُمْ وَ ما يشْعُرُونَ [بقره/۹] .

۲. ریاکارند

ریاء در عبادت :

در نماز کهاللّهُ أَکبرمی گویی مکر نباشد ، إِياك نَعْبُدُ [فاتحه/۵] .

مکر نباشد و... در حدیث آمده که هر گاه انساناللّهُ أَکبربگوید ولی در قلبش غیر او بزرگ باشد ، خدا به او می گوید آیا با من خدعه می کنی؟

۶. مکار سیاسی دشمن خداورسول خداست

۱ ـ يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَخُونُوا اللّهَ وَ الرَّسُول [انفال/۲۷] .

خیانت خودداری از پرداخت حقی است که انسان آن راقبول کرده در برابر امانت. خیانت به خدا و پیامبر (ص) ، آن است که اسرار نظامی مسلمانان را در اختار دیگران بگذارد حتی گفتگوهای محرمانه را نباید فاش کند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ [کافی ، ج۲ ، ص ۶۶۰] .

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا عَدُوِّی وَ عَدُوَّکمْ أَوْلِیاءَ [ممتحنه/۱] .

شخصی به نام حاطب مسلمان شد و هجرت کرد ولی همسرش در مکه بود. کفار از طریق همسر او نامه به مدینه نوشتند که اگر محمد (ص) بنای حمله دارد به همسرش بنویسد و او مردم مکه را خبر دهد. او نامه و اوضاع مدینه را نوشت به زنی داد که در لابه‌لای موهای سرش پنهان کرد و همین که از مدینه بیرون آمد جبرئیل به پیامبر (ص) خبر داد و او حضرت علی (ع) و دیگران را فرستاد و بازدید کردند. گفت نامه‌ای ندارم. حضرت علی (ع) فرمود : پیامبر (ص) خلاف نگفته تهدید شد تا نامه را بیرون آورد و نزد پیامبر (ص) آوردند. حضرت شوهر را احضار کرد. او به التماس افتاد که چون کفّار مکه به همسرم خدمت کردند من هم خواستم گزارشی تهیه کنم و هدف سوئی ندارم. آیه فوق نازل شد.

۷. مکار فرهنگی افتراء زننده خداست

۱ـ یکتُبُونَ الْکتابَ بِأَیدیهِمْ ثُمَّ یقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللّه [بقره/۷۹] .

۲ـ یلْوُونَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالْکتابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْکتابِ وَ ما هُوَ مِنَ الْکتابِ [آل عمران/۷۸] .

۳ـ افْتَری عَلَی اللّهِ [آل عمران/۹۴] .

۸. وظیفه مسلمین در برخورد با مکار وخائن

وَ إِنْ نَکثُوا أَیمانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَ طَعَنُوا فی دینِکمْ فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْکفْرِ [توبه/۱۲] .

قال فی المیزان : اینها غیر از مشرکان هستند ، آنها گروه دیگری هستند که با ولی امر پیمان‌هایی داشتند که شکستند. [المیزان ، ج۹ ، ص۱۶۳] .

۱. قرآن

وَ إِنْ نَکثُوا أَیمانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَ طَعَنُوا فی دینِکمْ فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْکفْرِ [توبه/۱۲] .

قال فی المیزان : اینها غیر از مشرکان هستند ، آنها گروه دیگری هستند که با ولی امر پیمان‌هایی داشتند که شکستند. [المیزان ، ج۹ ، ص۱۶۳] .

۲. روایت

در نامه حضرت علی (ع) به مالک می‌خوانیم :

فَإِنْ أَحَدٌ مِنْهُمْ بَسَطَ یدَهُ إِلَی خِیانَةٍ اجْتَمَعَتْ بِهَا عَلَیهِ عِنْدَک أَخْبَارُ عُیونِک (مأموران سری متّفقا گزارش دادند.) اکتَفَیتَ بِذَلِک شَاهِداً فَبَسَطْتَ عَلَیهِ الْعُقُوبَةَ فِی بَدَنِهِ (تنبیه بدنی) وَ أَخَذْتَهُ بِمَا أَصَابَ مِنْ عَمَلِهِ (کیفر) ثُمَّ نَصَبْتَهُ بِمَقَامِ الْمَذَلَّةِ (او را در مقام خواری بنشان منزوی کن) وَ وَسَمْتَهُ بِالْخِیانَةِ (آرم و نشان خیانت را بر او ببند) وَ قَلَّدْتَهُ عَارَ التُّهَمَةِ (گردنبند تهمت را به گردنش بیفکن) [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳]

۱. مکه معظمه

۱. مکان قداست

۱. مسجد

إِنَّما يعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّكاةَ وَ لَمْ يخْشَ إِلاَّ اللّهَ [بقره/۱۲۵] .

طبق صراحت قرآن مانعین حَرَم حق تولیت حَرَم را ندارند.

منطقه‌ای که معراج رسول (ص) است.

منطقه‌ای که مزار هفتاد پیامبر است.

منطقه‌ای که اهـل بیت رسول الله (علیهم السـلام) در دعاهـای مـاه رمضـان هر شب و روز می گوینـد : اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي حَجَّ بَيتِكَ الْحَرَامِ [إقبال‌الأعمال ، ص۳۷] .

۲. شهر

مکه‌ای که قداست آن سبب می‌شود ، غیر ذی زرعبودنش فراموش شود.

رَبَّنا إِنِّی أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيتی بِوادٍ غَيرِ ذی زَرْعٍ عِنْدَ بَيتِكَ الْمُحَرَّمِ [ابراهیم/۳۷] .

مکه‌ای که مورد سوگند خداست.وَ هذَا الْبَلَدِ الْأَمينِ [تین/۳] .

مکه‌ای کهيجْبی إِلَيهِ ثَمَراتُ كلِّ شَیءٍ رِزْقاً مِنْ لَدُنّا [قصص/۵۷] .

مکه‌ای کهوَ عَلی كلِّ ضامِرٍ يأْتينَ مِنْ كلِّ فَجٍّ عَميقٍ [حج/۲۷] . است.

منطقه‌ای که با دعای ابراهیم (ع) شهر اَمن شد.رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِناً [انفال/۳۴] .

منطقه‌ای که همه مردم علاوه بر کفشفَاخْلَعْ نَعْلَيكَ [طه/۱۲] . باید همه لباس خود را بیرون آورده و لباس احرام بپوشند.

منطقه‌ای که فرودگاه جبرئیل است.

منطقه‌ای که مظهر وحدت و حرکت و اعلام برائت از کفّار است.

منطقه‌ای که جز علیّ بن ابیطالب (علیهما السلام) ، شهامت خواندن سوره برائت علیه کفار آن زمان را نداشت.

۲. قداست تاریخی

مکه‌ای که اول خانه مردم است :

إِنَّ أَوَّلَ بَيتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ [آل عمران/۹۶] .

مکه‌ای که مسئول تطهیر آن ابراهیم (ع) و اسماعیل (ع) هستند : طَهِّرا بَيتِی لِلطَّائِفين [بقره/۱۲۵] .

مکه‌ای کهوَ عَلی كلِّ ضامِرٍ يأْتينَ مِنْ كلِّ فَجٍّ عَميقٍ [حج/۲۷] . است.

منطقه‌ای که بنّای آن ابراهیم (ع) و کارگرش اسماعیل (ع) است.

منطقه‌ای که از آسمان حفاظت می‌شود ، (ماجرای ابابیل)

منطقه‌ای که شکنجه‌گاه رسول اکرم (ص) و یاران مخلص او است.

۳. قداست شرعی

منطقه‌ای که حیوان و گیاه آن درامانند.

منطقه‌ای کهفَلا رَفَثَ وَ لا فُسُوقَ وَ لا جِدالَ فِی الْحَجِّ [بقره/۱۹۷] .

منطقه‌ای که ورود بیگانه به آن ممنوع است : إِنَّمَا الْمُشْرِكونَ نَجَسٌ فَلا يقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرامَ [توبه/۲۸] .

منطقه‌ای که تمام مسلمانان هر روز پنج بار به او توجه دارند : فَوَلُّوا وُجُوهَكمْ شَطْرَهُ [بقره/۱۴۴] .

منطقه‌ای که رمز استقلال مسلمانان است : لِئَلّا یکونَ لِلنّاسِ عَلَیکمْ حُجَّةٌ [بقره/۱۵۰] .
منطقه‌ای که هم توجه به او و قبله قرار گرفتنش برای اتمام نعمت است : لِاُتِمَّ نِعْمَتی عَلَیکم [بقره/۱۵۰] . و هم فتح آنیتمّ علیکم نعمتیاست.
منطقه‌ای که خداوند آمدن به آنجا را برای مستطیع یک حق قرار داده : وَ لِلّهِ عَلَی النّاسِ حِجُّ الْبَیتِ مَنِ اسْتَطاعَ إِلَیهِ سَبیلًا [آل عمران/۹۷] .
منطقه‌ای که نیامدن به آنجا یهودی و نصرانی مردن است.
مکه‌ای کهقِیاماً لِلنّاسِ [مائده/۹۷] .است.
مکه‌ای کهسَواءً الْعاکفُ فیهِ وَ الْبادِ [حج/۲۵] .است.
مکه‌ای کهمَنْ یرِدْ فیهِ بِإِلْحادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذابٍ أَلیمٍ [حج/۲۵] .است.
مکه‌ای کهلِیشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُمْ [حج/۲۸] .است.
۴. اداره این اماکن شریف
آیا تولیت این منطقه به دست خادم آمریکا و قاتل مسلمین ، خائف و بی‌کفایت ، عقلی و شرعی است؟!
قرآن می‌فرماید : حتی یک نفر از این افراد حق تولیت ندارد و باید جمعی باشند از اهل تقواإِنْ أَوْلِیاوهُ إِلَّا الْمُتَّقُون [انفال/۳۴] .
و آیا باید تولیت آن به دست حکومتی افتد که وزارت اوقافش کتابی در دفاع از یزید چاپ می‌کند به نام حقایق عن أمیرالمؤمنین یزید!!!!
آیا مسلمان‌تر از ابوسفیان که در فتح مکه اسلام ظاهری آورد نبود که خیابان به نامش شود ، و یا به نام ابولهب که ملعونِ قرآن است و یا آل سعود که به دست ملکه انگلیس صلیب گردن می‌کند. [مجلة الوحده الاسلامیة ، محرم۱۴۰۸ ، ص ۳۰]
۵. شکواییه
ما را کشتند و در نماز مسجد الحرام بعد از سوره حمد خواندند :
وَ مَنْ یرِدْ فیهِ بِإِلْحادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذابٍ أَلیمٍ [حج/۲۵] .
ما را کشتند و در نماز خواندند : وَ ما تَدْری نَفْسٌ ما ذا تَکسِبُ غَداً وَ ما تَدْری نَفْسٌ بِأَی أَرْضٍ تَمُوت [لقمان/۳۴] .
ما را کشتند و در نماز خواندند : فَلا رَفَثَ وَ لا فُسُوقَ وَ لا جِدالَ فِی الْحَج [بقره/۱۹۷] .
آیاالموت لامریکاجدال است؟ جدال میان خودی‌ها است نه برائت از بیگانه. [تفسیر کشاف زمخشری ، ج۱ ، ص۲۶۳]
جدال در تفسیر اهل البیت (علیهم السلام) لا و الله و بلی و اللهاست ، نه الموت لامریکا.
آیا تلاوت سوره برائت به کفار جدال است؟
آیاالموت لامریکامصداقأَشِدّاءُ عَلَی الْکفّار [فتح/۲۹] . نیست؟
شعاریا أیها المسلمون اتّحدوا اتّحدواجدال است ، ولی امام مسجد الحرام بارها در موسم حج در خطبه‌ها می‌گوید : "لطفا برای آمدن به مسجد پیاز نخورید" آیا این استلِیشْهَدُوا مَنافِعَ لَهُم [حج/۲۸] .
آیا آیهادْعُ إِلی سَبیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] . در حج لغو شده است؟
جدالی که در کنار فسوق است ، باید هم‌آهنگ با فسوق باشد.
مالک در مؤطأ می گوید : "قریش در منطقه مشعر توقف می‌کرد و دیگران در عرفات ، و هر کدام فریاد می‌زدند : نحن

أصوب" ، سپس می گوید : هذا هو الجدالآیا بحث علمی جدال است؟

۱. ملائکه

۱. معرفی ملائکه

۱- آنها موجودات با ارزشی هستند که هرگز عصیان الهی را مرتکب نمی‌شوند : بَلْ عِبادٌ مُکرَمُونَ لا یسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَ هُمْ بِأَمْرِهِ یعْمَلُونَ [انبیاء/۲۶و۲۷] .

۲- هرگز از عبادت خسته نمی‌شوند : وَ مَنْ عِنْدَهُ لا یسْتَکبِرُونَ عَنْ عِبادَتِهِ وَ لا یسْتَحْسِرُونَ [انبیاء/۱۹] .

۳- هر یک از آنها مقام معلوم و مشخصی دارند : وَ ما مِنّا إِلاّ لَهُ مَقامٌ مَعْلُومٌ [صافات/۱۶۴] .

۱- از نورند : أبی عبد الله (ع) : ... إن الله عز و جل خلق الملائکة من النور [الاختصاص ، ص۱۰۹] .

۲- بیشترین موجودند :

- عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : مَا خَلَقَ اللَّهُ خَلْقاً أَکثَرَ مِنَ الْمَلَائِکةِ [وسائل الشیعة ، ج۱۴ ، ص۳۷۵] .

- عن أبی عبد الله (ع) : ... ما فی السماء موضع قدم إلا و فیها ملک یسبحه و یقدسه [بحار الأنوار ، ج۲۴ ، ص ۲۱۰] .

-... هُمْ أَعْلَمُ خَلْقِک بِک وَ أَخْوَفُهُمْ لَک [نهج البلاغة ، ص۱۵۹] .

۳- دیدنی نیستند :

صلب پدر ، رحم مادر ، غفلت ، شهوت ، فترت ، معصیت ندارند [بحار ، ج۵۶ بیروت ، ص۱۷۵] .

فقط نام جبرئیل و میکائیل در قرآن آمده باقی با وصف است. مانند : کراماً کاتِبِینَ [انفطار/۱۱] .

ما یلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلاّ لَدَیهِ رَقِیبٌ عَتِیدٌ [ق/۱۸] .

هر کدام مقامی دارند :

-وَ ما مِنّا إِلاّ لَهُ مَقامٌ مَعْلُومٌ [صافات/۱۶۴] .

در خانه‌ای که سگ ، مجسمه ، ظرف بول و...باشد ، نمی‌آیند. [بحار ، ج۵۹ ، ص۱۷۷و ۱۹۱] .

حدود هشتاد بار نام فرشته آمده است.

تفاسیر می گویند : روح القدس جبرئیل است. گرچه به معنای نیروی عیسی یا انجیل هم آمده است.

- در جلد ۲۵ بحار صفحه ۵۷ بابی است که تمام ائمهٔ مؤید به روح القدس هستندو کذلک الاوصیاء

- نشانه تایید روح القدس ، ترک گناه است. [بحار. ج ۲۵ ، ص ۵۵] .

قال الصادق (ع) : خلق الله الملائکة مختلفة و قد رأی رسول الله (ص) جبرئیل و له ستمائة جناح علی ساقه الدر مثل القطر علی البقل قد ملأ ما بین السماء و الأرض و قال إذا أمر الله میکائیل بالهبوط إلی الدنیا صارت رجله الیمنی فی السماء السابعة و الأخری فی الأرض السابعة و إن لله ملائکة أنصافهم من برد و أنصافهم من نار یقولون یا موفا بین البرد و النار ثبت قلوبنا علی طاعتک ، و قال إن لله ملکا بعد ما بین شحمة أذنیه إلی عینیه مسیرة خمسمائة عام خفقان الطیر ، و قال إن الملائکة لا یأکلون و لا یشربون و لا ینکحون و إنما یعیشون بنسیم العرش ، و إن لله ملائکة رکعا إلی یوم القیامة ، و إن لله ملائکة سجدا إلی یوم القیامة ، ثم قال أبو عبد الله (ع) قال رسول الله (ص) ما من شیء مما خلق الله أکثر من الملائکة و إنه لیهبط فی کل یوم أو فی کل لیلة سبعون ألف ملک فیأتون البیت الحرام فیطوفون به ثم یأتون رسول الله (ص) ثم یأتون أمیر المؤمنین (ع) فیسلمون علیه

ثم يأتون الحسين (ع) فيقيمون عنده ، فإذا كان عند السحر وضع لهم معراج إلى السماء ثم لا يعودون أبدا ، و قال أبو جعفر (ع) إن الله خلق إسرافيل و جبرائيل و ميكائيل من تسبيحة واحدة و جعل لهم السمع و البصر و جودة العقل و سرعة الفهم [تفسير القمی ، ج۲ ، ص۲۰۶] .

قال أمير المؤمنين (ع) فی خلقة الملائكة : و ملائكة خلقتهم و أسكنتهم سماواتک فليس فيهم فترة و لا عندهم غفلة و لا فيهم معصية هم أعلم خلقک بک و أخوف خلقک منک و أقرب خلقک إليک و أعملهم بطاعتک و لا يغشاهم نوم العيون و لا سهو العقول و لا فترة الأبدان لم يسكنوا الأصلاب و لم تضمهم الأرحام و لم تخلقهم من ماء مهين أنشأتهم إنشاء فأسكنتهم سماواتک و أكرمتهم بجوارک و ائتمنتهم على وحيک و جنبتهم الآفات و وقيتهم البليات و طهرتهم من الذنوب و لو لا تقويتک لم يقووا و لو لا تثبيتک لم يثبتوا و لو لا رحمتک لم يطيعوا و لو لا أنت لم يكونوا أما إنهم على مكانتهم منک و طواعيتهم إياک و منزلتهم عندک و قلة غفلتهم عن أمرک لو عاينوا ما خفی عنهم منک لاحتقروا أعمالهم و لأزروا على أنفسهم و لعلموا أنهم لم يعبدوک حق عبادتک سبحانک خالقا و معبودا ما أحسن بلاءک عند خلقک [بحار الأنوار ، ج۵۶ ، ص۱۷۵] .

در درّ المنثور عن ابی العلاء بن سعد أن رسول الله قال ظت السماء و حق لها آان تئط ليس منها وضع قدم الا عليه ملک او ساجد ثم قرء "و انا لنحن الصفون و انا لنحن المسبحون"

قَالَ النَّبِی (ص) : الْمَلَائِكَةُ عَلَى ثَلَاثَةِ أَجْزَاءٍ جُزْءٌ لَهُ جَنَاحَانِ وَ جُزْءٌ لَهُ ثَلَاثَةُ أَجْنِحَةٍ وَ جُزْءٌ لَهُ أَرْبَعَةُ أَجْنِحَةٍ [الكافی ، ج۸ ، ص۲۷۲] .

اقول : و رواه فی الكافی باسناده عن عبدالله ابن طلحة مثله ، و لعل المراد به وصف أغلب الملائكة حتى لا يعارض سياق الاية و الروايات الاخر.

عن أمير المؤمنين (ع) قال ليس أحد من الناس إلا و معه ملائكة حفظة يحفظونه من أن يتردى فی بئر أو يقع عليه حائط أو يصيبه سوء فإذا حان أجله خلوا بينه و بين ما يصيبه. [بحار الأنوار ، ج۵۶ ، ص۱۸۴] .

عن أبی عبد الله (ع) قال : "إن الكروبيين قوم من شيعتنا من الخلق الأول جعلهم الله خلف العرش لو قسم نور واحد منهم على أهل الأرض لكفاهم ثم قال إن موسى (ع) لما أن سأل ربه ما سأل أمر واحدا من الكروبيين فتجلى للجبل فجعله دكا" [بحار الأنوار ، ج۱۳ ، ص۲۲۴] .

اللَّهُمَّ وَ حَمَلَةُ عَرْشِک الَّذِينَ لَا يفْتُرُونَ مِنْ تَسْبِيحِک ، وَ لَا يسْأَمُونَ مِنْ تَقْدِيسِک ، وَ لَا يسْتَحْسِرُونَ مِنْ عِبَادَتِک ، وَ لَا يؤْثِرُونَ التَّقْصِيرَ عَلَى الْجِدِّ فِی أَمْرِک ، وَ لَا يغْفُلُونَ عَنِ الْوَلَهِ إِلَيک وَ إِسْرَافِيلُ صَاحِبُ الصُّورِ ، الشَّاخِصُ الَّذِی ينْتَظِرُ مِنْک الْإِذْنَ ، وَ حُلُولَ الْأَمْرِ ، فَينَبِّهُ بِالنَّفْخَةِ صَرْعَى رَهَائِنِ الْقُبُورِ. وَ مِيكائِيلُ ذُو الْجَاهِ عِنْدَک ، وَ الْمَكانِ الرَّفِيعِ مِنْ طَاعَتِک. وَ جِبْرِيلُ الْأَمِينُ عَلَى وَحْيِک ، الْمُطَاعُ فِی أَهْلِ سَمَاوَاتِک ، الْمَكينُ لَدَيک ، الْمُقَرَّبُ عِنْدَک وَ الرُّوحُ الَّذِی هُوَ عَلَى مَلَائِكةِ الْحُجُبِ. وَ الرُّوحُ الَّذِی هُوَ مِنْ أَمْرِک ، فَصَلِّ عَلَيهِمْ ، وَ عَلَى الْمَلَائِكةِ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِمْ مِنْ سُكانِ سَمَاوَاتِک ، وَ أَهْلِ الْأَمَانَةِ عَلَى رِسَالَاتِک

وَ الَّذِينَ لَا تَدْخُلُهُمْ سَأْمَةٌ مِنْ دُءُوبٍ ، وَ لَا إِعْيَاءٌ مِنْ لُغُوبٍ وَ لَا فُتُورٌ ، وَ لَا تَشْغَلُهُمْ عَنْ تَسْبِيحِک الشَّهَوَاتُ ، وَ لَا يقْطَعُهُمْ عَنْ تَعْظِيمِک سَهْوُ الْغَفَلَاتِ. الْخُشَّعُ الْأَبْصَارِ فَلَا يرُومُونَ النَّظَرَ إِلَيک ، النَّوَاكسُ الْأَذْقَانِ ، الَّذِينَ قَدْ طَالَتْ رَغْبَتُهُمْ فِيمَا لَدَيک ، الْمُسْتَهْتَرُونَ بِذِكرِ آلَائِک ، وَ الْمُتَوَاضِعُونَ دُونَ عَظَمَتِک وَ جَلَالِ كبْرِيائِک

وَ الَّذِينَ يقُولُونَ إِذَا نَظَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ تَزْفِرُ عَلَى أَهْلِ مَعْصِيتِک سُبْحَانَک مَا عَبَدْنَاک حَقَّ عِبَادَتِک.

فَصَلِّ عَلَيهِمْ وَ عَلَى الرَّوْحَانِيينَ مِنْ مَلَائِكتِک ، وَ أَهْلِ الزُّلْفَةِ عِنْدَک ، وَ حُمَّالِ الْغَيبِ إِلَى رُسُلِک ، وَ الْمُؤتَمَنِينَ عَلَى وَحْيِک وَ

قَبَائِلِ الْمَلَائِکَهِٔ الَّذِینَ اخْتَصَصْتَهُمْ لِنَفْسِک ، وَ أَغْنَیتَهُمْ عَنِ الطَّعَامِ وَ الشَّرَابِ بِتَقْدِیسِک ، وَ أَسْکنْتَهُمْ بُطُونَ أَطْبَاقِ سَمَاوَاتِک. وَ الَّذِینَ عَلَی أَرْجَائِهَا إِذَا نَزَلَ الْأَمْرُ بِتَمَامِ وَعْدِک وَ خُزَّانِ الْمَطَرِ وَ زَوَاجِرِ السَّحَابِ وَ الَّذِی بِصَوْتِ زَجْرِهِ یسْمَعُ زَجَلُ الرُّعُودِ ، وَ إِذَا سَبَحَتْ بِهِ حَفِیفَهُٔ السَّحَابِ الْتَمَعَتْ صَوَاعِقُ الْبُرُوقِ. وَ مُشَیعِی الثَّلْجِ وَ الْبَرَدِ ، وَ الْهَابِطِینَ مَعَ قَطْرِ الْمَطَرِ إِذَا نَزَلَ ، وَ الْقُوَّامِ عَلَی خَزَائِنِ الرِّیاحِ ، وَ الْمُوَکلِینَ بِالْجِبَالِ فَلَا تَزُولُ وَ الَّذِینَ عَرَّفْتَهُمْ مَثَاقِیلَ الْمِیاهِ ، وَ کیلَ مَا تَحْوِیهِ لَوَاعِجُ الْأَمْطَارِ وَ عَوَالِجُهَا وَ رُسُلِک مِنَ الْمَلَائِکَهِٔ إِلَی أَهْلِ الْأَرْضِ بِمَکرُوهِ مَا ینْزِلُ مِنَ الْبَلَاءِ وَ مَحْبُوبِ الرَّخَاءِ وَ السَّفَرَهِٔ الْکرَامِ الْبَرَرَهِٔ ، وَ الْحَفَظَهِٔ الْکرَامِ الْکاتِبِینَ ، وَ مَلَک الْمَوْتِ وَ أَعْوَانِهِ ، وَ مُنْکرٍ وَ نَکیرٍ ، وَ رُومَانَ فَتَّانِ الْقُبُورِ ، وَ الطَّائِفِینَ بِالْبَیتِ الْمَعْمُورِ ، وَ مَالِک ، وَ الْخَزَنَهِٔ ، وَ رِضْوَانَ ، وَ سَدَنَهِٔ الْجِنَانِ. وَ الَّذِینَ لَا یعْصُونَ اللَّهَ مَا أَمَرَهُمْ ، وَ یفْعَلُونَ مَا یومَرُونَ وَ الَّذِینَ یقُولُونَ سَلَامٌ عَلَیکمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَی الدَّارِ وَ الزَّبَانِیهِٔ الَّذِینَ إِذَا قِیلَ لَهُمْ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ثُمَّ الْجَحِیمَ صَلُّوهُ ابْتَدَرُوهُ سِرَاعاً ، وَ لَمْ ینْظِرُوهُ. وَ مَنْ أَوْهَمْنَا ذِکرَهُ ، وَ لَمْ نَعْلَمْ مَکانَهُ مِنْک ، و بِأَی أَمْرٍ وَکلْتَهُ. وَ سُکانِ الْهَوَاءِ وَ الْأَرْضِ وَ الْمَاءِ وَ مَنْ مِنْهُمْ عَلَی الْخَلْقِ (۲۴) فَصَلِّ عَلَیهِمْ یومَ یأْتِی کلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَ شَهِیدٌ وَ صَلِّ عَلَیهِمْ صَلَاهًٔ تَزِیدُهُمْ کرَامَهًٔ عَلَی کرَامَتِهِمْ وَ طَهَارَهًٔ عَلَی طَهَارَتِهِمْ (۲۶) اللَّهُمَّ وَ إِذَا صَلَّیتَ عَلَی مَلَائِکتِک وَ رُسُلِک وَ بَلَّغْتَهُمْ صَلَاتَنَا عَلَیهِمْ فَصَلِّ عَلَینَا بِمَا فَتَحْتَ لَنَا مِنْ حُسْنِ الْقَوْلِ فِیهِمْ ، إِنَّک جَوَادٌ کرِیمٌ. [الصحیفهٔ السجادیهٔ (ع) ، ص۳۶] .

۲. وظائف ملائکه

۱- گروهی از آنان حاملان عرش الهی هستند : وَ یحْمِلُ عَرْشَ رَبِّک فَوْقَهُمْ یوْمَئِذٍ ثَمانِیهٌٔ [حاقه/۱۷] .

۲- گروهی مدبرات امر هستند : فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .

۳- گروهی مأمور قبض روح هستند : حَتّی إِذا جاءَتْهُمْ رُسُلُنا یتَوَفَّوْنَهُمْ [نازعات/۳۷] .

۴- گروهی مراقب اعمال بشر هستند : وَ إِنَّ عَلَیکمْ لَحافِظِینَ
کراماً کاتِبِینَ [انفطار/۱۰ و ۱۱] .

۵- گروهی حافظ انسان از خطرات و حوادث هستند : وَ یرْسِلُ عَلَیکمْ حَفَظَهًٔ حَتّی إِذا جاءَ أَحَدَکمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنا [انعام/۶۱] .

۶- قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : یا أَبَا مُحَمَّدٍ إِنَّ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مَلَائِکهًٔ یسْقِطُونَ الذُّنُوبَ عَنْ ظُهُورِ شِیعَتِنَا کمَا تُسْقِطُ الرِّیحُ الْوَرَقَ مِنَ الشَّجَرِ فِی أَوَانِ سُقُوطِهِ وَ ذَلِک قَوْلُهُ عَزَّ وَ جَلَّ یسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ... وَ یسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِینَ آمَنُوا وَ اللَّهِ مَا أَرَادَ بِهَذَا غَیرَکمْ [الکافی ، ج۸، ص۳۰۴] .

۷- گروهی امدادگران الهی نسبت به مومنان در جنگها هستند : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اذْکرُوا نِعْمَهَٔ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ جاءَتْکمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنا عَلَیهِمْ رِیحاً وَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها [احزاب/۹] .

-بَلی إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَهِٔ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکهِٔ مُسَوِّمِینَ [آل‌عمران/۱۲۵] .

۸- گروهی مأمور عذاب و مجازات اقوام سرکش هستند : وَ لَمّا جاءَتْ رُسُلُنا لُوطاً سِیءَ بِهِمْ [هود/۷۷] .

۹- گروهی برای اهل زمین استغفار می‌کنند : وَ الْمَلائِکهُٔ یسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَ یسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِی الْأَرْضِ [شوری/۵] .

۱۰- گروهی برای مؤمنان شفاعت می‌کنند : وَ لا یشْفَعُونَ إِلاّ لِمَنِ ارْتَضی [انبیاء/۲۸] .

-وَ کمْ مِنْ مَلَک فِی السَّماواتِ لا تُغْنِی شَفاعَتُهُمْ شَیئاً إِلاّ مِنْ بَعْدِ أَنْ یأْذَنَ اللّهُ لِمَنْ یشاءُ وَ یرْضی [نجم/۲۶] .

۱۱- گروهی به مؤمنان هنگام احتضار بشارت می‌دهند : إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکهُٔ أَلاّ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّهِٔ الَّتِی کنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .

۱۲- گروهی سیلی به صورت و به پشت مجرمان هنگام احتضار می‌زنند : فَکیفَ إِذا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلائِکهُ یضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَ أَدْبارَهُمْ
محمد/۲۷.
۱۳- گروهی در بهشت جای دارند و به مؤمنان درود می‌فرستند : سَلامٌ عَلَیکمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَی الدّارِ [رعد/۲۴] .
۱۴- گروهی مسئولان دوزخ هستند و تعداد آنها ۱۹ نفر می‌باشد : عَلَیها تِسْعَهَ عَشَرَ
وَ ما جَعَلْنا أَصْحابَ النّارِ إِلاّ مَلائِکهً [مدثر/۳۰ و ۳۱] .
- امام سجاد (ع) در صحیفه می‌فرماید : طبقات و دستجات ملائکه هر کدام مسئولیتی دارند.
۱۵ ـ واسطه بین خدا و خلقند.
۱۶- در هر حادثه نقش دارند ،
بَلْ عِبادٌ مُکرَمُونَ [انبیاء/۲۶] .
لا یسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَ هُمْ بِأَمْرِهِ یعْمَلُونَ [انبیاء/۲۷] .
-لا یعْصُونَ اللّهَ ما أَمَرَهُمْ وَ یفْعَلُونَ ما یومَرُونَ [تحریم/۶] .
۱۷- باعث آرامش مؤمنین هستند.
در مجمع البیان : با اینکه برای تدبیر کار کفار یک فرشته کافی است ، چرا بألف من الملائکهٔ می‌فرماید : وَ ما جَعَلَهُ اللّهُ إِلاّ بُشْری وَ لِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُکمْ [انفال/۱۰] .
نکته جالب : دنبال این آیه می‌فرماید : وَ مَا النَّصْرُ إِلاّ مِنْ عِنْدِ اللّهِ [انفال/۱۰] .
تا انسان حتی به عدد فرشتگان هم تکیه نکند.
۱۸- اهل بشارت هستند.
إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکهُ أَلاّ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّهِ الَّتِی کنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .
۱۹- مامور تنبیه اند.
فَکیفَ إِذا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلائِکهُ یضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَ أَدْبارَهُمْ [محمد/۲۷] .
۲۰- سلام دهنده هستند.
سَلامٌ عَلَیکمْ بِما صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَی الدّارِ [رعد/۲۴] .
۲۱- مسئولان دوزخ :
عَلَیها تِسْعَهَ عَشَرَ
وَ ما جَعَلْنا أَصْحابَ النّارِ إِلاّ مَلائِکهً [مدثر/۳۰ و ۳۱] .
۲۲- مأمور ثبت و ضبط هستند.
إِنَّ رُسُلَنا یکتُبُونَ ما تَمْکرُونَ [یونس/۲۱] .
زندیقی از امام صادق (ع) پرسید : با علم خدا چه نیازی به ملائکه هست؟فرمودند : لیکون العباد لملازمتهم إیاهم أشد علی طاعهٔ الله مواظبهٔ و عن معصیته أشد انقباضا [بحار الأنوار ، ج ۱۰ ، ص۱۸۳] .
۲۳- واسطه خلق و خالق هستند.

وَ یفْعَلُونَ ما یومَرُونَ [نحل/۵۰] .
وَ هُمْ بِأَمْرِهِ یعْمَلُونَ [انبیاء/۲۷] .
لا یسبقونه بالقول [تحریم ، ۶] .
ائمه مؤید به روح القدس هستند.
۲۴- ایجاد وحشت در دل دشمن می کنند.
إِذْ یوحِی رَبُّک إِلَی الْمَلائِکةِ أَنِّی مَعَکمْ فَثَبِّتُوا الَّذِینَ آمَنُوا سَأُلْقِی فِی قُلُوبِ الَّذِینَ کفَرُوا الرُّعْبَ [انفال/۱۲] .
۲۵- اطلاع رسانی می کنند
- امام صادق (ع) می‌فرمایند : "ملائکه بر ما فرود و با ما نماز می‌خوانند و اخبار را به ما میدهند و در کنار سفر و حضر و سفره ما هستند : [سفینه‌البحار ، ج۲ ، ص۵۴۷] .
عَنْ أَبِی الْحَسَنِ (ع) قَالَ : سَمِعْتُهُ یقُولُ مَا مِنْ مَلَک یهْبِطُهُ اللَّهُ فِی أَمْرٍ مَا یهْبِطُهُ إِلَّا بَدَأَ بِالْإِمَامِ فَعَرَضَ ذَلِک عَلَیهِ وَ إِنَّ مُخْتَلَفَ الْمَلَائِکةِ [الکافی ، ج۱ ، ص۳۹۴] .
۲۶- قهر و غضب :
-یوْمَ یرَوْنَ الْمَلائِکةَ لا بُشْری یوْمَئِذٍ لِلْمُجْرِمِینَ [فرقان/۲۲] .
- علامه در المیزان می‌فرماید : که مجرمان در آستانه مرگ ملائکهٔ را دیده و با آنها...
... سخن می گویند. [المیزان ، ج۱۵ ، ص ۲۰۰] .
-فَکیفَ إِذا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلائِکةُ یضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَ أَدْبارَهُمْ [محمد/۲۷] .
۲۷- تدبیر جهان :
-فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .
عن علی علیه السلام "فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً" (نازعات/۵) فیها أیضا أقوال أحدها أنها الملائکة تدبر أمر العباد من السنة إلی السنة" [بحار الأنوار ، ج۵۶ ، ص۱۶۸] .
۲۸- آرامش مؤمنین :
در مجمع البیان می‌خوانیم : با اینکه یک فرشته برای تدبیر کفار کافی است ولی بالغ من الملائکة چرا؟...
"تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ" (فصلت/۳۰) قال الطبرسی رحمه الله یعنی عند الموت و روی ذلک عن أبی عبد الله (ع) و قیل تستقبلهم الملائکة إذا خرجوا من قبورهم فی الموقف بالبشارة من الله تعالی و قیل إن البشری تکون فی ثلاثة مواطن (الف) عند الموت و فی القبر و عند البعث [بحار الأنوار ، ج۶۶ ، ص۲۶۳] .
۲۹ ـ مسوول و زیر دست دارند :
-مُطاعٍ ثَمَّ أَمِینٍ [تکویر/۲۱] .
۳۰ ـ در هیچ کاری عاجز نیستند.
-إِنَّ اللَّهَ بالِغُ أَمْرِهِ [طلاق/۳] .
اگریسَبِّحُونَ اللَّیلَ وَ النَّهارَ لا یفْتُرُونَ [انبیاء/۲۰] .
پس وساطت آنها در تدبیر چه وقت است؟
پاسخ : ممکن است همان وساطت‌ها عبادت آنها باشد : وَ لِلَّهِ یسْجُدُ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ مِنْ دابَّةٍ وَ الْمَلائِکةُ وَ هُمْ

لا يسْتَكبِرُونَ [نحل/۴۹] .

۱. ملاک ارزشها

۱. گذشت

۱. لزوم گذشت

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تبلغون ما تأملون إلا بترك ما تشتهون [كنزالفوائد ، ج ۱ ، ص۲۱۷] .

۲ ـ امتياز انسان حاكميت او بر خواسته‌ها است.فی الحديث :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : المكارم بالمكاره [غررالحكم ، ص۹۹] .

ليس الزهد الا تملك شيئا انما الزهد الا يملكك بشیء

موجودات سه دسته هستند :

حيوان كه بر او غريزه حاكم است.

ملائكه كه بر او عقل حاكم است.

انسان كه بر او هم عقل و هم غريزه حاكم است.

عيد روزی است كه عقل و وحی بر غريزه (وظيفه بر غريزه) پيروز شود.

عيد قربان وظيفه ذبح بر غريزه فرزند دوستی پيروز شد.

عيد فطر سی روز پيروی از وظيفه بر غريزه ميل به غذا و... پيروز شد.

عيد غدير رهبری معرفی و نصب می شود كه هم تمام وجودش وظيفه است و هم در سايه او مردم وظيفه حاكميت و غريزه را كنترل می‌كنند. رهبری تعيين می‌شود كه حاكميت او بر تمام شئون وجودی انسان مسلم است و لذا در روايات :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسَةِ أَشْيَاءَ عَلَى الصَّلَاةِ وَ الزَّكَاةِ وَ الْحَجِّ وَ الصَّوْمِ وَ الْوَلَايَةِ قَالَ زُرَارَةُ فَقُلْتُ وَ أَیُّ شَیْءٍ مِنْ ذَلِكَ أَفْضَلُ فَقَالَ الْوَلَايَةُ أَفْضَلُ لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ [كافی ، ج ۲ ، ص۱۸] .

در كنار گذشت مال (زكات) و گذشت از غذا و شهوت (صوم) می‌فرمايد ولايت و سپس اضافه می‌كند :

لِأَنَّهَا مِفْتَاحُهُنَّ

آری رهبر معصوم كليد حركت امت است به سوی حاكميت وظيفه بر غريزه.

۳ ـ در مسير زندگی چاله هائی است كه بايد پر شود ، گاهی با آبرو ، با مال ، با جان و...

۴ ـ در اسلام مشكلات رمز شناسائی و معيار شخصيت و مقامات الهی است : مشكلات آزمايش است :

نَبْلُوكمْ بِالشَّرِّ وَ الْخَيرِ [انبياء/۳۵] .

مردم در برابر مشكلات چهار دسته هستند :

فرياد :

إِذا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً [معارج/۲۰] .

صبر :

وَ بَشِّرِ الصّابِرِينَ [بقره/۱۵۵] .

شکر :

وَ الصّابِرِینَ عَلی ما أَصابَهُمْ [حج/۳۵] .

داوطلب :

تَفِیضُ مِنَ الدَّمْعِ [مائده/۸۳] .

۲. مصادیق گذشت

۱. از جان

۱ ـ وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْرِی نَفْسَهُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [بقره/۲۰۷] .

(لیلة المبیت)

۲ ـ إِنَّ اللّهَ اشْتَری مِنَ الْمُومِنِینَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ [توبه/۱۱۱] .

قولنامه :

فروشنده : مؤمن.

خریدار : خدا.

بازار : دنیا.

کالا : جان و مال.

بهاء : بهشت.

راهنما : انبیاء و امامان.

امضاء : انسان :

فَمِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَهُ وَ مِنْهُمْ مَنْ ینْتَظِرُ [احزاب/۲۳] .

امضاء : خدا :

وَعْداً عَلَیهِ حَقًّا فِی التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِیلِ [توبه/۱۱۱] .

۲. مال

۱ ـ آیات انفاق.

۲ ـ آیات جهاد با مال.

۳ ـ آیات انتقاد از بخل.

۴ ـ فایده انفاق در دیگران سیر شدن و سیر کردن

و فایده انفاق برای خود :

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ [توبه/۱۰۳] .

تَثْبِیتاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ [بقره/۲۶۵] .

نتیجه انفاق ، تعادل است.

۵ ـ به کی انفاق کنیم؟

۶ ـ چقدر انفاق کنیم؟

۷ـ چگونه انفاق کنیم؟

۳. زن وفرزند

۱ـ إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک [صافات/۱۰۲] .

۲ـ امام حسین (ع) از فرزند خود می گذرد.

۳ـ هنگام جبهه رفتن مادر صورت فرزند را نمی‌بوسد که مبادا عاطفه مادری او را دلسرد کند.

۴ـ قُلْ إِنْ کانَ آباوکمْ وَ أَبْناوکمْ [توبه/۲۴] .

۵ـ إِنِّی أَسْکنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ [ابراهیم/۳۷] .

۶ـ قال الامام الحسین (ع) :

۴. شهوت

۱ـ هَیتَ لَک قالَ مَعاذَ اللّهِ [یوسف/۲۳] .

۲ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا خیر فی لذة من بعدها النار [أمالی صدوق ، ص۴۹۸] .

۳ـ تَمْشِی عَلَی اسْتِحْیاءٍ [قصص/۲۵] .

ـ إِنَّ خَیرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِی الْأَمِینُ [قصص/۲۶] .

۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا الْمُجَاهِدُ الشَّهِیدُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ بِأَعْظَمَ أَجْراً مِمَّنْ قَدَرَ فَعَفَّ لَکادَ الْعَفِیفُ أَنْ یکونَ مَلَکاً مِنَ الْمَلَائِکةِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۷۴] .

۵ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا مِنْ عِبَادَةٍ أَفْضَلَ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ عِفَّةِ بَطْنٍ وَ فَرْجٍ [کافی ، ج۲ ، ص۸۰] .

۶ـ اجازه ورود به اتاق :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لِیسْتَأْذِنْکمُ الَّذِینَ مَلَکتْ أَیمانُکمْ وَ الَّذِینَ لَمْ یبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْکمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلاةِ الْفَجْرِ وَ حِینَ تَضَعُونَ ثِیابَکمْ مِنَ الظَّهِیرَةِ وَ مِنْ بَعْدِ صَلاةِ الْعِشاءِ ثَلاثُ عَوْراتٍ لَکمْ لَیسَ عَلَیکمْ وَ لا عَلَیهِمْ جُناحٌ بَعْدَهُنَّ طَوّافُونَ عَلَیکمْ بَعْضُکمْ عَلی بَعْضٍ کذلِک یبَینُ اللّهُ لَکمُ الْآیاتِ وَ اللّهُ عَلِیمٌ حَکیمٌ [نور/۵۸] .

۷ـ اجتناب از خلوت با اجنبیه ، یا الله گفتن ، اجتناب از دست دادن با نامحرم از موضوعاتی است که نقش اساسی در حفظ عفّت دارد.

۸ـ لباس محرک حتی برای محرمان ، با عفت اسلامی مخالف است.

۹ـ تفکیک رختخواب دو پسر ، دو دختر.

۵. خواب

۱ـ تَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ [سجده/۱۶] .

۲ـ وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یسْتَغْفِرُونَ [ذاریات/۱۸] .

۳ـ کانُوا قَلِیلاً مِنَ اللَّیلِ ما یهْجَعُونَ [ذاریات/۱۷] .

(هجوع خواب شبانه.)

۴ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَمَّا اللَّیلَ فَصَافُّونَ أَقْدَامَهُمْ تَالِینَ لِأَجْزَاءِ الْقُرْآنِ یرَتِّلُونَهَا تَرْتِیلًا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۵ـ وَ مِنَ اللَّیلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَک عَسی أَنْ یبْعَثَک رَبُّک مَقاماً مَحْمُوداً [اسراء/۷۹] .

۶. شکم

۱ ـ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَیسَ مِنِّی وَ مَنْ لَمْ یطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّی [بقره/۲۴۹] .
۲ ـ رفاه طلبان بودند که فومها و عدسها و بصلها می گفتند :
فُومِها وَ عَدَسِها وَ بَصَلِها [بقره/۶۱] .
۳ ـ محاصره اقتصادی مسلمانان صدر اسلام معروف است.
۴ ـ وَ یطْعِمُونَ الطَّعامَ [دهر/۸] .
در لحظه افطار معروف است.
۵ ـ أَوْ إِطْعامٌ فِی یوْمٍ ذِی مَسْغَبَةٍ (گرسنگی [بلد/۱۴] .
وَ لَمْ نَک نُطْعِمُ الْمِسْکینَ [مدثر/۴۴] .
وَ لا یحُضُّ عَلی طَعامِ الْمِسْکینِ [ماعون/۳] .
۲. ارزشها
۱. ارزشهای واقعی
ان اکرمکمزمانی نازل شد که بلال بالای کعبه رفت ، زمانی نازل شد که دخترانتان را به بردهها می دادید. و دستور داد ، تقوی داشته باشید تا بهترین باشید نه به رسم جاهلیت برتری را تعیین کنید. [روح البیان ، نمونه ، ج۲۲ ، ص۱۹۹ ـ قرطبی] .
أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِینَ کالْفُجّارِ [ص/۲۸] .
یا أَیهَا النّاسُ إِنّا خَلَقْناکمْ مِنْ ذَکرٍ وَ أُنْثی وَ جَعَلْناکمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا إِنَّ أَکرَمَکمْ عِنْدَ اللّهِ أَتْقاکمْ [حجرات/۱۳] .
رسول خدا (ص) بر شتری در منی :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أیها الناس إن ربکم واحد و إن أباکم واحد کلکم لآدم و آدم من تراب إن أکرمکم عند الله أتقاکم و لیس لعربی علی عجمی فضل إلا بالتقوی ألا هل بلغت قالوا نعم قال فلیبلغ الشاهد الغائب [تحف‌العقول ، ص۳۰] .
ـ رسول الله (ص) : ان الله لا ـ ینظر الی احسابکم و لا ـ الی انسابکم و لا ـ الی اجسامکم و لا الی اموالکم و لکن ینظر الی قلوبکم فمن کان له قلب صالح تحقق؟؟ لله علیه نو انما انتم بنو آدم و احبکم الیه اتقیکم. [نمونه] .
ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ستة یختبر بها دین الرجل قوة الدین و صدق الیقین و شدة التقوی و مغالبة الهوی و قلة الرغب و الإجمال فی الطلب [غررالحکم ، ص۸۵] .
حسن خاتمه :
ملاک الاعمال خواتمه
حشره الله فقیهاً
عمل :
وَ مَنْ یعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ [نساء/۱۲۴] .
قَالَ زَینُ الْعَابِدِینَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَلَا إِنَّ أَحَبَّکمْ إِلَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ أَحْسَنُکمْ عَمَلًا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۴۰۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : المرء بهمته لا بقنیته (ذخیرهها) [غررالحکم ، ص۴۴۷] .
جهاد :
أَ جَعَلْتُمْ سِقایةَ الْحاجِّ وَ عِمارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرامِ کمَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ وَ جاهَدَ فِی سَبِیلِ اللّهِ لا یسْتَوُونَ عِنْدَ اللّهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ (معلوم می‌شود کارشان با ظلم قاطی بوده. [توبه/۱۹] .

الَّذِينَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰] .
فَضَّلَ اللّهُ الْمُجاهِدِینَ عَلَی الْقاعِدِینَ أَجْراً عَظِیماً [نساء/۹۵] .
سابقه :
أُولئِک أَعْظَمُ دَرَجَةً مِنَ الَّذِینَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَ قاتَلُوا [حدید/۱۰] .
علم :
یرْفَعِ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجاتٍ [مجادله/۱۱] .
هَلْ یسْتَوِی الَّذِینَ یعْلَمُونَ وَ الَّذِینَ لا یعْلَمُونَ [زمر/۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ إِنَّ أَحَقَّ النَّاسِ بِهَذَا الْأَمْرِ أَقْوَاهُمْ عَلَیهِ وَ أَعْلَمُهُمْ بِأَمْرِ اللَّهِ فِیهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۲] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا تقبلن فی استعمال عمالک و أمرائک شفاعة إلا شفاعة الکفایة و الأمانة [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج ۲۰ ، ص۲۷۶] .
ایمان و عمل صالح :
أَ فَمَنْ کانَ مُومِناً کمَنْ کانَ فاسِقاً لا یسْتَوُونَ [سجده/۱۸] .
إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک هُمْ خَیرُ الْبَرِیةِ [بینه/۷] .
أَمْ نَجْعَلُ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ کالْمُفْسِدِینَ فِی الْأَرْضِ [ص/۲۸] .
خدمت :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : قیمة کل امرئ ما یحسنه [إرشاد مفید ، ج ۱ ، ص ۳۰۰] .
اخلاق :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَیرُکمْ خَیرُکمْ لِأَهْلِهِ وَ أَنَا خَیرُکمْ لِأَهْلِی [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۳ ، ص۵۵۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خیرکم خیرکم لأهلی [کشف‌الغمة ، ج ۱ ، ص۱۳۷] .
ایثار :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الإیثار أحسن الإحسان و أعلی مراتب الإیمان [غررالحکم ، ص۳۹۶] .
نماز و... :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : ثَلَاثٌ هُنَّ فَخْرُ الْمُومِنِ وَ زَینُهُ فِی الدُّنْیا وَ الْآخِرَةِ الصَّلَاةُ فِی آخِرِ اللَّیلِ وَ یأْسُهُ مِمَّا فِی أَیدِی النَّاسِ وَ وَلَایتُهُ الْإِمَامَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ ع [کافی ، ج۸ ، ص۲۳۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : المرء یوزن بقوله و یقوم بفعله [غررالحکم ، ص۲۰۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا سبیل أشرف من الاستقامة [غررالحکم ، ص۲۸۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : المرء (الرجل) بفطنته لا بصورته [غررالحکم ، ص۴۴۸] .
۲. ارزشهای خیالی
۱ ـ مال :
ـ وَ قالُوا نَحْنُ أَکثَرُ أَمْوالاً وَ أَوْلاداً وَ ما نَحْنُ بِمُعَذَّبِینَ قُلْ إِنَّ رَبِّی یبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یشاءُ وَ یقْدِرُ وَ لکنَّ أَکثَرَ النّاسِ لا یعْلَمُونَ وَ ما أَمْوالُکمْ وَ لا أَوْلادُکمْ بِالَّتِی تُقَرِّبُکمْ عِنْدَنا زُلْفی [سبأ/۳۷-۳۵] .
الهیکم التکاثر [تکاثر ، ۱] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَمْ بِعَدِيدِ الْهَلْكى يَتَكاثَرُونَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۱] .

ـ يا لَيتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِى قارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ [قصص/۷۹] .

۲ ـ قدرت :

نَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْك [بقره/۲۴۷] .

۳ ـ شهرت :

لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ [زخرف/۳۱] .

أَ نُومِنُ لَک وَ اتَّبَعَک الْأَرْذَلُونَ [شعراء/۱۱۱] .

۴ ـ کاخ :

ـ وَ هذِهِ الْأَنْهارُ تَجْرِی مِنْ تَحْتِی [زخرف/۵۱] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ وَضَعَ شَيئاً لِلْمُفَاخَرَةِ حَشَرَهُ اللَّهُ يوْمَ الْقِيامَةِ أَسْوَدَ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۵۵] .

ـ وَ لَوْ لا ـ أَنْ يكونَ النّاسُ أُمَّةً واحِدَةً لَجَعَلْنا لِمَنْ يكفُرُ بِالرَّحْمنِ لِبُيوتِهِمْ سُقُفاً مِنْ فِضَّةٍ وَ مَعارِجَ عَلَيها يظْهَرُونَ وَ لِبُيوتِهِمْ أَبْواباً وَ سُرُراً عَلَيها يتَّكونَ وَ زُخْرُفاً وَ إِنْ كلُّ ذلِك لَمّا مَتاعُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ الآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّك لِلْمُتَّقِينَ [زخرف/۳۵-۳۳] .

۵ ـ علم :

ـ أُوتِيتُهُ عَلى عِلْمٍ عِنْدِی [قصص/۷۸] .

ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا حمق أعظم من الفخر [غررالحكم ، ص۳۱۱] .

۶ ـ نژاد :

ـ خَلَقْتَنِی مِنْ نارٍ وَ خَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ [اعراف/۱۲] .

ماجرای ابوذر و توهين به برده سياه و توبه او.

۷ ـ طلا :

فَلَوْ لا أُلْقِی عَلَيهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ [زخرف/۵۳] .

خطبه قاصعه.

۸ ـ قدرت‌ها :

سَآوِی إِلى جَبَلٍ يعْصِمُنِی مِنَ الْماءِ [هود/۴۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا صَعْصَعَةُ لَا تَفْتَخِرَنَّ عَلَى إِخْوَانِک بِعِيادَتِی إِياک وَ اتَّقِ اللَّهَ ثُمَّ انْصَرَفَ عَنِّی [رجال‌الكشی ، ص۵۸۷] .

۹ ـ قال النبی (ص) : ان الله لا ينظر الی احسابكم و لا الی انسابكم و لا الی اجسامكم و لا الی اموالكم و لكن ينظر الی قلوبكم

۱۰ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَنْظُرُوا إِلَى كثْرَةِ صَلَاتِهِمْ وَ صَوْمِهِمْ وَ كثْرَةِ الْحَجِّ وَ الْمَعْرُوفِ وَ طَنْطَنَتِهِمْ بِاللَّيلِ انْظُرُوا إِلَى صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ أَدَاءِ الْأَمَانَةِ [أمالی صدوق ، ص۳۰۳] .

۱۱ ـ قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ صَلَاحَ أَبِيک غَرَّنِی مِنْک [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۱] .

۱۲ ـ لا تَطْرُدِ الَّذِينَ يدْعُونَ رَبَّهُمْ [انعام/۵۲] .

درباره بلال نازل شد. گروهی پيشنهاد كردند فقراء در صف‌های آخر جماعت بايستند اين آيه نازل شد.

۱۳ ـ پيامبر (ص) در پاسخ جويبر :

يا جُوَيبِرُ إِنَّ اللّهَ قَدْ وَضَعَ بِالْإِسْلَام مَنْ كانَ فِی الْجَاهِلِيةِ شَرِيفاً وَ شَرَّفَ بِالْإِسْلَام مَنْ كانَ فِی الْجَاهِلِيةِ وَضِيعاً وَ أَعَزَّ بِالْإِسْلَام مَنْ كانَ فِی الْجَاهِلِيةِ ذَلِيلًا وَ أَذْهَبَ بِالْإِسْلَام مَا كانَ مِنْ نَخْوَةِ الْجَاهِلِيةِ وَ تَفَاخُرِهَا بِعَشَائِرِهَا وَ بَاسِقِ أَنْسَابِهَا فَالنَّاسُ الْيوْمَ كلُّهُمْ أَبْيضُهُمْ وَ أَسْوَدُهُمْ وَ قُرَشِيهُمْ وَ عَرَبِيهُمْ وَ عَجَمِيهُمْ مِنْ آدَمَ وَ إِنَّ آدَمَ خَلَقَهُ اللَّهُ مِنْ طِينٍ [كافی ، ج۵ ، ص۳۳۹] .

۱۴ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : افْتَخَرَ رَجُلَانِ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) فَقَالَ أَ تَفْتَخِرَانِ بِأَجْسَادٍ بَالِيةٍ وَ أَرْوَاحٍ فِی النَّارِ إِنْ يكنْ لَک عَقْلٌ فَإِنَّ لَک خُلُقاً وَ إِنْ يكنْ لَک تَقْوَی فَإِنَّ لَک كرَماً وَ إِلَّا فَالْحِمَارُ خَيرٌ مِنْک وَ لَسْتَ بِخَيرٍ مِنْ أَحَدٍ [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۳۹۳] .

۱۵ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، ٠٠٠٠٠ وَ اعْصِمْنِی مِنَ الْفَخْرِ [صحيفه سجاديه ، دعای ۲۰] .

۱۶ ـ پيامبر درباره تعصب جاهليت فرمود : دعوها فانها متنه (متعفن) [نمونه ، صحيح مسلم از فی ظلال] .

۳. نشانه ها

نشانه اولياء الله :

إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكمْ أَوْلِياءُ لِلّهِ [جمعه/۶] .

نشانه اخلاص :

لا نُرِيدُ مِنْكمْ جَزاءً وَ لا شُكوراً [دهر/۹] .

نشانه عشق :

أَ أَشْفَقْتُمْ [مجادله/۱۳] .

نشانه خشوع :

وَ إِنَّها لَكبِيرَةٌ [بقره/۴۵] .

نشانه حزب الله :

فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيسَ مِنِّی [بقره/۲۴۹] .

نشانه زهد :

لِكيلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَكمْ وَ لا تَفْرَحُوا بِما آتاكمْ [حديد/۲۳] .

نشانه قبولی نماز :

تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ [عنكبوت/۴۵] .

نشانه محبت :

إِنْ كنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی يحْبِبْكمُ اللّهُ [آل عمران/۳۱] .

نشانه ايمان :

فَلا وَ رَبِّک لا يومِنُونَ حَتّی يحَكمُوک فِيما شَجَرَ بَينَهُمْ ثُمَّ لا يجِدُوا فِی أَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمّا قَضَيتَ وَ يسَلِّمُوا تَسْلِيماً [نساء/۶۵] .

فِی خَوْضِهِمْ يلْعَبُونَ [انعام/۹۱] .

نشانه شيعه : مواظبت بر نماز.

نشانه سوز : همه جا نه تنها در مكه

دين مجموعه است. قسمتی از توپ سوراخ شود كل بازی لغو است.

فی خوضهم يلعبون

توازن :

ـ مثل کی باشی :

وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذِینَ آمَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ [تحریم/۱۱] .

فَاصْبِرْ کما صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ [احقاف/۳۵] .

وَ اذْکرْ فِی الْکتابِ مَرْیمَ [مریم/۱۶] .

ـ مثل کی نباشی :

ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذِینَ کفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ امْرَأَتَ لُوطٍ [تحریم/۱۰] .

لا تَکنْ کصاحِبِ الْحُوتِ [قلم/۴۸] .

وَ لا تَکونُوا کالَّتِی نَقَضَتْ غَزْلَها [نحل/۹۲] .

ترازوها و شاقول‌ها :

ـ نشانه شکر خالق ، تشکر از مخلوق است.

ـ نشانه قبولی نماز ، فاصله گرفتن از فحشاء و منکر است.

ـ نشانه قبولی حج ، تغییر حال است.

ـ نشانه ایمان ، تسلیم بودن به داوری پیامبر است :

فَلا وَ رَبِّک لا یومِنُونَ [نساء/۶۵] .

ـ نشانه حزب الله بودن ، کنترل در برابر بیت المال است :

فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَیسَ مِنِّی [بقره/۲۴۹] .

ـ نشانه ولایت مداری ، بی اعتنایی به قضاوت‌های مردم است :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لا تکون لنا ولیا حتی لو اجتمع علیک أهل مصرک و قالوا إنک رجل سوء [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] .

ـ نشانه زهد آن است که دنیا در دل تو نباشد ، نه آن که در دست تو نباشد.

میزان‌ها و ملاک‌ها :

ـ نشانه اولیاء الله ، نترسیدن از مرگ است :

إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّکمْ أَوْلِیاءُ لِلّهِ مِنْ دُونِ النّاسِ [جمعه/۶] .

ـ نشانه عشق ، پول خرج کردن است :

أَ أَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَینَ یدَی نَجْواکمْ صَدَقاتٍ [مجادله/۱۳] .

ـ وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیها وَ تَرَکوک قائِماً [جمعه/۱۱] .

ـ نشانه دوست خوب ، پای بندی او به نماز ، والدین ، دوستان قبل.

ـ نشانه رشوه و هدیه آن است که اگر انسان این عنوان و سمت را نداشت ، باز هم این هدایا را به او می‌دادند یا خیر؟

ـ نشانه الهامات الهی و القائات شیطانی ، ضیق صدر یا سعه صدر است.

۴. راه ارزیابی

ترازها و شاقول‌ها و خط کش‌ها :

آیا در راه مستقیم هستیم یا بیراهه می‌رویم؟

ـ نشانه و شاقول محبت خدا ، پیروی از اولیاء او است و دیگر آن که میان دنیا و آخرت ، امر آخرت را انتخاب کنید :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من أحب أن یعلم کیف منزلته عند الله فلینظر کیف منزلهٔ الله عنده فإن کل من خیر له أمران أمر الدنیا و أمر الآخرهٔ فاختار أمر الآخرهٔ علی الدنیا فذلک الذی یحب الله و من اختار أمر الدنیا فذلک الذی لا منزلهٔ لله عنده [جامع‌الأخبار ، ص۱۷۸] .

وَ مَنْ یطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِک مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمْ مِنَ النَّبِیینَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحِینَ وَ حَسُنَ أُولئِک رَفِیقاً [نساء/۶۹] .

تبعیت در دنیا سبب هم نشینی در قیامت است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أن شیعتک علی منابر من نور مبیضهٔ وجوههم حولی أشفع لهم و یکونوا غدا فی الجنهٔ جیرانی [أمالی صدوق ، ص۹۶] .

إِنْ کنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِی [آل عمران/۳۱] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّهِ أَنْداداً یحِبُّونَهُمْ کحُبِّ اللّهِ وَ الَّذِینَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلّهِ [بقره/۱۶۵] .

نشانه خشوع ، راحت نماز خواندن است :

وَ إِنَّها لَکبِیرَةٌ إِلاّ عَلَی الْخاشِعِینَ [بقره/۴۵] .

ـ نشانه اخلاص آن است که توقع ستایش نداشته باشی و نهان و آشکار و گفتار و رفتار یکی باشد :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ لِکلِّ حَقٍّ حَقِیقَةً وَ مَا بَلَغَ عَبْدٌ حَقِیقَةَ الْإِخْلَاصِ حَتَّی لَا یحِبَّ أَنْ یحْمَدَ عَلَی شَیءٍ مِنْ عَمَلٍ لِلَّهِ [مشکاةالأنوار ، ص۱۱] .

ـ نشانه دوست خوب آن است که سه بار عصبانی شود و حرف ناروایی نزند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من غضب علیک من إخوانک ثلاث مرات فلم یقل فیک مکروها فأعده لنفسک [تحف‌العقول ، ص۳۶۸] .

۵. توجیهات ناروا

گاهی شیطان را مقصر می‌دانیم :

إِلاّ أَنْ دَعَوْتُکمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِی فَلا تَلُومُونِی وَ لُومُوا أَنْفُسَکمْ [ابراهیم/۲۲] .

گاهی مردم را :

لَوْ لا أَنْتُمْ لَکنّا مُومِنِینَ [سبأ/۳۱] .

تَأْتُونَنا عَنِ الْیمِینِ [صافات/۲۸] .

گاهی شرائط متفاوت را :

ما یسْتَوِی الْبَحْرانِ [فاطر/۱۲] .

گاهی زن و بچه را :

إِنَّ مِنْ أَزْواجِکمْ وَ أَوْلادِکمْ عَدُوًّا لَکمْ فَاحْذَرُوهُمْ [تغابن/۱۴] .

گاهی جهل را مقصر می‌دانیم :

فَاسْئَلُوا أَهْلَ الذِّکرِ [نحل/۴۳] .

ما نَفْقَهُ كثِيراً مِمّا تَقُولُ [هود/۹۱] .

گاهی قدرت دشمن را دلیل می‌پنداریم :

إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِيماناً [آل عمران/۱۷۳] .

كمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كثِيرَةً [بقره/۲۴۹] .

گاهی منطقه و نظام حاکم را :

أَ لَمْ تَكنْ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةً فَتُهاجِرُوا فِيها [نساء/۹۷] .

گاهی گرفتار شدن به مادیات را مانع می‌دانیم :

شَغَلَتْنا أَمْوالُنا وَ أَهْلُونا فَاسْتَغْفِرْ لَنا [فتح/۱۱] .

رِجالٌ لا تُلْهِيهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَيْعٌ عَنْ ذِكرِ اللّهِ [نور/۳۷] .

گاهی می گوئیم مقصر خداست (نعوذ بالله) :

رَبِّی أَكرَمَنِ [فجر/۱۵] .

رَبِّی أَهانَنِ [فجر/۱۶] .

رَبِّ بِما أَغْوَيتَنِی [حجر/۳۹] .

لَوْ شاءَ اللّهُ ما أَشْرَكنا وَ لا آباونا [انعام/۱۴۸] .

گاهی والدین را :

وجدنا آبائنا

آبائنا الاولین

گاهی بزرگان را :

انا کنا لکم تبعا

اطعمنا سادتنا

۶. نمونه ها

۱ ـ مناصب بلال : موذن ، محافظ ، خازن.

۲ ـ اسامۀ : برده زاده فرمانده لشکر شد.

۳ ـ عمار : استاندار کوفه.

۴ ـ سلمان : استاندار مدائن :

عمر پرسید حسبت چیست؟ گفت گمراهی بودم که هدایت شدم.

۵ ـ طرز نشستن رسول اکرم (ص) .

۶ ـ حج و نماز جماعت نمونه حذف امتیازات.

۱. منت

۱. مثبت

۱. منت خدا

۱ ـ لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَی الْمُومِنینَ إِذْ بَعَثَ فیهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ [آل عمران/۱۶۴] .

۲ ـ وَ نُریدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَی الَّذینَ اسْتُضْعِفُوا فِی الْأَرْض [قصص/۵] .

۲. منت پیامبر بر دشمن

۱ ـ فَشُدُّوا الْوَثاقَ فَإِمّا مَنًّا بَعْدُ وَ إِمّا فِداء [محمد/۴] .

کنایه از اینکه اسیر بگیرید بعد یا منّت بگذارید ، مجّانی رها کنید یا با فدا آزاد کنید.

۲. منفی

۱. منت بر خدا

۱ ـ قالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : یا عَلِی إِنَّ الْقَوْمَ سَیفْتَنُونَ بِأَمْوَالِهِمْ وَ یمُنُّونَ بِدِینِهِمْ عَلَی رَبِّهِم [نهج‌البلاغه ، خطبه۱۵۶] .

درباره متّقین آمده : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَمْ یمُنُّوا عَلَی اللّهِ بِالصَّبْرِ وَ لَمْ یسْتَعْظِمُوا بَذْلَ أَنْفُسِهِمْ فِی الْحَقِّ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۰] .

وَ ما کنّا لِنَهْتَدِی لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللّه [اعراف/۴۳] .

۲. منت برپیامبر (ص)

۱ ـ یمُنُّونَ عَلَیک أَنْ أَسْلَمُوا قُلْ لا تَمُنُّوا عَلَی إِسْلامَکمْ بَلِ اللّهُ یمُنُّ عَلَیکمْ أَنْ هَداکمْ لِلْإِیمانِ إِنْ کنْتُمْ صادِقِینَ [حجرات/۱۷] .

۳. منت برمردم

۱ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ إِیاک وَ الْمَنَّ عَلَی رَعِیتِک بِإِحْسَانِک أَوِ التَّزَیدَ فِیمَا کانَ مِنْ فِعْلِک أَوْ أَنْ تَعِدَهُمْ فَتُتْبِعَ مَوْعِدَک بِخُلْفِک فَإِنَّ الْمَنَّ یبْطِلُ الْإِحْسَانَ وَ التَّزَیدَ یذْهَبُ بِنُورِ الْحَقِّ وَ الْخُلْفَ یوجِبُ الْمَقْتَ عِنْدَ اللّهِ وَ النَّاسِ قَالَ اللّهُ تَعَالَی کبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّهِ أَنْ تَقُولُوا ما لا تَفْعَلُون [نهج‌البلاغه ، نامه۵۳] .

۲ ـ یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذی [بقره/۲۶۴] .

۳ ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ۰۰۰۰۰۰وَ أَجْرِ لِلنَّاسِ عَلَی یدِی الْخَیرَ وَ لَا تَمْحَقْهُ بِالْمَن [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

وَ لا تَمْنُنْ تَسْتَکثِرُ [مدثر/۶] .

ای لاتمنن امتثالک الله لکونک‌تری ذلک کثیرا [المیزان ، ج۱۹ ، ص۸۲] .

۴ ـ إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُریدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹] .

۵ ـ ائمه ما (علیهم السّلام) در هنگام انفاق خود را می‌پوشاندند.

۳. جلوه هایی از منت

ـ اظهار انفاق

ـ توقّع جبران

ـ تعییر و اختفاف

ـ استخدام

ـ بدزبانی

ـ پرده‌دری

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : رَأَیتُ الْمَعْرُوفَ لَا یصْلُحُ إِلَّا بِثَلَاثِ خِصَالٍ تَصْغِیرِهِ وَ تَسْتِیرِهِ وَ تَعْجِیلِهِ فَإِنَّک إِذَا صَغَّرْتَهُ عَظَّمْتَهُ عِنْدَ مَنْ تَصْنَعُهُ إِلَیهِ وَ إِذَا سَتَّرْتَهُ تَمَّمْتَهُ وَ إِذَا عَجَّلْتَهُ هَنَّأْتَهُ وَ إِنْ کانَ غَیرُ ذَلِک سَخَّفْتَهُ وَ نَکدْتَهُ [کافی ، ج۴ ، ص۳۰]

۱. موضع گیری

۱. علل موضع گیری

۱. خوب (بجا)

۱. به سبب ایمان و عقیده

موضع گیری به سبب ایمان و عقیده است : قُلْ هذِهِ سَبیلی أَدْعُوا إِلَی اللّهِ عَلی بَصیرَةٍ أَنَا وَ مَنِ اتَّبَعَنی [یوسف/۱۰۸] .

۲. از روی علم

موضع گیری عالمانه : وَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَیقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَ عُلُوًّا [نمل/۱۴] .

۳. مدافعانه

موضع گیری مدافعانه : مِنَ الْمُومِنینَ رِجالٌ صَدَقُوا ما عاهَدُوا اللّهَ عَلَیه [احزاب/۲۳] .

۴. عادلانه

موضع گیری عادلانه و لو با دشمن : لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَئانُ قَوْمٍ عَلی أَلاّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا [مائده/۸] .

۲. بد (بی جا)

۱. از روی هوا وهوس

گاهی موضع گیری شخص از روی هوا و هوس است : وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْواءَهُمْ مِنْ بَعْدِ ما جاءَک مِنَ الْعِلْمِ [بقره/۱۴۵] .

۲. از روی جهل

موضع گیری جاهلانه : هُمْ أَراذِلُنا بادِیَ الرَّأْی [هود/۲۷] .

۳. به سبب خصم

موضع گیری خصمانه : حَرِّقُوهُ وَ انْصُرُوا آلِهَتَکمْ [انبیاء/۶۸] .

۳. شیوه موضع گیری

شیوه موضع گیری : موضع گیری گاهی با گفتار و گاهی با کردار و گاهی با هر دو صورت می گیرد.

۱. موعظه

۱. درقرآن

۱. ویژگیهای موعظه حسن

ادْعُ إِلی سَبِیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .

حکمت ، آن بینشی است که انسان را از کار بد باز می‌دارد و به کار محکم وا می‌دارد.
این کلمه ۲۰ بار در قرآن به کار رفته است.
حکیم به کسی گفته می‌شود که کار را از روی تشخیص و مصلحت محکم انجام می‌دهد.
کلمه حکیم ۹۷ بار در قرآن آمده است.
موعظه حسنه چیست؟
۱. باید دعوت الی سبیل رب باشد. (نه دعوت به سلیقه شخصی یا حزبی یا نژادی یا قبیله‌ای یا اقلیمی)
۲. انسان باید مخاطب را بشناسد که او منطقی است یا عاطفی یا موضع خاصی دارد.
اگر منطقی است با حکمت ، اگر عاطفی است با موعظه و اگر موضع دارد با جدال با او مذاکره نماید.
۳. با حسن نیت باشد.
۴. در بیان دلپسند باشد : وَ هُدُوا إِلَی الطَّیبِ مِنَ الْقَوْلِ وَ هُدُوا إِلی صِراطِ الْحَمِیدِ [حج/۲۴] .
إِلَیهِ یصْعَدُ الْکلِمُ الطَّیبُ [فاطر/۱۰] .
قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [بقره/۸۳] .
اللّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِیثِ [زمر/۲۳] .
قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً [نساء/۵] .؟؟؟
یهْدِی إِلَی الرُّشْدِ [جن/۲] .
وَ ما أَنَا مِنَ الْمُتَکلِّفِینَ [ص/۸۶] .
۵. مطابق فهم مردم صحبت کردن.
قَالَ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ (ع) : لَا تُحَدِّثُوا الْجُهَّالَ بِالْحِکمَةِ [کافی ، ج۱ ، ص۴۲] .
فَقُولا لَهُ قَوْلاً لَیناً [طه/۴۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خیر الکلام ما لا یمل و لا یقل [غررالحکم ، ص۲۱۰] .
۶. تدریجی گفتنلِتَقْرَأَهُ عَلَی النّاسِ عَلی مُکثٍ [اسراء/۱۰۶] .
و گاهی تکراروَ لَقَدْ وَصَّلْنا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ یتَذَکرُونَ [قصص/۵۱] .
۲. اهمیت موعظه
۱.قرآن کریم موعظه پروردگار را مطرح می کند :
یا أَیهَا النّاسُ قَدْ جاءَتْکمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّکمْ [یونس/۵۷] .
۲.دعوت به سوی خداوند به وسیله موعظه :
ادْعُ إِلی سَبِیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [نحل/۱۲۵] .
۳.مطرح شدن موعظه در الواح تورات :
وَ کتَبْنا لَهُ فِی الْأَلْواحِ مِنْ کلِّ شَیءٍ مَوْعِظَةً [اعراف/۱۴۵] .
۴.ضرورت موعظه در مسائل خانوادگی :
وَ اللاّتِی تَخافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَ اهْجُرُوهُنَّ فِی الْمَضاجِعِ وَ اضْرِبُوهُنَّ [نساء/۳۴] .
۵.عدم تاثیر موعظه در کفار :

سَواءٌ عَلَینا أَ وَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَکنْ مِنَ الْواعِظِینَ [شعراء/۱۳۶] .

۶.نیاز انسان به موعظه در تمام عمر :

انسان در تمام عمر محتاج به موعظه است ، چه نوجوان باشد ، چه کهن سال باشد :

در جوانی : وَ إِذْ قالَ لُقْمانُ لِابْنِهِ وَ هُوَ یعِظُهُ یا بُنَی لا تُشْرِک بِاللّهِ [لقمان/۱۳] .

در کهن سالی : خداوند به حضرت نوح (ع) می فرماید :

إِنِّی أَعِظُک أَنْ تَکونَ مِنَ الْجاهِلِینَ [هود/۴۶] .

۲. موعظه پیامبر

۱. به امیر المؤمنین

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا علی! أوصیک بوصیۀ فاحفظها فلن تزال بخیر ما حفظت وصیتی

یا علی! من کظم غیظا و هو یقدر علی إمضائه أعقبه الله یوم القیامۀ أمنا و إیمانا یجد طعمه

یا علی! من لم یحسن وصیته عند موته کان نقصا فی مروته و لم یملک الشفاعۀ

یا علی! أفضل الجهاد من أصبح لا یهم بظلم أحد

یا علی! من خاف الناس لسانه فهو من أهل النار

یا علی! شر الناس من أکرمه الناس اتقاء شره

یا علی! شر الناس من باع آخرته بدنیاه و شر من ذلک من باع آخرته بدنیا غیره

یا علی! من لم یقبل العذر من متنصل صادقا کان أو کاذبا لم ینل شفاعتی

یا علی! إن الله عز و جل أحب الکذب فی الصلاح و أبغض الصدق فی الفساد

یا علی! من ترک الخمر لغیر الله سقاه الله من الرحیق المختوم. فقال علی (ع) : لغیر الله؟ قال : نعم و الله من ترکها صیانۀ لنفسه یشکره الله علی ذلک

یا علی! شارب الخمر کعابد وثن

یا علی! شارب الخمر لا یقبل الله عز و جل صلاته أربعین یوما فإن مات فی الأربعین مات کافرا.

"یا علی! کل مسکر حرام و ما أسکر کثیره فالجرعۀ منه حرام

یا علی! جعلت الذنوب کلها فی بیت و جعل مفتاحها شرب الخمر

یا علی! یأتی علی شارب الخمر ساعۀ لا یعرف فیها ربه عز و جل

یا علی! إن إزالۀ الجبال الرواسی أهون من إزالۀ ملک مول لم تنقص أیامه

یا علی! من لم تنتفع بدینه و دنیاه فلا خیر لک فی مجالسته و من لم یوجب لک فلا توجب له و لا کرامۀ

یا علی! ینبغی أن یکون فی المؤمن ثمان خصال وقار عند الهزاهز و صبر عند البلاء و شکر عند الرخاء و قنوع بما رزقه الله عز و جل و لا یظلم الأعداء و لا یتحامل علی الأصدقاء بدنه منه فی تعب و الناس منه فی راحۀ

یا علی! أربعۀ لا ترد لهم دعوۀ إمام عادل و والد لولده و الرجل یدعو لأخیه بظهر الغیب و المظلوم یقول الله عز و جل و عزتی و جلالی لأنتصرن لک و لو بعد حین

یا علی! ثمانیۀ إن أهینوا فلا یلوموا إلا أنفسهم الذاهب إلی مائدۀ لم یدع إلیها و المتأمر علی رب البیت و طالب الخیر من أعدائه

و طالب الفضل من اللئام و الداخل بين اثنين فى سر لم يدخلاه فيه و المستخف بالسلطان و الجالس فى مجلس ليس له بأهل و المقبل بالحديث على من لا يسمع منه"

"يا على! حرم الله الجنة على كل فاحش بذى لا يبالى ما قال و لا ما قيل له

يا على! طوبى لمن طال عمره و حسن عمله

يا على! لا تمزح فيذهب بهاو و لا تكذب فيذهب نورك و إياك و خصلتين الضجر و الكسل فإنك إن ضجرت لم تصبر على حق و إن كسلت لم تو حقا

يا على لكل ذنب توبة إلا سوء الخلق فإن صاحبه كلما خرج من ذنب دخل فى ذنب

يا على! أربعة أسرع شىء عقوبة رجل أحسنت إليه فكافأك بالإحسان إساءة و رجل لا تبغى عليه و هو يبغى عليك و رجل عاهدته على أمر فوفيت له و غدر بك و رجل وصل قرابته فقطعوه

يا على! من استولى عليه الضجر رحلت عنه الراحة

يا على! اثنتا عشرة خصلة ينبغى للرجل المسلم أن يتعلمها على المائدة أربع منهافريضة و أربع منها سنة و أربع منها أدب فأما الفريضة فالمعرفة بما يأكل و التسمية و الشكر و الرضا و أما السنة فالجلوس على الرجل اليسرى و الأكل بثلاث أصابع و أن يأكل مما يليه و مص الأصابع و أما الأدب فتصغير اللقمة و المضغ الشديد و قلة النظر فى وجوه الناس و غسل اليدين"

"يا على! خلق الله الجنة من لبنتين لبنة من ذهب و لبنة من فضة و جعل حيطانها الياقوت و سقفها الزبرجد وحصاءها اللووو ترابها الزعفران و المسك الأذفر ثم قال لها تكلمى فقالت لا إله إلا الله الحى القيوم قد سعد من يدخلنى فقال الله جل جلاله و عزتى و جلالى لا يدخلها مدمن خمر و لا نمام و لا ديوث و لا شرطى و لا مخنث و لا نباش و لا عشار و لا قاطع رحم و لا قدرى

يا على! كفر بالله العظيم من هذه الأمة عشرة القتال و الساحر و الديوث و ناكح المرأة حراما فى دبرها و ناكح البهيمة و من نكح ذات محرم و الساعى فى الفتنة و بائع السلاح من أهل الحرب و مانع الزكاة و من وجد سعة فمات و لم يحج

يا على! لا وليمة إلا فى خمس فى عرس أو خرس أو عذار أو وكار أو زكار فالعرس التزويج و الخرس النفاس بالولد و العذار الختان و الوكار فى شراء الدار و الزكار الرجل يقدم من مكة

يا على! لا ينبغى للعاقل أن يكون ظاعنا إلا فى ثلاث مرمة لمعاش أو تزود لمعاد أو لذة فى غير محرم

يا على! ثلاثة من مكارم الأخلاق فى الدنيا و الآخرة أن تعفو عمن ظلمك و تصل من قطعك و تحلم عمن جهل عليك

يا على! بادر بأربع قبل أربع شبابك قبل هرمك و صحتك قبل سقمك و غناك قبل فقرك و حياتك قبل موتك قبل موتك".

يا على! كره الله عز و جل لأمتى العبث فى الصلاة و المن فى الصدقة و إتيان المساجد جنبا و الضحك بين القبور و التطلع فى الدور و النظر إلى فرج النساء لأنه يورث العمى و كره الكلام عند الجماع لأنه يورث الخرس و كره النوم بين العشاءين لأنه يحرم الرزق و كره الغسل تحت السماء إلا بمئزر و كره دخول الأنهار إلا بمئزر فإن فيها سكانا من الملائكة و كره دخول الحمام إلا بمئزر و كره الكلام بين الأذان و الإقامة فى صلاة الغداة و كره ركوب البحر فى وقت هيجانه و كره النوم فوق سطح ليس بمحجر و قال (ص) من نام على سطح غير محجر فقد برئت منه الذمة و كره أن ينام الرجل فى بيت وحده و كره أن يغشى الرجل امرأته و هى حائض فإن فعل و خرج الولد مجذوما أو به برص فلا يلومن إلا نفسه و كره أن يكلم الرجل مجذوما إلا أن يكون بينه و بينه قدر ذراع و قال (ص) فر من المجذوم فرارك من الأسد و كره أن يأتى الرجل أهله و قد احتلم حتى يغتسل من الاحتلام فإن فعل ذلك و خرج الولد مجنونا فلا يلومن إلا نفسه و كره البول على شط نهر جار و كره أن يحدث الرجل تحت

شجرة أو نخلة قد أثمرت و كره أن ينتعل الرجل و هو قائم و كره أن يدخل الرجل بيتا مظلما إلا مع السراج"

يا على! آفة الحسب الافتخار

يا على! من خاف الله عز و جل أخاف منه كل شىء و من لم يخف الله أخافه الله من كل شىء

يا على! ثمانية لا- تقبل منهم الصلاة العبد الآبق حتى يرجع إلى مولاه و الناشزة و زوجها عليها ساخط و مانع الزكاة و تارك الوضوء و الجارية المدركة تصلى بغير خمار و إمام قوم يصلى بهم و هم له كارهون و السكران و الزبين و هو الذى يدافع البول و الغائط

يا على! أربع من كن فيه بنى الله له بيتا فى الجنة من آوى اليتيم و رحم الضعيف و أشفق على والديه و رفق بمملوكه

يا على! ثلاث من لقى الله عز و جل بهن فهو من أفضل الناس من أوفى الله بما افترض عليه فهو من أعبد الناس و من ورع عن محارم الله فهو من أورع الناس و من قنع بما رزقه الله فهو من أغنى الناس

يا على! ثلاث لا يطيقها أحد من هذه الأمة المواساة للأخ بماله و إنصاف الناس من نفسه و ذكر الله على كل حال و ليس هو سبحان الله و الحمد لله و لا إله إلا الله و الله أكبر و لكن إذا ورد على ما يحرم عليه خاف الله عز و جل عنده و تركه

يا على ثلاثة إن أنصفتهم ظلموك السفلة و أهلك و خادمك و ثلاثة لا ينتصفون من ثلاثة حر من عبد و عالم من جاهل و قوى من ضعيف" [مكارم‌الأخلاق ، ص ۴۳۶ ـ ۴۳۳] .

۲. به ابوذر

ابوذر روزی وارد مسجد شد ، دید حضرت رسول (ص) تنها است و فقط حضرت امیر (ع) نزد او است. وقت را غنیمت شمرد و عرض کرد : به ما وصیتی بده که سعادت دنیا و آخرتم را تامین کند. حضرت رسول (ص) پذیرفت و شروع کرد و فرمودند جملات بسیار جالبی را که بعضی از آنها را ذکر می‌کنیم :

"یا أباذر! اعبد الله کأنک تراه فإن کنت لا تراه فإنه عز و جل یراک"

یا أباذر! اغتنم خمسا قبل خمس شبابک قبل هرمک و صحتک قبل سقمک و غناک قبل فقرک و فراغک قبل شغلک و حیاتک قبل موتک

یا أباذر! إیاک و التسویف بأملک فإنک بیومک و لست بما بعده

یا أباذر! إذا أصبحت فلا تحدث نفسک بالمساء و إذا أمسیت فلا تحدث نفسک بالصباح

یا أباذر! کن علی عمرک أشح منک علی درهمک و دینارک

یا أباذر! من ابتغی العلم لیخدع به الناس لم یجد ریح الجنة

یا أباذر! إذا سئلت عن علم لا تعلمه فقل لا أعلمه

یا أباذر! إن الله تبارک و تعالی إذا أراد بعبد خیرا جعل الذنوب بین عینیه ممثلة و الإثم علیه ثقیلا وبیلا و إذا أراد الله بعبد شرا أنساه ذنوبه

یا أباذر! لا تنظر إلی صغر الخطیئة و لکن انظر إلی من عصیت

یا اباذَر! انَّ المومنَ اشدُّ اِرتِکاضا (ای اضطرابا) مِنَ الخَطیئَة مِنَ العُصفور حینَ یقذِفُ بِهِ فی شرکه (ای حبالة الصید)

یا أبادر! إن الرجل لیحرم رزقه بالذنب یصیبه

یا أباذر! دع ما لست منه فی شیء فلا تنطق بما لا یعنیک و اخزن لسانک کما تخزن ورقک"

یا أباذر! یقول الله تعالی لا- أجمع علی عبد خوفین و لا أجمع له أمنین فإذا أمننی فی الدنیا أخفته یوم القیامة و إذا خافنی فی

الدنيا آمنته يوم القيامة"

يا أباذر! لو أن رجلا كان له كعمل سبعين نبيا لاحتقره و خشى أن لا ينجو من شر يوم القيامة يا أبا ذر إن العبد ليعرض عليه ذنوبه يوم القيامة فيمن ذنب ذنوبه فيقول أما إنى كنت خائفا مشفقا فيغفر له يا أبا ذر إن الرجل ليعمل الحسنة فيتكل عليها و يعمل المحقرات حتى يأتى الله و هو عليه غضبان"

يا أباذر! إن الكيس من دان نفسه و عمل لما بعد الموت ، و العاجز من اتبع نفسه و هواها ، و تمنى على الله (عز و جل) الأمانى."

يا أباذر! إن الدنيا مشغلة للقلوب و الأبدان و إن الله تبارك و تعالى سائلنا عما نعمنا فى حلاله فكيف بما أنعمنا فى حرامه.

يا أباذر! إنى قد دعوت الله جل ثناو أن يجعل رزق من يحبنى كفافا و أن يعطى من يبغضنى كثرة المال و الولد"

يا أباذر! ليكن لك فى كل شىء نية صالحة حتى فى النوم و الأكل

يا أباذر! اخفض صوتك عند الجنائز و عند القتال و عند القرآن يا أبا ذر إذا تبعت جنازة فليكن عقلك فيها مشغولا بالتفكر و الخشوع و اعلم أنك لاحق به

يا أباذر! حاسب نفسك قبل أن تحاسب فهو أهون لحسابك غدا

يا أباذر! ما من شاب ترك الدنيا و أفنى شبابه فى طاعة الله إلا أعطاه الله أجر اثنين و سبعين صديقا

موعظه ، صفحه ۴

يا أباذر! الجليس الصالح خير من الوحدة و الوحدة خير من جليس السوء و إملاء الخير خير من السكوت و السكوت خير من إملاء الشر

يا أباذر! لا تصاحب إلا مؤمنا و لا يأكل طعامك إلا تقى و لا تأكل طعام الفاسقين

يا أباذر! كفى بالمرء كذبا أن يحدث بكل ما يسمع

يا أباذر! ما من شىء أحق بطول السجن من اللسان

"يا أباذر! ما عمل من لم يحفظ لسانه"

"يا أباذر! لا تكن عيابا و لا مداحا و لا طعانا و لا مماريا"

"يا أباذر! لا يزال العبد يزداد من الله بعدا ما ساء خلقه"

"يا أباذر! الكلمة الطيبة صدقة و كل خطوة تخطوها إلى الصلاة صدقة"

"يا أباذر! كن بالعمل بالتقوى أشد اهتماما منك بالعمل فإنه لا يقل عمل بالتقوى"

"يا أباذر! من لم يبال من أين يكتسب المال لم يبال الله عز و جل من أين أدخله النار"

"يا أباذر! ويل للذى يحدث و يكذب ليضحك به القوم ويل له ويل له ويل له"

"يا أباذر! هم بالحسنة و إن لم تعملها لكيلا تكتب من الغافلين"

"انظر من هو تحتك ، و لا تنظر إلى من هو فوقك"

"لَا تَخَفْ فِى اللَّهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ"

"كفى بالرجل عيبا أن يعرف من الناس ما يجهل من نفسه"

"إياك وَ كثْرَةَ الضِّحْك فَإِنَّهُ يمِيتُ الْقَلْبَ وَ يذْهَبُ بِنُورِ الْوَجْهِ"

"يا أَبَاذَرٍّ! مَنْ حَمَلَ بِضَاعَتَهُ فَقَدْ بَرِئَ مِنَ الْكِبْرِ" (يعنى ما يشترى السوق) .

"يا أَبَاذَرٍّ! مَنْ أَحَبَّ أَنْ يتَمَثَّلَ لَهُ الرِّجَالُ قِياماً فَلْيتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ"

"یا أَبَاذَرٍّ! مَنْ کانَ ذَا وَجْهَینِ وَ لِسَانَینِ فِی الدُّنْیا فَهُوَ ذُو وَجْهَینِ فِی النَّارِ"
"یـا أَبَاذَرٍّ! إِنْ سَـرَّک أَنْ تَکـونَ أَقْوَی النَّاسِ فَتَوَکـلْ عَلَی اللَّهِ" [مکـارم الاخلاق ، ص۴۷۲ ـ ۴۶۳؛ امـالی طوسـی ، ص۵۳۷ ومجموعه ورام ، ج۲ ، ص۶۲] .

۳. موعظه‌های لقمان (ع) به فرزندش

۱.در مسائل اعتقادی :

الف : مساله توحید و عدم شرک :

وَ إِذْ قالَ لُقْمانُ لِابْنِهِ وَ هُوَ یعِظُهُ یا بُنَی لا تُشْرِک بِاللّهِ [لقمان/۱۳] .

ب : مساله معاد و حسابرسی اعمال :

یـا بُنَی إِنَّهـا إِنْ تَـک مِثْقـالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَکنْ فِی صَخْرَةٍ أَوْ فِی السَّمـاواتِ أَوْ فِی الْأَرْضِ یـأْتِ بِهَا اللّهُ إِنَّ اللّهَ لَطِیفٌ خَبِیرٌ [لقمان/۱۶] .

۲.در مسائل عملی :

الف : بر پا داشتن نماز

ب : امر به معروف و نهی از منکر.

ج : صبر در برابر مصائب.

یا بُنَی أَقِمِ الصَّلاةَ وَ أْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَ انْهَ عَنِ الْمُنْکرِ وَ اصْبِرْ عَلی ما أَصابَک إِنَّ ذلِک مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ [لقمان/۱۷] .

۳.در مسائل اخلاقی :

الف : تواضع و فروتنی

ب : اعتدال در راه رفتن

ج : اعتدال در سخن گفتن.

وَ لاـ تُصَعِّرْ خَدَّک لِلنّاسِ وَ لاـ تَمْشِ فِی الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّ اللّهَ لاـ یحِبُّ کلَّ مُخْتالٍ فَخُورٍ وَ اقْصِدْ فِی مَشْیک وَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِک إِنَّ أَنْکرَ الْأَصْواتِ لَصَوْتُ الْحَمِیرِ [لقمان/۱۹-۱۸] .

۱. مهمانی

۱. اهمیت مهمان نوازی

۱. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الضَّیفُ دَلِیلُ الْجَنَّةِ [جامع‌الأخبار ، ص۱۳۶] .

پیامبر (ص) فرمودند : " مهمان راهنمای بهشت است".

۲. مهمان هدیه آسمانی است.

۳. پیامبر (ص) : " هنگامی که خداونداراده کند نسبت به جمعیتی نیکی نماید هدیه گرانبهایی برای آنها می‌فرستد. عرض کردند : ای پیامبر خدا چه هدیه ای؟ فرمود : مهمان با روزی خویش وارد می‌شود و گناهان خانواده را با خود می‌برد و بخشوده می‌شوند".

سلمان فارسی از پیامبر (ص) :

برای مهمان نسبت به آنچه نداریم تکلف نکنیم وآنچه موجود است مضایقه ننمائیم.

۲. آداب میزبانی

۱. آداب دعوت کردن

۱. غرض از دعوت کردن

لا یقصد بدعوته المباهاة و التفاخر بل اراد التسنن بسنة رسول الله (ص) .

۲. چه کسی را دعوت کنیم یا دعوت نکنیم

اتقیاء را دعوت کند ، دعوت ظالم کمک به آنها است :

قال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا يأْكلْ طَعَامَک إِلَّا تَقِی وَ لَا تَأْكلْ طَعَامَ الْفَاسِقِينَ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۶۱] .

لا یختص بدعوته الاغنیاء و فی حدیث لا تجلس الاغنیاء.

لا یهمل فی دعوته اقاربه فانه ایحاش و قطع رحم

یمتنع من الاجابة ان کان الطعام طعام شبهة او غیر حلال او کان المجلس بحیث یعصی الله فیه. (اراد صاحب المعالم مع رفیقه زیارة الرضا (ع) فذهبوا الی قرب بلدة (ری) فراؤ ان زیارتهم یتوقف علی الاخری فی دار فیها طعام شبهة فرجعوا و لم یزوا)

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) لَا ينْبَغِی لِلْمُومِنِ أَنْ يجْلِسَ مَجْلِساً يعْصَی اللَّهُ فِيهِ وَ لَا يقْدِرُ عَلَی تَغْيِيرِهِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۴] .

ـ امام صادق (ع) در مجلسی وارد شد با عده زیادی .یکی از حضار آب خواست در سفره به جای آب شراب آوردند. حضرت از میان غذا بلند شد و فرمود : در سفره‌ای که معصیت شود جای من نیست ومورد لعن است.

۳. بعد مسافت مانع نشود

بعد مسافت مانع از پذیرفتن نشود :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أُوصِی الشَّاهِدَ مِنْ أُمَّتِی وَ الْغَائِبَ أَنْ يجِيبَ دَعْوَةَ الْمُسْلِمِ وَ لَوْ عَلَی خَمْسَةِ أَمْيالٍ فَإِنَّ ذَلِک مِنَ الدِّينِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۷۴] .

۴. مساوات

ـ در پذیرفتن فرقی بین غنی و فقیر نگذارد ، زیرا فرق ، دلیل بر تکبر است.

ـ امام حسن (ع) از کوچه عبور می‌کرد دسته ای از فقرا کنار هم مشغول غذا بودند و از حضرت دعوت کردند ، پذیرفت ، پیاده شد و با آنها هم غذا شد. بعد خداحافظی کرد و فرمود : من از شما دعوت می‌کنم ، باید مثل من شما هم اجابت کنید. وقتی را قرار داد و خدمت مقدسش رسیدند.

۵. کمک به مهمان هنگام ورود و کمک نکردن هنگام خروج

استحباب کمک مهمان وقت ورود و کمک نکردن وقت خروج :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ مِنَ التَّضْعِيفِ تَرْک الْمُكافَأَةِ وَ مِنَ الْجَفَاءِ اسْتِخْدَامَ الضَّيفِ فَإِذَا نَزَلَ بِكمُ الضَّيفُ فَأَعِينُوهُ وَ إِذَا ارْتَحَلَ فَلَا تُعِينُوهُ فَإِنَّهُ مِنَالنَّذَالَةِ وَ زَوِّدُوهُ وَ طَيبُوا زَادَهُ فَإِنَّهُ مِنَ السَّخَاءِ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۳] .

تا در خانه بدرقه کند و در بدرقه کمک نکند ، ولی هنگام ورود مهمان کمک کند.

۲. آداب پذیرایی

۱. آنچه باید انجام دهد

۱. تهیه خلال

تهیه خلال برای مهمان.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنْ حَقِّ الضَّیفِ أَنْ یکرَمَ وَ أَنْ یعَدَّ لَهُ الْخِلَالُ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۵] .

پیامبر اکرم (ص) به فاطمه (س) و به علی (ع) در حدیث دیگر فرمود : مَنْ کانَ یومِنُ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ فَلْیکرِمْ ضَیفَهُ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۵] .

۲. غذا خوردن با مهمان

غذا خوردن میزبان با مهمان :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا أَکلَ مَعَ الْقَوْمِ أَوَّلَ مَنْ یضَعُ یدَهُ مَعَ الْقَوْمِ وَ آخِرَ مَنْ یرْفَعُهَا إِلَی أَنْ یأْکلَ الْقَوْمُ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الزَّائِرَ إِذَا زَارَ الْمَزُورَ فَأَکلَ (ای المزور) مَعَهُ أَلْقَی عَنْهُ الْحِشْمَةَ وَ إِذَا یأْکلُ مَعَهُ ینْقَبِضُ قَلِیلًا [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۶] .

در این حدیث تصریح شده به جهت روانی.

۳. اول صاحب خانه دست خود را بشوید بعد دیگران :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْوُضُوءُ قَبْلَ الطَّعَامِ یبْدَأُ صَاحِبُ الْبَیتِ لِئَلَّا یحْتَشِمَ (ای لئلا ینقبض احد کافی اقرب الموارد) أَحَدٌ فَإِذَا فَرَغَ مِنَ الطَّعَامِ بَدَأَ بِمَنْ عَنْ یمِینِ صَاحِبِ الْبَیتِ حُرّاً کانَ أَوْ عَبْداً [کافی ، ج۶ ، ص۲۹۰] .

(زیرا ممکن است اگر اول دست خود را نشوید ، مهمان خیال کند که چون دست او کثیف است می‌شوید.)

در حدیث وارد شده که وقتی قبل از غذا دست را شستید ، آن را با حوله و دستمال خشک نکنید. (شاید برای اینکه ممکن است دستمال و حوله خود آلوده باشد و دو مرتبه دست آلوده شود و برای غذا خوردن مضر باشد) .

۴. اول از همه بخورد و آخر ازهمه دست بکشد و تعجیل در طعام نداشته باشد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِذَا أَکلَ مَعَ الْقَوْمِ أَوَّلَ مَنْ یضَعُ یدَهُ مَعَ الْقَوْمِ وَ آخِرَ مَنْ یرْفَعُهَا إِلَی أَنْ یأْکلَ الْقَوْمُ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۵] .

۵. تقدیم فاکهه

و تقدیم الفاکهة قبل الطعام : وَ فاکهَةٍ مِمّا یتَخَیرُونَ وَ لَحْمِ طَیرٍ مِمّا یشْتَهُونَ [واقعه/۲۱-۲۰] .

۶. ادب نگه دارد

اگر دعوت کردی و پذیرایی نمودی : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ "لا یحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلّا مَنْ ظُلِمَ " (نساء/۱۴۸) مَنْ أَضَافَ قَوْماً فَأَسَاءَ ضِیافَتَهُمْ فَهُوَ مِمَّنْ ظَلَمَ فَلَا جُنَاحَ عَلَیهِمْ فِیمَا قَالُوا فِیهِ [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۲۸۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لا تقل لأخیک إذا دخل علیک أکلت الیوم شیئا [مستطرفات‌السرائر ، ص۵۷۹] .

۷. مهمان را اکرام کند

شیخ بهائی می‌فرماید : من جملهٔ اکرامه تعجیل الطعام و طلاقهٔ الوجه و البشاشهٔ و حسن الحدیث معه و مشایعته الی باب الدار.

۸. حتماً پذیرائی کند

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دَخَلَ عَلَیک أَخُوک فَاعْرِضْ عَلَیهِ الطَّعَامَ فَإِنْ لَمْ یأْکلْ فَاعْرِضْ عَلَیهِ الْمَاءَ فَإِنْ لَمْ یشْرَبْ فَاعْرِضْ عَلَیهِ

الْوَضُوءَ [کافی ، ج۶ ، ص۲۷۵] .
عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُحَمَّدٍ الْجَعْفَرِی عَنْ أَبِیهِ : " أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كانَ فِی بَعْضِ مَغَازِیهِ فَمَرَّ بِهِ رَكبٌ وَ هُوَ یصَلِّی فَوَقَفُوا عَلَی أَصْحَابِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ سَاءَلُوهُمْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ دَعَوْا وَ أَثْنَوْا وَ قَالُوا لَوْ لَا أَنَّا عِجَالٌ لَانْتَظَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَأَقْرِءُوهُ مِنَّا السَّلَامَ وَ مَضَوْا فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مُغْضَباً ثُمَّ قَالَ لَهُمْ یقِفُ عَلَیكمُ الرَّكبُ وَ یسْأَلُونَكمْ عَنِّی وَ یبَلِّغُونِّی السَّلَامَ وَ لَا تَعْرِضُونَ عَلَیهِمُ الْغَدَاءَ لَیعِزُّ عَلَی قَوْمٍ فِیهِمْ خَلِیلِی جَعْفَرٌ أَنْ یجُوزُوهُ حَتَّی یتَغَدَّوْا عِنْدَهُ" [کافی ، ج۶ ، ص۲۷۵] .
۲. آنچه بایدترک کرد
۱. تکلف نباید باشد و یا ریا نکند
با آن همه اهمیتی که مهمان دارد ، پذیرایی پر زرق و برق از نظر اسلام نه تنها کار خوبی نیست ، بلکه رسما از آن نهی شده است.
امام صادق (ع) : "افراد با ایمان از برادر مومن خود رودرواسی ندارند و من نمی‌دانم کدام یک از این دو عجیب‌تر است؟ کسی که به هنگام ورود به برادر خود او را به تکلف می‌افکند ویا کسی که شخصا به سراغ تکلف برای مهمان می‌رود.
خودش را به زحمت نیندازد :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی لَا أُحِبُّ الْمُتَكلِّفِینَ [کافی ، ج۶ ، ص۲۷۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنِّی لَا أُحِبُّ الْمُتَكلِّفِینَ [کافی ، ج۶ ، ص۲۷۵] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَطْعَمَ طَعَاماً رِئَاءً وَ سُمْعَةً أَطْعَمَهُ اللَّهُ مِنْ صَدِیدِ جَهَنَّمَ وَ جَعَلَ ذَلِك الطَّعَامَ نَاراً فِی بَطْنِهِ حَتَّی یقْضِیَ بَینَ النَّاسِ یوْمَ الْقِیامَةِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۸۶] .
۲. پس از شستن دستها نباید آنها راخشک کرد
ـ در حدیث وارد شده که وقتی قبل از غذا دست را شستید آنرا با حوله و دستمال خشک نکنید. (شاید برای اینکه ممکن است دستمال و حوله خود آلوده باشد و دو مرتبه دست آلوده شود و برای غذا خوردن مضر باشد.)
۳. ازاین که غذا خورده یا نه ، نباید سئوال کرد
از غذا خوردن او سوال نکند که غذا خورده‌ای یا نه ، هر چه دارد جلو بیاورد. [بحار ، ج۷۲ ، ص۴۵۵] .
۴. مانع از غذا خوردن نشود ، چون غذای مصرفی مهمان اسراف نیست
اگر غذا مصرف مهمان شد اسراف نیست ، گرچه غذا گران تمام شود. [بحار ، ج۷۲ ، ص۴۵۵] .
۵. از مهمان کار نکشید
امام رضا (ع) اجازه نداد فتیله چراغ را مهمان تنظیم کند.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نَهَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَنْ أَنْ یسْتَخْدَمَ الضَّیفُ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۳] .
۶. بین مهمانان فرق نگذارید
میان مهمانان فرق نگذارد.
۷. به اهل بیتش زور نگوید
همسر خود را در پذیرائی دیگران مجبور نکند.
۸. قابل نیست نگوید
کلمه قابل نیست نگوید.

۹. از قشر خاص دعوت نکند

فقط اغنیا را دعوت نکند.

از یک قشر خاص و خط سیاسی خاص دعوت نکند.

۱۰. از نرخ غذا نگوید یا از زحمات آن

برای مهمان از نرخ غذا ، جنس غذا ، زحمتی که برای پختن و آماده کردن آن کشیده شد سخنی نگوید.

۱۱. آنچه برای مهمان آماده کرده کوچک نشمرد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هلك بالمرء المسلم أن يخرج إليه أخوه ما عنده فيستقله و هلك بالمرء المسلم أن يستقل ما عنده للضيف [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۱۵] .

امام صادق (ع) : " میزبانی که آنچه را برای برادرش آماده ساخته کوچک بشمرد هلاک (و گمراه) شده است ، هم چنین میهمانی که آنچه را که نزد او حاضر کرده‌اند کوچک بشمرد گمراه است".

۳. حقوق مهمان

۱.ان تمشی معه الی الباب

۲.فلیقعد حیث یأمر صاحب البیت

۳.لا یستقل ما یقرب الیه

۴. علی (ع) در پاسخ متقاضی فرمود : الا ان لا یتکلف شیئا

در مسائل فقهی اگر انسان موفق نشد نوافل (نمازهای مستحبی) را به جاآورد ، مستحب است اطعام کند و مهمانی راه بیاندازد. افرادی را دعوت نموده و اطعام نماید.

– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ مِنْ حَقِّ الضَّيفِ أَنْ تَمْشِي مَعَهُ فَتُخْرِجَهُ مِنْ حَرِيمِك إِلَى الْبَابِ [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۶۹] .

امیر المومنین (ع) از پیامبر (ص) نقل می‌کند : " از حقوق میهمان آن است که او را تا در خانه بدرقه کنی".

– قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إن من الحشمة عند الأخ إذا أكل على خوان عند أخيه أن يرفع يده قبل يديه و قال لا تقل لأخيك إذا دخل عليك أكلت اليوم شيئا و لكن قرب إليه ما عندك فإن الجواد كل الجواد من بذل ما عنده [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۴۵۵] .

امام صادق (ع) : " هنگامی که برادرت بر تو وارد شود از او سوال نکن ، آیا امروز غذا خورده‌ای یا نه؟ آنچه داری برای او حاضر کن ، چرا که سخاوتمند واقعی کسی است که از بذل آنچه حاضر دارد مضایقه نکند".

۳. آداب مهمانی

۱. چند مورد که درمهمانی ابتدائاً باید لحاظ شود

۱. غرض از اجابت دعوت

۲. دعوت چه کسی را قبول نکنیم

مجلسی که اغنیا هستند فرمود :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يكرَهُ إِجَابَةُ مَنْ يشْهَدُ وَلِيمَتَهُ الْأَغْنِياءُ دُونَ الْفُقَرَاءِ [الدعوات ، ص۱۴۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا ظَنَنْتُ أَنَّک تُجِيبُ إِلَى طَعَامِ قَوْمٍ عَائِلُهُمْ مَجْفُوٌّ وَ غَنِيهُمْ مَدْعُوٌّ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵] . (نامه حضرت

امیر (ع) به عثمان بن حنیف)

۲. آنچه در مهمانی باید رعایت شود

۱. با اجازه وارد شود

بااجازه و اذن وارد شوید :

۲. سلام کند

به اهل منزل سلام کنید :

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَدْخُلُوا بُیوتاً غَیرَ بُیوتِکمْ حَتّی تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلی أَهْلِها ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ لَعَلَّکمْ تَذَکرُونَ [نور/۲۷] .

۳. اگر عذر آوردند ، قبول کند

اگر صاحب خانه عذر آورد و گفت : معذور هستم ، عذر او را بپذیرید :

وَ إِنْ قِیلَ لَکمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْکی لَکمْ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ عَلِیمٌ [نور/۲۸] .

۴. بعد از غذا خوردن زود رفتن

هرگاه غذا تناول کردید فورا پراکنده شوید و به بحث و صحبت ننشینید :

فَإِذا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَ لا مُسْتَأْنِسِینَ لِحَدِیثٍ [احزاب/۵۳] .

۵. به دیگران جای دادن

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا قِیلَ لَکمْ تَفَسَّحُوا فِی الْمَجالِسِ فَافْسَحُوا یفْسَحِ اللّهُ لَکمْ وَ إِذا قِیلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا [مجادله/۱۱] .

۶. دعوت برادر مؤمن را اجابت کند

قَالَ الرِّضَا (ع) : السَّخِی یأْکلُ مِنْ طَعَامِ النَّاسِ لِیأْکلَ النَّاسُ مِنْ طَعَامِهِ وَ الْبَخِیلُ لَا یأْکلُ مِنْ طَعَامِ النَّاسِ لِئَلَّا یأْکلُوا مِنْ طَعَامِهِ [عیون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۲] .

۷. هر جا صاحب خانه گفت بنشیند

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِذَا دَخَلَ أَحَدُکمْ عَلَی أَخِیهِ فِی رَحْلِهِ فَلْیقْعُدْ حَیثُ یأْمُرُهُ صَاحِبُ الرَّحْلِ فَإِنَّ صَاحِبَ الرَّحْلِ أَعْرَفُ بِعَوْرَةِ بَیتِهِ مِنَ الدَّاخِلِ عَلَیهِ [وسائل‌الشیعة ، ج۵ ، ص۳۲۲] .

امام باقر (ع) : "هنگامی که یکی از شما وارد منزل برادر مسلمانش می‌شود هر جا به او پیشنهاد می کند بنشیند ، چرا که صاحب منزل به وضع منزل خود و آن قسمت هایی که نباید آشکار گردد ، آشناتر است".

۸. در موارد خاص بی اجازه می توان تصرف کرد

در موارد خاصی از برخی خانه ها می‌توان بدون اجازه از غذا تناول نمود :

۱. پدران ۲. مادران ۳. برادران ۴. خواهران ۵. عموها ۶. عمه‌ها ۷. دائی‌ها ۸. خاله‌ها ۹. دوستان ۱۰. یا خانه‌ای که کلیدش در دست شما است :

وَ لا عَلی أَنْفُسِکمْ أَنْ تَأْکلُوا مِنْ بُیوتِکمْ أَوْ بُیوتِ آبائِکمْ أَوْ بُیوتِ أُمَّهاتِکمْ أَوْ بُیوتِ إِخْوانِکمْ أَوْ بُیوتِ أَخَواتِکمْ أَوْ بُیوتِ أَعْمامِکمْ أَوْ بُیوتِ عَمّاتِکمْ أَوْ بُیوتِ أَخْوالِکمْ أَوْ بُیوتِ خالاتِکمْ أَوْ ما مَلَکتُمْ مَفاتِحَهُ أَوْ صَدِیقِکمْ لَیسَ عَلَیکمْ جُناحٌ أَنْ تَأْکلُوا جَمِیعاً أَوْ أَشْتاتاً [نور/۶۱] .

۹. دعای سفره

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی أَطْعَمَنَا وَ سَقَانَا وَ کفَانَا وَ أَیدَنَا وَ آوَانَا وَ أَنْعَمَ عَلَینَا وَ أَفْضَلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی یطْعِمُ وَ لَا

يطْعَمُ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۳ ، ص۳۵۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ هَذَا مِنْك وَ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِك اللَّهُمَّ لَك الْحَمْدُ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [كافى ، ج۶ ، ص۲۹۶] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤمِنِينَ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) كَانَ إِذَا رُفِعَتِ الْمَائِدَةُ مِنْ بَينِ يدَيهِ قَالَ اللَّهُمَّ اجْعَلْهَا نِعْمَةً مَحْضُورَةً مَشْكورَةً مَوْصُولَةً بِالْجَنَّةِ [الجعفريات ، ص۲۱۶] .

۳.آنچه در مهمانی نبايد انجام داد

۱. بدون دعوت نرود

وَ لكنْ إذا دُعِيتُمْ [احزاب/۵۳] .
لاـ تَدْخُلُوا بُيوتاً غَيرَ بُيوتِكمْ حَتّى تَسْتَأْنِسُوا وَ تُسَلِّمُوا عَلى أَهْلِها ذلِكمْ خَيرٌ لَكمْ لَعَلَّكمْ تَذَكرُونَ فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيها أَحَداً فَلا تَدْخُلُوها حَتّييوذَنَ لَكمْ [نور/۲۸-۲۷] .

۲. منتظر غذا نباشد

۳. اگر كسی نبود وارد نشويد

فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيها أَحَداً فَلا تَدْخُلُوها حَتّى يوذَنَ لَكمْ [نور/۲۸] .

۴. اسراف نكند

به مقدار متعارف غذا بخوريد واسراف نكنيد :
كلُوا وَ اشْرَبُوا وَ لا تُسْرِفُوا [اعراف/۳۱] .

۵. نجوا نكند

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا تَناجَيتُمْ فَلا تَتَناجَوْا بِالْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ [مجادله/۹] .
تذكر : اين نكته روشن است كه غذا خوردن به مقدار متعارف و نجوا نكردن به گناه يك وظيفه كلی است كه در مهمانی نيز بايد رعايت شود.

۶. فرزندش را نبرد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا دُعِي أَحَدُكمْ إِلَى طَعَامٍ فَلَا يسْتَتْبِعَنَّ وَلَدَهُ فَإِنَّهُ إِنْ فَعَلَ أَكلَ حَرَاماً وَ دَخَلَ غَاصِباً [كافى ، ج۶ ، ص۲۷۰] .

۷. قبل از موعد نرود و منتظر غذا بنشيند

غَيرَ ناظِرِينَ إِناهُ [احزاب/۵۳] .

۸. تماس با خانواده صاحب خانه ممنوع است ، جز از پشت پرده :

وَ إِذا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتاعاً فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَراءِ حِجابٍ ذلِكمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكمْ وَ قُلُوبِهِنَّ [احزاب/۵۳] .

۹. غذائی كه آوردند كم نشمرد

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هلك بالمرء المسلم أن يخرج إليه أخوه ما عنده فيستقله و هلك بالمرء المسلم أن يستقل ما عنده للضيف [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۱۵] .
امام صادق (ع) : " ميزبانی كه آنچه را برای برادرش آماده ساخته كوچك بشمرد هلاك (و گمراه) شده است ، همچنين ميهمانی كه آنچه را كه نزداو حاضر كرده‌اند كوچك بشمرد گمراه است".

۱۰. بدون اجازه وارد نشود

پیامبر (ص) وقتی می‌خواست واردخانه دخترش فاطمه زهرا (س) شود بیرون در می‌ایستاد و اجازه می گرفت و یک روز جابر بن عبد الله با او بود ، پس از آنکه برای خود اجازه گرفت برای جابر نیز اجازه گرفت.

۴. افطاری

۱. افطاری این صفات را دارا است

۱. افطاری عبادت است

افطاری یک عبادت است ، به شرط آنکه قصد قربت باشد :

ماجرای نحر شترهایی که حضرت علی (ع) از مصرف آنان نهی فرمود.

إِنَّما نُطْعِمُكمْ لِوَجْهِ اللّهِ [دهر/۹] .

وَ ما لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزى [لیل/۱۹] .

۲. افطاری تزکیه است

فَأَبَوْا أَنْ يضَيفُوهُما [کهف/۷۷] .

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ [توبه/۱۰۳] .

وَ تُحِبُّونَ الْمالَ حُبًّا جَمًّا [فجر/۲۰] .

وَ تَثْبِيتاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ [بقره/۲۶۵] .

أَ نُطْعِمُ مَنْ لَوْ يشاءُ اللّهُ أَطْعَمَهُ [یس/۴۷] .

۳. افطاری اطعام است

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُنْجِياتُ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَ إِفْشَاءُ السَّلَامِ وَ الصَّلَاةُ بِاللَّيلِ وَ النَّاسُ نِيامٌ [کافی ، ج۴ ، ص۵۱] .

۴. افطاری اکرام و ادخال سرور است و...

تالیف قلوب است.

صله رحم است.

کینه زدائی و هجوم اخلاقی است.

دعا و بر والدین است.

وسیله دعوت و ارشاد است.

۲. فضایل افطاری دادن

قال رسول الله (ص) : من فطر صائما فی رمضان علی طعام و شراب من کسب حلال صلت علیه الملائکة فی ساعات شهر رمضان و صلی علیه جبرئیل لیلة القدر [کنز العمال ، ج۸ ، ص۴۵۹] .

و فی حدیث آخر : .... و صافحه جبرئیل لیلة القدر

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : فِطْرُك أَخَاك الصَّائِمَ أَفْضَلُ مِنْ صِيامِك [کافی ، ج۴ ، ص۶۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ فَطَّرَ صَائِماً فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ [کافی ، ج۴ ، ص۶۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : وَ مَنْ فَطَّرَ فِيهِ مُومِناً صَائِماً كانَ لَهُ بِذَلِك عِنْدَ اللَّهِ عِتْقُ رَقَبَةٍ وَ مَغْفِرَةٌ لِذُنُوبِهِ فِيمَا مَضَى قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ لَيسَ كلُّنَا يقْدِرُ عَلَى أَنْ يفَطِّرَ صَائِماً فَقَالَ إِنَّ اللَّهَ كرِيمٌ يعْطِي هَذَا الثَّوَابَ لِمَنْ لَمْ يقْدِرْ إِلَّا عَلَى مَذْقَةٍ (لبن ممزوج بالماء) مِنْ لَبَنٍ

يفَطِّرُ بِهَا صَائِماً أَوْ شَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ عَذْبٍ أَوْ تَمَرَاتٍ لَا يقْدِرُ عَلَى أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ [كافى ، ج۴ ، ص۶۶] .
امام باقر (ع) به سدير فرمود : " ميل دارى هر شب ماه رمضان يك برده آزادكنى آن هم از فرزندان اسماعيل؟ گفت : پول ندارم. فرمود : إِنَّ إِفْطَارَك أَخَاك الْمُسْلِمَ يعْدِلُ رَقَبَةً مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ (ع) [كافى ، ج۴ ، ص۶۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَصَدَّقَ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ بِصَدَقَةٍ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فَمَا فَوْقَهَا كانَ أَثْقَلَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ جِبَالِ الْأَرْضِ ذَهَباً تَصَدَّقَ بِهَا فِي غَيرِ شَهْرِ رَمَضَانَ [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۳۴۵] .

۵. خاطرات

۱. ماجراى سيد جوا بلاغى. [فوائد الرضوية ، ص۸۶] .
۲. عربى كه مسلمان نبود مهمان رسول خدا (ص) شد. شب رختخواب را آلوده كرد ، از خجالت فرار كرد. اصحاب خواستند رختخواب را بشويند ، حضرت فرمود : مهمان خودم بوده ، خودم مى‌شويم. عرب فرارى عصاى خودش را جا گذاشته بود. برگشت بردارد. ديد رسول خدا (ص) رختخواب مى‌شويد ، مسلمان شد. [اخلاق محتشمى ، چاپ حسينيه ارشاد ، ص۱۹۳] .
۳.ماجراى تلافى كردن امام حسن (ع) و امام حسين (ع) ....از مهمان نوازى پير زنى كه در بيابان بزغاله خود را كشت و از آن دو امام كه آنها را نمى‌شناخت پذيرايى كرد. [محجة ، ج۴ ، ص۲۱۶] .
۴.امام صادق (ع) دستور داد هدايا و طعام هائى همراه مهمانان هنگام خروج آماده سازند ، ولى در بستن بار كمك نكنند. زيراإِنَّا أَهْلُ بَيتٍ لَا نُعِينُ أَضْيافَنَا عَلَى الرِّحْلَةِ مِنْ عِنْدِنَا [أمالى صدوق ، ص۵۴۴] .
۵. ميزبان امام صادق (ع) بود ، سر سفره خبر فوت فرزندش را شنيد. به خاطر مهمانان قيافه عادى داشت. [لئالى الاخبار ، ج۲ ، ص۲۹۹] .
خاطرات
۶. حضرت على (ع) را محزون ديدند. علت را پرسيدند. فرمود : ۷ روز است مهمان برايم نيامده است.
۷. شخصى به حضرت على (ع) گفت : دوست دارم مهمان من شوى. فرمود : عَلَى شَرْطِ أَنْ لَا تَدَّخِرَ عَنِّى شَيئاً مِمَّا فِى بَيتِك وَ لَا تَتَكلَّفَ شَيئاًمِمَّا وَرَاءَ بَابِك [المحاسن ، ج۲ ، ص۴۱۵] .
آيت الله سيد جواد عاملى متوفاى ۱۲۲۶ هم دوره ميرزاى قمى و وحيد بهبهانى و صاحب كتاب مفتاح الكرامة در شرح قواعد علامة. مرحوم صاحب مفاتيح شيخ عباس قمى در ص۸۶ فوائد الرضوية درباره اومى نويسد : سيد جواد مشغول خوردن غذا بود. عالم ديگرى به نام بحر العلوم (كه گفته مى‌شود گاهى خدمت حضرت مهدى (عج) مى‌رسيده) خادمش را فرستاد كه فورى به سيد جواد عاملى بگو به منزل ما بيايد.
خادم در خانه را كوبيد. آيت الله احضار شد. همين كه وارد منزل بحر العلوم شد با عتابى فرمود : آقا همسايه تو ۷ روز است هيچ چيز براى خوردن ندارد ، مگر خرما و آن هم نسيه ، امشب خرما فروش نسيه هم به او نداده. در حالى كه تو غذاى خوب مى‌خورى. آيت الله سيد جواد عاملى گفت : من خبر نداشتم ، آيت الله بحر العلوم فرمود : اگر خبر داشتى مسلمان نبودى. ناراحتى من در آن است كه چرا خبر نداشتى. همين الان خادم من اين طبق غذا را تا لب در خانه همسايه مى‌آورد ، ولى تو از او بگير و در خانه همسايه را بكوب و بگو : من امشب ميل دارم غذاى خودم را با شما ميل كنم وتا همه كودكان همسايه سير نشده‌اند برنگرد. وبعد از ماموريت برگرد تا با هم غذا بخوريم. همسايه همين كه طبق غذاى لذيذ را چشيد گفت : راز مرا احدى نمى‌داند. بايد بگويى. مجبور شد و گفت و اين نشان دهنده رابطه بحرالعلوم با غيب است.

۱. میوه

۱. خرما

نام این گیاه بیست مرتبه در قرآن آمده است. که نام هیچ گیاهی به این اندازه در قرآن نیامده است.
در قرآن واژه‌های دیگری که مربوط به این گیاه است نیز آمده ، نظیر :
لینه : نوعی خاص از خرما.
نقیر : گودی هسته خرما.
قطمیر : پوست نازک بین خرما و هسته آن.
نوی : هسته خرما.
عرجون : چوب هلالی شکل خوشه خرما.
حبل و دسر : لیف خرما.
سابقه پرورش و کاشت درخت خرما به ۶ تا ۸ هزار سال قبل می‌رسد.
یک ضرب المثل عربی می گوید : درخت خرما به تعداد روزهای سال فایده دارد :
از چوب آن در بنایی و برگ آن برای ساختن باد بزن ، حصیر ، طناب و از هسته آن غذا برای حیوانات تهیه می‌شود.
خرما بهترین مواد غذایی را دارا است :
۶۰ درصد قند به اضافه مقدار زیادی پروتئین ، سلولز ، نشاسته و چربی و مقدار زیادی ویتامین‌های A و B و C در خرما وجود دارد. به علاوه ترکیبات معدنی مانند آهن ، سدیم ، کلسیم ، گوگرد ، کلر و فسفر در خرما یافت می‌شود.
از نظر پزشکی خرما برای ناراحتی‌های تنفسی مفید و مقوی قوه باه است..
خرما برای زن حامله بسیار مفید است.
از دو نوع درخت خرما ، صنوان و غیر صنوان در قرآن نام برده و به آن اشاره شده است.
وَ فِی الْأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ وَ جَنّاتٌ مِنْ أَعْنابٍ وَ زَرْعٌ وَ نَخیلٌ صِنْوانٌ وَ غَیرُ صِنْوانٍ یسْقی بِماءٍ واحِدٍ [رعد/۴.]
سن متوسط درخت خرما حدود ۲۰۰ سال است اما درختان میوه دار معمولا ۱۰۰ سال عمر می کنند.
گیاه شناسان حدود ۶۰ گونه نخل را شناسایی کرده‌اند.
در تفسیر نمونه می‌خوانیم :
قند فراوان خرما از سالم‌ترین قندها است و بسیاری از غذا شناسان خرما را به عنوان میوه‌ای برای جلوگیری از سرطان می شناسند.
جمعا پنج نوع ویتامین و سیزده ماده حیاتی در خرما وجود دارد.
کلسیم موجود در خرما سبب استحکام استخوان‌ها و فسفر موجود در آن از عناصر تشکیل دهنده مغز و مانع ضعف و خستگی است. پتاسیم خرما برای بدن بسیار مفید است. (کمبود پتاسیم علت حقیقی زخم معده است.)
[اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ، ج۷ ، ص۶۵.]
در آیه ۲۵ سوره مریم می‌خوانیم :
وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیاً [مریم/۲۵.]

در تفسیر نمونه می‌خوانیم :

خوردن رطب نه تنها برای مادر موثر است بلکه در شیر او نیز اثر دارد.

و حتی در پاره‌ای روایات آمده است که بهترین غذای زن حامله رطب است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا تَأْكُلُ الْحَامِلُ مِنْ شَيْءٍ وَ لَا تَتَدَاوَى بِهِ أَفْضَلَ مِنَ الرُّطَبِ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِمَرْيَمَ (ع) وَهُزِّي إِلَيكَ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَيكَ رُطَباً جَنِيا فَكلِي وَ اشْرَبِي وَ قَرِّي عَيناً [مريم-۲۶-۲۵] [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۶.]

در آیه ۱۱ سوره نحل می‌خوانیم :

يُنْبِتُ لَكمْ بِهِ الزَّرْعَ وَ الزَّيْتُونَ وَ النَّخيلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ كلِّ الثَّمَراتِ إِنَّ فِي ذٰلِك لَآيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكرُونَ [نحل/۱۱.]

چرا فقط از زیتون و نخل و انگور نام برده شده است؟

به نظر دانشمندان ، کمتر میوه‌ای یافت می‌شود که به اندازه این سه میوه برای انسان مفید باشد.

علاوه بر آن چه قبلا گفته شد ، منیزیم موجود در خرما عامل جلوگیری از سرطان است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كلُوا التَّمْرَ فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِنَ الْأَدْوَاءِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۴] .

و در روایت دیگر می‌خوانیم : خانه‌ای که در آن خرما نیست اهل آن خانه در واقع گرسنه‌اند. [سفینهٔ البحار ، ج۱ ، ص۱۲۵.]

و نیز روایت شده که اکثر اوقات غذای علی (ع) را نان و خرما تشکیل می‌داد.

در آیه ۱۱ سوره الرحمن می‌فرماید :

فيها فاكهَةٌ وَ النَّخْلُ ذاتُ الْأَكمامِ [الرحمن/۱۱.]

در تفسیر نمونه می‌خوانیم : ذکر کردن نام نخل به صورت جداگانه به خاطر اهمیت آن است. [تفسیر نمونه ، ج۲۳ ، ص۱۱۱.]

«اکمام» جمع «کم» به غلافی می گویند که میوه را می‌پوشاند و «کم» به معنای آستین است که دست را می‌پوشاند و «کمه» به معنی شب کلاهی است که سر را می‌پوشاند.

انتخاب این واژه در مورد میوه درخت نخل یا به خاطر زیبایی آن است و یا منافعی که در غلاف آن نهفته است و دارای عصاره مخصوصی است که هم جنبه غذایی دارد و هم دارویی ، و هم مانند رحم مادر ، میوه را از آسیب حفظ می کند.

همچنین وضع خاص میوه (بودن در غلاف و سپس بیرون آمدن به صورت خوشه) چیدن آن را آسان می کند.

۲. انگور

یکی از لذیذترین میوه هایی است که خداوند برای انسان آفریده است و نام این میوه ۱۱ مرتبه در قرآن آمده است.

تا کنون هشت هزار نوع انگور در جهان دیده شده است.

انگور بهترین منبع گلوکز و فروکتوز است. علاوه بر قندها ، انگور دارای اسید «تارتاریک» و «اسید مالیک» و مواد معدنی مانند سدیم ، پتاسیم ، کلسیم و آهن به مقدار زیاد است.

اخیرا ویتامینی به نام p (پی) از انگور تهیه شده که از خونریزی ناشی از بیماری قند جلوگیری می کند و تورم وریدی و تصلب شرایین را بهبود می‌بخشد.

انگور ، محرک ، هاضم و اشتها آور است و آرام بخش.

خون را زیاد و صاف می کند و ناتوانی عمومی را درمان می کند.

آب غوره ، قابض است و گلو درد را درمان می کند.
شیره انگور برای بیماری‌های پوستی و چشمی مفید است.
همچنین انگور برای درمان برونشیت و بیماری‌های قلبی ، التهاب کلیه و نقرس مفید است و برای رفع سرماخوردگی و تب ثمر بخش است.
متاسفانه ۸۰٪ (هشتاد درصد) انگور جهان برای ساختن شراب به کار می‌رود و ۷٪ آن به کشمش و سرکه تبدیل می‌شود.
بعد از ظهور اسلام تهیه و خوردن شراب حرام شمرده شد و اعتیاد به شراب یکی از علل فساد اخلاقی معرفی شد.
به عقیده بعضی دانشمندان یک داروخانه طبیعی است.
از نظر خواص مانند شیر مادر است و دو برابر گوشت در بدن ایجاد حرارت می کند ، خون را تصفیه و سموم بدن را دفع می کند ، نیرو بخش است.
معده و روده را لایروبی می کند ، نشاط آفرین و برطرف کننده اندوه است ، اعصاب را تقویت می کند. علاوه بر ارزش غذایی قدرت میکروب کشی بسیاری دارد و عامل مؤثری برای جلوگیری از سرطان است. [اولین دانشگاه و آخرین پیامبر ، ج۷ ، ص۱۴۲.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَیرُ طَعَامِکمُ الْخُبْزُ وَ خَیرُ فَاکهَتِکمُ الْعِنَبُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۷۴]

۳. انار

نام این میوه سه بار در قرآن آمده است. در سوره انعام سفارش شده که چون درخت انار میوه داد ، بخورید و هنگام چیدن حق آن را بپردازید. معلوم می‌شود خداوند انحصار یا مالکیت فردی این میوه را نمی‌پسندد :
وَ هُوَ الَّذی أَنْشَأَ جَنّاتٍ مَعْرُوشاتٍ وَ غَیرَ مَعْرُوشاتٍ وَ النَّخْلَ وَ الزَّرْعَ مُخْتَلِفاً أُکلُهُ وَ الزَّیتُونَ وَ الرُّمّانَ مُتَشابِهاً وَ غَیرَ مُتَشابِهٍ کلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذا أَثْمَرَ وَ آتُوا حَقَّهُ یوْمَ حَصادِهِ وَ لا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لا یحِبُّ الْمُسْرِفینَ [انعام/۱۴۱.]
زادگاه انار ایران بوده است.
انار میوه‌ای بسیار لذیذ و آبدار است و علاوه بر خواص خوراکی ، مصرف پزشکی نیز دارد.
ارزش انرژی زایی انار ۶۵ درصد است. آب انار به سادگی هضم می‌شود.
۱۵ درصد مواد قندی در انار است و منبعی سرشار از سدیم است و نیز شامل مقدار زیادی ویتامین ، نیاسین ، ویتامین ث و کلسیم و فسفر است.
انار از نظر دارویی مقوی قلب است و برای التهاب معده و جلوگیری از درد دل مفید است.
آب انار شربتی مبرد و به هنگام اسهال تشنگی را رفع می کند.
انار در درمان اسهال ساده و خونی مؤثر است.
آب انار برای بیماری هایی از قبیل کم خونی ، یرقان ، فشار خون ، بواسیر و درد مفاصل مفید است واگر با عسل خورده شود ، صفرا را کم می کند.
جوشانده پوست ریشه انار برای رفع کرم‌های روده و بیماری سل مناسب است.
گل انار خواص طبی بسیار دارد از جمله در مورد سقط جنین غیر عمدی تجویز می‌شود.
در بعضی از روایات از انار به عنوان سید الفاکهه معرفی شده است :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الرُّمَّانُ سَيدُ الْفَاكِهَةِ وَ مَنْ أَكلَ رُمَّانَةً أَغْضَبَتْ شَيطَانَهُ أَرْبَعِينَ صَبَاحاً [المحاسن ، ج۲ ، ص۵۴۶.]

درباره قدرت پاک کنندگی خون و ویتامین ث موجود در انار بسیار سخن گفته شده است.

تقویت معده ، دفع تب‌های صفراوی ، یرقان ، جرب (بیماری خارش) ، تقویت دید چشم ، رفع جراحات مزمن ، تقویت لثه ، دفع اسهال.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَطْعِمُوا صِبْيانَكمُ الرُّمَّانَ فَإِنَّهُ أَسْرَعُ لِشَبَابِهِمْالمحاسن ، ج۲ ، ص۵۴۶.

به کودکان خود انار بدهید که سبب رشد سریع آن هاست.

در حدیث دیگری آمده است :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَطْعِمُوا صِبْيانَكمُ الرُّمَّانَ فَإِنَّهُ أَسْرَعُ لِأَلْسِنَتِهِمْ [أمالی‌طوسی ، ص۳۶۲.]

زودتر به سخن می‌آیند.

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ ثَمَرَةٌ كَانَتْ أَحَبَّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (ص) مِنَ الرُّمَّانِ وَ كَانَ وَ اللَّهِ إِذَا أَكلَهَا أَحَبَّ أَنْ لَا يشْرَكهُ فِيهَا أَحَدٌ [کافی ، ج۶ ، ص۳۵۲.]

۴. زیتون

نام زیتون ۶ مرتبه در قرآن آمده و یک بار هم در سوره مؤمنون به صورت غیر مستقیم (درختی که روغن می‌دهد) آمده است.

میوه زیتون منبعی غذایی با کیفیتی عالی است.

روغن زیتون بهترین نوع روغن است و در قدیم سربازان عرب روغن زیتون و عسل به همراه خود می‌بردند.

زیتون ارزش دارویی زیادی دارد. ماده‌ای است مغذی ، آرام بخش و مسهل ملایم و زخم معده و اثنی عشر و نارسایی‌های کلیوی را بهبود می‌بخشد. ماساژ روغن زیتون برای بیماری‌های پوستی مفید است.

نقش کبوتری با شاخه زیتون در منقار ، رمز جهانی صلح و وحدت است.

درخت زیتون و درخت انار شباهت‌های ظاهری بسیار دارند و هر دو در یک نوع زمین پرورش می‌یابند اما میوه‌های آن‌ها از نظر خاصیت و طعم و شکل ظاهری کاملا متفاوتند. [تفسیر نمونه ، ج۵ ، ص۳۷۱.]

روغن زیتون برای تولید سوخت بدن ارزش بسیار فراوان دارد. کالری حرارتی آن بسیار بالاست و از این جهت یک نیرو بخش است. [تفسیر نمونه ، ج۱۴ ، ص۱۷۳.]

روغن زیتون دوست صمیمی کبد است و برای رفع عوارض کلیه‌ها و سنگ‌های صفراوی و قلنج‌های کلیوی و کبدی و رفع یبوست بسیار مؤثر است. [تفسیر نمونه ، ج۱۴ ، ص۱۷۳.]

قَالَ الرِّضَا (ع) : نِعْمَ الطَّعَامُ الزَّيتُ يطَيبُ النَّكهَةَ وَ يذْهِبُ الْبَلْغَمَ وَ يصَفِّي اللَّوْنَ وَ يشُدُّ الْعَصَبَ وَ يذْهَبُ بِالْوَصَبِ وَ يطْفِئُ الْغَضَبَ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۹۰.]

امام رضا (ع) : زیتون) غذای خوبی است ، دهان را خوشبو و بلغم را برطرف می‌سازد ، صورت را صفا و طراوت می‌بخشد ، اعصاب را تقویت وبیماری و درد را از میان می‌برد و آتش خشم و غضب را فرو می‌نشاند [تفسیر نمونه ، ج۱۴ ، ص۱۷۳] و [اسلام ، پزشک بی دارو.]

در قرآن به عنوان شجره مبارکه نام برده شده :

كَأَنَّها كَوْكَبٌ دُرِّی یوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبارَكَةٍ زَيتُونَةٍ لا شَرْقِيةٍ وَ لا غَرْبِيةٍ [نور/۳۵.]

ابن عباس می گوید : درخت زیتون تمام اجزایش مفید است و حتی در خاکستر آن نیز فایده و منفعت است و اولین درختی است که بعد از طوفان نوح رویید و پیامبران در حق آن دعا کرده‌اند که درخت پر برکتی باشد. [تفسیر نمونه ، ج۱۴ ، ص۴۸۷.]

روغن زیتون سرشار از انواع ویتامین‌ها است و دارای فسفر و گوگرد و کلسیم و آهن و پتاسیم و منگنز است. [تفسیر نمونه ، ج۲۷ ، ص۱۴۲ تا۱۴۴.]

مرهم‌های روغن زیتون و سیر برای دردهای رماتیسمی مفید است. خوردن روغن سنگ‌های کیسه صفرا را از بین می‌برد. [تفسیر نمونه ، ج۲۷ ، ص۱۴۲ تا ۱۴۴ و اولین دانشگاه و... ، ج۹ ، ص ۱۳۰ به بعد.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَا افْتَقَرَ أَهْلُ بَيتٍ يأْتَدِمُونَ بِالْخَلِّ وَ الزَّيتِ وَ ذَلِك أُدْمُ الْأَنْبِياءِ (ع) [كافی ، ج۶ ، ص۳۲۸.]

قَالَ الرِّضَا (ع) : نِعْمَ الطَّعَامُ الزَّيتُ يطَيبُ النَّكهَةَ وَ يذْهِبُ الْبَلْغَمَ وَ يصَفِّی اللَّوْنَ وَ يشُدُّ الْعَصَبَ وَ يذْهَبُ بِالْوَصَبِ وَ يطْفِئُ الْغَضَبَ [مكارم‌الأخلاق ، ص۱۹۰.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : كلُوا الزَّيتَ وَ ادَّهِنُوا بِالزَّيتِ فَإِنَّهُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكةٍ [كافی ، ج۶ ، ص۳۳۱.]

۵. انجیر

نام یکی از سوره‌های قرآن است و همین یک بار در قرآن آمده است و خداوند به این میوه قسم یاد کرده است.

خداوند به انجیر و زیتون و طور سینا و مکه سوگند خورده و فرموده انسان به نیکوترین اعتدال آفریده شده است.

سوگند به این دو میوه نشانه سودمندی بسیار این دو میوه است.

انجیر ماده‌ای سرشار از مواد غذایی است. ۶۰٪ مواد قندی و دارای جوهر لیمو اسید مالیک و نمک‌های کانی است.

انجیر غذایی کامل و سهل الهضم است. از نظر طبی سنگ کلیه و صفرا را برطرف می کند و در رفع انسداد کبد و طحال مؤثر است.

انجیر دارای مواد و ارزش غذایی فراوانی است و لقمه‌ای مغذی و مقوی برای هر سن و سال و خالی از پوست ، هسته و زواید است.

از انجیر می‌توان به عنوان قند طبیعی جهت کودکان استفاده نمود ، ورزش کاران و آن‌ها که گرفتار ضعف و پیری اند می توانند از انجیر بعنوان تغذیه خود استفاده کنند.

می گویند افلاطون به قدری انجیر را دوست داشت که بعضی به آن دوست فیلسوفان می گویند.

سقراط انجیر را جذب کننده مواد نافع و دفع کننده مضار می‌دانسته است.

جالینوس رژیم مخصوصی از انجیر برای پهلوانان تنظیم کرده بود و به پهلوانان روم و یونان قدیم نیز انجیر داده می‌شد.

انجیر سرشار از ویتامین‌های مختلف و قند است و در بسیاری از بیماری‌ها می‌توان از آن به عنوان دارو استفاده کرد. مخلوط مساوی آن با عسل برای زخم معده مفید است.

خوردن انجیر خشک فکر را تقویت می کند.

انجیر سبب تعادل قوای بدن و خون می‌شود.

قَالَ الرِّضَا (ع) : التِّينُ يذْهَبُ بِالْبَخَرِ وَ يشُدُّ الْفَمَ وَ الْعَظْمَ وَ ينْبِتُ الشَّعْرَ وَ يذْهَبُ بِالدَّاءِ وَ لَا يحْتَاجُ مَعَهُ إِلَى دَوَاءٍ وَ قَالَ (ع) التِّينُ

أَشْبَهُ شَيءٍ بِنَبَاتِ الْجَنَّةِ [كافی ، ج۶ ، ص۳۵۸.]

انجیر بوی دهان را می‌برد ، لثه و استخوان‌ها را محکم می کند ، مو را می‌رویاند ، درد را برطرف می کند ، و با وجود آن نیاز به دارو نیست و فرمود انجیر شبیه‌ترین اشیا به میوه‌های بهشتی است.

[در بحار ، جلد ۶۶ ، ص۱۸۴ ، روایات متعددی در زمینه خواص انجیر آمده است.]

ن

۱. نامه نگاری

۱. تاریخ نامه نگاری

۱. در سفینهٔ البحار اولین نامه را از حضرت آدم نقل کرده.

۲. قرآن دعوت سلیمان از بلقیس را نامه دانسته :

إِنَّهُ مِنْ سُلَيمانَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ [نمل ، ۳۰] .

۳. رسول اکرم (ص) نامه‌های زیادی به اطراف نوشت که در دو جلد ، به عنوان مکاتیب الرسول در ۶۵۰ صفحه چاپ شده است.

هم چنین نامه‌های پیامبر اکرم (ص) در بحار ، ج ۲۰ ، ص۳۷۷ ، آمده است.

۴. نامه‌های حضرت امیر (ع) :

در نهج البلاغه تا ۷۷ نامه و در مستدرک نهج البلاغه به نام نهج السعادهٔ ۱۸۶ نامه در ۷۰۰ صفحه آمده است.

و نامه‌های حضرت علی (ع) در کنز العمال ، ج۱۳ ، ص۱۸۵ نیز آمده است.

۵. نامه‌های ائمه دیگر :

در کتاب "معادن الحکمهٔ" نوشته فرزند فیض کاشانی در "الذریعه" نقل شده.

هم چنین نامه‌های دیگری از ائمه در کتاب ها جمع آوری شده ، نظیر المراجعات که راستی خواندنی است.

۶. مکاتیب میرداماد و صحیفه نور :

نامه‌های حضرت امام است در کنار سخنرانی‌ها و حکم‌ها که تاکنون حدود ۲۰ جلد آن چاپ شده.

۷. در کتاب شریف "الذریعه" تحت عنوان مکاتیب ،

دهها کتاب نامبرده شده است.

۲. اهمیت نامه رسان و نامه

۱ ـ بیانگر عقل فرد :

قَالَ علی (ع) : رَسُولُكَ تَرْجُمَانُ عَقْلِكَ وَ كِتَابُكَ أَبْلَغُ مَا ينْطِقُ عَنْكَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۰۱] .

قال علی (ع) : رسولك ترجمان عقلك و احتمالك دليل حلمك [غررالحکم ، ص۵۶]

۲.نامه گویاتر از زبان :

قال علی (ع) : رسولك میزان نبلك و قلمك أبلغ من ینطق عنك [غررالحکم ، ص۴۹] .

قال علی (ع) : بعقل الرسول و أدبه یستدل علی عقل المرسل [غررالحکم ، ص ۸۱]

۳. حتّی دقّت در نامه رسان

رسول اکرم (ص) : اذا بعثتم الی رسولا فابعثوه حسن الوجه حسن الاسم [کنز ، خ۱۴۹۲۸] .

۳. چگونه نامه بنویسیم؟

۱. نکات اخلاقی

۱ـ با نام خدا شروع شود ، گر چه به کافر نوشته شود :

وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ [نمل ، ۳۰] .

۲ـ با انشاء الله باشد :

طبق روایات در خصوص نامه نویسی و فرمان قرآن : وَ لا تَقُولَنَّ لِشَیْءٍ إِنِّی فاعِلٌ ذلِك غَداً [کهف ، ۲۳] .

۳ـ با سوادان از نوشتن نامه برای بیسوادان ابا نکنند :

وَ لا يَأْبَ كاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ [بقره ، ۲۸۲] .

و سوادآموزان با نوشتن نامه سواد خود را شکوفا نگاه دارند.

۴ـ مراعات تقوا در قلم و خلاصه نویسی

نامه گشاده و فرار از رونوشت جهت فلان و فلان.

۵ـ از نگاه در نامه دیگران پرهیز شود :

قال النبی (ص) : مَنْ نَظَرَ فِی كِتَابِ أَخِيهِ بِغَيرِ إِذْنِهِ فَكَأَنَّمَا يَنْظُرُ فِی النَّارِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۹ ، ص۱۵۹] .

لا تَجَسَّسُوا [حجرات ، ۱۲] .

۶ـ در پایان نامه بار دیگر نامه را بخوانید :

قال علی (ع) : إذا کتبت کتابا فأعد فیه النظر قبل ختمه [غررالحکم ، ص۴۹] .

۷ –جواب نامه مثل جواب سلام است.

۸– نامه رسان شریک در اجر است :

قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : مَنْ بَلَّغَ رِسَالَةَ غَازٍ كانَ كَمَنْ أَعْتَقَ رَقَبَةً وَ هُوَ شَرِيكُهُ فِی ثَوَابِ غَزْوَتِهِ [کافی ، ج۵ ، ص۸] .

۹ـ از نامه نوشتن کوتاهی نکنید :

رزمندگان به بستگان بنویسند.

۱۰ـ اسرار را ننویسید :

لا تَقْصُصْ رُؤْياك [یوسف ، ۵] .

۱۱ـ نامه‌های ناسزا را محو کنید :

وَ اهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلًا [مزمل ، ۱۰] .

وَ إِذا خاطَبَهُمُ الْجاهِلُونَ قالُوا سَلاماً [فرقان ، ۶۳] .

ادْفَعْ بِالَّتِی هِیَ أَحْسَنُ [مومنون ، ۹۶] .

قال السجاد (ع) : مَنِ اغْتَابَنِی إِلَی حُسْنِ الذِّکرِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

صَفْحاً [زخرف ، ۵] .

اصْبِرْ صَبْراً جَمِیلاً [معارج ، ۵] .

۱۲ ـ نامه اعمال در قیامت

۲- نکات نوشتاری

۱ ـ از نامه‌های مهم دو نسخه داشته باشید :

امام رضا (ع) این دستور را دادند.

۲ ـ روی صندق پستی عکس و پوستر نصب نشود.

۳ ـ آدرس صحیح نوشتن ،

هر سوژه زیبا برای شورای تمبر (وزارت پست و تلگراف و تلفن کد...)

۴ ـ رعایت اموال بیت المال

سطرها کنار هم و نوک قلم تیز و عبارات کوتاه باشد :

عَنْ عَلِی (ع) : أَنَّهُ کتَبَ إِلَی عُمَّالِهِ أَدِقُّوا أَقْلَامَکمْ وَ قَارِبُوا بَینَ سُطُورِکمْ وَ احْذِفُوا عَنِّی فُضُولَکمْ وَ اقْصِدُوا قَصْدَ الْمَعَانِی وَ إِیاکمْ وَ الْإِکثَارَ فَإِنَّ أَمْوَالَ الْمُسْلِمِینَ لَا تَحْتَمِلُ الْإِضْرَارَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۱۰] .

۵ ـ اگر نامه از اموال عمومی نیست (شخصی است) کمی بازتر نوشته شود :

قال علی (ع) : فرق بین سطورک [غررالحکم ، ص۳۴۵] .

۶ ـ در آپارتمان ها صندوق طبقه هم کف باشد تا مسئول این همه پله بالا نرود.

۴. اهداف نامه

۱ ـ اهداف مقدس

۱ ـ صله رحم و تفقد :

وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [نساء ، ۳۶] .

۲ ـ پند و موعظه :

وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ [عصر ، ۳] .

۳ ـ اخطار و هشدار :

نامه‌های حضرت امیر (ع) به عثمان بن حنیف.

۴ ـ تعلیم و تعلم :

عَلَّمَ بِالْقَلَم [علق ، ۴] .

۵ ـ دعوت به حق :

إِنَّهُ مِنْ سُلَیمانَ وَ إِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِیمِ أَلَّا تَعْلُوا عَلَی وَ أْتُونِی مُسْلِمِینَ [نمل ، ۳۱-۳۰] .

نامه‌های رسول خدا (ص) به سران و پادشاها ، نامه‌های امام حسین (ع) و رهبران.

۶ ـ خط دادن :

نامه به مالک اشتر

۷ـ اتمام حجت :

نامه هایی که عنوان سند دارد. (نامه‌های حقوقی)

۸ـ تسلیت و تبریک

۲ـ اهداف نامقدس

۱ـ نقل اختلافات و کینه‌ها ، تهمت‌ها و گلایه‌ها.

۲ـ فریب و عشق.

۳ـ نیش و نوش.

۵. سرگذشت یک نامه رسان نمونه

۱– قیس بن مسهر صیداوی

ـ ۲ ماه قبل از شهادت فاصله ۳۰۰ کیلومتری بین کوفه و مکه را بارها پیمود و قاصد مردم کوفه و حامل طومار بود.

ـ از اشراف بود. شجاع و مخلص و صمیمی در محبت اهل بیت بود.

ـ امام ، قیس را به همراه مسلم به کوفه فرستاد. به مدینه آمدند و از مدینه به کوفه ، ولی راه را گم کردند و ۲ راهنمای همراه از دنیا رفتند. مسلم به فال بد گرفت و قیس را فرستاد مکه تا از امام سئوال کند. و قیس این ۸۰ فرسخ راه را با زحمت پیمود و جواب امام را گرفت و مجددا خود را به مسلم رساند.

ـ مسلم خبر استقبال مردم را به قیس می‌دهد تا برای امام ببرد. مکه ۱۱ ذیقعده.

ـ در مکه با امام ماند و در ۸ ذی الحجهٔ با امام حرکت کرد و در بین راه امام برای مسلم و شیعیان کوفه نامه‌ای نوشت و به قیس داد تا ببرد تا اینکه در قادسیه یا نزدیک کوفه دچار پاسبان‌های راه شد و بالاخره به دست حصین بن تمیم دستگیر و تفتیش شد ، ولی نامه را پنهان کرد و مفقود شد.

متن نامه از حسین بن علی (ع) به سوی برادرانش از مؤمنین و مسلمین.

سلام علیکم ،

من خدائی را که جز او خدایی نیست ستایش می‌کنم ، اما بعد : نامه ای که مسلم فرستاده بود رسید. به من خبر داده به حسن رأی شما و اجتماع اشرافتان بر یاری ما و طلب حق ما. من هم از خدا خواستم که برای ما نیکو بسازد و نیکو پیش آورد و شما را بر این اقدام بهترین اجر دهد.

روز ترویه به سوی شما حرکت کردم و چشم به شما دارم. بنابراین وقتی فرستاده‌ام نزد شما وارد شود ، با جدیت به کار خود وارد شوید و کار خود را جمع آوری کنید. در همین روزها من می‌رسم ان شاء الله. السلام علیکم و رحمهٔ الله و برکاته.

ـ حصین وقتی قیس را دستگیر کرد و او را فرستاد نزد عبید الله و او از نامه‌اش پرسید ، پاسخ داد : پاره‌اش کردم. پرسید : چرا؟ گفت : برای اینکه تونفهمی در آن چیست. پرسید : نامه برای کیست؟ گفت : برای کسانی که اسم آنان را نمی‌شناسم. عبید الله خشمگین شد و گفت : به خدا قسم از چنگال من رهایی نداری مگر اینکه این اسم‌ها را به من بگویی یا این که بر منبر روی و از حسین تبری کنی و گر نه بند از بندت جدا می‌کنم.

قیس راه دوم را برگزید. بالای منبر رفت و زبان باز کرد : به راستی ایها الناس! حسین بن علی (ع) از بهترین خلق خدا و پسر

فاطمه دختر رسول خدا است ، منم فرستاده او به سوی شما؛ با هم بودیم. در منزل (حاجز بطن الرمه) از او جدا شدم و برای شما پیام آوردم. به ندای او جواب دهید و...و بعد لعنت کرد بر عبید الله و پدرش و صلوات فرستاد بر امیر المؤمنین (ع) .

عبید الله عصبانی شد و دستور داد از بلندترین نقطه قصر به پائین پرتابش کنند.

ـ وقتی خبر شهادت قیس به طور مفصل به امام رسید ، هنگامی بود که سپاه امام با حر برخورد کرده بودند. دو چشم امام پر از اشک شد و نتوانست خود را نگه دارد و فرمود : "مِنْهُمْ مَنْ قَضی نَحْبَه" (احزاب/۲۳) اللهم اجعل لنا و لشیعتنا عندک منزلا کریما و اجمع بیننا و بینهم فی مستقر من رحمتک" [بحارالأنوار ، ج۴۴ ، ص۳۸۲] .

۲. پیام های این داستان :

۱ ـ پشتکار و استمرار ، فدا شدن در راه انقلاب و رنج پیمودن این همه راه.

۲ ـ راز نگه داری و سر نگه داری و امانت داری.

۳ ـ تا دم مرگ وفادار ماندن.

۴ ـ نگذاشت مرگ او ۲ مرگ شود.

از مرگ خود برای حیات اسلام استفاده کرد.

۵ ـ قیس با اعلان خود بر منبر ۶ نفر را به کربلا فرستاد.

(عمرو صیداوی ، غلامش سعد ، مجمع عائذی و پسرش ، جناده سلمانی و غلام نافع بجلی)

این ۶ نفر طرماح شتربان را راهنما قرار دادند تا آنان را از بیراهه ببرد. بالاخره این کاروان ۶ نفره به ولی خدا رسیدند و شعرهای طرماح را در بین راه برای امام خواندند...

...حضرت فرمودند : امید است آن‌چه خدا برای ما خواسته خیر باشد؛ خواه کشته شویم و خواه پیروز. کاروان با سخت‌گیری حر رو به رو شد. حر می‌خواست ۶ نفر را زندانی کند یا به کوفه برگرداند. امام فرمود : نمی‌گذارم و از ایشان دفاع می‌کنم ، چنانچه از جان خود دفاع می‌کنم و تو گفتی تا نامه ابن زیاد نیامده متعرض من نشوی. بالاخره به سپاه امام ملحق شدند و امام خبر شهادت قیس را از این گروه شنید.

۶. نمونه هایی از تمبرها

از لبنان ، شیخ راغب حرب.

از سوریه ، عز الدین قسام.

از مصر ، سلیمان خاطر و خالد اسلامبولی.

از عراق ، کاشف الغطاء ، سید باقر صدر.

از نسل نو ، فهمیده.

از زن.

از کشت ، نمونه.

از قدما ، سید رضی.

از ائمه جمعه ، شهدای محراب.

از اقلیت‌های مذهبی ، حضرت مسیح (ع) .

۱.نان

۱. احادیث

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللَّهُمَّ بَارِك لَنَا فِی الْخُبْزِ وَ لَا تُفَرِّقْ بَیْنَنَا وَ بَیْنَهُ فَلَوْ لَا الْخُبْزُ مَا صُمْنَا وَ لَا صَلَّینَا وَ لَا أَدَّینَا فَرَائِضَ رَبِّنَا عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج۶ ، ص۲۸۷] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَکرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّ اللَّهَ تَبارَك وَ تَعَالَی أَنْزَلَ لَهُ بَرَکاتِ السَّمَاءِ قِیلَ وَ مَا إِکرَامُهُ قَالَ إِذَا حَضَرَ لَمْ یُنْتَظَرْ بِهِ غَیرُهُ [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۵۴] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَغِّرُوا رُغْفَانَکمْ فَإِنَّ مَعَ کلِّ رَغِیفٍ بَرَکةً [کافی ، ج۶ ، ص۳۰۳] .

ـ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : أَنَّهُ نَهَی أَنْ یقْطَعَ یعْنِی الْخُبْزَ بِالسِّکینِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۶ ، ص۳۰۳] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : فَضْلُ خُبْزِ الشَّعِیرِ عَلَی الْبُرِّ کفَضْلِنَا عَلَی النَّاسِ وَ مَا مِنْ نَبِی إِلَّا وَ قَدْ دَعَا لِأَکلِ الشَّعِیرِ وَ بَارَك عَلَیهِ وَ مَا دَخَلَ جَوْفاً إِلَّا وَ أَخْرَجَ کلَّ دَاءٍ فِیهِ وَ هُوَ قُوتُ الْأَنْبِیاءِ وَ طَعَامُ الْأَبْرَارِ أَبَی اللَّهُ تَعَالَی أَنْ یجْعَلَ قُوتَ أَنْبِیائِهِ إِلَّا شَعِیراً [کافی ، ج۶ ، ص۳۰۴] .

ـ قَالَ الرِّضَا (ع) : الْخُبْزُ الْیابِسُ یهْضِمُ الْأُتْرُجَّ [کافی ، ج۶ ، ص ۳۶۰] .

ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَکرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّهُ قَدْ عَمِلَ فِیهِ مَا بَینَ الْعَرْشِ إِلَی الْأَرْضِ وَ مَا فِیهَا مِنْ کثِیرٍ مِنْ خَلْقِه [کافی ، ج۶ ، ص۳۰۲] .

ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَی عَائِشَةَ فَرَأَی کسْرَةً کادَ أَنْ یطَأَهَا فَأَخَذَهَا فَأَکلَهَا ثُمَّ قَالَ یا حُمَیرَاءُ أَکرِمِی جِوَارَ نِعَمِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَیك فَإِنَّهَا لَمْ تَنْفِرْ مِنْ قَوْمٍ فَکادَتْ تَعُودُ إِلَیهِمْ [کافی ، ج۶ ، ص ۳۰۰] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أکرموا الخبز فإن الله عز و جل أنزله من برکات السماء و أخرجه من برکات الأرض [مکارم‌الأخلاق ، ص۱۵۴] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ إِنْ شِئْتَ ثَنَّیتُ بِمُوسَی کلِیمِ اللَّهِ (ص) حَیثُ یقُولُ رَبِّ إِنِّی لِما أَنْزَلْتَ إِلَی مِنْ خَیرٍ فَقِیرٌ وَ اللَّهِ مَا سَأَلَهُ إِلَّا خُبْزاً یأْکلُهُ لِأَنَّهُ کانَ یأْکلُ بَقْلَةَ الْأَرْضِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۰] .

۲. ضرب المثل

ـ نان امروز که داری غم فردا چه خوری؟

ـ نان بده فرمان بده.

ـ نان به همه کس بده ، نان همه کس نخور.

ـ نان را بده به نانوا.

ـ نان را نمی‌شود به اشتهای مردم خورد.

ـ نان را نمی‌جوند دهن آدمی بگذارند.

ـ نانش توی روغن است.

ـ نانش آجر شد.

ـ نان که از خانه کدخدا بیرون بیاد ، سگش هم دنبالشه.

ـ نان به نرخ روز خوردن.

۳. اهمیت سیاسی واقتصادی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بَارِك لَنَا فِي الْخُبْزِ وَ لَا تُفَرِّقْ بَيْنَنَا وَ بَيْنَهُ فَلَوْ لَا الْخُبْزُ مَا صَلَّينَا وَ لَا صُمْنَا وَ لَا أَدَّينَا فَرَائِضَ رَبِّنَا [کافی ، ج۵ ، ص۷۳] .

گندم استراتژیک‌ترین ماده غذایی بشر که تاکنون نتوانسته برای آن جانشینی بیابد ، می‌باشد که از حیث پروتئین و سایر مواد کالری‌زا در ردیف بهترین و سالمترین مواد غذایی قرار دارد.

تاریخ استفاده بشر از گندم را به بیش از ۱۵ هزار سال قبل از میلاد مسیح می‌رسانند که البته این حدسی بیش نیست و آنچه که از تاریخ برمی‌آید ، استفاده ، شناخت ، کاشت ، داشت و مصرف آن را بایستی همزاد با تاریخ بشر دانست. شاید یکی از دلایل مهمی که در برخی تفاسیر شجره ممنوعه را گندم معنی کرده‌اند همین قدمت استفاده از این ماده حیاتی باشد. به قول حافظ :

اهمیت گندم آنچنان مبرهن است که آدمی را از پرداختن به آن بی‌نیاز می‌سازد. اگر در تواریخ می‌خوانیم که فلان حاکم و یا فلان حکیم مردم را به ذخیره گندم برای مبارزه با قحطی‌ها و خشکسالی‌ها توصیه می کند و اگر یکی از دلایل نجات یوسف (ع) از زندان و وزیر شدن او تدبیر خاصّ او در مورد ذخیره گندم بود ، همگی دلالت بر اهمیت ویژه و حیاتی این محصول دارد.

گندم در میان تمامی جوامع بشری از قداست خاصّ برخوردار است ، در چین ، در آمریکا ، در ایران ، در بلاد اسلامی و... مثلاً در فرانسه قسمتی از شانزالیزه که جای توریستی و دیدنی فرانسه می‌باشد را به کشت گندم اختصاص می‌دهند تا آن را به عنوان استراتژیک‌ترین محصول ملّی این کشور مطرح کنند.

جان کلارک وزیر اسبق اقتصاد آمریکا در یکی از سخنرانی‌های خود می گوید که در قرن آینده سلاح مدرن ، گندم است و گندم است که مهمترین اسلحه برای تأمین صلح! است و هر کشوری که بخواهد در مقابل منافع ملی ما در جهان مقاومت کند ، بایستی قبلاً فکری به حال این سلاح نماید.

قرن آینده به قرن جنگ غلات نام گرفته است و این حکایت از اهمّیت روزافزون گندم می کند. نزدیک به پنجاه و اندی سال است که به قول "دِن مورگان" غول‌های قدرت پا گرفته‌اند و شرکت‌های چند ملّیتی سرنوشت میلیون‌ها انسان جهان سومی و گرسنه و حتی کشورهای ابرقدرتی نظیر شوروی و چین را با گندم بالا و پایین می کنند.

آمریکا در سال‌هایی که تولید زیاد داشته باشد میلیون ها تن از گندم خود را به دریا می‌ریزد تا با عرضه زیاد ، نرخ گندم پایین نیاید و کشاورزان به سال آتی در مورد کشت خود خوش‌بین باشند.

کشور ایران در مورد گندم از اهمیت خاصی برخوردار بوده و هست. در تاریخ کهن این سرزمین وفور و یا کمبود مواد غذایی (گندم) نقش تعیین‌کننده در شرایط سیاسی این کشور داشته است. هر گاه محصول گندم کم می‌شد ، روستاییان از فروش به دیگران خودداری می کردند و عشایر حق طبیعی خود می‌دیدند که به روستاها و سپس شهرها حمله کنند و حتی حکومت‌ها را سرنگون نمایند. نمونه آن دوران قبل از قاجار. حتی بر طبق آنچه در تاریخ صد ساله ایران آمده است ، یکی از عمده‌ترین دلایل انتقال قدرت از قاجار به پهلوی حیله انگلیسی‌ها در ایجاد بلوای نان بود. قضیه از این قرار بود که هنگامی که رضاخان نتوانست از مجلس وقت رأی اعتماد بگیرد ، در تهران عملا انگلیسی‌ها شروع به خرید و احتکار آرد و بستن نانوایی‌ها نمودند

، مردم هم ترسیدند و شروع به انبار کردن و ایستادن در صف‌های طولانی که گاه تا شب و یا تا صبح برای به دست آوردن قطعه نانی باید در نوبت می ماندند ، به گونه‌ای که عده‌ای از بی‌نانی جان سپردند و عملاً شورشی در خیابان‌ها به وجود آمد که به دنبال آن ناامنی نیز رخ نمود ، در این هنگام که احمدشاه قصد عزیمت به ایران را نموده بود ، ترسید و از بازگشت منصرف شد.

نقش روانی نان را در دوران پس از پیروزی انقلاب اسلامی و ایام جنگ به وضوح می‌توان مشاهده نمود. به عنوان نمونه ، حساس‌ترین و مؤثرترین خبر بعد از قضایای صلح و جنگ بر طبق تجربه ، خبر و اطلاعیه "شورای آرد و نان" در رادیو و تلویزیون می‌باشد. حتی در بعضی از سال‌ها ما مجبور شدیم که برای جلوگیری از ایجاد جوّ روانی و سوء استفاده به نانوایی ها دستور دهیم که آردها را در معرض دید مردم قرار دهند.

در تولید گندم هزاران دست به صورت مستقیم و غیرمستقیم دخالت دارد. از کارگر ذوب آهنی و کارگر معدن آهن و زغال سنگ گرفته که قطعات آهن مورد نیاز تراکتور و کامیون را می‌سازند تا تراکتورسازی و کشتی‌سازی ، کارگران بندر گرفته تا مهندسین شیمی ، فیزیولوژیست‌ها و ژنتیک گیاهی ، مهندسین کشاورزی اعم از خاک‌شناس و غیره. از خدمه کشتی و راننده کامیون گرفته تا کارگران سیلوها و نانوایی‌ها. از کشاورزان گرفته تا کارمندان وزارت کشاورزی و...

در مورد سیاست‌های گندم همیشه سعی بر این بوده که از بالا رفتن قیمت گندم جلوگیری شود و آسان‌تر به دست مصرف‌کننده برسد و این به دلیل اهیمت سیاسی گندم و بازتاب‌های اجتماعی آن در ایران است. یکی از مشکلات این است که ما حاضریم گندم را از خارج با قیمت بالا وارد کنیم ، ولی حاضر به پرداخت قیمت بالاتر به تولیدکننده خودمان نیستیم. اگر قیمت تمام شده واقعی گندم که به خارج می‌پردازیم مثلاً ۵۰ تومان باشد ، این را به کشاورزان داخلی بدهیم ، دو ساله و یا حداکثر سه ساله خودکفا که می‌شویم ، هیچ! بلکه باید به فکر بازاریابی نیز بیفتیم. تجربه‌ای که عربستان در مورد کشت گندم خود اجرا کرد و ظرف چهار سال جزء صادرکنندگان گندم درآمد و جایزه fao را نیز از آن خود کرد.

کشور فرانسه که ایران حدود پنج برابر آن است ، از صادرکنندگان عمده گندم به ایران می‌باشد. ایرانی که به تنهایی برابر فرانسه و ایتالیا و انگلستان و ... است.

مصرف گندم در ایران به دلیل ارزان بودن زیاد و از بین رفتن فرهنگ مصرف اسلامی و تزاید روحیه مصرف‌گرایی و اسراف و تبذیر روز به روز رو به تزاید است. فرد اگر نان را بخرد و خشک کند و به نمکی بفروشد ، استفاده بیشتری خواهد برد ، بنابراین در سیاست‌های سوبسید و قیمت‌گذاری این نکته بایستی ملحوظ نظر واقع گردد.

کشور شوروی بزرگترین تولیدکننده و وارد کننده گندم می‌باشد و این به دلیل مصرف زیاد دامی این کشور در مورد گندم می‌باشد. به همین دلیل همواره در قضایای سیاسی مخصوصا در دو دهه اخیر شوروی به آمریکا امتیازات خاص داده است.

ایران در ردیف ششم ، هفتم واردکنندگان در جهان واقع شده است؛ در زمان جنگ از فروش نسیه گندم که یک امر معمول در جهان است به ایران خودداری کرده و تقاضای معاملات نقد با ارزهای معتبر و یا طلا بودند و از این طریق بودجه نظامی و حتی جنگ نیز تحت تأثیر واقع می‌گردید.

جا دارد که مسئولین در سیاست‌گزاری‌های خودسعی بر حمایت از تولیدکننده داشته باشند ، تا مصرف‌کننده و از سوی دیگر مسئولین تبلیغات کشور اعم از رادیو و تلویزیون و مطبوعات و روحانیون مردم را به پرهیز از اسراف و مصرف صحیح گندم تشویق نمایند. گندمی که سلاح برنده در دست دشمنان اسلام و نقطه ضعف ماست.]

۱. نبوت

۱. ویژگیهای انبیاء در قرآن

۱. ویژگیهای فردی

وَ ما جَعَلْناهُمْ جَسَداً لا يأكُلُونَ الطَّعامَ وَ ما كانُوا خالِدِينَ [انبياء/۸.]

قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكمْ [كهف/۱۱۰.]

وَ لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلًا مِنْ قَبْلِك وَ جَعَلْنا لَهُمْ أَزْواجاً وَ ذُرِّيَةً [رعد/۳۸.]

وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ رَسُولٍ إِلاّ بِلِسانِ قَوْمِهِ [ابراهيم/۴.]

اذْكرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيكمْ إِذْ جَعَلَ فِيكمْ أَنْبِياءَ [مائده/۲۰.]

وَ اذْكرْ عِبادَنا إِبْراهِيمَ وَ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ أُولِى الْأَيدِى وَ الْأَبْصارِ إِنّا أَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِكرَى الدّارِ وَ إِنَّهُمْ عِنْدَنا لَمِنَ الْمُصْطَفَينَ الْأَخْيارِ وَ اذْكرْ إِسْماعِيلَ وَ الْيسَعَ وَ ذَا الْكفْلِ وَ كلٌّ مِنَ الْأَخْيارِ [ص/۴۸-۴۵.]

وَ يوْمَ نَبْعَثُ فِى كلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً عَلَيهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنا بِك شَهِيداً عَلى هولاءِ [نحل/۸۹.]

وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ كانُوا بِآياتِنا يوقِنُونَ [سجده/۲۴.]

إِنَّ الَّذِينَ يكفُرُونَ بِآياتِ اللّهِ وَ يقْتُلُونَ النَّبِيينَ بِغَيرِ حَقٍّ [آل عمران/۲۱.]

الَّذِينَ يبَلِّغُونَ رِسالاتِ اللّهِ وَ يخْشَوْنَهُ وَ لا يخْشَوْنَ أَحَداً إِلاَّ اللّهَ [احزاب/۳۹.]

إِنّا أَخْلَصْناهُمْ بِخالِصَةٍ ذِكرَى الدّارِ [ص/۴۶.]

۲. ویژگیهای مربوط به نبوت

الف) : ما كانَ اللّهُ لِيطْلِعَكمْ عَلَى الْغَيبِ وَ لكنَّ اللّهَ يجْتَبِى مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يشاءُ [آل عمران/۱۷۹.]

ب) : عالِمُ الْغَيبِ فَلا يظْهِرُ عَلى غَيبِهِ أَحَداً إِلاّ مَنِ ارْتَضى مِنْ رَسُولٍ [جن/۲۷-۲۶]

إِنَّ اللّهَ اصْطَفى آدَمَ وَ نُوحاً وَ آلَ إِبْراهِيمَ وَ آلَ عِمْرانَ عَلَى الْعالَمِينَ [آل عمران/۳۳.]

وَ ما كانَ لِرَسُولٍ أَنْ يأْتِى بِآيةٍ إِلاّ بِإِذْنِ اللّهِ [رعد/۳۸.]

وَ ما أَرْسَلْنا قَبْلَك إِلاّ رِجالاً نُوحِى إِلَيهِمْ [انبياء/۷.]

وَ ما أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِى إِلاّ عَلى رَبِّ الْعالَمِينَ [شعراء/۱۰۹.]

ذلِك هُدَى اللّهِ يهْدِى بِهِ مَنْ يشاءُ مِنْ عِبادِهِ [انعام/۸۸.]

مظلومیت انبیاء :

۱ ـ دائما در فکر توطئه برعلیه انبیاء هستند :

يكيدُونَ كيداً [طارق/۱۵.]

۲ ـ همه یک حرف دارند :

بَلْ قالُوا مِثْلَ ما قالَ الْأَوَّلُونَ [مومنون/۸۱.]

ما يأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاّ كانُوا بِهِ يسْتَهْزِونَ [يس/۳۰.]

كلَّ ما جاءَ أُمَّةً رَسُولُها كذَّبُوهُ [مومنون/۴۴.]

ما أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاّ قالُوا ساحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ [ذاريات/۵۲.]

هَمَّتْ كلَّ أَمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيأْخُذُوهُ [غافر/۵.]
لَهَمَّتْ طائِفَةٌ مِنْهُمْ أَنْ يضِلُّوك [نساء/۱۱۳.]

۲. اهداف انبیاء

۱ ـ تعلیم و تزکیه مردم :
هُوَ الَّذِی بَعَثَ فِی الْأُمِّیینَ رَسُولاً مِنْهُمْ یتْلُوا عَلَیهِمْ آیاتِهِ وَ یزَکیهِمْ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ إِنْ کانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِی ضَلالٍ مُبِینٍ [جمعه/۲.]
۲ ـ ایجاد قسط و عدل :
لَقَدْ أَرْسَلْنا رُسُلَنا بِالْبَیناتِ وَ أَنْزَلْنا مَعَهُمُ الْکتابَ وَ الْمِیزانَ لِیقُومَ النّاسُ بِالْقِسْطِ [حدید/۲۵.]
۳ ـ آزادی انسان ها از قید اسارت :
وَ یضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِی کانَتْ عَلَیهِمْ [اعراف/۱۵۷.]
۴ ـ رفع اختلافات مردم :
کانَ النّاسُ أُمَّةً واحِدَةً فَبَعَثَ اللّهُ النَّبِیینَ مُبَشِّرِینَ وَ مُنْذِرِینَ وَ أَنْزَلَ مَعَهُمُ الْکتابَ بِالْحَقِّ لِیحْکمَ بَینَ النّاسِ فِیما اخْتَلَفُوا فِیهِ [بقره/۲۱۳.]
۵ ـ تشویق و تهدید انسان ها :
وَ ما نُرْسِلُ الْمُرْسَلِینَ إِلاّ مُبَشِّرِینَ وَ مُنْذِرِینَ [انعام/۴۸.]

۳. معجزه

۱. راه اثبات انبیاء
تشخیص پیغمبران راستگو و مدعیان دروغگو :
در طول تاریخ مدعیانی بوده اند که ادعای نبوت می کردند و...
و برای تشخیص راه هائی است :
۱ ـ معجزه از آیات قرآن معلوم می شود که معجزه خواهی یک امر فطری بوده از مردم. مردم به صالح پیغمبر گفتند :
ما أَنْتَ إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُنا فَأْتِ بِآیةٍ إِنْ کنْتَ مِنَ الصّادِقِینَ [شعراء/۱۵۴.]
گاهی پیغمبران قبل از درخواست مردم معجزه را بیان می کردند. موسی بن عمران می گوید به فرعون :
قَدْ جِئْتُکمْ بِبَینَةٍ مِنْ رَبِّکمْ فَأَرْسِلْ مَعِی بَنِی إِسْرائِیلَ [اعراف/۱۰۵.]
حضرت مسیح به مردم می گوید :
أَنِّی قَدْ جِئْتُکمْ بِآیةٍ مِنْ رَبِّکمْ [آل عمران/۴۹.]
اشکال : معجزه دلیل عوامی است نه برهانی ، زیرا باید رابطه بین دلیل و مدعی باشد و ثبوت یکی ثبوت دیگری را دنبال داشته باشد و هرگز رابطه بین مقام ثبوت و کار خارق العاده نیست. جراحی بی نظیر دکتر ، ارتباط با علم ستاره شناسی ندارد. حضرت مسیح از گل حیوان ساخت و دمید. جان دار شد و یا مریض و مرده را سالم و زنده کرد. این در حالی است که؛

عقیدهٔ به مبدأ و معاد مسئله ادراکی و عقلی است ، باید با ارائه برهان ثابت شود نه به واسطه کارهای خارق العاده.

جواب :

حل این اشکال وقتی است که مقدمات ذیل را قبول داشته باشیم و چون اشکال درباره معجزه است پس قهرا خدا و صفات او را قبول دارد ولی در حجیت معجزه اشکال دارد و اما مقدمات :

۱ ـ جهان خدا دارد.

۲ ـ خدا عادل و حکیم است و کاری خلاف غرض نمی کند.

۳ ـ خداوند سعادت تمام مردم را می خواهد به سوی مبدأ و معاد.

جواب این اشکال این است :

(دادن چنین قدرتی قدرت بر کارهای خارق العادهٔ که از توانائی نوع بشر بیرون است ، از جانب خدا بر کسی که به دروغ ادعاء نبوت می کند موجب گمراهی مردم و نقض غرض خدا است و خدا چنین کاری نمی کند.)

وجود معجزه در دست کسی معجزه است که شرایط ذیل را دارا باشد :

۱ ـ شخص پاکدامنی باشد از اول عمرش تا آخر و دارای نقطه ضعفی که دلیل بر انحرافش باشد و از او سلب اطمینان شود نباشد.

۲ ـ اصول و فروعش تمام مطابق با فطرت سالم و عقل باشد حالا اگر این ۲ شرط بود و معجزه نیز دارد یا راستگو است یا دروغگو. اگر راستگو است با داشتن سایر شرائط ، «لَا بَأْسَ بِاتِّبَاعِهِ» و اگر دروغگوست باز نیز («لَا بَأْسَ بِاتِّبَاعِهِ») زیرا ما کمال دقت را کرده ، مردی پاکدامن. احکامی موافق با عقل ، قوه مغناطیسی معجزه در دست چه اشکال دارد بلکه به حکم عقل لازم است من مطیع شوم حالا ـ اگر در عالم واقع دروغ گوست بر خداست از راه (لطف) یا جلو گیری از (نقض غرض که هدایت مردم است) ازاین مرد جلو گیری کند یا با ندادن معجزه یا گرفتن معجزه از دست او و یا میراندن او راه گمراهی را ببندد تا مردم در گمراهی معذور نباشند و معذورند و لذا قرآن می فرماید :

وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِينَ فَما مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حاجِزِينَ [حاقه/۴۷-۴۴.]

یعنی هر گاه محمد (ص) دروغی به ما می داد او را با قدرت هر چه تمام تر می گرفتیم و شاهرگ او را می زدیم و هیچ یک از شما مانع وی نیست.

اشکال : اگر اطلاق این آیه را بگیریم استشهادی را که (ابو الفضل گلپایگانی در کتاب فرائد ، ص۲۴. برای حقانیت سید بهاء کرد صحیح است زیرا اگر سید بها نسبت دروغ به خدا می داد طبق صریح این آیات باید خدا او را فورا بگیرد و چون که به او مهلت داد پس معلوم می شود دروغگو نیست.

جواب : از کلمات گذشته معلوم می شود زیرا دادن نعمت خارق العاده به شخصی دروغگو وقتی خلاف حکمت خدا و نقض غرض او و موجب گمراهی است که این شخص مدعی نقائصی واقعی در خود و احکامش نداشته نباشد ، در این صورت است که اولاً ـ با پاکدامنی خود که حربه بزرگی برای پذیرفتن حرف او است و ثانیاً با اتقان احکام که حربه دیگری است در مرتبه سوم و با داشتن این ۲ حربه اگر خداوند این قدرت را (معجزه) به دست او و جاری کند موجب گمراهی است و این خلاف حکمت ، نقض غرض و ...است و بنابراین کسانی را خداوند سلب حیات می کند که مثل پیغمبراسلام دارای (پاکدامنی و حسن سابقه) و (برتری قوانین و اتقان احکام) باشند. در این صورت طبق حکمت الهی این سنخ افراد اگر دروغی را به خدا نسبت دهند از راه قاعده لطف یا هر چه ازراه وعده ای که داده در این آیه :

وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الأقاوِيلِ لأخَذْنا مِنْهُ بِالْيمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِينَ فَما مِنْكمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حاجِزِينَ [حاقه/۴۷-۴۴.]
باید فورا سلب حیات کند و بنابراین ، این آیه مخصوص پیغمبر اسلام است اما مهلت دادن به باب و بها هیچ موجب گمراهی نیست و منافات با غرض و تمام محدودات مذکوره در این جا ندارد زیرا باب و بها در ۲ شرط دیگرلنگ هستند نه حسن سابقه و پاکدامنی دارند نه دستورات و قوانین عقلانی دارند این سنخ افراد اگر موجب گمراهی گروهی می شوند مربوط به خدا نیست زیرا با اندک توجه در او یا دقت در احکام او به حقه بازی آن ها بر می خورد. و سلب حیات وقتی بر خدا واجب است که کوتاهی از مردم نباشد ، سبب ضلالت مستند به خدا باشد مثلا شخصی مثل پیغمبر اسلام امین پاکدامن با دستورات عالی و دارای معجزه ، هر کس حرف خوب را از آدم خوب با دلیل خوب بشنود قبول نکند عیب است حالا۔ اگر این رقم آدمی نسبت دروغ به خدا بدهد خدا فورا باید از هر راهی که خود صلاح می داند او را رسوا کند.
اما من از راه هوی و هوس از شخص بد سابقه که دارای حرف های مزخرف است قبول می کنم بعد بگویم اگر بد است خدا او را بمیراند ، تو بمیر که نمی خواهی چشمت را باز کنی روی این بیان این آیه :
وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْيمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِينَ فَما مِنْكمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حاجِزِينَ [حاقه/۴۷-۴۴.]
مربوط به جناب پیغمبر است یا کسی که مثل او باشد نه سید باب زیرا امثال سید وسیله تکذیب خود را همراه دارند برای سابقه بها به جملات ذیل توجه کنید :
وقتی بهاءً الله به اتهام قصد به جان شاه دستگیر گردید سفیر روس به صدر اعظم وقت چنین نوشت : باید بهاء الله را از طرف من پذیرایی کنی و در حفظ این امانت بسیار بکوشی و اگر آسیبی به بها الله برسد و حادثه ای رخ دهد شخص تو مسئول سفارت روس خواهی بودتوجه کنید مارک این دین را بفهمید این جواب اول از ارتباط بین مدعی (نبوت) و دلیل که (معجزه است) اما :
جواب دوم : اصولا۔ باید دید اعتراض مردم چه بود بعد آیا معجزه جوابگو هست یا نه؟ پیغمبران مدعی نزول وحی به آنها بودند و این امر خلاف عادت است که فقط در بین مردم ایشان مورد وحی بشوند مردم اعتراض کردند که :
إِنْ أَنْتُمْ إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُنا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونا عَمّا كانَ يعْبُدُ آباونا [ابراهیم/۱۰.]
جواب این اعتراض این بود :
إِنْ نَحْنُ إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُكمْ وَ لكنَّ اللّهَ يمُنُّ عَلى مَنْ يشاءُ [ابراهیم/۱۱.]
باز اعتراض کردند یا آن چه مشاهده می کنید به ما نشان دهید تا خارق العاده دیگری بیاورید مثل این خارق العاده (نزول وحی) تا موجب اطمینان شود و آن ها به درخواست ایشان توجه و معجزه می آورند پس باید گفت : (معجزه برای حصول اطمینان مردم است نه اثبات اصول و معارف.) تا اشکال شود که امر اعتقاد به مبدأ و معاد عقلی است باید با برهان ثابت شود نه معجزه. ما در جواب این اشکال می گوئیم معجزه برای اطمینان است نه دلیل هر حکمی بلکه برای هر امری که عقل ما به آن ها راهی دارد دلیل می آورده اند :
مثلا دلیل اثبات خدا :
أَ فِی اللّهِ شَک فاطِرِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [ابراهیم/۱۰.]
دلیل توحید :
لَوْ كانَ فِيهِما آلِهَةٌ إِلَّا اللّهُ لَفَسَدَتا [انبياء/۲۲.]
دلیل نفی شریک :

وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لا یخْلُقُونَ شَیئاً وَ هُمْ یخْلَقُونَ وَ لا یمْلِكونَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَ لا نَفْعاً وَ لا یمْلِكونَ مَوْتاً وَ لا حَیاةً وَ لا نُشُوراً [فرقان/۳.]

دلیل نفی هر نوع خدائی از مسیح و مریم :

مَا الْمَسِیحُ ابْنُ مَرْیمَ إِلاّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَ أُمُّهُ صِدِّیقَةٌ كانا یأْكلانِ الطَّعامَ انْظُرْ كیفَ نُبَینُ لَهُمُ الْآیاتِ ثُمَّ انْظُرْ أَنّی یوفَكونَ [مائده/۷۵.]

یکی از معجزات قرآن اختلاف نداشتن آن است :

وَ لَوْ كانَ مِنْ عِنْدِ غَیرِ اللّهِ لَوَجَدُوا فِیهِ اخْتِلافاً كثِیراً [نساء/۸۲.]

هر شخص عادی حرفهای معین هفته اش با هفته قبل اختلاف دارد یک شخص امی در مدت ۲۳ سال چطور یکی از حرف هایش با هم مخالفتی ندارد. بله ، ممکن است ظواهر بعضی آیات در ابتدای امر تناقض داشته باشد ولی با اندکی دقت رفع اختلاف می شود مثل آیاتی که دلالت دارد بر این که شما قدرت بر آوردن مثل قرآن ندارید گاهی می فرماید : (مثل قرآن) و گاهی :

بِعَشْرِ سُوَرٍ [هود/۱۳.]

گاهی :

بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ [بقره/۲۳.]

گاهی :

بِحَدِیثٍ مِثْلِهِ [طور/۳۴.]

ولی در اثر یک دقت ساده معلوم می شود ابتدای امر آوردن مثل قرآن ولی آیات در مقام تسهیل امر بود و کم کم تنزیل داده برای این که خوب بفهماند که شما قادر نیستید یا مثل این که گاهی نسبت جان گرفتن را به ملائکه می دهد :

حَتّی إِذا جاءَ أَحَدَكمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنا [انعام/۶۱.]

گاهی نسبت به ملک الموت می دهد :

قُلْ یتَوَفّاكمْ مَلَک الْمَوْتِ [سجده/۱۱.]

گاهی نسبت به خود می دهد :

اللّهُ یتَوَفَّی الْأَنْفُسَ [زمر/۴۲.]

و از این قبیل است آیات مختلفی که راجع به هدایت و ضلالت در قرآن آمده در بعضی هدایت و گمراهی را نسبت به خود می دهد گاهی نسبت به ما می دهد.

اما راجع به هدایت مفردات راغب می گوید : هدایت ۴ قسم است :

۱ ـ هدایتی که هر مکلفی را عطا فرموده :

هو العقل و الفطرة و المعارف الضروریة او اسلاکه کل شیء الی سلوک کماله

رَبُّنَا الَّذِی أَعْطی كلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدی [طه/۵۰.]

۲ ـ الهدایة التی هی دعوة الناس علی السنة الانبیاء

وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا [سجده/۲۴.]

۳ ـ التوفیق الذی یختص به من اهتدی

وَ الَّذِینَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدیً [محمد/۱۷.]
لَنَهْدِیَنَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹.]
۴ ـ الهدایة الی الجنة مثل کلام اهل بیت
الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی هَدانا لِهذا [اعراف/۴۳.]
و این ۴ هدایت به همین ترتیب که ذکر شد ترتب واقعی دارند وقتی این چهار معنی معلوم شد آیه قرآنی را هر کدام مناسب هر معنا که هست باید معنا کرد مثلا :
إِنَّک لا تَهْدِی مَنْ أَحْبَبْتَ [قصص/۵۶.]
مراد هدایت به معنی اول است یا چهارم.
لا یهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ [بقره/۲۶۴.]
هدایت به معنای سوم است هر هدایتی که خداوند فرمود که پیغمبر و سایر مردم عاجزند از آن مثل :
لَیسَ عَلَیکَ هُداهُمْ [بقره/۲۷۲.]
وَ ما أَنْتَ بِهادِی الْعُمْی عَنْ ضَلالَتِهِمْ [نمل/۸۱.]
مَنْ یضْلِلِ اللّهُ فَما لَهُ مِنْ هادٍ [رعد/۳۳.]
مراد معنی اول یا چهارم است.
هر جا هدایت را شامل همه مردم دانسته مراد معنای دوم و دعوت همگانی توسط پیغمبران است :
إِنّا هَدَیناهُ السَّبِیلَ إِمّا شاکراً وَ إِمّا کفُوراً [انسان/۳.]
وَ هَدَیناهُ النَّجْدَینِ [بلد/۱۰.]
ثم قال الهدایة و التعلیم یقضی شیئین :
۲. معجزات انبیاء
مشرکین نزد پیامبر (ص) آمده که اگر راست می گوئی برای ما ماه را پاره کن. فرمود (ص) : اگر چنین کنم اسلام را قبول می کنید؟ گفتند : بلی. از خدا خواست ماه ۲ نیم شد. پیامبر صدا زد ای فلان و ای فلان شهادت دهید و ببینید :
ماه طوری دو نیم شد که نیمی از آن روی این کوه و نصف دیگر روی مقابل. گفتند : این سحر است. فرمود : اگر شما را سحر کرده ام همه مردم را که سحر نکرده ام ، از آن ها بپرسید : این مسئله مورد اتفاق مسلمین از نظر روایات است و اما قرآن :
اقْتَرَبَتِ السّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ [قمر/۱.]
و ان یروا کل آیة یعرضوا و یقولوا سحر مستمر (مستمر یعنی پایدار)
آیه دومو ان یروادلیل بر آن است که مسئله در دنیا بوده و منظور مقدمات قیامت نیست زیرا نزدیکی قیامت کفار قهرا زیر بار رفته و جای اعراض نیست.
سئوال : چرا همه دنیا و همه تواریخ از دو نیم شدن ماه خبر نداده اند؟ و چرا همه مردم ندیده اند؟
جواب :
۱ ـ بناء تاریخ بر نقل داستان های زمین است نه جوی.
۲ ـ طلوع و غروب ماه برای همه آفاق یکسان نیست.

۳ـ این واقعه در شب و در وقت استراحت مردم بود.
۴ـ این واقعه در شب زمستان بود که مردم در اطاق های خود بودند.
۵ـ این واقعه طولی نکشید و فورا تمام شد.
۶ـ این واقعه بدون آگهی قبلی بود و مردم انتظار نداشتند.
۷ـ ستاره های دنباله دار و خسوف و کسوف هائی هست که چون آگاهی قبلی نیست مردم توجه نمی کنند.
۸ـ صاحب اظهار الحق از مقاله ۱۱ تاریخ فرشته نقل می کند :
اهل میبار هندوستان حادثه شق القمر را دیدند و والی آن شهر پس از تحقیق منشأ این قضیه ، اسلام اختیار کرد.
در هندوستان عمارتی را دیدند که تاریخ بناء آن را شب حادثه شق القمر قرار داده بودند. حتی خود کفار نیز به اطراف خبر دادند که آیا شما دیدید عده ای قبول کردند.
عنایات ویژه الهی به بندگان خاص :
۱ـ سرد شدن آتش برای حضرت ابراهیم (ع) :
یا نارُ کونِی بَرْداً وَ سَلاماً عَلی إِبْراهِیمَ [انبیاء/۶۹.]
۲ـ نرم شدن آهن برای حضرت داوود (ع) :
وَ أَلَنّا لَهُ الْحَدِیدَ [سبأ/۱۰.]
۳ـ مسخر شدن باد برای حضرت سلیمان (ع) :
فَسَخَّرْنا لَهُ الرِّیحَ تَجْرِی بِأَمْرِهِ [ص/۳۶.]
۴ـ بیرون آوردن ناقه از کوه برای حضرت صالح (ع) :
إِنّا مُرْسِلُوا النّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ [قمر/۲۷.]
۵ـ خلقت پرنده توسط حضرت عیسی (ع) :
أَنِّی أَخْلُقُ لَکمْ مِنَ الطِّینِ کهَیئَةِ الطَّیرِ فَأَنْفُخُ فِیهِ فَیکونُ طَیراً بِإِذْنِ اللّهِ [آل عمران/۴۹.]
۶ـ مسلط شدن عاصف بن برخیا بر زمان :
قالَ الَّذِی عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْکتابِ أَنَا آتِیک بِهِ قَبْلَ أَنْ یرْتَدَّ إِلَیک طَرْفُک [نمل/۴۰.]
۷ـ میوه دادن درخت به حضرت مریم (ع) :
وَ هُزِّی إِلَیک بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُساقِطْ عَلَیک رُطَباً جَنِیا [مریم/۲۵.]
۸ـ خشک کردن دریا برای حضرت موسی (ع) و قوم او :
فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِیقاً فِی الْبَحْرِ یبَساً [طه/۷۷.]
۹ـ شکافته شدن قمر برای حضرت رسول (ص) :
اقْتَرَبَتِ السّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ [قمر/۱.]

۴. صبر انبیاء

۱. دربرابر انبیاء
۱ـ وَ إِنِّی مُرْسِلَةٌ إِلَیهِمْ بِهَدِیةٍ فَناظِرَةٌ بِمَ یرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ [نمل/۳۵.]

۲ ـ أَ إِنَّ لَنا لأجْراً إِنْ كنّا نَحْنُ الْغالِبِينَ قالَ نَعَمْ وَ إِنَّكمْ إِذاً لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ [شعراء/۴۲-۴۱.]
۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عم و الله لو وضعوا الشمس فى يمينى و القمر فى شمالى على أن أترك هذا الأمر ما تركته حتى يظهره الله أو أهلك [شرح نهج‌البلاغة ، ج۱۴ ، ص۵۴.]
۲. دربرابر تهمت
۱ ـ إِنِّى أَخافُ أَنْ يبَدِّلَ دِينَكمْ [غافر/۲۶.]
۲ ـ أَ جِئْتَنا لِتَلْفِتَنا عَمّا وَجَدْنا عَلَيهِ آباءَنا [يونس/۷۸.]
۳ ـ أَ تَذَرُ مُوسى وَ قَوْمَهُ لِيفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ [اعراف/۱۲۷.]
۴ ـ هذا ساحِرٌ كذّابٌ [ص/۴.]
۵ ـ ساحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ [ذاريات/۵۲.]
۶ ـ نَظُنُّكمْ كاذِبِينَ [هود/۲۷.]
۷ ـ بَلْ هُوَ كذّابٌ أَشِرٌ [قمر/۲۵.]
۸ ـ إِنْ هَذا إِلاّ إِفْك افْتَراهُ [فرقان/۴.]
۹ ـ يرِيدُ أَنْ يتَفَضَّلَ عَلَيكمْ [مومنون/۲۴.]
۱۰ ـ إِنّا لَنَراك فِى سَفاهَةٍ [اعراف/۶۶.]
۱۱ ـ إِنّا لَنَراك فِى ضَلالٍ مُبِينٍ [اعراف/۶۰.]
۱۲ ـ بَلْ هُوَ شاعِرٌ [انبياء/۵.]
۱۳ ـ ما سَمِعْنا بِهذا فِى آبائِنَا الْأَوَّلِينَ [مومنون/۲۴.]
۱۴ ـ قالُوا اطَّيرْنا بِك [نمل/۴۷.]
۱۵ ـ إِنّا لَنَراك فِينا ضَعِيفاً [هود/۹۱.]
۱۶ ـ إِنْ تُرِيدُ إِلاّ أَنْ تَكونَ جَبّاراً فِى الْأَرْضِ [قصص/۱۹.]
۱۷ ـ إِنَّما يعَلِّمُهُ بَشَرٌ [نحل/۱۰۳.]
۱۸ ـ وَ أَعانَهُ عَلَيهِ قَوْمٌ آخَرُونَ [فرقان/۴.]
۱۹ ـ قالَ أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [قلم/۱۵.]
۲۰ ـ هذا إِفْك قَدِيمٌ [احقاف/۱۱.]
۲۱ ـ غَرَّ هولاءِ دِينُهُمْ [انفال/۴۹.]
۲۲ ـ وَ اتَّبَعَك الْأَرْذَلُونَ [شعراء/۱۱۱.]
۲۳ ـ إِنّا لَنَراك فِى ضَلالٍ مُبِينٍ [اعراف/۶۰.]
۲۴ ـ إِنّا لَنَراك فِى سَفاهَةٍ [اعراف/۶۶.]
۲۵ ـ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ [يوسف/۷۷.]
۲۶ ـ ما جَزاءُ مَنْ أَرادَ بِأَهْلِك سُوءاً [يوسف/۲۵.]
۲۷ ـ به نوح گفتند :
بَلْ نَظُنُّكمْ كاذِبِينَ [هود/۲۷.]

۲۸ ـ لا تَكونُوا كالَّذِينَ آذَوْا مُوسى فَبَرَّأَهُ اللّهُ مِمّا قالُوا [احزاب/۶۹.]
تهمت اینکه موسی هارون را در طور کشت.
قارون زن بدکاره را وادار کرد که بگوید موسی با من رابطه داشته ولی توطئه کشف شد و زن واقعیت را گفت.
۲۹ ـ و قد ورد فی الاخبار ان السبب فی قتل زکریا انهم اتهموه فی امر مریم و حبلها بالمسیح و قالوا هو وحده کان المتردد الیها و الداخل علیها [المیزان ، ج۱۴ ، ص۲۶.]
۳۰ ـ به خیال این که پیامبر (ص) غنائم را عادلانه تقسیم نمی کند در احد سنگرها را رها کردند تا خود را به غنائم برسانند و شکست خوردند که آیه نازل شد :
وَ ما كانَ لِنَبِی أَنْ یغُلَّ [آل عمران/۱۶۱.]
نسبت های ناروای دشمنان به انبیاء :
۱ ـ نسبت برتری جوئی و جنون به حضرت نوح (ع) :
فَقالَ الْمَلأُ الَّذِینَ كفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ ما هذا إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُكمْ یرِیدُ أَنْ یتَفَضَّلَ عَلَیكمْ وَ لَوْ شاءَ اللّهُ لأََنْزَلَ مَلائِكةً ما سَمِعْنا بِهذا فِی آبائِنَا الْأَوَّلِینَ إِنْ هُوَ إِلاّ رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتّی حِینٍ [مومنون/۲۵-۲۴.]
۲ ـ نسبت گمراهی به حضرت نوح (ع) :
قالَ الْمَلأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنّا لَنَراك فِی ضَلالٍ مُبِینٍ قالَ یا قَوْمِ لَیسَ بِی ضَلالَةٌ وَ لكنِّی رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ [اعراف/۶۱-۶۰.]
۳ ـ نسبت سفاهت به حضرت هود (ع) :
قالَ الْمَلأُ الَّذِینَ كفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنّا لَنَراك فِی سَفاهَةٍ وَ إِنّا لَنَظُنُّك مِنَ الْكاذِبِینَ قالَ یا قَوْمِ لَیسَ بِی سَفاهَةٌ وَ لكنِّی رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعالَمِینَ [اعراف/۶۷-۶۶.]
۴ ـ نسبت جنون به حضرت هود :
إِنْ نَقُولُ إِلاَّ اعْتَراك بَعْضُ آلِهَتِنا بِسُوءٍ [هود/۵۴.]
نبوت ، صفحه ۸
۵ ـ نسبت ضعف و ناتوانی به حضرت شعیب (ع) :
قالُوا یا شُعَیبُ ما نَفْقَهُ كثِیراً مِمّا تَقُولُ وَ إِنّا لَنَراك فِینا ضَعِیفاً [هود/۹۱.]
۶ ـ نسبت دروغ و تکبر به حضرت صالح (ع) :
أَ أُلْقِی الذِّكرُ عَلَیهِ مِنْ بَینِنا بَلْ هُوَ كذّابٌ أَشِرٌ سَیعْلَمُونَ غَداً مَنِ الْكذّابُ الْأَشِرُ [قمر/۲۶-۲۵.]
۷ ـ نسبت سحر به حضرت موسی (ع) :
۱ ـ فَلَمّا جاءَتْهُمْ آیاتُنا مُبْصِرَةً قالُوا هذا سِحْرٌ مُبِینٌ [نمل/۱۳.]
۲ ـ قالَ لِلْمَلإِ حَوْلَهُ إِنَّ هذا لَساحِرٌ عَلِیمٌ [شعراء/۳۴.]
۸ ـ نسبت جنون به حضرت موسی (ع) :
قالَ إِنَّ رَسُولَكمُ الَّذِی أُرْسِلَ إِلَیكمْ لَمَجْنُونٌ [شعراء/۲۷.]
۹ ـ نسبت ساحر و مسحور به پیامبر اکرم (ص) :
الف) قالَ الْكافِرُونَ إِنَّ هذا لَساحِرٌ مُبِینٌ [یونس/۲.]
ب) وَ قالَ الظّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلاّ رَجُلاً مَسْحُوراً [فرقان/۸.]

۱۰ ـ نسبت جنون به پیامبر اکرم (ص) :
وَ قالُوا یا أَیهَا الَّذِی نُزِّلَ عَلَیهِ الذِّکرُ إِنَّک لَمَجْنُونٌ [حجر/۶.]

۳. در برابر توهین
۱ ـ کذلِک ما أَتَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاّ قالُوا ساحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ [ذاریات/۵۲.]
۲ ـ ما هذا إِلاّ بَشَرٌ مِثْلُکمْ یرِیدُ أَنْ یتَفَضَّلَ عَلَیکمْ [مومنون/۲۴.]
۳ ـ وَ ما یأْتِیهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلاّ کانُوا بِهِ یسْتَهْزِؤُنَ [حجر/۱۱.]
۴ ـ أَ هذَا الَّذِی بَعَثَ اللّهُ رَسُولاً [فرقان/۴۱.]
۵ ـ أَ تَعْلَمُونَ أَنَّ صالِحاً مُرْسَلٌ [اعراف/۷۵.]
۶ ـ بَلْ قالُوا أَضْغاثُ أَحْلامٍ بَلِ افْتَراهُ بَلْ هُوَ شاعِرٌ [انبیاء/۵.]
۷ ـ ما وَعَدَنَا اللّهُ وَ رَسُولُهُ إِلاّ غُرُوراً [احزاب/۱۲.]
۸ ـ وَ ما نَراک اتَّبَعَک إِلاَّ الَّذِینَ هُمْ أَراذِلُنا بادِیَ الرَّأْیِ [هود/۲۷.]
۹ ـ إِنّا لَنَراک فِینا ضَعِیفاً [هود/۹۱] .
۱۰ ـ وَ عَجِبُوا أَنْ جاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَ قالَ الْکافِرُونَ هذا ساحِرٌ کذّابٌ [ص/۴.]
۱۱ ـ أَمْ أَنَا خَیرٌ مِنْ هذَا الَّذِی هُوَ مَهِینٌ [زخرف/۵۲.]

۴. دربرابر تهدید
۱ ـ وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّکمْ مِنْ أَرْضِنا [ابراهیم/۱۳.]
۲ ـ لَنُخْرِجَنَّک یا شُعَیبُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَک مِنْ قَرْیتِنا [اعراف/۸۸.]
۳ ـ لَئِنْ رَجَعْنا إِلَی الْمَدِینَةِ لَیخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ [منافقون/۸.]
۴ ـ وَ إِذْ یمْکرُ بِک الَّذِینَ کفَرُوا لِیثْبِتُوک أَوْ یقْتُلُوک أَوْ یخْرِجُوک [انفال/۳۰.]
۵ ـ وَ لَوْ لا رَهْطُک لَرَجَمْناک وَ ما أَنْتَ عَلَینا بِعَزِیزٍ [هود/۹۱.]
۶ ـ حتی عمو به ابراهیم گفت :
لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لأَرْجُمَنَّک وَ اهْجُرْنِی مَلِیا [مریم/۴۶.]
۷ ـ قالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ یا نُوحُ لَتَکونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِینَ [شعراء/۱۱۶.]
۸ ـ وَ قالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِی أَقْتُلْ مُوسی [غافر/۲۶.]
۹ ـ فَما کانَ جَوابَ قَوْمِهِ إِلاّ أَنْ قالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ [عنکبوت/۲۴.]
۱۰ ـ وَ یخَوِّفُونَک بِالَّذِینَ مِنْ دُونِهِ [زمر/۳۶.]
۱۱ ـ وَ کذلِک جَعَلْنا لِکلِّ نَبِی عَدُوًّا مِنَ الْمُجْرِمِینَ [فرقان/۳۱.]
۱۲ ـ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلهَاً غَیرِی لأَجْعَلَنَّک مِنَ الْمَسْجُونِینَ [شعراء/۲۹.]

۵. دربرابر آزار واذیت
۱ ـ وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلی ما آذَیتُمُونا [ابراهیم/۱۲.]
۲ ـ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِیاءَ اللّهِ [بقره/۹۱.]
۳ ـ یقْتُلُونَ النَّبِیینَ بِغَیرِ الْحَقِّ [بقره/۶۱.]

۴ـ وَ قَتْلَهُمُ الأَنْبِیاءَ بِغَیرِ حَقٍّ [آل عمران/۱۸۱.]

۵ـ وَ ما قَتَلُوهُ وَ ما صَلَبُوهُ وَ لکنْ شُبِّهَ لَهُمْ [نساء/۱۵۷.]

۶ـ ابراهیم را در آتش انداختند.

۷ـ وردت فی اخبار متکاثره من طرق العامـة و الخاصـة ان قوم زکریا قتلوه و ذلک ان اعـدائه قصدوه بالقتل فهرب منهم و التجأ الی شـجرة فانفرجت له فدخل جوفها ثم التأمن فدلهم الشـیطان علیه و امرهم ان ینشـروا الشجرة بالمنتشار ففعلوا و قطعوه نصفین فقتل (ع) عند ذلک [المیزان ، ج۱۴ ، ص۲۶.]

۸ـ حضـرت اسـماعیل صادق الوعد (غیر از اسـماعیل فرزند ابراهیم است) را قبل از شـهادت پوست سـر و صورتش را کندند [المیزان ، ج۱۴ ، ص۶۷.]

۹ـ وَ کأَینْ مِنْ نَبِی قاتَلَ مَعَهُ رِبِّیونَ کثِیرٌ فَما وَهَنُوا لِما أَصابَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ ما ضَعُفُوا وَ مَا اسْتَکانُوا [آل عمران/۱۴۶.]

۱۰ ـ أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَ لَمّا یأْتِکمْ مَثَلُ الَّذِینَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِکمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْساءُ وَ الضَّرّاءُ وَ زُلْزِلُوا حَتّی یقُولَ الرَّسُولُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا مَعَهُ مَتی نَصْرُ اللّهِ أَلا إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِیبٌ [بقره/۲۱۴.]

۶. دربرابر تبعید

۱ـ وَ کأَینْ مِنْ قَرْیةٍ هِی أَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْیتِک الَّتِی أَخْرَجَتْک أَهْلَکناهُمْ فَلا ناصِرَ لَهُمْ [محمد/۱۳.]

۲ـ أَ لا تُقاتِلُونَ قَوْماً نَکثُوا أَیمانَهُمْ وَ هَمُّوا بِإِخْراجِ الرَّسُولِ [توبه/۱۳.]

۳ـ یخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَ إِیاکمْ [ممتحنه/۱.]

۴ـ أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِنْ قَرْیتِکمْ [نمل/۵۶.]

۵. مخالفت با انبیاء

۱. بهانه تراشی

۱ـ ائْتِ بِقُرْآنٍ غَیرِ هذا [یونس/۱۵.]

۲ـ قالُوا یا هُودُ ما جِئْتَنا بِبَینَةٍ وَ ما نَحْنُ بِتارِکی آلِهَتِنا [هود/۵۳.]

۳ـ وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ لا نُزِّلَ عَلَیهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً کذلِک لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤادَک وَ رَتَّلْناهُ تَرْتِیلاً [فرقان/۳۲.]

۴ـ وَ قالُوا لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ عَلی رَجُلٍ مِنَ الْقَرْیتَینِ عَظِیم [زخرف/۳۱.]

۵ـ فَلَوْ لا أُلْقِی عَلَیهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ جاءَ مَعَهُ الْمَلائِکةُ مُقْتَرِنِینَ [زخرف/۵۳.]

بهانه ها :

۱ـ ما لِهذَ ا الرَّسُولِ یأْکلُ الطَّعامَ [فرقان/۷.]

۲ـ وَ ما نَری لَکمْ عَلَینا مِنْ فَضْلٍ [هود/۲۷.]

۳ـ أَ نُومِنُ لِبَشَرَینِ مِثْلِنا [مومنون/۴۷.]

۴ـ أَ بَشَرٌ یهْدُونَنا [تغابن/۶.]

۵ـ وَ یقُولُونَ نُومِنُ بِبَعْضٍ وَ نَکفُرُ بِبَعْضٍ [نساء/۱۵۰.]

۶ـ یرِیدُ أَنْ یصُدَّکمْ عَمّا کانَ یعْبُدُ آباوکمْ [سبأ/۴۳.]

۷ـ فَلَوْ لا أُلْقِی عَلَیهِ أَسْوِرَةٌ [زخرف/۵۳.]

أَوْ یكونَ لَكَ بَيتٌ مِنْ زُخْرُفٍ [اسراء/۹۳.]

۲. كارشكنى

۱ ـ لَسْتَ مُرْسَلًا [رعد/۴۳.]

۲ ـ لَفِى شَك مِمّا تَدْعُونَنا [ابراهیم/۹.]

۳ ـ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِى مِلَّتِنا [ابراهیم/۱۳.]

۴ ـ كلَّما مَرَّ عَلَيهِ مَلأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود/۳۸.]

۵ ـ وَ إِنّا لَنَراك فِينا ضَعِيفاً وَ لَوْ لا رَهْطُك لَرَجَمْناك [هود/۹۱.]

۶ ـ إِنَّك لَمَجْنُونٌ [حجر/۶.]

۷ ـ إِنَّما يعَلِّمُهُ بَشَرٌ [نحل/۱۰۳.]

[۸ ـ بَلْ قالُوا أَضْغاثُ أَحْلامٍ بَلِ افْتَراهُ بَلْ هُوَ شاعِرٌانبیاء/۵] .

۹ ـ قالُوا أَساطِيرُ الْأَوَّلِينَ [نحل/۲۴.]

۱۰ ـ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلّا رَجُلًا مَسْحُوراً [اسراء/۴۷.]

۱۱ ـ إِنّا لَنَراك فِى سَفاهَةٍ [اعراف/۶۶.]

۱۲ ـ إِنّا لَنَراك فِى ضَلالٍ مُبِينٍ [اعراف/۶۰.]

۱۳ ـ إِنّا تَطَيرْنا بِكمْ [يس/۱۸.]

مخالفان انبیاء ـ منطق كارشكنان :

۱ ـ أَرِنَا اللّهَ جَهْرَةً [نساء/۱۵۳.]

۲ ـ أَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيتِكمْ إِنَّهُمْ أُناسٌ يتَطَهَّرُونَ [اعراف/۸۲.]

۳ ـ لَوْ لا نُزِّلَ هذَا الْقُرْآنُ عَلى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيتَينِ عَظِيمٍ [زخرف/۳۱.]

۴ ـ بَشَرٌ مِثْلُنا [شعراء/۱۵۴.]

۵ ـ ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيرِ هذا أَوْ بَدِّلْهُ [يونس/۱۵.]

۶ ـ لَوْ لا نُزِّلَ عَلَيهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً [فرقان/۳۲.]

۳. منطق غلط وتبلیغات سوء

۱ ـ وَ لَئِنْ أَطَعْتُمْ بَشَراً مِثْلَكمْ إِنَّكمْ إِذاً لَخاسِرُونَ [مومنون/۳۴.]

۲ ـ ما وَعَدَنَا اللّهُ وَ رَسُولُهُ إِلّا غُرُوراً [احزاب/۱۲.]

۳ ـ قالُوا أَ تَتَّخِذُنا هُزُواً [بقره/۶۷.]

۴ ـ إِنَّما نَحْنُ مُصْلِحُونَ [بقره/۱۱.]

۵ ـ لَوْ كانَ خَيراً ما سَبَقُونا إِلَيهِ [احقاف/۱۱.]

۶ ـ لَوْ نَشاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هذا [انفال/۳۱.]

۷ ـ وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶.]

۸ ـ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَى الْفَرِيقَينِ خَيرٌ مَقاماً وَ أَحْسَنُ نَدِيا [مريم/۷۳.]

۹ ـ كونُوا هُوداً أَوْ نَصارى تَهْتَدُوا [بقره/۱۳۵.]

۱۰ ـ وَ قالُوا لَنْ يدْخُلَ الْجَنَّةَ إلاّ مَنْ كانَ هُوداً أَوْ نَصارى [بقره/۱۰۶.]
۱۱ ـ وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنا وَ لْنَحْمِلْ خَطاياكمْ [عنكبوت/۱۲.]
۱۲ ـ أَنَا أُحْيِى وَ أُمِيتُ [بقره/۲۵۸.]
۱۳ ـ ضَرَبَ لَنا مَثَلاً وَ نَسِى خَلْقَهُ [يس/۷۸.]
۱۴ ـ وَ لا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْباطِلِ وَ تَكتُمُوا الْحَقَّ [بقره/۴۲.]
۱۵ ـ اتَّخَذُوا أَيمانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّهِ [منافقون/۲]
۱۶ ـ وَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً [توبه/۱۰۷.]
۱۷ ـ يجادِلُ الَّذِينَ كفَرُوا بِالْباطِلِ لِيدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ [كهف/۵۶.]
۱۸ ـ أَ فَتُومِنُونَ بِبَعْضِ الْكتابِ وَ تَكفُرُونَ بِبَعْضٍ [بقره/۸۵.]
۱۹ ـ لا تَغْلُوا فِى دِينِكمْ [مائده/۷۷.]
۲۰ ـ وَ جَعَلُوا لِلّهِ أَنْداداً لِيضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ [ابراهيم/۳۰.]
۲۱ ـ لا يزالُونَ يقاتِلُونَكمْ حَتّى يرُدُّوكمْ عَنْ دِينِكمْ [بقره/۲۱۷.]
۲۲ ـ وَ طَعَنُوا فِى دِينِكمْ [توبه/۱۲.]
۲۳ ـ يحَرِّفُونَ الْكلِمَ عَنْ مَواضِعِهِ [مائده/۱۳.]
۲۴ ـ مَنَعَ مَساجِدَ اللّهِ أَنْ يذْكرَ فِيهَا اسْمُهُ وَ سَعى فِى خَرابِها [بقره/۱۱۴.]
۲۵ ـ اتَّخَذُوا دِينَكمْ هُزُواً [مائده/۵۷.]
۲۶ ـ يقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ [توبه/۶۱.]
۲۷ ـ وَ قَلَّبُوا لَك الْأُمُورَ [توبه/۴۸.]
۲۸ ـ وَ إذْ يمْكرُ بِك الَّذِينَ كفَرُوا لِيثْبِتُوك أَوْ يقْتُلُوك [انفال/۳۰.]
۲۹ ـ لَرَجَمْناك [هود/۹۱.]
۳۰ ـ لَأَجْعَلَنَّك مِنَ الْمَسْجُونِينَ [شعراء/۲۹.]
۳۱ ـ وَ اتَّبَعَك الْأَرْذَلُونَ [شعراء/۱۱۱.]
۳۲ ـ كلَّما مَرَّ عَلَيهِ مَلأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ [هود/۳۸.]
۳۳ ـ أَ جِئْتَنا بِالْحَقِّ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللاّعِبِينَ [انبياء/۵۵.]
۳۴ ـ لَسْتَ مُرْسَلاً [رعد/۴۳.]
۳۵ ـ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيدْهِنُونَ [قلم/۹.]
۳۶ ـ فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوارٌ [طه/۸۸.]
۳۷ ـ ينْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ لِيصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّهِ [انفال/۳۶.]
۳۸ ـ يشْتَرى لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ [لقمان/۶.]
۳۹ ـ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرى عَلَى اللّهِ كذِباً لِيضِلَّ النّاسَ بِغَيرِ عِلْمٍ [انعام/۱۴۴.]
۴۰ ـ وَ جَعَلَ أَهْلَها شِيعاً [قصص/۴.]
۴۱ ـ وَ يسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا [بقره/۲۱۲.]

۴۲ـ وَ إِذا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغامَزُونَ [مطففین/۳۰.]
وَ إِذَا انْقَلَبُوا إِلى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِين [مطففین/۳۱.]
وَ إِذا رَأَوْهُمْ قالُوا إِنَّ هولاءِ لَضالُّونَ [مطففین/۳۲.]
۴۳ـ يخادِعُونَ اللّهَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا [بقره/۹.]
۴۴ـ إِنَّ هذا لَمَكرٌ مَكرْتُمُوهُ فِی الْمَدِينَةِ [اعراف/۱۲۳.]
۴۵ـ لا تُنْفِقُوا عَلی مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ [منافقون/۷.]
۴۶ـ وَ فِيكمْ سَمّاعُونَ لَهُمْ [توبه/۴۷.]
۴۷ـ إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكمْ فَاخْشَوْهُمْ [آل عمران/۱۷۳.]
۴۸ـ يبْسُطُوا إِلَيكمْ أَيدِيهُمْ وَ أَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ [ممتحنه/۲.]
۴۹ـ يوحِی بَعْضُهُمْ إِلی بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً [انعام/۱۱۲.]
۴. نمونه ای از مخالفت با رسول خدا (ص)
۱ـ ابو لهب در جلسه ای که پیامبر برای اطعام فامیل و ابلاغ هدف تشکیل داده بود با گفتن سخنان بیهوده و سبک جلسه را از موقعیت انداخت به نحوی که پیامبر مجبور شد لب فرو ببندد و فردا نیز غذائی و مهمانی دوباره مهیا کند و...
۲ـ بعد از ابلاغ هدف مردم با نیش خند و مسخره به ابو طالب می گفتند خداوند دستور داده که از پسر برادرت پیروی کنی.
۳ـ به هنگام دعوت علی بر کوه صفا ابو لهب سخنرانی پیامبر را به هدر داد.
۴ـ پیشنهاد به ابو طالب که این پسر برادرت را به ما تحویل بده و در عوض جوان رشید و زیبائی ما به تو می دهیم.
۵ـ تطمیع به ثروت ، ریاست ، و اگر مریض است معالجه.
۶ـ ناسزاهای ابو جهل و توهین های ابو لهب و...
۷ـ شکنجه پیروان ، بلال ، عمار ، پدر و مادر عمار.
۸ـ بهانه که چرا قرآن به فلانی نازل نشد ، چرا آسمان قطعه قطعه نشد ، چرا خانه طلا ندارد ، چرا ملائکه را به ما نشان نمی دهند.
۹ـ فرستادن عمر و عاص به نزد نجاشی که مهاجران مسلمان را از حبشه بیرون کند.
۱۰ـ شایعه مسلمان شدن کفار قریش تا مسلمانان مهاجر برگردند و سپس آن ها را دستگیر کنند.
۱۱ـ سعایت نزد نجاشی که این مهاجران عقیده نادرست و بدی درباره پیامبر شما حضرت عیسی (ع) دارند.
۱۲ـ تهمت سحر آن هم بعد از شوری که همه توحید کلمه داشته باشند و مانع تأثیر کلام حضرت میان زوار کعبه و بت ها باشد.
۱۳ـ تحقیر نسبت به شاگردی کردن که از آن غلام مسیحی یاد گرفته ...
۱۴ـ ایجاد رقیب مصنوعی : نصر بن حارث که مردی هوشمند و زیرک بود مدت ها در حیره و عراق زندگی کرده و از وضع شاهان ایران و شجاعان رستم و اسفندیار خبر داشت مأمور شد در برابر پیامبر معرکه بگیرد و داستان ها و قضایائی نقل کند تا بلکه مردم مشغول شنیدن آن شده و قهرا به سراغ شنیدن قرآن مجید نروند ولی چند روزی بیشتر ادامه نیافت کسانی که از قریش دور او جمع شده بودند خسته شدند و رها کردند با این که خود نصر بن حارث مرتب می گفت سخنان من مثل محمد است.

۱۵ ـ تحریم استماع قرآن : سران قریش جاسوسانی در تمام نقاط مکه گماردند تا زائران و بازرگانان را از تماس با محمد باز دارند :

وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِیهِ لَعَلَّکمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶.]

(هنگام قرائت آن جنجال کنید.)

خود ابوسفیان و ابو جهل و اخنس شبانه بدون اطلاع یکدیگر پشت دیوار خانه پیامبر به صوت قرآن گوش داده و تا صبح منتظر ماندند همین که هوا روشن می شد خود تحریم کنندگان استماع یکدیگر را می دیدند شرمنده می شدند و این واقعه تا سه شب پی در پی تکرار شد بالاخره تصمیم نهائی را گرفتند که دیگر گوش ندهند.

۱۶ ـ جلو گیری از اسلام آوردن افراد سر شناس و تماس خصوصی مثلا شنیدند اعشی مرد شاعر مایل به اسلام شده جاسوسان قریش فهمیدند تماس خصوصی گرفتند و آن قدر گفتند تا او گفت پس یک سال صبر می کنم.

۱۷ ـ فشار داخلی ، اقتصادی ، اجتماعی : سران قریش عهد نامه ای به خط منصور بن عکرمه و امضاء هیئت عالی قریش در داخل کعبه آویزان کرده و سوگند خوردند که ملت قریش تا لب مرگ به آن وفا دار باشند و اینک متن عهد نامه :

الف) خرید و فروش با هواداران محمد ممنوع.

ب) ارتباط و معاشرت با هواداران محمد ممنوع.

ج) ارتباط زناشوئی با هواداران محمد ممنوع.

د) در تمام پیش آمدها از مخالفان محمد (ص) طرفداری کنند.

مسلمانان در این مدت به دره ای که در میان کوه های مکه بود به نام شعب ابی طالب پناهنده شدند تنها مدت سه سال فقط چند ماهی که جنگ نبود برای خرید وارد شهر می شدند. در شعب خیلی در مضیقه بودند. البته در شعب خانه های محقر و سایه بان های مختصری بود. دیده بان داشتند. گاهی گرسنگی به جائی می رسید که یک خرما را نصف می کردند. همین که به شهری برای خرید می آمدند کفار قریش مزاحم بودند. حتی ابو لهب به فروشندگان سفارش می کرد که جنس را گران تر بفروشید تا مسلمانان قادر بر خرید نباشند پسر برادر خدیجه گاهی نیمه شب شتری از گندم و خرما تا نزدیک شعب آورده و بعد افسار شتر را رها می کرد و شتر وارد شعب می شد آن هم وقتی که ابو جهل فهمید ترک کرد.

۱۸ ـ طرح قتل پیامبر (ص) : گفتند پیامبر در مدینه یاران زیادی پیدا کرده و پیمان هائی بسته است ، و مسلمانان را دستور داده که کم کم به مدینه هجرت کنند اگر خودش هم برود حزبی علیه ما درست خواهد کرد و دیگر توان مقابله با او را نخواهیم یافت و... بهتر است او را بکشیم و خون بهاء را به بنی هاشم می دهیم این طرح در دار الندوۀ سال ۱۳ بعثت بود ولی رد شد به این دلیل که بنی هاشم به خون بها راضی نخواهد شد و محمد (ص) را بکشد و آماده باشد بعد خودش کشته شود.

۱۹ ـ طرح حبس ابد : گفتند تا هجرت نکرده او را بگیریم و زندانی کنیم و از سوراخی به او غذا بدهیم تا بمیرد این طرح هم رد شد که بنی هاشم به هر قیمت او را آزاد خواهند کرد و اگر نتوانند بنی هاشم در موسم این کار ما را در پیش چشم همه محکوم و امداد خواهند گرفت و علیه ما جنگی و ...

۲۰ ـ طرح شکنجه : گفتند او را بر شتری چموش و سرکش می بندیم و او را رم می دهیم آن قدر حضرت را به زمین بزند تا بمیرد تا او را به سرزمین بیگانه ای برد و حتما به هر جا رود مردم او را می کوبند.

۲۱ ـ از تمام قبائل کمک بگیریم و شبانه به او حمله کنیم و او را بکشیم و بنی هاشم قدرت مقابله با تمام قبائل را ندارد.

این طرح ها در همان لحظه ای بود که امداد غیبی شامل حال حضرت شد و حضرت به مدینه هجرت کرد.

این طرح ها در آیه ۳۰ انفال آمده :

وَ إِذْ یمْکرُ بِک الَّذِینَ کفَرُوا لِیثْبِتُوک أَوْ یقْتُلُوک أَوْ یخْرِجُوک وَ یمْکرُونَ وَ یمْکرُ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُ الْماکرِینَ [انفال/۳۰.]

۲۲ ـ مجادله و سئوالات پیچیده ای که یهود طرح می کرد تا شاید بتواند به پیامبر شکستی بزند.

۲۳ ـ ایجاد اختلاف میان مسلمانان : روزی که اوسیان و خزرجیان دوستانه در کنار هم نشسته بودند یهود جوانی را تحریک کرد تا برود جنگ بغاث که اوسیان پیروز شدند را نقل کند تا خزرجیان به دفاع برخیزند و شاید کشمکش های دیرینه تازه شود رفت و نقشه را عملی کرد و صحنه تفاخر زنده شد و نزدیک بود که آشوب و فتنه در گیرد که پیامبر (ص) مطلع شد و آمد و به قدری موعظه کرد که گریه کردند و آرام شدند و نقشه یهود نقش بر آب شد.

۱. نسیان

۱. چه چیزهائی را انسان فراموش می کند :

۱. خداوند

نَسُوا اللّه [توبه/۶۷] .

۲. قیامت

نَسُوا یوْمَ الْحِسابِ [ص/۲۶] .

نَسُوا لِقاءَ یوْمِهِمْ [اعراف/۵۱] .

نَسیتُمْ لِقاءَ یوْمِکمْ هذا [سجده/۱۴] .

۳. آیات خدا

قالَ کذلِک أَتَتْک آیاتُنا فَنَسیتَها [طه/۱۲۶] .

۴. وعده الهی

وَ لَقَدْ عَهِدْنا إِلی آدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِی [طه/۱۱۵] .

۵. گذشته خود

وَ نَسِی خَلْقَه [یس/۷۸] .

۶. خودش

تَنْسَوْنَ أَنْفُسَکمْ [بقره/۴۴] .

۲. عوامل فراموشی

۱. مورد انسانی

۱. دوستان

فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّکری مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمینَ [انعام/۶۸] .

۲. همسر و فرزند

لا تُلْهِکمْ أَمْوالُکم [منافقون/۹] .

أَلْهاكُمُ التَّكاثُرُ حَتّى زُرْتُمُ الْمَقابِرَ [تكاثر/۲-۱] .

۲. مورد غیر انسانی

۱. شیطان

اسْتَحْوَذَ عَلَیهِمُ الشَّیطانُ فَأَنْساهُمْ ذِکرَ اللّهِ [مجادله/۱۹] .

۲. اموال

لَقَدْ أَضَلَّنی عَنِ الذِّکرِ [فرقان/۲۹] .

۳. نسیان ابتدای غضب وعذاب خداست

ـ فراموشی یک قهر الهی است :

شما مؤمنان را مسخره می کردیدفَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِیا حَتّی أَنْسَوْکمْ ذِکری [مومنون/۱۱۰] .

أُولئِک کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹] .

۴. جزای فراموشی خدا و قیامت

۱ ـ الْیوْمَ نَنْساهُمْ کما نَسُوا لِقاءَ یوْمِهِمْ هذا [اعراف/۵۱] .

۲ ـ فَذُوقُوا بِما نَسیتُمْ لِقاءَ یوْمِکمْ هذا [سجده/۱۴] .

۳ ـ الْیوْمَ نَنْساکمْ کما نَسیتُمْ لِقاءَ یوْمِکمْ هذا [جاثیه/۳۴] .

۴ ـ وَ لا تَکونُوا کالَّذینَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ [حشر/۱۹] .

۵ ـ نَسُوا اللّهَ فَنَسِیهُمْ [توبه/۶۷] .

۶ ـ فَلَمّا نَسُوا ما ذُکرُوا بِهِ فَتَحْنا عَلَیهِمْ أَبْوابَ کلِّ شَیءٍ حَتّی إِذا فَرِحُوا بِما أُوتُوا أَخَذْناهُمْ بَغْتَةً [انعام/۴۴] .

۱.نظارت استصوابی

۱. معنای نظارت استصوابی

سؤال : نظارت استصوابی؛ یعنی چه؟

پاسخ : یعنی مسأله‌ای را صواب و صائب دانستن ، که بدانیم این کار صحیح است یا نه؟ اقدامات انجام شده را تصویب کردن ، جلوی هرگونه اشتباه و سوءاستفاده را گرفتن ، نظارتی فعّال و همراه با دخالت در تصمیم گیری است.

۲. متصدی این امر

در تمام کشورهای دنیا برای تصدّی مسئولیت‌های مهم یک سری شرایط ویژه است و مرجعی تعیین شده که مثلاً نامزد ، سابقه کیفری نداشته

باشد. در جمهوری اسلامی این مرجع شورای نگهبان است.

۳. مشکلات

بگذریم که مخالفان یا به خاطر مسایل سیاسی که بتوانند افرادی از جناح خودشان را در مراکز تصمیم گیری وارد و اهداف

حزبی و سیاسی خود را تأمین کنند (گرچه صلاحیت نداشته باشند) مخالفت می کنند.
و یا کسانی که با حاکمیت اسلام مخالفند و با اسم حمایت از جمهوریت می‌خواهند شرایط ، ویژگی‌ها و لیاقت‌های لازم را برای تصدی مسئولیت‌ها حذف کنند.
این افراد نقش شورای نگهبان را تصویب و صائب دانستن نمی‌دانند ، بلکه تنها آگاهی و نظارت و اطلاع به مقام دیگر و به اصطلاح نظارت استطلاعی و آگاهی‌یابی می‌دانند.
۴. اهمیت
اهمیت تصدی شغل‌های حساس فقط به اطلاع‌یابی و آگاهی حل نمی‌شود ، بلکه با کنترل و دقت و دخالت ممکن است.

۱.نظافت

۱.اهمیت نظافت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ [طب‌النبی ، ص۲۱] .
قال رسول الله (ص) : انّ الاسلام نظيفٌ فتنظّفوا فانّه لايدخل الجنّة الّا نظيف [نهج الفصاحه ، حديث ۶۱۲] .

۲.موارد

۱.خلال دندان
قال رسول الله (ص) : خلّلوا لِحاكم و قصّوا أظفاركم فانّ الشّيطان يجرى ما بين اللّحم و الظُّفْرِ [نهج الفصاحة ، حديث ۱۴۵۶] .
۲.حمام هفتگی
قال رسول الله (ص) : انّ الله تعالى جميل يحبّ الجمال ، منحى يحبّ السّخاء ، نظيفٌ يحبّ النّظافة [نهج الفصاحة ، حديث۶۹۰] .
۳.آراستگی ظاهر
قال رسول الله (ص) : حقٌّ لله على كلّ مسلم اَن يغتسل فى كلِّ سبعة ايامٍ يوما يغسلُ فيه رأسهُ و جسده [نهج الفصاحة ، حديث ۱۳۹۸] .
۴.پاکیزگی صحن خانه
قال رسول الله (ص) : غَسل الْاِناء و طهارة الفناء (حياط) يورثان الغنى [نهج الفصاحة ، حديث ۲۰۳۱] .

۳.آثار

۱.مثبت
۱.غنا وبی نیازی
قال رسول الله (ص) : غَسل الْاِناء و طهارة الفناء (حياط) يورثان الغنى [نهج الفصاحة ، حديث ۲۰۳۱] .
۲.عفت همسران
قال رسول الله (ص) : اغسلوا ثيابكم و خذوا من شعوركم و استاكوا و تزينوا و تنظّفوا فانّ بنى اسرائيل لم‌يكونوا يفعلون ذلك

فَزَنَتْ نساؤهم [نهج الفصاحة ، حديث ۳۷۷] .

۳.دخول بهشت

قـال رسول الله (ص) : تنظّفوا بکـلّ مـا استطعتم فان الله تعالی بَنَی الاسـلام علی النّظافة و لن یـدخل الجنّة الّا کلُّ نظیفٍ [نهج الفصاحه ، حدیث۱۱۸۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : تَخَلَّلُوا فَإِنَّهُ مِنَ النَّظَافَةِ وَ النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ وَ الْإِيمَانُ مَعَ صَاحِبِهِ فِی الْجَنَّةِ [طب‌النبی ، ص۲۱] .

قال رسول الله (ص) : انّ الاسلام نظیفٌ فتنظّفوا فانّه لایدخل الجنّة الّا نظیف [نهج الفصاحه ، حدیث ۶۱۲] .

۲.منفی

۱.تسلط شیطان

قال رسول الله (ص) : خلّلوا لِحاکم و قصّوا أظفارکم فانّ الشّیطان یجری ما بین اللّحم و الظُّفْرِ [نهج الفصاحة ، حدیث ۱۴۵۶] .

۱. نظام آموزشی

۱. اهل آموزش در اسلام

ـ وَ یعَلِّمُهُمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ یزَکیهِم [بقره/۱۲۹] .

ادْعُ إِلی سَبیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِی أَحْسَنُ [نحل/۱۲۵] .

خدا حکیم است؛ یعنی هر کاری محکم و به جا و صحیح است.

ـ سرمایه‌گذاری روی آموزش : همزمـان امیرکبیر شخصـی در ژاپن به نام میجی ۴۴ سـال در ژاپن امـپراطور بود (امپراطور در ژاپن نـایب خـدا در زمین است ، چیزی شـبیه به ولاـیت فقیه مـا ، و مستقیما دخـالت در کارهـا نمی‌کنـد) همه فکر او آموزش مملکت بود. آموزش را اول ۴ سال ، بعد ۶ سال ، بعد ۱۰ سال ، اجباری کرد و بیسوادی را تا صفر آورد.

ـ بعضی کشورها برای آشنائی با لهجه‌های ایرانی مدّتی در ایران ، کار می‌کنند.

ـ در ژاپن ۱۵۰ نفر دانشجو در رشته زبان فارسی کار می‌کنند. (ژاپن ۱۲۰ میلیون جمعیت دارد.)

ـ قاسملو در پاریس راهنمائی داشت که کاملاً کردی بلد بود. (ضمنا کار رسمی دارند ، ولی زبان هم بلدند.)

۱ ـ فرزندان اهل شما هستند : وَ أْمُرْ أَهْلَک بِالصَّلاةِ [طه/۳۲] .

۲ ـ اگر برای نمـاز کـار نکنیـد ، قیامت دست خالی هستیـد : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ أَوَّلَ مَا یحَاسَبُ بِهِ الْعَبْـدُ الصَّلَاةُ فَإِنْ قُبِلَتْ قُبِلَ مَا سِوَاهَا [کافی ، ج۳ ، ص۲۶۸] .

۳ ـ تا مادامی که از نماز اعراض کنید ، هیچ رئیس‌جمهور و هیچ نظامی ، زندگی شیرینی برای ما نخواهند آورد : وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِکری فَإِنَّ لَهُ مَعیشَةً ضَنْکاً وَ نَحْشُرُهُ یوْمَ الْقِیامَةِ أَعْمی [طه/۱۲۴] .

۴ ـ در زمانی که شما رئیس هستید وضع نماز بهتر شد ، یا در جا می‌زند یا بدتر شد؟

اگر بهتر شد : به قرآن عمل شده : الَّذینَ إِنْ مَکنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکرِ وَ لِلّهِ عاقِبَةُ الْأُمُور [حج/۴۱] .

اگر بدتر شد : أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ [مریم/۵۹] .

اگر در جا می‌زند : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنِ اسْتَوَی یوْمَاهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ [أمالی صدوق ، ص۶۶۸] .

۵ـ شرکت خودتان : إِنَّ اللّهَ وَ مَلائِکَتَهُ یصَلّونَ عَلَی النَّبِیبعدیا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا صَلّوا عَلَیهِ وَ سَلِّمُوا تَسْلیماً [احزاب/۵۶] .
۶ـ حساس کردن جلسات آموزش خانواده به نماز.
۷ـ همه مسئول نمازند ، نه فقط دبیر دینی و مسئولین تربیتی.
۸ـ شرکت در نماز بچه‌ها ، کاری است که صد در صد خالص است.
۹ـ طبیعی‌ترین ، مؤثرترین ، آسان‌ترین کار تربیتی نماز است.
۱۰ـ نقش تماس خصوصی در اتاق و دفتر با افراد (معلم ، مدیر مدرسه و...)
۱۱ـ ایجاد مسابقه نماز و مطالعه کتاب نماز برای معلمین و شاگردان.
۱۲ـ خود شما افتخار مسئولیت نماز را عهده‌دار شوید ، همان‌طور که خود شما حجر الأسود را می‌بوسید.
۱۳ـ همکاری و حمایت از ائمه جماعات مدارس (روحانی و غیرروحانی)

۲. زیر بنای نظام آموزشی

۱. آموزش مستمر
ـ ساختن راه علاوه بر عمرانی و اقتصادی = انتقال فرهنگ سریعتر ، حاکمیت دولت بیشتر
ـ هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای کم‌رنگ است :
اگر نصف دبیرستان‌ها فنی و حرفه‌ای شوند ، میلیون‌ها هنرمند داریم و این همه پشت کنکور نداریم.
۲. آموزش و پرورش
ـ آلمان کارخانه عروسک‌سازی را جوری ساخت که همین که جنگ شد تبدیل به مهمات‌سازی شود. تراکتورسازی را می‌توان به تانک‌سازی تبدیل کرد.
هدف آموزش ، انتقال به وضع مطلوب شناخت دردهای موجود است. با شناخت وضع مطلوب یک اصل برای انتقال برنامه آموزشی بریزیم.
ـ تعطیلات بی‌هدف ، خواب و فیلم و سیگار و اتاق تنگ و جرّ و بحث؛ چرا چند ماه تمام ، همه نظام آموزشی در ایران تعطیل است.
ـ فرهنگ کار کم رنگ است : در خاطرات گورباچف نوشته که پدرم کارگر و خودم در اول کار کارگر بودم.
ـ فرهنگ فرار از کار ، بی‌انضباطی ، خودبینی ، هر که همه کاره.
ـ گروه اجتماعی یک هیأت محقق خطرات بی‌انضباطی را بررسی کند و یک فیلم در این زمینه ساخته شود.
امروز بودجه برای سیل‌بند تصویب نمی‌شود. فردا چند برابر برای جبران خسارت سیل تصویب می‌شود. برای تهیه مداد و دفتر از چند ماه قبل برای اول مهر باید چاره جویی کرد ، تا مبادا روز ۲۹ شهریور مجبور شویم با هواپیما مداد از چین بیاوریم که بودجه کرایه هواپیما چند برابر قیمت مدادها باشد که فروشنده آن کشور تعجب کند که چرا حمل مداد با هواپیما صورت می گیرد. چنانچه ما در تصمیم گیری کم‌توجهی کردیم و خساراتی زدیم ، شرعا مدیونیم. ـ مسئولین آموزش باید هماهنگ باشند :
بخشنامه مقنعه از یک سو ، زنان کذایی در تلویزیون از سوی دیگر.
سفارش به خاموشی در منزل از یک سو ، برق‌های خیابان از سوی دیگر

ـ غیر از تاریخ عمومی ، تاریخ استان‌ها و شهرها به صورت اختصاصی مطرح شود اگر چه در یک فصل ، مثلاً تبریزی تاریخ خیابانی را باید بهتر بداند.

ـ اما مسأله تکثیر نسلو ان تعدّوا نعمهٔ...ژاپن یک بیستم ما زمین و سه برابر ما جمعیت را به نحوی اداره می کند و ۸۵ میلیارد دلار در سال گذشته اضافه آورده و امسال که وضع اقتصادی کل جهان کمرنگ است ۵۵ میلیارد دلار اضافه آورده. درکشاورزی روی آب کار کرده اند.یکی از دوستان در ژاپن بوته گوجه فرنگی را که در آبتولید شده و ۵۰کیلوگرم گوجه داده بود ، دیده است و در آلمان از یک بوته خیار به جای چند ماه ، یک ماهه خیار تولید می شود.

۱. نعمت زمین و خاک

۱. زمین

۱ ـ ۴۶۱ بار در قرآن نام زمین آمده است.

رام است :

جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِي مَناكِبِها [ملک ، ۱۵] .

مهین است :

الْأَرْضَ بِساطاً [نوح ، ۱۹] .

کلاس درس است :

وَ فِي الْأَرْضِ آياتٌ لِلْمُوقِنِينَ [ذاریات ، ۲۰] .

محل زندگی است :

جَعَلَ الْأَرْضَ قَراراً [نمل ، ۱۶] .

گهواره است :

جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْداً [طه ، ۵۳] .

مواد غذایی خود را در اختیار ما می‌گذارد :

تُنْبِتُ الْأَرْضُ [بقره ، ۶۱] .

خودش را برای ما آرایش می‌کند :

وَ ازَّيَنَتْ [یونس ، ۲۴] .

آب و بذر ما را می‌پذیرد :

تَرَى الْأَرْضَ خاشِعَةً [فصلت ، ۳۹] .

به ما راه می‌دهد :

جَعَلَ لَكُمْ فِيها سُبُلًا [زخرف ، ۱۰] .

زنده ما را حمل و مرده ما را بایگانی می‌کند :

أَ لَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفاتاً [مرسلات ، ۲۵] .

آرام و بی سر و صدا در حرکت است :

تَرَى الْأَرْضَ هامِدَةً [حج ، ۵] .
آب زلال را بایگانی و به ما می‌دهد :
فَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُیونا [قمر ، ۱۲] .
آب آلوده ما را در خود محو می‌کند.
رنگش برای دید ، وسعتش برای سیر ، حرکتش برای رشد ، تواضعش برای کار مناسب است.
گنج‌ها و معادن را برای ما حفظ می‌کند :
خَزائِنِ الْأَرْضِ [یوسف ، ۵۵] .
نجاسات ما را پاک می‌کند.
زمین ، بسیار سخی است؛ یک دانه می‌گیرد ، یک خوشه می‌دهد.
اگر سفت بود کشاورزی و دفن محال بود و اگر نرم بود ، ساختمان غیر ممکن می‌شد.
زمین وجود با برکتی است :
بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف ، ۹۶] .
حوادث ما را می‌گیرد و ضبط می‌کند :
تُحَدِّثُ أَخْبارَها [زلزله ، ۴] .
تسبیح خدا دارد :
تُسَبِّحُ لَهُ السَّماواتُ السَّبْعُ وَ الْأَرْضُ [اسراء ، ۴۴] .
و بالاخره در انتظار صالحان است :
أَنَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِی الصّالِحُونَ [انبیاء ، ۱۰۵] .
و حالا ما مسئولیم ، حتی :
فَإِنَّکمْ مَسْئُولُونَ حَتَّی عَنِ الْبِقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۱۶۷ ، ۲۴۲] .
و دولت مسئول است ولیکن :
وَ لْیکنْ نَظَرُک فِی عِمَارَةِ الْأَرْضِ [نهج‌البلاغة ، نامه ۵۳ ، ۴۳۶] .
و حق نداریم :
وَ یهْلِک الْحَرْثَ [بقره ، ۲۰۵] .
احیاء کنیم که خودش مزد همان احیاء ماست :
کانَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) یقُولُ : مَنْ أَحْیا أَرْضاً مِنَ الْمُومِنِینَ فَهِی لَهُ
آباد کنیم :
أَنْشَأَکمْ مِنَ الْأَرْضِ وَ اسْتَعْمَرَکمْ فِیها [هود ، ۶۱] .
بندگی خدا نمائیم که :
قَالَ النَّبِی (ص) : جُعِلَتْ لِی الْأَرْضُ مَسْجِداً وَ طَهُوراً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۱ ، ص ۲۴۰] .
با سیر و هجرت رشد کنیم و رشد دهیم که :
إِنَّ أَرْضِی واسِعَةٌ فَإِیای فَاعْبُدُونِ [عنکبوت ، ۵۶] .

سرعت سیر زمین به قدری منظم است که اختلاف یک لحظه در یک قرن موجب به هم خوردن ریاضیات فلکی می‌شود. مثل ساعتی بسیار دقیق چند نوع حرکت دارد : وضعی ـ انتقالی ـ تبعی.

با همه حرکاتش آرام است :

اللّهُ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ قَراراً [غافر ، ۶۴] .

این سفینه که ۵ میلیارد مسافر را با خود حمل می‌کند و با سرعت سرسام آور ، یعنی ۱۴۴۰ کیلومتر ، به دور خود و در ساعت ۷۰۰۰۰ کیلومتر به سوی کهکشان و ساعتی ۱۰۷۲۲۸۰ کیلومتر به دور خورشید بدون این که احتیاج به تعمیر و اصلاح و تعویض قطعات و...داشته باشد ، در حرکت است ، محل استقرار و آرامش اهلش است.

الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ مَهْداً [طه ، ۵۳] .

أَ لَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهاداً [نبأ ، ۶] .

زلزله تکانی مختصر و کوچک است که ما را نسبت به نعمت آرامش زمین واقف می‌کند.

فاصله زمین تا خورشید بسیار دقیق است. اگر کمتر بود از گرما و اگر بیشتر بود از سرما همه نابود می‌شدیم.

سرعت زمین به گرد خود در ساعت ۱۰۰۰ میل است؛ اگر صد میل بود ، طول شب و روز ده برابر می‌شد. روزها ۱۲۰ ساعته و بسیار گرم ، شب‌ها ۱۲۰ ساعته و سرد و تمام آب‌های زمین یخ می‌بست. آیا این سرعت معین در میان هزاران عدد و اندازه کار کیست؟

وَ أَلْقی فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِکم وَ أَنْهاراً وَ سُبُلًا لَعَلَّکمْ تَهْتَدُونَ [نحل ، ۱۵] .

وَ جَعَلْنا فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِهِمْ وَ جَعَلْنا فِیها فِجاجاً (دره‌ها) سُبُلًا لَعَلَّهُمْ یهْتَدُونَ [انبیاء ، ۳۱] .

وَ تَرَی الْجِبالَ تَحْسَبُها جامِدَةً وَ هِی تَمُرُّ مَرَّ السَّحابِ [نمل ، ۸۸] .

وَ مِنَ الْجِبالِ جُدَدٌ بِیضٌ وَ حُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُها وَ غَرابِیبُ سُودٌ [فاطر ، ۲۷] .

وَ الْجِبالَ أَوْتاداً [نبأ ، ۷] .

۳۹ بار در قرآن از کوه‌ها به عنوان جبل و جبال و ۹ بار به عنوان رواسی یاد شده.

کوه‌ها از آیات الهی هستند :

وَ إِلَی الْجِبالِ کیفَ نُصِبَتْ [غاشیه ، ۱۹] .

کوه‌ها عامل آرامش زمین هستند :

وَ جَعَلْنا فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِهِمْ [انبیاء ، ۳۱] .

کوه‌ها از ما حفاظت می‌کنند :

وَ جَعَلَ لَکمْ مِنَ الْجِبالِ أَکناناً (حافظ و نگهدار [نحل ، ۸۱] .

امام صادق (ع) در مورد فوائد کوه‌ها می‌فرمایند :

۱ ـ نگهداری برف‌ها برای موارد احتیاج.

۲ ـ رویش انواع گیاهان داروئی.

۳ ـ جایگاه حیوانات وحشی.

۴ ـ جای بسیار مناسبی برای سنگرسازی.

۵ ـ مخزن سنگ‌های معدنی و قیمتی.

[بحار ، ج۳ ، ص۱۲۷] .

۲. خاک

خاک ، دنیایی از شگفتی هاست.
وقتی شهر نشینان از کنار روستایی عبور می‌کنند و مزارع سر سبز را می‌بینند ، می‌دانند که این همه محصول از خاک است؛ اما توجهی به اهمیت خاک ندارند.
تمام مواد از نباتات و نباتات از خاک گرفته می‌شود.
خاک دربردارنده انواع و اقسام معادن و فلزات گران بهاست.
رشد اعجاب‌انگیز صنعت رهین فلزات است و فلزات از خاک است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فَكِرْ يا مُفَضَّلُ فِی هَذِهِ الْمَعَادِنِ وَ مَا يخْرَجُ مِنَ الْجَوَاهِرِ الْمُخْتَلِفَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۸۵] .
فَهَلْ يخْفَى عَلَى ذِی عَقْلٍ أَنَّ هَذِهِ كلَّهَا ذَخَائِرُ ذُخِرَتْ لِلْإِنْسَانِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۳ ، ص۱۸۵] .
قال الصادق (ع) : ففی هذا دلالة واضحة علی أن العالم مخلوق بتقدير و حكمة [توحیدالمفضل ، ص۴۷] .

۳. وظیفه ما در مقابل نعمت خاک و زمین.

از زمین حفاظت کنیم :
فَإِنَّكمْ مَسْئُولُونَ حَتَّى عَنِ الْبِقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ [نهج‌البلاغة ، خطبه ۱۶۷ ، ج۲۴۲] .
زمین را آباد کنیم :
وَ اسْتَعْمَرَكمْ فِيها [هود ، ۶۱] .
وَ لْيكنْ نَظَرُك فِی عِمَارَةِ الْأَرْضِ [نهج‌البلاغة ، نامه ۵۳ ، ج۴۳۶] .
زمین را احیاء کنیم :
مَنْ أَحيا أَرْضاً [تهذیب‌الأحکام ، ج۴ ، ص۱۴۵] .
در زمین بندگی خدا را بنمائیم :
جُعِلَتْ لِی الْأَرْضُ مَسْجِداً وَ طَهُوراً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۴۰] .
إِنَّ أَرْضِی واسِعَةٌ فَإِيای فَاعْبُدُونِ [عنکبوت ، ۵۶] .

۱. نعمت های الهی

۱. آسمان

۱. آیت الهی
۳۱۰ مرتبه در قرآن نامش آمده.
إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّيلِ وَ النَّهارِ لَآياتٍ لِأُولِی الْأَلْبابِ [آل عمران/۱۹۰] .
أَ فَلا ينْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كيفَ خُلِقَتْ وَ إِلَى السَّماءِ كيفَ رُفِعَتْ [غاشیه/۱۸-۱۷] .

۲. مهندسی آسمان

خَلَقَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضَ فِی سِتَّةِ أَیام [اعراف/۵۴] .

اللّهُ الَّذِی رَفَعَ السَّماواتِ بِغَیرِ عَمَدٍ تَرَوْنَها [رعد/۲] .

فَسَوّاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ [بقره/۲۹] .

یمْسِک السَّماءَ أَنْ تَقَعَ عَلَی الأَرْضِ [حج/۶۵] .

أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً [بقره/۲۲] .

۳. آسمان درروایات

رسول خدا (ص) وقت نماز شب به آسمان نگاه می کرد و آیات زیر را می خواند :

إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافِ اللَّیلِ وَ النَّهارِ لَآیاتٍ لِأُولِی الْأَلْبابِ الَّذِینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ وَ یتَفَکرُونَ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ رَبَّنا ما خَلَقْتَ هذا باطِلًا سُبْحانَک فَقِنا عَذابَ النّارِ رَبَّنا إِنَّک مَنْ تُدْخِلِ النّارَ فَقَدْ أَخْزَیتَهُ وَ ما لِلظّالِمِینَ مِنْ أَنْصارٍ رَبَّنا إِنَّنا سَمِعْنا مُنادِیاً ینادِی لِلْإِیمانِ أَنْ آمِنُوا بِرَبِّکمْ فَآمَنّا رَبَّنا فَاغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا وَ کفِّرْ عَنّا سَیئاتِنا وَ تَوَفَّنا مَعَ الْأَبْرارِ رَبَّنا وَ آتِنا ما وَعَدْتَنا عَلی رُسُلِک وَ لا تُخْزِنا یوْمَ الْقِیامَةِ إِنَّک لا تُخْلِفُ الْمِیعادَ [آل عمران/۱۹۴-۱۹۰] .

۱ ـ رسول خدا (ص) شب ها که برای نماز شب بر می خاست اول به آسمان نگاه می کرد و این آیات را تلاوت می کرد :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کلَّمَا قَامَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) قَلَّبَ بَصَرَهُ فِی السَّمَاءِ ثُمَّ قَرَأَ الآیاتِ مِنْ سُورَةِ آلِ عِمْرَانَ إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِلَی قَوْلِهِ لا تُخْلِفُ الْمِیعادَ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۲۱۱] .

۲ ـ شبی امام سجاد (ع) برای نماز شب از خواب برخاست. دستش را در ظرف آب برد تا وضو بگیرد که چشمش به آسمان افتاد؛ آنقدر منظره دل انگیز آسمان او را به خود جذب کرد که سپیده دمید و موذن اذان گفت و هنوز دست امام در آب بود :

فجعل یفکر فی خلقها حتی اصبح المؤذن و یده فی الاناء [ریاض المساکین] ،

۳ ـ عَنْ حَبَّةَ الْعُرَنِی قَالَ : " بَینَا أَنَا وَ نَوْفٌ نَائِمَینِ فِی رَحَبَةِ الْقَصْرِ إِذْ نَحْنُ بِأَمِیرِ الْمُومِنِینَ (ع) فِی بَقِیةٍ مِنَ اللَّیلِ وَاضِعاً یدَهُ عَلَی الْحَائِطِ شَبِیهَ الْوَالِهِ وَ هُوَ یقُولُ إِنَّ فِی خَلْقِ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ إِلَی آخِرِ الآیةِ قَالَ ثُمَّ جَعَلَ یقْرَأُ هَذِهِ الآیاتِ وَ یمُرُّ شِبْهَ الطَّائِرِ عَقْلُهُ فَقَالَ لِی : أَ رَاقِدٌ أَنْتَ یا حَبَّةُ أَمْ رَامِقٌ؟ قَالَ قُلْتُ : رَامِقٌ هَذَا أَنْتَ تَعْمَلُ هَذَا الْعَمَلَ فَکیفَ نَحْنُ قَالَ فَأَرْخَی عَینَیهِ فَبَکی ثُمَّ قَالَ : لِی یا حَبَّةُ إِنَّ لِلَّهِ مَوْقِفاً وَ لَنَا بَینَ یدَیهِ مَوْقِفٌ لَا یخْفَی عَلَیهِ شَیءٌ مِنْ أَعْمَالِنَا یا حَبَّةُ إِنَّ اللَّهَ أَقْرَبُ إِلَی وَ إِلَیک مِنْ حَبْلِ الْوَرِیدِ یا حَبَّةُ إِنَّهُ لَا یحْجُبُنِی وَ لَا إِیاک عَنِ اللَّهِ شَیءٌ قَالَ ثُمَّ قَالَ : أَ رَاقِدٌ أَنْتَ یا نَوْفُ قَالَ لَا یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ! مَا أَنَا بِرَاقِدٍ وَ لَقَدْ أَطَلْتُ بُکائِی هَذِهِ اللَّیلَةَ فَقَالَ یا نَوْفُ إِنْ طَالَ بُکاوک فِی هَذَا اللَّیلِ مَخَافَةً مِنَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ قَرَّتْ عَینَاک غَداً بَینَ یدَی اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ یا نَوْفُ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ قَطْرَةٍ قَطَرَتْ مِنْ عَینِ رَجُلٍ مِنْ خَشْیةِ اللَّهِ إِلَّا أَطْفَأَتْ بِحَاراً مِنَ النِّیرَانِ یا نَوْفُ إِنَّهُ لَیسَ مِنْ رَجُلٍ أَعْظَمَ مَنْزِلَةً عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رَجُلٍ بَکی مِنْ خَشْیةِ اللَّهِ وَ أَحَبَّ فِی اللَّهِ وَ أَبْغَضَ فِی اللَّهِ یا نَوْفُ إِنَّهُ مَنْ أَحَبَّ فِی اللَّهِ لَمْ یسْتَأْثِرْ عَلَی مَحَبَّتِهِ وَ مَنْ أَبْغَضَ فِی اللَّهِ لَمْ ینِلْ مُبْغَضِیهِ خَیراً عِنْدَ ذَلِک اسْتَکمَلْتُمْ حَقَائِقَ الْإِیمَانِ ثُمَّ وَعَظَهُمَا وَ ذَکرَهُمَا وَ قَالَ فِی أَوَاخِرِهِ : فَکونُوا مِنَ اللَّهِ عَلَی حَذَرٍ فَقَدْ أَنْذَرْتُکمَا ثُمَّ جَعَلَ یمُرُّ وَ هُوَ یقُولُ لَیتَ شِعْرِی فِی غَفَلَاتِی أَ مُعْرِضٌ أَنْتَ عَنِّی أَمْ نَاظِرٌ إِلَی وَ لَیتَ شِعْرِی فِی طُولِ مَنَامِی وَ قِلَّةِ شُکرِی فِی نِعَمِک عَلَی مَا حَالِی قَالَ فَوَ اللَّهِ مَا زَالَ فِی هَذَا الْحَالِ حَتَّی طَلَعَ الْفَجْرُ" [فلاح السائل ، ص۲۶۶] .

حبه عرنی می گوید : " شبی با نوف بکالی در صحن حیاط دار الاماره کوفه خوابیده بودیم. ناگاه علی (ع) را دیدیم که مانند افراد مضطرب و حیران این آیات را تلاوت می کند : (ان فی خلق ...) در آن شب مکرر این آیات را خواند و گریه کرد. حبه می گوید : از امام پرسیدم شما با این مقام چرا گریه می کنید؟ فرمود : ای حبه همگی ما در برابر خدا ایستگاهی داریم که

هیچ یک از اعمال ما بر او پوشیده نیست. آنگاه خطاب کرد به نوف و فرمود : اگر امشب از خوف خدا فراوان گریه کردی فردا در برابر خدا چشمانت روشن خواهد بود.

ای نوف! هیچ قطره اشکی از دیدگان کسی از خشیت خدا جاری نمی شود مگر آن که دریاهایی از آتش را خاموش می کند. آخرین جمله ای که امام فرمود این بود : از خدا در ترک انجام مسئولیت ها بترسید".

۲. آب

۱. سرچشمه آب

آب و باران :

أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً [بقره/۲۲] .

ما أَنْزَلَ اللّهُ مِنَ السَّماءِ مِنْ ماءٍ فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [بقره/۱۶۴] .

وَ یُنَزِّلُ عَلَیکمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِیطَهِّرَکمْ بِهِ وَ یذْهِبَ عَنْکمْ رِجْزَ الشَّیطانِ وَ لِیرْبِطَ عَلی قُلُوبِکمْ وَ یثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدامَ [انفال/۱۱] .

یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً [هود/۵۲] .

وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً طَهُوراً [فرقان/۴۸] .

وَ نَزَّلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً مُبارَکاً [ق/۹] .

۲. مراحل تشکیل باران

أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ یزْجِی سَحاباً ثُمَّ یوَلِّفُ بَینَهُ ثُمَّ یجْعَلُهُ رُکاماً فَتَرَی الْوَدْقَ یخْرُجُ مِنْ خِلالِهِ وَ ینَزِّلُ مِنَ السَّماءِ مِنْ جِبالٍ (ابرها از قسمت بالا- همانند کوه ها هستند.) فِیها مِنْ بَرَدٍ فَیصِیبُ بِهِ مَنْ یشاءُ وَ یصْرِفُهُ عَنْ مَنْ یشاءُ یکادُ سَنا بَرْقِهِ یذْهَبُ بِالْأَبْصارِ [نور/۴۳] .

۳. ویژگی ها و منافع آب

۱ ـ رمز حیات :

وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ کلَّ شَیءٍ حَی أَ فَلا یومِنُونَ [انبیاء/۳۰] .

۲ ـ حیات زمین :

أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَحْیا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [نحل/۶۵] .

۳ ـ شکوفایی زمین :

فَإِذا أَنْزَلْنا عَلَیهَا الْماءَ اهْتَزَّتْ وَ رَبَتْ [حج/۵] .

۴ ـ زینت بخش زمین :

أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً [حج/۶۳] .

أَنْزَلَ لَکمْ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَنْبَتْنا بِهِ حَدائِقَ ذاتَ بَهْجَةٍ [نمل/۶۰] .

۵ ـ منبع تغذیه :

أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَراتِ رِزْقاً لَکمْ [ابراهیم/۳۲] .

فلینظر الانسان الی طعامه انا صببنا الماء صبا

ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا فَأَنْبَتْنا فِیها حَبًّا [عبس/۲۷-۲۶] .

۶ـ شرابی گوارا :
أَ فَرَأَيتُمُ الْماءَ الَّذِی تَشْرَبُونَ أَ أَنْتُمْ أَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ (ابر) أَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ لَوْ نَشاءُ جَعَلْناهُ أُجاجاً فَلَوْ لا تَشْكرُونَ [واقعه/۷۰-۶۸].

قُلْ أَ رَأَيتُمْ إِنْ أَصْبَحَ ماوكمْ غَوْراً فَمَنْ يأْتِيكمْ بِماءٍ مَعِينٍ [ملک/۳۰].

۷ـ مایه نظافت :

وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً طَهُوراً [فرقان/۴۸].

وَ ينَزِّلُ عَلَيكمْ مِنَ السَّماءِ ماءً لِيطَهِّرَكمْ بِهِ [انفال/۱۱].

۸ـ ۷۰ تا ۸۰ درصد وزن گیاهان آب است یک فرد ۷۰ کیلویی ۵۰ کیلو آب دارد.

۴. آب درتسخیر انسان و استفاده های انسان از آن

۱ـ مواد غذایی دریایی :

هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِيا [نحل/۱۴].

۲ـ زیورهای دریایی :

وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيةً تَلْبَسُونَها [نحل/۱۴].

يخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّولُو وَ الْمَرْجانُ [الرحمن/۲۲].

۳ـ کشتیرانی :

وَ الْفُلْك الَّتِی تَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِما ينْفَعُ النّاسَ [بقره/۱۶۴].

هُوَ الَّذِی يسَيرُكمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [یونس/۲۲].

وَ سَخَّرَ لَكمُ الْفُلْك لِتَجْرِی فِی الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ [ابراهیم/۳۲].

هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِيا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَى الْفُلْك مَواخِرَ فِيهِ وَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [نحل/۱۴].

۳. باد

۱. آیت الهی

وَ تَصْرِيفِ الرِّياحِ وَ السَّحابِ الْمُسَخَّرِ بَينَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ لَآياتٍ لِقَوْمٍ يعْقِلُونَ [بقره/۱۶۵].

۲. منافع باد

هُوَ الَّذِی يرْسِلُ الرِّياحَ بُشْراً بَينَ يدَی رَحْمَتِهِ حَتّی إِذا أَقَلَّتْ سَحاباً ثِقالاً سُقْناهُ لِبَلَدٍ مَيتٍ فَأَنْزَلْنا بِهِ الْماءَ فَأَخْرَجْنا بِهِ مِنْ كلِّ الثَّمَراتِ [اعراف/۵۷].

اللّهُ الَّذِی يرْسِلُ الرِّياحَ فَتُثِيرُ سَحاباً فَيبْسُطُهُ فِی السَّماءِ [روم/۴۸].

باد هوا را جا بجا می کند و از رکود هوا جلوگیری می کند.

باد هوای اقیانوس و جنگل را به شهرها می رساند.

باد ابرهای باران دار را به حرکت می آورد.

باد عامل تلقیح نباتات است.

باد وسیله مهر و قهر خدا است.

۱. نعمت

۱. نعمت های طبیعی

۱. باد ، ابر ، باران

۱– حیات بشر مرهون باد است ، اگر بادها متوقف شونـد ، ابرها متوقف می‌شونـد و در نتیجه باران بر مناطق خشک نمی‌بارد و تمام چشمه‌ها و رودها می‌خشکد.

۲– عمل لقاح گیاهان و نباتات از راه باد است.

۳– نقش باد در جابجایی هوا و آوردن هوای تازه به جای هوای آلوده فراموش نشدنی است.

–اللّهُ الَّذِی یرْسِلُ الرِّیاحَ فَتُثِیرُ سَحاباً فَیبْسُطُهُ فِی السَّماءِ کیفَ یشاءُ وَ یجْعَلُهُ کسَفاً فَتَرَى الْوَدْقَ یخْرُجُ مِنْ خِلالِهِ [روم/۴۸] .

۲. اختلاف زبانها ورنگ پوستها

–وَ مِنْ آیاتِهِ خَلْقُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اخْتِلافُ أَلْسِنَتِکمْ وَ أَلْوانِکمْ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِلْعالِمِینَ [روم/۲۲] .

–یا أَیهَا النّاسُ إِنّا خَلَقْناکمْ مِنْ ذَکرٍ وَ أُنْثى وَ جَعَلْناکمْ شُعُوباً وَ قَبائِلَ لِتَعارَفُوا [حجرات/۱۳] .

– شناسایی افراد یا با چشم است یا با گوش. تشخیص اختلاف شکل ها به عهـده چشم و اختلاف صـداها و زبان ها به عهـده گوش است.

با آنکه همه انسان ها در داشتن اعضاء بدن مساوی هستند؛ امّا در شکل اعضاء با هم مختلف‌اند و این اختلاف هم نعمت است هم قدرت خدا را بیان می کند.

– وقتی نعمت اختلاف روشن می‌شود که تصور کنیم همه انسان ها شبیه هم باشند.

– آن وقت زن شوهر خود را و شوهر زن خود را نمی شناسد.

– پدر فرزند خود را و فرزند پدر خود را نمی شناسد.

– مُجرم از مصلح شناخته نمی‌شود.

چنانکه گاهی این مشکلات در دوقلوها ایجاد می‌شود.

۳. خورشید وماه

۱– نور شرط هرگونه فعالیتی است.

۲– حرارت لازمه هرگونه حیاتی است.

۳– محاسبه روز و ماه و سال با گردش زمین به دور خورشید و ماه است.

–وَ جَعَلْنا سِراجاً وَهّاجاً [نبأ/۱۳] .

–الشَّمْسُ وَ الْقَمَرُ بِحُسْبانٍ [الرحمن/۵] .

–هُوَ الَّذِی جَعَلَ الشَّمْسَ ضِیاءً وَ الْقَمَرَ نُوراً وَ قَدَّرَهُ مَنازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِینَ وَ الْحِسابَ [یونس/۵] .

۴.زمین

– کاخ بی ستون

-إِنَّ اللّهَ يمْسِك السَّماواتِ وَ الأرْضَ أَنْ تَزُولا [فاطر/۴۱] .
-اللّهُ الَّذِی رَفَعَ السَّماواتِ بِغَیرِ عَمَدٍ تَرَوْنَها [رعد/۲] .
- زمین با این همه حرکت ، آرام است. (حرکت وضعی و حرکت انتقالی)
-اللّهُ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ الْأَرْضَ قَراراً [غافر/۶۴] .
- زمین منبع همه منابع مورد نیاز انسان است.
۵. نعمت مرکب
وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ وَ حَمَلْناهُمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [اسراء/۷۰] .
سُبْحانَ الَّذِی سَخَّرَ لَنا هذا [زخرف/۱۳] .
وَ تَرَی الْفُلْک فِیهِ مَواخِرَ [فاطر/۱۲] .
إِنّا لَمّا طَغَی الْماءُ حَمَلْناکمْ فِی الْجارِیةِ [حاقه/۱۱] .
هُوَ الَّذِی یسَیرُکمْ فِی الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ [یونس/۲۲] .
وَ ذَلَّلْناها لَهُمْ فَمِنْها رَکوبُهُمْ وَ مِنْها یأْکلُونَ [یس/۷۲] .
۶. کوه ها
-وَ أَلْقی فِی الْأَرْضِ رَواسِی أَنْ تَمِیدَ بِکمْ [نحل/۱۵] .
-وَ جَعَلْنا فِیها رَواسِی شامِخاتٍ وَ أَسْقَیناکمْ ماءً فُراتاً [مرسلات/۲۷] .
-جَعَلَ لَکمْ مِنَ الْجِبالِ أَکناناً (حافظ و نگهبان شما [نحل/۸۱] .
فوائد کوه ها
۱- حفظ آرامش زمین در برابر حرکت های مختلف زمین ، زلزله‌ها ، آتشفشان ها و...
۲- نگه داری برف ها و ذخیره آب و چشمه‌های نهرها و رودخانه‌ها
۳- سنگری طبیعی در برابر حملات دشمنان
۴- کوه ها گنجینه‌های حفظ معادن و ثروتهای ملّی.
۷. جهان حیوانات
۱- بیش از هفتصد هزار نوع حشره احصاء شده است. (جهان حشرات ص۳)
۲- ۲۵۰ نوع مار ، ۲۹۰ نوع کبوتر ، ۲۰۰۰۰ نوع عنکبوت ، صدهزار نوع پروانه ، ۲۰۰۰ نوع موریانه کشف شده است.
۳- یک دانشمند زیست‌شناس می گوید : ساختن راداری که دقّت عملش حتّی نزدیک به دقت عملِ مغز خفاش باشد هنوز جزء آرزوهای بشر است.
۴- در سال ۱۹۳۸ در دانشگاه هاروارد به کمک وسایل الکترونیکی ثابت شد که خفاش در حال پرواز در هر دو هزارم ثانیه اصوات و امواجی منتشر می کند ، تا با انعکاسِ آنها از برخورد با مانع جلوگیری کند. برای تشخیص فاصله عیناً مثل رادار عمل می کند.
۵- مورچه باری را که بیست برابر وزن خویش است حمل می کند و حلزون پنجاه برابر.
۶- پشه می‌تواند دوازده ساعت متوالی بدون استراحت در هوا بال بزنند.
-وَ الْأَنْعامَ خَلَقَها لَکمْ فِیها دِفْءٌ وَ مَنافِعُ وَ مِنْها تَأْکلُونَ [نحل/۵] .

-وَ إِنَّ لَكمْ فِی الأَنْعامِ لَعِبْرَةً نُسْقِیكمْ مِمّا فِی بُطُونِها [مومنون/۲۱] .
-وَ الَّذِی خَلَقَ الْأَزْواجَ كلَّها وَ جَعَلَ لَكمْ مِنَ الْفُلْك وَ الْأَنْعامِ ما تَرْكبُونَ لِتَسْتَوُوا عَلی ظُهُورِهِ [زخرف/۱۳-۱۲] .
-وَ ذَلَّلْناها لَهُمْ فَمِنْها رَكوبُهُمْ وَ مِنْها یأْكلُونَ [یس/۷۲] .
۱- غذای لذیذ و گوارا
۲- پوشاک
۳- حمل و نقل
۴- مقهوریت در برابر انسان
با آنکه نه تعداد انسانها بیشتر است و نه قدرت انسانها.
۸. دریاها
-وَ هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِیا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْیةً تَلْبَسُونَها [نحل/۱۴] .
فوائد دریا :
۱- منبع تغذیه بشر (انواع ماهی ها ، نمک و انواع گیاهان دریائی)
۲- زیور : یخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤلُو وَ الْمَرْجانُ [الرحمن/۲۲] .
۳- كشتی رانی : راه دریایی راهی بدون مخارج ساخت و نگهداری ، بدون خرابی و متصل به ۴ گوشه عالم.
۴- مهمترین منبع تولید انرژی
۵- نقش دریاها در تعدیلِ حرارت زمین.
۶- نقش دریاها در ذخیره آب و انتقال آن به نقاط خشك از راه تبخیر.
۹. گیاهان ونباتات
۱- نقش گیاهان در خوراک
۲- نقش گیاهان در پوشاک (پنبه ، تغذیه كرم ابریشم از برگ درختان)
۳- نقش گیاهان در داروسازی
۴- نقش چوب درختان در ساختمان‌سازی ، در ، پنجره ، سقف...
۵- نقش گیاهان و نباتات در تولید انرژی و سوخت ، نور و حرارت
-افرأیتم النار التی تورون أَ أَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَها أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤنَ [واقعه/۷۲] .
-وَ آیةٌ لَهُمُ الْأَرْضُ الْمَیتَةُ أَحْیيناها وَ أَخْرَجْنا مِنْها حَبًّا فَمِنْهُ یأْكلُونَ [یس/۳۳] .
۶- نقش گیاهان در حیات ، كربن می گیرند و اكسیژن می‌دهند كه مورد نیاز تمام حیوانات است.
۱۰. درعالم هستی
- تمام مصالح و منافع مورد نیاز در زمین آفریده شده است.
- ابتدا خون ، بعد شیر ، بعد غذا از راه ناف ، بعد لب ، و بعد دندان به انسان می رسد. آنجا كه عاجز است بی‌دردسر ، آنجا كه توان مكیدن دارد با لب و آنجا كه توان جویدن دارد با جویدن تغذیه می كند.
- رنگ اوّلین غذا سرخ ، سپس سفید (شیر) و سپس الوان مختلف است.
اگر در رَحِم تغذیه نبود دانه‌ای بدون آب بود.

اگر متولد نمی‌شد مرده‌ای در شکم مادر بود.
اگر شیر نبود اگر دندان نبود اگر شیر نیاز به گرم کردن ، سرد کردن ، تصفیه کردن ، شیرین کردن ، رنگ کردن داشت چه می‌شد؟
- موی صورت ، وسیله تشخیص مرد از زن ، بالغ از نابالغ ، وهیبت از لطافت است.

۲. نعمت های مادی

۱. خلقت انسان
وَ بَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسانِ مِنْ طِينٍ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلالَةٍ مِنْ ماءٍ مَهِينٍ ثُمَّ سَوّاهُ وَ نَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَ جَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ الْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا ما تَشْكُرُونَ [سجده/۹-۷] .
۲. رزق
وَ أَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَنْبَتْنا بِهِ حَدائِقَ ذاتَ بَهْجَةٍ ما كانَ لَكُمْ أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَها [نمل/۶۰] .
۳. میوه جات
-أَمَّنْ هذَا الَّذِی يرْزُقُكمْ إِنْ أَمْسَک رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِی عُتُوٍّ وَ نُفُورٍ [ملک/۲۱] .
- تناسب غذا با نیاز در مدت حیات
در جنین ، در شیرخوار و در بزرگ سال
- مطبوع بودن غذاها : و رزقناهم من الطیبات.
- احساس گرسنگی و تشنگی از بزرگترین نعمتهاست و الّا انسان از گرسنگی و تشنگی می‌مُرد.
می گویند کمتر غذائی به اندازه این سه غذا مفید است :
۱. روغن زیتون : برای تولید سوخت بدن ، جگر ، کلیه ، دفع یبوست و بلغم و صفای صورت ، تقویت اعصاب ، دوای درد ، خشم فرونشاندن -شَجَرَةٍ مُبارَكةٍ زَيتُونَةٍ [نور/۳۵] .
۲. خرما : که حاوی کلسیم که عامل استحکام استخوانهاست ، فسفر برای مغز و بینائی ، پتاسیم برای دفع زخم معده است.
به گفته آمار در مناطقی که خرما مصرف می‌شود ، سرطان کمتر است ، قند آن سالم‌ترین قندهاست.
در خرما سیزده ماده حیاتی و ۵ نوع ویتامین کشف شده که آنرا منبع غذائی غنی می نامند.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) كلُوا التَّمْرَ فَإِنَّ فِيهِ شِفَاءً مِنَ الْأَدْوَاءِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۴] .
۳. انگور : یک داروخانه طبیعی است ، مثل شیر مادر است. غذای کامل و دو برابر گوشت در بدن تولید حرارت می کند و برای تصفیه خون ، رفع رماتیسم ، زیادی اوره ، لایه‌روبی روده و معده و برای برطرف کردن اندوه و تقویت اعصاب آثار درمانی قطعی دارد. برای مبارزه با سرطان مفید است. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَيرُ فَاكهَتِكمُ الْعِنَبُ [طب‌النبی (ص) ، ص۲۲] .
۴. شیر و عسل
نُسْقِيكمْ مِمّا فِی بُطُونِهِ مِنْ بَينِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشّارِبِينَ [نحل/۶۶] .
يخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ [نحل/۶۹] .
۵. طعام
أُحِلَّتْ لَكمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعامِ [مائده/۱] .

وَ مِنَ الأنْعام حَمُولَةً وَ فَرْشاً [انعام/۱۴۲] .

قُلْ لا أَجِدُ فِی ما أُوحِی إِلَی مُحَرَّماً عَلی طاعِمٍ یطْعَمُهُ إِلاّ أَنْ یکونَ مَیتَةً أَوْ دَماً [انعام/۱۴۵] .

لِتَأْکلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِیا [نحل/۱۴] .

وَ أُحِلَّتْ لَکمُ الأَنْعامُ إِلاّ ما یتْلی عَلَیکمْ [حج/۳۰] .

وَ الَّذِی هُوَ یطْعِمُنِی وَ یسْقِینِ [شعراء/۷۹] .

۶. شیر مادر

وَ الْوالِداتُ یرْضِعْنَ أَوْلادَهُنَّ حَوْلَینِ کامِلَینِ [بقره/۲۳۳] .

۷. پوشش

-یا بَنِی آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَیکمْ لِباساً یوارِی سَوْآتِکمْ وَ رِیشاً [اعراف/۲۶] .

پوشاك یا از پنبه است یا از پشم که یکی از نباتات است و یکی از حیوانات و یا از حریر است که آنهم از حیوانات است.

– پس هم پوشش ضروری و هم پوشش زینتی را خداوند به انسان عطا کرده است.

– پوشاک هم انسان را در برابر سرما و گرما حفظ می کند.

– هم عیوب ظاهری انسان را می‌پوشاند.

– هم ناموس انسان را حفظ می کند.

– هم عفت و حیای زن و مرد را حفظ می کند.

وَ اللّهُ جَعَلَ لَکمْ مِنْ بُیوتِکمْ سَکناً وَ جَعَلَ لَکمْ مِنْ جُلُودِ الأَنْعامِ بُیوتاً تَسْتَخِفُّونَها یوْمَ ظَعْنِکمْ وَ یوْمَ إِقامَتِکمْ وَ مِنْ أَصْوافِها وَ أَوْبارِها وَأَشْعارِها أَثاثاً وَ مَتاعاً إِلی حِینٍ [نحل/۸۰] .

یا بَنِی آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَیکمْ لِباساً یوارِی سَوْآتِکمْ وَ رِیشاً [اعراف/۲۶] .

خلع لباس اولین سیلی خدا به انسان است : فَلَمّا ذاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُما سَوْآتُهُما [اعراف/۲۲] .

جَعَلَ لَکمْ سَرابِیلَ تَقِیکمُ الْحَرَّ [نحل/۸۱] .

۸. تجملات وزینت

یا بَنِی آدَمَ قَدْ أَنْزَلْنا عَلَیکمْ لِباساً یوارِی سَوْآتِکمْ وَ رِیشاً [اعراف/۲۶] .

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِینَةَ اللّهِ الَّتِی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ وَ الطَّیباتِ مِنَ الرِّزْقِ [اعراف/۳۲] .

وَ لَقَدْ جَعَلْنا فِی السَّماءِ بُرُوجاً وَ زَینّاها لِلنّاظِرِینَ [حجر/۱۶] .

إِنّا زَینَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِزِینَةٍ الْکواکبِ [صافات/۶] .

إِنّا جَعَلْنا ما عَلَی الأَرْضِ زِینَةً لَها [کهف/۷] .

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا [کهف/۴۶] .

فَتُصْبِحُ الأَرْضُ مُخْضَرَّةً [حج/۶۳] .

۹. مسکن

وَ اللّهُ جَعَلَ لَکمْ مِنْ بُیوتِکمْ سَکناً [نحل/۸۰] .

وَ تَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبالِ بُیوتاً فارِهِینَ [شعراء/۱۴۹] .

۱۰. تنوع در امور

۱–وَ ما ذَرَأَ لَکمْ فِی الأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ إِنَّ فِی ذلِک لَآیَةً لِقَوْمٍ یذَّکرُونَ [نحل/۱۳] .
۲–وَ مِنْ آیاتِهِ خَلْقُ السَّماواتِ وَ الأَرْضِ وَ اخْتِلافُ أَلْسِنَتِکمْ وَ أَلْوانِکمْ إِنَّ فِی ذلِک لَآیاتٍ لِلْعالِمِینَ [روم/۲۲] .
۳–فَأَخْرَجْنا بِهِ ثَمَراتٍ مُخْتَلِفاً أَلْوانُها [فاطر/۲۷] .
۴–یخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ [زمر/۲۱] .
۵–وَ فِی الأَرْضِ قِطَعٌ مُتَجاوِراتٌ [رعد/۴] .
۶– با کمی دقّت می‌فهمیم که شکل درختان ، میوه درختان ، برگ درختان و گل و شکوفه آنها حتی رنگ سبز آنها گوناگون و متنوع است؛ یکی سبز پررنگ ، یکی کاجی ، یکی کم رنگ و...است.
۷– یک مهندس کشاورزی می‌گفت : در یک باغ در پاریس بیش از پنج هزار نوع انگور موجود بوده.
۱۱. سایر موارد نعمتهای مادی
۱- تخلّی : اصل دفع ، دفع تمام فضولات ، مکان ، به راحتی دفع شدن ، با اختیار دفع شدن و قدرت کنترل دفع
۲- خستگی
۳- توزیع‌های طبیعی (رشد ناخن ، مو ، پی ، خون ، استخوان)
۴- غرائز
۵- تفاوت ها (در رنگ ، شکل ، مزه و آثار ،
۶- ذخیره‌هایی که در بدن وجود دارد (ذخیره پوست پشت انگشت و لب ، کاسه زانو ، ذخیره چربی)
۷- فراموشی
۸- جهل
۹- طلوع و غروب تدریجی
۱۰- تناسب هوا با میوه‌ها
۱۱- تناسب میوه‌ها با معده
۱۲- تناسب معده با سایر اعضاء
۱۳- اشتها
۱۴- پاک سازی محیط زیست از طریق خورشید ، بخار ، ابر ، باران ، باد ، اکسیژن سازی گیاهان
۱۵- دردها و داروها
۱۶- انعطاف پذیری (انعطاف آب ، خاک ، سنگ و چوب)
۱۷- خواب (غلتیدن)
۱۸- نعمت هایی که در بدن است ، ولی نیاز به اراده ندارد (کار قلب ، کلیه و ریه)
۱۹- تنوع (لیموی ترش ، خرمای شیرین ، انار ترش و شیرین ، از آب بی‌رنگ گل صد رنگ)
۲۰- الهام
۲۱- سرعت انتقال
۲۲- گوش و پیچ‌های درون آن ، جایگاه گوش در بدن ،
۲۳- امید

۳. نعمت های معنوی

۱.تخفیفات

۱. در عبادات

وَ إذا ضَرَبْتُمْ فِی الْأَرْضِ فَلَیسَ عَلَیکمْ جُناحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلاةِ [نساء/۱۰۱] .

وَ لا جُناحَ عَلَیکمْ إِنْ کانَ بِکمْ أَذیً مِنْ مَطَرٍ أَوْ کنْتُمْ مَرْضی أَنْ تَضَعُوا أَسْلِحَتَکمْ وَ خُذُوا حِذْرَکمْ [نساء/۱۰۲] .

وَ لَنْ تَسْتَطِیعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَینَ النِّساءِ وَ لَوْ حَرَصْتُمْ فَلا تَمِیلُوا کلَّ الْمَیلِ فَتَذَرُوها کالْمُعَلَّقَةِ [نساء/۱۲۹] .

فَلَمْ تَجِدُوا ماءً فَتَیمَّمُوا صَعِیداً طَیباً [نساء/۴۳] .

۲. در انجام تکلیف

وَ إِمّا ینْسِینَّک الشَّیطانُ فَلا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّکری مَعَ الْقَوْمِ الظّالِمِینَ [انعام/۶۸] .

لَیسَ عَلَی الضُّعَفاءِ وَ لا عَلَی الْمَرْضی وَ لا عَلَی الَّذِینَ لا یجِدُونَ ما ینْفِقُونَ حَرَجٌ إِذا نَصَحُوا لِلّهِ وَ رَسُولِهِ [توبه/۹۱] .

لَیسَ عَلَی الْأَعْمی حَرَجٌ وَ لا عَلَی الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَ لا عَلَی الْمَرِیضِ حَرَجٌ وَ لا علی أَنْفُسِکمْ أَنْ تَأْکلُوا مِنْ بُیوتِکمْ أَوْ بُیوتِ آبائِکمْ أَوْ بُیوتِ أُمَّهاتِکمْ أَوْ بُیوتِ إِخْوانِکمْ أَوْ بُیوتِ أَخَواتِکمْ أَوْ بُیوتِ أَعْمامِکمْ أَوْ بُیوتِ عَمّاتِکمْ أَوْ بُیوتِ أَخْوالِکمْ أَوْ بُیوتِ خالاتِکمْ أَوْ ما مَلَکتُمْ مَفاتِحَهُ أَوْ صَدِیقِکمْ لَیسَ عَلَیکمْ جُناحٌ أَنْ تَأْکلُوا جَمِیعاً أَوْ أَشْتاتاً فَإِذا دَخَلْتُمْ بُیوتاً فَسَلِّمُوا علی أَنْفُسِکمْ تَحِیةً مِنْ عِنْدِ اللّهِ مُبارَکةً طَیبَةً کذلِک یبَینُ اللّهُ لَکمُ الْآیاتِ لَعَلَّکمْ تَعْقِلُونَ [نور/۶۱] .

لِینْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ وَ مَنْ قُدِرَ عَلَیهِ رِزْقُهُ فَلْینْفِقْ مِمّا آتاهُ اللّهُ [طلاق/۷] .

لا یواخِذُکمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِی أَیمانِکمْ وَ لکنْ یؤاخذکم بِما کسَبَتْ قُلُوبُکمْ [بقره/۲۲۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) رُفِعَ عَنْ أُمَّتِی تِسْعَةُ أَشْیاءَ الْخَطَأُ وَ النِّسْیانُ وَ مَا أُکرِهُوا عَلَیهِ وَ مَا لَا یعْلَمُونَ وَ مَا لَا یطِیقُونَ وَ مَا اضْطُرُّوا إِلَیهِ وَ الْحَسَدُ وَ الطِّیرَةُ وَ التَّفَکرُ فِی الْوَسْوَسَةِ فِی الْخَلْوَةِ مَا لَمْ ینْطِقُوا بِشَفَةٍ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۷] .

الْآنَ خَفَّفَ اللّهُ عَنْکمْ وَ عَلِمَ أَنَّ فِیکمْ ضَعْفاً [انفال/۶۶] .

لا تُکلَّفُ نَفْسٌ إِلاّ وُسْعَها [بقره/۲۳۳] .

لا یکلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاّ ما آتاها [طلاق/۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) لَا ضَرَرَ وَ لَا ضِرَارَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۰] .

۳. در کفارات

شلاق به جای اعدام ، در زنای غیرمحصنه.

فَمَنْ لَمْ یجِدْ فَصِیامُ شَهْرَینِ مُتَتابِعَینِ تَوْبَةً مِنَ اللّهِ [نساء/۹۲] .

برای کفاره سوگند ده فقیر را اطعام یا لباس بده یا برده‌ای را آزاد کن و اگر نتوانستیفمن لم یجد فصیام ثلاثة ایام [مائده/ ۸۹]

.

۴. در مؤاخذه بر معاصی

عَلِمَ اللّهُ أَنَّکمْ کنْتُمْ تَخْتانُونَ أَنْفُسَکمْ فَتابَ عَلَیکمْ وَ عَفا عَنْکمْ [بقره/۱۸۷] .

إِنْ تَجْتَنِبُوا کبائِرَ ما تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُکفِّرْ عَنْکمْ سَیئاتِکمْ وَ نُدْخِلْکمْ مُدْخَلاً کرِیماً [نساء/۳۱] .

رَبَّنا لا تُواخِذْنا إِنْ نَسِینا أَوْ أَخْطَأْنا رَبَّنا وَ لا تَحْمِلْ عَلَینا إِصْراً کما حَمَلْتَهُ عَلَی الَّذِینَ مِنْ قَبْلِنا رَبَّنا وَ لا تُحَمِّلْنا ما لا طاقَةَ لَنا بِهِ وَ

اعْفُ عَنّا وَ اغْفِرْ لَنا وَ ارْحَمْنا أَنْتَ مَوْلانا فَانْصُرْنا عَلَى الْقَوْمِ الْكافِرِينَ [بقره/۲۸۶] .
إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّهِ لِلَّذِينَ يعْمَلُونَ السُّوءَ بِجَهالَةٍ [نساء/۱۷] .
۵. در موقع ضرورت
حُرِّمَتْ... فَمَنِ اضْطُرَّ غَيرَ باغٍ وَ لا عادٍ [انعام/۱۴۵] .
۲. ولايت
۱. نبوت
۱. بعثت نبی نعمتی عظیم
لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَى الْمُومِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ يتْلُوا عَلَيهِمْ آياتِهِ وَ يزَكيهِمْ وَ يعَلِّمُهُمُ الْكتابَ وَ الْحِكمَةَ [آل عمران/۱۶۴] .
۲. نبوت انتصاب الهی
إِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .
كما أَرْسَلْنا فِيكمْ رَسُولاً مِنْكمْ [بقره/۱۵۱] .
۳. وظایف نبی (ص)
إِنّا أَرْسَلْناک بِالْحَقِّ بَشِيراً وَ نَذِيراً [بقره/۱۱۹] .
قَدْ جاءَكمْ رَسُولُنا يبَينُ لَكمْ عَلى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا ما جاءَنا مِنْ بَشِيرٍ وَ لا نَذِيرٍ [مائده/۱۹] .
وَ ما أَرْسَلْناک إِلاّ رَحْمَةً لِلْعالَمِينَ [انبياء/۱۰۷] .
فَلَعَلَّک باخِعٌ نَفْسَک [كهف/۶] .
لَقَدْ كانَ لَكمْ فِی رَسُولِ اللّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [احزاب/۲۱] .
يا أَيهَا النَّبِی إِنّا أَرْسَلْناک شاهِداً وَ مُبَشِّراً وَ نَذِيراً وَ داعِياً إِلَى اللّهِ بِإِذْنِهِ وَ سِراجاً مُنِيراً [احزاب/۴۶-۴۵] .
۴. آثار اطاعت از نبی (ص)
وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِک مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيهِمْ مِنَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحِينَ وَ حَسُنَ أُولئِک رَفِيقاً [نساء/۶۹] .
وَ لَوْ لا أَنْ ثَبَّتْناک لَقَدْ كِدْتَ تَرْكنُ إِلَيهِمْ شَيئاً قَلِيلاً [اسراء/۷۴] .
۲. امامت
۱. پاسخ گوئی دربرابر آن
ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ [تكاثر/۸] .
قَالَ الرِّضَا (ع) : وَ لَكنَّ النَّعِيمَ حُبُّنَا أَهْلَ الْبيتِ وَ مُوَالَاتُنَا [عيون‌أخبارالرضا (ع) ، ج۲ ، ص۱۲۹] .
۲. برخورد با امامت
يعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّهِ ثُمَّ ينْكرُونَها [نحل/۸۳] .
۳. وظایف امام
وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ كانُوا بِآياتِنا يوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
۴. آثار امامت

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : نحن و الله نعمةُ الله التی أنعم الله بها علی عباده و بنا فاز من فاز [تفسیرالقمی ، ج۱ ، ص۳۸۸] .
۵. زمینه ولایت پذیری
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أحبنا أهل البیت فلیحمد الله علی أول النعم قیل و ما أول النعم قال طیب الولادة و لا یحبنا إلا من طابت ولادته [أمالی صدوق ، ج۴۷۵] .
۳. قرآن
وَ لَمْ یجْعَلْ لَهُ عِوَجاً [کهف/۱] .
وَ بِالْحَقِّ أَنْزَلْناهُ وَ بِالْحَقِّ نَزَلَ [اسراء/۱۰۵] .
قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَ الْجِنُّ [اسراء/۸۸] .
وَ قُرْآناً فَرَقْناهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَی النّاسِ عَلی مُکثٍ [اسراء/۱۰۶] .
وَ هذا ذِکرٌ مُبارَک أَنْزَلْناهُ [انبیاء/۵۰] .
تَبارَک الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ لِیکونَ لِلْعالَمِینَ نَذِیراً [فرقان/۱] .
لَوْ لا نُزِّلَ عَلَیهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً واحِدَةً کذلِک لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤادَک وَ رَتَّلْناهُ تَرْتِیلًا [فرقان/۳۲] .
تِلْک آیاتُ الْکتابِ الْمُبِینِ [شعراء/۲] .
إِنَّ هذَا الْقُرْآنَ یقُصُّ عَلی بَنِی إِسْرائِیلَ أَکثَرَ الَّذِی هُمْ فِیهِ یخْتَلِفُونَ [نمل/۷۶] .
وَ إِنَّهُ لَهُدیً وَ رَحْمَةٌ لِلْمُومِنِینَ [نمل/۷۷] .
إِنّا أَنْزَلْناهُ قُرْآناً عَرَبِیا [یوسف/۲] .
۴. عنایات
۱. نجات در لحظه حساس
۱. نسبت به پیامبر اکرم (ص)
وَ لَوْ لا أَنْ ثَبَّتْناک لَقَدْ کدْتَ تَرْکنُ إِلَیهِمْ شَیئاً قَلِیلًا [اسراء/۷۴] .
وَ أَصْلَحَ بالَهُمْ (بال به معنای حالات پراهمیت [محمد/۲] .
۲. نسبت به انبیاء
وَ لَقَدْ هَمَّتْ بِهِ وَ هَمَّ بِها لَوْ لا أَنْ رَأی بُرْهانَ رَبِّهِ کذلِک لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَ الْفَحْشاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبادِنَا الْمُخْلَصِینَ [یوسف/۲۴] .
۳. نسبت به مسلمین
لَقَدْ تابَ اللّهُ عَلَی النَّبِی وَ الْمُهاجِرِینَ وَ الْأَنْصارِ الَّذِینَ اتَّبَعُوهُ فِی ساعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ ما کادَ یزِیغُ قُلُوبُ فَرِیقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تابَ عَلَیهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَوفٌ رَحِیمٌ [توبه/۱۱۷] .
جنگ تبوک ، راه دور ، دشمن قوی ، هوای گرم ، فصل چیدن میوه‌ها ، کمبود وسیله و... ابوخثیمه به فکر رفاه از جبهه باز ایستاد ، ولی همین که در کنار همسرش با آب سرد و سایه خنک قرار گرفت ناگهان با خود گفت : رسول اکرم در بیابان ها به سوی جبهه می رود و من... فوراً قیام کرد و هرچه همسرش التماس کرد گوش نداد و با سرعت خودش را به جبهه تبوک رساند و آیه فوق نازل شد.
۲. امدادهای غیبی
۱. به پیامبراکرم (ص)

هُوَ الَّذِی أَیدَک بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُومِنِینَ [انفال/۶۲] .

لَوْ أَنْفَقْتَ ما فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً ما أَلَّفْتَ بَینَ قُلُوبِهِمْ وَ لکنَّ اللّهَ أَلَّفَ بَینَهُمْ [انفال/۶۳] .

إِذْ یرِیکهُمُ اللّهُ فِی مَنامِک قَلِیلاً وَ لَوْ أَراکهُمْ کثِیراً لَفَشِلْتُمْ [انفال/۴۳] .

فَأَنْزَلَ اللّهُ سَکینَتَهُ عَلَیهِ وَ أَیدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْها [توبه/۴۰] .

۲. به اولیاء

فَأَشارَتْ إِلَیهِ قالُوا کیفَ نُکلِّمُ مَنْ کانَ فِی الْمَهْدِ صَبِیا قالَ إِنِّی عَبْدُ اللّهِ [مریم/۳۰-۲۹] .

قُلْنا یا نارُ کونِی بَرْداً وَ سَلاماً [انبیاء/۶۹] .

إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ أَلاّ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِی کنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .

۳. به مجاهدین

أَنْ یمِدَّکمْ رَبُّکمْ بِثَلاثَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُنْزَلِینَ [آل عمران/۱۲۴] .

یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُسَوِّمینَ [آل عمران/۱۲۵] .

سَأُلْقِی فِی قُلُوبِ الَّذِینَ کفَرُوا الرُّعْبَ [انفال/۱۲] .

أَنَّ اللّهَ مُوهِنُ کیدِ الْکافِرِینَ [انفال/۱۸] .

وَ إِذْ یرِیکمُوهُمْ إِذِ الْتَقَیتُمْ فِی أَعْینِکمْ قَلِیلاً وَ یقَلِّلُکمْ فِی أَعْینِهِمْ لِیقْضِی اللّهُ أَمْراً کانَ مَفْعُولاً [انفال/۴۴] .

۴. به مؤمنین

وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ یحُولُ بَینَ الْمَرْءِ وَ قَلْبِهِ [انفال/۲۴] .

یرِیدُونَ أَنْ یطْفِوا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ یأْبَی اللّهُ إِلاّ أَنْ یتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ کرِهَ الْکافِرُونَ [توبه/۳۲] .

إِنَّ الَّذِینَ قالُوا رَبُّنَا اللّهُ ثُمَّ اسْتَقامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَیهِمُ الْمَلائِکةُ أَلاّ تَخافُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِی کنْتُمْ تُوعَدُونَ [فصلت/۳۰] .

۳. آرامش بخشیدن بر مؤمنین

هُوَ الَّذِی أَنْزَلَ السَّکینَةَ فِی قُلُوبِ الْمُومِنِینَ لِیزْدادُوا إِیماناً مَعَ إِیمانِهِمْ [فتح/۴] .

۴. حسن عاقبت

رَبَّنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَیتَنا [آل عمران/۸] .

وَ لا تَمُوتُنَّ إِلاّ وَ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ [آل عمران/۱۰۲] .

یثَبِّتُ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثّابِتِ [ابراهیم/۲۷] .

۵. آخرین نعمت دنیایی

الَّذِینَ تَتَوَفّاهُمُ الْمَلائِکةُ طَیبِینَ یقُولُونَ سَلامٌ عَلَیکمْ [نحل/۳۲] .

۴. تفضلات

۱. فضل ورحمت خدا

فَلَوْ لا فَضْلُ اللّهِ عَلَیکمْ وَ رَحْمَتُهُ لَکنْتُمْ مِنَ الْخاسِرِینَ [بقره/۶۴] .

۲. بخشش

۱. توبه

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ التَّوّابِینَ [بقره/۲۲۲] .

قابِلِ التَّوْبِ [غافر/۳] .

هُوَ یقْبَلُ التَّوْبَةَ [توبه/۱۰۴] .

ثُمَّ تابَ عَلَیهِمْ لِیتُوبُوا [توبه/۱۱۸] .

قُلْ یا عِبادِی الَّذِینَ أَسْرَفُوا عَلی أَنْفُسِهِمْ لا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ یغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِیعاً إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِیمُ [زمر/۵۳] .

۲. چشم پوشی

ثُمَّ عَفَوْنا عَنْکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِك (گوساله‌پرستی) لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [بقره/۵۲] .

ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَنْتُمْ ظالِمُونَ ثُمَّ عَفَوْنا عَنْکمْ مِنْ بَعْدِ ذلِك لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [بقره/۵۲-۵۱] .

عَلِمَ اللّهُ أَنَّکمْ کنْتُمْ تَخْتانُونَ أَنْفُسَکمْ فَتابَ عَلَیکمْ وَ عَفا عَنْکمْ فَالْآنَ باشِرُوهُنَّ [بقره/۱۸۷] .

وَ مَنْ یغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ [آل عمران/۱۳۵] .

لَأُکفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [آل عمران/۱۹۵] .

نَبِّئْ عِبادِی أَنِّی أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِیمُ [حجر/۴۹] .

وَ مَنْ عَصانِی فَإِنَّک غَفُورٌ رَحِیمٌ [ابراهیم/۳۶] .

۳. حفظ اعمال

وَ وَجَدُوا ما عَمِلُوا حاضِراً [کهف/۴۹] .

۴. بقاء عمل

أَنِّی لا أُضِیعُ عَمَلَ عامِلٍ مِنْکمْ مِنْ ذَکرٍ أَوْ أُنْثی [آل عمران/۱۹۵] .

فَمَنْ یعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا کفْرانَ لِسَعْیهِ وَ إِنّا لَهُ کاتِبُونَ [انبیاء/۹۴] .

۵. محبت به انسان

رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی وَ یسِّرْ لِی أَمْرِی [طه/۲۶-۲۵] .

أَ فَمَنْ شَرَحَ اللّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلی نُورٍ مِنْ رَبِّهِ [زمر/۲۲] .

۵. عبادات

۱. نماز

رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ وَ مِنْ ذُرِّیتِی [ابراهیم/۴۰] .

وَ أَقِمِ الصَّلاةَ طَرَفَی النَّهارِ وَ زُلَفاً مِنَ اللَّیلِ إِنَّ الْحَسَناتِ یذْهِبْنَ السَّیئاتِ [هود/۱۱۴] .

۲. روزه

شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ هُدیً لِلنّاسِ وَ بَیناتٍ مِنَ الْهُدی وَ الْفُرْقانِ [بقره/۱۸۵] .

خطبه رسول اکرم (ص) در فضیلت ماه رمضان که معروف به خطبه شعبانیه است.

۳. دعا

وَ نُوحاً إِذْ نادی مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنا لَهُ [انبیاء/۷۶] .

وَ أَیوبَ إِذْ نادی رَبَّهُ أَنِّی مَسَّنِی الضُّرُّ وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرّاحِمِینَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ فَکشَفْنا ما بِهِ مِنْ ضُرٍّ [انبیاء/۸۳-۸۲] .

فَنادی فِی الظُّلُماتِ أَنْ لا إِلهَ إِلاّ أَنْتَ سُبْحانَک إِنِّی کنْتُ مِنَ الظّالِمِینَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّیناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ کذلِک نُنْجِی الْمُومِنِینَ [انبیاء/۸۸-۸۷] .

وَ زَکرِیا إِذْ نادی رَبَّهُ رَبِّ لا تَذَرْنِی فَرْداً وَ أَنْتَ خَیرُ الْوارِثِینَ فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ وَهَبْنا لَهُ یحْیی [انبیاء/۹۰-۸۹] .

قُلْ ما یعْبَوا بِکمْ رَبِّی لَوْ لا دُعاوکمْ فَقَدْ کذَّبْتُمْ فَسَوْفَ یکونُ لِزاماً [فرقان/۷۷] .

وَ قالَ رَبُّکمُ ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکمْ [غافر/۶۰] .

وَ آتاکمْ مِنْ کلِّ ما سَأَلْتُمُوهُ [ابراهیم/۳۴] .

وَ إِذا سَأَلَک عِبادِی عَنِّی فَإِنِّی قَرِیبٌ أُجِیبُ دَعْوَةَ الدّاعِ إِذا دَعانِ [بقره/۱۸۶] .

۶. اخلاقیات

۱. زمینه های تعالی اخلاق

۱. کرامت انسان

وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ [اسراء/۷۰] .

سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ [لقمان/۲۰] .

خَلَقَ لَکمْ [بقره/۲۹] .

مَتاعاً لَکمْ [مائده/۹۶] .

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیمٍ [تین/۴] .

أَحْسَنُ الْخالِقِینَ [مومنون/۱۴] .

فِیهِ مِنْ رُوحِی [حجر/۲۹] .

فَقَعُوا لَهُ ساجِدِینَ [حجر/۲۹] .

فَأَبَینَ أَنْ یحْمِلْنَها وَ أَشْفَقْنَ مِنْها وَ حَمَلَهَا الْإِنْسانُ [احزاب/۷۲] .

قالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) فی قوله (تعالی) "وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ" (اسراء/۷۰) : "فضلنا بنی آدم علی سائر الخلق" [أمالی طوسی ، ص۴۸۹] .

انسان ظرفیت علم بی‌نهایت دارد : وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ کلَّها [بقره/۳۱] .

یسْئَلُونَک عَنِ الْأَهِلَّةِ قُلْ هِی مَواقِیتُ لِلنّاسِ [بقره/۱۸۹] .

۲. قلب و روح سالم

إِلاّ مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ [شعراء/۸۹] .

وَ جاءَ بِقَلْبٍ مُنِیبٍ [ق/۳۳] .

اللّهُمَّ وَ ثَبِّتْ قُلوبَنَا بِالطّاعَةِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۵۹۱] .

رَبَّنَا اغْفِرْ لَنا وَ لِإِخْوانِنَا الَّذِینَ سَبَقُونا بِالْإِیمانِ وَ لا تَجْعَلْ فِی قُلُوبِنا غِلاًّ لِلَّذِینَ آمَنُوا [حشر/۱۰] .

قالَ الْباقِرُ (ع) : طَهِّرْ قَلْبِی مِنَ الشَّک [کافی ، ج۲ ، ص۵۸۷] .

قالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : سیدی أخرج حب الدنیا من قلبی [مصباح‌المتهجد ، ص۵۹۰] .

رَبِّ اشْرَحْ لِی صَدْرِی [طه/۲۵] .

وَ جَعَلْنا لَهُ نُوراً یمْشِی بِهِ فِی النّاسِ [انعام/۱۲۲] .

تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .

۲. نتایج عمل به دستورات اخلاقی

۱. حیات طیبه

مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَكرٍ أَوْ أُنْثى وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حياةً طَيبَةً وَ لَنَجْزِينَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما كانُوا يعْمَلُونَ [نحل/۹۷] .

سُئِلَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) عَنْ قَوْلِهِ تَعَالَى "فَلَنُحْيِيَنَّهُ حياةً طَيبَةً " (نحل/۹۷) فَقَالَ : "هِيَ الْقَنَاعَةُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۲۹] .

في الحديث : هي الرّضا

ولی بیان مصداق است و شامل عبادت توأم با روزی حلال ، توفیق اطاعت خداوند ، صفا و صمیمیت و اطمینان است. [نمونه ، ج ۱۱ ، ص ۳۸۴]

۲. مرگ حسن

إِحْدَى الْحُسْنَيينِ [توبه/۵۲] .

إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ [توبه/۱۱۱] .

لا يصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَ لا نَصَبٌ وَ لا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَ لا يطَونَ مَوْطِئاً يغِيظُ الْكفّارَ وَ لا ينالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيلاً إِلاّ كتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صالِحٌ [توبه/۱۲۰] .

۴. نعمت های سیاسی

۱. حکومت

۱. تفویض حکومت الهی

وَ جَعَلَكمْ مُلُوكاً وَ آتاكمْ ما لَمْ يوتِ أَحَداً مِنَ الْعالَمِينَ [مائده/۲۰] .

وَ اذْكرُوا إِذْ جَعَلَكمْ خُلَفاءَ [اعراف/۷۴] .

۲. تقاضای تشکیل حکومت الهی

رَبِّ قَدْ آتَيتَنِي مِنَ الْمُلْك [یوسف/۱۰۱] .

۲. خلافت

إِنِّي جاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً [بقره/۳۰] .

۳. حیات اجتماعی

وَ لَكمْ فِي الْقِصاصِ حَياةٌ [بقره/۱۷۹] .

۴. استقلال

۱. استقلال درجهت

فَلَنُوَلِّيَنَّك قِبْلَةً تَرْضاها [بقره/۱۴۴] .

۲. استقلال در امکانات

لِئَلاّ يكونَ لِلنّاسِ عَلَيكمْ حُجَّةٌ إِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلا تَخْشَوْهُمْ وَ اخْشَوْنِي وَ لِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيكمْ وَ لَعَلَّكمْ تَهْتَدُونَ [بقره/۱۵۰] .

۵. خنثی شدن توطئه ها

۱. خنثی سازی ، کار خداوندی است

وَ يمْحُ اللّهُ الْباطِلَ وَ يحِقُّ الْحَقَّ بِكلِماتِهِ [شوری/۲۴] .

فَصَرَفَ عَنْهُ كيدَهُنَّ [يوسف/۳۴] .

وَ إِذْ يمْكرُ بِك الَّذِينَ كفَرُوا [انفال/۳۰] .

وَ أَلْقُوهُ فِی غَيابَتِ الْجُبِّ [يوسف/۱۰] .

يا نارُ كونِی بَرْداً وَ سَلاماً [انبياء/۶۹] .

قُلْ إِنَّ رَبِّی يقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلاّمُ الْغُيوبِ [سبأ/۴۸] .

۲. بیهوده بودن توطئه ها

وَ أَرادُوا بِهِ كيداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرِينَ [انبياء/۷۰] .

وَ ما قَتَلُوهُ وَ ما صَلَبُوهُ وَ لكنْ شُبِّهَ لَهُمْ [نساء/۱۵۷] .

يرِيدُونَ لِيطْفِوا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ اللّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَ لَوْ كرِهَ الْكافِرُونَ [صف/۸] .

۳. سستی توطئه ها

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَداً لَهُ خُوارٌ [طه/۸۸] .

وَ الَّذِينَ كفَرُوا أَعْمالُهُمْ كسَرابٍ بِقِيعَةٍ يحْسَبُهُ الظَّمْآنُ ماءً [نور/۳۹] .

إِنَّ أَوْهَنَ الْبُيوتِ لَبَيتُ الْعَنْكبُوتِ [عنكبوت/۴۱] .

۴. شیطانی بودن توطئه ها

أَلْقَى الشَّيطانُ فِی أُمْنِيتِهِ فَينْسَخُ اللّهُ ما يلْقِی الشَّيطانُ ثُمَّ يحْكمُ اللّهُ آياتِهِ وَ اللّهُ عَلِيمٌ حَكيمٌ [حج/۵۲] .

۵. ناتوان در برابر اراده خداوند

وَ ما أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِی الْأَرْضِ وَ لا فِی السَّماءِ [عنكبوت/۲۲] .

۶. نجات

وَ إِذْ نَجَّيناكمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ [بقره/۴۹] .

وَ نَجَّيناهُ مِنَ الْقَرْيةِ الَّتِی كانَتْ تَعْمَلُ الْخَبائِثَ [انبياء/۷۴] .

فَنَجَّيناهُ وَ أَهْلَهُ مِنَ الْكرْبِ الْعَظِيم [انبياء/۷۶] .

فَإِذَا اسْتَوَيتَ أَنْتَ وَ مَنْ مَعَك عَلَى الْفُلْك فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی نَجّانا مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِينَ [مومنون/۲۸] .

حَقًّا عَلَينا نُنْجِ الْمُومِنِينَ [يونس/۱۰۳] .

۵. نعمت های اجتماعی

۱ آزادی

اذْكرُوا نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيكمْ إِذْ أَنْجاكمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ [ابراهيم/۶] .

وَ تِلْك نِعْمَةٌ تَمُنُّها عَلَی أَنْ عَبَّدْتَ بَنِی إِسْرائِيلَ [شعراء/۲۲] .

۲ عزت

أَنِّی فَضَّلْتُكمْ عَلَی الْعالَمِينَ [بقره/۴۷] .

۳ امنیت
الَّذی أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَ آمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ [قریش/۴] .
وَ لَیبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً یعْبُدُونَنِی [نور/۵۵] .
رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِناً [ابراهیم/۳۵] .
وَ کفَّ أَیدِی النّاسِ عَنْکمْ [فتح/۲۰] .
وَ اذْکرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِیلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِی الأَرْضِ تَخافُونَ أَنْ یتَخَطَّفَکمُ النّاسُ فَآواکمْ وَ أَیدَکمْ بِنَصْرِهِ وَ رَزَقَکمْ مِنَ الطَّیباتِ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [انفال/۲۶] .
۴ دفع شرّ
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ یبْسُطُوا إِلَیکمْ أَیدِیهُمْ فَکفَّ أَیدِیهُمْ عَنْکمْ [مائده/۱۱] .
قُلِ اللّهُ ینَجِّیکمْ مِنْها (ظلمات) وَ مِنْ کلِّ کرْبٍ [انعام/۶۴] .
وَ قَطَعْنا دابِرَ الَّذِینَ کذَّبُوا بِآیاتِنا [اعراف/۷۲] .
وَ دَمَّرْنا ما کانَ یصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَ قَوْمُهُ وَ ما کانُوا یعْرِشُونَ [اعراف/۱۳۷] .
فَانْتَقَمْنا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْناهُمْ فِی الْیمِّ [اعراف/۱۳۶] .
وَ یقْطَعَ دابِرَ الْکافِرِینَ [انفال/۷] .
أَمَّنْ یجِیبُ الْمُضْطَرَّ إِذا دَعاهُ وَ یکشِفُ السُّوءَ [نمل/۶۲] .
۵. محبوبیت
سَیجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم/۹۶] .
فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النّاسِ تَهْوِی إِلَیهِمْ [ابراهیم/۳۷] .
وَ أَلْقَیتُ عَلَیک مَحَبَّةً مِنِّی [طه/۳۹] .
۶. همکار خوب
وَ وَهَبْنا لَهُ مِنْ رَحْمَتِنا أَخاهُ هارُونَ نَبِیا [مریم/۵۳] .
هارُونَ أَخِی اشْدُدْ بِهِ أَزْرِی وَ أَشْرِکهُ فِی أَمْرِی کی نُسَبِّحَک کثِیراً [طه/۳۳-۳۰] .
سَنَشُدُّ عَضُدَک بِأَخِیک [قصص/۳۵] .
۷. یاد نیک
وَ اجْعَلْ لِی لِسانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ [شعراء/۸۴] .
۸. رفع اختلاف
وَ أَنْزَلَ مَعَهُمُ الْکتابَ بِالْحَقِّ لِیحْکمَ بَینَ النّاسِ فِیمَا اخْتَلَفُوا فِیهِ [بقره/۲۱۳] .
۹. اخوت
فَأَلَّفَ بَینَ قُلُوبِکمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْواناً [آل عمران/۱۰۳] .
لَوْ أَنْفَقْتَ ما فِی الْأَرْضِ جَمِیعاً ما أَلَّفْتَ بَینَ قُلُوبِهِمْ وَ لکنَّ اللّهَ أَلَّفَ بَینَهُمْ [انفال/۶۳] .
إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ [حجرات/۱۰] .

۶. نعمت های خانوادگی

۱. خانواده نمونه

۱. خانواده زکریا

نام زکریا و فرزنـدش یحیی و همسرش را می‌برد و می‌فرمایـد : إِنَّهُمْ کانُوا یسارِعُونَ فِی الْخَیراتِ وَ یدْعُونَنا رَغَباً وَ رَهَباً وَ کانُوا لَنا خاشِعِینَ [انبیاء/۹۰] .

۲. نشانه خانواده نمونه

۱. کسب اجازه فرزندان

وَ الَّذِینَ لَمْ یبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْکمْ ثَلاثَ مَرّاتٍ [نور/۵۸] .

فَلَمّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِینِ [صافات/۱۰۳] .

۲. اطاعت فرزندان از پدر صالح

یـا بُنَی إِنِّی أَری فِی الْمَنـامِ أَنِّی أَذْبَحُـک فَـانْظُرْ مـا ذا تَری قـالَ یـا أَبَـتِ افْعَـلْ مـا تُـومَرُ سَـتَجِدُنِی إِنْ شـاءَ اللّهُ مِنَ الصّـابِرِینَ [صافات/۱۰۲] .

۲. نعمت زوجیت

۱. فوائد

۱. آرامش وآسایش روحی ، انس والفت ودوری از تنهایی وغربت

–وَ مِنْ آیاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَکمْ مِنْ أَنْفُسِکمْ أَزْواجاً لِتَسْکنُوا إِلَیها وَ جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

۲. بقاء نسل

قـالَ الصّـادِقُ (ع) : و لو کـان إنمـا یتحرک للجمـاع بالرغبـهٔ فی الولـد کـان غیر بعیـد أن یفـتر عنه حتی یقـل النسـل أو ینقطع [توحیدالمفضل ، ص۷۵] .

–أَ وَ لَمْ یرَوْا إِلَی الْأَرْضِ کمْ أَنْبَتْنا فِیها مِنْ کلِّ زَوْجٍ کرِیمٍ [شعراء/۷] .

–وَ مِنْ کلِّ شَیءٍ خَلَقْنا زَوْجَینِ لَعَلَّکمْ تَذَکرُونَ [ذاریات/۴۹] .

۲. آثار

۱. تکوینی

وَ خَلَقَ مِنْها زَوْجَها [نساء/۱] .

وَ اللّهُ جَعَلَ لَکمْ مِنْ أَنْفُسِکمْ أَزْواجاً [نحل/۷۲] .

وَ الطَّیباتُ لِلطَّیبِینَ وَ الطَّیبُونَ لِلطَّیباتِ [نور/۲۶] .

۲. تشریعی

وَ أَصْلَحْنا لَهُ زَوْجَهُ [انبیاء/۹۰] .

۳. تربیتی

وَ جَعَلَ مِنْها زَوْجَها لِیسْکنَ إِلَیها [اعراف/۱۸۹] .

وَ جَعَلَ بَینَکمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً [روم/۲۱] .

۳. نعمت فرزند

۱. نسل پاکیزه

رَبِّ هَبْ لِی مِنْ لَدُنْک ذُرِّیةً طَیبَةً [آل عمران/۳۸] .

۲. روشنائی دیده

رَبَّنا هَبْ لَنا مِنْ أَزْواجِنا وَ ذُرِّیاتِنا قُرَّةَ أَعْینٍ [فرقان/۷۴] .

۳. نسل بادوام

وَ جَعَلْنا ذُرِّیتَهُ هُمُ الْباقِینَ [صافات/۷۷] .

۴. نعمت والدین

یا عِیسَی ابْنَ مَرْیمَ اذْکرْ نِعْمَتِی عَلَیک وَ عَلی والِدَتِک [مائده/۱۱۰] .

رَبِّ أَوْزِعْنِی أَنْ أَشْکرَ نِعْمَتَک الَّتِی أَنْعَمْتَ عَلَی وَ عَلی والِدَی [نمل/۱۹] .

وَ یتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَیک وَ عَلی آلِ یعْقُوبَ کما أَتَمَّها عَلی أَبَوَیک مِنْ قَبْلُ إِبْراهِیمَ وَ إِسْحاقَ إِنَّ رَبَّک عَلِیمٌ حَکیمٌ [یوسف/۶] .

۷. نعمت های ویژه

۱. برای بندگان

۱. نعمت ظاهری وباطنی

أَ لَمْ تَرَوْا أَنَّ اللّهَ سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ وَ أَسْبَغَ عَلَیکمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً [لقمان/۲۰] .

در روایات نعمت ظاهری را اسلام و رزق و نعمت باطنی را ستر عیوب معرفی می کند. [بحار ، ج ۷۰ ، ص۱۴۲] .

در روایات نعمت ظاهری را امام ظاهر و نعمت باطنی را امام باطن می دانند [نورالثقلین ، ج۴ ، ص۲۱۲ از کافی] .

۲. اخلاص

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَی عَبْدٍ أَجَلَّ مِنْ أَنْ لَا یکونَ فِی قَلْبِهِ مَعَ اللَّهِ غَیرُهُ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

۳. مال ، سلامتی ، قلب سالم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ مِنَ النِّعَمِ سَعَةَ الْمَالِ وَ أَفْضَلُ مِنْ سَعَةِ الْمَالِ صِحَّةُ الْبَدَنِ وَ أَفْضَلُ مِنْ صِحَّةِ الْبَدَنِ تَقْوَی الْقَلْبِ [غررالحکم ، ص۳۶۹] .

۴. وحدت

وَ اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ کنْتُمْ أَعْداءً فَأَلَّفَ بَینَ قُلُوبِکمْ [آل عمران/۱۰۳] .

۵. قانون

وَ اذْکرُوا نِعْمَتَ اللّهِ عَلَیکمْ وَ ما أَنْزَلَ عَلَیکمْ مِنَ الْکتابِ [بقره/۲۳۱] .

وَ مَنْ یطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِک مَعَ الَّذِینَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمْ مِنَ النَّبِیینَ وَ الصِّدِّیقِینَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحِینَ [نساء/۶۹] .

۶. آزادی

وَ إِذْ قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ اذْکرُوا نِعْمَةَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ أَنْجاکمْ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ [ابراهیم/۶] .

۷. امدادهای غیبی

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اذْکرُوا نِعْمَةَ اللّهِ عَلَیکمْ إِذْ جاءَتْکمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنا عَلَیهِمْ رِیحاً وَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْها [احزاب/۹] .

۸. ولایت

قالَ الْباقِرُ (ع) : بُنِىَ الْإِسْلامُ عَلى خَمْسٍ عَلَى الصَّلاةِ وَ الزَّكاةِ وَ الصَّوْمِ وَ الْحَجِّ وَ الْوَلايَةِ وَ لَمْ يُنادَ بِشَىءٍ كَما نُودِىَ بِالْوَلايَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸] .

وَ أَتْمَمْتُ عَلَيكُمْ نِعْمَتِى [مائده/۳] .

۹. باران و روزی بی حساب

وَ هُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيثَ مِنْ بَعْدِ ما قَنَطُوا وَ يَنْشُرُ رَحْمَتَهُ [شوری/۲۸] .

۲. برای بندگان خاص

۱. حضرت ابراهیم (ع)

قالَتْ يا وَيلَتى أَ أَلِدُ وَ أَنَا عَجُوزٌ وَ هذا بَعْلِى شَيخاً [هود/۷۲] .

فَبَشَّرْناها بِإِسْحاقَ [هود/۷۱] .

۲. لوط

وَ لُوطاً آتَيناهُ حُكماً وَ عِلْماً [انبیاء/۷۴] .

۳. یعقوب

أَلْقاهُ عَلى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيراً [یوسف/۹۶] .

۴. یوسف

قالَ أَبُوهُمْ إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يوسُفَ لَوْ لا أَنْ تُفَنِّدُونِ [یوسف/۹۴] .

ذلِكَ مِنْ أَنْباءِ الْغَيبِ نُوحِيهِ إِلَيكَ [یوسف/۱۰۲] .

وَ جاءَتْ سَيارَةٌ فَأَرْسَلُوا وارِدَهُمْ فَأَدْلى دَلْوَهُ قالَ يا بُشْرى هذا غُلامٌ [یوسف/۱۹] .

وَ شَهِدَ شاهِدٌ مِنْ أَهْلِها إِنْ كانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ [یوسف/۲۶] .

۵. اسحاق

بعد از نام اسحاق و یعقوب و لوط می‌فرماید : وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَينا إِلَيهِمْ فِعْلَ الْخَيراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِيتاءَ الزَّكاةِ وَ كانُوا لَنا عابِدِينَ [انبیاء/۷۳] .

۶. موسی

موسی به فرعون می‌گوید : فَوَهَبَ لِى رَبِّى حُكماً وَ جَعَلَنِى مِنَ الْمُرْسَلِينَ [شعراء/۲۱] .

وَ حَرَّمْنا عَلَيهِ الْمَراضِعَ مِنْ قَبْلُ فَقالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ على أَهْلِ بَيتٍ يَكفُلُونَهُ لَكمْ وَ هُمْ لَهُ ناصِحُونَ [قصص/۱۲] .

وَ أَنَا اخْتَرْتُك فَاسْتَمِعْ لِما يوحى [طه/۲۳] .

إِذْ أَوْحَينا إِلى أُمِّك ما يوحى [طه/۳۸] .

قالَ لِأَهْلِهِ امْكثُوا إِنِّى آنَسْتُ ناراً [قصص/۲۹] .

۷. مادر موسی

إِنِّى آنَسْتُ ناراً لَعَلِّى آتِيكمْ مِنْها بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النّارِ هُدىً [طه/۱۰] .

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيكونَ لَهُمْ عَدُوًّا [قصص/۸] .

إِنَّ أَبِى يدْعُوك لِيجْزِيك أَجْرَ ما سَقَيتَ لَنا [قصص/۲۵] .

وَ أَصْبَحَ فُؤادُ أُمِّ مُوسى فارِغاً إِنْ كادَتْ لَتُبْدِی بِهِ لَوْ لا أَنْ رَبَطْنا عَلى قَلْبِها لِتَكونَ مِنَ الْمُومِنِینَ [قصص/۱۰] .

۸. خضر

فَوَجَدا عَبْداً مِنْ عِبادِنا آتَیناهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنا وَ عَلَّمْناهُ مِنْ لَدُنّا عِلْماً (داستان خضر و موسی [کهف/۶۵] .

۹. داود

وَ سَخَّرْنا مَعَ داوُدَ الْجِبالَ یسَبِّحْنَ وَ الطَّیرَ وَ كنّا فاعِلِینَ وَ عَلَّمْناهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لكمْ لِتُحْصِنَكمْ مِنْ بَأْسِكمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شاكرُونَ وَ لِسُلَیمانَ الرِّیحَ عاصِفَةً تَجْرِی بِأَمْرِهِ إِلی الْأَرْضِ الَّتِی بارَكنا فِیها [انبیاء/۸۱-۷۹] .

وَ لَقَدْ آتَینا داوُدَ مِنّا فَضْلاً یا جِبالُ أَوِّبِی مَعَهُ وَ الطَّیرَ وَ أَلَنّا لَهُ الْحَدِیدَ [سبأ/۱۰] .

وَ الطَّیرَ مَحْشُورَةً كلٌّ لَهُ أَوّابٌ وَ شَدَدْنا مُلْكهُ وَ آتَیناهُ الْحِكمَةَ وَ فَصْلَ الْخِطابِ [ص/۲۰-۱۹] .

۱۰. سلیمان

وَ لِسُلَیمانَ الرِّیحَ غُدُوُّها شَهْرٌ وَ رَواحُها شَهْرٌ [سبأ/۱۲] .

وَ مِنَ الشَّیاطِینِ مَنْ یغُوصُونَ لَهُ وَ یعْمَلُونَ عَمَلاً دُونَ ذلِك وَ كنّا لَهُمْ حافِظِینَ [انبیاء/۸۲] .

قالَ یا أَیهَا النّاسُ عُلِّمْنا مَنْطِقَ الطَّیرِ [نمل/۱۶] .

۱۱. طالوت

إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَكمْ طالُوتَ مَلِكاً [بقره/۲۴۷] .

كمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِیلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كثِیرَةً [بقره/۲۴۹] .

۱۲. ذوالقرنین

آتُونِی زُبَرَ الْحَدِیدِ حَتّی إِذا ساوی بَینَ الصَّدَفَینِ [كهف/۹۶] .

۱۳. عیسی

فَنَفَخْنا فِیها مِنْ رُوحِنا وَ جَعَلْناها وَ ابْنَها آیةً لِلْعالَمِینَ [انبیاء/۹۱] .

یا عِیسی إِنِّی مُتَوَفِّیک وَ رافِعُک إِلَی وَ مُطَهِّرُک مِنَ الَّذِینَ كفَرُوا [آل عمران/۵۵] .

۱۴. مریم

یا مَرْیمُ إِنَّ اللّهَ اصْطَفاك وَ طَهَّرَك [آل عمران/۴۲] .

۱۵. زكریا

یا زَكرِیا إِنّا نُبَشِّرُك بِغُلامٍ اسْمُهُ یحْیی [مریم/۷] .

۱۶. حضرت رسول اكرم (ص)

نعمت ، صفحه ۱۵

إِنّا كفَیناك الْمُسْتَهْزِئِینَ [حجر/۹۵] .

۱۷. ملائكه

اللّهُ یصْطَفِی مِنَ الْمَلائِكةِ رُسُلاً وَ مِنَ النّاسِ [حج/۷۵] .

۸.ویژگی نعمت

۱. نعمت براساس رحمت وفضل است نه استحقاق

وَ لَئِنْ أَذَقْنَا الْإِنْسانَ مِنّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْناها مِنْهُ إِنَّهُ لَيوسٌ كفُورٌ وَ لَئِنْ أَذَقْناهُ نَعْماءَ بَعْدَ ضَرّاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيئاتُ عَنِّى إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ [هود/۱۰-۹] .

۲. غیر قابل شمارش است.

إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّهِ لا تُحْصُوها [ابراهیم/۳۴] .

۳. نعمت ها شاهد انسان ها هستند

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَحْسِنُوا صُحْبَةَ النِّعَمِ قَبْلَ فِرَاقِهَا فَإِنَّهَا تَزُولُ وَ تَشْهَدُ عَلَى صَاحِبِهَا بِمَا عَمِلَ فِيهَا [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۴۶۴] .

۴. نعمت ها فقط در آسانی ها نیست

قال أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِى هُوَ أَدْنى بِالَّذِى هُوَ خَيرٌ اهْبِطُوا مِصْراً فَإِنَّ لَكمْ ما سَأَلْتُمْ وَ ضُرِبَتْ عَلَيهِمُ الذِّلَّةُ وَ الْمَسْكنَةُ وَ باو بِغَضَبٍ مِنَ اللّهِ [بقره/۶۱] .

۵. وسیله آزمایش است.

هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِى أَ أَشْكرُ أَمْ أَكفُرُ [نمل/۴۰] .

۶. وسیله تغییر روحیه است

وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَكونَنَّ مِنَ الصّالِحِينَ [توبه/۷۵] .

فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ [توبه/۷۶] .

۷. عامل غرور

فَأَمَّا الْإِنْسانُ إِذا مَا ابْتَلاهُ رَبُّهُ فَأَكرَمَهُ وَ نَعَّمَهُ فَيقُولُ رَبِّى أَكرَمَنِ [فجر/۱۵] .

وَ إِذا أَنْعَمْنا عَلَى الْإِنْسانِ أَعْرَضَ وَ نَأى بِجانِبِهِ [فصلت/۵۱] .

وَ لَئِنْ أَذَقْناهُ نَعْماءَ بَعْدَ ضَرّاءَ مَسَّتْهُ لَيقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيئاتُ عَنِّى إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ [هود/۱۰] .

۹. بقاء وزوال نعمت

۱. عوامل تغییر نعمت

قَالَ عَلِى بْنُ الْحُسَينِ (ع) : الذُّنُوبُ الَّتِى تُغَيرُ النِّعَمَ الْبَغْى عَلَى النَّاسِ وَ الزَّوَالُ عَنِ الْعَادَةِ فِى الْخَيرِ وَ اصْطِنَاعِ الْمَعْرُوفِ وَ كفْرَانُ النِّعَمِ وَ تَرْك الشُّكرِ [معانی الأخبار ، ص۲۷۰] .

۲. عوامل تبدیل نعمت

وَ مَنْ يبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُ فَإِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقابِ [بقره/۲۱۱] .

أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّهِ كفْراً [ابراهیم/۲۸] .

۳. عوامل زوال نعمت

۱. آزمایش

وَ لَنَبْلُوَنَّكمْ بِشَىءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ [بقره/۱۵۵] .

۲. ادب

قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : إِنَّ الْبَلَاءَ لِلظَّالِمِ أَدَبٌ وَ لِلْمُومِنِ امْتِحَانٌ وَ لِلْأَنْبِياءِ دَرَجَةٌ وَ لِلْأَوْلِياءِ كرَامَةٌ [جامع‌الأخبار ، ص۱۱۳] .

۳. آمادگی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَحَبَّنَا أَهْلَ الْبيتِ فَلْيسْتَعِدَّ لِلْفَقْرِ جِلْبَاباً [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۲] .

فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيسَ مِنِّی [بقره/۲۴۹] .

۴. زنگ بیدار باش

لِيذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِی عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [روم/۴۱] .

۵. دوری از یاد خدا

لِيذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِی عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يرْجِعُونَ [روم/۴۱] .

وَ لَقَدْ أَخَذْنا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَ نَقْصٍ مِنَ الثَّمراتِ لَعَلَّهُمْ يذَّكرُونَ [اعراف/۱۳۰] .

وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكرِی فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكاً [طه/۱۲۴] .

۶. گناه وسهل انگاری

-وَ ما أَصابَكمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِما كسَبَتْ أَيدِيكمْ [شوری/۳۰] .

-فَكلًّا أَخَذْنا بِذَنْبِهِ [عنکبوت/۴۰] .

-فَأَمّا ثَمُودُ فَأُهْلِكوا بِالطّاغِيةِ [حاقه/۵] .

-مِمّا خَطِيئاتِهِمْ أُغْرِقُوا [نوح/۲۵] .

-وَ لَقَدْ أَهْلَكنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكمْ لَمّا ظَلَمُوا [یونس/۱۳] .

-فَأَكثَرُوا فِيهَا الْفَسادَ فَصَبَّ عَلَيهِمْ رَبُّك سَوْطَ عَذابٍ [فجر/۱۳-۱۲] .

-وَ تِلْك عادٌ جَحَدُوا بِآياتِ رَبِّهِمْ وَ عَصَوْا رُسُلَهُ وَ اتَّبَعُوا أَمْرَ كلِّ جَبّارٍ عَنِيدٍ وَ أُتْبِعُوا فِی هذِهِ الدُّنْيا لَعْنَةً وَ يوْمَ الْقِيامَةِ [هود/۶۰-۵۹] .

-فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَ ما أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ يقْدُمُ قَوْمَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النّارَ وَ بِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ وَ أُتْبِعُوا فِی هذِهِ لَعْنَةً [هود/۹۹-۹۶] .

۷. اسراف واتراف

وَ إِذا أَرَدْنا أَنْ نُهْلِك قَرْيةً أَمَرْنا مُتْرَفِيها فَفَسَقُوا فِيها فَحَقَّ عَلَيهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْناها تَدْمِيراً [اسراء/۱۶] .

۸. تجمل پرستی وتنوع خواهی

وَ إِذْ قُلْتُمْ يا مُوسى لَنْ نَصْبِرَ عَلى طَعامٍ واحِدٍ فَادْعُ لَنا رَبَّك يخْرِجْ لَنا مِمّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِها وَ قِثّائِها وَ فُومِها وَ عَدَسِها وَ بَصَلِها قالَ أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِی هُوَ أَدْنى بِالَّذِی هُوَ خَيرٌ اهْبِطُوا مِصْراً فَإِنَّ لَكمْ ما سَأَلْتُمْ وَ ضُرِبَتْ عَلَيهِمُ الذِّلَّةُ وَ الْمَسْكنَةُ [بقره/۶۱] .

۹. کفران نعمت

فَكفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّهِ فَأَذاقَهَا اللّهُ لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ بِما كانُوا يصْنَعُونَ [نحل/۱۱۲] .

۱۰. تن پروری

إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ قالَ رَبِّ إِنِّی لا أَمْلِك إِلاّ نَفْسِی وَ أَخِی فَافْرُقْ بَينَنا وَ بَينَ الْقَوْمِ الْفاسِقِينَ قالَ فَإِنَّها مُحَرَّمَةٌ عَلَيهِمْ [مائده/۲۶-۲۴] .

فُومِها وَ عَدَسِها وَ بَصَلِها [بقره/۶۱] .

۱۱. تغيير روش

إِنَّ اللّهَ لا يغَيرُ ما بِقَوْمٍ حَتّى يغَيرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .

وَ لَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتّى إِذا فَشِلْتُمْ [آل عمران/۱۵۲] .

۱۲. به خاطر رشد

قالَ الصّادِقُ (ع) : كلَّما ازْدادَ الْعَبْدُ إِيماناً ازْدادَ ضِيقاً فِى مَعِيشَتِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۲۶۱] .

قالَ أَبُوذَرٍّ رَحِمَهُ اللّهُ الْمَوْتُ فِى طاعَةِ اللّهِ أَحَبُّ إِلَى مِنَ الْحَياةِ فِى مَعْصِيةِ اللّهِ وَ الْبَلاءُ فِى طاعَةِ اللّهِ أَحَبُّ إِلَى مِنَ الصِّحَّةِ فِى مَعْصِيةِ اللّهِ وَ الْفَقْرُ فِى طاعَةِ اللّهِ أَحَبُّ إِلَى مِنَ الْغِنَى فِى مَعْصِيةِ اللّهِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۲۲] .

ابوذر مى‌توانست با سكوت زندگى كند و اكنون كه فرياد مى‌زند تبعيد به ربذه را هم قبول مى‌كند.

۱۳. فرار از مسئوليت

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هادُوا حَرَّمْنا عَلَيهِمْ طَيباتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَ بِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ كثِيراً وَ أَخْذِهِمُ الرِّبَوا وَ قَدْ نُهُوا عَنْهُ وَ أَكلِهِمْ أَمْوالَ النّاسِ بِالْباطِلِ [نساء/۱۶۱-۱۶۰] .

به خاطر فرار از جبهه خطاب شد : فَإِنَّها مُحَرَّمَةٌ عَلَيهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً [مائده/۲۶] .

۱۴. فسق

وَ أَنْزَلْنا عَلَيكمُ الْمَنَّ وَ السَّلْوى كلُوا مِنْ طَيباتِ ما رَزَقْناكمْ وَ ما ظَلَمُونا وَ لكنْ كانُوا أَنْفُسَهُمْ يظْلِمُونَ وَ إِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هذِهِ الْقَرْيةَ فَكلُوا مِنْها حَيثُ شِئْتُمْ رَغَداً وَ ادْخُلُوا الْبابَ سُجَّداً وَ قُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكمْ خَطاياكمْ وَ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلاً غَيرَ الَّذِى قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزاً مِنَ السَّماءِ بِما كانُوا يفْسُقُونَ [بقره/۵۹-۵۷] .

۱۵. حبس نعمت

وَ إِذا مَسَّهُ الْخَيرُ مَنُوعاً [معارج/۲۱] .

وَ لا يحْسَبَنَّ الَّذِينَ يبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيراً لَهُمْ [آل عمران/۱۸۰] .

۱۶. سخن بيهوده

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رُبَّ كلِمَةٍ سَلَبَتْ نِعْمَةً وَ جَلَبَتْ نِقْمَةً [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۸۱] .

۱۷. ظلم

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ما أنعم الله على عبد نعمة فظلم فيها إلا كان حقيقا يزيلها عنه [غررالحكم ، ص۳۲۳] .

۴. عوامل بقاى نعمت

۱. شكر

عَنْ عُمَرَ بْنِ يزِيدَ قالَ قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللّهِ (ع) : إِنِّى سَأَلْتُ اللّهَ عَزَّ وَ جَلَّ أَنْ يرْزُقَنِى مالًا فَرَزَقَنِى وَ إِنِّى سَأَلْتُ اللّهَ أَنْ يرْزُقَنِى وَلَداً فَرَزَقَنِى وَلَداً وَ سَأَلْتُهُ أَنْ يرْزُقَنِى داراً فَرَزَقَنِى وَ قَدْ خِفْتُ أَنْ يكونَ ذَلِك اسْتِدْرَاجاً فَقالَ : " أَمَا وَ اللّهِ مَعَ الْحَمْدِ فَلَا" [كافى ، ج۲ ، ص۹۷] .

لَئِنْ شَكرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكمْ [ابراهيم/۷] .

۲. تقوا

وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

۳. استغفار

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً [نوح/۱۱-۱۰] .

۴. تلاش

وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِينَّهُمْ سُبُلَنا [عنكبوت/۶۹] .

۵. توجه به خدا ، عامل بر گشت نعمت است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَوْ أَنَّ النَّاسَ حِينَ تَنْزِلُ بِهِمُ النِّقَمُ وَ تَزُولُ عَنْهُمُ النِّعَمُ فَزِعُوا إِلَى رَبِّهِمْ بِصِدْقٍ مِنْ نِياتِهِمْ وَ وَلَهٍ مِنْ قُلُوبِهِمْ لَرَدَّ عَلَيهِمْ كلَّ شَارِدٍ وَ أَصْلَحَ لَهُمْ كلَّ فَاسِدٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۷۸] .

۶. محبوبیت اظهار نعمت

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يحِبُّ الْجَمَالَ وَ يحِبُّ أَنْ يرَى أَثَرَ نِعْمَتِهِ عَلَى عَبْدِهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۱۲] .

۷. احسان ، علت تداوم نعمت است.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من بسط يده بالإنعام حصن نعمته من الانصرام [غررالحکم ، ص۳۷۹] .

۵.توجه به نعمت ها

۱. بالاترین نعمت

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَا أَنْعَمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَلَى عَبْدٍ أَجَلَّ مِنْ أَنْ لَا يكونَ فِی قَلْبِهِ مَعَ اللَّهِ غَيرُهُ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۱۰۸] .

۲. اولین نعمت ها

سوره الرحمن که سوره نعمت ها است ، اولین نعمت را نعمت قرآن مطرح می کند.

الرَّحْمنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ [الرحمن/۲-۱] .

در این سوره ۳۱ بار آیهفَبِأَی آلاءِ رَبِّكما تُكَذِّبانِ [الرحمن/۱۳] .

آمده است.

در سوره نحل از آیه ۷۸ که نعمت شماری می‌کند اولین نعمت ها را شناخت و ابزار شناخت می‌داند : وَ اللّهُ أَخْرَجَكمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهاتِكمْ لا تَعْلَمُونَ شَيئاً وَ جَعَلَ لَكمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [نحل/۷۸] .

۳. برتری نعمت معنوی بر مادی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ مِنَ النِّعَمِ سَعَةَ الْمَالِ وَ أَفْضَلُ مِنْ سَعَةِ الْمَالِ صِحَّةُ الْبَدَنِ وَ أَفْضَلُ مِنْ صِحَّةِ الْبَدَنِ تَقْوَى الْقَلْبِ [أمالی طوسی ، ص۱۴۶] .

۴. یادآوری نعمت ها

۱. توجه به ایام الله

قال رسول الله (ص) فی قوله تعالی "و ذکرهم بایام الله"" بنعم الله و الآئه". [الدر المنثور ، ج۵ ، ص۶] .

"قال الطبرسی رحمه الله فی قوله تعالی" وَ ذَكِّرْهُمْ بِأَيامِ اللّهِ " (ابراهیم/۵) أن المعنی ذکرهم بنعم الله فی سائر أیامه و روی ذلک عن أبی عبد الله ع" [بحارالأنوار ، ج ۴۰ ، ص۱۸] .

۲. توجه داشتن به نعمت

اذْكُرُوا نِعْمَتِی الَّتِی أَنْعَمْتُ عَلَيكمْ [بقره/۴۰] .

۳. یادآوری ، به پناه دادن

أَ لَمْ يجِدْك يتِيماً فَآوى [ضحى/۶] .
۴. یادآوری به شرح صدر
أَ لَمْ نَشْرَحْ لَکَ صَدْرَک [انشراح/۱] .
۵. یادآوری به نعمت های جوارحی
أَ لَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَينَينِ وَ لِساناً وَ شَفَتَينِ [بلد/۹-۸] .
۴. پرهیز از دور شدن نعمت ها
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : احْذَرُوا نِفَارَ النِّعَمِ فَمَا كلُّ شَارِدٍ بِمَرْدُودٍ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۴۶] .
۵. تمامیت نعمت
قال علی (ع) : كلُّ نَعِيمٍ دُونَ الْجَنَّةِ فَهُوَ مَحْقُورٌ وَ كلُّ بَلَاءٍ دُونَ النَّارِ عَافِيةٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸۷] .
احمد بن محمد بن ابی نصر گوید : در محضر حضرت رضا (ع) بودم و از وضع زندگی خود سخن گفتم : حضرت فرمودند : "صبر کن ، امید است خداوند تحوّلی در زندگی تو به وجود آورد". بعد فرمودند : "سوگند به خدا آنچه را که خداوند برای مؤمن در عالم آخرت ذخیره نموده ، بهتر از نعمت‌های دنیوی است". بعد امام (ع) دنیا را کوچک شمردند و فرمودند : "دنیا چیست؟" سپس فرمودند : "صاحب نعمت در خطر است و حقوق واجب الهی را باید ادا کند".
ثُمَّ صَغَّرَ الدُّنْيا وَ قَالَ : " أَی شَیءٍ هِی" ثُمَّ قَالَ : " إِنَّ صَاحِبَ النِّعْمَةِ عَلَى خَطَرٍ إِنَّهُ يجِبُ عَلَيهِ حُقُوقُ اللَّهِ فِيهَا" [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۲] .
۶. توجه دادن قرآن به نعمت ها
۱. اشاره به برخی نعمت های مهم
آسمان ۳۱۰ مرتبه ، زمین ۴۶۰ مرتبه ، خورشید ۳۳ مرتبه ، ماه ۲۷ مرتبه ، روز ۵۷ مرتبه ، شب ۹۲ مرتبه ، ستاره ۱۳ مرتبه ، آب ۶۳ رتبه و حیات بیش از ۱۵۰ مرتبه در قرآن ذکر شده است.
۲. سوره نحل نمایان گر نعمت ها در قرآن است.
سوره نحل را سوره نعمت ها گفته‌اند ، زیرا چهل نعمت را شمرده است که ما فهرست وار آنها را می نویسیم :
۱-آفرینش آسمان‌ها : خَلَقَ السَّماواتِ [نحل/۳] .
۲-آفرینش زمین : وَ الْأَرْضَ [نحل/۳] .
۳-آفرینش چهارپایان : وَ الْأَنْعامَ خَلَقَها [نحل/۵] .
۴-آفرینش پشم و پوست : لَكمْ فِيها دِفْءٌ [نحل/۵] .
۵-آفرینش منافع حیوانات : وَ مَنافِعُ [نحل/۵] .
۶-تغذیه با حیوانات : وَ مِنْها تَأْكلُونَ [نحل/۵] .
۷-آفرینش جمال : وَ لَكمْ فِيها جَمالٌ [نحل/۶] .
۸-حمل و نقل با حیوانات : وَ تَحْمِلُ أَثْقالَكمْ = لترکبوها [نحل/۷] .
وَ الْخَيلَ وَ الْبِغالَ وَ الْحَمِيرَ لِتَرْكبُوها [نحل/۸] .
۹-هدایت : وَ عَلَى اللّهِ قَصْدُ السَّبِيلِ [نحل/۹] .
۱۰-باران : أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً لَكمْ مِنْهُ شَرابٌ [نحل/۱۰] .

۱۱-مراتع : وَ مِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ [نحل/۱۰] .

۱۲-کشت و میوه : يُنْبِتُ لَكمْ بِهِ الزَّرْعَ وَ الزَّيتُونَ وَ النَّخِيلَ وَ الْأَعْنابَ وَ مِنْ كلِّ الثَّمَراتِ [نحل/۱۱] .

۱۳-تسخیر شب و روز : وَ سَخَّرَ لَكمُ اللَّيلَ وَ النَّهارَ [نحل/۱۲] .

۱۴-تسخیر خورشید و ماه : وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ [نحل/۱۲] .

۱۵-ستارگان : وَ النُّجُومُ [نحل/۱۲] .

۱۶-رنگها : مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ [نحل/۶۹] .

۱۷-دریاها : سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكلُوا مِنْهُ لَحْماً طَرِيا [نحل/۱۴] .

۱۸-حرکت کشتی‌ها : وَ تَرَى الْفُلْك مَواخِرَ فِيهِ [نحل/۱۴] .

۱۹-کوهها : وَ أَلْقى فِي الْأَرْضِ رَواسِيَ أَنْ تَمِيدَ بِكمْ [نحل/۱۵] .

۲۰-نهرها : وَ أَنْهاراً [نحل/۱۵] .

۲۱-راهها : وَ سُبُلًا [نحل/۱۵] .

۲۲-نشانه‌ها : وَ عَلاماتٍ [نحل/۱۶] .

۲۳-راه‌یابی : وَ بِالنَّجْمِ هُمْ يهْتَدُونَ [نحل/۱۶] .

۲۴-زنده شدن زمین مرده : أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَحْيا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها [نحل/۶۵] .

۲۵-شیر : مِنْ بَينِ فَرْثٍ وَ دَمٍ لَبَناً خالِصاً سائِغاً لِلشّارِبِينَ [نحل/۶۶] .

۲۶-خرما و انگور : وَ مِنْ ثَمَراتِ النَّخِيلِ وَ الْأَعْنابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكراً وَ رِزْقاً حَسَناً [نحل/۶۷] .

۲۷-عسل : فِيهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ [نحل/۶۹] .

۲۸-همسر : جَعَلَ لَكمْ مِنْ أَنْفُسِكمْ أَزْواجاً [نحل/۷۲] .

۲۹-فرزند : وَ جَعَلَ لَكمْ مِنْ أَزْواجِكمْ بَنِينَ وَ حَفَدَةً [نحل/۷۲] .

۳۰-رزق‌ها : وَ رَزَقَكمْ مِنَ الطَّيباتِ [نحل/۷۲] .

۳۱-گوش : وَ جَعَلَ لَكمُ السَّمْعَ [نحل/۷۸] .

۳۲-چشم : وَ الْأَبْصارَ [نحل/۷۸] .

۳۳-عقل : وَ الْأَفْئِدَةَ [نحل/۷۸] .

۳۴-مسکن : جَعَلَ لَكمْ مِنْ بُيوتِكمْ سَكناً [نحل/۸۰] .

۳۵-خیمه : وَ جَعَلَ لَكمْ مِنْ جُلُودِ الْأَنْعامِ بُيوتاً [نحل/۸۰] .

۳۶-وسائل : وَ مِنْ أَصْوافِها وَ أَوْبارِها وَ أَشْعارِها أَثاثاً وَ مَتاعاً إِلى حِينٍ [نحل/۸۰] .

۳۷-سایه : وَ اللّهُ جَعَلَ لَكمْ مِمّا خَلَقَ ظِلالاً [نحل/۸۱] .

۳۸-سنگر : وَ جَعَلَ لَكمْ مِنَ الْجِبالِ أَكناناً [نحل/۸۱] .

۳۹-لباس : وَ جَعَلَ لَكمْ سَرابِيلَ تَقِيكمُ الْحَرَّ [نحل/۸۱] .

۴۰-لباس جنگ : وَ سَرابِيلَ تَقِيكمْ بَأْسَكمْ [نحل/۸۱] .

۷. وظیفه انسان در برابر نعمت ها

وَ أَمّا بِنِعْمَةِ رَبِّك فَحَدِّثْ [ضحی/۱۱] .

بخش مهمی از دعاها بیان و شمارش نعمتهاست.

قالَ الْکاظِمُ (ع) : التَّحَدُّثُ بِنِعَمِ اللَّهِ شُکرٌ وَ تَرْکُ ذَلِکَ کفْرٌ [مهج‌الدعوات ، ص۲۱۷] .

وَ یکتُمُونَ ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ [نساء/۳۷] .

۸. راه شناخت نعمتها

۹. تحلیل های ناروا وخطرناک

تعرف الاشیاء باضدادها

قُلْ أَ رَأَیتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّهُ عَلَیکمُ النَّهارَ سَرْمَداً إِلی یوْمِ الْقِیامَةِ مَنْ إِلهٌ غَیرُ اللّهِ یأْتِیکمْ بِلَیلٍ تَسْکنُونَ فِیهِ أَ فَلا تُبْصِرُونَ [قصص/۷۲] .

قُلْ أَ رَأَیتُمْ إِنْ جَعَلَ اللّهُ عَلَیکمُ اللَّیلَ سَرْمَداً إِلی یوْمِ الْقِیامَةِ مَنْ إِلهٌ غَیرُ اللّهِ یأْتِیکمْ بِضِیاءٍ أَ فَلا تَسْمَعُونَ [قصص/۷۱] .

لَوْ نَشاءُ جَعَلْناهُ أُجاجاً [واقعه/۷۰] .

لَوْ نَشاءُ لَجَعَلْناهُ حُطاماً [واقعه/۶۵] .

قُلْ أَ رَأَیتُمْ إِنْ أَصْبَحَ ماوکمْ غَوْراً فَمَنْ یأْتِیکمْ بِماءٍ مَعِینٍ [ملک/۳۰] .

وَ لَئِنْ أَرْسَلْنا رِیحاً فَرَأَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ بَعْدِهِ یکفُرُونَ [روم/۵۱] .

اگر باد سبزی را زرد کند ، همه ناراحت می شوند و کفر خواهند گفت.

إِنْ یشَأْ یذْهِبْکمْ وَ یأْتِ بِخَلْقٍ جَدِیدٍ وَ ما ذلِک عَلَی اللّهِ بِعَزِیزٍ [فاطر/۱۷-۱۶] .

إِنْ یشَأْ یسْکنِ الرِّیحَ فَیظْلَلْنَ رَواکدَ عَلی ظَهْرِهِ [شوری/۳۳] .

کشتی‌ها بر پشت آب می‌ماند.

قُلْ أَ رَأَیتُمْ إِنْ أَهْلَکنِی اللّهُ وَ مَنْ مَعِی أَوْ رَحِمَنا فَمَنْ یجِیرُ الْکافِرِینَ مِنْ عَذابٍ أَلِیمٍ [ملک/۲۸] .

۱۰. علل تغییر نعمت ها

۱-ثُمَّ إِذا خَوَّلْناهُ نِعْمَةً مِنّا قالَ إِنَّما أُوتِیتُهُ عَلی عِلْمٍ [زمر/۴۹] .

۲-وَ لَئِنْ أَذَقْناهُ نَعْماءَ بَعْدَ ضَرّاءَ مَسَّتْهُ لَیقُولَنَّ ذَهَبَ السَّیئاتُ عَنِّی إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ [هود/۱۰] .

۱۱. فلسفه تفاوت ها

۱-وَ لَنَبْلُوَنَّکمْ بِشَیءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَ الْجُوعِ وَ نَقْصٍ مِنَ الْأَمْوالِ وَ الْأَنْفُسِ وَ الثَّمَراتِ وَ بَشِّرِ الصّابِرِینَ [بقره/۱۵۵] .

۲-إِنَّ اللّهَ لا یغَیرُ ما بِقَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .

۳-وَ ما أَصابَکمْ مِنْ مُصِیبَةٍ فَبِما کسَبَتْ أَیدِیکمْ [شوری/۳۰] .

۴-وَ اتَّقُوا فِتْنَةً لا تُصِیبَنَّ الَّذِینَ ظَلَمُوا مِنْکمْ خاصَّةً [انفال/۲۵] .

۵-فَیقُولُ رَبِّی أَهانَنِ کلاّ بَلْ لا تُکرِمُونَ الْیتِیمَ [فجر/۱۷-۱۶] .

۶-فَأَخَذْناهُمْ بِالْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ لَعَلَّهُمْ یتَضَرَّعُونَ [انعام/۴۲] .

۱۲. انحصار وحبس نعمت

وَ اللّهُ فَضَّلَ بَعْضَکمْ عَلی بَعْضٍ فِی الرِّزْقِ [نحل/۷۱] .

نَحْنُ قَسَمْنا بَینَهُمْ مَعِیشَتَهُمْ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ رَفَعْنا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجاتٍ لِیتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضاً سُخْرِیا وَ رَحْمَتُ رَبِّک خَیرٌ مِمّا یجْمَعُونَ [زخرف/۳۲] .

۱۳. علل توسعه نعمت ها

۱. دعا

رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

یقُولُونَ رَبَّنا أَتْمِمْ لَنا نُورَنا [تحریم/۸] .

۲. هدایت

وَ الَّذِینَ اهْتَدَوْا زادَهُمْ هُدىً [محمد/۱۷] .

۳. عمل صالح

إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ یهْدِیهِمْ رَبُّهُمْ بِإِیمانِهِمْ [یونس/۹] .

۴. ثبات قدم

ثَبِّتْ أَقْدامَنا [بقره/۲۵۰] .

۵. تلاش ومجاهدت

وَ الَّذِینَ جاهَدُوا فِینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

۱۴. نعمت ظاهری وباطنی

عن أبی أحمد محمد بن زیاد الأزدی قال سألت سیدی موسی بن جعفر (ع) عن قول الله عز و جل وَ أَسْبَغَ عَلَیکمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً (لقمان/۲۰) فقال (ع) : النعمة الظاهرة الإمام الظاهر و الباطنة الإمام الغائب [کمال‌الدین ، ج۲ ، ص۳۶۸] .

یک نعمت ظاهری میلیون‌ها نعمت ناپیدا پشت سردارد ، مثلاً لقمه نان نعمت ظاهری است ، ولی آن وابسته به گندم است و وجود گندم وابسته به زمین و آب و باد و خورشید و اینها وابسته به منظومه شمسی و منظومه شمسی وابسته به کهکشان ها و....است.

گندم برای خمیر شدن وابسته به آسیا و آسیا از آهن و آهن از طبیعت و...است.

در خمیر کردن نیاز به آب و آن مربوط به ابر و آن مربوط به بخار و بخار مربوط به دریا و دریا مربوط به خورشید و...است.

هضم یک لقمه نیاز به قدرت ، دندان ، آب دهان ، معده ، غدّه و ترشحات آن ، روده کوچک ، روده بزرگ ، موی رگ ، شاه رگ ، قلب ، اندام و...دارد.

تازه انسان به همه آنها نیاز دارد ، ولی هیچ یک از زمین و آب و خورشید و نفت و گاز و...به انسان نیاز ندارند.

۱۵. نعمت های مربوط به دوران نوزادی انسان

- اگر چشم نوزاد هنگام تولد باز بود ، نور او را کور می‌کرد.
- اگر نوزاد هنگام تولد عاقل بود ، با دیدن جهان ، حیران و سرگردان می‌شد.
- اگر نوزاد هنگام تولد عاقل بود ، از قنداق کردن و آلوده کردن لباس ها شرمنده می‌شد.
- اگر نوزاد هنگام تولد عاقل بود ، شیرینی تربیت و تعلیم از والدین گرفته می‌شد.
- اگر نوزاد هنگام تولد عاقل بود ، ایام فراغت والدین پُر نمی‌شد.
- اگر عاقل بود تربیت والدین را قبول نمی‌کرد و تجربه های تربیتی از بین می‌رفت.
- اگر عاقل بود حسّ عطوفت در والدین خشک می‌شد.
- اگر عاقل بود حسّ احترام والدین در فرزند کور می‌شد.

- اگر عاقل بود هنگام خروج از محل خروج ، طفل و مادر هر دو شرمنده بودند.
- اگر گریه نوزاد نبود رطوبات مغز ، بچه را نابینا می کرد.

۱۶. چگونه حالت شکر در افراد ایجاد نمائیم؟

۱. روش اول : یادآوری

۱-تمام نعمت ها از خداوند است :

وَ ما بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّهِ [نحل/۵۳] .

۲-ناتوان بودن از شمردن نعمت ها : إِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّهِ لا تُحْصُوها [ابراهیم/۳۴] .

۳-نعمت های ظاهری و باطنی : وَ أَسْبَغَ عَلَيكُمْ نِعَمَهُ ظاهِرَةً وَ باطِنَةً [لقمان/۲۰] .

۴-پی آمد دنیوی کفران نعمت : فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّهِ فَأَذاقَهَا اللّهُ لِباسَ الْجُوعِ وَ الْخَوْفِ [نحل/۱۱۳] .

۵-پی آمد اخروی کفران نعمت : لَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذابِي لَشَدِيدٌ [ابراهیم/۷] .

۶-زیاد شدن نعمت در پرتو شکر : لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ [ابراهیم/۷] .

۷-سؤال از نعمت ها درقیامت : ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ [تکاثر/۸] .

۸-بیان نمودن نعمت های الهی : وَ أَمّا بِنِعْمَةِ رَبِّك فَحَدِّثْ [ضحی/۱۱] .

۹-معرّفی نعمت دادهشدگان : وَ مَنْ يطِعِ اللّهَ وَ الرَّسُولَ فَأُولئِك مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيهِمْ مِنَ النَّبِيينَ وَ الصِّدِّيقِينَ وَ الشُّهَداءِ وَ الصّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولئِك رَفِيقاً [نساء/ ۶۹] .

۱۰-روش نعمت دادهشدگان ، حمایت نکردن از مجرم است : رَبِّ بِما أَنْعَمْتَ عَلَى فَلَنْ أَكونَ ظَهِيراً لِلْمُجْرِمِينَ [قصص/۱۷] .

۱۱-دستور الهی به شکر نعمت : وَ اشْكُرُوا لِي وَ لا تَكفُرُونِ [بقره/۱۵۲] .

۱۲-شکر نعمت به سود انسان : وَ مَنْ يشْكرْ فَإِنَّما يشْكرُ لِنَفْسِهِ [لقمان/۱۲] .

۱۳-شکر نعمت نشانه عبادت و بندگی : وَ اشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّهِ إِنْ كنْتُمْ إِياهُ تَعْبُدُونَ [نحل/۱۱۴] .

۱۴-شکرگزار نمونه (حضرت ابراهیم (ع)) : شاكراً لِأَنْعُمِهِ [نحل/۱۲۱] .

۱۵-اندک بودن شکرگزاران واقعی : وَ قَلِيلٌ مِنْ عِبادِيَ الشَّكورُ [سبأ/۱۳] .

۲. روش دوم : اهمیت شکر

۱-حقیقت شکر خداوند :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شُكرُ النِّعْمَةِ اجْتِنَابُ الْمَحَارِمِ وَ تَمَامُ الشُّكرِ قَوْلُ الرَّجُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ [کافی ، ج۲ ، ص۹۵] .

۲-ظهور شکر :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شکر العالم على علمه عمله به و بذله لمستحقه [غررالحکم ، ص۴۴] .

۳-شاکرترین مردم :

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أَشْكرُكمْ لِلَّهِ أَشْكرُكمْ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۹۹] .

۴-ناتوان بودن از شکر :

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : فكيف لى بتحصيل الشكر و شكرى إياك يفتقر إلى شكر فكلما قلت لك الحمد وجب على لذلك أن أقول لك الحمد [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۶] .

۵-تأثیر شکر در فزونی نعمت :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ أَعْطِی الشُّکرَ لَمْ یحْرَمِ الزِّیادَةَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۳۵] .
۶-شکر هر نعمت :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شُکرُ کلِّ نِعْمَةٍ وَ الْوَرَعُ عَمَّا حَرَّمَ اللَّهُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۴] .
۷-لزوم شکر به جای شادمانی به نعمت :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اشتغل بشکر النعمة عن التطرب بها [غررالحکم ، ص۲۷۷] .
۸-خطر عدم شکر :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ لَمْ یحِطِ النِّعَمَ بِالشُّکرِ لَهَا فَقَدْ عَرَّضَهَا لِزَوَالِهَا [غررالحکم ، ص ۲۸۰] .
۹-شکر نصف ایمان است :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الإیمان نصفان نصف فی الصبر و نصف فی الشکر [تحف‌العقول ، ص۴۸] .
۱۰-شکر برای هر نفس :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : فی کل نفس من أنفاسک شکر لازم لک بل ألف أو أکثر [مصباح‌الشریعة ، ص۲۴] .
۱۱-ارتباط شکر با معرفت :
قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْکرِی (ع) : لا یعرف النعمة إلا الشاکر و لا یشکر النعمة إلا العارف [أعلام‌الدین ، ص۳۱۳] .
۱۲-شکر به هنگام توانایی :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِذَا قَدَرْتَ عَلَی عَدُوِّک فَاجْعَلِ الْعَفْوَ عَنْهُ شُکراً لِلْقُدْرَةِ عَلَیهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱] .
۱۳-پاداش شکر :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الطاعم الشاکر له من الأجر مثل أجر الصائم المحتسب [بحارالأنوار ، ج۶۸ ، ص۴۱] .
۱۴-ارتباط شکر والدین با شکر خداوند :
قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ لَمْ یشْکرْ وَالِدَیهِ لَمْ یشْکرِ اللَّهَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۶] .
۱۵-شکر در پرتو بیان نعمت :
قَالَ الْکاظِمُ (ع) : التَّحَدُّثُ بِنِعَمِ اللَّهِ شُکرٌ [مهج‌الدعوات ، ص۲۱۷] .
۱۶-شکر نشانه زهد است :
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا قَصْرُ الْأَمَلِ وَ شُکرُ کلِّ نِعْمَةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۷۱] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اللهم أسألک أن ترزقنی شکر نعمتک [مهج‌الدعوات ، ص۹۹] .
۱۷-شاکر بودن خداوند :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اللهم أنت الذاکر لمن ذکرک الشاکر لمن شکرک [البلدالأمین ، ص۴۲۱] .
اشاره :
الف- شاکر نمونه : قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : کانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عِنْدَ عَائِشَةَ لَیلَتَهَا فَقَالَتْ : یا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ تُتْعِبُ نَفْسَک وَ قَدْ غَفَرَ اللَّهُ لَک مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِک وَ مَا تَأَخَّرَ فَقَالَ یا عَائِشَةُ أَ لَا أَکونُ عَبْداً شَکوراً [کافی ، ج۲ ، ص۹۵] .
ب- دعبل شاعر معروف به حضور حضرت رضا (ع) رسید. امام (ع) به او هدیه‌ای دادند ولی او نگفت (الحمد لله) امام رضا (ع) به او فرمودند : "چرا خداوند را سپاس نکردی؟" دعبل گوید : بعد از مدتی خدمت امام جواد (ع) رسیدم ، امام به من هدیه‌ای دادند ، گفتم : (الحمد لله) حضرت جواد (ع) به من فرمودند : تأدّبت؛ اکنون بر اثر تذکر پدرم مؤدّب شدی. [کافی ،

ج ۱ ، ص۴۹۶] .

۱۷. شکراز مخلوقین

۱. از چه کسانی

۲. چگونه

۱. نفاق

۱. معنای نفاق

نفاق در اصل از ماده (نَفْق) بر وزن (نَفْخ) به معنی نفوذ و پیشروی است. (نَفَق) بر وزن (شَفَق) به معنی کانال‌ها و نقب‌هایی است که زیر زمین می‌زنند تا برای استتار یا فرار از آن استفاده کنند.

بعضی از مفسران گفته‌اند : بسیاری از حیوانات ، مانند موش صحرایی و روباه و سوسمار برای لانه خود دو سوراخ قرار می‌دهند. یکی آشکار که از آن وارد و خارج می‌شوند ، دیگری پنهانی که اگر احساس خطری کنند ، از آن می گریزند. این سوراخ پنهانی را (نافقاء) گویند.

۲. تعریف منافق

به این ترتیب (منافق) کسی است که طریقی مرموز و مخفیانه برای خود برگزینند ، تا با مخفی‌کاری در جامعه نفوذ کند و به هنگام خطر از طریق دیگر فرار کند.

۳. نشانه های منافق

علامه طباطبایی (ره) می‌فرماید : منافقین در کینه‌توزی و عداوت نسبت به شما مسلمانان در حد کامل هستند ، به دلیل اینکه بدترین دشمن انسان آن کسی است که واقعا دشمن باشد و آدمی او را دوست خود پندارد.

خطر این قشر برای اسلام و مسلمین تا آنجاست که پیامبر قهرمان و مقاومی که در برابر قدرت‌های بزرگ و دشمنان سرسخت اسلام ، بدون هیچ ترس و بیمی ایستاد و سرسختانه می‌خروشید و می‌جنگید ، در مورد نقشه‌های خائنانه منافقین بر پیکر امت اسلام می‌فرمود :

(من بر امتم نه از مؤمنان بیمناکم ، نه از مشرکان ، مؤمن ، ایمانش مانع ضرر اوست مشرک ، خداوند او را به خاطر شرکش رسوا می کند ،

وَ لَکنِّی أَخَافُ عَلَیکمْ کلَّ مُنَافِقِ الْجَنَانِ عَالِمِ اللِّسَانِ یقُولُ مَا تَعْرِفُونَ وَ یفْعَلُ مَا تُنْکرُونَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۷]

ولی من از (منافق) بر شما می‌ترسم که از زبانش علم می‌ریزد (و در قلبش کفر و جهل است) سخنانی می گوید که برای شما دلپذیر است ، اما اعمالی (در خفا) انجام می‌دهد که زشت و بد است".

کوتاه سخن اینکه : کمتر گروهی است که قرآن درباره آنها این همه بحث کرده و نشانه‌ها و اعمال خطرناک آنها را بازگو نموده باشد ، این سرمایه گذاری وسیع قرآن درباره منافقان ، دلیل بر خطر فوق العاده آنان است.

۴. ویژگیهای منافق

(این نکته نیز قابل توجه است که مسأله (نفاق و منافقان) مخصوص به عصر پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله نبود ، بلکه هر جامعه‌ای ـ مخصوصا جوامع انقلابی ـ با آن روبه‌رو هستند ، به همین دلیل باید تحلیل‌ها و موشکافی‌های قرآن را روی این مسأله نه به عنوان یک مسأله تاریخی ، بلکه به عنوان یک مسأله مورد نیاز فعلی ، مورد بررسی دقیق قرار داد و از آن برای مبارزه با روح نفاق و خطوط منافقین در جوامع اسلامی امروز الهام گرفت.

۵. ویژگیهای منافق

۱. پرخطرترین افراد

نکته مهم دیگر اینکه خطر منافقان برای هر جامعه از خطر هر دشمنی بیشتر است ، چرا که از یکسو شناخت آنها غالبا آسان نیست ، از سوی دیگر دشمنان داخلی هستند و گاه چنان در تار و پود جامعه نفوذ می‌کنند که جدا ساختن آنها کار بسیار مشکلی است ، و از سویی روابط مختلف آنها با سایر اعضای جامعه کار و مبارزه را با آنها دشوار می‌سازد.

بنابراین آیاتی را که بیانگر ویژگی‌ها و شیوه‌های برخورد منافقین با مسلمین هستند ، نباید به عنوان یک مسأله تاریخی و مربوط به زمان گذشته مورد مطالعه قرار دهیم ، بلکه باید آن را درسی برای امروز و فردای خود و همه انسان‌ها بدانیم. زیرا هیچ جامعه‌ای از گروه منافق ، اندك یا بسیار ، خالی نیست و صفات آن‌ها تقریبا یکسان و یک نواخت است.

در این قسمت از بحث به نشانه‌ها و یژگی‌های منافقین که قرآن آن رابه طور گسترده بازگو نموده ، می‌پردازیم تا باشد که از این طریق ، بیشتر به نشانه‌ها و نقشه‌های آنان پی ببریم.

۲. ویژگیهای منافق ازدیدگاه قرآ ن

۱. اخلاقی

۱. فریب کاری ونیرنگ بازی

یخادِعُونَ اللّهَ وَ الَّذِینَ آمَنُوا [بقره/۹] .

(می‌خواهند خدا و مؤمنان را فریب دهند) .

۲. چند چهره گی و رنگارنگی

وَ إِذا لَقُوا الَّذِینَ آمَنُوا قالُوا آمَنّا وَ إِذا خَلَوْا إِلی شَیاطِینِهِمْ قالُوا إِنّا مَعَکمْ [بقره/۱۴] .

(و هنگامی که افراد با ایمان را ملاقات کنند ، می گویند : ما ایمان آوردیم ، ولی هنگامی که با شیطان‌های خود خلوت می کنند ، می گویند ما با شماییم)

۳. ممسک وتنگ چشم

وَ یقْبِضُونَ أَیدِیهُمْ [توبه/۶۷] .

(و دست‌هایشان را (از انفاق و بخشش) می‌بندند)

۴. بهانه جو

الَّذِینَ یلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِینَ مِنَ الْمُومِنِینَ فِی الصَّدَقاتِ وَ الَّذِینَ لا یجِدُونَ إِلّا جُهْدَهُمْ فَیسْخَرُونَ مِنْهُمْ [توبه/۷۹] .

(کسانی که از صدقات مؤمنان مطیع عیب جویی می کنند و کسانی را که (برای انفاق در راه خدا) جز به مقدار (ناچیز) توانایی

خود دسترسی ندارند ، مسخره می‌نمایند ، خدا آنها را مسخره می کند)
وَ قالُوا لا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ قُلْ نارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا [توبه/۸۱] .
۵. فکر منافع خویش
وَ مِنْهُمْ مَنْ يلْمِزُكَ فِی الصَّدَقاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ يعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ يسْخَطُونَ [توبه/۵۸] .
(و از میان آنها (منافقان) کسانی هستند که در (تقسیم) غنایم به تو ایراد می گیرند ، اگر از آن (غنایم ، سهمی) به آنها داده شود ، راضی می‌شوند و اگر داده نشود ، خشم می گیرند (خواه حق آنان باشد یا نه)
۶. دروغگو
وَ اللّهُ يشْهَدُ إِنَّ الْمُنافِقِينَ لَكاذِبُونَ [منافقون/۱] .
(خداوند شهادت می‌دهد که منافقان دروغگو هستند)
۷. بدگمانی وترس
يحْسَبُونَ كلَّ صَيحَةٍ عَلَيهِمْ [منافقون/۴] .
(هر فریادی از هر جا بلند شود بر ضد خود می‌پندارد)
فَإِذا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكمَةٌ وَ ذُكرَ فِيهَا الْقِتالُ رَأَيتَ الَّذِينَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ ينْظُرُونَ إِلَيكَ نَظَرَ الْمَغْشِی عَلَيهِ مِنَ الْمَوْتِ [محمد/۲۰] .
۸. مسخره حق
وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ تَعالَوْا يسْتَغْفِرْ لَكمْ رَسُولُ اللّهِ لَوَّوْا رُوسَهُمْ [منافقون/۵] .
(هنگامی که به آنها گفته شود بیایید تا رسول خدا برای شما استغفار کند ، سرهای خود را (از روی استهزا) تکان می‌دهند)
وَ إِذا خَلَوْا إِلی شَياطِينِهِمْ قالُوا إِنّا مَعَكمْ إِنَّما نَحْنُ مُسْتَهْزِونَ [بقره/۱۴] .
۹. خود راعزیزودیگران را ذلیل شمردن
يقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنا إِلَی الْمَدِينَةِ لَيخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ [منافقون/۸] .
(آنها می گویند اگر به مدینه بازگردیم ، عزیزان ، ذلیلان را بیرون می کنند)
۱۰. زبانی تند
فَإِذا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكمْ بِأَلْسِنَةٍ حِدادٍ [احزاب/۱۹] .
۱۱. ترس از افشا شدن
يحْذَرُ الْمُنافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَيهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِما فِی قُلُوبِهِمْ [توبه/۶۴] .
۱۲.رفیقی نیمه راه
سَنُطِيعُكمْ فِی بَعْضِ الْأَمْرِ [محمد/۲۶] .
۱۳.عیب جوئی
الَّذِينَ يلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُومِنِينَ فِی الصَّدَقاتِ [توبه/۷۹] .
۱۴. اذیت نمودن پیامبر (ص)
وَ مِنْهُمُ الَّذِينَ يوذُونَ النَّبِی وَ يقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ [توبه/۶۱] .
۱۵. خوض در باطل

إِنَّما کُنّا نَخُوضُ وَ نَلْعَبُ [توبه/۶۵] .

۱۶. بخل

وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَکونَنَّ مِنَ الصّالِحِینَ فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِه [توبه/۷۶-۷۵] .

۲. باطنی

۱. سفاهت ونادانی

أَلا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهاءُ وَ لکنْ لا یعْلَمُونَ [بقره/۱۳] .

(بدانید اینها همان سفیهانند ، ولی نمی‌دانند)

۲. کفر درپوشش ایمان

وَ ما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلاّ أَنَّهُمْ کفَرُوا بِاللّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ لا یأْتُونَ الصَّلاةَ إِلاّ وَ هُمْ کسالی وَ لا ینْفِقُونَ إِلاّ وَ هُمْ کارِهُونَ [توبه/۵۴] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یقُولُ آمَنّا بِاللّهِ وَ بِالْیوْمِ الْآخِرِ وَ ما هُمْ بِمُومِنِینَ [بقره/۸] .

۳. فراموشی یاد خدا

...نَسُوا اللّهَ... [توبه/۶۷]

(منافقان خدا را فراموش کرده‌اند)

نَسُوا اللّهَ فَنَسِیهُمْ [توبه/۶۷] .

۴. نافرمانی از خدا

إِنَّ الْمُنافِقِینَ هُمُ الْفاسِقُونَ [توبه/۶۷] .

(به یقین ، منافقان همان فاسقانند)

۵. بی اشتیاقی وریاکاری درعبادت

وَ إِذا قامُوا إِلَی الصَّلاةِ قامُوا کسالی یراوُنَ النّاسَ [نساء/۱۴۲] .

(و هنگامی که به نماز برمی‌خیزند ، با کسالت برمی‌خیزند و در برابر مردم ریا می‌کنند)

وَ ما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلاّ أَنَّهُمْ کفَرُوا بِاللّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ لا یأْتُونَ الصَّلاةَ إِلاّ وَ هُمْ کسالی وَ لا ینْفِقُونَ إِلاّ وَ هُمْ کارِهُونَ [توبه/۵۴] .

یراوُنَ النّاسَ وَ لا یذْکرُونَ اللّهَ إِلاّ قَلِیلاً [نساء/۱۴۲]

۶. بی میلی نسبت به کارخیر

وَ لا ینْفِقُونَ إِلاّ وَ هُمْ کارِهُونَ [توبه/۵۴] .

(و انفاق نمی‌کنند ، جز با کراهت)

۷. عدم انعطاف دربرابر حق

کأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ [منافقون/۴] .

(گویی چوب‌های خشکی هستند که بر دیوار تکیه داده شده)

۸. فسق و گناه

إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [منافقون/۶] .

۹. در شک وتردید

وَ ارْتابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِی رَیبِهِمْ یتَرَدَّدُونَ [توبه/۴۵] .

۳. ظاهری

۱. ظاهری وارسته

وَ إِذا رَأَیتَهُمْ تُعْجِبُک أَجْسامُهُمْ [منافقون/۴] .

(هنگامی که آنها را می‌بینی ، جسم و قیافه آنان تو را در شگفتی فرومی برد)

۲. گفتاری مؤدبانه

وَ لَتَعْرِفَنَّهُمْ فِی لَحْنِ الْقَوْلِ [محمد/۳۰] .

۴. اجتماعی

۱. افساد درپوشش اصلاح

وَ إِذا قِیلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ قالُوا إِنَّما نَحْنُ مُصْلِحُونَ [بقره/۱۱] .

۲. طغیانگری

وَ یمُدُّهُمْ فِی طُغْیانِهِمْ یعْمَهُونَ [بقره/۱۵] .

(و آنها را در طغیانشان نگه می‌دارد تا سرگردان شوند)

۳. تشویق به منکرات

الْمُنافِقُونَ وَ الْمُنافِقاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ یأْمُرُونَ بِالْمُنْکرِ [توبه/۶۷] .

(مردان منافق و زنان منافق ، امر به منکر می کنند)

۴. جلوگیری از نیکی ها

وَ ینْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ [توبه/۶۷] .

(و نهی از معروف می کنند)

۵. کارشکنی

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلافَ رَسُولِ اللَّهِ وَ کرِهُوا أَنْ یجاهِدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللَّهِ وَ قالُوا لا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ [توبه/۸۱] .

(تخلف‌جویان (از جنگ تبوک) از مخالفت با رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله خوشحال شدند و کراهت داشتند که با اموال و جان‌های خود ، در راه خدا جهاد کنند ، (و به یکدیگر و به مؤمنان) گفتند : در این گرما ، حرکت (به سوی میدان) نکنید) .

۶. فرصت طلبی وسودجوئی

الَّذِینَ یتَرَبَّصُونَ بِکمْ فَإِنْ کانَ لَکمْ فَتْحٌ مِنَ اللَّهِ قالُوا أَ لَمْ نَکنْ مَعَکمْ وَ إِنْ کانَ لِلْکافِرِینَ نَصِیبٌ قالُوا أَ لَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَیکمْ وَ نَمْنَعْکمْ مِنَ الْمُومِنِینَ [نساء/۱۴۱] .

(منافقان همان‌هایی هستند که پیوسته انتظار می‌کشند و مراقب شما هستند ، اگر فتح و پیروزی نصیب شما گردد ، می گویند آیا ما نبودیم (پس ما نیز سهیم در افتخارات و غنایم هستیم!) و اگر بهره‌ای نصیب کافران گردد ، می گویند آیا ما شما را به مبارزه و عدم تسلیم در برابر مؤمنان تشویق نمی‌کردیم؟ (پس با شما سهیم خواهیم بود)

فَإِنْ أُعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ یعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ یسْخَطُونَ [توبه/۵۸] .

۷. استفاده از مقدسات برای گمراهی دیگران

اتَّخَذُوا أَيمانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّهِ [منافقون/۲] .

(آنها سوگندهایشان را سپر ساخته‌اند ، تا مردم را از راه خدا بازدارند)

۸. ایجاد تنگناهای اقتصادی برای پیروان حق

هُمُ الَّذِينَ يقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّى ينْفَضُّوا [منافقون/۷] .

(آنها کسانی هستند که می‌گویند : به افرادی که نزد رسول خدا هستند ، انفاق نکنید تا پراکنده شوند)

۹. درصدد ایجاد جنگ روانی

إِنَّمَا النَّجْوى مِنَ الشَّيطانِ لِيحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا [مجادله/۱۰] .

۱۰. فتنه انگیزی در میان مسلمانان

وَ لَأَوْضَعُوا خِلالَكُمْ يبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ [توبه/۴۷] .

۱۱. خود محوری واستکبار

لَوَّوْا رُوسَهُمْ [منافقون/۵] .

۱۲.تشکیل جلسات سرّی

فَإِذا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِك بَيتَ طائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيرَ الَّذِى تَقُولُ وَ اللّهُ يكْتُبُ ما يبَيتُونَ [نساء/۸۱] .

۱۳. پخش شایعات

وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ [نساء/۸۳] .

۱۴. افرادی بی هدف

مُذَبْذَبِينَ بَينَ ذلِك لا إِلى هولاءِ وَ لا إِلى هولاءِ [نساء/۱۴۳] .

۱۵. دوستی باکفّار

الَّذِينَ يتَّخِذُونَ الْكافِرِينَ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِ الْمُومِنِينَ [نساء/۱۳۹] .

۱۶. آرزوی کافر شدن مسلمانان

وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كما كفَرُوا فَتَكونُونَ سَواءً [نساء/۸۹] .

۶. آثار وپیامدهای نفاق

۱. بی نوری

اسْتَوْقَدَ ناراً [بقره/۱۷] .

(نام مجاهد ، شعار فضل الله ، یدَک کشیدن چهره‌ها)

ذَهَبَ اللّهُ بِنُورِهِمْ [بقره/۱۷] .

(برنامه‌هایشان ، نور ولایت عادل ، نور شخصیت‌ها)

۲. ظلمت

تَرَكهُمْ فِى ظُلُماتٍ لا يبْصِرُونَ [بقره/۱۷] .

(ظلمات شرک و تفرقه و جهل و تضاد)

۳. کوری باطن

صُمٌّ [بقره/۱۸] .

(تحریم اخبار صدا)

بُکمٌ [بقره/۱۸] .

(اقرار نکردن‌ها)

عُمْی [بقره/۱۸] .

(تحریم سیما و دیدن عشق مردم به اسلام و امام (ره))

۴. عاقبت به شرّی

فَهُمْ لا یرْجِعُونَ [بقره/۱۸] .

(به دامن اسلام و خدا ، به دامن امام و مردم)

أَوْ کصَیبٍ [بقره/۱۹] .

(رگبار نفرت و مرگ بر منافق و هجوم حزب الله)

مِنَ السَّماءِ [بقره/۱۹] .

(از آسمان حقیقت ، ولایت و فطرت)

ظُلُماتٌ [بقره/۱۹] .

(خانه یتیمی ، مستراح هواپیما ، فرارهای شبانه ، آوارگی و غربت)

رَعْدٌ [بقره/۱۹] .

(نهیب مردم ، اخبار افشاگرانه)

بَرْقٌ [بقره/۱۹] .

(پیروزی امت ، اقرارات همکارانشان)

حَذَرَ الْمَوْتِ [بقره/۱۹] .

(صاعقه انقلاب ، دستگیری و دلهره)

کلَّما أَضاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِیهِ [بقره/۲۰] .

(امکانات ابرقدرت‌ها برای آنان بود؟؟؟ تا اسلام آباد آمدند)

وَ إِذا أَظْلَمَ عَلَیهِمْ قامُوا [بقره/۲۰] .

(در همان عملیات مرصاد ایستادند)

۵. مرض قلب

فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [بقره ، ۱۰] .

۶. درک اسفل جهنم

إِنَّ الْمُنافِقِینَ فِی الدَّرْک الأَْسْفَلِ مِنَ النّارِ وَ لَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِیراً إِلاَّ الَّذِینَ تابُوا وَ أَصْلَحُوا وَ اعْتَصَمُوا بِاللّهِ وَ أَخْلَصُوا دِینَهُمْ لِلّهِ فَأُولئِک مَعَ الْمُومِنِینَ [نساء ، ۱۴۶] .

۷. عدم تأثیر استغفار

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يغْفِرَ اللّهُ
۸. فضاحت ورسوائی
أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يخْرِجَ اللّهُ أَضْغانَهُمْ [محمد] .
۹. آخرتی دردناک
يوْمَ يقُولُ الْمُنافِقُونَ وَ الْمُنافِقاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انْظُرُونا نَقْتَبِسْ مِنْ نُورِكُمْ... ينادُونَهُمْ أَ لَمْ نَكنْ مَعَكمْ [حديد ، ۱۳] .

۷. سیمای منافق

۱. با مردم و جامعه
۱. خدعه
يخادِعُونَ اللّهَ وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ ما يخْدَعُونَ إِلاّ أَنْفُسَهُمْ [بقره/۹] .
۲. فساد
وَ إِذا قِيلَ لَهُمْ لا تُفْسِدُوا فِی الْأَرْضِ قالُوا إِنَّما نَحْنُ مُصْلِحُونَ [بقره/۱۱]
۳. تحقیر
أَ نُومِنُ كما آمَنَ السُّفَهاءُ [بقره/۱۳] .
وَ إِذا خَلَوْا إِلی شَياطِينِهِمْ قالُوا إِنّا مَعَكمْ إِنَّما نَحْنُ مُسْتَهْزِونَ [بقره/۱۴] .
وَ مِنْهُمْ مَنْ يلْمِزُک فِی الصَّدَقاتِ فَإِنْ أُعْطُوا مِنْها رَضُوا وَ إِنْ لَمْ يعْطَوْا مِنْها إِذا هُمْ يسْخَطُونَ [توبه/۵۸] .
الَّذِينَ يلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُومِنِينَ فِی الصَّدَقاتِ [توبه/۷۹] .
۲. در جبهه
۱. سرزنش
هنگامی که دعوت به جهاد و دفاع می‌شوند : ...قِيلَ لَهُمْ تَعالَوْا قاتِلُوا فِی سَبِيلِ اللّهِ أَوِ ادْفَعُوا قالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتالاً لاَتَّبَعْناكمْ هُمْ لِلْكفْرِ يوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمانِ يقُولُونَ بِأَفْواهِهِمْ ما لَيسَ فِی قُلُوبِهِمْ وَ اللّهُ أَعْلَمُ بِما يكتُمُونَ [آل عمران/۱۶۷] .
۲. سود جوئی
وَ لَئِنْ أَصابَكمْ فَضْلٌ مِنَ اللّهِ لَيقُولَنَّ كأَنْ لَمْ تَكنْ بَينَكمْ وَ بَينَهُ مَوَدَّةٌ يا لَيتَنِی كنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِيماً [نساء/۷۳] .
۳. خوارج
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَمَا وَ اللَّهِ لَقَدْ عَهِدَ إِلَی رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ قَالَ لِی يا عَلِی لَتُقَاتِلَنَّ الْفِئَةَ الْبَاغِيةَ وَ الْفِئَةَ النَّاكثَةَ وَ الْفِئَةَ الْمَارِقَةَ [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۷۸] .
۴.عهد شکنی
وَ إِنْ نَكثُوا أَيمانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَ طَعَنُوا فِی دِينِكمْ فَقاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكفْرِ إِنَّهُمْ لا أَيمانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ ينْتَهُونَ [توبه/۱۲] .
۵. تضعیف اولیه
فَتَرَی الَّذِينَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يسارِعُونَ فِيهِمْ يقُولُونَ نَخْشی أَنْ تُصِيبَنا دائِرَةٌ فَعَسَی اللّهُ أَنْ يأْتِی بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِنْ عِنْدِهِ فَيصْبِحُوا عَلی ما أَسَرُّوا فِی أَنْفُسِهِمْ نادِمِينَ [مائده/۵۲] .
۶. بی رغبتی

وَ لَوْ أَرادُوا الْخُرُوجَ لأَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً وَ لكِنْ كرِهَ اللّهُ انْبِعاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَ قِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقاعِدِينَ [توبه ، ۴۶] .
لَوْ خَرَجُوا فِيكمْ ما زادُوكمْ إِلاّ خَبالاً وَ لأَوْضَعُوا خِلالَكمْ يبْغُونَكمُ الْفِتْنَةَ وَ فِيكمْ سَمّاعُونَ لَهُمْ وَ اللّهُ عَلِيمٌ بِالظّالِمِينَ... لقد ابتغوا الفتنة من قبل و قلّبوا لك الامور [توبه ، ۴۷] .
۷. ظاهرسازی
يحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنَّهُمْ لَمِنْكمْ وَ ما هُمْ مِنْكمْ وَ لكنَّهُمْ قَوْمٌ يفْرَقُونَ لَوْ يجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغاراتٍ أَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا إِلَيهِ وَ هُمْ يجْمَحُونَ [توبه ، ۵۶] .
۸. پیمان شکنی
وَ مِنْهُمْ مَنْ عاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتانا مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَ لَنَكونَنَّ مِنَ الصّالِحِينَ فَلَمّا آتاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَ تَوَلَّوْا وَ هُمْ مُعْرِضُونَ فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فِی قُلُوبِهِمْ إِلی يوْمِ يلْقَوْنَهُ بِما أَخْلَفُوا اللّهَ ما وَعَدُوهُ وَ بِما كانُوا يكذِبُونَ [توبه ، ۷۵] .
۹. تضعیف جبهه
وَ قالُوا لا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ [توبه ، ۸۱] .
۱۰. تبلیغات سوء
هُمُ الَّذِينَ يقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلی مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّی ينْفَضُّوا [منافقون ، ۷] .
۱۱. شایعه پراکنی
وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلی أُولِی الأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ [نساء ، ۸۳] .
لَئِنْ لَمْ ينْتَهِ الْمُنافِقُونَ وَ الَّذِينَ فِی قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَ الْمُرْجِفُونَ فِی الْمَدِينَةِ لَنُغْرِينَّك بِهِمْ ثُمَّ لا يجاوِرُونَك فِيها إِلاّ قَلِيلاً [احزاب ، ۶۰] .
۱۲. فرار
يقُولُونَ إِنَّ بُيوتَنا عَوْرَةٌ وَ ما هِی بِعَوْرَةٍ إِنْ يرِيدُونَ إِلاّ فِراراً [احزاب ، ۱۳] .
۱۳. بهانه جوئی
سَيقُولُ لَك الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الأَعْرابِ شَغَلَتْنا أَمْوالُنا وَ أَهْلُونا فَاسْتَغْفِرْ لَنا يقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ ما لَيسَ فِی قُلُوبِهِمْ [فتح ، ۱۱] .
وَ مِنْهُمْ مَنْ يقُولُ ائْذَنْ لِی وَ لا تَفْتِنِّی أَلا فِی الْفِتْنَةِ سَقَطُوا [توبه ، ۴۹] .
رییس قبیله بنی سلمه که از منافقان بود هنگام جنگ تبوک به پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله گفت من علاقه شدیدی به زنان دارم ، اگر شرکت کنم و زنان روم را مشاهده کنم ، در گناه می‌افتم. پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) به او اجازه داد. آیه نازل شد.
نکته : ان مرد ساواکی می گفت اگر ما مردم را در فشار قرار ندهیم حقوقمان شرعا حلال نیست!!!
لَوْ كانَ عَرَضاً قَرِيباً وَ سَفَراً قاصِداً لاَتَّبَعُوك وَ لكنْ بَعُدَتْ عَلَيهِمُ الشُّقَّةُ [توبه ، ۴۱] .
يعْتَذِرُونَ إِلَيكمْ إِذا رَجَعْتُمْ إِلَيهِمْ قُلْ لا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُومِنَ لَكمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللّهُ مِنْ أَخْبارِكمْ [توبه ، ۹۳] .
شَغَلَتْنا أَمْوالُنا وَ أَهْلُونا فَاسْتَغْفِرْ لَنا [فتح ، ۱۱] .
۱۴. شک وتردید
إِنَّما يسْتَأْذِنُك الَّذِينَ لا يومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْيوْمِ الآخِرِ وَ ارْتابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِی رَيبِهِمْ يتَرَدَّدُونَ [توبه ، ۴۵] .
۳. بادولت ورهبر

۱. تضعیف رهبر

وَ مِنْهُمُ الَّذِینَ یوذُونَ النَّبِی وَ یقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَیرٍ لَکمْ [توبه ، ۶۱] .

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلافَ رَسُولِ اللّهِ وَ کرِهُوا أَنْ یجاهِدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ

یحْذَرُ الْمُنافِقُونَ أَنْ تُنَزَّلَ عَلَیهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِما فِی قُلُوبِهِمْ قُلِ اسْتَهْزِءُوا إِنَّ اللّهَ مُخْرِجٌ ما تَحْذَرُونَ [توبه ، ۶۴] .

۲. ترور شخصیت

الَّذِینَ یلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِینَ مِنَ الْمُومِنِینَ فِی الصَّدَقاتِ وَ الَّذِینَ لا یجِدُونَ إِلاّ جُهْدَهُمْ [توبه ، ۷۹] .

درباره کمک کارگران کم‌درآمد که با آب‌کشی کمک ناچیزی به ارتش اسلام می‌کردند مانندابوعقیل انصاری منافقان کسانی را که زیاد کمک می‌کردند ، می‌گفتند ریاکار ، و به کسانی که کم کمک می‌کردند لَمْزْ می‌کردند.

۳. محاصره اقتصادی

هُمُ الَّذِینَ یقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلی مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّی ینْفَضُّوا وَ لِلّهِ خَزائِنُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [منافقون ، ۷] .

هنگامی که دانشجویان خط امام لانه جاسوسی را گرفتند ، بختیار در خارج پیشنهاد محاصره اقتصادی کرد و عمّال آنها در داخل کارخانه‌ها را تعطیل کردند.

۴. فرصت طلبی

الَّذِینَ یتَرَبَّصُونَ بِکمْ فَإِنْ کانَ لَکمْ فَتْحٌ مِنَ اللّهِ قالُوا أَ لَمْ نَکنْ مَعَکمْ وَ إِنْ کانَ لِلْکافِرِینَ نَصِیبٌ قالُوا أَ لَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَیکمْ وَ نَمْنَعْکمْ مِنَ الْمُومِنِینَ [نساء ، ۱۴۱] .

۵. توطئه

یقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنا إِلَی الْمَدِینَةِ لَیخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَ لِلّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنِینَ

وَ یقُولُونَ طاعَةٌ فَإِذا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِک بَیتَ طائِفَةٌ مِنْهُمْ غَیرَ الَّذِی تَقُولُ وَ اللّهُ یکتُبُ ما یبَیتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ تَوَکلْ عَلَی اللّهِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلاً [نساء ، ۸۱] .

۶. ارتباط با خارج ووابستگی

وَ إِرْصاداً لِمَنْ حارَبَ اللّهَ

وَ ما مَنَعَهُمْ أَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقاتُهُمْ إِلاّ أَنَّهُمْ کفَرُوا بِاللّهِ وَ بِرَسُولِهِ وَ لا یأْتُونَ الصَّلاةَ إِلاّ وَ هُمْ کسالی وَ لا ینْفِقُونَ إِلاّ وَ هُمْ کارِهُونَ [توبه/۵۴] .

۷. خودداری از همکاری

یقْبِضُونَ أَیدِیهُمْ [توبه ، ۶۷] .

۸. بدگوئی از رهبر

لا تُنْفِقُوا عَلی م......Iعِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّی ینْفَضُّوا [منافقون] .

وَ مِنْهُمْ مَنْ یسْتَمِعُ إِلَیک حَتّی إِذا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِک قالُوا لِلَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ ما ذا قالَ آنِفاً [محمد ، ۱۶] .

قال الطبرسی : و منهم ای المنافقون

۸. ریشه های نفاق

۱. ترس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نفاق المرء من ذل يجده فی نفسه [غررالحکم ، ص۴۵۸] .

۲. طمع

برای به دست آوردن منافعی که موجود است همین که نظامی مستقر شد ، منافق پیدا می‌شود ، وگرنه تا نظامی هنوز تشکیل نشده ، دلیلی ندارد چهره‌بازی شود.

۹. برخورد پیامبر بامنافقان

۱. اعراض

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ عِظْهُمْ وَ قُلْ لَهُمْ فِی أَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلِیغاً [نساء ، ۶۲] .

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَ تَوَکلْ عَلَی اللّهِ وَ کفی بِاللّهِ وَکیلًا [نساء ، ۸۰] .

۲. جهاد

یا أَیهَا النَّبِی جاهِدِ الْکفّارَ وَ الْمُنافِقِینَ وَ اغْلُظْ عَلَیهِمْ [توبه ، ۷۳] .

۳. عدم شرکت بر جنازه

وَ لا تُصَلِّ عَلی أَحَدٍ مِنْهُمْ ماتَ أَبَداً وَ لا تَقُمْ عَلی قَبْرِهِ [توبه ، ۸۳] .

۴. عدم مصاحبت

لا تَقُمْ فِیهِ أَبَداً [توبه ، ۱۰۸] .

۱. نفس

۱. مراتب نفس

کارهای انسان سه نوع است :

بالاتر از مرز حیوانی : اخلاق و کرامت ،

پائین‌تر از مرز حیوانی : ضداخلاق ، در درجه حیوان : که با توجه به آن همه استعدادها که انسان دارد ، شاید بتوان گفت باز ضد اخلاق است.

۲. امکان تهذیب نفس

اگر انسان بتواند تربیت موسی را داشته باشد اژدهای نفس در دست او همچون عصا خشک می‌شود

صد چنین سگ اندر این تن خفته اند چون شکاری نیستشان بنهفته اند.

۳. جایگاه نفس

۱. عامل سعادت

۲. عامل شقاوت

یوْمَ تَجِدُ کلُّ نَفْسٍ ما عَمِلَتْ مِنْ خَیرٍ مُحْضَراً وَ ما عَمِلَتْ مِنْ سُوءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَینَها وَ بَینَهُ أَمَداً بَعِیداً [آل عمران/۳۰] .

وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ [حشر/۱۸] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : من لم يجعل له من نفسه واعظا فإن موعظ الناس لن تغنى عنه شيئا [بحارالأنوار ، ج۶۷ ، ص ۷۰] .
كلُّ نَفْسٍ بِما كَسَبَتْ رَهِينَةٌ [مدثر/۳۸] .
ثُمَّ تُوَفّى كلُّ نَفْسٍ ما كَسَبَتْ وَ هُمْ لا يظْلَمُونَ [بقره/۲۸۱] .

۴. حكومت ونظارت الهی بر نفس

انّ الله عزوجل قال للملائكة انتم موكلون بالظواهر و انا رقيب على البواطن [محجة البيضاء ، ج۸ ، ص۱۵۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) إلهى و سيدى فأسألك بالقدرة التى قدرتها و بالقضية التى حتمتها و حكمتها و غلبت من عليه أجريتها أن تهب لى فى هـذه الليلة و فى هـذه الساعة كـل جرم اجترمته و كل ذنب أذنبته و كل قبيـح أسـررته و كل جهل عملته كتمته أو أعلنته أخفيته أو أظهرته و كل سيئة أمرت بإثباتها الكرام الكاتبين الـذين وكلتهم بحفظ ما يكون منى و جعلتهم شـهودا على مع جوارحى و كنت أنت الرقيب على من ورائهم و الشاهد لما خفى عنهم و برحمتك أخفيته و بفضلك سترته [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۸] .

۵. تسويل نفس

و كذلک سوّلت لی نفسى [طه/۹۶] .
وَ إِذا مَسَّ الْإِنْسانَ الضُّرُّ دَعانا لِجَنْبِهِ أَوْ قاعِداً أَوْ قائِماً فَلَمّا كشَفْنا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كأَنْ لَمْ يدْعُنا إِلى ضُرٍّ مَسَّهُ كذلِك زُينَ لِلْمُسْرِفِينَ ما كانُوا يعْمَلُونَ [يونس/۱۲] .
أَ وَ مَنْ كانَ مَيتاً فَأَحْييناهُ وَ جَعَلْنا لَهُ نُوراً يمْشِى بِهِ فِى النّاسِ كمَنْ مَثَلُهُ فِى الظُّلُماتِ لَيسَ بِخارِجٍ مِنْها كذلِك زُينَ لِلْكافِرِينَ ما كانُوا يعْمَلُونَ [انعام/۱۲۲] .
أَ فَمَنْ كانَ عَلى بَينَةٍ مِنْ رَبِّهِ كمَنْ زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَ اتَّبَعُوا أَهْواءَهُمْ [محمد/۱۴] .
أَ فَمَنْ زُينَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً [فاطر/۸] .
زُينَ لِلنّاسِ حُبُّ الشَّهَواتِ مِنَ النِّساءِ وَ الْبَنِينَ وَ الْقَناطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ وَ الْخَيلِ الْمُسَوَّمَةِ وَ الْأَنْعامِ وَ الْحَرْثِ ذلِك مَتاعُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ اللّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ [آل عمران/۱۴] .

۶. عزت نفس

وَ لِلّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنِينَ [منافقون/۸] .
لِئَلّا يكونَ لِلنّاسِ عَلَيكمْ حُجَّةٌ [بقره/۱۵۰] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَالْمَوْتُ فِى حَياتِكمْ مَقْهُورِين وَ الْحَياةُ فِى مَوْتِكمْ قَاهِرِينَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۱] .
قَالَ الْحُسَينُ (ع) : موت فى عز خير من حياة فى ذل [المناقب ، ج۴ ، ص۶۸] .
قَالَ الْحُسَينُ (ع) : هيهات منا الذلة [اللهوف ، ص۹۷] .
قَالَ الْحُسَينُ (ع) : و الله لا أعطيكم بيدى إعطاء الذليل و لا أفر فرار العبيد [المناقب ، ج۴ ، ص۶۸] .

کراهت سوال و اهمیت صبر و قناعت به خاطر عزت نفس است
تکبر نزد متکبرین عزت نفس است "زیر بار منت رفتن ممنوع است"
"قصاب به علی (ع) گفت پول نداری نسیه کن من صبر می‌کنم فرمود به شکم می‌گویم صبر کند" [انسان کامل ، شهید مرتضی مطهری] .
توجه به نفس مهم است.وَ لا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولئِك هُمُ الْفاسِقُونَ [حشر/١٩] .
قُلْ إِنَّ الْخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِيهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [زمر/١٥] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : عجبت لمن ينشد ضالته و قد أضل نفسه فلا يطلبها [غررالحکم ، ص٢٣٣] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَكْرِمْ نَفْسَك عَنْ كلِّ دَنِيةٍ وَ إِنْ سَاقَتْك إِلَى الرَّغَائِبِ فَإِنَّك لَنْ تَعْتَاضَ بِمَا تَبْذُلُ مِنْ نَفْسِك عِوَضاً وَ لَا تَكنْ عَبْدَ غَيرِك وَ قَدْ جَعَلَك اللَّهُ حُرّاً [نهج‌البلاغه ، نامه ٣١] .

۷. شباهت نفس وجهنم

يوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَ تَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ [ق/٣٠] .

۸. تقدم تزکیه نفس خود بر دیگران

قيل أوحى الله تعالى إلى بعض أنبياء بنى إسرائيل عظ نفسك فإن اتعظت فعظ الناس و إلا فاستحى منى [مجموعه‌ورام ، ج١ ، ص٢٣٩] .
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ لِلَّهِ جَنَّةً لَا يدْخُلُهَا إِلَّا ثَلَاثَةٌ أَحَدُهُمْ مَنْ حَكمَ فِي نَفْسِهِ بِالْحَقِّ [کافی ، ج٢ ، ص١٤٨] .

۹. محاسبه نفس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) حَاسِبُوا أَنْفُسَكمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا وَ زِنُوهَا قَبْلَ أَنْ تُوزَنُوا وَ تَجَهَّزُوا لِلْعَرْضِ الْأَكبَرِ [محاسبه‌النفس ، ص١٣] .
فى الحديث القدسى : "انّما يسكن جنّات عدن الذين اذا همّوا بالمعاصى ذكروا عظمتى فراقبونى" [محجة البيضاء ، ج٨ ، ص١٥۶] .

۱۰. مراقبه نفس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ رَبِحَ وَ مَنْ غَفَلَ عَنْهَا خَسِرَ وَ مَنْ خَافَ أَمِنَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ٢٠٨] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كفَاك أَدَباً لِنَفْسِك اجْتِنَابُ مَا تَكرَهُهُ مِنْ غَيرِك [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴١٢] .
عن الصادق (ع) : طوبى لعبد جاهد لله نفسه و هواه [محجة البيضاء ، ج٨، ص١٧٠] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَى الْعَاقِلِ مَا لَمْ يكنْ مَغْلُوباً أَنْ تَكونَ لَهُ سَاعَاتٌ سَاعَةٌ ينَاجِي فِيهَا رَبَّهُ وَ سَاعَةٌ يحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ وَ سَاعَةٌ يتَفَكرُ فِيهَا صُنْعَ اللَّهِ إِلَيهِ وَ سَاعَةٌ يخْلُو فِيهَا بِحَظِّ نَفْسِهِ مِنَ الْحَلَالِ [معانى الأخبار ، ص٣٣٢] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَلَا فَحَاسِبُوا أَنْفُسَكمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسَبُوا فَإِنَّ أَمْكنَةَ الْقِيامَةِ خَمْسُونَ مَوْقِفاً كلُّ مَوْقِفٍ مُقَامُ أَلْفِ سَنَةٍ [أمالى مفيد ، ص٣٢٩] .

قیامت ۵۰ موقف دارد.

قَالَ الْكاظِمُ (ع) : لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يحَاسِبْ نَفْسَهُ فِي كلِّ يوْمٍ [كافى ، ج۲ ، ص۴۵۳] .

"اگر كارش خوب لب از ياد و گرنه استغفار كند"

عن رسول الله (ص) : "همينكه مردم از جبهه برگشته غبار آلود بودند فرمود : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَنَّ النَّبِى (ص) بَعَثَ بِسَرِيةٍ فَلَمَّا رَجَعُوا قَالَ مَرْحَباً بِقَوْمٍ قَضَوُا الْجِهَادَ الْأَصْغَرَ وَ بَقِى الْجِهَادُ الْأَكبَرُ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ (ص) وَ مَا الْجِهَادُ الْأَكبَرُ قَالَ جِهَادُ النَّفْسِ [كافى ، ج۵ ، ص۱۲] .

مثنوى مى گويد :

حضرت رسول (ص) در پاسخ سوال كننده مى‌فرمايند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أكيس الكيسين من حاسب نفسه و عمل لما بعد الموت و أحمق الحمقاء من اتبع نفسه هواه و تمنى على الله الأمانى [بحارالأنوار ، ج۶۷ ، ص۶۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يكونُ الْعَبْدُ مُومِناً حَتَّى يحَاسِبَ نَفْسَهُ أَشَدَّ مِنْ مُحَاسَبَةِ الشَّرِيك شَرِيكهُ وَ السَّيدِ عَبْدَهُ [محاسبه‌النفس ، ص۱۳] .

۱۱. انگيزه مراقبت از نفس

ايمان به علم اوأَ لَمْ يعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يرى [علق/۱۴] .

إِنَّ اللَّهَ كانَ عَلَيكمْ رَقِيباً [نساء/۱] .

يعْلَمُ خائِنَةَ الْأَعْينِ وَ ما تُخْفِى الصُّدُورُ [غافر/۱۹] .

بِما كَسَبَتْ قُلُوبُكمْ [بقره/۲۲۵] .

وَ إِنْ كانَ مِثْقالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ أَتَينا بِها وَ كفى بِنا حاسِبِينَ [انبياء/۴۷] .

وَ وُضِعَ الْكتابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمّا فِيهِ وَ يقُولُونَ يا وَيلَتَنا ما لِهذَا الْكتابِ لا يغادِرُ صَغِيرَةً وَ لا كبِيرَةً إِلّا أَحْصاها وَ وَجَدُوا ما عَمِلُوا حاضِراً وَ لا يظْلِمُ رَبُّك أَحَداً [كهف/۴۹] .

يوْمَ يبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعاً فَينَبِّئُهُمْ بِما عَمِلُوا أَحْصاهُ اللَّهُ وَ نَسُوهُ وَ اللَّهُ عَلى كلِّ شَيءٍ شَهِيدٌ [مجادله/۶] .

۱۲. برخورد با نفس

۱. مبارزه با نفس

وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوى [نازعات/۴۰] .

در اسلام هم كنترل نفس مطرح است هم عزت نفس.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أعدى عدوك نفسك التى بين جنبيك [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۵۹] .

رياضت‌هاى شاقه ، ممنوع است.

تحقير خود يا ارتكاب عملى يا گفتن كلماتى كه در جامعه سبب ملامت انسان شود و بدين وسيله نفس كشى شود در اسلام هيچ جايگاهى ندارد.

۲. تحقیر نفس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من حقر نفسه عظم [غررالحکم ، ص۲۴۹] .

۳. سوء ظن به نفس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمُوا عِبَادَ اللَّهِ أَنَّ الْمُومِنَ لَا يمْسِی وَ لَا يصْبِحُ إِلَّا وَ نَفْسُهُ ظَنُونٌ عِنْدَهُ [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۰ ، ص۱۶] .

۴. تهمت به نفس

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَهُمْ لِأَنْفُسِهِمْ مُتَّهِمُونَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳] .

۵. دشمنی با نفس

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أعدى عدوك نفسک التی بین جنبیک [مجموعه‌ورام ، ج۱ ، ص۵۹] .

إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی إِنَّ رَبِّی غَفُورٌ رَحِيمٌ [یوسف/۵۳] .

وَ كذلِك سَوَّلَتْ لِی نَفْسِی [طه/۹۶] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : إلهی إلیک أشکو نفسا بالسوء أمارة [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۳] .

۱. نگاه

۱. نعمت چشم

۱) چشم امانت خدا است :

النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : العین امانهٔ ، السّمع أمانهٔ

۲) چشم مسئول است :

إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُؤادَ كلُّ أُولئِك كانَ عَنْهُ مَسْولا [اسراء/۳۶] .

۳) چشم نعمت است :

وَ جَعَلَ لَكمُ السَّمْعَ وَ الْأَبْصارَ وَ الْأَفْئِدَةَ لَعَلَّكمْ تَشْكرُونَ [نحل/۷۸] .

۴) بعضی از این نعمت استفاده نمی‌کنند :

لَهُمْ أَعْينٌ لا يبْصِرُونَ بِها [اعراف/۱۷۹] .

۵) بعضی از چشم‌ها را پرده گرفته است :

وَ عَلى أَبْصارِهِمْ غِشاوَةٌ [بقره/۷] .

۶) بعضی در قیامت کور محشور می‌شوند :

وَ مَنْ كانَ فی هذِهِ أَعْمى فَهُوَ فِی الْآخِرَةِ أَعْمى وَ أَضَلُّ سَبيلا [اسراء/۷۲] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : العیون طلائع القلوب [غررالحکم ، ص۶۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : العین برید القلب [غررالحکم ، ص۶۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : العین رائد القلب الفتن [غررالحکم ، ص۶۰] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : الْعَينُ جَاسُوسُ الْقَلْب [بحارالأنوار ، ج۱۰۱ ، ص۴۱] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الْقَلْبُ مُصْحَفُ الْبَصَرِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۰۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : الْعُيونُ مَصَائِدُ الشَّيطَانِ [غررالحکم ، ص۲۶۰] .

۲. وظایف چشم

۱) قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (علیه السلام) : أَمَّا حَقُّ بَصَرِك فَغَضُّهُ عَمَّا لَا يحِلُّ لَك وَ تَرْك ابْتِذَالِهِ إِلَّا لِمَوْضِعِ عِبْرَةٍ [تحف‌العقول ، ص۲۵۵] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : عَلَى كُلِّ جُزْءٍ مِنْ أَجْزَائِك زَكَاةٌ وَاجِبَةٌ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بَلْ عَلَى كُلِّ شَعْرَةٍ بَلْ عَلَى كُلِّ لَحْظَةٍ فَزَكَاةُ الْعَينِ النَّظَرُ بِالْعَبْرَةِ وَ الْغَضُّ عَنِ الشَّهَوَاتِ وَ مَا يضَاهِيهَا [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

۳. انواع نگاه

۱. نگاه های سازنده

۱) نگاه به قرآن : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : النَّظَرُ فِي الْمُصْحَفِ عِبَادَةٌ [کافی ، ج۲ ، ص۶۱۳] .

۲) نگاه به امام : قَالَ رَسُولُ اللَّهِصَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ : النَّظَرُ إِلَى عَلِي (علیه السلام) عِبَادَةٌ [أمالی صدوق ، ص۳۶۱] .

۳) نگاه به رهبر عادل : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : النَّظَرُ إِلَى الْإِمَامِ الْمُقْسِطِ عِبَادَةٌ [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۷۵] .

۴) نگاه به کعبه : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : النَّظَرُ إِلَى الْكَعْبَةِ عِبَادَةٌ [کافی ، ج۴ ، ص۲۴۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِصَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ : النَّظَرُ إِلَى الْبَيتِ عِبَادَةٌ [کشف الغمهٔ ، ج۲ ، ص۲۶۸] .

النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : اکثروا النّظر الی البیت

۵) نگاه به عالم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِصَلَّى اللَّهُ عَلَيهِ وَ آلِهِ : النَّظَرُ إِلَى وَجْهِ الْعَالِمِ عِبَادَةٌ [عوالی الآللی ، ج۴ ، ص۷۳] .

۶) نگاه به سادات : قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : النَّظَرُ إِلَى ذُرِّيتِنَا عِبَادَةٌ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۱۲ ، ص۳۱۱] .

۷) نگاه به دریا : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : النَّظَرُ فِي ثَلَاثَةِ أَشْياءَ عِبَادَةٌ النَّظَرُ فِي وَجْهِ الْوَالِدَينِ وَ فِي الْمُصْحَفِ وَ فِي الْبَحْرِ [صحیفهٔ الرضا (علیه السلام) ، ص۹۰] .

۸) نگاه به سبزی : قَالَ الْكَاظِمُ (علیه السلام) : ثَلَاثَةٌ يجْلُونَ الْبَصَرَ النَّظَرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَ النَّظَرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِي وَ النَّظَرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۲۲] .

۹) نگاه به ماه : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : كَانَ النَّبِي (صلی الله علیه و آله) إِذَا نَظَرَ إِلَى الْهِلَالِ رَفَعَ يدَيهِ ثُمَّ قَالَ بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ أَهِلَّهُ عَلَينَا بِالْأَمْنِ وَ الْإِيمَانِ وَ السَّلَامَةِ وَ الْإِسْلَامِ رَبِّي وَ رَبُّك اللَّهُ [أمالی طوسی ، ص۴۹۵] .

۱۰) نگاه به آینه : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) إِذَا نَظَرَ فِي الْمِرْآةِ قَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَكْمَلَ خَلْقِي وَ أَحْسَنَ صُورَتِي وَ زَانَ مِنِّي مَا شَانَ مِنْ غَيرِي وَ هَدَانِي لِلْإِسْلَامِ وَ مَنَّ عَلَى بِالنُّبُوَّةِ [النوادر راوندی ، ص۱۲] .

۱۱) پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : "در مسایل دنیایی به پایین‌تر از خودت نگاه کن تا شکرگزار باشی. در مسایل دینی به مافوق نگاه کن تا الگو بگیری." [کنز العمّال] .

۱۲) نگاه به آیات خلقت الهی :

أَ فَلا ينْظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كيفَ خُلِقَتْ وَ إِلَى السَّماءِ كيفَ رُفِعَتْ [غاشیه/۱۸-۱۷] .

وَ إِلَى الْجِبالِ كيفَ نُصِبَتْ وَ إِلَى الْأَرْضِ كيفَ سُطِحَتْ فَذَكرْ إِنَّما أَنْتَ مُذَكرٌ [غاشيه/۱۹-۲۱] .

كان رسول الله (صلى الله عليه و آله) كثير النّظر الى السّماء... [كنز العمّال] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : انْظُرُوا إِلَى النَّمْلَةِ فِی صِغَرِ جُثَّتِهَا وَ لَطَافَةِ هَيئَتِهَا [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۵] .

۱۳) نگاه عمیق :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : إِنَّ أَوْلِياءَ اللَّهِ هُمُ الَّذِينَ نَظَرُوا إِلَى بَاطِنِ الدُّنْيا إِذَا نَظَرَ النَّاسُ إِلَى ظَاهِرِهَا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۳۲] .

۱۴) نگاه به غذا :

فَلْينْظُرِ الْإِنْسانُ إِلى طَعامِهِ [عبس/۲۴] .

نگاه کند که چه دست‌هایی در کار بوده است؟

نگاه کند که حلال است یا حرام؟

نگاه کند که لا به لای غذا سنگی نباشد.

نگاه کند که آیا دیگران هم دارند یا نه؟

نگاه کند تا قدرت‌نمایی خدا را ببیند.

نگاه کند که در هضم و نشاط آن مؤثّر است.

نگاه کند به غذای خود ، نه لقمه دیگران.

نگاه کند که قدرت حاصل از غذا را کجا مصرف می‌کند؟

نگاه کند که غذا از چه اجزایی تشکیل شده است؟

نگاه کند به غذا که اگر از آن کار مفیدی انجام ندهی تبدیل آن به نجاست کاری حیوانی است.

۱۵) نگاه به عیوب خویش :

قال امیرالمؤمنین (علیه السلام) : أعقل النّاس من كان بعيبه بصيرة [ميزان] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : مَنْ نَظَرَ فِی عُيوبِ النَّاسِ فَأَنْكرَهَا ثُمَّ رَضِيهَا لِنَفْسِهِ فَذَلِك الْأَحْمَقُ بِعَينِه [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۳۹] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : مَنْ أَبْصَرَ عَيبَ نَفْسِهِ شُغِلَ عَنْ عَيبِ غَيرِهِ [تحف‌العقول ، ص۸۸] .

۱۶) نگاه عبرت‌آمیز :

سيرُوا فِی الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كيفَ كانَ عاقِبَةُ الْمُكذِّبينَ [انعام/۱۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (عليه السلام) : زَكاةُ الْعَينِ النَّظَرُ بِالْعَبْرَةِ [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : طُوبَى لِمَنْ كانَ نَظَرُهُ عِبْرَةً [ثواب الأعمال ، ص۱۷۷] .

۱۷) نگاه مهرآمیز :

الف : نگاه به والدین :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : النَّظَرُ فِی ثَلَاثَةِ أَشْياءَ عِبَادَةٌ النَّظَرُ فِی وَجْهِ الْوَالِدَينِ وَ فِی الْمُصْحَفِ وَ فِی الْبَحْرِ [صحيفة الرضا (علیه السلام) ، ص۹۰] .

قال النّبیّ (صلى الله عليه و آله) : من اخذ النظر الى والدين فی حال العقوق اولئک بُرَآء منّی و أنا منهم بری [كنز العمّال ،

۴۵۵۲۹] .

ب : نگاه به فرزند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِذَا نَظَرَ الْوَالِدُ إِلَی وَلَدِهِ فَسَرَّهُ كانَ لِلْوَالِدِ عِتْقُ نَسَمَةٍ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ إِنْ نَظَرَ سِتِّينَ وَ ثَلَاثَمِائَةِ نَظْرَةٍ قَالَ اللَّهُ أَكبَرُ [روضة الواعظين ، ج۲ ، ص۳۶۹] .

ج : نگاه به همسر :

قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : انّ الرّجل اذا نظر الی امراته و نظرت الیه نظر الله الیهما نظر رحمة [کنز العمّال ، ۴۴۴۳۷] .

د : نگاه به برادر دینی :

قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : من نظر الی أخیه نظر مودّة لم‌یکن فی قلبه أحنّة لم‌یطرف حتی یغفر الله له [نهج‌الفصاحة ، ۲۷۸۱] .

ه : نگاه به محرومان :

قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : من نظر الی مسکین نظر رحمة نظر الله الیه نظر رحمة [کنز العمّال ، ۴۳۴۴۵] .

۲. نگاه های ممنوع

۱) نگاه به نامحرم :

قُلْ لِلْمُومِنينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَ يحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ [نور/۳۰] .

قُلْ لِلْمُومِناتِ يغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ وَ يحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ [نور/۳۱] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ وَ كمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِيلَةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .

۲) نگاه به داخل خانه دیگران :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنِ اطَّلَعَ فِی بَيتِ جَارِهِ فَنَظَرَ إِلَی عَوْرَةِ رَجُلٍ أَوْ شَعْرِ امْرَأَةٍ أَوْ شَیءٍ مِنْ جَسَدِهَا كانَ حَقّاً عَلَی اللَّهِ أَنْ يدْخِلَهُ النَّار [ثواب الأعمال ، ص۲۸۲] .

۳) نگاه ترس‌آور :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ نَظَرَ إِلَی مُومِنٍ نَظْرَةً لِيخِيفَهُ بِهَا أَخَافَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّه [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۸] .

۴) نگاه مسخره‌آمیز :

وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

۵) نگاه آلوده :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أیما امرأة استعطرت و خرجت لیوجد ریحها فهی زانیة و کل عین زانیة [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۲۸] .

۶) نگاه حسودانه :

و ان یکاد الّذین کفروا لیزلقونک بأبصارهم

قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : استعیذوا بالله من العین [نهج الفصاحه ، ۲۸۰] .

۷) نگاه به نوشته دیگران :

قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : من نظر فی کتاب أخیه بغیر اذنه فکانّما ینظر الی النّار [نهج الفصاحه ، ۲۸۴۶] .

۸) نگاه کش‌دار :

قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : ایاک و النّظر بعد النّظرة فانّ الاولی لک و الثّانیه علیک و الثّالثة فیها الهلاک [میزان الحکمة]
.

۴. آثار چشم پاک

۱. در دنیا

۱) دیدن ملکوت :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : غُضُّوا أَبْصَارَکُمْ تَرَوْنَ الْعَجَائِبَ [مصباح الشريعة ، ص۹] .

۲) مقام عصمت :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : إِنَّ الْبَصِيرَ لَا يَغَضُّ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ إِلَّا وَ قَدْ سَبَقَ إِلَى قَلْبِهِ مُشَاهَدَةُ الْعَظَمَةِ وَ الْجَلَالِ [مصباح الشريعة ، ص۹] .

۳) چشیدن مزه عبادت :

النّظر سهم من سهام ابلیس فمن ترکه اذاقه الله طعم عباته فمن صرف بصره عنها رزقه الله عبادة یجد حلاوتها [کنز العمّال ، ۱۳۰۷۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : النَّظْرَةُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ مَنْ تَرَكَهَا لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَا لِغَيْرِهِ أَعْقَبَهُ اللَّهُ إِيمَاناً يَجِدُ طَعْمَهُ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۸] .

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به شخصی که بر مرکب نشسته و به زنی نگاه می کرد ، فرمود : مگر نمی‌دانی ایام حجّ است. هر کس دراین روزها زبان و چشم خود را کنترل کند خداوند ثواب حج سال آینده را به او می‌دهد. [ازدواج در اسلام] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : مَنْ غَضَّ طَرْفَهُ أَرَاحَ قَلْبَهُ [غررالحکم ، ص ۲۶۰] .

۲. در آخرت

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ نَظَرَ إِلَى امْرَأَةٍ فَرَفَعَ بَصَرَهُ إِلَى السَّمَاءِ أَوْ غَمَّضَ بَصَرَهُ لَمْ يَرْتَدَّ إِلَيْهِ بَصَرُهُ حَتَّى يُزَوِّجَهُ اللَّهُ مِنَ الْحُورِ الْعِينِ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۷۳] .

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : كُلُّ عَيْنٍ بَاكِيَةٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غَيْرَ ثَلَاثٍ عَيْنٍ سَهِرَتْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ عَيْنٍ فَاضَتْ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَ عَيْنٍ غُضَّتْ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ص ۸۰] .

همانگونه که چشم چرانی آثار منفی در پی داشت ، در صورت پرهیز از این بیماری پلید اثرات خوبی بر روح و روان یک جوان خواهد گذاشت که به چند اثر از آن اشاره می‌نماییم :

۱ ـ هیچ غنیمتی بالاتر از کنترل چشم نیست

در دنیا بسیاری از چیزها دارای سود هستند اما آن سودی که بالاتر از آن سودی نباشد بسیار کم و نایاب است و در یک حدیثی امام صادق (علیه السلام) برای کنترل چشم از نامحرمان سود بسیار بزرگی دانسته که بالاتر از آن تصور نمی‌شود.

امام صادق (علیه السلام) فرمود : هیچکس سودی بالاتر از این سود به دست نیاورده که در اثر فروپوشاندن چشم به دست آورده باشد ، چون هر اندازه که چشم از محارم خدا فروپوشاند و کنترل شود ، با قلبی نورانی آثار عظمت و جلال خداوند را می بیند.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَا اغْتَنَمَ أَحَدٌ بِمِثْلِ مَا اغْتَنَمَ بِغَضِّ الْبَصَرِ فَإِنَّ الْبَصَرَ لَا يَغَضُّ عَنْ مَحَارِمِ اللَّهِ إِلَّا وَ قَدْ سَبَقَ إِلَى قَلْبِهِ

مُشَاهَدَةُ الْعَظَمَةِ وَ الْجَلَالِ [مصباح الشريعة ، ص۹] .
۲ ـ چشیدن شیرینی ایمان
همچنین از پیامبر بزرگوار نقل شده که فرمود : نگاه به سوی نامحرم تیری است زهرآگین و از تیرهای ابلیس پس هر که به جهت ترس از خدا از آن چشم بپوشد ، خداوند ایمانی به او عنایت می‌کند که شیرینی آن را در قلب خود احساس کند.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : النَّظِرَةُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ فَمَنْ تَرَكَهَا خَوْفاً مِنَ اللَّهِ أَعْطَاهُ إِيمَاناً يجِدُ حَلَاوَتَهُ فِي قَلْبِهِ [جامع الأخبار ، ص۱۴۵] .
۳ ـ چشیدن طعم شیرینی عبادت
و چه لذت‌بخش و شیرین است که یک جوان طعم شیرینی عبادت را احساس کند و به فرموده رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عبادت پروردگار آنوقت لذت‌بخش و شیرین است که از نگاه به نامحرمان چشم پوشد. قطب راوندی از پیامبر (صلی الله علیه و آله) روایت کرده که فرمود : نگاه کردن به زیبایی‌های زنان تیری از تیرهای ابلیس است پس هر که از آن چشم پوشد خداوند به او شیرینی عبادتی را می‌چشاند که شادمان گردد.
النَّظَرُ إِلَى مَحَاسِنِ النِّسَاءِ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ فَمَنْ تَرَكَهُ أَذَاقَهُ اللَّهُ طَعْمَ عِبَادَةٍ تَسُرُّهُ [مستدرک الوسائل ، ج۱۴ ، ص۲۷۰] .
۴ ـ ازدواج با حورالعین
چهارمین اثری که در اثر کنترل چشم به انسان می‌رسد ، همانا ازدواج با حورالعین در بهشت است. که این ازدواج توسط خالق یکتا برای بنده‌اش انجام خواهد گرفت. امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید : هر کس نگاهش به زن نامحرمی افتد ، پس چشم خود را به سوی آسمان بالا برد یا چشمش را ببندد ، هنوز چشم خود را باز نکرده که خداوند یک حورالعین به همسری او درمی‌آورد. [سفینه البحار ، ج۲ ، ص۵۹۲] .

۵. چشم چرانی

۱. آثار
همه می‌دانیم که چشم‌چرانی اثرات بسیار زشتی را در سلامتی و روح انسان به ویژه در جوانان می‌گذارد ، چرا که به وسیله چشم ، بسیاری از گناهان را انجام خواهد داد و در برخی موارد برای رسیدن به خواسته خود که از راه چشم تحریک شده است زندگی خود را هم به مخاطره می‌اندازد.
پس چه بهتر آن است که یک جوان به وسیله کنترل نگاه ، سلامت فکر و طهارت روح خود را حفظ کرده و زندگی باصفای خویش را به بسیاری از گناهانی که به وسیله یک نگاه انجام می‌شود ، آلوده نسازد و با این بیان می‌توان گفت که آثار منفی چشم‌چرانی بسیار است اما از باب اختصار به چند نمونه اکتفا می‌کنیم :
۱ ـ تحریک شهوت حیوانی
در روایتی که از حضرت امام جعفر صادق (علیه السلام) رسیده آمده است : "ز نگاه ـ به نامحرمان ـ خودداری کنید ، چرا که تخم شهوت را در دل بکارد و همین بس که بیننده را در فتنه بیندازد." [مستدرک الوسائل ، ج۱۰ ، ص۱۵۷] .
۲ ـ ایجاد حسرت دائمی
چه بسیار افرادی که به وسیله چشم خود چیزی را اراده کردند ، اما برای همیشه حسرت آن بر دلشان نشست و هیچ گاه به آرزوی خود نرسیدند و برای اینکه در دام این لذت‌های زودگذر گرفتار نشویم امام صادق (علیه السلام) ما را چنین راهنمایی

می‌فرماید :
نگاه تیری از تیرهای زهرآگین شیطان است و چه نگاه‌هایی است که به دنبال آن حسرت بسیار زیادی را برای بیننده بر جای گذارده است.
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ مَسْمُومٌ وَ کَمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِیلَةً [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .
۳ ـ افتادن در دام شیطان
شاید بسیاری از جوانان عزیز به دشمن اصلی بشر و گستردگی دام‌های او پی نبرده‌اند ، اما این را بدانید که هیچ حرکت ضداخلاقی در جامعه و فرد پیدا نخواهید کرد مگر آنکه به وسیله شیطان پلید شکل گرفته است چرا که او پس از طرد از درگاه احدیت به عزت خداوند سوگند یاد کرد که تمام بندگان را از راه به در برد ، مگر آنان که مخلص بوده و از تیررس آن خبیث دور باشند ، حال که چنین است یقین کنید که در اینجا نیز شیطان کار خود را دنبال کرده و به وسیله تیرهای زهرآگین خویش شما را به گناه مجدد وا می‌دارد و همین نگاه مجدد علیه شما محدود نشده و باعث گناهان دیگر خواهد شد. بدین جهت است که معصومین فرموده‌اند اکیدا از نگاه مجدد خودداری کنید. از جمله سفارش‌هایی که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به حضرت علی (علیه السلام) داشت این بود : اولین نگاه از آن توست ولی دومین نگاه به ضرر تو تمام خواهد شد ، زیرا دومین نگاه به وسیله شیطان هدایت می‌گردد.
أَوَّلُ نَظْرَةٍ لَکَ وَ الثَّانِیَةُ عَلَیکَ وَ لَا لَکَ وَ النَّظِرَةُ الثَّالِثَةِ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِیسَ مَنْ تَرَکَهَا لِلَّهِ لَا لِغَیرِهِ أَعْقَبَهُ اللَّهُ إِیمَاناً یجِدُ طَعْمَهُ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۲۰۲] .
آری و این سفارش درسی برای ما است نه برای حضرت علی (علیه السلام) چرا که او امام بوده و از هر گناهی مبرا است ، این کلام نورانی کنایه ای است برای ما که مراقب اعضاء و جوارح خود باشیم.
۴ ـ سلب آسایش فکری :
چهارمین آسیبی که به انسان در اثر چشم‌چرانی وارد می‌شود ، این است که یک چشم‌چران هیچ گاه آسایش فکری ندارد و پیوسته فکر و ذهنش مشغول آنچه دیده است ، می‌باشد. به گونه‌ای که از فکر هر منظره‌ای خود را برهاند گرفتار فکر منظره دیگر می‌شود.
امیرمؤمنان (علیه السلام) می‌فرماید : هر که دیده خود را رها سازد ، آسایش خود را سلب کرده است.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : مَنْ أَطْلَقَ نَاظِرَهُ أَتْعَبَ حَاضِرَهُ مَنْ تَتَابَعَتْ لَحَظَاتُهُ دَامَتْ حَسَرَاتُهُ [جامع الأخبار ، ص۹۳] .
۵ ـ چشمان وی پر از آتش خواهد شد
و آخرین آسیبی که یک چشم‌چران در اثر این کار زشت می‌بیند این است که خداوند در روز قیامت در چشمان او میخ آهنین کرده و سپس پر از آتش خواهد کرد.
پیامبر (صلی الله علیه و آله) می‌فرماید : هر که چشم خود را از حرام پر کند (به نامحرم نگاه کند و خیره شود) خداوند در روز قیامت در آن چشم میخ‌های آهنین فرو می‌برد ، سپس آن را پر از آتش کرده تا حساب مردم تمام شود ، آنگاه دستور می‌دهد تا او را به آتش جهنم ببرند.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ مَلَأَ عَینَهُ حَرَاماً یحْشُوهَا اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ مَسَامِیرَ مِنْ نَارٍ ثُمَّ حَشَاهُمَا نَاراً إِلَی أَنْ تَقُومَ النَّاسُ ثُمَّ یومَرُ بِهِ إِلَی النَّارِ [جامع الأخبار ، ص۹۳] .
آثاری دیگر برای چشم چرانی

۱) حسرت : قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : النَّظَرُ سَهْمٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ مَسْمُومٌ وَ كَمْ مِنْ نَظْرَةٍ أَوْرَثَتْ حَسْرَةً طَوِيلَةً [كافی ، ج۵ ، ص۵۵۹] .

۲) گناه : قَالَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيينَ : إِيَاكُمْ وَ النَّظَرَ إِلَى الْمَحْذُورَاتِ فَإِنَّهَا بَذْرُ الشَّهَوَاتِ وَ نَبَاتُ الْفِسْقِ [مصباح الشريعة ، ص۹] .

۳) رسوایی در دنیا : و لایخرجن من الدّنیا حتّی یفضحه الله فی الدّنیا [میزان الحکمة] .

۴) غضب الهی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : اشْتَدَّ غَضَبُ اللَّهِ عَلَى امْرَأَةٍ ذَاتِ بَعْلٍ مَلَأَتْ عَيْنَهَا مِنْ غَيْرِ زَوْجِهَا أَوْ غَيْرِ ذِي مَحْرَمٍ مِنْهَا [ثواب الأعمال ، ص۲۸۶] .

۵) قساوت قلب : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : مَنْ قَلَّ وَرَعُهُ مَاتَ قَلْبُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۴۹] .

۶) زمینه گناهان کبیره :

حضرت یحیی (علیه السلام) : اوّلین مرحله زنا ، نگاه است. [میزان الحکمة] .

۷) تأسّف و اندوه :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : مَنْ غَضَّ طَرْفَهُ قَلَّ أَسَفُهُ وَ أَمِنَ تَلَفَهُ [غررالحکم ، ص ۲۶۰] .

۸) کم شدن علاقه به همسر

۹) زمینه‌سازی برای طلاق و جدایی

۱۰) آثار سوء بهداشتی

۱۱) قبول نشدن نماز :

من نظر الی عورة أخیه متعمّدا لم یقبل الله الصّلوة أربعین لیلة [کنز العمّال ، ۱۳۰۷۸] .

۲. علاج

۱) یاد خدا : از حضرت علی (علیه السلام) سؤال شد به چه وسیله‌ای از نگاه بد نجات پیدا کنیم؟

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : بِالْخُمُودِ تَحْتَ سُلْطَانِ الْمُطَّلِعِ عَلَى سِرِّكَ وَ الْعَيْنُ جَاسُوسُ الْقَلْبِ وَ بَرِيدُ الْعَقْلِ فَغُضَّ بَصَرَكَ عَمَّا لَا يَلِيقُ بِدِينِكَ وَ يَكْرَهُهُ قَلْبُكَ وَ يُنْكِرُهُ عَقْلُكَ [مصباح الشريعة ، ص۹] .

۲) نماز : حضرت علی (علیه السلام) فرمود : "اگر جوان عذبی نگاهش به نامحرم افتاد ، فلیصلّ رکعتین" [میزان الحکمة] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِذَا رَأَى أَحَدُكُمُ امْرَأَةً تُعْجِبُهُ فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ فَإِنَّ عِنْدَ أَهْلِهِ مِثْلَ مَا رَأَى فَلَا يَجْعَلَنَّ لِلشَّيْطَانِ عَلَى قَلْبِهِ سَبِيلًا لِيَصْرِفْ بَصَرَهُ عَنْهَا فَإِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ زَوْجَةٌ فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ وَ يَحْمَدُ اللَّهَ كَثِيراً وَ لْيُصَلِّ عَلَى النَّبِي (صلی الله علیه و آله) ثُمَّ يَسْأَلُ اللَّهَ مِنْ فَضْلِهِ فَإِنَّهُ يُنْتِجُ لَهُ مِنْ رَأْفَتِهِ مَا يُغْنِيهِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۳۶] .

۳) روزه : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : الصَّوْمُ يُمِيتُ مُرَادَ النَّفْسِ وَ شَهْوَةَ الطَّبْعِ الْحَيَوَانِي [مصباح الشريعة ، ص۱۳۵] .

نگاه ، صفحه ۶

۴) یاد قیامت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : بَقِي رِجَالٌ غَضَّ أَبْصَارَهُمْ ذِكْرُ الْمَرْجِعِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۳۲] .

۵) ازدواج : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاهَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَ أَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَ مَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَلْيَصُمْ فَإِنَّ الصَّوْمَ لَهُ وِجَاءٌ [مکارم الأخلاق ، ص۱۹۷] .

۶) رابطه گرم با همسر : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِذَا نَظَرَ أَحَدُكُمْ إِلَى امْرَأَةٍ تُعْجِبُهُ فَلْيَلَامِسْ أَهْلَهُ فَإِنَّمَا هِيَ امْرَأَةٌ كَامْرَأَتِهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۲۰] .

۷) غیرت : امام صادق (علیه السلام) به مردی که به زنی نگاه می کرد فرمود :
ارْضَوْا لِلنَّاسِ مَا تَرْضَوْنَ لِأَنْفُسِكُمْ [دعائم الإسلام ، ج۲ ، ص۲۰۱] .
۸) حجاب
۹) حیاء : حضرت موسی (علیه السلام) به دختر شعیب (علیه السلام) فرمود : تَأَخَّرِی وَ دُلِّینِی عَلَى الطَّرِیقِ بِحَصَاةٍ تُلْقِیهَا أَمَامِی أَتْبَعُهَا فَأَنَا مِنْ قَوْمٍ لَا یَنْظُرُونَ فِی أَدْبَارِ النِّسَاءِ [تفسیر القمی ، ج۲ ، ص۱۳۷] .
۳. مواعظ عیسی
۱) قَالَ عِیسَى ابْنُ مَرْیَمَ (علیه السلام) : بِحَقٍّ أَقُولُ لَکُمْ أُعَلِّمُکُمْ لِتَعْلَمُوا وَ لَا أُعَلِّمُکُمْ لِتُعْجَبُوا بِأَنْفُسِکُمْ إِنَّکُمْ لَنْ تَنَالُوا مَا تُرِیدُونَ إِلَّا بِتَرْکِ مَا تَشْتَهُونَ وَ لَنْ تَظْفَرُوا بِمَا تَأْمُلُونَ إِلَّا بِالصَّبْرِ عَلَى مَا تَکْرَهُونَ إِیاکُمْ وَ النَّظْرَةَ فَإِنَّهَا تَزْرَعُ فِی الْقُلُوبِ الشَّهْوَةَ وَ کَفَى بِهَا لِصَاحِبِهَا فِتْنَةً [تحف‌العقول ، ص۵۰۲] .
۴. جوان و کنترل نگاه
سیمای جوان در منظر معصومان (علیهم السّلام)
یکی از بیماریهای بزرگ اجتماعی که بیشتر مردم به ویژه جوانان به آن مبتلا هستند ، مسأله نگاه به نامحرمان است که متأسفانه در نزد برخی آن قدر عادی شده است که این نگاه جای خود را به چشم‌چرانی و نگاه‌های طولانی و شهوت‌آلود داده است.
قرآن مجید و پیامبر (صلی الله علیه و آله) و اهل بیت عصمت (علیهم السّلام) با بیانات بسیار مهمی ، آثار منفی این پدیده زشت را گوشزد نموده و از مسلمانان خواسته‌اند تا چشم خود را از نگاه به نامحرمان کنترل کنند. در این نوشتار کوتاه به گوشه‌ای از این آیات روایات می‌پردازیم :
حکم نگاه از منظر قرآن حکیم :
قرآن مجید در سوره مبارکه نور در دو آیه : قُلْ لِلْمُومِنینَ یغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ وَ یحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذلِكَ أَزْکی لَهُمْ إِنَّ اللّهَ خَبیرٌ بِما یصْنَعُونَ وَ قُلْ لِلْمُومِناتِ یغْضُضْنَ مِنْ أَبْصارِهِنَّ وَ یحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَ لا یبْدینَ زینَتَهُنَّ إِلاّ ما ظَهَرَ مِنْها وَ لْیضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلی جُیوبِهِنَّ وَ لا یبْدینَ زینَتَهُنَّ إِلاّ لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبائِهِنَّ أَوْ آباءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنائِهِنَّ أَوْ أَبْناءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوانِهِنَّ أَوْ بَنی إِخْوانِهِنَّ أَوْ بَنی أَخَواتِهِنَّ أَوْ نِسائِهِنَّ أَوْ ما مَلَکَتْ أَیمانُهُنَّ أَوِ التّابِعینَ غَیرِ أُولِی الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذینَ لَمْ یظْهَرُوا عَلی عَوْراتِ النِّساءِ وَ لا یضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِیعْلَمَ ما یخْفینَ مِنْ زینَتِهِنَّ وَ تُوبُوا إِلَی اللّهِ جَمیعاً أَیهَا الْمُومِنُونَ لَعَلَّکُمْ تُفْلِحُون [نور/۳۱-۳۰] .
به حکم این مسأله پرداخته و در آیه نخست خطاب به مؤمنان می فرماید : به مؤمنان بگو چشم‌های خود را از نگاه به نامحرمان فرو گیرند و دامان خود را حفظ کنند ، این برای آنها پاکیزه‌تر است ، خداوند از آنچه انجام می‌دهید آگاه است و در آیه دوم زنان مؤمنه را مخاطب قرار داده و چنین می‌فرماید : و به زنان با ایمان بگو چشم‌های خود را (از نگاه هوس‌آلود) فرو گیرند و دامان خویش را حفظ کنند و زینت خود را جز آن مقدار که ظاهر است ، آشکار ننمایند. [نور ، ۳۰ و ۳۱] .
نگاهی به شأن نزول آیه
ثقهٔ الاسلام کلینی به سند خود از امام باقر (علیه السلام) در کتاب شریف کافی روایت کرده که جوانی از انصار در برخی از کوچه‌های مدینه با یک زن روبرو گردید و این در وقتی بود که پوشش زنان تا پشت گوششان بود بدین معنی که مقنعه خود را طوری می‌بستند که اضافه بر گردن ، دو گوش آنها نیز پیدا بود. آن جوان پیوسته به او نگاه می کرد تا بر او گذشت و داخل کوچه دیگری رفت ولی او همچنان از پشت سر به او نگاه می کرد و به راه خود ادامه می‌داد ناگاه صورتش به استخوان یا

شیشه‌ای که از دیوار بیرون آمده بود برخورد کرده و صورتش را زخمی کرده و خون‌آلود نمود. وقتی که آن زن رفت آن جوان به خود آمده دید خون بر سینه و پیراهنش سرازیر است به خود گفت سوگند به خدا که به نزد رسول الله خواهم رفت و از ماجرا باخبرش خواهم ساخت. پس به نزد رسول الله (صلی الله علیه و آله) رفته همینکه پیامبر (صلی الله علیه و آله) او را دید پرسید چرا چنین شده است؟

در همان حال جبرئیل بر پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرود آمده و این آیه را بر آن حضرت قرائت کرد.

به مؤمنان بگو چشم‌های خود را (از نگاه به نامحرمان) فروگیرند و عفاف خود را حفظ کنند ، این برای آنان پاکیزه‌تر است ، خداوند از آنچه انجام می‌دهند آگاه است." [کافی ، ج۵ ، ص۵۲۱] .

مراد از غضّ بصر چیست؟

واژه‌شناسان می‌نویسند که غضّ در اصل به معنی کم کردن است و در بسیاری از موارد در کوتاه کردن صدا یا کم کردن نگاه نیز آمده است " [مجمع البحرین ، ج۴ ، ص۲۱۸] .

و در قرآن مجید همین کلمه درباره کوتاه کردن صدا نیز آمده است. آنجا که می‌فرماید : وَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِکَ [لقمان/۱۹]

.

استاد بزرگوار علامه طباطبایی در ذیل این آیه می‌فرماید : بنابراین آیه نمی‌گوید مؤمنان باید چشم‌هایشان را فرو بندند ، بلکه می‌گوید باید نگاه خود را کم و کوتاه کنند و این تعبیر لطیفی است به این منظور که اگر انسان به راستی هنگامی که با زن نامحرمی روبرو می‌شود بخواهد چشم خود را به کلی ببندد ادامه راه رفتن و مانند آن برای او ممکن نیست اما اگر نگاه را از صورت و اندام او برگیرد و چشم خود را پایین اندازد گویی از نگاه خویش کاسته است و آن صحنه‌ای را که ممنوع است از منطقه دید خود به کلی حذف کرده. [تفسیر نمونه ، ج۱۴ ، ص۴۳۶] .

و در ادامه بیان خود می‌فرماید : از آنچه که گفتیم این نکته روشن می‌شود که مفهوم آیه فوق این نیست که مردان در صورت زنان خیره نشوند ، تا بعضی از آن چنین استفاده کنند که نگاه‌های غیرخیره مجاز است ، بلکه منظور این است که انسان به هنگام نگاه کردن معمولاً منطقه وسیعی را زیر نظر می‌گیرد ، هر گاه زن نامحرمی در حوزه دید او قرار گرفت چشم را چنان فروگیرد که آن زن از منطقه دید او خارج شود یعنی به او نگاه نکند اما راه و چاه خود را ببینید.

کنترل چشم یکی از حقوق واجب است

همانگونه که انسان‌ها هر یک بر دیگری حقی دارند ، اعضا و جوارح خود انسان نیز بر او حقی دارد که اگر امروز این حق رعایت نشود ، فردا در موقع سؤال از چشم در مقام پاسخ‌گویی در دادگاه عدل الهی به یقین انسان شرمنده خواهد شد ، چرا که این عضو در مقام پاسخگویی از هیچ چیز فروگذار نخواهد کرد.

و در تفسیر عیاشی از امام صادق (علیه السلام) در توضیح این حق چنین آمده است : خدای تبارک و تعالی ایمان را بر اعضاء و جوارح بنی‌آدم فرض کرده و آن را بر تمام اعضا و جوارحش قسمت کرده است... و از جمله دو چشم اوست که به آن دو نگاه می‌کند و همچنین دو پای اوست که به وسیله آن دو راه می‌رود. پس بر چشم فرض کرده که به سوی آنچه بر او حرام نگاه نموده و از آنچه که خدای نهی کرده چشم فروپوشاند... و آن گاه به آیه شریفه استدلال فرموده : وَ لا تَقْفُ ما لَیسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَ الْبَصَرَ وَ الْفُو'CVدَ کلُّ أُولئِکَ کانَ عَنْهُ مَسْولا [اسراء/۳۶] .

[تفسیر المیزان ، ج۱۵ ، ص۱۰۱ ، ص۱۱۵ و آیه در سوره اسرا ، ۳۶] .

و در توضیح همین حق واجب امام زین العابدین (علیه السلام) می‌فرماید : وَ حَقُّ الْبَصَرِ أَنْ تَغُضَّهُ عَمَّا لَا یحِلُّ لَکَ وَ تَعْتَبِرَ بِالنَّظَرِ

بِهِ [من لايحضره الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۸] .

اما حقی که چشم بر تو دارد این است که آن را فروپوشانی از آنچه که بر تو حلال نمی‌باشد و به وسیله آن از گذشته و حال عبرت بگیری.

کنترل نگاه در سیره و سخن رسول الله (صلی الله علیه و آله)

از پیامبر (صلی الله علیه و آله) در برخورد با سهل‌انگاری ، درباره این حکم قرآنی موارد گوناگونی ثبت شده به دو مورد از آنها اشاره می‌نمائیم :

۱ ـ برخورد با چشم‌چرانی فضل بن العباس :

سکین بن عبدالعزیز گوید از پدرم و از ابن عباس شنید که می‌گفت در روز عرفه به موقع خروج از صحرای عرفات شخصی در پشت سر پیامبر (صلی الله علیه و آله) سوار شده بود ، او در حالیکه به چشم‌چرانی پرداخته بود ، چند بار پیامبر (صلی الله علیه و آله) صورت او را برمی‌گرداند ، تا به زنان نامحرم نگاه نکند ، اما او همچنان به زنان نگاه می‌کرد.

اینجا بود که پیامبر (صلی الله علیه و آله) به او رو کرده ، فرمود : فرزند برادرم این روز روزی است که اگر کسی مالک گوش و چشم و زبانش باشد ، خداوند او را خواهد آمرزید. [مسند احمد ، ج۱ ، ص۳۲۹] .

همچنین امام صادق (علیه السلام) از امام باقر نقل فرموده که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به هنگام رفتن به سوی عرفات اسامه را سوار کرده بود و همین که از عرفات افاضه کرد ، فضل بن عباس را که جوانی خوش‌سیما بود در پشت سر خود سوار کرد. در آن هنگام مرد عربی که همراه خواهرش بود و او نیز زیباروی بود ، با پیامبر (صلی الله علیه و آله) روبرو گردیده و از پیامبر (صلی الله علیه و آله) سؤالاتی کرد و فضل بن عباس به خواهر او چشم دوخته بود. پیامبر (صلی الله علیه و آله) چون چنین دید دست خود را روی چشم فضل گذارده بود تا چشمش را از نگاه به نامحرم بپوشاند ، اما او از سوی دیگر به آن زن نگاه می‌کرد. تا اینکه آن مرد عرب پاسخ سؤالات خود را از پیامبر (صلی الله علیه و آله) دریافت کرد و به راه خود ادامه داد.

پیامبر (صلی الله علیه و آله) نگاهی به فضل کرد و در حالیکه شانه‌اش را گرفته بود فرمود : آیا نمی‌دانی که این روزها از ایام المعدودات و ایام المعلومات است ، که هر کس در مثل چنین روزهایی چشم و زبان و دستش را نگه دارد خداوند برای او مثل ثواب حج آینده می‌نویسد. [بحار الأنوار ، ج۹۹ ، ص۳۵۱] .

۲ ـ آیا شما هم نابینا هستید؟

حضرت برخورد دیگری که داشته است ، نسبت به برخی از همسران خود بوده و آن هم در وقتی بود که ابن‌مکتوم که فردی نابینابود بر حضرت وارد شد. ورود این شخص نابینا در وقتی بود که میمونه و ام‌سلمه در نزد آن حضرت بودند ، حضرت دستور داد تا خود را بپوشانند (و یامخفی کنند) آن دو به رسول خدا (صلی الله علیه و آله) عرض کردند مگر او نابینا نیست؟ او که چشم ندارد تا ما را ببیند.

حضرت در پاسخ آن دو فرمود : آیا شما دو نفر هم نابینا هستید؟! آیا او را نمی‌بینید؟! [تفسیر المیزان ، ج۱۵ ، ص۱۱۷] .

۱.نگاهی قرآنی به حرکت امام خمینی

۱.قبل از انقلاب

۱.دردوران تبعید

۱.ترکیه
وَ ذَکِّرْهُمْ بِأَیامِ اللَّهِ [ابراهیم/۵.]
امام را به ترکیه تبعید کردند. نتیجه فراغت یک دوره تحریر الوسیله شد.
وَ أَرادُوا بِهِ کیداً فَجَعَلْناهُمُ الْأَخْسَرینَ [انبیاء/۷۰.]
۲.نجف
به نجف تبعید شد. نتیجه : تربیت فقیه ، تغییر بعضی از افکار ، در دامن علی (ع) .
رشد نیروها ، آبرویی برای حوزه قم.
۳.کویت
به کویت راهش ندادند :
فَأَبَوْا أَنْ یضَیفُوهُما [کهف/۷۷.]
۴.غرب
به غرب رفت :
همچون موسی (ع) در خانه فرعون زندگی کرد.
فَلْیلْقِهِ الْیمُّ بِالسّاحِلِ یأْخُذْهُ عَدُوٌّ لی وَ عَدُوٌّ لَهُ وَ أَلْقَیتُ عَلَیک مَحَبَّةً مِنِّی [طه/۳۹.]
۲.مبارزات
نیروسازی
آگاهی بخشی با سخنرانیها و ارائه اطلاعیه ها و اعلامیه ها
۲.دردوران انقلاب
۱.به ایران آمد
به ایران آمد :
آری از علائم آخر الزّمان طلوع خورشید از مغرب است.
فَرَجَعْناک إِلی أُمِّک کی تَقَرَّ عَینُها [طه/۴۰.]
۲.در بهشت زهرا
به بهشت زهرا (س) وارد شدند :
خط است : تعیین کننده خط اوست ، راه شهداء
احترام است ، احترام بود.
پیامبر اکرم (ص) از جایی می‌آمد اول خانه فاطمه (س) می‌رفت.
مؤمنین فداکار ، حق میزبانی دارد. (ابوایوب انصاری)
وفا است : تا به شهداء بگوید شما مرا آوردید.
تسلیت است : تا به خانواده‌ها بگوید من هم عزادارم.
بی رنگ و عمومی است : تا مردم در آنجا جمع شوند. جایی بی رنگ برای همه در مسیر تهران قم همچون قبا درمدینه.
تربیت است : جائی که عواطف و افکار تکان می‌خورد.

میعادگاه است : خانه واقعی و همیشگی همه.

۳.مبارزه بر علیه نظام شاهنشاهی

من تو دهن این دولت می‌زنم :

تَاللّهِ لَأَکیدَنَّ أَصْنامَکم [انبیاء/۵۷.]

۴.مبارزه با دولتهای دست نشانده

دولت‌های پی در پی :

لا أُحِبُّ الْآفِلین [انعام/۷۶.]

۵.خنثی کردن توطئه ها

مکرها و حیله‌ها خنثی شد :

وَ مَکرُوا وَ مَکرَ اللّهُ وَ اللّهُ خَیرُ الْماکرینَ [آل عمران/۵۴.]

نگاهی قرآنی به حرکت امام خمینی ، صفحه ۳

لا یحیقُ الْمَکرُ السَّیئُ إِلاّ بِأَهْلِهِ [فاطر/۴۳.]

۲.بعد از انقلاب

۱.اقدامات

۱.رسواشدن دروغگویان

دروغگوها رسوا شدند :

وَ اللّهُ مُخْرِجٌ ما کنْتُمْ تَکتُمُون [بقره/۷۲.]

۲.تسخیر لانه جاسوسی

تسخیر لانه جاسوسی پیش آمد :

هُوَ الَّذی أَخْرَجَ الَّذینَ کفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْکتابِ مِنْ دِیارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ [حشر/۲.]

ما ظَنَنْتُمْ أَنْ یخْرُجُوا [حشر/۲.]

وَ ظَنُّوا أَنَّهُمْ مانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللّهِ فَأَتاهُمُ اللّهُ مِنْ حَیثُ لَمْ یحْتَسِبُوا وَ قَذَفَ فی قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ یخْرِبُونَ بُیوتَهُمْ بِأَیدیهِمْ وَ أَیدِی الْمُومِنینَ فَاعْتَبِرُوا یا أُولِی الْأَبْصارِ [حشر.]

۳.انقلابی بودن و انقلابی ماندن

انقلابی بودن مهم نیست ، انقلابی ماندن مهم است :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : الْإِبْقَاءُ عَلَی الْعَمَلِ أَشَدُّ مِنَ الْعَمَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۹۶.]

۲.تهدیدات

۱.محاصره اقتصادیهُمُ الَّذینَ یقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلی مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّی ینْفَضُّوا [منافقون/۷.]

ما فرزند رمضانیم.

۲.تهدیدات نظامی

۱.واقعه طبس

هلی کوپترها در طبس :

أَ لَمْ تَرَ کیفَ فَعَلَ رَبُّکَ بِأَصْحابِ الْفیلِ أَ لَمْ یجْعَلْ کیدَهُمْ فی تَضْلیلٍ وَ أَرْسَلَ عَلَیهِمْ طَیراً أَبابیلَ تَرْمیهِمْ بِحِجارَةٍ مِنْ سِجِّیلٍ فَجَعَلَهُمْ کعَصْفٍ مَأْکولٍ [فیل/۵-۱.]

۲.توطئه آمریکا

تهدید نظامی :

إِنَّ النّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَکمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إِیماناً وَ قالُوا حَسْبُنَا اللّهُ وَ نِعْمَ الْوَکیلُ [آل عمران/۱۷۳.]

آمریکا هیچ غلطی نمی‌تواند بکند.

۳.حمله صدام

صدام را اغفال کردند :

وَ إِذْ زَینَ لَهُمُ الشَّیطانُ أَعْمالَهُمْ وَ قالَ لا غالِبَ لَکمُ الْیوْمَ مِنَ النّاسِ وَ إِنِّی جارٌ لَکمْ فَلَمّا تَراءَتِ الْفِئَتانِ نَکصَ عَلی عَقِبَیهِ وَ قالَ إِنِّی بَرِیءٌ مِنْکمْ [انفال/۴۸.]

۱. نگرانیهای پیامبر (صلی الله علیه و آله)

۱. از مسائل اجتماعی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : اخاف علیکم الهرج [مستدرک صحیحین ج۴ ، ص۴۵۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَی أُمَّتِی التَّصْدِیقُ بِالنُّجُومِ وَ التَّکذِیبُ بِالْقَدَرِ وَ ظُلْمُ الْأَئِمَّةِ [بحارالأنوار ، ج۵۵ ، ص۳۳۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنِّی لَا أَتَخَوَّفُ عَلَی أُمَّتِی مُومِناً وَ لَا مُشْرِکاً فَأَمَّا الْمُومِنُ فَیحْجُزُهُ إِیمَانُهُ وَ أَمَّا الْمُشْرِک فَیقْمَعُهُ کفْرُهُ وَ لَکنْ أَتَخَوَّفُ عَلَیکمْ مُنَافِقاً عَلِیمَ اللِّسَانِ یقُولُ مَا تَعْرِفُونَ وَ یعْمَلُ مَا تُنْکرُونَ [منیه‌المرید ، ص۱۳۶] .

۲. از مسائل اخلاقی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَلَا إِنَّ أَخْوَفَ مَا یخَافُ عَلَیکمْ خَصْلَتَانِ اتِّبَاعُ الْهَوَی وَ طُولُ الْأَمَلِ أَمَّا اتِّبَاعُ الْهَوَی فَیصُدُّ عَنِ الْحَقِّ وَ طُولُ الْأَمَلِ ینْسِی الْآخِرَةَ [عوالیاللئالی ، ج۴ ، ص۷۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ثَلَاثٌ أَخَافُهُنَّ عَلَی أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی الضَّلَالَةُ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ وَ مَضَلَّاتُ الْفِتَنِ وَ شَهْوَةُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ [کافی ، ج۲ ، ص۷۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّمَا أَخَافُ عَلَی أُمَّتِی ثَلَاثاً شُحّاً مُطَاعاً وَ هَوًی مُتَّبَعاً وَ إِمَاماً ضَالًّا [تحف‌العقول ، ص۵۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَیکمُ الشِّرْک الْأَصْغَرُ قَالُوا وَ مَا الشِّرْک الْأَصْغَرُ؟ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : هُوَ الرِّیاء [منیه‌المرید ، ص۳۱۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَخَافُ أَنْ یفْتَحَ عَلَیکمُ الدُّنْیا بَعْدِی فَینْکرَ بَعْضُکمْ بَعْضاً وَ ینْکرَکمْ أَهْلُ السَّمَاءِ عِنْدَ ذَلِک [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۳۷] .

۳. از مسائل عقیدتی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ثَلَاثٌ أَخَافُهُنَّ بَعْدِی عَلَى أُمَّتِی الضَّلَالَةُ بَعْدَ الْمَعْرِفَةِ وَ مَضَلَّاتُ الْفِتَنِ وَ شَهْوَةُ الْبَطْنِ وَ الْفَرْجِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۵ ، ص۲۴۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَخَافُ عَلَیكُمْ اسْتِخْفَافاً بِالدِّینِ وَ بَیعَ الْحُكْمِ وَ قَطِیعَةَ الرَّحِمِ وَ أَنْ تَتَّخِذُوا الْقُرْآنَ مَزَامِیرَ تُقَدِّمُونَ أَحَدَكُمْ وَ لَیسَ بِأَفْضَلِكُمْ فِی الدِّینِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۴۲] .

۴. از مسائل سیاسی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّمَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی ثَلَاثاً شُحّاً مُطَاعاً وَ هَوًى مُتَّبَعاً وَ إِمَاماً ضَالًّا [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۱۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّمَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی الْأَئِمَّةَ الْمُضِلِّینَ [نهج‌الحق ، ص۳۱۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی ثَلَاثاً اسْتِسْقَاءً بِالْأَنْوَاءِ وَ حَیفَ السُّلْطَانِ وَ تَكْذِیباً بِالْقَدَرِ [بحارالأنوار ، ج۵۵ ، ص ۳۳۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : حَبِیبِی جَبْرَئِیلُ إِنِّی أَخَافُ تَغَیرَ أَصْحَابِی لِمَا قَدْ وَتَرُوهُ (رهبر را تنها) وَ أَنْ یبْدُوا مَا یضْمِرُونَ فِیهِ [إقبال‌الأعمال ، ص۴۷۴] .

۵. از مسائل اقتصادی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ما اخشی علیکم الفقر ولکنی اخشی علیکم التکاثر. [مستدرک صحیحین ، ج۲ ، ص۵۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی هَذِهِ الْمَكَاسِبُ الْمُحَرَّمَةُ وَ الشَّهْوَةُ الْخَفِیةُ وَ الرِّبَا [بحارالأنوار ، ج۷۰ ، ص۱۵۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّمَا أَتَخَوَّفُ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی ثَلَاثَ خِلَالٍ أَنْ یتَأَوَّلُوا الْقُرْآنَ عَلَى غَیرِ تَأْوِیلِهِ وَ یتَّبِعُوا زَلَّةَ الْعَالِمِ أَوْ یظْهَرَ فِیهِمُ الْمَالُ حَتَّى یطْغَوْا وَ یبْطَرُوا وَ سَأُنَبِّئُكُمُ الْمَخْرَجَ مِنْ ذَلِك أَمَّا الْقُرْآنُ فَاعْمَلُوا بِمُحْكَمِهِ وَ آمِنُوا بِمُتَشَابِهِهِ وَ أَمَّا الْعَالِمُ فَانْتَظِرُوا فَیئَتَهُ وَ لَا تَتَّبِعُوا زَلَّتَهُ وَ أَمَّا الْمَالُ فَإِنَّ الْمَخْرَجَ مِنْهُ شُكْرُ النِّعْمَةِ وَ أَدَاءُ حَقِّهِ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۶۴] .

۶. از مسائل فکری وفرهنگی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ما اخشی علیکم الخطاء ولکنی اخشی علیکم التعمد. [مستدرک صحیحین ، ج۲ ، ص۵۳۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : أَكْثَرَ مَا أَخَافُ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی رَجُلٌ یتَنَاوَلُ الْقُرْآنَ یضَعُهُ عَلَى غَیرِ مَوَاضِعِهِ [بحارالأنوار ، ج۸۹ ، ص۱۱۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : إِنَّمَا الْخَوْفُ عَلَى أُمَّتِی مِنْ بَعْدِی ثَلَاثُ خِصَالٍ أَنْ یتَأَوَّلُوا الْقُرْآنَ عَلَى غَیرِ تَأْوِیلِهِ أَوْ یتَّبِعُوا زَلَّةَ الْعَالِمِ أَوْ یظْهَرَ فِیهِمُ الْمَالُ حَتَّى یطْغَوْا وَ یبْطَرُوا [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۴۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یا مُعَلَّى! إِنِّی عَلَیك شَفِیقٌ أَخَافُ أَنْ تُضَیعَ وَ لَا تَحْفَظَ وَ تَعْلَمَ وَ لَا تَعْمَلَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۹] .

۱. نماز استسقاء

۱. خطبه ها وادعیه

۱ ـ قال أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : أَلَا وَ إِنَّ الْأَرْضَ الَّتِی تُقِلُّكم وَ السَّمَاءَ الَّتِی تُظِلُّكمْ مُطِيعَتَانِ لِرَبِّكمْ وَ مَا أَصْبَحَتَا تَجُودَانِ لَكمْ بِبَرَكتِهِمَا تَوَجُّعاً لَكمْ وَ لَا زُلْفَةً إِلَيكمْ وَ لَا لِخَيرٍ تَرْجُوَانِهِ مِنْكمْ وَ لَكنْ أُمِرَتَا بِمَنَافِعِكمْ فَأَطَاعَتَا وَ أُقِيمَتَا عَلَی حُدُودِ مَصَالِحِكمْ فَقَامَتَا إِنَّ اللَّهَ يبْتَلِی عِبَادَهُ عِنْدَ الْأَعْمَالِ السَّيئَةِ بِنَقْصِ الثَّمَرَاتِ وَ حَبْسِ الْبَرَكاتِ وَ إِغْلَاقِ خَزَائِنِ الْخَيرَاتِ لِيتُوبَ تَائِبٌ وَ يقْلِعَ مُقْلِعٌ وَ يتَذَكرَ مُتَذَكرٌ وَ يزْدَجِرَ مُزْدَجِرٌ وَ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ الِاسْتِغْفَارَ سَبَباً لِدُرُورِ الرِّزْقِ وَ رَحْمَةِ الْخَلْقِ فَقَالَ سُبْحَانَه "اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً " (نوح ۱۲-۱۰) فَرَحِمَ اللَّهُ امْرَأً اسْتَقْبَلَ تَوْبَتَهُ وَ اسْتَقَالَ خَطِيئَتَهُ وَ بَادَرَ مَنِيتَهُ اللَّهُمَّ إِنَّا خَرَجْنَا إِلَيک مِنْ تَحْتِ الْأَسْتَارِ وَ الْأَكنَانِ وَ بَعْدَ عَجِيجِ الْبَهَائِمِ وَ الْوِلْدَانِ رَاغِبِينَ فِی رَحْمَتِک وَ رَاجِينَ فَضْلَ نِعْمَتِک وَ خَائِفِينَ مِنْ عَذَابِک وَ نِقْمَتِک اللَّهُمَّ فَاسْقِنَا غَيثَک وَ لَا تَجْعَلْنَا مِنَ الْقَانِطِينَ وَ لَا تُهْلِكنَا بِالسِّنِينَ وَ لَا تُؤَاخِذْنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا يا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ اللَّهُمَّ إِنَّا خَرَجْنَا إِلَيک نَشْكو إِلَيک مَا لَا يخْفَی عَلَيک حِينَ أَلْجَأَتْنَا الْمَضَايقُ الْوَعْرَةُ وَ أَجَاءَتْنَا الْمَقَاحِطُ الْمُجْدِبَةُ وَ أَعْيتْنَا الْمَطَالِبُ الْمُتَعَسِّرَةُ وَ تَلَاحَمَتْ عَلَينَا الْفِتَنُ الْمُسْتَصْعِبَةُ اللَّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُک أَلَّا تَرُدَّنَا خَائِبِينَ وَ لَا تَقْلِبَنَا وَاجِمِينَ وَ لَا تُخَاطِبَنَا بِذُنُوبِنَا وَ لَا تُقَايِسَنَا بِأَعْمَالِنَا اللَّهُمَّ انْشُرْ عَلَينَا غَيثَک وَ بَرَكتَک وَ رِزْقَک وَ رَحْمَتَک وَ اسْقِنَا سُقْيا نَاقِعَةً مُرْوِيةً مُعْشِبَةً تُنْبِتُ بِهَا مَا قَدْ فَاتَ وَ تُحْيی بِهَا مَا قَدْ مَاتَ نَافِعَةَ الْحَيا كثِيرَةَ الْمُجْتَنَی تُرْوِی بِهَا الْقِيعَانَ وَ تُسِيلُ الْبُطْنَانَ وَ تَسْتَوْرِقُ الْأَشْجَارَ وَ تُرْخِصُ الْأَسْعَارَ إِنَّک عَلَی مَا تَشَاءُ قَدِيرٌ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۴۳] .

۲ ـ دعای استسقاء در صحیفه سجادیه :

(۱) اللَّهُمَّ اسْقِنَا الْغَيثَ ، وَ انْشُرْ عَلَينَا رَحْمَتَک بِغَيثِک الْمُغْدِقِ مِنَ السَّحَابِ الْمُنْسَاقِ لِنَبَاتِ أَرْضِک الْمُونِقِ فِی جَمِيعِ الْآفَاقِ. (۲) وَ امْنُنْ عَلَی عِبَادِک بِإِينَاعِ الثَّمَرَةِ ، وَ أَحْيِ بِلَادَک بِبُلُوغِ الزَّهَرَةِ ، وَ أَشْهِدْ مَلَائِكتَک الْكرَامَ السَّفَرَةَ بِسَقْیٍ مِنْک نَافِعٍ ، دَائِمٍ غُزْرُهُ ، وَاسِعٍ دِرَرُهُ ، وَابِلٍ سَرِيعٍ عَاجِلٍ. (۳) تُحْيی بِهِ مَا قَدْ مَاتَ ، وَ تَرُدُّ بِهِ مَا قَدْ فَاتَ وَ تُخْرِجُ بِهِ مَا هُوَ آتٍ ، وَ تُوَسِّعُ بِهِ فِی الْأَقْوَاتِ ، سَحَاباً مُتَرَاكماً هَنِيئاً مَرِيئاً طَبَقاً مُجَلْجَلًا ، غَيرَ مُلِثٍّ وَدْقُهُ ، وَ لَا خُلَّبٍ بَرْقُهُ. (۴) اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيثاً مُغِيثاً مَرِيعاً مُمْرِعاً عَرِيضاً وَاسِعاً غَزِيراً ، تَرُدُّ بِهِ النَّهِيضَ ، وَ تَجْبُرُ بِهِ الْمَهِيضَ (۵) اللَّهُمَّ اسْقِنَا سَقْياً تُسِيلُ مِنْهُ الظِّرَابَ ، وَ تَمْلَأُ مِنْهُ الْجِبَابَ ، وَ تُفَجِّرُ بِهِ الْأَنْهَارَ ، وَ تُنْبِتُ بِهِ الْأَشْجَارَ ، وَ تُرْخِصُ بِهِ الْأَسْعَارَ فِی جَمِيعِ الْأَمْصَارِ ، وَ تَنْعَشُ بِهِ الْبَهَائِمَ وَ الْخَلْقَ ، وَ تُكمِلُ لَنَا بِهِ طَيبَاتِ الرِّزْقِ ، و تُنْبِتُ لَنَا بِهِ الزَّرْعَ وَ تُدِرُّ بِهِ الضَّرْعَ وَ تَزِيدُنَا بِهِ قُوَّةً إِلَی قُوَّتِنَا. (۶) اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ ظِلَّهُ عَلَينَا سَمُوماً ، وَ لَا تَجْعَلْ بَرْدَهُ عَلَينَا حُسُوماً ، وَ لَا تَجْعَلْ صَوْبَهُ عَلَينَا رُجُوماً ، وَ لَا تَجْعَلْ مَاءَهُ عَلَينَا أُجَاجاً. (۷) اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ ، وَ ارْزُقْنَا مِنْ بَرَكاتِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ ، إِنَّک عَلَی كلِّ شَیءٍ قَدِيرٌ. [صحیفه سجادیه ، دعاء ۱۹] .

۳ ـ خَطَبَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) فِی الِاسْتِسْقَاءِ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَابِغِ النِّعَمِ وَ مُفَرِّجِ الْهَمِّ وَ بَارِئِ النَّسَمِ الَّذِی جَعَلَ السَّمَاوَاتِ لِكرْسِيهِ عِمَاداً وَ الْجِبَالَ لِلْأَرْضِ أَوْتَاداً وَ الْأَرْضَ لِلْعِبَادِ مِهَاداً وَ مَلَائِكتَهُ عَلَی أَرْجَائِهَا وَ حَمَلَةَ الْعَرْشِ عَلَی أَمْطَائِهَا وَ أَقَامَ بِعِزَّتِهِ أَرْكانَ الْعَرْشِ وَ أَشْرَقَ بِضَوْئِهِ شُعَاعَ الشَّمْسِ وَ أَحْيَا بِشُعَاعِهِ ظُلْمَةَ الْغَطْشِ وَ فَجَّرَ الْأَرْضَ عُيوناً وَ الْقَمَرَ نُوراً وَ النُّجُومَ بُهُوراً ثُمَّ عَلَا فَتَمَكنَ وَ خَلَقَ فَأَتْقَنَ وَ أَقَامَ فَتَهَيمَنَ فَخَضَعَتْ لَهُ نَخْوَةُ الْمُتَكبِّرِ وَ طَلَبَتْ إِلَيهِ خَلَّةُ الْمُتَمَسْكنِ اللَّهُمَّ فَبِدَرَجَتِک الرَّفِيعَةِ وَ مَحَلَّتِک الْمَنِيعَةِ وَ فَضْلِک السَّابِغِ وَ سَبِيلِک الْوَاسِعِ أَسْأَلُک أَنْ تُصَلِّی عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ كمَا دَانَ لَک وَ دَعَا إِلَی عِبَادَتِک وَ وَفَی بِعَهْدِک وَ أَنْفَذَ أَحْكامَک وَ اتَّبَعَ أَعْلَامَک عَبْدِک وَ نَبِيک وَ أَمِينِک عَلَی عَهْدِک إِلَی عِبَادِک الْقَائِمِ بِأَحْكامِک وَ مُؤَيدِ مَنْ أَطَاعَک وَ قَاطِعِ عُذْرِ مَنْ عَصَاک اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ مُحَمَّداً أَجْزَلَ مَنْ جَعَلْتَ لَهُ نَصِيباً مِنْ رَحْمَتِک وَ أَنْضَرَ مَنْ أَشْرَقَ وَجْهُهُ بِسِجَالِ

عَطِيتِک وَ أَقْرَبَ الْأَنْبِياءِ زُلْفَةً يوْمَ الْقِيامَةِ عِنْدَک وَ أَوْفَرَهُمْ حَظّاً مِنْ رِضْوَانِک وَ أَكْثَرَهُمْ صُفُوفَ أُمَّةٍ فِي جِنَانِک كَمَا لَمْ يسْجُدْ لِلْأَحْجَارِ وَ لَمْ يعْتَكِفْ لِلْأَشْجَارِ وَ لَمْ يسْتَحِلَّ السِّبَاءَ وَ لَمْ يشْرَبِ الدِّمَاءَ اللَّهُمَّ خَرَجْنَا إِلَيک حِينَ أَجَاءَتْنَا الْمَضَايقُ الْوَعْرَةُ وَ أَلْجَأَتْنَا الْمَحَابِسُ الْعَسِرَةُ وَ عَضَّتْنَا الصَّعْبَةُ عَلَائِقُ الشَّينِ وَ تَأَثَّلَتْ عَلَينَا لَوَاحِقُ الْمَينِ وَ اعْتَكَرَتْ عَلَينَا حَدَابِيرُ السِّنِينَ وَ أَخْلَفَتْنَا مَخَايلُ الْجُودِ وَ اسْتَظْمَأْنَا لِصَوَارِخِ الْعَوْدِ فَكُنْتَ رَجَاءَ الْمُبْتَئِسِ وَ الثِّقَةَ لِلْمُلْتَمِسِ نَدْعُوک حِينَ قَنَطَ الْأَنَامُ وَ مُنِعَ الْغَمَامُ وَ هَلَک السَّوَامُ يا حَي يا قَيومُ عَدَدَ الشَّجَرِ وَ النُّجُومِ وَ الْمَلَائِكَةِ الصُّفُوفِ وَ الْعَنَانِ الْمَكفُوفِ أَنْ لَا تَرُدَّنَا خَائِبِينَ وَ لَا تُوَاخِذَنَا بِأَعْمَالِنَا وَ لَا تُحَاصَّنَا بِذُنُوبِنَا وَ انْشُرْ عَلَينَا رَحْمَتَک بِالسَّحَابِ الْمُتْئِقِ وَ النَّبَاتِ الْمُونِقِ وَ امْنُنْ عَلَى عِبَادِک بِتَنْوِيعِ الثَّمَرَةِ وَ أَحْي بِلَادَک بِبُلُوغِ الزَّهْرَةِ وَ أَشْهِدْ مَلَائِكَتَک الْكِرَامَ السَّفَرَةَ سُقْيا مِنْک نَافِعَةً دَائِمَةً غُزْرُهَا وَاسِعاً دَرُّهَا سَحَاباً وَابِلًا سَرِيعاً عَاجِلًا تُحْيي بِهِ مَا قَدْ مَاتَ وَ تَرُدُّ بِهِ مَا قَدْ فَاتَ وَ تُخْرِجُ بِهِ مَا هُوَ آتٍ اللَّهُمَّ اسْقِنَا غَيثاً مُغِيثاً مُمْرِعاً طَبَقاً مُجَلْجِلًا مُتَتَابِعاً خُفُوقُهُ مُنْبَجِسَةً بُرُوقُهُ مُرْتَجِسَةً هُمُوعُهُ وَ سَيبُهُ مُسْتَدِرٌّ وَ صَوْبُهُ مُسْبَطِرٌّ لَا تَجْعَلْ ظِلَّهُ عَلَينَا سَمُوماً وَ بَرْدَهُ عَلَينَا حُسُوماً وَ ضَوْءَهُ عَلَينَا رُجُوماً وَ مَاءَهُ أُجَاجاً وَ نَبَاتَهُ رَمَاداً رِمْدِداً اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِک مِنَ الشِّرْک وَ هَوَادِيهِ وَ الظُّلْمِ وَ دَوَاهِيهِ وَ الْفَقْرِ وَ دَوَاعِيهِ يا مُعْطِي الْخَيرَاتِ مِنْ أَمَاكِنِهَا وَ مُرْسِلَ الْبَرَكَاتِ مِنْ مَعَادِنِهَا مِنْک الْغَيثُ الْمُغِيثُ وَ أَنْتَ الْغِياثُ الْمُسْتَغَاثُ وَ نَحْنُ الْخَاطِئُونَ وَ أَهْلُ الذُّنُوبِ وَ أَنْتَ الْمُسْتَغْفَرُ الْغَفَّارُ نَسْتَغْفِرُک لِلْجَمَّاتِ مِنْ ذُنُوبِنَا وَ نَتُوبُ إِلَيک مِنْ عَوَامِّ خَطَايانَا اللَّهُمَّ فَأَرْسِلْ عَلَينَا دِيمَةً مِدْرَاراً وَ اسْقِنَا الْغَيثَ وَاكِفاً مِغْزَاراً غَيثاً وَاسِعاً وَ بَرَكَةً مِنَ الْوَابِلِ نَافِعَةً يدَافِعُ الْوَدْقُ بِالْوَدْقِ وَ يتْلُو الْقَطْرُ مِنْهُ الْقَطْرَ غَيرَ خُلَّبٍ بَرْقُهُ وَ لَا مُكَذِّبٍ رَعْدُهُ وَ لَا عَاصِفَةٍ جَنَائِبُهُ بَلْ رِياً يغُصُّ بِالرِّي رَبَابُهُ وَ فَاضَ فَانْصَاعَ بِهِ سَحَابُهُ وَ جَرَى آثَارُ هَيدَبِهِ جَنَابُهُ سُقْيا مِنْک مُحْيِيةً مُرْوِيةً مُحْفِلَةً مُفْضِلَةً زَاكِياً نَبْتُهَا نَامِياً زَرْعُهَا نَاضِراً عُودُهَا مُمْرِعَةً آثَارُهَا جَارِيةً بِالْخَيرِ وَ الْخِصْبِ عَلَى أَهْلِهَا تُنْعِشُ بِهَا الضَّعِيفَ مِنْ عِبَادِک وَ تُحْيي بِهَا الْمَيتَ مِنْ بِلَادِک وَ تُنْعِمُ بِهَا الْمَبْسُوطَ مِنْ رِزْقِک وَ تُخْرِجُ بِهَا الْمَخْزُونَ مِنْ رَحْمَتِک وَ تَعُمُّ بِهَا مَنْ نَأَى مِنْ خَلْقِک حَتَّى يخْصِبَ لِإِمْرَاعِهَا الْمُجْدِبُونَ وَ يحْيا بِبَرَكَتِهَا الْمُسْنِتُونَ وَ تُتْرَعَ بِالْقِيعَانِ غُدْرَانُهَا وَ تُورِقَ ذُرَى الْأَكَمِ زَهَرَاتُهَا وَ يدْهَامَّ بِذُرَى الآكَامِ شَجَرُهَا وَ تَسْتَحِقَّ عَلَينَا بَعْدَ الْيأْسِ شُكراً مِنَّةً مِنْ مِنَنِک مُجَلِّلَةً وَ نِعْمَةً مِنْ نِعَمِک مُفْضَلَةً عَلَى بَرِيتِک الْمُرْمِلَةِ وَ بِلَادِک الْمُغْرِبَةِ وَ بَهَائِمِک الْمُعْمَلَةِ وَ وَحْشِک الْمُهْمَلَةِ اللَّهُمَّ مِنْک ارْتِجَاؤُنَا وَ إِلَيک مَآبُنَا فَلَا تَحْبِسْهُ عَنَّا لِتَبَطُّنِک سَرَائِرَنَا وَ لَا تُؤَاخِذْنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا فَإِنَّک تُنْزِلُ الْغَيثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَ تَنْشُرُ رَحْمَتَک وَ أَنْتَ الْوَلِي الْحَمِيدُ ثُمَّ بَكى وَ قَالَ سَيدِي صَاخَتْ جِبَالُنَا وَ اغْبَرَّتْ أَرْضُنَا وَ هَامَتْ دَوَابُّنَا وَ قَنَطَ النَّاسُ مِنَّا أَوْ مَنْ قَنَطَ مِنْهُمْ وَ تَاهَتِ الْبَهَائِمُ وَ تَحَيرَتْ فِي مَرَاتِعِهَا وَ عَجَّتْ عَجِيجَ الثَّكَالَى عَلَى أَوْلَادِهَا وَ مَلَّتِ الدَّوَرَانَ فِي مَرَاتِعِهَا حِينَ حَبَسْتَ عَنْهَا قَطْرَ السَّمَاءِ فَدَقَّ لِذَلِک عَظْمُهَا وَ ذَهَبَ لَحْمُهَا وَ ذَابَ شَحْمُهَا وَ انْقَطَعَ دَرُّهَا اللَّهُمَّ ارْحَمْ أَنِينَ الْآنَّةِ وَ حَنِينَ الْحَانَّةِ ارْحَمْ تَحَيرَهَا فِي مَرَاتِعِهَا وَ أَنِينَهَا فِي مَرَابِضِهَا [من لايحضره الفقيه ، ج١ ، ص٥٢٧] .

قال أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (عليه السلام) : اللَّهُمَّ قَدِ انْصَاحَتْ جِبَالُنَا وَ اغْبَرَّتْ أَرْضُنَا وَ هَامَتْ دَوَابُّنَا وَ تَحَيرَتْ فِي مَرَابِضِهَا وَ عَجَّتْ عَجِيجَ الثَّكَالَى عَلَى أَوْلَادِهَا وَ مَلَّتِ التَّرَدُّدَ فِي مَرَاتِعِهَا وَ الْحَنِينَ إِلَى مَوَارِدِهَا اللَّهُمَّ فَارْحَمْ أَنِينَ الْآنَّةِ وَ حَنِينَ الْحَانَّةِ اللَّهُمَّ فَارْحَمْ حَيرَتَهَا فِي مَذَاهِبِهَا وَ أَنِينَهَا فِي مَوَالِجِهَا اللَّهُمَّ خَرَجْنَاإِلَيک حِينَ اعْتَكَرَتْ عَلَينَا حَدَابِيرُ السِّنِينَ وَ أَخْلَفَتْنَا مَخَايلُ الْجُودِ فَكُنْتَ الرَّجَاءَ لِلْمُبْتَئِسِ وَ الْبَلَاغَ لِلْمُلْتَمِسِ نَدْعُوک حِينَ قَنَطَ الْأَنَامُ وَ مُنِعَ الْغَمَامُ وَهَلَک السَّوَامُ أَلَّا تُوَاخِذَنَا بِأَعْمَالِنَا وَ لَا تَأْخُذَنَا بِذُنُوبِنَا وَ انْشُرْ عَلَينَا رَحْمَتَک بِالسَّحَابِ الْمُنْبَعِقِ وَ الرَّبِيعِ الْمُغْدِقِ وَ النَّبَاتِ الْمُونِقِ سَحّاً وَابِلًا تُحْيي بِهِ مَاقَدْ مَاتَ وَ تَرُدُّ بِهِ مَا قَدْ فَاتَ اللَّهُمَّ سُقْيا مِنْک مُحْيِيةً مُرْوِيةً تَامَّةً عَامَّةً طَيبَةً مُبَارَكَةً هَنِيئَةً مَرِيعَةً زَاكِياً نَبْتُهَا ثَامِراً فَرْعُهَا نَاضِراً وَرَقُهَا تُنْعِشُ بِهَا الضَّعِيفَ مِنْ عِبَادِک وَ تُحْيي بِهَا الْمَيتَ مِنْ بِلَادِک اللَّهُمَّ سُقْيا مِنْک تُعْشِبُ بِهَا نِجَادُنَا وَ تَجْرِي بِهَا وِهَادُنَا وَ يخْصِبُ بِهَا جَنَابُنَا وَ تُقْبِلُ بِهَا ثِمَارُنَا وَتَعِيشُ بِهَا مَوَاشِينَا وَ تَنْدَى بِهَا أَقَاصِينَا وَ تَسْتَعِينُ بِهَا ضَوَاحِينَا مِنْ بَرَكَاتِک الْوَاسِعَةِ وَ عَطَاياک الْجَزِيلَةِ عَلَى بَرِيتِک الْمُرْمِلَةِ وَ وَحْشِک الْمُهْمَلَةِ وَ أَنْزِلْ عَلَينَا سَمَاءً مُخْضِلَةً مِدْرَاراً هَاطِلَةً يدَافِعُ الْوَدْقُ مِنْهَا الْوَدْقَ وَ يحْفِزُ الْقَطْرُ مِنْهَا الْقَطْرَ غَيرَ خُلَّبٍ بَرْقُهَا وَ لَا جَهَامٍ

عَارِضُـهَا وَ لَا قَزَعٍ رَبَابُهَا وَ لَا شَفَّانٍ ذِهَابُهَا حَتَّى يخْصِبَ لِإِمْرَاعِهَا الْمُجْدِبُونَ وَ يحيا بِبَرَكتِهَا الْمُسْنِتُونَ فَإِنَّک تُنْزِلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَ تَنْشُرُ رَحْمَتَک وَ أَنْتَ الْوَلِي الْحَمِيدُ [نهج البلاغه ، خطبه ۵] .

حضرت عليعليه السلام ، خطبه مفصلی در نماز باران دارد ، که در پایان می‌فرماید :

اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِـک مِنَ الشِّرْک وَ هَوَادِيهِ وَ الظُّلْمِ وَ دَوَاهِيهِ وَ الْفَقْرِ وَ دَوَاعِيهِ يـا مُعْطِی الْخَيرَاتِ مِنْ أَمَاكنِهَا وَ مُرْسِلَ الْبَرَكاتِ مِنْ مَعَادِنِهَا مِنْک الْغَيثُ الْمُغِيثُ وَ أَنْتَ الْغِياثُ الْمُسْتَغَاثُ وَ نَحْنُ الْخَاطِئُونَ وَ أَهْلُ الذُّنُوبِ وَ أَنْتَ الْمُسْتَغْفَرُ الْغَفَّارُ نَسْتَغْفِرُک لِلْجَمَّاتِ مِنْ ذُنُوبِنَا وَ نَتُوبُ إِلَيک مِنْ عَوَامِّ خَطَايانَا اللَّهُمَّ فَأَرْسِلْ عَلَينَا دِيمَةً مِدْرَاراً وَ اسْقِنَا الْغَيثَ وَاكفاً مِغْزَاراً غَيثاً وَاسِعاً وَ بَرَكةً مِنَ الْوَابِلِ نَافِعَـةً يـدَافِعُ الْوَدْقُ بِالْوَدْقِ وَ يتْلُو الْقَطْرُ مِنْهُ الْقَطْرَ غَيرَ خُلَّبٍ بَرْقُهُ وَ لَا مُكذِّبٍ رَعْدُهُ وَ لَا عَاصِـفَةٍ جَنَائِبُهُ بَلْ رِياً يغُصُّ بِالرِّی رَبَابُهُ وَ فَاضَ فَانْصَاعَ بِهِ سَـحَابُهُ وَ جَرَی آثَارُ هَيـدَبِهِ جَنَابُهُ سُـقْيا مِنْک مُحْيِيـةً مُرْوِيـةً مُحْفِلَـةً مُفْضِـلَةً زَاكياً نَبْتُهَا نَامِياً زَرْعُهَا نَاضِـراً عُودُهَا مُمْرِعَـةً آثَارُهَـا جَارِيـةً بِـالْخَيرِ وَ الْخِصْبِ عَلَی أَهْلِهَـا تُنْعِشُ بِهَـا الضَّعِيـفَ مِنْ عِبَـادِک وَ تُحْيی بِهَـا الْمَيتَ مِنْ بِلَـادِک وَ تُنْعِمُ بِهَا الْمَبْسُوطَ مِنْ رِزْقِـک وَ تُخْرِجُ بِهَـا الْمَخْزُونَ مِنْ رَحْمَتِک وَ تَعُمُّ بِهَا مَنْ نَأَی مِنْ خَلْقِک حَتَّی يخْصِبَ لِإِمْرَاعِهَا الْمُجْـدِبُونَ وَ يحْيا بِبَرَكتِهَا الْمُسْنِتُونَ وَ تُتْرَعَ بِالْقِيعَانِ غُدْرَانُهَا وَ تُورِقَ ذُرَی الْآكمَامِ زَهَرَاتُهَا وَ يدْهَامَّ بِذُرَی الْآكامِ شَجَرُهَا وَ تَسْتَحِقَّ عَلَينَا بَعْدَ الْيأْسِ شُكراً مِنَّةً مِنْ مِنَنِـک مُجَلِّلَـةً وَ نِعْمَـةً مِنْ نِعَمِـک مُفْضِـلَةً عَلَی بَرِيتِـک الْمُرْمِلَـةِ وَ بِلَادِک الْمُغْرِبَـةِ وَ بَهَائِمِک الْمُعْمَلَـةِ وَ وَحْشِـک الْمُهْمَلَةِ اللَّهُمَّ مِنْك ارْتِجَاونَا وَ إِلَيک مَآبُنَا فَلَا تَحْبِسْهُ عَنَّا لِتَبَطُّنِك سَـرَائِرَنَا وَ لَا تُوَاخِذْنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا فَإِنَّک تُنْزِلُ الْغَيثَ مِنْ بَعْـدِ مَـا قَنَطُوا وَ تَنْشُـرُ رَحْمَتَـک وَ أَنْتَ الْوَلِی الْحَمِيـدُ ثُمَّ بَكی وَ قَالَ سَـيدِی سَاخَتْ جِبَالُنَا وَ اغْبَرَّتْ أَرْضُـنَا وَ هَامَتْ دَوَابُّنَا وَ قَنَطَ النَّاسُ مِنَّا أَوْ مَنْ قَنَطَ مِنْهُمْ وَ تَاهَتِ الْبَهَائِمُ وَ تَحَيرَتْ فِی مَرَاتِعِهَا وَ عَجَّتْ عَجِيجَ الثَّكالَی عَلَی أَوْلَادِهَا وَ مَلَّتِ الـدَّوَرَانَ فِی مَرَاتِعِهَا حِينَ حَبَسْتَ عَنْهَـا قَطْرَ السَّمَـاءِ فَدَقَّ لِـذَلِک عَظْمُهَـا وَ ذَهَبَ لَحْمُهَا وَ ذَابَ شَـحْمُهَا وَ انْقَطَعَ دَرُّهَا اللَّهُمَّ ارْحَمْ أَنِينَ الْآنَّةِ وَ حَنِينَ الْحَانَّةِ ارْحَمْ تَحَيرَهَا فِی مَرَاتِعِهَا وَ أَنِينَهَا فِی مَرَابِضِهَا [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۵۲۷] .

۲. کیفیت نماز باران

دو رکعت مثل نماز عید ، رکعت اول با ۵ قنوت ، رکعت دوم با ۴ قنوت؛ و در قنوت باید توبه و استغفار نمود.

۳. ارتباط عمل با بارش باران

۱. عوامل ریزش باران

ـ وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجيلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَيهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَكلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِم [مائده ، ۶۶] .

ـ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ وَ لكنْ كذَّبُوا فَأَخَذْناهُمْ بِما كانُوا يكسِـبُونَ [اعراف ، ۹۶] .

ـوَ هُوَ الَّذِی ينَزِّلُ الْغَيثَ مِنْ بَعْدِ ما قَنَطُوا وَ ينْشُرُ رَحْمَتَهُ وَ هُوَ الْوَلِی الْحَمِيدُ [شوری ، ۲۸] .

ـ فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً [نوح ، ۱۱–۱۰] .

ـوَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن ، ۱۶] .

۲. عوامل حبس و نباریدن باران

ـ قال أمير المؤمنين (عليه السـلام) : إن الله تعالى يبتلي عباده عند ظهور الأعمال السيئة بنقص الثمرات و حبس البركات و إغلاق

خزائن الخيرات ليتوب تائب و يقلع مقلع و يتذكر متذكر و يزدجر مزدجر و قد جعل الله تعالى الاستغفار سببا لدرور الأرزاق و رحمة الخلق فقال سبحانهاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كانَ غَفّاراً يرْسِلِ السَّماءَ عَلَيكمْ مِدْراراً وَ يمْدِدْكمْ بِأَمْوالٍ وَ بَنِينَ وَ يجْعَلْ لَكمْ جَنّاتٍ وَ يجْعَلْ لَكمْ أَنْهاراً [(نوح ۱۲-۱۰)] فرحم الله عبدا قدم توبته و استقال عثرته [بحارالأنوار ، ج۸۸ ، ص۳۳۶] .

روی عن عبد الله بن مسعود أنه قال : "إذا بخس المكيال حبس القطر" [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۷ ، ص۲۶۸] .

قال الصادق (علیه السلام) : إذا أمسکت الزكاة هلكت الماشية و إذا جار الحاكم فی القضاء أمسكت القطر من السماء [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۴۲] .

امام صادقعلیه السلام ، قضاوت یکی از فقهای مخالف را شنید و فرمود :

فِی مِثْلِ هَذَا الْقَضَاءِ وَ شِبْهِهِ تَحْبِسُ السَّمَاءُ مَاءَهَا وَ تَمْنَعُ الْأَرْضُ بَرَکتَ [کافی ، ج۵ ، ص۲۹۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَمْ ینْقُصُوا الْمِکیالَ وَ الْمِیزَانَ إِلَّا أُخِذُوا بِالسِّنِینَ وَ شِدَّةِ الْمَئُونَةِ وَ جَوْرِ السُّلْطَانِ وَ لَمْ یمْنَعُوا الزَّکاةَ إِلَّا مُنِعُوا الْقَطْرَ مِنَ السَّمَاءِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۷۳] .

قَال الرِّضَا (علیه السلام) : إِذَا کذَبَ الْوُلَاةُ حُبِسَ الْمَطَرُ وَ إِذَا جَارَ السُّلْطَانُ هَانَتِ الدَّوْلَةُ وَ إِذَا حُبِسَتِ الزَّکاةُ مَاتَتِ الْمَوَاشِی [أمالی مفید ، ص۳۱۰] .

قَالَ النَّبِی (ص) : أَکرِمُوا الْخُبْزَ فَإِنَّهُ قَدْ عَمِلَ فِیهِ مَا بَینَ الْعَرْشِ إِلَی الْأَرْضِ وَ مَا فِیهَا مِنْ کثِیرٍ مِنْ خَلْقِهِ ثُمَّ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ أَ لَا أُخْبِرُکمْ قَالُوا بَلَی یا رَسُولَ اللَّهِ فِدَاک الْآبَاءُ وَ الْأُمَّهَاتُ فَقَالَ إِنَّهُ کانَ نَبِی فِیمَنْ کانَ قَبْلَکمْ یقَالُ لَهُ دَانِیالُ وَ إِنَّهُ أَعْطَی صَاحِبَ مِعْبَرٍ رَغِیفاً لِکی یعْبُرَ بِهِ فَرَمَی صَاحِبُ الْمِعْبَرِ بِالرَّغِیفِ وَ قَالَ مَا أَصْنَعُ بِالْخُبْزِ هَذَا الْخُبْزُ عِنْدَنَا قَدْ یدَاسُ بِالْأَرْجُلِ فَلَمَّا رَأَی ذَلِک مِنْهُ دَانِیالُ رَفَعَ یدَهُ إِلَی السَّمَاءِ (دانیالعلیه السلام ، برای کرایه نانی به صاحب کشتی داد ، او نان را پرتاب کرد و گفت نان زیر دست و پای ماست. او دست به دعا بلند کرد و بعد گفت :) ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ أَکرِمِ الْخُبْزَ فَقَدْ رَأَیتَ یا رَبِّ مَا صَنَعَ هَذَا الْعَبْدُ وَ مَا قَالَ قَالَ فَأَوْحَی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَی السَّمَاءِ أَنْ تَحْبِسَ الْغَیثَ وَ .... [کافی ، ج ۶ ، ص۳۰۲] .

قَالَ النَّبِی (ص) : لم يمنع الزكاة إلا منع القطر من السماء فلو لا البهائم لم يمطروا [بحار الأنوار ، ج۸۸ ، ص۳۳۷] .

دلائل خشکسالی :

قَال رَسُولُاللَّهِ (ص) : إِذَا مَنَعُوا الزَّکاةَ هَلَکتِ الْمَوَاشِی [جامع الأخبار ، ص۱۸۰] .

قَال رَسُولُاللَّهِ (ص) : إِذَا مَنَعُوا الزَّکاةَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَکتَهَا [کافی ، ج ۲ ، ص۳۷۴] .

قال ابو عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) : مَا تَلِفَ مَالٌ فِی بَرٍّ وَ لَا بَحْرٍ إِلَّا بِمَنْعِ الزَّکاةِ [بحارالأنوار ، ج۹۳ ، ص۲۰] .

۳. باران اهل آخرالزمان

قَال رَسُولُاللَّهِ (ص) : أَنَّهُ قَالَ یأْتِی عَلَی النَّاسِ زَمَانٌ وُجُوهُهُمْ وُجُوهُ الْآدَمِیینَ وَ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الشَّیاطِینِ کأَمْثَالِ الذِّئَابِ الضَّوَارِی سَفَّاکونَ لِلدِّمَاءِ لَا یتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْکرٍ فَعَلُوهُ إِنْ تَابَعْتَهُمْ ارْتَابُوک وَ إِنْ حَدَّثْتَهُمْ کذَّبُوک وَ إِنْ تَوَارَیتَ عَنْهُمْ اغْتَابُوک السُّنَّةُ فِیهِمْ بِدْعَةٌ وَ الْبِدْعَةُ فِیهِمْ سُنَّةٌ وَ الْحَلِیمُ بَینَهُمْ غَادِرٌ وَ الْغَادِرُ بَینَهُمْ حَلِیمٌ وَ الْمُومِنُ بَینَهُمْ مُسْتَضْعَفٌ وَ الْفَاسِقُ فِیمَا بَینَهُمْ مُشْرِفٌ صِبْیانُهُمْ عَارِمٌ وَ نِسَاوهُمْ شَاطِرٌ وَ شَیخُهُمْ لَا یأْمُرُ بِالْمَعْرُوفِ وَ لَا ینْهَی عَنِ الْمُنْکرِ الِالْتِجَاءُ إِلَیهِمْ خِزْی وَ الِاعْتِذَارُ بِهِمْ ذُلٌّ وَ طَلَبُ مَا فِی أَیدِیهِمْ فَقْرٌ فَعِنْدَ ذَلِک یحْرِمُهُمُ اللَّهُ قَطْرَ السَّمَاءِ فِی أَوَانِهِ وَ ینْزِلُهُ فِی غَیرِ أَوَانِهِ [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۴۵۳] .

۴. نمونه های از استسقاء

۱. معصومین

۱. حضرت موسی (علیه السلام)

روی أن موسی (علیه السلام) استسقی لبنی إسرائیل حین أصابهم قحط فأوحی الله تعالی إلیه أنی لا أستجیب لک و لا لمن معک و فیکم نمام قد أصر علی النمیمة فقال موسی (علیه السلام) یا رب من هو حتی نخرجه من بیننا فقال یا موسی أنهاکم عن النمیمة و أکون نماما فتابوا بأجمعهم فسق [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۲۶۸] .

وَ إِذِ اسْتَسْقی مُوسی لِقَوْمِهِ [بقره ، ۶۰] .

۲. حضرت رسول (ص)

اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ [بقره ، ۴۵] .

اسْتَغْفِرُوا رَبَّکمْ إِنَّهُ کانَ غَفّاراً یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً [نوح ، ۱۱-۱۰] .

۳. حضرت امام حسن و حسین (علیه السلام)

در زمان حضرت علیعلیه السلام ، خشکسالی شد. حضرت در مراسمی از امام حسن و حسینعلیهما السلام ، تقاضای دعا کردند :

امام حسنعلیه السلام ، فرمود :

اللَّهُمَّ هَیجْ لَنَا السَّحَابَ بِفَتْحِ الْأَبْوَابِ بِمَاءٍ عُبَابٍ وَ رَبَابٍ بِانْصِبَابٍ وَ انْسِکابٍ یا وَهَّابُ وَ اسْقِنَا مُطَبِّقَةً مُغْدِقَةً مُونِقَةً فَتِّحْ أَغْلَاقَهَا وَ سَهِّلْ إِطْلَاقَهَا وَ عَجِّلْ سِیاقَهَا بِالْأَنْدِیةِ فِی الْأَوْدِیةِ یا وَهَّابُ بِصَوْبِ الْمَاءِ یا فَعَّالُ اسْقِنَا مَطَراً قَطْراً طَلًّا مُطِلًّا طَبَقاً مُطَبِّقاً عَامّاً مِعَمّاً رِهَماً بُهْماً رُحْماً رَشّاً مُرِشّاً وَاسِعاً کافِیاً عَاجِلًا طَیباً مُبَارَکاً سُلَاطِحاً بُلَاطِحاً ینَاطِحُ الْأَبَاطِحَ مُغْدَوْدِقاً مُطْبَوْبِقاً مُغْرَوْرِقاً وَ اسْقِ سَهْلَنَا وَ جَبَلَنَا وَ بَدْوَنَا وَ حَضَرَنَا حَتَّی تُرَخِّصَ بِهِ أَسْعَارَنَا وَ تُبَارِک بِهِ فِی ضِیاعِنَا وَ مُدُنِنَا أَرِنَا الرِّزْقَ مَوْجُوداً وَ الْغَلَاءَ مَفْقُوداً آمِینَ یا رَبَّ الْعَالَمِینَ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۵۳۵] .

امام حسینعلیه السلام ، گفت :

اللَّهُمَّ یا مُعْطِی الْخَیرَاتِ مِنْ مَنَاهِلِهَا وَ مُنْزِلَ الرَّحَمَاتِ مِنْ مَعَادِنِهَا وَ مُجْرِی الْبَرَکاتِ عَلَی أَهْلِهَا مِنْک الْغَیثُ الْمُغِیثُ وَ أَنْتَ الْغِیاثُ الْمُسْتَغَاثُ وَ نَحْنُ الْخَاطِئُونَ وَ أَهْلُ الذُّنُوبِ وَ أَنْتَ الْمُسْتَغْفَرُ الْغَفَّارُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ اللَّهُمَّ أَرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَینَا لِحِینِهَا مِدْرَاراً وَ اسْقِنَا الْغَیثَ وَاکفاً مِغْزَاراً غَیثاً مُغِیثاً وَاسِعاً مُتَّسِعاً مُهَطِّلًا مَرِیاً مُمْرِعاً غَدِقاً مُغْدِقاً غَیدَاقاً مُجَلْجِلًا سَحّاً سَحْسَاحاً ثَجّاً ثَجَّاجاً سَائِلًا مُسْبِلًا عَامّاً وَدْقاً مِطْفَاحاً یدْفَعُ الْوَدْقُ بِالْوَدْقِ دِفَاعاً وَ یتْلُو الْقَطْرُ مِنْهُ قَطْراً غَیرَ خُلَّبٍ بَرْقُهُ وَ لَا مُکذَّبٍ رَعْدُهُ تُنْعِشُ بِهِ الضَّعِیفَ مِنْ عِبَادِک وَ تُحْیی بِهِ الْمَیتَ مِنْ بِلَادِک وَ تُونِقَ بِهِ ذُرَی الْآکامِ مِنْ بِلَادِک وَ تَسْتَحِقُّ بِهِ عَلَینَا مِنْ مِنَنِک آمِینَ رَبَّ الْعَالَمِینَ [مستدرکالوسائل ج ۶ /۱۹۹]

از دعا فارغ نشده بودند که باران نازل شد.

(خطبه هائی از حضرت علیعلیه السلامدر نهج البلاغه برای استسقاء نقل شده است. از جمله خطبه ۱۴۳.)

مردم از سلمان فارسی پرسیدند آیا خطبه‌های امام حسن و امام حسین برای استسقاء کسی به آن‌ها آموخته بود؟هَذَا شَیءٌ عُلِّمَاهُ؟

فَقَالَ سَلْمَانُ الْفَارِسِی وَیحَکمْ : أَ لَمْ تَسْمَعُوا قَوْلَ رَسُولِ اللَّهِ (ص) حَیثُ یقُولُ أُجْرِیتِ الْحِکمَةُ عَلَی لِسَانِ أَهْلِ بَیتِی [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۵۳۵] .

۴. امام سجاد (علیه السلام)

در زمان امام سجادعلیه السلام ، در مکه ، خشکسالی شد. جمعی از معروفین بصره در حج بودند. مردم از آنان در خواست

دعای باران کردند. آنان دعا کردند ، ولی مستجاب نشد. جوانی وارد مسجدالحرام شد و طواف کرد و فرمود : آیا از میان شما کسی نیست که خداوند او را دوست داشته باشد تا دعایش را مستجاب کند؟! شما دور شوید تا من دعا کنم.زاهدان و عارفان بصره ، دور شدند و این جوان آمد کنار کعبه و سجده‌ای کرد و در آن حال گفت :

سَیدِی بِحُبِّک لِی إِلَّا سَقَیتَهُمُ الْغَیثَ [بحار الأنوار ، ج۴۶ ، ص۵۱] .

باران همچون دهانه مشک سرازیر شد. پرسیدیم این جوان کیست؟ گفتند : علی بن الحسین.

(در صحیفه سجادیه ، دعائی برای نزول باران آمده است.)

۵. امام صادق (علیه السلام)

در زمان امام صادقعلیه السلام ، خشکسالی شد و مردم نزد محمد بن خالد (چهره معروف آن زمان) آمدند که نماز بخواند. او شخصی را نزد امام صادقعلیه السلامفرستاد. امام فرمود : روز دوشنبه به صحرا بروند و مردم با پای برهنه خارج شوند و دو رکعت نماز بدون اذان و اقامه بخوانند و ردای خود را واژگون و با صدای بلند صد مرتبه رو به قبله تکبیر و صد مرتبه به سمت راست تسبیح و صد مرتبه به سمت چپ تهلیل و سپس رو به مردم و صد بار حمد و سپس همگی دعا کنند. خالد این عمل را انجام داد و باران آمد و او می گفت این از تعالیم جعفر بن محمد است.

عَنْ مُرَّةَ مَوْلَی مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ قَالَ : صَاحَ أَهْلُ الْمَدِینَةِ إِلَی مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ فِی الِاسْتِسْقَاءِ فَقَالَ لِی انْطَلِقْ إِلَی أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) فَسَلْهُ مَا رَأْیک فَإِنَّ هَولَاءِ قَدْ صَاحُوا إِلَی فَأَتَیتُهُ فَقُلْتُ لَهُ فَقَالَ لِی قُلْ لَهُ فَلْیخْرُجْ قُلْتُ لَهُ مَتَی یخْرُجُ جُعِلْتُ فِدَاک قَالَ یوْمَ الِاثْنَینِ قُلْتُ کیفَ یصْنَعُ قَالَ یخْرِجُ الْمِنْبَرَ ثُمَّ یخْرُجُ یمْشِی کمَا یمْشِی یوْمَ الْعِیدَینِ وَ بَینَ یدَیهِ الْمُوذِّنُونَ فِی أَیدِیهِمْ عَنَزُهُمْ حَتَّی إِذَا انْتَهَی إِلَی الْمُصَلَّی یصَلِّی بِالنَّاسِ رَکعَتَینِ بِغَیرِ أَذَانٍ وَ لَا إِقَامَةٍ ثُمَّ یصْعَدُ الْمِنْبَرَ فَیقْلِبُ رِدَاءَهُ فَیجْعَلُ الَّذِی عَلَی یمِینِهِ عَلَی یسَارِهِ وَ الَّذِی عَلَی یسَارِهِ عَلَی یمِینِهِ ثُمَّ یسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ فَیکبِّرُ اللَّهَ مِائَةَ تَکبِیرَةٍ رَافِعاً بِهَا صَوْتَهُ ثُمَّ یلْتَفِتُ إِلَی النَّاسِ عَنْ یمِینِهِ فَیسَبِّحُ اللَّهَ مِائَةَ تَسْبِیحَةٍ رَافِعاً بِهَا صَوْتَهُ ثُمَّ یلْتَفِتُ إِلَی النَّاسِ عَنْ یسَارِهِ فَیهَلِّلُ اللَّهَ مِائَةَ تَهْلِیلَةٍ رَافِعاً بِهَا صَوْتَهُ ثُمَّ یسْتَقْبِلُ النَّاسَ فَیحْمَدُ اللَّهَ مِائَةَ تَحْمِیدَةٍ ثُمَّ یرْفَعُ یدَیهِ فَیدْعُو ثُمَّ یدْعُونَ فَإِنِّی لَأَرْجُو أَنْ لَا یخِیبُوا قَالَ فَفَعَلَ فَلَمَّا رَجَعْنَا جَاءَ الْمَطَرُ قَالُوا هَذَا مِنْ تَعْلِیمِ جَعْفَرٍ [کافی ، ج۳ ، ص۴۶۲] .

۶. امام رضا (علیه السلام)

در عصر آن حضرت خشکسالی شد ، بعضی از حسودان به مأمون طعنه می‌زدند که در اثر ولایت عهدی امام رضا (علیه السلام) خشکسالی شد.

مأمون ، از امام تقاضای نماز باران کرد و امام با آداب خاص خود نماز خواندند که ابرها ظاهر شد ولی امام فرمود در این ابرها ، باران ما نیست تا آن که دهمین ابر که آمد ، امام فرمود : باران ما در اوست.

قال محمد بن علی الجواد (علیه السلام) : أن الرضا علی بن موسی (علیه السلام) لما جعله المأمون ولی عهده احتبس المطر فجعل بعض حاشیة المأمون و المتعصبین علی الرضا یقولون انظروا لما جاءنا علی بن موسی (علیه السلام) و صار ولی عهدنا فحبس الله عنا المطر و اتصل ذلک بالمأمون فاشتد علیه فقال للرضا قد احتبس المطر فلو دعوت الله عز و جل أن یمطر الناس فقال الرضا (علیه السلام) نعم قال فمتی تفعل ذلک و کان ذلک یوم الجمعة قال یوم الإثنین فإن رسول الله (ص) أتانی البارحة فی منامی و معه أمیر المونین علی (علیه السلام) و قال یا بنی انتظر یوم الإثنین فابرز إلی الصحراء و استسق فإن الله تعالی سیسقیهم و أخبرهم بما یریک الله مما لا یعلمون من حالهم لیزداد علمهم بفضلک و مکانک من ربک عز و جل فلما کان یوم الإثنین غدا إلی الصحراء و خرج الخلائق ینظرون فصعد المنبر فحمد الله و أثنی علیه ثم قال اللهم یا رب أنت عظمت حقنا أهل

البيت فتوسلوا بنا كما أمرت و أملوا فضلك و رحمتك و توقعوا إحسانك و نعمتك فاسقهم سقيا نافعا عاما غير رائث و لا ضائر و ليكن ابتداء مطرهم بعد انصرافهم من مشهدهم هذا إلى منازلهم و مقارهم قال فو الذى بعث محمدا بالحق نبيا لقد نسجت الرياح فى الهواء الغيوم و أرعدت و أبرقت و تحرك الناس كأنهم يريدون التنحى عن المطر فقال الرضا (عليه السلام) على رسلكم أيها الناس فليس هذا الغيم لكم إنما هو لأهل بلد كذا فمضت السحابة و عبرت ثم جاءت سحابة أخرى تشتمل على رعد و برق فتحركوا فقال على رسلكم فما هذه لكم إنما هى لأهل بلد كذا فما زالت حتى جاءت عشر سحابة و عبرت و يقول على بن موسى الرضا (عليه السلام) فى كل واحدة على رسلكم ليست هذه لكم إنما هى لأهل بلد كذا ثم أقبلت سحابة حادية عشر فقال أيها الناس هذه سحابة بعثها الله عز و جل لكم فاشكروا الله على تفضله عليكم و قوموا إلى مقاركم و منازلكم فإنها مسامة لكم و لرءوسكم ممسكة عنكم إلى أن تدخلوا إلى مقاركم ثم يأتيكم من الخير ما يليق بكرم الله تعالى و جلاله [عيون أخبار الرضا (عليه السلام) ، ج۲ ، ص۱۶۸] .

اصحاب پیامبر :

مردم از بلال درخواست نماز باران کردند. او به مردم فرمود : شما به گناهان خود اقرار کنید. آنان اقرار کردند و دست به دعا برداشتند و باران آمد.

۲. علماء و بزرگان

۱. حضرت ابوطالب

قام رجل من بنى كنانة فقال :

در مکه قحطی شد. ابوطالب با نوجوانی بیرون آمد و کمر این جوان را به کعبه چسباند و این بچه با دست‌های خود دعا کرد که ناگهان ابرها پیدا و باران آمد و ابوطالب این سرود را خواند :

۲. عباس

در زمان عمر خشکسالی شد ، او گفت :

رُوِی عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَرَجَ یسْتَسْقِی فَقَالَ لِلْعَبَّاسِ قُمْ فَادْعُ رَبَّک وَ اسْتَسْقِ وَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّا نَتَوَسَّلُ إِلَیک بِعَمِّ نَبِیک فَقَامَ الْعَبَّاسُ فَحَمِدَ اللَّهَ وَ أَثْنَی عَلَیهِ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنَّ عِنْدَک سَحَاباً وَ إِنَّ عِنْدَک مَطَراً فَانْشُرِ السَّحَابَ وَ أَنْزِلْ فِیهِ الْمَاءَ ثُمَّ أَنْزِلْهُ عَلَینَا وَ اشْدُدْ بِهِ الْأَصْلَ وَ أَطْلِعْ بِهِ الْفَرْعَ وَ أَحْیِ بِهِ الزَّرْعَ اللَّهُمَّ إِنَّا شُفَعَاءُ إِلَیک عَمَّنْ لَا مَنْطِقَ لَهُ مِنْ بَهَائِمِنَا وَ أَنْعَامِنَا شَفِّعْنَا فِی أَنْفُسِنَا وَ أَهَالِینَا اللَّهُمَّ إِنَّا لَا نَدْعُو إِلَّا إِیاک وَ لَا نَرْغَبُ إِلَّا إِلَیک اللَّهُمَّ اسْقِنَا سَقْیاً وَادِعاً نَافِعاً طَبَقاً مُجَلْجِلًا اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْکو إِلَیک جُوعَ کلِّ جَائِعٍ وَ عُرْیَ کلِّ عَارٍ وَ خَوْفَ کلِّ خَائِفٍ وَ سَغَبَ کلِّ سَاغِبٍ یدْعُو اللَّهَ [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۵۳۸] .

۳. علامه محسن امین

علامه سید محسن امین ، صاحب کتاب اعیان الشیعه ، درباره خود می‌نویسد : از دمشق به جبل عامل آمدم ، قحطی مردم را تهدید می‌کرد. مردم را به صحرا دعوت کردم و چهارشنبه و پنجشنبه و جمعه روزه گرفتند و با لباس واژگون ، به صحرا رفتیم و نماز بارانی را با تضرع (بعد از نماز جمعه و عصر) خواندیم که باران آمد. بعد از چند سال باز خشکسالی شد و ما باز نماز باران خواندیم و بهره‌مند شدیم.

نماز آیت الله خوانساری ، در قم خشکسالی شد که ایشان نماز باران خواند و باران نازل شد.

۴. حاجی کلباسی

حاجی کلباسی ، صاحب اشارات متوفی ، ۱۲۶۱ قمری ، (حدود ۱۵۰ سال قبل) مکرر نماز باران خواندند و باران نازل شد.

در یک مرتبه ، یهود و نصاری نیز در اصفهان همراه مسلمانان آمدند و در اطراف ، صحنه را مشاهده می کردند که ایشان گفت : خدایا ما را در برابر آنان شرمنده نکن!

در زمانی که ایشان بسیار پیر شدند ، خواستند ایشان را ببرند و چون قادر بر رفتن و سوار شدن نبودند ، خواستند ایشان را روی تخت روان که اشراف را با آن حمل می کردند ، ببرند ، اما حاضر نشد و گفت : در جای اشراف نمی‌نشینم؛ گفتند : برای شما می‌سازیم ، فرمود : از چه چوبی؟...

۵. آیت الله شبر

آیت الله شبر صاحب بشیر ، زمانی که در عراق خشکسالی شد و سعید پاشا ، (حاکم بغداد) دستور روزه و نماز باران داد و اثر نکرد؛ ایشان به مردم کاظمین دستور سه روز روزه داد و بعد خود پا برهنه خارج شد و با انبوه مؤمنین نماز باران و دعا خواند و باران نازل شد که این سبب شهرت بیشتر ایشان شد. [مقدمه اخلاق شبر و نصایح الانوار] .

۱. نماز جمعه

۱. اهمیت روز جمعه

روز خدا :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ اخْتَارَ مِنَ الْأَيامِ الْجُمُعَةَ وَ مِنَ الشُّهُورِ شَهْرَ رَمَضَانَ وَ مِنَ اللَّيالِي لَيلَةَ الْقَدْرِ [کمال‌الدین ، ج ۱ ، ص ۲۸۱] .

قال النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : "ماه رمضان ماه خدا ، روز جمعه روز خدا ، شب قدر شب خدا می باشد". [اکمال الدین ، ص ۸۱] .

روز خلقت :

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ : يا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي أَخْبِرْنِي عَنْ يوْمِ الْأَحَدِ كيفَ سُمِّي يوْمَ الْأَحَدِ ، فَقَالَ : لِأَنَّهُ أَحَدٌ يوْمَ خَلَقَ اللَّهُ الدُّنْيا وَ هُوَ أَوَّلُ يوْمٍ خَلَقَهُ اللَّهُ ، فَقَالَ : بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَنْ يوْمِ الْإِثْنَينِ كيفَ سُمِّي يوْمَ الْإِثْنَينِ قَالَ : لِأَنَّهُ ثَانِي يوْمٍ خَلَقَ اللَّهُ الدُّنْيا وَ هُوَ يوْمٌ وُلِدَتْ فِيهِ وَ يوْمٌ نَزَلَتْ فِيهِ النُّبُوَّةُ وَ أَخْبَرَنِي حَبِيبِي أَنَّهُ يوْمٌ أُقْبَضُ فِيهِ ، فَقَالَ : بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يا رَسُولَ اللَّهِ ص أَخْبِرْنِي عَنْ يوْمِ الثَّلَاثَاءِ ، فَقَالَ : هُوَ ثَالِثُ يوْمٍ خَلَقَ اللَّهُ مِنَ الدُّنْيا وَ هُوَ يوْمٌ تَابَ اللَّهُ فِيهِ عَلَى آدَمَ وَ رَضِيَ عَنْهُ وَ اجْتَبَاهُ وَ هَدَاهُ ، فَقَالَ : بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يا رَسُولَ اللَّهِ ص أَخْبِرْنِي عَنْ يوْمِ الْأَرْبِعَاءِ فَقَالَ هُوَ رَابِعُ يوْمٍ خَلَقَ اللَّهُ مِنَ الدُّنْيا وَ هُوَ يوْمُ نَحْسٍ مُسْتَمِرٌّ ، فِيهِ خَلَقَ اللَّهُ الرِّيحَ الصَّرْصَرَ ، قَالَ : بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي عَنْ يوْمِ الْخَمِيسِ ، فَقَالَ : ص هُوَ خَامِسُ يوْمٍ خَلَقَ اللَّهُ مِنَ الدُّنْيا لَيلُهُ أَنِيسٌ وَ نَهَارُهُ جَلِيسٌ وَ فِيهِ رُفِعَ إِدْرِيسُ وَ لُعِنَ فِيهِ إِبْلِيسُ ، قَالَ : بِأَبِي أَنْتَ وَ أُمِّي يا رَسُولَ اللَّهِ ص أَخْبِرْنِي عَنْ يوْمِ الْجُمُعَةِ فَبَكى رَسُولُ اللَّهِ ص وَ قَالَ سَأَلْتَنِي عَنْ يوْمِ الْجُمُعَةِ فَقَالَ : نَعَمْ فَقَالَ : رَسُولُ اللَّهِ ص تُسَمِّيهِ الْمَلَائِكةُ فِي السَّمَاءِ يوْمَ الْمَزِيدِ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ ع ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ نَفَخَ اللَّهُ فِي آدَمَ الرُّوحَ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ أَسْكنَ اللَّهُ آدَمَ فِيهِ الْجَنَّةَ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ أَسْجَدَ اللَّهُ مَلَائِكتَهُ لِآدَمَ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ جَمَعَ اللَّهُ فِيهِ لِآدَمَ حَوَّاءَ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ قَالَ اللَّهُ لِلنَّارِ "كونِي بَرْداً وَ سَلاماً عَلى إِبْراهِيمَ " (انبياء-۶۹) ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ اسْتُجِيبَ فِيهِ دُعَاءُ يعْقُوبَ ع ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ غَفَرَ اللَّهُ فِيهِ ذَنْبَ آدَمَ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ كشَفَ اللَّهُ فِيهِ الْبَلَاءَ عَنْ أَيوبَ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ فَدَى اللَّهُ فِيهِ إِسْمَاعِيلَ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ مَا بَينَهُمَا ، يوْمُ الْجُمُعَةِ يوْمٌ يتَخَوَّفُ فِيهِ الْهَوْلُ وَ شِدَّةُ

الْقِيامَةِ وَ الْفَزَعُ الْأَكبَرُ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۸۰] .
روز غفران :
قَالَ‌الْكاظِمُع : إِنَّ لِلَّهِ عُتَقَاءَ فِى كلِّ لَيلَةِ جُمُعَةٍ فَتَعَرَّضُوا لِرَحْمَةِ اللَّهِ فِى لَيلَةِ الْجُمُعَةِ وَ يوْم الْجُمُعَةِ وَ مَنْ مَاتَ لَيلَةَ الْجُمُعَةِ أَوْ يوْمَ الْجُمُعَةِ وَقَاهُ اللَّهُ فِتْنَةَ الْقَبْرِ وَ طَبَعَ عَلَيهِ طَابَعَ الشُّهَدَاءِ لَا يقُولَنَّ أَحَدُكمْ كانَ وَ كانَ وَ كتَبَ لَهُ بَرَاءَةً مِنْ ضَغْطَةِ الْقَبْرِ وَ كانَ شَهِيداً [مستدرك‌الوسائل ، ج۶ ، ص۵۹] .
– قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَنَّ لِلَّهِ تَعَالَى فِى كلِّ يوْمِ جُمُعَةٍ سِتَّ مِائَةِ أَلْفِ عَتِيقٍ مِنَ النَّارِ كلُّهُمْ قَدِ اسْتَوْجَبُوا النَّارَ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۸۴] .
– قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ مَاتَ يوْمَ الْجُمُعَةِ أَوْ لَيلَةَ الْجُمُعَةِ رَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ عَذَابَ الْقَبْرِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۱۳۸] .
–عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : "إِذَا كانَ يوْمُ الْجُمُعَةِ أَمَرَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْ ينْصَبَ عِنْدَ الْبَيتِ الْمَعْمُورِ مِنْبَرٌ وَ تَحْتَوِشُهُ الْمَلَائِكةُ وَ يؤَذِّنَ جَبْرَئِيلُ وَ يقَدَّمُ مِيكائِيلُ وَ يصَلُّونَ الْمَلَائِكةُ خَلْفَهُ فَإِذَا فَرَغُوا يقُولُ جَبْرَائِيلُ إِلَهِى وَهَبْتُ ثَوَابَ هَذَا الْأَذَانِ لِأُمَّةِ مُحَمَّدٍ ص وَ يقُولُ مِيكائِيلُ وَهَبْتُ ثَوَابَ هَذِهِ الْإِمَامَةِ لِلْأَئِمَّةِ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ص وَ تَقُولُ الْمَلَائِكةُ وَهَبْنَا ثَوَابَ هَذِهِ الصَّلَاةِ لِلْمُصَلِّينَ مِنْ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ص فَيقُولُ اللَّهُ تَعَالَى تَجُودُونَ عَلَى وَ أَنَا أَوْلَى بِالْجُودِ وَ الْكرَمِ أُشْهِدُكمْ أَنِّى غَفَرْتُ ذُنُوبَ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ ص فَيتَفَرَّقُونَ إِلَى الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى" [مستدرك‌الوسائل ، ج۶ ، ص۶۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنِ اغْتَسَلَ يوْمَ الْجُمُعَةِ وَ مَسَّ مِنْ طِيبِ امْرَأَتِهِ إِنْ كانَ لَهَا وَ لَبِسَ مِنْ صَالِحِ ثِيابِهِ ثُمَّ لَمْ يتَخَطَّ رِقَابَ النَّاسِ وَ لَمْ يلْغُ عِنْدَ الْمَوْعِظَةِ كانَ كفَّارَةً لِمَا بَينَهُمَا وَ مَنْ لَغَا وَ تَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ كانَتْ لَهُ ظُهْراً [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۲] .
–الجمعة الى الجمعة كفارة لمابينهما ما لم‌تغش الكبائر. [كنز ، ج۷ ، ص۷۱۰] .
روز زيارت قبور :
قَالَ الصَّادِقُع : مَرَّ سَلْمَانُ الْفَارِسِى رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيهِ بِمَقَابِرَ يوْمَ الْجُمُعَةِ فَوَقَفَ ثُمَّ قَالَ السَّلَامُ عَلَيكمْ يا أَهْلَ الدِّيارِ فَنِعْمَ دَارُ قَوْمٍ مُومِنِينَ يا أَهْلَ الْجَمْعِ هَلْ عَلِمْتُمْ أَنَّ الْيوْمَ الْجُمُعَةُ قَالَ ثُمَّ انْصَرَفَ فَلَمَّا أَنْ أَخَذَ مَضْجَعَهُ أَتَاهُ آتٍ فِى مَنَامِهِ فَقَالَ لَهُ يا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنَّك أَتَيتَنَا فَسَلَّمْتَ عَلَينَا وَ رَدَدْنَا عَلَيك السَّلَامَ وَ قُلْتَ لَنَا يا أَهْلَ الدِّيارِ هَلْ عَلِمْتُمْ أَنَّ الْيوْمَ الْجُمُعَةُ وَ إِنَّا لَنَعْلَمُ مَا يقُولُ الطَّيرُ فِى يوْمِ الْجُمُعَةِ قَالَ يقُولُ سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكةِ وَ الرُّوحِ سَبَقَتْ رَحْمَتُك غَضَبَك مَا عَرَفَ عَظَمَتَك مَنْ حَلَفَ بِاسْمِك كاذِباً [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۳۵۴] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبَوَيهِ أَوْ أَحَدِهِمَا فِى كلِّ جُمُعَةٍ غُفِرَ لَهُ وَ كتِبَ بَرّاً [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۳۵۹] .
عروس ايام : روز قيامت ، جلودار ايام روز جمعه است.
شهادت روز جمعه :
قَالَ الْبَاقِرُع : إِذَا كانَ حِينُ يبْعَثُ اللَّهُ الْعِبَادَ أَتَى بِالْأَيامِ يعْرِفُهَا الْخَلَائِقُ بِأَسْمَائِهَا وَ حُلِيهَا يقْدُمُهَا يوْمُ الْجُمُعَةِ لَهُ نُورٌ سَاطِعٌ تَتْبَعُهُ سَائِرُ الْأَيامِ كأَنَّهُ عَرُوسٌ كرِيمَةٌ ذَاتُ وَقَارٍ تُهْدَى إِلَى ذِى حِلْمٍ وَ شَأْنٍ ثُمَّ يكونُ يوْمُ الْجُمُعَةِ شَاهِداً لِمَنْ حَافَظَ وَ سَارَعَ إِلَيهِ ثُمَّ يدْخُلُ الْمُؤْمِنُونَ عَلَى قَدْرِ سَبْقِهِمْ إِلَى الْجَنَّةِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۶ ، ص۶۹] .
– روز آزين‌بندى بهشت.
قَالَ الصَّادِقُع : فَضَّلَ اللَّهُ الْجُمُعَةَ عَلَى غَيرِهَا مِنَ الْأَيامِ وَ إِنَّ الْجِنَانَ لَتُزَخْرَفُ وَ تُزَينُ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِمَنْ أَتَاهَا [كافى ، ج۳ ، ص۴۱۵] .
آقاى روزها : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْجُمُعَةُ سَيدُ الْأَيامِ وَ أَعْظَمُهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى [مصباح‌المتهجد ، ص۲۸۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْجُمُعَةُ سَيدُ الْأَيام وَ أَعْظَمُهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَی [مصباح‌المتهجد ، ص۲۸۴] .

– قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : يوْمُ الْجُمُعَةِ سَيدُ الْأَيام وَ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ يوْم الْأَضْحَی وَ يوْم الْفِطْرِ فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ خَلَقَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فِيهِ آدَمَ ع وَ أَهْبَطَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ إِلَی الْأَرْضِ وَ فِيهِ تَوَفَّی اللَّهُ آدَمَ وَ فِيهِ سَاعَةٌ لَا يسْأَلُ اللَّهَ الْعَبْدُ فِيهَا شَيئاً إِلَّا آتَاهُ مَا لَمْ يسْأَلْ حَرَاماً وَ مَا مِنْ مَلَكٍ مُقَرَّبٍ وَ لَا سَمَاءٍ وَ لَا أَرْضٍ وَ لَا رِياحٍ وَ لَا جِبَالٍ وَ لَا بَرٍّ وَ لَا بَحْرٍ إِلَّا وَ هُنَّ يشْفَقْنَ مِنْ يوْم الْجُمُعَةِ أَنْ تَقُومَ فِيهِ السَّاعَةُ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۳۱۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : أَلَا إِنَّ هَذَا الْيوْمَ يوْمٌ جَعَلَهُ اللَّهُ لَكمْ عِيداً وَ هُوَ سَيدُ أَيامِكمْ وَ أَفْضَلُ أَعْيادِكمْ وَ قَدْ أَمَرَكمُ اللَّهُ فِی كتَابِهِ بِالسَّعْی فِيهِ إِلَی ذِكرِهِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۴۲۷] .

– قَالَ الرِّضَا ، ع : اعْلَمْ يرْحَمُك اللَّهُ أَنَّ اللَّهَ تَبَارَك وَ تَعَالَی فَضَّلَ يوْمَ الْجُمُعَةِ وَ لَيلَتَهُ عَلَی سَائِرِ الْأَيام فَضَاعَفَ فِيهِ الْحَسَنَاتِ لِعَامِلِهَا وَ السَّيئَاتِ عَلَی مُقْتَرِفِهَا إِعْظَاماً لَهَا [فقه‌الرضا ، ص۱۲۷] .

–الا علی مريض أو مسافر أو امرأة أو صبی أو مملوك. [كنز ، ج۷ ، ص۷۲۶] .

روز ميثاق با ولايت : عَنْ أَبِی حَمْزَةَ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ ع قَال : "قَالَ لَهُ رَجُلٌ كيفَ سُمِّيتِ الْجُمُعَةُ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَمَعَ فِيهَا خَلْقَهُ لِوَلَايةِ مُحَمَّدٍ وَ وَصِيهِ فِی الْمِيثَاقِ فَسَمَّاهُ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِجَمْعِهِ فِيهِ خَلْقَهُ" [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۵] .

روز شروع كارهای خير : شخصی می‌خواست كارهای خيری انجام دهد امام صادقعليه‌السلامفرمود روز جمعه انجام بده كه ثوابش چند برابر است.

قَالَ الصَّادِقُع : الصَّدَقَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ تُضَاعَفُ وَ لَيلَةَ الْجُمُعَةِ تُضَاعَفُ وَ مَا مِنْ يوْمٍ كيوْمِ الْجُمُعَةِ وَ مَا لَيلَةٌ كلَيلَةِ الْجُمُعَةِ يوْمُهَا أَزْهَرُ وَ لَيلَتُهَا غَرَّاءُ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۸۳] .

قَالَ الصَّادِقُع : فِی الرَّجُلِ يريدُ أَنْ يعْمَلَ شَيئاً مِنَ الْخَيرِ مِثْلَ الصَّدَقَةِ وَ الصَّوْمِ وَ نَحْوِ هَذَا قَالَ يسْتَحَبُّ أَنْ يكونَ ذَلِك يوْمَ الْجُمُعَةِ فَإِنَّ الْعَمَلَ يوْمَ الْجُمُعَةِ يضَاعَفُ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۴۲۳] .

روز رسيدگی به محرومان : ابوحمزه می‌گويد نماز صبح را با اما سجّادعليه‌السلامخوانديم آنگاه به حضرت فرمودند هر كه از درب منزل عبور می‌كند اطعام كنيد چون امروز روز جمعه است.

عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِی قَالَ : "صَلَّيتُ مَعَ عَلِی بْنِ الْحُسَينِ ع الْفَجْرَ بِالْمَدِينَةِ فِی يوْمِ الْجُمُعَةِ فَدَعَا مَوْلَاةً لَهُ يقَالُ لَهَا وَشِيكةُ فَقَالَ لَا يقِفَنَّ عَلَی بَابِی الْيوْمَ سَائِلٌ إِلَّا أَعْطَيتُمُوهُ فَإِنَّ الْيوْمَ الْجُمُعَةُ فَقُلْتُ لَيسَ كلُّ مَنْ يسْأَلُ مُحِقّاً جُعِلْتُ فِدَاك فَقَالَ يا ثَابِتُ أَخَافُ أَنْ يكونَ بَعْضُ مَنْ يسْأَلُنَا مُحِقّاً فَلَا نُطْعِمَهُ وَ نَرُدَّهُ فَينْزِلَ بِنَا أَهْلَ الْبيتِ مَا نَزَلَ بِيعْقُوبَ وَ آلِهِ أَطْعِمُوهُمْ أَطْعِمُوهُمْ" [تفسير عياشی ، ج۲ ، ص۱۶۷] .

ابوحمزه ثمالی گفت روز جمعه‌ای در مدينه نماز صبح را با امام سجادعليه‌السلامخوانديم پس از نماز و تسبيحات به همراه امام به منزل او رفتيم امام به خدمتكار خود فرمود : لَا يعْبُرُ عَلَی بَابِی سَائِلٌ إِلَّا أَطْعَمْتُمُوهُ فَإِنَّ الْيوْمَ يوْمُ الْجُمُعَةِ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۴۵] .

روز نظافت : قَالَ الصَّادِقُع : الْجُمُعَةُ لِلتَّنْظِيفِ وَ التَّطيبِ [روضه‌الواعظين ، ج۲ ، ص۳۹۲] .

– قَالَ الصَّادِقُع : كانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ص بُرْدٌ يلْبَسُهُ فِی الْعِيدَينِ وَ الْجُمُعَةِ سِوَی ثَوْبِ مِهْنَتِهِ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۲] .

روز قيام مهدی (عج) : قَالَ الصَّادِقُع : يخْرُجُ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبيتِ يوْمَ الْجُمُعَةِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۴] .

روز مسابقه : قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّكمْ تَتَسَابَقُونَ إِلَی الْجَنَّةِ عَلَی قَدْرِ سَبْقِكمْ إِلَی الْجُمُعَةِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۵] .

روز رحمت : قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لَتُفَتَّحُ لِصُعُودِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۵] .

روز پاداش : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ يوْمَ الْجُمُعَةِ سَيدُ الْأَيامِ يضَاعِفُ اللَّهَ فِيهِ الْحَسَنَاتِ وَ يمْحُو فِيهِ السَّيئَاتِ وَ يرْفَعُ فِيهِ الدَّرَجَاتِ وَ يسْتَجِيبُ فِيهِ الدَّعَوَاتِ وَ يكشِفُ فِيهِ الْكرُبَاتِ وَ يقْضِى فِيهِ الْحَوَائِجَ الْعِظَامَ [كافى ، ج۳ ، ص۴۱۴] .

روز شادی حیوانات : قَالَ الصَّادِقُع : يقُولُ الطَّيرُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ فِى يوْمِ الْجُمُعَةِ سَلَامٌ سَلَامٌ يوْمٌ صَالِحٌ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۸۳] .

- قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِذَا كانَ يوْمَ الْجُمُعَةِ نَادَتِ الطَّيرُ الطَّيرَ وَ الْوَحْشُ الْوَحْشَ وَ السِّبَاعُ السِّبَاعَ سَلَامٌ عَلَيكمْ هَذَا يوْمٌ صَالِحٌ [الجعفريات ، ص۳۹] .

روز فروکش کردن آتش جهنم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ جَهَنَّمَ تُسَجَّرُ كلَّ يوْمٍ إِلَّا يوْمَ الْجُمُعَةِ [بحارالأنوار ، ج۸۶، ص۲۱۳] .

(شبیه ماه رمضان که درهای جهنم بسته می‌شود)

جمعه ابتدا به نام عُرُوبه بوده (به دلیل اجتماع مردم در معابد و انجام نیایشهای ویژه در این روز) آنگاه جمعه بر آن استعمال شده. [المیزان ، ج۱۹ ، ص۲۷۳] .

عید مسلمانان.

قَالَ الصَّادِقُع : هُوَ عِيدٌ لِلْمُسْلِمِينَ وَ هُوَ أَفْضَلُ مِنَ الْفِطْرِ وَ الْأَضْحَى [وسائل‌الشيعة ، ج۷، ص۳۸۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : وَ لَيسَ لِلْمُسْلِمِينَ عِيدٌ كانَ أَوْلَى مِنْهُ عَظَّمَهُ اللَّهُ تَبَارَك وَ تَعَالَى وَ عَظَّمَهُ مُحَمَّدٌ ص [كافى ، ج۱ ، ص۴۸۰] .

قَالَ الصَّادِقُع : الْجُمُعَةُ لِلتَّنْظِيفِ وَ التَّطَيبِ وَ هُوَ عِيدٌ لِلْمُسْلِمِينَ [جامع‌الأخبار ، ص۹۰] .

-ان هذا اليوم جعله الله عيداً للمسلمين. [كنز ، ج۷، ص۷۱۳] .

روز خلقت و هبوط و وفات آدمعلیه‌السلام : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْجُمُعَةُ سَيدُ الْأَيامِ وَ أَعْظَمُهَا عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى وَ هُوَ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ يوْمِ الْفِطْرِ وَ يوْمِ الْأَضْحَى فِيهِ خَمْسُ خِصَالٍ خَلَقَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ وَ أَهْبَطَ اللَّهُ فِيهِ آدَمَ إِلَى الْأَرْضِ وَ فِيهِ تَوَفَّى اللَّهُ آدَمَ [مصباح‌المتهجد ، ص۲۸۴] .

روز قیامت و رستاخیز.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : تَقُومُ السَّاعَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ بَينَ صَلَاةِ الظُّهْرِ وَ الْعَصْرِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۹۰] .

روز آزادی.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ يوْمَ الْجُمُعَةِ سَيدُ الْأَيامِ يضَاعِفُ اللَّهَ فِيهِ الْحَسَنَاتِ وَ يمْحُو فِيهِ السَّيئَاتِ وَ يرْفَعُ فِيهِ الدَّرَجَاتِ وَ يسْتَجِيبُ فِيهِ الدَّعَوَاتِ وَ يكشِفُ فِيهِ الْكرُبَاتِ وَ يقْضِى فِيهِ الْحَوَائِجَ الْعِظَامَ وَ هُوَ يوْمُ الْمَزِيدِ لِلَّهِ فِيهِ عُتَقَاءُ وَ طُلَقَاءُ مِنَ النَّارِ [كافى ، ج۳ ، ص۴۱۴] .

روز جمعه (عید مسلمانان) روز : - نظافت - عبادت - وحدت - عیادت - تفریح

۲. سیما و اهمیت نماز جمعه

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذا نُودِى لِلصَّلاةِ مِنْ يوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلى ذِكرِ اللَّهِ وَ ذَرُوا الْبَيعَ ذلِكمْ خَيرٌ لَكمْ إِنْ كنْتُمْ تَعْلَمُونَ [جمعه/۹] .

يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللَّهِ وَ مَنْ يفْعَلْ ذلِك فَأُولئِك هُمُ الْخاسِرُونَ [منافقون/۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : ثَلَاثٌ لَوْ تَعْلَمُ أُمَّتِى مَا لَهُمْ فِيهِنَّ لَضَرَبُوا عَلَيهِنَّ بِالسِّهَامِ ، الْأَذَانُ وَ الْغُدُوُّ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ الصَّفُّ الْأَوَّلُ [النوادر

راوندی ، ص۲۴] .

قال رسول اللهصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : ثلاثٌ لویعلم النّاس ما فیهنّ لرکضوا الابل فی طلبهنّ : الاذان و الصّفَّ الاوّل و الغُدُو الی الجمعهٔ.

رسول خداصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمهنگامی که به مدینه آمدند برای هر شهری که اسلام اختیار می‌کرد مردی صالح و امین را به امامت جمعه منصوب می‌فرمود". [مجموعه مقالات احسانبخش]

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : ثَلَاثَةٌ إِنْ أَنْتُمْ خَالَفْتُمْ فِيهِنَّ أَئِمَّتَكُمْ هَلَكْتُمْ : جُمُعَتُكُمْ وَ جِهَادُ عَدُوِّكُمْ وَ مَنَاسِكُكُمْ [الجعفریات ، ص۵۲] .

۴- پیوند با امام.

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : لَا يَصْلُحُ الْحُكْمُ وَ لَا الْحُدُودُ وَ لَا الْجُمُعَةُ إِلَّا بِإِمَامٍ عَدْلٍ [بحارالأنوار ، ج۸۶، ص۲۵۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَشْيُكَ إِلَى الْمَسْجِدِ وَ انْصِرَافُكَ إِلَى أَهْلِكَ فِي الْأَجْرِ سَوَاءٌ [بحارالأنوار ، ج۸۶، ص۲۱۳] .

زیارت و جمال : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : الْإِتْيَانُ إِلَى الْجُمُعَةِ زِيَارَةٌ وَ جَمَالٌ فَقِيلَ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ وَ مَا الْجَمَالُ قَالَ اقْضُوا الْفَرِيضَةَ وَ تَزَاوَرُوا [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۷] .

قَالَ عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ أَبِي الْحَدِيدِ فِي شَرْحِ نَهْجِ الْبَلَاغَةِ : "لَمَّا سَوَّى رَسُولُ اللَّهِ الصُّفُوفَ بِأُحُدٍ قَامَ فَخَطَبَ النَّاسَ فَقَالَ أَيهَا النَّاسُ أُوصِيكُمْ بِمَا أَوْصَانِي بِهِ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ مِنَ الْعَمَلِ بِطَاعَتِهِ وَ التَّنَاهِي عَنْ مَحَارِمِهِ وَ سَاقَ الْخُطْبَةَ إِلَى أَنْ قَالَ وَ مَنْ كَانَ يؤمِنُ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ فَعَلَيهِ بِالْجُمُعَةِ يوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا صَبِياً أَوِ امْرَأَةً أَوْ مَرِيضاً أَوْ عَبْداً مَمْلُوكاً وَ مَنِ اسْتَغْنَى بِلَهْوٍ أَوْ تِجَارَةٍ اسْتَغْنَى اللَّهُ عَنْهُ وَ اللَّهُ غَنِي حَمِيدٌ" [بحارالأنوار ، ج۸۶، ص۲۱۱] .

-المسلم یوم الجمعهٔ مُحْرِم ، فان صلی الجمعهٔ فقد احلّ. [کنز ، ج۷ ، ص ۷۲۰] .

آمادگی : قَالَ الصَّدُوقُ ره : "وَ كَانَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍع يتَهَيأُ يوْمَ الْخَمِيسِ لِلْجُمُعَةِ" [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۱۶] .

قَالَ البَاقِرُع : وَ اللَّهِ لَقَدْ بَلَغَنِي أَنَّ أَصْحَابَ النَّبِي ص كَانُوا يتَجَهَّزُونَ لِلْجُمُعَةِ يوْمَ الْخَمِيسِ [کافی ، ج۳، ص۴۱۵] .

قَالَ الصَّادِقُع : أَنَّ عَلِياً ع نَهَى أَنْ يشْرَبَ الدَّوَاءَ يوْمَ الْخَمِيسِ مَخَافَةَ أَنْ يضْعُفَ عَنِ الْجُمُعَةِ [الجعفریات ، ص۴۳] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : لَا يشْرَبْ أَحَدُكُمُ الدَّوَاءَ يوْمَ الْخَمِيسِ فَقِيلَ يا أَمِيرَ الْمُومِنِينَ وَ لِمَ ذَلِكَ قَالَ لِئَلَّا يضْعُفَ عَنْ إِتْيانِ الْجُمُعَةِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۲۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : لَا تُسَافِرْ فِي يوْمِ جُمُعَةٍ حَتَّى تَشْهَدَ الصَّلَاةَ إِلَّا فَاصِلًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ فِي أَمْرٍ تُعْذَرُ بِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۹] .

قَالَ الرِّضَاع : مَا يؤمِنُ مَنْ سَافَرَ يوْمَ الْجُمُعَةِ قَبْلَ الصَّلَاةِ أَنْ لَا يحْفَظَهُ اللَّهُ تَعَالَى فِي سَفَرِهِ وَ لَا يخْلُفَهُ فِي أَهْلِهِ وَ لَا يرْزُقَهُ مِنْ فَضْلِهِ [کتاب‌المزار ، ص۵۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ سَافَرَ يوْمَ الْجُمُعَةِ دَعَا عَلَيهِ مَلَكَاهُ أَنْ لَا يصَاحَبَ فِي سَفَرِهِ وَ لَا تُقْضَى لَهُ حَاجَةٌ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنِ اغْتَسَلَ يوْمَ الْجُمُعَةِ وَ اسْتَنَّ وَ مَسَّ مِنْ طِيبٍ إِنْ كَانَ عِنْدَهُ وَ لَبِسَ مِنْ أَحْسَنِ ثِيابِهِ ثُمَّ خَرَجَ يأْتِي الْمَسْجِدَ وَ لَمْ يتَخَطَّ رِقَابَ النَّاسِ ثُمَّ يرْكَعُ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يرْكَعَ وَ أَنْصَتَ إِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ كَانَ كَفَّارَةً لِمَا بَينَهَا وَ بَينَ الْجُمُعَةِ الَّتِي قَبْلَهَا وَ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ص بُرْدٌ يلْبَسُهُ فِي الْعِيدَينِ وَ الْجُمُعَةِ سِوَى ثَوْبِ مِهْنَتِهِ [بحارالأنوار ، ج۸۶، ص۲۱۲] .

قَالَ الصَّادِقُع : إِنِّي لَأُحِبُّ لِلرَّجُلِ أَنْ لَا يخْرُجَ مِنَ الدُّنْيا حَتَّى يتَمَتَّعَ وَ لَوْ مَرَّةً وَ أَنْ يصَلِّي الْجُمُعَةَ فِي جَمَاعَةٍ [مصباح‌المتهجد ، ص۳۶۴] .

۳. فضیلت نماز جمعه

گام برداشتن به سوی نماز جمعه سبب کم شدن وحشتهای فرد در قیامت می‌شود :

قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِیع : جَاءَ نَفَرٌ مِنَ الْیَهُودِ إِلَی رَسُولِ اللَّهِ ص فَسَأَلَهُ أَعْلَمُهُمْ عَنْ مَسَائِلَ فَکانَ فِیمَا سَأَلَهُ : أَخْبِرْنَا عَنْ سَبْعِ خِصَالٍ أَعْطَاک اللَّهُ مِنْ بَینِ النَّبِیینَ وَ أَعْطَی أُمَّتَک مِنْ بَینِ الْأُمَمِ فَقَالَ : أَعْطَانِی اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ فَاتِحَةَ الْکتَابِ وَ الْأَذَانَ وَ الْجَمَاعَةَ فِی الْمَسْجِدِ وَ یوْمَ الْجُمُعَةِ وَ الصَّلَاةَ عَلَی الْجَنَائِزِ وَ الْإِجْهَارَ فِی ثَلَاثِ صَلَوَاتٍ وَ الرُّخْصَةَ لِأُمَّتِی عِنْدَ الْأَمْرَاضِ وَ السَّفَرِ وَ الشَّفَاعَةَ لِأَصْحَابِ الْکبَائِرِ مِنْ أُمَّتِی قَالَ ، صَدَقْتَ یا مُحَمَّدُ فَمَا جَزَاءُ مَنْ فَعَلَ هَذِهِ الْأَشْیاء ، وَ سَاقَ الْحَدِیثَ إِلَی أَنْ قَالَ ، قَالَ : وَ أَمَّا یوْمُ الْجُمُعَةِ فَیوْمٌ یجْمَعُ اللَّهُ فِیهِ الْأَوَّلِینَ وَ الْآخِرِینَ فَمَا مِنْ مُؤْمِنٍ مَشَی فِیهِ إِلَی الْجُمُعَةِ إِلَّا خَفَّفَ اللَّهُ عَلَیهِ أَهْوَالَ یوْمِ الْقِیامَةِ ثُمَّ یؤْمَرُ بِهِ إِلَی الْجَنَّةِ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِذَا کانَ یوْمُ الْجُمُعَةِ أَرْسَلَ اللَّهُ تَعَالَی مَلَائِکةً مَعَهُمْ أَقْلَامٌ مِنْ ذَهَبٍ وَ صُحُفٌ مِنْ فِضَّةٍ فَیأْتُونَ وَ یقِفُونَ بِبَابِ الْمَسْجِدِ وَ یکتُبُونَ أَسَامِی الَّذِینَ یأْتُونَ إِلَی الْمَسْجِدِ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ فَإِذَا کتَبُوا سَبْعِینَ مِنْهُمْ قَالُوا هَؤُلَاءِ بِعَدَدِ السَّبْعِینَ الَّذِینَ اخْتَارَهُمْ مُوسَی ع مِنْ أُمَّتِهِ ثُمَّ یتَخَلَّلُونَ فِی الصُّفُوفِ وَ یتَفَقَّدُونَ الَّذِینَ لَمْ یحْضُرُوا فَیقُولُونَ أَینَ فُلَانٌ قِیلَ لَهُمْ هُوَ مَرِیضٌ فَیقُولُونَ اللَّهُمَّ اشْفِهِ حَتَّی یقِیمَ صَلَاةَ الْجُمُعَةِ وَ یقُولُونَ أَینَ فُلَانٌ قِیلَ لَهُمْ ذَهَبَ إِلَی السَّفَرِ فَتَقُولُ الْمَلَائِکةُ اللَّهُمَّ رُدَّهُ سَالِماً فَإِنَّهُ صَاحِبُ الْجُمُعَةِ أَینَ فُلَانٌ فَیقُولُونَ مَاتَ فَیقُولُونَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ فَإِنَّهُ کانَ یقِیمُ الْجُمُعَةَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۳۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِذَا کانَ یوْمُ الْجُمُعَةِ کانَ عَلَی کلِّ بَابٍ مِنْ أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ مَلَائِکةٌ یکتُبُونَ الْأَوَّلَ فَالْأَوَّلَ فَإِذَا جَلَسَ الْإِمَامُ طَوَوُا الصُّحُفَ وَ جَاءُوا یسْتَمِعُونَ الذِّکرَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۳۸] .

قَالَ الصَّادِقُع : جَاءَ أَعْرَابِی إِلَی النَّبِی ص یقَالُ لَهُ قُلَیبٌ فَقَالَ لَهُ یا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّی تَهَیأْتُ إِلَی الْحَجِّ کذَا وَ کذَا مَرَّةً فَمَا قُدِّرَ لِی فَقَالَ لَهُ یا قُلَیبُ عَلَیک بِالْجُمُعَةِ فَإِنَّهَا حَجُّ الْمَسَاکینِ [تهذیب‌الأحکام ، ج۳ ، ص۲۳۶] .

قَالَ البَاقِرُع : أَیمَا مُسَافِرٍ صَلَّی الْجُمُعَةَ رَغْبَةً فِیهَا وَ حُبّاً لَهَا أَعْطَاهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَجْرَ مِائَةِ جُمُعَةٍ لِلْمُقِیمِ [ثواب‌الأعمال ، ص۳۷] .

قَالَ البَاقِرُع : إِذَا کانَ یوْمُ الْجُمُعَةِ نَزَلَ الْمَلَائِکةُ الْمُقَرَّبُونَ مَعَهُمْ قَرَاطِیسُ مِنْ فِضَّةٍ وَ أَقْلَامٌ مِنْ ذَهَبٍ فَیجْلِسُونَ عَلَی أَبْوَابِ الْمَسْجِدِ عَلَی کرَاسِی مِنْ نُورٍ فَیکتُبُونَ النَّاسَ عَلَی مَنَازِلِهِمُ الْأَوَّلَ وَ الثَّانِی حَتَّی یخْرُجَ الْإِمَامُ فَإِذَا خَرَجَ الْإِمَامُ طَوَوْا صُحُفَهُمْ وَ لَا یهْبِطُونَ فِی شَیءٍ مِنَ الْأَیامِ إِلَّا فِی یوْمِ الْجُمُعَةِ یعْنِی الْمَلَائِکةَ الْمُقَرَّبِینَ [کافی ، ج۳ ، ص۴۱۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : التَّهْجِیرُ إِلَی الْجُمُعَةِ حَجُّ فُقَرَاءِ أُمَّتِی [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۸۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْجُمُعَةُ حَجُّ الْمَسَاکینِ [الدعوات ، ص۳۷] .

قَالَ الصَّادِقُع : فَضَّلَ اللَّهُ الْجُمُعَةَ عَلَی غَیرِهَا مِنَ الْأَیامِ وَ إِنَّ الْجِنَانَ لَتُزَخْرَفُ وَ تُزَینُ یوْمَ الْجُمُعَةِ لِمَنْ أَتَاهَا وَ إِنَّکمْ تَتَسَابَقُونَ إِلَی الْجَنَّةِ عَلَی قَدْرِ سَبْقِکمْ إِلَی الْجُمُعَةِ وَ إِنَّ أَبْوَابَ السَّمَاءِ لَتُفَتَّحُ لِصُعُودِ أَعْمَالِ الْعِبَادِ [کافی ، ج۳ ، ص۴۱۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : أَرْبَعَةٌ یسْتَأْنِفُونَ الْعَمَلَ الْمَرِیضُ إِذَا بَرَأَ وَ الْمُشْرِک إِذَا أَسْلَمَ وَ الْمُنْصَرِفُ مِنَ الْجُمُعَةِ إِیمَاناً وَ احْتِسَاباً وَ الْحَاجُّ إِذَا فَرَغَ [الدعوات راوندی ، ص۱۷۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : التَّهْجِیرُ إِلَی بِالْجُمُعَةِ حَجُّ فُقَرَاءِ أُمَّتِی [الجعفریات ، ص۳۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْجُمُعَةُ حَجُّ الْمَسَاکینِ [الدعوات راوندی ، ص۳۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ أَتَی الْجُمُعَةَ إِیمَاناً وَ احْتِسَاباً اسْتَأْنَفَ الْعَمَلَ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۲۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ أَدْرَک شَهْرَ رَمَضَانَ فَلَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَدْرَک لَیلَةَ الْقَدْرِ فَلَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَ مَنْ حَضَرَ

الْجُمُعَةَ مَعَ الْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَ مَنْ أَدْرَك وَالِدَيهِ أَوْ أَحَدَهُمَا فَلَمْ يغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ وَ مَنْ ذُكِرْتُ عِنْدَهُ فَصَلَّى عَلَى فَلَمْ يغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ ص كيفَ يصَلِّى عَلَيك وَ لَا يغْفَرُ لَهُ فَقَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا صَلَّى عَلَى وَ لَمْ يصَلِّ عَلَى آلِى لُفَّتْ تِلْك الصَّلَاةُ فَضُرِبَ بِهَا وَجْهُهُ وَ إِذَا صَلَّى عَلَى وَ عَلَى آلِى غُفِرَ لَهُ [فضائل‌الأشهرالثلاثة ، ص١١٥] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ تَوَضَّأَ يوْمَ الْجُمُعَةِ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَ أَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَينَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ زِيادَةَ ثَلَاثَةِ أَيام [بحارالأنوار ، ج٨۶ ، ص٢١٢] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ غَسَلَ يوْمَ الْجُمُعَةِ وَ اغْتَسَلَ ثُمَّ بَكرَ وَ ابْتَكرَ وَ مَشَى وَ لَمْ يرْكبْ وَ دَنَا مِنَ الْإِمَامِ وَ اسْتَمَعَ وَ لَمْ يلْغُ كانَ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ عَمَلُ سَنَةٍ أَجْرُ صِيامِهَا وَ قِيامِهَا [بحارالأنوار ، ج٨۶ ، ص٢١٣] .

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ عَلَى الْإِمَامِ أَنْ يخْرِجَ الْمُحْبَسِينَ فِى الدَّينِ يوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ يوْمَ الْعِيدِ إِلَى الْعِيدِ وَ يرْسِلَ مَعَهُمْ فَإِذَا قَضَوُا الصَّلَاةَ وَ الْعِيدَ رَدَّهُمْ إِلَى السِّجْنِ [تهذيب‌الأحكام ، ج٣ ، ص٢٨٥] .

قَالَ الْبَاقِرُع : أَنَّ عَلِياً ع كانَ يخْرِجُ أَهْلَ السُّجُونِ مِنَ الْحَبْسِ فِى دَينٍ أَوْ تُهَمَةٍ إِلَى الْجُمُعَةِ فَيشْهَدُونَهَا وَ يضَمِّنُهُمُ الْأَوْلِياءَ حَتَّى يرُدُّونَهُمْ [الجعفريات ، ص۴۴] .

قَالَ الْبَاقِرُع : إِنَّ اللَّهَ أَكرَمَ بِالْجُمُعَةِ الْمُؤْمِنِينَ فَسَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ص بِشَارَةً لَهُمْ وَ الْمُنَافِقِينَ تَوْبِيخاً لِلْمُنَافِقِينَ وَ لَا ينْبَغِى تَرْكهَا فَمَنْ تَرَكهَا مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [كافى ، ج٣ ، ص۴٢۵] .

قَالَ الْبَاقِرُع : إِنَّ اللَّهَ أَكرَمَ بِالْجُمُعَةِ الْمُؤْمِنِينَ فَسَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ص بِشَارَةً لَهُمْ وَ الْمُنَافِقِينَ تَوْبِيخاً لِلْمُنَافِقِينَ وَ لَا ينْبَغِى تَرْكهَا فَمَنْ تَرَكهَا مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [كافى ، ج٣ ، ص۴٢۵] .

قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ اللَّهَ أَكرَمَ الْمُؤْمِنِينَ بِالْجُمُعَةِ فَسَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ص بِشَارَةً لَهُمْ وَ الْمُنَافِقِينَ تَوْبِيخاً لِلْمُنَافِقِينَ وَ لَا ينْبَغِى تَرْكهُمَا فَمَنْ تَرَكهُمَا مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [بحارالأنوار ، ج٨۶ ، ص٢٠٩] .

كفاره گناهان هفته.

عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِى ره قَالَ : "قَالَ لِى رَسُولُ اللَّهِ ص أَ تَدْرِى مَا يوْمُ الْجُمُعَةِ قُلْنَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ هُوَ الْيوْمُ الَّذِى جَمَعَ اللَّهُ فِيهِ بَينَ أَبَوَيكمْ لَا يبْقَى مِنَّا عَبْدٌ فَيحْسِنُ الْوُضُوءَ ثُمَّ يأْتِى الْمَسْجِدَ لِجُمُعَةٍ إِلَّا كانَتْ كفَّارَةً لِمَا بَينَهَا وَ بَينَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى مَا اجْتَنَبَ الْكبَائِرَ" [بحارالأنوار ، ج٨۶ ، ص٢١۴] .

دورى از جهنم.

قَالَ الصَّادِقُع : مَا مِنْ قَدَمٍ سَعَتْ إِلَى الْجُمُعَةِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهَا عَلَى النَّارِ [وسائل‌الشيعة ، ج٧ ، ص٢٩٧] .

بيمه بهشت

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : ضَمِنْتُ لِسِتَّةٍ الْجَنَّةَ رَجُلٌ خَرَجَ بِصَدَقَةٍ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ يعُودُ مَرِيضاً فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ مُجَاهِداً فِى سَبِيلِ اللَّهِ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ حَاجّاً فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ إِلَى الْجُمُعَةِ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ فِى جِنَازَةِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ [من لايحضره‌الفقيه ، ج١ ، ص١۴٠] .

۴. تاريخ نماز جمعه

١- اولين نماز جمعه توسط مصعب بن عمير در شهر مدينه در خانه اسعدبن زراره با دوازده نفر برگزار شد كه بدستور پيامبرصلى‌الله‌عليه‌وآله‌وسلمبود و صاحبخانه در آن روز گوسفندى كشت و نمازگزاران را مهمان كرد. [پيغمبر و ياران از طبقات ، ج٣ ، ص٨٣] .

۲- نخستین نماز جمعه با حضور پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمدر اولین هفته ورود پیامبر به مدینه صورت گرفت. حضرت پس از بنای مسجد قبا بطرف مدینه حرکت و نماز را در محله بنی سالم برگزار کرد. [نمونه از مجمع] .

۳- اولین نماز جمعه‌ای که رسول اکرمصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمانجام دادند عدد مسلمانان چهل نفر بود. [نمونه ، ج۲۴ ، ص ۱۳۱] .

۴- تاریخ نماز جمعه در ایران

نماز جمعه بعد از انقلاب

گزینش امام جمعه

تشکیلات ائمه جمعه

توقعات مردم

۵. تفسیر آیه نماز جمعه

۱-یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا نُودِی لِلصَّلاةِ مِنْ یوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلی ذِکرِ اللّهِ وَ ذَرُوا الْبَیعَ ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ [جمعه/۹] .

تعبیرات جالبی در این آیه به چشم می‌خورد. از جمله :

الف : شروع با جملهیا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا

ب : فرمان با جملهفَاسْعَوْا

ج : تعبیر نماز بهذِکرِ اللّهِ

د : فرمانوَ ذَرُوا الْبَیعَ

ه : تشویق با جملهذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ

و : کسالت در این امر نشانه جهل شما به نماز جمعه است.إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ

ز : دنیا و کسب دنیا بعد از نماز هم می‌شود ، یعنی اوّل خط بگیر بعد کار ، یعنی اوّل آخرت بعد دنیا.فَإِذا قُضِیتِ الصَّلاةُ فَانْتَشِرُوا فِی الْأَرْضِ وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ [جمعه/۱۰] .

ح : انتقاد از کسانی که نماز جمعه و خطبه آنرا سبک می‌شمارند : وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیها [جمعه/۱۱] .

ط : و الله خیر الرازقین : یعنی اگر خدا نخواهد حتی اگر از وسط نماز به سراغ دنیا بروی به آن نمی‌رسی.

۲-یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا إِذا نُودِی لِلصَّلاةِ مِنْ یوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلی ذِکرِ اللّهِ وَ ذَرُوا الْبَیعَ ذلِکمْ خَیرٌ لَکمْ إِنْ کنْتُمْ تَعْلَمُونَ [جمعه/۹] .

۱- دعوت عمومی استآمَنُوا

۲- با جدیتفَاسْعَوْا

۳- فوریفَاسْعَوْا

۴- خطبه هم ذکر خداستإِلی ذِکرِ اللّهِ

۵- به اذان بی‌توجهی نشودنُودِی

۶- مانع را برداریدوَ ذَرُوا الْبَیعَ

۷- همانگونه که در مسائل مادیوَ ابْتَغُوادر مسائل معنویفَاسْعَوْا

۸- دنیا شما را از یاد خدا غافل نکند : وَ ابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّهِ وَ اذْكرُوا اللّهَ كثِيراً

۹- رستگاری در سایه بندگی خدا و تلاش و کارلَعَلَّكمْ تُفْلِحُونَ

۱۰- سوره بایسَبِّحُ لِلّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ [جمعه/۱] .

آغاز شده یعنی هستی در نماز است تو هم باش.

۱۱- برکات نماز جمعه

لباس نماز جمعه

تکیه بر اسلحه

سفارش به تقوی

ایستاده

تلاوت یک سوره کوچک

آموزش مردم

اطلاع بر اخبار شرق و غرب

حل مشکلات

تسبیح هفتگی

حج مساکین

در یک شهر یک نماز

امام جمعه منصوب حاکم است

اهرم حکومت‌ها

قهر کردن و استخفاف پی در پی نشانه نفاق است.

۳- شأن نزول : - رفتن مردم از نماز جمعه بخاطر ورود کاروان ارزاق به مکه در زمان خشکسالی و کمبود ،

-کاروان همراه طبل و دهل وارد شد.لَهْواً

- مشکلات اقتصادی فعلی شما را از نماز جمعه باز ندارد.

- روز جمعه روز لهو و بطالت نباشد.لَهْواً

مردم مدینه گرفتار خشکسالی شده بودند و اجناس گران شده بود. (رحیه) تاجر از راه رسید و طبل و شیپور نواخت و مردم من جمله کسانی که در مسجد خطبه‌های رسول اکرمصلی‌اللهعلیهوآله‌وسلمرا گوش می‌کردند خطبه را رها کرده و برای خرید اجناس هجوم بردند و فقط دوازده نفر مرد و یک زن باقی ماندند که آیهوَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَيها [جمعه/۱۱] . نازل شد و این عمل را بشدت نکوهش فرمود ، منظور از تجاره فقط تجاره نیست بلکه هر کار مزاحمی را شامل می‌شود. [تفسیر نمونه ، ج۲۴ ، ص۱۲۶] .

۶. عواقب ترک نماز جمعه

قَالَ البَاقِرُع : فَمَنْ تَرَكهَا مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [كافی ، ج۳ ، ص۴۲۵] .

قَالَ الْبَاقِرُع : مَنْ تَرَک الْجُمُعَةَ ثَلَاثاً مُتَوَالِياتٍ بِغَيرِ عِلَّةٍ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۳۲] .

قَالَ الْبَاقِرُع : مَنْ تَرَک الْجُمُعَةَ ثَلَاثَ جُمَعٍ مُتَوَالِيةً طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ [تهذيب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۲۳۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ تَرَک ثَلَاثَ جُمَعٍ مُتَعَمِّداً مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ بِخَاتَمِ النِّفَاقِ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۱۶۶] .

قَالَ الْبَاقِرُع : صَلَاةُ الْجُمُعَةِ فَرِيضَةٌ وَ الِاجْتِمَاعُ إِلَيهَا فَرِيضَةٌ مَعَ الْإِمَامِ فَإِنْ تَرَک رَجُلٌ مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ ثَلَاثَ جُمَعٍ فَقَدْ تَرَک ثَلَاثَ فَرَائِضَ وَ لَا يدَعُ ثَلَاثَ فَرَائِضَ مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ إِلَّا مُنَافِقٌ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۳۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لَينْتَهِينَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ أَوْ لَيخْتَمَنَّ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيكونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ [عوالى اللئالى ، ج۱ ، ص۱۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ اللَّهَ تَبَارَک وَ تَعَالَى فَرَضَ عَلَيكمُ الْجُمُعَةَ فَمَنْ تَرَكهَا فِی حَياتِی أَوْ بَعْدَ مَوْتِی اسْتِخْفَافاً بِهَا أَوْ جُحُوداً لَهَا فَلَا جَمَعَ اللَّهُ شَمْلَهُ وَ لَا بَارَک لَهُ فِی أَمْرِهِ أَلَا وَ لَا صَلَاةَ لَهُ أَلَا وَ لَا زَكاةَ لَهُ أَلَا وَ لَا حَجَّ لَهُ أَلَا وَ لَا صَوْمَ لَهُ أَلَا وَ لَا بِرَّ لَهُ حَتَّى يتُوبَ [عوالى‌اللآلى ، ج۲ ، ص۵۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ تَرَک ثَلَاثَ جُمَعٍ تَهَاوُناً بِهَا طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۱۶۵] .

قَالَ الصَّادِقُع : مَنْ تَرَک الْجُمُعَةَ ثَلَاثاً مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قَلْبِهِ [المقنعة ، ص۱۶۳] .

قَالَ البَاقِرُع : فَمَنْ تَرَكهَا مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [كافى ، ج۳ ، ص۴۲۵] .

قَالَ الصَّادِقُع : مَنْ خَلَعَ جَمَاعَةَ الْمُسْلِمِينَ قَدْرَ شِبْرٍ خَلَعَ رِبْقَ الْإِيمَانِ مِنْ عُنُقِهِ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۱۹] .

قَالَ الْبَاقِرُع : مَنْ تَرَک الْجَمَاعَةَ رَغْبَةً عَنْهَا وَ عَنْ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ غَيرِ عِلَّةٍ فَلَا صَلَاةَ لَهُ [المحاسن ، ج۱ ، ص۸۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : ثَلَاثَةٌ إِنْ أَنْتُمْ خَالَفْتُمْ فِيهِنَّ أَئِمَّتَكمْ هَلَكتُمْ جُمُعَتُكمْ وَ جِهَادُ عَدُوِّكمْ وَ مَنَاسِككمْ [الجعفريات ، ص۵۲] .

– مايه نفاق و غفلة : قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : لَينْتَهِينَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمُ الْجُمُعَاتِ أَوْ لَيخْتَمَنَّ عَلَى قُلُوبِهِمْ ثُمَّ لَيكونُنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ [عوالى‌اللآلى ، ج۱ ، ص۱۶۳] .

– قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنِ اسْتَأْجَرَ أَجِيراً فَلَا يحْبِسْهُ عَنِ الْجُمُعَةِ فَيأْثَمَ وَ إِنْ لَمْ يحْبِسْهُ عَنِ الْجُمُعَةِ اشْتَرَكا فِی الْأَجْرِ [الجعفريات ، ص۳۵] .

– قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ سَافَرَ يوْمَ الْجُمُعَةِ دَعَا عَلَيهِ مَلَكاهُ أَنْ لَا يصَاحَبَ فِی سَفَرِهِ وَ لَا تُقْضَى لَهُ حَاجَةٌ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۴] .

–من ترک الجمعة من غير عذر ، فليتصدق بدينار.... [كنز ، ج۷ ، ص۷۲۹] .

–لقد هممت ان آمر رجلًا يصلى بالناس ثم احرّق على رجال يتخلفون عن الجمعة بيوتهم. [كنز ، ج۷ ، ص۷۲۸] .

–من ترک اربع جمع من غير عذر فقد نبذ الاسلام وراء ظهره. [كنز ، ج۷ ، ص۷۳۱] .

–لايزال العبد متهاوناً بالجمعة حتّى يغضبَ اللهُ عليه. [كنز ، ج۷ ، ص۷۳۳] .

–اذا كان يوم الجمعة غدتِ الشياطين براياتها الى الأسواق فيرمون الناس بالترابيث أو الربائثِ و يثبطونهم عن الجمعة..... [كنز ، ج۷ ، ص۷۳۶] .

–النوم و النعاس فى الجعة من الشيطان.... [كنز ، ج۷ ، ص۷۴۱] .

۷. آثار نماز جمعه

۱. دنيوى

۱. سیاسی

موعظه و ارشاد : قَالَ الرِّضَاع : إِنَّمَا جُعِلَتِ الْخُطْبَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَنَّ الْجُمُعَةَ مَشْهَدٌ عَامٌّ فَأَرَادَ أَنْ يكونَ لِلْأَمِيرِ سَبَبٌ إِلَى مَوْعِظَتِهِمْ وَ تَرْغِيبِهِمْ فِی الطَّاعَةِ وَ تَرْهِيبِهِمْ مِنَ الْمَعْصِيةِ وَ تَوْقِيفِهِمْ عَلَى مَا أَرَادَ مِنْ مَصْلَحَةِ دِينِهِمْ وَ دُنْيَاهُمْ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .

اخبار جهان : قَالَ الرِّضَاع : وَ يخْبِرُهُمْ بِمَا وَرَدَ عَلَيهِمْ مِنَ (الْآفَاقِ مِنَ) الْأَهْوَالِ الَّتِی لَهُمْ فِيهَا الْمَضَرَّةُ وَ الْمَنْفَعَةُ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .

تهدید دشمن و تحبیب قلوب مؤمنین : قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّ اللَّهَ أَكرَمَ الْمُؤْمِنِينَ بِالْجُمُعَةِ فَسَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ص بِشَارَةً لَهُمْ وَ الْمُنَافِقِينَ تَوْبِيخاً لِلْمُنَافِقِينَ وَ لَا ينْبَغِی تَرْكهُمَا فَمَنْ تَرَكهُمَا مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۰۹] .

دید و بازدید مسلمانان : قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : الْإِتْيانُ إِلَى الْجُمُعَةِ زِيارَةٌ وَ جَمَالٌ فَقِيلَ يا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَا الْجَمَالُ قَالَ اقْضُوا الْفَرِيضَةَ وَ تَزَاوَرُوا [الجعفریات ، ص۴۲] .

نماز جمعه مردم را در صحنه حاضر می‌کند.

نماز جمعه تعدد را وحدت می‌کند.

نماز جمعه تبلیغات سوء را خنثی می‌کند.

نماز جمعه ترس و وسوسه را نور و شهامت می‌کند.

نماز جمعه دشمنان را تهدید می‌کند.

نماز جمعه رزمندگان را شارژ می‌کند.

۲. اجتماعی

۱. گرامی داشتن مؤمن

قَالَ الْبَاقِرُع : إِنَّ اللَّهَ أَكرَمَ بِالْجُمُعَةِ الْمُؤْمِنِينَ فَسَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ص بِشَارَةً لَهُمْ وَ الْمُنَافِقِينَ تَوْبِيخاً لِلْمُنَافِقِينَ وَ لَا ينْبَغِی تَرْكهَا فَمَنْ تَرَكهَا مُتَعَمِّداً فَلَا صَلَاةَ لَهُ [کافی ، ج۳ ، ص۴۲۵] .

۲. برکننده ریشه فساد

نماز ریشه فساد را در فرد و جامعه می‌خشکاند : وَ أَقِمِ الصَّلاةَ إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْكرِ [عنکبوت/۴۵] .

و هرچه نماز باشکوه‌تر اقامه شود قدرتش در براندازی فساد بیشتر است.

۳. پیوند با امام

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : لَا يصْلُحُ الْحُكمُ وَ لَا الْحُدُودُ وَ لَا الْجُمُعَةُ إِلَّا بِإِمَامٍ عَدْلٍ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۵۶] .

۴. حل مشکلات

قَالَ الْبَاقِرُع : إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَتَصَدَّقَ بِشَیءٍ قَبْلَ الْجُمُعَةِ فَأَخِّرْهُ إِلَى يوْمِ الْجُمُعَةِ [عده‌الداعی ، ص۴۵] .

ما در نماز جمعه ایران امداد به جبهه‌ها ، اهداء خون ، بسیج مردم را با چشم خود دیدیم.

۵. توبیخ منافقان

قَالَ الْبَاقِرُع : إِنَّ اللَّهَ أَكرَمَ بِالْجُمُعَةِ الْمُؤْمِنِينَ فَسَنَّهَا رَسُولُ اللَّهِ ص بِشَارَةً لَهُمْ وَ الْمُنَافِقِينَ تَوْبِيخاً لِلْمُنَافِقِينَ [کافی ، ج۳ ، ص۴۲۵] .

۲. فردی

۱. کفاره گناهان

عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِی ره قَالَ : "قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ ص أَ تَدْرِی مَا یوْمُ الْجُمُعَةِ قُلْنَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ هُوَ الْیوْمُ الَّذِی جَمَعَ اللَّهُ فِیهِ بَینَ أَبَوَیكُمْ لَا یبْقَی مِنَّا عَبْدٌ فَیحْسِنُ الْوُضُوءَ ثُمَّ یأْتِی الْمَسْجِدَ لِجُمُعَةٍ إِلَّا كَانَتْ كَفَّارَةً لِمَا بَینَهَا وَ بَینَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَی مَا اجْتَنَبَ الْكَبَائِرَ" [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۴] .

۲. موجب اجابت دعا

قَالَ الصَّادِقُع : السَّاعَةُ الَّتِی یسْتَجَابُ فِیهَا الدُّعَاءُ یوْمَ الْجُمُعَةِ مَا بَینَ فَرَاغِ الْإِمَامِ مِنَ الْخُطْبَةِ إِلَی أَنْ یسْتَوِی النَّاسُ فِی الصُّفُوفِ وَ سَاعَةٌ أُخْرَی مِنْ آخِرِ النَّهَارِ إِلَی غُرُوبِ الشَّمْسِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۴] .

۳. عامل خودسازی

نماز جمعه عامل خودسازی است : قَالَ الرِّضَاع : إِنَّمَا جُعِلَتِ الْخُطْبَةُ یوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَنَّ الْجُمُعَةَ مَشْهَدٌ عَامٌّ فَأَرَادَ أَنْ یكُونَ لِلْأَمِیرِ سَبَبٌ إِلَی مَوْعِظَتِهِمْ وَ تَرْغِیبِهِمْ فِی الطَّاعَةِ وَ تَرْهِیبِهِمْ مِنَ الْمَعْصِیةِ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .

۴. ثواب حج

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : الْجُمُعَةُ حَجُّ الْمَسَاكِینِ [الدعوات راوندی ، ص۳۷] .

در احادیث زیادی نماز جمعه جایگزین حج شمرده شده پس باید منافع مادی و معنوی - فردی و اجتماعی حج را دارا باشد.

شخصی از رسول خداصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمپرسید : چندین بار آماده سفر حج شده‌ام ولی برایم فراهم نشده حضرت فرمود : عَلَیك بِالْجُمُعَةِ فَإِنَّهَا حَجُّ الْمَسَاكِینِ [تهذیب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۲۳۶] .

رسول خداصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : الجمعة حج الفقراء. [كنز ، ۳۲-۲۱]

رسول خداصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : حج فقراء امّتی الجمعة. [كنز ، ۶۸-۲۱]

رسول خداصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : المسلم یوم الجمعة مُحرم فان صلّی الجمعة فقد احلّ فان جلس الی ان یصلّی العصر كان كمن اتی بحجّة و عمرة. [كنز ، ۸۷-۲۱] .

۵. آرامش بخش

نماز جمعه ذکر خدا است : إِذا نُودِی لِلصَّلاةِ مِنْ یوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلی ذِكْرِ اللَّهِ [جمعه/۹] .

یاد خدا : غفلت را می‌زداید. غفلت از :

- خدا : نَسُوا اللَّهَ فَنَسِیهُمْ [توبه/۶۷] .
- نعمتهای خدا
- راه خدا
- دشمنان خدا

آرامش‌بخش است : أَلا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸] .

جامعه بیدار و فرد آگاه نه خود را می‌فروشد و نه راه خود را گم می‌کند.

۲. اخروی

۱. راحتی از اهوال قیامت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَا مِنْ مُؤْمِنٍ مَشَی فِیهِ إِلَی الْجُمُعَةِ إِلَّا خَفَّفَ اللَّهُ عَلَیهِ أَهْوَالَ یوْمِ الْقِیامَةِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۳۵۵] .

دعای فرشتگان : پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمفرمود وقتی به معراج رفتم فرشتگانی را دیدم که به نمازگزاران جمعه دعا

می کردند و می گفتند : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلَّذِینَ یحْضُرُونَ صَلَاةَ الْجُمُعَةِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلَّذِینَ یغْتَسِلُونَ یوْمَ الْجُمُعَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۶ ، ص۹۰] .

پاداش به مقدار حضور (کمیت)

ان الملائکة علی ابواب المسجد یکتبون الناس علی قدر منازلهم جاء فلان من ساعة کذا جاء فلان و الامام یخطب جاء فلان فادرک الصلوة و لم‌یدرک الخطبة. [کنز ، ۲۱۱۷۸] .

پاداش به مقدار معرفت (کیفیت) .

۲. بهشت

قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَع : ضَمِنْتُ لِسِتَّةٍ الْجَنَّةَ رَجُلٌ خَرَجَ بِصَدَقَةٍ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ یعُودُ مَرِیضاً فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ مُجَاهِداً فِی سَبِیلِ اللَّهِ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ حَاجّاً فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ إِلَی الْجُمُعَةِ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ وَ رَجُلٌ خَرَجَ فِی جِنَازَةِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ فَمَاتَ فَلَهُ الْجَنَّةُ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۴۰] .

۳. دوری از جهنم

قَالَ الصَّادِقُع : مَا مِنْ قَدَمٍ سَعَتْ إِلَی الْجُمُعَةِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهَا عَلَی النَّارِ [وسائل‌الشیعة ، ج۷ ، ص۲۹۷] .

۴. قرب خدا

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : یجْلِسُ النَّاسُ مِنَ اللَّهِ یوْمَ الْقِیامَةِ عَلَی قَدْرِ رَوَاحِهِمْ إِلَی الْجُمُعَاتِ الْأَوَّلُ وَ الثَّانِی وَ الثَّالِثُ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۲] .

۸. آداب نماز جمعه

۱. آداب نماز

النبیصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : لایقیمنّ احدکم اخاه یوم الجمعة ثم یخالف الی مقعده فیقعد فیه ولکن یقول : افسحوا. [کنز ، ۲۱۲۰۸] .

انْفَضُّوا إِلَیها وَ تَرَکوک قائِماً [جمعه/۱۱] .

معاویه برای اولین بار نشسته خواند. [در المنثور ، ج۶ ، ص۲۲۲] .

-کان لایطیلُ الموعظة یوم الجمعة. [کنز ، ج۷ ، ص۶۳] .

– قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ هَذَا یوْمُ عِیدٍ جَعَلَهُ اللَّهُ لِلْمُسْلِمِینَ فَمَنْ جَاءَ إِلَی الْجُمُعَةِ فَلْیغْتَسِلْ وَ إِنْ کانَ عِنْدَهُ طِیبٌ فَلْیمَسَّ مِنْهُ وَ عَلَیکمْ بِالسِّوَاک [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۷۶] .

-نهی علی الحُیوَة یوم الجمعة و الامام یخطب. [کنز ، ج۷ ، ص۷۴۶] .

الحیوة : هو أن یضم الانسان رجلیه الی بطنه.

-لایکلّم احدکم اخاه یوم الجمعة. [کنز ، ج۷ ، ص۷۴۷] .

-...فاطیلوا الصلوة و اقصروا الخطب....و انه سیأتی بعدکم اقوام یطیلون الخطب و یقصرون الصلوة. [کنز ، ج۷ ، ص۷۴۸] .

-اذا جاء احدکم الجمعة فلیغتسل و لیستنظف. [کنز ، ج۷ ، ص۷۵۱] .

-قَالَ الصَّادِقُع : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ" (اعراف-۳۱) قَالَ فِی الْعِیدَینِ وَ الْجُمُعَةِ [کافی ، ج۳ ، ص۴۲۴] .

-فاذا صعد المنبر استقبل بوجهه ثم سلّم. [كنز ، ج۸ ، ص۳۷۶] .
کان رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : "یقرأ فی الجمعة سورة الجمعة و المنافقین ، فأما سورة الجمعة فیبشّر بها المؤمنین و یحرضهم و اما سورة المنافقین فیؤس بها المنافقین و یونجهم". [کنز ، ج۸ ، ص۳۷۸] .
نهی رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم : "عن التحلّق للحدیث یوم الجمعة قبل الصلاة". [کنز ، ج۸ ، ص۳۸۲] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : الْإِتْیَانُ إِلَى الْجُمُعَةِ زِیَارَةٌ وَ جَمَالٌ فَقِیلَ یَا أَمِیرَ الْمُؤْمِنِینَ وَ مَا الْجَمَالُ قَالَ اقْضُوا الْفَرِیضَةَ وَ تَزَاوَرُوا [الجعفریات ، ص۴۲] .
عَنْ سَلْمَانَ الْفَارِسِی ره قَالَ : "قَالَ لِی رَسُولُ اللَّهِ ص أَ تَدْرِی مَا یوْمُ الْجُمُعَةِ قُلْنَا اللَّهُ وَ رَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ هُوَ الْیَوْمُ الَّذِی جَمَعَ اللَّهُ فِیهِ بَینَ أَبَوَیكمْ لَا یبْقَى مِنَّا عَبْدٌ فَیحْسِنُ الْوُضُوءَ ثُمَّ یأْتِی الْمَسْجِدَ لِجُمُعَةٍ إِلَّا كانَتْ كفَّارَةً لِمَا بَینَهَا وَ بَینَ الْجُمُعَةِ الْأُخْرَى مَا اجْتَنَبَ الْكبَائِرَ" [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۴] .
قَالَ الصَّادِقُع : إِذَا قَامَ الْإِمَامُ یخْطُبُ فَقَدْ وَجَبَ عَلَى النَّاسِ الصَّمْتُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۸۲] .
عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ أَبِیهِ عَنْ حَمَّادِ بْنِ عِیسَى عَنْ حَرِیزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ : "سَأَلْتُهُ عَنِ الْجُمُعَةِ فَقَالَ بِأَذَانٍ وَ إِقَامَةٍ یخْرُجُ الْإِمَامُ بَعْدَ الْأَذَانِ فَیصْعَدُ الْمِنْبَرَ وَ یخْطُبُ لَا یصَلِّی النَّاسُ مَا دَامَ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ یقْعُدُ الْإِمَامُ عَلَى الْمِنْبَرِ قَدْرَ مَا یقْرَأُ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ثُمَّ یقُومُ فَیفْتَتِحُ خُطْبَتَهُ ثُمَّ ینْزِلُ فَیصَلِّی بِالنَّاسِ ثُمَّ یقْرَأُ بِهِمْ فِی الرَّكعَةِ الْأُولَى بِالْجُمُعَةِ وَ فِی الثَّانِیةِ بِالْمُنَافِقِینَ" [كافی ، ج۳ ، ص۴۲۴] .
قَالَ الصَّادِقُع : لِیتَزَینْ أَحَدُكمْ یوْمَ الْجُمُعَةِ یغْتَسِلُ وَ یتَطَیبُ وَ یسَرِّحُ لِحْیتَهُ وَ یلْبَسُ أَنْظَفَ ثِیابِهِ وَ لْیتَهَیأْ لِلْجُمُعَةِ [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۷] .
نماز جمعه مرکز آرامش دلها و حضور قلب و یاد خداست و محلّی برای عبادتی نیکو و با اخلاص. امام صادقعلیه‌السلامدر دنباله حدیث فوق
می‌فرماید : وَ لْیكنْ عَلَیهِ فِی ذَلِک الْیوْمِ السَّكینَةُ وَ الْوَقَارُ وَ لْیحْسِنْ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَ لْیفْعَلِ الْخَیرَ مَا اسْتَطَاعَ [كافی ، ج۳ ، ص۴۱۷] .
قَالَ الصَّادِقُع : وَ لْیلْبَسِ الْبُرْدَ وَ الْعِمَامَةَ وَ یتَوَكأُ عَلَى قَوْسٍ أَوْ عَصًا [تهذیب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۲۴۵] .
عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَال : "مَا رَأَیتُ رَسُولَ اللَّهِ ص خَطَبَ إِلَّا وَ هُوَ قَائِمٌ فَمَنْ حَدَّثَک أَنَّهُ خَطَبَ وَ هُوَ جَالِسٌ فَكذِّبْهُ" [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۵۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : كلُّ وَاعِظٍ قِبْلَةٌ وَ كلُّ مَوْعُوظٍ قِبْلَةٌ لِلْوَاعِظِ [من لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۲۸۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : مِنَ السُّنَّةِ إِذَا صَعِدَ الْإِمَامُ الْمِنْبَرَ أَنْ یسَلِّمَ إِذَا اسْتَقْبَلَ النَّاسَ [تهذیب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۲۴۴] .
قَالَ الصَّادِقُع : مَا مِنْ قَدَمٍ سَعَتْ إِلَى الْجُمُعَةِ إِلَّا حَرَّمَ اللَّهُ جَسَدَهَا عَلَى النَّارِ [أمالی صدوق ، ص۳۶۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَا مِنْ مُؤْمِنٍ مَشَى فِیهِ إِلَى الْجُمُعَةِ إِلَّا خَفَّفَ اللَّهُ عَلَیهِ أَهْوَالَ یوْمِ الْقِیامَةِ ثُمَّ یؤْمَرُ بِهِ إِلَى الْجَنَّةِ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَع : لَأَنْ أَدَعَ شُهُودَ حُضُورِ الْأَضْحَى عَشْرَ مَرَّاتٍ أَحَبُّ إِلَی مِنْ أَنْ أَدَعَ شُهُودَ حُضُورِ الْجُمُعَةِ مَرَّةً وَاحِدَةً مِنْ غَیرِ عِلَّةٍ [تهذیب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۲۴۷] .
قَالَ الْبَاقِرُع : یكونُ یوْمُ الْجُمُعَةِ شَاهِداً وَ حَافِظاً لِمَنْ سَارَعَ إِلَى الْجُمُعَةِ ثُمَّ یدْخُلُ الْمُومِنُونَ إِلَى الْجَنَّةِ عَلَى قَدْرِ سَبْقِهِمْ إِلَى الْجُمُعَةِ [أمالی صدوق ، ص۳۹۶] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : یجْلِسُ النَّاسُ مِنَ اللَّهِ یوْمَ الْقِیامَةِ عَلَى قَدْرِ رَوَاحِهِمْ إِلَى الْجُمُعَاتِ الْأَوَّلُ وَ الثَّانِی وَ الثَّالِثُ [بحارالأنوار ، ج۸۶

، ص۲۱۲] .
قَالَ الْبَاقِرُع : يجْلِسُ الْمَلَائِكَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ فَيكْتُبُونَ النَّاسَ عَلَى قَدْرِ مَنَازِلِهِمْ الْأَوَّلَ وَ الثَّانِى حَتَّى يخْرُجَ الْإِمَامُ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۳] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : إِنَّ لَكُمْ فِى كُلِّ جُمُعَةٍ حَجَّةً وَ عُمْرَةً فَالْحَجَّةُ الْهِجْرَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ وَ الْعُمْرَةُ انْتِظَارُ الْعَصْرِ بَعْدَ الْجُمُعَةِ [بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۴] .
قَالَ الصَّادِقُع : إِنَّكُمْ تَتَسَابَقُونَ إِلَى الْجَنَّةِ عَلَى قَدْرِ سَبْقِكُمْ إِلَى الْجُمُعَةِ [كافى ، ج۳ ، ص۴۱۵] .
قَالَ الرِّضَاع : فَأَرَادَ أَنْ يكُونَ الْإِمَامُ سَبَباً لِمَوْعِظَتِهِمْ وَ تَرْغِيبِهِمْ فِى الطَّاعَةِ وَ تَرْهِيبِهِمْ مِنَ الْمَعْصِيةِ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ الْبَاقِرُع : وَ اللَّهِ لَقَدْ بَلَغَنِى أَنَّ أَصْحَابَ النَّبِى ص كَانُوا يتَجَهَّزُونَ لِلْجُمُعَةِ يوْمَ الْخَمِيسِ [كافى ، ج۳ ، ص۴۱۵] .
قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِى بْنِ الْحُسَينِ (شيخ صدوقره) : كَانَ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍع يتَهَيأُ يوْمَ الْخَمِيسِ لِلْجُمُعَةِ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۴۱۶] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : لَا تُسَافِرْ فِى يوْمِ جُمُعَةٍ حَتَّى تَشْهَدَ الصَّلَاةَ إِلَّا فَاصِلًا فِى سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ فِى أَمْرٍ تُعْذَرُ بِهِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶۹] .
۲. آداب نمازگزار
يا بَنِى آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .
مراد از زينت هم لباس زيبا و پاک و تميز و عطر است و هم رهبران وارسته و هم زينت معنوى که کمال و وقار است مى‌باشد. [نمونه ، ج۶ ، ص۱۴۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَع : لَا كَلَامَ وَ الْإِمَامُ يخْطُبُ وَ لَا الْتِفَاتَ إِلَّا كَمَا يحِلُّ فِى الصَّلَاةِ وَ إِنَّمَا جُعِلَتِ الْجُمُعَةُ رَكْعَتَينِ مِنْ أَجْلِ الْخُطْبَتَينِ جُعِلَتَا مَكَانَ الرَّكْعَتَينِ الْأَخِيرَتَينِ فَهِى صَلَاةٌ حَتَّى ينْزِلَ الْإِمَامُ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۱ ، ص۴۱۶] .
قَالَ الصَّادِقُع : ينْبَغِى لِلْإِمَامِ يوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْ يتَطَيبَ وَ يلْبَسَ أَحْسَنَ ثِيابِهِ وَ يتَعَمَّمَ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۸۳] .
۴- قَالَ الصَّادِقُع : لِيتَزَينْ أَحَدُكُمْ يوْمَ الْجُمُعَةِ يغْتَسِلُ وَ يتَطَيبُ وَ يسَرِّحُ لِحْيتَهُ وَ يلْبَسُ أَنْظَفَ ثِيابِهِ وَ لْيتَهَيأْ لِلْجُمُعَةِ وَ لْيكُنْ عَلَيهِ فِى ذَلِكَ الْيوْمِ السَّكِينَةُ وَ الْوَقَارُ وَ لْيحْسِنْ عِبَادَةَ رَبِّهِ وَ لْيفْعَلِ الْخَيرَ مَا اسْتَطَاعَ [كافى ، ج۳ ، ص۴۱۷] .
النبى صلى‌الله‌عليه‌وآله‌وسلم : اذا جاء احدكم الجمعة فليستغل و ليستنطف. [كنز ، ۲۱۲۳۲] .
روزى حضرت عليعليه‌السلامبا پيراهن مرطوب به نماز جمعه آمد شخصى دليلش را پرسيد حضرت فرمود : از رسول خداصلى‌الله‌عليه‌وآله‌وسلمشنيدم که با لباس نظيف به نماز جمعه برويد و جز اين پيراهن لباسى نداشتم شستم هنوز خشک نشده وقت نماز رسيد پيراهن را پوشيدم.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ قَلَّمَ أَظَافِيرَهُ يوْمَ الْجُمُعَةِ وَ أَخَذَ مِنْ شَارِبِهِ وَ اسْتَاکَ وَ أَفْرَغَ عَلَى رَأْسِهِ مِنَ الْمَاءِ حِينَ يرُوحُ إِلَى الْجُمُعَةِ شَيعَهُ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ كُلُّهُمْ يسْتَغْفِرُونَ لَهُ وَ يشْفَعُونَ لَهُ [جامع‌الأخبار ، ص۱۲۲] .
قَالَ الصَّادِقُع : فِى قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ" (اعراف-۳۱) قَالَ فِى الْعِيدَينِ وَ الْجُمُعَةِ [كافى ، ج۳ ، ص۴۲۴] .
قَالَ الصَّادِقُع : لِيتَزَينْ أَحَدُكُمْ يوْمَ الْجُمُعَةِ يغْتَسِلُ وَ يتَطَيبُ وَ يسَرِّحُ لِحْيتَهُ وَ يلْبَسُ أَنْظَفَ ثِيابِهِ وَ لْيتَهَيأْ لِلْجُمُعَةِ [كافى ، ج۳ ، ص۴۱۷] .
بايد مسلمانان در روز جمعه وضع لباس و سر و صورتشان با تمام روزهاى هفته فرق داشته باشد. نماز جمعه محل اجتماع

انسانهایی خوش‌سیما - مرتب - خوش‌لباس - معطّر و مصلّی محلّی رغبت‌انگیز باشد.
عَنْ أَبِی جَعْفَرٍع : فِی قَوْلِهِ تَعَالَی "خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ" (اعراف-۳۱) أَی خُذُوا زِینَتَکمُ الَّتِی تَتَزَینُونَ بِهَا لِلصَّلَاةِ فِی الْجُمُعَاتِ وَ الْأَعْیادِ [بحارالأنوار ، ج۸۷ ، ص۳۷۱] .
با بهترین لباس و عطر شرکت کنید : یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ [اعراف/۳۱] .
مراد از زینت ، لباس پاک و تمیز و عطر و هم امام جماعت و جمعه‌های وارسته با قلوب پاک برای جمعه و جماعت است.
[تفسیر نمونه ، ج۶ ، ص۱۴۸] .
حضور کارگران در نماز جمعه : قَالَ الصَّادِقُع : مَنِ اسْتَأْجَرَ أَجِیراً ثُمَّ حَبَسَهُ عَنِ الْجُمُعَةِ یبُوءُ بِإِثْمِهِ وَ إِنْ هُوَ لَمْ یحْبِسْهُ اشْتَرَکا فِی الْأَجْرِ [کافی ، ج۵ ، ص۲۸۹] .
(برنامه‌ریزی کارخانجات)
حضور زندانیان : قَالَ الصَّادِقُع : أَنَّ عَلِیاً ع کانَ یخْرِجُ أَهْلَ السُّجُونِ مِنَ الْحَبْسِ فِی دَینٍ أَوْ تُهَمَةٍ إِلَی الْجُمُعَةِ فَیشْهَدُونَهَا وَ یضَمِّنُهُمُ الْأَوْلِیاءَ حَتَّی یرُدُّونَهُمْ [الجعفریات ، ص۴۴] .
از کارهای خوب در نماز جمعه معطّر کردن نمازگزاران است با عطر - با گلاب و یا - فروش عطریات با قیمت مناسب و ترویج فرهنگ خوشبویی در محل نماز جمعه.
۳. آداب خطبه
امام باید ایستاده باشد : عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ : "مَا رَأَیتُ رَسُولَ اللَّهِ ص خَطَبَ إِلَّا وَ هُوَ قَائِمٌ فَمَنْ حَدَّثَک أَنَّهُ خَطَبَ وَ هُوَ جَالِسٌ فَکذِّبْهُ" [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۵۸] .
آری با خوابیدن و نشستن حرکت دادن دیگران محال است.
هر رهبری باید در رنج بیشتری از سایران باشد.
قیام نشانه بیداری است.
قیام نشانه آمادگی است.
قیام نشانه توجه و سوز و اراده است.
امام باید تکیه بر اسلحه کند :
وَ أَنْزَلْنَا الْحَدِیدَ فِیهِ بَأْسٌ شَدِیدٌ وَ مَنَافِعُ لِلنّاسِ [حدید/۲۵] .
وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَ مِنْ رِباطِ الْخَیلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللّهِ وَ عَدُوَّکمْ [انفال/۶۰] .
یا أَیهَا النَّبِی جاهِدِ الْکفّارَ وَ الْمُنافِقِینَ وَ اغْلُظْ عَلَیهِمْ وَ مَأْواهُمْ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمَصِیرُ [توبه/۷۳] .
امّا اسلحه را به کار نمی‌برد و فقط ارشاد می‌کند یعنی ما اسلحه و قدرت داریم امّا دلسوزیم.
خطبه ایستاده و تکیه بر اسلحه : عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ : "مَا رَأَیتُ رَسُولَ اللَّهِ ص خَطَبَ إِلَّا وَ هُوَ قَائِمٌ فَمَنْ حَدَّثَک أَنَّهُ خَطَبَ وَ هُوَ جَالِسٌ فَکذِّبْهُ" [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۵۸] .
قَالَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ : "أَقْبَلَتْ عِیرٌ وَ نَحْنُ نُصَلِّی مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ص الْجُمُعَةَ فَانْفَضَّ النَّاسُ إِلَیهَا فَمَا بَقِی غَیرُ اثْنَی عَشَرَ رَجُلًا أَنَا فِیهِمْ فَنَزَلَتِ "وَ إِذا رَأَوْا تِجارَةً أَوْ لَهْواً انْفَضُّوا إِلَیها" (جمعه-۱۱" [بحارالأنوار ، ج۲۲ ، ص۵۹] .
قَالَ الصَّادِقُع : إِذَا قَامَ الْإِمَامُ یخْطُبُ فَقَدْ وَجَبَ عَلَی النَّاسِ الصَّمْتُ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۱۸۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : مَنْ تَکلَّمَ یوْمَ الْجُمُعَةِ وَ الْإِمَامُ یخْطُبُ فَهُوَ کالْحِمَارِ یحْمِلُ أَسْفَاراً وَ الَّذِی یقُولُ لَهُ أَنْصِتْ لَا جُمُعَةَ لَهُ [

بحارالأنوار ، ج۸۶ ، ص۲۱۲] .
قَالَ الرِّضَاع : إِنَّمَا جُعِلَتِ الْخُطْبَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَنَّ الْجُمُعَةَ مَشْهَدٌ عَامٌّ فَأَرَادَ أَنْ يكونَ لِلْأَمِيرِ سَبَبٌ إِلَى مَوْعِظَتِهِمْ وَ تَرْغِيبِهِمْ فِی الطَّاعَةِ وَ تَرْهِيبِهِمْ مِنَ الْمَعْصِيةِ وَ تَوْقِيفِهِمْ عَلَى مَا أَرَادَ مِنْ مَصْلَحَةِ دِينِهِمْ وَ دُنْيَاهُمْ وَ يخْبِرُهُمْ بِمَا وَرَدَ عَلَيهِمْ مِنَ (الْآفَاقِ مِنَ) الْأَهْوَالِ الَّتِی لَهُمْ فِيهَا الْمَضَرَّةُ وَ الْمَنْفَعَةُ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
در وسایل حدیث فوق نقل شده لکن با کمی تغییر و آن اینکه
قَالَ الرِّضَاع : إِنَّمَا جُعِلَتِ الْخُطْبَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَنَّ الْجُمُعَةَ مَشْهَدٌ عَامٌّ فَأَرَادَ أَنْ يكونَ لِلْأَمِيرِ سَبَبٌ إِلَى مَوْعِظَتِهِمْ وَ تَرْغِيبِهِمْ فِی الطَّاعَةِ وَ تَرْهِيبِهِمْ مِنَ الْمَعْصِيةِ وَ تَوْقِيفِهِمْ عَلَى مَا أَرَادَ مِنْ مَصْلَحَةِ دِينِهِمْ وَ دُنْيَاهُمْ وَ يخْبِرُهُمْ بِمَا وَرَدَ عَلَيهِمْ مِنَ (الْآفَاقِ مِنَ) الْأَهْوَالِ الَّتِی لَهُمْ فِيهَا الْمَضَرَّةُ وَ الْمَنْفَعَةُ وَ لَا يكونُ الصَّابِرُ فِی الصَّلَاةِ مُنْفَصِلًا وَ لَيسَ بِفَاعِلٍ غَيرُهُ مِمَّنْ يؤُمُّ النَّاسَ فِی غَيرِ يوْمِ الْجُمُعَةِ وَ إِنَّمَا جُعِلَتْ خُطْبَتَينِ لِيكونَ وَاحِدَةٌ لِلثَّنَاءِ عَلَى اللَّهِ وَ التَّمْجِيدِ وَ التَّقْدِيسِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْأُخْرَى لِلْحَوَائِجِ وَ الْإِعْذَارِ وَ الْإِنْذَارِ وَ الدُّعَاءِ وَ لِمَا يرِيدُ أَنْ يعَلِّمَهُمْ مِنْ أَمْرِهِ وَ نَهْيِهِ مَا فِيهِ الصَّلَاحُ وَ الْفَسَادُ [وسائل‌الشيعة ، ج۷ ، ص۳۴۴] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : مِنَ السُّنَّةِ إِذَا صَعِدَ الْإِمَامُ الْمِنْبَرَ أَنْ يسَلِّمَ إِذَا اسْتَقْبَلَ النَّاسَ [تهذيب‌الأحكام ، ج۳ ، ص۲۴۴] .
قَالَ الرِّضَاع : وَ يخْبِرُهُمْ بِمَا وَرَدَ عَلَيهِمْ مِنَ الْآفَاتِ وَ مِنَ الْأَهْوَالِ الَّتِی لَهُمْ فِيهَا الْمَضَرَّةُ وَ الْمَنْفَعَةُ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ الرِّضَاع : وَ يخْبِرُهُمْ بِمَا وَرَدَ عَلَيهِمْ مِنَ (الْآفَاقِ مِنَ) الْأَهْوَالِ الَّتِی لَهُمْ فِيهَا الْمَضَرَّةُ وَ الْمَنْفَعَةُ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ الرِّضَاع : إِنَّمَا جُعِلَتْ خُطْبَتَينِ لِيكونَ وَاحِدَةٌ لِلثَّنَاءِ عَلَى اللَّهِ وَ التَّمْجِيدِ وَ التَّقْدِيسِ لِلَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ وَ الْأُخْرَى لِلْحَوَائِجِ وَ الْإِعْذَارِ وَ الْإِنْذَارِ وَ الدُّعَاءِ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ الرِّضَاع : أَنْ يعَلِّمَهُمْ مِنْ أَمْرِهِ وَ نَهْيِهِ مَا فِيهِ الصَّلَاحُ وَ الْفَسَادُ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ الرِّضَاع : وَ تَوْقِيفِهِمْ عَلَى مَا أَرَادَ ملَحَةِ نِهِمْ وَ دُنْيَاهُمْ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ الرِّضَاع : إِنَّمَا جُعِلَتِ الْخُطْبَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ لِأَنَّ الْجُمُعَةَ مَشْهَدٌ عَامٌّ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ الرِّضَاع : إِنَّمَا جُعِلَتِ الْخُطْبَةُ يوْمَ الْجُمُعَةِ فِی أَوَّلِ الصَّلَاةِ وَ جُعِلَتْ فِی الْعِيدَينِ بَعْدَ الصَّلَاةِ لِأَنَّ الْجُمُعَةَ أَمْرٌ دَائِمٌ وَ تَكونُ فِی الشَّهْرِ مِرَاراً وَ فِی السَّنَةِ كثِيراً وَ إِذَا كثُرَ ذَلِک عَلَى النَّاسِ مَلُّوا وَ تَرَكوا وَ لَمْ يقِيمُوا عَلَيهِ وَ تَفَرَّقُوا عَنْهُ فَجُعِلَتْ قَبْلَ الصَّلَاةِ لِيحْتَبِسُوا عَلَى الصَّلَاةِ وَ لَا يتَفَرَّقُوا وَ لَا يذْهَبُوا وَ أَمَّا الْعِيدَينِ فَإِنَّمَا هُوَ فِی السَّنَةِ مَرَّتَينِ وَ هُوَ أَعْظَمُ مِنَ الْجُمُعَةِ وَ الزِّحَامُ فِيهِ أَكثَرُ وَ النَّاسُ فِيهِ أَرْغَبُ فَإِنْ تَفَرَّقَ عْضُ النَّاسِ بَقِی عَامَّتُهُمْ وَ لَيسَ هُوَ كثِيراً فَيمَلُّوا وَ يسْتَخِفُّوا بِهِ [عيون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۱۱] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : كلُّ وَاعِظٍ قِبْلَةٌ يعْنِی إِذَا خَطَبَ الْإِمَامُ النَّاسَ يوْمَ الْجُمُعَةِ ينْبَغِی لِلنَّاسِ أَنْ يسْتَقْبِلُوهُ [كافی ، ج۳ ، ص۴۲۴] .
- لباس نو برای رفتن به نماز جمعه
- تکیه بر اسلحه
- سفارش به تقوی
- تلاوت یک سوره کوچک
- بسیج هفتگی
- حج مساکین
- یک نماز در یک شهر

– امام جمعه منسوب حاکم

– اهرم حکومت

– استخفاف نشانه نفاق

– اطلاع بر اخبار مردم و عالم

۴. وظائف مادروز جمعه

۱–نظافت : قَالَ البَاقِرُع : لَا تَدَعِ الْغُسْلَ یوْمَ الْجُمُعَةِ فَإِنَّهُ سُنَّةٌ وَ شَمَّ الطِّیبَ وَ الْبَسْ صَالِحَ ثِیابِكَ [كافی ، ج۳، ص۴۱۷] .

۲–صدقه : امام صادقعلیه‌السلام : إِنَّ الصَّدَقَةَ یوْمَ الْجُمُعَةِ تُضَاعَفُ [المحاسن ، ج۱ ، ص۵۹] .

۳–تعطیل کردن کار : وَ ذَرُوا الْبَیعَ [جمعه/۹] .

۵. روند انتخاب ائمه جمعه

اول حکمی برای رسولی که مسئول رسیدگی به مسائل ائمه جمعه بود.

بعد شورائی در قم تشکیل شد.

بعد دبیرخانه تشکیل شد که ۷ نفر بودند.

بعد دبیرخانه را حکم دادند – هیئت اجرایی در کارهای اجرائی – شورای عالی در تصمیم‌گیری‌ها مصوبات دبیرخانه باید به نظر رهبر می‌رسد.

شورای عالی هفته‌ای یک روز جلسه دارند. شکایات ، نیازها ، اتفاقات که رسیدگی و تصمیم‌گیری می‌شود.

حدوداً ۳۶۰ امام جمعه داریم که بعضی حکمشان را امام و بعضی را دفتر امام و الان دبیر دبیرخانه آقای رسولی امضاء می‌کند.

راه گزینش : سابقه دوران طلبگی ، هم حجره‌ای‌ها ، محل سکونت ، نوار سخنرانی ، مصاحبه حضوری ، خدمت آقا تحقیقات داده می‌شود بعد حکمشان صادر می‌شود.

ائمه جمعه شیعه خارج از کشور از طرف امام و مقام رهبری صادر می‌شود. (هند ، مصر ، لبنان ، لندن ، آمریکا)

بارها گفته‌اند که ما از شخص امام جمعه تکدری داریم ولی بخاطر دشمن در نماز جمعه شرکت می‌کنیم. امام جمعه که همه کاره نیست که بسیاری استعفا می‌دهند بخاطر توقعات سرسام‌آور مردم.

۶. دستورات جنبی

چند تذکر :

۱– فرزندان خود را به نماز ببریم.یا بَنِی آدَمَ خُذُوا زِینَتَکمْ عِنْدَ کلِّ مَسْجِدٍ [اعراف/۳۱] .

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا [کهف/۴۶] .

۲– افرادی که وسیله دارند همسایگان را خبر کنند.

۳– در شهرهای تفریحی از نماز در همان شهر غافل نشویم.

۴– امام جمعه یک جا نماز جمعه نخواند.مَکاناً سُویً [طه/۵۸] .

جوان‌ها را در ستاد نماز جمعه دخالت دهیم.

نماز جمعه بازوی ولایت باشد نه میدان تصفیه حساب‌های سیاسی.

مهد کودک در کنار مصلّی

نظافت و زیباسازی مصلّی

شرکت مسئولین در مصلّی

امام جمعه مسئولین را تحقیر نکند ولی تذکر بدهد.

خطبه‌ها طولانی نباشد.

خطبه‌ها پرمایه باشد.

تشویق نسل نو با سیاست‌گذاری صحیح.

بی‌طرفی امام جمعه یک اصل مثبت است.

امام جمعه به نمازهای یومیه دیگر نیز توجه کند و در ستاد اقامه نماز فعال باشد.

سخنران قبل از خطبه نیز ویژگیهایی باید داشته باشد.

۹. شهدای نماز جمعه

۱. شهدای محراب

شهید صدوقی

پیام امام (ره) : شهید بزرگی که در تمام صحنه‌های انقلاب حضور داشت...برای خدمت به خلق و انقلاب سر از پا نمی‌شناخت و هرجا زلزله می‌شد شهید صدوقی آنقدر که توان داشت حاضر هرجا که سیل می‌آمد در صف مقدم بود ، آرامش قلب خلق الله بودند و در جبهه‌ها هرچند یک دفعه سرکشی کرده. اینجانب دوستی عزیز را که بیش از سی سال با او آشنا و روحیات عظیمش را از نزدیک درک کردم از دست دادم.

شهید مدنی

پیام امام خمینی (ره) : از چهره‌های کم‌نظیری بود که بحدّ وافر از علم و عمل و تقوا و تعهد و زهد و خودسازی برخوردار بود.

شهید دستغیب

پیام امام خمینی (ره) : آمریکائیان یک شخصیت ارزشمند که مربی بزرگ و عالمی عامل که گناهش فقط تعهد به اسلام بود از دست ملت ایران گرفت....

شهید دستغیب معلم اخلاق و مهذب نفوس و متعهد به اسلام و جمهوری اسلامی بود... [صحیفه ، ج۱۵ ، ص۲۵۲] .

اشرفی

امام خمینی رضوان الله تعالی علیه‌در پیام خود به مناسبت شهادت آیهٔ الله اشرفی فرمود : "...آخرین حجاب را بین خود و محبوب با محاسن غرق به خون خرق نمود. اینجانب یکی از ارادتمندان این شخص والامقام بوده و هستم. این وجود پربرکت را قریب ۶۰ سال می‌شناختم. او دارای صفای نفس ، آرامش روح ، اطمینان قلب ، و خالی بودن از هواهای نفسانی و ترک هوی و اطاعت امر مولی و جامعیت علم مفید و عمل صالح می‌شناسم....آزارش به موری نرسیده بود".

آیت الله اشرفی مجتهد ، زاهد ، عابد ، مجاهد ، متواضع ، مخلص ، بی‌تکلف بود.

مسئول سپاه به او گفت اگر شما لباس پاسدار برتن کنید جوانان علاقه‌مند و به جبهه‌ها بیشتر رو می‌آورند فوراً لباس سپاه پوشید. تا اواخر عمر آبگرمکن تهیه نکرد. بخاطر سیده بودن همسرش بسیار احترام می‌کرد. ۲۰ سال بخاطر فقر ، همسرش در اصفهان و خودش در قم بود.

حتی در سفرها نماز شب را رها نکرد.

۲. شهدای ائمه جمعه

ائمه جمعه شهید

۱- شهید قاضی طباطبایی روز عید قربان شهید شد. محقق ، عالم ، نماینده امام.

۲- شهید مدنی.

۳- شهید دستغیب.

۴- شهید صدوقی.

۵- شهید اشرفی.

شهدای ائمه جمعه

صدوقی : ۱- در سن ۷۵ سالگی خسته از کردستان برگشتند و به فرزندشان فرمودند ۱۵ روز برای استراحت تهران می‌مانم همینکه خدمت امام رسیدند امام سئوال کردند شما کی به یزد تشریف می‌برید؟ گفت : فردا. فرزندش در بیرون خانه پرسید : شما که به من فرمودید ۱۵ روز می‌مانم. فرمود : از سئوال امام احساس کردم میل ایشان ماندن در یزد است از هدفم فوری صرف‌نظر کردم. (حاج محمدعلی صدوقی)

۲- هر ساعت از شب می‌خوابید سحر بدون ساعت بیدار و نماز شب ایشان قطع نشد. نماز بدون نافله نمی‌خواند. حتی سحر در قطار نماز شب را ترک نکرد.

۳- از روز اول در یزد نه منافقین و نه دفتر هماهنگی بنی‌صدر باز نشد مگر دو روز دستور داد نماینده بنی‌صدر را بگیرند و در تهران آزادش کنند.

در برابر تهدید منافقان در نماز جمعه یزد گفت : والله شهادت آرزوی من است. همیشه دعای او حسن عاقبت به خیری بود.
دعایرَبَّنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَیتَنا [آل عمران/۸] .
سفارش او به فرزندانش بود.

۱۰. نماز جمعه از دیدگاه امام خمینی

۱- نماز جمعه در رأس همه امور است. [۴/۸/۶۲]

۲- یکی از مهمترین چیزهایی که در این انقلاب حاصل شد قضیه نماز جمعه است. [۴/۸/۶۲] .

۳- آقایان باید با سفارش به مردم و نسلهای آینده به این مسأله (نماز جمعه) اهمیت بدهند. [۴/۸/۶۲] .

۴- شما باید در خطبه‌های نماز جمعه مصالح اسلامی و اجتماعی مردم را طرح کنید. که برای همین مقصد نماز جمعه بپا شده است. [۲۳/۲/۶۳] .

۵- آقایان ائمه جمعه ، امروز اگر توجه‌تان کم بشود اسلام را ریشه‌کن خواهند کرد. [۲۳/۲/۶۳] .

۶- نماز جمعه باعث می‌شود تا مسائل فراموش شده در اسلام به بهترین وجه برای مردم گفته شود. [۴/۳/۶۲. ۷] - در خطبه دوم

بنابراحتیاط واجب مسائل اخلاقی را به مردم بگوئید. [۴/۳/۶۲] .

۸- امروز ملت در مراکز نماز جمعه ، اجتماع و با یکدیگر تفاهم کنند. [۳/۹/۶۱] .

۱۱. عناوین قابل تحقیق در نماز جمعه

۱- نماز جمعه و فضیلت و شرائط و احکام آن. [بحار ، ج۸۹ ، ص۱۲۲ - محجۂ ، ج۲۴ ، ص۱۴] .

۲- ابواب نماز جمعه و آداب آن. [وسائل ، ج۷ ، ص۲۹۵] .

۳- کراهۂ معامله وقت نماز جمعه. [وسائل ، ج۱۲ ، ص۳۳۷] .

۴- جایز نیست مخالفت اجیر از رفتن به نماز جمعه. [وسائل ، ج۹ ، ص۱۰۴] .

۵- کراهۂ صید ماهی و غیرماهی قبل از نماز جمعه. [وسائل ، ج۲۳ ، ص۳۸۳] .

۶- کراهۂ ذبح و ریختن خون قبل از نماز جمعه. [وسائل ، ج۲۴ ، ص۴۰] .

۷- اول مسجدی که در آن نماز جمعه اقامه شد. [وسائل ، ج۱۹ ، ص۱۰۸] .

۸- اوّل خطبه در اول جمعه توسط پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم. [بحار ، ج۱۹ ، ص۱۲۶] .

۹- علت اینکه خطبه شرط نماز جمعه است. [بحار ، ج۱۹ ، ص۱۲۷] .

۱۰- خطبه‌ای از حضرت امیرعلیه‌السلامدر روز جمعه. [بحار ، ج۷۷ ، ص۳۵۰] .

۱۱- خطبه امام سجادعلیه‌السلامدر روز جمعه. [بحار ، ج۷۸ ، ص۱۴۳] .

۱۲- بحثی پیرامون نماز جمعه و سوره جمعه. [بحار ، ج۸۹ ، ص۱۳۳] .

۱۳- اقسام مردم نسبت به نماز جمعه. [بحار ، ج۸۹ ، ص۱۶۷] .

۱۴- اوّلین جمعه‌ای که پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلمخطبه خواند و متن خطبه.

۱۵- احکام و آداب نماز جمعه و خطبه‌های آن و... [کافی ، ج۳ ، ص۴۱۸] .

۱۶- ابواب جمعه. [استبصار ، ج۱ ، ص۴۰۹] .

۱۷- قنوت نماز جمعه. [من لایحضر ، ج۱ ، ص۴۱۱ - استبصار ، ج۱ ، ص۴۱۷] .

۱۸- وجوب نماز جمعه و شرائط آن. [من لایحضر ، ج۱ ، ص۴۰۹] .

۱۹- وقت و نوافل و غسل. [من لایحضر ، ج۱ ، ص۴۱۴] .

۲۰- وجوب استماع خطبه‌ها و حکم صحبت کردن در اثناء آن. [من لایحضر ، ج۱ ، ص۴۱۶] .

۲۱- در صورت ازدحام اگر مأموم نتوانست متابعت کند. [من لایحضر ، ج۱ ، ص۴۱۹] .

۲۲- مسافر در جمعه. [من لایحضر ، ج۱ ، ص۴۲۰] .

۲۳- فاصله ۲ جمعه. [من لایحضر ، ج۱ ، ص۴۲۶] .

۲۴- نماز جمعه و احکام آن و امام و... [مستدرک سفینه ، ج۶۴ ، ص۳۴۶ - تهذیب ، ج۳ ، ص۲۶] .

۲۵- نماز جمعه پیامبرصلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم [کنز ، ج۷ ، ص۶۲] .

۲۶- نماز جمعه و مسائل مربوط به آن. [کنز ، ج۸ ، ص۳۶۸تا۳۸۲ و ج۷ ، ص۷۰۷] .

۲۷- وجوب نماز جمعه و احکام آن. [کنز ، ج۷ ، ص۷۲۱] .

۲۸- پرهیز از ترک نماز جمعه. [کنز ، ج۷ ، ص۷۲۸] .

۲۹- آداب نماز جمعه. [کنز ، ج۷ ، ص۷۳۴] .

۳۰- موانع نماز جمعه. [کنز ، ج۷ ، ص۷۴۵] .

۳۱- آداب خطبه. [کنز ، ج۷ ، ص۷۴۸] .

۳۲- دعاء بعد از نماز جمعه. [کنز ، ج۷ ، ص۷۶۷] .

۳۳- فضیلت و ترک نماز جمعه و وقت نماز جمعه و خطبه. [سنن داود ، ج۱ ، ص۲۷۶و ۲۸۴] .

۳۴- نزدیک امام نشستن - کلام در حال خطبه. [سنن داود ، ج۱ ، ص۲۸۹] .

۳۵- ابواب نماز جمعه [مستدرک وسایل ، ج۶۲ ، ص۵] .

۳۶- مطالبی در مورد نماز جمعه و آداب آن. [مستدرک وسایل ، ج۶ ، ص ۱۱۰] .

۳۷- نماز جمعه و وقت آن. [الموطأ ، ج۱ ، ص۹] .

۳۸- نماز جمعه و احکام نماز جمعه. [الموطأ ، ج۱ ، ص۱۰۳] .

۳۹- وجوب نماز جمعه و احکام و آداب آن. [سنن ابن ماجه ، ج۱ ، ص۳۴۳] .

۴۰- نماز جمعه و احکام و آداب آن. [صحیح مسلم ، ج۲ ، ص۵۸۳] .

۴۱- نماز جمعه و احکام و فضیلت آن. [جواهر ، ج۱۱ ، ص ۱۳۰] .

۴۲- خطبه‌ها و شرائط آن - نقل بعض خطب معصومین. [جواهر ، ج۱۱ ، ص۲۰۷] .

۴۳- شرائط امام جمعه - و شرائط وجوب. [کنز ، ج۱۱ ، ص۲۵۷و۲۹۶] .

۴۴- خرید و فروش بعد از اذان جمعه - نافله جمعه. [کنز ، ج۱۱ ، ص۳۰۴و ۳۲۰] .

۴۵- مستحبات قبل از نماز جمعه. [کنز ، ج۱۱ ، ص ۳۲۰و۳۲۷] .

۴۶- اهمیت نماز جمعه - وظیفه خطیب - اقسام خطابه. [ده گفتار ، ص۱۹۷وص۲۲۳] .

۴۷- نخستین نماز جمعه - اهمیت نماز جمعه - فلسفه نماز جمعه. [تفسیر نمونه ، ج۲۴ ، ص ۱۳۰] .

۴۸- آداب نماز جمعه و محتوای خطبه‌ها و شرائط وجوب. [تفسیر نمونه ، ج۲۴ ، ص۱۳۷] .

۱. نماز درقرآن

۱. نماز در ادیان از دیدگاه قرآن

رَبِّ اجْعَلْنِی مُقِیمَ الصَّلاةِ [ابراهیم/۴۰.]

وَ کانَ یأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلاةِ [مریم/۵۵.]

أَقِمِ الصَّلاةَ لِذِکرِی [طه/۱۴.]

یا شُعَیبُ أَ صَلاتُک تَأْمُرُک أَنْ نَتْرُک ما یعْبُدُ آباونا [هود/۸۷.]

وَ أَوْصانِی بِالصَّلاةِ وَ الزَّکاةِ ما دُمْتُ حَیا [مریم/۳۱.]

۲. ویژگیهای نماز از دیدگاه قرآن

۱- نماز در ردیف ایمان به غیب : الَّذِینَ یومِنُونَ بِالْغَیبِ وَ یقِیمُونَ الصَّلاةَ [بقره/۳.]

۲- بر پا داشتن نماز اولین وظیفه مسوولین نظام اسلامی : الَّذِینَ إِنْ مَکنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ [حج/۴۱.]

۳- نماز مصداق کامل ایمان : وَ ما کانَ اللّهُ لِیضِیعَ إِیمانَکمْ [بقره/۱۴۳.]

۴- برپاداشتن نماز هدف از هجرت ابراهیم (ع) : رَبَّنا إِنِّی أَسْکَنْتُ مِنْ ذُرِّیتِی بِوادٍ غَیرِ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَیتِک الْمُحَرَّمِ رَبَّنا لِیقِیمُوا الصَّلاةَ [ابراهیم/۳۷.]

۵- برپاداشتن نماز از اوصاف ابرار : لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ الْمَلائِکةِ وَ الْکتابِ وَ النَّبِیینَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرِینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِینَ الْبَأْسِ أُولئِک الَّذِینَ صَدَقُوا وَ أُولئِک هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره/۱۷۷.]

۶- برپاداشتن نماز شرط عمران و آبادی مساجد : إِنَّما یعْمُرُ مَساجِدَ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ لَمْ یخْشَ إِلاَّ اللّهَ فَعَسی أُولئِک أَنْ یکونُوا مِنَ الْمُهْتَدِینَ [توبه/۱۸.]

۷- استمداد از نماز در مشکلات : وَ اسْتَعِینُوا بِالصَّبْرِ وَ الصَّلاةِ وَ إِنَّها لَکبِیرَةٌ إِلاّ عَلَی الْخاشِعِینَ [بقره/۱۴۵.]

۸- خشوع در نماز از صفات مومنین : قَدْ أَفْلَحَ الْمومِنُونَ الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲-۱.]

۹- اخلاص در نماز : قُلْ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکی وَ مَحْیای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۱۶۲.]

۱۰- تضییع نماز و پیروی از شهوات نفسانی : فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ فَسَوْفَ یلْقَوْنَ غَیا [مریم/۵۹.]

۱۱- نماز موجب اخوت در دین : فَإِنْ تابُوا وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ فَإِخْوانُکمْ فِی الدِّینِ وَ نُفَصِّلُ الْآیاتِ لِقَوْمٍ یعْلَمُونَ [توبه/۱۱.]

۱۲- برپاداشتن نماز از اوصاف مردان راستین : رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِیتاءِ الزَّکاةِ یخافُونَ یوْماً تَتَقَلَّبُ فِیهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصارُ [نور/۳۷.]

۱۳- نماز همراه با نیکو سخن گفتن با مردم : قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً وَ أَقِیمُوا الصَّلاةَ وَ آتُوا الزَّکاةَ [بقره/۸۳.]

۱۴- ترک نماز و گرفتاری در دوزخ : ما سَلَککمْ فِی سَقَرَ قالُوا لَمْ نَک مِنَ الْمُصَلِّینَ [مدثر/۴۳-۴۲.]

۳. آثار وبرکات نماز از دیدگاه قرآن

الف : پرهیز از گناهان :

اتْلُ ما أُوحِی إِلَیک مِنَ الْکتابِ وَ أَقِمِ الصَّلاةَ إِنَّ الصَّلاةَ تَنْهی عَنِ الْفَحْشاءِ وَ الْمُنْکرِ وَ لَذِکرُ اللّهِ أَکبَرُ وَ اللّهُ یعْلَمُ ما تَصْنَعُونَ [عنکبوت/۴۵.]

ب) آرامش قلب :

مقدمه اول : أَقِمِ الصَّلاةَ لِذِکری [طه/۱۴.]

مقدمه دوم : الَّذِینَ آمَنُوا وَ تَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِکرِ اللّهِ أَلا بِذِکرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ [رعد/۲۸.]

نتیجه : و بالصلاهٔ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ

۴. برخورد مردم با نماز از دید گاه قرآن

۱. برخورد موافقین

گروهی نماز را برپا می‌دارند : الَّذِینَ إِنْ مَکنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ [حج/۴۱.]

۲- گروهی در نماز خشوع دارند : قَدْ أَفْلَحَ الْمُومِنُونَ الَّذِینَ هُمْ فِی صَلاتِهِمْ خاشِعُونَ [مومنون/۲-۱.]

۳- گروهی نسبت به نماز مراقبت دارند : الَّذِینَ هُمْ عَلی صَلاتِهِمْ یحافِظُونَ [معارج/۳۴.]

۴- گروهی کارهای خویش را به خاطر نماز رها می‌کنند.رِجالٌ لا تُلْهِیهِمْ تِجارَةٌ وَ لا بَیعٌ عَنْ ذِکرِ اللّهِ وَ إِقامِ الصَّلاةِ وَ إِیتاءِ الزَّکاةِ یخافُونَ یوْماً تَتَقَلَّبُ فِیهِ الْقُلُوبُ وَ الْأَبْصارُ [نور/۳۷.]

۵- گروهی در نماز اخلاص دارند : قُلْ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکی وَ مَحْیای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۱۶۲.]

۲. برخورد مخالفین

۱- گروهی نماز نمی‌خوانند.

فَلا صَدَّقَ وَ لا صَلّی [قیامت/۳۱.]

۲- گروهی همانند منافقان با کسالت نماز می‌خوانند.إِنَّ الْمُنافِقِینَ یخادِعُونَ اللّهَ وَ هُوَ خادِعُهُمْ وَ إِذا قامُوا إِلَی الصَّلاةِ قامُوا کسالی یراوُنَ النّاسَ وَ لا یذْکرُونَ اللّهَ إِلاّ قَلِیلاً [نساء/۱۴۲.]

۳- گروهی نماز را مسخره می‌کنند : وَ إِذا نادَیتُمْ إِلَی الصَّلاةِ اتَّخَذُوها هُزُواً وَ لَعِباً ذلِک بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لا یعْقِلُونَ [مائده/۵۸.]

۴- گروهی نماز رابه دست فراموشی می‌سپارند : فَوَیلٌ لِلْمُصَلِّینَ الَّذِینَ هُمْ عَنْ صَلاتِهِمْ ساهُونَ [ماعون/۵-۴.]

۵- گروهی نماز را ضایع می‌سازند : فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضاعُوا الصَّلاةَ وَ اتَّبَعُوا الشَّهَواتِ فَسَوْفَ یلْقَوْنَ غَیا [مریم/۵۹.]

۱. نماز شب

۱. اهمیت شب زنده داری

إِنَّ ناشِئَةَ اللَّیلِ هِی أَشَدُّ وَطْئاً وَ أَقْوَمُ قِیلًا [مزمل/۶.]

کانُوا قَلِیلًا مِنَ اللَّیلِ ما یهْجَعُونَ وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یسْتَغْفِرُونَ [ذاریات/۱۸-۱۷]

وَ الْمُسْتَغْفِرِینَ بِالْأَسْحارِ [آل عمران/۱۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کانَ فِیمَا نَاجَی اللَّهُ بِهِ مُوسَی بْنَ عِمْرَانَ (ع) أَنْ قَالَ لَهُ یا ابْنَ عِمْرَانَ کـذَبَ مَنْ زَعَمَ أَنَّهُ یحِبُّنِی فَإِذَا جَنَّهُ اللَّیلُ نَامَ عَنِّی أَ لَیسَ کلُّ مُحِبٍّ یحِبُّ خَلْوَةَ حَبِیبِه [أمالی صدوق ، ص۳۵۶.]

شب‌زنده‌داری برای تلاوت قرآن و نیایش :

یا أَیهَا الْمُزَّمِّلُ قُمِ اللَّیلَ إِلاّ قَلِیلاً نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِیلاً أَوْ زِدْ عَلَیهِ وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِیلاً إِنّا سَنُلْقی عَلَیک قَوْلاً ثَقِیلاً [مزمل/۵-۱.]

۲. اهمیت نماز خواندن در شب و نماز شب

وَ مِنَ اللَّیلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَک عَسی أَنْ یبْعَثَک رَبُّک مَقاماً مَحْمُوداً [اسراء/۷۹.]

تَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ یدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَ طَمَعاً وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ینْفِقُونَ فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِی لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْینٍ جَزاءً بِما کانُوا یعْمَلُون [سجده/۱۷-۱۶.]

إِنَّ ناشِئَةَ اللَّیلِ هِی أَشَدُّ وَطْئاً وَ أَقْوَمُ قِیلًا [مزمل/۶]

وَ مِنَ اللَّیلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَ سَبِّحْهُ لَیلًا طَویلًا [دهر/۲۶.]
کانُوا قَلیلاً مِنَ اللَّیلِ ما یهْجَعُونَ وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یسْتَغْفِرُونَ [ذاریات/۱۸-۱۷.]
وَ الَّذینَ یبیتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَ قِیاماً [فرقان/۶۴.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اعْلَمْ أَنَّ النَّافِلَةَ بِمَنْزِلَةِ الْهَدِیةِ مَتَی مَا أُتِی بِهَا قُبِلَتْ [کافی ، ج۳ ، ص۴۵۴.]
از اسرار مخفی آل محمّد (ص) است.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَضَاءُ صَلَاةِ اللَّیلِ بَعْدَ الْغَدَاةِ وَ بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ سِرِّ آلِ مُحَمَّدٍ الْمَخْزُونِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۹۷.]
تمام انبیاء سفارش کرده‌اند.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَرَفُ الْمُومِنِ صَلَاتُهُ بِاللَّیلِ [کافی ، ج۳ ، ص۴۸۸.]
آن خانه مثل ستاره می‌درخشد. [وافی ، ج۲ ، ص۲۲.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی عَلَیک بِصَلَاةِ اللَّیلِ وَ عَلَیک بِصَلَاةِ اللَّیلِ وَ عَلَیک بِصَلَاةِ اللَّیلِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۸۴.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَرَفُ الْمُومِنِ صَلَاتُهُ بِاللَّیلِ [کافی ، ج۳ ، ص۴۸۸.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : عَلَیکمْ بِصَلَاةِ اللَّیلِ فَإِنَّهَا سُنَّةُ نَبِیکمْ وَ أَدَبُ الصَّالِحِینَ قَبْلَکمْ وَ مَطْرَدَةُ الدَّاءِ عَنْ أَجْسَادِکمْ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۴۷۲.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الرَّکعَتَانِ فِی جَوْفِ اللَّیلِ أَحَبُّ إِلَی مِنَ الدُّنْیا وَ مَا فِیهَا [علل‌الشرائع ، ج۲ ، ص۳۶۳.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا اتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِیمَ خَلِیلًا إِلَّا لِإِطْعَامِهِ الطَّعَامَ وَ الصَّلَاةِ بِاللَّیلِ وَ النَّاسُ نِیامٌ [علل‌الشرائع ، ج۱ ، ص۳۵.]

۳. چرا برخی از نماز شب محرومند

۱ـ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی بْنِ النُّعْمَانِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ بَعْضِ رِجَالِهِ قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَی أَمِیرِ الْمُومِنِینَ عَلِی بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) فَقَالَ یا أَمِیرَ الْمُومِنِینَ إِنِّی قَدْ حُرِمْتُ الصَّلَاةَ بِاللَّیلِ فَقَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) أَنْتَ رَجُلٌ قَدْ قَیدَتْک ذُنُوبُک [کافی ، ج۳ ، ص۴۵۰.]
۲ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الرَّجُلَ یذْنِبُ الذَّنْبَ فَیحْرَمُ صَلَاةَ اللَّیلِ وَ إِنَّ الْعَمَلَ السَّیئَ أَسْرَعُ فِی صَاحِبِهِ مِنَ السِّکینِ فِی اللَّحْمِ [کافی ، ج۲ ، ص۲۷۲.]
۳ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الرَّجُلَ لَیکذِبُ الْکذِبَةَ فَیحْرَمُ بِهَا صَلَاةَ اللَّیلِ فَإِذَا حُرِمَ صَلَاةَ اللَّیلِ حُرِمَ بِهَا الرِّزْقَ [تهذیب‌الأحکام ، ج۲ ، ص۱۲۲.]

۴. میزان ثواب نماز شب

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَا مِنْ عَمَلٍ حَسَنٍ یعْمَلُهُ الْعَبْدُ إِلَّا وَ لَهُ ثَوَابٌ فِی الْقُرْآنِ إِلَّا صَلَاةُ اللَّیلِ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ یبَینْ ثَوَابَهَا لِعِظَمِ خَطَرِهَا عِنْدَهُ فَقَالَتَتَجافی جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضاجِعِ یدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَ طَمَعاً وَ مِمّا رَزَقْناهُمْ ینْفِقُونَ. فَلا تَعْلَمُ نَفْسٌ ما أُخْفِی لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْینٍ جَزاءً بِما کانُوا یعْمَلُونَ [سجده-۱۷-۱۶] [تفسیرالقمی ، ج۲ ، ص۱۶۸.]
پاداش نماز شب را جز خداوند هیچ فردی نمی‌داند :

۵. آثار وبرکات نماز شب

۱ - قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قِيامُ اللَّيلِ مَصِحَّةُ الْبَدَنِ وَ رِضا الرَّبِّ وَ تَمَسُّک بِأَخْلَاقِ النَّبِيينَ وَ تَعَرُّضٌ لِرَحْمَتِهِ [تهذيب‌الأحكام ، ج۲ ، ص۱۲۱.]

۲ ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّإِنَّ الْحَسَناتِ يذْهِبْنَ السَّيئاتِ [هود-۱۱۴] قَالَ صَلَاةُ الْمُومِنِ بِاللَّيلِ تَذْهَبُ بِمَا عَمِلَ مِنْ ذَنْبٍ بِالنَّهَارِ [كافی ، ج۳ ، ص۲۶۶.]

۳ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : شرف المؤمن فی صلاة الليل و عز المؤمن كفه عن الناس و صلاة الليل تبيض الوجوه و تطيب الريح و تجلب الرزق [عوالی الآللی ، ج۱ ، ص۳۵۲.]

۴ ـ قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : ثَلَاثٌ دَرَجَاتٌ إِفْشَاءُ السَّلَامِ وَ إِطْعَامُ الطَّعَامِ وَ الصَّلَاةُ بِاللَّيلِ وَ النَّاسُ نِيامٌ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۸۳.]

۶. آثار ويژه نماز شب

نماز شب و رسيدن به مقام محمود (شفاعت) :

وَ مِنَ اللَّيلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نافِلَةً لَک عَسى أَنْ يبْعَثَک رَبُّک مَقاماً مَحْمُوداً [اسراء/۷۹.]

ثبات قدم در پرتو نماز شب :

إِنَّ ناشِئَةَ اللَّيلِ هِی أَشَدُّ وَطْئاً وَ أَقْوَمُ قيلًا [مزمل/۶.]

نماز شب و همراهی با پيامبر (ص) :

إِنَّ رَبَّک يعْلَمُ أَنَّک تَقُومُ أَدْنى مِنْ ثُلُثَی اللَّيلِ وَ نِصْفَهُ وَ ثُلُثَهُ وَ طائِفَةٌ مِنَ الَّذينَ مَعَک [مزمل/۲۰.]

نماز شب نشانه علم واقعی :

أَمَّنْ هُوَ قانِتٌ آناءَ اللَّيلِ ساجِداً وَ قائِماً يحْذَرُ الْآخِرَةَ وَ يرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يسْتَوِی الَّذينَ يعْلَمُونَ وَ الَّذينَ لا يعْلَمُونَ [زمر/۹]

توضيح :

قرآن كريم بعد از مطرح ساختن مناجات شبانه می‌فرمايد : آيا آن كسانی كه عالم هستند با آن كسانی كه عالم نيستند ، يكسانند؟ از اين تعبير روشن می‌شود كه نماز شب نشانه علم واقعی است.

۱. نماز

۱. آداب نماز

۱. اهميت نماز

شخصی از امام صادق (ع) پرسيد : "آيا حور العين از آفريده‌های دنيا است يا بهشت؟" امام (ع) (كه گويا از بد نماز خواندن او مطلع بود) فرمود : مَا أَنْتَ وَ ذَاک عَلَيک بِالصَّلَاةِ فَإِنَّ آخِرَ مَا أَوْصَى بِهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) وَ حَثَّ عَلَيهِ الصَّلَاةُ إِياكمْ أَنْ يسْتَخِفَّ أَحَدُكمْ بِصَلَاتِهِ فَلَا هُوَ إِذَا كانَ شَابّاً أَتَمَّهَا وَ لَا هُوَ إِذَا كانَ شَيخاً قَوِی عَلَيهَا وَ مَا أَشَدُّ مِنْ سَرِقَةِ الصَّلَاةِ [قرب‌الإسناد ، ص۱۸] .

۲. نشاط در نماز

وَ إِذا قامُوا إِلَى الصَّلاةِ قامُوا كسالى يراونَ النّاسَ وَ لا يذْكرُونَ اللّهَ إِلاّ قَليلاً [نساء/۱۴۲] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : لَا تَقُمْ إِلَى الصَّلَاةِ مُتَكاسِلًا وَ لَا مُتَنَاعِساً وَ لَا مُتَثَاقِلًا فَإِنَّهَا مِنْ خِلَالِ النِّفَاقِ [كافی ، ج۳ ، ص۲۹۹] .

يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى حَتّى تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ [نساء/۴۳] .
عَنْ أَبِى أُسَامَةَ زَيدٍ الشَّحَّامِ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى" (نساء-۴۳) فَقَالَ سُكْرُ النَّوْمِ" [كافى ، ج۳ ، ص۳۷۱] .
عَنِ الْحَلَبِى قَال : "سَأَلْتُهُ }الْكاظِم ع {عَنْ قَوْلِ اللَّهِ "يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى حَتَّى تَعْلَمُوا ما تَقُولُونَ" (نساء-۴۳) قَالَ لا تَقْرَبُوا الصَّلاةَ وَ أَنْتُمْ سُكارى يعْنِى سُكرَ النَّوْمِ يقُولُ وَ بِكمْ نُعَاسٌ يمْنَعُكمْ أَنْ تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ فِى رُكوعِكمْ وَ سُجُودِكمْ وَ تَكبِيرِكمْ وَ لَيسَ كمَا يصِفُ كثِيرٌ مِنَ النَّاسِ يزْعَمُونَ أَنَّ الْمُومِنِينَ يسْكرُونَ مِنَ الشَّرَابِ وَ الْمُومِنُ لَا يشْرَبُ مُسْكراً وَ لَا يسْكرُ" [تفسيرعياشى ، ج۱ ، ص۲۴۲] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : يا كمَيلُ انْظُرْ فِى مَا تُصَلِّى وَ عَلَى مَا تُصَلِّى إِنْ لَمْ يكنْ مِنْ وَجْهِهِ وَ حِلِّهِ فَلَا قَبُول [تحف‌العقول ، ص۱۷۴] .

۳. حضور قلب در نماز

حضرت على (ع) مى فرمايند : وقتى در نماز حواس نمازگزار پرت مى شود ، تا سه بار خداوند متعال به او خطاب مى‌فرمايد :
يا ابْنَ آدَمَ عَمَّنْ تَلْتَفِتُ ثَلَاثَةً فَإِذَا الْتَفَتَ بِالرَّابِعَةِ أَعْرَضَ اللَّهُ عَنْهُبحارالأنوار ، ج ۸۱ ، ص۲۳۹.
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أَبَا ذَرٍّ رَكعَتَانِ مُقْتَصِدَتَانِ فِى تَفَكرٍ خَيرٌ مِنْ قِيامِ لَيلَةٍ وَ الْقَلْبُ سَاهٍ [أمالى طوسى ، ص۵۳۳] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا اسْتَقْبَلْتَ الْقِبْلَةَ فَانْسَ الدُّنْيا وَ مَا فِيهَا وَ الْخَلْقَ وَ مَا هُمْ فِيهِ (وَ اسْتَفْرِغْ قَلْبَك مِنْ كلِّ شَاغِلٍ يشْغَلُك عَنِ اللَّهِ) وَ عَاينْ بِسِرِّك عَظَمَةَ اللَّهِ وَ اذْكرْ وُقُوفَك بَينَ يدَيهِ يوْمَ تَبْلُو كلُّ نَفْسٍ مَا أَسْلَفَتْ وَ رُدُّوا إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهُمُ الْحَقِّ وَ قِفْ عَلَى قَدَمِ الْخَوْفِ وَ الرَّجَاءِ [مصباح‌الشريعة ، ص۸۷] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صَلِّ صَلَاةَ مُوَدِّعٍ [كافى ، ج۴ ، ص ۲۶۱] .

۲. موانع نماز

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى كرِهَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِأُمَّتِى الْعَبَثَ فِى الصَّلَاةِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۳۵۶] .
زرارهٔ از امام باقر (ع) نقل مى كند ، كه
شخصى وارد مسجد و مشغول نماز شد. سجود بسيار سبكى انجام داد. پيامبر اكرم (ص) نمازش را ديد و فرمود : نَقَرَ كنَقْرِ الْغُرَابِ لَئِنْ مَاتَ هَذَا وَ هَكذَا صَلَاتُهُ لَيمُوتَنَّ عَلَى غَيرِ دِينِى [كافى ، ج۳ ، ص۲۶۸] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا عَلِى إِياك وَ نَقْرَةَ الْغُرَابِ وَ فَرِيشَةَ الْأَسَدِ [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص ۳۷۱] . (چسباندن ذراع به زمين و بلند نكردن در سجده)
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَع : إِنَّ أَسْرَقَ النَّاسِ مَنْ سَرَقَ صَلَاتَهُ [المحاسن ، ج۱ ، ص۸۲] .

۳. اهميت نوافل

امام صادق (ع) : "از نماز ۲۱ ، ۳۱ ، ۴۱ به تعدادى كه توجّه هست قبول مى‌شود.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْعَبْدَ لَتُرْفَعُ لَهُ مِنْ صَلَاتِهِ نِصْفُهَا أَوْ ثُلُثُهَا أَوْ رُبُعُهَا أَوْ خُمُسُهَا وَ مَا يرْفَعُ لَهُ إِلَّا مَا أَقْبَلَ عَلَيهِ مِنْهَا بِقَلْبِهِ وَ إِنَّمَا أُمِرْنَا بِالنَّوَافِلِ لِيتِمَّ لَهُمْ بِهَا مَا نَقَصُوا مِنَ الْفَرِيضَةِ [بحارالأنوار ، ج ۸۱ ، ص۲۳۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَخْفِيفُ الْفَرِيضَةِ وَ تَطْوِيلُ النَّافِلَةِ مِنَ الْعِبَادَةِ [المحاسن ، ج ۲ ، ص ۳۲۴] .

عَنْ أَبِی حَمْزَةَ الثُّمَالِی قَال : "رَأَيْتُ عَلِی بْنَ الْحُسَيْنِ (ع) يصَلِّی فَسَقَطَ رِدَاهُ عَنْ مَنْكِبِيهِ قَالَ فَلَمْ يسَوِّهِ حَتَّى فَرَغَ مِنْ صَلَاتِهِ قَالَ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِک فَقَالَ وَيحَک أَ تَدْرِی بَينَ يدَی مَنْ كُنْتُ إِنَّ الْعَبْدَ لَا تُقْبَلُ مِنْهُ صَلَاةٌ إِلَّا مَا أَقْبَلَ مِنْهَا فَقُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک هَلَكْنَا فَقَالَ كَلَّا إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يتَمِّمُ ذَلِک بِالنَّوَافِلِ " [تهذیب‌الأحکام ، ج ۲ ، ص ۳۴۱] .

۱. نمایندگی

۱. نماینده امام حسین (ع)

مسلم بن عقیل نماینده امام حسین (ع) به سوی مردم کوفه

۲. نمایندگان حضرت علی (ع)

۱. سلمان

سلمان فارسی نماینده مولا علی (ع) در مدائن

۲. مالک

مالک اشتر نماینده مولا علی (ع) درمصر

۳. کمیل

کمیل بن زیاد نماینده مولا علی (ع) در شهر هیت

۳. نماینده امام حسن (ع)

سنینه غلام رسول الله (ص) که نماینده امام حسن (ع) بوده

۴. نماینده امام صادق (ع) برای ابلاغ پیام

یونس بن یعقوب می‌گوید : فرزند مفضل از دنیا رفته بود. امام صادق (ع) مرا به عنوان نماینده فرستادند تا به او تسلیت بگویم و فرمودند به او بگو : إِنَّا قَدْ أُصِبْنَا بِإِسْمَاعِيلَ فَصَبَرْنَا فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرْنَا إِنَّا أَرَدْنَا أَمْراً وَ أَرَادَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ أَمْراً فَسَلَّمْنَا لِأَمْرِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ [کافی ، ج ۲ ، ص ۹۲] .

۵. نمایندگان امام زمان (عج)

۱. نمایندگان خاص

نمایندگان خاص امام زمان (عج) یا همان نواب اربعه : ۱- عثمان بن سعید ۲- محمد بن عثمان ۳- حسین بن روح ۳- علی بن محمد سمری

۲. نمایندگان عام

نمایندگان عام امام زمان (عج) که همان فقها و علماء باشند.

۶. نماینده کفار قریش به حبشه

عمربن عاص ، نماینده کفار قریش به حبشه بود که پیامش این بود که مسلمانان مهاجر به مکه بازگرداند.

۱. نورالهی

۱. خداوند نور آسمان وزمین است

اللّهُ نُورُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ [نور/۳۵.]

۲. نور الهی هرگز خاموش نمی شود

يريدُونَ أَنْ يطْفِوا نُورَ اللّهِ بِأَفْواهِهِمْ وَ يأْبَى اللّهُ إلاّ أَنْ يتِمَّ نُورَهُ وَ لَوْ كرِهَ الْكافِرُون [توبه/۳۲.]

۳. مظهر الهی

الف) قرآن کریم :

قَدْ جاءَكمْ مِنَ اللّهِ نُورٌ وَ كتابٌ مُبينٌ [مائده/۱۵.]

ب) پیامبر اکرم (ص) :

إِنّا أَرْسَلْناك شاهِداً وَ مُبَشِّراً وَ نَذيراً وَ داعِياً إِلَى اللّهِ بِإِذْنِهِ وَ سِراجاً مُنيراً [احزاب/۴۶ -۴۵.]

ج) ائمّه اطهار (علیهم السّلام) :

قَالَ الْهَادِي (ع) : خَلَقَكمُ اللَّهُ أَنْوَاراً فَجَعَلَكمْ بِعَرْشِهِ مُحْدِقِينَ حَتَّى مَنَّ عَلَيْنَا بِكم [من‌لايحضره‌الفقيه ، ج۲ ، ص۶۱۳. (زیارت جامعه کبیره)]

۴. آثار نور الهی

۱. هدایت

أَ وَ مَنْ كانَ مَيتاً فَأَحْييناهُ وَ جَعَلْنا لَهُ نُوراً يمْشى بِهِ فِى النّاسِ كمَنْ مَثَلُهُ فِى الظُّلُماتِ [انعام/۱۲۲.]

۲. پذیرش الهی

أَ فَمَنْ شَرَحَ اللّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ فَهُوَ عَلى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ [زمر/۲۲.]

۳. ولایت الهی

اللّهُ وَلِى الَّذينَ آمَنُوا يخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ [بقره/۲۵۷.]

۴. نورانیت مردم

كتابٌ أَنْزَلْناهُ إِلَيك لِتُخْرِجَ النّاسَ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ [ابراهيم/۱.]

۵. رستگاری

وَ اتَّبَعُوا النُّورَ الَّذى أُنْزِلَ مَعَهُ أُولئِك هُمُ الْمُفْلِحُونَ [اعراف/۱۵۷ .]

۱. نیت

۱. فلسفه نیت

ترس از عذاب خدا :

علاقه به نعمتها :
ادْعُوهُ خَوْفاً وَ طَمَعاً [اعراف/۵۶] .
وَ يدْعُونَنا رَغَباً وَ رَهَباً [انبيا/۹۰] .
ابْتِغاءَ وَجْهِ اللّهِ [بقره/۲۷۲] .
۶قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إلهى ما عبدتك شوقا إلى جنتك و لا خوفا من نارك بل وجدتك أهلا للعبادة فعبدتك [الألفين ، ص۱۲۸] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فكيف أصبر على فراقك [مصباح‌المتهجد ، ص۸۴۷] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و إن [إذا] أدخلتنى النار أعلمت أهلها أنى أحبك [إقبال‌الأعمال ، ص۶۸۵] .
۲. نشانه هاى خلوص نيت
دانستن و ندانستن مردم ، تمجيد و تنقيد مردم ، مدح و ذم مردم ، قدردانى و قدرناشناسى مردم در عمل ما اثر نگذارد.
مخلص عقده ندارد.
مخلص توقع ندارد.
مخلص پشيمانى ندارد.
۳. نيت خالص موجب عمل خالص
قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : الْعَمَلُ الْخَالِصُ الَّذِى لَا تُرِيدُ أَنْ يحْمَدَک عَلَيهِ أَحَدٌ إِلَّا اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ [كافى ، ج۲ ، ص۱۶] .
چند مثال :
فرق ميان چاقوكش و جراح ، نيت است.
يك سيب را سه نفر نمى‌خورند. يكى از قهر يكى...
اگر برق را از يخچال قطع كنيم ، مى‌شود بشكه.
اگر روح را از بدن بگيريم ، مرده مى‌شود.
۴. كيفيت نيت
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إلهى ما عبدتك شوقا إلى جنتك و لا خوفا من نارك بل وجدتك أهلا للعبادة فعبدتك [الألفين ، ص۱۲۸] .
۵. خلوص نيت از مصاديق جهاد اكبر
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَخْلِيصُ النِّيةِ مِنَ الْفَسَادِ أَشَدُّ عَلَى الْعَامِلِينَ مِنْ طُولِ الْجِهَادِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۲] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من أخلص لله أربعين صباحا ظهرت ينابيع الحكمة من قلبه على لسانه [جامع‌الأخبار ، ص۹۴] .
عَنْ أَبِى عَبْدِ اللَّهِ (ع) : فِى قَوْلِ اللَّهِ "حَنِيفاً مُسْلِماً " (آل عمران-۶۷) قَالَ : "خَالِصاً مُخْلِصاً لَا يشُوبُهُ شَىءٌ" [جامع‌الأخبار ، ص۱۰۰] .
۶. نيت خالص موجب نزديكى به خدا
ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ [بقره/۲۰۷] .
ابْتِغاءَ وَجْهِ اللّهِ [بقره/۲۷۲] .
ابْتِغاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ [رعد/۲۲] .

ابْتِغاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّك [اسراء/۲۸] .

ابْتِغاءَ رِضْوانِ اللّهِ [حديد/۲۷] .

ابْتِغاءَ مَرْضاتِی [ممتحنه/۱] .

ابْتِغاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلی [ليل/۲۰] .

فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صالِحاً وَ لا يشْرِك بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [كهف/۱۱۰] .

إِنَّما نُطْعِمُكمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِيدُ مِنْكمْ جَزاءً وَ لا شُكوراً [انسان/۹] .

۷. اثر نيت در پشت كار انسان

قَالَ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ (ع) : مَا ضَعُفَ بَدَنٌ عَمَّا قَوِيتْ عَلَيهِ النِّيةُ [من لايحضره‌الفقيه ، ج۴ ، ص۴۰۰] .

۸. چند داستان از نيت خالص وناخالص

داستان قتيل الحمار و داستان مهاجر ام قيس در [محجة البيضاء ، ج۸ ، ص۱۰۴] .

كسی كه برای عشق به زنی هجرت كرده بود.

داستان آن كه برای نماز بی‌ريا به مسجد متروكه رفت... و سگی وارد شده بود ، نماز با حال خواند!

داستان پيامبر و آن كشته‌ای در ميدان كه فرمود : كشته راه قاطر است نه شهيد ، زيرا برای تصاحب قاطر به ميدان رفت.

نمونه‌های اخلاص :

۱ ـ ان صلاتی و نسكی ومحيای و مماتی لله رب العالمين [انعام/۱۶۲]

۲ ـ پرتاب آب دهان به حضرت علی (ع)

داستان بانی مسجد بهلول.

و

۱. والدين در قرآن

۱. اهميت والدين

۱. در قرآن

۱) لا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللّهَ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً وَ ذِی الْقُرْبی وَ الْيتامی وَ الْمَساكينِ وَ قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [بقره/۸۳] .

۲) وَ اعْبُدُوا اللّهَ وَ لا تُشْرِكوا بِهِ شَيئاً وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً [نساء/۳۶] .

۳) أَلّا تُشْرِكوا بِهِ شَيئاً وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً [انعام/۱۵۱] .

۴) وَ قَضی رَبُّك أَلّا تَعْبُدُوا إِلّا إِياهُ وَ بِالْوالِدَينِ إِحْساناً [اسراء/۲۳] .

۵) أَنِ اشْكرْ لِی وَ لِوالِدَيك [لقمان/۱۴] .

الف : بعد از توحيد برای بقای ملّت‌ها نياز به همبستگی شديد است كه از خانه شروع و شعاعش به فاميل ، بعد به كسانی كه عواطف پشتيبان كمك به آنها است تا همه را فراگير می‌شود.

ب : بزرگترين نعمت‌ها ، نعمت هستی و حيات است كه اوّل از ناحيه خدا و بعد والدين است و لذا والدين ، معمولاً در كنار توحيد مطرحند.

ج : معنای احسان قبول منطق نیست ، به مدارا عمل کردن است.

د : کلمه احسان هر گاه با کلمه "الی" بود با احسان دورادور هم سازگار است ، ولی اگر با کلمه "ب" بود مخصوص احسان بلاواسطه است.

قرآن به پدر و فرزند قسم یاد کرد : وَ والِدٍ وَ ما وَلَدَ [بلد/۳] .

(در تفاسیر گفته‌اند : منظور پدر و پسرِ نمونه؛ یعنی حضرت ابراهیم (علیه السلام) و حضرت اسماعیل (علیه السلام) است.)

۱) اهمّیت احسان و نیکی به والدین :

در چهار سوره از قرآن کریم دستور به احسان به والدین بلافاصله بعد از مسأله توحید قرار گرفته است. این هم ردیف بودنِ دو مسأله بیانگر این است که قرآن تا چه حدّ برای والدین احترام قائل است :

۲) سپاس برای والدین در ردیف سپاس خداوند :

أَنِ اشْکرْ لِی وَ لِوالِدَیک [لقمان/۱۴] .

۳) انفاق به والدین :

قُلْ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَیرٍ فَلِلْوالِدَینِ [بقره/۲۱۵] .

۴) بیان ناراحتی مادر در دوران بارداری :

وَ وَصَّینَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیهِ إِحْساناً حَمَلَتْهُ أُمُّهُ کرْهاً [احقاف/۱۵] .

۵) به فکر زندگی والدین بودن ، حتّی در مسأله ارث :

إِنْ تَرَک خَیراً الْوَصِیةُ لِلْوالِدَینِ [بقره/۱۸۰] .

۶) دقّت فوق العادّه دراحترام به والدین در پرتو پنج دستور :

قرآن کریم می‌فرماید : هنگامی که والدین نزد تو به سنّ پیری رسیدند ، کمال محبّت و احترام را باید نسبت به آنها رعایت کنی :

الف) افّ نگفتن به آنها ب) فریاد نزدن بر سر آنها ج) سخن گفتن کریمانه و بزرگوارانه با آنها د) نهایت فروتنی در برابر آنها ه) تقاضای رحمت الهی برای آنها :

إِمّا یبْلُغَنَّ عِنْدَک الْکبَرَ أَحَدُهُما أَوْ کلاهُما فَلا تَقُلْ لَهُما أُفٍّ وَ لا تَنْهَرْهُما وَ قُلْ لَهُما قَوْلاً کرِیماً وَ اخْفِضْ لَهُما جَناحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُما کما رَبَّیانِی صَغِیراً [اسراء/۲۴-۲۳] .

۷) اطاعت نکردن والدین در معصیت الهی (شرک) :

وَ إِنْ جاهَداک عَلی أَنْ تُشْرِک بِی ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [لقمان/۱۵] .

۸) نیکومعاشرت نمودن با والدین مشرک :

وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْیا مَعْرُوفاً [لقمان/۱۵] .

۹) طلب آمرزش برای والدین :

رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِینَ یوْمَ یقُومُ الْحِسابُ [ابراهیم/۴۱] .

آیه ۲۳ سوره اسراء

۳۱) مردی از پدرش نزد پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله) شکایت کرد. حضرت (صلی الله علیه و آله) پدر را خواست و قصّه را پرسید. پدر پیر گفت : روزگاری من قوی و پولدار بودم ، به فرزندم کمک کردم ، امّا امروز او پولدار شده ، ولی به من

کمک نمی‌کند. پیامبر (صلی الله علیه و آله) گریه کرد و فرمود : هیچ سنگ و شنی نیست که این ماجرا را بشنود و گریه نکند. سپس به فرزند فرمود : أنت و مالك لأبیك

۳۲) مردی از مادرش شکایت کرد که مادرم بداخلاق است. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمود : آن روز که حامله بود که بداخلاق نبود. شب‌های زیادی را برای تو بیدار شد ، روزها برایت غصّه خورد ، تو برای مادر چه کردی؟ گفت : او را به حجّ بردم. فرمود : ما جزیتها و لا طلقة ، [تخریج الاحادیث والآثار ، ج۲ ، ص۲۲۶] .

۲. در روایات

دعای پدر مستجاب و نگاه به او عبادت و فرمان او در مستحبّات گاهی واجب است.

در مواردی خدا از رضای خود به خاطر دستور والدین صرف نظر می‌کند و عمل مستحبّی را که والدین نهی کند ساقط می کند.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ أَدْرَک شَهْرَ رَمَضَانَ فَلَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [المقنعة ، ص۳۰۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ أَدْرَک وَالِدَیهِ فَلَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۹۶] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ ذُکرْتُ عِنْدَهُ فَلَمْ یصَلِّ عَلَی دَخَلَ النَّارَ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [کافی ، ج۲ ، ص۴۹۵] .

قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : هما جنّتك و نارك [کنز العمّال ، ج۱۶ ، ص۴۶۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : یا علی أنا و أنت أبوا هذه الأمة و لحقنا علیهم أعظم من حق أبوی ولادتهم فإنا ننقذهم إن أطاعونا من النار إلی دار القرار و نلحقهم من العبودیة بخیار الأحرار [المناقب ، ج۳ ، ص۱۰۵] .

۲. حقوق والدین

۱. اطاعت از والدین

۱) قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِنَّ لِلْوَلَدِ عَلَی الْوَالِدِ حَقّاً وَ إِنَّ لِلْوَالِدِ عَلَی الْوَلَدِ حَقّاً فَحَقُّ الْوَالِدِ عَلَی الْوَلَدِ أَنْ یطِیعَهُ فِی کلِّ شَیءٍ إِلَّا فِی مَعْصِیةِ اللَّهِ سُبْحَانَهُ وَ حَقُّ الْوَلَدِ عَلَی الْوَالِدِ أَنْ یحَسِّنَ اسْمَهُ وَ یحَسِّنَ أَدَبَهُ وَ یعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۹۹] .

۲) شهید (ره) در قواعد می گوید :

- پدرو مادر اگر نهی از سفر کردند ، باید ترک شود. (جز سفر واجب)
- اگر به کار شبهه‌ناك امر کردند باید انجام داد ، چون ترك شبهه مستحب و اطاعت واجب است.
- اگر نهی از نماز جماعت کنند ، نرو.
- اگر در جهاد فرمان خاصّی نیست و نهی شد اطاعت کن.
- بعضی از فقها گفته‌اند : اگر هنگام نماز نافله صدا زدند نماز را بشکنند.
- ترك روزه مستحبی اگر نهی کردند. [سفینة البحار / ولد] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا آباءَکمْ وَ إِخْوانَکمْ أَوْلِیاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْکفْرَ عَلَی الْإِیمانِ وَ مَنْ یتَوَلَّهُمْ مِنْکمْ فَأُولئِک هُمُ الظَّالِمُونَ [توبه/۲۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : بِرُّ الْوَالِدَینِ وَاجِبٌ وَ إِنْ کانَا مُشْرِکینِ وَ لَا طَاعَةَ لَهُمَا فِی مَعْصِیةِ الْخَالِقِ وَ لَا لِغَیرِهِمَا فَإِنَّهُ لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِی مَعْصِیةِ الْخَالِقِ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۶۰۸] .

۲. برّ ونیکی به والدین

۱. اهمیت احسان و نیکی به والدین

اهمّیت احسان به والدین :

در چهار سوره از قرآن کریم دستور به احسان به والدین بلافاصله بعد از مسأله توحید قرار گرفته است. این هم ردیف بودنِ دو مسأله بیانگر این است که قرآن تا چه حدّ برای والدین احترام قائل است :

الف) لا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللّهَ وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [بقره/۸۳] .

ب) وَ اعْبُدُوا اللّهَ وَ لا تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [نساء/۳۶] .

ج) أَلّا تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [انعام/۱۵۱] .

د) وَ قَضی رَبُّک أَلّا تَعْبُدُوا إِلّا إِیاهُ وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [اسراء/۲۳] .

احسان به والدین

۱) احسان به والدین بعد از خدا در صدر جدول قرار دارد.

اعْبُدُوا اللّهَ وَ لا تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً وَ بِذِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینِ وَ الْجارِ ذِی الْقُرْبی وَ الْجارِ الْجُنُبِ وَ الصّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ وَ ما مَلَکتْ أَیمانُکمْ [نساء/۳۶] .

۲) احسان به والدین سفارش پیامبر (علیهم السّلام) است :

وَ بَرًّا بِوالِدَیهِ وَ لَمْ یکنْ جَبّاراً عَصِیا [مریم/۱۴] .

۳) احسان به والدین چهار مرتبه پس از عبادتِ خدا مطرح شده است :

وَ اعْبُدُوا اللّهَ وَ لا تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [نساء/۳۶] .

لا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللّهَ وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [بقره/۸۳] .

أَلّا تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [انعام/۱۵۱] .

أَلّا تَعْبُدُوا إِلّا إِیاهُ وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً [اسراء/۲۳] .

۴) احسان به والدین وصیت و سفارشِ خداست :

وَ وَصَّینَا الْإِنْسانَ بِوالِدَیهِ حُسْناً [عنکبوت/۸] .

۵) احسان به والدین بالاترین مصداق صله رحم است و عمر را طولانی می کند. [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص ۸۰] .

قال ابن الأثیر فی النهایهٔ : فیه من أراد أن یطول عمره فلیصل رحمه و قد تکرر فی الحدیث ذکر صلهٔ الرحم و هی کنایهٔ عن الإحسان إلی الأقربین من ذوی النسب و الأصهار و التعطف علیهم و الرفق بهم و الرعایهٔ لأحوالهم. [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص۱۰۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ أَدْرَک وَالِدَیهِ فَلَمْ یغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۹۶] .

۶) احسان به والدین در نسل تأثیر دارد :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : بِرُّوا آبَاءَکمْ یبَرَّکمْ أَبْنَاؤکمْ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۴] .

برّ به والدین

۱) برّ به والدین بعد از نماز :

عَنْ مَنْصُورِ بْنِ حَازِمٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) قَالَ : "قُلْتُ : أَی الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ : " الصَّلَاةُ لِوَقْتِهَا وَ بِرُّ الْوَالِدَینِ وَ

الْجِهَادُ فِی سَبِیلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ " [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۸] .

۲) مردی خدمتِ رسول خدا (صلی الله علیه و آله) رسیده و عرض کرد : آمده‌ام در مورد هجرت با شما بیعت کنم ، امّا وقتی پدر و مادرم را ترک کردم ، آنها گریه می‌کردند. حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمود برگرد و آنها را شاد کن".

۳) امام صادق (علیه السلام) وقتی فهمید جوانی به پدرش نیکی می‌کند فرمود : "این جوان را دوست داشتم ، ولی وقتی این خبر را شنیدم ، علاقه‌ام به او بیشتر شد."

عَنْ عَمَّارِ بْنِ حَیانَ قَالَ : "خَبَّرْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) بِبِرِّ إِسْمَاعِیلَ ابْنِی بِی. فَقَالَ : لَقَدْ کنْتُ أُحِبُّهُ وَ قَدِ ازْدَدْتُ لَهُ حُبّاً إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) أَتَتْهُ أُخْتٌ لَهُ مِنَ الرَّضَاعَةِ فَلَمَّا نَظَرَ إِلَیهَا سُرَّ بِهَا وَ بَسَطَ مِلْحَفَتَهُ لَهَا فَأَجْلَسَهَا عَلَیهَا ثُمَّ أَقْبَلَ یحَدِّثُهَا وَ یضْحَک فِی وَجْهِهَا ثُمَّ قَامَتْ وَ ذَهَبَتْ وَ جَاءَ أَخُوهَا فَلَمْ یصْنَعْ بِهِ مَا صَنَعَ بِهَا فَقِیلَ لَهُ یا رَسُولَ اللَّهِ صَنَعْتَ بِأُخْتِهِ مَا لَمْ تَصْنَعْ بِهِ وَ هُوَ رَجُلٌ فَقَالَ لِأَنَّهَا کانَتْ أَبَرَّ بِوَالِدَیهَا مِنْهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۴) پیامبر (صلی الله علیه و آله) به خواهر رضاعی خود بیشتر احترام گذاشت ، چون بیش از برادرش به والدین خود محبّت می‌کرد. [بحار ، ج۷۴ ، ص۸۲ / کافی ، ج۲ ، ص۱۶۱] .

۵) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی أَهَابُهُمَا هَیبَةَ السُّلْطَانِ الْعَسُوفِ ، وَ أَبَرُّهُمَا بِرَّ الْأُمِّ الرَّءُوفِ ، وَ اجْعَلْ طَاعَتِی لِوَالِدَی وَ بِرِّی بِهِمَا أَقَرَّ لِعَینِی مِنْ رَقْدَةِ الْوَسْنَانِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

در میان همه "نه"ها یک "بله"

أَلّا تُشْرِکوا بِهِ شَیئاً وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً وَ لا تَقْتُلُوا أَوْلادَکمْ [انعام/۱۵۱] .

لا تَقْرَبُوا الْفَواحِشَ [انعام/۱۵۱] .

لا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِی حَرَّمَ اللّهُ إِلاّ بِالْحَقِّ [انعام/۱۵۱] .

وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْیتِیمِ [انعام/۱۵۲] .

و بالوالدین احسانا

یعنی نه تنها آزار ندهید و حرف أفّ نگویید ، بلکه احسان کنید.

۲. حقیقت احسان به والدین

احسان چیست؟

۱) امام صادق (علیه السلام) فرمود : "احسانِ به والدین این است که وقتی چیزی از تو می‌خواهند آنها را به زحمت نیندازی؛ گرچه بی‌نیاز هستند ، حاجت آنان را برآور."

عَنْ أَبِی وَلَّادٍ الْحَنَّاطِ قَالَ : "سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ بِالْوالِدَینِ إِحْساناً " (بقره-۸۳) مَا هَذَا الْإِحْسَانُ فَقَالَ : الْإِحْسَانُ أَنْ تُحْسِنَ صُحْبَتَهُمَا وَ أَنْ لَا تُکلِّفَهُمَا أَنْ یسْأَلَاک شَیئاً مِمَّا یحْتَاجَانِ إِلَیهِ وَ إِنْ کانَا مُسْتَغْنِیینِ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۸] .

۳. آثار احسان به والدین

احسان به والدین بالاترین مصداق صله رحم است و عمر را طولانی می‌کند. [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۸۰] .

قال ابن الأثیر فی النهایة : فیه من أراد أن یطول عمره فلیصل رحمه و قد تکرر فی الحدیث ذکر صلة الرحم و هی کنایة عن الإحسان إلی الأقربین من ذوی النسب و الأصهار و التعطف علیهم و الرفق بهم و الرعایة لأحوالهم. [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۱۰۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ أَدْرَكَ وَالِدَيهِ فَلَمْ يغْفَرْ لَهُ فَأَبْعَدَهُ اللَّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۲ ، ص۹۶] .

احسان به والدین در نسل تأثیر دارد :

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : بِرُّوا آبَاءَكُمْ يبَرَّكُمْ أَبْنَاؤكُمْ [کافی ، ج۵ ، ص۵۵۴] .

وسعتِ رزق و روزی و آسان شدنِ سکراتِ مرگ از آثار احسان به والدین است.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : من أحب أن یخفف الله عز و جل عنه سکرات الموت فلیکن لقرابته وصولا و بوالدیه بارا فإذا کان کذلک هون الله علیه سکرات الموت و لم یصبه فی حیاته فقر أبدا [أمالی صدوق ، ص۳۸۹] .

از خصائص شیعه ، یکی احسانِ به والدین است.

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : مَا شِيعَتُنَا إِلَّا مَنِ اتَّقَى اللَّهَ وَ أَطَاعَهُ وَ مَا كَانُوا يعْرَفُونَ يا جَابِرُ إِلَّا بِالتَّوَاضُعِ وَ التَّخَشُّعِ وَ الْأَمَانَةِ وَ كَثْرَةِ ذِكرِ اللَّهِ وَ الصَّوْمِ وَ الصَّلَاةِ وَ الْبِرِّ بِالْوَالِدَينِ وَ التَّعَاهُدِ لِلْجِيرَانِ مِنَ الْفُقَرَاءِ وَ أَهْلِ الْمَسْكَنَةِ وَ الْغَارِمِينَ وَ الْأَيتَامِ وَ صِدْقِ الْحَدِيثِ وَ تِلَاوَةِ الْقُرْآنِ وَ كَفِّ الْأَلْسُنِ عَنِ النَّاسِ إِلَّا مِنْ خَيرٍ وَ كَانُوا أُمَنَاءَ عَشَائِرِهِمْ فِي الْأَشْياءِ [کافی ، ج۲ ، ص۷۴] .

در قیامت چیزی مثل ابر مؤمن را تا بهشت راهنمایی می‌کند. می‌پرسند این علامت چیست؟ می‌گویند : "احسان به والدین"

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : يأْتِي يوْمَ الْقِيامَةِ شَيءٌ مِثْلُ الْكُبَّةِ فَيدْفَعُ فِي ظَهْرِ الْمُومِنِ فَيدْخِلُهُ الْجَنَّةَ فَيقَالُ هَذَا الْبِرُّ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۸] .

در حدیث می‌خوانیم : "هر نگاه رحمت به والدین پاداش حجّ مقبول دارد". [میبدی] .

در حدیث دیگر می‌خوانیم : "رضاهما رضایی و سخطهما سخطی" رضایت آن دو رضایت من است و غضب آن دو غضب من. [میبدی] .

در حدیث می‌خوانیم : "احسان به والدین سبب طول عمر می‌شود و کسی که به والدین خود احسان کند ، فرزندانش به او احسان خواهند کرد". [میبدی] .

۴. نحوه احسان به والدین

۱. در حیات

بعضی احسان را در سلام و دسته گل و مهمانی و لباس و عیدی و مستحبّات می‌دانند. ولی هیچ می‌دانید بهترین احسان چیست؟

- در صدا زدن ، اسم پدر را نبرید ، بلکه بابایا أَبَتِبگویید. [کنز العمّال ، ج۱۶ ، ص۴۷۳] .
- جلو پدر راه نرو و قبل از پدر منشین. [کنز العمّال ، ج۱۶ ، ص۴۷۳] .
- تعلیم نماز به والدین
- تعلیم سوادآموزی
- موعظهٔ
- پرداخت دیون [سنن ابن ماجه] .
- قضای نماز و حجّ و پرداخت دین و ردّ مظالم [سنن ابن ماجه] .
- بردن والدین به نماز جمعه
- عمل به وصیت‌نامه
- افراد فامیلی که غیر از والدین شما دیگری سراغشان را نمی‌گرفته ، اکنون که آنان از دنیا رفته‌اند شما کار آنان را انجام بده.

ـ استغفار مرتّب [سنن ابن ماجه] .
ـ اگر نذری دارد وفا نماید که اگر عاق هم باشد بارّ می‌شود.
ـ روایات مفصّلی درباره زیارت قبر والدین به خصوص روز جمعه و به خصوص تلاوت سوره یس وارد شده است. [کنز العمّال ، ج۱۶ ، ص۴۷۹ ، ۴۵۵۴۳] .
ـ قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللهم اغفر لی و لوالدی و ارحمهما کما ربیانی صغیرا اجزهما بالإحسان إحسانا و بالسیئات غفرانا [مصباح‌المتهجد ، ص۵۸۷] .
ابتداء والدین حتی به راهپیمایی حاضر نبودند. کم کم فرزندان حرکت کردند ، آنها را راضی کردند ، به جبهه رفتند ، والدین هم راه افتادند. شهید شدند ، والدین هم انقلابی شدند ، روسفید شدند ، والدین را هم شفاعت می‌کنند.
با شهادت خود والدین را به حجّ و برادر را به دانشگاه فرستادند. ریش گذاشتند ، پدر دیگر خجالت کشید ریش خود را بتراشد. به مسجد رفت ، به دعای کمیل رفت ، کم کم والدین را راه انداختند.
مراحل احترام
۱) احسان در پیری :
بِالْوالِدَینِ إِحْساناً إِمّا یبْلُغَنَّ عِنْدَک الْکبَرَ أَحَدُهُما أَوْ کلاهُما [اسراء/۲۳] .
۲) مراعات روحیه آنان :
فَلا تَقُلْ لَهُما أُفٍّ [اسراء/۲۳] .
۳) تواضع کردن :
وَ لا تَنْهَرْهُما [اسراء/۲۳] .
والدین در قرآن ، صفحه ۵
۴) خوش‌برخوردی :
وَ قُلْ لَهُما قَوْلاً کرِیماً [اسراء/۲۳] .
۵) تواضع عملی :
وَ اخْفِضْ لَهُما جَناحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ [اسراء/۲۴] .
۶) دعای به آنها :
وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُما کما رَبَّیانِی صَغِیراً [اسراء/۲۴] .
الف : پیرها هم حالات بچه‌ها را دارند.
ب : پیرها کارهای بچه‌ها را می‌کنند : (ادرار ، ...)
ج : تربیت در کودکی محسوس‌تر است.
نگاهِ محبّت‌آمیز : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : نَظَرُ الْوَلَدِ إِلَی وَالِدَیهِ حُبّاً لَهُمَا عِبَادَةٌ [النوادر راوندی ، ص۵] .
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا آباءَکمْ وَ إِخْوانَکمْ أَوْلِیاءَ إِنِ اسْتَحَبُّوا الْکفْرَ عَلَی الْإِیمانِ وَ مَنْ یتَوَلَّهُمْ مِنْکمْ فَأُولئِک هُمُ الظّالِمُونَ [توبه/۲۳] .
محبّت خدا برتر از محبّت پدران است.
فرزند در سایه پدر

اذ قال یوسف لابیه یا ابت إنی رایت احدعشر کوکباً و الشمس والقمر رایتم لی ساجدین. [یوسف ، ۴]
قالَ یا بُنَی لا تَقْصُصْ رُویاکَ عَلی إِخْوَتِکَ فَیکیدُوا لَکَ کیداً إِنَّ الشَّیطانَ لِلْإِنْسانِ عَدُوٌّ مُبِینٌ [یوسف/۵] .
شخصی از امام کاظم (علیه السلام) پرسید حقّ پدر بر فرزند چیست؟ حضرت (علیه السلام) فرمود : ...
عَنْ أَبِی الْحَسَنِ مُوسَی (علیه السلام) قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللَّه (صلی الله علیه و آله) مَا حَقُّ الْوَالِدِ عَلَی وَلَدِهِ قَالَ : لَا یسَمِّیهِ بِاسْمِهِ وَ لَا یمْشِی بَینَ یدَیهِ وَ لَا یجْلِسُ قَبْلَهُ وَ لَا یسْتَسِبُّ لَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۸] .
قال النّبیّ (صلی الله علیه و آله) : من حقّ الوالد علی ولده ان یخشع له عند الغضب [کنز العمّال ، ۴۵۵۱۲] .
۲. بعد از وفات
۱) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : سَیدُ الْأَبْرَارِ یوْمَ الْقِیامَةِ رَجُلٌ بَرَّ وَالِدَیهِ بَعْدَ مَوْتِهِمَا [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۸۶] .
۲) امام باقر (علیه السلام) فرمود : "فرزندی که پدرش را از دست بدهد و نسبت به دیون او بی‌تفاوت باشد و برایش استغفار نکند ، عاق می‌شود و حتّی اگر در زمان حیات والدین عاق شده باشد ، با پرداخت دیون آنها و استغفار برای آنها او برّ به والدین کرده است." [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۵۹] .
قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ الْعَبْدَ لَیکونُ بَارّاً بِوَالِدَیهِ فِی حَیاتِهِمَا ثُمَّ یمُوتَانِ فَلَا یقْضِی عَنْهُمَا دُیونَهُمَا وَ لَا یسْتَغْفِرُ لَهُمَا فَیکْتُبُهُ اللَّهُ عَاقّاً وَ إِنَّهُ لَیکونُ عَاقّاً لَهُمَا فِی حَیاتِهِمَا غَیرَ بَارٍّ بِهِمَا فَإِذَا مَاتَا قَضَی دَینَهُمَا وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمَا فَیکْتُبُهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بَارّاً [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .
۳) امام صادق (علیه السلام) عتاب فرمود که" چرا فرزندان برای والدین خود نماز قضا به جا نمی‌آورند و صوم و حجّ انجام نمی‌دهند تا برّ الوالدین کرده باشند". [بحار الأنوار ، ج۷۴ ، ص۴۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَا یمْنَعُ الرَّجُلَ مِنْکمْ أَنْ یبَرَّ وَالِدَیهِ حَیینِ وَ مَیتَینِ یصَلِّی عَنْهُمَا وَ یتَصَدَّقَ عَنْهُمَا وَ یحُجَّ عَنْهُمَا وَ یصُومَ عَنْهُمَا فَیکونَ الَّذِی صَنَعَ لَهُمَا وَ لَهُ مِثْلُ ذَلِکَ فَیزِیدَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِبِرِّهِ وَ صِلَتِهِ خَیراً کثِیراً [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۹] .
۴) شخصی از رسول خدا (صلی الله علیه و آله) پرسید : "پدرم از دنیا رفته هنوز حقّی بر من دارد؟" فرمود : "بله..."
أَنَّ رَجُلًا قَالَ : "قَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ بَقِی مِنَ الْبِرِّ بَعْدَ مَوْتِ الْأَبَوَینِ شَیءٌ قَالَ نَعَمْ الصَّلَاةُ عَلَیهِمَا وَ الِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا وَ الْوَفَاءُ بِعَهْدِهِمَا وَ إِکرَامُ صَدِیقِهِمَا وَ صِلَةُ رَحِمِهِمَا" [مستدرک‌الوسائل ، ج۲ ، ص۱۱۴] .
خدمات بعد از مرگ
۱) قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَا یمْنَعُ الرَّجُلَ مِنْکمْ أَنْ یبَرَّ وَالِدَیهِ حَیینِ وَ مَیتَینِ یصَلِّی عَنْهُمَا وَ یتَصَدَّقَ عَنْهُمَا وَ یحُجَّ عَنْهُمَا وَ یصُومَ عَنْهُمَا فَیکونَ الَّذِی صَنَعَ لَهُمَا وَ لَهُ مِثْلُ ذَلِکَ فَیزِیدَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِبِرِّهِ وَ صِلَتِهِ خَیراً کثِیراً [کافی ، ج۲ ، ص۱۵۹] .
۳. در قیامت
۱) وَ إِنْ جاهَداکَ لِتُشْرِکَ بِی ما لَیسَ لَکَ بِهِ عِلْمٌ فَلا تُطِعْهُما [عنکبوت/۸] .
۲) مرزها برای پدر :
إِنَّهُ لَیسَ مِنْ أَهْلِکَ [هود/۴۶] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : لَا طَاعَةَ لِمَخْلُوقٍ فِی مَعْصِیةِ الْخَالِقِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۶۵] .
۳) مرزها برای پسر :
و لو علی أنفسکم أو الوالدین یطیعه الّا فی معصیة الله [کافی ، ج۲ ، ص۱۶] .

۳. کمک و انفاق به والدین

۱) یسْئَلُونَک ما ذا ینْفِقُونَ قُلْ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَیرٍ فَلِلْوالِدَینِ (والدین در صدر جدول است) وَ الْأَقْرَبِینَ وَ الْیتامی وَ الْمَساکینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ وَ ما تَفْعَلُوا مِنْ خَیرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِیمٌ [بقره/۲۱۵] .

پرداخت دیون

۱) عَنْ حَنَانِ بْنِ سَدِیرٍ عَنْ أَبِیهِ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) هَلْ یجْزِی الْوَلَدُ وَالِدَهُ فَقَالَ لَیسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا فِی خَصْلَتَینِ یکونُ الْوَالِدُ مَمْلُوکاً فَیشْتَرِیهِ ابْنُهُ فَیعْتِقُهُ أَوْ یکونُ عَلَیهِ دَینٌ فَیقْضِیهِ عَنْهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

شخصی از امام صادق (علیه السلام) پرسید پدر تا چه اندازه حق دارد از مال فرزندش بردارد؟ حضرت (علیه السلام) فرمود : " به اندازه قوت ، بدون اسراف ، در هنگام اضطرار. پرسید پس کلام پیامبر (صلی الله علیه و آله) چیست که فرمود : أنت و مالك لأبیك" حضرت صادق (علیه السلام) فرمود : جوانی خدمت رسول الله (صلی الله علیه و آله) رسید و گفت : از مادرم مقداری ارث به من رسیده و پدرم این ارث را به من نمی‌دهد. پدر گفت : این مال را در راه همین فرزند و برای خودم خرج کرده‌ام. پیامبر (صلی الله علیه و آله) به جوان فرمود : أنت و مالك لأبیکو این در حالی بود که چیزی نزد پدر نمانده بود".

عَنِ الْحُسَینِ بْنِ أَبِی الْعَلَاءِ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) مَا یحِلُّ لِلرَّجُلِ مِنْ مَالِ وَلَدِهِ؟ قَالَ : قُوتُهُ بِغَیرِ سَرَفٍ إِذَا اضْطُرَّ إِلَیهِ. قَالَ : فَقُلْتُ لَهُ : فَقَوْلُ رَسُولِ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) لِلرَّجُلِ الَّذِی أَتَاهُ فَقَدَّمَ أَبَاهُ فَقَالَ لَهُ أَنْتَ وَ مَالُک لِأَبِیک فَقَالَ : إِنَّمَا جَاءَ بِأَبِیهِ إِلَی النَّبِی ص فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا أَبِی وَ قَدْ ظَلَمَنِی مِیرَاثِی مِنْ أُمِّی فَأَخْبَرَهُ الْأَبُ أَنَّهُ قَدْ أَنْفَقَهُ عَلَیهِ وَ عَلَی نَفْسِهِ فَقَالَ : أَنْتَ وَ مَالُک لِأَبِیک وَ لَمْ یکنْ عِنْدَ الرَّجُلِ شَیءٌ أَ فَکانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) یحْبِسُ الْأَبَ لِلِابْنِ" [کافی ، ج۵ ، ص۱۳۶] .

۴. ادب نسبت به والدین

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی أَهَابُهُمَا هَیبَةَ السُّلْطَانِ الْعَسُوفِ ، وَ أَبَرُّهُمَا بِرَّ الْأُمِّ الرَّئُوفِ ، وَ اجْعَلْ طَاعَتِی لِوَالِدَی وَ بِرِّی بِهِمَا أَقَرَّ لِعَینِی مِنْ رَقْدَةِ الْوَسْنَانِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

ادب و اظهار علاقه : نگاه

۱) قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مِنَ الْعُقُوقِ أَنْ ینْظُرَ الرَّجُلُ إِلَی وَالِدَیهِ فَیحِدَّ النَّظَرَ إِلَیهِمَا [کافی ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَا مِنْ رَجُلٍ ینْظُرُ إِلَی وَالِدَیهِ نَظَرَ رَحْمَةٍ إِلَّا کتَبَ اللَّهُ لَهُ بِکلِّ نَظْرَةٍ حَجَّةً مَبْرُورَةً قِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ وَ إِنْ نَظَرَ إِلَیهِ فِی الْیوْمِ مِائَةَ مَرَّةٍ قَالَ وَ إِنْ نَظَرَ إِلَیهِ فِی الْیوْمِ مِائَةَ أَلْفِ مَرَّةٍ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۲۰۴] .

ادب و اظهار علاقه : خوش‌رفتاری

وَ صاحِبْهُما فِی الدُّنْیا مَعْرُوفاً [لقمان/۱۵] .

۵. مدارا با والدین

امام رضا (علیه السلام) فرمود : "گر چه والدین در خط نیستند ، ولی با آنها مدارا کن". [مرآة العقول ، ج۸ ، ص۴۱۸] .

۶. تشکراز والدین

۱) أَنِ اشْکرْ لِی وَ لِوالِدَیک [لقمان/۱۴] .

۲) قَالَ الرِّضَا (علیه السلام) : مَنْ لَمْ یشْکرْ وَالِدَیهِ لَمْ یشْکرِ اللَّهَ [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۱۵۶] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : أَمَّا حَقُّ أَبِیک فَتَعْلَمُ أَنَّهُ أَصْلُک وَ أَنَّک فَرْعُهُ وَ أَنَّک لَوْلَاهُ لَمْ تکنْ فَمَهْمَا رَأَیتَ فِی نَفْسِک مِمَّا یعْجِبُک فَاعْلَمْ أَنَّ أَبَاک أَصْلُ النِّعْمَةِ عَلَیک فِیهِ وَ احْمَدِ اللَّهَ وَ اشْکرْهُ عَلَی قَدْرِ ذَلِک [أمالی صدوق ، ص۳۷۱] .

۷. جلب رضایت والدین

۱) فی الحدیث : "انّ اوّل ما کتب الله فی اللّوح المحفوظ انّی أَنَا الله لا اله الّا أَنَا من رضی عنه والداه فَأَنا منه راض و من سخط عنه ولداه فأَنَا علیه ساخط " [جامع السعادات ، ج۲ ، ص۲۶۳] .

۲) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ أَصْبَحَ مَرْضِیاً لِأَبَوَیهِ أَصْبَحَ لَهُ بَابَانِ مَفْتُوحَانِ إِلَی الْجَنَّةِ وَ إِنْ کانَ وَاحِدٌ مِنْهُمَا فَبَابٌ وَاحِدٌ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۷۵] .

۸. مشورت با والدین

۱) فانظر ماذا تری

۲) مشکلات را با پدر و مادر در میان بگذارید : یا أَبَتِ إِنِّی رَأَیتُ أَحَدَ عَشَرَ کوْکباً [یوسف/۴] .

۹. دعا به والدین

حضرت نوح (علیه السلام) : رَبِّ اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِمَنْ دَخَلَ بَیتِی مُومِناً [نوح/۲۸] .

حضرت ابراهیم (علیه السلام) : رَبَّنَا اغْفِرْ لِی وَ لِوالِدَی وَ لِلْمُومِنِینَ یوْمَ یقُومُ الْحِسابُ [ابراهیم/۴۱] .

۱) وَ قُلْ رَبِّ ارْحَمْهُما کما رَبَّیانِی صَغِیراً [اسراء/۲۴] .

۲) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ لَا تُنْسِنِی ذِکرَهُمَا فِی أَدْبَارِ صَلَوَاتِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

فرازهایی از دعای امام سجّاد (علیه السلام) درباره والدین

۱) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ اجْعَلْنِی أَهَابُهُمَا هَیبَةَ السُّلْطَانِ الْعَسُوفِ ، وَ أَبَرُّهُمَا بِرَّ الْأُمِّ الرَّءُوفِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

۲) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ... أُقَدِّمَ عَلَی رِضَای رِضَاهُمَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

۳) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ خَفِّضْ لَهُمَا صَوْتِی ، وَ أَطِبْ لَهُمَا کلَامِی ، وَ أَلِنْ لَهُمَا عَرِیکتِی (خلق و خوی) ، وَ اعْطِفْ عَلَیهِمَا قَلْبِی ، وَ صَیرْنِی بِهِمَا رَفِیقاً ، وَ عَلَیهِمَا شَفِیقاً. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

۴) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ وَ مَا تَعَدَّیا عَلَی فِیهِ مِنْ قَوْلٍ ، أَوْ أَسْرَفَا عَلَی فِیهِ مِنْ فِعْلٍ ، أَوْ ضَیعَاهُ لِی مِنْ حَقٍّ ، أَوْ قَصَّرَا بِی عَنْهُ مِنْ وَاجِبٍ فَقَدْ وَهَبْتُهُ لَهُمَا [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

۵) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : لَا تَجْعَلْنِی فِی أَهْلِ الْعُقُوقِ لِلْآبَاءِ وَ الْأُمَّهَاتِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

۶) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ لَا تُنْسِنِی ذِکرَهُمَا فِی أَدْبَارِ صَلَوَاتِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴] .

۷) قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (علیه السلام) : اللَّهُمَّ وَ إِنْ سَبَقَتْ مَغْفِرَتُک لَهُمَا فَشَفِّعْهُمَا فِی ، وَ إِنْ سَبَقَتْ مَغْفِرَتُک لِی فَشَفِّعْنِی فِیهِمَا حَتَّی نَجْتَمِعَ بِرَأْفَتِک فِی دَارِ کرَامَتِک وَ مَحَلِّ مَغْفِرَتِک وَ رَحْمَتِک ، إِنَّک ذُو الْفَضْلِ الْعَظِیمِ ، وَ الْمَنِّ الْقَدِیمِ ، وَ أَنْتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِینَ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۴]

۳. عاق والدین

۱) عاق والدین نمازش مقبول نیست.

قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَنْ نَظَرَ إِلَی أَبَوَیهِ نَظَرَ مَاقِتٍ وَ هُمَا ظَالِمَانِ لَهُ لَمْ یقْبَلِ اللَّهُ لَهُ صَلَاةً [کافی ، ج۲ ، ص۳۴۹] .

۲) امام باقر (علیه السلام) می‌فرماید پدرم در راه دید پسری با تبختر و تکبر به بازوی پدرش تکیه زده ، تا آخر عمر با آن پسر حرف نزد.

قَالَ الْبَاقِرُ (علیه السلام) : إِنَّ أَبِی نَظَرَ إِلَی رَجُلٍ وَ مَعَهُ ابْنُهُ یمْشِی وَ الِابْنُ مُتَّکئٌ عَلَی ذِرَاعِ الْأَبِ قَالَ فَمَا کلَّمَهُ أَبِی (ع) مَقْتاً لَهُ

حَتَّى فَارَقَ الدُّنْيا [كافی ، ج۲ ، ص۳۴۹] .
۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : ثَلَاثَةٌ مِنَ الذُّنُوبِ تُعَجَّلُ عُقُوبَتُهَا وَ لَا تُوخَّرُ إِلَى الْآخِرَةِ عُقُوقُ الْوَالِدَينِ وَ الْبَغْى عَلَى النَّاسِ وَ كفْرُ الْإِحْسَانِ [أمالی مفید ، ص۲۳۷] .
۴) اصبغ بن نباته می‌گوید : در آخرین ساعتِ عمر حضرت علی (علیه السلام) خدمتش رسیده تقاضا کردم مرا موعظه کنند. حضرت فرمود : پیامبر (صلی الله علیه و آله) در چنین حالی بود که من بر بالینش بودم. حضرت (صلی الله علیه و آله) به من فرمودند : برو مسجد و این سخنان را برای مردم بگو : "... هرکس عاق والدین شود مورد لعنت پروردگار قرار می‌گیرد." [أمالی مفید ، ص۳۵۱] .
۵) قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : أَدْنَى الْعُقُوقِ أُفٍّ وَ لَوْ عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ شَيئاً أَهْوَنَ مِنْهُ لَنَهَى عَنْهُ [كافی ، ج۲ ، ص۳۴۸] .
۶) شخصی به امام صادق (علیه السلام) عرض کرد؛ پدرم خانه‌ای را به من بخشیده ، امّا حالا منصرف شده است. حضرت فرمود : " او کارِ بدی کرده ، امّا اگر مرافعه کردید صدایت را بر او بلند نکن ، گرچه او فریاد بزند".
عَنِ الْحَكم بْنِ أَبِی عَقِيلَةَ قَالَ : "تَصَدَّقَ أَبِی عَلَى بِدَارٍ وَ قَبَضْتُهَا ثُمَّ وُلِدَ لَهُ بَعْدَ ذَلِك أَوْلَادٌ فَأَرَادَ أَنْ يأْخُذَهَا مِنِّی وَ يتَصَدَّقَ بِهَا عَلَيهِمْ فَسَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (علیه السلام) عَنْ ذَلِك وَ أَخْبَرْتُهُ بِالْقِصَّةِ فَقَالَ لَا تُعْطِهَا إِياهُ قُلْتُ فَإِنَّهُ إِذاً يخَاصِمُنِی قَالَ فَخَاصِمْهُ وَ لَا تَرْفَعْ صَوْتَك عَلَى صَوْتِهِ" [كافی ، ج۷ ، ص۳۳] .
عقوق والدین
۶) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : خمس من الكبائر الإشراك بالله و عقوق الوالدين و الفرار من الزحف و قتل النفس بغير الحق و اليمين الفاجرة تدع الديار بلاقع [جامع‌الأخبار ، ص۸۴] .
۷) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : يقال للعاق اعمل ما شئت فإنی لا أغفر لك [جامع‌الأخبار ، ص۸۳] .
۸) قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : عُقُوقُ الْوَالِدَينِ مِنَ الْكبَائِرِ لِأَنَّ اللَّهَ جَعَلَ الْعَاقَّ عَصِياً شَقِياً [علل الشرائع ، ج۲ ، ص۴۷۹] .
۹) قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِی (علیه السلام) : جرأة الولد على والده فی صغره تدعو إلى العقوق فی كبره [تحف‌العقول ، ص۴۸۹] .
۱۰) البتّه در باب عقوق والدین نباید فراموش کرد که عقوق ولد هم داریم که فقط یک حدیث را می‌آوریم :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : يلْزَمُ الْوَالِدَينِ مِنْ عُقُوقِ الْوَلَدِ مَا يلْزَمُ الْوَلَدَ لَهُمَا مِنَ الْعُقُوقِ [من لايحضره الفقيه ، ج۳ ، ص۴۸۳] .
آزار به والدین
۱) قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَرَبَ وَالِدَهُ أَوْ وَالِدَتَهُ [كنزالفوائد ، ج۱ ، ص۱۴۹] .
توهین به والدین
قد جاء مفسرا فی الحديث الآخر : "أن من أكبر الكبائر أن يسب الرجل والديه قيل و كيف يسب والديه قال يسب الرجل فيسب أباه و أمه" [بحار الأنوار ، ج۷۱ ، ص۴۶] .

۴. وظایف والدین

۱. ادب آموزی
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (علیه السلام) : أَمَّا حَقُّ وَلَدِك فَتَعْلَمُ أَنَّهُ مِنْك وَ مُضَافٌ إِلَيك فِی عَاجِلِ الدُّنْيا بِخَيرِهِ وَ شَرِّهِ وَ أَنَّك مَسْئُولٌ عَمَّا وُلِّيتَهُ مِنْ حُسْنِ الْأَدَبِ وَ الدَّلَالَةِ إِلَى رَبِّهِ وَ الْمَعُونَةِ لَهُ عَلَى طَاعَتِهِ فِيك وَ فِی نَفْسِهِ فَمُثَابٌ عَلَى ذَلِك وَ مُعَاقَبٌ [تحف‌العقول ،

ص۲۳۶] .

۲. اسم نیکو

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : حَقُّ الْوَلَدِ عَلَى الْوَالِدِ أَنْ يحَسِّنَ اسْمَهُ وَ يحَسِّنَ أَدَبَهُ وَ يعَلِّمَهُ الْقُرْآنَ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۹۹] .

۳. شاد کردن

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : مَنْ فَرَّحَ ابْنَتَهُ فَكَأَنَّمَا أَعْتَقَ رَقَبَةً مِنْ وُلْدِ إِسْمَاعِيلَ وَ مَنْ أَقَرَّ بِعَينِ ابْنٍ فَكَأَنَّمَا بَكى مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ وَ مَنْ بَكى مِنْ خَشْيةِ اللَّهِ أَدْخَلَهُ اللَّهُ جَنَّاتِ النَّعِيمِ [مکارم‌الأخلاق ، ص۲۲۱] .

۴. تربیت ایمانی

لا تَقْتُلُوا أَوْلادَكُمْ [انعام/۱۵۱] .

طبق روایاتی ایمان ، حیات و کفر و ضلالت ، مرگ است.

پس والدینی که فرزندانش را به سوی انحراف و بی‌عفّتی و بی‌نمازی و بی‌دینی و ویدئو می‌کشانند ، در حقیقت قاتل آنان است.

گاهی پدر و مادر باعث گمراهی فرزند می‌شوند :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صلی الله علیه و آله) : كلُّ مَوْلُودٍ يولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ حتی یکون أبواه یهودانه و ینصرانه و یمجسانه [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۳۵] .

۵. شایسته سالاری

پدرسالاری ممنوع ، مادرسالاری ممنوع :

در انتخاب همسر ، مسکن ، مهریه و رفتار با همسر و انتخاب شغل دخالت‌های ناروا نکنند.

اگر دختر نخواست عقد باطل است ، خود پیامبر (صلی الله علیه و آله) از حضرت زهرا (س) اجازه گرفت.

گاهی داماد می‌خواهد عروس را قبل از عقد ببیند ، پدر دختر دخالت نابجا می‌کند.

گاهی بعد از عقد می‌گویند : رسم ما نیست که داماد به خانه عروس بیاید و این نابجا است.

گاهی والدین می‌گویند : فلانی هم‌کفو تو نیست. معنای کفْو در قرآن مکتب و اسلام است نه طبقه.

۵. احکام والدین

۱) تحریم السفر المباح بغیر إذنهما [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۳۶] .

۲) تأخیر نماز اوّل وقت به خاطر فرمان والدین البته با توجّه به این که والدین ، يصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّهِ [اعراف/۴۵] . نشوند.

در فقه

۱) در مستحبّات اگر نهی والدین باشد ، جایز نیست عمل به آنها.

۲) در واجب کفایی اگر نهی والدین باشد ، تکلیف ساقط است.

نکات

۱) احترام به والدین از حقوق انسانی است نه اسلامی.

بَرّا كان أو فاجرا ، حيا او ميتين

۲) حق كبير الاخوة على صغيرهم كحقّ الوالد على ولده. [جامع السّعادات] .

۳) حضرت عیسی (علیه السلام) و حضرت یحیی (علیه السلام) هموَ بَرًّا بِوالِدَتِی [مریم/۳۲] .

ووَ بَرًّا بِوالِدَيهِ [مریم/۱۴] .

۴) وَ وَصَّينَا الْإِنْسانَ بِوالِدَيهِ [عنکبوت/۸] .

۵) إِمّا يبْلُغَنَّ عِنْدَک الْكِبَرَ أَحَدُهُما أَوْ كلاهُما فَلا تَقُلْ لَهُما أُفٍّ وَ لا تَنْهَرْهُما وَ قُلْ لَهُما قَوْلاً كَرِيماً [اسراء/۲۳] .

یعنی به مسأله محبّت اشاره شده است ، نه خوراک و پوشاک.

۶) شخصیت‌ها مادران خود را فراموش نکنند :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : قُمْ عَنْ مَجْلِسِك لِأَبِيك وَ مُعَلِّمِك وَ لَوْ كنْتَ أَمِيراً [غررالحکم ، ص۴۳۵] .

۷) علّامه طباطبایی می‌فرماید : و برّ الوالدین و الاحسان الیهما من الاحکام العامّة المشرعة فی جمیع الشّرایط... و کذلک قال و وصّينا الانسان فعمّه لكلّ انسان [المیزان ، ج۱۸ ، ص۲۰۰] .

۸) قَالَ الصَّادِقُ (علیه السلام) : بِرُّ الْوَالِدَينِ مِنْ حُسْنِ مَعْرِفَةِ الْعَبْدِ بِاللَّهِ [مصباح‌الشریعة ، ص۷۰] .

۹) چراو بالاولاد احسانادر قرآن نیامده است؟ در جادّه سرازیری گاز لازم ندارد.

۶. خاطراتی از والدین

۱) اویس شترچران عاشق دیدار پیامبر (صلی الله علیه و آله) بود. مدّت‌ها از عشق دیدار می‌سوخت تا از مادر اجازه گرفت به مدینه رفته و پیامبر (صلی الله علیه و آله) را حدّاقل برای یک بار ببیند. مادرش گفت : به شرط آن که نصف روز بیشتر در مدینه نمانی. آمد و اتّفاقا پیامبر (صلی الله علیه و آله) در مدینه نبود. دید مادر شرط کرده نصف روز بیشتر نماند و اگر منتظر مراجعت پیامبر (صلی الله علیه و آله) شود از نصف روز بیشتر می‌گردد ، لذا پیامبر (صلی الله علیه و آله) را ندیده برگشت. همین که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) به مدینه رسید و وارد منزل شد گفت : این نور کیست که در اینجا می‌نگرم؟ گفتند : شتربانی به نام اویس. پیامبر (صلی الله علیه و آله) فرمود : نور را در اینجا به هدیه گذاشت و رفت. [منتهی الآمال ، ص۱۴۲] .

۲) در شرح زندگی شیخ انصاری نوشته شده است :

الف : هر گاه از تدریس برمی‌گشت به اتاق مادر می‌رفت. داستان می‌گفت تا مادرش را به خنده وامی‌داشت ، بعد به اتاق مطالعه می‌رفت.

ب : مادر شیخ گفت : این همه وجوهات را چرا به برادرت نمی‌دهی که در مضیقه است؟ کلید اتاق وجوه را به مادر داده و گفت : هر چه می‌خواهی به او بپرداز به شرط آن که حساب قیامت هم با خودت باشد. مادر فکری کرد و نپذیرفت.

ج : شیخ به قدری در وفات مادرش ناراحت بود که مورد انتقاد واقع شد ، ولی فرمود : برای مرگ او نیست ، بلکه برای آن است که بسیاری از بلاها به خاطر او ازمن دفع و چه برکت‌ها که به خاطر او بر ما نازل می‌شد.

د : مادر شیخ تا آخر عمرنماز شب را ترک نکرد و در اواخر عمر که نابینا بود ، شیخ برای وضو آب تهیه و گاهی آب را گرم می‌کرد و او را بر سر سجّاده می‌نشاند. [زندگی شیخ انصاری ، ص۵۸] .

۳) در شرح زندگی شهید صدر (ره) می‌خوانیم : هر گاه وارد منزل می‌شد اوّل خدمت مادرش رسیده و سلام کرده و خم

می‌شد و دست مادرش را می‌بوسید. [زندگی شهید صدر (ره) ، ص ۱۰۰] .
۴) در سنن ابن ماجه ، جلد دوم ، ص۱۲۰۸ می‌خوانیم که از راه‌های احترام والدین بعد از مرگشان احترام دوستان والدین است.
۵) مرحوم آیت ا... بروجردی مسجدی عظیم در هامبورگ کنار دریاچه آلستر ساخت. مرحوم آقای محقّق نماینده روحانیت شیعه در آلمان تعریف می‌کرد؛ در دوران اقامت با پروفسوری آشنا شده و به تدریج به اسلام گرایش پیدا کرده و مسلمان شد تا به خاطر مرض سختی در بیمارستان بستری شد. به عیادت او رفتم ، در حالی که گریان بود گفت : همسرم پس از آگاهی از بیماری سخت من ، برای همیشه مرا ترک کرد. پس از چندی پروفسور مرد. هنگامی که جنازه‌اش را تحویل گرفتیم ، دم درب بیمارستان پسرش خواهان جنازه بود و می‌گفت : من قلب او را به یکی از مراکز تشریح به مبلغ ۶۰ مارک فروخته‌ام ، جنازه را تحویل من دهید تا قلب را تحویل دهم و جنازه را برای شما بازگردانم که هر جا می‌خواهید دفن کنید!!)
۶) شهید مطهّری (ره) : آقای محقّق نماینده آیت الله بروجردی در اروپا با شخصی آشنا شد و او مسلمان می‌شود. بعد از مدّتی مریض شده و از دنیا می‌رود. وقتی آقای محقّق و دوستان برای مراسم دفن به بیمارستان می‌روند رئیس بیمارستان می‌گوید قبل از اینکه بمیرد پسرش جسد (احتمالاً ـ فقط قلب او را فروخته بوده است؟؟؟) او را فروخته و حالا ـ آمده تحویل بگیرد و پولش را بگیرد. [حکایات شهید مطهری (ره)]
۷) مسأله لال شدن فرزند هنگام احتضار و رضایت مادر از او با خواهش رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و کلمه شهادت گفتن فرزند.
۸) الْقُطْبُ الرَّاوَنْدِی فِی لُبِّ اللُّبَابِ ، قَالَ : "قَالَ رَجُلٌ یا رَسُولَ اللَّهِ جِئْتُک أُبَایعُک عَلَی الْهِجْرَةِ وَ تَرَکتُ أَبَوَی یبْکیانِ فَقَالَ : ارْجِعْ إِلَیهِمَا وَ أَضْحِکهُمَا" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۲۰۰] .
۱) جوانی مادرش را به دوش گرفته و طواف می‌داد. از رسولِ خدا (صلی الله علیه و آله) پرسید که آیا حقِ مادر را ادا کرده‌ام؟ حضرت (صلی الله علیه و آله) فرمود : " به اندازه یکی از ناله‌های وضع حمل هم جبران نکرده‌ای".
۲) در زمان عمر مردی زمین گیر شده بود و دخترش از او پرستاری می‌کرد. عمر از او عیادت کرده و دختر را تشویق کرد. دختر گفت : درست است که من زیاد خدمت می‌کنم ، امّا تفاوت خدمت من با خدماتی که پدرم به من کرد این است که من انتظار مرگ او را می‌کشم ، امّا پدر خدمت می‌کرد و آرزو داشت من سالم باشم. عمر گفت : هذه أفقه من عمر [کتاب قصّه‌های شیرین] .
۳) پدری از دنیا رفت. همسرش شب‌های جمعه غذایی می‌پخت و به فرزندش می‌داد تا به عنوان خیرات برای شوهرش به خانه فقرا بدهد. در یکی از هفته‌ها فرزند همین طور که غذا را می‌برد احساس گرسنگی کرد و غذاها را خودش خورد و به مادرش نگفت. آن شب مادر خواب شوهر را دید که می‌گوید غذایی که شب‌های جمعه درست می‌کنی ، دیشب به دست من رسید.

۵) مشخّصاتِ گاو بنی اسرائیل را در گاوی یافتند که دستِ جوانی بود به قیمتِ گزاف از او خریدند؛ او گفت : این گاو داستانی دارد. روزی می‌خواسته‌ام معامله‌ای کنم. آمدم منزل دیدم پدرم خواب است. از معامله صرف نظر کرده و پدر را بیدار نکردم. وقتی بیدار شد و قصّه را فهمید این گاو را به من بخشید. [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۳] .
۶) جوانی یهودی خدمت امام صادق (علیه السلام) مسلمان شد. حضرت سفارش زیاد کرد به جوان که به مادرش محبّت کند.

مادر وضعِ تازه‌ای دید. علّت پرسید. جوان گفت : من نزد کسی بوده‌ام ، مرا به راهی هدایت کرده و این سفارشات از او است. مادر گفت : او پیغمبر است؟ جوان گفت : نه ، وصیّ پیامبر است. مادر مسلمان شد و شهادتین را گفت و از دنیا رفت. [داستان راستان] .

۷) منتهی الآمال از قول دو نفر از علمای نجف نقل می‌کند جوانی به پدر پیرش خیلی کمک می‌کرد. چهل شب به مسجد سهله رفت. شب چهلم خدمت امام زمان (عجّل اللّه تعالی فرجه الشّریف) رسید و حضرت باز سفارش پدر را به او کرد. [منتهی الآمال ، ج۲ ، ص۳۲۴] .

۸) زمخشری از دانشمندان بزرگ است. دو پایش قطع بود. علّت را پرسیدند ، گفت : نفرینِ مادرم است. در کودکی گنجشکی را گرفتم و پاهایش را قطع کردم. مادرم این صحنه را دید و نفرینم کرد که خدا پاهایت را قطع کند. در راه تحصیل علم به سوی بخارا بودم که حادثه‌ای برایم پیش آمد و پاهایم قطع شد. [حقوق الوالدین ، ص۲۷۶] .

۹) یکی از شخصیت‌های مملکتی خدمت امام خمینی (ره) می‌رسد. پیرمردی عقبِ او بود. امام پرسیدند ، ایشان کیستند؟ گفت : پدرم. فرمودند پس چرا جلو پدرت راه می‌روی؟

۱۰) مادرِ شیخ انصاری هر وقت می‌خواست او را شیر دهد وضو می‌گرفت. شیخ هم به قدردانی از این مادرهر روز که از درس برمی‌گشت به زیارتِ مادر می‌رفت. [زندگانی شیخ انصاری] .

۱. وحدت

۱. اهمیت وحدت

۱. عدم اتحاد مساوی با عدم ایمان

لَنْ یجْعَلَ اللّهُ لِلْکافِرینَ عَلَی الْمُومِنینَ سَبیلًا [نساء/۱۴۱] .

اگر واقعا ما مؤمن باشیم ، هرگز کافران راه نفوذ بر ما ندارند. این از یک سو ،

و اگر واقعا ما متّحد باشیم ، هرگز کافران راه نفوذ بر ما ندارند ، پس عدم اتّحاد مساوی است با عدم ایمان.

۲. وحدت در عرض اطیعوالله

أَطیعُوا اللّهَ (مکتب) وَ رَسُولَهُ (رهبر) وَ لا تَنازَعُوا (وحدت [انفال/۴۶] .

۳. گوساله پرستی ترجیح بر تفرقه

إِنِّی خَشیتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَینَ بَنی إِسْرائیل [طه/۹۴] .

۴. صدقه برای تألیف قلوب

إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ وَ الْمَساکینِ وَ الْعامِلینَ عَلَیها وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُم [توبه/۶۰] .

۵. شرک در کنار تفرقه

لا تَکونُوا مِنَ الْمُشْرِکینَ مِنَ الَّذینَ فَرَّقُوا دینَهُمْ [روم/۳۲–۳۱] .

۶. وحدت ، سفارشی به تمام انبیا

شَرَعَ لَکمْ مِنَ الدِّینِ ما وَصّی بِهِ نُوحاً وَ الَّذی أَوْحَینا إِلَیک وَ ما وَصَّینا بِهِ إِبْراهیمَ وَ مُوسی وَ عیسی أَنْ أَقیمُوا الدِّینَ وَ لا تَتَفَرَّقُوا فیهِ [شوری/۱۳] .

۷. اقدام برای وحدت در قرآن

۱. نساء ، آیه ۸۵

مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً

۲. نساء ، آیه ۱۲۸

وَ الصُّلْحُ خَیرٌ

۳. آل عمران ، آیه ۱۳۹

وَ لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا وَ أَنْتُمُ الْأَعْلَوْن

۴. حجرات ، آیه ۹

فَأَصْلِحُوا بَینَهُما بِالْعَدْلِ

فَقاتِلُوا الَّتی تَبْغی

۸. امر امیرالمؤمنین (علیه السلام) به کشتن تفرقه کن

اگر کسی مردم را به تفرقه دعوت کرد ، او را بکشید؛ گرچه زیر عمّامه من باشد :

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : وَ إِیاکمْ وَ الْفُرْقَةَ فَإِنَّ الشَّاذَّ مِنَ النَّاسِ لِلشَّیطَانِ کمَا أَنَّ الشَّاذَّ مِنَ الْغَنَمِ لِلذِّئْبِ أَلَا مَنْ دَعَا إِلَی هَذَا الشِّعَارِ فَاقْتُلُوهُ وَ لَوْ کانَ تَحْتَ عِمَامَتِی هَذِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۷] .

(شرح مرحوم خویی (ره) می‌گوید مراد از شعار دعوت به تفرقه و استبداد رأی است و ابن ابی الحدید می‌گوید مراد خوارج است.)

۲. محورهای وحدت

وحدت گاهی بر اساس مصالح سیاسی ، تعصّب قبیله‌ای و نژادی ، عامل جغرافیایی ، تاریخ مشترک ، مصالح طبقاتی ، تمدّن‌ها و منافع مادّی است؛

۳. آثار وحدت

۱. قدرت وقهاریت

أَ أَرْبابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَیرٌ أَمِ اللّهُ الْواحِدُ الْقَهّارُ [یوسف/۳۹] .

لایزالُ هذا الأمر فی بنی أمیة ما لم‌تختلفوا بینهم [میزان الحکمة ، ج۳ ، ص۷۵] .

إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الَّذینَ یقاتِلُونَ فی سَبیلِهِ صَفًّا کأَنَّهُمْ بُنْیانٌ مَرْصُوصٌ [صف/۴] .

۲. عزت

وَ لا تَنازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَ تَذْهَبَ ریحُکم [انفال/۴۶] .

بادی که به پرچم شما می‌خورد ، بادی که کشتی شما را حرکت می‌دهد ، نسیمی که روح تازه به دیگران می‌دهد ، همه در اثر تفرقه از کار می‌افتد.

۳. تعاون

فَإِنْ بَغَتْ إِحْداهُما عَلَى الْأُخْرى فَقاتِلُوا الَّتى تَبْغى حَتّى تَفىءَ إِلى أَمْرِ اللّهِ [حجرات/۹] .

۴. الطاف وامدادهای الهی

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) : إِنَّ يدَ اللَّهِ مَعَ الْجَمَاعَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۲۷] .

عَذاباً مِنْ فَوْقِكمْ أَوْ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِكمْ أَوْ يلْبِسَكمْ شِيعاً [انعام/۶۵] .

إِنَّمَا الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بينَ أَخَوَيكمْ وَ اتَّقُوا اللّهَ لَعَلَّكمْ تُرْحَمُونَ [حجرات/۱۰] .

۴. عوامل وحدت

۱. مکتب

مکتب و طرح آن : تَعالَوْا إِلى كلِمَةٍ سَواءٍ بَينَنا وَ بَينَكمْ [آل عمران/۶۴] .

لَوْ أَنْفَقْتَ ما فِي الْأَرْضِ جَميعاً ما أَلَّفْتَ بَينَ قُلُوبِهِم [انفال/۶۳] .

۲. رهبر

سیره رسول خدا (ص) در تشکیل حکومتی از سیاه ، سفید ، عرب ، عجم و...

۳. مسجد و جماعت و جمعه

پیامبر (ص) دوشنبه وارد مدینه شدند و در اولین جمعه نماز جمعه خواندند.

۴. شعار وشرکت در مراسم حج و عزاداری امام حسین (علیه السلام)

شعائر و شرکت در مراسم حج ، عزاداری امام حسین (علیه السلام) ، جمعه و...

۵. اخلاق

۱. عیادت

ملاقات‌ها اعم از عیادت ، زیارت ، تفقّد

۲. زیارت

انفاق‌ها اعمّ از واجبات ، مستحبّات ، هدایا ، ایثارها.

۶. انفاق

انفاق‌ها اعمّ از واجبات ، مستحبّات ، هدایا ، ایثارها.

۷. حمل بر صحت

۸. ایثار

ایثارها : وَ يوثِرُونَ عَلى أَنْفُسِهِمْ [حشر/۹] .

۹. توجه به اهداف عالی

كُنْتُمْ خَيرَ أُمَّةٍ [آل عمران/۱۱۰] .

جَعَلْناكمْ أُمَّةً وَسَطاً [بقره/۱۴۳] . که با تفرقه میسور نیست.

۱۰. حذف امتیازات پوشالی

حذف امتیازات پوشالی و تکیه بر امتیازات علم و تقوا و جهاد

۱۱. توجه به مشترکات

تَعالَوْا إِلی کلِمَةٍ سَواءٍ [آل عمران/۶۴] .

۵. عوامل تحکیم وحدت

۱. نماز

با جماعت و جمعه خوانده شود.

۲. گرسنگی وروزه

تا درد دیگران را لمس کند.

۳. حج

عامل دیگر ، با یک لباس و یک شعار و یک محور و یک حرکت و یک زمان و یک مکان و یک هیأت.

۴. زکات و خمس

برای کمک رسانی ، که عامل وحدت میان طبقات مردم است : وَ الْمُولَّفَةِ قُلُوبُهُمْ [توبه/۶۰] .

۵. جهاد

برای نجات مستضعفان بوده و عامل دیگر وحدت است.

۶. امر به معروف و نهی از منکر

نشانه دلسوزی برای رخنه نکردن فساد در انسان و تمایل به نشر خوبی‌هادر جامعه است.

۷. توحید درمعبود

توحید در معبود ، نژاد ، زبان ، رهبری ، قانون

۸. اخلاق

ازدواج ، صله رحم ، سلام ، عیادت ، زیارت ، هدیه ، تفقّد ، اطعام ، قرض الحسنه ، ادخال السّرور ، تشییع جنازه و همسایه‌داری در سایه وحدت است.

۹. دوری از اسباب تفرقه

آنچه سبب تفرقه می‌شود در اسلام ممنوع است؛ از قبیل : سوء ظنّ ، تجسّس ، غیبت ، ناسزا ، بد صدا زدن ، سخن‌چینی ، حیله و غش ، قطع رحم ، حسد ، قمار ، تکبر و ....

۱۰. برخورد منصفانه

إِنّا أَوْ إِیاکمْ لَعَلی هُدیً أَوْ فی ضَلالٍ مُبینٍ [سبأ/۲۴] .

۶. عوامل تفرقه

۱. هواها وحب وبغض ها

در فضای اخلاص...لا نُفَرِّقُ بَینَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ [بقره/۲۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (علیه السلام) : إِنَّمَا أَنْتُمْ إِخْوَانٌ عَلَی دِینِ اللَّهِ مَا فَرَّقَ بَینَکمْ إِلَّا خُبْثُ السَّرَائِرِ وَ سُوءُ الضَّمَائِرِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۱۳] .

۲. خیالها و سوء ظن ها

نَحْنُ أَبْناءُ اللّهِ [مائده/۱۸] .

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ [حجرات/۱۲] .

۳. آرزوها و تلقینات

وَ قالَتِ الْیهُودُ لَیسَتِ النَّصاری عَلی شَیء [بقره/۱۱۳] .

۴. دوستان ناآگاه

دوستان ناآگاه و پذیرفتن هر سخن از آنان و تجلیل‌های بی‌مورد از افراد و حسّاس کردن دیگران.

۵. دشمنان آگاه

ماجرای روضه حضرت فاطمه زهرا (س) در حرم امام کاظم (علیه السلام) هر روز صبح

۶. بی خبری ازنقشه ها و دوری از واقعیات

بی‌خبری از نقشه‌ها و دوری از واقعیات و افراد و مسائل و قضاوت‌های غائبان

۷. ملی گرایی ونژاد پرستی

۸. توقعات نابجا

۹.حسادت

وَ ما تَفَرَّقُوا إِلاّ مِنْ بَعْدِ ما جاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْیاً بَینَهُمْ [شوری/۱۴] .

حسد : وَ مَا اخْتَلَفَ فیهِ إِلَّا الَّذینَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُمُ الْبَیناتُ بَغْیاً بَینَهُمْ [بقره/۲۱۳] .

۱۰. طاغوتها

وَ جَعَلَ أَهْلَها شِیعاً [قصص/۴] .

إِنْ جاءَکمْ فاسِقٌ [حجرات/۶] .

۱۱. سبّ

وَ لا تَسُبُّوا الَّذینَ یدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّهِ فَیسُبُّوا اللّهَ عَدْواً بِغَیرِ عِلْمٍ [انعام/۱۰۸] .

۱۲. برداشت های بد

وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ وَ لَوْ رَدُّوهُ إِلَی الرَّسُولِ وَ إِلی أُولِی الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذینَ یسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُم [نساء/۸۳] .

۱۳. تنگ نظری ها

۱۴. ظلم

لَوْ شاءَ اللّهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً واحِدَةً وَ لکنْ یدْخِلُ مَنْ یشاءُ فی رَحْمَتِهِ وَ الظّالِمُونَ ما لَهُمْ مِنْ وَلِی وَ لا نَصیرٍ [شوری/۸] .

۱۵. دنیا خواهی

۱۶. فرقه گرایی

وَ لا تَکونُوا مِنَ الْمُشْرِکینَ مِنَ الَّذینَ فَرَّقُوا دینَهُم [روم/۳۲-۳۱] .

۱۷. دسیسه دشمن

لا تَتَّخِذُوا بِطانَةً مِنْ دُونِکم [آل عمران/۱۱۸] .

۱۸. القائات شیطانی

إِنَّ الشَّیطانَ ینْزَغُ بَینَهُمْ [اسراء/۵۳] .

۱۹. تمسخر

لا یسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ [حجرات/۱۱] .

۲۰. القاب زشت

وَ لا تَنابَزُوا بِالْأَلْقابِ [حجرات/۱۱] .

۲۱. غیبت

لا یغْتَبْ بَعْضُکمْ بَعْضاً [حجرات/۱۲] .

۲۲. فخر فروشی

نَحْنُ أَکثَرُ أَمْوالاً وَ أَوْلاداً [سبأ/۳۵] .

۲۳. مخالفت با عدل

قالَ مُتْرَفُوها إِنّا بِما أُرْسِلْتُمْ بِهِ کافِرُونَ [سبأ/۳۴] .

۲۴. نبود ایمان به مبدأ ومعاد

۲۵. اشرافی گری و خود برتر بینی

ما نَراک إِلّا بَشَراً مِثْلَنا [هود/۲۷] .

۲۶. تحریک طاغوتها

یریدُ أَنْ یخْرِجَکمْ مِنْ أَرْضِکم [شعراء/۳۵] .

۱. معرفی وحی

۱. تعریف وحی

مفردات در معنای وحی می گوید :

اصل الوحی الاشارهٔ السریعهٔ و ذلک یکون بالکلام علی سبیل الرمز و قد یکون بصوت مجرد و باشارهٔ الی بعض الجوارح و بالکتابهٔ و یقال للکلمهٔ الالهیهٔ التی تلقی الی انبیائه و اولیائه وحی [مفردات راغب.]

قال الراغب فی مفرداته ما حاصله :

اقسام وحی تشریعی ۱ ، ۲ و ۳ در آیه ذیل : وَ ما کانَ لِبَشَرٍ أَنْ یکلِّمَهُ اللّهُ إِلاّ وَحْیاً أَوْ مِنْ وَراءِ حِجابٍ أَوْ یرْسِلَ رَسُولاً فَیوحِی بِإِذْنِهِ ما یشاءُ [شوری/۵۱. برای اطلاعات بیشتر به تفسیر المیزان ، ج۱۸ ، ص ۷۵مراجعه فرمایید.]

مفهوم وحی :

۱ ـ به معنای القاء درخواب : آیا القاء در خواب که در روایات آمده و در داستان حضرت ابراهیم در قرآن نیز به آن اشاره شده است از مصادیق وحی است بعضی از مصادیقمِنْ وَراءِ حِجابٍ» [شوری/۵۱.] اختلاف است یا ازمصادیق وحی نیست.

۲ ـ الهام و القاء فی القلب : وَ أَوْحَینا إِلی أُمِّ مُوسی أَنْ أَرْضِعِیهِ [قصص/۷.]

منب (علیه السلام) [تفسیر المیزان ، ج۱۶ ، ص۷.]

۳ـ وحی تکوینی ، بمعنی التسخیر : وَ أَوْحی رَبُّک إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُیوتاً [نحل/۶۸.]
قال العلامهٔ : ... و المحصل من موارد استعماله انه القاء بالمعنی بنحو خفی علی غیر من قصد افهامه (فالافهام بالقاء المعنی فی فهم الحیوان من طریق الغریزهٔ من الوحی) انتهی کلامه. منب (علیه السلام) [تفسیر المیزان ، ج۱۲ ، ص۳۱۲.]
۴ـ قد یراد بالوحی ما یشبه معنی الخلق :
فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِی یوْمَینِ وَ أَوْحی فِی کلِّ سَماءٍ أَمْرَها [فصلت/۱۲.]
قال و الوحی هو الخلق و الایجاد ثم قال بان ارادهٔ هـذا المعنی من الوحی تحتاج الی عنایهٔ زائدهٔ الی ان قال... سطر آخر صفحه ۳۹۱.
منب (علیه السلام) [تفسیر المیزان ، ج۱۷ ، ص۳۹۰.]
فتحصل بما مرّ ان معنی الآیهٔ... اوحی فی کل سماء الی اهلها من الملائکهٔ الامر الالهی المنسوب الی تلک السماء.
۵ـ به معنای اشاره :
فَأَوْحی إِلَیهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُکرَةً وَ عَشِیا [مریم/۱۱.]
فرق میان وحی و الهام :
الالهام وجدان تستیقنه النفس و تنساق الی ما یطلب علی غیر شعور منها من ان اتی و هو اشبه بوجدان الجوع و العطش و الحزن و السرور. [رساله التوحید ، عبده ، ص۱۰۸.]
الهام به افراد عادی :
در کتاب وحی و نبوت آقای شریعتی داستان‌ها و مطالبی را از افرادی مانند طنطاوی و فخر رازی ذیل آیهفَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵. از متر لینگ از عفیف عبد الفتاح طبارّه ، دانشمند لبنانی نقل می‌کند که دانشمندانی الهاماتی را شخصا دیده و حتی گاهی صداهایی را می‌شنیده‌اند.]
در کتاب امدادهای غیبی شهید مرتضی مطهری (ره) از قول بو علی سینا ، غزالی ، خواجه نصیرالدین طوسی ، الیکس کارل ، مولوی و انیشتین نقل می‌کند که به اشراق و الهامات غیبی انسان گاه و بیگاه حقائقی را درک می‌کند. (بدون به کار رفتن حواس پنجگانه و تجربه) راه هایی چند در کتاب وحی و نبوت از صفحه ۹۰ به بعد از دانشمندان توجیهاتی را نقل فرموده است که این الهامات و خطور چگونه نصیب انسان می شود.

۲. حقیقت وامکان وحی

حقیقت وحی برای ما روشن نیست. اما دلیل لزوم وحی به ما می‌گوید که هر چه هست و آنچه می‌فهمیم آن است که وحی خبری است غیر از عقل و فکر. بلکه درک مخصوص است. زیرا دستگاه آفرینش تمام موجودات را (جان‌دار و بی جان) به سوی کمال خود سوق می‌دهد ، و در مسیر آن تکامل به تمام خیرهایی که لازم دارد مجهز ساخته است. گیاه ، حیوان ، دانه‌ها ، نطفه‌ها و...رَبُّنَا الَّذِی أَعْطی کلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدی [طه/۵۰.]
انسان جزء این نظام است و همانند سایر مخلوقات مسیری دارد و باید همانند مخلوقات دیگر به جهاز سیر به تکامل مجهز باشد و مجهز ساختن او به دست دستگاه آفرینش است که هر چیزی را هدایت می‌کند. این انسان از سوئی زندگی اجتماعی دارد از یکسو ، و از سوی دیگر غریزه انحدام.
اگر به خاطر اجتماع و دفاع و حمله دیگران نباشد ، می‌خواهد با غریزه انحدام همه منافع را به خود اختصاص دهد. جبر

اجتماعی کمی او را تعدیل می‌کند. لکن همینکه فرصتی پیدا کرد ، باز خودخواه است. طغیان می‌کند ، و عقل و خرد او را کنترل نمی‌کند. زیرا با همان عقل انحدام می‌کند و عقلی که سبب انحدام و تولید نزاع شود ، معنی ندارد سبب برداشت نزاع باشد. لذا دستگاه آفرینش که هر موجودی را به سوی کمال خود رشد می‌دهد ، باید برای حل این مشکل و برداشت نزاع یک درک دیگری غیر از عقل و فکر در نوع انسان بگذارد تا در هدایت عمومی دستگاه آفرینش نسبت به انسان کوتاهی نشده باشد ، و آن وحی است.

امکان وحی :

وحی از طرف خدا ذاتا ممکن است و هیچ دلیلی بر عدم امکان نیست. زیرا همان طوری که حقائق و مطالبی در اثر فکر بدست می‌آید. خالق فکر مطالبی را بدون تحصیل به فکر القاء می‌کند و هیچ مانعی در کار نیست. مگر عقول مردم متفاوت نیست در فهم کلیات ، مگر عقول مردم اختلافات زیادی ندارد در جزئیات ، مگر مسائل مشکل و نظری نزد گروهی ، از بدیهیات نزد دیگری نیست؟ مگر خوابهای صادقه یک نحو درک غیبی نیست ، که مدت‌ها قبل از وقوع خارجی انسان می‌فهمد؟ مگر مسلم نیست که در بعضی حیوانات شعوری است نسبت به درک زلزله‌ها و غیره؟یا خواب‌های صادقه برای عموم مردم ، بهترین نمونه‌ای است برایامکان وحی. [نقل از رساله التوحید ، عبده.]

همان قدرتی که مغز انیشتین را با مغز یک نفر بُلَهَ بوجود می‌آورد ، از ایجاد وحی عاجز نمی‌ماند.

کوتاه سخن آنکه امکان ارتباط با مبدأ هستی و گرفتن حقائق توسط یک شعور خاص و مرموزی که (غیر از حس و عقل باشد) ۱ در شخص نبی یا ولی امری است ممکن ، و نظائرش در داشتن شعورهای مختلف میان حیوانات و انسان‌ها محسوس است ، وانکار این نحو شعور به خاطر آنکه چنین شعوری در همه مردم نیست و یا چرا من ندارم. همچون انکار کوران و کران مادرزاد است ، نسبت به دیدنی‌ها و شنیدنی‌ها ، و همچون انکار کردن طفل است ، غریزه شهوت و درک لذت ازدواج را. همان طوری که محرومان از چشم و گوش و فهم زلزله و غیره باید درک دیدنی‌ها و شنیدنی‌ها و حوادث را یک شعور مرموز نام نهند ، ما نیز که این درک را نداریم (اما امکان دارد) باید تمام این ارتباط را شعور مرموز بدانیم.

وقوع الوحی :

بعد از آنکه وحی امکان داشت اگر دلیلی بود که اثبات کند ، فبها و الا در همان بقعه امکان باقی است.

دلیل وقوع وحی برای پیغمبران اولوالعزم تواتر و برای پیغمبر ما قرآن معجزه باقیه پیامبراکرم است. و برای پیغمبران غیر اولوالعزم ـ اخبار قرآن ـ وَ مِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَیک [غافر/۷۸.]

منب (علیه السلام) [رساله التوحید ، عبده.]

اما هر پیغمبر در هر درجه‌ای که هست ، در زمان خود باید برای مردم ، توسط اعجاز وقوع وحی و ارتباط با مبدأ هستی را ثابت کند. اما فعلا برای ما چون معجزات سایرانبیاء قابل مشاهد نیست ، به راه تواتر اکتفا می‌کنیم و پیغمبر ما هم که معجزه‌اش قرآن است ، و هر روز و هر شب از همه مردم و از ۳. ضرورت وحی

انسان تا سرگرم است ، هیچ حقیقتی را حاضر نیست گوش دهد ، فکر کند ، اما گاهی که به خود می‌آید و در اطراف خود نگاه می‌کند ، چیزهایی را می‌بیند از این قرار است؛ درختان ، حیوانات ، کرات آسمانی ، ابر و باد ، گردش زمین و...

درختان از ریشه تا میوه هر کدام کار خود را انجام می‌دهند. اشتباه نمی‌کند. پشیمانی ندارد. فراموش نمی‌کند. با کمال آرامش به راهی که دستگاه آفرینش برایش نهاده می‌رود. حیوانات نیز گروهی ، پرنده ، خزنده ، صحرائی ، دریائی ، با زاد و ولد ، تخمگذاری و صدها مسائل مربوط به آن بکار خود ادامه می دهند و سهو و فراموشی و اشتباه ندارد و به همان نظامی که

دستگاه آفرینش برای آنها قرار داده به سوی هدفی که دارند ، رهسپارند. اما انسان هر روز فکر می کند ، هر روز هم اشتباه می کند و هر روز ناراحت و هر ساعت متحیرتر است و این سؤالات برایش پیش می‌آید.

آیا ما جزء این عالم هستیم؟

آیا دستگاه آفرینش که برای همه راهی منظم قرار داده ، نسبت به ما کوتاهی کرده؟

آیا قدرتی که از خلق موی چشم غافل نشده ، از رهبری نسل بشر غافل شده؟

و صدها قبیل از این سؤالات ، به خصوص هر چه جمعیت بیشتر ، حرف‌ها زیادتر ، و دامنه نزاع وسیع‌تر می شود و احساس نیاز به داشتن وحی ملموس تر می شود.

۲. انواع وحی

اقسام وحی :

وحی تشریعی همان است که بر پیامبران فرستاده می‌شد و رابطه خاصی میان آنها و خدا بود که فرمان‌های الهی را از این طریق دریافت می‌داشتند. وحی تکوینی در حقیقت همان غرائز و استعدادها و شرائط و قوانین تکوینی خاصی است که خداوند در درون موجودات مختلف جهان قرار داده است. جامعترین سخن در این زمینه سخنی است که از حضرت علی (علیه السلام) در پاسخ شخصی که از مساله وحی سؤال نمود نقل شده که امام (علیه السلام) آن را به هفت قسم تقسیم نمود.

۱ـ وحی رسالت و نبوّت مانند :

إنّا أَوْحَينا إِلَيک کما أَوْحَينا إِلی نُوحٍ وَ النَّبِيينَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَوْحَينا إِلی إِبْراهِيمَ وَ إِسْماعِيلَ وَ إِسْحاقَ وَ يعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ عِيسی وَ أَيوبَ وَ يونُسَ وَ هارُونَ وَ سُلَيمانَ وَ آتَينا داوُدَ زَبُوراً [نساء/۱۶۳.]

۲ـ وحی به معنی الهام مانند :

وَ أَوْحی رَبُّک إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُيوتاً [نحل/۶۸.]

۳ـ وحی به معنی اشاره مانند :

فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرابِ فَأَوْحی إِلَيهِمْ أَنْ سَبِّحُوا بُکرَةً وَ عَشِيا [مریم/۱۱.]

۴ـ وحی به معنی تقدیر مانند :

وَ أَوْحی فِی کلِّ سَماءٍ أَمْرَها [فصلت/۱۲.]

۵ـ وحی به معنی امر مانند :

وَ إِذْ أَوْحَيتُ إِلَی الْحَوارِيينَ أَنْ آمِنُوا بِی وَ بِرَسُولِی قالُوا آمَنّا [مائده/۱۱۱.]

۶ـ وحی به معنی دروغ‌پردازی مانند :

وَكذلِک جَعَلْنا لِکلِّ نَبِی عَدُوًّا شَياطِينَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ يوحِی بَعْضُهُمْ إِلی بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً [انعام/۱۱۲.]

۷ـ وحی به معنی خبر مانند :

وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَينا إِلَيهِمْ فِعْلَ الْخَيراتِ [انبیاء/۷۳.]

۸ـ وحی به معنی تفهیم ملائکه مانند :

إِذْ يوحِی رَبُّک إِلَی الْمَلائِکةِ [انفال/۱۲.]

هدایت تکوینی در حیوان (زنبور عسل) :

وَ أَوْحی رَبُّک إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُيوتاً وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمّا يعْرِشُونَ ثُمَّ کلِی مِنْ کلِّ الثَّمَراتِ فَاسْلُکی سُبُلَ رَبِّک

ذُلُلًا يخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِيهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ إِنَّ فِی ذلِک لَآيَةً لِقَوْمٍ يتَفَكَّرُونَ [نحل/۶۹-۶۸.]
۹ ـ خود قرآن وحی نامیده شده است :
قُلْ إِنَّما أُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْی [انبیاء/۴۵.]
۱ ـ فالوحی فی التکوین ، کما فی :
يوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبارَها بِأَنَّ رَبَّک أَوْحی لَها [زلزال/۵-۴.]
فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِی يوْمَينِ وَ أَوْحی فِی كلِّ سَماءٍ أَمْرَها [فصلت/۱۲.]
هذا فی رابطة امورها داخلیة و خارجیة :
۲ ـ و بالنسبة الی الحیوان ، کما فی :
وَ أَوْحی رَبُّک إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُيوتاً وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمّا يعْرِشُونَ [نحل/۶۸.]
و هذا النحو من الوحی ایضا تکوینی :
۳ ـ و فی الملائکة ، کما فی :
إِذْ يوحِی رَبُّک إِلَی الْمَلائِكةِ أَنِّی مَعَكمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا سَأُلْقِی فِی قُلُوبِ الَّذِينَ كفَرُوا الرُّعْبَ [انفال/۱۲.]
فالوحی الی الملائکة القاء علم و معرفة فی ذواتهم الصافیة الطاهرة. و التعبیر فی الملائکة بالایحاء و فی الکفار بالالقاء : فان فی الوحی خصوصیة زائدة و هو القاء الی باطن و قلب شخص و ایضا فیه ایرائ امر روحانی فی القلب. و اما الالقاء : فهو مطلق مقابلة مع ارتباط و هذا المعنی یناسب التعبیر به فی مورد الکفار.
۴ ـ و فی وحی الشیاطین ، کما فی :
إِنَّ الشَّياطِينَ لَيوحُونَ إِلی أَوْلِيائِهِمْ لِيجادِلُوكمْ [انعام/۱۲۱.]
یراد الوساوس الباطلة التی من شیاطین الانس و الجن الی اولیائهم الذین اتبعوهم و احبوهم. و قال تعالی :
وَ كذلِک جَعَلْنا لِكلِّ نَبِی عَدُوًّا شَياطِينَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ يوحِی بَعْضُهُمْ إِلی بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً [انعام/۱۱۲.]
الزخرف : الباطل و ما یکون خارجا عن الحق الاصیل و یراد القاء القول الباطل الذی یبرز من قلوبهم کلاما او اعتقادا فی قلوب اولیائهم.
۵ ـ و فی ادّعاء الوحی افتراء و کذبا ، کما فی :
وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَری عَلَی اللّهِ كذِباً أَوْ قالَ أُوحِی إِلَی وَ لَمْ يوحَ إِلَيهِ شَیءٌ [انعام/۹۳.]
أی فینسب قوله الکذب الباطل الی الوحی من الله العزیز ، افتراء علی الله المتعال فی وحیه الیه. سواء کان هذه النسبة بعنوان النبوة و ادّعاء الولایة أو بعنوان مطلق مقام الارتباطات الغیبیة. و لا یخفی ان ادّعاء الوحی من أعظم مصادیق الظلم :
وَ مَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَری [انعام/۹۳. فانه یدعی مقاما الهیا و ارتباطا روحانیا ، ثم ینسب الی الله العزیز المتعال أکاذیب من عنده و یضلّ بها عباده.]
قال تعالی فی مورد رسوله خاتمِ النبیین صلی الله علیه و آله :
وَ لَوْ تَقَوَّلَ عَلَينا بَعْضَ الْأَقاوِيلِ لَأَخَذْنا مِنْهُ بِالْيمِينِ ثُمَّ لَقَطَعْنا مِنْهُ الْوَتِينَ [حاقه/۴۶-۴۴.]
بل نهی رسول الله صلی الله علیه و آله عن قراءة القرآن قبل اتمام الوحی بقوله تعالی :
وَ لا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يقْضی إِلَيک وَحْيهُ وَ قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴.]
بل و نهی نهیا شدیدا عن التمایل الی المخالفین فی کیفیة الرسالة خصوصیة من الوحی الذی یوحی الیه ، فقال تعالی :

وَ إِنْ كادُوا لَيَفْتِنُونَک عَنِ الَّذِی أَوْحَینا إِلَیک لِتَفْتَرِی عَلَینا غَیرَهُ وَ إِذاً لَاتَّخَذُوک خَلِیلًا وَ لَوْ لا أَنْ ثَبَّتْناک لَقَدْ کدْتَ تَرْکنُ إِلَیهِمْ شَیئاً قَلِیلًا إِذاً لَأَذَقْناک ضِعْفَ الْحَیاةِ وَ ضِعْفَ الْمَماتِ [اسراء/۷۵-۷۳.]

فهذا حال سید المرسلین فی مورد تمایل ضعیف فی اجراء الوحی و حفظه و ضبطه التام ، فکیف من یدّعیه کذبا و یفتری تعمدا فیه ، نعوذ بالله من الغرور اتباع الهوی و الشیطان.

۶ ـ الوحی فیه الزام و تکلیف یجب اتباعه ، قال تعالی :

إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا ما یوحی إِلَی إِنِّی أَخافُ إِنْ عَصَیتُ رَبِّی عَذابَ یوْمٍ عَظِیمٍ [یونس/۱۵.]

وَ اتَّبِعْ ما یوحی إِلَیک وَ اصْبِرْ حَتّی یحْکمَ اللّهُ [یونس/۱۰۹.]

فَاسْتَمْسِک بِالَّذِی أُوحِی إِلَیک إِنَّک عَلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [زخرف/۴۳.]

وَ اتَّبِعْ ما یوحی إِلَیک مِنْ رَبِّک إِنَّ اللّهَ کانَ بِما تَعْمَلُونَ خَبِیراً [احزاب/۲.]

و لا ـ یخفی ان الوحی یوجب شهودا بالقلب و هو أقوی من مشاهدهٔ البصر ، استماع الصوت و شهود القلب یدرکه الانسان بالبصیرهٔ الیقینیهٔ و یؤثر فی الانسان أثرا عمیقا قاطعا لا یدخله شک. و قلنا فی شهد : ان الشهود عبارهٔ عن العلم بالحضور عند المعلوم ـ راجعه.

۷ ـ و فی العمل بالوظیفهٔ و العبودیهٔ ، کما فی :

وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَینا إِلَیهِمْ فِعْلَ الْخَیراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِیتاءَ الزَّکاةِ وَ کانُوا لَنا عابِدِینَ [انبیاء/۷۳.]

ثُمَّ أَوْحَینا إِلَیک أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْراهِیمَ حَنِیفاً [نحل/۱۲۳.]

قُلْ لا أَجِدُ فِی ما أُوحِی إِلَی مُحَرَّماً عَلی طاعِمٍ یطْعَمُهُ إِلَّا أَنْ یکونَ مَیتَةً [انعام/۱۴۵.]

فهذه الوظائف التکلیفیهٔ و الاعتقادیهٔ انما تتعین و تتشخص بالوحی علی الانبیاء و قلنا ان الوحی أقوی وسیلهٔ لحصول العلم و الیقین.

۸ ـ و فی المعرفهٔ و الحکمهٔ ، کما فی :

ذلِک مِمّا أَوْحی إِلَیک رَبُّک مِنَ الْحِکمَةِ وَ لا تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ [اسراء/۳۹.]

وَ کذلِک أَوْحَینا إِلَیک رُوحاً مِنْ أَمْرِنا ما کنْتَ تَدْرِی مَا الْکتابُ وَ لَا الْإِیمانُ [شوری/۵۲.]

و لا یخفی ان المعارف الالهیهٔ لا سبیل الی معرفتها حق المعرفهٔ الا الوحی من الله عز و جل و تعلیمه بالشهود الیقینی القلبی و أما العلوم الرسمیهٔ فلا تزید الا ترددا او ظنا لصاحبها و لا تغنی من الحق شیئا.

۹ ـ و فی الحقائق الالهیهٔ المتعالیهٔ ، کما فی :

فَکانَ قابَ قَوْسَینِ أَوْ أَدْنی فَأَوْحی إِلی عَبْدِهِ ما أَوْحی ما کذَبَ الْفُؤادُ ما رَأی [نجم/۱۱-۹.]

قلنا ان الوحی هو شهود القلب ، و یدل علیه التفسیر برؤیهٔ الفؤاد و سبق ان الفؤاد ، هو البالغ حال الطیب و الخلوص و النقاء و هو الذی یستعد لرؤیهٔ الحقائق اللاهوتیهٔ بالوحی الالهی.

۱۰ ـ و الوحی للأنبیاء و المرسلین ، کما فی :

إِنّا أَوْحَینا إِلَیک کما أَوْحَینا إِلی نُوحٍ وَ النَّبِیینَ مِنْ بَعْدِهِ وَ أَوْحَینا إِلی إِبْراهِیمَ وَ إِسْماعِیلَ وَ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ وَ الْأَسْباطِ وَ عِیسی وَ أَیوبَ وَ یونُسَ وَ هارُونَ وَ سُلَیمانَ وَ آتَینا داوُدَ زَبُوراً وَ رُسُلًا قَدْ قَصَصْناهُمْ عَلَیک مِنْ قَبْلُ وَ رُسُلًا لَمْ نَقْصُصْهُمْ عَلَیک وَ کلَّمَ اللّهُ مُوسی تَکلِیماً [نساء/۱۶۴-۱۶۳.]

وَ ما ینْطِقُ عَنِ الْهَوی إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْی یوحی عَلَّمَهُ شَدِیدُ الْقُوی ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوی [نجم/۶-۳.]

وَ أَوْحَينا إِلى مُوسى وَ أَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءا لِقَوْمِكما بِمِصْرَ بُيوتاً [يونس/۸۷.]
فـان أقوى وسـيلة و أتقنهـا فى تبيين وظـائف الرسالـة و تعليم الحقائق و تفهيم المعارف الالهيـة و الارشاد الى الاحكام و الآداب الدينية : هو الوحى من جانب الله المتعال من غير واسطة أمر آخر.
و قد يكون البيان بايجاد كلام أو مخاطبة ملك أو برؤيا منام ، اذا انتهى كل منها الى تأثير و نفوذ قاطع فى القلب كالوحى ، حتى يكون ذلك البيان حجّة تامّة من الله تعالى. و الحجّة من الله المتعال انما يتحقق اذا أوجب شـهودا فى القلب و اما مطلق السـماع و المخاطبة و الرؤيا و الالقاء ، فلا يكون حجّة فيما بين الله و بين رسله ما لم ينفذ فى القلب و لم يوجب شهودا.
۱۱ ـ الوحى للأنبياء فى الامور المتفرقة ، كما فى :
وَ أَوْحَينا إِلى مُوسى أَنْ أَلْقِ عَصاك [اعراف/۱۱۷.]
وَ أَوْحَينا إِلى مُوسى إِذِ اسْتَسْقاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصاك الْحَجَرَ [اعراف/۱۶۰.]
وَ لَقَدْ أَوْحَينا إِلى مُوسى أَنْ أَسْرِ بِعِبادِى [طه/۷۷.]
فَأَوْحَينا إِلَيهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْك بِأَعْينِنا وَ وَحْينا [مومنون/۲۷.]
ذلِك مِنْ أَنْباءِ الْغَيبِ نُوحِيهِ إِلَيك وَ ما كنْتَ لَدَيهِمْ [يوسف/۱۰۲.]
و من هذا القبيل الوحى فى ما يرتبط بالمعجزات و ما تقدم من الامور و ما يأتى و ما يتعلق بامور الناس و حالاتهم.
۱۲ ـ الوحى لنبينا صلوات الله عليه فى القرآن ، كما فى :
وَ كذلِك أَوْحَينا إِلَيك قُرْآناً عَرَبِيا لِتُنْذِرَ [شورى/۷.]
وَ أُوحِى إِلَى هذَا الْقُرْآنُ لِأُنْذِرَكمْ بِهِ [انعام/۱۹.]
وَ الَّذِى أَوْحَينا إِلَيك مِنَ الْكتابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِما بَينَ يدَيهِ [فاطر/۳۱.]
اتْلُ ما أُوحِى إِلَيك مِنَ الْكتابِ [عنكبوت/۴۵.]
نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيك أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِما أَوْحَينا إِلَيك هذَا الْقُرْآنَ [يوسف/۳.]
فـالقرآن الكريم مما اوحى الى نبينا صـلوات الله عليه و هو النازل من الله العزيز المتعال بألفاظه و مفاهيمه و سـبق انه معجز لفظا و معنى.
و لمـا كـان القرآن الكريم و مـا هو من آثـار الرسالـة و لوازمه : ممـا يجب ان يكون قطعيا و متقينا للرسول ، حتى يعتمـد عليها و يبلغها فى الناس ، و قلنا ان من اتقن ما يوجب اليقين هو الوحى الملازم بالشـهود عنـد القلب النافـذ فى الفؤاد و هو النازل من الله تعالى بلاواسطة.
و اما اذا تحقق النزول بواسـطة صوت او ملك او رؤيا فى منام او فى مكاشـفة : فلا بد من ان تنتهى الى حصول شـهود فى القلب حتى يتحقق الاطمينان التام و اليقين الكامل.
۱۳ ـ الوحى فى التوحيد ، كما فى :
وَ ما أَرْسَلْنا مِنْ قَبْلِك مِنْ رَسُولٍ إِلاّ نُوحِى إِلَيهِ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلاّ أَنَا فَاعْبُدُونِ [انبياء/۲۵.]
قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكمْ يوحى إِلَى أَنَّما إِلهُكمْ إِلهٌ واحِدٌ فَمَنْ كانَ يرْجُوا لِقاءَ رَبِّهِ فَلْيعْمَلْ عَمَلاً صالِحاً وَ لا يشْرِك بِعِبادَةِ رَبِّهِ أَحَداً [كهف/۱۱۰.]
قُلْ إِنَّما أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكمْ يوحى إِلَى أَنَّما إِلهُكمْ إِلهٌ واحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيهِ وَ اسْتَغْفِرُوهُ وَ وَيلٌ لِلْمُشْرِكينَ [فصلت/۶.]
و التوحيـد اول ما يجب للبشـر عرفانه و تعلقه به و هو اهم الوظائف العقليـة و اعلى المعارف الانسانيـة و به يرتبط الانسان بمبـدء

العوالم و باریء الموجودات و به یحصل السعادة الابدیة و الکمال الذاتی. و لا یخفی ان التوحید فی العقیدة یلازمه العبودیة و خلوص العمل له و الاستقامة التامة فی طاعة حیت یطابق الظاهر الباطن.

۱۴ ـ الوحی للافراد المختلفة غیر الاولیاء ، کما فی :

وَ إِذْ أَوْحَیتُ إِلَی الْحَوارِیینَ أَنْ آمِنُوا بِی وَ بِرَسُولِی قالُوا آمَنّا [مائده/۱۱۱.]

إِذْ أَوْحَینا إِلی أُمِّک ما یوحی أَنِ اقْذِفِیهِ فِی التّابُوتِ فَاقْذِفِیهِ فِی الْیمِّ [طه/۳۹-۳۸.]

وَ أَوْحَینا إِلی أُمِّ مُوسی أَنْ أَرْضِعِیهِ [قصص/۷.]

الوحی ان کان فی مورد ابلاغ الاحکام و الحقائق الالهیة : فلا بد ان یتحقق بوسیلة رسول امین طاهر لا ینطق عن الهوی و لا یتمایل الی جانب خلاف الحق لیکون حجة تامة من الله تعالی.

و اما فی موارد شخصیة او عرفیة اجتماعیة : فلا اشکال فی تحققه بوسائط مختلفة ، اذ ارید منه هدایتهم الی ما فیه صلاحهم و هذا لطف منه تعالی فی مورد عباده المتوجهین الیه المتوقعین منه.

وَ ما کانَ لِبَشَرٍ أَنْ یکَلِّمَهُ اللّهُ إِلاّ وَحْیاً أَوْ مِنْ وَراءِ حِجابٍ أَوْ یرْسِلَ رَسُولاً فَیوحِی بِإِذْنِهِ ما یشاءُ إِنَّهُ عَلِی حَکیمٌ [شوری/۵۱.]

الکلام : هو ما یبرز عن الباطن و یبین النیة القلبیة بأی نحو کان فیشمل الکلام بالحروف و الصوت و الکلام بایجاد تکوینی و الکلام المعنوی او الظاهر بواسطة ملک او انسان و غیرها. فیستحیل أن یکلم الله بشرا الا بالصور الثلاث المذکورة فی الایة الکریمة فان الکلام المادی الظاهری یحتاج الی تحقق الجهاز الباطنی القلبی و الجهاز الظاهری للتکلم و وجود اسباب خارجیة من لامکان و الهواء و هذه الامور توجب محدودیة و فقرا و حاجة فی المتکلم و لا ینسب الی الله المتعال.

و اما الوحی : فقلنا انه عبارة عن القاۀ امر منظور فی قلب شخص یوجب یقینا و شهودا له و هذا الالقاء امر روحانی و یلقی فی الباطن و القلب الروحانی لا ـ القلب الجسمانی و هو ممکن ان ینسب الی الله المتعال. فالوحی تکلیم الله عبده بلاواسطة و بلا حجاب و هو من المصادیق الکاملة التامة للکلام من الله المتعال.

و اما الکلام من وراء الحجاب : فهو اذا لم یکن الخطاب بلاواسطة شیء بل یوجد و یبرز فی الخارج بواسطة ملک او الفاظ و کلمات او وسیلة اخری ، فالکلام حینئذ یظهر فی الخارج بأخذ منها. فی هذه الصورة یجب ان تکون الواسطة مظهرا و مجلی و مرآة للکلام الالهی من دون ان تکون لها موضوعیة و خصوصیة ، فهی لاتری الا الکلام و هذا کالقرآن المجید الظاهر بوسیلة النبی او ملک. فالقرآن الکریم باعتبار انه اوحی الی النبی صلی الله علیه و آله : وحی ، و باعتبار ظهوره فی الخارج و نسبته الی الناس : کلام لله تعالی.

و اما ارسال الرسول : اعم من ان یکون الرسول انسانا او ملکا و هو مأمور بابلاغ الکلام و ابرازه الی الناس فهذا الرسول اذا کان امینا فی بیانه و مأمورا به : فهو یروی کلام الله المتعال ، سواء کان القاؤه الیه وحیا أو روایة. ففی هذه الصورة : یلاحظ الرسول علی نحو استقلال و الموضوعیة. و فی الصورة الثانیة : کونه فانیا و مرأة و غیر ملحوظ بذاته.

و لا یخفی ان هذه الصور الثلاث فی الآیة الکریمة : انما هی لبیان اقسام کلمات الله المتعال و الوحی انما یتصور فی واحد منها.

و قد اضطربت کلمات المفسرین فی تفسیر الآیة و کذلک فی تفسیر معنی الوحی و حقیقته و فی ما بیناه کفایة للمتدبر.

۳. ویژگیهای وحی

۱. موضوعات وحی

۱ ـ مادی :

وَ أَوْحَينا إِلی مُوسی إِذِ اسْتَسْقاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِبْ بِعَصاك الْحَجَرَ [اعراف/۱۶۰.]
وَ أَوْحَينا إِلی مُوسی وَ أَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءا لِقَوْمِكما بِمِصْرَ بُيوتاً [يونس/۸۷.]
وَ أَوْحی رَبُّك إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُيوتاً [نحل/۶۸.]
وَ أَوْحَينا إِلی أُمِّ مُوسی أَنْ أَرْضِعِيهِ [قصص/۷.]
فَأَوْحَينا إِلَيهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْك بِأَعْيننا وَ وَحْينا [مومنون/۲۷.]
۲ ـ معنوی :
وَ كذلِك أَوْحَينا إِلَيك قُرْآناً عَرَبِيا [شوری/۷.]
نُوحِی إِلَيهِ أَنَّهُ لا إِلهَ إِلاّ أَنَا فَاعْبُدُونِ [انبیاء/۲۵.]
تِلْك مِنْ أَنْباءِ الْغَيبِ نُوحِيها إِلَيك [هود/۴۹.]
ذلِك مِمّا أَوْحی إِلَيك رَبُّك مِنَ الْحِكمَةِ [اسراء/۳۹.]
وَ أَوْحَينا إِلَيهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِأَمْرِهِمْ [یوسف/۱۵.]

۲. حامل وحی

در آیه ذیل می‌فرماید : حامل وحی جبرئیل است.
قُلْ مَنْ كانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلی قَلْبِك بِإِذْنِ اللّهِ [بقره/۹۷.]
اما در دو سوره دیگر واسطه را ، روح معرفی نموده :
نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلی قَلْبِك [شعراء/۱۹۴-۱۹۳.]
قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّك بِالْحَقِّ [نحل/۱۰۲.]
آیا مراد از روح در دو آیه اخیر ، همان جبرئیل در آیه اول است؟
علامه سید محمد حسین طباطبایی از حضرت علی (علیه السلام) نقل می کند که حضرت با استشهاد از آیه؛یَنَزِّلُ الْمَلائِكةَ بِالرُّوحِ [نحل/۲.] فرمود : روح غیر از ملائکهٔ است و چون جبرئیل از ملائکه است ، پس روح غیر از جبرئیل نیز می‌باشد. متن روایت که در المیزان نیز موجود است ، چنین است؛ عَنْ سَعْدٍ الْإِسْكافِ قَالَ : أَتَى رَجُلٌ أَمِيرَ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) يسْأَلُهُ عَنِ الرُّوحِ أَ لَيسَ هُوَ جَبْرَئِيلَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) جَبْرَئِيلُ (علیه السلام) مِنَ الْمَلَائِكةِ وَالرُّوحُ غَيرُ جَبْرَئِيلَ فَكرَّرَ ذَلِك عَلَى الرَّجُلِ فَقَالَ لَهُ لَقَدْ قُلْتَ عَظِيماً مِنَ الْقَوْلِ مَا أَحَدٌ يزْعُمُ أَنَّ الرُّوحَ غَيرُ جَبْرَئِيلَ فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (علیه السلام) إِنَّك ضَالٌّ تَرْوِی عَنْ أَهْلِ الضَّلَالِ يقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيهِ ص أَتى أَمْرُ اللّهِ فَلا تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحانَهُ وَ تَعالی عَمّا يشْرِكونَ يَنَزِّلُ الْمَلائِكةَ بِالرُّوحِ [نحل۲-۱] وَ الرُّوحُ غَيرُ الْمَلَائِكةِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيهِمْ [کافی ، ج۱ ، ص۲۷۴.]
منبع [تفسیر المیزان ، ج۱۲ ، ص۲۳۷.]
از مجموع آیات چنین استفاده می‌شود که جبرئیل ـ که از ملائکهٔ است ـ با روح ـ که از ملائکه نیست ـ باهم نازل می‌شوند و روح حامل وحی است و نسبت به جبرئیل نیز یک معنی صحیح است.
علی (علیه السلام) درباره ملائکهٔ حامل وحی در نهج البلاغهٔ می‌فرماید : وَ مِنْهُمْ أُمَنَاءُ عَلَى وَحْيِهِ وَ أَلْسِنَةٌ إِلَى رُسُلِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه۱. ظاهر این جمله آن است که حامل وحی یک ملک نیست بلکه دسته‌ای هستند در روایات از پیشوایان معصوم علیهم السلام. و شرح آیت الله العظمی خوئی ، ج۲ ، ص۱۹ نیز چنین است که جبرئیل از میکائیل و او از اسرافیل و او از لوح محفوظ و او از قلم و او از خدا وحی را دریافت می دارد.]

۳. چگونگی وقوع وحی

روایات در چگونگی وحی چند نوع است. یک دسته روایات می‌فرماید : جبرئیل همچون بنده در خدمت پیغمبر با اذن وارد می‌شد. مانند : عن أبی عبد الله (علیه السلام) قال کان جبرئیل إذا أتی النبی (ص) قعد بین یدیه قعدة العبد و کان لا یدخل حتی یستأذنه [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۲۵۶.]

(البته این نحو وحی در صورتی بود که واسطه وحی جبرئیل بود کما فی الروایات) .

یک دسته روایات می‌فرماید : پیامبر (ص) چنان عرق می‌کرد که دگرگون می‌شد. سنگین می‌شد. حتی اگر سوار شتر بود ، شتر به وضع عجیبی در می‌آمد که نزدیک بود شکمش به زمین برسد ، و خلاصه حالتی شبیه به حالت غش کردن به حضرت دست می‌داد. این حالت در وقت وحی زمانی بود که نه جبرئیل و نه غیر او واسطه نبود ، بلکه وحی مستقیما از خدا و مخاطب ذات او بود. کما فی الحدیث ۱۲ ، ۳۰ و غیره.

عن عبید بن زرارة عن أبیه قالقلت لأبی عبد الله (ص) جعلت فداک الغشیة التی کانت تصیب رسول الله (ص) إذا نزل علیه الوحی قال : فقال ذلک إذا لم یکن بینه و بین الله أحد ذاک إذا تجلی الله له قال ثم قال تلک النبوة یا زرارة و أقبل یتخشع [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۲۵۶.]

فسئل الصادق (علیه السلام) عن الغشیة التی کانت تأخذ النبی ص أ کانت تکون عند هبوط جبرئیل ع فقال لا إن جبرئیل کان إذا أتی النبی ص لم یدخل علیه حتی یستأذنه و إذا دخل علیه قعد بین یدیه قعدة العبد و إنما ذلک عند مخاطبة الله عز و جل إیاه بغیر ترجمان و واسطة [کمال‌الدین ، ج۱ ، ص۸۵.]

عَنْ عُمَرَ بْنِیزِیدَ قَالَ حَاضَتْ صَاحِبَتِی وَ أَنَا بِالْمَدِینَةِ وَ کانَ مِیعَادُ جَمَّالِنَا وَ إِبَّانُ مُقَامِنَا وَ خُرُوجِنَا قَبْلَ أَنْ تَطْهُرَ وَ لَمْ تَقْرَبِ الْمَسْجِدَ وَ لَا الْقَبْرَ وَ لَا الْمِنْبَرَ فَذَکرْتُ ذَلِک لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ ع فَقَالَ مُرْهَا فَلْتَغْتَسِلْ وَ لْتَأْتِ مَقَامَ جَبْرَئِیلَ (علیه السلام) فَإِنَّ جَبْرَئِیلَ کانَ یجِیءُ فَیسْتَأْذِنُ عَلَی رَسُولِ اللَّهِ (ص) وَ إِنْ کانَ عَلَی حَالٍ لَا ینْبَغِی أَنْ یأْذَنَ لَهُ قَامَ فِی مَکانِهِ حَتَّی یخْرُجَ إِلَیهِ وَ إِنْ أَذِنَ لَهُ دَخَلَ عَلَیهِ فَقُلْتُ وَ أَینَ الْمَکانُ فَقَالَ حِیالَ الْمِیزَابِ الَّذِی إِذَا خَرَجْتَ مِنَ الْبَابِ الَّذِی یقَالُ لَهُ بَابُ فَاطِمَةَ بِحِذَاءِ الْقَبْرِ إِذَا رَفَعْتَ رَأْسَک بِحِذَاءِ الْمِیزَابِ وَ الْمِیزَابُ فَوْقَ رَأْسِک وَ الْبَابُ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِک وَ تَجْلِسُ فِی ذَلِک الْمَوْضِعِ وَ تَجْلِسُ مَعَهَا نِسَاءٌ وَ لْتَدْعُ رَبَّهَا وَ یؤَمِّنَّ عَلَی دُعَائِهَا قَالَ فَقُلْتُ وَ أَی شَیءٍ تَقُولُ قَالَ تَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّی أَسْأَلُک بِأَنَّک أَنْتَ اللَّهُ لَیسَ کمِثْلِک شَیءٌ أَنْ تَفْعَلَ لِی کذَا وَ کذَا قَالَ فَصَنَعَتْ صَاحِبَتِی الَّذِی أَمَرَنِی فَطَهُرَتْ وَ دَخَلَتِ الْمَسْجِدَ قَالَ وَ کانَ لَنَا خَادِمٌ أَیضاً فَحَاضَتْ فَقَالَتْ یا سَیدِی أَ لَا أَذْهَبُ أَنَا زَادَةً فَأَصْنَعُ کمَا صَنَعَتْ سَیدَتِی فَقُلْتُ بَلَی فَذَهَبَتْ فَصَنَعَتْ مِثْلَ مَا صَنَعَتْ مَوْلَاتُهَا فَطَهُرَتْ وَ دَخَلَتِ الْمَسْجِدَ [کافی ، ج۴ ، ص۴۵۲.]

عن أبی عبد الله (علیه السلام) قال قال بعض أصحابنا أصلحک الله أ کان رسول الله (ص) یقول قال جبرئیل و هذا جبرئیل یأمرنی ثم یکون فی حال أخری یغمی علیه قال فقال أبو عبد الله (علیه السلام) : إنه إذا کان الوحی من الله إلیه لیس بینهما جبرئیل أصابه ذلک لثقل الوحی من الله و إذا کان بینهما جبرئیل لم یصبه ذلک فقال قال لی جبرئیل و هذا جبرئیل [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۲۶۸.]

دسته‌ای از روایات می‌فرماید : صدای وحی همچون زنجیری بود که حرکت کند.

[المناقب لابن شهرآشوب] و أما کیفیة نزول الوحی فقد سأله الحارث بن هشام کیف یأتیک الوحی فقال أحیانا یأتینی مثل صلصلة الجرس و هو أشده علی فیفصم عنی فقد وعیت ما قال و أحیانا یتمثل لی الملک رجلا فیکلمنی فأعی ما یقول [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۲۶۰.]

در روایتی چنین می‌فرماید : روی أنه کان إذا نزل علیه الوحی یسمع عند وجهه دوی کدوی النحل [بحارالأنوار ، ج۱۸ ، ص۲۶۱.]

در بعضی روایات چنین می‌خوانیم که جبرئیل به شکل دُحیه کلبی تمثّل می‌یافت. عن ابن عباس قالکان رسول الله (صلی الله علیه و آله) فی بیته ، فغدا إلیه علی (علیه السلام) فی الغداة ، و کان یحب إن لا یسبقه إلیه أحد ، فدخل فإذا النبی (صلی الله علیه و آله) فی صحن الدار و إذا رأسه فی حجر دحیة بن خلیفة الکلبی ، فقال السلام علیک ، کیف أصبح رسول (صلی الله علیه و آله) قال بخیر ، یا أخا رسول الله. فقال علی (علیه السلام) جزاک الله عنا أهل البیت خیرا. قال له دحیة إنی أحبک ، و إن لک عندی مدیحة أهدیها إلیک أنت أمیر المؤمنین ، و قائد الغر المحجلین ، و سید ولد آدم ما خلا النبیین و المرسلین ، لواء الحمد بیدک یوم القیامة ، تزف أنت و شیعتک مع محمد (صلی الله علیه و آله) و حزبه إلی الجنان ، قد أفلح من والاک ، و خاب و خسر من خلاک ، محبو محمد (صلی الله علیه و آله) محبوک ، و مبغضوه مبغضوک ، لا تنالهم شفاعة محمد (صلی الله علیه و آله) ، ادن من صفوة الله. فأخذ رأس النبی (علیه السلام) فوضعه فی حجره ، فانتبه النبی (علیه السلام) فقال ما هذه الهمهمة ، فأخبره الحدیث ، فقال لم یکن دحیة ، کان جبرئیل (علیه السلام) سماک باسم سماک الله (تعالی) به ، و هو الذی ألقی محبتک فی قلوب المؤمنین ، و رهبتک فی صدور الکافرین. [أمالی طوسی ، ۶۰۴.]

در روایات ۲۲ ، ۲۳ ، ۲۴ بحار الانوار ، ج۸ ، ص۲۶۴. از کافی نقل می کند که غیر از ملک وحی و جبرئیل موجودی بزرگتر و مهم‌تر از جبرئیل با پیغمبر (ص) و ائمه علیهم السلام هست که آنانرا یاری و تأیید می کند ، اما این نصرت در مسئله وحی است یا در هر نوع کاری ، حدیث مطلق است.

۴. شرائط قانونگذار

۱ ـ اسرار جسم ، روح ، عواطف ، آرزوها ، فطریات ، ادراکات عقلی ، اصول حاکم بر روابط انسان‌ها ، و... را بداند.

۲ ـ گذشته و آینده را بداند.

۳ ـ قوانین آن عملی باشد ، نه خیالی.

۴ ـ معصوم باشد. دلسوز باشد. از احدی نترسد.

۵ ـ منافع شخصی نداشته باشد.

۶ ـ ضمانت اجراء داشته باشد.

ما نسبت به قوانین بشری شک داریم؟

از کجا ما را شناخته‌اند.

از کجا ما را دوست دارند.

از کجا منافع شخصی خودشان را در نظر نگرفته‌اند.

از کجا جامع باشد.

از کجا در آینده دور بازتاب منفی در کار باشد.

۵. نظریه فلاسفه قدیم درمورد وحی

۱ ـ روح انسان برای بروز استعدادش باید از موجود مجردی بنام (عقل فعال) استمداد کند.۲

هر چه روح قوی‌تر باشد ، ارتباط او و استمدادش از عقل فعال بهتر و بیشتر خواهد بود. پیغمبر روح بسیار قوی دارد که می‌تواند بهتر و بیشتر حقائق را درک کند؛ این از یک طرف و از طرف دیگر قوه خیالیهٔ پیغمبر هم خیلی قوی است. می‌تواند

حقائق درک شـده را در خیال خود به لباس‌های گوناگون ملبس کنـد. (قرآن همان حقائق است که حضـرت محمـد (ص) در قوه خیالیه با عبادات شیرین و مثالهای جالب آورده است) .

از سوی دیگر حسّ مشترك (حواس پنجگانه) نیز خیلی قوی است به جوری که همین مطالب کلی را که باروح خو گرفته و با خیال قوی بافته با گوش قوی نیز می‌شنود و با چشم قوی می‌بیند.

این خلاصه عقیده فلاسفه قدیم است که در کتاب رهبران بزرگ آیهٔ الله مکارم مفصل آنرا آورده است.

نتیجه :

۱ ـ پیک وحی خدا همان عقل فعال است نه جبرئیل.

۲ ـ وحی جز ارتبـاط روح قوی بـا عقـل فعـال نیست. هماننـد اینکه روح متوسـط سـایر علوم را در اثر ارتبـاط با عقل فعال پیـدا می کند.

۳ ـ فرشـته ، صـدا نـدارد و دیـدنی نیست. این قـدرت خیالیه پیغمبر است که خیلی صورت و صدائی در افق ذهن ایجاد کرده و سپس قدرت حس مشترک آنرا به صورت یک امر محسوس در حاسّه شخص در آورده.

جواب این نظریه :

۱ ـ یکی از پایه‌های این نظریه قبول هیئت بطلمیوس است ، با آن هماهنگ نیست و از اساس این نظریه خراب شده‌است.

۲ ـ بر فرض آنکه نه فلك باشـد نه روح ، از کجا که عقل نباشـد از کجا که چیزدیگری نباشـد کما قال؛ خواجه نصیر الدین و علامهٔ حلّی.

۳ ـ ادیان آسـمانی وحی را یك نوع ارتباط خاص با مبدأ هستی می‌دانند ، نه آنکه همان اسـتمداد معمولی از عقل فعال ، لکن کمی پررنگ‌تر.

۴. پاسخ به شبهات

پاسخ :

قسـمت اول را قبول داریم. مـدارك و سـیره پیغمـبر ص گواهی می‌دهـد. همه او را امین می‌دانسـتند و از هر انحرافی دور بوده است.

قسـمت دوم را قبول نداریم ، زیرا اگر حتی کوچکترین مطلبی را از کسـی فرا می گرفت کاه را کوه کرده و دشمنان سر و صدا به راه انـداخته بودنـد. پیغمبر (ص) که از کنار مغازه آهنگر رومی عبور می کنـد به هنر او نگاه می کنـد. دشـمن می گوید حتما مطـالب قرآن از آن آهنگر رومی است. آیـا می‌توانـد اطلاعـاتی فراگیرد و از دیـد آنـان که دنبـال بهـانه هسـتند و هر چیزی را دسـتاویز قرار می‌دهند مخفی بماند. از یکسو طبع سلیم پیامبر ، و وضع حجاز و لجاجت دشمن او ، نمی گذارد این احتمالات را بپـذیریم و از سوی دیگر قرآن و روایـات او را امّی معرفی می کنـد. از همه بگـذریم قرآن مبـارزه می‌طلبـد. چرا اساتیـد پیغمـبر (ص) جوابش را ندادند ، حقائق فعلی قرآن در کدام کتاب آسمانی است تا بگوییم اینها از آن گرفته شده؟

امـا قسـمت سوم ، اولا مگر هر که انتظار مقامی را دارد و به فکر آن است به آن مقام می‌رسـد؟ ثانیا دیگران نیز این موضوع را می‌دانسـتند. چرا انتظار نداشـتند؟ ثالثا انتظارش صحیح و بجا بود و بالاخره از طرف خدا مبعوث شد یا مبعوث نشد. در صورت اول که هیچ و اگر مبعوث نشد و خیال می‌کرد مبعوث نشده چه توجیهی برای همین قرآن و معجزات علمی و اخبار پیشگویی آن دارید؟ او که خیال می‌کرده مبعوث شده و جبرئیل به او وحی می کند در عالم خیال مبارزه می‌طلبد شما که خیال نمی کنید

دنیا که خیال نمی‌کند چرا جواب یک مسئله خیالی را نمی‌دهید؟

اما قسمت چهارم را نیز شعبه وحی می‌دانیم ، نه آنکه مقدمه برای خیال وحی. الآن جواب خیال را دادیم. مقامات آن هم قهرا جواب داده می‌شود. و الله العالم.

اگر انبیاء همان نوابغ هستند چرا نسبت کارهایشان را به خدا می‌دانند.؟

اگر انبیاء همان نوابغ هستند چرا آناً کاری را انجام نمی‌دادند.؟

اگر انبیاء همان نوابغ هستند چرا با این همه گریه و مناجات خود را به عالم دیگری مربوط می‌کردند و همچون سایر نوابع ، مصلحان ، تنها به دادن طرح و تلاش اکتفاء نمی‌کردند؟!!

۰. ورزش

۱. ارزش واهمیت آن

۱- بهترین جایزه ورزشکار ، سلامتی او است نه کاپ. [ارزش طبی ، دکتر اشرفی] .

۲- هر چه ورزشگاه بیشتر باشد نیاز به زندان و بیمارستان کمتر است. [دکتر اشرفی ، ارزش طبی] .

۳- عن رسول الله (ص) : العقل السالم فی البدن السالم

وَ مَنْ كانَ مَرِيضاً أَوْ عَلى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيامٍ أُخَرَ [بقره/۱۸۵] .

إِنَّ خَيرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِى الْأَمِينُ [قصص/۲۶] .

۶- در بیشتر عبادات ما حرکت است.

۷-ان لبدنک علیک حقا

۸- اگر دل کسی را بشکنی دیه ندارد اما اگر دست و پا را بشکنی دیه دارد ، برای پاسداری از بدن.

۲. نیاز به ورزش

۱- هر که کار مغزی دارد نیازش به ورزش بیشتر است. [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .

۲- قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لکل عضو من البدن استراحة [غررالحکم ، ص۲۳۶] .

۳- قَالَ الرِّضَا (ع) : وَ اجْتَهِدُوا أَنْ يكونَ زَمَانُكمْ أَرْبَعَ سَاعَاتٍ سَاعَةً لِلَّهِ لِمُنَاجَاتِهِ وَ سَاعَةً لِأَمْرِ الْمَعَاشِ وَ سَاعَةً لِمُعَاشَرَةِ الْإِخْوَانِ الثِّقَاتِ الذین یعرفونکم عیوبکم و یخلصون لکم فی الباطن و ساعة تخلون فیها للذاتکم فی غیر محرم و بهذه الساعة تقدرون علی الثلاث ساعات [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

۴-قالُوا يا أَبانا إِنّا ذَهَبْنا نَسْتَبِقُ [یوسف/۱۷] .

۵ ـ أَرْسِلْهُ مَعَنا غَداً يرْتَعْ وَ يلْعَبْ [یوسف/۱۲] .

۶- عن رسول الله (ص) : الهوا و العبوا فانّی اکره ان اری فی دینکم غلظة [نهج الفصاحة ، ۵۳۱] .

۷- انسان موجودی است متحرک اگر عقل برای آن حرکت ، مسیر صحیح تعین نکند به جای فاسد خواهد رفت و اکثر جنایات بشر در ایام فراغت است.

۳.هدف از ورزش

۱- همه آفرینش برای انسان است و گل سرسبد عمر انسان ، جوانی است و اگر ورزش اصل باشد ، عصاره هستی می‌شود ورزش و آخر و رزش پوچی ست.
۲-وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .
۳- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ إِنِّی أَعُوذُ بِک مِنَ الْکسَلِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۸۵] .
۴- عن رسول الله (ص) : تقوو لعدوکم
۵-وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰] .
۶- هدف از تحصیل قدرت : قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : قوّ علی خدمتک جوارحی (دعای کمیل) [مصباح المتهجد ، ص۸۴۹] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَی لِمَنْ أَسْلَمَ وَ کانَ عَیشُهُ کفَافاً و قواه سدادا [النوادر راوندی ، ص۴] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ اجعل قوتی فی طاعتک [المصباح کفعمی ، ص۱۲۳] .
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللهم اقض لی فی الخمیس خمساً لا یتسع لها إلا کرمک و لا یطیقها إلا نعمک سلامۀ أقوی بها علی طاعتک و... [المصباح کفعمی ، ص۱۲۹] .
۷- قَالَ أَمِیرُ الْمُؤمِنِینَ (ع) : کنَّا إِذَا احْمَرَّ الْبَأْسُ اتَّقَینَا بِرَسُولِ اللَّهِ فَلَمْ یکنْ أَحَدٌ مِنَّا أَقْرَبَ إِلَی الْعَدُوِّ مِنْهُ [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ۱۹ ، ص۱۱۶] .
۸- قال امیرالمؤمنین (ع) : "من بدن خود را برای سختی‌ها و تشنگی و گرسنگی مثل درخت‌های صحرائی پر مقاوم و پرقدرت تربیت کرده‌ام. [حیدر کرار ، ثابت و بی درنگ و مکرر] .

۴. آثار ورزش

۱ ـ ورزش ، کمکی به مغز است. با این که وزن مغز دو درصد وزن بدن است ، بیست درصد اکسیژن مصرفی را به کار می‌برد و هر چه تنفس و ورزش وخون رسانی بهتر باشد آمادگی فکری بیشتر خواهد بود لذا تا امکان دارد در فضای باز باشد [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .
۲- کسانی که کار یا ورزش می‌کنند کمتر به سکته ، قند ، فشار خون ، زخم معده گرفتارند. [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .
۳- حس ابتکار ، طرز مبارزه با حریف ، سرعت اخذ تصمیم و فتح دروازه دشمن ، لذت از کار دسته جمعی از آثارورزشهای جمعی مثل فوتبال است. [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .
۴- ورزش برای زنان در زایمان مؤثر است. عشائر بعد از تولد... ، آمار زایمان‌های بد زیاد شده است. [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .
۵- ورزشکار در پیری نیز از کار خودش خیر می‌بیند. در قیافه و...
۶- فایده ورزش : آمادگی برای کارهای سنگین ، مقاومت در برابر امراض ، سلامت روح ، مقدمه انجام عبادات از قبیل کمک به محرومان جهاد ، ظالم کوبی و...
۷- افزایش عمر
۸- در نتایج ورزش : تعدیل قوای جسمانی که قهراً از فشار شهوت مصونند. توجه افکار به قهرمان شدن بجای وسوسه سلامتی بدن ، مقاومت در برابر بیماری‌ها ، در دام اعتیادات نیفتادن.

۵. شرائط ورزش

۱- بهترین ورزش آن است که

الف) با آرامش روحی و خوشی (نه قمار) باشد

ب) تفریح : (نه محیط جنجالی) باشد

ج) با محبت و شادابی باشد (نه خشونت مثل بکس) [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .

۲- وقت ورزش : قبل از صبحانه ، کمی زودتر و چند ایستگاه پیاده بروید و شب بعد از غذا و وقت خواب. [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .

۳- کسانی که به منزل یا اتاقشان آفتاب نمی‌رسد کمی از آفتاب جاهای دیگر استفاده کنند [ازرش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .

۴- ما با ورزش مخالف نیستیم : با این که ورزش عامل غفلت باشد مخالفیم ، با این که ورزش عامل تجدیدی و مردود شدن محصل باشد مخالفیم. ، با اینکه ورزش یک شغل باشد مخالفیم ، با خودنمائی و غرور در آن مخالفیم ، با ناهماهنگی‌های روح و بدن مخالفیمزاده بسطهٔ فی العلم والجسم

با ایام برگزاری آن در اوقات حساس تاریخی مثل روز بمباران لبنان ، روز اشغال افغانستان ، روز آوارگی فلسطین ، روز ارزان کردن قیمت نفت و... مخالفیم.

با این که تماشاچیان برنده را تا حد و مرز خدا (قهرمان پرستی) بردن مخالفیم و بازنده را بی حیثیت کنند مخالفیم.

با شرط بندی‌ها و برد و باخت‌ها و ایجاد تفرقه‌ها و بدگوئی‌ها مخالفیم.

با این که قدرت ورزشکار از گندم آمریکا ، سیب لبنان ، گوشت استرالیا ، باشد مخالفیم.

۵- قَالَ الرِّضَا (ع) : اجْعَلُوا لِأَنْفُسِكمْ حَظّاً مِنَ الدُّنْيا بِإِعْطَائِهَا مَا تَشْتَهِي

الف : مِنَ الْحَلَالِ (کیفیت حلال باشد)

ب : مَا لَمْ تَثْلَمِ الْمُرُوَّةَ (نوع آن ، خلاف مروت نباشد)

ج : وَ لَا سَرَفَ فِيهِ (مقدار آن زیاد نباشد)

د : وَ اسْتَعِينُوابِذَلِك عَلَى أُمُورِ الدِّينِ (برای هدف عالی باشد) [تحف‌العقول ، ص۴۰۹] .

۶- با کارهای عبادی ، اجتماعی ، اقتصادی ، هماهنگ باشد.

۷- آینده ورزش هم در نظر باشد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لا خير فی لذهٔ من بعدها النار [أمالی صدوق ، ص۴۹۸] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : نزهوا أنفسكم عن دنس اللذات و تبعات الشهوات [غرر الحكم ، ص ۲۴۰] .

۶. آفات ورزش

۱- ورزش آن قدر صورت نگیرد که خستگی مفرط پدید آورد.

۲- عدم تناسب ورزش با طبیعت و فرهنگ ، اگر توجه صرفاً روی ورزشهای وارداتی باشد. ادب از بین می‌رود و غرور پدید می‌آید.

۳- عدم تناسب ورزش با نیازهای زندگی و این که ورزش مقدمه آمادگی برای انجام تکالیف زندگی نباشد.

۴- اینکه ورزش شوخی و غیر جدی تلقی شود و به صورت سرگرمی با آن برخورد شود و در حاشیه باشد.

۵- شکمپارگی ورزشکار : به ورزشکار بدهند خوب بخورد و بعد خوب تمرین کند تا مسابقه دهد بعد جلوی زیاده‌طلبی او را نمی‌توان گرفت.

۶- تجمّل در ورزش و ورزش را منحصر به امکانات گران قیمت کردن و وابستگی اقتصادی را افزایش دادن گزاف.

۷- عدم بینش صحیح در ورزش که سبب می‌شود ورزشکارانی بدون اعتقاد و بی ایمان وجودداشته باشند.

۸- اگر ورزش حرفه شود ، خود آفت است. ورزش شغل نیست ، مربیگری ورزش چون در تربیت انسان دخالت می‌کند شغل است.

۹- اگر ورزش در فضای مناسب نشود آفت است. ابتدای انحراف ما در ورزش هم همین تغییر است ، از زور خانه به دربار.

۱۰- اگر نااهلان در ورزشگاه باشند باعث آلودگی محیط ورزشگاه می‌شوند.

۱۱- اصطلاحاتی که نادرست است و یا تحریف شده مثل ضرب گیر در زورخانه که حال و هوای میدان نبرد را تداعی می‌کرد و رشد کسی که زورمندان را هدایت می‌کرد و وسایل که همه زمینه های لازم را جهت آمادگی برای میدان نبرد ایجاد می‌کرد...

قهرمانان غیر مکتبی حیوانندأُولئِكَ كالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ [اعراف/۱۷۹] .

و شهرها هم طویله‌های قشنگ می شد.

۷. ورزش یا لهوولعب

۱- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : اللهو يسخط الرحمن و يرضى الشيطان و ينسى القرآن [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۹] .

۲- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إنَّ الْمَلَاهِي تُورِثُ قَسَاوَةَ الْقَلْبِ وَ تُورِثُ النِّفَاقَ [بحارالأنوار ، ج۷۳ ، ص۳۵۶] .

۳- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : الأباطيل موقعة فی الأضاليل [غررالحكم ، ص۷۱] .

۴- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) فِي صِفَةِ الْمُؤْمِنِ : الْمُؤْمِنُ بِشْرُهُ فِي وَجْهِهِ وَ حُزْنُهُ فِي قَلْبِهِ أَوْسَعُ شَيْءٍ صَدْراً وَ أَذَلُّ شَيْءٍ نَفْساً يكرَهُ الرِّفْعَةَ وَ يشْنَأُالسُّمْعَةَ طَوِيلٌ غَمُّهُ بَعِيدٌ هَمُّهُ كثِيرٌ صَمْتُهُ مَشْغُولٌ وَقْتُهُ [نهج‌البلاغه ، حكمت ۳۳۳] .

۵- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أول اللهو لعب و آخره حرب [غررالحكم ، ص۴۶۱] .

۶- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : مجالس اللهو تفسد الإيمان [غررالحكم ، ص۴۶۱] .

۷- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : أبعد الناس من الصلاح الكذوب و ذو الوجه الوقاح [غررالحكم ، ص۲۲۰] .

۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : لا يفلح من وله باللعب و استهتر باللهو و الطرب [غررالحكم ، ص۴۶۰] .

۹- قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِي (ع) : المؤمن لا يلهو حتى يغفل [مجموعة ورام ، ج۱ ، ص۵۲] .

۸. جنبه های مختلف ورزش

۱. بهداشتی و سالم سازی

۱- ورزش در جلوگیری از اعتیاد به سیگار نقش اساسی دارد.

۲- ورزش از جمع شدن چربی در خون وقلب جلوگیری می کند.
۳- ورزش ، راه افزایش قدرت دفاعی بدن در مقابل میکروبها است.
۴- ورزش از بیماری قند جلوگیری می کند.
۵- ورزش سبب هضم کامل غذا در معده می‌شود.
۶- باب اطعمه و اشربه درفقه مدون ما به سبب توجه به صحت بدن و نگهداری درست آن می‌باشد.
۷- باب حدود دیات در فقه مدوّن ما به سبب توجه به بدن و محافظت از آن است.
۸- قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (ع) : الصحهٔ أفضل النعم (صحت و سلامت بالاترین نعمت است) [غررالحکم ، ص۴۸۳] .
۹-انّ لبدنک علیک حقاپیامبر اکرم فرمود بدن تو را بر تو حقی است که از جمله آن حق تغذیه ، آسایش ، بهداشت و لذت سالم است.
۱۰- ورزش چون باعث کاهش تعداد ضربان قلب می‌شود و قلب اقتصادی کار می کند لذا سبب افزایش طول عمر می‌شود زیرا از نظر فیزیولوژیو پزشکی هر چه تعداد ضربان قلب کمتر باشد بیانگر قلب سالم‌تری است و ارگانها ، بافتها و سلول‌های بدن با عملکرد کمتری از قلب ، اکسیژن خود را دریافت می‌نمایند.
۱-ان الله یبغض الواهن الضعیف (همانا خداوند از آدمهای سست و ناتوان بدش می‌آید" [بقره ، ۲۴۷] .
۲-النفس کالجار ومن المضار ، انسان همان طوری که نباید به همسایه ضرر برساند حق ندارد به خودش هم ضرر بزند.
۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : المعدهٔ بیت کل داء و الحمیهٔ رأس کل دواء فأعط نفسک ما عودتها [طب النبی (ص) ، ص۱۹] .
۴- انسان سالم فقط از لحاظ ظاهر سالم نیست بلکه نزاکت و ادب و حرکات صادقانه و صمیمیت او ، عاطفه و اطمینان قلبی ، همه در سلامت او تاثیر دارد.
۵- از خزائن رحمت خداوند چیزی می‌خواهی که جز او کسی قدرت بر بخشیدن ندارد ، زیادی عمر ، صحت بدن ، گشایش روزی.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : سَأَلْتُهُ مِنْ خَزَائِنِ رَحْمَتِهِ مَا لَا يقْدِرُ عَلَى إِعْطَائِهِ غَيرُهُ مِنْ زِيادَةِ الْأَعْمَارِ وَ صِحَّةِ الْأَبْدَانِ وَ سَعَةِ الْأَرْزَاقِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .
۶- در اول فصل سرما خود را از سرما نگاه دارید و در آخر فصل سرما خود را با سرما تلاقی بدهید زیرا سرما با بدن همان کاری را می کند که با درختان می‌کند. اول فصل سرما برگ درختان را می‌سوزاند و آخر آن برگ درختان را می‌رویاند.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَوَقَّوُا الْبَرْدَ فِی أَوَّلِهِ وَ تَلَقَّوْهُ فِی آخِرِهِ فَإِنَّهُ يفْعَلُ فِی الْأَبْدَانِ كفِعْلِهِ فِی الْأَشْجَارِ أَوَّلُهُ يحْرِقُ وَ آخِرُهُ يورِقُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۲۸] .
۲. آموزشی
۱- باید ورزش کاری ، ورزش شغلی ، ورزش صنعتی ، ورزش خدمتی ، ورزش هنری به نوجوانان آموخت و این در صورتی میسر است که وظائف اندامها را در هر یک از موارد بالا بیابیم
و با ورزش همان‌ها را تقویت کنیم.
۲- ورزش توانائی ، ورزش تعهد و ورزش قبول مسؤولیت ، ورزش دقت و پشتکار و ورزش رفتار مکتبی را به جوانان باید آموزش داد.
۳- ورزش باید در خدمت تربیت حواس ، تربیت شخصیت ، ، تربیت فنی و تربیت دوقهاش ، تربیت اندامها و نظائر اینها باشد.

۴- در بازی ، تخیلات و عواطف ، حضور قطعی دارند امّا در کار ، تنها فعالیت های ذهنی و هوشی و محاسباتی و مهارتی مطرح هستند و می‌توانند موضوع هر دو (بازی و کار) یکی باشد لذا بازی هدفدار مقدمه فردای فردی باشد.

۵- ورزش های ما باید بر راه و رسم زندگی بنا شوند و آمادگی برای زندگی باشند مثل درست راه رفتن ، درست نشستن ، اجسام سنگین را بلندکردن ، درست نفس کشیدن و...

۳.اجتماعی

۱-وَ زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .

خداوند متعال برای انتخاب رهبر و مدیر یک جامعه شرط قدرت بدن را همراه با داشتن علم قرار داده است.

۴. خانوادگی

۱- خانواده‌ها بچه‌ها را از بازی منع نکنند چون بازی از نظر و جنبه جسمی باعث استحکام استخوانهاو ورزیدگی اعضا آنها می شود. و از جنبه روانی و ذهنی باعث تحریک کنجکاوی ، رشد حواس ، فعالیت هوشی ، تحقق ابتکار می شود و از جنبه عاطفی به درک تفاوت مهر با خشونت ، تعادل احساسات منجر می شود ، و حسّ حق جوئی و همکاری و تعاون تقویت می گردد.

۲- ولی کودك باید فرزندش را گاهی در روز به راه پیمایی (برای تقویت عضلات جسم وی) تشویق کند تا رفته رفته با چابکی و سرعت خو گیرد. [امام محمد غزالی] .

۳- کودک باید پس از بازگشت از مدرسه اندکی خود را با بازیهای طبیعی و سالم سرگرم کند تا مجدداً به وجد و نشاط آید و چنان چه کودک را از بازی منع کنند و باز دارند روحش پژمرده خواهد شد. [امام محمد غزالی] .

۵. تربیتی

۱- رسالت ورزش در تربیت اعضا و جوارح است و برای انجام تکالیف و مسؤولیت هائی که بر عهده انسان است

۲- هر یک از اعضا ، گوش ، چشم ، دست و پا و زبان... دارای وظائفی هستند که در جهت وظائف باید ورزش کنند.

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ يدِهِ وَ لِسَانِهِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۶۲] . مسلمان آن کسی است که مسلمانان دیگر از دست و زبانش در امان باشند.

۴-قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يغُضُّوا مِنْ أَبْصارِهِمْ [نور/۳۰] . ای پیامبر بگو به مؤمنان تا چشم‌های خود را از نامحرمان فرو خوابانند که نظر به نامحرم مبدأ و منشا بسی فتنه‌ها و بلاهاست.

۶ مملکت ما همان طور که به فضلاء و دانشمندان احتیاج دارد به این اندازه هم به شما وقتی که با ایمان باشید نیز نیاز دارد وقتی که زورخانه ما ایمان و با قرآن باشد پشتوانه یک ملت است. وقتی که پهلوانها پهلوان اسلامی باشند پشتوانه یک ملت هستند. [سخنرانی امام خمینی ، ۹/۳/۵۸] .

۶- آن قدر که شما می‌توانید در ساعات ورزش ، بچه‌ها را تربیت کنید در ساعات دیگر این قدر ممکن نیست.

۷- همه معلم‌ها با حرف می‌توانند اثر کنند ، معلم ورزش با عمل.

۸- باید دید که دست در جامعه و در کارهای عملی جامعه چه می‌کند؟ پا ، چه می‌کند؟ چشم ، گوش و... تا با ورزش همان اعمال را تقویت کرد.

مربّی

۱- مربیان ورزش در تربیت حین ورزش در می‌توانند نقش حساسی داشته باشند.

داور

۱- خواه و ناخواه مربی ورزشی نقش مربی اخلاق و انتقال صفات نیک و بد را هم دارد و داور است که می‌تواند با یک سوت غیر عادلانه صحنه راعوض کند.

۲- ماجرای داوری امام حسن (ع) در مورد خط آن دو کودک.

۶. اخلاقی تربیتی

۱- امام حسین (ع) می‌فرمایند : القدرة تذهب الحفیظة [شرح نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۸ ، ص۴۶] .

قدرت کینه را از بین می‌برد.

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ الشَّدِیدَ لَیسَ مَنْ غَلَبَ النَّاسَ وَ لَکنَّ الشَّدِیدَ مَنْ غَلَبَ نَفْسَهُ [مجموعهٔ ورام ، ج۲ ، ص۱۰] .

۳- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لیس الشدید بالصرعة إنما الشدید الذی یملک نفسه عند الغضب [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۱۲۲] .

۴- قَالَ أَمِیرُ الْمُؤْمِنِینَ (ع) : من قوی علی نفسه تناهی فی القوة [غررالحکم ، ص۲۳۳] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .

۶- عن النبی (ص) : اتحسبون الشدة فی حمل الحجارة انما الشدة ان تمیلی احدکم غیظا لم یغلبهآیا گمان میکنید نیرومندی در بردن سنگ است ، نیرومندی حقیقی آن است که شخص خشمگین شود و بر خشم خود غالب گردد. [نهج الفصاحة ، ۲۸] .

۷- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَمْ یمْهَدُوا فِی سَلَامَةِ الْأَبْدَانِ وَ لَمْ یعْتَبِرُوا فِی أُنُفِ الْأَوَانِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۸۳] .

در روز سلامت بدن

چیزی آماده نکردند و در آغاز کار و سر فرصت عبرت نگرفتند.

۸- هان! که یکی از بلاها فقر است و دشوارتر از فقر بیماری بدن و دشوارتر از بیماری بدن بیماری دل است.

هان! که یکی از نشانه‌های تندرستی تقوای دل است.

۹- شب و روز نیروها ی بدنی خود را به خدا بده و آن چه اسباب تقرب تو به خداست بدون کم و کاست به مصرف برسان هر چه در این راه به بدن تبرسد ، برسد .

۷. فرهنگی

۱- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا قَوِیتَ فَاقْوَ عَلَی طَاعَةِ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۸۳] .

به نسبت اینکه قوی شده‌ای باید به همان نسبت بر قوت خود در طاعت بیفزائی.

۲- قَالَ الْکاظِمُ (ع) : أَمَا إِنَّ أَبْدَانَکمْ لَیسَ لَهَا ثَمَنٌ إِلَّا الْجَنَّةُ فَلَا تَبِیعُوهَا بِغَیرِهَا [کافی ، ج۱ ، ص۱۷] .

علی (ع) خطاب به محمد حنفیه : این بدن و نیرو باید در عملی به کار رود که صالح باشد و جزایش بهشت الهی باشد.

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یا رب قو علی خدمتک جوارحی (دعای کمیل) [مصباح المتهجد ، ص۸۴۹] .

یعنی خدایا اعضای مرا در راه خدمت به خودت نیروبخش.

۴- درباره خط مسابقه : فَاسْتَبِقُوا الْخَیراتِ [بقره/۱۴۸] .

۵-وَ سارِعُوا إِلی مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّکمْ وَ جَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِینَ [آل عمران/۱۳۳] .

۶- عن رسول الله (ص) : المؤمن القوی خیر و احبّ من المومن الضعیف

۷-زادَهُ بَسْطَةً فِی الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .

۸- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ عَافِنِی عَافِیةً کافِیةً شَافِیةً عَالِیةً نَامِیةً ، عَافِیةً تُوَلِّدُ فِی بَدَنِی الْعَافِیةَ ،

عَافِيَةَ الدُّنْياوَ الآخِرَةِ. [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۳] .
۹- قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللهم أعطنی... والصحهٔ فی الجسم و القوهٔ فی البدن و السلامهٔ فی الدین [مصباح المتهجد ، ص۵۹۵] .
به من در راه عبادت تندرستی بده و در راه زهد آسایش بده به من علمی بده که در راه عمل از ان استفاده شود.و پرهیزگاری بده که در راه کسب جمال فایده بخش باشد
۸. نظامی
پیامبر گرامی اسلام اسب دوانی می‌کردند و در مسابقه اسب دوانی برای برنده چند مثقال نقره به عنوان جایزه مقرر می‌فرمودند.
قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَجْرَی الْخَیلَ وَ جَعَلَ سَبَقَهَا أَوَاقِی مِنْ فِضَّةٍ [کافی ، ج۵ ، ص۴۹] .
۲- فرشتگان از مجلسی که در آن قمار واقع شود متنفرند و صاحبان این عمل را لعن و نفرین می‌کنند مگر آن که قمار به واسطه راندن اسب یاشتر یا تیراندازی باشد چنانچه پیامبر (ص) با اسامهٔ بن زید در مسابقه اسب دوانی شرکت فرمود.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْمَلَائِکَةَ لَتَنْفِرُ عِنْدَ الرِّهَانِ وَ تَلْعَنُ صَاحِبَهُ مَا خَلَا الْحَافِرَ وَ الْخُفَّ وَ الرِّیشَ وَ النَّصْلَ وَ قَدْ سَابَقَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أُسَامَةَ بْنَ زَیدٍ وَ أَجْرَی الْخَیلَ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۵۹] .
۳-وَ أَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ [انفال/۶۰] .
ورزش ، بهترین وسیله افزایش نیرو برای مقابله با دشمن است.
۴- باب سبق ورمایه در فقه مدون ما به معنای آماده و مهیا نمودن امت برای دفاع در مقابل دشمنان اسلام است. [فقه امام جعفر صادق (ع) ؟۴] .
عن النبی (ص) : من احسن الرمی ثم ترکه فقد ترک نعمهٔ من النعم [نهج الفصاحهٔ ، ۲۹۷۷] .
۶- علی (ع) می‌فرمایند : "کسی که نیزه خشم را در راه خدا و برای خدا تیز کند ، بر کشتن یاران سرسخت باطل ، نیرومند می‌شود.
۷- رسول خدا (ص) می‌فرماید : سوار کاری و تیراندازی بیاموزید اما من بیشتر دوست دارم تیرانداز باشید تا سوارکار.
رسول خدا (ص) خود تیر انداز بودند و تیر و تیردان به همراه داشت و بارها در مسابقات تیراندازی شرکت فرمودند.
۹- در شرایع الاسلام آمده است که اسب دوانی و تیراندازی عملی صحیح است و در آنها شرط بندی هم می‌توان کرد.
۱۰- بسیاری از ورزشهایی که مورد تشویق اسلام بوده جنبه رزمی داشته مثل شمشیر زنی ، کشتی ، سوارکاری ، نیزه اندازی ، تیراندازیو...
۱۱- زورخانه اصولاً مکانی بود برای آمادگی رزمی افراد.
۱۲- وسائل زورخانه هم همگی الگوئی برای آمادگی رزمی بود مثل میل که شبیه گرز بود و کباده که شبیه کمان بود وسنگ که شبیه سپر بود و...
۹.تبلیغاتی
۱- مفهوم صدور انقلاب : با ورزش یعنی ورزشکار ما که تجسمی عینی از معیارهای اسلامی باشد اسلام را دو گونه می‌توان معرفی کرد :
الف) مکتوب ، که کار نویسندگان و علما می‌باشد.

ب) مجسّم : که در عرصه پیکار و عمل و در میادین جهانی ورزشکاران مسلمان می‌توانند معرفی کنند

۳- ورزشکاران ما در مسابقات جهانی ، سفیران انقلاب اسلامی هستند و فرصتی دارند برای عرضه مطلوب معیارهای مکتب.

۴- در شرائط کنونی جامعه ما و حکومت ، نمایش ورزشی در خارج را به دو شرط ضروری می‌دانیم

اول مبارزه جانانه و مردانه (ورزشی)

دوم کسب امتیاز برای اعتلای اسلام

۵- قوانین بین المللی را اگر تعارضات اساسی با بینش اسلام ندارد باید مراعات کرد و اگر هم تعارض دارد باید از مسیر صحیح اقدام کنیم.

۱۰. اقتصادی

۱- ورزش باعث افزایش قابلیت جسمانی می‌شود تا بیشتر قادر به انجام تکالیف و وظائف و کارها باشیم و کارآئی ما بیشتر شود و دیرتر خسته شویم ، چالاک‌تر و سریع‌تر کار کنیم و استقامتمان در کارها و ادامه تلاش بیشتر باشد.

۲- ورزش های ما باید مقدمه آمادگی شغل‌ها باشد تا به جامعه آمادگی همه کار و همه حرکت را بدهد.

۳- نبی اکرم فرمودند : طوبی لمن اسلم و کان عیشه فافا وقواه شداداخوشبخت و سعادتمند آن انسان با ایمانی است که در آمدش برای معاش او کافی است و قوای بدنش نیرومند.

۹. ورزش وایام هفته

۱- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تزول قدماً عبد یوم القیامهٔ حتی یسأل عن أربع عن عمره فیما أفناه و عن شبابه فیما أبلاه و عن ماله من أین اکتسبه و فیما أنفقه و عن حبنا أهل البیت [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵۳] .

۲- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِضَاعَةُ الْفُرْصَةِ غُصَّةٌ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۱۸] .

۳- قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْفُرَصُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ [غررالحکم ، ص۴۷۳] .

۴- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ اغْتَنِمْ خَمْساً قَبْلَ خَمْسٍ شَبَابَک قَبْلَ هَرَمِک وَ صِحَّتَک قَبْلَ سُقْمِک وَ غِنَاک قَبْلَ فَقْرِک وَ فَرَاغَک قَبْلَ شُغْلِک وَ حَیاتَک قَبْلَ مَوْتِک [الدعوات راوندی ، ص۱۱۳] .

۵- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الصِّحَّةُ وَ الْفَرَاغُ نِعْمَتَانِ مَکفُورَتَانِ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۸۱] .

۶- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : خَلَّتَانِ کثِیرٌ مِنَ النَّاسِ فِیهِمَا مَفْتُونٌ الصِّحَّةُ وَ الْفَرَاغُ [کافی ، ج۸ ، ص۱۵۲] .

۷- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِیهِمَا کثِیرٌ مِنَ النَّاسِ الصِّحَّةُ وَ الْفَرَاغُ [الدعوات ، ص۱۱۳] .

۸- بلائی که عیب نمی‌دانیم : نصف سیگار را اسراف می‌دانیم ولی نصف عمرمان را نه

۱۰. مسابقه ورقابت

-لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ وَ الْمَلائِکةِ وَ الْکتابِ وَ النَّبِیینَ [بقره/۱۷۷] .

۲-وَ لِکلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّیها فَاسْتَبِقُوا الْخَیراتِ [بقره/۱۴۸] .

هر طائفه‌ای قبله‌ای دارد که خدا آن را تعیین کرده است در عوض اینکه تمام وقت خود را سرگرم این مسأله فرعی کنید که

قبله کی و کجاست درکارهای خیر مسابقه بگذارید و از یکدیگر پیشی بگیرید" [نمونه ، ج۱ ، ص۵۰۱] .

۳- بارها قرآن می‌فرماید : یسارِعُونَ فِی الْخَیراتِ وَ أُولئِک مِنَ الصّالِحِینَ [آل عمران/۱۱۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : حتی أسرح إلیک فی میادین السابقین و أسرع إلیک فی البارزین [مصباح المتهجد ، ص۸۴۹] .

بنابراین اصل مسابقه در کارهای خیر است.

۴- ولی مسابقه در کارهای جسمی هم داریم :

عَنْ أَبِی لَبِیدٍ قَالَ سُئِلَ ابْنُ مَالِک : "هَلْ کنْتُمْ تَتَرَاهَنُونَ عَلَی عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ (ص) " فَقَالَ : "نَعَمْ رَاهَنَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَی فَرَسٍ لَهُ فَسَبَقَ فَسُرَّبِذَلِک وَ أَعْجَبَهُ" [عوالی اللآلی ، ج۳ ، ص۲۶۵] .

عَنْ حَفْصِ بْنِ الْبَخْتَرِی عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "أَنَّهُ کانَ یحْضُرُ الرَّمْی وَ الرِّهَانَ" [کافی ، ج۵ ، ص ۵۰] .

امام باقر (ع) هفده تیر روی هم زد [دلائل الإمامة ، ص۱۰۴] .

جمعی از مشرکان به قصد دستبرد گوسفندان مردم به اطراف مدینه آمدند رسول الله و جمعی از اصحاب برای سرکوبی از مدینه خارج شدند مشرکان فرار کردند در برگشتنفَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ : "یا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْعَدُوَّ قَدِ انْصَرَفَ فَإِنْ رَأَیتَ أَنْ نَسْتَبِقَ" فَقَالَ : "نَعَمْ فَاسْتَبِقُوا" فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) سَابِقاً عَلَیهِمْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَیهِمْ فَقَالَ : "أَنَا ابْنُ الْعَوَاتِک مِنْ قُرَیشٍ إِنَّهُ لَهُوَ الْجَوَادُ الْبَحْرُ یعْنِی فَرَسَهُ" [کافی ، ج۵ ، ص۵۰] .

۵-ابْنُ أَبِی جُمْهُورٍ فِی دُرَرِ اللآلِی ، وَ فِی الْحَدِیثِ : "أَنَّ النَّبِی (ص) خَرَجَ یوْماً إِلَی الْأَبْطَحِ فَرَأَی أَعْرَابِیاً یرْعَی غَنَماً لَهُ کانَ مَوْصُوفاً بِالْقُوَّةِ فَقَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ (ص) : "هَلْ لَک أَنْ تُصَارِعَنِی؟" فَقَالَ (ص) : "مَا تَسْبِقُ لِی" فَقَالَ : "شَاةً" فَصَارَعَهُ فَصَرَعَهُ النَّبِی (ص) فَقَالَ لَهُ الْأَعْرَابِی : "هَلْ لَک إِلَی الْعَوْدِ" فَقَالَ (ص) : "مَا تَسْبِقُ" قَالَ : "شَاةً أُخْرَی" فَصَارَعَهُ فَصَرَعَهُ النَّبِی ص فَقَالَ الْأَعْرَابِی : "أَعْرِضْ عَلَی الْإِسْلَامَ فَمَا أَحَدٌ صَرَعَنِی غَیرُک"فَعَرَضَ عَلَیهِ الْإِسْلَامَ فَأَسْلَمَ وَ رَدَّ عَلَیهِ غَنَمَهُ" [مستدرک الوسائل ، ج۱۴ ، ص۸۲] .

۶- تیم ، مطرح نیست ورزش ، مطرح است : عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : "أَنَّهُ مَرَّ بِقَوْمٍ مِنَ الْأَنْصَارِ یتَرَامَوْنَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : "أَنَا فِی الْحِزْبِ الَّذِی فِیهَا بْنُ الْأَدْرَعِ" فَأَمْسَک الْحِزْبُ الْآخَرُ وَ قَالُوا : "لَنْ یغْلَبَ حِزْبٌ فِیهِ رَسُولُ اللَّهِ (ص) " قَالَ : "ارْمُوا فَإِنِّی أَرْمِی مَعَکمْ" فَرَمَی [مَعَ] کلِّ وَاحِدٍ رَشْقاًفَلَمْ یسْبِقْ بَعْضُهُمْ بَعْضاً فَلَمْ یزَالُوا یتَرَامَوْنَ وَ أَوْلَادُهُمْ وَ أَوْلَادُ أَوْلَادِهِمْ لَا یسْبِقُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً" [عوالی اللئالی ، ج۳ ، ص۲۶۶] .

۷- قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَدْ سَابَقَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) أُسَامَةَ بْنَ زَیدٍ وَ أَجْرَی الْخَیلَ [من لایحضره الفقیه ، ج۳ ، ص۴۸] .

۸- قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَجْرَی الْخَیلَ الَّتِی أُضْمِرَتْ مِنَ الْحَفْیاءِ إِلَی مَسْجِدِ بَنِی زُرَیقٍ وَ سَبَّقَهَا مِنْ ثَلَاثِ نَخَلَاتٍ فَأَعْطَی السَّابِقَ عَذْقاً وَ أَعْطَی الْمُصَلِّی عَذْقاً وَ أَعْطَی الثَّالِثَ عَذْقاً [کافی ، ج۵ ، ص۴۸] .

۹- پیروزی‌های عامل غرور و درس از شکست‌ها

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَدِمَ أَعْرَابِی عَلَی النَّبِی (ص) فَقَالَ یا رَسُولَ اللَّهِ تُسَابِقُنِی بِنَاقَتِک هَذِهِ قَالَ فَسَابَقَهُ فَسَبَقَهُ الْأَعْرَابِی فَقَالَ النَّبِی (ص) إِنَّکمْ رَفَعْتُمُوهَا فَأَحَبَّ اللَّهُ أَنْ یضَعَهَا [الزهد ، ص۶۱] .

در این حدیث مردم به زرنگی ناقه مطمئن شدند ولی شکست خورد و رسول الله (ص) از شکست ، درس عبرت برای مردم گرفت.

۱۱. پیاده روی

۱- نرمش در خانه و راه رفتن در کوچه و خیابان.

۲- راه رفتن خرج هم ندارد

۳- راه رفتن از همه کس بر می آید

۴- راه رفتن در همه وقت.

قال فی النهایهٔ فیه خیر ما تداویتم به المشی [بحارالأنوار ، ج۵۹ ، ص۱۲۸] .

بی پول ، ساده ، مفید ، بی طبقه و...

۵- در بسیاری از روایات برای گام هائی که انسان در فلان راه ، نظیر مسجد ، حل مشکل مردم ، تحصیل علم بر می دارد پاداش نقل شده گرچه هدف اصلی اهمیت به آن کار است ولی وابستگی پاداش به گام می‌تواند اآره به اهمیت راه رفتن باشد با توجه به حدیث.

۱۲. کوه نوردی

در حین کوه نوردی کمی در کوه فکر کنیم که : أَ تَبْنُونَ بِکلِّ رِیعٍ آیةً تَعْبَثُونَ [شعراء/۱۲۸] .

هر چه بالاتر برویم دید ، وسیع‌تر و زمین ها کوچک تر می شود.

اولیای خدا همه استحکامات را متلاشی می‌دانندتسیر الجبال

حتی سد ذوالقرنین که از زبر الحدید است.

اوتاد از گازها

۱- از بادها ۲- تا شما را از اضطراب حفظ کند. ۳-وَ جَعَلْنا فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ (کوه استوار) أَنْ تَمِیدَ بِهِمْ [انبیاء/۳۱] .

وَ أَلْقی فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِکمْ [لقمان/۱۰] .

وَ أَلْقی فِی الْأَرْضِ رَواسِیَ أَنْ تَمِیدَ بِکمْ [نحل/۱۵] .

۲- نگهدار برف و آب شدن تدریجی و نهرها و چشمه‌ها

۳- گیاهان داروئی

۴- سنگر گیری

۵- استخراج جواهرات و سنگها برای ساختمان

۶- هر کوهی بلندتر ، درهٔ اش عمیق‌تر ، المؤمن کالجبل

۱۳. شنا

۱- عن النبی (ص) : خیر لهو المؤمن السباحهٔ و خیر لهو المرأهٔ المغزل

۲- قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلِّمُوا أَوْلَادَکمُ السِّبَاحَةَ وَ الرِّمَایةَ [کافی ، ج۶ ، ص۴۷] .

عن رسول الله (ص) : علموا ابنائکم السباحهٔ و الرمایهٔ و نعم لهو المؤمنهٔ فی بیتها المغزل و اذا دعاک ابواک فاجب امّک

۳- دریا و شنا برویم اما بدانیم : وَ هُوَ الَّذِی سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْکلُوا مِنْهُ لَحماً طَرِیا وَ تَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْیةً تَلْبَسُونَها وَ تَرَی الْفُلْک مَواخِرَ فِیهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَ لَعَلَّکمْ تَشْکرُونَ [نحل/۱۴] .

يخْرُجُ مِنْهُمَا اللّولُو وَ الْمَرْجانُ [الرحمن/۲۲] .
وَ جَعَلْنا مِنَ الْماءِ كلَّ شَيءٍ حَي [انبياء/۳۰] .
آب ، خون زمين است.
أَنْزَلَ لكمْ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَنْبَتْنا بِهِ حَدائِقَ ذاتَ بَهْجَةٍ [نمل/۶۰] .
وَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمراتِ رِزْقاً لَكمْ [بقره/۲۲] .
أَ فَرَأَيتُمُ الْماءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ [واقعه/۶۸] .
وَ أَنْزَلْنا مِنَ السَّماءِ ماءً طَهُوراً [فرقان/۴۸] .

۱۴. تذکرات

۱- ارتباط فعال بین مساجد و میادین ورزشی
۲- ورزش ، برای معلولین ، سلامتی + پر کردن ایام فراغت و...
۳- معرفی و تشویق ورزشکاران درس خوان و مبتکر ودر مجلات و صدا و سیما.
۴- زمان : صبح ، معده خالی + هوای سالم ، اما معده پر + هوای گرم + فضای آلوده مضر ، است.
۵- در محل ورزش احساس خطر نکند (فوتبال خیابانی)
۶- رسیدگی به جسم منهای روح و روح منهای جسم همچون رسیدگی به یکی از دو اسب ارّابه است. ورزش مثل خواب و خوراک است [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .
۷- ورزشکار نمونه آن است که در مسابقات فکری و عملی هم برنده شود. [ارزش طبی ورزش ، دکتر اشرفی] .
۸- ورزش نباید برای یک دوران باشد و عاقبت به پوچی برسد ، بزرگسال دیگر حال گل زدن و آبشار ندارد.
۹- ورزش باید هم کسالت گذشته را جبران کند ، هم نشاط برای آینده و هم ضرری به جسم یا روح نزند. در آیه تحریم قمار می‌خوانیمإِنَّما يرِيدُالشَّيطانُ أَنْ يوقِعَ بَينَكمُ الْعِداوَةَ وَ الْبَغْضاءَ فِي الْخَمْرِ وَ الْمَيسِرِ وَ يصُدَّكمْ عَنْ ذِكرِ اللّهِ وَ عَنِ الصَّلاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ [مائده/۹۱] .
۱۰- ورزشکاران عزیز باید در دنیا الگوها را عوض کنند و در مسافرت‌های هر کشور یا شهر نمونه‌های قهرمانان معنوی را با خودببرند مثلا اگر تیم فلان به هنگام مسافرت به هند یا پاکستان با خود آن بانوئی که ۱۱ شهید داده را ببرند و برای او سکوئی مخصوص نصب کنند و به دنیا بگویند درفرهنگ ما این قهرمان است که برای مبارزه با آمریکا ۱۱ شهید داده و ما هم به افتخار او گل می زنیم.
۱۱- بزرگترین قهرمان ما حضرت علی (ع) است که سادگی در زندگی و کم خوردن و عبادت و روزه جزء برنامه‌های او بود.
۱۲- همان گونه که با ورزش جسم خودتان را نشاط می‌دهید روح هم نشاط می‌خواهد.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : رَوِّحُوا أَنْفُسَكمْ بِبَدِيعِ الْحِكمَةِ فَإِنَّهَا تَكلُّ كمَا تَكلُّ الْأَبْدَانُ [کافی ، ج۱ ، ص۴۸] .
۱۳- اندام سالم و زیبا به تنهایی کافی نیست.وَ زادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَ الْجِسْمِ [بقره/۲۴۷] .
۱۴- دقت کنید زمان برگزاری ورزشهای بین المللی در کنار بازیهای سیاسی خودشان نباشد آنها قراردادهای خائنانه فوری ورزشی را با سرو صدا به وجه می‌آورند تا ما به فکر آن باشیم که توپ کجا رفت ولی نفهمیم سرنوشت ما یا نفت ما کجا می‌رود.

حاکمیت ارزش های معنوی : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَشْجَعُ النَّاسِ مَنْ غَلَبَ هَوَاهُ [من لایحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۹۴] .
۱۶- توجه به اهداف جمهوری اسلامی ، استقلال ، آزادی ، جمهوری اسلامی ، رهبری الهی و ولایت فقیه.
۱۷- نمونه استقلال.
نمونه سالم بسیاری از ورزش های غربی را در چند قرن قبل در ایران داشته‌ایم نظیر بازی برو و بیا که از قدیم الایام در رشت بوده است.
۱۸- نمونه آزادی : امام جواد (ع) کوچک بود و مأمون در کوچه عبور می‌کرد همه بچه‌ها دویدند اما امام جواد (ع) ایستاد ، الخ.
۱۹- نمونه اسلامی بودن
همان گونه که یک غربی حاضر نیست لباس ما و شعار ما ، را داشته باشد ما هم باید اینطور باشیم.
۲۰- رعایت اصول فنّی : هرگاه در کشتی لطمه‌ای به شخصی وارد شود شرعاً ضامن است.

۱. وساطت خیر وشر

۱. شفاعت حسنه و سیئه درقرآن و سنت

مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً یکنْ لَهُ نَصیبٌ مِنْها وَ مَنْ یشْفَعْ شَفاعَةً سَیئَةً یکنْ لَهُ کفْلٌ مِنْها وَ کانَ اللّهُ عَلی کلِّ شَیءٍ مُقیتاً [نساء/۸۵] .

اصل شفاعت لغتً از شفع ضدّ وتر است. گویا انسانی خود را تنها لایق کاری نمی‌داند و برای اینکه از تنهایی نجات یابد ، برای خود جفتی و شفعی گرفته تا موفّق شود.
لغت مُقیت به معنای سرپرست که حافظ و شاهد و مقتدر باشد.
کفلٌ در لغت نصیب است. [مجمع البیان]
کفل کنایه شّدة است. [مفردات]
کفل به معنای کفیل است. (یعنی برای معاونت) بر ظلم کفیل دارد و نمی تواند راحت باشد.
نظیر این آیه در سوره مائده ، آیه ۳
وَ تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی وَ لا تَعاوَنُوا عَلَی الْإِثْمِ وَ الْعُدْوانِ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدیدُ الْعِقابِ [مائده/۲] .
معنی :
هر که واسطه شود ، واسطه خیر برای اصلاح بین مردم
(در کارهائی که وساطت خوب است و مرضیّ خدا است ، نه مثل واسطه شدن در اجرای حدود ، زیرا خداوند می‌فرماید : وَ لا تَأْخُذْکمْ بِهِما رَأْفَةٌ [نور/۲] .
و با توسعه در معنای آیه وساطت در نزد خدا به دعا کردن.
یا وساطت در جهاد و یاری کردن.
یا وساطت در معامله و ازدواج و...است. برای چنین شفیعی اجر و پاداش و نصیب از خیر است و هر که وساطت شرّی کند (به واسطه نمّامی و غیره) نصیب و عذابی خواهد داشت و خدا بر همه چیز مسلط و حافظ است.

پیامبر (ص) فرمود : " هر که قدمی برای اصلاح بین مردم بردارد ، ملائکه بر او درود می‌فرستند تا برگردد و ثواب شب قدر را می‌برد. و هر که برای جدایی دو مسلمان کاری کند ، بر عکس مورد لعنت خدا واقع می شود و در دوزخ عذابش مضاعف می گردد".

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى فِي صُلْحٍ بَينِ اثْنَينِ صَلَّى عَلَيهِ مَلَائِكَةُ اللَّهِ حَتَّى يرْجِعَ وَ أُعْطِيَ أَجْرَ لَيلَةِ الْقَدْرِ وَ مَنْ مَشَى فِي قَطِيعَةٍ بَينِ اثْنَينِ كانَ عَلَيهِ مِنَ الْوِزْرِ بِقَدْرِ مَا لِمَنْ أَصْلَحَ بَينَ اثْنَينِ مِنَ الْأَجْرِ مَكتُوبٌ عَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ حَتَّى يدْخُلَ جَهَنَّمَ فَيضَاعَفَ لَهُ الْعَذَابُ [ثواب‌الأعمال ، ۲۸۸] .

وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَيمانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَ تَتَّقُوا وَ تُصْلِحُوا بَينَ النّاسِ [بقره/۲۲۴] .

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "فِي قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَيمانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَ تَتَّقُوا وَ تُصْلِحُوا بَينَ النّاسِ" (بقره/۲۲۴) قَالَ إِذَا دُعِيتَ لِصُلْحٍ بَينَ اثْنَينِ فَلَا تَقُلْ عَلَي يمِينٌ أَلَّا أَفْعَلَ" [کافی ، ج۲ ، ص۲۱۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَى فِي إِصْلَاحٍ بَينِ امْرَأَةٍ وَ زَوْجِهَا أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِيدٍ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ حَقّاً وَ كانَ لَهُ بِكلِّ خُطْوَةٍ يخْطُوهَا وَ كلِمَةٍ فِي ذَلِك عِبَادَةُ سَنَةٍ قِيامٌ لَيلُهَا وَ صِيامٌ نَهَارُهَا [ثواب‌الأعمال ، ۲۸۸] .

این روایات برای شفاعت حسنه بود.

امّا برای شفاعت سیئه نیز روایاتی داریم :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَبْغَضُكمْ إِلَى اللَّهِ الْمَشَّائُونَ بِالنَّمِيمَةِ الْمُفَرِّقُونَ بَينَ الْأَحِبَّةِ [کشف‌الریبة ، ص۴۱] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا يدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ [کشف‌الریبة ، ص۴۱] .

وَيلٌ لِكلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ [همزه/۱] .

۲. انواع شفاعت حسنه

۱.کار خیر

دلّالی به کار خیر : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الدَّالُّ عَلَى الْخَيرِ كفَاعِلِه [بشارەالمصطفی ، ص۱۳۷] .

و داستان دلّالی کردن یکی از اصحاب امام صادق (ع) و بردن رفیق خود که در دستگاه منصور بود خدمت امام.

۲.ازدواج

روایات زیادی داریم درباره کسی که وساطت کند در ازدواج بین دو نفر.

۳.اصلاح بین مردم

ـ روایات زیادی در اصلاح بین مردم داریم.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا عَمِلَ رَجُلٌ عَمَلًا بَعْدَ إِقَامَةِ الْفَرَائِضِ خير من الاصلَاحٍ بَينِ النَّاسِ يقُولُ خَيراً أَوْ يتَمَنَّى خَيراً [أمالی طوسی ، ص۵۲۲] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ رَجُلٌ يبْدَءوهُ أَخُوهُ بِالصُّلْحِ فَلَمْ يصَالِحْه [کنزالفوائد ، ج۱ ، ص۱۴۹] .

پیامبر (ص) فرمود : " هر که قدمی برای اصلاح بین مردم بردارد ، ملائکه بر او درود می‌فرستند تا برگردد و ثواب شب قدر را می‌برد. و هر که برای جدائی دو مسلمان کاری کند ، بر عکس مورد لعنت خدا واقع می شود و در دوزخ عذابش مضاعف می گردد".

وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَيمانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَ تَتَّقُوا وَ تُصْلِحُوا بَينَ النّاسِ [بقره/۲۲۴] .

عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَمَّارٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : "فِی قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ لا تَجْعَلُوا اللّهَ عُرْضَةً لِأَیمانِکمْ أَنْ تَبَرُّوا وَ تَتَّقُوا وَ تُصْلِحُوا بَینَ النّاسِ" (بقره/۲۲۴) قَالَ إِذَا دُعِیتَ لِصُلْحٍ بَینَ اثْنَینِ فَلَا تَقُلْ عَلَی یمِینٌ أَلَّا أَفْعَلَ" [کافی ، ج۲ ، ص۲۱۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ مَشَی فِی إِصْلَاحٍ بَینِ امْرَأَةٍ وَ زَوْجِهَا أَعْطَاهُ اللَّهُ أَجْرَ أَلْفِ شَهِیدٍ قُتِلُوا فِی سَبِیلِ اللَّهِ حَقّاً وَ کانَ لَهُ بِکلِّ خُطْوَةٍ یخْطُوهَا وَ کلِمَةٍ فِی ذَلِک عِبَادَةُ سَنَةٍ قِیامٌ لَیلُهَا وَ صِیامٌ نَهَارُهَا [ثواب‌الأعمال ، ۲۸۸] .
این روایات برای شفاعت حسنهٔ بود.

۱. وسواس

۱. جایگاه شک

۱. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الشک یحبط الإیمان [غرر الحکم ، ص۷۱.]
۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الشک یطفی نور القلب (القلوب) [غرر الحکم ، ص۷۲.]
۳. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ثمرة الشک الحیرة [غرر الحکم ، ص۷۲.]
۴. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بدوام الشک یحدث الشرک [غرر الحکم ، ص۷۲.]
۵. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من کثر شکه فسد دینه [غرر الحکم ، ص۷۲.]
۶. شک اگر توقفگاه باشد خطر و اگر پل باشد خوب است.
۷. مسائل شرعی را از عالمی بپرسد تا بداند که وسواسی نیست.

۲. سیمای وسواسی

۱. شخصی
۱. وسواسی التقاطی است :
اسلام سلیقه من ، اتلاف وقت.
انسان مبتلا به بیماری وسواس در همه امور باشک و تردید می‌نگرد و هرکاری را ناصحیح و خلاف می‌پندارد و جامعه را با نوعی بدبینی ارزیابی می کند.
تا آنجا که این بدبینی در اصول اعتقادی و احکام شرعی وی نیز تاثیر گذارده و در نتیجه آنچه را به عنوان حکم اسلام و شرعی انجام می‌دهد ترکیب و معجونی از اسلام سلایق و برداشتهای شخصی بوده که آنهم پس از اتلاف و زایل شدن اوقات فراوانی از فرد وسواسی حاصل می گردد.
۲. وسواسی بدعت عملی در دین می گذارد.
کاری که جزء دین نیست از دین می‌پندارند.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَ کلُّ ضَلَالَةٍ سَبِیلُهَا إِلَی النَّارِ [کافی ، ج۱ ، ص۵۶.]
بیماری وسواس که فضا و حیطه تفکر بیمار را احاطه نموده اولین آثار خود را در پندارها و اندیشه بیمار نسبت به وظایف دینی وی آشکار می‌نماید. و بسیاری از امور و مسائل دینی را غیر شرعی و در عوض مسائل غیر شرعی را جزء دین می‌پندارد که این خود بدعتی آشکار و خطرناک از نظر فقه اسلامی است. و این بیماری در صورتی که مهار نشود جامعه اسلامی را به

ورطه ضلالت می کشاند.
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ وَ كلُّ ضَلَالَةٍ سَبِيلُهَا إِلَى النَّارِ [كافی ، ج۱ ، ص۵۶.]
هر نوع بدعتی در دین ضلالت و گمراهی است و پایان هر نوع ضلالتی به دوزخ و آتش منتهی می گردد.
۳. وسواسی انکار عملی با فرمان وحی دارد.
شعاع خطر اندیشه وسواسی در جامعه به حدی است که در مقام مقابله و تضاد با فرامین الهی که از سوی خداوند سبحان به پیامبران الهی نازل گردیده قرار می گیرد و چیزی را که دستور العمل زندگی و ضامن سعادت دنیا و آخرت بشریت می‌باشد زایل ساخته و نفوذ این بیماری در افکار شر ، رفته رفته به انکار وحی می‌انجامد.
و به فرموده مرحوم سید ابوالحسن اصفهانی که از مهم‌ترین مراجع تقلید است عمل وسواسی دیگران را نیز به دین بدبین می کند.
زیرا کسانی که اطلاع کافی از دین و احکام انسان ساز آن ندارند و عموما به تقلید از کسانی که داعیه دینداری داشته و یا به انسانهای متدین و دیندار شهرت دارند عمل می کنند اگر حالات و رفتار یک انسان وسواسی را مشاهده کنند که به نام دین حرکات و اعمالی را انجام می‌دهد که خلاف منطق و عقل سلیم بوده و مشکلاتی را نیز برای خود و دیگران فراهم می کند قطعا پیامد طبیعی آن در وی ایجاد نفرت از دین و احکام رهائی بخش انبیاء الهی خواهد بود.
بیماری وسواس آنچنان صاحبش را به خود و ظواهر امور مشغول می کند که دیگر هیچ توجهی به درک مسائل واقعی و ارزشی اسلام نمی کند و از نعمات شجرهٔ طیبه اسلام چیزی عایدش نمی گردد.
حال آنکه اسلام خود نیز وسیله است برای هدایت بشر به روح اسلام و ره یافتن به لقاء الله و این مهم تسلیم شدن وعبودیت محض می‌خواهد که بیماری وسواس مانع از این امر است.
به همین دلیل هرگز یک انسان مبتلا به وسواس حلاوت و لذتی از عبادت خود درک نمی کند.
وسواسی به دلیل دید سطحی و کوتاهش از آینده نگری و برنامه ریزی صحیح با آرمانهای بلند محروم است. زیرا این روش وسعت نظر و بینشی رها شده از قید و بند وسوسه‌های تنگ نظرانه می‌خواهد که انسان وسواسی فاقد آن است.
۴. وسواسی مرتکب گناه بزرگ ظلم به نفس می‌شود.
با اینکه حتی گمان به ضرر ، مفسد روزه و حرام است اما او به جسم خود ضررهائی می‌زند.
۵. وسوسه نفوذ در عقائد می کند.
۶. وسواسی مرتکب گناه کبیره اسراف می‌شود.
۷. از رشد و کمالات عقب می‌افتد.
۸. وسواسی به خاطر تمرکز فکرش در مقدمات ، از افکار بلند و دیدهای وسیع و آرزوهای بلند محروم است.
۹. وسواسی پوست اسلام را گرفته از نور و محتوا و لذت عبادت محروم است.
۲. اجتماعی
۱. وسواسی هوای نفس را بر رضای خداوند ، رسول اکرم (ص) ، ائمه اطهار (علیهم السلام) و مراجع تقلید مقدم می‌دارد.
همیشه در طول تاریخ بشریت دو جناح رو در روی یکدیگر قرار گرفته و به تقابل و ستیزی دائم درگیر بوده‌اند.
یک طرف مکاتب الهی به رهبری انبیاء سلام الله علیهم و در راس آنان رسول گرامی اسلام (ص) و ائمه اطهار علیهم السلام و مراجع و علمای بزرگوار دین.

وطرف دیگر شیطان و ایادی آن یعنی دشمنان سوگند خورده دین و احکام نجات بخش آسمانی. در برابر هم صف آراسته‌اند.
و در این جناح بندی شخص وسواسی در جناح شیطان قرار می‌گیرد. و مطیع خواسته‌های شیطانی به مقابله و مخالفت با احکام و دستورات نورانی الهی ، انبیاء و صلحاء و ائمه هدی و علمای دلسوز بر می‌خیزد.
و بدین سان به جای پرستش خداوند عبد و بنده شیطان می‌گردد.
۲. وسواسی همه مردم را پست و لا ابالی می‌پندارد.
بیماری بدبینی آنچنان آثار زشت و تاریکی بر روح وسواسی به جای می‌گذراد که همه ارزشها در برابرش وارونه جلوه می‌کند. نیکان را پست و مفسدان را نیکو کار می‌پندارد.
و آنچنان سوء ظن نسبت به همه مردم در او پیدا می‌شود که هم نوعان و تمامی اطرافیان خود را افرادی لاابالی و بی ارزش می‌پندارد. حتی خانواده‌های آنان نیز از گزند این بدبینی در امان نمی‌مانند و دائما در مظان اتهام قرار می‌گیرند و خداوند حکیم نیز در قرآن کریم چنین ظن و شک هائی را که از اذهان وسواسی‌ها نشات می‌گیرد گناه می‌خواند.
إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ [حجرات/۱۲.]
۳. وسواسی مرتکب تحقیر خود و دیگران می‌شود.
یکی از آثار مخرب وسواس تحقیر شخصیت خود و دیگران است.
انسانی که اشرف مخلوقات و مسجود فرشتگان و نماینده و خلیفهٔ خداوند در زمین است ، او که دارای این گونه استعدادی خدائی است.
که قادر است در بعد علم روز و تکنولوژیک حتی کرات آسمانی را مسخر کند و در بعد علوم طب سالها انسانی را با قلب مصنوعی زنده نگه می‌دارند ، و در بعد ریاضت و عرفان و مجاهدت به امر خداوند قدرت تصرف در تکوین یابد و به مقام اعلی علیین هستی صعود کند ، لکن توهین انسان وسواسی آنچنان موجودی خوار و زبون می‌سازد که خویش را از همه اشیاء و مخلوقات پست‌تر و از حیث رشد و تعالی پائین‌تر و ناچیزتر می‌شمارد و این خود گناهی بزرگ است. همان گونه که علی (ع) می‌فرماید :
[دیوان امام علی (ع) ، ص۱۷۵.]
آیا تو گمان می‌کنی که موجود کوچکی هستی؟ (خیر) و حال آنکه در وجود تو دنیائی از عظمت و زندگی نهفته است.
و هنر یک انسان سالم در بروز و شکوفائی این استعدادهای خداوندی است که بیماری وسواس صاحبش را محروم از آن نعمت کریمه می گرداند.
وسواسی نه تنها خود را حقیر و کوچک می‌شمارد که دیگران را نیز کوچک می شمارد ، به همین دلیل نمی‌تواند با افراد رابطه رشد و پویا برقرار کند.
۷. وسواسی مرتکب تضییع حقوق دیگران می‌شود.
وسواسی به لحاظ نامتعادل بودن وضعیت روحی و روانی و اینکه قادر نیست حق و حقوق هر کسی و هر چیزی را در جای مناسب خود ببیند و حق و حقوق همه را از دیدگاه و تفسیر وتعبیر رای و اندیشه خویش
ارزیابی می‌کند لذا طبیعی است که همه کسانی که به نحوی نسبت به وی حقوقی دارند تضییع گردیده و رعایت نشود.
از جمله حقوق همسر و فرزندان ، همسایه‌ها ، دوستان و فامیل هر کدام به گونه‌ای مورد اصابت ترکش‌ها و تیرهای این بیمار

وسواسی قرار می‌گیرند. و از همه بدتر اینکه انسان وسواسی اثرات سوءتفکر و رفتار خود را نیز در فرزندان و احتمالاً بعضی از دوستان خود به جای می‌گذارد. و این آثار سیئه در جامعه و در نسلهای متمادی جاری می‌شود.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من سن سنهٔ حسنهٔ کان له أجرها و أجر من عمل بها إلی یوم القیامهٔ و من سن سنهٔ سیئهٔ کان علیه وزرها و وزر من عمل بها إلی یوم القیامهٔ [الفصول المختارهٔ ، ص۱۳۶.]

نَكْتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲.]

کسی که گناه و عمل زشت و ناپسندی را در جامعه بنیان نهد آثارش در جامعه باقی می‌ماند و اثرات استمرار گناه تا همیشه در نامه اعمال وی ثبت می‌گردد.

یکی دیگر از عوارض سوء وسواس ایجاد روحیه انزوا و گوشه‌گیری و حذف شدن از اجتماع است.

فرد وسواسی به دلیل بدبینی که نسبت به جامعه دارد نه خود می‌تواند در جمع حضور یابد و از اثرات مفید اجتماع و مردم بهره‌مند شود و نه جامعه تمایل و رغبتی به همکاری و مشارکت با وی دارد ، فلذا بیماری وسواسی زایل کننده روحیه تعاون و تلاشهای جمعی است که این روحیه بهره فراوانی برای فرد و جامعه دارد.

وسواسی هم حق خویش را ضایع می‌کند و هم حق مردم را. در نتیجه حق و حقوق الهی که در انجام حقوق خود و مردم نهفته است پایمال می‌گردد.

فلذا انسان وسواسی عمر خویش را با اعضائی خرد و درهم شکسته ، روحی افسرده ، جسمی رنجور ، فکر و اندیشه‌ای متحجر ، قلبی سیاه و بدبین ، با ایمانی مخدوش و ضعیف به پایان برده و به دوزخ ختم می‌کند.

مرحوم آقا سید ابوالحسن اصفهانی فرمود : عمل وسواسی دیگران را به دین بدبین می‌کند.

وسواسی مرتکب گناه سوء ظن است چون همه مردم را لاابالی می‌پندارد.

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ [حجرات/۱۲.]

وسواسی مرتکب تحقیر خود و دیگران می‌شود :

یکی از گناهان آن است انسان با رفتارش خود را در جامعه پست قلمداد می‌کند.

وسواسی مرتکب گناه تضییع حقوق می‌شود :

حق کودکان ، حق همسر و حق همسایه را فدای خیال خود می کند حتی بعضاً منجر به اهانت و کتک نیز می شود...

وسواسی هوای نفس را بر رضای خالق خود و رضای رسول اکرم (ص) و تمام انبیاء و مراجع تقلید مقدم می دارد ، وسواسی شیطان را عبادت می‌کند.

وسواسی مرتکب گناه شهرت‌طلبی می‌شود.

وسواسی گاهی بنیان گذار یک رفتار بد در فرزندان می‌شود.

من سن سنهٔ سیئهٔ نکتب ما قدموا و اثارهم

ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲.]

وسواسی اهل تعاون نیست.

اهل تفریح و جماعت نیست ، حق الله ، حق الناس و حق النفس را ضایع می‌کند.

۳. مذمت وسواسی

وسواس :

وسواسی کاری انجام می دهد و می گوید نشد ولی کثیر الشک نمی‌داند انجام داده یا نه.

مرتکب گناه کبیره : به خاطر اسراف و...و تکرار صغیره.

سرکش است.

در راه مکه و مدینه دستور افطار روزه در مسافرت آمد عصر بود همه افطار کردند عده‌ای گفتند : ما که دلمان نمی‌آید بخوریم.

حضرت اسم آنها را گذاشت (عصاة) گناهکاران. تا آخر هم به همین نام معروف بودند. وسواسی هم از عصاة است.

عاقل نیست.

می گوید به امام صادق (ع) گفتم : فلانی با اینکه آدم عاقل و فهمیده‌ای است در وضو و نمازش وسواس دارد. حضرت فرمود : چگونه عاقلی است که مطیع شیطان است. [وسائل ، ج۱ ، ص۴۶.]

وسواسی عبادت دارد ولی عبودیت ندارد.

شیطان شش هزار سال سجده ولی...

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من کثر شکه فسد دینه [غرر الحکم ، ص۷۲.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لن یضل المرء حتی یغلب شکه یقینه [غرر الحکم ، ص۹۵.]

عصبی است.

بد اخلاق می‌شود.

باعث اختلافات خانوادگی به سر حد طلاق.

وسواس در طهارت و نجابت باعث مرض روماتیسم می شود.

۴. ابعاد وسواس

۱. شعاع وسوسه در :

نیت و قصد قربت

عقائد

طهارت

عبادات

معاملات

معاشرات و...

۲. وسوسه در عقائد : کفر

در امور عادی : روانی

در امور خانوادگی : سوء ظن ، تهمت ، تلخی زندگی ، طلاق عذاب الهی

در فروع دین : اتلاف وقت ، بیهوده کاری ، کار مضحک کردن ، انجام حرام ، شرک در اطاعت.

۳. قطع رابطه با دیگران ، رماتیسم ، اسراف ، ترک وظائف.

۵. زمینه وسواس

۱. خطرات شیطان

۱. گام به گام :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ رَتَعَ حَوْلَ الْحِمَى أَوْشَک أَنْ يقَعَ فِيهِ [عوالی اللئالی ، ج۲ ، ص۸۳.]

خطوات شیطان :

۲. وسوسه‌ها از بیرون و از درون انسان : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : أَشْكو إِلَيک يا إِلَهِی ضَعْفَ نَفْسِی عَنِ الْمُسَارَعَةِ فِيمَا وَعَدْتَهُ أَوْلِياءَک ، وَ الْمُجَانَبَةِ عَمَّا حَذَّرْتَهُ أَعْدَاءَک ، وَ كثْرَةَ هُمُومِی ، وَ وَسْوَسَةَ نَفْسِی [صحیفه سجادیه ، دعای ۵۱.]

۳. تماس و نزدیک شدن : مَسَّهُمْ طائِفٌ مِنَ الشَّيطانِ [اعراف/۲۰۱.]

۴. کم کم نفوذ در دل : يوَسْوِسُ فِی صُدُورِ [ناس/۵.]

۵. بعد دائما می‌بافد : فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ [زخرف/۳۶.]

۲. جهل به مسئله

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إِنَّ الْخَوَارِجَ ضَيقُوا عَلَى أَنْفُسِهِمْ بِجَهَالَتِهِمْ إِنَّ الدِّينَ أَوْسَعُ مِنْ ذَلِك [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۵۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خَيراً فَقَّهَهُ فِی الدِّينِ [كافی ، ج۱ ، ص۳۲.]

نداشتن یک مربی و راهنما و هم نشین دلسوز و عاقل.

غفلت از خطرات وسوسه و محرومیتهائی که در سایه وسوسه پیدا می‌کند.

تلقینات ، شیطان ، نفس.

غفلت و دوری از یاد خدا و مسئولیت هایی مهم‌تر.

القاء شیطان :

يقال لما يقع فی النفس من عمل الخير إلهام و ما لا خير فيه وسواس ، و لما يقع من الخوف إيجاس ، و لما يقع من تقدير نيل الخير أمل ، و لما يقع ما لا يكون للإنسان و لا عليه خاطر. [مجمع البحرين ، ج۴ ، ص۱۲۲.]

آنچه در نفس القا می‌شود اگر خیر بود الهام است ، اگر بدون خیر بود وسواس است ، اگر خوف بود ایجاس است ، اگر امید خیر بود آرزو است ، اگر نه خیر بود و نه شر خاطره است.

۳. نفس اماره

بیکاری و فراغت زمینه وسوسه می‌شود.

داشتن امکانات زمینه وسوسه می‌شود.

مربیان و دوستان وسواسی زمینه وسوسه می‌شود.

دوری از جامعه و زندگی تنهائی ، اتاق تنهائی ، خانه تنهائی ، سفر تنهائی و....

عوام فریبی و امتیازطلبی ، شهرت‌طلبی :

وَ بَدا لَهُمْ مِنَ اللّهِ ما لَمْ يكونُوا يحْتَسِبُونَ [زمر/۴۷.]

(اعمالی که خیال می‌کردند عبادت است.)

۱۷. مقدس نمائی :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَوْ أَنَّ رَجُلًا مَاتَ صَائِماً فِي السَّفَرِ مَا صَلَّيتُ عَلَيهِ [کافی ، ج۴ ، ص۱۲۸.]

۶. درمان وسواس

۱. توجه به رضای خدا

رضای خدا به کار زیاد و مشکل نیست به قبول اوست و قبولی برای وسواسی به همان کار اول او ست گرچه علم به بطلان داشته باشد. (ماجرای شیطان که گفت : تو سجده آدم را حذف کن...من حیث أریدتفسیر القمی ، ج۱ ، ص۴۲.)

حضرت عیسی (ع) از کوهی بالا رفت. شیطان گفت تو که پیسی و مریض..... را شفا می‌دهی خود را از بالای کوه پرتاب کن. فرمود : آن کارها را به اذن خدا انجام می‌دهم این کار را دستور ندارم. میزان ، ج۵ ، ص۹۰.

تسلیم :

عبد الله بن یعفور به امام صادق (ع) :

به خدا قسم اگر اناری را نصف بفرمائی نصفش حلال ونصف حرام قبول می کنم. تنقیح المقال مامقانی ، ج۲ ، ص۲۶۶.

۲. مخالفت با وسوسه ها

۱. تصمیم بر مخالفت وسوسه‌ها : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : يمْضِي فِي شَكِهِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۵۸.]

۲. تلقین اطمینان و تقویت و تحمل مقداری از حرکات وسواسی که بر سر لجاجت و انزوا نیفتد. [فروع کافی ، ج۳ ، ص۳۵۸.]

۳. توجه به خطرات و محرومیتهای وسواسی و استمداد از خداوند با تلاوت قرآن و دعا.

مَنْ يعْتَصِمْ بِاللّهِ فَقَدْ هُدِی إِلی صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [آل عمران/۱۰۱.]

تک زدن وسوسه را با پاتک ذکر و دعا خنثی کنیم.

۴. تشدید معاشرت با افراد عادی و کارها را طبق عرف قرار دادن.

۵. پر کردن ایام فراغت وجیره بندی زمان و امکانات :

در حدیث می‌خوانیم :

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يغْتَسِلُ بِصَاعٍ مِنْ مَاءٍ وَ يتَوَضَّأُ بِمُدٍّ مِنْ مَاءٍ [تهذیب الأحکام ، ج۱ ، ص۱۳۶.]

وضو با یک مد و غسل با یک صاع.

۶. نیت گفتن و تلقین نیت ، همین که انسان غافل نباشد نیت دارد.

۷. امام به وسواسی فرمود : آیا در دادن زکات و خمس هم تاکنون شک کرده‌ای که احتیاطا بدهی.

۸. ماجرای شک در وقت مرحوم بروجردی و برخورد مرحوم ابوالمعالی کلباسی که من نماز باطل می‌خوانمقربۀ الی الله مدتی را بنا بگذارد که می‌خواهد عمل باطل (به اعتقاد خودش) انجام دهد.

مرحوم آیت الله بروجردی :

بگوید چهار رکعت نماز ظهر باطل می‌خوانم قربۀ الی الله.

در غیر نماز مقدار با بدن و لباس نجس باشد تا حساسیت از بین برود.

۳. یادگیری مسائل

پیامبر (ص) :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تجلسوا عنـد كل عالم يـدعوكم إلا عالم يدعوكم من الخمس إلى الخمس من الشك إلى اليقين و من الكبر إلى التواضع و من الرياء إلى الإخلاص و من العداوة إلى النصيحة و من الرغبة إلى الزهد [اختصاص مفيد ، ص۳۳۵.]

. نوشتن و عرضه عقائد بزرگان و رجوع به آن هنگام وسوسه مثل دعای عدیله.

در لمعه می‌خوانیم : الفقیه لا یزال تحیال و لا یعید صلوته... الشیطان یرید ان یطاع فاذا عصی لم یعده

اسلام اجازه داده که به قصد چند غسل چند نیت کرده ولی یک غسل نماید تا مصرف آب کم شود.

یاد اهل بیت و سیره تاریخ و فضائلشان باشد به نحوی که دائما خط آنان در ذهن ترسیم باشد. وسوسه را از بین می‌برد.

توجه به عمل بزرگان که چگونه با کمی آب وضو می گیرند ، در چند دقیقه نماز می‌خوانند....

۴. دعا واستمداد از خدا

دعا و تکرار جمله : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ (الْعَلِی الْعَظِیم) تَوَکلْتُ عَلَی الْحَی الَّذِی لَا یمُوتُ وَ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی لَمْ یتَّخِذْ وَلَداً وَ لَمْ یکنْ لَهُ شَرِیک فِی الْمُلْک وَ لَمْ یکنْ لَهُ وَلِی مِنَ الذُّلِّ وَ کبِّرْهُ تَکبِیراً [کافی ، ج۸ ، ص۹۳.]

و آیاتی از قرآن :

دعاء دفع وسوسه : امام صادق (ع) : توکلت علی الحی الذی لا یموت و الحمد لله الذی لم یتخذ ولدا...

... و لم یکن له شریک فی الملک و لم یکن له ولی من الذل و کبره تکبیرا [میزان الحکمه.]

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

روزه‌های اول و وسط و آخر هر ماه. میزان الحکمة

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : أَعُوذُ بِاللَّهِ السَّمِیعِ الْعَلِیمِ مِنَ الشَّیطَانِ الرَّجِیمِ وَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ یحْضُرُونِإن الله هو السمیع العلیم [تفسیر عیاشی ، ج۲ ، ص۴۵.]

استمداد از خداوند و توسل به معصومین (ع) .

وَ قُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِک مِنْ هَمَزاتِ الشَّیاطِینِ وَ أَعُوذُ بِک رَبِّ أَنْ یحْضُرُونِ [مومنون/۹۸-۹۷.]

۵. دوری از شک وتردید

به جای کارهای تکراری کار مفید و مثمر ثمر انجام بدهد.

تفریح سالم در هوای سالم.

با افرادی که حالت عادی دارند معاشرت کند.

۷. برخورد با وسواسی

۱. وسواسی بیمار است. مردم باید او را مسخره نکنند و با او همچون مادر مهربان باشند وگرنه خطر آن است که مسخره کننده نیز گرفتار همان وسوسه شود که حدیث می‌خوانیم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ عَیرَ مُومِناً بِشَیءٍ لَمْ یمُتْ حَتَّی یرْکبَهُ [کافی ، ج۲ ، ص۳۵۶.]

۲. ماجرای حکم بو علی سینا درباره وسواسی که فکر می کرد سرش در آب فرو نمی‌رود.

۸. پیش گیری وسواس

۱. قاعدهلا تعاد الصلوة الا من خمسة الطهور و الوقت و القبلة و الرکوع و السجود

۲. قاعده لا حرج : ما جَعَلَ عَلَیکمْ فِی الدِّینِ مِنْ حَرَجٍ [حج/۷۸.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بعثت بالحنيفيۀ السهلۀ السمحۀ [شرح نهج البلاغه ابن ابی الحدید ، ج۱۵ ، ص۱۴۴.]
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : بَعَثَنِی بِالْحَنِیفِیۀِ السَّهْلَۀِ السَّمْحَۀِ [کافی ، ج۵ ، ص۴۹۴.]
یرِیدُ اللّهُ بِکمُ الْیسْرَ وَ لا یرِیدُ بِکمُ الْعُسْرَ [بقره/۱۸۵.]
۳. قاعده ید :
امام صادق (ع) فرمود : اگر این قاعده نباشدلَمْ یقُمْ لِلْمُسْلِمِینَ سُوقٌ [کافی ، ج۷ ، ص۳۸۷.]
(از اینکه جنس را ارزان می‌فروشد شما حق شک کردن ندارید) [القواعد الفقهیۀ ، ج۱ ، ص۱۰۹]
۴. قاعده حلیت :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : کلُّ شَیءٍ هُوَ لَک حَلَالٌ حَتَّی تَعْلَمَ أَنَّهُ حَرَامٌ بِعَینِهِ فَتَدَعَهُ [کافی ، ج۵ ، ص۳۱۳.]
۵. قاعده اصالۀ الطهارۀ :
کل شیئ طاهر حتی تعلم انه قذر
۶. قاعده اصالۀ الصحۀ :
شیخ انصاری می گوید : اگر این قانون نباشد نظام به هم می ریزد.
۷. قاعده فراغ و تجاوز :
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّمَا الشَّک إِذَا کنْتَ فِی شَیءٍ لَمْ تَجُزْهُ [تهذیب الأحکام ، ج۱ ، ص۱۰۱.]
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : هُوَ حِینَ یتَوَضَّأُ أَذْکرُ مِنْهُ حِینَ یشُک [تهذیب الأحکام ، ج۱ ، ص۱۰۱.]
فی الحدیث : اشکک لیس بشییء
۸. قاعدهلا شک لکثیر الشک
قَالَ الْبَاقِرُ (ع) إِذَا کثُرَ عَلَیک السَّهْوُ فَامْضِ فِی صَلَاتِک فَإِنَّهُ یوشِک أَنْ یدَعَک إِنَّمَا هُوَ مِنَ الشَّیطَانِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۵۹.]
ففی ضمن حدیث : قَالَ الصَّادِقُ (ع) فَلْیمْضِ أَحَدُکمْ فِی الْوَهْمِ [کافی ، ج۳ ، ص۳۵۸.]
۸. قاعده الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ
فی الحدیث : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَ لِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ [کافی ، ج۵ ، ص۴۹۱.]
۹. قاعده سوق :
فی الحدیث : قَالَ الصَّادِقُ (ع) لَوْ لَمْ یجُزْ هَذَا لَمْ یقُمْ لِلْمُسْلِمِینَ سُوقٌ [کافی ، ج۷ ، ص۳۸۷.]
۱۰. حدیث رفع القلم :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رُفِعَ عَنْ أُمَّتِی تِسْعَۀُ أَشْیاءَ الْخَطَأُ وَ النِّسْیانُ وَ مَا أُکرِهُوا عَلَیهِ وَ مَا لَا یعْلَمُونَ وَ مَا لَا یطِیقُونَ وَ مَا اضْطُرُّوا إِلَیهِ وَ الْحَسَدُ وَ الطِّیرَۀُ وَ التَّفَکرُ فِی الْوَسْوَسَۀِ فِی الْخَلْوَۀِ مَا لَمْ ینْطِقُوا بِشَفَۀٍ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص۴۱۷.]
می گویند : مرحوم مدرس متولی مدرسه (شهید مطهری) بود. طلبه‌ها گفتند : اتاق ما زیاد موش دارد. چطور در اتاق شما نیست. گفت : من نان خشکها و گردوها را برداشته‌ام....... زمینه را باید از بین برد.
علی (ع) :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَجْعَلُوا عِلْمَکمْ جَهْلًا وَ یقِینَکمْ شَکاً إِذَا عَلِمْتُمْ فَاعْمَلُوا وَ إِذَا تَیقَّنْتُمْ فَأَقْدِمُوا [نهج البلاغه ، حکمت ۲۷۴.]

۹. استفتائات

۱. اگر بعضی از اعضاء خانه زیاد اهمیت به نجس و پاکی نمی‌دهند سایر افراد مسئول نیستند. [استفتائات ، ص۱۱۲.]
۲. اعتنا به وسوسه حرام است. [استفتائات امام خمینی ، ص۱۱۰.]
۳. وسوسه از شیطان است باید با اعتنا نکردن دماغ شیطان به خاک مالیده و مثل متعارف عمل شود [استفتائات امام خمینی ص۱۱۱.]
۴. اگر با لباسی که نجس است نماز می‌خواند لازم نیست به او بگوئیم. [مسئله ، ۱۴۳]
۵. لا اعتبار بعلم الوسواسی فی الطهارة و النجاسة [لمعه.]
۶. وسوسه از شیطان است جایز نیست به آن اعتنا نماید بلکه در طهارت و نجاست و غسل و وضو مثل متعارف مردم عمل کند. [امام خمینی در استفتائات ، ص۱۱۰.]
۷. وسواسی اگر هر عمل را بیش از یک بار انجام دهد حرام است. [استفتائات ، ص۱۱۱.]

۱۰. مسائل فقهی وسواس

صحت وضوی شخص وسواسی مشکل است. [عروة الوثقی ، ص۲۱۸ ، ج۱ ، مسئله۴۷.]
هرگاه در صحت خواندن آیه یا کلمه درنماز شک شود بایستی اگر در محل است اعاده کند و در صورتی که تکرارش بر اثر وسواس نیست صحیح است والا صحت عمل تکراری مشکل است. [عروة ، ج۱ ، ص۶۶۳ ، مسئله۱۲.]
لا باس به تکرار الذکر او القرائة عمدا من باب الاحتیاط
نعم اذا کان التکرار من باب الوسوسة فلا یجوز بل لا یبعد بطلان الصلوة به [عروة. ج۱ ، ص۷۱۰ ، مسئله۱۴.]
برای جلوگیری از وسواس شک کثیرالشک را بی اعتنا دانسته.
سیاست شیطان گام به گام است.لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّیطانِ [نور/۲۱.]
راهب یهودی به دختری که پیشش بود تجاوز کرد و بعد او را دفن کرد بعد به دروغ گفت : مرد. مطلب افشاء شد. شیطان حاضر شد و به او گفت : اگر می خواهی نجات یابی مرا سجده کن ، سجده کرد او هم برائت جست. [محجة البیضاء ، ج۵ ، ص۵۷.]
به امام صادق (ع) :
شخصی در رکعات زیاد شک می کرد. فرمود : دوباره بخواند. گفت زیاد تکرار می‌شود. فرمود : اعتنا نکند.
بعد فرمود :
راه را برای شیطان باز نکنید و الا در شما طمع می کند....وقتی ببیند مطیع نیستید دست از این کارش بر می‌دارد.... شیطان میل دارد اطاعت شود. [فروع کافی ، ج۳ ، ص۳۵۸ و میزان ، ج۱۰ ، ص۴۵۱.]
روی ان ابلیس تمثل لعیسی (ع) فقال له : قل لا ـ اله الا ـ الله. فقال : کلمة حق و لکن لا اقولها بقولک [محجة البیضاء ، ج۵ ، ص۵۴]
علامه طباطبائی (ره) ذیل : لا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّیطانِ [نور/۲۱.]
حتی در کارهای خوب هم گام به گام به سراغ انسان می‌آید تا در نتیجه راهی را به انحراف ببرد و همه آنها را ضایع کند. در

روایتی گاهی شیطان به هفتاد کار خوب راهنمائی می کند که به یک کار بد بکشاند.

۱. وصیت نامه

۱. خطبه

۱ ـ قلم از بیان ظلمی که درتاریخ برای مهجورماندن هردو رفته آن عاجزاست

۲ ـ متواتربودن آن بین جمیع مسلمین از صحاح ستّه و...حجّت قاطع است.

۳ ـ بزرگترین دستور زندگی مادی ومعنوی است.

۴ ـ دشمنان برای ازبین بردن قرآن اول سراغ عترت رفتند.

۵ ـ بزرگترین نسخه نجات بشریت قرآن و مفسران (اهل بیتعلیهم السلام) آن است.

تذکر۲ ـ به اینکه وصیت من به جمیع ملل اسلامی و مظلومان جهان است.

تذکر۳ ـ چون این وصیت رابعداز مرگ من می‌خوانید ازهرگونه شائبه قدرت خواهی و جلب نظر و...به دور است.

مفاد خطبه :

۱ ـ خودباختگی ۲ ـ نفوذ بیگانگان ۳ ـ مردمی بودن ۴ ـ اسلامی بودن ۵ ـ دخالت و نظارت ۶ ـ تنهابه دیگران اکتفا نکردن ۷ ـ گزینش خوب ۸ ـ جامع نگری ۹ ـ اززمان عقب نبودن ۱۰ ـ هوشیاری وبیداری درعلوم نظامی ، حوزوی ، دانشگاهی و صنعتی

ـ توصیه به قرآن ، نهج‌البلاغه ، ائمه معصومین و ادعیه حیات بخش.

ـ سفارش به اینکه باقرالعلوم بالاترین شخصیت تاریخ و مذهب جعفری وفقه آن دریای بی پایان هستند و شهادت وزندان و رنج و... را به جان خریدند ـ حضور بانوان ازکوچک وبزرگ درتمام صحنه‌های سرنوشت سازانقلاب وتأسی به حضرت زینبسلام الله علیها. افتخار به درماندگی ووامانـدگی دشـمنان درمقابل اسلام واین ملت غیور. به اینکه دشمنان ماآمریکاوصهیونیست وهم پیمانان آنهاهستند. به اینکه مایک طرف وهمه دنیای کفردرطرف دیگر قرار دارند.

۲. توصیه های اخلاقی

۱. توصیه به جوانان

ـ جوانان ـ چه دختران و چه پسران ـ درمقابل بهره برداری منافقان و منحرفان بی طرفانه وبافکر آزاد به قضاوت بنشینند.

ـ علاقه دارم (جوانان) جوانی خودرا در راه خدا واسلام عزیزو جمهوری اسلامی صرف کنند تاسعادت هردو جهان رادریابند.

ـ هوشیاری درمقابل اقسام وانواع افکار واجناس وارداتی که داستانهای غم انگیزی درگذشته دارد.

ـ بازشناسی دقیق وعمیق ازخود وامکانات کشوربرای رفع‌احتیاجات واستقلال کشورومقابله بادست‌اندازیهای دشمن

ـ تلاش برای اینکه عضو فعّال جامعه بوده ودوری از سرگرمی های تباه‌کننده عمر وامکانات با اراده‌ای مصمم وپشت کار

ـ جوانان ، دختران وپسران ، استقلال وآزادی و ارزشهای انسانی راولو باتحمل زحمت ورنج فدای تجملات و بی بندوباریها نکنند.

تحمّل وزحمت برای استقلال ، تجمل و مصرف برای وابستگی

جوانان

الف : جوانان و حفظ ارزشهای انسانی و دوری از تجملات و بی بند و باریها
ب : ارزیابی تبلیغات دشمنان
ج : جوانان و جلوگیری از آزادی های مخرب
د : جوانان و دسیسه‌ها و نقشه‌های شیطانی طاغوت ها
ه : جوانان و عرصه سازندگی و نشان دادن ابتکار و...
و : جوانان و از خود بیگانگی فرهنگی
ز : جوانان و خودیابی
ح : عمر خود را وقف پیمودن راه الهی کنند
ط : بی اعتنایی به مذهب نکنند.
مانند زمانی که رفتن به انگلستان وفرانسه وامریکا ومسکو افتخاری پرارزش ونشانه روشنفکری و رفتن به حج و سایر اماکن متبرکه کهنه پرستی و عقب ماندگی به حساب می آمد.
۲. توصیه به عموم مردم
۱. انتخابات
وظایف مردم درانتخاب نمایندگان
وصیت اینجانب به ملت درحال وآینده آن است که بااراده مصمّم خود و تعهّد نسبت به اسلام و مصالح کشور و جمهوری اسلامی اقدام کنند.
قشر متوسط ومحروم جامعه را فراموش نکنند.
ـ غیرمنحرف از صراط مستقیم به غرب و شرق
ـ عدم گرایش به مکتبهای الحادی
ـ تحصیل کرده و مطّلع برمسائل روز و سیاستهای اسلامی
ـ درفکر رفاه مردم
وظیفه مردم
ـ شرکت درکلیه انتخابات یک تکلیف الهی است
ـ مسئول سرنوشت کشور واسلام
ـ عدم حضور ومسامحه ، گناهی دررأس گناهان کبیره و ضامن خسارت به اسلام
ـ انجام امور بر طبق ضوابط اسلامی وقانون اساسی
ـ توجه به اصل ۱۰۹و ۱۱۰ قانون اساسی
ـ مشورت بااشخاص تحصیل‌کرده متعهد ، روشن‌فکرو بااطلاع ، غیروابسته ، باتقوا ، متعهد به اسلام وجمهوری اسلامی
انتخابات
الف : ملت مسئول سرنوشت کشوراست ودرهمه انتخابات باید درصحنه باشد.
ب : مسئولیت درقبال شهداوآسیب دیدگان
ج : مشورت باعلماو روحانیون باتقوا و متعهد به جمهوری اسلامی

د : انتخاب افراد شایسته

ـ تعهد به اسلام و جمهوری اسلامی

ـ مطلع به مسائل روز و سیاست های اسلامی

ـ از بین متوسطین و محرومین جامعه

ـ غیر منحرف به شرق و غرب

۲. شناخت انقلاب

انقلاب اسلامی

الف : رمز بقا ، همان رمز پیروزی است

ب : تأییدات غیبی الهی

ج : ویژگی های انقلاب اسلامی و اینکه باهمه انقلابها فرق دارد.

د : انقلاب مابرای همه ملّتها می‌تواند الگوباشد.

ه : وظیفه سنگین همه در حفظ این امانت بزرگ الهی است.

و : نقش انقلاب اسلامی ایران و بیداری ملّتها است.

دیدگاهها

۱ ـ آمریکاو هم پیمان او صهیونیست جهانی تروریست بالذات دولتی است

۲ ـ لعن ونفرین از بیداد بنی امیه ، فریاد بر ستمگران جهان می‌باشد.

۳ ـ آنچه موجب وحدت مسلمین می‌شود مراسم سیاسی است.

۴ ـ اهمیت انقلاب که دست آورد میلیونهاانسان و هزاران شهید و آسیب دیده و مورداميد میلیونهامستضعفان جهان است ، از عهده بیان و قلم برنمی آید.

۵ ـ پیروزی انقلاب اسلامی درمقابل همه کارشکنیهای دنیای کفر و نفاق جز باتأییدات غیبی الهی نبود.

ـ و حساب انقلاب اسلامی ایران از همه انقلابها جدا است.

ـ عدم توجه به اینکه بسیاری از احکام اسلام ، عبادی ، سیاسی است ، مصیبت به بار آورده و زمزمه جدایی دین از سیاست غالب خواهدشد.

ـ من باجرأت مدعی هستم که ملت ایران در عصر حاضر...بهتر از ملت حجاز درعهد رسول الله (ص) و کوفه و عراق درعهد امیرالمؤمنین و حسین بن علی (ع) می‌باشند.

ـ ضربه‌های قشراستعمار زده که ابر قدرتهارا قبله گاه و وابستگی آنهارا از غرائض غیر قابل اجتناب می‌دانند غم انگیز و کشنده و کوبنده است.

۳. در صحنه بودن

توصیه‌ها و سفارشات به مردم

ـ دررفع مشکلات دولت جمهوری اسلامی با جان و دل کوشاو دولت و مجلس را از خود بدانید و چون محبوبی گرامی بدارید.

ـ هوشیاری درمقابل توطئه دیرینه دشمن در به انزوا کشاندن و متنفر کردن روحانیت

ـ زندگی شرافتمندانه در گرو :
الف : اتکا به خداوند تعالی
ب : اتکا به نفس و قطع وابستگی به دیگران
ج : تحمل سختی‌ها
توصیه‌ها
ـ مقابله باتبلیغات دامنه دار دشمنان درباره اینکه اسلام دین ارتجاعی وبامظاهر تمدّن مخالف است ، بلکه اسلام مترقی ترین قوانین رادارد.
ـ امیدوارم همه نویسندگان و جامعه شناسان و تاریخ نویسان ، مسلمانان رااز اشتباه جدایی دین از سیاست بیرون آورند.
ـ خنثی کردن توطئه وشایعات دشمن که هر روز به بهانه ورنگ وآب تازه‌ای به میدان می‌آیند وظیفه همه مخصوصاً روحانیون است.
ـ مطالعه و مقایسه وضعیت سایر کشورهاو دوره‌ها و حکومتهای قبلی باوضعیت کنونی کشور
ـ اگر اقلیت اشکال تراش وکارشکن به کمک بشتابند ، رسیدن به آمال وآرزوها آسان‌تر و وسیعتر می‌شود.
توصیه‌ها
۱ ـ تمسّک به اسلام و نعمت انقلاب و پایداری و استقامت درمقابله بادنیای کفر وظلم
۲ ـ پیروی شایسته ودرحدّ ایثار و جان فشانی از فرهنگ سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی و نظامی ائمه اطهارعلیهم السلام
۳ ـ دفاع از فقه سنتی چه در احکام اولیه ویاثانویه که بیانگر مکتب رسالت و امامت و ضامن رشد و عظمت ملتها است .
۴ ـ از نماز جمعه و جماعات که بزرگترین عنایات الهی است غفلت نشود.
۵ ـ ازمراسم عزاداری ائمه اطهارعلیهم السلامبه ویژه سرور شهیدان حضرت اباعبدالله الحسین غفلت نشود.
۶ ـ همانطورکه از ستم ستمگران و مظلومیت در صدر اسلام یاد می‌کنید ، از فجایعی که امروز هم بر اسلام و مسلمین می‌رود یاد کنید.
اسلام عزیز در تمام شئون فردی و اجتماعی ، مادی و معنوی ، فرهنگی و سیاسی ، و نظامی و اقتصادی دخالت و نظارت داشته و ضامن سعادت انسان دردنیا وآخرت به بالاترین وجه می‌باشد.
۴. حفظ حکومت اسلامی و وحدت کلمه
ـ نوحه‌ها و اشعار ومرثیه‌ها پرمحتوا و کوبنده باشد.
ـ برملّت عظیم‌الشان ایران است که در تحقق محتوای حکومت اسلامی به جمیع ابعاد و حفظ وحراست درحکومت اسلامی از آن که حفظ اسلام است ودررأس تمام واجبات است بکوشند.
ـ تمام کشورهای اسلامی دولتهاوملتها تفاهم کرده و دست ابرقدرتهای عالم خوار و جنایت کار رابرای همیشه از سر مظلومان کوتاه نمایند.
ـ در مقابل توطئه تفرقه ازطرف دشمن عکس العمل نشان داده و به هر راه ممکن برای حفظ انسجام و وحدت و مأیوس کردن کفار و منافقان کوشش نمایند.
رمز انقلاب همان رمز پیروزی و دورکن اصلی آن :
الف : انگیزه الهی ومقصد عالی حکومت اسلامی

ب : اجتماع و وحدت کلمه ملّت به همان انگیزه و مقصد

تـذکر : در اهمیت رکن دوم برای پشتیبـانی ازرکن اول همین بس که دشـمنان میلیاردهادلار صـرف تبلیغات برای از بین بردن آن را دارند.

۵. ارتباط دولت و ملت

ز : دولت و مجلس رااز خود بدانیـد و چون محبوبی گرامی بداریـد و در رفع مشـکلات بـا جـان و دل کوشـا بوده و همکاری کنید.

ح : باحفظ وحدت و فریاد الله اکبر و فداکاری مقدرات رابه دست گیرید.

ط : هوشیاری در مقابل توطئه دشمنان برای منزوی کردن روحانیت

ی : خودیابی و خودکفایی و قطع وابستگی

۳. توصیه به بانوان

الف : نقش بانوان درتمام زمینه‌های پیروزی درابعاد سیاسی ، نظامی ، اقتصادی و...

ب : از خودبیگانگی و توجه به تجمّلات و فرنگی مآبی

۳. توصیه های سیاسی

۱. وزارت خارجه

وزارت امور خارجه

حفظ استقلال ومنافع کشور

روابط حسنه بادولتهایی که قصد دخالت درامور کشورما را ندارند

دوری ازوابستگی به تمامی انواع آن

روابط حسنه باکشورهای اسلامی

بیدارکردن دولت مردان

دعوت به وحدت و اتحاد

سفارتخانه ها باید نشریات تبلیغی داشته باشند [ص۴۲]

۲. نمایندگان مردم

توجه به عنایت خداوند و همت مردم در انقلاب

تعهّد به اسلام ومصالح کشور

جلوگیری از انحراف

ردّ اعتبارنامه عناصر منحرف و دسیسه بازان

حسن نیت وبرادری با یکدیگر

وفاداری به اسلام

کوشش درتطبیق قوانین با اسلام

درهمه حال خدا را حاضر و ناظر بدانند

۳. دولت مردان

۱ ـ پرهیزاز مجریان غیر صالح

۲ ـ پرهیزاز تخلف ازمقررات

۳ ـ کاغذ بازی

۴ ـ نگرانی مردم

۵ ـ مسامحه در انجام کار

۶ ـ توجه به اینکه امکانات از بیت المال است

ایجاد زحمت برای مردم و مخالف وظیفه انجام دادن حرام است

نیاز به پشتیبانی مردم خصوصاً محرومین

عبرت از رژیم گذشته (برکناری مسئولین به واسطه خلافکاری)

۷ ـ جلب نمودن نظرمردم

۸ ـ دوری از رفتار غیراسلامی انسانی

۹ ـ گزینش اشخاص لایق ، متدین ، متعهد ، عاقل ، سازگار با مردم

۱۰ ـ حساسیت بعضی از وزارتخانه‌ها (مانند امور خارجه ، وزارت ارشاد)

سفارش به دولت مردان

ـ به مجلس و دولت و دست اندرکاران توصیه می کنم قدر این ملّت رادانسته و در خدمتگزاری به آنان ، مخصوصاً محرومان و ستمدیدگان که نور چشم و اولیای نعم ما هستند فروگذار نکنید.

ـ از متخصصین خود قدردانی کرده و آنها را تشویق و پشتیبانی معنوی و مادی کنند.

ـ از ورود کالاهای مصرف ساز و خانه برانداز جلوگیری و به آنچه دارند بسازند.

۴. حکومت اسلامی

الف : درکنار هم بودن مادیات و معنویات

ب : تحقق عدالت اجتماعی وسیاست سالم

ج : رسیدگی به حال محرومان جامعه

د : مالکیت و سرمایه داری

ه : مقابله باکج فهمی ها از مواضع اقتصادی اسلام

(که بعضاً باکمونیسم و مواضع آن خلط می‌شود)

و : مقابله باتوطئه دشمن که همیشه قصددارد ملّت را از اسلام و حکومت آن مأیوس کند.

ز : اسلام باتمدّن مخالف نیست ، بامظاهر فساد مخالف است

ح : اسلام با فقه سنّتی جواهری جواب گوی همه مشکلات جامعه است (و نسبت ارتجاعی دادن بی اساس است)

۵. خصوصیات رهبر

الف : خود راوقف در خدمت به اسلام و جمهوری اسلامی و محرومان و مستضعفان کنید.

ب : درتعیین عالی‌ترین مقام قضایی کوشش کنند فردی سابقه دار و صاحب نظر در امور شرعی و اسلامی و سیاسی را نصب

کنند.

۴. توصیه های اجتماعی

۱. روحانیت

خود را کنار نکشند و بی تفاوت نباشند

اکنون که بحمدالله موانع رفع گردیده وفضای آزاد برای دخالت همه طبقات پیش آمده است ، هیچ عذری باقی نمانده وازگناهان بزرگ نابخشودنی مسامحه درامر مسلمین است. هرکس به مقدار توانش وحیطه نفوذش لازم است درخدمت اسلام ومیهن باشد.

هوشیاری ودخالت

الف : مدرس وار در آگاهی دادن به ملت بکوشید

ب : هوشیاری درمقابل توطئه به انزواکشاندن روحانیت

ج : مقابله باتبلیغات انحرافی

د : آگاهی دادن به مردم و مقایسه وضعیت کنونی اسلام باقبل از آن و مقایسه این کشور باکشورهای دیگر

ه : هشدار به روحانیونی که باتحریک و توطئه دشمن به مخالفت بانظام اسلامی می‌پردازند

و : هم یاری وپشتیبانی از ملّت

ز : درمسائل جامعه ، خصوصاً انتخابات بی تفاوت نباشند.

ح : درنظام دادن به حوزه‌های علمیه کوشاباشند

ط : حفظ فقه سنتی ، ارث سلف صالح

ی : تربیت دررشته‌ها و علوم به مناسبت احتیاجات کشور و اسلام

ک : توجه به خطر نفوذ افراد منحرف

ل : کوشش در حفظ وحدت و رابطه جدی بادانشگاه در تمام ابعاد

۲. مراکز فرهنگی

۱. حوزه های علمیه

جلوگیری از ورود و نفوذ نیروهای بیگانه که خطر کوتاه مدّت آن بدنام کردن حوزه‌ها با اعمال واخلاق وروش انحرافی خود وخطر بلند مدت آن ضربه زدن به اسلام وکشور است. علما ومدرسین! صرف وقت برای نظام دادن به حوزه‌ها از ضروریات است.

(نظم دربی نظمی از القائات دشمنان است)

هر روز بردقّت‌ها وبحث ونظرها وابتکاروتحقیق‌ها افزوده شود.

فقه سنتی محفوظ بماند.

علوم ورشته هایی که احتیاج کشور و اسلام است تهیه شودوازبالاترین علوم در حوزه علم اخلاق وتهذیب نفس و سیر و سلوک است.

۲. مدارس و دانشگاه ها

ـ توجه به اهمیت سرنوشت ساز این مراکز ازکودکستان تادانشگاه
ـ علت اصلی استعماراز طریق مراکز فرهنگی و دانشگاه‌ها ، تعلیم و تربیت غیر اسلامی است
ـ تعلیم وتهذیب و تربیت کودکان و نوجوانان و جوانان
ـ جلوگیری از نفوذ و ورود عناصر فاسد دارای مکتب های الحادی از وظایف آحاد مردم است
ـ دانشجویان و دانش‌آموزان شجاعانه درمقابل انحرافات قیام کنند.
دانشگاه
الف : دانشگاه و حفظ از انحراف به شرق و غرب
ب : دانشگاه و عدم وابستگی
ج : دانشگاه و قوای سه گانه
د : دانشگاه و رژیم پهلوی
ه : دانشگاه و اساتید غرب زده
و : دانشگاه ودفع عناصر فاسد ومنحرف
ز : دانشگاه و روابط باحوزه و حفظ وحدت
ح : دانشگاه و نقشه استکبار (مخصوصاً در جدایی حوزه و دانشگاه)
ط : دانشگاه و اسلامی کردن کشور
سفارش به دانشگاه و حوزه
ـ هوشیاری و عکس العمل درمقابل توطئه ایجاد عداوت بین دانشگاهیان و روحانیان و کوشش در پیوند دوستی و تفاهم هرچه محکم و استوارتر
ـ هوشیاری در مقابل نقشه دشمنان برای تربیت نسل بی تفاوت نسبت به دین و سیاست
ـ مغز متفکر جامعه باید بیشتر مواظب توطئه‌ها باشد.
ـ هوشیاری در مقابل آنان که رفتن به انگلستان و فرانسه وآمریکاو مسکو راافتخاری پرارزش و رفتن به حج و سایر اماکن متبرکه را عقب افتادگی و کهنه پرستی می‌دانند.
۳. وزارت ارشاد
توجه به تهاجم فرهنگی درتمامی زمینه‌ها
تبلیغ حق در مقابل باطل
ارائه و معرفی چهره حقیقی جمهوری اسلامی
بالابردن قدرت تبلیغاتی
حفظ استقلال وآزادی ومصالح کشور وملّت
مقایسه بین ارزشهای پیش از انقلاب وبعداز انقلاب
دوری از خودخواهی‌ها وانحصارطلبی و فرصت‌طلبی‌ها
تبلیغ فقط به عهده وزارت ارشاد نیست ، بلکه تمام دانشمندان ، گویندگان ، نویسندگان و هنرمندان وظیفه دارند.
۴. رادیو ، تلوزیون و مطبوعات

وظیفه دولت مردان وکلیه قوا درعدم انحراف مطبوعات ازاسلام ومصالح کشور ،
پرهیز ازآزادی به شکل غربی آن است.
تبلیغات ومقالات و سخنرانی ها وکتب ومجلات برخلاف اسلام و بر خلاف عفت عمومی ومصالح کشور حرام است.
جلوگیری از انحراف دستگاههای تبلیغاتی به عهده همه ما می باشد.
جوانان حزب الله درصورتی که دستگاههای مربوطه کوتاهی کردند مکلف به جلوگیری اند.
۳. مراکز نظامی
بازوان قوی وقدرتمند جمهوری اسلامی
نگهداران امنیت و آرامش.
باید مورد توجه خاص ملت ودولت ومجلس باشند.
توجه به اینکه نیروهای مسلح بیشتر مورد بهره برداری دشمنان قرار می گیرند.
توجه به کمک نیروهای مسلح درپیروزی انقلاب و جنگ تحمیلی.
بیداری وهوشیاری وتوجه به اینکه لبه تیز سلاح دشمنان بیشتر به سوی آنان است. حفظ یکپارچگی و وحدت بامردم.
پایمال کردن فداکاریها وزحمات شما باحیله‌های سیاسی به صورت اسلامی وملی از اهداف دشمنان است.
استقامت وپایداری درحفظ اسلام و ارزش های آن.
عدم وابستگی (خودکفایی وطرح وابتکار) .
استفاده از تکنولوژی وپیشرفت های علمی دیگر کشورها.
۴. اقلیت ها
عبرت از رژیم گذشته
متعهد به مذهب خود
متعهدبه جمهوری اسلامی
عدم وابستگی
عدم گرایش به مکتب های الحادی
۵. دیگر ملل اسلامی
الف : ازایران الگو بگیرند.
ب : به انتظار دیگران ننشینند.
ج : در سایه قدرت الهی و اسلام از هیچ چیز هراس نداشته باشند.
د : در تفاهم و نزدیک شدن و وحدت اسلامی کوشاباشند.
ه : علما و خطبای کشورهای اسلامی در آگاهی دادن به دولت ها و ملت های خود تلاش کنند.
و : ازفقه سنتی و فرهنگ سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی و نظامی ائمه اطهار که ضامن رشد و عظمت ملتها است به طور شایسته پشتیبانی و جان فشانی کنند.
ـ از ملت مجاهد ایران الگو گرفته و حکومتهای جائر رابه جای خود بنشانید.

۱.وضو

۱. اهمیت وضو

۱) فی حدیث طویل عن الرّضا (ع) :
چرا در وضو ، شستن دست و صورت و... لازم است؟
قَالَ الرِّضَا (ع) : بِوَجْهِهِ يسْجُدُ وَ يخْضَعُ وَ بِيدِهِ يسْأَلُ وَ يرْغَبُ وَ يرْهَبُ وَ يتَبَتَّلُ وَ ينْسُک وَ بِرَأْسِهِ يسْتَقْبِلُ فِی رُکوعِهِ وَ سُجُودِهِ وَ بِرِجْلَيهِ يقُومُ وَ يقْعُدُ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۰۳] .
و علّت این که در غسل همه بدن شسته می‌شود و در وضو بعضی از اندام درادامه حدیث فوق است که :
إِنَّمَا أُمِرُوا بِالْغُسْلِ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ لَمْ يومَرُوا بِالْغُسْلِ مِنَ الْخَلَاءِ وَ هُوَ أَنْجَسُ مِنَ الْجَنَابَةِ وَ أَقْذَرُ مِنْ أَجْلِ أَنَّ الْجَنَابَةَ مِنْ نَفْسِ الْإِنْسَانِ وَ هُوَ شَیءٌ يخْرُجُ مِنْ جَمِيعِ جَسَدِهِ وَ الْخَلَاءُ لَيسَ هُوَ مِنْ نَفْسِ الْإِنْسَانِ إِنَّمَا هُوَ غِذَاءٌ يدْخُلُ مِنْ بَابٍ وَ يخْرُجُ مِنْ بَابٍ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۱۰۵] .
۲) برخاستن برای نماز آمادگی روحی برای انتقال از مادیت به معنویت می‌خواهد. یک مرتبه مشکل است. این حلقه واسطه و عامل انتقال وضو است. حد فاصل بین آن دو حالت و لذا در حدیث است که :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ الطَّهُورُ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۴۱۶] .
۳) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَنَّ الْوُضُوءَ عَلَی الْوُضُوءِ نُورٌ عَلَی نُورٍ وَ مَنْ جَدَّدَ وُضُوءَهُ مِنْ غَيرِ حَدَثٍ آخَرَ جَدَّدَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ تَوْبَتَهُ مِنْ غَيرِ اسْتِغْفَارٍ [من لایحضره الفقیه ، ج۱ ، ص۴۱] .
۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ تَوَضَّأَ عَلَی طُهْرٍ کتِبَ لَهُ عَشْرُ حَسَنَاتٍ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۱۶۶] .
(اجازه ورود به نماز و حضور خدا)
۵) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا غَضِبَ أَحَدُکمْ فَلْيتَوَضَّأْ [الدعوات راوندی ، ص۵۲] .
مرحوم مجلسی (ره) می‌فرماید : بعید نیست که مراد ، شستن دست باشد.
قال المجلسی (ره) : لا يبعد أن يراد به غسل اليد [بحارالأنوار ، ج۷۷ ، ص۳۱۲] .
۶) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ بَاتَ عَلَی طُهْرٍ فَکأَنَّمَا أَحْيا اللَّيلَ [أمالی صدوق ، ص۳۳] .
۷) در روایات می‌خوانیم که وضو کفّاره گناهان صغیره است. [سفینة البحار] .

۲. دعاهای وضو

۱) حضرت علی (ع) به هنگام وضو هم توجّه به نعمت آب داشت :
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِی جَعَلَ الْمَاءَ طَهُوراً [کافی ، ج۳ ، ص۷۰] .
و هم توجّه به قیامت داشت :
اللَّهُمَّ بَيضْ وَجْهِی يوْمَ تَسْوَدُّ فِيهِ الْوُجُوهُ وَ لَا تُسَوِّدْ وَجْهِی يوْمَ تَبْيضُّ فِيهِ الْوُجُوه [کافی ، ج۳ ، ص۷۰] .
به هنگام شستن دست راست :
اللَّهُمَّ أَعْطِنِی کتَابِی بِيمِينِی وَ الْخُلْدَ بِيسَارِی [کافی ، ج۳ ، ص۷۰] .
به هنگام شستن دست چپ :

اللَّهُمَّ لَا تُعْطِنِی کتَابِی بِشِمَالِی وَ لَا تَجْعَلْهَا مَغْلُولَةً إِلَی عُنُقِی وَ أَعُوذُ بِک مِنْ مُقَطَّعَاتِ النِّیرَان [کافی ، ج۳ ، ص ۷۰] .
به هنگام مسح سر :
اللَّهُمَّ غَشِّنِی بِرَحْمَتِک وَ بَرَکاتِک وَ عَفْوِک [کافی ، ج۳ ، ص ۷۰] .
به هنگام مسح پا :
اللَّهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَی عَلَی الصِّرَاطِ یوْمَ تَزِلُّ فِیهِ الْأَقْدَامُ وَ اجْعَلْ سَعْیی فِیمَا یرْضِیک عَنِّی [کافی ، ج۳ ، ص ۷۰] .
همچنین به هنگام شستن دهان و بینی دعاهای مناسب می‌خوانند و سپس حضرت علی (ع) به فرزندش فرمود :
یا مُحَمَّدُ (محمّد بن حنفیه) مَنْ تَوَضَّأَ بِمِثْلِ مَا تَوَضَّأْتُ [کافی ، ج۳ ، ص ۷۰] .

۳. سنن وضو

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الْوُضُوءُ مُدٌّ وَ الْغُسْلُ صَاعٌ وَ سَیأْتِی أَقْوَامٌ بَعْدِی یسْتَقِلُّونَ ذَلِک فَأُولَئِک عَلَی خِلَافِ سُنَّتِی وَ الثَّابِتُ عَلَی سُنَّتِی مَعِی فِی حَظِیرَةِ الْقُدْسِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۳۴] .

۴. احکام وضو

۱) دست بی‌وضو به آیه قرآن ، نام خدا ، آرم سپاه و جهاد و... ، آرم جمهوری اسلامی (لفظ جلاله) حرام است.
توصیه ضمنی : در اطّلاعیه‌های شهید و روزنامه‌ها این همه آیه قرآن ننویسند که زیر دست و پا می‌افتد و در گناه هتک آن ، شما هم شریک و دخیل هستید.
۲) باید وقت برای وضو باشد و اگر نماز یا قسمتی از آن خارج از وقت می‌شود ، باید تیمّم کند ، ولی اگر وضو و غسل یک اندازه وقت لازم دارد ، باید وضو بگیرد. ولی اگر در تنگی وقت وضو گرفت ، وضوی او صحیح است.
۳) وضو برای نماز و طواف لازم است و قبل از وقت باید به قصد طهارت و نزدیک وقت به قصد مهیا بودن گرفته شود و برای رفتن به مسجد و حرم امامان و خوابیدن و همراه داشتن قرآن مستحب است و اگر برای هر کدام از نیت‌ها وضو بگیرد ، هر کار دیگری که نیاز به وضو داشته باشد را می‌تواند انجام دهد.
۴) بیان تعداد و حدّ وضو و لزوم سستی کمی بیشتر تا یقین حاصل شود.
۵) فرق وضو با غسل :
الف : شستن روی مو کافی است مگر افراد کم مو
ب : لزوم پی در پی
ج : از بالا به پایین
د : اگر در وضو در شستن قسمت قبلی شک کند باید برگردد ، برخلاف غسل که اگر مثلاً به هنگام طرف راست در شستن سر و گردن شک کند ، لازم نیست برگردد.
ه : با هر وضویی می‌توان نماز خواند ، ولی با هر غسلی نمی‌توان نماز خواند.
۶) مسح روی زلف کافی است مگر موهای بلندی که اگر شانه کند ، به اطراف می‌ریزد یا موهای جای دیگر سر را جلو سر گرد کرده.

۷) جای مسح بایدخشک یا طوری باشد که رطوبت مسح بر آن غالب شود.

۸) در وضو ، شستن صورت و دست‌ها مرتبه اول واجب و مرتبه دوم جایز و مرتبه سوم و بیشتر حرام است و اگر با یک مشت آبتمام عضو شسته شود و به قصد وضو بریزد ، یک مرتبه حساب می‌شود ، چه قصد بکند یک مرتبه را یا قصد نکند. [مسأله ۲۴۸] .

۹) در وضو باید آب ، فضا و ظرف ، مباح باشد (رابطه وضو با حقّ النّاس)

۱۰) در وضو باید ظرف آب ، طلا و نقره نباشد.

۱۱) باید اعضای وضو موقع شستن و مسح کردن ، پاک باشد ، ولی پاک بودن غیر از اعضای وضو لازم نیست جز مخرج بول و غائط که احتیاط مستحب آن است که اوّل آنها راتطهیر کند ، بعد وضو بگیرد.

۵. موارد استحباب وضو

۱) هنگام خواب ، خوردن ، دعا ، تلاوت قرآن ، زیارت ، طواف ، احیاء شب قدر و...

۱. وظائف کارگزاران

۱. وظایف کارمند در قبال مردم

۱. رعایت حقوق فردی و اجتماعی ، مادی و معنوی

حقوق فردی و اجتماعی ، مادی یا معنوی مردم را ناقص نگذارید :

لا تَبْخَسُوا النّاسَ أَشْیاءَهُمْ [هود/۸۵] .

۲. به حساب آوردن مردم

حَسْبُک اللّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَک مِنَ الْمُومِنِینَ [انفال/۶۴] .

هُوَ الَّذِی أَیدَک بِنَصْرِهِ وَ بِالْمُومِنِینَ [انفال/۶۲] .

۳. خدمت به مردم و خوشحال کردن آنها

شانزده حدیث در اصول کافی در این زمینه آمده است از جمله :

قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَرَّ مُومِناً فَقَدْ سَرَّنِی وَ مَنْ سَرَّنِی فَقَدْ سَرَّ اللَّهَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۸] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَیءٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْ إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَی الْمُومِنِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۸] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : یدْخِلُ عَلَی عَبْدِی الْمُومِنِ سُرُوراً وَ لَوْ بِتَمْرَةٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۹] .

قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : إن أحب الأعمال إلی الله إدخال السرور علی المون و شبعهٔ مسلم أو قضاء دینه [المحاسن ، ج۲ ، ص۳۸۸] .

۲. وظایف کارمند در قبال خدا

۱. توجه به خدا

توجه به اینکه در محضر خدائیم و او شاهد است :

رسلنا لدیهم یکتبون [زخرف/ ۸۰] .

نَكتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲] .
ما یلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إلاّ لَدَیهِ رَقِیبٌ عَتِیدٌ [ق/۱۸] .
۲. بندگی خدا
انسان باید در مدار بندگی باشد ، همین که نبود گمشده است. هر چیزی که در جای خود نبود گمشده است.
۳. تقوای الهی
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِیرٌ بِما تَعْمَلُونَ [حشر/۱۸] .
در آیه فوق دو مرتبه تقوا آمـده و دو طرف جملهلْتَنْظُرْ نَفْسٌتقوا ذکر شده ، زیرا انسان در محاسـبه ها و مراقبه ها بی تقوائی می کند. خیرها یادش است گناهان را فراموش می کند ، مناجاتها یادش است ، غفلت ها را فراموش می کند.
۴. فراموش نکردن خدا
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ لْتَنْظُرْ نَفْسٌ ما قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنَّ اللّهَ خَبِیرٌ بِما تَعْمَلُونَ [حشر/۱۸] .

۳. وظایف کارمند در قبال دنیا

۱. پست شمردن دنیا
دنیا جای پستی است ، تنها محلی است که گناه می شود :
۲. بی ارزش شمردن مقام دنیوی
مقام این دنیا بی ارزش است. مقام در قیامت ارزش دارد :
وَ بَشِّرِ الَّذِینَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ [یونس/۲] .
۳. تنبه به آخر کار دنیا
رسوائییُبْلَی السَّرائِرُ [طارق/۹] .
۴. سعی و تلاش در دنیا

۴. رمزهای موفقیت و سلامت یک اداره

۱. سادگی
وَ لَمْ یوتَ سَعَةً مِنَ الْمالِ [بقره/۲۴۷] .
أَوْ یکونَ لَک بَیتٌ مِنْ زُخْرُفٍ [اسراء/۹۳] .
کلمه حجره به جای بیت و کاخ : وَراءِ الْحُجُراتِ [حجرات/۴] .
أَمْ أَنَا خَیرٌ مِنْ هذَا الَّذِی هُوَ مَهِینٌ [زخرف/۵۲] .
فَلَوْ لا أُلْقِی عَلَیهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ [زخرف/۵۳] .
۲. محبت
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ أَشْـعِرْ قَلْبَک الرَّحْمَـةَ لِلرَّعِیـةِ وَ الْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَ اللُّطْفَ بِهِمْ وَ لَا تَکونَنَّ عَلَیهِمْ سَـبُعاً ضَارِیاً [نهـج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ الْخَلْقُ عِيالِی فَأَحَبُّهُمْ إِلَی أَلْطَفُهُمْ بِهِمْ وَ أَسْعَاهُمْ فِی حَوَائِجِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۹] .
عَزِیزٌ عَلَیهِ ما عَنِتُّمْ [توبه/۱۲۸] .
فَسَقی لَهُما [قصص/۲۴] . (ماجرای حضرت موسی (ع) و دختران شعیب.)

۳. تواضع

وَ اخْفِضْ جَناحَک لِمَنِ اتَّبَعَک مِنَ الْمُومِنِینَ [شعراء/۲۱۵] .

۴. حوصله

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : سَعِ النَّاسَ بِوَجْهِک وَ مَجْلِسِک وَ حُکمِک وَ إِیاک وَ الْغَضَبَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۷۶] .

۵. بی طرفی و انصاف

كونُوا قَوّامِینَ بِالْقِسْطِ شُهَداءَ لِلّهِ وَ لَوْ عَلی أَنْفُسِکمْ أَوِ الْوالِدَینِ وَ الْأَقْرَبِینَ [نساء/۱۳۵] .
إِنْ یکنْ غَنِیا أَوْ فَقِیراً فَاللّهُ أَوْلی بِهِما [نساء/۱۳۵] ..

۶. عدالت

وَ إِذا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَ لَوْ کانَ ذا قُرْبی [انعام/۱۵۲] .
لا یجْرِمَنَّکمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلی أَلاّ تَعْدِلُوا [مائده/۸] .
إِنّا أَوْ إِیاکمْ لَعَلی هُدیً أَوْ فِی ضَلالٍ مُبِینٍ [سبأ/۲۴]

۷. نظم وتقسیم کار

وَ ما مِنّا إِلاّ لَهُ مَقامٌ مَعْلُومٌ [صافات/۱۶۴] .
فَالْمُقَسِّماتِ أَمْراً [ذاریات/۴] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أُوصِیکمَا وَ جَمِیعَ وَلَدِی وَ أَهْلِی وَ مَنْ بَلَغَهُ کتَابِی بِتَقْوَی اللَّهِ وَ نَظْمِ أَمْرِکمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

۸. مشورت

ـ فَانْظُرْ ما ذا تَری [صافات/۱۰۲] .
ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مُشَاوَرَةُ الْعَاقِلِ النَّاصِحِ رُشْدٌ وَ یمْنٌ وَ تَوْفِیقٌ مِنَ اللَّهِ [المحاسن ، ج۲ ، ص۶۰۲] .
ـ فوائد مشورت : شخصیت دادن ، شناسائی نیروها ، کم شدن حسودان ، دوری از استکبار و خود رأیی ، رسیدن به بهترین طرح.
ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : شَاوِرْ فِی أُمُورِک مَا یقْتَضِی الدِّینُ مَنْ فِیهِ خَمْسُ خِصَالٍ عَقْلٌ وَ عِلْمٌ وَ تَجْرِبَةٌ وَ نُصْحٌ وَ تَقْوَی [مصباح‌الشریعة ، ص۱۵۲] .
ـ وَ شاوِرْهُمْ فِی الْأَمْرِ [آل عمران/۱۵۹] .
ـ وَ أَمْرُهُمْ شُوری بَینَهُمْ [شوری/۳۸] .

۹. بازرسی

إِذا جاءَکمُ الْمُومِناتُ مُهاجِراتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ [ممتحنه/۱۰] .

۱۰. تشویق و تنبیه

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا یکونَنَّ الْمُحْسِنُ وَ الْمُسِیءُ عِنْدَک بِمَنْزِلَةٍ سَوَاءٍ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .
نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوّابٌ [ص/۳۰] .

وَ صَلِّ عَلَیهِمْ إِنَّ صَلاتَک سَکنٌ لَهُمْ [توبه/۱۰۳] .

تنبیه :

وَ عَلَی الثَّلاثَةِ الَّذینَ خُلِّفُوا حَتّی إِذا ضاقَتْ عَلَیهِمُ الْأَرْضُ بِما رَحُبَتْ وَ ضاقَتْ عَلَیهِمْ أَنْفُسُهُمْ وَ ظَنُّوا أَنْ لا مَلْجَأَ مِنَ اللّهِ إِلاّ إِلَیهِ ثُمَّ تابَ عَلَیهِمْ لِیتُوبُوا إِنَّ اللّهَ هُوَ التَّوّابُ الرَّحِیمُ [توبه/۱۱۸] .

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِینَ هادُوا [نساء/۱۶۰] .

۱۱. شکر گزاری

من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالقَ قَالَ الرِّضَا (ع) : مَنْ لَمْ یشْکرِ الْمُنْعِمَ مِنَ الْمَخْلُوقِینَ لَمْ یشْکرِ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ [عیون‌أخبارالرضا ، ج۲ ، ص۲۴] .

۱۲.ذکر خوبیها

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا صُنِعَ إِلَیک مَعْرُوفٌ فَاذْکرْ [غررالحکم ، ص۳۹۰] .

۱۳. افشاء خوبی ها

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : وَ إِفْشَاءِ الْعَارِفَةِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۱۴. اولویت دادن خوبها و خوبیها

أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِینَ کالْفُجّارِ [ص/۲۸] .

۱۵. پیش دم بودن در کارها

أَمْ حَسِبَ الَّذِینَ اجْتَرَحُوا السَّیئاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ کالَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَواءً مَحْیاهُمْ وَ مَماتُهُمْ ساءَ ما یحْکمُونَ [جاثیه/۲۱] .

وَ السّابِقُونَ السّابِقُونَ [واقعه/۱۰] .

۱۶. توجه به محرومین

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهَ اللَّهَ فِی الطَّبَقَةِ السُّفْلَی مِنَ الَّذِینَ لَا حِیلَةَ لَهُمْ مِنَ الْمَسَاکینِ وَ الْمُحْتَاجِینَ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

عَبَسَ وَ تَوَلّی [عبس/۱] .

وَ ما أَنَا بِطارِدِ الَّذِینَ آمَنُوا [هود/۲۹] .

کان سلیمان (ع) إذا أصبح تصفح وجوه الأغنیاء و الأشراف حتی یجیء إلی المساکین و یقعد معهم و یقول مسکین مع المساکین [مجموعه ورام ، ج۱ ، ص۲۰۳] .

وَ إِنِ اسْتَنْصَرُوکمْ فِی الدِّینِ فَعَلَیکمُ النَّصْرُ [انفال/۷۲] .

۱۷. عذر پذیری

فَاعْفُ عَنْهُمْ وَ اسْتَغْفِرْ لَهُمْ [آل عمران/۱۵۹] .

۱۸.شریک شدن در معاملات

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَ أَقْنَعُ مِنْ نَفْسِی بِأَنْ یقَالَ هَذَا أَمِیرُ الْمُومِنِینَ وَ لَا أُشَارِکهُمْ فِی مَکارِهِ الدَّهْرِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵] .

۱۹. توجیه مردم

۵. عوامل سقوط یک اداره

۱. منت گذاشتن کارمندان

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِیاکَ وَ الْمَنَّ عَلَی رَعِیتِک بِإِحْسَانِک [نهج‌البلاغه ، نامه ۵۳] .

إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ [انسان/۹] .

۲. سوء استفاده از موقعیت

هذا مِنْ فَضْلِ رَبِّی لِیبْلُوَنِی [نمل/۴۰] .

هُوَ الَّذِی جَعَلَکمْ خَلائِفَ الْأَرْضِ وَ رَفَعَ بَعْضَکمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجاتٍ لِیبْلُوَکمْ فِی ما آتاکمْ [انعام/۱۶۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : نَّ عَمَلَک لَیسَ لَک بِطُعْمَةٍ وَ لَکنَّهُ فِی عُنُقِک أَمَانَةٌ [نهج‌البلاغه ، نامه ۵] .

وَ إِذا تَوَلّی سَعی فِی الْأَرْضِ لِیفْسِدَ فِیها [بقره/۲۰۵] .

۳. کم کاری کارمندان

وَیلٌ لِلْمُطَفِّفِینَ [مطففین/۱] .

۴. سوء ظن به مردم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : شر الناس من لا یثق بأحد لسوء ظنه و لا یثق به أحد لسوء فعله [غررالحکم ، ص۲۶۳] .

ماجرای جلودی و امام رضا (ع)

وَ لا تَقْفُ ما لَیسَ لَک بِهِ عِلْمٌ [اسراء/۳۶] .

إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ [حجرات/۱۲] .

۵. تمارض و بی میلی به کار

تمارض و بی میلی و عدم آمادگی برای کار اضافی :

کارِهُونَ

۶. بد رفتاری با ارباب رجوع

لَوْ کنْتَ فَظًّا [آل عمران/۱۵۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ : الْخَلْقُ عِیالِی فَأَحَبُّهُمْ إِلَی أَلْطَفُهُمْ بِهِمْ وَ أَسْعَاهُمْ فِی حَوَائِجِهِمْ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۹] .

قُولُوا لِلنّاسِ حُسْناً [بقره/۸۳] .

ادْفَعْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [مومنون/۹۶] .

۷. افزایش ضایعات

۸. کارشکنی

لا تُنْفِقُوا عَلی مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّی ینْفَضُّوا [منافقون/۷] .

۹. استعفا

وَ مِنْهُمْ مَنْ یقُولُ ائْذَنْ لِی [توبه/۴۹] .

لا یسْتَأْذِنُک الَّذِینَ یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ أَنْ یجاهِدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ وَ اللّهُ عَلِیمٌ بِالْمُتَّقِینَ [توبه/۴۴] .

إِنَّما یسْتَأْذِنُک الَّذِینَ لا یومِنُونَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الْآخِرِ وَ ارْتابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِی رَیبِهِمْ یتَرَدَّدُونَ [توبه/۴۵] .

۱۰. تحریک دیگران به کم کاری و افزایش نگرانی

قَدْ یعْلَمُ اللّهُ الْمُعَوِّقِینَ مِنْکمْ وَ الْقائِلِینَ لِإِخْوانِهِمْ هَلُمَّ إِلَینا [احزاب/۱۸] .

لا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ [توبه/۸۱] .

۱۱. افزایش شکایات

۱۲. افزایش توقعات

أَ یطْمَعُ کلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ یدْخَلَ جَنَّةَ نَعِیمٍ [معارج/۳۸] .

۱۳. عدم همکاری با همکاران

قِیلَ لَهُمْ تَعالَوْا قاتِلُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أَوِ ادْفَعُوا قالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتالاً لاَتَّبَعْناکمْ [آل عمران/۱۶۷] .

۱۴. بهانه جویی

إِنَّ بُیوتَنا عَوْرَةٌ وَ ما هِی بِعَوْرَةٍ إِنْ یرِیدُونَ إِلاّ فِراراً [احزاب/۱۳] .

۱۵. بی اعتنایی به مدیر مسئول

بی اعتنایی به مدیر و مسئول و جمع مدارک علیه مدیر :

وَ ما کانَ لِمُومِنٍ وَ لا مُومِنَةٍ إِذا قَضَی اللّهُ وَ رَسُولُهُ أَمْراً أَنْ یکونَ لَهُمُ الْخِیرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَ مَنْ یعْصِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً مُبِیناً [احزاب/۳۶] .

لَوَّوْا رُوسَهُمْ [منافقون/۵] .

۱۶. عدم تسلیم به حق

ما کانَ لَهُمُ الْخِیرَةُ [قصص/۶۸] .

۱۷. افشای اسرار اداره

وَ إِذا جاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذاعُوا بِهِ [نساء/۸۳] .

۱۸. انزوا گرایی

یوَدُّوا لَوْ أَنَّهُمْ بادُونَ فِی الْأَعْرابِ یسْئَلُونَ عَنْ أَنْبائِکمْ [احزاب/۲۰] .

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یعْبُدُ اللّهَ عَلی حَرْفٍ [حج/۱۱] .

۱۹. بدگویی از اداره

فَإِذا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِک بَیتَ طائِفَةٌ مِنْهُمْ غَیرَ الَّذِی تَقُولُ [نساء/۸۱] .

یحْلِفُونَ بِاللّهِ ما قالُوا [توبه/۷۴] .

۲۰. اتلاف وقت

وظائف کارگزاران ، صفحه ۵

۲۱. دورویی

یقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ ما لَیسَ فِی قُلُوبِهِمْ [فتح/۱۱] .

۱. وعده های الهی

۱. مباحث

۱) وعده مغفرت

۲) وعده اجر عظیم

۳) وعده بهشت

۴) وعده خلافت

۵) وعده تمکن (استقرار دین خدا)

۶) وعده امنیت

۷) وعده نشور

۸) وعده غنیمت

۹) وعده آتش

۱۰) وعده فضل

۱۱) وعده نصرت

۱۲) وعده قیامت

۱۳) وراثت زمین

وعده حسنی

وعده حسن

تحقّق وعده‌های الهی :

لا یخْلِفُ اللّهُ وَعْدَهُ [روم/۶] .

إِنَّما تُوعَدُونَ لَواقِعٌ [مرسلات/۷] .

إِنَّما تُوعَدُونَ لَصادِقٌ [ذاریات/۵] .

إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ [یونس/۵۵] .

وَعْدَ اللّهِ حَقًّا وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ قیلًا [نساء/۱۲۲] .

تحقّق وعده‌های الهی در قیامت

کفّار و وعده‌های الهی

بهشتیان و وعده‌های الهی

جهنّمیان و وعده‌های الهی

وعده‌های خدا

وعده‌های شیطان

مخاطبین وعده‌های خدا :

مؤمنیناَمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ

منافقین

پیامبران (علیهم السّلام)

حسن ظنّ به وعده‌های الهی

خلف وعده با خدا

۲. اقسام وعده ها

۱. وعده مغفرت

۱) وَ إِنْ تُطیعُوهُ تَهْتَدُوا [نور/۵۴] .

۲) وَ مَنْ یومِنْ بِاللّهِ یهْدِ قَلْبَهُ [تغابن/۱۱] .

۳) فَمَنْ تَبِعَ هُدای فَلا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُون [بقره/۳۸] .

۴) وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُری آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَیهِمْ بَرَکاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

۵) أَوْفُوا بِعَهْدی أُوفِ بِعَهْدِکمْ [بقره/۴۰] .

۶) وَ أَنْ لَوِ اسْتَقامُوا عَلَی الطَّرِیقَةِ لَأَسْقَیناهُمْ ماءً غَدَقاً [جن/۱۶] .

۷) وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجیلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَکلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ [مائده/۶۶] .

۸) فَاذْکرُونی أَذْکرْکمْ [بقره/۱۵۲] .

۹) وَ الَّذینَ جاهَدُوا فینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

۱۰) مَنْ یتَّقِ وَ یصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لا یضیعُ أَجْرَ الْمُحْسِنینَ [یوسف/۹۰] .

۲. وعده اجر عظیم

۱۱) إِنْ تَتَّقُوا اللّهَ یجْعَلْ لَکمْ فُرْقاناً [انفال/۲۹] .

۱۲) وَ إِنْ عُدْتُمْ عُدْنا [اسراء/۸] .

۱۳) بَلی إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا وَ یأْتُوکمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هذا یمْدِدْکمْ رَبُّکمْ بِخَمْسَةِ آلافٍ مِنَ الْمَلائِکةِ مُسَوِّمینَ [آل عمران/۱۲۵] .

۳. وعده بهشت

ـ وَ الَّذینَ جاهَدُوا فینا لَنَهْدِینَّهُمْ سُبُلَنا [عنکبوت/۶۹] .

ـ أُولئِک کتَبَ فی قُلُوبِهِمُ الْإیمانَ وَ أَیدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَ یدْخِلُهُمْ جَنّاتٍ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدینَ فیها رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا عَنْهُ [مجادله/۲۲] .

۴. وعده به مادیات

ـ یرْسِلِ السَّماءَ عَلَیکمْ مِدْراراً [نوح/۱۱] .

ـ لَأَکلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ [مائده/۶۶] .

۵. وعده خلافت

۱) وَعَدَ اللّهُ الَّذینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَیسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ کمَا اسْتَخْلَفَ الَّذینَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَیمَکنَنَّ لَهُمْ دینَهُمُ الَّذِی ارْتَضی لَهُمْ وَ لَیبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً یعْبُدُونَنی لا یشْرِکونَ بی شَیئاً وَ مَنْ کفَرَ بَعْدَ ذلِک فَأُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [نور/۵۵] .

۶. وعده به متقین

ـ تقوی در هر رشته‌ای وعده خاصّی دارد.

ـ در برابر امراض : لَهُمْ دارُ السَّلامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ [انعام/۱۲۷] .

ـ در برابر خستگی : لا یمَسُّنا فیها نَصَبٌ [فاطر/۳۵] .

ـ در برابر کینه : وَ نَزَعْنا ما فی صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍ [اعراف/۴۳] .
ـ در برابر یاوه‌ها : لا یسْمَعُونَ فیها لَغْواً [مریم/۶۲] .
ـ در برابر خوف : لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ [بقره/۶۲] .
ـ در برابر زودگذری : خالِدینَ فیها [آل عمران/۱۵] .
ـ در برابر لعنت‌ها : قیلًا سَلاماً سَلاماً [واقعه/۲۶] .
ـ در برابرلا یجِدُونَ نِکاحاً [نور/۳۳] .
وَ أَزْواجٌ مُطَهَّرَةٌ [آل عمران/۱۵] .
۷. وعده به مؤمنینی که اعمال صالح انجام می دهند
وَ بَشِّرِ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنّاتٍ تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ [بقره/۲۵] .
إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ وَ لا هُمْ یحْزَنُونَ [بقره/۲۷۷] .
إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ کانَتْ لَهُمْ جَنّاتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا [کهف/۱۰۷] .
وَ أَمَّا الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فَیوَفِّیهِمْ أُجُورَهُمْ [آل عمران/۵۷] .
وَعَدَ اللّهُ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ أَجْرٌ عَظیمٌ [مائده/۹] .
إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ یهْدیهِمْ رَبُّهُمْ بِإِیمانِهِمْ تَجْری مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهارُ فی جَنّاتِ النَّعیمِ [یونس/۹] .
إِلَّا الَّذینَ صَبَرُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ أُولئِک لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ أَجْرٌ کبیرٌ [هود/۱۱] .
الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ طُوبی لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ [رعد/۲۹] .
إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَیجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم/۹۶] .
فَالَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ کریمٌ [حج/۵۰] .
إِنَّ الْمُتَّقینَ فی جَنّاتٍ وَ نَعیمٍ [طور/۱۷] .
وَعَدَ اللّهُ الَّذینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَیسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ کمَا اسْتَخْلَفَ الَّذینَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَیمَکنَنَّ لَهُمْ دینَهُمُ الَّذِی ارْتَضی لَهُمْ وَ لَیبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً [نور/۵۵] .
لَأُکفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [آل عمران/۱۹۵] .
وَ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِی الصّالِحینَ [عنکبوت/۹] .
وَ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً تَجْری مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهارُ خالِدینَ فیها نِعْمَ أَجْرُ الْعامِلینَ [عنکبوت/۵۸] .
فَأَمَّا الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فَهُمْ فی رَوْضَةٍ یحْبَرُونَ [روم/۱۵] .
أَمَّا الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فَلَهُمْ جَنّاتُ الْمَأْوی نُزُلًا بِما کانُوا یعْمَلُونَ [سجده/۱۹] .
مَنْ آمَنَ وَ عَمِلَ صالِحاً فَأُولئِک لَهُمْ جَزاءُ الضِّعْفِ بِما عَمِلُوا وَ هُمْ فِی الْغُرُفاتِ آمِنُونَ [سبأ/۳۷] .
إِنَّ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَیرُ مَمْنُونٍ [فصلت/۸] .
وَ الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فی رَوْضاتِ الْجَنّات [شوری/۲۲] .
فَأَمَّا الَّذینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ فَیدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فی رَحْمَتِهِ ذلِک هُوَ الْفَوْزُ الْمُبینُ [جاثیه/۳۰] .
وَ کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنینَ [انعام/۸۴] .

فَاسْتَجَبْنا لَهُ وَ نَجَّيناهُ مِنَ الْغَمِّ وَ كذلِك نُنْجِى الْمُومِنينَ [انبياء/۸۸] .

مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [انعام/۱۶۰] .

ـ إِنَّ الَّذينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَيجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مريم/۹۶] .

۸. وعده به استقرار دين خدا

ـ كتَبَ رَبُّكمْ عَلى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ [انعام/۵۴] .

ـ وَ لَقَدْ سَبَقَتْ كلِمَتُنا لِعِبادِنَا الْمُرْسَلينَ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ وَ إِنَّ جُنْدَنا لَهُمُ الْغالِبُونَ [صافات/۱۷۳ -۱۷۱] .

ـ إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذينَ آمَنُوا فِى الْحَياةِ الدُّنْيا وَ يوْمَ يقُومُ الْأَشْهاد [غافر/۵۱] .

ـ إِنَّ اللّهَ لا يغَيرُ ما بِقَوْمٍ حَتّى يغَيرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ [رعد/۱۱] .

ـ إِنّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكرَ وَ إِنّا لَهُ لَحافِظُونَ [حجر/۹] .

ـ وَ لَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرى آمَنُوا وَ اتَّقَوْا لَفَتَحْنا عَلَيهِمْ بَرَكاتٍ مِنَ السَّماءِ وَ الْأَرْضِ [اعراف/۹۶] .

ـ ثُمَّ نُنَجِّى رُسُلَنا وَ الَّذينَ آمَنُوا [يونس/۱۰۳] .

۹. وعده به قيامت

ـ كتَبَ اللّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَ رُسُلى [مجادله/۲۱] .

ـ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْباطِلِ فَيدْمَغُهُ فَإِذا هُوَ زاهِقٌ وَ لَكمُ الْوَيلُ مِمّا تَصِفُونَ [انبياء/۱۸] .

ـ ما نَنْسَخْ مِنْ آيةٍ أَوْ نُنْسِها نَأْتِ بِخَيرٍ مِنْها أَوْ مِثْلِها [بقره/۱۰۶] .

ـ وَ مَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكرى فَإِنَّ لَهُ مَعيشَةً ضَنْكاً وَ نَحْشُرُهُ يوْمَ الْقِيامَةِ أَعْمى [طه/۱۲۴] .

ـ وَ كمْ أَهْلَكنا مِنْ قَرْيةٍ بَطِرَتْ مَعيشَتَها [قصص/۵۸] .

ـ يكى از اسماء قيامت : وَ الْيوْمِ الْمَوْعُودِ [بروج/۲] .

تمام خبرهاى مربوط به بهشت و جهنّم از وعده‌هاى خداوند است و...

"إِنَّ اللّهَ لا يخْلِفُ الْميعادَ [رعد/۳۱] .

۱۰. وعده هاى خاص به مؤمنين

۱. دفاع

إِنَّ اللّهَ يدافِعُ عَنِ الَّذينَ آمَنُوا [حج/۳۸] .

۲. عزت

وَ لِلّهِ الْعِزَّةُ وَ لِرَسُولِهِ وَ لِلْمُومِنينَ وَ لكنَّ الْمُنافِقينَ لا يعْلَمُونَ [منافقون/۸]

۳. رحمت و نور

يـا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ آمِنُوا بِرَسُولِهِ يوتِكمْ كفْلَينِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ يجْعَلْ لَكمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ وَ يغْفِرْ لَكمْ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحيمٌ [حديد/۲۸] .

كفْلَينِ :

فِى الدُّنْيا حَسَنَةً وَ فِى الْآخِرَةِ حَسَنَةً [بقره/۲۰۱] .

پى در پى و مضاعف

در روايات آمده كه مراد از نور ، امام است.

۴. هدایت

ـ وَ مَنْ یومِنْ بِاللّهِ یهْدِ قَلْبَهُ [تغابن/۱۱] .

در برابر نعمت‌ها

در برابر مصائب ، صابر

در برابر قضا ، تسلیم

ـ وَ إِنَّ اللّهَ لَهادِ الَّذینَ آمَنُوا إِلی صِراطٍ مُسْتَقیمٍ [حج/۵۴] .

۵. ولایت

ذلِک بِأَنَّ اللّهَ مَوْلَی الَّذینَ آمَنُوا وَ أَنَّ الْکافِرینَ لا مَوْلی لَهُمْ [محمد/۱۱] .

(البته این ولایت مخصوص است ، ولی ولایت عمومی هم داریم نظیر آیه ۳۰ سوره یونس : رُدُّوا إِلَی اللّهِ مَوْلاهُمُ الْحَقِّ وَ ضَلَّ عَنْهُمْ ما کانُوا یفْتَرُونَ [یونس/۳۰] .

۶. معیت

الف) معیت خاصّه : مَعَ الْحُسَینِ

إِنَّ اللّهَ مَعَ الَّذینَ اتَّقَوْا [نحل/۱۲۸] .

ب) معیت عامّه : هُوَ مَعَکمْ أَینَ ما کنْتُمْ [حدید/۴] .

قیومیت الهی است ، سبب افتخار نیست.

۷. نصرت

ـ وَ کانَ حَقًّا عَلَینا نَصْرُ الْمُومِنینَ [روم/۴۷] .

(سه کلمهکانَ ، حَقًّاوعَلَینابرای تأکید است.)

ـ إِنّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنا وَ الَّذینَ آمَنُوا فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ یوْمَ یقُومُ الْأَشْهادُ [غافر/۵۱] .

۸. نجات

ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذینَ آمَنُوا کذلِک حَقًّا عَلَینا نُنْجِ الْمُومِنینَ [یونس/۱۰۳] .

۹. خلافت

ـ أَنَّ الْأَرْضَ یرِثُها عِبادِی الصّالِحُونَ [انبیاء/۱۰۵] .

ـ وَعَدَ اللّهُ الَّذینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ لَیسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ کمَا اسْتَخْلَفَ الَّذینَ مِنْ قَبْلِهِمْ [نور/۵۵] .

۱۰. حمایت

وَ إِنْ تَصْبِرُوا وَ تَتَّقُوا لا یضُرُّکمْ کیدُهُمْ شَیئاً [آل عمران/۱۲۰] .

۱۱. آرامش

هُوَ الَّذی أَنْزَلَ السَّکینَةَ فی قُلُوبِ الْمُومِنینَ [فتح/۴] .

السَّکینَةَ :

لا خَوْفٌ عَلَیهِمْ [بقره/۲۷۷] .

لا یخْشَوْنَ أَحَداً إِلَّا اللّه [احزاب/۳۹] .

لا یخافُونَ لَوْمَةَ لائِمٍ [مائده/۵۴] .

لِکیلا تَأْسَوْا عَلی ما فاتَکمْ [حدید/۲۳] .
وَ لا تَهِنُوا وَ لا تَحْزَنُوا [آل عمران/۱۳۹] .
وَ إِنْ یرِدْکَ بِخَیرٍ فَلا رَادَّ لِفَضْلِهِ [یونس/۱۰۷] .
فَاخْشَوْهُمْ فَزادَهُمْ إیماناً [آل عمران/۱۷۳] .
وَ لَمّا رَأَ الْمُومِنُونَ الْأَحْزابَ قالُوا هذا ما وَعَدَنَا اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ صَدَقَ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ ما زادَهُمْ إِلاّ إیماناً وَ تَسْلیماً [احزاب/۲۲] .
۱۲. تأیید
فَأَیدْنَا الَّذینَ آمَنُوا عَلی عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظاهِرینَ [صف/۱۴] .

۳. انواع وعده ها

۱. وعده های الهی
۱) وعده های الهی حق است : وَ کانَ وَعْدُ رَبِّی حَقًّا [کهف/۹۸] .
إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ [یونس/۵۵] .
۲) وعده‌های الهی صدق است : وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ قیلًا [نساء/۱۲۲] .
ثُمَّ صَدَقْناهُمُ الْوَعْدَ [انبیاء/۹] .
وَ قالُوا الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذی صَدَقَنا وَعْدَهُ [زمر/۷۴] .
۳) وعده‌های الهی تخلّف‌ناپذیر است :
وَعْدَ اللّهِ لا یخْلِفُ اللّهُ وَعْدَهُ [روم/۶] .
فَلا تَحْسَبَنَّ اللّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللّهَ عَزیزٌ ذُو انتِقامٍ [ابراهیم/۴۷] .
۲. وعده های شیطانی
وعده‌های پوشالی که برای سرگرم کردن مردم است ، وعده‌هایی شیطانی است : یعِدُهُمْ وَ یمَنِّیهِمْ وَ ما یعِدُهُمُ الشَّیطانُ إِلَّا غُرُوراً [نساء/۱۲۰] .
تنها به وعده‌ها ی خدا دلخوش شویم که هم قدرت وفا دارد و هم نیازی به خلف وعده ندارد : وَعْدَ اللّهِ حَقًّا وَ مَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ قیلًا [نساء/۱۲۲] .
طاغوت‌ها با وعده و وعید مردم را دور خود جمع می‌کنند : وَ جاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قالُوا إِنَّ لَنا لَأَجْراً إِنْ کنّا نَحْنُ الْغالِبینَ قالَ نَعَمْ وَ إِنَّکمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبینَ [اعراف/۱۱۴ -۱۱۳] .

۴. الطاف مشروط

یا أَیهَا الَّذینَ آمَنُوا مَنْ یرْتَدَّ مِنْکمْ عَنْ دینِهِ فَسَوْفَ یأْتِی اللّهُ بِقَوْمٍ یحِبُّهُمْ وَ یحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَی الْمُومِنینَ أَعِزَّةٍ عَلَی الْکافِرینَ [مائده/۵۴] .
وَ مَنْ یتَوَلَّ اللّهَ وَ رَسُولَهُ وَ الَّذینَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغالِبُون [مائده/۵۶] .
وَ لَوْ أَنَّهُمْ أَقامُوا التَّوْراةَ وَ الْإِنْجیلَ وَ ما أُنْزِلَ إِلَیهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَأَکلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَ مِنْ تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ [مائده/۶۶] .

يا أَيهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ ما أَنْزِلَ إِلَيك مِنْ رَبِّك وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَما بَلَّغْتَ رِسالَتَهُ وَ اللّهُ يعْصِمُك مِنَ النّاسِ [مائده/۶۷] .
يا أَيهَا الَّذينَ آمَنُوا عَلَيكمْ أَنْفُسَكمْ لا يضُرُّكمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيتُمْ إِلَى اللّهِ مَرْجِعُكمْ جَميعاً [مائده/۱۰۵] .

۵. دليل الطاف الهی

الطاف خداوند گاهی به دلايل زير است :
۱) برای آزمايش
۲) برای جبران خوبی‌های گذشتگان : وَ كانَ أَبُوهُما صالِحاً [كهف/۸۲] .

۶. تحقق وعده های الهی

۱. خلف وعده نمی كند
زيرا منشأ خلف وعده يا عجز است ، يا ترس ، يا جهل و يا پشيمانی : إِنَّ اللّهَ لا يخْلِفُ الْميعادَ [آل عمران/۹] .
قدرت و مالكيت الهی ضامن اجرای وعده‌های او : وَ إِنْ يتَفَرَّقا يغْنِ اللّهُ كلاًّ مِنْ سَعَتِهِ وَ كانَ اللّهُ واسِعاً حَكيماً وَ لِلّهِ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ [نساء/۱۳۱-۱۳۰] .
گمان نكنيد خداوند در اجرای وعده‌هايش ضعيف است : إِلّا طَريقَ جَهَنَّمَ خالِدينَ فيها أَبَداً وَ كانَ ذلِك عَلَی اللّهِ يسيراً [نساء/۱۶۹] .
۲. به شرط عمل به وظيفه
وعده‌های خدا تا زمانی است كه شما هم به وظيفه عمل نماييد : وَ لَقَدْ صَدَقَكمُ اللّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتّی إِذا فَشِلْتُمْ وَ تَنازَعْتُمْ فِی الْأَمْرِ [آل عمران/۱۵۲] .
وعده‌های الهی حتمی است ، لكن مشروط به انجام وظيفه ما است. (اسْتَعينُوا بِاللّهِ وَ اصْبِرُوا...بِما صَبَرُوا)
قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ اسْتَعينُوا بِاللّهِ وَ اصْبِرُوا إِنَّ الْأَرْضَ لِلّهِ يورِثُها مَنْ يشاءُ مِنْ عِبادِهِ وَ الْعاقِبَةُ لِلْمُتَّقينَ [اعراف/۱۲۸] .
وَ أَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذينَ كانُوا يسْتَضْعَفُونَ مَشارِقَ الْأَرْضِ وَ مَغارِبَهَا الَّتی بارَكنا فيها وَ تَمَّتْ كلِمَتُ رَبِّك الْحُسْنی عَلی بَنی إِسْرائيلَ بِما صَبَرُوا وَ دَمَّرْنا ما كانَ يصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَ قَوْمُهُ وَ ما كانُوا يعْرِشُونَ [اعراف/۱۳۷] .
۳. توجه به هشدارها
هشدارهای انبيا (عليهم السّلام) را جدی بگيريد. در چند آيه قبل حضرت صالح (ع) فرمود : وَ لا تَمَسُّوها بِسُوءٍ فَيأْخُذَكمْ عَذابٌ أَليمٌ [اعراف/۷۳] .
فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فی دارِهِمْ جاثِمين [اعراف/۷۸] .
هشدارهای خدا را جدی بگيريد : أَوْ نَلْعَنَهُمْ كما لَعَنّا أَصْحابَ السَّبْتِ وَ كانَ أَمْرُ اللّهِ مَفْعُولاً [نساء/۴۷] .
۴. وعده خدا قطعی است
وعده‌های خداوند قطعی است : لَنْ يخْلِفَ اللّهُ وَعْدَهُ [حج/۴۷] .
ولی وعده‌های شيطانی توخالی و فريبنده است : يعِدُهُمْ وَ يمَنِّيهِمْ وَ ما يعِدُهُمُ الشَّيطانُ إِلّا غُرُوراً [نساء/۱۲۰] .
مؤمن و كافر وعده‌های الهی را حق می‌يابند و كسی به حكم دادگاه قيامت اعتراض ندارد : وَ نادی أَصْحابُ الْجَنَّةِ أَصْحابَ

النّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنا ما وَعَدَنا رَبُّنا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ ما وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قالُوا نَعَمْ [اعراف/۴۴] .

وعده‌های الهی جدی است : وَ يسْتَنْبِئُونَک أَ حَقٌّ هُوَ قُلْ إِی وَ رَبِّی إِنَّهُ لَحَقٌّ وَ ما أَنْتُمْ بِمُعْجِزينَ [يونس/۵۳] .

۵. وعده های الهی پشتوانه انبیا

وعده‌های الهی بهترین پشتوانه ادامه نهضت‌های انبیا (علیهم السّلام) است : ثُمَّ نُنَجِّی رُسُلَنا وَ الَّذينَ آمَنُوا كَذٰلِك حَقًّا عَلَينا نُنْجِ الْمُومِنينَ [يونس/۱۰۳] .

۷. تهدیدها

بَشِّرِ الْمُنافِقينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذاباً أَليماً الَّذينَ يتَّخِذُونَ الْكافِرينَ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِ الْمُومِنينَ أَ يبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَميعاً [نساء/۱۳۹-۱۳۸] .

وَ مَنْ عادَ فَينْتَقِمُ اللّهُ مِنْهُ وَ اللّهُ عَزيزٌ ذُو انْتِقام [مائده/۹۵] .

فَقُطِعَ دابِرُ الْقَوْمِ الَّذينَ ظَلَمُوا وَ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعالَمينَ [انعام/۴۵] .

وَ لَوْ أَشْرَكوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ ما كانُوا يعْمَلُونَ [انعام/۸۸] .

فَإِنْ يكفُرْ بِها هولاءِ فَقَدْ وَكلْنا بِها قَوْماً لَيسُوا بِها بِكافِرينَ [انعام/۸۹] .

سَيصيبُ الَّذينَ أَجْرَمُوا صَغارٌ عِنْدَ اللّهِ [انعام/۱۲۴] .

خواری از طرف خداوند به آنان خواهد رسید.

إِنَّ ما تُوعَدُونَ لَآتٍ [انعام/۱۳۴] .

إِنَّما تُوعَدُونَ لَواقِع [مرسلات/۷] .

إِنَّما تُوعَدُونَ لَصادِقٌ [ذاريات/۵] .

قُلِ انْتَظِرُوا إِنّا مُنْتَظِرُونَ [انعام/۱۵۸] .

۸. خلف وعده با خدا

خلف وعده نفاق قلبی در پی دارد (ثعلبه بعد از آن‌که سرمایه‌دار شد به عهد و پیمان خود وفا نکرد ، منافق شد.) فَأَعْقَبَهُمْ نِفاقاً فيقُلُوبِهِمْ إِلی يوْمِ يلْقَوْنَهُ بِما أَخْلَفُوا اللّهَ ما وَعَدُوهُ وَ بِما كانُوا يكذِبُونَ [توبه/۷۷] .

۱. وقت

۱. اهمیت وقت

نشانه :

۱-ایمان

قالَ عليٌّ (ع) : الْمُومِنُ مَشْغُولٌ وَقْتُهُ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۳۳] .

۲-تقوا

قال علی (ع) : للمتقی ثلاث علامات إخلاص العمل و قصر الأمل و اغتنام المهل [غررالحكم ، ص۲۷۴] .

۳-عقل

قال علی (ع) : لو صح العقل لاغتنم کل امرئ مهلة [غرر الحکم ، ص۱۵۹] .

یا حَسْرَتی عَلی ما فَرَّطْتُ فِی جَنْبِ اللّهِ وَ إِنْ کنْتُ لَمِنَ السّاخِرِینَ [زمر/ ۵۶] .

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللّهَ هَدانِی لَکنْتُ مِنَ الْمُتَّقِینَ [زمر/۵۷] .

أَوْ تَقُولَ حِینَ تَرَی الْعَذابَ لَوْ أَنَّ لِی کرَّةً فَأَکونَ مِنَ الْمُحْسِنِینَ [زمر/۵۸] .

قال النبی (ص) : إن أهل الجنة لا یندمون علی شیء من أمور الدنیا إلا علی ساعة مرت بهم فی الدنیا لم یذکروا الله تعالی فیها [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۵۲] .

قَالَ علیٌّ (ع) : الأیام صحائف آجالکم فخلدوها أحسن أعمالکم [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

قَالَ عَلِیُ بْنِ أَبِی طَالِبِ (ع) : اعْمَلْ لِکلِّ یوم بِمَا فِیهِ تَرْشُدْ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۲۲] .

قَالَالسَّجادُ (ع) : وَ عَمِّرْنِی مَا کانَ عُمْرِی بِذْلَةً فِی طَاعَتِک ، فَإِذَا کانَ عُمْرِی مَرْتَعاً لِلشَّیطَانِ فَاقْبِضْنِی إِلَیک قَبْلَ أَنْ یسْبِقَ مَقْتُک إِلَی ، أَوْ یسْتَحْکمَ "غَضَبُک عَلَی." [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۲. وقت درقرآن

۱. سوگند به اوقات

وَ الْفَجْرِ [فجر/۱] .

وَ الصُّبْحِ [مدثر/۳۴] .

وَ الضُّحی [ضحی/۱] .

وَ النَّهارِ [لیل/۲] .

وَ الْعَصْرِ [عصر/۱] .

وَ اللَّیلِ إِذا سَجی [ضحی/۲] .

البتّه به سحر سه بار قسم یاد شده است.

وَ اللَّیلِ إِذا یسْرِ [فجر/۴] .

وَ اللَّیلِ إِذا عَسْعَسَ [تکویر/۱۷] .

وَ اللَّیلِ إِذا یغْشی [لیل/۱] .

۲. زمان بندی های قرآنی

وَ لا تَنْدسَ نَصِیبَک مِنَ الدُّنْیا [قصص/۷۷] .

قَالَأَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَنْسَ صِحَّتَک وَ قُوَّتَک وَ فَرَاغَک وَ شَبَابَک وَ نَشَاطَک أَنْ تَطْلُبَ بِهَا الآخِرَةَ [أمالی صدوق ، ص۲۲۸] .

أَ لَمْ یأْنِ لِلَّذِینَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِکرِ اللّهِ وَ ما نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَ لا یکونُوا کالَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ مِنْ قَبْلُ فَطالَ عَلَیهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ کثِیرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ [حدید/۱۶] .

یوْمَ الْحَسْرَةِ [مریم/۳۹] .

أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْکمْ ما یتَذَکرُ فِیهِ [فاطر/۳۷] .

قالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّی أَعْمَلُ صالِحاً [مومنون/۱۰۰-۹۹] .

بَغْتَةً [زخرف/۶۶] .

لا یسْتَأْخِرُونَ ساعَةً وَ لا یسْتَقْدِمُونَ [اعراف/۳۴] .

مهلت‌های الهی به امت‌ها :

وَ جَعَلْنا لِمَهْلِکهِمْ مَوْعِداً [کهف/۵۹] .

فِی أَیامٍ نَحِساتٍ [فصلت/۱۶] .

أَ لَیسَ الصُّبْحُ بِقَرِیبٍ [هود/۸۱] .

فِی یوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ [قمر/۱۹] .

الطاف الهی :

سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَکمْ [یوسف/۹۸] . که منتظر شب جمعه بودند.

وَ ذَکرْهُمْ بِأَیامِ اللّهِ [ابراهیم/۵] .

امت‌ها :

لِکلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ [یونس/۴۹] .

وقت‌شناسی کار انبیا است :

قَالَأَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا یعرف قدر ما بقی من عمره إلا نبی أو صدیق [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

۳. وقت در دنیا

۱.کتاب عمر :

قَالَ علیٌّ (ع) : الأیام صحائف آجالکم فخلدوها أحسن أعمالکم [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

۲.عمر برتر از طلا :

قال رسول الله (ص) : یا أبا ذر ، کن علی عمرک أشح منک علی درهمک و دینارک. [أمالی طوسی ، ص۵۲۷] .

۳.فرصت های گذرا :

قَالَأَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْفُرْصَةُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۱] .

۴.بدترین غصّه :

قَالَأَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَشَدُّ الْغُصَصِ فَوْتُ الْفُرَصِ [غرر ، ص۴۷۳] .

۷.نصیب تو از دنیا :

وَ لا تَنْسَ نَصِیبَک مِنَ الدُّنْیا [قصص/۷۷] .

۸.غفلت تا کی؟ :

أَ لَمْ یأْنِ لِلَّذِینَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِکرِ اللّهِ وَ ما نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَ لا یکونُوا کالَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ مِنْ قَبْلُ فَطالَ عَلَیهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَ کثِیرٌ مِنْهُمْ فاسِقُونَ [حدید/۱۶] .

۹.فرصت تذکر :

أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْکمْ ما یتَذَکرُ فِیهِ [فاطر/۳۷] .

۱۰.لحظاتی مثل جان :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما أنت عدد أيام فكل يوم يمضی عليك يمضی ببعضک فخفض فی الطلب و أجمل فی المكتسب [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

۱۱.کلمات بزرگان :

ان فوت الوقت اشد عند اصحاب الحقيقه من فوت الروح لان فوت الروح انقطاع عن الخلق و فوت الوقت انقطاع عن الحق [مستدرک سفينه البحار ، ج۸، ص۱۷۶] .

وقت از طلا گران بهاتر است.

مواهب دنيا هر قدر فراوان باشد برای استفاده از آن وقت لازم است

دو چيز است که باز نمی‌گردد : روزی که رفت ، تيری که رها شد.

امروز نقد است فردا نسيه

عمر برف است و آفتاب تموز (تابستان)

تا به پست و مقامی نرسيده‌ايد علم بياموزيد که در آن روز شرم خواهيد کرد

۴. وقت در آخرت

۱.مرگ :

بَغْتَةً [زخرف/۶۶] .

۲.قيامت :

لا يسْتَأْخِرُونَ ساعَةً وَ لا يسْتَقْدِمُونَ [اعراف/۳۴] .

۳.سؤال مهمّ در قيامت :

قال رسول الله (ص) : لا تزول قدما عبد يوم القيامة حتی يسأل عن أربع عن عمره فيما أفناه و عن شبابه فيما أبلاه و عن ماله من أين اكتسبه و فيما أنفقه و عن حبنا أهل البيت [خصال صدوق ، ج۱ ، ص۲۵۳] .

۴.محاسبه نفسها :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن عمرک عدد أنفاسک و عليها رقيب تحصيها [غررالحکم ، ص۱۵۸] .

۵.شهادت دادن زمان :

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ مَا مِنْ يوْمٍ يأْتِی عَلَی ابْنِ آدَمَ إِلَّا قَالَ لَهُ ذَلِك الْيوْمُ يا ابْنَ آدَمَ أَنَا يوْمٌ جَدِيدٌ وَ أَنَا عَلَيك شَهِيدٌ فَقُلْ فِي خَيراً وَ اعْمَلْ فِی خَيراً أَشْهَدْ لَک بِهِ يوْمَ الْقِيامَةِ فَإِنَّک لَنْ تَرَانِی بَعْدَهَا أَبَداً [کافی ، ج۲ ، ص۵۲۳] .

۶.پشيمانی اهل بهشت :

قال النبی (ص) : إن أهل الجنة لا يندمون علی شیء من أمور الدنيا إلا علی ساعة مرت بهم فی الدنيا لم يذكروا الله تعالی فيها [إرشادالقلوب ، ج۱ ، ص۵۲] .

۷.مهريه سعادت :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن عمرک مهر [سهر] سعادتک إن أنفذته فی طاعة ربک [غررالحکم ، ص۱۵۸] .

۸.قيامت روز حسرت :

یوْمَ الْحَسْرَةِ [مریم/۳۹] .
۹.فرصتی بدون تکرار :
قالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلّی أَعْمَلُ صالِحاً [مومنون/۱۰۰-۹۹] .
قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ اغْتَنِمْ خَمْساً قَبْلَ خَمْسٍ شَبَابَک قَبْلَ هَرَمِک وَ صِحَّتَک قَبْلَ سُقْمِک وَ غِنَاک قَبْلَ فَقْرِک وَ فَرَاغَک قَبْلَ شُغْلِک وَ حَیاتَک قَبْلَ مَوْتِک [أمالی طوسی ، ص۵۲۵] .

۵. فرصت طلبی

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اغتنموا آجالکم بأحسن أعمالکم [غررالحکم ، ص۳۱۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کن مشغولا بما أنت عنه مسئول [غررالحکم ، ص۱۵۹] .
گاو صندوق دیگران نباشیم :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَکنْ خَازِناً لِغَیرِک [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إنَ الْمَغْبُون مَنْ غَبَنَ عُمُرَهُ [غررالحکم ، ص۱۶۰] .
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ فُتِحَ لَهُ بَابُ خَیرٍ فَلْینْتَهِزْهُ فَإِنَّهُ لَا یدْرِی مَتَی یغْلَقُ عَنْهُ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۲۸۹] .
قال رسول الله (ص) : الدنیا ساعة فاجعلها طاعة [بحارالأنوار ، ج ۶۷ ، ص۶۸] .
قَالَ السَّجادُ (ع) : وَ اسْتَفْرِغْ أَیامِی فِیمَا خَلَقْتَنِی لَهُ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن أوقاتک أجزاء عمرک فلا تنفد لک وقتا إلا فیما ینجیک [فی غیر ما ینجیک] [غررالحکم ، ص۱۵۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن عمرک مهر [سهر] سعادتک إن أنفذته فی طاعة ربک [غررالحکم ، ص۱۵۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إن عمرک عدد أنفاسک و علیها رقیب تحصیها [غررالحکم ، ص۱۵۸] .

۶. ارزش زمان

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ مَا مِنْ یوْمٍ یأْتِی عَلَی ابْنِ آدَمَ إِلَّا قَالَ لَهُ ذَلِک الْیوْمُ یا ابْنَ آدَمَ أَنَا یوْمٌ جَدِیدٌ وَ أَنَا عَلَیک شَهِیدٌ فَقُلْ فِی خَیراً وَ اعْمَلْ فِی خَیراً أَشْهَدْ لَک بِهِ یوْمَ الْقِیامَةِ فَإِنَّک لَنْ تَرَانِی بَعْدَهَا أَبَداً [کافی ، ج۲ ، ص۵۲۳] .
روایات زیادی داریم که زمان سه قسم است. ۱- گذشته ۲- حال ۳- آینده
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ألا إن الأیام ثلاثة یوم مضی لا ترجوه و یوم بقی لا بد منه و یوم یأتی لا تأمنه فالأمس موعظة و الیوم غنیمة و غد لا تدری من أهله [تحف‌العقول ، ص۲۲۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إنما أنت عدد أیام فکل یوم یمضی علیک یمضی ببعضک فخفض فی الطلب و أجمل فی المکتسب [غررالحکم ، ص۱۵۹] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لا یعرف قدر ما بقی من عمره إلا نبی أو صدیق [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

۷. وقت شناسی

۱. وقت های مبارک

۱.روزهای الهی :

وَ ذَکرْهُمْ بِأَیامِ اللَّهِ [ابراهیم/۵] .

۲.شب قدر :

فِی لَیلَةٍ مُبارَکةٍ [دخان/۳] .

۳.ماه رمضان :

شَهْرُ رَمَضانَ الَّذِی أُنْزِلَ فِیهِ الْقُرْآنُ [بقره/۱۸۵] .

۴.سحر گاه :

وَ بِالْأَسْحارِ هُمْ یسْتَغْفِرُونَ [ذاریات/۱۸] .

۵.اوقات نماز :

حافِظُوا عَلَی الصَّلَواتِ وَ الصَّلاةِ الْوُسْطی [بقره/۲۳۸] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : لَا تُوَخِّرَنَّ صَلَاةً عَنْ أَوَّلِ وَقْتِهَا إِلَی آخِرِ وَقْتِهَا مِنْ غَیرِ عِلَّةٍ عَلَیک [بحارالأنوار ، ج۴۹ ، ص۴۹] .

۶.شب و روز جمعه و ایام عید فطر و اضحی

۲. استفاده هدف دار از وقت

صِبْغَةَ اللَّهِ [بقره/۱۳۸] .

وَ ما عِنْدَ اللَّهِ باقٍ [نحل/۹۶] .

قَالَأَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إنک مخلوق للآخرة فاعمل لها [غررالحکم ، ص۱۴۵] .

کلُّ شَیءٍ هالِک إِلاَّ وَجْهَهُ [قصص/۸۸] .

وَ یبْقی وَجْهُ رَبِّک ذُو الْجَلالِ وَ الْإِکرامِ [الرحمن/۲۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ لِیکنْ لَک فِی کلِّ شَیءٍ نِیةٌ حَتَّی فِی النَّوْمِ وَ الْأَکلِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۴۸] .

چون هدف آفرینش عبادت است اگر وقت خودمان را صرف عبادت نکنیم از هدف دور مانده و خسارت کرده‌ایم.پس باید :

۱.به کارهایمان رنگ الهی دهیم :

صِبْغَةَ اللَّهِ [بقره/۱۳۸] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَا ذَرٍّ لِیکنْ لَک فِی کلِّ شَیءٍ نِیةٌ حَتَّی فِی النَّوْمِ وَ الْأَکلِ [وسائل‌الشیعة ، ج۱ ، ص۴۸] .

۲.چون هدف آفرینش عبادت است اگر وقت خودمان را صرف عبادت نکنیم از هدف دور مانده و خسارت کرده‌ایم :

وَ ما عِنْدَ اللَّهِ باقٍ [نحل/۹۶] .

قَالَأَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إنک مخلوق للآخرة فاعمل لها [غررالحکم ، ص۱۴۵]

۳.هر روز رشد و کمال داشته باشیم :

قَالَ عَلِیُ بْنِ أَبِی طَالِبٍ (ع) : اعْمَلْ لِکلِّ یوْمٍ بِمَا فِیهِ تَرْشُدْ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱ ، ص۱۲۲] .

۴.سرمایه گذاری ابدی کنیم :

قال رسول الله (ص) : الدنیا ساعة فاجعلها طاعة [بحارالأنوار ، ج ۶۷ ، ص۶۸] .

قَالَالسَّجادُ (ع) : وَ اسْتَفْرِغْ أَیامِی فِیمَا خَلَقْتَنِی لَهُ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اغتنموا آجالكم بأحسن أعمالكم [غررالحكم ، ص۳۱۳] .

۵.پنج چیز را قبل از پنج چیز قدر بدانیم :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا أَبَاذَرٍّ اغْتَنِمْ خَمْساً قَبْلَ خَمْسٍ شَبَابَک قَبْلَ هَرَمِک وَ صِحَّتَک قَبْلَ سُقْمِک وَ غِنَاک قَبْلَ فَقْرِک وَ فَرَاغَک قَبْلَ شُغْلِک وَ حیاتَک قَبْلَ مَوْتِک [أمالی طوسی ، ص۵۲۵] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَنْسَ صِحَّتَک وَ قُوَّتَک وَ فَرَاغَک وَ شَبَابَک وَ نَشَاطَک أَنْ تَطْلُبَ بِهَا الآخِرَةَ [أمالی صدوق ، ص۲۲۸] .

۶.هدف مان فقط انجام وظیفه باشد :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : کن مشغولا بما أنت عنه مسئول [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

۷.گاو صندوق دیگران نباشیم :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَکنْ خَازِناً لِغَیرِک [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱] .

۸.خسارت واقعی :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنَ‌الْمَغْبُون مَنْ غَبِنَ عُمُرَهُ [غررالحکم ، ص۱۶۰] .

۹.ابزار نجات :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إن أوقاتک أجزاء عمرک فلا تنفد لک وقتا إلا فیما ینجیک {فی غیر ما ینجیک } [غررالحکم ، ص۱۵۹] .

۱۰.اوقات ما چراگاه شیطان نشود :

قَالَ السَّجادُ (ع) : وَ عَمِّرْنِی مَا کانَ عُمُرِی بِذْلَةً فِی طَاعَتِک ، فَإِذَا کانَ عُمُرِی مَرْتَعاً لِلشَّیطَانِ فَاقْبِضْنِی إِلَیک قَبْلَ أَنْ یسْبِقَ مَقْتُک إِلَی ، أَوْ یسْتَحْکمَ "غَضَبُک عَلَی." [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

۱۱.ترک مجالس و کلام بیهوده :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِی وَصِیتِهِ لِوَلَدِهِ الْحُسَینِ (ع) یا بُنَی الْعَافِیةُ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ مِنْهَا فِی الصَّمْتِ إِلَّا بِذِکرِ اللَّهِ وَ وَاحِدٌ مِنْهَا فِی تَرْک مُجَالَسَةِ السُّفَهَاءِ [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص۱۹۸] .

راحه الجسم فی قلة الطعام و راحة الروح فی قلة الکلام

۳. اغتنام فرصت ها

۱–توبه : أَ لَمْ یأْنِ لِلَّذِینَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِکرِ اللَّهِ [حدید/۱۶] .

آلْآنَ وَ قَدْ عَصَیتَ قَبْلُ وَ کنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِینَ [یونس/۹۱] .

۲–انفاق : وَ أَنْفِقُوا مِنْ ما رَزَقْناکمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ یأْتِی أَحَدَکمُ الْمَوْتُ [منافقون/۱۰] .

أَ وَ لَمْ نُعَمِّرْکمْ ما یتَذَکرُ فِیهِ مَنْ تَذَکرَ [فاطر/۳۷] .

من کلام بعض الاکابر : ان قوت الوقت اشد عند اصحاب الحقیقه من قوت الروح لان فوت الروح انقطاع عن الخلق و فوت الوقت انقطاع عن الحق [مستدرک سفینه البحار ، ج۸ ، ص۱۷۶] .

۳.استفاده از فرصت مناسب :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ فُتِحَ لَهُ بَابُ خَیرٍ فَلْینْتَهِزْهُ فَإِنَّهُ لَا یدْرِی مَتَی یغْلَقُ عَنْهُ [عوالی اللآلی ، ج۱ ، ص۲۸۹] .

۸. علل تضییع وقت

۱ ـ تسویف یا امروز و فردا کردن :

قال السجاد (ع) : فقد أفنيت بالتسويف و الآمال عمرى [بحارالأنوار ، ج۹۵ ، ص۸۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أبا ذر إياك و التسويف بعملك فإنك بيومك و لست بما بعده [مكارم‌الأخلاق ، ص۴۵۸] .

قال الباقر (ع) : إياك و التسويف فإنه بحر يغرق فيه الهلكى [تحف‌العقول ، ص۲۸۴] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كم من مسوف بالعمل حتى هجم عليه الأجل [غررالحكم ، ص۱۵۷] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كانَ قَبْلَكَ بِإِقَامَتِهِمْ عَلَى الْأَمَانِي وَ التَّسْوِيفِ حَتَّى أَتَاهُمْ أَمْرُ اللَّهِ بَغْتَةً وَ هُمْ غَافِلُونَ [كافى ، ج۲ ، ص۱۳۶] .

۲–غفلت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من راقب أجله اغتنم مهلة [غررالحكم ، ص۱۶۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يا أبا ذر كم من مستقبل يوما لا يستكمله و منتظر غدا لا يبلغه [بحارالأنوار ، ج۷۴ ، ص۷۵] .

۳–آرزوها : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : ضياع العمر بين الآمال و المنى [غررالحكم ، ص ۱۶۰] .

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : قصر الأمل فإن العمر قصير و افعل الخير فإن يسيره كثير [غررالحكم ، ص۱۵۸] .

۴–انتخاب غیر اهم : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من اشتغل بغير المهم ضيع الأهم [غررالحكم ، ص۴۷۷] .

۵–فکر گذشته‌ها سبب تضییع امروز است : قد روى عن النبى (ص) : أن الله يبغض الصحيح الفارغ لا فى شغل الدنيا و لا فى شغل الآخرة [شرح‌نهج‌البلاغه ابن ابى‌الحديد ، ج۱۷ ، ص۱۴۶] .

وقتك اعز الاشياء فاشغله باعز الاشياء [امثال حكم ، ج۴ ، ص۱۸۹۱] .

۶–بیکاری : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَبْغَضُ الْخَلْقِ إِلَى اللَّهِ جِيفَةٌ بِاللَّيلِ بَطَّالٌ بِالنَّهَارِ [مستدرك‌الوسائل ، ج۶ ، ص ۳۴۰] .

۷–سخنان بیهوده : قَالَ الباقِرُ (ع) : مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يعْنِيهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۲ ، ص۱۹۵] .

راحه الجسم فى قلة الطعام و راحة الروح فى قلة الكلام

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِي وَصِيتِهِ لِوَلَدِهِ الْحُسَينِ (ع) يا بُنَى الْعَافِيةُ عَشَرَةُ أَجْزَاءٍ تِسْعَةٌ مِنْهَا فِي الصَّمْتِ إِلَّا بِذِكرِ اللَّهِ وَ وَاحِدٌ مِنْهَا فِي تَرْك مُجَالَسَةِ السُّفَهَاءِ [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۱۹۸] .

۸–خواب زیاد :

۹–بی نظمی در مطالعه :

– مطالعه برای اینکه خودش را مشغول کند و فکر نکند

– یامطالعه در حال خواب و...

– یا مطالعه مطالبی که کارائی ندارد

– یا مطالعه با شکم پر

– یا مطالعه بدون یادداشت

۱۰– دوستان ناباب

۹. کلمات زیبا

۱- وقت از طلا گران بهاتر است.
۲- مواهب دنیا هر قدر فراوان باشد برای استفاده از آن وقت لازم است
۳- دو چیز است که باز نمی‌گردد روزی که رفت و تیری که رها شد
۴-توزیع الوقت توزیعه
۵- امروز نقد است فردا نسیه
۶- عمر برف است و آفتاب تموز
۷- تا به پست و مقامی نرسیده‌اید علم بیاموزید که در آن روز شرم خواهید کرد
۸- اگر کسی ساعت ما را دزدید عصبانی شده و او را تحویل مامور می‌دهیم ، ولی اگر کسی ساعتی از عمر ما را تلف کرد نه تنها عصبانی نمی شویم ، بلکه خوشحال می شویم.
۲- برای زمان خود طرح زمان بندی داشته باشیم که در روایات آمده است.

۱۰. سیره علما و بزرگان

۱- ادیسون روزی ۱۶ ساعت کار می‌کرد و در محل کارش روی صندلی می‌خوابید.
۲- ابن سینا روزها کار حکومتی داشت و شبها تحقیق می‌کرد و ۴۰ کتاب در ۱۲۰ جلد نوشته آن هم در عمر کوتاهش.
۳- صاحب معجم البلدان برده بود؛ اربابش برای تجارت او را به شهرها می‌فرستاد و او از وضعیت شهرها یادداشت تهیه می کرد که یک دوره کتاب مفید نوشت.
۴ ـ میرحامد حسین آن قدر کتاب تالیف کرد که دست راستش از کار افتاد. گفته‌اند از صدر اسلام تا کنون احدی در باب امامت به اندازه او کار نکرده است. خبر فوت فرزندش را به او دادند متاثر شد و گفت مجالی برای حضور در مراسم ندارد و فرمود : مرا تنها گذارید تا حقانیت علی مرتضی (ع) را از سخنان اهل سنت اثبات نمایم.
۵ ـ محدث قمی حتی در سفرهای تفریحی کتاب می‌نوشت
هم سفران او در سفر سوریه می گویند هر وقت ما برای سیاحت می‌رفتیم او کتاب می‌نوشت وشب ها که می‌خوابیدیم او مشغول مطالعه و تالیف بود.
۶ ـ آیت الله بروجردی : من گاهی اوقات به قدری غرق مطالعه می‌شدم که یک مرتبه صدای اذان صبح را می‌شنیدم ، تازه متوجه می‌شدم که شام جلویم مانده.
۷ ـ دگسو در فواصل غذاها کتاب ضخیمی تالیف کرد
۸ ـ نیوتن کتاب خود را ۱۵ مرتبه نوشت تا بدون اشکال و کامل باشد
۹ ـ مونتسکیو به شخصی گفت : تو این کتاب را در اندک مدتی می‌خوانی ، ولی من موی سر خود را در نوشتن این کتاب سفید کرده‌ام.
۱۰ ـ شهید ثانی بیشتر عمرش را در خفا به سر می‌برد (از شر متعصبین سنی) با امکانات بسیار اندکی به همراه خانواده اش زندگی می کرد. شبها برای خانواده هیزم تهیه می‌کرد و روزها به تالیف و تدریس می‌پرداخت.
۱۱ ـ مقدس اردبیلی وقتی از نجف به کربلا می‌رفت احتیاطا نماز را جمع می‌خواند ، و می‌فرمود طلب علم واجب و زیارت مستحب است می‌ترسم به خاطر عملی مستحبی ترک واجب کرده باشم.

۱۲ ـ حاج شیخ عباس قمی در احوالات وحید بهبهانی می گوید :
آقا در اواخر عمر برای اینکه از فضلیت درس و بحث محروم نشود ، لمعه تدریس می کرد. (حاج آقا : این نکته خوبی است برای اساتید و معلمان پیرمرد که درس های کلاس های پائین تر را بپذیرند)
۱۳ ـ پیه سوز شیخ انصاری را گربه ربود ، شیخ در روشنایی مهتاب به مطالعه ادامه داد و بارها این قضیه اتفاق افتاد.
۱۴ ـ امام خمینی آنقدر برای وقت حساسیت داشتند که کسی نمی‌توانست ایشان را در راه متوقف کند. امام یک ساعت اتوماتیک بود؛ دائما می‌توانستید از او کار خوب و مطالعه ثبت کنید.
با گذشت بیش از هشتاد سال از عمرش ساعتی بیکار نبود.
برنامه‌ها طوری دقیق انجام می‌شد که در تمام ساعات روز می‌توانستیم بگوئیم الان امام به چه کاری مشغولند.
به طلبه‌های نجف گفتند : اگر برای درس می‌آیید سر موقع حاضر باشید ، و اگر برای ثواب می‌آئید ، جای دیگر هم مسجد است.
هیچ چیز حتی فوت آقا مصطفی برنامه مطالعاتی ایشان را به هم نزد.
حاج احمد آقا می گوید : حتی کتابی که جزو دوره مطالعاتی ایشان بود در آن روز هفتاد صفحه‌اش خوانده شده بود.
۱۵ ـ در اوائل علاقه زیادی به تحصیل نداشتم؛ تا چهار سال هر چه می‌خواندم نمی‌فهمیدم ، پس از آن یک باره عنایت خدایی دامن گیرم شد و در خود یک نوع شیفتگی نسبت به تحصیل علم حس نمودم به طوریکه احساس خستگی و دلسردی نمی کردم ، زشت و زیبای جهان را فراموش کردم ، بساط معاشرت را بر چیدم ، در خورد و خواب و لوازم زندگی به حداقل قناعت کردم ، بسیار می‌شد شب را تا طلوع آفتاب مطالعه می کردم.
کتاب شریف المیزان را در شب قدر ۲۳ رمضان به پایان رساندم.
۱۶ ـ شیخ مفید جز پاسی از شب نمی‌خوابیدثم یقول یصلی او یطالع او یدرس او یتلوا القرآن [خدمات متقابل ، ص۴۸۳] .
۱۷ ـ ابن سینا می گوید : به مطالعه طب خیلی مایل بودم آنقدر مطالعه کردم تا مهارت یافتم و بیماران را معالجه کردم. با این همه از مناظره در علم فقه فارغ نبودم و در آن وقت شانزده سال داشتم.
شبها نمی‌خوابیدم و روزها هم مطالعه می کردم؛ قلم و کاغذ مهیا بود و تا مطلبی به ذهنم می‌رسید یادداشت می کردم. اگر در مساله‌ای می‌ماندم به مسجد جامع می رفتم و نماز می‌خواندم و در پیشگاه خداوند ابتهال و تضرع می کردم تا اینکه بر من روشن و کشف می‌شد ، آنقدر عاشق علم بودم که در خواب هم مشغول همان مسائل علمی بودم.
از ۲۱ سالگی شروع به تالیف کتاب کردم
لازم به ذکر است که ابن سینا ۲۳۸ کتاب و رساله نوشته که حاصل تلاش اودر سفر و حضر است. او در مسافرت ها ـ گرچه پر خطر ـ کتاب می‌نوشت.
وقتی ابن سینا به منصب وزارت رسید همواره قبل از طلوع صبح صادق بلند می‌شد و به تالیف می‌پرداخت ، سپس حکما و دانشمندان را درس می‌داد.
۱۸ ـ شیخ طوسی عمر خود را گذاشت تا حوزه بغداد و کتابخانه بزرگ آن را بنا کرد. وقتی حوزه را تخریب و کتاب ها را آتش زدند تنها بود؛ باز از فرصت استفاده کرد و به نجف آمد و حوزه تشکیل داد.
۱۹ ـ ابوریحان بیرونی آنی از اشتغالات علمی غفلت نمی‌کرد و فقط سالی دو روز تعطیلی داشت. درحال جان دادن از عیادت کنندگان مساله علمی می‌پرسید و می گفت : این مساله را بدانم و بمیرم بهتر است یا ندانم؟

محمد زکریای رازی از کثرت مطالعه کور شد ، باز کار را رها نکرد؛ با چشم دیگران می‌خواند و به دستهای دیگران می‌نوشت.

شهید اول می‌گوید۱ : من الخسران صرف الزمان فی المباح

۱. وقف

۱. سیمای وقف

۱. اصلی ثابت وفرعی در آسمان

اصلها ثابت و فرعها فی السماء

۲. معامله با خدا

گیرنده خداست : أَ لَمْ یعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ هُوَ یقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبادِهِ وَ یأْخُذُ الصَّدَقاتِ [توبه/۱۰۴] .

۳. نشانه صداقت

وقف نشانه صداقت است ، مثل زکات و صداق.

۴. مصداق صدقه

وقف مصداق صدقه است که عامل تطهیرمال است.

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَکیهِمْ بِها [توبه/۱۰۳] .

لا یمَسُّهُ إِلاَّ الْمُطَهَّرُونَ [واقعه/۷۹] .

۲. آثار دنیوی وقف

۱. گشایش

فَأَمّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی فَسَنُیسِّرُهُ لِلْیسْری [لیل/۷–۵] .

این آیه درباره کسی است که باغی داشت و به پیامبر (ص) عرض کرد : من آنرا در اختیار اهل صدقه قرار دادم.

۲. مالکیت عمومی

فانی باقی می‌شود. (عمر کوتاه ، توشه کم ، راه طولانی ، خطر زیاد ، هدف بلند) ، ولی وقف راه حل است.

مالکیت شخصی ، مالکیت عمومی می‌شود. (من ، ما می‌شود.)

۳. نوعی دوستی

وقف ، نوعی دوستی است : وَ إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّ اجْعَلْ هذا بَلَداً آمِناً وَ ارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَراتِ [بقره/۱۲۶] .

۴. وسیله محبوبیت

وقف ، وسیله محبوب شدن است : إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ سَیجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمنُ وُدًّا [مریم/۹۶] .

۵. وسیله فقر زدایی

وقف ، وسیله فقر زدایی است.

۶. وسیله نشر فرهنگ

مدارس و کتابخانه‌ها و کتاب ها و مساجد و حسینیه‌ها نمونه‌های بارز نشر فرهنگ به وسیله وقف است.

۷. مبارزه با تکاثر

أَلْهاکمُ التَّکاثُرُ [تکاثر/۱]

۸ . علاقه گذشتگان به آیند گان

وقف ، بیان گرعلاقه گذشتگان به آیند گان است.

۹. پاسداری آیند گان از گذشتگان

وقف ، موجب استغفار و درود و پاسداری آیند گان از گذشتگان است .

۱۰. تأمین آینده روشن

قِیلَ ارْجِعُوا وَراءَکمْ فَالْتَمِسُوا نُوراً [حدید/۱۳] .

وقف کردن در خط پیامبر و علی قرار گرفتن است.

۱۱. جلو گیری از تبذیر واسراف

إِنَّ الْمُبَذِّرِینَ کانُوا إِخْوانَ الشَّیاطِینِ [اسراء/۲۷] .

الذین یبخلو.....

۳. آثار وقف در جامعه

۱. وسیله نزدیکی اغنیاء به فقرا (توازن اجتماعی)

۲. جلو گیری از انفجار

وَ أَنْفِقُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ لا تُلْقُوا بِأَیدِیکمْ إِلَی التَّهْلُکةِ وَ أَحْسِنُوا إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُحْسِنِینَ [بقره/۱۹۵] .

۳. حلّال مشکلات جامعه

وقف ، حلّال مشکلات اقتصادی ، فرهنگی و اجتماعی است.

۴. بهره گیری عموم

یک سالن وقفی مورد بهره گیری عموم قرار می گیرد.

۵. صرفه جویی

به وسیله یک کتاب وقفی صرفه جویی در چاپ ، کاغذ ، مکان ، پول.

۴. آثار اخروی وقف

۱. مانع حسرت هنگام مرگ

وقف ، مانع حسرت در لحظه مرگ است.

وَ أَنْفِقُوا مِنْ ما رَزَقْناکمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ یأْتِی أَحَدَکمُ الْمَوْتُ فَیقُولَ رَبِّ لَوْ لا أَخَّرْتَنِی إِلی أَجَلٍ قَرِیبٍ فَأَصَّدَّقَ وَ أَکنْ مِنَ الصّالِحِینَ [منافقون/۱۰] .

۲. تبدیل فانی به باقی

(عمر کوتاه ، توشه کم ، راه طولانی ، خطر زیاد ، هدف بلند) وقف ، راه حلّی برای اصلاح امور فوق است .

۳. تبدیل ادنی به اعلی

أَ تَسْتَبْدِلُونَ الَّذِی هُوَ أَدْنی بِالَّذِی هُوَ خَیرٌ [بقره/۶۱] .

۴. سود بی حساب

وقف ، سود بی حساب دارد.

مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَکرٍ أَوْ أُنْثی وَ هُوَ مُومِنٌ فَأُولئِک یدْخُلُونَ الْجَنَّةَ یرْزَقُونَ فِیها بِغَیرِ حِسابٍ [غافر/۴۰] .

۵. تداوم عمل صالح

وقف ، تداوم عمل صالح است : نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ وَ کلَّ شَیءٍ أَحْصَیناهُ فِی إِمامٍ مُبِینٍ [یس/۱۲] .

۶. مصداق باقیات وصالحات

وقف ، مصداق باقیات الصالحات است.

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زِینَةُ الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ الْباقِیاتُ الصّالِحاتُ خَیرٌ عِنْدَ رَبِّک ثَواباً وَ خَیرٌ أَمَلًا [کهف/۴۶] .

در سوره مریم می‌خوانیم : الْباقِیاتُ الصّالِحاتُ خَیرٌ عِنْدَ رَبِّک ثَواباً وَ خَیرٌ مَرَدًّا [مریم/۷۶] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَیسَ یتْبَعُ الرَّجُلَ بَعْدَ مَوْتِهِ مِنَ الْأَجْرِ إِلَّا ثَلَاثُ خِصَالٍ

صَدَقَةٌ أَجْرَاهَا فِی حَیاتِهِ فَهِی تَجْرِی بَعْدَ مَوْتِهِ

وَ سُنَّةُ هُدًی سَنَّهَا فَهِی یعْمَلُ بِهَا بَعْدَ مَوْتِهِ

أَوْ وَلَدٌ صَالِحٌ یدْعُو لَهُ [کافی ، ج۷ ، ص۵۶] .

۷. مغفرت واجر عظیم

الْمُتَصَدِّقِینَ وَ الْمُتَصَدِّقاتِ وَ الصّائِمِینَ وَ الصّائِماتِ وَ الْحافِظِینَ فُرُوجَهُمْ وَ الْحافِظاتِ وَ الذّاکرِینَ اللّهَ کثِیراً وَ الذّاکراتِ أَعَدَّ اللّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَ أَجْراً عَظِیماً [احزاب ، ۳۵] .

۵. آثار اخلاقی وقف

۱. مبارزه با فخرفروشی

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَیاةُ الدُّنْیا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِینَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَینَکمْ وَ تَکاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ [حدید/۲۰] .

۲. مبارزه با حرص

خُذْ مِنْ أَمْوالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَکیهِمْ بِها [توبه/۱۰۳] .

۳. نشانه دلسوزی و آینده نگری

وقف ، نشانه دلسوزی ، آینده نگری و تعاون است.

۶. موارد وقف

۱. وقف کتا ب و کتا بخا نه

وقف کتاب و کتابخانه یک وقف معنوی است که باعث رشد و تعا لی جامعه می گردد و بسیاری از علمای قدیم از همین

گونه کتاب ها استفاده می کردند.

۲. وقف بر کا رهای خیر

إِنّا نَحْنُ نُحْی الْمَوْتی وَ نَکتُبُ ما قَدَّمُوا وَ آثارَهُمْ [یس/۱۲] .

تَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی [مائده/۲] . [اختصاص مفید ، ص۲۹] .

۳.وقف جلسات روضه خوانی

وَ مَنْ یعَظِّمْ شَعائِرَ اللّهِ [حج/۳۲] .

قالَ الصّادِقُ (ع) : رَحِمَ اللّهُ مَنْ أَحْیا أَمْرَنا

۴. ساختمان های اسلامی

وقف ساختمان‌های اسلامی و تعمیر آن

قالَ الصّادِقُ (ع) : مَنْ أَحْیا نَفْساً فَکأَنَّما أَحْیا النّاسَ جَمِیعاً [کافی ، ج۴ ، ص۵۷] .

۵.وقف درمانگاه

وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا إِلَی اللّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً [فصلت/۳۳] .

۶.وقف تبلیغات

۷. وقف از دید عرفانی

۱. از خود کندن

وقف ، از خود کندن و وصل به جمع شدن است.

۲.وقف فانی ر ا باقی کردن است.

۳.وقف ، شریک کارهای خیردیگران بعد از خود است.

۴.وقف جبران مافات

وقف ، جبران مافات است : تابُوا وَ أَصْلَحُوا [بقره/۱۶۰] .

۵. ذخیره برای آینده است.

ما تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِکمْ مِنْ خَیرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّهِ [بقره/۱۱۰] .

۶. رشد فعلی

وَ مَثَلُ الَّذِینَ ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمُ ابْتِغاءَ مَرْضاتِ اللّهِ وَ تَثْبِیتاً مِنْ أَنْفُسِهِمْ [بقره/۲۶۵] .

۸. آثارسوء وقف نکردن

۱. مال بی فایده

وقف کنید تا نگوئید : ما أَغْنی عَنِّی مالِیهْ [حاقه/۲۸] .

۲. حسرت

یا لَیتَنِی قَدَّمْتُ لِحَیاتِی [فجر/۲۴] .

۳. آرزوی بازگشت

إِذا جاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قالَ رَبِّ ارْجِعُونِ لَعَلِّی أَعْمَلُ صالِحا [مومنون/۱۰۰-۹۹] .

۴. طرد از درگاه الهی

الْیَوْمَ نَنْساکمْ کما نَسِیتُمْ لِقاءَ یوْمِکمْ هذا [جاثیه/۳۴] .

۵. نیازمندی درآخرت

روزی نشنویم : قِیلَ ارْجِعُوا وَراءَکمْ فَالْتَمِسُوا نُوراً [حدید/۱۳] .

۹. ویژگیهای وقف

۱. وام بی اضطراب

وقف وامی است که در پرداخت آن اضطرار نیست.

إِنّا لا نُضِیعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا [کهف/۳۰] .

وَ مَنْ یعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ مِنْ ذَکرٍ أَوْ أُنْثی وَ هُوَ مُومِنٌ فَأُولئِک یدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَ لا یظْلَمُونَ نَقِیراً [نساء/۱۲۴] .

۲. سود بی شمار

مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَکرٍ أَوْ أُنْثی وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْیینَّهُ حَیاةً طَیبَةً وَ لَنَجْزِینَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ ما کانُوایعْمَلُونَ [نحل/۹۷] .

۳. بهترین انفاق

وقف ، بهترین انفاق است : مَثَلُ الَّذِینَ ینْفِقُونَ أَمْوالَهُمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ کمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنابِلَ فِی کلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَ اللّهُ یضاعِفُ لِمَنْ یشاءُ وَ اللّهُ واسِعٌ عَلِیمٌ [بقره/۲۶۱] .

۴. انفاق بدون منت

وقف ، انفاق بدون منت و آزار است. (چون نسل آینده را نمی‌بیند تا منت گذارد)

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکمْ بِالْمَنِّ وَ الْأَذی [بقره/۲۶۴] .

۵. نزدیک به اخلاص

وقف ، به اخلاص نزدیک است ، چون معمولاـ کام گیران از موقوفات بعد از حیات واقف از وقف استفاده می کنندإِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹] .

۶. تعدیل ثروت

وقف ، گامی برای تعدیل ثروت با دست خود.

۷. مصداق برتری آخرت بر دنیا

وقف ، مصداقی برای برتری دادن آخرت بر دنیا است.

قُلْ إِنْ کانَ آباوکمْ وَ أَبْناوکمْ وَ إِخْوانُکمْ وَ أَزْواجُکمْ وَ عَشِیرَتُکمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ کسادَها وَ مَساکنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَیکمْ مِنَ اللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ جِهادٍ فِی سَبِیلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّی یأْتِی اللّهُ بِأَمْرِهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [توبه/۲۴] .

۸. مضاربه بی ضرر با خدا

وقف ، مضاربه بی ضرر با خداست : إِنَّ الَّذِینَ یتْلُونَ کتابَ اللّهِ وَ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ أَنْفَقُوا مِمّا رَزَقْناهُمْ سِرًّا وَ عَلانِیةً یرْجُونَ تِجارَةً لَنْ تَبُورَ [فاطر/۲۹] .

۱۰. منع از وقف

۱. عدم ارزش برای همه مالکیتها

هرمالکیتی ارزش نیست.

وَ لا یحْسَبَنَّ الَّذِینَ یبْخَلُونَ بِما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَیراً لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَیطَوَّقُونَ ما بَخِلُوا بِهِ یوْمَ الْقِیامَةِ وَ لِلّهِ مِیراثُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ اللّهُ بِما تَعْمَلُونَ خَبِیرٌ [آل عمران/۱۸۰] .

۲. فناپذیری اموال

یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .

۳. خدای بی نیاز ومخلوق فقیر

ها أَنْتُمْ هؤلاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ فَمِنْکمْ مَنْ یبْخَلُ وَ مَنْ یبْخَلْ فَإِنَّما یبْخَلُ عَنْ نَفْسِهِ وَ اللّهُ الْغَنِی وَ أَنْتُمُ الْفُقَراءُ [محمد/۳۸] .

۱۱. مانعان از وقف

۱. همفکران منافقان

هُمُ الَّذِینَ یقُولُونَ لا تُنْفِقُوا عَلی مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّهِ حَتّی ینْفَضُّوا وَ لِلّهِ خَزائِنُ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ لکنَّ الْمُنافِقِینَ لا یفْقَهُونَ [منافقون/۷] .

۲. شیاطین

الشَّیطانُ یعِدُکمُ الْفَقْرَ وَ یأْمُرُکمْ بِالْفَحْشاءِ [بقره/۲۶۸] .

۳. فخرفروشان

وَ اللّهُ لا یحِبُّ کلَّ مُخْتالٍ فَخُورٍ [حدید/۲۳] .

۴. آمران به بخل

الَّذِینَ یبْخَلُونَ وَ یأْمُرُونَ النّاسَ بِالْبُخْلِ وَ یکتُمُونَ ما آتاهُمُ اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ أَعْتَدْنا لِلْکافِرِینَ عَذاباً مُهِیناً [نساء/۳۷] .

۵. قارون صفتان

از مال نگذشتن در خط قارون بودن است.

۱۲. نمونه های وقفی

۱. در مهر جرد زادگاه حاج شیخ عبد الکریم زمینی وقف جمع آوری سنگهای کوچه‌ها شده بود.

۲. در نائین وقفی داریم برای روضه خوان ها که قصد منبر دارند ، ولی کسی آنان را دعوت نمی‌کند.

۳. در تفت حسینیه‌ای وقف درماندگان خارج از شهر شده است.

۴. در لبنان وقفی است که درآمد آن صرف افرادی می شود که بر بالین بیماران در بیمارستان روند و به یکدیگر بگویند فلانی امروز بهتر شده وضع او رو به بهبودی می‌رود ، به طوری که مریض با این تلقین دلگرم شود که خوب شدنی است. [فرهنگ وقف ، ص۴۴] .

۵. در قاهره موقوفه‌ای است که درآمـد آن صـرف گروه نمایشـی که رفع کـدورت از بیماران نماینـد؛ شـده و حتی سـرودی را بالای مناره مسـجد بیمارسـتان سـلطان قلاوون در قاهره بخوانـد تا بیمارانی که خوابشان نمی‌برد لـذت برنـد. [فرهنگ وقف ، ص۴۴] .
۶. صـلاح الدین ایوبی مراکزی را برای امداد به زنان شیرده وقف کرده بود که از طریق دو لوله ، یکی شیر و یکی شربت زنان شیرده که کمبود شیر دارند را تغذیه وتقویت می نمودند. [فرهنگ وقف ، ص۴۴] .
۷. ابن بطوته می گویـد : در دمشق موقوفاتی برای جهازیه دختران فقیر ، موقوفاتی برای فرسـتادن افرادی به حج و یا آزاد کردن اسیران و ابن السبیل و (دراه مانده ها) راه سازی و سنگ چین کردن کف کوچه‌های دمشق وقف شده است.
۸. این گونه وقف به منظور امداد و کمک به اطفال و خدمت کارانی است که در راه محموله خود را بشکنند و یا گم نمایند ، در این صورت برای این که مواجه با خشم و مورد مواخـذه و سیاست پـدر و مخدوم خویش قرار نگیرند ، با مراجعه به متولی وقف ، مثل یا عوض آنرا می گیرند.
ابن بطوطهٔ در سفرنامه خود حکایت می کند :
روزی در یکی از کوچه‌هـای دمشق می گذشـتم. غلام بچه‌ای را دیـدم که از دسـتش یـک کاسه چینی که در دمشق (صـحن) نامیـده می‌شود افتـاد و شـکست. مردم گرد او جمع شدنـد. یکی از آن میـان گفت : غم نخور شکسـته‌هـای کاسه را جمع کن ببریم پیش رئیس اوقـاف ظروف. غلام خرده‌ها را جمع کرد و آن مرد همراه او پیش رئیس اوقاف مزبور رفت و پول ظرف را گرفت و به او داد. این یکی از کارهای خیلی خوب دمشـقیان است و اگر چنین وقفی نبود طفل در معرض ضرب و شتم ارباب خـود قرار می گرفـت و خـاطرش رنجـور می گشت. خداونـد بانیـان بلنـد همّت اینگـونه خیرات را جزای خیر کرامت فرمایـد. [سفرنامه ابن بطوطه ، ترجمه دکتر محمد علی موحّد ، جلد اول ، ص۱۴۲] .
۹. وقف برای مخارج ستمدیدگان از ماموران دولت.
۱۰. باغ بادام و پسته در اصطهبانات برای کودکانی که به مسجد می روند.
۱۱. در کرمانشاه موقوفه برای لباس عروس و داماد قرار داده اند.
۱۲. در مشهد موقوفه برای کفش هایی که از زائران گم می‌شود قرار داده اند.
۱۳. در مشـهد مقـدس موقوفـاتی بوده که وقف بر سـگ هـا شـده است. به این ترتیب که کاروانهایی از زائرین حرم مطهر امام رضا (ع) که با شتر یا اسب به مشـهد مقدس مشرف می‌شده‌اند برای اینکه به احترام آستانه مبارکه ، سگ های کاروان خود را به حریم حرم نبرنـد در فاصلـه چنـد کیلومتری حرم ، سگ ها را نگه می‌داشـته‌اند و موقوفاتی بوده که از درآمد آنها گوشت و غذا برای سگ ها تهیه کرده و برای آنها می‌برده‌اند.
۱۴. سالهـا پیش یکی از عمو زاده‌هـای من برای خریـد کالاـ از بروجرد به یزد می‌رفت و بـا بعضـی بازرگانـان آن شـهر مراوده داشت. داسـتانی از خیر ا ندیشـی و بزرگ منشـی یکی از متمکنان آنجا برایم گفت که حد اعلای بلند نظری و مردم دولتی را می‌رسانـد. آن انسان بلند همت درآن سالیان که مردم برای تامین آب آشامیدنی در مضـیقه بوده‌اند ، آب انباری ساخته و دایر می کنـد ، صبح گاهی از خانه بیرون می‌آید و می‌بیند بر در آب انبار جنجال برپا است ، سـبب می‌پرسد می گویند زنی یهودی برای برداشـتن آب به این آب انبار آمـده و مردم معترض او هسـتند. وی به میان جمع می آید ومی گوید : این آب انبار را من ساخته ام وهنوز صیغه آن را نخوانده ام ، بدانیداز امروز آب برداشتن از این آب انبار مخصوص یهودیان است؛ برای مسلمانان آب انبار بزرگتر و بهتر می سازم وهمین کار را هم انجام داد.

۱۳. اوقاف پیامبر اسلام (ص)

۱. هفت زمین حصار دار

مجلسی (ره) چندین حدیث در مورد موقوفات پیامبر (ص) نقل می کند از جمله :

موقوفات پیامبر (ص) عبارت بودند از هفت زمین حصار دار (باغ و قلعه) که حضرت برای فاطمه (س) وقف کرده بودند که یکی از آنها فدک است. [در جلد ۲۲ بحار ص۲۹۷] .

۲. وقف اموالی جهت مهمان

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : تَصَدَّقَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) بِأَمْوَالٍ جَعَلَهَا وَقْفاً وَ كانَ يُنْفِقُ مِنْهَا عَلَى أَضْيافِهِ [دعائم‌الإسلام ، ج۲ ، ص۳۴۱] .

كانَ وَكيلًا فِي الْأَوْقَافِ بِقُمَّ [بحارالأنوار ، ج۵۰ ، ص۳۲۳] .

۱۴. اوقاف امام علی (ع)

۱. وقف چاهی برای حجاج

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : قَسَمَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْفَيْءَ فَأَصَابَ عَلِياً أَرْضٌ فَاحْتَفَرَ فِيهَا عَيناً فَخَرَجَ مِنْهَا مَاءٌ يَنْبُعُ فِي السَّمَاءِ كَهَيئَةِ عُنُقِ الْبَعِيرِ فَسَمَّاهَا عَينَ يَنْبُعَ فَجَاءَ الْبَشِيرُ لِيبَشِّرَهُ فَقَالَ بَشِّرِ الْوَارِثَ هِي صَدَقَةٌ بَتّاً بَتْلًا فِي حَجِيجِ بَيتِ اللَّهِ وَ عَابِرِ سَبِيلِهِ لَا تُبَاعُ وَ لَا تُوهَبُ وَ لَا تُورَثُ فَمَنْ بَاعَهَا أَوْ وَهَبَهَا فَعَلَيهِ لَعْنَةُ اللَّهِ وَ الْمَلَائِكَةِ وَ النَّاسِ أَجْمَعِينَ لَا يقْبَلُ اللَّهُ مِنْهُ صَرْفاً وَ لَا عَدْلًا [تهذیب‌الأحكام ، ج۹ ، ص۱۴۸] .

امام صادق (ع) می‌فرماید : " پیامبر (ص) بعد ازیکی از جنگ ها غنایم را تقسیم می کرد. به علی (ع) قطعه زمینی نصیب شد. حضرت چاهی را در آن زمین کندند که وقتی به آب رسید آب جوشانی داشت که به آسمان زبانه می کشید مثل گردن شتر ، نام گذاری کردند به "عین ینبع"؛ یعنی چشمه جوشان. فردی آمد ، حضرت را به این چاه با برکت بشارت دهد. حضرت فرمود :

بشارت ده آنهایی که از آن استفاده خواهند کرد من این چاه را در راه سیراب کردن حاجیان بیت الله و مسافرین آن دیار وقف کرده و کسی حق خرید و فروش و واگذاری ندارد و به ارث هم نمی‌رسد".

۲. وقف خانه خود درمدینه

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : صَدَّقَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ عَلِي بْنُ أَبِي طَالِبٍ (ع) بِدَارِهِ الَّتِي فِي الْمَدِينَةِ فِي بَنِي زُرَيقٍ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۲۴۸] .

امام صادق (ع) فرمود : حضرت علی (ع) خانه خود را در مدینه وقف نمود.

۳. نخلستان هایی جهت شیعیان وبنی هاشم

هم چنین نخلستان هایی که حضرت علی (ع) وقف استفاده شیعیان و بنی هاشم نموده‌اند.

۵.رُوِي : " أَنَّ الْحُسَينَ (ع) اشْتَرَى النَّوَاحِي الَّتِي فِيهَا قَبْرُهُ مِنْ أَهْلِ نَينَوَى وَ الْغَاضِرِيةِ بِسِتِّينَ أَلْفِ دِرْهَمٍ وَ تَصَدَّقَ بِهَا عَلَيهِمْ وَ شَرَطَ أَنْ يرْشِدُوا إِلَى قَبْرِهِ وَ يضَيفُوا مَنْ زَارَهُ ثَلَاثَةَ أَيامٍ" [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۰ ، ص۳۲۱] .

امام حسین (ع) نواحی قبرش را از اهل نینوا و غاضریه به شصت هزار درهم خرید و وقف کرد برای زوارش که از آنها تا سه روز پذیرایی شود.

۱۵. اوقاف دیگر اهل بیت علیهم السلام

۱. هفت باغ حضرت زهرا (س)

از حضرت زهرا (س) و امام موسی بن جعفر (ع) نیز موقوفاتی نقل گشته است. [سفینه ، ۶۷۷] .

حضرت زهرا (س) برای هفت باغی که داشت وقف نامه نوشت به دست امیر المومنین (ع) که مقداد و زبیر هم شاهد بودند که تولیت آنها اول به دست علی (ع) بعد امام حسن (ع) و بعد امام حسین (ع) و فرزند بعد از فرزند.... واین باغها ظاهرا همان هایی بود که پیامبر (ص) به او بخشیده بود. [مستدرک الوسائل ، ج۱۴ ، ص۵۱] .

۲. امام حسن عسگری (ع) اوقافی در قم

احمد بن اسحاق اشعری از طرف امام حسن عسگری (ع) :

۳. امام موسی بن جعفر (ع)

از حضرت زهرا (س) و امام موسی بن جعفر (ع) نیز موقوفاتی نقل گشته است. [سفینه ، ۶۷۷] .

۱۶. وقف نامه های امام علی (ع)

۱. خانه ای در بنی زریق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا تَصَدَّقَ بِهِ عَلِي بْنُ أَبِي طَالِبٍ وَ هُوَ حَي سَوِي تَصَدَّقَ بِدَارِهِ الَّتِي فِي بَنِي زُرَيقٍ صَدَقَةً لَا تُبَاعُ وَ لَا تُوهَبُ وَ لَا تُورَثُ حَتَّى يرِثَهَا اللَّهُ الَّذِي يرِثُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضَ وَ أَسْكَنَ هَذِهِ الصَّدَقَةَ خَالَاتِهِ مَا عِشْنَ وَ عَاشَ عَقِيبُهُنَّ فَإِذَا انْقَرَضُوا فَهِي لِذَوِي الْحَاجَةِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ شَهِدَ اللَّهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۲۴۸] .

۲. چشمه بنی نیزر

در جای دیگر برای یکی از موارد وقف حضرت دارد : بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هَذَا مَا تَصَدَّقَ بِهِ عَبْدُ اللَّهِ عَلِي أَمِيرُ الْمُومِنِينَ تَصَدَّقَ بِالضَّيعَتَينِ الْمَعْرُوفَتَينِ بِعَينِ أَبِي نَيزَرَ وَ الْبُغَيبِغَةِ عَلَى فُقَرَاءِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ لِيقِيَ اللَّهُ بِهِمَا وَجْهَهُ حَرَّ النَّارِ يوْمَ الْقِيامَةِ لَا تُبَاعَا وَ لَا تُوهَبَا حَتَّى يرِثَهُمَا اللَّهُ وَ هُوَ خَيرُ الْوَارِثِينَ إِلَّا أَنْ يحْتَاجَ إِلَيهِمَا الْحَسَنُ وَ الْحُسَينُ فَهُمَا طِلْقٌ لَهُمَا وَ لَيسَ لِأَحَدٍ غَيرِهِمَا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۴ ، ص۶۲] .

۱۷. آمار اوقاف بانوان

۱. شصت و یک وقف نامه در اداره کل اصفهان

نزدیک به شصت و یک وقف نامه از وقف نامه‌های موجود در اداره کل اصفهان متعلق به بانوان می‌باشد. [میراث جاویدان ، شماره ۱۹و۲ ، ص۹۸]

(البته این مسئله نشان می‌دهد که بانوان از لحاظ اقتصادی دارای آزادی عمل بوده‌اند) .

۲. ۴۰۰۰ موقوفه از بانوان

۴۰۰۰ موقوفه شامل ۲۵۰۰۰ رقبه از بانوان به ثبت رسیده. [میراث جاویدان ، ج۱۰ ، ص۴] .

لِلرِّجالِ نَصِيبٌ مِمَّا اكتَسَبُوا وَ لِلنِّساءِ نَصِيبٌ مِمَّا اكتَسَبْنَ [نساء/۳۲] .

۱۸. احکام وقف

۱. ممنوعیت تبدیل

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ ما سَمِعَهُ فَإِنَّما إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ [بقره/۱۸۱] .

۲. ممنوعیت تغییر وازاله

در تحریر امام ، ج۲ ، ص۵۶ : لا یجوز تغییر الوقف و ابطال رسمه وازالة عنوانه و لو الی عنوان آخر کجعل الدار خانا او دکانا او بالعکس نعم لو کان الوقف وقف منفعة بعنوانه الفعلی مسلوب المنفعة او قلیلها فی الغایة لایبعد جواز تبدیله الی عنوان اخر ذی منفعه کما اذا صار النسیان من جهة انقطاع الماء عنه لم ینتفع به بخلاف ما اذا جعل دارا او خانا.

۳. ممنوعیت وقف زن بدون اجازه شوهر

زن بدون اجازه شوهر چیزی وقف نکند.

۴. عدم خروج از وقف با تخریب ملک

ملک با خراب شدن از وقف خارج نمی‌شود.

۵. ممنوعیت استفاده وقف خاص برای جای دیگر

چیزی که وقف خاص است برای کار دیگر و مکان دیگر استفاده نشود.

۶. جواز وقف سهام کارخانه ها

سهام کارخانه‌ها را می‌توان وقف کرد.

۱۹. اسلوب ها و اولویت ها در وقف

۱. توجه به اولویت ها

قُلْ ما أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيرٍ فَلِلْوالِدَينِ وَ الْأَقْرَبِينَ وَ الْيتامى وَ الْمَساكينِ وَ ابْنِ السَّبِيلِ [بقره/۲۱۵] .

۲. مهر وحکاکی بر وقف

نقش محراب بر فرش مسجد. سلام بر حسین بالا سر آب انبار.

۳. منع از تغییر نام وعنوان

نام ها و عنوان هارا تغییر ندهیم

۴. پاکسازی از خرافات

باید موقوفا ت را از خرافات پاک سازی کرد.

۵. منع از محدودیت راه ها در وقف

در وقف راه‌ها را محدود نکینم تا در آینده بتوان تغییراتی داد.

۶. حفظ هدف واقف

هدف واقف فدای اهداف دیگران نشود.

مثلا درب مسجدی که برای نماز است می‌بندد و فقط برای توریستها باز می کند.!!!!!

۷. طرح بحث در کتب دانشگاهی

بحث وقف درکتب دانشگاه و مدارس مطرح شود.

۸. منع از سهل انگاری در اجاره موقوفه

در اجاره موقوفات سهل انگاری نشود و ارزان به کسی اجاره ندهند.

۹. قصد قربت در اموال موقوفه

در اموال موقوفه قصد قربت شود.

۱۰. وقف بهترین ها

بهترین‌ها را وقف کنید.لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتّی تُنْفِقُوا مِمّا تُحِبُّونَ [آل عمران/۹۲] .

در آیه ۲۶۷ بقره می‌خوانیم :

لا تَیَمَّمُوا الْخَبِیثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَ لَسْتُمْ بِ‌آخِذِیهِ إِلاّ أَنْ تُغْمِضُوا فِیهِ وَ اعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ غَنِی حَمِیدٌ [بقره/۲۶۷] .

۱۱. رعایت اعتدال در وقف

در وقف باید اعتدال رعایت شود.

وَ لا تَجْعَلْ یدَک مَغْلُولَةً إِلی عُنُقِک وَ لا تَبْسُطْها کلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ مَلُوماً مَحْسُوراً [اسراء/۲۹] .

وَ الَّذِینَ إِذا أَنْفَقُوا لَمْ یسْرِفُوا وَ لَمْ یقْتُرُوا وَ کانَ بَینَ ذلِک قَواماً [فرقان/۶۷] .

۱۲. لزوم اخلاص در وقف

در وقف اخلاص لازم است تا بالا رود.

إِلَیهِ یصْعَدُ الْکلِمُ الطَّیبُ [فاطر/۱۰] .

۱۳. سعه صدر در وقف

در وقف سعه صدر داشته باشیم. وقف بر بشریت حتی کافر مادامی که حربی نباشد ، زیرا نیکی به آنان نیز خوب است : لا ینْهاکمُ اللّهُ عَنِ الَّذِینَ لَمْ یقاتِلُوکمْ فِی الدِّینِ وَ لَمْ یخْرِجُوکمْ مِنْ دِیارِکمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَیهِمْ إِنَّ اللّهَ یحِبُّ الْمُقْسِطِینَ [ممتحنه/۸] .

۱۴. وقف گروهی

اگر تنهایی نمی‌توانند ، گروهی وقف کنند.

۱۵. پرداخت به موقع حق وقف

حق وقف را به موقع بپردازید.

۱۶. مراعات اقلیت ها ومعذورین

مراعات اقلیت ها و افرادی که عذر دارند بشود.

۲۰. داستانها

۱. از خود گذشتگی در امور عام المنفعه

عمویم از حضرت آیت الله العظمی بروجردی (رضوان الله علیه) حکایت می کرد : روزگاری که در اصفهان درس می‌خواندم ، پدرم ماهی سه تومان به حواله یکی از بازرگانان ثروتمند آن شهر برایم می‌فرستاد. من چون پیش ازظهر و بعد از ظهر به درس و بحث مشغول بودم ، اول ظهر هر ماه برای گرفتن پول نزد آن حاجی می رفتم و می‌دیدم وی کاسه گلینی پر از دوغ در پیش نهاد و با تعجب به اومی‌نگریستم که با این ثروت هنگفت چرا چنین برخود سخت می گیرد ، اما چیزی نمی گفتم. سالی یکی از پلهای بین راه نزدیک اصفهان را آب برد (عمویم نام پل را هم گفت ، متاسفانه من فراموش کرده‌ام) در آن روزها هزینه

ساختن پل را سی هزار تومان تخمین زدند.

طبق معمول تنی چند به دوره افتادند و به سر وقت این و آن رفتند

و مایوسانه سری هم به حاجی زدند. حاجی پرسید : چقدر پول می‌خواهید؟ گفتند : سی هزار تومان. پرسید : چقدر تعهد کرده‌اند؟ گفتند : فلان مبلغ. حاجی گفت : آن تعهدها را رها کنید ، همه هزینه را من عهده دار می‌شوم.

هر چند این جوانمردی از چنان شخصی شگفت به نظر می‌رسید ، ولی شگفتی بیشتر در قسمت بعدی داستان است. مرحوم بروجردی فرموده بودند :

ماه دیگر که برای گرفتن مقرری نزد آن حاجی رفتم مرا کنار کشید و گفت : آقا سید! من می‌دیدم تو به نان و دوغ خوردن من به تعجب نگاه می‌کنی ، حالا از تو می‌پرسم : من عمری برخود سخت بگیرم و بندگان خدا از پول من آسایش بیابند بهتر است ، یا خوب بخورم و بپوشم و احیانا اندکی را هم در راه خیر بدهم؟

۲. مصرف موقوفات طبق نیت واقف

سال ها پیش یکی از دوستانم می‌گفت : (والعهدة علیه) . در دانشگاه (سربن) واقع در فرانسه بخشی است که در آن هیئت بطلیموس و فلسفه ارسطو تدریس می‌شود و کشیشی تدریس آن را عهده دارد و دو سه تن در درس او حاضر می‌شوند. کسی از مسئول دانشگاه پرسیده بود ، سود این درسی که علم ، اساس آن را به هم زده چیست؟ گفته بود ما هم متوجه این نکته هستیم؛

لیکن هزینه این کلاس از موقوفه تامین می‌شود. اگر ما آن را به هم برنیم واقف هایی که می‌خواهند موقوفه آنان پایدار باشد دیگر بدین کار رغبت نخواهند کرد ، چرا که احتمال می‌دهندبا موقوفه آنها هم نظیر همین کار را بکنند

۱. ولایت

۱. مفهوم ولایت

۱. دو چیز پشت سر هم ، در کنار هم ، همراه با رابطه ، قرب ، حب ، یاری و پیروی از آثار ، معانی مختلف این کلمه است.

۲. کسی که پی در پی اطاعت خدا کند.أَوْلِیاءُ اللَّهِ

کسی که پی در پی لطف خدا را دریافت می‌کند.وَلِی اللَّهِ

۳. ولایت به معنای تسلط هم هست : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَتْرُکوا الْأَمْرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ النَّهْی عَنِ الْمُنْکرِ فَیوَلَّی عَلَیکمْ شِرَارُکمْ ثُمَّ تَدْعُونَ فَلَا یسْتَجَابُ لَکمْ [نهج البلاغه ، نامه ۴۷] .

وَ هُوَ یتَوَلَّی الصّالِحِینَ [اعراف/۱۹۶] .

۴. آزاد کننده برده ، مالک ، ناصر و یاور و محبت. تابع : فَقاتِلُوا أَوْلِیاءَ الشَّیطانِ [نساء/۷۶] . سرپرست : لا یتَّخِذِ الْمُومِنُونَ الْکافِرِینَ أَوْلِیاءَ [آل عمران/۲۸] . صاحب : مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنا لِوَلِیهِ سُلْطاناً [اسراء/۳۳] .

۲. انواع ولایت

۱. الله

۱.اللّهُ وَلِی الَّذِینَ آمَنُوا یخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ [بقره/۲۵۷] .

سوال : ولایت خدا به معنای سلطه نیست.
لا إِکراهَ فِی الدِّینِ [بقره/۲۵۶] .
لَسْتَ عَلَیهِمْ بِمُصَیطِرٍ [غاشیه/۲۲] .
فَمَنْ شاءَ فَلْیومِنْ [کهف/۲۹] .
پاسخ : خروج از ظلمت با رهبری و قانون است که اگر قدرت نباشد ضامن اجرائی ندارد و قانون علمی نمی‌شود. در تمام قوانین کیفیری ، حدود ، دیات و قصاص قدرت مطرح است.
پسلا إِکراهَدر آغاز پذیرش است ، ولی بعد از پذیرش باید به قوانین تن در دهیم ، مثلاً مرتد کشته می‌شود؛ گرچه از اول به او نمی‌گوئیم باید اسلام آوری.
۲. رسول الله (ص) وائمه
مَنْ یطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطاعَ اللّهَ [نساء/۸۰] .
ما آتاکمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ [حشر/۷] .
إِنَّ الَّذِینَ یبایعُونَک إِنَّما یبایعُونَ اللّهَ [فتح/۱۰] .
اللّهُ أَعْلَمُ حَیثُ یجْعَلُ رِسالَتَهُ [انعام/۱۲۴] .
النَّبِی أَوْلی بِالْمُومِنِینَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ [احزاب/۶] .
إِنَّما وَلِیکمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِینَ آمَنُوا الَّذِینَ یقِیمُونَ الصَّلاةَ وَ یوتُونَ الزَّکاةَ وَ هُمْ راکعُونَ [مائده/۵۵] .
یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ وَ کونُوا مَعَ الصّادِقِینَ [توبه/۱۱۹] .
وَ ما کانَ لِمُومِنٍ وَ لا مُومِنَةٍ إِذا قَضَی اللّهُ وَ رَسُولُهُ أَمْراً أَنْ یکونَ لَهُمُ الْخِیرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ [احزاب/۳۶] .
۳. فقیه
زندگی ما اجتماعی است.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا بُدَّ لِلنَّاسِ مِنْ أَمِیرٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۴۰] .
امت اسلامی حاکم اسلام شناس می‌خواهد.
در میان اسلام شناسان مسئله عدل ، لیاقت ، بصیرت ، نفوذ ناپذیری و شجاعت شرط عقل است.
۴. تکوینی
ـ وَ أُبْرِئُ الْأَکمَهَ وَ الْأَبْرَصَ [آل عمران/۴۹] .
ـ فَسَخَّرْنا لَهُ الرِّیحَ تَجْرِی بِأَمْرِهِ [ص/۳۶] .
ـ أَنَا آتِیک بِهِ قَبْلَ أَنْ یرْتَدَّ إِلَیک طَرْفُک [نمل/۴۰] .
ـ وقتی شتر در خانه ابو ایوب خرامید وپیامبر (ص) وارد خانه شد ، پیامبر (ص) به چشم مادر ابو ایوب دست کشید ، بینا شد.
ـ درجنگ خیبر چشمان حضرت علی (ع) درد می‌کرد. پیامبر آب دهان کشید چشمان حضرت خوب شد و تا آخر عمر دیگر مریض نشد.
۳. ولایت ائمه علیهم السلام
۱. ضرورت
۱. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ فِینَا أَهْلَ الْبیتِ فِی کلِّ خَلَفٍ عُدُولًا ینْفُونَ عَنْهُ تَحْرِیفَ الْغَالِینَ (مانع بلند پروازیها شود.) وَ انْتِحَالَ

الْمُبْطِلِینَ (مانع بدعت گزاران شود.) وَ تَأْوِیلَ الْجَاهِلِینَ (مانع تفسیر نادرست جاهلان شود.) [کافی ، ج۱ ، ص۳۲] .
۲. قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَا تَخْلُو الْأَرْضُ مِنْ قَائِمٍ لِلَّهِ بِحُجَّةٍ إِمَّا ظَاهِراً مَشْهُوراً وَ إِمَّا خَائِفاً مَغْمُوراً لِئَلَّا تَبْطُلَ حُجَجُ اللَّهِ وَ بَیِّنَاتُهُ [نهج البلاغه ، حکمت ۱۴۷] .
۳. قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو مِنْ حُجَّةٍ [کافی ، ج۱ ، ص۱۷۹] .
۴. قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ أَجَلُّ وَ أَعْظَمُ مِنْ أَنْ یتْرُک الْأَرْضَ بِغَیرِ إِمَامٍ عَادِلٍ [کافی ، ج۱ ، ص۱۷۸] .
۵. قَالَ الْکاظِمُ (ع) : إن الله لا یخلی أرضه من حجة طرفة عین إما باطن و إما ظاهر [المناقب ، ج۴ ، ص۳۰۱] .
۶.إِنِّی جاعِلُک لِلنّاسِ إِماماً [بقره/۱۲۴] .
۲. نقش
قَالَ الرِّضَا (ع) : إِنَّ الْإِمَامَةَ زِمَامُ الدِّینِ وَ نِظَامُ الْمُسْلِمِینَ وَ صَلَاحُ الدُّنْیا وَ عِزُّ الْمُومِنِینَ إِنَّ الْإِمَامَةَ أُسُّ الْإِسْلَامِ النَّامِی (اسلام بارور) وَ فَرْعُهُ السَّامِی (شاخه بلند) بِالْإِمَامِ تَمَامُ الصَّلَاةِ وَ الزَّکاةِ وَ الصِّیامِ وَ الْحَجِّ وَ الْجِهَادِ وَ تَوْفِیرُ الْفَیءِ وَ الصَّدَقَاتِ وَ إِمْضَاءُ الْحُدُودِ وَ الْأَحْکامِ وَ مَنْعُ الثُّغُورِ وَ الْأَطْرَافِ الْإِمَامُ یحِلُّ حَلَالَ اللَّهِ وَ یحَرِّمُ حَرَامَ اللَّهِ وَ یقِیمُ حُدُودَ اللَّهِ وَ یذُبُّ عَنْ دِینِ اللَّهِ وَ یدْعُو إِلَی سَبِیلِ رَبِّهِ بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ [کافی ، ج۱ ، ص۱۹۸] .
امام رضا (ع) در روز جمعه در مرو ضمن خطبه مفصلی فرمود : إِنَّ الْإِمَامَةَ هِی مَنْزِلَةُ الْأَنْبِیاءِ وَ إِرْثُ الْأَوْصِیاءِ إِنَّ الْإِمَامَةَ خِلَافَةُ اللَّهِ وَ خِلَافَةُ الرَّسُولِ (ص)
نِظَامُ الدِّینِ وَ عِزُّ الْمُسْلِمِینَ وَ غَیظُ الْمُنَافِقِینَ وَ بَوَارُ الْکافِرِینَ [کافی ، ج۱ ، ص۲۰۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَکانُ الْقَیمِ بِالْأَمْرِ مَکانُ النِّظَامِ مِنَ الْخَرَزِ (مهره) یجْمَعُهُ وَ یضُمُّهُ فَإِنِ انْقَطَعَ النِّظَامُ تَفَرَّقَ الْخَرَزُ [نهج البلاغه ، خطبه ۱۴۶] .
قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْأَرْضَ لَا تَخْلُو إِلَّا وَ فِیهَا إِمَامٌ کیمَا إِنْ زَادَ الْمُومِنُونَ شَیئاً رَدَّهُمْ وَ إِنْ نَقَصُوا شَیئاً أَتَمَّهُ لَهُمْ [کافی ، ج۱ ، ص۱۷۸] .
۴. ولایت مطلقه فقیه
۱. ضرورت
با توجه به نقش امام که حضرت امام رضا (ع) فرمودند
آیا می‌توان گفت که در زمان شهادت امام و عدم حضور امام معصومزِمَامُ الدِّینِ وَ نِظَامُ الْمُسْلِمِینَ وَ صَلَاحُ الدُّنْیا وَ عِزُّ الْمُومِنِینَ [(کافی ، ج۱ ، ص۱۹۸)] .
لازم نیست؟
آیا می‌توان گفت : در زمان غیبت؛ حفظ ثغور ، اقامهٔ حدود ، دفاع از مکتب و دعوت به حق لازم نیست؟
ناگفته پیداست که فقیه تنها مسئله گو نیست و از آنجا که فقیه جانشین پیامبران و امامان معصوم است باید حافظ مکتب و حامی محرومان و بر تمامی مشکلات اجتماعی آگاه و حافظ عدالت اجتماعی باشد ، زیرا که این پیمانی است که خدا از فقها گرفته :
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَلَّا یقَارُّوا عَلَی کظَّةِ ظَالِمٍ وَ لَا سَغَبِ مَظْلُومٍ [نهج البلاغه ، خطبه ۳] .
باید نسبت به پرخوری ظالمان و گرسنگی محرومان آرام نگیرند تا اینکه حق مظلوم را از ستمگر بگیرند.
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْعُلَمَاءُ حُکامٌ عَلَی النَّاسِ [غرر الحکم ، ص۴۷] .

امام حسین (ع) می‌فرماید :

مَجَارِی الْأُمُورِ وَ الْأَحْکامِ عَلَی أَیدِی الْعُلَمَاءِ بِاللَّهِ [تحف العقول ، ص۲۳۷] .

طرح و برنامه ریزی مسائل مملکت اسلامی و اجرای احکام باید زیر نظر علمای ربانی باشد تا از مرز قانون بیرون نرود.

فقها و علما قلعه و پناه مردم هستند و مثال آنها همچون دیوار برای شهر است. [کافی. ج۱ ، ص۳۸] .

در نامه‌ای که از طرف حضرت مهدی (عج) آمده چنین سفارش شده :

وَ أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِیهَا إِلَی رُوَاةِ حَدِیثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِی عَلَیکمْ [کمال الدین ، ج۲ ، ص۴۸۳] .

و روشن است که فقیهی می‌تواند مرجع قرار گیرد که بتواند حوادث واقعه سیاسی ، اقتصادی را پاسخ گو باشد.

در حدیث می‌خوانیم که به امام صادق (ع) گفته شد که گاهی میان چند نفر از هوادارن شما درباره بدهکاری و یا ارث نزاعی رخ می‌دهد که قهرا به حاکمان و قاضی ظلم مراجعه می کنند ، آیا این مراجعه از نظر شما صحیح است؟

امام فرمود : هر که به آنها مراجعه کند به طاغوت مراجعه نموده و مالی که از این طریق به دست او رسیده اگر چه حق اوباشد حرام است ، زیرا دسترسی به مال از طریق طاغوتی بوده که طبق فرمان قرآن باید نسبت به چنین دستگاههایی کفر ورزد ، همین که سخن امام به اینجا رسید ، سوال کرد پس به هنگام پیش آمدها و درگیری‌ها به کدام منبع مراجعه شود؟

امام فرمود : به فقهایی که احادیث ما را نقل و در فهم سخنان ما صاحب نظرند مراجعه شود و در برابر حکم چنین عالمی تسلیم شوند و قضاوت او را به جان و دل بپذیرند ، زیرا که من به عنوان مقام رهبری و امامت این قبیل فقها را برای رفع اختلافات مردم حاکم قرار دادم. سپس امام پایان سخن را این چنین ادامه می دهد :

فَإِذَا حَکمَ بِحُکمِنَا فَلَمْ یقْبَلْهُ مِنْهُ فَإِنَّمَا اسْتَخَفَّ بِحُکمِ اللَّهِ وَ عَلَینَا رَدَّ وَ الرَّادُّ عَلَینَا الرَّادُّ عَلَی اللَّهِ وَ هُوَ عَلَی حَدِّ الشِّرْک بِاللَّهِ [کافی ، ج۱ ، ص۶۷] .

۳. اختیارات

در فقه اسلام به مواردی برخورد می کنیم که انسان بدون نظارت و دخالت فقیه حتی در اموال شخصی خود حق تصرف ندارد که ما نمونه‌هایی از آنرا در اینجا می‌آوریم :

الف : مجنون : هرگاه شخصی بعد از بلوغ مجنون شود ، جز فقیه هیچ کس حق تصرف در اموال شخصی او ندارد و دخالت پدر نیز باید با اجازه فقیه باشد ، البته سزوار است که فقیه با توافق پدر و جد نظارت و دخالت نماید. [تحریر الوسیله ، کتاب الحجر] .

ب : سفیه : به کسی که دیوانه نیست ، ولی رشد معمولی دیگران را ندارد و اموال خود را نابجا مصرف می کند و زیرکی لازم را در معاملات ندارد سفیه گفته می‌شود. در فقه اسلامی می‌خوانیم هرگاه این سفاهت بعد از بلوغ رخ دهد تمام تصرفات و تعهدات باید زیر نظر فقیه باشد.

ج : صغیر : هرگاه کودک و صغیری مالی داشت شرط تصرف در مالش مربوط به اجازه پدر و جد پدری است و با نبود پدر و جد پدری یا وصی آنها نوبت به فقیه می‌رسد ، حتی اگر فقیه فهمید که پدر یا جد پدری دراموال صغیر خیانت و کوتاهی کرده و سبب ضرر رسیدن به کودک می‌شود آنها را برکنار و خودش نظارت می کند.

د : ورشکستگان : کسی که بدهکاری فراوانی دارد با چهار شرط حاکم می‌تواند از تصرف در اموالش جلوگیری نماید :

شرط اول : آنکه بدهکاری او از نظر اسلام مسلم باشد. (نه مثل سود ربوی و....)

شرط دوم : آنکه سرمایه‌اش بقدر بدهکاری نباشد. (البته خانه و مرکب و امثال آن حساب جدایی دارد.)
شرط سوم : بدهکاری او فعلا باشد نه آینده.
شرط چهارم : بستانکاران از فقیه بخواهند که جلوی تصرفات بدهکار را بگیرد.
هرگاه این چهار شرط در مورد بدهکار جمع شد ، فقیه می‌تواند دستور ضبط و توقیف اموال را صادر کند. راستی مکتبی که برای جلوگیری از خیانت وضرر رساندن به یک کودک فقیه را مجبور می‌کند که حتی دست نزدیکترین افراد به کودک؛ یعنی پدر و جد پدری او را از تصرف در مال قطع کند و جلو هرگونه تصرفی که سبب ضرر به کودک است از هر مقام و شخصی را بگیرد ، آیا این مکتب اجازه می‌دهد که اموال عمومی و ذخایر مادی و معنوی یک ملّت و جامعه دست خوش افراد نالایق قرار گیرد و او همچنان بی تفاوت باشد؟
در اینجا ما چند نظر را از جلو چشم خود می‌گذرانیم :
الف : اسلام برای جامعه و ذخایر آن ساکت باشد.
ب : اسلام مسئول جامعه و ذخایر مردم را افراد غیر مسلمان قرار دهد.
ج : اسلام مسئولیت را به مسلمانان ناآگاه و ساده اندیش بسپارد.
د : سرپرستی مسلمانان و اموال آنها به دست فقیه عادل و سیاستمدار سپرده شود.
ناگفته پیدا است که طرح‌های اول و دوم و سوم نیازی به رد ندارد ، زیرا رسوایی و جفای آنها بر همگان روشن است و تنها طرح صحیح و مستدل که هم با روح و هم با متون اسلامی موافق است طرح چهارم است.

۴. خصوصیات

تحریر الوسیله
مساله ۳ : یجب ان یکون المرجع للتقلید عالما مجتهدا عادلا ورعا فی دین الله بل غیر مکب علی الدنیا (و مالا) و لا حریصا علیها وعلی تحصیلها (جاها) و فی الحدیث :
قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِی (ع) : مَنْ كانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِناً لِنَفْسِهِ حَافِظاً لِدِینِهِ مُخَالِفاً عَلَی هَوَاهُ مُطِیعاً لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ یقَلِّدُوهُ [تفسیر الإمام العسكری ، ص۲۹۹] .
مساله ۵ : یجب تقلید الاعلم مع الامکان علی الاحوط و یجب الفحص عنه و اذا تساوی المجتهدان فی العلم او لم یعلم الاعلم منهما تغیر بینهما و اذا کان احدهما المعین الورع او اعدل فالاولی الاحوط اختیاره و اذا تردد بین شخصین یحتمل اعلمیة احدهما المعین دون الاخر تعین تقلیده علی الاحوط
پیام امام (ره) تاریخ۱۳/۱۲/۶۷
مجتهد باید به مساله خود احاطه داشته باشد.
یکی از مسائل بسیارمهم در دنیای پر آشوب کنونی نقش زمان و مکان در اجتهاد و نوع تصمیم‌گیری ها است. ۸/۱۰/۶۷
آشنایی به روش برخورد با حیله‌ها و تزویرهای فرهنگ حاکم بر جهان ،
داشتن بصیرت و دید اقتصادی ، اطلاع از کیفیت برخورد با اقتصاد حاکم بر جهان ، شناخت سیاستها و حتی سیاسیون و فرمولهای دیکته شده آنان ،
درک موقعیت ونقاط قوت و ضعف دو قطب سرمایه داری و کمونیزم که در حقیقت استراتژی حکومت بر جهان را ترسیم

می کنند؛ از ویژگیهای یک مجتهد جامع است.
یـک مجتهـد بایـد زیرکی و هوش و فراست هـدایت یـک جـامعه بزرگ اسـلامی و حتی غیر اسـلامی را داشـته باشـد. وعلاوه برخلوص و تقوا و زهدی که در خور شان مجتهد است واقعا مدیر و مدبر باشد.
حکومت در نظر مجتهد واقعی فلسفه عملی تمامی فقه در تمامی زوایای زندگی بشریت است.
آیـا آنـان که در طوفـان پـانزده سال مبارزه قبل از انقلاب و ده سال حوادث کمر شـکن بعـد از انقلاب نه غصه مبارزه و نه غم جنگ و اداره کشور را خوردهانـد و نه از شـهادت عزیزان متاثر شـدهانـد و با خیالی راحت و آسوده به درس و مباحثه سـرگرم بودهاند می‌توانند در آینده پشتوانه انقلاب اسلامی باشند؟
۵. در دیدگاه علما
سوال : آیا ولایت مطلقه فقیه از ابتکارات امام خمینی است؟
پاسخ : شیخ مفید ، محقق کرکی ، علامه نراقی و صاحب جواهر به این مسئله تصریح کرده‌اند. به علاوه اسلام که دینی جامع و جاوید است ، باید برای اجرای احکام سیاسی ، اجتماعی ، قضایی و نظامی طرح داشته باشد.

۵. فرق ولایت فقهی ودیکتاتوری

به خصوص امروز در مقابل ابر قـدرتها با فکر فردی نمی‌توان برخورد کرد. بـدون قدرت و رهبری صـحیح ، بسیاری از احکام اسلام تعطیل می‌شود.نظیر مبارزه با سمتگرفَقاتِلُوا الَّتِی تَبْغِی حَتّی تَفِیءَ إِلی أَمْرِ اللّهِ [حجرات/۹] .
و نظیر بـاز داشـتن جنایتکـاران از منکرات بین المللی ، حمـایت از مستضـعفان ، ایجاد عـدالت ، خنثی کردن توطئه‌ها ، دفاع از مرزها ، محو طاغوتها ، امر به معروف و دعوت به اسلام درسراسر دنیا و امثال آن.
آیا اجرای این احکام را خداوند از ما می‌خواهد یا خیر؟
آیا به طور فرادا می‌توان این احکام را عمل کرد یا خیر؟
آیا پیامبر (ص) و امیر المومنین (ع) این احکام را اجرا کردند و نظام تشکیل دادند یا خیر؟
با این مقدمات نیاز به حاکم ، حکومت و اطاعت مردم و انسجام و قدرت ضروری است.
لکن هنر اسـلام آن است که گفته اینها باید در چارچوب فقاهت ، عدالت و کفایت باشد ، ولی فقیه؛ یعنی کسی که همین سه شرط را دارد.
در مسائل فرهنگی و برخورد با هنر به معنای اعم چون نقاشـی ، عکاسی ، مجسمه سازی ، موسیقی ، تئاتر ، سینما ، خوشنویسی و... درحل معضـلات طبی هم چون پیونـد اعضای بـدن انسان و غیرانسان به انسانهای دیگر و... تغییر موضوعات حرام و حلال در ازمنـه و امکنـه مختلـف ، چگـونگی انجـام فرایض در سیر هـوایی و فضـایی ، ... ترسـیم و تعیین حـاکمیت ولاـیت فقیه در حکومت و جامعه.... که همه اینها گوشه‌ای از هزاران مساله مورد ابتلای مردم و حکومت است که فقهای بزرگ در مورد آنها بحث کرده‌اند....
و اگر بعضـی ازمسائـل در زمانهـای گذشـته مطرح نبـوده است و یـا موضـوع نداشـته است ، فقهـای امروز بایـدبرای آن فکری بنمایند.
مهم شـناخت درست حکومت و جامعه است که بر اساس آن نظام اسـلام بتوانـد به نفع مسـلمانان برنامه ریزی کند که وحدت رویه و عمل ، ضـروری است و همین جا است که اجتهاد مصطلح در حوزه‌ها کافی نمی‌باشد ، بلکه یک فرد اگر اعلم در علوم

معهود حوزه‌ها هم باشد ، ولی نتواند مصلحت جامعه را تشخیص دهد و به طور کلی در زمینه اجتماعی وسیاسی فاقد بینش صحیح و قدرت تصمیم‌گیری باشد؛ این فرد در مسائل اجتماعی وحکومتی مجتهد نیست و نمی‌تواند زمام جامعه را به دست گیرد.

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَى خُلَفَائِ. قَالُوا : وَ مَا خُلَفَاوك؟ قَالَ : الَّذِينَ يحْيونَ سُنَّتِى وَ يعَلِّمُونَهَا عِبَادَ اللَّهِ [منية المريد ، ص۱۰۱] .

قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِى (ع) : فَأَمَّا مَنْ كانَ مِنَ الْفُقَهَاءِ صَائِنًا لِنَفْسِهِ حَافِظاً لِدِينِهِ مُخَالِفاً عَلَى هَوَاهُ مُطِيعاً لِأَمْرِ مَوْلَاهُ فَلِلْعَوَامِّ أَنْ يقَلِّدُوهُ وَ ذَلِك لَا يكونُ إِلَّا بَعْضَ فُقَهَاءِ الشِّيعَةِلَاجميعهم [تفسير الإمام العسكرى ، ص۲۹۹] .

قالَ صَاحِبِ الزَّمَانِ (عج) : وَ أَمَّا الْحَوَادِثُ الْوَاقِعَةُ فَارْجِعُوا فِيهَا إِلَى رُوَاةِ حَدِيثِنَا فَإِنَّهُمْ حُجَّتِى عَلَيكم وَ أَنَا حُجَّةُ اللَّهِ عَلَيهِمْ [كمال الدين ، ج۲ ، ص۴۸۳] .

چطور می‌توانیم به فقیهی مراجعه کنیم و از او بپرسیم نظرتان درباره طرح کمپ دیوید ، طرح فهد ، مسئله زمین و ... چیست و او بگوید نمی‌دانم! کوتاه سخن آنکه فلسفه مراجعه به فقیه در حوادث واقعه پاسخ گرفتن است و پاسخ دادن تنها از فقیهی بر می‌آید که شناخت عمیق در مسائل سیاسی و اجتماعی داشته باشد.

۱. وهابیت

۱.خاطرات مستر همفر مسیحی درباره محمدبن عبد الوهاب

۱- ریشه و عقاید آنها از ابن تیمیه در قرن ۷ و رشدش در قرن ۱۲ توسط محمد بن عبدالوهاب بوده است.

۲- محمد بن عبدالوهاب طلبه جوانی بود مغرور که ترکی ، عربی و فارسی می دانست ، توسط جاسوس انگلیسی کشف و سپس برنامه هایی از انگلستان طرح ریزی و به او داده شد و سرنوشتی مشابه سید باب و شوروی دارد.

۳- جاسوس انگلیسی (مستر همفر مسیحی) می گوید : گمشده من محمد بن عبد الوهاب است ، زیرا زمینه‌هایی برای آزادگی دارد و اهل نوآوری است.

از علما متنفر و خیلی بدآخوند است ، با اینکه خودش طلبه است ، فهم و سلیقه‌اش را بر رؤسای همه مذاهب ترجیح می‌دهد.

جاسوس از طرف وزارت مستعمرات انگلستان با شیخ محمد بن عبدالوهاب گفتگو و شرط می گذارند که اگر مخالفان من قیام کردند انگلستان ما را

باپول و اسلحه کمک کند.

خطوط کلی کار :

۱- تحقیق و تکفیر مسلمانان و مباح کردن جان و مال و...آنان

۲- هدم کعبه به خاطر اینکه آثار بت پرستی است

۳- ویران کردن قبه رسول خدا (ص) و اولیای دین به نام شرک و بت پرستی

۴- انتشار قرآنی با تغییرات

جاسوس به انگلیس می‌رود ، دوباره مامور می‌شود که فوری برگردد و برنامه‌ها را دنبال کند ، برگشت و دو سال مشغول زمینه سازی بود و کم کم یارانی آماده کرد و بودجه‌ای هم از طرف انگلستان به او می‌رسید ، حتی بعضی از مخالفان عبدالوهاب را

بـا پول سـاکت و تسـلیم شـیخ کرد و شـیخ گفت : فعلا از هـدم کعبه بایـد صـرف نظر کرد ، بریتانیا نپـذیرفت ، کم کم بریتانیا محمد بن مسعود (اجداد آل سعود فعلی) را که حاکم در منطقه‌ای بود به طرف عبدالوهاب جلب کرد.

فکر از عبـد الوهاب ، قدرت از آل سـعود و پول و برنامه از انگلسـتان و کم کم جمعیتی با ساز و برگ شـروع کردند و از سال ۱۲۱۶ تا ۱۲۲۵ بارهـا به عراق هجوم بردنـد و به نجف حمله ور شدنـد ، ولی بـا مقـاومت مردم به کربلاـ رفت و آنهـا روز عید غـدیر وارد کربلا شدند و ۵۰۰۰ زایر و کربلایی را شـهید کردنـد و با اسب وارد صـحن امام شدنـد و ضـریح مقـدس را از جا کندند و سر قبر مطهر هاون آوردند و قهوه را نرم و دم کرده و خوردند و تمام اشیاء نفیس را غارت کردند و حتی خشت‌های طلا را بار شتر کردند و رفتند. بعد ، به طائف حمله کردند و بعد به مکه هجوم آوردند ، مردم مکه ترسـیدند و یک سره تسلیم شدنـد و بناشـد تفکر عبدالوهاب بر مکه حاکم باشد. در اطراف کعبه خرابی ها بوجود آوردند ، به مدینه ریختند و آثار و قبور أئمه را ویران کردند.

ولی جرأت خراب کردن قبر پیامبر اکرم (ص) را نکردنـد. جاسوس انگلیسـی می گوید : از بریتانیا کتاب ۱۰۰۰ صفحه‌ای به نام کیـف الاسـلام آمـده بـود ، مطـالعه کردم که عمـل به آن به شـکست دولت عثمـانی و ابرقـدرت اسـلام بود و گوشه هـایی از برنامه‌های آن کتاب عبارتنـد از : ۱- دامن زدن به اختلافـات ۲- اقلیم پرسـتی و نژادپرستی و تعصبات عرب و عجم و ترک و فارس

۳- شخصیتهای قبل از اسلام هر منطقه احیا شود؛ در مصر فرعون ، در ایران زرتشت ، در حجاز ابولهب و....

۴- علما را متهم نمایند. ۵- افراد رذل را در لباس روحانیت قرار دهند.

۶- مدارسی درست شود که معلمان علیه علما کار کنند.

۷- جلوگیری از حج ، مراسم عزاداری امام حسین (ع ، توسعه مدارس دینی و حوزه‌های علمیه و تحقیر آنها.

۸- تشکیک در خمس که مربوط به غنایم جنگی است ، نه ارباح مکاسب.

۹- ترویج فساد و کشف حجاب ، البته اول از طریق زنان غیر مسلمان و بعد مسلمان.

۱۰- تخریب قبور بزرگان و منع زیارت.

۱۱- برداشتن عمامه.

۱۲- ایجـاد روحیه رفـاه‌طلبی و بی تفـاوتی و تبلیـغ شـعار عیسـی به دین خـود ، موسـی به دین خود و من و تو را در یـک قـبر نمی گذارند.

۱۳- منع زبان عربی.

۱۴- ترجمه قرآن به زبانهای مختلف به جای قرآن یکنواخت عربی.

۱۵- ممنوع کردن اذان و اقامه و نماز به غیر زبان محلی.

۱۶- ایجادمذهب الوهیت امام رضا (ع) در خراسان ، امام صادق (ع) در اصفهان ، حضرت مهدی (عج) در سامرا و امام حسین در کربلا.

۱۷- شعله ور کردن جنگهای موسمی ، محلی ، قبیله‌ای ، نژادی و...

۱۸- ایجاد بیکاری. تلخیص از کتاب خاطرات مستر همفر مسیحی ، به نقل از توسل ضیاء آبادی

۲. بنیان گذاران وهابیت درتاریخ

۱. ابومحمد بربهاری

۱- بر بهار در سال ۳۲۳ در بغداد متواری شد و یارانش در زندان یا مخفی گاه‌ها بودند و از سوی خلیفه نامه‌ای صادر شد که تحت فشار قرار بگیرند و تهدید کرد که حامیان او باید گردنشان زده شود و محله هایشان به آتش کشیده شود و دو نفر از اینها نباید با هم باشند ، اما این تهدیدات اثری نکرد و مردم را کتک می‌زدند. برای خدا دست و انگشتان و پا و گیسو تصور می کردند. شیعه را کافر می‌دانستند. [وهابیان ، نوشته فقیهی] .

۲. ابن تیمیه

عقایدش بر خلاف فرق دیگر بود ، لذا او را زندان کردند و صدمات زیادی دید ، موافقان او می گویند درعلوم قرآن واخبار ید طولایی داشت و مورد توجه مردم و شاهان بود ، علما بر او حسد بردند و او را متهم به کفر و عقاید فاسد کردند.

در ربیع الاول سال ۶۶۱ در حران شهری در مصر متولد شد ، پدرش از علمای حنبلی بود ، در ۲۰ سالگی پدرش مرد ، سال ۶۹۱ به حج رفت ، چند سال بعد در خصوص صفات خدا فتوایی داد که از تدریس محروم شد ، در جنگ با مغولان سهیم بود و مردم را بسیج می کرد ، بعد از مصر در شام افکارش را رواج داد و با علمای مذاهب مختلف بحث کرد ، بعد از بحثها بنا شد در چاهی زندانی شود و پس از شش ماه آزاد شد و مجددا زندانی شد ، دوباره از قاهره به مصر رفت و توقیف شد و بالاخره در زندان در گذشت طرفداران زیادی داشت و حدود ۲۰۰ هزار نفر او را تشییع کردند ، عده‌ای آب غسلش را برای تبرک می‌آشامیدند! عقاید او پس از ۴ قرن توسط محمد بن عبدالوهاب به صحنه آمد. در فقه فتاوای فرق مختلف را نگاه می کرد و هر کدام را که می‌پسندید انتخاب می کرد ، حتی با همه بغضی که نسبت به شیعه داشت از بعضی از مسائل فقه شیعه پیروی می کرد. (مثل ۳ طلاقه)

در بعضی از موارد هم خودش فتوایی ویژه می‌داد که در مذاهب اربعه قائل نداشت ، او درزندان تفسیری به نام البحر المحیط تالیف کرد که حدود ۴۰ جلد شد.

توسل و استغاثه به غیر خدا را شرک می دانست.

زیارت قبور و دعا و نماز در کنار قبر و گفتن مثلا- یا محمد را شرک می دانست. بنابراین موحد از نظر او نباید به سراغ واسطه‌ها برود. بله ، باید مستقیما از خدا بخواهد و رابطه داشته باشد ، مسافرت به قصد زیارت پیامبر (ص) را شرک می دانست ، و کسانی را که از قبور اولیای خدا انتظار نفع یا دفع بلا دارند بت پرست می دانست.

از کتابهای معروف او منهاج السنة است که در رد منهاج الاستقامة علامه حلی نوشته و قائل به رویت خدا بوده و گفته علمای اهل تسنن اتفاق بر این نظر دارند و فقط شیعه مخالف است. عقیده داشت خداوند به آسمان دنیا فرود می‌آید ، مثل پائین آمدن از منبر. عالمی از پای منبر مخالفت کرد ، طرفداران ابن تیمیه بر سر او ریختند و او را کتک زدند.

به عصمت انبیای قبل از بعثت عقیده نداشت.

احادیث فضیلت زیارت را ناصحیح می‌دانست و می گفت اینکه می گویند وجود پیغمبر بعد از وفات مثل زمان حیات آن بزرگوار است غلط عظیمی است؛ می گفت :

هیچ حدیثی بر استحباب زیارت قبر پیغمبر نداریم ، از این رو در زمان خلفا کسی به قبر نزدیک نمی‌شد. به قبر نزدیک شدن بدعت است و رو به قبر ایستادن و با صدای بلند سلام دادن جایز نیست.

۳. ابن قیم جوریه – محمد بن عبدالوهاب

شیخ محمد بن عبدالوهاب از علمای نجد درقرن ۱۲ است.

حدود یک قرن است که این مذهب پیدا شده است و موسس آن محمد بن عبدالوهاب است ، که در شهر عینیه از بلاد نجد متولد شد و فقه را طبق مذهب احمد حنبل خواند و به مدینه و بصره مسافرت کرد.

اولین حرف او انکار استغاثه به رسول الله (ص) بود که مردم بصره به خاطر این عقیده او را از بصره بیرون کردند.

پدر و برادرش مخالف او بودند. برادرش علیه عقاید او کتابی نوشته است و به خاطر انحراف عقیده‌اش گروهی طرفدار و گروهی مخالف او شدند ، او دنبال شکار رؤسا بود که در حال فرار به خاطر انحرافش در سال ۱۱۶۰ به منطقه درعیه گریخت و با حاکم آنجا محمد بن سعود تماس گرفت و او را با خود همراه ساخت و با وعده هایی که به هم دادند ، از قدرت او به نام جهاد فی سبیل الله دست به کار شدند. فکر محمدبن عبدالوهاب و قدرت محمدبن سعود به هم گره خورد و منطقه نجد را تسخیر کردند. محمد بن عبدالوهاب سال ۱۲۰۶ مرد.

۳. عقاید وهابیت

۱. قایل به جسمانیت خدا هستند

انحراف عقیده در توحید دارند و برای خدا جسم و اعضاء و جلوس در عرش قائلند.

۲. سخن گفتن با مرده شرک است

سخن گفتن با مرده لغو و شرک است ، ندای مرده هم لغو و هم شرک است.

پاسخ : سَلامٌ عَلی مُوسی وَ هارُونَ [صافات/۱۲۰] .

سَلامٌ عَلی نُوحٍ فِی الْعالَمِینَ [صافات/۷۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : كانَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) يخْرُجُ فِی مَلَإٍ مِنَ النَّاسِ مِنْ أَصْحَابِهِ كلَّ عَشِيةِ خَمِيسٍ إِلَی بَقِيعِ الْمَدَنِيينَ فَيقُولُ السَّلَامُ عَلَيكمْ يا أَهْلَ الدِّيارِ ثَلَاثاً رَحِمَكمُ اللَّهُ ثَلَاثاً [وسائل الشيعة ، ج۳ ، ص۲۲۴] .

گفتگوهای پیامبر بر سر چاه بدر.

تلقین مردگان.

۳. شفاعت را شرک می دانند

محمد بن عبدالوهاب می گوید : ان الله اعطی نبیه الشفاعة ولکن نهاک عن الاستشفاع.

پاسخ : این کلام خنده آور است که بگوئیم فلانی علم طب دارد ، ولی مردم مریض به او مراجعه نکنند.

مَنْ يشْفَعْ شَفاعَةً حَسَنَةً يكنْ لَهُ نَصِيبٌ مِنْها [نساء/۸۵] .

فی النجاری باب اذا استضفعوا الی الامام لیستشفی لهم لم یزدهم.

سوال : پس چرا از گویندگانهولاءِ شُفَعاونا عِنْدَ اللّهِ [یونس/۱۸] .

انتقاد شده؟

پاسخ : ۱- بت‌ها اهلیت ندارند.

۲- بت‌ها عبادت می‌شدند : ما نَعْبُدُهُمْ إِلاّ لِيقَرِّبُونا إِلَی اللّهِ زُلْفی [زمر/۳] .

سوال : واسطه شدن در آخرت است نه دنیا؟

پاسخ : شرک ، شرک و قبیح است ، خواه در این جهان یا جهان دیگر ، لکن توسل و شفاعت شرک نیست.

دون الله شرک است ، خواه مرده و جمادباشد : أَ تَعْبُدُونَ ما تَنْحِتُونَ [صافات/۹۵] .

خواه زنده باشد : اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ [توبه/۳۱] .
أَ أَنْتَ قُلْتَ لِلنّاسِ اتَّخِذُونِی وَ أُمِّی إِلهَینِ [مائده/۱۱۶] .
لَقَدْ کفَرَ الَّذِینَ قالُوا إِنَّ اللّهَ ثالِثُ ثَلاثَةٍ [مائده/۷۳] .
آنها می گویند : إِنَّ الْأَمْرَ کلَّهُ لِلّهِ [آل عمران/۱۵۴] .
پس وساطت یعنی چه؟
پاسخ : هر کس هر قدرتی دارد با اراده او است.وَ إِنْ مِنْ شَیءٍ إِلاّ عِنْدَنا خَزائِنُهُ وَ ما نُنَزِّلُهُ إِلاّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ [حجر/۲۱] .
خلقت و زنده کردن به دست اوست ، اما خداوند به عیسی اجازه داد تا مرده‌ها را زنده کند.
خداوند می‌فرماید : یا أَیهَا النَّبِی حَسْبُک اللّهُ وَ مَنِ اتَّبَعَک مِنَ الْمُومِنِینَ [انفال/۶۴] .
حتی انبیاء از مردم کمک می گرفتند.
عیسی (ع) گفت : مَنْ أَنْصارِی إِلَی اللّهِ [آل عمران/۵۲] .
در حق موسی آمده : سَنَشُدُّ عَضُدَک بِأَخِیک [قصص/۳۵] .
لوط گفت : لَوْ أَنَّ لِی بِکمْ قُوَّةً أَوْ آوِی إِلی رُکنٍ شَدِیدٍ [هود/۸۰] .
درباره انبیای دیگرآمده : إِذْ أَرْسَلْنا إِلَیهِمُ اثْنَینِ فَکذَّبُوهُما فَعَزَّزْنا بِثالِثٍ [یس/۱۴] .
درباره رسول اکرم (ص) آمده : وَ الَّذِینَ آوَوْا وَ نَصَرُوا [انفال/۷۲] .
سؤال : از آیهإِیاک نَعْبُدُ وَ إِیاک نَسْتَعِینُ [فاتحه/۵] .
فهمیده می شود که انحصار عبادت و استعانت از خداست نه دیگران.
پاسخ : تنها کمک از خدا خواستن یک مرتبه‌ای است ، نظیر آیهفَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِی اللّهُ [توبه/۱۲۹] .
و آیهوَ ما رَمَیتَ إِذْ رَمَیتَ [انفال/۱۷] .
لکن استمداد از غیر خداوند نیز به شرط آنکه اصل قدرت را از او بدانیم اشکالی ندارد ، خداوند امر به استمداد از یکدیگر کردهتَعاوَنُوا عَلَی الْبِرِّ وَ التَّقْوی [مائده/۲] .
سؤال : می گویند استمداد و استغاثه به زنده اشکال ندارد.
پاسخ : ۱- اگر ملاک قدرت داشتن زنده است پس استمداد از زنده‌های بی حال شرک است.
۲- اگر ملاک آن است که استغاثه به غیر خدا شرک است و شرک حرام و قبیح است ، پس فرقی بین زنده و مرده نیست ، چون هر دو غیر خدا هستند.
۳- اگر می گویند شرع توسل به زنده را جایز دانسته معنایش این است که شرع گاهی شرک را حلال دانسته
۴. گنبد برای قبر حرام است
حدیثی نقل می کنند که رسول اکرم (ص) دستور داد :
لَا قَبْراً إِلَّا سَوَّیتَهُ
اولا : پیامبر در کودکی مادر خود را از دست داد و بعد حدود پنجاه سال بعد در راه حجهٔ الوداع به قبر مادر که رسید گریه کرد و مردم هم گریه کردند. اگر قبر با خاک مساوی بود ، از کجا قبر مادر شناخته می‌شد؟
ثانیاً : ابی الهیاج که مامور تسویه قبور شد به کجا مامور شد؟ و کدام منطقه بود که بعد از آن هم فتوحات اسلامی در زمان خلفا باز منطقه‌ای باشد که بت باشد و قبر...؟

ثالثاً : مگر قبر هاجر و اسماعیل پای کعبه نیست.

رابعاً : مگر قبر هود و شعیب و صالح در فاصله میان زمزم و مقام ابراهیم نیست و مگر انبیای زیادی در خانه کعبه و در رکن یمانی دفن نشده‌اند. [معالم المدرسین ، ج۱ ، ص۵۴] .

ابن تیمیه و طرفدارانش به حدیث ابی الهیاج اسدی استدلال می‌کنند که حضرت علی (ع) فرمود :

أبعثک علی ما بعثنی علیه رسول الله (ص) لا تری قبرا مشرفا إلا سویته و لا تمثالا إلا طمسته [بحار الأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۸] .

پاسخ : تسویه که همراه بـا تمثـال است مبارزه با بتخانه قرار گرفتن است ، نه مبارزه با خانه ساختن. روایاتی داریم که راه رفتن بر قبر مؤمن و تکیه بر قبر مؤمن و نشستن بر قبر مومن هتک حرمت است. پس هدم قبر مومن قطعا هتک حرمت است.

علمای وهابی گفتند اگر قبه و بارگاه برای مسلمانان سبب مضیقه شود باید خراب شود و بقیع را خراب کردند.

پاسخ : اولاـ : ایـن مربـوط به زمین وقفی است نه زمین مبـاح. در زمین مبـاح هر کس مقـداری را حیـازت کرد مالـک است و احدی از وقف بقیع آگاه نیست.

ثانیا : باید فعل مومنین را حمل بر صحت کرد و مومنین قبر حلال ساخته‌اند.

ثالثا : از همه گذشته یک اهانت به بضعهٔ الرسول است که ضدالْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۳] .

رابعا : از این حرکت میلیون‌ها مسلمان را رنجیده کردند و این بزرگترین حرام است.

استدلال به حدیث جابر بن عبدالله انصاری

عن جابر عن النبی (ص) : " نهی رسول الله (ص) ان تجصیص القبر و ان یقعد علیه و ان یبنی علیه (فی نقل آخر) ان تکتب علیه و ان توطأ" [صـحیح مسـلم باب النهی عن تجصـیص القبر؛ صـحیح ترمذی باب کراهیهٔ تجصـیص القبر؛ صـحیح ابن ماجه باب ماجاء فی النهی عن تجصیص القبر و... و سنن ابی داود ، ج ۳ ، ص ۲۱۶] .

احمد حنبل ، ج ۳ ، ص ۳۳۲ تا ۳۳۹.

پاسخ : ۱- در سـند حـدیث ابن جریح است که از نظر احمد حنبل و مالک مردود است و درباره او دارقطنی می‌گوید : تجنب تدلیس ابن جریح فانه قبیح التدلیس.

۲- در سند حدیث ابوالزبیر است که نمازش را بلد نبود و به راحتی در انظار مردم افترا می بست.

۳- حدیث هفت رقم نقل شده است ، گاهی مورد نهی تکیه بر قبر است و در بعضـی قدم زدن بر قبر و در بعضی نشستن بر قبر است و با این تعابیر حدیث مضطرب است.

۴- نهی دلیل بر حرمت نیست و لذا ترمذی در کتاب خود گفته باب کراهیهٔ تجصـیص القبور. شارح صـحیح ابن ماجه (سندی) می‌گوید : احدی از مسلمانان این نهی را تحریم نگرفته‌اند.

۵- گـاهی یـک مسـاله به طـور اجمـال کراهت دارد ، ولی در مواردی به خـاطر مسـاله شـعائر ، مودت فی القربی و آثـار دیگر کراهت تحت الشعاع قرار می‌گیرد.

ابی الهیاج : از ایشان در تمام صحاح شش گانه فقط یک حدیث نقل شده که آن هم همین است و بس که علی (ع) فرمود :

أبعثک علی ما بعثنی علیه رسول الله (ص) لا تری قبرا مشرفا إلا سویته و لا تمثالا إلا طمسته [بحارالأنوار ، ج۷۹ ، ص۱۸] .

پاسخ : ۱- مراد مسـاوی کردن با زمین نیست ، زیرا در تمام مـذاهب اربعـهٔ آمـده : ینـدب ارتفاع التراب فوق القبر بقـدر شبر. [الفقه علی الماهب الاربعهٔ ، ج۱ ، ص۴۲۰] .

۲- مراد آن است که روی قبر صاف باشد.

۳- بر فرض که مراد صاف کردن قبر باشد و این غیر از خراب کردن ساختمانی است که بر رو یا کنار قبر ساخته‌اند.

۴- مذاهب اربعهٔ ساختن قبه و مسجد و درسه را مکروه می‌دانند ، چرا وهابیها حرام می‌دانند؟ [الفقه علی المذاهب الاربعهٔ ، ج۱ ، ص۴۲۱]

۵- ممکن است مراد این باشد که قبر به صورت قبله در نیاید ، چون عده‌ای مثل یهود قبور صالحان خود راقبله قرار می دادند.

قال النبی (ص) : اللهم لا تجعل قبری وثنا یعبدأ

در کتاب ارشادات ری در شرح بخاری از بیضاوی در تفسیر آمده که یهود و نصارایسجدون قبورالانبیاء. [مسند احمد ، ج۳ ، ص۲۴۸]

لا تجوز العبادهٔ لغیر الله.

پاسخ : ۱- هر دعایی عبادت نیست : تَعالَوْا نَدْعُ أَبْناءَنا وَ أَبْناءَکمْ وَ نِساءَنا وَ نِساءَکمْ وَ أَنْفُسَنا وَ أَنْفُسَکمْ [آل عمران/۶۱] .

ثُمَّ ادْعُهُنَّ یأْتِینَک سَعْیاً [بقره/۲۶۰] .

إِذا دَعاکمْ لِما یحْییکمْ [انفال/۲۴] .

لا تَجْعَلُوا دُعاءَ الرَّسُولِ بَینَکمْ کدُعاءِ بَعْضِکمْ بَعْضاً [نور/۶۳] .

۲- و هر اطاعتی نیز عبادت نیست ، اطاعت زن از شوهر ، عبد از مولی و مردم از ولی امر عمل عبادی نیست.

۳- و هر خضوعی عبادت نیست : وَ اخْفِضْ لَهُما جَناحَ الذُّلِّ [اسراء/۲۴] .

سوال : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أما إن من کان قبلکم کانوا یتخذون قبور أنبیائهم و صلحائهم مساجد ألا ـ فلا تتخذوا القبور مساجد إنی أنهاکم عن ذلک [بحار الأنوار ، ج ۸۰ ، ص۳۱۳] .

جواب : ۱ ـ آنها احادیث و آیات مخالف این احادیث را در نظر نمی‌گیرند ، فقط به ظاهر چند حدیث توجه می‌کنند. آنها اجتهاد رابر خود حرام دانسته و لذا در فهم احادیث خطا می‌کنند.

۲- یهود و نصارا قبر پیامبران را قبله خود قرار می‌دادند و آنها را معبود خود یا شریک خدا می دانستند و پیامبر از این کار نهی فرموده است ، چنان که از پیامبر نقل می‌کنند که فرمود : اللهم لا تجعل قبری وثنا یعبد [مسند احمد ، ج۳ ، ص۲۴۸]

چنانکه در تفسیر بیضاوی نیز می‌گوید : لما کانت الیهود و النصاری یسجدون لقبور الانبیاء تعظیما لشأنهم و یجعلونها قبلهٔ توجهون فی الصلوهٔ نحوها و اتخدوها اوثانا منع المسلمون فی مثل ذلک فاما من اتخذ مسجدا فی جوار صالح و قصد التبرک بالقرب منه لا للتعظیم و لا للتوجه الیه فلا یدخل فی الوعید المذکور. [ارشاد الساری فی شرح صحیح البخاری به نقل از آیین وهابیت ، ص۹۱]

۳- مساجد بر روی قبور نیست ، بلکه در کنار مشاهد مشرفه است ، چنانکه مسجد النبی در کنار قبر پیامبر و شیخین است.

۴- چه دلیلی داریم که نهی ، تحریمی است؟ شاید کراهتی باشد ، چنان که دربخاری می‌گوید : باب ، یکره من اتخاذ المساجد علی القبور.

سوال : پیامبر کسانی که قبور پیامبران خود رامعبد قرار دادند لعن کرد؟

جواب : بنای مسجد که فی نفسه اشکالی ندارد ، حال اگر کنار قبور صالحان باشد به عنوان مکانی برای انجام فرایض زائران مانعی ندارد.

قالَ الَّذِینَ غَلَبُوا عَلی أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَیهِمْ مَسْجِداً [کهف/۲۱] .

۵. توسل بدعت است

بدعت آن است که چیزی که از دین نیست را جزء دین بدانیم.

با این همه نهی از اطاعت مفسدین ، و ظالمین اگر ما آنان را اولی الامر بدانیم بدعت است.

تا منع نداریم اصل جواز است.

وَ ما كُنّا مُعَذِّبِينَ حَتّى نَبْعَثَ رَسُولاً [اسراء/١۵] .

كُلَّما أُلْقِيَ فِيها فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُها أَ لَمْ يأْتِكمْ نَذِيرٌ [ملك/٨] .

وَ ما كانَ اللّهُ لِيضِلَّ قَوْماً بَعْدَ إِذْ هَداهُمْ حَتّى يبَينَ لَهُمْ ما يتَّقُونَ [توبه/١١۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رُفِعَ عَنْ أُمَّتِی تِسْعَةُ أَشْیاءَ الْخَطَأُ وَ النِّسْیانُ وَ مَا أُكْرِهُوا عَلَیهِ وَ مَا لَا یعْلَمُونَ وَ مَا لَا یطِیقُونَ وَ مَا اضْطُرُّوا إِلَیهِ وَ الْحَسَدُ وَ الطِّیرَةُ وَ التَّفَكرُ فِی الْوَسْوَسَةِ فِی الْخَلْوَةِ مَا لَمْ ینْطِقُوا بِشَفَةٍ [وسائل الشیعة ، ج١۵ ، ص٣۶٩] .

در بخاری می خوانیم قحطی عمر را تهدید کرد ، متوسل به عباس عموی پیامبر شد.

آیا فعل عمر برای شما حجت نیست؟

آیا عمر مشرک شد؟

آیا فهم وهابیان بیشتر است یا اصلا توسل شرک نیست؟

تمام مسلمانان حدیث ثقلین را نقل کرده‌اند که فرمود : مَا إِنْ تَمَسَّكتُمْ بِهِمَا لَنْ تَضِلُّوا [إرشاد مفید ، ج١ ، ص٢٣١] .

و تمسک همان توسل است.

سوال : وَ لا تَدْعُ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ [قصص/٨٨] .

پاسخ : ١ـ مع اللهشرک است ، امامن الله مع اولیائه ، شرک نیستوَ لا تَدْعُ مَعَ اللّهِ إِلهاً آخَرَ [قصص/٨٨] .

٢ـ فَتَلَقّى آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كلِماتٍ [بقره/٣٧] .محمد و علی و فاطمه و حسن وحسین (ع) بود.

٣ـ اگر وساطت شرک است ، چرا به آن دستور داده شدهوَ ابْتَغُوا إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ [مائده/٣۵] .

سوال : وساطت‌ها در دنیا به خاطر ترس ، جهل و عجز است.

پاسخ معمولاـ وساطت‌های دنیوی بر اساس یکی از این سه مساله است ، اما وساطت نزد خداوند به خاطر ترس و جهل و عجز پروردگار نیست. نظیر سایر واسطه‌هایی که خداوند قرار داده است.

فَالْمُدَبِّراتِ أَمْراً [نازعات/۵] .فَاسْتَغاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ [قصص/١۵] .

أَبانَا اسْتَغْفِرْ لَنا ذُنُوبَنا [یوسف/٩٧] .اسْتَغْفِرْ لِذَنْبِك وَ لِلْمُومِنِينَ [محمد/١٩] . استمداد حواریون از عیسی که : أَنْزِلْ عَلَينا مائِدَةً مِنَ السَّماءِ [مائده/١١۴] . استسقاء موسی برای مردم استمداد سلیمان : أَيكمْ يأْتِينِي بِعَرْشِها [نمل/٣٨] . استمداد یوسف : اذْكرْنِي عِنْدَ رَبِّك [یوسف/۴٢] .

اگر بگوئید استغاثه در این آیات از زنده است می گوئیم اگر استعاثهٔ به غیر خدا شرک و حرام و قبیح باشد ، فرقی میان زنده و مرده ندارد.

۶. نهی از گریه کردن در کنار قبور

١– همین که جعفر طیار شهید شد ، چشمان رسول الله پر از اشک شد : و عیناه تذرفان. [المناقب ، ج١ ، ص٢٠۵] .

در حدیثی دیگر وارد شده است که حضرت به خانه او آمد و خبر شهادت را داد ، زنان جمع شدند و فریاد می زدند ، رسول اکرم فرمود : علی مثل جعفر فلتبک البواکی [بحار الأنوار ، ج٢٢ ، ص٢٧۶] .

٢–رسول اکرم برای فوت فرزندش ابراهیم گریست. (بخاری ، باب قول النبی ، انا باب المحزون

۳- دختر رسول اکرم پیام داد که فرزندم از دنیا رفت. حضرت با جمعی به منزلش رفتند.

فَفَاضَتْ عَینَا رَسُولِ اللَّهِ (ص) مِنْ دُمُوعِهِ فَقَالَ سَعْدٌ : مَا هَذَا یا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ : هَذِهِ رَحْمَةٌ یجْعَلُهَا اللَّهُ فِی قُلُوبِ مَنْ یشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَ إِنَّمَا یرْحَمُ اللَّهُ مِنْ عِبَادِهِ الرُّحَمَاءَ [مستدرک الوسائل ، ج۲ ، ص۳۸۶] .

۴-روی فی صحیحۀ أن النبی (ص) : "زار قبر أمه فبکی و أبکی من حوله [مسکن الفؤاد ، ص۱۰۴] .

سنن کسائی کتاب الجنائز ، باب زیارۀ قبر المشرک.

سنن ابی داوود ، کتاب الجنائز ، حدیث ۳۲۳۴.

۵- رسول اکرم برای حمزه اشک ریخت و فرمود : اما حمزه فلا بواکی له [مغازی ، ج ۱ ، ص ۳۱۵] .

در صحاح روایاتی مبتنی بر نهی از گریه از عمر وارد شده ، ولی سیره رسول الله (ص) در سر قبر مادرش ، شنیدن خبر شهادت جعفر ، دستور گریه برای حمزه و اشگ برای فوت فرزندش دلیل بر جواز گریه است.

معلوم می‌شود نهی از گریه سلیقه خلیفه دوم بوده که حتی به گریه کنندگان کتک می‌زند و حتی عایشه علیه او می گفت که رسول خدا (ص) منع نکرده است.

در سنن ابن ماجه ، کتاب الجنائر ، حدیث شماره ۱۵۸۷ می‌خوانیم که از آل رسول (ص) شخصی مرد ، زنان گریه می کردند ، عمر نهی می کرد و رسول الله فرمود : بگذار گریه کنند. [معالم المدرسین ، اثر عسکری ، ج ۱ ، ص ۵۶ تا ۵۹] .

۷. حرمت زیارت قبور

قال النبی (ص) : زوروا القبور فانها تذکرکم الاخرۀ [صحیح ابن ماجه ، ج۱ ، ص۱۱۳] .

آیه قرآن : لا تَقُمْ عَلی قَبْرِهِ [توبه/۸۴] .

در مورد منافقان است ، پس برای مومنان بلامانع است.

قال النبی (ص) : کنت نهیتکم عن زیارۀ القبور فزوروها فانها تزهدنی الدنیا و تذکر للاخرۀ

روی فی صحیحۀ أن النبی (ص) زار قبر أمه فبکی و أبکی من حوله [مسکن الفؤاد ، ص۱۰۴] .

قال النبی (ص) : "امرنی ربی آتی البقیع فاستغفر لهم ، قلت : کیف اقول یا رسول الله؟ قال : قولی : السلام علی اهل الدیار من المومنین و المسلمین یرحم الله المستقدمین منا و المتظخرین و انا ان شاء الله بکم لاحقون" [صحیح مسلم ، ج۳ ، ص۶۴] .

حضرت زهرا (س) به زیارت حضرت حمزه می‌رفت و نماز می‌خواند و گریه می کرد ، پس نهی برای کراهت است نه حرمت.

[تلخیص از کتاب آیین وهابیت] .

۴. گوشه ای از جنایات آل سعود

۱. ویران کردن گنبدها در مکه

گنبد روی محل تولد پیامبر (ص) و خدیجه و قبه روی چاه زمزم و قبه‌های اطراف خانه خدا را در حالی که طبل می زدند خراب می‌کردند و تا ۳ روز تمام آثار اسلامی را از شهر مکه محو کردند. [وهابیان فقهی ، ص ۱۵۶] .

۲. تخریب مدینه

تصرف شهر مدینه در سال ۱۲۲۰ و به غارت بردن تمام اشیاء گرانبهای حرم پیغمبر (ص) و ویران کردن گنبد وبارگاه ائمه (ع) بقیع و محو آثار اسلام.

۳. حمله به کربلا

وهابیان در مدت ۱۲ سال بارها به طرزی وحشیانه به کربلا حمله کردند. [وهابیان ، ص۱۶۵] .

وهابیان از آغاز با امام حسین (ع) و مکتب شهات او در ستیز بودند.

بارهـا وهابیـان به زوار قبر امام حسـین (ع) در راه حمله کرده ، آنها را می‌کشـتند و اموال آنان را به غارت می‌بردنـد. [وهابیان فقهی ، ص۱۶۱] .

۵. جنایات وهابیان در تاریخ

– وهابیان در فاصله ۱۵ سال (۱۲۰۵ تا ۱۲۲۰) حدود ۵۰ جنگ به راه انداختنـد که از جمله در سال ۱۲۱۶ سعود بن عبدالعزیز لشگر بزرگی از نجد به راه انداخته و کربلا را محاصره و با اسب وارد صـحن امام حسـین (ع) شده و ضریح را از جا کندند و عتیقه‌های حرم را دزدیدنـد و در آنجا قهوه پختند (با چوب ضـریح) و مردم و حتی اطفال را شـهید کردند. [کشف الارتیاب ، ج۱۳و سروش مقدس ، ج ۱ ، ص ۸۴] .

اجداد آل سعود سه سال حج را تعطیل کردند.

وهابیـان از زایران قبر مطهر امام حسـین (ع) در نیمه شعبان که از کربلا بر می‌گشـتند یک صـدو پنجاه نفر را شـهید کردنـد. [کشف الارتیاب ، ص۱۴] .

وهابیان در سال ۱۲۱۷ بازور وارد طائف شـده و مردم را قتل عام کردنـد و حتی سر کودک را در آغوش مادر بریدنـد و وارد مسجد شده و مردم را در حال نماز به شهادت رساندند. [ص۱۸] .

وهابیون (عبد العزیز بن سـعود) سال ۱۲۱۸ وارد مکه شـده و مردم را جمع کرده و امیر مکه و قاضـی مکه بـا او بیعت کردنـد ، سپس همه مردم با او بیعت کردند و اولین گام خراب کردن قبه‌ای که در زادگاه حضرت محمد (ص) است برداشته شد ، ولی به هر حال به احترام مکه در آنجا خون ریزی نکردند.

وهابیان جده را محاصره و مردم ینبع را کشتند.

وهابیان در سال ۱۲۲۰ جلو عمره را گرفته و بعضی از معتمرین را کشتند. [کشف الارتیاب ، ص ۳۱] .

در سال ۱۲۲۱ قبور ائمه بقیع را خراب کردند. [کشف الارتیاب ، ۳۵] .

قبه مرقد مطهر رسول الله را از ترس خراب نکردند و توجیه کردند که این قبه مسجد است ، نه قبر.

در سال ۱۲۲۲ مردم عراق ، مصر و سوریه را از حج منع کردند.

در سال ۱۲۲۵ به سوریه هجوم آوردند و علاوه بر غارت بسیار ، مردم و زنان و اطفال را کشتند. [کشف الارتیاب ، ص ۳۶] .

وزیر مستعمرات می‌گوید از جمله شرط حکومت آل سعود با انگلستان این بوده که آل سعود حاکم شود به شرط آنکه :

۱– امیر بعدی از زیر نظر لندن خارج شود.

۲– با غیر انگلستان قراردادی نداشته باشند.

۳– بدون رضایت بریتانیا هیچ گونه بیع و رهن و اجاره‌ای با احدی نباشد.

۴– تسلیم اوامر و نصایح انگلستان باشند.

وهابیـان در سال ۱۲۱۶ در حمله به کربلاـ پانصـد نفر را در صـحن مطهر و ۵۰ نفر را در کنار ضـریح امام حسـین (ع) کشتند و زخمی ها پنج برابر کشته ها بودند." [سروش مقدس ، ج۲ ، ص۱۶] .

[در کتابهای شهداء الفصیلهٔ ، ص ۲۲۸ و اعیان الشیعهٔ ، ج ۴ ، ص ۳۰۷ و روضات الجنان ، ص ۲۶۵ و تحفهٔ العالم ، ج ۱ ، ص

۲۸۹ ماجرای حمله وهابیان را شرح کرده اند ، ولی شرح کامل در تاریخ کربلا ، آمده است. ص ۲۰] .

در همان زمان ایران در دنیا بیشترین عکس العمل را به این جنایت نشان داد و عبدالعزیز بن سعود زعیم وهابیان بعد از جنایات کربلا به سالی کشیده نشده کشته شد.

در سال ۱۳۴۴ فقهای مدینه دستور خرابی قبور مدینه را دادند و به آیهقُلْ لا ـ أَسْئَلُكمْ عَلَيهِ أَجراً إِلاَّ ـ الْمَوَدَّةَ فِی الْقُرْبی [شوری/۲۳] تمسک کردند.

۶. نکاتی درباره جواب به وهابیت

۱ ـ وَ اتَّخِذُوا مِنْ مَقامِ إِبْراهِیمَ مُصَلًّی [بقره/۱۲۵] .

خداوند امر کرده که به سنگی که ابراهیم برای ساختن کعبه زیر پایش گذارده تبرک جوید.

۲ ـ إِنَّ الصَّفا وَ الْمَرْوَةَ مِنْ شَعائِرِ اللّهِ [بقره/۱۵۸] .

سعی صفا و مروه حفظ تلاش هاجر است. [بخاری کتاب الانبیاء ، ص ۱۵۸] .

۳- رمی جمره : به گفته احمد در مسند ، ج ۱ ، ص ۳۰۶ یادگار پرتاب سنگ ابراهیم به ابلیس است.

۴- ذبح حجاج در منا یادگار ماجرای ابراهیم است که در سوره صافات ۱۰۱ ـ ۱۰۷ آمده است :

فَبَشَّرْناهُ بِغُلامٍ حَلِیمٍ فَلَمّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْیَ قالَ یا بُنَیَّ إِنِّی أَری فِی الْمَنامِ أَنِّی أَذْبَحُک فَانْظُرْ ما ذا تَری قالَ یا أَبَتِ افْعَلْ ما تُؤمَرُ سَتَجِدُنِی إِنْ شاءَ اللَّهُ مِنَ الصّابِرِینَ فَلَمّا أَسْلَما وَ تَلَّهُ لِلْجَبِینِ وَ نادَیناهُ أَنْ یا إِبْراهِیمُ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤیا إِنّا کذلِك نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ إِنَّ هذا لَهُوَ الْبَلاءُ الْمُبِینُ [صافات/۱۰۷-۱۰۱] .

۵- غروب روز نهم ذی الحجهٔ خداوند از خلاف حضرت آدم در عرفات گذشت.

۶- شب تاصبح حضرت آدم در بیابان مشعر مشغول ذکر خدا بود.

۷- روز دهم به خاطر قبول توبه‌اش ، روز را عید گرفت.

این خط عملی از او به ابراهیم و به محمد و به ما رسید ، پس کل مراسم حج حفظ یادگار اولیای خداست نه شرک.

۸- زمان‌های مبارکه هم داریم : لَیلَةٍ مُبارَکةٍ [دخان/۳] .

فِی أَیامٍ نَحِساتٍ [فصلت/۱۶] .

فِی یوْمِ نَحْسٍ [قمر/۱۹] .

اولا : بخاری ، باب فضایل علی (ع) می گوید : حین اعطاه النبی الرایهٔ یوم خیبر و قال : یا رسول الله! علی ماذا اقاتل الناس؟ قال (ص) : حتی یشهدوا ان لا ـ اله الا ـ الله و ان محمد رسول الله فاذا فعلو ذلک فقد منعوا منک دمائهم. [بخاری ج ۱ ، ص ۱۰ و صحیح مسلم ، ج۷ ، ص۱۷] .

ثانیا : بر فرض نظریه وهابیت با دیگران تفاوت دارد ، هجوم و قتل چرا؟فَإِنْ تَنازَعْتُمْ فِی شَیءٍ فَرُدُّوهُ إِلَی اللّهِ وَ الرَّسُولِ [نساء/۱۵۹] . در غیر این صورت ، تفرقه است :

إِنَّ الَّذِینَ فَرَّقُوا دِینَهُمْ [انعام/۱۵۹] .

و فی البخاری بطرق عدیده عن النبی (ص) فی حجهٔ الوداع :

اُنْظُرُوا لا ترجعوا بعدی کفارا یضرب بعضکم رقاب بعض.

قال فی حجهٔ الوداع لأصحابه : "ألا إن دماءکم و أموالکم و أعراضکم علیکم حرام".

أَغْناهُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ [توبه/۷۴] .
آتاهُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ [توبه/۵۹] .
سَيوتِينَا اللّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَ رَسُولُهُ [توبه/۵۹] .
وَ يضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَ الْأَغْلالَ الَّتِي كانَتْ عَلَيهِمْ [اعراف/۱۵۷] .
به علاوه به مومنين رحمت دارد :
حَرِيصٌ عَلَيكمْ بِالْمُومِنِينَ رَوفٌ رَحِيمٌ [توبه/۱۲۸] .
آری ، حساب توسل به چیزی که : لَا يمْلِك لِنَفْسِهِ نَفْعاً وَ لَا ضَرّاً (دعای قنوت نماز استسقاء) .وَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ ما يمْلِكونَ مِنْ قِطْمِيرٍ [فاطر/۱۳] .
با توسل به کسانی که با اذن خداوند می گویند : أَخْلُقُ لَكمْ مِنَ الطِّينِ [آل عمران/۴۹] .وَ أُبْرِئُ الأَكمَهَ وَ الأَبْرَصَ [آل عمران/۴۹] .وَ أُحْيِ الْمَوْتى [آل عمران/۴۹] .اضْرِبْ بِعَصاك الْحَجَرَ [بقره/۶۰] .ثُمَّ ادْعُهُنَّ يأْتِينَك سَعْياً [بقره/۲۶۰] .
به هر حال انبیا از طرف خداوند قدرت دارند و مرگ و حیات فرقی ندارد ، زیرا مرگ تغییر حیات مادی به حیات برزخی است و در زشت بودن شرک فرقی میان توسل به زنده یا مرده نیست.
غزالی از رهبران شافعیه در احیاءالعلوم می گوید :
اینکه می گویند : مرگ عدم است تفکر ملحدان است ، بلکه مرگ ابتدای بیداری است :
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : الناس نيام فإذا ماتوا انتبهوا [مجموعهٔ ورام ، ج۱ ، ص۱۵۰] .
النّارُ يعْرَضُونَ عَلَيها غُدُوًّا وَ عَشِيا [غافر/۴۶] .
مربوط به حیات برزخی است ، زیرا در قیامت عرضه صبح و شام نیست ، دخول ابدی است.
در بخاری گفتگوی رسول اکرم (ص) با کشته‌های بدر نقل شده است.
اگر مرگ عدم است ، خداوند به چه کسی خطاب می کند :
يا أَيتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ [فجر/۲۷] .
اگر مرگ عدم است ، رَبِّ ارْجِعُونِ [مومنون/۹۹] . یعنی چه؟
روایاتی داریم که مرده صدای پای زنده‌ها را می‌شنود. شب معراج ، رسول اکرم با انبیا ملاقات و گفتگو داشته است. حضرت فرموده : بر من زیاد صلوات بفرستید که سلام شما به من می‌رسد.
وَ لا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّهِ أَمْواتاً [آل عمران/۱۶۹] .
قال (ص) : علمی بعد مماتی کعلمی فی حیاتی
امام صادق (ع) فرمودند : "در زمین سه سنگر مقدس است : کعبه ، قرآن ، عترت و بنی امیه عترت را شهید و قرآن را تیر باران و کعبه را از بالای کوه ابوقیس با منجنیق تخریب کردند"
به ما سفارش شده که شمشیر جلو نماز گزار نباشد.
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يجُوزُ لِلرَّجُلِ أَنْ يصَلِّي وَ بَينَ يدَيهِ سَيفٌ لِأَنَّ الْقِبْلَةَ أَمْنٌ [من لا يحضره الفقيه ، ج۱ ، ص۲۵۰] .
همین که لشگر یزید کعبه را خراب می کردند. فقیه مکه (عبید بن قتاده) فریاد می زد این خانه در جاهلیت هم محترم بوه است و یزیدیان می گفتند : اطاعت خلیفه از حرمت کعبه لازم‌تر است ، ولی امام حسین (ع) به احترام کعبه و جلوگیری از خون ریزی در کعبه خارج شد. [سروش مقدس ، ج۱ ، ص۱۷۷] .

متوکل که نبود در کربلا- تا در قتل شریک شود جبران عقب ماندگی را در خراب کردن قبر امام حسین (ع) انجام داد و آل سعود هم که در ایران نبود که شاه گونه و صدام گونه مردم مظلوم را بکشد ، عقب ماندگی خود و خدمت خود به امریکا را در مکه انجام داد.

پیامبر اکرم هنگام وفات به مسجد رفت و اولین کلامش یاد شهدای احد بود که آنها زنده‌اند و بدین وسیله مقامشان را گرامی داشت. [سروش مقدس ، ج۱ ، ص۸۹] .

عَنْ زُرَارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : " سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ ما ظَلَمُونا وَ لكِنْ كانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ " (بقره/۵۷) قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى أَعْظَمُ وَ أَعَزُّ وَ أَجَلُّ وَ أَمْنَعُ مِنْ أَنْ يَظْلَمَ وَ لَكِنَّهُ خَلَطَنَا بِنَفْسِهِ فَجَعَلَ ظُلْمَنَا ظُلْمَهُ وَ وَلَايَتَنَا وَلَايَتَهُ حَيْثُ يَقُولُ "إِنَّما وَلِيكُمُ اللّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا " (مائده/۵۵) يَعْنِي الْأَئِمَّةَ مِنَّا ثُمَّ قَالَ فِي مَوْضِعٍ آخَر : وَ ما ظَلَمُونا وَ لكِنْ كانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَهُ" [كافی ، ج۱ ، ص۱۴۶] .

با حدیثان الله لعن زوارات القبورچه می‌کنید؟

پاسخ : صیغه مبالغه نسبت به زنانی بود که دائما سر قبر مرده خود و شهدا بودند.و نظام خانواده‌ها گسسته می‌شد وگرنه اصل زیارت بلامانع است.

عایشه : علمنا الله کیف نزور البقیع

سوگند به غیر خدا جایز است ، زیرالَعَمْرُک إِنَّهُمْ لَفِی سَکرَتِهِمْ یعْمَهُونَ [حجر/۷۲] .

وَ الشَّمْسِ وَ ضُحاها [شمس/۱] .

روایاتی که نهی از سوگند به پدران شده در کنار پدران طاغوت آمده :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَحْلِفُوا بِآبَائِكُمْ وَ لَا بِالطَّوَاغِيتِ [عوالی اللئالی ، ج۱ ، ص۴۴۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لا تحلفوا بآبائكم و لا بالأنداد [عوالی اللئالی ، ج۳ ، ص۴۴۴] .

که مراد پدران منحرف است.

آیا نذر برای امام حسین شرک است؟

إِنِّی نَذَرْتُ لَک ما فِی بَطْنِی [آل عمران/۳۵] .

باید نذرمخصوص خدا باشد.

پاسخ : حرف لام گاهی برای هدف استَنَذَرْتُ لَکو گاهی برای مصرف است : إِنَّمَا الصَّدَقاتُ لِلْفُقَراءِ [توبه/۶۰] .

۵

۱. هجرت

۱. اهمیت مسئله هجرت

۱. هجرت مبدأ تاریخ

۱) هجرت به پیشنهاد حضرت علی (ع) مبدأ تاریخ شد ، با این که امکان قرار دادن میلاد پیامبر اکرم (ص) ، بعثت و فتح مکه به عنوان مبدأ ، در تاریخ اسلام وجود داشت.

۲. رابطه هجرت با جهاد

چند مطلب :

الف : در قرآن حدود ۱۵ مورد هجرت به کار رفته که در ۸ مورد آن با جهاد و قتال آمده است. گویا بیانگر این مطلب است که هجرت از جهاد منفک نیست. لااقل جهاد نفس (جهاد اکبر) است که هر مهاجری مجاهد است.

ب : هجرت مربوط به صدراسلام نیست بلکه همیشگی است. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْهِجْرَةُ قَائِمَةٌ عَلَى حَدِّهَا الْأَوَّلِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۹] .

ج : بهانه‌ها نمی‌تواند جلو هجرت را بگیرد : قالُوا كُنّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ [نساء/۹۷.]

د : جهاد با مال و زبان و جان (صدقه و انفاق ، امر به معروف و نهی از منکر ، جنگ) الله الله فی الجهاد

۳. هجرت شرط رهبری

۱) وَ الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يهاجِرُوا ما لَكمْ مِنْ وَلايتِهِمْ مِنْ شَيءٍ حَتّى يهاجِرُوا [انفال/۷۲] .

۲) درباره اهل شام فرمود : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَيسُوا مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ لَا مِنَ الَّذِينَ تَبَوَّوا الدّارَ وَ الْإِيمانَ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۳۸] .

۳) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّمَا الشُّورَى لِلْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۶] .

۴) به معاویه نوشت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ لَا أَبُو سُفْيانَ كَأَبِي طَالِبٍ وَ لَا الْمُهَاجِرُ كالطَّلِيقِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۱۷] .

۴. نقش هجرت در احتجاجات

۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَلَا تَتَبَرَّءُوا مِنِّي فَإِنِّي وُلِدْتُ عَلَى الْفِطْرَةِ وَ سَبَقْتُ إِلَى الْإِيمَانِ وَ الْهِجْرَةِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۵۷] .

۵. دوام هجرت

۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الْهِجْرَةُ قَائِمَةٌ عَلَى حَدِّهَا الْأَوَّلِ مَا كانَ لِلَّهِ فِي أَهْلِ الْأَرْضِ حَاجَةٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۹] .

۶. مذمت ترک هجرت

۱) إِنَّ الَّذِينَ تَوَفّاهُمُ الْمَلائِكَةُ ظالِمِي أَنْفُسِهِمْ قالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قالُوا كُنّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قالُوا أَ لَمْ تَكنْ أَرْضُ اللّهِ واسِعَةً [نساء/۹۷] .

۲) قُلْ إِنْ كانَ آباوكمْ وَ أَبْناوكمْ وَ إِخْوانُكمْ وَ أَزْواجُكمْ وَ عَشِيرَتُكمْ وَ أَمْوالٌ اقْتَرَفْتُمُوها وَ تِجارَةٌ تَخْشَوْنَ كسادَها وَ مَساكنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ [توبه/۲۴] .

۳) أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ [اعراف/۱۷۶] .

۴) إِنّا هاهُنا قاعِدُونَ [مائده/۲۴] .

۷. تعرب بعد الهجره (ارتداد بعد از اسلام آوردن)

۱) در روایات متعدّد می‌خوانیم : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لَا تَعَرُّبَ بَعْدَ الْهِجْرَةِ [کافی ، ج۵ ، ص۴۴۳] .

۲) قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الْمُتَعَرِّبُ بَعْدَ الْهِجْرَةِ التَّارِك لِهَذَا الْأَمْرِ بَعْدَ مَعْرِفَتِهِ [معانی الأخبار ، ص۲۶۵] .

از گناهان کبیره است.

۳) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمُوا أَنَّكمْ صِرْتُمْ بَعْدَ الْهِجْرَةِ أَعْرَاباً [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۲] .

۲. انواع هجرت

۱. هجرتهای منفی

۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : هَجَرُوا السَّبَبَ الَّذِی أُمِرُوا بِمَوَدَّتِهِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۰] .
(در وصف گمراهان)
۲) در انتقاد از گروهی فرمود : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : تَوَاخَی النَّاسُ عَلَی الْفُجُورِ وَ تَهَاجَرُوا عَلَی الدِّينِ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۰۸] .
۳) روایات بسیاری متعدّد درکتب شیعه و سنّی درباره نهی از هجران و دوری با برادر دینی برای بیش از سه روز آمده است.
۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ وَ لِكلِّ امْرِئٍ مَا نَوَی فَمَنْ كانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَی اللَّهِ وَ رَسُولِهِ فَهِجْرَتُهُ إِلَی اللَّهِ وَ رَسُولِهِ وَ مَنْ كانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَی دُنْيا يصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يتَزَوَّجُهَا فَهِجْرَتُهُ إِلَی مَا هَاجَرَ إِلَيهِ [دعائم‌الإسلام ، ج۱ ، ص۴] .
۲. هجرتهای مثبت
۱) وَ الرُّجْزَ فَاهْجُرْ [مدثر/۵] .
۲) أفضل ا لهجرة ان تهجر ما كرَه الله ، السيئات ، السوء
۳) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا يقَعُ اسْمُ الْهِجْرَةِ عَلَی أَحَدٍ إِلَّا بِمَعْرِفَةِ الْحُجَّةِ فِی الْأَرْضِ فَمَنْ عَرَفَهَا وَ أَقَرَّ بِهَا فَهُوَ مُهَاجِرٌ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۸۹] .
۴) قَالَ الْبَاقِرُ (ع) : مَنْ دَخَلَ فِی الْإِسْلَامِ طَوْعاً فَهُوَ مُهَاجِرٌ [كافی ، ج۸ ، ص۱۴۸] .
۵) يقول الرجل : "هاجرت". و لم يهاجر.قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما المهاجرون الذين يهجرون السيئات و لم يأتوا بها [الغارات ، ج۲ ، ص۳۴۲] .
هجرت آزادانه و عاشقانه
۱) قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فِی ذِكرِ خَبَّابِ بْنِ الْأَرَتِّ يرْحَمُ اللَّهُ خَبَّابَ بْنَ الْأَرَتِّ فَلَقَدْ أَسْلَمَ رَاغِباً وَ هَاجَرَ طَائِعاً وَ قَنِعَ بِالْكفَافِ وَ رَضِی عَنِ اللَّهِ وَ عَاشَ مُجَاهِداً [نهج‌البلاغه ، حکمت ۴۳] .
۳. اهداف هجرت
هجران در خانه و جامعه
۱) وَ اللاَّتِی تَخافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَ اهْجُرُوهُنَّ فِی الْمَضاجِعِ [نساء/۳۴] .
۲) إِذا سَمِعْتُمْ آياتِ اللَّهِ يكفَرُ بِها وَ يسْتَهْزَأُ بِها فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی يخُوضُوا فِی حَديثٍ غَيرِهِ إِنَّكمْ إِذاً مِثْلُهُمْ [نساء/۱۴۰] .
تبلیغ در هجرت
۱) حمّاد سمندری : به امام صادق (ع) گفتم مردم می‌گویند تو به بلاد شرک می‌روی. اگر در آنجا بمیری در قیامت جزء کفّار محشور می‌شوی. آیا این حرف صحیح است؟ فرمود : آیا در بلاد شرک تبلیغ اسلام در راه ما می‌کنی؟ گفتم آری. فرمود : آیا در اینجا که هستی تبلیغ می‌کنی؟ گفتم : نه. فرمود : إِنَّک إِنْ تَمُتْ ثَمَّ تُحْشَرْ أُمَّةً وَحْدَک وَ يسْعَی نُورُک بَينَ يدَيک [وسائل‌الشيعة ، ج۱۵ ، ص۱۰۱] .
اهداف هجرت
۱) برای تشکیل حکومت : هجرت به مدینه
۲) برای فرار از فشار : هجرت به حبشه
۳) برای تحصیل : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَ لَوْ بِالصِّينِ [عوالی اللآلی ، ج۴ ، ص۷۰] .
۴) برای تجارت : رِحْلَةَ الشِّتاءِ وَ الصَّيفِ [قریش/۲] .

۵) برای ارشاد : نظیر هجرت جعفر بن ابی‌طالب (علیهما السّلام) و...

حمّاد سمندری : به امام صادق (ع) گفتم مردم می گویند تو به بلاد شرک می‌روی. اگر در آنجا بمیری در قیام جزء کفّار محشور می‌شوی. آیا این حرف صحیح است؟ فرمود : آیا در بلاد شرک تبلیغ اسلام در راه ما می کنی؟ گفتم آری. فرمود : آیا در اینجا که هستی تبلیغ می کنی؟ گفتم : نه. فرمود : إِنَّکَ إِنْ تَمُتْ ثَمَّ تُحْشَرْ أُمَّةً وَحْدَکَ وَ یسْعَی نُورُکَ بَینَ یدَیکَ [وسائل‌الشیعة ، ج۱۵ ، ص۱۰۱] .

۶) برای نهی از منکر : فَلا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّی یخُوضُوا فِی حَدِیثٍ غَیرِهِ [نساء/۱۴۰] .

۷) هجرت طرح گسترش اسلام است :

هجرت علامه قزوینی به چین

هجرت تجّار شیراز به تانزانیا

هجرت تجّار ایران به هند

۷) مشکلات فراوانی که به وسیله هجرت می‌توان حل کرد.

۸) هجرت طرفداران کلیسا و مستشرقین و کفّار به اطراف دنیا!!!

۹) هجرت برای معاش و... :

رِحْلَةَ الشِّتاءِ وَ الصَّیفِ [قریش/۲] .

شعر منسوب به حضرت علی (ع) :

[دیوان‌الإمام‌علی (ع) ، ص۱۳۹] .

۱. آثار و فواید هجرت :

الف : دنیوی :

۱) ضربه به نظام کفر : ما لَکُمْ إِذا قِیلَ لَکُمُ انْفِرُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ اثّاقَلْتُمْ إِلَی الْأَرْضِ [توبه/۳۸] .

۲) نجات جان : وَ ما لَکُمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ الَّذِینَ یقُولُونَ رَبَّنا أَخْرِجْنا مِنْ هذِهِ الْقَرْیةِ الظّالِمِ أَهْلُها [نساء/۷۵] .

۳) حفظ مکتب : الَّذِینَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِمْ بِغَیرِ حَقٍّ إِلاّ أَنْ یقُولُوا رَبُّنَا اللّهُ وَ لَوْ لا دَفْعُ اللّهِ النّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهُدِّمَتْ صَوامِعُ وَ بِیعٌ وَ صَلَواتٌ وَ مَساجِدُ یذْکَرُ فِیهَا اسْمُ اللّهِ کَثِیراً وَ لَینْصُرَنَّ اللّهُ مَنْ ینْصُرُهُ إِنَّ اللّهَ لَقَوِی عَزِیزٌ الَّذِینَ إِنْ مَکَّنّاهُمْ فِی الْأَرْضِ أَقامُوا الصَّلاةَ وَ آتَوُا الزَّکاةَ وَ أَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَ نَهَوْا عَنِ الْمُنْکَرِ وَ لِلّهِ عاقِبَةُ الْأُمُورِ [حج/۴۱-۴۰] .

۴) گشایش : یجِدْ فِی الْأَرْضِ مُراغَماً کَثِیراً وَ سَعَةً [نساء/۱۰۰] .

۵) امداد مستضعفان : وَ ما لَکُمْ لا تُقاتِلُونَ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الْمُسْتَضْعَفِینَ مِنَ الرِّجالِ وَ النِّساءِ وَ الْوِلْدانِ [نساء/۷۵] .

۶) تبادل نظر و آشنایی با فرهنگ‌ها : وَ إِنْ أَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِکینَ اسْتَجارَکَ [توبه/۶] .

۷) خروج اسلام از شکل منطقه ای و گسترش اسلام

۸) کشف و استخراج استعدادها : إِلاّ تَنْفِرُوا یعَذِّبْکُمْ عَذاباً أَلِیماً وَ یسْتَبْدِلْ قَوْماً غَیرَکُمْ وَ لا تَضُرُّوهُ شَیئاً وَ اللّهُ عَلی کُلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ [توبه/۳۹] .

ب : اخروی :

۱) لَأُکَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [آل عمران/۱۹۵] .

۲) رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ [توبه/۱۰۰] .

۳) لَیرْزُقَنَّهُمُ اللّهُ رِزْقاً حَسَناً [حج/۵۸] .

۴) وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَی اللّهِ [نساء/۱۰۰] .

۵) أُولئِک یرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ وَ اللّهُ غَفُورٌ رَحِیمٌ [بقره/۲۱۸] .

۶) أُولئِک هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰] .

۷) لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً [عنکبوت/۵۸] .

۴. پاداش هجرت

۱) فَالَّذِینَ هاجَرُوا وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِیارِهِمْ وَ أُوذُوا فِی سَبِیلِی وَ قاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَأُکفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَیئاتِهِمْ [آل عمران/۱۹۵] .

۲) وَ السّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهاجِرِینَ وَ الْأَنْصارِ وَ الَّذِینَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسانٍ رَضِی اللّهُ عَنْهُمْ [توبه/۱۰۰] .

۳) وَ مَنْ یهاجِرْ فِی سَبِیلِ اللّهِ... فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلَی اللّهِ [نساء/۱۰۰] .

۴) وَ مَنْ یهاجِرْ فِی سَبِیلِ اللّهِ یجِدْ فِی الْأَرْضِ مُراغَماً کثِیراً [نساء/۱۰۰] .

رغام به معنای خاک است. رغم انف یعنی به خاک مالیدن بینی است و معنایمُراغَماً کثِیراًزمین گسترده است.

۵) وَ الَّذِینَ هاجَرُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ ماتُوا لَیرْزُقَنَّهُمُ اللّهُ رِزْقاً حَسَناً [حج/۵۸] .

۶) إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ الَّذِینَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ أُولئِک یرْجُونَ رَحْمَتَ اللّهِ [بقره/۲۱۸] .

۷) إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا بِأَمْوالِهِمْ وَ أَنْفُسِهِمْ فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الَّذِینَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِک بَعْضُهُمْ أَوْلِیاءُ بَعْضٍ [انفال/۷۲] .

۸) أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّهِ وَ أُولئِک هُمُ الْفائِزُونَ [توبه/۲۰] .

۹) لَقَدْ تابَ اللّهُ عَلَی النَّبِی وَ الْمُهاجِرِینَ [توبه/۱۱۷] .

۱۰) أُولئِک هُمُ الصّادِقُونَ [حشر/۸] .

۱۱) یا عِبادِی الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِی واسِعَةٌ فَإِیای فَاعْبُدُونِ [عنکبوت/۵۶] .

۱۲) وَ الَّذِینَ آمَنُوا وَ هاجَرُوا وَ جاهَدُوا فِی سَبِیلِ اللّهِ وَ الَّذِینَ آوَوْا وَ نَصَرُوا أُولئِک هُمُ الْمُومِنُونَ حَقًّا لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَ رِزْقٌ کرِیمٌ [انفال/۷۴] .

۱۳) وَ الَّذِینَ هاجَرُوا فِی اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِی الدُّنْیا حَسَنَةً [نحل/۴۱] .

۵. مشکلات هجرت

۱) خطر مرگ : یا عِبادِی الَّذِینَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِی واسِعَةٌ فَإِیای فَاعْبُدُونِ کلُّ نَفْسٍ ذائِقَةُ الْمَوْتِ [عنکبوت/۵۸-۵۷] .

۲) سختی هجرت : الَّذِینَ صَبَرُوا وَ عَلی رَبِّهِمْ یتَوَکلُونَ [نحل/۴۲] .

۳) تحمّل سختی‌ها : وَ الَّذِینَ هاجَرُوا فِی اللّهِ مِنْ بَعْدِ ما ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِی الدُّنْیا حَسَنَةً [نحل/۴۱] .

۴) دل کندن از مسکن : لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً [عنکبوت/۵۸] .

۵) تحمّل سرما و گرما و مشکلات سفر : وَ قالُوا لا تَنْفِرُوا فِی الْحَرِّ [توبه/۸۱] .

۶. نکته ها

۱) هجرت مخصوص انسان نیست. برخی از پرندگان و ماهیان نیز مهاجرت می کنند ، تا ۱۸ هزار کیلومتر.

۲) انبیایی چون موسی (ع) ، ابراهیم (ع) ، لوط (ع) ، پیامبر اسلام (ص) و... هجرت داشته‌اند.

۳) اکثر دانشمندان دینی و غیر دینی در اثر هجرت رشد کرده اند.

۴) مبدأ تاریخ مسلمانان هجرت پیامبر اسلام (ص) است.

۵) بعضی بالاترین مظاهر هجرت و جهاد را در خود جمع کرده‌اند؛ همچون حضرت سید الشّهداء (ع) .

۶) گاهی خروج و هجرت موجب افت و سقوط است ، نه رشد : أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيارِهِمْ [بقره/۲۴۳] .

۱. هدایت وضلالت

۱. هدایت

۱. تعریف

۱- هـدایت تکوینی : هـدایت تکوینی آن است که خداونـد به وسـیله عقل و فکر و غرائز ـ که در وجود انسان و حیوانات قرار داده ـ آنها را به راههای زنـدگی و تـدبیر و اداره امور خویش رهبری و هدایت نموده است. قرآن از زبان حضـرت موسـی (ع) می‌فرماید :

قالَ رَبُّنَا الَّذِی أَعْطى كلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدى [طه/۵۰] .

هدایت تکوینی در گیاهان : أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَسَلَكَهُ ينابِيعَ فِی الْأَرْضِ ثُمَّ يخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ ثُمَّ يهِيجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يجْعَلُهُ حُطاماً إِنَّ فِی ذلِك لَذِكرى لِأُولِی الْأَلْبابِ [زمر/۲۱] .

۲- هدایت تشریعی : هدایت تشریعی مخصوص انسان است ، که از ناحیه خداوند متعال و به وسیله انبیا و کتب آسمانی انجام می گیرد.

وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً يهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَينا إِلَيهِمْ فِعْلَ الْخَيراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِيتاءَ الزَّكاةِ وَ كانُوا لَنا عابِدِينَ [انبیاء/۷۳] .

و این هدایت تشریعی به دو قسم است. ۱- ابتدائی. ۲- پاداشی

یعنی خداوند ابتداء همه انسانها را به حقیقت راهنمایی می‌نماید :

إِنّا هَدَيناهُ السَّبِيلَ إِمّا شاكراً وَ إِمّا كفُوراً [انسان/۳] .

بعـد از آن مردم به دو گروه تقسـیم می‌شوند؛ گروهی با سوء اختیار ، هدایت الهی را نمی‌پذیرند که از آنها منع فیض می‌شود. اما عـده‌ای با حسن انتخاب خود هـدایت الهی را می‌پذیرنـد و با ایمان و اعمال و اوصاف شایسته از هـدایت پاداشـی خـداوند برخوردار می گردند که به نمونه‌ای از آن اوصاف اشاره می‌شود.

۱-ایمان قلبی : ما أَصابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلاّ بِإِذْنِ اللّهِ وَ مَنْ يومِنْ بِاللّهِ يهْدِ قَلْبَهُ وَ اللّهُ بِكلِّ شَیءٍ عَلِيمٌ [تغابن /۱۱] .

۲-پیروی از خشنودی خداوند : يهْدِی بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ وَ يخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَ يهْدِيهِمْ إِلى صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [مائده/۱۶] .

۳-انـابه به سوی خداونـد : وَ يقُولُ الَّذِينَ كفَرُوا لَوْ لاـ أُنْزِلَ عَلَيهِ آيـةٌ مِنْ رَبِّهِ قُـلْ إِنَّ اللّهَ يضِـلُّ مَنْ يشاءُ وَ يهْـدِی إِلَيهِ مَنْ أَنابَ [رعد/۲۷] .

۴-اطـاعت خداونـد : قُـلْ أَطِيعُوا اللّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ فَـإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمـا عَلَيهِ ما حُمِّلَ وَ عَلَيكمْ ما حُمِّلْتُمْ وَ إِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَـدُوا وَ ما عَلَى الرَّسُولِ إِلاَّ الْبَلاغُ الْمُبِينُ [نور/۵۴] .

۵-مجاهدت در راه خداوند : وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِينَّهُمْ سُبُلَنا وَ إِنَّ اللّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ [عنكبوت/۶۹] .

عدم اضلال ابتدائی و اضلال کیفری

خداوند متعال اضلال ابتدائی ندارد ، به خاطر اینکه با هدایت ابتدائی تناسب ندارد و سازگار نیست.

و ما کان الله لیضلّ قوما بعد اذ هدیهم حتی یبین لهم ما یتّقون [توبه ، ۱۱۵] .

و اضلال کیفری خداوند نسبت به کسانی است که با سوء اختیار خود و کسب اوصاف رذیله باعث محرومیت خود از هدایت الهی شدند که به نمونه‌ای از اوصاف گمراهان اشاره می‌شود.

۱-کفر : یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تُبْطِلُوا صَدَقاتِکم بِالْمَنِّ وَ الْأَذی کالَّذِی ینْفِقُ مالَهُ رِئاءَ النّاسِ وَ لا یومِنُ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ فَمَثَلُهُ کمَثَلِ صَفْوانٍ عَلَیهِ تُرابٌ فَأَصابَهُ وابِلٌ فَتَرَکهُ صَلْداً لا یقْدِرُونَ عَلی شَیءٍ مِمّا کسَبُوا وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ [بقره/۲۶۴] .

۲-ظلم : أَ لَمْ تَرَ إِلَی الَّذِی حَاجَّ إِبْراهِیمَ فِی رَبِّهِ أَنْ آتاهُ اللّهُ الْمُلْک إِذْ قالَ إِبْراهِیمُ رَبِّی الَّذِی یحْیی وَ یمِیتُ قالَ أَنَا أُحْیی وَ أُمِیتُ قالَ إِبْراهِیمُ فَإِنَّ اللّهَ یأْتِی بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِها مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِی کفَرَ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [بقره/۲۵۸] .

۳-فسق : إِنَّ اللّهَ لا یسْتَحْیی أَنْ یضْرِبَ مَثَلاً ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها فَأَمَّا الَّذِینَ آمَنُوا فَیعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَ أَمَّا الَّذِینَ کفَرُوا فَیقُولُونَ ما ذا أَرادَ اللّهُ بِهذا مَثَلاً یضِلُّ بِهِ کثِیراً وَ یهْدِی بِهِ کثِیراً وَ ما یضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفاسِقِینَ

۴-اسرافو ۵-دروغ : وَ قالَ رَجُلٌ مُومِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ یکتُمُ إِیمانَهُ أَ تَقْتُلُونَ رَجُلاً أَنْ یقُولَ رَبِّی اللّهُ وَ قَدْ جاءَکمْ بِالْبَیناتِ مِنْ رَبِّکمْ وَ إِنْ یک کاذِباً فَعَلَیهِ کذِبُهُ وَ إِنْ یک صادِقاً یصِبْکمْ بَعْضُ الَّذِی یعِدُکمْ إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ کذّابٌ [غافر/۲۸] .

۲. ضرورت هدایت

رُسُلاً مُبَشِّرِینَ وَ مُنْذِرِینَ لِئَلاّ یکونَ لِلنّاسِ عَلَی اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَ کانَ اللّهُ عَزِیزاً حَکیماً [نساء/۱۶۵] .

لَمْ یکنِ الَّذِینَ کفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْکتابِ وَ الْمُشْرِکینَ مُنْفَکینَ حَتّی تَأْتِیهُمُ الْبَینَةُ [بینه/۱] .

وَ لَوْ لا أَنْ تُصِیبَهُمْ مُصِیبَةٌ بِما قَدَّمَتْ أَیدِیهِمْ فَیقُولُوا رَبَّنا لَوْ لا أَرْسَلْتَ إِلَینا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آیاتِک وَ نَکونَ مِنَ الْمُومِنِینَ [قصص/۴۷] .

مَنِ اهْتَدی فَإِنَّما یهْتَدِی لِنَفْسِهِ وَ مَنْ ضَلَّ فَإِنَّما یضِلُّ عَلَیها وَ لا تَزِرُ وازِرَةٌ وِزْرَ أُخْری وَ ما کنّا مُعَذِّبِینَ حَتّی نَبْعَثَ رَسُولاً [اسراء/۱۵] .

إِذْ أَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْیا وَ هُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوی وَ الرَّکبُ أَسْفَلَ مِنْکمْ وَ لَوْ تَواعَدْتُمْ لاَخْتَلَفْتُمْ فِی الْمِیعادِ وَ لکنْ لِیقْضِی اللّهُ أَمْراً کانَ مَفْعُولاً لِیهْلِک مَنْ هَلَک عَنْ بَینَةٍ وَ یحْیی مَنْ حَی عَنْ بَینَةٍ وَ إِنَّ اللّهَ لَسَمِیعٌ عَلِیمٌ [انفال/۴۲] .

وَ ما قَدَرُوا اللّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قالُوا ما أَنْزَلَ اللّهُ عَلی بَشَرٍ مِنْ شَیءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْکتابَ الَّذِی جاءَ بِهِ مُوسی نُوراً وَ هُدیً لِلنّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَراطِیسَ تُبْدُونَها وَ تُخْفُونَ کثِیراً وَ عُلِّمْتُمْ ما لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَ لا آباوکمْ قُلِ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِی خَوْضِهِمْ یلْعَبُونَ [انعام/۹۱] .

۳. ارزش هدایت

۱- و قال النبیصلی الله علیه و آله : لأن یهدی الله بک رجلا واحدا خیر من أن یکون لک حمر النعم [بحارالأنوار ، ج۱ ، ص۱۸۴] .

۲ و ۳-وَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ عَلِی بْنِ الْحَکمِ عَنْ أَبَانِ بْنِ عُثْمَانَ عَنِ الْفُضَیلِ بْنِ یسَارٍ قَالَ : قُلْتُ : لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَوْلُ اللّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِی کتَابِهِ وَ مَنْ أَحْیاها فَکأَنَّما أَحْیا النّاسَ جَمِیعاً قَالَ : مِنْ حَرَقٍ أَوْ غَرَقٍ؟ قُلْتُ : فَمَنْ

أَخْرَجَهَا مِنْ ضَلَالٍ إِلَى هُدًى؟ قَالَ : ذَاكَ تَأْوِيلُهَا الْأَعْظَمُ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۱۸۶] .
وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ رَزِينٍ عَنْ أَبِی عُبَيْدَةَ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) قَالَ : "مَنْ عَلَّمَ بَابَ هُدًى فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ مَنْ عَمِلَ بِهِ وَ لَا يُنْقَصُ أُولَئِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئاً وَ مَنْ عَلَّمَ بَابَ ضَلَالٍ كَانَ عَلَيْهِ مِثْلُ أَوْزَارِ مَنْ عَمِلَ بِهِ وَ لَا يُنْقَصُ أُولَئِكَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْئاً" [الكافی ، ج۱ ، ص۳۵] .
۴. آثار ونتايج هدايت
۱-فَأْتِياهُ فَقُولا إِنّا رَسُولا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنا بَنِی إِسْرائِيلَ وَ لا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْناكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَ السَّلامُ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدى [طه/۴۷] .
۲-فمن تبع هدای فلا يضل و لا يشقی [طه ، ۲۰]
قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْها جَمِيعاً فَإِمّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّی هُدىً فَمَنْ تَبِعَ هُدایَ فَلا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لا هُمْ يَحْزَنُونَ [بقره/۳۸] .
۳-أُولئِكَ عَلى هُدىً مِنْ رَبِّهِمْ وَ أُولئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ [لقمان/۵] .
۴-الَّذِينَ آمَنُوا وَ لَمْ يَلْبِسُوا إِيمانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَ هُمْ مُهْتَدُونَ [انعام/۸۲] .
۵- قال امير المومنين (ع) : بالهدی يكثر الاستبصار [غررالحكم ، ص۹۳] .
۷- قال امير المومنين (ع) : من اهتدی بهدی الله أرشده [غررالحكم ، ص۹۴] .
۸-الشَّيْخُ وَرَّامٌ فِی تَنْبِيهِ الْخَاطِرِ ، عَنِ النَّبِی (ص) : "أَنَّهُ قَالَ أَيمَا دَاعٍ دَعَا إِلَى الْهُدَى فَاتُّبِعَ فَلَهُ مِثْلُ أُجُورِهِمْ مِنْ غَيرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَیءٌ وَ أَيمَا دَاعٍ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ فَاتُّبِعَ فَإِنَّ عَلَيهِ مِثْلَ أَوْزَارِ مَنِ اتَّبَعَهُ مِنْ غَيرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَیءٌ" [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۲۳۰] .
۹-إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمانِهِمْ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهارُ فِی جَنّاتِ النَّعِيمِ [يونس/۹] .
۱۰-وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنا وَ إِنَّ اللّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ [عنكبوت/۶۹] .
۱۱-وَ إِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَ ما يَعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَ يُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرفَقاً [كهف/۱۶] .
۵. نشانه های هدايت وضلالت
هدايت و ضلالت الهی چيست؟
-فَمَنْ يُرِدِ اللّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ وَ مَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقاً حَرَجاً كَأَنَّما يَصَّعَّدُ فِی السَّماءِ كَذلِكَ يَجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لا يُؤْمِنُونَ [انعام/۱۲۵] .
ضيقا : لايخرج منه شيیء و لايدخل فيه شيیء.
ضيق : الضِّيقُ : نقيض السّعة ، ضاقَ الشیءُ يضيق ضِيقاً و ضَيقاً و تَضيقَ و تَضايقَ و ضَيقَه هو ، و حكی ابن جنی أَضاقَه ، و هو أَمر ضَيقٌ. أَبو عمر : الضَّيقُ الشیء الضَّيقُ ، و الضِّيقُ المصدر ، و المَضايق : جمع المَضِيق. و الضَّيقُ أَيضاً : تخفيف الضَّيق؛ قال الراجز : دُرْنا و دارَتْ بَكرةٌ نَخِيسُ ، لا ضَيقةُ المَجْرَی و لا مَرُوسُ [لسان‌العرب ، ج۱۰ ، ص۲۰۸] .
عبد الله بن جعفر عن محمد بن عيسی عن النضر بن سويد عن علی بن صامت عن أديم بن الحر قال أديم سأله موسی بن أشيم؛ يعنی أبا عبد الله (ع) عن آية من كتاب الله فخبره بها فلم يبرح حتی دخل رجل فسأله عن تلك الآية بعينها فأخبره بخلاف ما أخبره قال ابن أشيم فدخلنی من ذلك ما شاء الله حتی كنت كاد قلبی يشرح بالسكاكين و قلت تركت أبا قتادة بالشام لا يخطی فی الحرف الواحد الواو و شبهها و جئت إلی من يخطی هذا الخطاء كله فبينا أنا كذلك إذ دخل عليه آخر فسأله عن تلك بعينها

فأخبره بخلاف ما أخبرني و الذی سأله بعدی فتجلی عنی و علمت أن ذلک تعمد منه فحدثت نفسی بشیء فالتفت إلی أبو عبد الله (ع) فقال : " یا ابن أشیم لا تفعل کذا و کذا فحدثنی عن الأمر الذی حدثت به نفسی ثم قال یا ابن أشیم إن الله فوض إلی سلیمان بن داود (ع) فقال : هذا عَطاونا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِک بِغَیرِ حِسابٍ و فوض إلی نبیه فقال : ما آتاکمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ ما نَهاکمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا فما فوض إلی نبیه فقد فوض إلینا یا ابن أشیم فَمَنْ یرِدِ اللّهُ أَنْ یهْدِیهُ یشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ وَ مَنْ یرِدْ أَنْ یضِلَّهُ یجْعَلْ صَدْرَهُ ضَیقاً حَرَجاً أ تدری ما الحرج؟ قلت : لا. فقال : بیده و ضم أصابعه الشیء المصمت الذی لا یخرج منه شیء و لا یدخل فیه شیء" [بحارالأنوار ، ج۲۵ ، ص۳۳۲] .

شرح صدر؛ یعنی تسلیم بی چون و چرای الهی ، به قدری ظرفیت پیدا کرده که سخت‌ترین و مشکل‌ترین احکام بر او سخت نیست واز حکم الهی به حرج و زحمت نمی‌افتد.

إِلَّا مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ [شعراء/۸۹] .

إِلَّا عِبادَک مِنْهُمُ الْمُخْلَصِینَ [صاد/۸۲] .

منبع : [المیزان ، ج۷ ، ص۳۶۸]

۶. مراحل هدایت

۱- مفردات می گوید : هدایت چهار مرحله دارد. ۱-عمومی و تکوینی : قالَ رَبُّنَا الَّذِی أَعْطی کلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدی [طه/۵۰] .

وَ الَّذِی قَدَّرَ فَهَدی [اعلی /۳] .

۲-انسانی : وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ کانُوا بِآیاتِنا یوقِنُونَ [سجده/۲۴] .

إِنّا هَدَیناهُ السَّبِیلَ إِمّا شاکراً وَ إِمّا کفُوراً [انسان/۳] .

۳-خصوصی : ما أَصابَ مِنْ مُصِیبَةٍ إِلّا بِإِذْنِ اللّهِ وَ مَنْ یومِنْ بِاللّهِ یهْدِ قَلْبَهُ وَ اللّهُ بِکلِّ شَیءٍ عَلِیمٌ [تغابن/۱۱] .

أُولئِک الَّذِینَ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَیهِمْ مِنَ النَّبِیینَ مِنْ ذُرِّیةِ آدَمَ وَ مِمَّنْ حَمَلْنا مَعَ نُوحٍ وَ مِنْ ذُرِّیةِ إِبْراهِیمَ وَ إِسْرائِیلَ وَ مِمَّنْ هَدَینا وَ اجْتَبَینا إِذا تُتْلی عَلَیهِمْ آیاتُ الرَّحْمنِ خَرُّوا سُجَّداً وَ بُکیا [مریم/۵۸] .

۴-آخرین مرحله : وَ نَزَعْنا ما فِی صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهارُ وَ قالُوا الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِی هَدانا لِهذا وَ ما کنّا لِنَهْتَدِی لَوْ لا أَنْ هَدانَا اللّهُ لَقَدْ جاءَتْ رُسُلُ رَبِّنا بِالْحَقِّ وَ نُودُوا أَنْ تِلْکمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوها بِما کنْتُمْ تَعْمَلُونَ [اعراف/۴۳] .

۷. عوامل هدایت

۱. مشورت

۱-وَ الِاسْتِشَارَةُ عَینُ الْهِدَایةِ وَ قَدْ خَاطَرَ مَنِ اسْتَغْنَی بِرَأْیهِ [نهج‌البلاغة ، ص۵۰۶] .

زرارة از طریق خواهرش مسلمان شد ، شاگرد امام صادق (ع) شد ، فقیه شد و تا زمان حضرت مهدی تمام بستگانشان فقیه شدند.

۲. زمینه سازی

زمینه‌های هدایت را انسان با اراده خود باید فراهم کند.قُلْ فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبالِغَةُ فَلَوْ شاءَ لَهَداکمْ أَجْمَعِینَ [انعام/۱۴۹] .

أَ فَلَمْ ییأَسِ الَّذِینَ آمَنُوا أَنْ لَوْ یشاءُ اللّهُ لَهَدَی النّاسَ جَمِیعاً وَ لا یزالُ الَّذِینَ کفَرُوا تُصِیبُهُمْ بِما صَنَعُوا قارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِیباً مِنْ دارِهِمْ حَتّی یأْتِی وَعْدُ اللّهِ إِنَّ اللّهَ لا یخْلِفُ الْمِیعادَ [رعد/۳۱] .

وَ إِذْ قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ یا قَوْمِ لِمَ تُوذُونَنِی وَ قَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّی رَسُولُ اللّهِ إِلَیکمْ فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ

الْفاسِقِينَ [صف/۵] .
ذلِک بِأَنَّهُ کانَتْ تَأْتِیهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبینات فَقالُوا أَ بَشَرٌ یهْدُونَنا فَکفَرُوا وَ تَوَلَّوْا وَ اسْتَغْنَی اللَّهُ وَ اللَّهُ غَنِی حَمِیدٌ [تغابن/۶] .
وَ ما أَنْتَ بِهادِی الْعُمْی عَنْ ضَلالَتِهِمْ إِنْ تُسْمِعُ إِلاّ مَنْ یومِنُ بِآیاتِنا فَهُمْ مُسْلِمُونَ [نمل/۸۱] .
إِنَّ اللّهَ لا یسْتَحْیِی أَنْ یضْرِبَ مَثَلًا ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها فَأَمَّا الَّذِینَ آمَنُوا فَیعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَ أَمَّا الَّذِینَ کفَرُوا فَیقُولُونَ ما ذا أَرادَ اللّهُ بِهذا مَثَلًا یضِلُّ بِهِ کثِیراً وَ یهْدِی بِهِ کثِیراً وَ ما یضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفاسِقِینَ [بقره/۲۶] .
۸. توسعه هدایت
نَحْنُ نَقُصُّ عَلَیک نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْیةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْناهُمْ هُدیً [کهف/۱۳] .
یهْدِی بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوانَهُ سُبُلَ السَّلامِ وَ یخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ بِإِذْنِهِ وَ یهْدِیهِمْ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [مائده/۱۶] .
وَ یزِیدُ اللّهُ الَّذِینَ اهْتَدَوْا هُدیً [مریم/۷۶] .
۹. استمرار هدایت
۱-ادامه هدایت برای خود ما : رَبَّنا لا تُزِغْ قُلُوبَنا بَعْدَ إِذْ هَدَیتَنا وَ هَبْ لَنا مِنْ لَدُنْک رَحْمَةً إِنَّک أَنْتَ الْوَهّابُ [ال عمران/۸] .
یثَبِّتُ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثّابِتِ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ فِی الآخِرَةِ وَ یضِلُّ اللّهُ الظّالِمِینَ وَ یفْعَلُ اللّهُ ما یشاءُ [ابراهیم/۲۷] .
قُلْ أَ نَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّهِ ما لا ینْفَعُنا وَ لا یضُرُّنا وَ نُرَدُّ عَلی أَعْقابِنا بَعْدَ إِذْ هَدانَا اللّهُ کالَّذِی اسْتَهْوَتْهُ الشَّیاطِینُ فِی الْأَرْضِ حَیرانَ لَهُ أَصْحابٌ یدْعُونَهُ إِلَی الْهُدَی ائْتِنا قُلْ إِنَّ هُدَی اللّهِ هُوَ الْهُدی وَ أُمِرْنا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۷۱] .
۲-ادامه هدایت برای دیگران : أُولئِک الَّذِینَ هَدَی اللّهُ فَبِهُداهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِنْ هُوَ إِلاّ ذِکری لِلْعالَمِینَ [انعام/۹۰] .
۳-از کمی افراد نترسید : عن علی (ع) : أَیهَا النَّاسُ لَا تَسْتَوْحِشُوا فِی طَرِیقِ الْهُدَی لِقِلَّةِ أَهْلِهِ فَإِنَّ النَّاسَ قَدِ اجْتَمَعُوا عَلَی مَائِدَةٍ شِبَعُهَا قَصِیرٌ وَ جُوعُهَا طَوِیلٌ [نهج‌البلاغة ، ص۳۱۹] .
۱۰. درجات هدایت
ابتدائی : قُلْ أُوحِی إِلَی أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقالُوا إِنّا سَمِعْنا قُرْآناً عَجَباً [جن/۱] .
یهْدِی إِلَی الرُّشْدِ فَآمَنّا بِهِ وَ لَنْ نُشْرِک بِرَبِّنا أَحَداً [جن/۲] .
عالی : ذلِک الْکتابُ لا رَیبَ فِیهِ هُدیً لِلْمُتَّقِینَ [بقره/۲] .
و این مخصوص کسانی است که به مرحله تسلیم در مقابل حق و به مرحله‌ای از تقوا رسیده‌اند ، البته هر کس به اندازه ظرفیت وجودی خود.
۱۱. هادیان
۱. خداوند
خداوند متعال : لَیسَ عَلَیک هُداهُمْ وَ لکنَّ اللّهَ یهْدِی مَنْ یشاءُ [بقره/۲۷۲] .
إِنَّ عَلَینا لَلْهُدی [لیل/۱۲] .
وَ کذلِک أَوْحَینا إِلَیک رُوحاً مِنْ أَمْرِنا ما کنْتَ تَدْرِی مَا الْکتابُ وَ لاَ الْإِیمانُ وَ لکنْ جَعَلْناهُ نُوراً نَهْدِی بِهِ مَنْ نَشاءُ مِنْ عِبادِنا وَ إِنَّک لَتَهْدِی إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [شوری/۵۲] .
وَ یقُولُ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَیهِ آیةٌ مِنْ رَبِّهِ إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِکلِّ قَوْمٍ هادٍ [رعد/۷] .
۲. اولیاء

وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ کانُوا بِآیاتِنا یوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
۳. مؤمنان
وَ مِنْ قَوْمِ مُوسی أُمَّةٌ یهْدُونَ بِالْحَقِّ وَ بِهِ یعْدِلُونَ [اعراف/۱۵۹] .
۴. قرآن
وَ نَزَّلْنا عَلَیک الْکتابَ تِبْیاناً لِکلِّ شَیءٍ وَ هُدیً وَ رَحْمَةً وَ بُشْری لِلْمُسْلِمِینَ [نحل/۸۹] .
تَبارَک الَّذِی نَزَّلَ الْفُرْقانَ عَلی عَبْدِهِ لِیکونَ لِلْعالَمِینَ نَذِیراً [فرقان/۱] .
هدایت برای همه هست؛ اما با روش‌های متفاوت برای سطوح متفاوت چون :
عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : النَّاسُ مَعَادِنُ کمَعَادِنِ الذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ فَمَنْ کانَ لَهُ فِی الْجَاهِلِیةِ أَصْلٌ فَلَهُ فِی الْإِسْلَامِ أَصْلٌ [الکافی ، ج۸ ، ص۱۷۷] .
هادی ، جاهل را عالم می کند : یعلمکم
کما أَرْسَلْنا فِیکمْ رَسُولاً مِنْکمْ یتْلُوا عَلَیکمْ آیاتِنا وَ یزَکیکمْ وَ یعَلِّمُکمُ الْکتابَ وَ الْحِکمَةَ وَ یعَلِّمُکمْ ما لَمْ تَکونُوا تَعْلَمُونَ [بقره/۱۵۱] .
هادی ، غافل را هوشیار می کند : الناس نیام
قال النبی (ص) : الناس نیام فإذا ماتوا انتبهوا [بحارالأنوار ، ج ۵۰ ، ص۱۳۴] .
هادی ، دفن شده‌ها را استخراج می کند :
فَبَعَثَ فِیهِمْ رُسُلَهُ وَ وَاتَرَ إِلَیهِمْ أَنْبِیاءَهُ لِیسْتَأْدُوهُمْ مِیثَاقَ فِطْرَتِهِ وَ یذَکرُوهُمْ مَنْسِی نِعْمَتِهِ وَ یحْتَجُّوا عَلَیهِمْ بِالتَّبْلِیغِ وَ یثِیرُوا لَهُمْ دَفَائِنَ الْعُقُولِ [نهج‌البلاغة ، ص۴۳] .
با ظرفیت‌های متعدد حرف می‌زند
هم به کسانی کهفَلَمّا جاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَینات فَرِحُوا بِما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَ حاقَ بِهِمْ ما کانُوا بِهِ یسْتَهْزِؤُنَ [غافر/۸۳] .
هم به کسانی کهوَ الَّذِینَ آتَیناهُمُ الْکتابَ یفْرَحُونَ بِما أُنْزِلَ إِلَیک وَ مِنَ الْأَحْزابِ مَنْ ینْکرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّما أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللّهَ وَ لا أُشْرِک بِهِ إِلَیهِ أَدْعُوا وَ إِلَیهِ مَآبِ [رعد/۳۶] .
از نظر محتوالا یأْتِیهِ الْباطِلُ مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِیلٌ مِنْ حَکیمٍ حَمِیدٍ [فصلت/۴۲] .
از نظر آورنده : ما ضَلَّ صاحِبُکمْ وَ ما غَوی [نجم/۲] .
اگر کلام هدایت را می خوانی : فَإِذا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ مِنَ الشَّیطانِ الرَّجِیمِ [نحل/۹۸] .
اگر کلام هدایت را برایت می خوانند : وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکمْ تُرْحَمُونَ [اعراف/۲۰۴] .
وَ إِذا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآیةٍ قالُوا لَوْ لا اجْتَبَیتَها قُلْ إِنَّما أَتَّبِعُ ما یوحی إِلَی مِنْ رَبِّی هذا بَصائِرُ مِنْ رَبِّکمْ وَ هُدیً وَ رَحْمَةٌ لِقَوْمٍ یومِنُونَ [اعراف/۲۰۳] .
وَ کذلِک أَوْحَینا إِلَیک رُوحاً مِنْ أَمْرِنا ما کنْتَ تَدْرِی مَا الْکتابُ وَ لاَ الْإِیمانُ وَ لکنْ جَعَلْناهُ نُوراً نَهْدِی بِهِ مَنْ نَشاءُ مِنْ عِبادِنا وَ إِنَّک لَتَهْدِی إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [شوری/۵۲] .
ذلِک الْکتابُ لا رَیبَ فِیهِ هُدیً لِلْمُتَّقِینَ [بقره /۲]
لا یأْتِیهِ الْباطِلُ مِنْ بَینِ یدَیهِ وَ لا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِیلٌ مِنْ حَکیمٍ حَمِیدٍ [فصلت/۴۲] .
هم وزین استقولا ثقیلا

إِنّا سَنُلْقِی عَلَیک قَوْلاً ثَقِیلًا [مزمل/۵] .
هم آسان استوَ لَقَدْ یسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّکرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّکرٍ [قمر/۱۷] .
از شک و جهل پاک است : رَسُولٌ مِنَ اللّهِ یتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةً [بینه/۲] .
واسطه‌ها : کرام بَرَرَةٍ [عبس/۱۶] .
گیرنده پاکدل : ما کذَبَ الْفُؤادُ ما رَأی أَ فَتُمارُونَهُ عَلی ما یری وَ لَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْری عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهی عِنْدَها جَنَّةُ الْمَأْوی إِذْ یغْشَی السِّدْرَةَ ما یغْشی ما زاغَ الْبَصَرُ وَ ما طَغی لَقَدْ رَأی مِنْ آیاتِ رَبِّهِ الْکبْری [نجم/۱۶ تا۲۳] .
فرستنده خبر حق نمی‌گوید : و الله یقول الحق و هو یهدی السبیل [احزاب ، ۴] .
الْحَقُّ مِنْ رَبِّک فَلا تَکنْ مِنَ الْمُمْتَرِینَ [ل عمران/۶۰] .
به هر درجه و نقطه‌ای از کمالات رو آورید از طریق وحی است :
وَ فِی ثَوَابِ الْأَعْمَالِ عَنْ أَبِیهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ یحْیی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِی بْنِ عُثْمَانَ عَنْ رَجُلٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ غِیاثٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) یقُولُ لِرَجُلٍ : " أَ تُحِبُّ الْبَقَاءَ فِی الدُّنْیا؟ قَالَ : نَعَمْ. قَالَ : وَ لِمَ؟ قَالَ لِقِرَاءَةِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ فَسَکتَ عَنْهُ ثُمَّ قَالَ لِی بَعْدَ سَاعَةٍ : یا حَفْصُ مَنْ مَاتَ مِنْ أَوْلِیائِنَا وَ شِیعَتِنَا وَ لَمْ یحْسِنِ الْقُرْآنَ عُلِّمَ فِی قَبْرِهِ لِیرْفَعَ اللَّهُ بِهِ فِی دَرَجَتِهِ فَإِنَّ دَرَجَاتِ الْجَنَّةِ عَلَی قَدْرِ عَدَدِ آیاتِ الْقُرْآنِ فَیقَالُ لِقَارِئِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَ ارْقَأْ" [وسائل‌الشیعة ، ج۶ ، ص۲۲۴] .
إِنَّ هذَا الْقُرْآنَ یهْدِی لِلَّتِی هِی أَقْوَمُ وَ یبَشِّرُ الْمُومِنِینَ الَّذِینَ یعْمَلُونَ الصّالِحاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْراً کبِیراً [اسراء/۹] .
وَ لَقَدْ آتَینا مُوسَی الْکتابَ لَعَلَّهُمْ یهْتَدُونَ [مومنون/۴۹] .
۵. توکل
وَ کیفَ تَکفُرُونَ وَ أَنْتُمْ تُتْلی عَلَیکمْ آیاتُ اللّهِ وَ فِیکمْ رَسُولُهُ وَ مَنْ یعْتَصِمْ بِاللّهِ فَقَدْ هُدِی إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [آل عمران/۱۰۱] .
۶. کعبه
إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکةَ مُبارَکاً وَ هُدیً لِلْعالَمِینَ [ال عمران/۹۶] .
۷. کارخیر
إِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَنْزَلَ کتَاباً هَادِیاً بَینَ فِیهِ الْخَیرَ وَ الشَّرَّ فَخُذُوا نَهْجَ الْخَیرِ تَهْتَدُوا [نهج‌البلاغة ، ص۲۴۲] .
قَالَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِی (ع) : فَضْلُ کافِلِ یتِیمِ آلِ مُحَمَّدٍ (ص) الْمُنْقَطِعِ عَنْ مَوَالِیهِ النَّاشِبِ فِی رُتْبَةِ الْجَهْلِ یخْرِجُهُ مِنْ جَهْلِهِ وَ یوضِحُ لَهُ مَا اشْتَبَهَ عَلَیهِ عَلَی فَضْلِ کافِلِ یتِیمٍ یطْعِمُهُ وَ یسْقِیهِ کفَضْلِ الشَّمْسِ عَلَی السُّهَا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۱۸] .
قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْکرِی (ع) : قَالَ مُوسَی بْنُ جَعْفَرٍ (ع) فَقِیهٌ وَاحِدٌ ینْقِذُ یتِیماً مِنْ أَیتَامِنَا الْمُنْقَطِعِینَ عَنَّا وَ عَنْ مُشَاهَدَتِنَا بِتَعْلِیمِ مَا هُوَ مُحْتَاجٌ إِلَیهِ أَشَدُّ عَلَی إِبْلِیسَ مِنْ أَلْفِ عَابِدٍ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۱۹] .
وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعا إِلَی اللّهِ وَ عَمِلَ صالِحاً وَ قالَ إِنَّنِی مِنَ الْمُسْلِمِینَ [فصلت/۳۳] .
إِلاَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ وَ تَواصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَواصَوْا بِالصَّبْرِ [عصر/۳] .
وَ جَعَلْناهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا وَ أَوْحَینا إِلَیهِمْ فِعْلَ الْخَیراتِ وَ إِقامَ الصَّلاةِ وَ إِیتاءَ الزَّکاةِ وَ کانُوا لَنا عابِدِینَ [انبیاء/۷۳] .
وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ کانُوا بِآیاتِنا یوقِنُونَ [سجده/۲۴] .
مِنْ أَجْلِ ذلِک کتَبْنا عَلی بَنِی إِسْرائِیلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْساً بِغَیرِ نَفْسٍ أَوْ فَسادٍ فِی الْأَرْضِ فَکأَنَّما قَتَلَ النّاسَ جَمِیعاً وَ مَنْ أَحْیاها فَکأَنَّما أَحْیا النّاسَ جَمِیعاً [مائده/۳۲] .

ادْعُ إِلى سَبِيلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَ جادِلْهُمْ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّک هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ [نحل/۱۲۵] .

۸. امامان معصوم

هدایت به وسیله پیامبران و ائمه : روایاتی که در منابع اسلامی در این زمینه وارد شده ، هر کدام به زاویه‌ای از این مساله اشاره نموده ، همان گونه که از پیامبران (ص) نقل شده : صراط المستقیم صراط الانبیاء

قال الصادق (ع) : و الله نحن صراط المستقیم

مسلّم است که انبیا و ائمه (صلوات الله علیهم) همه به همان آئین توحیدی خدا دعوت می‌کنند که تمسک به آنان همان هدایت از طریق آنان می‌باشد.

وَ السَّلامُ عَلى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدى [طه/۴۷] .

عن علی (ع) : بِنَا يسْتَعْطَى الْهُدَى وَ يسْتَجْلَى الْعَمَى [نهج‌البلاغة ، ص۲۰۱] .

وَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ عَنْ أَحْمَدَ بْنِ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ الْبَرْقِی عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ عَنْ أَبِيهِ (ع) قَالَ : " عَلِی (ع) بَابُ هُدًى مَنْ خَالَفَهُ كانَ كافِراً وَ مَنْ أَنْكرَهُ دَخَلَ النَّارَ" [وسائل‌الشيعة ، ج۲۸ ، ص۳۴۳] .

فَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إِنَّ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ اثْنَی عَشَرَ إِمَاماً هُدًى مِنْ ذُرِّيةِ نَبِيهَا وَ هُمْ مِنِّی [الکافی ، ج۱ ، ص۵۳۱] .

ان افضل عباد الله عند الله امام هدی و هدی [نهج البلاغه ، خطبه ۱۶۴] .

۹. علماء

قال علی بن موسی الرضا (ع) : یقال للعابد یوم القیامة نعم الرجل کنت همتک ذات نفسک و کفیت مئونتک فادخل الجنة ألا إن الفقیه من أفاض علی الناس خیره و أنقذهم من أعدائهم و وفر علیهم نعم جنان الله تعالی و حصل لهم رضوان الله تعالی و یقال للفقیه یا أیها الکافل لأیتام آل محمد الهادی لضعفاء محبیهم و والیهم قف حتی تشفع لکل من أخذ عنک أو تعلم منک فیقف فیدخل الجنة معه فئاما و فئاما و فئاما حتی قال عشرا و هم الذین أخذوا عنه علومه و أخذوا عمن أخذ عنه و عمن أخذ عمن أخذ عنه إلی یوم القیامة فانظروا کم صرف ما بین المنزلتین [الاحتجاج ، ج۱ ، ص۱۷] .

عن أبی محمد العسکری (ع) : قال قال علی بن محمد (ع) لو لا من یبقی بعد غیبة قائمنا (ع) من العلماء الداعین إلیه و الدالین علیه و الذابین عن دینه بحجج الله و المنقذین لضعفاء عباد الله من شباک إبلیس و مردته و من فخاخ النواصب لما بقی أحد إلا ارتد عن دین الله و لکنهم الذین یمسکون أزمة قلوب ضعفاء الشیعة کما یمسک صاحب السفینة سکانها أولئک هم الأفضلون عند الله عز و جل [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۶] .

۲ ، قَالَ أَبُو مُحَمَّدٍ الْعَسْكرِی (ع) : حَضَرَتِ امْرَأَةٌ عِنْدَ الصِّدِّيقَةِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ (س) فَقَالَتْ : إِنَّ لِی وَالِدَةً ضَعِيفَةً وَ قَدْ لُبِسَ عَلَيهَا فِی أَمْرِ صَلَاتِهَا شَیءٌ وَ قَدْ بَعَثَتْنِی إِلَيک أَسْأَلُک. فَأَجَابَتْهَا فَاطِمَةُ (س) عَنْ ذَلِک فَثَنَّتْ فَأَجَابَتْ ثُمَّ ثَلَّثَتْ إِلَى أَنْ عَشَّرَتْ فَأَجَابَتْ ثُمَّ خَجِلَتْ مِنَ الْكثْرَةِ فَقَالَتْ لَا أَشُقُّ عَلَيک يا ابْنَةَ رَسُولِ اللَّهِ قَالَتْ فَاطِمَةُ (س) هَاتِی وَ سَلِی عَمَّا بَدَا لَک أَ رَأَيتِ مَنِ اكتُرِی يوْماً يصْعَدُ إِلَى سَطْحٍ بِحَمْلٍ ثَقِيلٍ وَ كرَاهُ مِائَةُ أَلْفِ دِينَارٍ يثْقُلُ عَلَيهِ فَقَالَتْ لَا فَقَالَتْ اكتُرِيتُ أَنَا لِكلِّ مَسْأَلَةٍ بِأَكثَرَ مِنْ مِلْءِ مَا بَينَ الثَّرَى إِلَى الْعَرْشِ لُؤْلُؤاً فَأَحْرَى أَنْ لَا يثْقُلَ عَلَی سَمِعْتُ أَبِی (ص) يقُولُ إِنَّ عُلَمَاءَ شِيعَتِنَا يحْشَرُونَ فَيخْلَعُ عَلَيهِمْ مِنْ خِلَعِ الْكرَامَاتِ عَلَى كثْرَةِ عُلُومِهِمْ وَ جِدِّهِمْ فِی إِرْشَادِ عِبَادِ اللَّهِ حَتَّى يخْلَعَ عَلَى الْوَاحِدِ مِنْهُمْ أَلْفُ أَلْفِ حُلَّةٍ مِنْ نُورٍ ثُمَّ ينَادِی مُنَادِی رَبِّنَا عَزَّ وَ جَلَّ أَيهَا الْكافِلُونَ لِأَيتَامِ آلِ مُحَمَّدٍ (ع) النَّاعِشُونَ لَهُمْ عِنْدَ انْقِطَاعِهِمْ عَنْ آبَائِهِمُ الَّذِينَ هُمْ أَئِمَّتُهُمْ هَؤُلَاءِ تَلَامِذَتُكمْ وَ الْأَيتَامُ الَّذِينَ كفَلْتُمُوهُمْ وَ نَعَشْتُمُوهُمْ فَاخْلَعُوا عَلَيهِمْ خِلَعَ الْعُلُومِ فِی الدُّنْيا فَيخْلَعُونَ عَلَى كلِّ وَاحِدٍ مِنْ أُولَئِک الْأَيتَامِ عَلَى قَدْرِ مَا أَخَذُوا عَنْهُمْ

مِنَ الْعُلُومِ إِلَی آخِرِهِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۷ ، ص۳۱۷] .
قال علی بن الحسين (ع) : فأبشروا علماء شيعتنا بالثواب الأعظم و الجزاء الأوفر [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۴] .
عن أبی محمد العسکری (ع) قال : قال جعفر بن محمد الصادق (ع) علماء شيعتنا مرابطون بالثغر الذی يلی إبليس و عفاريته يمنعونهم عن الخروج علی ضعفاء شيعتنا و عن أن يتسلط عليهم إبليس و شيعته النواصب ألا فمن انتصب لذلک من شيعتنا کان أفضل ممن جاهد الروم و الترک و الخزر ألف ألف مرة لأنه يدفع عن أديان محبينا و ذلک يدفع عن أبدانهم [بحارالأنوار ، ج۲ ، ص۵] .
۱۲. تنها استدلال کافی نيست
وَ مَنْ يهْدِ اللّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَ مَنْ يضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِهِ [اسراء/۹۷] .
آری ، گاهی صدها برهان علمی دارد ، ولی هدايت نمی‌شود.
قُلْ إِنَّ هُدَی اللّهِ هُوَ الْهُدی وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْواءَهُمْ بَعْدَ الَّذِی جاءَک مِنَ الْعِلْمِ ما لَک مِنَ اللّهِ مِنْ وَلِی وَ لا نَصِيرٍ [بقره/۱۲۰] .
زيرا علم بشر آميخته جهل و شک و نارسائی است.
۱۳. هدايت فقط از طريق خداست
قُلْ إِنَّ هُدَی اللّهِ هُوَ الْهُدی وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْواءَهُمْ بَعْدَ الَّذِی جاءَک مِنَ الْعِلْمِ ما لَک مِنَ اللّهِ مِنْ وَلِی وَ لا نَصِيرٍ [بقره/۱۲۰] .
وَ مَنْ يبْتَغِ غَيرَ الْإِسْلامِ دِيناً فَلَنْ يقْبَلَ مِنْهُ وَ هُوَ فِی الآخِرَةِ مِنَ الْخاسِرِينَ [آل عمران/۸۵] .
قُلْ هَلْ مِنْ شُرَکائِکمْ مَنْ يهْدِی إِلَی الْحَقِّ قُلِ اللّهُ يهْدِی لِلْحَقِّ أَ فَمَنْ يهْدِی إِلَی الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يتَّبَعَ أَمَّنْ لا يهِدِّی إِلاّ أَنْ يهْدی فَما لَکمْ کيفَ تَحْکمُونَ [يونس/۳۵] .
امام سجاد (ع) می‌فرمايند : اللَّهُمَّ إِنِّی أَخْلَصْتُ بِانْقِطَاعِی إِلَيک ... وَ رَأَيتُ أَنَّ طَلَبَ الْمُحْتَاجِ إِلَی الْمُحْتَاجِ سَفَهٌ مِنْ رَأْيهِ وَ ضَلَّةٌ مِنْ عَقْلِهِ. فَکمْ قَدْ رَأَيتُ يا إِلَهِی مِنْ أُنَاسٍ طَلَبُوا الْعِزَّ بِغَيرِک فَذَلُّوا ، وَ رَامُوا الثَّرْوَةَ مِنْ سِوَاک فَافْتَقَرُوا [الصحيفه‌السجادية (ع) ، ص۱۳۴] .
وَ مَنْ يهْدِ اللّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَ مَنْ يضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِهِ وَ نَحْشُرُهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ عَلی وُجُوهِهِمْ عُمْياً وَ بُکماً وَ صُمًّا مَأْواهُمْ جَهَنَّمُ کلَّما خَبَتْ زِدْناهُمْ سَعِيراً [اسراء/۹۷] .
همان گونه که هدايت تکوينی مخصوص خداست ، هدايت تشريعی کامل نيز مخصوص خداست. و ارشاد ديگران پرتوی از ارشاد و هدايت اوست که حتی گاهی انسان از افتادن يک سيب يا دفن کردن يک کلاغ يا حرکت کودکی در گهواره يا اعمال و رفتار يک انسان فاسق می‌تواند الهام بگيرد.
۱. بالاصالة
اصالة : وَ کذلِک أَوْحَينا إِلَيک رُوحاً مِنْ أَمْرِنا ما کنْتَ تَدْرِی مَا الْکتابُ وَ لَا الْإِيمانُ وَ لکنْ جَعَلْناهُ نُوراً نَهْدِی بِهِ مَنْ نَشاءُ مِنْ عِبادِنا وَ إِنَّک لَتَهْدِی إِلی صِراطٍ مُسْتَقِيمٍ [شوری/۵۲] .
۲. تبعاً
إِنَّک لا تَهْدِی مَنْ أَحْبَبْتَ وَ لکنَّ اللّهَ يهْدِی مَنْ يشاءُ وَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ [قصص/۵۶] .
۱۴. مشيت الهی
۱- مدار هدايت و ضلالت مشيت الهی است ، اما مشيتی بر اساس حکمت نه گزاف و بی دليل :
وَ يقُولُ الَّذِينَ کفَرُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَيهِ آيةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّهَ يضِلُّ مَنْ يشاءُ وَ يهْدِی إِلَيهِ مَنْ أَنابَ [رعد/۲۷] .

به جای اینکه بگوید یهدی من یشاء فرموده : یهدی من أنابتا معلوم شود مشیت بی دلیل نیست و همانیضل من یشاءنیز بر اساس عمل ماست؛ یعنییضل من لم ینب الیه

۲- معنای هدایت و اضلال نسبت به خداوند : یضِلُّ مَنْ یشاءُ وَ یهْدِی مَنْ یشاءُ [نحل/۹۳] .

هدایت ، یعنی وسائل آن را در اختیار گذاشته مثل پیامبر ، عقل ، کتاب.

اضلال یک امر عدمی است بر خلاف هدایت که امر وجودی است ، پس اضلال خداوند؛ یعنی اینکه خداوند ، لطف خاص خود را سلب کند و همچنین به معنای اضلال کیفری نیز هست مانند :

ما یفْتَحِ اللّهُ لِلنّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلا مُمْسِک لَها وَ ما یمْسِک فَلا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَ هُوَ الْعَزِیزُ الْحَکیمُ [فاطر/۲] .

پس هدایت؛ یعنی خداوند درب رحمت را باز می‌کند و اضلال؛ یعنی خداوند درب رحمت را می‌بندد. نه اینکه درب اضلال را باز می‌کند.

۱۵. آزادی انسان در هدایت شدن

وَ أَمّا ثَمُودُ فَهَدَیناهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمی عَلَی الْهُدی فَأَخَذَتْهُمْ صاعِقَةُ الْعَذابِ الْهُونِ بِما کانُوا یکسِبُونَ [فصلت/۱۷] .

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جاءَکمُ الْفَتْحُ وَ إِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَیرٌ لَکمْ وَ إِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَ لَنْ تُغْنِی عَنْکمْ فِئَتُکمْ شَیئاً وَ لَوْ کثُرَتْ وَ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُومِنِینَ [انفال/۱۹] .

إِنَّ اللّهَ لا یغَیرُ ما بِقَوْمٍ حَتّی یغَیرُوا ما بِأَنْفُسِهِمْ وَ إِذا أَرادَ اللّهُ بِقَوْمٍ سُوْءاً فَلا مَرَدَّ لَهُ وَ ما لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ والٍ [رعد/۱۱] .

إِنّا هَدَیناهُ السَّبِیلَ إِمّا شاکراً وَ إِمّا کفُوراً [انسان/۳] .

سَأَصْرِفُ عَنْ آیاتِی الَّذِینَ یتَکبَّرُونَ فِی الْأَرْضِ بِغَیرِ الْحَقِّ وَ إِنْ یرَوْا کلَّ آیةٍ لا یومِنُوا بِها وَ إِنْ یرَوْا سَبِیلَ الرُّشْدِ لا یتَّخِذُوهُ سَبِیلاً وَ إِنْ یرَوْا سَبِیلَ الغَی یتَّخِذُوهُ سَبِیلاً ذلِک بِأَنَّهُمْ کذَّبُوا بِآیاتِنا وَ کانُوا عَنْها غافِلِینَ [اعراف/۱۴۶] .

فَقَدْ سَأَلُوا مُوسی أَکبَرَ مِنْ ذلِک فَقالُوا أَرِنَا اللّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُمُ الْبَیناتُ [نساء/۱۵۳] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا لا تَتَّخِذُوا الَّذِینَ اتَّخَذُوا دِینَکمْ هُزُواً وَ لَعِباً مِنَ الَّذِینَ أُوتُوا الْکتابَ مِنْ قَبْلِکمْ وَ الْکفّارَ أَوْلِیاءَ وَ اتَّقُوا اللّهَ إِنْ کنْتُمْ مُومِنِینَ [مائده/۵۷] .

وَ ذَرِ الَّذِینَ اتَّخَذُوا دِینَهُمْ لَعِباً وَ لَهْواً [انعام/۷۰] .

فَرِیقاً هَدی وَ فَرِیقاً حَقَّ عَلَیهِمُ الضَّلالَةُ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّیاطِینَ أَوْلِیاءَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ [اعراف/۳۰] .

إِنَّ الَّذِینَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَینالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَ ذِلَّةٌ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ کذلِک نَجْزِی الْمُفْتَرِینَ [اعراف/۱۵۲] .

اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللّهِ وَ الْمَسِیحَ ابْنَ مَرْیمَ [توبه/۳۱] .

وَ الَّذِینَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِراراً وَ کفْراً وَ تَفْرِیقاً بَینَ الْمُومِنِینَ [توبه/۱۰۷] .

هولاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً [کهف/۱۵] .

وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّهِ آلِهَةً لِیکونُوا لَهُمْ عِزًّا [مریم/۸۱] .

أُولئِک الَّذِینَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدی فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ وَ ما کانُوا مُهْتَدِینَ [بقره/۱۶] .

إِنَّ الَّذِینَ اشْتَرَوُا الْکفْرَ بِالْإِیمانِ لَنْ یضُرُّوا اللّهَ شَیئاً وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِیمٌ [آل عمران/۱۷۷] .

۱۶. در هدایت سن وشخص مطرح نیست

یا أَبَتِ إِنِّی قَدْ جاءَنِی مِنَ الْعِلْمِ ما لَمْ یأْتِک فَاتَّبِعْنِی أَهْدِک صِراطاً سَوِیا [مریم/۴۲] .

قالَ إِنِّی عَبْدُ اللّهِ آتانِی الْکتابَ وَ جَعَلَنِی نَبیا [مریم/۳۰] .

وَ عَلاماتٍ وَ بِالنَّجْمِ هُمْ یهْتَدُونَ [نحل/۱۶] .

وَ هُوَ الَّذِی جَعَلَ لَکمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِها فِی ظُلُماتِ الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنا الآیاتِ لِقَوْمٍ یعْلَمُونَ [انعام/۹۷] .

۱۷. هدایت خواهی

اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ [فاتحه/۶] .

صِراطَ الَّذِینَ أَنْعَمْتَ عَلَیهِمْ غَیرِ الْمَغْضُوبِ عَلَیهِمْ وَ لاَ الضّالِّینَ [فاتحه/۷] .

انعمت علیهم : انبیاء ، صدیقین ، شهداء و صالحین.

قالَ رَبِّ بِما أَنْعَمْتَ عَلَی فَلَنْ أَکونَ ظَهِیراً لِلْمُجْرِمِینَ [قصص/۱۷] .

۱۸. هدایت پذیری

وَ إِذا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَ أَنْصِتُوا لَعَلَّکمْ تُرْحَمُونَ [اعراف/۲۰۴] .

در برابرلا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ

وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِیهِ لَعَلَّکمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶] .

و در برابرجَعَلُوا أَصابِعَهُمْ فِی آذانِهِمْ

وَ إِنِّی کلَّما دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصابِعَهُمْ فِی آذانِهِمْ وَ اسْتَغْشَوْا ثِیابَهُمْ وَ أَصَرُّوا وَ اسْتَکبَرُوا اسْتِکباراً [نوح/۷] .

وَ اقْبَلُوا النَّصِیحَةَ مِمَّنْ أَهْدَاهَا إِلَیکمْ وَ اعْقِلُوهَا عَلَی أَنْفُسِکمْ [نهج‌البلاغة ، ص۱۷۷] .

فَطُوبَی لِذِی قَلْبٍ سَلِیمٍ أَطَاعَ مَنْ یهْدِیهِ وَ تَجَنَّبَ مَنْ یرْدِیهِ وَ أَصَابَ سَبِیلَ السَّلَامَةِ بِبَصَرِ مَنْ بَصَّرَهُ وَ طَاعَةِ هَادٍ أَمَرَهُ وَ بَادَرَ الْهُدَی قَبْلَ أَنْ تُغْلَقَ أَبْوَابُهُ وَ تُقْطَعَ أَسْبَابُهُ وَ اسْتَفْتَحَ التَّوْبَةَ وَ أَمَاطَ الْحَوْبَةَ فَقَدْ أُقِیمَ عَلَی الطَّرِیقِ وَ هُدِیَ نَهْجَ السَّبِیلِ [نهج‌البلاغة ، ص۳۳۱] .

فی وصف المتّقون و من خطبة له (ع) یصف فیها المتقین ... : "فَمِنْ عَلَامَةِ أَحَدِهِمْ أَنَّک تَرَی لَهُ قُوَّةً فِی دِینٍ وَ حَزْماً فِی لِینٍ وَ إِیمَاناً فِی یقِینٍ وَ حِرْصاً فِی عِلْمٍ وَ عِلْماً فِی حِلْمٍ وَ قَصْداً فِی غِنًی وَ خُشُوعاً فِی عِبَادَةٍ وَ تَجَمُّلًا فِی فَاقَةٍ وَ صَبْراً فِی شِدَّةٍ وَ طَلَباً فِی حَلَالٍ وَ نَشَاطاً فِی هُدًی وَ تَحَرُّجاً عَنْ طَمَعٍ" [نهج‌البلاغة ، ص۳۰۳] .

۱۹. هدایت پذیران

در آیه کریمه زیر می‌فرماید : فَهَدَی اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا

وَ مَا اخْتَلَفَ فِیهِ إِلاَّ الَّذِینَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ ما جاءَتْهُمُ الْبَیناتُ بَغْیاً بَینَهُمْ فَهَدَی اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِیهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَ اللّهُ یهْدِی مَنْ یشاءُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [بقره/۲۱۳] .

اللّهُ وَلِی الَّذِینَ آمَنُوا یخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُماتِ إِلَی النُّورِ وَ الَّذِینَ کفَرُوا أَوْلِیاوهُمُ الطّاغُوتُ یخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَی الظُّلُماتِ أُولئِک أَصْحابُ النّارِ هُمْ فِیها خالِدُونَ [بقره/۲۵۷] .

وَ یقُولُ الَّذِینَ کفَرُوا لَوْ لا أُنْزِلَ عَلَیهِ آیةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّهَ یضِلُّ مَنْ یشاءُ وَ یهْدِی إِلَیهِ مَنْ أَنابَ [رعد/۲۷] .

یثَبِّتُ اللّهُ الَّذِینَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثّابِتِ فِی الْحَیاةِ الدُّنْیا وَ فِی الآخِرَةِ وَ یضِلُّ اللّهُ الظّالِمِینَ وَ یفْعَلُ اللّهُ ما یشاءُ [ابراهیم/۲۷] .

ذلِک الْکتابُ لا رَیبَ فِیهِ هُدیً لِلْمُتَّقِینَ [بقره/۲] .

إِنَّ هذَا الْقُرْآنَ یهْدِی لِلَّتِی هِی أَقْوَمُ وَ یبَشِّرُ الْمُومِنِینَ الَّذِینَ یعْمَلُونَ الصّالِحاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْراً کبِیراً [اسراء/۹] .

إِلاّ مَنْ أَتَی اللّهَ بِقَلْبٍ سَلِیمٍ [شعراء/۸۹] .

إِنَّک لا تُسْمِعُ الْمَوْتی وَ لا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعاءَ إِذا وَلَّوْا مُدْبِرِینَ [نمل/۸۰] .

وَ رَبَطْنا عَلی قُلُوبِهِمْ إِذْ قامُوا فَقالُوا رَبُّنا رَبُّ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهِ إِلهاً لَقَدْ قُلْنا إِذاً شَطَطاً [کهف/۱۴] .

۲۰. محرومان از هدایت

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [مائده/۱۰۸] .

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [توبه/۱۹] .

إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ [مائده/۶۷] .

إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی مَنْ هُوَ کاذِبٌ کفّارٌ [زمر/۳] .

إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ کذّابٌ [غافر/۲۸] .

۲۱. انواع هدایت

۱. از حیث هدایت شونده

۱. عمومی

إِنّا هَدَیناهُ السَّبِیلَ إِمّا شاکراً وَ إِمّا کفُوراً [انسان/۳] .

هدی للعالمین [آل عمران ، ۹۶] .

إِنَّ أَوَّلَ بَیتٍ وُضِعَ لِلنّاسِ لَلَّذِی بِبَکةَ مُبارَکاً وَ هُدیً لِلْعالَمِینَ [ال عمران/۹۶] .

و حتی درباره جمعی از منحرفان و مشرکان می‌فرماید.إِنْ هِی إِلاّ أَسْماءٌ سَمَّیتُمُوها أَنْتُمْ وَ آباوکمْ ما أَنْزَلَ اللّهُ بِها مِنْ سُلْطانٍ إِنْ یتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَ ما تَهْوَی الْأَنْفُسُ وَ لَقَدْ جاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدی [نجم/۲۳] .

نَزَّلَ عَلَیک الْکتابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِما بَینَ یدَیهِ وَ أَنْزَلَ التَّوْراةَ وَ الْإِنْجِیلَ مِنْ قَبْلُ هُدیً لِلنّاسِ وَ أَنْزَلَ الْفُرْقانَ إِنَّ الَّذِینَ کفَرُوا بِآیاتِ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِیدٌ وَ اللّهُ عَزِیزٌ ذُو انْتِقامٍ [آل عمران/۳و۴] .

هدی للناس

۲. خصوصی

۱–أُولئِک الَّذِینَ هَدَی اللّهُ فَبِهُداهُمُ اقْتَدِهْ قُلْ لا أَسْئَلُکمْ عَلَیهِ أَجْراً إِنْ هُوَ إِلاّ ذِکری لِلْعالَمِینَ [انعام/۹۰] .

۲–ثُمَّ اجْتَباهُ رَبُّهُ فَتابَ عَلَیهِ وَ هَدی [طه/۱۲۲] .

۳–وَ وَجَدَک ضَالاًّ فَهَدی [ضحی/۷] .

۴–وَ حاجَّهُ قَوْمُهُ قالَ أَ تُحاجُّونِّی فِی اللّهِ وَ قَدْ هَدانِ وَ لا أَخافُ ما تُشْرِکونَ بِهِ إِلاّ أَنْ یشاءَ رَبِّی شَیئاً وَسِعَ رَبِّی کلَّ شَیءٍ عِلْماً أَ فَلا تَتَذَکرُونَ [انعام/۸۰] .

۵–شاکراً لِأَنْعُمِهِ اجْتَباهُ وَ هَداهُ إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [نحل/۱۲۱] .

۶–وَ وَهَبْنا لَهُ إِسْحاقَ وَ یعْقُوبَ کلاًّ هَدَینا وَ نُوحاً هَدَینا مِنْ قَبْلُ وَ مِنْ ذُرِّیتِهِ داوُدَ وَ سُلَیمانَ وَ أَیوبَ وَ یوسُفَ وَ مُوسی وَ هارُونَ وَ کذلِک نَجْزِی الْمُحْسِنِینَ [انعام/۸۴] .

۷–قالَ کلاّ إِنَّ مَعِی رَبِّی سَیهْدِینِ [شعراء/۶۲] .

۸–فَمَنْ یرِدِ اللّهُ أَنْ یهْدِیهُ یشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ وَ مَنْ یرِدْ أَنْ یضِلَّهُ یجْعَلْ صَدْرَهُ ضَیقاً حَرَجاً کأَنَّما یصَّعَّدُ فِی السَّماءِ کذلِک یجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَی الَّذِینَ لا یومِنُونَ [انعام/۱۲۵] .

۹–إِنَّ الَّذِینَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ یهْدِیهِمْ رَبُّهُمْ بِإِیمانِهِمْ تَجْرِی مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهارُ فِی جَنّاتِ النَّعِیمِ [یونس/۹] .

۱۰–وَ الَّذِینَ جاهَدُوا فِینا لَنَهْدِیَنَّهُمْ سُبُلَنا وَ إِنَّ اللّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِینَ [عنکبوت/۶۹] .
۱۱–ما أَصابَ مِنْ مُصِیبَۀٍ إِلاّ بِإِذْنِ اللّهِ وَ مَنْ یومِنْ بِاللّهِ یهْدِ قَلْبَهُ وَ اللّهُ بِکلِّ شَیءٍ عَلِیمٌ [تغابن/۱۱] .
۱۲–وَ یزِیدُ اللّهُ الَّذِینَ اهْتَدَوْا هُدیً وَ الْباقِیاتُ الصّالِحاتُ خَیرٌ عِنْدَ رَبِّک ثَواباً وَ خَیرٌ مَرَدًّا [مریم/۷۶] .
۱۳–وَ لِیعْلَمَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّک فَیومِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَ إِنَّ اللّهَ لَهادِ الَّذِینَ آمَنُوا إِلی صِراطٍ مُسْتَقِیمٍ [حج/۵۴] .

۲. از حیث هدایت

۱. ابتدائی

هدایت ابتدایی که خدا به همه راه را نشان می‌دهد.

۲. بعد از عمل

هدایت بعد از عمل ما : فَأَمّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی فَسَنُیسِّرُهُ لِلْیسْری [لیل/۵تا۷] .
وَ أَمّا مَنْ بَخِلَ وَ اسْتَغْنی وَ کذَّبَ بِالْحُسْنی فَسَنُیسِّرُهُ لِلْعُسْری [لیل/۸تا۱۰] .
کهان علینا للهدیعلت نیسر للیسری و للعسری است.
إِنَّ عَلَینا لَلْهُدی [لیل/۱۲] .

۳. از حیث هدایت کننده

۱. تکوینی

۱– هدایت ، یعنی رساندن ناقص به نقطه کمال و رشد که شامل تمام هستی می‌شود.قالَ رَبُّنَا الَّذِی أَعْطی کلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدی [طه/۵۰] .
۲– امّا فرشتگان : قالُوا سُبْحانَک لا عِلْمَ لَنا إِلاّ ما عَلَّمْتَنا إِنَّک أَنْتَ الْعَلِیمُ الْحَکیمُ [بقره/۳۲] .
وَ أَوْحی رَبُّک إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُیوتاً وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمّا یعْرِشُونَ [نحل/۶۸] .
فَقَضاهُنَّ سَبْعَ سَماواتٍ فِی یوْمَینِ وَ أَوْحی فِی کلِّ سَماءٍ أَمْرَها وَ زَینَّا السَّماءَ الدُّنْیا بِمَصابِیحَ وَ حِفْظاً ذلِک تَقْدِیرُ الْعَزِیزِ الْعَلِیمِ [فصلت/۱۲] .
أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَسَلَکهُ ینابِیعَ فِی الْأَرْضِ ثُمَّ یخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ ثُمَّ یهِیجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ یجْعَلُهُ حُطاماً إِنَّ فِی ذلِک لَذِکری لِأُولِی الْأَلْبابِ [زمر/۲۱] .
أَ وَ لَمْ یرَوْا أَنّا نَسُوقُ الْماءَ إِلَی الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْکلُ مِنْهُ أَنْعامُهُمْ وَ أَنْفُسُهُمْ أَ فَلا یبْصِرُونَ [سجده/۲۷] .
۳– هدایت تکوینی : که تطبیق با محیط را در بر دارد ، همینکه در پوست جراحتی پیدا می‌شود بدن خود سازی می‌کند آیا در ماشین چنین است؟ هدایت تکوینی همان قانون جاذبه و گریز از مرکز و قوانین حاکم بر عالم است. هدایت تکوینی همانفَأَلْهَمَها فُجُورَها وَ تَقْواها [شمس/۸] .
است.

هدایت تکوین همان نفس لوامهٔ است. بعضی جرقه‌ها که به ذهن می‌آید ، بعضی خواب‌ها هدایت تکوینی است؛ چون معنای هدایت رساندن ناقص به کمال است و تنها کمال مطلق خداست و او قدرت هدایت دارد.
قُلْ إِنَّ هُدَی اللّهِ هُوَ الْهُدی وَ لَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْواءَهُمْ بَعْدَ الَّذِی جاءَک مِنَ الْعِلْمِ ما لَک مِنَ اللّهِ مِنْ وَلِی وَ لا نَصِیرٍ [بقره/۱۲۰] .
أَیهَا الْمَخْلُوقُ السَّوِی وَ الْمُنْشَأُ الْمَرْعِی فِی ظُلُمَاتِ الْأَرْحَامِ وَ مُضَاعَفَاتِ الْأَسْتَارِ. بُدِئْتَ مِنْ سُلالَۀٍ مِنْ طِینٍ وَ وُضِعْتَ فِی قَرارٍ مَکینٍ

إلی قَدَرٍ مَعْلُوم وَ أَجَلٍ مَقْسُوم تَمُورُ فِی بَطْنِ أَمِّک جَنِیناً لَا تُحِیرُ دُعَاءً وَ لَا تَسْمَعُ نِدَاءً ثُمَّ أَخْرِجْتَ مِنْ مَقَرِّک إِلَی دَارٍ لَمْ تَشْهَدْهَا وَ لَمْ تَعْرِفْ سُبُلَ مَنَافِعِهَا فَمَنْ هَدَاک لِاجْتِرَارِ الْغِذَاءِ مِنْ ثَدْیِ أُمِّک وَ عَرَّفَک عِنْدَ الْحَاجَةِ مَوَاضِعَ طَلَبِک وَ إِرَادَتِک هَیهَاتَ إِنَّ مَنْ یعْجِزُ عَنْ صِفَاتِ ذِی الْهَیئَةِ وَ الْأَدَوَاتِ فَهُوَ عَنْ صِفَاتِ خَالِقِهِ أَعْجَزُ وَ مِنْ تَنَاوُلِهِ بِحُدُودِ الْمَخْلُوقِینَ أَبْعَدُ [نهج‌البلاغة ، ص۲۳۳] .

قالَ رَبُّنَا الَّذِی أَعْطی کلَّ شَیءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدی [طه/۵۰] .

وَ الَّذِی قَدَّرَ فَهَدی [اعلی/۳] .

أَ لَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّماءِ ماءً فَسَلَکهُ ینابِیعَ فِی الْأَرْضِ ثُمَّ یخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُخْتَلِفاً أَلْوانُهُ ثُمَّ یهِیجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ یجْعَلُهُ حُطاماً إِنَّ فِی ذلِک لَذِکری لِأُولِی الْأَلْبابِ [زمر/۲۱] .

این سلوک هدایت آبها است.

وَ أَوْحی رَبُّک إِلَی النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِی مِنَ الْجِبالِ بُیوتاً وَ مِنَ الشَّجَرِ وَ مِمّا یعْرِشُونَ ثُمَّ کلِی مِنْ کلِّ الثَّمَراتِ فَاسْلُکی سُبُلَ رَبِّک ذُلُلًا یخْرُجُ مِنْ بُطُونِها شَرابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوانُهُ فِیهِ شِفاءٌ لِلنّاسِ إِنَّ فِی ذلِک لَآیةً لِقَوْمٍ یتَفَکرُونَ [نحل/۶۸و۶۹] .

وَ اللَّهُ الَّذِی أَرْسَلَ الرِّیاحَ فَتُثِیرُ سَحاباً فَسُقْناهُ إِلی بَلَدٍ مَیتٍ فَأَحْیینا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِها کذلِک النُّشُورُ [فاطر/۹] .

أَ وَ لَمْ یرَوْا أَنّا نَسُوقُ الْماءَ إِلَی الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْکلُ مِنْهُ أَنْعامُهُمْ وَ أَنْفُسُهُمْ أَ فَلا یبْصِرُونَ [سجده/۲۷] .

۲. تشریعی

وَ أَمّا ثَمُودُ فَهَدَیناهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمی عَلَی الْهُدی فَأَخَذَتْهُمْ صاعِقَةُ الْعَذابِ الْهُونِ بِما کانُوا یکسِبُونَ [فصلت/۱۷] .

إِنّا هَدَیناهُ السَّبِیلَ إِمّا شاکراً وَ إِمّا کفُوراً [انسان/۳] .

وَ عَلَی اللّهِ قَصْدُ السَّبِیلِ وَ مِنْها جائِرٌ وَ لَوْ شاءَ لَهَداکمْ أَجْمَعِینَ [نحل/۹] .

۴. از حیث صدق وکذب

۱. حقیقی

۲. دروغین

شعارهای دروغی : قالَ فِرْعَوْنُ ما أُرِیکمْ إِلاّ ما أَری وَ ما أَهْدِیکمْ إِلاّ سَبِیلَ الرَّشادِ [غافر/۲۹] .

وَ قالُوا کونُوا هُوداً أَوْ نَصاری تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْراهِیمَ حَنِیفاً وَ ما کانَ مِنَ الْمُشْرِکینَ [بقره/۱۳۵] .

۲.ضلالت

۱. ضلالت

۱. ریشه ها وعوامل ضلالت

۱. کبر

در کریمه ذیل می‌فرماید : کذلِک یطْبَعُ اللّهُ عَلی کلِّ قَلْبِ مُتَکبِّرٍ جَبّار

الَّذِینَ یجادِلُونَ فِی آیاتِ اللّهِ بِغَیرِ سُلْطانٍ أَتاهُمْ کبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّهِ وَ عِنْدَ الَّذِینَ آمَنُوا کذلِک یطْبَعُ اللّهُ عَلی کلِّ قَلْبِ مُتَکبِّرٍ جَبّارٍ [غافر/۳۵] .

أَلا إِنَّهُمْ فِی مِرْیةٍ مِنْ لِقاءِ رَبِّهِمْ أَلا إِنَّهُ بِکلِّ شَیءٍ مُحِیطٌ [فصلت/۵۴] .

۲. تبعیت از هوای نفس

أَ فَرَأَیتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ وَ أَضَلَّهُ اللّهُ عَلی عِلْمٍ وَ خَتَمَ عَلی سَمْعِهِ وَ قَلْبِهِ وَ جَعَلَ عَلی بَصَرِهِ غِشاوَةً فَمَنْ یهْدِیهِ مِنْ بَعْدِ اللّهِ أَ فَلا

تَذَكرُونَ [جاثیه/۲۳] .

یعنی با علم به طریق حق ، گمراه شدند ، گمراهی عالمانه مانندوَ جَحَدُوا بِها وَ اسْتَیقَنَتْها أَنْفُسُهُمْ ظُلْماً وَ عُلُوًّا فَانْظُرْ کیفَ کانَ عاقِبَةُ الْمُفْسِدِینَ [نمل/۱۴] .

فان لم یستجیبوا لک فاعلم انّما یتبعو اهوائهم و من اضل ممن اتّبع هویه بغیر هدی من الله ان الله لایهدی القوم الظالمین [قصص ، ۵۰] .

وَ قالُوا رَبَّنا إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِیلاَ [احزاب/۶۷] .

وَدَّتْ طائِفَةٌ مِنْ أَهْلِ الْکتابِ لَوْ یضِلُّونَکمْ وَ ما یضِلُّونَ إِلاّ أَنْفُسَهُمْ وَ ما یشْعُرُونَ [آل عمران/۶۹] .

یا داوُدُ إِنّا جَعَلْناک خَلِیفَةً فِی الْأَرْضِ فَاحْکمْ بَینَ النّاسِ بِالْحَقِّ وَ لا تَتَّبِعِ الْهَوی فَیضِلَّک عَنْ سَبِیلِ اللّهِ إِنَّ الَّذِینَ یضِلُّونَ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ لَهُمْ عَذابٌ شَدِیدٌ بِما نَسُوا یوْمَ الْحِسابِ [ص/۲۶] .

۳. تقلید کورکورانه

وَ قالُوا رَبَّنا إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِیلاَ [احزاب/۶۷] .

پیروی از طاغوت‌هاوَ أَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَ ما هَدی [طه/۷۹] .

۴. جهل

قالَ فَإِنّا قَدْ فَتَنّا قَوْمَک مِنْ بَعْدِک وَ أَضَلَّهُمُ السّامِرِی [طه/۸۵] .

وَ ما لَکمْ أَلاّ تَأْکلُوا مِمّا ذُکرَ اسْمُ اللّهِ عَلَیهِ وَ قَدْ فَصَّلَ لَکمْ ما حَرَّمَ عَلَیکمْ إِلاّ مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَیهِ وَ إِنَّ کثِیراً لَیضِلُّونَ بِأَهْوائِهِمْ بِغَیرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّک هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِینَ [انعام/۱۱۹] .

۵. شیطان

وَ لَأُضِلَّنَّهُمْ وَ لَأُمَنِّیَنَّهُمْ وَ لَآمُرَنَّهُمْ فَلَیبَتِّکنَّ آذانَ الْأَنْعامِ وَ لَآمُرَنَّهُمْ فَلَیغَیرُنَّ خَلْقَ اللّهِ وَ مَنْ یتَّخِذِ الشَّیطانَ وَلِیا مِنْ دُونِ اللّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْراناً مُبِیناً [نساء/۱۱۹] .

وَ دَخَلَ الْمَدِینَةَ عَلی حِینِ غَفْلَةٍ مِنْ أَهْلِها فَوَجَدَ فِیها رَجُلَینِ یقْتَتِلانِ هذا مِنْ شِیعَتِهِ وَ هذا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغاثَهُ الَّذِی مِنْ شِیعَتِهِ عَلَی الَّذِی مِنْ عَدُوِّهِ فَوَکزَهُ مُوسی فَقَضی عَلَیهِ قالَ هذا مِنْ عَمَلِ الشَّیطانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُبِینٌ [قصص/۱۵] .

وَ یرِیدُ الشَّیطانُ أَنْ یضِلَّهُمْ ضَلالاً بَعِیداً [نساء/۶۰] .

۶. حب دنیا

حبّ الدنیا رأس کل خطیئة

سُئِلَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) أَی الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ؟ فَقَالَ : مَا مِنْ عَمَلٍ بَعْدَ مَعْرِفَةِ اللَّهِ جَلَّ وَ عَزَّ وَ مَعْرِفَةِ رَسُولِهِ (ص) أَفْضَلَ مِنْ بُغْضِ الدُّنْیا وَ إِنَّ لِذَلِک لَشُعَباً کثِیرَةً وَ لِلْمَعَاصِی شُعَباً فَأَوَّلُ مَا عُصِی اللَّهُ بِهِ الْکبْرُ وَ هِی مَعْصِیةُ إِبْلِیسَ حِینَ أَبَی وَ اسْتَکبَرَ وَ کانَ مِنَ الْکافِرِینَ وَ الْحِرْصُ وَ هِی مَعْصِیةُ آدَمَ وَ حَوَّاءَ حِینَ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَهُمَا فَکلا مِنْ حَیثُ شِئْتُما وَ لا تَقْرَبا هذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَکونا مِنَ الظّالِمِینَ فَأَخَذَا مَا لَا حَاجَةَ بِهِمَا إِلَیهِ فَدَخَلَ ذَلِک عَلَی ذُرِّیتِهِمَا إِلَی یوْمِ الْقِیامَةِ وَ ذَلِک أَنَّ أَکثَرَ مَا یطْلُبُ ابْنُ آدَمَ مَا لَا حَاجَةَ بِهِ إِلَیهِ ثُمَّ الْحَسَدُ وَ هِی مَعْصِیةُ ابْنِ آدَمَ حَیثُ حَسَدَ أَخَاهُ فَقَتَلَهُ فَتَشَعَّبَ مِنْ ذَلِک حُبُّ النِّسَاءِ وَ حُبُّ الدُّنْیا وَ حُبُّ الرِّئَاسَةِ وَ حُبُّ الرَّاحَةِ وَ حُبُّ الْکلَامِ وَ حُبُّ الْعُلُوِّ وَ الثَّرْوَةِ فَصِرْنَ سَبْعَ خِصَالٍ فَاجْتَمَعْنَ کلُّهُنَّ فِی حُبِّ الدُّنْیا فَقَالَ الْأَنْبِیاءُ وَ الْعُلَمَاءُ بَعْدَ مَعْرِفَةِ ذَلِک حُبُّ الدُّنْیا رَأْسُ کلِّ خَطِیئَةٍ وَ الدُّنْیا دُنْیاءَانِ دُنْیا بَلَاغٍ وَ دُنْیا مَلْعُونَةٍ [الکافی ، ج۲ ، ص۱۳۰] .

۷. کینه توزی

در آیه ۵ سوره فصلت می‌فرماید :

وَ قالُوا :

الف) قُلُوبُنا فِی أَکنَّةٍ مِمّا تَدْعُونا إِلَیهِ

ب) وَ فِی آذانِنا وَقْرٌ

ج) وَ مِنْ بَینِنا وَ بَینِک حِجابٌ

فَاعْمَلْ إِنَّنا عامِلُونَ [فصلت/۵] .

۸. حسادت

ودّوا لو تکفرون کما کفروا فتکونون سواء ودّ کثیر من اهل الکتاب لو یرونکم من بعد ایمانکم کفارا حسدا من عند انفسهم

۹. مال ومقام

فویل للذین یکتبون الکتاب بایدیهم ثم یقولون هذا من عند الله لیشتروا به ثمنا قلیلا

۱۰. فسق و گناه

اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [مائده/۱۰۸] .

وَ إِذْ قالَ مُوسی لِقَوْمِهِ یا قَوْمِ لِمَ تُوذُونَنِی وَ قَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّی رَسُولُ اللّهِ إِلَیکمْ فَلَمّا زاغُوا أَزاغَ اللّهُ قُلُوبَهُمْ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْفاسِقِینَ [صف/۵] .

همچنین : مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتابٌدر کریمه ذیل :

وَ لَقَدْ جاءَکمْ یوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَیناتِ فَما زِلْتُمْ فِی شَک مِمّا جاءَکمْ بِهِ حَتّی إِذا هَلَک قُلْتُمْ لَنْ یبْعَثَ اللّهُ مِنْ بَعْدِهِ رَسُولاً کذلِک یضِلُّ اللّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتابٌ [غافر/۳۴] .

در کریمه ذیل می‌فرماید : بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ

إِنَّکمْ لَتَأْتُونَ الرِّجالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّساءِ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ [اعراف/۸۱] .

در کریمه ذیل آمده : وَ مَنْ یعْصِ اللّهَ وَ رَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ

وَ لَقَدْ ذَرَأْنا لِجَهَنَّمَ کثِیراً مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لا یفْقَهُونَ بِها وَ لَهُمْ أَعْینٌ لا یبْصِرُونَ بِها وَ لَهُمْ آذانٌ لا یسْمَعُونَ بِها أُولئِک کالْأَنْعامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولئِک هُمُ الْغافِلُونَ [اعراف/۱۷۹] .

۱۱. ظلم

مَثَلُ الَّذِینَ حُمِّلُوا التَّوْراةَ ثُمَّ لَمْ یحْمِلُوها کمَثَلِ الْحِمارِ یحْمِلُ أَسْفاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِینَ کذَّبُوا بِآیاتِ اللّهِ وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [جمعه/۵] .

وَ نُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ ما هُوَ شِفاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِلْمُومِنِینَ وَ لا یزِیدُ الظّالِمِینَ إِلاّ خَساراً [اسراء/۸۲] .

وَ اللّهُ لا یهْدِی الْقَوْمَ الظّالِمِینَ [توبه/۱۹] .

۱۲. کفر

إِنَّ اللّهَ لا یهْدِی الْقَوْمَ الْکافِرِینَ [مائده/۶۷] .

أَمْ تُرِیدُونَ أَنْ تَسْئَلُوا رَسُولَکمْ کما سُئِلَ مُوسی مِنْ قَبْلُ وَ مَنْ یتَبَدَّلِ الْکفْرَ بِالْإِیمانِ فَقَدْ ضَلَّ سَواءَ السَّبِیلِ [بقره/۱۰۸] .

وَ مَنْ یکفُرْ بِاللّهِ وَ مَلائِکتِهِ وَ کتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلالاً بَعِیداً [نساء/۱۳۶] .

وَ إِذا مَسَّکمُ الضُّرُّ فِی الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلاّ إِیاهُ فَلَمّا نَجّاکمْ إِلَی الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَ کانَ الْإِنْسانُ کفُوراً [اسراء/۶۷] .

وَ إِنَّ الَّذِينَ لا يومِنُونَ بِالآخِرَةِ عَنِ الصِّراطِ لَناكِبُونَ [مومنون/۷۴] .
وَ قالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لا تَسْمَعُوا لِهذَا الْقُرْآنِ وَ الْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ [فصلت/۲۶] .
وَ يعَذِّبَ الْمُنافِقِينَ وَ الْمُنافِقاتِ وَ الْمُشْرِكينَ وَ الْمُشْرِكاتِ الظّانِّينَ بِاللّهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيهِمْ دائِرَةُ السَّوْءِ وَ غَضِبَ اللّهُ عَلَيهِمْ وَ لَعَنَهُمْ وَ أَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَ ساءَتْ مَصِيراً [فتح/۶] .

۱۳. دروغ

إِنَّ اللّهَ لا يهْدِى مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذّابٌ [غافر/۲۸] .
وَ اللّهُ لا يهْدِى الْقَوْمَ الظّالِمِينَ [بقره/۲۵۸] .

۱۴. غفلت

وَ مَنْ يعْشُ عَنْ ذِكرِ الرَّحْمنِ نُقَيضْ لَهُ شَيطاناً فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ [زخرف/۳۶] .

۱۵. نااميدى

قالَ وَ مَنْ يقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلاَّ الضّالُّونَ [حجر/۵۶] .

۲. آثار ضلالت

مَنْ يضْلِلِ اللّهُ فَلا هادِى لَهُ وَ يذَرُهُمْ فِى طُغْيانِهِمْ يعْمَهُونَ [اعراف/۱۸۶] .
فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ بِما كانُوا يكذِبُونَ [بقره/۱۰] .

۳. اختيارى بودن ضلالت

فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً وَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ بِما كانُوا يكذِبُونَ [بقره/۱۰] .
فَرِيقاً هَدى وَ فَرِيقاً حَقَّ عَلَيهِمُ الضَّلالَةُ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّياطِينَ أَوْلِياءَ مِنْ دُونِ اللّهِ وَ يحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ [اعراف/۳۰] .
هَلْ أُنَبِّئُكمْ عَلى مَنْ تَنَزَّلُ الشَّياطِينُ تَنَزَّلُ عَلى كلِّ أَفّاك أَثِيمٍ [شعراء/۲۲۱و ۲۲۲] .
أَ لَمْ تَرَ أَنّا أَرْسَلْنَا الشَّياطِينَ عَلَى الْكافِرِينَ تَوزُّهُمْ أَزًّا [مريم/۸۳] .
وَ قالَ الشَّيطانُ لَمّا قُضِىَ الْأَمْرُ إِنَّ اللّهَ وَعَدَكمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَ وَعَدْتُكمْ فَأَخْلَفْتُكمْ وَ ما كانَ لِى عَلَيكمْ مِنْ سُلْطانٍ إِلاّ أَنْ دَعَوْتُكمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِى فَلا تَلُومُونِى وَ لُومُوا أَنْفُسَكمْ ما أَنَا بِمُصْرِخِكمْ وَ ما أَنْتُمْ بِمُصْرِخِى إِنِّى كفَرْتُ بِما أَشْرَكتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظّالِمِينَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [ابراهيم/۲۲] .
إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلى أَدْبارِهِمْ مِنْ بَعْدِ ما تَبَينَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيطانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَ أَمْلى لَهُمْ [محمد/۲۵] .
إِنَّما سُلْطانُهُ عَلَى الَّذِينَ يتَوَلَّوْنَهُ وَ الَّذِينَ هُمْ بِهِ مُشْرِكونَ [نحل/۱۰۰] .
كلاّ بَلْ رانَ عَلى قُلُوبِهِمْ ما كانُوا يكسِبُونَ [مطففين/۱۴] .
فَمَنْ يرِدِ اللّهُ أَنْ يهْدِيهُ يشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلامِ وَ مَنْ يرِدْ أَنْ يضِلَّهُ يجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيقاً حَرَجاً كأَنَّما يصَّعَّدُ فِى السَّماءِ كذلِك يجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لا يومِنُونَ [يونس/۱۰۰] .
كتِبَ عَلَيهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلاّهُ فَأَنَّهُ يضِلُّهُ وَ يهْدِيهِ إِلى عَذابِ السَّعِيرِ [حج/۴] .

۴. سيماى گمراهان در دنيا وآخرت

وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا رَبَّنا أَرِنَا الَّذَينِ أَضَلاّنا مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ نَجْعَلْهُما تَحْتَ أَقْدامِنا لِيكونا مِنَ الْأَسْفَلِينَ [فصلت/۲۹] .

وَ إِذْ يَتحاجُّونَ فِی النّارِ فَيقُولُ الضُّعَفاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكبَرُوا إِنّا كنّا لَكمْ تَبعاً فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنّا نَصِيباً مِنَ النّارِ [غافر/۴۷] .

وَ لَوْ أَنَّ لِكلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ ما فِی الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ وَ أَسَرُّوا النَّدامَةَ لَمّا رَأَوُا الْعَذابَ وَ قُضِی بَينَهُمْ بِالْقِسْطِ وَ هُمْ لا يظْلَمُونَ [يونس/۵۴] .

حَتّی إِذا جاءَنا قالَ يا لَيتَ بَينِی وَ بَينَک بُعْدَ الْمَشْرِقَينِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ [زخرف/۳۸] .

فَلا تَلُومُونِی وَ لُومُوا أَنْفُسَكمْ ما أَنَا بِمُصْرِخِكمْ وَ ما أَنْتُمْ بِمُصْرِخِی إِنِّی كفَرْتُ بِما أَشْرَكتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظّالِمِينَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [ابراهيم/۲۲] .

قالَ ادْخُلُوا فِی أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكمْ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ فِی النّارِ كلَّما دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَعَنَتْ أُخْتَها حَتّی إِذَا ادّارَكوا فِيها جَمِيعاً قالَتْ أُخْراهُمْ لِأُولاهُمْ رَبَّنا هؤلاءِ أَضَلُّونا فَآتِهِمْ عَذاباً ضِعْفاً مِنَ النّارِ قالَ لِكلٍّ ضِعْفٌ وَ لكنْ لا تَعْلَمُونَ [اعراف/۳۸] .

لِيحْمِلُوا أَوْزارَهُمْ كامِلَةً يوْمَ الْقِيامَةِ وَ مِنْ أَوْزارِ الَّذِينَ يضِلُّونَهُمْ بِغَيرِ عِلْمٍ أَلا ساءَ ما يزِرُونَ [نحل/۲۵] .

الف : درگيری مستضعفين با مستكبرين

وَ لَوْ تَری إِذِ الظّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلی بَعْضٍ الْقَوْلَ يقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكبَرُوا لَوْ لا أَنْتُمْ لَكنّا مُومِنِينَ [سبا/۳۱] .

قالَ الَّذِينَ اسْتَكبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَ نَحْنُ صَدَدْناكمْ عَنِ الْهُدی بَعْدَ إِذْ جاءَكمْ بَلْ كنْتُمْ مُجْرِمِينَ [سبا/۳۲] .

وَ ما كانَ لَنا عَلَيكمْ مِنْ سُلْطانٍ بَلْ كنْتُمْ قَوْماً طاغِينَ [صافات/۳۰] .

ب : در گيری با شيطان

وَ قالَ الشَّيطانُ لَمّا قُضِی الْأَمْرُ إِنَّ اللّهَ وَعَدَكمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَ وَعَدْتُكمْ فَأَخْلَفْتُكمْ وَ ما كانَ لِی عَلَيكمْ مِنْ سُلْطانٍ إِلاّ أَنْ دَعَوْتُكمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِی فَلا تَلُومُونِی وَ لُومُوا أَنْفُسَكمْ ما أَنَا بِمُصْرِخِكمْ وَ ما أَنْتُمْ بِمُصْرِخِی إِنِّی كفَرْتُ بِما أَشْرَكتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظّالِمِينَ لَهُمْ عَذابٌ أَلِيمٌ [ابراهيم/۲۲] .

ج : درگيری با غير مؤمنين

قالُوا بَلْ لَمْ تَكونُوا مُومِنِينَ [صافات/۲۹] .

۲. اضلال

۱. گناه اضلال

وَ فِی عُيونِ الْأَخْبَارِ بِأَسَانِيدَ تَقَدَّمَتْ فِی إِسْبَاغِ الْوُضُوءِ عَنِ الرِّضَا (ع) عَنْ آبَائِهِ (ع) قَالَ : "قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) إِنَّ اللَّهَ غَافِرُ كلِّ ذَنْبٍ إِلَّا مَنْ أَحْدَثَ دِيناً وَ مَنِ اغْتَصَبَ أَجِيراً أَجْرَهُ أَوْ رَجُلٍ بَاعَ حُرّاً" [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۵۵] .

قال العسكری (ع) : الاضلال اعظم من القتل [مستدرک سفينة ، ج۶ ، ص۴۶۲] .

۲. توبه اضلال

شخصی نه از حلال و نه از حرام به دنيا نرسيد؛ شيطان او را وسوسه كرد و دينی تراشيد. مردم گردش جمع شدند و به دنيا رسيد ، بعد پشيمان شد ، نزد مردم رفت و گفت : راهی كه من نشان دادم انحرافی بوده ، مردم نپذيرفتند. از شدّت ناراحتی خود را زنجير و ميخ بند كرد و گريه‌ها داشت ، خداوند به پيامبری از انبيای بنی اسرائيل وحی كرد؛ به فلانی بگو : "به عزت و جلالم تا منحرفان را بر نگردانی توبه تو قبول نيست" [بحار ، ج۶۹ ، ص۲۱۹ از علل الشرايع. ج۲ ، ص۱۸۷] .

۳. روش های اضلال

۱. وسوسه

وَ ما أَضَلَّنا إِلاَّ الْمُجْرِمُونَ [شعراء/۹۹] .

الَّذِی یوَسْوِسُ فِی صُدُورِ النّاسِ [ناس/۵] .

۲. تهمت به مردان حق

وَ إِذا تُتْلی عَلَیهِمْ آیاتُنا قالُوا قَدْ سَمِعْنا لَوْ نَشاءُ لَقُلْنا مِثْلَ هذا إِنْ هذا إِلاّ أَساطِیرُ الْأَوَّلِینَ [انفال/۳۱] .

۳. تحقیر

فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطاعُوهُ إِنَّهُمْ کانُوا قَوْماً فاسِقِینَ [زخرف/۵۴] .

۴. دستور

وَ قالَ الَّذِینَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِینَ اسْتَکبَرُوا بَلْ مَکرُ اللَّیلِ وَ النَّهارِ إِذْ تَأْمُرُونَنا أَنْ نَکفُرَ بِاللّهِ وَ نَجْعَلَ لَهُ أَنْداداً وَ أَسَرُّوا النَّدامَةَ لَمّا رَأَوُا الْعَذابَ وَ جَعَلْنَا الْأَغْلالَ فِی أَعْناقِ الَّذِینَ کفَرُوا هَلْ یجْزَوْنَ إِلاّ ما کانُوا یعْمَلُونَ [سبا/۳۳] .

۵. ایجاد مانع

... وَ إِنَّهُمْ لَیصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِیلِ وَ یحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ [زخرف/۳۷] .

۶. شعارهای زیبا

وَ کذلِک جَعَلْنا لِکلِّ نَبِی عَدُوًّا شَیاطِینَ الْإِنْسِ وَ الْجِنِّ یوحِی بَعْضُهُمْ إِلی بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً وَ لَوْ شاءَ رَبُّک ما فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَ ما یفْتَرُونَ [انعام/۱۱۲] .

۷. وعده ووعید

وَ قالَ الَّذِینَ کفَرُوا لِلَّذِینَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِیلَنا وَ لْنَحْمِلْ خَطایاکمْ وَ ما هُمْ بِحامِلِینَ مِنْ خَطایاهُمْ مِنْ شَیءٍ إِنَّهُمْ لَکاذِبُونَ [عنکبوت/۱۲] .

۸. تعصب

وَ قالُوا لا تَذَرُنَّ آلِهَتَکمْ وَ لا تَذَرُنَّ وَدًّا وَ لا سُواعاً وَ لا یغُوثَ وَ یعُوقَ وَ نَسْراً [نوح/۲۳] .

۹. دعوت به شرک

وَ جَعَلُوا لِلّهِ أَنْداداً لِیضِلُّوا عَنْ سَبِیلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِیرَکمْ إِلَی النّارِ [ابراهیم/۳۰] .

۴. اضلال کنندگان

۱. شیطان

۲. رفیق

وَ مِنَ النّاسِ مَنْ یشْتَرِی لَهْوَ الْحَدِیثِ لِیضِلَّ عَنْ سَبِیلِ اللّهِ بِغَیرِ عِلْمٍ وَ یتَّخِذَها هُزُواً أُولئِک لَهُمْ عَذابٌ مُهِینٌ [لقمان/۶] .

یا وَیلَتی لَیتَنِی لَمْ أَتَّخِذْ فُلاناً خَلِیلاً [فرقان/۲۸] .

الْأَخِلاّءُ یوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلاَّ الْمُتَّقِینَ [زخرف/۶۷] .

لَقَدْ أَضَلَّنِی عَنِ الذِّکرِ بَعْدَ إِذْ جاءَنِی وَ کانَ الشَّیطانُ لِلْإِنْسانِ خَذُولاً [فرقان/۲۹] .

۳. رهبران

وَ قالُوا رَبَّنا إِنّا أَطَعْنا سادَتَنا وَ کبَراءَنا فَأَضَلُّونَا السَّبِیلاَ [احزاب/۶۷] .

وَ أَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَ ما هَدی [طه/۷۹] .

۴. علمای سوء

فَوَيلٌ لِلَّذِينَ يكتُبُونَ الْكتابَ بِأَيـدِيهِمْ ثُمَّ يقُولُونَ هذا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيشْتَرُوا بِهِ ثَمَناً قَلِيلًا فَوَيلٌ لَهُمْ مِمّا كَتَبَتْ أَيدِيهِمْ وَ وَيلٌ لَهُمْ مِمّا يكسِبُونَ [بقره/۷۹] .

عَنْ أَبِی بَصِيرٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ قُلْتُ لَهُ اتَّخَذُوا أَحْبارَهُمْ وَ رُهْبانَهُمْ أَرْباباً مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَالَ أَمَا وَ اللَّهِ مَا دَعَوْهُمْ إِلَى عِبَادَةِ أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ دَعَوْهُمْ مَا أَجَابُوهُمْ وَ لَكنْ أَحَلُّوا لَهُمْ حَرَاماً وَ حَرَّمُوا عَلَيهِمْ حَلَالًا فَعَبَدُوهُمْ مِنْ حَيثُ لَا يشْعُرُونَ [الكافی ، ج۱ ، ص۵۳] .

۵. پيروی از اكثريت

قالَ فَإِنّا قَدْ فَتَنّا قَوْمَک مِنْ بَعْدِک وَ أَضَلَّهُمُ السّامِرِی [طه/۸۵] .

وَ إِنْ تُطِعْ أَكثَرَ مَنْ فِی الْأَرْضِ يضِلُّوک عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ إِنْ يتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَ إِنْ هُمْ إِلّا يخْرُصُونَ [انعام/۱۱۶] .

۶. بت پرستی

رب انّهنّ (بتها) اضللن كثيرا من الناس (انّما اضلّ الناس بها) .

۷. دشمنان دين اسلام

أَ لَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيباً مِنَ الْكتابِ يومِنُونَ بِالْجِبْتِ وَ الطّاغُوتِ وَ يقُولُونَ لِلَّذِينَ كفَرُوا هولاءِ أَهْدى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا [نساء/۵۱] .

شأن نزول : بعد از جنگ احد گروهی از يهوديان به مكه رفتند تا با مشركان عليه مسلمين پيمان ببندند ، آنها برای اطمينان دادن به مشركان در برابر بتهای آنها سجده كردند و گفتند : بت پرستی شما از دين مسلمين بهتر است.

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُمْهُورٍ رَفَعَهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : " أَبَى اللَّهُ لِصَاحِبِ الْبِدْعَةِ بِالتَّوْبَةِ قِيلَ يا رَسُولَ اللَّهِ وَ كيفَ ذَلِک قَالَ إِنَّهُ قَدْ أُشْرِبَ قَلْبُهُ حُبَّهَا" [الكافی ، ج۱ ، ص۵۴] .

الَّذِينَ يصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَ يبْغُونَها عِوَجاً وَ هُمْ بِالآخِرَةِ كافِرُونَ [اعراف/۴۵] .

وَ قالَ الَّذِينَ كفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنا وَ لْنَحْمِلْ خَطاياكمْ وَ ما هُمْ بِحامِلِينَ مِنْ خَطاياهُمْ مِنْ شَیءٍ إِنَّهُمْ لَكاذِبُونَ [عنكبوت/۱۲] .

۵. انواع اضلال

تفسير النعمانی ، بالإسناد الآتی فی كتاب القرآن عن أمير المؤمنين (ع) قال : "الضلالة على وجوه فمنه محمود و منه مذموم و منه ما ليس بمحمود و لا مذموم و منه ضلال النسيان فأما الضلال المحمود و هو المنسوب إلى الله تعالى كقوله يضِلُّ اللّهُ مَنْ يشاءُ هو ضلالهم عن طريق الجنة بفعلهم و المذموم هو قوله تعالى وَ أَضَلَّهُمُ السّامِرِی وَ أَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَ ما هَدى و مثل ذلك كثير و أما الضلال المنسوب إلى الأصنام فقوله فی قصة إبراهيم وَ اجْنُبْنِی وَ بَنِی أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنامَ رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كثِيراً مِنَ النّاسِ الآية و الأصنام لا يضللن أحدا على الحقيقة إنما ضل الناس بها و كفروا حين عبدوها من دون الله عز و جل و أما الضلال الذی هو النسيان فهو قوله تعالى أَنْ تَضِلَّ إِحْداهُما فَتُذَكرَ إِحْداهُمَا الْأُخْرى و قد ذكر الله تعالى الضلال فی مواضع من كتابه فمنهم ما نسبه إلى نبيه على ظاهر اللفظ كقوله سبحانه وَ وَجَدَک ضَالًّا فَهَدى معناه وجدناک فی قوم لا يعرفون نبوتک فهديناهم بک و أما الضلال المنسوب إلى الله تعالى الذی هو ضد الهدى و الهدى هو البيان و هو معنى قوله سبحانه أَ وَ لَمْ يهْدِ لَهُمْ معناه أ و لم أبين لهم مثل قوله سبحانه فَهَدَيناهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمى عَلَى الْهُدى أی بينا لهم و هو قوله تعالى وَ ما كانَ اللّهُ لِيضِلَّ قَوْماً بَعْدَ

إِذْ هَداهُمْ حَتّى يبَينَ لَهُمْ ما يتَّقُونَ و أما معنى الهدى فقوله عز و جل إِنَّما أَنْتَ مُنْذِرٌ وَ لِكلِّ قَوْمٍ هادٍ و معنى الهادى المبين لما جاء به المنذر من عند الله و قد احتج قوم من المنافقين على الله إِنَّ اللّهَ لا يسْتَحْيى أَنْ يضْرِبَ مَثَلًا ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها و ذلك أن الله تعالى لما أنزل على نبيه وَ لِكلِّ قَوْمٍ هادٍ قال طائفة من المنافقين ما ذا أَرادَ اللّهُ بِهذا مَثَلًا يضِلُّ بِهِ كثِيراً فأجابهم الله تعالى بقوله إِنَّ اللّهَ لا يسْتَحْيى أَنْ يضْرِبَ مَثَلًا ما بَعُوضَةً فَما فَوْقَها إلى قوله يضِلُّ بِهِ كثِيراً وَ يهْدِى بِهِ كثِيراً وَ ما يضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفاسِقِينَ فهذا معنى الضلال المنسوب إليه تعالى لأنه أقام لهم الإمام الهادى لما جاء به المنذر فخالفوه و صرفوا عنه بعد أن أقروا بفرض طاعته و لما بين لهم ما يأخذون و ما يذرون فخالفوه ضلوا" [بحارالأنوار ، ج۵ ، ص۲۰۸] .

۱. ممدوح : خدابه وسیله افعالمان

هدایت و ضلالت ، صفحه ۱۴

۲. مذموم : سامری وفرعون

۳. نه ممدوح ونه مذموم : نسیان

۱. هدف خلقت

۱. ارزش هدف

دین همراه فطرت است ، نخوردن و حرکت نکردن ، مرگ تن و دیندار نبودن مرگ روح است و دین نداشتن یعنی فطرت نداشتن.

ـ از وسائل اتاق کشف می‌کنیم که این اتاق برای چیست. از استعدادهای نهفته کشف می‌کنیم که هدف انسان چیست.

ـ شغل باید مطابق سرمایه باشد. کسی که صد تومان دارد شلغم می‌فروشد و کسی که صد هزار تومان مغازه دار وصد میلیون کارخانه دار....هرچه سرمایه بیشتر باشد باید کار و شغل و هدف بالاتر داشته باشد.

سرمایه داشتن شکم و شهوت نیست تا هدف زندگی مادی باشد.

۲.انواع هدف

ـ اهداف ، سه گونه است :

هدف بالاتر از انسان ، خدا ، که این معراج است.

هدف مساوی انسان ، خلق ، که این رکود است.

هدف پائین‌تر از انسان ، شهوت و لذت ، که این سقوط است .

ـ برای رسیدن به هدف بالاتر باید نیتها و انگیزه‌ها بالاتر باشد :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : النية أساس العمل [غررالحكم ، ص۹۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ وَ إِنَّمَا لِامْرِئٍ مَا نَوَى [تهذيب‌الأحكام ، ج۱ ، ص۸۳] .

قَالَ عَلِي بْنُ الْحُسَينِ (ع) : لَا عَمَلَ إِلَّا بِالنِّيةِ [كافى ، ج۸ ، ص۲۳۴] .

لكل امرء مانوى [تهذيب ج۴ ، ص۱۸۶]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ يحْشُرُ النَّاسَ عَلَى نِياتِهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [كافى ، ج۵ ، ص۲۰] .

إِنَّ اللَّهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَ لَا إِلَى أَمْوَالِكُمْ وَ لَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَ أَعْمَالِكُمْ [مجموعه‌ورام ، ج۲ ، ص۲۲۸] .

۳. هدف از خلقت انسان

سلام از روی مسخره ارزش ندارد چون نیت فاسد است.

مسجد ضرار خراب می‌شود چون نیت فاسد است.

کار بدون نیت مثل اسکناس بدون پشتوانه است.

ـ هدف خلقت خدائی شدن است ، خدائی شدن با نیت است ، اگر نیت الهی شد همه کارها تغییر می کند. غذا می‌خورد برای قدرت بر کار خیر می کند ، نه برای لذت. در غذا نیاز بدن هدف می‌شود نه میل انسان.

ـ هدف خلقت عبادت است ولی عبادت هم برای رشدیهْدِی إِلَی الرُّشْدِ [جن/۲] . آن هم رشد خود انسان نه رشد ، مال و مقام و علم و شهرت.

ـ راه رسیدن به رشد اسلام و تسلیم است :

"فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُولَئِك تَحَرَّوْا رَشَداً [جن/۱۴] .

ـ انسان ذاتا عاشق آفریده شده است ولی انتخاب محبوب به دست ما است.

ـ برای انتخاب محبوب نیاز به فکر و مقایسه میان محبوبها هستیم.

ـ محبوبها عبارتند از : ثروت ، قدرت ، شهرت ، لذت و...

ـ انگیزه‌ها عبارتند از : دل و هوس ، دنیا و جلوه‌اش ، مردم و حرف مردم ، شیطان و وسوسه‌اش.

ـ هنر قرآن آن است که حجابها را کنار و محبوبها و انگیزه‌ها را به ما نشان می‌دهد.

۴. وظیفه انسان در عالم

ـ کجا برویم و چه کار کنیم؟

اولا : ظرفیت خود را بشناسیم. محبوبها را بشناسیم ، مقایسه کنیم و هر محبوبی ظرف ما را پر می کند. انتخاب کرده و حرکت کنیم.

بعد از شناخت محبوبها و محرکها (هوسها ، حرف مردم ، وسوسه‌ها ، طاغوتها ، جلوه‌های دنیا و....) به سراغ شناخت حق برویم :

آیا هر چه من خواستم حق است؟

آیا هر چه فکر و عقیده شد حق است؟

آیا هر چه جامعه به سوی آن رفت حق است؟

وَ لَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْواءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّماواتُ وَ الْأَرْضُ [مومنون/۷۱] .

ـ حق ، هماهنگی با نظام جهان و قوانین و سنتهای حاکم بر آن است.

برای آشنائی با نظام و قوانین باید از علم صحیح و وحی کمک گرفت ، مثلا علم و تجربه به ما می گوید که ظرفیت این ماشین ده تن است. بیش از آن تجاوز است. ظرفیت کودك یك سرزنش است و بیش از آن تجاوز از حق است. پس برای شناخت

حق باید ظرفیتها و استعدادها روشن شود.

ـ چه کار کنیم و کجا برویم؟

اگر هدف را بشناسیم پاسخ داده‌ایم.

هدف از آفرینش عبادت و رشد است.

دنیا راه است. قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : الدُّنْيا دَارُ مَمَرٍّ لَا دَارُ مَقَرٍّ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۳۳] .

نه خوابگـاه ، نه باتلاق ، نه گرداب. نه آخور ، نه عشـرتکده ، قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : دَارٌ بِالْبَلَاءِ مَحْفُوفَةٌ [نهـج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۶] .

آمده‌ایم خود را بسازیم.قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكاها [شمس/۹] .

نه خانه راوَ مَساكِنُ تَرْضَوْنَها أَحَبَّ إِلَيكمْ [توبه/۲۴] .

ناگواری خوب است ولی خوش نیست مثل آمپول و دوا ، آب ته کاسه تا حرارت نبیند حرکت نمی‌کند ، تمام مواد طبیعی بعد از فشار و سختی به ارزش می‌رسند.

جوجه کبوتر با نوک زدن مادرش و بیرون راندنش به استقلال می‌رسد.

بلاها هدیه الهی است. هم عطای او نعمت است و هم بلای او. مرگ جسم مهم نیست. مرگ دل مهم است.

در زیارت عاشوراالّلهم لک الحمد حمد الشاکرین علی مصابهم [کامل‌الزیارات ، ص۱۷۷] .

کسانی برای زیر تیغ جراحی رفتن پول می‌دهند و نوبت می‌گیرند.

تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ [مائده/۸۳] .

۵. ظرفیت بشر

ظرفیت انسان چقدر است؟

بقدری که اسیر ماده شود : أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ [اعراف/۱۷۶] .

یا هستی را اسیر خود کند : خَلَقَ لَكمْ [بقره/۲۹] .

مهم‌ترین اشـکال آن است که انسـان خودش را نشـناخت : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كفَى بِالْمَرْءِ جَهْلًا أَنْ لَا يعْرِفَ قَدْرَهُ [إرشاد مفید ، ج۱ ، ص۲۳۱] .

انسان میلیونها برابر حیوان ظرفیت دارد. ظرفیت انسان گسترده است. هر روز به چیزی دل می‌بنـدد ولی قانع نمی‌شود. قـدرت و مال او را اسیر نمی‌کند. ظرفیت او تا بی نهایت طلب می‌کند. پس : محبوبی حق است که بی نهایت باشد.

مکتبی حق است که ظرفیت او را پر کند. بعضی مکتبها مثل کفش هستند فقط پا را می‌پوشانند.

آن هم نه از سرما که جوراب لازم است. نه از امراض و زخمها که دارو لازم است. نه از ضعف که عصا لازم است.

ظرفیت انسان ذاتا متحرک و گسترده است. اگر شناخت او به او حرکت داد دین است و اگر نه علم و فلسفه است که فکر او را پر کرده نه تمام ابعاد او را .

ـ ظرفیت انسان بالاتر از هستی است زیرا هستی محدود است. ظرفیت انسان بی نهایت طلب است.

ألا کل شیء ما خلا الله باطل و کل نعیم لا محالة زائل [بحارالأنوار ، ج۶۷ ، ص۲۹۵] .

قُلْ إِنَّ الْخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ [زمر/۱۵] .

۶. شناخت موقعیت

ـ کوتاه سخن آن که :

۱. ما حق را شناختیم : حق چیزی است که طبق خلقت و ظرفیت و سرمایه باشد.

۲. دنیا را هم شناختیم : که میدان رشد و حرکت است و ناگواریها هم لطفی است.

۳. محبوب‌ها را هم شناختیم : جلوه دنیا ، حرف مردم ، هوسهای خود ، وسوسه‌های شیطان که همه عامل خواب و سقوط من می‌شوند.

۴. شناختیم که محبوب‌ها و مکتبها همه مثل کفش جزئی از مرا اشباع می‌کنند نه تمام مرا.

بعد از این شناختها به سراغ محبوب اصلی می‌روم (خدا) به او دل می‌بندم (ایمان) به اطاعتش می‌ایستم (تقوی) از محبوبها موهوم و موقت دست می‌کشم (زهد) ناگواریها را هم لطف می‌دانم (صبر) کارم را به او می‌سپارم (توکل) و با هوسهای نفسانی مخالفت می‌کنم. (جهاد اکبر) و زیر بار طاغوت‌ها نمی‌روم. (جهاد اصغر) و دیگران را روشن می‌کنم (ارشاد و امر به معروف) و هر کجا گیج شدم از رهبری معصوم اطاعت می‌کنم.

۷. هدفداری عالم

۱. آفرینش عالم

سوال : اکنون که این حیات دنیوی گذرگاه است ، چرا خداوند آن را آفریده؟

جواب : این دنیا مقدمه‌ای است برای رشد و تکامل و برای رسیدن به حیات واقعی.وَ إِنَّ الدّارَ الْآخِرَةَ لَهِی الْحَیوانُ [عنکبوت/۶۴] .

خود این حیات هدف نیست. هدف رسیدن به حیات واقعی است. حیات واقعی از همین جا آغاز می‌شود.

مَنْ عَمِلَ صالِحاً مِنْ ذَکرٍ أَوْ أُنْثی وَ هُوَ مُومِنٌ فَلَنُحْیینَّهُ حَیاةً طَیبَةً [نحل/۹۷] .

حیات واقعی در دعوت انبیاست.

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اسْتَجِیبُوا لِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذا دَعاکمْ لِما یحْییکمْ [انفال/۲۴] .

أَ وَ مَنْ کانَ مَیتاً فَأَحْییناهُ وَ جَعَلْنا لَهُ نُوراً یمْشِی بِهِ فِی النّاسِ [انعام/۱۲۲] .

در حقیقت بدون پذیرش دعوت انبیا حیاتی وجود ندارد غیر از حیات حیوانی .

۱. ایمان

وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِیعْبُدُونِ [ذاریات/۵۶] .

۲. علم

اللّهُ الَّذِی خَلَقَ سَبْعَ سَماواتٍ وَ مِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ یتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَینَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ عَلی کلِّ شَیءٍ قَدِیرٌ [طلاق/۱۲] .

۳. عمل

الَّذِی خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَیاةَ لِیبْلُوَکمْ أَیکمْ أَحْسَنُ عَمَلاً [ملک/۲] .

عبادت : لِیعْبُدُونِ

معرفت : لِتَعْلَمُوا

عمل : لِيَبْلُوَكُمْ

معرفت نسبت به علم و قدرت خدا : لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللّهَ عَلى كلِّ شَیءٍ قَدِيرٌ وَ أَنَّ اللّهَ قَدْ أَحاطَ بِكلِّ شَیءٍ عِلْماً [طلاق/۱۲] .

این اهدافی که قرآن بر شمرده بعضی مقدمه بعضی دیگرند.

آگاهی و معرفت ، مقدمه عبادت و بندگی و عبادت و بندگی مقدمه‌ای برای آزمون و تربیت بشر و آن هم مقدمه‌ای برای بهره گیری از رحمت خداو لذلکم خلقتم [نمونه ، ج۲۴ ، ص۲۶۴] .

قَالَ الْحُسَينُ (ع) : أيها الناس إن الله جل ذكره ما خلق العباد إلا ليعرفوه فإذا عرفوه عبدوه فإذا عبدوه استغنوا بعبادته عن عبادة من سواه

۲. آفرینش انسان

۱. رحمت

إِلاّ مَنْ رَحِمَ رَبُّك وَ لِذلِك خَلَقَهُمْ [هود/۱۱۹] .

۲. عبادت

وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِيعْبُدُونِ [ذاريات/۵۶] .

۱. هدف از عبادت

لِيعْبُدُونِ

یعنی چه؟

مقصود از عبادت یک سلسله حرکات و اوراد نیست. بلکه عبادت یعنی انسان :

۱. دستگاه طبیعت را گهواره‌ای برای خود بداند که او را بحرکت در می‌آورد.

۲. طبیعت را دبستان و دبیرستان و دانشگاه و آزمایشگاهی بداند که گنجهای نهفته در وجود انسان را به ظهور رسانده و قابل بهره برداری می کند.

۳. بداند هستی در مسیرإِنّا لِلّهِ وَ إِنّا إِلَيهِ راجِعُونَ [بقره/۱۵۶] . است.

در این صورت با عقیده همه جا می‌شود معبد و هر کاری می‌شود عبادت.

این عبادت یعنی در راه او بودن ، رنگ او را داشتن. از بیل زدن روستا تا جارو کردن کارگاه تا چشم پوشی از میلیاردها ثروت در خدمت انسانها تا مطالعه دانش برای رسیدن به واقعیات تا مدیریت صحیح کارفرما همه با شرائط فوق می‌شود عبادت.

پس : تا کسی از قلمرو حیات معمولی بیرون نرود شایستگی سؤال از هدف حیات واقعی را ندارد.

پس : بیائیم فلسفه حیات را از کسانی بپرسیم که نبض حیات واقعی آنها می‌زند نه مرده‌های زنده نما.

پرسیدن فلسفه زندگی از چنگیز و فروید که هر کدام بخشی از حیات را نادیده می گیرند بی نتیجه است.

مزایای حیات ارتباط مستقیم با سازمان مغزی و روانی انسانها دارد.

این انسان است که می گوید عسل شیرین است ، گل زیبا است ، میوه خوشمزه است ، اگر انسان را جدا کنیم موجودات با هم فرقی ندارند. زهر با عسل ، گل با خار ، این انسان است که می گوید ثروت و مقام و آزادی و شهوت و دانش یک امتیاز است. اینها امتیاز بودن خود را از انسان گرفته‌اند. همه سایه انسان هستند اشتباه بزرگ این است که در این سایه‌ها بدنبال هدف بگردیم.

۳. امتحان

امتحان (شکوفائی استعدادها) وَ هُوَ الَّذِی خَلَقَ السَّماواتِ وَ الأَرْضَ فِی سِتَّةِ أَیامٍ وَ کانَ عَرْشُهُ عَلَی الْماءِ لِیبْلُوَکمْ أَیکمْ أَحْسَنُ عَمَلًا [هود/۷] . این آیه ارزش هر انسان را به حسن عمل او می‌داند.

۴. حکمت

روی هشام بن الحکم أنه سأل الزندیق أبا عبد الله (ع) : "لأی علة خلق الخلق و هو غیر محتاج إلیهم و لا مضطر إلی خلقهم و لا یلیق بهالعبث بنا قال خلقهم لإظهار حکمته و إنفاذ علمه و إمضاء تدبیره" [احتجاج ، ج۲ ، ص۳۳۸] .

۵. اخلاص

علی (ع) : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یقول الله تعالی یا ابن آدم لم أخلقک لأربح علیک إنما خلقتک لتربح علی فاتخذنی بدلا من کل شیء فإنی ناصر لک من کل شیء [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۲۰ ، ص۳۱۹] .

هدف نهایی عبادت خالی از شرک است.

وَعَدَ اللَّهُ الَّذِینَ آمَنُوا مِنْکمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحاتِ لَیسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِی الْأَرْضِ کمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِینَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَیمَکنَنَّ لَهُمْ دِینَهُمُ الَّذِی ارْتَضی لَهُمْ وَ لَیبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً یعْبُدُونَنِی لا یشْرِکونَ بِی شَیئاً [نور/۵۵] .

۸. هدف از زندگی

۱. این سؤال سابقه تاریخی دارد.

افلاطون می گوید : کسی که نمی‌داند از کجا آمده است و به کجا می‌رود و هدف از زندگی چیست. باید منکر خویشتن باشد.

۳. قرآن حدود ۱۰۰ مرتبه درباره حیات و تفسیر آن و هدف آن سخن گفته.

۴. می‌توان گفت : سؤال از فلسفه و هدف زندگی از نظر تاریخی مساوی تاریخ هوشیاری بشر است.

۵. در قرن ما به خصوص در غرب احساس پوچی غوغا می کند.

۶. اول باید دید چه تفسیری از زندگی داریم. کیفیت سؤال با چگونگی تفسیر زندگی رابطه دارد.

سؤال یک فیلسوف با سؤال یک تبهکار فرق دارد.

۷. سؤال به منزله علامت (ایست) در موقع گم شدن است. سطحی بودن سؤال نشانه موقعیت متزلزل مسائل است.

۸. در حقیقت بانگ فلسفه زندگی چیست؟ به ناله انسانهای فشرده در آهن پاره‌های عصر ماشین بیشتر شباهت دارد تا سؤالی حکیمانه .

۹. پاسخ سوال سطحی جواب سطحی است.

کودکی چهارساله از پدرش می‌پرسد : پدر جان ، این شخص چه می کند؟

پدر می گوید : کار می کند. و آجر قالب می‌زند.

کودک می‌پرسد : برای چه کار می کند. پدر می گوید : برای این که مزد بگیرد.

همین پاسخ کودک را قانع می کند اما اگر این سؤال را ابن خلدون و مارکس بپرسد پاسخ عمیق لازم است.

هدف زندگی هر چیز خارج از آن چیز است. هدف دنیا خارج دنیا است.

نباید در این دنیا بدنبال هدف باشیم.

قرآن می گوید : همه هستی برای انسان است. پس می‌شود گفت : اصل انسان و هستی سایه اوست. حالا چطور ممکن است

هدف یک شیء در سایه او باشد.
پس اگر بخواهیم واقعاً هـدف را بـدانیم بایـد از دنیـا و جـاذبه هـایش خـود را بیرون بکشـیم تحت تـأثیر مـال و شـهوت و مقام.....نباشیم.
آنگاه از صاحب دنیا بپرسیم در آفرینش جهان چه حکمتی داشتی ؟
وقتی از عالم ماده بیرون آمـدیم حیات را با دیـدی عمیق‌تر و چند بعدی می‌بینیم. که شام ماده و ماوراء ماده می‌بینیم و احساس می‌کنیم هدف خیلی بالا و مقدس است.
هدف انسان آغاز حرکت از خاک و رسیدن به افلاک است.إِنّا إِلَیهِ راجِعُونَ
[بقره/۱۵۶] .
اسلام می‌خواهد انسانی تربیت کند که می‌گوید : تمام من از خداست.
قُلْ إِنَّ صَلاتِی وَ نُسُکی وَ مَحْیای وَ مَماتِی لِلّهِ رَبِّ الْعالَمِینَ [انعام/۱۶۱] .
وَ ما خَلَقْتُ الْجِنَّ وَ الْإِنْسَ إِلاّ لِیعْبُدُونِ [ذاریات/۵۶] .
وقتی از عالم ماده دل بریدیم هدفهای خاکی برای ما ناچیز می‌شود.
همه می خواهند به دنیا برسند امام علی (ع) حاضر نیست حتی به قیمت ظلم به یک مورچه همه افلاک را تحویل بگیرد چرا؟
چون معصیت خداست : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ اللَّهِ لَوْ أُعْطِیتُ الْأَقَالِیمَ السَّبْعَةَ بِمَا تَحْتَ أَفْلَاکهَا عَلَی أَنْ أَعْصِیَ اللَّهَ فِی نَمْلَةٍ أَسْلُبُهَا جُلْبَ شَعِیرَةٍ مَا فَعَلْتُهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۴] .
همه مردم را برای دنیا می‌خواهند اما امام علی (ع) مردم را برای خدا : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنِّی أُرِیدُکمْ لِلَّهِ وَ أَنْتُمْ تُرِیدُونَنِی لِأَنْفُسِکمْ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۳۶] .
انسان وقتی از عالم ماده دل برید دریچه‌های تازه‌ای برویش باز می‌شود. حیات و زندگی برایش معنای وسیعی پیدا می‌کند.
روح انسان و شگفتیهای روح انسان برایش کشف می‌شود. ظرافت و نیرومنـدی و توانائیهای انسان را در می‌یابـد ، می‌بیند این انسان تلخ‌ترین حوادث روزگـار را نـوش می‌کنـد و از شـیرین‌ترین لـذتها چشم می‌پوشـد. تـوجه داریـد که این حیات برای گروههای مذکور اصلا مطرح نبود.
توجه! توجه! تا گام به مرحله عالی گذاشته نشود سایه حیات از هدف تشخیص داده نمی‌شود.

۹. ریشه سؤال از هدف زندگی

۱. شکست عاطفی
عاشقی در اوج عشق معشوقش را از دست می‌دهد. عصبانی و بی قرار می‌پرسد : راستی هدف از زندگی چیست؟
۲. شکست اقتصادی
تاجری ورشکسته می‌شود ، زنـدگیش متلاشـی می‌شود ، دنیابر او تنگ شده ، گوشه زندان در فکر فرو رفته ، راستی هدف از زندگی چیست؟
۳. سختی زندگی
پدری عیالمند ، بی خانه ، مریض دار ، وارد منزل می‌شود. از فشار زندگی به تنگ آمده می‌پرسد : زندگی برای چیست؟
۴. رفاه افراطی

جوانی از اول عمرش در ناز و نعمت بزرگ شده. خانه مجلل ، غذاهای متنوع ، آسایش مطلق ، زندگی برایش تکراری و تهوع آور شده. گاهی بطور زود گذر می‌پرسد : فلسفه زندگی چیست؟

۵. کم تجربگی وخام بودن

نوجوانی ، خام است که هنوز درک درستی از مفهوم حیات ندارد.

۶. غرور علمی

دانشجو و دانشمندی است و توانسته تحصیلاتی کسب کند. غرور علمی او را گرفته. با عجله می‌خواهد هدف کل هستی را بفهمد. در حالی که هنوز رازهای فراوانی در اجزاء هستی حتی در بخش ماده است که هنوز کشف نشده.

۷. تقلید از دانشمندان و متفکران

گروهی به طور تقلید می‌خواهند قیافه روشنفکری به خود بگیرند. دست زیر چانه می‌گذارند و با قیافه متفکرانه می‌پرسند : فلسفه زندگی چیست؟

۸. رهبری مادی

از آنجا که دردها ، تلخیها ، ناکامیهای زندگی بشر فراوان است گروهی با بیان و تصویر و کنار هم گذاشتن این جنبه از زندگی به مردم القاء می‌کنند. که هدف از این زندگی چیست؟ این گروه گرچه قیافه مردمی ، توده‌ای ، دلسوز ، و خیر خواه دارند اما در واقع می‌خواهند رهبری طیف عظیمی را بدست بگیرند.

۹. لذت نبردن کافی

گروهی چون فلسفه زندگی را حداکثر لذت و حد ا قل درد می‌دانند به محض اینکه خاری در پایشان فرو می‌رود فریادشان بلند می‌شود.

بَینَا هُوَ یضْحَک إِلَی الدُّنْیا وَ تَضْحَک إِلَیهِ فِی ظِلِّ عَیشٍ غَفُولٍ إِذْ وَطِیَ الدَّهْرُ بِهِ حَسَکهُ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۲۲۱] .

۱۰.توجه صرف بعالم مادی

گروهی فلسفه حیات را در عالم ماده می‌جویند و هر چه کاوش می‌کنند به نتیجه چشمگیر نمی‌رسند و ارضاع نمی‌شوند.

نتیجه : سؤال این گروهها درباره هدف و فلسفه زندگی به هیچ وجه واقعی نیست.

۱۰. هدف زندگی از دید قرآن

تشبیه حیات دنیا از افق قرآن

وَ اضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَیاةِ الدُّنْیا کماءٍ أَنْزَلْناهُ مِنَ السَّماءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَباتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِیماً تَذْرُوهُ الرِّیاحُ [کهف/۴۵] .

إِنَّما مَثَلُ الْحَیاةِ الدُّنْیا کماءٍ أَنْزَلْناهُ مِنَ السَّماءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَباتُ الْأَرْضِ مِمّا یأْکلُ النّاسُ وَ الْأَنْعامُ [یونس/۲۴] .

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَیاةُ الدُّنْیا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِینَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَینَکمْ وَ تَکاثُرٌ فِی الْأَمْوالِ وَ الْأَوْلادِ کمَثَلِ غَیثٍ أَعْجَبَ الْکفّارَ نَباتُهُ ثُمَّ یهِیجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ یکونُ حُطاماً [حدید/۲۰] .

جمع سه آیه :

۱.حیات یک پدیده آسمانی است : کماءٍ أَنْزَلْناهُ [یونس/۲۴] .

۲. زندگی بشر مثل زندگی نباتات زود گذر ، ناپایدار و در معرض نابودی است.

ثُمَّ یهِیجُ فَتَراهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ یکونُ حُطاماً [حدید/۲۰] .

۳. حیات دنیا زیبا و فریبنده است.

۴. پرورشگاه انسان ، دانشگاه انسان همین دنیای خاکی است.

۱. قرآن حیات را از جنبه‌های مختلفی مطرح کرده :

الف : حیات معمولی و ابتدائی ۶۹ مورد در قرآن مطرح شده

وَ مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا إِلاّ لَعِبٌ وَ لَهْوٌ [انعام/۳۲] .

وَ مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا إِلاّ مَتاعُ الْغُرُورِ [حدید/۲۰] .

وَ مَا الْحَیاةُ الدُّنْیا فِی الآْخِرَةِ إِلاّ مَتاعٌ [رعد/۲۶] .

فَما مَتاعُ الْحَیاةِ الدُّنْیا فِی الآْخِرَةِ إِلاّ قَلِیلٌ [توبه/۳۸] .

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَیاةُ الدُّنْیا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زِینَةٌ [حدید/۲۰] .

قرآن می گوید : اطلاعات بشر از همین حیات ظاهری هم اندک است ، چه رسد به حیات بالاتر.

یعْلَمُونَ ظاهِراً مِنَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [روم/۷] .

حالا نگاهی داشته باشیم به تشبیهات قرآن.

۱۱. هدف شناس

از مارکس و یا فروید یا چنگیز و صدام کسیکه انسان را نفهمیده یا از یک زاویه دیده چگونه می‌تواند هدف را بشناسد.

۱۲. تمایلات

۱. مادی

۱. تمایلات مادی مثل : تغذیه.

۲. روحی پائین وبالا

تمایلات روحی پائین مثل : نیاز به شادی و تفریح.

تمایلات روحی بالا مثل : آرمانهای بلند ، آزادی و...

۳. خوددوستی

یعْلَمُونَ ظاهِراً مِنَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [روم/۷] .

۴. حب بقاء

یوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ یعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ [بقره/۹۶] .

هل اولئک علی شجره‌الخلد و ملک لا یبلی [طه ، ۱۲۰] .

لا أُحِبُّ الآْفِلِینَ [انعام/۷۶] .

۱.همبستگی اجتماعی

۱.عوامل همبستگی

۱.فردی

۱.شاد کردن مردم

أَبَا الْحَسَنِ (ع) يقُولُ : إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً فِی الْأَرْضِ يسْعَوْنَ فِی حَوَائِجِ النَّاسِ هُمُ الآمِنُونَ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ مَنْ أَدْخَلَ عَلَی مُومِنٍ سُرُوراً فَرَّحَ اللَّهُ قَلْبَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۷] .

مَنْ سَرَّ مُومِناً فَقَدْ سَرَّنِی وَ مَنْ سَرَّنِی فَقَدْ سَرَّ اللَّهَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۸۸] .

۲.عدالت

إِنَّ اللّهَ يأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَ الْإِحْسانِ وَ إِيتاءِ ذِی الْقُرْبى [نحل ، ۹۰] .

۳.احسان

وَ لا تَنْسَ نَصِيبَک مِنَ الدُّنْيا وَ أَحْسِنْ كما أَحْسَنَ اللّهُ إِلَيک [قصص ، ۷۷] .

۴.تقوی (عمل صالح)

فَأَمّا مَنْ أَعْطى وَ اتَّقى. وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنى. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيسْرى [ليل ، ۵] .

رسول خدا (ص) فرمود : روز قیامت مردی را به پای حساب می‌آورند و می گویند از خودت دفاع کن. می گوید : خداوندا مرا آفریدی و هدایتم کردی و وسایل زندگی را برایم فراهم آوردی ، من هم همیشه به بندگان تو رسیدگی کرده و احتیاجات آنان را برطرف کردم تا این که حساب امروزرا برایم آسان گردانی. پیام می‌رسد : صَدَقَ عَبْدِی أَدْخِلُوهُ الْجَنَّةَ [وسائل‌الشيعة ، ج۲۱ ، ص۵۴۵] .

۵.سخاوت

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ : "خِيارُكمْ سُمَحَاوكمْ وَ شِرَارُكمْ بُخَلَاوكمْ" [کافی ، ج۴ ، ص۴۱] .

۲.اجتماعی

۱.نفع رسانی به مردم

أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ : سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ أَحَبُّ النَّاسِ إِلَی اللَّهِ قَالَ أَنْفَعُ النَّاسِ لِلنَّاسِ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۴] .

۲.عدم خستگی از خدمت رسانی به مردم

۱ ـ قَالَ علی (ع) لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی "يا جَابِرُ ... مَنْ كثُرَتْ نِعَمُ اللَّهِ عَلَيهِ كثُرَتْ حَوَائِجُ النَّاسِ إِلَيهِ فَمَنْ قَامَ لِلَّهِ فِيهَا بِمَا يجِبُ فِيهَا عَرَّضَهَالِلدَّوَامِ وَ الْبَقَاءِ وَ مَنْ لَمْ يقُمْ فِيهَا بِمَا يجِبُ عَرَّضَهَا لِلزَّوَالِ وَ الْفَنَاءِ" [نهج‌البلاغة ، حکمت ۳۷۲] .

۲ ـ عَنِ الْحُسَينِ بْنِ عَلِی (ع) أَنَّهُ قَالَ : اعْلَمُوا أَنَّ حَوَائِجَ النَّاسِ إِلَيكمْ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ عَلَيكمْ فَلَا تَمَلُّوا النِّعَمَ فَتَتَحَوَّلُ إِلَی غَيرِكمْ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۳۶۹] .

۳ ـ قال له (علی علیه‌السلام) رجل أوصنی فقال علی (ع) : " أوصيک أن لا يكونن لعمل الخير عندک غاية فی الكثرة و لا لعمل الإثم عندک غايةفی القلة" [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۴۹] .

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (ع) : قَالَ أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى مُوسَى (ع) أَنَّ مِنْ عِبَادِی مَنْ يتَقَرَّبُ إِلَی بِالْحَسَنَةِ فَأُحَكمُهُ فِی الْجَنَّةِ فَقَالَ مُوسَى يا رَبِّ وَ مَاتِلْک الْحَسَنَةُ قَالَ يمْشِی مَعَ أَخِيهِ الْمُومِنِ فِی قَضَاءِ حَاجَتِهِ قُضِيتْ أَوْ لَمْ تُقْضَ [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۵] .

سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ (ع) يقُولُ : "مَنْ أَتَاهُ أَخُوهُ الْمُومِنُ فِی حَاجَةٍ فَإِنَّمَا هِی رَحْمَةٌ مِنَ اللَّهِ تَبَارَک وَ تَعَالَی سَاقَهَا إِلَيهِ فَإِنْ قَبِلَ ذَلِک فَقَدْ وَصَلَهُ بِوَلَايتِنَا وَ هُوَ مَوْصُولٌ بِوَلَايةِ اللَّهِ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۹۶] .

عَنِ الصَّادِقِ (ع) عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) الْمُومِنُونَ إِخْوَةٌ يقْضِی بَعْضُهُمْ حَوَائِجَ بَعْضٍ فَبِقَضَاءِ بَعْضِهِمْ حَوَائِجَ بَعْضٍ

يقْضِی اللَّهُ حَوَائِجَهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۰۳] .

۳.امر به معروف

لا خَيرَ فِی کثِيرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلاّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ [نساء ، ۱۱۴] .

۴.شرکت درنیکو کاری

قال رَسُولُ اللَّهِ (ص) : رَحِمَ اللَّهُ وَلَداً أَعَانَ وَالِدَيهِ عَلَی بِرِّهِ وَ رَحِمَ وَالِداً أَعَانَ وَلَدَهُ عَلَی بِرِّهِ وَ رَحِمَ اللَّهُ جاراً أَعَانَ جَارَهُ عَلَی بِرِّهِ رَحِمَ اللَّهُ رَفِيقاًأَعَانَ رَفِيقَهُ عَلَی بِرِّهِ وَ رَحِمَ اللَّهُ خَلِيطاً أَعَانَ خَلِيطَهُ عَلَی بِرِّهِ وَ رَحِمَ اللَّهُ رَجُلًا أَعَانَ سُلْطَانَهُ عَلَی بِرِّهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۷۸] .

۱ ـ اگر دین ندارید پس انسانیت کجا رفته

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) ...فَهَبْ أَنَّهُ لَا ثَوَابَ يرْجَی وَ لَا عِقَابَ يتَّقَی أَ فَتَزْهَدُونَ فِی مَکارِمِ الْأَخْلَاقِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۳۷] .

۲ ـ اگر توانایی مالی ندارید لااقل واسطه بشوید

۱ ـ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ يشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً أَوْ يأْمُرْ بِمَعْرُوفٍ أَوْ ينْهَ عَنْ مُنْکرٍ أَوْ دَلَّ عَلَی خَيرٍ أَوْ أَشَارَ بِهِ فَهُوَ شَرِيک... [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۱۷۸] .

۲ ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ مَنْ کانَ وَصُولًا لِإِخْوَانِهِ بِشَفَاعَةٍ فِی دَفْعِ مَغْرَمٍ أَوْ جَرِّ مَغْنَمٍ ثَبَّتَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ قَدَمَيهِ يوْمَ تَزِلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۴۲] .

۳ ـ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : لَوْ جَرَی الْمَعْرُوفُ عَلَی ثَمَانِينَ کفّاً لَأُجِرُوا کلُّهُمْ فِيهِ مِنْ غَيرِ أَنْ ينْقَصَ صَاحِبُهُ مِنْ أَجْرِهِ شَيئاً [کافی ، ج۴ ، ص۱۷] .

۵.رعایت حقوق دیگران

قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) مَا حَقُّ الْمُومِنِ عَلَی الْمُومِنِ قَالَ : " إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمُومِنِ عَلَی الْمُومِنِ الْمَوَدَّةَ لَهُ فِی صَدْرِهِ وَ الْمُوَاسَاةَ لَهُ فِی مَالِهِ وَ الْخَلَفَ لَهُ فِی أَهْلِهِ وَ النُّصْرَةَ لَهُ عَلَی مَنْ ظَلَمَهُ" [کافی ، ج۲ ، ص۱۷۱] .

۶.کمک به مستضعفین

امداد آموزشی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَن أَعانَ ضَعيفا فی فَهْمِهِ وَ مَعرِفَتِهِ فلقنه حجته عَلی خَصْمِ الدّينِ طُلابِ الباطِلِ أَعانَهُ اللهُ عِندَ سَكراتِ المَوتِ عَلی شَهادَةِأَن لا إِلهَ إِلا اللهُ وَحدَهُ لا شَريك لَهُ وَ أَن مُحَمَّدا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ ... [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۲۱] .

امداد درمانی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَعَانَ ضَعِيفاً فِی بَدَنِهِ عَلَی أَمْرِهِ أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَی أَمْرِهِ وَ نَصَبَ لَهُ فِی الْقِيامَةِ مَلَائِکةً يعِينُونَهُ عَلَی قَطْعِ تِلْک الْأَهْوَالِ وَ عُبُورِتِلْک الْخَنَادِقِ مِنَ النَّارِ حَتَّی لَا تُصِيبَهُ مِنْ دُخَانِهَا وَ لَا سُمُومِهَا وَ عَلَی عُبُورِ الصِّرَاطِ إِلَی الْجَنَّةِ سَالِماً آمِناً [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۱۵] .

۷.خدمت رسانی

قال رسول الله (ص) : مَنْ أَخْدَمَ أَخَاهُ أَخْدَمَهُ اللَّهُ مِنَ الْوِلْدَانِ الْمُخَلَّدِينَ وَ أَسْکنَهُ مَعَ أَوْلِيائِهِ الطَّاهِرِينَ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۲۰۹] .

عن الصادق (ع) : المؤمنون بعضهم لبعض قيل و کيف يکونون خدما بعضهم لبعض؟

قال له (على عليه‌السلام) رجل أوصنى فقال على (ع) أوصيك أن لا يكونن لعمل الخير عندك غاية فى الكثرة و لا لعمل الإثم عندك غايةفى القلة [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۴۹] .

عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِى (ع) أَنَّهُ قَالَ : اعْلَمُوا أَنَّ حَوَائِجَ النَّاسِ إِلَيكُمْ مِنْ نِعَمِ اللَّهِ عَلَيكُمْ فَلَا تَمَلُّوا النِّعَمَ فَتَتَحَوَّلُ إِلَى غَيرِكُمْ [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۳۶۹] .

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قَالَ : امْتَحِنُوا شِيعَتَنَا عِنْدَ ثَلَاثٍ عِنْدَ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ كيفَ مُحَافَظَتُهُمْ عَلَيهَا وَ عِنْدَ أَسْرَارِهِمْ كيفَ حِفْظُهُمْ لَهَا عِنْدَ عَدُوِّنَا وَ إِلَى أَمْوَالِهِمْ كيفَ مُوَاسَاتُهُمْ لِإِخْوَانِهِمْ فِيهَا [وسائل‌الشيعة ، ج۴ ، ص۱۱۲] .

عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُهُ يقُولُ : "إِنَّ أُنَاساً أَتَوْا أَبَا جَعْفَرٍ (ع) فَسَأَلَهُمْ عَنِ الشِّيعَةِ هَلْ يعُودُ غَنِيهُمْ عَلَى فَقِيرِهِمْ وَ هَلْ يعُودُ صَحِيحُهُمْ عَلَى مَرِيضِهِمْ وَ هَلْ يعْرِفُونَ ضَعِيفَهُمْ وَ هَلْ يتَزَاوَرُونَ وَ هَلْ يتَحَابُّونَ وَ هَلْ يتَنَاصَحُونَ فَقَالَ الْقَوْمُ وَ مَا هُمُ الْيوْمَ كذَلِك فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) لَيسَ هُمْ بِشَيءٍ حَتَّى يكونُوا كذَلِك" [مستدرك‌الوسائل ، ج۸ ، ص۳۰۹] .

۷.سرپرستی ایتام

سرپرستی و اداره چند خانواده فقیر

عَنْ أَبِی جَعْفَرٍ (الباقر) (ع) فِی حَدِيثٍأَنَّ عَلِی بْنَ الْحُسَينِ (ع) .... كانَ يعُولُ مِائَةَ أَهْلِ بَيتٍ مِنْ فُقَرَاءِ الْمَدِينَةِ وَ كانَ يعْجِبُهُ أَنْ يحْضُرَ طَعَامَهُ الْيتَامَى وَ الْأَضِرَّاءُ وَ الزَّمْنَى وَ الْمَسَاكينُ الَّذِينَ لَا حِيلَةَ لَهُمْ وَ كانَ يناوِلُهُمْ بِيدِهِ وَ مَنْ كانَ لَهُ مِنْهُمْ عِيالٌ حَمَّلَهُ مِنْ طَعَامِهِ.... [وسائل‌الشيعة ، ج۹ ، ص۳۹۷] .

۸.کمک به نابینایان و ناشنوایان

قال رسول‌الله (ص) : مَنْ قَادَ أَعمى أَربَعينَ خُطْوَةً غَفَرَ اللّهُ لَه [بحارالأنوار ، ج۳۰ ، ص۴۱۴] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) أَنَّهُ قَالَ فِی آخِرِ خُطْبَةٍ خَطَبَهَا : " وَ مَنْ قَادَ ضَرِيراً إِلَى مَسْجِدِهِ أَوْ إِلَى مَنْزِلِهِ أَوْ لِحَاجَةٍ مِنْ حَوَائِجِهِ كتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكلِّ قَدَمٍ رَفَعَهَا وَ وَضَعَهَا عِتْقَ رَقَبَةٍ وَ صَلَّتْ عَلَيهِ الْمَلَائِكةُ حَتَّى يفَارِقَهُ..." [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۴۳] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) : قَالَ إِسْمَاعُ الْأَصَمِّ مِنْ غَيرِ تَضَجُّرٍ صَدَقَةٌ هَنِيئَةٌ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۲ ، ص۱۳۴] .

۳.اقتصادی

۱.بخشش وایثار

فَأَمّا مَنْ أَعْطى وَ اتَّقى. وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنى. فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيسْرى [ليل ، ۵ ـ ۷]

وَ يوثِرُونَ عَلى أَنْفُسِهِمْ وَ لَوْ كانَ بِهِمْ خَصاصَةٌ [حشر ، ۸ ـ ۹]

سَمِعْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (ع) يقُولُ : "خِيارُكمْ سُمَحَاوكمْ وَ شِرَارُكمْ بُخَلَاوكمْ" [كافی ، ج۴ ، ص۴۱] .

فَمَنْ يعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا كفْرانَ لِسَعْيهِ وَ إِنّا لَهُ كاتِبُونَ [أنبياء ، ۹۴] .

اساس جامعه رشید

وَ قَالَ (ع) لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی : "يا جَابِرُ قِوَامُ الدِّينِ وَ الدُّنْيا بِأَرْبَعَةٍ عَالِمٍ يسْتَعْمِلُ عِلْمَهُ وَ جَاهِلٍ لَا يسْتَنْكفُ أَنْ يتَعَلَّمَ وَ جَوَادٍ لَا يبْخَلُ بِمَعْرُوفِهِ وَ فَقِيرٍ لَا يبِيعُ آخِرَتَهُ بِدُنْياهُ فَإِذَا ضَيعَ الْعَالِمُ عِلْمَهُ اسْتَنْكفَ الْجَاهِلُ أَنْ يتَعَلَّمَ وَ إِذَا بَخِلَ الْغَنِی بِمَعْرُوفِهِ بَاعَ الْفَقِيرُ آخِرَتَهُ بِدُنْياهُ" [شرح نهج‌البلاغة ابن ابی الحديد ، ج۱۹ ، ص۳۰۳] .

امداد ، عامل قرب است

قال أبو عبد الله (ع) : تَقَرَّبوا إِلى اللهِ تَعالى بِمُواساةِ إِخوانِكم [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۳۹۱] .

۲.امر به صدقه

لا خَيرَ فِی کثِیرٍ مِنْ نَجْواهُمْ إِلاّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ [نساء ، ۱۱۴] .

۳.اشتراک در معاش

بهترین معاش

دخلت على أبی الحسن الرضا (ع) فقال لی : "یا على من أحسن الناس معاشا قلت یا سیدی أنت أعلم به منی فقال (ع) : یا على من حسن معاش غیره فی معاشه" [بحارالأنوار ، ج۷۵ ، ص۳۴۱] .

۴.رسیدگی به نیازهای مالی دیگران

درسی برای ثروتمندان (به یک کمک قانع نباشید)

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : لِعَمَّارٍ السَّابَاطِی : " یا عَمَّارُ أَنْتَ رَبُّ مَالٍ کثِیرٍ قَالَ نَعَمْ جُعِلْتُ فِدَاک قَالَ فَتُودِّی مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَیک مِنَ الزَّکاةِ فَقَالَ نَعَمْ قَالَ فَتُخْرِجُ الْحَقَّ الْمَعْلُومَ مِنْ مَالِک قَالَ نَعَمْ قَالَ فَتَصِلُ قَرَابَتَک قَالَ نَعَمْ قَالَ وَ تَصِلُ إِخْوَانَک قَالَ نَعَمْ فَقَالَ یا عَمَّارُ إِنَّ الْمَالَ یفْنَى وَ الْبَدَنَ یبْلَى وَ الْعَمَلَ یبْقَى وَ الدَّیانَ حَی لَا یمُوتُ یا عَمَّارُ إِنَّهُ مَا قَدَّمْتَ فَلَنْ یسْبِقَک وَ مَا أَخَّرْتَ فَلَنْ یلْحَقَک" [کافی ، ج۳ ، ص۵۰۱] .

۴.سیاسی

۱.حفظ اسرار

عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) قَالَ : امْتَحِنُوا شِیعَتَنَا عِنْدَ ثَلَاثٍ عِنْدَ مَوَاقِیتِ الصَّلَاةِ کیفَ مُحَافَظَتُهُمْ عَلَیهَا وَ عِنْدَ أَسْرَارِهِمْ کیفَ حِفْظُهُمْ لَهَا عِنْدَ عَدُوِّنَا وَ إِلَى أَمْوَالِهِمْ کیفَ مُوَاسَاتُهُمْ لِإِخْوَانِهِمْ فِیهَا [وسائل‌الشیعة ، ج۴ ، ص۱۱۲] .

عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُهُ یقُولُ إِنَّ أُنَاساً أَتَوْا أَبَا جَعْفَرٍ (ع) "فَسَأَلَهُمْ عَنِ الشِّیعَةِ هَلْ یعُودُ غَنِیهُمْ عَلَى فَقِیرِهِمْ وَ هَلْ یعُودُ صَحِیحُهُمْ عَلَى مَرِیضِهِمْ وَ هَلْ یعْرِفُونَ ضَعِیفَهُمْ وَ هَلْ یتَزَاوَرُونَ وَ هَلْ یتَحَابُّونَ وَ هَلْ یتَنَاصَحُونَ؟ فَقَالَ الْقَوْمُ وَ مَا هُمُ الْیوْمَ کذَلِک فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) لَیسَ هُمْ بِشَیءٍ حَتَّى یکونُوا کذَلِک" [مستدرک‌الوسائل ، ج۸ ، ص۳۰۹] .

۲.حفظ دین ودنیا

وَ قَالَ (ع) لِجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِی : "یا جَابِرُ قِوَامُ الدِّینِ وَ الدُّنْیا بِأَرْبَعَةٍ عَالِمٍ یسْتَعْمِلُ عِلْمَهُ وَ جَاهِلٍ لَا یسْتَنْکفُ أَنْ یتَعَلَّمَ وَ جَوَادٍ لَا یبْخَلُ بِمَعْرُوفِهِ وَ فَقِیرٍ لَا یبِیعُ آخِرَتَهُ بِدُنْیاهُ فَإِذَا ضَیعَ الْعَالِمُ عِلْمَهُ اسْتَنْکفَ الْجَاهِلُ أَنْ یتَعَلَّمَ وَ إِذَا بَخِلَ الْغَنِی بِمَعْرُوفِهِ بَاعَ الْفَقِیرُ آخِرَتَهُ بِدُنْیاهُ" [شرح نهج‌البلاغة ابن ابی الحدید ، ج۱۹ ، ص۳۰۳] .

۲.موانع همبستگی

۱.بی تفاوتی

هشدار به بی تفاوت‌ها

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ (ع) : ..مَا عَذَّبَ اللَّهُ أُمَّةً إِلَّا عِنْدَ اسْتِهَانَتِهِمْ بِحُقُوقِ فُقَرَاءِ إِخْوَانِهِمْ [مستدرک‌الوسائل ، ج۹ ، ص۵۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ : أَیمَا مُومِنٍ مَنَعَ مُومِناً شَیئاً مِمَّا یحْتَاجُ إِلَیهِ وَ هُوَ یقْدِرُ عَلَیهِ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ مِنْ عِنْدِ غَیرِهِ أَقَامَهُ اللَّهُ یوْمَ الْقِیامَةِ مُسْوَدّاًوَجْهُهُ مُزْرَقَّةً عَینَاهُ مَغْلُولَةً یدَاهُ إِلَى عُنُقِهِ فَیقَالُ هَذَا الْخَائِنُ الَّذِی خَانَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ ثُمَّ یومَرُ بِهِ إِلَى النَّارِ [کافی ، ج۲ ، ص۳۶۷] .

به اموال خود مغرور نشوید

أَ يحْسَبُونَ أَنَّما نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مالٍ وَ بَنِينَ نُسارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيراتِ بَلْ لا يشْعُرُونَ [مؤمنون ، ۵۵-۵۶] .

علی (ع) در ذیل این آیه می‌فرماید : فَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يخْتَبِرُ عِبَادَهُ الْمُسْتَكبِرِينَ فِي أَنْفُسِهِمْ بِأَوْلِيائِهِ الْمُسْتَضْعَفِينَ فِي أَعْينِهِمْ [نهج‌البلاغهٔ ، خطبه ۱۹۲] .

شانه خالی نکنید

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّهُ قَالَ عَجِبْتُ لِرَجُلٍ يأْتِيهِ أَخُوهُ الْمُسْلِمُ فِي حَاجَةٍ فَيمْتَنِعُ عَنْ قَضَائِهَا وَ لَا يرَى نَفْسَهُ لِلْخَيرِ أَهْلًا [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۳۷] .

۲.بخل

سیمای بخیل

وَ قَالَ علی (ع) : عَجِبْتُ لِلْبَخِيلِ ... طَلَبَ فَيعِيشُ فِي الدُّنْيا عَيشَ الْفُقَرَاءِ وَ يحَاسَبُ فِي الْآخِرَةِ حِسَابَ الْأَغْنِياءِ [نهج‌البلاغهٔ ، حکمت ۱۲۶] .

مَن قَبَضَ يدَهُ مَخافَةَ الفَقرِ فَقَد تَعَجَّلَ الفَقرَ [غررالحکم ، ص۲۹۳] .

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّهُ قَالَ إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ فِي أَمْوَالِ الْأَغْنِياءِ أَقْوَاتَ الْفُقَرَاءِ فَمَا جَاعَ فَقِيرٌ إِلَّا بِمَا مَنَعَ غَنِي وَ اللَّهُ تَعَالَى سَائِلُهُمْ عَنْ ذَلِك [وسائل‌الشیعهٔ ، ج۹ ، ص۲۹] .

۳.غرورمالی

۴.تنفر وعملکرد ضعیف

رسول خدا در مجلس مهمانی بود که مریضی در زد. حضرت فرمود : بیا تو. و او را روی زانوانش نشاند. یکی از افراد مجلس به نظر تنفر نگاه کرد.پس از مدتی به آن مرض مبتلا شد. [کنز العمال ، ج۳ ، ص۷۴۳] .

قبل از اسلام با نابینا و مریض و... اصلا هم غذا نمی‌شدند. در میان انصار هم یک نوع تکبری نسبت به معلولین احساس می‌شد. لذا آیه ۶۱نور نازل شد :

لَيسَ عَلَى الأَعْمى حَرَجٌ وَ لا عَلَى الأَعْرَجِ حَرَجٌ وَ لا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَ لا عَلى أَنْفُسِكمْ أَنْ تَأْكلُوا مِنْ بُيوتِكمْ أَوْ ... لَيسَ عَلَيكمْ جُناحٌ أَنْ تَأْكلُوا... [نور ، ۶۱] .

امام سجادعلیه السلاماز کنار بیماران جذامی گذشت. آنان مشغول خوردن غذا بودند. سپس حضرت با خود گفت : خداوند افراد متکبر را دوست ندارد. برگشت و فرمود : من روزه هستم ، منزل من تشریف بیاورید. آن‌ها به منزل امام آمدند. امام هم اطعام کرد و هم هدایایی به آن‌هاداد. [بحار ، ج۷۵ ، ص۱۶] .

۳.پاداش های اخروی

۱.همبستگی

الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصّالِحاتِ طُوبى لَهُمْ وَ حُسْنُ مَآبٍ [الرعد/ ۲۹] .

إِنْ تَک حَسَنَةً يضاعِفْها وَ يوتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْراً عَظِيماً [النساء/ ۴۰] .

مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيرٌ مِنْها وَ هُمْ مِنْ فَزَعٍ يوْمَئِذٍ آمِنُونَ [النمل/ ۸۹] .

مَنْ جاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثالِها [الأنعام ، ۱۶۰] .

فَمَنْ يعْمَلْ مِنَ الصّالِحاتِ وَ هُوَ مُومِنٌ فَلا كفْرانَ لِسَعْيِهِ وَ إِنّا لَهُ كاتِبُونَ [الأنبياء ، ۹۴] .

وَ اللَّهِ لَقَضَاءُ حَاجَةِ الْمُومِنِ خَيرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَ اعْتِكافِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۴۵] .سمعت أبا محمد (ع) يقول إن فى الجنة لبابا يقال له المعروف لا يدخله إلا أهل المعروف [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۴۱۴] .

أَهْلَ الْمَعْرُوفِ فِى الدُّنْيا هُمْ أَهْلُ الْمَعْرُوفِ فِى الْآخِرَةِ [كافى ، ج۴ ، ص۲۹] .

أَبَا الْحَسَنِ (ع) يقُولُ : إِنَّ لِلَّهِ عِبَاداً فِى الْأَرْضِ يسْعَوْنَ فِى حَوَائِجِ النَّاسِ هُمُ الآمِنُونَ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ مَنْ أَدْخَلَ عَلَى مُومِنٍ سُرُوراً فَرَّحَ اللَّهُ قَلْبَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [كافى ، ج۲ ، ص۱۹۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَرْبَعَةٌ أَنَا الشَّفِيعُ لَهُمْ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ لَوْ أَتَوْنِى بِذُنُوبِ أَهْلِ الْأَرْضِ مُعِينُ أَهْلِ بَيتِى وَ الْقَاضِى لَهُمْ حَوَائِجَهُمْ عِنْدَ مَا اضْطُرُّواإِلَيهِ وَ الْمُحِبُّ لَهُمْ بِقَلْبِهِ وَ لِسَانِهِ وَ الدَّافِعُ عَنْهُمْ بِيدِهِ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۶ ، ص۳۳۳] .

قال رسول الله (ص) : فإن أردتم الجواز على الصراط سالمين و دخول الجنان غانمين فأحبوا بعد حب محمد و آله (ع) مواليه ثم إن أردتم أن يعظم محمد (ص) عند الله تعالى منازلكم فأحبوا شيعة محمد و على و جدوا فى قضاء حوائج إخوانكم المؤمنين فإن الله تعالى إذا أدخلكم معاشر شيعتنا و محبينا الجنان نادى مناديه فى تلك الجنان قد دخلتم عبادى الجنة برحمتى فتقاسموها على قدر حبكم لشيعة محمد و على و قضائكم لحقوق إخوانكم المؤمنين [بحارالأنوار ، ج۶۶ ، ص۲۵۱] .

عَنْ أَبِى جَعْفَرٍ (ع) : قَالَ أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ إِلَى مُوسَى (ع) أَنَّ مِنْ عِبَادِى مَنْ يتَقَرَّبُ إِلَى بِالْحَسَنَةِ فَأُحَكمُهُ فِى الْجَنَّةِ فَقَالَ مُوسَى يا رَبِّ وَ مَاتِلْك الْحَسَنَةُ قَالَ يمْشِى مَعَ أَخِيهِ الْمُومِنِ فِى قَضَاءِ حَاجَتِهِ قُضِيتْ أَوْ لَمْ تُقْضَ [كافى ، ج۲ ، ص۱۹۵] .

امداد آموزشى

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَن أَعانَ ضَعيفا فى فَهْمِهِ وَ مَعرِفَتِهِ فلقنه حجته على خَصْمِ الدّينِ طُلابِ الباطِلِ أَعانَهُ اللهُ عِندَ سَكراتِ المَوتِ عَلى شَهادَةِ أَن لا إِلهَ إِلا الله وَحدَهُ لا شَريك لَهُ وَ أَن مُحَمَّدا عَبْدُهُ وَ رَسوُلُهُ ... [بحارالأنوار ، ج۷۲ ، ص۲۱] .

امداد درمانى

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَعَانَ ضَعِيفاً فِى بَدَنِهِ عَلَى أَمْرِهِ أَعَانَهُ اللَّهُ عَلَى أَمْرِهِ وَ نَصَبَ لَهُ فِى الْقِيامَةِ مَلَائِكةً يعِينُونَهُ عَلَى قَطْعِ تِلْك الْأَهْوَالِ وَ عُبُورِ تِلْك الْخَنَادِقِ مِنَ النَّارِ حَتَّى لَا تُصِيبَهُ مِنْ دُخَانِهَا وَ لَا سُمُومِهَا وَ عَلَى عُبُورِ الصِّرَاطِ إِلَى الْجَنَّةِ سَالِماً آمِناً [مستدرك‌الوسائل ، ج۱۲ ، ص۴۱۵] .

خدمت بيماران

قال رسول الله (ص) : مَنْ أَخْدَمَ أَخَاهُ أَخْدَمَهُ اللَّهُ مِنَ الْوِلْدَانِ الْمُخَلَّدِينَ وَ أَسْكنَهُ مَعَ أَوْلِيائِهِ الطَّاهِرِينَ [وسائل‌الشيعة ، ج۱۷ ، ص۲۰۹] .

عن الصادق (ع) : المؤمنون بعضهم لبعض قيل و كيف يكونون خدما بعضهم لبعض؟

قال يفيد بعضهم لبعض [محجة ، ج۳ ، ص۳۵۷] .

رسول خدا در مجلس مهمانى بود كه مريضى در زد. حضرت فرمود بيا تو و او را روى زانوانش نشاند. يكى از افراد مجلس به نظر تنفر نگاه كرد.پس از مدتى به آن مرض مبتلا شد. [كنز العمال ، ج۳ ، ص۷۴۳] .

قبل از اسلام با نابينا و مريض و... اصلا هم غذا نمى‌شدند. در ميان انصار هم يك نوع تكبرى نسبت به معلولين احساس مى‌شد. لذا آيه ۶۱نور نازل شد :

لَيسَ عَلَى الأَعْمى حَرَجٌ وَ لا عَلَى الأَعْرَجِ حَرَجٌ وَ لا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَ لا على أَنْفُسِكمْ أَنْ تَأْكلُوا مِنْ بُيوتِكمْ أَوْ ... لَيسَ عَلَيكمْ جُناحٌ أَنْ تَأْكلُوا... [نور ، ۶۱] .

امام سجادعلیه السلاماز کنار بیماران جذامی گذشت. آنان مشغول خوردن غذا بودند. سپس حضرت با خود گفت : خداوند افراد متکبر را دوست ندارد. برگشت و فرمود : من روزه هستم ، منزل من تشریف بیاورید. آنها به منزل امام آمدند. امام هم اطعام کرد و هم هدایایی به آن‌هاداد. [بحار ، ج۷۵ ، ص۱۶] .

۱. همت

۱. ارزش همت از نظر قرآن

۱–وَ مَنْ أَرادَ الْآخِرَةَ وَ سَعی لَها سَعْیها وَ هُوَ مُومِنٌ فَأُولئِك کانَ سَعْیهُمْ مَشْکوراً [اسراء/۱۹] .
۲–تُرِیدُونَ عَرَضَ الدُّنْیا وَ اللّهُ یرِیدُ الْآخِرَةَ [انفال/۶۷] .
۳–مَنْ کانَ یرِیدُ الْعاجِلَةَ عَجَّلْنا لَهُ فِیها ما نَشاءُ لِمَنْ نُرِیدُ [اسراء/۱۸] .
۴–إِنَّما نُطْعِمُکمْ لِوَجْهِ اللّهِ لا نُرِیدُ مِنْکمْ جَزاءً وَ لا شُکوراً [دهر/۹] .
۵–فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّی عَنْ ذِکرِنا وَ لَمْ یرِدْ إِلاَّ الْحَیاةَ الدُّنْیا ذلِك مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ [نجم/۳۰–۲۹] .
۶–مِنْکمْ مَنْ یرِیدُ الدُّنْیا وَ مِنْکمْ مَنْ یرِیدُ الْآخِرَةَ [آل عمران/۱۵۲] .
۷–یا لَیتَ لَنا مِثْلَ ما أُوتِی قارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِیمٍ وَ قالَ الَّذِینَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَیلَکمْ ثَوابُ اللّهِ خَیرٌ [قصص/۸۰–۷۹] .

۲. ارزش همت از نظر روایات

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : المرء بهمته [غررالحکم ، ص۴۴۷] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الفعل الجمیل ینبی عن علو الهمة [غررالحکم ، ص۱۵۳] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الشرف بالهمم العالیة لا بالرمم البالیة [غررالحکم ، ص۴۴۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : بقدر الهمم تکون الهموم [غررالحکم ، ص۴۴۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : علی قدر الهمة تکون الحمیة [غررالحکم ، ص۴۴۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من رقی درجات الهمم عظمته الأمم [غررالحکم ، ص۴۴۸] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من صغر الهمة حسد الصدیق علی النعمة [غررالحکم ، ص۳۰۰] .
قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من دنت همته فلا تصحبه [غرراEÙŠ، ص۴۱۸] .

۳. عوامل بلند همتی

۱–توجه به مقام انسانیت :
تو خلیفه خدا هستی ، مضمون این آیه : وَ لَقَدْ کرَّمْنا بَنِی آدَمَ [اسراء/۷۰] .
فَضَّلْناهُمْ عَلی کثِیرٍ مِمَّنْ خَلَقْنا [اسراء/۷۰] .
سَخَّرَ لَکمْ ما فِی السَّماواتِ وَ ما فِی الْأَرْضِ [لقمان/۲۰] .
مَتاعاً لَکمْ وَ لِأَنْعامِکمْ [نازعات/۳۳] .
لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسانَ فِی أَحْسَنِ تَقْوِیمٍ [تین/۴] .

فَإِذا سَوَّيتُهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِى [حجر/۲۹] .
وَ إِذْ قُلْنا لِلْمَلائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلاّ إِبْلِيسَ أَبى وَ اسْتَكبَرَ وَ كانَ مِنَ الْكافِرِينَ [بقره/۳۴] .
أَ رَضِيتُمْ بِالْحَياةِ الدُّنْيا مِنَ الْآخِرَةِ [توبه/۳۸] .
ثمنک الجنة
قُلْ إِنَّ الْخاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَ أَهْلِيهِمْ يوْمَ الْقِيامَةِ [زمر/۱۵] .
أُولئِک الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلالَةَ بِالْهُدى فَما رَبِحَتْ تِجارَتُهُمْ وَ ما كانُوا مُهْتَدِينَ [بقره/۱۶] .
يا أَيهَا الَّذِينَ آمَنُوا لا تُلْهِكمْ أَمْوالُكمْ وَ لا أَوْلادُكمْ عَنْ ذِكرِ اللَّهِ [منافقون/۹] .
قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : إنما خلقتم للبقاء لا للفناء [غررالحكم ، ص۱۳۳] .
إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ [توبه/۱۱۱] .
وَ لا تَكونُوا كالَّذِينَ نَسُوا اللّهَ فَأَنْساهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولئِک هُمُ الْفاسِقُونَ [حشر/۱۹] .
۲–توجه به الگوها : قالَ لا تَثْرِيبَ عَلَيكمُ الْيوْمَ يغْفِرُ اللّهُ لَكمْ وَ هُوَ أَرْحَمُ الرّاحِمِينَ [يوسف/۹۲] .
وَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ آمَنُوا امْرَأَةَ فِرْعَوْنَ إِذْ قالَتْ رَبِّ ابْنِ لِى عِنْدَک بَيتاً فِى الْجَنَّةِ وَ نَجِّنِى مِنْ فِرْعَوْنَ وَ عَمَلِهِ وَ نَجِّنِى مِنَ الْقَوْمِ الظّالِمِينَ [تحريم/۱۱] .
وَ كأَينْ مِنْ نَبِى قاتَلَ مَعَهُ رِبِّيونَ كثِيرٌ [آل عمران/۱۴۶] .
۳–توجه به آثار و نقش همت بلند : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : نِيةُ الْمُومِنِ خَيرٌ مِنْ عَمَلِهِ [كافى ، ج۲ ، ص۸۴] .

۴. راه کسب همت

۱–دوست شدن با افراد با همت بلند و جوانمرد.
۲–مطالعه حالات و خاطرات افراد جوانمرد
۳–تمرین همت به کارهای متوسط و بعد بزرگ تا نگویند سنگ بزرگ علامت نزدن است.
۴–ایمان به وعده‌های الهی : وَ الَّذِينَ جاهَدُوا فِينا لَنَهْدِينَّهُمْ سُبُلَنا [عنكبوت/۶۹] .

۵. آثار داشتن همت بلند :

۱–بی نهایت بودن قدرت خدا و لطف خداوند.
۲–شناخت شخصیت انسان : قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : و فيك انطوى العالم الأكبر [ديوان الإمام على (ع) ، ص۱۷۵] .
وَ عَلَّمَ آدَمَ الْأَسْماءَ كلَّها [بقره/۳۱] .
أَنَا آتِيک بِهِ قَبْلَ أَنْ يرْتَدَّ إِلَيک طَرْفُک [نمل/۴۰] .
۳–نمونه‌هایی از ارزش شخصیت انسانی :
– قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ سَنَّ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَ أَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا إِلَى يوْمِ الْقِيامَةِ مِنْ غَيرِ أَنْ ينْقَصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَىءٌ [كافى ، ج۵ ، ص۹] .
– جنگ خندق ، هنگام حفر گودال (خندق) حضرت رسول (ص) کلنگ می‌زدند و جرقه‌ای زده شد. حضرت (ص) بشارت

فتح کاخهای روم و ایران را دادند.
- حضرت امیر (ع) می‌فرمودند : "وای بر من! اگر در گوشه‌ای از بلاد مسلمین فردی گرسنه باشد".
بسترهای همت بلند :

۱-قرآن ، انسان را ابدی و نتیجه ریز و درشت کارها را تا قیامت می‌داند.

۲-قصد قربت و نیت خالص؛ یعنی همت را از محدود به نامحدود وصل کنید.

۳-شرط عصمت ، اعلمیت ، اتقی بودن ، و حداقل عادل بودن برای آن است که انسان به هر رهبری قانع نشود.

۴-آیاتی از قبیل : قُلْ رَبِّ زِدْنِی عِلْماً [طه/۱۱۴] .

إِنَّهُمْ فِتْیةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَ زِدْناهُمْ هُدیً [کهف/۱۳] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا آمِنُوا بِاللّهِ وَ رَسُولِهِ وَ الْکتابِ [نساء/۱۳۶] .

فَإِذا فَرَغْتَ فَانْصَبْ [انشراح/۷] .

یا أَیهَا الْإِنْسانُ إِنَّک کادِحٌ إِلی رَبِّک کدْحاً فَمُلاقِیهِ [انشقاق/۶] .

وَ اعْبُدْ رَبَّک حَتّی یأْتِیک الْیقِینُ [حجر/۹۹] .

فَاتَّقُوا اللّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ [تغابن/۱۶] .

یا أَیهَا الَّذِینَ آمَنُوا اتَّقُوا اللّهَ حَقَّ تُقاتِهِ [آل عمران/۱۰۲] .

الَّذِینَ آتَیناهُمُ الْکتابَ یتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ أُولئِک یومِنُونَ بِهِ [بقره/۱۲۱] .

الَّذِینَ یذْکرُونَ اللّهَ قِیاماً وَ قُعُوداً وَ عَلی جُنُوبِهِمْ [آل عمران/۱۹۱] .

و سفارشات دین از قبیل :

وقف برای دیگران

قیام برای مستضعفین

هجرت و وابسته نشدن به منطقه‌ای خاص

مشورت و استمداد از افکار دیگران

عفو و کظم غیظ نسبت به دیگران

سیر و سفر و بازدید از آثار گذشتگان

دعا برای دیگران

و دعاهایی از قبیل : قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : اللَّهُمَّ! أَغْنِ کلَّ فَقِیرٍ اللَّهُمَّ أَشْبِعْ کلَّ جَائِعٍ اللَّهُمَّ اکسُ کلَّ عُرْیانٍ اللَّهُمَّ! اقْضِ دَینَ کلِّ مَدِینٍ اللَّهُمَّ! فَرِّجْ عَنْ کلِّ مَکرُوبٍ اللَّهُمَّ! رُدَّ کلَّ غَرِیبٍ اللَّهُمَّ! فُک کلَّ أَسِیرٍ اللَّهُمَّ! أَصْلِحْ کلَّ فَاسِدٍ مِنْ أُمُورِ الْمُسْلِمِینَ [المصباح کفعمی ، ص۶۱۷] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : اللَّهُمَّ! أَدْخِلْنِی فِی کلِّ خَیرٍ أَدْخَلْتَ فِیهِ مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ وَ أَخْرِجْنِی مِنْ کلِّ سُوءٍ أَخْرَجْتَ مِنْهُ مُحَمَّداً وَ آلَ مُحَمَّدٍ وَ صَلَّی اللَّهُ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ [کافی ، ج۲ ، ص۵۲۹] .

اهْدِنَا الصِّراطَ الْمُسْتَقِیمَ [فاتحه/۶] .

السَّلَامُ عَلَینَا وَ عَلَی عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِینَ

و آشنایی با تاریخ کسانی که قرآن درباره آنها می گوید : فَاقْضِ ما أَنْتَ قاضٍ [طه/۷۲] .

وَ ما لَنا أَلاّ نَتَوَكلَ عَلَى اللّهِ وَ قَدْ هَدانا سُبُلَنا وَ لَنَصْبِرَنَّ عَلى ما آذَيتُمُونا وَ عَلَى اللّهِ فَلْيتَوَكلِ الْمُتَوَكلُونَ [ابراهيم/١٢] .

إِنَّ اللّهَ اشْتَرى مِنَ الْمُومِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَ أَمْوالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يقاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّهِ فَيقْتُلُونَ وَ يقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيهِ حَقًّا فِى التَّوْراةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الْقُرْآنِ [توبه/١١١] .

فَالَّذِينَ هاجَرُوا وَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيارِهِمْ وَ أُوذُوا فِى سَبِيلِى وَ قاتَلُوا وَ قُتِلُوا لَأُكفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيئاتِهِمْ وَ لَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهارُ [آل عمران/١٩٥] .

١–عفو و اغماض :

وَ يدْرَونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيئَةَ [رعد/٢٢] .

قالَ لا تَثْرِيبَ عَلَيكمُ الْيوْمَ يغْفِرُ اللّهُ لَكمْ وَ هُوَ أَرْحَمُ الرّاحِمِينَ [يوسف/٩٢] .

٢–انفاق و بخشش :

همه را عيال الله می‌داند و مال را مال الله و دنيا را قليل و خدا را ناظر و...

٣ـ گرفتار عجب نمی‌شود ، چون هر چه دارد در كنار آنچه بايد باشد و بشود چيزی نيست :

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من كبرت همته كبر اهتمامه [غررالحكم ، ص٤٤٨] .

٤–نسبت به دوستان حسادت نمی‌ورزد ، چون بلند نظر است و نعمت آنان را هضم می كند.

٥–چون چشم اندازش بلند است قدرت و اراده قوی دارد.

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : شجاعة الرجل على قدر همته [غررالحكم ، ص٤٤٧] .

٦–چو هدفش بالا و رضای خدا است ، رضای اين و آن در او اثر ندارد و قهرا انسانی مقاوم و پايدار است.

– همت بلند غير از طول عمر است. در همّت بلند ديگران و آخرت و رضای خدا مطرحند ، امّا در طول عمر هوسها و مقامها و رياست‌ها مطرح هستند.

اگر همت بلند باشد از نظر پاداش به مقدار همت اجر داريم و از نظر دنيايی لااقل به مقداری از آن می‌رسيم.

بريدن از : كار ، هدف ، تحصيل ، ...

اخروی : رسيدن به پاداش‌های بلند ، گر چه توفيق عمل پيدا نكند : قَالَ رَسُولُ اللّهِ (ص) : نِيةُ الْمُومِنِ خَيرٌ مِنْ عَمَلِهِ [كافی ، ج٢ ، ص٨٤] .

روانی : حركت و خيزش برای كارهای بزرگتر.

اجتماعی : تشويق ديگران برای رسيدن به هدفها.

– دوری از غرور و راضی نبودن به كارهای كوچك و كم.

– سبب تقويت ديگران می‌شود و افراد كوته همت را به عنوان الگو راهبری می كند.

– دوری از يأس و ايجاد نشاط.

– همت بلند سبب می‌شود كه انسان با طرحهای بزرگ ، انسانهای بزرگ و با اطلاعات وسيع سرو كار داشته باشد.

ولی همت كوتاه با برخورد با يك حادثه ، يك متلك ، يك شكست موضعی رنجيده و دلسرد و از كارش منصرف می‌شود.

– همت بلند انسان را به برنامه ريزی‌های كلان و دراز مدت سوق می‌دهد.

همت بلند انسان را به جذب سرمايه‌ها و نيروها و اطلاعات می كشاند.

همت بلند بر دو نوع است : مثبت و منفی :

همت بلند مثبت : همت بلند گاهی در مسیر فاسد است. یک قطبی کردن جهان همت بلند در راه استکبار است.

همت بلند در راه اصلاح : هُوَ الَّذِی أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدی وَ دِینِ الْحَقِّ لِیظْهِرَهُ عَلَی الدِّینِ کلِّهِ وَ لَوْ کرِهَ الْمُشْرِکونَ [توبه/۳۳] .

۶. ضرورت دوست با افراد همت دار

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خیر الإخوان أعونهم علی الخیر و أعملهم بالبر و أرفقهم بالمصاحب [غررالحکم ، ص۴۱۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خیر إخوانک من سارع إلی الخیر و جذبک إلیه و أمرک بالبر و أعانک علیه [غررالحکم ، ص۴۱۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من دنت همته فلا تصحبه [غررالحکم ، ص۴۱۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : خیر من صحبت من ولهک بالأخری و زهدک فی الدنیا و أعانک علی طاعة المولی [غررالحکم ، ص ۴۳۰] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : شر إخوانک من داهنک فی نفسک و ساترک عیبک [غررالحکم ، ص۴۱۸] .

۷. نشانه های همت کوتاه

إِنَّ الَّذِینَ لا یرْجُونَ لِقاءَنا وَ رَضُوا بِالْحَیاةِ الدُّنْیا وَ اطْمَأَنُّوا بِها [یونس/۷] .

أَ رَضِیتُمْ بِالْحَیاةِ الدُّنْیا مِنَ الْآخِرَةِ [توبه/۳۸] .

فَرِحُوا بِما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ [غافر/۸۳] .

یحْسَبُ أَنَّ مالَهُ أَخْلَدَهُ [همزه/۳] .

وَ لَمْ یرِدْ إِلَّا الْحَیاةَ الدُّنْیا [نجم/۲۹] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَا خُلِقْتُ لِیشْغَلَنِی أَکلُ الطَّیبَاتِ کالْبَهِیمَةِ الْمَرْبُوطَةِ هَمُّهَا عَلَفُهَا [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵] .

مَنْ کانَ یرِیدُ الْعاجِلَةَ عَجَّلْنا لَهُ فِیها ما نَشاءُ لِمَنْ نُرِیدُ [اسراء/۱۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لِبَعْضِ أَصْحَابِهِ لَا تَجْعَلَنَّ أَکثَرَ شُغُلِک بِأَهْلِک وَ وَلَدِک فَإِنْ یکنْ أَهْلُک وَ وَلَدُک أَوْلِیاءَ اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا یضِیعُ أَوْلِیائَهُ وَ إِنْ یکونُوا أَعْدَاءَ اللَّهِ فَمَا هَمُّک وَ شُغُلُک بِأَعْدَاءِ اللَّهِ [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۵۲] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَصْبَحَ لَا یهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِینَ فَلَیسَ بِمُسْلِمٍ [کافی ، ج۲ ، ص۱۶۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ لْیکنْ هَمُّک فِیمَا بَعْدَ الْمَوْتِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۲] .

۸. عوامل کوتاه همتی

۱-با ترسو مشورت مکن.

۲-در خرید و فروش به اجناس ریز مشغول مباش.

۳-با فرومایگان نشست و برخاست مکن : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من دنت همته فلا تصحبه [غررالحکم ، ص۴۱۸] .

۹. نشانه های داشتن همت بلند

۱- همت بلند انسان را به اخلاص می‌کشاند و فانی را بقا می‌دهد. ۲- را بهشت قرار می‌دهد ۳- رضایت خدارضی الله ، به

جای رضایت خلق ۴- خدا به جای هوس.

بعضی بسیجی‌ها در مصاحبه می‌گفتند : آرزوی ما به اهتزاز در آوردن پرچم اسلام بر بام دنیا است.

۳- دعا به همه : قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الْمُومِنُ نَفْسُهُ مِنْهُ فِی تَعَبٍ وَ النَّاسُ مِنْهُ فِی رَاحَةٍ [خصال صدوق ، ج۲ ، ص ۶۲۰] .

به فکر مردم و جامعه بودن.

۴- در دعا همه الطاف را می‌خواهد.

۵- برنامه‌های دراز مدت صحیح ، تاجر ، طلبه و متخصص تربیت می‌کند.

۶- وفا دار بودن

۷- کتمان عیب دیگران

۸- نحوه وقف و نوع وقف.

۹- عفو و اغماض

۱۰- عفت و گدایی نکردن.

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : همهٔ السفهاء الروایهٔ و همهٔ العلماء الدرایهٔ [کنزالفوائد ، ج۲ ، ص ۳۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من شرفت همته عظمت قیمته [غررالحکم ، ص۴۴۸] .

دنیابرای انسان کوچک است : یا قَوْمِ! إِنَّما هذِهِ الْحَیاةُ الدُّنْیا مَتاعٌ وَ إِنَّ الْآخِرَةَ هِیَ دارُ الْقَرارِ [غافر/۳۹] .

سجن است : قَالَ الصَّادِقُ (ع) : الدُّنْیا سِجْنُ الْمُومِنِ [کافی ، ج۲ ، ص ۲۵۰] .

عِنْدَها جَنَّةُ الْمَأْوی [نجم/۱۵] .

قرضی است : وَ ما عِنْدَ اللّهِ خَیرٌ وَ أَبْقی [قصص/۶۰] .

زهرهٔ است : زَهْرَةَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [طه/۱۳۱] .

وَ لَدارُ الْآخِرَةِ خَیرٌ وَ لَنِعْمَ دارُ الْمُتَّقِینَ [نحل/۳۰] .

قلیل است : مَتاعُ الدُّنْیا قَلِیلٌ [نساء/۷۷] .

إِنَّ الدّارَ الْآخِرَةَ لَهِیَ الْحَیوانُ لَوْ کانُوا یعْلَمُونَ [عنکبوت/۶۴] .

الَّذِی أَحَلَّنا دارَ الْمُقامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لا یمَسُّنا فِیها نَصَبٌ وَ لا یمَسُّنا فِیها لُغُوبٌ [فاطر/۳۵] .

تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَیاةِ الدُّنْیا [نساء/۹۴] .

لَهُمْ دارُ السَّلامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ هُوَ وَلِیهُمْ بِما کانُوا یعْمَلُونَ [انعام/۱۲۷] .

۱۰. همت و جوانمردی در شعر

وحشی بافقی :

عطار :

خواجه :

سنایی :

مکتبی :

۱. همسایه

۱. اهمیت

۱. حرمت همسایه مثل حرمت مادر است

قَال النبی (ص) : حُرْمَةُ الْجَارِ عَلَی الْجَارِ کحُرْمَةِ أُمِّهِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶] .

۲. دوری یوسف از یعقوب به خاطر همسایه

یعقوب چشم خود را از دست داد ، یوسف و بینامین را از دست داد ، لـذا به درگاه خـدا نالید. خطاب شد من چشم و فرزند را به تو بر می‌گردانم ، لَکنْ تَـذْکرُ الشَّاةَ الَّتِی ذَبَحْتَهَـا وَ شَوَیتَهَا وَ أَکلْتَ وَ فُلَانٌ وَ فُلَانٌ إِلَی جَانِبِک صَائِمٌ لَمْ تُنِلْهُ مِنْهَا شَـیئاً [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۶] .

۳. همسایه داری موجب افزایش عمر است

قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (ع) : حُسْنُ الْجِوَارِ یعْمُرُ الدِّیارَ (بیرونی) وَ یزِیدُ فِی الْأَعْمَارِ (درونی) [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۷] .

۴. تأکید مدام پیامبر بر همسایه داری

قال علی (ع) : وَ اللَّهَ اللَّهَ فِی جِیرَانِکمْ فَإِنَّهُمْ وَصِیةُ نَبِیکمْ مَا زَالَ یوصِی بِهِمْ حَتَّی ظَنَنَّا أَنَّهُ سَیوَرِّثُهُمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

۵. همسایه داری موجب ازدیاد رزق می شود

عَنْ إِبْرَاهِیمَ بْنِ أَبِی رَجَاءٍ عَنْ أَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قَالَ حُسْنُ الْجِوَارِ یزِیدُ فِی الرِّزْقِ [کافی ، ج۲ ، ص۶۶۶] .

۲. حقوق همسایه

۱. تکریم درحضور

اگر حاضر بود : وَ کرَامَتُهُ شَاهِداً [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۶۲] .

۲. حفظ اموال درغیاب

ـ اگر غایب بود : فَحِفْظُهُ غَائِباً [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۶۲] .

۳. نصرت در هر حال

وَ نُصْرَتِهِ وَ بَرَکتِهِ وَ مَغْفِرَتِه [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۱۵] .

۴. حسادت نورزیدن در نعمت

و لا تحسده عند نعمة [بحارالأنوار ، ج۷۱ ، ص۱۷] .

۵. نادیده گرفتن عیب

لَا تَتَبَّعْ لَهُ عَوْرَةً [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۶۲] .

۶. پوشاندن عیوب

اگر ناخود آگاه عیب او را فهمیدی : کنْتَ لِمَا عَلِمْتَ حِصْناً حَصِیناً وَ سِتْراً سَتِیراً [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۶۲] .

لَوْ بَحَثَتِ الْأَسِـنَّةُ (شمشیرها) عَنْهُ ضَـمِیراً لَمْ تَصِـلْ إِلَیـهِ (اگر نیزه‌هـا برای جسـتجوی عیـب بـه کـار رونـد ، بـه آن نرسـند.) [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۱ ، ص۱۶۲] .

۷. بخشیدن لغزش

تُقِيلُ عَثْرَتَهُ وَ تَغْفِرُ زَلَّتَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۱ ، ص ۱۶۴] .

۸. رد ناسزا

اگر به او ناسزا گفتند : تَرُدُّ عَنْهُ لِسَانَ الشَّتِيمَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۱ ، ص ۱۶۴] .

۹. ابطال کید

اگر خواستند کلاه سرش بگذارند : تُبْطِلُ فِيهِ كَيدَ حَامِلِ النَّصِيحَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۱ ، ص ۱۶۴] .

۱۰. صبر دربرابر نادانی

لَا تَدَّخِرْ حِلْمَكَ عَنْهُ إِذَا جَهِلَ عَلَيكَ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۱ ، ص ۱۶۴] .

۳. آثار سوء مجاورت

۱. طوقی از آتش

قال النبی (ص) : مَنْ خَانَ جَارَهُ شِبْراً مِنَ الْأَرْضِ جَعَلَهُ اللَّهُ طَوْقاً فِي عُنُقِهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۱] .

۲. جدائی از عترت

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ شَبْعَانَ وَ جَارُهُ جَائِعٌ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۶۸] .

قال النبی (ص) : مَنْ ضَيعَ حَقَّ جَارِهِ فَلَيسَ مِنَّا وَ مَا زَالَ جَبْرَئِيلُ (ع) يوصِينِي بِالْجَارِ حَتَّى ظَنَنْتُ أَنَّهُ سَيوَرِّثُهُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۳] .

قال الصادق (ع) : لاعْلَمُوا أَنَّهُ لَيسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يحْسِنْ مُجَاوَرَةَ مَنْ جَاوَرَهُ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۶۸] .

۳. سلب ایمان

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ شَبْعَانَ وَ جَارُهُ طَاوِياً مَا آمَنَ بِي مَنْ بَاتَ كَاسِياً وَ جَارُهُ عَارِياً [مستدرک‌الوسائل ، ج ۱۶ ، ص ۲۶۵] .

عَنْ أَمِيرِ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّهُ سَمِعَ عَنِ النَّبِي (ص) يقُولُ لِأَصْحَابِهِ يوْماً مَا آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ مَنْ بَاتَ شَبْعَاناً [شَبْعَانَ] وَ جَارُهُ جَائِعٌ فَقُلْنَا هَلَكْنَا يا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ مِنْ فَضْلِ طَعَامِكُمْ وَ مِنْ فَضْلِ تَمْرِكُمْ وَ رِزْقِكُمْ وَ خَلَقِكُمْ وَ خِرَقِكُمْ تُطْفِئُونَ بِهَا غَضَبَ الرَّبِّ [بحارالأنوار ، ج ۷۵ ، ص ۲۷۲] .

قال النبی (ص) : لَا يومِنُ بِاللَّهِ وَ الْيوْمِ الْآخِرِ مَنْ لَا يأْمَنُ جَارُهُ بَوَائِقَهُ [بحارالأنوار ، ج ۷۳ ، ص ۱۵۴] .

عَنْ رَسُولِ اللَّهِ (ص) : أَنَّهُ قَالَ مَنْ كَانَ يومِنُ بِاللَّهِ فَلَا يوذِينَّ جَارَهُ [مستدرک‌الوسائل ، ج ۸ ، ص ۴۲۱] .

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (ع) فِي حَدِيثٍ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (ص) أَتَاهُ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ إِنِّي اشْتَرَيتُ دَاراً مِنْ بَنِي فُلَانٍ وَ إِنَّ أَقْرَبَ جِيرَانِي مِنِّي جِوَاراً مَنْ لَا أَرْجُو خَيرَهُ وَ لَا آمَنُ شَرَّهُ قَالَ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلِياً وَ سَلْمَانَ وَ أَبَا ذَرٍّ وَ نَسِيتُ آخَرَ وَ أَظُنُّهُ الْمِقْدَادَ أَنْ ينَادُوا فِي الْمَسْجِدِ بِأَعْلَى أَصْوَاتِهِمْ بِأَنَّهُ لَا إِيمَانَ لِمَنْ لَمْ يأْمَنْ جَارُهُ بَوَائِقَهُ فَنَادَوْا بِهَا ثَلَاثاً ثُمَّ أَوْمَأَ بِيدِهِ إِلَى كُلِّ أَرْبَعِينَ دَاراً مِنْ بَينِ يدَيهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ عَنْ يمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ [وسائل‌الشیعهٔ ، ج ۱۲ ، ص ۱۲۵] .

۴. محرومیت از بهشت

قال النبی (ص) : مَنْ آذَى جَارَهُ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ رِيحَ الْجَنَّةِ وَ مَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمَصِيرُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۳] .

۵. جایگاهی در آتش

قال النبی (ص) : مَنْ آذَى جَارَهُ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيهِ رِيحَ الْجَنَّةِ وَ مَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَ بِئْسَ الْمَصِيرُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج ۴ ، ص ۱۳] .

۶. منع از خیر درقیامت
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) مَنْ مَنَعَ الْمَاعُونَ جَارَهُ مَنَعَهُ اللَّهُ خَيرَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ وَكلَهُ إِلَى نَفْسِهِ وَ مَنْ وَكلَهُ إِلَى نَفْسِهِ فَمَا أَسْوَأَ حَالَهُ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۱۳] .

۴. آثار حسن مجاورت

۱. امان درقیامت
قال الصادق (ع) : مَنْ كفَّ أَذَاهُ عَنْ جَارِهِ أَقَالَهُ اللَّهُ عَثْرَتَهُ يوْمَ الْقِيامَةِ [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص ۱۵۰] .
۲. موجب ایمان
قال النبی (ص) : أَحْسِنْ مُجَاوَرَةَ مَنْ جَاوَرَك تَكنْ مُومِناً [بحارالأنوار ، ج۶۶ ، ص۳۶۸] .

۵. انواع مزاحمت ها

۱. دائمی
نحوه ساختمان که جلوه نور و هوا و فضا را بگیرد.
۲. موسمی
ریختن برف و آب ناودان با ناودان افقی و...
۳. ماشینی
دود ، غبار ، صدای بلند رادیو مذهبی یا غیر مذهبی ، استراق سمع.
۴. اولادی
فرزند مزاحم دارد و او را رها می‌کند.
۵. حیوانی
عدم کنترل حیوان.
۶. تشریفاتی
برای اینکه در فلان جا بنشیند ، جلسه را به هم می‌زند ، پا بر سر و کله همه می گذارد ، افرادی را بلند و جابجا می‌کند...

۶. همسایه بد درروایات

۱. اعظم الضّراء وأشدّ البلاء
قال علی (ع) : جار السوء أعظم الضراء و أشد البلاء [غررالحکم ، ص۴۳۶] .
۲. قاصم الظّهر
قال رسول الله (ص) : يا عَلِی أَرْبَعَةٌ مِنْ قَوَاصِمِ الظَّهر.... وَ جَارُ سَوْءٍ فِی دَارِ مُقَامٍ [من لا یحضره الفقیه ، ج۴ ، ص۳۶۵] .
۳. پناه بردن رسول خدا (ص) به خدا از همسایه بد
قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ جَارِ السَّوْءِ فِی دَارِ إِقَامَةٍ تَرَاك عَينَاهُ وَ يرْعَاك قَلْبُهُ إِنْ رَآك بِخَيرٍ سَاءَهُ وَ إِنْ رَآك بِشَرٍّ

سَرَّهُ [کافی ، ج ۲ ، ص ۶۶۹] .

۴. ام الفقر

قال النبی (ص) : ثلاثة هن أم الفواقر سلطان إن أحسنت إليه لم يشكر و إن أسأت إليه لم يغفر و جار عينه ترعاك و قلبه ينعاك إن رأى حسنة دفنها و لم يفشها و إن رأى سيئة أظهرها و أذاعها [بحارالأنوار ، ج ۷۱ ، ص ۱۵۱] .

۱. هنر

۱. تعریف هنر

وَ تَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَها [فاطر/۱۲] .

وَ لَكُمْ فيها جَمالٌ حينَ تُريحُونَ وَ حينَ تَسْرَحُون [نحل/۶] .

وَ زَيَّنَّا السَّماءَ الدُّنْيا بِمَصابيح [فصلت/۱۲] .

أَحْسَنُ الْخالِقين [مومنون/۱۴] .

أَحْسَنَ كلَّ شَيءٍ خَلَقَهُ [سجده/۷] .

فی أَحْسَنِ تَقْويم [تين/۴] .

۲. انواع هنر

۱. مثبت

۱. هنر آفرین

۱. هنر زیبایی در متن آفرینش

وَ لَقَدْ جَعَلْنا فِي السَّماءِ بُرُوجاً وَ زَيّنّاها لِلنّاظِرينَ [حجر/۱۶] .

۲. هنر نمایی خدا

الَّذی أَحْسَنَ كلَّ شَيءٍ خَلَقَه [سجده/۷] .

وَ صَوَّرَكمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكمْ [غافر/۶۴] .

وَ أَنْبَتَها نَباتاً حَسَناً [آل عمران/۳۷] .

وَ رَزَقَنی مِنْهُ رِزْقاً حَسَناً [هود/۸۸] .

أَجْراً حَسَناً [فتح/۱۶] .

وَعْداً حَسَنا [قصص/۶۱] .

مَنْ ذَا الَّذی يقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً [بقره/۲۴۵] .

مِنْ ماءٍ مَهينٍ [سجده/۸] .

أَحْسَنِ تَقْويم [تين/۴] .

زبال تا زلال

خاک تا خدا

ظلمات تا نور

۳.اظهار زیبایی

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا مَنْ أَظْهَرَ الْجَمِیلَ وَ سَتَرَ الْقَبِیحَ [توحید صدوق ، ص۲۲۱] .

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زینَةَ اللّهِ الَّتی أَخْرَجَ لِعِبادِهِ [اعراف/۳۲] .

۲.هنر درآموزش

فَبَعَثَ اللّهُ غُراباً [مائده/۳۱] .

وَ إِذْ قالَ إِبْراهیمُ رَبِّ أَرِنی کیفَ تُحی الْمَوْتی [بقره/۲۶۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : صَلُّوا کمَا رَأَیتُمُونِی أُصَلِّی [نهج‌الحق ، ص۴۲۶] .

آهنی که حضرت علی (ع) داغ کرد

۳.هنر در صوت ولحن

فصاحت و بلاغت

تجوید

مؤذّن باید خوش‌صدا باشد.

وَ اغْضُضْ مِنْ صَوْتِک [لقمان/۱۹] .

قافیه داشتن

اسلوب شروع

اسلوب پایان

ریتم در قرآن و در سوره حمد و اخلاص

ادْعُ إِلی سَبیلِ رَبِّک بِالْحِکمَةِ وَ الْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَة [نحل/۱۲۵] .

وَ إِذا حُییتُمْ بِتَحِیةٍ فَحَیوا بِأَحْسَنَ مِنْها [نساء/۸۶] .

وَ جادِلْهُمْ بِالَّتی هِی أَحْسَن [نحل/۱۲۵] .

قُلْ لِعِبادی یقُولُوا الَّتی هِی أَحْسَنُ إِنَّ الشَّیطانَ ینْزَغُ بَینَهُم [اسراء/۵۳] .

وَ أَحْسَنَ تَفْسیراً [فرقان/۳۳] .

اللّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدیثِ [زمر/۲۳] .

وَ مَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً [فصلت/۳۳] .

فَیتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ [زمر/۶۸] .

وَ أْمُرْ قَوْمَک یأْخُذُوا بِأَحْسَنِها [اعراف/۱۴۵] .

وَ اتَّبِعُوا أَحْسَنَ ما أُنْزِلَ إِلَیکمْ مِنْ رَبِّکمْ [زمر/۵۵] .

۴.هنر عاقبت به خیری

قَالَ اللَّهُ تَعَالَی : إِنَّمَا الْجَمَالُ جَمَالُ مَنْ عُوفِی مِنَ النَّار [سعدالسعود ، ص۵۲] .

إِنْ کنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَیاةَ الدُّنْیا وَ زینَتَها [احزاب/۲۸] .

۵.هنر زینت معنوی

۱.مرز زینت مادی

وَ لا یبْدینَ زینَتَهُنَّ إلاّ لِبُعُولَتِهن [نور/۳۱] .

اعْلَمُوا أَنَّما الْحَیاةُ الدُّنْیا لَعِبٌ وَ لَهْوٌ وَ زینَةٌ وَ تَفاخُرٌ بَینَکم [حدید/۲۰] .

۲.زینت مادی ، مانع زینت معنوی

إِنْ کنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَیاةَ الدُّنْیا وَ زینَتَها [احزاب/۲۸] .

۳.زینت های معنوی

حَبَّبَ إِلَیکمُ الْإیمانَ وَ زَینَهُ فی قُلُوبِکم [حجرات/۷] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : جمال الرجل حلمه [غررالحکم ، ص۲۸۵] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : جمال العلم نشره [غررالحکم ، ص۴۴] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : جمال المعروف إتمامه [غررالحکم ، ص۳۸۳] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : جمال الإحسان ترک الامتنان [غررالحکم ، ص ۳۹۰] .

فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمیل [حجر/۸۵] .

عَنْ جَابِرٍ قَالَ : قُلْتُ لِأَبِی جَعْفَرٍ (ع) : یرْحَمُک اللَّهُ مَا الصَّبْرُ الْجَمِیلُ؟ قَالَ : " ذَلِک صَبْرٌ لَیسَ فِیهِ شَکوَی إِلَی النَّاسِ " [کافی ، ج۲ ، ص۹۳] .

زینب کبری (س) در دربار یزید گفت : مَا رَأَیتُ إِلَّا جَمِیلًا [اللهوف ، ص ۱۶۰] .

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : ... وَ أَلْبِسْنِی زِینَةَ الْمُتَّقِین [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِنَّ اللَّهَ زَینَک بِزِینَةٍ لَمْ تَزَینِ الْعِبَادُ بِشَیءٍ أَحَبَّ إِلَی اللَّهِ مِنْهَا وَ لَا أَبْلَغَ عِنْدَهُ مِنْهَا الزُّهْدُ فِی الدُّنْیا وَ إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَعْطَاک ذَلِک جَعَلَ الدُّنْیا لَا تَنَالُ مِنْک شَیئاً وَ جَعَلَ لَک مِنْ ذَلِک سِیمَاءَ تُعْرَفُ بِهَا [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۹۱] .

عی عیسی تزین بالدّین

رهبر خوب ، زینت زمین است : الله زین الأرض بطول بقائه [بحار الأنوار ، ج۵۲ ، ص۲۱] .

۲. منفی

۱. هنر در خدمت فساد

ـ عِجْلًا جَسَداً لَهُ خُوار [طه/۸۸] .

ـ قالَ رَبِّ بِما أَغْوَیتَنی لَأُزَینَنَّ لَهُمْ فِی الْأَرْضِ [حجر/۳۹] .

ـ فَخَرَجَ عَلی قَوْمِهِ فی زینَتِهِ [قصص/۷۹] .

۲. هنر درخدمت تزویر ونفاق

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مِنَ الْعَجَبِ أَنْ تُزَینَ لَک نَفْسُک [شرح‌نهج‌البلاغه ابن‌ابی‌الحدید ، ج۱۶ ، ص ۱۷۰] .

۳. زینت نما

أَ فَمَنْ زُینَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً [فاطر/۸] .

وَ کذلِک زُینَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ [غافر/۳۷] .

۳. جلوه های هنر

۴. پیام امام خمینی در تجلیل از هنرمندان

بسم اللّه الرّحمن الرّحيم

خون پاک صدها هنرمند فرزانه در جبهه‌های عشق و شهادت و شرف و عزّت ریخته شد. سرمایه زوال‌ناپذیر ، آن گونه هنری است که باید به تناسب عظمت و زیبایی انقلاب اسلامی ، همیشه مشام جان زیباپسند و طالبان جمال حق را معطّر کند.

تنها هنری مورد قبول قرآن است که صیقل‌دهنده اسلام ناب محمّدی ـ صلّی اللّه علیه و آله و سلّم ـ ، اسلام ائمّه هدی ـ علیهم السّلام ـ ، اسلام فقراء دردمند ، اسلام پابرهنگان ، اسلام تازیانه‌خوردگان و صیقل دهنده تاریخ تلخ و شرم‌آور محرومیت‌ها باشد. هنری زیبا و پاک است که کوبنده سرمایه‌داری مدرن و کمونیسم خون‌آشام و نابودکننده اسلام رفاه و تجمّل ، اسلام التقاط ، اسلام سازش و فرومایگی ، اسلام مرّفهین بی‌درد و در یک کلمه اسلام آمریکایی باشد. هنر در مدرسه عشق؛ نشان‌دهنده نقاط کور و مبهم معضلات اجتماعی ، اقتصادی ، سیاسی ، نظامی است. هنر در عرفان اسلامی ، ترسیم روشن عدالت و شرافت و انصاف و تجسیم تلخ کامی گرسنگان مغضوب قدرت و پول است. هنر در جایگاه واقعی خود ، تصویر زالوصفتانی است که از مکیدن خون فرهنگ اصیل اسلامی ، فرهنگ عدالت و صفا لذّت می‌برند. تنها به هنری باید پرداخت که راه ستیز با جهانخواران شرق و غرب و در رأس آنان آمریکا و شوروی را بیاموزد.

هنرمندان ما تنها زمانی می‌توانند بی‌دغدغه کوله‌بار مسئولیت و امانتشان را بر زمین بگذارند که مطمئن باشند مردمشان بدون اتّکاء به غیر ، تنها و تنها در چارچوب مکتبشان به حیات جاویدان رسیده‌اند و هنرمندان ما در جبهه‌های دفاع مقدّسمان این گونه بودند تا به ملأ اعلا شتافتند و برای خدا و عزّت و سعادت مردمشان جنگیدند و در راه پیروزی اسلام عزیز تمام مدّعیان هنر بی‌درد را رسوا نمودند. خدایشان در جوار رحمت خویش محشورشان گرداند. روح الله الموسوی الخمینی

۳۰/۶/۶۷

۱. هوا وهوس

۱. منشأ هوا پرستی

۱. شرک به خدا

هوا پرست دیگر موحّد نیست :

أَ رَأَیتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلهَهُ هَواهُ [فرقان/۴۳] .

۲. فراموشی یاد قیامت

نَسُوا یوْمَ الْحِساب [ص/۲۶] .

۳. تسلیم مقام نبوت نبودن

فَإِنْ لَمْ یسْتَجیبُوا لَکَ فَاعْلَمْ أَنَّما یتَّبِعُونَ أَهْواءَهُمْ [قصص/۵۰] .

۴. دوری از انصاف و عدالت

فَلا تَتَّبِعُوا الْهَوی أَنْ تَعْدِلُوا [نساء/۱۳۵] .

۲. عقوبت هوا پرستی

۱. از دست دادن دید و بینش

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اتَّبَعَ هَوَاهُ (أَعْمَاهُ وَ أَصَمَّهُ وَ) أَزَلَّهُ وَ أَضَلَّهُ [غررالحكم ، ص ۶۵] .

۲. باز شدن راه تسلط شیطان

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : من استفاده هواه استحوذ علیه الشیطان [غررالحکم ، ص ۳۰۷] .

هوای نفس بدتر از شیطان است :

درباره شیطان می‌خوانیم : إِنَّ الشَّيطانَ لَكمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا [فاطر/۶] .

درباره نفس می‌خوانیم : إِنَّ النَّفْسَ لَأَمّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاّ ما رَحِمَ رَبِّی [یوسف/۵۳] .

پنج تأکید : ۱ ـ کلمهإِنَّ۲ ـ جمله اسمیه ۳ ـ "لام" بر سر خبرإِنَّ۴ ـ امّارصیغه مبالغه ۵ ـ "تاء" آخر امّارة

ولی درباره شیطان یکی کلمهإِنَّو یکی جمله اسمیه آمده :

۳. از دست دادن لذت مناجات

قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : كيفَ يجِدُ لَذَّةَ الْعِبَادَةِ مَنْ لَا يصُومُ عَنِ الْهَوَى [غررالحکم ، ص ۱۹۹] .

۳. ثمرات مخالفت با هوی پرستی

۱ ـ وَ أَمّا مَنْ خافَ مَقامَ رَبِّهِ وَ نَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِی الْمَأْوى [نازعات/۴۱-۴۰] .

۲ ـ قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : طُوبَى لِمَنْ تَرَك شَهْوَةً حاضِرَةً لِمَوْعِدٍ لَمْ يرَهُ [ثواب‌الأعمال ، ص۱۷۷] .

۳ ـ قالَ عَلِی بْنُ الْحُسَينِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ اجْعَلْ هَوَاى عِنْدَك [صحیفه سجادیه ، دعای۲۲] .

۴ ـ قالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أقوی الناس من غلب هواه [غررالحکم ، ص ۲۴۲] .

۵ ـ قالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : يقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی وَ عَظَمَتِی وَ كبْرِيائِی وَ نُورِی وَ عُلُوِّی وَ ارْتِفَاعِ مَكانِی لَا يوثِرُ عَبْدٌ هَوَاهُ عَلَى هَوَاى إِلَّا شَتَّتُّ عَلَيهِ أَمْرَهُ وَ لَبَّسْتُ عَلَيهِ دُنْيَاهُ وَ شَغَلْتُ قَلْبَهُ بِهَا وَ لَمْ أُوتِهِ مِنْهَا إِلَّا مَا قَدَّرْتُ لَهُ وَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی وَ عَظَمَتِی وَ نُورِی وَ عُلُوِّی وَ ارْتِفَاعِ مَكانِی لَا يوثِرُ عَبْدٌ هَوَاى عَلَى هَوَاهُ إِلَّا اسْتَحْفَظْتُهُ مَلَائِكتِی وَ كفَّلْتُ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرَضِينَ رِزْقَهُ وَ كنْتُ لَهُ مِنْ وَرَاءِ تِجَارَةِ كلِّ تَاجِرٍ وَ أَتَتْهُ الدُّنْيا وَ هِی رَاغِمَةٌ [کافی ، ج۲ ، ص ۳۳۵] .

۶ ـ عَسى أَنْ تَكرَهُوا شَيئاً [بقره/۲۱۶] .

۴. نمونه های برخورد با هوا نفس

ناپلئون در کنگره‌ای که برای ملاقات ملوک و پادشاهان اروپا تشکیل داد ، زودتر رفت که بدان وسیله پادشاهان در سلام به او مجبور شوند. اما پادشاه روسیه هنگام دخول سلام نکرد ، همین امر سبب جنگ فرانسه و روسیه شد که آغاز شکست‌های ناپلئون بود.

شاه عباس چشم شاهزادگان را و نادرشاه چشم پسرش را برای ترس از گرفتن قدرت کند.

[مسلم بن عقیل ، ص۳۲۱] .

در جنگ صفّین مردی از دوستان که ریگی به کفش داشت یا پالانش کج بود یا آدم بی‌پروایی بود ، مرتّب نظر امام را درباره خلفا می‌پرسید. امام هم خودداری می‌کرد تا اینکه در یک جمله کوتاه جوابش را داد. فرمود : خلافت اثره است و کسی نمی‌تواند جز من آن را بگیرد. (در عین حال غارتی بوده گذشته ، فعلاً غارت بزرگتری رخ داده.

چند مثال برای روشن شدن تعبیر اثره :

۱ ـ موقع ازدحام مردم در سوار شدن به اتوبوس هر کسی بی‌توجه به حق دیگران می‌خواهد سوار شود دستش را جلو دیگران می‌گیرد ، به بهانه اینکه به درب اتوبوس گرفته خود سوار می‌شود ، دیگران را پس می‌زنند. حضرت فرمود : إِنَّهَا کانَتْ أَثَرَةً شَحَّتْ عَلَیهَا نُفُوسُ قَوْم [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۶۲] .

۲ ـ روزهای شلوغ نانوایی یا حمام تا نوبت به یکی از مشتری‌ها می‌رسد ، گر چه نوبت دیگران باشد چشم از حق دیگران می‌پوشد و خود جلو می‌افتد. همچنین وقت گرفتن گذرنامه و...

امام طرف را روشن می‌کند که مقام فرمانروایی ، مرکز شهوات اقویا و لغزشگاه نفوس است.

تب اشتهاء به قدری تند است که از حالت اعتدال خارج شده با آنکه جنازه پیغمبر (ص) بر زمین بود ، از همدیگر سبقت می‌گرفتند. [مسلم بن عقیل ، ص۳۱۹] .

۵. لزوم دشمن شناسی

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) إِلَهِی إِلَیک أَشْکو نَفْساً

۱ ـ بِالسُّوءِ أَمَّارَةً

۲ ـ وَ إِلَی الْخَطِیئَةِ مُبَادِرَةً

۳ ـ وَ بِمَعَاصِیک مُولَعَةً

۴ ـ وَ بِسَخَطِک مُتَعَرِّضَةً

۵ -تَسْلُک بِی مَسَالِک الْمَهَالِک

۶ ـ وَ تَجْعَلُنِی عِنْدَک أَهْوَنَ هَالِک

۷ ـ کثِیرَةَ الْعِلَلِ

۸ ـ طَوِیلَةَ الْأَمَلِ

۹ ـ إِنْ مَسَّهَا الشَّرُّ تَجْزَعُ

۱۰ ـ وَ إِنْ مَسَّهَا الْخَیرُ تَمْنَعُ

۱۱ ـ مَیالَةً إِلَی اللَّعِبِ وَ اللَّهْوِ

۱۲ ـ مَمْلُوَّةً بِالْغَفْلَةِ وَ السَّهْوِ

۱۳ ـ تُسْرِعُ بِی إِلَی الْحَوْبَةِ

۱۴ ـ وَ تُسَوِّفُنِی بِالتَّوْبَةِ [بحارالأنوار ، ج۹۱ ، ص۱۴۳] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یا عَلِی! ثَلَاثٌ مُهْلِکاتٌ شُحٌّ مُطَاعٌ وَ هَوًی مُتَّبَعٌ وَ إِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۵۸]

.

ی

۱. یتیم

۱. احترام یتیم

۱. درقرآن

وَ إِذْ أَخَذْنا مِيثاقَ بَنِي إِسْرائِيلَ لا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللّهَ وَ بِالْوالِدَيْنِ إِحْساناً وَ ذِي الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكِينِ [بقره/۸۳] .

وَ إِذا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُولُوا الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَ قُولُوا لَهُمْ قَوْلاً مَعْرُوفاً [نساء/۸] .

ـ ضحی : أَ لَمْ يَجِدْكَ يَتِيماً فَآوى [ضحی/۶] .

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلا تَقْهَرْ [ضحی/۹] .

يَتِيماً ذا مَقْرَبَةٍ [بلد/۱۵] .

۲. درروایات

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ رَعَى الْأَيْتَامَ رُعِيَ فِي بَنِيهِ [غررالحکم ، ص۴۰۹] .

ـ قال النبی (ص) : احب بیوتکم الی الله بیت فیه یتیم مکرم [نهج الفصاحة ، جمله ۸۸] .

ـ قال النبی (ص) : ان فی الجنة دارا یقال لها دار الفرج لا یدخلها الا من فرح یتامی المؤمنین [الفصاحة ، حکمت ۸۶۴] .

حضرت عیسی (ع) به قبری عبور می‌کرد که دید صاحبش عذاب می‌شود. بعد از مدتی که بار دیگر عبور می‌کرد دید عذاب بر طرف شده دلیل این امر را پرسید ، خداوند فرمود : اولادی داشت کهاصلح طریقا و اوی یتیما [سفینه] ،

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أحسنوا فی عقب غیرکم تحسنوا فی عقبکم [الدعوات ، ص۲۹۳] .

۲. انواع یتیم

۱. پدر مرده

لَمَّا أُصِيبَ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ أَسْمَاءَ فَقَالَ لَهَا : "أَخْرِجِي لِي وُلْدَ جَعْفَرٍ فَأُخْرِجُوا إِلَيهِ فَضَمَّهُمْ إِلَيهِ وَ شَمَّهُمْ وَ دَمَعَتْ عَيْنَاهُ فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللَّهِ! أُصِيبَ جَعْفَرٌ فَقَالَ (ص) نَعَمْ أُصِيبَ الْيَوْمَ. قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ جَعْفَرٍ : أَحْفَظُ حِينَ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) عَلَى أُمِّي فَنَعَى لَهَا أَبِي وَ نَظَرْتُ إِلَيهِ وَ هُوَ يمْسَحُ عَلَى رَأْسِي وَ رَأْسِ أَخِي وَ عَينَاهُ تُهْرِقَانِ الدُّمُوعَ حَتَّى تَقْطُرُ لِحْيَتَهُ" [مسکن الفود ، ص۱۰۶] .

۲. یتیم اجتماعی

۳. یتیم سیاسی

۱ ـ قَالَ الْحَسَنُ الْعَسْكرِي (ع) : أَشَدُّ مِنْ يتْمِ الْيَتِيمِ الَّذِي انْقَطَعَ عَنْ أَبِيهِ يتْمُ يتِيمٍ انْقَطَعَ عَنْ إِمَامِهِ وَ لَا يقْدِرُ عَلَى الْوُصُولِ إِلَيهِ وَ لَا يدْرِي حُكْمَهُ فِيمَا يبْتَلَى بِهِ مِنْ شَرَائِعِ دِينِهِ أَلَا فَمَنْ كانَ مِنْ شِيعَتِنَا عَالِماً بِعُلُومِنَا فَهَذَا الْجَاهِلُ بِشَرِيعَتِنَا الْمُنْقَطِعُ عَنْ مُشَاهَدَتِنَا يتِيمٌ فِي حِجْرِهِ أَلَا فَمَنْ هَدَاهُ وَ أَرْشَدَهُ وَ عَلَّمَهُ شَرِيعَتَنَا كانَ مَعَنَا فِي الرَّفِيقِ الْأَعْلَى [منیه‌المرید ، ص۱۱۴] .

۳. کمک به یتیم

۱. کمک عاطفی به یتیم

وَ بِالْوالِدَيْنِ إِحْساناً وَ ذِي الْقُرْبى وَ الْيَتامى وَ الْمَساكِينِ [بقره/۸۳] .

فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلا تَقْهَرْ [ضحی/۹] .

وَ یسْئَلُونَکَ عَنِ الْیتامی قُلْ إِصْلاحٌ لَهُمْ خَیرٌ وَ إِنْ تُخالِطُوهُمْ فَإِخْوانُکمْ [بقره/۲۲۰] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : حث الله تعالی علی بر الیتامی لانقطاعهم عن آبائهم فمن صانهم صانه الله و من أکرمهم أکرمه الله [منیه‌المرید ، ص۱۱۴] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَنْ أَنْکرَ مِنْکمْ قَسَاوَةَ قَلْبِهِ فَلْیدْنُ یتِیماً فَیلَاطِفُهُ وَ لْیمْسَحْ رَأْسَهُ یلِینُ قَلْبُهُ بِإِذْنِ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَإِنَّ لِلْیتِیمِ حَقّاً [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۱ ، ص۱۸۸] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَنَّ مَنْ مَسَحَ یدَهُ عَلَی رَأْسِ یتِیمٍ تَرَحُّماً لَهُ کتَبَ اللَّهُ لَهُ بِعَدَدِ کلِّ شَعْرَةٍ مَرَّتْ عَلَیهَا یدُهُ حَسَنَةً [ثواب‌الأعمال ، ص۱۹۹] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا بَکی الْیتِیمُ اهْتَزَّ الْعَرْشُ عَلَی بُکائِهِ فَیقُولُ اللَّهُ تَعَالَی یا مَلَائِکتِی اشْهَدُوا عَلَی أَنَّ مَنْ أَسْکتَهُ وَ اسْتَرْضَاهُ أَرْضَیتُهُ فِی یوْمِ الْقِیامَةِ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۵۲] .

۲. سفارش قرآن به اکرام ایتام

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : أحب البیوت إلی الله تعالی بیت یتیم مکرم [الجعفریات ، ص۱۶۷] .

أَ رَأَیتَ الَّذِی یکذِّبُ بِالدِّینِ فَذلِک الَّذِی یدُعُّ الْیتِیمَ [ماعون/۲-۱] .

ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : اللَّهَ اللَّهَ فِی الْأَیتَامِ [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : مَرَّ عِیسَی ابْنُ مَرْیمَ (ع) بِقَبْرٍ یعَذَّبُ صَاحِبُهُ ثُمَّ مَرَّ بِهِ مِنْ قَابِلٍ فَإِذَا هُوَ لَا یعَذَّبُ فَقَالَ : یا رَبِّ مَرَرْتُ بِهَذَا الْقَبْرِ عَامَ أَوَّلَ فَکانَ یعَذَّبُ وَ مَرَرْتُ بِهِ الْعَامَ فَإِذَا هُوَ لَیسَ یعَذَّبُ فَأَوْحَی اللَّهُ إِلَیهِ أَنَّهُ أَدْرَک لَهُ وَلَدٌ صَالِحٌ فَأَصْلَحَ طَرِیقاً وَ آوَی یتِیماً فَلِهَذَا غَفَرْتُ لَهُ بِمَا فَعَلَ ابْنُهُ [کافی ، ج۶ ، ص۳] .

کلّا بَلْ لا تُکرِمُونَ الْیتِیمَ [فجر/۱۷] .

۳. سرپرستی یتیم

لَیسَ الْبِرَّ أَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَکمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَ الْمَغْرِبِ وَ لکنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَ الْیوْمِ الآخِرِ وَ الْمَلائِکةِ وَ الْکتابِ وَ النَّبِیینَ وَ آتَی الْمالَ عَلی حُبِّهِ ذَوِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینَ وَ ابْنَ السَّبِیلِ وَ السّائِلِینَ وَ فِی الرِّقابِ وَ أَقامَ الصَّلاةَ وَ آتَی الزَّکاةَ وَ الْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذا عاهَدُوا وَ الصّابِرِینَ فِی الْبَأْساءِ وَ الضَّرّاءِ وَ حِینَ الْبَأْسِ أُولئِک الَّذِینَ صَدَقُوا وَ أُولئِک هُمُ الْمُتَّقُونَ [بقره/۱۷۷] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : إِذَا بَکی الْیتِیمُ فِی الْأَرْضِ یقُولُ اللَّهُ مَنْ أَبْکی عَبْدِی وَ أَنَا غَیبْتُ أَبَاهُ فِی التُّرَابِ فَوَ عِزَّتِی وَ جَلَالِی إِنَّ مَنْ أَرْضَاهُ بِشَطْرِ کلِمَةٍ أَدْخَلْتُهُ الْجَنَّةَ [مستدرک‌الوسائل ، ج۱۵ ، ص۱۵۳] .

قال النبی (ص) : "یتیم در اجتماع حقی دارد و این حق با مهر و نوازش باید ادا گردد".

قال النبی (ص) : "بهترین خانه شما خانه ای است که در آن یتیمی مورد احسان و عطوفت باشد و بدترین خانه‌ها آن خانه ای است که در آن با یتیمی بد رفتاری نمایند".

ـ دلجویی از یتیم و سرپرستی او هم مایه آسایش و وصول به اجر دنیوی است و هم رسیدن به سعادت آخرت.

ـ شخصی به پیامبر اسلام راجع به قساوت قلبش شکایت نمود.

پیامبر فرمود : "آیا دوست داری قلبت نرم شود و به حاجتت نائل گردی؟

ارحم الیتیم و اسمح رأسه و اطعمه من طعامک [میزان الحکمة ، ۷۶۵] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : من کفل یتیما و کفل نفقته کنت أنا و هو فی الجنة کهاتین و فرق بین إصبعیه المسبحة و الوسطی [قرب‌الإسناد ، ص۴۵] .

۴. صرف بخشی از اموال دین در مصارف یتیم

وَ اعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَیءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ [انفال/۴۱] .

ما أَفاءَ اللّهُ عَلی رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُری فَلِلّهِ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِی الْقُرْبی وَ الْیتامی وَ الْمَساکینِ وَ ابْنِ السَّبِیلِ کی لا یکونَ دُولَةً بَینَ الْأَغْنِیاءِ مِنْکمْ [حشر/۷] .

۵. تربیت یتیم

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَدِّبِ الْیتِیمَ بِمَا تُودِّبُ مِنْهُ وَلَدَک وَ اضْرِبْهُ مِمَّا تَضْرِبُ مِنْهُ وَلَدَک [کافی ، ج۶ ، ص۴۷] .

وَ وَجَدَک ضَالاًّ فَهَدی [ضحی/۷] .

۴. اموال یتیم

۱. تصرف در مال یتیم

وَ آتُوا الْیتامی أَمْوالَهُمْ وَ لا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِیثَ بِالطَّیبِ وَ لا تَأْکلُوا أَمْوالَهُمْ إِلی أَمْوالِکمْ إِنَّهُ کانَ حُوباً کبِیراً [نساء/۲] .

وَ لا تَقْرَبُوا مالَ الْیتِیمِ إِلاّ بِالَّتِی هِی أَحْسَنُ [انعام/۱۵۲] .

إِنَّ الَّذِینَ یأْکلُونَ أَمْوالَ الْیتامی ظُلْماً إِنَّما یأْکلُونَ فِی بُطُونِهِمْ ناراً وَ سَیصْلَوْنَ سَعِیراً [نساء/۱۰] .

وَ ابْتَلُوا الْیتامی حَتّی إِذا بَلَغُوا النِّکاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْداً [نساء/۶] .

قَالَ الرِّضَا (ع) : أَکلَ مَالِ الْیتِیمِ مِنَ الْکبَائِرِ الَّتِی وَعَدَ اللَّهُ عَلَیهَا النَّارَ [فقه‌الرضا ، ص۳۳۲] .

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ یحْیی الْکاهِلِی قَالَ : "قِیلَ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّا نَدْخُلُ عَلَی أَخٍ لَنَا فِی بَیتِ أَیتَامٍ وَ مَعَهُمْ خَادِمٌ لَهُمْ فَنَقْعُدُ عَلَی بِسَاطِهِمْ وَ نَشْرَبُ مِنْ مَائِهِمْ وَ یخْدُمُنَا خَادِمُهُمْ وَ رُبَّمَا طَعِمْنَا فِیهِ الطَّعَامَ مِنْ عِنْدِ صَاحِبِنَا وَ فِیهِ مِنْ طَعَامِهِمْ فَمَا تَرَی فِی ذَلِک فَقَالَ إِنْ کانَ فِی دُخُولِکمْ عَلَیهِمْ مَنْفَعَةٌ لَهُمْ فَلَا بَأْسَ وَ إِنْ کانَ فِیهِ ضَرَرٌ فَلَا وَ قَالَ ع بَلِ الْإِنْسانُ عَلی نَفْسِهِ بَصِیرَةٌ فَأَنْتُمْ لَا یخْفَی عَلَیکمْ وَ قَدْ قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ "وَ إِنْ تُخالِطُوهُمْ فَإِخْوانُکمْ " (بقره/۲۲۰) فِی الدِّینِ وَ اللّهُ یعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ" [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۹] .

عَنْ عَلِی بْنِ الْمُغِیرَةِ قَالَ : "قُلْتُ لِأَبِی عَبْدِ اللَّهِ (ع) إِنَّ لِی ابْنَةَ أَخٍ یتِیمَةً فَرُبَّمَا أُهْدِی لَهَا الشَّیءُ فَآکلُ مِنْهُ ثُمَّ أُطْعِمُهَا بَعْدَ ذَلِک الشَّیءَ مِنْ مَالِی فَأَقُولُ یا رَبِّ هَذَا بِهَذَا فَقَالَ (ع) لَا بَأْسَ " [کافی ، ج۵ ، ص۱۲۹] .

می‌پرسد طلبکاری از دنیا می‌رود و اموالش به دست من باقیمانده ، ولی اطفال صغیری دارد. آیا ماندن مال او نزد من اکل مال یتیم است؟فقال الصادق (ع) : "لَا إِذَا کانَ نَوَی أَنْ یودِّی إِلَیهِمْ" [تهذیب‌الأحکام ، ج۶ ، ص۳۸۴] .

۲. نتیجه خوردن مال یتیم

ـ قال النبی (ص) : اربع حق علی الله ان لا یدخلهم الجنة و لا یذیقهم نعیمها مدمن خمر و آکل الربا و اکل مال الیتیم بغیر حق و العاق لوالدیه [نهج الفصاحة ، حکمت۲۵۴] .

قال الباقر (ع) : من اکل مال الیتیم دخل النار و نحن الیتیم [سفینة البحار] .

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : یبْعَثُ نَاسٌ مِنْ قُبُورِهِمْ یوْمَ الْقِیامَةِ تَأَجَّجُ أَفْوَاهُهُمْ نَاراً فَقِیلَ یا رَسُولَ اللَّهِ! مَنْ هَولَاءِ؟ قَالَ : "الَّذِینَ یأْکلُونَ أَمْوالَ الْیتامی ظُلْماً إِنَّما یأْکلُونَ فِی بُطُونِهِمْ ناراً وَ سَیصْلَوْنَ سَعِیراً " (نساء/۱۰) [تفسیر عیاشی ، ج۱ ، ص۲۲۵] .

وَ لْیخْشَ الَّذِینَ لَوْ تَرَکوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّیةً ضِعافاً خافُوا عَلَیهِمْ [نساء/۹] .

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مَنْ أَکلَ مَالَ الْیتِیمِ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَیهِ مَنْ یظْلِمُهُ أَوْ عَلَی عَقِبِهِ [ثواب‌الأعمال ، ص۲۳۴] .

إِنَّما يأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ ناراً [نساء/۱۰] .

۵. سرگذشت برخی از ایتام

۱. بزرگان از دین

ـ آیت الله میرزا مهدی غروی اصفهانی : در ۹ سالگی پدر را از دست داد. ۱۲ ساله بود که وارد نجف شد و بعد از اجتهاد به مشهد برگشت. از جمله شاگردان وی میرزا جواد آقای تهرانی است.

ـ شیخ محمّد جواد مغنیه : در لبنان متولّد و در ۴ سالگی مادر و در ۱۲ سالگی پدر را از دست داد. با برادرش به نجف کوچ کرد. پس از فوت برادر به لبنان بازگشت و به کشاورزی پرداخت و ضمن آن مطالعه و کتاب می‌نوشت. بیش از ۶۰ اثر فقهی که از جمله آن تفسیر الکاشف است از او بر جای مانده است.

ـ آیت الله خادمی : در اوایل کودکی از نعمت پدر محروم شد. بعد از خواندن مقدّمات راهی نجف شد. پس از اجتهاد به اصفهان برگشت و به تدریس پرداخت.

ـ میرزا عبدالله اصفهانی افندی : در هفت ماهگی مادر و در ۷ سالگی پدر را از دست داد. تألیفات او ریاض العلماء و حیاض الفضلاء است.

ـ آیت الله شیخ محمد رضا تنکابنی (پدر مرحوم فلسفی) : در ۱۴ سالگی پدر و مادر را از دست داد. پس از خواندن مقدّمات در حوزه قزوین وارد نجف شد. ملا علی همدانی و آیة الله میرزا هاشم آملی از شاگردان اویند.

ـ آیت الله سید عبد الهادی شیرازی : در بدو تولد پدر را از دست داد. (در کاظمین)

ـ آیت الله میرزای شیرازی (محمّد حسن) : قبل از ۶ سالگی پدر را از دست داد. در ۱۷ سالگی برای ادامه تحصیل به اصفهان رفت. واقعه تنباکو از افتخارات مبارزات او است.

ـ آیت الله شیخ حسن غفّاری : در ۶ سالگی پدر را از دست داد. قبل از ۱۵ خرداد وارد صحنه انقلاب شد و پس از چند مرتبه زندان رفتن شهید شد.

ـ سید اسماعیل صدر : در ۶ سالگی از نعمت پدر محروم شد. در ۱۴ سالگی برادرش را از دست داد. در ۲۳ سالگی به نجف رفت و از آنجا به کربلا رفت. میرزای نائینی از شاگردان اوست.

ـ شهید نوّاب صفوی در نوجوانی پدر را از دست داد. در نجف خبر توهین کسروی را شنید. به تهران آمد و کسروی را ترور کرد و به نجف برگشت.او از مؤسس فداییان اسلام است و در سال ۱۳۳۴ توسّط رژیم پهلوی اعدام شد.

ـ آیت الله العظمی حکیم در ۶ سالگی پدرش را از دست داد. به مبارزه با دشمنان اسلام مشهور بود و مسالحه نمی‌کرد و بر ضد بعثیون مخالفت می‌کرد.

ـ شیخ محمّد کوهستانی در کودکی از نعمت پدر محروم شد. پس از تحصیل در نجف به بهشهر برگشت.

ـ میرزا علی اکبر مرندی در ۶ سالگی پدر را از دست داد. پس از تحصیل در نجف به ایران برگشت.

ـ آیت الله العظمی ضیاء الدّین عراقی ۱۲ ساله بود که پدرش مرد. برای ادامه تحصیل به نجف رفت. حضرات آیات سید محمّد تقی خوانساری ، سید احمد خوانساری ، شهاب الدّین مرعشی ، میرزا هاشم آملی و محمّد تقی بهجت از شاگردان او هستند.

ـ میرزا محمّد حسن آشتیانی در سه سالگی پدرش مرد. پس از حوزه بروجرد عازم نجف شد و شاگرد شیخ انصاری بود و به لسان شیخ معروف شد.

ـ ملّا محمّد تقی بزغانی (معروف به شـهید ثالث) در ۱۶ سالگی پدرش مرد. از شاگردان فکری او سـید جمال الدین اسدآبادی است. مهم‌ترین تألیف او تحفهٔ الأبرار و الدّر الثّمین است.

ـ سید جمال الدّین گلپایگانی ۹ ساله بود که پدرش مرد. ابتدا چوپانی می‌کرد. پس از اجتهاد عازم نجف شد.

ـ میرزا مهدی اصفهانی در ۹ سالگی پدرش مرد. در ۱۲ سالگی به نجف رفت و پس از اجتهاد به مشهد بازگشت. آثار بسیاری در زمینه فقه و اصول دارد.

ـ شـمس الدّین محمّد (ملقّب به حافظ) : در کودکی یتیم و بی‌سرپرست شد. حافظ قرآن بود و از شاگردان مولانا شمس الدّین شیرازی است.

ـ شیخ مصلح الدّین عبدالله شیرازی (سعدی) : در کودکی پدر را از دست داد. برای ادامه تحصیل به بغداد رفت.

ـ علّامه طباطبایی کمتر از ۹ سال داشت که پدر و مادر را از دست داد. ظرف ۵ سال قرآن را آموخت. بر اثر فقر ۱۰ سال درس را رها کرد و به تبریز رفت و سپس مجدّدا به حوزه قم برگشت.

ـ شـهید آیت الله صدوقی : در ۷ سالگی پـدر و در ۹ سـالگی مادر را از دست داد. قبل و بعـد از ۱۵ خرداد ۱۳۴۲ از یاران امام (ره) بود.

ـ حسن حسن‌زاده آملی در سـال دوم ابتـدایی مـادرش مرد و در ۱۶ سـالگی پـدر را از دست داد. در تهران و قم تحصـیل کرد. فقیه ، فیلسوف ، عارف و ریاضیدان است. و در نجوم و هیئت مهارت دارد. ۱۲۰ عنوان تألیف نیز دارد.

ـ آیت الله شـهید سید حسن مدرّس در ۱۱ سالگی پـدر را از دست داد و در ۱۳ سالگی ملبّس شد. در مبارزات علیه دین‌زدایی شهید شد.

ـ آیت الله شهید دستغیب در ۱۲ سالگی از نعمت پدر محروم شد و سـرپرستی دو برادر و سه خواهر و مادرش را عهده‌دار شد. برای ادامه تحصیل به نجف رفت و پس از اجتهاد به شیراز برگشت و در سال ۱۳۶۰ شهید شد.

ـ حکیم نظامی گنجوی در کودکی از فیض داشـتن پـدر محروم شـد. ذوق شاعری و پای‌بنـدی به عقایـد مـذهبی از او شاعری توانمند ساخت.

ـ آیت الله شـهید سـید محمّـد باقر صـدر سه ساله بود که پدرش را از دست داد و سـرپرستی او به عهده برادر دانشـمندش سـید اسماعیل صدر افتاد. پس از مدّتی حبس و شکنجه به دستور صدّام ، شهید شد.

ـ آیت الله العظمی گلپایگانی در سنّ ۱۳ سالگی مادر و در ۹ سالگی پدرش را از دست داد. با مشقّت و سختی بسیار از روستا به حوزه گلپایگان برای تحصیل رفت و آمد می‌کرد. در ۲۴ سالگی وارد حوزه قم شد. خدمات بسیار زیادی نموده و شاگردان برجسته‌ای به اسلام تقدیم کرد.

ـ شیخ رجبعلی نکوگویان (رجبعلی خیاط) در ۱۲ سالگی پـدرش را از دست داد. علی رغم مورد توجّه بودن در خانه‌ای محقر و خشتی که موقع باران لگن زیر سـقف آن می‌گـذاشت زنـدگی می‌کرد. همه کارهایش را به قصـد قربت انجام می‌داد. موقع غذا رو به قبله و دوزانو می‌نشست.

ـ شـهات محمّـد انور (حافظ کلّ قرآن) در ۳ مـاهگی پـدرش را از دسـت داد. از ۳ سـالگی شـروع به حفـظ قرآن کرد و در ۶ سالگی حافظ کلّ قرآن شد.

ـ شــهید رجایی در ۴ ســالگی پــدر را از دســت داد. در ۱۴ سـالگی بـه تهران آمـد و شـاگرد آهـن‌فروشـی شـد و مـدّتی هم دست‌فروشی می‌کرد. پس از فراغت از تحصیل به دبیری پرداخت.

ـ قطب الدّین شیرازی (طبیب ، ریاضیدان و فیلسوف) پدرش که طبیب بود را در ۱۴ سالگی از دست داد. طبّ را از پدر آموخت. شاگرد خواجه نصیر الدّین طوسی بود. به دریای دانش مشهور است. در ریاضی ، فلسفه ، طب و نجوم تبحّر داشت. کتاب‌های شرح حکمةٔ الاشراق ، درّةٔ التّاج ، نهایةٔ الادراک و التحفةٔ الشاهیه اثر او است.

۲. نوابغ

ـ بودا ۷ روزه بود که مادرش را از دست داد. تا ۲۹ سالگی در قصر و در وفور نعمت بود. برخورد با مرد مقدّس آواره‌ای او را به ریاضت‌کشی کشاند و بقیه عمرش را صرف تبلیغ پیام رستگاری خود کرد.

ـ اسکندر مقدونی به ظاهر پسر فیلیپ دوما است. امّا مورّخی آلمانی می‌گوید که او فرزندی نامشروع است و افسانه‌های زیادی برای او ساخته‌اند. خودش خود را پسر خدای خدایان می‌خواند. شاگرد ارسطو بود و برای جهان‌گشاییِ خود حدّ و مرزی نمی‌شناخت. مردم را وادار می کرد که او را خدا بنامند.

ـ کوروش در روزهای اوّل تولّد مادرش را از دست داد و توسّط چوپان‌زاده‌ای بزرگ شد. در ۱۵ سالگی پدر اصلی خود را دید.

ـ آقاخان سوم نوه آقاخان اوّل (امام فرقه اسماعیلیه) در ۶ سالگی پدرش را از دست داد. چهل و هشتمین پیشوای اسماعیلیه است و در فوت او ده میلیون نفر به مدّت سه روز عزاداری کردند.

ـ دکارت (ریاضیدان مشهور) در ۴ سالگی مادرش مرد. پدرش یک روستایی بود و او را به پرستار سپرد.

ـ مالکوم ایکس (رهبر سیاهپوستان آمریکا) در ۶ سالگی پدرش را از دست داد و به دلیل فقر ، مدرسه شبانه‌روزی را رها کرد و در یک هتل گارسون شد. به علت اعتیاد و دزدی ۵ سال زندانی شد. پس از زندان به جنبش مخفی اسلامی سیاهان پیوست. با مطالعه علوم دینی متحوّل شد.

ـ کمال جنبلاط (پایه‌گذار حزب سوسیالیست پیشرو لبنان) : در کودکی پدرش را از دست داد. لیسانس حقوق گرفت. نماینده مجلس ، وزیر و رهبر حزب و دبیر کل جبهه عربی حمایت از فلسطین شد.

ـ سولژنیتسین (نویسنده مشهور و مبارز روس) درکودکی پدر را از دست داد. منتقد بسیار تند کمونیسم است. مارکسیسم را شوخی دهشتبار سده بیستم می‌نامید. به داشتن تمایلات آیت اللهی (نه شرقی نه غربی امام خمینی) و خطری برای امپریالیسم غرب معروف است.

ـ ایندیرا گاندی (دختر جواهر لعل نهرو) پدرش اکثرا در زندان بود. در ۱۹ سالگی مادر را از دست داد. مدّتی وزیر اطّلاعات هند و بعد نخست‌وزیر شد.

ـ ناپلئون بناپارت (فرانسه) از روز تولد کمتر پدرش را دید ، چون پدر دائما در سفر بود. در ده سالگی به مدرسه شبانه‌روزی رفت و در ۱۴ سالگی پدر را از دست داد.

ـ کاوندیش هنری ، دانشمند فرانسوی درکودکی مادرش مرد. از تحصیل در دانشگاه انصراف داد و به مطالعه ریاضی و فیزیک پرداخت. قدرت بیان خوبی نداشت. وجود نیتروژن در هوا و... از کشفیات او است. قسمت اعظم ثروت او پس از مرگ ، صرف آزمایشگاهی شد که ۶ نفر از طریق آن به جایزه نوبل رسیدند.

ـ بنیامین فرانکلین (آمریکایی) به خاطر وضع بد مالی مدرسه را رها کرد. از غذای خود می‌کاست و با پس‌انداز و زحمت زیاد کتاب می‌خرید. استعداد عجیبی در نویسندگی داشت. مؤسس انجمن فیلسوفان آمریکا در ۲۱ سالگی بود. مؤسس اوّلین پست‌خانه ، اوّلین شرکت بیمه آتش‌سوزی ، اوّلین آتش‌نشانی ، کاشف الکتریسیته در جوّ زمین ، عضو انجمن سلطنتی انگلیس

و آکادمی علوم پاریس است.
ـ جوزف پریستلی (انگلیسی) پسر بافنده‌ای تهیدست است. در ۷ سالگی پدرش مرد. به مدرسه کشیش‌ها رفت. به زبان‌های زنده دنیا صحبت می‌کرد. کاشف اکسیژن است و این که گیاهان اکسیژن تولید می‌کنند از کشفیات او است.
ـ ادیسون سبزی‌های باغچه خانه را می‌فروخت و مادر در خانه او را آموزش می‌داد. آزمایشات خود را ابتدا در زیرزمین خانه و بعد در واگن قطار باربری انجام می‌داد. مخترع برق ، لامپ و اصلاح تلگراف است و حدود ۱۰۰۰ اختراع مانند تصاویر متحرّک و...از آثار او است.
ـ وُلتا (ایتالیایی) در خانواده‌ای فقیر متولّد شد. ابتدا معلّم و بعد استاد دانشگاه شد. دستگاه تولید الکتریسیته ، کشف قوانین مختلف فیزیک و پیل الکتریکی (باطری) از کشفیات او است.
ـ آنتوان وان لیونهوک (مخترع میکروسکوپ و کاشف میکروب) تولّدش در خانواده‌ای فقیر در هلند بود که با بافتن و فروش سبد امرار معاش می‌کردند. پس از فوت پدر در مغازه خوار و بارفروشی در آمستردام شاگردی می کرد ، و هم زمان سرایدار مشهوری بود. مخترع میکروسکوپ بود و اوّلین بار میکروب‌ها و گلبول‌های قرمز خون را دید. ابتدا او را دیوانه و خیالباف می‌خواندند. او مراحل مختلف رشد و تکثیر باکتری‌ها را نشان داد.
ـ نیوتن پدرش قبل از تولّد او مرده بود. به علّت علاقه به تحصیل با وجود مشکلات مالی وارد دانشگاه شد و هم زمان در مزرعه‌ای کار می‌کرد. با افتادن سیب از درخت ، جاذبه زمین را کشف کرد. (به قدری مشغول تحقیق بود که یک بار ساعتش را به جای تخم مرغ در آب جوش انداخت) . کشفیات متعدّد و چند کتاب ، حاصل تلاش او است.
ـ برنارد شاو (نویسنده مشهور ایرلندی) به علّت فقر شدید بیش از ۵ سال درس نخواند. او از نعمت پدر محروم بود. در ۱۵ سالگی به لندن (برای کار) رفت و در طی ۴ سال بیکاری ۴ کتاب نوشت که کسی حاضر به چاپ آنها نشد ، ولی ناامید نشد و با نوشتن مقاله در نشریات شهرت یافت.
ـ نیکلا کپرنیک (ستاره‌شناس) : در ۱۰ سالگی پدرش را از دست داد. به تحصیل الهیات در کلیسا پرداخت. کسی است که ثابت کرد زمین به دور خورشید می‌چرخد.
ـ ماری کوری (کاشف رادیوم) در ۱۰ سالگی مادرش را از دست داد. به عنوان معلّمه کار می‌کرد و خرج تحصیل خود و خواهرش را می‌پرداخت. در رشته فیزیک با رتبه اوّل فارغ التّحصیل شد و دو بار برنده جایزه نوبل شد. کشفیات او بسیار است.
ـ ویلیام شکسپیر (شاعر و نویسنده مشهور) علی رغم هوش و استعداد خارق العاده به علت فقر ، ترک تحصیل کرد. بعد از مدتی استعدادش را در نمایش نشان داد و مشهورترین نمایشنامه نویس جهان شد.
ـ الکساندر دوما (نویسنده) در ۴ سالگی پدرش را از دست داد و برای تحصیل به پاریس رفت و در کنار تحصیل به دبیری پرداخت. از کتاب‌های مشهور او "سه تفنگدار" و "کنت مونت کریستو" است که شهرت جهانی دارد.
ـ سباستیان باخ (موسیقی دان) در ده سالگی پدر و مادرش را از دست داد. به موسیقی علاقه داشت و این رشته را در تمام اروپا رواج داد و آثار مذهبی او بهترین نمونه موسیقی کلیسا است.
ـ آبراهام لینکلن (رئیس جمهور آمریکا که برده‌داری را لغو کرد) در ۷ سالگی مادرش را از دست داد و بیش از یک سال به مدرسه نرفت ، امّا همواره مطالعه می‌کرد. فردی روشن‌بین ، آزادی‌بخش و مردم‌دوست بود.
ـ چارلی چاپلین (هنرپیشه معروف) در کودکی پدر و مادرش متارکه کردند و در فقر کامل به سر می‌برد. از ۱۶ سالگی وارد کار تئاتر شد و به سرعت پیشرفت کرد.

ـ آنـدرسن (نویسـنده معروف دانمـارکی) پـدرش کفّاش فقیری بود که در کودکی هانس ، دار فانی را وداع گفت ومادرش با کار در خانه دیگران او را بزرگ کرد. زشت‌رو و کریه‌المنظر بود. آثارش شهرت دنیایی دارند.
ـ آنتوان سنت اگزوپری (نویسنده فرانسوی) در ۴ سالگی پدرش را از دست داد. از مدرسه می‌گریخت و به دیدن هواپیماها در فرودگاه می‌رفت. بالاخره خلبان شد و در کنار آن نویسندگی می‌کرد. در جنگ بر علیه آلمان‌ها سقوط کرد و کشته شد.
ـ رابرت هوک (مخترع) : در خانواده‌ای روحانی به دنیا آمد و در کودکی پدرش را از دست داد. مخترع میکروسکوپ ، پمپ باد ، رطوبت سنج ، پاندول ساعت و...است.
ـ علی اکبر دهخدا در ده سـالگی از نعمت پـدر محروم شـد و بـا فقر و تنگـدستی به مـدرسه سیاسـی راه یـافت. او پـایه گـذار ساده‌نویسی بود. آثار بسیاری از جمله لغت‌نامه دهخدا دارد.
ـ حسین بهزاد (نقّاش) در دوران نوجوانی ، پدر و استادش را از دست داد و با کوشش فراوان در جهان مشهور شد.
۳. بزه کاران
ـ گلدامایر (نخست‌وزیر اسـرائیل) متولّد روسیه است و در ۱۷ سالگی به دلیل مخالفت پدرش با شـغل معلّمی از او جدا شد. در ۵۱ سالگی نماینـده مجلس اوّل در اسـرائیل شد. وزیر کار و وزیر امور خارجه بود. در ۷۱ سالگی نخست‌وزیر اسرائیل شد. وی اعتقاد داشت که اصلاً فلسطینی وجود ندارد.
ـ ابونضال متولّد حیفا است و در ۱۷ سالگی پدرش را از دست داد و به حزب بعث پیوست و از عوامل معروف اطّلاعاتی بغداد شد. گروه چریکی او ترورهای زیادی از شخصیت‌های اردنی و فلسطینی انجام داده‌اند.
ـ آتـاتورک در کـودکی پـدرش را از دسـت داد و بـا همت مـادر و خـواهرش ادامه تحصـیل داد. به دلیـل رشـادت در بعضـی جنـگ‌هـا لقب غازی (مجاهـد) گرفت. طی کودتایی امپراتوری عثمانی را منحل و جمهوری ترکیه لائیک را بنیان گـذاشت. ۴ بار رئیس جمهور شد.
ـ شاپور بختیار متولّد شهرکرد است و پدرش در بیست سالگیِ او به دست رضاخان اعدام شد.
ـ ژان بـدل بوکاسـا (دیکتـاتور خون‌آشـام آفریقای مرکزی) در ۶ سـالگی پـدر و بعـد مـادرش را از دسـت داد. در ۴۵ سالگی فرمانده کلّ قوا شد. با کودتا پسـرعمویش را برکنار و به قدرت رسـید. به گفته آشپزش ، اکثر مواقع غذای او از گوشت بدن و پای زنان اعدام شده تهیه می‌شد ، زیرا دون شأن خود می‌دانست که از گوشت حیوانات بخورد.
ـ ایـدی امین (اوگانـدا) فرزنـد نامشـروعی است که پـدرش را ندیـد و با مردان رهگـذر زندگی کرد و بزرگ شد. با کودتا به قـدرت رسـید و هیتلر را الگوی خود قرار داد و عقیـده داشت که انسـانی که در جادّه پیروزی است ، هر جنایتی مرتکب شود ، عقوبت ندارد.
ـ صـدّام حسـین پس از متارکه پدر و مادرش ، در منزل دائیش متولّد شد. تا ۱۰ سالگی مدرسه نمی‌رفت. در ۲۰ سالگی (سال چهارم دبیرسـتان) دایی خود را کشت. در ترور ناموفق عبـدالکریم قاسم شـرکت داشت. و به سوریه گریخت. پس از برکناری قاسم به عراق برگشت و معاون شورای فرماندهی بعث شد. بعد از پیروزی انقلاب ایران با مجبور کردن حسن البکر به استعفا ، به قدرت رسید.
ـ بیل کلینتون پدرش قبل از تولد او مرده بود. مدتی در مغازه خوار و بارفروشی کار می‌کرد. از رشته حقوق فارغ التحصیل شد و به ریاست جمهوری رسید. از طرفداران سرسخت اسراییل بود و بیت المقدس را پایتخت اسرائیل می‌نامید.
ـ لنین در کـودکی خشن و بـدقواره و دارای سـری بزرگ بود. در ۱۶ سالگی پـدرش را از دست داد و یک سال بعـد برادرش

اعدام شد ، و کینه شدید وی ۳۰ سال بعد خاندان تزار را بر باد داد.

ـ تموچین (چنگیزخان مغول) ۱۳ ساله بود که پدرش را کشتند و اموالشان را به غارت بردند. مادرش او را به قصد انتقام بزرگ کرد. خود را بلای آسمانی و تازیانه خدا در روی زمین می‌خواند و می گفت : همان طور که آسمان یک خدا بیشتر ندارد ، زمین هم فقط یک خدا دارد و آن هم ، منم ، چنگیزخان.

ـ ایوان مخوف (روسیه) ۳ ساله بود که پدرش مرد و ۷ ساله بود که مادرش را کشتند. با تازیانه و قتل و ارعاب جنون‌آمیز روسیه را اداره کرد. مهم‌ترین تفریح او جنگ انسان‌ها و خرس‌ها بود. (خودش می گوید در کودکی همیشه از سرما می‌لرزیدم و حتّی یک بار غذای سیر نخوردم.) کشتن ۶۰ هزار نفر در یک نوبت و زنده زنده سرخ کردن آنان ، اجساد مقتولین را به خورد مردم دادن و... از جنایت‌های او است. مردم روسیه او را غضب الهی می‌دانستند. (یک روز فیلی به او هدیه دادند ، به بهانه این که چرا تعظیم نکرده ، فیل را قطعه قطعه کرد) .

ـ هیتلر فرزند یک کارمند جزء است و در رشته نقشه‌کشی تحصیل کرد. بعد از جنگ اوّل جهانی به رهبری جنبش اجتماعی ـ ملّی آلمان (نازی) رسید و سپس رئیس جمهور شد. اساس حکومت او دیکتاتوری و زور بود.

ـ پطر کبیر یا پطر اوّل ده ساله بود که پس از فوت پدر به سطنت رسید. مردی بی‌رحم بود ، ولی برای پیشرفت کشورش از هیچ کوششی دریغ نکرد و تمدّن جدید اروپا را به روسیه آورد.

۱. یزید بن معاویه (لعنت الله علیه)

بعضی از ویژگیهای یزید بن معاویه (لعنت الله علیه)

۱ ـ با مادر و خواهر و دختر خود زنا می کرد. [العدالهٔ الاجتماعیه]

۲ ـ شرابخواری ، هر روز مست و هر شب خمار بود.

۳ ـ نماز نمی‌خواند.

۴ ـ سگ بازی و میمون‌بازی می کرد. نام میمون او ابوقیس بود؛ او را لباس زیبا می پوشاند و آن میمون را سوار اسب می کرد و به مسابقه می فرستاد.

۵ ـ مادر او مسیحی بود.

۶ ـ با کمال بی‌آبرویی سربازان او اسب‌های خود را کنار و نزدیک قبر پیامبر (ص) بستند. (اشاره به واقعه حرّه)

از سال ۶۰ هجری تا ۶۴ هجری قمری ۳ فاجعه بزرگ مرتکب شد ۱– سال ۶۱ واقعه کربلا را به وجود آورد.

۲– ذی الحجه سال ۶۳ واقعه حرّه به دستور او انجام شد.

۳– و محرم الحرام سال ۶۴ یورش به مکه وهتک حرمت خانه خدا به دستور او و توسط سپاهیان وی انجام شد.

۷ ـ در مدینه شروع به غارت و در نه ماه ، هزار حرام زاده در مدینه به دنیا آمد.

۸ ـ کعبه را آتش زد.

۹ ـ وقتی اهل مدینه عامل یزید را بیرون کردند ، لشگری به مدینه فرستاد که ۴۰۰۰ نفر از قریش و بنی‌هاشم و انصار را کشتند و از آنها بیعت گرفتند که عبد یزید باشند و الّا گردنشان زده می‌شود.

۱۰ ـ از اشعار اوست که دلالت بر کافر بودن او دارد :

[إحتجاج طبرسی ، ج۲ ، ص۳۰۷] .

۱. یقین

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَیْنِ (ع) : اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ ، وَ بَلِّغْ بِإِیمَانِی أَکمَلَ الْإِیمَانِ ، وَ اجْعَلْ یقِینِی أَفْضَلَ الْیقِینِ [صحیفه سجادیه ، دعای ۲۰.]

۱ ـ معنای یقین : باوری که شک و تردید در آن نباشد.

۲ ـ در قران علم الیقین ، حقّ الیقین و عین الیقین آمده است :

کلّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْیقینِ لَتَرَوُنَّ الْجحیمَ ثُمَّ لَتَرَوُنَّها عَینَ الْیقینِ [تکاثر/۷-۵.]

وَ تَصْلِیةُ جَحیمٍ إِنَّ هذا لَهُوَ حَقُّ الْیقینِ [واقعه/۹۵-۹۴.]

دود آتش (علم الیقین) ، حرارت آتش (حق الیقین) ، سوختن (عین الیقین)

۲. اهمیت آن

أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْبَرْقِی فِی الْمَحَاسِنِ عَنْ أَبِیهِ رَفَعَهُ قَالَ : کانَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) یطِیلُ الْقُعُودَ بَعْدَ الْمَغْرِبِ یسْأَلُ اللَّهَ الْیقِینَ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۴۸.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْیقِینَ أَفْضَلُ مِنَ الْإِیمَانِ وَ مَا مِنْ شَیءٍ أَعَزَّ مِنَ الْیقِینِ [کافی ، ج۲ ، ص۵۱.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِعَبْدٍ خیراً فَقَّهَهُ فِی الدِّینِ وَ أَلْهَمَهُ الْیقِینَ [غررالحکم ، ص ۴۹.]

کیفیت و کمّیت :

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ الْعَمَلَ الدَّائِمَ الْقَلِیلَ عَلَی الْیقِینِ أَفْضَلُ عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعَمَلِ الْکثِیرِ عَلَی غَیرِ یقِینٍ [کافی ، ج۲ ، ص۵۷.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِص : خَیرُ مَا أُلْقِی فِی الْقَلْبِ الْیقِینُ [من‌لایحضره‌الفقیه ، ج۴ ، ص۳۷۶.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : أَیهَا النَّاسُ سَلُوا اللَّهَ الْیقِینَ وَ ارْغَبُوا إِلَیهِ فِی الْعَافِیةِ فَإِنَّ أَجَلَّ النِّعْمَةِ الْعَافِیةُ وَ خَیرَ مَا دَارَ فِی الْقَلْبِ الْیقِینُ وَ الْمَغْبُونُ مَنْ غُبِنَ دِینُهُ وَ الْمَغْبُوطُ مَنْ غُبِطَ یقِینُهُ [المحاسن ، ج۱ ، ص۲۴۸.]

قَالَ الرِّضَا (ع) : الْإِیمَانُ فَوْقَ الْإِسْلَامِ بِدَرَجَةٍ وَ التَّقْوَی فَوْقَ الْإِیمَانِ بِدَرَجَةٍ وَ الْیقِینُ فَوْقَ التَّقْوَی بِدَرَجَةٍ وَ لَمْ یقْسَمْ بَینَ الْعِبَادِ شَیءٌ أَقَلُّ مِنَ الْیقِینِ [کافی ، ج۲ ، ۵۲.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : وَ بِالْیقِینِ تُدْرَک الْغَایةُ الْقُصْوَی [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۵۷.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : (در وصف متّقین) فَمِنْ عَلَامَةِ أَحَدِهِمْ أَنَّک تَرَی لَهُ قُوَّةً فِی دِینٍ وَ حَزْماً فِی لِینٍ وَ إِیمَاناً فِی یقِینٍ [نهج‌البلاغه ، خطبه ۱۹۳.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَ جَلَّ جَعَلَ الْإِیمَانَ عَلَی أَرْبَعِ دَعَائِمَ عَلَی الصَّبْرِ وَ الْیقِینِ وَ الْعَدْلِ وَ الْجِهَاد [کافی ، ج۲ ، ۵۰.]

۳. آیات

وَ فِی الْأَرْضِ آیاتٌ لِلْمُوقِنین [ذاریات/۲۰.]

وَ بِالْآخِرَةِ هُمْ یوقِنُونَ [بقره/۴.]

لِیطْمَئِنَّ قَلْبی [بقره/۲۶۰.]

وَ کذلِک نُری إِبْراهیمَ مَلَکوتَ السَّماواتِ وَ الْأَرْضِ وَ لِیکونَ مِنَ الْمُوقِنینَ [انعام/۷۵.]

وَ جَعَلْنا مِنْهُمْ أَئِمَّةً یهْدُونَ بِأَمْرِنا لَمّا صَبَرُوا وَ کانُوا بِآیاتِنا یوقِنُونَ [سجده/۲۴.]

۴. نشانه ها و علامات و آثار یقین

۱ ـ عَنْ أَبی بَصِیرٍ عَنْ أَبی عَبْدِ اللَّهِ (ع) قال : لَیسَ شَیءٌ إِلَّا وَ لَهُ حَدٌّ قَالَ قُلْتُ جُعِلْتُ فِدَاک فَمَا حَدُّ التَّوَکلِ قَالَ الْیقِینُ قُلْتُ فَمَا حَدُّ الْیقِینِ قَالَ أَلَّا تَخَافَ مَعَ اللَّهِ شَیئاً [کافی ، ج۲ ، ۵۷.]

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : لَوْ صَحَّ یقِینُک لَمَا اسْتَبْدَلْتَ الْفَانِی بِالْبَاقِی وَ لَا بِعْتَ السَّنِی بِالدَّنِی [غررالحکم ، ص۶۲.]

۳ ـ قَالَ الصَّادِقُ (ع) : مِنْ صِحَّةِ یقِینِ الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ أَنْ لَا یرْضِی النَّاسَ بِسَخَطِ اللَّهِ وَ لَا یلُومَهُمْ عَلَی مَا لَمْ یوتِهِ اللَّهُ فَإِنَّ الرِّزْقَ لَا یسُوقُهُ حِرْصُ حَرِیصٍ وَ لَا یرُدُّهُ کرَاهِیةُ کارِهٍ [کافی ، ج۲ ، ۵۷.]

عَلِی بْنُ إِبْرَاهِیمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عِیسَی عَنْ یونُسَ قَالَ : سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا (ع) عَنِ الْإِیمَانِ وَ الْإِسْلَامِ فَقَالَ قَالَ أَبُو جَعْفَرٍ (ع) إِنَّمَا هُوَ الْإِسْلَامُ وَ الْإِیمَانُ فَوْقَهُ بِدَرَجَةٍ وَ التَّقْوَی فَوْقَ الْإِیمَانِ بِدَرَجَةٍ وَ الْیقِینُ فَوْقَ التَّقْوَی بِدَرَجَةٍ وَ لَمْ یقْسَمْ بَینَ النَّاسِ شَیءٌ أَقَلُّ مِنَ الْیقِینِ قَالَ قُلْتُ فَأَی شَیءٍ الْیقِینُ قَالَ التَّوَکلُ عَلَی اللَّهِ وَ التَّسْلِیمُ لِلَّهِ وَ الرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَ التَّفْوِیضُ إِلَی اللَّهِ [کافی ، ج۲ ، ۵۲.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : لِجَبْرَئِیل فَمَا تَفْسِیرُ الْیقِینِ قَالَ جَبْرَئِیلُ الْمُوقِنُ یعْمَلُ لِلَّهِ کأَنَّهُ یرَاه [معانی الأخبار ، ص ۲۶۰.]

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ص) : عَلَامَةُ الْمُوقِنِ فَسِتَّةٌ أَیقَنَ (أَنَّ اللَّهَ حَقٌّ) فَآمَنَ بِهِ وَ أَیقَنَ بِأَنَّ الْمَوْتَ حَقٌّ فَحَذِرَهُ وَ أَیقَنَ بِأَنَّ الْبَعْثَ حَقٌّ فَخَافَ الْفَضِیحَةَ وَ أَیقَنَ بِأَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ فَاشْتَاقَ إِلَیهَا وَ أَیقَنَ بِأَنَّ النَّارَ حَقٌّ فَظَهَرَ سَعْیهُ لِلنَّجَاةِ مِنْهَا وَ أَیقَنَ بِأَنَّ الْحِسَابَ حَقٌّ فَحَاسَبَ نَفْسَهُ [تحف‌العقول ، ص ۱۸.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : التقویثمرة الدین و أمارة الیقین [غررالحکم ، ص ۲۷۱.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : من صح یقینه زهد فی المراء [غررالحکم ، ص ۲۵۷.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : لَا یقِینَ إِلَّا بِالْخُشُوع [تحف‌العقول ، ص ۳۰۳.]

قَالَ عَلِی بْنُ الْحُسَینِ (ع) : الرِّضَا بِمَکرُوهِ الْقَضَاءِ مِنْ أَعْلَی دَرَجَاتِ الْیقِینِ [التمحیص ، ص ۶۰.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ أَیقَنَ بِالْآخِرَةِ لَمْ یحْرِصْ عَلَی الدُّنْیا [غررالحکم ، ص ۱۵۱] .

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ أَیقَنَ بِالْمَعَادِ اسْتَکثَرَ الزَّادَ [غررالحکم ، ص ۱۴۸.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ حَسُنَ یقِینُهُ حَسُنَتْ عِبَادَتُهُ [غررالحکم ، ص ۶۲.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : مَنْ أَیقَنَ بِالْآخِرَةِ سَلَا عَنِ الدُّنْیا [غررالحکم ، ص ۱۵۱.]

۲ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : ما غدر من أیقن بالمرجع [غررالحکم ، ص ۱۴۶.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الصبر ثمرة الیقین [غررالحکم ، ص ۱۹۷.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الإخلاص ثمرة الیقین [غررالحکم ، ص ۱۹۷.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : الیقین یثمر الزهد [غررالحکم ، ص ۶۲.]

قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : کذب من ادعی الیقین بالباقی و هو مواصل للفانی [غررالحکم ، ص ۱۵۱.]

۳ ـ قَالَ أَمِیرُ الْمُومِنِینَ (ع) : یسْتَدَلُّ عَلَی الْیقِینِ بِقِصَرِ الْأَمَلِ وَ إِخْلَاصِ الْعَمَلِ وَ الزُّهْدِ فِی الدُّنْیا [غررالحکم ، ص ۶۲.]

قَالَ الصَّادِقُ (ع) : إِنَّ اللَّهَ بِعَدْلِهِ وَ قِسْطِهِ جَعَلَ الرَّوْحَ وَ الرَّاحَةَ فِی الْیقِینِ وَ الرِّضَا وَ جَعَلَ الْهَمَّ وَ الْحَزَنَ فِی الشَّک وَ السَّخَطِ [کافی ، ج۲ ، ۵۷.]

لقمان (ع) : یقین نیروی محرّک برای عمل است.عمل هر کس به مقدار یقین اوست واماندگی از کار ، نشانه شک اوست [جامع السّعادات ، ج۱ ، ص۱۲۵.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَنَّ إِخْلَاصَ الْعَمَلِ الْيقِينُ [تحف‌العقول ، ص ۱۴۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : التارک للعمل غیر موقن بالثواب علیه [غررالحکم ، ص ۱۵۶.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : مَنْ تَيقَّنَ أَنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ يرَاهُ وَ هُوَ يعْمَلُ بِمَعَاصِيهِ فَقَدْ جَعَلَهُ أَهْوَنَ النَّاظِرِينَ [کنزالفوائد ، ج ۱ ، ص ۳۵۰.]

۵. وسوسه به خود راه ندهید

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَجْعَلُوا عِلْمَكمْ جَهْلًا وَ يقِينَكمْ شَكاً إِذَا عَلِمْتُمْ فَاعْمَلُوا وَ إِذَا تَيقَّنْتُمْ فَأَقْدِمُوا [نهج‌البلاغه ، حکمت ۲۷۴.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : لَا تَكنْ مِمَّنْ تَغْلِبُهُ نَفْسُهُ عَلَى مَا يظُنُّ وَ لَا يغْلِبُهَا عَلَى مَا يسْتَيقِن [نهج‌البلاغه ، حکمت ۱۵۰.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : اعْلَمُوا أَنَّهُ لَا يصْغَرُ مَا ضَرَّ يوْمَ الْقِيامَةِ وَ لَا يصْغَرُ مَا ينْفَعُ يوْمَ الْقِيامَةِ فَكونُوا فِيمَا أَخْبَرَكمُ اللَّهُ كمَنْ عَاينَ [المحاسن ، ج ۱ ، ص۲۴۹.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : أَحْي قَلْبَك بِالْمَوْعِظَةِ وَ أَمِتْهُ بِالزَّهَادَةِ وَ قَوِّهِ بِالْيقِينِ وَ نَوِّرْهُ بِالْحِكمَةِ وَ ذَلِّلْهُ بِذِكرِ الْمَوْت [نهج‌البلاغه ، نامه ۳۱.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : فَإِنْ أَيقَنْتَ أَنْ قَدْ صَفَا قَلْبُك فَخَشَع [نهج‌البلاغه ، حکمت ۳۱.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ مَا أَيقَنْتَ بِطِيبِ وُجُوهِهِ فَنَلْ مِنْه [نهج‌البلاغه ، نامه ۴۵.]

قَالَ أَمِيرُ الْمُومِنِينَ (ع) : وَ تَيقَّنُوا أَنَّهُمْ جِيرَانُ اللَّهِ غَداً فِي آخِرَتِهِمْ [نهج‌البلاغه ، نامه ۲۷.]

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های

گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون مجتمع فرهنگی مذهبی هیئت قائمیه اصفهان ،دفاتر مراجع معظم تقلید، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور)، موسسه فرهنگی مرکز تحقیقات رایانه‌ای مهر حوزه علمیه اصفهان، سازمان کتابخانه ها،موزه ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی ، موسسه فرهنگی اطلاع رسانی تبیان ، سازمان حج و زیارت، انتشارات مسجد مقدس جمکران و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghaemiyeh.com

ایمیل: Info@ghaemiyeh.com

تلفن دفتر مرکزی: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹